תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי רבי עקיבא איגר

חדושי רעא על תלמוד בבלי

רבי עקיבא איגר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חדושי רעא על תלמוד בבלי

רבי עקיבא איגר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חדושי-רעא-על-תלמוד-בבלי/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

ברכות 5
שבת 62
עירובין 305
פסחים 398
ראש השנה 589
יומא 613
סוכה 673
ביצה 715
תענית 791
מגילה 800
מועד קטן 821
חגיגה 840
יבמות 849
כתובות 1029
נדרים 1506
נזיר 1577
סוטה 1599
גיטין 1622
קידושין 1871
בבא קמא 1998
בבא מציעא 2181
בבא בתרא 2500
סנהדרין 2649
מכות 2712
שבועות 2757
עבודה זרה 2869
הוריות 2923
זבחים 2927
מנחות 2981
חולין 3031
בכורות 3393

ערכין 3414
תמורה 3426
כריתות 3460
מעילה 3472
נדה 3481

ברכות

דף ב.

במתני' כדי להרחיק. עי' תוס' פסחים ק"כ ע"ב ד"ה אמר רבא.
ברש"י ד"ה כדי להרחיק כו' כדי שלא יבא לאכלן, והא דלא נקטו הטעם שלא יאמר עדיין יש לי שהות ותעבור זמן עונתה כמו דהטעם בק"ש. י"ל דבאו לתרץ הא דבאמת ר"ג לא ס"ל להרחקה בק"ש, ואילו באכילת קדשים משמע דלא פליגי, ודוחק לחלק דבק"ש עובר רק על מ"ע אבל קדשים עובר על לאו דלא תותירו ועשה דאכילת קדשים. לזה פירשו דאכילת קדשים חמור דיעבור בקום ועשה לאכול אח"ז וגם יתחייב כרת משא"כ בק"ש דהוי שב וא"ת. ומ"ש וכן בק"ש, היינו דר"ג אומר דרבנן ס"ל הכי גם בק"ש. ובתוס' זבחים דף נ"ז ע"ב כתבו דלנאכלין לשני ימים ולילה א' לא עשו הרחקה ע"ח דניכר הוא מתי יהיה שקיעת החמה אבל לילה אינו ניכר, ואף דלרבנן דעשו גם בק"ש הרחקה משום שלא יאמר וכו' צ"ל דגם בזה יש החילוק דניכר ומרגיש שהגיע העונה לשקוע וממהר לאכול מקודם.
שם וממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש כו' דלמא ביאת אורו. אזמן אכילת כהנים בתרומה פריך, מנ"ל דהקרא מיירי בביאת שמש ממש דהיינו צאת הכוכבים, דלמא מיירי רק בביאת אור השמש דהיינו התחלת שקיעה, כך פירשו בתוס'. תמוה לי דמאי פריך דלמא ביאת אורו מה בכך דאיכא לספוקי דביאת אורו הוא, הא מ"מ אסורים לאכול תרומה מספק דדלמא ביאת שמשו, וי"ל דהכי פרכינן כיון דיש ספק בפירוש הקרא אי ביאת שמשו אי ביאת אורו, יהיו מותרים בתרומה בין השמשות מטעם ס"ס, ספק ביאת אורו, ואת"ל ביאת שמשו, דלמא בה"ש לילה, והיה לו ביאת שמש, ואף דשני הספקות לא נולדו יחד, דתחילת שקיעה נולד ספק הא' דשמא ביאת אורו הוא, ואח"כ בתחילת ביאת השמש נולד ספק הב' דשמא בה"ש לילה, מ"מ י"ל דבס"ס דדינא ל"צ שיהיה נולדו יחד. וא"ת והא הכא אתחזיק איסורא ולא מועיל הס"ס, וי"ל דדוקא בספיקא במעשה, בזה חזקת איסור מכריע דכך היה המעשה, אבל בספיקא דדינא ל"ש לומר דהחזקה מכריע הדין, ומ"מ קשה דהא הכא ישל"מ להמתין באכילה עד שיהיה וודאי לילה, ולכמה פוסקים לא מהני ס"ס בדבר שיל"מ, וי"ל למ"ש הפר"ח דבספיקא דדינא לא אמרינן דבר שיל"מ אסור בספק דרבנן, הכי נמי י"ל דבספיקא דדינא ויש ס"ס לא אמרינן בזה חומרא דיש לו מתירין. (ועי' בחי' לקמן כ"א).
במה שדנתי לומר דפרכת הש"ס דלשתרי בבה"ש משום ס"ס ע"ז יש לדון למ"ש תוס' נדה (כ"ז. ד"ה חומר) עיי"ש, תמצית דבריהם, כיון דלפעמים תרצה לדון על ס"ס זו

ולמנקט חד ספק בהיפוך מש"ה לא הוי ס"ס, ולכאורה קשה ממ"ש תוס' ביצה (ג: ד"ה ואחרות) מבואר דעת ר"ת דבספק איסור שנתערב כל א' וא' מותר מטעם ס"ס, ס' דהנתערבה הי' היתר, ואת"ל דהי' איסור, שמא לא זהו שנתערב עיי"ש, ואמאי לא נימא ג"כ דהוי ס"ס דסתרי, דהא בתחלה דנין להתיר החתיכה שמא לא זהו שנתערבה, וא"כ ממילא החתיכה שני' היא אותה שנתערבה, ואח"כ כשיבא לאכול החתיכה השני', ג"כ מטעם ס"ס והיינו ספק שמא לא זהו שנתערבה, וממילא החתיכה הראשונה שאכל היא הנתערבה והוי ס"ס דסתרי, וצ"ל דמ"מ אנו דנין הכל על אותה החתיכה שמא לא זהו, ואין דנין על החתיכה האחרת אלא דממילא הוא, אם זהו לא שנתערבה ע"כ דהאחרת הוא שנתערבה, בזה לא מקרי סתרי כיון דלא היינו דנין במפורש על אידך החתיכה דזהו שנפלה, משא"כ גבי ולד דבתחלה דנין להתיר שמא זכר, ואח"כ דנין על אותה הלידה בעצמה שמא נקבה, לפ"ז יש לדון בנ"ד למ"ש תוס' שבת ל"ד: דכל ביה"ש הם שוים או כלם יום או כלם לילה, או חצי' יום וחצי' לילה, א"כ איך נתיר לאכול בתרומה ביה"ש מטעם ס"ס, ואנו דנין שמא ביה"ש לילה, ואם אוכל ברגע הא' של ביה"ש אנו אומרים שמא תחילת ביה"ש [לילה], אם יזדמן לו שיהיה נטמא בשרץ תיכף אחר אכילת תרומה, דהיינו ברגע הב' של ביה"ש ויטבול עצמו מיד באותו ביה"ש, ולמחרתו יטבול עצמו שנית ביום יהא נדון להתיר בתרומה בתחלת שקיעה משום ס"ס, ס' שמא ביאת אורו, את"ל ביאת שמשו, דילמא אתמול כשטבל היינו רגע ג' או ד' בביה"ש, היה יום והיה לו אתמול ביאת שמש, וא"כ הוי ס"ס דסתרי, דבתחלה היינו דנין דרגע א' דביה"ש לילה ומכש"כ אח"כ, ואח"ז אנו דנין שמא אח"כ עדיין יום ואי דבודאי לא יזדמן כך, דמה"ת יטבול עצמו מיד בביה"ש כיון דאינו מועיל לו לטהר עצמו דשמא הוא לילה, הא מטעם זה יעשה כן, כדי לחזור ולטבול למחרתו, ולאכול בתחלת שקיעה, גם למ"ד טבילה בזמנה מצוה, צריך לטבול מיד מחמת ספק שמא יום והוי טבילה בזמנה כמבואר בנדה ל. גם אם הוא בעל קרי צריך לטבול לד"ת, ולמחרתו יטבול ביום משום טומאת השרץ וירצה לאכול בתחלת שקיעה מטעם ס"ס, ומה"ט באמת דיש לדון בדינו דהרדב"ז בתינוק שנולד בע"ש סמוך לערב, והוא ס' אם נולד קודם ביה"ש או בביה"ש, דאין למולו ביום ו' מטעם ס"ס, דלאח"ז יהיה נולד לו תינוק בתחלת ליל שבת, ויהיה ס' אם נולד בלילה או מעט מקודם [היינו] בביה"ש, תרצה למולו בשבת ותנקוט ספק א' בהיפוך שמא ביה"ש לילה והוי ב' דסתרי, [ע' בתשו' סס' מ"ט.].

ומ"מ אין לסתור דבריי מדלא כתב הרדב"ז מטעם זה שלא למולו בע"ש, די"ל דמסתמא אם מספקי' אם נולד ביום או בביה"ש, ודאי רגיל שיהיה הספק שמא נולד בתחלת

ביה"ש שהוא זמן מעט בין יום ובין ביה"ש, ובהיפוך אם נהיה מסופקים אם נולד בלילה או בביה"ש ודאי יהיה הספק שמא נולד בסוף ביה"ש דהוא סמוך ללילה, דעל מעט זמן רגיל הספק אימתי נולד, ובאופן זה לא הוי סתרי, דבשניהם נוכל לדון שפיר הס"ס, דעל הנולד בע"ש ספק יום ספק תחלת ביה"ש, נוכל לומר דתחלת ביה"ש הוא יום, ומ"מ נוכל לדון שפיר על הנולד בליל שבת ספק לילה ספק ביה"ש למולו בשבת, דלמא היה ביה"ש לילה דאין זה סתרי, דהא באמת אפשר דחצי ביה"ש הראשון יום וחציו האחרון לילה כמ"ש תוס' שבת דל"ד, משא"כ בנ"ד שהוא להיפוך, דכשיבא לאכול בתחלת ביה"ש מס"ס ולדון דתחלת ביה"ש לילה, ואח"כ כשיטמא ביה"ש ויטבול מיד ויחזור ויטבול למחרתו ביום ויבא לאכול מתחלת שקיעה דשמא כשטבל היה יום, זהו שפיר סותר לכתחלה, ועדיין פרט הזה צ"ע אצלי.

מ"ש ידידי מחו' נ"י לחלק בין נ"ד לדברי תוס' נדה דהתם כשאנו דנין אח"כ בראי' שניי' ביום מ"א דשמא הי' נקיבה ממילא עבר בודאי איסור במה שהיקל אחר ז' ללידתה, אבל בנ"ד אף אם ביה"ש יום עדיין לא עבר ודאי איסור דדלמא ביאת אורו, נראה דכוונת מעכ"ת נ"י, אם דהתם בנדה אפשר דלא עבר שום איסור דשמא לא הי' ולד, מ"מ כשאנו דנין ביום מ"א בס"ס ואמרינן שמא נקיבה ממילא לאותו צד דהי' נקיבה נכלל בזה שהי' ולד והיה ודאי איסור למפרע, אבל הכא כשאנו דנין דבה"ש יום לא נכלל בזה דביאת שמשו הוא, אבל לענ"ד לא מסתבר לחלק, דהרי כשאנו דנין שמא נקיבה היינו לא דודאי הוא כן אלא דלאותו צד דהי' ולד אמרינן שמא נקיבה, וא"כ עדיין כשמיקל אחר ז' ללידתה ואח"כ ביום מ"א אין כאן ודאי איסור, ואעפ"כ לא מקילין בס"ס משום דמ"מ על ב' הביאות יחד לא הוי ס"ס רק ספק א', וה"נ הכא דלאותו צד דביאת שמשו עבר ודאי איסור.

ובאמת חילוק דמעכ"ת ידידי נ"י אפשר לאומרו על ההי' דרדב"ז, והיינו די"ל דדוקא בההי' דנדה דלחד צד דהיינו ולד היה כאן ודאי עבירה, מש"ה הספק השני דזכר או נקיבה הוי כמאן דליתא וכאילו לא היה כאן רק ספק א' אם היה ולד, אבל בההי' דרדב"ז אף אם בה"ש יום עדיין לא הי' ודאי עבירה דשמא זה הולד נולד קודם בה"ש וזה אחר בה"ש דאף דבמילת ב' התינוקות זה בע"ש וזה בשבת לדון עליהם ביחד ליכא ס"ס, מ"מ י"ל דאנו דנין על כל א' בפ"ע, ושאני בההי' דנדה כיון דאי היה ולד יש כאן בודאי איסור תו לא מצרפי' הספק הב' דזכר או נקיבה לס"ס (ומ"מ לשון תוס' דנדה לא משמע כן) אבל בנ"ד דלאותו צד דביאת שמשו יש כאן ודאי איסור דאכילת תרומה לא מצרפי' הך ספק דבה"ש כלל ודמי ממש להההיא דנדה, וכמו כן בההיא דספק א' בגופו וספק א'

בתערובות שכתבתי ג"כ הכי דלאותו צד דאותו שנפל הוא איסור ממילא יש כאן ודאי איסור, וכעת מצאתי שהקשה כן במנחת יעקב בקונטרס הספיקות.
תוד"ה מאימתי ואמרינן לקמן השתא דלא אתמר כו'. ויש לדון דהא מה דאמרינן מאן דעבד כו' ע"כ משום דהוי ספק הלכה כמאן וזה נכון בתפלה דרבנן אבל בקריאת שמע דהיא דאורייתא לרוב הפוסקים הוי ספק בדאורייתא ולחומרא. וכעת מצאתי שעמד בזה הפר"ח בספר מים חיים.
תד"ה מברך כו' כדי להמתין לחבריהם כו' עי' תוס' לקמן ד' ע"ב ד"ה דאר"י, ובתוס' כז ע"ב ד"ה והלכתא, ובמגילה כג ע"א תוס' ד"ה כיון.
בהגהת מוהרי"ב אחר מלת הכל. וע"ע גיטין ל"ד ע"ב תוס' ד"ה אלמנה.

דף ב:
טהר יומא. עתוי"ט רפ"ב דזבחים ד"ה וטב"י.
בהגהת מהרי"ב אחר תיבת ביה"ש. אבל קשה לי הא בשבת שם איתא דלר"י שיעור בה"ש ב' תלתי או ג' רביעי מיל וצ"ע.
תוד"ה משעה כו' מתי יתפלל כו'. וכי בעני עו"ג יהי' שעורא. בספר חדות יעקב בשם גליון תוס' בכ"י.
בא"ד וכיון שבא זמן כו' (עמש"כ לק' ד' ע"ב).

דף ג.
מפני חשד. עיין שבת כג.

דף ג:
בתרי חשד נמי ליכא. עש"ך יו"ד סי' קמ"א ס"ק כ"ז.
שם וכה"א ועצת אחיתופל כו'. עיין תשובת רשב"א סי' מ"ח.
תוד"ה אין אומרין כו'. ודוקא בד' אמות שלו. עי' תוס' ב"ק ט"ז: ד"ה שהושיבו, שמשם ראיה לזה.

דף ד.
גמרא, חכמים דאית להו דזמן ק"ש עד חצות כמאן ס"ל, [אי כר"א דבשכבך כל זמן שבני אדם עוסקים לילך לישכב זה מקדים וזה מאחר, לימרו כר"א עד סוף אשמורה הראשונה, ואי כר"ג דבשכבך כ"ז שבני אדם שוכבים לימרו כר"ג דזמנו עד עמוד השחר, ומשני] לעולם כר"ג ס"ל והא דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה. יש לפרש דזה היתה כוונת שאלת בני ר"ג במתניתין דריש פירקין והיינו דנסתפקו בדבר, אי מה דאמרו חכמים עד חצות הוא מדינא משום דעד חצות בני אדם עוסקים לילך ולישכב,

והא דס"ל לר"א עד סוף אשמורה ראשונה הוא מדין הרחקה בעלמא, או דר"א מדינא, דשיעור מה דהולכין לישכב הוא רק עד סוף אשמורה ראשונה, והא דרבנן סברי עד חצות. ע"כ דס"ל כ"ז שבני אדם שוכבין, ומדינא עד שיעלה ע"ה, אלא דאמרי עד חצות מדין הרחקה, והשיב להם ר"ג רבנן כוותי ס"ל, והביא ראיה ולא עוד אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות והיינו כיון דממנ"פ מוכח סברת הרחקה או בדר"א או בדרבנן מסתבר יותר דטעמייהו דרבנן משום הרחקה, כיון דמצינו להם הרחקה כזו ממש בשאר דברים. כן מצאתי כתוב לזקיני מארי מאור הגולה רבינו אברהם ברודא זצללה"ה.

דף ד:

וכל העובר על ד"ח. עירובין כ"א ע"א. ועי' רש"י סוטה ד ע"ב ד"ה נעקר ובתו' שם.

בתהר"י ד"ה וכל העובר, יש לתמוה וכו'. נ"ב בסוגיא שלפנינו זהו פרכת הש"ס מ"ש בכל דוכתא דלא תני חייב מיתה ומ"ש הכא דקתני, ומשני משום דאיכא אונס שינה, ואב"א לאפוקי ממ"ד תפילת ערבית רשות קמ"ל דחובה.

שם מאורתא נמי הוי. ע"ל ט ע"א.

שם כיון דתקינו רבנן השכיבנו. עי' תשובת הרשב"א סימן נ"א.

שם בכל יום ג"פ. בהרא"ש ליתא ג"פ וכן בטור וברוקח סימן ש"ך איתא כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו.

שם מפני שיש בה מפלתן, עי' תשובת הרשב"א סימן מ"ט.

בהגהת מהרי"ב אחר הס"ד והלכתא. וע"ע מגילה כ"ג ע"א תוס' ד"ה כיון.

תוד"ה וקורא מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן ק"ש של לילה שאין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל. ודייק מזה המג"א סימן רל"ה דדוקא סעודה אסור אבל טעימה שרי. אבל תמוה לי דא"כ למאי צריכי ללמוד כן מברייתא זו הא משנה ערוכה היא פ"א דשבת מ"ב מפסיקים לק"ש וא"כ מכש"כ דאין מתחילין, אלא ודאי מוכח דכוונתם לאסור אף טעימה וס"ל דלא יאכל קימעא משמע אף דבר מועט, ואף דהתוס' נקטו בלשונם לסעוד, ע"כ דחיק ומוקי אנפשיה דלא בדקדוק כתבו הכי, וכן נראה בדעת המהרש"א בריש מכלתין בתוס' ד"ה משעה שהעני שמקשו הא משהגיע זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה כדלקמן דף ד' הקשה המהרש"א דאמאי לא הקשו כן על מתני' דמשעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן, ותירץ די"ל דה"ק משעה שהכהנים היינו שמותרים לאכול בתרומה ואין להם טומאה עוד ע"ש, ואי ס"ל להמהרש"א כהמג"א אין התחלה לקושייתו, דעל מתני' ליכא קושיא די"ל לאכול היינו עראי משום הכי הקשו על הברייתא דקתני משעה שהעני נכנס לאכול פתו משמע דזהו סעודתו, אע"כ דס"ל

להמהרש"א בדעת התוס' כשיטת התה"ד דאף טעימה אסור מכח הוכחתנו הנ"ל, ואף דמ"מ התוס' בקושייתם על העני נכנס לא הוצרכו למינקט הקושיא מכח הברייתא דלא יאכל קימעא דהא בלא"ה עכ"פ סעודה אסורה ממתני' דשבת י"ל דבאו לאלם קושייתם דאפילו טעימה אסור.

ובזה יש ליישב לענ"ד מה שהקשה המאור על רש"י במה שכתב בסוגיין דלמא ביאת אורו היינו שיאור השמש ביום השמיני ויביא קרבנותיו למאי הוצרכו במערבא לפשוט מבריי' הא נפשט ממתני' דמשעה שהכהנים דפשיטא דק"ש דלילה אינו מתחיל אחר שיאור היום והובא במהרש"א, והוא באמת תמיה נשגבה. ולפי הנ"ל ניחא דהיינו דמאי דאמרינן והא קמ"ל דכפרה לא מעכבא אף די"ל דמיירי באין הכהנים מחוסרי כפרה צ"ל דמכח יתור מורה לנו מתני' דכל כהנים אפילו מחוסרי כפרה אוכלים, וקשה דלמה ליה למימר דאשמע לן במידי דלא עסיק ורק מיתורא, לימא דלאכול היינו אכילה ממש וקמ"ל דאכילה מועטת שרי, אע"כ משום דבאמת מוכחא מברייתא אוכל קימעא דגם אכילה מועטת אסור וע"כ האי לאכול היינו שהותרו בתרומה, וא"כ ליכא חידוש, ומוכח דקמ"ל דכפרה לא מעכבא. וכיון שכן במערבא לא רצו לפשוט ממתני' די"ל דלא ידעו הברייתא דלא יאכל קימעא והיה אפשר לומר דעראי מותר וא"כ י"ל דמתני' לא מיירי ממחוסרי כפרה והחידוש דטעימה מותר, אבל מברייתא פשטו שפיר דלא קתני לשון אוכלים אלא זכאים דמיניה בודאי ליכא למשמע דטעימה מותר א"כ החידוש דאפילו מחוסרי כפרה הותרו בתרומה. ואף דלא היה צריך לזה הסיפא דסימן לדבר צאת הכוכבים דבלא"ה פשיטא דק"ש אינו מתחיל אחר שיאיר היום, מ"מ כיון דהוצרך למפשט מברייתא מביא יותר ממה דמפורש דהוא צאת הכוכבים. וכעין זה כ' התוספות עירובין דף ל"א ע"ב ד"ה והיכא איתמר, ובריייתא דמעילה וכו' לא שמיע להו ע"ש. ובאמת גם לזה הדוחק דלא שמיע להו לא צריכנא די"ל כיון דעכ"פ ממתני' לחוד לא הו"מ למפשט רק בצירוף הברייתא דלא יאכל קימעא ניחא להו יותר למפשט מברייתא לחוד דמשעה שהכהנים זכאים וכו'. ומה"ט גם תוספות בעירובין הנ"ל לא הוצרכו לזה דלא שמיע להו הברייי', די"ל כפשוטו דהא ר"ח לא היה רוצה להעמיד הקושיא והתירוץ דעומד ורואהו על מתני' דהא י"ל בדרבנן מהימני אלא דטעמא דמתני' דלא אלימי למיקני ומש"ה באמר לאחר לקבלו מהני, והיה הקושיא רק מכח צירוף הברייתא דנתנו על הפיל דמוכח מזה דטעמא דמתני' בחש"ו משום דלא מהימני, וכיון שהוצרך לזה ברייתא ניחא לר"ח יותר להעמיד קושייתו והתירוץ דעומד ורואה על ברייתא לחוד דנתנו לפיל דודאי לא שייך נאמנות לפיל. והוא נכון בעזה"י.

ראיתי קצת חובה לנפשי במה דכתבתי ליישב קושי' המאור על רש"י, דממתני' י"ל דקמ"ל דטעימה מותר, והא דלא קאמר הכי בגמרא, היינו דסמך אברייתא דלא אוכל קימעא דטעימה אסור, אף דהדברים בעצמותן נכונים ליישב שיטת רש"י, אבל אפשר דעל רש"י בעצמו אינו מספיק, דנראה קצת דע"כ רש"י לא ס"ל כתה"ד דטעימה אסור מברייתא דלא א"ק, והיינו מדנדחק רש"י בדברי הש"ס קורא ק"ש ומתפלל מסייע לי' לר"י וכו' דהסיוע רק לאפוקי דריב"ל דתפלות באמצע תקנום, הא לתה"ד מתפרשת בפשוטו מדאסור לאכול קימעא בין ק"ש לתפלה, ע"כ דצריך לסמוך גאולה לתפלה וכמ"ש במכתבי הראשון.

תו כ' מחו' נ"י להחזיק דברי' בישוב קו' המאור על רש"י, די"ל דרש"י ס"ל כתה"ד, ומה דנדחק בההיא דמסייע לי' לר"י, היינו דס"ל לרש"י דאף בתפלה אסור טעימה, לענ"ד דבר זה אין לו קיום לכאורה מב' פנים, הא', דהא פשיטא דדאורייתא חמיר מדרבנן, וא"כ מהיכן פסיקא לרש"י דטעימה אסור בתפלה, הא ל"ש לדון בזה לאסור מסברא רק בראי' מברייתא דלא אוכל קימעא, וכיון דלא מוכח מזה רק לק"ש מנ"ל לרש"י דהכי הוא בתפלה עד דנצטרך לדחוק בפי' הסוגיא וביותר לפי דברינו בישוב קושי' המאור דממתני' לחוד ליכא למפשט, דדלמא מיירי בלאו מחוסרי כפרה ואשמעינן דטעימ' מותר, הרי דלא פסיקא כ"כ בפשיטות דטעימה אסור וצריכי למיתי עלי' בראי' ממילא יש לחלק בפשוטו בין ק"ש דאורייתא לתפלה דרבנן, הב' הא ע"כ בתפלה טעימה מותר דהרי סוגיא ערוכה ברכות דכ"ח ע"ב ולית הלכתא כריב"ל וכו', הרי דטעימה מותר סמוך למנחה, אלא ע"כ דטעמא דתה"ד משום דק"ש דאורייתא וכמ"ש להדיא המג"א סימן רל"ה.

אמנם אעפ"כ אפשר לי לקיים דברי מחו' נ"י, דעל סתירה ב' הנ"ל י"ל עפ"י מ"ש המג"א שם בסימן רל"ה דהטעם משום ק"ש דאורייתא דא"א לומר משום דאיכא אונס שינה דתוס' סוכה דל"ח דחו לה"ט עיי"ש, ודברי המג"א תמוהים לי, דהאמת דתוס' דחו היטב ה"ט מדלא מחלק הש"ס בשבת מה"ט, אבל מ"מ הא י"ל דמסברת הש"ס בשבת כיון דכוליה לילה זמניה אתי למפשע, מה"ט י"ל דחמיר ואפילו טעימה אסורה, ומצאתי בעזה"י דעמד בזה בספר מחצית השקל ונדחק, דכמו דכ' תוס' בסוכה דנטילת לולב דהוי זמן מועט ל"ח דאתי למפשע, וה"נ בטעימה דהוי מועט, ודוחק כמובן, ולפ"ז י"ל דרש"י ס"ל הכי לקושטא דמלתא, דגם משום תפלה טעימה אסור וחמור ממנחה כיון דכוליה לילה זמניה, ועל הסתירה הא' דמנ"ל לרש"י הכי, י"ל דס"ל לרש"י דא"כ יקשה לר"י דס"ל ברכות כ"א ק"ש דרבנן, איך יפרנס ברייתא זו דלא אוכל קימעא, דהא לא מצינו

מחלוקת דתנאי בק"ש אי דאורייתא או דרבנן, אע"כ דר"י ס"ל דאף דק"ש דרבנן מ"מ אסור טעימה, וה"נ לענין תפלה, ולענין זה לא מצינו חולק, דאף דקי"ל ק"ש דאורייתא מ"מ לענין הך דינא דאף בדרבנן טעימה אסור לא מצינו חולק.

אולם אף דעל כל סתירה בפ"ע יספיק דברינו, אבל מ"מ על שניהם ביחד אינו מספיק, דעדיין קשה מנ"ל לרש"י הכי דדלמא ס"ל להש"ס בהחלט דבדרבנן אף דכל לילה זמנו לא מגרע לאסור טעימה, ואי דלא מצינו בזה חולק על ר"י, דלמא באמת גם ר"י לא ס"ל מה"ט, אלא ס"ל כריב"ל דאף במנחה אסור טעימה, ובזה הא מצינו חולק דהא קי"ל דלא כריב"ל, ממילא י"ל דגם בת"ע מותר ובריייתא דאוסר רק משום ק"ש דאורייתא, באופן די"ל בהחלט דאין חילוק בין תפלת מנחה לת"ע, ואתי הסוגיא בפשוטו דמסייע ליה לר"י, והיינו אף דלריב"ל לשיטתיה דאוסר טעימה אין ראיה מברייתא על סמיכת גאולה לתפלה, הא מ"מ ריב"ל דס"ל תפלות באמצע תקנום זהו בודאי נסתר מברייתא. ולישנא דמסייע ליה לר"י ניחא, דלדידן דלא קיימא לן כריב"ל הדין דטעימה מותר בתפלה, ומוכח שפיר דין סמיכת גאולה לתפלה, אמנם אעפ"כ יש לי לקיים דברי מחו' נ"י, די"ל דרש"י ס"ל להלכה דק"ש דרבנן, דהא ר"א ס"ל ק"ש דאורייתא הוא תלמיד לגבי ר"י, וכיון דאנן קי"ל דלא כריב"ל מוכח דאפי' בדרבנן אסור טעימה כיון דכוליה לילה זמנו, וק"ל.

והנה מהקובץ עולה לנו ישוב הגון להא דכ' הרי"ף פ"ג דברכות דאנן קי"ל ק"ש דאורייתא, והקשו האחרונים דמנ"ל להרי"ף הכי, ולפי דברינו ניחא, די"ל דהרי"ף מפרש כפשוטו מסייע ליה לר"י מדאסור בטעימה בין ק"ש לתפלה, והיינו ע"כ דס"ל להש"ס מסברא בהחלט דבדרבנן מותר טעימה וע"ז קשה דא"כ לר"י דק"ש דרבנן אמאי אוסר בברייתא טעימה, ולזה צ"ל דר"י ס"ל כריב"ל דגם במנחה טעימה אסור, אבל לפי ההלכה דלא כריב"ל גם בערבית טעימה מותר, ובריייתא אוסר רק משום ק"ש, ומוכח שפיר דין סמיכת גאולה לתפלה, א"כ למאי דקי"ל דלא כריב"ל מוכח מהאי ברייתא דק"ש דאורייתא והוא נכון בעזהי"ת, ידידי הבחור החתן שיחיה ראה בני ראה כמה גדול כח תורתנו הקדושה דע"י משא ומתן להלכה הנה והנה נתישבו היטב דברי הרי"ף בדברים הנכונים בעצמותם.

ובזה מובן היטב הא דריב"ל ס"ל דטעימה אסור סמוך למנחה ואנן לא קי"ל הכי, באיזה סברא חולקים, והיינו דלכאורה צריך להבין על ריב"ל דס"ל תפלות באמצע תקנום נהי דס"ל דגאולה מצפרא הוי וא"צ לסמוך גאולה לת"ע, מ"מ אמאי יקדימו תפלה הא ק"ש דאורייתא ותפלה דרבנן, ונ"ל דריב"ל ס"ל באמת ק"ש דרבנן (זולת דנאמר דריב"ל ס"ל דת"ע מפלג מנחה וק"ש דתלי' בזמן שכיבה חיובו בלילה, וא"כ בא חיוב תפלה קודם

חיוב ק"ש, וכעין סברת ב"ש ברכות נ"א ע"ב דמברך על היום ואח"כ על היין שכבר קידש היום ואף דב"ה פליג וס"ל דיין קודם דתדיר, מ"מ יליף ה"נ תפלה תדיר דג' פעמים ביום וק"ש ב' פעמים ביום, ותדיר עדיף מחיוב דאורייתא דהרי קידוש היום דאורייתא ואעפ"כ יין קודם) וא"כ ריב"ל לשיטתיה דס"ל ק"ש דרבנן, א"כ מדאסר' הברייתא טעימה ה"נ אסור מדרבנן, אבל אנן קי"ל ק"ש דאורייתא, א"כ אין ראיה מברייתא מק"ש לתפלה.

ולכאורה דברים אלו אין להם מקום, דאיך שייך דריב"ל למד דינו מברייתא, הא ריב"ל ע"כ לא ידע מהברייתא כיון דס' תפלות באמצע תקנום, אבל באמת לפי דברינו הנ"ל ניחא, דלריב"ל לא קשיא מברייתא, די"ל דהברייתא ס"ל כרבנן דר"י דתפלת המנחה עד הערב, וא"כ חיוב תפלה וק"ש באים כאחד, וריב"ל לנפשיה ס"ל כר"י ובא חיוב תפלה מקודם, וגם לסברת תדיר יש לומר דהברייתא ס"ל ת"ע רשות (וס"ל דכל העובר ד"ח דקתני בברייתא, היינו כיון דאיכא אונס שינה כשינויא קמא ולא להורות דת"ע חובה) ולא מקרי תדיר. אבל ריב"ל ס"ל דת"ע חובה והוי תדיר, ובזה פליגי ר"נ ור"י בפ"ד דברכות וענין סמיכת גאולה ל"ש בערבית, והא דא"א לאכול קימעא קודם תפלה, היינו דריב"ל לשיטתיה דטעימה אסור בדרבנן ואסור מקודם תפלה, דאף אם ת"ע רשות אסור כההיא דאמרינן בשבת מכי שרא המייני' אבל מקודם אסור, ולענין הקדימה איזה קודם תליא בפלוגתא דתנאי אי בדר"י ורבנן אי בדר"ג ור"י, וא"כ ליכא קושיא מברייתא לריב"ל ושפיר י"ל דהוכיח מברייתא זו דטעימה אסור בדרבנן דס"ל ק"ש דרבנן, או כיון דס"ל בפשיטות דבערבית ל"ש סמיכת גאולה לתפלה מוכח מברייתא דטעימה אסור גם בתפלה, אבל לדידן דלא קי"ל כריב"ל לענין טעימה שפיר אמרינן דלהלכה מסייע לר"י דסומכין גאולה לת"ע, ודוק היטב.

מ"ש מעכ"ת ידידי נ"י מה לשון משמע דכתבו תוס', לפי פירושי בתוס' גם קו' מכ"ת מתורץ, דבאו לומר דאפילו טעימה אסור וזה אינו מבואר בשם כ"כ, דהרי מג"א באמת פי' לאוכל קמעא דהיינו סעודה, ומ"ש מעכ"ת לפרש כונת תוס' אסמוך לזמן ק"ש, ימחול לעיין בב"י רל"ה ד"ה ומכלל דבריו שכ' דמתוך זה משמע איפכא.

דף ה:

תוד"ה לא כו' אין אדם זוכה כו'. עי' שבת דף נה ע"ב תוס' ד"ה ארבעה.

דף ו.

אין תפלתו של אדם כו'. עי' ע"ז ד ע"ב תוס' ד"ה כיון, וגרסתם אלא עם הציבור.

רש"י ד"ה ומנין לעשרה וכו' עדה כו'. לקמן כ"א ע"ב.

דף ו:
מיד הוא כועס כו'. עי' בזוה"ק פרשת תרומה [ד' קל"א ע"א] ועי' בתשובת רשב"א סי' נ'.
שם כל הנהנה מסעודת חתן כו'. מג"א סימן קנ"ו.

דף ז:
אפ"ה לא אקנא ביה כו'. ע' ב"ב קכ"ג ע"א וברש"א בח"א.
שם אלא שמות. עי' שם קמג ע"ב תוד"ה שהיו.
שם קינה לדוד מיבעי ליה, עי' בזוה"ק פרשה ויצא ד"ה וירא והנה באר בשדה, דמשני דחשיב דוד דקוב"ה סליק ליה חובוי להההוא עלמא, כיון דחמא דהכא בהאי עלמא בעי למיגבי מיניה חדי תו דחמא כו'.
שם הא בצדיק גמור כו'. עי' זוה"ק ר"פ פינחס.
שם שעה משחקת לו שאני כו'. מג"א ס"ס קנ"ו.
שם גדולה שמושה כו'. עי' תוס' כתובות י"ז ע"א ד"ה מבטלין.

דף ח.
כל העוסק בתורה כו'. ברי"ף איתא ומצוי בבהכ"נ.
שם לעולם ידור כו'. מג"א סי' תר"ח סק"ג.
שם בין פסוקא לפסוקא כו'. עי' יומא ע ע"א בת"י ד"ה ולא מפני.
בתהר"י ד"ה לעולם דהרי מצינו הרבה פסוקים שאין להם תרגום כגון פסוקים של ברכת כהנים. נ"ב בחומשים שלנו יש תרגום על פסוקים אלו.
רש"י ד"ה כמשחל כו' כמושך כו'. כי מן המים משיתהו שמות ב' (מתרגם מן מיא שחלתיה).

דף ח:
כאילו התענה וכו'. אני נבוך בכל נשים הבריאות אם חייבות לאכול בערב יוה"כ דאפשר הן פטורות כמו מכל מ"ע שהזמן גרמא [ועיין בכ"מ פ"ג מהלכות נדרים דמסתפק אם הך דרשא דכל האוכל ושותה בתשיעי כו' דרשה גמורה, או הוא אסמכתא בעלמא, ובין כך וכך הוא זמן גרמא] או לא, כיון דקרא מפיק לה בלשון בתשעה לחודש בערב וכו' ולומר דהוי כאילו התענה תשיעי ועשירי ממילא כל שמחוייב בתענית עשירי מחוייב לקיים ועניתם כו' לאכול בתשיעי, וצ"ע לעת הפנאי.

דף ט.
הכי קאמרי ליה רבנן פליגי וכו'. מצאתי בשם אא"ז הגאון מו"ה אברהם ברודא זצ"ל דבר נחמד למה דאמרינן בסוגיא דף ד' חכמים כמאן ס"ל בדרשא דבשכבך אי כר"א דהיינו

כ"ז שב"א הולכים לישכב לימרו כר"א. ואי כר"ג ס"ל דכ"ז שב"א שוכבים לימרו כר"ג. ומשני לעולם כר"ג ס"ל והא דקאמרי ע"ח כדי להרחיק. וא"כ י"ל דשאלת בניו כן היה אם חכמים ס"ל דמדינא ע"ח משום דשיעורא דהולכים לישכב הוא ע"ח והא דקאמר ר"א ע"ס האשמורה הראשונה היינו משום הרחקה, או דר"א מדינא קאמר דשיעורא דהולכים לישכב הוא ע"ס האשמור' הראשונ' וע"כ הא דקאמר' רבנן ע"ח היינו דס"ל דבשכבך הוא כ"ז שב"א שוכבים ומדינא עד שיעלה ע"ה ואמרו ע"ח משום הרחקה, והשיב להם ר"ג כוותי ס"ל. והביא להם ראיה ולא עוד אלא כל מה שאמרו וכו' היינו כיון דממנ"פ מוכח סברת הרחקה אי בדרבנן אי בדר"א מסתבר יותר דטעמייהו דחכמים ע"ח הוא משום הרחקה כיון דענין הרחקה זו ע"ח מצינו ג"כ בשארי דברים. ודפח"ח.

דף ט:

מתני' כאדם הקורא בתורה. אתא לאשמעינן שאע"ג שדברים שבכתב לא נתנו לאמרן על פה אפ"ה ק"ש יכול לקרותה ע"פ ואע"פ שאינו קורא אותה לשם חובה דכיון שניתנה לאומרה על פה לחובה יכול לאומרה ע"פ אפילו שלא לחובה. רבינו יונה. ועיין בב"י או"ח סימן מ"ט שיטות הרבה רבוואתא דנתנו טעם להיתר ק"ש וקרבנות בע"פ. ולדידהו ליתא פירוש זה.

שם ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה מאי קרא (פירש רש"י דמצוה להתפלל עם הנץ) ייראוך עם שמש, ומבואר מדברי הרר"י דהיינו דעיקר זמן ק"ש לכתחילה משיכיר בין תכלת וכו' עד הנץ. והותיקין היו רוצים לקרות ק"ש כדינו לכתחילה, ואם היו קורין מיד אחר משיכיר לא היו יכולים לסמוך גאל"ת דעיקר זמן תפלה מהנץ ואילך דכתיב עם שמש מש"ה היו מאחרים לגמור עם הנץ וכ"כ הרא"ש משמע דק"ש לכתחלה עד הנץ לא נפקא מקרא דייראוך אלא הטעם דעיקר זמן קימה לרוב העולם רק עד הנץ. והא דאמרינן בדף כ"ה דלמא כר"י ולותיקין היינו דמדבריהם מוכח דס"ל דלכתחלה זמנו עד הנץ מדלא איחרו מלקרות אחר הנץ. אבל מלשון הרב [פ"ג מ"ה] משמע דקרא דייראוך ע"ש קאי אק"ש ומיניה ילפי' דאין לקרותה לכתחלה אחר הנץ דייראוך היינו קבלת מ"ש ועם שמש היינו קודם הנץ. ועיין ביומא דף ל"ז בתוס' ד"ה אמר אביי וכו' בשם הר"ר חננאל. ודוק (עיין בספר עטרת ראש).

בתר"י ד"ה וכתב הרי"ף וע"כ צריך שלא ישערו בצמצום. נ"ב, לא זכיתי להבין הא אדרבה אם מתירא מלצמצם שיגיע עד גאל ישראל בתחילת הנץ דמתחיל הרבה קודם הנץ, ואפ"ה חושש שמא יעבור זמן ק"ש מלקרו' עד אחר הנץ, מכ"ש אם אינו רוצה לצמצם ורצונו לקרות רק פרשה א' קודם נץ דהיינו שמאחר הזמן ומתחיל מעט קודם הנץ משך

זמן קריאת פרשה א' דיש לחוש יותר דאולי יעבור זמן המעט ותנץ החמה קודם ק"ש, ודברי הרי"ף נראה פשוטים דהחשש משום תפלה דזמנו דווקא אחר הנץ, מש"ה אם יצמצם לקרות עד גאל ישראל קודם הנץ חיישינן אולי יגיע עד גאל ישראל קודם הנץ ויתפלל שלא בכוונה, לזה מאחרים קצת להתחיל מעט קודם הנץ בענין שיקרא עכ"פ פרשה א' קודם הנץ, דאף אם לפעמים יטעה ויתחיל קצת קודם לזה מ"מ כשיגיע לתפלה כבר תנץ החמה, והכי דייק לישנא דהרי"ף, ולדברי רבינו יונה צ"ע.
שם בא"ד מלשון מפרק הרים מדתרגמינן מותק טוריא (מלכים א' י"ט א'), נ"ב ובתרגום שלנו איתא מפרקין טוריא, ובערוך כתב ותיק, בלשון יוני איש בעל מדות ומעלות טובות.

דף י.
בעי רחמי. עי' תענית כג ב' ובזוה"ק פ' וירא. במדרש הנעלם בפ' המכסה אני מאברהם.
שם דנפקי מינאי. עי' טורי אבן ר"ה יז ב' ד"ה ל"ק.
שם אפילו חרב חדה. עי' תוס' נדה טז ב' ד"ה הכל.

דף י:
מאי קיר. ירושלמי [ברכות פ"ד] ופ' חלק ושם איתא עוד דרשות בזה.
שם כל המארח ת"ח. עי' יומא ע"א א'. ובכתובות קה ב'.
שם לא תאכלו על הדם כו'. בתר"י וזה אסמכתא בעלמא הוא. דפשטיה דקרא על אמ"ה. תמוה לי הא אמ"ה נפקא מקרא אחרינ' דלא תאכל הנפש עם הבשר, כדאיתא בחולין (דף קב), ובסנהדרין (דף סג) דרשינן מנין לאוכל מן הבהמה קודם שתצא נפשה דהוא עובר בל"ת, ת"ל לא תאכלו על הדם, והיינו בחותך כזית בשר אחר שחיטה בעת הפרכוס, דצריך להמתין מלאכול עד שתצא נפשה לגמרי, עי' רש"י חולין (דף לג ע"א) אבל על אמ"ה לא קאי.
שם במשנה והטיתי כו'. עי' תוס' יבמות יד א' ד"ה לא עשו.
שם שעברת על דברי ב"ה. בשו"ת הרמ"א סימן צ"א כתב שאין להקשות מהא דאיתא סוף פרק ח' באכל ושכח ולא ברך דחד עביד בשוגג כב"ש ואשכח ארנקי דדהבא דשמעינן מיניה דיש להחמיר כב"ש. די"ל דוקא בדבר שאין בו קולא כלל אבל במקום שיש קצת קולא בדבר כגון לשכב ולקרות ק"ש דעדיף מעומד דהוא יותר דרך כבוד אלא דיוצא ג"כ בשכיבה לב"ה ולב"ש דוקא בשכיבה אין להחמיר כב"ש עכ"ל. ולפ"ז יהא הדין דבק"ש של שחרית מותר להחמיר כב"ש לעמוד ולקרות ק"ש כיון דאין בו צד קולא וזה דלא כפסק הש"ע סימן ס"ג ס"ב דגם בזה מקרי עבריינא. ובאמת נפלאתי על מאור עינינו הרמ"א שלא הביא דברי הרא"ש בההיא דאכל ושכח ולא בירך שכתב להדיא דאפילו

ב"ה מודו שטוב יותר לעשות כב"ש אלא דלא הטריחוהו חכמים עכ"ל. אם כן ממילא לק"מ דהתם רשאי להחמיר כב"ש כיון דלב"ה ג"כ טוב יותר לעשות כן משא"כ הכא בק"ש בין דשחרית בין דערבית אין שום מעלייתא לב"ה אם מחמיר כב"ש. וכ"כ התי"ט פ"א מ"ט דשבת ובמ"א סימן הנ"ל. ובזה מיושב ג"כ קושית הבאר שבע סימן כ"א על הרא"ש פ"ב דשבת ע"ש. די"ל דגם לר"ע יותר טוב להדליק בפתילה מחורכת דאין בו שייכות חשש הטייה.

דף יא.

רש"י ד"ה שלא לחתום כגון ברכת הפירות. כיון שאין בו ענינים הרבה פתיחתה זו היא חתימתה.

עי' רמב"ן במלחמות ספ"ק דברכות כ' אהא דאמרינן אינו רשאי לקצר מ"מ איכא למימר דאם קצר יצא וה"נ מוכח בפ' כיצד מברכין עכ"ל, נראה דכוונתו להך דדף מ' ע"ב ואמר בריך מריה דהאי פיתא דפשטיה דסוגיא אף דלא סיים וחתם יצא.

דף יא:

לעסוק כו'. ברי"ף הגירסא על ד"ת.

שם ועוסקי כו'. ברי"ף הגירסא ולומדי תורתך לשמה.

שם הלכך כו'. ברי"ף והרא"ש הגירסא אמר ר"פ הלכך.

תוד"ה שכבר, (עי' חי' או"ח סי' מ"ז במ"א ס"ק י"ב).

דף יב.

תוס' ד"ה לא כו' לחומרא כו'. ולא שייך הכא לומר ספק ברכות לקולא [ובמג"א סימן ר"ט ס"ק ג' הקשה כן] דכבר כתב הרש"א בפסחים ק"ב ע"א בפי' רשב"ם ד"ה להודיעך כחו, דל"ש כן אלא בברכת המצות דהברכות אינן מעכבות. אבל בברכת הנהנין אסור לאכול בלא ברכה ע"ש. ולא הוי כאן חשש ברכה לבטלה, דאם לא יברך יהא אסור לו לשתות. אח"ז ראיתי באבן העוזר (סימן רי"ד) שכ"כ מסברא דנפשיה ולא הביא דברי הרש"א. ועיין מ"ש לקמן (מ"ט ע"ב) בתוס' ד"ה ר"מ.

לענ"ד למה דהוציא המהרש"א פסחים ק"ב א' מדברי הרשב"ם שם דס"ל ס' ברכות להקל והיינו בברכת המצות אבל בברכת הנהנין אם מסופק אם נפטר המאכל בברכה או לא אסור לאכלו וכאילו מעל, א"כ בעלמא במסופק אם ברך על המאכל א"א לו לחזור ולברך דשמא כבר ברך וגם אסור לאכלו דשמא לא ברך והכא אם נפסוק דלא יברך שנית יהא אסור לאכלו ויהיה הברכה שברך בוודאי ברכה לבטלה. ואם נפסוק דמברך שנית ג"כ לא הוי רק ברכה א' לבטלה, ואין הפרש בין יחזור ויברך בין שלא יחזור ויברך דבין

כך ובין כך הוי ברכה א' לבטלה, שפיר הדין דיברך שנית ויאכל, והרי"ף והנך פוסקים דפסקו בהך דינא ס' ברכות להקל וישתה בלא ברכה, צ"ל דגם ברכת הנהנין ס' ברכות לקולא, היינו דמותר לאכלו בלא ברכה שנית ודלא כהרשב"א, ועכ"פ אין כאן תימה על הר"י די"ל כו', אח"כ ראיתי באבן עוזר סי' רי"ד שכ' במלות קצרות דר"י לשיטתיה דפסק בשכרא דאזלינן לחומרא בס' ברכות הנהנין ואפשר דכוונתו למה שכתבנו.

בא"ד שאמר בפה"ע תחת בפה"ג. משמע מזה דאם בירך על היין בפה"ע דלא יצא. [וכ"כ המג"א סימן ר"ח ס"ק כ"ב בשם תשובת ר"י הלוי], ותמוה לי, דהא יין שם פרי עליו, דהא מברכין בפה"ג וא"כ שפיר מברך בפה"ע. אלא דהיה לו לברר יותר שהוא מגפן, וא"כ לא גרע מבירך שהכל דקיי"ל דיוצא. אח"ז מצאתי בעזה"י בתשובת גינת וורדים חלק או"ח סכ"ט דהעלה לעיקר דיצא.

דף יב:

מתני' להביא לימות המשיח. הא דלא קאמר בקיצור כל ימי חייך לימות המשיח כמו דקאמר ראב"ע כל ימי חייך הלילות, י"ל דדייק בלשון להביא לומר דימות המשיח אינו בזה כמו העוה"ז כי אז לא יהיה הזכרת יצ"מ עיקר אלא טפילה לשעבוד מלכיות כדאיתא בברייתא.

תוד"ה כרע וכו' שיגביה כו'. עי' תוס' לקמן ל"א ע"א ד"ה ומוצאו.

תוד"ה והלכתא כו' מחזירין אותו. עיין תוס' לקמן ל"ד ע"א ד"ה אמצעיות.

דף יג.

כל הקורא כו'. מג"א סימן קנ"ו ועיין פר"ח ס"ס ס"ו.

שם בקורא להגיה. מהרר"י כ' דקורא להגיה היינו דדרך מאן שמביט בספר להגי' מעצמו נופלים דברים מפיו מבלי שרוצה לדברם והוי מתעסק וכמו דאמרינן בשופר דמנבח נבוחי שלא רצה לתקוע אלא דמעצמו נעשה התקיעה מפיו דהוי מתעסק ולכו"ע לא יצא. ראיתי חדשים מקרוב באו והמה חכמים בעיניהם, לעורר על מנהגן שלא ישראל זה יותר מאלפים שנים לקרות ק"ש ככתבה וכלשונה, וכן להתפלל ערב ובוקר בלשוננו הטהור כמו שסדרו לנו אנשי כנסת הגדולה, והם באו בטענה אחרי שרוב ההמון לא ידעו ולא יבינו משפט הלשון ומעשהו, לזה בפיהם ובשפתם יכבדו את ד' ולבם רחק מהם, כי לא יבינו את אשר יהגו בגרונם, ואינם יוצאים בזה ידי ק"ש ותפילה דבעינן כונת הלב שיהא פיו ולבו שווים, שבלבבו יבין כל תיבה ותיבה שמוציא מפיו, ולזה דעתם שההמונים והנשים יקראו ק"ש ויתפללו בלע"ז... וקצתם רוצים עוד שכל הצבור וכן השליח צבור, לכולם יהי' שפה אחת בלשון הלע"ז המובן לכולם.

... הנה היסוד שיסדו שאין יוצאים בק"ש ובתפילה אם אינם מבינים הלע"ז, הוא יסוד שקר, דאף דבשארי לשונות יוצא רק בלשון שמבין בו וכמ"ש המג"א ריש סי' ס"ב, מ"מ יתר שאר ויתר עז ללשון הקודש שאף שאינו מבין יוצא בו, עי' בראש ובטור סי' קצ"ג דדוקא לצאת בשמיעה צריך שיבין אבל לא כשקורא בעצמו, וע"ז רמז המג"א ריש סי' ס"ב בלשונו הטהור: ועמ"ש רסי' קצ"ג.

ואף דק"ש צריך כונה לבד הכונה לצאת שצריך בכל המצוות להסוברים מצוות צריכות כונה, נוסף עוד בק"ש דצריך כונה לקבל מלכות שמים, וכדאיתא בסי' ס"ב עיי' מג"א שם ס"ק ב', ובזה אפשר דבעינן שיבין ג"כ פירוש המלות של כל תיבה ותיבה, מ"מ הא זהו רק בפסוק ראשון אבל השאר הוי כמו כל המצוות דסגי בכונה לצאת, וממילא אף שאינו מבין פירוש המלות יצא, דהא בקורא מתנמנם יצא, וכן מוכח לענ"ד מדפרכינן בריש פרק שני דברכות: שמע מינה מצוות צריכות כונה ומשני בקורא להגיה, ונתחבטו רש"י ותוס'... דמה ריעותא יש בזה דקורא להגיה, ואמאי לא בפשוטו דהקורא להגיה אינו שם ללב פירוש כונת המלות ובלא לב ידבר, אלא ע"כ דגם בזה יוצא. וזה פשוט דאפילו הריקנים שבנו יודעים עכ"פ פירוש של פסוק ראשון דשמע ישראל, ואותם שאין יודעים בקל יוכלו ללמוד את זאת.

וביותר דנלע"ד דגם בפסוק ראשון בעינן רק כונה שמקבל עליו מלכות שמים ואין צריך שיבין פירוש המלות, ומוכח כן דהרי מבואר בברכות דאלולי דרשא דשמע בכל לשון שאתה שומע, היינו דורשים מקרא דוהיו הדברים דבהווייתן יהיו דדוקא בלשון הקודש, אלא מדכתיב שמע מוכחינן דוהיו הדברים קאי שלא יקרא למפרע, והרי אם דרשינן בכל לשון שאתה שומע, ענין שמע היינו הבנה דהא בשאר לשונות בעינן שיבין, וא"כ עדיין קשה הא אפשר לקיים תרווייהו, דבעינן לה"ק ושמע אתי דבעי שיהא שומע ומבין, אלא ע"כ דפסיקא להו דבלה"ק אין צריך להבין פירוש המלות. (א"ה, בסוף תשו' זו כתב רבינו בענין תרגום הלעז, והעתקנוהו בחי' מגילה).

שם ההוא מבע"ל כו'. עיין תוס' סוטה י"ז ע"ב ד"ה דכתיב.

תוד"ה בלשון כו' דהא עזרא כו'. עיין מג"א ריש סימן קל"ה.

דף יג:

זו ק"ש של ריה"נ. עי' בר"י בפרקין י"א. ד"ה מתני' האומנין.

שם אשמעתא דאית בה יצי"מ, במג"א סי' ס"ז דכ"ש אם אמר שירת הים דיצא, וחתני הגאון מו"ה משה נ"י אב"ד דק"ק פרעסבורג בתשובתו הנדפס בס' ים התלמוד השיג ע"ז דרחמנא קפיד תזכור יום צאתך ולא יום קריעת ים סוף, ולענ"ד אמת בפיו דלהדיא איתא

במדרש ש"ר פכ"ב וז"ל שנו רבותינו הקורא את שמע צריך להזכיר קרי"ס ומכת בכורות באמת ויציב ואם לא אמר מכות בכורות לא יצא.
תוד"ה שואל דאין לך מפני הכבוד גדול מזה. רצונם כיון דכל הציבור עוסקים באמירת קדושה הוי כמו משיב, וע"כ דקדקו בלשונם דאין לך מפה"כ כו' משמע דמדמו זה למשיב, ולפ"ז בשמע קול רעמים דכל הצבור עוסקים בק"ש אפשר לא הוי כמשיב ואין לו להפסיק כ"א בין הפרקים דגם שואל מפני הכבוד. והמג"א סי' ס"ו סק"ה על מ"ש בשו"ע ס"ג דמפסיק לקדיש באמצע כתב וז"ל דאם פוסק לשאול מפ"כ ב"ו ק"ו מפ"כ הקב"ה ומה"ט נ"ל דאם שמע קול רעמים יפסיק ויברך, ולענ"ד יש לדון בזה, ואעפ"כ בתשובה העליתי דהדין עם המג"א.
ש"ע א"ח סימן ס"ו ס"ג לקדיש ולקדושה ולברכו מפסיק, במג"א סק"ה וז"ל דאם פוסק לשאול מפני כבוד בשר ודם ק"ו מפני כבוד השכינה, ומה"ט נ"ל אם שמע קול רעמים יפסיק ויברך עכ"ל. ולענ"ד יש לפקפק בזה טובא עיין תוס' די"ג כתבו וז"ל שואל מפני היראה ר"מ ור"י הלכה כר"י דאפילו באמצע משיב מפני הכבוד, א"כ נראה דמותר לענות קדיש וקדושה באמצע ק"ש דאין לך מפני הכבוד גדול מזה וכו' עיי"ש, מבואר מדבריהם דלר"מ דאינו משיב מפני הכבוד אסור להפסיק ולענות קדושה רק לר"י דמשיב מפה"כ, ואף דאינו שואל מפה"כ צ"ל דס"ל דקדושה הוי כמשיב כיון דכל הצבור עוסקים בקדושה כמו שדקדקו בלשונם דאין לך מפה"כ גדול מזה, דמשמע דמדמו זה למשיב דמותר מפה"כ, וא"כ כ"ז בקדיש וקדושה דהצבור עונים רשאי לענות עמהם דהוי כמשיב, אבל בשמע קול רעמים דכל הצבור עוסקי' בק"ש אפשר דאין להם לפסוק, וא"כ היה נראה לחלק אם שמעו קול רעמים ובין הפרקים דשואל מפה"כ ב"ו, ק"ו דפסיק לברך על הרעמים, אבל באמצע לא.
אמנם נראה דהדין עם המג"א די"ל דתוס' קאי בשיטת רש"י דמפני היראה היינו דירא שלא יהרגנו והוי פיקוח נפש מש"ה אין לדמות קדושה וקדיש למפני היראה ואסור לר"מ, אבל למה דקי"ל בש"ע דמפני היראה היינו אביו או רבו שצריך לירא ממנו אם כן גם באמצע רשאי להפסיק ולברך על הרעמים אף דהוי כשואל מ"מ הוי כשואל מפני היראה, וזהו מה שדקדק המג"א בלשונו דאם פוסק לשאול מפני כבוד ב"ו, היינו מפני אדם נכבד דצריך לירא ממנו, ועיין תב"ש וא"ר דפקפקו על המג"א הנ"ל, (הגה עיין בהגהות רע"א על או"ח).
ובעיקר הדין דמפסיק לקדיש ולקדושה ולברכו, הנה בתוס' לא נזכר רק לקדיש ולקדושה, והרא"ש והטור כתבו סתם לברכו מפסיק, ובב"י וד"מ כתבו דמפסיק ואומר

ברוך ה' המבורך ל"ו, ולענ"ד מדברי רבינו יונה יש ללמוד דמפסיק ואומר ברוך ה' המבורך ולא יותר, שהרי כ' וז"ל ולברכו נמי כיון שהיא הפסקה מועטת לענות ברוך ה' המבורך מותר דאין בו כדי שאילת תלמיד לרב דתכ"ד כדיבור דמי עכ"ל, והיינו דשאילת תלמיד לרב הוא ד' תיבות שלום עליך רבי ומורי והוא מפסיק רק בג' תיבות ברוך ה' המבורך והוי תכ"ד, הרי להדיא דס"ל לרבינו יונה דאינו אומר ג"כ לעולם ועד, וכיון דכל הראשוני' סתמו דלברכו מפסיק ולא כתבו איך ומה, ובתוס' לא נזכר כלל ומפסיק לברכו, ע"כ נראה דראוי לחוש לדעת רבינו יונה, ובפרט דעיקר הדין תמוה דמנ"ל דלברכו מפסיק דהא דמפסיקי' מפני היראה או מפני הכבוד אין ראיה דהא גם בק"ש עוסק בשבחו של מקום, ועיקר הלימוד הוא מדפליגי בתפלה אם מפסיקי' לקדיש וקדושה, ואף דקי"ל להלכה דאין מפסיקי' מ"מ כיון דחד מ"ד סבירא לי' דאפילו לתפילה מפסיקי' ראוי לומר דע"כ לא פליג אידך מ"ד רק בתפלה אבל בק"ש מודה דמפסיק וכמ"ש הרא"ש והרר"י, וכ"כ בתב"ש דעיקר הלימוד מההיא דתפלה, וכיון שכן אין הכרח דמפסיקי' לברכו דע"כ לא מבעי לן אלא אם מפסיקין לקדיש ולקדושה בתפלה אבל לברכו לא מצין דמבעי לן, וא"כ י"ל דגם בק"ש אין מפסיקין לברכו, ונ"ל דמה"ט אף שכ' הרר"י להוכיח דמפסיקין לקדיש וקדושה מההיא דתפלה הנ"ל אעפ"כ כ' אח"כ דגם לברכו מפסיק דהוי הפסק מועט וכמו שהעתקתי למעלה לשונו הזהב, והא לקדיש וקדושה דלא הוי הפסק מועט ואפ"ה מפסיקין ואמאי צריך למיתי עלה בברכו משום דהוי הפסק מועט. ולזה נ"ל דכיון דליכא על ברכו ראיה מתפלה מש"ה הוכרח למיתי עלה מסברא כיון דלא הוי רק הפסק מועט, ולדינא צ"ע.

גם בעיקר דברי רבינו יונה אחרי שבררנו דבריו דאין להוכיח לענין ברכו מתפלה ורק מסברא אתי' עלה כיון דהוי הפסק מועט, איך יליף דמפסיקין בק"ש לקדושה הא בסוגי' ברפ"ג מבואר דלא אבעי לן רק לקדיש אבל לקדושה לא מבעי לן, ואדרבא מסוגיא דהתם משמע דלקדושה בודאי אין מפסיקין ממה דפליגי שם אם רשאי להתחיל להתפלל אם א"י להגיע עם הש"ץ לקדושה ותלי שם בפלוגת' אם יחיד אומר קדושה, משמע להדיא דלכ"ע אסור להפסיק בתפלה לקדושה ולא איבעי לן רק לקדיש דחמיר מקדושה, וכיון שכן מנין לנו דמפסיקין בק"ש לקדושה, ואף דהרר"י והרא"ש העתיקום דפליגי בר"פ מ"ש אם מפסיקין בתפלה לקדיש וקדושה, בעונותי לא זכיתי להבין דבריהם הקדושי' בזה דהא אדרבא שם משמע דהאיבעי רק לקדיש ולא לקדוש' וצ"ע.

בא"ד דמשמע כו'. עי' תשובת באר שבע סימן י'.

דף יד.
מטעמת כו'. עיין ילקוט ש"א י"ד בפסוק ויפדו העם את יונתן.

דף יד:
קסברי במערבא ואמרת אליהם נמי לא הוי התחלה, קשה לי הא אמרינן במגילה (דף כ"ב ע"א) כל פסוקא דלא פסקי' משה באורייתא לא פסקינן ליה וא"כ איך חלקו הפסוק לשתים ולא אמרו רק עד ועשו להם.
תוד"ה ויאמר וכו' וא"ת א"כ למ"ד וכו'. לא הבנתי דאיך תלי זה אם חובת גברא או קופסא, הא כמו דאמרי' חובת גברא דהוי עשהז"ג, והיינו אף דגם ביום אין חיוב ללבוש טלית בת ד' כנפות אלא דאם לובש ד' כנפות מוטל עליו העשה לעשות ציצית, ומ"מ אמרינן דאם לובש כך בלילה אין עליו חיוב עשיית ציצית, ה"נ למ"ד חובת קופסא, דאם יש לו בגד בת ד"כ בקופסא מוטל עליו לעשות ציצית, וזהו רק ביום אבל בלילה רשאי להניח הטלית בקופסא בלא ציצית, והוי הז"ג, ואף דאין בזה דבר חדש ולא ענין פלפול ושכל, אעפ"כ לא מנעתי לכותבו כי רצוני מאד לשמוע פי' הגון, ה' יאיר עיני העורות והיו למאורות.

דף טו.
ע"כ לא קאמר ר' יוסי לא יצא (אם לא השמיע לאזנו אלא גבי ק"ש דאורייתא אבל תרומה משום ברכה הוא וברכה דרבנן). קשה לי מה צורך להאריך בזו, ואיך ס"ד דלר"י חרש המדבר ואינו שומע שתרם כיון דלא השמיע לאזנו יהיה אף דיעבד אין תרומתו תרומה, והא במתניתין (דתרומות פרק א' משנה ויו"ד) קתני דאלם שתרם תרומתו תרומה, הרי דבדלא בירך כלל ג"כ תרומתו תרומה. וא"כ מה שיאטי דינא דלא השמיע לאזנו לכאן, וכי גרע מלא בירך כלל.
שם וברכה דרבנן, פירש"י דאמור רבנן כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן. נראה לפרש דאם היו הברכות חלות אחר עשייתו כדרך הודאה על שזכה לעשותו, בזה גם אלו הי' הברכה דאורייתא לא היה ס"ד לומר דבשביל חסרון הברכה לא יהיה תרומתו תרומה, כיון דהמצוה הי' בהכשר וכראוי אין סברא דבשביל מה שעשה אח"כ שלא כהוגן שלא בירך לאחרי' יתבטל המצוה למפרע (ובפרט למה שהקשה לי חכם אחד עמ"ש הצל"ח בחי' לקמן (דף מ') בפירושא דמתניתין דלא שכחתי לברך דהוא מדאורייתא דאף דברכות דרבנן מ"מ מחויב מה"ת להודות לה' שזכהו לעשות מצותו, דקשה עליו מסוגיא דידן דאמרינן וברכה דרבנן הא מ"מ יש חיוב דאורייתא לברך להודות, ולפי הנ"ל ניחא כיון דההודאה אחר עשיית מצוה אינו מזיק ומגרע להמצוה)

ולזה דקדק רש"י דמברך עובר לעשייתן דבזה יש מקום לומר דאילו הי' הברכה דאורייתא הי' מעכב על התרומה דהוי כתרם שלא כדין.
עיין בתשב"ץ ח"ג שאלה קי"ג בש"ץ שהוא כובד אוזן כ' איני יודע שום פסול דדוקא לענין תקיעת שופר שעל שמיעה אנו מברכין אבל לשאר מצות אינו נפסל שהרי פסקינן הלכה כר"י בלא השמיע לאזנו יצא וזה שאינו שומע אפי' לכתחלה יוצא דלכתחילה כדיעבד דמי ע"ש ותמוה לי דבריו דהא מבואר בפרק ב' דברכות ובמגילה די"ט דמתני' דאין קורין אפי' כר"י אתי דלכתחילה צריך שישמיע לאזנו וכן פסקינן להלכה הרי דבאין שומע כיון דלכתחילה צריך שישמיע לאזנו אינו מוציא אחרים לכתחילה.
תוד"ה אמאן כו' ומדלא הזכיר. ע' תוס' שבת י"א ע"א ד"ה כגון רשב"י.
במג"א סי' ק"א סק"ב צ"ע אם התפלל בלבו אם יצא וכו', לענ"ד קצת ראי' ממ"ש הרשב"א בחי' דף ט"ו [ד"ה ור"י] דבהרהור לא שייך לחלק בין לשון זה לשאר לשונות, והרי משנה שלימה פ' אלו נאמרי' בכל לשון ק"ש ותפלה וע' בהרי"ף רפ"ה דברכות דמחלק בין יחיד לצבור, ואם איתא דיוצא בהרהור פשיטא דבכל ענין בכל לשון יוצא, אע"כ דאין יוצא בהרהור.

דף טז.

רש"י ד"ה ואין מברכין לפניה שאינה מן התורה. עי' לקמן (דף ל"ה ע"א) תוס' ד"ה לפניו וד"ה אלא. ויומא (דף ע"ט ע"א) תוס' ד"ה ולא בירך. ובסוכה (דף כ"ו ע"ב) תוס' ד"ה ולא בירך. וחולין (דף ק"ז ע"א) תוס' ד"ה ולא בירך.
תוד"ה מעשה לאו מעשה לסתור הוא. לא הבנתי קושית תוס' בזה דהא משנה זו לא מיירי רק לענין הפטור אבל לענין אם רצה לקרות אם רשאי מזה לא מיירי הכא עד מתני' ח'. ולגבי הפטור מביא ראיה ממה דאמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שחתן פטור מק"ש. וגם הוא לא חזר מהוראתו רק שאמר איני שומע לכם כו' היינו שהוא אינו רוצה לבטל מ"ש. משמע דמדינא פטור וצ"ע. וראיה לזה מדלא פריך הגמרא הכא מעשה לסתור כמו שמקשינן בסוכה).
בא"ד דקמ"ל אם גדול, היינו דבתחלה בא מתני' לאורויי דאדם גדול וראוי ליטול השם בודאי רשאי להחמיר וזה ודאי מוכח ממעשה דר"ג דלכל הפחות אדם גדול רשאי להחמיר. ואח"כ במשנה ח' הוסיף מתני' דבאינש דעלמא יש בזה פלוגתא אם רשאי לקרות ק"ש.
תוד"ה וחותם כו' במלאכת בעה"ב. עי' לקמן (דף מ"ו ע"א) תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי פועלים עוקרים אותה. וצ"ע.

בתהר"י ד"ה ודברת בם כו' בם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים כו' כלומר אפילו בק"ש כו', ודברת בם עשה אותם קבע שיהיו כל דבריך בזה, וכן אמרו בירושלמי, מכאן השח שיחת חולין כו'. תמיהני הא ביומא (דף יט) איתא א"ר השח שיחת חולין עובר בעשה, שנאמר ודברת בם ולא בדברים אחרי', דמשמע ולא בד"א היינו דדבורך יהי' רק בם, דהיינו בק"ש אבל בדברים אחרים לא תדבר היינו דלא תדבר שיחת חולין, ולא דקאי שלא יפסיק בק"ש בד"א, וההוא דעשה אותם קבע היינו שלא יקרא ק"ש דרך עראי שלא ירמוז בעיניו כמו שפירש"י שם.

דף טז:

מתני' וכשמת כו' שאין מקבלין תנחומין על העבדים. אף דבלא"ה אין מקבלין תנחומין על הרחוקים כבר פירשו בירושלמי שתלמידו חביב כבנו וכן עבדו המשמשו כרצונו היה עליו כבנו. רשב"א בחי'.

דף יז.

ברש"י ד"ה אני כו' וכן חברי עם הארץ. עי' סוכה דף ל"ט ע"א תוס' ד"ה הלוקח.
ד"ה פיך ידבר חכמות בלשון ברכה היו אומרים, כי היכי דלא תקשה היאך שינה מלשון הכתוב תהלים מ"ט פי ידבר חכמות, לזה מפרש דלא נתכוין לקרות רק לברך, צל"ח.

דף יז:

מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש. ואם קרא אינו יוצא וצריך לחזור ולקרות אחר הקבורה. עי' מג"א סי' תרצ"ו ס"ק ט"ז.
שם מתני' ומן התפילין. אגב אחרינא נקט דהא מן התפילין בלא"ה פטור אף אחר הקבורה דאבל יום ראשון אסור בתפילין. רשב"א. ולפ"ז ניחא דנקט תפילין באחרונה עיין תוי"ט. ונראה דהרשב"א לטעמי' אזיל דס"ל בתשוב' דחה"מ לאו זמן תפילין הוא. אבל להסוברים דחה"מ זמן תפילין (ונלע"ד דרש"י ס"ל כן ממ"ש בסוכה דף מ"ו ע"א ד"ה מצות הרבה ליטול לולב לישב בסוכה להניח תפילין) בפשוטו ניחא דנקט תפילין דבחה"מ דאבל ביום ראשון חייב בתפילין דלא שייך ביה מעולל בעפר קרנו וכמ"ש להדיא המג"א סימן תקמ"ח ס"ק ה' (וק"ל ממ"ש הוא בעצמו סימן תרצ"ו ס"ק ט"ז דאבל ביום ראשון בפורים פטור מתפילין דאקרי פאר הא למה דקי"ל דאין אבילות נוהג בפורים ל"ש בי' מעולל בעפר קרנו והוי כחה"מ) מ"מ כ"ז שמתו מוטל לפניו פטור.
ברש"י ד"ה שבחא דאוריית' כו' הלכות החג כו'. עי' רש"י לקמן ל' ע"א ד"ה שבתא דרגלא כו' ועצרת כו'.

דף יח:
ואף ר' יונתן הדר ביה. עי' סוטה דף ל"ד ע"ב תוס' ד"ה אבותי.
רש"י ד"ה ונחת כו' כדי לעסוק בתורה. עי' ב"ק דף פ"ב ע"ב תוס' ד"ה אתא.
ד"ה בעינא כך הי' שמו. (עי' חי' יו"ד סי' ר"מ ס"ב).

דף יט.
ואר"י מאי קראה שנא' כמעט כסדום. עיין מו"ק דף י"ח ע"א תוס' ד"ה ואסתייעא.

דף יט:
המוצא כלאים בבגדו. (עי' שו"ת ח"א סי' ח').

דף כ.
שב ואל תעשה שאני. [ומ"ה ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ואירע לו מת מצוה מטמא לו משום גדול כבוד הבריות, משום דביטול הפסח ומילה הוא בשב וא"ת, אבל בקום ועשה אין כבוד הבריות דוחה ל"ת שבתורה]. הקשה רש"י ז"ל מ"מ נילף מנזיר ומכה"ג דמטמא למ"מ, ושם הוי קום ועשה, ותירצו בתוס' דשאני נזיר שכן ישנו בשאלה, ושאני כה"ג שכן לאו שאינו שוה בכל. וקשה לי על פירושם, דהא לדבריהם ע"כ פרכת הש"ס רק מלשחוט פסחו, וס"ל דהברייתא אתיא כמ"ד נשים בראשון חובה, והוי שוה בכל, אבל מלמול בנו וודאי ליכא קושיא דהא אינו שוה בכל, ולפ"ז קשה הא מדקתני בברייתא ולמול בנו יכול לא יטמא, הא דלא ילפינן מטומאת כהן, דמה דאינו שוה בכל נדחה מפני כבוד הבריות, היינו משום דחמור שהוא מצוה שבכרת וא"כ היא גופה תקשה מנ"ל דולאחותו אתיא להולך לשחוט פסחו ולמול בנו, וללמוד מן לשחוט פסח דבשב וא"ת אף דשוה בכל נדחה מפני כבוד הבריות, דלמא הקרא אתיא ללמול בנו ומשום דאינו שוה בכל, אבל בשוה בכל י"ל דלא מהני שב וא"ת. ולשיטת רש"י בפירוש שני דלמול היינו משום דמילת זכרים מעכבתו מלאכול בפסח, א"כ מיירי הכל מפסח, ויש לומר דלמול בנו בעלמא ל"צ קרא, דילפינן מטומאת כהן, כיון דאינו שוה בכל, אבל מדברי תוס' עצמן ד"ה אמרת, נראה להדיא דמפרשים כפי' א' דרש"י דלמול בנו הוא ענין בפ"ע קשה, ע"כ נראה פי' ב' דרש"י ז"ל עיקר.
שם רב גידל הוה רגיל כו' ויתיב כו'. עי' תו' פסחים ק"י ע"א ד"ה האי מאן.
שם מתני' נשים ועבדים. בירושלמי כאן איתא טעמא דעבדים פטורים מק"ש שנאמר ה' אלהינו ה' אחד מי שאין לו אדון אלא הקב"ה יצא עבד שיש לו אדון אחר. לפ"ז גם חציו עבד וחציו ב"ח פטור. ואולם לפי משנה אחרונה דכופים רבו לשחררו חייב, עי' פ"ק דחגיגה דף ד' [בפרש"י], דכיון דכופין רבו לשחררו אין לו אלא אדון אחד מקרי, ומ"מ

נ"מ היכי דהאדון הוא קטן דא"א לכופו או שהוא סריס או שכבר קיים פ"ו כשהיה נכרי קודם שנעשה עבד, דהנהו כיון דאין כופים פטור מק"ש לטעם הירושלמי.
בתוי"ט כתב ועבדים בפ"ק דחגיגה גמרינן לה לה. בפשוטו משמע דנותן טעם להא דעבדים פטורים ממ"ע שהזז"ג דילפינן לה לה מאשה, אבל יקשה דמאי ראיה הא הך לה כתיב גבי שפחה חרופה ופטורה ממילא כמו כל הנשים אבל מצד עבדות לפטור עבד לא שמענו, אע"כ העיקר דלא ידענו כלל מצות על עבדים וילפי' לחייב מגז"ש דלה לה מאשה וממילא לא ילפי' חיוב יותר מאשה. ואולם מדברי הרמב"ם פרק י"ב מהלכות ע"ז לא משמע כן מדפסק דעבדים חייבים בהקפה, ולפי דברינו הא לא מצינן חיוב מצות בעבדים רק במה דמצינו בנשים, ועמ"ש בזה בחדושי ליו"ד ריש הלכות עבדים.
ברש"י ד"ה נשים ותפילין נמי מ"ע שהזמן גרמא. אינו מדוקדק דהא יסוד הדין במ"ע שהזז"ג דפטורות ילפינן מתפילין דהוקשה כה"ת לתפילין, וא"כ ל"ש טעם זה לפטרן מתפילין, אלא דבתפילין פטורות מהקישא לת"ת ובתר הכי ילפינן כה"ת מתפילין לפוטרן ממ"ע שהזז"ג.
בתהר"י ד"ה תפילה וכו', חיובא דרבנן הוא. תמוה לי, הא הוא איבעי' דלא איפשטא אי נשים חייבות בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן, ורוב פוסקים פסקו דהוא דאורייתא, היינו דס"ל דמשמע דרבא ס"ל דהוא דאורייתא, אבל בהיפוך לפסוק דמדרבנן הוא לא ידעתי מקום לזה, והו"ל לרבינו יונה למנקט דהוי ספק, דהא נ"מ באכלו כדי שביעה ומסופקים אם ברכו בהמ"ז, דאם הוא דרבנן א"צ לברך מספק, ואולי י"ל דגם אם הוי ספק א"צ לברך מטעם ס"ס ספק כבר ברכו וספק דאין מחויבות כלל, ולגבי דרבנן סגי בחד ספק שמא ברכו וכתבתי מזה בש"ע א"ח (סימן קפד) וצ"ע.
תוד"ה שב וא"ת, דמה כהן דאינו שוה בכל, הנה הא דלא משני הש"ס הכי ג"כ על פסח ומילה דאינו שוה בכל, צ"ל דבעי לאסוקי אף אם הברייתא ס"ל כמ"ד פסחים צ"א ע"ב אשה בראשון חובה, והוי פסח שוה בכל, לפ"ז קשה לי לקושטא דמילתא מנ"ל ללמוד מולאחותו להולך לשחוט פסחו ולהוציא מזה דין דכבוד הבריות דוחה ללאו דשוה בכל היכא דהוא שוא"ת, דילמא באמת קרא דלאחותו בא ללמוד רק להולך למול ומטעם דאינו שוה בכל, ואי דלמול בנו כיון דאינו שוה בכל כבר נלמד מכהן, ז"א דהא בברייתא קתני ולמול בנו הרי דגם למול בנו צריך קרא, והיינו כיון דיש בו כבוד חמור מכהן, א"כ דילמא באמת קרא רק על למול, וללשון אחר דפי' הקונטרס דלמול בנו מיירי בע"פ [ביאור הדבר דמצד הטומאה לא היה צריך לבטל מפסחו דמיירי בצבור טמאים דבא הפסח בטומאה] דע"י מניעת מילת הבן לבטל מפסח, א"כ גם זה שוה בכל דהיינו ביטול

הפסח, ואי דלמא באמת הקרא לא על מילת בני בע"פ, רק על מילת בנו דעלמא דקבורת מ"מ דוחה מצות מילת בנו בזה שפיר י"ל להך פי' דסתם מילה כבר נשמע מכהן ונזיר, או דבמילה בעלמא גם טומאת קרובים כיון דעל מילת בנו אינו חייב כרת, אבל לשיטת תוס' בעצמם ד"ה לאחותו דגם מילה שייך בי' כרת מבואר דס"ל כפירוש קמא דרש"י דמיירי במילת בנו, דאף דהאב אינו חייב כרת על בנו, מ"מ כיון דשייך בענין מילה כרת חמיר, א"כ תוס' לשיטתי' יקשה כנ"ל דמנ"ל הדין דכבוד הבריות דוחה בשב וא"ת דלמא הקרא רק בלמול בנו ומטעם אינו שוה בכל וצלע"ג.

מ"ש מחו' ידידי נ"י על קושייתי בתוס' ברכות ד"כ דהש"ס מדמי לאו שוה בכל לעשה דאינו שוה בכל דעשה חמיר מל"ת, דהרי עשה דוחה ל"ת, ז"א דהא אמרינן יבמות ד"ז ע"א הדר אמר אטו עשה דוחה ל"ת לאו ל"ת חמיר מיני'.

מסתפקנא בקטן שאכל ביום האחרון של שנת י"ב לעת ערב קודם לילה, ובתחלת הלילה שנעשה גדול עדיין לא נתעכל המזון, אם מחוייב מדאורייתא לברך, ואם נדון דהוא דאורייתא, י"ל דאם בירך קודם הלילה, דכשהחשיך צריך לחזור ולברך כיון דבעידן דבירך לא היה חייב מה"ת לברך א"י לפטור חיובא של דאורייתא. עי' מג"א סי' רס"ז סק"א ד"ה וצ"ע עיי"ש, אח"כ הראה לי חתני הרב מהו' שמואל נ"י דכעין זה נסתפק בס' חכמת אדם באם אכל כשהוא אונן ונקבר המת קודם דנתעכל המזון אם צריך לברך, ויש לחלק דהתם החיוב נמשך מהתחלת אכילה עד אחר עיכול, אלא דבעידן דעוסק במצוה, היינו באנינות, פטור מלברך, בזה י"ל דתיכף כשגמר המצוה צריך לעשות מצותו דבהמ"ז, אבל בזה נ"ד בעידן אכילה הגברא בעצמותו אינו בר חיובא, י"ל דלעולם לא מתחייב מדאורייתא, וצ"ע לדינא.

דף כ:

ומן התפלין פשיטא. עיין תוס' עירובין צ"ו ע"ב ד"ה לא ס"ד. (ועי' חי' ר"ה דף ו').

שם ובמזוזה פשיטא מהו דתימא וכו'. וה"ה דהמ"ל דמהו דתימא כיון דכתיב ביתך למעט ולא ביתה קמ"ל דחייבות דאטו גברי בעי חיי כו' וכדאי' הכי ביומא דף י"א ע"ב ת"ר בהכ"נ ובית האשה ובית השותפין חייבין במזוזה פשיטא מהו דתימא ביתך ולא ביתה ביתך ולא בתיהם קמ"ל ואימא ה"נ אמר קרא למען כו' הני בעי חיי וכו' עיי"ש. ומה דלא משני התם כי הכא דמ"ד דנקיש מזוזה לת"ת, היינו דבעי לשנויי בחד טעמא גם על בית השותפין. ובחידושי ליומא נתקשתי בשינויי דהש"ס הנ"ל דזהו שייך שלא לפטור נשים דבעו ג"כ חיי, אבל לענין בית השותפין דאנו דנין על בית כזה דאינו חייב במזוזה בזה ל"ש לומר דבעי חיי דהא גברא בר חיוב מזוזה אם יהיה לו בית ביחוד וכמו דפטור בדר

כל ימיו בבית שאין בו ד"א על ד"א או שהוא דר בשכירות כל ימיו וצ"ע. (אב"ה עיין בתוס' מנחות דף מ"ד דלחד תירוצא מה"ת אף לאחר ל' יום פטור). (בגהש"ס כתוב עיין יומא י"א ב', וא"כ לא הוה פשיטא דלא נימא למעט מן ביתך ולא ביתה. וצע"ק).

שם ובברכת המזון פשיטא [דנשים חייבות], קשה לי, הא מבעי לקמן אם נשים חייבות בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן, וא"כ טובא קמ"ל דאי חייבות דמתני' דאורייתא אשמעינן לאפוקי אידך צד דלא לחייבו כיון דלא נטלו חלק בארץ, ואי חייבות דמתני' מדרבנן פשיטא דהוי חידוש וצריך למתני דחז"ל חייבו אותן לברך, (אב"ה עיין ריש מסכתא מעילה מדקשה בגמרא קתני קדשי קדשים ששחטן בדרום מועלין בהם פשיטא וע"ש עמוד ב' דלרבה מועלין בהן מדרבנן ולרב יוסף שם מועלין מדאורייתא ותיקשי נמי כקושי' אבא מארי נ"י, דאי סבר האי תנא דמועלין מדאוריי' קמ"ל דלא תימא אם עלו ירדו והוי דאורייתא, ואי קסבר מועלין מדרבנן פשיטא דטובא קמ"ל דחז"ל גזרו ביה מעילה) שוב הוגד לי שקושיא זו כבר כתובה על הספר. ובחדושי רשב"א כתב ולפי ההלכה לא קיימא לן כרבינא אלא כרבא חדא דרבא רביה דרבינא ועוד דאמרינן לעיל וחייבים בברכת המזון פשיטא מה"ד כו' אלמא מלתא דפשיטא היא לכולהו דחייבות מדאורייתא עכ"ל, וזהו שפיר להוכיח דס"ל לסתמא דתלמודא כרבא דחייבות מדאורייתא אבל מ"מ כיון דחזינן דרבינא מספקא ליה לומר דפטורות או מטעם דלא נטלו חלק בארץ או מטעם דאינן בני ברית ותורה כמ"ש בתוס' דאמרינן לקמן (דף מט) כל שלא אמר ברית ותורה לא יצא, ולכל אחד מהטעמים יקשה נמי דאיהו ס"ל דחייבות מדאורייתא מ"מ מנא לן דלרבא ליכא שום צד סברא לפוטרן, דלמא סברא יש אלא דהוא הוכיח מההיא דאשה מברכת לבעלה דהוי דאורייתא ודהנך טעמים אין פוטרין אותן אבל מ"מ י"ל דחידוש הוא שלא לפוטרן מטעמים הנ"ל ול"ש למפרך פשיטא. ולדברי התוס' דאיבעיא דרבינא משום שאינן בני ברית ותורה אפשר ליישב דפרכת הש"ס פשיטא היינו לרב דס"ל (בדף מט) דלא אמר ברית ותורה יצא, ולדידיה פשיטא דנשים חייבות מדאורייתא, וזה ודאי ל"ש לומר דהך עצמו אשמעינן דלא אמר ברית ותורה יצא דחידוש זה גם באנשים. ולפ"ז אזדא ראיית הרשב"א שזכרנו כיון דמוכרחים לומר דסוגיא דפריך פשיטא אזלא לרב ולדידי' באמת פשיטא דחייבות מדאורייתא, אבל לדידן דקיי"ל דל"א ברית ותורה לא יצא ידי חובתו י"ל דקיימא איבעי' דרבינא דאפשר מכח זה נשים פטורות מדאורייתא. ובהגהת אשרי פ"ק דמגילה (סימן ד') ונשים חייבות בבהמ"ז מן התורה אבל אינן מוציאות את האנשים שאינן יכולין לומר ברית, ולכאורה תמוה הא אמרינן בסוגיין נ"מ לאפוקי רבים יד"ח. הרי דאם חייבות מדאורייתא יכולין להוציא אנשים, וי"ל דס"ל דזהו

ודאי דאין נשים חייבות בהזכרת ברית ותורה, אלא דהאיבעי' אם מכח זה פטורים מכל בהמ"ז או דמ"מ חייבות לברך מה"ת בלי הזכרת ברית ומה שאמר נ"מ לאפוקי רבים יד"ח היינו דהרבים יאמרו ברית ותורה בעצמם ובשאר הבהמ"ז יהיו יוצאים בשמיעה מהנשים, ומ"ש בהג"א אבל אין מוציאות את האנשים היינו בהזכרת ברית.

שם נשים בבהמ"ז דאורייתא. ע' תשובת תשב"ץ ח"א סימן קס"ט.

שם נ"מ לאפוקי רבים ידי חובתן (מה דבעי רבינא אי נשים בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן, נ"מ להוציא את האנשים י"ח). קשה לי לרבינא לשיטתו דסובר דהרהור כדבור דמי' אף אם אשה בבהמ"ז דרבנן מ"מ יהיו יוצאים אנשים בברכתן, דכיון ששומע, לא גרע מהרהור, ואף דנראה דגם לרבינא מדרבנן בעי שיוציא בשפתיו דאל"כ תקשה אמאי אין בעל קרי מהרהר בתפלה, ועכצ"ל דבק"ש יהרהר כדי לצאת ידי דאורייתא, אבל בתפלה שהוא דרבנן לא יועיל במה שיהרהר, דמדרבנן לא חשיב הרהור כדבור, מ"מ קשיא דלצאת בבהמ"ז ידי דאורייתא יצא בהרהור ולגבי דרבנן נימא אתי דרבנן ומפיק דרבנן ויהא יוצא מטעם שומע כעונה. (אב"ה עי' בתשו' אבא מארי נ"י).

מה דהקשה ידידי רומעכ"ת במ"ש המג"א (סימן ק"א ס"ב) להוכיח דאין יוצאין ידי תפילה בהרהור, דאל"כ הו"ל לתקן דבעל קרי יהרהר התפילה דבע"ק רשאי להרהר, דלאו כד"ד, ע"כ דאינו יוצא ידי תפילה, ולדבריו עדיין קשה לרבינא דסבר הרהור כדיבור א"כ יצא ידי תפילה בהרהור, דאפילו ידי ק"ש יצא, א"כ הו"ל לתקן דיהרהר בתפילה, דגם לרבינא אין איסור לבע"ק בהרהור כדאמרינן כדאשכחן בסיני כמ"ש תוס' שם.

הקושיא מתחלקת לב' פנים, הא' בלישנא דהמג"א דבע"ק רשאי להרהר, דלאו כד"ד, דזהו שפת יתר, דאף למ"ד הרהור כד"ד מותר להרהר כדאמרינן כדאשכחן בסיני, הב' דבאמת הקושיא במקומה עומדת לרבינא יתקנו דבע"ק יהרהר דכדיבור דמי, ולזה נראה דבקושיא הא' י"ל דהמג"א מאלם קושייתו, דלרבינא אינו מפורש כ"כ דבע"ק מותר בהרהור, די"ל הא דאמרינן כדאשכחן בסיני, היינו אף דלא העמידו דבריהם במקום מצוה דאורייתא, והתירו לקרות שמע בהרהור, מ"מ לא רצו להתיר גם הדיבור אף דהרהור כדיבור, מ"מ כיון דאשכחן בסיני שהיה ע"י דיבור לא רצו להתיר מה דמפורש באיסור מסיני, אולם עדיין אינו מיושב, דעכ"פ למה דמשמע מתוס' להדיא כדאשכחן בסיני, היינו דאיסור קרי הוא רק בדיבור לא בהרהור, א"כ יקשה דבע"ק יהרהר בתפילה, ולזה נ"ל דאף דרבינא ס"ל דהרהור כד"ד, היינו מדאורייתא יוצא בזה ידי בהמ"ז וק"ש, אבל מ"מ מצד תקנת חז"ל צריך להוציא בשפתיו ואינו יוצא בהרהור, ומש"ה בק"ש ובהמ"ז מהרהר כדי שיצא עכ"פ ידי חיוב דאורייתא אבל בתפילה דעיקרו דרבנן, וכיון

דמצד תקנת חז"ל המצוה רק להוציא בשפתיו, ההרהור כמאן דליתא, דהא מ"מ אינו יוצא בזה חיובו מדרבנן, ומרווחנא בזה מה דהקשה בטורי אבן במגילה דלרבינא קשה מתני' הכל כשרים לקריאת המגילה חוץ חש"ו, הא כיון דשומע ממילא יוצא מדין הרהור, וכן בההיא דסוכה מי שהי' אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן וכו', ולדברינו ניחא, דמכל מקום מדרבנן אינו יוצא בהרהור.

אולם עדיין קשה לי בהא דאמרינן (דף כ' ע"ב) א"ל רבינא לרבא נשים בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן, נ"מ לאפוקי רבים יד"ח, הא רבינא לשיטתיה דהרהור כד"ד, אף אם אשה בבהמ"ז דרבנן, מ"מ מדאורייתא יוצאים האנשים בברכתה להם, דעכ"פ הוא בכלל הרהור, אלא דמדרבנן אין יוצאים ולגבי דרבנן נימא אתי דרבנן ומפיק דרבנן ויהיה יוצא מדין שומע כעונה, ואפשר לדחוק, דבאמת רבינא לא אמר הנ"מ לענין להוציא אחרים יד"ח, אלא דנ"מ לענין אם ספק בירכו בהמ"ז, וכמו דהקשה בשו"ת שער אפרים, אלא דסתמא דהש"ס קאמר דנ"מ לאפוקי רבים יד"ח, כיון דהפשיטות מההיא דאשה מברכת לבעלה הוא בדרך זה, והנ"מ זו והפשיטות אזלא לפי ההלכה דקי"ל הרהור לאו כד"ד, כמ"ש רבינו יונה, ועדיין צ"ע.

מה דרצה מעכ"ת לחדש לדינא במי שנסתפק אם בירך אם לא דקיי"ל בש"ע (סי' ר"ט) דאינו מברך לא בתחילה ולא בסוף חוץ מבהמ"ז שהוא מה"ת דמ"מ גם בשאר ברכות יחזור ויברך בלשון לעז למ"ש הש"ך יו"ד (סי' קע"ט) דשם בלשון חול אינו שם ומותר למוחקו ולמה דקי"ל דאפילו ברכהמ"ז נאמרה בכל לשון, כדאיתא בש"ע (סי' קפ"ה) א"כ גם בספק יברך בלעז דאין בו חשש ברכה לבטלה ואינו עובר משום לא תשא.

וכתב מעכ"ת נ"י ליישב בזה קושיית שער אפרים דאמאי לא קאמר באיבעיא דנשים בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן דנ"מ בספק אם בירך בהמ"ז, והיינו דגם אם בירך בהמ"ז דרבנן מ"מ צריכה לברך בלשון לעז.

אין זה כלום, ואינו מספיק לקושיית שער אפרים, דהרי מ"מ הדין דבספק דאורייתא יכול לברך בלשון הקדש, כדאמרינן ספק אמר אמת ויציב חוזר ואומר, דמשמע ודאי דאומר כדרכו בלה"ק, ובזה ליכא קושיא דהיא גופא טעמא מאי דלמה לן להכניס עצמנו בספק לא תשא, הא אפשר לקיים שניהם, לברך בלעז, דזה אינו, דבלא"ה צריכים להבין להרמב"ם דמברך ברכה שאינה צריכה עובר מדאורייתא בלא תשא, אמאי בספק בירך בהמ"ז וספק אמר אמת ויציב חוזר ומברך דהוי ספיקא דאורייתא, הא נגד זה הוי ס' דאורייתא דלא תשא, וזהו באמת ראיית תוס' בפרק ד' דר"ה (דף ל"ג ע"א) דמברך ברכה שא"צ הוי רק איסור דרבנן ולהרמב"ם יקשה.

וביותר הא בודאי אם הזכיר יציאת מצרים בלא נוסח הברכה יוצא ידי דאורייתא א"כ אמאי אמרינן דספק אמר אמת ויציב חוזר ואומר בברכה להכניס עצמו מספק לאו דלא תשא, הי' לן לומר דיזכיר יצ"מ בלא נוסח הברכה, אע"כ הדבר ברור כיון דס' דאורייתא לחומרא אי מדאורייתא אי מדרבנן כיון דעליו החיוב להזכיר יצ"מ ולברך בהמ"ז, הוי כמחוייב ודאי דמזכירו בנוסח ברכה, ואין עליו שם מברך ברכה שא"צ, ואף אם קמי שמיא גליא דכבר בירך מ"מ אינו עובר בלא תשא, כיון דעושה כן מחמת ס' חיוב וחייבו אותו חז"ל בכך לחזור ולברך אין זה בכלל מברך ברכה שא"צ, וא"כ עדיין קשה דלימא הנ"מ דאם נשים חייבות בבהמ"ז דאורייתא אם מסופקת אם בירכה כבר מותרת לברך בלה"ק כמו אנשים דמברכים בספק בלה"ק דאין נידנוד ל"ת וכנ"ל, אבל אם מחוייבות רק מדרבנן, אם מסופקת אינה רשאה לברך בלה"ק.

ולדינא מסתפקנא בנשים שאכלו כדי שביעה ומסופקות אם בירכו בהמ"ז די"ל דא"צ לחזור ולברך דלגבי דאורייתא הוי ס"ס, ספק שאינה מחויבת וספק אם כבר בירכה, ולגבי דרבנן הוי ספק דרבנן שמא כבר בירכה, וכיוצא בזה כ' הד"מ יו"ד (סי' פ"ג) גבי ציר דגים טמאים, ואפשר להפוסקים בס"ס באתחזק אסורא לחומרא, י"ל דהכא לענין ס' אם בירכו דהוי חזקת חיוב לא מקרי ספק, ואך א"כ להפוסקים דספק דרבנן בחזקת איסור אסור, איך אמרינן ספק קרא ק"ש למ"ד ק"ש דרבנן אינו חוזר וקורא הא הוי חזקת חיוב, (ועיי' בפלתי סי' ס"ט סק"י וצ"ע).

גם י"ל דהא דס"ס באתחזק אסורא אסור, היינו אם ב' הספיקות נגד החזקה אבל הכא בחד ספק אם מחוייבות ליכא חזקה כנגדו י"ל דהוי ס"ס והארכתי בפרט זה בתשו' אחרת.

שם ולטעמיך קטן. ע' בר"ן מגילה פ"ב (ובדף הספר רס"ב א') בשם הרמב"ן וצע"ג. אח"ז ראיתי ברמב"ן במלחמות שי"ל גירסא אחרת כאן. (עי' חי' מגילה י"ט ע"ב).

שם דאתי דרבנן ומפיק דרבנן. ע' ר"ה ל"ג ע"א תוס' ד"ה הא ר' יהודה ועירובין צ"ו תוס' ד"ה דילמא [ומגילה י"ט תוס' ד"ה ור"י].

שם אלא הכא במאי עסקינן (הא דקתני בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה) כגון שאכל שיעורא דרבנן, דאתי דרבנן ומפיק דרבנן. מדלא קאמר כגון דאכלי אינהו שיעורא דאורייתא ואיהו אכל שיעורא דרבנן, משמע דבאמת בכל גווני מויציאין, אף בשאכלו גם הם רק כזית או כביצה. וא"ת ובכה"ג אמאי יוציאו, והא גם אלו אכלו הן כדי שביעה נמי לא מחייבי כ"א מדרבנן וא"כ כשאכלו רק כזית הוי להו אינהו תרי דרבנן, ואיך אתו תרי דרבנן ומפיק לחד דרבנן, וי"ל דזה לא מקרי תרי דרבנן, דהרי חזינן בגדול

שאכל כזית דיכול להוציא לחבירו גדול שאכל כדי שביעה ולא אמרינן בי' לא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא, והטעם דבהמ"ז הוא מברכות המצות ומדינא אף בלא אכל כלל יכול להוציא אלא דבעי שיאכל כזית מכח האסמכתא דואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך, א"כ גם בקטן שאכל כזית דשייך בי' ואכלת כו' הי' ראוי שיוציא לגדול שאכל כדי שביעה. ואינו מעכב בזה רק חסרון דקטנות, דהגברא בעצמותו לאו בר חיובא דמצוה כלל וא"כ ממילא יכול להוציא לגדול שאכל כזית, ולא מיקרי ב' דרבנן, דמה שאינו מחויב עתה מצד שלא אכל כדי שביעה זהו אינו מזיק כלל דמ"מ בר חיובא הוא אילו יאכל, ויכול להוציא לבני חיובא דאורייתא.

ובתוס' פרק ב' דמסכתא מגילה (דף י"ט ע"ב) כתבו מכח קושי' זו דהכא מיירי באכלי אינהו כדי שביעה דוקא ומלבד דאין לשון הש"ס מסכים עם זה, גם מסברא תמוהין לי דבריהם טובא. (אב"ה עיין לאבא מארי נ"י בתשובותיו חלק א' בפסקים סימן ז' ד"ה ואולי יש לומר ובדיבור שאחר זה).

בהרא"ש סימן יג. ראיתי להגאון דגול מרבבה בסי' רע"א דיצא לדון בדבר חדש, דאיש שכבר התפלל א"י להוציא לאשה דלא התפללה, דהוא מחוייב דרבנן ולא מפיק לה מחיובא דאורייתא, דהא דיצא מוציא הוא מטעם ערבות, ונשים אינן בכלל ערבות כמ"ש הרא"ש ברכות, אלא דמסתפק דאפשר דערבות דאנשים גם על הנשים, רק נשים לעצמן אינן ערבים, עיי"ש, ולדבריו אשה שיצאה ידי קידוש אינה יכולה להוציא לאחרות שלא יצאו.

ולא נראה כן דאין חילוק כלל בין איש לאשה לענין ערבות, ולא מצינו בשום דוכתא דבאשה לא יהיה הדין דאם יצאה מוציא, והרי גבי ינאי מלכא ומלכתא דכריכו רפתא משמע דאם הי' שמעון בן שטח אוכל כזית הי' מוציא אותה, והא אם נשים מחוייבות בבהמ"ז מדאורייתא מה מהני שאכל כזית, הא הוא חיובא דרבנן והיא חיובא דאורייתא, ואתינן עלה רק מדין יצא מוציא, הרי דגם לגבי אשה אמרינן יצא מוציא, ודוחק לומר דהיא לא אכלה כדי שביעה [זולת שנאמר כפי הצד דאיש ערב על אשה, וא"כ נפשט על כל פנים ספיקתו בזה הפרט].

אלא נראה לענ"ד דכוונת הרא"ש לחלק בין יצא מוציא ובין אינו מחוייב במצוה זו בעצמותו, דערבות רק במי שמחוייב ג"כ במצוה זו, מש"ה אף שהוא כבר יצא לעצמו מוציא לאחרים, אבל במצוה שאינו בר חיובא כלל, דהיינו לפי הצד דנשים אינן חייבות בבהמ"ז מדאורייתא אינם ערבים על מצוה דבהמ"ז, אבל במצוה דנשים חייבות גם המה בכלל ערבות, ושייך בהו ג"כ דינא דיצא מוציא.

ונראה לי ראי' ברורה לזה דאם נפרש כוונת הרא"ש כפשוטו, דטעמא דאשה אינה מוציאה היכא שאינה מחוייבת בדבר אף דהדין אם יצא מוציא, היינו משום דאין ערבות בנשים, יקשה הא מבואר במגילה (דף י"ט ע"ב) דחרש המדבר ואינו שומע למ"ד דאם לא השמיע לאזניו לא יצא א"י להוציא אחרים במגילה דהוא מקרי אינו מחוייב בדבר כיון דא"י להשמיע לאזניו, והכי קיימא לן גבי תקיעת שופר דחרש המדבר ואינו שומע א"י להוציא אחרים (בש"ע סימן תקפ"ט) והיינו ג"כ כיון דהוא אינו מחוייב בתקיעת שופר, ובזה יקשה דמ"ש מדין יצא מוציא דבזה ליתא לתירוצא דהרא"ש, דהא מיירי באנשים, אע"כ כדברינו דאין הפרש בין אנשים לנשים, אלא דהעיקר דבמצוה שאינו בר חיובא כלל, אין במצוה זו דין ערבות כלל.

שם בע"ק מהרהר בלבו וכו' ועל המזון מברך לאחריו. מדלא מפליג בבהמ"ז עצמו משמע דאפילו ברכה רביעית הטוב והמטיב דביבנה תקנוה והוי דרבנן מ"מ מברך דכי תיקנו רבנן ברכה הרביעית תקנו שיהיה חד תכסיסא דכל היכא דמברך ג' ברכות מברך ג"כ הרביעית. פר"ח בלקוטיו סימן כ"ט.

שם אמר רבינא זאת אומרת. עי' בטורי אבן מגילה י"ט ע"ב בד"ה ר"י מכשיר.

דף כא.

אינו חוזר וקורא. עיין ברבינו יונה לעיל פ"ב י"א ד"ה באמצע.

שם אמר רבי יהודה ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא. רבינו יצחק אלפסי ז"ל כתב דקיימא לן קריאת שמע דאורייתא, ותמהו עליו האחרונים למה לא פסק כר' יהודה דהוא רביה דר' אלעזר. והנה בריש מסכתין בגמרא, במערבא בעי לה מבעיא, האי ובא השמש ביאת שמשו הוא או ביאת אורו הוא, והדר פשטו לה מברייתא דקתני משעה שהכהנים זכאים לאכול בתרומתן וסימן לדבר צאת הכוכבים, וקשיא לי למאי צורך פשטו מברייתא והא ממתני' הו"מ למפשט, דתלי זמן ק"ש דערבית בזמן אכילת תרומה, ואם איתא דביאת אורו הוא ואוכלים בתחלת שקיעה דהוא ד' מיל קודם צאת הכוכבים איך יקרא אז ק"ש דערבית הא יום גמור הוא, וכדפריך ר' יהודה לר' מאיר בברייתא והרי כהנים מבעוד יום הם טובלים הרי דבזמן תפלה שהוא זמן מועט קודם בה"ש הוי יום גמור לענין ק"ש וכש"כ בתחלת שקיעה.

לא מבעי להרא"ש דגם לר"י דזמן תפלת ערבית מפלג המנחה ואילך, דמ"מ לאו זמן ק"ש הוא דתליא בשכיבה בודאי קשה, אלא אף להתוס' דלר"י זמן ק"ש ג"כ מפלג המנחה ואילך דזמן ק"ש תליא בזמן תפלה, מ"מ הא חזינן דר"י הקשה לר"מ והלא כהנים מבע"י הם טובלים והיינו כמ"ש התוס' דבשלמא לדידי לא תליא כלל בזמן שכיבה אלא

לדידך דאמרת משעה שהכהנים טובלים דאינו זמן תפלה דלר"י ז"ת במוקדם מזה, מפלג המנחה, ולרבנן לא הוי זמן תפלה עד הלילה, וע"כ דסבירא לך דק"ש תליא בזמן שכיבה ופריך והא מבע"י טובלים וליכא זמן שכיבה, א"כ כזה יקשה במתני' דאם איתא דביאת אורו הוא וכהנים אכלי בתחלת שקיעה אך תולה זמן ק"ש בזה כיון דאינו זמן תפלה וגם זמן שכיבה ליכא כיון דעודו יום גדול.

ויש לומר בזה למה דדקדקנו עוד על פרכת הש"ס ודלמא ביאת אורו הוא, והא י"ל דבאמת ספוקי מספקא לן פירושא דקרא אי ביאת שמשו או ביאת אורו הוא ומאי דאסורים לאכול בתרומה הוא מטעם ספק דדלמא ביאת שמשו הוא, וניחא לן דהכי פריך דלמא ביאת אורו הוא, וכיון דיש עכ"פ ספק בפירושא א"כ יהא רשאים לאכול עכ"פ בבין השמשות מטעם ס"ס ספק ביאת אורו הוא ואת"ל ביאת שמשו דלמא בה"ש לילה הוא (אאב"ה עיין בחדושים ריש ברכות), ואולם מ"מ יקשה ע"ז מאי פריך דלמא ביאת אורו אימא דבאמת אכלי בתרומה בבה"ש וזמן ק"ש ג"כ בה"ש, ואדרבא היינו מרויחין בזה דלא יקשה בזה פרכת הש"ס רומיא דר"א אדר"א דאמר בברייתא דזמן ק"ש משעה שקידש היום בע"ש היינו בה"ש, דבאמת גם מה דאמר במתני' משעה שהכהנים אוכלים היינו בה"ש, וצ"ל דהמקשן סמך דמפורש בברייתא וסימן לדבר צה"כ, ולפ"ז ניחא, דבמערבא העלו לדון דהוי ספק בפירוש הקרא אם ביאת שמשו אם ביאת אורו ויש להתיר באכילת תרומה בה"ש מדין ס"ס, וא"כ לא היה מקום לפשוט ממתני' דדלמא מה דקתני משעה שהכהנים אוכלין היינו בה"ש, ולזה פשטו מהברייתא דקתני סימן לדבר צה"כ, ומוכח דבהחלט אמרי' דובא השמש היינו ביאת שמשו.

אמנם יש לידון טובא אם יש לדון להתיר בה"ש בתרומה מדין ס"ס כיון דעתה באנו לדון דשמא בה"ש לילה, ואם אחר אכילת תרומה בתחלת בה"ש יטמא בשרץ ויטבול עצמו מיד בתוך בה"ש, למחר יבא לאכול בתרומה מתחלת שקיעה מדין ס"ס, ספק ביאת אורו, ואת"ל ביאת שמשו שמא אתמול כשטבל עצמו בה"ש היה עדיין יום, והיה לו אתמול ביאת שמשו וא"כ יקל בזה ובזה והוי ס"ס דסתרי ודמי ממש למ"ש תוס' נדה (דף כ"ז ע"א).

והנה יותר יש לתמוה כזה על פירש"י דפירש דאמאי דמשני לעיל (דמתני' דקתני משעה שהכהנים נכנסים לאכול, ולא קתני להדיא משעת צאת הכוכבים, דמלתא אגב אורחא קמ"ל דכפרה לא מעכבא מלאכול בתרומה) מקשה דמנ"ל דכפרה לא מעכבא, דדלמא ביאת אורו היינו שיאור היום השמיני ויטהר האיש בהבאת קרבנותיו ואחר יאכל, ויקשה אמאי הוצרכו לבני מערבא לפשוט מהברייתא, הא ממתני' יש לפשוט דתולה

זמן ק"ש דערבית באכילת תרומה, והא פשיטא דא"א לומר דיחול זמן ק"ש דערבית אחר שיאור היום, וכבר השיג רבינו זרחיה הלוי על פירש"י מכח קושיא זו, וטענה גדולה וחזקה היא, ואי דדלמא מתני' בלא מחסרא כפרה, גם בברייתא י"ל דמיירי בהכי.

ובגליון המשניות כתבתי להעמיד פירש"י, והוא דבמה דאמר בגמרא דמתני' קמ"ל דכפרה לא מעכבא קשה דיותר הו"ל למימר דקמ"ל דאף כשהגיע זמן ק"ש מותר לאכול אכילה מועטת דהיינו טעימה, דכיון דתולה זמן ק"ש בזמן אכילת כהנים בתרומתן ואיך אכלי הא הגיע זמן ק"ש, וע"כ דאכילה מועטת שרי והכהנים אוכלים היינו אכילה מועטת, והרי מוכח לכאורה דתוספות מפרשי הכי ההיא דכהנים אוכלים דמתני', דהא על הברייתא בסמוך דקתני מאימתי קורין שמע בערבין משעה שהעני נכנס לאכול פתו במלח, הקשו תוס' עני גופא מתי יתפלל, דהא אמרת זמן אכילתו היינו זמן ק"ש, וכיון שבא זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה עד שיתפלל, וקשה אמאי נטרו בקושייתם ולא הקשו כזה ממש על מתני' דכהנים גופייהו מתי יתפללו, דהא אמרת זמן אכילתן היינו זמן ק"ש, ופשוטו נראה דה"ט דבמתני' יש לפרש דהאי לאכול היינו אכילה מועטת, (ויהיה סייעתא להמג"א בהלכות ק"ש סי' רל"ה דדייק מלישנא דהתוס' הנ"ל דדוקא סעודה אסורה אבל טעימה שריא) אבל בברייתא לאכול פתו במלח ודאי משמע סעודה ממש וקשיא להו שפיר, וא"כ הו"ל להגמ' לומר דאגב אורחא קמ"ל דטעימה שריא, וזהו עדיף יותר לומר דאשמע לן במידי דעסיק ביה דהיינו בדיני ק"ש גופא, וגם דל"צ דאגב אורחא קמ"ל, דהא קמ"ל מידי דעדיין לא נשנית בשום מקום, דטעימה שרי.

ואולם מדלא משני הכי, משמע דבאמת לא ניחא לגמרא לומר דטעימה שרי, והוא דמלשון הברייתא (לעיל דף ד') כדי שלא יהא אדם בא מן השדה ואומר אוכל קימא כו' ואח"כ אקרא ק"ש, משמע דאפילו קימעא דהיינו אכילה מועטת אסורה (וכמו שבאמת מדייק מזה התה"ד) והאי נכנסין לאכול דמתני' צ"ל דהיינו שאין להם עוד טומאה, ונכנסין לאכול היינו רשאין לאכול תרומה אבל אין אוכלין עד שיקראו ק"ש ויתפללו, (שוב ראיתי למרנא מוהר"ש איידלס שכתב דמש"ה לא הקשו תוס' על המתני' דיש לפרש לאכול היינו רשאין לאכול, ובאמת כפי מה שכתבתי בגליון המשניות דדקדוקו דהמג"א מלשון תוס' אינו מחוור אלא דגם להתוס' אסור בטעימה צריכין אנו לפירושו דמהרש"א).

וכיון שכן ניחא דבמערבא לא פשטו ממתני' משום דממתני' לחוד ליכא למפשט די"ל דמה דלא קתני להדיא משעת צאת הכוכבים לא משום דאתי לאשמעינן דכפרה לא מעכבא דמתני' מיירי בכהנים דלא מחסרא כפרה אלא דאתי לאשמעינן דטעימה מותר

בזמן ק"ש דפשטא דלישנא לאכול היינו דבאמת אוכלין דטעימה שריא והיה מוכרח לצרף לזה הברייתא דאל יאמר אוכל קימעא דמיניה מוכח דטעימה אסור ונכנסין לאכול היינו רשאין, א"כ היה צריך למפשט ממתני' ובריתא יחד, לזה ניחא להו יותר למפשט מברייתא לחודיה דקתני סימן לדבר צה"כ דבזה ליכא למימר דמיירי בלא מחוסרי כפרה דא"כ לתני מזמן יציאת הכוכבים לחוד ולמאי תלי זמן ק"ש בהיתר אכילה דתרומה, דודאי לא אפשר דאתי לאשמעינן דטעימה מותר, דהא מלשון הברייתא זכאי לאכול ליכא למשמע מיניה הא דטעימה שרי דהא לא קתני אוכלין רק זכאין, אע"כ דאתי לאשמעינן דכפרה לא מעכבא [אב"ה עיין בחידושי' לקמן עירובין דף ל"ח ע"ב]. (א"ה עיין לעיל ריש המסכת).

ולכאורה אין דברינו בגליון מספיקין להעמיס כן בכוונת רש"י, דנראה דרש"י לא ס"ל לאסור טעימה, והוא דבמה דאיתא לעיל (דף ד' ע"ב) אמר מר קורא ק"ש ומתפלל מסייע ליה לר"י דאמר ר"י איזהו בן עה"ב זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית, כתב רש"י מסייע ליה לר"י דאמר דערבית נמי ק"ש ואח"כ תפלה כדי שיסמוך גאולה לתפלה ודלא כריב"ל דאמר תפלה ואח"כ ק"ש, מאריכות לשון זה משמע דלא הוי סיוע ממש דבעי שיסמוך גאולה לתפלה דלא נזכר זה בברייתא אלא דהוי לאפוקי דריב"ל דס"ל תפלות באמצע תקנום, ואם איתא דרש"י ס"ל דמלשון אל יאמר אוכל קימעא משמע דאפילו טעימה אסורה והרי הטעם דטעימה אסורה הוא משום דק"ש דאורייתא [אאב"ה עיין במג"א סימן רל"ה מבואר דזהו הטעם] א"כ הו"ל לרש"י לפרש ברווחא דהכי אמרינן מדקתני אל יאמר אוכל קימעא כו' וקורא ק"ש ומתפלל דמשמע דאסור באכילת קימעא עד אחר התפלה, ואמאי נהי דקודם ק"ש אסור בטעימה דהוא דאורייתא, מ"מ בין ק"ש לתפלה יהא מותר בטעימה, אע"כ דצריך לסמוך גאולה לתפלה ואינו רשאי להפסיק ולטעום והוי סייעתא ממש לר"י וסוגיא בפשוטו.

ולומר דס"ל לרש"י דאפילו קודם תפלה דרבנן אסור בטעימה, מנ"ל לרש"י כזה, ובפרט לפמ"ש בישוב קושיית הרז"ה דממתני' לחוד ליכא למפשט בעיא דמערבא, די"ל דמיירי בלאו מחוסרי כפרה ולאשמעינן דטעימה מותר הרי דיש מקום לומר דאפילו קודם ק"ש טעימה מותר, ורק מכח הוכחה מלישנא דברייתא דלא יאכל קימעא דטעימה אסורה, וכיון דמהברייתא לא מוכח רק דאסור לק"ש פשיטא די"ל דהדין דקודם תפלה דהוא דרבנן שרי, דפשיטא דיש חילוק גדול בין דאורייתא לדרבנן, כדמחלקין לענין אם התחילו בסעודה, דמפסיקין לק"ש ולא לתפלה, ה"נ י"ל לחלק לענין טעימה, ושפיר יש לפרש דמסייע ממש לר"י דגם בערבית צריכין לסמוך גאולה לתפלה.

וביותר דהא מוכח דטעימה קודם תפלה שרי, דהא קי"ל לקמן (דף כ"ח) ולית הלכתא כריב"ל דאמר כיון שהגיע תפלת מנחה אסור לו לטעום, הרי דקיי"ל דטעימה מותר, וע"כ טעמא דתה"ד דאוסר טעימה קודם ק"ש רק בק"ש דהוא דאורייתא.

אמנם מזה אין ראיה די"ל דהמג"א דנתן הטעם דק"ש דאורייתא, וכתב עלה דל"ל משום דאיכא אונס שינה דתוס' בסוכה (דף ל"ח) דחו טעם זה ע"ש, ולענ"ד תמוהים דבריו דנהי דתוס' דחו היטב להך טעמא מדאמרינן בשבת דתפלת ערבית דכולה לילה זמנה אתי למפשע ולא משום אונס שינה, מ"מ הא עכ"פ אמרינן דתפלת ערבית חמור מתפלת מנחה כיון דכולה לילה זמנה אתי למפשע ה"נ י"ל לענין טעימה, דקודם מנחה הוא דשרי אבל קודם תפלת ערבית אסור, וכיון דליכא סתירה לדין זה י"ל דרש"י הוכיח כן דאם איתא דליכא טעמא אחרינא בברייתא דלא יאכל קימעא רק משום דק"ש דאורייתא יקשה לרב יהודה דס"ל לקמן (דף כ"א) דק"ש דרבנן אע"כ מוכח לר"י דאף בדרבנן אסור טעימה משום דכולה לילה זמנה, ובזה לא מצינו מאן דפליג, דאף למ"ד ק"ש דאורייתא י"ל כן [ואף די"ל דטעמא דברייתא דאוסר טעימה הוא משום זכירת יציאת מצרים שהוא דאורייתא לכ"ע י"ל למה שראיתי במשבצות זהב בפתיחה להלכות פסח, דהא דכתיב והגדת לבנך, הא בכל השנה צריך להזכיר יצ"מ בלילה ומה נשתנה לילה זו, ותירץ דבעלמא מהני הזכרה בלב, אבל בליל פסח בעי' הגדה ע"ש. א"כ אמאי אוסר הברייתא לאכול קימעא הא בקל יכול להרהר ביצ"מ ויצא ידי דאורייתא ואח"כ יאכל קימעא, בשלמא אהא דאמרינן ספק אמר אמת ויציב חוזר ואומר דיציאת מצרים דאורייתא לא קשיא דיהרהר ויצא ידי חובת דאורייתא דהא בלא"ה קשה אף אם אינו יוצא בהרהור הא פשיטא דנוסח הברכה לאו דאורייתא א"כ אמאי מברך מספק יזכיר יצ"מ בלא ברכה, וצ"ל דכל שיש עליו חיוב הזכרה מספק, אמרו חז"ל דיעשה הכל כאלו מחוייב בודאי, וחייבו להזכיר בברכה אבל הכא לענין אכילת קימעא אם איתא דטעימה אסור רק בדאורייתא שפיר קשה דיהרהר ביצ"מ ואחר יאכל קימעא אע"כ דגם בדרבנן אסור טעימה] ומה דקתני במתני' דשבת מפסיקין לק"ש י"ל ג"כ אף דהוי דרבנן מ"מ חמיר ממנחה משום דכולה לילה זמנה, ואתי למפשע, ומה דכתב רש"י בשבת במתני' מפסיקין לק"ש דק"ש דאורייתא י"ל דלפי סידור הגמרא שם קודם שחילקו שם בסברא זו דלילה חמיר דכולה לילה זמנה היינו צריכין לפרש משום דק"ש דאורייתא, ואף דקתני סתם מפסיקין לק"ש דמשמע אף דשחרית, היינו דבשחרית בלא"ה מפסיקין כיון דצריך להפסיק משום תפלה משום לא תאכל על הדם ממילא צריך ג"כ להפסיק משום ק"ש, דהא צריך לסמוך גאולה לתפלה, (וכמ"ש במג"א ססי' ע') ובק"ש של ערבית מפסיקינן

משום דכולה לילה זמנה, ומה דקתני ואין מפסיקין לתפלה, היינו אף לערבית אף דכולה לילה זמנה, י"ל דס"ל תפלת ערבית רשות דאין מפסיקין כדאמרינן שם למ"ד תפלת ערבית רשות לכי שרי המייניה לא אטרחוהו רבנן.

אמנם עדיין יקשה דמנ"ל לרש"י כן דלמא ס"ל להש"ס בהחלט דבדרבנן טעימה מותר דאף דכולה לילה זמנה אין זה מגרע לאסור טעימה שהוא מעט ולא אתי למפשע בשביל זה, ואין חילוק בזה בין מנחה לערבית, ואין ללמוד זה לאסור מדרבי יהודה, דסבר ק"ש דרבנן אמאי קתני בברייתא דאל יאכל קימעא, דלמא ס"ל לר"י כריב"ל דגם במנחה אסור טעימה אבל לדידן דלא קיימא לן כריב"ל ובמנחה טעימה מותר ה"נ בתפלת ערבית שרי וטעמא דברייתא דאל יאכל קימעא היינו דאנן קיימא לן באמת ק"ש דאורייתא ומסייע שפיר מברייתא דאינו אוכל קימעא קודם תפלה, היינו ע"כ דגם בערבית צריכין לסמוך גאולה לתפלה, ויהיה מוכח לכאורה ממה דלא רצה לפרש כן דלא ס"ל כתה"ד אלא דאל יאכל קימעא היינו סעודה ואין טעימה בכלל האיסור, ונסתרו דבריו בישוב דעת רש"י.

ואולי י"ל דר"י ס"ל דההלכה כר"י נגד ר"א דהוא רבו וקיי"ל ק"ש דרבנן, ושפיר י"ל דאוכל קימעא היינו טעימה, ומוכח דגם בדרבנן אסור טעימה כיון דכולה לילה זמנה, והוכרח רש"י לפרש במה דאמרינן מסייע ליה לר"י דהיינו לאפוקי מריב"ל דתפלות באמצע תקנום אבל לענין מלתא דר"י דצריכים לסמוך גאולה לתפלה בערבית ליכא סייעתא.

והשתא י"ל דזהו טעמא דרבינו יצחק אלפסי ז"ל דפסק ק"ש דאורייתא, (ולא פסק כר"י דהוא רבו דר"א) והיינו דהרי"ף ס"ל במה דאמרינן מסייע ליה לר"י היינו סיוע ממש דצריך לסמוך גאולה לתפלה דערבית מדלא שרי לאכול קימעא קודם תפלת ערבית, ומוכח מזה דס"ל לסתמא דתלמודא דמשום תפלה לחוד היה מותר טעימה. ולזה יקשה לר"י דאמר ק"ש דרבנן מברייתא זו, דאוסר טעימה קודם ק"ש. וע"כ צ"ל דר"י ס"ל כריב"ל, דגם במנחה טעימה אסור, א"כ לפ"מ דקיי"ל דלא כריב"ל דבמנחה טעימה מותר גם בתפלת ערבית טעימה מותר, והברייתא דאוסר טעימה משום ק"ש, ואח"כ בין ק"ש לתפלה אסור משום סמיכת גאולה לתפלה, ומוכח דקיי"ל קריאת שמע דאורייתא.

ומיושב בהכי הא דאמרינן מסייע ליה לר"י, ולא אמר תיובתא דריב"ל, והיינו דבשורש הדין קדימה ליכא קושיא על ריב"ל מהברייתא די"ל דטעמא דריב"ל דס"ל כר"י דזמן תפלת ערבית מפלג המנחה ואילך, אבל ק"ש זמנה בזמן שכיבה כמ"ש הרא"ש וא"כ קדים חיובא דתפלה לחיובא דק"ש. מש"ה ס"ל דתפילה קודם לק"ש והברייתא מוקי לה כרבנן דזמן תפלה דערב בתחלת לילה וחיובא דשניהם באים כא', וק"ש קדים דהוא דאורייתא, ואי דמוכח מהברייתא דגם בלילה יש חיוב סמיכת גאולה לתפלה וממילא

לכ"ע צריך שתקדום ק"ש לתפלה, יש לומר דריב"ל לשיטתיה דבתפלת מנחה אסור טעימה, א"כ טעמא דברייתא דלא אוכל קימעא דטעימה אסור גם לתפלה, ואין ראיה לדין סמיכת גאולה לתפלה, ולזה קאמר רק דמסייע לר"י היינו דלפי ההלכה דקיי"ל דטעימה מותר קודם תפלת מנחה מוכח שפיר מהברייתא מדאסור אכילת קימעא אחר ק"ש קודם התפלה ע"כ משום חיוב סמיכת גאולה לתפלה.

שם מ"ט ק"ש דרבנן. עי' בב"ק פ"ז ע"א תוס' ד"ה וכן היה ר"י פוטרו מכל המצות האמורות בתורה ובסוטה ל"ב ע"ב תוס' ד"ה ורבי ובמנחות מ"ג ע"ב תוס' ד"ה ואיזו.

שם והרי תפלה דבר שהציבור עוסקים בו (ומ"מ בעל קרי אינו מהרהר בתפלה בלבו כמו דאת אמר אליבא דרב חסדא דהרהור לאו כד"ד, דמ"מ מהרהר בק"ש כדי שלא יהיו כל העולם עוסקין בו והוא יושב ובטל). הקשו בתוס' אמאי לא הקשה מק"ש עצמו דקתני (בעל קרי מהרהר בלבו) ואינו מברך לפני' כו' ואיני רואה התחלה לקושייתם למ"ש תוס' בעצמם על מתני' ד"ה בעל קרי דמה דקתני אינו מברך, היינו אפילו בהרהור כדמשמע בגמרא, ביאור דבריהם הא דלא הוכיחו בפשיטות דאם איתא דמהרהר א"כ אין חילוק בין ק"ש לברכותי', היינו משום דהיה אפשר לומר דמתני' מיירי הכל בברכות לחוד וקאמר בעל קרי מהרהר הברכות בלבו ואינו מברך בפה לא לפני' כו', ולא נזכר דין ק"ש במתני', וכדאיתא הכי בירושלמי, ולזה כתבו שאין הפירוש כן כדמשמע בגמרא, והיינו האי דמשנינן שאני תפלה דלית בה מלכות שמים, משמע דברכות נמי דלית בהו מלכות שמים דינם כמו תפלה, וע"כ הא דקתני מהרהר קאי אק"ש, וממילא מאי דקתני ואינו מברך היינו דאינו מהרהר.

ולפ"ז ליתא לקושייתם, דלא הוי מצי להקשות ממתני' דהוי מצי למימר דמתני' מיירי רק מברכות ובאמת מהרהר, ומה דתני ועל המזון מברך לאחריו היינו מברך בפה דבדאורייתא מברך בפה לצאת, דהיכא דיצא ידענו לחלק בין דאורייתא לדרבנן כמו שכתב בתוס', ומה דקתני ואינו מברך לפני' ולא קתני ולפניו מהרהר ואינו מברך היינו דבמזון לפניו אינו מברך כלל אפילו בהרהור כיון דהרהור לאו כדבור ואינו יוצא למה מהרהר דבברכה זו לא שייך שלא יהא כל העולם עוסקים והוא יושב ובטל. ומה דלא קתני דאומר ק"ש בדבור היינו דממילא נשמע מדין בהמ"ז, ונקט בהמ"ז לאורויי דכל בהמ"ז אף ברכה רביעית שהוא דרבנן אעפ"כ מברך דעשו חז"ל דין ברכה זו כדין בהמ"ז עצמו שלא יזלזלו בה, [וכמ"ש כן להדיא הפר"ח בליקוטיו] וכל מתני' כפשטא, אלא שאחר שהקשו מתפלה ומתרץ כיון דלית בי' מ"ש מוכח דמהרהר דמתני' קאי אק"ש.

שם ור"א אמר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ק"ש, במג"א סי' ס"ז סק"א כ' ומשמע בל"ח סי' מ"ד אם יודע שאמר פסוק ראשון וספק אם קרא השאר אין צריך לחזור ולקרות מיהו בסימן ס"ד ס"ג משמע שצריך לחזור ע"ש, לענ"ד הדין עם הלחם חמודות דהא חזינן דשמואל ס"ל דספק קרא ק"ש דאינו חוזר וקורא דק"ש דרבנן, ר"א ס"ל דחוזר היינו דס"ל ק"ש דאורייתא, ממילא אם ודאי קרא פסוק ראשון דהוא דאורייתא והספק רק על השאר שהוא דרבנן א"ח וקורא כמו לשמואל, והכי דייק לישנא דהרשב"א שכך היתה התקנה שכ"ז שקורים חייב לקרות כתקנה, והיינו כיון דמחוייב לקרות עכ"פ מה שהוא דאורייתא, אבל אם הספק רק על דרבנן לא שייך כן, וההיא דסי' ס"ד צ"ל כיון דעדיין עוסק בק"ש צריך לתקן שיהיה הכל כראוי.

ועל דברי הל"ח קשה לי דאיך אפשר דדינא דס' קרא ק"ש מיירי שמסופק גם על פסוק ראשון, הא בזה כיון דמסופק בוודאי לא כיוון וממילא צריך לחזור כמ"ש המג"א רסי' ס"ד, ואמאי אמר שמואל דאינו חוזר וקורא דק"ש דרבנן הא צריך לחזור כיון דלא (סיים) [כיוון] פסוק ראשון.

רש"י ד"ה שאינו כו' כלומר שלא מצינו. וכיוצא בזה בב"מ פ"ח ע"ב ועיין קדושין ט"ו ע"ב תוס' ד"ה א"ק.

תוד"ה והרי וא"ת ואמאי שבק כו'. אאב"ה שמעתי מכבוד אאמ"ו הגאון נ"י שעמד בקושיא בדברי תוס', ותירוצם דחוק, ואין התחלה לקושייתם, למ"ש תוס' שם ד"ה בע"ק וכו' פי' אפילו בהרהור כדמשמע בגמרא, ביאור דבריהם, הא דלא הוכיחו בפשיטות דאי איתא דמהרהר, א"כ אין חילוק בין ק"ש לברכותיה, וצ"ל דהיה אפשר לומר דמתני' ה"ק מהרהר ואינו מברך לפניה ולאחריה, ומיירי הכל בברכות, ולא נזכר דין דק"ש במתני' וכדאיתא הכי בירושלמי לזה כתב שאין הפירוש כן כדמשמע בגמרא, והיינו דהא דמשנינן שאני תפילה דלית בה מ"ש, הרי מבואר דבברכות הרהור אסור כמו תפלה, וע"כ הא דקתני מהרהר קאי אק"ש, ומה דקתני ואינו מברך, היינו דאינו מהרהר, ולפ"ז ממילא ליתא לקושיית תוס', דלא הו"מ להקשות ממתני' די"ל דלמא באמת קאי אברכות דמהרהר ולזה הקשה דמ"ש מתפילה, ותירצו דק"ש דאית בה מ"ש, ומוכח באמת דמהרהר קאי אקריאת שמע.

תוד"ה ור"י כו' אבל ודאי התפלל. עי' לקמן כ"ט ע"א תוס' ד"ה מפני.

דף כא:

תוד"ה עד ור"ת ור"י הם אומרים וכו', ולדעת ר"ת מי שמסופק בברכה א"י לומר לחבירו להוציאו דשמא כבר יצא, צל"ח. ולענ"ד הא יכול לכוין בדרך תנאי דאם מחויב בברכה

רוצה להיות שומע כעונה, ובאם אינו מחויב אינו [רוצה] להיות שומע כעונה ויהיה כשומע אחר שאינו מכוין לצאת, ועי' במג"א סי' קע"ד ס"ק ט"ו שכ' בשם רמ"מ דבמשקין תוך סעודה דהוי ספק אם יברך דיתן לאחר שאינו אוכל לברך ויכוין לפטרו ע"ש, משמע בסתם אפי' בלא דרך תנאי.
תוד"ה אין (עי' דרו"ח ח"א דף צ"ג ע"ב).

דף כב.
וכי יש טבילה בחמין. קשה לי בסוגיין [דפריך] וטבילה בחמין מי איכא דע"כ ג"כ היינו מחמת גזירת שאובין וכמ"ש המרדכי להדיא (א"ה, עי' בחי' יומא ל"א ע"ב באורך), והרי לענין טבילת קרי שאובין ממש ג"כ כשר כדאיתא להדיא בברכות.
רש"י ד"ה ובועלי נדות אם טבלו לקריין. עי' מ"ל פ"ג ה"ג מהל' ביאת המקדש.

דף כג.
תוס' ד"ה שהרי וכו' שמקבלין טומאה באהל המת. כדאיתא זבחים דף ג' ע"א.

דף כג:
ת"ר לא יאחוז אדם תפילין בידו וכו' ויתפלל, ולא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי. טעמא דכלהו משום שמא יפלו מידו, אבל משום חשש שמא יפיח ליכא בשינת עראי, דהא כשהם על ראשו מותר לישן שינת עראי, כדאיתא בפ"ב דסוכה (דף כ"ו ע"א) והכא דקתני ולא ש"ע מוקי כשהם בידו. ורש"י ז"ל פירש כאן ולא יישן בהם שמא יפיח, ופירושו תמוה לי.

דף כד.
תוס' ד"ה והתניא כו' דלא אשכחן אשתו דמקריא בני ביתו. עי' פסחים דף צ"ט ע"ב תוס' ד"ה ולא יפתחו. ועי' פר"ח או"ח בלקוטיו (סימן רצ"ח).

דף כד:
להיכן אהדר. לענ"ד הכא דהשאלה היא היאך יעשה בענין הק"ש להיכן יחזור כיון דזה הוה צורך להק"ש לא מקרי הפסקה כמו בגביל לתורא והבא מלח דלא הוי הפסק בין ברכת המוציא לאכילתה. (כ"כ רבינו בגל' המג"א סי' ק"ד סק"ו ע"ש).
תוס' ד"ה פסק ר"ח וכו' דאע"ג דר"ח וכו'. עי' בב"מ (דף ל"ג ע"א).

דף כה.
דהני גנו והני גרסי, בשו"ע סי' קנ"א ס"ג אין ישנים בבהכ"נ אפילו שינת עראי אבל בביהמ"ד מותר, ומקור הדין הובא בב"י בשם מהר"י חביב וכ' אפי' שינת עראי אסור בבהכנ"ס, אבל בבהמ"ד אע"פ דחמיר מבהכ"נ נראה דמותר דאמרינן פ' מי שמתו הני

ציפי דבי רב דהני גרסי והני גני עכ"ל, הרגיש בקושי הדין דאין להקל בבהמ"ד יותר מבית הכנסת, אלא דהוכיח כן מסוגיא דמי שמתו, ולענ"ד ראי' זו תמוה מאד דהרי אמרי' פ"ד דמגלה דף כ"ח אמר רבא ת"ח ותלמידיהם מותר והקשו שם מעובדא דרב אדא ורבינא שם דאמרי לאו משום מטרא, ונאמרה בזה ג' תירוצים דעת הגהת אשירי דהחמירו על עצמם, ודעת הרמב"ם דרק מדוחק שרי, דעת הר"ן דרק בבהמ"ד מותר לת"ח, הרי לכולהו תירוצים ת"ח מותרים ליהנות ולאכול בבהמ"ד מדוחק, א"כ י"ל בההוא דפ' מי שמתו דשינת עראי הוי כמו אכילה מדוחק ולהרמב"ם והגהת אשירי ת"ח מותרים בזה גם בבהכנ"ס, ולהר"ן רק בביהמ"ד אף שלא מדוחק, אבל לאינש אחרינא דלאו ת"ח אין לנו ראיה להתיר בבהמ"ד יותר מביהכנ"ס דהא באמת ת"ח מותרים ליהנות בביהמ"ד וצע"ג.
וע' יו"ד סי' רמ"ו סט"ז ובש"ך שם סקט"ו.
שם כאן בקטנים. ע' בכורות מ"ד ע"ב תוס' ד"ה אימתי.
רש"י ד"ה בזמן שיש כו' שדרכן לתתן כו'. עי' ברש"י כתובות ע"ז ע"א ד"ה מקמץ וצ"ע.
שם בעבור העורות. וכן איתא בילקוט פ' בא בפסוק לא יחרץ כלב לשונו. ולא עוד אלא שזכו לעבד עורות מצואתן ולכתוב בהם סת"ם.

דף כה:
רש"י ד"ה אבל כו' כבר בטלו. עי' ע"ג דף עג ע"א תוס' ד"ה כי אתא.
רש"י ד"ה מאן שמעת ליה כו' לא ידעתי כו'. וכן ברש"י שבת טז: ד"ה למ"ד. יז. ד"ה הניחא. מט: ד"ה לא זזו. קז: ד"ה הטפויין. קלח: ד"ה באדם וד"ה זה הקץ. עירובין מ: ד"ה דרב אחא. פסחים לד: ד"ה תנא (פ"א. ד"ה אבל). קטז: ברשב"ם ד"ה נצוח. יומא יט. ד"ה שער הדלקה. ע"ב: ד"ה הא כמ"ד. פ"ה. ד"ה ולוי הסדר. סוכה כז: ד"ה שלא העמיד. כח. ד"ה שיחות. כט. ד"ה בשביל. מז. ד"ה שיר. נב: ד"ה שבעה. ביצה טו: ד"ה ופירותיה. כה: ד"ה צלף. תענית סוף פ"ב ד"ה שמעיה. מגילה יד. ד"ה נבואה. סוטה לז: ד"ה אלא זה. מט. ד"ה זיו החכמה. קדושין ל. ד"ה לא זזו. ב"ק ה: ד"ה ולמ"ד. נז: ד"ה לא א"א. סנהדרין יד. ד"ה טורמוסין. מח: ד"ה והלא. ע: ד"ה בפת. שבועות לז. ד"ה לא א"א. זבחים כב. ד"ה והא תנא. נו: ד"ה לב' ימים. מנחות קה: ד"ה שמעינן. חולין (מו: ד"ה נצרר) נ: ד"ה איסטומכא. נב. ד"ה בר זכאי. נה: ד"ה והרי. קכו: ד"ה גולל. קלא. ד"ה תשעה. ערכין י. ד"ה ולא מוסיפין. יא: ד"ה אלא. יג. ד"ה מתשעה. תמורה טו: ד"ה כיוצא. כח: ד"ה נעבד נמי.

דף כו:

מבדיל בראשונה וכו'. ואם אחר שהתפלל שתיהן נזכר ששכח להזכיר מטר בראשונה כתב הפר"ח שחוזר ומתפלל רק החובה, אבל אין צריך להתפלל עוד לתשלומין מדין היפך כיון דכבר הקדים תפלה העיקרית אלא שטעה, ודלא כדעת הר"ש מגריזאהן עיי"ש, ולענ"ד ראוי להפר"ח מסוגיא דאמרינן למימרא דאי לא אבדיל בקמייתא כמאן דלא צלי דמי, ותקשי להך ס"ד אמאי שניה עלתה לו הא צריך לחזור ולהתפלל החוב והוי הקדים התשלומין לחוב, ואף די"ל דלס"ד הי' באמת [הדין] דהיפך יצא ועיקרא דדינא דקי"ל דלא יצא נפקא ממה דאנן מתרצין לקושית הש"ס ואמרינן כיון דלא אבדיל בראשונה גלי דעתיה וכו' כמ"ש הרי"ף מזה מוכח דהיפך לא יצא, אבל להס"ד באמת יצא, מ"מ דחיקא לומר כן דלפי האמת אמרינן דין חדש, ונראה יותר דלס"ד לא הי' ס"ל דגלי דעתי' אלא לשכחה בעלמא. ותדע דהא אף [אם] תאמר דלס"ד הדין דהיפך יצא מ"מ צ"ל דס"ל דלא נחשב זה לגילוי דעת, דאל"כ מאי קאמר למימרא כיון דלא אבדיל כמאן דלא צלי דמי אכתי קשה נימא דהראשונה היא לתשלומין והשניה לחובה, כיון דס"ל היפך יצא, אע"כ דלא ס"ל גלי דעתי' דאדרבה מסתמא עשה כדין להתפלל תפלה של חובה אלא ששכח להבדיל, ממילא מה"ת דהמקשן הי' פליג בתרתי לענין דין היפך ולענין סברת גלי דעתי', ובודאי ראוי לומר דפליג רק אסברת גלי דעתי' אבל הדין דהיפך לא יצא, ומוכח כפר"ח ודו"ק.

שם תפלות אבות תקנום. עי' תענית (דף כ"ח ע"א) ברש"י ד"ה הללו.

שם ואין שיחה אלא תפלה. בשאלתות דרא"ג פ' לך לך איתא שנאמר אשפוך לפניו שיחי, וכן הוא בתוס' ע"ג (דף ז' ע"ב) ד"ה ואין.

תוד"ה איבעיא ולא אמרי' עבר זמנו בטל קרבנו ואפי' במזיד, אף שלדברי המחבר סי' פ"ט ס"א שכ' עבר [אם טעה או עבר והתפלל אחר ד' שעות עד חצות אע"פ שאין לו שכר תפלה בזמנה כו'] א"כ אפילו במזיד נמי מצי להתפלל, מ"מ נ"מ לחומרא באם לא התפלל ערבית ואיחר עד אחר ד"ש ביום, דיש לומר דמקרי עבר ב' תפלות ואין לו תשלומין אע"ג דשכר תפלה יהבי, א"כ משכחת חומרא אי עד ועד בכלל דאם לא התפלל ערבית ונזכר ביום בשעה ד' דצריך להתפלל התשלומין.

תוד"ה ואין כו' ובפרק חלק הוא אומר להיפך. וכן בסנהדרין (דף צ"ו ע"ב) ואין כסף אלא צדיקים שנאמר ואכרה לי. ובחולין (דף צ"ב ע"א) אומר בהיפך.

דף כז.

שזו תדירה וכו'. (עי' שו"ת ח"א סי' ט' ד"ה גם לא מצינו).

שם שממאנין את הקטנה. הקטנות כצ"ל (וכמבואר בנדה ח').
שם ועל תמיד של שחר. עי' ברש"י משלי ל"א ועיין מנחות דף ס"ד ע"ב תוס' ד"ה וע"ל.
שם לאחוריה דרב. תפלה של חול. כן הוא בבה"ג.

דף כז:
והמחזיר שלום לרבו. ברי"ף וברא"ש ליתא להא והמחזיר שלום לרבו.
שם דתלמיד חבר הוה. עי' קדושין ד' מ"ו ע"א תוס' ד"ה נראין.
שם וקודם גזרה הוה. עי' שבת דף מ' ע"ב ברש"י ד"ה דהא מעשה. וברשב"א בחדושיו שם.

דף כח.
מכותלי ביתך. עיין תשב"ץ ח"א ענין קמ"ב.
שם ונקרא פושע. עיין לקמן (דף מ"ג ע"ב).
שם מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף, במג"א סי' רפ"ו סק"ג דאם הוא סמוך לערב ואין שהות להתפלל שתיהן יתפלל מוסף דמנחה יש לה תשלומין בערבית, ובצל"ח בחי' כתב דמבואר בירושלמי בהיפוך דאיתא שם תפלת המוספין ותפלת מנחה תפלת מנחה קודמת הוין בעין מימר כשאין שהות להתפלל שתיהן אבל יש שהות מוסף קודם ר"ז אמר אפי' יש שהות מנחה קודם, הרי דבליכא שהות עדיף ולכ"ע מנחה קודם ע"ש, ולע"ד אינו מוכרח די"ל דהירושלמי לא מיירי מדין השלמה, ומיירי בענין דלא יהא באפשר להשלים כגון שמת לו מת בשבת דבלילה יהי' אונן ויעבור זמן ב' תפלות דליכא השלמה אח"כ, גם נלע"ד דדינא דהמג"א רק בשוגג אבל בהזיד והמתין עד סמוך לערב, בזה אם נפסוק דיתפלל מוסף ממילא הוי לגבי מנחה כמזיד, כיון דע"י פשיעתו בא לו שא"י להתפלל מנחה ולא יהא לו תשלומין, מש"ה באמת מנחה קודם, וא"כ י"ל דהירושלמי מיירי במזיד וק"ל.
שם כי הוה חליש מגירסא. עיין עירובין (דף כ"ח ע"ב).
תד"ה כדמתרגם כו' שהרי אין להן תשלומין. קשה לי הא גם באיחר תפלת המוספין לר"י עד אחר ז' שעות אין לו תשלומין כמו דלדידן דתפלת מוספי' כל היום אין להם תשלומין בערבית כמ"ש התוס' לעיל (דף כ"ו ע"א) דהאיך יקרא הקרבנות וכבר עבר זמן מוסף, ה"נ לר"י דאחר שבע עבר זמן הקרבת מוסף.

דף כח:
כשחלה ר"א. במס' דרך ארץ רבה פ"ג איתא ר"א בן עזריה. וע"ש עוד איזה שינויים.

שם הני י"ח כנגד מי. עיין מדרש תנחומא ר"פ וירא עוד איזה טעמים. ושם איתא דריב"ל אמר נגד י"ח אזכרות שאמר דוד בהבו לה' בני אלים.

דף כט.
מפני שיכול לאומרה על הכוס. בהרא"ש סי' ט"ו (עי' חי' פסחים ק"ה).

דף כט:
תוד"ה טעה וה"ה לכל דבר שמחזירין אותו וכו', עי' בלשון תו' והרא"ש דמשמע להדיא אף היכי דלא גמר תפלתו וא"צ לחזור לראש התפלה אלא דחוזר לרצה, מ"מ אינו חוזר וישמע מהש"ץ כל התפלה ע"ש, ובכה"ג לכאו' מפסיק מיד ואינו גומר תפלתו כיון דרצונו לצאת בשמיעה מהש"ץ ממילא מה שגומר תפלתו הוי ברכה לבטלה, וע' בתשובת בית יהודה סי' ל"ג, ולענ"ד בכה"ג דא"צ לחזור לראש רק לרצה, אפשר דימתין עד שיגיע הש"צ לרצה ומשם ואילך יכוין לתפלת הש"ץ וא"צ לשמוע כל התפלה מראשו ועד סופו.

דף ל.
היה עומד אחורי בית הכפורת. עיין ברבינו יונה פ"ק דף ו' ע"א ובדף הספר דף ה' ע"ב. שם כי הוה אתי לביתי' הדר ומצלי. במג"א סי' צ"ד סקי"א ומ"ש כתב דדוקא בתורת נדבה הי' מתפלל רב אשי שנית, נ"ב לפי מה דפסקינן סי' ק"ז דבשבת אינו יכול להתפלל נדבה, נסתר זה, דהא הך עובדא בשבתא דריגלא הוה.
רש"י ד"ה בשבתא דרגלא וכו' ועצרת. עיין לעיל י"ז ע"ב ברש"י ד"ה שבחא ותוס' שם ד"ה תרי זימני.
ד"ה ולעביד וד"ה לא (עמש"כ בגל' המג"א סי' פ"ט סקי"ז).

דף ל:
מתני' אפילו המלך. עי' יומא י"ט ע"ב תוס' ד"ה בם.

דף לא.
כבר מפורש על ידי חנה. עיין יומא דף ע"ג ע"א.
שם יכול ישאל אדם צרכיו. עי ין לקמן ל"ב ע"א.

דף לא:
תד"ה מורה וכו' ובא ללמוד לפניו. עי' תה"ד סימן קל"ח.

דף לב:
כל כהן שהרג. בהגהה מוהרי"ב זצ"ל וכן בתוס' יבמות (דף ז א) ד"ה שנאמר, ועיין בתוי"ט סוף פרק ז' דבכורות.

תוד"ה גדולה וכו' בלא תפלה. ועיין תשובת מהרשד"ם חא"ח סימן ל'.

דף לג.

נתן עקבו על פי החור. עיין יפה מראה בתענית (פרק ג' סימן י"ז) ד"ה מפלתו.
תוד"ה אבל, אבל לתחלת ברכה מיהא יחזור, ואם לא התחיל מתחלת הברכה אלא גמר התפלה צריך לחזור לתחלת ברכה זו, כך מתבאר מתוך דברי הט"ז סי' ק"ד סק"ג, וכמו כל טעה בסי' קי"ד, ושמעתי מסתפקי' אם שהה קצת וגמר התפלה ולא התחיל למקום שפסק ועכשיו לאחר גמר תפלתו הוי קצת השהיי' עם גמר התפלה זמן שהיי' כדי לגמור את כולו, אם נחשבי' לשהה כיון דאינו יוצא בתפלתו והוי כשח בעלמא וחוזר לשיטת הרי"ף דבתפלה אף בלא אונס צריך לחזור, או דלא מחשבי' לשהייה.

דף לג:

אלא מטין אתמר. עיין תשובת דבר שמואל (סימן קי"ד).
במתני' האומר על קן צפור. עי' זוה"ק פר' אמור על פסוק אדם ובהמה תושיע ה'. ובמדרש רבה פרשת כי תצא (פ"ו).

דף לד.

רש"י ד"ה מתחלת הברכה וכו' וממילא וכו'. עיין בקרבן נתנאל שמצא גירסא בקלף. תיובתא דרב אסי לימא תהוי תיובתא דר"ה אמר לך ר"ה.
שם אר"ש בן פזי אריב"ל. במדרש רבה בראשית פרשה ל"ט איתא ריב"נ בשם ריב"ל אמר כ"ג תחלת כל ברכה שוחה והמלך בתחלת כל ברכה ובסוף כל ברכה שוחה. רבי סימון בשם ריב"ל אמר המלך משהיה כורע לא היה נזקף.

דף לה.

בורא מיני דשאים, בפרש"י לפי שיש בכלל פרי האדמה דשאים וזרעים כגון קטניות. ולפ"ז לדידן אם בדיעבד ברך על ירקות בורא מיני דשאים ועל קטניות בורא מיני זרעים יצא כיון דלר"י לכתחלה מברכין כן, ובברך על ירקות בורא מיני זרעים יש להסתפק אם יצא, ברכי יוסף סי' ר"ה אות ד'.
שם אחליה והדר אכליה. בירושלמי פ"ז דפאה אמר אהך דרשה דהכא לא מתמנעי רבנן בין ה' לח'. וכן הוא בירושלמי פ"ה דשבת על דרשה דאלה הדברים אלו ל"ט מלאכות.
שם חד תני כרם רבעי. עי' סוטה מג ע"ב רש"י ד"ה קלא וצע"ג.
שם מעכ"ת כי ראה מסכת ברכות מן הש"ס שמדפיסים כעת בק"ק פראג אם דברים בשמי על הגליון ומצא כתוב (בדף ל"ה) כתבתי, עיין רש"י סוטה (דף מ"ג ע"ב ד"ה קלא)

וצ"ע. די"ל דלפי הטעם דסבירא ליה לר' שם דילפינן בג"ש דמה להלן כרם אף כאן כרם. בעינן כרם ממש שחייב בשתים כנגד שתים וא' יוצא זנב.
במחכ"ת כוונתי היה לתמוה על רש"י דמה ענין ערלה לרבעי דפלוגתייהו רק ברבעי. אבל בערלה פשוט דלכ"ע כל הפירות ואפילו פלפלים חייבים. וממילא אף נטיעה.
שם חד תני כרם רבעי [אבל שאר אילנות אינן בתורת רבעי] וחד תני נטע רבעי, כתבו בתוספות ועתה קיימא לן דרבעי נוהג אף בח"ל מיהו בכרם נוהג ולא בשאר אילנות דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל. אולם הרב רבינו יונה בסוגיין כתב להוכיח מסוגיא דקדושין דכללא דכל המיקל בארץ כו' לא אמרינן אלא היכא דאתמר, בערלה ובמעשר אבל לא ברבעי וכלאים. ותמיה לי מסוגי' דשבת (דף קל"ט ע"א) גבי כשותא בכרמא פריך ולשלח להו כדר' טרפון דתני' כישות ר"ט אומר אין כלאים בכרם וקיי"ל כל המיקל בארץ כו' ובתוס' שם הקשו מההוא דקדושין וחלקו דדוקא לענין איזה מין נקרא פרי להתחייב בערלה וכלאים אמרינן כל המיקל כו' אבל לענין חיוב הכלאים אם דוקא בשעורה וחטה וחרצן במפולת יד בזה לא אמרינן כל המיקל, ודברי רבינו יונה קשים לי מאוד.
בריש פרק כיצד מברכין כתב הרר"י בשם ר' אחאי משבחא דאין צריך פדיון אלא כרם רבעי דקיי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ, וכתב בשם מורו לדחות זה, והביא מסוגיא דקדושין ר"נ ורב ענן הוי אזלי באורחא וכו' ולא קיימא לן כרב יאשי' דאמר עד שיזרע חיטין ושעורין וחרצן במפולת יד, ואמאי צריך לומר דקיי"ל כר"י ולא אמר בקיצור דכל המיקל בארץ וכו', אלא ע"כ דאין הכלל זה אמורה בכל מקום, רק גבי מעשר וערלה לבד עיי"ש. ונפלאתי על פה קדוש יאמר זה. דלפי ראיה זו ממילא מוכח דגם לענין כלאים לא אמרינן כל המיקל וכו' והרי סוגיא מפורשת שבת קל"ט ע"א ולשלח להו כרם דתניא קישות רט"א אינו כלאים בכרם וקיי"ל כל המיקל וכו' הרי להדיא דגם בכלאים אמרינן כל המיקל וכו' ועיקר ראיית הרר"י ממילא מיושב למ"ש תוס' בשבת שם דדווקא לענין אם הוי מין איסור בזה קיימא לן בח"ל כהמיקל אבל בדבר דתלי בענין הזריעה לא עיי"ש וצע"ג.
שם כרם זית איקרי. וכעין זה חולין קל"ט ע"ב וש"נ.
תוד"ה ולמאן כו' שוה פרוטה. וכן הוא ברבינו יונה ובש"ע. ותמוה לי כיון דילפינן חלול חלול ממעשר ליבעי חלול על דבר שעליו צורה וצ"ע.
ודע דמה דפסקינן בש"ע יו"ד סימן רצ"ד ס"ו ויכול לפדות את כולם בשוה פרוטה, והוא מדברי תוס' ר"פ כיצד מברכין שכתב וכרם רבעי בזמן הזה מחללין אותו על שוה פרוטה.

ולענ"ד תמוה, כיון דקיי"ל ברבעי צריך להוסיף חומש דילפינן קדש קדש ממעשר, והיינו ככל מילי כמו פדיית מעשר שני, וכמ"ש הרמב"ם, א"כ כמו במעשר שני אין מחללין כי אם על כסף שיש עליו צורה דווקא, ולא על שוה כסף, הכי נמי בכרם רבעי, ואם כן איך נקטו תוס' וש"ע לישנא בשוה פרוטה ולכאו' בעינן דוקא פרוטה ממש כנלענ"ד.

תוד"ה דבר שאין כו'. כתבו בפשיטות דכל שבעת המינים חייבים בפאה וכן בכל האילנות. וקשה לי הרי תאנה א"ח בפאה [וכדתנן פאה פ"א מ"ד ולקיטתו כאחד והיינו למעוטי תאנה] אח"כ מצאתי בעזה"י בפ"י שהקשה כן גם סותרים דבריהם הנ"ל למ"ש תוס' בפ"ק דר"ה די"ב ע"א דמדאורייתא ליכא חיוב פאה רק מתירוש ויצהר, וכ"כ הר"ש בפ"ב דפאה.

דף לה:

(מ"ש יין דקבעו לי' ברכה בפני עצמו, אילימא משום דאשתני לעלוי') והרי שמן דאשתני לעלויה ולא אישתני לברכה. הא דלא פריך בלא"ה ממתני' דקתני על פירות האילן הוא אומר בורא פה"ע חוץ מן היין ולא קתני חוץ מן היין והשמן היינו משום דדלמא בשמן ליכא ברכה כלל דאזוקי מזיק כדפרכינן לקמן. אולם ק"ל כיון דבאמת לא משכחת ברכה בשמן כ"א ע"י אניגרון ולרפואה, א"כ דלמא מה"ט לא קבעו עליו ברכה חשובה כ"כ, דהרי הס"ד היה דלא לברך עליה כלל כיון דהוא לרפואה, אלא דמסיק כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי, אבל מ"מ י"ל נהי דמברך מ"מ אינו חשוב, לקבוע לו ברכה ביחוד, (ובכתי"ק סיים ע"ז: ויש ליישב).

שם אילימא דקשתי ליה משתי אזוקי מזיק ליה (דתני' השותה שמן של תרומה משלם את הקרן מטעם מזיק ואינו משלם את החומש, דכי יאכל כתיב גבי חומש וזהו מזיק). הרצון בזה, דסברא הוא דעל מה שמזיק לגופו ומרצונו ומדעתו מזיק לעצמו לא תקנו לברך עליו, ולתת הודיה להשי"ת, והראי' מתרומה הוא רק על היסוד דשתיית שמן מזיק. ומדברי רש"י ז"ל שכתב וגבי ברכה ואכלת כתיב, וכתב עוד דתניא דלאו בר אכילה הוא, משמע דמפרש דש"ס מדמי כי היכי דמזיק לגופי' אינו בכלל כי יאכל קודש, ה"נ אינו בכלל ואכלת וברכת. ועל פירושו קשיא לי, דהא מבואר בפסחים (דף כ"ד ע"ב) דכל משקין היוצאין מפרי הוי שלא כדרך אכילתן עיי"ש, וכיון דחזינן דמברכין על מי פירות שהכל, ע"כ דאף שלא כדרך אכילתן מברך עכ"פ, וכיון שכן מה פרכינן, הא י"ל דאוכל דבר המזיק לו הוי בכלל שלא כדרך אכילתן, ובתרומה דבעי כדרך אכילתו כמ"ש תוס' להדיא פסחים (דף כ"ו ד"ה שאני היכל) מש"ה פטור מחומש, אבל מ"מ ברוכי מברכין עליו, כמו דמברכינן על מי פירות.

ולולי פרש"י היה נראה דזהו מסברא דעל מה שמזיק לגופו לא שייך לברך וליתן שבח והודי' להש"י, אלא דהראיה מתרומה הוא על היסוד דשמן אזוקי מזיק. וצ"ע.
תוד"ה כאן בזמן, ועוד י"ל כו'. עיין תשובת רשד"ם (חא"ח סימן ל"ט).

דף לו.

קמחא דחיטי וכו'. עיין ברשב"א שכתב לדעת הרי"ף פליגי בקמח ממש ופסקינן כר"נ. אבל בקמח קליות לא פליגי דמברך בפה"א דהא לית ליה עלויא אחרינא בפת שא"א לעשות ממנו פת. אבל בשערי אף בקמח קליות מברך שהכל כיון דקשה לקוקיאני ע"ש. לפ"ז קשה לי מאי פריך הש"ס וכי אית ליה עלויא וכו' מאי לאו דחטי בפה"א. ומדחיק לשנויי דה"ה חטי ונקט שערי לרבותא. ולא משני בפשוטו דבאית ליה עלויא אחרינא מברך שהכל והתם מיירי בקמח קליות דליכא עלויא אחרינא. ובשערי שהכל דקשה לקוקיאני. וקצ"ע.
ובאמת לא ידעתי מנין זה להרשב"א דאפשר באמת בקליות אף בשערי בפה"א דקשה לקוקיאני לא אלים למגרעה בברכה רק בקמח ממש לר"י שפיר יש חילוק בצירוף דאין דרך אכילה בכך ועיין. וכן פשוט בפת שעורים דלא מגרעי' בברכה מטעם דקשה לקוקיאני. ויותר נראה דגם לר"י דדוקא קתני שעורי' נמי לאו מטעם דקשה לקוקיאני רק דקמח שעורים לא חשיב. עיין ברש"י ד"ה מאי לאו וכו'. ועיין.
שם הואיל וקשה לקוקיאני. כדאיתא שבת דף קט ע"ב.
שם זורק את האביונות. עי' בפ"י שא"צ לחוש שיאכלם אחר, ודעת הרי"ף והרמב"ם דאף בא"י זורק את האביונות ואוכל קפריסים וכן הסכים הפר"ח (א"ח סי' ר"ב).

דף לו:

רב נחמן (דאוסר קליפי תמרה דערלה משום שומר לפרי אף דליתא עליו בשעת גמר פרי) סבר לה כר' יוסי דסמדר אסור משום פרי (לפיכך גם שומר שלו חשוב שומר בעודו בוסר, ורב דמתיר בצלף של ערלה לאכול את הקפריסין סובר כרבנן דר' יוסי ולא חשיב שומר עד שיהיה בשעת גמר פרי). קשה לי דהא לישנא דרב זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין משמע דפירי עודו בקפריסין, והא כשהפרי עודנו בקפריסין לא נגמר פריו, והאביונות עצמן נמי יהיו פטורים מערלה כמו סמדר לס"ד דהשתא דפליגי רבנן על ר"י גם בשאר אילנות.
שם כל שיש בו כו'. עי' לקמן מ"א ע"ב תוס' ד"ה אלא כו'.
רש"י ד"ה משיוציאו את הפרי כו'. עיין פסחים נ"ב ע"ב ברש"י ד"ה משיוציאו וצ"ע.
תוד"ה כל כו'. ואם לדבק. לקמן ל"ט ע"א.

בא"ד א"צ לברך כו'. לישנא קייטא הוא מה דנקטו א"צ לברך הא אף אינו רשאי לברך במ"מ דהוי כמברך על שקדים במ"מ דהוי ברכה לבטלה.
בא"ד וטוב להחמיר ולגמוע תוך הסעודה וכו'. לא זכיתי להבין, דהא אוכל שקדים באמצע הסעודה אינו נפטר בברכת המוציא כדלקמן (דף מ"א ע"ב).

דף לז.

הכוסס כו'. עיין רש"י [לעיל דף ל"ו ע"ב ד"ה כס] מגילה דף ז' ע"ב ד"ה דאיכסייה [וביומא פ"א. ד"ה שכוסס].
שם ותיובתא דרב ושמואל תיובתא (דאית להו דאורז ודוחן אין מברכין עליהן בורא מיני מזונות, דהא בברייתא תנינן הכוסס את האורז מברך עליו בפה"א, טחנו אפאו ובשלו וכו' מברך במ"מ). בתוס' כתבו דאתותבו באורז אבל אדוחן לא הוי תיובתא, וכ"כ הראשונים דבדוחן הלכתא כוותייהו. ותמיהני הא בברייתא דבסמוך קתני כל שאינו לא מז' המינים ולא מין דגן כגון פת אורז ודוחן רג"א ברכה אחת מעין ג' וחכ"א ולא כלום, הרי נשמע דר"ג ס"ל דגם אדוחן מברך מעין ג', וממילא מברך בתחלה במ"מ, דהא ליכא ברכה מעין ג' אלא היכא דמברך תחילה במ"מ כש"כ התוס' בשמעתין (ד"ה הכוסס חטה), ומדרבנן ליכא ראיה דפליגי בזה על ר"ג, דהא אפילו באורז דודאי מברכין במ"מ ס"ל דבסוף ולא כלום, א"כ לא מצינן מאן דפליג על ר"ג לענין ברכה בתחילה בדוחן דמברך במ"מ, והוי לן לפסוק כמותו.
תד"ה הכוסס כו' שמא חכמים כיילי ליה בההוא. וע' לקמן מ"ד ע"א.
בא"ד ובירושלמי יש שגם האמוראים מסופקים בזה, (בז' המינים היכא דבתחילה מברך עלייהו בפה"א אם תקנו לברך אחריו ברכה מעין ג' על האדמה ועל פרי האדמה או דמברך רק בורא נפשות רבות) דקאמר הדין דאכל סולת (פירוש קליות) מאי מברך בסופה רי"א לא אכלינן סולת מן יומא, קשה הא יכול לאכול סולת ע"י שיאכל פ"ע ממין ז' דמברך עליו ברכה מעין ג' על הארץ ועל פה"ע, ויכלול בו על האדמה ועל פרי האדמה, וגם יאכל דבר שברכתו לאחריו בורא נפשות ויצא ממנ"פ לפטור הסולת. וראיתי להתה"ד שהביא ראי' מכח קושיא זו דאין לכלול בברכה מעין ג' דבר שמסופקים בו, כגון ששתה משקה ואינו יודע אם ברכתו על הגפן או בורא נפשות, לא יאכל דבר שברכתו על העץ ולכלול בו על הגפן, (וכן הובא להלכה בש"ע א"ח סס"י ר"ח), ונראה דאין ראיה מכאן, דהא בטעה והזכיר מאורע שאר הימים בתפלה שלא בזמנה לא הוי הפסק (וכמבואר בש"ע סוף סימן ק"ח) הרי כיון דנוסחא זו יש לה עיקר באיזה זמן לא הוי הפסק אף שלא בזמנה, וא"כ שפיר יש לחלק דבההיא דסולת אי אפשר לכלול על

האדמה, דאם לא תקנו כלל לברך על האדמה ואינו מאורע בשום פעם הוי הפסק באמצע ברכה דמעין ג', משא"כ בדינא דתה"ד י"ל דיכול לכלול מספק על הגפן, ולא הוי הפסק כיון דהוא מאורע בשותה יין.

בשו"ע סי' ר"ח ס"ה קמח אפי' של חטים מברך עליו שהכל ואחריו בורא נפשות. מדלא נקט גם בזה דהוי ספק אם יברך לאחריו מעין ג' כמו שכ' בס"ד, מבואר דסבירא להמחבר דספיקא דתוס' הוא רק בדגן חי היכי דמברך תחלה בפה"א, אבל היכי דמברך שהכל בודאי מברך לאחריו בנ"ר, ולכאורה ראי' לזה מסוגיא דל"ח ב' גבי זית מליח דמברך תחלה שהכל ואחריו בנ"ר, הרי אף דזית הוי ממין ז' אינו מברך אחריו מעין ג' כיון דתחלתו מברך שהכל, ולכאורה סתירה לזה מתוס' שכתבו דהאמוראים בירושלמי הי' מסופקים בזה אם מברכין לאחריו בפה"א, והא יש לומר דסבירא לי' לודאי דהיכי דמברכין תחלה בפה"א מברכין אחריו מעין ג', אלא דנסתפקו בסלת אם מברכין תחלה בפה"א כר"נ או שהכל כר"י וממילא הוי ספק ברכה אחרונה, אע"כ דאין חילוק בין אם היכי דמברכין תחלה בפה"א או שהכל.

אמנם היטב השיב לי א' מבחורי חמד דמ"מ היה אפשר להם לאכול סלת ולאכול ג"כ קליות ועוד מין שברכתו אחרי' בנ"ר ולברך מעין ג' ובנ"ר וכעין זה כ' התה"ד והובא בט"ז ססי' זה, אע"כ דבקליות עצמו מספקי' אם מברכין לאחריו מעין ג'. אולם מ"מ הא מפורש ברשב"א בחי' דבין בקמח דחיטי ובין בקמח דשערי הוי ס' ברכה אחרונה והביא כן הב"י בעצמו, ואיך פסק כאן בפשיטות דלא כהרשב"א, ולשיטת הרשב"א צריך לומר בהא דזית מליח הנ"ל היינו כיון דאשתני מחמת מליח בטל ממנה חשיבות דז' מינים אבל בסלת דאף לאחר שנשתנה ראויה לעשות ממנה פת ולברך ברהמ"ז מש"ה כי לא אפו לה מברך מעין ג', אח"כ מצאתי שעמד בזה באשל אברהם לבעל פמ"ג על המחבר מדברי רשב"א, וכתב לתרץ דהרשב"א לשיטתי' דפסק כר"נ דבקמחא דחיטי מברך בפה"א דסבירא לי' דאף דנשתנה במילתי' קאי מש"ה סבירא לי' דגם בקמחי דשערי אף דברכתו שהכל י"ל דמברכין אחריו מעין ג', אבל לפסק המחבר דקמחי דחיטי מברך שהכל משום דאשתני אשתני לברכה ה"נ אשתני עיי"ש, ולפ"ז ממילא מיושב ההיא דזית מליח דהתם דקיימא לפי הס"ד דשלקו' מברכין שהכל ומטעם דאשתני מש"ה מברכין אחריו בנ"ר, אולם מלבד דפשטיות דברי רשב"א לא משמע כן והרי בהוכחת הרשב"א מברייתא דלא עשאו דגן משמע דלכ"ע אף לר"י מברכין לאחריו מעין ג', בלא"ה אינו מספיק בישוב דברי המחבר דהא הך גופא דפסק דמברכין על קמחי דחטי שהכל היינו רק מספיקא דרבוואתא כמ"ש הב"י וא"כ עדיין הוי ספק בברכה אחרונה דשמא הדין דתחלה מברכין

בפה"א ומברכין אחריו מעין ג', ודוחק לומר דהוי כמו ס"ס ספק דתחלה מברכין שהכל ואת"ל דמברכי' בפה"א מ"מ דלמא ברכה שלאחריו בנ"ר דדלמא גם בכוסס חטה מברך אחריו בנ"ר, וביותר יש לומר דהמחבר סבירא לי' לדינא לעיקר דבכוסס חטה מברך אחריו בנ"ר כנראה מלישנא דהש"ע רק דהביא גם דתוס' נסתפקו בזה לחשש בעלמא להזהר בתחלה, ולזה בקמחא דחיטי כיון דיש עוד סניף דמברכין בתחלה שהכל משום דנשתנה בזה סמכינן בודאי לברך אחריו בנ"ר, ועדיין צ"ע.
תד"ה נתן כו' דאינו שותה בקביעות רק מלא לוגמיו. עיין לקמן ל"ט ע"א תוס' ד"ה בצר.

דף לז:

תד"ה חביצה כו', היינו פירורים הנדבקים. קשה לי עדיין איך יתורץ קושייתם, דמאי פריך מלקט מכולן דלמא מיירי בפרורים בעין בלי דיבוק מרק דודאי מברך המוציא כמ"ש הרא"ש, ואי דא"כ מאי קמ"ל א"כ גם לרש"י י"ל דס"ל להגמרא לסברא פשוטה דדיבוק אינו מגרע כלל, וליכא חידוש בזה כלל, אלא ע"כ דמיירי בבישול.
בתהר"י ד"ה טריתא וכו' מפני שנחלקו האמוראים בזה. לא זכיתי להבין במה נתיישב הקושיא, הא נתאלם הקושיא על מאן דמחייב התם והרי קושי' רבינו יונה הי' דפשיטא דפטור וא"כ עדיין יקשה על מאן דמחייב התם.
שם ד"ה שתיתא כו' דהא אמרינן כל האוכלים כו'. ק"ל דלמאי צריכים לראי' זו שאינה חזקה כ"כ, הלא הדבר מפורש לעיל דשותה שמן בחושש בגרונו דמברך בורא פרי העץ וצ"ע.

דף לח.

ור"נ סבר המוציא דמפיק משמע. ע' עירובין י"ט ע"א וצ"ע.
כתב רש"י ז"ל והמוציא לך מים, עדיין היה מוציא כל ימי היותם במדבר. תימא דמה יעשה ר"נ בקרא (ויקרא י"א) המעלה אתכם מארץ מצרים, וכן (ויקרא כ"ב) המוציא אתכם מא"מ, דבהנך ע"כ דאפיק משמע ועיין בפרק עושין פסין (עירובין דף י"ט ע"א).
רש"י ד"ה כלמודין כנסרים. עיין תוי"ט פ"ה מ"ט דכלים.
רש"י ד"ה שתיתא מאכל העשוי כו'. וכ"כ רש"י מלכים א' י"ב.

דף לח:

והלכתא המוציא. עי' תורת חיים סנהדרין ע' ע"א ד"ה רי"א.
שם שאכל זית מליח וכו' (עמש"כ לעיל ד"ה בשו"ע).
תוד"ה משכחת לה וכו' שכל כך הוא טוב אחר הבישול כמו קודם לכן. עיין מתני' ספ"ב דתרומות ובר"ש שם.

דף לט.

רש"י ד"ה דורמסקין כו' הרי ברכתו בפה"ע. ק"ל הא גם בפה"א עדיף משהכל אלא דהמברך סבר דשלקות מברך שהכל. וא"כ ג"כ בפה"ע אין ברכתו בפה"ע אלא שהכל כמבואר בסוגיא גבי זית מליח וצ"ע.
רש"י ד"ה ועביד תוך וכו' כקול תוך תוך. עיין פסחים ע"ד ע"א ברש"י ד"ה ר' ישמעאל.
תוד"ה בצר וכו' מלא לוגמיו כדי שיברך. עיין לעיל ל"ז ע"א תוד"ה נתן ר"ג.
בא"ד והר"י היה אומר. עי' לקמן מ"ט ע"ב תוס' ד"ה ור"מ.
תוד"ה נתן וכו' ומיירי בהסבו. עי' חולין ק"ו ע"א תוס' ד"ה ש"מ.
בא"ד הן בפירות הן ביין. ק"ל דלענין פירות אין נ"מ בין זמן הש"ס לבין זמן שלנו דהא לל"ק דלקמן בפרקין (דף מ"ג ע"א) שאר דברים חוץ מפת ויין לא בעי הסיבה, ולאידך לישנא בשאר דברים לא מהני הסיבה.

דף לט:

היכא דאיכא כהן כ"ע ל"פ דחשוב עדיף (וכי איכא חצי בצל גדול ובצל קטן שלם תורמין מן החצי גדול). דע"כ לא אמר ר"י בהביאו לפניו פתיתין ושלמים דמברך על השלמים, אלא כששניהם בגדר אחד אז מעלת שלמה עדיף ממעלת גדול, אבל היכא דגדרן חלוק כמו פרוסה של חטין ושלמה של שעורין, אין מעלת שלמה חשיבא לגבי חשיבותא דחטין דאקדמי' קרא, וה"נ הבצל גדול טעמו יותר טוב מקטן, וכיון דבתרומה כתיב את כל חלבו ממנו, הוי כמו מעלת חטין דאקדמה קרא, וכדאסברו בתוס' מה דבעי בגמרא לומר דפרוסה של חטין ושלמה של שעורין תלוי בפלוגתא דחצי בצל גדול, ודברי התוס' במה שהקשו על חצי בצל גדול מן פתיתין ושלמים, לא זכיתי להבין, וה' יאיר עיני העורות והיו למאורות.
לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים, דהא בדבור תוס' שלפני זה כתבו דהא דאמרינן כתנאי קאי על האי דפרוסה של חיטי' ואסברו דחצי בצל גדול שהוא טוב בטעם יותר וכיון דכתיב את כל חלבו ממנו, הוא כמו אקדמי' קרא, וא"כ ע"ז משני דבאיכא כהן כ"ע חשוב עדיף והיינו משום דהוי כמו פרוסת חיטין וא"כ מה זה שהקשו מפתיתין הא ר"י סבר דשלימה עדיף רק לגבי מעלת גדול, אבל בפרוסת חטין כיון דאקדמי' קרא עדיף משלימה, וה"נ כיון דכתיב כל חלבו מקרי אקדמי', וצ"ע. וד' יאיר עיני.
שם א"ל שלמן. מצינו שם זה בסוף מגילת רות ושם הוא מלא וי"ו.

דף מ.

סד"א הואיל ואר"י חטה מין אילן. ע' שבת דף ס"ו ע"א תוס' ד"ה כוורת.

דף מ:
דאמר בריך רחמנא וכו' (עמש"כ לעיל י"א ע"א).
שם כל ברכה שאין בה הזכרת השם. עיין לקמן דף נ"ד ע"ב תוס' ד"ה פטריתון.
שם לא עברתי מלברכך. (עמש"כ לעיל ט"ו ע"א).
רש"י ד"ה הלקט וכו' ועשאן גורן. עיין בב"ק דף צ"ד ע"א בפירש"י ד"ה מרחו.

דף מא.
כל המוקדם בפסוק. עיין טורי אבן חגיגה דף י"ב ע"ב ד"ה ואת הארץ.
בהרא"ש סימן כ"ה ואין לה"ר לדבריהם מהא דאמרי' לק' כל המוקדם בפסוק וכו' (עי' מש"כ בגל' המג"א סי' רי"א סק"ח).

דף מב.
אלא כי הא דאר"ח בר אשי. עיין ברמב"ן במלחמות פ"ב דשבת ד"ה ועוד כתב הרי"ף הא דרב גידל.
שם שלש תכיפות הן. עי' לקמן דף נ"ב ע"ב תוס' ד"ה תכף.
מתני' פטר את הפרפרת שלאחר המזון. דהפת אינו פוטרו כיון דהביאו לאחר המזון. והא דקתני בסיפא ברך על הפת פטר את הפרפרת מיירי בהביאו תוך המזון. ודעת התוס' דמיירי בבא לסעוד מש"ה בתוך הסעודה לא בעי ברוכי, אבל באין בא לסעוד אפילו תוך הסעודה לא נפטר בפת. ודעת הרשב"א דבבא לסעוד אפילו לאחהמ"ז לא בעי ברוכי, אלא דפרפרת הוא רקיקים דקים שבא לקנות בעלמא ומ"מ בתוך המזון לא בעי ברוכי אף דפירות וכדומה בעי ברוכי מ"מ כיון דמין פת הוא ואילו קבע סעודתו עליה טעון המוציא ובהמ"ז כפת דייניגן ליה ונפטר בברכת הפת.
רש"י ד"ה לנטילת ידים דמים אחרונים, כך מבואר בסוגיין, אבל במ"ר דברים ובירושלמי פ' א"ע מבואר דקאי על נטילה ראשונה, ועיין תוס' סוטה דף ל"ט ע"א ד"ה כל וצ"ע.

דף מב:
תד"ה הסבו אין וכו'. תימה אמאי מקשה. עיין רשב"א בחידושיו שבת דף נ"ט ע"ב ד"ה הא יש עליה חותם.

דף מג.
שאני התם דמגו דקא מהניא ליה הסבה. עיין לעיל דף ל"ט ע"א ברש"י ד"ה זקנה ובתוס' ד"ה נתן.

דף מג:
ולא היא לאשתמוטי נפשיה. עיין בקרבן עדה בירושלמי נזיר פ"ז דף כ"ה ד"ה איתניה ואנא מלקי, ועיין בתשובת הרלב"ח דף רע"ט ד"ה ובר מן דין.
רש"י ד"ה סמלק וכו' והוא מין עשב, כדאמרינן אח"כ הני סגלי. מבואר דסיגלי לא הוי יסמין, וכמו שפי' רש"י סיגלי (ויול"ש בלע"ז). ועיין רש"י על התורה (בראשית ל' י"ד) ובר"מ שם.
רש"י ד"ה מברך על השמן בורא שמן ערב. עיין לקמן נ"ג ע"א ברש"י ד"ה אין מברכין עליו.

דף מד.
מתני' זה הכלל. אפשר לומר דנקט כן דלא נימא דדוקא מליח דברכתו שהכל דשייך ג"כ על הפת דאם אמר על הפת שהכל יצא מש"ה בטפל נפטר, ואפילו למ"ד דשהכל אינו פוטר פת הטעם משום שיש לו חשיבות ואם הוא טפל בטל החשיבות ממנו והוי כשאר דברים אשר ברכת שהכל פוטר ומש"ה בטפל נפטר, אבל בעלמא היכא דברכת עיקר ל"ש לטפל כגון שהעיקר בפה"ע והטפל בפה"א לא נפטר מש"ה נקט זה הכלל. כנלע"ד בעזה"י.
שם למעוטי הכוסס את החטה. עי' לעיל ל"ז ע"א תד"ה הכוסס.
תוד"ה באוכלי וי"ל דמיירי שלא אכל הפירות באותו מעמד. לפע"ד נראה דכוונת התוס' דאחר אכילת הפירות שינה מקומו ואכל שם המליח דבזה צריך לברך על המליח, דאף שהוא טפל מ"מ לא עדיף טפל יותר מאילו הוא חלק מהפירות עצמן דבשינה מקומו וחוזר ואוכל מפירות עצמן דצריך לברך כדקי"ל דעכ"פ בדברים שאינן טעונין ברכה אחריהן במקומן לכ"ע שינוי מקום דצריך לברך.

דף מה.
מתניתין, אכל טבל, בהרא"ש כתב ר"מ ז"ל שאינו מברך עליו תחילה וסוף, והראב"ד השיג עליו דרק אין מזמנין עליו אבל ברכה תחילה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנו, וכתב הרא"ש עלה ונ"ל כדבריו מהא דאמרינן בפרק הגוזל הרי שגזל סאה חטים טחנה אפאה והפריש ממנו חלה אין זה מברך אלא מנאץ, משמע שחייב לברך אלא שברכתו הוא ניאוץ, עכ"ל. וקשה לי דאיך אפשר לדייק מלשון זה דאינו מברך אלא מנאץ דחייב לברך אלא שברכתו ניאוץ, הא למה דקאמר אביי בב"ק דטעמא דראב"י דס' שינוי אינו קונה, א"כ ממילא אסור לו לברך דהא כיון דלא קנאו הוי כנוטל חלה מעיסה אחרת דלא הוי חלה כלל, גם אף למה דדחינן שם דס' שינוי קונה אלא דהוי מצוה הבאה

בעבירה, הא מ"מ משום מה"ב לא יצא ידי מצוה ואין שייכות ברכה בזה ואף למ"ש תוס' רפ"ג דסוכה דדחויי בעלמא הוא דהיכא דקנה קודם המצוה לא מקרי מה"ב, הא מ"מ לפי הדחויי דגם זהו הוי מה"ב ממילא אינו רשאי לברך, וא"כ לאידך תירוצא דתוס' שם, דברכה שאני דאיכא בי' הזכרה לש"ש, דבזה י"ל דמברך כיון דיצא ידי מצוה אלא דהוי ניאוץ, מ"מ ליכא ראיה מלשון זה דאינו מברך אלא מנאץ דחייב לברך דהא עכ"פ לאביי דסבר דהטעם דשינוי אינו קונה אינו מברך היינו אינו רשאי לברך ודלמא גם לפי טעמא דמה"ב הוא כן. גם לפי ההנחה זו דלא הוי מה"ב ממש כיון דנקנה לו קודם המצוה ממילא ליתא לראיית הרא"ש דהתם דבשעת הפרשת חלה כבר נסתלק העבירה מש"ה מברך דהוי רק גנאי להזכיר ש"ש עליו, אבל הכא באוכל טבל בעידן האכילה הוי העבירה י"ל דאינו מברך כלל וצ"ע.

תוד"ה אכל טבל כו' ואפאן ואכלן ומברך. שם ליתא כן, אלא ואפאה והפריש חלה ובירך וצ"ע.

תוד"ה שלשה שאכלו כאחד אין רשאין ליחלק כו' סמיך אסיפא. כעין זה בתוס' גיטין דף פ' ע"ב תוס' ד"ה זו דברי ר"מ וש"נ.

דף מו.

שהרי פועלי' עוקרין. עיין לעיל דף ט"ז ע"א תוס' ד"ה וחותם וצ"ע.

תוד"ה כל יהי רצון למי היא סמוכה ואומר ר"ת וכו', לא הבנתי דלמא הנך ב' ברכות המעביר שינה ויהי רצון הם סמוכות שתקנו חז"ל שתיהן על רחיצת פניו, ומה בכך דשארי ברכות נתקנו כ"א בפני עצמה הא לכל ברכה יש זמן ידוע כדאמרינן כד מטי ה"נ כדאמרינן כשירחץ פניו וכו', וא"כ אם הם ב' ברכות נתקנו תרוייהו על רחיצת פניו דהא לא נתנו זמן אחר וא"כ ממילא הם סמוכות וצ"ע. (ד"ז כתב רבינו בגל' המג"א סי' מ"ו סק"ה).

דף מו:

תוס' ד"ה להיכן וכו'. ולמר מנברך צ"ל מן נודה לך (רש"א).

דף מז.

תוד"ה ומאכילין אבל טבל לא דא"כ פורע חובו מממונו של כהן, זהו לדעת הפוסקים הובאו בתוי"ט בדמאי פ"א מ"א דתקנת חז"ל בדמאי ליתן התרומה לכהן ולא למכרה, דאילו להסוברים דרשאי למכרה לכהן אמאי ס"ל לב"ש דאין מאכילין אכסנאי דמאי הא בדמאי ל"ש דפורע חובו בממונו של כהן כיון דרשאי ליטול דמים מכהן.

דף מז:
תשעה וארון. עי' שבת ל"ב ע"א תוד"ה על שקורין ובמהרש"א שם.

דף מח.
אבייי ורבא כו'. בבה"ג הגי' ורבא בר רב חנן.
שם בעובדא דינאי. (עי' חי' מגילה י"ט ע"ב ובס' תשו' חדשות לרע"א סי' ב').
בסי' קצ"ט בא"ח אם יכולים לצרף אשה לזימון, לכאורה הי' נראה ראי' דיכולים להצטרך מהא דאמרינן ינאי מלכא ומלכתא כריכו ריפתא בהדדי וכו' אייתיתיה לשמעון בן שטח וכו' ועי' בתוס' שם ד"ה עד שיאכל וכו' בסוף דבריהם ובמג"א סי' קצ"ז סקי"א דמבואר דשמעון בן שטח הי' מזמן, וכ"נ מתוך דברי הרשב"א, והרי קאמר כריכו רפתא בהדדי דמשמע שלא הי' יותר רק הם ושמעון בן שטח, ואפ"ה הי' מזמנין, וע"כ דגם אשה מצטרפת לג' וק"ל.
שם אמר ר"ח בר אבא אמר ר"י לעולם אינו מוציא את הרבים י"ח עד שיאכל כזית דגן. כתב רש"י אף דכזית דגן שיעורא דרבנן הוא, מ"מ מפיק למי שאכל כדי שביעה שיעורא דאורייתא דמחויב מדרבנן מחויב בדבר קרינן בי', ואינו דומה לקטן שהגיע לחינוך, דהאי אף מדרבנן לא מחויב, אלא דהחיוב על האב לחנכו. תימא איך מספיק זה, הא בפרק מי שמתו (דף כ' ע"א) איתא ג"כ לענין אשה דאם מחוייבת בבהמ"ז רק מדרבנן אינה מוציאה לדאורייתא.
תד"ה עד שיאכל דהא אמרי' וכו' הא אם אכל אביו כדי שביעה וכו' ופירש"י דמחויב דרבנן וכו', ק"ל היאך מספיק זה הא באותה סוגיא דפ' מי שמתו איתא הכי ג"כ לענין הא דאשה מברכת לבעלה דמיירי בלא אכל כדי שביעה לפי הצד דנשים בבהמ"ז דרבנן הרי דמחויב דרבנן לא מפיק דאורייתא וצע"ג.

דף מח:
יהושע תקן. עיין תשב"ץ ח"ב (ענין קסא).

דף מט.
חד אמר הטוב והמטיב צריכה מלכות, וחד אמר אינה צריכה מלכות, מ"ד צריכה מלכות קסבר הטוב והמטיב דרבנן ומ"ד אינה צריכה מלכות קסבר דאורייתא היא (ומברכת הארץ הוא והוי ברכה הסמוכה). וה"ה נמי דאינה פותחת בברוך כן כתבו התוס' ורש"י פי' דמ"מ פותחת בברוך לפי שפתיחתה היא חתימתה. וקשה לי על פירושו מדאמרינן לעיל (דף מ"ו ע"א) תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי פותח בברוך ואינו חותם

בברוך, כדתניא הטוב והמטיב פותח בברוך, והרי לרש"י גם למ"ד דאורייתא פותח בברוך וממלכות לא נזכר בברייתא.
שם והתניא ר' אומר אין חותמין בשתים. עי' פסחים דף ק"ד ע"ב תוס' ד"ה ולית הלכתא.
שם אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן הטוב והמטיב צריכה מלכות, מאי קמ"ל. קשה לי, הא באמת פליגי בזה לעיל בן דוסתאי ורבנן אי צריכה מלכות או דהוי ברכה הסמוכה, א"כ טובא קמ"ל ר' יוחנן.
קשה לי הא טובא קמ"ל דהטוב והמטיב אע"ג דסמוכה צריכה מלכות דהטוב והמטיב לד"א, ואולי יש לדחוק דהו"ל לומר סתם הטוב ומטיב פותח בברוך, וזהו לתוס' אבל לרש"י ק' וצ"ע.

דף מט:

אלא מעתה שבתות וכו' (עי' חי' או"ח סי' תק"ע).
שם אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה (והיינו דת"ק אית לי' דמזמנין עד כביצה ור' יהודא סבר עד כזית). כתבו בתוס' וקי"ל בכזית דלפ"מ שמחליף ר' יוחנן קאמר ר' יהודא בכזית, ור"מ ור' יהודא הלכה כר"י וגם לאביי דלא מחליף כו' מ"מ הכא קיימא לן כר"מ דהא קאי ר' יוחנן בשיטתו לעיל דאינו מוציא רבים ידי חובתו עד שיאכל כזית. תימא לי מה זה ראי' הא ר"י סבר דמוחלפת השיטה, ולדידי' סובר ר' יהודא בכזית, מש"ה פסק כן דר"מ ור"י הלכה כר"י אבל לאביי י"ל דבעי כביצה דהלכה כר"י נגד ר"מ ומה ראי' מדר"י לאביי.
שם מתני' יושב הכרובים. אית דגרסי כן משום דקתני בסיפא כך עונין אחריו כו' יושב הכרובים. ואית דגורעים מהסיפא יושב הכרובים. ובתשובת מ"ע סימן ז' כתב שלא לגרוס ברישא יושב הכרובים אבל בסיפא יש לגרוס כן. והיינו מדקאמר ת"ק א' עשרה וא' עשרה רבוא. משמע דריה"ג עד כאן מוסיף והולך. והיינו דרבוא אינו אומר יושב הכרובים ולא חשיב לומר כן בי' רבוא דאטו כי רוכלא לחשוב וליזל, ובסיפא מיירי בעשרה רבוא, מש"ה אומר יושב הכרובים.
תוד"ה אי (עי' חי' סוכה כ"ח).
תוס' ד"ה אם עבר צופי' כו' הוי לשון ראיה עיין לקמן ס"א ע"ב ברש"י ד"ה מן הצופי'.
תוד"ה ר"מ סבר וכו' ולענין שתי' אומר ר"י דיש להחמיר ולברך [אפילו בפחות ממלא לוגמיו, ואינו דומה ליוה"כ דבעי ככותבת]. קשה לי איך שייך להחמיר ולברך, דאם הוא ספק אינו רשאי לברך כמו כל ספק ברכות, ועיין במג"א (סימן ר"ט ס"ק ג') שהקשה

כזה על תוס' ברכות (די"ב ע"א) ובתשובה כתבתי ליישב קושי' המג"א אבל בכאן ישאר התימה.

דף נ:

אבל אזמון עלייהו בדוכתייהו פרח זימון מיניהו. נלענ"ד דזהו דוקא אם זימנו הם קודם שנתחברו אלו הג' יחד, דאז אין להאחד שיצא מקום לצאת בפ"ע ידי זימון, בזה חל הזימון שזימנו הג' הנשארים בביתם גם עליו ופרח זימון ממנו, אבל אם נתחברו אלו ג' למקום אחד ואח"כ זימנו האחרים הנשארים בביתם, יכולים אלו ג' לזמן ולא פרח זימון מינייהו כיון דיש כאן מקום להם לזמן יחד בפ"ע נפרדו לגמרי מחבורתם ולא קאי הזימון עלייהו. וקצת ראי' לזה מדברי הג"ה סי' קצ"ג ס"ו אבל אם הי' בכל חבורה ד' מותר ליפרד וכו' ולא התנה שיזמנו הם תחלה, כנלענ"ד בעזה"י, אולם מדברי לבוש ל"נ כן דכתב בההיא דהג"ה דדוקא שיזמנו הנפרדים תחלה עיי"ש.

דף נא.

אל תטול חלוקך. מג"א סימן ד' סק"א.

דף נא:

ומשגרו לאנשי ביתו. עיין תוי"ט ריש סוטה ד"ה רי"א.

שם מתני' בש"א שברא מאור האש. [עי' בהרע"ב] והא דלא פליגי בנוסח הברכה בורא פרי העץ בכה"ג דהתם מתחדש תמיד הגידולים משא"כ הכא דפ"א נברא ואינו מתחדש תמיד עיין בלשון רש"י נ"ב ע"ב ד"ה בורא. ובסוגיין מסקינן דבבברא ובורא לא פליגי דהא מקרא מלא יוצר אור ובורא חושך בורא רוח בורא השמים הרי דבורא לשעבר משמע אלא דפליגי רק במאור ומאורי וצ"ע.

שם בש"א מברך על היין. בתוי"ט כ' מברך על היין אם ירצה. קשה לי דליתני בעדיות גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה, והרשב"א בתשובה סי' שמ"ב כתב לפרש דלב"ש צריך לברך על היין מקודם דס"ל ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה והדר וברכת, משו"ה צריך לברך על היין תחלה כדי שיברך כשהוא שבע, ולפ"ז א"ל הא דאמרי ב"ה מברך על המזון היינו אם ירצה ועכ"פ דברי ב"ש הם ג"כ חומרא דצריך לברך תחלה על היין, ובתי"ט מ"ד ד"ה נוטלין וכו' כתב דכי אתשל בביה"מ לענין נ"י אתשל וכה"ג צ"ל ג"כ בסוף פרקין עכ"ל, מבואר דהוקשה להתי"ט קושייתנו, אבל לא ידעתי במה הונח לו דלענין מה איתשל אם לא כדברינו, עוד י"ל דתנא דעדיות ס"ל כהך תנא דלעיל דגם לב"ש בהמ"ז טעון כוס.

רש"י ד"ה נר ומזון מי שאין לו אלא כוס אחד וכו'. (אב"ה ע' בצל"ח שהניח דברי רש"י בצ"ע דאטו אם יש לו ב' כוסות מחייב ליקח כוס לבהמ"ז וכוס מיוחד להבדלה עיי"ש,

וכתב [אאמ"ו] בגליון לפלא שהעלים עיניו דזהו מחלוקת ראשונים והכי פסקינן סי' רצ"ט ס"ד דצריך ליטול ב' כוסות כמסקנת הה"מ בפכ"ט מה' שבת דהכריע כן דאין אומרין ב' קדושות על כוס אחד).

דף נב.
תוד"ה טעמו. ובראש"ש סי' ב', (עי' חי' פסחים ק"ה).

דף נג.
מחצה על מחצה נמי מברך. עיין פר"ח יו"ד סימן קי"ד סק"ו.
רש"י ד"ה מרפא כו' שרגילים לומר כו'. והוא בפרקי דר"א פרק נ"ב מיום שנבראו שמים וארץ לא היה אדם חולה אלא אם היה בדרך או בשוק והיה עוטש ונשמתו יוצא מנחיריו עד שבא יעקב אבינו ובקש רחמים ואמר רבון כל העולמים אל תקח נפשי ממני עד שאצוה את בני ובנותי ונעתר לו לפיכך חייב אדם לומר בעטישתו חיים שנהפך המות הזה לאור שנאמר (איוב מ"א י') עטישותיו תהל אור.

דף נד.
מתני' ברוך שעקר. והעוקר מברך ברוך וכו' וצונו לעקור עבודת כוכבים מארצנו. מהרש"א בח"א.

דף נד:
דכתיב וירוממוהו בקהל עם. וקהל מקרי עשרה כמו שפירש"י בכתובות ז' ע"ב ד"ה במקהלות.
שם דעני בתרייהו אמן, עי' בשו"ע סי' ריג ס"ב [שכ' יוצאים בשמיעתן שמכונים אליו אפילו לא יענו אמן], וצ"ל דהכא דלא שייך שומע כעונה דהא הוא צריך לומר בנוסחא אחרת דהיינו שגמלני, אלא דע"י אמן דהוא כמו שהוא ג"כ משבח ומודה יצא. ובטור בשם הרא"ש כ' הטעם דהכא שאני דדוקא כשהמברך חייב ג"כ בברכה אז יוצא השומע בלא עניית אמן אבל הכא שהמברך אינו חייב בברכה זו צריך דוקא לעניית אמן, וצ"ע.
שם אר"י שלשה צריכין שמור. מג"א סימן רל"ט ס"ק ז'.
שם וי"א אף ת"ח. עיין רבינו יונה פ"ק דמסכתין דף ד' ע"ב ד"ה שנאמר.
שם ג' דברים המאריך בהן מאריכין. עיין לעיל מ"ז ע"א וצע"ק (ערש"א בח"א).
תד"ה ארבעה כו' המצויין תחלה. עי' ריש שבת בתוס' ד"ה יציאות.
תד"ה ואימא בי עשרה ותרי רבנן וכו'. ועבדי לחומרא ואפילו ליכא תרי רבנן וכו'. ולא ידעתי מקום לפרש כוונת התוס' דמה חומרא היא זו ולברך בלא תרי רבנן הלא בכל ספק ברכות אזלי' לקולא ולא מברכי' מספק לא תשא. ואם דעת התוס' דלשון הש"ס

צריך לאודוי' בפני עשרה וכו' היינו לכתחלה אבל אם אינו מוצא מברך אף בפחות מעשרה, עיין בטור ובב"י (סימן רי"ט), א"כ מכ"ש דיותר קשה כיון דכל הפלפול אם צריך לכתחלה לטרוח למצוא עשרה ותרי רבנן א"כ הו"ל למיפסק לחומרא דצריך לטרוח על עשרה ותרי רבנן.
ונראה שזהו כוונ' הרא"ש והטור דאזלי' לחומרא ובעי תרווייהו ע"ש, ולכאורה קשה מה חומרא היא לו הלא אינו מברך, ואף דהדין נכון דמספיקא בברכות אינו מברך, מ"מ קולא נקראת כמ"ש כל הפוסקים ספק ברכות להקל. ועיין בא"ר (ססי' ר"ט). ולזה נראה דכוונת הרא"ש והטור דכל הפלפול הוא לכתחלה, אבל בדיעבד אם אינו מוצא יוד ג"כ מברך, וכמו שנראה דעת הטור להמעיין שם, וא"כ שפיר כתב דאזלי' לחומרא דצריך לטרוח אחר עשרה ותרי רבנן. אולם דברי תוס' עדיין צל"ע. (ועי' בחי' או"ח סי' רי"ט).

דף נו.
א"ל אשתך שכבא. עיין לקמן דף ס"ב ע"א תוס' ד"ה רבא.

דף נז:
כל מיני עופות. עיין נדה דף כ"ג ע"א בתו' ד"ה קריא שהי' להם גירסא אחרת כאן.

דף נט:
ואימת הוי אמר אביי. בערוך ערך חמה לא היה לו הגירסא ואימת הוי אמר אביי. וע"ש דכתב ב' פירושים על חמה בתקופת'.

דף ס.
כח דהתירא כו'. עיין רש"ל פסחים ק"ב ע"א ד"ה להודיעך כחו ועיין א"ר סימן כ"ב.
שם כל היכי דדרשת להאי קרא. כעין זה לקמן ס"ג ע"א.
רש"י ד"ה שלא יהא סנדל. שלא תתעבר. עיין נדה דף כה ע"ב תוס' ד"ה קמ"ל.

דף סב:
אל תקרי אדם. עי' יבמות ס"א ע"א תוס' ד"ה ואין.

דף סג:
ששה בכרס אחד. בצידה לדרך פרשה שמות כתב בשם המפרשים דז' חדרים יש באשה שלשה מימין ושלשה משמאל ואחד באמצע אם תתעבר מימין יהיו זכרים ובשמאל נקבות ובאמצע טומטום או אנדרוגינוס ונתעברו מכל החדרים רק לא מאמצע דטומטום הוי סימן קללה.

דף סד.
כל הדוחק את השעה. מג"א רסי' קנ"ו.

שם כל הנהנה מסעודה. מג"א סוף סימן קנ"ו ורסי' תקס"ח סק"ה.

שבת

דף ב.

מתני' פשט העני את ידו לפנים כו' או שנטל מתוכה והוציא. פרש"י והרע"ב והוציא החפץ והניח בר"ה. ובאמת כפי מה דמסקינן בסוגיא דעקירת גופו כעקירת חפץ דמי, וה"נ הנחת גופו כהנחת חפץ דמי ואף בלא הניח ברה"ר אלא אחזו בידו ג"כ חייב דכיון שהוציא ידו לחוץ והוא עומד הוי כהנחת חפץ, ועל רש"י אין קושיא שכן דרכו לפרש כפי ס"ד דהש"ס כמ"ש התוי"ט פ"ב מ"ב דפאה. ולפי האיבעיא דעקירת גופו כו' דלא תקשה דנפשוט ממתני' הוצרך לפרש די"ל דמיירי בהניח ברה"ר וכמ"ש התוס' בסוגיין, ואף דהתוס' ישנים כתבו דהרשב"א פי' דהנחה פשיטא לי' דהוי הנחה והאיבעיא רק על העקירה, מ"מ יש לומר דרש"י ס"ל כתוס' דגם לענין הנחה מיבעיא.

ובאמת דברי התוס' ישנים תמוהים לי דאיך השיב רבי דהוי עקירה ואינו דומה לידו וכו' הא בלא"ה צריך הך חילוק דאינו דומה לידו דהא ידו אפילו הנחה לא הוי, דהא פשט בעה"ב את ידו לחוץ ונטל העני ממנו פטור ולא אמרינן דבעה"ב חייב מכח הנחת גופו דכהנחת חפץ דמי וצע"ג אבל על הרע"ב קשה כנ"ל.

שם במתני' פשט בעה"ב את ידו וכו' ונתן לתוך ידו של עני. דוקא כשידו תוך יו"ד אבל למעלה מיו"ד הוי מקום פטור ודינו כדין הזורק בכותל (פי"א מ"ג). הרשב"א בחידושיו והובא בקצרה בהה"מ פי"ג מהלכות שבת.

דף ג.

בבא דרישא [העני חייב ובעה"ב פטור] פטור ומותר. פירוש מותר משום שבת, אף דעדיין אסור משום לפני עור, בלאוי חוץ דשבת לא קמיירי. כן כתוב בהר"ן, וא"ת כיון דמ"מ אסור מאי נ"מ במה דמותר משום שבת, וי"ל הא קיימא לן מומר לד"א לא הוי מומר לכה"ת כולה ומומר לחלל שבת בפרהסיא הוי מומר לכה"ת כולה ושחיטתו אסורה, ולז"א דמותר מצד שבת ושחיטתו מותרת, וזה נוטה לדעת הבית הלל דמחלל שבת גם באיסור דרבנן הוי מומר לכה"ת כולה.

בהר"ן ומקשו הכא האיך פטור בעה"ב ומותר לכתחילה, והא איכא משום לפני עור לא תתן מכשול כו', ומיהו עיקר קושיא ליתא דאפילו בתרוייהו ישראלים מתוקמא מתני' דכי אמרינן בגמרא דהאי פטור, פטור מותר הוא היינו מצד איסור שבת קאמרינן ולא דייקי' באיסור דלפני עור ובלתא דידיה לא מיירי. ויש אפילו נ"מ דהא קיימא לן מומר

לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה, אבל מומר לחלל שבת בפהרסי' הוי מומר לכל התורה כולה, ושחיטתו אסורה, ודעת הרבה מהאחרונים דאפילו במומר לחלל שבת באיסור דרבנן הוי מומר לכל התורה כולה, וא"כ היכא דהוא פטור אבל אסור מצד שבת אם עושה כן בפרהסיא הוי מומר לכל התורה כולה, ולזה אמרינן דהכא פטור ומותר מצד שבת, ולא עבר רק על לאו דלפני עור דהוא כמו לאו בעלמא ואינו בכלל מומר לחלל שבת.

שם וצידת נחש. עי' סנהדרין דף קא ע"א ברש"י ד"ה ולוחשין ובבאר שבע שם.

שם שניהם פטורין והא איתעבידא מלאכה מבינייהו וכתבו תוס' להוכיח דהפירכא לא קאי אמתני' אלא אשינויא זו דפטורי דאתי לידי ח"ח. מ"מ תמוה מאד הא באמת הקושיא על מתני' עצמה ואמאי תולה הקושיא בשינויא זו. והנלענ"ד דעל מתני' יש לומר דבפשט ידו לחוץ ונטל העני מתוכו דנמצא דידו של בעה"ב נחה והרגיעה מעט כדי שיטול העני ממנו י"ל דהעני פטור דהוי כמונח כמו הנחת גופו דכהנחת חפץ דמי, והא דלא מחייב הבעה"ב בהרגיע ידו היינו משום דאגד יד שמיה אגד, עיין תוס' בשמעתין ד"ה ידו לא נייח ולקמן דף צ"ב ע"א בתוס' שם, וא"כ לא איתעבידא מלאכה מבינייהו דכשנטלו העני נטלו ממקום המונח ברה"ר ואגוד ברה"י ונתבטל עקירה ראשונה דבעה"ב, אבל ברישא דפשט לחוץ ונתנו לידו דעני דלא הרגיעה ידו דבעה"ב ועסק בנענוע ידו בהושטה לידו דעני לא נעשה כמונח בינתיים, אבל לבתר דמשני פטורי דאתי לידי חיוב חטאת חשיב אלו דפושט על דעת שיטול העני ממנו דבזה ירגיע ידו מעט מ"מ אתי לידי חיוב חטאת אם הוא בעצמו יגמור ויעשה מה שעושה העני, היינו אף שיניח ידו מעט ויניח אח"כ ברה"ר יתחייב, ומוכח דלא מקרי הנחה כלל כיון דידו וגופו אינם ברשות אחד וכדאיתא באמת בסוגיין משחשיכה אי שדי להו אתי לידי חיוב חטאת, לזה שפיר פרכינן והא איתעבידא מלאכה מבינייהו, ונכון בעזה"י.

שם בעי מיני' רב מרבי וכו' עקירת גופו כעקירת חפץ דמי או לא, כ' בת"י בשם הרשב"א דזה היה פשוט לרב דהנחת הגוף כהנחת החפץ דמי, אולם בתוס' דידן כתבו דה"ה דהוי מצי למבעי' לענין הנחה. ונראים דברי התוס' דידן עיקר, דהא ממה שהשיב לו רבי לרב חייב ואינו דומה לידו, מאי טעמא גופו נייח, ידו לא נייח, מבואר דלצד איבעי' דעקירת גופו לאו כעקירת חפץ דמי לא הוי צורך לחלק בין ידו לגופו, והשתא לפי' הרשב"א אכתי היה צריך לחילוק זה דתקשי בהושיט בעה"ב ידו לחוץ ונטל העני מתוכו דפטר בי' תנא דמתני' גם לבעל הבית, ואמאי הא תיכף כשפשט הבעה"ב ידו לחוץ הוי הנחה, דהא לענין הנחה ודאי כהנחת חפץ דמי, אע"כ שאני יד דלא נייח. גם מה שהקשו בתוס'

ישנים דלפשוט האיבעי' מדתנן לא יצא החייט במחטו [וכן הקשו בתוס' שלפנינו, והיינו דאם איתא דעקירת גופו לאו כעקירת חפץ דמי, א"כ אף אם ישכח החייט ויצא במחטו לרה"ר לא יעבור על איסור דאורייתא ולא היה להו לרבנן לגזור] וכתבו דלפירוש רשב"א לק"מ, ולא ידענא מאי קאמרי, דהא מ"מ התם העקירה רק דרך עקירת גופו.

שם כל פטורי דשבת פטור אבל אסור. וקשה לי ממתני' דר"פ הזורק המושיט חייב והזורק פטור דמיירי אפילו למעלה מי' דהא מושיט הוי אפילו בלמעלה מי', ובפרט למה שצדדו תוס' לומר דמושיט הוי רק למעלה מי' ובכה"ג בזורק אפילו לכתחלה מותר מרה"י לרה"י דרך ר"ה למעלה מי' לשמואל דצ"ז ע"א וצע"ג. ואפשר לדחוק דנקיט פטור להיכא דאין הרשויות שלו ואסור משום עירוב.

רש"י ד"ה פטורי דאתי וכו' כגון עקירות. עי' שבועות דף יד ע"ב תוס' ד"ה ארבעה קמיית'.

תוד"ה בבא דרישא וכו' מ"מ איסור דרבנן מיהא איכא. עי' טורי אבן באבני מלואים חגיגה דף יג ע"א בד"ה אין מוסרין.

תוד"ה בר וכו' וצד נחש מיירי בדליכא סכנה וכו' וכן מוכח וכו', מה שהקשה, דאמאי אמר רבי יוחנן בן זכאי (קכ"א ע"א) חוששני לו מחטאת הא ודאי חייב כיון דס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב. ידידי, האיך הבין בלא זה, ממה נפשך, במקום סכנה בודאי אין כאן חיוב חטאת כיון דאם בא לשאול אנן שרינן ליה, וכדפרכינן בשבועות (כ"ו ע"ב) בכהאי גונא מסתכן לישרי ליה מר, ובליכא סכנה בודאי חייב חטאת, אלא על כרחך או דר' יוחנן בן זכאי מסופק אם מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, ולזה פליג דאין כופין בשביל שלא תישך דהוי ספיקא דאורייתא דחוששין שיש כאן חיוב חטאת דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, או דלא היה ברור לו במעשה ההוא אם היו רצין (אחריו לנושכו והוי פיקוח נפש) או לא, ואמר חוששני שמא לא היו רצין ויש חיוב חטאת וכעין זה במתני' פכ"ב משנה ג' דשבת אמר רבי יוחנן בן זכאי חוששני לו מחטאת היינו דשמא היה המעשה שמירח (השעוה לדבקה בדופני הכלי סביב סביב ויש כאן משום ממחק).

תוד"ה הצד נחש וכו' וליה לא ס"ל כר"ש. עיין סנהדרין דף פ"ד ע"ב תוס' ד"ה מאן שמעת ליה.

דף ג:

בר פחתי. עיין לקמן דף כ"ט ע"א.

שם דתניא היה טעון אוכלין ומשקין מבע"י והוציאן לחוץ משחשכה חייב (דעקירת גופו כעקירת חפץ דמי ומיירי כשעמד לפוש משחשכה דבלא עמד לא מחייב דלא בטלה

עקירה ראשונה שהיתה מבע"י, וא"כ החיוב על העקירה דמשחשכה אחר שעמד לפוש). ונקט שהי' טעון מבע"י דאי הוי נקט טעון משחשיכה ועמד לפוש לא היה נשמע דעקירת גופו כעקירת חפץ, דהא אי עקירה והנחת גופו לא הוי עקירה והנחה ממילא חייב משום עקירה ראשונה כ"כ בתוס'. וקשה לי, הא זה ודאי מוכח ממתני' דכשמונח ביד הוי הנחה לענין דהנוטל מידו הוי עקירה כדקתני או שנטל וכו' אלא דהאיבעיא רק דהעקירה מצד עקירת גופו דאפשר דלא חייב עלה, כיון שאינו עוקר חפץ ממקומו, ונשאר במקומו הראשון, (מ)וכן לענין הנחת גופו אפשר דלא מקרי הנחה לחייב עלה, כיון דאינו מניח החפץ למקום אחר אלא שמונח במקומו בגופו (וכ"כ המהר"מ לובלין) וא"כ בטען משחשכה ועמד לפוש וגרר והוציא, אם עקירת גופו לאו כעקירת חפץ דמי אינו חייב דהעקירה ראשונה נתבטל דהא כשעמד לפוש אלו נטלו אחר מידו הוי עקירה דנטלו ועוקרו ממקום שמונח, א"כ ממילא נתבטל עקירה ראשונה דנעשה כמונח וכשהוציאו הוא אח"כ אינו חייב על עקירה כיון דאינו עוקר החפץ ממקומו שמונח שם.

שם משחשיכה דאי שדי לי' וכו'. עיין עירובין ד"כ ע"א תוס' ד"ה לא יעמוד.

שם תפשוט דרב ביבי וכו'. עי' ב"ק דכ"ג ע"א תוס' ד"ה תפשוט.

שם תפשוט [מדלא משני על רומי' דברייתות בהיתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ, דהא דקתני אסור להחזיר מיירי בהוצאה מבע"י דאי שדי לי' לא אתי לידי חיוב חטאת, מש"ה קנסוה רבנן, והא דקתני מותר להחזירה בהוציאה משחשיכה, דהתירו להחזירה כדי שלא יבא לידי חיוב חטאת אי שדי לה, תפשוט דרב ביבי, דבעי רב ביבי הדביק פת בתנור, אי התירו לרדותה דהוי שבות קודם שיבא לידי איסור חטאת תפשוט] דלא התירו. וא"ת ואי נמי תפשוט מי ניחא, והא ע"כ לא אמרינן דלא התירו אלא משום דמעשה הדיבוק כבר נעשה, ואיסור האפי' קאתי ממילא בשב וא"ת. מש"ה לא אמרינן חטא איסור קל בקום ועשה לזכות להנצל מאיסור חמור בשב וא"ת, אבל כאן דאיסור חמור דזריקה יהיה ג"כ בקום ועשה ראוי להתיר איסור קל כדי להנצל מאיסור חמור, וכמ"ש הריב"א בתוס' לקמן (דף ד' ע"א ד"ה וכי אומרים) לחלק בכך, וי"ל דס"ל מסברא דספק איסור בקום ועשה לא חמור מאיסור ודאי בשב וא"ת, ואי לא התירו משום איסור אפיה היכא דבודאי יבא האיסור, ה"נ לא היה להם להתיר משום איסור זריקה, כיון דאין זה ודאי שיבא לידי איסור דשמא לא יזרוק כלל. ועדיין אינו מיושב, דהא ממקום שבא הריב"א לחדש חילוק זה [היינו מדאמרי' ניחא לי' לחבר דליעבד איסורא קלילא לתרום שלא מן המוקף, דלא ליעבד ע"ה איסורא רבה לאכול טבלים] שם נמי הוי האיסור בספק,

וגרוע משאר ספק דרוב ע"ה מעשרין, ומ"מ כיון שהאיסור חמור בקום ועשה, אמרינן ליעבד איסורא קלילא.
שם הא ל"ק ותפשוט וכו'. זבחים דף פ"ז ע"ב.
שם והכא בקנסו שוגג וכו'. עירובין דס"ח ע"ב וד"ק ע"א וגיטין דף נ"ג ע"א.
רש"י ד"ה בר פחתי בן גדולים. מלשון הכתוב זרובבל פחת יהודה (חגי א') ומלשון המשנה הפחו' והסגני' (בכורים פ"ג מ"ג).
תוס' ד"ה מהו שתעשה ככרמלית וכו' דהא תנן בפ' בתרא דעירובין עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר. קשה לי הא התם מיירי דלא נח בידו וכדמוקי בעירובין שם התם לא נח, וא"כ מה בכך דידו הוי ככרמלית הא הוי כמטלטל מרה"ר לרה"ר דרך כרמלית דשרי, וצ"ע.
תוס' ד"ה מי קנסוה וכו' ע' מהרש"א. וק"ל דמחלפ' שיטתי' המהרש"ל והמהרש"א, דלשיטת המהרש"ל בתוס' ד"ה בשוגג וכו' דהתוס' לא ניחא להו בסברת רש"י בשוגג דעדיף מרדיית הפת ולזה כ' תוס' דמיירי מבע"י והיינו רק מבע"י, וא"כ מוכח דאי ככרמלית דמי אפילו בשוגג ומבע"י אסור וכמ"ש המהרש"א ולא היה צריך להגי', אבל למהרש"א דתוס' ניידי מרש"י לענין מזיד דאם ברדיית הפת התירו ה"נ הכא אפילו מזיד ולזה כ' דהיינו מבע"י והיינו דקנסו אפילו מבע"י ומש"ה גם משחשיכ' קנסו, וא"כ בשוגג דמותר שפיר י"ל דבין מבע"י בין בשחשיכה ומיירי בכל גוונא דבשוגג אפילו משחשיכה מותר ומזיד אפילו מבע"י אסור, וא"כ י"ל דאי ככרמלית דמי לא היה שוגג מותר במשחשיכה אבל בשוגג מבע"י י"ל דשרי וצ"ע.
תוד"ה ואבע"א וכו' ולרשב"א נראה וכו' ע"ש. תמוה לי מאד דברי התוס' הללו דממנ"פ קשה על המקשן אם ס"ל מסברא דאם לאו ככרמלית דמי ליכא למקנסיה מבע"י א"כ בלאו הוכחה דאדרבה איפכא מסתברא הו"ל לאקשויי דתפשוט חדא דאם לאו ככרמלית דמי ע"כ האסור מיירי במשחשיכה ותפשוט דלא התירו, ואי ניחא להמקשן דאפשר למיקנסיה מבע"י אף אם לאו ככרמלית דמי א"כ עדיין לא פריך מידי דתפשוט דהא שפיר יש לומר דלאו ככרמלית דמי ואסור מבע"י ומשחשיכה, ול"ד לדרב ביבי כמ"ש תוס' אח"כ ובריייתא דמתיר מיירי בלמעלה מעשרה כמו לל"ק וכמו שהקשה מהרש"ל בסוגיא עיי"ש. ואם נימא דמ"מ פריך המקשן דאם איתא דבאותו צד דלאו ככרמלית דמי אסור מבע"י ומבערב ואינו מותר אלא למעלה מעשרה א"כ היינו הדין ממש שוה ודומה ככרמלית, והתרצן מתרץ לו דלעולם אף אי לאו ככרמלית דמי אסור מבע"י ומשחשיכה רק דעכ"פ בשוגג מותר ואם ככרמלית דמי אף בשוגג אסור, ז"א דהדרא הקושיא לדוכתה

פרוך בל"ז דלמ"ד דלאו ככרמלית דמי תפשוט דלא התירו דליכא למימר דהאיסור מיירי מבע"י והמתיר משחשיכה מטעם דרב ביבי א"כ גם אם ככרמלית דמיא הדין כן דמבע"י אסור ומשחשיכה מותר מדרב ביבי ומה הפרש יש ביניהם, והוא בעיני פליאה גדולה עד מאד. עד שהוכרחתי ליישב ע"פ דברי הרשב"א בחידושיו שהקשה דאיך מדמה הש"ס נידון דהכא לדרב ביבי דשאני התם דבודאי יבא לידי מלאכה דאורייתא משא"כ הכא דאפשר שלא יפול מידו כל היום, ותירץ דהש"ס מדמה דאם איתא דקנסו משחשיכה אף בדבר שאינו שבות רק מקנסא ולא חשו שאפשר שיבא לידי חיוב חטאת ה"ה דלא עקרו השבות שלהם מחמת חיוב חטאת אף בודאי עיי"ש, וכן תירצו בתוס' ישנים.

ומעתה י"ל דשורש קושי' המקשן דאם איתא דלאו ככרמלית דמי אסור מבע"י ומשחשיכה א"כ מה הפרש יש בין ככרמלית דמי ללאו ככרמלית דמי. אע"כ דאסור רק משחשיכה א"כ תפשוט דרב ביבי, אבל בל"ז לא היה יכול להקשות דהיה אפשר לומר דלמ"ד לאו ככרמלית דמי האסור מיירי מבע"י ומשחשיכה מותר מדרב ביבי, והנ"מ דאם ככרמלית דמי אסור אף משחשיכה דלא חשו לדרב ביבי כיון דככרמלית דמי הוא מדין תקנת שבות ולא מקנסא ולא עקרו מחמת ספק חיוב חטאת, אבל אם ככרמלית דמי ומבע"י רק קנס לא גזרו משחשיכה דלא קנסו היכא שאפשר שיבא לידי חיוב חטאת, וא"כ האיבעיא דככרמלית דמי אי לאו הוא במשחשיכה, ולזה הוכיח המקשן מתחילה דליכא אפשרי לומר להיפוך דהוי חוכא ואיטלולא ושפיר קשה כנ"ל, ומשני הש"ס דלעולם למ"ד לאו ככרמלית דמי אסור מבע"י ומבערב ול"ד לדרב ביבי רק אם ככר"ד אסור אף בשוגג וק"ל, ועדיין אין דעתי נוחה בזה וצלע"ג.

תוס' ד"ה בשוגג לא קנסוהו ומיירי מבעוד יום דהשתא ליכא למיפשט דרב ביבי וא"ת משנויא קמא נמי נפשוט איבעיא דרב ביבי כו' עיי"ש. ועי' במהרש"ל שמפרש דתוס' הי' קשה להו דתפשוט דהתירו, ולזה מפרשי דמיירי מבעוד יום עיי"ש. והוא תמוה לכל מעיין דהאיך נפשוט דהתירו דהא השתא קיימינן דלעולם לאו ככרמלית דמי וממילא אין לקנוס מבע"י וכמ"ש מהרש"ל בעצמו בתוס' ד"ה מי קנסיה דאם לאו ככר"ד אינו אסור רק במזיד ומשחשיכה.

תד"ה בשוגג לא קנסוה ומיירי מבע"י, עיין מהרש"ל דתוס' לא ס"ל כרש"י בזה דהכא שוגג קיל יותר וא"כ תפשוט דהתירו ולזה פירשו דמיירי מבע"י. וקשה לי הא מ"מ לק"מ די"ל בפשוטו דהא פירכת הש"ס הי' דתפשוט דאי לאו ככרמלית דמי דמוכח מהא דאוסר דלא התירו וע"ז משני הש"ס דשפיר י"ל דהתירו ואסור באמת רק במזיד דיהי' זהיר מלהשליכו ואם לא התירו באמת גם בשוגג אסור וקיימא אוקימתא ראשונה כאן

מבע"י כאן משחשיכה, אבל למה דדחי הש"ס דלעולם י"ל דהתירו שפיר קאמר כאן בשוגג ומיירי משחשיכה וצע"ג.
ונלענ"ד דמהרש"ל לא כתב כן לעיל אלא שהתם כתבו נראה לר"י וכו' ולשיטת ר"י אין הכרח דאם לאו ככר"ד דאסור אלא משחשיכה ובמזיד אבל בחדא מינייהו יש לומר דמותר, אבל הכא דקאי בשיטת רשב"א ולשיטתו יהיה הכרח דאף אם לאו ככר"ד בחדא למעליותא אסור רק בשוגג ומבעוד יום, והיינו אחרי שהרשב"א מפרש דקושיות הש"ס דתפשוט חדא דלמ"ד לאו ככר"ד ע"כ התירוץ כאן מבע"י כאן משחשיכה ותפשוט דלא התירו והו"ל לשנויי דהך שינויא דמשנינן כאן מבעוד יום כאן משחשיכה היינו במזיד דל"ד לדרב ביבי דבודאי לא יפול שיחייב סקילה ומה צריך לתרץ תי' חדש כאן בשוגג וכו' אע"כ דלבתר דמשני דמיירי במזיד נסתר התירוץ דלעיל דכאן מבע"י דאף אי לאו ככר"ד אסור בחדא למעליותא דהיינו במזיד מבע"י ומשו"ה הוצרך לתירוץ חדש כאן בשוגג ולזה היה קשה להתוס' כיון דבחדא למעליותא אסור לשיטת הרשב"א א"כ גם בשוגג יאסר ואם מטעם דרב ביבי א"כ תפשוט דהתירו, ולזה פירשו בתוספות דשני התירוצים קיימים כהדדי וכאן בשוגג היינו בשוגג ומבעוד יום דזהו בודאי מותר אי לאו ככר"ד ומהרש"ל כתב לעיל רק לשיטת ר"י כנלע"ד נכון.

דף ד.

ואלא לאו דאהדר ואידכר מי מחייב. עיין שו"ת תולדות אדם המיוחסו' לרמב"ן סי' ר"ה. שם וכי אומרים לאדם חטא וכו'. הקשו בתוס' מפ' בכל מערבין דאמרינן ניחא לי' לחבר דליעבד איסורא קלילא ולא ליעבד ע"ה איסורא רבא, ותירצו דשאני התם דיעשה האיסור ע"י החבר דאמר לי' לע"ה מלא לך כלכלה של תאנים מתאנתי, אבל הכא שלא נעשה האיסור על ידו (ר"ל זה האחר שנתיר לו לרדות) אין אומרים לו חטא כו', והקשו עוד מחציו עבד וחציו ב"ח דכופין את רבו ועושה אותו ב"ח, אף דעובר בעשה ותירצו דדוקא היכא דפשע כמו הכא קאמר וכי אומרים לו לאדם כו', שוב הקשו מן חציה שפחה וחציה ב"ח שנהגו בה מנהג הפקר וכפו אותו ועשה אותה ב"ח, ותירצו משום שהיתה מחזרת אחר הזנות ודמי לאנוסין. קשה לי הא הך חילוק דפשע לחוד אינו מספיק על האי דעירובין, דהא אם יאכל ע"ה הוא פושע בעצמו דאינו מעשר וע"כ דקיימי ג"כ בתירוצם הראשון, כיון דנעשה האיסור ע"י החבר עליו לתקן, אלא דתירוצם זה הוא על האי דחציו עבד, דהתם הטעם משום דלא פשע, והיינו דבחדא לטיבותא סגיא, או דלא פשע, או דנעשה על ידו, ורק הכא במדביק דהוי תרתי לריעותא, דפשע ולא נעשה על ידו, בזה אין אומרים חטא, ולפי זה מאי קשיא להו מההיא דחציה שפחה, הא י"ל דמיירי בשחרר

האדון עצמו חציה דבא האיסור על ידו. ונהי דקושייתם מההיא דחציו עבד, לא ניחא להו ליישב כן, היינו משום דאכתי תיקשי לפי האוקימתא בגיטין דאתיא גם כר' דא"י לשחרר חציו, וחצי עבד לא משכחת לה רק בשני שותפין ששיחרר אחד חלקו, ובזה לא נעשה על ידו, אבל האי דשפחה שפיר י"ל דמיירי בשחרר הוא עצמו חצי. וכוונת התוס' בזה צריך אצלי תלמוד.

שם התירו לו לרדותה וכו', הקשה בספר קקיון דיונה למה לא העמידו דבריהם במקום כרת כמו בערל הזאה ואיזמל וכו', נראה לחלק דדוקא בהזאה וכדומה העמידו דבריהם שלא לחלל שבת אף דבטל מפסח דהוי ב' ענינים, אבל הכא ל"ש להעמיד דבריהם שלא לחלל שבת בהדיא ועי"ז יהי' חילול שבת באפיי' דסוף סוף יבא לידי חילול שבת, טוב יותר בשבות מן מלאכה דאורייתא, ועיין ברש"י ריש ברכות ד"ה כדי להרחיק וברבנו יונה שם, ועיין בפמ"ג בהקדמתו בפתיחה להל' קריאת שמע ד"ה ואי קשיא, ולדברינו הנ"ל מיושב ג"כ קושיתו דשם.

תוד"ה ומ"ש, א"נ בדיוטא אחת וכגון שאין מפסיק שם רה"ר [עמג"א סי' שמ"ח סק"ד] וס"ל להמג"א בכונת תו' דמיירי בפתוח לכרמלית, (עיין באבן העוזר) לפ"ז יהיה מוכח דמושיט מרה"י לרה"י דרך כרמלית לא מתסר מדרבנן דלענין זה לא החמירו לדון לכרמלית לחומרא דרה"ר, ועי' במג"א סי' שנ"ה סי"א, ולפירושו דאבן העוזר אין הכרח לדין זה, ועיין במשבצות זהב סי' שמ"ו ד"ה ודע וכו' שמסתפק שם בדין זה.

תוד"ה וכי אומרי' וכו' ואוריב"א דאפי' במדביק עצמו וכו', ק"ל א"כ איך אמרי' לעיל תפשוט דלא התירו, הא אף אם לא התירו מ"מ הכא ראויי' להתירו כיון דיעשה איסור בידים לזורקו הוי כההיא דערובין דניח' לי' לחבר וכו', ואולי י"ל למה שהקשו המפרשים על הדמיון דלעיל דבהדביק בודאי יהא נעשה האפיה אבל בהוציא ידו אינו ודאי, ולזה י"ל דמדמי אהדדי אם בהדביק אף דודאי יוגמר האפי' לא התירו כיון דיהי' בשוא"ת ה"נ [בהוציא] כיון דלאו ודאי שיוגמר העשיי' דאיסור, ועדיין אינו מספיק כ"כ דהא גם בההי' דערובין הוי רק ספק דיאכל ע"ה בלא מעשר והא אפי' רוב ע"ה מעשרין הן וצ"ע. בא"ד וגבי חצי' שפחה וכו', ק"ל הא תרוצם דתלי' בפשע לא מספיק לבד דעדיין ק' מההי' דניחא לי' לחבר דהא אם יעשה ע"ה איסור יהי' בפשיעתו דאינו מעשר וע"כ קיימא ג"כ תירוצם א' כיון דנעשה האיסור ע"י עליו לתקן, אלא דתירצו אההי' דח"ע וחציו ב"ח דהתם לא פשע והיינו בחדא לטיבותא מהני אי דנעשה האיסור ע"י אי דלא פשע אידך, ורק הכא במדביק דהוי ב' לריעותא דאינו נעשה האיסור ע"י וזה לא פשע, וא"כ מה הקשו מחצי' שפחה הא י"ל דמיירי בהוא שחרר חצי' דע"י נעשה האיסור מש"ה עליו

לתקן, ובההיא דחציו עבד באמת קושייתם רק לפי אוקימת' דבעי לאוקמי בגיטין כר' דא"י לשחרר חצי עבדו ומיירי בעבד של ב' שותפי' וא"כ אין האיסור ע"י, אבל בהאי מימרא דחצי' שפחה י"ל דאיירי בשחרר חצי שפחתו וצ"ע.

בתוס' ישנים ד"ה קודם שיבא וכו' דנ"מ אם יתירו. לא זכיתי להבין דאטו הקושי' הי' דמאי נ"מ הא הנ"מ אם מותר לרדותה, אלא דקושייתם דמה"ת יתירו דהא אף אם לא יתירו לא יהיה איסור סקילה כיון דהוא אנוס מתקנת' דרבנן א"כ מה זה שתירץ דנ"מ אם התירו וכו' דסוף סוף מה מבעי הא ודאי לא התירו. וצ"ע.

תוס' ד"ה קודם שיבא וכו', דודאי לא הי' בדעתו, [אב"ה עי' מ"ש לקמן שבועות דף כ"ח ע"ב].

בא"ד דודאי לא היה בדעתו לרדות. מלשון זה משמע דמש"ה לא הוי התראת ספק. ואלו ממש"כ אח"כ וכן בשבועה לא אוכל זה אם אוכל זה, משמע דשלא אוכל זו אם לא אוכל זו לא הוי התראת ספק כיון דמחוסר מעשה, אף דלא שייך לומר דהיה בדעתו שלא לאכלו דהא אפילו בהיפוך מראה דעתו לאכלו. (ועמש"כ לק' דף ע"ג ד"ה והאופה).

תוס' ד"ה אבל למעלה מי' יש להוכיח קצת מכאן דמושיט חייב נמי למטה מי' דאת"ל פטור לפי שלא מצינו במשכן מושיט למטה מי' כו' א"כ לימא הכא אבל למעלה מי' ד"ה חייב דילפינן זורק ממושיט. קשה לי הא לפי האמת דהוכיחו דלמטה מי' חייב ג"כ במושיט אם כן מוכח דאף דקי"ל כרבנן דר"ע דלא ילפינן זורק ממושיט דבעי דמי ליה ממש מ"מ למטה ממעלה ילפינן דדמי יותר זה לזה, וא"כ מה הוכיחו דלמא באמת לדידן דלא ילפינן זורק ממושיט דבעי דמי ליה ממש גם למטה ממעלה לא ילפינן, אבל למאן דיליף זורק ממושיט דלא בעי דמי ליה ממש מכ"ש דיליף למטה מלמעלה, ומש"ה לא הוי מצי למימר איפכא דלמעלה מי' ד"ה חייב דאם ילפינן זורק ממושיט מכ"ש דילפינן למטה מלמעלה אבל לעולם לדידן דלא ילפינן זורק ממושיט גם למטה מלמעלה לא ילפינן, וה' יגיה חשכי. [אב"ה עיין מה שכתוב לקמן צ"ו ע"א].

תמוה לי דהא צדדי הספק הם אם מדמינן למטה מי' לשל מעלה ולא בעיא שיהא דוקא כמו במשכן, או לא וכפי מסקנת התוס' דחייב צ"ל אף דחזינן דלא ילפינן זורק ממושיט ואין מדמין זה לזה, דבעינן כמו שהיה במשכן, מכל מקום למטה מי' משל מעלה עדיף יותר, וא"כ מאי ראיה, דלמא לא עדיף יותר, ושקולים הם, דאם לא ילפינן זורק ממושיט ה"נ לא ילפינן למטה מלמעלה, אבל אי ילפינן אפילו זורק ממושיט ה"נ וכ"ש דילפינן למטה מלמעלה, א"כ לא הוי מצי למימר למעלה מי' דברי הכל חייב דכיון דסבירא ליה דילפינן זורק ממושיט י"ל דה"נ לא ילפינן למטה מלמעלה, וצריך לי עיון גדול.

תוד"ה דר"ע. (עמש"כ לק' בע"ב בגמ' דר"ע סבר וכו').
תוד"ה אבל למטה וכו' כשהחפץ בידו. ע"ל צ"ב ע"א תד"ה התם. (ועי' לק' במערכה ד"ה דרך א').
לקמן דצ"ב תירצו דרבה ס' אגד גוף שמי' אגוד או דעכ"פ למעלה מג' שמי' אגוד, ותמוה לי דא"כ יקשה בהיפוך בנתן לידו של בעה"ב או בנטל ממנו והוציא אמאי חייב הא תיכף כשנטל ממנו הי' מונח מדין קלוטה דלא גרע מדרך הלוכו באויר וכשחזר והוציאו הוי כמו עקירה חדשה ופטור כיון דהי' מונח בדרך פטור דאגודו בידו וכההי' דנתנן על האיסקופ' וחזר והוציאן, וצע"ג.
ונלע"ד אחר העיון ליישב עפ"י דברי תוס' ד"ה דאמרי' קלוטה כמי שהונח' וכו' דלא דמי כלל דכיון שהיא כהונחה דמי וכו', ובתוס' ישנים כ' לדחות דלקולא ל"א קלוטה כמי שהונחה דאל"כ כל זורק ד"א ברה"ר נימא דבתוך ד' כמי שהונחה עיי"ש, ולענ"ד כוונת תוס' עפימ"ש תוס' כתובות דף ל"א ע"ב ד"ה מהלך כעומד, ומעביר ד"א הלכתא גמירי לה ולא ילפינן מינה דהתם מקום חיובא הוא אבל בן עזאי מיירי במקום פטור, וע' במהרש"א הא גם במקום חיוב אמרי' מהלך כעומד דמי בנטל חפץ ע"מ להצניע ונמלך והוציאו דחייב לבן עזאי, היינו דלחיובא אמרינן בכ"מ מהלך כעומד, וממעביר ילפינן דלקולא ל"א מהלך כעומד ומ"מ במקום פטור ליכא למילף ממעביר דל"א לקולא מהלך כעומד ע"ש, א"כ שפיר כתבו דאם איתא דרבי עקיבא ס"ל דקלוט' כמי שהונח' אין ראוי למילף זורק ממושיט דבמקום פטור הו"ל לומר דאפילו לקולא קלוטה כהונחה דליכא ראי' מזורק ד"א דהתם מקום חיובא, וגם אין לומר דנהי דבן עזאי ס' כן, מ"מ דלמא רבי עקיבא [ס'] דלגמרי ילפי' מזורק ד"א דלקולא ל"א כמי שהונח' ולא ס"ל לחלק בין מקום חיוב למקום פטור, דא"כ יקשה מנ"ל לדידן בנטל חפץ להצניע ונמלך להוציא דפטור דמהלך לאו כעומד הא מצינו דבן עזאי ס"ל דמהלך כעומד והיכן מצינו חולק בזה, ורבנן דבן עזאי דמחייבי היינו דס"ל דלקולא ל"א מהלך כעומד דלגמרי ילפי' ממעביר ד"א אבל לחיובא מצי ס' ג"כ דמהלך כעומד, אע"כ דזה סבר' מוחלטת דאם איתא מהלך כעומד ורק דילפת ממעביר ד"א דלקולא ל"א הכי אין לך ראי' רק במקום חיוב אבל לא במקום פטור ומדמחייבי רבנן בדרך סטיו מוכח דס"ל דלא אמרי' מהלך כעומד, וא"כ שפיר כ' דלרבי עקיבא אם אית' דקלוטה כהונח' א"א למילף זורק ממושיט, וא"כ כ"ז כיון דזורק למעלה מי' דבמקום פטור ליכא ראי' מזורק ד"א, אבל על קושייתינו דבנתן לידו של עני דליפטר דמיד שהוציא הוי קלוטה בזה י"ל שפיר דבמקום חיובא ל"א קלוטה כהונח' להקל דזה ילפי' מזורק ד"א, והוא נכון מאד בעזה"י.

ונלע"ד ראי' לדברי תוס' דצ"ב, מדאמרי' פ"ק ו' ע"א אר"י ומודה בן עזאי בזורק, לכאורה קשה הא ע"כ ר"י לא ידע להבריית' שם דמייתי תנ"ה המוציא מחנות וכו' ואם כן מנ"ל לר"י דמודה בזורק דילמא בן עזאי ס' כרבי עקיבא דקלוטה כהונחה דמי, וצ"ל דר"י בא לאשמעי' רק דלא תימא דבן עזאי ס"ל דפטור משום דהיאך אשכחנא כה"ג דחייב וא"כ ממילא גם בזורק אף אם לא ס"ל כרבי עקיבא בקלוטה מ"מ הי' פטור מה"ט דהיכי אשכחנ', ולזה אשמעי' דבן עזאי ס"ל ג"כ דאשכחן כן במשכן דרך צידי רה"ר אלא דפוטר משום דמהלך כעומד אבל בזורק אם ס"ל כפי ההלכה כרבנן דרבי עקיבא דקלוטה לאו כהונחה דחייב ולא נחית ר"י לדין קלוטה אלא דלאותו צד דל"א קלוטה כהונחה אין מקום פטור מפסיק פוטרו והוא נכון בעזה"י.

ואולם יקשה דאמאי לא נקט יותר מודה בן עזאי במושיט דהא בזורק לאו בודאי חייב דהא אפשר דס"ל כרבי עקיבא בקלוטה, אבל מושיט הוא דפסיקא דהא מדין קלוטה ליכא למפטרי' לפי דברי תוס' דשמעתין דכשהוא בידו ל"ש קלוטה, ויהי' החידוש דל"א היכא אשכחנא כה"ג דחייב, אע"כ כדברי תוס' דצ"ב וגם בידו שייך קלוטה, ואפי' לקולא אמרי' כן במקום פטור וכמש"ל וא"כ גם במושיט תלי' בדרבי עקיבא ורבנן ואין הפרש בין דנקט ומודה ב"ע במושיט או דנקט בזורק, והוא ראי' ברור' לענ"ד בעזה"י, ודוק.

בא"ד תימא לר"י אם ברייתא היא בשום מקום דבעינן הנחה על גבי מקום ד'. ותמוה לי דמה מספקא לר"י בזה, הלא להר"י לשיטתיה לקמן (דף ז' ע"ב ד"ה והלכה ונחה) [מפורש בברייתא דר"מ ורבנן ס"ל דבעי ד'], ואי כיון שלא הוצרך לכך רק משום קושייתו לשם מימרא דאביי בעירובין בכיפה, וא"כ היה אפשר לומר דרבה לא ס"ל כאביי, וא"כ טעמא דר"ח דאין בו ד' לא נעשה רה"י א"כ לא הקשו כלום, די"ל דהא דקאמר ר"ז ה"מ אחרים היינו לאפוקי ר"מ ורבנן דר"ז ס"ל כאביי אבל רבה לא ס"ל כאביי וליכא ברייתא וצע"ג.

דף ד:

קלוטה כמי שהונחה דמיא.

א) קושית מהרש"א בתוס' ד"ה אבל למעלה מיוד, דעדיין הו"מ לאוכוחי מאידך צד מדלא אמר רבה אבל למטה מי' ד"ה פטור. ונ"ל דכוונתו דאם היו תוס' ס"ל (כמ"ש בדבריהם ד"ה דאמרינן קלוטה וכו') דרבה לא חש לפרש כל האיבעיות, אם כן מעיקרא גם הכא לא הוכיחו מידי, ומה דתירץ המהרש"א דמש"ה לא אמר דכ"ע ס"ל קלוטה לאו כמו שהונחה דא"כ מתני' דלא כמאן, א"כ תיקשי בהיפוך איך כתבו תוס' הנ"ל דרבה לא חש לפרש כל האיבעיות, הא לא הו"מ למנקט הכי, דא"כ מתני' דלא כמאן.

ב) עיקר תירוצו של המהרש"א תמוה, דהא בפשוטו הא דקאמר רבה הא מני רבי עקיבא היא, היינו לא [ד]כרבנן לא מצי אתיא, דהא אפשר גם רבנן ס"ל דלא בעינן מקום ד', אלא דלא ס"ל דקלוטה כהונחה דמי', א"ו דהא דקאמר הא מני רבי עקיבא, היינו דלרבי עקיבא מוכח בודאי דלא בעי מקום ד', ולרבנן ליכא הוכחה, א"כ עדיין תיקשי באותו צד דלמעלה מי' פליגי, וא"כ לא נזכר כלום בדברי רבי עקיבא ורבנן הדין בלמטה מיו"ד, והו"ל לרבה למנקט אבל למטה מיו"ד ד"ה פטור דקלוטה לאו כמי שהונחה.

ואי דמתני' דלא כמאן, הא אף אם לאו כמי שהונחה אפשר דלא בעי מקום ד', הא אף אם אמרי' דלמטה מי' ד"ה חייב, לא מצינו תנא מפורש דמוכרח דס"ל כן דהך גופא דלמטה מיו"ד חייב דקלוטה כמי שהונחה לא מצינו מפורש בהכרח, כיון דפלוגתייהו רק בלמעלה, וכיון דהדיוק דלמטה מי' ד"ה חייב, היינו רק בדרך אפשר, א"כ אף אם לאו כמי שהונחה י"ל בדרך אפשר דס"ל דלא בעי' מקום ד'. והוא לכאורה פליאה גדולה על רבינו הגדול המהרש"א ז"ל.

ובאמת בפשוטו היה נ"ל ליישב קושית מהרש"א די"ל הא דכתבו תוספות דרבה לא חש לפרש כל האיבעיות, היינו דעיקר אבעיותו רק אם יש נ"מ בדעת רבנן דר' עקיבא דהלכתא כוותייהו, ומש"ה מספקא ליה אם ס"ל למטה מי' חייב או דס"ל פטור, אבל הך דלמעלה פליגי ובלמטה ד"ה פטור ליכא נ"מ, דמה לי אם פליגי למטה ובלמעלה ד"ה פטור, דפטרי רבנן בתרווייהו, או דפליגי למעלה ובלמטה ד"ה פטור דג"כ פטרי רבנן בתרווייהו, משא"כ בהיפוך הוכיחו שפיר דהו"ל להסתפק דלמא למטה פליגי ובלמעלה מחייבו גם רבנן, אולם מצוה להצדיק את הצדיק ולהבין דעת המהרש"א ז"ל.

ג) בתוס' ד"ה אבל למטה מי' וכו', ותימא לר"י אם ברייתא היא בשום מקום וכו' אמאי דייקי מדברי ר"ז ולא בפשוטו מדברי רבה גופיה דקאמר ה"מ רבי עקיבא היא דמשמע דיש ברייתא דפליג דס"ל דבעינן מקום ד', ואי דרבה קאמר לאפוקי מרבנן דרבי עקיבא לפי האמת דפשטה דפליגי בקלוטה א"כ גם מר' זירא ליכא הוכחה, דדלמא הא דקאמר ר"ז הא מני אחרים היא היינו לאפוקי מרבנן דרבי עקיבא ואי דס"ל דהא מני אחרים היא משמע דיש רבנן בההיא ברייתא דאחרים דפליגי עלה, זה אינו, דע"כ ל"ל הכי דא"כ מאי פריך הש"ס והנחה נמי דלמא דפשיט ונפיל וקבלה, דא"כ מאי פליגי רבנן עלה.

ובאמת בדרך הפשט נ"ל דבאמת מרבנן דרבי עקיבא ליכא הוכחה דבעינן מקום ד', די"ל דס"ל רק דלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה, רק בדברי רבה דקאמר ה"מ רבי עקיבא היא, י"ל כיון דמסברא בעינן ד' רק דמרבי עקיבא מוכח דס"ל דלא בעינן ד', והיינו מדסבר קלוטה כמי שהונחה, וכיון דבגוף היסוד פליגי רבנן עלה, וס"ל דל"א קלוטה כמש"ד,

שייך לומר הא מני רבי עקיבא היא אף דאפשר דגם רבנן ס"ל דלא בעינן ד', אבל מדברי ר"ז דקאמר הא מני אחרים היא והיינו דהנחה כ"ש מהני בזה שפיר תיקשי כיון דמצינו דאחרים ס"ל כן, מה"ת לומר דפליג בזה שום תנא, דהא מרבנן דרבי עקיבא ליכא ראיה דלא מהני כ"ש, אלא ע"כ דיש איזה ברייתא מפורשת, אולם בדברינו שלפנינו יתיישב יותר בעזה"י.

ד) במה שכתב המהרש"א בתוס' הנ"ל דה"ה דה"מ להקשות דרבנן דר' בזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע יהיה דלא כמאן, ולכאורה זה לא יתיישב בתירוצם של תוס' דניחא לי' יותר להעמיד מתני' כרבנן וכרבי עקיבא זהו ניחא רק על קושיית תוס' מברייתא המפורשת דבעינן מקום ד', בזה אם נימא דרבנן דרבי עקיבא לא ס"ל קלוטה כדי דנעמיד הברייתא ההיא כרבנן דרבי עקיבא, א"כ נצטרך לומר דרבנן ס"ל דלא בעי' מקום ד' ויהיה משנתינו דלא כרבנן, אבל על קושי' מהרש"א לא יספיק כן, דעדיין נימא דרבנן ס"ל דל"א קלוטה, כדי דרבנן דר' אתיא כרבנן דרבי עקיבא, ומ"מ אפשר דס"ל דלא בעינן מקום ד' ואתי' מתני' אף כוותייהו.

ה) במ"ש בתוס' (ד"ה דאמרינן קלוטה בסוף דבריהם) דר"ח בעי בהזורק כמו רבה דהכא וכו' אמאי לא הוכיחו כן מרבה גופיה, דהא בעירובין (דף צ"ט) מבואר דס"ל גם לרבה דבעי' מקום ד'. וע"כ דהיה אפשר לומר דזהו רק בתר דפשטא, א"כ גם לר"ח י"ל דבתר דאיבעיא אפשטא ליה.

ו) גם אף אם לא נפשטא ליה דלמא מה"ט גופי' דמספקא ליה אין לחייבו ברה"ר דדלמא לרבנן גם למטה מי' פטור ואפשר דבעי' מקום ד'.

ז) איך כתבו אח"כ ומיהו רשב"א פי' בסמוך אף ברה"ר לא בעי ד', עדיין יקשה הא מדקאמר ר"ח ונח על גבי כל שהוא מבואר דס"ל דבעינן עכ"פ הנחה משהו ואיך מספקא ליה דלכ"ע קלוטה כמי שהונחה דמי'.

ח) קושי' תוס' על רש"י דדלמא הא דלא קאמר רבי עקיבא מחייב ב' דס"ל דלא מחייב אתולדה במקום אב.

ט) קושי' הרשב"א על רש"י דאמאי נקט הש"ס ודלמא, הא לפירש"י מוכרח כן [אאב"ה ע' בחלק א' מפסקים לאבא מארי זצלה"ה סימן קנ"ז מה שהשיב על קושיא זו שנשאל עליה מאביו זצ"ל (א"ה הועתק לקמן אחר המערכה)].

י) קושי' מהרש"א בתוס' ד"ה זרק ונח, דאף לגרסת ר"ת עדיין תיקשי על ר"ז דקאמר הא מני אחרים, מה הועיל בזה דדלמא הנחה הוא דלא בעי וכו'.

יא) תמיהת כל האחרונים בדברי תוס' ד"ה באילן העומד במ"ש והא דלא מוקי לה אביי הכא משום דר"ח לא בעי ד' גם ברה"ר, דמ"מ דלמא רבנן פטרי דהיא מקום פטור כיון דהוא למעלה מג'.

ונלענ"ד בעזה"י כשנקדים לבאר כוונת תוס' ד"ה וזרק ונח, ובמה שתירצו דס' ר"י דדוקא קלוטה דרבי עקיבא דליכא הנחה כלל איכא למיפרך אבל אר' דבעי' הנחה כ"ש ה"ה דלעקירה סגי בכ"ש, נ"ל דכוונתם במ"ש בסוגיין דהא דיש לחלק בין הנחה לעקירה היינו או מטעם דמסתמא הי' במשכן כן דנוטלים מתיבה שיש בו ד' ומניחים ליד עושי מלאכה, או דקרא דלא יצא ממקומו בעקירה כתיב, והנה אף אם קלוטה לאו כמי שהונחה מצינו פלוגתא אם מתגלגל החפץ ע"ג קרקע חייב או לא, דהרי בברייתא לקמן (דף צ"ז) דקתני בפלוגתא דרבי עקיבא ורבנן למטה מג' ד"ה חייב, והיינו מטעם לבוד אף דהחפץ מתנענע והולך, ע"כ דס"ל מתגלגל ע"ג קרקע חייב, אולם לקמן (דף ק' ע"ב) מתגלגל קאמרת ס"ל לרבא דבכה"ג פטור, ועיין ברש"י שם דמשמע דאף לרבא מחייב במתגלגל ורק למטה מג' לא הוי כלבוד רק באחזתו הרוח, ועיין התוס' שם דלמסקנת דבריהם י"ל דאף מתגלגל ע"ג קרקע פטור, ואף בתחילת דבריהם דר' יהודה ס"ל תוך ג' צריך הנחה אבל עג"ק ממש אף מתגלגל חייב, מ"מ לרבנן דר' יהודה לפי המסקנא דר"י מחייב א' ורבנן פטרי לגמרי, ע"כ דס"ל דאף מתגלגל פטור.

והנה לכאורה הא דמחייב ר' בזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע אף דמיירי ברה"י מקורה ומשום דכמאן דמליא דמי, היינו דהוי כמקום ד', אבל מ"מ מוכח דס"ל מתגלגל ע"ג קרקע חייב, דאף דכמאן דמליא דמיא מ"מ הא החפץ לא נח והוי כמתגלגל על חפצים. והנה י"ל אם מתגלגל בקרקע חייב אם נימא דבקלוטה למעלה מג' פטור, ע"כ אין הטעם דבעינן שינוח החפץ מתנועתו, דהא מתגלגל בקרקע ג"כ לא נח ושקט החפץ, אע"כ הטעם דבעי' שיהא החפץ ע"ג איזה מקום אבל לא באויר, ואף אחזתו הרוח פטור מה"ט, וא"כ י"ל דזהו כוונת תוס' דדוקא על רבי עקיבא שפיר קשה דדלמא הנחה לא בעי אבל עקירה בעי משום דקרא דממקומו מיירי רק בעקירה ואין מקום בפחות מד' ולא ילפינן הנחה מעקירה, משא"כ לר' דבעי הנחה כ"ש, ע"כ אין הטעם דבעי ניחות' דחפץ דהא לר' דמחייב ברה"י מקורה באמצע ע"כ דמתגלגל עג"ק חייב וכנ"ל. אע"כ דטעמא דר' דבעי שיהיה החפץ על מקום ממש, והיינו ע"כ דילפינן הנחה מעקירה דבעי מקום חפץ משא"כ באויר, וא"כ ע"כ דגם כ"ש מקרי מקום, א"כ ממילא גם לעקירה כן, וע"ז כתבו תוס' דסתמא דהש"ס דפריך על ר"ז לית ליה הך סברא היינו דפריך מאידך סברא לחלק דבמשכן הי' בהנחה פחות מד' ובעקירה הי' ד'.

ומה דלא ניחא להו לתוס' דגם סתמא דהש"ס ס"ל בהא כר"י אלא דפריך על אחרים דדלמא ס"ל דהנחה כ"ש לאו מטעם דבעי מקום לחפץ, אלא מטעם דבעי' ניחותא דחפץ, וס"ל דגם מתגלגל בקרקע פטור, י"ל דא"כ אמאי לא אשמעינן רבותא יותר דגם אחזתו הרוח באויר חייב, אע"כ דבעי מקום לחפץ, אבל ר"ת לשיטתיה דמפרש רק מטעם דדומיא דמשכן בעי' דהיה מקום ד' (עי' בלשונם שכתבו ועוד אור"י דאל יצא וכו' משמע דר"י הוסיף וס"ל ג"כ לסברת ר"ת) מש"ה תירץ בע"א דגרסי' בהזורק יתיב רב יוסף וכו'. והנה בקושיית מהרש"א על דברי תוס' אלו כמבואר באות י' נ"ל ליישב בג' דרכים.

דרך א' י"ל דגם תוס' ס"ל דאין הכרח לומר דר"י ור"ז ניידו מאוקימתא דרבה לאוקמי כרבי עקיבא מחמת פרכת הש"ס ודלמא הנחה הוא דלא בעי, והיינו די"ל דלא ניחא להו באוקימתא דרבה מטעם אחר, והוא למה שהקשו תוס' בסוגיין דלרבה דמוקי כרבי עקיבא דס"ל קלוטה כמ"ש דמיא, א"כ בפשט עני ידו לפנים ליתחייב מיד משום קלוטה, ועיין לקמן (דף צ"ג ע"א) דתירצו דרבה ס"ל דאגד יד שמיה אגד עיי"ש, א"כ היה מקום לומר דמה"ט ניידו מאוקימתא דרבה דס"ל אגד יד ל"ש אגד, וע"כ מתני' דלא כרבי עקיבא, אמנם זהו ניחא לר"ז אבל לר"י דמוקי כר' אף אם כוונתו לר' דזיז, הא מ"מ באמת מוכח מאידך דר' דרה"ר באמצע דס"ל לר' ברה"י מקורה אמרי' קלוטה כמש"ד, א"כ עדיין יקשה איך אפשר דמתני' ר' מ"מ בפשט העני ידו לפנים דמשמע מסתמא אף בחדר של הבעה"ב דמקורה ליתחייב מיד, אע"כ דס"ל דאגד יד שמיה אגד, וא"כ הא דנייד מאוקימתא דרבה ע"כ משום פרכת הש"ס דהנחה הוא דלא בעי ושפיר הקשו תוספות.

הדרך הב' ג"כ בסגנון זה וביותר דרך פשוט דעל ר"ז ליכא קושיא די"ל דנייד מאוקימתא דרבה משום דמספקא ליה דלמא למעלה מי' פליגי אבל למטה מי' ד"ה פטור, אבל לרב יוסף לשיטתיה דקאמר להדיא (דף צ"ז) הא מלתא איבעי' לי' לר"ח ופשטה נהליה רב המנונא וכו' הרי דידע ר"י מהפשיטות דלמטה מיו"ד פליגי, א"כ ע"כ הא דנייד מאוקימתא דרבה הוא רק משום פירכא דדלמא הנחה דלא בעי ושפיר הקשו תוספות.

הדרך הג' י"ל עפ"מ שהקשה הרשב"א בחידושיו בהא דפריך הש"ס בעירובין (דף צ"ט) אמימרא דר"י דהשתין ורק חייב הא בעי עקירה והנחה מע"ג מקום ד' על ד' וליכא, דהא קיימא לן ברה"י לא בעי מקום ד', ותירץ דדוקא הנחה לא בעי אבל עקירה בעי גם ברה"י עיי"ש, ומעתה י"ל דעל ר"ז ליכא קושיא די"ל דלא ס"ל לחלק בין הנחה לעקירה ולא נייד כלל מאוקימתא דרבה מחמת פירכת הש"ס, אבל לר"י דפריך הש"ס אליביה בערובין דאף דברה"י לא בעי הנחה ע"ג מקום ד' מ"מ עקירה בעי, הרי דעכ"פ אפשר דס"ל לר"י

לחלק בין עקירה להנחה ושפיר הקשו תוס' דהא מדקאמר ר"י רבי היא ע"כ דלא ס"ל לחלק בין עקירה להנחה והיאך פריך הש"ס אליביה בעירובין.
אמנם נ"ל לסתור זה דלתוס' לשיטתייהו בלא"ה נסתר קושיית הרשב"א, והיינו למה דהעלו בסוגיין דלא משכחת שיהיה הזיז רה"ר וא"כ בלא אביי ע"כ פלוגתייהו דר' ורבנן בזיז כ"ש היינו בהזיז ברה"י, וא"כ ע"כ הא דקאמר ר"י רבי היא בין אי הוכחתו מזיז כ"ש ולא ס"ל כדאביי או דהוכחתו מההיא דרה"י באמצע, מוכח דס"ל דליכא חילוק בין רה"י לרה"ר, דא"כ עדיין תיקשי דלמא ר' רק ברה"י לא בעי אבל ברה"ר בעי, וא"כ שפיר פריך הש"ס בעירובין לרב יוסף לשיטתיה דע"כ לא ס"ל דרה"י עדיפא, והרשב"א דהקשה כן הוא לפי שיטתו דהאריך דגם סוגיין דרה"י בודאי לא בעי ד', וההיא דרה"י באמצע נדחק שם עיי"ש וא"כ נסתר הדרך הג', וצריכים אנו לדרכינו הראשונים.
אולם מה דפירש"י דדלמא הנחה דלא בעי היינו מכח ההכרח מדלא קתני רבי עקיבא מחייב שתים, נראה דס"ל דבפשיטות הסוגיא משמע דר"י ור"ז ניידו מאוקימתא דרבה ודלמא הנחה לא בעי וכמו דס"ל למהרש"א בכוונת תוס', ויהיה קשה לרש"י קושיית תוס' דמה הועיל ר"י ור"ז בתירוצם, ולזה ס"ל לרש"י לתרץ דר"י ור"ז ס"ל דכל כמה דלא מצינו מי שיחלק בין הנחה לעקירה מסתמא לא ס"ל החילוק ורק לר"ע פריך מכח הכרח, רק סתמא דהש"ס דפריך על אחרים ס"ל דגם מסתמא יש למפרך דדלמא ס"ל לחלק כיון דכבר מוכח דרבי עקיבא סבר כן.
והנה בקושיית תוס' על פירש"י כנזכר באות ח', י"ל למה שהקשו תוס' (בדף צ"ז ע"ב ד"ה למימרא וכו') דמאי פריך הש"ס דלמא מיירי בנודע וחזר ונודע ותירצו דא"כ ליכא חידוש דמחייב ב'. והנה לכאורה אין מקום לתירוצם, דהא מ"מ מדחייב ב' מוכח דגם עקירה לא בעי מקום ד', וצ"ל פירכת הש"ס לפי האמת דרבי מיירי ברה"י מקורה דכמאן דמליא דמי והוי מקום ד', ולענין זה פשיטא דאין לחלק בין הנחה לעקירה. (אולם תוס' בסוגיין דנדחקו בד"ה זרק ונח בסוף דבריהם דהש"ס הו"מ למיפרך הא דקשי' לר"י וכו' דהא כל כמה דלא אייתו ההיא דמיירי ברה"י מקורה לא היה קשה דר' אדר' די"ל דמיירי בנודע וחזר ונודע והחידוש דגם עקירה לא בעי, והא דפריך כן רב יוסף בעירובין אף דר"י לא ס"ל בשמעתין דמיירי ברה"י מקורה י"ל דפריך רק על שמואל לשיטתיה דמוקי במקורה, אבל ר"י לנפשי' לא מוקי במקורה) וא"כ מיושב קושית תוס' דשפיר הוי הוכחה מדלא קתני רבי עקיבא מחייב שתים והיינו בנודע וחזר ונודע ואשמעי' דעקירה ג"כ לא בעי, אע"כ דבאמת עקירה בעי, [אח"כ הראוני בפ"י קצת מזה ובסגנון אחר דהו"ל למנקט חייב שתים ובנודע וחזר ונודע והחידוש דלא נטעי דרבי עקיבא מחייב משום מושיט

עיי"ש, ולא נראה לענ"ד כן, דא"כ אף דמחייב רק א' תיקשי דלינקט בהדיא זו כנגד זו דלא נטעה דמדין מושיט מחייב].
ולפ"ז מיושב ג"כ קושיית הרשב"א באות ט'. והיינו דודאי אם לא היה שום סברא לחלק בין הנחה לעקירה, א"כ לא היה הכרח מדלא נקט רבי עקיבא מחייב ב' די"ל דלא מחייב בתולדה במקום אב, ואי בנודע וחזר ונודע ליכא משום חידוש, אלא דבאמת ס"ל להש"ס דודאי יש מציאות סברא לחלק בין הנחה לעקירה, ושפיר מוכח מדלא נקט רבי עקיבא מחייב ב' לאשמועינן דלא בעי עקירה, א"כ י"ל דזהו בעצמו דברי הש"ס ודלמא הנחה הוא דלא בעי, מש"ה מוכרח החילוק לר' עקיבא לקושטא דמלתא, [ובדרך הפשוט לא ידעתי התחלה לקושיית הרשב"א די"ל דמרבי עקיבא מוכח רק דלעקירה בעי הנחה ממש אבל לא דבעי מקום ד', ולזה פריך הש"ס רק כיון דמוכח עכ"פ דעקירה גרע לענין קלוטה אם כן דלמא לעקירה בעי מקום ד', ופשוט].
ומעתה י"ל דהא דקאמר רבה ה"מ רבי עקיבא היא היינו דדוקא דכרבנן לא מצי אתיא, והיינו י"ל דרבה ס"ל מסברתו דאין מקום פחות מד' והספק רק אם דרשינן אל יצא ממקומו קאי על החפץ ממילא בעי ד', או דלא קאי על החפץ ולא בעי כלל מקום חפץ אבל שיהיה כ"ש נקרא מקום חפץ לא ס"ל לרבה כלל, וההיא דזרק ונח בזיז כ"ש ס"ל כדאביי דמש"ה בעי הנחה דליהוי כזורק מרה"ר לרה"י דשדי נופו בתר עיקרו (דע"כ אף דשדיא נופו והוי רה"י היינו דוקא על הנוף ממש אבל לא שיהא האויר של הנוף אויר רה"י דמוכח כן מדדחיק הרשב"א (בתוס' ד"ה לא חייב) דמהיכן יצא לרב ושמואל דלא חייב רבי רק ברה"י מקורה ואמאי לא ניחא להו דהיה קשה להו אמאי בעי לר' ונח ע"ג זיז הא ס"ל לר' קלוטה כמי שהונחה דמיא, אע"כ דלאביי ליכא הוכחה או דצ"ל דליכא דקדוק כ"כ די"ל דנקט ונח ע"ג זיז לרבותא דרבנן, א"כ גם לרבה י"ל כן) וא"כ י"ל דס"ל לרבה דהא דס"ל לרבנן קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא אין הטעם דבעי ניחותא דחפץ דהא מבואר בברייתא דתוך ג' מודו רבנן אף דהחפץ מתגלגל, ומה לי מתגלגל באויר או בקרקע, אע"כ הטעם דילפינן הנחה מעקירה דבעי מקומו של חפץ, א"כ ממילא בעי מקום ד', דפשיטא לי' לרבה דאין מקום פחות מד', ורק רבי עקיבא ס"ל דלא בעי כלל מקום לחפץ דממקומו על האדם קאי, אבל לרבנן דפטרי בקלוטה ע"כ ס"ל דמקומו קאי על החפץ וא"כ ממילא בעי מקום ד', וזהו ממש כפי מה שכתבתי בכוונת תוס' בהוכחת ר"י מר' דלא בעי ד' אלא דר"י הוכיח דכ"ש מקרי מקום, ולרבה לא ס"ל כן.
(ובדרך חידוד החברים המקשיבים אמרתי דבזה יש ליישב קושיית תוס' ד"ה דאמרינן קלוטה דמאי פריך הש"ס דלמא כרבי עקיבא בודאי אתי, די"ל דהכי פריך כיון דלרבי

עקיבא מוכח דלא בעי מקום ד' מהיכי תיתי נימא דפליגי רבנן עליו ואף אם למטה מי' פליגי דלמא רק קלוטה לא ס"ל אבל לא בעי מקום ד', ואי דליכא טעמא דל"א קלוטה רק מחמת מקומו של חפץ כנ"ל דלמא טעמייהו דבעי ניחותא דחפץ ואף מתגלגל פטור, ואי דידע מהברייתא דפ' הזורק דלמטה מג' ד"ה פטור, ולזה קאמר ומי פשיטא לי' לרבה, דהיינו דידע אותה ברייתא דשם קתני דמג' ועד י' פליגי הא מספקא לי' וע"כ דלא ידע הברייתא וא"כ י"ל דרבנן דפטרי דבעי ניחותא דחפץ ואם כן מסתמא גם רבנן ס"ל דלא בעי מקום ד' דמה"ת נעשה פלוגתא רחוקה בין רבי עקיבא לרבנן וק"ל).

ובזה מיושבים דברי המהרש"א ממה שהקשינו אות ב' דתירוצו עולה יפה, דמה"ט לא מספקא לרבה דכ"ע ס"ל דקלוטה לאו כמי שהונחה דמיא דליכא טעמא לומר דלאו כמי שהונחה דמיא אלא משום דדרשינן מקומו של חפץ וממילא בעי ד' ויהיה מתני' דלא כמאן.

ומיושב ג"כ מה שהקשינו על המהרש"א באות א', דכ"ז רק לתירוצם א', דתירצו דר"י הוכיח מר' דזיז דבעי ד' ועפ"י היסוד שיסדנו דס"ל הנחה כ"ש יליף ג"כ מקרא דממקומו. אבל לאידך תירוצם לגירסת ר"ת בעירובין לא צריכין למדה זו, וא"כ י"ל דמה דכתבו דרבה לא חשיב כל האיבעיות היינו להך תירוצא ונסתר הבנין, ואף אם לא כמש"ד מ"מ י"ל דלא בעי ד' וליתא לתירוצו של המהרש"א, ואף דהמהרש"א שם על תירוצם דתוספות דהש"ס פריך דאיכא למיבעי ג"כ דלמטה מי' ד"ה פטור דהא ליכא לספוקי בזה, דא"כ מתני' דלא כמאן היינו דקושייתו דלפי דברי תוס' דלעיל, דס"ל דאם לאו כמש"ד ממילא בעי מקום ד' קשה להו קושי' תוספות דמאי פריך הש"ס דדלמא כרבי עקיבא אתיא בודאי, ולזה תירץ דמ"מ פריך הש"ס דמאן מפיס דרבי עקיבא הוא יותר מרבנן כיון דגם לרבנן י"ל דס"ל קלוטה כמש"ד וגם לרבי עקיבא אינו מוכח להדיא רק מכח משנתינו, ומשני הש"ס בתר דאיבעי' הדר פשטה דמוכח דרבי עקיבא סבר כן, אבל באיבעי' דרבה באמת לא היה מוכח, ועכ"פ לא היה אפשר למנקט דלכ"ע לאו כמש"ד דא"כ ממילא בעי ד' ויהיה מתני' דלא כמאן וא"כ שני דיבורי תוס' עולין כהוגן דתלי בב' תירוצים שבתוספות בפירושא דהא מני רבי היא.

ולפ"ז מיושב הקושיא באות ג' דמהא דקאמר רבה ה"מ רבי עקיבא ליכא למידק, די"ל דליכא ברייתא בשום מקום דבעי ד', והא דקאמר ה"מ רבי עקיבא היינו לאפוקי מרבנן דרבי עקיבא דמוכח דס"ל דבעי ד' דכיון דבעי מקום חפץ ממילא בעי ד', אבל מדברי ר"ז דייקי שפיר דל"ל דקאמר ה"מ אחרים לאפוקי מרבנן דרבי עקיבא, דהא ר"ז מביא ראיה

מאחרים דהנחה כ"ש, הרי דכ"ש הוי מקום, א"כ דלמא גם רבנן דרבי עקיבא ס"ל כן, אע"כ דיש איזה ברייתא מפורש דבעי ד'.
ובהכי מיושב ג"כ הקושיא באות ד' הנ"ל דגם בתירוצם דתוס' מיושב קושיית המהרש"א דרבה לא ניחא ליה לומר דרבנן ס"ל קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא, דא"כ יהיה מוכרח דבעי ד' כנ"ל, ויהיה מתניתין דלא כרבנן.
אמנם עדיין יקשה לפום אידך תירוצא דתוס' בההיא דר"י דה"מ ר' היא עפ"י גירסתם בעירובין דנסתר כל הבנין וקיימינן בפשוטו דאף אם קלוטה לא כמש"ד מ"מ אפשר דלא בעי ד' א"כ עדיין תיקשי למסקנא כקושי' המהרש"א דאמאי מספקא לרבה דדלמא לכ"ע קלוטה כמ"ש דמיא א"כ רבנן דר' ברה"י באמצע דלא כמאן וזה לא יתיישב בתי' תוס' כמבואר באות ד'.
אמנם י"ל דג"ז לא קשה מידי, די"ל דמה"ט דהחליטו תוס' דיש איזו ברייתא מפורש דס"ל דבעי מקום ד' מיתרצא גם קושיית מהרש"א בתירוץ תוס', והיינו הא דלא ניחא לרבה לומר דלרבנן קלוטה לאו כמש"ד כדי דרבנן דר' יהיו כרבנן דרבי עקיבא, דהא מ"מ אותו ברייתא דס"ל דבעי ד' הוא דלא כמאן דהא לומר דלרבנן דרבי עקיבא בעי ד' אינו מרווח, דא"כ מתני' דהכא דלא כרבנן, וכיון דממילא אותה ברייתא הוא תנא אחרת דס' דלא כרבי עקיבא ולא כרבנן ממילא קיימינן דאפשר דגם רבנן ס"ל דקלוטה כמש"ד והאי רבנן דר' אתי כאותו ברייתא דבעי מקום ד' ונכון.
ומעתה מיושב הקושיא באות ה' ואות ו', והיינו דודאי הא דכתבו תוס' דמה"ט ניחא לרבה לומר דלכ"ע קלוטה כמש"ד אף דהברייתא דלא כמאן, כדי לאוקמי מתני' אף כרבנן, היינו רק אם ההלכה כמתני' משא"כ אם בלא"ה קיימא לן כהברייתא דבעי ד' א"כ מה בכך דמתני' רק כרבי עקיבא, אדרבא מהי"ת לומר דרבי עקיבא ורבנן תרווייהו דלא כהלכתא, וא"כ לפ"ז יקשה לכאורה לרבה דס"ל להלכתא דבעי ד', כמבואר בעירובין, א"כ אמאי מספקא לומר דלכ"ע כמש"ד.
אולם בזה י"ל דזהו רק למסקנא דפשיטא לי' דודאי אם היה מתני' אף כרבנן היה ההלכה כמתני', רק למסקנא דנפשטה איבעי' והוי מתני' דהכא סתם ואח"כ מחלוקת פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן ואין הלכה כסתם, ואף דבתוס' דהכא במ"ש דרבה לא חש לפרש כל איבעיות אזלא בהך סברא דאף אם קלוטה לאו כמש"ד מ"מ אפשר דלא בעי מקום ד', וא"כ דלמא מ"מ מתני' אף כרבנן ומנ"ל למיפרך דלא כסתם מתני', י"ל דס"ל לרבה דמ"מ כיון דמצינו ברייתות מפורשות דבעי ד', בודאי מהראוי דמה"ט ס"ל לרבנן דל"א קלוטה משום דבעי מקום ד', דמה"ת לומר ג' מחלוקות דרבי עקיבא סבר דלא בעי הנחה כלל,

ורבנן סברי דהנחה כ"ש, והברייתא סבר דבעי ד', מש"ה אמרי' בודאי דרבנן ס"ל דבעי ד' והוי סתם ואח"כ מחלוקת, ומשו"ה פסק רבה דבעי ד'.
וכ"ז לרבה משא"כ לר"ח שפיר הקשו תוס', כיון דס"ל דברה"ר בעי ד' האיך היה מספקא ליה לומר דלכ"ע קלוטה כמש"ד, והיינו דע"כ ס"ל בקבלה או מסברא דאין הלכה כסתם מתני' דהכא, וא"כ מה"ת למיבעי דלכ"ע כמש"ד שלא אליבא דהלכתא, דל"ל ג"כ דזהו רק לבתר דפשטה דהוי סתם ואח"כ מחלוקת, ז"א, דמאי מחלוקת איכא דלמא גם רבנן סברי דלא בעי ד' רק דל"ס קלוטה כמש"ד.
ואי דאמרינן דמה"ט גופא בקלוטה משום דס"ל דבעי מקום ד', ז"א, דהא ר"ח ס"ל ברה"י לא בעי מקום ד', ואעפ"כ נקט ונח ע"ג דבעי הנחה וכן רבנן דר' ברה"י באמצע פטרי אף דסבירי להו ברשות היחיד לא בעי מקום ד' והרי דלא תלי בהא, וא"כ ליכא סתם ואח"כ מחלוקת, אע"כ דבלא"ה קים ליה דלא קיימא לן כסתם מתני' דהכא וא"כ אמאי מיבעי ליה דלכ"ע כמש"ד, ולזה כתבו התוס' ומיהו רשב"א אומר דאף ברשות הרבים לא בעי מקום ד', וא"כ שפיר י"ל אף דס"ל דבעי עכ"פ הנחה כ"ש היינו למסקנא דנפשט ליה דלרבנן קלוטה לאו כמש"ד או דכיון דמספקא לי' ממילא בלא נח פטור מספק, ומיושב הקושיא באות ז' ודו"ק.
ועתה נבא ליישב הקושיא באות י"א, והוא במה דכתבו תוס' מיד הא דנקט זיז כ"ש אומר רשב"א דברחב ד' מחייבי רבנן אם הוא למעלה מי' דס"ל כריב"י בטרסקל, והנה י"ל מסברא אף דס"ל לרבי דעיקר מחשיב לנוף רה"י או דמכח העיקר נעשה רה"ר כסברת הרשב"א זהו רק בתוך ט' דשם שייכות לרה"ר ע"י כלי או אדם, וכן למעלה מי' למיהוי רה"י ע"י העיקר, אבל אם העיקר ברה"ר והנוף למעלה מי' י"ל דל"ש שדי נופו דבאויר הזה לא שייך לקראותו רה"ר ואינו במציאות כלל, וא"כ לכאורה מעיקרא ליתא לקושיית תוס' דאמאי לא מוקי אביי הכל ברה"ר, דא"כ ע"כ מדמחייב ר' משום שדי נופו מיירי רק בתוך י' והיה קשה אמאי נקט כ"ש הא גם בד' פטרי רבנן כיון דמיירי ע"כ רק למטה מי'. אמנם בזה היה מקום לומר בסגנון אחר כעין סגנון תוס' והיינו דמיירי בכל ענין אף בנח בצד הנוף, ובזה ברחב ד' מודו רבנן דמחייבי, ומעתה מיושבים היטב דברי תוס', ושיעור דבריהם דהא דלא מוקי הכל ברה"ר משום דגם ברה"ר לא בעי ד'. וגם הא דנקט זיז כ"ש אומר רשב"א משום דבד' מודו רבנן בלמעלה מי' ואם איתא דמיירי הכל ברה"ר א"כ לא משכחת רק למטה מיו"ד, ואמאי נקט כ"ש, ואי דמיירי אף בצד הנוף א"כ גם בכ"ש לחייבו רבנן דהא ברה"ר לא בעי ד' ומש"ה מוקי אביי באילן עומד ברה"י דלר' שדי נופו והוי רה"י ומיירי אף ברחב ד' ומש"ה נקט כ"ש. משא"כ אם ברה"ר היה צריך ד' שפיר

הו"מ לאוקמי ברה"ר ואף בצד הנוף פטרי רבנן דבעי מקום ד' ושפיר נקט כ"ש, כנלענ"ד נכון בעזה"י.

שם דר' עקיבא סבר ילפינן זורק ממושיט [ומה דמחייב ר' עקיבא בזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע למעלה מעשרה מיירי]. קשה מכדי זורק תולדה דהוצאה היא והרי הוצאה כיון דמלאכה גרוע היא אין לחייב בתולדה אלא דוקא אותן שהיו במקדש, וכמ"ש בתוס' ריש מסכתין ד"ה פשט בעה"ב וא"כ אמאי מחייב רבי עקיבא, כיון דזורק כזה ע"כ לא היה במשכן, וי"ל דבזה עצמו פליגי רבי עקיבא ורבנן, דרבי עקיבא סבר במלאכה גרוע לא צריך שיהיה התולדה במשכן, ומש"ה ילפינן זורק ממושיט, ורבנן סברי כיון דהוי מלאכה גרוע צריך שיהא במשכן וא"א ללמדו, מיהו התם לקמן (דף צ"ו) שפיר פריך הזורק ד' אמות ברה"ר, מנ"ל דקאי על מתני' דהתם דקתני דהזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע פטור, דלא ילפינן ממושיט, אלמא דבמלאכה גרוע צריך שיהיה במשכן. ובתוס' הקשו קושי' זו ודחקו ליישבה, ובל ידעתי על מה.

שם ודלמא הנחה הוא דלא בעי, מה דבדק לן אבא מארי נ"י, על פירש"י דבא מכח הוכחה דא"כ ודאי הכי הוא, ואמאי נקט בש"ס לשון ודלמא.

הנה בפשוטו י"ל דההוכחה רק דעקירה שניא מהנחה, אבל מ"מ אינו מוכח דבעי ממקום ד', די"ל דעקירה בעי ממקום מונח ממש ולא מאויר, אלא כיון דעכ"פ מוכח דעקירה גרע, לזה פריך ודלמא בעי ממקום ד'.

אולם לאשר ידעתי שאאמ"ו נ"י אינו צריך לא לדידי ולא לדכוותי לשדר לן ספיקותיו ולשאול שאלותיו לצעיר ימים וחכמה כמוני היום ואחשבה לדעת שמטרת כוונתו אך לשעשע בדברי מאהבה אשר הטביעה הטבע בלב אבות אל בנים וירא אנכי שבדברי אלו מעטי הכמות והאיכות עוד לא ימצא א"א נ"י מבוקשו לשבור צמאון אהבתו, על כן אוסיף עוד לדבר, ואומר דהנה התוספות דבור המתחיל ודלמא הנחה וכו' כתבו וקשה דלמא הא דלא מחייב ב' משום דלא מחייב אתולדה במקום אב.

ונ"ל ליישב למה דהקשו תוס' (דף צ"ז ד"ה למימרא וכו') הקשה הר"פ מנ"ל דמחייב אתולדה במקום אב, דלמא הא דמחייב ב' היינו בנודע וחזר ונודע וכו', ואומר ר"י דא"כ לא היה ר"י משמיענו שום חדוש עיי"ש, ולכאורה קשה, הא מ"מ יש חידוש דחייב שתים, דמניה ידעינן דאפילו עקירה לא בעי ממקום ד'. אמנם ל"ק מידי, דהא אמרינן לא מחייב רבי אלא ברה"י מקורה דכמאן דמליא דמי. ובזה אין חילוק בין הנחה לעקירה, וכיון שכן מיושב קושיית תוס' הנ"ל היטב דשפיר מוכח מדלא קתני רבי עקיבא מחייב

שתים, היינו אף אם אינו מחייב אתולדה במקום אב מ"מ משכחת דחייב ב' בנודע וחזר ונודע והחידוש דאפילו עקירה לא בעי ממקום ד' אלא על כרחך דבאמת עקירה בעי.
ובזה מיושב היטב קושיית אאמו"ר הרב המובהק נ"י על רש"י, דהכי אמרינן, דהא כפי דקתני התם רבי עקיבא מחייב, אפשר למטעי ולספק דדלמא הנחה לא בעי דיש מקום סברא לחלק ממילא מוכח דהאמת כן היא, מדלא קתני רבי עקיבא מחייב שתים לאשמועינן דאפילו עקירה לא בעי, דודאי אם לא היה שום סברא לחלק בין הנחה לעקירה לא היה הוכחה כלל, די"ל מה דלא קתני מחייב ב', היינו דבהעלם אחת אינו חייב אלא אחת ובנודע וחזר ונודע אין חידוש לזה הקדים, דהא באמת יש לטעות דדלמא הנחה לא בעי ממילא ההוכחה קיימת מדלא קתני להדיא דחייב ב' לאפוקי מסברא זו, ע"כ משום דבאמת עקירה בעי.
ומה דהכריחו לרש"י זה, ולא בפשוטו דמקשה דלמא הנחה לא בעי, דהיה קשה לרש"י דמה מרויח רב יוסף בתירוצו דה"מ ר' היא, דמ"מ יקשה ודלמא הנחה לא בעי וכקושיית תוס' וכן קשה על מה דמשני ר"ז ה"מ אחרים דמה מרויח בזה הא מ"מ לא שמעינן רק הנחה ולא עקירה, ובמהרש"א בתוס' ד"ה זרק ונח, הרגיש דתוס' הו"מ להקשות בפשיטות על ר"ז. אבל באמת יותר הו"מ להקשות, דמה הועיל ר"ת בתירוצו דגרסי' בהזורק יתיב ר"י וכו', הא זהו מספיק על ר"י, דמה דקאמר רבי היא היינו ההיא דהזורק מרה"ר וכו' דלא ס"ל דמיירי ברה"י מקורה אבל מ"מ עדיין ישאר הקושיא על שינויא דר"ז דאמר ה"מ אחרים היא, דמה מרויח בזה הא עדיין קשה דלמא הנחה הוא דלא בעי ולזה הוכרח רש"י לפירושו והיינו דמדרבי עקיבא מוכח דס"ל דעקירה בעי והוי קושיא אלימתא והרויחו בתירוצם דה"מ ר' היא, וה"מ אחרים, דעכ"פ אינו הוכחה ויכולים לסבור דגם עקירה לא בעי.
ולפ"ז מיושב היטב גם קושיית תוס' ד"ה זרק ונח וכו' במ"ש דלגירסת ר"ת בהזורק. יתיב ר"י וקשיא לי' אתי שפיר דר"י היה מתני דברי ר"י על ר' וע"ז הקשו ובסמוך דפריך והא אתמר וכו' הו"מ למיפרך הא דקשיא ליה לר"י בהזורק דר' לא מחייב אתולדה במקום אב, וזהו אינו קושיא כ"כ דבפרכא זו דר' לא מחייב ב', ליכא קושיא רק על העקירה דדלמא בעי ד' לזה עדיפא פריך דאפילו על הנחה ליכא ראיה, וכדמוכח בהא דפרכינן ודלמא כאביי. אבל באמת לענ"ד קשה ביותר, דעדיין יקשה איך אמר ר"י ה"מ ר' היא, והיינו ההיא דהזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע הא ר"י בעצמו הקשה בהזורק על דברי ריא"ש, וא"כ אין קיום לדברי ריא"ש, דר' מחייב ב', וא"כ עדיין קשה דלמא עקירה בעי.

ולפי הנ"ל מיושב היטב, דהא כפ"מ דביארנו בכוונת תוס' בהזורק הנ"ל דעיקר הקושיא רק לפי האמת דמיירי ברה"י מקורה דבזה א"א לומר דמיירי בנודע וחזר ונודע, דא"כ ליכא חידוש דחייב ב' אבל אלו לא מיירי ברה"י מקורה, שפיר היה מקום לומר דמחייב ב' ומיירי בנודע וחזר ונודע, והחידוש דאפילו עקירה לא בעי ד' וכיון שכן רווחא שמעתתא דר"י לנפשיה ס"ל דר' מיירי ברה"י שאינו מקורה, ולזה ס"ל דמה שקיבל ריא"ש מרבותיו דר' מחייב ב' מתקיימת היטב דליכא עלה קושיא ומיירי בנודע וחזר ונודע והחידוש דאפילו עקירה לא בעי, מש"ה אמר ר"י שפיר ה"מ ר' היא, אלא דבהזורק הקשה על שמואל לשיטתיה, דאמר לא חייב ר' אלא ברה"י מקורה, וליכא למימר בנודע וחזר ונודע דא"כ מאי למימרא אבל מ"מ ס"ל לר"י דקבלת ריא"ש מרבותיו היא אמת דר' מחייב ב', וקושייתו בהזורק רק על שמואל לשיטתיה ודוק היטב.

אך עדיין יש לפקפק קצת, דמאי פריך ר"י בהזורק על שמואל דלמא הא דאמר שמואל לא חייב ר' רק ברה"י מקורה לא דקדק כן מדלא נקט רה"ר באמצע כדס"ל ר"י לנפשיה דאין זה דקדוק, אלא דס"ל לשמואל בפשיטות דעקירה בעי ודאי ממקום ד' וכיון דקיבל מרבותיו דר' מחייב שתים, מוכח דמיירי ברה"י מקורה וא"כ שפיר י"ל דמיירי בנודע וחזר ונודע, והחידוש דחייב שתים דמזה נדע דמיירי ברה"י מקורה, ומשום דכמאן דמליא דמיא ואלו לא היה אמר דחייב ב' היה אפשר דלא מייקי במקורה או דאף במקורה לאו כמליא דמיא, אלא דחייב על ההנחה דאפשר דלא בעי מקום ד' כדסבירא ליה לרבי עקיבא ויש ליישב.

אח"ז מצאתי שהרשב"א ז"ל הקשה קושיית אאמו"ר נ"י ומה שנראה לענ"ד כתבתי. (א"ה ועיין לעיל במערכה ובחי' לק' צ"ו ע"א).

שם ודלמא הנחה הוא דלא בעי [ר' עקיבא דהא מחייב בזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע] אבל עקירה בעי אר"י הא מני רבי היא. הקשו בתוס' למה להו לרבה ור"י להעמיד המשנה כתנאי הא הם ס"ל דמחשבתו משוי ליה מקום ותירצו דל"א מחשבתו משוי ליה מקום אלא היכא דלא ניחא ליה כ"א בענין זה כמו משתין ורק וכן זרק בפי הכלב שרצונו שיאכלנו הכלב. תמיהני דהו"ל לחלק רק לענין עקירה דל"ש מחשבתו כו' דעוקרו מ"מ שמוצאו רק ברק והשתין דא"א בענין אחר, משא"כ בהנחה י"ל דבכל ענין שמניחו בכוונה לשם הוי אחשביה ופירכת הש"ס ממתני' באמת רק על העקירה.

שוב ראיתי בבעל המאור שכתב כן. ונ"ל דתוס' קאי בהך סברא שכתבו דפירכת הש"ס, ודלמא הנחה לא בעי היינו דומיא דמקדש דנוטלין מתיבה ונותין ליד עושי מלאכה, וא"כ היה קשה בממנ"פ, אם בההיא דר' עקיבא דזורק דרך רה"ר הוי ג"כ מחשבתו כו'

כיון דזורקו דרך אויר זה דהוי כמניחו א"כ לא מוכח מר' עקיבא דלא בעי ד', ואי דלא נקרא מחשבתו כו' דכוונתו רק שילך לרה"י ולא לאויר שברה"ר, א"כ מאי פריך ודלמא הנחה לא בעי הא אם נילף ממשכן נילף גם הנחה, דמה שנתנו ליד עושי מלאכה הוי מקום ד' דמחשבתו משוי ליה מקום, אע"כ דנתינה ליד לא מקרי מחשבתו.
תוד"ה דאמרינן לא הוה מצי למילף כו' (עמש"כ לק' דף צ"א ע"ב).
תד"ה ודלמא הנחה הוא דלא בעי וכו' וקשה דלמא הא דלא מחייב שתים משום דלא מחייב אתולדה במקום אב. ולענ"ד יש ליישב, למה שכתבו התוס' (שבת צ"ז ע"ב) בד"ה למימרא וכו' ואומר ר"י דא"כ לא הוי משמיענו שום חדוש, ולכאורה קשה הא מ"מ הוי חדוש דלעקירה לא צריך מקום ד', אבל באמת לא קשה מידי, דהא רבי אירי ברה"י מקורה, ומטעם דכמליא דמיא, והוי מקום ד', ולענין זה פשיטא דאין חילוק בין הנחה לעקירה, לענין אם כמליא דמי או לא. ולפ"ז ניחא דעל ברייתא דר' עקיבא (בדף ד' ע"ב) שפיר הוי הוכחה (כדברי רש"י) מדלא נקט חייב שתים, ואף אי לא מחייב אתולדה במקום אב, מ"מ לנקוט חייב שתים ויהא בגונא דנודע וחזר ונודע, ומ"מ הוי חדוש דגם לעקירה ל"צ מקום ד' דבזה יש מקום גדול לחלק כמו שכתבו בתוס' (באותו ד"ה ודלמא וכו') דבמשכן היו נוטלים מתיבה שיש בה ד'.
ולפ"ז מיושב לי היטב קושית הרשב"א על רש"י במה דאמרי' בלשון ודלמא הנחה וכו' הא ודאי הוא כן מכח הוכחה, והיינו, דאם לא היה מקום ספק לחלק בין הנחה לעקירה לא הוי קשה דלנקט חייב שתים, די"ל שאינו חייב אתולדה במקום אב, ובנודע וחזר ונודע אין חדוש, לזה אמרי', הא אם שמעת הנחה עדיין יש מקום לומר דדלמא הנחה דוקא לא בעי (מקום ד') אבל עקירה בעי, דיש סברא טובה לחלק, וממילא מוכח כן לקושטא דמלתא מדלא נקט חייב שתים לאשמועינן זה דעקירה לא בעי.
תוס' ד"ה זרק ונח וכו' וי"ל דסבר רב יוסף וכו' ומיהו להש"ס בסמוך לית ליה הך סברא וכו' עיין שם. וסברתם קשה דשפיר י"ל דבעינן כ"ש ולא מקום ד' לענין הנחה דגמרינן ממשכן שהי' נותנים לידי עושי המלאכה והי' הנחה כ"ש אבל לענין עקירה לעולם י"ל דבעי' ד'.
ונ"ל ליישב לשיטת המאור וגם פירכת הש"ס אאחרים ג"כ יתיישב שפיר, והיינו עפ"י מ"ש הרז"ה במאור דפרכת הש"ס אמתני' והא בעינן עקירה והנחה ממקום ד' היינו רק אעקירה אבל על הנחה י"ל דמחשבתו להניח שם משוי לה מקום ד' [וכקושית תוס' ד"ה אלא אר"י] ועיקר הקושיא על העקירה דלענין עקירה דנוטלו היכא שהוא מוצא ל"ש מחשבתו וכו' עיי"ש, ונראה דלדבריו נסתר תירוץ א' של תוס' לעיל (דף ג' ע"א)

ד"ה ודילמא הנחה הוא דלא בעי דילפינן ממשכן שהי' נוטלין מתיבתן ונותנין ליד עושה המלאכה, ז"א דהא במשכן היו נותנים בכוונה ליד עושי המלאכה והי' מקום ד' דמחשבתו משוי לה מקום, וא"כ י"ל דגם הנחה בעינן מקום ד' היכא דל"ש מחשבתו משוי לה מקום כמו בנידון דר"ע דמיירי בכ"מ שתרצה תנוח, וא"כ לא פריך הש"ס ודימלא הנחה הוא דלא בעי וכו' קשה מה הפרש יש בין זה לזה דאם ילפינן עקירה ממשכן שהי' מקום ד' קשה הא שם גם הנחה הי' מקום ד' דמחשבתו משוי ליה מקום ד', ובהכרח לומר כתירוץ ב' של התוס' דעקירה יליף מלשון אל יצא איש ממקומו של חפץ. ומעתה מיושב קושית התוס' דשפיר משני רב יוסף הא מני רבי הוא ול"ש להקשות ודילמא הנחה הוא דלא בעי וכו' ז"א דהא רבי בעי הנחה כ"ש וע"כ דיליף ממשכן שהי' נותנים ליד עושי המלאכה, ואם כן אם איתא דיש חשיבות במקום ד' קשה דניליף ממשכן דבעינן הנחה על מקום ד' דהא במשכן היה מקום ד' דמחשבתו משוי לה מקום משא"כ בנידון דר' דזרק ונח וכו' דהלשון זה לא משמע שזרק שינוח דוקא על הזיז כמ"ש תוס' בעירובין (דף צ"ט ע"ב) ד"ה זרק ונח וכו', ול"ש מחשבתו וכו' אימא דלא הוי הנחה אע"כ דר' לא מחשיב מידי למקום ד' וא"כ ממילא גם עקירה לא בעי ממקום ד' וא"כ מתני' רבי הוא משא"כ לקמן בדברי אחרים דלא קתני רק וקלט אחר שפיר פריך ודלמא הנחה וכו' והיינו אף דבעינן הנחה כ"ש מ"מ אימא גם אחרים מיירי שזרק שינוח על גבי היד חבירו ומשו"ה הנחה לא בעי מקום ד' דמחשבתו משוי לה מקום אבל עקירה דל"ש מחשבתו וכו' יש לומר דבעי מקום ד' וק"ל והוא נכון וברור לענ"ד.

אח"ז רב מצאתי בפנ"י שכתב ג"כ קצת מזה וכתב דקושית המקשן מתחילה על ר"ע ודילמא הנחה וכו' היינו מטעם מחשבתו משוי לה מקום דכ"מ שתרצה תנוח היינו ג"כ מחשבתו משא"כ בההוא דר' מיירי שזרק דוקא שלא לנוח ע"ג הזיז עיי"ש. ולא זכיתי להבין פה קדשו חדא דמנ"ל מלשון דר' דמיירי דלא ניחא ליה לנוח ע"ג הזיז, וגם ע"כ לאו בהכי מיירי דא"כ אמאי חייב הא לא הוי מלאכת מחשבת, גם הסברא דכ"מ שתרצה תנוח היינו מחשבתו זהו דוחק אלא נלענ"ד כדכתיבנא ועולה הכל כהוגן. (א"ה, עי' לעיל במערכה ד"ה והנה בקושיית).

בא"ד ובסמוך דפריך והא איתמר וכו' הו"מ למפרך. קשה לי הא הי' רק פירכא בדרך ודילמא הנחה לא בעי עקירה בעי, וניחא לי' למדחי יותר דאפי' הנחה י"ל דבעי, וכמו דצ"ל אההיא דזרק ונח ע"ג זיז כמ"ש תוס' מקודם, וצע"ג.

דף ה.

ביתא כמאן דמליא כו'. עירובין דף ע"ו ע"ב.

שם אמר רבא איכפל תנא לאשמעינן וכו'. זבחים טו ע"א. וק"ל דדילמא משו"ה נקט ידו דאיירי ע"כ בלמטה ומוכח מזה דאגד יש שמיה אגד.
תוד"ה לא מחייב ר' נראה לרשב"א. ק"ל אמאי לא בפשוטו דהיה קשה להו הא מהא דאמר ר' ונח ע"ג זיז כ"ש מוכח דס"ל הנחה משהו ולא קלוטה באויר וכמ"ש תוד"ה זרק ונח, ועיין במהרש"א דהא דר' מחייב מרה"ר לרה"ר דרך רה"י היינו דבית כמאן דמלי' דמי, וא"כ מה"ט הכריחו רב ושמואל זה דלא תקשי מההיא דנח ע"ג זיז, וצ"ע.
תוד"ה אמאי חייב וכו' לפי הירושלמי וכו'. הובא לעיל ג' ע"א תוס' ד"ה בעשותה.
תוד"ה כאן דאין כרמלית בכלים (עי' חי' שו"ע או"ח סי' שמ"ט בגל' אבן העוזר).
תוד"ה כגון ששלשל כו' דאי לא הוי שמי' אגד כו' קשה לי א"כ מאי מקשה רבא איכפל תנא לאשמעינן כל הני, והיינו דהוי לי' למתני בקיבל בכנף בגדו כמ"ש רש"י, דלמא נקט ידו דמוכח דאיירי למטה משלשה, כדי לאורויי דאגד יד שמיה אגד מדפטר העני בנתן בעה"ב ידו מלמטה משלשה.

דף ה:
בכותל משופע (עי' חי' עירובין צ"ח).
תוס' ד"ה אגוז ע"ג מים, [אב"ה עיין מ"ש לקמן גיטין דף כ"א ע"א].
בא"ד ויד נמי איהו דמסגי תותא. תמוה לי הא בנותן גט ביד עבדה אמרינן דהוי חצר מהלכת והא הוי דומיא דידו. אע"כ דאמרינן דומיא דידו דא"א להלוך ממנו דהקונה ותמיד ידו אצלו כך בעי' חצר שאינה מהלכת ממנו דהקונה וצע"ג.
תמוה דהא גם במניח גט על ראשה מהני והא מהלכת, וכן בנתן גט ליד עבדה ואינו כפות הוי חצר מהלכת כדאית' בגיטין, ונימא דיד אינ' מהלך דהעבד הוא דממטי לי' מתות' אע"כ דהעיקר דומי' דידה היינו כמו ידה או ראשה דא"י לזוז מגופה ובכ"מ שהיא מהלכת גופה שם, הכי נמי חצר בעי' שאינו הולך ממנה, ודברי תוס' צע"ג.
שם המוציא מחנות [רה"י] לפלטיא [רה"ר] דרך סתיו [כרמלית] בן עזאי פוטר, דקסבר מהלך כעומד דמי. [ונמצא נעקר מרה"י ומונח בכרמלית ועוקר מכרמלית ומונח ברה"ר] . ומה דחייב לבן עזאי במעביר ד' אמות ברה"ר ולא אמרינן תעשה כמו שהונחה על כל אמה ואמה ויפטר, תירצו בתוס' [דד"א ברה"ר הלכתא גמירא לה, וכן לר' עקיבא דקלוטה כמי שהונחה חייב בזורק ד' אמות ברה"ר ול"א כמי שהונחה בתוך ד' אמות היינו נמי הלכתא גמירי] וכתבו עוד דהריב"א מסופק אם חייב לבן עזאי אפילו לא עמד חוץ לד"א, כיון דלדידי' הוי כעומד. וכן לר' עקיבא אם קלטה כלב אחר ד"א ולא הונח ע"ג קרקע [אם מ"מ חייב מטעם דאחר ד"א אמרינן קלוטה כמ"ש דמיא או לא כיון דתוך ד"א היינו

דנין דמהלך לאו כעומד דמי, וקלוטה לאו כמ"ש דמיא אין אוחזין החבל בשני ראשון זהו ת"ד]. לכאורה יש לפשוט ספיקתם מסוגיא ערוכה לקמן (צ"ז ע"ב) מרה"י לרה"ר ועובר ד"א ברה"ר, ר"י מחייב וחכמים פוטרים, ואמרינן עלה מחייב היה ר"י שתים, אחת משום הוצאה ואחת משום העברה, דאי סד"א חדא הוא דמחייב מכלל דרבנן פטרי לגמרי, הא אפיק לה מרה"י לרה"ר ועי"ש, והיינו דרבנן לא ס"ל קלוטה כמ"ש דתהיה כמו שיצאה מפתח הבית והונחה וחזרה ונעקרה לסוף ד', ור"י סבר כמי שהונחה כשיצאה מפתח הבית וחזרה ונעקרה ונחה לבסוף, ועיין שם ברש"י, הרי דאילו לא מחשבינן ליה להונח בתחילת ד' וחזרה ונעקרה לא היה חייב משום העברה, דבהעברה ד"א ברה"ר בעי שיהא עקירה ברה"ר תחילת ד' והונחה בסוף ד' (ומ"ש תוס' בסוכה דף מ"ג ריש ע"א ד"ה ויעבירנו כו', וטעם זה לא יתכן דגבי העברה נמי כו' וטעם ראשון נראה עיקר, א"כ משמע לכאורה דאם עוקרו מכרמלית ומעביר ד"א ברה"ר חייב, נראה דרך כוונתם, דלטעם ראשון י"ל דחיישינן דיעמוד לפוש בינתיים, והוצאה ליכא דהא לא הוציא מרה"י ומטעם מעביר איכא כיון דעמד לפוש, הוי אח"כ עקירה ברה"ר, ואולם בתוס' עירובין (דף ל"ג ע"א) כתבו המעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר חייב משום מעביר ד"א ברה"ר והובא דבריהם בחה"ר שבת (דף צ"ז ע"א) וצ"ע) הרי דחייב לר"י משום מעביר אף ע"י קלוטה, ולא אמרינן ממנ"פ אם תידון מטעם קלוטה כהונח דמי להוי כהונחה בכל אמה. [אב"ה זכור אני שבעת שהקשה אבא מארי כן בלימוד הישיבה הוסיף בו דברים, ואמר דדוחק לחלק דהתם כבר היינו דנין קלוטה כהונח לענין דנגמר מלאכת ההוצאה מרה"י לרה"ר, מש"ה ממילא הוי אח"כ עקירה גם לענין מעביר ד"א, אבל אמר דשורש כוונת הספק הוא, אם הסברא הא דחייב בזורק ד"א ברה"ר, ולא דנינן ליה לנח באמצע, היינו דל"א כמי שהונח רק כשהגיע למקום חיוב דהיינו אחר הד"א, וסברא זו נזכר במהרש"א לקמן (ק' ע"א) בדברי תוס' ד"ה והא לא (וחידוש היה בעיני אא"מ על המהרש"א שם דלא הזכיר מדברי תוס' דשמעתין, וכאלו מדעתו מקשה דלר' עקיבא לא משכחת זורק ד"א ברה"ר), או דעיקר הסברא דמרשות לרשות דוקא נעשה כמי שמונח, אבל לא בחד רשותא, כמ"ש הרשב"א בחידושיו, וא"כ בסוף בעי הנחה ממש אבל בהאי דר"י דנזרק מרה"י לרה"ר, ברגע שבא מרשות לרשות הוי כמונח.

ואמר עוד דמ"מ מסתבר ליה גם בזה לפשוט כצד שני של הספק, דהא לצד הראשון יהא לבן עזאי כל סוף ד' כעומד דמי, ולר' עקיבא כל סוף ד' קלוטה כמי שהונח דמי, וא"כ במעביר ח' אמות לבן עזאי וזורק ח' אמות לר' עקיבא ואומר כל מקום שתרצה

תנוח, יהא חייב שתים, דהוי כמעביר וזורק שתי פעמים ונ"מ בנודע וחזר ונודע, וזה לא שמענו].

עוד תמוה לי דאיך הונח להם בתירוצם, דמה דמשכחת לר' עקיבא זורק ד' אמות, היינו דזורק ד"א הלכתא גמירי לה, הא עדיין יקשה מסוגיא הנ"ל דלר"י חייב שתים משום הוצאה ומשום מעביר, דהא התוס' לקמן (דף פ' ע"א ד"ה והא אמר רבא) הוכיחו מסוגי' דעירובין דר"י לא סבר קלוטה באויר כמ"ש דמיא, אלא דר"י מיירי במתגלגל ע"ג קרקע ברה"ר, א"כ בזה ישאר הקושיא דנימא בכל אמה ואמה דהוי כמונח דהא ההלכה בזורק משכחת לה באינו מתגלגל ע"ג קרקע דלא הוי כמונח. וכן למה דתירצו תוס' בעירובין (דף צ"ח ע"ב) דלר"י לא הוי כמונח אלא באומר כל מקום שתרצה תנוח, אבל באם אינו רוצה שתנוח כאן ל"א כהונחה דמיא, בזה יקשה ג"כ כנ"ל, דר"י דאיירי באמר כ"מ שתרצה תנוח אמאי חייב משום מעביר נימא דבכל אמה ואמה הוי כמונח וההלכתא מתקיימת באינו רוצה שתנוח עד סוף ד"א.

ובדרשותי תמהתי לצד ספיקא דהתוס' דאם נשרף או קלטו כלב אחר שזרק ד' אמות ברה"ר ל"א בי' קלוטה כמי שהונח דמי דא"כ היה כמונח ג"כ תוך ד"א, א"כ קשיא גם בזורק מרה"י לרה"ר נימא הכי דאיך נחייב אותו משום קלוטה נימא דבאותו רגע שיצא ראש א' מהחפץ מפתח הבית והיה עדיין ראש השני מהחפץ בבית יהיה כמונח הראש שיצא, ואח"כ כשיצא כלו הוי כעקירה, דבכה"ג אינו חייב כמו שפירש"י בפרק המצניע (דף צ"ג ע"ב) עיי"ש וצע"ג.

תוד"ה בשלמא ובירושלמי פריך וכו' (עי' חי' ר"ה כ"ט ע"ב).

בא"ד וריב"א מספק"ל כיון דבד"א כו'. (וקשה לי לאידך צד דמ"מ בסוף ד' אמרי' לב"ע מהלך כעומד וכן לר"ע קלוטה כמי שהונחה א"כ מעביר ח' אמות ברה"ר לבן עזאי וזורק ח' אמות לר"ע לחייב שתים בנודע וחזר ונודע דבסוף ד' הוי כמונח ואח"כ הוי עוד מחדש מעביר או זורק וצ"ע). וקשה לי דלכאורה נפשט ספיקתם מסוגיין בדף צ"ז ע"ב מרה"י לרה"ר ועבר ד"א ברה"ר ר"י מחייב וחכמים פוטרין ואמרינן עליה מחייב היה ר"י שתים א' משום הוצאה וא' משום העברה דאי ס"ד חדא הוא דמחייב מכלל דרבנן פטרי לגמרי הא אפיק לה מרה"י לרה"ר ע"ש. והיינו דרבנן לא ס"ל דקלוטה כמי שהונחה שתהיה כמו שהונחה משיצאה מפתח הבית דחזרה ונעקרה לסוף ד' ור"י סובר דכמי שהונחה כשיצאה מפתח הבית וחזרה ונעקרה ונחה לבסוף וע"ש ברש"י, הרי דאלו לא מחשבינן להונח בתחלת ד' וחזרה ונעקרה לא היה מחייב משום העברה דבהעברת ד"א ברה"ר בעינן שיהיה עקירה ברה"ר תחלת ד' והנחה בסוף ד' (ומ"ש תוס' בסוכה מ"ג א' ד"ה

ויעבירנו כו' וטעם זה לא יתכן דגבי העברה נמי כו' וטעם ראשון נראה א"כ משמע לכאורה דאם עוקרו מכרמלית ומעבירו ד"א ברה"ר חייב. נראה דרק כוונתם דלטעם א' י"ל דחיישינן לענין דיעמוד לפוש בינתיים והוצאה ליכא דהא לא הוציא מרה"י ומטעם מעביר איכא כיון דעמד לפוש הוי אח"כ עקירה ברה"ר. ואולם בתוס' עירובין (ל"ג א') כתבו דמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר חייב משום מעביר ד"א ברה"ר והובא דבריהם בח"ר שבת צ"ז א' וצ"ע) הרי דחייב לר"י משום מעביר אף ע"י קלוטה. ול"א דממנ"פ אם תדון להקלוטה להונחה להוי כהונחה בכל אמה. ואולי יש לחלק דהתם דכבר היינו דנין קלוטה להונחה לענין דנגמר מלאכת ההוצאה מרה"י לרה"ר מש"ה ממילא הוי אח"כ עקירה גם לענין מעביר ד"א. ודוחק. אבל עוד תמה אני בדבריהם איך הונח להם בתירוצם דזורק לר' עקיבא הוא משום דזורק ד"א ברה"ר הלכתא גמירא לה. הא עדיין יקשה מסוגיא הנ"ל דלר"י חייב ב' משום הוצאה ומשום מעביר. ועיין תוס' שבת (פ' א') ד"ה והא אמר רבא דהוכיחו מסוגיא דעירובין דר"י לא ס"ל דקלוטה באויר כהונחה דמי אלא דר"י מיירי במתגלגל על הקרקע ברה"ר. וא"כ בזה תשאר הקושיא דנימא בכל אמה הוי כמונח דהא ההלכה דזורק משכחת לה באינו מתגלגל על הקרקע דלא הוי כמונח וכן למה דתירצו תוס' עירובין צ"ח ע"ב דלר"י לא הוי כמונח אלא באומר כ"מ שתרצה תנוח אבל באם אינו רוצה שתנוח כאן ל"א בי' קלוטה כמי שהונחה דמי וקשה ג"כ כהנ"ל, דבאומר כ"מ שתרצה תנוח אמאי חייב לר"י משום מעביר נימא דכל אמה ואמה הוי כמונח וההלכתא מתקיימת באינו רוצה שתנוח עד סוף ד' דלא הוי כהונחה וה' יאיר עיני.

דף ו.

א"ר יוחנן ומודה בן עזאי בזורק. וא"ת הא ע"כ ר' יוחנן לא ידע דמפורש כן בברייתא בדברי בן עזאי, וא"כ מנ"ל דמחייב בזורק, דלמא בן עזאי סבר כר' עקיבא, דקלוטה כמי שהונחה ופטור בזורק, וי"ל דר"י בא לאשמעינן דאינו טעמא דבן עזאי משום דלא אשכחן כה"ג במקדש אלא דטעמא משום דמהלך כעומד אבל בזורק אי ס"ל כרבנן דל"א קלוטה כהונחה חייב, וא"ת למה נקט ר"י דמודה ב"ע בזורק, ובדרך אם איתא דס"ל כרבנן דר"ע יותר הו"ל למנקט דמודה ב"ע במושיט דחייב [דל"א] דלא אשכחן כה"ג במקדש, דזה אף אי ס"ל כרבי עקיבא כיון דהחפץ בידו, וי"ל דגם כשהחפץ בידו מקרי קלוטה ולר' עקיבא כמי שהונחה דמי, וכמ"ש תוס' לקמן (דף צב ע"א) ומכאן ראיה דלא כמ"ש התוס' לעיל (דף ד' ע"א ד"ה אבל) דבכה"ג לא מקרי קלוטה כיון דהחפץ בידו, דאילו כן הו"ל למנקט מושיט. (ועמש"כ לעיל בתוס' שם).

תוד"ה התם כל היכא כו' למעלה מי' פטור. ע' לק' ק"ב ע"א תד"ה והוציאו.
תד"ה המושיט והזורק חייב כו' ילפינן מזורק ומושיט דרך צדו. לא ידענא היכן מצינו דהי' זריקה במשכן ולקמן בפרק הזורק (דף צ"ו ע"ב) משמע להדיא דלמסקנא לא הי' זריקה במשכן. וכן קשה לי על רש"י לקמן בפירקין (ד"ח ע"א) ד"ה רחבה ששה, שהיו זורקין מחטיהן, והא מסקינן דלא הי' זריקת מחטין במקדש.
תוד"ה יתר על כן וכו' היינו מדרבנן. קשה לי דעדיין יקשה ההיא דר"י דאומר עושה לחי וכו' הרי דלכתחילה מותר בכך, וגם הא לגבי דאורייתא ל"צ לזה, דהא ר"י סבר דשני מחיצות דאורייתא, וע"כ התיקון להתיר דרבנן.

דף ו:

דאמר רב מצאתי מגילת סתרים בי ר"ח. בב"מ צ"ב ע"א.
שם איני [להא דמצא רב כתוב במגילת סתרים, איסי ב"י אומר אבות מלאכות מ' חסר א' ואינו חייב אלא אחת, והתנן אבות מלאכות מ' חסר אחת והוינן בה מנינא למה לי] ואר"י שאם עשאן כולן בהעלם א' חייב על כל אחת ואחת. מלשון איסי עצמו פריך, דהרי איסי נמי מנינא קתני, וע"כ אתא לאשמעינן דחייב על כל א' וא', ואיך מסיים ואינו חייב אלא אחת, אבל אין לפרש דקושייתם מטעם דלא ניחא לי' להש"ס לומר דיפלוג איסי על מתני' דלקמן, דא"כ לא היה צריך להביא דברי ר"י כלל, והו"ל למפרך ממתני' דריש פרק כלל גדול, דתני להדיא עשה מלאכות הרבה חייב על כל מלאכה ומלאכה. מיהו זה אין ראיה, דהא זה יקשה על מתני' גופא למה לי דתנא מנינא לומר שחייב על כל אחת ואחת, הא כבר תנא לה רישא במפורש, אבל באמת לק"מ, דמרישא הוי ידעינן רק היכא שעשה מלאכות הרבה בהעלם אחת, אבל מ"מ ידע לשבת באינך מלאכות. אבל בנתעלם ממנו כל המלאכות היה ס"ד דמקרי שגגת שבת ואינו חייב אלא אחת, לזה אשמעינן דמ"מ משכחת דחייב ל"ט חטאות, וזהו שדקדק רש"י לקמן (דף ע"ג ריש ע"ב) בדברי ר"י שאם עשאן כולן בהעלם אחד וכתב בזה"ל ובא להודיעך שאם נתעלמו כל הלכות שבת חייב כמה חטאות, ר"ל דאם לא נתעלמו כולן כבר אשמעינן במתני' דריש פירקין כדאמרן, וא"כ י"ל שפיר דפריך משום דלא ניחא לי' שיחלוק על מתני', ומ"מ מריש פירקין לא הו"מ למיפרך דהי' א"ל דגם איסי ס"ל דיש חילוק מלאכות לשבת, אלא דאיסי אמר בעשה כל הל"ט מלאכות בהעלם אחת בזה אינו חייב אלא אחת, כיון דנעלם ממנו כל הלכות שבת מקרי שגגת שבת, ולזה פריך מהך מתני' דהמנינא ע"כ אשמעינן דאפילו בכה"ג חייב על כל מלאכה ומלאכה. אך אכתי תקשה, הא באמת לא משכחת לה אלא בידע בשבת בלאו ושגג בכרת או דידע בתחומין אליבא דר' עקיבא, וא"כ דלמא

איסי ס"ל כרבי דיליף דבעי זדונו כרת מגז"ש דעלי' עלי' מאחות אשתו, וממילא בעי ג"כ ששגג בלאו וכמ"ש בתוס' לקמן פרק כלל גדול (דף ס"ט ע"א ד"ה כגון ששגג) וס"ל ג"כ כרבנן דרבי עקיבא דתחומין לאו דאורייתא, ומש"ה ס"ל דא"א לחייב ל"ט כיון דלא ידע לשבת בכלום, ואינו חייב אלא אחת, ואף דמשכחת לה בידע בעשה דשבת, הא חזינן דסוגיא לא ניחא לי' בכך [ובתוס' דף ס"ט ע"א ד"ה דידע הניחו בקושי' אמאי לא משני לר' דמיירי בשגג בעשה, עכ"פ כיון דסוגיא לא ניחא לי' בכך יהי' מאיזה טעם שיהיה ממילא ליכא קושיא על איסי] אלא על כרחך כדכתיבנא דהקושיא מלשון איסי עצמו.
ובתוס' כתבו דאין צורך לפרש דפריך דמסתמא לא פליג איסי, ולדברינו הוא גם בלתי אפשרי לפרש כן, וע"כ הפירכא רק מדאיסי גופא, ואף דעדיין יש להקשות ודלמא מנינא דאיסי היינו דדוקא בעשה כל ל"ט מלאכות אינו חייב אלא אחת דהוי שגגת שבת דס"ל דלא כר' עקיבא וס"ל כרבי, י"ל דס"ל להש"ס דסתם לשון ואינו חייב אלא אחת דקאמר איסי משמע דלא משכחת גוונא כלל דלחייב יותר מאחד, ואף בעשה רק איזה מלאכות מן הל"ט, והו"מ למיפרך ממתני' דריש פירקין דעשה מלאכות הרבה, אלא דרצה למיפרך מדברי איסי עצמו מדנקט מנינא. והבן. (ועמש"כ לק' דף ע"ג ע"ב).
בתו"י הקשה ריב"א כו'. (עמש"כ לק' ע"ג ע"ב ד"ה עוד כתב).
תוס' ד"ה יתר היינו מדרבנן ולא זכיתי להבין הא מה דקתני ונותן לחי כו' ונושא ונותן היינו אף מדרבנן דמדאורייתא לא צריך ללחי דהא סבר ב' מחיצות דאורייתא.
תוד"ה כאן כו' ששים רבוא כו'. עיין עירובין ו' ע"א תוד"ה כיצד.

דף ז.

קרפף יותר מבית סאתים כו' הזורק לתוכו חייב. עי' לקמן פ' ע"א ברש"י ד"ה והוא שיש חיוב וכו' ודף צט ע"ב ברש"י ד"ה מוקף לכרמלית וצע"ג.
שם ורב אשי רה"י קתני, [ולא ניחא לי' תירוצא דעולא דקרי לי' לבקעה רה"י לפי שאינה רה"ר]. קשה לי הא שם בטהרות [משנה וי"ו] שבילי בית גלגל רה"י לשבת, ועוד שם [במשנה יו"ד] האסטוונית רה"י לשבת, הרי דקרי לי' רה"י מה שאינו רה"ר.
שם בתוכו אין מטלטלין וכו'. עי' עירובין פ"ט ע"א תוד"ה במחיצות.
רש"י ד"ה דעד י' (עי' חי' או"ח סי' שמ"ה סי"ט).
תוד"ה אבל בין העמודים כו' רחב ט"ז אמה. עיין עירובין ו' ע"ב תוס' ד"ה וכי תימא.
תוד"ה וטח בפניה וכו' וריב"א פירש דאף למעלה מג' וכו' ע"ש, ועי' במהרש"א מה שהקשה קושיא עצומה וסיים ויש ליישב ע"ש, נראה כוונתו לשיטתו שכתב לקמן [דף ח' א] ברש"י ד"ה שדי נופו וכו' דלל"ק מפרש רש"י דהנוף הוא רה"ר, ולל"ב שם מפרש

רש"י כפי' התוס' דהנוף נעשה רה"י עיי"ש, וא"כ הא דפירש רש"י בסוגיא דקלוטה דזרק מתחלת ד' לסוף ד' דהנוף הוא רה"ר היינו לל"ק, וע"ז הקשו התוס' דממנ"פ הא למעלה מג' הוי כרמלית והוצרכו לתירוצם שנח בצד הנוף, ובזה אתי תירוצם שפיר דלל"ק לא שאני לן בין רה"י לרה"ר, וממילא לר"ח גם ברה"ר לא בעינן מקום ד' וא"כ אינו מוכח כלל סברת ריב"א מהא דלבינה דהא ר"ח הוא מרא דשמעתתא דלבינה ולשיטתיה אף ברה"ר לא בעי מקום ד'. וללישנא בתרא דר"ח בעי מקום ד' ומוכח מההיא דלבינה סברת ריב"א בלא"ה לא קשה מידי דהא מפרשים כפירוש תוס' והנוף נעשה רה"י א"כ לא צריך כלל לאוקמי שנח בצד הנוף, וק"ל.

במה שהקשה המהרש"א (בדף ז' ע"א בתוס' ד"ה וטח בפניה) דלפי פירש"י דלשם דלבנה רחב ג' טפחים א"כ תיקשי הא בעי ד', ואם כסברת ריב"א דבטח בפניה לא בעי ד', ז"א, דהא לרש"י דנוף היא ר"ה דלא משכחת רק בנח בצד הנוף כמ"ש תוס' בשמעתין, וא"כ מדפטרי רבנן ע"כ דגם בצד הנוף בעי ד', וסיים ויש ליישב.

ונ"ל דאפשר דכוונת המהרש"א לשיטתו (דף ח' ע"א) דהא דפירש"י דזרק מתחילת ד' לסוף ד' הוא לפירוש הא' אבל לפי' הב' דברה"י כ"ע לא פליגי היינו דהנוף הוי רה"י, ומוכח דאף בטח בפניה בעי ד' הרי לפי' זה אין חילוק בין רה"י לרה"ר, וא"כ ר"ח ס"ל דאף ברה"ר לא בעי ד', וניחא ההיא דלבינה דהוא ר"ח לשיטתי' דלא בעי ד' וק"ל.

אולם יסתער לנו קושיא גדולה בדברי רש"י שפי' לקמן (דף ח') בס"ד דקאמר לימא ר"ח דאמר כר' דקס"ד מרה"ר לרה"י מפיק, והוא תמוה לכאורה לפירש"י בפירוש א' דר"ח דלא כמאן הרי דאין חילוק בין רה"ר לרה"י א"כ למאי צריך לפרש דס"ד דלרה"י הוא דלמא לס"ד הוי הזיז ברשות הרבים דהא לר"ח גם ברה"ר לא בעי ד'.

ובפשוטו היה נ"ל דלזה נתכוין המהרש"א שם דטרח ליישב הא דס"ל לרש"י בפי' א' דר"ח דלא כמאן ולא ס"ל לחלק בין רה"י לרה"ר היינו דאם איתא דברה"י לא בעי ד' לא הי' העיקר מחשיב להנוף כיון דבמקום העיקר שהוא ברה"י לא תליא כלל בד', ולכאורה מאי בעי המהרש"א בזה ולא בפשוטו, דלפי' הא' דלא היה הגירסא ברה"י דכ"ע ל"פ לא ס"ל כלל לחלק לענין ד' בין רה"י לרה"ר כמו דס"ל להרשב"א בתוס' דמסברא אין חילוק בזה.

ולזה היה נ"ל דהוקשה למהרש"א דברי רש"י אלו שכתב דקס"ד מרה"ר לרה"י, ולזה ע"כ מוכח דרש"י ס"ל באמת דר"ח מדנקט רה"י ס"ל דרק ברה"י לא בעי ד', והא דפירש"י בפי' הא' דר"ח דלא כמאן היינו דכ"ע ס"ל דאף ברה"י בעי ד', ולזה הקשה המהרש"א שפיר כיון דס"ל לרש"י באמת לחלק לר"ח בין רה"י לרה"ר, א"כ דלמא ר"ח ככ"ע ס"ל,

ולזה הוכרח לסברתו דמדסבר ר' דעיקר מחשיב לד', ע"כ דס"ל דאף ברה"י בעי ד' אבל באמת ר"ח ס"ל דברה"י דוקא לא בעי ד'.
וניחא נמי במ"ש המהרש"א שם לרש"י דעיקר פירכת הש"ס לימא ר"ח דאמר כר', היינו דלימא הלכה כר', והרי לרש"י דס"ל דלר"ח דלא כמאן ואין חילוק בין רה"י לרה"ר ע"כ מדנקט ר"ח ברה"י היינו דאשמועינן דרה"י עולה עד לרקיע כמ"ש רשב"א בתוס', וא"כ איך שייך דלימא הלכה כר' הא בעי להשמיענו דרה"י עולה עד לרקיע, ולפי הנ"ל ניחא דר"ח באמת ס"ל דרק ברה"י לא בעי ד'.
אמנם לפ"ז נסתר דברי המהרש"א בשמעתין שכ' ליישב לפירש"י הא דלא מוקי ר"ח הכל ברה"ר ובצד הנוף, היינו דאיידי דקאמר ר"ח ברה"י נקט איהו נמי דקאי ברה"י, א"כ תיקשי דמנ"ל לאביי גופא דעיקרו ברה"י, וממילא מדסבר ר' דשדיא נופו מוכח דגם ברה"י בעי ד', ויהיה ר"ח דלא כמאן, דלמא באמת מיירי דהכל ברה"ר ור"ח ס"ל ככ"ע, והוא השגה גדולה על המהרש"א לענ"ד.
גם בלא"ה דברי המהרש"א בסוגין תמוהים דמה הואיל בזה דמשום איידי נקט דקאי ברה"י מ"מ קשה נימא דהכל ברה"י כיון דס"ל דגם ברה"י בעי ד'.
אולם תירוצא דמהרש"ל בסוגיין דלשון זיז משמע דבר הבולט היה אפשר לקיים ולפרש דברי רש"י דר"ח ס"ל דרק ברה"י לא בעי ד', ור"ח אמר דכ"ע אף ברה"י בעי ד'. והא דלא מוקי הכל ברה"ר ודר"ח ככ"ע משום דזיז הוא דבר הבולט. אולם לפי הנ"ל ע"כ אי אפשר לומר דלפי' הא' יסבור ר"ח דברה"ר בעי ד', הא לפירושו דהנוף הוא רה"ר מוכח דבטח בפניה בעי ג"כ ד' ותיקשי ההיא דר"ח דלבנה, אע"כ דברה"ר ג"כ לא בעי ד' ורה"י דנקט ר"ח לאו דוקא, א"כ תיקשי אימא גם לס"ד כן ומאי דוחקיה לרש"י לפרש לס"ד מרה"ר לרה"י.
והייתי סבור לומר דרש"י בעי לתרץ כיון מדר"ח דלבנה מוכרח דלא בעי ד' אמאי לא פריך הש"ס מיד מההיא דלבנה לימא ר"ח דאמר כר', ולזה כתב דס"ד מרה"ר לרה"י וא"כ לעיל בלבנה לא הו"מ לומר הלכה כר', די"ל דקמ"ל דאף ברה"ר לא בעי ד'. אולם לפי זה יקשה בהיפוך דלמאי הוצרך ר"ח להך מימרא דנעץ קנה הא מההיא מימרא דידיה בלבנה כבר מוכח דלא בעי ד', וע"כ דאשמועינן ר' דרה"י עולה עד לרקיע, א"כ מאי פריך דלימא הלכה כר' ודברי רש"י נפלאו ממני לא אוכל להם.

דף ז:
רבא אומר לאו כרה"ר דמו. עיין עירובין פ"ז ע"ב וברש"י שם ברה"ר ותהוי.
שם זימנין משני לה כעין זה נדרים מח ע"ב.

תוס' ד"ה והלכה ונחה כו' וא"כ היכי אמרינן הכא חוקקים כו'. עיין חולין קכו ע"א תוד"ה אנן.

דף ח.

אמר אביי זרק כוורת לרה"ר גבוה יו"ד ורחבה ו' (דכי מרבעת לי' משכחת ביה ד' ברבוע) פטור. פרש"י הטעם דהוי רשות לעצמה, ואנן ממשכן גמרינן, שהיו זורקין מחטיהן ולא היו זורקין רשויות, ובתוס' כתבו דהטעם שהכוורת עצמה נעשה רה"י והוי כזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר וכתב המהרש"א דהתוס' מיאנו בפירש"י דהטעם משום דהוי זורק רשות, דא"כ מה"ט כרמלית (ר"ל בדלא גבוה יו"ד) ומקום פטור (ר"ל בגבוה י' ואינו רחב ד') אע"ג דלא הוי רשות לעצמן מ"מ רשויות אחרות מקרי אף מדאורייתא. ואינם נראין לי דבריו, דהא זה יקשה גם לפירוש התוס', הא הוי זורק מרה"י לכרמלית או למקום פטור דרך רה"ר, וע"כ דס"ל דאין כרמלית בכלים, היינו דהוי רה"ר ממש, וכמבואר להדיא דעת התוס' כן לעיל (ד"ה כאן) וא"כ אכתי הו"מ לקיים פירש"י. ולפ"ז יהיה הדין להתוס' בזורק אבן גבוה ג' דפטור דהוי זורק מרה"י דרך רה"ר לכרמלית, וצריך לימוד.

שם עמוד תשעה ברה"ר ורבים מכתפים עליו וזרק ונח ע"ג חייב. פירש"י כיון דצריך לרבים, דאינו לא גבוה ולא נמוך, וחזי לכתופי רה"ר הוא בין רחב ובין קצר. קשה לי מלקמן (דף צ"א) אי נימא אסקופה רה"ר דשם כתב רש"י ז"ל כגון גבוה ט' ורחבה ד' ורבים מכתפים עליו דחזי לרבים לכתופי.

ברש"י ד"ה שדי נופו וכו' ע"ש, ועי' במהרש"ל ודבריו מחוסרים הבנה, ונלע"ד ליישב דבריו והיינו דהיה קשה לרש"י ללישנא קמא דאם איתא דהנוף הוא רה"ר ולא שדינן ליה לעשות רה"י וע"כ איירי בזרק ארבע אמות א"כ אמאי לא קתני דכל האילן הוא ברה"ר ואי משום דלשון זיז מיירי שנופו נוטה לחוץ קשה על הברייתא גופא אע"כ דלא זרק ד' אלא דנופו בתר עיקר אזיל ונעשה רה"י, אך לפ"ז קשה למה לי דנקט זיז כל שהוא לתני זיז סתם דהא גם ברחב ארבע פליגי כיון דלא זרק ד' לרבנן פטור דהנוף לא רה"י לדידהו אע"כ דנקט כל שהוא לומר דלרבי תרתי הוא דהנוף בתר עיקר אזיל והוי רה"י וגם אזיל בתר עיקר דהוי ד', [דליכא למימר דאתא לאורויי דלא בעי מקום ד', ז"א דהא ליכא למשמע דהא לר' דשדי נופו בתר עיקרו באמת הוי מקום ד' אע"כ דאתא לאורויי דמיחשב לה למקום ד'] וא"כ ע"כ אף שהנוף הוי רה"י אפ"ה בעינן מקום ד' ומשו"ה ס"ל ללישנא קמא דל"ג ברה"י דכ"ע לא פליגי, אבל הלישנא אחרינא סובר דברה"י לא בעי מקום ד', והא דנקט כל שהוא היינו דלא שדינן נופו בתר עיקרו וזרק ארבע ומשו"ה צריך למתני כל שהוא דברחב ארבע ל"פ רבנן, והא דנקט זיז דמשמע שנופו נוטה לחוץ

ולא נקט דכל האילן ברה"ר דבא לאורויי להיפוך דלא שדינן נופו בתר עיקרו והורה את זה דאף בזיז דהיינו שהאילן עומד בפנים ליכא פלוגתא רק בזיז כל שהוא אבל בד' ליכא פלוגתא כיון דזרק ד' דלא שדינן נופו בתר עיקרו וק"ל.
רש"י ד"ה רחבה שהיו זורקין מחטיהן. עי' לקמן צו ע"ב דלמסקנא אמרינן דלא מצינו שהיו זורקין מחטין וצ"ע.
רש"י ד"ה רחבה ו' וכו', ע' במהרש"א ודבריו תמוהים דבמ"ש דלהחמיר לא עקרו רבנן מכלי תורת כרמלית, דהא מדברי תוס' דלעיל (דף ה' ע"א) ד"ה כאן למטה וכו' מבואר דזורק מרה"י לרה"ר על כלי גבוה מג' חייב דהוי רה"ר גמורה, ומהרש"א בעצמו רמז על דברי תוס' אלו. והיה עולה בדעתי דכוונת מהרש"א דתוס' לעיל כתבו כן רק לפי האמת דמתרץ רש"י דרבנן אין יכולים להקל ומשו"ה חייב לעיל אבל לפי קושית רש"י היה להם לרבנן לעשות כרמלית אף בכלי, אולם דברי מהרש"א בזה בתוס' ד"ה רחבה ו' ע"ז ודאי תמוהים כנ"ל וצ"ע מאד.
ועיין בסוגיא זו בהרמב"ן במלחמות שהקשה הא אמר רבא בפרק הזורק תוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו ולא הוי כמונח מדין לבוד ותירץ דשאני התם דסוף לא יהיה לו הנחתו במקום הזה משא"כ הכא דסופו לנוח במקום הזה הוי מונח מיד שהגיע לתוך ג' עיי"ש. ולא זכיתי להבין דהא שם בדברי רבא מיירי ג"כ בנידון זה וכמ"ש רש"י שם דרבא מיירי שנזכר בעת שהגיע לתוך ג' ואח"כ שכח קודם שנח על הקרקע במקומו הוי תחילתו וסופו שגגה, וחילוקו של הרמב"ן זהו בעצמו חילוק הש"ס דקאמר התם מתגלגל קאמרת שאני מתגלגל דסופו לנוח וכו' אבל אליבא דאמת אף בכה"ג לא הוי הנחה וצ"ע.
הרמב"ן בסוגיא דכוורת כ' וז"ל ואפי' למ"ד תוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו התם בזורק ממקום למקום שאין סופו לנוח וכו', תמהני הא מסוגיא דשבת ק' ע"ב א"ל מתגלגל קאמרת האי אין סופו לנוח וכו' קמ"ל הרי דרבא חידש דתוך ג' אפי' בסופו לנוח דהיינו מלמטה בעינן הנחה ע"ג משהו וכן מבואר מסוגיא דעירובין דצ"ח דמדמי ההיא דרבא לקורא על האסקופ' ונתגלגל ממנו דמסולק כמלא מחט גוללו אצלו, הרי דרבא מיירי במלמעלה למטה, וצע"ג.

דף ח:
המעביר חפץ כו'. מה שכתב בן אחי נ"י דהיה ראוי לבאר בשולחן ערוך [או"ח סי' שמ"ז] דמעביר ברשות הרבים ד' אמות אינו חייב עד שיעקור מתחילת ד' ויניח בסוף ד' אמות, שכ"כ הרמב"ם (פי"ב מה' שבת), אבל אינו ברור, דהרי בפשטא דסוגיא (דף צ"ז ע"א)

ובמאי אי במעביר הרי מבואר דבעוקר מרשות היחיד ומעבירו ד' אמות ברשות הרבים ומניחו ברשות היחיד חייב, וכן כתבו תוס' עירובין (ל"ג ע"א), ואך הרשב"א בחי' שבת שם כתב דכוונת אי במעביר היינו דוקא ונצטרך לומר כבן עזאי דמהלך כעומד דמי.
ולשיטת תוס' עירובין הנ"ל אני מסתפק אם גם בעוקר מכרמלית ומעבירו ד' אמות דרך רשות הרבים חייב, והכי משמע בפשטא מדברי תוס' סוכה (דף מ"ג ע"א) ד"ה שמא יעבירנו, ואולי י"ל דכוונתם דבמונח בכרמלית ליכא חשש הוצאה ולמעביר איכא חשש דהיינו שיעמוד לפוש ויעביר אחר כך ד' אמות.
תוס' ד"ה לימא תיהוי תיובתא וכו' לכך נראה כפי' ר"ח וכו' ומשני התם לא נח וכו' עיי"ש. ועיין במהרש"א שמפרש דבמקום חיוב לא הוי הנחה במה שמגיע היד נגד גופו משא"כ בעומד במקום פטור קיל והוי הנחה דומה לזה כ' התוס' [כתובות דף ל"א ע"ב ד"ה רב אשי ע"ש]. וצל"ע הרבה על המהרש"א מסוגיא דעירובין (דף צ"ח ע"א) דפריך הש"ס וכ"ת כיון דמפסיק כרמלית לית לן בה והאמר רבא וכו' ועיין בתוס' שם ד"ה והאמר וכו' שכתב ג"כ כפר"ח. ולפי"ד מהרש"א לא פריך הש"ס מידי דהא שאני בין עומד במקום פטור לעומד במקום חיוב וצ"ע. ולזה נראה בפירוש התוס' כמ"ש הראב"ד בהשגות שכתב ג"כ כפירוש התוס' וסיים דהכא נח היינו דמיירי שהניח ידו קצת כשהגיע לנגד גופו עיי"ש, ואם כן שפיר פריך הש"ס בעירובין דנגזר שמא לא יניח ידו, אבל על המהרש"א צ"ע.

דף ט.
אסקופה משמשת שתי רשויות, פתח פתוח כלפנים פירש"י קס"ד במבוי שהכשירו בלחי ולחיו לפנים, וכתב במהרש"א על מ"ש רש"י ולחיו לפנים ז"ל לפום מה דקיימינן השתא דאית באסקופה רוחב ד' במשך עובי החומה שהוא שיעור מבוי אין לעובי החומה זו שהוא רוב ד' דין לחי, ומש"ה הוצרך לפרש שיש לו לחי לפנים מן החומה.
תימה הא מפורש בפ"ק דעירובין דלא נפקא מתורת לחי עד דלהוי ד' אמות.
תוד"ה אע"ג כגון שפתוח לכרמלית (עי' בגליון המג"א סי' שע"ד).

דף ט:
מתני' לא ישב אדם. לא ערבי' עם אידך דבזה שייך הגזירה טפי מכלהו, משום דבאינך כשיראה שעובר הזמן אם ירצה יוכל להפסיק משא"כ בזה לא יפסיק באמצע התספורת משום כבוד הבריות. (ש"ל).
שם סמוך למנחה. שיעור דמתני' כך היא, דלא יתחיל אפי' סמוך למנחה גדולה, אבל אם התחילו אין מפסיקין אפילו סמוך למנחה קטנה, כ"כ הרמב"ן במלחמות בשיטת הרי"ף.

ודעת תוס' דאף בהתחילו מפסיקין למנחה קטנה ומתני' רק במנחה גדולה ודעת המאור דמתני' רק במנחה קטנה אבל במנחה גדולה שרי הכל אפילו סעודה גדולה.
שם מפסיקין לק"ש (עי' חי' ברכות ד').
שם רש"י ד"ה הא לן וכו' בני בבל היו חוגרין וכו'. מצינו כן ביחזקאל כ"ג ט"ז שאמר על בבל חגורי אזור במתניהם.
תוס' ד"ה הא לן כו' וי"ל דקים ליה וכו'. וכעין זה לקמן צ"ב ע"א תד"ה ורמי דאביי וכו' ולקמן קנ"ו ע"ב תד"ה תרגמא זעירי. ובעירובין כ"ט ע"א תד"ה מאי אולמא ובפסחים קא ע"ב ברשב"ם ד"ה לקבעו. ובחולין נד ע"א תד"ה וחזיא לדר"מ. ובשבועות מ"ז ע"א תוד"ה הלכתא מאי ובמנחות ח' ע"א תוד"ה מ"ט דר"י ובנדה מ"ד ע"ב תד"ה שלשים יום, וביבמות פ' ע"ב תד"ה כיון, ובב"ק כ"ט ע"ב תד"ה כי פליגי, ובב"ב ק"ח ע"א תד"ה האב, ובנדרים כ"ד ע"ב בר"ן ד"ה ת"ש, ושם כ"ז ע"א בר"ן ד"ה ולר"ה, ובמרדכי פרק בתרא דיבמות במתני' דאין מעידין אלא עד ג' ימים.

דף י.

לביש ומתכסי. עיין ברכות ל' ע"ב.
שם ועוד ליקו הכי וליצלי. תמהני דמה בכך הא מ"מ כיון דהוי התחילו להכנת סעודה מקרי התחיל דאין מפסיקי' וכמו דבאין דנין דאם התעטפו הדייני' דאין מפסיקי' אף דיכולי' להתפלל כך מעוטף, ועיין במהרש"א דכ"כ להדי' גבי שרי המייני', וצלע"ג. (ד"ז הועבר עליו קולמוס בכת"י).
תוד"ה התם וי"ל דהתם כו' (עי' חי' עירובין ס"ד).
תוס' ד"ה טריחותא וכו' ול"ח לשנויי קושיא קמייתא וכו'. וכעין זה פסחים עח ע"א וכמו שכתב המהרש"א שם, ובכתובות צה ע"א תד"ה התם איהו דאפסיד, ובזבחים ז' ע"א תד"ה דלמא. וברמב"ן פ"ב דב"ב במלחמות ד"ה ועוד כו' אלא אמר רבינא.
ד"ה דין אמת וכו' לאפוקי דין מרומה. עיין מגילה ט"ו ע"ב תוד"ה הדן וב"ב ח' ע"ב.

דף יא.

הא תני לה רישא אין מפסיקין. היינו דאיתא במתני' לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל ואם התחילו אין מפסיקין. וקשה לי הא הוי חידוש דין דאפילו בתפילת ערבית דכולה לילה זמנה מ"מ לא חיישינן דאתי למפשע, אי משום דתפילת ערבית רשות או דבהתחילו ממש אף למ"ד דתפילת ערבית חובה אין מפסיקין כמ"ש הר"ן וא"כ לא נשמע זה מדין תפילת מנחה דרישא וצ"ע.

וקשה לי הא סיפא מיירי בתפלת ערבית כדקתני מפסיקין לק"ש (וגם להרבה פוסקים צריך להפסיק לתפילת שחרית משום לא תאכלו על הדם) והוי חידוש אף דשכיח שכרות וגם כיון דכולא לילה זמניה אתי לאמשוכי, דהא מהנך טעמי חמיר מתפלת מנחה לענין משיתיר חגורו דצריך להפסיק לתפלת ערבית למ"ד חובה, לזה קמ"ל בסיפא דגם לתפלת ערבית אין מפסיקין אי משום דתפלת ערבית רשות אי משום דבהתחיל ממש גם בזה אין מפסיקין ורק משיתיר חגורה לא מהני כמ"ש הר"ן, וא"כ לא היינו יודעים זה מרישא דמיירי בתפלת מנחה, וצ"ע.

בהר"ן ד"ה ומיהו ואע"ג דאסיקנא וכו' פורס מפה ומקדש התם היינו טעמא משום דקידוש במקום סעודה ומקמי סעודה אתקין אבל בשאר מילי דאורייתא כי אתחיל מקמי זמן חיובא טובא אין מפסיקין, ק' לי דמה הקשו תוס' והר"ן, הא יש לחלק דדוקא בק"ש ולולב דהאכילה אינו איסור בעצמותו, אלא מטעם שלא ישכח מלעשות המצוה וטעימה בעלמא מותר ע' מג"א סי' רל"ה ס"ד וסי' תרנ"א סעי' ד' מש"ה התחילו בהיתר אין מפסיקי' משא"כ בקידוש דאפי' טעימה אסור והאכילה בעצמותו האיסור, וכמ"ש המג"א סי' רע"א סק"ט וסק"י בזה לא מהני התחילו בהיתר, וצ"ע.

שם חברים שהיו עוסקין בתורה מפסיקין לק"ש. עי' מ"ק ט ע"ב תוד"ה כאן במצוה וכו' וצ"ע, ועמד בזה הראנ"ח בתשובותיו.

שם במתני' ולא הלבלר בקולמוסו. אפילו הקולמוס שהוא גדול מן המחט ולא שייך ביה שכחה כולי האי. ומש"ה לא ערבי' עם המחט דעביד להשכח יותר. (הרמ"ז).

שם שמא ישכח ויצא, עיין לעיל ג' ע"א תוס' ד"ה עקירת גופו.

שם מתני' ולא יפלה את כליו. ק"ל אמאי דייק למנקט את כליו דהיינו בגדיו כמ"ש הרע"ב, והא בודאי גם ראשו אסור דשמא יטה, ובברייתא קתני סתם אין פולין ואין קורים, וכ"כ הרמב"ם אין פולין לאור הנר ולא הזכיר כליו. ובמתני' אפשר לומר דנקט כליו לדיוקא דאפילו כליו דוקא לאור הנר אסור אבל ביום שרי, דאף דמפלה גם מפרעושים דמצויים בבגדים דההורגו חייב, מ"מ לא חיישינן לשמא יהרוג, (ומ"מ לפי האיבעי דהגמרא אם לא יפלה היינו אפילו ביום ור"א היא דאמר ההורג כנה חייב וקשה אמאי נקט כליו הא אדרבה ראש הוי רבותא יותר דליכא פרעוש אפ"ה אסור דההורג כנה חייב), אבל בש"ע רס"י ער"ה דנקט סתם אין פולין והרמ"א ביאר הפירוש לבער את הכנים מהבגדים כו', לא ידעתי אמאי דייק מהבגדים הא בפשוטו גם ראשו אסור. ובלבוש השמיט הגהה זו ועיין. ואולי י"ל דמפלה ראשו א"א על ידי עצמו, ואחר המפלה לראשו י"ל דמותר כיון דאם יבוא להטות ירגיש זה שמניחו לפלות ראשו והוי כעסוקים

ב' בענין [אחד]. ואולם אינו מספיק לדעת הב"ח הובא במג"א סימן ער"ה דהא דשריא בב' קורים לאור הנר זהו רק משום מצוה אבל לא בדבר הרשות ע"ש.
שם מתני' ולא יקרא לאור הנר. הא דברישא גבי לא יצא החייט נקט הטעם משום דשמא ישכח וכן בסיפא לא יאכל הזב נקט הטעם מפני הרגל עבירה, והכא לא נקט הטעם דשמא יטה, היינו דבעי לומר דאפילו היכא דל"ש כ"כ שמא יטה כגון דגבוה ב' קומות מ"מ אסור משום לא פלוג. כ"כ הפנ"י בסוגיא דרבה דאמר אפילו ב' קומות למד זה מדלא נקט מתני' טעמא דשמא יטה. ועדיין יש לעיין קצת דמה מיבעי בש"ס אם לא יפלה היינו ביום ומשום שמא יהרוג דתקשה אמאי לא קתני הטעם דאסור לפלות דמשום שמא יהרוג דבזה ל"ש תירוצא הנ"ל, וי"ל.
תוס' ד"ה כגון ר"ש וחבריו. מצלי היינו קריאת שמע. עיין ברכות טו ע"א תוס' ד"ה אמאן.
תוד"ה שמא ישכח ויצא כו' אליבא דרבא וכו'. מבואר מדבריהם דלאביי דגזר גזירה לגזירה היה ניחא דמתעסק הוא עכ"פ דרבנן, ובפשוטו תמוה איך שייך דיאסרו חז"ל מתעסק הא לא ידע שעושה כן ולאיזה ענין יאסרו חכמים לעשות כן, הא כיון דלא ידע כלל שעושה מלאכה זו דחשב שהוא תלוש לא ידע כלל שיש עליו איסור דרבנן. ולפי הנ"ל [בשו"ת סי' ח'] דמתעסק הוי בכל מילי עבירה אלא דמקרי שגגת עבירה, ובכה"ג גזה"כ לפטרו מחטאת אבל עבירה יש כאן אלא דמ"מ בשבת כיון דלא ידע מהמחט לא מקרי מלאכת שבת, [ומה"ט נקטו בדבריהם מלאכת שבת ולא נקטו מתעסק, דמצד מתעסק היה מלאכה דאורייתא, רק מטעם מלאכת מחשבת הוא דרבנן] ובזה שפיר כתבו דלאביי היה ניחא דאסור מדרבנן, היינו דרבנן אמרו אף בלא מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן לענין מלאכה שא"צ לגופה וכדומה, ואם כן גם זו דלא ידע מהמחט מצד מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן, וממילא אף דהוא מתעסק הוי שגגת מלאכה דרבנן, ודוק.
ונפקא מינה עוד לדינא במה דקיי"ל דמצווה על שביתת עבדו, דאם רואה עבדו שרוצה לקצור תבואה ממחובר והעבד אמר שרוצה לקצור זה התלוש והרב ידע שהוא מחובר דאם מתעסק לא הוי מלאכה כלל לא שייך בזה שביתת עבדו דהא העבד אינו עושה מלאכה כיון דחושב שהוא תלוש ואין רבו עובר משום שביתת עבדו, אבל אם מתעסק הוי שגגת עבירה כיון דהרב ידע שהוא מחובר יש בו משום שביתת עבדו דהא מלאכת מחשבת מקרי כיון דנעשה מחשבתו של עבד לקוצרו אלא דפטור משום מתעסק כמ"ש התוס' שבת (דף עב) שהבאנו בתחלת דברינו וכיון דמתעסק הוי שגגת עבירה יש בזה משום שביתת עבדו.

דף יא:
רבא אמר היא גופה גזירה וכו' [אם גם מוציא הכלי מכרמלית לרה"י מדרבנן בעלמא הוא ואנן נגזור שלא יעמוד ברה"י ויושיט ראשו לכרמלית לשתות משום שמא יוציא הכלי, גזירה לגזירה הוא]. תימא הא גם ברה"ר ליכא דאורייתא דהא בתחילה כשנטל בפנים הכלי לשתות אין דעתו להוציאו, וא"כ לא היה עקירה ע"ד להוציאו ואח"כ כשרוצה למשוך הכלי לחוץ וכבר הוא בידו ליכא עקירה, כיון דידו לא נייח, כמו נתן בעה"ב לתוך ידו של עני והוציא העני ידו לחוץ.
שם וכן בגת לענין מעשר, עיין ברש"י ותוס' ערובי' דהיינו אליבא דר"מ, ומהרש"א כ' דהו"ה לרבנן בצונן, עכ"פ נשמע דמפרשי כפשוטו דוכן בגת היינו לענין מעשר דג"כ בעי' שיהי' ראשו ורובו שם דבלא"ה חיישי' שמא ימשך הכלי אחריו, וק"ל דהא שם גם כן הוי גזירה לגזירה דאף אם ימשך הכלי אחריו וישתה חוץ לגת והוי קבע הא מ"מ מדאוריתא גם קבע שרי בלא נגמרה מלאכתו למעשר וצ"ע. והרמב"ם השמיט זה בפ"ה מהל' מעשר שני, ונראה דס"ל כמ"ש הרשב"א בשם ר"ח בפירוש הסוגיא ע"ש היטב וא"כ קיימי' דשם באמת לא בעי' ראשו ורובו בגת דבדרבנן ל"ג.
שם כלי אצולי טינוף וכו', עי' לקמן סד ע"ב תד"ה ובמוך.
תוד"ה אמר אביי וכו' דוקא בהוצאה וכו'. עי' עירובין צח ע"א תד"ה אלא אמר אביי.
ד"ה אלא לאו וכו' דאין כרמלית בכלים. כמו שפירש"י לעיל ח' ע"א ד"ה פחות.

דף יב.
אלא לסיפא. תמוה לי בממנ"פ אם הך דעריבה שהניח' היינו שיודח הטינוף ממנה וג"ז קרי לה אצולי טינוף א"כ ממילא בלא"ה דומה לרישא דתודח הקערה, ואם מיירי שהניח עריב' שירדו הגשמים בתוכה ולא יתלכלך החצר וכמ"ש הר"ש הא בכה"ג אמאי מכשיר הא לא ניחא לי' במים כלל ומ"ש דע"מ שלא ילקה הכותל דאינו מכשיר, וה' יזכיני ויאיר עיני.
שם מי אלימא ממתניתין וכו'. לקמן דף פ"ג ע"א עירובין דף פ"ט ע"ב.
שם ואין מבקרין חולין וב"ה מתירין. עי' לקמן ק"נ ע"א תוס' ד"ה ואמר ר"א.
רש"י ד"ה וב"ה מתירין דקסברי חפציך וכו'. לקמן דף ק"נ ע"א.

דף יב:
שאין מלאכי השרת כו'. עי' בתמים דעים להראב"ד סימן קפ"ד.
שם ולא ע"ג כסא. גירסת הרי"ף והרא"ש ולא ע"ג שרפרף ולא ע"ג מקום גבוה.

שם מראשותיו של חולה שנאמר וכו'. עי' ברש"י בחומש פרשה ויחי בפסוק וישתחו ישראל על ראש המטה.
שם אפילו גבוה ב' קומות. עי' ברא"ש פ"י דעירובין סימן ג'.
שם אביא חטאת שמינה וכו'. עי' יבמות דף ו' ע"ב תוס' ד"ה או אינו.
תוס' ד"ה שבנא וכו' ר"ת ל"ג כו'. עיין כתובות דף קי"ד ע"ב תוס' ד"ה ב' דייני וכו', ומגילה דף י' ע"ב תוס' ד"ה רבה בר עופרן.
שם ד"ה שאין אפילו מחשבה. ועי' בס' משכיל לדוד להרב מהר"ם פאדווה על פירש"י בתורה פ' וירא ד"ה וירא בשם משנת חכמים למהר"ם חאגיז ז"ל.

דף יג.

נדה מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו, [ת"ש ואת אשת רעהו לא טימא, ואל אשה נדה לא קרב, מקיש אשה נדה לאשת רעהו] מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור אף אשתו נדה וכו'. וכתבו בתוס' תימא דיחוד דאסור מה"ת לא ילפינן מא"א ושרי בנדה, והוא בבגדו וכו' דלא הוי אפילו בא"א אלא מדרבנן אסור בנדה מהיקשא, ותירץ הר"ן דבאמת גם בנדה כל שלא בעל דומי' דאשת רעהו אסור ביחוד. ולא ידעתי מה הועיל בזה, דמ"מ יקשה דגם בהוא בבגדו נימא דההיקש רק כ"ז דלא בעל דומי' דאשת רעהו דיצרו תקפו, וכיון דילפינן כל נדה נילף גם לענין איסור יחוד כל נדה, גם אטו באשת רעהו מותר ביחוד בבעל כגון שגירש אשתו ונשאת לאחר.

דף יג:

תוס' ד"ה והשותה כו' ואי תני משקין ה"א דווקא משקין דחמירי. תימא דהא קושית תוס' לא הוי דהאוכל אוכל ראשון הוא מיותר דנלמוד ממשקין, דזה אינו מתורץ בתירוצם, דהא נהי דממשקין לא גמירי, הא מ"מ נלמוד מאוכל אוכל שני, והא דקתני לה דהו"א דטמוויי נמי מטמא לה, אלא ע"כ דקושיית תוס' דאוכל אוכל שני הוא מיותר דנלמד ממשקין, והא גם זה לק"מ, דהא מה דאוכל שני שני משום דמצינו כיוצא בזה ע"י משקין, היינו דבלא"ה היה כחוכא וטלולא שיהיה שני עושה שני וכמ"ש הרע"ב והתי"ט (פ"ב דטהרות מ"ב) והא דשני עושה שני ע"י משקים היינו כיון דבדעתם היה לגזור דכל הפוסל תרומה מטמא משקה להיות תחילה וכמ"ש תוס', וכיון שכן פשיטא דהוצרך למינקט אוכל שני שני, דהו"א דהוי כחוכא וטלולא דשני יעשה שני, ומשותה משקין טמאים דסתמא קתני אף משקין שני אין ראיה, דכיון דבדעתם לגזור דמשקין הוי תחילה א"כ הוי תמיד שותה ממשקין ראשון, מש"ה ראוי לומר דהשותה נעשה שני, מש"ה צריך למתני דאוכל אוכל שני הוי שני משום דמצינו כן על ידי משקים.

ומה דהקש' המהרש"א על תוס' דלתרצו דסד"א כיון דמשקין שכיח טמויי נמי מטמאי, לענ"ד לק"מ, כיון דסגי במה דפסול לסלק בזה החשש דדלמא שקיל אוכלין דתרומה לפומיה מהיכי תיתי לומר להחמיר לטמא דמה בכך דמשקין שכיח, הא מ"מ לסלק החששא מספיק לעשותו פסול, ושאני בהא דכתבו תוס' דסד"א דאוכל אוכל ראשון דטמויי נמי מטמא, היינו לאו משום דאוכל ראשון טומאתו חמורה יותר אלא דס"ד כיון דעשו מן שני שני ראוי להשוות מדותם, ממילא מה"ת לומר דמשקין דשכיחי טמויי יטמא, ונכון בעזה"י.

וקשה לי דהא קושית תוס' לא הוי דהאוכל אוכל ראשון הוא מיותר דנלמוד ממשקים דזהו אינו מתורץ בתירוצם דהא נהי דממשקים לא גמירי הא מ"מ נלמוד מאוכל אוכל שני והא דקתני לה דה"א דטמויי נמי מטמא אע"כ דקושית תוס' דאוכל אוכל שני הוא מיותר דנלמוד ממשקים הא גם זה לק"מ דהא מה דאוכל שני שני היינו דמצינו כיוצא בזה על ידי משקים והיינו משום דבלא"ה היה כחוכא וטלולא שיהיה שני עושה שני וכמ"ש הרע"ב והתוי"ט פ"ב דטהרות מ"ב. והא דשני עושה שני ע"י משקים היינו כיון דבדעתם היה לגזור דכל הפוסל תרומה מטמא משקה להיות תחלה וכמ"ש התוס'. וכיון שכן פשיטא דהוצרך למנקט אוכל שני שני דה"א דהויא כחוכא וטלולא דשני יעשה שני. ומשותה משקים טמאים דסתמא קתני אף משקים שני אין ראיה דכיון דבדעתם לגזור דמשקים הוי תחלה א"כ הוי תמיד שותה משקים ראשון, מש"ה ראוי לומר דהשותה נעשה שני מש"ה צריך למתני' דאוכל אוכל שני הוי שני משום דמצינו כן ע"י משקים. וצע"ג. והא דהוצרך למתני' דהאוכל ראשון אף דהשותה משקים סתמא קתני אפילו הן משקים ראשון דאורייתא ואפ"ה לא מטמא. צ"ל דהא סד"א דשאני התם דל"ש כ"כ שיאכל עם שתייתו אבל זה שכיח יותר דשותה עם אכילתו. ועיין במהרש"א.

תוד"ה וטהור ונראה לר"י וכו', אבל ברמב"ם מבואר דבין טהור בין טבו"י בין בא ראשו ורובו בין נפל טמא.

דף יד.

רש"י ד"ה ופסיל להו והתורה הזהירה על התרומה לשמרה בטהרה דכתיב את משמרת תרומתי לפיכך גזרו שלא יהא רגיל אצל תרומה. וכתב המהרש"א דלא הוצרך לזה ועדיפא מיניה הוה ליה למנקט דקאכיל תרומה טמאה שהיא במיתה. ולענ"ד י"ל דרש"י בא לתרץ דלא יקשה מה הועילו חז"ל בזה דאמרו שהוא טמא דאם ישכח דהאוכלים טמאים בפיו ושדי משקים דתרומה ופוסל להו. לזה מפרש דכיון דהוא מוזהר ועומד שלא לטמא תרומה כשגזרו עליו שהוא טמא יהיה בדיל ולא יהא רגיל להיות אצל

תרומה אבל אם הוא טהור מתוך שהוא רגיל אצל תרומה חיישינן שישכח ויתן לתוך פיו. ומה דנקט מהרש"א דשותה תרומה טמאה במיתה. באמת כ"כ רש"י בבכורות דף י"ב ע"ב ד"ה חלה טמאה וכן נקטו תוס' ע"ז דף ס"ו ע"ב ד"ה אביי אמר. אבל מאד תמהני הא אוכל תרומה טמאה אינה במיתה אלא בעשה אלא דבאוכל בטומאת הגוף במיתה כדאיתא ביבמות דף ע"ג וצ"ע.

תוס' ד"ה תנא אף הידים כו' וי"ל היינו דוקא לקדש כו'. עיין פסחים דף י"ט ע"א תוס' ד"ה שאין טומאת ידים.

תוד"ה האוחז ס"ת וכו' שמטמאין את הידים. עי' מגילה ז ע"א ברש"י ד"ה אינה מטמאה, ועי' תוס' סוטה יז ע"א ד"ה לא על הלוח בסוה"ד. (ועמש"כ בזה בשו"ת ח"א סי' נ"ח).

דף יד:

שמאי והלל גזרו. קשה דלמא שלמה גזר לסתם ידים לקודש, ושמאי והלל גזרו אף לידים הבאים מחמת ספר לקודש [וכמ"ש המהרש"א בתוס' ד"ה האוחז] ותלמידי שמאי והלל גזרו על שניהם לתרומה.

ובתוס' כתבו דלא הו"מ לשנויי דשמאי והלל גזרו בידים הבאים מחמת ספר ולא בסתם ידים, (וזהו רק לפי הצד שצדדו לעיל ד"ה תנא אף דע"כ מקודם גזרו כן על ידים מחמת ספר, דאל"כ טפי להו טפי, דלאידך צד דמלשון אף משמע דבו ביום גזרו אף לידים מחמת ספר לא הקשו כלום) דגזרו טומאה על הידים סתמא קתני דמשמע כל סתם ידים אבל זהו אינו מספיק על קושיתינו כיון דסתם ידים לקודש כבר גזר שלמה במה שהוסיפו שמאי והלל לגזור אף בידים מחמת ספר ממילא כל ידים פסולים לקודש, ושפיר נקטו סתם על ידים, כיון דבאמת הכל פסולים.

שם דאמר רב הונא בג' מקומות נחלקו וכו'. עיין חגיגה דף טז ע"א תוס' ד"ה יוסי בן יועזר. שם ונטילת ידים וכו'. רש"א מוחק ונטילת.

תוס' ד"ה ואילו וכו' ובשאר י"ח דברים נחלקו ולמחר הושוו וכו'. וכדאיתא כה"ג חולין דנ"ה ע"ב לא נחלקו לא עמד ר"מ במחלוקת.

דף טו:

ואכתי באושא גזור על ספק עפר הבא מארץ העמים. ברש"י לא ציין עפ"ר הב"א, אבל במשניות שלפנינו הגירסא הבא, והרע"ב פירש דמספקינן שמא הוא רקב המת, היינו דעפר הבא משמע שלקחו עפר מארץ העמים דבזה ליכא חשש רק שמא העפר הוא רקב המת. לפ"ז קשה לי דמאי פרכינן דלמא מעיקרא גזור רק על קרקע ארץ העמים ועל

אוירה דשמא זה מקום קבר ממש אבל בנטלו העפר למקום אחר דליכא האי חשש לא גזרו, ובאושא הוסיפו דמ"מ טמא מחשש שהוא רקב המת, וצ"ע.
ובגליון המשניות כתבתי לתמוה עוד על הרע"ב, דהא קתני על ודאי מגען, והא רקב אינו מטמא במגע רק במשא כמ"ש הרע"ב פ"ב מ"ב דכלים ובהרע"ב דמתני' דאהלות.
שם ועל ספק בגדי ע"ה. עי' נדה דף לד ע"א תוד"ה וזובו.
שם הב"ע כגון שניקבו כו', לפי שינויא קמא לק' דהא דזכוכית מטמא מגבו כיון דאילו נשברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמו, י"ל דבנטמא מגבו כיון דטמא רק מדין מתכות יש להם טהרה במקוה ובהכי מיירי מתני' דמקואות לענין חציצה.
שם דתני' כלי זכוכית. עיין פרק בתרא דכלים מ"ג.
תוס' ד"ה ואאוירא וכו' וי"ל דהתם מיירי כגון שהביא עפר. עי' סנהדרין די"ב ע"א תוס' ד"ה חוששין.
תד"ה ועל בגדי ע"ה, ועל ספק רוקין נמי דחיישינן שמא של ע"ה הן. רצונם שמא מיירי ברוק שידוע שמע"ה הן, וקרי ליה ספק רוקין משום דרוקין דע"ה דעשאום חז"ל כזבים בגדר ספק הן וכ"פ מוהר"ש איידלש ז"ל. וקשה לי בתוס' נדה (דף לד ע"א ד"ה וזובו טמא), שהקשו ואמאי לא שרפינן, הא שורפין על ספק רוקין של ע"ה דמנ"ל לעשות קושי' מזה והיכן מצינו כן, ודלמא באמת ספק הרוקין היינו דשמא של זב, אבל ברוק ע"ה י"ל דאין שורפין, ומבגדי ע"ה אין ראיה דדלמא הטעם דשמא ישבה עליהן אשתו נדה, דהא מה"ט לא הביאו ראי' מבגדי ע"ה.

דף טז.

דכי נשתברו יש להם תקנה. עיין סנהדרין דף צ"א ע"א ברש"י ד"ה יש להם תקנה.
שם עבדו בהו רבנן היכירא. לקמן דף מ"ח ע"ב נדה דף ל' ע"א.
מ"ש כבודו שהקשה לו חכם אחד במ"ש הר"ש סוף כלים דלא גזרו מדרס בכלי זכוכית אף דיש לו טהרה במקוה, א"כ איך אמרינן בסוגיא דשבת עבדו בה רבנן היכרא דלא לשרוף עלה תרומה וקדשים הא בלא"ה הוי היכר במה דאינו מטמא מדרס, וכבוד חתני הגאון נ"י השיב לו דדברי הר"ש הם רק לפי שינויא דרב אשי דנראה תוכו כברו וטמאוהו רק מדין כלי חרס, בזה אין לו מדרס, ומה דהקשה הר"ש דהא יש לו טהרה במקוה היינו דס"ל דגם לר"א יש לו טהרה במקוה דאין לך דבר שטמא מגבו ולא יהי' לו טהרה במקוה עי' בהשגת הראב"ד, וגם למד הר"ש כן כיון דלשינויא קמא דכיון דנשבר יש לו תקנה וכו' ממילא כיון דדימו למתכות יש לו טהרה במקוה, ה"נ ג"כ לר"א דלא לפלגו בדינא

לענין טהרה במקוה, וא"כ י"ל דכל דברי הר"ש רק לשנויא דר"א, אבל לל"ק באמת טמא מדרס, ולל"ק הגירסא בתוספתא טמא מדרס עכ"ד הקדושים.
לענ"ד דחוק מאד, חדא כיון דעדיין פליגי לדינא לענין טומאת מדרס דילמא פליגי ג"כ בטהרה במקוה, דהא בהא תליא, גם לומר לכולהו יש להו טהרה במקוה, נהיה מוכרחים לומר דמה דאמרינן בתחילת הסוגיא דההיא דאלו חוצצים בכלים וכו' דמיירי דוקא בניקב והטיף לתוכו אבר, דנדמה זה למסקנא, גם כיון דבפשוטו לר"א דדימו חז"ל לחרס הדין דאין לו טהרה במקוה אלא דבאנו לדון מכח ל"ק ובדרך דלא יפלגו לדינא, יותר ראוי לומר בהיפוך דגם לל"ק אין לו טהרה במקוה, דמה בכך כיון דנשברו יש להן תקנה, היינו דדימו אותם גם כן למתכת לחומרא לטמא מגבו, אבל מכל מקום כיון דתחילת ברייתן מחול יש להן חומרא דכלי חרס דאין להם טהרה במקוה [זולת דנימא דהר"ש גורס אלא כיון דכי נשברו].
ומשו"ה היה נ"ל בפשוטו דדברי הר"ש דוקא לשנויא קמא, דלשנויא דר"א בודאי אין לו טהרה במקוה דדמי לכלי חרס, אלא דס"ל להר"ש דלל"ק נהי דיש להן ג"כ חומרא דכלי חרס, מ"מ היכי דנטמא מגבו דהטומאה רק דנתנו להן חומרא דמתכת כיון דאם נשברו וכו' בזה יש להן טהרה במקוה דאין לתפוס ב' חומרי בנושא אחד [ובאמת להך שינויא מתני' דאלו חוצצים אפשר לאוקמי בנטמא מגבו] ולזה הקשה הר"ש כיון דנטמא מגבו יש להן טהרה במקוה לטמא טומאת מדרס.
ובעיקר קו' החכם הנ"ל נ"ל דאין ההיכר לפרסם שהוא טמא רק מדרבנן דזהו אינו מספיק דהא גם בטומאה דרבנן מצינו דשורפים, וכמ"ש תוס' דבנטמא מתוכו באמת שורפים, אלא דההיכר הוא דלא עשו דבריהם כעין דאורייתא דא"כ היה לטמא גם פשוטיהן, וכיון דפשוטיהן טהור, ויראו דלא עשו דבריהם כשל תורה ממש ידעו דלא שרפינן עליהם תרומה וקדשים. והנה במ"ש הר"ש דבמדרס כיון דטומאה דרבנן לא גזרו במדרס, הא דפרכינן בסוגיא בפשיטות פשוטיהן לטמא, ול"א דבדרבנן לא גזרי, צ"ל דדוקא מדרס דהוא ענין טומאה אחרת לא גזרו ואמרו דלטמאו רק בשרץ ומת, אבל בטומאה דשרץ ומת עצמו לא שייך לחלק בתמונת הכלי אם הוא בית קיבול או לא, וכיון שכן יש לומר דמשום דטהור במדרס לא הוי היכר מספיק, דמ"מ יאמרו דבטומאות שרץ ומת דגזרו ביה טומאה עשו דבריהם כשל תורה, דכל דתיקון כעין דאורייתא תיקון ושורפים עלייהו תרומה וקדשים אלא דמעיקרא לא תקנו דבריהם בטומאת מדרס אבל במה דתקנו בשרץ ומת תקנו כעין דאורייתא, לזה הוצרכו להיכר ולומר דפשוטיהן טהורים, דמכח זה

דחילקו בהנך טומאות מוכח דבהנך עצמן לא עשו דבריהן כשל תורה, ובזה ידעו דאין שורפין ונכון.
ובההיא ענינא תמוהים לי דברי הר"ש (פ"ב מ"ב) דמסכ' כלים במ"ש והא דאמרי' ספ"ק דשבת וכו' ולא אמרינן כיון דנקבו טהרו, ותמוה לי, הא כיון דאזיל בתר מעמיד, הו"ל כלי מתכת ולית ביה כללא כיון שטיהר שעה אחת וכו', ואדרבא בזה היה מרווח יותר דמוכח מדר"מ דאזיל בתר מעמיד, דאי מדין סתימה ומדין כלי חרס, הא כיון שטיהר שעה אחת וכו', וכן רצו תוס' לומר, אלא דדחו דהא ר"מ לשיטתיה דלא ס"ל כיון דטיהר, אבל עכ"פ מאי קשיא להר"ש, דהא כיון דאזיל בתר מעמיד, הו"ל דין כלי מתכת וצ"ע.

דף טז:
איכא בינייהו דרצפינהו מרצף, עיין במתניתין דכלים פי"א מ"ג ובתוי"ט שם ד"ה ריב"נ. רש"י ד"ה למ"ד ל"י היכא. עיין ברכות דף כ"ה ע"ב ברש"י ד"ה מאן שמעת ליה כו' וש"נ. רש"י ד"ה גללים שיש. עיין רש"י לקמן דף נ"ח ע"א ד"ה כלי גללים. ועיין שו"ת תשב"ץ ח"א סימן קכ"א.
תוד"ה הניחא, ולא ירצה להמתין. נלפענ"ד דכוונתם דלמסקנא דהטעם שמא לא יקבנו בכדי טהרתו או שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה, לכ"ע הטעם הכי הוא, דדחיקא הוא להם לומר דלרשב"ג קימי' בטעם הראשון דמשום גדר מי חטאת כדפי' הר"ש והרע"ב [בכלים], ולזה פירשו הטעם דטעמא דרשב"ג דשאר טומאות שאין דרכו לשברם כלל רק בט"מ דקשה עלי' להמתין ג' וז' ות"ק ס"ל דגם בשאר טומאות חיישינן לזה, אלא דמ"מ רק במתכת דבשאר כלים אין דרכם לשבר וכמ"ש הר"ש. (א"ה ועי' עוד תור"ע כלים פי"א).
תד"ה אף בנות כותים [נדות מעריסתן בו ביום גזרו כדי שלא יטמעו בהן, והא דמוקי מתני' דבנות כותים כר"מ דחייש למיעוטא וחיישינן דלמא חזאי נדות דקטנה בת יומא מטמאה בנדה, היינו משום דסיפא מוכחא דלא הוי משום טמוע, דמסיים ואין שורפין עליהן את התרומה מפני שטומאתן ספק משמע דקאי אף אקטנות]. קשה לי הא בלאו הך סיום מוכח כן מרישא דקתני שהן יושבות על כל דם, הא בלאו הכי טמאות מגזירות טמוע, ובאמת לפי מה דנקטו הוכחתם בהקדמה דמשמע דקאי אף אקטנות ניחא דלא הו"מ להוכיח מרישא די"ל דנקט שהן יושבות על כל דם משום גדולות, לזה הקשו רק ממה דקתני ואין שורפין, דבקטנות אמאי אין שורפין. אבל באמת תמוה לי דגם זה מיותר דלמאי צריכי להקדמה זו דמיירי אף בקטנות, הא פשיטא דכשגזרו משום טמוע ממילא

בגדולות כן דאטו בגדולות לא שייך טמוע, ובמסכת נדה באמת לא נקטו הקדמה זו, והוכיחו באמת מהרישא ודבריהם כאן צריכין לימוד.
תמוה לי למאי צריך לזה הא אף בגדולות יקשה דיהי' שורפי' דטעמא דטמוע שייך גם בגדול', וממילא הוי הוכחה גם מדקתני בסיפא דמטמאי' משכב תחתון והם יושבי' על כל דם ודם דל"ל טעם זה הא בלא"ה הם נדות מגזירת חכמי', ובנדה כ' תוס' באמת סתם הוכחה זו והיינו דבשלמא אם כר"מ ומטעם שמא ראתה זהו שייך רק בקטנות דלא מפרשי דלא דרשי ואשה וסיפא מיירי בגדולות, אבל לענין טימוע גם בגדולו' שייך כן, ותוס' דהכא לא נקטו ההוכחה מזה דלפי"מ דדייקי רק מקטנות, מרישא ליכא הוכחה די"ל דצריך לטעמא דהן יושבות [על] כל דם ודם היינו משום גדולות, לזה הקשו על הדין דאין שורפין דמיירי אף בקטנות, אבל היא גופא קשיא דטעמ' דטימוע שייך ג"כ בגדולות, וצ"ע.
תוס' ד"ה אקפח וכו' שלא תצאו מזה. ועיין חגיגה דף טז ע"ב תוס' ד"ה אראה בנחמה ובכתובות דף ס"ז ע"א.

דף יז.

גוזרני טומאה אף על המסיקה. עיין חגיגה דף כ"ה ע"א תוס' ד"ה יתננה.
שם הניחא למ"ד כלי טמא חושב. עיין טורי אבן חגיגה דף י"ט ע"א ד"ה ידיו טהורות.
רש"י ד"ה הניחא ל"י היכא. עיין ברכות דף כ"ה ע"ב ברש"י ד"ה מאן שמעת ליה כו' וש"נ.
תוס' ד"ה אמר ר"ע וכו' אפילו היכא דלא שייך טומאה בחיבורין עי' בב"מ דף ק"ה ע"ב תוס' ד"ה על אדם. (הגה ועי' תור"ע אהלות פי"ח אות כ"ג).
תוס' ד"ה גוזרני טומאה וכו' לא שייך בזיתים דמוהל וכו'. עיין רפ"ט דטהרות ברע"ב ובתוי"ט שם.

דף יז:

ועל יינן וכו' (עי' בגל' הט"ז יו"ד סי' קכ"ג סק"ג).
שם מתני' ב"ש אומרים אין שורין דיו. דהוי מלאכה משום לישה דנתינת מים זהו גיבולו, ואי עביד הכי בשבת חייב, וההיא דפרק בתרא דנותנים מים למורסן היינו כיון דבר גיבול אינו חייב עד שיגבל אבל דיו לאו בר גיבול הוא ונתינת מים זה הוא גיבולו וזהו לשיטת תוס' והראב"ד והר"ן, אבל דעת הרמב"ם פ"ח מה"ש הלכה ט"ז דבמידי דלאו בר גיבול אין בו חיוב לישה אפילו במגבלו, והכא החיוב משום צובע המים כמ"ש פ"ט הל' י"ד וכמ"ש הה"מ שם.

רש"י ד"ה שמטמא בזיבה ואפילו אינו זב. עיין מהרש"א לקמן דף כ"א ע"ב בתוד"ה שהיה מונח.

מתני' אונין של פשתן. פרש"י ונותנין אותו בקדירה לתנור ומתלבן. ולפי מה דאמרינן בסוגיא הא דלא חיישינן לשמא יחתה דכיון דקשה להו זיקא לא מגלי, מוכח דלא הוי בקדירה כמ"ש המג"א סימן רנ"ד לענין בשר דגדיא דאם הוא נתון בקדירה ל"ש קשה להו זיקא. ואף דלכאורה מוכח דאיירי בנותן האונין בקדירה דהרי בסוגיין במה דאמרינן מאן תנא להא דת"ר וכו' אפילו תימא ב"ה גזירה שמא יחתה, וכתבו תוס' וא"ת מעיקרא דלא ידע האי טעמא תקשי ליה מתני' דבשר ובצל, וי"ל דהתם ידע שפיר דהוי טעמא משום שמא יחתה כיון שאין דבר מפסיק בינו לגחלים עכ"ל. ולכאורה קשה דמאי הקשו הא י"ל דהמקשן סבר משום שמא יחתה לא היה ראוי לאסור בדיעבד לאכלו וכדס"ל לרבה ור"י לקמן דף ל"ח מבשל הוא דקא עביד מעשה אבל האי דלא קא עביד מעשה במזיד נמי יאכל ועיין בתוס' שם דהו"מ למפרך מברייתא דהכא דאפילו למ"ש אסורים בכ"ש, וא"כ ממילא י"ל דהמקשן היה ס"ל כן לקושטא דמלתא דמשום שמא יחתה אינו אסור בדיעבד ועכ"פ אינו ראוי כ"כ לאסור למ"ש בכ"ש, מש"ה מוקי כב"ש משום שביתת כלים ועבר אדאורייתא. והוינא מרויחים בזה קושית הרשב"א דהא גם לב"ש לא אתסר כמו דאמרינן בגיגית נר וקדירה דאפקורי מפקר להו והיינו דלב ב"ד מתנה עליהם דיהיה הפקר ע"ש, ולפי הנ"ל ניחא דדוקא נר וקדירה דעביד ברשות ובהיתר בזה אמרינן דלב ב"ד מתנה, אבל בקדירה עסיסות דאסור להניחו משום שמא יחתה וכיון דעבר ע"ד חכמים ל"א בזה לב ב"ד מתנה וממילא עבר אדאורייתא משו"ה דיעבד אסור. אמנם באמת יפה הקשו תוספות דאם איתא דהמקשן ידע לטעמא דשמא יחתה אלא דהיה ס"ל שלא לאסרו בדיעבד, א"כ לבתר דמשני שמא יחתה דפרכי' א"ה מוגמר וגפרית נמי לגזור וכן אונין של פשתן לגזור, הא בל"ז היה קשה דאמאי מותר לכתחילה ניחוש ליחתה כמו דאין צולין בשר ובצל, מש"ה הוצרכו לתירוצא דהיכא דקדירה מפסיק בינו לגחלים היה ס"ד שלא לגזור. ולפ"ז יהיה מוכח דאונין של פשתן מיירי בקדירה ממה דהיה ניחא ליה מעיקרא דל"ח בזה שמא יחתה. ואפ"ה משני כיון דקשה לה זיקא הרי דאפילו בקדירה אמרינן קשה להו זיקא. אמנם נראה דלק"מ דהכי אמרינן דבל"ז לא היה קשה להמקשן מאונין של פשתן דלגזור שמא יחתה דהיה אפשר למוקמי בקדירה מפסיק, אבל השתא דקאמרת דאפילו בקדירה אמרינן שמא יחתה יקשה. ומשני התרצן משום דקשה להו זיקא והיינו דאדרבה דמיירי דוקא בלא קדירה ומשום דקשה להו זיקא.

ועדיין קשה לי בדברי תוס' בתירוצם הנ"ל דמ"מ קשה הא במתני' דריש כירה אסור לשהות בקדירה משום שמא יחתה. ואף אם נימא דהמקשן היה סבר דלהחזיר מיירי אבל לשהות משהין, הא מה דצדדו הש"ס ר"פ כירה לפרש כן היינו משום דתיתי כחנניא דאמר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו ע"ג כירה, וא"כ בממנ"פ אם ידע מברייתא דחנניא הרי דבפחות מכמאב"ד אסור אפילו לשהות ע"ג כירה דהיינו בקדירה, ואם לא ידע מברייתא זו ממילא מתני' כפשטא דלשהות תנן. וצע"ג.

שם ולא את הצמר ליורה וב"ה מתירין, קמ"ל דאף דלא קשה להו זיקא מ"מ לא חיישינן לשמא יחתה כיון דשריק וטח בטיט כולי האי לא טריח ומדכר.

תוד"ה אין פורסין כו'. לענ"ד נראה דהתוס' לא הוצרכו לזה אלא למה דס"ל דהא דאמרינן בדף י"ט דהנך דאי עביד בשבת חייב חטאת גזרו בהו ערב שבת עם חשיכה היינו דלאו משום שביתת כלים הוא אלא מטעם גזירה שיעשה כן בשבת כמבואר בדבריהם בדף י"ח ע"א ד"ה ולימא מר, מש"ה הוצרכו לומר בטעמא דאין פורסים מצודה דשמא בשעת פריסתו בשבת ילכוד המצודה, משא"כ למה דנקט התוי"ט דטעמא דב"ש משום שביתת כלים הטעם הוא כל מלאכה שאם היה הוא עושה מה שהכלי עושה היה חייב חטאת מצווה על שביתת הכלי שלא יעשה הכלי מלאכה זו, א"כ בלאו הכי אף אם ליכא חשש דבשעת פריסתו ילכוד מ"מ בשעה שיצוד בשבת באותה שעה כשהכלי לוכד הבא לתוכו עושה הכלי מלאכה גמורה מלאכת צידה מה שאדם חייב חטאת אם עושה כיוצא בו שלוכד וצד דבר, כנלענ"ד ברור. אח"ז מצאתי ת"ל שכ"כ בחי' הרשב"א במקומו.

ומ"מ בעיקר קושית תוס' לא הבנתי דהא מדבריהם בד"ה ולימא מר וכו' מבואר דס"ל דלרב יוסף דטעמא דב"ש בכולהו משום שביתת כלים ולרבה ס"ל דלב"ש שביתת כלים שייך רק בעביד מעשה אבל לא במה דאתי ממילא. וא"כ י"ל דלמא באמת בצידה אין הטעם משום גזירה אלא משום שביתת כלים ומיירי במצודה ממש ולא בלחי וקוקרי. ואדרבה בזה מרווח יותר דלכאורה באמת תמוה כיון דרבה ס"ל לחלק בדין שביתת כלים בין עביד מעשה לאתי ממילא מנ"ל לרבה דרק ב"ש ס"ל ש"כ דאוריי' דלמא גם ב"ה ס"ל כך, והנך דמתירים כגון הני כיון דלא עביד מעשה, גם קשה איך שייך דרבה ס"ל דברייתא דש"כ אתיא כב"ש היכן מצינו דב"ש ס"ל ש"כ דאורייתא הא טעמייהו משום גזירה, ולפי הנ"ל ניחא דבמצודה לא שייך גזירה כקושית תוס' כיון דגם בפירס מצודה בשבת אינו חייב אלא ע"כ דבמצודה דהכלי עביד מעשה אסור משום שביתת כלים ולא מיירי בלחי וקוקרי. וממילא מוכח דב"ה ס"ל דגם בעביד מעשה ליכא איסור ש"כ ומרווח שמעתא ודו"ק. ותוס' בסוף דבריהם דף י"ח ע"א ד"ה ולימא מר סיימו ומתני'

דבמצודה בלחי וקוקרי. ולא זכיתי להבין דמנ"ל זה ואדרבה אם לא מיירי בהכי מרווח שמעתא יותר וכנ"ל.

דף יח.

מתני' נוהגין היו כו' והא דלא תני הך מלתא בהדי ג' דברים דר"ג מחמיר כב"ש במתני' פ"ב מ"ו דביצה משום דהתם לא מיירי רק במילי די"ט. אבל במידי דחול לא מיירי. תוס' מס' ע"ז דף כ"א ע"ב.

שם ושוין אלו ואלו כו'. פרש"י דכי אמרינן כו' וכן ענבים וכו'. ומלישנא דהר"ן במ"ש ובמתני' מיירי שלא עשה מבע"י אלא ריסוק שהקורה והעיגולים מבעו"י אינן אלא מרסקים וכו', נ"ל דמפרש למתני' דמש"ה טוענים קורות בית הבד דע"י אותה טעינה מבעו"י מתרסק ואם כן במה שמונחים עליהם בשבת אז אין שם סחיטה עליה מדאורייתא ולית ביה משום שביתת כלים דבשבת תו ליכא דאורייתא כיון דע"י הקורה כבר נתרסקו קודם שבת אף דבמתני' מפורש ג"כ בדברי הר"ן כפירש"י מ"מ מלישנא דהר"ן הנ"ל נלענ"ד כמו שכתבתי. ואף לדעת תוס' דטעמא דב"ש משום גזירה שיעשה כן בשבת מ"מ אם המלאכה דאורייתא נעשית ממילא בשבת ע"י הכלי חיישינן שמא יעשה כן בידים. אבל בקורה אף דאם יטעון הקורה בשבת חייב מ"מ עתה שטוען מבעו"י ונתרסק עי"ז מבעו"י לא נעשה כלל מלאכה דאורייתא בשבת אף בממילא מש"ה לא גזרינן.

ודע דמדברי תוס' בסוגיין ד"ה ולימא מר דלרבה דטעמא דב"ש לאו משום שביתת כלים אלא דטעמיה דגזרינן דלמא אתי למיעבד בשבת הטעם דטוענים קורה כיון דאי עביד בשבת א"ח חטאת ל"ג. ולרב יוסף דס"ל דטעמא דב"ש משום שביתת כלים לא תקשה אמאי טוענים קורה היינו דאזיל ממילא טפי מכל הנך דמתני', מזה נסתר לענ"ד דברי המג"א סי' ש"ה סק"ו דס"ל בפשיטות דבכרמלית ליכא משום שביתת בהמה כדאמרינן ר"פ מי שהחשיך דכל שחבירו פטור אבל אסור בבהמתו מותר לכתחלה. דא"כ הא בפשוטו לרב יוסף ניחא, די"ל דכמו לדידן דבמילי דרבנן ליכא משום שביתת בהמתו ה"נ לב"ש לענין שביתת כלים מש"ה בטעינת קורה דהוי רק דרבנן אין בו משום שביתת כלים. עיין בס' תוס' שבת שם. אך לדברי הר"ן דנקט באמת הכי כיון דהוי דרבנן אין בו משום שביתת כלים. י"ל דה"נ לדידן לענין שביתת בהמתו.

שם אמר רב יוסף רבי היא, [הא דתנן בש"א אין שורין דיו וסממנים וכרשינים אלא כדי שישורו מבע"י וב"ה מתירין, וע"כ משום דנתינת מים לדיו זו היא שרייתן, ואע"פ שלא גיבל הדיו הוא לישה דידי' ומחייב משום לש, דהא במתני' ליכא גיבול ואפליגו בה

מבע"י מכלל דבשבת חייב חטאת, רש"י] דתני' אחד נתן את הקמח ואחד נתן המים האחרון חייב דברי רבי, קשה לי הא לר"י לשיטתי' כדמסקינן דס"ל אליבא דב"ש משום שביתת כלים אף בלא עשה מעשה, ולרש"י גם לס"ד דר"י פליגי ב"ש וב"ה בהכי, וס"ל לב"ש דשביתת כלים גם בלא עשה מעשה, א"כ מאי ראייה דנתינת מים הוי שרייתו, מדאסר ב"ש מבע"י, [דהא ודאי ממאי דאסר ב"ה ליתן בשבת עצמו אין ראי' דדלמא באמת רק מדרבנן] הא י"ל דהטעם דאח"כ כשיעשה השרייי' בשבת יהיה אסור משום שביתת כלים.

שם והשתא דאמרת לב"ה גפרית ומוגמר כו'. הלשון תמוה דמה לי אם הוא ב"ה או ב"ש לפרוך בקוצר דכיון דאמרת דטעמא דרחיי' משום ש"כ גפרית ומוגמר נמי ליתסר, ואולי משום אינך פירכות דאונין של פשתן נקט לי' הכי.

שם והשתא דאמר ר' אושעי' אר"א מאן תנא שביתת כלים דאורייתא ב"ש היא ולא ב"ה, (דאהא דקתני בברייתא פותקין מים לגינה וכו', אבל אין נותנים חטים לתוך הרחיים של מים אלא בכדי שיטחנו מבע"י מוקי רבה הטעם מפני שמשמעת קול. ורב יוסף משני דהטעם משום שביתת כלים דתניא ובכל אשר אמרתי אליכם לרבות שביתת כלים, והיה סבור תחלה דר"י מוקי לה כב"ה דס"ל שביתת כלים דאורייתא רק בעביד הכלי מעשה אבל בלא עביד מעשה לא מש"ה מתיר ב"ה לתת אונין של פשתן לתנור במתני' וכן במוגמר בברייתא אבל השתא דאר"א מאן תנא דשביתת כלים ב"ש היא, ע"כ מה דאר"י בפירוש הברייתא דרחיים דהוא משום שביתת כלים, היינו דמוקי לה כב"ש, ומוכח דס"ל לב"ש דאף בלא עביד מעשה אסור מדאסר ב"ש במתני' באונין של פשתן, דליכא למימר דטעמא דב"ש במתני' משום גזירה דלמא אתי למיעבד כן בשבת, דא"כ ברייתא דאתי' כב"ש אמאי מותר במוגמר, אלא ע"כ דטעמא דב"ש במתני' משום שביתת כלים דאף בלא עביד מעשה אסור ובריתא דשרי במוגמר מיירי במנחי אארעא, נמצא ס"ל לר"י דלב"ש אית לי' שביתת כלים אף בלא עביד מעשה ולב"ה לית לי' שביתת כלים אף בעביד מעשה, ורבה דמוקי ההיא דרחיים משום משמעת קול ולא מוקי כב"ש ומשום שביתת כלים, דרבה ס"ל דב"ש ס"ל דשביתת כלים הוא רק בעביד מעשה, וע"כ הא דאסרי ב"ש באונין הוא מטעם גזירה דאתי למעבד בשבת, וא"כ ע"כ ברייתא דלא כב"ש מדשרי במוגמר, כך מבואר בתוס').

ותמוה לי מאוד, דלרבה דטעמא דב"ש במתני' משום גזירה היכן מצינו כלל לב"ש דאית לי' דשביתת כלים אסור, וגם אם לב"ש אסור שביתת כלים בעביד מעשה, מנ"ל דלב"ה

לא ס"ל שביתת כלים בעביד מעשה והיכן מצינו רמז דין שביתת כלים בפלוגתא דב"ש וב"ה.
והנראה לענ"ד במה דהקשו תוס' במתני' בהא דאין פורסין מצודות הא אף אם יעשה כן בשבת לפרוש מצודות אינו חייב חטאת שא"י אם יצוד, ונדחקו דגזרו דלפעמים אתי לידי חיוב חטאת, כגון שבשעת פרישתו ילכוד עיי"ש, וכתבתי בגליון המשניות דקושייתם רק לרבה דס"ל דטעמא דב"ש מטעם גזירה דלמא אתי למעבד בשבת אבל לר"י דס"ל דטעמא דב"ש משום שביתת כלים ליתא לקושייתם, דהא כשיוצד בשבת אחרי שעות הרבה אז המצודה עושה מעשה צידה ואית בי' משום שביתת כלים דהא בעבד מעשה ס"ל לב"ש איסור ש"כ. ותוס' דכתבו ד"ה ולימא בסוה"ד דרבה סבר דברייתא דשביתת כלים ב"ש והיכא דעביד מעשה אבל בלא עביד מעשה כי הנך דמתני' טעמייהו משום גזירה ומצודות דמתני' בלחי וקוקרי, דבריהם נעלמו מקטן כמוני, דמאי בעו בזה דמתני' בלו"ק ולא בסתם מצודה.
ולפ"ז י"ל באמת דבמצודה אין טעמא דב"ש משום גזירה דכיון דאי פורש בשבת המצודה ג"כ ליכא חיוב חטאת דא"י אם יצוד וכקושיית תוס', אלא דטעמא דב"ש במצודה משום שביתת כלים דמיירי בסתם מצודה דעבד מעשה, ובאינך דמתני' באונין ע"כ הטעם משום גזירה, ומיירי בסתם מצודה ולא בלו"ק וכדס"ל לב"ה להתיר במצודה כזו, ע"כ דלא ס"ל כלל דין שביתת כלים אף בעביד מעשה, והסוגיא מרווחת. ולהתוס' דמיאנו בזה וס"ל דגם במצודה משום גזירה, וגם דמתני' מיירי בלחי וקוקרי התמי' מתקיימת דלרבה היכן מצינו פלוגתא דב"ש וב"ה בשביתת כלים, וה' יפתח לבי להבין ולהשכיל.
ובדברי תוס' הנ"ל ד"ה ולימא שכתבו ולרב יוסף לא תקשי אמאי לא אסרי ב"ש טעינת קורה י"ל בפשוטו דאיסור שביתת כלים רק במלאכה היכא דאי איהו עביד כן הוי מלאכה דאורייתא אבל היכא דאי איהו עבד לא הוי מלאכה דאורייתא לית ביה דין שביתת כלים, וכמו דלדידן לענין שביתת בהמתו דאורייתא אמרינן בסוגיא דר"פ מי שהחשיך (דף קנ"ג ע"ב) כל שחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחילה ה"נ י"ל לב"ש לענין שביתת כלים, אח"כ ראיתי שכ"כ הר"ן ומסברא, ולענ"ד יש בזה יסוד גדול מדין שביתת בהמתו לדידן.
תוד"ה ולימא ומצודות דמתני' בלחי וקוקרי, לא הבנתי דמאי בעו בזה, הא לרבה דס"ל דאליבא דב"ה אף בעביד מעשה ליכא משום שביתת כלים א"כ מיירי מתני' בכל מצודות, ואדרבה דאם איתא דמיירי בלחי וקוקרי תיקשי כיון דס"ל לרבה דיש חילוק בין עביד מעשה ללא עביד מעשה היכן מצינו דב"ש ס"ל יותר שביתת כלי' דהא טעמא דמתני'

משום גזירה וא"כ מנ"ל לרבה דהברייתא כב"ש, אע"כ משום דמוכח דב"ה אף בעביד מעשה לא ס"ל ש"כ משום מצודה דדחיקא לי' לרבה לאוקמי בלחי וקוקרי דוקא וצ"ע, בזה ארווחנא ג"כ קושית תוס' במתני' דאין פורסי' מצודו' הא אם יפרוס בשבת לא יהי' חייב חטאת והיינו ע"כ לרבה דלר"י דהטעם משום ש"כ הא המצוד' עושה מלאכה בשבת, ולפי הנ"ל גם לרבה ניחא דבמצודה מיירי בסתם מצודה והטעם משום שביתת כלים כיון דעביד מעשה, ומיושב ג"כ דאיך שייך לומר דרבה מוקי לברייתא דשביתת כלים כב"ש היכן מצינו לב"ש דס"ל שביתת כלים הא ממילא אסור משום גזירה כמו באינך, ולפי הנ"ל דבמצודה אין הטעם משום גזירה כיון דאי עביד בשבת ג"כ אינו חייב והטעם רק משום ש"כ ודוק.

דף יח:

מאן תנא להא דת"ר לא תמלא [אשה קדירה עסיסיות ותורמסין ותניח לתוך התנור ערב שבת עם חשיכה לימא ב"ש היא ולא ב"ה דהא ב"ה מתיר במתני' ליתן דיו וכו', אף אם לא נישורו מבע"י], אפילו תימא ב"ה גזירה שמא יחתה בגחלים, אי הכי מוגמר וגפרית נמי לגזור. וא"ת מעיקרא דלא ידע האי טעמא דגזירה, תקשה לי' מתני' דבשר בצל ביצה וחררה, וי"ל דוודאי שפיר הוי ידע המקשן האי טעמא דגזירה, אלא דהיה סבור דמשום גזירת חיתוי אין ראוי לאסור במ"ש בכדי שיעשו כיון דלא עבר בדאורייתא ולזה מוקי כב"ש דהוי דאורייתא משום שביתת כלים.

ובהכי מתיישב דאיך מוקי כב"ש דמ"מ מ"ש מגיגית נר וקדירה דמותר לב"ש משום דב"ד אפקורי מפקר להו והרשב"א הקשה כן, ולדידי ניחא, דדוקא היכא דעושה בדרך היתר בזה אפקורי אפקרי אבל בעסיסות דלא ניחא להו לב"ד למעבד כן מחששא דחיתוי למה להו לאפקורי וממילא נשאר באיסורו משום שביתת כלים והוי דאורייתא ואסור בכדי שיעשו, ול"ק ולא מידי קושי' הרשב"א. מיהו הא קשי' עדיין דאיך אמרינן א"ה מוגמר וגפרית נמי הא בלא"ה נמי קשה דאיך שרינן מוגמר וגפרית לעשות כן לכתחילה הא ודאי אסור משום חיתוי.

ובתוס' הקשו מבשר בצל וביצה, ותירצו דהתם ידע שפיר דהוי טעמא משום שמא יחתה, שאין דבר מפסיק בינו לגחלים, וקשה לי לדבריהם הא עדיין תקשה מתני' דריש כירה דמיירי בתבשיל דיש דבר מפסיק. גם ק"ל במאי דמקשה אי הכי מוגמר וגפרית, הא בזה דאין דבר מפסיק [למה דאוקי לעיל במונח אארעא וכן אפילו בכלי, הא גם האש בכלי] בלא"ה יוקשה דמ"ש מוגמר וגפרית ממתני' דאין צולין בשר וביצה. וכ"ת דהמקשן היה סבר דלהחזיר תנן, וא"כ י"ל דבשהיי' ל"ח לחתוי הא מ"מ דאם להחזיר תנן צ"ל

דחסורי מחסרי אבל לשהות משהין ומה הן משהין, חמין ולא תבשיל, והתם ע"כ אין הטעם משום שביתת כלים דא"כ גם בגרוף ליתסר וכן בחמין, אע"כ דהתם במבושל כל צרכו דליכא בישול וע"כ הטעם משום חיתוי, וא"כ מהיכן פסיקא להמקשן דב"ה לית לי' חיתוי בשהיי' בפחות כמאב"ד כמו דאסור בצלי דהא חזינן דגם בקדירה מפסקת שייך חיתוי לב"ש.

ובאמת מה"ט ק"ל בהא דאמר נר וקדירה, היכן מצינו דב"ש מתיר בקדירה, דממתני' דר"פ כירה בש"א חמין ולא תבשיל, הא ע"כ בחמין שהוחמו כ"צ דהא מב"ה דמתיר להחזיר מוכח דמיירי בגוונא דליכא איסור בישול, ובכה"ג מתיר ב"ש לשהות מע"ש, וזה יש ליישב אבל הראשונ' קשה.

שם צמר ליורה וכו'. בחי' הרשב"א (עמש"כ לקו' ל"ו ע"ב).

שם האי קדירה חיית' וכו' עם חשיכה בתנור. עיין לקמן דף לח ע"א תוס' ד"ה שכח.

ברמב"ם פ"ג הי"ד תנור שנתן לתוכו בשר מבעו"י ושהה אותו בשבת אם בשר גדי הוא וכיו"ב מותר שאם יחתה בגחלים יתחרך הבשר וכו', וק"ל הא אמרי' בסוגיין אמר רבינא האי קרא חייא שפיר דמי כיון דקשה לי' זיקא כבשרא דגדי' דמי, והא בשרא דגדי' לאו מטעם קשה זיקא אתינן עלה אלא מטעם שיתחרך הבשר ושם בקרא ל"ש כן ובעי' שריק, הו"ל למנקט כבשרא דתורא דמי, ולתוס' ניחא עיי"ש, וצ"ע.

תוד"ה ולב"ש אין העור עושה מלאכה (עי' חי' שו"ע או"ח סי' רמ"ו במג"א סק"ז).

תוס' ד"ה גזירה. שאין דבר מפסיק. ק"ל הא מ"מ תיקשי ליה מתני' דר"פ כירה בחמין ותבשיל דקדירה מפסיק ואף לפי הצד איבעיא דשם דלהחזיר תנן הא מבואר שם דצ"ל חסורי מחסרא וכו' ומה הן משהין וכו' חמין ולא תבשיל דהטעם ע"כ משום חיתוי דאילו משום בישול אף אם יסבור דיש בישול אחר בישול ומשום שביתת כלי מה מהני בזה גירוף וגם אמאי חמין מותר. וכיון דמצינו לב"ש דבקדירה מפסיק חיישינן לחיתוי י"ל דגם ב"ה ס"ל הכי. גם בהא דפרכינן מוגמר וגפרית נמי ליגזר הא בלא"ה כיון דאינו מפסיק כלי ניחוש לחיתוי כמו באין צולין בשר.

לכאורה תמוה דמ"מ תקשי מתני' דריש כירה דחמים ותבשיל אסורים להשהות בלא גרופה וקטומה, אף דחמין ל"ש בלי הפסק כלי, וצ"ל דהמקשן היה סבר דמתני' להחזיר תנן, אבל לשהות משהינן, אף דמבואר לקמן ריש כירה דאי אמרינן להחזיר תנן אבל לשהות משהינן, היינו בנתבשל כמאכל בן דרוסאי משום דאתי' כתוס' י"ל דזהו לפי המסקנא דהכא דגם בהפסק כלי חיישינן שמא יחתה אבל לס"ד דהכא באמת נימא דהדיוק אבל לשהות משהין בכל ענין דבהפסיק כלי ל"ח לשמא יחתה.

ועדיין צריכים לבאר, הא מ"מ עלה קתני ומה הן משהים חמין ולא תבשיל דברי ב"ש, הרי דלב"ש בתבשיל דמצטמק ויפה לו אפילו בהפסק כלי דומיא דחמין אסור, א"כ איך פסיקא ליה להמקשן דהכא מסתברא דבהפסק כלי ל"ש שמא יחתה, הא חזינן דב"ש חיישי לה, א"כ דלמא גם ב"ה חיישי להו, וצ"ל לא דפסיקא ליה להמקשן כן מסברא אלא דהוכיח כן מכח אידך קושיא דמוגמר וגפרית נמי ניחוש לשמא יחתה, אע"כ מוכח דלב"ה לא חיישינן בהפסק כלי שמא יחתה ואף דלר"י דמוקי להך ברייתא משום שביתת כלים ואתי' כב"ש וא"כ גם לס"ד יקשה מוגמר וגפרית נהי דמנחא אארעא, מ"מ ניחוש שמא יחתה, דהא לב"ש גם בהפסק כלי חיישינן שמא יחתה, בזה י"ל דאף דהברייתא ס"ל בזה כר"ש לענין שביתת כלים, אבל לענין חיתוי ס"ל כב"ה דבהפסק כלי ל"ח שמא יחתה, כך היה ס"ל להמקשן, ומש"ה שפיר קאמר דע"כ הך דעסיות ותורמסין דלא כב"ה, דלב"ה מוכח דבהפסק כלי ל"ח, מדשרינן מוגמר וגפרית, ובאמת יהיה מוכח דמתני' דכירה להחזיר תנן, אבל לשהות משהין אף בפחות ממאכל ב"ד, וע"ז משני אפ"ת ב"ה ומשום שמא יחתה, דגם לב"ה חיישינן בהפסק כלי משום חיתוי, ומוגמר וגפרית שאני דאי מחתי סליק קוטרא וקשיא לה.

אמנם עדיין אינו מיושב כל צרכו, דמשמעות הסוגיא לימא ב"ש היא, היינו מדין שביתת כלים, ולפי הנ"ל לב"ש גם בלא שביתת כלים ניחא משום חיתוי, דהא לב"ש בודאי גם בהפסק כלי חיישינן כדמוכח ממתני' דכירה, והתמיה עצומה לכאורה.

והנלענ"ד די"ל דהמקשן ס"ל דמשום גזירת חיתוי לא שייך למקנסיה אפילו דיעבד, ולאסור אפילו בכדי שיעשו ועיין במהר"ם לובלין דהקשה באמת כן, ולזה הוכיח דע"כ ב"ש ומשום שביתת כלים דהוי דאורייתא, ומה דהקשו תוס' דתקשי ליה מתני' דבשר בצל וביצה, ולא תירצו דידע משום גזירת חיתוי, אלא דבדיעבד אין לאסור מה"ט, היינו ממה דפריך בתר הכי א"ה אפילו מוגמר וגפרית נמי נגזור, הרי דבל"ז ניחא, דל"ח כלל לחיתוי אפי' לכתחילה הרי דמעיקרא לא ידע כלל מחיתוי אפילו לכתחילה אם כן יקשה מההיא דבשר ובצל, וע"ז תירצו דלס"ד י"ל דבהפסק כלי ל"ג שמא יחתה, והיינו דב"ה ס"ל כן, ומתני' דכירה להחזיר תנן, אבל לשהות משהינן בכל גווני, אבל ב"ש ס"ל בודאי אפילו בהפסק כלי חיישינן, ומ"מ צריכים לטעמא דעסיות ותורמסין, גם לדין שביתת כלים, דאלו מאידך דב"ש דחיישינן לחיתוי אין לאסור בדיעבד, והתרצן משני דאתיא כב"ה ומשום שמא יחתה, בזה חידוש לו תרתי, א' דמשום חיתוי אסור אפילו דיעבד בכ"ש, וגם חידש דאפילו לב"ה חיישינן בהפסק כלי לחיתוי, מש"ה פריך א"ה היינו דמוכרח דגם ב"ה ס"ל לחיתוי בהפסק כלי מוגמר וגפרית נמי נגזור ודו"ק.

ובזה מיושב קושיית הרשב"א, דאיך אמרינן נימא ב"ש היא הא גם לב"ש ליכא משום שביתת כלים דאפקורי מפקיר לה, כמו בגיגית ונר וקדירה, והיינו לפי מש"כ הרשב"א דאפקורי מפקיר לה, היינו דלב ב"ד מתנה וב"ד הוא דאפקרוה, ולפ"ז י"ל דהכי אמרינן לימא ב"ש היא, היינו דב"ש דס"ל דאפילו בהפסק כלי חיישינן לחיתוי וכנ"ל, אלא דמשום גזירה אין לאסור בדיעבד, בזה אמרינן דמשום שביתת כלי אסור אפילו דיעבד דל"ש אפקורי מפקיר דלב ב"ד מתנה אמרינן רק במה דעושה במצות דרבנן כמו נר וקדירה, דעושה בהיתר, אבל בקדירה ועסיות בלא גריפה וקטימה דלא ניחא להו לחכמים שיעשה כן, דהא אסור לעשות כן משום חיתוי, וכיון דעבר על דבריהם לא עשו לו תקנה להפקיר, וממילא איכא משום שביתת כלים והוי דאורייתא ונכון.

ובזה מיושב קושיית תוס' בסוגיין דכירה (דף ל"ח ע"א) ד"ה אבל האי וכו' דאמר בפ"ק לא תמלא וכו'. והיינו די"ל דמוקי להך ברייתא כב"ש דעבר אדאורייתא משום שביתת כלים, מש"ה דמי למבשל ואסור אפילו דיעבד, אבל משום גזירת חיתוי לחוד מותר בדיעבד, אבל מברייתא דשכח קדירה וכו' שפיר פריך דהא ר"י אוסר אפי' בבישל כל צרכו, דבזה ליכא לאוקמי משום שביתת כלים, דהא הכלי אינו עושה איסור בישול, דאין בישול אחר בישול, אע"כ דמשום חיתוי לחוד אסרינן דיעבד, ופריך שפיר ודו"ק. (ועמש"כ לעיל במתני').

דף יט.

לפני הנכרי בחצר. עיין לעיל דף ג' ע"א תוס' ד"ה בבא דרישא.

שם אין מפליגין בספינה וכו'. על שאלת רומ"פ על אותן היושבים בכפר סמוך לעיר ומפסיק ביניהם מעבורת שקורין (פרוהם) ורוצים לעבור בשבת להתפלל בעשרה.

קשה עלי להתיר, דבפרק תולין (דף קל"ט) משמע דבספינה אף תוך התחום אסור דהוי כשט, וכמו שהוכיחו במישור התוס' והרא"ש בפרק מי שהוציאוהו (דף מ"ג).

וממה דכתב הרי"ף פ"א דשבת גבי אין מפליגין, דודאי אם יהי' חילול אף בתחומין דרבנן אף לדבר מצוה אסור אלא דמיירי תוך התחום וליכא איסור רק ביטול עונג שבת מחמת נענוע הספינה זהו מהני למצוה, וא"כ מוכח דאין בו איסור שט, י"ל דוקא בנכנס לספינה קודם שבת לא מקרי כשט דהרי ביותר מזה כתב דבעשה קידוש בספינה ויצא דחוזר ונכנס בשבת דלא מקרי שט דהוי חוזר לביתו, אבל לכנס בספינה בשבת י"ל דגם הרי"ף ס"ל דהוי כשט, (והכי פסקינן בש"ע סי' של"ט) א"כ ה"ה מעבורת.

ומ"ש רומע"ל דאפשר לקנות שביתה במעבורת ולעשות קידוש, אינו נראה, דדברי הר"ן שייך רק בספינה דהוי כמו בית ועושים בה כל צרכם בזה הוי כחוזר לביתו אבל מעבורת שהוא רק רפסודות עצים מחוברים זה לזה אינו חדר ובית ול"ש זה, כנלענ"ד.

דף יט:

דמעיקרא אוכל. עיין בר"ש פ"ג מי"א דעוקצין.

שם ותמרי דעיסקא רב אסר ושמואל כו'. גי' הרי"ף והרא"ש ותמרי דעיסקא פלוגתא דר"י ור"ש דר"י אית ליה מוקצה ור"ש לית ליה מוקצה.

רש"י ד"ה דארגיז וכו'. כך מצאתי בתשובה. וכ"כ רש"י בעירובין דף סג ע"א ד"ה דארגיז.

תד"ה שמן של בדדין. וכן צואת קטן. לקמן דקכ"א ע"ב.

תד"ה הני כרכי דזוזי כו' הן מוקצה מחמת מיאוס. עיין תוס' לקמן דקל"ט ע"ב ד"ה תלא דבישרא.

דף כ.

אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד. עיין יומא דף טו ע"ב תוס' ד"ה ואחת.

שם אמר ר' פפא הלכך בעינן רוב עביו. חולין דף עו ע"ב וכעין זה סוטה דף מ' ע"א וחולין דף ס"ה ע"א.

רש"י ד"ה מודבקים בתנור, וחומרא היא דפנים שכלפי האור ממהרין לקרום. והרע"ב כתב המדובק לחרש התנור דהוא נאפה תחילה. והדבר קשה שיחלקו במציאות. ונראה דרש"י מיירי בתנור שאינו גרוף וכיון שיש בו עדיין אש בודאי הצד שכלפי האש נאפה תחלה. והר"ב מיירי בתנור גרופה שאז צד המדובק נאפה תחלה מן הצד שכלפי האויר ודייקא לישנא דרש"י שכתב לצד האור והר"ב כתב כלפי אויר התנור והיינו כנ"ל. (ש"ל).

דף כ:

מתני' ולא באלי'. היינו לא בשומן טהור ולא בחלב ושומן חזי להדלקה טפי מחלב. והא דלא תני איפכא דלהוי זו אף זו משום דבעי למתני עלה דחלב פלוגתא דנחום ורבנן. (ב"ד).

שם גמרא מיתיבי השיראים והכלך. קשה לי אמאי פריך מהברייתא ולא פריך ממתני' פ"ט מ"ב דכלאים.

תוס' ד"ה אנן שירא כו' שלא היה נמצא כל כך עיין בר"ש פ"ט מ"ב דכלאים.

דף כא.

מפני שאין נמשכין. פי' הרע"ב ומתוך שאין הנר דולקת יפה חיישינן שמא יטה כו' א"נ שמא יניח הנר ויצא ואנן קי"ל דנר של שבת חובה. וטעם הא' כתב הרמב"ם פ"ה מהל'

שבת וכן מבואר בתוס', וטעם הב' כתב הרמב"ם בפירושו ולא הזכיר רק טעם ההוא, אבל באמת קשה לי דהא מוכרח דהטעם שמא יטה מהא דאסרינן להדליק בהם נר חנוכה בשבת למ"ד דמותר להשתמש באורה והיינו ע"כ משום שמא יטה וכ"כ הה"מ.
שם אין מדליקין מ"ט לפי שאין מדליקין. כעין זה עירובין דף לו ע"א מו"ק דף כו ע"ב גיטין דף ס' ע"א נדה דף ס' ע"א וכן בלשון התורה ויקרא כ"ב אשר יהיה בו מום לא יקרב כי כל איש אשר בו מום לא יקרב ועיין ריטב"א קידושין דף ו' ע"ב ד"ה ה"ג.
שם אדמותבת לי מרשב"ג כו'. עיין בנ"י ב"ב דף ר"כ ע"א שכתב דדוקא במתני' הלכה כרשב"ג ולא בברייתא, ונ"ל קצת ראי' לזה מסוגיין.
שם שמנים ופתילות כו' אין מדליקין בהם במקדש. ק"ל למאי נקט שמנים הא במקדש אין מדליקין רק בשמן זית זך.
לשון ושמנים אינו מדוקדק דהא במקדש אין מדליקין רק בשמן זית זך. אלא אגב גררא דשבת נקט.
תוס' ד"ה חלב מהותך כו' קרבי דגים לאו היינו. ע"ל דף כ"ו ע"א תוס' ד"ה איכא בינייהו דרב ברונא.

דף כא:
כל השמנים שבהיכל. עי' ברמב"ם פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ח' ועי' בתשובת בתי כהונה ח"א בבית ועד סימן א'.
תוס' ד"ה שהיה מונח וכו' שלא הסיטו. עיין לקמן דף פ"ד ע"ב תוספות ד"ה שטהורים בזב.
מה דהקשה מעכ"ת על הב"י א"ח סי' תרע"א ונראה שהעולם נוהגים וכו', דדעתם כדעת תוס', הא דבר פשוט שכן הוא, שזה ממש דעת תוס'.
נראה בפשוטו דלדעת תוס' הא דקרי להו מהדרים מן המהדרים אף דלא יוכלו לעשות הידור דנר לכל אחד ואחד, וסוף סוף אינם עושים רק הידור אחד, והיינו דהך הידור דמוסיף והולך עדיף, ולהרמב"ם כפשוטו דעושים הא והא, א"כ היה נראה דטעם הנוהגים שלא קבלו עלייהו להיות מהדרים מן המהדרים, ודי להם בהידור אחד ובחרו בזה דמוסיף והולך, וכנראה מהרמב"ם דכתב תחילה כיצד יעשה וכו' מנהג הספרדים וכו', והא ודאי דוחק לומר דס"ל להרמב"ם דטעמא דמנהג ספרד דס"ל כתוס', דהרי לא הביא הרמב"ם כלל דעת חולקים, א"ו הכוונה בפשוטו דבספרד עושים רק הידור דמוסיף, אם כן אם אחד רוצה לעשות מובחר יותר למנקט תרווייהו בידו משובח יותר, לזה בא הב"י לומר נהי דהרמב"ם היה ס"ל כן בדעת מנהג ספרד, כיון דהרמב"ם פשיטא

ליה כפירושו דמהדרים מן המהדרים עושים תרווייהו ולא היה לו צד אחר אבל אנן דלפנינו שיטת תוס' טוב יותר לומר דטעם המנהג דסוברים כתוס' ממה דנימא דלא רצו לעשות מהמובחר יותר וא"כ אין רשות במקום ההוא לעשות שניהם.

ומה דהקשה חתני מעכ"ת אחרי דהטור כתב כהתוס' דאם החצר לפני בית מדליקים על פתח החצר, א"כ אמאי שני הטור ללשון הגמרא, הא לשיטת תוס' הפשוט כמ"ש תוס' דעולה לב' בני אדם כמשמעו, בפשוטו לק"מ, דודאי אין כוונת הטור לפרש בכוונת הסוגיא, דהא להדיא איתא לשני בני אדם אלא דהטור ס"ל בפשט הסוגיא כתוס', אלא די"ל לפי המנהג דהשתא דהכל עושים כמהדרים מן המהדרים, דמוסיף והולך וממילא לא ידליק יותר מאיש וביתו כדכתב הטור מקודם וכשיטת תוס', וס"ל להטור מה"ט גם בב' בתים פתוחים לחצר, נהי דמדינא מחוייבים להדליק כל אחד, מ"מ עכ"פ ראוי שלא יהיה סמוכים זה לזה ממש, ויהיה מקום מיוחד לכל אחד, וכמ"ש מהר"א לשיטת הרמב"ם דעושים ב' הידורים אלא דהטור ס"ל דג"ז אינו מספיק, וטוב יותר להדליק רק נר איש וביתו, אבל מ"מ היכא דלא אפשר כמו בב' בתים הפתוחים לחצר קיימא סברת מהר"א דלא יהיה מקום א', א"כ נר שיש לו ב' פיות, ודאי הוו סמוכים, לזה נקט הטור דעולה לב' נרות בליל ב'.

מ"ש חתני נ"י בדבריו וכ"כ ה"ה, אין זה שיטת תוס' אלא דמדליק בב' פתחים בתים הסמוכים והוי באמת לא' משמאל ובדיעבד יצא, וכ"כ הלח"מ.

ומ"ש חתני נ"י להקשות על המג"א סק"ז דלאיזה מכוון הביא דברי הישׁ"ש דמאי נ"מ בזה.

זהו רק דקדוק על גדול האחרונים דבפשוטו בא לומר דרך קושי' על לשון הש"ע דהדלקה עושה מצוה, משמע דתליא בזה, וע"ז כתב דלא תליא בזה, דלכ"ע לא יצא דהרואה, ומה דהביא זה בשם הישׁ"ש אף דהם דברי תוס' מפורשים ריש עירובין וריש סוכה, היינו די"ל דכתב רק למ"ד הנחה עושה מצוה, הטעם דהרואה אומר וכו'. כמו בהדליק בפנים והוציא לחוץ, אבל למ"ד הדלקה עושה מצוה לא אמרינן כלל סברא זו, והטעם בזה ובזה רק מטעם דהדלקה במקומה בעי' [ואף דבהי' תפוס ועומד צ"ל לטעמא דהרואה, מ"מ י"ל דבהנך ל"ש כ"כ דהרואה יאמר, וכמ"ש הט"ז סימן תרע"ה לזה הביא דברי הישׁ"ש דכתב כן לקושטא דמלתא, דלענין הך סברא לא מצינו פלוגתא, ובאמת הא המחבר ג"כ ס"ל כן, דהרי בסימן תרע"ה כתב בהדליקה בפנים הטעם דהרואה יאמר, הרי דס"ל אף דמוכח כן רק למ"ד הנחה עושה מצוה, מ"מ גם לאידך מ"ד דהדלקה עושה מצוה אמרינן הכי, א"כ ה"נ גבי הדליקה למעלה מכ' הו"ל להש"ע למנקט טעמא דהוא אליבא דכ"ע,

וביותר נראה דכוונת המג"א לדינא, דהרי בסימן תרע"ה סק"ב סותר לדבריו בסימן רס"ג ס"ק כ"ג, דכתב לדייק מדנקט הדליק בפנים ולא הדליק בחוץ, מוכח דבחוץ ממקום למקום שרי, והרי דיוק זה מוכרח אף למ"ד דהנחה עושה מצוה דהטעם משום דהרואים, מדלא נקט יותר הדליק בחוץ והניח ממקום למקום, מוכח דהטעם דהרואה רק ע"י שהרואה יראה שאינו מדליק במקום הדלקה יאמר דלצרכו הוא דאדליק וכן מה דדייק שם מהיש"ש דמשמע בהדליק תוך ך' והניח למטה יצא, אם כן ממילא לדידן דבפנים מקום שמדליקים יהיה דיוצא, וליכא טעמא דהרואים וצ"ע.

מ"ש חתני מעכ"ת נ"י ליישב בהקדם, דקשה על הרא"ש דבהדליקה מבפנים למאי כתב הטעם דהרואה, וע"כ דס"ל דלמסקנא משום טעם הרואים, לא מטעמא דהדלקה במקב"ע דבפנים מקרי ג"כ משום הדלקה כמו לדידן, א"כ י"ל דהיש"ש ס"ל דגם בלמעלה מך' ל"ש טעם דהדלקה במקב"ע.

הנה יסוד הקושי' על הרא"ש, כבר עמדו בזה האחרונים הב"ח והט"ז והפר"ח, מ"ש מעכ"ת דבפנים מקרי מקום הדלקה, בזה מגרע דבריו בישובו על היש"ש, כיון דמפורש בתוס' ריש עירובין וריש סוכה דגבי למעלה מך' למ"ד הדלקה עושה מצוה בודאי פסול איך שייך דהמהרש"ל חלק מדעתו ובסברא על תוס', ויותר טוב היה לחתני נ"י לומר כמ"ש הב"ח והט"ז, דלמסקנא דחינן לגמרי סברת דהדלקה במקב"ע, וא"כ ראה הישו"ש דהרי"ף והרא"ש מדכתבו בהדליק מבפנים לטעמא דהרואה, מוכח דפליגי על תוס' וס"ל דל"א כלל הדלקה במקב"ע, ונחית הישו"ש בתרווייהו.

ובההיא עניינא בדברי הט"ז סימן תרע"ה סק"ב מ"ש לדייק מלשון ה"נ הרואה אומר דמשמע דיותר מסתבר גבי תפוס בידו סברא זו ממה די"ל כן גבי הדלקה בפנים, והוא דקדוק קלוש, דכיון דכבר שני ליה כן שייך שפיר ה"נ כדמצינו זה פעמים הרבה והיה נראה להמתיק הדבר, כיון דהתרצן אמר לעולם דהנחה עושה מצוה, וטעמא משום הרואה ולדידיה גבי תפוס נ"ח ועומד מדינא לא יצא ולא מטעם הרואה יאמר, וא"כ איך שייך ה"נ, הא להך מ"ד רק בזה הטעם משום הרואה, וביותר דלכאורה המקשן השני דפריך מדרבא דהדליקה בפנים לא ידע ממימרא דרבא דהיה תפוס ומהפלפול הקדום, דאל"כ הא כשהכריח לומר לטעמא דהרואה, א"כ מאי חזית דטעמא דרבא בהי' תפוס משום הרואה, ובהדליקה בפנים משום דהדלקה עושה מצוה, דלמא בהיפוך דהנחה עושה מצוה, ובהדליקה בפנים מדינא לא יצא, ובהי' תפוס משום הרואה, אע"כ דהוא מקשן אחר, א"כ ל"ש לישנא דהתרצן ה"נ הרואה, כיון דהמקשן לא ידע מפלפול הקודם, ולזה הוכיח הט"ז דהכא לא מסתבר כ"כ לטעמא דהרואים, א"כ המקשן ידע אידך

מימרא דרבא, אלא דס"ל דבהדליק בפנים ל"ש סברת הרואה, והוכיח מזה דהדלקה במקב"ע, ובהי' תפוס באמת הטעם משום דהרואה, והתרצן השיב דמ"מ ה"נ וכו' היינו בדרך ולטעמך, דלדבריך דהדלקה ע"מ מודית דטעמא דהי' תפוס משום הרואה, ה"נ י"ל דהנחה ע"מ, והכא בהדליקה בפנים משום הרואה דגם בזה י"ל דטעו הרואים, כך היה נראה לענ"ד.

אולם עכ"ז איני מבין מה ביקש הט"ז בהקדמה זו, דבזה מגרע גרע דאם היינו אומרים דטעמא דהרואים שייך בזה כמו בזה, היה נייח יותר לומר כיון דבתפוס ממילא הטעם רואים, ממילא מה"ת להמציא סברא דהדלקה במקב"ע וקיימינן גם בהדלקה מבפנים מטעם דהרואה יאמר, אבל להקדמת הטורי זהב דלא שייך הכא כל כך טעמא דהרואים אם כן חזינן דלהמקשן מסתבר יותר להמציא הסברא דהדלקה במקב"ע ממה דנימא בזה טעמא דהרואים, א"כ אף דהש"ס דחי דליכא קושיא למ"ד הנחה עושה מצוה, די"ל דגם בזה שייך מפני הרואים, מ"מ לדידן דקיי"ל דהע"מ ראוי לקיים על הסברא פשוטה כהמקשן, ואמאי ניקו לומר בהיפוך דיותר מסתבר גם בזה טעמא דהרואים, מטעם דהדלקה במקב"ע, גם בזה היה ראוי לדחות גם תירוץ ב' דהב"ח שהובא במג"א דנ"מ לדידן דבפנים מקום חיובא, היא גופא קשיא, כיון דהמקשן ידע סברת הרואה, אלא דס"ל דגבי הדלקה בפנים ל"ש כן, מנ"ל לדידן להמציא סברא זו ולא כפשוטו מטעם דהבמ"ב, אבל רואים ל"ש בזה, ולדידן דבפנים מקום הדלקה באמת יצא, ואיני עומד היטב על עומק כוונת הט"ז בזה.

וראיתי להפר"ח סי' תרע"ה מדמי למ"ש הר"ן דבחצר שבו ב' פתחים מב' רוחות דמדליק בשניהן מחמת מראית העין דאינו מברך, ה"נ לטעמא דהרואה אומר לצורכו אדליק מדליק בלא ברכה, וא"כ לא הו"ל להרי"ף להשמיט טעמא דהדלקה במק"ע והניח בקושיא, ואינו מהדומה, דזהו משורש מצות הדלקה לעשות בענין שיהיה היכרא דהוא משום מצוה ולא יטעו הרואים במקום שיש לתלות דלצרכו וליכא היכר לא קיים כלל המצוה, ושאני בחצר שיש לו ב' בתים מב' רוחות דהתם הדלקה ברוח אחד כדינו, אלא דהרואים יחשדוהו שפושע ואינו מקיים מצות הדלקה, בזה הוי רק חשדא ואינו מברך, אבל בהרואה אומר דלצרכו אדליק אין הכוונה דיחשדוהו דמבטל מצות חנוכה אלא דהחסרון בעצמות המצוה, דכך הוא המצוה שיהיה בענין דמעשיו מוכיחים עלה דעושה משום מצוה וזה הפרסום.

שם ובשעת הסכנה וכו'. עי' בב"ח שכתב דלטעם הר"ן והמחבר משום שמד מש"ה הצריכו חכמים שיניח על השלחן דאפילו על ערקתא דמסאני יהרג ואל יעבור משא"כ

לטעם רש"י ע"ש, וק"ל דהא הר"ן כתב (בפכ"ד מה"ש) [בפ"ד דשבת] וכן פסקי' ביו"סי' קנ"ז דדוקא במצות ל"ת אבל בעשה א"צ לקיימו וליהרג, ומצות נר חנוכה ג"כ עשה הוא וצ"ע.

עיין בפר"ח שהקשה הא אין טומאה לעובד גלולים וגזירת חשמונאים היה קודם ח"י דבר, ותירץ דהם גזרו לתרומה לתלות, וביח"ח דבר גזרו לשרוף עייש, ולדבריו שורפין תרומה במגע עובד גלולים, וזה נסתר מגמ' ערוכה נדה דף ל"א ע"א, ועי' בהר"ש פ"ד דטהרות ודוק. (אב"ה עיין בב"ח שהקשה האיך התירו בחותמו של כה"ג ליחוש לטומאת מת וזיבה, ותי' דהי' פיו צר ולא מטמא בהיסט וגם הי' מוקף צמיד פתיל ומציל בט"מ ע"ש, ונכתב שם בגליון אאמ"ו הגאון זצל"ה עיין בגמ' דחגיגה דף כ"ה ע"א וצריך עיון ליישבו) (אב"ה ואף אם נטמא קודם שהקדישו אינו מציל כמו שהוכיח בטורי אבן שם).

דף כב.

אמר אביי כל מילי דמר. עיין לקן דף מו ע"א תוספות ד"ה דנפטא ובעירובין דף צג ע"ב תד"ה לא תימא.

תד"ה אבוהון וכו' דנפקי מקרא. תמהני הא התם לאו טעמא דקרא משום ביזוי מצוה דהרי התם דמיירי בנפל ואפ"ה אסור דמשום ביזוי מצוה ליכא וכמ"ש תוס' בדיבור הקודם וכן לא מהני תנאי, ובנויי סוכה דהוי משום ביזוי מצוה מהני תנאי, וכיון דגזה"כ הוא ולא מטעם ביזוי מצוה ל"ש למסמך עלה דיני ביזוי מצוה מש"ה נקט אבוהון דכולהו דם דהתם אמרי' דקרא במה ששפך יכסה משום ביזוי מצוה וצ"ע.

דף כב:

ובה היה מסיים. עיין חגיגה ד' כו ע"ב תוס' ד"ה מנורה.

דף כג.

איבעיא להו לגבל. עי' לעיל דף יח ע"א תוס' ד"ה אבל דיו.

שם הדמאי מערבין בו. [ומפרישין אותו ערום. ואי אמרת כל מדרבנן בעי נמי ברוכי, כי קאי ערום היכי מברך על ההפרשה]. מכאן קשה לי על שיטת ר"ת (ספ"ז דב"מ) דלוקח אחר מירוח פטור מדאורייתא מתרומה ומעשרות, א"כ היאך רצה המקשן להוכיח ממתני' זו דרבנן לא בעי ברוכי א"כ מאי אירי' דמאי אפילו ודאי אינו מברך. ויהי' יכול להפרישו ערום. [א"א ב"ה עיין בתשובת אבא מארי]. (ועי' לעיל בחי' מס' דמאי).

יש להביא ראיה, לשיטת הסוברים דבדמאי תקנו חז"ל דצריך ליתן התרומת מעשר בחנם לכהן דלא כדעת הטור יו"ד (סי' של"א) דמוכרה לכהן, ממאי דאמרינן דבדמאי לא מברכין משום דרוב ע"ה מעשרין, ואם נימא כהטור הא בלא"ה ליכא ברכה כיון דהוי

דברים שבלב, דהא בדמאי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, וגם סופו לא יבא לידי מעשה נתינה לכהן, ויש לדחות, ובגליון הרמב"ם כתבתי שני ראיות נכוחות דצריך ליתן לכהן בחנם.

דף כג:

נ"ח וקידוש היום מהו. [ע' בהרא"ש פ' ע"פ סי"ז ועוד ראי' דבעי בפ' ב"מ נ"ח וקידוש היום איזה מהן עדיף ואי מצי לקדושי אריפתא פשיטא שיש לו ליקח נר ולקדש אריפתא ובמג"א סי' רס"ג סק"ד כ' מדלא משני דאשמעי' דבמקום שאין לו פת נר עדיף, אלא ודאי אכילתו קודם לנר שבת]. לענ"ד י"ל דהא הר"ן בשבת הקשה, איך דחינן קידוש דאורייתא בשביל נר ביתו ונר חנוכה, ותי' דמקדש אפת, אלא דמצוה מן המובחר ביין עיי"ש, והרא"ש ס"ל דבזה אין חדוש, כיון דיכול לקיים קידוש על הפת ונר ביתו, אבל בהא ס"ל להרא"ש ג"כ כהר"ן דלא דחינן דאוריית' משום נר ביתו, ולזה ס"ל להרא"ש דאם אין לו פת, בוודאי עדיף לקנות פת, דבלא פת אינו יוצא ידי קידוש, דהרא"ש לשיטתי' דאין קידוש אלא במקום סעודה הוא דאוריית', אע"כ דיש לו פת ומקדש בלא יין דיוצא ידי דאורייתא, אלא מדרבנן לא יצא, ובזה נר ביתו עדיף, לזה הקשה הרא"ש דאם איתא דמקדשים אריפתא א"כ יצא גם ידי דרבנן, אע"כ דלא יצא ידי דרבנן רק ביין, ואשמעינן דנר ביתו עדיף מלקנות יין לקידוש, ודו"ק. אולם למ"ש המג"א סי' רע"ג סי"א דמיני תרגימא מקרי מקום סעודה, א"כ עדיין מה הקשה, הא י"ל דמיירי שיש לו מיני תרגימ', דיצא מדאוריית', אבל מידי קידוש דרבנן דבעי' על הפת או יין לא יצא ומיירי דאין לו פת ויין, והוכיח המג"א דס"ל להרא"ש דסעודת שבת היינו פת עדיפא מנר שבת ודו"ק, ועמ"ש בגליון סי' רע"א במג"א סק"א.

שם אמר רבא דרחים רבנן. עי' מכות יו"ד ע"א.

תוד"ה גזירה וא"ת דהכא גזר כו' (עי' בחי' לק' כ"ד ע"ב).

דף כד.

תד"ה גזירה י"ט אטו שבת וקשה לרשב"א הא דתני בפ"ב דביצה מעשה ושאל ר"ט עליה ועל החלה שנטמאת וכו', קשה לי הא להרשב"א לשיטתיה [בדיבור הקודם] לק"מ די"ל דס"ל לרבה ג"כ הדין דאין שורפין תרומה טהורה ביו"ט משום דאין שורפין קדשים ביו"ט אלא דא"א לפרש כן במתני' דמה שייך למתני הכא אע"כ דמיירי בעיו"ט ומשום גזירה יו"ט אטו שבת וצ"ע. (וע"ע בחי' ביצה כ"ז ע"ב).

דף כד:

מתני' אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט. מסתפקנא אם רשאי להדליק בעיו"ט שמנים שאין נמשכים אחר הפתילה והם תרומה שנטמאת, די"ל כיון דאין נמשכין חיישי' שמא יטה ונמצא שורף שמן שריפה ביו"ט. ולכאורה יש הכרע מסוגיא דלא חיישי' לזה דהרי רבה מפרש למתני' דלעיל ולא בשמן שריפה דמיירי בע"ש דעלמא מתוך שמצוה עליו לבערו חיישינן שמא יטה. ופריך ליה אביי אלא מעתה בי"ט לישתרי אלמה תנן אין מדליקין בש"ש ביו"ט. ובתוס' שם כתבו בשם הרשב"א אף דאביי לנפשיה ס"ל דאין מדליקים שמן שריפה ביו"ט דאין מדליקין קדשים ביו"ט מ"מ פריך ליה דמה שייך יו"ט למתני הכא כיון דביו"ט טעמא אחרינא הוא ע"ש.

והרווחנו בזה ליישב ג"כ קושיות תוס' דלרבה דגזרו בש"ש יו"ט אטו שבת ואמאי לא גזרינן בכל השמנים שאין נמשכים אחר הפתילה יו"ט אטו שבת, ולפי הנ"ל דדוקא בש"ש דבי"ט עצמו מדינא אין מדליקים ומש"ה אם יראו דמדליקין בעי"ט מה שאין מדליקים בי"ט, יתירו ג"כ להדליק בע"ש. ונכון בעזה"י.

אח"כ ראיתי במאור שכ"כ אבל לא ידעתי דבתחלת דברי המאור אין מורה כן אלא כתוס' דלרבה אין בשריפת ת"ט איסור בי"ט וחילוק בין שמן להההיא דחלה שנטמאה. וסוף דבריו נוטים ממש לדברינו דגם לרבה אסור ת"ט משום שריפת קדשים אלא דל"ש למתני' בפרקין וע"כ דמיירי בעי"ט ע"ש ואולי יש חיסור לשון והוא כמו ב' תירוצים. ולכאורה קשה דהא מ"מ יש לפרש דמתני' מיירי בעי"ט וכיון דמצוה עליו לבערו חיישינן שמא יטה והוי שורף ש"ש בי"ט ושייך שפיר למתני הכא כיון דחד טעמא עם שבת דכמו דאסור בע"ש אסור ג"כ בעי"ט. אלא ע"כ מוכח כיון דמדינא מותר להבעיר תרומה טמאה בי"ט דהא יכול להנות בשעת שריפה אלא דאסור אטו קדשים מש"ה לא חיישינן לשמא יטה כיון דגם אם יטה ליכא איסור מדינא. ולשיטת הריב"א הנ"ל דשריפת ת"ט בי"ט הוי דאורייתא יקשה כנ"ל דהא תרוצא א' דתוס' שם דאביי ורבא קיימיה רק על דינא דאין שורפין קדשים בי"ט אבל לא ס"ל דת"ט אין שורפין דל"ס להו הגזירה אטו קדשים הא זהו ל"ש להריב"א דת"ט הוי ג"כ בכלל קדשים בזה ועל תרוצא דהרשב"א ג"כ לריב"א קשה כנ"ל זולת דנימא דס"ל לאביי דביו"ט דאיסור לאו ל"ש למגזר שמא יטה וצ"ע. מ"מ י"ל דדוקא בשמנים טובים דהחשש הוא שמא יטה אינו קרוב לודאי אלא כיון דמצווה עליו לבערו חיישינן שמא יטה בזה לא חיישינן בעי"ט. אבל באין נמשכים אחר הפתילה דודאי יטה כמ"ש תוס' הנ"ל י"ל דגם בעי"ט אסור דאם יטה הוי שורף שמן שריפה בי"ט וצ"ע לדינא.

שם מאי טעמא [ואין מדליקין בשמן שרפה ביו"ט] לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט, אבל משום תרומה שלא לצורך לא גזרו, כיון דגם שלא לצורך ליכא איסור דאורייתא מדין הואיל אי מקלע אורחים ואף דמשכחת דליכא הואיל כגון סמוך לחשכה, כמ"ש התוס' לקמן בפרק המצניע (דף צ"ה ע"א ד"ה הרודה) מ"מ משום הך גוונא דחיקא לא גזרו. ובתוס' כתבו תירוץ אחר.

רש"י ד"ה עטרן פסולתא דזיפתא. עיין לעיל דף כ' ע"ב.

ד"ה שמן דגים מקרבי דגים שנמוחו. עיין לקמן כ"ו ע"א תוס' ד"ה איכא בינייהו.

ד"ה פקועות דלעת מדברי. עיין רד"ק (מ"ב ד' ל"ט).

תוס' ד"ה איכא בינייהו דרב ברונא כו' וי"ל דהכא דאיכא שלשה תנאים. עיין בב"ק נ"ט ע"א תוס' ד"ה איכא בינייהו כחש גופנא.

תד"ה לפי כו' נגזור משום תרומה שלא לצורך. ק"ל הא גם בשלא לצורך הוי רק דרבנן דמדאורייתא שרי הואיל ואי מקלעי אורחים מש"ה לא גזרי' בכך. ואולי דקושייתם אההוא דלעיל כ"ג ע"ב ר"ח אמר כו' לפי שאין שורפין קדשים דאיהו לא ס"ל הואיל גבי האופה מיום טוב לחול.

דף כה.

ומה ראית דתרומה טמאה מותר בהנאה [מדכתב גבי מעשר ולא ביערתי ממנו בטמא דרשינן ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר שמן של תרומה שנטמאת. ומקשה דלמא ממנו אתי למעט קודש שנטמא מאיסור הנאה. ואין לומר דק"ו הוא ממעשר הא תרומה נמי איכא ק"ו]. וא"ת הא קודש איתקש למעשר כדאיתא בפ' כ"ש וא"כ אי ממעט קודש סותר ק"ו והיקש, ואי ממעט תרומה סותר רק הק"ו. וא"כ יפה ראה למעט תרומה ולא קודש. וי"ל דבתרומה נמי איכא היקש דתרומה אתקש לבכורים ובכורים למעשר כדאיתא בפרק הערל. מיהו למ"ש התוס' כאן דבתרומה ליכא ק"ו דאיכא למיפרך מה למעשר הד"ס ט"ב, ומה דאמרו בגמרא תרומה נמי לימא ק"ו סמך רק על ההיקש, קשיא טובא דמה פריך מה ראית והא כשממעט תרומה סותר רק היקש לחוד, וכשממעט קודש סותר ק"ו והיקש.

תוס' ד"ה הא בחול וכו' וא"ת אכתי היכי יליף בק"ו. עיין זבחים ק"א ע"א תוס' ד"ה ומה מעשר.

בא"ד וצריך לדחות ולומר דשמן כו' חשיבי בעין טפי בשעת היסק מעצים. [דהא הכא אסרינן הסקה והדלקה באיסור הנאה. וערלה הא אסור בהנאה ושרי ליהנות בשעת

ביעור וכו'] תימא הא מפורש להדיא בפסחים. ג' ערלים וחד שלא ידליק. ומוכח דרק עצים שרי ולא שמן. ומהו זה שכתבו וצריך לדחות הא מוכח כן להדיא.
תד"ה כך אתה מצווה וכו' ומדרבנן אי נמי מדאורייתא מדאיקרי קדש. עיין פסחים פ"ב ע"ב תוס' ד"ה אבל נטמא וצ"ע.

דף כה:
אמר ר"נ ב"י אמר קרא [בתרומה כתיב] תתן לו ולא לאורו. מכלל דבת אורו היא. [ומוכח דתרומה טמאה מותר בהנאה]. תימא ועדיין יקשה לריה"ג דס"ל דחמץ בפסח מותר בהנאה, מנ"ל דתרומה טמאה בת אורו היא. הא איצטריך קרא לתרומת חמץ כדאמר רנב"י עצמו בפסחים (דף ל"ג ע"א) [על מה דאיתא במתני' האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש. תני עלה בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל הפריש חמץ תרומה דברי הכל. ר"ל אפילו ריה"ג דס"ל דחמץ בפסח מותר בהנאה ולא אתמעט מן תתן לו דהא יש בו כדי נתינה ע"ש ברש"י ותוס'] אינה קדושה. מנה"מ אמר רנב"י אמר קרא תתן לו ולא לאורו.
שם ודומה למלאך ה' צבאות. עיין קידושין דף ע"ב ע"א ברש"י ד"ה דומים למלאכי השרת.
רש"י ד"ה כרת עדיפא דאית בה תרי וכו'. עיין בהרע"ב ספ"ט דסנהדרין.
רש"י ד"ה יסתפק והמסתפק חייב משום מכבה. בתוס' פ"ב דביצה דף כ"ב כתבו דאין החיוב מפני שממהר כבוי דזהו לא הוי רק גרם כיבוי דאינו חייב (עיין לקמן פט"ז מ"ה) אלא ה"ט דבאותה שעה שהוא מסתפק ממנה מכבה קצת ומכהה אורו דלא יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנר. והרא"ש כתב דלפ"ז יקשה הא בסמוך דף כ"ט בשפופרת שע"פ הנר דבזה כשמסתפק מהשפופרת אינו מכחיש מאור הנר כלל וליכא אלא משום מהירות הכיבוי, אלא העיקר דע"כ לא שריא לקמן פט"ז אלא משום דאינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה דבר החוצה לה הגורם את הכיבוי כשמגיע שמה הדליקה אבל הכא השמן והפתילה שתיהן גורמים את הדליקה והממעט מא' מהן וממהר הכיבוי חייב ע"ש.
תוס' ד"ה תתן לו וכו' דאין נתינה פחות משוה פרוטה. עיין גיטין דף כ' ע"א תוספות ד"ה דלמא.
תוד"ה חובה ועוד נראה לר"ת שאם הי' הנר וכו' היינו שהיה דלוק לענין אחר, כיון דלא היה הדלקה לשבת, צריך לחזור ולכבות ולחזור ולהדליקה לצורך שבת, אבל אם ההדלקה הי' לצורך שבת, אלא שהדליק בעוד היום גדול א"צ לכבותו, אלא לכתחלה

לא ידליק כ"כ מקודם שאינו ניכר שמדליקו לכבוד שבת, אבל דיעבד ש"ד, ומ"ש תוס' כדתני' ובלבד שלא יקדים היינו דמזה משמע שהמצוה אינה רק שיהיה לו בשבת נר דלוק, אלא דמצוה ההדלקה עצמו לצורך שבת, ולכתחילה ראוי שיהא ניכר שההדלקה לכבוד שבת, ולפ"ז תלוי הכל אם ההדלקה היא לצורך שבת או לא, ולישנא דהרמ"א סי' רס"ג ס"ד מבעוד יום גדול, אינו מדוקדק, ובתוס' והטור לא הזכירו תיבת גדול.

דף כז.
תוס' ד"ה שכן מטמא וכו' ולא בנגעים כדאי' בת"כ. ומפורש כן במתני' רפי"א דנגעים.

דף כז:
מתני' טומאת אוהלים. היינו בקבעו וחברו לקרקע דבטל מתורת בגד ואינו מטמא אלא פשתן דגמרינן ממשכן דהוי קבוע. וכ"כ בתוס'. והיינו דדייק הרע"ב אם עשה מהן אהל והוי כשאר בית וכו' היינו בקבעו. הרמ"ז והב"ד.
שם אמר מר זוטרא דאמר קרא. ברכות מ"ג ע"ב.

דף כח.
אמר רב יוסף א"ה היינו דמתרגמינן. עיין קדושין דף מ"ו ע"א תוס' ד"ה אר"י.

דף כח:
והאמר אביי שי"ן של תפילין. ק"ל הא י"ל דאצטריך לעור של תפלה של יד וצ"ע.
שם אמר רב יוסף היינו דתנינא שלש על שלש. כעין זה יבמות דף ע"ז ע"ב ודף פ' ע"א.

דף כט.
בפתילה שאינה מחורכת. (עי' חי' ברכות י' ע"ב).
שם דעבד כר"מ וכו', והרי"ף השמיט זה וסתם דמסיקין בכלים, וכתב מעכ"ת נ"י ליישב, והיינו דהא באמת קשה, דהא ע"כ ההיא דמסיקים בכלים לא מיירי שכבר מעורב בעצים, דא"כ גם בשברי כלים לשתרי, אע"כ דהוא מערב אותם בעצים והרי בדינא דרב מתנה מותר רק במעורב ולהוסיף לבטל והמג"א (רסי' תק"ז) כתב לתרץ כיון שהכלי עדיין היתר אלא שאחר שיתחיל לשרוף יהיה איסור אין בזה מבטל איסור, אמנם קשה הא הכלי לא נתבטל דהוי היתר בהיתר, לזה צ"ל דשינויא דהש"ס דעביד כדר"מ היינו לר"י לשיטתיה דמין במינו ביבש בטל ברוב [וזה שפת יתר דבלא"ה לר"י לשיטתיה לא תליא כלל בהיתר אלא בעצם, והכלי והעצים הם ב' מינים] אבל לדידן דהיתר בהיתר גם ביבש לא בטל מוכח דיש תירוץ אחר על קושיית הגמ' עכ"ד.
ידידי אף כי דבריו דברי השכל, מ"מ לא יתכנו בעיני, דממנ"פ אם יש תירוץ אחר בלא תיקונו דר"מ, מנ"ל להגמרא דלר"י צריך לעשות כדר"מ דלמא גם לר"י ליתא להך קושיא,

גם היסוד דלדידן לא מהני לעשות כדר"מ, דהא היתר בהיתר לא בטל, אינו, דהא גם בדר"מ כיון דתחילה אינו מעורב ברוב עצים דהיתירא לא הי' ביטול כלל, ומ"מ כיון דמעורב מהני להתיר להוסיף ולבטל ה"נ הכא מה בכך דהיתר בהיתר לא בטל, מ"מ לא הוי בעיניה וכשיתחיל הכל לשרוף דאז יחול הביטול כבר הוא מעורב על כל פנים ומותר להוסיף, ומכל שכן אם כבר מעורב ברוב דמותר הביטול לכתחילה.
תוד"ה והא (עמש"כ בזה לק' קמ"ג ע"א).
ע' בחי' הרשב"א כ"ט ע"א שכ' דהעיקר דמוקצה מותר בהנאה ולא אסרו אלא לטלטלו או לאכלו ואפי' להשתמש בו בידים כגון הדלקה או לסמוך בו כרעי המטה אפי' במקומו שאינו מזיזו ממקומו אסור עכ"ל, ולפ"ז ודאי אסור לישב על אבן דמ"ל בין סומך כרעי המטה או שסומך עצמו עליו, עי' מג"א סי' ש"ח סק"מ וצ"ע.

דף כט:

שפופרת של ביצה. במהרי"ל בסופו בליקוטים פי' שהיא קנה אגם. ביצה פי' בריכה שגדילים בו קנים עכ"ל. והוא מלשון הכתוב היגאה גמא בלא בצה (איוב ח').
שם ואי אשמעינן הנך תרתי וכו' (עמש"כ לקן ק"כ ע"א).
שם גזירה עיליתא דשישא, עי' לקמן דף קנא ע"ב.
תוס' ד"ה גזרה וכו' אטו עלייה אחרת. ועיין לקמן דף קנא ע"ב ברש"י ד"ה קרקע.
תוד"ה ובלבד ובענין דלא הוי כו', אבל הר"ן פ"ד דחולין דף רצ"א כתב להתיר אף בפ"ר, וע' מ"ש לק' נ"ד ע"א.

דף ל.

טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה. ובירו' פ"ז דברכות איתא חביבין עלי משפט וצדקה שאתה עושה יותר מקרבנות.

דף לא.

הלל גייריה. עי' יבמות דף כ"ד ע"ב תוס' ד"ה לא בימי ודף ק"ט ע"ב תוס' ד"ה רעה.
במהרש"א חדושי אגדות כתב וז"ל ומיהו ק"ק הא אין מקבלים גרים משום שולחן מלכים, וצ"ל הא דאמרינן וגייריה לאו דוקא. אלא דלא גייריה עד לבתר דידע דגר אסור בכהונה, ואין להקשות א"כ איך למדו תורה מקודם שנתגייר י"ל דכיון שבא לגייר שרי ללמדו תורה עכ"ל. וכתבתי בגליון מהרש"א בקושיא הא אין מקבלים גרים וכו' בזה הלשון, כך הקשו תוס' בפרק כיצד (יבמות דף כ"ד ד"ה לא בימי דוד), ותירצו דבטוח היה הלל דסופו לשם שמים, וכ"כ עוד שם בפרק בית שמאי (דף ק"ט ד"ה רעה) הרי דס"ל לתוס' דגייריה קודם שלמדו, א"כ אזדא ראיית מהרש"א דאחר הגירות אף דעדיין לא

היה לש"ש, מכל מקום בדיעבד הוי גר ומותר ללמוד תורה, ובסוף קיבל הגירות לש"ש, ע"כ לשוני.
וקצת מוכח בהיפוך דס"ל לתוס' דאסור ללמד קודם גירות מדלא תירצו כמהרש"א דלא גייריה עד שלמדו, ואף דיש לומר דדחיקא להו לישנא דהש"ס מדאמרינן בא לפני הלל, משמע דמיד גייריה מ"מ היא גופא קשיא על הלל אמאי סמך על בטחונו שבסופו יהיה לש"ש אמאי לא המתין לגייריה עד אחר שילמוד עמו ויתברר דכוונתו לשם שמים, אלא ודאי דאסור ללמדו מקודם, ויש לדחות קצת, עכ"פ אזדא ראית המהרש"א.

דף לא:
מתני' ובהדלקת הנר. הא דלא תני סתם ובנר כמו דתני ובחלה ולא תני ובהפרשת חלה. התנא רצה לרמז למה דאיתא בתקוני זהר שבעה"ב יתקן את הנרות ואשתו תדליק משום הכי תני ובהדלקת הנר לומר דתיקון לאו עלה רמי. (ש"ל).
שם אין לו להקב"ה בעולמו. עיין ברכות דף ל"ג ע"ב.
רש"י ד"ה מפני שהוא עושה פחם. שהוא מתכוין ממש. וק"ל הא בפשוטו י"ל דחוץ מן הפתילה היינו דחוץ כחס על הפתילה חייב דמיירי בלא הובהבה מבעו"י וכיון דרצונו לחזור ולהדליק הפתילה וניחא ליה בפחם מיקרי צריכה לגופא דאפילו באינו מתכוין אלא דהוי פ"ר היכא דניחא ליה מקרי צריכה לגופא כדלקמן ק"ג ע"א בתולש עולשין בארעא דידיה. ומרווח יותר דבפתילה שצריך להבהבה עסקינן היינו דהוא אינו מתכוין לכך אלא דממילא ניחא ליה.
רש"י ד"ה מפני שהוא עושה פחם. שהוא מתכוין לעשותה. ולפ"ז במה דקאמר חוץ מן הפתילה דבזה גם כן פוטר אא"כ דמכבה בשביל לעשות פחם. אבל לענ"ד צ"ע דבסוגיין איתא סתם בפתילה שצריך להבהבה עסקי', וא"כ י"ל דה"ק דמיירי בפתילה שלא הבהבה מבעו"י ובזה אף דהכיבוי עכשיו משום דחס על הפתילה מ"מ כיון דרצונו להדליק אותו לזה מקרי צריכה לגופו, דהא אפילו באינו מתכוין למלאכה רק דהוי פסיק רישא אם ניחא ליה חייב אפילו לר"ש וכדאיתא בסוגיא דשבת דף ק"ג ע"א דבתולש עולשים לאכילה פחות מכגרוגרת בארעא דידיה חייב משום בונה אפילו לר"ש דאע"ג דלא מתכוון לבנין מ"מ כיון דהוי פסיק רישא ומקרי מלאכה שצריכה לגופה כיון דניחא ליה בכך, מכש"כ הכא דמכוין למלאכת כיבוי, וכיון דנעשה פחם וניחא ליה מקרי צריכה לגופא. וצל"ע. ומצאתי און לי בדברי תוס' במסכתין דף צ"ד ע"א ד"ה ר"ש וכו' על הפתילה המהובהבת כבר, משמע דאם אינה מהובהבת ומכבה משום דחס על הפתילה חייב.

דף לב:
שנאמר אל תתן. עי' שבועות דף לט ע"א תוד"ה ואין בשרך.
שם בעון ביטול תורה מאי קראה. במסכת כלה איתא רבי יהושע אומר בעון ביטול תורה בנים קטנים מתים דכתיב ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני.
שם רבי חייא בר אבא ורבי יוסי. צ"ל ור' אסי או ר' אמי. סדר הדורות בהקדמה אות ד'.

דף לג:
א"ל לבריה נשים דעתן קלה עליהן. עיין מג"א סס"י קנ"ו.
שם בעידן צלויי לבשו. עיין לעיל דף י"א ע"א תוס' ד"ה כגון רשב"י.
שם במערתא אתא אליהו. בירושלמי פ"ט דשביעית הוא בענין אחר ועוד שם ענינים נפלאים מרשב"י.

דף לד.
אמר ההוא סבא. עיין חולין דף ו' ע"א תוס' ד"ה אשכחיה.
שם טיהר בן יוחי. עיין תוס' ישנים יומא דף ע"ה ע"א.
שם מתני' ספק חשיכה. עי' ר"ה דף ט' ע"א תוס' ד"ה ור"ע.
שם אבל מעשרין. עיין חולין דף ז' ע"א תוס' ד"ה ודילמא וגיטין דף ל"א ע"א תוס' ד"ה במחשבה.
שם מתני' ספק חשיכה וכו' [אין מעשרין את הודאי] אבל מעשרין את הדמאי. ומתני' דמשמע דדוקא בספק חשיכה מעשרין את הדמאי אבל משחשיכה לא דלא כר"י לקמן במתני' ריש פ' נוטל דאמר מעלין את המדומע דלא מקרי מתקן כיון דיכול ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר. אלא כרשב"א דאית ליה במדומע דנותן עיניו בצד זה אבל אין מעלין דמ"מ מקרי מתקן. אבל לר"י כיון דגם בדמאי נותן עיניו בצד זה כו' א"כ שרי גם לעשר משחשיכה ולא מקרי מתקן. ואף כרבנן אתיא דאפשר גם רבנן סוברים דבמדומע נותן עיניו כו' אלא דסברי דמ"מ הוי מתקן. וכ"כ הרמב"ן פ"ק דביצה וז"ל שר"י אומר מעלין את המדומע. וחביריו חולקין עליו שאעפ"כ אסור לקרוא שם עכ"ל.
ובתוס' פ"ק דחולין (דף ו' ע"ב) וכן בכורות (דף נ"ט ע"א) הקשו ממתני' דהכא. ותירצו דשאני מדומע דכבר היה מתוקן אבל תחילת טבל לא שרי לתקן בשביל מה שיכול ליתן עיניו וכדבריהם כתב הרמב"ן פ"ק דביצה בסוגיא דגלגל עיסה. ואין קושיתם מכריע דבר זה, די"ל דאתיא כרבנן וכרשב"א.
שם סימן בגופיא. מבואר במהרש"א. וה"מ למחשב עוד ההיא דלקמן דף נ' ע"ב.
שם שניהם קנה עירוב. (עי' חי' עירובין ע"ו ביצה י"ד).

שם כאן בעירובי תחומין. עיין תוי"ט. ומיהו קשיא למה החמירו, לענ"ד למ"ש תוס' דאף דיעבד אם עירב ע"ת בח"ש לא מהני דדוקא במתני' ד' פ"ג דעירובין מקילים בספק עירוב דאוקמי אחזקתה, דהשתא הוא דנטמאת או נשרף, א"כ ממילא לק"מ דאין הטעם דאין מערבין ע"ת בין השמשות משום איסור מעשה העירוב אלא משום דלא מהני העירוב מספיקא להתיר לילך חוץ לתחומו. ואף לשיטת הרמב"ם דפסק דבדיעבד עירובו עירוב, מ"מ י"ל דחמיר בזה מע"ח דלכתחלה אין מערבין בענין ספק. ואף דבאמת רש"י פי' בהדיא בסוגיין בטעמא דא"מ ע"ת בבה"ש, משום דהוי תיקון דאסמכוה אקרא, י"ל דרש"י לשיטתו דפי' במתני' דס"ל דמשום שבות גזרו בבה"ש מש"ה ג"כ אין מערבין ע"ת. ובאמת י"ל להלכה למאי דקי"ל דמשום שבות ל"ג בה"ש הדין דמערבין ע"ת. ואין מהצורך למה דכ' תוס' בסוגיין בההוא מימרא דרבה אמרו לו שנים צא וערב דלפירש"י דמיירי בע"ת מוכח לחלק בין לכתחלה בין דיעבד, די"ל דבאמת דרבה אף לכתחלה קאמר לפי ההלכה דקי"ל משום שבות ל"ג בה"ש, אבל הרמב"ם דפסק לדינא דאין מערבין ע"ת בה"ש ובדיעבד מהני נ"ל דהטעם דאין לערב לכתחלה בדרך ספק עירוב. אבל מ"ש התוי"ט דעשאוהו לענין זה כשל תורה שגזרו עלי' בה"ש. לענ"ד אינו נראה דלו יהא דבאמת תחומים דאוריית' הא מ"מ מלאכת העירוב דהוי כמתקן זהו לא הוי רק שבות בעלמא כמו הפרשת תרומה ומעשרות דג"כ דאורייתא ומותר בבה"ש לצורך מצוה.

ובתוס' חדשים ראיתי דבר נחמד דספק חשיכה היינו בה"ש דעיולי יומא וספק אינה חשיכה היינו בה"ש דאפוקי יומא. ועיין במג"א סימן שמ"ב. וקשה לי איך כייל במתני' זו וטומנין את החמין הא בסוגי' פרכינן דבה"ש נמי נגזור שמא ימצא קדרה צוננת וירתיחנה ומשנינן סתם קדרות רותחות בה"ש וזהו לא שייך בבה"ש דאפוקי יומא וצ"ע. ואולי י"ל דביה"ש דאפוקי יומא כיון דהזמן מועט עד הלילה לא בהיל כ"כ ולא ירתיחנה.

שם אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל מבע"י, דהא אמרו כן דאסרו במעשה דאנשי טברי' וכדדייק מיני' כן ר"ח לקמן (ל"ט ע"ב). ורש"י פירש כדתנן אין טומנין בגפת. ואע"ג דסתם הטמנה מבע"י הוא דהא אסרינן משחשיכה. ולכאורה תמוה דדלמא באמת משחשיכה אסור רק במוסיף הבל. ועיין במהר"מ לובלין ואינו מובן, דמה זה שכתב רש"י דהא אסרינן משחשיכה, הא על זה גופא אנו דנין דדלמא מתני' דבמה טומנין במשחשיכה. וטומנין במשחשיכה במעמיד הבל.

ויראה דס"ל לרש"י דזהו ודאי ליכא למימר דמתני' דלקמן מיירי במשחשכה האיך קתני וטומנין בגיזי צמר והא הוא הוי מוקצה. אלא דהיה מקום לפרש דמיירי בבה"ש אבל

מבע"י י"ל דשרי במוסיף הבל. לזה כתבו רש"י דודאי מיירי מבע"י ממש דהא כיון דעכ"פ מוכח ממתני' דלקמן דבה"ש אסור במוסיף הבל. א"כ הא דקתני במשנתינו ספק חשיכה וטומנין את החמין ע"כ במעמיד הבל. ומוכח דמשתחשך גם במעמיד הבל אסור. אם כן ממילא סתם הטמנות מבע"י דאין דרך להמתין עד בה"ש לצמצם הזמן דאי יעבור זמן מעט ויחשיך יהא אסור להטמין. וכיון דסתם הטמנות מבע"י מתני' דבמה טומנין מיירי מבע"י דהוא זמן דסתם הטמנות כנלע"ד בכוונת רש"י.

אבל מ"מ זה קשה לי, דלמאי הוצרך רש"י לכל זה ולא בפשיטות וכדפרישנא דממעשה דאנשי טברי' נשמע כן. ואפשר כיון דהא דאר"ח ממעשה דטברי' בטלה הטמנה זהו רק לרבה דס"ל דלא יטמיננה בחול הוא מטעם שמא יטמין ברמץ ועלה קאי הראי' דמעשה דאנשי טברי' דהיה שם ענין הטמנה אבל לר"י דס"ל מפני שמזיז עפר, ואמרי' שם דמעשה דאנשי טברי' אירשא קאי, ולא מיירי בהטמנה אלא מדין בישול וכמ"ש המהר"מ לובלין, לזה ניחא לרש"י לומר דמימרא דרבא מפני מה אין טומנין יהיה אליבא דכ"ע. ולר"י הא לא מוכח משם מידי. (ועמש"כ לקן' ל"ט ע"ב).

שם סתם קדירות רותחות הן. יש לעיין לפי מה דצדד המג"א (רס"י שמ"ג) דגם בה"ש דמוצאי שבת לא גזרו שבותים. והנך דמתני' דספק חשכה אבל מעשרין את הדמאי מיירי גם בספק חשיכה דמ"ש. ודומי' דהכי קתני וטומנין את החמין, ובפרט לפמ"ש [לעיל בד"ה ובתוס'] ליישב כפל הלשון ספק חשיכה ספק אינה חשיכה. דהיינו ספק חשכה דהאיסור שמא חשיכה דזה בבה"ש דערב שבת. וספק אינה חשכה היינו דשמא עדיין לא חשכה וזהו בה"ש דמ"ש. וא"כ מה דקתני עלה וטומנין את החמין קאי גם על בה"ש דמ"ש. והא בזה ל"ש שינויי דהש"ס דסתם קדירות רותחות. וצ"ע. ואולי בבה"ש דמ"ש י"ל טעם אחר דאינו להוט כ"כ להרתיח, כיון דבמעט זמן שתחשך בידו לעשות כן. ודוחק.

דף לד:

לענין טומאה, (עי' חי' יו"ד סי' ט"ז ס"ד).

שם אלא תלתא רבעי. עיין פירש"י ברכות דף ב' ע"ב ד"ה והלא כהנים ובנדה דף נ"ג ע"א ברש"י ד"ה ביה"ש וצ"ע.

דף לה:

אר"י ב"ז העושה מלאכה בשני בה"ש חייב חטאת ממנ"פ. פירש"י ע"ש ומו"ש בהעלם אחד. ותימא דלמאי טעמא נקט רש"י בהעלם א' הא גם בב' העלמות חייב חטאת בממנ"פ. ואולי י"ל דקשיתי' לי' לרש"י דלחייב חטאת ואשם תלוי, דחד חטאת חייב

ודאי ויש ספק שמא חייב עוד חטאת, דשמא סוף הקצירה דע"ש הי' לילה ותחילת קצירה דשבת היה יום, לזה נקט רש"י בהעלם אחד.
שם ושוהה כדי צליית דג. עי' בר"ן בפירקין בהל' חנוכה דף י' ע"ב.

דף לו.

תוס' ד"ה הא ר' יהודה וכו' ומוקי לה כר' יהודה. וע"ש ע"ב תוס' ד"ה הא אין עליה.
בא"ד דאסור לר' יהודה. עי' פירש"י שם ד"ה אלא לתרנגולין.
תוד"ה הא ר"נ ונראה לר"ת וכו', שיעור דבריהם כך הוא, דאפי' כלי שמלאכתו לאיסור ויש בהם תשמישי היתר הרגילין בחול כגון קורנס לפצע אגוזים בזה אף לצורך מקומו מותר, דכל שיש מציאת היתר בשבת לטלטל לגופי' היינו לתשמישין הרגילין בחול מותר אף לצורך מקומו, אבל שופר דאין רגילין ליתן בו מים לתינוק ולר"נ אסור לטלטלו ליתן מים לתינוק, וליכא מציאות טלטול לגופי' בזה גם לצורך מקומו אסור ודוק, כללא דמילתא דכל שאין לו מציאת היתר לצ"ג א"ל היתר בלצורך מקומו, ומה"ט ניחא דמשמעות הפוסקים דמוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטל בשום ענין, ובנזירות שמשון סי' ש"ח טען דלצורך מקומו לשתרי דאין בזה חסרון כיס, ולפי הנ"ל ניחא דכל שאין מציאות היתר טלטול לצורך גופו גם לצורך מקומו אסור, ועמ"ש סי' רע"ט בגליון המג"א ס"ק י"ב, (ועי' חי' או"ח סי' רס"ו בגליון אבן העוזר).

דף לו:

מתני' עד שיגרוף. יש לעיין דמ"מ נגזור שמא יגיס בה דחייב משום מבשל כמו באונין של פשתן באינה טוחה כמ"ש הרע"ב פ"א מ"ו, ועיין בהרשב"א בחי' פ"ק אההיא דאמרינן בעקורה וטוחה דלפי תירוצו בתרא מיירי דהכא בנתבשל כמאכל בן דרוסאי דבזה אף אם יגיס א"ח משום מבשל ע"ש, לפ"ז בלא הגיע למאכל ב"ד אסור להשהות אף בגרופה, אולם הרשב"א בחי' כאן האריך אם מותר להשהות בגרופה בלא הגיע למאכל ב"ד אי חיישי' לחיתוי, ולא הזכיר כלל דמחששא דשמא יגיס יש מקום לאסור בלא הגיע למאכל ב"ד וצ"ע. ויש לדחוק דספיקו דהרשב"א בטוחה דל"ש שמא יגיס אם מ"מ אסור בגרופה קודם שנתבשל כמאב"ד משום חששא דחיתוי. אח"כ ראיתי דבכ"מ רפ"ט מהלכות שבת במ"ש שם בשם הרמ"ך מבואר דעתו דקודם מאב"ד אסור לשהות ולא מהני גו"ק דשמא יגיס וחייב משום מבשל. וחידוש בעיני דבש"ע סימן רנ"ג ס"א נקט בפשיטות ולא הוזכרו אלא גו"ק כשהתחיל להתבשל ולא הגיע למאב"ד, והאחרונים כולם שתקו ולא הערו דלהרשב"א וכן לדעת הרמ"ך אסור משום שמא יגיס. וביותר דהא מ"ש הרא"ש בשם רבינו יונה דמה דקתני אין צולין בשר וכו' וכמה כדי שיצולו מבעוד יום כמאב"ד

אתיא בין לחנניא בין לרבנן וכו' ולרבנן בגרוף, הרי דאף בגרוף צריך שיצולו מבע"י כמאב"ד וצ"ע.

בעיקר הדין דכתב בש"ע סי' רנ"ג ס"א בפשיטות דבלא הגיע למאב"ד מהני גרופ"ק אינו ברור דהא ממ"ש הרא"ש בשם רבינו יונה דמה דקתני אין צולין וכו' וכמה כדי שיצולו כמאב"ד אתיא בין לחנניא ובין לרבנן וכו' ולרבנן בגרוף הרי דמ"מ אף שהוא גרופה וקטומה בעינן שיצולו מבע"י כמאב"ד והא דקתני במתניתין לא יתן עד שיגרוף לחנניא מיירי רק לחזרה כמבואר בסוגיא. וראיתי ברשב"א בחידושיו ריש כירה דמסתפק בזה אם מהני גו"ק בלא הגיע כמאב"ד ודלמא י"ל דיהיב דעתו טפי וחיישינן לחיתוי וכתב עלה ומ"מ מסתבר דמהני גו"ק. ולי קשה הא הרשב"א עצמו כתב בחי' פ"ק דשבת די"ח אההיא דאמרינן דצמר ויורה אף בעקורה מהאש צריך שיהא טוחה דחיישינן שמא יגיס והקשה שם מאי מהני בכירה גו"ק ניחוש שמא יגיס והוי מבשל. ותי' שם דלאחר שנתבשל כמאב"ד אין בו משום בישול ע"ש א"כ מהך סברא ממילא בלא הגיע למאב"ד לא מהני גו"ק דחיישינן שמא יגיס. גם נ"ל לדייק מהרא"ש דס"ל כן ממה דכ' בשיטת הרי"ף דפסק דלא כחנניא הא דפס' פ"ק גבי אין צולין בשר וכו' כמה שיצולו מבע"י כמאב"ד היינו באם יגרוף קודם שבת ע"ש הרי דגם בגו"ק בעי כמאב"ד. ומ"מ נ"מ אם מותר ע"י גו"ק היכי דהקדירה טוחה וצ"ע לדינא אחר כך ראיתי בכ"מ ריש פ"ט מהל' שבת במ"ש בשם הרמ"ך ומבואר דעתו דקודם מאב"ד אסור להשהות ולא מהני גו"ק דשמא יגיס וחייב משום מבשל.

שם איבעי' להו האי לא יתן [ע"ג כירה שאינה גרופה] לא יחזיר הוא אבל לשהות משהין ומני חנניא היא. פירוש אף דאם נפרש האי לא יתן לא יחזיר הוא נצטרך לחסר המתני' כדאיתא בגמרא לקמן, מ"מ דחקינן ומוקי אנפשי' כדי להעמיד המתני' כחנניא דהלכתא כוותי' וכדאיתא בתוס' [ד"ה לעולם א"ל] אבל אי נוקי מתני' כרבנן ודאי אין לפרש האי לא יתן לא יחזיר אבל לשהות משהין ולומר דע"כ לא פליגי רבנן אחנניא וסברי דאסור להשהות אלא בלא נתבשל כ"א כמאב"ד, אבל בנתבשל כ"צ מודו לי' לחנניא. דודאי אין לנו לומר כן ולחסר המתני' אלא נניח המתני' כפשטי' ונימא דלרבנן גם בנתבשל כ"צ אסור להשהות. דהא באמת הכי סברי.

ובתוס' (ד"ה חמין) כתבו דע"כ משמע לי' לבעל איבעי' דסתם חמין ותבשיל היינו אפילו לא בישל כ"צ, דאל"כ דלמא מתני' אף כרבנן דבנתבשל כ"צ דלמא אפילו רבנן מודו דמשהין [וכ"פ במהרש"א] ולמ"ש אין דבריהם מוכרחים כלל. ועיין במהרש"א מה שכתב אבל לא קשיא להו דא"כ מתני' דלא כחנניא וכו' ובמחכ"ת פשוט דלק"מ דהתוס'

רוצים להוכיח דלישנא דחמין ותבשיל א"א לפרשו רק בדרך דגם מאכב"ד בכלל. ואין באפשרות לומר דמיירי דוקא בבישל כ"צ. וא"כ ממה דאמרינן א"ד להחזיר תנן וחנניא היא היינו דנפרש דתבשיל היינו אפי' לא בשיל כ"צ. אבל עדיין אינו הוכחה דא"א לפרש דתבשיל הוא רק כ"צ. לזה הוכיחו מדאמרינן וחנניא היא והא אפשר לאוקמי כרבנן. ולומר דמיירי בבישל כ"צ. אלא ע"כ דפסיקא הדבר שבוודאי נכלל בכללו גם תבשיל כמאכב"ד. ופשוט.

תוד"ה חמין ודלמא מתני' אפי' כרבנן, ק"ל דאם יאמר להחזיר תנן אבל לשהות משהי' כרבנן ובבשיל כ"צ, יקשה לן מה"ת נדחוק לומר להחזיר ולהגי' מתני' בחסורי מחסרי, יותר טוב לומר לשהות תנן ולומר באמת דלרבנן אפי' כ"צ אסור וכמו שהוא האמת, וע' במהרש"א, ולזה קאמר ומני חנני היינו דמצינ' לאוקמי כחנני' דמה"ט ראוי לומר להחזיר ולהגי' כדי דתיתי מתני' כחנני' וכמ"ש תוס' ד"ה לעולם אימא לך וצע"ג.

תוס' ד"ה וב"ה אומרים וכו' והל"ל אא"כ גרף. לענ"ד הא מצינו כזה במ"ק דף ד' ע"ב עד שיעמיק כו' כגון שהעמיק.

בהרא"ש ר"פ כירה דמה שהביא הרי"ף ההיא דוכמה שיצולו כמאב"ד אין ראיה לפסוק כחנניא אלא דהשיעור למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה היינו לחנניא באינו גרוף ולרבנן בגריף. ולא זכיתי להבין דהא בגריף גם בבשיל ולא בשיל היינו בפחות ממאב"ד שרי כמבואר בכל הסוגיא ובטוש"ע וצ"ע.

דף לז.

ת"ש ב' כירות. (עי' חי' או"ח סי' רנ"ג במג"א סק"ה).

תוס' ד"ה לעולם וכו' משום דקיי"ל כחנניה. כעין זה בתוספות מגילה דף י"ט ע"ב ד"ה ודילמא.

בחי' הרשב"א כ' וז"ל, ומשהה ע"ג תולדת חמה לא מצינו מי שיחמיר עליו לשהות וכ"ש למ"ד להחזיר תנן עכ"ל משמע דיש לצדד להקל דאף מה דאסור להשהות ע"ג כירה מותר להשהות ע"ג תולדת חמה, ולענ"ד דיש לדון דגם על תולדת אור מותר דלא גרע מכירה גרופה כיון דל"ש בי' שמא יחתה.

דף לח.

תוד"ה אבל תימה הא אמר בפ"ק כו'. אב"ה אזכיר מה ששמעתי מאא"מ נ"י להקשות דמאי קושיא הא אמרינן אי קודם גזירה קשיא מזיד, אי לאחר גזירה קשי' שוגג, וא"כ לא הו"מ להקשות מברייתא דלא תמלא די"ל דמיירי אחר הגזירה. ופריך רק מברייתא

דקתני בי' שוגג מותר. גם י"ל דמברייתי' זו לא הומ"ל דלמא אתי כב"ש דשביתת כלים דאורייתא וקעבר אדאורייתא (וע"ע בחי' לעיל י"ח ע"ב ד"ה ובזה מיושב).

תד"ה עבר ושהה מאי וכו' בשוגג ואליבא דר"י. תימא דלמאי הוצרכו לומר דהאיבעי' בבישול כולו או כמאכל ב"ד והוצרכו לדחוק דהאיבעיא שלא כהלכה דהא קיימא לן כחנניה דמאכב"ד מותר. הא כיון דהאיבעיא קודם גזירה. ועיקר איבעיא אי ר"י חולק לר"מ גם לענין שוגג [אב"ה ולא איצטריך הגזירה רק לר"מ כמ"ש המר"מ לובלין] או דפליג רק לענין נתבשל כל צורכו ובמזיד אבל לענין שוגג לא פליגי. א"כ האיבעיא גם בלא נתבשל כמאב"ד. דהא לר"מ מותר כה"ג בשוגג. וכמ"ש בתוס' ד"ה בשלמא לרנב"י והאיבעיא שפיר אי מודה ר"י לר"מ בשוגג דמותר ואפילו לא נתבשל כמאכב"ד דדלמא בשוגג סבר לגמרי כר"מ [אב"ה עיין מ"ש אבא מארי בתשובותיו. (הועתק בסמוך)].

בא"ד אי אסר דוקא במזיד. לכאורה קשה דהא לעיל אמרינן בשלמא לרנב"י ל"ק כאן קודם גזירה וכו' ובתוס' הקשו דדלמא סבר כר"י ותרצו דר"י לא פליג רק על מזיד הרי דהי' פשיטא כן להש"ס ואלו הכא מספקא ליה, אבל באמת לולי דברי התוספות דלעיל היה נראה דבפשיטות לק"מ והיינו י"ל דבעיקר הספק אם ר"י פליג גם על השוגג מה"ת נמציא פלוגתא חדשה, ובזה י"ל דהספק דלמא ר"מ דמתיר בשוגג היינו לטעמי' דגם במבשל מתיר בשוגג אבל לר"י דאוסר במבשל בשוגג ה"נ בשהה, וא"כ לא הוי פלוגתא חדשה אלא דשהה דינו כמבשל וממילא לר"י בשוגג אסור או דמ"מ שיהה קיל טפי וא"כ האיבעי' שפיר, ולפי"ז מיושב קו' תוס' הנ"ל דשפיר הוצרך דרנב"י מיירי אחר הגזירה דליכא למימר דס"ל כר"י דהא טעמי' דר"י רק משום דס"ל דגם במבשל בשוגג אסור אבל רנב"י דקאמר מבשל הוא דלא אתי לאיערומי הרי דבא לומר דאף לר"מ דמתיר במבשל מ"מ בשהה חמור דאתי לאיערומי ובזה שפיר פרכינן דהא לר"מ קתני בשוגג שרי דלא חמור ממבשל וגם ר"י לא ס"ל דחמור ממבשל אלא דאפשר דלא קיל ממבשל וא"כ עכ"פ למאן דמתיר במבשל מתיר ג"כ בשהה והוא נכון מאד בעזה"י.

לכאורה קשה הא חזי' דאמרינן בשלמא לרנב"י כאן קודם חזרה, מדלא קאמר בפשוטו דס"ל כר"י, היינו דר"י לא פליג על ר"מ רק לענין נתבשל כ"צ אבל לא לענין איסור דשוגג, וכמ"ש תוס' ד"ה בשלמא לרנב"י, ואיך עתה מבעיא ליה אם ר"י אוסר גם בשוגג, וצריכים לומר כיון דיש ס' בדברי ר"י אם פליג גם על שוגג מש"ה ניחא להש"ס לומר יותר, כאן קודם גזירה כי היכי דלא נפשוט מיניה דר"י אוסר גם בשוגג, ולזה אמרתי ליישב וגם לתרץ קושיית התוס' ד"ה בשלמא לרנב"י דדלמא סבר כר"י, והיינו דודאי בפשוט מה"ת לומר דר"י פליג על ר"מ גם לענין שוגג ולהמציא פלוגתא חדשה, אלא

דבמקום הספק כך הוא דדלמא ל"ה פלוגתא חדשה דהא דר"מ מתיר בשוגג הוא לטעמיה דס"ל במבשל בשבת בשוגג יאכל, אבל ר"י לשיטתיה דמבשל בשבת בשוגג לא יאכל, י"ל דה"נ בשיהה, או דשיהה קיל יותר ומותר גם לר"י בשוגג, וזהו תורף האיבעיא ולפ"ז שפיר אמרינן בשלמא לרנב"י כאן קודם גזירה, דלא מצי למימר דסבר כר"י ור"י אוסר גם בשוגג, דהא אם נימא הכי היינו מטעם דר"י לשיטתיה דאוסר במבשל בשוגג, אבל עכ"פ לר"י דמתיר במבשל מתיר גם בשיהה ויקשה לרנב"י דאמר דמאן דדרש המבשל בשבת בשוגג יאכל וכו' ול"ש, היינו דשיהה אף בשוגג אסור, הרי דבא לומר דאף מאן דמתיר במבשל בשוגג אוסר בשיהה דשיהה חמיר טפי לענין שוגג, וזה נסתר מברייתא דר"מ מיירי בשיהה בשוגג, ולענין זה לא פליג ר"י לומר דשיהה חמיר מבישול, אלא כיון דס"ל דמבשל אסור בשוגג אוסר גם כן בשיהה, אבל לומר דחמיר ממבשל בזה לא מצינו חולק על ר"מ, ונכון. אולם הקשיתי על תוס' דלמאי הוצרכו לומר דהאיבעיא בבישול כולו או כמב"ד, והוצרכו לדחוק דהאיבעיא שלא כהלכה דקיי"ל כחנניא דמאב"ד מותר, הא כיון דהאיבעיא קודם גזירה ועיקר איבעיא אם ר"י חולק על ר"מ גם לענין שוגג, [ולא איצטריך הגזירה רק לר"מ וכמ"ש המהר"ם לובלין] או דפליג רק לענין נתבשל כ"צ ובמזיד אבל לענין שוגג לא פליג א"כ ממילא האיבעיא גם בלא נתבשל כמאב"ד, דהא לר"מ מותר בכה"ג בשוגג וכמ"ש התוס' ד"ה בשלמא לרנב"י והאיבעיא שפיר, אי מודה ר"י לר"מ בשוגג דמותר ואפילו בלא נתבשל כמאב"ד, דדלמא בשוגג ס' לגמרי כר"מ, וצע"ג.

דף לח:

לא שנו אלא שעודן בידו, ע' בהר"ן אע"ג דכל הני מילי דרבנן נינהו כו'. מוכח מדברי הר"ן אף דהוי דשיל"מ לאכול אחר השבת או בשבת מבלי שיחזיר על הכירה מ"מ ראוי להקל בספיקא דדינא.

שם ולא יפקיענה בסודרין, ונ"ל דאפי' דיעבד אסור כדמשמע בסוגיין מי סברת אסיפא קאי אריש קאי וכו', ומ"מ אפשר דלאחר שבת מותר אף למבשל עצמו וצ"ע לדינא.

שם מתני' אין נותנין ביצה בצד המיחם וכו' ולא יפקיענה בסודרין [ולא ישברנה על סודר שהוחם בחמה כדי שתצלה מחומו ור"י מתיר. ולא יטמיננה בחול]. ובגמרא שאלו למה לא פליג ר"י נמי בחול. ומשני רבה גזרה שמא יטמין ברמץ. וכתבו התוס' אבל הפקעת סודרין לא גזרו אטו שמא יטמין ברמץ דסודרין לא דמי לרמץ. ולא זכיתי להבין הא בפשוטו ניחא דהפקעת סודרין לא הוי הטמנה אלא גלגל בעלמא. וזה גם בחול מותר דלא הוי הטמנה כמ"ש התוס' להדיא בסמוך. ואי דכוונתם למה לא מפליג בסודר למנקט אבל לא יטמיננה בסודרין. ומוכח דגם דרך הטמנה בסודר שרי. א"כ מה תירצו בסודרין

לא דמי לרמץ, הא במתני' מביא ראיה מההיא דאנשי טברי'. [שהביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמי טברי' כדי לחממן ואסרו החכמים] והא פשיטא דמים אינו דומה לרמץ ואפ"ה מקרי הטמנה.

שם כחמין שהוחמו ביו"ט, כתב הרע"ב שאסורים לרחוץ בהם כל הגוף. מבואר דאילו הוחמו מעיו"ט שרי לרחוץ בהם כל הגוף. וכ"כ הרע"ב להדיא פ"ב דביצה מ"ה, וזהו דעת הרי"ף והרמב"ם, אבל דעת תוס' דאסור, והא דמוכח ממתני' דיש חילוק בין הוחמו מעיו"ט להוחמו ביו"ט היינו להשתטף בהם כל גופו דבזה גם בשבת מותר בהוחמו מע"ש ומתני' כר"ש דס"ל הכי בברייתא (אבל להלכה קי"ל כר"י בברייתא דאף שיטוף אסור).

ומ"מ קשה לי על הרע"ב דמפרש למשנתינו דלצדדים קתני דחכמים /דכחמים/ שהוחמו בשבת היינו לרחיצת פניו ידיו ורגליו, וכחמים שהוחמו ביו"ט היינו לרחיצת כל גופו וכ"כ הרמב"ם בפי', והרי בסוגיין פרכינן לה מאי רחיצה אילימא רחיצה כל גופו הא חמים שהוחמו מע"ש ג"כ אסור אלא ברחיצת פניו וכו' הא חמים שהוחמו ביו"ט מותר ומשנינן להשתטף כל גופו עסקינן. הרי דלא רצו לפרש דמתניתין לצדדים קתני וה"ל להר"ב לפרש דלהשתטף עסקינן. ואפשר לדחוק כיון דלהלכה קי"ל כר"י דגם שיטוף אסור בחמים שהוחמו בע"ש ניחא ליה להרע"ב יותר לפרש כפי ההלכתא ובדרך לצדדים קתני ודוחק.

ולשיטת תוס' מהך בבא עצמה דכחמים שהוחמו ביו"ט ג"כ מוכרח דמיירי בשיטוף, דהא לענין רחיצה אין חילוק בין הוחמו ביו"ט להוחמו בעיו"ט דכל גופו אף בהוחמו מעיו"ט אסור ופניו יו"ר גם בהוחמו ביו"ט שרי. והא דפרכינן בסוגיא מכח הרישא כנ"ל ולא פריך מסיפא כתבו התוס' דדרך הש"ס כמה דיכול לדקדק מרישא מדקדק וכ"כ הרשב"א בחי', אבל קשה לי הא הרשב"א בחי' בד"ה ואצ"ל חמין שהוחמו ביו"ט כתב דמדלא קתני וה"ה לחמים שהוחמו מעיו"ט שמעינן דהוחמו מעיו"ט רוחץ בהם כל גופו אבר אבר והרי"ף התיר לרחוץ כל גופו עכ"ל. הרי דס"ל להרשב"א דעכ"פ מוכח מברייתא זו דכל גופו אבר אבר שרי [וכך נראה מסברא ג"כ כפי מה שביאר הר"ן מחלוקת תוס' והרי"ף דכיון דס"ל לתוס' דלהחם חמים לרחיצת כל גופו ביו"ט אסור מדאורייתא ממילא בחמים שהוחמו מעיו"ט אסור ברחיצת כל גופו וכמו בשבת ע"ש. והרי הרשב"א בחי' ביאר דאף להתוספות מ"מ שרי מדאוריי' להחם ביו"ט לרחיצת כל גופו אבר אבר ע"ש א"כ ממילא שרי בהוחמו מעיו"ט] וא"כ ממילא ל"ק לקושית תוס' הנ"ל דהא מסיפא לא

הו"מ לדקדק די"ל דמיירי ברחיצת כ"ג אבר אבר דבהוחמו מעיו"ט שרי ובהוחמו בי"ט אסור. לזה מדייק מרישא דבהוחמו מע"ש אסור ג"כ אבר אבר, וצע"ג.
תוס' ד"ה תנור כו' דשרינן קידרא חייתא ובשיל כמאכל בן דרוסאי. ק"ל הא שם לא נזכר מן מאב"ד אלא סתם ובשיל שפיר דמי אלא דתוס' כתבו שם דהיינו כמאב"ד דהא קיימא לן כחנניא וא"כ איך עשו כאן הוכחה מזה דלמא באמת תנור חמיר דכמאב"ד אסור ודאמרינן ובשיל ש"ד היינו כפשוטו ובשיל לגמרי. גם אמאי לא הוכיחו כפשוטו דהא קתני ולא חררה על גבי גחלים אלא כדי שיקרמו פניה חררה היינו בתנור כמ"ש תוס' לעיל דף לז ע"א ד"ה אא"ב וכו' אף על גב דחררה בתוכה היא. והיינו ע"כ משום דחררה אופין בתנור. עכ"פ ראייתם מפ"ק תמוה מאד.
קשה לי הא לא נזכר שם כמאכב"ד רק סתם ובשל שפיר דמי. ויש לפרש כפשוטו בבשול כ"צ וכמ"ש רש"י שם. [ובאמת יש לעי' הא רש"י בשמעתין פסק כחנניי'] אלא דתוס' שם הוכיחו דע"כ איירי בבשול כמאכב"ד דהא קיימא לן כחנניא. וא"כ לפי ס"ד דתוס' הכא דתנור גרע דאסור כמאכב"ד י"ל באמת דבשול דהתם היינו כ"צ כיון דבתנור מיירי. וביותר ק"ל דמאי צריך ראיה לזה, הא דברי חנניא בתנור הם כדדייקינן הא קרמו פניה שרי דמיירי בתנור.

דף לט.

וכל שלא בא בחמין מלפני שבת מדיחין אותן בחמין. משמע דדוקא להדיח מותר אבל לשרות אף בכלי שני אסור וכמו שדייקו בתוס'. וא"ת תיקשי מלקמן דנותן תבלין לתוך הקערה. וי"ל דתבלין שאני דגם בכלי ראשון אינו אסור אלא מדרבנן. ומש"ה בכלי שני שרי לגמרי, דהא חזינן דיש חילוק בין תבלין לשאר דברים, דהא ר"י דמתיר ליתן תבלין לכ"ר מ"מ מודה דשאר דברים אסור. א"כ י"ל דגם רבנן מודו בתבלין דמדאורייתא שרי, אף בכ"ר. ותדע דהא לרב ששת לקמן בפ' תולין (קלח ע"א) דליכא מידי דחד תנא מחייב חטאת ולחד תנא מותר לכתחילה, על כרחין צריכין לפרש כן דגם לרבנן מדאורייתא שרי, ובתוס' דחקו בזה.
שם רבה אמר [טעמא דר"י דאסור להטמין בחול] גזירה שמא יטמין ברמץ. [ורב יוסף אמר מפני שמזיז עפר ממקומו והוי חופר גומא. רש"י]. יראה דרבה לשיטתיה לעיל בפ"ב (דף לא ע"ב) דהקשה על עולא [דמוקי ר"י דפתילה נמי כר' יהודה] וכיון דלדידי' ר"י סבר כר"ש ליתא לטעמא דמזיז עפר דנהי נמי דחופר גומא הא מ"מ הוי משאצ"ל. ורב יוסף ס"ל כעולא דר"י ס"ל כר"י במשאצ"ל.

ובתוס' פירשו דחששא דשמא יזיז עפר היינו שיחפור כדי ליתן הביצה בתוכה, דאל"כ ליכא איסורא דאוריית' לר"ש דאמר מלאכה שאצ"ל פטור עלי'. ויש להבין ממנ"פ אי סברי דרב יוסף סבר כעולא א"כ מה הקשו עליה מר"ש, הא ר' יוסי סבר כר"י, ואי סברי דר"י כרבה סבר מה צורך להו להקשות מר"ש הו"מ להקשות יותר דר"י דהכא אדר"י דפתילה, וי"ל דודאי י"ל דר"י סבר כעולא דר' יוסי כר' יודא, אלא דקישא להו אפרכת הש"ס בסמוך, כיון דעכ"פ דלר"ש ליכא איסור דאורייתא א"כ דלמא רשב"ג כוותי' דר"ש ס"ל.

שם אלא למ"ד [היינו לרב יוסף דסבר דטעמא דר"י דאסור להטמין בחול לאו משום שמא יטמין ברמץ הוא אלא] מפני שמזיז עפר ממקומו, מאי איכא למימר [בטעמא דאסרו חכמים מעשה דטברי' דהביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין]. ואף דע"כ גם רב יוסף אית ליה גזירה דשמא יטמין ברמץ דהא מה"ט אסור להטמין בדבר המוסיף הבל היינו דוקא שיטמין מבעוד יום ואתי לחתויי אבל משחשכה ליכא למיחש כמו דליכא למיחש שמא יבשל בשבת, וא"ת מדאמרינן בספק חשכה טומנין את החמין, משמע משחשכה אסור, וי"ל [לרב יוסף דמבעוד יום חמור משחשכה] דלא בא למעט משחשכה אלא דאשמעינן הא גופא דאף בספק חשכה מ"מ מותר, ולא אמרינן דלמא יום הוא ולתסר דהא מבעוד יום אסור, וא"ת למה באמת מותר ודלמא יום הוא, וי"ל כיון דבבין השמשות מכל מקום אסור לבשל וליכא חששא דשמא יטמין ברמץ מש"ה שרי, וכמו דלדידן דמשתחשך אסור ומ"מ בה"ש מותר ול"א דלמא לילה הוא והיינו משום דלית בי' חששא דשמא ירתיח דסתם קדירות בה"ש רותחות הן, ה"נ לר"י אף דספק יום הוא מ"מ שרי כיון דליכא חששא דשמא יטמין, ובתוס' דחקו בזה ולא ידעתי למה. ואולי לא הי' קשי' להו ממקום שהקשינו אלא כוונתם אמתני' דסוף פ' במה טומנין כסהו ונתגלה לא יכסנו משתחשך, הרי דמשתחשך אסור להטמין.

שם דחלפי אפיתחא דגיהנם. עיין חולין דף ח' ע"א תוס' ד"ה בחמי טבריא.

תוד"ה כל ואור"י דאפי' בכלי שני וכו'. וקשה לי דלפ"ז אמאי מותר במתני' (דמ"ב) ליתן לתוך הכוס והיינו אפילו צונן מועטין לתוך חמים מרובים הא מחזי כמבשל. ומצאתי בס' תוס' שבת סי' ש"ח ס"ק מ"ו שעמד בזה, ותירץ דהתם בכוס שתייה אינו נראה אלא כמו שמצנן החמים ע"ש ופ"ז י"ל במ"ש הרע"ב במתני' הנ"ל בשיטתו דנותן לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן דכדי להפשירן קאי ג"כ אכוס כפשטא דמתני' משום דס"ל למתני' זו דכ"ש מבשל וסיפא דמתני' דנותן לתוך הקערה ס"ל דכ"ש אינו מבשל ודחוק. ולפי הנ"ל י"ל דבכוס אסור משום דכל כ"ש אסור מדרבנן דמחזי כמבשל משא"כ בתבלין

דלמתק לא מחזי כ"כ כמבשל. ומה"ט י"ל ג"כ ליישב הא דס"ל לר"י דלכל קדרה הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר ולא פליג ברישא דהמיחם שפנהו ועמ"ש שם על הגליון, ולפי הנ"ל ניחא דאף דבהעבירוהו מהאור ס"ל לר"י דלא מבשל מ"מ י"ל דלא עדיף מכ"ש לדידן דמ"מ מדרבנן אסור דמחזי כמבשל, ורק מתבלין דלמתק אוקמי אדינא בזה ס"ל לר"י דשרי בהעבירוהו מעל האור.

ובעיקר דברי תוס' שהמציאו חילוק דבתבלין דלמתק קיל, לענ"ד היה מקום לומר כיון דחזינן דר"י מתיר בתבלין בהעבירוהו מעל האור ועיין בתוס' שם דדוקא בתבלין פליג אבל בשאר דברים מודה דמבשל בכ"ר, א"כ י"ל דת"ק דאוסר בתבלין ס"ל באמת דתבלין לא הוי בישול דאורייתא בכלי ראשון בהעבירוהו מהאור אלא מדרבנן אסור (וממילא צ"ל כן לרב ששת דאמר במסכתין דף קל"ח ע"א מי איכא מידי דחד תנא מחייב חטאת ולחד תנא שרי לכתחילה). א"כ י"ל דמש"ה מותר בכלי ב' כיון דאף בכלי ראשון הוי רק דרבנן. ובזה מיושב לשון רש"י והרע"ב שכתב האלפס והקדרה שהעבירן מרותחים בהש"מ, לא יתן לתוכן משתחשך. ולכאורה תמוה אמאי דייקי משתחשך והא בה"ש ג"כ אסור ליתן תוכו, ולפי הנ"ל ניחא דתבלין דלא הוי בישול דאורייתא מותר בה"ש למ"ד משום שבות ל"ג בה"ש.

תוד"ה שמא כו' דסודרים לא דמו לרמץ, וק"ל הא גם בחול לא אסור לר"י רק דרך הטמנה וא"כ הפקעת סודרים דלא הוי הטמנה שרי. עיין בתוס' ד"ה ואין מגלגלין דכתבו להדיא דלגלגל על חול שרי, ואי דס"ל דמדלא קתני ולא יטמיננה בסודרים משמע דבסודר אפילו דרך הטמנה א"כ מה תירצו בזה דסודר ל"ד לרמץ הא הטמנה בדבר המוסיף אסור בכל מילי וכי חמי טבריא דומה לרמץ, וצל"ע.

תד"ה מפני שמזיז וכו', ובלא"ה א"ב טובא בגג וכו'. קשה לי הא דמותר בגג בעפר לרבה היינו במגלגל בעלמא לא בדרך הטמנה, וא"כ למאי צריכי לאריכות הזה דא"ב בגג שיש בו עפר ולא בפשוטו דבחול ואבק דרכים עצמו הא"ב דלרבה אסור רק הטמנה אבל גלגל שרי ולר"י אסור, וצ"ע.

בא"ד וקשה לפירושו דאמאי פליג רבה וכו'. קשה לי כי היכי דלרש"י ניחא דכולהו ס"ל דלית בזה משום עשיית גומא יהיה מאיזה טעם שיהיה פשיטא דלפר"ת י"ל דרבה ס"ל דלית בי' משום גומא ומה קשה לר"ת יותר מלרש"י. וביותר דהא מדפרכינן אלא לר"י נגזור מוכח דגם לר"י לית בי' משום גומא דאורייתא רק מדרבנן מדקאמר נגזור, א"כ איך שייך לעשות קושיא על רבה דאמאי לא גזר, וצ"ע.

במג"א סי' תצ"ח ס"ק ל"ב דהר"ן כתב דאסור להטמין ביצה בעפר תיחוח אא"כ תחוח כ"כ שכשהוא נותן הביצה ע"ג עפר נכנסת מאלי' בתוכה, וכ"כ התוס', נ"ב, עי' בספר תוספת שבת רסי' שמ"ג סק"ח, וק"ל דהא התוספות כתבו זה לר"י אבל לרבה ס"ל דזה לא מיקרי גומא אלא בנוטל עפר אבל לא ע"י נעיצת ביצה, וקיי"ל כרבה, ואולי י"ל דהתו' דהוכיחו דרבה לית לי' דר"י מדאמרי' אלא למ"ד שמזיז עפר, דמשמע דלרבה ניחא עיי"ש, וא"כ י"ל דהמקשן לא הי' יכול למיפרך על רבה דדילמא רבה לית לי' דר"י, וע"ז סובב דברי תוס' דלהך ס"ד טעמא דרבה דע"י נעיצת ביצה לא מקרי גומא, אבל למסקנא י"ל דרבה אית לי' דר"י וכמ"ש מהרש"ל בתשו' סי' ס"א בכוונת הרא"ש, ואולם מדברי תוס' דכת' בפשיטות דהומ"ל דא"ב גג דאית בי' עפר לא משמע כן.

דף לט:

והאי תנא הוא דתני' וכו'. פירוש ר"ש היא דהאי חמין דפליגי בהו [היינו בחמין שהוחמו בע"ש], וא"א לפרש דפלוגתתם בהוחמו בשבת, ומתני' ר' יהודא היא דאמר בחמין אסור, דא"כ למה לי' לרבב"ח אר"י בסמוך לקבוע הלכתא כר"י, הא בל"ז סבר ר' יוחנן דהלכה כסתם משנה, אלא ע"כ משום דמתני' ר"ש היא, הוצרך לפסוק כר"י, והיינו דמכריע עדיף מסתם, וא"ת דלמא מ"מ מתני' ר"י היא, ורבב"ח אר"י היא גופא אתי לאשמועינן דמתני' כר"י דלא תימא דחמין היינו מע"ש ומתני' כר"ש, ומה דאמרינן אי מכללא וכו' וכו' ה"מ במתני' היינו דאי מכללא דלמא באמת מתני' כר"ש, וממילא לא יהיה הלכה כר"י אף דר"י הוא מכריע מ"מ סתם מתני' עדיף, ואמר לי' בפירוש שמיע והטעם באמת דר"י ס"ל דחמין היינו בשבת ומתני' כר"י, וי"ל דא"כ אכתי למה צורך פסק הלכתא כר"י דאי דלא נימא מתני' כר"ש הא מ"מ אי מתני' כר"ש ממילא הלכה כן מכח סתם מתני', וא"כ אין הפרש להלכה אם פלוגתייהו בחמין בשבת ומתני' כר"י והלכה כן, או דפלוגתייהו בחמין בע"ש ומתני' כר"ש והלכה כן, דב"כ וב"כ הדין דבהוחמו מע"ש מותר, ובהוחמו בשבת אסור, וע"כ צריכים אנו לומר דמכריע עדיף מסתם משנה, ואי מתני' כר"ש ופלוגתייהו בהוחמו מע"ש הי' הלכה כר"י דמכריע ואף מע"ש אסור ושפיר הוי טעות לדינא, א"כ הדרין לדוכתין דע"כ פלוגתייהו מע"ש ומתני' כר"ש, דאל"כ אלא דחמין היינו בשבת ומתני' כר"י למאי צריך לומר דהלכה כר"י ואי משום דס"ד דמתני' כר"ש הא עדיין לא נשמע דאינו כן, דאף עכשיו שאמר הלכה כר"י מ"מ אפשר י"ל דמתני' כר"ש ומ"מ ההלכה כר"י משום מכריע. ולפ"ז קשה לי על הר"י שבתוס' (ד"ה בין) מאי הוכרחו לראיה דחמין היינו מע"ש ומתני' כר"ש והא ממקומו הוא מוכרע.

ויראה דאפשר לומר דכך היא המדה דסתם מתני' ומכריע דברייתא שווי כהדדי ולא שייך לומר הלכה בבירור אי כסתם משנה אם כמכריע, ולזה אמרינן אי מכללא וכו' היינו דס"ד דחמין היינו מע"ש ומתני' כר"ש והוי סתם נגד המכריע והי' הלכה רופפת ובספיקא, ואמר לו בפירוש שמיע לי, וקמ"ל בזה דחמין היינו הוחמו בשבת, ומתני' כר"י, ולאפוקי דלא תימא מתני' כר"ש, והי' הלכה בספק, ולזה הוצרך הר"י להביא ממרחק ראיה.

שם מעשה שעשו אנשי טבריא [שהביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין ואסרי להו רבנן] בטלה הטמנה ואפילו מבע"י. אבל ממתני' פ' במה טומנין, דאין טומנין בדבר המוסיף הבל ליכא למשמע דה"א דמיירי משחשיכה, ואף דמשחשיכה גם בדבר שאינו מוסיף הבל אסור כדאיתא לעיל פ"ב, זהו אחר שלמדנו ממעשה דאנשי טבריא דמוסיף הבל אסור מבע"י, וממילא דמתני' ספ"ב מיירי באינו מוסיף הבל, ומ"מ משחשיכה אסור, אבל לולי הוכחה מאנשי טבריא ה"א דמשנתינו דהכא איירי משחשיכה ולעיל סוף פ"ב מיירי במוסיף הבל, ובתוספות הקשו כן ותירצו, ולא ידעתי על מה.

שם מה רחיצה [דקתני חמין שהוחמו בשבת אסורין ברחיצה ובשתיה, אי לימא רחיצת כל גופו, הוחמו בשבת הוא דאסורין], הא הוחמו בע"ש מותרין, והתניא כו'. כתבו בתוס' (ד"ה אלא פניו) דהכל הו"מ למידק מסיפא דקתני הוחמו ביו"ט אסורין ברחיצה ומותרין בשתי', ואי רחיצת כל גופו הא זה גם בהוחמו מעי"ט אסור. ואיני רואה דקדוק מסיפא דהא כתב הרשב"א בחידושיו (ד"ה ואצ"ל וכו') ולא תני חמין שהוחמו מעי"ט, שמעינן מיני' דוקא הוחמו ביו"ט אבל הוחמו בעיו"ט רוחץ בהם כל גופו אבר אבר, והרב אלפסי וכו', הרי דגם לדעת התוס' [שהוא דלא כרי"ף] אלא דרחיצת כל גופו אסור בהוחמו מעיו"ט, מ"מ זהו דוקא לרחוץ כל גופו כאחת אבל אבר אבר מותר לרחוץ גם כל גופו, וא"כ ליכא למידק כלל מסיפא, די"ל דמתני' ברחיצת כל גופו אבר אבר דמעיו"ט שרי.

אבל מה אעשה דהרשב"א ז"ל בעצמו שם (ד"ה אי לימא) הקשה למה לא דייק הכל מסיפא, והוא עצמו מרא דהא סברא דאבר אבר מותר, ודעתי קצרה מהבין דעתו הרחבה. שם ב"ש אומרים לא ייחם אדם חמין אא"כ ראוין לשתיה. כתבו בתוס' דווקא שמחמם אותם לצורך שתיה, אבל לצורך רחיצה אע"ג דראוין לשתיה אסרו ב"ש, דהא ליכא למימר מתוך. לכאורה דבריהם תמוהים, דמה ענין ראוין לשתיה לענין מתוך, אבל כוונתם כמו דלית להו לב"ש מתוך ה"נ לית להו הואיל, והכי מפורש בחידושי רשב"א שכתב ועוד דב"ש לית להו מתוך וכ"ש דלית להו הואיל.

אמנם דברי התוס' והרשב"א נפלאו ממני, דהא בפ"ג דפסחים פריך מברייתא דהמבשל גיד בחלב ביו"ט וכו' ואי אמרינן הואיל אהבערה לא לחייב, והרי הך ברייתא מוקי לה פ"ג דביצה דלית לה מתוך, ואעפ"כ פרכינן דלימא הואיל, הרי דלא תלי זה בזה. [אב"ה עיין מ"ש אבא מארי בתשובותיו].

שם הכי איתמר מחלוקת בקרקע. עיין מ"ק דף יט ע"ב תוס' ד"ה שאסור וצ"ע.

תוד"ה ממעשה דמשחשיכה אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל אסור כדאמר פ"ב, תמוה לי הא בפשוטו [י"ל] הא דדייק כן שם והיינו מדקתני במתני' דבה"ש טומנין החמין מכלל דבלילה אסור זהו לפי האמת דממעשה דאנשי טבריא מוכח דבמוסיף הבל אפי' מבע"י אסור, א"כ הא דבה"ש מותר ע"כ במעמיד הבל ומוכח דמשחשיכה זה אסור, אבל בלאו ראי' דאנשי טברי' י"ל דבאמת מוסיף הבל מבע"י מותר, ומתני' דבמה טומנין הכל משחשיכה ומתני' דבה"ש טומני' היינו במוסיף הבל, ואינו מוסיף הבל אפי' משחשיכה מותר, וצע"ג. ואולי י"ל דאיסור דמוסיף הבל משום שמא יטמין ברמץ ואמאי יהי' מותר בה"ש הא מתני' דלעיל ס"ל דגזרו על שבות בה"ש וכדפרכי' שם א"ה בה"ש נמי ומשני סתם קדרות רותחות בה"ש, וזה שייך לענין חשש דשמא ימצא קדירה צוננת וירתיחנ' אבל לענין שמא יטמין ברמץ ל"ש כן, אע"כ דמיירי שם במעמיד הבל ומוכח דמשחשיכה ג"ז אסור.

וברש"י שם ד"ה מפני מה אמרו א"ט בדבר המוסיף הבל ואפי' מבע"י וכו', ואע"ג דסתם הטמנה מבע"י, הא דלא כ' רש"י בקיצור מכח ההוכחה דאלו משחשיכה אפי' אין מוסיף הבל אסור, צ"ל לקושטא דמלתא כקושי' הנ"ל דהיא גופ' מנ"ל דדלמא משחשיכה אסור רק במוסיף הבל ובה"ש מותר, או דכוונת רש"י דלמא מתני' דבמה טומנין היינו בה"ש אבל מבע"י שרי (וכדמוכח לכאורה בלא"ה דהא במשתחשך בלא"ה לא מצי מיירי מדקתני טומנין בגיזי צמר והא הוי מוקצה).

ובזה מובן מה דכ' רש"י דסתם הטמנה מבע"י דהא משחשיכה אסור, ולכאו' תמוה דהא ע"ז עצמו אנו דנין דשמא מיירי משחשיכה וטומני' במעמיד הבל ושפיר הוי דרך הטמנה משחשיכה, ולפי הנ"ל ניחא דכוונת רש"י כך היא דזהו ודאי דמתני' לא מיירי משחשיכה מדקתני בגיזי צמר, אלא דהי' מקום לומר דמיירי בה"ש, לזה כ' כיון דבה"ש אסור במוסיף הבל ממילא מה דקתני ספק חשיכה טומנין ע"כ מיירי במעמיד הבל ומוכח דמשחשיכה אסור, א"כ אין מדרך להטמין בה"ש כיון דמשחשיכה אסור אינו מצמצם להמתין עד בה"ש דשמא יתאחר, ובמה טומני' משמע בסתם הטמנה כדרכו

והיינו מבע"י ודוק. ואולם עדיין ק' אמאי לא כ' רש"י דההוכחה הוא מכח מעשה דאנשי טברי' וכדאמרי' בסוגיין, וצע"ג.
בא"ד בטלה אפילו בקדירה חייתא. עיין לקמן דף מז ע"ב תוס' ד"ה במה טומנין.
מדברי תוס' יש ללמוד דדעת רבינו יונה דמים חמים מותר להשהותן דלענין הטמנה הוא דאסירי דקדרה חייתא אסירי בהטמנה, אבל לדעת רבינו שמואל בתוס' ר"פ במה טומנים מוכח דמים אין לו דין קדרה חייתא, עי' סי' רנ"ד וסי' רנ"ז ס"ז.
תוד"ה אא"כ וכו' נראה לר"י דוקא שמחמם, עי' לקמן דף ע"ו ע"א תוס' ד"ה הואיל וראויין.
בא"ד דהא לית להו מתוך. דבריהם צ"ע דלענין מתוך מה הפרש בין ראויים או אינן ראויין. וראיתי ברשב"א שהוסיף ומאן דלית ליה מתוך לית ליה הואיל ויסוד זה נסתר מפירכת הגמרא פסחים (דף מ"ז ע"ב) וכמ"ש התוס' שם ד"ה אהבערה לא ליחייב וצע"ג.
ובתשובה וגם בדרשות הארכתי בזה בעהש"י. (א"ה עי' חי' ביצה י"ב ודף כ"א ע"ב).
בא"ד ונראה לר"י דיכול לחמם אפילו ביותר מכדי שתי', כדאמר כו' נישיילה לאימי' אי צריכה ניחום אגב אמי'. תמוה לי, למה להו לראיה זו דאפשר לדחותה דמדרבנן אסור, והתם משום מצות מילה הקילו, ואמאי לא הביאו ראיה מסוגיא ערוכה פ"ב דביצה (דף י"ז) ממלא נחתום חבית מים אעפ"י שאינו צריך אלא לקיתון אחד, הרי דביו"ט אף לכתחילה מותר בכזה. ומזה קשה לי לב"ה, כיון דס"ל דמותר להחם לרחיצת פניו ידיו ורגליו דזהו מיקרי שוה לכל נפש, אמאי אסור להחם לרחיצת כל גופו הא בכלל כל גופו רחיצת פניו ידיו ורגליו, והמותר יהיה רק כמרבה בבישול דמותר כההוא דביצה הנ"ל.
[אב"ה עיין מ"ש אאמ"ו בזה בתשובותיו (סי' י"ז)].
בא"ד ונראה לר"י דיכול לחמם אפילו ביותר מכדי שתייה כדאמר בפרק הדר נישייליה לאימיה אי צריכה נחיימו אגב אימיה. וקשה לי דלמ"ל לראיה זו דאפשר לדחות דמדרבנן אסור והקילו לצורך מילה. וגם יש גורסי' שם נחיימיה ע"י נכרי, ואמאי לא הביאו מסוגיא ערוכה ביצה דף י"ז ע"א ממלא נחתום חבית של מים אעפ"י שא"צ אלא לקיתון אחד. וצ"ע.

דף מ.

תוס' ד"ה דילמא ה"מ במתניתין וכו' אע"ג דלא קאמר במשנתנו. עי' משנה למלך ריש הלכות בית הבחירה.

דף מ:

ת"ר מתחמם אדם כנגד המדורה ויוצא ומשתטף בצונן, ובלבד שלא ישתטף בצונן ויתחמם כנגד המדורה מפני שמפשיר מים שעליו. וכתבו בתוס' דאין האיסור במה דמפשיר המים דהא שרי להפשיר מים לצורך שתיה אלא האיסור דדומה כרוחץ במים חמין ויבא להחם חמין לרחוץ גופו, ועיין בהרא"ש דאחר שנטל ידיו לא יעמוד נגד המדורה, ועיין במג"א (סימן שכ"ח) דהוי כהוחמו בשבת דאפילו לרחוץ פניו ידיו ורגליו אסור, הרי דאפילו הוחמו בהיתר ואפילו פושרים אסור. וקשה לי ממה דאמרינן לקמן (דף מ"ב ע"א) לס"ד דלר"ש ב"מ אפילו בכלי שני אסור ליתן מים חמין בתוך צונן, אלא רחיצה בשבת בחמין ליכא (דגם בהוחמו מע"ש א"א שלא יהא בהם צורך להפיג רתיחתן בצונן, וא"כ לא ירחוץ אפילו פניו ידיו ורגליו בחמין) הרי דנותן חמין שהוחמו מע"ש לתוך צונן לפושרן ורוחץ במים שנפשרו בשבת.

שם שמע מינה [מדשרי להניח פך של שמן בכ"ש] כלי שני אינו מבשל. קשה לי להפוסקים דעירוי מבשל רק כדי קליפה, וכ"ש דאינו מבשל היינו אינו מבשל כלל [עיין לקמן בתוס' דף מ"ב ע"ב] איך מוכח זה מהכא דלמא גם כ"ש מבשל כ"ק והכא שרי משום דהכלי הוי במקום קליפה ואין השמן מתבשל.

שם וש"מ הפשרו זהו בשולו (עי' בחי' לק' מ"ח).

דף מא:

תד"ה מיחם [אב"ה עיין מ"ש לקמן בעירובין דף צ"ג תד"ה ל"ת]. (הגה ועי' באורך בחי' יומא דף ל"ד ע"ב ולק' פ"א ע"ב).

(בענין דבר שאינו מתכוין כתב רבינו בחי' יו"ד וז"ל) בשו"ע יו"ד סי' פ"ז ס"ו י"א דאסור לחתות האש תחת קדירה של עכו"ם לפי שהם מבשלים בהם פעמים חלב פעמים בשר וכו', קשה לי הא אינו מכוין לבשל רק לחתות באש, ופסיק רישא לא הוי דשמא לא בישל העכו"ם בהקדירה בשר וגם חלב, וצ"ל דדוקא בספק להבא שמא לא יהא נעשה כן במעשה שלו כמו גורר כסא וספסל דהוי ספק שמא בגרירתו לא יעשה גומא, אבל בספק דעבר כמו הכא דאם יש בקדירה בלוע בשר וחלב בחיתוי זה בודאי יתבשל אלא דהספק שמא אין בו בליעת בשר וחלב, זה מקרי פסיק רישא. (וע"ע בחי' יו"ד שם).

בא"ד ולא אסר ליה ר"י דבר שאינו מתכוין אלא מדרבנן. וכ"כ רש"י לקמן קכא ע"ב ד"ה לפי תומו. ועיין לקמן דף צה ע"א תוס' ד"ה המכבד.

דף מב.

והאמר שמואל מכבין גחלים של מתכת [דבמתכות לא שייך ביה כיבוי מדאורייתא ומשום נזקא לרבים לא גזרו על השבות]. אבל לא של עץ, ואי ס"ד סבר לה כר"ש [דכל כבוי חוץ מפחמין משאצ"ל היא] אפילו של עץ נמי. קשה לי למ"ש הר"ן פרק חבית דמה שאין אומרים לנכרי כבה אף דהוי משאצ"ל והוי שבות דשבות במקום פסידא, משום דגוף הכיבוי במקום שצריך לגופו הוא דאורייתא וחמור טפי ולא שרו בה רבנן, א"כ טובא יש לחלק, דבגחלים של מתכות דאין בו כיבוי דאורייתא כלל בזה התירו משום היזקא דרבים, משא"כ בגחלים של עץ אף דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, מ"מ כיון דאם עושה אותה לפחמין הוי מלאכה דאורייתא חמור הוא ולא שרו בי' רבנן, ומכאן הוי תיובתא לסברת הר"ן.

שם ת"ר נותן אדם חמין לתוך צונן, [דמסתמא אותן שלמטה מרובין שדרך ליתן המועט במרובה], דברי ב"ש וב"ה אומרים דגם צונן לתוך חמין מותר, בד"א בכוס אבל באמבטי חמין לתוך הצונן, ולא צונן לתוך החמין, ורשב"מ אוסר. ואר"נ הלכה כרשב"מ, פירשו בתוס' דרשב"מ אסיפא קאי אבל בכוס דרישא סבר רשב"מ כב"ה דאפילו צונן לתוך חמין מותר, ואתי שפיר מתני' דשרי לתוך הכוס אליבא דהלכתא דהלכה כרשב"מ. קשה לי מאי אתי שפיר, הא אדרבא אם רשב"מ ארישא קאי דאף בכוס אסור בצונן מועטים א"ש טפי דקתני במתני' [המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו אבל נותן הוא לתוכו (מים מרובים) או לתוך הכוס] כדי להפשירן, דמשמע דקאי אדסמוך לי' דלתוך הכוס דמותר רק כדי להפשירן, אכן אם רשב"מ אסיפא קאי אבל בכוס בכל ענין שרי, צריך לדחוקי דכדי להפשירן קאי רק על לתוך מיחם, וכמ"ש הר"ן, אבל מ"מ אם רשב"מ ארישא קאי א"ש טפי.

גם קשה לי איך רצו דמתני' אתי' כהלכתא הא רשב"מ דאוסר באמבטי אפילו צונן מרובים משום שהם חמין כ"כ סבר דכלי ראשון הוא א"כ מכ"ש דכ"ר ממש דאסור אפילו צונן מרובים, וכמ"ש תוס' (ד"ה אבל) דסבר דהוא כלי ראשון וכו', ובמתני' דקתני מיחם הומ"ל באמבטי הרי דס"ל לתוס' דאמבטי לא גרע ממיחם ודלא כדעת הרשב"א והר"ן, ואיך קתני במתני' במיחם שהוא כ"ר דמותר ליתן לתוכו מים.

רש"י ד"ה לא יתן לתוכן תבלין משתחשך. (עמש"כ לעיל ל"ט ע"א בתוד"ה כל).

תוד"ה אפילו דסבר המקשה דהתם (עי' חי' יומא ל"ד ע"ב אות ב' י"ד).

בא"ד וכיון דבשבת אסור וכו'. במהרש"א. (עי' חי' יומא ל"א ד"ה עוד וד"ה ואדרבא).

תוד"ה מי סברת וכו' מבואר דס"ל בפי' דלתוך הכוס בכל גווני שרי. וע"כ מתני' ה"ק אבל נותן לתוכו להפשירן או לתוך הכוס דהוי תמיד רק להפשירן כיון דכ"ש אינו מבשל. וכן כתבו הר"ן והרשב"א. ומכל מקום מה דנקטו תוס' זה להוכחה דר' שמעון ב"מ אסיפא קאי אבל ברישא בכוס מודה דשרי בכל גווני אף בצונן מועטים לחמים מרובים ואתי מתני' דשרי בכוס כהלכתא, ק' מאי ראי' היא הא י"ל דרשב"מ ארישא קאי ומתני' באמת בכוס בעינן גם כן כדי להפשירן כפשטא דמתני' וצ"ע.

ק"ל מה הרויחו הא סוף סוף לא אתי מתני' כהלכת', דלר' שמעון ב"מ דאמבטי אפי' חמין לצונן דהיינו צונן הרבה אסור וכיון דאמבטי אסור משום שהרואה סבר דהם כ"ר כמ"ש תוס' מקודם עכ"פ לא חמיר יותר מכ"ר, וא"כ במיחם דבאמת הוא כ"ר איך מותר במים מרובי', וצלע"ג.

דף מב:

תוד"ה אבל. בתוס' הקשו הדיוקים אהדדי דברישא משמע דדוקא לתוכו אסור אבל לערות על התבלין שרי דעירוי אינו מבשל. ובסיפא קתני אבל נותן הוא לתוך הקערה דמשמע לערות עליהם מכלי ראשון אסור ע"ש ולכאורה י"ל דעירוי מבשל מדרבנן ונקט לא יתן לתוכו דאפי' בה"ש אסור. ובסיפא נקט הנותן לתוך הקערה אפי' בשבת. ובעירוי יש חילוק דבשבת אסור ובה"ש מותר. גם בלא"ה י"ל דדיוקא דסיפא עיקר ורישא דנקט לא יתן לתוכו לרבותא דר"י דאף בתוכו מותר אא"כ יש בו חומץ וציר. ולפי אידך צד איבעיא דר"י אסיפא פליג י"ל בהיפוך דדיוקא דרישא עיקר וסיפא נקט דנותן לתוך הקערה לרבותא דר"י דאפי' בכ"ש אוסר ביש בו חומץ וציר. והא דלא נקט רבותא לת"ק דהוי כחא דהיתירא דזה כבר נשמע מדיוקא דרישא דעירוי מותר. ובזה היה מרווח האיבעיא אי ר"י ארישא קאי או אסיפא די"ל דנ"מ גם להלכתא דאם ר"י ארישא קאי מוכח דדיוקא דסיפא דוקא ועירוי אסור לת"ק. ואם ר"י אסיפא קאי מוכח דדיוקא דרישא עיקר ועירוי מותר. גם י"ל עוד האיבעי' אליבא דהלכתא להפוסקים שסוברים דכ"ש שיש בו חומץ וציר אינו בולע ומפליט, די"ל זה לפי האמת דר"י ארישא קאי ולא מצינו כלל דבר ממשנתינו בכ"ש. אבל אי אסיפא קאי י"ל כיון דר"י ס"ל דכ"ש מבשל ביש בו חומץ וציר י"ל דלרבנן נהי דאינו מבשל עכ"פ מבליע ומפליט וק"ל.

בא"ד מאי איריא משום דבלע בניצוצות, ק"ל דלטעמיך אף אם עירוי לא הוי ככ"ר היינו בעירוי על צונן אבל הכא דהעירוי על גובה הכלי שהוא חם אף אם היה העירוי מצונן לחם היה חם דתתאי גבר מכ"ש בעירוי מכ"ר על כ"ר. וה' יאיר עיני.

תוד"ה לכל כתבו התוס' דדוקא בתבלין אבל בשאר דברים מודה דכ"ר מבשל אף כשהעבירו מעל האור. ולפ"ז ניחא דלא פליג ר"י ברישא במיחם. וביותר לפמש"ל דהמיחם שפינהו כר"י דדבר שא"מ אסור. ובפ"י תמה ממתני' דפ"א מ"ז דמעשרות דמבואר דס"ל דאפילו בשמן פליג. ועיין מ"ש לעיל דף ל"ט.

תד"ה ואין נאותין דבמוקצה מחמת מצוה מודה ר"ש. וכיון דאינו ראוי לאכלו ממש באותה שעה הוי מוקצה בעצמותו כדין כל מאכל שאינו חזי לכלום. עיין מג"א ריש סימן תקט"ו. ורק בטלטול הנר בשעה שהוא דולק להאיר זהו מדינא מותר אלולי טעמא דבסיס. ולק"מ קושית המהרש"א.

דף מג.

תוס' ד"ה טבל מוכן שאם שגג. עיין לעיל לח ע"א תוס' ד"ה עבר ובפסחים דף מ"ב ע"א ברש"י ד"ה היכא דאתמר וברא"ש שם.

בא"ד ועוד הקשה היכא דאית לי' וכו'. (עי' מה שהועתק לק' קנ"ו ע"ב מחי' חולין ט"ו). בחולין דף ט"ו ע"ב תוס' ד"ה כגון שהיה לו חולה, וא"ת אם יש מוקצה לחצי שבת וכו' דאיבעיא היא וכו', ונראה לענ"ד ליישב בתוס' שבת (דף מ"ג ע"א) ד"ה טבל מוכן, דהקשו במתניתין דהמעשר פירותיו בשבת בשוגג יאכל, דלתסר משום מגו דאתקצאי בה"ש וכו' עיי"ש. ומזה תמוה לי בדברי תוס' סוכה (דף י' ע"ב) וכ"כ גם הר"ן ביצה להוכיח מההיא דלגין של טבול יום, דאמרינן דבתחילת היום הוי סעודה הראויה הא אסור משום מוקצה דאתקצאי בה"ש וכו' מוכח דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, ולכאורה תמוה, הא ממתני' דהמעשר פירותיו הנ"ל מוכח דבטבל ל"א מגו דאתקצאי בה"ש, ועיין רש"י ביצה (דף ל') דכתב הטעם דבמוקצה דאתקצאי בה"ש מחמת אי' דרבנן לא אמרינן, ועיין תוס' שם, עכ"פ יהיה מאיזה טעם שיהיה כיון דבמתקן טבל בשבת לא אסרינן משום מוקצה אזדא לה הראיה מההיא דלגין של טבל, ולכאורה צע"ג. והנראה לענ"ד דבעיקר קושי' דתוס' שבת עמד המהרש"א בקושיא דלמא באמת הך מתניתין דהמעשר פירותיו אתי' כר"ש דלא ס"ל מוקצה מחמת איסור עיי"ש, ונ"ל דלק"מ דהרי בגיטין (דף נ"ד ע"א) פרכינן דר"מ אדר"מ, דס"ל דבדרבנן קנסינן שוגג אטו מזיד, ובמעשר פירותיו לא קנסו דבשוגג יאכל, ופירש"י שם דסתם מתני' ר"מ, הרי דניחא לסתמא דתלמודא דמתני' זו ר"מ, ולזה יפה הקשו תוס' דהא בסוגיא דחולין ס"ל לרב דר"מ מודה בשוחט בשבת דאסור משום מוקצה דמוקצה מחמת איסור אית ליה ויקשה אמאי בשוגג יאכל, הא אתקצאי בה"ש מחמת איסור ונכון.

אמנם נ"ל ליישב קושיות תוס' למ"ש הר"ש פ"ז דדמאי במתניתין דלוקח יין מבין הכותים דמיירי בבין השמשות דאף דאין מעשרין ודאי מ"מ מותר ע"י תנאי מה שאני עתיד להפריש וא"כ לר"מ לשיטתיה דס"ל דיש ברירה ורשאי לשתות ע"י מה שאני עומד להפריש, א"כ טבל לא אתקצאי בה"ש דיכול לתקן ולומר מה שאני עתיד.

אך עדיין יקשה על האיבעי' בביצה אם יש מוקצה לחצי שבת דנפשוט דאין מוקצה לחצי שבת, דא"כ עדיין יקשה אמאי בשוגג יאכל, הא כשחשכה לו ליל שבת שאין לו תקנה להפריש באותו שעה איתקצאי ולתסר כל השבת ויהיה מוכח מזה דאין מוקצה לחצי שבת, אמנם נראה דג"ז לק"מ, ויעויין בתוס' שבת (דף מ"ה ע"ב) ד"ה אין לנו דר' יוחנן ס"ל במוקצה מחמת מיאוס דאסור כר"י ובמוקצה מחמת איסור כר"ש דמותר דס"ל דמחמת איסור קיל מן מחמת מיאוס, ויעויין בתוס' ישנים דאף דאמרינן בחולין דר"מ מוקצה מחמת מיאוס לית ליה ומחמת איסור אית ליה היינו דרוב ס"ל דמחמת איסור חמור יותר, אבל ר' יוחנן ס"ל דמחמת מיאוס חמור עיי"ש, א"כ לר' יוחנן כיון דר"מ לית ליה משום מיאוס כ"ש דלית ליה מחמת איסור, וממילא ניחא ההיא דמעשר פירותיו ואין הוכחה מזה דאין מוקצה לחצי שבת.

ולפ"ז מיושב דברי הר"ן ותוס' סוכה הנ"ל בהוכחתם מלגין של טבל והיינו דס"ל דטבל הוי כמו מוקצה מחמת איסור, וההיא דמעשר פירותיו בשוגג יאכל, היינו ר"מ לשיטתו דס"ל יש ברירה, ובאמת לא אמרינן מוקצה לחצי שבת או לר' יוחנן ל"ל לר"מ מוקצה מחמת איסור, ולזה קושייתם דמנ"ל לרבא לומר זאת אומרת דסוף היום קונה, ועי' בתוס' דהיינו זאת אומרת ולא ס"ל דאיהו לנפשיה סבר דתחילת היום קונה עירוב, דלמא גם הברייתא זו ס"ל דתחילת היום קונה, אלא דס"ל כר"י דאמרינן מוקצה מחמת איסור, וס"ל ג"כ דאסור לאכול ע"י תנאי, דמה שאני עתיד להפריש כדס"ל לר"י ור"ש גבי לוקח יין דאסור אי מטעם אין ברירה או מטעם דשמא יבקע, ולא הוי סעודה הראויה ודו"ק.

ולפ"ז מיושב קושיית תוס' שהתחלנו דליכא למפשט האיבעי' מדרב, דבאמת לא אמר רב מסברא דאין מוקצה לחצי שבת, אלא לשיטתי' דס"ל דר"מ אית ליה מוקצה מחמת איסור ומוכח דהמעשר פירותיו דבשוגג יאכל דהטעם דר"מ לשיטתי' לא אתקצאי לבה"ש דיכול לתקן ע"י מה שאני עתיד להפריש, וממילא מוכח דאין מוקצה לח"ש, אבל לדידן דקיי"ל כר"י ומחמת מיאוס חמיר ולית ליה לר"מ מוקצה מחמת איסור לא נפשוט כלל, ויכולים לומר דיש מוקצה לח"ש ודו"ק.

ובזה מיושב היטב קושיית מהרש"א בביצה (דף ג') בתוס' ד"ה מוחלפת דיקשה דרבנן דר"י אדרבנן דר"י, גם קשה מאד בסוגי' דשם, הא באמת שינויא דעולא, דמיירי

בתרנגולת לגדל בציים הוא מרווח טובא, ואמאי נדחקו ר"י ורבא לשנויא בדוחק דמוחלפת או לדבריהם, והנראה לענ"ד דהנה בעירובין (דף ל"ט ע"ב) אמרינן וצריכא וכו', אבל ביצה דאיכא למגזר משום פירות הנושרים וכו', ולכאורה תמוה, דהא תינח לר"י וריי"צ אבל לאינך טעמא דביצה משום מוקצה, וכן לאוקימתא דעולא דמיירי בעומדת לגדל ביצים יקשה דההיא בבא וכן בביצה מיותר.

והנראה לענ"ד, דהנה בתוס' סוכה הנ"ל נקטו בקושייתם ג"כ על שני יו"ט של גליות דנימא מגו דאתקצאי בה"ש, והיינו דדלמא עתה ביום ב' הוא י"ט, ומ"מ אף דנולדה בחול, כיון דאנן מספיקא לא היה אפשר לאוכלו בה"ש דשמא הראשון יו"ט, וא"כ אתקצאי בה"ש, ותירצו דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן, ולכאורה קשה דלפ"ז הו"ל לגמרא לומר בפשיטות דבבא וכן ביצה צריכא דלא נימא אף דהוי ב' קדושות מ"מ ליתסר משום מגו דאתקצאי, מש"ה קתני ביצה לאשמועינן דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן, ואי דזהו כבר נשמע מההיא דכלכלה דיקשה ג"כ מאי מהני התנאה דמ"מ ליתסר משום דאיתקצאי בה"ש, ומוכח דמוקצה מחמת יום שעבר ל"א, א"כ יקשה דלימא ההיא דכלכלה צריכה לאשמעינן דל"א מוקצה מחמת יום שעבר, והנראה לענ"ד דמה שכתבנו דמכלכלה גם כן מוכח כן תליא בזה דלרב משרשיא דס"ל רפ"ג דגיטין דטעמא דאמר ר"י בלוקח יין משום דס"ל בתולה בדעת עצמו אין ברירה ועיין בעירובין (דף ל"ו ע"ב) דמההיא דאיו משמיה דר"י מוכח דס"ל דגם בדרבנן אין ברירה, א"כ שייך בטבל מגו דאיתקצאי אבל לאינך מ"ד דר"י ס"ל די"ב אלא דחייש לשמא יבקע אין ראיה מכלכלה, די"ל דלא איתקצאי בה"ש, דהא יכול להפריש בה"ש בדרך תנאי מה שאני עתיד להפריש, די"ל דוקא בלוקח יין דהוא דאורייתא חיישינן לשמא יבקע, אבל בכלכלה פירות דתרומות פירות דרבנן, ואף זיתים וענבים ס"ל להרמב"ן הובא בב"י א"ח סימן רכ"ה, וכ"כ בפשיטות תר"י בברכות (דף מ"ה ע"א) ד"ה כל שטיבולו במשקה דהוי דרבנן, דדוקא יין ושמן הוא דאורייתא ולא זיתים וענבים, י"ל דלא חיישינן לשמא יבקע, ולפ"ז ניחא דמה דל"א בצריכותא דכלכלה דתני לאשמעינן דל"א מוקצה מחמת יום שעבר דזהו אינו מספיק למאן דס"ל אליבא דר"י דיש ברירה ולא איתקצאי בה"ש, ומ"מ בבבא דוכן ביצה לא משנינן דאשמעינן דל"א מוקצה מחמת יום שעבר, דלמ"ד אליבא דר"י דאין ברירה נשמע זהו מכלכלה, באופן דנקט הצריכותא בזה דמספיק לכל האמוראים, ונכון מאד בעזה"י.

ולפ"ז מיושב קושייתינו דלאינך טעמי באיסורא דביצה, דאייתר בבא וכן ביצה י"ל דהנך אמוראי ס"ל דיש ברירה ואיצטריך ההיא דוכן ביצה לאשמעינן דלא אמרינן מוקצה

מחמת יום שעבר, דלא נשמע מכלכלה, ולפ"ז מיושב מה דנדו ר"י ורבינא מאוקימתא דעולא, די"ל דס"ל דטעמא דר"י בלוקח יין משום דאין ברירה [ואף דר"י ס"ל דאין חילוק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים, מדפריך לאיו מ"ש בא לכאן ולכאן א"כ מוכח מההיא דר"י בהר"ז גיטך אם מתי דס"ל דיש ברירה, מ"מ י"ל כפי דמחלקי תוס' בגיטין דבלוקח דאפשר דאין עתיד להתברר לעולם בזה אמרי' אין ברירה], ויקשה דאייתר בבא דוכן ביצה מש"ה הוכרחו דאין טעמא דאיסור דביצה במתני' זו משום מוקצה אלא משום משקין שזבו, או פירות הנושרים.

ולפ"ז מיושב קו' מהרש"א דדרבנן אדרבנן לא קשיא דכיון דאמרי' מוחלפת י"ל באמת דאיירי בעומדת לגדל ומשום מוקצה ובבא דביצה איצטריך לאשמעינן דל"א מוקצה מחמת יום שעבר, דלא נשמע כן מכלכלה, די"ל דס"ל דיש ברירה ולא איתקצאי בה"ש דיש לו תקנה ע"י תנאי מה שאני עתיד להפריש ודו"ק.

והנה לכאורה יש מקום תפיסה על דברינו שאמרנו דבכלכלה יש תיקון בה"ש בתנאי דמה שאני עתיד להפריש דאמרינן יש ברירה ובתרומות פירות ל"ח לשמא יבקע אמאי צריך להתנות אם היום חול יאמר בבה"ש שבין ראשון לשני מה שאני עתיד להפריש אחר יו"ט, אבל באמת לק"מ, דנהי דבדרבנן ל"ח לשמא יבקע, מ"מ טוב יותר בתנאי אם היום חול דאף אם באמת יארע דיבקע לא שתה איסור, ומ"מ לא איתקצאי בה"ש, דהא אפשר ע"י תנאי דמה שאני עתיד להפריש.

תוס' ד"ה בעודן עליו. א"נ הא דיש מוקצה. עיין לקמן דף מד ע"ב תוס' ד"ה יש עליה מעות.

דף מג:

היכא דאיכא ככר או תינוק כ"ע לא פליגי [דמניחו על המת ומטלטלו ור"א דאסר להופכו ממטה למטה מיירי בדליכא ככר]. תימא כיון דהמטה לא נעשה בסיס ממילא יהא המטה עצמו כמו ככר או תינוק דהא ככר או תינוק לאו דוקא דה"ה אגב כלי שרי [עיין מג"א סימן שי"א] וצע"ג.

ק"ל אמאי לא הוי המטה עצמה במקום ככר או תינוק ועיין מג"א סימן ש"ח ס"ק כ"א ובתוספת שבת. ומזה לא הערו כלום וצע"ג.

רש"י ד"ה אי ר"ש למה לי בשחישב. משמע דמכ"מ צריכים לשינויא דאיכא ב' חלות דס"ל לרש"י שם דלר"ש ליכא לדינא דרי"ץ היינו אפילו לר"ש דמיקל במוקצה ואולם רש"י בביצה כ' באמת דפירכת הש"ס דלר"ש ל"צ כלל לתרץ דאיכא ב' חלות מבואר דס"ל

לרש"י שם (דלר"ש ליכא לדינא דרי"ץ), ולדברי רש"י אלו כוונת הרז"ה פ' מי שהחשיך שכתב דרי"ץ הוא רק לר"י וכתב עלה שכ"כ רש"י.
תוס' ד"ה ופורסין וכו' מה שהיה מוסיף למחר. עיין לקמן דף נג ע"א תוס' ד"ה מהו ליתן. ד"ה דכו"ע וכו' ובדוכתא אחריתי. עיין בכורות דף כז ע"ב.
בהרא"ש סי"ט ה"נ ע"כ צ"ל בשוכח כגון שמת בשבת דאי במניח לא הוי שרי שמואל. (עמש"כ בגל' המג"א סי' שי"א סק"ב).

דף מד.

מתני' ר"ש אומר כל הנרות. מדברי הר"ן ביצה פ"ג קצ"ו ע"ב גבי שפוד שצלו בו בשר, נ"ל ללמוד פלוגתייהו דר"י ור"ש דעתה שרוצה להשתמש ואינו חושש למיאוסו נסתלקה ממנו הקצאתו. ור"י אוסר משום מיגו דאיתקצאי ביה"ש. ובאם ביה"ש לא היה מאוס ובאמצע שבת נעשה מאיס באמת מותר להשתמש כיון דאינו חושש עתה למיאוסו בטלה הקצאתו ובה"ש ג"כ לא היה מוקצה הדרינן לכללא דקי"ל אין מוקצה לחצי שבת ור"ש ס"ל דלא אמרינן מיגו דאיתקצאי ע"ש. לפ"ז מותר לר"ש לטלטל רק לאשתמושי ביה אבל לטלטל ממקום למקום עדיין מאיסותיה עליו לשמש בו והוי מוקצה לאסור בטלטול.
במג"א סי' רע"ט ס"ק י"ב דמוקצה מחת מיאוס מותר לטלטלו דוקא לצורך גופו או מקומו, נ"ב, בזה יש לי לדון, דנראה מדברי הר"ן פ"ג דביצה ד' קצ"ו מבואר דפלוגתייהו דר"י ור"ש במוקצה מחמת מיאוס, היינו אם אמרי' מגו דאתקצאי דר"ש ס"ל דמשעה שרוצה להשתמש בזה ואינו חושש למאיסתו אזדא הקצאתו ולא אמרי' מגו דאתקצאי עיי"ש, וא"כ כ"ז שאינו נוטל להשתמש בו קיימא אקצאתו וכדס"ל לר"י דנר ישן דאסור אפי' לצורך מקומו דלא חזי לכלום, ה"נ לר"ש, דלא פליגי ר"י ור"ש בזה אלא משעה שרוצה להשתמש בו דאזדא הקצאתו וא"כ לצורך מקומו אסור כ"ז שלא חפץ להשתמש בו דעדיין הקצאתו עליו, ואולם נראה דלצורך מקומו תליא דכל שא"א להשתמש בו ולא חזי למידי אסור לצורך מקומו, אבל כל שיש לו מציאות היתר להשתמש בו מותר לצ"מ, וע' במאור פ' מי שהחשיך ד"ה אר"ה היתה בהמתו, אבל לר"ש אף דלא סילק הקצאתו מ"מ כיון דבידו לסלק הקצאתו ולהשתמש בו מותר לצ"מ, והכי מוכח מדברי הר"ן במ"ש אבל שפוד זה אינו כן וכו' ולפיכך כל שרוצה להשתמש אי אתה יכול לאוסרו עליו אא"כ תאמר וכו', ומה הכרח לומר כך דלא חזי כלל עד שהרוצה להשתמש בה בטלה דעתו דלמא באמת הוי כל מוקצה מחמת מיאוס, ובאמת בשפוד זה משעה שרוצה להשתמש בו אזדא הקצאתו מותר גם לר"י כיון דלא אתקצאי בה"ש, והוי בכלל אין

מוקצה לחצי שבת, ומ"מ הסוגי' דשם דלא מיירי ברוצה להשתמש, ועדיין הקצאתו עליו אסור לטלטלו ואף לר"ש, א"ו דשטחיות דברי הר"ן כ"כ דעל מה שמבי' ראי' דקיי"ל כר"י ביו"ט בזה דחה הר"ן דבזה ליכא פלוגתא בין ר"י ור"ש דמשעת שימוש אזדא הקצאתו ומותר מדין אין מוקצה לחצי שבת, וממילא יהיה מותר לצורך מקומו כיון דאם ירצה יכול לבטל הקצאתו ולהשתמש בו הוי מידי דחזי לי' ואמאי צריך להיתר דשומטו מכח היזיקא דרבים דדמי לקוץ ברה"ר, הא בלא"ה כיון דצריך למקומו להלוך בני אדם מותר, אע"כ דשפוד גרע דלא חזי למידי אף שירצה להשתמש במיאוסותו, בטלה דעתו ואסור להשתמש בו מש"ה אסור לצ"מ, א"כ שמעי' מזה דבמוקצה מחמת מיאוס, בשבת דקיי"ל כר"ש, ומשעה שרוצה להשתמש בו בטלה הקצאתו מותר לצורך מקומו אף דעדיין לא סילק הקצאתו ודו"ק היטב.

ברמב"ם פכ"ח מה' שבת הי"א אבל כלי המוקצה מחמת מיאוסו כו' מותר לטלטלן בשבת אם הוצרך להן, נ"ב, משמע דאפילו כלי הוצאה דמלאכתו להיתר כיון דמאוס לא הותר רק לצורך גופן. ונראה לי הטעם לפמ"ש הר"ן ביצה פ"ג קצ"ו ע"ב דשרש פלוגתייהו דר"י ור"ש במוקצה מ' מאוס, היינו אם אמרינן מגו דאתקצאי בה"ש מ' מאוס, דר"י דאית לי' מגו דאתקצאי מש"ה אע"פ דעתה באמצע שבת רוצה להשתמש בו ואיני חושש למיאוסו והוא עכשיו אצלו כאילו נסתלקה ממנו הקצאתו מ"מ אסור כיון דהוקצה בה"ש, ולר"ש כיון דלית לי' מוקצה כיון דהשתא חזי לי' אין הקצאתו דבה"ש אוסרו עיי"ש. א"כ לר"ש מותר רק מטעם דהשתא חזי לי' והיינו ברוצה להשתמש בו עכשיו ואינו חוזר למאוסו בנסתלק עצם הקצאתו. אבל אם א"צ לגופו להשתמש בו ולא חזי' דאינו חושש למאיסתו לא נסתלקה הקצאתו ולא חזי לי'. ולפי זה י"ל דאפילו לצורך מקומו אסור ובעי' דוקא לצורך גופו להשתמש בו, ודוק היטב.

רש"י ד"ה חוץ מן הנר הדולק בשבת גזרה שמא יכבה, וכ"כ הרע"ב. וכתב עלה המהרש"א לא קאי הכי לקמן אלא דמסיק הטעם דנר שמן ופתילה הוי בסיס לשלהבת, ומ"מ אין זה תמוה כ"כ על רש"י שכן דרכו לפרש המשנה כס"ד דש"ס כמ"ש התוי"ט בפ"ב מ"ב דפאה, אבל על הרע"ב צד התמוה במקומה עומדת דהוא צריך לפרש כפי המסקנא כמש"כ התוי"ט שם.

תוס' ד"ה דכ"ע כו' אפילו מניח חשיב כשוכח כי ההיא דמנער. עיין לקמן דף נ"א ע"א תוס' ד"ה או שטמן.

בא"ד ואפי' רבנן כו' (עמש"כ לק' נ' ע"ב).

בא"ד דהכא עיקר. עיין לעיל דף לט ע"א תוס' ד"ה מפני שמזיז.

בא"ד הוו ידעי לה דמתני' היא, עיין מנחות דף ט' ע"א תוס' ד"ה חסר הלוג. ומו"ק דף ה' ע"א תוס' ד"ה לאתויי.
תוס' ד"ה מטה שיחדה כו' והויא כחצוצרות. לעיל דף ל"ו ע"א.

דף מד:
בזמן שהיא נשמטת. עיין לקמן דף מ"ח ע"ב תוס' ד"ה דבר תורה.
תד"ה יש עליה מעות וכו' והוי כגמרו בידי אדם. קשה לי דבלא הניח בה"ש וגם אין דעתו להניח שם כל השבת ודאי לא הוי בסיס כדמוכח לקמן בפרק מי שהחשיך (דף קנד ע"ב) הב"ע בשליפי זוטרי והא מ"מ א"א לשומטו והוי בסיס, אלא ע"כ אי דכיון דלא היה עליו בה"ש לא הוי בסיס אי מטעם דלא היה דעתו להניח שם כל השבת [עיין מג"א רס"י רס"ה], ואף המניח שליפי זוטרי ע"ג כרים של חבירו, הא מדברי תוס' דהכא מוכח דאפילו בשל חבירו מדעתו מקרי בסיס [עיין מג"א ס"ס ש"ט].
ומרנא ר"ש איידלש הקשה מדברי תוס' לעיל דבאין דעתו להניח כל השבת לא הוי בסיס, ולדידי תמוה יותר דבתרתי לטיבותא דלא היה עליו בה"ש ולא היה דעתו להניח כל השבת מוכח מהאי דשליפי זוטרי דלא הוי בסיס, ולומר דבהאי דשליפי זוטרי מיירי במניח עליהם גם כן דברים החשובים כמו האיסור, זה דחוק, וה' יאיר עיני. (ועי' חי' או"ח סי' רס"ה במג"א סק"ב ובחי' לק' קנ"ד ע"ב).
תוד"ה הא וקמ"ל דבאינה נשמטת וכו', לשיטת הרמב"ם דגם באינה נשמטת אם אפשר לנער אסור א"כ ע"כ הא דנשמטת אסור היינו בא"א לנער משום בסיס, א"כ מוכח דמיירי במניח בכוונה, באמת ליתא לקושית תוס'. (כ"כ רבינו בגל' המג"א סי' ש"י סק"ז ע"ש).
בא"ד איכא למימר דמודה ר"ש. עי' לעיל ד' לו ע"א תוס' ד"ה הא ר' יהודה.

דף מה.
כדי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, פרש"י סכנה, והרי בסכנה או ספק סכנה אפילו איסור דאורייתא נדחית ומאי צריך לסמוך אדר"ש, אע"כ דאין כאן עתה בגדר ספק סכנה להתיר איסור בשביל זה אלא כיון דעל צד הריחוק הסתעפות סכנה מיקרי שעת הדחק וסמכו אדר"ש.
רש"י ד"ה עד מוצאי יו"ט אחרון וכו' דאי משום סתירת אוהל כי מטא חש"מ לשתרי.
איני מבין הא בפשוטו ניחא דביינות שמנים וסלתות לא שייך סתירת אוהל.
תוס' ד"ה אלא שמן וכו' נר הדולק לטלטל כדפי' לעיל. דף מב ע"ב תוס' ד"ה ואין נאותין.

דף מה:
חלוק הי' ר"ש אפי' בבע"ח שמתו. (עי' מה שהועתק לק' קנ"ו ע"ב מחי' חולין ט"ו ד"ה ודע).
תוד"ה דאית בי' ביצה. (עי' חי' ביצה ב' ע"א).

דף מו.
אמר ר' יהודה שרגא דמשחא. עי' לקמן דף קכב ע"ב תוס' ד"ה רחת.
תוס' ד"ה דנפטא וכו' ורבה נמי אית ליה. עי' מנחות דף מא ע"ב תוס' ד"ה כל מילי.
ובעירובין דף צג ע"ב תוס' ד"ה לא תימא.

דף מו:
ואמר עולא. עי' לקמן דף נט ע"ב תוס' ד"ה מאן דרכה.
שם מותר השמן וכו'. (עי' בחי' חולין ט"ו שהועתק לק' קנ"ו ע"ב).
שם מתיב רמב"ח מפירים נדרים בשבת. בנדרים דף ע"ז מסקינן דמוכח ממתני' דבעל או אב מפירין אף שלא לצורך השבת וא"כ מתני' דקתני שהן לצורך השבת קאי רק על ונשאלין לחכם. ומזה קשה לי בסוגיין ואמאי נימא מי יימר דמיזדקק לה בעל ומאי קושיא דלמא באמת לא תותר לאכול בשבת וההפרה מועיל על אחר שבת דהא מיפר אף של"צ שבת. ודוחק לומר דפריך מברייתא דמייתי בנדרים שם דתני ר"ז דבר"פ אין מפירין נדרים אלא לצורך שבת ומקצר הלשון. וגם מהרש"ל מגי' דצ"ל מפירין נדרים בשבת ונשאלים דמשמע ליה דפירכת הש"ס ממתני' דהכא וצ"ע.
שם רמי לי' אביי לרב יוסף מי אר"ש כבתה מותר לטלטלה, כבתה אין לא כבתה לא. תימא דהו"ל להקשות מרישא דקתני להדיא חוץ מן הנר הדולק בשבת, ובתוס' כתבו כן דרך הש"ס דאע"ג דהו"מ לאתויי רישא דקתני בהדיא מייתי סיפא ודייק מיני', והוא תמוה. וי"ל דודאי אביי נמי הוי ידע שנויי דר"י דבכבוי כיון דבכוון איכא איסורא דאורייתא, גם כי לא מכוון לר"ש נמי אסור מדרבנן, ומש"ה לא הקשה מרישא, מיהו מדיוקא דסיפא שפיר קשיא לי' והיינו לשיטתי' לקמן ריש פ' תולין (דף קלח ע"א) דאמר אביי מי סברת ר"א אדר"מ קאי [דר"מ מחייב חטאת ביוצא בעיר של זהב ועלה אמר ר"א יוצאת לכתחילה] אדרבנן קאי, משמע דאביי בא לחזק קושיות רב ששת שם דליכא מידי דלהאי חיוב חטאת ולהאי שרי לכתחילה ובפרקין לעיל [דף מד ע"א] ראב"ש אומר מסתפק מן הנר הכבה ואפילו בשעה שהנר דולק [דכיון דכבה והולך תו ליכא משום מכבה, רש"י] ואמר אביי עלה דפליג על אבוה דאלו אבוה סבר כבה אין לא כבה לא [דלא שמעינן דקשרי אלא מותר השמן שבנר ושבקערה דמשמע לאחר שכבה לגמרי,

רש"י] וא"כ אביי לגרמי' בהני שני מקומות שפיר מקשה מסיפא דמותר שמן, ומדייק כבה אין ר"ל כבה לגמרי אין הולך וכבה לא ואמאי הא הוי דשא"מ, וא"א לשנויי שנויי דר"י כיון דבמכוון איכא איסורא דאורייתא דהא בהולך וכבה מתיר ראב"ש לכתחילה וממילא ע"כ לאבוה נמי אסור רק מדרבנן, מיהו ר"י דמשני לי' הכי, לשיטתי' אזיל בריש פרק תולין שם, דאמר שם אפרכת רב ששת אלמה לא הרי עיר של זהב, וסובר דאיכא מידי דלזה חייב ולזה שרי לכתחילה ושפיר י"ל דבהולך וכבה חייב לר"ש וכיון דאיכא איסורא במכוון באינו מכוון נמי גזרו בי' רבנן, והרי זה נכון.

תוס' ד"ה כבתה אין וכו', והוא תמוה דאדרבה לדייק מרישא, ועיין במהר"ם לובלין שנדחק בזה. ואף לדבריו [קשה] אמאי העמיד הקושיא על הברייתא דניחא לי' למנקט הקושיא אסיפא במה דסיים בי', הא יכול למנקט הקושיא ממתני' דקתני רש"א כל הנרות מטלטלין חוץ מנר הדולק בשבת.

והנלע"ד דהנה בברייתא דלעיל קתני ראב"ש מסתפק מן הנר הכבה ופירש"י שם דהולך לכבות דאין בזה כיבוי ור"ש ס"ל דוקא כבתה ממש, ויעויין (בדף קל"ח ע"א), מתקיף לה רב ששת מי איכא מידי וכו' מתקיף לה ר' יוסף אלמא לא וכו' א"ל אביי מי סברת וכו', לפ"ז י"ל דאביי אסיק אדעתיה התירוץ דהתם במכוין איכא איסור דרבנן, אלא דקשיא ליה כיון דראב"ש מתיר להסתפק דהוי מכבה ממש, וע"כ דס"ל דהולך לכבות שרי לגמרי, א"כ עכ"פ לר"ש הוי רק דרבנן ולא כיבוי גמור, דאביי לשיטתי' דמחזק לסברת רב ששת דמי איכא מידי, ולזה לא הו"מ למיפרך ממתני' די"ל דהדולק היינו דולק ממש דבמכוין הוי דאורייתא, ולזה פריך מברייתא מסיפא כבתה אין, היינו דדוקא כבתה ממש אבל לא כבתה דהיינו הולך לכבות לא, דזהו עיקר פלוגתא דר"ש וראב"ש, ואמאי הא באם יכבה הוי רק דרבנן וממילא יהא מותר לטלטל מטעם אינו מכוין כיון דבמכוין הוי ג"כ דרבנן, ור' יוסף לשיטתיה דלא ס"ל לדרב ששת השיב שפיר הכא דמכוין איכא דאורייתא היינו דר"ש ס"ל דגם בהולך לכבות הוי כיבוי גמור.

תוס' ד"ה מי יימר דמזדקק לה בעל ואע"ג וכו' דהא חזי לשאר ב"א. עיין לקמן דף קכז ע"ב תוס' ד"ה כיון דתניא.

ד"ה דכל היכא וכו' אע"פ שזה התירוץ דחוק. עיין בבכורות דף כה ע"א תוס' ד"ה דהוי ליה. (עמש"כ לק' קמ"ה ד"ה בהר"ן).

דף מז.

קרן עגולה חייב. עיין כלים פי"א מ"ז.

תוד"ה הנח וי"ל דשברי פתילה וכו', וכן הביא המג"א סימן ש"ח ס"ק י"ח. ובעניי איני מבין החילוק דהא דפתילה הוי כלי משום דהודלקה ואמאי שברי פתילה לא הוי כלי מה"ט והא עושה מעין מלאכתו ומ"ש פתילה שלימה וקטנה מאינה שלימה וגדולה יותר. ולולי שאיני כדאי היה נ"ל על קושית תוס' דפתילה לא הוי כלי כלל והיינו דמלאכתו לאיסור ואין משתמשין בחול שום דבר אחר רק הדלקה, והרי בחצוצרות כתבו תוס' דף ל"ו דגרע משאר כלי שמלאכתו לאיסור כיון דלא חזי להיתר רק מעט, ואף דכתבו שם דלר' שמעון שרי מ"מ דוקא חצוצרות כיון דחזי קצת להיתר אבל פתילה דלא חזי לשום היתר אפילו ר' שמעון מודה וכמו מטה שיחדה למעות דצידדו תוס' דף מ"ד ע"ב דאפילו לר' שמעון אסור, וזהו הכל בפתילה הכבוי בין שלימה בין חתוכה דלא חזי לשום דבר בשבת אבל הכא בנר הדלוק דחזי הפתילה לתשמישו להאיר לו אינה מוקצה והיה רשאי לטלטלו מש"ה צריכה לטעמא דבסיס לשלהבת וצע"ג.

הקשו בתוס' אמאי קאמר דפתילה הוי בסיס לדבר איסור והא היא עצמה הוי דבר איסור כדאמר לקמן ושוין שאם יש בה שברי פתילות שאסור לטלטלה וי"ל דפתילה כבויה הוי מוקצה גמור משום דמלאכתו לאיסור ואין משמשים בה בחול לשום דבר רק להדלקה, והוי כחצוצרות דכתבו בתוס' לעיל בפרק כירה (דף לו ד"ה ור"י) דגרע משאר כלי שמלאכתו לאיסור כיון דלא חזי להיתר רק מעט, ואף דמ"מ לר"ש שרי, מ"מ י"ל חצוצרות דוקא כיון דחזי מעט לשימוש היתר אבל פתילה דלא חזי לשום דבר אפילו ר"ש מודה דמה דלא חזי לשבת לשום דבר הוי כמוקצה מחמת אבן דאסור גם לר"ש וזהו הכל בפתילה כבויה, אבל הכא בנר הדולק דהפתילה עושה תשמישו להאיר לו אינו מוקצה והיה רשאי לטלטלו, מש"ה צריכים לטעמא דהוי בסיס לשלהבת. ובתוס' ז"ל, תירצו דשברי פתילה הוי שברי כלים ודמי לצרורות אבל פתילה שלימה שהיא כלי הוי שרי אי לאו דנעשה בסיס לדבר איסור. ובעניי איני מבין החילוק, דהא הפתילה שלימה הוי כלי ע"כ משום שמוש הדלקה, ואמאי שברי פתילה לא הוי כלי מהאי טעמא ליהוי כשברי כלים שעושין מעין מלאכתן דלא הוי מוקצה, ע"כ היה נ"ל כמו שכתבתי, לולי שאיני כדאי כנגד רבותינו בעלי תוס' ז"ל.

שם בגלילא שנו כו' [הא דאין מטלטלים נר שיש בה שברי פתילה אף דמטלטלין כנונא, היינו כלי שיש בו אור לחמם אגב אפר, ואע"ג דאיכא עליה שברי עצים] מפרש ר"ת דבגליל הוי להו רוב שמן, ולהכי לא בטלי שברי פתילה לגבי השמן. וקשה לי הא לר"ת בלאו השמן בטלי שברי פתילה להכלי כמו שברי עצים, דהא בסוגיא שם מדמה שברי

עצים לשברי פתילה, אלא דשם בלאו האפר היה צריך לנער, וא"כ ה"נ מכח השמן עכ"פ א"א לנער וממילא מותר מטעם דפתילה בטילה להכלי, וא"צ שהשמן יבטל אותו.

דף מז:

מתני' ולא בעשבים בזמן שהן לחים. והא דלא תני ולא בעשבים כשהן לחים כדקתני בסיפא כשהן יבשים לאורויי דדוקא בזמן שהם לחים היינו שהם לחים מעצמם. אבל יש זמן שהם לחים ומותרים כגון מד"א. (ש"ל).

בהרע"ב ואסרו להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף וכו', הכי מוכח מדקתני במתני' דלעיל סוף פ"ב וטומנין את החמין. הרי דרק בה"ש מותר אבל משהחשיך אסור. והא ליכא למימר דלעיל מיירי במוסיף הבל דזהו אסור משחשיכה אבל בה"ש מותר וכ"ש מבע"י, ומתניתין דהכא מיירי במשחשיכה, דהא ממתניתין בפירקין דלעיל במעשה דאנשי טבריא מוכח דמוסיף הבל אפילו מבעו"י אסור, וע"כ מתני' דספ"ב מיירי במעמיד הבל ואפ"ה רק בה"ש מותר אבל משחשיכה אסור.

תוס' ד"ה רשב"ג וכו' וקשה קצת. עי' לקמן דף קל"ח ע"א.

ד"ה במה טומנין וכו' אבל קידרא חייתא. עיין לעיל דף לט ע"ב תוד"ה ממעשה. (ועמש"כ בחי' שם).

דף מח.

הדר חזייה דפרס דסתודר אפומי' וכו'. בשו"ע סי' ש"כ סט"ו אסור לפרוס סודר ע"פ החבית וליתן על גביו הכלי שדולים בו וכו', נ"ב וכ"ה בגמ' ואנח נטלא עלוי' משמע דפריס סודר לחוד ליכא איסור רק מכח הנטלא שהוא במשקין והסודר נתלכלך במשקין ממנו, ואולם קשה הא פרכינן עלה ומ"ש מפרוונקא, ועי' בתוס' דפריך ממימרא דרבא פ' תולין, והא התם לא נזכר כלום מן נטלא אגבה, וברמב"ם פט"ו מה' שבת כתב דאין פורסין וכו' ולא כתב וליתן ע"ג הכלי, וצ"ע.

תוד"ה מ"ש ממיחם. (בחי' או"ח סימן שי"ח כתב רבינו וז"ל) ואפילו בתולדת חמה אסור לפשר היכי דיכול להתבשל שם, כן נראה מדברי הר"ן בפירוש הסוגיא גבי טול בכלי שני ותן אף דהתם היה בחמי טבריי דהוי תולדת חמה וכ"כ בהדיא בחי' הרשב"א, ודעת תוס' בדף מ"ח ד"ה מ"ש ממיחם נראה דסבירא לי' דבאור גזרי' שישכח ויניח שם עד שיתבשל אבל בתולדת חמה ל"ג דהרי ע"כ אין גירסתם כהר"ן ש"מ הפשירו לא זהו בישולו דא"כ מדלא הניח בכלי ראשון לפשר מוכח דלפשר במקום שיתבשל אסור וכמ"ש הר"ן א"כ למה כתבו ונראה להרשב"א הא להדיא מוכח כן אע"כ דגרסתם כגירסת רש"י את"ל הפשירו זהו בישולו מדלא נתן בכלי ראשון להפשירו. אלא דשם

דמיירי בחמי טבריא דהוא תולדת חמה מותר לפשר ולא חיישינן שישכח להניח עד שיתבשל וחידש הרשב"א דבאור אסור לפשר היכי דיכול להתבשל דודאי דוחק לומר דתוס' היה מסופק בהגירסא ודו"ק.

דף מח:

עבדו בהו רבנן היכרא. לעיל דף טז ע"א. נדה דף לד ע"א.

שם אי חיבור הוא [מספורת של פרקים ואם נטמא זה נטמא זה] אפילו להזאה נמי. ולא דמי לשלל של כובסין [ששוללין הבגדים זע"ז כדי שלא יאבדו דהוי חבור לטומאה, ולא להזאה] דהתם י"ל דמה דאינו חיבור להזאה היינו בנטמא כל אחד בפני עצמו דלא נחתה טומאה עליה מטעם חיבור, אבל אם נגע רק באחד והשני נטמא רק מדין חיבור באמת מועיל הזאה על אותו שנגע בו לחוד ומועלת ההזאה להשני מדין חיבור כיון דירד לטומאה נמי רק משום חיבור, אבל במספורת כיון דבלא חיבור לא משכחת לה לטומאה כלל, דהא כל פרק בפני עצמה טהור א"כ ליהני לי' הזאה ע"י חיבור לטומאה שבאה ע"י חיבור. מיהו דהא גופי' דשלל מסתפקנא אם נטמא ע"י חיבור אי מועיל הזאה, אבל מ"מ י"ל דהתם גם בנטמא ע"י חיבור גזרו שלא תועיל הזאה ע"י חיבור אטו דנטמא בלא חיבור, משא"כ במספורת דלא משכחת לה טומאה כלל שלא ע"י חיבור, ובתוס' בחרו דרכים אחרים, ופירושי נראה יותר פשוט.

תוד"ה חיבור. וי"ל משום דלא קתני עד שיתחיל להתיר, קשה לי דמ"מ אמאי לא מייתי מתני' דפ"ב דעוקצין מ"ו דקתני עד שיתחיל להתיר ואף דשם לא קתני שלשלת של מפתחות וקתני רק שלל כובסים והבגד שתפור בכלאים הא מ"מ הוי פירכא דשלל ממקל בלאו שלשלת. וצע"ג.

תוס' ד"ה אי חיבור וכו' וצריכים זה לזה בשעת מלאכה. עיין ביצה דף כג ע"ב תוס' ד"ה משום שלשה כלים.

דף מט.

מתני' ראב"ע קופה [כשבא ליטול קדירה ממנה] מטה [הקופה] על צדה ונוטל, שמא יטול ואינו יכול להחזיר. שאם יטול הקדירה ויפלו הגיזין שבצדדים לתוך הגומא שישבה בהן לא יוכל לטלטל הגיזין ולעשות גומא ולהחזיר' בתוכה וכמו שפירש"י. והרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות כתב ונמצא כטומן לכתחילה בשבת, ולפ"ז גם בטומן בדבר שניטל בשבת אם נתקלקלה הגומא אסור להחזירה. ובגליון המשניות כתבתי שדבריו תמוהין, דהא כבר מוטמן מע"ש, והוי מהטמנה להטמנה. דקי"ל דאפילו ליטלו כולו ולתת אחר במקומו שרי, [ועיין בש"ע סי' רנ"ט סעיף ג' בשם י"א ובסימן רנ"ז ס"ד].

רש"י ד"ה נוטל דלא נעשית בסיס כו' (עמש"כ לק' קכ"ה ע"ב, קמ"ב ע"ב).
תוד"ה טומנין הא דאמר בפ"ק דביצה נותנין העור לפני הדורסן דהתירו סופן משום תחלתן אבל עור דבעי"ט משמע התם דאסור לטלטל וכו'. לכאורה דבריהם תמוהין דמהיכן משמע דאסור לטלטלן הא י"ל דרק ליתן לפני הדורסן בזה הטעם סופן משום תחלתן ובנשחטה מעי"ט אסור דמחזי כעיבוד, אבל בטלטול י"ל דבלא"ה שרי. וצ"ל דעיקר קושייתם מדקתני בש"א אין נותנין את העור לפני הדורסן ולא יגביהנו אא"כ יש עליו כזית בשר וב"ה מתירין א"כ מדאסר ב"ש להגביה משום דאסור לטלטל וע"כ לא פליגי ב"ה רק דהתירו סופן משום תחלתן כמו דהתירו מה"ט ליתן לפני דורסן.
אמנם עדיין י"ל דדוקא בנשחטה בי"ט אסור לב"ש אבל בנשחטה מעי"ט י"ל דשרי, והיינו דאף דהעור חזי למזגא מ"מ דמי לעצמות וקליפים דבנתפרקו בשבת הוי מוקצה דמעיקרא שהיה יחד עם הבשר היה אוכל ועתה שנתפרקו הוי מאכל בהמה, ובנתפרקו מע"ש שרי דנעשה מקודם מאכל בהמה, ה"נ י"ל בעור דבנשחטה מערב יו"ט נעשה מקום מוכן לישיבה מבעוד יום אבל נשחטה ביו"ט נהי דמחזי למזגא מ"מ בתחלה היה אוכל אדם ועתה נעשה כסא לישיבה. ולישנא דהש"ס בביצה סופן משום תחלתן דיו"ט אין דערב יו"ט לא, י"ל דהיינו ליתן לפני הדורסן דמיניה מיירי התם ואסור משום דמחזי כעיבוד, אבל לטלטל י"ל דנשחטה מעי"ט שרי יותר. או אפשר גם בנשחטה מעיו"ט ולא הופשט העור מבעי"ט י"ל דבעוד הבשר עם העור יחד הוי כמו עצמות וגרע יותר מן בני מעיים עיין שבת כ"ט ע"א אבל נפשט מע"ש הו"א דשרי ואף דבמתני' סוף פכ"א דשבת בש"א מגביהין מן השלחן עצמות וקליפין א"כ אם איתא דהעור חזי למזגא ובנפשט מעי"ט שרי גם בנפשט בי"ט לשתרי, מ"מ הא אמרי' שם אר"נ אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש וא"כ ב"ש לשיטתיה שפיר סבר דלא יגביהנה, ולב"ה לשיטתיה י"ל באמת דהגבהה מדינא שרי אלא דליתן לפני הדורסן דמחזי כעיבוד צריכים לטעמא דסופן משום תחלתן. ואולי דקושייתם לר"נ דס"ל ברישׁ ביצה דמתני' בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ובי"ט ס"ל לב"ש דמוקצה שרי אמאי ס"ל דלא יגביהנה, ועדיין לשון התוס' צ"ע. (ועי' חי' ביצה י').
בא"ד ור"ת מפרש. עיין זבחים דף צ"ג ע"ב תוד"ה מנין בסוה"ד.

דף מט:
רש"י ד"ה לא זזו לא ידענא כו'. עיין ברכות דף כה ע"ב רש"י ד"ה מאן שמעת ליה וש"נ.

דף נ:

הכל מודים שאם נתקלקלה וכו', בשו"ע סי' רנ"ט ס"ג וי"א שאפי' טמן בדבר שמותר לטלטל אם נתקלקלה הגומא לא יחזיר מפני שתצטרך הקדרה לעשות לעצמה מקום כשמחזירה ונמצא כמי שטומן בשבת, וקשה לי הא לא גרע מהטמנה להטמנה דמותר כדלעיל סי' רנ"ז ס"ד וצ"ע.

שם האי סליקוסתא. עיין לעיל דף מג ע"ב תוס' ד"ה דכו"ע טלטול.

תוד"ה הטומן ודוקא נקט הטומן. (ע' בסמוך ד"ה אמנם).

תוס' ד"ה מקצת עליו, ואין להקשות לפי' הערוך כו' ושמואל סבר כרבנן. ביאור הדברים אף דלהדיא קתני בדברי חכמים בברייתא לקמן (דף קכג ע"א) דאם היו מקצת עליו מגולים מותר, ס"ל לתוס' דמדלא פרכינן לשמואל מהברייתא זו פלוגתא דבן תודאי ורבנן דלכולהו עכ"פ במגולה שרי, היינו די"ל דדוקא התם בתבן וקש דמיד כשתופס למקום המגולה התבן נשמט ונופל, ואפילו טלטול מהצד ליכא, משא"כ הכא בסליקוסתא דעפר אינו נופל מיד אלא ע"י ניעור ומקרי טלטול מהצד, ומוכח כן מדאר"נ שם דלרבנן פוגלא ממטה למעלה אסור, הרי דבעפר לא מהני מגולים, לזה פרכינן ממתני' דכלאים דמוכח דלרבנן אפילו בעפר מותר, ולזה הקשו דלמא אתי מתני' כבן תודאי, אבל לרבנן במגולים אסור בעפר, ותירצו דמוכח דמתני' כרבנן מדלא קתני דבשבת אפילו מכוסה כולו מותר, ומוכח דלרבנן מגולים מותר אפילו בעפר, ובאמת אתותב דברי ר"נ דאמר דלרבנן בפוגלא ממטה למעלה אסור, ור"נ סבר כשמואל, ע"כ בשמעתין דלרבנן אסור מגולה או דפוגלא גרע יותר, דהעפר מלמעלה וצריך להגביה תחילה עם העפר.

אמנם עדיין קשה על תירוצם דמה בכך דעליו מגולים קאי ג"כ על שבת הא להערוך דבמכוסים יש בו משום כלאים דהוי כזרוע, א"כ ממילא בשבת אסור מה"ט כמ"ש תוס' בדיבור הקודם, דדוקא טומן אבל מתכוין לזריעה אסור, הרי דבמקום זריעה גם בשבת אסור והוי כטומן וכולה מכוסה דג"כ דמי לזריעה דמשום כך אית ביה משום כלאים, בהכרח לומר דהערוך לא ס"ל כתוס' הנ"ל וס"ל דלענין שבת ליכא איסור משום דנראה כזרוע כיון דלא נשרש כדמוכח מהא דאמרינן לעיל (דף מה ע"א) דחטים שזרעם בקרקע דמותר לקחם בשבת לר"ש כ"ז דלא נשרשו, [ודברי תוס' הנ"ל דוקא נקט טומן, דאי מתכוין לנטיעה כולהו אסור, הרי דגם בשבת אסור, תמוהים מההיא דחטים שזרעם בקרקע. אח"כ ראיתי דהמג"א (סימן שי"א ס"ק כ"ב) עמד בתמיה זו, גם בלבוש שם הקשה כן ונדחק ליישב ע"ש] א"כ י"ל דהערוך ס"ל באמת כן דמשום שבת ליכא איסור כל זמן שלא הושרש, והא דבעי' מקום מגולה, ע"כ משום טלטול העפר, ובזה מיושב

דהא דלא ניחא להו לתרץ בפשיטות דדחיקא לומר דמגולין לא קאי אשבת דמסתמא אכולהו קאי, והיינו דהא הטומן אינו קאי על שבת דבשבת אפילו במתכוין לזריעה מותר, א"כ דלמא גם עליו מגולין לא קאי אשבת לזה הוכרחו לתרץ דהו"ל למתני בהדיא דבשבת אפילו מכוסים מותר, ולאפוקי מרבנן דראב"ת.

ועוד יש לעיין בדברי תוס' לעיל (דף מג ע"ב ד"ה דכ"ע וכו') ואפילו לרבנן דראב"ת שרי כה"ג, ולכאורה תמוה, דהא ר"נ אמר להדיא דלרבנן פוגלא ממטה למעלה אסור, ובזה א"א לחלק כמש"ל דהתם דצריך להגביה עם העפר שעליו גרע דהא מדמודו הכא כיון דלא נעשה בסיס דאינו מניח לכל השבת דמי ממש לשוכח, א"כ ממילא גם כה"ג לשתרי, דהא קתני במתני' מגביה ומטה על צדה, וזהו כמעט קושיות תוס' לקמן (דף קכ"ג) גבי פוגלא, ותירוצם שם כיון דמ"מ הניחו בכונה לא הוי כ"כ כשוכח, כוונתם מבוארה, דלענין זה הוי כשוכח דלא נעשה בסיס, ואין על ההיתר איסור טלטול, אבל מ"מ מה שמטלטל המוקצה בהגבהת ההיתר זה לא התירו רק בשוכח דלא פשע עיי"ש, הא משמע מדבריהם דהכא דלא ס"ל כן, דמדמי דין דהכא למעות שעל הכר, וכתבו להדיא אפילו מניח הוי כשוכח.

ונלענ"ד דתוס' דהכא ס"ל באמת דדמי ממש לשוכח, וקושייתם דלקמן גבי פוגלא י"ל דבאמת לרבנן גם בשוכח אסור להגביה החבית, דמה שמטלטלין האבן ע"י הגבהת החבית הוי טלטול מהצד, ותוס' שם דהקשו כן, היינו דס"ל דהגבהת האבן ע"י החבית הוי טלטול גמור וכדדייקי בקושייתם שם אפילו טלטול גמור כו', ולזה שפיר הקשו דאם איתא דלרבנן אסור, גם לבן תודאי ליתסר דלענין טלטול גמור ליכא פלוגתא, אבל תוס' דהכא ס"ל דגם במגביה כיון דעיקר טלטולו רק בשביל ההיתר מקרי רק טלטול מהצד, וראי' לזה מדהקשו רק לרב מההיא דמעות שעל הכר, ולא הקשו גם לשמואל דמתיר רק טלטול מהצד, ושיעור דבריהם כך הוא, ועוד אמאי אסור הא תנן בפ' נוטל, אף דהתם שרי אפילו להגביה, מ"מ א"צ לזה לקושייתם דבלא"ה הקושיא שפיר דעכ"פ שרי לנער, ועלה כתבו ואפילו לרבנן אסור להגביה, וחלקו על מתני' דשוכח, מ"מ הך היתר דניעור שרי גם לרבנן דהוי טלטול מהצד, מדשרי במקצת עליו מגולים בפגה שטמנה בתבן. ומה דאסור בפוגלא היינו דצריך להגביה הפוגלא עם העפר, דזהו דוקא אסור לרבנן.

והיוצא מדברינו לדינא בהניח אבן על החבית ע"ד שלא להניח שם כל השבת דלשיטת תוס' (דף קכג) אסור להגביה ולהטות על צדה דזהו טלטול גמור, ואף דקיי"ל כבן תודאי היינו בטלטול מהצד אבל זהו מקרי טלטול גמור אגב ההיתר דלא שרי רק בשוכח ממש, ומדרבנן נשמע לבן תודאי לענין טלטול ממש, אבל לשיטת תוס' (דף מג) דינו כשוכח

ממש ומותר להגביה ולהטות על צדה, והכי משמע להדיא בש"ע (סימן שט) וכתבתי מזה בחי' לש"ע א"ח.

דף נא.

רש"י ד"ה ונותן שלא יחמו בחום הקיץ והחמה. אבל הר"ן כתב דמותר להטמין שיחום קצת או שלא יתקרר יותר כיון שהוא צונן אינו דרך הטמנה בכך ולא גזרו.

תוד"ה או שטמן כו' כיון שדעתו ליטלו בשבת. עיין לעיל דף מ"ג ע"ב תוד"ה דכו"ע טלטול.

בא"ד והכא מיירי וכו' (עמש"כ לק' קכ"ג ע"א).

דף נא:

אבל נותן הוא לתוך הכוס וכו'. בהר"ן ודוקא היכא דעביד בידים הא אילו הניחן בחמה ונפשרו וכו', לא ידעתי אמאי נקט לשון דיעבד ולא נקט אבל מותר להניחן בחמה דהא באמת אפי' לכתחלה שרי כדפ' סי' שי"ח סט"ז.

תוד"ה במה, דאדם מוזהר על שביתת בהמתו דכתיב למען ינוח וגו'. אני מסתפק אם נשים מצווין על שביתת בהמתן היכא דליכא משום מחמר כיון דהוי רק עשה, י"ל דהוי מ"ע שהז"ג דנשים פטורות אף דחייבות בקידוש היום מהקישא דזכור ושמור י"ל דדוקא בקידוש דהיינו הזכירה אבל בשאר מ"ע י"ל דפטורות. ועיין בהר"ן פרק כל כתבי שכתב דכל מילי דשבת נשים שווין לאנשים. ועיין בב"י בא"ח סס"י רצ"א וצ"ע. (אמר י"מ התלמיד בדין הנ"ל שמסתפק רבינו כמו כן מצאתי שמסתפק בזה הפרי מגדים בא"ח סימן רמ"ח ובספרו תיבת גמא פ' בשלח. ולי העני צריך עיון דמלשון הגמרא גבי פרתו של ראב"ע של שכנתו וכו' מיחה בה כו' לשון שכנתו ולשון בה מוכח בהדיא דנשים מצווין על שביתת בהמתן ומוכח כסברת הר"ן הנ"ל).

דף נב.

רבא אמר שאני פרה דדמיה יקרים, בהגהת אשרי כתב והמוליך פרה מעיר לעיר או פרה שמרדה יכול להוליכה במוסירה ופרה אדומה דדמיה יקרים אפילו בעיר יכול להוליכה במוסירה עכ"ל. ולדידי היה נראה דנהי די"ל דאביי ורבינא לא פליגי דזה מוקי לה בהכי וזה מוקי לה בהכי, אבל הא שינוייא דרבא לא ענין אוקימתא היא דהא באמת מיירי בפרה אדומה מותר בכל ענין, א"ו דפליגי על רבא בזה וכיון דאביי ורבינא פליגי על רבא מה"ת לפסוק כרבא.

מה שכתב בן אחי נ"י בישוב השמטת השו"ע דין עז שחקק בין קרניה דאסור משום דהוי נטירותא יתירתא, ושכ"כ גם הא"ר בשם כנסת הגדולה.

אני בעניי אוסיף מעט דברים, דלכאורה עדיין אינו מספיק, דנ"מ בבהמת נכרי דאין בו משום שביתת בהמה וחקוק מותר וקשור אסור דמנתקת ואתי לאתויי ואף בשכר מנכרי ועכ"פ במשכיר חייב במזונות, עיין מגן אברהם (סי' רמ"ו סק"ח) דבזה שכירות לא קניא אף לחומרא [והגהות אשרי פ"ק דע"ז דכתב בשם רבנו אפרים דשכר בהמה וחמר עליה חייב חטאת, לא ידעתי, הא בר"פ מי שהחשיך המסקנא דמחמר אינו חייב חטאת ולא סקילה]. אמנם י"ל דגם בבהמת נכרי אסור שמושכה ברצועה שחקוק בקרניה, כיון שמושכה ואזלת מכחו הוי מחמר דאסור אף בבהמה דלאו דיליה כמ"ש הר"ן פרק א' דעבודה זרה ופרק בתרא דשבת, וכנראה מהמג"א (סי' רס"ו סק"ה) דס"ל כן בדעת המחבר, ואף דאפשר דהמג"א העתיק רק דברי הר"ן לא דרך פירוש על הש"ע דליכא הוכחה כלל כיון דהשו"ע נקט רק לישנא דהסוגיא דפרכינן והא מחמר, ולהסוברים דמחמר ליכא אלא בבהמתו צ"ל דמאלם הקושיא דאפילו לאו ליכא, ה"נ יש לומר להשו"ע, מ"מ עכ"פ יש לומר דהמחבר ס"ל כהר"ן דמחמר אסור אף בבהמה דלאו דיליה ושפיר [השמיט] ההיא דעז. ומה שכתב בן אחי נ"י דמכל מקום נ"מ במורדת וניחא לי' דבעז גזרינן מורדת אטו אינו מורדת [אמר השואל: כוונתי, דמשו"ה י"ל דבעז גזרינן מורדת אטו אינו מורדת כיון דכל עז דרכו לקפוץ אתי לאחלופי בעז מורדת], לא ניחא לי בזה דהא המחבר כייל וכתב כל בהמה שעסקיה רעים וכו' ובכהאי גוונא למדין מן הכללות.

ויותר היה מקום לומר דבגוף הדין דחקוק בין קרניה דמותר במורדת ליכא חידוש, דנכלל בדינא דסעיף ה' כל בהמה שעסקיה רעים, והברייתא מירי באינה מורדת ואשמעינן דנטירותא יתירא שריא או משום הדיוק דקשורה אסורה, ולדידן דלא משכחת הדין רק במורדת י"ל דגם בקשורה מותר כיון דקשורה הוי רק כעין גזירה דדלמא מנתקא ואתי לאתויי י"ל דמורדת דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן. ודיוק הברייתא י"ל גם במורדת כיון דגוף הגזירה אצרכו לאינו מורדת למה דס"ל דנטירותא יתירה שרי, ממילא גם מורדת לא יצא מכלל הגזירה, אבל לדידן דממילא הוי משא באינו מורדת לא גזרו משום מורדת לחוד דהוא לא שכיח.

גם י"ל בהיפוך דמה דמשמע דקשורה אסורה רק דאתי לאתויי ולא בפשוטו דלא מינטרא בזה כיון דמנתקת יכולה לברוח, י"ל דמ"מ משתמרת בכך דבקל כשיראה דמנתקת יאחזנה שלא תוכל לברוח, וא"כ יש לומר דזהו רק באינה מורדת אבל במורדת דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן ודיוק הברייתא י"ל גם דקשורה ליכא.

תוס' ד"ה בבאין וכו' וכופת שאור שיחדו לישיבה דאמר טהור. חולין קכט ע"א ועי' ב"ב יט ע"ב תוס' ד"ה תיפוק ליה.

דף נב:

ושאר כל הטבעות. עי' כלים פ"א מ"ג בר"ש ד"ה למעלה מן המשכב.
שם דאי לענין טומאה דא ודא אחת היא. עי' לקמן ס' ע"א תוס' ד"ה למאי חזיא.
שם בשלימה. עי' לקמן ס' ע"א תוס' ד"ה הואיל ואשה אוגרת.
תד"ה היא של אלמוג וכו' לא שמיה בית קבול. עי' לעיל דף יז ע"א תוס' ד"ה ועל שאר, סוכה דף יב ע"ב תד"ה מהו דתימא.
לא ידעתי אי' איפא מקומו דאמרינן בית קיבול העשוי למלאות דלא שמי' קיבול, הא אדרבה בסוכה (דף יד) אמרינן מ"ד בית קיבול העשוי למלאות לא שמי' בית קיבול קמ"ל, מבואר דבאמת אמרינן דשמיה בית קיבול, ועיין בתוס' שם שהעלו דאפילו עשוי למלאות לעולם שמיה בית קיבול, ועיין בפ"ק דלעיל בתוס' (דף יז ד"ה ועל שאר).

דף נג.

רש"י ד"ה מרדעת וכו', ולאו משוי הוא, ושמואל אמר מרדעת מותר, כתב רש"י ז"ל דצערא הוא הילכך אורחא הוא ולאו משוי הוא. לא זכיתי להבין דהא באמת הוי משוי כ"ז שלא גילה מע"ש שיהא לה למלבוש וקשרה מאתמול, וכמ"ש רש"י לקמן (דף נד ע"ב ד"ה כדאמרן) אלא דמיירי הכא בחצר דליכא משום משוי בזה כיון דהוא צערא לבהמה מותר לטרוח עבורה ומשוי הכא מאן דכר שמיה, וה' יאיר עיני.

דף נג:

ולבהמה מי גזרינן, והתניא היתה עומדת מחוץ לתחום. קשה לי, הא חילוק גדול יש בתחומים דלאו דאורייתא לא גזרינן משא"כ שחיקת סמנים דהוא דאורייתא.
תוד"ה כגון אבל לילך וכו'. במג"א סי' ש"ו סק"ד כתב אסור להביאה בידו אם הי' חוץ לתחום שלה, וקשה לי אמאי לא כתב המג"א רבותא יותר דאסור לילך מעבר בהמה ולרודפה לעיר דחיישינן שמא יביא אותה בידו כמ"ש תו', וראיתי אח"כ שהא"ר העתיק דברי תוס' אלו לדינא, ואחרי העיון נ"ל דכנים דברי המג"א, דתוס' כתב זה רק לפי תירוצם קמא דגמ' דהברייתא מיירי דוקא דתחום שלה מובלע בתוך תחום שלו, דבזה הקשו דאמאי לא קתני רבותא יותר דהולך מעבר לבהמה ומרדפה, ע"כ מוכח דזה אסור, אבל לאידך אוקימתא דהברייתא מיירי בחוץ לתחום שלו ושלה א"כ א"י להלוך מעבר לתחום, מש"ה צריך למיתני קורא לה, וכיון דליכא הוכחה מה"ת להמציא בזה דאסור, וביותר די"ל דדוקא לתירוצא קמא דבחוץ לתחום שלו אסור לקרות לה דחיישינן שילך לשם

להביאה מש"ה אסור ג"כ לילך מעבר הבהמה לרודפה דגזרינן ג"כ שיביא אותה בידים, אבל לפי אידך אוקימתא דקיי"ל דחוץ לתחום שלו שרי לקרות לה דלא גזרי', ה"נ היכא דהיא בתחום שלו יכול לילך מעבר לבהמה ולרודפה לעיר ולא גזרינן, כנלענ"ד בעזה"י.

דף נד.

רש"י ד"ה שמכבנין וכו' ביום שנולד. עיין רש"י יחזקאל כז יח.

ד"ה כלאים דחבלים וכו' דבר שאין מתכוין אסור. עיין לקמן קמ ע"א ברש"י ד"ה אבל נוטל.

בא"ד וקסבר דשא"מ אסור. ובשלטי הגבורים כתב דהוי פסיק רישא דא"א דע"י אחיזתן שלא תחמם ידיו. ועי' מ"ש בכלאים פ"ט מ"ה.

תוס' ד"ה רב אמר וכו' דאיכא דמפכי להו לתנאי. כעין זה מגילה לב ע"א.

דף נד:

תוד"ה משום אבל משוי אינו וכו' (עמש"כ לק' ס"ד ע"ב).

תוס' ד"ה הוה מעשר וכו' והר"ר אלחנן מפרש. עי' מ"ל רפ"ו מהלכות בכורות.

דף נה.

ר"י הוה יתיב. עי' ב"ב דף י' ע"ב תוס' ד"ה עליונים.

שם א"ל ר"ז לר' סימון לוכחינהו. עיין מדרש רבה איכה שני ד"ה ולא זכר הדום רגליו.

שם אמר רב מימות הושע בן בארי. ירושלמי פרק חלק ושם איתא הך לימוד בשם שמואל.

תוס' ד"ה מזבח נחושת וכו' שירה בכלי נחושת. עי' זבחים דף ס' ע"א תוס' ד"ה ה"ק.

תד"ה ושמואל וכו' ומפרש דשמואל דאמר מימי חזאל. אולם בירושלמי פ' חלק מסיים עד עתה עד אותה שעה הזכות קיימת והיינו כפי' רש"י.

דף נה:

ד' מתו בעטיו של נחש כו'. בזוה"ק פ' בראשית ועל דא יהושע לא מת אלא בעטיו דנחש וכו' ובזה"ק פרשת בראשית בפסוק וינחם ה' תלתא דאיסתלקו בגין ההוא עטיא דנחש עמרם לוי בנימין ואית דאמרי אף ישי.

שם תיובתא. עיין ברא"מ פרשת וישלח ד"ה אומרא ובפרשת שופטים ד"ה ריה"ג.

תוס' ד"ה מעבירם כתיב וכו' ובכל ספרים שלנו. וכן מצינו בנדה דף לג ע"א תוס' ד"ה והנושא שכתבו דהמסורת שלנו מחולק עם הש"ס. ובמגילה דף כב ע"א כתבו תוס' דויחל הוא ב' פסוקים סמוך לפרשה שלפניו וכן והקרבתם ובס"ת שלנו ויחל הוא ד' פסוקים מהפרשה וכן והקרבתם ג"פ וכמ"ש מהרש"א שם. ובפסחים דף קיז ע"א בתוס'

ד"ה שעומדים כתבו שלא יתכן שיהיה מזמור ב' פסוקים ואלו בספרים שלנו מזמור קי"ז הוא ב' פסוקים. עיין מהרש"א שם ע"א. ובסנהדרין דף ד' ע"א פירש"י שם דבכבשה דיחיד כתיב קרנות מלא ובס"ת שלנו כתיב חסר. ובדף ד' ע"א כתב רש"י דבפרשה והיה כי יביאך כתיב לטטפת חסר ובפ' והיה אם שמוע כתיב מלא, ובס"ת שלנו גם בפ' והיה כי יביאך כתיב מלא. ובדף כ' ע"א כתיב להכרית וקרי להברות ובספרים שלנו גם הכתיב להברות. עוד שם דף קג ע"א, ויחתר לו ויעתר לו מיבעיא ליה, ובספרים שלנו כתיב ויעתר. ובב"ב דף ט' ע"א הלא פרוש בשין ובספרים שלנו כתיב בסין, ועיין בח"א שם במהרש"א. ובקדושין דף ל' ע"א והתגלח חציין של פסוקים ובתיקונים בפרשת צו בפסוק ויאפוד לו בו ציין דשם חצי התורה בפסוקים. ובירושלמי שהביא תוס' בכתובות דף ז' ע"ב דבמקהלת ברכו אלהים חסר, ובספרים שלנו כתיב מלא. וברש"י בחומש פרשת תרומה ואת כל אשר אצוה הוא וי"ו יתירה ולפנינו כתיב את בלא ו'. עיין ברא"ם שם. ובמדרש רבה שיר השירים בפסוק אחזו לנו שועלים שעלים א"ר ברכיה קדמאה מלא תניינא חסר, ובמסורה אינו כן אלא תרווייהו חסר. ובברכות דף ז' ע"ב כתיב לכלותו ובספרים שלנו בד"ה א' י"ז כתיב לבלותו. (ובפסחים דף ג' ע"א ו' דטהור, ובספרים שלנו כתיב טהר חסר ו'). ובנדרים דף לז ע"ב את דהוגד הוגד קרי ולא כתיב, ובספרים שלנו הוא קרי וכתיב כמ"ש הר"ן שם. ובפסוק אני ה' אלהיך אשר הוצאתיך איתא בירושלמי פ"ה דסוכה דחסר י', ובספרים שלפניו הוא מלא יו"ד. ובמדרש ויקרא רבה פ' ט' ושם דרך, א"ר ינאי ושם כתיב, ובספרים שלנו כתיב בסין. ובפירש"י בחומש בראשית כ"ד הפילגשם חסר כתיב, ובכל הספרים איתא מלא. ובמדרש בראשית רבה פרשה ע"ז ר"ל אמר הנתרת כתיב ובכל הספרים שלנו כתיב הנותרת. ובערכין דף ל"ב ע"א בתוספות ד"ה אשר דרש"י כ' דהכתיב ויקרא כ"ה אשר לוא חומה והם כתבו דהכתיב אשר לו והקרי לא ובספרים שלנו הכתיב לא באל"ף והקרי לו כמ"ש התי"ט שם.

דף נו.

שהיה לך לדונו בסנהדרין. עיין מגילה דף יד ע"ב תוס' ד"ה מורד במלכות.

תוד"ה ליקוחין (עי' חי' אה"ע סי' י"א).

תוס' ד"ה דאמר ליה וכו' ואין נראה. עיין יומא דף סו ע"ב תוס' ד"ה מהו להציל.

דף נו:

תוס' ד"ה דצוציתא וכו' על ראשו. עיין סנהדרין דף לא ע"ב ברש"י ד"ה לדזיו ליה.

דף נז.

תיכי חלילתא מאי. עיין זבחים דף צד ע"א תוס' ד"ה מקנחת.

רש"י ד"ה הא נמי. בב"י יו"ד רסי' קצ"ח ד"ה ואפשר לפרש עוד בענין אחר וכו' אלא דלפ"ז צ"ל שמ"ש רש"י וכו' וא"כ רבינו א"א לומר שפירש השמועה בלשון השני וכו', מבואר דהב"י תולה זה הכל כלשון השני שבפירושו, ק' לי הא גם ללשון ראשון יקשה כן נהי דטעמא דל"ק דס"ל דחייצי היינו דוקא במיהדק מ"מ יקשה לל"ב דס' דחייצי אף בלא מיהדק א"כ הא דלא מטנפי שרי היינו דמשום דהוי מיעוט שאינו מקפיד וכמ"ש ג"כ להדי' הב"י אח"כ בכוונת רבינו ירוחם וא"כ מוכח שאין השיער נידון לעצמו דאל"כ הוי רוב שאינו מקפיד ואסור מדרבנן. וביותר דבזה ל"ש מ"ש הב"י לדחות דשפיר י"ל כהגאונים אלא דמיירי במיעוט שער דזהו שייך לומר דא"ב דמטנפי היינו דהנ"מ במעוט שער, אבל לפי פירושו הראשון יקשה הא עכ"פ בלא מטנפי שרי אפי' ברוב שער דהא לא מחלק הטור והפוסקי' כלל ומשמע בודאי דאפילו ברוב שער שרי, ואמאי כיון דאף בלא מיהדק חייצי הוי רוב שאינו מקפיד דאסור מדרבנן וצע"ג.
ומה"ט ק' ג"כ על רש"י דנקט דקי"ל רובו ומקפיד חוצץ הרי דס"ל בדעת רבותיו כהגאונים וגם דמיירי ברוב שער א"כ כשכתב רש"י אח"כ ואי אתי' למימר דההיא חוצץ לא דק בלישני' וכו' היכי אמרינן הכא אריג וכו', דאמאי צריך להקשות מלישנא קמא במקפיד, ליקשי מיני' ובי' דא"כ אפילו לא מטנפי דלתסר עכ"פ מדרבנן כמו כל רוב שאינו מקפיד וצ"ע.

דף נז:
דאשה חונקת את עצמה. ומזה הטעם נקרא קטלא. הרע"ב פי"א מ"ח דכלים.
שם כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר כל שהוא למטה מן השבכה. לקמן דף סה ע"א.

דף נח.
רש"י ד"ה כלי גללים צפיעי בקר. ע"ל דף טז ע"ב ברש"י ד"ה גללים. ועיין מנחות דף סט ע"ב תד"ה כלי גללים.

דף נח:
תוס' ד"ה אין וכו' הוי כמקל של בהמה. לעיל נב ע"ב.

דף נט.
תד"ה ורי"א וכו' ואי לא פי' הקונטרס וכו'. לא זכיתי להבין דאיך אפשר לנטות מדברי רש"י ולומר דלא בעינן יחוד דא"כ למאי קתני טהור מלקבל זיתים הא מ"מ טמא משום דיכול לקבל רמונים וצע"ג.

קצרה דעתי מלהבין, איך עלה על דעתם לומר דלא כפי' הקונטרס, דאיך יפרש בע"א הא דאמר רבא טהור מלקבל זיתים וכו' ולאיזה ענין הוא טהור. גם סתם מתני' בכלים פ"ג העשוי לאוכלים כמוציא זית, הרי דבמוציא זית בטל מתורת טומאה.

דף נט:
א"ל רב שמואל בר בר חנה לרב יוסף. לקמן קמו ע"ב.
רש"י ד"ה אאבנט וכו' וכל ישראל בני מלכים. עיין לקמן דף קיא ע"א.
תוס' ד"ה נזמי האף וכו' ליטלם מנזמי האזן. עיין תשו' ב"ח החדשות סי' מ"א.

דף ס.
מתני' ולא בשריון. עי' לקמן ס"ד ע"ב ברש"י ד"ה כל שאסרו.
תוד"ה רב והשתא בין לרבא כו', ולפ"ז מתני' דקתני בטבעת שיש עליה חותם ואם יצתה חייבת חטאת אתי' כר"נ דאזיל בתר חותם, והרמב"ם פסק בפ"ד ה"ו כרבנן ובהל' שבת פי"ט פסק דחייבת חטאת וצ"ע.
תוד"ה ולא וי"ל דהחמירו וכו' (עי' חי' ביצה ט"ו).
בא"ד ונראה לר"י דאפי' לרבנן דר"א וכו', תמוה לי דלמה כ' כן מסברא הא בפירוש מבואר כן דהא אביי אמר על מתני' דביצה דמדקתני אין משלחין מוכח דלטלטל שרי והיינו דאתי כרבנן דראב"ש, הרי מפורש דלדידהו מ"מ אסור לטלטלו ביי"ט, וצע"ג.
בא"ד דשילוח משום שמחת יו"ט חשיב כמו לצורך גופו, מדברי תוס' אמרתי להתיר לשלוח לחתן ביום חתונתו בשבת נרות כסף שלא הדליקו בו באותו שבת (לדורן דרשה כנהוג) דמשום שמחת החתן מקרי צורך גופו.

דף ס:
רש"י ד"ה דאיסורא בעשיית מלאכה. ואף דתענית צבור דגשמים אסור במלאכה כדקתני פ"א דתענית מ"מ הותרה במלאכה בלילה כדאיתא שם דף י"ב ע"ב ואינו דומה כל כך לשבת.
ד"ה ואפילו לר"ח בן עקביא וכו' ונטמאו. עיין זבחים צג ע"א תוס' ד"ה מי חטאת.

דף סא.
מה תפילין בשמאל אף מנעלין בשמאל, ראיתי בספר עמק המלך פ' לך לך שנתן בזה טעם לשבח עפ"י דחז"ל חולין דף פ"ט בשכר שאמר אברהם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לב' מצות חוט של תכלת ורצועות של תפילין, מש"ה כיון דזכו לתפילין ע"י שאמר שרוך נעל, ניתן חשיבות לשרוך נעל לקשור בשמאל כקשירות תפילין.

כתבו מעכת"ה לתרץ קושי' השאגת ארי' דלפי מאי דמוקי [מנחות ל"ו] בשבת כר' עקיבא ולדרשא דר"ע הא ליכא איסור ואמאי ודאי חשיכה חולץ ואי משום שמא אתו לאייתינהו ד' אמות ברשות הרבים (ואתם כתבתם שמא תפסק הרצועות ואתו לאייתינהו ד' אמות ברשות הרבים ואינו כן אלא משום דיצטרך לפנות ומוכרח להסירם קודם כן כתב רש"י וכן הוא בש"ע סי' ש"א סעיף ז') א"כ מאי פרכינן אי שבת זמן תפילין הא מ"מ ליתסר שמא אתי לאייתינהו ארבע אמות ברשות הרבים וכתבתם לתרץ קושיא זו וקושיית תוס' דהקשו באמת מאי מהני שבת זמן תפילין הא מ"מ אסור שמא אתי לאייתינהו ארבע אמות ברשות הרבים וממילא אפילו בבית אסור כדבש"ס לרב דכל מקום שאסרו לצאת ברשות הרבים גם בחצר אסור שמא יוציא לרשות הרבים והיינו על דברי הריטב"א בסוכה דבמקום ודאי מצוה לא גזרו ומש"ה אם שבת זמן תפילין לא גזרו רק ברה"ר דליכא ביטול מצוה אבל גזרו אף בביתו אבל למאן דאמר לילה לאו זמן תפילין אסור גם בביתו הדברים ראויים למי שאומרן דלהריטב"א לא קשה קושיית התוס' אבל לא חדשתם דבר על קושיית הש"א דהיסוד התירוץ הוא דהטעם דודאי חשיכה חולץ משום דאתי לאייתינהו ארבע אמות ברשות הרבים. אבל אם שבת זמן תפילין לא גזרו בביתו וזהו בעצמו תירוצו של השאגת ארי' הנ"ל אלא דהש"א נקט טעמו דהתוס' דאם שבת זמן תפילין כיון דאסור להסיח דעתו ליכא חשש שמא יצא בהן לרשות הרבים ומעכת"ה נקטו טעמא של הריטב"א הנ"ל ומאי הפרש בין זה לזה אם הטעם מזה או מזה ובחנם הארכתם להעמיד את דבריכם לקושיית הש"א עם דברי הריטב"א דהלא בתירוצו של התוס' דאם זמן תפילין הוא אסור בהיסח הדעת וליכא חשש דיוציאם לרשות הרבים ג"כ מתורץ קושיית הש"א בסגנון זהו כמו שכתב באמת השאגת ארי' עצמו וא"כ לא חדשתם רק ליתן עוד תי' על קושיית התוספות.

ולדידי קשה טובא לשיטת הרמב"ם ז"ל דאף לטעמא דר"י הגלילי דיליף לה מימים ימימה הכל הוא רק לענין הנחה ולא לענין החליצה א"כ מאי פריך אי שבת לאו זמן תפילין לילה ג"כ לאו זמן תפילין הא מ"מ אין איסור לקיימן עליו ומשום הכי מצלי בהו לאורתא דההרחקה שעשו חז"ל לחייב ולחלוץ דשמא יפיח עשו רק משתכלה הרגל וצלע"ג.

תוס' ד"ה דינמא מיפסקי וכו' אלא של ראש משום שי"ן. עיין מנחות לה ע"ב תוס' ד"ה אלו תפילין.

דף סא:
קמיעין יש בהם משום קדושה כו', למאי נ"מ לאצולינהו מפני הדליקה. פירש"י לאצולינהו בשבת לחצר המעורבת כשאר כתבי הקודש. קשה לי הא להדיא קתני מתני' גבי כתבי קודש, להיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש וגבי אוכלין קתני להיכן מצילין אותן לחצר המעורבת הרי דבכתבי קודש מצילין גם לחצר שאינה מעורבת.
רש"י ד"ה לאצולינהו בשבת לחצר המעורבת. עיין לקמן קטו ע"א ברש"י ד"ה מצילין אותן וצ"ע.

דף סב.
מתני' ואם יצתה חייבת חטאת. עיין לעיל דף יא ע"ב תוס' ד"ה ואם יצא.
שם קסבר ר"מ כו' (עי' חי' ר"ה דף ו').
שם והתניא ר"א פוטר. עיין לעיל דף ג' ע"א תוס' ד"ה בר מהני.
רש"י ד"ה חומרתי דפילון וכו' סם ששמו פילון. עיין סוטה דף טו ע"א תוס' ד"ה כמין חומר.
תוד"ה והתניא (עי' חי' יו"ד סי' רח"צ בש"ך ס"ק ב).
תוס' ד"ה וחילופיהן באיש. אור"ת דאחיוב חטאת קאי. עיין עירובין דף סט ע"א תוס' ד"ה כיון דחזיא.

דף סב:
ומזלזל בנט"י. עיין סוטה ד' ע"ב תוס' ד"ה נעקר.
רש"י ד"ה וליטעמיך וכו' זהו קנישקנין. עיין ע"ז דף עב ע"ב ברש"י ד"ה קנישקנין.

דף סג.
אלא שעבוד גליות. עיין פסחים נ' ע"ב.

דף סג:
שכן בל' יונית. וכן סוכה לה ע"א וסנהדרין ד' ע"ב טט בכתפי שתים וכו'.
שם ע"כ לדברי תורה. עי' ערכין יא ע"א תוס' ד"ה משמח.
שם קמיה דר' ירמיה ויתיב ר"י וקא מנמנם. גיטין יא ע"ב ונדרים כט ע"ב.
תוס' ד"ה מנין לאריג. דראוי הוא לכוף. ק"ל ממתני' פ' כ"ו מ"ב דכלים צרור המרגלית ועי' ברמב"ם ור"ש שם והרי מ"מ הוא בכלל אפשר לקפל ולהניח בו מעות כמקדם. וצע"ג.

דף סד:
מתני', בפלפל ובגרגיר מלח וכל דבר שתתן לתוך פיה [מבעוד יום אשה יוצאת בו] ובלבד שלא תתן לכתחילה בשבת. הטעם שאסור ליתן לכתחילה דנראה דהערמה היא עושה

כדי להוציאו וכמ"ש התוס'. ועל פירוש הר"ר פורת שפירש דגזירה הוא משום שחיקת סמנים קשי' לי הא איתא בתוספתא (הובא ברי"ף ס"פ שמונה שרצים) אין לועסים מוסכי בשבת אימת בזמן שמכוין לרפואה ואם מפני ריח הפה מותר, וכן פסקינן בש"ע (סימן שכח), הרי דמפני ריח הפה לא מקרי רפואה, והא הכא דפלפל דהוא משום ריח הפה ואסור, ולמה דמסקו תוס' דהטעם דחזי כמערמת להוציא ניחא, אבל להר"ר פורת קשה. שם תנן ולא בזוג וכו' תנאי היא וכו' [במג"א סי' ש"א סקנ"ו הביא דהב"י כ' בשם התוס' דדוקא במקום שיחשדוהו שעושה איסור דאורייתא אסור בחדרי חדרים, וקשה דהו"ל לשנויי הכי בשמעתין], לענ"ד י"ל למה דהקשו תוס' נ"ה דלמאי צריך הטעם דאזיל לחינגא ואמאי לא משום דהוי משא עיי"ש, ובאמת י"ל דנקט טעם דחינגא לאסור אף במבוי מעורבת כמ"ש המג"א סי' ש"ה סק"ו, ולפ"ז י"ל דמחזי דאזיל לחינגא ודרך אזלי לחינגא לילך עם בהמות לשווקים ורחובות ויהיה איסור דאורייתא דכשיוליך בשוק שהוא רה"ר יהיה איסור שביתת בהמתו דהזוג הוא משא, ומש"ה אמרי' דלרב אפי' בחצר אסור דהוי מראית עין על דאורייתא דאפי' בחדרי חדרים אסור, ומ"מ אנן פסקינן דבחצר מותר, דלענין איסור מראית עין סמכינן על הסוברים דאין לנו עתה רה"ר, ע' לקמן סי' ש"ג סי"ח והוי מראית עין רק על דרבנן בזה בחדרי חדרים מותר ודו"ק.
תוד"ה רבי. בתוי"ט מ"א וכתבו המגיד והר"ן שהרמב"ן והרשב"א חולקים בדבר דבחצר שאמרו לאו דוקא דה"ה בבית ע"כ. וכן הוכיחו תוס' מנחות דף ל"ו ע"ב ד"ה אי קסבר וכו'. ולכאורה דברי תוס' כאן סותרים לזה ועי' במהרש"א.
בא"ד אין להחמיר בכרמלית. עיין כתובות דף ז' ע"א תוס' ד"ה מתוך.

דף סה.

תוס' ד"ה אמר רב וכו' מדתני בחולין. ראיה זו כתבו תוספות בחולין בשם ירושלמי.
בשו"ע סי' ש"ג סכ"ב פורפת בשבת על האגוז ועל האבן שיחדתו לכך, היינו באבן עגולה דאורחי' בהכי מש"ה יחוד לשבת א' מהני, כ"כ מג"א סי' ש"ח סמ"ז, אבל יחוד לעולם מהני גם במטבע.

דף סו.

אמר רב יוסף מאן לא הודו לו. ברמב"ן במלחמות רפ"ח דיומא גרס כאן רבא אמר.
רש"י ד"ה טמא וכו' אבל שוקו אינו מיטלטל. עיין לקמן דף פא ע"א תוס' ד"ה חפי פותחות.

דף סו:

תוס' ד"ה קישורי וכו' אינו טמא מדרס. עיין מנחות דף לא ע"א תוספות ד"ה שידה.

דף סז.
ולימא וירא מלאך. עיין שבועות דף טו ע"ב תוספות ד"ה אסור ופסחים דף קי"א ע"א תוספות ד"ה נפתח.
שם אביי ורבא דאמרי תרווייהו כל דבר שיש בו משום רפואה. עיין בב"מ דף כז ע"ב תוספות ד"ה כיס וארנקי.
שם כולהו אית בהו משום דרכי האמורי. עיין תשובת רשב"א סימן תי"ג בארוכה.
שם מי שיש לו עצם בגרונו כו' במהרי"ל (בלקוטים שבסוף הספר) איתא וז"ל אמר לנו מהרי"ל כל הרפואות שבכל התלמוד אסור לנסות אותם משום דאין אדם יכול לעמוד על עיקרן וכי לא יעלו בידם ילעגו וילגלגו על דברי חכמים מלבד הא דאיתא בשבת מי שיש לו עצם בגרונו מביא מאותו המין ר"ל מאותו מין עצם ויניחו לו על קדקדו ויאמר הכי (חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד) והלחש הזה בדוק ומנוסה לכן אותו לבד מתירו ולא שום א' יותר עכ"ל, וראיתי בספר שושני לקט שכתב ומחמת שמצאתי שינוי נוסחאות לכך אודיעך הנוסחא אחרת במפעלות (סי' של"ח) וז"ל מי שנכנס עצם בצוארו או דבר אחר יקח כלי עם מים קרים מן באר ותשים רגלך השמאלית בתוך המים ואיש אחר ילחוש באזנך חד חד נחית בלע בלע נחית בלע נחית חד חד וצריך להניח מאותו מין על קדקו ויאמר לחש הנזכר ג"פ ואחרי הלחש הנזכר יאמר (יזר יזר בלע בלע יזר יזר) עכ"ל.

דף סח.
למעוטי תאנה. עיין ר"ה דף טו ע"ב תוס' ד"ה נהגו העם.

דף סח:
ורבנן האי תורה אחת, מה עביד ליה. וא"ת לימא דבעי להו לכדאמרינן בפ"ק דיבמות לפי שמצינו שחילק הכתוב וכו' יכול לחלק בקרבנותיהן, ומוהר"ש אייידלס ז"ל כתב [על התוס' לקמן דף סט ע"א ד"ה כגון], דה"ה דהמ"ל הכי, וי"ל דבר פלוגתא דמונבז הוא רבי עקיבא בלא"ה צ"ל דלא סבר כרבי דאתי' מעלי' עלי' דא"כ צריך שיהא זדונו בלאו [כמ"ש תוס' יבמות דף ח' ע"א] וא"כ קרבן בעי אזהרה, והרי במכות (דף יג ע"ב) מוכח דרבי עקיבא סבר קרבן לא בעי אזהרה, אע"כ דרבי עקיבא לא ס"ל כרבי אלא דיליף מדריב"ל דצריך שיהא זדונו בכרת.

דף סט.
תוס' ד"ה מה ע"ז וכו' דמשמע מה שצויתי שלא לעשות. עיין בב"ק דף קה ע"ב תוס' ד"ה מאי לאו.

תד"ה אלא למונבז היינו משום דכרת אפשר בתשובה. ק"ל דמה"ט י"ל גם במזיד בסקילה איירי אלא דלא אתרו בי' דחייב רק לשמים ומהני תשובה. ובתוס' לקמן צ"ג ע"ב ד"ה ששגג וכו' ואין נראה וכו' דלאו שב מידיעתו לכאורה י"ל דאתי כמונבז דשגגת קרבן שמה שגגה ולגבי קרבן מקרי שב מידיעתו דאלו ידע דחייב קרבן לא היה עושה כן דלא אפשר בתשובה ורק המזיד על כלי כיון דלא אתרו בי' אפשר בתשובה.

תוד"ה כגון וצ"ל דר' יוחנן מיירי וכו'. קשה לי בהאי דאמרינן הניחא לר"י דאמר שגג בכרת, הא גם לר"י תיקשי בברייתא דר' דברים הדברים אלו ל"ט מלאכות וכו' והיינו דקרא אשמעי' דאם עשה כולם בהעלם אחת חייב ל"ט וכמ"ש תוס', וע"ז יקשה דידע לשבת במאי דהא ר"י מודה דלר' בעי' דוקא עד שישגוג בלאו, וצע"ג. [אב"ה עמ"ש לק' צ"ז ע"ב גמ' רבי אומר].

בא"ד אבל לרבי דנפקא ליה מגז"ש. עיין בחידושי הר"ן שבועות דף ה' ע"א ובחי' הרמב"ן שם.

דף סט:

רבא אמר מיתה במקום כרת עומדת. עיין בהר"ש (רפ"ו דתרומות) דהויא מזה דלרבא גלי רחמנא בתרומה דלוקה ומשלם ע"ש. וצ"ל הך גופא דס"ל לרבא דחייב בהזיד בלאו וס"ל דגזה"כ הוא, יליף ליה כיון דבאמת שגג במיתה לחוד נכנס בלשון בשגגה. ממילא מיירי התורה גם משוגג כזה ששגג במיתה והזיד בלאו. אמנם בענ"ד לא זכיתי להבין דהא הכא בסוגיין לא מיירי מזה רק אם נקרא שוגג או לא ובפשוטו י"ל דהזיד בלאו היינו בלא אתרו בי' ומזה מיירי ג"כ הקרא, אבל אתרו בי' פטור מטעם אחר אף דבכלל שגגה או מ"מ הוא בכלל אינו לוקה ומשלם. ודוק.

דף ע.

תד"ה יכול כו' הו"א דמנינא אתיא שאינו חייב על א' או ב' עד שיעבור כל ל"ט. קשה לי דאיך אמרינן יכול על חרישה וקצירה חייב שתים הא מ"מ כיון דידעינן עכ"פ דעל חרישה וקצירה לבד חייב ממילא א"א לומר דאלה הדברים אתיא דלא לחייב עד דעביד כל ל"ט דהא חייב על חרישה וקצירה לבד, וע"כ דאלה הדברים לחילוק מלאכות לחייב ל"ט. (א"ה עי' לק' צ"ז ב').

דף ע:

דידע לה לשבת במאי כו'. הקשה רומ"פ והאיכא לאשכוחי שעשה הכל בזדון שבת ושגגת מלאכות באופן זה, דעשה בתחילה מלאכה בזדון שבת על מלאכות אחרות ושגגת מלאכה זו, אח"כ עשה ל"ח מלאכות האחרות בזדון שבת על מלאכה ראשונה ושגגת

מלאכה על אלו, ומ"מ הוו כולם העלם אחד דאף דנזכר בנתים שהמלאכה הראשונה אסורה מכל מקום לא נזכר שעשה אותה ולא נודע לו שחטא, וזה לא יתורץ בתירוצו דהמהרש"א (דף ע"א) בסוגיא דקצירה גוררת קצירה.

כיון בזה לדעת המאור דהקשה כן, וקושייתו ותירוצו שם בקיצור כדרכו, ביאור דבריו נ"ל, מה דלא הקשה בפשוטו דמשכחת בלא שום ידיעה בנתים, כגון שבתחילה עשה ל"ח מלאכות בזדון שבת למלאכה ל"ט הנשארת, ובשגגת מלאכות ל"ח אלו, ואח"כ שכח גם אותה מלאכה האחרונה ועשה גם אותה, היינו דבזה י"ל כיון דקיימינן השתא דהעלם זה וזה בידו מקרי שוכח עיקר שבת, א"כ לגבי מלאכה האחרונה מקרי שגגת שבת, ובראשונו' היה שגגת מלאכות אף דדינם מקרי העלם אחת, כדקיי"ל קצירה גוררת קצירה, מ"מ לא מקרי בסתמא העלם אחת וכתירוצו דהמהרש"א [ועל המהרש"א יש לעיין, אמאי נקט קושייתו ואח"כ עשה מלאכה בשגגת שבת וזדון מלאכות, אמאי לא נקט בפשוטו דהאחרונה היה הכל בשגגה דשכח כל המלאכות וכנ"ל] ולזה הקשה רק דמיירי הכל בזדון שבת וכעין קושיית מעכ"ת ותי' דהא ודאי מה דאשמעינן אם עשאם כולם בהעלם אחת דחייב על כל אחד ואחד, אין החידוש דהם שמות מחולקים ולא הוי משם אחד כמו חלב וחלב, דזה כבר שמעינן מרישא בשוכח עיקר שבת, ומה לי עושה מקצתן דחייב על כל אחת ואחת ומה לי בעושה כולן, אע"כ דעיקר חידוש אף שכח כולם מקרי זדון שבת, והיינו או דאשמעינן דהעלם זה וזה בידו לא מקרי שגגת שבת, או אשמעינן דמשכחת דטעה בשיעורי' (לקמן דף ע"ג) ולאפוקי מרבא שם, אבל לאוקמי בכה"ג דבכל פעם היה זדון שבת, זהו פשיטא דחייב על כל אחת ואחת.

ולפ"ז נסתלק גם קושיית מהרש"א דאי מיירי בעשה ל"ח בזדון שבת ואח"כ עשה אחת בשגגת שבת וזדון מלאכות, זהו פשיטא דלא מקרי שוכח עיקר, דהא לר"י אף בשם א' חייב כה"ג בב' מיני העלם, ולרבא עכ"פ במלאכת שבת משונות דכבר אשמעי' מרישא דמתני' דלא הויין משם א' פשיטא דחייב.

ומ"מ י"ל דלא אשתמט ליה להמהרש"א דברי המאור במקומו, אלא דקושייתו לתוס' דהקשו לעיל דהו"מ לאשכוחי דידע לה לשבת בעשה, הרי דלא ניחא להו בתירוצו דהמאור, דלתירוצו גם קושייתם ליתא, דיש לומר דס"ל דזהו מלתא דפשיטא דלא בעי שגגת עשה דלא כתיב בקרא בשגגה רק גבי הלאו, ולזה שפיר הקשה המהרש"א והוכרח לתירוצו.

ולפ"ז ישאר קושיית רומעכ"ת לשיטת תוס' דלא נחתי בשיטת המאור, ואולי י"ל דגם זה מתורץ בתירוצו דמהרש"א, די"ל אף דהדין דמה שנזכר בהעלמו לא מקרי ידיעה כיון

דשכח שעשה ולא נודע לו שחטא מ"מ אין זה מקרי בסתמא העלם א'. דמשמע שהיה ממש העלם א' בלי ידיעה כלל בינתיים, ודי בזה.
תד"ה נודע לו וכו', וא"ת דהשתא משמע דסבר רבא כו'. וקשה לי הא גם בלאו דברי רבינו שמואל דמיירי הכא בהפרשה אלא כדמסקי תוס' ג"כ קשה אההיא דרבא דלקמן אכל ב' זיתים חלב ונודע לו וכו' דלפי הצד דר"י ור"ל פליגי בידיעות יהא מוכח דרבא ס"ל בידיעות אין מחלוקת ויקשה הא רבא ס"ל דבכל מקום הלכה כר"י לגבי ר"ל.

דף עא.

אמר רבא הביא קרבן על ראשון. עי' מנחות דף פ' ע"ב ובתוספות ד"ה כולהו חליפין.
שם מילתא דפשיטא להו לאביי ורבא. עי' שבועות דף יח ע"א תוס' ד"ה אי בע"ה.
שם אכל חלב ודם. עי' לקמן דף ט ע"ב תוס' ד"ה אסורין.

דף עא:

רש"י ד"ה למ"ד אשם ודאי וכו' דהתם ספיקי איל. עיין מג"א סימן א' ס"ק י"א.
תוס' ד"ה מ"ד אשם וודאי וכו'. עיין במהרש"א דמ"ד דבעי ידיעה היינו רבנן דהתם דפוטרים מאשם תלוי, והוא תמוה דמהיכן נשמע דס"ל דבעי ידיעה הא טעמייהו בפשוטו דלא חייבם תורה על אשם מעילות אשם תלוי.
ולענ"ד דנשמע דר' יוסי ס"ל דבעי ידיעה בהא בכריתות ז' ע"ב ומי אית ליה לר"י תנאי וכו' מודה ר"י במחוסרי כפרה דהתם דבהא בעי ידיעה, הרי דטעמא דר"י דאין ב' מביאין חטאת א' משום דבעי ידיעה, והרי ר"י ס"ל במתני' דשם דכ"ג ע"א דאין ב' מביאין אשם א' א"כ מוכח דס"ל דאשם בעי ידיעה (ומה דלא פרכינן התם בכריתות מרישא דר"י אמר אין ב' מביאין אשם א' צ"ל דניחא ליה למפרך יותר חטאת חטאת) ואם כן הא דאמרי' בסוגיא מ"ד בעי ידיעה היינו ר"י, והוא נכון וברור מאד בעהי"ת.

דף עב.

תד"ה בעל חמש בעילות, והא דנקט שפחה חרופה ולא נקט במעילה. תמוה לי בתחילה טרחו התוס' דהאיך משכחת בש"ח דלא בעי ידיעה בתחילה כיון דאין בו אשם תלוי והוכרחו לתירוצם דמשכחת בעבר והתנה א"כ מה"ט נקט ש"ח לרבותא דגם בזה שייך דלא בעי ידיעה, וה' יאיר עיני.
וביותר תמוה לי במ"ש תוס' בתירוצם דאתי לאשמעינן אפילו בין מעשה למעשה וכו' וכן משמע וכו' דלמאי צריכים לראי' הא בפשוטו ע"כ מיירי רק בבין מעשה למעשה דאילו אחר כל המעשים פשיטא דידיעה אין מחלקת, דהא כיון דלא בעי ידיעה בתחילה אפילו כיפר ממש קודם שנודע על השניות הכל מתכפרים בכפרה זו כיון דלא בעי ידיעה, א"כ

ממילא ניחא דלא הו"מ למינקט במעילה, דבממנ"פ בין מעשה למעשה בודאי מחלק דהא לא היה בהעלם א', ואחר כל המעשים לא שייך חלוק דהא בכפרה על אחת מתכפר כולם בלא ידיעה דאינך.
ומה"ט עצמו מיושב גם קושית תוס' דאיך משכחת בשפחה חרופה דלא בעי ידיעה, דלענין זה משכחת בנודע לו על א' והביא כפרתו דאינך מתכפרים בממילא בזו דלא בעי ידיעה לכתחילה, והכל נכון.
בא"ד וכ"מ בפ"ד מחוסרי כפרה. והכי מוכח מסוגיין דמיירי ע"כ בנודע בין ביאה לביאה דאלו אחר כל הביאות אין ס"ד לומר דידיעות מחלקות הא כיון דלא בעי ידיעה תחילה אפילו כיפר קודם שנודע לו על השניות ממילא כולם מתכפרים עמה כיון דמכפר בלא ידיעה וא"כ ממילא לא מצי למנקט בבעולה דממ"נ בין מעשה למעשה ודאי מחלקת כיון דאינו בהעלם אחת ולאחר כל המעשים פשיטא דל"ש לומר ידיעה מחלקת דהא הקרבן מכפר מיד על כולם כיון דל"צ ידיעה תחלה. ומה"ט י"ל על קושיית תוס' דאיך שייך בש"ח דלא בעי ידיעה תחלה די"ל דהיינו לענין זה בבעל חמש בעילות ואח"כ כיפר על א' קודם שנודע לו על אינך כולם מתכפרין דלא בעי ידיעה תחילה ודו"ק.

דף עב:
דחזי אנדרטא. עיין מס' ע"ז דף מ' ע"ב תוד"ה ובאנדרטי.
רש"י ד"ה ע"כ לא קבעי מיניה וכו' דהיינו אומר מותר. תמוה לי דהא לרש"י לשיטתו ס"ל לעיל דאין שבת בתורה בודאי אינו חייב אלא מחמת דהיינו שוכח עיקר שבת, והאיבעיא דרבא רק ביודע מקצת מלאכות.
תוד"ה נתכוין. בפרק כיצד הרגל (דף כ"ו ע"ב) אמר רבה היתה אבן מונחת בחיקו וכו' לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, וקשיא לי הא בתוס' דף ע"ב ד"ה נתכוון וכו' ותמצית דבריהם דבנתכוין לחתוך תלוש היינו שהיה סבור דהוא תלוש והיה מחובר מקרי נעשה מחשבתו, אלא דפטור מטעם אחר מקרא דאשר חטא בה פרט למתעסק, וזהו בכל אסורים דאם סבר בהמה זו חולין והיתה קדשים ושחטה בחוץ דפטור, ואם נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר בכה"ג בעלמא חייב, דאם נתכוין לשחוט בהמת קדשים זו בחוץ ושחט בהמת קדשים אחר בחוץ חייב, אבל בשבת פטור דלא נעשה מחשבתו שלא רצה לחתוך זה ע"ש, א"כ הכא דהיה האבן בחיקו ולא ידע מזה דחשב דאינו עושה כלל מלאכה, בלא טעמא דמלאכת מחשבת פטור דלא גרע מקסבר שהוא תלוש ונמצא מחובר.

ואף דבאמת ג"כ לא נעשית מחשבתו דהא לא רצה כלל בנפילת האבן, מ"מ הא ל"צ לטעמא דמלאכת מחשבת, דאפילו בעלמא פטור מטעם מתעסק.
ועיין מהרש"א סנהדרין (דף ס"ב ע"ב) דלר"י לא דרשינן בה פרט למתעסק לקסבר שהוא היתר והי' איסור כיון דהשגגה בחתיכה זו חייב, וכן בשבת דבכה"ג דעסק בחתיכה זו דהוי מלאכת מחשבת דנעשית מחשבתו.
אבל זהו תמוה דא"כ אביי ורבא דפליגי בנתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר, וכי אזלא הכל שלא אליבא דהלכתא, ועיי' ברש"י כריתות פרק ספק אכל (דף י"ט ע"א) במתני' דמשמע דר"י דדריש תרתי דבה קאי על החטא ועל הידיעה, ועיין.
ונ"ל דבר חדש דמה דממעטינן מאשר חטא בה פרט למתעסק, לא דמתעסק לא נעשית העבירה כלל אלא דמקרי עבירה בשוגג, ואך בשוגג כהאי ממעטינן מאשר חטא בה דפטור מקרבן אבל מ"מ מקרי שגגת איסור, אבל מה דממעטינן מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה היכא דליכא מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה ולא נעשה העבירה כלל.
א"כ י"ל דמש"ה נקיט בסוגיין מטעם מלאכת מחשבת היינו די"ל מה דאמרינן לענין נזקין חייב לענין שבת פטור, היינו לומר דאם הנפילה מחיקו הי' בשבת חייב לשלם הנזק ופטור משום שבת, דלא אמרינן בי' קלב"מ כדין חייבי מיתות שוגגין כיון דלא היתה מלאכת שבת, לא נעשה כלל מלאכת שבת, אלא דאלו אתרו בי' והי' יודע שהאבן בחיקו אז היתה נקראת מלאכה ואם הי' מודיעים אותו מהאבן בחיקו ולא אתרו בו אז היו בכלל חייבי מיתות שוגגין אבל עתה כיון דלא ידע מהאבן שבחיקו, לא נעשה המלאכה ולא מקרי ח"מ שוגגין, אבל בלאו טעמא דבעי מלאכת מחשבת אלא מטעם מתעסק דפטור גם בשאר אסורים, היינו גם מחטאת, אבל מ"מ מקרי מלאכה, והוי שגגת מלאכה בלא חיוב חטאת והי' פטור מלשלם הנזק, דהוי חייבי מיתות שוגגין ודוק. (וע"ע בשו"ת סי' ח').

דף עג.

קסבר רה"י ונמצאת רה"ר. נראה לי דאם זרק מרה"ר לרה"י בזה ב' אמות ובזה ב' אמות והוא סבר על רה"י שהוא רה"ר דמודה רבא דחייב כיון דאף לפי טעותו היה עושה מלאכת שבת בזריק' ד"א ברה"ר דהא בנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר לא פטר מטעם מתעסק אלא מטעם מלאכת מחשבת, והכא דנתקיימה מחשבתו לזרוק ד' אמות אלו מקרי מלאכת מחשבת, ואף דהוא לא נתכוין למלאכת הוצאה רק לזריקת ד' אמות מכל מקום לא מיקרי מתעסק כיון דהכל משם אחד הוא, דכולהו תולדה דהוצאה נינהו כנלענ"ד וכנראה מדברי הרשב"א בחי' פ' הזורק (דף צ"ז ע"ב ד"ה והא דאמרינן).

שם מתני' אבות מלאכות. בתוס' דף ע"ה ע"ב ד"ה חסר אחת מבואר דהי' גרסתם גם ברישא דמתני' אלו אבות מלאכות.
שם והקוצר. ואפילו בעומד ליקצר דאין צריך לקרקע. אפילו לר"מ דס"ל בפ"ו מ"ו דשבועות דאינו כקרקע מ"מ לענין שבת מחייב דקצירת סמנין במשכן מסתמא היה אחרי שעומדים ליקצר. תוס' בשבועות דף מ"ג ע"א.
שם והאופה. וחייב סקילה אם התרו בו קודם שהדביק פת בתנור ולא הוי התראת ספק דשמא היה בדעתו לרדות פת קודם שתאפה ומה שלא רדה דשכח ההתראה. דכיון שהודבק תוכ"ד של התראה ובודאי תאפה אם לא ירדנה ואין האפיה מחוסר מעשה לאו התראת ספק היא דודאי לא היה בדעתו לרדות קודם אפייה. (תוס' דף ד' ע"א ד"ה קודם שיבא). מלשון זה משמע דדוקא כיון דלא היה בדעתו לרדותו וגם מחוסר מעשה, וקשה לי ממה דסיימו בתוס' וכן בשבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכליה לאיסור והדר אכליה לתנאי דכשמתנה בו בשעת אכילת איסור עדיין מחוסר מעשה אכילה של תנאי קודם שיתחייב מלקות עכ"ל, משמע דאם אמר שבועה שלא אוכל ככר זו אם לא אוכל ככר זו למחר ואכליה לאיסורא ולא אכליה לתנאי דלוקה דלא הוי התראת ספק כיון דהוא מחוסר מעשה לאכול לתנאי, והא בזה ל"ש דלא היה בדעתו לאכלו דהא אדרבה דנראה דמקשר עצמו לאכלו וקונס עצמו שאם לא יאכלנו אסור בככר זו לאכלו, א"כ משמע דבמחוסר מעשה לחוד מספיק דלא הוי התראת ספק וצ"ע.
והנה הדבר פשוט דאף אם בלא אוכל זו אם לא אוכל זו לא הוי התראת ספק כיון דמחוסר מעשה, מ"מ לא מלקי' ליה עד שעבר ממש ולא אכל להתנאי, דרק ההתראה לא מקרי בכלל התראת ספק כיון דמחוסר מעשה אבל פשיטא דא"י להלקות בספק. ומזה נ"ל לדון במ"ש תוס' גיטין דף ל"ג ע"א ד"ה ואפקעינהו דהקשו דבא על א"א איך ממיתין הא הוי התראת ספק שמא ישלח לה גט ויבטל הגט שלא בפניו דאפקעינהו רבנן לקידושיה מיניה ותהיה פנויה למפרע, וכן בנזיר דשותה יין דקתני במתני' דלוקה הא הוי התראת ספק שמא ישאל על נדרו, ומדלא הקשו דאף למ"ד שמה התראה מ"מ איך ממיתין בבא על א"א קטנה או באונס במקום דאין ממיתין אותה איך ממיתין אותו שמא ע"י ביטול גט שלא בפניו תהיה פנויה למפרע ולא נתחייב מיתה, וכן בנזיר שמא ישאל ולא נתחייב מלקות, נלע"ד די"ל דבאמת אין ממיתין אותו מיד אלא דממתינים עד שתמות היא או בעלה. ובנזיר מלקין אותו אחר שכלו ימי נזירתו, דאף דקי"ל אכלה כולה נשאל עליה מ"מ הא כתב בתשובת שער אפרים סימן ע"ב דדוקא היכא דאיכא עונש כרת או מלקות אבל במזיד ולא אתרו לא. וכ"כ בכנה"ג בשם הראב"ד בס' תמים דעים. ואף דהרא"ש

כתב דגם במזיד ולא אתרו נשאל, מ"מ הא כתב הרא"ש הטעם ומיהו איכא עונש מלקות, א"כ במה שמלקים אותו אין עוד ספק שישאל דלאחר שלקה דהרי הוא כאחיך אין מה לחול עליו השאלה. לזה נקטו הקושיא רק למ"ד התראת ספק ל"ש התראה. ולפ"ז י"ל דאף לאחר דתירצו תוס' דלא מקרי התראת ספק דרוב אין מגרשים וכן בנזיר, היינו דלא מקרי בגדר התראת ספק וכדדייקי בלשונם שם דהתראה כה"ג שמה התראה, אבל מ"מ י"ל דאין ממיתין אותו עד שיתברר שאינה פנויה למפרע דהיינו אחר שתמות היא. ובנזיר אחר שיכלו ימי הנזירות. וכן בתוס' בנדה דמ"ו ב' ד"ה ר"י וכו' וי"ל דאזלי בתר רוב שמביאים ב"ש, היינו ג"כ דמקרי התראה מעליא אבל מ"מ אין מלקים עד אחר שנתברר דהיה מופלא סמוך לאיש, דהרי בכל מילי דאורייתא לא סמכי' על רוב זה שהביאו ב"ש בזמנן לחליצה וכדומה. כך היה נלע"ד.

ואולם קשה לי מסוגיא דסנהדרין דף ס"ט ואמאי דלמא איילונית היא, ועיין במהרש"א קדושין דף ט"ו הא אפשר לומר דממיתין אותו אחר שתגדל ויתברר דאינה איילונית היינו דא"כ הוי התראת ספק ע"ש, ולפי הנ"ל הא מ"מ י"ל דכה"ג כיון דרובן לאו איילונית מקרי התראה מעליא אבל מ"מ אין ממיתין אותו עד שיתברר שאינה איילונית. ובאמת בלאו כל הנ"ל קשה מסברא דאיך אפשר לדמות העונש המיתה להתראה, דהא כיון דבכל התורה אזלינן בתר רוב א"כ מקרי התראה ודאי דזהו הוי כמו כה"ת דרוב כודאי, אלא לענין נפשות לא אזלינן בתר רובא וממתינין להמית אותו עד שתגדיל ויתברר דאינה איילונית. וכן יש ראיה לכאורה מתוס' סנהדרין דף ס"ח ע"ב ד"ה בן סורר וא"ת דלמא שנה לפני גדלות כדאשכחן נדה דף מ"ו וכו', והיינו ע"כ דלאו התראת ספק הוא דשמא לא יביא ב"ש לסוף השנה ואינו סמוך לאיש, היינו ג"כ כיון דרוב מביאים ב"ש בזמנן לא מקרי התראת ספק, ואם נימא דזהו רק לענין ההתראה אבל מ"מ אין עונשים על זה עד שיתברר אח"כ א"כ אם נדרוש סמוך לאיש דהיינו שנת י"ג, אם כן לאחר י"ג אינו נעשה בן סו"מ דהוא איש, וממילא לא משכחת במופלא סמוך לאיש דין בן סו"מ, דהא עתה א"י להענישו דשמא לא יביא ב"ש סוף השנה ואינו עתה סמוך לאיש, ואם נמתין עד אחר שיביא ב' שערות סוף השנה הא אח"כ יפטר כיון דאשתני דינא כדאיתא במתני' סנהדרין דף ע"א ע"ב ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור ואמרינן שם בסוגיא הטעם דכיון דאשתני דינא, ה"נ בזה כשיביא ב"ש אשתני דינא כיון דאלו עבד השתא אינו חייב. ואם דגומרים דינו עתה וממתינין בעונש עד אחר שיביא ב"ש, הא הוי בכלל עינוי הדין לגמור דינו עתה להמיתו אח"ז, כדאי' בסנהדרין דף ל"ח ע"א. ולומר דגומרים דינו שמחייב מיתה אם יביא ב"ש בסוף השנה ובזה ליכא עינוי הדין

כיון דעדיין ליכא חיוב מיתה ודאי רק על תנאי, הא מ"מ בכה"ג נימא אשתני דינא, דהא הטעם דנגמר דינא ואח"כ הקיף זקן התחתון דפטור דגברא קטילא הוא, וזהו שייך אם היה ראוי להמיתו אז דבזה קודם שהקיף זקן בר קטלא הוא והוי כהוקף אחר דקטלו ליה, אבל אם זהו עצמו הגמר דין שמחייב מיתה לאחר שיביא ב"ש ועתה א"י להמיתו א"כ עדיין אינו בר קטלא עד זמן שהביא ב"ש וא"כ מקרי אשתני דינו. אע"כ דבאמת יכולים להמיתו מיד מכח הרוב דיביא ב"ש בזמנו. וצע"ג.

שם הקורע ע"מ לתפור. נראה דהטעם דבאינו על מנת לתפור פטור משום דהוי מקלקל אבל היכא דהוי תיקון חייב אף באינו על מנת לתפור. וראיה לזה ממתני' ק"ה ע"ב הקורע על מתו המוטל עליו דחייב, הרי אף דאינו על מנת לתפור חייב. אולם מדברי הב"י סימן שי"ז הובא במג"א שם סק"י מבואר דכל שאינו על מנת לתפור ממש אף במקום תיקון אינו חייב וצלע"ג. אחר כך מצאתי בעזה"י בעולת שבת שהקשה כן על הב"י מסברא דנפשיה דהא דבעינן על מנת לתפור משום דאל"ה הוה ליה מקלקל, אבל לענ"ד ראיה מוכרחת כן וכנ"ל. והנה באמת משמע להדיא בתוס' כהב"י שכתבו דף ע"ג ד"ה וצריך לעצים וכו' דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה מידי דהוה כקורע ע"מ לתפור, הרי מפורש דס"ל דבעצמותו ליכא מלאכה בקריעה אלא בצריך לתפור דמזה באו לדמות דלא מיקרי קצירה אלא בצריך לעצים. וצלע"ג.

שם המוציא מרשות לרשות. מדלא קתני המוציא לרה"ר מוכח דבעי לכלול גם הכנסה מרה"ר לרה"י. גמרא ריש שבועות. והא דתני הכנסה שהיא תולדה דהוצאה ולא תני שארי תולדות כיון דיכול לכוללו בקוצר הלשון. תוס' שם ובריש מסכתין.

תוד"ה אלא. במ"ש תוס' דלענין שחוטי חוץ אם סבור שהיא בהמת חולין דהוי מתעסק דפטור בכל איסורין חוץ מחלבים ועריות שכן נהנה, (ועי' בפירש"י והרע"ב ריש כריתות שכ' דשוגג דשחוטי חוץ היינו דסבור שהוא בהמת חולין, וזה דלא כהתוס'), וקשה לי דא"כ במה דמבואר בריש מס' שבועות דידיעות טומאה ב' שהן ארבע והיינו דידע שהוא טמא ונעלם ממנו מקדש, ואמאי לא הוי כמתעסק כיון דסבר שהוא בית בעלמא, ומה לי דטעה וסבר על בהמת הקדש שהוא חולין או דקסבר על המקדש שהוא בית חול, ואף די"ל דגזה"כ הוא, מ"מ היכי כייל שמואל חוץ מחלבים ועריות, והא משכחת ג"כ מתעסק חייב בטומאת מקדש. (ועי' שו"ת ח"א סי' ח' בשולי המכתב).

דף עג:

מנינא למ"ל אר"י שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. וסוגיא זו הובא ג"כ לעיל פ"ק דף ו' ע"ב ושם פירש"י דאשמעינן סכום חטאות דלא מחייב יותר

דאתולדה במקום אב לא מחייב אלא חד. וזה באמת תמוה, דהא בסוגיא אמרינן כן על הסיפא דאלו אבות למעוטי מאי למעוטי דלא מחייב אתולדה במקום אב וכמו שתמה התוי"ט. אבל בשמעתין פירש"י דאשמעינן דנתעלמו כל הלכות שבת ממנו דחייב כמה חטאות, דקדק לומר דנתעלם כל הלכות שבת היינו דאף דכבר תנא בריש פירקין חייב על כל אב מלאכה ומלאכה, היינו דהתם קאמר עשה מלאכות הרבה חייב על כל אב מלאכה ושמעי' רק דשגג באיזה מלאכות וידע לשבת באינך מלאכות, אבל בנתעלם ממנו כל המלאכות היה ס"ד דמקרי שגגת שבת ואינו חייב אלא אחת, לזה אשמעינן דמשכחת דחייב ל"ט חטאות וכגון דשגג בכרת והזיד בלאו או דידע בתחומים ואליבא דרבי עקיבא, וכ"כ התוס' ישנים בפ"ק. (א"ה ע"ע מש"כ לעיל דף ו').

והנה כזה מוכרחים לומר בפי' הסוגיא דפ"ק דפריך על איסי מההיא מימרא דר"י דמניינא אתיא שאם עשאן כולם וכו', וקשה ג"כ אמאי לא פריך ממה דמפורש בריש פרקין דחייב על כל אב מלאכה ומלאכה. (ועי' בתוס' שם ד"ה ואר"י וכו' א"צ לפרש דפריך דמסתמא לא פליג וכו', והא לכאורה א"א לפרש דפריך מכח זה דאם כן הו"ל לפרוך מר"פ דחייב על כל אב מלאכה), וצ"ל ג"כ כפי' הנ"ל דמר"פ ליכא למפרך די"ל דגם איסי ס"ל דיש חילוק מלאכות לשבת אלא דאיסי אמר דאם עשה כל הל"ט מלאכות בהעלם אחת בזה אינו חייב אלא א' כיון דנעלם ממנו כל הלכות שבת מיקרי שגגת שבת, ולזה פריך מהך דמניינא למ"ל דאתי לומר דאפילו בכה"ג חייב על כל מלאכה ומלאכה.

ואולם עדיין קשה הא באמת לא משכחת לה אלא בידע בשבת בלאו ושגג בכרת או ידע בתחומין אליבא דר"ע, וא"כ דלמא איסי ס"ל כר' דיליף דבעי זדונו כרת מגז"ש דעליה עליה מאחות אשתו וממילא בעי' ג"כ ששגג בלאו כמ"ש תוס' דף ס"ט ע"א ד"ה כגון ששגג וכו', וס"ל ג"כ כרבנן דר"ע דתחומים לאו דאורייתא, ומש"ה ס"ל דא"א לחייב ל"ט כיון דלא ידע לשבת בכלום ואינו חייב אלא אחת. ואף דמשכחת לה בידע בעשה דשבת, הא חזינן דסוגיא לא ניחא ליה בכך, ותוס' דף ס"ט ע"א ד"ה דידע הניחו בקושיא דאמאי לא משני לר"ל דמיירי בשגג בעשה, עכ"פ כיון דסוגיא לא ניחא ליה בכך, יהיה מאיזה טעם שיהיה, ממילא ליכא קושיא על איסי וכנ"ל.

ולהכרח קושיא צ"ל באמת דלא פרכי' בדרך דמסתמא לא פליג איסי, אלא דפריך מכח דהא גם לישנא דאיסי דקאמר מ' חסר א' מוכחים לומר דמניינא אתא לומר דחייב ל"ט חטאות, ודלא כמשמעות תוס' הנ"ל דיש מקום לפרש דפריך בדרך דמסתמא לא פליג, ואף דעדיין י"ל דדלמא מניינא דאיסי היינו דדוקא בעשה כל ל"ט מלאכות ואינו חייב אלא א' דהוי שגגת שבת דס"ל דלא כר"ע וס"ל כר' דבעינן שישגוג בלאו וכנ"ל, י"ל דס"ל

להש"ס לדוחק לומר דאיסי בא לומר דדוקא בעשה כל ל"ט מלאכות אינו חייב אלא אחת, דזהו לא נזכר במפורש, ומסתמא מיירי אף בעשה איזה מלאכות מהל"ט דמ"מ אינו חייב אלא א'. והא דלא פריך מריש פרקין דחייב על כל אב מלאכה די"ל דרצה למפרך מדברי איסי דכיון דנקט מנינא מוכח דאשמעינן דחייב ל"ט חטאות ודו"ק.

עוד כתב בת"י שם לתרץ דקמ"ל אף דיש מלאכה א' שאינו חייב סקילה מ"מ חייב חטאת עליה. תירוץ זה קשה להולמו לענ"ד דאיך תלינן זה לענין אם עשאן בהעלם א' דאף אם היה בדין דבהעלם א' אינו חייב אלא אחת, מ"מ נ"מ דאם עשאן כולן שלא בהעלם א' דחייב ל"ט אף דבחדא ליכא סקילה, גם הא עדיין יקשה בסוגיא דפ"ק כשהביא המקשן להך מימרא דר"י דעדיין לא ידעינן מדאיסי דאינו חייב סקילה על א' מהן היאך היה מפרש חידושא דר"י ומוכרחים לתירוצם הא', א"כ מה הרויחו בתירוצם השני. וצ"ע.

שם א"ר כהנא זומר וצריך לעצים חייב שתים א' משום קוצר וא' משום נוטע (דלצמוחי עביד). ובתוס' דאפילו לר"י דחייב במלאכה שא"צ לגופי' בעינן צריך לעצים דלא מקרי קוצר אלא בענין זה מידי דהוי אקורע על מנת לתפור. מדבריהם אלו נראה דס"ל דקורע שלא ע"מ לתפור אין הטעם משום מקלקל אלא דקריעה בעצמותה לא הוי מלאכה אלא בע"מ לתפור, וכן נראה מדברי הכ"מ (פ"י ה"י מהל' שבת) שכתב דפותח בית הצואר דאינו חייב משום קורע, כיון דאינו ע"מ לתפור, אף דהתם לפתחא הוי צריך, ואינו מקלקל, וכן נראה מדבריהם דתוס' במתני' ד"ה הקושר דשקלו וטרו אם מתיר שלא ע"מ לקשור חייב ובמקלקל פשיטא דפטור, אלא דכוונתם ג"כ דאף היכא דאינו מקלקל דפטור דלא הוי מלאכה רק ע"מ לקשור, וגם ממ"ש שם ולפ"מ שפירש"י בגמרא כו' שרי חד ומניח חד משמע דחייב אפילו בלא ע"מ לקשור, והא התם לא הוי מקלקל דהא זהו תקונו של היריעה, הרי דדבריהם בנוים להיכא דלא הוי מקלקל. ותמיהני מאוד דהא מסוגיא דלקמן (דף קו ע"ב) דקורע על מתו חייב הרי להדיא דכל דליכא קלקול חייב אף שאינו ע"מ לתפור וכדקתני במתני' הקורע בחמתו וכל המקלקלים פטורים, דמשמע דרק מטעם מקלקל פטור, וכן מבואר ברמב"ם וכל זה צל"ע.

שם האי מאן דכניף מילחא (עי' תור"ע מע"ש אות ד').

שם היינו זורה. (עי' שו"ת ח"א סי' כ').

תד"ה משום זורע אין להוכיח מכאן. ולא זכיתי להבין מה ס"ד להוכיח דהא להדיא [קאמר] אף משום זורע, ואף דאין להוכיח בהיפוך דא"צ להתרות משום אב דבאמת נוטע הוי בעצמו אב כמו זורע אלא דזה בזריעה וזה באילנות, מ"מ איך יש הו"א להוכיח דצריך להתרות משום אב, ואי מדס"ד דפרכי' משום זורע אין משום נוטע לא דמשמע

דהפירכ' דאמאי לא הא נטיע' ומבריך הוי אב בעצמו אבל אם לא היה אב לעצמו לא היה מהני ההתראה משום נוטע, חדא מהיכן משמע כן אימא דבאמת הפירכא כן משום נוטע לא הלא א"צ להתרות משום אב דוקא וגם ע"ז לא תירצו מידי וצל"ע.

בא"ד אבל אם התרו משום מרקד פטור. תמוה לי הא מ"ד משום בורר, מה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח הפסולת היינו דיש במשמר גם משום בורר, אבל מ"מ מודה דאית ביה ג"כ משום מרקד, דהא גם במרקד נוטל אוכל ומניח פסולת, אע"כ דפלוגתייהו בהכי דלמ"ד משום בורר היינו דיש בו ג"כ ענין בורר, ומ"ד משום מרקד, היינו דיש בו רק משום מרקד ולא משום בורר, כיון דהפסולת למעלה, ובבורר האוכל למעלה, וא"כ בהתרו בו משום מרקד לכ"ע חייב אלא דפליגי בהתרו בו משום בורר, וכ"כ רש"י להדיא שם בסוגיא, וכן נראה דעת הרמב"ם (פ"ח הי"א) שכתב הבורר שמרים ה"ז תולדת בורר או מרקד וחייב, משמע דיש לחייב בין מדין בורר בין מדין מרקד, והיינו דפסק כרבה משום בורר ומפרש דאף משום בורר קאמר ולשון תוס' וצ"ע.

גם קשה לי, איך אפשר דאינו חייב אם התרו בו משום מרקד, הא אף בבורר גופא אם התרו בו משום מרקד וכן במרקד משום בורר נראה דמהני לפמ"ש המהרש"א (בסנהדרין דף כו) [בסוה"ד] דבכותש ודש אף דהוי ב' אבות מ"מ כיון דהם מענין אחד חייב בהתרו בו על זה משום זה א"כ ממילא ה"ה בזורה ובורר ומרקד, דהא ליכא למימר דהם אינם דומים כ"כ זה לזה, כמו כותש ודש, דא"כ מה פריך לחשוב נמי כותש, וביותר מה דפרכינן וליפוק חדא מהנך ולעייל כותש, הא י"ל כיון דדמי ביותר כותש לדש מש"ה הוי רק חדא, אע"כ דגם זורה ובורר ומרקד דומים להדדי כמו כותש ודש, א"כ אם התרו בזה משום זה, לכאורה יהיה חייב ומכ"ש במשמר אם התרו בו משום מרקד, ועיין.

תוס' ד"ה וצריך וכו'. מידי דהוי אקורע ע"מ לתפור. מבואר דס"ל דאף היכא דאינו מקלקל דצריך לאיזה דבר מ"מ פטור ואפילו לר"י דס"ל שאינו ע"מ לתפור לא מקרי מלאכה חשובה וכ"נ מדברי הכ"מ פ"י הלכה יו"ד מהלכות שבת. וק"ל מסוגיא דלקמן דף קד ע"ב.

גם במ"ש תוספות דאפילו לר"י דמשמע פשיטא דניחא ק"ל הא פשיטא דניחא ליה בעצים להשתמש בהם אלא דעתה אינו עושה כן בשבילו מ"מ מקרי צריכה לגופה כההיא דלקמן דף קג בתולש עולשין בארעא דלאו דיליה.

מבואר דבע"מ לתפור לאו משום דבלא"ה הוי מקלקל דא"כ אין ללמוד ולדמות זה לצריך לעצים, אלא דמלאכת קריעה לא הוי מלאכ' אלא בע"מ לתפור, אבל ק' לי הא בקורע על מתו חייב הרי דהיכי דליכא מקלקל לא בעי' ע"מ לתפור וצ"ע. (ועי' לעיל ד"ה הקורע).

תד"ה מפרק וכו' לגבי דבר הגדל ממש. עיין ברא"ם בפרשת וישלח בפסוק ויהי לי שור וחמור.

הרמב"ם פ"ח מהל' שבת ה"ז כתב דהחולב והחובל חייב משום מפרק, והוא דס"ל דגם בהמה נקראת גידולי קרקע וכמ"ש הה"מ שם, אבל תוס' (ע"ג ע"ב) כתבו דלגבי דבר הגדל ממש מן הקרקע לא חשיבא בהמה גד"ק, ואי נימא דמפרק חייב משום דש א"כ ליכא בבהמה מפרק.

ונראה דהתוס' לשיטתי', יש ראי' לדבריהם, ולהרמב"ם לשיטתו ליכא ראי', דלכאו' יש לתמוה טובא למה דכתבו תוס' ריש ביצה (ג' ע"א) דהא דאסרו חז"ל פירות הנושרין בי"ט דלמא יעלה ויתלוש ומשקין שזבו שמא יסחוט אף דמלאכת או"נ שרי ביו"ט דבירושלמי יליף לה מקרא דלא התירה התורה אלא מלישה ואילך, והרי דלדבריהם מפרק אסור ביו"ט באו"נ דהא סחיטת פירות מפרק הוא, וא"כ תקשי לר"י דס"ל יש דישה שלא בג"ק וגם ס"ל דמשאצ"ל חייב א"כ כל שחיטה בי"ט ליתסר דהא בחבלה דשחיטה הוי מפרק לענין הדם, ואף דלפי מ"ש תוס' ע"ג ע"ב ד"ה וצריך לעצים גם לר"י ליכא מפרק כיון דלא צריך לדם, מ"מ מדבריהם בכתובות (ו' ע"א) ד"ה האי מסוכרייתא וכו' מבואר דלא ס"ל כן דאף בהולך לאיבוד יש בו משום מפרק אי לאו דהוי פסיק רישא דלא ניחא לי' ולר"י לכאו' חייב.

ואפשר לומר כיון דהתוס' שם ס"ל דפ"ר דלא ניחא לי' אף בשאר אסורי תורה הוי רק דרבנן כדמוכח מהיא דמזלפין יין ע"ש, א"כ ע"כ דעדיף יותר מן משאצל"ג דחייב בשאר איסורים, והיינו דכל דלא ניח' לי' אף הוי פ"ר הוי בכלל אינו מתכוין, ומאי דכתבו שם דלכתחלה אסור לר"ש כמו במשאצל"ג היינו ע"כ כמו דאסרו חז"ל במשאצל"ג ה"נ אמרו בפ"ר דלא ניחא לי', אבל לא דהוי ממש משאצל"ג, ואף דדוחק לפרש כן מ"מ מוכרח הוא כיון דבשאר איסורים אינו מדאורייתא, וא"כ י"ל דתוס' דכתובות אזלי לשיטת דבריהם ביומא (ל"ד ע"ב) ובשבת (ע"א ע"ב) דלר"י בשבת דבר שאינו מתכוין אסור מדרבנן, וכ"כ רש"י שבת (קכ"א ע"ב) ד"ה לפי תומו עיי"ש, א"כ י"ל דה"נ פ"ר דלא ניחא לי' אינו חייב מה"ת בשבת לר"י, דכל מאי דאינו חייב לר"ש בשאר איסורי' אינו חייב לר"י בשבת, וכיון דהוי רק דרבנן, הם אמרו והם אמרו להקל בשחיטה ביו"ט - והתוס' בשבת (ג' ע"א) ד"ה הצד נחש וכו' וכן לקמן (ע"ה ע"א) ד"ה דטפי ניחא לי' עיי"ש דנראה לי מוכח מדבריהם דס"ל דאפילו היכי דלא ניחא לי' הוי ממש בכלל מלאכה שאינה צריכה לגופה ובשאר איסורים חייב, והכי נמי לר' יהודא בשבת, סבירא להו באמת כשיטתם בשבת ע"ג ע"ב הנ"ל דבמלאכת מפרק גם לר' יהודא אינו חייב אלא בצריך לה ודו"ק.

אמנם באמת מסוגיא דכריתות (ה' ע"ב) נתכוין לכבות עליונות, מבואר להדיא דס"ל לר"י דאפילו דלא ניחא לי' חייב בשבת, ובהכרח צ"ל כיון דבאמת כל אוכל נפש הותרה ביום טוב רק דגזירת הכתוב הוא מלישה ואילך, משום הכי אמרינן דהוא רק כעין שחידש רחמנא בתבואה ופירות אבל לא בדברים אחרים.

אולם לפ"ז יקשה בסוגיא דביצה (י"ב ע"א) השוחט עולת נדבה ביום טוב לוקה, דא"ל מני בית שמאי הוא דאלו בית הלל הא אמרי מתוך כו', וקשה דלמא הא דלוקה הוי משום מפרק דהוי מלאכה שצריכה לגופה דצריך לזרוק הדם, ובזה לא שייך מתוך דהיכי הותר לפרק, הא בתבואה ופירות באמת יש דישה ואסור ביום טוב ובשחיטה דעלמא לא הוי מפרק דהא הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כיון דלא צריך לדם, ובשלמי נדבה באמת אסור מקרא דלכם ולא לגבוה. אלא ע"כ מוכח כשיטת התוס' דלרבנן דר"י גם בהמה לא הוי גידולי קרקע, וא"כ לרבנן דר"י ממה נפשך לית בי' משום מפרק, ולר"י דיש דישה שלא בגידולי קרקע הא ס"ל דמלאכה שאצל"ג חייב והוי בכל שוחט מפרק והותרה מלאכת מפרק, ושפיר אמרינן מתוך. אך להרמב"ם לשיטתו דס"ל (פ"א מהלכות יו"ט) דהירושלמי הנ"ל אסמכתא בעלמא הוא ומדרבנן אסרו בצירה ודישה ביו"ט, א"כ שפיר י"ל דלרבנן דר"י שפיר גם בהמה הוי גידולי קרקע, מ"מ שפיר קאמר הש"ס דלבית הלל אמרינן מתוך שהותרה אפילו מלאכת מפרק הותרה כגון [בתבואה ופירות ומלאכת נטילת נשמה הותרה בשחיטה דעלמא]. (ע"ע בתשו' חדשות סי' ג').

דף עד.

שכן עני אוכל וכו'. תמוה לי לשיטת רש"י דבאמת כותש ג"כ הוי אב אלא דמתני' לא תני ליה, א"כ תקשי למסקנא בהיפוך היאך דרש רבי אלה הדברים דל"ט מלאכות הויין הא באמת הוי ארבעים.

מפירש"י נראה להדיא דלאביי באמת כותש הוי אב בפני עצמו כמו זורה אלא דמתניתין לא קתני לה כיון דעני אוכל פתו בלא כתישה, ותמהני דא"כ תקשי באמת לאביי על דרשא דרבי דברים הדברים הא באמת יש מ' מלאכות אם נחשוב ג"כ כותש, ומסתימת הפוסקים ומכללם הרמב"ם שהביא דזורה ומרקד וברור אף דדמו להדדי חייב על כל א' בפני עצמו ולא הביא כן בדש וכותש, ההכרח דפירשו דהא דאמר אביי שכן עני אוכל היינו דמסתברא דליכא בו מלאכה כיון דאינו הכרח לעשות כן לאו חשובה היא ואינו חייב אלא משום דש, וכן נראה דעת תוס', וא"ש.

שם וליחשב נמי [במתני' דחשיב ל"ט מלאכות] כותש וכו'. פירש"י כותש חטין במכתשת להסיר קליפתן. לכאורה נ"ל למ"ש תוס' ביצה (דף יג ע"ב) דהא דמקלפי ליה כסי כסי,

כיון דכבר נפרק הדגן מע"ש, אבל הם בקליפתן החיצונה לא הוי מפרק ומותר לקלפן, (וכ"כ המג"א סימן שי"ט), אבל אין כותש כזה ראוי שיהא חייב משום דש דהא החטין כבר נפרקו מקודם משבולת שלהן אלא דמסיר הקליפות ע"י הכתישה.
במג"א סי' שי"ט סק"ח אבל כשנתפרק הדגן מן השבלים בע"ש מותר לקלפו לכו"ע, קשה לי מהא דאיתא בדף ע"ד ולחשוב נמי כותש ופרש"י חטים במכתשת להסיר קליפתן הרי אף דכבר נפרקו החטים מהשבלים מ"מ מה שמסיר עתה קליפה ע"י כתישה מקרי מפרק, וצ"ע.
שם אלא מחוורתא כדאביי. ועדיין קשה לי לר' דדריש דהוי רק ל"ט מלאכות הי מפיק אם כותש אם מרקד וצ"ע.
שם לימא קסבר חזקי' אוכל מתוך פסולת אסור. להרמב"ם וכן פסקינן בש"ע דבורר לאכול לאלתר דשרי, היינו דוקא באוכל מתוך פסולת אבל פסולת מתוך אוכל חייב, ואין חילוק איזה מרובה, ניחא בפשוטו, דמיירי לאכול לאלתר, ותליא אם מקרי אוכל מתוך פסולת או דמקרי פסולת מתוך אוכל, אבל לדעת הטור דנראה דס"ל דבבורר לבו ביום בכל ענין חייב ולאכול לאלתר בכל ענין מותר ובורר המועט מהמרובה למעט בטרחה, יקשה מהכא דמה נ"מ בתורמסים אם מקרי אוכל מתוך פסולת או בהיפוך, והטור הביא ג"כ דין תורמסין, אח"כ ראיתי בדרישה שעמד בזה, ותירץ דבתורמסים האוכל מרובה וכיון דהאוכל מקרי פסולת מקרי פסולת מרובה דבטל האוכלים לגבי' ואסור משום מוקצה עיי"ש וזהו מספיק על הטור, אבל בישוב סוגיא דאמרינן בתורמסין חייב אינו מספיק דהא משום מוקצה ליכא חיוב.
תוס' ד"ה אע"ג וכו' לפי שהם לגמרי בכלל מיסך. עי' לקמן דף עה ע"ב ברש"י ד"ה שובט.

דף עד:
האי מאן דפריס סילקא חייב. עי' לקמן דף קכח ע"א ברש"י ד"ה שלא יקטום.
שם תולש חייב משום גוזז. עי' לקמן דף קז ע"ב ובחי' רשב"א שם.
שם דאי מתרמי ליה תרי חוטי. עי' לעיל דף עג ע"א תוד"ה הקושר.
שם השתא לפני מלך וכו'. פסחים דף עה ע"ב יומא דף מז ע"א.

דף עה.
הצד חלזון והפוצעו כו', [ברע"ב פי"ד מ"א ושאר שקצים ורמשים כגון תולעים וחלזונות החובל בהם פטור] לטעם הא' שכתב הרמב"ם דחובל משום מפרק והוי תולדה דדש, בחלזון בלא"ה פטור אף אילו הי' לו עור כדקיי"ל דאין דישה אלא בגד"ק כדאיתא בסוגיין דחלזון דאין בו משום מפרק ובבהמה ס"ל להרמב"ם דהוי גד"ק עיי"ש, ובהיפוך קשה

ג"כ כיון דחלזון אין לו עור איך פליגי ר"י ורבנן אי חייב בחלזון משום מפרק אם יש דישה שלא בגד"ק או לא, הא בשאר שקצים דאין להם עור חובל פטור ואפילו ביצא מהם דם כמ"ש הרמב"ם במפורש בפ"ח ה"ז (ודחה סוגיא דחולין דמ"ו ע"ב מהלכה ע' בכ"מ) וע"כ משום דבלא עור לא מיקרי מפרק, א"כ בחלזון ל"ש כלל מפרק. ומצאתי שעמד בזה הפמ"ג בס' א"א סי' שט"ז סקט"ו.

שם שאני הכא [בצד חלזון ופוצעו דאינו חייב משום נטילת נשמה] משום דמתעסק הוא אצל נטילת נשמה, ואף דמודה ר"ש בפסיק רישי' שאני הכא דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא לי'. פירש"י וכי מודה ר"ש במידי דלא איכפת לי' אי מתרמי, מיהא אכווני לא מיכוין. ותימא מלקמן פרק הבונה (דף קג ע"א) משני לא צריכה דתולש עולשין אם לאכילה כגרוגרת, ול"א כיון דהקרקע ממילא מתיפה יהיה שיעורו בכ"ש כמו בתולש כדי ליפות משום דאינו מתכוין ואף דהוי פסיק רישיה דקעביד בארעא דחבריה לפירש"י ז"ל שם בארעא דחבריה לא איכפת לי' ליפות. וה' יגלה עיני.

שם והשוחטו כו'. [עי' ברע"ב פי"ד דחובל חייב משום מפרק שהיא תולדה דדש], ולטעם זה בעינן שיצא דם כגרוגרת, וכ"כ הרמב"ם פ"ח ה"ז מהל' שבת, וקשה לי דהרמב"ם כתב ריש פי"א דהשוחט חייב משום נטילת נשמה ואמאי אינו חייב גם משום מפרק הדם כמו בחובל, ואף אם אין צריך ליתן הדם לכלבו מ"מ הא בחובל להזיק פטור רק משום מקלקל והא שחיטה לא הוי קלקול, ודוחק לומר דמיירי בלא יצא דם או שלא יצא כגרוגרת.

תוד"ה וליחייב כדאמרי' בפסחים כו', (עי' מש"כ לק' ק"ו. בתוד"ה חוץ).

תוד"ה טפי. (עי' חי' סנהדרין פ"ד ע"ב).

דף עה:

מדקדק הרי הוא בכלל אורג, פירש"י היינו אורג ממש ולא דמי לזורה ובורר ומרקד, דזה בקשין וזה בצרורות וזה בקמח. וזה אינו מספיק על מה דאמרינן לעיל (דף עג ע"ב) הדש והמנפץ והמנפט כולן מלאכה אחת הן, והא זה בתבואה וזה בפשתן וזה בצמר גפן, ועיין בתוס' לעיל (דף עד ע"א ד"ה אע"ג) ולרש"י ז"ל קשה.

רש"י ד"ה משום נטילת נשמה דנטנ"ש הוה במשכן באילים מאדמים ותחש וחלזון עכ"ל. קשה לי במה דנקט חלזון הא מסקי' לעיל דבחלזון שמוציא דמו לצביעה אין בו משום נטילת נשמה דהוי מתעסק דכל כמה דאית ביה חיותא וכו'. ואף דלר"י דמשני שפצעו מת ס"ל דיש בו משום נטילת נשמה מ"מ הא רבא מסיק דאפ"ת שפצעו חי ובפשטא דמלתא קי"ל הכי וא"כ מאי בעי רש"י בזה למנקט חלזון מה דהוי רק לר"י. וצ"ע.

ד"ה ומצניעין כמוהו שיש בו שיעור הראוי להצניעו. היינו דתרתי למעליותא בעינן דבעי' דבר הראוי להצניע ושיעור הראוי להצניע, אבל עצי אשרה אף בשיעור גדול מ"מ הוי אינו כשר להצניע ופטור. עי' בתוי"ט פ' דלקמן מ"ו. ומה דקתני בסיפא וכל שאינו כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו, ואין הוי וי"ו המחלקת כמו או שאין מצניעין כמוהו. הה"מ פי"ח הלכה כ"ב מהל' שבת.

תוס' ד"ה חסר אחת וכו' דהא אלו קתני. כדאי' בקידושין דף טז ע"ב.

דף עו.

ואיפכא איתמר. כעין זה נדה דף לד ע"א.

שם ר"ל אמר חייב. בכסף משנה פ"ח הלכה ג' מהלכות שבת הגירסא ר' אושעיא.

תוס' ד"ה ואמר ר"ש וכו' דמפץ לא מטמא במת. עיין פכ"ד מ"י דכלים ובר"ש שם. (ועי' תור"ע שם).

דף עו:

מתני' שמן כדי לסוך. עיין פ"ב מ"ב דכלים בר"ש שם.

דף עז:

משיא כלתא. עיין רש"י ע"ז דף נא ע"ב ד"ה דסחיפא.

דף עח.

שכן כוחלין לברקית. עיין בכורות דף לח ע"ב תוס' ד"ה וסימנך.

דף עח:

המוציא נייר מחוק ושטר פרוע וכו'. עיי' במהרש"א דאף דאסור לשהות מ"מ ביש בו שיעור לצור חייב כיון דחזי כה"ג לרוב עולם עיי"ש, צריך לומר דכוונתו דאף לאוקימתא דרב יוסף דפליגי באסור לשהות והיינו דר' יהודה דס"ל דמותר לשהות חזי לצור ע"כ מיירי ביש בו שיעור לצור, באמת מוכח להך אוקימתא דמכח דאסור לשהות אף בכשיעור פטור ובריייתא דהמוציא שטר חוב פרוע אם יש בו וכו' אתיא כר' יהודה רק לאינך אוקימתי דכו"ע אסור לשהות ובמודה בשטר שכתבו או בכותבין שובר [קמיפלגי], להך אוקימתי לר' יהודה אף בשיעור קטן חייב וע"כ הברייתא הנ"ל אתיא כת"ק ומוכח דאף דאסור לשהות מ"מ בשיעור לצור חייב, אולם תמהני דא"כ לפי"ז לאוקימתא דאביי מיירי ע"כ בשעור קטן והא דקאמר דכו"ע אסור [לשהות] הוא הדין דהוי מצי למימר דכו"ע מותר לשהות ומיירי בשעור קטן אלא דנקט לה כהלכתא דאסור לשהות, א"כ לא יתכן קושית תוס' דאף משפרעו לחייב דראוי לצור דהיאך נוציאנו מידו כיון דעומד וצווח וכו' הא הברייתא מיירי באמת בשיעור זוטא (וראיתי אח"כ בפ"י

שהקשה כן בפשוטו על תוס' דלמא מיירי בשיעור זוטרא, וזה אינו קושיא כ"כ אבל להמהרש"א תמוה).
ולזה לולי דברי המהרש"א היה נראה לי לחלק דבמוציא המלוה פטור אף בשיעור גדול כיון דאסור לשהות ועומד לשריפה אינו חשוב כלל, משא"כ במוציא הלוה דלדידיה מותר לשהות אלא דאין רצונו להשהות דדלמא נפיל מיניה, בזה מהני סברת המהרש"א כיון דחשיב לרוב בני אדם. ומשום הכי מה שהביא המהרש"א ראיה דמפורש כן בתוספתא דחכמים מודים בשיעור גדול, היינו דבתוספתא דנקט לפלוגתייהו בהוציא הלוה וכאוקימתא דרב אשי כמו שהביא תוס' בשמעתין משום הכי בכשיעור גם לרבנן חייב, אבל לאינך אוקימתות כולהו דמיירי במוציא המלוה מיירי באמת גם בכשיעור, והברייתא הנ"ל מיירי באמת במוציא הלוה ואתיא ככו"ע זולת לאוקימתא דרב אשי אתיא רק כת"ק, כנלע"ד בעזה"י.
שם רבנן סברי אסור לשהות. קשה לי הא חזי לי' למחוק השטר ויהיה מותר להשהותו לצור ע"פ צלוחיתו וצ"ע.
תוד"ה והמוציא איצטריך לאשמועינן כו'. ואפשר לומר עוד דמתני' אשמעינן אף דכבר הראהו למוכס דלא חזי עוד מ"מ חייב וכדעת רבי יהודה בברייתא וכדמפרש ר"א לטעמיה דצריך להראות למוכס שני דא"ל חזי גברא דמוכס אנא. ומה"ט י"ל פסק הרמב"ם כר"י. ובכ"מ נתן טעם כיון דסתמא קתני במתני' והמוציא קשר מוכסין משמע דסתם כר"י בכל גוונא חייב ע"ש, ולפי הנ"ל י"ל דלהרמב"ם קושית תוס' דוחקתו כיון דקתני נייר כדי לכתוב קשר מוכסים למאי צריך עוד למתני דהמוציא ק"מ חייב, אלא ע"כ דבא לומר דאפילו כבר הראהו למוכס חייב וסתמא כר"י.

דף עט.
כדי לצור בו משקולת קטנה. עיין בב"ב פט ע"א תוס' ד"ה ולא בצל.

דף עט:
א"ר דוכסוסטוס כותבין עליו תפילין תנן קלף כדי לכתוב פרשה קטנה שבתפילין (לענין שיעור שיחייב עליו בשבת משום הוצאה) קלף אין דוכסוסטוס לא [אלא בכדי לכתוב ב' פרשיות דמזוזה, וא"א דחזי לתפלין הו"ל לשיעורי בשיעור זוטא דתפילין] . קשה לי הא השתא ס"ל דתפילין כשר על שניהם קלף ודוכסוסטוס, ומזוזה רק על דוכסוסטוס א"כ שפיר משערינן בדוכסוסטוס למזוזה, כיון דהוא שכיח, דהרי א"א ליקח לזה קלף, ותפילין לא שכיח כיון דכותבין גם על קלף ואזלינן לקולא, והוי ממש כחלב (לעיל דף עח) דכל מילתא דשכיח ולא שכיח אזלינן בתר דשכיחא לקולא, ומפרש חלב שתיתו

שכיח רפואתו כגון לשוף בו קילור לא שכיח שהרי אף המים ראוים לכך הילכך אזלינן בתר אכילתו ושיעורו כדי גמיאה אע"ג דקולא הוא שיש כאן שיעור גדול, וכן פריך שם בגמרא למה במים שיעורו כדי לשוף בו את הקילור והרי הרפואה אפשר נמי ביין א"כ הוי לא שכיח, ויש לילך לקולא בתר שתיתו דשכיח שאין אדם שותה יין לכל צמא כי אם לסעודתו.

תד"ה תפילין אגויל, כדמוכח ס"פ שמנה שרצים. היינו אף דמהתם לא מוכח אלא דבתפילין צריך עור מ"מ פשיטא להו לתוס' דמשמע מסוגיין דאין הפרש בין תפילין למזוזה אלא לענין דוכסוסטוס, אמנם לפ"ז לא הוצרכו לראיה מפרק שמונה שרצים דהא יש ראיה משמעתין, דעכ"פ אין כשר על נייר בשתיהן בתפילין ומזוזה דאל"כ איך אמרינן לימא מסייע תפילין שבלו כו' הא מורידים עושים דלמא מיירי בכתובים על נייר שאינו מחוק.

דף פ.

בשתי העלמות פטור. עי' לקמן דף קה ע"ב.

שם רי"א בהעלם א' ברשות אחד חייב. עי' לקמן דף צח ע"א.

רש"י ד"ה והוא שיש כו' כגון קרפף יותר מב"ס. תימא הא בפ"ק דמכילתין (דף ז' ע"א) מבואר דקרפף שיש בו סאתים הוי רה"י דאורייתא והזורק לתוכו חייב וא"כ מפסיק חיוב חטאת ביניהם. [אב"ה וכן תמה אבא מארי לקמן (דף צט) על רש"י ד"ה מוקף לכרמלית].

דף פ:

מתני' חול הגס כדי ליתן. עיין לקמן דף צ' ע"א תוס' ד"ה בורי'.

דף פא.

אמר רבא אסור למשמש בצרור. בר"ש פ"ז מ"ד דטהרות היה לו הגי' כאן לשמש.

שם מדוכה קטנה של בשמים. פירוש דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס כמו קורנוס של בשמים, לקמן בפ' כל הכלים (דף קכג ע"א). ורש"י פירש מדוכה קטנה מלאכתה לאיסור ואסור לטלטל, וקשה לי הא מלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו.

דף פא:

בעי מרב חסדא מהו להעלותם אחריו לגג, (אם עלה שם לפנות כדי לקנח בם, מי חיישינן לטרחא יתירתא או לאו) א"ל גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה (כתב רש"י דכתיב והתעלמת מהם פרט לזקן ואינו לפי כבודו). קשה לי הא באמת כ"ה אינו דוחה לאו דבקום ועשה כדאיתא בברכות (דף כ') והכא דהוא בקום ועשה דעושה הטלטול

מוקצה בידים ראוי שלא לדחות מפני כ"ה אלא הטעם דחז"ל לא העמידו דבריהם במקום כ"ה, וא"כ ל"ש כלל הכא דרשא דוהתעלמת.
שם וחכ"א לא יטול אלא מן האבוס. תמוה לי דלמה פריך מר"א ורבנן דברייתא, ולא פריך מר"א ורבנן דמתני' ביצה (דף לג ע"א) (ועי' חי' ביצה שם).
שם א"ר הונא אסור לפנות בשדה ניר בשבת (משום תלישת עשבים) והאר"ל צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בה, והתולש ממנה בשבת במתכוין חייב חטאת. וא"ת הא טעמא דר"ל דס"ל כר"ש דדבר שאינו מתכוין מותר, והא ר"ה תלמיד דרב ופרכינן עליו מדרב כדאיתא לקמן (דף קכח ע"א) מש"ה אסר דהא רב ס"ל כר"י דדבר שאינו מתכוין אסור, וי"ל דמר"ה מוכח דהוי פסיק רישיה דאי לא"ה אף לר"י בשבת דשא"מ הוי רק דרבנן כמ"ש תוס' לעיל (דף מא ד"ה מיחם) וכ"כ רש"י לקמן (דף קכא ע"ב ד"ה דלמא לפ"ת) והיה מותר לקנח משום כבוד הבריות.
ואכתי קשיא דהא ר"ל ס"ל כר"ש והוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה בתלישת העשבים, והוי רק דרבנן, מש"ה שרי לקנח משום כבוד הבריות, אבל ר"ה כרב דסבר כר"י וי"ל דס"ל כר"י בכולה דמלאכה שאצ"ל חייב. גם הא חזינן בסוגיא דאסר ר' יוחנן לקנח בחרס משום דשא"מ אסור, הרי דאם דשא"מ אסור, הדין דאסור לקנח, וע"כ כיון דשבות זה חמור כיון דשורש איסור תלוי בדאורייתא, א"כ ר"ה שהוא תלמיד דרב מש"ה אסר לקנח, ור"ל מתיר דס"ל דשא"מ מותר.
שם הי' מונח ע"ג קרקע כו', בשו"ע סי' של"ו ס"ח עציץ אפי' אינו נקוב יש ליזהר מליטלו מע"ג קרקע כו' בין שהוא של עץ בין של חרס, נ"ב, בסוגיא דהאי פרפיסא מיירי רק בנקוב אבל באינו נקוב י"ל דליכא איסור כלל כיון דעל הקרקע ג"כ אין לו יניקה מהקרקע, א"כ במה שנוטלו ומניחו על מקום אחר לאו מידי קא עביד, ובפרט להניחו ע"ג יתידות דגם בנקוב הוי איסור רק מדרבנן וא"כ באינו נקוב דלית בו תלישה דאורייתא כלל י"ל דהוי כמו גזירה לגזירה, ואולי דטעם השו"ע מכח הספק אם דינא דאינו נקוב בעץ או בחרס.
שם ותנן נזיר חופף. עיין פ"ט מ"ו דכלאים בר"ש שם.
רש"י ד"ה חייב משום תולש וכו'. חייב לאו דוקא אלא אסור וכדמשני לעיל דף מ' ע"ב מאי חייב מכת מרדות.
תוס' ד"ה והאר"י הלכה וכו' והכא סתם בנזיר ופלוגתא פ"ק דביצה וכו'. לא זכיתי להבין דהא פ"ב דביצה ליכא פלוגתא וסתמא דהתם דבר שאינו מתכוין אסור, כדקתני ואינה נגררת אלא ע"ג כלים, דדייקינן דע"ג קרקע לא, דמני ר"י דאמר דדשא"מ אסור, ור"י דפליג דעגלה נגררת, היינו משום דלא עבדא חריץ, א"כ הוי סתם בביצה ולא יספיק תירוצם

כאן, ועיין עירובין (דף צ"ג תוס' ד"ה ל"ת דנקטו הקושיא דהוי סתם בביצה, ודבריהם כאן צ"ע.

ומה דתירצו בעירובין דפרכת הש"ס מכח מאי אולמא האי סתמא וכו' קשה לי דמ"מ עכ"פ מספק צריכים להחמיר דאסור לקנח בחרס, ואף דבחולין (דף מ"ג) במה דפרכינן והאר"י הלכה כסתם מתני', כתבו תוס' גם כן דפרכת הש"ס בדרך מאי אולמא האי סתמא, היינו דהתם דר"י קבע להלכה, ואמר הלכה כדברי האומר כזית, דמשמע דהוי הלכה פסוקה ולא מספיקא, ובזה פריך הש"ס שפיר מאי אולמא, וביותר דאף על לשון הלכה אין להקשות כן, דא"כ תקשי בסוף שבת דאמרינן ואף ר"י אמר הלכה וכו' ר"י סתמא אחרינא אשכח עיי"ש, וקשה ג"כ דמ"א האי סתמא מהאי וצ"ל דהוי ספק, וכיון דמוקצה דרבנן ספיקו לקולא [ואף דהוי דבר שיל"מ דבספיקא דדינא גם ביש לו מתירין ספיקו לקולא, כמ"ש בפר"ח א"ח סי' תצ"ח ובשו"ת שאגת אריה ואף למה שכ' תוס' ריש ביצה דמוקצה חמור כעין דאורייתא וספיקו לחומרא, י"ל זהו אם הדין ודאי דמוקצה אסור ואנן מספקינן עתה אם נולדה בשבת או בחול אבל כל שאנו דנין על עיקר הדין אם מוקצה אסור הוי בכלל ספיקא דרבנן ולקולא], וע"כ צ"ל דפרכת הש"ס בחולין היינו דלישנא דהלכה כזית משמע דודאי כן ואפילו לקולא לפטור מכיסוי הדם, מש"ה פריך שפיר מאי אולמא.

גם י"ל במה דמשני בשבת ר"י סתמא אחרינא אשכח ליכא לאקשויי מאי אולמא האי סתמא, די"ל דב"ה עדיף מסתם, וקיי"ל כב"ה נגד סתם משנה, ועיין בשיורי כנה"ג בכללי התלמוד סי' י"ד, ונראה דכיון לזה בשער המלך הל' גירושין פ"ג ה"ד דף ע"ח ד"ה אך ק"ל, ומה דפרכינן ריש שבועות (דף ד' ע"א) מכדי האי סתמא וכו', אף דמ"מ מספיקא שפיר הדין דאינו לוקה, מ"מ י"ל מלשון אין לוקין דאר"י משמע ודאי אינו לוקה, ונ"מ אם נתגרשה אשה בעדים כאלו שנשבע שאוכל ולא אכל אם הוא ספק חיוב ספק מלקות היא רק מגורשת מספק דהעדים פסולים, אבל אי בודאי אינו לוקה העדים פסולים רק מדרבנן, מגורשת ודאי מה"ת, ואם בא עליה אחר הן אחר מיתת הבעל הוא לוקה, א"כ הכא בסוגיין יקשה מאי פריך הש"ס ממתני' דנזיר חופף ובדרך מאי אולמא, הא שפיר פסק ר"י מספק דאסור לקנח בחרס.

ומזה נראה ראיה ברורה למ"ש תוס' שבת (דף מ"א ד"ה מיחם שפינהו וכו') דגם לר"י אינו אסור דבר שא"מ בשבת רק מדרבנן, וכ"כ רש"י שבת (דף קכ"א ד"ה דלמא) ושפיר פריך הש"ס דמספק יהא מותר לקנח בחרס דהוי ספק דרבנן, כן נראה לענ"ד.

ודע דבדינא דשא"מ מצינו עוד סתמות חלוקות, דבכלאים סתם מתני' מוכרי כסות מוכרין כדרכן וכו' והיינו כר"ש ובשבת (דף נ"ד) במתני' ובלבד שלא יכרוך דמסקינן בסוגיין שם דמשום כלאים דחבלים פירש"י דאתיא כר"י דדבר שאינו מתכוון אסור ועיין, ועיין בהר"ש פ"ט מ"ב דכלאים והא דאר"י וכו' ולא משני סתמא אחרינא אשכח וכו' דבתרייתא היא וכו', ומיהו איכא עוד סתמא בפרק כירה וכו', ועוד תנן בפרק במה בהמה וכו', ותמוה לי, הא גם על זה יש לתרץ דהא איכא סתמא (דף קמ"א ע"א) אבל נוטל בכברה ופירש"י דבר שאינו מתכוון מותר, והיא בתרייתא וצע"ג.

דף פב.

מיתיבי המקנח בדבר שהאור שולטת בו כו' [במג"א סי' שי"ב סק"ד כתב לענין צרור ואוזן חרס דאע"ג דיש לחוש לכשפים כמ"ש סי' ג' סי"א מ"מ עדיף לקנח בו מהצרור, וכתב ע"ז רבנו וז"ל] קשה לי למ"ש המג"א סי' ג' ס"ק י"ב דהא דדבר שאור שולט בו שיניו תחתונות נושרות הוא מדרך כשפים, א"כ מאי פרכינן בסוגיין אההיא דצרור ועשבים מקנח בעשבים הא אין מקנחין בדבר שאור שולט בו, הא מחמת חשש כשפים עדיף לקנח בו מצרור, ואף דלדינא עדיף צרור מעשבים יבשים דהם חדים ומחתכים הבשר, מ"מ הו"ל למפרך מה"ט ולא למיפרך דאור שולט בו, וצ"ע.

דף פג.

אמר לך רבה מי אלימא ממתני'. לעיל דף יב ע"א עירובין דף פט ע"ב.
תוס' ד"ה מיתיבי וכו' מברייתא אלים ליה. עיין לעיל דף יב ע"א תוס' ד"ה מי אלימא.

דף פג:

בעי ר"ח בר גורי' עכו"ם ישנה לאיברים או אינה לאיברים מי נימא כמאן דמתברא דמי או דלמא הא לא מחסרה. כתבו בתוס' (מדבעי לענין טומאה מוכח דלענין איסור הנאה דאורייתא ברירא לי' דודאי אסור, והקשו על זה דבפ"ג דעכו"ם פליגי רב ושמואל בעכו"ם שנשתברה מאליה אי צריך לבטל כל קיסם וקיסם, ומסיק שם דבעכו"ם של חוליות עסקינן והדיוט יכול להחזירה) משמע דבאין הדיוט יכול להחזירה אפילו רב מודה דשרי. תמיהני הא התם מבואר דמדין ביטול אתי' עלה דבאין הדיוט יכול להחזירה מבטלה ופקע שם ע"ז מינה, א"כ הכא שפיר משכחת לה בליכא ביטול, כגון ע"ז של ישראל ואסור בהנאה, ומיבעיא לענין טומאה.
רש"י ד"ה טהורין וכו' דכי כתיב משא הזב באדם כתיב. עיין נדה דף נד ע"ב ברש"י ד"ה היא עושה וצע"ג. (ועי' תור"ע כלים אות ג').

דף פד.
ומדרס כלי חרס מנלן דטהור. עיין רש"י עירובין דף קד ע"ב ד"ה לא ובבכורות דף לח ע"א רש"י ד"ה אין מדרס וצ"ע.

דף פה.
תוס' ד"ה לא תסיג וכו' וי"ל דלא לקי אהאי לאו. עיין יומא דף לו ע"ב בתוס' ד"ה לאו דנבילה.

דף פו.
תוס' ד"ה תני רישא וכו' אלא בלא"ה איכא. וכעין זה איתא במגילה דף ב' ע"ב.

דף פו:
אמר ר"י לא מראש בסתר דברתי. זה פסוק בישעיה פרק מ"ח ט"ז ורש"י ציין לא בסתר דברתי שזה פסוק ישעיה מ"ה.
שם ר' יוסי אומר בשבעה בו. עיין ע"ז דף ג' ע"א תוס' ד"ה יום הששי.
תד"ה ולטבלו בצפרא כו' דנימא דלמא בעי ו' עונות. קשה לי מאי דלמא, הא ודאי הכי הוא מדצריך פרישה בשחרית ולא סגיא בפרישה בסוף היום דהוי ה' עונות.
בא"ד ואיכא למימר דפריך דילמא קפיד אעונות וימים, ק"ל א"כ למסקנא עדיין יקשה לר"ע מנ"ל דאעונות קפיד דלימא בעינן חמשה עונות וגם ד' ימים כמו שהיה במתן תורה, אלא ע"כ דליכא סברא למיתלי בתרתי וצ"ע.
קשה לי דלפ"ז ישאר הקושי' לר"ע דתלי בעונות לחוד, דלמא בעי ג"כ יום רביעי, כדאשכחן בסיני, ואם נימא דמסתמא לא קפיד התורה על תרתי דוקא, אלא דפרכת הש"ס על ראב"י ור"י הוי ספק אי תליא בעונות או בימים מספיקא ליבעי תרווייהו היה ניחא, אבל לישנא דהתוס' משמע דהתורה הקפידה על תרווייהו, וקשה כנ"ל.

דף פז.
ואמר ר"ל יישר. אשר כמו ישר ובא האל"ף במקום היו"ד וכן אשרו חמוץ (ישעיה א') כמו ישרו חמוץ.

דף פח.
בחמישי בנה מזבח. עיין חגיגה דף ו' ע"א ברש"י ד"ה ישנה לפני הדיבור.
שם וסתמא כרבנן. קשה לי הא מקרא מלא ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר הרי דהכתוב קורא ליום המתן תורה יום השלישי, וע"כ צ"ל לר' יוסי כמ"ש רש"י ז"ל (דף פז ע"א ד"ה הא דאמרן) דיום השלישי לימים שלימים שלילן עמהן א"כ ה"נ י"ל בהך דרשא ליום תליתאי מצי אתיא כר"י וליום תליתאי לימים שלימים.

שם בשעה שהקדימו כו'. עיין תשב"ץ ח"ג ענין ש"ד.
תוס' ד"ה ירדו וכו' ואף על גב דגדולה מדה טובה. יומא דף עו ע"א.
תד"ה פריו כריחא דאתרוגא. עיין תענית דף כט ע"ב תד"ה של תפוחים.

דף פח:
רש"י ד"ה תתקע"ד דורות וכו' וראה הקב"ה שאין העולם מתקיים. במדרש רבה בראשית פ"א איתא ראה הקב"ה שהיו רשעים נתנה לכ"ו דורות והתתקע"ד שתלן בכל דור ודור והן עזי פנים שבדורות.
תוס' ד"ה מה פטיש בסה"ד דמקרא אחד יוצא לכמה טעמים. עיין בהרא"ם פ' וארא בפסוק ט'.

דף פט.
קנאה יש ביניכם. עיין ברש"י בחומש בראשית א' כ"ו ובהרא"ם שם.
שם מיד הודו לו להקב"ה. עיין תורת חיים סנהדרין דף עא ד"ה ולמה נכתבו.
שם כלום יש עבד שנותן שלום. עיין מהרש"א בח"א רפ"ד דברכות. וקושייתו ותירוצו בתוס' ב"ק עג ע"ב ד"ה כדי.

דף פט:
רש"י בד"ה שפרו ורבו לא ידענא. עיין ברכות כה ע"ב ברש"י ד"ה מאן שמעת ליה.
תוס' ד"ה תבלין וכו' כדאמרי' שלא השם המביאו לידי מכות. מכות דף ד' ע"א.

דף צ.
תוד"ה המוציא ותירץ ר"ת וכו' (עי' תור"ע אות קי"א).

דף צ:
אי הכי טהור נמי. עיין משנה למלך פרק י"ז הלכה כז מהל' מ"א.
רש"י ד"ה תורי כו' ול"י כו'. עיין ברכות דף כה ע"ב ברש"י ד"ה מאן שמעת ליה.

דף צא.
מהו דתימא כל שהוא (דתני המצניע לזרע חייב בכל שהוא) לאפוקי מגרוגרת ולעולם עד דאיכא כזית. פירוש דבלא הצניעו היה שיעורו כגרוגרת דסתם חטין לאכילה קאי, ובהצניע לזרע ליבעי עכ"פ כזית. וקשה לי אמאי אמרינן עד דאיכא כזית דלזה אין לנו טעם נכון דממנ"פ אי אזלינן בתר מחשבתו לזריעה לחייב כדין מוציא זרעים, ואי לא אזלינן בתר מחשבתו ליהוי כאוכלין דשיעורו בכגרוגרת, אבל שיעור כזית למה, ויותר הו"ל לגמרא לומר דהו"א דהצנעתו לזריעה מועיל לאפוקי מתורת אוכלין ונעשה כזרעים ושיעורו כזרעים אבל לא מועיל מחשבתו לחייבו בפחות משיעור זרעונים. וי"ל דמה

דקתני זרעוני גינה פחות מכגרוגרת ר"ל דהיינו כזית וא"כ זהו באמת כונת הש"ס דס"ד לדונו כדין זרעים, אח"כ ראיתי בתוי"ט שכתב דמשמע מסוגיין דהיכא דקתני פחות מכגרוגרת היינו כזית ואפשר דכוונתו לדברינו.

שם מהו דתימא כל שהוא לאפוקי מגרוגרת. בפשוטו נראה דאם לא היה מצניעו היה השעור כגרוגרת דסתם חטין לאכילה קאי. ואינני מבין כראוי דאמאי דחיק הש"ס לומר ולעולם עד דאיכא כזית, דזהו שעור שלא מצינו לו טעם דממנ"פ אם אזלינן בתר מחשבתו לזרע לחייב כדין מוציא זרעים ואם לא אזלינן בתר מחשבתו לבעי גרוגרת כדין אוכלין ואמאי לא קאמר הש"ס דסד"א דהצנעתו מועיל לשוויי' כזרעים דלא לבעי כגרוגרת כדין אוכל אלא דהוי כזרעונים דקתני לעיל זרעוני גינה פחות מכגרוגרת, דמחשבתו אינו מועיל רק למחשבינהו לזרעים אבל לא למחשיב בפחות משיעור זריעה, לזה קמ"ל דיכול להחשיב אף כ"ש.

ואולי נאמר דמה דקתני לעיל במתניתין זרעוני גינה פחות מכגרוגרת, היינו דשיעורו בכזית וא"כ זהו באמת כוונת הש"ס, וצ"ע. אח"כ ראיתי בתוי"ט שכתב דמשמע מסוגיא זו דהיכי דקתני בפחות מכגרוגרת דשיעורו כזית, ולענ"ד ראיה ברורה לזה מתוך קושייתנו הנ"ל.

שם אלא מעתה חישב להוציא כל ביתו. לא הבנתי כראוי דאם בשביל מחשבה שרוצה דוקא להוציא הכל, בפחות מזה אינו חשוב אצלו, ממילא כשאח"כ הוציא בפחות חזר ממחשבתו דהרי חזינן דהוציא מקצתו ואחשביה הך מקצת להוציא ובטלה מחשבתו הראשונה, והו"ל למנקט הקושיא בכה"ג היכי דחישב לזרוע גרוגרת גרעינין ולא לזרוע בפחות מזה, ואח"כ הוציא מהם בפחות מגרעינים [נדצ"ל מגרוגרת] לא על דעת זריעה אלא בסתמא מבית לבית, נימא דאינו חייב דהא אצלו אינו חשוב לזרוע בפחות מכגרוגרת, וצלע"ג.

שם עד דאיכא כזית. עיין עירובין דף פ' ע"ב תד"ה אגב.

שם ותפחה ונמלך עליה. עי' מנחות דף נד ע"א תד"ה דמעיקרא.

שם וצמקה ונמלך. עיין לעיל עז ע"א תד"ה ועוד.

שם וכגון דאיכא פחות מכביצה אוכלין. עיין משנה למלך פ"ד ה"א מהל' ט"א. (עמש"כ לק' ד"ה במל"מ).

תוס' ד"ה או דלמא בתר השתא אזלינן, בין משיעור ראשון בין משיעור אחרון. לפ"ז נראה הדין דבהוציא חצי גרוגרת לזריעה ונמלך עליה לאכילה, ואחר כך תפחה לכגרוגרת דבודאי לא הוי דיחוי, כיון דלגבי שיעור ראשון לא נדחית, וכן נראה בדעת המהרש"א

ז"ל. ולענ"ד הקלושה והנמוכה יש לדון, דמנ"ל לתוס' זה, דעל קושייתם י"ל בפשוטו דבצמקה ואח"כ נמלך עלה לזריעה בזה לא הוי דיחוי, כיון דמה דנראה אח"כ ע"י מחשבתו לזריעה זה היה בידו מיד בתחילת הדיחוי לחשוב לזורעה, מש"ה לא מקרי דיחוי כמו כל דיני דיחוי דמה שבידו לגמרו לא הוי דיחוי, ורק היכא דנראה מכח דתפחה זה לא היה בידו שיותפח בזה הוא דמבעי' אם יש דיחוי, וא"כ בנדון הנ"ל בהוציא לזריעה חצי גרוגרת ונמלך לאכילה ואח"כ תפחה תלי' ג"כ בהאיבעיא כיון דמה שנראה ע"י תפיחה לא היה בידו.

תד"ה אי לענין. משמע דלא מקבל אוכל טומאה. עיין זבחים דף לא. תד"ה אר"א.

תד"ה כגון דאיכא, ודוקא נקט כזית תרומה. ומ"מ הו"מ למינקט בזרק פחות מכזית תרומה, ובבית יש אוכלין דתרומה פחות מכביצה וע"י צרוף זה יהיה כשיעור איסור תרומה טמאה, דהא ליכא למימר דכוונתם דבעינן שיעור בזה האוכל שזורק דיתחייב על אכילתו מבלי צירוף אכילה מדבר אחר, א"כ מה כתבו אח"כ ודוקא לבית טמא וכו' עיין במהרש"א דכוונתם בזורק חצי זית תרומה לבית לצרף לחצי זית תרומה שמכבר בבית לאיסור זרות עיי"ש, והרי מ"מ בהך שזורקו ליכא שיעור ללקות עליו, ואפ"ה מחייב, כיון דיתחייב ע"י שיאכל זה האוכל עם דבר המונח בבית, א"כ שפיר הו"מ למינקט ביש בבית טמא פחות מכביצה תרומה וזרק לתוכו מעט שישלים לשיעור ביצה.

והנה לשיטת רש"י ז"ל יקשה אמאי נקט תרומה ולא חולין דהא החשיבות רק ע"י שיצטרף לטמא אחרים, דהא לקבולי טומאה מיד שבא לבית נטמא קודם שנח ומה"ט לא חייב בשביל זריקת הזית תרומה מבלי שיש שם צירוף לכביצה, ולענין לטמא אחרים לכאורה אין הפרש בין תרומה לחולין, ואפשר דס"ל לרש"י ז"ל כדעת ר"ש שהובא ברשב"א דבעינן דגם העקירה יהיה חשובה כיון דתרומה הוי אכילת כהנים חשוב בכזית אלא דבשעת הנחה שנטמא ולא חזי לכהנים אינו חשוב אלא ע"י שמצרף לטומאה עיי"ש, א"כ ממילא בחולין ליכא למבעי כיון דלגבי עקירה בציר ליה שיעורא.

אלא דלפ"ז יש לדקדק דמיד כשבא לאויר הבית ונטמא אזלה לה החשיבות דהא לא חזי לכהנים, והוי כאילו בצר ליה שיעורא ואח"כ כשנח בא חשיבות מכח צירוף טומאה א"כ בין עקירה להנחה בצר לי' שיעורא והוי כצמקה בנתיים וחזרה ותפחה דאיבעיא לעיל אי אמרינן יש דיחוי, ואפשר דהאיבעיא בדרך את"ל דאין דיחוי.

ויעויין במהרש"א (בפירש"י בד"ה בהדי הדדי) דנדחק בכוונת תוס' במה שכתבו דמסוגיין משמע דלקבלת טומאה בעינן דוקא כביצה, ולענ"ד י"ל למה דנדחק המשנה למלך (פ"ד ה"א מהל' טומאת אוכלין) להסוברים דפחות מכביצה אינו מקבל טומאה,

אם נוגע חצי ביצה בטומאה וחצי ביצה אחרת ג"כ נגע בטומאה אם כשיצטרפו אח"כ טמא דהשתא הוי כביצה או דמ"מ בשעת נגיעה בטומאה לא נטמא אין שייך כאן צירוף, והרב המגיה כתיב לפשוט מסוגיין מדמבעי בזרק לבית טמא ולא נקט בזרק לבית חצי ביצה תרומה שנגע בטומאה לבית שיש שם ג"כ חצי ביצה תרומה שנגע בטומאה דמצטרפי לטומאה אם חייב משום שבת, אע"כ דבכה"ג אין מצטרפים, ואני כתבתי בגליון המ"ל דזה אין ראיה למ"ש מהרש"א ז"ל במ"ש תוס' ודוקא לבית טמא דכוונתם דאמאי ל"א בזרק חצי זית תרומה לבית שמצטרף עם עוד חצי זית תרומה לאסור לזרים, ותירצו תוספות דהאיבעיא דוקא היכא דהרשות גורם הצירוף, אבל בזה דצירוף כזית לאיסור זרים אין הרשות גרמה לו, עיין שם, א"כ ה"נ בזרק חצי ביצה תרומה שנגע בטומאה לצרף בבית עם חצי ביצה שנגע בטומאה, זהו לאו הרשות גרמה לו, מש"ה מיבעיא רק לבית טמא דהרשות גרמה לצירוף הטומאה, אחר זמן רב זיכני ה' בספר שער המלך, וראיתי שכ"כ (בהל' ברכות פ"ד ה"ו).

אמנם י"ל דההוכחה בדרך זה, די"ל דרק אם בשעת ההנחה שנגמר החיוב דשבת אז הרשות גורם להצירוף דעד שעת ההנחה לא היה צירוף לטומאה, ואם איתא דבב' חצאי ביצה שנטמאו תחילה מצטרפים יחד לכביצה לחול הטומאה עליו, הא תיכף כשבא לאויר נעשה הפעולה זה דכשיצטרפו אלו ב' חצאי ביצים שיחול עליהם הטומאה. ובשעה שמצטרפים שוב אין הרשות גרמה לו, אע"כ דאין מצטרפים, ובשעת ההנחה אם בא הטומאה להם, טומאת הבית והרשות גרמה לזה.

לפ"ז דברי תוס' עולים יפה דמשמע משמעתין דפחות מכביצה אינו מקבל טומאה, דאילו מקבל טומאה והחשיבות בהצירוף לטמא אחרים הא בזה בוודאי אם נטמאו שני חצאי ביצים ונצטרפו אח"כ דמטמא אחרים דהא כל אחד בפני עצמו קיבל הטומאה, ואם כן יקשה הא בזה אין הרשות גרמה לו, דתיכף כשנכנס לאויר הבית נעשה חשיבות זה דכשיצטרפו יחד יטמאו יחד, ואח"כ בשעת הצירוף דזהו בעידן ההנחה אין הרשות גרמה לה, אע"כ דפחות מכביצה אינו מקבל טומאה, ובשעת הצירוף כביצה יחד בעידן הנחה מצטרפים לקבל טומאה ושפיר הרשות גרמה לה.

במל"מ פ"ד מטו"א ד"ה נסתפקתי וכו' אבל לבית טהור אף שהשני זתים היו כבר טמאים אינם מצטרפים וכו', נ"ב, לפמ"ש המהרש"א שם בתוס' ד"ה כגון דאיכ' וכו' ותמצית דבריו דהאיבעי דוקא היכי דרשות אחרת גורם הצירוף לטומאה בזה מבעי דאותו רשות כיון דגורם לטומאה גורם לחיוב שבת עיי"ש א"כ ליתא לראיי' זו דלא הו"מ למבעי היכי

דהב' זתים הי' כבר טמאים דא"כ צירוף הטומאה לא בא ע"י הבית ורשות אחרת דאילו לא הי' כאן בית ורשות אחרת ג"כ הי' מצטרף.
אבל לענ"ד אפשר למידק הכי די"ל דבעי' חיוב שבת דהיינו בשעת הנחה וצירוף טומאה ע"י רשות אחרת בהדדי קאתי, וא"כ אם איתא דב' חצאי ביצים דנטמאו כ"א בפ"ע ונצטרפו יחד דטמאי' א"כ מיד שזרק לאויר הבית כבר קיבל הך בית טומאה לענין שיצטרף אח"כ ובשעת ההנח' דחל איסור שבת שוב לענין הצירוף אין הבית גורם דאף אם לא הי' עתה בית הי' מצטרפי' כיון דכל א' הי' כבר בבית בשעת קבלת הטומאה אע"כ דבעי' בשעת קבלת טומאה כביצה יחד ושפיר הבית גורם להצטרף בשעת הנחה ובאים כא', ובזה מיושב גם כן מה דכ' תוס' שם דמסוגיין משמע דלא מקבל טומאה בפחות מכביצה וע' במהרש"א שם בפירושו ד"ה בהדי הדדי וכו' ולפי הנ"ל י"ל דכוונתם בפשוטו דליכא לפרש דהאיבעי כיון דמצטרף לענין טומאה לטמא אחרים דא"כ בשעת חיוב שבת דהיינו בשעת הנחה אז אין הבית ורשות אחרת גורם להצירוף דכיון דפחות מכביצה מקבל טומאה ממילא מיד שזרקו לבית נטמא ובשעת הנחה דמצטרפי אף בלא בית מצטרפי לטמא אחרים אע"כ דלא מקבל טומאה בפחות מכביצה ובעי' בשעת הצירוף יחד שיהי' בבית לקבל טומאה אז, ודו"ק.
אולם מ"מ לענ"ד גם ראייתינו אינו הכרח כ"כ דהרי זהו בעצמו ק' לאינך שיטות דסברי דלקבלת טומא' לא בעי' כביצה, וע"כ החשיבות משום דמטמא אחרי' ויקשה לדידהו קושי' הרב המגיה זצ"ל דלבעי לבית טהור היכי דהב' זתים כבר נטמאו וע"י החיבור נחשבו לטמא אחרי' י"ל דבעי' דהרשות גורם א"כ בזרק לבית טמא הא מיד קודם הנחה כבר נטמא ובשעת הנחה דמצטרפי לטמא אחרים שוב אין הרשות גורם. אע"כ דמ"מ כיון דהכנס' להבית גרמו לה טומאה וע"י הנחה מצטרף לכביצה שייך למבעי, א"כ י"ל גם לאינך שיטות כן, ומה דכ' תוס' דמסוגיין משמע דלא מקבל טומאה פחות מכביצה י"ל דאין הכוונה להוכחה הנ"ל אלא כמ"ש מהרש"א, ודו"ק.
אח"ז רב בא לידי ספר שער המלך וראיתי שכ' ג"כ הכי פ"ד ה"ו מהל' ברכות לדחות ראיית הרב המגיה עפ"י דברי מהרש"א וכמ"ש.

דף צא:
הכי השתא, התם כו' הכא [בזרק כזית תרומה לבית טמא והיה שם פחות מכביצה אוכלין והאי משלימו לביצה שפיר איכא למבעי' מדמצטרף לענין טומאה מחייב נמי לענין שבת דהא] שבת וטומאה בהדי הדדי קאתיין. קשה לי על שיטת רש"י דשיעור ביצה רק לטמא אחרים אבל קבול טומאה אף בכ"ש א"כ לס"ד דלא ידע חילוק זה

בין בהדי הדדי קאתיין, איך הבין בפשוטו דלמאי צריך באיכא פחות מכביצה בבית להצטרף לכביצה, הא בלא"ה בזורק כזית תרומה לבית טמא איכא למבעי דהא אחשביה דבהכנסתו נטמא הכזית, ולמסקנא ניחא דמיד דעל בבית נטמא, ומשום שבת לא מחייב עד דנח.

שם מתני' עד שיוציא, פירש"י כלומר אא"כ הוציא בראשונה. וכתב הה"מ (פי"ב מה' שבת הלכה י"א) ביאור דבריו שאם אחר שהניח הקופה מקצתה ברשות זו ומקצתה ברשות זו עקרה וגמר להוצאה אינו חייב לפי שלא היתה בשעת עקירה שניה הוצאה בבת אחת שכבר היה מקצת הכלי ברה"ר עכ"ל. ומזה תמוה לי לכאורה על מ"ש תוס' דף צ"ב ע"א ד"ה התם למעלה מג' וכו' דרבה סבר אגד יד שמיה אגד או דבלמעלה מג' אגד יד שמיה אגד ע"ש. א"כ יקשה בהיפוך בנתן לתוך ידו של בעל הבית או בנטל ממנו והוציא אמאי חייב הא תיכף כשהכניס העני ידו עם החפץ או כשנטל החפץ מבעה"ב החפץ כמונח מכח קלוטה דלא גרע מדרך הלוכו באויר וכשחזר והוציאו הוי עקירה חדשה ופטור כיון דכבר היה מקצתו בחוץ וצע"ג.

והנלע"ד עפ"י דברי תוס' לעיל דף ד' ע"א ד"ה קלוטה וכו' לא דמיא כלל דכיון דכמי שהונחה דמי. ובת"י כ' לדחות דלקולא לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי דאל"כ כל זורק ד"א ברה"ר נימא דבתוך ד"א כהונחה עיי"ש. ולענ"ד כוונת תוס' עפ"י מ"ש תוס' כתובות דף ל"א ע"ב ד"ה מהלך כעומד וכו' ומעביר ד"א הלכתא גמירי לה ולא ילפי' מיניה דהתם מקום חיובא הוא אבל בן עזאי מיירי במקום פטור, ועיין מהרש"א הא דגם במקום חיוב אמרינן מהלך כעומד בנטל חפץ ע"מ להצניע ונמלך להוציאו הייינו דלחיובא אמרינן בכל מקום מהלך כעומד וממעביר ילפינן דלקולא ל"א דמקום חיובא מהלך כעומד ומ"מ במקום פטור ליכא למילף ממעביר דלא נימא לקולא מהלך כעומד עי"ש. א"כ שפיר כ' תוס' דאם איתא דר"ע ס"ל דקלוטה כמי שהונחה אין ראוי למילף זורק ממושיט דבמקום פטור הו"ל לומר דאפילו לקולא קלוטה כהונחה דליכא ראיה מזורק דהתם הוי במקום חיובא. וגם אין לומר נהי דבן עזאי ס"ל כן, מ"מ דלמא רבי עקיבא סבר דלגמרי ילפינן מזורק ד"א דלקולא ל"א קלוטה כהונחה ולא ס"ל לחלק בין מקום חיוב למקום פטור, דא"כ יקשה מנ"ל לדידן דנטל חפץ להצניע ונמלך להוציאו דפטור דמהלך לאו כעומד, הא מצינו דבן עזאי ס"ל דמהלך כעומד והיכן מצינו חולק בזה. ורבנן דבן עזאי היינו דס"ל דלקולא לא אמרינן מהלך כעומד דילפינן ממעביר ד"א אבל לחיובא מצי סברי דמהלך כעומד, אע"כ דזהו סברא החלטית דאם איתא דמהלך כעומד וילפינן רק דלקולא ל"א הכי ממעביר ד"א אין לך ראיה רק במקום חיוב, אבל

במקום פטור ראוי לומר דאפילו לקולא מהלך כעומד, ומדחייבו רבנן ע"כ דלא ס"ל כלל מהלך כעומד. א"כ שפיר קאמרי' דלר"ע אם איתא דמהלך כעומד אין ללמוד זורק ממושיט די"ל דזורק פטור דבמקום פטור אף לקולא ראוי לומר דקלוטה כהונחה דעל זה ליכא ראיה מזורק ד"א, וא"כ כ"ז בזורק למעלה מי' אבל על קושייתנו הנ"ל דבנתן לתוך ידו של בעה"ב או בנטל ממנו והוציא דלפטור מכח קלוטה בזה שפיר יש לומר דבמקום חיובא לא אמרי' לקולא כמו שהונחה ודו"ק.
שם אלמא קסבר אגד כלי שמיה אגד. עיין פסחים דף פה ע"ב תד"ה בנגררין.
שם מתיב רב ביבי כו' (עי' חי' פסחים כ"ט אות י"א י"ב).
שם אי דאפקיה דרך פיו ה"נ. עיין בהרא"ש פ"א דב"מ סימן כג.

דף צב.
אמר רבא המוציא פירות לרה"ר ביד חייב, (משיוצאו הפירות ואע"פ שגופו ברה"י ולא אמרינן אגד גופי' שמיה אגד, והתנן פשט בעה"ב את ידו לחוץ, ונטל העני מתוכו כו' שניהם פטורין), התם למעלה מג' הכא למטה מג'. פירש"י התם למעלה מג' וטעמא משום דלא נח ולא משום אגד גופו, ובתוס' הקשו [ע"ז לרבה דמוקי להאי מתני' כר"ע דאמר קלוטה כמי שהונחה דמיא בהך בבא דמייתי הכא אמאי שניהם פטורין, והלא למעלה מג' לר"ע כמו למטה מג' לרבנן, וי"ל דרבה סבר אגד גוף שמיה אגד. ור"י מפרש התם למעלה מג' ואית לן למימר דשמי' אגד]. קשה לי דא"כ יקשה בהיפוך בנתן לתוך ידו של בעה"ב או בנטל ממנו והוציא אמאי חייב, הא תיכף כשהכניס ידו עם החפץ או כשנטל החפץ מבעה"ב החפץ כמונח מכח קלוטה דלא גרע מדרך הילוכו באויר, וכשחזר והוציאו הוי עקירה חדשה ופטור כיון דכבר היה מונח ואגוד מבחוץ, והוי כמו ההיא דהמוציא אוכלין ונתנן על האסקופה וחזר והוציאן, ובגליוני למשניות כתבתי ישוב נכון בעזה"י. (הועתק לעיל).
תוס' ד"ה ורמי דאביי וכו' קים לי'. כעין זה בתוס' עיל ט' ע"ב ד"ה הא לן וש"נ.
תוד"ה התם וי"ל דרבה סבר כו'. (עמש"כ לעיל במתני').

דף צב:
המתכוין להוציא לאחריו ובא לו לפניו חייב. [דהא עלתה בידו שמירה מעולה] הא לאחריו ובא לו לאחריו פטור. קשה לי דא"כ גם לאחריו ובא לו לפניו לפטור דהא מתעסק, כיון דמה דרצה לעשות לא הוי מלאכה, דהוי כמתכוין לחתוך תלוש ונמצאת מחובר דלרבא לשיטתי' (לעיל דף עג) הוי מתעסק.

שם אימא סיפא וכו' הא לאחריו ובא לו לאחריו פטור. תמהני דאיך אפשר לומר [כן] א"כ גם בלאחריו ובא לו לפניו לפטור, דמה בכך דנתכוין לשמירה פחותה ובא לו שמירה מעולה, הא הוא לא נתכוין כלל למלאכה דאם היה נשאר לאחריו היה באמת פטור וא"כ הא כנתכוין לחתוך תלוש וחתך מחובר דפטור, וכן נראה ברור לדינא דאם נתכוין לחתוך כלאחר יד וחתך כדרכו דפטור, ועיין.

תוס' ד"ה תברא וכו' שיש בזה שום חילוק. עיין תוספות כתובות דף עה ע"ב ד"ה מי ששנה וביבמות דף י' ע"ב ד"ה וליתני.

דף צג.

אר"ח זה שיכול כו', נלענ"ד דהו"ה באם הוציאו ג' בני אדם דבר שכל א' מהם אינו יכול להוציאו לבדו אבל שנים מהם יכולים להוציאו, בזה כולם פטורים דלגבי כל א' אמרינן כיון דמבלעדו הי' האחרי' יכולים להוציאו הוי כמו זה יכול וזה אינו יכול, וכנלע"ד מתוך הסוגיא דמדמי לד' טליות תחת רגלי הבהמה וכו'. והנה בב' ועשו שנים מלאכה זה יכול וזה יכול יש להסתפק אם פטורים ממלקות או דרק לענין קרבן דילפינן מקרא דבעשותה, אבל לענין מלקות שניהם חייבים, ועיין בדברי הרמב"ם פ"ט מה' כלאים ומ"ש שם על הגליון בשם מהר"ם די בוטון.

שם א"ר זביד כו' אף אנן נמי תנינא [דמסייע היינו זה שאינו יכול] אין בו ממש. וא"ת הא בפ"ק דביצה (דף כב) בכוחל עינו ע"י עכו"ם סובר ר"ז דאסור משום דישראל מסייע בהדי' דקא עמיץ ופתח, ובתוס' הקשו כן וי"ל דמה דקרי ליה התם מסייע הוא ענין אחר ואינו דומה לדהכא, דהא התם אלו לא פתח עינו לא היה הנכרי יכול לכחול עינו, וא"כ הוי כזה אינו יכול וזה אינו יכול, והאי דפטור התם משום מסייע אין בו ממש צ"ל דזה אינו יכול וזה א"י אינו חייב אלא כששניהם עושים מלאכה ממש, אבל התם במה דעמיץ ופתח אינו עושה במלאכה כלום ואינו חלק מאיסורא דכוחל אלא שעושה הכנה לשיוכל הנכרי לכחול, וקרי להכנה זו מסייע, ומסייע כהאי כיון דהנכרי אינו יכול בלעדו סובר ר"ז דיש בו ממש, אבל ענין מסייע דהכא דחברו יכול ואינו צריך לו, מסייע כזה סבר ר"ז דאין בו ממש, ובתוס' דחקו ואיני מבין למה. (ועי' חי' ביצה כ"ב).

תוד"ה אר"ז הקשו דהכא איתי ליה לר"ז דמסייע אין בו ממש ובפ"ב דביצה אמרי' אמימר כחל עינא ע"י עובד כוכבים בשבת כו' משמע דר"ז סובר דיש בו ממש ע"כ. ולדעתי לכאורה קשה להיפוך איך ס"ל לאמימר שם בכוחל דמסייע אין בו ממש הא אי לא עמיץ ופתח אין העובד כוכבים יכול לכחול והוי כמו זה אינו יכול וזה אינו יכול דלא מקרי מסייע. ולזה נראה דהם תרי ענינים, דהתם בביצה מה דעמיץ ופותח אינו עושה ועצם

מעשה כוחל שהוא אינו נותן הכחל לעיניו אלא דמסייע בסבה ועושה הכנה שיכול העובד כוכבים לכחול, וזהו אין בו ממש היינו דהגורם אינו נקרא כוחל, משא"כ הכא דשניהם עושים בעצמות ההוצאה, בזה אם זה א"י וזה א"י שניהם מקרי עושי מלאכת ההוצאה, וא"כ ממילא ליתא לקושית התוס' דר"ז ור"א היה סבירא להו דהתם הוי ג"כ כמו הכא כיון דהעובד כוכבים א"י לכחול אם לא עמיץ ופתח הוא לא מקרי מסייע, ואמימר ס"ל דמ"מ מסייע כזה לא מקרי כוחל דהא אינו נותן הכחול רק מכין שיכחול העובד כוכבים.

כתבו רש"י ותוס' דהוי כמו זה א"י וזה א"י דבמלאכת שבת שניהם חייבים ולי תמוה דמנ"ל זה לרש"י ותוס' הא יש לומר דדוקא במלאכה שעושין שניהן כגון שהוציאו יחד וכדומה בזה כל אחד מקרי מוציא אבל הכא דעמיץ ופתח העין דאין זה כלל כוחל אלא דעושה הכנה שיהיה ביד עכו"ם לכחול בזה י"ל דמסייע אין בו ממש דהא אין עושה מקצת כוחל וכעין דמחלק הש"ך בנקה"כ יו"ד לענין הקפה והיינו מרויחים ליישב בזה קושיית תוס' שבת די"ל דמש"ה ר"ז ור"א סבורים לאסור כיון דבלאו דידי' לא אתעביד הוי כמו זה א"י וזה א"י ואמימר סבירא ליה דמ"מ בזה דאינו עושה דבר מגוף המלאכה רק מסייע בהכנה בעלמא אין בו ממש וראיתי בשיטה מקובצת ביצה דכ' ג"כ דמיירי דבלאו דידי' לא מתעביד ומחלק בין זה לזה א"י וזה א"י דעמיץ ופותח לא מוכח דעושה בשביל כן דדרך בלא"ה לעמוץ ולפתוח עין עיי"ש ולענ"ד היה נראה לחלק כפי הנ"ל.

בא"ד ולא מרבא עצמו. עיין חולין קיג ע"ב ברש"י ד"ה הא דרביה.

דף צג:

אמר מר זה יכול וזה יכול ר"מ מחייב, איבעי' להו בעינן שיעור לזה ושיעור לזה ופשט ר"פ מהי' יושב ע"ג מטה וארבע טליות תחת ד' רגלי המטה טמאות מפני שאין יכול לעמוד על שלש, אף דאין שיעור זיבה לכל אחד (ר"ל ד' זבים) ורנב"י פשט לה מדתנן צבי שנכנס לבית לא יכול א' לנעול ונעלו שנים חייבין, אף דאין שיעור צידה (צבי) לכל אחד. וגירסת הר"ח דהאיבעיא בזה אינו יכול וזה אינו יכול, והקשה עליו הר"י דמאן דבעי שיעור לזה ושיעור לזה, אטו מי לא שמיע ליה מתני' דמייתי בסמוך לא יכול א' לנעול ונעלו שנים חייבין, וכתבו די"ל דמאן דבעי שיעור לכל א' יאמר דצבי שנכנס לאו דוקא א' אלא כלומר שנים. קשה לי להר"י דלא ניחא לו לומר דצבי לאו דוקא א' יקשה לר"פ דפשט מההיא דד' טליות, והיינו ע"כ דמדמי זה יכול לזה א"י וזה א"י, אמאי פשיט ממתני' דזבים ובדרך דמיון זבים לשבת, ואמאי לא פשיט ממתני' מוקדם ובמסכתין ומשבת עצמו ממתני' דנעל צבי.

ק"ל הא ע"כ גם להר"י צ"ל כן דאל"כ יקשה למאן דפשט מד' טליות דתחת רגלי המטה וא"כ ס"ל דאין לחלק בזה בין ז"י וז"י לזה א"י וזה א"י א"כ מאי פשיט בדרך דמיון שבת לטומאה וממתניתין דזבין אמאי לא פשיט בפשיטותא יותר ממתני' דמסכתין ומדין שבת עצמו מהא דלא יכול אחד לנעול ונעלו שנים אע"כ דמההיא י"ל דנכנסו שנים וא"כ מה הקשה הר"י על גירסת הר"ח הא גם לשיטתיה צ"ל כן דיש לאוקמה בנכנסו שנים וצ"ע. שם א"כ [הא דתנן שנים שהוציאו קנה של גרדי חייבין מיירי באית בי' שיעור בישול לזה ושיעור בישול לזה] לשמעינן קנה דעלמא מ"ש של גרדי דקתני. תמוה לי דממנ"פ אי פסיקא להו מסברא דבגרדי לא משערין בשיעורא דעצים העומדים להסקה, לפרוך בפשוטו, הא דגרדי קתני, ואי לא פסיקא להו להקשות כן משום די"ל דגם בגרדי משערין כמו בעצי הסקה, אם כן מאי פריך לשמעינן קנה דעלמא הא י"ל דזה עצמו בא לאשמעינן דגם בגרדי משערין בהסקה.

ומלשון רש"י ז"ל שכתב [לשמעינן קנה דעלמא] דאילו היה שיעורו כדי אריגה, משמע דבאמת פרכת הש"ס דהיה צריך למינקט קנה דעלמא ולא למנקט דגרדי שזה שיעורו כדי אריגה [דל"ש ביה שיעור לזה ושיעור לזה, לפי הס"ד עכשיו, משום דאין דרך לארוג שתי מפות בקנה אחד], אף דלישנא לשמעינן קנה דעלמא, ומ"ש בגרדי, לא משמע כן מ"מ שבקי' דדחיק ומוקמי אנפשי' לפרש כן, אבל מלשון התוס' [ד"ה דלמא] לא משמע כן, דא"כ לפי מה דמשני [דגם בגרדי איכא למשכח שיעור לזה ושיעור לזה] לא יקשה למה קתני דגרדי, ולא קנה דעלמא, דהא לא מצינו דדייקי כן וי"ל דחדא מנייהו נקטי. א"ו דפירשו דפרכת הש"ס הכי הוי, דאמאי נקט דגרדי דוקא, לנקוט קנה דעלמא, ועל פירוש זה יקשה מה שהקשינו.

שם אמר ר"ש הכא במאי עסקינן [דקתני המוציא אוכלין כשיעור אם היה הכלי צריך לו חייב אף על הכלי] כגון ששגג על האוכלין, והזיד על הכלי, גירסת רשב"ם ששגג על הכלי והזיד על האוכלין, ור"ל הזיד בלא התראה ופטור על האוכלין מכלום ועל הכלי חייב חטאת, ובתוס' הקשו, דכיון דהזיד באחד שוב אינו חייב חטאת על השני, דלא שב מידיעתו, ויש לי לומר, דהאי הזיד על האוכלין, היינו הזיד בלאו לחוד, וסבירא לי' לרב ששת כר"ל בפרק כלל גדול (לעיל דף סט ע"א) דהזיד בלאו ושגג בכרת אינו חייב קרבן, א"נ דסבר כר"י שם אלא דמ"מ הא גם ר"י מודה דלרבי בעי שישגוג גם בלאו, א"כ מקרי שפיר שב מידיעתו כיון דלא ידע מהכרת. (ועמש"כ לעיל ס"ט ובחי' פסחים דף כ"ט אות ג').

תוס' ד"ה ואמאי ליבעי וכו' ובכל דבר ובכל שהוא. עיין בב"ק דף סג ע"א תוס' ד"ה דבר שאין מסוים וצע"ק.

דף צד.

ונודע לו וחזר ונודע לו. עיין לעיל דף צ' ע"א תד"ה המוציא.

שם ותניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עלי' חטאת, בני חביבי הב' החריף שמואל שיחי' אמר דלהך שיטה די"ב מיל לכו"ע דאורייתא ממילא מוכח דליכא בזה משום שביתת בהמתו כיון דליכא בי' כרת וסקילה כמ"ש הגמ"ר, והיינו מדאמרי' בן בתירא מתיר בסוס, והא מ"מ ניחוש שהנכרי יוליך אותה י"ב מיל, ואף דלטעם דנסיוני ל"ש כן, מ"מ אסור משום גזירה דשאלה ושכירות, ודבריו נכונים, ומדוקדק בזה לישנא דהש"ס בן בתירא מתיר בסוס שעושה מלאכה בדבר שאין בו חטאת, ולמאי דקדק שאין בו חטאת ולא נקט יותר אין בו איסור מלאכה דאורייתא, אלא דהי' חשש שיוליך אותה י"ב מיל לזה אמר כיון דאין בו חיוב חטאת ליכא בי' משום שביתת בהמתו.

תוד"ה אבל. (עמש"כ לק' קכ"ח ע"ב).

תוד"ה בסוס ורבנן אוסרים בכל הסוסים משום סוס המיוחד לעופות, יש לעיין א"כ מאי פרכינן בע"ז אההיא דר' אלא תורת בהמה גסה מאי היא י"ל בפשוטו דמיוחד לעופות יש בו תורת בהמה גסה דהא עושים מלאכה וגזרו בכל סוסים משום לא פלוג.

תד"ה גדול וי"ל דשאני טלטול דאפשר ע"י ככר, ק"ל הא מבואר לעיל דף מג ע"א דבליכא ככר דשרי טלטול מן הצד רק מטעם דאדם בהול על מתו ואי לא שרית ליה אתי לכבויי ולא שרינן מטעם כבוד הבריות וצ"ע ועיין סוכה דף לו ע"ב בתוס' שם.

דף צד:

שרא ר"נ בר יצחק לאפוקיה לכרמלית. עיין סוכה דף לו ע"ב תד"ה בשבת.

שם אחת משלש. עיין תה"ד סימן מח.

דף צה.

והמגבן כגרוגרת. עיין לעיל דף עו ע"ב תד"ה המוציא.

שם ת"ר החולב וכו', והרודה חלות דבש, הזיד ביו"ט לוקה ארבעים, דברי ר' אליעזר. אין להקשות אמאי לוקה, הא ר"א אית ליה הואיל, דאם נימא דרק מתלישה ואילך מותר לצורך אוכל נפש, ודאי לק"מ, אלא אף אם נימא דביו"ט כל מלאכת אוכל נפש הכל מותר, מ"מ הא מדרבנן אסור לתלוש, ואף דיעבד אסור משום פירות הנושרין, וא"כ אם יקלעו אורחים לא יאכלו ממנו משום איסור דרבנן, ואזדא היתר דהואיל, וממילא עבר

אדאורייי', ובתוס' דחקו בישוב קושיא זו, [אב"ה עיין מ"ש אא"מ נ"י בתשובותיו. (א"ה והועתק לפנינו)].
שם מ"ט דר"א דכתיב ויטבול. עיין פ"י מ"ז דשביעית בפי' הרע"ב.
רש"י ד"ה זילחא כו' בכל העיר. עיין לעיל כט ע"ב תד"ה גזירה ולקמן דף קנא ע"ב רש"י ד"ה קרקע.
תוד"ה המכבד וכיון דלא הוי פ"ר כו' (עי' חי' יומא ל"ד אות י"ז ד"ה ולענ"ד).
מה שנשאל מר בחולה שאין בו סכנה, והוצרך בשבת לרפואה אכילת פירות, ולא נמצאו רק מאותן שנשרו בשבת, אם מותר להאכילם לחולה.
הנה לדעת הר"ן פי"ד דשבת דאסור לישראל לחלל בשבות דדבריהם לצורך חולה שאין בו סכנה, ולשיטתו אף החולה בעצמו אסור לעשות לעצמו דבר לרפואה במידי דיש בו חילול שבת דדבריהם, וכדמוכח מתוך הראי' שהביא הר"ן מביצה, אמימר שרי למיכחל עינא (וכמ"ש להדי' בב"י סי' שכ"ח) נראה דאכילת פירות הנושרים וכדומה לא קיל משארי שבות דשבת ואסור להחולה לאכלם.
אולם לשיטת הטור בדעת הרמב"ם (וזה דעה א' בש"ע סי' הנ"ל) דמותר לישראל לחלל שבת במידי דרבנן לצורך חולה שאב"ס, בזה יש להסתפק טובא באכילת מוקצה, למאי דפסקינן ביו"ד (סי' קנ"ה ס"ג בהג"ה) דכל איסורי הנאה דדבריהם מותר לחולה שאב"ס להתרפאות בהם אפילו כדרך הנאתן, ובלבד שלא יאכל ולא ישתה האיסור ע"ש, א"כ י"ל דאכילת פירות הנושרין וכדומה, הוי בכלל שארי איסורים, או כיון דהמאכל בעצמותו היתר אלא דיומא גרים ואם אכלם הוי בכלל חילול שבת, הוי רק כמו שאר מלאכת שבת דדבריהם דשרי לחולה שאב"ס.
ונ"ל להביא ראי' מדברי תוס' דף צ"ה ע"א ד"ה והרודה שהקשו אמאי לוקה לר"א ברודה חלות דבש, הא ר"א ס"ל בפסחים, דאמרינן הואיל ואי מקלעי אורחים עיי"ש, ולכאורה תמוה לי אף דהתוס' ס"ל בדבריהם אלו דגם תלישה מותר מה"ת לצורך א"נ, הא מ"מ מדרבנן אסור לתלוש ואף דיעבד אסור משום פירות הנושרים, וא"כ מכח האיסור דרבנן אם יקלעי אורחים לא יאכלו ממנו, ואזדא היתר דהואיל, וממילא עבר אדאורייתא.
אמנם דהגאון רבי ליב ז"ל בשו"ת שאגת אריה כתב בפשיטות דשוחט בהמה ביו"ט שהיא טרפה מדרבנן לא עבר אדאורייתא כיון דמדאורייתא היא כשרה אמרינן הואיל, (וכבר הארכתי בזה בדרשותי) אך נראה דצריך לזה ראיה גדולה, דמסברא לא היה נראה כן, אף אם בעלמא אין דרבנן גורם לשויא דאורייתא (עיין מ"ל פ"ז מהלכות תרומות) מ"מ כיון דידעי' דאורחים בודאי לא יאכלו מזה, יהיה מאיזה טעם שיהיה, ממילא ל"ה א"נ

דהא ודאי אין לומר דאמרי' הואיל אם יקלעו אורחים וירצו לעבור על האיסור ולאכלו דא"כ גם באיסור דאורייתא נימא כן, דהא אם האורחים יאכלו אותו לא עבר למפרע דאכילת איסור הוי צורך קצת כמ"ש תוס' (ביצה דף י"ב) גבי מבשל ג"ה ביו"ט, ודוחק לומר דתרתי ל"א הואיל ומקלעי אורחים ויהא מותר מדין מתוך [אחר הימים מצאתי בטורי אבן חגיגה באבני מלואים (דף י"ג ע"א) שהעלה כן דאמרינן מתוך והואיל ביחד] אע"כ דל"א הואיל שיעברו על האיסור, וכמ"ש בס' אבן העוזר פסחים (דף מ"ז) דבר נאה ומתקבל בישוב קושית התוס' שם בההיא דכתישה ביו"ט מי שריא ע"ש, וגם הסברא נותנת כן למ"ש תוס' הא דלא אמרינן בכל מלאכת שבת הואיל ומקלע חולי שיש בו סכנה, היינו כיון דלא שכיח כלל ל"א הואיל ע"ש, וה"נ לא שכיח כלל דיקלעו אורחים וירצו לאכול דבר איסור, וכיון שכן מה לי דלא ירצו לאכול איסור דאורייתא מה לי דלא ירצו לאכול איסור דרבנן, ותרווייהו ל"ש כלל.

ולכאורה יש להביא ראיה לסברת שאגת אריה הנ"ל דאל"כ יקשה מי שדר רחוק ממקום ישוב וסביבותיו לא שבת אדם בבה"ש נימא דאסור לו לאפות ולבשל מיו"ט ע"י עירוב תבשילין, דההיתר רק כיון דמדאורייתא בלא"ה שרי משום הואיל דאי מקלעי אורחים, ובזה ל"ש הך הואיל, כיון דכשנכנס יו"ט ולא שבת אדם תוך אלפים להעיר ליכא באפשרות דלקלעי אורחים, וע"כ כיון דתחומין דרבנן אמרינן הואיל דלא יהיה אסור מדאורייתא, ואף להרמב"ם די"ב מיל דאורייתא י"ל דזהו רק בשבת אבל לא ביו"ט והארכתי בזה במק"א בעזה"י. אמנם נראה דאין מזה ראיה דשאני בתחומין דהאיסור הוא ממקום אחר בזה אמרינן הואיל אם האורחים יעברו על האיסור תחומין ויבואו לכאן, אז יהיה להם היתר לכתחילה לאכול מתבשיל זה, אבל כל שהמאכל בעצמותו אסור וליכא היתר לאורחים לא מקרי אוכל נפש, ומ"מ לפי הסברא גם זה דחוק, דמה בכך שהאיסור ממקום אחר, מ"מ הוא בכלל לא שכיח שיבואו אורחים, והוי כמו חולה שיש בו סכנה.

ולזה נראה טעם אחר דגבי תחומין אמרינן הואיל אם יעשו בורגנין או מחיצת ב"א, יהיה היתר לאורחים לבוא, וזהו שכיח יותר מחולי שיש בו סכנה, דהרי רשאי לומר לכרך פלוני אני הולך למחר כיון דיש לו היתר בשבת ע"י בורגנין, ולא אמרינן דשרי למימר כן בכל המלאכות כיון דיש לו היתר לעשות כן בשבת לחולה שיש בו סכנה, אע"כ דבורגנין שכיח יותר, ויש לדחות דשרי רק מה שיש מציאות לעשות בשבת בלי מלאכת שבת משא"כ ההיתר לחולה דיש בו מלאכת שבת אלא דנדחית מפני החולה ורק גבי הואיל הקשו תוס' דמ"מ אלו יקלע חולה שיב"ס היה למפרע עושה שפיר מלאכה זו,

וכמו דאמרינן אחרישה לא לחייב הואיל וחזי לכסויי דם צפור, [אולם למ"ש האבן העוזר בש"ע סימן שס"ג, דהיתר הבורגנין הוא רק אם נעשה בע"ש אבל אם נעשה הבורגנין בשבת אין היתר, א"כ ישאר קושייתנו כיון דבתחילת יו"ט לא היה בורגנין ולא שבת אדם תוך אלפים א"א שיקלעו אורחים, ואזדא ההואיל, ולזה היה נראה ראיה לשאגת אריה הנ"ל].

ולזה היה נראה להוכיח מדברי תוס' בפרק המצניע בההיא דהרודה חלות דבש ולפשוט ספיקתא דרומעכ"ת נ"י להתיר איסור אכילה דיומא דשבת וי"ט לחולה שאב"ס, כמו כל שבות מלאכה דשבת ויו"ט, ושייך שפיר הואיל ואי מיקלע אורחים דהיינו חולה שאב"ס דדוקא חולה שיב"ס לא שכיח כלל אבל אב"ס שכיח, ושפיר הקשו תוס' אמאי לוקה, נימא הואיל אי מקלע חשאב"ס ויהיה מותר לאכול הנך חלות דבש ופירות הנושרים.

והנה באמת לכאורה ראיה להיפוך מדברי תוס' סוכה (דף י' ע"ב ד"ה מיו"ט האחרון) שהביאו ראיה דל"א מגו דאתקצאי מחמת יום שעבר מסוגיא דעירובין בלגין של טבל דאי לא בעי סעודה הראויה מבע"י היה מותר לערב בו דמשתחשך הוי סעודה ראויה דמותר לאכלו, ול"א משום מוקצה דהוי מוקצה מחמת יום שעבר, יע"ש, ואם איתא דס"ל לתוס' דאסורי אכילה דיומא שרו לחשאב"ס וככל שבותים, מנ"ל להוכיח, דלמא מש"ה הוי עירוב דהוי סעודה ראויה לחולה שאב"ס כמו דמערבין לנזיר ביין הואיל דחזי לאחרינא, והא דאין מערבין בטבל דרבנן היינו משום דאסורי דרבנן אף לחולה שאב"ס אסור, אבל בלגין דאסורין רק משום מוקצה הותרו לחולה שאב"ס.

אמנם נראה דיש לדחות די"ל דס"ל מסברא דמה שמותר לחולה רק משום רפואה או שלא יכבד עליו החולי מחמת רעבון זהו לא מקרי סעודה הראויה ומה"ט י"ל דאין מערבין בבישול נכרי אף דמותר לכ"ע לחשאב"ס ואפשר דגם להחולה בעצמו אין מערבין לו בזה דמה שמותר לו לאכלו רק משום החולי, לא מיקרי סעודה הראויה.

ואדרבא מתוך דברי תוס' סוכה הנ"ל נתחזקה ראייתינו הנ"ל, מדברי תוס' דפרק המצניע, דלכאורה היה מקום לסתור ראייתינו למ"ש הרשב"א [הובא בנ"י פ' חרש] לדידן דקיי"ל קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווים להפרישו נחית דרגא דאיסור דרבנן מאכילין אותו בידים א"כ לכאורה נסתר ראייתינו דשפיר י"ל דאיסורי דיומא שבת ויו"ט אסור לחולה שאב"ס, אלא דהתוס' ס"ל כהרשב"א דמותר להאכיל לקטן איסורי דרבנן ושייך שפיר הואיל אי מקלע קטן דמותר להאכילו והוי אוכל נפש, אבל ע"י דברי תוס' סוכה הנ"ל נתחזקה ראייתינו למה דמבואר בחי' רשב"א יבמות דהקשה לנפשיה דאם איתא דמותר להאכיל לקטן איסור דרבנן בידים אמאי אין מערבין בטבל דרבנן, הא הוי סעודה ראויה

לקטנים כמו דמערבין ביה"כ מהאי טעמא, ותי' שאני יוה"כ דהמאכל בעצמותו היתר אף לגדולים אלא דאיסורא דיומא גרים, וכיון דאין האיסור בעצמותו של העירוב אם חזי השתא לקטנים מערבין בו, משא"כ בטבל דרבנן דלעולם לא חזיא לגדולים אין מערבין בו לגדול משום דחזי לקטנים ע"ש, ומעתה מוכח דתוס' חולקים על הרשב"א, דאל"כ מה ראיה הביאו בדבריהם דסוכה לענין מוקצה מחמת יום שעבר מההיא דלגין, הא י"ל דאיסור מוקצה דיומא גרים לאסרו משום מוקצה, וגם חזי לקטנים, מש"ה מערבים בו אם לא מטעם דבעינן סעודה הראויה מבע"י ואז הוי טבל דאסור בעצמותו ולא מהני מה דחזי לקטנים, ע"כ דלא ס"ל כהרשב"א, וס"ל דאין מאכילין לקטן איסור דרבנן, וא"כ קושייתם בהמצניע ע"כ משום הואיל דאיקלע חולה שאב"ס, משא"כ לענין עירוב לא מקרי סעודה משום אכילת חולה לרפואתו וכנ"ל, ועולים שני דבורי תוס' דהמצניע ודסוכה בקנה אחד, ונפשט ספיקתו דמר.

אולם לדברינו ישאר התמי' על הר"ן דביומא ר"פ יוה"כ ס"ל כהרשב"א הנ"ל דמאכילין לקטנים איסורי דרבנן, ובפ"ק דסוכה הביא הר"ן ראיית תוס' מההיא דלגין דל"א מוקצה מ' יום שעבר, ובזה ישאר קושייתינו, הא י"ל דבמוקצה מערבין כיון דחזי לקטנים וצע"ג. ואפשר ליישב קצת דס"ל דמוקצה מקרי ג"כ מאכל איסור דבשבת ויו"ט כל מאכל מוקצה הוי חתיכה דאסורא ולא מהני מה דחזי לקטנים, כמו בטבל דרבנן, ושאני יוה"כ דעצמות המאכל אין בו איסור, והאוכלו עובר על איסור יוה"כ ולא על שאכל מאכל איסור.

אך ביוה"כ ג"כ ע"י איסור יוה"כ ממילא כל מאכל הוי מוקצה [ומה"ט לכאורה יש ראיה להתוס' דמוקצה מ' יום שעבר לא אמרי' דאל"כ לר"ע וריה"ג ואחרים דס"ל שמשכחת שבת ויוה"כ סמוכים זה לזה, א"כ בשבת שאחר יוה"כ יהא החיוב להתענות, דכל מאכלים הוי מוקצה במגו דאתקצאי בה"ש, וכן בא"י אם יום א' דפסח בשבת יהא אסור בשבת שלאחריו שהוא אחר הפסח לאכול חמץ במגו דאתקצאי ביה"ש וצ"ע].

דף צה:

ניקב בכדי טהרתו מיבעיא. עיין כתובות נג ע"א תד"ה ותיבעי.

רש"י ד"ה ועדיין כלי הוא לקבל בו רמונים שאם יחדו. עיין לעיל דף נט ע"א תד"ה ור' יוחנן ובעירו' ד' ע"ב תד"ה כל כלי ובפ"ב מ"ב דכלים בר"ש שם.

דף צו.

תוס' ד"ה ולענין צמיד פתיל. ומקשי' דתנן פ"י מדס' כלים ע' תוי"ט רפ"ה דאהלות.

תד"ה פליגי בה כו' דלענין הכשר זרעים פליגי. עיין זבחים צד ע"ב תד"ה ל"ש בסה"ד צה ע"א.

שם מתני' המושיט (מרה"י לרה"י וקצת אורך רה"ר באמצע) חייב, והזורק פטור. שמצינו מושיט כיוצא בה למעלה מעשרה במשכן, מיהו מושיט למטה מי' י"ל דפטור, דלא מצינו מושיט למטה מי' במשכן. ובתוס' ריש פ"ק דמסכתין (דף ד' ע"א ד"ה אבל למעלה), כתבו להוכיח דמושיט חייב למטה מי' מדקאמר דר"ע דפליג ומחייב בזורק, היינו למטה מי' ומטעם קלוטה אבל למעלה מי' ד"ה פטור, דלא ילפינן זורק ממושיט, ומדלא קאמר אבל למעלה מי' ד"ה חייב דילפינן זורק ממושיט, מוכח דמושיט למטה מי' חייב, ומש"ה לא הומ"ל הכי, דאם כן בזורק למטה מי' למה פטור לרבנן, נילף זורק למטה ממושיט למטה. ולי אין זו הוכחה, דהא אם נתפוס דלמטה מי' חייב במושיט ע"כ צ"ל אף דקיי"ל כרבנן דזורק ממושיט לא ילפינן דבעי דמי לי', מ"מ למטה מי' מלמעלה מי' ילפינן, דדמי יותר זה לזה, מדמינן זורק למושיט, וא"כ לא הומ"ל דזורק למעלה מי' לדברי הכל חייב דילפינן זורק ממושיט, דא"כ דזורק ממושיט ילפינן, כש"כ דלמטה מלמעלה ילפינן, וכיון דזורק למעלה מי' חייב, אמאי פטור למטה מי', אבל למה דקיי"ל דלא ילפינן זורק ממושיט, י"ל דה"ה נמי דלא ילפינן למטה מלמעלה, והוכחות התוס' צריך תלמוד גדול שמביא לידי הבנה.

שם במתני' מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע ר"ע מחייב, (דקסבר ר"ע דלא בעי הנחה על מקום ד' על ד'). בריש מסכתין (דף ד') מקשה בגמרא ודלמא הנחה הוא דלא בעי, הא עקירה בעי, ופירש"י ז"ל דדייק מדלא מחייב רבי עקיבא שתים א' משום הכנסה, וא' משום הוצאה, מוכח דבעי ר"ע עקירה ממקום ד'. וקשה לי על פירש"י דלמא הא דלא מחייב שתים משום דלא מחייב אתולדה במקום אב, וי"ל דלקמן בסמוך (דף צז ריש ע"ב) מקשה בגמרא למימרא דמחייב ר"י (מדמחייב שתים מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע), אתולדה במקום אב, והקשה שם הר"ר פורת (בתוס' ד"ה למימרא) מנ"ל דמחייב אתולדה במקום אב דלמא הא דמחייב שתים, הוא כשנודע לו, וחזר ונודע לו, ותירץ הר"י דא"כ לא היה ר"י משמיענו שום חידוש דחייב שתים, וקשי' לי, הא מ"מ יש חידוש דחייב שתים, דמיני' ידעינן דסבר ר"י דאפילו עקירה לא בעי ממקום ד', וי"ל דלק"מ, דהא אמרינן לא מחייב רבי אלא ברה"י מקורה, דכמאן דמליא דמי, ובזה אין חילוק בין הנחה לעקירה, ולפ"ז שפיר פירש"י ז"ל דמוכח מדלא קתני ר"ע מחייב שתים, היינו אף אם אינו מחייב אתולדה במקום אב, מ"מ משכחת דחייב ב' בנודע וחזר ונודע, ויהיה חידוש

דאפילו עקירה לא בעי ממקום ד', אע"כ דבאמת עקירה בעי. מיהו בתוס' לעיל שם דחו פירש"י מכח קושי' זו. (אב"ה עיין לאאמ"ו נ"י בכתביו חלק א').
מתני' ר"ע מחייב. דסבר ר"ע דלא בעי הנחה על מקום ד' על ד'. ובגמרא דף ד' ודלמא הנחה הוא דלא בעי הא עקירה בעי. משמע דלא פסיקא ליה איך סבר בעקירה, אך רש"י פי' דדייק מדלא מחייב ר"ע שתים א' משום הוצאה וא' משום הכנסה, משמע דזה ודאי דעקירה בעי לר"ע ממקום ד' על ד'. ובתוס' בד"ה ודלמא הנחה הקשו על רש"י דדילמא הא דלא מחייב ב' משום דלא מחייב אתולדה במקום אב.
ויראה דבתוס' דף צ"ז ד"ה למימרא הקשה הר"פ מנ"ל דמחייב אתולדה במקום אב דלמא הא דמחייב ב' היינו בנודע וחזר ונודע ואור"י דא"כ לא היה ר"י משמיענו שום חידוש וע"ש. ולכאורה קשה הא מ"מ יש חידוש דמחייב ב' דמיניה ידעינן דאפילו עקירה לא בעי מקום ד'. אמנם לק"מ דהא אמרי' דלא מחייב ד' אלא ברה"י מקורה דכמאן דמליא דמי ובזה אין חילוק בין הנחה לעקירה. וכיון שכן מיושב קושית תוס' דשפיר מוכח מדלא קתני ר"ע מחייב שתים היינו אף אם אינו מחייב אתולדה במק"א מ"מ משכחת דחייב ב' בנודע וחזר ונודע והחידוש דאפילו עקירה לא בעי ממקום ד' אע"כ דבאמת עקירה בעי.
ובהכי מתיישב לי הא דאמרו ודלמא הנחה לא בעי, ולרש"י דבא מכח הוכחה א"כ ודאי הכי הוא ואמאי נקט בלשון ודלמא, ומצאתי אח"כ דהקשה כן הרשב"א (ובפשוטו י"ל דההוכחה רק דעקירה שני' מהנחה אבל מ"מ אינו מוכח דבעי ממקום ד' די"ל דעקירה בעי ממקום מונח ממש ולא מאויר אלא כיון דעכ"פ מוכח דעקירה גרע לזה פריך ודלמא בעי ממקום ד') ולפי האמור ניחא דהכי אמרי' דהא כפי דקתני התם ר"ע מחייב אפשר למטעי ולספק דדלמא הנחה לא בעי דיש מקום סברא לחלק. ממילא מוכח דהאמת כן הוא מדלא קתני ר"ע מחייב ב' לאשמועינן דאפילו עקירה לא בעי, דודאי אם לא הוה שום סברא לחלק בין הנחה לעקירה לא היה הוכחה כלל, די"ל מה דלא קתני מחייב ב' היינו דבהעלם א' אינו חייב אלא א' ובנודע וחזר ונודע אין חידוש. לזה הקדים דהא באמת יש לטעות דדלמא הנחה לא בעי, ממילא ההוכחה קיימת מדלא קתני להדיא מחייב ב' לאפוקי מסברא זו. ע"כ משום דבאמת עקירה בעי.
ומה דהכריח רש"י לזה ולא כפשוטו דמקשה רק דרך דלמא הנחה לא בעי, דהיה קשה לרש"י דמה מרויח רב יוסף בתירוצו דה"מ ר' היא דמ"מ יקשה ודלמא הנחה הוא דלא בעי וכקושית תוס'. וכן במה דמשני ר"ז הא מני אחרים קשה דמה מרויח בזה הא מ"מ לא שמעינן רק הנחה ולא עקירה. והגאון מוהר"ש איידלס בתוס' ד"ה זרק ונח הרגיש

בזה דתוס' הו"מ להקשות בפשיטות על ר"ז. אבל באמת יותר הוי מצי להקשות דמה הועיל ר"ח בתירוצו דגרסינן בהזורק יתיב ר"י כו', הא זהו מספיק על ר"י דמה דקאמר ר' היא היינו ההיא דזרק מרה"ר דלא ס"ל דמיירי ברה"י מקורה, אבל מ"מ תשאר הקושיא על שנויא דר"ז דאמר ה"מ אחרים היא דמה הרויח בזה, הא עדיין קשה דלמא הנחה הוא דלא בעי. וזהו שהכריח לרש"י לפירושו, והיינו דמדר"ע מוכח דס"ל דעקירה בעי והוי קושיא אלימתא, והרויחו בתירוצם דה"מ ר' היא וה"מ אחרים דעכ"פ אינה הוכחה ויכולים לסבור דגם עקירה לא בעי.

ובהכי מיושב היטב גם קושית תוס' ד"ה זרק ונח במ"ש דלגרסת ר"ת בהזורק יתיב ר"י וקשיא ליה אתי שפיר דר"י הי' מתני דברי ר"י על רבי, וע"ז הקשו מבסמוך דפריך והא איתמר כו' הו"מ למפרך הא דקשיא ליה לר"י בהזורק דר' לא מחייב אתולדה במקום אב. וזהו אינו קושיא כל כך דבפירכא זו דר' לא מחייב ב' ליכא קושיא רק על העקירה דדלמא בעי ד', לזה עדיפא פריך דאפילו על הנחה ליכא ראיה וכדמוכח בהא דפרכינן ודלמא כאביי. אבל באמת לענ"ד קשה ביותר דעדיין יקשה איך אמר ר"י ה"מ ר' היא והיינו ההיא דהזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע, הא ר"י בעצמו הקשה בהזורק על דברי ריא"ש, וא"כ אין קיום לדברי ריא"ש דר' מחייב ב', וא"כ עדיין קשה דלמא עקירה בעי, ולפי הנ"ל מיושב היטב דהא כפי מה דביארנו בכונת תוס' בהזורק הנ"ל דעיקר הקושיא רק לפי האמת דמיירי ברה"י מקורה דבזה אא"ל דמיירי בנודע וחזר ונודע דא"כ ליכא חידוש דחייב ב', אבל אילו לא מיירי ברה"י מקורה שפיר היה מקום לומר דמחייב ב' ומיירי בנודע וחזר ונודע, והחידוש דאפילו עקירה לא בעי ד'. וכיון שכן רווחא שמעתתא דר"י לנפשיה ס"ל דר' מיירי ברה"י שאינו מקורה, ולזה ס"ל דמה שקיבל ריא"ש מרבותיו דר' מחייב ב' מתקיימות היטב דליכא עלה קושיא ומיירי בנודע וחזר ונודע והחידוש דאפילו עקירה לא בעי, מש"ה אר"י שפיר ה"מ ר' היא, אלא דבהזורק הקשה על שמואל לשיטתיה דאמר לא מחייב ר' אלא ברה"י מקורה וליכא למימר בנוחו"נ דא"כ מאי למימרא. אבל מ"מ ס"ל לר"י דקבלת ריא"ש מרבותיו היא אמת דר' מחייב ב', וקושייתו בהזורק רק על שמואל לשיטתיה. ודו"ק.

אך עדיין יש לפקפק קצת דמאי פריך ר"י בהזורק על שמואל דלמא הא דאמר שמואל לא חייב ר' רק ברה"י מקורה לא דקדק כן מדלא נקט רה"ר באמצע כדס"ל ר"י לנפשיה, דאין זה דקדוק, אלא דס"ל לשמואל בפשיטות דעקירה בעי ודאי ממקום ד', וכיון דקיבל מרבותיו דר' מחייב שתים מוכח דמיירי ברה"י מקורה, וא"כ שפיר י"ל דמיירי בנודע וחו"נ והחידוש דחייב ב' דמזה נדע דמיירי ברה"י מקורה ומשום דכמאן דמליא דמי,

ואילו לא היה אמר דחייב ב' היה אפשר לומר דלא מיירי במקורה או דאף במקורה לאו כמליא דמי אלא דחייב על ההנחה, דאפשר דלא בעי מקום ד' כדס"ל לר"ע. ויש ליישב.

דף צז.
והאמר ר"א המוציא משוי. עיין עירובין דף לג ע"א תד"ה והא אי בעי.

דף צז:
רבי אומר דברים הדברים כו' אלו ל"ט מלאכות שנאמרו למשה בסיני. מנינא דרבי היינו דקרא אשמועינן דאם עשה כולם בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת, כמ"ש התוס' פרק כלל גדול (דף ע' ע"א ד"ה יכול). ותימא איך קאמר לעיל שם (דף ע' ע"ב) ע"מ דאם עשאן כולם בהעלם א' חייב על כל א' וא', הניחא אי סבר לה כר"י דאמר כגון ששגג בכרת אעפ"י שהזיד בלאו משכחת לה דידע לי' שבת בלאו והרי גם ר"י לא אמר כ"א לרבנן דרבי, אבל לרבי דנפקא ליה מגז"ש דעליה לדידיה מודה ר"י דבעי עד שישגג בלאו וכרת, וכמ"ש בתוס' שם (דף סט ע"א ד"ה כגון) וא"כ גם לר"י אכתי מי ניחא האי ברייתא דרבי, דתיקשי לרבי דידע ליה לשבת במה, וה' יראני נפלאות כוונת רבותינו בעלי תוס' ז"ל.
שם והיכי משכחת דאמר עד דנפקא לרה"ר תנוח (ור"י סבר קלוטה כמי שהונחה, ונעשה הנחה כדנפקא ואיתעבידא מחשבתו וחכמים ס"ל דלאו כהונחה ולא איתעבידא מחשבתו). קשה לי, דא"כ למאי נקט ועבר ד' אמות הא גם בעבר רק אמה אחת היינו פלוגתייהו.
שם נתכוין לזרוק ח' וזרק ד', הרי כתב שם משמעון (וחייב), ולאו היינו דאמר ליה רבינא לר"א (בהא דמרה"י לרה"י ועבר ד' אמות ברה"ר דמחייב ר"י שתים, א' משום הוצאה, וא' משום העברה), ואמאי אי להכא קבעי לה, להכא לא קבעי לה, וא"ל באומר כל מקום שתרצה תנוח, (הא לא אמר הכי לא מחייב, אלא במקום מחשבתו וה"נ לפטור). תימא דהא בעירובין (דף צז) במתני' בהיה קורא בספר ונתגלגל מידו, קסבר ר"י דל"א קלוטה כמי שהונחה, ובתוס' שם (דף צח ע"ב ד"ה אלא) הקשו מהכא, וכתבו דהכא דוקא כיון דאינו מקפיד על החפץ, אנה ינוח, סבר קלוטה כמ"ש דמיא, משא"כ התם דאין רצונו שיפול שם הספר, וא"כ מאי פריך הכא, ומדייק דמדאמר ליה באומר כ"מ שתרצה תנוח, מוכח דבלא אמר אלא נתכוין לזרוק ח' וזרק ד' פטור, והא הוצרך לאוקמי בהכי, דאי אמר לכי נפקא לרה"ר ביציאתה תנוח, איך שייך לחייבו משום מעביר הא לא רצה כלל במלאכה זו, והוי לגביה מלאכת מעביר מתעסק. ואי באומר שתנוח בסוף ד' לא היה בו משום קלוטה כמי שהונחה דמי.

שם ולאו היינו דא"ל רבינא לרב אשי וא"ל באומר כל מקום שתרצה תנוח. עיי' בחידושי הרשב"א דמפרש דלא קאי רק על האיבעי' דמתכוין לזרוק ד' וזרק ח' אבל הדין קאי לקושטא דמלתא דנתכוין לזרוק ח' וזרק ד' דחייב, וכ"כ הרמב"ם, עיי"ש. ואולם לא ביאר לנו הא באמת לכאורה נסתר גם הפשיטות, מדלא מוקי דקבעי לה לסוף ד' ואעפ"כ חייב משום הוצאה כדנפקא לרה"ר כדין נתכוין לזרוק ח' וזרק ד'.

ואולי י"ל דמ"מ אי אפשר לחייב ב' משום הוצאה והעברה כיון דכפי כוונתו דקבעי לסוף ד' היה מתכוין רק למלאכת הוצאה וא"כ לגבי אידך הוי כמתעסק כיון דנתכוין רק למלאכה אחת אי אפשר לחייב ב'. אמנם זה אינו דא"כ גם האיבעי לא איפשטא דדלמא נתכוין לזרוק ד' וזרק ח' חייב והא דפריך אי להכא קבעי היינו דאם רצה שתנוח לכי נפקא מרה"ר א"כ נתכוין רק להוצאה ואמאי חייב ב'.

גם י"ל לפ"מ שכתב הרשב"א מקודם בתירוצו על הקושי' בסתירת דר"י דהכא אדר"י דעירובין, ומחלק דר"י ס"ל דל"א קלוטה כמי שהונחה, אלא היכא דרצונו שתנוח שם או באומר כ"מ שתרצה תנוח, אבל אם הקפיד שלא תנוח שם, ל"א קלוטה כמי שהונחה, כיון דלא ניחא ליה שתנוח שם, וא"כ שפיר אמרינן דאי להכא קבעי' דהיינו לסוף ד', לאו להכא קבעי', ולית בי' דין קלוטה כמי שהונחה, ואי להכא קבעי לה, שתנוח כדנפקא לרה"ר, לאו להכא קבעי לה לסוף ד', והוי כנתכוין לזרוק ד' וזרק ח'.

ובזה היה נראה לי לפרש דברי רש"י ז"ל בשמעתין, ד"ה ולמאי דס"ד כו', והכא לא מחייב משום העברה ד"א כו', והוצאה אריכתא היא, ולכאורה תמוה אדרבה לא הוי הוצאה אריכתא, כיון דמיד נפקא לרה"ר הוי קלוטה כמי שהונחה, וא"כ איפכא הו"ל לרש"י לפרש, דמשום הוצאה לא לחייב, דהא נעשה כמונח בדנפקא לרה"ר ולא נתחייב בזה, כיון דלא נתקיימה מחשבתו, ולחייב רק משום מעביר ע"י העקירה מרה"ר, מתחילת ד' ע"י קלוטה כמי שהונחה, ולפי הנ"ל ניחא, די"ל דכוונת רש"י ז"ל, דכיון דלא ניחא ליה דתנוח עד סוף ד', ל"א קלוטה כמי שהונחה עד סוף ד', אמנם לפ"ז יקשה דאיך ס"ל דהגמרא בא לסתור הדין, דנתכוין לזרוק ח' וזרק ד', הא זה לא נסתר, דמה דאמרינן דאי לסוף קבעי כו', היינו דמש"ה דלא קבעי לי' שתנוח כדנפקא לרה"ר, ל"א בי' קלוטה כמי שהונחה, ועל תוס' שכתבו כן י"ל, דאזלי לאידך תירוצם, למה דס"ל (דף פ') לחלק דהכא מיירי במתגלגל, ולהך תירוצא גם באינו רוצה שתנוח שם, אמרינן קלוטה כמי שהונחה אבל דברי רש"י ז"ל צע"ג.

ובאמת תמוה לי להסוברים דמה דאמרינן ולאו היינו דא"ל רבינא לר"א בא לסתור הדין דנתכוין לזרוק ח' וזרק ד', והיינו מדלא מוקי בבעי ליה שתנוח לסוף ד', והיינו לפי

הצד דאמרינן דאף בלא ניחא לי' שתנוח שם, אית בי' דין קלוטה כמי שהונחה, הא מה דבאמת בנתכוין לזרוק ח' וזרק ד' דלא דמי לשם משמעון, היינו כדאמרינן מי דמי התם כמה דלא כתב שם, לא מכתב ליה שמעון, הכא כמה דלא זריק ד' לא זריק ליה תמני', הא זהו שייך אם ל"א קלוטה כמי שהונחה אלא דנח לסוף ד', דהיה אפשר בזריקת תמני' בלא ההנחה שבינתים, אבל לר"י דקלוטה כמי שהונחה הא דמי ממש לשם משמעון דהא בזריקת עד סוף ד' בהכרח שנח כדנפקא מהבית מטעם קלוטה, והוי ממש כמו שם משמעון, וצע"ג.

שם מחייב היה רבי יהודה שתים. מכאן קשה לי למה דנסתפקו תוס' לעיל דף ה' ע"ב בשלמא לבן עזאי די"ל דבזורק ד' אמות ברה"ר ואחר ד' אמות קלטה כלב דלא מחייב לר' עקיבא מטעם קלוטה כיון דתוך ד' אמות לא אמרינן קלוטה דכהונחה דמי עיי"ש, א"כ היאך מחייב הכא ר' יהודה תרתי הא א"א לחייב משום זורק ד' אמות ע"י דהוי קלוטה כמי שהונחה דמי דא"כ ממילא לא הוי ד' אמות דגם תוך ד' אמות הוי כמי שהונחה, ולגבי מלאכת זורק ד' אמות אי אפשר לדון דין קלוטה כמי שהונחה. ואולי יש לחלק בין קלוטה דעקירה בתחילת זריקת ד' אמות בין ההנחה לסוף ד' אמות, וצ"ע.

שם הכא כמה דלא זריק ארבע לא מיזדרקי ליה תמני. תמוה לי דמ"מ למאי צריך לאוקמי לדר' יהודה באומר כל מקום שתרצה תנוח, הא לר' יהודה דס"ל קלוטה כמי שהונחה, א"כ אף בנתכוין שתנוח לסוף ד' נוכל לחייב מדין הוצאה מיד שתצא מפתח הבית כמו שם משמעון דהא בכלל זריקת שמונה ישנו זריקת ד' כיון דקלוטה כמי שהונחה א"א דלא זריק ד' לא מזדריק תמני וגם על מעביר יש לחייבו בהנחה שבסוף ד' דהי' העקירה מרה"ר משעה שיצא מפתח ביתו. ובלא"ה איני מבין דאף באומר תנוח יש לחייבו ב' בהנחה שלסוף ד' יתחייב על ההוצאה ועל מעביר דלענין מעביר בודאי נוכל לדון דין קלוטה שיהיה עקירה ברה"ר אף בלא דעתו דמיד שיצא מפתח ביתו מקרי עכ"פ לענין זה הנחה שיהיה נקרא עוקר מרה"ר כאלו היה מעצמו באויר רה"ר ולענין הוצאה באמת [א"ה כאן הפסיק רבנו את הדברים באמצע הגליון ולא השלימם].

רש"י ד"ה ולמאי דסלק אדעתא וכו' הכא לא מיחייב אהעברת ד' וכו' והוצאה אריכא הוא דעבד. קשה לי דמהיכי תיתי לא לחייביה על העברה דהא נעשית מחשבתו בהנחה לבסוף ד' ועבר מתחילת ד', דהיינו מיד שיצא מפתח ביתו היה קלוטה והוי הנחה לענין זה למחשביה לעקירה דלענין זה לא שייך ענין מחשבתו דאף במונח מעצמו באויר רה"ר שייך קלוטה ומחייב להעוקרו משם. ומדברי תוס' ד"ה הרי כתב שם משמעון, נלע"ד דבאמת מפרשים בהיפוך דפירכת הש"ס הוא דאם להכא קבעי שתנוח לסוף ד' אי אפשר

לחייבו על הוצאה לומר דהוי כמונח בשעה שיצא מפתח ביתו דלא נתקיים' מחשבתו, וצ"ל הא דלא מחייב משום ההוצאה בנחה דלבסוף ד' משום הוצאה אריכתא, היינו כיון דקלוטה כמי שהונחה, הוי כנח מיד שיצא מפתח ביתו וכיון דאי אפשר לחייבו על הנחה זו ממילא לא מתחייב על ההנחה של אח"כ כיון דנח מקודם כנלע"ד ברור.

ואולי י"ל בכוונת רש"י דפירכת הש"ס לר' יהודה לשיטתיה דס"ל בעירובין צ"ח ע"ב דאפילו אינו מסולק מן הארץ אלא כמלא החוט גוללו אצלו ולא ס"ל קלוטה כמי שהונחה וע"כ צריך לחלק כמ"ש תוס' ד"ה אלא כולה וכו' דכיון דהתם מקפיד ומרצונו היה שלא תנוח שם לא הוי כמי שהונחה, א"כ י"ל דזהו פירכת דאי להכא קבעי לה שתנוח בסוף ד' לא הוי כלל כמונח בתחילת ד' ולא לתחייב על העברה ועיין.

אמנם גם לפי תוס' הנ"ל קשה לי דהא שפיר נוכל לחייבו גם על הוצאה מכח קלוטה בהנחה של תחילת ד', דאף דרצונו שתנוח לסוף ד' מ"מ הוי כמו כתב שם משמעון ובזה לא שייך חילוק הש"ס דהתם כל כמה דלא כתיב שם לא מכתיב ליה שמעון וכו', דהא לר' יהודה דקלוטה כמי שהונחה ה"נ אי אפשר לזרוק לסוף ד' אם לא בחיוב הוצאה ע"י הנחה דתחילת ד' מכח קלוטה וקודם שבא לכלל העברה שלסוף ד' נגמר הוצאה וצלע"ג.

תוד"ה למימרא ואור"י דא"כ וכו', תמוה לי דמ"מ קשה בפירכת הש"ס ממאי דלמא לעולם אימא לך ר' יהודה חדא הוא דמחייב וכו' אבל אתולדה במקום אב וכו', הא בודאי לא בעי הש"ס לומר דאף בנודע וחזר ונודע לא מחייב שתיים דהא בכה"ג אפילו בהוציא והוציא חייב, אע"כ דבעי לומר בנודע לו משתיהם ביחד, א"כ למאי צריך הש"ס לדחוק דר' יהודה מחייב חדא ומיירי באומר עד דנפקא וכו', לפרוך בפשיטות דלמא פלוגתייהו בנודע וחזר ונודע דר' יהודה מחייב שתיים, ולרבנן לא מחייב אלא חדא כיון דקלוטה לאו כמי שהונחה לא עשה מלאכת מעביר, אבל בנודע משתיהן יחד גם לר' יהודה לא מחייב אתולדה במקום אב, וצלע"ג.

תמיהני דמ"מ יקשה בהא דאר"י מחייב היה ר"י שתים כו' ממאי כו' אבל אתולדה במקום אב לא מחייב הא אף אם ר"י מחייב שתים ליכא הוכחה דמחייב אתולדה במקום אב, די"ל דמיירי בנודע וחזר ונודע, דר"י ס"ל קלוטה כמי שהונחה, וחכמים ס"ל דלא כהונחה וחייב רק א'. וצריך התבוננות להבין דברי קדשם. (ועמש"כ לעיל במתני' ולעיל דף ד').

תד"ה הרי כ' שם משמעון וכו', תמהני הא מ"מ לר"י דקיימי' דקלוטה כמי שהונח' ממילא כשרוצה לזרוק ושתנוח סוף ארבע יהי' ג"כ זריקת ד' דהא א"א לזריקת ד' בלי קלוטה והקלוטה בעצמה הוא הנחה והוי ממש כמו שם משמעון וצע"ג. ואף דלסברת תוס' ערובין צ"ח ע"ב דר"י ס"ל דאם אינו רוצה שתנוח כאן לא הוי קלוטה כהונח', א"כ

ממילא לא נפשט כלל מההיא דקאמר כ"מ שתרצה תנוח דהא הוצרך לומר דאילו בעי לה לסוף ד' ליכא כלל מעביר דהא כד נפק לרה"ר לא הי' כמונח מכח קלוטה.
ובאמת לתוס' ערובין הנ"ל קשה מסוגיין וכנ"ל דאף אם נימא דלא קאי על הפשיטא דנתכוין לזרוק ח' וזרק ארבע אלא דקאי על נתכוין לזרוק ד' וזרק ח' דזה נפשט מאוקימת' דכ"מ שתרצה תנוח, מ"מ הא ג"ז לא נפשט דאם לוקי דבעי לה לסוף ד' ממילא לא הי' מונח מקודם מדין קלוטה ואין כאן מעביר, ואי דקבעי לה להכא לכשתצא בפתח הבית הא בזה הוי לגבי מעביר כמו מתעסק דהא לא רצה כלל לעשות מלאכה זו ופשיטא דפטור ואינו דומה לנתכוין לזרוק ד' וזרק ח' דרצה לעשות מלאכת זריקה, ועי' ברשב"א, וצע"ג.

דף צח.
עגלות תחתיהן וביניהן. עי' עירובין ו' ע"א תוד"ה כיצד מערבין.

דף צח:
שדי פותייהו. ע"ל דף כח ע"א תוס' ד"ה ואין קרשים.

דף צט.
תוד"ה שתי אע"פ שתחתיהם רה"ר (עי' בגל' המג"א סי' שמ"ה סק"א).

דף צט:
בעא מיניה רב מרדכי כו' וזרק ונח על גביו. עיין סוכה ד' ע"ב תד"ה פחות מג'. - שם בחי' הרשב"א. (עי' חי' עירובין צ"ח).
שם ואת"ל כיון דלא הוי מחיצה. עיין לעיל ח' ע"א תד"ה רחבה ששה.
רש"י ד"ה מוקף לכרמלית, או לא הקיפו אלא בית סאתים. תמיהני הא גם ביותר מבית סאתים הוי מדאורייתא רשות היחיד כדלעיל (דף ז' ע"א) וצע"ג.
תוד"ה אלא. (עי' חי' עירובין כ"א).

דף ק.
חילקה במחצלת. עיין בחידושי הרשב"א לעיל ח' ע"א ד"ה רחבה ששה.
תוס' ד"ה והא לא נח וכו'. ואין נ"ל דאתוך ד' קאי, וק"ל דא"כ איך אמרינן א"ל רבינא למרימר ולא היינו מתני' וכו' הא ר"י אמר זה ארישא ואם נימא דמ"מ כיון דרישא בנח גם סיפא בנח ומוכח בלא נח פטור, אם כן עדיין לא הקשו דהא מתנ"ה וכו' הא שפיר אמר תנ"ה דלפי שינוי דר"י אריש בנח מוכח ממילא דבסיפא ג"כ בנח ובלא נח פטור כדקתני בברייתא וכיון דתוס' דהכא לא נחתי לזה למידק סיפא דומי' דרישא א"כ עדיפ' להו להקשות כנ"ל וצע"ג.

דף ק:

לאו היינו מתני', זרק חוץ לד"א ונתגלגל (מן האויר לאחור) תוך ד"א חייב, ואר"י והוא שנח ע"ג משהו, [וה"ה תוך ג' לרבנן דלא סברי קלוטה כמ"ש דמיא, פשיטא דבעי הנחה ע"ג משהו] ומשני מתגלגל קאמרת, מתגלגל אין סופו לנוח, אבל האי כיו דסופו לנוח, אע"ג דלא נח (ס"ד) כמאן דנח דמי קמ"ל. כתב הרמב"ן ז"ל במלחמות בפ"א דמסכתין בסוגיא דכורת (דף ח') וז"ל, ואפילו למ"ד דתוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג כ"ש, התם בזורק ממקום למקום, דאין סופו לנוח וכו' עכ"ל. ותימא דהא כאן מבואר דרבא סובר דגם בסופו לנוח היינו מלמעלה למטה בעי הנחה ע"ג כ"ש, וכן מבואר בעירובין (דף צז) דמדמי האי דרבא לקורא על האסקופה ונפל הספר מידו דבמסולק כמלא מחט מן הארץ גוללו אצלו, הרי דרבא מיירי מלמעלה למטה.

שם איתמר ספינה וכו'. בשו"ע סי' שנ"ה ס"א ההולך בספינה אינו יכול למלאות אא"כ יעשה דף דע"ד ועושה בו נקב וכו' וה"מ כשהוא בתוך י"ט אבל אם דופני הספינה גבוה י' מעל המים מוציא זיז כ"ש וכו', והוא מדברי הרמב"ם פט"ו מהל' שבת וכתב הה"מ דס"ל דלהחליף ברשויות דרך מקום פטור מותר, אבל לדעת הרשב"א דלהחליף ברשויות דרבנן דרך מקום פטור אסור אפי' הספינה גבוה י' מעל המים בעי' זיז ד', אולם הטור דפסק דלהחליף מ"פ אסור, ואעפ"כ פסק כאן כהרמב"ם דמהני זיז כ"ש, צ"ל כמ"ש הב"י דמ"מ כיון דהוי היתר משרי שרי, ותמוה לי מאד, היאך מצינו ידינו ורגלינו בפרכת הש"ס בסוגיין ולר"ה דאמר מוציא זיז כ"ש זמנין דליכ' י' וקמטלטל מכרמלית לרה"ר ע"ש, הא מ"מ בממנ"פ שרי אם דופני הספינה אינם גבוהים י' הספינה בעצמה כרמלית, ואם גבוהים י' מה בכך דהמים אינם עמוקים י' ומטלטל מכרמלית הא מ"מ כשמגביה המים להביאם לספינה מעבירם דרך למעלה מי' מקרקע המים דהוי מקום פטור לר"ה דס"ל מארעא משחי' והוי מחליף ברשויות דרבנן דרך מקום פטור דמהני זיז כ"ש, אע"כ מוכח כדעת הה"מ בשטת הרשב"א דאף בכה"ג צריך זיז ד', ולדידי' צ"ל הא דלר"ה מהני זיז כ"ש, היינו כיון דממקום פטור ממלא מהני זיז כ"ש, אבל בממלא מכרמלית ומטלטל דרך מ"פ לא מהני זיז כ"ש, ולזה שפיר פרכי' זימנין דליכא י' וממלא מכרמלית, ואף דמטלטל דרך מקום פטור, מ"מ לא מהני זיז כ"ש, אבל להרמב"ם והטור צלע"ג.

והנה לא מבעי' למ"ש הפ"י בטעמא דמילת' דבעינן לר"ה זיז כ"ש להיכרא היינו דלאו כ"ע ידעי דהמים עמוקים י', א"כ בוודאי ק' כנ"ל, דהא אף בוודאי ליכא י' מים מהני זיז כ"ש, כיון דמטלטל מכרמלי' לרה"י דרך מ"פ, אלא אף למה דסבירא לי דלא כהפ"י דנ"ל דדבריו סתורים מהברייתא מסוגיין רי"א עמוקה י' ואין גבוה י' וכו', ופירש"י ותוס'

דאלו גבוה י' ס"ל לר"י דמותר, דס"ל דמותר להחליף ברשויות דרבנן דרך מקום פטור, וס"ל דאפי' זיז כ"ש לא בעי, א"כ יקשה לר"ה דס"ל דמארעא משחי' גם באינו גבוה י' לשתרי בלא זיז לר"י כיון דהספינה בעצמותה גבוה י' א"כ מה הפרש בין הספינה גבוהה מעל המים או לא, דאם שרינן בגבוה י' מהמים ולא בעי' היכירא דאף לפי טעות העולם דאין המים עמוקים י' ומטלטל מכרמלית, מ"מ ליכא איסור כולי האי כיון דמטלטל דרך מקום פטור, ממילא גם באינו גבוה י' ממים הוא כן דאף לפי טעות העולם דאין עמוקים י' ומטלטל מכרמלית, מ"מ הא מטלטל מכרמלית דרך מ"פ, דהא מעבירם דרך למעלה מי' מארעא, ואיני יודע הפרש בין גבוה י' לאינו גבוה, ולזה מוכרח לענ"ד דלא כהפ"י, אלא דההיכר הוא דלאו כ"ע יודעים דהדין דמארעא משחי', ומש"ה שפיר יש חילוק דבגבוה י' אף לפי טעות דממיא משחי', מ"מ מטלטל מכרמלית לרה"י דרך מ"פ, אבל אינו גבוה י' לפי הטעות דממים משחינ' יסברו שמטלטל מכרמלית לרה"י שלא בדרך מ"פ.

ובזה ניחא ג"כ מה דק' לי במאי דפסקי' בהגהת ש"ע שם ב' ספינות זו אצל זו אסור לטלטל וכו' אא"כ קשורות או גבוהות מהמים י' הא סברא זו נסתר לכאורה מדברי ר"ה דס"ל דמארעא משחינן א"כ כי קתני במתני' ב' ספינות קשורות זו בזו מטלטלים מזו לזו אם אין קשורות אעפ"י שמוקפות מטלטלים מזו לזו היאך משכחת דבעינן קשורין הא לדידי' כי מטלטלין מספינה לספינה דרך אויר מ"פ מטלטל כיון דהוי למעלה מי' מארעא, ולפי הנ"ל ניחא דמ"מ לאו כ"ע יסברו דמארעא משחי', ודומה כאילו מטלטל דרך אויר כרמלית (ובאמת לפ"ז קשה לשטת הה"מ דס"ל להרמב"ם דמותר להחליף ברשויות דרבנן דרך מ"פ, מנ"ל להרמב"ם דבעי' זיז כ"ש הא זו ליכא למשמע מיני' דר"ה, דדלמא דוקא בדר"ה בעי היכירא דלא ידעי דמארעא משחי', וממילא אינו דרך מקום פטור אבל אם הספינה גבוה ממים דודאי הוי דרך מקום פטור דלמא לא בעי' זיז כ"ש, ואפשר לומר דהרמב"ם למד כן ממה דס"ל לת"ק דר"י דאף בגבוה י' אין מטלטלים דבהא פליגי ר"י ורבנן כמ"ש תוס', וס"ל להרמב"ם דמ"מ לת"ק מהני זיז כ"ש).

מ"מ קושייתינו הנ"ל אינה מתורצת בזה דזהו מספיק על דברי ר"י הנ"ל בליכא זיז כ"ש להיכירא עולה יפה החילוק הנ"ל דבגבוה י' ניכר להדיא דהוי דמ"פ ובאינו גבוה י' דיסברו דממיא משחי' וליכא אויר מ"פ, אבל בפרכת הש"ס על ר"ה זימנין דליכא י' בזה יקשה כיון דבאיכא י' במים דמהני היכר זיז כ"ש הרי אף דלפי הטעות דממיא משחי' הוי טלטול מכרמלית דלא מהני זיז כ"ש מ"מ הקילו חז"ל בהיכר כ"ש כיון דבאמת מטלטל ממקום פטור, אלא דאיכא חשש מראית עין מהני היכירא, א"כ אף אי המים אין עמוקים

י' הא מ"מ כפי האמת מטלטל בהיתר דמטלטל רשויות דרבנן דרך מ"פ דמותר עכ"פ בהיכר זיז כ"ש ולגבי חשש הטעות מהני ג"כ היכר כ"ש כמו בעמוקים עשרה, וא"כ מה לי אם עמוקים י' או לא, הא באמת מדינא מותר לטלטל, ולגבי הטעות אין הפרש בין עמוקים י' או לא, וצע"ג.
תוס' ד"ה גמירי ומיהו צ"ל. עיין מג"א סימן רמ"ח סק"ז ביאור להמשך דברי תוספות אלו.

דף קא.
ויש בקצר שלו ג'. עיין עירובין דף לג ע"א תוס' ד"ה וכלכלה.
רש"י ד"ה אבל לא היא גופה כרמלית (עי' חי' או"ח סי' שמ"ט בגל' אבן העוזר).
תוד"ה עמוקה י'. כוונתם מבואר דבאו לתרץ דלא תקשי למ"ד מארעא משחי' גם באין ספינה גבוה יו"ד ממים הוי דרך מקום פטור וע"ז תירצו דליכא זיז כ"ש להיכרא והיינו כיון דמדינא בלא"ה הוי היתר כיון דממלא ממקום פטור למ"ד מארעא משחינן ואעפ"כ בעי זיז להיכרא דלאו כ"ע ידעי דמארעא משחי' ועשו היכר א"כ גם היתרא דדרך מקום פטור לא מהני בלא היכר כיון דלאו כ"ע ידעי דמארעא משחינן ולא ידעי דהוא מקום פטור ודלא כמו שכתב בפני יהושע בטעמא דלר"ה בעי זיז משום דלאו כ"ע ידעו דמים עמוקים י' ע"ש דדבריו סתורים מברייתא זו רי"א אין גבוה יו"ד וכו' א"כ יקשה לר"ה דס"ל מארעא משחינן גם אינו גבוה יו"ד לשתרי בלא זיז לר"י כיון דהספינה בעצמותה גבוה יו"ד א"כ מה הפרש בין הספינה גבוהה מעל המים או לא דאם שרינן בגובה יו"ד מהמים ולא בעי היכרא דאף לפי טעות העולם דאין עמוקים יו"ד ומטלטלים מכרמלית מ"מ ליכא איסור כולי האי כיון דמטלטל דרך מקום פטור ממילא גם אינו גבוה יו"ד ממים הוא כן דאף לפי טעות העולם דאין עמוקים יו"ד ומטלטל מכרמלית מ"מ הא מטלטל דרך מקום פטור ואיני יודע הפרש בין גבוה יו"ד לאינו גבוה ובע"כ הטעם כמה שכתבתי דההיכר הוא דלאו כ"ע יודעי' דמארעא משחינן ומשו"ה שפיר יש חילוק דבגבוה יו"ד דאף לפי טעות העולם דממיא משחי' מ"מ מטלטל דרך מקום פטור משא"כ באינו גבוה יו"ד.

דף קב.
לכתא ומתנא אוגדו בידו הוא, ברמב"ם פי"ג הי"ד מהל' שבת וז"ל הזורק חפץ מרשות לרשות והיה קשור בחבלו ואוגדו בידו אם יכול למשוך אצלו החפץ פטור שהרי אין כאן הנחה גמורה ונמצא כמו שעקר ולא הונח, עכ"ל, והה"מ כתב עלה מפורש בסוגיא לכתא ומתנא אוגדו בידו, וקשה לי דזהו ראי' לאוגדו בידו דפטור, מ"מ מנ"ל דדוקא ביכול למשוך אצלו דילמא אף באין יכול למשוך אצלו פטור, דהוי כאלו מקצת כלי שבידו ברה"י, והוי כמוציא חפץ שמקצתו ברה"ר ומקצתו ברה"י, וצל"ע, ומ"מ אף לרמב"ם

נראה לי דדוקא כשהחפץ כולו חוץ מידו אלא דהחבל בידו, אבל מקצת חפץ בידו בודאי אף בא"י למשוך כל החפץ פטור דהא מקצת החפץ אינו ברה"ר, ולישנא דהמג"א סי' שנ"ב סק"ב אינו מדוקדק.

מ"ש חתני ידידי על הערה שלי ברמב"ם כיון דהרמב"ם הוכיח רק מפרכת הש"ס, וכיון דהתם מיירי ממילא ביכול למשוך אצלו חיישי' לחומרא דרק ביכול למשוך אצלו פטור, עכ"ל, לענ"ד הא גם ביכול למשוך עכ"פ פטור אבל אסור, וא"כ כל עיקר הדין אם חייב חטאת ואיך שייך דלחומרא מחייבי' חטאת בא"י למשוך אצלו הא מספק א"א להביא חטאת, גם מה צריך ללמוד מהמקשן, הא זהו פשוט דאם מקצת כלי עדיין בפנים דאינו חייב עד שיוציא כולו, כדאית' מתני' שבת צ"א ב' אעפ"י שרוב הפירות מבחוץ פטור עד שיוציא כל הקופה.

ועתה נלע"ד בישוב הרמב"ם דהוציא דינו מסוגי' זו, והיינו מדפרכי' לכתא ומתנא אגדו בידו, למאי צריך מדין אגדו בידו, לפרוך בפשוטו דהא מקצתו בפנים דאף אם הי' הכתא ומתנא מונח בארץ ולא הי' בידו פטור כיון דלא הוציא כולו, מזה מוכח דהחבל אינו שייך להכלי, דמ"מ מקרי הוציא כל הכלי לחוץ, וכיון שכן יקשה גם אגדו בידו לא לפטרי' כיון דאנו דנין על הכלי לחוד ומה בכך דהחבל בידו, אע"כ הטעם משום דבידו למשוך אצלו לא מקרי זריקה, מש"ה אלו מונח בארץ ואינו בידו הי' חייב, א"כ נשמע היכי דאין בידו למשוך דחייב דבזה אין חילוק בין אם הוא בידו בין מונח בארץ, אבל דברי המג"א תמוהי' דבמקצת כלי בידו אף דא"י למשוך פטור, דאף אינו בידו פטור, כיון דלא הוציא כולו, ולענ"ד יש קצת לדון על ראי' זו די"ל דהא דלא פריך בפשוטו דמקצתו בפנים, והוכחנו מזה דהחבל הוא ענין בפ"ע וכיון דכל הכלי בחוץ חייב, י"ל זהו רק לחזקי' דס"ל דף צ"א דקופה מלאה חרדל חייב דאגד כלי לא שמי' אגוד דמ"מ כל החרדל בחוץ, ה"נ דאגד להחבל לא שמי' אגוד, ומש"ה נקט הפרכ' דאגדו בידו כדי לאקשויי אף לחזקי' אבל למה דפסק הרמב"ם כר"י דמלאה חרדל פטור דאגוד כלי שמי' אגוד ה"נ י"ל דאגוד להחבל שמי' אגוד ואף אינו בידו אלא דמקצת החבל פטור ומכ"ש בחבל בידו וא"י למשוך, וידעתי דיש לחלק קצת.

שם ואמאי הא אין דרך הוצאה בכך, אלא כיון דקמכוין מחשבתו משוי ליה מקום. לא זכיתי להבין, דלענין הוצאה בפה למפטרי' משום דהוי כלאחר יד, בזה [שייך] דבדרך אכילה בפה דאורחי' בכך לא מקרי כלאחר יד, וכמו אשה שיוצאת במחט התחובה בבגדה, דלא הוי כלאחר יד, כיון דאשה דרכה בכך, וכמ"ש תוס' לעיל בפ"ק (דף יא

ע"ב), אבל עדיין אינו מוכח דמחשבתו משוי ליה מקום לדונו דכמונח על מקום ד' על ד' הוא.

רש"י ד"ה יש אוכל אכילה אחת כזית. הקשה מעכ"ת הא גבי יוהכ"פ בעינן כותבת, ומה"ט מסקינן באמת בכריתות דמיירי דאכל כולי' בחלבה. לענ"ד לק"מ דהרי בכריתות שם כתב רש"י ד"ה כגון שאכל כוליא וכו' אכלה קתני היינו כזית עכ"ל, המכוון דמש"ה לא נקט התנא דהיה הכוליא נותר, והחלב פיגול דאיירי רק היכי דכל החיובים מתקבצים ובאים על זית אחד היינו אף משום יוה"כ חל החיוב על אותו כזית ע"י שמשלים בזה להכוליא שיעור כותבת, וזהו כוונת רש"י במ"ש כזית היינו לא שאכל רק כזית, אלא דהחיובים כולם מתקבצים וחלים על אכילה אחת, דהיינו על כזית אחד, וברור.

תוס' ד"ה והוציאו וכו' דבליעתו הוי הנחה. ע"ל יא ע"א תד"ה לא יעמוד.

בא"ד וחשיב מונח בר"ה. תמוה לי הא גם במעביר דלמעלה מי' כלמטה היינו דההעברה ד"א הי' למעלה מי' אבל מ"מ ההנחה בעי' למטה מי' כמ"ש תוס' בפשיטות פ"ק ד"ו ע"א ד"ה התם וא"כ הכא בנח למעלה מי' ליפטר וצע"ג.

דף קג.

מתני' בין משם אחד. פרש"י וכ"פ הרע"ב שתיהן אלפין. ותמהני מנ"ל לרש"י והרע"ב לפרש כן הא מדברי הסוגיא נראה שני שמות דהיינו שם גד וכדומה ושם א' היינו שש גג כיון שהוא תיבה, אבל אא דאינו תיבה כלל אינו חייב וכדס"ל לר' יהודה בברייתא, אלא דהש"ס בעי לומר דר"ש מחייב אף באא דאאזרך ודחי לה, וא"כ למסקנא לא מצינו מאן דמחייב באא, וכן פסק הרמב"ם פי"א הלכה י"ג הכותב אות כפולה פעמיים והוא שם א' כמו דד, תת, חייב, משמע להדיא דדוקא כה"ג אבל אא פטור וכמ"ש הה"מ שם. וצריך לדחוק דס"ל לרש"י והרע"ב דמדקתני סתמא במתני' בין משם א' משמע דכל אותיות כפולים חייב אפי' אא, ודוקא ר' יהודה דקאמר בברייתא אפילו לא כתב אלא ב' אותיות והן משם א' חייב כגון תת וכו' הרי דפירש בהדיא כגון תת וכו' וממעט אא, אבל מתני' סתמא קתני ומשמע בכל ענין חייב.

שם שם משמעון, וכתב הרמב"ם ואע"פ שמ"ם [זו] סתומה וזאת פתוחה לא נחוש אלא הלשון כו' (תיו"ט ע"ש). קשה לי הא אין מתקיימת במקום אחר, דבכותב שם במ' פתוחה א"א לקיימו במקום תיבה שלימה שם, ואינו דומה לאורג ב' חוטים מבגד גדול דמתקיימת במקו"א דב' חוטים שוים למי שירצה לארוג רק ב' חוטים ודמי לגד מגדיאל, ולהדיא אמרינן בסוגיין דזאת אומרת דר' יהודה ס"ל דסתום ועשאו פתוח כשר ואנן לא קיימא לן הכי אלא כאידך תנא דבעינן כתיבה תמה ע' בסוגיא. וצ"ע.

גם מ"ש ברמב"ם ויארוג כל השבת ויהי' פטור וכו' משמע דלמדים זה מסברא דל"ש לומר שיארוג כל השבת ויהי' פטור, הוא תמוה דהא בברייתא לא ילפינן כן מסברא אלא מקרא מאחת מהנה דרשינן אחת מהנה דהיינו שם משמעון וארג מקצת בגד מכל הבגד, והתוי"ט כתב עלה ומבואר בברייתא, ולא ידעתי הכוונה אי לענין גוף הדין הא תני זה הכא במתני' שם קטן משם גדול, ואי הטעם, הא הטעם זה לא נזכר אלא דיליף מקרא, וצריך עיון.

שם בשולט בשתי ידיו (עי' חי' או"ח סי' ל"ב בגל' המג"א סק"ד).

רש"י ד"ה בארעא דחבריה לא איכפת ליה. קשה לי ממ"ש רש"י לעיל דף ע"ה ע"א ד"ה טפי ניחא לי' וכו' מודה ר"ש במידי דלא איכפת לי' וצלע"ג.

דף קג:

אמר ר"י מצינו שם קטן משם גדול, שם משמעון ושמואל [אע"ג דנתכוין לכתוב תיבה גדולה, וכתב מקצת, כיון דאותו מקצת הוי תיבה מתקיימת במקום אחר חייב, מי דמי מ"ם דשם סתום, מ"ם דשמעון פתוח], אר"ח זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר, מיתיבי וכתבתם שיהא כתיבה תמה וכו', סתומה לא יעשה פתוחה, הוא דאמר כהאי תנא, דתניא ר"י בן בתירא וכו'. תימא דהא ודאי אין פרכת הש"ס על ר"י דמתני' דאיך שייך לומר על התנא דהוא אמר כהאי תנא, א"ו דהפירכא הי' על ר"ח, והא כיון דר"ח הוכיח כן מדר"י דזאת אומרת סתומה ועשאה פתוחה כשר. מאי פריך עליו מברייתא, הא מ"מ ר"ח הוכיח שפיר דר"י ס"ל דכשר, וע"כ פליג אתנא דברייתא זו, ומאי אולמא האי תנא בן בתירא דר"ח סובר כותי' לחלוק על אידך תנא, ממה דנימא דר"ח סבר כר"י לחלוק על אידך תנא.

דף קד:

א"ר אמי כתב אות אחת בטבריא. עיין לעיל דף פ' ע"א תוס' ד"ה בהעלם אחד.

שם רבא אמר כגון שנטל כו' הא דבעי זיוני וכו'. מה שתמה מעכ"ת נ"י על שיטת הרמב"ם וסיעתו דזיון אינו מעכב מהא דאמרינן האי דבעי זיוני, ואם איתא דבדיעבד כשר אמאי אינו חייב משום שבת, לענ"ד אדרבא משם קצת סיוע, מדלא קאמר הא באותיות הצריכים זיון וכו', דהוי משמע דהך ברייתא מיירי באותיות דשעטנ"ז ג"ץ ואידך ברייתא מיירי משארי אותיות, וקאמר האי דבעי זיוני, משמע יותר דבא לומר דתרווייהו באותיות שעטנ"ז ג"ץ, אלא דהא היכא דבעי לזיוני דרוצה לכתוב בדיוק ובהכשר נזיין אותיות הצריכין זיון מש"ה בעוד שלא עשה הזיון לא נגמרה מלאכתו, והא דלא בעי זיון, היינו דאינו רוצה לזיינם. ומ"ש בתוס' שם דגם אם רוצה לכתוב ב' זיינין אינו חייב בעוד

שלא זיינם, י"ל היינו ג"כ בכה"ג דרוצה לזיינם, וכיון שכן ניחא ההיא דנטלו לגגו דח' דמיירי באינו רוצה לזיינם.
ומ"מ נראה לענ"ד ליישב גם לשיטת הטור דהזיון מעכב דהר"ן שם בשבת הקשה אההיא דנטלו לגגו דח', וכן בנטלו לגגו דד', הא הוי חק תוכות ותירץ דמ"מ גבי שבת ליכא קפידא דכל דהוי מלאכת מחשבת חייב עיין שם, א"כ י"ל כיון דחזינן דאפילו בחק תוכות דממעטינן מוכתב ולא וחקק דהוי פסול בגוף הכתיבה דהאות, מ"מ חייב בשבת, מכ"ש לענין זיון דנראה דאפילו להסוברים דהזיון מעכב לא משום דבלא זיון אין האות שלם והזיון מגופו של אות, אלא דכך הדין והכשרו של ס"ת דאותיות אלו צריכים זיון לאיזה טעם ודרש, ואם אינם מזוינים דמעכב היינו לענין הכשירו דהס"ת, אבל מ"מ האותיות שלימות בלא זיון וכשרים בגט אשה, א"כ מכ"ש דחייב לענין שבת, ולפי זה גם להטור צריכים לפרש בההיא דאמרינן הא דבעי זיוני, היינו דהוא רוצה לכתוב בזיון וכנ"ל, א"כ ניחא גם להטור הא דנטלו לגגו דח' די"ל דמיירי באינו רוצה לזיינם.
עוד נ"ל ליישב דלכאורה יש לתמוה על הר"ן הנ"ל דמ"מ יקשה בשינויא דרבא דנטלו לגגו דד' ועשהו ר' דהחיוב משום דהשלימה לספר דתיקן להספר משום אל תשכן באהליך עולה כדפירש"י, והרי עדיין הספר פסול משום חק תוכות, ועודהו בכלל אל תשכן, ואפי' ללמוד מתוכו אסור שמא יקרא בו בצבור כמ"ש האחרונים, וא"כ לא תיקן כלום, ולזה צ"ל דמיירי בשאר ספרים דניתנו ללמוד מתוכם ולית בהם שייכות חובת קריאה בצבור, אלא דקושיית הר"ן היה כיון דממעטינן מוכתב ולא וחקק א"כ אין שם כתיבה עלה ולא מקרי כותב בשבת, וע"ז תירץ שפיר דמ"מ הוי מלאכת מחשבת, ומיירי באמת בשאר ספרים דהוי תיקון מעליא.
ובזה מדוקדק לישנא דרבא דנטלו לגגו דד', דלכאורה תמוה, הא עיקר התירוץ דמיירי בהשלימה לספר, א"כ למאי צריך רבא לפרש באיזה אופן הגיה דזה אינו צורך ועיקר להתירוץ, יהיה ההגה"ה באיזה אופן שיהיה ג"כ עולה התירוץ שפיר דהשלימה לספר, ולפי הנ"ל ניחא, דאי יהיה הפירוש בענין שנפל טפת דיו על האות ונשתנה צורת האות לגמרי ונטל להדיו ונעשה אות, בזה יקשה ממנ"פ, אי בס"ת עדיין לא תיקן דהא הס"ת פסולה משום ח"ת ואי בשארי ספרים ל"ש בזה אל תשכן כו' דאין עליו שם עולה כיון דאינו יכול ללמוד עי"ז בשבוש, דהא צורת האות נשתנה לגמרי ומותר לקיימו בביתו וללמוד בו, לזה נקט דמיירי בנטלו לגגו דד', והיינו דהיה דומה הר' לד', דעי"ז יקרא התיבה בטעות וילמוד בשיבוש, זהו בכלל אל תשכן באהליך עולה. (הג"ה וע"ע בשו"ת ח"ב סי' ל"ו).

ובזה מיושב הא דנקט רש"י דהתיקון משום אל תשכן, ולכאורה תמוה דהתיקון בפשוטו דיכול לצאת בזה ידי חובת הקריאה, ואף דבזה י"ל דרש"י ס"ל דס"ת שחסר אות כשר לקרות בו, כדדייק הר"ן פ"ב דמגילה (דף רס"א) מ"מ עדיין יש לדקדק, אמאי לא פירש"י על גוף הברייתא לעיל בדין דכתב אות אחת והשלימה לספר, הו"ל לפרש הטעם דתיקן משום אל תשכן, ואמאי נטר רש"י לפרש כן עד שנויא דרבא, ולפי הנ"ל ניחא, דבברייתא י"ל בפשוטו דמיירי בס"ת והוי בפשוטו התיקון דיכול לצאת בו ידי חובת הקריאה אבל באוקימתא דרבא דע"כ לא מיירי בס"ת דהא עדיין לא תיקן, דהס"ת פסול משום ח"ת, וע"כ מיירי בשאר ספרים, והוצרך רש"י לפרש דהתיקון משום אל תשכן וכיון שכן ממילא מיושב, דלהטור דס"ל זיון מעכב י"ל דגם הך שנויא דנטלו לגגו דח' מיירי בשאר ספרים דל"ש בהו זיון, דהאותיות נגמרו בשלימותם בלא זיון כנלע"ד.

אח"ז מצאתי את שאהבה נפשי בספר התרומה (סי' קי"ד), ואולי אין הספר היקר הזה מצוי תחת ידו אעתיק לכבודו לשונו הזהב, וז"ל אין מנהג לזיין אותיות שעטנ"ז ג"ץ בגט כמו שעושים בס"ת, דבלא תגין נקראת שפיר אות, והתגין לשום דרש בא, אמנם הרב ר' יצחק בר אברהם היה מדקדק כיון שלא יתחייב עליהם אם יכתבו בשבת אם לא יעשה זיון כמשפטם כדאיתא בפרק הבונה, א"כ מסתמא אין נקראים אות בלא תגין, והכי משמע הפשט הא דבעי הכותב לזיוני, אבל אידי ואידי איירי דעלו בידו ב' אותיות הצריכים זיון, דהא לא קאמר הא באותיות שאין דינם לזיין, ותדע דהרי קאמר התם נטלו לגגו דח' ועשאו ב' זיינין חייב, משמע בנטילת הגג לחוד בלא זיון חייב, אלמא כיון שאין בדעתו לזיינם מיקרי אות בהכי, עכ"ל.

הרי דמפשט פשיטא ליה דח' אין צריך זיון, גם מבואר דפירש במה דאמרינן הא דבעי זיון היינו שהכותב רוצה לזיין, שמחתי שכוונתי לדעת הגדול.

ואגב אזכיר מה דתמוה לי בדברי הב"ש בההוא ענינא (סי' קכ"ה ס"ג) העתיק בשם הסמ"ג ומרדכי דטעמא דההיא דשבת (דף ק"ג) דחייב חטאת אף דהוי חק תוכות, דלא גרע מרושם עיי"ש. ותמוה דהא לא קיימא לן כר"י ורושם פטור [זולת דעת הרמב"ם דרושם הוי תולדה עיי"ש] ועיינתי במרדכי פ' הקומץ דכתב ג"כ כתירוץ הר"ן דבשבת חייב מחמת מלאכת מחשבת. היינו דעושה ב' אותיות אף ע"י חקק. ובסמ"ג הל' גירושין כתב ג"כ וז"ל ת"ר וכתב ולא יחקק וכו' אעפ"י דלענין שבת נקראת כתיבה כמו שהזכרנו למעלה נטלו לגגו של ח' ועשאו ב' זיינין גבי שבת הוא דוקא דבר זה מפני שעל קרשי המשכן שהיו כותבין לסימן לא היו חוששים באיזה ענין היו האותיות עשויות. אבל במקום שנאמר וכתב וכו' היינו ג"כ כתירוץ הר"ן הנ"ל דבשבת בעי' רק ב' אותיות

עשויות ע"י כתיבה או ע"י חקיקה. סוף סוף עשה ב' אותיות כתיקונם רק במקום דכתיב וכתב לא מקרי כתיבה, אבל פשיטא דלא מחייבי מטעם רושם, ותדע, דהסמ"ג באותו ענין כתב מקודם להוכיח דזיין אותיות דשעטנ"ז ג"ץ לא מעכב מההיא דנטלו לגגו דח' ועשאו לב' זיינין אף שאינו מתוייג עיי"ש, ומאי ראי' דלמא חייב מטעם רושם, אע"כ דגם בשבת בעי' אותיות כתיקונם, רק דאין קפידא אם הם ע"י כתיבה או ע"י חקיקה. וצ"ע דברי הב"ש.
תוס' ד"ה בן סטדא. עיין בסה"ד קמב ע"ד. ועיין תוס' חגיגה דף ד' ע"ב ד"ה הוה שכיח.

דף קה.
קדושים אנחנו. ע"ע במדרש במדבר רבה ר"פ מסעי על פסוק נחית כצאן עמך.
שם א"ל להאי גיסא. פסחים קח ע"א ב"ב מב ע"ב.

דף קה:
ועל מתו כו', (עמש"כ לק' קל"ג ע"ב ד"ה אמנם).
שם חמתו אחמתו נמי לא קשי' הא [דקתני הקורע בחמתו ועל מתו חייב] ר"י היא, [דדשא"מ אסור] והא [דקתני הקורע בחמתו ועל מתו וכל המקלקלין פטורין], ר"ש הוא, [דדשא"מ מותר]. כתב רש"י ז"ל, דבהא שינויא מתורץ נמי מתו אמתו, ובתוס' הקשו דהא ע"כ מה דקתני במתו חייב, במתו דחייב עליו לקרוע מיירי, מדקתני בהו ויוצא ידיד קריעה, והוי מלאכה שצריכה לגופה, כיון שהוא צורך מצוה, ונראה לר"י דלא מתרץ אלא חמתו אחמתו, אבל במתו לא פליגי דבמת דאינו חייב לקרוע מקלקל הוי ובמת דחייב לקרוע הוי מתקן, וכתבו עוד, אע"ג דלקמן משמע דלצורך מצוה לא חשיב לר"ש תיקון, דהא יליף ממילה והבער' בת כהן דמקלקל בחבורה חייב הכא הוי יותר תיקון, דע"י הקריעה יכול ללבוש הבגד, או דהתם לא בא התיקון עד לבסוף, שבשעת הבערה וחבורה עדיין אין מצוה עד הגמר, אבל הכא בשעת קריעה בא התיקון מיד.
דבריהם צריכין ביאור, דמי הכניסן ליסוד זה, דר"ש מודה דבמתו שמצוה לקרוע חייב, ולחלק בחלוקים דקים, נימא באמת דלר"ש פטור, ומוקמינן הכל במתו שמצוה לקרוע. והא ר"ש דמצוה לא חשיב תיקון, והא ר"י דמצוה חשיב תיקון, וכדרך שכ' תחילה בשם רש"י ז"ל.
ונראה דבשלמא לרש"י דמתו תלי' בפלוגתא דר"י ור"ש במלאכה שאצ"ל שפיר י"ל דנכלל זה במה דאמרי', הא ר"י דמלאכה שאצ"ל חייב וכו', אבל אחרי שכתבו התוס' דמצוה מקרי צריך לגופי', א"כ במה דמשנין הא ר"י דמלאכה שאצ"ל בהך עצמו אינו מתורץ מתו אמתו, דהא מתו הוי צריך לגופו, ובאת רק לומר דהא ר"י דמצוה מקרי תיקון כו',

והוי תירוץ חדש, דאינו נכלל בתירוצו דמתרץ אחמתו, והו"ל לשנויי כן בהדיא א"ו מוכח דלא משנינן תירוץ אחר על מתו, אלא דקיימא תירוצא קמא והא במת דידיה וכו' ולזה הקשו כיון דלר"ש לא חשיב מצוה תיקון, א"כ אמאי באמת לא משני הא ר"ש דמצוה לא הוי תיקון, הא ר"י דחשיב תיקון, והוצרכו לחילוקם.

אולם תמוה לי הא לדבריהם בסוגיא (בסוף ד"ה מה לבשל) דהיה קבלה בידם פלוגתא דר"י ור"ש במקלקל בחבורה, א"כ ממילא לא צריך לדחוקי מה דנדחק רש"י דהא דקתני סיפא וכל המקלקלים פטורים ר"י היא, ולא הוי תנא דרישא, דזהו רק לרש"י לשיטתו, דמקלקל בחבורה תלי' בפלוגתא דמלאכה שאצ"ל ויקשה כיון דתנא דרישא דחמתו פטור דמוקי כר"ש דמשאצ"ל פטור, ממילא מוכח דמקלקל בחבורה חייב, ואיך קתני בסיפא וכל המקלקלין פטורין, לזה מוכרח לדחוק דבסיפא תנא אחר מתנא דרישא, אף דקתני בחד בבא אבל להתוס' דפלוגתייהו דמקלקל בחבורה היא פלוגתא אחרת אין כאן קושי' די"ל דתנא דמתני' ס"ל כר"ש בזה דמקלקל בחבורה פטור, וס"ל כר"ש בזה, דמשאצ"ל פטור, וכיון שכן מאי הקשו התוס', אע"ג דלקמן משמע דצורך מצוה לא חשיב תיקון לר"ש הא י"ל דבאמת לר"ש דמת דידי' פטור משום דל"ח תיקון, ומה דלא משני על מתו הא ר"ש, היינו משום דע"כ דמתני' לא ס"ל בהא כר"ש דמצוה ל"ח תיקון, דא"כ יהא מוכח ממילא דמקלקל בחבורה חייב, ואיך קתני עלה וכל המקלקלין פטורין, והסוגיא מרווחת כפשטא.

שם איתיביה ר' חייא בר אבא לר' יוחנן ויעבדו העם. בילקוט יהושע כ"ד הביא זה על פסוק ז' שם ויעבוד ישראל את ה' וגו'.

תוד"ה הא ר"י וכו' אע"ג דלק' משמע דלצורך מצוה, ביאור דבריהם הא דהקדימו יסוד דבמתו נשאר תרוצא קמא דלא כרש"י, והקשו דהא לצורך מצוה הוי מקלקל לר"ש ומי הכריחו לזה אימא דבאמת מה"ט מתו אמתו ל"ק דהא ר"י דמצוה חשיב תיקון והא רבי שמעון דמצוה ל"ח תיקון, (ע' במהרש"א ודבריו תמוהי' דהא ר"י ממילה מוכח דמצוה חשיב תיקון) היינו דבשלמא מה דנקט רש"י דמתו ג"כ מתורץ דהא ר"י דמשאצ"ל חייב ניחא דנכלל בשינויא דאמרינן הא ר"י דמלאכה שאצ"ל חייב וע"ז הקשו דמצוה מקרי צריך לגופו, וא"כ התירוץ דאמרי' הא ר"י דאמר משאצ"ל חייב אינו עולה על קושי' דמתו אמתו, ולומר הא ר"י דמצוה הוי תיקון הא זהו לא נכלל בשינוי' דמשנינן על חמתו אע"כ דקושי' דמתו קיימי' כמעיקרא הא במת דידי' הא בדעלמא ועל זה הקשו דהא מצוה לר"י לא חשיב תיקון וא"כ לישני הש"ס על מתו הא ר"ש דמצוה [לא חשיב תיקון].

ואולם ק' לי לשיטתם בסוגיין סד"ה מה לי לבשל דהך פלוגתא דמקלקל בחבורה היתה קבלה בידם, וא"כ ממילא א"צ לדוחק דרש"י דסיפא דכל המקלקלי' פטורי' הוא תנא אחר דהא י"ל בפשוטו דמתני' סתם בזה כר"ש דמשאצל"ג פטור ובזה כר"י דמקלקל בחבורה דהא לא תלי זה בזה וא"כ מה הקשו דלוקי מתני' ג"כ במתו ממש וכר"ש דמצוה לא חשיב תיקון דהא אם מצוה לא הוי תיקון יהא מוכח ממילה דמקלקל בחבורה חייב ואיך קתני עלה וכל המקלקלי' פטורי' וע"כ מוכח דמתני' ס"ל כר"י דמצוה הוי תיקון ומוכח דמתו מיירי במת דעלמא וצלע"ג.

דף קו.

תני וכו' כל המקלקלים פטורים חוץ מחובל ומזיק. ש"ע יו"ד (סימן ב' ס"ה) מומר להכעיס אפילו לד"א או שהוא מומר לעכו"ם או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם.

א) ויש לעיין במומר לחלל יוה"כ בפרהסיא אי דמי לשבת והוי ג"כ מומר לכל התורה כולה או לא. ובאה"ע (סימן קכג) משמע דיוה"כ דינו כשבת לענין זה, דאיתא שם בסוף סי' בהגה"ה דסופר שכתב גט בזדון בשבת וביוה"כ הגט בטל מדאורייתא, והוא מדברי הב"י שם, דהוציא כן מדברי הרמב"ם (ספ"ג מהלכות גירושין) וזהו באמת ראיה ברורה דדעת הב"י והרמ"א דמומר לחלל יוה"כ בפרהסי' הוי מומר לכל התורה כולה, [וראיתי בתבואת שור (סעיף טז) רמז ג"כ לסימן קכ"ג בש"ע הנ"ל]. אולם עכ"ז דבר זה צריך ראיה גדולה מהש"ס, כי בפשוטו מסתבר דדוקא בשבת ומטעמא דפירש"י פ"ק דחולין דהוי ככופר ומעיד עדות שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית משא"כ ביוה"כ דל"ש כן.

ב) תו יש לעיין לדינא במומר לחלל שבת בפרהסיא במלאכה דרבנן אם הוי מדרבנן כמומר לכה"ת ושחיטתו אסורה מדרבנן, ונחלקו בזה גדולי האחרונים הבית הלל כתב דהוי כמומר לכה"ת, והפר"ח בק"א חולק עליו.

ג) ונ"ל בהקדם דברי תוספות פרק האורג (דף ק"ו ע"א) ד"ה חוץ מחובל וכו', תוכן דבריהם דלר' יוחנן גם לר"ש מקלקל גמור בחבורה פטור, ולא מחייב רק בצריך לכלבו, ולר' יהודה גם בזה פטור, וכתבו שם לחלק לר"י בין חובל וצריך לכלבו לבין כל שוחט דעלמא בשני פנים, אם משום דאין דרך לחבול בשביל כלבו, אם משום דחובל וצריך לכלבו אין התיקון מיד בשעת הקלקול, אלא לאחר מיכן דלאחר שעשה החבורה בא הדם, משא"כ בשוחט דמיד בשעת הקלקול בא התיקון להוציא מידי אבר מן החי עיי"ש.

ד) ולבאר ב' אופנים האלו, נקדים דברי התוספות פרק קמא דחולין (דף יד) ד"ה השוחט בשבת דהעלו אף השוחט בשבת בפרהסיא במזיד שחיטתו כשרה דמשום פעם אחד לא נעשה מומר, הר"ן בחידושיו לחולין כתב בשם תוס' הטעם דשחיטתו הראשונה

ששחט בשבת בפרהסיא לא נאסרה שאינו נעשה מומר עד גמר השחיטה, וראיה לזה מהא דפרק אותו ואת בנו, דאמרינן ראשון לשולחנו והשני לע"ז דחייב משום אותו ואת בנו, וא"א דשחיטתו הראשונה שחיטת מומר משוינן לה אמאי מחייבי רבנן, והלא אינו שוחט כלל אלא נחירה בעלמא, א"ו משמע דלאו שם שחיטת מומר עליו אלא מאותו שחיטה ואילך, ויש דוחין דלא דמי שבת לע"ז, דבשוחט לע"ז דאינו עובד אותה אלא בגמר זביחה, הדין הוא דנכשיר שחיטתו הא' דנעשית בהכשר, אבל שוחט בשבת הרי בתחילת שחיטתו חילל שבת דחובל הוא, הלכך אפילו בשחיטתו הראשונה הוי מומר, ואין זה כלום אצלי דבשבת נמי אינו חייב עד גמר שחיטה דמקמי הכי הו"ל מקלקל בחבורה דקיי"ל דפטור, אלא שדוחין עוד דאפשר דשחיטת מומר נהי דמתסרא באכילה, מ"מ לא הוי כשחיטת נכרי לטמא במשא, דמ"מ אינו כנכרי דהרי קידושיו קידושין, ואם איתא דהכי הוא אע"פ שנעשה מומר בשחיטה הראשונה מ"מ חייב לרבנן משום או"ב דשחיטה שאינה ראויה מקרי שחיטה, כיון דמטהר מידי נבילה, עכ"ל.

ה) והנה אע"ג דדחה הר"ן הסברא הא' בב' ידים, מ"מ מצינו לפה קדוש אומר כן הרמב"ם בפי' המשניות במשנה זו דהשוחט בשבת דבמזיד שחיטתו אסורה בתחילת שחיטה נעשה מומר, עיי"ש. נמצינו למדים דג' שיטות בזה, דעת רמב"ם דבשוחט בשבת במזיד בפרהסיא אותה שחיטה הוי שחיטת מומר דבתחילת שחיטה נעשה מומר, והר"ן ס"ל דשחיטתו כשרה דלא נעשה מומר עד גמר השחיטה דמקמי הכי הוי מקלקל, ודעת אחרונה בהר"ן הנ"ל ויכונה בדברינו אלו בשם יש דוחים דשחיטתו הראשונה לע"ז, וכן בשבת הוי שחיטת מומר ואסור באכילה ואינו מטמא במשא, ויש בזה צד חומרא דשחיטתו הראשונה אסורה באכילה, וצד קולא דאף שחיטתו השני' אינה מטמא במשא, גם למדנו מדברי הר"ן הנ"ל דהיכא דמטמא במשא כנבילה לכ"ע לא הוי שחיטה וכנחירה בעלמא הוא, אבל היכא דמתסרא באכילה ואינה מטמא במשא הוי בכלל שחיטה שאינה ראויה דאפליגו בה ר"ש ורבנן.

ו) והנה לכאורה ראיה ברורה לדעת הפר"ח הנ"ל דמומר לחלל שבת בדרבנן לא הוי מומר לכה"ת מדרבנן, מדברי הר"ן הנ"ל דשחיטה הראשונה בשבת בפרהסיא דמותר דלא הוי מומר עד גמר השחיטה דהוא מקלקל, והרי מ"מ מקלקל הוי מלאכה מדרבנן, ע"כ ברור דס"ל דמשום מלאכה דרבנן לא הוי מומר לכה"ת, ומדברי הרמב"ם בפי' המשניות ליכא ראיה בהיפוך, די"ל דכוונת הרמב"ם דתחילת שחיטה הוי מלאכה דאורייתא כיון דהוא אדעתא דגמר שחיטה הוי כמקלקל ע"מ לתקן, [וכ"כ הכו"פ בפשיטות, ולא הביא כלל דברי הר"ן הנ"ל].

ז) אמנם נ"ל ראיה ברורה דגם הרמב"ם ס"ל בזה כהר"ן דמקרי בתחילת שחיטה מקלקל, וממילא מוכח הא דס"ל להרמב"ם דמקרי מומר משום תחלת השחיטה היינו דמשום מלאכה דרבנן מקרי ג"כ מומר לכה"ת וכדעת הבית הלל, ומתחילה נאמר מה דיש לנו לתמוה לכאורה על סברת היש דוחים הנ"ל מסוגיא דב"ק (דף עא ע"א) דפריך הש"ס אלא שחיטת שבת שחיטה ראויה היא וכו' לוקמי בטבח בפרהסיא דאסור באכילה ואינה מטמא במשא, והוי בכלל שחיטה שא"ר, ומש"ה מחייב ר"מ ורבנן פטרי, אע"כ מוכח דשחיטת מומר מטמא במשא משום נבילה והוי כנחירה, וא"כ שפיר פריך הש"ס, לא מיבעי לדעת הר"ן דגם בשבת בשחיטה הראשונה לא הוי שחיטת מומר ומותר באכילה, אלא אף להרמב"ם דהוי שחיטת מומר, מ"מ פריך שפיר כיון דמטמא במשא והוי כנחירה אמאי מחייב לר"מ. דהא כה"ג לכ"ע לא הוי שחיטה, אע"כ דמיירי בשחט שלא בפרהסיא ושפיר פריך שחיטה ראויה היא, אבל לומר דשחיטתו הראשונה הוי שחיטת מומר ואסור באכילה ואינו מטמא במשא, ודאי התמיה קיימת דלוקי דשחט בפרהסיא, ולר"מ חייב כמו בכל שחיטה שא"ר, וזה תמיה עצומה לכאורה, ויבואר לפנינו בעזה"י.

ח) ומעתה אנופף ידי להוכיח כשיטת הרמב"ם הנ"ל, דשחיטה ראשונה דשבת אסורה, והוא, דלכאורה באמת יפלא על הר"ן הנ"ל דדחה דבתחילת שחיטה הוא מקלקל, הא באמת הוא מקלקל ע"מ לתקן, ואמרתי דתלי בב' פנים של תוס' שבת (ק"ו הנ"ל) דלסברתם א' דחובל וצריך לכלבו פטור משום דאין דרך לחבול בשביל כלבו, ממילא התחלת שחיטה, דדרך לעשות כן כדי לגמור השחיטה מחייב מיד בהתחלת שחיטה, אבל לסברתם הב' דמש"ה פטור דאין התיקון מיד בשעת הקלקול, ה"נ בתחלת שחיטה אף דהוי תיקון כדי לגמרו, מ"מ אין התיקון מיד, דהא עדיין לא יצא מידי אבר מן החי עד גמר שחיטה.

ט) ובהיות שכן אי נימא כשיטת הר"ן הנ"ל, עדיין יקשה על פרכת הש"ס, לוקמי בטבח בפרהסיא, ור"מ מחייב דלא הוי שחיטת מומר דהא לא מחייב עד גמר שחיטה, דמקודם הוא מקלקל, ורבנן דפטרו הא אמרינן שם מאן חכמים ר"ש, ולר"ש לשיטתי' דמחייב בחובל וצריך לכלבו מכ"ש דמחייב בתחלת שחיטה משום דצריך לו לגמור שחיטתו ונעשה מומר מיד, ומיקרי שחיטת מומר, אע"כ מוכח כשיטת הרמב"ם, דאף לדידן הוי שחיטת מומר, וא"כ מדמחייב ר"מ מוכח דמיירי שלא בפרהסיא ושפיר פריך.

י) ולפ"ז הא לכאורה מוכח דאפילו מדאורייתא השחיטה אסורה, דמיד בהתחלת השחיטה הוי מלאכה דאורייתא, דאי נימא דהוי רק דרבנן דהוי מקלקל, והוי מומר דרבנן כדעת הבית הלל, עדיין לא יתיישב סוגיא דב"ק הנ"ל דהא לענין ד' וה' אזלינן

בתר שחיטה דאורייתא כדפרכינן אלא למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דחכמים דפטרי. וא"כ עדיין קשה לוקמי דטבח בפרהסיא ולר"מ דמקלקל בחבורה פטור הוי רק מומר דרבנן, וחכמים דהם ר"ש לשיטתו דמקלקל בחבורה חייב והוי מומר דאורייתא אע"כ דגם לדידן הוי מומר דאורייתא, וכיון שכן מוכח לכאורה כסבר' א' דתוס' שבת הנ"ל דחובל וצריך לכלבו פטור רק משום דאין דרך לחבול בשביל כלבו, דאלו לסברתם ב' מהראוי דלא יהא מומר מה"ת מיד, כיון דאין התיקון בא מיד, וכמש"ל.

יא) אמנם אין להקשות מזה על סברא ב' דתוס', דנ"ל ברור דכל הויכוח דהר"ן אם שחיטת שבת אסורה משום דנעשה מומר בתחילת שחיטה, זה רק לפ"מ דנקט הר"ן דטעמא דבשחיטה ראשונה לא הוי מומר, משום דאינו נעשה מומר אלא עם גמר השחיטה ונעשה השחיטה בהכשר, מש"ה בשבת י"ל כיון דבתחלת שחיטה נעשה מומר נעשה הגמר ע"י מומר וכשחיטה אחרת דמי. אבל למה דנקטו בתוס' חולין דבפעם אחת לא נעשה מומר. ולפי ראייתם מההיא דב' אוחזין בסכין וכו' מבואר דס"ל דמה ששוחט אח"כ ג"כ לא נאסר, וע"כ הטעם דלא מקרי מומר אלא ברגיל בכך ומועד לעבור, א"כ בודאי שחיטה דשבת בפרהסיא אף אם תחלת שחיטה הוי מלאכה גמורה מ"מ לא מקרי בשביל זה רגיל בכך לומר כיון דבכל פורתא ופורתא מחלל שבת הוי כעושה הרבה פעמים, דמ"מ כל כוונתו רק למעשה שחיטה זה בפעם א' ולא מקרי מועד לעבור בכך, זה נ"ל ברור, וא"כ שפיר י"ל דחובל וצריך לכלבו פטור. דאין התיקון בא מיד, ובאמת גם תחילת שחיטה הוי מקלקל, ומ"מ לא הו"ל לש"ס לשנויי דטבח בשבת בפרהסיא דאף לר"ש דס' חובל וצריך לכלבו חייב ונעשה מומר בתחילת השחיטה, ומ"מ לא מקרי שחיטת מומר, דאפילו מה שישחוט אחר כך שרי והוי שחיטה ראויה.

יב) ולכאורה נראה להביא ראיה לתוס' חולין הנ"ל, עפ"מ דתמהו תוס' בכתובות (דף לד ע"א) לשנויי דהש"ס כי פטרי רבנן אשארי, א"כ למה נקט טבח בשבת, הא ר"מ דמחייב בשחיטה שא"ר, מכ"ש דחייב בשחיטה ראוי' עיי"ש, ונראה ליישב, די"ל הברייתא מלתא דפסיקא נקט טבח לע"ז וטבח בשבת חייב בכל ענין אפילו טבח בפרהסיא וא"כ אי הוי תנא רק טבח לע"ז הוה אמינא דוקא בזה כיון דמיירי באומר בגמר זביחה עובדה, מש"ה לא הוי שחיטת מומר דכנחירה דמיא, דכיון דלא הוי מומר רק עם גמר שחיטה כבר נעשה השחיטה בהכשר, אבל בטבח בשבת בפרהסיא ס"ד לומר דמיד בתחילת שחיטה נעשה מומר והוי גמר שחיטה כנחירה, לזה קמ"ל דמ"מ חייב בד' וה', והיינו אי משום דהוי מקלקל או אף דהוי מתקן, מ"מ בפעם א' כיון דלא רגיל בכך לא נעשה מומר, וכ"ז לשיטת תוס' חולין, אבל למה דנקטו הראשונים דרק אותה שחיטה מותרת ומטעם

דנעשה בהכשר קודם שנעשה מומר, ממילא מוכח מפרכת הש"ס בב"ק מדלא מוקמי בטבח בפרהסיא, היינו דגם לדידן הוי מומר מיד דלא מקרי מקלקל וכנ"ל, ומדמחייב ר"מ מוכרח דלא מיירי בפרהסיא, וכיון דמוכח כן ישאר קושיית תוס' דלמ"ל דנקט טבח בשבת, אלא ע"כ מוכח לכאורה כשיטת תוס' הנ"ל, וממילא נתקיימה בטוב סברא ב' דתוס' שבת הנ"ל.

יג) אמנם נראה ליישב קושיית תוס' באופן אחר, בהקדם סוגיא דסנהדרין (דף עד ע"א) הבא במחתרת וכו' והלכתא דשדינהו בנהרא, ועיין ברמב"ן במלחמות דדוקא בשיבר בעודו במחתרת אבל ביצא ואח"כ שיבר חייב דבשעה ששיברם לא הוי קלב"מ, וכן בגונב כיס מיירי כגון ששלשל ידו ועשאם קטפרס וקיבל וזרק מיד, אבל בזרק לאחר מיכן חייב דבשעה שזרקו לא הוי קלב"מ עיי"ש, ועי' בב"ח חוה"מ (סימן שנ"א) שכתב שגם דעת הרמב"ם כן, ודייק מלישנא דהרמב"ם (פ"ג מהל' גניבה) שכתב או שגנב כיס בשבת והיה מגררו עד שהוציאו מרשות בעלים שהיא מרשות היחיד לרה"ר ואבדו שם הרי זה פטור, הרי דדקדק למנקט אבדו שם היינו מיד אבל לא לאחר מיכן עיי"ש, וזהו ג"כ דעת תוס' בב"ק (דף ע' ד"ה כמאן כר"ע) ועיין שם, והנה בדרישה סימן הנ"ל כתב מדכתב בטור גבי מחתרת בשם הר"ר ישעי' דבעינן דוקא שובר בעודו במחתרת, ולא כ"כ קודם גבי גונב כיס דבעי' השליכו מיד, ע"כ דס"ל לחלק דוקא במחתרת דמיד דיצא מהמחתרת אזלא לחיוב מיתה דעתה אסור להורגו, ולא שייך תו קלב"מ, משא"כ בגונב כיס דחיוב שבת ע"י שחילל שבת עוד עליה קאי ולא פקע מניה, מש"ה אף בשדינהו לאחר מיכן פטור, ויעויין בדרישה (סימן ש"ן) בההיא דכתב הטור שם גנב ומכר בשבת אם נעשה המכירה באיסור כגון דא"ל עקוץ תאנה וכו' פטור דאיסור שבת ואיסור גניבה באים כאחד, וכן טבח בשבת או לע"ז פטור, וכתב עלה בדרישה דלא כתב רבינו דמיתה ותשלומין באין כאחד משום דבאמת אין באין כאחד, דמיד כששוחט סי' א' נתחייב מיתה אלא דמ"מ פטור כיון דנתחייב מיתה באותו מעשה בתחלה לא מחייבתו ממון על אותו מעשה, וכדמוכח סברא זו (בסימן שנא) [והיינו כדבריו הנ"ל גבי גונב כיס לדעת הטור] עיי"ש, ודברי הדרישה תמוהים, דאם מדברי הטור בטבח בשבת יהיה מוכרח דאף דנתחייב בתחלת השחיטה מיתה לא מחייב ממון א"כ יקשה מזה על סברת הרמב"ן הנ"ל בגונב כיס, דהא הך מלתא דטבח בשבת פטור היא סוגיא ערוכה בב"ק, ואיך יתיישב זה להרמב"ן, ורציתי לדחוק בכוונת הדרישה דלהרמב"ן י"ל דס"ל דלא נתחייב מיתה קודם הגמר שחיטה דהוי מקלקל וכדעת הר"ן בחי' שכתבנו לעיל ורק מדקדוק

לישנא דהטור מדלא כתב גם בטבח דמיתה ותשלומין באים כאחד, מש"ה בנה יסודו דס"ל להטור דלא הוי מקלקל ואינם באים כאחד, ומ"מ פטור מתשלומין.
יד) אמנם מלבד דדחוק ורחוק בכוונת הדרישה דמבואר בלשונו דמפשט פשיטא ליה זה דנתחייב מיתה בתחילת שחיטה גם עדיין אינו מספיק ליישב שיטת הרמב"ן דא"כ עדיין יקשה מסוגיא דבב"ק הנ"ל דפרכינן ומי מצית מוקמית לה כר"מ וכו' מכלל דבכולה מתני' מודה ובזה יקשה הא ר"ש לשיטתיה דסבר בחובל וצריך לכלבו דחייב, וממילא כ"ש דבתחלת שחיטה חייב, וכמ"ש לעיל בארוכה מש"ה מחייב בטבח ביוה"כ דכבר נתחייב מלקות בתחילת שחיטה.
טו) ולזה במחכ"ת של הדרישה נ"ל דטובח בשבת לא דמי כלל לגונב כיס דדוקא בגונב כיס דלאחר שהוציאו לרה"ר אינו מחלל עוד שבת ומתחייב מיתה רק על מה דעשה כבר, מש"ה מחוייב בהשליכו אח"כ דעל מעשה ההשלכה זו אינו מחוייב מיתה כלל, וה"נ כוונת תוספות בב"ק ד"ה כמאן כר"ע דמיד שבא לאויר החצר מלמעלה ונתחייב משום קלוטה ונגמר מלאכת שבת, ובמה שיורד אח"כ החפץ בתוך חלל כותלי החצר אין כאן חיוב שבת כלל, דכבר הונח מקודם, משא"כ בטבח בשבת דאף דמתחייב מיתה על תחלת השחיטה, מ"מ גם על הגמר דבא חיוב התשלומין באותו מעשה, ג"כ מתחייב מיתה דהוא גם כן חובל, ואף דלא התרו בו שנית, מ"מ הוי מחייבי מיתות שוגגין דקיי"ל דפטור [וסברא זו הובאה גם כן בהקדמת הפ"י לכתובות בחידושי חתנו הגאון מוה' בערוש ז"ל בשם הירושלמי במדליק גדיש].
טז) אמנם עדיין יש לעיין במ"ש הרמב"ם (פ"ג מגניבה) טבח ביוה"כ והתרו בו פטור, דאין לוקה ומשלם. בזה יקשה הא כבר נתחייב מלקות תחלת השחיטה והוי הגמר אח"כ בלי התראה, דקיי"ל חייבי מלקות שוגגין חייבים, וא"כ יתחייב ד' וה' על הגמר למה דכתב הב"ח הנ"ל בדעת הרמב"ם דס"ל כהרמב"ן בגונב כיס, ודאי בפירכת הש"ס מכלל דבכולה מתני' מודה ר"ש, שפיר כתבנו דהרי כל הסוגיא זו אזיל לר"ש דחייבי מלקות שוגגים פטורים, ולדידי קיימא סברתנו דגם בשעת הגמר הוא חובל ויש בו מלקות, [אאב"ה ובפירכת הש"ס ר"פ אלו נערות והא קיימא לן דאינו לוקה ומשלם עיין לאבא מארי בכתבים חלק א' בסימן קס"ד] אבל לדינא יקשה על הרמב"ם כנ"ל.
יז) ולזה מוכרח בהחלט דדעת הרמב"ם דבתחילת השחיטה מחייב מיתה דהוי מקלקל, ולפ"ז יקשה איך כתב הרמב"ם בפירוש המשניות דשוחט בפרהסיא בשבת אסורה השחיטה, דמיד בתחילת שחיטה נעשה מומר, הא הוכחנו דהרמב"ם ס"ל דמקרי

מקלקל, אע"כ דטעמא דהרמב"ם דכיון דעכ"פ איסורא דרבנן איכא מקרי מומר מדרבנן, ומוכח היטב כדעת הבית הלל, דבמומר לחלל שבת בדרבנן, הוי מומר לכה"ת מדרבנן. יח) ולפ"ז יש ליישב קושיית תוס' כתובות על מה דאוקמי כי פטרי רבנן אשארא דלמ"ל דתני כלל טבח בשבת, דהנה לכאורה אף דמשני באומר בגמר זביחה עובדה, מ"מ למה דמסקינן גבי שור הנסקל במסרו לשומר וכו' ממילא א"צ לאוקימתא דבגמר זביחה עובדה, די"ל דמסר לשומר אף דנאסרה מתחילת שחיטה ולאו דמרי' הוא, הא מ"מ היה יכול לומר הש"ל כדמוכח בשור הנסקל דקודם גמר שחיטה יכול לומר הש"ל והוי גורם לממון, וכיון שכן י"ל אי הוי נקט רק טבח לע"ז, לא היינו מוכרחים לאוקמי בטובח ע"י אחר דיש לאוקמי בהיפוך דאומר דעובדה רק בתחילת זביחה, ובגמר אינו עובדה מש"ה לא הוי קלב"מ, דבשעת הגמר לא מחייב מיתה וכההיא דגונב כיס הנ"ל, וגם ממה דלא הוי גמר שחיטת מומר דהוי כנחירה ליכא למידק דמיירי דאומר בגמר זביחה עובדה, די"ל דמיירי בשוגג דלא הוי מומר, וא"כ לא היה נשמע הדין דטובח ע"י אחר חייב לזה נקט טבח בשבת דבזה מתחייב מיתה גם על הגמר ומוכח דמיירי בטובח ע"י אחר, וק"ל. ומעתה שביררנו דדעת הרמב"ם בזה כהר"ן דבתחילת שחיטה ליכא חילול דאורייתא ורק שחיטתו אסורה מדרבנן, דמדרבנן הוי כמומר בתחילת שחיטה, צריכים אנו ליישב מה דהקשינו לעיל מה פריך הש"ס שחיטת שבת שחיטה ראויה היא דלמא מיירי במזיד ובפרהסיא דר"מ מחייב כיון דמה"ת שחיטתו כשרה ור"ש לטעמי' דמקלקל בחבורה והוי שחיטת מומר דאורייתא.

ונלענ"ד למ"ש הב"ש (סימן קמא סמ"ז) דמומר לאו בר שליחות כמו עכו"ם וכתב שכן משמע מהרמב"ם, וכ"כ במג"א (סימן קפט), א"כ י"ל דא"א לאוקמי דטבח בפרהסיא, כיון דע"כ מיירי בטובח ע"י אחר, א"כ מיד בתחלת שחיטה נעשה מומר ובטל השליחות וא"א לחייב על הגמר מדין שליחות, ואף דכתבנו דלענין תשלומי ד' וה' תליא בדאורייתא כדמוכח בפירכת הש"ס אלא למ"ד מעשה שבת דרבנן, נלענ"ד דדוקא לענין שחיטה ראויה בזה הסברא דכל השחיטה עשה פעולה דאם יאכלנו לא עבר אדאורייתא זהו עצמו מקרי בכלל שחיטה ראויה, וכן לענין שחיטת מומר כיון דהועיל השחיטה דאינו מטמא מדאורייתא שם שחיטה עליו ולא מקרי נחירה. משא"כ בענינים אחרים כל דמדרבנן לא נתקיים הענין ממילא פטור מהממון (אאב"ה עיין במל"מ רפ"ז מהל' תרומות) וא"כ י"ל לענין שליחות אף היכא דהוא רק מומר מדרבנן כיון דמדרבנן בטלה השליחות, ואין שם בעליו עליו לא מתחייב בד' וה', וא"כ מדמחייב ר"מ מוכח דמיירי בטבח בצנעה ושפיר פריך הש"ס.

כ) (אאב"ה אעתיק פה מה דמועתק אצלי מגליון השו"ע א"ח מאבא מארי נ"י במג"א (רסי' תמ"ג) דכתב בשם תשו' משאת בנימין דנכרי לנכרי יש שליחות, נ"ב, נראה ראייה לזה מסוגיא דגיטין (דף כג ע"א) נכרי לאו בר היתרא, ובתוס' שם הקשו הא בלא"ה אין שליחות לנכרי, ולזה אפשר ליישב ויעויין באבן העוזר (סימן קפט) דהשיג על המג"א והעלה אף דמומר לא מקרי בן ברית מ"מ נעשה שליח, מדהקשו בגמרא הנ"ל (דף כג ע"ב) דעבד יהיה פסול לגיטין דנימא מה אתם ישראל ומשני דדרשינן מה אתם בני ברית וגם עבד בכלל, ואי נימא כהמגן אברהם דמומר לאו בר שליחות הוא דאינו ב"ב, וקשה מנ"ל למדרש מה אתם ב"ב לרבות עבד ולהוציא מומר, דלמא בהיפוך מה אתם ישראל ונרבי מומר ונמעט עבד, גם קשה דנמעט תרווייהו ונדרוש מה אתם ישראל ובן ברית, אע"כ דהוי כמו רבוי ומיעוט ורבוי וריבה הכל וממעטינן הפחות מה שאינו דומה בשום צד דהיינו נכרי דאינו דומה כלל לאתם בשום דבר, אבל עבד דדמי עכ"פ בחד צד בן ברית לא ממעטינן, וה"נ מומר דדמי עכ"פ בחד צד דהוא ישראל לא ממעטינן עיי"ש, וא"כ י"ל באם הדין כהמ"ב דנכרי לנכרי נעשה שליח, ה"נ נכרי לישראל מומר דדמי בחד צד דשניהם אינם ב"ב, ולענין זה דמי לשליחות נכרי לנכרי, ורק נכרי לישראל דאין השליח דומה להמשלח בשום צד הוא דלא הוי שליח, ולפ"ז מיושב קושיית תוס' דלא הו"מ למנקט טעמא בנכרי דאין שליחות לנכרי, היאך נקט מתני' מלתא דפסיקא דנכרי אין כשר לשליחות הגט הא משכחת במומר דמגרש אשתו דיכול לשויי' לנכרי לשליחות הולכה, מש"ה הוצרך למנקט הטעם דלא בר היתרא.

עוד הקשיתי למאי צריכים דרשא דגם אתם למעט נכרי דלאו בר שליחות הוא, הא למ"ש תוספות יומא (דף נד ד"ה כרובים וכו') בסוף הדיבור דחיות ושרפים אסור אפילו באחרים עושי' לו דכתיב לא תעשו תרי זימני, א"כ מזה מוכח דאין שליחות לנכרי מדאיצטריך לא תעשון לאסור ע"י אחרים, הא בלא"ה אסור ע"י נכרי דהוי כשלוחו, ואי דאין שליח לדבר עבירה, הא לחד לישנא פ"ק דמציעא דאם השליח לאו בר חיובא לא שייך בזה אין שליח לדבר עבירה, א"כ בנכרי דלאו בר חיובא על לאו דלא תעשון ל"ש בי' אין שליח לדב"ע, וגם לאידך לישנא דאי בעי עביד י"ל דנכרי דודאי עביד ל"ש בי' אין שליח לדב"ע, ועיי במ"ל הל' מלוה ולוה (פ"ה הי"ד), וא"כ מוכח דמדין שליחות אין איסור דאין שליחות לנכרי וצ"ע, ע"כ לשונו בגליון).

כא) ולפ"ז היה נראה דמיושב ג"כ מה דהקשינו על היש דוחים מסוגיא דב"ק די"ל ג"כ הכי אף דלא ס"ל בזה כהרמב"ם דנעשה מומר בתחלת שחיטה, מ"מ י"ל כיון דלדידהו השחיטה ראשונה דשבת בפרהסיא אסור, כיון דהכשר שחיטתו ועשייתו מומר בהדי

הדדי קאתי מקרי שחיטת מומר, ה"נ י"ל לענין שליחות, כיון דבאותו שליחות בגמר שליחותו נעשה מומר הוא בכלל אין שליחות למומר, וכעין שכתבו תוס' כתובות (דף יא ע"ב) בגר קטן כיון דבאותו מעשה שליחות נעשה ישראל לא הוי בכלל אין שליחות לנכרי, ה"נ י"ל בהיפוך דאם באותו מעשה נעשה מומר הוא בכלל אין שליחות למומר. כב) אך מ"מ לא ניחא לי בזה כ"כ, דלאותם היש דוחים דס"ל דאין שחיטת מומר נבילה ולא הוי כעכו"ם, א"כ אינו בכלל עכו"ם ג"כ לענין ביטול שליחותו ויש לחלק, עכ"פ על הרמב"ם שפיר י"ל כדברינו באופן דמחלוקת הבית הלל והפר"ח במומר לחלל שבת בדרבנן אם מקרי מדרבנן מומר לכה"ת תלי' במחלוקת גדולי רבותינו, דלהר"ן י"ל דלא הוי מומר, ולהרמב"ם הוי מומר.

כג) אמנם באמת אין תירוצנו מספיק על הרמב"ם בההיא דטבח ביוה"כ ואתרו ביה דמש"ה פטור דחיוב מלקות בא רק על הגמר דמעיקרא הוי מקלקל אינו מספיק דהא הרמב"ם פסק דחובל וצריך לכלבו חייב א"כ מכ"ש בחובל בתחילת שחיטה וצריך לה כדי לגמור שחיטתו, ואף להרמב"ם דחובל אינו חייב משום נטילת נשמה רק משום מפרק וצריך לדמו, מ"מ הא הרמב"ם כתב דבאינו צריך לדמו פטור דהוי מקלקל, אבל הכא בשחט וצריך לגמור לשחיטתו ולא מקרי מקלקל הוי כמו צריך לדמו, ואף דהוי מלאכה שא"צ לגופה הא הרמב"ם פסק דמשא"צ לגופה חייב, וא"כ עכ"פ ביצא בתחילת שחיטה דם כגרוגרת נתחייב משום תחילת שחיטה ויתחייב ד' וה' על גמר שחיטה, ובהכרח לומר דהרמב"ם ס"ל כמ"ש הדרישה בדעת הטור, כיון נתחייב מיתה באותה מעשה בתחילת המעשה שוב אינו מתחייב ממון ה"נ לענין מלקות, או דנדחוק כמ"ש הרמב"ם והתרו בו היינו שהתרו בו במפורש על חיוב דנטיל' נשמה ולא אתרו ביה משם מפרק והוי ההתראה רק על הגמר, או דהתרו בו משום תרתי מפר' ונטיל' נשמה דגם על הגמר יש חיוב מלקות, וכיון שכן ממילא דברי הרמב"ם בפירוש המשניות דשחיט' שבת בפרהסיא אסור דנעשה מומר, תחילת שבת הוא כפשטי' דהוי מומר דאורייתא, דלא מיקרי מקלקל דהוי כחובל וצריך לכלבו, גם אף דסתמא קאמר הרמב"ם אף בשוחט עוף הקל ולא יצא דם כגרוגרת תחילת השחיטה מ"מ הוי איסור דאורייתא מדין חצי שיעור אסור מה"ת, עיין מ"ל (ר"פ י"ח) מהל' שבת, וא"כ אין ראייה מדברי הרמב"ם אלו דסבר דמומר לחלל שבת בדרבנן הוי מומר לכה"ת, ממילא קשה ראייתנו מהר"ן בחידושיו די"ל דלא הוי מומר כיון דלא מצינו מאן דפליג עליה ודוק.

כד) ומעתה אחר דהוכחנו בראיה ברורה מסוגיא דב"ק דגם לדידן שחיטת שבת בפרהסיא אסור דנעשה מומר בתחילת שחיטה אי דאורייתא אי מדרבנן ובטל השליחות

מדרבנן, ואם כהפוסקים דיש שליחות למומר מוכח באמת דהוי מומר תחילת שחיטה מדאורייתא, אם כן יקשה למאי צריכים לאוקמי מתני' דטבח ביוה"כ כר"מ דלוקה ומשלם, לוקי בטובח ע"י אחר, (ועי' מהרש"א) והא דטבח בשבת פטור, היינו דמיירי בפרהסיא ופטור משום דהוי שחיטת מומר והוי נחירה, או דבטלה השליחות קודם גמר השחיטה וכנ"ל, ע"כ מוכח דיוה"כ הוי כשבת לענין זה דמומר ליוה"כ הוי כמומר לכה"ת ומוכח דמיירי בצנעא, ומדמחלק בין יוה"כ לשבת ע"כ דלא מיירי ע"י אחר ובשבת פטור משום קלב"מ וביוה"כ חייב משום דאתיא כר"מ דלוקה ומשלם, ודוק.

שם פוק תני לברא. עירובין ט' ע"א ביצה יב ע"ב יומא מג ע"ב יבמות עז ע"ב סנהדרין סב ע"א.

שם מדאסר רחמנא הבערת בת כהן. קשה לי לשיטת רש"י דלר"ש אין לך הבערה שאינו מקלקל א"כ למאי צריכנא ללמוד מדאיצטריך הבערת בת כהן הא בלא"ה נשמע מדאזהר לא תבערו והא כל הבערה מקלקל וצ"ע.

שמעתי להקשות לשיטת רש"י יקשה לר' יוסי דס"ל חס על הפתילה דמשאצ"ל פטור א"כ מוכח דסובר מקלקל בהבערה חייב א"כ מנ"ל דללאו יצאת הא איצטריך לאורויי דמקלקל בהבערה חייב וכקו' התוספות.

מה שהקשה מעכ"ת ש"ב הרב נ"י לשיטת רש"י דצורך מצוה לא הוי תיקן, א"כ למאי צריך קרא דחלבי שבת קריבים ביוהכ"פ.

לענ"ד בזו י"ל בפשיטות כיון שמצינו כמה פעמים דאכילת מזבח שמה אכילה וכעין שאמרו (ביצה כ' ע"ב) שלא יהא שולחנך מלא, א"כ דבר צורך אכילת מזבח הוי תיקון כמו צורך אכילת הדיוט.

אולם עדיפא היה לו להקשות אמאי אמרה תורה גבי נותר ליתן בוקר שני לשריפתו הא הוי מקלקל. ובאמת נ"ל די"ל דדוקא גבי בת כהן וכן במילה החלישות הוי קלקול לר"ש אבל בנותר וחלבי שבת בלא"ה אסור בהנאה לא שייך בו ענין קלקול ולגבי זה י"ל דאפילו לר"ש מקרי תיקון בשביל המצוה.

גם י"ל בנותר ובחמץ בפ"ק דפסחים (ה' ע"ב) כיון דאפרן מותר הוי תיקון בשריפתן ליהנות מאפרן כיון דהם אסורין בהנאה ואפרן מותר הוי תיקון. ובההיא דחלבי שבת י"ל כנ"ל דאכילת מזבח שמה אכילה.

תוד"ה חוץ מחובל ומבעיר, ור"ת מפרש וכו', על תמיהת רומעכ"ת נ"י לדברי ר"ת דשוחט לא הוי מקלקל, היינו כיון דבשעת הקלקול בא התיקון להוציא מידי אבר מן החי, א"כ יקשה בההיא דהשוחט חטאת בשבת לע"ז בחוץ דחייב עליה ג' חטאות, דהתיקון הוא

רק להוציא מידי אמ"ה לב"נ, כדפי' רש"י פסחים והא בזה בשעת שחיטה לא בא התיקון, דגם אחר שחיטה בעודה מפרכסת אסור לב"נ, דהא לב"נ במיתה תליא, וליכא בזה משום מי איכא מידי, דהא אסור לישראל מטעם ע"ז ושחוטי חוץ. וכמ"ש תוס' בחולין (דף ל"ג) דכיון דאסור לישראל משום טמאה ל"ש ביה מי איכא מידי ומפרכסת אסור לב"נ.

מה דפשיטא ליה למעכ"ת נ"י יסוד הדבר כיון דאסור לישראל מאיזה טעם שיהיה מפרכסת אסור לב"נ זה נגד מסקנת כל האחרונים, ה"ה הגאון בעל תורת חיים בחי' לחולין (דף כ' ד"ה אמר זעירא) שכתב דוקא היכא דאין שם שחיטה עליה דהיינו בטמאה דהוי נחירה בעלמא, בזה מפרכסת אסור לב"נ, דדוקא שחיטה מתיר מפרכסת ולא נחירה, אבל ישראל ששחט טריפה דשם שחיטה עלה דמטהרתו מידי נבילה, בזה מותר המפרכסת לב"נ וכן הסכים בתבואת שור (סימן כ"ז) והוציא כן לנכון מלישנא דהרשב"א, וכ"כ הפרי מגדים (שם ס"ק ב'), א"כ ה"נ בשחט לע"ז דשם שחיטה עלה, ואינו מטמא משום נבילה רק מדין תקרובת עכו"ם, ולענין או"ב שחט ראשון לע"ז חייב על השני משום או"ב הרי דשם שחיטה עלה, אם כן המפרכסת בזה מותר לב"נ.

גם אף אם נניח כדעת מעכ"ת נ"י דבזה מפרכסת אסור לב"נ, מ"מ ליתא לקושייתו, דהא דברי ר"ת הם לר' יהודא דס"ל דחובל וצריך לכלבו פטור, דס"ל דבשעת הקלקול צריך להיות התיקון ולא אח"כ, אבל לר"ש דבחבורה מחייב עכ"פ בחובל וצריך לכלבו, הא ס"ל דלא צריך שיהיה התיקון מיד במלאכת חבורה, ויעויין בתוס' פסחים דכתבו דמה דפרכינן שם אלא למ"ד דמקלקל בחבורה פטור, היינו ר' יוחנן אליבא דר"ש, וא"כ ע"ז שפיר משני דהתיקון מוציא מידי אבמ"ה והיינו לב"נ, דהא לר"ש ל"צ שיהא התיקון מיד, וי"ל דהברייתא באמת אתיא כר"ש, ועיין בתוס' (דף ע"ה ד"ה ולחייב וכו') דהיכא דאיכא תיקון קל חייב כדאמרי' בפסחים וכו', נקטו לראיה מפסחים אליבא דר"י. אבל באמת לפי דברי תוס' פסחים הנ"ל אין ראיה, די"ל דהברייתי' כר"ש, ופירכת הש"ס דלר"י אף לר"ש מקלקל גמור פטור, ואיך יתרץ הברייתא, ואם כן עכ"פ י"ל דלר"ת הכי הוא דקאי הכל לר"ש.

דף קו:

תנן אין צדין דגים מן הביברין ביו"ט, אבל צדין חיה ועוף, ורמינהו ביברין של חיה ועופות ודגים אין צדין מהם ביו"ט, בשלמא חיה אחי' ל"ק הא ר"י [דהצד צבי אינו חייב עד שיצוד לבית], הא רבנן, אלא עופות אעופות קשי', וכ"ת עופות אעופות נמי ל"ק הא בביבר מקורה הא בביבר שאינו מקורה, והא בית דמקורה הוא, [ובין לר"י ובין לרבנן צפור למגדל אין, לבית לא]. קשה לי הא הך ברייתא קתני נמי חי' דאין צדין הרי דחי' אינו

ניצד בביבר, ובחי' אין חילוק בין מקורה או לא דהא אינו יכול לפרוח, וכיון דחי' בביבר מקורה אינו ניצד, מכש"כ בעוף, וא"כ על רומיא דעופות אעופות ג"כ צ"ל דהברייתא כר"י, דחי' אינו ניצוד, וכ"ש עופות, ומתניתין כרבנן דחי' ניצוד, וה"ה לעוף במקורה, וא"כ הו"ל לגמרא לומר עופות אעופות נמי ל"ק דתלי' בפלוגתא דר"י ורבנן. (בכת"י כתוב וא"כ לשון הא בבירר שאינו מקורה הוא תמוה דהא הברית' אוסר גם במקורה וצע"ג). רש"י ד"ה הגזין מין חגב טהור. עיין בכורות ז' ע"ב ובמ"ל פ"א הלכה כא מהל' מאכלות אסורות.

תוד"ה ואין ונראה לר"י וכו' (עי' בגל' המג"א סי' תצ"ז סק"ב).

דף קז.

וממאי דפטור, [דתנן גבי הצד נחש אם מתעסק בו שלא ישכנו הוא פטור] ומותר דתנן כופין קערה על הנר וכו' ועל עקרב שלא תישך. קשה לי הא אמרינן בברכות, היה עומד בתפילה, ונחש כרוך על עקבו לא יפסיק אבל עקרב פוסק, הרי דעקרב הזיקו יותר קרוב לודאי מהיזק נחש, וא"כ דלמא בעקרב דוקא התירו מלאכה שאין צריך לגופו, ולא בנחש. תוד"ה וממאי כו' דמסתבר דככ"ע אתיא אפי' כר' יהודה, וטעמא דשרי לר' יהודה משום דהוא סובר מקלקל בחבורה פטור. גמרא סנהדרין דף פ"ד ע"ב. וזה שאמר בעלמא בגמ' דר"י סובר מקלקל בחבורה פטור ממתני' דהכא שמעינן לה דכיון דס' דמשאצ"ל חייב ע"כ טעמא דשרי ליטול הקוץ משום דמקלקל בחבורה פטור. תוס' סנהדרין שם ד"ה מאן. והיינו ג"כ משום דמסתברא להש"ס שאין חולק כלל בדין זה דמחט של יד.

והנה מצינו בכריתות דף כ' דמה דמחייב ר"א במל את שלאחר השבת בשבת כיון דמקלקל בחבורה חייב גם מתעסק חייב. וא"כ לכאורה ממה דשרי ליטול הקוץ יחויב דיסבור דמשאצ"ל פטור. וא"כ באינו מתכוין דממילא א"צ לגופו אינו חייב. ולפ"ז ע"כ מה דמחייב ר"א חטאת במכבד ומרבץ בפסחים דף ס"ה אף דהוי אינו מתכוין דהא לרבנן שרי משום דשא"מ, צ"ל או כמ"ש התוס' פרק המצניע דבזהו עצמו פליגי דרבנן ס' דלא הוי פסיק רישא ור"א ס' דהוי פ"ר או כמ"ש התוס' בסנהדרין דף פ"ה ע"א דס"ל לר"א דהך תיקון דכיבוד וריבוץ זהו בעצמו ענין בנין. וע"כ קשיא לי מה דמבואר מדבריהם שם דמכח ההקדמה שהקדימו דגם לר"י דשא"מ בשבת רק מדרבנן אסור הוצרכו לכך. אבל לולא ההקדמה היה אפשר לומר בפשיטות דר"א דהמכבד ס"ל כר"י והרי בלא"ה צ"ל הכי דהא ר"א ע"כ סובר דשא"מ מותר וצ"ע.

ועוד תימה על התוס' אי מהכא ידעינן לה לר"י דמקלקל בחבורה פטור א"כ איך מספקינן פ"ק דכתובות גבי דם מפקיד פקיד דדלמא הלכה דדשא"מ אסור וגם מקלקל בחבורה

חייב הא זהו א"א דא"כ מחט של יד ליתסר לדינא והרי לפי שיטתם ס"ל להש"ס דמחט של יד אתיא ככ"ע ואין בזה חולק ואיך נאמר דלדידן להלכה באמת אסור. (ועי' חי' סנהדרין פ"ד ע"ב).
ותו קשיא לי דלדבריהם צ"ל הא דאמרינן בשבת גם כן דמקלקל בהבערה תלוי בדר"ש ור"י היינו דזה תלוי בזה דמאן דס' מקלקל בחבורה חייב וע"כ דיליף לה מדאיצטריך קרא למשרי מילה בשבת ומוכח דס"ל דתיקון מצוה לא הוי תיקון ממילא מדאסר רחמנא הבערת בת כהן והא בישול פתילה דלמצוה לא הוי תיקון ע"כ מוכח דמקלקל בהבערה חייב. וכיון שכן יקשה לראב"צ בכריתות לשינויא דר"א דמיירי בנתכוין לכבות העליונות והובערו התחתונות ומיירי ע"כ בלא ניחא ליה דאל"כ גם לר"ש חייב א"כ הוי מקלקל לענין הבערה. ומוכח דס"ל לראב"צ דמשאצ"ל חייב וגם מקלקל בהבערה חייב. וממילא יחויב שגם מקלקל בחבורה חייב וכנ"ל. הרי דאפשר שיסברו תרווייהו בהדדי דמשאצ"ל חייב וגם מקלקל בחבורה חייב וא"כ דלמא גם ר"י סובר כן. וצע"ג.

דף קז:
נצרר הדם אע"פ שלא יצא, (עי' תור"ע אות קל"ג).
שם והרי פרעוש. עיין בר"ן פ"ק דמסכתין דף ה' ע"ב.
שם אמר שמואל הושיט ידו למעי בהמה. עיין בכורות כה ע"א תוס' ד"ה דהוי ליה.
רש"י ד"ה הטפויין כו' ולא ידענא. עיין ברכות כה ע"ב ד"ה מאן שמעת ליה וש"נ.

דף קח.
מיתיבי ר"ז בכנפיו. ק"ל דאיך רוצה ר"ז להוכיח דלאו עור היא והא ממתני' דקתני החובל בהן חייב מוכח דהוי עור כדקאמר ר"י מאי קמ"ל וכו' תנינא החובל וכו', ואף אם נדחוק דר"ז לא ס"ל לראיה זו מ"מ ק"ל הא מדדחי אביי עור הוא ורחמנא רביי' משמע דס"ל דעור הוא ורחמנא רביי' אבל ג"כ ס"ל דליכא ראיה ממתני' דהחובל דהוי עור, וביותר ללישנא ב' דא"ל אביי לעולם א"ל דלאו עור, וכיון דלאביי לא הוי ס"ל לראי' זו ממתני' דהחובל למאי צריך אביי לומר טובא קמ"ל דאי ממתני' הא בלא"ה ס"ל לאביי דלא שמעי' ממתני' דאית להו עור.
שם מנין שאין כותבין תפילין אלא ע"ג עור בהמה טהורה, וכן בברייתא לקמן כותבין תפילין ע"ג עור בהמה טהורה ועל גבי עור חיה טהורה, ולא ידעתי אמאי דקדק למנקט דוקא בהמה וחיה, ושייר וע"ג עוף טהור, דס"ל לר"ה דג"כ כותבין.
תוד"ה ואי וכו' וי"ל וכו' דלא קפיד קרא אלא אהפשט עור. וזה תמוה דאיך אפשר דיהיה צמר בלא עור ומצאתי שעמד בזה הרב מהר"י אלפנדרי בקונטרס מוצל מאש סי' א'.

דף קח:
ונותן על גב עיניו. עיין לעיל דף יח ע"א תד"ה ומתרפאת.

דף קט.
רש"י ד"ה אפילו לדידי דמאור עינים. עיין בכתנות אור להגאון בעל פמ"א פ' נח.

דף קיב:
שלא לשבור דבריו של ר"י. כזה לעיל מו ע"א.
שם שנית לנו סנדל. יש לעיין אמאי לא מייתי ממתני' הקודמ' פי"ח מ"ו דכלים וצ"ע.

דף קיג.
רש"י ד"ה מותר לטלטלן ולא הוה מלאכתן לאיסור. ע"ל קכב ע"ב תד"ה רחת.
קשה לי וכי בשביל שאינו מקפיד עליו, לא מקרי מלאכתו לאיסור, דאינו מקפיד מועיל דלא הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, אבל מ"מ הוי מלאכתו לאיסור ומיירי באמת לצורך גופו ומקומו.
ד"ה מהו וכו' והו"ל דבר שמלאכתו לאיסור. ע"ל קכג ע"א תד"ה בסיכי.

דף קיג:
מהו לפסוע כו' וכי בחול וכו' ראיתי בספר שיח יצחק על חגיגה בסוף הספר בחידושי בנו, שהביא בתענית יו"ד ע"ב קושי' בשם הרב מ"ל למ"ש תוס' שם בתירוצם הא' בהא דפסיעה גסה נוטלת ממאור עיניו זהו רק בפסיעה א' אבל מכאן ואילך כיון דדש דש, א"כ היכי אמרינן בסוגיין וכי בחול מי התירו, דהא מ"מ הספק בשבת לענין לפסוע פסיעה שניה. עיין שם.

דף קיד.
כשתמצא לומר לדברי ר' ישמעאל דלמד מן עולת שבת בשבתו, דחלבי שבת שנתותרו למוצאי שבת, קרבים ביוה"כ, נדרים ונדבות [שיכול להמתין לחול] קרבין ביו"ט, [א"כ ק"ו חלבי שבת שנשחטו בזמן, וכי איצטריך קרא ליוה"כ]. תימא לי, הא פלוגתא זו דנדרים ונדבות אי קריבין ביו"ט, הוא רק בשלמי נדבה, אבל עולת נדבה, דלית בי' צורך הדיוט לכ"ע לא קריבה, וכ"כ בתוספות בחגיגה (דף ח' ע"א) והכא הא בעולה מיירי.
תוס' ד"ה ואפילו כו' והשתא הוי דהכא כי ההוא דקדושין. ועיין תשב"ץ סימן לג.

דף קטו.
אמר ר' יוסי מעשה באבא חלפתא. וכתב רש"י ז"ל, אבא של ר"י חלפתא שמו. קשה לי איך הזכיר ר"י את אביו בשמו, הא אמרינן בקידושין, דלא יזכיר אביו בשמו, לא בחייו, ולא במותו. ובני הבן יקיר לי קיר לבבי, רבי שלמה נ"י תירץ לי עפ"י דברי רש"י פרק

חלק (דף ק' ע"א ד"ה בשמו), ואינו אומר רבי ומורי פלוני, מבואר דבמקדים שבח לפני שם העצם שרי, וה"ה הכא שהקדים אבא לשם העצם חלפתא, והקשה הוא כעין קושי' זו מפרק בכל מערבין (דף לו ע"א), אר"י אבטולמוס העיד, וכתב רש"י (ד"ה דידי'), ומתני' דרבי אבטולמוס הוא, והיה בינינו מו"מ של דברים בזה, [אב"ה הלא הם כתובים תוך תשובות אבא מארי נ"י בחלק הכתבים].
תוס' ד"ה לא ניתנו. כדמתרגם ר"י. עיין בב"ק דף ג' ע"ב בתוס' ד"ה כדמתרגם.

דף קטז.
איבעיא להו הגליונין. עיין מגילה דף לב ע"א תוס' ד"ה הלוחות.
שם דגייז ושדי. עיין תשובות זכרון יוסף סימן יא ויב.
שם אקפח את בני. לעיל דף יז ע"א זבחים דף יג ע"ב.
שם לא אזיל לבי אבידן. עיין ע"ז דף יז ע"א תוס' ד"ה הרחק.
רש"י בד"ה פילוסופא מין. עיין מס' ד"א רבה פ"ה.
תוס' ד"ה פורענות פי' בקונטרס. עיין תוי"ט פ"ה מ"ד דאבות.
תוד"ה ספרי, אומר ר"י דמיירי בנמצאו ביד מינין, ואף היכי דליכא חשש כיבוי כגון להציל ממפולת ומים אסור לטלטלן ולהוציאן, תוס' ד"ה כך אין מצילין, ועי' כ"מ פ"ו מהל' ס"ת נראה דמפרש דלא כהתוס' אלא דהברייתא מיירי דכתבן מין וקיי"ל כר"ט, וא"כ אין ראי' לדין זה, גם מפרש"י נראה הכי מדכתב כך אין מצילין אפילו בחול, דא"א לפרש בנמצאו דא"כ ברייתא דגיטין דלא כמאן דלר"ט ישרף וכן לר"י באזכרות, ולת"ק עכ"פ לא בעי גניזה דהא מותר לאבדן במפולת ובמים, אע"כ דמיירי בכתבן מין, וברייתא דגיטין כר"ט, כנלענ"ד בעזה"י.

דף קטז:
דבנהרדעא פסקי סדרי. ע"ל דף כד ע"א תוס' ד"ה שאלמלא.

דף קיז.
אדהכי והכי לשדינן, מבואר דאם לא היה מצי למשדינהו, הוי ראוי להתיר ולדמות דמדהיכא דאית ביה לא שדי לה, אתויי נמי מייתי. וכ"כ תוס'. אבל תמוה לי, התם דאית ביה ס"ת, דמעיקרא היה בסיס לאיסור ולהיתר בזה בא"א לנעור מדאדהכי והכי נפלה דליקה הוי היתר גמור, כמו בכל מקום, היכי דלא הוי בסיס, כגון בשוכח, או בסיס לאיסור ולהיתר, דמותר לטלטל בא"א לנער, אבל לאתויי כיס שיש בו מעות, יהיה בסיס לדבר איסור לחוד, דאסור בכל מקום, אף בא"א לנער, וצע"ג. [אב"ה עיין מ"ש בזה א"א נ"י בתשובותיו]. (עמש"כ לק' קמ"ב).

שם דלא קבעי לה לעור, דהא אביי ורבא, לא זכיתי להבין, איך מקרי זה בשם אינו מכוון, הא במכוון מפשיט להעור בידים, אלא שאינו עושה כן לצורך העור ומקרי מכוין, אלא שאצ"ל כמו כיבוי, ואם נידון דניחא לי' בעור ומקרי צריך לגופו, ממילא הוי מכוין, ול"צ למפרך מדין פסיק רישא, ואם לא ניחא ליה בעור גם אם היה פסיק רישא מ"מ הוי פ"ר דלא ניחא ליה וא"כ שייטא דפ"ר לא שייך כאן, דהא הוא מכוין, ותליא רק אם ניחא לי' בעור, והוי צריכא לגופא, או דלא ניחא לי' בעור, והוי אינה צריכה לגופה, וכזה הקשה הרשב"א ז"ל לקמן (דף קלג ע"א) גבי בהרת דקרי לה אינו מכוין, הא קוצץ במכוין בידים, ותירץ שם דלא אזהר רחמנא לא תיקוץ, אלא שלא יטהר הנגע, וזהו אינו מספיק כאן, וצע"ג.

תוד"ה מי. (עמש"כ לק' קמ"ב ע"א).

דף קיז:

ואין מערימין בכך. מו"ק דף יב ע"ב.

רש"י ד"ה אלא אמר רב אשי כר"א סבירא להו כו'. (עי' תור"ע אות קל"ט).

דף קיח:

יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא. ברבינו יונה פ"ח דברכות דף מג ע"א כתב די"מ שבטבריא היו מגמרים הכלים בע"ש מפני כבוד שבת שיריחו ריח טוב ובציפורי היו מגמרים במ"ש והיו עושין כן לכבוד שבת שהיו מראין הצער שיש להם מהנפש יתירה שהיה להם בשבת ועתה בפרידת השבת צריכין למוגמר להריח ריח טוב עיין שם. וכעין זה כ' באגודה. והר"י מיגאש בתשובה סימן מ"ה כ' יהא חלקי וכו' היינו עם אותם שבתחלת שבת המה בטבריא ובאפוקי יומא הם בציפורי כי טבריא וציפורי תוך תחום אחד ומקדמי ומאחרי שבת.

תוס' ד"ה אילו וכו' לא ידע ר"י. וכזה לקמן קלא ע"ב תוס' ד"ה קמ"ל, וקלח ע"א תוס' ד"ה מי סברת, ובכתובות דף צג ע"א תוס' ד"ה תימא.

דף קיט.

אשור הייא. גיטין דף לד ע"א.

רש"י ד"ה תליסר עיליתא דדינרי וכו' וגוזמא בעלמא. עיין ברכות דף כ' ע"א בתוס' ד"ה תליסר מתיבתא.

דף קיט:

שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי האלקים. ע"ד שאחז"ל נדרים דף כ' ע"ב מאן מה"ש רבנן. שם כך מקובלני מאבותי. עיין ב"מ דף פד ע"א ד"ה אי הדרת.

דף קכ.

מתני' ולובש כל מה שיכול ללבוש. ע"ל דף סה ע"ב.

בסמ"ג והג"מ והובא ברמ"א דאפילו לחצר שאינה מעורבת מותר כיון דהוא דרך מלבוש והוי בבא בפ"ע ולא קאי על ולשם מוציא. ולענ"ד אולי גם למבוי שאינו מפולש ואפשר אף לרה"ר מותר כיון דליכא בזה איסור הוצאה הוי כמו חצר המעורבת. ואולם לדעת הר"ן [ד"ה וטעמיה דר"י כו' ואפשר דע"כ לא פליגי כו'] יש בזה איסור הוצאה ואינו מותר רק למעורבת.

שם מקטורן אונקלי ופונדא. עיין לעיל דף נט ע"ב תוס' ד"ה תרי המייני.

שם ושני ספרקין. נזכר במתני' פרק כ"ט משנה ב' דכלים.

שם מתני' עור של גדי. עיין לעיל דף מט ע"א תוס' ד"ה טומנין.

בשו"ע סי' של"ד סכ"ב תיבה שאחז בה האור יכול לפרוס עור של גדי וכו' ועושים מחיצה בכל הכלים וכו' דגרם כיבוי מותר במקום פסידא, ובפשוטו נראה דקאי על כל הסעיף דאף לפרוס עור של גדי דלא יתכבה ממש אלא שלא ידלק יותר, מ"מ אסור שלא במקום פסידא, אך מדברי מג"א סי' תקי"ד ס"ד מבואר דס"ל דלא קאי רק אסוף דינא דכ"ח חדשים דהאש יתכבה ממש, אבל לא ידעתי הכרח לזה, דמ"ש המג"א סי"ז וא"ל דהתם משום פסידא דהא הרא"ש ס"ל וכו' ומזה משמע דהוכיח דאף בלא פסידא שרי, לענ"ד אינו מוכרח דעיקר קושי' הרא"ש אההיא דשפופרת דגזרינן שמא יסתפק, דס"ל להרא"ש דמדגזרי' לשמא יסתפק משמע דמסתפק הוי מכבה גמור מדאורייתא, וכיון דשרי במקום פסידא, ע"כ דמדאוריית' לא הוי כבוי וביותר דאם נימא דמ"מ גזרו אף בכבוי דרבנן, מ"מ יקשה על סוגיא שבת כ"ט ואי אשמעי' הני תרתי בהני אמר ר"י וכו', אמאי לא בפשוטו דס"ד דרבנן שרי רק בהנך תרתי דאף אם יסתפק הוי רק דרבנן דאינו מכהה אורו מש"ה ל"ג שמא יסתפק, אבל בקערה דראש הפתילה בתוכה דמכהה אורו והוי כבוי דאורייתא גזרי', אע"כ דגם ברישא הוי כבוי דאוריית', וע' תוס' ביצה ד"ה והמסתפק כ' בהדיא דגרם כבוי אסור אף דהתם לא יתכבה ממש אלא שלא ידלק יותר, וכיון דמדברי הרא"ש אין ראי' בהיפוך, א"כ קיימא דברי הרמ"א כפשטן דקאי על כל הנזכר בסעיף זה ודו"ק.

רש"י ד"ה מהפקירא דהא הצילו לכם קאמר להו, וכ"ה בש"ע סי' של"ד, וכ' המג"א דבלא אמירה יכול לומר הייתי ממציא לי אנשים שהיו מצילים ומחזירים לי, ולענ"ד היה נראה דבאוכלים דא"א לו להציל יותר מג' סעודות הוי הפקר דכמציל מזוטו של ים הוא, אבל במלבושים דהיה ביד הבעל הבית לחזור פעם אחר פעם לא הוי הפקר, ואפשר דזהו

כוונת הש"ס דברישא תני הצילו לכם כיון דלא הוי אלא ג"ס וממילא הוי הפקר, אבל במלבושים דחזי לכולי יומא לא הוי הפקר מש"ה אומר בואו והצילו עמי.

דף קכ:

אי הכי קשי' דרבנן אדרבנן, ק"ל הא י"ל ג"כ בהיפוך, דבכבוי, דאף אם יכבה ממש ליכא דאורייתא, למה דקיי"ל דמלאכה שאצ"ל פטור כר"ש מש"ה לא גזרו שלא יכבה, אבל במחיקת השם גזרו גרמא אטו מחיקה ממש דהוא דאורייתא וכזה חילקו בגמרא דלעיל (דף מו ע"ב) לענין דבר שאינו מתכוין, ועיין בתוס' שם ד"ה כל היכא דאף אם שורש מלאכה דאורייתא, כיון דהיא מלאכה שאצ"ל, הוי כמו דרבנן, עיין שם וצ"ע.
שם הרי זה לא ירחוץ. עי' נדה דף סו ע"ב תוס' ד"ה אם סמוך.
שם דמנח ידיה עלויה. עיין בתרומת הדשן סימן י'.

דף קכא.

אמר ר' אמי בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד. והנה אם מותר לומר לנכרי אם תכבה לא תפסיד לא נתבאר בפוסקים, ומדברי תוס' כתובות דף ע' ע"ב שכתבו שם דבמודר הנאה דמותר לומר כל הזן אינו מפסיד דמ"מ לומר ליחיד אם תזון לא תפסיד אסור דדמי לשלוחו א"כ הכא בדליקה מדלא נקט רבותא יותר דמותר לומר אם תכבה ל"ת מוכח דזהו באמת אסור. אמנם קשה לי דהא בסוגיין אמרינן נימא מסייע ליה אין אומרים לו כבה וכו' כבה הוא דלא אמרינן ליה הא כל המכבה א"מ אמרינן ליה והא מהך דיוקא יהא מוכח דדוקא כבה ממש אסור אבל לומר לו אם תכבה ל"ת רשאי וא"כ אמאי לא נקט ר"א יותר רבותא דגם זה מותר. וכן קשה למסקנא דאמרי' אימא סיפא אל תכבה ל"א ליה וכל המכבה אינו מפסיד נמי ל"א ליה אלא מהא ליכא למשמע מיניה. והא זהו ל"ש רק היכא דאפשר לקיים דיוקא אי דרישא אי דסיפא. אבל הכא דעכ"פ דיוקא דרישא בודאי לא הוי דיוק דהא אסור לומר אם תכבה ל"ת וכיון דדיוקא דרישא בודאי ל"ד ממילא ננקוט לעיקר דיוקא דסיפא דהכל אסור. מכל הלין יהא מוכח לכאורה דבאמת מותר לומר אם תכבה ל"ת וצ"ע לדינא.
שם נימא מסייע [לדר' אמי דאמר בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד ממתני' דתנן] עכו"ם שבא לכבות, אין אומרים לו כבה ואל תכבה, כבה לא אמרינן ליה הא כל המכבה אינו מפסיד אמרינן ליה [אימא סיפא אל תכבה לא אמרינן לי', וכל המכבה אינו מפסיד נמי לא אמרינן לי', אלא מהא ליכא למשמע מיני']. תימא הא מצינו בנדרים דמותר לומר כל הזן אינו מפסיד ומ"מ אסור לומר אם תזון לא תפסיד דדמי יותר לשלוחו, א"כ בדליקה דאמר ר' אמי דהתירו לומר כל המכבה א"מ, מדלא נקט רבותא יותר

דהתירו לומר אם תכבה לא תפסיד, מוכח דזה באמת אסור, כמו בנדר, א"כ איך אמרינן נימא מסייע ליה וכו', הא עדיין קשה דאמאי נקט א"א לו כבה הא אפילו לומר אם תכבה לא תפסיד אסור, וגם הא זהו אפילו לפי האמת אף למה דאמרינן מהא ליכא למשמע מיני', היינו דליכא סייעתא, דדילמא דיוקא דסיפא עיקר, אבל כיון דאמר ר' אמי דמותר לומר כל המכבה א"מ, א"כ ע"כ דבאמת דיוקא דרישא עיקר, ויקשה על הרישא אמאי קתני אין אומרין לו כבה, הא אפילו אם תכבה לא תפסיד אסור, וצריך התיישבות גדול. שם אלא מהא ליכא למשמע מיני'. קשה לי על מה הניחו בקושיא דיוקא דרישא לדיוקא דסיפא, אמאי לא נימא דדין זה תלוי' בפלוגתא דר"י ור"ש, דלר"י דכיבוי דאורייתא אסור לומר כל המכבה אינו מפסיד, דמיחזי כשלוחו לאיסור דאורייתא וגזרו בי' רבנן, ולר"ש דמשאצ"ל פטור, והוי מלאכה דרבנן מותר לומר כל המכבה א"מ, וא"כ י"ל דמתני' נקטה מילתא דפסיקא, דאין אומרים לו כבה אפילו לר"ש, ואל תכבה אפילו לר"י, ולומר כל המכבה א"מ לא פסיקא דתלי' בפלוגתא דר"י ור"ש.

ק"ל הא י"ל דמתני' מילתא פסיקא נקט לה במה דאיתא לכ"ע והיי' דנימא דכל המכבה א"מ תליא בפלוגת' דר"ש ור"י דאם מלאכה שאצ"ל דאורייתא והוי כיבוי מלאכה דאורייתא לא מקילי' לומר כל המכבה א"מ אבל לר"ש דכיבוי הוי דרבנן אם אינו עושה לעשות פחם מותר לומר כל המכבה א"מ ובזה לא יסתרו הדיוקים די"ל דנקט מלתא דפסיקא דכבה לכ"ע לא אמרי' ואל תכבה לכ"ע ל"צ לומר לו, ולומר כל המכבה א"מ תליא בפלוגתא דר"י ור"ש.

שם ש"מ קטן אוכל נבלות כו'. בהר"ן כתב דאף להרשב"א ספינן ליה רק לצרכו אבל לא לצרכנו ואדרבה מחינן בידיה ע"ש. ולכאורה קשה ע"ז מסוגיא דשבת פרק תולין (דף קל"ט) וליתן ליה לתינוק ישראל הא התם הוי לצרכנו, וצ"ל דהתם דמדינא מותר בחוץ לארץ, מיהו כל כמה דאפשר לשנויי משנינן, מש"ה פרכינן דליתן לתינוק ישראל וכמ"ש רש"י שם גבי נכרי, וכמו דצ"ל להחולקים על הרשב"א דאיסור דרבנן לא ספינן להו כלל, א"כ בודאי יקשה מסוגיא הנ"ל, ובהכרח צ"ל כמ"ש דהתם שאני דמדינא מותר לגמרי בחוץ לארץ [ואולם תמוהים לי דברי הרשב"א בשו"ת (סי' צ"ג) שמביא ראיה לדינו דאיסור דרבנן ספינן בידים מההיא דשבת הנ"ל, והא התם הוי לצרכנו דאסור, ואם נחלק דהתם מדינא מותר בח"ל וכנ"ל ממילא ליכא ראיה כלל, וצ"ע].

שם חוששני לו מחטאת (עמש"כ לעיל ג' ע"א).

רש"י ד"ה אין אומרים לו וכו' אמירה לנכרי משום שבות. עיין ע"ז דף טו ע"א ברש"י ד"ה נהי דלרביעה.

תוס' ד"ה ה"ג וכו' שרי לטבול כדמשמע. ע"ל דף קי"א ע"א תוס' ד"ה לא ס"ד.
תוד"ה אין. (עמש"כ לק' ק"נ ע"א ד"ה והנה).
תוד"ה ש"מ. (עמש"כ לק' ק"נ ע"א).

דף קכא:
והלא היא עצמה מוכנת לכלבים. ע"ל דף יט ע"ב תוס' ד"ה שמן.
רש"י ד"ה דלמא לפי תומו וכו' דדבר שאין מתכוין לר"י מדרבנן. ע"ל דף מא ע"ב תוס' ד"ה מיחם.
תד"ה ברצין אחריו. במהרש"א וליכא למימר דר"ה ס"ל דרצין לא הוי פ"נ. לענ"ד לק"מ דהא מה דאמרינן ברצין אחריו וד"ה, הך וד"ה לא היה צריך לזה, דאף אם לר"י אסור מ"מ מספיק לתרץ דריב"ל מיירי ברצין ומותר לר"ש כדהוי ס"ד מעיקרא דמיירי בלא רצין דריב"ל ס"ל כר"ש ה"נ י"ל ברצין, אע"כ דפסיקא לי' להש"ס מסברא דברצין אחריו הוי סכנה ומותר אפילו לר"י א"כ שפיר הק' תוס' דאמאי אוסר ר"ה.
בא"ד וריב"ל באין רצין. ק"ל דמנ"ל זה דלמא מיירי ג"כ ברצין (אחריו) ולר"ש מותר כל המזיקי' כיון דהוי משאצל"ג אבל באין רצין י"ל דס"ל כר"ה, וראיתי במהרש"א שהקשה כזה אבל בדרך דלר"ש ס"ל דהוי סכנה ור"י ס"ל דלא הוי סכנה, וזה באמת לק"מ דהיכן מצינו דר"ש פליג בזה אדר"י דס"ל דהוא סכנה ואיך תלי' זה בדר"י ור"ש, אבל באמת הקושי' כפי הנ"ל כיון דלר"ש משאצל"ג פטור מותר ברצין ובזה אינו מספיק תירוצא דמהרש"א ודברי המהרש"א תמוהי' וצ"ע.

דף קכב.
במתני'. (עי' תור"ע ביצה אות כ"א כ"ב).
רש"י ד"ה מאכיל ואחריו דוקא נקט וכו', לא ידעתי למה לא הביאו דברי רש"י אלו להלכה.
תוד"ה משקה. נלענ"ד באם עכו"ם הביא דרך רה"ר והיה ג"כ חוץ לתחום אף לדעת הי"א בסי' שכ"ה ס"ח דמשום תחומין לא בעי כד"ש, מ"מ בזה בעי כד"ש, דעשה הגוי מלאכה דאורייתא בשביל ישראל במה שהביא דרך רה"ר דהא לא היה הישראל יכול לילך לשם ולשתות כיון דהוא מחוץ לתחום, בזה בעי' לכ"ע כד"ש, וע' בר"ן פ"ג דסוכה דר"נ ע"א שכתב כיוצא בזה ודוק.
תוד"ה איני (עי' חי' או"ח סי' שכ"ד סי"ג).
ברשב"א ד"ה הא דתניא כתב להוכיח דנכרי התולש פירות הוא ג"כ בכלל פירות הנושרים, מהא דעכו"ם שהביא דורון דמי לא עסקינן אפילו ראו אותו שלוקח מהשוק

דלא נלקטו בשביל ישראל אלא ע"כ דבמידי דאתי ממילא אפילו נעשה ע"י נכרי אסור. ותמיהני דאיך אפשר לומר כן, איך אמרינן עלה ולערב אסורין בכדי שיעשו, הא בכה"ג בראה שלוקח מהשוק דלא נעשה מלאכה בשביל ישראל, לערב מותר מיד, וא"צ כדי שיעשה, וצ"ע.

דף קכב:
תוד"ה רחת ועוד דרב יהודה גופי' וכו' (עי' חי' או"ח סי' רע"ט בגל' המג"א סק"ט אי נר חשיב מלאכתו לאיסור).

דף קכג.
אבל היכא דניטל חררה וכו', ע' ברשב"א בחידושיו דכתב דזהו רק בניטל מע"ש אבל בניטל בשבת כיון דעושין מעין מלאכתן והוכנו אגב אביהם ומדמי ליה לשירי מחצלאות לק' קכ"ה, ולענ"ד כיון דפסקי' בסי' ש"ח סי"ב בשירי מחצלאות דזרקן לאשפה מבע"י משמע דבזרקן לאשפה בשבת שרי, הרי דעדיף ממחט (ע' בהרשב"א דס"ל באמת דזרקן לאשפה בשבת אסור דדמי ממש למחט), דאנן מחלקי' דמחט גרע יותר דאין עומד כלל למלאכתו, א"כ אין ללמוד זה מזה כלל וצ"ע.
אשר כתב חתני לדון להתיר לטלטל סכין של מילה בשבת אחר המילה ע"י ככר או תינוק, ומדמה ליה להאי דש"ע (סימן ש"ח ס"ה).
גם אנכי דנתי כן ובתוספות ביאור, דלכאורה אין ראיה משם דהא יסוד הדין (רס"י ש"ח) יש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור ע"י ככר או תינוק, מקורו בתשובת הרא"ש הובא בב"י שם, דמה דאמרינן לא הותר כא"ת אלא למת בלבד היינו במוקצה מחמת גופו כאבנים דהוי דומיא דמת עיי"ש, ובזה יש לדון אם יסוד דמוקצה מחמת גופו היינו מה שאין לו היתר טלטול כלל כמו אבנים ומת, משא"כ כלי שמלאכתו לאיסור דיש לו היתר טלטול לצורך גופו ומקומו, לא מקרי מוקצה מחמת גופו, מש"ה לא דמי למת, וא"כ זהו דוקא כלי שמלאכתו לאיסור אבל כלי שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס דאין לו היתר טלטול לצורך גופו ומקומו מקרי מוקצה מחמת גופו, ודמי לאבנים ומת ואינו מותר ע"י ככר או תינוק, ומדוקדק לשון הש"ע, לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור ולא נקט סתם כלי שהוא מוקצה משמע שבא למעט כלי שמוקצה מחמת חסרון כיס, או דעיקר החילוק דדבר שיש תורת כלי עליו לא מקרי מוקצה מחמת גופו ואינו דומה למת ומותר ע"י כא"ת, והכי דייקא לכאורה לישנא דהרא"ש שכתב א"נ בארנקי מליאה מעות דבטל הכיס לגבי הארנקי ודמי לאבנים ע"ש, משמע דאי לא דבטל הכיס למעות היה מותר

ע"י כא"ת, אף דמ"מ אין לו היתר טלטול להכיס לצורך גופו ומקומו שהוא בסיס לדבר האיסור כיון דמ"מ שם כלי עליו.
ולכאורה נראה ראיה ברורה דבכל ענין שרי דהרי בריש פרק כל הכלים (דף קכ"ג ע"א) איתיבי' אביי לרבה מדוכה אם יש בה שום וכו' הרי דלמד אביי דכלי שמלאכתו לאיסור אין לו היתר טלטול לצורך גופו ומקומו, וא"כ מוכח מדמותר לטלטל ע"י השום, דע"י כא"ת שרי, וא"כ ה"ה לדידן בכלי שהיא מוקצה מחמת חסרון כיס, ואף דלא קים לן כאביי בהא אלא דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו, מ"מ ביסוד זה מה דס"ל לאביי דכלי שאין לו היתר טלטול כלל דמותר על ידי ככר או תינוק לא מצינו חולק.
אמנם יש לדחות די"ל דזהו סברא חלוטה לכ"ע דכלי שאין לו היתר טלטול כלל דמי לאבנים ומת, אלא דאביי כר"י בפרק נוטל (דף קמ"ב ע"ב) דס"ל דאף בדסקיא מליאה מעות מותר ע"י כא"ת, ולא ס"ל לכללא דלא הותר אלא למת בלבד, ואף דאמרינן שם אמר ר"י כמה חריפי דרדקי וכו', אמר אביי אי לאו דאדם חשוב אנא כפא אכיפי למה לי הא חזי למזגי עליה דמשמע דבלא"ה לא היה מתיר ע"י כפא י"ל היינו משום קושיא דר"י דאימור דוקא בשוכח אבל במניח לא, ובשוכח יסבור דמותר ע"י כא"ת אפילו בעלמא דלא חזי לכלום, אבל לדידן דלא הותר כא"ת אלא למת בלבד י"ל דכלי שמוקצה מחמת חסרון כיס דאין לו שום היתר טלטול דומה לאבנים, והכי מוכח מדקיי"ל (סימן רע"ט ס"ג) לטלטל ע"י שנותנים עליו לחם בשבת אסור ואמאי אינו מותר ע"י הלחם דהוי טלטול ע"י ככר, אלא ע"כ כיון דהדליקו עליו אסור בטלטול לצורך גופו ומקומו ולא הותר ע"י כא"ת אף דתורת כלי עליו [וראיתי אח"כ שכ"כ הט"ז סימן שי"א סק"ה ומכח הוכחה זו, אלא דמג"א סימן ש"ח ס"ק ס"א ממ"ש שם ולי נראה דלא קשה מידי דכלי שרי כמ"ש ס"ה, והתם דהוי כלי גרף של רעי דאין לו היתר לצורך גופו ומקומו ואעפ"כ שרי ע"י כא"ת דשם כלי עליו].
וא"כ בנ"ד באזמל של מילה אדרבא יש לאסור, כיון דאין לו היתר טלטול כלל, אינו מותר ע"י ככר או תינוק ודמי למנורה.
אמנם אעפ"כ יש לדון להתיר, והיינו דהא מבואר ביו"ד (סימן רס"ו) דעכ"פ כל זמן דלא הסיר הסכין מידו שרי להוליכו למקום שהוא רוצה, ובספר תוס' שבת כתב עלה (סימן של"א ס"ק י"ג) דאף למ"ש לעיל בסימן רס"ו דהיתרא דעודה בידו הוא רק בכלי שמלאכתו לאסור, שיש בו היתר טלטול לצורך גופו ומקומו אבל באבנים ומעות לא [וזהו ג"כ דעת האבן העוזר שם דלא כהמג"א] וא"כ ה"ה נמי באזמל של מילה צ"ל דאזמל עדיף טפי. כיון דיש בו היתר לצורך מילה ע"ש, הרי כיון דיש לו היתר לצורך מילה לא

דמי לאבנים ומעות, אלא דומה לכלי שמלאכתו לאיסור דמותר בעודה בידו, א"כ יש לי לומר דה"נ לענין היתר טלטול ע"י כא"ת. (וע"ע בגליון השו"ע סי' ש"ח ס"ה).
אולם כל זה לטלטל האזמל ע"י איזה דבר שמותר בטלטול אבל לשומו בתיק המיוחד לסכין ולטלטלו אח"כ ע"י התיק ההוא, זה לא נ"ל דהא גם התיק עצמו מוקצה דהוי בסיס לדבר אסור, ואף להפוסקים דאם אינו מניח ע"ד שישאר שם כל השבת לא מקרי בסיס, וכיון דדעתו לקחת האזמל מהתיק למול בו בשבת ל"ה בסיס, לענ"ד אינו מהדומה די"ל דוקא כשאינו מניח לכל השבת רק לקצת זמן זה לא מקרי בסיס, אבל בזה דדעתו לחזור אחר המילה לשומו בהתיק זהו מקרי מניח לכל השבת כיון דמוכן להיות שם כל השבת, רק בעת שצריך להסכין נוטלו לפי שעה, כן נראה לענ"ד בעזה"י.
אם בשבת רצונו שלא להחזיר עוד הסכין למילה אלא להחזיקו כשאר סכינים לכל דבר י"ל דבזה נסתלק הקצאתו ומותר למה דקיי"ל בשבת כר"ש דלא אמרינן מגו דאתקצאי, אלא דא"כ יהיה מותר לצורך מקומו אף בעוד שמחזיקו למילה כיון דיש לו מקום היתר לבטל הקצאתו, ע' מ"ש סי' רע"ט במג"א סקי"ב בגליון ובסי' ש"ח במג"א סקי"ט בגליון.
ואולם מדברי תוס' ריש ביצה ד"ה אין מבקעין וכו', דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, והרי עתה שרוצה לבקעו לעצים מבטלו מהקצאתו לבנין ואפ"ה אף לר"מ אסור וצלע"ג.
ואולם אף אם מע"ש אמר שאינו רוצה להחזיקו לסכין של מילה אלא כשאר סכין י"ל דלא מהני דהרי בסי' ש"י ס"ז בהג"ה גבי כיס של מעות אא"כ עשה בו מעשה שפתחו מלמטה וסלקו מתורת יחוד, והתם בכיס הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ומשמע דלא מהני בטול יחודו מע"ש בדבור רק במעשה, ומה דכ' המג"א סי' ש"ח סק"מ דבחריות כיון דקיימא לישיבה וגם לעצים מש"ה מחשבת ישיבה מוציאה מידי מחשבת שריפה, צ"ל דבכיס כיון דיחדה למעות והניח בו מעות הוי מעשה ולא מהני מחשבה לבטלה ושאני בחריות דהגרידה לא מקרי מעשה דגם לישיבה צריך הגרידה ואין המעשה מוכח עלי' דלשריפה הוא, וא"כ בסכין של מילה ומל בו וכן סכין של שחיטה ושחט בו י"ל דבאמירה לא נתבטל יחודו אא"כ ע"י מעשה, וכ"ז צל"ע לדינא.
רש"י ד"ה הני נמי עלי ומדוכה. ע"ל פא ע"א ברש"י ד"ה מדוכה קטנה.
תוד"ה פגה שהטמינה וכו' מיירי שהניחה. עיין לעיל דף נא ע"א תוס' ד"ה או שטמן.
תוד"ה האי וי"ל דמניח ע"מ ליטלה וכו', מדבריהם נראה דמ"מ לא הוי כשוכח ממש אלא דמותר רק בניעור אבל לטלטלו בצריך למקומו או לגופה לא כיון דמ"מ הניח שם בכונה עיי"ש אולם מדברי תוס' לעיל דף נ"א ע"א ד"ה או שטמן משמע לכאו' דלא ס"ל הכי דא"כ לא הי' צריכין לפרש דמיירי בענין דא"א לאחוז בקדירה הא בפשוטו ניחא

דבאמת לא נעשה בסיס כיון דדעתו ליטלו בשבת ומש"ה במגולה קצת מותר לנער אבל באינו מגולה קצת דא"א לנער אא"כ דאוחז בדופני הכלי להגביה ולנער עיין במהרש"א שם וזה אסור דטלטול גמור לא שרי כיון דמ"מ הניח בכונה. אמנם יש לומר אף דבתחלה כשהעתיקו דברי רש"י הי' סבורים דא"א לנער ע"י אחיזת הקדירה כ"א להגביה תחלה כי זהו עיקר החילוק בין מגולה מקצת או לא מ"מ אחר שהקשו על פרש"י ממתני' דנוער את הכסוי דמשמע אף באינו מגולה והא דלא הוי בסיס כיון דאין דעתו להניח שם כל השבת באמת מזה מוכח ג"כ דע"י אחיזת הקדירה יכול לצדד ולנער בלא הגבהה מש"ה הוצרכו לתרץ דבלוע בתוכה באופן דאין כאן סתירה בדברי תוס' דשפיר י"ל לדינא דבמניח ע"ד ליטול בשבת אסור להגביהו ולנערו אלא דבקדירה אפשר לאחוז בדופני הקדירה. ודו"ק. (ועמש"כ לעיל דף נ' ע"ב).

תד"ה מדלענין וכו' לאו מנא אפילו ע"י יחוד. ע"ל דף מט ע"ב תוס' ד"ה לא אמרו.

תד"ה אסובי ינוקא וכו' אין עושין אפיקטויזין. וכזה כתבו תוס' בשם ר"ת שבועות דף ט' ע"ב ד"ה כדאמר. ושם מא ע"א ד"ה ומאן דתני. ובגיטין דף פ' ע"ב ד"ה זו דברי ר"מ. ובנזיר דף נד ע"ב ד"ה למדני. ובברכות דמ"ה ע"א תוס' ד"ה ג' שאכלו אינן רשאין לחלק, ובמעילה דף יב ע"ב תוספות ד"ה חלב המוקדשים.

בעין משפט אות ו' מיי' פכ"א מהלכות שבת. לא נמצא שם מזה. וע"ש בהלכה ל"א ובהה"מ.

דף קכג:

דתנן לא סידור הקנין כו'. ברמב"ם ה' תמידין פ"ה הי"א לא סדור הקנים ולא נטילתם דוחה את השבת, נ"ב עי' בסוגיא דר"א מוקים למתני' דקודם התרת כלים נשנית היינו קודם שהתירו לטלטל כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו ורבא דחי לה דלעולם אימא לך דלאחר התרת כלים נשנית טעמא מאי משום איעפושי בהאי פורתא לא מיעפש, ועי' בחידושי הרשב"א שכתב דכיון דלא מיעפש לא מקרי צריך לגופו והוי רק כמו טלטול מחמה לצל, ואף דרבא ס"ל דכלי שמלאכתו להיתר מותר מחמה לצל, צ"ל דגרסינן רבה דס"ל שם דמחמה לצל אסור, עיי"ש, א"כ לפי"מ דקיי"ל כרבא דמחמה לצל מותר ע"כ מתני' זו קודם התרת כלים נשנית. (או דאתא כר' נחמי' דס"ל דמלאכתו להיתר אין נטלין אלא לצורך אבל מחמה לצל אסור), וא"כ לדינא נדחית דין זה מהלכה ומותר סידור הקנים ונטילתם בשבת, והנה לפמ"ש תוס' רפ"ד דסוכה דהא דסידור הקנים אינו דוחה שבת אף דחזי ללחם מ"מ חשיב מוקצה כיון דאין עשוי כלי עיי"ש, א"כ לכאורה גם לדידן הכי הוא כיון דאין שם כלי עלי' ומוכן רק למצוה דלחם, אמנם באמת דברי תוס' אלו

קשים לי דא"כ למאי צריכים לומר בסוגיא דשבת דקודם התרת כלים נשנית או מטעם דלא מיעפש הא בלא"ה י"ל דגרע מכלי שמלאכתו להיתר כיון דאין שם כלי עלי' וצל"ע. תד"ה לא וכו' אשכחן במקדש. ע"ל דף קכו ע"א תוס' ד"ה המונח.

דף קכד.
ומי גזרינן והתנן משילין. ע"ל דף כ"ג ע"ב תוספות ד"ה גזירה.

דף קכה:
תנן התם אבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת אמר רבה א"ר אמי לא שנו אלא בשוכח, (אבל במניח, נעשה בסיס לדבר האסור, ורב יוסף א"ר אסי, לא שנו אלא כו', אבל במניח, נעשה כיסוי לחבית). אמאי דתני דמטה החבית על צדה קאי, מפורש דזהו דוקא בשוכח, אבל במניח דנעשה בסיס לא, דבסיס אפילו ניעור אסור, דהא לקמן בפרק נוטל (במתני' דף קמב ע"ב), במעות שעל הכר [מנער את הכר והן נופלות], לא קתני במתני' רק דינא דניעור ומ"מ קאמר עלה רב במניח אסור. ודלא כפירש"י ז"ל, דפירש דקאי על סיפא דמתני', דמתיר בטלטול להדיא החבית ואבן עליה, דקתני היתה בין החביות שירא להטותה שם שלא תפול האבן על החבית שבצדה מגביה החבית ומטה על צדה והיא נופלת. ופירושו תמוה מאוד, חדא כיון דאפשר לפרש דקאי אירישא וכדכתיבנא למה נפרש אסיפא, ותו דרש"י ז"ל בעצמו לא עשה כן לקמן בפרק נוטל (דף קמב ע"ב) דשם פירש מימרא דרב דאמר ל"ש אלא בשוכח כפשוטו דקאי אירישא. ויותר הו"ל כאן לפרש כן, כיון דבגמרא כאן מייתי רק רישא דמתני', ולמה שביק לפרש דהאי ל"ש קאי על מה דהביא בגמרא, ומפרשו על מה דלא הביא בגמרא.
ואולי יש לקיים פירש"י ז"ל ממה דכ' רש"י ז"ל בעצמו לעיל במתני' פרק במה טומנין [דף מ"ט ע"א במתני' טומנין כו' בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן, כיצד הוא עושה נוטל את הכיסוי והן נופלות מאליהן], זה לשונו, נוטל כיסוי של קדירה שיש תורת כלי עלי', ואע"ג שהן [הגיזי צמר] עלי', לא איכפת לן דלא נעשית בסיס להן, שאין עשוי אלא לכסות קדירה, ע"כ. ובתוס' פרק כירה (דף מג ע"ב ד"ה דכ"ע) כתבו טעם אחר, כיון דאין דעתו להניח שם כל השבת לא מיקרי בסיס, ונראה דרש"י ז"ל נתכוין למ"ש הר"ן (דף כה ע"א) בשם הרז"ה, שאין הקדירה תשמיש להטמנה והכיסוי, אלא אדרבא הן תשמישין לקדירה. אך דברים אלו מוקשין משמעתין דאמר רבה אבל במניח נעשה בסיס, וקשה נהי דס"ל לרבה דהאבן לא נעשה כלי, ואסור משום מוקצה, מ"מ למה יהיה החבית בסיס, הא החבית אינו משמש להאבן, אלא אדרבה האבן משמש לחבית לכיסוי, והוי ממש כההיא דטמן וכיסה, וזהו תימה.

וראיתי להרז"ה פ' כל הכלים, ונראה תוכן דבריו הקדושים דבאמת מה דאמר רבה אבל במניח היינו במניח שלא ע"ד כיסוי וע"ד כיסוי הוי כשוכח עיי"ש, והא דאמר רבה ומותבינן אשמעתין האבן שבקרויה, [היינו דלעת יבשה וחלולה שממלאין בה מים ונותנין בה אבן להכבידה כדי שלא תהיה צפה לגודל קלותה, אם ממלאין בה ואינה נופלת שהיא קשורה יפה, ממלאין בה, אלמא דהאבן נעשה כלי] אף זהו מיירי במניח שלא ע"ד כיסוי, צ"ל דמתני' מדלא אמר עוד בבא אבל במניח לכיסוי הותר גם האבן מוכח דלא נעשה כלי, ואין כאן אלא שני דינים, דבמניח ע"ד כיסוי דינו כשוכח, וע"ז אמר ומותבינן אשמעתין.

אמנם עדיין דחוק, דאמאי אמר ל"ש אלא בשוכח הו"ל למנקט ל"ש אלא במניח ע"ד כיסוי, ומתוך זה י"ל דרש"י ס"ל כמ"ש התוס' פ' כל הכלים (דף קכג ע"א ד"ה האי פוגלא), לחלק דבמניח ע"מ ליטול בשבת אף דלא הוי בסיס ומותר לנער, מ"מ לא הוי כשוכח ממש, ואסור בטלטול החבית והאבן עליו דלא היה לו להניח באותו ענין דיצטרך לטלטלו, ה"נ מחלק רש"י לשיטתי' דנהי דהיכא דההיתר אינו משמש להאיסור לא מקרי בסיס, מ"מ מותר רק בניעור אבל לא בטלטול גמור, וחלוק בזה משוכח, ומש"ה הכא בסוגיין דמה דאמר רבה אבל במניח, ע"כ מיירי אף במניח ע"ד כיסוי, מדקאמר רבה ומותבינן אשמעתין, והרי במתני' לא הי' רק הנחה בעלמא בנתינת האבן ומ"מ מקשה ממנה אלמא דגם הוא מיירי גם לא בהנחה בעלמא, אלא בע"ד כיסוי, ומש"ה א"א לפרש דרבה קאי אאישא דמטה על צדה, דהא ניעור בעלמא גם במניח ע"ד כיסוי שרי כיון דמ"מ אין החבית משמש להאבן, מש"ה הוצרך רש"י לקבל הדוחק דקאי על סיפא דמיירי בטלטול גמור, דזהו אסור גם במניח ע"ד כיסוי, אבל בפ' נוטל לקמן במימרא דרב, דאפשר לפרש דמה דקאמר אבל במניח היינו במניח שלא ע"ד כיסוי, ומה דלא קאמר ל"ש אלא במניח ע"ד כיסוי י"ל דע"ד כיסוי סבר דנעשה האבן כיסוי כר' אסי, מש"ה נקט רש"י ז"ל בפשוטו דקאי אאישא, ונכון.

ובהכי מתיישב שפיר דלקמן פ' נוטל אמר רב ל"ש אלא בשוכח על דין אבן, ושונה דבריו על מעות שעל הכר, ואמר ל"ש אלא בשוכח, וקשיא תרתי למה לי, ובתוס' שם נדחקו ליישב, ובדברינו ניחא טובא די"ל באמת דרב מיירי ג"כ במניח ע"ד כיסוי, דס"ל כר' אמי וקאי באמת רק אסיפא לענין טלטול החבית כדצ"ל במימרא דרבה א"ר אמי, וכיון דקאי אסיפא עדיין לא שמענו דבסיס גמור אפילו הניעור אסור, לזה הוצרך לאידך מימרא במעות שעל הכר, דלא קתני במתני' רק דין ניעור, ועלה אמר דבמניח נעשה בסיס, דאפילו ניעור לחוד אסור, ומימרא קמייתא דרב איצטריך דלא נימא דהאבן עצמו

אישתרי דנעשה כלי, ולאפוקי מר' אסי, והרי זה נכון דהוצרך רש"י לדחוק לפרש דרבה אסיפא קאי.

ובאמת תמוהים לי דברי הר"ן, דבפרק במה טומנין כתב כהרז"ה, כיון דאין הקדירה משמש להכיסוי לא מקרי בסיס, ואלו בפרק נוטל (דף סה ע"ב) כתב ל"ש דמטה על צדה כו' אלא בשוכח כו', וכתב וא"ת והא קי"ל דחריות של דקל [דנמלך עלייהו לישיבה דישב בלחוד מהני אע"ג דלא קשר, וא"כ ה"נ לסגי בהנחת האבן מבע"י] ומשני דחריות עבידא לישיבה, אבל אבן לא עבידא לכיסוי, ובזה נשאר הקושיא דמ"מ אף דלא דמי לחריות, ואין האבן נעשה כלי, מ"מ הא החבית אינו משמש להאבן, ולא יהיה בסיס. ובזה ליכא למימר כמ"ש בשיטת רש"י דמ"מ אסור להגביה החבית, דהא כתב הר"ן ל"ש דמטה על צדה הרי דמפרש דקאי אריש דמניח אפילו נוטה על צדה אסור. גם ל"ל כמו שתירץ הרז"ה את עצמו דאבל במניח היינו שלא ע"ד כיסוי דא"כ ל"ש עליה דברי הר"ן, במ"ש להקשות מחריות של דקל, דהא מיירי במניח שלא ע"ד כיסוי, וצריך לימוד גדול להבין דברי חכמים וחידותם.

שוב ראיתי לרבינו שמואל אידלס ז"ל הקשה כן על רש"י ז"ל, מה הביאו לידי כך לפרש דרבה אסיפא קאי, אבל מה שתירץ דפירש"י כן דלא להוי פלוגתא דר' אמי ור' אסי פלוגתא רחוקה בתלתא דרגין דלר' אמי אפילו ניעור אסור, ולר' אסי אפילו האבן עצמו מותר לטלטל, אינו מחוור כ"כ, דבדינא דבסיס לא פליגי, ותרווייהו ס"ל היכא דהוי בסיס אפילו ניעור אסור, אלא דפליגי אם האבן עצמו הותר, דנעשה כלי או דלא נעשה כלי ונעשה בסיס, וממילא החבית בסיס לדבר אסור וא"כ הפלוגתא רק בחד מילתא, ביסוד זה אם האבן נעשה כלי או לא וליכא בזה פלוגתא רחוקה, דגם רב אסי מודה היכא דלא נעשה האבן כלי אפילו ניעור אסור. ובזה ממילא נדחה גם תירוצו השני של מהר"ש איידלס ז"ל, דלכך פי' רש"י בטלטול ולא בניעור, דהוי דומי' דמייתי עלי', ואזדו לטעמייהו, כיון דשרש הפלוגתא רק אם האבן נעשה כלי או לא שייך שפיר ואזדו לטעמייהו, ומה שכתבתי מחוור יותר. (א"ה עיין לקמן דף קמ"ב ע"ב).

דף קכו.

שנועלין בו במקדש אבל לא במדינה. עיין פי"א מ"ד דכלים.

תוד"ה והמונח. עיין מהרש"א. תמהני דמאי קושי' דמנ"ל לגמרא למפרך על ר"י מחריות דלמא ס' כשמואל מטעם בונה, הא בפשוטו ניחא דהא ק' על ר"י איך אמר כמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר הא ר"י בעצמו הלכה כרשב"ג דלא בעי' קשור א"כ אמאי מפרש דחכמים דמתני' כר"י דנגר ולא דס"ל כהלכה כרשב"ג וכדאמר באמת רב כהנא, אע"כ

דר"י [ס"ל] דרשב"ג לא פליג על ההי' דנגר וההי' דפקק החלון דבהנך משום בונה בעי' קשור אבל קנה מיירי כעין מפתחות שמושכי' המנעל וליכא משום בונה, וא"כ שפיר מדמי קנה לחריות וא"כ אדרב' אם פקק שייך בנין ור"י ס' כשמואל דבנגר משום בונה רווחא שמעתת' יותר דלא תקשי דר"י אדר"י וצע"ג.

דף קכז.

עושה בו שביל ברגליו. במג"א סי' ש"ח סק"ז כ' איתא בשבת דף קכ"ז שמותר לטלטל מוקצה ברגליו דרך הילוכו. עי' באשל אברהם ס"ז דעשה פלוגתא מזה דמדברי הר"ן שכתב דהרי"ף הביא ברייתא דאין מתחילין באוצר כדי לפרשה וא"כ אינו מוכח דמותר ברגליו ולרמב"ן אליבא דהרי"ף מותר ע"ש, ולענ"ד ליכא בזה פלוגתא, דודאי מותר ברגליו לילך דהוי טלטול כלאחר יד לצורך דבר מותר והוי כקש שע"ג המטה דמנענע בגופו אם משום דטלטול בגופו לאו שמי' טלטול כלל ואם מטעם דהוי כלאחר יד לצורך דבר מותר, וה"נ ברגליו דמ"ש בגופו ומ"ש ברגליו, ומה שלא תירץ הר"ן דהרי"ף הביא ברייתא זו ללמוד ממנו טלטול ברגליו בדרך הלוכו דזה כבר נשמע ממתני' דהקש שעל גבי המטה.

שם גדולה הכנסת אורחים. עי' ב"מ דף פו ע"א ובתוס' שם ד"ה חזייה.

רש"י ד"ה ועימר (עי' חי' או"ח סי' שמ"ט בגל' אבן העוזר).

דף קכז:

רש"י ד"ה כל היכא דאמרינן מעשה וכו'. עיין דבר נחמד בזה בברכת הזבח תמורה דף ט"ו ע"ב.

תוד"ה דאי הו"מ למימר כו'. והרשב"א כתב דדוקא תרומה מותר לישראל דעומד ליתנה לכהן אבל דמאי שאינו עומד לעניים אלא להחזיק לעצמו ע"י הפרשה וכיון דהיום אסור להפריש לא חזי היום לכלום אלא כיון דאי בעי חזי ליה השתא נמי מטלטל ליה דראוי הוא לו עיי"ש. ועי' מה שכתבתי במסכתין קנ"ו ע"ב. (ועי' בחי' או"ח סי' תקט"ו ס"ה).

דף קכח.

והא ר"ה תלמיד דרב. ביצה דף מ' ע"א. ב"ק קטו ע"א. ועיין ב"ב דף קנג ע"א תוספות ד"ה שלחו ליה (קנ"ב ע"ב).

שם במוקצה לטלטל ס"ל כר' שמעון. עיין לעיל דף יט ע"ב תוספות ד"ה הני כרכי דזוזי, ולקמן דף קלט ע"ב השייך לדף קמ ע"ב תוספות ד"ה תלא דבשרא. ועיין במהרש"א ביצה דף לג ע"א בתוספות ד"ה אין סומכין.

דף קכח:
אשה מדדה את בנה. במג"א (סי' ש"ח ס"ק ע"א) כתב שלא תגררהו מפני שנושאת (הר"ן) אם כן אפי' בכרמלית אסור ועי' סס' שמ"ח עיי"ש, ביאור דברי המג"א דהנה הטור אוסר לדדות בהמה חיה ועוף בכרמלית, והב"י תמה כיון דהאיסור רק גזירה שמא ישאנו א"כ בכרמלית שרי דהוי גזירה לגזירה, ולפ"ז אם נפרש דמה דקתני במתני' בתינוק אם הי' גורר אסור דבתינוק כי האי לא אמרינן חי נושא א"ע וגזרינן ביה שמא ישאנו כמו בבהמה חיה ועוף א"כ בכרמלית שרי לדדות, ולזה הקדים דברי הר"ן דכ' עלה דמתני' ואם היה גורר אסור מפני שנושאתו, ע"ז כתב וא"כ י"ל כיון דאין הטעם משום גזירה שמא ישאנו אלא דהוי נושא ממש ממילא גם בכרמלית אסור, והוסיף עוד בלשונו הטהור ועיי' סס' שמ"ח, ר"ל דשם כתב לתרץ דברי הטור הנ"ל דהרבה פעמים מצינו דגזרו גזירה לגזירה, ואף דזהו שייך רק בהנך דמצינו כן במפורש, אבל מכל מקום עדיין קושיית הבית יוסף במקומו דמהיכן למד הטור לאסור הכא, וצריך לומר דיצא להטור כן מלישנא דהברייתא מדדין בהמה חיה ועוף בחצר, מדנקט בחצר ולא רבותא יותר דמדדין בכרמלית משמע בכרמלית אסור, ומה דקתני אבל לא ברה"ר ולא נקט רבותא אבל לא בכרמלית היינו משום דבעי ליתני עלה והאשה מדדה בנה ברה"ר דהוי רבותא אפי' ברה"ר שרי, וא"כ אף בלאו דברי הר"ן הנ"ל אלא דהיינו מפרשים אם הי' גורר אסור מחמת גזירה שמא ישאנו הי' גם כן מקום לומר דאפי' בכרמלית אסור כדעת הטור, ואח"כ הוסיף המג"א וכ' דכתב עוד הר"ן דקטן כ"כ שצריך לגררו אם נשאו חייב חטאת, מבואר דבתחילה כשכתב המג"א דאפילו בכרמלית אסור אף בלא סברא זו דבנשאו חייב חטאת מ"מ הי' הדין דבכרמלית אסור עכ"פ אם הטעם דגורר אסור משום דהוי כנושאת ממש בודאי אסור בכרמלית.
זכינו לדין דס"ל להמג"א אף דהיכי דשייך חי נושא א"ע, מ"מ כיון דמדרבנן אסור גם בכרמלית אסור.
והארכתי בזה להוציא מדעת בעל פרי תבואה אשר תמך רומ"פ יסודו עליו דדחה להמג"א בב' ידים, כיון דברה"ר הוי רק פטור אבל אסור ממילא בכרמלית מותר דהוי גזירה לגזירה, וזה אינו, דהרי המג"א עצמו נחית לזה כמו שביארנו מדהקדים תחילה דברי הר"ן וכתב עלה וא"כ גם בכרמלית אסור, מלישנא דא"כ מבואר דאזיל בשיטת הרב"י דראוי להתיר לדדות בהמה בכרמלית דהוי גזירה לגזירה, ואפ"ה ס"ל לשיטת הר"ן דהוי כנושאו ממש אסור משום דס"ל דדוקא היכא דאסרו רבנן משום גזירה כגון ההיא דלא יעמוד אדם ברה"ר וישתה ברה"י דגזרו שלא ימשוך אליו, בזה הוי בכרמלית

גזירה לגזירה, וכן בההיא דזה עוקר וזה מניח דאסרו חז"ל מגזירה שמא יעשה הכל בזה בכרמלית הוי גזירה לגזירה, אבל בהוצאות החי דאין טעם חז"ל מטעם גזירה אלא דאסרו דהוי קצת משא בזה גם בכרמלית אסור, דמה בכך דהוי תרי דרבנן כיון דאין הטעם משום גזירה אינו בכלל גזירה לגזירה, וכיון דממשמשים בה דברי המג"א בעצמם להתיר מטעם גזירה לגזירה ואעפ"כ אוסר היכא דנושא ממש, מאן ספין ומאן רקיע לחלוק בזה על המג"א.

ומה דהביא עוד בספר פרי תבואה הנ"ל בתחילת דבריו דהביא ראי' מהוצאת אבנים בחצר שאינה מעורבת, דברים אלו אין להם שחר, דהא התם אין הטעם משום גזירה לגזירה, דהא ברה"ר היכי דליכא צורך קצת אסור מדאורייתא לדעת תוס', אלא דחז"ל לא רצו לאסור חצר שאינה מעורבת ביו"ט וא"כ אין זה ראי' כלל.

והנה בדרך הכרעה הי' נ"ל, כיון דאין להמג"א ראי' מכרעת לאסור הוצאות החי בכרמלית לזה יש לדון להקל אף בנושא ממש בכרמלית, כיון דרוב הפוסקים זולת המאור ס"ל דבכי האי גווני אמרינן החי נושא א"ע, אבל בקטן זוטר מיני' כיון דבלא"ה הר"ן כתב דבגורר לא מודו חכמים לר' נתן, גם מדברי תוס' פרק המצניע (דף צ"ד ד"ה אבל) משמע דס"ל דקטן הוי כבהמה ובאו לסתור פרש"י דהטעם דמדדין קטן משום דאף אם ישאנו ליכא איסור דאורייתא, אלא הטעם משום צער התינוק לא גזרו שמא ישאנו כמ"ש במאור, אלא דמדברי תוס' ר"פ ר"א דמילה מבואר דס"ל דגם בתינוק אמרינן חי נושא א"ע וכבר עמד בזה באלי' רבא דדברי תוס' סתרי אהדדי, ומ"ש בס' תוספות שבת ליישב ע"פ הגהות מהרש"ל דסיימו תוס' בדף צ"ד ושמא ההיא דנוטל מיירי בתינוק ב"י עכ"ל, אינו מספיק, דאם נימא לחלק בין קטן לקטן, מי הגיד לרבותינו בעלי תוס' דדוקא בקטן ב"י הוא דלא אמרינן חי נושא א"ע אבל לא בקטן בן ח' ימים, ולעשות מזה קושיא אההי' דמילה, הא מההי' דפ' מפנין מוכח רק דבנוטל אחת ומניח אחת אמרינן בי' חי נושא א"ע אבל בפחות מזה אינו מוכח, והו"ל לחלק בכזה דוקא בנוטל אחת ומניח אחת אמרינן בי' חי נושא א"ע והי' מיושב ההיא דמילה.

וביותר בזה מרווח שמעתתא יותר, דאלו לפ"ד דדוקא בתינוק ב"י עדיין אינו מיישב כ"כ ההיא דר"פ נוטל, דמנ"ל להש"ס דרבא ס"ל כר' נתן דלא כהלכתא דלמא מיירי בקטן יותר מיו' אחד דבזה גם לרבנן חי נושא א"ע, וכי דחיקא לומר דרבא לא מיירי רק מקטן [בן] יום אחד, אבל אם נחלק בין קטן דנוטל א' ומניח א' לקטן דעלמא שפיר י"ל בההיא דנוטל דרבא סתם אמר תינוק דמשמע גם בתינוק זוטר דעדיין לא הגיע לנוטל אחת ומניח אחת, ועיי' בהרשב"א ר"פ ר"א דמילה דתירץ על קושיית תוס' דקטן הוי כבהמה

עיי"ש, א"כ לדעת הר"ן והרשב"א עכ"פ בשאר קטן דגורר הוי כבהמה וברה"ר דאורייתא אסור, ממילא בכרמלית פטור אבל אסור ולא מצינו חולק על זה בהדיא וכיון דאפי' בגדול ממש לדעת המג"א אסור בכרמלית, וא"כ אף אם נידון להקל בגדול מ"מ בקטן כזה קודם שהגיע לנוטל אחת ומניח אחת אסור בכרמלית.
אבל לאשר הוא בכלל מוטב שיהיו שוגגים כאשר בודאי לא ישמעו לנו בזה שתיקתינו יפה, אבל לצנועים השומעים ובאים לשאול דבר ד' ראוי להורות להם כהלכה לאסור, וכ"ז בעלמא אבל למול הקטן פשיטא דאסור, כיון דמחזירין התינוק לאמו הוי ככפות ממש כמ"ש תוס' ר"פ ר"א בודאי גם בכרמלית אסור.
שם תיפוק ליה משום סחיטה. עיין לקמן דף קמה ע"א תוספות ד"ה כבשים.

דף קכט.
משעה שתשב על המשבר. עיין פ"ז מ"ד דאהלות בר"ש.

דף קכט:
כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים. עיין תה"ד סימן רי"א.
רש"י ד"ה מלפפים וכו' בחגורות ופסיקיאות. עיין לקמן דף קמז ע"ב רש"י ד"ה בחומרי שדרה וצ"ע. ועיין בתשובת אדמת הקדש חלק א"ח סימן ח'.

דף קל.
אי אמרת בשלמא הוא ותרי שפיר, עי' בהרא"ש פ"ק דמציעא סוף סי' ג' שכתב וז"ל ואיכא למימר שלא דקדק התנא בלשונו לשנות עדים ולאשמועינן דע"א לא מהני ואלא אגב רהיטיה נקט דאורחיה בכל דוכתא למיתני עדים ופירוש עדות המועלת לו עכ"ל, וצ"ע מפירכת הש"ס בשמעתין דליתני ואם יש ע"א. ואח"כ מצאתי בעזה"י שעמד בזה הראנ"ח בתשובה ח"א סי' פ"ט.
תוס' ד"ה רבי אליעזר וכו' וא"ת ויביאו התינוק. עיין לעיל דף צד ע"א תוספות ד"ה אבל אדם. (ועמש"כ בזה לעיל קכ"ח ע"ב).
בא"ד כדי למהר המצוה. עיין עירובין דף קג ע"ב תוס' ד"ה מה לי.

דף קל:
בעי מיניה ר' זירא [מבוי שלא נשתתפו בו מהו, כחצר דמי ואע"ג דלא נשתתפו בו מותר לטלטל בכולו או דלמא לא דמי לחצר]. פירש"י ז"ל מותר לטלטל בכולו מה שנמצא בתוכו, או בגדיו שהוציאן מן הבית לתוכו דרך מלבוש פושטן ומטלטל בכולו. תמוה לי, הא בגדיו ששבתו בתוך הבית אסורים לטלטל ברשות אחר, כדאיתא בעירובין (דף צא) בכומתא וסודרא דמבואר בהוציאן לחציר דרך מלבוש אסור להוציאן משם לחצר

חבירו, דהוי כמוציא מביתו לחצר חבירו, וא"כ ה"נ במכ"ש דאסורים לטלטל בחצירו שלא ע"י עירוב וכמ"ש להדיא בהריטב"א עירובין (דף עז) דמה"ט אמרינן שם אין בו ד"א רשות שניהם שולטות בו, ולא יזיזנו ממקומו, וכן הביא באבן העוזר (סימן שפ"ו) בשם עבה"ק להרשב"א, אלא דשם אוסר רק טלטול ד"א, ונראה לענ"ד ראי' לדבריו מסוגיא דעירובין (דף פז ע"ב) והאר"י ברשויות דרבנן, ודברי רש"י קשים בעיני. (ועי' חי' עירובין פ"ז).

תוד"ה שלא קשה לרשב"א כו'. והרשב"א בחדושיו תירץ כיון דמ"מ צריך לחלל שבת במילה גופה מש"ה הכל שרי.

תד"ה דר"א שמותי וכו' וכן מוכח בירושלמי. עיין ביצה דף לד ע"ב תוספות ד"ה ואומר.

דף קלא.

לא לכל אר"א מכשירי מצוה. עיין בס' בני חייא בסוף הספר בלקוטים.

רש"י ד"ה ושמעי' ליה לר"א וכו' מופנה הוא ההיא דעני. עיין ברש"י יבמות דף ע' ע"ב ד"ה ושמעי' לי' לר"א וצ"ע.

תוס' ד"ה אפשר וכו' דאיכא למ"ד בעירובין. עיין עירובין דף עג ע"ב תוס' ד"ה אלא פשיטא.

תוס' ד"ה ושוין אלא פרט לכסות סומא. וכ"כ רש"י סוכה יא ע"א ד"ה לפרזומא ועיין בשער המלך פ"ג מהל' ציצית.

דף קלא:

הואיל ובידו להפקירן, [במג"א סי"ג סק"ח כתב דאסור ליתן מתנה בשבת אלא לצורך שבת, וכ"מ דקאמר הואיל ובידו להפקירן ולא אמר הואיל ובידו ליתנם לעכו"ם או לקטן, וכ' ע"ז רבנו] אף דשם מיירי לענין דאורייתא לענין חיוב חטאת צ"ל דמ"מ נקט תלמודא בפשיטות יותר מה דאפשר לעשות בהיתר גמור אף מדרבנן, ולפ"ז מוכח דלהפקיר בשבת מותר לגמרי, אולם בשער המלך פ"ח מהל' לולב ה"ב כתב בשם פר"ח והריטב"א דאסור להפקיר מדרבנן, ועי' תשובת עבודת הגרשוני סי' כ"ה, וכן מצאתי ברמב"ן בחי' לפסחים דהקשה אם ביטול משום הפקר איך רשאי להפקיר בשבת הא אין מקדישין עיי"ש. (וע"ע בשו"ת ח"א סי' קע"ד).

רש"י ד"ה כל שעתא וכו' ואפילו מונחת בקופסא. עיין מנחות דף מד ע"א תוס' ד"ה טלית. תוס' ד"ה קמ"ל ולא ידענא. כעין זה לעיל דף קיח ע"ב תד"ה אלו היו וש"נ.

דף קלב.

תד"ה מה צרעת כו' אכתי נימא קבורת מת מצוה יוכיח [על הק"ו דבעי למילף בגמרא, ומה צרעת שדוחה עבודה שדוחה שבת מילה דוחה אותה, שבת שנדחית מפני עבודה, כש"כ שתהא מילה דוחה אותה, והקשה בתוס' מהו ק"ו נימא רציחה תוכיח שדוחה עבודה ואינו דוחה שבת, אף אני אביא מילה, וכ"ת מילה עדיפא שדוחה צרעת הדוחה עבודה, אכתי נימא קבורת מ"מ תוכיח דעדיפא ממילה שדוחה מילה מולאחותו שדוחה צרעת שדוחה עבודה שדוחה שבת, אפ"ה לא דחי' שבת]. תמיהני מאוד הא לאותו ס"ד מהראוי שקבורת מ"מ יהא דוחה את השבת, כיון שדוחה מילה ומילה דוחה שבת, דהרי בסנהדרין פרכינן ויהא קבורת מ"מ דוחה שבת מק"ו, כיון דדוחה עבודה, ועבודה דוחה את השבת, ומשני רציחה תוכיח שדוחה עבודה ואינו דוחה שבת, והקשו בתוס' שם, ונלמוד ק"ו קבורת מ"מ דדוחה מילה ומילה דוחה שבת, ותי' דמ"מ שייך למפרך רציחה תוכיח דדוחה עבודה שדוחה שבת, והיא גופה אינו דוחה שבת, ה"נ קבורת מ"מ אף שדוחה מילה הדוחה את השבת מ"מ היא גופה לא תדחה שבת, וקשי' לי בגוה דמ"מ קבורת מ"מ עדיפא דדוחה מילה הדוחה צרעת דדוחה עבודה דדוחה שבת, ועדיף משבת בכמה מדרגות, וכמ"ש כאן וכ"ת מילה עדיפא שדוחה צרעת שדוחה עבודה, וי"ל דלמסקנא ניחא דצרעת לאו משום דחמירא אלא משום דגברא לא חזי, ולרב ספרא בתירוצא א' דהתוס' לקמן ד"ה הדר אמר וכו' דלא ס"ל הך סברא דגברא לא חזי, באמת צ"ל דבלא"ה לית ליה ק"ו כזה, וכמ"ש מהר"ש איידלס שם, או דבאמת אין חילוק בין עדיף במדרגות או לא, ודלא כסברת וכ"ת שבתוס' כאן, וכיון דמצינו ברציחה שדוחה דבר שדוחה שבת, ומ"מ הוא אינו דוחה שבת נסתר הק"ו מכל וכל, עכ"פ לפי מה דקיימא התוס' השתא בסברת וכ"ת, קשי' איך כתבו על זה דאכתי נימא קבורת מ"מ יוכיח, נימא דהיא גופה אתי' בק"ו דדוחה שבת, כיון דדוחה מילה הדוחה וכו', ולאותו ס"ד ל"ש לומר רציחה תוכיח, כי היכי דל"ש רציחה תוכיח על מילה, ומה אולמא דק"ו לגבי מילה, מלגבי קבורת מ"מ, ותרווייהו נילף בק"ו דדחי שבת, וצריך התישבות גדול.

תוס' ד"ה מה צרעת וכו' אכתי נימא קבורת מת מצוה תוכיח דעדיפ' ממילה. תמוה לי מאוד דאיך שייך לומר מזה תוכיח אטו יש לן קרא דקבורת מ"מ אינה דוחה שבת והרי בסנהדרין פרכי' דידחה שבת דדוחה עבודה שדוחה שבת, ומשני רציחה תוכיח, ובתוס' שם הקשו דמ"מ נילף כך מדדחי מילה שדוחה שבת ומתרצי דמ"מ שייך רציחה תוכיח דדוחה דבר שדוחה שבת והיא עצמה אינו דוחה שבת, וא"כ אם נימא דהכא רציחה לא הוי תוכיח דמילה עדיפא שדוחה צרעת הדוחה עבודה שדוחה שבת, באמת

גם קבורת מת מצוה לדחי שבת מה"ט דהא רציחה לא הוי תוכיח וא"כ מילה וקבורת מצוה תרוייהו לדחי שבת, ובאופן זה הו"ל למנקט קושייתם בדרך סתירה דע"כ אין זה סברא אם דוחה עוד מדרגה דכיון דמצינו רציחה דדוחה עבודה שדוחה שבת והיא גופ' אינה דוחה שבת ה"נ י"ל מילה אע"ג דדוחה צרעת שדוחה עבודה הדוחה שבת, דאל"כ דיש בזה עדיפות יקשה דנימא באמת לקושט' דדינה דקבורת מת מצוה דידחה שבת דהא ל"ש רציחה תוכיח, דמת מצוה עדיפא דדוחה מילה דדוחה צרעת שדוחה עבודה שדוחה שבת, אבל לישנא דתוס' דקבורת מ"מ יוכיח תמוה מאד וצע"ג.

גם אם ננקוט הקושי' כפי' הנ"ל יש לתרץ די"ל דהא דאין קבורת מ"מ דוחה היינו כפי המסקנא דאו אינו דגברא לא חזי א"כ ליכא ק"ו דדוחה מילה דדוחה צרעת שדוחה עבודה דהא מה דצרעת דוחה עבודה לא משום חומרא רק דגברא לא חזי, וליכא ק"ו רק ממה דדוחה מילה דדוחה שבת ולגבי זה שפיר אמרינן רציחה תוכיח, אבל לפי התחלת הברייתא שהיינו דנין זה לק"ו דצרעת דדוחה עבודה באמת היינו דנין דגם קבורת מ"מ דוחה שבת, ולרב ספרא דלא ס"ל טעמא דגברא לא חזי, לדידי' באמת מוכח מדקי"ל דקבורת מ"מ לא דחי שבת ולא ילפי' מדדחי מילה דדוחה צרעת דדחי עבודה דדחי שבת, ע"כ מוכח דגם בזה שייך רציחה תוכיח דסוף סוף מצינו שדוחה דבר שדוחה שבת והיא גופא אינה דוחה, דאין לומר הטעם דאמר' מילה שלא בזמנה יוכיח דדחי צרעת דדוחה עבודה דדוחה שבת ואעפ"כ היא גופא אינה דוחה שבת, דעדיין נימא קבורת מ"מ דדוחה מילה בזמנו דדוחה צרעת דדוחה עבודה שדוחה שבת, אע"כ דאין חילוק בזה, ולרב ספרא באמת מפרשי' הך או אינו דקתני היינו דאמרי' רציחה תוכיח וכמ"ש מהר"ם לובלין, אבל רבא י"ל דל"ש בזה רציחה תוכיח כיון דיש במילה עדיפא דדוחה צרעת דדוחה עבודה דדחי שבת והא דקבורת מ"מ אינו דוחה היינו מכח האו אינו דטעמא דצרעת דגברא ל"ח, והוא נכון מאד בעזה"י.

ומזה קשה לי על הרשב"א בחי' דלרב ספרא דאין הטעם משום דגברא ל"ח ע"כ דס"ל כר"א דמכשירי' דחי שבת דלמילה עצמו ל"צ קרא דאתי מק"ו, והא דמילה שלא בזמנו אינו דוחה שבת מק"ו היינו מקרא דלבדו יעשה ולא מילה שלא בזמנו, וצ"ל הא דל"צ קרא לבזמנו אף דמילה של"ב הוא יוכיח היינו די"ל דהתם הטעם דאפשר להמתין כיון דממילא הוא של"ב, ואך מ"מ קשה דהא ליכא ק"ו דנימא רציחה תוכיח, ואי דס"ל להרשב"א לסברא לחלוטי' כמו האי תימא דתוס' דמילה עדיפא שדוחה צרעת שדוחה עבודה דדחי שבת, א"כ לדינא יהיה באמת קבורת מ"מ דוחה שבת דהא רציחה לא הוי

תוכיח, ואי דמ"מ לגבי קבורת מ"מ אמרי' מילה של"ב, הא קבורת מ"מ עדיפא שדוחה צרעת שדוחה עבודה דדחי שבת וצע"ג.

דף קלב:
ת"ל ביום אפילו בשבת. עיין חולין דף פד ע"ב ברש"י ד"ה שודאה וצ"ע.
שם ואע"פ שיש שם בהרת. עיין בר"ש רפ"ב דחלה.
תוס' ד"ה האי וכו' שכן נכרתו עליה י"ג בריתות. עיין יבמות ה' ע"א תוד"ה שכן.
מה דהקשה מעכ"ת על דעת ר"ת הובא במג"א (סי' תמ"ו) דעשה דרבים דחי ל"ת אף שאינו בעידנא, מסוגיא דשבת (דף קל"ב) היכי אמרינן דעשה דוחה ל"ת כגון מילה בצרעת, דבעידנא, והא בקרבנות צבור דהוי עשה דציבור לדחי לצרעת.
הנה כזה יקשה על תוס' פסחים (דף נ"ט) דעשה דפסח חמור דיש בו כרת דחי לעשה אף דאינו בעידנא, א"כ בצרעת במקום ביטול קרבן פסח לדחי, אך בזה י"ל דוקא לעשה דוחה, אבל ל"ת לא, אף דעשה דוחה ל"ת מ"מ ל"ת חמיר, כדאיתא יבמות (דף ז') וכן דייקא לישנא דתוס' דכתבו דוקא ל"ת דחמיר, משמע דתרווייהו בעינן, דהנדחה עשה והמדחה הוא עשה דחמיר, [ומ"מ יש לדון בק"ו, כיון דעשה דחמיר דחי לעשה הקל, מכ"ש דלדחי לאו דנדחה תמיד מפני עשה הקל].
ובעיקר קושייתו לק"מ, דלכאורה קשה אמאי לא אמרינן בקיצור, דעבודה אינו דוחה לצרעת היא עשה ול"ת, וצ"ל דמ"מ הי' מוכח דצרעת חמיר משבת, דהרי עבודה דוחה שבת, אף דהוא עשה ול"ת ואינו דוחה צרעת מש"ה קאמר דאינו ראיה די"ל דשבת נדחה דהוא בעידנא משא"כ צרעת, א"כ י"ל בודאי שורש הטעם דהוי עשה ול"ת, אלא דמחלק דעבודה אף דחמיר כ"כ דדוחה עשה ול"ת דשבת, היינו כיון דהוי גם בעידנא, אבל צרעת כיון דהוי עשה ול"ת גם אינו בעידנא לא דחי.
ובההיא ענייא נתקשיתי בתוס' שבת שם, הא דלא ילפינן ממילה בצרעת דבכ"מ עשה דוחה לל"ת ועשה, היינו די"ל דחמיר מילה דנכרתו עליה י"ג בריתות, וקשה לי, א"כ איך אמרינן (דף קל"ב) ר"א אמר דטעמא דאין מילה שלא בזמנו דוחה יו"ט דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, נילף ממילה שלא בזמנו דדחי' צרעת אף דהוי עשה ול"ת, ה"נ לדחי יו"ט, וצ"ע, אח"ז ראיתי שהמהרש"א הקשה כן.

דף קלג.
מתני' אפילו מחצר אחרת. משמע דמרה"ר אסור, וכ"כ המג"א להדיא בסימן של"א ס"ק ה'. אבל בהר"ן במה שהביא דברי הרמב"ן להוכיח דנשפכו מים שלאחר המילה יכול למולו ולהחם חמין באמצע דבריו כתב ומביא דרך רה"ר וצ"ע, ובאמת לכאורה קשה

אמאי נימא דאסור מרה"ר דמ"ש מלועס בשיניו דהוי טחינה כלאחר יד דשרי ומ"ש הוצאה מרה"ר כלאחד יד. וגם קשה לי בדברי הרמב"ן שבר"ן הנ"ל דנקט ההוכחה מדשרינן למול אף דיודע שיהיה צריך להביא הסמרטוטין לכרוך על אצבעו להביא מרה"ר דהוי שבות דלא דחי במכשירים אמאי הניח מלהביא ראיה מלועס בשיניו דהוי נמי שבות דהוא טוחן כלאחר יד.

רש"י ד"ה שאין ת"ל וכו' י"ד בניסן הוא שהוא חול. עיין בטורי אבן במגילה באבני מלואים דף מז ע"ב ד"ה אף כאן.

רש"י ד"ה לא טרף כדרך שטורפין ביצים בקערה. נראה דדקדק בזה לאורויי דדוקא בכה"ג לטרוף ולערב יפה יפה אסור אבל בלא עירב כל כך שרי, וזהו בכלל ינתן זה בעצמו וכדאיתא בסוגיין.

דף קלג:

וכגון דאתא בה"ש דשבת כו'. [א"ה עי' באורך בשו"ת סי' קע"ד ע"ד מילה בשבת שלא בזמנה אי אמרינן אעל"מ, וכאן הועתק רק מה שנוגע לסוגיא]. נלענ"ד לעיקר לדינא דבמל שלא בזמנו בשבת דמהני וא"צ להטיף דם ברית דדמי שפיר לשוחט בשבת דגם המילה אף אם נדון דלא מהני וצריך להטיף דם ברית מ"מ לא הוי מקלקל כיון דעשה קצת מן המצוה, דעי"ז אינו מחוסר תיקון כ"כ למה שהיה מקודם, דעתה חסר רק הטפת דם ברית מיקרי מתקן.

וראיה לזה מסוגיא דשבת (דף קל"ג) ואם לא הילקט ענוש כרת וכו' ועבד ולא אסתפק ואשתכח חבורה הוא דעבד. ואמאי חייב כרת הא הוי מקלקל, כיון דלא נגמר מילתו, אע"כ כיון דמ"מ עשה ההתחלה מהמילה שראוי לגומרו מקרי מתקן, ולומר דהך תנא סבירא ליה מקלקל בחבורה חייב, הא הרמב"ם פסקה להא (פ"ב ה"ט משגגות) אף דפסק מקלקל בחבורה פטור.

ואין לחלק דהתם מיירי דגמר כל המילה, אלא דלא היה הגמר בשבת, דבזה כיון דבאותו מעשה נתקן גברא הוי תיקון מתחילתו וע"ס, אבל במפסיק וגומר למחרתו י"ל דמקרי מקלקל, דז"א, דהא מ"מ לא נתקן גברא, כיון דהגמר דהיה בלילה ג"כ לא מהני למה דקיי"ל דגם מילה שלא בזמנה אינו נוהג אלא ביום ואם מל בלילה צריך להטיף דם ברית. גם נ"ל דמוכח דהתם מיירי דוקא בלא גמר המילה דכשראה שיצא שבת פסק למולו, והיינו דמה דאמרינן דאתא בה"ש, נ"ל ע"כ דלאו דוקא בה"ש דאיך חייב כרת הא הוי ספק לילה, אלא דמיירי באתא סמוך לבה"ש, ואי דקשה בהיפוך, הא בזמן בה"ש שהוא ג' רביעי שעה, בודאי יש שהות לגמור מילתו, וא"כ יקשה בהיפוך אמאי חייב כרת,

דלמא בין השמשות יום ושפיר עבד דהתחיל למול סמוך לבה"ש דיכול לגמרו, זהו לק"מ דמ"מ אף דקמי שמיא גליא דבה"ש יום, מ"מ אנן לא ידעינן ומוכרח להפסיק בה"ש דשמא הוא לילה וא"י למול בלילה, וא"כ ממילא עשה שלא כדין שהתחיל בשבת סמוך לביה"ש, דהא א"י לגמור בבה"ש דשמא הוא לילה, וכ"ז אם באמת הפסיק ולא גמר אבל אם באמת גמר המילה, יקשה איך חייב כרת דלמא הוא יום ומל הכל בשבת, אע"כ דמיירי בלא גמר ושפיר מוכח דגם כה"ג לא מקרי מקלקל א"כ מל בשבת שלא בזמנו, שפיר דמי לשוחט בשבת וכנ"ל, [ובדברי הרמב"ם דהלכות שגגות הנ"ל תמוה לי במ"ש הכ"מ ומשמע לרבינו כיון דענוש כרת חייב חטאת, ולא זכיתי להבין, הא אדרבא כיון דחייב כרת ודנין זה למזיד איך חייב קרבן ואיך משכחת כרת וקרבן יחד, גם מ"ש הכ"מ אח"כ דמה דנקיט הטעם כיון דאתרו ביה היינו דמזיד לא הוי, כיון דחשב שיהיה בידו לגמור בשבת. ואונס לא הוי כיון דאתרו ביה ומש"ה הוי שוגג וחייב חטאת עכ"ל, מבואר דבאמת ס"ל להרמב"ם דאין חייב כרת דלא הוי מזיד, ומה דנקט בברייתא ענוש כרת, היינו ע"כ לאו דוקא, אלא דהוי שגגת כרת לחייב חטאת, וא"כ דברי הכ"מ רישא לאו היינו סיפא, דברישא משמע דלמד דין חטאת מדין כרת ובסיפא אמר דרק חטאת חייב וזהו עצמה דינא דברייתא, ולא בדרך לימוד מכרת לחטאת וצ"ע] .

והנה יש לדון עוד דצריך להטיף דם ברית מטעם דהוי מצוה הבאה בעבירה דליכא מצוה, ומסוגיין דפסחים הנ"ל דאמרינן הואיל אי בעי מתקן נפשיה אין סתירה, די"ל דר"ח לא ס"ל מה"ב וסבר כשמואל רפ"ג דסוכה דגזול כשר ביו"ט ב' [אלא מדברי תוס' שם במ"ש במצוה דרבנן לא חייש שמואל למה"ב, משמע בעבירה דאורייתא פסיקא להו דכ"ע ס"ל מה"ב, אבל באמת תמוה, ובמק"א הארכתי בזה].

אמנם נ"ל דג"ז אינו, דהא להדיא קתני בברייתא שבת (דף ק"ה) הקורע על מתו, ואע"פ שחלל שבת יצא ידי קריעה, ועיין ב"י יו"ד (סימן ש"מ) הביא הירושלמי, דבאמת פריך מ"ש ממצה גזולה דאינו יוצא משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, ומשני תמן גופא עבירה הכא הא הוא עשה עבירה כך אנו אומרים הוציא מצה מרה"י לרה"ר אינו יוצא י"ח בפסח, ופירש הב"י דהוא דרך הוכחה, דהא ודאי בהוציא המצה מרה"י לרה"ר דודאי יצא וע"כ הטעם דאין גופה עבירה, וא"כ זכינו לדין דגם בזה במל בשבת שלא בזמנו דכיון דאין גופה עבירה לית בזה משום מה"ב.

ומה"ט יש ראיה על מה שגמגמנו [בשו"ת סי' קע"ד] לומר דאי עביד לא מהני, דא"כ בקורע בשבת נימא ג"כ דלא מהני, וצריך לחזור ולקרוע אחר שבת, ולא נתקן הבגד והוי מקלקל, וליכא מלאכת שבת, אע"כ כיון דיומא הוא קגרים לא אמרינן ביה אי עביד לא

מהני, וחידוש בעיני שבש"ג פ' משילין והש"ך (סימן ר"ח) לא הביאו ראיה זו מקורע בשבת.

[והנה בדברי הירושלמי הנ"ל קשה לי לכאורה למ"ש תוס' סוכה וגיטין ובב"ק אם גזל בהמה ונתייאשו הבעלים והקדישו למ"ד יאוש כדי קונה לא הוי מצוה הבאה בעבירה, דבעידן המצוה דהיינו ההקדש כלתה העבירה, א"כ מאי מייתי הירושלמי ראיה מהמוציא מצה מרה"י לרה"ר, הא התם דבעידן המצוה כבר פקעה העבירה דהוצאה ואין עתה עבירה, משא"כ בקורע בשבת דבעידן המצוה דהיינו הקריעה ישנו להעבירה, ואולי י"ל דראיית הירושלמי מהוציי' מצה בפיו מרה"י לרה"ר ובלעו ברה"ר בדרך הליכתו דבעידן קיום המצוה דהיינו שעת בליעתו נגמרה העבירה דבליעתו זה הנחתו, עיין שבת (דף ק"ב ע"א תוס' ד"ה והוציאו). אח"כ ראיתי בקרבן עדה על הירושלמי כתב בפרק האורג בד"ה תמן שהביא דברי תוס' סוכה וכ' דכדבריהם מפורש בירושלמי דהכא. ובמחכ"ת הא הירושלמי כתב כן דמה"ט יצא ידי קריעה דאין גופה עבירה, והרי בקריעה לא שייך סברת תוס' דהא המצוה על ידי העבירה].

מ"ש חתני נ"י בסוגיא דשבת קל"ג דשלא הספיק דחייב ולא הוי מקלקל כיון דמל כדין וכו' אף דהגמר היה בלילה מ"מ מתוע"ס הוי הכל תיקון, גם אני אמרתי כן, ובהוספת טעם דאין בזה סתירה ממ"ש הר"ן בחי' חולין דף י"ד בההיא דהשוחט בשבת דלא אמרינן דבתחלת שחיטה הוי מומר משום דהוי מקלקל, די"ל דדוקא התם כיון דמ"מ אלו משך ידו באמצע השחיטה היה מקלקל ורק ע"י סופו הוא תיקן מתחלה, זהו לא מקרי מומר והכל מלתא חדא וא"א לחלק סופו בלא תחלה לדונו כאלו היה כבר מומר קודם שחיטה, אבל מ"מ אם גמר בלילה י"ל דחייב על ההתחלה אבל הא קשיא לי בסוגיא דשבת קל"ו מימהל היכי מהלי', דלמא רשב"ג ס' מקלקל בחבורה פטור, וא"כ לגבי דאורייתא הוי ממנ"פ, ולגבי דרבנן דמקלקל פטור אבל אסור הוי ספק דרבנן ועיין. (ובסוגיא שם לא זכיתי להבין במה דמסקי' דכ"ע מת הוא וריב"י ור"א בר"ש ס' וכו', ומאי דומי' דשאני טריפה דפשיטא דאם חובל בשבת דמקרי חבורה סוף סוף השתא חי ולא מקרי מחתך בבשר בעלמא, וא"כ שפיר בו מעשה שחיטה משא"כ בנפל לאו שמה שחיט' עלה דהוי כמחתך בשר בעלמא והוי כשוחט מתה) ואולם מ"ש חתני נ"י דהרמב"ם ס"ל דסוגיא מיירי דכבר עשה אחר החיתוך, ובא אומן זה לעשות הפריעה ואתרו בי' בתחלת הפריעה, וזהו דוקא לשיטת הרמ"א, אבל להב"י ליכא לאשכוחי רק במוהל א', ובזה גם מטעם שבת פטור אף דגמר ותיקון בחד גברא, מ"מ בהתחלת החיתוך לא ניכר התיקון רק בפריעה, וב' מעשיות הם עכ"ל, דברים אלו נפלאו ממני ולא אוכל

להבינם דמה בכך דבהתחלת החיתוך לא מינכר התיקון, מ"מ חייב כרת על התחלת הפריעה אם אתרו בו אז שלא יתחיל לעשות הפריעה שלא יספיק לגמרו בעוד יום, או דאתרו בי' קודם התחלת החיתוך, שאחר החיתוך לא יתחיל הפריעה, ומה הפרש בין החיתוך שמקודם היה ע"י אחר או ע"י עצמו, ואולי יש בזה איזה מכוון לחתני רומפ"כ בפרט שהסכימו עמו בעלי קרניים חכמי העיר. והמניעה ממני מקוצר המשיג, יאמין לי חתני נ"י שישבתי כחצי שעה להתיישב איזה מכוון ולא מצאתי, ונצטערתי מאד בחשבי שע"י רבוי הטרדות דעתי מטפשת ח"ו.

מ"ש חתני הרב נ"י בישוב קושי' השאג"א על הש"ך דהקטר חלבים שאני דזמנו בלילה, יפה כתב.

דף קלד.

מימי לא מלאני לבי. לעיל דף קי"ח ע"ב.

שם שהוא אדום. (עי' שו"ת ח"ב סי' ל"ז).

דף קלד:

מתני' ספק ואנדרוגינוס. בהרי"ף איתא במתני' ספק בן ז' ספק בן ח', ונלע"ד הוא ט"ס וראוי למחקו וצ"ל כמו שלפנינו בש"ס ספק ואנדרוגינוס, וראיה לזה מהא דאמרי' דף קל"ו ע"א ואלא הא דתניא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת אמאי נימהליה ממנ"פ, ואמאי פריך מברייתא ולא ממשנתנו זו. ולכאורה היה אפשר לומר דצ"ל דתנן וכו' ובאמת הפירכא ממתני', והיינו מרויחים בזה כי באמת תמוה לכאורה לפמ"ש הטור והש"ע או"ח סימן ש"ל דספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללים עליו את השבת לפיקוח נפשו, והיינו מברייתא הנ"ל דס"ל דסתמא קתני אין מחללים ולא מיירי ממילה. א"כ מאי פרכי' נימהליה ממנ"פ הא לא מיירי כלל ממילה. אבל אי הפירכא ממתני' דמיירי ממילה ניחא.

ואולם קשה דאיך תלוי הפירכא על רב אדא דאמר דבן ח' מחתך בבשר בעלמא, בלא"ה יקשה ממתניתין זו דקתני עלה ור"י מתיר באנדרוגינוס דמשמע דבספק מודה, והא לר"י דס"ל דמקלקל בחבורה פטור והא דצריך קרא למילה היינו דמה לי תיקון גברא מה לי תיקון כלי ולדידיה ספק בן ז' או ח' נימהליה ממנ"פ דאם בן ח' [הוא] וליכא תיקון גברא לא הוי תיקון. ואולי י"ל כיון דצריך למצוץ אח"כ דהוי חבורה דבזה הוי תיקון גם בבן ח' לחיות חיי שעה, ולהטור וש"ע הנ"ל דאסור לחלל שבת בפקוח נפשו דספק בן ז', מ"מ א"א למולו להניחו בלא מציצה לגרום בידים סכנה כמו דאסור להרגו מספק. לזה פריך מדרב אדא דהוי כבשר ואין בו משום חבורה. אך מ"מ האמת יורה דרכו דל"ג במתני'

ספק בן ז', והראיה מדאמרי' דף קל"ה ע"א אמר מר ולא ספק דוחה את השבת לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר ספק בן ז' ול"ק לאתויי הא דקתני במתני', א"ו דלא גרסי' ליה, וממתני' ליכא ראיה די"ל דמיירי בנולד בה"ש.
ומה"ט קשה לי על רש"י והרע"ב דמפרשי במתני' ספק בן ח' ספק בן ט', והרי מסוגיא משמע דממתני' ליכא הכרח לדין זה די"ל ספק היינו נולד לבה"ש וא"כ למה נדחוק דמיירי בספק בן ח' וממילא ע"כ דמיירי במכשירים ואליבא דר"א כדמשנינן אברייתא, ואמאי לא פירשו בפשוטו בנולד בה"ש וצ"ע.
ובקושיא הנ"ל דמאי פרכינן ואלא הא דתניא לא מיירי ממילה צריך לדחוק דכוונת הש"ס על הברייתא דערלתו ודאי דוחה את השבת דאמרי' עלה לאתויי מאי (דנולד בין השמשות קתני בסיפא בברייתא) לאתויי הא מתני' ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללים.
שם כיצד מזלפין כו' אלא אמר רבא וכו' (עי' תור"ע אות קס"א).
שם האי ראב"ע אומר מרחיצין אף מרחיצין מבעי' לי'. תימא הא בברייתא דת"כ דרבא קתני ג"כ הך לישנא ראב"ע אומר מרחיצין, ויקשה נמי אף מרחיצין מבעי' ליה. וא"כ איך נידוק מתני' נגד הברייתא.

דף קלה.

ספק בן ז' וכו' (עי' חי' ר"ה כ"ט ע"ב ד"ה והנה).
תוד"ה לא. מ"ש לתמוה על הש"א דהעלה דהטעם דמל תוך ח' דא"צ להטיף ד"ב דהוי כנכרת הגיד הא מרא דהאי שמעת' הוא הר"ש ואיהו ס"ל דגר שנתגייר צריך להטיף ד"ב, לענ"ד אדרבא מדברי ר"ש אלו מוכח כהש"א, ויעויין בראש דהר"ש הקשה על טעם החילוק בין קטן שנולד מהול לגר שנתגייר מהול דגר הי' לו ערלה דא"כ בקטן שמל תוך ח' אמאי א"צ להטיף ד"ב, הא הי' לו ערלה ואם נאמר כהש"ך דלמסקנא הטעם דמל תוך ח' דבדיעבד גם תוך ח' עשה מצוה, א"כ מה הקשה הר"ש, הא גם לטעם הראשון י"ל כן דמל תוך ח' עשה מצותו, אלא דבלא עשה מצותו הוא דמחלקי' דהנולד מהול אף דלא עשה מצותו, מ"מ לא הי' לו ערלה, משא"כ בגר בהי' לו ערלה וגם לא נעשה מצוה, וזה תימא גדולה על הש"ך, אע"כ ברור כהש"א דתוך ח' לא נעשה מצוה כלל ושפיר הקשה הר"ש, ולזה העלה הטעם דבקטן גזה"כ מקרא דערלתו, והיינו דילפי' מקרא דבקטן הטפת ד"ב אינו מהמצוה, מש"ה ממילא במל תוך ח' אף דהי' לו ערלה, מ"מ הערלה כמו נכרת, וההטפה אין עליו שם תיקון, כיון דהקטן מיעט' תורה דהטפת ד"ב ליכא מצוה דכמו דבנולד מהול מיעטה התורה דהטפת ד"ב ליכא מצוה, ה"נ במל תוך ח', כיון דהערלה אינו עתה והוי כנכרת הגיד דלגבי קטן הטפת ד"ב ליכא מצוה הוי

כנכרת הגיד, אבל בגר ההטפה הוי מצוה ולא הוי כנכרת דיש תיקון בהטפה, דגם בנולד מהול ונתגייר צריך להטיף.

דף קלה:

שלקח זה שפחה זה עוברה. עיין בשער המלך פי"ב מהל' נדה הלכה י' ובקצות החושן סימן רט סעיף א' ובספר כתובה בדף י"א בתד"ה א"ה.

שם שמנת ימים בבהמה. עיין מנחות דף לז ע"א תד"ה שומע אני.

מלשון הט"ז יו"ד סי' ט"ו סק"ב משמע דבעי' ז' פעמים מעת לעת ול"א דמקצת יום הלידה ככולו, וכ"כ הפמ"ג, אבל בתב"ש כתב להקל בפשיטות, ונלענ"ד העיקר כהתב"ש דהא רשב"ג אסמכי' על קרא דשבעת ימים יהיה עם אמו והתם לא בעי ז' מעל"ע כדמוכח בתוס' ערכין (דף י"ח ע"ב) ד"ה משנתו דהוכיחו דמנין שנים בקרבן מנינן משעת הלידה ולא מעת ההרצאה מדאמרי' דשעות פוסלות בקדשים דאם בין שחיטה לזריקה נעשה בן שנה פסול, ואם איתא דמשעת הרצאה מנינן לא תמצא דין זה עיי"ש, הרי דפשיטא להו דלהרצאה לא בעי ז' ימים מעל"ע דאל"כ שוב משכחת דכלתה השנה משעת הרצאה בין שחיטה לזריקה, כנלע"ד בעזה"י. (וע"ע חי' יו"ד סי' י"ג בש"ך סקי"א).

דף קלו.

מימהל היכי מהלינן (עמש"כ לעיל קל"ג ד"ה מ"ש).

שם ואלא הא דתניא וכו' (עמש"כ לעיל קל"ד ע"ב. ועי' חי' ר"ה כ"ט ע"ב).

שם ואם לאו מחתך בבשר הוא. עיין מ"א סימן תקכו ס"ק יא. ועיין בירושלמי פי"ז דיבמות הלכה ז'.

שם ורבנן לא דמי לטרפה וכו'. וק"ל היאך נדמי בן ח' לטרפה, הא בן ח' הוי מת ממש לענין חבלה בשבת כדאמרי' מחתך בבשר בעלמא הוא, ולא שייך ביה שחיטה, כדאמרי' בפ"ק דחולין וכי מתה עומד ומולק. אבל טרפה לא הוי כמתה כדפירש"י שם בחולין. וכן מבואר בפסחים (דף עא) שחטו ונמצא טרפה. דבטרפה חייב משום חובל מש"ה מהני לטהרה מידי נבילה. וצ"ל אף דבן ח' הוי כמחתך בשר בעלמא לענין חבלה מ"מ אינו כמת ממש דהרי אינו מטמא כמ"ש הרשב"ם ב"ב (דף כ') דבן ח' הוא כאבן לא חי ולא מת, ולזה ס"ל להש"ס דדמי לטרפה דתהני ביה שחיטה. ודבר זה צ"ע גדול. (ועי' לעיל קל"ג ד"ה מ"ש).

שם הכא אין במינה שחיטה. עיין חולין ע"ד ע"א תד"ה נפקא ליה.

שם והא ר"פ כו' (עמש"כ בסמוך ד"ה בנ"ד וד"ה ובזה).

רש"י ד"ה לא נצרכה. ט' חדשים משמשמה. עיין תב"ש סי' טו ס"ק טז.

ד"ה שפיהק ביייליר בלע"ז. עיין נדה דף ס"ג ע"א תוד"ה מפהקת.
ד"ה הוה אכלינן מיניה וכו' לילה לקדושה. ועיין בתוס' שם זבחים יב ע"א ד"ה יום וצ"ע.
בנ"ד לא נזכר בדברי השואל אם הי' גמרו בשעת הלידה, דהנכון עם חתני ני' דבעינן כן, וכדדייק מלשון רש"י, וה"נ מלשון הרמב"ם (פ"א ממילה) ואם נולד כשהוא לקוי, אמנם מ"מ כיון דמסתמא בנ"ד אין יודעין ההיפוך, י"ל דלא צריך לרבנן גמרו רק לאפוקי דאם לא גמרו הוי ריעותא ומוכח כן מהא דפרכינן בסוגיא דשבת נפל מן הגג ד"ה חי, והא ר"פ וכו', והרי כיון דלרבנן בעי גמרו א"כ מה דאמרינן אכלו ארי מודה רשב"ג לרבנן, היינו ג"כ בגמרו, וזה ל"ש בבהמה אע"כ דל"צ לגמרו, רק שלא יהי' ריעותא דל"ג, והכי דייק לישנא דר' דקאמר סימנין מוכיחין עלה שערו וצפרניו דלא גמרו, משמע דזהו מוכיח לריעותא דהוי נפל.
ובזה יש ליישב סוגיא דיבמות דמשני הב"ע כשגמרו, והרי עדיין נשאר פרכת הש"ס, דהא הך ברייתא דהוא כאבן מיירי ג"כ בגמרו דהא עלה קתני בתוספתא איזה בן ח' וכו', הרי דלרבנן דר' לא מהני גמרו ואסור לטלטלו, ולפי הנ"ל ניחא די"ל דג' חילוקים בדבר, דר"א מיירי בחזינן דגמרו שערו וצפרניו מיד, וזה גם לרבנן מהני כ' שנים ומותר לגמרי, והברייתא מיירי בלא גמרו היינו בליכא ריעותא דל"ג דעתה כשבאין לטלטלו חזינן דגמרו, ואפשר דגמרו מיד וליכא ריעותא, ובזה פליגי רבנן ורבי, אבל אם ידעינן דל"ג והוי ריעותא גם לר', בחזקת נפל, וזה דא"ר סימנין מוכיחין, היינו דבעי סימנין לריעותא דחזינן דל"ג [ועדיין אינו מיושב לי כ"צ דהתינח לתוס' והרא"ש דר' ורשב"ג כחדא, דתרווייהו בעי גמרו ושיהוי, א"כ שפיר י"ל דגמרו לא הוי סימן לטיבותא, רק דליכא ריעותא דל"ג, אבל להרשב"א עצמו דמפרש דלר' מהני גמרו לחוד, א"כ ע"כ משום דגמרו הוי סימן לטיבותא והוכחה דהוא בן קיימא, א"כ היא גופה יקשה מאי פריך מההיא דר"פ, דלמא גם הא דמתירין חכמים בסתם ולד בגמרו, היינו ג"כ מכח הראיה וההוכחה דגמרו וזהו ל"ש בבהמה, ויש ליישב].
מ"ש מר חתני נ"י לחזק דעת התוס' והרא"ש, דלרשב"ג תרתי בעי לס"ד דהש"ס דרשב"ג דוקא בפיהק, אבל לא באכלו ארי והא ודאי בבן ח' דזהו עיקרו דרשב"ג אין להתיר בלא סימן והוכחה כלל אע"כ דהיינו דלא שהה אבל גמרו, ומזה דן חתני נ"י דגם בסתם ולדות בעי לרשב"ג תרוויהו, כיון דבהא דקאמר כל ששה היינו בבן ח' ובסתם ולד, וכיון דבחדא מחתא מחתינהו גם בסתם בעי גמרו ושיהוי, לע"ד אינו הכרח דדיניהם שוים והרי הריטב"א דן דרשב"ג תרתי בעי, ואפ"ה כתב אח"כ בסתם תלי הכל בשיהוי לבד, גם נשמע כן מדברי תוס' שבת, ד"ה מימהל וכו', ועוד דקאמר לקמן נפל מן הגג ד"ה חי

הוא ואי בבן ח' היכי תיסק אדעתין דודאי חי הוא, והא זהו לא יתורץ בתירוצם דפליגי בתרווייהו, הא מ"מ איך אמרינן ב"ה חי הוא, הא בחד מחתי מחתינהו, ובודאי בן ח' איך אפשר לומר דחי הוא, אע"כ דא"צ להיות שוים בדינייהו.

מ"ש חתני הגנ"י בכוונת תוס' יבמות (דף פ') במה דסיימו דאפילו בגמרו אסור לטלטלו, דהא כתבו בתחילת דבריהם דפרכת הש"ס דאם מהני כ' שנים יהא מותר לטלטלו, והיינו דלס"ד דלא מיירי בגמרו, וההיתר דגם בבן ח' אפשר דחי, דעביד ליה סמא וחי, בזה מותר לטלטלו, אבל למסקנא דמיירי בגמרו ומשום דאמרינן אשתהי דזהו מציאות רחוק אסור לטלטלו, אינו מובן לי, דמלבד דגם לס"ד נימא דמציאות רחוק הוא, דבן ח' יהי' לו ע"י דמהדרי לי' סמא, גם איך תלי זה בזה בגמרו או לא גמרו, הא גם לס"ד י"ל כן דכ' שנים הוי בירור דבן קיימא הוא ואשתהי.

ולענ"ד הי' נראה ליישב לתוס' לשיטתם דר' ורשב"ג כחדא דבעי שיהוי וגמרו, א"כ לס"ד דר"א מיירי בלא גמרו, ומדקאמר אין עושין מעשה, משמע דמקודם הוי עכ"פ רק ספק נפל ולא ודאי, וכמו גבי סימני סריס דאין עושין מעשה, היינו דקודם בן כ' הוי ספק סריס ועי' תוס' יבמות (דף פ' ד"ה עד שיהא וכו') [ומזה תמוה לי דברי תוס' קדושין (דף ד' ד"ה דלא אתי וכו') דמאי הקשו, הא י"ל בפשוטו דנולד מקצת סימן סריס בקטנותה דהי' מהדין דאין יכול למוכרה כיון דיצאה מהרוב והיא בספק סריס] וממילא מוכח דגם לרבנן קודם כ' הוי ספק נפל, דאל"כ אלא הא דקאמר ר"ח אין עושין מעשה להקל כרשב"ג דקודם כ' הוי בן קיימא, דהא רשב"ג מיירי בגמרו ובלא גמרו לא פליג על רבנן, אע"כ דגם לרבנן לא הוי ודאי נפל, מש"ה פרכינן לשתרי בטלטול, אבל למאי דמוקי בגמרו י"ל לרבנן אף בגמרו קודם שהגיע לכ' מחזיקינן ליה לנפל ודאי, והא דקאמר ר"א דאין עושין מעשה, היינו דמ"מ ודאי נפל לא הוי, דדלמא כרשב"ג דמהני שיהוי ל' יום, ורק אין עושין מעשה כרשב"ג נגד רבנן.

והנה אף דמההוכחה הנ"ל מוכח דבסתם ולד היכי דליכא ריעותא דל"ג ל"צ לרבנן שיהוי, ומותר לדידן באשת כהן, מ"מ זה באכלו ארי, אבל בנ"ד דחלה ומת כבר עמדתי לתמוה, ורשמתי בגליון ש"ע אה"ע (סי' קס"ד) לתמוה על מה שלא הערו שם הראשונים ואחרונים, דבחלה ומת גם אשת כהן חולצת כשיטת רבינו יונה, וביותר דעכ"פ בפיהק ומת איך נוכל להקל נגד דעת רבינו יונה והרז"ה והבה"ג, והב"י (סי' קנ"ו) הביא שיטת הפוסקים אלו וכתב עלה ואנן קיימא לן כרשב"ג ואף באכלו ארי בעי שיהוי ל' יום וזהו באמת פשוט, אבל מ"מ הא נ"מ באשת כהן, ואמאי שתק הב"י (בסי' קס"ד), ועתה ראיתי שכוונתי בזה לדעת הגדול כבוד חתני רומעכ"ת שעמד ג"כ בזה.

והנה אף בפיהק ממש וגמרו ולא שהה תליא בפלוגתא דרבוואתא, דלהרשב"א והריטב"א דכתבו דלרשב"ג תליא רק בשהה אלא דלרבנן ס"ל להרשב"א דבעינן גמרו, והריטב"א כ' דלא צריך כלל לא גמרו ולא שיהוי כיון דלרשב"ג בעי דוקא שהה, א"כ הא דאמרינן דבפיהק מודו רבנן לרשב"ג לא מהני גמרו לחוד ובעי שהה דוקא, אבל להרשב"ם וסייעתו דלרשב"ג דמהני שהה כ"ש גמרו לחוד ה"נ בפיהק לרבנן מהני גמרו לחוד, ובגמרו לפנינו ולא נודע אם גמרו בשעת לידה לכאורה לא מהני, דממנ"פ להסוברים דלרבנן גמרו בעי, א"כ לס"ד דאמרינן באכלו ארי מודה רשב"ג, היינו דבעי גמרו, ומדפרכינן מבהמה מוכח דגמרו היינו רק לאפוקי שלא יהי' ריעותא דל"ג הא להנך פוסקים מוכח דלרשב"ג דוקא שהה, וא"כ ה"נ בפיהק ומת לרבנן ולהפוסקים דס"ל לרבנן ל"צ לגמרו א"כ למה דס"ד דבאכלו ארי רשב"ג מודה, היינו דאפילו גמרו לא בעי א"כ לית לן הוכחה דגמרו הוא רק לסלק הריעותא דל"ג א"כ י"ל דהיכי דבעי גמרו כגון בפיהק דמודו רבנן בעי סימן והוכחה להתירו היינו דידעינן דנולד גמרו.

ויש לי מקום עיון לס"ד דהש"ס בשבת דפריך מדר"פ אמאי לא הקשו בפשוטו מדברי רשב"ג עצמו דקאמר לגבי בהמה כל ששהה חי, הא בבהמה ליכא נ"מ רק בשחטה, והא באכלו ארי מודה רשב"ג, והי' נלענ"ד להוכיח מזה דפיהק ומת לאו דוקא שמת מתוך הפיהוק, אלא דבפיהק כיון דחזינן דנחלש וזוטר חיותו אף דאכלו ארי בתוך הפיהוק חיישינן לנפל כ"ז שלא הבריא מתוך הפיהוק, א"כ י"ל דרשב"ג מיירי בפיהק ושחטו, מש"ה פריך מר"פ דלא אכיל, דמה"ת לחוש לפיהוק.

וא"כ יהי' דין חדש, דבא"כ ופיהק ואכלו ארי צריכה חליצה, ולישנא דפיהק ומת לא משמע כן, וצ"ע לדינא.

דעת רבינו יונה והרמב"ן במלחמות שם דחלה ומת הוי כמו פיהק ומת זולת באכלו ארי, ונראה דגם דעת הרמב"ם והטור כן מדכתב ואם מת תוך ל' בין שחלה ומת בין אכלו ארי הרי זה ספק נפל, מבואר דבא לומר דקיי"ל דבכל ענין הוי ספק נפל, לאפוקי מדס"ד בשבת דרשב"ג פליג רק בפיהק ומת, ואם איתא דחלה הוי בכלל ארי הו"ל למינקט ל"ש פיהק ומת ל"ש אכלו ארי, ע"כ דחלה ומת היינו פיהק ומת.

ובזה י"ל דמדוקדק לשון הרמב"ם דסיים, וצריך חליצה מד"ס, והטור השמיט זה וכ' סתם דחולצת ולא מתיבמת, והיינו דהרמב"ם ס"ל דדברי אביי בשבת נדחו מהלכה, וכמ"ש הר"ן בכוונת הרי"ף והיינו דגם בפיהק ומת הוי רוב וצריכא חליצה רק מד"ס, אבל הטור אזל בשיטת אביו הרא"ש, דפ"ד דיבמות (דף ל"ז) הביא דברי אביי, וכיון דבחלה ומת דהיינו בכלל פיהק ומת וכנ"ל גם רבנן מודו לרשב"ג, י"ל דמכח הריעותא הגדולה אתרע

לה רובא דבני קיימא, וכדמשמע תוס' בכורות (דף כ"א) דהא דהחמירו חז"ל בלא שהה ל' אף דהוי רוב דשמא יאמרו העולם דפיהק ומת, משמע להדיא דבפיהק ליכא רוב, מש"ה לא כתב הטור דחולצת מד"ס, דבחלה ומת צריכה חליצה מדאורייתא, ומה דכתב הטור (בסי' קס"ד) דבמת תוך ל' באשת כהן אינה חולצת צ"ל דמיירי באכלו ארי, דמזה מיירי רבא ביבמות אף דנקט סתם ומת.

ומ"מ תמוה לי דלא הו"ל להטור למסתם וזהו בלא דברינו הנ"ל קשה, וביותר על שתיקת האחרונים דעכ"פ בפיהק ומת ראוי לחוש לגדולי הפוסקים דקיי"ל כאביי וגם בא"כ חולצת כיון דרבנן מודו בזה לרשב"ג וצ"ע.

דף קלז.

ומל את של אחר השבת בשבת חייב, [בתוי"ט בשם הרמב"ם כ' לפי שהוא חובל ואינו מקלקל שיהי' פטור, וכן אמרו לגבי מילה מתקן הוא], ואף דמל קודם זמנו צ"ל דמ"מ מקרי תקוני גברא דהוא נימול וא"צ עוד למולו, ומ"מ קשה לי הא בכריתות פרכינן עלה דמשנתינו דליפטר מטעם מתעסק ומשני הנח לחבורה כיון דמקלקל חייב מתעסק ג"כ חייב, הרי דמתני' זו צ"ל דס"ל דמקלקל בחבורה חייב.

שם ור' יהושע פוטר. עיין מנחות סד ע"א תד"ה ואפי' נתכפר.

שם מתני' יו"ט לאחר השבת נימול לי"א. ברש"י חולין פ"ד ד"ה אין ספיקא דוחה יו"ט, כגון נולד בין השמשות וכו' דתנן נולד לבה"ש וכו' חל יו"ט להיות אחר שבת נימול לאחד עשר, ובפשוטו תמוה, דמהיכן מוכח מהתם דספק אינו דוחה יו"ט, דהא התם יו"ט הוי ספק עשירי ספק אחד עשר, הוי ודאי שלא בזמנו, ובהכרח לומר דמ"ש רש"י תחלה, וחל ספק שמיני ספק תשיעי ביו"ט אינו נימול עד עשירי, היינו דזה היה פסיקא להו בהחלט דספק אינו דוחה יו"ט, ומ"ש רש"י דתנן, היינו על יסוד הדין דמיל' שלא בזמנו דאינו דוחה יו"ט, וכיון דודאי אינו דוחה יו"ט, היה קים להו דספיקו ג"כ אינו דוחה, אולם כזה קשה על התשב"ץ ח"ש (סי' רפד) דכתב דמתני' דקתני חל להיות ביו"ט של ר"ה הוא לאו דוקא, דה"ה בב' יו"ט של גליות וכי היכי דספק מילה אינו דוחה יו"ט ב' דר"ה, אינו דוחה יו"ט ב' דגליות, ולא ידעתי דהיא גופה מנ"ל דספיקא אינו דוחה יו"ט, דדלמא בזה מס"ס דחי דשמא הוא יום ח' ושמא הוא חול, ומתני' הא מיירי בודאי שלא בזמנו.

דף קלז:

איבעיא להו תלה מאי, לרבנן דפליגי אר' אליעזר [וסברי אין תולין המשמרת ביו"ט] , אר"י תלה חייב חטאת. קשה לי, מהיכן ס"ד למימר הכי, כיון דלר"א ע"כ תליית

המשמרת אינו אוהל ארעי [דבאהל דאורייתא אסור גם לר"א דהא מכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט אסור לעשות ביו"ט וככתוב בתוס' ד"ה דר"א], ובהא לא מצינו מאן דפליג, ויש לנו יותר לומר דטעמא דרבנן דס"ל דמכשירין אסור, דבזה מצינו פלוגתא מפורשת.

תוד"ה דר"א עדיפ' וכו' וכי שרי לר"א הכא הנ"מ באהל עראי, וק"ל איך אמרי' תלה מאי אר"י חייב חטאת הא מצינו בדר"א דליכא אהל דאוריית' ובזה לא מצינו מאן דפליג דהא לרבנן ג"כ י"ל דס"ל כר"א בהא אלא דאסרי דס"ל כרבנן דמכשירי' אסורי' דהא בזה איכא פלוגתא מפורשת ומה"ת להמציא פלוגתא חדשה אם תליי' משמרת הוי אהל דאורייתא, וצ"ע.

דף קלח.

דתניא לא תצא אשה. ע"ל סב ע"א.

תוס' ד"ה מי סברת וכו' לא ידע. כעין זה לעיל קיח ע"ב תוד"ה אלו היה וש"נ.

דף קלח:

הא נמי מתני' היא. עיין חולין קי ע"א תד"ה דתנן הכבד.

רש"י ד"ה זה כו' לא ידענא. עיין ברכות כה ע"ב רש"י ד"ה מאן שמעת ליה וש"נ.

דף קלט.

וליתן לי' לתינוק (עמש"כ לעיל קכ"א).

תוד"ה ולישלח. (עי' חי' ברכות ל"ה).

דף קלט:

מתני' ומסננין את היין בסודרין. עי"ל קיא ע"א תוד"ה האי מסוכרייתא.

שם ומים צלולין לתוך המשמרת, צ"ל דזעירי לא ס"ל להה"א דפ' דם חטאת דשרייתו זהו כבוסו, וס"ל בטעמא דמתני' דהיתה עליו לשלשת מקנחה בסמרטוט אבל ליתן מים אסור היינו מטעם שמא יסחוט, אבל לפי ההלכה דקיי"ל שרייתו זהו כבוסו מים במשמרת אסור, כך ביאור כוונת המג"א [סי' שי"ט סקי"א] בשער המלך פכ"ב מהל' שבת.

תוס' ד"ה תלא כו' ושל דגים מאיס. עי"ל יט ע"ב תוד"ה הני כרכי.

דף קמ.

אמר מר זוטרא לית הלכתא ככל הני שמעתתא. עיין כתובות דף נ"ד ע"א תוס' ד"ה לית הלכתא.

רש"י ד"ה אבל נוטל וכו' נופל מאליו כר"ש. עיין לעיל דף נ"ד ע"א ברש"י ד"ה כלאים דחבלים.

דף קמא.
הקש שע"ג המטה (עמש"כ לעיל קכ"ז ע"א).
שם ושל כובסין וכו' (עי' חי' או"ח סי' ש"ב בגל' המג"א סק"ז).
שם דילמא אתי לידי סחיטה. עיין לקמן דף קמה ע"א תוס' ד"ה כבשים.
רש"י ד"ה מבפנים וכו', ומלבן ממש לא הוי, [בגמרא אמר רב כהנא טיט על גבי בגדו, מכסכסו ומשפשפו מבפנים, ואין מכסכסו מבחוץ, ופירש"י מבפנים לא מוכחא מילתא לאתחזויי כמלבן, ומלבן ממש לא הוי דאין נותן שם מים]. משמע דס"ל לרש"י דאין ליבון בלא מים. ותימא מלקמן (ריש דף קמז) דאר"ה המנער טלית בשבת חייב חטאת, ופירש"י שם המנער מן העפר.

דף קמא:
ולא יסוך את רגלו שמן. וכן איתא בירושלמי ספ"ח דשביעית לענין שמן שביעית.
שם רבא כר"נ ס"ל, (עמש"כ לעיל קכ"ח ע"ב ד"ה וביותר).
שם אמר רבא הוציא תינוק חי וכיס תלוי בצוארו חייב משום כיס. (ומקשה עלה מדתנן נוטל אדם את בנו ואבן בידו), ומשני, דמתני' ביש לו געגועים על אביו, [ולא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנת חולי, ומקשה], א"ה מה ארי' אבן אפילו דינר נמי, ומשני אבן אי נפלה לא אתי אבוה לאתויי, דינר אי נפל אתי אבוה לאתויי. וכתבו בתוס' א"ה מה אריא כו' דבשלמא אי אמרת דתרווייהו בין אבן בין דינר בטל לגבי תינוק, ואין כאן טלטול מוקצה כלל, היינו דנקט אבן משום דאי נפל לא אתי אבוה לאתויי, אלא אי אמרת דתרווייהו לא בטלי, ואפ"ה שרינן איסור מוקצה כשמטלטל התינוק עם האבן משום געגועים, בדינר נמי לשתרי, ואי משום דאתי אבוה לאתויי, מה בכך הא השתא נמי שרינן איסור מוקצה משום געגועים. קשה לי הא התוס' כתבו בדיבור שלאח"ז, דהא דלא שרי גם בלא געגועים דנתבטל האבן לגבי תינוק כמו שהיא בטלה אגב כלכלה מלאה פירות, משום דאינו צריך כ"כ טלטול התינוק, א"כ ממילא בגעגועים דצריך לטלטל התינוק מותר מטעם ביטול האבן כמו בכלכלה, וא"כ אצ"ל כלל דהקילו לטלטל איסור משום חולי דנלמוד מיני' דטלטול מוקצה שרי, וצ"ע.

דף קמב.
בכלכלה מלאה פירות. מעשה בא לפני באחד שנתאכסן בפונדק של עכו"ם סמוך לשבת והיה אתו תיבה ובתוכה מעות וגם הרבה טבעות ובהם אבנים שוים הרבה יותר ממעות שבתוכה. וביום שבת רצה אחד מאנשי העיר לאספו אליו הביתה ושאל ממני אם מותר לטלטל התיבה מאכסני' לבית ישראל, כי הוא ירא להניח בבית העכו"ם בלא שמירתו.

והנה הדין פשוט ומבורר דמותר לטלטלו כדברי המחבר סי' ש"י ס"ח אם ההיתר חשוב מן האיסור ואי אפשר לנערו. אולם מה שאני מסתפק דלא מצינו מפורש להיתר רק היכי דא"א לנער, דיופסד היתר בניעור כההיא דכלכלה מליאה פירות רטובים, אבל היכי דהפסידה בניעור לדבר איסור כמו בנ"ד דיכול לנער וליקח הטבעות ולהניח המעות מפוזר במקום שננער, והחששא רק שיופסד המעות, בזה במה שמטלטל בלא ניעור הוי טלטול בשביל דבר איסור, או דנימא דבכל גוונא שיהיה הפסדו בניעור לא חייבו חכמים לנערו. ומדברי המג"א סי' ש"ט סק"ח אין ראיה, דהתם כל עיקר טלטולו שלא יוגנבו המעות והוי טלטול לצורך דבר איסור ואסור, אבל הכא דמטלטל לצורך דבר המותר וכן בשוכח ומטלטל לצורך הכלי, בזה יש לומר דאין צריך לנער, היכי דיופסד האיסור.

ולכאורה יש להביא ראיה מסוגיא דשבת דף קי"ז. אילימא דמדהיכא דאית ביה לא שדי להו אתויי נמי מייתינן מי דמי התם אדהכי והכי נפלה דליקה הכא אדהכא והכי לישדינן, ועיי' תוס' שם [ד"ה מי דמי] דדילמא התם משום דנעשה בסיס לדבר איסור ולדבר מותר, ותירצו דאין נראה לו לחלק כיון דאינו יכול לנער עכ"ל. וזהו ניחא אם נידון דבעלמא כה"ג, היכי דבנעור הוא פסידא רק לצורך דבר איסור צריך לנער, א"כ במה דשרינן בתיק ספר ע"כ משום דעוסק בכבוד שמים הקילו יותר, ומשו"ה רצו לדמות דאתויי נמי מייתינן, אבל אם נימא דגם בעלמא הוי היתר גמור בכה"ג דמקרי א"א לנער, א"כ מה בכך דיכול לנער הא מדינא הוא היתר גמור כההיא דהתם בדליקה דהמשמעות דהצלה גם על המעות שיופסד ע"י הדליקה, א"כ הא א"א לנערו.

אמנם יש לדחות דכיון דמתירין להציל אף בטלטול בחצר שאינה מעורבת, ובכה"ג מדינא היה צריך לנער אם לא משום כבוד שמים הקילו, וכמו דצריך לומר בלא"ה לפוסקים דמפני פסידא מותר לטלטל המוקצה, א"כ עיקר הראיה מטלטול חצר שאינה מעורבת. גם י"ל דמתני' סתמא קתני דמצילין תיק הספר אף אם נתן הספר לתוך המעות בשבת, דבזה בתחילת שבת הי' בסיס לדבר איסור לחוד, עיי' מג"א סי' של"ד סק"כ אולם מלישנא דתוס' לא משמע כן, דא"כ קושייתם מעיקרא לא ק"מ, ומוכח לכאורה שפיר לדעתם דאף שיופסד האיסור בניעור מ"מ צריך לנערו.

גם מלישנא דהב"י או"ח סי' של"ד שכ' וז"ל והמרדכי פ' כל כתבי כ' כדברי הסמ"ג [דמותר לטלטל ע"י כיכר ותינוק] וכ"כ בהגהות מימוני פ"ג וכ"כ בסמ"ק וכך הם דברי כל בו שם בשם ת"ה שאם הניח בערב שבת פת או אוכלים בכיס מלאה מעות מותר לטלטלה בשבת מפני הדליקה [ובאמת צל"ע הא אדרבה מדברי כל בו משמע דלא כהמרדכי והסמ"ג דהרי היתרא דכיכר או תינוק היינו להניח שם הככר או תינוק בשבת

ואלו הכל בו הקיל להניח בע"ש ומטעם דהוי בסיס גם לדבר המותר וצל"ע] והרשב"א כ' בשו"ת לא אמרו אלא מצילין תיק הספר כדי שלא יתעכב בהצלתן עד שיוציא הספר וינער התיק וכן בכלכלה שיש בה פירות והאבן בתוכה שאם הם פירות דלא מטנפי אסור לטלטלה עד שינער האבן מתוכה, ותיבה שיש בתוכה מעות כיוצא בו עכ"ל הב"י.
מדברי הב"י אלו מבואר דמיירי דצריך ההצלה להמעות כההיא דכל בו והסמ"ג, ועלה כ' הב"י והרשב"א בשו"ת חולק וסבירא לי' דאף בכה"ג אסור היכי דלא מטנפי הפירות ומשמע דמשום טלטול הוא אף בחצר מעורבת מדמדמה לכלכלה מליאה פירות, הרי מפורש דדעת הרשב"א לאסור היכי דמפסיד בניעור לדבר איסור. וכפי הנראה דבזה פליגי הכל בו והרשב"א, דלכל בו מותר אף היכי דיכול ליטול הפת ולנער המעות משום דהוי פסידא להמעות ולהרשב"א אסור משום דבעי שיהי' פסידא לדבר מותר.
גם מדברי הגהות אשר"י פרק כירה בסוגיא דביטל כלי מהיכנו כתב דאם יש בכלי דבר מותר דלא אפשר לנערו מותר ליתן הכלי תחת הנר לקבל השמן דהא יהא מותר לטלטלו אגב ההיתר ואח"כ כ' שם דמותר ליתן כלי תחת הנר של שעוה דהא יהא מותר לטלטלו בצריך למקומו ע"י ניעור השעוה ולא דמי לשמן שבנר שאינו רוצה להפסידו לשמן עיי"ש הרי דהניעור הוי פסידא להשמן ואעפ"כ אסור לטלטלו לצורך מקומו או שיש בתוכו דבר מותר אלא א"כ דבר מותר נפסד ע"י הניעור.
אולם מדברי שו"ת הריב"ש סי' צ"ג והוא דברי השו"ע סי' רע"ט ס"ג דמשמע דאם היה הלחם חשוב יותר מהשמן דמותר לטלטלו אף דיוכל ליקח הפת ולנער השמן, ועיי' בגוף דברי הריב"ש דהמתירין רצו להקל אף במעט פת ובכה"ג בודאי אפשר ליטול הפת בידו ולנער והוא לא סתר דבריהם, רק דבעינן שיהא ההיתר חשוב יותר, משמע דבלאו הכי מותר דלא מיקרי אפשר לנער משום פסידא דשמן.
ולדינא כיון דבהגהת אשר"י מפורש לאיסור ודברי שו"ת הרשב"א הנ"ל מודים ג"כ לזה וגם דברי התוס' פרק כל כתבי הנ"ל, שומעין להם להחמיר כיון דלא מצינו מפורש בפוסקים להתיר כנלענ"ד בעזה"י.
(תשובת הגאון בית מאיר)
מה שהביא מר ראיה לאיסור משבת דף קי"ז י"ל דמיירי דאפשר למישדינהו באופן שלא יופסדו, והכי משמע מד' תוס' שם שכתבו משמע דאי לא מצי שדי המעות הוי מצי להביא התיק עם המעות, והענין לפו"ר תמוה איך יש במציאות בתיק פתוח דלא מצי שדי המעות וע"כ בפתוח איירי דאילו בקשור שאסור לפתחו איך יניח בו הס"ת (ויש לדחות) א"ו משמע שר"ל דלא מצי שדי המעות מפני שיופסדו.

(תשובת רבינו ע"ד הנ"ל).
מ"ש כבודו נ"י לסתור הוכחתי בענין פסידא דניער לדבר האסור מסוגיא דשבת דף קי"ז די"ל דהתם מיירי דליכא פסידא למעות, לענ"ד פשטא דמילתא משמע דמקיילינן לו להוציא מעותיו ע"י הצלת הספר דסכנת דליקה גם על מעותיו וגם דא"כ היא גופה מנ"ל למידק ממתני' דילמא מתני' מיירי דצריך להציל גם מעותיו מפני הפסד ומשו"ה מותר. גם במ"ש כבודו נ"י להעמיס כן בכונת תוס' במ"ש דמשמע דאי לא מצי שדי המעות דכוונתם משום פסידא דמעות. לענ"ד יקשה דמהיכן משמע להו לתוס' כן כיון דהוי בסיס לדבר האסור לחוד וההיתר משום דאדהכי והכי נפל דליקה א"כ דלמא דוקא דההחששא נוגע לכתבי קודש אבל לא משום המעות ובאמת מעיקרא דדינא גם אנכי שדיתי בה נרגא בראי' זו די"ל דמיירי בחצר שאינו מעורב וכו' [כמו דצ"ל להפוסקים דבדליקה מותר ע"י ככר או תינוק א"כ בודאי בלא"ה מותר ע"י הספר אע"כ דצריכים לטעמא דאדהכי והכי נפלה דליקה משום חצר שאינו מעורב וכו'].
תד"ה ונשדינהו וכו' דא"צ כל כך טלטול התינוק. קשה לי דלפ"ז ביש לו געגועים דודאי צריך לטלטול התינוק דהוי היתר גמור כמו בכלכלה ולמאי צ"ל דלא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנה הא הוי היתר גמור. וביותר ק' לפ"מ דפירשו תוס' בל' אי הכי היינו דהמקשן ידע דדינר אסור משום דלמא נפיל ואתי לאתויי אלא דמקשה כמו דמטלטלים טלטול האבן שביד תינוק משום סכנה ה"נ נתיר טלטול הדינר בידו, ומאי דומיא הא הטלטול האבן שביד התינוק הוי היתר גמור היכא דצריך לתינוק ביש לו געגועים וצע"ג.

דף קמב:
האבן שע"פ החבית, בשו"ת מקור ברוך סי' ג' תמה דהא יש יין בחבית וכפרש"י ואמאי לא הוי החבית בסיס להיתר ולאיסור, ונדחק כיון דבסיס להאבן אינו אלא פי החבית, פי החבית אינו בסיס ליין, ושאני בכלכלה ופירות דהפירות והאבן הם תוך הכלכלה עיי"ש. ועי' א"ר ות"ש.
שם במתני', היתה בין החביות, מגביה ומטה על צדה והיא נופלת. פירש"י מסלקה מבין החביות, ושם מטה על צדה, ובש"ע (סימן שט) כתבתי דמלשון ושם משמע דמיד אחר שסלקה מבין החביות אסור לטלטל החבית עוד עם האבן וצריך מיד לנער. אבל קשה לי הא כיון דהמוקצה בידו יכול לטלטלה לכל מקום שירצה, כדאית' (סימן רסז סעיף יב), ואף להאבן עוזר (שם) דחולק על המג"א, דבמוקצה גמור היכא דאסור אפילו לצורך גופו ומקומו לא מהני מה שכבר הוא בידו, מ"מ הכא דהחבית עם האבן מותר לטלטל

לצורך גו"מ, כמו בכיס ומעות בשוכח, כיון דלא הוי בסיס, ומותר לצורך גו"מ, אם הוא בידו מותר לטלטל, וה"נ לשתרי לטלטל, לאיזה מקום שירצה.
שם מאן תנא דכל היכא דאיכא איסורא והיתרא. עיין לעיל דף נא ע"ב תוס' ד"ה אינו נוטל.
שם מאן תנא בהיתרא טרחינן באיסורא לא טרחינן [דקתני היתה בין החביות ומתירא שלא יפול האבן על החבית וישברם, מגביה לחבית כולה ומטה על צדה והאבן נופלת דמטרח בחביות דהתירא]. פירש"י ולא יטול האבן ממש דהוי איסור, ואע"ג דהשתא נמי אבן מטלטל בהדי חביות. לא זכיתי להבין, דהאיך שייך היתר נטילת האבן, הא א"א לטלטל מוקצה בשביל שתיית היין, דהא חזינן במניח דהחבית נעשה בסיס אסור לנער, ולא שרינן טלטול חביות המוקצה בשביל שתיית היין, [והא דהחבית הוי בסיס, ולא אמרינן דהוי בסיס לדבר האסור והמותר, דהא היין היתר הוא, צ"ל כיון דהאבן מונח על החבית גבוה מן היין מקרי בסיס לאבן לחוד ולא ליין, וכ"כ בת"ש סי' שי"ט] וא"כ מה לי טלטול אבן דלשתרי מטלטול חבית דאסורה. וההיא דנוטל את הפסולת צ"ל באמת דטלטול מוקצה ביו"ט לצורך אוכל נפש שרי (כמ"ש התוס' הדין כן בריש ביצה, דף ח' ע"א ד"ה אר"י ובדף כח ע"ב ד"ה גריפת ובדף לא ע"א ד"ה אר"ז עיי"ש), אבל בשבת דאסור כדמוכח מניעור חבית במניח דאסור וכנ"ל, א"כ איך אפשר לטלטל האבן וליכא היתר רק לנער החבית דהוי לגבי אבן טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, אבל טלטול אבן בעצמו לא.
ואולם לשיטת תוס' ניחא דפירכת הש"ס דנימא דבטל האבן לגבי חבית כמו באוכלים מרובים על הפסולת ובזה לא קשי' מנ"ל הך סברא דבטל הא התם אף אם אין הפסולת בטל לגבי אוכלים, מ"מ הא טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש שרי ביו"ט, בזה י"ל דוקא אם אי אפשר בענין אחר אבל כיון דאפשר לברר האוכל אלא דנפיש בטרחא לא היה לו להתיר טלטול מוקצה ליטול הפסולת אלא ע"כ דפקע שם מוקצה מיני' דבטל לגבי האוכל ושפיר פריך.
וביותר י"ל דפריך בדרך הכרח דהא בסיפא דפסולת מרובה על האוכלים דנוטל האוכל, ולשיטת התוס' הפירוש דנפיש בטרחא וזוטר בשיעורים קאי על האוכלים, [אב"ה בביצה מקשה בגמרא בפסולת מרובה על האוכלים דנוטל האוכל, פשיטא, ומשני ל"צ דנפיש (האוכל לפי' התוס') בטרחא (כי הוא דק יותר מן הפסולת ואשמועינן דמ"מ בורר האוכל כיון דהוא) זוטר בשיעורי'] הרי דמחייבינן ליה לאפושי בטרחא ולא מתירין לי' טלטול מוקצה דפסולת, וא"כ מ"ש ברישא כשהאוכל מרובה בשיעורי', ומ"ש בסיפא,

דהפסולת מרובה בשיעורי', הא בזה ובזה נפיש טרחא לברור האוכל, ע"כ דברישא הטעם כיון דהאוכל מרובה בשיעורי' בטל הפסולת לגבי'.
ובזה אפשר לפרש כוונת התוס' בהמשך דבריהם במ"ש [התוספות כאן אחר שכתבו דהקושי' דלבטל האבן כמו דבטל הפסולת], והא דמוקי לה בפ"ק דביצה כגון דנפיש בטרחא, אאוכל קאי וכו', ודו"ק, ושיטת רש"י צלע"ג.
רש"י ד"ה מגביהו לחבית כולה ומסלקה מבין החביות ושם מטה על צידה עכ"ל משמע דמיד אחר שסלקה מבין החביות אסור לטלטל החבית עם האבן שעליה כיון דאפשר לנער שם. וקשה לי הא כיון דהמוקצה בידו יכול לטלטל לכל מקום שירצה כדאיתא בסימן רס"ו סי"ב והכא דמי לשכח כיסו עליו בשבת דאף לאבן העוזר שם שרי וצ"ע.
תוד"ה לא שנו, הקשו תרתי דרב למ"ל, ותירצו דחדא מכלל חברתה אתמר. ולענ"ד נראה לתרץ קושייתם דהנה במסכתין פ' כל הכלים (דף קכ"ה ע"ב) איתא תנן התם אבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת, אמר רבה א"ר אמי אר"י ל"ש אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור. ורב יוסף א"ר אסי אר"י ל"ש אלא בשוכח אבל במניח נעשה כיסוי להחבית, אמר רבה מותבי' אשמעתין האבן שבקירויה וכו', וכ' רש"י שם במימרא דרבה ל"ש דמותר לטלטל החבית והאבן עליה דקתני ואם היתה בין החביות מגביהה ומטה על צידה בשכח האבן שעליה, אבל במניח נעשית החבית בסיס להאבן ואין מטלטלים את החבית. והוא תמוה דאמאי נקט רש"י ל"ש אלא בשוכח קאי אסיפא דמתני' דמגביהים להחבית ולא בפשוטו על הרישא דמטה על צידה דל"ש אלא בשוכח אבל במניח אסור להטות על צידה דהא באמת בבסיס אפילו ניעור אסור דהא בההיא דמעות שעל הכר דלא קתני במתני' רק דינא דניעור ועלה אמר רב דבמניח אסור ובפרט דהגמרא מביא רק הרישא. ונדחק רש"י לפרש דקאי אסיפא. וטעמא בעי. ורש"י בפ' נוטל (דף קמ"ב ע"ב) כ' בפשוטו דל"ש דמטה ע"צ כו'. אח"כ ראיתי שהקשה כן המהרש"א.
ומה שתירץ דכ' רש"י כן דלא ליהוי פלוגתא דר' אמי ור"א פלוגתא רחוקה בתלתא דרגי דלר' אמי אפילו ניעור אסור ולר' אסי אפילו האבן עצמו מותר לטלטלה, דחוק טובא דבדינא דבסיס ל"פ דתרווייהו ס"ל דהיכא דהוי בסיס אפי' ניעור אסור אלא דפליגי אם האבן עצמו הותר בנעשה כלי או דלא נעשה כלי, וממילא החבית בסיס לדבר אסור, ואם כן הפלוגתא רק בחד מלתא ביסוד זה אם האבן נעשה כלי או לא וליכא בזה פלוגתא רחוקה דגם רב אסי מודה היכא דלא נעשה האבן כלי אפילו ניעור אסור, ובזה ממילא נדחה גם תירוצו השני של המהרש"א דלכך פירש בטלטול ולא בניעור דהוי דומיא

דמייתי עלה ואזדו לטעמייהו כיון דשורש הפלוגתא רק אם האבן נעשה כלי או לא שייך שפיר ואזדו לטעמייהו.
והנלע"ד דהנה לעיל (מ"ט ע"א) נוטל את הכיסוי והן נופלות, כ' רש"י והרע"ב דלא נעשית בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות הקדירה. ונראה דכוונתם למ"ש הר"ן שם (דף כ"ה ע"א) בשם הרז"ה שאין הקדירה תשמיש להטמנה וכיסוי אלא אדרבה דהם תשמישים לקדירה. והוא במג"א (סימן רנ"ט סק"ט). [ובתוספות פרק כירה (דף מ"ג ע"ב) ד"ה דכ"ע כ' טעם אחר כיון דאין דעתו להניח שם כל השבת לא מקרי בסיס]. ולכאורה תמוה משמעתין דאמר רבה אבל במניח נעשה בסיס, נהי דס"ל לרבה דהאבן לא נעשה כלי ואסור משום מוקצה, מ"מ למה יהיה החבית בסיס הא החבית אינו משמש להאבן, אלא אדרבא האבן משמש לחבית לכסוי, והוי ממש כההיא דטמן וכיסה.
וראיתי ברז"ה פ' כל הכלים, ונראה תוכן דבריו הקדושים דבאמת מה דאמר רבה אבל במניח, היינו במניח שלא ע"ד כיסוי, וע"ד כיסוי הוי כשוכח ע"ש. והא דאמר רבה ומותבינן אשמעתין אף דמיירי במניח שלא ע"ד כיסוי. וצ"ל דמ"מ מדלא אמר עוד בבא אבל במניח לכיסוי הותר גם האבן, ומוכח דלא נעשה כלי, ואין כאן אלא ב' דינים, דבמניח ע"ד כיסוי דינו כשוכח, וע"ז אמר ומותבי' אשמעתי'. אמנם עדיין דחוק דאמאי אמר ל"ש אלא בשוכח הו"ל למנקט ל"ש אלא במניח ע"ד כיסוי. ולזה י"ל דרש"י ס"ל כמ"ש תוס' (דף קכ"ג ע"א) ד"ה האי פוגלא וכו' דבמניח ע"מ ליטלה בשבת אף דלא הוי בסיס ומותר לנער מ"מ לא הוי כשוכח ממש ואסור בטלטול החבית ואבן עליו דלא היה לו להניחו באותו ענין דיצטרך לטלטלו עיי"ש היטב. ה"נ י"ל לשיטת רש"י הנ"ל דנהי דהיכא דההיתר אינו משמש להאיסור לא מקרי בסיס, מ"מ רק בניעור מותר אבל לא בטלטול גמור ואינו בזה כשוכח.
ולפ"ז מדוקדקים דברי רש"י (דבדף קכ"ה) במימרא דרבה אבל במניח נעשה בסיס דמיירי ע"כ אף במניח ע"ד כיסוי מדקאמר ומותבינן אשמעתין, וגם מדקאמר ל"ש אלא בשוכח ולא קאמר ל"ש אלא במניח ע"ד כיסוי וכנ"ל, לזה פירש"י דקאי אסיפא דקתני מגביהה ומטה ע"צ, דאילו אירשא דמטה ע"צ גם במניח ע"ד כיסוי מותר כיון דההחביות אינו משמש להאבן. אבל (בדף קמ"ב) במימרא דרב דאפשר לפרש דמה דקאמר אבל במניח היינו שלא ע"ד כיסוי ומה דלא קאמר לא שנו אלא במניח ע"ד כיסוי י"ל דסבר דע"ד כיסוי נעשה האבן כלי כרב אסי, מש"ה נקט רש"י בפשוטו דקאי אירשא.
ולפ"ז מיושב קושית תוס', די"ל באמת דרב מיירי ג"כ במניח ע"ד כיסוי דס"ל כר' אמי וקאי באמת רק אסיפא לענין טלטול החבית כדצ"ל במימרא דרבה א"ר אמי, וכיון דקאי

אסיפא עדיין לא שמענו דבבסיס גמור אפילו הניעור אסור. לזה הוצרך לאידך מימרא דרבה במעות שעל הכר דלא קתני במתני' רק דין ניעור ועלה אמר דבמניח נעשה בסיס דאפילו ניעור לחוד אסור. ומימרא קמייתא דרב איצטריך דלא נימא דהאבן עצמו אשתרי דנעשה כלי ולאפוקי מרב אסי וק"ל.

ובאמת מזה תמוהים לי דברי הר"ן דבפרק במה טומנים כ' כהרז"ה כיון דאין הקדירה משמש להכיסוי לא מקרי בסיס, ובפרק נוטל (דף ס"ה ע"ב) כ' ל"ש דמטה ע"צ וכו' אלא בשוכח וכו' וא"ת והא קיימא לן בחריות של דקל וכו'. ובזה נשאר הקושיא דמ"מ אף דלא דמי לחריות ואין האבן נעשה כלי מ"מ הא החבית אינו משמש להאבן ולא יהיה בסיס, ובזה ליכא למימר כמש"ל בשיטת רש"י דמ"מ אסור להגביה החבית, דהא כ' הר"ן ל"ש אלא דמטה ע"צ הרי דמפרש דקאי אריש דבמניח אפילו מטה ע"צ אסור, וגם ל"ל כמו שתירץ הרז"ה את עצמו דאבל במניח היינו שלא ע"ד כיסוי דא"כ לא שייך עלה דברי הר"ן במ"ש להקשות מחריות של דקל דהא מיירי במניח שלא ע"ד כיסוי. וצע"ג. שם שכח ארנקי כו' (עמש"כ לעיל קכ"ג).

דף קמג.

מתני' עצמות וקליפין. נלענ"ד דנקט תרווייהו דעצמות הוי רבותא לב"ה דאף דמכוסין מ"מ מותר לטלטלם, וקליפין רבותא לב"ש דאף דמגולין מ"מ אסור לטלטלם וכדאמרינן בשבת דכ"ט ע"א ואי אשמעינן גרעינין הו"א דמעיקרא מכסיין כו' אבל קליפי אגוזין דמעיקרא מיגלו וכו'.

ובזה מיושב לי היטב קושית תוספות דשם ד"ה והא דרב וכו' וא"ת ובאגוזים וכו', והיינו דלכאורה קשה היאך אמרינן שם והא דרב לאו בפירוש איתמר וכו' הא בלא"ה מוכח כן ממתני' דהכא דלר"י אפילו גרעינין הוי מוקצה ונולד מדס"ל לבית שמאי דאסור לטלטלם וכיון דמהא דאין מסיקין בשברי כלים ידעינן דס"ל כר"י ממילא ידעינן דגם בגרעי' אסור ומה צריכים לראיה מכללא דס"ל לרב הכי. אמנם נראה דלק"מ דס"ד לומר דדלמא באמת זהו גופיה טעמא דב"ה דמסלקים מעל הטבלא דס"ל דלא הוי מוקצה דמעיקרא עצמות והשתא עצמות ואדרבא היינו מרויחים בזה דלא תקשה דהא ב"ה אית להו מוקצה גבי ביצה שנולדה ביו"ט כדפרכינן בריש ביצה דבאמת ס"ל דמוקצה אסור אלא דהכא לא הוי מוקצה.

ולפ"ז מיושב קושית תוס' דכיון דס"ל לרב דבגרעין אסור דל"א מעיקרא גרעין, ממילא ידעינן דאוסר אף בקליפי אגוזין, דהא ע"כ ר"י ס"ל דקליפי אגוזים אף דמגולין הוי מוקצה מדחזינן דב"ש ס"ל דקליפות אסורים לטלטלם, דבזה ליכא למימר דלמא זהו באמת

טעמא דב"ה דהא ב"ה מתיר אפי' עצמות דמכוסין דהוי מוקצה ומוכח דב"ה ס"ל כר"ש, ממילא נקטינן מדברי ב"ש דלר"י אפילו קליפים אסור וכיון דרב ס"ל כר"י גם קליפים אסורים. והוא נכון מאוד בעזה"י.
רש"י ד"ה גרף ונותנן לבהמה (עי' חי' או"ח סי' שכ"ה סי"א).

דף קמג:
במשנה ור' אליעזר מתיר. צ"ל ור' אלעזר, ועי' במסכתין דף י"ט ע"ב וברש"י שם ד"ה ר"א. שם שדם מגפתה טמא. פי' הר"ש בפ"ו דמכשירין דיש לנו להשוות משקין היוצאים מן האשה וקשה לי דאיך השיב רבי עקיבא מחמיר אני בחלב מבדם, דמה בכך דמ"מ י"ל דחלב אשה מטמא שלא לרצון, כיון דמצינו אצלם שאר משקה דהיינו דם דקיל מחלב, דאפ"ה מטמא שלל"ר (ויש לעיין דהר"ש דקדק דיש להשות ולא מחמת חומרא). וברש"י ותוס' פירשו דה"ק אם טמא חלב וכו' שדם מגפתה טמא היינו דזהו הטעם דחלב הוי דם דדם נעכר ונעשה חלב עיין נדה פ"א מ"ד מש"ה שלא לרצון טמא דהוי דם מגפתה. ומה שהשיב רבי עקיבא מחמיר אני וכו' נראה מדברי תוס' דרבי עקיבא סותר דאין טומאת חלב מדין דם דהא חולב לרפואה טמא וע"כ טעמא דחלב מקרא ותפתח נאד החלב ותשקהו. וכ' דה"ה דה"מ למנקט דהא חלב בהמה טמא וע"כ אין הטעם משום דם דהא בבהמה דם מגפתה טהור עיי"ש, ומ"מ קשה לי על הב' ראיות מן חלב בהמה ומדין חולב לרפואה זהו רק דלאו משום דם לחוד טמאה אלא מקרא הנ"ל, אבל מ"מ י"ל דגם משום דם מגפתה אית בי' ובחלב שלא לרצון באשה טמא מדין מגפתה, ובחולב לרפואה וכן חלב בהמה ג"כ טמא דהוי משקה מקרא הנ"ל, וצלע"ג.

דף קמד:
דמאן תנא דמוחל משקה הוא, (קס"ד דמקוה אינו נפסל כ"א ע"י משקה ואפילו בשינוי מראה), אמר אביי ר' יעקב היא, דתני' ר' יעקב אומר מוחל הרי הוא כמשקה, ר"ש אומר אינו כמשקה, ומה דיוצא מעיקול בית הבד טמא, לפי שא"א לו בלא ציחצוחי שמן. וכתבו בתוס' על מה דאמר אביי ר"י היא, ז"ל קשה לי, לימא דהאי מוחל דקתני היינו היוצא מעיקול בית הבד ולדברי הכל. קשה לי הא לר"ש כל מוחל אינו משקה, ומה דיוצא מעיקול מכשיר, היינו משום דא"א בלא ציחצוחי שמן וזהו שייך לענין הכשר דהמעט שמן שבו מכשיר, אבל לענין פסול מקוה הא שמן מעט אינו משנה מראית המקוה ורק ע"י מוחל נשתנה.
תו קשה לי מהא דאמר רבי שמעון דמכשיר משום דא"א בלא צחצוחי שמן, על הרמב"ם (פ' טז מה' ט"א) דדוקא מים שנפל למי פירות מכשיר, אבל כל שאר משקים למי פירות

הולכים אחר הרוב, והא הכא המעט שמן מעורב ברוב מוחל, ועיין במ"ל פ"א הי"ד מהל' טומאת משכב ומושב.
רש"י ד"ה לתוך הקדירה ואין זה דרך פריקתו. עיין לעיל דף עג ע"ב תוספות ד"ה מפרק.

דף קמה.
המחליק בענבים לא הוכשר, כ' הר"ש והרע"ב במעשרות ובמשקה העומד לצחצח פליגי כו'. וקשה לי דהרי זה רק לאוקימתא דמשקה הבא לאוכל לאו כאוכל דמי אבל למאי דקיי"ל כר"ח חולב אדם עז לקדירה דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי כמ"ש הרי"ף והרמב"ם פ"ח דשבת ע"כ טעמא דת"ק דלא הוכשר משום דכאוכל דמי, ואפשר דר"ש והרע"ב ס"ל כתוס' בשם ר"ח דקי"ל דאין חולבין לקדירה דכמשקה דמי. אח"כ ראיתי ברשב"א בחי' דגי' הגאונים דכ"ע כאוכל דמי ע"ש.
שם שלקות לגופן מותר. עיין לעיל דף עג ע"ב תוס' ד"ה וצריך לעצים. (ועי' חי' או"ח דפו"י סי' ש"כ בגל' הט"ז ס"ק י"ב).
בהר"ן ד"ה ובמקום פסידא, י"ל שאני כיבוי דכיון דאם הי' צריך לגופו וכו', מבואר דכלאח"י מקרי שרש דרבנן ובמשאצ"ל לא מקרי דרבנן כיון דאילו הי' צריך לגופ' הי' חייב, וע' לעיל דמ"ו ע"ב בתוס' ד"ה דכל היכא דכתבו ג"כ סברא זו אבל רק בדרך הו"א וכתבו עלה שזה דחוק. (ועמש"כ לעיל מ"ב ע"א).

דף קמה:
אלא לעדות שהאשה כשרה לה בלבד, משמע דבכ"מ שהאשה כשירה גם עד מפי עד כשר, אמנם באמת מוכח דכלל זה אינו בדוקא, דהרי לענין שבויה לדעת הרא"ש דכותי מסל"ת אינו נאמן גם עד מפי עד אינו נאמן [עי' בהגהת ש"ע אה"ע סי"ז ס"ב ובב"ש שם], אף דהתם אשה נאמנת, וראיתי בראנ"ח עמד בזה על דינא דשבויה להקשות מסוגיין, וכתב דהכלל הוא רק דאינו נאמן במקום שאין אשה נאמנת אבל מ"מ יש שאשה נאמנת ואין עד מפי עד נאמן.

דף קמו.
חוששני לו מחטאת (עמש"כ לעיל ג' ע"א).
שם מהו למיברז חביתא. ע"ל דף מח ע"ב תוס' ד"ה וכי מה בין.

דף קמו:
אמר ר"ח למעלה מן היין זהו לשמר. גי' הרי"ף למעלה מן היין זהו לחזק למטה מן היין זהו לשמר רבה אמר למעלה וכו'.

שם אמר לי' אביי תני' דמסייע לך. לשון זה משונה קצת משאר תני' דמסייע לך, דהכא אין הסיוע נגד בר פלוגתא אלא דהכא קאמר, הא דידך דלמטה מן השמרים הוי סתימה, ודאי אמת ונכון, דסתימה מעלייתא כהאי שאין אחריה עוד סתימה יותר מעלייתא מבטל הפתח מבואר ומסתייע מהא דפרץ את פצימיו אבל האי דבר פלוגתך אכתי לא מסתייע, די"ל דדוקא סתימה כהאי דפרץ את פצימיו, שא"א סתימה אחרת גדולה הימנה, משא"כ סתימה דלמטה מן היין, דאכתי אפשר בסתימה גדולה הימנה דהיינו למטה מן השמרים. ופירש"י ז"ל דהסיוע הוא דלמטה מן היין לא פקע שם פתח מיני', איני מבין דאכתי מנא לן הא, הא גם ר"ח ס"ל יסוד זה דסתימה מעלייתא בעי, אלא דסובר דלמטה מן היין ג"כ הוי סתימה מעלייתא.

ק"ל מאי מסייע לך איכא בזה הא גם לר"ח הכי הוא דבסתימ' שאינו מעליא לא פקע שם פתח מיני' אלא דפליגי דלר"ח למטה מיין עושי' סתימה מעליא כמ"ש רש"י ולרבא דוקא למטה מהשמרים עושי' סתימה מעליא, וא"כ מאי סיוע מזה לרבא, ואף אם נדחוק דתני' דמסייע לך היינו על יסוד הדין דלמעלה מותר והסיוע על מימר' דשמואל, מלבד דלישנא דמסייע לך לא משמע הכי, גם הך דלמעלה מותר לא חידש שמואל דהא מתני' היא ושוין שמנקבי' ישן אלא שמואל חידש דדוקא במקום העשוי לשמר אבל לחזק אסור, ונצטרך לומר דהראי' היא על לחזק אסור דסתימ' מעלי' פתח היא, והרי רש"י כ' בהיפוך דהראי' היא דבלא סתימה מעליא לא הוי פתח, וצ"ע.

שם ומשום כבוד רבותינו לא ישב. עיין שבועות דף מ"ז ע"א תוס' ד"ה הוה יתיב.

דף קמז.

רש"י ד"ה חייב חטאת. דזהו ליבונה. עיין לעיל דף קמא ע"א רש"י ד"ה מבפנים וצ"ע.

דף קמז:

אמר החרש היה לבם. עיין דבר נחמד בקרנים בליקוטים שבסוף הספר.

שם לא שנו אלא בסם דדמי לרפואה. קשה לי, מסוגיא דלעיל (דף קכג ע"א) מנא אמינא לה דתנן אין עושין אפיקטוזין כו' פירש"י ולא לרפואה וכו' ואע"ג דלא גזר ביה משום שחיקת סממנים כו', הרי דאין הטעם משום רפואה אלא מטעם מתקן, ומשמע דאפילו ביד אסור, דהא ר"נ למד מזה דאסובי ינוקי אסור דהוא ביד, ור"ש לא פליג עליה, אלא מטעם דהתם לאו אורחי' וכו' וצ"ע.

דף קמח.

מתני' שואל אדם מחבירו. עיין בירושלמי פ"ח דשביעית על מ"ד הובא בר"ש שם.

רש"י ד"ה הלויני משמע לזמן מרובה כו', אבל בשאלה יכול לתובעו כל עת שירצה, ואע"ג דהכא בכדי יין דלא הדרא בעינא ולא שייך בזה ענין השאלה אלא לשון הלואה הכי קא"ל הריני מחזיר לך כל זמן שתרצה כמו שאל, אבל באומר הלויני ע"מ שאחזיר לך כל זמן שתרצה אסור. הרשב"א בחידושיו.

דף קמח:

ולטעמיך הא דאמר רבא. איני מבין, דבכ"מ דאמרינן ולטעמיך היינו אף לדידך תיקשה אבל הכא הא רבא בר רב חנן לא בעי לאוכוחי מידי, אלא דהקשה קושייתו, והשיב לו דקושיא זו תיקשי גם על רבא, וא"כ מה ולטעמיך שייך הכא, ומה בכך דקשה כזה ממש גם על מימרא דרבא וכי לא אלים יותר להקשות על מתני' מלהקשות על רבא, וה' יאיר עיני.

שם בשבת הוא דאסיר כו'. [בתוי"ט הקשה אמאי לא דייק ארישא, ותירץ משום דבככרות נשנה הא דהלל], לענ"ד מלבד שהוא דחוק, הא מ"מ הו"מ למיפרך מרישא דמתני' דבב"מ אבל אומר הלויני עד שיבא בני וב"ה אוסר א"כ הוי מצי למפרך על רישא דמתני' דהכא גבי כדי יין מרישא דמתני' דבב"מ, וביותר דהא ע"כ פירכת הש"ס מכח הרישא, דהא מהך בבא דלא תלוה ככר ליכא קושיא דדלמא ב"ה מודה דביש לו שרי כמו לדידן בפירש סאה בסאה, אע"כ דסמיך ארישא דקתני וב"ה אוסר דלא מהני יש לו, וא"כ יקשה כנ"ל. ולזה נלע"ד לפי מ"ש בחי' הרשב"א בשם הרמב"ן שהקשה בדברי ב"ה דלא תלוה הא בשעת הלואה לאו מידי עביד, ולא הול"ל רק אשה שהלותה ככר והוקר נותנת לה דמים, ותירץ דמתוך שהוא דבר מועט חוששים שאע"פ שהוקרו תתן לה הככר דאומרת שמא תוחזק בשכונתה לצרת עין, א"כ זהו רק בככר דהוא דבר מועט אבל בשאר מילי אסור רק סאה בסאה אבל להלוות סתם סאה מותר דאם יתייקר תתן לו דמים, וא"כ ממילא ברישא כדי יין ליכא קושיא דלא פירש כדי יין בכדי יין, מש"ה פריך רק אסיפא דאשה מחברתה ככרות, וכן למה שתירץ הרשב"א לנפשי' שם קושית הרמב"ן הנ"ל הוא דוקא בככר, והוא נכון מאד בעזה"י.

שם דאי יהיב לי' שקיל מכלל דרישא וכו', תמוה לי למאי צריכי' לכ"ז ולא בפשוטו דהלוה אינו רוצה לוותר רק שבא לציי"ש ושואל לב"ד אם מחוייב מדינא לפרוע דאי משום הלואת יו"ט נהי דלא ניתן ליתבע בב"ד מ"מ הלוה בעצמו מחוייב לשלם ומצד השמט' א"צ לשלם ויוצא בזה בעצמו וצלע"ג.

תימא דלמא בפשוטו דהלוה חייב לצאת לעצמו, דבודאי אף דהלואת יו"ט לא ניתן לתבוע בב"ד מ"מ פשיטא דהוא עצמו חייב לשלם הלואתו, וברישא דמשמט א"צ לשלם.

דף קמט.
אין רואין במראה בשבת. עיין ע"ז כט ע"א תוס' ד"ה המסתפר.
שם כתב המהלך תחת הצורה. עיין לעיל קטז ע"ב תוס' ד"ה וכ"ש בשטרי.

דף קמט:
כל שחבירו נענש על ידו. עיין ב"ב דף כ"ב ע"א תוס' ד"ה אנא ענשתיה.

דף קנ.
מתקיף לה ר"א אמירה לנכרי שבות. וכבר סתמה ר' למתני' נכרי שבא לכבות א"א לו כבה, רש"י. וקשה לי הא מהך מתני' דעובד כוכבים שבא לכבות שמעינן רק דאמירה לעכו"ם אסור במלאכה דאורייתא, ואשמעה לן מתני' דהכא דאף במלאכה דרבנן, דהא שכירות עצמו מדרבנן והוי שבות דשבות דמ"מ אסור, וי"ל דמשמע לי' דמתני' דלעיל ככו"ע אתי ואף ר' שמעון דס' דאינו חייב בכיבוי משום דהוי משאצ"ל מודה בה, הרי אף דכבוי עצמה הוי שבות מ"מ אסור לומר לעכו"ם. אבל אין לתרץ דהכי קא קשיא לי' דלתני מתני' דהכא ולמה ליה למתני מתני' דלעיל דהא שם החידוש דאף במקום פסידא אסור, גם דדוקא לומר כבה אסור אבל א"צ למחות לומר אל תכבה, אך בתוס' דף קכ"א ע"א ד"ה ש"מ וכו' צ"ל דמוקי מתני' כר"י הרי דהי' ס"ד לאוקמי מתני' כר"י דוקא.
ותו קשה לי למ"ש הר"ן בפ' חבית דשבות דשבות מותר במקום פסידא, והא דא"א לכבות אף לר"ש דמשאצ"ל פטור היינו דמ"מ כיון דכבוי הוי מלאכה אם עושים לגופו לא חילקו בין עושה לגופו או לא עיי"ש, א"כ הרי לקושטא דמלתא אמירה לכבות חמור מאמירה לעשות שבות דעלמא, א"כ ממתני' דכבוי לא שמעינן דיהא אסור האמירה לעכו"ם לשכור פועלים. וצ"ע.
גם קשה לי אמאי נקט רש"י דכבר סתם ר' במתני' דעובד כוכבים שבא לכבות, ולא נקט מתני' שלפני זה בפ"ק דאין נותנים עורות לעבדן כו' ובכולן ב"ה מתירים עם השמש, הרי דבשבת לכ"ע אסור, ולפמ"ש היה ניחא דמשם ליכא קושיא די"ל משום דהוא מלאכה דאורייתא. וצ"ע.
קשה לי לטעם א' שבהר"ן (והביאו המג"א סימן ש"ז ס"ק ז') דטעם דאסור לומר לנכרי לכבות, אף דכיבוי בעצמו הוי מלאכה שא"צ לגופה, והוי שבות דשבות במקום פסידא היינו כיון דאם היה צריך לגופו היה חייב מה"ת, לפיכך החמיר' בי' לאסור גם בשבות דשבות, א"כ ממתני' דעכו"ם שבא לכבות לא שמעינן רק דאמירה לנכרי אסור היכא דשייך בי' איסור דאורייתא כמו בכיבוי, אבל אמירה דעכו"ם לשכור פועלים דהוי שבות דשבות גמור לא שמעינן משם, וכמו דבאמת קיל יותר לענין פסידא, וצ"ע.

בדברי הר"ן הקשיתי מסוגיא דפרק שואל (דף ק"נ ע"א) דאמירה לעכו"ם שבות ופירש"י דכבר שמעי' ממתני' דעכו"ם שבא לכבות, ולשיטת הר"ן מהתם לא שמעינן רק דאמירה לעכו"ם אסור בכיבוי דשייך בדאורייתא, אבל אמירה לעכו"ם לשכור פועלים דהוי שבות דשבות גמור לא שמעינן משם כמו דבאמת קיל יותר לענין פסידא, ודוחק לומר דמדמינן דאם אמירה לעכו"ם בכיבוי אסור אפילו במקום פסידא ממילא שמעינן דשבות דשבות דעלמא עכ"פ שלא במקום פסידא אסור וצ"ע.

והנה חד מחבריא אמר על קושיתי בהר"ן, דמדברי תוס' ד"ה ודבור אסור וכו' משמע דאיסור דאורייתא הוא, אלא דמדברי תוס' שבת (דף קכ"א) לא משמע הכי, וא"כ דברי תוס' סתרי אהדדי עכ"ד. והשבתי, אף דמרש"י במתני' הכי משמע דפירש הטעם דשכירות פועלים דאסור משום ממצוא חפציך וכן מבואר ג"כ בפרק משילין (דף ל"ז) דפירש"י שם בטעם הא' דמו"מ אסור משום ממצוא חפציך ומשמע דהתם הוי דאורייתא, מדלא הוקשה שם לרש"י דהוי גזירה לגזירה רק לטעם הב' דשמא יכתוב עיי"ש.

אולם באמת לא זכיתי להבין דהא מבואר בסוגיא דאמירה לנכרי לשכור פועלים אסור משום אמירה לעכו"ם שבות, ולמ"ל האי טעמא הא בלא"ה אסור משום ממצוא חפציך וכמו דמהאי טעמא אסור לומר לו לשכור לו פועלים למחר, דלית ביה משום אמירה לעכו"ם שבות רק משום ממצוא חפציך.

א"ו נראה כטעם הב' דרש"י דאסור משום שמא יכתוב, וכ"כ הרמב"ם (פ' כ"ד מהל' שבת), והא דבאמת אינו אסור משום ממצוא חפציך, היינו דאם לא היה האיסור בעצמותו ליקח ולמכור ולשכור פועלים לא היה שייך בזה משום ממצוא חפציך דהוי כאומר לשמור לו פירותיו למחר, או לטלטל ממקום למקום כיון דאין בזה טרח מלאכה והרי מותר אפילו לומר לכרך פלוני אני הולך למחר, כיון דמשכחת היתר היום ע"י בורגנין, א"כ מכ"ש מהראוי דמותר לומר לשכור פועלים למחר, כיון דאין בזה טרח מלאכה א"כ מדינא היה מותר לקנות ולמכור ולשכור ביומו ה"נ לומר לו לשכור לו למחר מש"ה צריך לטעמא שמא יכתוב, ואחר שאסרו חז"ל לעשות כן ביומו ממילא אסור לשכור ע"י עכו"ם מדין אמירה לעכו"ם, גם לומר לשכור לו למחר, כיון דא"א ביומו לעשות כן ע"י עכו"ם.

ולפ"ז ממילא נתברר מדברינו דאמירה לעכו"ם לשכור לו פועלים למחר אינו אסור מדאורייתא דהרי מדאו' מותר כן ביומו וממילא מותר לומר לעשות כן למחר, וכאומר לנכרי לשמור לו פירותיו למחר ולא משכחת לאסור מדאו' משום ממצוא חפציך אלא באומר לעכו"ם לעשות לו מלאכה גמורה מה דאסור לעשות ביומו מה"ת, ואפשר גם בזה

אינו אסור מדאורייתא כיון דמשכחת ביומו ע"י עכו"ם בצריך לו בו ביום, דכל שצריך לו ביומו לא מתסר משום ממצוא חפציך ומדאורייתא כה"ג אמירה לעכו"ם מותר, וממילא מותר לומר לנכרי לעשות כן למחר כיון דמשכחת ביה היתר ליומא וצ"ע בזה.
ולפ"ז מ"ש תוס' בסוגיין ודבור מדאורייתא אסור, ע"כ כוונתם כיון דיש בו לתא דאורייתא לא הו"ל להקל בשביל מצוה, אבל באמת אין כוונתם דאסור מדאורייתא דלענין דאורייתא לא ידעתי הפרש בין אומר לו לשמור פירותיו למחר בין לשכור פועלים למחר, וכדמשמע להדיא בסוגיין שאומר לו לשכור פועלים ביומו אסור רק מדרבנן מטעם אמירה לעכו"ם שבות ולדעתי א"א לנטות מדרך הזה בשום אופן, וא"כ מיושבים דברי התוס' (דף קכ"א) ואין כאן סתירה כנלענ"ד.
שם חבר נכרי. עיין סוכה דף לט ע"א תוס' ד"ה הלוקח ועיין מג"א סימן ת"ק ס"ק ג'.
(בענין אמירה לנכרי ע"ע בחי' ביצה ל"ט ד"ה עוד).
תוד"ה אומר כו' כתבו דה"ה דשרי לומר לעובד כוכבים כן. ובהג"א פ"א דע"ז כתב לאסור. ונראה לי כדעת הג"א דהא ר"א אקשי לר"פ הא אמירה לעובד כוכבים שבות, והיינו דכבר תני לה במתני' דלעיל דא"א לו כבה. רש"י. וכיון שכן קשה לי למה אוקי ר"א בחבר ישראל ולדיוקא, והרי זהו דחוק מאד דגוף הדין דלא יאמר לחבירו ישראל אין לו מציאות בדין דהא אף אם היה רשאי לומר הא מ"מ חבירו ישראל אינו יכול לשכור, ונקטי' רק משום הדיוק, והו"ל לר"א יותר לומר כדר"פ בחבירו עובד כוכבים דיש לו שייכות לעצם הדין, אלא דמשנה שא"צ היא דכבר תני לה, וע"ז י"ל שפיר דתני לה משום דיוקא דאומר לו הנראה כו', אע"כ כדעת הג"א דלעובד כוכבים באמת אסור.
תד"ה ודבור מי אסור פי' מה"ת וכו'. ולפ"ז יהיה הדין כך למסקנא דהא גם לפי התרצן עכ"פ חפצך אסור מה"ת. והוא תמוה דלא מצינו שום שיטה דמקח וממכר או שכירות אסור מה"ת. גם קשה לי אמאי פריך הש"ס ממימרת האמוראי ולא ממתני' ערוכה בביצה ואלו הן משום שבות וכו' אין מקדישי' וכו' הרי דהוי רק מדרבנן. וצע"ג. (ועמש"כ לעיל ד"ה והנה כו').

דף קנא.

מותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות כו' בתוס' עירובין דף מ"ג א' ד"ה הלכה כתבו ומשמע דסיירי פירי שרי לכו"ע ולית בי' איסור דאפי' בשכר שרי כדאמרי' שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור פירות עיי"ש, וקשה לי הא להדיא מפורש בברייתא בב"מ דף נ"ח השוכר את הפועל לשמור זרעים וכו' מבואר דאסור לשמור בשכר, והוא בשו"ע סי' ש"ו ס"ג, וצ"ע. (וע"ע חי' או"ח סי' רמ"ו בגל' המג"א סק"ד).

שם נכרי שהביא חלילין בשבת (בשביל ישראל) לא יספוד בהן ישראל. פירש"י לא יספוד בהן לעולם, וקנס הוא דמוכח מלתא דבשבילו הובא. וקשה לי על פירושו דבגמרא סובר רב דלא שרי אא"כ ידוע בודאי שהובאו מתוך התחום, אבל מספק אסור, ואתמר עלה תני' כוותי' דרב, עיר שישראלים ונכרים דרים בה והי' בה מרחץ המרחצת בשבת אסור למוצאי שבת עד כדי שיחמו חמין, [אלמא דמספיקא דלמא בשביל ישראל אסור] והא בחלילים אינו אסור לעולם, כיון דאיכא נמי נכרי לא מוכחא מילתא כולי האי, כמ"ש רש"י ז"ל, וא"כ איך אמרינן עלה תני' כוותי' דרב, דלמא במרחץ מש"ה אסור מספק דהוי דבר שיל"מ, דהא לאחר שיעור כדי שיעשה יהיה שרי אבל בחלילין דהאיסור הוא לעולם י"ל דספיקו שרי, כיון דלא הוי דשיל"מ, וצ"ע (א"א עיין לאבא מארי בתשובותיו).
תמוה לי לרש"י דס"ל דמה דקתני לא יספוד בהם היינו לעולם דבמת החמירו לאסור אף אחר כד"ש, א"כ איך אמרינן עלה ת"כ דרב ממרחץ, דלמא במרחץ אסור מספק דהוי ישל"מ דהא לאחר שיעורו בכדי שיעשו יהיה שרי, אבל בחלילים דהאיסור הוא לעולם י"ל כשמואל דספיקו מותר, כיון דלא הוי ישל"מ, וצ"ע. (וע"ע בחי' חולין ט"ו שהועתק לק' קנ"ו, ובחי' ביצה כ"ד).
שם ה"נ ימתין וכו', למאי דמסיק רש"י דעיקר הגירסא ת"כ דשמואל ומספק לא בעי' כדי שיעשו ל"צ לאוקמי בעומד באסרטיא, וע"כ הך אוקימתא קאי לרב וכמ"ש המהרש"א, אף דמהרש"א כ' רק דלתוס' דבחלילין אסור רק כ"ש ומוכח דשמואל דמיקל מספק היינו אף לענין כ"ש א"כ ע"כ פירכת הש"ס גבי קבר דלבעי כ"ש היינו דרב, אבל באמת דברי מהרש"א תמוהים דאף לרש"י דלא יספוד בהן לעולם מ"מ א"א לומר דלשמואל מקילים בספק רק לענין איסור עולם אבל מ"מ צריך כד"ש, דאיך אמרי' בסוגיא ת"כ דרב ומייתי ממרחץ והא לענין כ"ש גם שמואל מודה דמחמרי' מספק, וכן להגיה ת"כ דשמואל דהיינו מדר"י דאם יש רשות דמ"מ הוי ספק הרי דמספק לא בעינן כד"ש, וכ"כ רש"י להדי' דלשמואל סופדין בהן למ"ש מיד, וברור.
ואולם קשה לי כיון דגם לרש"י פירכת הש"ס רק לרב א"כ אמאי פריך דלצטריך כד"ש ולא פריך דליתסר לעולם כמו בחלילים דאסור מספק לעולם, וצ"ע.
שם ומטילין אותו על החול, ומה דמשמע לעיל במתני' רפ"ד דחול מחמם, תירץ הר"ן שם דטבע חול להוסיף איכות על איכותו אם קר מקרר ואם חם מחמם, ועי' בתי"ט רפ"ב דב"ב ד"ה ואת הסלעים.
תוד"ה אין וי"ל דאייריב בהמה שאינה יכולה לבא ברגלי' כגון טלה קטן וכו', בשו"ע סי' ש"ו ס"א וי"א שאם אין הבהמה יכולה לילך ברגלי' כגון שהוא טלה קטן אינו

רשאי להחשיך וכו'. וקשה לי הא הדבר פשוט דכה"ג אסור כדמפורש בסוגיין דאסור להחשיך להביא דבר מוקצה כגון תבנא סריא, וכדאיתא בסי' ש"ז ס"ח, ותוס' כ"כ דרך פירוש דאם גרסי' אין מחשיכין להביא בהמה מיירי בקטנה שא"י להלוך ברגלים והיינו דלגרסא דמחשיכין מיירי בגדולה, אבל הדין ודאי דקטנה אסורה, ואמאי נקט השו"ע וי"א, ובלבוש לא כתב הלשון וי"א רק בסתם והנ"מ בבהמה גדולה וכו'.

דף קנא:
קרקע בקרקע מיחלפא. כה"ג לעיל דף כט ע"ב ועיין בתוספות שם ד"ה גזירה.

דף קנב:
על גופן של רשעים הוא אומר אין שלום אמר אלהי כצ"ל.
שם כל מי שיש לו קנאה בלבו. עיין ב"ב דף יז ע"א תוס' ד"ה שבעה.

דף קנג.
בני גלילא אמרי עשה דברים לפני מטתך. מסכת שמחות פ"ג ה"ו.

דף קנג:
לחרש יהיב לי' כו', בשו"ע סי' רס"ו ס"ג שוטה וקטן כו' שהקטן יבא לכלל דעת, אולם בסוגיא איתא סתם, חרש ושוטה נותנים לשוטה, קטן ושוטה נותנים לשוטה, וי"ל דבתרווייהו חד טעם, דשוטה אין לו דעת כלל, אבל חרש וקטן יש להם דעת קצת, ובזה מיושב לי קושיית תוס' ד"ה חרש אתי לאחלופי, והיינו דודאי הסברא דטוב יותר ליתן למי שאין לו דעת כלל, שעדיף מכל אף נגד סברת אתי לאחלופי, ורק בחרש וקטן דלתרווייהו יש קצת דעת, בזה יש סברא ליתן לקטן מליתן לחרש דלא אתי לאחלופי, או דיתנו לחרש דלא אתי לכלל דעת, ולשון הטור והש"ע קשה. (ועי' שו"ת סי' רי"ח ובחי' שו"ע שם).

דף קנד.
א"ר יוחנן המחמר אחר בהמתו בשבת פטור, דהוקשה כל התורה כולה לע"ז דעד דעביד מעשה בגופה. תמוה לי, הא ר"י לשיטתי' דאית ליה בסנהדרין (דף נד) דלר"ע לא בעי מעשה כלל בע"ז ולרבנן מהני מעשה זוטא כמו משתחוה לע"ז, וה"ה עקימת שפתיו במגדף פטור לרבנן כיון דהוי בלב, ולהתוס' שם במגדף כיון דדבורו לא אהני מידי, מבואר שם היכא דאיתא בקול ודבורו מהני כמו הנהיגה בקול בכלאים הוי מעשה לענין חטאת כמו משתחוה, א"כ ה"נ דבקולו מחמר והבהמה הולכת עי"ז הוי מעשה לחיובי עליו חטאת, וצ"ע.

תוס' ד"ה בלאו נמי כו' בסה"ד נראה לר"י עיקר. עיין סנהדרין דף ס"ג ע"א בתוספות ד"ה משום דהוי.

דף קנד:

בשליפי זוטרי, דאפשר לנער הכרים דלא הוי בסיס כיון דאין דעתו להניח שם כל השבת כמ"ש תוס' רפ"ק דביצה בתירוצם הא', ולאידך תירוצם דשם דלא ברירא להו כן וע"כ דס"ל דאפי' במניח בשבת כההיא דעצמות וקליפים ואין דעתו להניח כל השבת ג"כ הוי מוקצה וכן מוכח דעת תוס' לעיל דף מ"ד ע"ב ד"ה יש עליה מעות, ולפ"ז קשה ההיא דהכא איך יכול לנער הכרים הא הוי בסיס, וא"כ גם משאות קטנות יהיה ביטול כלי מהיכנו וצ"ע, ובגליון המג"א כתבתי די"ל דכשירצו להשתמש בכרים יניח עליה גם דבר המותר חשוב וכיון דבה"ש לא הוי בסיס וגם עתה אחר הנחת ההיתר עליה לא הוי בסיס אף דשעה א' הי' בסיס לדבר אסור מ"מ הוי בכלל אין מוקצה לחצי שבת. (ועמש"כ לעיל מ"ד ע"ב).

רש"י ד"ה והא איכא צבע"ח. [בגל' המג"א סי' של"ה סק"ד כתב רבינו וז"ל] דביטול כלי מהיכנו קיל מטלטול מוקצה עי' בפרש"י ד"ה והאיכא צבע"ח, וע' מג"א סי' רס"ו ס"ק י"ד וסי' שצ"ג סק"ג ודוק. (ועמ"ש רבינו בחי' יו"ד סי' כ"ח בש"ך סק"י).

רש"י ד"ה קא משתמש וכו' (עי' חי' ביצה ל"ו).

דף קנה.

והלכתא צדדים אסורין, עיין עירובין דף ל"ג ע"א.

תוס' ד"ה למטה מי' וכו' א"נ כרבי וכו'. ותמוה דא"כ אפילו לא נעץ יתד נמי דשימוש באילן הוי רק שבות ול"ג בה"ש. אח"כ ראיתי שתמה כן בתשובת מעיל צדקה סימן ט'. ולענ"ד י"ל דנ"מ בע"ש שחל להיות ביו"ט והניח עירוב בערב יו"ט בכלכלה זו שיהיה עירוב ליו"ט ושבת, ולפי דב' קדושות הן צריך שיהיה עירובו קיים ביה"ש דקודם שבת ובזה אם לא נעץ יתד לא מהני עירובו לשבת דבה"ש אינו יכול ליטול עירובו דהא בממנ"פ אסור אי הוי יום והוא יו"ט או לילה והוא שבת אסור בשימוש במחובר אבל בנעץ יתד דמצד טלטול מכרמלית לרה"ר ליכא איסור הוצאה ביו"ט ובה"ש מותר דמשום שבות לא גזרינן בה"ש דדלמא עדיין יום וליכא איסור הוצאה. (וע"ע תור"ע עירובין אות כ"ט).

דף קנה:

מאי לאו דלועין. כעין זה בב"מ דף קט ע"ב ועיין שיטה מקובצת שם ד"ה ה"נ.

דף קנו.
אתא אבוה אשכחיה. עיין לעיל דף כג ע"ב תוס' ד"ה דבי נשא.
רש"י ד"ה אכיל דלא דיליה כלבנה המסגת. עיין דבר נחמד בזה בכתנות אור לבעל פמ"א בפ' בראשית.

דף קנו:
מתני' מחתכין כו' פרש"י והרע"ב דסתמן לאו למאכל בהמה קיימי אלא לאדם, ולפ"ז צ"ל דאף דהדלועים עדיין עומדים להצניעם עד אחר שבת ולבשלם לאדם מ"מ מותר לר"ש להאכילו לכלבים. ונ"ל לא מיבעיא לשיטת תוס' פרק מפנין דף קכ"ח ע"א ד"ה דג תפל דס"ל שם דלר"ש מותר לטלטל בשבת בשר תפל כיון דראוי לכלבים, וכן נ"ל לדייק בדעת רש"י ומלשונו פרק כירה דף מ"ה ע"ב ד"ה דאית בה ביצת אפרוח, דהכא שרי. אלא אפילו לדעת הרשב"א בחידושיו פרק מפנין ופרק נוטל, וכ"ה דעת הרז"ה פרק נוטל דגם לר"ש בשר חי אסור לטלטל כיון דעדיין עומדת לאדם לא שדי להו לכלבים ובההיא דמפנין אינו מותר אלא בבשר סרוח דעומדת לכלבים כמו נבלה, מ"מ י"ל דמודו דבשר חי מותר להאכילו לכלבים לר"ש, דדוקא לטלטול בעלמא אסור דאמרינן מסתמא לא יתנהו לכלבים ולא חזי היום לכלום. אבל אם באמת רוצה ליתנהו לכלבים מותר דעתה שמזמינו לכלבים עומד לכלבים. אלא דבה"ש עדיין לא היה עומד לכלבים ודמי לנבלה שנתנבלה בשבת. באופן די"ל דפי' הרע"ב עולה יפה אף לשיטת הרז"ה והרשב"א הנ"ל. ובתוי"ט כתב וכתבו התוס' בחולין דף י"ד דקמ"ל דמשוי אוכלא וכו'. ולענ"ד דברי רש"י והרע"ב לא מפרשי כן אלא דגם דלועים שייכים בפלוגתא דר"י ור"ש דלר"י אסור לחתכם לפני הכלבים כיון דבה"ש לא היה עומד לכלבים והוי כמו נתנבלה בשבת, והקושיא באמת על תוס' דנדחקו ולא נחתי להכי וצ"ע. (וע"ע בחי' או"ח סי' ש"ח בגל' המג"א ס"ק נ"ו).
רש"י ד"ה אקלקילתא על האשפה. מאשפות ירים אביון (תהלים קלג) תרגום מקלקלתא מרים חשוכה, רש"י ע"ג דף כח ע"א ד"ה ויקרא.
תוס' ד"ה תרגמא וכו' דהכי קים ליה. עיין לעיל דף ט' ע"ב תוספ' ד"ה הא לן וש"נ.
/ראינו להעתיק מש"כ רבינו בחי' חולין י"ד ט"ו/
תוס' ד"ה מחתכין את הדלועים וכו' ובהמה נמי איירי ביושב ומצפה ע"ש, עי' במהר"ם מלובלין שכתב וז"ל והא דקאמר הגמ' אלמא כיון דלא אתכין מאתמול וכו' היינו משום דלא הי' יושב ומצפה אלא שמא ישחטנו ויאכלנו ולא שיהא נבילה לכלבים עכ"ל, נראה שהבין דכוונת תוס' ובהמה נמי וכו' היינו דלא קשה מבהמה דמחתכין נבילה אף

דהוי מוקצה מחמת איסור אף דמוכן לאדם הוי מוכן לבהמה מ"מ בבהמה גדולה דא"א להאכילו חי לכלבים הוי לכלבים גופא מחמת איסור וסתמא קתני אף בבהמה גדולה כמ"ש תוס' בשבת (דף ק"נ), וע"ז כתבו תוס' דמיירי ביושב ומצפה שמא ישחטנו חש"ו ואחרים רואין אותו, ומה שהוצרכו התוס' לומר ואחר"א דבלא"ה מ"ט דר"י דאמר אם לא היתה נבילה וכו' הא הוי מוכן לכלבים כיון דיושב ומצפה שישחטנו חש"ו, ואף למסקנא דר"י סבר מוקצה מחמת איסור אף בלא דחי בידים ולר"י לא מהני יושב ומצפה, הא מ"מ סתמא קתני אף בראוי ליתן חי לפני כלבים וליכא מוקצה אלא משום דאינו מוכן לכלבים ואלו ביושב ומצפה שישחטנו חש"ו הוי מוכן לכלבים, מש"ה כתבו התוס' ואחר"א ולא הוי מוכן לכלבים, ועל זה הקוטב סובב והולך דמש"ה קאמר הש"ס כיון דלא איתכן דאינו מצפה אלא שיהא אחר"א ולא יאכילנו לכלבים.

אמנם לענ"ד אחר המחילה מכבוד תורתו ונשיקת עפר קדשו אני אומר באימה וביראה דדבריו מגומגמים, דאם כדבריו דיושב ומצפה משוי לי' מוכן לכך א"כ תיקשי לס"ד דהש"ס דאף לר"י ליכא מוקצה בשוחט בשבת הא אף לר"ש הוי מוקצה מדלא שחטן מאתמול ובזה ל"ש לומר דמיירי ביושב ומצפה שישחטנו חש"ו ואחר"א דא"כ גם כר"י לא אתיא דהיאך קאמר סתם בהמה לגדל עומדת הא מצפה שישחטו אותה ולאכילה עומדת וכיון דאמר סתם בהמה לגדל עומדת ע"כ מתני' באינו יושב ומצפה ממילא גם לר"ש אסור, ואם נימא דבאמת לס"ד לא אמרינן לר"ש לא מוקצה דמחובר ולא מוקצה דשחיטה רק למסקנא לא מחלקינן בין דחי בידים ומש"ה אסור לר"ש כמו בנר אא"כ יושב ומצפה, א"כ ממילא לא הוצרך המהר"ם מלובלין לדבריו דהא דקאמר הש"ס כיון דלא איתכן כפשוטו כיון דעכשיו קיימי' דלא אמרי' לר"ש מוקצה מחמת איסור ממילא אפשר דמחתכין את הנבילה לא מיירי ביושב ומצפה ושפיר י"ל דטעמא דר"י משום דלא אתכין.

אבל האמת יורה דרכו דאין כוונת התוס' ובהמה נמי אההוא דנבילה לפני הכלבים דהוי להו לכתוב ונבילה נמי, אלא כוונתם ובהמה נמי היינו משנתינו דהשוחט בשבת דס"ד דאף לר"י לא הוי מוקצה הא אף לר"ש הוי מוקצה ואיך שייך שיהיה ס"ד לומר דאף לר"י לא הוי מוקצה וע"ז כתבו דמיירי ביושב ומצפה היינו דסתמא קתני דומיא דיוה"כ אף ביושב ומצפה בזה לר"ש ליכא מוקצה וסובר הש"ס לדמוי' לר"י דהכנה דהתם ג"כ יושב ומצפה דבלא"ה אף לר"ש אסור ודחי הש"ס דהתם לא אתכין מאתמול בזה לא מהני יושב ומצפה אבל הכא דהוי מוכן לאדם רק אריא הוא דרביע עלה בזה אפשר דגם לר"י מהני יושב ומצפה, והא דקרי לה הש"ס עומדת לגדל אף דמיירי ביושב ומצפה

היינו לא שיהא ניחא ליה שישחטו אותן אלא דשמע שרוצים לשחוט ודעתו ע"ז והוי כמו מסוכנת דדעתו עליה ואעפ"כ לא מקרי מוכן לכלבים דכל זמן שהיא חיה אינו רוצה ליתן לכלבים אלא דהוי דעתו עלי' ה"נ כן דאצלו עומדת לגדל וכ"ז שלא ישחטו יהא מגדל אותה אלא שיודע שרוצים לשחוט אותה ודעתו עליו וזה מקרי יושב ומצפה, והוא ברור לענ"ד בכוונת התוס'.

אח"כ מצאתי את שאהבה נפשי בעירובין (דף מ' ע"א) בתוס' ד"ה הא ודאי וכו' שהקשו כן להדיא לס"ד דהש"ס הכין דאף לר"י לא הוי מוקצה הא אפי' לר"ש הוי מוקצה בכה"ג ותירצו שם דמיירי ביושב ומצפה שישחטנו חש"ו ואחרים רואין אותו עיי"ש, מזה נראה בעליל דגם בשמעתין כיוונו לזה התוס', ומההוא דנבילה לא מיירי כלל, והא דבאמת לא הקשו מנבילה בבהמה גדולה דהוי מוקצה מחמת איסור, י"ל דס"ל כתירוץ הרשב"א דבהמה דרכה למות ומקרי דעתיה עליה עיי"ש, וביותר נראה דאההוא דנבילה ליכא לאוקמי כלל ביושב ומצפה שישחט חש"ו ואחר"א, דא"כ מ"ט דאידך מ"ד דס' מודה ר"ש בבע"ח שמתו, הא כיון דמצפה שחש"ו ישחטו ממילא דעתו אנבילה דהא רוב מעשיהם מקולקלים וממילא יש לספק שינבלו אותה ומאי מהני ליה אחרים רואים אותו ועדיף ממסוכנת, אע"כ דלא מיירי בזה והעיקר כתירוץ הרשב"א הנ"ל, ובלא דברי התוס' דר"ש מודה במוקצה דבע"ח ומחובר צ"ל ג"כ דס"ל להש"ס דסתמא קתני דומיא דיוה"כ אף ביושב ומצפה בההוא דקאמר אלא ר"י דנרות דתנן כל הנרות של מתכות, ובזה תקשי למאי דלא ס"ד לחלק דהתם דחי בידים א"כ גם כר"ש אתיא דהא גם ר"ש אוסר התם בנר גדול דאינו יושב ומצפה ובהמה הוי כנר גדול, אע"כ דסתמא קתני אף ביושב ומצפה.

אולם לדברי התוס' צל"ע כיון דבלאו יושב ומצפה פשיטא דאסור ואף לר"ש ועיקר פלפול להוכיח לר' יהודה דלא מהני יושב ומצפה א"כ היאך מדמי כלל לנר ישן למוקצה מחמת מיאוס דהא התם המוקצה עודו עליו דמאוס הוא משא"כ הכא דמוקצה נסתלק שנשחטה דלמא מהני יושב ומצפה ואיך שייך לדמותו למוקצה מחמת מיאוס דלא שייך ביה יושב ומצפה וצלע"ג.

דף טו ע"א. אבל שוחט דאין ראוי לכוס לא, עי' בהרשב"א שהקשה דמ"מ אמאי משתיק ליה דלמא ס' כר"ש דלית ליה מוקצה, וצ"ל או דר"ש מודה במוקצה מחמת איסור בלא יושב ומצפה וכשיטת רש"י ותוס', או כיון דלא נזכר במשנה או ברייתא להדיא דר"ש מתיר לא שייך למיסתם התירא לר"ש עיי"ש, וקשה לי למ"ש דמשתיק ליה כיון דר"ש מודה בלא יושב ומצפה א"כ מאי פריך הש"ס והא מתני' דהשוחט ואר"ה דרש חיי' בר רב וכו' הא ר"מ שרי, דילמא באמת לא מחמיר במוקצה יותר מר"ש ומש"ה משתיק ליה

דאף לר"ש אסור באין יושב ומצפה אבל מתני' דסתמא קתני אף ביושב ומצפה שחש"ו ישחטו ואחרים רואים אותו [כמו שהוכחנו לעיל למאי דקאמר ר"י דנר של מתכות ע"כ לר"ש דשרי בשוחט היינו ביושב ומצפה דבלא"ה הוי נר גדול] דזהו באמת מותר לר"מ, ובזה אפשר לומר דהך מילתא דס' ר"פ בביצה דר"ש מודה במוקצה דמחובר לא נפקא אלא מנר גדול דלמסקנא לא מחלקי' לסברת דחי בידים [ומבכור אין ראי' כמ"ש הרמב"ן במלחמות בביצה] וא"כ שפיר פריך הש"ס כיון דרב משתיק לי' וס"ל דלר"ש אסור באין יושב ומצפה והיינו דיליף לה מנר גדול ע"כ דלא ס"ל לחילוק דדחי בידים א"כ ממילא לר"מ מוכח דיושב ומצפה לא מהני דהא בנר קטן ג"כ אוסר ר"מ בשבת (דף מ"ד) ושפיר קשה ממתני' הא ר"מ שרי. אמנם לדברי התוס' דשמעתין ודעירובין שכתבנו לעיל דפשיטא להו דגם לס"ד דהש"ס לר"ש אסור באין יושב ומצפה והא דמייתי ראי' דר"י אוסר היינו ביושב ומצפה, שפיר תיקשה כנ"ל כיון דמילתא דפשיטא דלר"ש אסור באין יושב ומצפה דלמא מש"ה משתיק לי' אבל לר"מ מותר ביושב ומצפה ושאני נר דדחי לה בידים, וגם אין לומר בהיפוך כיון דדבר פשוט באין יושב ומצפה אסור אמאי משתיק רב דלמא מיירי ביושב ומצפה אף דסתמא קתני י"ל דהברייתא סמך בזה כיון דלכ"ע אסור אע"כ דרב משתיק אף ביושב ומצפה אסור, וא"כ קושי' הרשב"א במקומה עומדת דמאי משתיק לי' דילמא ס' כר"ש ולא שייך תירוץ ב' של הרשב"א הנ"ל דהא אם מיירי ביושב ומצפה שפיר נזכר התירא דר"ש בברייתא דמותר שמן שבנר דמתיר ביושב ומצפה, אע"כ דרב משתיק ליה דסתמא קתני אף באין יושב ומצפה א"כ לא פריך הש"ס מידי וצע"ג למאד.

והנה בשבת (דף מ"ג ע"א בתוס' ד"ה טבל מוכן הוא וכו') כתבו וז"ל וק' היכא דאית ליה פירי אחריני בשוגג אמאי יאכל נימא מיגו דאיתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולי יומא, וכ' במגיני שלמה לפרש הא דלא הקשו בסתמא אמאי יאכל הא הוי מוקצה, היינו די"ל דכל היכא דאם עבר במזיד אהני מעשיו ומותר באכילה לא אמרי' ביה כלל מוקצה מחמת איסור כיון דאפשר לעבור על האיסור ולתקנו לאכילה מש"ה במזיד דאם עבר ותיקנו מתוקן גם מוקצה אין בו, ולזה הקשו התוס' אההוא דבשוגג יאכל באית לי' פירי אחריני דאלו היה מתקנו במזיד היה אסור כיון דאית ליה פירי אחריני ובכה"ג אף דבאמת תיקנו בשוגג מ"מ הו"ל מוקצה דהא אין בידו לתקנו ולאכלו דאם יתקנו במזיד יהיה אסור לאכלו, והא דאמרי' אבל שוחט לא היינו ג"כ כיון דגם לר"מ בשחטו במזיד אסור מדינא כמו מבשל משום מעשה שבת ממילא אף בשחטו בשוגג הוי מוקצה עיי"ש, ולענ"ד רחוק לומר כן דלפי"ז יקשה בסוגיין דבתחילה דרצה לומר ר"י דמוקצה היא ממילא ע"כ

הדין דאם עבר ושחטו אסור מטעם מעשה שבת דהא בלא"ה לא הוי מוקצה וכיון דלא הוי מוקצה אלא ביסוד זה דמעשה שבת אסור, מי הכריחו לאוקמי מתני' כר"י משום מוקצה לוקמי ככ"ע ומשום מעשה שבת, ואף דבאמת י"ל דניחא ליה לאוקמי אף בשוגג מ"מ הרי המקשן לא אסיק כן כדפריך ונוקמי במזיד כר"מ, א"כ היאך הבין כל השקלא וטריא דמוקי כר"י דמוקצה הא לא הוי מוקצה אלא מטעם דמעשה שבת אסור א"כ בקיצור נימא דטעמא דמתני' משום מעשה שבת, וסבור הייתי לתקן דבריו דבאמת לס"ד היה מוכרח דבכל ענין הוי מוקצה מחמת איסור כמו בנר דפשיטא דאם עבר וכבה הנר דמותר ליהנות ממנו דל"ש איסור מעשה דשבת דלא עשה תיקון בגוף השמן אלא סילק המניעה שלא ישרף יותר, רק למסקנא דאין ראיה מנר דהתם דחי לה בידים שפיר י"ל דהא דקאמר אבל שוחט לא היינו מסברא ודוקא בכה"ג דאם עבר ושחט אסור. אמנם לפ"ז לא יתכן קושי' התוס' בסוגיין ובעירובין שכתבנו לעיל כיון דר"ש מודה במוקצה דמחובר איך ס"ד לומר בסוגיין דר"י לית ליה מוקצה, והיינו די"ל דהך דר"ש ממילא תליא למסקנא דמעשה שבת לכ"ע במזיד אסור ממילא אם חתך במזיד במחובר אסור מטעם מעשה שבת [ואף ביו"ט כמ"ש הרמב"ם המעשר פירות בין שבת בין יו"ט עיי"ש] מש"ה אמרי' מוקצה מחמת איסור, אבל לס"ד דלא היינו אוסרים בשוחט משום מעשה שבת [או דלא אסיק מההוא דמעשה שבת או דהיה ס"ל דשוחט לא דמי למעשה שבת דליכא תיקון בגופו אלא לסלק האיסור ודומה לזה כ' הרא"ש לעיל בסוגי' דסכין של ע"ז] באמת לא הוי מעשה לא לר"ש ולא לר"י.

עוד נ"ל ראיה לסתור סברת מגי"ש מדברי התוס' ביצה (דף נ"א ע"ב ד"ה ונפחת וכו') שכתבו תוס' ורש"י בטעמא דמילתא דנפחת בית לא הוי מוקצה מחמת איסור ולא כתבו הטעם דאם עבר ו(נ)פחת ג"כ מותרים הפירות, ולזה נלע"ד לולי דברי המג"ש י"ל דכוונת תוס' כך הוא למ"ש בביצה שם ברש"י ותוס' דטבל לא הוי מוקצה מחמת איסור משום דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן עיי"ש, וא"כ נ"ל כיון דחזינן דאמרינן מוקצה מחמת איסור ולא אמרינן כיון דאסור רק מחמת אריא הוא דרביע עלה לא מסח דעתיה וחוששש שמא יסתלק האיסור ע"י חש"ו וכדומה אלא אמרי' כיון דאין בידו לתקן האיסור אין דעתיה עליו ממילא ע"כ הא דמחמת איסור דרבנן לא הוי מוקצה כיון דמדאורייתא יכול לתקנו בידים מקרי בידו ולא מסח דעתי' מיניה, וכל זה אם יעשה האיסור יהיה הפירות מותרים אבל אם גם אח"כ יהיה הפירות אסורים ממילא הוי מוקצה דהא לשיסתלק האיסור מעצמו אין דעתו עלי', ולעשות האיסור דרבנן בידים יהיה הפירות אסורים והוי לא חזי ליה, וא"כ י"ל דבשבת ס"ל לתוס' ג"כ כסברתם בביצה ומש"ה לא

הקשו דטבל הוי מוקצה מחמת איסור, דמחמת איסור דרבנן לא הוי מוקצה, לזה הקשו רק אההוא דבשוגג באית ליה פירא אחרינא דאף אם יתקנו במזיד יהיו הפירות אסורים שפיר הוי מוקצה דמה לי שהאיסור דרבנן סוף סוף הפירות בעצמם לא חזי, וכל זה לענין איסור דרבנן אבל מוקצה מחמת איסור דאורייתא אין לחלק כיון דבודאי אין בידו לעשות האיסור ואין לדחות ממנו שם מוקצה אא"כ דדעתי' עלה שמא יסתלק האיסור ממילא וא"ש סוגי' דחולין כנלע"ד ברור.

ובעיקר היסוד דר"ש מודה במוקצה מחמת איסור דיסודו מההוא דר"פ דעכו"ם שהביא דורון דפי' רש"י דמוקצה דמחובר אף ר"ש מודה, נלע"ד דאין ראיה מזה, ויתיישב ג"כ קושי' תוס' ריש ביצה דלמה ליה להש"ס לטעמא דשמא יעלה ויתלוש תיפוק ליה משום מוקצה דמחובר, והיינו די"ל דודאי לא ס"ל כלל למוקצה מחמת איסור זולת בנר דדחאו בידים, והטעם דכיון דבעצמו חזי רק מחמת אריא דרביע עלה דעתי' דאולי יסתלק האיסור בעצמו או ע"י חש"ו, רק במחובר לפי האמת דכפרי הנושר מעצמו אסור לאכלו מטעם גזירה שמא יעלה ויתלוש ממילא כל מחובר חל עליו גם שם מוקצה דבודאי מקצה מדעתו דא"א לו בשום אופן לאכול הפרי דאף אם יתלוש אותם חש"ו או שיפלו מעצמם יהי' אסור משום גזירה ומש"ה הוי מוקצה, ומש"ה הוצרך הש"ס לגזירה דפירות הנושרים דבלא"ה לא הוי מוקצה.

ומאי דפירש"י בההוא דר"פ משום מוקצה ולא פי' משום גזירה, נלע"ד במאי דקשה בלא"ה אמאי לא פירש"י בקיצור דאסור משום שלא יהנה ממלאכת י"ט כמו בשיעור כדי שיעשו לערב דהטעם משום שלא יהנה וכן תמה הר"ן על פירש"י. ולזה נ"ל דהי' קשה לרש"י לר"פ לשיטתיה דמשני בריש ביצה האי תנא דליטרא קציעות הוא הרי דלא ס"ל לכללא דדשיל"מ ספק דרבנן אסור א"כ הכא ביש במינו במחובר אמאי אסור הא הוי ספק שמא נתלשו מאתמול והוי ספק דרבנן ולקולא, לזה פירש"י משום מוקצה, והיינו כנ"ל דלאחר הגזירה שאסרו פירות הנושרין ממילא כל מחובר הוי מוקצה והוי ס' מוקצה דספיקו אסור דמוקצה חמיר כעין דאורייתא כמ"ש הת"י ריש ביצה, והא דלערב אסור בכדי שיעשו אף דלערב ליכא משום מוקצה רק משום שלא יהנה והוי ס' דרבנן י"ל כיון דהספק היה מתחיל בחומר כעין דאורייתא והיינו דנין בו להחמיר ממילא יש לו כל דין מחובר ודומה לספק טריפה שבשלו בכלי דאף אם נעשה הכלי אינו ב"י אסור כמ"ש המהריב"ל.

ומיושב ג"כ מה שהקשה הר"ן בפ' שואל דלשיטת רש"י שם בספק לא בעינן כדי שיעשו ואלו הכא בעכו"ם שהביא דורון בעינן כדי שיעשו, והיינו דודאי כדי שיעשו קיל ולא

החמירו מספיקו רק הכא בהביא דורון דכבר דנו בה הספק להחמיר לאסור בו ביום ממילא הוי כודאי ואסור כדי שיעשו, משא"כ בשבת בההוא דחלילין ומרחץ דלבו ביום ליכא נ"מ דחלילין ומרחץ לא חזו בו ביום ואין דנין רק על כדי שיעשו בזה מספק לקולא כנלע"ד נכון [ומאי דפי' רש"י בביצה בההוא דנפחת דהוי מוקצה מחמת איסור דרבנן, לא משום דבלא"ה אף לר"ש אמרי' מוקצה מחמת איסור, אלא דמפרש כן דמשמע דסתמא דמתני' בי"ט כולהו כר"י וכמו שהקשו תוס' עיי"ש].

אולם ידידי עמיתי הרב מוה' ישראל נ"י פקפק עמי דמ"מ בההוא דהביא דורון אף אם הוי מוקצה ליזיל בתר רובא דרוב פירות נתלשו אתמול אע"כ דמדין ישל"מ אתינן עליה, או דמסתמא מביא מן המחובר דטובים יותר כמ"ש הר"ן בשבת בפ' שואל, וא"כ עדיין הו"מ רש"י לפרש מטעם יעלה ויתלוש, והיטב אשר דיבר עמיתי נ"י.

אמנם אי משום הא לא נדחו דברי דמאן לימא לן דהוי רוב די"ל כמ"ש המרדכי הובא במג"א סי' תקי"ג סקי"ג לענין ביצה דרוב מיד שנולדים אוכלים אותה והוי דבר המתכבד עיי"ש, או די"ל דאסור דגזרינן שמא יקח מן הקבוע כיון דהוי קבוע שאינו ניכר, [ומה דפלפל הר"ן בביצים המביאים למכור בשוק אי אזלינן בתר רוב, ולא אסר מטעם גזירה שמא יקח מן הקבוע, י"ל לשיטת ר"ת וסייעתו דלא גזרי' אלא בקדשים], גם יש לי לומר דאף דר"פ לא ס"ל דספיקו אסור משום ישל"מ היינו באיסור דרבנן דלא חיישינן כלל לספיקו, אבל באיסור דאורייתא אף דהוי רוב מ"מ מידי ספיקא לא נפקא, כמ"ש בשיטה מקובצת פ"ק דבב"מ בסוגיא דעשירי ודאי וכו' [ועי' פ"י פ"ד דקידושין בסוגיא דממזר ודאי] וביותר ברובא דליתא קמן דהוי עכ"פ ספק ובפרט דהכא מסייע חזקה למיעוט חזקה שלא נתלשו עד היום, אף דד"ת אזלינן בתר רוב מ"מ מחמת ישל"מ לא סמכינן ע"ז כיון דעיקר איסורו דאורייתא, וה"נ במוקצה דחמיר כעין דאורייתא וק"ל.

אולם מה שאני רואה חובה לעצמי מסוגיין דאר"פ פעמים שהשוחט מותר שהיה לו חולה מבע"י וכו', הרי דס"ל דבשוחט אמרינן מוקצה מחמת איסור וע"כ ס' כר"י, א"כ מי דחקו לרש"י בההוא דהביא דורון דגם ר"ש מודה במוקצה דמחובר דילמא ר"פ לטעמיה דס' כר"י והוי מוקצה כמו כל מוקצה מחמת איסור, והא דלא מצינו חולק על ר"פ היינו דאנן קי"ל כרב אשי דדשיל"מ ספיקו אסור ואסור משום גזירה דיעלה ויתלוש, ולר"פ דלא ס' להך דישל"מ לטעמיה דס' כר"י והוי ספק מוקצה ואין הכרח לומר דמחובר גרע משאר מוקצה מחמת איסור וק"ל.

ודע דבסוגיין תמוה לי מאד למ"ש הרשב"א דטעמא דמאן דאמר דחלוק היה ר"ש אף בבע"ח שמתו היינו דס"ל מוכן לאדם הוי מוכן לבהמה, מבואר דאלו לא הוי מוכן

לבהמה הי' ר"ש מודה דהוי מוקצה, ומכ"ש למ"ד מודה ר"ש בבע"ח שמתו ס"ל לר"ש להדיא דהוי מוקצה כיון דלא מוכן לכלבים, והרי בתחילת סוגיין מדמי הש"ס לר' יהודה מוקצה דבהמה שעומדת לגדל למוקצה דנבילה לפני הכלבים כי היכי דהתם הוי מוקצה דלא איתכן לכלבים ה"נ בעומדת לגדל דלא איתכן לאדם, א"כ ממילא לר"ש דמודה אלו לא איתכן לכלבים דהוי מוקצה ה"נ בעומדת לגדל, והרי בריש ביצה פשיטא להש"ס דתרנגולת עומדת לגדל ביצים מותר לר"ש כדקאמר לפלגו בתרנגולת עצמה וצלע"ג.
עוד אזכיר פה מה דקשה לי בדברי הרשב"א בסוגיין שכ' דהא דפריך הש"ס שבת דעלמא תשתרי היינו לר"ש דלית ליה מוקצה וכ' דהוא לשיטת האומרים דלר"ש לא אמרי' מוקצה מחמת איסור, ואין צורך לזה דאף לה פוסקים דלר"ש אמרינן מוקצה מחמת איסור מ"מ הא ביושב ומצפה מותר לר"ש כמו בנר קטן והרי לגבי הביצה מקרי יושב ומצפה וק"ל.
/ע"כ מחידושי חולין/ -

דף קנז.
סתמא אחרינא אשכח וכו' (עי' חי' כלאים פ"ט, וחי' שבת דף פ"א).
שם מתני' מפירין וכו' לצורך השבת. בנדרים דף ע"ז ע"א כתב הר"ן כיון דצריך חכם או ג' הדיוטות מחזי כדינא א"נ שאין שעה עוברת לשאלה. תמוה לי הא ע"כ מוכח טעם הב' דאלו לטעם הא' ממילא בהפרת בעל דלא מחזי כדינא אף אלו לא היה שעה עוברת יכול להפר בשבת, ומה דקתני במתני' דנדרים נדרה עם חשיכה מיפר עד שלא תחשך שאם חשכה ולא הפר אינו יכול להפר, זהו לאו דרך נתינת טעם הוא אלא דהוא מלתא באפי נפשה כיון דיכול להפר בשבת צריך להקדים עצמו להפר מיד עם חשיכה דאם חשכה אינו יכול להפר (וכדמוכחי' לומר לפי צד האיבעיא דבעל מפר ג"כ רק נדרים שלצורך שבת דודאי לאו נתינת טעם הוא דהא לצורך שבת אף חכם דאין שעה עוברת מותר), א"כ יקשה מה פרכי' בנדרים דף ע"ט ע"א אמאי להוי כשותק ע"מ למיקט, דהא אף אם נידון כן ויהיה בידו להפר למחר מ"מ יכול להפר בשבת וממילא שתיקתו לא הוי כמו ע"מ למיקט, אע"כ דס"ל להש"ס דלפי האמת דפשטי' ממתני' דנדרה עם חשיכה דבזמן מועט כזה דלאו צורך שבת היא מ"מ מיפר ומוכח דמיפר אף שלא לצורך שבת בזה צריכים לטעם דשעה עוברת ושפיר פרכינן דאמאי מקרי שעה עוברת הא יהיה כשותק ע"מ למיקט. וכן בסוגיא דנדרים דף ע"ז מסקי' דלהך תנא דס"ל הפרת נדרים מעל"ע אינו יכול להפר בשבת הרי דבאין שעה עוברת גם בעל דלא מחזי כדינא אינו יכול להפר ומוכח כטעם שני דהר"ן הנ"ל וצ"ע.

שם מתני' וקושרין בשבת, בשו"ע סי' שי"ז ס"א ולצורך מצוה כגון שקושר למדוד אחד משיעורי תורה מותר לקשור קשר שאינו של קיימא, וקשה לי מסוגיא דעירובין דף ק"ג ע"א גבי נימא במקדש דהוא לדבר מצוה, יחשוב להתירו ביומו אחר השיר, ומכ"ש לשיטת הרא"ש וטור דאף בלא דבר מצוה שרי וצ"ע.

[אב"ה אעתיק פה מה שראיתי כתוב מאאמ"ו בגליון הר"ן שבת].

דף א ע"ב. בר"ן ד"ה ומקשו גם משכחת לה בכלי גבוה ג"ט דאין כרמלית בכלים, כמ"ש רש"י ז"ל (דף ח' ע"א) ד"ה פחות מכן, ואולי י"ל דס"ל להר"ן דאין כרמלית בכלים, היינו דהוי מקום פטור, אבל לא דהוי רה"ר, דלא כתוס' (דף ה' ע"א ד"ה כאן) ובאמת תמיהני על השמטות הרי"ף הברייתא דדף ח' היתה קופתו כו' דמזה משמע דאין כרמלית בכלים.

דף ב ע"א. בר"ן ד"ה ת"ר המוציא אלא הא מני בן עזאי היא, אלמא לר"י לא ס"ל כבן עזאי, לכאורה תמוה, דהיכן מוכן כן, הא למסקנא לא מוקמינן בהגביה ע"מ להצניעו והכי איתא התם להדיא לא תימא ע"מ להצניעו, וא"כ אכתי י"ל דבע"מ להצניע גם לב"ע פטור, וראיתי שגם בתוס' כתבו כן, דהכי מוכח בכתובות דר"י לא ס"ל כבן עזאי, והוא תימא, ואולי י"ל דזהו פשיטא דלב"ע ראוי להיות הדין דבע"מ להצניע חייב דכיון דמהלך כעומד כשנמלך אח"כ והוציאו הוי עקירה חדשה אלא דלא תימא דדוקא במהלך מרשות לרשות אחרת וכן מרשות למקום פטור הוא דאמרינן כשבא לרשות אחר נעשה כעומד אבל בחד רשות ובמקום חיוב לא אמרינן מהלך כעומד, וכמ"ש תוס' דמש"ה מעביר ד' אמות ברה"ר חייב ולא אמרינן בכל אמה ואמה כעומד, וא"כ שפיר י"ל דגם במגביה ע"מ להצניע פטור לב"ע, דכל זמן שהוא ברה"י בחד רשות ומקום חיוב לא אמרינן דכעומד דמי מש"ה הביאו ראי' ממה דמשנינן הא מני ב"ע היא, הרי דגם ברה"י מהלך כעומד, וא"כ מעביר ד' אמות ברה"ר דחייב טעמא אחרינא איכא בה, אי דהלכתא גמירא לה, אי דמיירי בקופץ, או כמ"ש המהרש"א ז"ל בכתובות, דלקולא לא אמרינן מהלך כעומד רק במקום פטור, אבל היכא דליכא קולא אמרינן גם במקום חיוב מהלך כעומד דמי, וא"כ ממילא בע"מ להצניעו חייב לב"ע, אולם אף דאפשר לכוון כן בכוונת התוס' דכתבו סתם דכן מוכח בכתובות, אבל בדברי הר"ן לא משמע כן, דא"כ למאי הוצרך להביא כל השקלא וטריא דאמרינן התם הב"ע בנטלו ע"מ להצניע וכו', הו"ל להביא רק המסקנא דהא מני ב"ע, דמזה מוכח דגם במקום חיוב וברשות א' אמרינן מהלך כעומד דמי, אלא ודאי מורה לשון הר"ן דהראי' מדפרכינן וכה"ג מי מחייב ומסקינן דבן עזאי היא מוכח דב"ע כה"ג מחייב, וא"כ קשה כנ"ל הא למסקנא כדאמרינן הא מני בן עזאי היא לא מוקמינן בע"מ להצניע, וצע"ג.

דף ג ע"ב. בהרי"ף דהו"ל כזורק מרה"י לרה"י, וכ"כ תוס', ועי' בחידושי מה שכתבתי להקשות על זה.
דף ד ע"א. בר"ן ד"ה ומיהו, ולא אמתני' דפ' לולב הגזול, לשון זה אינו מובן לי דהא מסקינן התם בסוכה דמתני' ביו"ט ב' דרבנן ובליכא שהות, א"כ לא נשמע משם הדין דבדאורייתא דאיכא שהות מפסיקין.
דף ו ע"א. בר"ן ד"ה איבעי' להו, דכל זמן שלא בעל, כבר כתבתי בחידושי מה דקשה לי בזה.
דף טז ע"א. בר"ן ד"ה ומנ"ל דהכי הוא מסקנא, דהכי א"ר חלבו, תמוה לי, דאיך אפשר דהוכחת הרי"ף הוא מזה, הא הרי"ף לא הביא כלל לדר' חלבו, ובאמת טעמא לא ידענא בהשמטה זו, והב"י סי' רנ"ג נתן טעם להשמטת הרמב"ם דהראה זה בדקדוק לשונו במה שכתב על גבו דמשמע תוכו לא, ועדיין לא הונח לן על הרי"ף.
דף יח ע"א. בר"ן ד"ה ומיהו בירושלמי, ועד"ז אפשר לפרש מה דאמרינן לעיל לדברי האומר מחזירין. תמוה לי דאם עיקר החידוש דאף דהנטילה מע"ש מחזירין בשבת ולא מיקרי נתינה לכתחילה איך מביאים ראי' מההיא דר' אושעיא דלמא התם הי' הנטילה בשבת, והרי הר"ן כתב כעין זה לעיל (דף יז ע"ב) ד"ה ותוכו דלמא בההיא דר' הושעיא היו חמים שהוחמו כל צרכו עיי"ש, מכ"ש דיש להקשות כן דלמא מיירי בנטלו בשבת כדמשמע בלשון והעלינו לו קומקום כו' דמשמע דהי' הכל בזמן א' ולא הי' בין הנטילה לחזרה רק המזיגה וצע"ג.
שם ע"ב ברי"ף אבל חמים שהוחמו כל צרכו מותר לשהויי ע"ג כופח, לא ידעתי אמאי דייק הרי"ף כופח ולא נקט רבותא יותר דע"ג תנור מותר.
דף כא ע"ב. בר"ן ד"ה ת"ר נותן אדם חמין, הא מודה דכ"ק מיהו אסורה, ק"ל מאי ראיה הא י"ל דמבלע בלע אבל אינו מבשל דכה"ג כתב הר"ן בסמוך בשם ירושלמי לחלק בין בליעה לבישול.
שם בר"ן ד"ה ומהא שמעינן לדבריו הא דמסקינן הלכך קוץ ברה"ר, ביאור הדברים דע"כ קוץ מקרי אין נראה היזיקו, דהא מה דא"ר הלכך אין לפרש דלמד כן מגחלת עץ דמותר לר"ש דמשאצ"ל רק דרבנן ה"נ קוץ פחות מד"א הא לא נזכר בדברי שמואל להתיר גחלת עץ לר"ש אלא דסתמא דגמרא אמר לר"ש לשתרי, ול"ש לומר רבינא למד כן מסתמא דתלמודא, א"ו דלמד כן מגחלת מתכת, ומוכח דקוץ מקרי ג"כ אין היזיקו נראה, ואולם ק"ל הא לבה"ג מה דפרכינן דלר"ש לשתרי גחלת עץ לא בדרך ראי' מגחלת מתכת דהא התם הטעם דהוי כפיקוח נפש, דאפילו דאורייתא שרינן לה, אע"כ דפרכינן מסברא

דבהזיקא דרבים ראוי להתיר דרבנן, א"כ יקשה על רבינא דלמאי הוצרך ללמוד לקוץ פחות מד"א בדמיון גחלת מתכת דג"כ אין נראה הזיקו הא אף בנראה הזיקו מותר מסברא.
דף מד ע"א. בר"ן ד"ה אלא, ואפילו לר' נתן בעל הערוך כו', אבל באיסורים דעלמא כו'. תמוה לי, הא הר"ן שם ע"ב הביא דברי הערוך שהביא ראי' ממוכרי כסות, והא מזה מוכח דבכל איסורים הכי הוא, וצע"ג.
דף סה ע"א. בר"ן, ל"ש במטה על צדה, עי' מה שכתבתי בחידושי לתמוה בזה.

עירובין

דף ב.

מתני' מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט, ר"ל אם החלל מקרקעיתו עד הקורה גבוה למעלה מעשרים דמסקינן לקמן (דף ג' ריש ע"ב) חלל מבוי תנן אבל הקורה רשאי להניחה למעלה מכ', ובקונטרס לא פירש כן ואחריו נמשך הרע"ב (אב"ה שהם ז"ל פירשו שהוא גבוה וכו' היינו שהניחו את הקורה למעלה מעשרים).
שם ר' יהודה אומר א"צ. בהרע"ב פי' דטעמא דקורה לאו משום הכירא אלא משום מחיצה וכו', ותמהני דלכאורה משמע בסוגיא דטעמא דר"י דס"ל דלמעלה מכ' ג"כ שלטא ביה עינא דהא בסוגין דף ג' ע"א אמרינן דלרבה דס"ל דבסוכה למעלה מכ' דפסול משום דלא שלט ביה עינא הא דפליגי ת"ק ור"י בתרתי בסוכה ובמבוי דאי אשמעינן גבי סוכה וכו', עכ"פ משמע דטעמא דר"י הכא משום דשלטא ביה עינא כמו בסוכה לרבה, גם בסוגיא דף י"ב ע"ב פרכי' לרבה ורבא דס"ל דקורה משום היכר מברייתא דס"ל לר"י שני בתים בשני צידי רה"ר דעושה קורה מכאן וקורה מכאן ומשני דר"י סבר ב' מחיצות דאורייתא, הרי מבואר דהש"ס מסיק דגם לר"י קורה משום היכר, ובכל הסוגיא לא מצאנו בזה פלוגתא דתנאי אם קורה משום היכר או לא וצ"ע.
שם אר"י אמר רב חכמים [דפוסלין מבוי גבוה למעלה מעשרים] לא למדוה אלא מפתחו של היכל דהי' גבוה עשרים אמה. קשה לי דלרב דאין טעם הפסול משום דליכא הכירא דלמעלה מכ' לא שלטא ביה עינא אלא דילפינן מהיכל דעד עשרים מקרי פתח ויותר מעשרים לא מקרי פתח, א"כ גם לחי לא מהני, כמו דלא מהני לרחב מעשרה משום דלא הוי פתח.
רש"י ד"ה מבוי שהניחו את הקורה למעלה מכ'. וכ"כ הרע"ב ובחידושי למשניות כתבתי לתמוה הא מסקינן לקמן דחלל מבוי תנן וא"כ אפשר לקורה להיות מונח למעלה מכ'

אלא דהחלל צריך שלא יהיה למעלה מכ'. עוד כתבתי לתמוה במה דכתב רש"י בזה הדבור וכן הרע"ב ושריוה בתקנתא דלחי או קורה דליהוו היכר. הא קיימא לן דלחי העומד מאליו הוי לחי, דקיי"ל לחי משום מחיצה.
תוד"ה סוכה צריך לכבותה וכו' (עי' חי' שבת כ"א).
ד"ה שלמים וכו' דתמיד של שחר נמי וכו'. עיין זבחים דף סא ע"א תוס' ד"ה קודם שיעמדו.
בא"ד פסולין היינו מדרבנן. עיין הוריות דף ד' ע"א ברש"י ד"ה ספק משחשיכה ובתו' שם. (ועי' חי' פסחים פ"ט).

דף ב:

בין לרבנן בין לר' יהודא (דמכשיר במתניתין בגבוה למעלה מעשרים אמה) לילפו מפתח שער החצר ולמה תנן במתני' והרחב מעשר אמות ימעט הא אשכחן פתח שער חצר דהוי עשרים רוחב ואקרי פתח. תימא דקאמר בין לר' יהודה, דמאי קשיא לר"י, ובמה נוכל ללמוד מפתח החצר יותר מהלימוד מאולם, הא גם אולם היה רחב עשרים וכדפרכינן באמת אח"כ ומוכח מזה בגמרא דר"י פליג גם על רוחב וא"כ מאי עדיפת ילפותא דפתח החצר מילפותא דאולם, ואין לומר דהקושיא דלמאי צריך ללמוד מאולם כיון דנלמד כן מפתח החצר, דהא צריך ללמוד מאולם לגובה יותר מעשרים.
שם אמר אביי פליג בברייתא ר"י דלא פליג במתני' על הרחב מעשר אמות ימעט ובאמת כיון דמאולם גמר ופתח אולם הי' רחב עשרים מש"ה פליג בברייתא גם ברחב ומכשיר.
וא"ת והא לקמן (דף יוד ע"א) על מה דפליג ר"י בברייתא ומכשיר ברחב מעשרה שאלו ועד כמה ואר"א עד שלש עשרה ושליש, וא"כ אכתי תקשה למה אינו מכשיר עד עשרים כרוחב האולם. וי"ל דרב לא סבר להא דר"א, גם בגמרא דחי ראיית רב אחי מפסי ביראות, וקאמר דהיא הנותנת [כיון דהתרתה בפסי ביראות פרוץ מרובה על העומד לא התרתה בהן יותר מי"ג אמות ושלישן], ותו דגם רב אחי עצמו לא מצינו ליה להדיא דסובר כן, אלא דאמרינן סבר רב אחי קמי' דרב יוסף למימר (עד י"ג אמות ושליש וק"ו מפסי ביראות) ואפשר דהדר ביה מכח והיא הנותנת דדחי בגמרא והתוס' ז"ל הניחו בקושיא (בד"ה אמר אביי).
שם אלא מעתה לא תיהני ליה (לרחב מעשר) צורת הפתח דהא היכל נמי צורת הפתח הוי ליה ואפ"ה עשר אמות הוא דרויח. כתבו בתוס' ז"ל הא פריך שפיר דלא תיהני ליה צורת הפתח, דאי הוי קרוי פתח אף כשגדול ביותר ע"י צוה"פ היה לו לעשותו שוה

לאולם. קשה לי הא באמת גם דלתות היו דמהני ודאי ביותר מעשר, והיה אפשר לעשותו שוה לאולם, וע"כ מטעם אחר הוא וא"כ אין ראיה.
תד"ה ואב"א כו' ולהכי נמי כי פריך וכו'. תמוה לי, דהא זהו ליכא קושיא, דהמקשן שפיר פריך דאם נימא דהתם טעמא דהוי צורת הפתח איך מצי יליף לגובה למעלה מעשרים, הא התם הוי צה"פ, דגם לרבנן מהני בגבוה למעלה מכ', כדאיתא במפורש בברייתא לקמן (דף יא ע"א), וה"ל לתוס' למנקט הקושיא איך יליף ר"י יותר מכ' מאולם, הא התם היה לו צה"פ, וגם לפי תירוצם נצטרך לומר דלרב כי היכי דצוה"פ לא מהני לרוחב ה"נ לא מהני לגובה. וצ"ע.
תוס' ד"ה אמר וק' דלקמן. לא ידעתי שעשו מזה קושיא והניחו בקושיא הא זהו אינו שם משנה או ברייתא רק דרב אחי סבר לומר כן ור"י דחי לה והיא הנותנת וא"כ י"ל דאביי סבר כר"י וגם הא ר"א לא אמר כן בהחלט אלא דסבר לומר כן ואפשר דקיבל מר"י דוהיא הנותנת.

דף ג.

אפלוגי בתרתי למ"ל, תמוה לי הא בסוכה אמרי' כולהו כרבה ל"א ההיא ידיעה לדורות הוא דכתיב, אלא דרבה אסבר' לה דטעמ' דמתני' משום קרא למען ידעו ומוכח דתנא דמתני' ס"ל דהוי דרשא גמורה, א"כ מאי פריך דאפלוגי בתרתי למ"ל הא צריכא וצריכ' דאי מדהכא נהי דנדע דלמעלה מכ' לא שלטא בי' עינא מ"מ לא הוי ידעי' דבעי' בסוכה היכירא דהא י"ל דלמען ידעו לדורות כתיב ואשמעי' מתנ' דבעי' בסוכה ידיעה, ואי תני בסוכה הו"א דבהא פליגי דטעמא דר"י דלא בעי' בסוכה ידיעה דלמען ידעו לדורות כתיב וצלע"ג.
קשה לי הא בריש סוכה אמרינן כולהו כרבה ל"א ההוא ידיעה לדורות הוא כתיב, וא"כ לרבה דס"ל דילפינן מהא מ"מ צריכה למתני תרתי דאי קתני מבוי הוי אמינא דסוכה לא בעי הכירא דלמען ידעו לדורות כתיב ואי תני סוכה הו"א דגם ר"י ס"ל היכי דצריך היכירא לא מהני למעלה מכ' דלא שלטא ביה עינא אלא דטעמא דר"י בסוכה דס"ל למען ידעו לדורות הוא דכתיב וצ"ע.
שם סוכה דליחיד רמי אנפשיה. עיין לקמן יח ע"א וברש"י ד"ה בור הרבים.

דף ג:

אמר אביי משמיה דר"נ אמת סוכה ואמת מבוי באמה בת חמשה כו' למאי הילכתא לגובהו [כי מגבה לה טפי מכ' אמות קטנות פסלי] ולפרצת מבוי דקיי"ל דבעשר אמות פסול לה בי' אמות קטנות מפסיל. קשה לי דאמאי לא נקט ולרחבו, דקתני במתני' והרחב

מעשר אמות ימעט, ולדחוק נמי דקאמר כיון דהטעם דרחבו יותר מי' הוי פרצה קרי לה ולפרצת מבוי, הא מלשון רש"י דקיי"ל בהאי פרקא משמע דלא קאי אמתני' דהכא דרחבו יותר מי'.
שם לקרחת הכרם. ק"ל אמאי לא נקט ולעבודת הכרם שהוא בד"א.
רש"י ד"ה ולפירצת מבוי כו' בי' אמות פסל להו וכו' דבי' אמות קטנות. לישנא קלילא הוא דהא בי' אמות לא הוי פרצה רק ביתר מעשר.
תוס' ד"ה כמאן וכו'. דאין פתח פחות מד'. לקמן דף י"ב ע"א.

דף ד.

רש"י ד"ה אלו הקרנות וכו' זרת שהוא חצי אמה. עי' לקמן דף כא ע"א ובתוס' שם ד"ה א' מג'.

דף ד:

תוד"ה מותר להשתמש ואין להקשות וכו', ק"ל דלמאי צריך התרצן לומר דמ"ס משום היכר הא להך מ"ד דטפח סגי א"צ טעם דאף אי משום מחיצה מותר כדס"ל להמקשן בפשיטות, וצריך לחדש רק דמ"ד בד' ס"ל דג"ז הוא הכלל אין מחיצה לפחות מד' וא"כ הול"ל בקיצור דכ"ע מותר להשתמש תחה"ק ותרוייהו משום מחיצה דמ"ד טפח ס"ל כסברת המקשן כיון דהוי דופן לא מקרי מחיצה לפחות ד' ומ"ד ארבעה ס"ל דג"ז מקרי מחיצה לפחות מד' וצ"ע.

דף ה.

ומ"ס קורה משום מחיצה. עי' לקמן דף טו ע"א תוס' ד"ה אביי לטעמיה.
שם מתיר בפרצה עד עשר. עי' לקמן דף י' ע"ב תוס' ד"ה ואצבעיים.
שם אמר אביי מנא אמינא לה [דתחילת הכשר מבוי צריך ד' אמות] דתני' אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחין לתוכו, ואי בארבעה טפחים הוי מבוי היכי משכחת לה. כתב רש"י מכדי מיעוט חצרות שתים ואין פתח פחות מארבעה. קשה לי הא הנך שתים יכולים להיות אחד בצד דופן אחד ואחד בצד דופן שכנגדו, וע"כ צ"ל דגם פתח אחד אי אפשר באורך ד', וא"כ למאי צריכים להקדמה דבעי ב' חצירות, הא גם אילו הי' סגיא בחצר אחד לא משכחת לה.
שם לחי הבולט מדופנו של מבוי פחות מד"א נידון משום לחי וא"צ לחי אחר להתירו, ד"א נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו, ולכאורה כיון דקיי"ל שיעור אורך מבוי ד"א שוחקות, כדאיתא לעיל (דף ג' ע"ב) א"כ גם בלחי כן, דדוקא ד"א שוחקות צריך לחי אחר להתירו, ואף דכללא דכל דשיעורי בד' אמות לחומרא היינו עוצבות, וא"כ הך

דינא דלחי הבולט דאמרינן ד"א צריך לחי אחר להתירו, היינו ד"א עוצבות, מ"מ י"ל כיון דקאמר נידון משום מבוי מובן מעצמו דמיירי בד"א שהם בהכשר מבוי דהיינו שוחקות. אמנם הא לרב יוסף דשיעור מבוי בארבעה טפחים א"כ הא דלחי ד"א צריך לחי אחר להתירו, הוא בכללא דשיעור חכמים להחמיר, וד"א דלחי היינו עוצבות, דהא לר"י לא תלי לחי בהכשר מבוי וא"כ יהיה פלוגתא בין ר"י לרבה בדין לחי ד"א אי היינו עוצבות או שוחקות וזה אינו במשמע, ולזה נראה יותר דגם לרבה ד"א דלחי היינו עוצבות ונכלל בכלל דשיעורי חכמים להחמיר, אף דלרבה תלי' לחי בשיעור מבוי, מ"מ שיעור מבוי באמת מדינא ד"א עוצבות רק דלהחמיר בעינן שוחקות דכעין ספיקא הוא בכל אמות אם שוחקות אם עוצבות ואזלינן בכל מקום לחומרא, וא"כ בלחי ג"כ לחומרא, דדלמא שיעור מבוי באמת ד"א עוצבות ונפיק מתורת לחי ונידון כמבוי, והארכתי בזה בחידושי לש"ע א"ח סי' שס"ג (הועתק לפנינו).

מסתפקנא אם הך כללא דשיעורו חכמים להחמיר בשוחקות ועוצבות הוא כעין דרך ספק באיזה אמות ישערו ונקטי' בכל פעם לחומרא, וא"כ היכי דמבוי רחב רק ד"ט מצומצמות לשיטת הי"א סכ"ח, בזה מהני ארכו דמבוי ד"א מצומצמות וגבהו י"ט מצומצמות להתירו בלחי, דממנ"פ אם נשער במרווחים, המבוי א"צ תקון כיון דאין ברחבו שיעור ד"ט מרווחות, ואם נשער במצומצמות, ממילא ארכו וגבהו כשיעור' או דכך הוא מעיקר הדין דהיכא דנזכר אמות וטפחים גבי קולא הפירוש מרווחות, והיכא דקתני גבי חומרא היינו מצומצמות, וכאלו אמרו חז"ל במפורש מבוי רחב ד' טפחים מצומצמו' צריך תקון לחי וצריך שיהא גבהו י"ט מרווחות וארכו ד"א מרווחו', וכן בכלאי' דגדר שנפרץ בעשר היינו מצומצמות ובכה"נ אם מהני הרחקת כרם ד"א מצומצמות כיון דאם נשער מרווחות ממילא מותר מפני הגדר כיון דליכ' י"א מרווחו'.

ונ"ל ראי' מתוס' עירובין ה' א' ד"ה ואי בד' ואע"ג דד' דאר"י וכו' ואמאי לא הקשו בפשיטות דהא מה דאמרי' רוחב בד"ט היינו מצומצמות ומה דאמרי' ארכו בד' היינו מרווחות דהא כל שעורי' דלהחמיר הוא מרווחות, ואי דגם שיעור בתים וחצירות פתוחות לתוכו ושיעור פתח ד"ט הוא ג"כ מרווחות, א"כ לא הקשו תוס' כלום, דשפיר י"ל דבד' דקאמר ר"י היינו בד' ממש, ובעי מרווחות כמו כל שיעורי חכמים להחמיר והרחב הוא ד"ט מצומצם והוי שפיר ארכו יותר על רחבו, ופרכי' שפיר היכי משכחת לה הא בעי' פתוח לתוכו שיעור פתח ד"ט מרווחות, אע"כ כפי צד א' הנ"ל, וא"כ לא הו"מ להקשות בפשיטות דהא ד' היינו מרווחות, דהא י"ל דד' דקאמר ר"י היינו כפי שיעור ד' דרחבו דאם רחבו ד"ט מצומצמות, גם ארכו בד"ט מצומצמות ובדרך ממנ"פ

כנ"ל, ופרכי' שפיר דבכה"ג דאיכא ד"ט מצומצמות היכי משכחת לה, לזה הקשו דגם בכה"ג דרחבו ד' טמ"צ בעי' ארכו יותר מדטמ"צ, דהא בעי' ארכו יותר על רחבו.
עוד נ"ל מסוגי' דהתם ראי' מהא דאמר אביי מנא אמינא לה דאר"ה לחי הבולט וכו' ור"י לאפוקי מתורת לחי, ואם איתא דהנך שיעור דמרווחות ומצומצמות מעיקר הדין, א"כ לאביי דנפקא מתורת לחי תליא בשיעור מבוי דאם הלחי כשיעור מבוי נפקא מתורת לחי, א"כ כיון דשיעור מבוי ד"א מרווחות, ה"נ לחי הבולט לא יהא נפקא מתורת לחי עד שיהא ד"א מרווחות, והא מה דאר"ה ד"א צריך לחי אחר, בוודאי משמע ד"א מצומצמות, כפי הכלל המסור דאמות דלחומרא הוא מצומצמות, ואף אם נדחוק כיון דאמר נידון כמבוי נדע דהיינו מרווחות שהוא שיעור מבוי, מ"מ לר"י דאינו תולה זה בשיעור מבוי דהא השיעור מבוי ד"ט אלא דלא נפקא מתורת לחי עד ד"א, א"כ ממילא ד"א היינו מצומצמות, דהוא בכלל מה שאמרו דכל שיעורי' דלהחמיר מצומצמות, וזה אינו במשמע דפליגי רבה ור"י בפירושא דר"ה ד"א צריך לחי אחר, דלאביי ד"א היינו מרווחות, ולר"י היינו מצומצמות, אע"כ כפי צד א' הנ"ל דהשיעורים בדרך ס' ולחומרא, מש"ה גם לאביי ההיא דלחי ד"א צריך לחי אחר היינו דאמ"צ, דמה דשיעור מבוי ד"א מרווחות, היינו רק בדרך ספק ולחומרא, וא"כ בהיפוך לענין לדונו להלחי דיצא מתורת לחי, כיון דיש בו שיעור מבוי, אזלי' ג"כ לחומרא דדאמ"צ הוי שיעור מבוי, וצריך לחי אחר להתירו, ובאמת ההי' לחי אחר סגי בגבוה יטמ"צ מדרך ממנ"פ דאם אתה דן האמות למרווחות, ממילא הלחי הראשון דד"א מצומצמות יש בו דין לחי ומשתרי' המבוי בחד מהנך לחיות, ודו"ק.
רש"י ד"ה ואי אמרת. מכדי מיעוט חצירות שתים. ק"ל בלאו הקדמה זו הא אף אי הוה סגי בחצר א' הוי הראיה נכונה והא באמת אף דבעי' ב' חצרות מ"מ אפשר בחצר א' מצד דופן זה וחצר א' בדופן כנגדו אלא דבאמת גם פתח אחד א"א באורך ד' וא"כ גם אם סגי בחצר א' ישנה לראיה זו.
תוד"ה ואי אע"ג דד' דקאמר ר"י וכו', מדברי תוס' אלו שכתבו דר"י דאמר בד' היינו בד' ומשהו, למדנו דבר חדש דסברי דגם במשך החקק בעינן שיהא בו שיעור מבוי לגמרי, ואם רוחב מבוי ו' אמות בעינן שיחקוק לאורך המבוי ו' ומשהו, ולדידהו צ"ל אף דבאותו החקק א"א שיהיה בתים וחצרות פתוחין לתוכו שהרי בד' טפחים לא משכחת אלא דפתח בקרן זוית וזהו ל"ש בחקק דלא נמשך עד זוית המבוי, צ"ל דלענין בתים וחצרות מהני אותם חצרות שהיו לפנים מן החקק כיון דתשמישן גם באותן חקק וכעין מ"ש תוס' דף כ"ד ד"ה לעביד צה"פ לענין שביל כרמים ע"ש אבל ארכו יתר על רחבו בעי' בתוך

חקק, אולם מסתימת כל הפוסקים שכתבו דחוקק ד' אמות ולא אשתמיט חד מהפוסקים לכתוב דאם מבוי רחב יותר ה' אמות דבעי ה' אמות ומשהו, א"ו דגם לענין הך מלתא מצטרפין ג"כ המבוי שלפנים מן החקק ולא בעינן בחקק רק שיעור אורך הכשר מבוי לפתוח, ובזה מתכשר אף אם רוחב יותר, וכן מצאתי להדיא בריטב"א בחידושיו, וגם מדברי תוס' הנ"ל אין סתירה לזה די"ל דכונתם כיון דבעינן בחקק אורך שיעור מבוי ממילא בעי ד' ומשהו דלא משכחת אורך מבוי בבציר מזה כיון דבעינן ארכו יותר על רחבו, כנלע"ד מסתימת כל הפוסקים לולא דפשט דברי האבן העוזר בחי' מורים בהיפך וצ"ע לדינא.
תוס' ד"ה דפתח לי'. ולא דק. עיין ת' מהרלב"ח סימן י"ג.

דף ה:
תוד"ה ארבע אמות נידון משום לחי משום מחיצה כו'. משמע דמסברא העלו כן, דהיה מקום לומר דדין זה דד"א צריך לחי אחר להתירו, למ"ד דלחי אינו כמחיצה, ולענ"ד ההכרח כדבריהם דהא מרא דשמעתא הוא ר"ה דס"ל לקמן (דף טו ע"א) דלחי העומד מאליו הוי לחי וזהו למ"ד לחי משום מחיצה, עיין שם.
ד"ה אינו דין דבחצר הפס מהני משום מחיצה. עיין לקמן דף ט' ע"ב תוס' ד"ה כותל. (ועמש"כ רבינו לק' ט"ו ע"א).

דף ו.
תוס' ד"ה רב אמר וכו' דהא צה"פ מהני מן התורה. עיין לקמן דף כב ע"א תוס' ד"ה והאר"י.
בא"ד איכא למימר דמפולש גמור הוי. עיין לקמן דף י' ע"ב תוס' ד"ה עושה פס.

דף ו:
תוס' ד"ה וכ"ת וכו' דהשתא אפילו במבוי דלא הוי רוחב י"ו אמה. עיין לקמן דף נ"ט ע"א תוס' ד"ה עיר של יחיד.

דף ז.
אמר לי' אביי לר"י הא דר"י דשמואל היא. לקמן דף פה ע"א יבמות יח ע"א כתובות דף יב ע"ב.

דף ז:
אמר רב מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו לרה"ר [ובני מבוי לא עירבו עם בני החצר] חצר מותרת ומבוי אסור כיון דיש לבני החצר דריסת רגל עליו, הרבותא דהחצר מותרת אף דהחצר מפולש לרה"ר, ורבים נכנסים לה בזו ויוצאים בה בזו, אולם

מבוי אסור, אף דגפופי החצר עודפים על רוחב פרצת המבוי, מ"מ כיון דהעומד במבוי אינן נראים לו, כיון דנפרץ במילואו הוי מחיצה נראה מבחוץ ושוה מבפנים, דאינו נידון משום פתח, ולחי מיהו אלו לא נפרץ במילואו היה המבוי מותר אף דכל חצירות הפתוחות למבוי בפתח הגון אוסרת עליו. [הכא כיון דהוי סתום ולא רגילה בו אלא דנפרץ מותר].

וא"ת למה לא נקט רב דינו בלא נפרץ במילואו ובפתח הגון, דשפיר אסור המבוי כיון דרגילה בו, ובתוס' כתבו דאי הוי נקט הכי לא הוי קמ"ל מידי כיון דפתח הגון הוא פשיטא דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וביאר המהרש"א דבריהם, דהא כל הרבותא דרב דרבים הנכנסים ויוצאים בחצר אינם אוסרים אותה, וזה החידוש כשאין מחיצה להמבוי, ונפרץ במלואו, אבל המחיצות ופתח גמור פשיטא דלא אתו רבים ומבטלי.

ותמיהני דא"כ איך פרכינן בסמוך (דף ח' ע"א) על מימרא דרב לא משנתינו היא זו (דהמבוי אסור) חצר קטנה שנפרצה לגדולה גדולה מותר וקטנה אסורה, ומשני דרב היתר החצר אתי לאשמועינן, ומקשה הא נמי תנינא, חצר שרבים נכנסים לה בזו ויוצאים לה בזו רה"ר לטומאה ורה"י לשבת, ומאי קשיא הא מתני' י"ל בפתח גמור, ואשמע לן רב דגם בליכא מחיצות ופתח דמ"מ לא אתו רבים ומבטלי, וצע"ג.

ובעיקר קושייתם נ"ל בפשוטו דרב אתי לאשמועינן, דאף בלא רגילה בו אסור היכא דנפרץ במילואו, דתשמע מיניה דנראה מבחוץ כו' אינו נידון משום לחי. ואף דלקמן פריך הש"ס (היא הקושיא בדף ח' הנזכרה) ולא משנתינו היא זו, ולא בעי לשנויי דאשמע לן נראה מבחוץ כו' ומתני' בנכנסים כותלי קטנה לגדולה, וע"כ צ"ל כמ"ש התוס' שם, דא"כ הוה ליה לרב לפרושי אמתניתין בנכנסים הכותלים, מ"מ זה רק אם כל החידוש יהי' האי דנראה מבחוץ, אבל למאי דמשני שם דהיתר חצר אתי לאשמועינן, שפיר י"ל דנקט למימרא בכהאי גוונא לאשמועינן ג"כ דין נראה מבחוץ כו' ומתני' בנכנסים כותלי קטנה.

שם אנא לא ידענא עובדא הוי. לקמן דף יב ע"א ב"ב דף נד ע"ב ושם דף פב ע"ב.

תוס' ד"ה בעירובי קמיפלגי כו' חצר מותרת ומבוי אסור, השתא ס"ד אסור כו'. עיין מהרש"א שכתב אין זה מדוקדק דהא לתירוצא דמוקי לה בלא עירבו מצי קאי כולה כדקס"ד עכ"ל, היינו בפשוטו דמימרא דרב קאי במסקנא כדס"ד בצידי חצר או זו כנגד זו ואסור משום תרתי משום מפולש ומשום לא עירבו, אלא דהתרצן חידש כרב ששת דכאן בעירבו, היינו דהך דר"י דמתיר בנפרץ לרחבה מיירי בעירבו, ודרב בדלא עירבו, ולענין מפולש רב מיירי במצדו או זה כנגד זה, ור"י מיירי דנפרץ באמצע רחבה וזה שלא

כנגד זה. אמנם תמוה לי, איך פרכינן בסמוך ולרבה דאמר זה כנגד זה אסור הא דרב במאי מוקי לה, הא דברי רבה קאי על ר"י בנפרצה לרחבה דמתיר, דמיירי דוקא זה שלא כנגד זה אבל מלתא דרב י"ל דקיימא כדס"ד דאוסר גם משום מפולש, ומיירי זה כנגד זה, וכדקאמר ונפרצה חצר כנגדו, ושפיר אשמועינן דאפילו זה כנגד זה לחצר מותר וצע"ג.
בא"ד דלאמצע רחבה פשיטא דלא הוי מפולש, תמצית דבריהם דבתחילה ס"ל לרב יוסף דר"י מיירי ע"כ בצידי רחבה, מש"ה היה קשה דרב אדרב, ומסקנא דכאן שעירבו היה בימי רב יוסף וכדאמר בעצמו ל"ש אלא לאמצע. ותמוה לי כיון דרב יוסף לא שמע דבר מדר"י, וכדאמר אנא לא ידענא עובדא הוי וכו', והא ודאי אותה עובדא היה בנפרצה באמצע וגם עירבו, דהא לפי האמת בצדו אסור, וגם לא עירבו אסור משום עירוב ואמאי לא אצרכיה ר"י תיקון, וכיון דמאי דחזא חזא בנפרצה באמצע איך אמר תחילה עובדא הוי וכו' הא זה היה פשוט לו דאמצע בודאי מותר ואיך למד מזה בתחלה דלצדו מותר ולא עירבו מותר הא המעשה שראה לא כך היה, וצע"ג.
לא זכיתי להבין הא באמת דההיא עובדא היה בכלה לאמצע רחבה דהא למסקנא בכלה לצידי לכ"ע אסור ואיך לא אצרכה ר"י ולא מידי וכיון שכן למה דהיה סבר ר"י תחלה דפלוגתייהו רק בצידי דבאמצע ליכא חידוש ושריא לכ"ע איך הביא ראי' מההוא עובדא הא שם היה בכלה באמצע וה' יאיר עיני.
בא"ד מאי ארי' דנפרץ במלואו אפי' לא נפרץ נמי הוה כמפולש, תמוה לי דאם לא נפרץ לא הוי כמפולש כמו דהרחבה והחצר לא הוי מפולש כיון דרחבה ממבוי והגפופי' שלה מועילי' לזה, ה"נ המבוי בלא נפרץ במלואה וצ"ע.
וק"ל הא כמו דהרחבה וחצר לא הוי כמפולש מכח הגיפופין שלהן ה"נ המבוי בלא נפרץ במלואו.

דף ח.
לא משנתינו כו' (עמש"כ לעיל ז' ע"ב).

דף ח:
ולרבה דאמר כו' (עמש"כ לעיל בתוד"ה בעירבו).
על שאלתו שיש בעירו פרצת מבוי פחות מי', כבר כתבתי למעלתו שקשה לי על הב"י (סימן שס"ד) במה שתמה על הה"מ בשם הרשב"א במבוי עקום כמין ח' דא"צ רק לחי מכאן ומכאן דטעמא בעי וכו', וכתבתי הא להדיא מפורש כן בתוספות עירובין (דף י' ע"ב).

ומה שמעלתו רוצה לחלק דדוקא בפס אין דרך לסבב אבל לא במבוי בבתים עשוי כמין ח', לא שם עינו על סוף דברי תוספות הנ"ל שסיימו ומבוי עקום דאצרכוה דלתות לא היה פתוח לרה"ר א' וכו', כוונתם דמיירי במפולש גמור ועקום באמצע וכמ"ש תוספות לעיל (דף ו' ע"א) הרי להדיא דגם במבוי עקום ס"ל לתוס' דלא הוי כמפולש.

ולענין דינא נראה דדיעה זו דהה"מ בשם הרשב"א, רבי' גדולי' חקרי לב המה עם הרשב"א בזה, ותחילה נבאר דברי הרשב"א שבהה"מ דבעקמימות ל"צ תיקון, וגם ס"ל דבעקום כמין ח' לא צריך לצוה"פ, וקשה לכאורה דאיך יפרנס ההיא דמבוי עשוי כנדל דמסקינן דעושה צורת הפתח להאי גיסא לכולהו ואידך גיסא בלחי וקורה, נהי דנפרש דלכולהו היינו במקום שמפולש לרה"ר ואידך גיסא המבוי הגדול בפתיחתו לרשות הרבים מ"מ למ"ל כולי האי הא סגי צוה"פ לגדול בפתיחתו לרה"ר ואינך כולהו בלחי וקורה בפתיחתם לרה"ר, ועיין בהרא"ש (סימן וי"ו) במ"ש והא ליכא לאקשויי לפיר"י למ"ל למיעבד צוה"פ לכולהו ליעבד צוה"פ בפתיחת המבוי וכו' דמבואות קטנים מפולשים כמין ח' וכו' [והרא"ש כתב שם מקודם ועוד ראיה לפירש"י מהא דאמר לקמן מבוי עשוי כנדל וכו' ולפיר"י אתיא כרב, ולא הבנתי הא י"ל דלרב לא מהני, כיון דכל א' הוי עקום כמין ח', ולומר דמ"מ מנא לן למיפרך, דלמא כמין חי"ת לא הוי מפולש, לא ניחא לי, וכי לנו בכח להקשות על כל דין בש"ס דמנ"ל כן, הא בפשוטו י"ל דקים להו להש"ס מסברא בהחלט דעקום כמין ח' הוי כמפולש, כפי מה שהוא באמת להרא"ש וצ"ע] ולשיטת הרשב"א דס"ל כהר"י וגם ס"ל דמבוי עקום כמין ח' לא הוי כמפולש ישאר הקושיא במקומו.

ולענ"ד נראה דהרשב"א ס"ל דנדל היינו מבואות קטנים מב' הצדדים דהמבוי גדול, ולרב נהי דמצד העקמימות של הקטנה עם הגדולה מהני צוה"פ לגדול ולחי להקטנות לצד רה"ר, היינו אם היה רק לצד א', אבל כיון שיש גם מצדו השני מבואות מפולשים לרה"ר, הוי המבוי הקטן שמצד זה ומצד זה ששניהם מפולשים לשני רה"ר מבוי מפולש.

והא דפרכינן כמאן כשמואל למ"ל צוה"פ, והיינו כיון שאין פילוש המבוי קטן מצד זה מכוון נגד פילוש המבוי קטן שמצד האחר, וכי היכי דעקום כמין דלי"ת לא הוי מפולש, ה"נ עקום כזה דהפילוש מבוי שבצד זה אינו מכוון נגד הפילוש שבצד השני לא מקרי מפולש, אבל לרב כיון דעקום כמין ד' הוי מפולש, ה"נ כה"ג המבוי הקטן שבצד זה עם המקום הקטן שבצד השני מקרי מבוי מפולש.

ונ"ל דזהו כוונת תוס' (דף ח' ע"ב ד"ה מבוי העשוי כנדל) והם זה לשלא כנגד זה, היינו דרוצים לתרץ דלשמואל אמאי לא הוי מפולש, הא המבוי קטן שבצד זה עם המבוי הקטן

שבצד השני הוי ממש מבוי ארוך ומפולש לזה תירצו דהם זה שלא כנגד זה, אבל לרב גם זה מיקרי מפולש.
והב"י (סימן שס"ד ד"ה ואפילו) אין פתחי הקטנים, למד מדברי תוס' אלו דבמכוונים עדיף, דמבטל להעקמימות דהוי כמבוי ארוך, ולא זכיתי לירד לסוף דעת רבינו בזה, ובפשוטו נראה כמ"ש.
באופן דלהרשב"א מה"ט לא מהני צוה"פ להגדולה לחוד דהמבואות הקטנים שמצד זה עם מבואות קטנים שבצד ב' מפולשין להדדי, ולזה מה דאמרינן עושה צוה"פ להאי גיסא לכלהו, היינו לחד צד במקום פילוש לרה"ר, וכן למבוי הגדול המפולש לרה"ר [דהוי עקום עם הקטנות שבצד השני] ואידך גיסא היינו שמצד השני במקום פילוש דהקטנות לרה"ר עושה לחי, דמה שהם עקומים בעצמותם כמין ח' לא הוי כמפולש.
ומצאתי את שאהבה נפשי בהריטב"א וז"ל לכך פיר"ח שהמבוי הגדול היו לו ב' שבילים מג' צדדין ואינם מכוונים, דא"כ לכ"ע כל חד מינייהו מפולש גמור, [והיינו דגם לשמואל הוי מפולש וכמש"ל בכוונת תוס' בעזה"י] אלא פתחו של מבוי קטן שבצד זה מכוון נגד הסתימה דמצד אחרת, ובהכי פליגי אביי ורבא דאביי ס"ל כשמואל ורבא כרב, [וזה כמש"ל דהך תליא בדרב ושמואל] ודינו כמפולש ועושה צוה"פ למבואות הקטנים שמצד א' מהך גיסא הפתוחות לרה"ר, ועושה לאידך שמצד הב' לחי וקורה מאידך גיסא הפתוחות לרה"ר והלכה כרבא עיי"ש, והיינו ממש כהנ"ל אלא שקיצר דהא גם לגדול בפתיחתו לרה"ר צריך צוה"פ דהא הוי עקום כמו ד' עם הקטנות שמצד הב' שנתקו רק בלחי, הרי אף דהקטנות שמצד עקום כמין ח', ע"כ דס"ל להריטב"א דזהו לא מקרי מפולש וכ"כ להדיא הריב"ש בתשובה (סימן ת"ה).
והן הן דברי הרמב"ם (פרק י"ז מהל' שבת הי"ט) כדברי הריטב"א, וכ"כ בתורת חיים במסכת עירובין בכוונת הרמב"ם, וזהו ברור, והת"ח הסכים שכן עיקר בפשט הסוגיא, גם הר"ן בשו"ת (סי' ע"ב) כתב דמקום עקמומית אין צריך תיקון, וכ"כ התשב"ץ ח"ב (סימן נ"ו).
ומ"ש מעלתו דהמג"א (סימן שס"ג סכ"ז) כתב בשם הר"ן לאסור, אינו ענין לכאן דהמג"א כתב רק לענין יסוד דין דמבוי עקום דהוא ג"כ בכרמלית אבל בתיקון העיקום מבואר בהר"ן בתשובה הנ"ל כהר"י דא"צ תיקון בעקמומית, והרי דלענין תיקון במקום עקמומית יש לנו דעת הר"י והרשב"א והריטב"א והרמב"ם והריב"ש דא"צ צורת הפתח, וכדאי לסמוך על הני רבוותא בנ"ד בפרצות מצד א', אף שיש ב' וג' פרצות דיש תקנה בלחי בכל

פרצה, ויש עוד סניף דעת האליה רבה (סימן שס"ד) דסמך על המהרא"י דמבוי עקום לכרמלית לא הוי כמפולש כן נראה לענ"ד.
שם אר"ח הכל מודים בבין לחיין שאסור [דתחת הקורה פליגי אי שרי להשתמש אבל בין לחיין אסור], וכתבו תוספות טעם החילוק בזה דלחי דהוי אפילו משהו, ואתי לאפוקי, אבל בקורה דרחבה טפח ליכא למיחש, וכתבו, דאין לומר דהחילוק דר"ח סבר קורה משום היכר מש"ה שרי להשתמש תחתיו אבל לחי משום מחיצה וא"י להשתמש אלא מן המחיצה ולפנים דהא אביי אית ליה לעיל לחד לישנא דקורה משום מחיצה ומכ"ש לחי וקאמר בסמוך מסתברא מלתא דר"י בקורה אבל בין לחיים אסור, ורבא נמי אית ליה בפרקין דתרווייהו משום היכר ובסמוך מודה רבא דאסור להשתמש בין לחיים היכא דרחב ארבע, היינו דמשמע דבקורה אפילו ברחב מותר להשתמש. ותמיה לי, דאיך יתיישב זה בטעם החילוק דלחי דהוי אפילו במשהו אתי לאפוקי דזה שייך אם אסרו בלחי משהו, ממילא אפשר דאף ברוחב טפח לא חלקו חז"ל בזה, ושאני קורה דבכל פעם אינו פחות מטפח אבל לר"י דבלחי פחות מד' לא אסרו, א"כ האיסור דלחי רק בד', ובזה יקשה דמ"ש מקורה רחב ד'. ודוחק לומר דהאיסור מתחיל בלחי משהו ופתוח לכרמלית ומש"ה אסרו גם בלחי רחב ד' בפתוח לרה"ר וצ"ע, ובאמת לולי דברי תוס' היה נ"ל מקום לומר דבאמת לרבא גם בלחי רחב ד' מותר, ואף דהראיה רק מההיא דאר"י מקום שאין בו ד' על ד', היינו דבלא ראיה י"ל דבין הלחיים חמיר מקורה מסברת תוס' כיון דלחי סגי במשהו אתי לאפוקי וזהו באמת סברת אביי, לזה מביא רבא ראיה דעכ"פ בלחי בפחות מד' בודאי שרי ויהיה שייכות האיסור רק בד', וזהו בודאי א"א דתיקשה דמ"ש לחי מקורה דאר"י דתחת הקורה מותר, משמע דאף ברחב ד', ואף דאמרינן וכ"ת דאית ביה ד' על ד' היינו דשמא תאמר לחלק בזה, אבל לקושטא דמלתא כיון דבפחות מד' מותר לרבא ממילא גם בד' מותר דתו אין מקום לחלק בין קורה ללחי. ומרווחנא בזה ליישב בזה גם קושיית תוספות בשמעתין ד"ה לרשב"ג, כמובן.
רש"י ד"ה נדל. כדתניא בתורת כהנים. והוא בחולין דף סז ע"ב.
תוס' ד"ה מניח את הקורה. משום מחיצה הוי אפילו דאורייתא. עיין לקמן דף פו ע"א תוד"ה קורה.
בא"ד לא בקעי. עי' בר"ן פ"ק דסוכה דף רלא ע"א ד"ה גרסינן.

דף ט.

שאין בגובהן שלשה וכו', ובתוד"ה שאין (עי' חי' סוכה י"ז).
שם א"ל פוק תני לברא. שבת דף קו ע"א ביצה דף יב ע"ב יומא דף מג ע"ב.

דף י.

רבי היא דאמר בעינן שני פסין, כתבו בתוס' משמע דלרבנן אפילו בחצר מרובעת סגיא בפס משהו, דבמרובעת פליגי כמו שאפרש לקמן, היינו דלרבנן סגיא בחצר פס א' משהו, ולר' מהני פס ד' או ב' פסין, היינו לחיין משהו. וקשה לי לפ"ז איך אמרינן בשמעתין, אלא אי אמרת נראה בחוץ כו' ור' לא סבר כר' יוסי, מהיכן מוכח דלא סבר כר"י, הא כי היכי דאם סובר כרבנן מהני פס ד' או ב' פסין משהו, ה"נ אי סבר כר"י מהני פס ד' או ב' פסין של ג' טפחים, דב' פסין הוי כב' לחיין, וא"כ הגדולה משתרי בפס ד', דנהי דפרכת הש"ס שפיר דלמה לי גדולה בי"א כו' מ"מ לישנא דגמרא ורבי לא סבר כר"י הוא תמוה. רש"י ד"ה אין הלכה דאתי אוירא כו'. תמוה לי דלמאי צריך לזה הא בלא"ה כיון דלא נעשה ב' מבואות לו יהיה דמקום הפס ממעט להאויר מ"מ הא עדיין המבוי רחב יותר מי' אמות ע"י ב' אוירים דהאוירים הם כ' אמה פחות מקום הפס ורק ע"י הפס נתחלק המבוי ונעשה ב' מבואות והרי במה דפרכינן אחר כך ויעשה פס אמה ולא ידע מהסברא דאתי אוירא דהאי גיסא וכו' ואעפ"כ לא היה מהני פס כ"ש באמצע א"ו כנ"ל וצלע"ג.
תוס' ד"ה ושני טפחים כו' א"נ בפס גמור. קשה לי לפ"ז מאי פרכינן ולימא לבוד מרוח אחת, לוקמי דהיה חצי מכותל זה וחצי מכותל זה, והוי האי פס פחות מטפח דלא מהני.

דף י:

תוד"ה עושה (עמש"כ לעיל ח' ע"ב).
תוד"ה ועושה (עמש"כ לקן' י"ד ע"ב).

דף יא.

רי"א לכלאים התירו. עיין לקמן דף צג ע"א תוד"ה חציו.
תוד"ה איפכא. (עמש"כ לקן' י"ד ע"ב).
ברמב"ם ה' כלאים פ"ז הט"ז כנגד הפרצה אסור, נ"ב ואם עשה צורת הפתח אף מד' רוחות דהיינו שנעץ ד' קונדיסי' ומתח זמורה על גביהן מהני, אלא דיש חילוק דבעשר מהני אף בעשאה מן הצד וביתר מי' לא מהני מן הצד, כנלע"ד מסוגיא די"א ע"ב, וצ"ע שהשמיט זה רבינו ז"ל.
ואחרי העיון נלע"ד לפימ"ש רבינו פט"ז מהל' שבת דביתר מעשר ופרוץ מרובה על העומד לא מהני צה"פ בשבת, ועי' בהה"מ שם דרבינו ס"ל דמימרא דר"י דלכלאים התירו ולא לשבת כפשט' דמיירי ביותר מי', ולפ"ז ממילא קיימי' כדס"ל להמקשן דר"י אדר"י ל"ק דכאן מן הצד כאן ע"ג, א"כ קיימי' דמן הצד לחוד אף בעשר לא מהני בכלאים, וזה ל"צ לרבינו להביא דסמך עצמו על מ"ש בהל' שבת דצה"פ מן הצד לא מהני, ואף דמ"מ

יש חילוק דבכלאים אף ביתר מעשר ופרוץ מרעה"ע מהני, מ"מ לא הוצרך רבינו לבאר זה די"ל דבכלאים דמחיצה א' ג"כ מהני ממילא הוי כמו בשבת דג"כ לענין מחיצה א' מהני אף ביתר מי' ופרוץ מרעה"ע כמ"ש הה"מ שם, ובכלאים אין חילוק בין רוח א' לארבע רוחות וזורע מד' רוחות כיון דבכל צד מחיצה שלו לחוד סגי, וסברא זו כתובה בריטב"א ע"ש, כנלענ"ד בעזה"י. ומ"מ לדינא כפי מסקנת הפוסקים דבשבת בכל ענין מהני צה"פ, ממילא קיימא הדין כפי הנ"ל דבכלאים אף מן הצד מהני אא"כ ביותר מי', ודו"ק.

דף יא:

א"צ ליגע, ומטעם דאמרינן גוד אסיק והקנים עולים עד החבל, ומטעם זה אפי' קנה א' גבוה וקנה א' נמוך לא הוי כפתחא שמאי דראשו א' לשמים וראשו א' לארץ דהא אמרי' דהקנה הנמוך עולה עד למעלה, הרא"ם בתשובה ח"ב סי' כ"ו, וע' מג"א סק"כ, ולפ"ז אם החבל עצמו משופע הרבה הוי כפתחא שמאי, וצ"ע לדינא.

שם נפק ואתא אשכחיה רב ששת. כעין זה לקמן דף לט ע"ב ובב"ק דף צח ע"ב.

דף יב.

א"ר נחמן בר יצחק מאן מודים. עיין גיטין דף לא ע"ב תוד"ה אנא ל"צ. ולקמן דף מג ע"ב תד"ה יתיב. ולקמן דף יח ע"ב תוס' ד"ה מתקיף.

דף יב:

ת"ר לשון ים הנכנס דרך פרצת הכותל בפרצה יותר מעשרה לחצר אין ממלאין הימנו בשבת אלא א"כ יש לו מחיצה גבוה יו"ד טפחים, ומקשה ממלא הוא דלא ממלאין [לטלטל המים מחצר לבית, הא טלטולי בחצר מטלטלין והא נפרצה חצר למקום האסור לה הב"ע דאית ליה גדודי] פירשו בתוס' וניכרת מחיצה לבני חצר ולבני בית שהם רחוקים אינה ניכרת ועריבי מיא ומשום הכי אסור והקשו על פירוש זה מלקמן דמשמע רק לר' יהודה בעינן שיראו ראשי קנים [גבי מחיצה שבבור בין שני חצרות] משום דקפיד אעירובי מיא, והשתא הך ברייתא נמי סברה הכי. ותמיהני דאיך שייך כאן ענין עירובי מיא, דבשלמא התם בשני חצירות שייך כן דהמים שמצד השני באים לכאן דרך המחיצה, וכששואב שואב מה דשבת בחצר חבירו דאסור לטלטלו בביתו, אבל הכא מה בכך דשבתו בכרמלית, הא עתה שבאו תוך החצר נעשו רה"י ואינו עוקר מכרמלית, ואם באנו לדון כיון דבבית לא מנכרא מחיצתה הוי כליכא מחיצה, א"כ גם בלא עירובי מיא אסור, דהמים שבחצר נפרצו למקום האסור, ול"ש הכא כלל ענין עירובי מיא, וה' יאיר עיני.

שם אלמא קסבר לחי משום מחיצה וקורה משום היכר. עי' לעיל ח' ע"ב תוד"ה מניח ולקמן דף פו ע"א תד"ה קורה.
שם ורבא אמר אחד זה ואחד זה. עיין בהרא"ש פ"ק דסוכה סי' ט'.
שם איתבי' יותר על כן אמר ר' יהודה מי שיש לו ב' בתים בשני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן כו' ונושא ונותן באמצע וח"א אין מערבין רה"ר בכך אלמא לחי משום מחיצה וקשיא לרבא דאמר דאחד לחי ואחד קורה משום היכר. והוי מצי לשנויי דרבא כרבנן דפליגי עליה דר' יהודה, וסוברים דלא נעשה מחיצה שלישית ע"י הלחי או הקורה והזורק לתוכה פטור, דהכי איתא להדיא בפ"ק דשבת (דף ו') על הא דת"ר ד' רשויות וכו' חריץ שהוא עמוק י' ורחב ד' וכו' זו היא רה"י גמורה, ושאלו שם בגמרא רה"י גמורה למעוטי מאי, למעוטי הא דר"י דתניא יתר על כן כו' ואמאי קרי לה גמורה, מהו דתימא כי פליגי רבנן עליה דר' יהודה, ה"מ לטלטל אבל לזרוק מודו לי' דחייב הזורק מרה"ר לתוכו קמ"ל. ובתוס' כאן (ד"ה איתביה) וכן לקמן (דף כב ע"א ד"ה דרבנן) כתבו דגם רבנן לא אסרי אלא דמדרבנן בעי ג' מחיצות גמורות [אב"ה רצונו דהוא תימא על התוס' דכתבו בפשיטות דלרבנן רק לטלטל אסור מדרבנן דהא מברייתא דשבת מוכרח או דרבנן פליגי עלי' אף לזרוק או דעכ"פ הך ברייתא פליג על ר"י גם בלזרוק ובפשטא דמלתא משמע דמכח הברייתא זו קמ"ל דרבנן דר"י גם בלזרוק פליגי].
רש"י ד"ה לחי מכאן. אלמא לחי משום מחיצה. ק"ל הא הקושי' לכ"ע דמדברי ר"י מוכח דאפילו קורה משום מחיצה. ויש לדחוק דלענין קורה ברייתא דלעיל דקתני זורק לתוך מבוי יש לו לחי חייב משמע דווקא לחי ולא קורה פליג בזה עלה ר"י אבל לענין לחי לא מצינו מאן דפליג.
תד"ה הב"ע. משום דר"י קפיד אערובי מיא. לא זכיתי להבין דעירובי מיא שייך בבור שבין ב' חצירות דמים שבצד השני בא לכאן דרך המחיצה ואסור לשאוב דשבתו בחצר חבירו ואסור להביאם לביתו. אבל הכא מה בכך דשבתו בכרמלית הא עתה שבאו תוך החצר נעשה רה"י גמורה ואינו עוקר מכרמלית. אם נבא לדון כיון דבבית לא מנכרא מחיצות הוי כליתנייהו למחיצה א"כ גם בלא טעמא דעירובי מיא אסור דמים שבחצר נפרצו למקום האסור לה וא"כ ענין עירובי מיא לא שייך הכא כלל. וה' יאיר עיני.
תד"ה איתיביה. ואפילו רבנן כו'. וכן כתבו לקמן כ"ב ד"ה דרבנן אדרבנן. תמוה לי הא מצינו מאן דפליג על ר"י דהיינו ברייתא פ"ק דשבת דף ו' זהו רה"י גמורה ואמרי' עלה ואמאי קרי לה גמורה וכו' אבל לזרוק מודו קמ"ל הרי דמברייתא זו מוכח או דרבנן דר"י פליגי עלה אפילו לזרוק או דעכ"פ הך ברייתא פליג עלה ובפשטא דמלתא משמע דמכח

הברייתא שמעי' דרבנן פליגי עליה אפי' לזרוק וא"כ איך כתבו ואפילו רבנן וכו' ומאי פריך הש"ס וצ"ע.

דף יג.

ברמב"ם ה' סוטה פ"ד ה"ט ואם כתבה ישראל או כהן קטן פסולה, בתשו' מהר"י לבית לוי סי' ל"ז הקשה מסוגיין דשקיל וטרי אם מוחקי' מגלת סוטה מס"ת הא בעי' דוקא שיכתוב כהן ע"ש, ובאמת י"ל דמיירי היכי דאתרמי דכהן כ' הס"ת, אולם ממה דאמרי' לכל מטילי' קנקנתום חוץ מפרשת סוטה, הא בישראל שכותב ס"ת דבלא"ה לא יבא ליטול פרשה זו לסוטה ויהיה מותר להטיל קנקנתום, ועיין.

תוד"ה אבל וכו' והתם פסול מדרבנן וכו'. הב"ש אה"ע סי' ק"כ סק"ז נקט איזה פעמים בהחלט דסתם הוי דרבנן ע"פ דברי תוס' עירובין די"ג, לענ"ד אינו כן דתוס' כ"כ רק למה דס' ר"פ דאף מאן דסובר דאין מגילת' כשר להשקות סוטה אחרת אלא מודה בס"ת נצטרך לומר דבגט הוי דרבנן אבל למ"ד דאף מס"ת אין מוחקי' כדקי"ל כר' יעקב ממילא הוי דאורייתא וכמ"ש שם תוס' תחלה אההיא דאמרינן למאי ניחוש לה וכו' דס"ל כמ"ד אין מוחקי' מס"ת הרי להדיא דלהך תנא הוא דאורייתא ובטל הגט ואין חוששי' לה.

דף יג:

אמר רבינא אני אדון ואטהרנו. עיין תשובת רמ"א סימן קז.

שם יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים. עיין רש"י כתובות דף נז ע"א ד"ה הא קמ"ל.

דף יד:

מתני' ר"י אומר רחבן ג' טפחים, וז"ל הר"ר יונתן י"ל דדעתי' דר"י דבעי דבר חשוב במחיצה שאפי' יפליגנו מן הכותל בשלשה דלא ליתי אוירא דהאי גיסא וכו', ותמהני דאף בלחי ג' אם מפליגו מן הכותל בג' לא מהני, דאף דרבינו יונתן לשיטתי' ס"ל דטעמא דלחי שהפליגו מן הכותל ג' דלא מהני דהטעם משום דאתי אוירא מהאי גיסא ומבטל לי' וממילא אם הלחי יותר מג' מותר להפליגו ג', מ"מ בלחי ג' לכאורה לא מהני, דאף דקי"ל פרוץ כעומד מותר מ"מ כיון דמהאי גיסא שוה פרוץ לעומד ומהאי גיסא רבה על העומד מבטלים ליה כדאיתא בסוגיא ד' י' ע"ב וצלע"ג.

שם אפילו כחוט הסרבל. עיין לקמן דף פ' ע"ב תד"ה אבל קורה. ובתה"ד סימן עד.

הנה ביסוד מימרא דרבא (דף י"ד) דלחי שהרחיקו ממבוי ג' טפחים דפסול, מבואר בדברי הרר"י במתניתין דלחיין שאמרו, דהטעם דאתי אוירא מהאי גיסא ומה"ג ומבטל

ליה ולפ"ז יהיה הדין באם הלחי רחב מג"ט דמותר להרחיקו ג"ט וכמו שכתוב כן להדיא בש"ג, ואולם יפה כתב המג"א דמדברי התוספות (י' ע"ב) מבואר דלא סבירא להו הכי.
ומ"ש מעכ"ת נ"י לחלק דדוקא במבוי רחב יותר מי' ס"ל דצריך תיקון לחי וכמ"ש מהרש"א שם הטעם אבל במבוי י' מהני עכ"ל, איני מבין כוונת רו"מ, כיון דמבואר בתוס' דמדינא היה לדונו להפס ללחי והיינו כיון דע"י הפס נתמעט הפרצה להוי מבוי י' דמהני תיקון לחי, מש"ה היה ראוי לדון להפס בתורת לחי אלא דאתינן עלה מדין לחי שהרחיקו ממבוי, אם כן ה"ה בעלמא במבוי י'.
ומה שרמז מעכ"ת על המהרש"א, לא ידעתי המכוון דהמהרש"א כתב דפרכת הש"ס ומ"ש מדרב אמי ור"א לא דלתסר מדין פרצה דהא הוי רק פרצה י' אלא דלבטל התיקון והוי מבוי בלא לחי, אבל מ"מ לפי האמת דאמרינן לא שביק פתחא רבא וכו' ומהני תיקון הא דלא חשבי' הפס ללחי, היינו משום דהרחיקו ג"ט ממילא ה"נ במבוי בעלמא פסול בהרחיקו אף בלחי רחב, וראיית המגן אברהם ברורה וחזקה.
ומ"מ היה נראה דהוי ספק פלוגתא דרבואתא, דעת הרר"י ודעת התוס', והיה ראוי להקל בדרבנן.
ומ"ש התב"ש בחידושיו להכריע כדעת התוס', דסתמא דהש"ס לא משמע דהטעם דאתי אוירא מה"ג וכו' אלא מטעם דהוי מחיצה שהגדיים בוקעים בו, זה אינו, דהך מלתא שהגדיים בוקעין לא הוי טעמא לשורש הדין דהרחיקו פסול, אלא דבא לומר דאפילו לרשב"ג דהוי לבוד עם ד' טפחים וא"כ לא מקרי הרחיקו מכל מקום הכא כיון דהגדיים בוקעים בו מבטלין מדין לבוד, וכדאיתא מפורש האי לישנא (בדף ט"ז) והדרן לדינא דהרחיקו פסול, אבל ביסוד הטעם דהרחיקו פסול מזה לא נזכר כלום ושפיר יש לומר דהטעם דאתי אוירא מה"ג.
ומ"ש התב"ש שם דגם ר"י לא כתב כן אלא לר"י דס"ל דרוחב לחי ג"ט אבל לרבנן בכל ענין פסול בהרחיקו, אינו מובן, דהיכן מצינו רמז דפליגי רבנן על ר"י בזה בלחי רוחב שהרחיקו, הא יש לפרש בפשוטו דסבירא ליה דל"ג בסמוך אטו ברחוק.
והתב"ש נזהר בדבריו דאנן למידין הכי מלישנא דאמרינן דהוי מחיצה שהגדיים בוקעים בו דמשמע דמה"ט פסול ולא מטעם דאתי אוירא מה"ג, הנה מלבד דכבר כתבנו דאין שום הכרע ומשמעות מלישנא דמחיצה שהגדיים בוקעין, גם עדיין יקשה היא גופא לרבא מה"ת להמציא פלוגתא חדשה בין רבנן לר"י, ובאמת אם היינו מחליטים כדברי התב"ש דלשנא דרבא דהוי מחיצה שהגדיים בוקעים משמע דמה"ט אף בלחי רחב פסול, ואף דלר' יוסי כשר בלחי רחב מ"מ רבא לא ס"ל הכי, היה נראה יותר לומר באופן זה למה

דחזינן ריש עירובין (דף ג' ע"א) דס"ל לרב דפליגי תנאי בקורה אמלתרא גבוה מן ב' אמות, דלתנא דיליף מהיכל פסול ואידך תנא מכשיר, מבואר שם טעמא דפלוגתייהו מאן דמכשיר ס"ל קורה משום היכירא וכשר באמלתרא, א"כ י"ל דרבא ס"ל לדמות לחי לקורה וס"ל הא דמכשיר ר"י בלחי רחב דס"ל לחי משום מחיצה וליכא טעמא למפסל בהרחיקו רק משום דאתיא אוירא מה"ג אבל רבא לנפשיה ס"ל כתנא דמכשיר בקורה אמלתרא גבוה מכ' אמה דס"ל קורה משום היכר, וה"נ לחי משום היכירא כדס"ל לרבא לשיטתיה להדיא (שם דף ט"ו ע"א) דלחי משום היכר, ובעי דוקא סמוך למבוי, דבענין אחר לא הוי היכירא כ"כ א"כ ממילא לדינא דקיי"ל לחי משום מחיצה כשר בלחי רחב שהרחיקו, אבל לומר לדינא דאף אי לחי משום מחיצה פסול דפליגי בזה ר' יוסי ורבנן, זהו לא ניתן להאמר.

ומ"ש התב"ש להוכיח פירושו בכוונת הרר"י, דאל"כ יסתרו דברי הרר"י אהדדי, דהר"י כתב כתוס' דבפס ג' בעי לחי או קורה, לענ"ד דטעמא דהרר"י דבעי תיקון לאו מטעם שכתבו תוס' דמדין הרחיקו הוא, אלא מטעמא כיון דהפס ההוא צריך למעט הפרצה לתקן המבוי שיהיה ראוי לתיקון לחי נידון הפס כמבוי עצמו ובעי לחי אחר, ואין הפס משתמש ב' דברים כ"א למעט הפרצה ולדונו ללחי.

ונראה ראיה לזה מהירושלמי דאיתא התם, היה רחב ט"ז אמה אר"ח בשם רב עושה פס ג"א וכל שהוא ומרחיקו מן הכותל ב"א, וכ"ש נידון משום לחי והשאר וכו', משמע להדיא דהפס עצמו רחב ג"א וכ"ש, ומרחיקין מן הכותל ב' אמות, ואנו מחשיבין הפס כ"ש ללחי, וכן משמע להדיא במפרש ק"ע שם, ואם נידון מטעמא דתוס' דהרחיקו ממבוי גם בפס רחב ג"א ומשהו לא יהא מהני דסוף סוף רחוק מהמבוי ג"ט, אע"כ הטעם דא"א לחשוב הפס לתיקון ב' דברים, ובעינן שיהיה הפס כ"כ שיהיה בו שיעור ג"א למעט הפרצה ועוד משהו לדונו ללחי, ואף דלא מנכר המשהו בפ"ע, לא דמי להיא דפ"ק דעירובין (דף ה' ע"ב) דבעי' דמטפי ביה או דמבצר ביה דהכא כיון דהפס בעצמו ראוי ללחי אלא דאינו עולה לב' דברים, מש"ה כשיש בו שיעור לזה ולזה מהני [אף דעדיין יקשה גם בפס ג' נימא ב' אמות וד"ט יהיה לפס והשאר ללחי, מ"מ י"ל כיון דמדרך לעשות אמות שלימות כדצ"ל במה דאמרינן בסוגיא מרחיק ב' אמות ועושה פס ג"א, ואמאי לא נקיט מרחיק ב' אמות וב' טפחים ועושה פס ב' אמות וד"ט, ע"כ דאורחא דמלתא הכי, א"כ לא מינכר למחשב מקצת ללחי והכל נידון משום פס אא"כ עושה ג"א ומשהו בזה שפיר נידון המשהו ללחי] וא"כ דברי הר"י אינם סותרים, וקיימו כפשטן דהטעם רק משום דאתי אוירא מהאי גיסא, ובלחי רחב כשר בהרחיקו, וא"כ יש לדון

להקל בדרבנן מכח ספיקא דרבוואתא, ובשגם שהב"י והלבוש נקטו רק הטעם דאתי אוירא מה"ג, וכל זה בלחי אבל בצה"פ עדיף יותר דלא מצינו מפורש בתוס' דיסברו לפסול דודאי אין ללמדו מלחי, אף דקיי"ל לחי משום מחיצה מ"מ בכמה דברים דבעינן ג"כ היכרא, וכמ"ש תוס' (דף ה' ע"ב) אבל בצוה"פ דהוי מחיצה מעליא, מה"ת לנו להמציא לפוסלו.

ומה שדן התב"ש בראיה מתוס' (דף י"א ע"א) מדלא אוקי ההיא דצה"פ למעלה מכ' בהרחיקו ג"ט ממבוי, ובתוספות שבת כתב לדחות דיש לומר דקושית ר"ת מהברייתא דקתני דומיא דרישא דלא מיירי בהרחיקו, ומה"ט לא היה מסתבר לר"ת לאוקמי במפולש או ביותר מעשרה. לא הועיל בזה כלום דפשיטא דאין ראיית התב"ש מכח קושיית התוס' דודאי כי היכי דלא אסקו בתחילה לאוקמי במפולש או ביותר מי' ה"נ לא אסקו לאוקמי בהרחיקו, אלא דראיית התב"ש מדברי התוס' בתירוצם מדלא אוקמי בהרחיקו, ובזה אין מספיק דחיית התב"ש, דהא לפי תירוצם דמיירי במפולש או ביותר מי', ולא חששו לדומיא דקורה הוה ליה לאוקמי בהרחיקו.

אבל לענ"ד לדחות, די"ל דאם לא היה להם פתרון אחר בברייתא רק דמיירי בהרחיקו, א"כ היה מוכח מהברייתא דינא דהרחיקו פסול, וה"ל לרבא או לסתמא דהש"ס להביא סייעתא מברייתא זו, אף דבמה דא"ר ואפי' לרשב"ג וכו' זהו לא מוכח מברייתא, מ"מ משמע דעיקר חידושו דרבא שורש הדין דהרחיקו פסול, לזה נקטו בתירוצם גווני אוחרי. ובלא"ה אין לבנות דיק להמציא דין חדש על דקדוק קל כזה. א"כ כיון דחזינן דהד"מ הביא בפשיטות להלכה דברי הא"ז להקל בצה"פ בהרחיקו ולא מצינו בהיפך מפורש בתוס', י"ל דלמעט בפלוגתא עדיף, ואף דפליגי בטעמא דלחי שהרחיקו, מ"מ לענין הדין בצורת הפתח שהרחיקו לא מצינו דפליגי, דמסתבר בפשוטו דצה"פ דהוי מחיצה מעליא מה גרעון בזה בהרחיקו.

ומה דלא ניחא להתוס' לומר דגם בלחי בהרחיקו כשר לדינא כיון דקיי"ל לחי משום מחיצה ורבא רק לשיטתו דס"ל לחי משום היכר פוסל בהרחיקו, היינו כיון דסתמא נקבע מימרא דרבא בלי חולק וזכר דבר דרבא לטעמיה משמע דהלכה פסוקה היא, גם מדחזינן בירושלמי דרב ס"ל דבעינן פס ג' ומשהו, והיינו לשיטת תוס' מטעם הרחיקו מהכותל הוא, ומה דנקט הירושלמי ג"א ומשהו היינו בהכרח דיהיה משהו בצד הכותל וא"כ מצינו דרב ס"ל הרחיקו פסול אף דס"ל להדיא בסוגיין (דף ט"ו ע"א) בעובדא דכוזא דמיא דלחי משום מחיצה מש"ה פסקינן לדינא דפסול, והיינו משום דמ"מ בעי היכרא ג"כ אבל בצה"פ דהוי מחיצה גמורה י"ל דמודו תוס' דכשר, ובפרט דבלחי גופא יש

לדון הרבה להקל מטעם ספק דרבוואתא כנ"ל, אם כן בצה"פ יש לסמוך להקל בשעת הדחק כנלע"ד.
ונלענ"ד ראי' דלא (כהאב"ע) [כהתב"ש] מדברי הש"ע סי' שס"ג סכ"ו בסופו או בב' פסין משהויין או בצה"פ, ותמוה לי הא צה"פ הוא קנה מכאן ומכאן וקנה ע"ג א"כ ממילא הוי ב' פסין ע"י קנה שמכאן ומכאן ולמה יעשה לחנם הקורה שע"ג, ולזה הכרח לומר דה"ק או ע"י צה"פ היכי דא"א ב' פסין כגון שמרוחקין מכותל ג' ניתר ע"י צה"פ, הרי דבצה"פ מהני בהרחיק ג'.

דף טו.

דהא סמכינן עלי' מאתמול. בשו"ע סי' שס"ג סי"א ובלבד שיסמכו עליו מע"ש. נסתפקתי אם מהנו שסמכו על זה הלחי להתיר הטלטול אף שלא היה ההיתר מדין לחי או דבעינן שסמכו עליו מדין לחי והיינו בענין דמע"ש הי' כותל רביעית סתום ובשבת נפרץ הכותל ונשאר בו מצידו שראוי לידון משום לחי אם נימא כיון דההיתר טלטול הי' ע"י סתימת כותל שבכללו גם המעט שנשאר שמתיר עתה משום לחי או דמ"מ לא מהני כיון דלא סמכו עליו בהיתר לחי זולת מדין מחיצה. ואמרתי להביא ראיה מסוגיא דעירובין דף צ"ג ע"ב אמר רבא אימר מבע"י נפרצה א"ל אביי וכו', ולכאורה יקשה הא בלא"ה מוכח דמיירי בנפרצה מבע"י דאל"כ במה הותרה הגדולה ע"י פסין הא לא סמכו עלי' מאתמול אע"כ כיון דהם היו בכלל המחיצה שסמכו עלי' מקרי סמכו עליו זולת שנאמר דבפסי החצר לא בעי כלל סמכו עליו מאתמול כאשר לא נזכר מזה דבר בשו"ע ואחרונים. ומסוגיא דעירובין דף ה' ע"ב לכאורה לא משמע לחלק דא"כ איכא למיפרך מה לחצר דמהני בעומד מאליו אף בלא סמכו וצ"ע לדינא.
מה שכתב מר נ"י להסכים בדחייתי על ראייתי דבפסי חצר בודאי לא בעי סמכו עליו דהם כמחיצה גמורה, לענ"ד לאו מילתא דפשיטא כ"כ הוא דאולי תלוי במחלוקת רש"י ותוס' פ"ק דעירובין אם בפסי החצר ג"כ הדין דד"א יוצא מתורת פס ונידון משום חצר דלא מינכרא מילתא, א"כ י"ל דגם בעינן סמכו עליו דבלא"ה לא מינכרא כ"כ, וא"כ ישאר הוכחתי קיימת לשיטת רש"י דנידן דידי מקרי סמכו עליו, ובזה לא מצינן חולק על שיטת רש"י.
בש"ע א"ח (סי' שס"ג סי"ב) לחי העומד מאליו, נלענ"ד לענין פסי חצר כשר אף בלא סמכו עליו מאתמול ועדיף בזה מלחי, וראיה ברורה מפ' כל גגות (דף צ"ג) א"ל דלמא בנפרצה מבע"י, ואם נימא דגם בפסי החצר בעינן סמכו עליה מאתמול, אמאי קאמר

דלמא בנפרצה מאתמול דרך ספק, הא ע"כ מיירי בהכי, דאלו בנפרצה בשבת גם הגדולה תתסר, דהא הגפופים לא סמך עלייהו מאתמול.
ואין לומר כיון דמ"מ סמך מע"ש על המחיצה מדין מחיצה והי' אותו מקצת בכלל, מקרי סמך עלייהו מאתמול, ז"א, דנ"ל פשוט וברור במבוי שנפרצה כותל רביעי בשבת ונשתייר ממנה לחי דלא מקרי סמיך עלה כיון דלא סמך בתורת לחי ליכא קול ולא הוי היכרא, דהא באמת קיימא לן דלחי משום מחיצה, גם קיימא לן דמחיצה העומד מאליו הוי מחיצה ואעפ"כ בעי בלחי סמך עלה, משום דבעי קצת היכר וה"נ כן, וא"כ תקשי כנ"ל דגם הגדולה תיתסר, אע"כ דבפסי לא בעי סמכו.
ומעתה נ"ל במבוי שיש לו לחי העומד מאליו ולא סמך עלה מבע"י ורחב ד' דמהני מדין פס לדעת רש"י עירובין (דף ה') דגם במבוי מהני פס אולם לשיטת תוס' שם לא מהני במבוי היתר פס, כנלענ"ד ברור.
ואין להקשות דלפ"ז דס"ד דהש"ס דגם במחיצה מעליא בעי לרבא סמך עלה מאתמול, יקשה ממתניתן דחצר קטנה שנפרצה לגדולה, דגם הגדולה תיאסר, זהו לק"מ, די"ל דבאמת הי' הכרח לאוקמי בנפרצה מבע"י, גם כיון דבכל הכותל סמכו לשם מחיצה ואותו מקצת דהיינו הגפופים בכלל, מקרי סמך עליה דמחיצה מבע"י, משא"כ למסקנא דדוקא בלחי בעי סמך דהטעם משום קלא בזה נלענ"ד דבעינן סמוך לשם לחי וכנ"ל, ולא מהני במה שהי' בכלל המחיצה.
ולכאורה הי' מקום להתיר מטעם אחר, דאף דלא מקרי סמיך, מ"מ כיון דקיי"ל באיתנהו למחיצות דהואיל והותרה הותרה, א"כ י"ל כיון דיש כאן לחי דמקרי מחיצה אלא דלא הוי היכרא כ"כ כיון דלא סמך, מ"מ מקרי איתנהו למחיצה ולא משכחת לא סמך אלא דמבע"י לא הי' מחיצה רק הך לחי, ולא הי' ידוע מהלחי או שלא הי' ידוע מהלחי אם כשר, אבל בנפל המחיצה בשבת י"ל דמותר מדין הואיל והותרה הותרה.
ומסוגיא דעירובין (דף ט"ו ע"א) דרב יתיב אההיא מבואה וכו' ליכא ראי' בהיפוך די"ל דרב לטעמיה דס"ל דלא אמרינן כלל הואיל והותרה הותרה ואדרבה י"ל דבזה פליגי רב ור"ה, דר"ה ג"כ לטעמיה אזיל דס"ל דבאיתנהו למחיצות אמרינן הואיל והותרה, מש"ה רצה לסמוך על הדיקלא, ורב לטעמיה דלא ס"ל דאמרינן הואיל והותרה, מש"ה אסור, וא"כ לדידן דקיי"ל הואיל והותרה הותרה י"ל דקיי"ל בההיא עובדא כר"ה.
אבל מה אעשה דלהדיא מפורש בש"ע (סימן שס"ג סי"א) כגון שיהי' שם לחי אחר וכו' ובהכרח צ"ל דס"ל מסברא כיון דליכא קלא ולא רצו חז"ל לסמוך על הך לחי, הוי כליתנהו כלל ומקרי ליתנהו למחיצות.

ואפשר דלמדו כן דהרי בדברי ר"ה קתני או שניטלו קורותיו, הרי קורה דהוא רק משום היכר נימא הואיל והותרה, אע"כ כיון דחז"ל אמרו דבליכא קורה אין לסמוך על ג' מחיצות דמבוי, מקרי ליתנהו למחיצות, אף דיש לחלק קצת, מ"מ כיון דהדין מפורש בש"ע, פשוט דאין לעשות מזה צד קולא.

היוצא מדברינו דיש מקום להקל בנ"ד דנשאר ב' לחיין דצוה"פ, והיינו מכח הוכחתינו הנ"ל מוכח, אי דמקרי סמך כיון דהמקצת הי' בכל הכותל אי דבפסין לא בעינן סמכו, כיון דהמבואות דין חצר יש להם כיון דאין בתים וחצירות פתוחים, יש לסמוך על ב' הלחיין מדין פסין.

ואף דיש לפקפק כיון דבנפרצה הכותל ונשאר גפופים בעינן טפח מכאן ומכאן כדאיתא (סי' שס"ג ס"ב) וה"נ כיון דהי' צה"פ דכסתום דמי, וכשנפסק נשתיירו הקנים, י"ל דבעינן שיהי' רחבן רוחב טפח, אבל אינו מוכרע, עכ"ל.

מ"ש רומעכ"ת על דברי שכתבתי להוכיח דבפס חצר לא בעי שסמכו עליו מבע"י דלדעתו יש הוכחה בהיפוך מסוגיא דעירובין (דף ט' ע"ב) אמר רבא ומותבינן אשמעתין חצר קטנה וכו', קטנה נמי תשתרי בנראה מבחוץ וכו' וקשה מאי פריך דלמא מיירי בלא סמך עלה מאתמול אע"כ דגם בפסין בעינן שסמכו עליו, וא"כ מדשרי גדולה ע"כ דמיירי בנפרצה מבע"י וסמכו עליו עכ"ד.

במח"כ שגה בזה דאם איתא דלא בעי סמכו מאי פריך הש"ס דלמא מיירי בנפרצה בשבת דלא סמכו, הא אדרבא כיון דקיימינן עתה דבפסי החצר לא בעי סמכו, א"כ שפיר פריך דתשתרי קטנה אף דלא סמכו.

ואדרבה מזה סייעתא לדידי, דעל ראייתי מסוגיא (בדף צ"ג) פקפקתי לעיל, די"ל כיון דסמכו על כל הכותל, והגפופין הם המקצת מהכותל מקרי סמכו עליו, אבל מסוגיא הנ"ל נתחזקה ראייתי דאם איתא דבעינן סמכו אלא דזה מקרי סמכו, א"כ מאי פריך דלמא מיירי בנפרצה בשבת, דלגבי גדולה כיון דהגפופין הם מקצת מהכותל דסמכו עליו מקרי סמכו מבע"י, אבל לגבי הקטנה מקרי לא סמכו, אע"כ דלא בעינן בפסין סמכו.

אמנם באמת גם מזה ליכא סייעתא, דהרי רבה הוא מרא דשמעתא דקאמר ומותבינן אשמעתין ולרבה דס"ל (בדף צ"ג) דאמרינן הואיל והותרה הותרה מוכח דמיירי בנפרצה מבע"י וכדא"ל אביי לרבה שם לא תימא מר אימר אלא ודאי, וא"כ שפיר פריך.

והנה לכאורה יש לדון בזה, דהרי בסוגיא דעירובין (דף י"ז) מבואר דרי"צ ס"ל דאף אם בעלמא אמרינן הותרה הותרה מ"מ באיתנהו לדיורין גרע, א"כ בההיא (דדף צ"ג) דמבעי לר' אושעיא דיורין הבאין בשבת מהו שיאסרו, ופירש"י שם כגון כותל שבין ב'

חצירות, מבואר דזהו מקרי נתוספו דיורין כיון דנפרץ זה לזה הוי כדרים במקום אחד, א"כ קשה לכאורה הא דא"ל אביי אימר ודאי נפרצה מבע"י, דהא מר הוא דאמר וכו', ומאי ראי' דלמא התם בנסתם הפתח דליכא הוספת דיורין, אמרינן הואיל והותרה, אבל בחצר שנפרצה לגדולה לא אמרינן הואיל והותרה, וצ"ל דאביי לא ס"ל לחלק בין איתנהו לדיורין, וס"ל כר"ה בעירובין (דף י"ז) דבאיתנהו לדיורין ג"כ אמרינן הואיל והותרה, ולא ס"ל מקום לחלק בזה, א"כ י"ל דמה"ט באמת אמר רבה אימר בנפרצה ולא אמר ודאי נפרצה, דרבה לנפשיה ס"ל לחלק דבנתוספו דיורין י"ל דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה, וא"כ הדרא הקושיא לדוכתיה, מאי קאמר רבה ומותבינן אשמעתין, לוקי באמת בנפרצה בשבת ולימא דבאיתנהו לדיורין ל"א הואיל והותרה, והגיפופין לא מהני, דלגבי הקטנה מקרי לא סמכי מבע"י וכנ"ל, אע"כ דבפסין לא בעי סמכו מבע"י.

אמנם לקושטא דמלתא נ"ל דנפרצה החצר לא מקרי איתנהו לדיורים, דהא מ"מ אין דרים ביחד, דהא אין לבני חצר זו רשות להשתמש באחרת אלא דאוסרין זה על זה מדין נפרצה במלואה למקום אסור לה, א"כ לא מקרי נתוספו דיורין.

ומה דנקט רש"י באיבעיא דר' אושעיא דנתוספו דיורין כגון כותל חצר שנפרץ היינו דניחא לרש"י לפרש האיבעיא מעין הפשיטות כותל חצר ולזה מפרש כותל חצר והיינו דנתוספו דיורין, ר"ל היכי דדיורין אלו אוסרין על אלו מדין נפרצה במלואו, א"כ אין חילוק בין כותל חצר שנפל לנסתם הפתח, ומוכח שפיר דלרבה מיירי בודאי נפרצה מבע"י.

והכי משמע ג"כ מתוס' שם ד"ה לא תימא וכו' וא"כ תיקשי דאביי, ואם איתא לדברינו הנ"ל ליכא קושיא כ"כ, דנהי דאביי אמר כן דסברתו דאין לחלק בין איתנהו לדיורין, ומוכח דמיירי בנפרצה מבע"י, הא מ"מ מדאמר רבה אימר היינו דלנפשיה ס"ל לחלק, די"ל דאיתנהו לדיורין גרע, א"כ מש"ה לא חשיב אביי ג"כ להההיא דרב דכותל חצר שנפרץ כיון דראה דדעתו דרבה לחלק דבכותל חצר גרע, אע"כ דס"ל לתוס' דכותל חצר שנפל לא מקרי איתנהו לדיורין, רק בההיא (דדף י"ז) שנים ונתוסף א', זהו מקרי איתנהו לדיורין, א"כ ליכא סייעתא לדברינו לענין פסי החצר.

אמנם לעומת זה מדברי הרא"ש נראה דכותל חצר מקרי איתנהו לדיורים, ממ"ש ספ"ק דעירובין, והלכה כר"ה דאמר הואיל והותרה וכו' ואביי ג"כ וכו' ואם איתא דכותל חצר לא מקרי איתנהו לדיורים אין ראיה משם כלל, ואף דאיבעיא דר' אושעיא משמע דמיירי בנתוספו דיורים ממש, הא מ"מ דר"ח דפשיט היינו מכח כ"ש כיון דבכותל חצר שנפרצה לא אמרינן הואיל והותרה, מכ"ש בנתוספו דיורין, ורבה דחי דאימר בנפרצה מבע"י

וליכא למפשט וע"ז קאמר אביי לא תימא אימר אלא ודאי, היינו דבכותל חצר דליכא הוספת דיורין ממילא מיירי ע"כ דמבע"י נפרצה, א"כ ליכא למפשט האיבעיא מהתם, אבל עדיין לא שמענו דיסבור אביי דגם בנתוספו דיורין אמרינן הואיל והותרה אלא דבא לומר דליכא למפשטיה לאיסור, אבל מ"מ ליכא גם ראיה להתיר, אע"כ דס"ל להרא"ש דכותל חצר מקרי נתוספו דיורין, ועדיין צ"ע.

מסתפקנא אם היה מחיצה ונפל בשבת, ונשאר שם רוחב טפח, אם נימא דמהני, כיון דאותו קצת היה בכלל המחיצה שסמכו עליו, מקרי סמכו עליו, דעל כל המחיצה סמכו להתיר בטלטול, ואותו מקצת בכלל, ומסברא היה נראה דבעי' דוקא סמכו עליו בתורת לחי, דהא קיימא לן לחי משום מחיצה ובמחיצה העומד מאליו מהני, ומשמע גם בלא סמכו כגון שהיה מחיצה אחרת ונפל בשבת, ובאים עתה לסמוך על זה המחיצה, וע"כ הא דבלחי לא מהני דבעי' היכר שמחשבים אותו למחיצה ע"י שסמכו עליו מבע"י, וא"כ בעי' סמכו בתורת לחי, אלא דלפ"ז קשה מסוגי' דעירובין צ"ג ב' ת"ש חצר קטנה שנפרצה לגדולה, וקשה דא"כ גם הגדולה לתסרי למה דהי' ס' דמיירי בנפרצה בשבת, א"כ לא סמכו מאתמול על ההיתר דגפופים אע"כ מוכח דמקרי סמכו כיון דהגפופים היו בכלל המחיצה שסמכו עליו, אם לא דנימא דפסין עדיפי מלחי וא"צ לסמכו עליו, א"כ אחת מאלה מוכח או דבכה"ג מקרי סמכו, או דבפסין לא בעי' סמכו וצ"ע לדינא.

והנה בעיקר פיסקא דדינא יש לע' מנ"ל דבכי ה"ג שהיה הלחי אחר ונפל בשבת דלא מהני, דלמא לא מקרי לא סמכו אלא דלא ידע מאתמול מלחי זו או דלא טלטלו בשבת העבר ע"י לחי זו כמ"ש המג"א סק"ט, אבל בכה"ג שהיה שם לחי אחר, י"ל דהא קיימא לן בשבת כיון דהותרה הותרה, רק בנפל לחי כיון דליכא מחיצות ל"א כיון דהותרה הותרה א"כ דלמא כיון דלחי זו הוי מחיצה, אלא דחסר ההיכר, י"ל דמקרי איתנהו למחיצה ואמרי' הואיל והותרה הותרה, ומההיא דעירובין ט"ו א' דרב יתיב אההי' מבואה אחוי לי' וקם אדוכתי', אין ראי', דרב אזיל לשיטתי' דס"ל דגם באיתנהו למחיצות ל"א הואיל והותרה הותרה. ואדרבא בזה מרווח יותר הא דאמר ר"ה לא סבר מר לסמוך אדיקלא, דר"ה לשיטתי' דס"ל דבאיתנהו למחיצות אמרי' הואיל והותרה הותר' שפיר יש לסמוך אדיקל', ואולי כיון דקתני בבריית' גם נפלו קורותיו ואנן קיימא לן דקורה משום היכר, א"כ בנפל הקורה לקרי איתנהו למחיצות, כיון דחסר רק ההיכר, אע"כ מ"מ כיון דחז"ל אמרו דבמחיצות ג' אין מתירים אלא ביש להם היכר קורה, היכא דנסתלק ההיכר, הוי כבטלו המחיצות ה"נ הך לחי באין לו היכר בטל שם מחיצה ממנו מדרבנן, ועדיין צ"ע. שם וכל דירה שתשמישה לאויר. לקמן דף כב ע"א.

תוד"ה ת"ש וכו' והמ"ל ולטעמיך, ק"ל הא מ"מ קשה על התרצן דנטעו מתחלה, הא זה אינו מספיק דמ"מ לא הוי מחיצה מכח הנוף שא"י לעמוד ברוח מצוי' ובעי' דמילא בהוצא ודפנא וממילא ל"צ שנטען מתחילה לכך, ואף אם נדחוק דלא נחית בסוגיא לדינא דראב"י דבעי' יכולה לעמוד ברו"מ, יקשה דאיך פרכי' עלה א"ה מאי למימרא הא הוי חידוש דאף דא"י לעמוד ברוח וצע"ג.

דף טז.
שלש מדות במחיצות. (עי' תור"ע כלאים פ"ד מ"ד).

דף טז:
אמר אביי מדרישא. כעין זה בב"ק דף מ' ע"ב.

דף יז.
דר"ה הוא דאמר שבת גורמת. עיין לקמן דף מב. תד"ה וניטלטל.
שם הואיל והותרה כו' (עמש"כ בזה לעיל ט"ו ע"א).

דף יז:
אלא מעתה דכתיב אל תפנו אל האובות. בס' המצות להרמב"ם ל"ת י' הגירס' כאן אל תפנו אל האלילים.
מתני' ורחבן ששה ועובייין כו'. עיין סוכה דף ד' ע"ב תוד"ה דיומד.

דף יח.
בתחלה עלתה במחשבה. עיין ר"ה דף כז ע"א תוס' ד"ה כמאן מצלי'.
שם לא נצרכה אלא למקום חתך. כעין זה חולין דף סח ע"ב.
רש"י ד"ה בור הרבים וכו' מדכרי אהדדי. עיין לעיל דף ג' ע"א.
תוס' ד"ה אפילו יוד כורים, ומ"מ צריך לפרש, עי' מהרש"א דאף דבאיסורי דרבנן הקילו בפסי ביראות משום עולי רגלים, מ"מ תיקשי לר"ה בר חנינא דבעי לומר דהוי רה"ר. ובעניי לא ידענא היכן מצינו דר"ה ב"ח סבר דהוי רה"ר אלא דשם (דף סו) פליג על ר"י דלא הוי רה"י גמורה מדשרי לטלטל מים על אבן גבוה י' ורחב מסאתים אבל מ"מ לא הוי רה"ר ומה"ת הוא מקום פטור ומדרבנן הוי כרמלית כדאמרינן שם אלמא כרמלית הוי, וצע"ג.

דף יח:
ואר"י בן אלעזר כל בית שנשמעין בו ד"ת בלילה. עיין סנהדרין דף צב ע"א וע"ש דף קח ע"ב ושם איתא א"ר אלעזר.
תוס' ד"ה מרורין כזית היינו אילן. עיין פסחים דף לו ע"א תוס' ד"ה מה מרור.

בא"ד ודרשי' זה זית. מכילתא פרשת בשלח.

דף יט.

מתקיף לה רב כהנא [עיין מ"ש לעיל ברכות דף לה ע"א].
רש"י ולא מבשקר איננו מכירו. וכן לא בשקרוה יבמות דף קכ ע"א.
שם על עסקי חנם עריות כצ"ל. וכדאיתא ביומא פרק יוה"כ נאכל במצרים חנם זה עריות. מהרש"א.

דף כא.

א"ר יהודה אמר שמואל לא הותרו פסי ביראות. ע' תוס' שבת דף צ"ט ע"ב ד"ה אא"כ דדייקי מברייתא דהתם דקתני בור ברה"ר עמוקה עשרה ורחבה ד' אין ממלאין הימנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוה י"ט, ומדקתני עמוקה י' הא גם באינה עמוקה אסור למלאת ממנה דהוי מכרמלית לרה"ר, ע"כ משום דבעמוקה י' בעי' עשו מחיצה ממש ולא פסין דלא מהני בבור דיחיד אבל בכרמלית מהני פסין דלא החמירו כ"כ ע"ש, מדלא הזכירו דמהני לעולי רגלים משמע דבכל ענין שרי, ובאמת לא ידעתי הא דנקטו דבעמוקה י' בעי' מחיצה ולא פסין דלא התירו רק בבאר או בבור הרבים, ולא כתבו בפשוטו דלא התירו רק לעולי רגלים. (לפ"ז לדידן דלית לן רה"ר יהיה היתר בפסין וצ"ע לדינא שלא נמצא חידוש דין זה בפוסקים).
רש"י ד"ה ושמים. חצי אמה על חצי אמה. עיין לעיל דף ד' ע"א ברש"י ד"ה אלו הקרנות.
תוד"ה מידי וא"ת אמאי בעינן מידי דחזי לאדם, רצונם אמאי בבית סאתים ובפחות לא התירו בבור משום דלא חזי לאדם והא לא שרי להעלות לאדם, אבל ביותר מבית סאתים ודאי ליכא קושיא דשם בעינן חזי לאדם שעי"ז יהא מוקף לדירה, וכמ"ש רש"י במתני' דריש פירקין הואיל ומימיהן ראויין לשתית אדם תשמיש דירה מעלייתא היא, וע"ז ליכא קושיא הא לא שרי לאדם, דמ"מ מקרי מוקף לדירה כיון דבחול שותין בני אדם ממנו.
בתוי"ט כ' והקשו תוס' אמאי בעינן שיהיו ראויין לאדם כמ"ש הרע"ב במשנה דלעיל י"ח א', במח"כ משם ליכא קושיא דהתם השיבו רבנן לר"י דבבאר (דמיניה מיירי מתני' דלעיל) אפילו כיריים שרי דדמי לדיר וסהר ובזה כתב הרע"ב הואיל ומימיהן ראויות לשתיית אדם וכן מבואר ברש"י ותוס' שם. וא"כ מה"ט בעי' ראוי לשתית אדם שיהיה מוקף לדירה ואף דלא התירו אלא לבהמת עולי רגלים מ"מ מקרי מוקף לדירה דבחול שותים ממנו בנ"א. אבל קושייתם רק אהא דאמר שמואל דלא התירו אלא לבאר מים חיים בלבד והיינו דפסק כריב"ב דמתני' וס"ל דריב"ב ס"ל דתרתי בעי' באר ורבים אבל בור רבים לא דבזה ליכא למימר משום דעביד דמפסקי דבשל רבים דמדכרי אהדדי ליכא

חשש. (כ"כ תוס' בר"פ ד"ה בור לחוד) ומשנינן דבעי' מידי דחזי לאדם וע"ז הקשו דלמא באמת בעינן חזי לאדם דאמאי בית סאתים ובפחות לא מהני בור דבעינן דוקא חזי לאדם והא לא הותר להעלות לשתיית אדם. והוא ברור.

דף כא:
תוד"ה מפני לא נתנו כדי שלא ישתכחו. עי' תשובת חו"י סי' צב.

דף כב.
וכל דירה שתשמישה לאויר. לעיל דף טו ע"א ועי' ברכות דף כה ע"ב וברבינו יונה.
תוד"ה בור. [בשו"ע סי' שנ"ח ס"ה ב' דקרפף יותר מב"ס שחפר בו בור אינו ממעט], מדברי תוס' נלענ"ד דס"ל דבור ממעט כמו עמוד.
תוד"ה דרבנן (עמש"כ לעיל י"ב ע"ב בתוד"ה איתיביה).
תוד"ה והאר"י דאתנייה צריך למעט מודה הוא דמן התורה מהני. ע"ל דף ו' ע"א תוד"ה רב אמר. (ועי' בתשו' חדשות סי' ו').

דף כג.
ואמר ר"י אמר שמואל הלכה כר"י בן בבא, וס"ל לשמואל דריב"ב תרתי בעי למעליותא. באר מים חיים, ושל רבים דוקא, אבל בור דרבים לא [התירו פסי ביראות] אף דברבים ל"ש החשש דעביד דמפסקי דהא רבים מדכרי אהדדי, מ"מ בעי מידי דחזי לאדם לריב"ב, כדאיתא לעיל (דף כא ע"א). ובתוס' שם לעיל הקשו אמאי בעינן חזי לאדם כיון דלא שרי אלא לצורך בהמה, ורצונם אמאי בבית סאתים ובפחות לא התירו בבור משום דלא חזי לאדם והא לא שרי להעלות לאדם, אבל ביותר מבית סאתים ודאי ליכא קושיא דשם בעינן חזי לאדם שעי"ז יהא מוקף לדירה, וכמ"ש רש"י במתני' דריש פרקין הואיל ומימיהן ראוין לשתיית אדם תשמיש דירה מעליותא היא, וע"ז ליכא קושיא הא לא שרי לאדם, דמ"מ מקרי מוקף לדירה כיון דבחול שותים בני אדם ממנו [אב"ה כמדומה כתב א"א מ"ו זה לאפוקי מדעת בעל תוס' יו"ט ז"ל במשנה ד' דפרקין ד"ה לבאר הרבים בלבד דציין קושיית התוס' הנ"ל על מתני' דריש פרקין, כי ראיתי שאא"מ בגליון המשניות תמה עליו שם בריש פרקין, דהשיבו רבנן לר"י דאפילו כורים שרי דדמי לדיר וסהר שם ליתא לקושיית התוס' כלל, דשם בעי חזי משום מוקף לדירה] ועכ"פ זהו ברור דאף דר"ע ס"ל דלבור רבים מהני פסים זהו רק בבית סאתים, אבל ביותר מזה לא, כיון דלא חזי לאדם לא הוי דירה, וכן מבואר להדיא בתוס' בריש פרקין (בד"ה אפילו י' כורים וכו' ואין להקשות וכו').

ולפ"ז תמוה לי, דאמאי פסק שמואל כריב"ב דבור דרבים לא, הא ליכא ראיה מריב"ב נגד ר"ע ביסוד זה, אם להיתרא פסי ביראות חזי לאדם דהא י"ל דטעמא דריב"ב דלשיטתי' דס"ל במתני' שלאח"ז דבית סאתים, (ובתוס' שם כתב דה"ה לפחות מב' סאתים) בעי שיהא שם שומירה או בית דירה, א"כ ממילא בעי באר דוקא דבבור דלא חזי לאדם ליכא דירה, וכמו דאמרינן הכי לר"ע ביתר מבית סאתים ה"ה לריב"ב בב"ס, ור"ע לשיטתי' דס"ל לקמן במתני' אפילו אין בה אחד מכל אלו מטלטלין בתוכה, מש"ה מהני בבור דרבים, וא"כ אנן דפסקינן לקמן כר"ע דלא בעי שומירה ובית דירה, ראוי לפסוק הכא ג"כ כר"ע, ומה"ת להמציא פלוגתא חדשה, כיון דבאמת לריב"ב לשיטתי' א"א להתיר בבור דליכא דירה, והיינו מרויחים ג"כ הא דקתני ועוד אמר ריב"ב ופרכינן עלה מאי ועוד דהא הוי ב' ענינים דהא י"ל דבאמת הוי ענין א' דזה בזה תלוי דמ"ה לא מהני פסים בבור של רבים דליכא היקף דירה, ואפשר לומר דע"כ אין זה טעם דריב"ב, דא"כ איך אמר ולשאר עושים חגורה, דהיינו בין באר ובין בור, מה מהני חגורה בבור הא לא הוקף לדירה, אולם מ"מ היא גופא ק' באמת אמאי מהני חגורה בבור הא לא הוי היקף לדירה, ודוחק לומר דמאי דקאמר דבבור מהני חגורה, היינו באמת היכא דיש שם ג"כ שומירה או בית דירה בזה התירו חגורה, וצריך תלמוד.

רש"י ד"ה אם היה ארכה יותר על רחבה כו' דמרובע הוא דשרו. תמוה לי הא בסוגיין פריך הש"ס מברייתא דקתני ר"א אומר אם היתה ארכה יתר ע"פ שנים ברחבה אפי' אמה א' אין מטלטלין בתוכה, ומשנינן כי תנן נמי מתני' יתר על פי שנים ברחבה תנן, והדר פרכינן אי הכי היינו ר"י, ומשני א"ב ריבועא דרבעוה רבנן, הרי מבואר דגם ר"א ס"ל דלא בעי' מרובע, וצ"ע.

תוד"ה ובלבד. כתבו די"ל דשומירה דהכא לא מקרי מוקף לדירה דמיירי בהוקף ולבסוף פתח ומש"ה שרי רק עד סאתים ואם הוא פחות מע' אמה ושיריים בעי' ג"כ שומירה או בית דירה לריב"ב דמסתמא לא יהי' חילוק בג' משהויין. ור"ע פליג דאפילו בע' אמה ושיריים על ע"א ושיריים לא בעי שומירה ובית דירה. והא דקאמר ר"ע ובלבד שיהיה בה ע' אמה וכו' אף דקאי על ריב"ב דג"כ לא מיירי ביותר מב"ס היינו דריב"ב דהדבר מועט שיותר מע' אמה ושיריים עד יותר מב"ס מהני שומירה וב"ד והיה ס"ד דר"ע סובר בכל זה דאפילו אין בה א' מכל אלו מטלטלים לזה הוצרך לומר ובלבד שיהיה ע"א אבל ביותר מזה דהיינו באותו מועט אין מטלטלים בתוכה. והמהרש"א נסתפק אם באותו דבר מועט ס"ל כריב"ב דמהני שומירה וב"ד או דדינו כיתר מב"ס ע"ש. ובפשוטו נראה

דדינו כמו יותר מב"ס ולא מהני שומירה ובית דירה דאל"כ יהיה הקושיא על רבי עקיבא דיהיה חילוק בג' משהויין.

דף כג:
יתר ע"פ שנים ברחבה תנן. עיין לקמן דף כה ע"ב תוס' ד"ה קרפף.

דף כה.
קרפף בית שלש וקירה בו בית סאה. עיין לקמן דף צ' ע"א תוס' ד"ה אלא שתי.

דף כו:
כשהוא מבטל רשות צריך לבטל לכל אחד ואחד. עיין לקמן דף סג ע"ב תוס' ד"ה בטילו רשותייכו.
שם הנודר מן המזון. שינה בלשון ולא קתני הנודר מן המזון אסור בכל חוץ ממים ומלח, וכה"ג במתני' רפ"ח דחולין. עי' תשובת מהרי"ק שורש צ"ט.
שם סומכוס אומר בחולין [מערבין לישראל אבל לא בתרומה דמידי דחזי ליה בעינן]. לקמן (דף ל' ע"ב) מפרש בגמרא מ"ט דאנזיר ביין לא פליג סומכוס [וסובר כתנא קמא דמערבין בו] משום דאפשר דמתשיל אנזירות. וקשה לי אכתי אמאי פליג סומכוס בתרומה, הא בזה תעמיד שאלת ב"ה (דף ל' סוף ע"א דאמרו לב"ש דסבירי להו אין מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה) אי אתם מודים שמערבין לגדול ביוה"כ משום דחזי לקטנים כן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה, ותשובת ב"ש להם התם איכא סעודה הראויה מבעוד יום ליתא לסומכוס, דהא מבעוד יום הוי נמי סעודה ראוי' לכל דאי בעי מתשיל עלי' ומפריש מיניה וביה תרומה אחרת ובשלמא ב"ש יפה השיבו דהא ס"ל דבשביל הואיל אי בעי מתשיל עלי' לא מקרי סעודה ראויה, דהא אית להו דאין מערבין לנזיר ביין אבל לסומכוס יקשה, דנהי דהשתא א"א לו להפריש תרומה דהוי שבות מ"מ נימא כיון דהשתא חזי לכהנים מבעוד יום הוי סעודה ראויה לכל דומה ממש ליוה"כ משום דחזי השתא לקטנים ומבעוד יום היה ראוי לכל מערבין בו [ודוחק דצריך ראויה מבעוד יום דוקא בלא מתשיל עליה דמה סברא יש לחלק].
לכאורה קשה לי על סומכוס דלישראל [אין מערבין] בתרומה דבעי' חזי לדידיה, ישאר קושית ב"ה דמ"ש ממערבין ביה"כ כיון דחזי לקטנים, ומה דמשנינן בסוגיין על ב"ש דהתם איכא סעודה הראויה מבע"י, מ"מ בתרומה ביותר מב"ס הא הא השתא חזי לכהנים. ומבע"י הוי סעודה הראויה לכל במגו דאי בעי מתשיל ומפריש מיניה. בשלמא לב"ש ניחא דהא ס"ל דלא מקרי סעודה ראויה בשביל דמתשיל עלה דהא ס"ל דאין מערבין לנזיר ביין אבל לסומכוס יקשה. ואולי יש לדחוק דדוקא היכא דמבע"י חזי בלאו

מתשיל עלה בזה מהני אם השתא חזי לאחריני אבל לא דחזי מבע"י ע"י מתשיל עלה אא"כ היכא דהוי סעודה אפילו בה"ש ע"י מתשיל עלה, ודוחק.
מכ"ק הגיעני ונוראות נפלאתי על הוראתו לעשות ערובי חצרות במים ומלח ושמן מעורבים, נגד כל הפוסקים ראשונים ואחרונים, ודין הפשוט בש"ע להלכה דע"ח רק בפת, וכמו שהקשו כולם על רש"י רפ"ג דעירובין דהוא נגד סוגיא ערוכה ומפורשת.
ומ"ש מעכ"ת לסמוך על רש"י הנ"ל, מלבד דרש"י לא כתב כן דרך פסק, רק דרך פירוש ואין ראיה דסבירא ליה לרש"י כן להלכה, וכמו שיבואר לפנינו. גם אף אם היה מפורש כן ברש"י להלכה ולמעשה מ"מ אחרי דהתוס' וכל הראשונים דחו לדברי רש"י מסוגיא מפורשת, פשיטא דאין לעשות מעשה נגדם.
ומ"ש מעכ"ת דרש"י סמך על סוגיא דעירובין (דף ע"א), מה זה, הא אדרבא שם מפורש בברייתא מערבין ע"ח בפת, ופלוגתייהו דר"מ ורבנן שם באם סומכים על שיתוף במקום עירוב, ולחד מ"ד פליגי ביין היינו במערבים לשיתוף אמרינן מגו דחזי למלתיה לשיתוף סמכינן ע"ז ג"כ לעירוב, אבל בע"ח לחוד לכ"ע דוקא בפת, וכמ"ש רש"י להדיא והרי תוס' רפ"ג הקשו על רש"י מסוגיא (דף ע"א), ואיך כתב רומ"פ דרש"י סמך על סוגיא זו.
ומ"ש מעכ"ת דהר"ר אברהם בתוס' (דף פ"א) כתב ג"כ כרש"י, אינו, דכתב רק לפרש דלס"ד דר"א ור"י פליגי בתרתי, בין בע"ת בין בע"ח כיון דר"א מיירי בתרווייהו ה"נ קאי עלה ר"י, ולמסקנא גם לר"א ע"ח רק בפת, ובכל מערבין היינו בכל מיני פת ופליגי ר"א ור"י בפרוסה, ובאמת גם מרש"י אין ראיה דידוע דדרכו של רש"י לפרש במתני' לפי ס"ד דהש"ס, וכמ"ש התוי"ט בפאה ובכמה דוכתא, והרי בסוגיא (דף פ"א) לס"ד דהש"ס דר"א לאפוקי מדר"י אתי דבע"ח מערבין בכל מאכל, וכיון דאמרי' שם תנינא חדא זמנא בכל מערבין, א"כ המקשן סובר בפשיטות דמתני' זו דרפ"ג היינו בכל מערבין דע"ח בכלל ובכל מיני מאכל מערבין כמו מתני' דהתם, ואף לשנוייא דרבה שם הכי הוא, אלא דמתרץ דאי לאו מתני' דשם היה ס"ד דר"א ור"י לא פליגי ומתני' דרפ"ג רק בע"ת, לזה אשמועינן התם דפליגי בע"ח, דר"א גם לע"ח לא צריך פת ואמרי' דגם מתני' דרפ"ג הכי הוא ואתי כר"א, וכדמשמע להדיא מלשון רש"י שם, והיינו הכל לס"ד, אבל למה דמסיק שם רבב"ח דבכל מערבין היינו בכל מיני פת, גם מתני' דרפ"ג הכי דבכל מערבין ע"ח בכל מיני פת ומשתתפים בכל דבר חוץ ממים ומלח, וא"כ רש"י נקט לה רק דרך פירוש ולס"ד דהש"ס.
וגם לאותו ס"ד הוי סתם ואח"כ מחלוקת והלכה כר"י דדוקא בפת, ולמסקנא ליכא פלוגתא דלכ"ע דוקא בפת.

ומ"ש מעכ"ת דרק לכתחילה בעי בע"ח פת, אבל דיעבד או מקום דחק מערבין בכל מילי, ודייק כן מלישנא דברייתא (דף ע"א) ואם רצו לערב ביין וכו', אחרי דמ"מ אין בזה מזור ליישב דברי רש"י דהא רש"י כתב כן על לכתחילה א"א להמציא לנו דין חדש מכח דקדוק כזה מה שלא נזכר רמז דבר בשום פוסק מראשונים ואחרונים.

גם ממימרא דשמואל (דף פ"ה ע"ב) בני חבורה שהיו מסובים וקידש עליהם היום הפת שעל השולחן סומכים משום עירוב, משמע בפתאום קידש היום ואין פנאי לגבות העירוב, ומדנקיט הפת שעל השולחן הא אפשר בהסב על היין, דיין שעל השולחן סומכים משום עירוב, משמע דדוקא על הפת סומכים אף דהוי כמו דחק, וידעתי שיש לדחות מ"מ אין לנו לבדות מלבינו מה דלא נזכר בפוסקים, לזה איני מסכים בהוראה זו מה שאינו דרך אמת.

רש"י ד"ה ולישראל בתרומה דהא חזיא לכהן, הכי איתא במפורש בסוגיא דף כ"ח ע"א דהא חזי למרובי בנים מי לא תנן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה. הרי דטעמא דרבנן משום דחזי לאחריני. ולכאורה קשה כיון דטעמא דסומכוס דס"ל דמשום שבות גזרו בה"ש וכמ"ש הרע"ב בסמוך, א"כ דלמא גם ת"ק ס"ל דבעי' דחזיא לדידיה אלא דס"ל כר' דל"ג על שבות בה"ש מש"ה מערבין דלא בעי מתשיל עלה ומפריש ממנו. אמנם באמת לק"מ דמה דמכרחינן בסומכוס דס"ל דמשום שבות גזרו בה"ש, היינו כדפרכינן ומאי פסקא דמשמע דוקא לישראל בחולין אבל לא בתרומה הא משכחת לה דמערבין בתרומה ביותר מב"ס בענין דאי מתשיל עלה ומפריש מיניה וביה ישאר בחולין שיעור ב"ס, ועלה משנינן דס"ל דגזרו על שבות בה"ש, אבל מ"מ כיון דרבנן אמרי סתם ולישראל בתרומה משמע כשאר עירוב כשיעור ב"ס מצומצם וכמ"ש תוס' כעין זה דף ל"א ע"א ד"ה דמאי, א"כ ע"כ אין הטעם משום דאי בעי מתשל ומפריש מינה דהא יחסר משיעורו, אע"כ דהטעם דלא בעינן חזי לדידיה. גם מבואר כן מהברייתא בסוגיין דב"ש ס"ל דאין מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה והשיב ב"ה מהא דמערבין ביה"כ וע"כ משום דחזי לקטנים, מבואר דטעמא דב"ה דמערבינן בתרומה דחזי לאחריני, וברש"י פסחים דף כ"ג ע"א כתב הטעם דאי בעי מתשיל ומפריש עלה. ותמוה.

דף כח.

מי לא תנן מערבין כו' (עמש"כ לעיל במתני').

דף כט.

רש"י ד"ה הריני כבן עזאי וכו' והיה אומר כל חכמי ישראל וכו'. בכורות נח ע"א.

תוס' ד"ה מאי אולמי' וכו' דקים ליה להש"ס. כעין זה בתוס' בשבת דף ט' ע"ב ד"ה הא לן וש"נ.
תוד"ה והושיבו ועוד כיון דחשבינן (עי' מש"כ לק' מ"א ע"ב).

דף כט:

דלא אבציל זירתא. עיין תי"ט פ"ז מ"ד דשבת.
שם אבציל. בתוס' חולין נט ע"ב ד"ה והרי היה להם הגירסא כאן אפציל וכתבו דהוי כמו אבציל.

דף ל.

שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה. [בהרא"ש סי' ב' כתב ולית הלכתא כסומכוס משום דב"ה סברי כרבנן וכן ר"ה דאמר שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה], קשה לי דמה זו ראי' הא י"ל דהטעם משום דאי בעי מתשל עלה כמו בנזיר ביין דמודה סומכוס, ועיין.
שם לפי שאין מערבין בהקדשות. כעין זה שבת דף כא ע"א וש"נ.
רש"י ד"ה באומר כל הזן דודאי לא מיקרי מזון אלא ה' מינין, קשה לי הא למאי דמסקינן להלכה בפ"ו דברכות דעל אורז מברכין במ"מ א"כ גם אורז הוי מזון ולתסר גם באורז. וצ"ע.

דף ל:

תוס' ד"ה ולפרוש וכו' איכא למימר הא דפריך פשיטא היינו משום דמרישא שמעי'. עיין תוס' פסחים דף כא ע"ב ד"ה עבר זמנו.
ק"ל על דבריהם שכתבו ומיהו איכא למימר הא דפריך פשיטא היינו משום דמרישא שמעינן להו דקתני מערבין בדמאי וכו'. הא מזה אין ראיה דבדמאי מערבין היינו בכל ענין אף בב"ס מצומצמות דכיון דאי בעי מפקר לנכסיה ונידוק מזה באמת דבטבל כה"ג אסור אבל עדיין י"ל דביותר מב"ס גם בטבל מערבין, לזה קתני אבל לא בטבל לומר דבכל ענין לא דמשום שבות גזרו בה"ש. וביותר י"ל דמה דקתני אבל לא בטבל קאי על מה דקתני תחלה והכהנים בחלה ובתרומה ע"ז אמר אבל לא בטבל ר"ל דכהנים בטבל דאף דאי בעי מפריש וחזי כולה לדידיה מ"מ אין מערבין דמשום שבות גזרו בה"ש וזה לא ידענו מבבא דמערבין בדמאי דהא החידוש בדמאי דאף לישראל מערבין בו. (ועמש"כ לק' ל"א ע"ב).
בא"ד אלא במידי דחזי השתא לשום אדם (עי' מש"כ לק' ל"א ע"א).

דף לא.

מכלל דר"י סבר מותר מצות לאו ליהנות. עיין לקמן דף עח ע"ב תוס' ד"ה אשירה. שם ומ"ס ניחא לי' דמינטרא וכו', ברמב"ם פ"ו הי"ז הנותן עירובו בביה"ק אינו עירוב לפי שביה"ק אסור בהנאה וכיון שרוצה בקיום העירוב וכו', תמוה לי היכן מצינו זה דבדיעבד לא הוי עירוב, דבגמ' לא מיירי רק לענין דאינו רשאי לערב בזה כיון דהוא רוצה בקיום העירוב אחר הקנייי' הוי נהנה, אבל לענין דיעבד מה"ת נימא דלא הוי עירוב הא איסור עבירה אינו תלוי בקיום המצוה, דאף אם נימא דאינו עירוב מ"מ עבר על הנאה דרוצה בקיום העירוב והוא מילתא אחריתא ואין העבירה בקיום המצוה וצע"ג.

שם מתני' הכהנים בחלה. כתב בתוי"ט וז"ל ובין כך ובין כך קשיא לי על פסק הר"ב והרמב"ם לעיל דלא כסומכוס וכן כתב הרמב"ם בחבורו פ"א מה' עירובין והא סתם ר' כסומכוס והוי מחלוקת ואח"כ סתם והלכה כסתם ונ"ל לתרץ דאשכח סתמא אחרינא והוא מתניתין דלקמן דסתם כר' דלא גזרו בה"ש משום שבות וא"כ דין התרומה לישראל כדין היין לנזיר וק"ל [והרא"ש כתב ולית הלכתא כסומכוס וכו' ואע"ג דסתם משנה דמסכת כלים (פי"ז) כוותיה משום דב"ה סברי כרבנן (פירוש בברייתא) וכן רב הונא דאמר שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה והא דתנן במתניתין והכהנים בחלה ובתרומה לא הוי כמחלוקת ואח"כ סתם דה"ה לישראל נמי אלא אורחא דמילתא נקט כהנים שחלה ותרומה מצויין להם ועוד דהך משנה שנויה בפרק כל שעה והתם דוקא כהנים וההוא לישנא תנא נמי הכא] עכ"ל. אין זה מספיק דאף דסתם מתני' דלקמן לענין זה דלא כסומכוס דמשום שבות לא גזרו בבה"ש, מ"מ היה לנו לומר מדנקט הכהנים בחלה ובתרומה מוכח דסתם לענין זה כסומכוס דבעי' דוקא חזיא ליה ומש"ה אף דמ"מ גם ישראל בתרומה מערב משום דאי בעי מתשל עליה ומפריש מניה וביה. מ"מ אם הוא בצמצום ב"ס אין מערבין ונקט הכהנים בחלה דהוי מלתא דפסיקא אף בב"ס מצומצם. והכי מוכח מדברי תוס' דף ל' ע"ב דהקשו על מתני' דאבל לא בטבל הא חזי לתקוני בה"ש ואין לומר דההיא אתיא דלא כר' וכו' ותירצו כיון דעכשיו לא חזי לשום אדם. ולכאורה תמוה דמ"מ אמאי קתני כהנים בחלה ובתרומה גם לישראל לשתרי כיון דהשתא חזי לאחריני וגם לדידיה חזי ע"י דאי בעי מתשל עלה ויהיה מוכרח בהחלט דמתני' דלא כר' (זולת דנימא דס"ל לתוס' כמ"ש הרא"ש די"ל דכהנים בחלה ובתרומה אורחא דמלתא נקט וה"ה לישראל) א"ו כנ"ל דנקט כהנים דהוי מלתא דפסיקא אף בב"ס מצומצם, אבל קושייתם רק על דינא אבל בטבל דמשמע ג"כ סתם אף ביתר מב"ס. וא"כ סתמא דהכא ודלקמן לא סתרי אהדדי. ואדרבה בזה היה ניחא טפי הא דלא נקט בהיפוך ג"כ בסיפא

בין הדברים שאין מערבין דישראל בתרומה לא. די"ל דלאו מלתא דפסיקא היא דהא אפשר בישראל בתרומה דידיה שהוא יותר מב"ס. ולזה מוכרחים אנו לדברי הרא"ש.
תוס' ד"ה ומ"ס אהל זרוק וכו'. ורשב"א מפרש דלתות. עי' טורי אבן חגיגה דף כה ע"א ד"ה הא מני רבי היא.
ד"ה היכי אזיל וכו' דלא הויא אלא הרחקה. עי' ב"ב דף קא ע"א תוס' ד"ה ותו.

דף לא:
מתני' השולח עירובו ביד חרש שוטה וקטן כו' אינו עירוב. בגמרא מוקי לה בעירובי תחומין, והטעם דבקטן ליתא חזקה שליח עושה שליחותו וע"כ בעי עומד ורואהו והיכא דבא הקטן ואמר הנחתי העירוב י"ל דבאמת נאמן כמו גבי בדיקת חמץ דהימנוהו רבנן בדרבנן, אלא לא מיירי במעיד רק שקיבל השליחות לעשות כן, ובכה"ג גם בגדול לולי החזקה לא היינו סומכין, ובתוס' לא כתבו כן [אב"ה דכתבו לחלק בין בדיקת חמץ דהבית שלהם ורמי עליה, מש"ה נאמנים, והוא תימא, דאין צריך לחלק, אלא דגם הכא היה מהימן אלו אמר הנחתי].
שם או ביד מי שאינו מודה בעירוב. כתב בלח"מ ונ"ל דבזה אפי' בערובי חצירות אינו עירוב.
שם נתנו לפיל והוליכו [לקוף והוליכו אין זה עירוב, ואם אמר לאחר לקבל הימנו הרי זה עירוב] ודלמא לא ממטי ליה, אר"ח בעומד ורואהו. מה דלא אתמר דברי ר"ח על מתני' דהכא [דאיתא נמי השולח ביד חש"ו אינו עירוב ואמר כו'] דבמתני' המ"ל דנאמנות אית להו, אלא דבשלחם שיניחו הם לא אלימי למקני שביתה, וכן כתוב בתוס' (ומ"ש מהר"ש איידלס לא ידענא כו' [אימא טעמא דברייתא נמי משום דלא אלימי למקני שביתה] לא ידענא למה לא ידע, דמ"מ גבי פיל וקוף ודאי ל"ש נאמנות כלל). ואי תיקשה הא מברייתא דמעילה דתקני ע"ג פיל והוליכו הוי עירוב מוכח דלא אמרינן לא אלימי למקני שביתה, וע"כ טעם דמתני' דאינו עירוב משום דלא מהימנא י"ל כיון דמ"מ לא מצי לאקשויי ממתני' לחוד דהיה אפשר לומר משום דלא אלים, והיה צריך למנקט הקושיא ממתני' ובברייתא יחד, מש"ה נקט הקושיא בפשיטות יותר על ברייתא לחוד. ובתוס' כתבו דלא שמיע להו ברייתא ואין צורך לכך [אב"ה עיין מ"ש לעיל ברכות (דף ד' ע"ב) גמרא חכמים עשו סייג לדבריהם].
שם אבל לא בטבל [דאין מערבין בו] פשיטא. אף דאפשר לתקוני בין השמשות לרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות, מ"מ אינו מועיל הואיל אי בעי מתקנו, אלא היכא דגם השתא בלא תיקון חזי לשום אדם כגון תרומה, משא"כ

טבל דלא חזי בלי תיקון לשום אדם, כן פירשו התוס' לעיל (דף ל' ע"ב) ד"ה ולפרוש וכתבו שם עוד לפרש דהכי מקשה פשיטא, דהא מרישא שמעינן דקתני מערבין בדמאי משמע אבל בטבל לא. ואינו נוח לי פירוש זה, דהא י"ל דמה דקתני מערבין בדמאי היינו בכל ענין אף דהוי שיעור מצומצם ואם נפריש מיניה וביה בציר ליה שיעורא, מערבין בו הואיל אי בעי מפקיר נכסיה, ותידוק מיניה באמת דבטבל כה"ג לא אבל עדיין י"ל דביותר משיעור גם בטבל מערבין לזה קתני אבל לא בטבל לומר דבכל ענין לא, משום דמתני' דלא כרבי, אלא דגזרו על שבות בין השמשות וא"א ליה לתקוני. והרי בדברי תוס' עצמן צריכין אנו לבא לזה דהא לפי מה שהעלו דלעולם מתני' כרבי ומ"מ מקשה פשיטא משום דהיכא דלא חזי לשום אדם לא מועיל מה דאפשר לתקוני, יקשה הא קתני מתני, ולכהנים בחלה ובתרומה, ויקשה גם לישראל לשתרי בתרומה, כיון דהשתא חזי לשום אדם נימא ביה הואיל דמצי לתקוני וחזי גם לדידיה והוא תמוה לכאורה. וע"כ צ"ל דנקט כהנים דלהם מערבין בכל ענין, גם בשיעור מצומצם, אבל קושייתם רק על מה דקתני אבל לא בטבל דמשמע ג"כ בכל ענין אף ביתר משיעור (מיהו בזה היה אפשר לומר דהתוס' ס"ל כמ"ש הרא"ש די"ל דכהנים בחלה ובתרומה אורחא דמלתא נקט וה"ה לישראל), וביותר מזה הא י"ל דהאי אבל לא בטבל קאי אמאי דקתני ולכהנים בחלה ובתרומה, ואומר דאבל בטבל גם לכהנים אין מערבין, אף דאי מפריש חזי כול' לדידיה מ"מ אין מערבין, דמשום שבות גזרו בין השמשות וזה לא ידענא מבבא דמערבין בדמאי, דהא החידוש בדמאי דגם לישראל מערבין בו.

שם אבל לא בטבל, פשיטא ל"צ בטבל טבול מדרבנן. וא"ת א"כ אמאי אין מערבין בו הא כתב הרשב"א דאיסור דרבנן מאכילין לקטן בידים והרי זה דומה ליוה"כ דמערבין משום דחזי לקטנים (לעיל דף ל' סוף ע"ב) כבר הקשה הרשב"א ז"ל על עצמו כן בחידושיו ליבמות בפרק חרש.

ולכאורה לק"מ, דהא האי מתני' אבל לא בטבל בפשוטו אתי כסומכוס דהא קתני ולכהנים בתרומה, ודוק מיני' דישראל בתרומה לא, וזהו כסומכוס דל"מ חזי לאחרינ', וצ"ל דהכי מקשה דאבל לא בטבל סתמא קתני אף ביתר מכשיעור, ובזה אף דתנא דמתני' סובר כסומכוס הא הוי סעודה ראויה בין השמשות, דאי בעי מתשיל עליה ומפריש מיניה וביה והוי כמו יין לנזיר, אלא דסומכוס סובר דגזרו בה"ש, משום שבות, אבל מתניתין משמע דלא ס"ל דגזרו בה"ש, וכ"ש תוס' לעיל (דף ל' ע"ב ד"ה ולפרוש עליה) אלא אלו לא היו חזיין עכשיו לקטנים לא היה מועיל הואיל אי בעי מתשיל, וכמו שתירצו התוס' שם דאינו מועיל מה שראוי לתקנו אלא במידי דחזי השתא לשום אדם אלא דהתם

תירצו כיון דלא חזי השתא לשום אדם [ובזה יחול קושית הרשב"א] הא חזי לקטנים. ועדיין יש לפקפק בקושייתו, דהא סומכוס ע"כ סובר דבעי סעודה ראויה מבעוד יום, וסובר דמבעוד יום בעי ראוי ממש לא ע"י הואיל דחזי לתקוני, וכמ"ש לעיל (דף כו ע"ב). ברשב"א בחי' יבמות פרק חרש הקשה לשיטתיה דאיסור דרבנן מאכילים לקטן בידים דאמאי אין מערבין בטבל ומפרשי' לה בטבל דרבנן הא חזי לקטנים וכמו דמערבין ביוה"כ מה"ט דחזי לקטנים, יע"ש. ולכאורה קשה הא מתני' דקתני אבל לא בטבל אתיא כפשטא כסומכוס דהא קתני ברישא והכהנים בחלה ובתרומה דמשמע לישראל לא (זולת דנימא דס"ל ג"כ כהרא"ש הנ"ל דאורחא דמלתא קתני) ולסומכוס הא לא מהני חזי לאחריני. ואפשר לומר דקושייתו דלא בטבל סתמא קתני אף ביותר מב"ס וכנ"ל. ובזה אף דמתני' זו סבר כסומכוס מ"מ הא השתא חזי לאחריני לקטנים ובזה מהני היכא דבה"ש חזי לדידיה ע"י מתשל עלה כמו לנזיר ביין אלא דסומכוס ס"ל דמשום שבות גזרו בה"ש אבל מתני' דמשמע דס"ל דל"ג בה"ש כמ"ש תוס' שפיר יקשה, וזהו ממש כקושית תוס', אלא דתוס' כתבו היכא דהשתא לא חזו כלל לשום אדם לא מהני מכח מתשיל עלה ובזה יחול קושית הרשב"א דהא חזי לאחריני לקטנים. אמנם עדיין יש לפקפק דהא לסומכוס (צ"ע) [צ"ל] בטעמא דמערבין ביוה"כ משום דהוי סעודה הראויה מבע"י כדאמרינן לב"ש וא"כ אין הכרח דמשום קטנים מקרי חזי לאחריני היכא דלא הוי סעודה הראויה מבע"י.

תוס' ד"ה כאן. ואע"ג דבפ"ק דפסחים. בחי' כתבתי לתמוה דהתם מעידים שבדקו ומאמינים להם בדרבנן וה"נ י"ל דאם באו ואמרו הנחנו העירוב נאמנים אבל הכא הא לא מיירי מזו אלא ששלחה לערב דבזה אפילו בשולח לגדול צריכים לבא עליה מדין חזקה שליח עושה שליחותו והך חזקה לא אמרינן בקטן. וצע"ג (ועי' חי' פסחים ד' ע"ב, ובגל' הט"ז יו"ד סי' ק"כ סקט"ז).

לא זכיתי להבין קושייתם דהתם מעידים שבדקו המנוהו רבנן לעדותם במידי דרבנן, וה"נ הכא באמת י"ל דאם באו ואמרו הנחנו עירוב דנאמנים אבל מתני' מיירי רק בשולח ולא באו לחזרה להעיד שעשו כן, דגם בשולח ע"י גדול ליכא בזה ענין עדות ומצריכים לטעמא דחזקה שליח עושה שליחותו כמבואר בסוגיין, ובקטן ליכא חזקה זו. וה' יאיר עיני.

ד"ה והיכא ובריית דמעילה וכו'. לא הוו צריכי לזה כיון דעל מתניתין לחוד לא צריך לשנויי רק מכח צרוף ברייתא דמעילה מש"ה דייקי יותר על הך ברייתא לחודיה. (ועמש"כ בחי' ברכות ד"ד ע"ב סוף ד"ה ובזה).

מ"ש במהרש"א לא ידענא וכו' בעניי לא ידענא מאי קושיא הא י"ל דזהו מפשט פשיטא להש"ס דקוף ופיל לא מהימני.

דף לב.

אמר רב נחמן בשל תורה לא סמכינן על חזקת שליח עושה שליחותו, עד דחזינן דעביד ודייק לה מדתנן משקרב העומר הותר החדש מיד, והרחוקים (מירושלים, שאין יודעין אם עדיין קרב העומר), מותרים מחצות היום ואילך, לפי שיודעין שאין ב"ד מתעצלין בו, (ב"ד הוא דלא מתעצל הא שליח מתעצל). קשה מנ"ל דלא סמכינן כלל בדאורייתא דלמא חזקה זו אינו בירור גמור רק בדרך רוב, ובחדש דהוי דשיל"מ לא סמכינן עליה להפוסקים דבדבר שיל"מ לא סמכינן אמרובא פריש, ולל"ק [דרב ששת פליג על ר"נ, וסובר דגם בדאורייתא סמכינן אחזקה זו ומביא ראיה מדשרי רחוקים אחר חצות] נכונה הראיה דעדיף חזקה זו מרוב ובדרך אנן סהדי, אבל להיפוך דלא סמכינן כלל על חזקה זו מנ"ל למידק להני פוסקים. וכזה יש לעיין חולין (דף פו ע"א) מ"ש רישא דשחיטת חש"ו פטור מכיסוי ומ"ש סיפא דחייב ביה משום אותו ואת בנו ועיין בתוס' שם הא י"ל דברישא באמת סמכינן על הרוב, דמעשיהם מקולקלים, אבל בסיפא לענין אותו ואת בנו הוי דבר שיל"מ ולא סמכינן על הרוב, וצע"ג.

תוס' ד"ה תאנים מתאנתי וכו' כשל תורה. עי' לקמן דף לז ע"ב תוס' ד"ה מאן האי תנא.

דף לב:

למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב. בסוגיא מבואר דאם נתנו באילן תוך ד"א למקום שביתתו אף למעלה מעשרה עירובו עירוב, ומתני' רק כשהאילן רחוק ד"א ממקום שביתתו או דמתכוין לשבות בעיקרו ונופו נוטה חוץ לד' אמות, וצריך עיון על הרע"ב שלא כתב כלום מזה, אח"כ ראיתי שהרב המגיד פ"ו מהל' ערובין תמה כן על הרמב"ם והרי"ף שהשמיטו כ"ז, וכתב נראה שהם סוברים שאינה כהלכה אבל האחרונים פסקו כן וכן כתב הרשב"א עכ"ל.

תד"ה הכא באילן שנוטה וכו' דכיון דעוקרו מכרמלית. עי' סוכה דף מג. תוספות ד"ה ויעבירנו.

לכאורה דבריהם סותרים לדבריהם בסוכה דמ"ג דכ' דהראשון עיקר, ואולם י"ל דכוונתם שם דכשהוא בכרמלית אין מקום לאיסור הוצאה כלל אבל שמא יעבירנו שייך דלמא יעמוד לפוש ברה"ר ויעבירנו, ואולם מ"מ הסברא ק' לי כיון דס"ל בדיבור שאח"ז דמעביר ד"א חייב אף בעוקרו ברה"י ומניחו ברה"י, והא ודאי עקירת רה"י אינו גורם לחיובא

דד"א ברה"ר וע"כ משום דחיוב מעביר אף בלא עקירה, א"כ גם בעוקרו מכרמלית אמאי אינו חייב משום מעביר ומה לי עוקרו מכרמלית או מרה"י וצ"ע. (ועי' חי' שבת ה' ע"ב).

דף לג.

תוד"ה והא. (ע' חי' שבת ה' ע"ב, ח' ע"ב).

דף לג:

תוס' ד"ה ורבי סבר כו' והעירוב מונח בשולי הכלי. קשה לי עדיין מה פרכינן, אי ברחב ד' כי נתנו לכלכלה מה הוי הא אף דהוי חורי רה"י מ"מ לא מחייב כיון דליכא עקירה ממקום ד' אם אין חוקקין להשלים (עיין שבת דף ז' ע"ב תוס' ד"ה והלכה) דגם לרבנן במקום הצד שבחוץ הוי רה"י, מדין חורי רה"י כיון דלפנים במקום הרחב הוא רה"י אלא דפטור משום דבעינן הנחה במקום ד' על ד', ועיין שבת (דף ח' ע"א) תוס' ד"ה אמר אביי א"כ הכא כשהעירוב בשולי הכלכלה לא הוי עקירה ממקום ד'. וצ"ע.
בא"ד ונראה לפרש דוקא נתנו על הכלכלה. קשה לי, דזהו מספיק דמוכח דרבי סבר כר"י, אבל מ"מ אינו מוכח דסבר חוקקין, דלמא מיירי בכלכלה תוך ד' או שנתנו בפי הכלכלה דהוצרך לתלות הכלכלה באילן שיהיה העירוב מונח ע"ג מקום ד' ולאשמועינן דאפילו לריב"י לא הוי עקירה ממקום ד'.

דף לד.

תוד"ה ואמאי, בהגה, לענ"ד אין כונת קושית תוס' דגם י"ט לאחר שבת נימא הואיל דהא בה"ש מותר פחות פחות מד"א, אלא דכוונת קושיתם דהא לקושטא דמילתא גם לפי שינוי' דהש"ס אף דבי"ט דעלמא צריך להוליכו אף בשביתתו ברה"ר משום גזרה אטו י"ט אחר השבת דאז א"א להוליכו פחות פחות מד"א דשבות דאפוקי יומא חמיר, מ"מ בשבתות דעלמא לא לצטרך בכה"ג דל"ש לגזור אטו שבת אחר יו"ט דמ"מ גם בזה לשתרי דהוא שבות דעיולי יומא, ונראה שזהו כוונת המהרש"א עיי"ש. (עי' חי' יומא דף י"ד).

דף לד:

ותניא אידך הקנים והקידן. עיין בר"ש פ"א מ"ח דכלאים.
תוס' ד"ה אי למעלה כו' דומיא דרישא. קשה לי הא עדיין לפי מה דמוקי דקאי בכרמלית לא הוי דומיא דרישא דבקאי בכרמלית גם למעלה מעשרה עירובו עירוב ואף בשני שבותים שימוש באילן והוצאה מרה"י לכרמלית, הא התוס' לקמן (דף לה ע"א ד"ה בעי סכינא) ס"ל דגם בב' שבותין טלטול סכין וסתירת כלים לא גזרינן ביה"ש, וגם מדפרכינן

(לעיל דף לג ע"א) והא אי בעי מייתי דרך עליו, מוכח דאפילו בב' שבותין הוי עירוב, וא"כ ע"כ דאילן מיירי בקאי ברה"ר, ועדיין ליכא רומיא.
וקשה לי הא עתה דמוקי דקאי בכרמלית ג"כ ל"ה דומיא דרישא דע"כ לא מיירי רישא בכך דא"כ אמאי למעלה מי' אין ערובו עירוב הא הוי רק שבות דל"ג בין השמשות. ואף דהוי ב' שבותים שימוש מחובר ואפוקי מרה"י לכרמלית. מ"מ לא גזרינן בה"ש דהרי לפי מה דמוקי בסוגיא הרישא בעמד ברה"ר וא"כ למטה מי' הוי ב' שבותים וכי היכי דלמטה מי' בעומד ברה"ר ל"ג בה"ש ה"נ בלמעלה מי' ועומד בכרמלית וכמו דס"ל כן להתוי"ט בפשיטות במה דהקשה דלפלוג ולתני בדידיה באילן גופיה כו'. וא"כ ע"כ רישא רק בעומד ברה"ר. וא"כ עדיין לא הוי דומיא דרישא.

דף לה.
בשדה אין עירובו עירוב כרבנן. רש"ל מוחק זה. והרז"ה כתב כרבנן היינו רבנן דלקמן דף צה ע"ב דלא ס"ל היתרא דנותנו לחבירו וחבירו לחבירו.
שם ור"א ס"ל כר' נחמי', פי' הרע"ב והואיל ואיכא תרתי טלטול הסכין וחתיכת החבלים אפי' לרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות בה"ש ל"ג בכה"ג מודה דגזרו, תמוה לי דהא באילן למטה מי' ג"כ הוי ב' שבותים דמוציא מכרמלית לרה"ר וגם משתמש באילן, אח"כ מצאתי בשו"ת שער אפרים שתמה כן, ועי' בחידושי אבן העוזר שכתב ליישב ע"ש. ותוס' כתבו דמיירי במגדל שאינו של בנין ואינו בא במדה דבזה מותר לכתחלה למשוך החבלים דחותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותך. והא דלא שרי בלא"ה דיכול לסתור הכלי דאין סתירה בכלים היינו דבנין וסתירה גמורה יש ג"כ בכלים.
שם מתני' הרי זה חמר גמל. עיין לקמן דף מט ע"ב תוד"ה ואפילו וכו' ולקמן דף נב ע"ב ברש"י ד"ה אלא אפילו.

דף לה:
שהי' עליה שרץ כל בין השמשות א"ה בהא לימא ר"י ספק עירוב כשר. ותימא דלמאי צריך לאוקמי שהיה עליו כל בה"ש לוקמי רק דנגע בפנינו שרץ רגע אחד בבה"ש דאין הספק באיזה זמן נטמא התרומה דהא אנן רואים באיזו רגע נגע השרץ והספק רק על אותו רגע אם הוא יום או לילה דל"ש בזה חזקה דתרומה ומש"ה ר"מ מטמא ור"י ס"ל דספק עירוב לקולא, וצ"ע.
תד"ה אר"י כיון דאיכא דמפקא ליה מחזקתה. ותמיהני הא השתא קיימינן דבתחומין דרבנן ראוי להקל בספיקא בלא חזקה דהא נגד חזקת תרומה איכא חזקת תחום ביתו.

וא"כ מה בכך דתרי ותרי מפקי לה מחזקה, הא כי היכא דמפקי מחזקה דתרומה מפקי נמי מחזקה דתחום ביתו והוי שוב ספק השקול ולקולא, וצ"ע.
שם בא"ד צידדו לומר דחזקת תחום ביתו לא מקרי חזקה. וקשה לי דא"כ מוכח מדלא משני מן דר"י אדר"י דהתם ליכא חזקת היתר והכא איכא חזקת תרומה. וגם מה פרכינן אדרבה העמד מקוה על חזקתה דלמא באמת מכח זה הוי ספק השקול דאוקי חזקה בהדי חזקה וספיקא לחומרא. אבל הכא איכא חזקת תרומה. ובהכרח צ"ל דבנתגלגל או נפל גל ליכא כ"כ חזקה כיון דאיכא שינוי בגוף התרומה א"כ הרי חזינן דר"י מיקל אפילו בספק השקול וצ"ע. ועיין שבת דף ל"ד ע"א תוס' ד"ה שניהם קנו עירוב.
ובאמת לא זכיתי להבין פשטות הסוגיא דכל שאין אנו מקשים מסברא דבפירות ספק נתקנו נוקי בח' טבל ע"כ דאפשר דמ"מ כיון דתחומים דרבנן מקילי' כמו דסבר ר"מ במקוה בספק טבל וכן לר' יוסי לשנוייא דר"ה ב"ח דבטומאה הוא דמחמירי' דיש לו עיקר בדאוריי'. יהיה איך שיהיה אם מסברא בעלמא לא פרכינן מזה קושיא מ"ש בתרומה דאמרי' העמד תרומה על חזקתה דלמא באמת ל"צ לחזקת טהרה דתרומה אלא בפשוטו דבכל ספק מקילין בעירוב ואפילו באתחזק איסורא וא"כ עיקר הפרכא רק לשנויי דרבא דמחלק דטעמא דר"י במקוה משום העמד טמא על חזקתו וה"נ בפירות טבל והו"ל לאקשויי לרבא מ"ש טבל ממקוה אבל לא למנקט הקושיא מ"ש תרומה וצע"ג. וה' יחנני וילמדני.

דף לו.

רבא אמר התם ב' חזקות, ופירש"י דמיירי בתרי ותרי עיי"ש, ואפשר להמתיק שורש פלוגתתם, דרבה ור"י דאמרי תרווייהו הכא בב' כיתי עדים, דמשמע דבנגע לא מיירי בתרי ותרי, היינו דאזלי לשיטתייהו, דס"ל ביבמות (דף ל"א) דתרי ותרי ספיקא דאורייתא, מש"ה גם ב' חזקות לא מהני, דכת עדים מסלקין לכל החזקות, אבל רבא סבירא ליה כמסקנא דהתם ביבמות דתרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאורייתא אוקמי אחזקה, בזה יש לומר דרבנן לא החמירו במקום ב' חזקות.
שם קסבר ר"י תחומין דרבנן. עיין הגהת אשר"י ספ"ק דעירובין.
שם דרבה ור"י דאמרי תרויהון הכא [פלוגתא דר"מ ור"י גבי ספק עירוב] בשני כתי עדים. כתבו בתוס' בזה"ל דר"מ לית ליה אוקי תרי להדי תרי אע"ג דבפ"ב דכתובות (דף כ') אמרינן אוקי תרי להדי תרי בדאורייתא, הכא שאני דהשתא ודאי טמאה היא. קשה לי הא התם אמרינן כן גבי ממון דאוקי בחזקת בר שטיא, אבל באיסור באמת אמרינן דלכל הפחות הוי ספיקא דרבנן, היינו דחז"ל אמרו שלא לסמוך אחזקה בתרי ותרי, ועיין

כתובות (דף כו ע"ב בתוס' שם) דנקטו הקושיא דהא תרומת פירות דרבנן ולא החמירו כדאמרינן התם גבי כהן, ותירצו או משום דמ"מ תחומין דאורייתא או כיון דנטמאו לפנינו גרע, ודבריהם כאן צ"ע. וביותר קשה הא ביבמות (דף ל"א) אמרי רבה ור"י דתרי ותרי ספקא דאורייתא, ובגמרא דחי לה מהאי עובדא דבר שטיא, הרי דרבה ור"י ס"ל דאפילו מה"ת לא אוקמי אחזקה והכא הא מרא דשמעתא רבה ור"י אם כן מה הקשו בתוספות. וצ"ע.

ק"ל התם אמרינן כן לענין ממון דמדאורייתא באמת תרי ותרי אוקי אחזקה אבל באיסורי הא אמרינן תרי ותרי ספיקא דרבנן היינו דרבנן החמירו דלא ליזל בזה בתר חזקה. ועי' כתובות דף כו: בתוס' שם דהכא בתרומה דרבנן גם בתרי ותרי אוקמי אחזקה כדהוכיחו מסוגיא דשם ותירצו דמ"מ תחומין דאורייתא. ודבריהם דהכא דאפילו בדאורייתא אוקי אחזקה צ"ע. גם הא מרא דשמעתא הכא רבה ור"י דס"ל ביבמות דף לא. תרי ותרי ספק דאורייתא דמדאורייתא לא אמרינן אוקי אחזקה וצ"ע.

שם מ"ש תרומה דאמרינן לר' יוסי בספק נטמאה מבעוד יום ספק משחשיכה העמד תרומה על חזקתה, וכשר העירוב, פירות נמי שהונחו לעירוב ונתקנו אח"כ, ספק מבעוד יום ספק משחשיכה נימא העמד טבל על חזקתו ואימא לא נתקנו [ואמאי כשר העירוב].

לא זכיתי להבין פשטות הסוגיא דכל שאין אנו מקשים מסברא דבפירו' ספק נתקנו דנוקמי בחזק' טבל, והיינו דאפשר דמ"מ כיון דתחומין דרבנן מקילין כמו דס"ל לר"מ במקוה בספק טבל, וכן לר"י לשינויי דר"ה בר חיננא דדוקא בטומאה מחמיר דיש לו עיקר בדאורייתא, יהיה איך שיהיה אם מסברא בעלמא לא פרכינן מה זו קושיא מ"ש תרומה כו' דלמא באמת לא צריך לחזקת טהרה דתרומה, אלא בפשוטו דבכל ספק מקילין בעירוב ואפילו דאיתחזק איסורא, וא"כ עיקר הפירכא רק לשינוי' דרבא דמחלק דטעמא דר"י במקוה משום דהעמד טמא על חזקתו וה"נ בפירות טבל, והו"ל לאקשויי לרבא מ"ש טבל ממקוה, אבל לא למנקט הקושיא מ"ש תרומה.

גם אף לרבא ליכא קושיא לדמות טבל למקוה, דהתם לא איתרע חזקת טומאה אבל הכא איתרע חזקת טבל, דהרי תרומה לפניך, ולשיטת רש"י דיש ג"כ חזקה דהעמד על תחום ביתו שפיר פרכינן, ומ"מ לישנא דהעמד טבל על חזקתו קשה דהוי ליה למנקט ה"נ האיכא חזקת תחום ביתו.

וגם ק"ל לפ"מ דצדדו תוס' דחזקת תחום ביתו לא מקרי חזקה, א"כ למה לא משנינן על רומיא דר"י אדר' יוסי דהתם ליכא חזקת היתר והכא איכא חזקת היתר דתרומה, וגם מה פרכינן אדרבא העמד מקוה על חזקתה דילמא מכח זה דאוקי חזקה להדי חזקה, והוי

ספק השקול מחמירין, אבל הכא איכא חזקת תרומה ובהכרח לומר דבנפל גל ל"ש כ"כ חזקה, דהא התרומה בעצמותה היא כמו שהיתה אלא דיש גל עליה, א"כ איך אמרינן מ"ש תרומה דאמרינן העמד תרומה על חזקתה, הא בלא"ה מקילין בספק השקול כמו בנפל גל, והראשון צע"ג. ועי' תוס' שבת ל"ד ע"א ד"ה שניהם קנו עירוב דס"ל דטעמא דר"י דוקא משום חזקה ע"ש וצ"ע.

תד"ה במקוה וכו' כדאמרינן גבי ספק טומאה ברה"ר. עי' ע"ז דף לז ע"ב.

בא"ד דקתני ור"י מטמא שספק ליטמא טמא לטמא וכו'. שר"י אומר כל דבר שהוא בחזקת טומאה לעולם הוא בחזקתו עד שיודע שהוא טהור אבל ספק ליטמא ולטמא טהור כצ"ל.

דף לו:

מתנה אדם על עירובו [ואומר אם בא חכם מן המזרח עירובו למזרח כו']. הטעם דבדרבנן יש ברירה, אבל אלו היה דאורייתא לא היה יכול להתנות, ואינו דומה לכל תנאי שאדם מתנה, ולא אמרינן ביה אין ברירה, דהתם מתנה על דבר אחד כגון אם ימות יהא גט, ואם לא ימות לא יהא גט, וה"ה אלו התנה אם יבא החכם יהא עירוב ואם לא לא יהא עירוב לא היה תלוי בברירה, אבל המתנה על שני דברים כגון כתוב גט לאיזה שתצא בפתח תחילה, וכן אם יבא למזרח כו' ואם יבא למערב כו' זה תלוי בברירה, הר"ן בשם הרמב"ן פ' כל הגט. ואני עני בדעת איני מבין דברי קדשו, במה נקרא הך דהכא מתנה על ב' דברים. דהתינח אם עירוב אחד היה קונה או למזרח או למערב, אבל כיון דבאמת אין עירוב המזרח פועל כלל למערב וכן בהיפוך, וכל אחד הוי מלתא באנפי נפשי', ולגבי כל אחד הוי מתנה לדבר אחד, דכשמניח במזרח, ואומר אם בא ממזרח, יהא עירובי זה עירוב ובאם לא יהא עירוב זה בטל, זה מהני, וכשמניח אח"כ למערב ואומר אם בא למערב יהא עירובי למערב ואם לאו יהא בטל, זהו ג"כ מהני, וכיון דכל אחד בפני עצמו מהני, למה יגרע מה שמערב בב' מקומות ובכל חד מתנה תנאי בחד מלתא, וצע"ג.

שם הא במרי דמתא. עיין לקמן דף פב ע"א תוד"ה אין מערבין.

דף לז:

קסבר רב יוסף וכו' (עי' תור"ע דמאי אות ע"ד).

שם מאי קשיא דילמא כי לית לי' לר"ש ברירה בדאורייתא אבל בדרבנן אית ליה, לכאורה תמוה הא גם בהלוקח יין הוי רק דרבנן לר"ש דס"ל מנחות ס"ו דמרוח הנכרי פוטר וגם ס"ל דכותים גרי אריות מדס"ל דתורמי' משל כותי על של עכו"ם כמ"ש תוס' ל"ו ע"ב, אע"כ דכה"ג מקרי שרש דאורייתא, וכעין זה תירצו תוס' בכורות י"א ע"ב על קושייתם

שם לשיטת ר"ת דלוקח אחר מירוח פטור מדאורייתא א"כ לוקח יין הוי רק דרבנן ע"ש. (וע"ע בגליון הרמב"ם ה' תרומות פ"א ה"כ).
שם שאני התם דבעינן ראשית ששיריה ניכרין. עי' מכות דף יט ע"ב ברש"י ד"ה תרומה בעוקציה.
רש"י ד"ה ותרומת מעשר בתוכו וכו'. ומעתה אם אכלו לוקה עליו משום תרומה, ולכאורה קשה הא התרומה מעורב בכרי ולבטל, אע"כ משום דמעיקרא דהוא טבל הכל אסור, וכשנעשה היתר ע"י קריאת שם תרומה אין ההיתר לבדו ומערב מיד עם האיסור, דבכה"ג לא בטל כסברת המרדכי סוף חולין, ומה דהקשה הפליתי סי' ק"ב על המרדכי הנ"ל מההיא דבפרוטה בתוך כיס הקדש, במחכ"ת לא קשה מידי, דהתם היה הכל מתחילה היתר, ומה דהאיסור לא הי' ניכר בפ"ע זהו אינו מגרע, דהעיקר תלוי שיהי' חשיבות על ההיתר שהי' לבדו בלא תערובות איסור. כן נראה לענ"ד.
תוד"ה אלא. (עמש"כ בזה לק' ל"ח ד"ה ונראה).

דף לח.

אמרו לו לר' אליעזר אי אתה מודה שאין מערבין בתחילה מיו"ט לשבת [אלמא קדושה אחת היא ולמה ביו"ט הסמוך לשבת יכול לערב בראשון למזרח ובשני למערב]. תימא הא גם אינהו לנפשייהו ע"כ ס"ל דגם אם שתי קדושות נינהו מ"מ אין מערבין מיו"ט לשבת, דהא דקאמרי במתני' כיצד הוא עושה וכו' ומניה דייק בסוף הסוגיא דדוקא באותו פת [דקרא עליה שם מאתמול והשתא קשתיק, אבל לא בפת אחר דבעי למקרי שם עירוב] ומה דדחינן דלמא עצה טובה קמ"ל זהו דיחוי בעלמא אבל לקושטא דמלתא קיימא דדוקא באותו פת, וא"א דסבירא להו לנפשייהו דאם ב' קדושות נינהו שרי לערב לכתחילה מיו"ט לשבת, א"כ אמאי אין מערבין בפת אחד, הא ממנ"פ אם חדא קדושה נינהו כבר קנה השביתה מערב יו"ט על שני הימים, ואם שתי קדושות נינהו, הא מערבין לכתחילה מיו"ט לשבת, וע"כ ס"ל דאף לצד דהוי ב' קדושות מ"מ אין מערבין מיו"ט לשבת וא"כ מה הקשו לר"א. ואף לתירוץ השני דהתוס' דצריכין לטעמא דהכנה משום עירובי חצירות, מ"מ משמע מלשונם דרבנן מקשין בין מעירובי חצירות בין מעירובי תחומין. ובפרט לפ"מ שכתבו בתוס' (ד"ה משום) דההיא דאלו עוברין ס"ל דר"א לית ליה הכנה, ובאמת מערבין עירובי חצירות מיו"ט לשבת, א"כ כל עיקר ויכוח של רבנן הוא בעירובי תחומין, ויקשה כנ"ל.
תמוה לי הא אינהו לנפשייהו ע"כ גם כן ס"ל יסוד זה דאף אם ב' קדושות הם דא"י לערב מזה לזה משום הכנה, דהרי בסוגיין דף ל"ט ע"א דייקי' ממתני' דכיצד הוא עושה

וכו' ונוטלו וכו' דדוקא באותו פת, ויקשה אמאי בפת אחר לא, הא בממנ"פ אם חדא קדושה היא ל"צ כלל לעירוב ליום השני ואי ב' קדושות יהא הדין דמערבים מזה לזה, אע"כ דמ"מ אין מערבין מזה לזה משום הכנה ופת אחר הוי כמערב לכתחלה, א"כ מאי הקשו לר"א, ואף לתירוצא ב' דתוס' ד"ה ור"א התם וכו' דרבנן הקשו לר"א גם מעירובי חצירות, הא מ"מ משמע מדבריהם דקושייתם לר"א גם על ע"ת, ובפרט למ"ש תוד"ה משום הכנה דסוגיא דאלו עוברין ס"ל דר"א לית ליה הכנה ובאמת מערבים ע"ח לר"א מיו"ט לשבת, א"כ מה דקאמר ר"א אבל היינו בע"ת, ועלה הקשו לו הא לאו קדושה אחת היא ויקשה כנ"ל הא לרבנן לנפשייהו ס"ל ג"כ הכי דאף לפי הצד דב"ק הם אין מערבים מזה לזה וצע"ג.

בש"ע אורח חיים (סימן תי"ב) עירב חצי היום הראשון לרוח צפון והשני לרוח דרום שטעה והיה סבור שאפשר לעשות כן וכו' לא יזוז ממקומו שאין ידוע איזה עירוב יקנה לו, ואם לא נתן העירובין סוף אלפים הולך מה שאפשר לו לילך למקום שניהם. הנה בפשטא דמילתא ה"נ הדין בעירב חצי היום הראשון לרוח פלוני והשני יהיה שביתתי בביתי להיות כבני עירי דהולך רק מה דאפשר לו לילך למקום שניהם דהוי ספק אם יקנה לו שביתתו במקום עירובו או שיקנה שביתתו בביתו, אולם לפע"ד יש לדון בו טובא, וכמו שנבאר בעה"י.

בעירובין (דף ל"ה) נתגלגל חוץ לתחום וכו' או נשרף כו' מבעוד יום אינו עירוב, משחשכה ה"ז עירוב, ספק ר"מ ור"י אומרים ה"ז חמר גמל, ר"י ור"ש אומרים ס' עירוב כשר, ולהלכה קיימא לן בש"ע (סימן ת"ט ס"ו) כר"י דספק עירוב כשר, ואף בהניח העירוב בבה"ש קיימא לן (בסימן תטו ס"ב) דעירובו עירוב, כשיטת רש"י פ"ב דשבת והרמב"ם, וקשה דהא בסוגיין משמע דמה דמיקל ר' יוסי בספק עירוב הוא רק משום חזקת כשרות דעירוב, דהשתא הוא דנטמא, וא"כ בהניח עירובו בבה"ש דלא שייך כן אין עירובו עירוב, וי"ל דר"י לשיטתיה דסבר גבי ספק טבל דספיקא דרבנן באתחזק איסורא לחומרא ומש"ה ה"נ בעירוב דאיכא חזקה דהעמידנו על תחום ביתו כפי' רש"י בעי' חזקת כשרות דעירוב כנגדו. אבל לדידן דקיי"ל כר"מ בהא דאף באתחזק איסורא ספק דרבנן לקולא, מש"ה אף בעירב בבה"ש דאיכא חזקת תחום ביתו וליכא חזקת כשרות כנגדו אפ"ה ספיקו לקולא וכן מצאתי כתוב בחידושי אבן העוזר פ"ד דשבת.

אולם יש לעיין טובא אמאי קיימא לן בדינא הנ"ל בעירב חצי היום לרוח זה והשני לרוח אחר דנותנין עליו חומרי שניהם, והיא ברייתא ערוכה בעירובין (דף נ') הא כיון דקיי"ל ס"ע כשר ראוי ליתן לו מקולי שניהם, וזה אף לר"י יהיה הדין כן דהא כאן ל"ש

חזקת תחום ביתו, כיון דבין כך ובין כך נסתלק מתחום ביתו והספק רק באיזה רוח קנה העירוב.

וכמו כן יש לעיין בסוגיא דעירובין (דף לח) ורבנן ספוקי מספקא להו (בשבת ויו"ט אי קדושה א' הן או ב' קדושות) והכא לחומרא (דא"י לערב ב' רוחות דלמא חדא קדושה היא), והכא לחומרא (דאי נאכל בראשון דאין עירוב לשני) הא כיון דקיי"ל ספק עירוב כשר הו"ל למיזל לקולא, וראיתי בחידושי אבן העוזר שם שכתב דרבנן ס"ל כר"י, דבמקום חזקת תחום ביתו וליכא חזקה כנגדו ספק דרבנן לחומרא וכו' עיי"ש, ולפענ"ד דבריו אינם מספיקים דע"כ צ"ל אחת משתיהן או דלעולם כל שאיפשר להעמידו על חזקת תחום ביתו מעמידין אותו אף דקנה שביתתו ביום הא' במקום עירובו, מ"מ לגבי יום השני מעמידין אותו בחזקת תחום ביתו. או תאמר דכיון דקנה ביתו במקום עירוב שם ביתו ומקומו, וראוי להעמידו על חזקת תחום מקום עירובו, והשתא תיקשי לכל צד, אם תאמר בצד הראשון דלעולם מעמידין אותו על חזקת תחום ביתו א"כ יהא רשאי לומר עירובי בראשון למזרח והשני כבני עירי, דשמא ב' קדושות הם ומסייע ליה חזקת תחום ביתו, וגם אף יהא מותר לערב לב' רוחות. כיון דעכ"פ קנה עירוב בחד צד ונסתלק מתחום ביתו ספיקו להקל, ואם תאמר כצד השני דמכיון דקנה תחומו במקום עירובו, מעמידי' אותו על חזקת תחום מקום עירובו, א"כ נאכל בראשון אמאי אינו יוצא עליו בשני נימא ספיקו להקל דשמא חדא קדושה היא, ומסייע ליה חזקת תחום מקום עירובו. והנה בעיקר הקושיא י"ל לפמ"ש המנחת יעקב (כלל א' סק"ו) דהיכא דאסתפקא לתנא עצמו הדין מחמרינן בספיקו אף בדרבנן דהוי כמו ספק חסרון ידיעה עיי"ש. א"כ הכא דלרבנן עצמם מספקא להו הדין אם יו"ט ושבת ח"ק נינהו או ב"ק הן מש"ה מחמרינן בספיקו, אך עדיין הקושיא הראשונה בעירב חצי היום וכו' אינה מתיישבת.

ונלע"ד דהנה מהמתבאר בפשטא דסוגיא הנ"ל מוכח דר' יהודה סובר תחומין דאורייתא מדהחמיר בס' עירוב [דמלבד דדוחק לומר דר' יהודה מחמיר טפי בספיקא דרבנן מר' יוסי, וס"ל דאף בלא חזקת איסור ס' דרבנן לחומרא, וג' מחלוקות בדבר, הוא מוכרע], דהא בסוגיא דפ"ק דביצה דחיק לאוקמא ברייתא דספיקו אסור בספק טרפה והא דנתערב באלף כולם אסורות מוקי כר"י דס"ל אליבא דר' יהושע דכל שדרכו למנות לא בטל, ומכיון דמוקי לה כר' יהודה לוקי בפשטא בס' יו"ט כיון דר"י סבר דספיקא דרבנן לחומרא, א"ו נראה דטעמא דר"י דמחמיר בס"ע משום דס"ל תחומין דאורייתא, וכ"כ להדיא הרא"ש פ"ד דעירובין (דף מו) וז"ל שם אע"ג דשמעינן לר"י דסבר תחומין דאורייתא גבי ספק עירוב לעיל בפרק בכל מערבין עכ"ל, אך קשה ע"ז מסוגיא דעירובין

(דף ל"ז ע"ב) ולימא ליה תנא דבי איו הוא, הא כיון דאיו מתני כן משמיה דר"י אינו מוכיח דס"ל בדרבנן אין ברירה דהא ר"י ס' תחומין דאורייתא, והא ודאי ל"ל דבאמת ה"ק דלוקי לברייתא דאין ברירה כאיו, ומשום דתחומין דאוריי', דא"כ מאי משני עלה לא שמיע לי', מ"מ הא ממתני' מוכח דר"מ ור"י סברי תחומין דאורייתא, ולוקי הברייתא אלבייהו דתחומים דאו', וכבר הקדימני בקו' זו בס' קרבן נתנאל.

ונ"ל דלכאורה יש לעיין בעיקר הדין דספק עירוב כשר מכח ספיקא דרבנן הא כ' תוס' בביצה (די"ד ע"א ד"ה א"ב דידע) וז"ל אע"ג דבשל סופרים הלך אחר המיקל, הואיל ולכל א' יש קולא וחומרא מכל צד עבדי' לחומרא עכ"ל. וה"נ בספק עירוב הא בקיום העירוב וביטולו לכל צד יש קולא וחומרא, דמה שמרויח בצד זה מפסיד בצד זה, ואמאי דייניגן ביה ספק דרבנן לקולא.

והנה היה מקום אתי לומר למה שהיה לי ויכוח עם ידידי הגאון רבי מאיר פויזנר בעל בית מאיר נ"י, בעסק הלכה דדנתי לומר בספיקא דדינא בדרבנן אף בדבר שיש לו מתירין לקולא, כעין שכתב הפר"ח בא"ח (סימן תלז ס"ג) דמה דכ' הרא"ש והר"ן בדין מוקצה לחצי שבת כיון דפלוגתא הוא נקטי' להקל במוקצה דרבנן, אף דהוי דבר שיל"מ, מ"מ כיון דהוי פלוגתא נקטי' ככללא דאית לן בכל התלמוד, בשל סופרים הלך אחר המיקל, ואין לנו להחמיר אלא בס' במציאות, אבל לא בס' דפלוגתא, עכ"ל, והג' נ"י רצה לחלק די"ל דוקא בספיקא דפלוגתא, או בב' לישני בש"ס כיון דיסדו לנו חז"ל הכלל בשל סופרים הלך אחר המיקל, הוי הכרעה שהלכה כפלוני, וכאלו פסקו כן בהדיא במקומו, דהלכה כפלוני, ותו לא מקרי ספיקא, אבל בספיקא דאיבעיא י"ל דהוי כמו כל ס' דרבנן, דבדשיל"מ ספיקו לחומרא, עכ"ד. ואני סעדתי דבריו קצת, משום דקשה על הר"ן שכ' עלה דחזקיה קרי בטבריא בי"ד ובט"ו, דמדינא הוי ס' דדבריהם ולקולא, וק' א"כ למאי צ"ל דלר' פשיטא ליה לימא דס' דרבנן לקולא, וראיתי בס' טורי אבן שנתקשה ג"כ בזה, ולדברי הרב י"ל דלענין מלאכה בפורים אין להקל משום ס' דבריהם, דהוי דשיל"מ, ואף דטעם דדשיל"מ הוא משום עד שתאכלנו כו' וזה שייך באכילה דיכול לאוכלו רק פעם א', אבל במלאכה ל"ש זה, דהא יעשה מלאכה גם היום גם למחר, מ"מ הא מדברי הש"ך (סימן ק"ב) מבואר דלא נחית לחילוק זה, דכתב בכלי איסור שנתערבו, דצריך להשהותם עד למחר, שיהיה נוטל"פ, דהוי דשיל"מ, והרי בכלי נמי יכול לבשל גם היום גם מחר, שוב מצאתי בספר פ"י (פ"ג דביצה) כתב דלענין טלטול מוקצה ל"א דהוי דשיל"מ, ונ"ל דכונתו לדברינו, משום דיכול לטלטל היום ומחר, אבל גם הוא עצמו הביא ראיה לדחות זה, (אאב"ה הראיה לדחות שכתב הפ"י, הוא מברייתא ריש ביצה,

וספיקו אסור, דקאי גם ע"מ דקתני תחלה ואין מטלטלין, וזכורני שאמר אבא מארי זצוק"ל לדחות ראייתו, והיינו דכיון דאסור באכילה מטעם דשיל"מ ממילא הוי מוקצה, דכל מאכל שאסור באכילה, ממילא הוי מוקצה, ואמר הוא ז"ל ראיה לסתור סברא זו, מהא דאמרי' גבי מים ומלח דשיל"מ, ולענין תחומין נאמר זה, הרי גם בטלטול אמרי' דשיל"מ, וחזר ואמר דלמ"ש הר"ן נדרים, בשיטת התוס', דהתם הטעם כיון דהוי היתר בהיתר, מקרי מב"מ דלא בטל, אין ראיה משם, ואדרבה מרווח להבין מה דבתחומין לא אמרי' ספיקו להקל, כדמוכח בעירובין (דף סו) וכמ"ש התוס' שם ולא נתנו טעם לזה, וגם קשה כיון דבמים ומלח אמרי' דגם בתחומין יש דין דשיל"מ, ואמאי לענין ספיקו לא, ולפי הדברים הנ"ל ניחא, דבספיקא דהטעם משום דעד שתאכלנו זה באמת ל"ש בתחומין, דיוכל לטלטל היום ומחר, אבל במים ומלח לענין ביטול, מטעם מין במינו הוא דלא בטלי, ועיין בחלק א' מתשובת אבי מארי ז"ל סימן קפט) וא"כ י"ל דכונת תוס' בביצה הנ"ל דכיון דלכל חד יש קולא וחומרא, אין כאן ההכרעה דהלכה כפלוני דמאן מנייהו מקרי דברי המיקל וממילא הוי בכלל כל ספיקא דרבנן בעלמא, ומחמרי' משום דשיל"מ, וא"כ כ"ז בדשיל"מ, משא"כ בספק עירוב, דבלא"ה יקשה אמאי ס"ע כשר הא הוא דשיל"מ, ובאמת מוכרח לענ"ד זה כדברי תוס' (עירובין דף מה) דבתחומין ליתא לכלל דספיקו אסור בדשיל"מ, וכיון דלא מקרי דשיל"מ שפיר אמרינן ס"ע כשר, אף דיש קולא וחומרא לכל צד.

אמנם אני כתבתי להוכיח שלא כדברי הרב הנ"ל, מדברי הר"ן ז"ל בנדרים (דף מז ע"ב) דכ' באיבעי' דרמי בר חמא, דאמר פירות אלו על פלוני מהו בחילופיהן דכיון דלא איפשיטא האיבעיא נקטינן לקולא, בין בפירות אלו על פלוני בין בנודר עצמו ולא אמר אלו, כיון דהוא ספק דרבנן, וקשה הא בנודר עצמו, בדידיה קאי לאיתשולי על נדרו, והוי דשיל"מ, אלא ע"כ מוכח דגם בספיקא דאי בעי בדרבנן בדשיל"מ אזלינן לקולא, גם אם נניח כדברי ידידי הגאון ר' מאיר, רחוק ממרכז האמת להעמיד זה בכונת התוס', ויותר נראה דכונת תוס', כיון דאם נפסוק להקל יבוא להקל בשני הצדדים, ויעשה ממנ"פ שלא כהוגן, וכעין זה כ' תוס' (נדה דכ"ז ע"א ד"ה ב' ולדות וכו') לענין ס"ס (ועיין במל"מ פ"א הי"א מהל' מגלה) וא"כ הדרא הקו' לדוכתי', אמאי ס"ע כשר הא הוי ב' קולי דסתרי אהדדי, וי"ל בזה, דבעירוב ל"ל דיבוא להקל בשניהם, דאם דרך משל עירב אלפים למזרח, אם ילך חוץ לאותן אלפים ויחזור לביתו, שוב א"א לו לילך אמה א' לצד מערב בטענה דשמא נאבד העירוב מבע"י, דבממנ"פ אם נאבד העירוב מבע"י א"כ במה דיצא חוץ לאלפים למזרח הוי כיצא חוץ לתחום לדעת וחזר, דקיימ"ל (בסי' תה ס"ב) דאין לו

אלא ד' אמות, וכיון שכן כל שבירר לו צד א' להקל שוב לא יהיה במציאות להקל בצד הב', ומש"ה אמרי' ס"ע כשר, וכה"ג כתבתי בתשובה (בח"א מפסקים סימן מ"ט).
אולם אני מסתפק מאד בזה דאפשר כיון דס' דרבנן לקולא, ויצא ברשות ב"ד חוץ לאלפים למזרח, מקרי בכלל יצא באונס, דאם חזר חזר לתחומו, וכמו בנכנס לספינה (עיין במג"א שם סק"ה).
גם מלישנא דר"י ס"ע כשר, משמע דדינו כאלו עירובו קיים בודאי ואין בידו לברור לו לבטל עירובו ולהחזיק בתחום ביתו, ובזה יקשה אמאי הא ס' דרבנן לקולא.
ולזה נ"ל אם ננקוט שלא כדברי רש"י ונימא דחזקת תחום ביתו לא מקרי חזקה, וכדנסתפקו להו לתוס' בזה (שם ד"ה א"ר ירמיה) רווחא שמעתתא, די"ל דהא דס"ל לר"י דס"ע כשר, היינו משום דודאי אסור לו לילך לצד ביתו מכח ספק דרבנן שמא נאכל עירובו מבע"י דהא איכא חזקה כנגדו, חזקה דהשתא הוא דנאכל, ובמקום חזקה הא ס"ל לר"י דספיקא דרבנן לחומרא, וא"כ מה"ט גופיה ס"ל דס"ע כשר, ועירובו קיים דספק דרבנן לקולא, דהרי א"א לבוא להקל בב' הצדדים. ואי תיקשי א"כ מאי פריך הש"ס דר"מ אדר"מ, הא אדרבא, כיון דסבר ר"מ דאפילו באתחזק איסורא ספק דרבנן לקולא, א"כ היא הנותנת דס' עירוב לחומרא משום דראוי להקל מכל צד משה"ה מחמרי' לו מכל צד, בזה י"ל למ"ש רש"י בעירובין (דף נב ע"ב ד"ה אלא אפילו בלישנא בתרא) דר"מ ס"ל אפילו בליכא ספק, כגון דודאי נאכל עירובו מבע"י, מ"מ הוי חמר גמל, דסילק עצמו בכונתו מאלפים של צד שני לביתו, והא דקתני במתני' מבע"י אינו עירוב, דמשמע דהוא כבני עירו, ר' יהודה היא עיי"ש, ולפי זה שפיר פריך הש"ס ר"מ אדר' מאיר, דלר"מ דס"ל דאפילו בודאי נאכל עירובו מבע"י הפסיד צד ביתו, וא"כ ממילא ליכא מקום להקל בב' צדדים, וממילא יהא הדין דעירובו קיים דספק דרבנן לקולא. ולפ"ז מיושב קושי' הק"נ הנ"ל, דשפיר י"ל דר"י ס' תחומין דרבנן, והא דס"ל חמר גמל היינו דסבר בהא כר"מ, דבס' דרבנן אף באתחזק איסורא לקולא, וממילא כיון דראוי להקל מב' צדדים מחמרי' עליו מב' צדדי'.
ועדיין צורך לבאר, דא"כ מאי קא מתמה רבא אברייתא, דמאן האי תנא דאפילו בדרבנן אין ברירה, והרי מה דאפשר לחלק בדין ברירה בין דאורייתא לדרבנן, ע"כ משום דהוי ס' דדינא, אם א"ב או י"ב, וכמ"ש להדיא הר"ן (ברפ"ג דגיטין) בטעמא דמילתא לדידן, דקיי"ל בדאו' א"ב ובדרבנן י"ב עיי"ש, א"כ ממילא בתחומין דהוי קולא מב' צדדים, דאם ירצה להחזיק תחום ביתו יהיה ג"כ ס' דרבנן לקולא, דשמא הדין דא"ב, וממילא מחמרינן עליו בב' צדדים.

ונראה דבין למה דמבואר בתוס' עירובין (דף לז ע"ב ד"ה אלא מעתה וכו') דס"ל דאם אין ברירה לא הוי תרומה כלל, ובין לדעת מהר"י שם דגם אם א"ב בודאי א' מהן תרומה, ונלע"ד אופן פלוגתתם, דדעת תוס' דכל שעושה מעשה קנין או קריאת שם תרומה ותולה הדבר בתנאי דלהבא, כיון דלעולם לא יבורר שהיה כן למפרע כיון דהדין דא"ב לא חל כלל המעשה ההוא ובטל בודאי הקנין או הקריאת שם, וסברת מהר"י דענין א"ב היינו דמספקי' אם הוברר והיה עומד לזה מיד משעת תנאו וחל המעשה, או דלא היה עומד לכך, ובטל המעשה, מש"ה ס"ל דבודאי א' מהן תרומה דבין אם היה עומד מתחלה שירדו גשמים או לא, על כ"פ חל הקריאת שם דחד מהם, ונ"ל דגם דעת רש"י כמהר"י ממה דכ' בחולין (דף יד ע"א) בפלוגתא דהלוקח יין מן הכותים, דר"י ור"י ור"ש אוסרים, וז"ל אוסרים אלמא לר"י לית ליה ברירה, וחייש שמא תרומה שתה, הרי משמע להדיא דאף אם א"ב מ"מ חלה התרומה ומעורב התרומה בתוך היין, ובכל טיפה וטיפה מספקי' שמא זהו התרומה, [ובאמת תמוה לי מאוד דאיך נימא דודאי א' מהן תרומה, הא אם ירדו גשמים נימא דאותו רמון שהתנה עליו אם ירדו גשמים יהיה תרומה לא הוי תרומה דשמא לא היה עומד לכך שירדו גשמים, ומ"מ גם הרמון הב' לא הוי תרומה, דהא סוף סוף ירדו גשמים, ולא נתקיים התנאי, וכי בשביל שהיה עומד שלא ירדו גשמים מקרי קיום תנאי דבודאי תרתי בעי, ירידת גשמים ועומד לכך מתחלה וכן בפירש"י הנ"ל בלוקח יין, דאיך אפשר דיש תרומה ביין ששותה, דאף אם שמפריש לבסוף לא הוי תרומה, דלא הוברר שהיה עומד לכך להפריש זה, מ"מ במה יחול התרומה על מה ששותה, דאף אם היה עומד מתחלה דמה ששותה עכשיו יהא מפרישו לבסוף הא סוף סוף לא בא לידי הפרשה, ולא נתקיים בו התנאי, והרי אמרי' שם שמא יבקע הנוד, ושותה טבלים למפרע, הרי דאם לא בא לידי הפרשה ליכא כאן תרומה כלל, וא"כ ה"נ מה דבאמת לא הפרישו הוי כמו בקיעת הנוד, ואין כאן תרומה, וא"כ בפשטה טעמ' דר"י דאוסר בלוקח יין היינו דאו דבודאי לא חל התרומה כלל במה שאין מבורר למפרע, או דהוי ספק שמא מה שמפרישו לבסוף לא היה עומד לכך לכתחלה, והוי שותה ס' טבל, אבל לומר ששותה תרומה צלע"ג, [אאב"ה כעין זה ראיתי לאחי הרב רבי שלמה בחדושיו שעמד על דברי רש"י ר"פ מי שאחזו (סוף דף ע"ג) במ"ש ואע"ג דחיי טפי א"ב] ולפ"ז לשיטת המהר"י ורש"י שפיר י"ל דבתחומים י"ל יש ברירה בדרבנן, והיינו דאף אם א"ב, מ"מ א"י ליילך לצד ביתו, דהא מ"מ הוי ספק שמא בבה"ש היה דעתיה לזה שנתרצה באמת וקנה העירוב, וממילא אף אם בודאי הדין דא"ב הוי ס' בקניית עירובו, ודייניין לחומרא מב' צדדים, ממילא מה"ט יש להקל לקיים עירובו בס' דשמא הדין

בכ"מ די"ב. ובודאי קנה העירוב, ואף לדעת תוס' הנ"ל דאם הדין דא"ב לא חל כלל קנין העירוב ובטל עירובו בודאי, מ"מ י"ל כיון דספיקא דדינא אם י"ב או א"ב הוא ספיקא דעלמא והדין נותן דבמילתא דרבנן יש ברירה, ממילא נתקיים הדין דיכול לערב בענין ברירה ומתחלה כשמערב נתברר מיד הדין דמערב כדינו א"כ לא שייך להקל בב' צדדים לחזור לתחום ביתו בטענה דשמא העירוב בטל, דהא כבר נתקיים ונתקבל הדין דכך דינו דעירוב לערבו בתנאי, למקום שארצה וכדומה, ולא מקרי עוד ס' דדינא, ודוק היטב. ולפ"ז מיושב קושייתנו הנ"ל, דבמערב חצי היום וכו', וכן בס' דיו"ט ושבת, כיון דליכא חזקת כשרות דעירוב. והדין נותן להקל בב' צדדים, מש"ה מחמרי' בכל צדדים דאף דספיקא דיו"ט ושבת הוי ס' דדינא מ"מ אינו דומה לספיקא דדינא דיש ברירה הנ"ל דהתם כיון דעכ"פ בשעה שמערב וזה רצונו מקרי קולא דיש ברירה, וא"כ בכל פעם שמערבי' בתנאי צד קולא שלו לומר י"ב, והוקבע ההלכה דמערבי' בדרך תנאי, והוא מיסוד כללי דיני עירוב לערב בדרך תנאי, וכודאי עירוב דמי, משא"כ ביו"ט ושבת, דלפעמים אם מערב לצד א' לב' ימים, הוי קולא לומר חדא קדושה, ובמערב לב' רוחות צד הקל דב' קדושות, וא"כ לא הוקבע הכלל לערב ע"י ב"ק או חדא קדושה ומקרי בשם ס' בכל פעם שמערב, מש"ה מחמרי' בב' צדדים.

ועדיין יש להקשות אמאי לא יוכל לערב ביו"ט ושבת, לב' הימים, או לומר השני כבני עירי, הא ליכא מקום להקל בצד השני לילך לצד עירובו של יום ראשון דממנ"פ אם נידון דח"ק הם א"כ ממילא הוי כמערב חצי היום לרוח זה, והשני לרוח אחר, דנותנים עליו חומרי שניהם, ואף ביום הא' אסור לילך לצד עירובו, וא"כ עכ"פ ביום הב' בודאי א"א לו לילך לצד עירובו של יום הא', וממילא יהא נידון להקל לילך לצד עירובו של יום ב' משום ס' דרבנן, שמא ב"ק הם, ובזה אף לפמ"ש לעיל כסברת המנ"י דכיון דמספקא הדין לתנא עצמו, הוי כמו ס' חסרון ידיעה, מ"מ יקשה הא לענין לילך לצד עירובו של יום הב' הוי ס"ס להקל, ס' הדין דב"ק, ואף אם חדא קדושה, מ"מ הוי כמערב חצי היום וכו', והוי ספק שמא נקנה העירוב לרוח זה ולענין ס"ס דעת הרמ"א (בסימן ק"י) דמעיקר הדין אינו מזיק חסרון ידיעה.

אמנם נ"ל דאינו דומה כלל למערב חצי היום, דנ"ל באמת אם היה טועה וסובר דיכול לקנות שביתה בחצי יום השבת, ואמר עירובי שבמזרח יקנה לי שביתה בבה"ש לחצי יום הראשון, ועירובי שבמערב יקנה לי השביתה בחצי יום השני דשבת, בזה בודאי קנה במזרח, דעירוב הב' כמאן דליתא, דקניית עירוב בבה"ש בעי', אלא דדינא דמערב חצי היום, היינו דרצונו דשניהם יקנו לו בבה"ש, אלא דעירובו למערב יקנה לו בה"ש

בכדי לילך בו בחצי היום השני, בזה הוי ס' איזו עירוב קנה, וכיון שכן ביו"ט ושבת, במערב לב' ימים, היינו דס' ב"ק הם, ורצונו שהעירוב הב' יחול בבה"ש דיום הב', בזה אם באמת הדין דהוא ח"ק נקנה רק העירוב של יום הא', וא"כ שפיר קולא וחומרא לכל צד ומחמרי' בכל הצדדים.

וכ"ז אני אומר בדרך פלפול קצת, לשעשע את חבריי המקשיבים, אבל לקושטא דמלתא, הא באמת משמע דעת התוס' ג"כ לעיקר כרש"י דחזקת תחו' ביתי מקרי חזקה, וגם הרי הרמב"ם פסק כר"מ דספק דרבנן באתחזק איסורא להקל ואעפ"כ פסק דס' עירוב כשר, וא"כ תקשי כנ"ל, דהוי ב' קולי דסתרי אהדדי וראוי להחמיר בשניהן.

ולזה נ"ל ביסוד הדבר, דכיון שברצונו שיתקיים העירוב, ולכך דעתו מתחילה, מקיימים רצונו ותופסים לקולא כאלו ודאי קיים העירוב, ואסור לו לילך לצד השני, ויש להמתיק הדבר למ"ש תוס' עירובין (דף מט ע"ב) ד"ה ואפי' לתחתיו וכו' (ולשונם בקושייתם שם הוא מגומגם דעל חמר גמל ליכא קושיא דהא הוי רק ספק במלתא אם קנה עירוב או לא, ואינו דומה לתחתית האילן, דשם בודאי לא חל העירוב מעיקרא, אלא דכונתם כיון דחזינן באילן דלא יזוז ממקומו משום דעקר דעתיה ממקום רגליו א"כ בנאכל מבע"י אמאי הוא כבני עירו נימא דעקר דעתו, ובזה תירצו) דבעומד בעירו לא עקר דעתו מעירו, ודעתו שאם לא יקנה שם שביתה שיהיה לו תחום ביתו עכ"ל, ונ"ל דזהו רק אם באמת מפסיד השביתה דמקום עירובו בזה הוי כמו עקירה בטעות דאדעתא דהכי לא עקר מביתו, אבל כל שמקילין לו לילך למקום עירובו מכח ס' דרבנן ממילא אף אם קמי שמיא גליא דנאכל עירובו מבע"י מ"מ הפסיד תחום ביתו, דהא עקר דעתו, ומה שייך עקירה בטעות, הא יש לו מקום שרצה וא"כ ליכא קולא לב' צדדים, ושפיר אמרי' ס"ע לקולא. ולפ"ז ניחא פסקא דידן במערב בחצי היום וכו' וכן בההוא ספיקא דיו"ט ושבת לרבנן דהתם שפיר יש קולא דלב' צדדים, מש"ה מחמרי' בכל צדדים. ואף דביו"ט ושבת עדיין יש לעיין בנאכל עירובו בראשון אמאי אינו יוצא עליו בשני, הא הוי ס' דרבנן שמא ח"ק הוא, ובזה כיון דבתחלת יום ב' בחר לעצמו להחזיק בעירובו דיום א' שוב ליכא חששא דיבוא להקל בב' צדדים דהא א"א לו לילך לצד הב' בטענה דשמא ב"ק הם, דמ"מ בבה"ש דיום ב' עקר דעתו מביתו וכנ"ל.

ואף לפי דברי האבה"ע שכתבנו לעיל, דבנאכל עירובו א"י לשני מספק דרבנן דשמא ח"ק, דס"ל כר' יוסי דבאתחזק איסורא ל"א ס' דרבנן לקולא, וה"נ הוי חזקת תחום ביתו. ומה דהקשינו לעיל דמ"מ במערב לב' ימים דממנ"פ נפק מתחום ביתו נימא ס' דרבנן לקולא, בזה י"ל כדברינו, כיון דיבוא להקל בב' צדדים, מחמרינן דיבוא להקל לילך

בשני למקום עירובו דהראשון, דל"ש לומר דעקר דעתו ממקום עירובו הראשון, דאי ח"ק וממילא עירובו נמשך לב' ימים, לא מזיק עקירת דעתו בליל שני, דכבר נקנה העירוב בבה"ש דהראשון, מ"מ עדיין יקשה דיהיה יכול לומר והשני כבני עירי, מטעם ס' דרבנן דשמא ב"ק, ובזה לא יבוא להקל בשניהם, דלצד עירובו ליכא קולא מס' דרבנן כיון דהוי נגד חזקת תחום ביתו, וא"כ יקשה בממנ"פ, אם נידון דלא כאה"ע, ולומר, כיון דעירב בראשון ליכא כ"כ חזקת תחום ביתו, או דרבנן יסברו דבחזקת איסור ג"כ ס' דרבנן לקולא, בנאכל עירובו אמאי א"י עליו בשני, דהא לא יבוא להקל לילך לצד תחום עירו, דעקר דעתו מביתו וכנ"ל, ואי כסברת אה"ע דמקרי חזקת תחום ביתו ורבנן ס' כר"י דבאתחזק איסורא ס"ד לחומרא, יקשה דליהני לומר ומחר כבני עירי, מס' דרבנן דשמא ב"ק, דהא לא יבא להקל לילך למקום עירובו, דהא הוי נגד חזקת תחום ביתו.

ולזה נלע"ד טעם אחר, כיון דהס' דח"ק או ב"ק הוי ס' דעלמא בדינא ולכל צד יש קולא וחומרא דח"ק הוי קולא דיכול לאכול עירובו בראשון, וחומרא דא"י לערב לב' ימים, וב"ק הוי קולא וחומרא בהיפוך, ולפעמים במעשה אחד הוי קולא וחומרא, דהיינו במערב לב' ימים בראשון למזרח, ובשני למערב, דהוי ח"ק קולא לילך בשני למזרח, וב"ק קולא לילך בשני למערב, דצריכי' להחמיר בתרווייהו ולזה אמרו חז"ל שלא לדון כלל ענין ח"ק וב"ק בדרך ס' דרבנן לענין עירוב, אף אם במעשה זו לא יבוא להקל בשתיהן, ובאומר חצי יום למזרח וחצי יום למערב, דזה אינו ספיקא רק במעשה זאת, בזה מספיקין דברינו, כיון דסתרי אהדדי דיבוא להקל בשניהם מחמרי' בשתיהם.

ואולם עדיין יקשה דמאי פרכי' מאן תנא דאפילו בדרבנן א"ב לשיטת תוס' הנ"ל דאם א"ב לא נקנה העירוב כלל ממילא נשאר תחום ביתו, וא"כ דלמא הך תנא ס' דבאתחזק איסורא ל"א ס' דרבנן להקל, מש"ה ל"א בי' בדרבנן י"ב, דהא מה בדרבנן י"ב היינו דדלמא הדין די"ב והוי ס' דרבנן, והכא ל"ש כיון דמחמת חזקת תחום ביתו ראוי לומר דא"ב ולא נקנה העירוב.

ומזה הכרח למה שכתבנו בתשובה דבספיקא דדינא ל"ש לומר אוקי אחזקה דבשביל החזקה לא ישתנה, והבאתי ראיות מדברי המ"ל (פ"ב ה"א) מטומאת צרעת, ומדברי הש"ג עיי"ש בארוכה, והכא דהוי ספק דדינא אם הדין די"ב או א"ב ל"ש לאוקמי אחזקה, ומיושב הכל לנכון בעזה"י.

אתאן לדינא דבאומר עירובי למזרח לחצי יום ושביתתי בביתי לחצי יום, דתליא בספיקא דרבוואתא, דלדעת הרמב"ם דספק דרבנן לקולא אף באתחזק איסורא א"כ יבוא להקל בב' צדדין, דשמא נקנה שביתת ביתו, ושמא נקנה עירובו למזרח, ממילא מחמרי' מספק

לתרווייהו ומהלך רק מה דיכול לילך בממנ"פ, ודינו שוה לאומר חצי יום למזרח וחצי יום למערב, אבל להרשב"א דס' דרבנן בחזקת איסור אסור, י"ל דהוא כבני עירו, דשמא נקנה שביתתו בביתו, דלא יבוא להקל לילך למזרח דשמא נקנה עירובו למזרח, דזהו נגד חזקת איסור דתחום ביתו דספיקא לחומרא. ולכאורה היה מקום לפקפק, דאף להרמב"ם דבאתחזק איסורא ס' דרבנן לקולא, מ"מ בכה"ג דיהיה תרי קולא דסתרי אהדדי יהיה הדין דיותר עדיף לילך בתר החזקה ולהקל כפי הצד שמסייע החזקה, ויהיה כבני עירו מחמת חזקת תחום ביתו.

אבל נראה לי ראיה דאינו כן, מהתוספתא (שהובא בר"ש פ"ב מ"ב דמקוואות) היה לפניו ב' מקוואות, אחד שאוב וא' כשר כו' וטבלו שנים א' הטמא טומאה קלה, וא' המיקר ועשו טהרות שניהן תלויות, והיינו כיון דלכל א' יש ס' לקולא, דהוא נכנס בכשרה דבטמא טומאה קלה ספיקו להקל, מש"ה מחמרי' בשניהם, הרי אף דמ"מ לזה הטמא הוי חזקת טומאה, ולהמיקר הוי חזקת טהרה מ"מ כיון דגם בחזקת טומאה ספיקו להקל וראוי לכל א' בפ"ע מחמרי' בשניהן, והיינו ממש כמ"ש.

תד"ה ור"א וכו' ואור"י דאיצטריך לטעמ' דהכנה, ק"ל דמנ"ל להש"ס דמאן דשרי התם לא ס"ל כלל לסברא דמקני שביתה דילמא רק התם דמתנה והשביתה נקנית ביום החול משא"כ הכא, וצריך לדחוק דס"ל להש"ס מסבר' דליכא חילוק בזה לענין מקני שביתה. אך מ"מ ק"ל לבתר דתירצו תירוץ הב' דהכא נקט משום ע"ח, א"כ י"ל לקושטא דמלת' דאף מאן דשרי היינו בדרך תנאי דהשביתה ביום החול א"כ מה הקשו אח"כ מיהו התם דקאמר ר' וכו' אבל למאן דשרי ק', הא י"ל כנ"ל דאם הקנין שביתה בי"ט לכ"ע אסור וצ"ע.

בא"ד אבל למאן דשרי קשה, תמהני הא מסקי' דר' ס"ל דקדוש' א' היא וא"כ י"ל דמה"ט אין מערבין ע"ת, והא דמערבי' ע"ח אף דרבנן דר"א ס"ל דמשום קדוש' א' אפי' ע"ח אין מערבי' באמת עכצ"ל דר' פליג בזה וס"ל דבדבר המותר לו מערבי' וכמ"ש מהרש"א, א"כ מנ"ל לתוס' לעשות עוד מחלוקת דר' ס"ל דגם הכנה ל"ש בע"ח, הא בפשוטו י"ל הא דמחלק ר' בין ע"ח לע"ת היינו לטעמי' דס"ל דחדא קדושה היא, ואי דקושייתם לס"ד דר' ס"ל דב' קדושות הא י"ל דלס"ד באמת כמ"ד דלמקני שביתה לא, או דלס"ד כמאן דמפיך שם דר' ס"ל דאין מערבי' לא ע"ת ולא ע"ח וצלע"ג. [אב"ה עי' לק' במס' ביצה דף טז ע"ב].

תד"ה משום הכנה ועוד דתנ' פ"ק דביצה ר"א תאכל היא ואמה, במהרש"א הקשה הא הכא אמרינן דר"א ס"ל משום הכנה, במחכ"ת בפשוטו י"ל דהכא דמכין בידים ס"ל

הכנה משא"כ בביצה דבידי שמים וכמ"ש תוס' בביצה לחלק אליבא דר' יוחנן, גם י"ל דר"א ס"ל גם אליבא דב"ש הכנה אלא דס"ל דב"ש מתיר בי"ט דל"ג י"ט אטו י"ט אחר שבת ומש"ה ס"ל נולד' בי"ט תאכל בשבת כיון דביומי' מותר אמרינן דהכינה לעצמה וב"ה דס"ל דאסורה ביומי' משום גזירה אטו י"ט אחר שבת מש"ה מקרי הכנה.

דף לח:

רש"י ד"ה מערב אדם שני עירובין כו' כיון דלן בה כד"א דמי. עיין לקמן דף ס' ע"ב תד"ה אין אלו.

דף לט.

מתני' ר' יהודה אומר [ר"ה שהיה ירא שמא תתעבר מערב אדם שני עירובין, ואומר עירובי בראשון למזרח ובשני למערב, ועוד אר"י מתנה אדם על כלכלה של טבל ביו"ט ראשון של ר"ה ואומר אם היום חול תהא זו תרומה על אלו, ולמחר אומר, אם אתמול קודש והיום חול תהא זו שאמרתי אתמול תרומה על אלו]. בגמרא עושה צריכותא, דאי אשמועינן ר"ה [דמערב ב' עירובין בהא קאמר ר"י משום דלא קעביד מידי אבל כלכלה דמחזי כמתקן טיבלא אימא לא, ואי אשמעינן הני תרתי משום דליכא למגזר עלייהו אבל ביצה דאיכא למגזר משום פירות הנושרין ומשום משקין שזבו, אימא לא צריכא]. תימא תינח לרב יוסף ולר' יצחק ריש ביצה, דטעמא דביצה משום פירות הנושרים ומשום משקין שזבו אבל לאינך טעמי, דטעמא דביצה משום מוקצה בבא דביצה מיותר, וי"ל דס"ד דיהיה הביצה אסורה דנימא מגו דאתקצאי בין השמשות של יום שני קמ"ל דמגו מחמת יום שעבר לא אמרינן, וכמו שהעלו בתוס' פ"ק דסוכה (דף י' ע"ב). וא"ת א"כ למה לא עביד בגמרא האי צריכותא גבי ביצה, ותיקש' הא מכלכלה נמי נשמע זה, דל"א מוקצה מחמת יום שעבר, דאל"כ מאי מהני התנאי מ"מ ליתסר משום מגו דאתקצאי, י"ל דלמ"ד בפ"ק דגיטין דטעמא דר"י דאוסר בלוקח יין מבין הכותים, הוא מטעם שמא יבקע, לא נשמע מכלכלה, די"ל דע"כ לא חיישינן לשמא יבקע אלא בדאורייתא אבל בכלכלה כיון דתרומות פירות דרבנן ואפילו של זיתים וענבים להרמב"ן הוי דרבנן, דדוקא יין הוא דאורייתא כמ"ש הב"י א"ח בשמו, ל"ח לשמא יבקע, וא"כ לא אתקצאי בה"ש דיוכל לתקן ולומר מה שאני עתיד להפריש. ומה דלא עביד בגמרא האי צריכותא גבי ביצה, משום דלרב משרשי' בגיטין שם דטעמא דר"י בלוקח יין משום דאין ברירה, ועיין לעיל (דף לו ע"ב) דמההיא דאיו משמי' דר"י מוכח דאפילו בדרבנן א"ב, א"כ כבר נשמע מכלכלה, דל"א מוקצה מחמת יום שעבר, והגמרא נקט הצריכותא באופן דמספיק לכל אמוראים.

וא"ת א"א דר"י ס' י"ב ובכלכלה כיון דהוא מדרבנן ל"ח שמא יבקע, א"כ למה צורך להתנות בראשון ובשני, יעמוד בה"ש שבין ב' הימים, ויאמר מה שאני עתיד להפריש אחר יו"ט דהא אם יום א' הוא י"ט בה"ש זה הוי בה"ש דאפוקי יומא, ואי יום ב' יו"ט הוי ביה"ש דעיולא יומא, י"ל דמה דל"ח בדרבנן לשמא יבקע, היינו באי אפשר בענין אחר אבל לכתחילה ודאי טוב לתקוני שלא יהא חשש איסור כלל, אך עכ"פ מגו דאיתקצאי לא שייך ביה, דהא אלו צריך לאוכלו בה"ש היה מותר, ע"י שיאמר מה שאני עתיד. ובזה אתי שפיר הא דקשיא לי בביצה (דף ג') דר"י ורבינא סוברים בטעמא דר"י דהכא בביצה דתאכל בשני אבל בראשון לא, משום משקין שזבו, והוקשה להם דר"י אדר"י ולמה מיאנו בדעולא דמיירי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ורווחא טובא.

גם קושיית מהר"ש איידלס שם בתוס' מוחלפת השיטה, שתקשה דרבנן דר"י אדרבנן דר"י קשיא מאד ולדברינו אתי שפיר, די"ל דר"י ורבינא סוברים דטעמא דר"י בלוקח יין משום דא"ב, ואף דר"י סבר דאין חילוק בין תולה בדעת עצמו או לא, מדפריך לאיו מ"ש לכאן ולכאן וכו'. א"כ מוכח מההיא דר"י דמהיום אם מתי דס"ל לר"י י"ב מ"מ י"ל דבלוקח יין כיון דאפשר דלא יברור כלל דאפשר דלא יפרוש בזה אמרינן א"ב, וכחילוק התוס' בגיטין, ומש"ה לא ניחא להו אוקימתא דעולא דא"כ אייתרי בבא דביצה הכא דמוקצה מחמת יום שעבר כבר נשמע מכלכלה דלא אמרינן, אבל דרבנן אדרבנן לא קשיא דשפיר יש לומר כאוקימתא דעולא, דהם יכולים לסבור י"ב ולא נשמע מכלכלה, דהא יש תקנה בה"ש לומר מה שאני עתיד. ואיצטריך בבא דביצה לאשמועינן דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר. (ועי' חי' שבת מ"ג).

וקשה לי דהתינח לר' יוסף ולר' יצחק ריש ביצה דטעמא דביצה משום פירות הנושרין ומשום משקין שזבו. אבל לאינך טעמי דאיסורא דביצה משום מוקצה בבא דביצה מיותר וי"ל דלאינך טעמא אשמעינן בבבא דביצה דל"א מוקצה מחמת יום שעבר דא"א דאמרינן ליה נימא הכא נמי מגו דאתקצאי כו' עיין תוס' סוכה י' ע"ב. וא"ת א"כ למה לא עביד בגמרא האי צריכותא ותו קשה הא מכלכלה נמי נשמע זה דל"א מוקצה מחמת יום שעבר דאל"כ מה מהני התנאי מ"מ ליתסר משום מגו דאתקצאי. י"ל דלמ"ד בפ"ג דגיטין דטעמא דר"י דאוסר בלוקח יין מבין הכותים הוא מטעם שמא יבקע, לא נשמע מכלכלה די"ל דע"כ ל"ח לשמא יבקע אלא בדאורייתא אבל בכלכלה כיון דתרומות פירות דרבנן ואפילו של זיתים וענבים להרמב"ן הוי דרבנן דדוקא יין הוא דאורייתא כמ"ש הב"י א"ח בשמו ל"ח לשמא יבקע וא"כ לא אתקצאי בה"ש דיוכל לתקן ולומר מה שאני עתיד להפריש. ומ"מ לא עביד בגמרא האי צריכותא גבי ביצה משום דלרב משרשיא בגיטין

שם דטעמא דר"י בלוקח יין משום דאין ברירה ועיין עירובין דף ל"ו ע"ב דמההיא דאיו משמיה דר"י מוכח דאפילו בדרבנן אין ברירה, א"כ כבר נשמע מכלכלה דל"א מוקצה מחמת יום שעבר והגמ' נקט הצריכותא באופן דיסקיף לכל האמוראים. וא"ת א"א דר"י ס' י"ב ובכלכלה כיון דהוא דרבנן ל"ח לשמא יבקע א"כ למה צורך להתנות בראשון ובשני יעמוד בבה"ש שבין ב' הימים ויאמר מה שאני עתיד להפריש אחר יו"ט דהא אם יום א' הוא יו"ט בה"ש זה הוי בה"ש דאפוקי יומא ואם יום ב' יו"ט הוי בה"ש דעיילי יומא. י"ל דמה דל"ח בדרבנן לשמא יבקע, היינו בא"א בענין אחר אבל לכתחילה בודאי טוב לתקוני שלא יהא חשש איסור כלל. אך עכ"פ מיגו דאיתקצאי ל"ש ביה דהא אלו צריך לאוכלו בה"ש היה מותר ע"י שיאמר מה שאני עתיד להפריש.

ולפ"ז אתי שפיר הא דקשיא לי בביצה דף ג' דר"י ורבינא סוברים בטעמא דר"י דהכא בביצה דתאכל בשני אבל בראשון לא משום משקין שזבו, והוקשה להם דר"י אדר"י והוצרכו לדחוק לתרץ דמוחלפת השיטה או דלדבריהם דרבנן קאמר עיי"ש, וקשה כי כעורה אוקימתא דעולא שם דטעמיה דר"י הכא משום דמיירי בתרנגולת העומדת לגדל ביצה ורויחא טובא ועל מה מיאנו בדעולא. גם קושיות מהרש"א שם בתוס' ד"ה מוחלפת דתקשה דרבנן דר"י אדרבנן דר"י קשיא מאד. ולדברינו אתי שפיר דר"י ורבינא נדו מאוקימתא דעולא די"ל דסבירא להו דטעמא דר"י בלוקח יין משום דאין ברירה (ואף דר"י סבר דאין חילוק בין תולה בד"ע או לא מדפריך לאיו מ"ש לכאן ולכאן כו' א"כ מוכח מהאי דר"י דמהיום אם מתי דס"ל לר"י יש ברירה מ"מ י"ל דבלוקח יין כיון דאפשר דלא יבורר כלל דאפשר דלא יפרוש בזה אמרי' א"ב וכפי דמחלקי התוס' בגיטין ד"ה ר"י) ומש"ה לא ניחא להו אוקימתא דעולא דא"כ אייתרא בבא דביצה הכא דמוקצה מחמת יום שעבר כבר נשמע מכלכלה דלא אמרינן. אבל דרבנן אדרבנן לא קשיא דשפיר י"ל דאוקימתא דעולא דהם יכולים לסבור יש ברירה ולא נשמע מכלכלה דהא יש תקנה בה"ש לומר מה שאני עתיד ואצטרי' בבא דביצה להשמיענו דל"א מוקצה מחמת יום שעבר.

וקשה לטעמא דביצה משום מוקצה או הכנה למאי איצטריך ביצה, וכ"ת דקמ"ל דלא נימא דאסור אף דהוי מוקצה לשעבר [משום דהא קסבר שתי קדושות הן וממ"נ יהיה מותר היום רק דאסור משום דשמא היום יו"ט אך מ"מ יהיה אתמול בהש"מ אסור משום ספק יום שעבר ע"כ אסור גם היום] וקמ"ל דל"א מוקצה לשעבר כסברת תוס' לפי האמת, ז"א דמ"מ הו"ל לאסוקי זאת הצריכותא, ועוד דזה כבר אשמעינן מכלכלה, גם אמאי לא קאמר גבי כלכלה הסברא משום מוקצה לשעבר דממ"נ בחד מינייהו או בביצה או

בכלכלה הו"ל לאסוקי זאת הצריכותא, ועוד קשה אמאי הקשו תוספות (בסוכה דף י' ב) מלגין של טבל דנימא מגו דאתקצאי הא איתא בהדיא דטבל מוכן הוא וגם קתני המעשר בשבת בשוגג יאכל [רק הנה] באמת הק' תוס' (שבת דף מ"ג), ע"ז גופא דנימא מוקצה אבל על הגמרא דלגין ל"ק דשפיר הוכיח שם רבא דהא מצינו בהדיא גבי טבל דל"א מיגו, ול"ק רק אטעמא אמאי לא נימא מיגו, ועוד אמאי לא הקשה מכלכלה, ועוד תקשי קושיא מהרש"א ביצה דף ג' תוס' ד"ה ר"י דאם אמרינן מוחלפת [כו' דק'] חכמים אחכמים, ועוד אמאי לא מוקי באמת ר"י בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה כרבינא דר"י איט ליה מוקצה.

וי"ל דהנה תוס' בשבת דף מ"ה ד"ה טבל הקשו על ההיא דמעשר בשבת בשוגג יאכל נימא מיגו דאיתקצאי לבין השמשות, והקשה שם מהרש"א דלמא הוי כר"ש דלית ליה מוקצה, ולזה י"ל דהא מתני' ע"כ ממילא אתיא כר"מ כדאיתא גיטין דף נ"ג משום דלא קנסו שוגג אטו מזיד, אמנם באמת ל"ק כלל קו' תוס', דהנה הרא"ש כתב על המתני' דהלוקח יין מבין הכותים דמיירי אפילו ביש לו כלים רק דמיירי בכה"ג דתיקון כי האי רק ע"י קריאת שם דלא הוי הפרשה גמורה מותר בה"ש ובשבת גופא לא מהני אפילו תקון זה ע"ש, והנה במה דר"י ור"ש אוסרין פליגי אמוראי בגיטין בכ"מ אי דטעמא משום אין ברירה או משום שמא יבקע הנוד, וא"כ כיון דהאי מתני' ע"כ אתיא כר"מ כנ"ל לא הוי מוקצה כלל דלר"ש אף דר"מ סבר מוקצה מחמת איסור מ"מ לא הוי מוקצה כיון דבה"ש היה יכול להפריש ע"י ק"ש לא יהיה מוקצה ואח"כ בלילה אף דלא אמר בה"ש לא הוי מוקצה דאין מוקצה לחצי שבת, והא דאיבעיא בגמרא אי אמרינן מוקצה לחצי שבת, היינו לאידך מ"ד לר' יוחנן [דס"ל] דמוקצה מחמת מיאוס חמיר ממוקצה מחמת איסור, ור"מ לית ליה מוקצה מחמת מיאוס כדאיתא בחולין דף י"ד, מכ"ש דלית ליה מוקצה מחמת איסור [ואנה"נ דלדידיה ל"ק כלל קו' התוס', א"כ ליכא הוכחה דלא [אמרינן] מוקצה לחצי שבת [ובזה מיושב ג"כ קו' תוס' דף י"ח ע"ב ד"ה כגון, דהקשו אם נימא מוקצה לחצי שבת אמאי מותר לר"י וגם לר"י אמאי לא אסור משום מוקצה, ז"א דהא התם קאי אליבא דרב ולשיטתו מוכח דל"א מוקצה לחצי שבת כנ"ל, וגם לר"י כלישנא משום שמא יבקע ג"כ איט ליה ברירה כר"מ].

ולפ"ז ניחא ג"כ קושית תוס' מלגין דהנה אם אמרינן דטעמא דר"י משום אין ברירה גם [בדרבנן] לא מהני דמוכח דגם באיסור דרבנן לית ליה ברירה גבי... אבל אם אמרינן משום שמא יבקע אם כן באיסור דרבנן לא חיישינן לשמא יבקע, או דגבי פירות לא שייך שמא יבקע הנוד, ועיין שם בעירובין גבי לגין דקאמרי' (תוס') דהא דרבא הוכיח

סוף היום קנה עירוב היינו דמוכח כן מברייתא אבל איהו גופא סבר תחילת היום קונה העירוב, ומש"ה מקשו תוס' שפיר מנ"ל להוכיח מזאת הברייתא דסוף היום קונה עירוב דאם הברייתא סבר דטעמא של ר"י משום א"ב ונימא מיגו דאיתקצאי [כו'], וניחא דלא היו יכולים להקשות מכלכלה אליבא דר"י דאמרינן [דטעמו] הוא משום שמא יבקע אבל [ס"ל] יש ברירה, וא"כ לא הוי כלל מוקצה בה"ש ומוקצה לח"ש ג"כ לא אמרינן.
ולפ"ז ניחא ג"כ בעירובין דהתם בעי לאסוקי אליבא דכ"ע א"כ גבי כלכלה לא בעי למימר הטעם משום מוקצה משום מ"ד דס' טעמא דר"י משום שמא יבקע ולא הוי כלל מוקצה, וגבי ביצה ג"כ לא בעי למימר צריכותא משום מוקצה משום אידך מ"ד דס' אין ברירה, ויהיה מוכח ג"כ מכלכלה דל"א מוקצה לשעבר, וא"כ לא קשה נמי על מ"ד דס' טעמא דביצה משום מוקצה או הכנה דאינהו סברי אליבא דר"י ויש ברירה, וצריך לאשמעינן ביצה דל"א מוקצה לשעבר, דהא מכלכלה לא מוכח [זה] מש"ה לא בעי ר"י לאוקמי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה משום דאיהו סבר אין ברירה אליבא דר"י ויקשה לדידיה אמאי צריך למתני בעירובין ביצה דמשום מוקצה לשעבר מוכח נמי מכלכלה, א"ו דיש טעם אחר גבי ביצה משום משקין שזבו, והשתא נמי ניחא דל"ק חכמים אחכמים דאינהו מצי סברי דטעמא דביצה משום מוקצה כרבינא, ויש ברירה, ולא מוכח מכלכלה ודוק.

דף לט:

אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל. כעין זה לעיל יא ע"ב ובב"ק צח ע"ב.

דף מ.

לא היו דברים מעולם. ע"ג כב ע"א ב"מ מט ע"ב יבמות לה ע"ב תד"ה כ"ע ל"פ ב"ב קנד ע"ב תד"ה ברם נראין בכורות ד' ע"ב תד"ה אלא אי אתמר נדה כד ע"א תד"ה אמר ר"פ.
שם ההוא ליפתא וכו'. בשו"ע סי' תקט"ו ס"ב אפי' תלשן העכו"ם או צדן לעצמו וכו' אסור לאכלו בו ביום ולטלטלו אף למי שלא הובאו בשבילו, אבל לערב מותרין מיד במוצאי יו"ט אף למי שהובאו בשבילו, ובמג"א שם כ' ומיירי בתוך התחום ע"ש, נ"ב. והא דאצטריך לאשמעי' דמותר, אף דלא נעשה שום איסור בשביל ישראל, היינו דהא מ"מ נעשה איסור טלטול מוקצה בשביל ישראל, דהא אחר שלקטן הנכרי לעצמו אסורים בטלטול משום מוקצה דמחובר, ובאמת יש לעיין, כיון דמחוץ לתחום אסור למי שהובא בשבילו אף דהוי רק מלאכה דרבנן, ואמאי במביא הנכרי דבר שאסור לטלטלו ל"צ כד"ש.

תוד"ה אי ובשבת וי"ט אף לפרש"י אסור מזה לזה וכו' יש לאסור בשבת ויו"ט משום הכנה וכו', במג"א סי' תקט"ו סק"ח כ' אע"ג דב' קדושות הן מ"מ אפי' נשרו או ניצודו מאליהן אסור בשני משום הכנה (תו'). לכאורה תמוה לי דאם הכא האיסור משום הכנה אמאי צריך במוצאי יו"ט ושבת כדי שיעשו, ואחר העיון נ"ל בכוונת המג"א דקושייתו היה כיון דהוי ב' קדושות, יספיק כדי שיעשו בליל הראשון, דאף דאינו ראוי לעשייה, עולה לשיעור כדי שיעשו (ע' מחצית השקל דהוכחת המג"א מהא דבב' י"ט של גליות מותר לערב בליל יו"ט ב' כד"ש, הא אף אם קמי שמיא גליא די"ט ב' חול, הא אינו ראוי לעשייה דהא אנן דמספקינן אסור לעשייה, עיי"ש, ולענ"ד ההוכחה יותר מהא דסעיף ד' יש מתירים לאכלם בשבת כד"ש, הרי דעולה לכדי שיעשו, אף דאינו ראוי לעשייה), אך מ"מ כ"ז באם ההמתנה כד"ש הוא רק מחמת המלאכה שנעשה בשבילו בזה הוי היכר ועולה, ולזה תירץ המג"א דאף אלו נצוד מעצמו אסור כל השבת משום הכנה, א"כ כל השבת אינו עולה לכדי שיעשו כיון דבלאו המלאכה בשביל ישראל היה אסור לאכלו משום הכנה ולזה צריך להמתין במ"ש בכדי שיעשו, ודו"ק.
בא"ד ונראה שדקדקו וכו' (עי' חי' ביצה כ"ד מד"ה ועפי"ז).
תוד"ה הא וא"ת דבפ"ק דחולין וכו' (עמש"כ בחי' חולין שם והועתק בחי' שבת קנ"ו ע"ב).

דף מ:
רש"י דרב אחא ב"י ולא איתפרש. ועיין ברכות כה ע"ב ברש"י ד"ה מאן שמעת ליה וש"נ.
תוד"ה דילמא. (עי' שו"ת ח"א סי' ט"ו).

דף מא.
תוס' ד"ה אי אתם מודים וכו' אע"פ שכבר הפסיק כדאמרינן. עיין תענית דף ל' ע"ב תוס' ד"ה כל העושה.
בא"ד באיכה רבתי. בפסוק ויגרס בחצץ שני.

דף מא:
מתני' מהלך את כולה. וזהו אף אם יצא לשם במזיד כיון דכל העיר נחשב כד' אמות דגם במזיד יש לו ד"א. כ"כ תוס' לעיל דף כ"ט ע"א ד"ה והושיבו וכו'. ובב"י דקדק כן מדברי תוס' מ"ג ע"א ד"ה הלכה וכו' ולא ידעתי אמאי לא הביא דברי תוספות הנ"ל המפורשים. אולם דעת הרמב"ם והרמב"ן דביצא לדעת אינו מהלך את כולה, וכתב הה"מ שנראה לו עיקר כדבריהם מדקתני הוליכוהו לעיר אחרת דמשמע דהוליכוהו באונס ולא נקט כחה דהתירא בהלך מעצמו, אלא ע"כ דבאמת בהלך במזיד אסור.

שם שרצו להחמיר על עצמן, פי' הרע"ב דלדידהו נמי דגזרי דיר וסהר אטו בקעה בספינה כל זמן שהיא מהלכת היה מותר להלך את כולה ועוד שהרי שבתו באויר מחיצות מבעו"י אלא שרצו להחמיר, ומסוגיין לא משמע כן, אלא דלרבי עקיבא בעומדת מדינא אסור ובמהלכת החמיר על עצמו שמא תעמוד ולאו אדעתי', והא דבאמת בעמדה אסור מדינא אף דמשמע היכא דשבת באויר מחיצות גם רבי עקיבא מודה דהוי כד' אמות, כתבו תוס' דבספינה ס"ל לרבי עקיבא דלא מקרי מוקף מחיצות דהמחיצות להבריח מים עשויות, נמצא דפליגי בתרתי דבדיר וסהר פליגי היכא דלא שבת באויר מחיצות, ובספינה פליגי אף בשבת אם נקרא מוקף מחיצות, ובמהלכת כ"ע ס"ל דמותר מדינא, ע"ש, ומה"ט גם דברי התוי"ט ד"ה שרצו וכו' דהואיל ויצאו חוץ לתחום רצו להחמיר וכו' פלא בעיני שנטה מדברי תוס' אלו ובחר לו דרך לעצמו וזהו דלא כמסקנא דסוגיין וכנ"ל.

תוד"ה ליקנו ולכך כשבאו בתוך י', עי' במהרש"א דהיינו הכא כיון שראו העיר מרחוק על הים והיה דעתם לקנות שביתה בעיר. וכיון דאין תחומין למעלה מעשרה הרי העיר לא היה חוץ לתחומן וקנו שביתה בתחלת שבת בעיר ההיא כההיא דלקמן בפרקין מ"ד דאם הוא בתוך התחום של עיר כשחשיכה ודעתו לשבות בעיר דקנה שם והוא כבני העיר. אבל בעלמא אם היה תחלת שבת למעלה מי' כשבא בשבת תוך י' אין לו אלא ד"א משם דבשבת לא קנה שביתה כמו בגשמים שירדו בשבת. וכן בישן לקמן מ"ה. עיי"ש. וזה דין חדש שלא הובא באחרונים.

שם אי פקח הוא. עי' לקמן דף מד ע"ב תוס' ד"ה ומר סבר.

רש"י ד"ה הוליכוהו לעיר אחרת וכו' מוקפת מחיצות. עי' לקמן דף מז ע"ב בתוס' ד"ה דכולה.

דף מג.

עמוד גבוה וכו' (עי' שו"ת ח"ב סי' ב').

תוס' ד"ה הלכה, ומשמע דסייר פירי שרי אפילו בשבת, כדאמרינן שמור לי פירות שבתחומך, ואשמור לך פירות שבתחומי. תמוה לי, הא סוגיא ערוכה בב"מ (דף נח ע"א) השוכר את הפועל כו' מבואר דאסור לשמור בשכר, וה' יאיר עיני.

בא"ד שמא יחתוך זמורה (עי' חי' ביצה ל"ו).

דף מג:

תוד"ה ואסור. (א"ה עי' בכו"פ סי' ק"י בבית הספק בסופו, וז"ל רבינו בגליון הכו"פ), אף דדבר חכמה הוא, לענ"ד אעפ"כ אינו עולה יפה בכוונת הרמב"ם, דאם איתא דהרמב"ם מפרש כר"ת דביום שראוי לבא, אמאי כתב הרמב"ם דהוא נזיר לעולם בשלושים יום

סגי, דמאותו יום שראוי לבא התחיל נזירותו. וגם דהא הרמב"ם כתב דבנדר בימות החול אסור גם בשבת, כיון דכבר חלה עליה נזירות לא אתי ספק שבת ומפקע ליה, ואם מפרש דראוי לבא ממילא מדינא בודאי אסור בשבת ולא מספיקא לחוד, דכיון דהתחיל נזירות בחול ממילא שבת בתוך ימי נזירותו הוא. גם מה דפירש רבינו המחבר בכונת דברי התוס' אתמהה, דהא תוס' כתבו דפרכת הש"ס בחול נמי הא לא אתי אלי' מאתמול היינו למסקנא דנדר בימי החול דיהיה שרי ביום שנדר ועלה משנינן דילמא אתי לב"ד הגדול, הרי דגם למסקנא צריכים לזה.

תד"ה יתיב רב נחמן בר יצחק וכו' משמע דרב נחמן בר יצחק לאו היינו ר"נ. עי' לעיל דף יח ע"ב תוס' ד"ה מתקיף ולקמן עב ע"ב.

דף מד.

תוד"ה או וי"ל וכו' (עי' בגל' המג"א סי' ת"ה סק"א).

דף מה:

בגשמים הסמוכים לעיר. עי' לקמן דף מז ע"ב תוס' ד"ה והכלים.

רש"י ד"ה פתוחות לרה"ר ואין להן דריסת הרגל. בדרישה סי' שע"ח תמה בזה, הא כיון דכל אחת עירבה לעצמה הוי רגל המותרת במקומה דאינה אוסרת ותירץ דכוונת רש"י למה דאמרינן בסוגיין דהא דב' החיצונים אסורין מיירי שנתנה אמצעית עירובן בזו ועירובן בזו אבל בהניחו החיצונים עירובן באמצעית כולם מותרין זה בזה כיון דערבו החיצונים בהדי אמצעי' הו"ל חדא, או דמיירי שנתנו באמצעית ובב' בתים (דהשתא לא מחברן חיצונית בהדדי. רש"י) ועלה פרכינן דלתסרו כולן כיון דנתנו עירובן באמצעית לתסרו שנים החיצונים אהדדי ולתסרו כולהו דהוי כחמשה ששרויין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב דאסרי אהדדי ומשני אם אמרו דיורין להקל יאמרו דיורין להחמיר (יאמרו שהעירוב מביא הדיורין לתוכה כדי לאסור עליהם הא לא דיירי ממש בגוה. רש"י), ולזה ס"ל לרש"י דמש"ה נקט במתני' ופתוחות לרשות הרבים דאילו פתוחים זה לזה מאחר שיש להם דריסת הרגל זה ע"ז וגם עירובן מונח באמצעית הוי כאילו דיירי ממש ואוסרים על האמצעי ע"ש.

ברש"י ד"ה כרגלי אותו יחיד וד"ה כרגלי אותה העיר (עמש"כ בזה בחי' ביצה ל"ט).

תד"ה בי"ט וכו' דהכל אחד, עי' לק' דף צז ע"ב תד"ה הכא בחבית.

תוד"ה אב"א ואמר רב אשי וכו'. הוא תמוה לכאורה דהרי ברייש ביצה אמר ר"א הוי ס' דבר שיש לו מתירין דאפילו בדרבנן לא בטל, הרי דלמד דין ספק מדין דלא בטל, ואיך ניקום ונחלק בתחומין דספיקו מותר ובנתערב לא בטל, והיה נלע"ד במה דבאמת ק'

לשטת הר"ן נדרים דאיך דימה ר"א ספיקו לביטול דהא בביטול טעמא אחרינא אית ביה משום מב"מ, ולולי שאיני כדאי היה נ"ל למנקט דברי הר"ן במקצת, והיינו דדשיל"מ למחר, לא מקרי היתר בהיתר, והא דלא בטל הטעם דעד שתאכלנו באיסור, וזהו רק במב"מ יהיה איזה טעם שיהיה, אבל היכי דיש לו היתר מיד בזה הטעם משום דהוי היתר בהיתר, ואף מבשא"מ לא בטל, ולפ"ז י"ל דבתחומין דקיל איסורי' לא אמרינן עד שתאכלנו באיסור, והא דמלח ותבלין לא בטל הוא רק מטעם דיש לו היתר מיד והוי היתר בהיתר ומש"ה ספיקו מותר ואין לדמותו לביטול, ור"א ריש ביצה דלמד ספק מביטול, היינו מדין ביצה וכדומה דאין לו היתר רק למחר, דהטעם משום דעד שתאכלנו וכו', בזה דמי ספק לביטול, כך נלע"ד נכון מאד.

ובזה אמרתי בישוב דברי הרי"ף והרמב"ם פרק ה' דביצה דפסק כרב דחביות מותרת ובהמה אסור משום דינקי מהדדי, אף דנשאר בקושיא לאיסור מוקצה לא חששת, והיינו דלכאורה יש לע' למה דפסקינן ביו"ד סימן ק"ב ובא"ח סימן ש"כ גבי גיגית דאם בתחלת ביאתו הוא התערובת בטל, א"כ אמאי אמרינן בבהמה משום יניקה הא מה שמתגדל ויונק תיכף הוא מעורב וליבטל. ולזה נ"ל דהא דמהני שלא היה ניכר מעולם היינו לטעמא דעד שתאכלנו, דכיון דמיד מעורב ובטל מעולם לא חל עליו שם איסור, אבל לטעמ' דהוי היתר בהיתר גם בכה"ג לא בטל, וא"כ בתחומין דיש לו היתר מיד ומקרי היתר בהיתר, היניקה לא בטל, וא"כ י"ל הא דהקשו לרב לאיסור מוקצה לא חששת, היינו לרב לשיטתיה דס' מב"מ לא בטל, וע"כ הא דלמוקצה לא חששת לאו מדין ביטול הוא (ואף דהתוס' חולין צ"ט ע"ב כ' דציר כיון דהוא דרבנן ס"ל לר"י דמין במינו בטל, נ"ל דזהו רק בציר, אבל לא בעלמא וכדמוכח מדברי רש"י פרק כל הבשר קט"ז ע"ב, גם מוקצה הוי כעין דאורייתא כמ"ש בת"י ריש ביצה) וע"כ משום דיניקה לאו כלום כמ"ש הרשב"א בס' עבודת הקודש, א"כ גם בתחומין לא ניחוש, אבל לדידן דקי"ל מב"מ בטל יש לחלק בטוב, דבמוקצה דאין לו היתר בו ביום וטעמו דלא בטל משום דעד שתאכלנו, מש"ה ביניקה דתיכף מתערב בטל, אבל בתחומין הוי היתר בהיתר לא בטל, כך היה נראה לנכון.

אבל העומד לנגדי דמ"מ בהמה בי"ט איך שחטי' לר"י הא הוי יניקת מוקצה, ומוכח דס"ל לר"י דיניקה לאו כלום הוא, והיכן מצינו חולק בזה על ר"י, ובפרט כיון דמרא דשמעתתא דבהמה אסורה הוא רב, ולדידיה דס"ל דמב"מ לא בטל, ע"כ דיניקה לאו כלום, ואיך ננקוט אנן לדון מסברא דיניקה מלתא היא.

אשר כתב רו"מ ליישב הקושיא ששמע ממני עת למד לפני מס' עירובין בתוס' ד"ה אב"א אע"ג דהוי וכו' ותמהתי אז דהא ר"א בריש ביצה לא הזכיר כלל מספק אלא דמשני על פירכת הש"ס אמאי ספיקו אסור, דדבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטל, והיינו ע"כ בדרך דמיון דכמו דלא בטל, ה"נ ספיקו אסורה, והרי גם בעירוב אמרי' דשיל"מ לא בטל, כדאמר ר"א ביצה (דף ל"ט) גבי מים ומלח, וא"כ גם ספיקא ליתסר, ואם נחלק בין דין ביטול לדין ספיקו, א"כ איך למד ר"א גבי ביצה דין ספק מדין ביטול.

ידידי הן דבריו מושכלים הם דרך פלפול אבל לא ליישב פשטן של הדברים, והפשטות עדיין צע"ג, ואם באנו לידי כך ליישב בפלפול, אומר אני שאלולי שאיני כדאי הייתי בוחר דרך לעצמי בזה, ויעוין בהר"ן נדרים (דף נ"ב ע"א) ותמצית הדברים בשיטת הרי"ף, דהא דדבר שיל"מ לא בטל, היסוד דרבנן דס"ל גבי דם הפר ודם השעיר דעולין אין מבטלין זה את זה, והיינו דב' מיני היתר לא מבטלים זא"ז, ולזה בדבר שיהיה לו היתר למחר מקרי קצת היתר בהיתר, אלא כיון דלאו היתר גמור הוא, בעי ג"כ שיהיה מב"מ בעצם, מש"ה במין בשא"מ בטל, אבל ביש לו היתר מיד כההיא ביניתא דאטוי בהדא בשרא, דיכול לאכלו עם בשר, וכן בההיא דמים ומלח דיכולים להוליך במקום דשניהם יכולים ליל‍ך, הוי ממש היתר גמור בהיתר ולא בטל עיי"ש.

ואך באמת קשה מאד, דהא ה"ט אינו שייך לענין ספק דרבנן דמחמירין בדבר שיל"מ, אלא מטעם דעד שתאכלנו על ספיקא תאכלנו בהיתר ודאי, ורק בביטול דהוי היתר ודאי, בזה רק הטעם משום דדמי להיתר בהיתר, וא"כ איך אמר ר"א ריש ביצה הוי דבר שיל"מ, וכל דבר שיל"מ אפילו בדרבנן לא בטל, והיינו דכי היכי דלא בטל, ה"נ ספיקו אסור, הא לא דמי זה לזה, דטעמא דלא בטל דהוי היתר בהיתר, וזהו לא שייך לענין ספיקא דרבנן.

ולזה היה נ"ל כדברי הר"ן במקצתו ולא בכולו, והיינו דהיכא דאין לו עתה היתר רק למחר לא מקרי כלל היתר בהיתר. וטעמו רק משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. וזה רק במין במינו, אבל לא בשאינו מינו דמקרי על שם האחר, וכמו דס"ל לאינך פוסקים, ואך בזה י"ל כהר"ן, דהיכא דיש לו היתר מיד מקרי היתר בהיתר ולא בטל, מש"ה אף באינו מינו לא בטל. דרבנן דר"י לא אזלי בתר עצם אלא בתר שם איסור ושם היתר.

ולפ"ז רווחא שמעתתא, דבריש ביצה שפיר מדמה ר"א דכי היכי דיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטל, והיינו ביצה שנולדה ביו"ט דלא מקרי היתר בהיתר, כיון דאין לו עכשיו היתר, והטעם רק משום עד שתאכלנו באיסור הכא נמי לענין ספיקא דרבנן וא"כ שפיר י"ל בההיא דעירובין הנ"ל דבתחומין הקילו והיינו דהקילו שלא לומר עד שתאכלנו

באיסור, וההיא דגבי מים ומלח דמשני ר"א דהוי דבר שיש לו מתירין, היינו כיון דמיד יש היתר, משום הכי לא בטל, דהוי מב"מ. ובזה לא שייך לדמות ספיקו לדין ביטול וכנ"ל. ודוק.

ובזה נ"ל ליישב מה דתמהו בההיא דביצה (דף ל"ז) אמרו ליה לר"כ ולר"א, לרב לאיסור מוקצה לא חששת, לאיסור תחומין חששת קשיא, והרמב"ם פסק להלכה כרב דחבית מותרת ובהמה אסורה, וקשה קושיית הש"ס דלמוקצה לא חיישינן ולתחומין חיישינן. והיינו דמבואר בתוס' שם דפירכת הש"ס דממוקצה שנתוסף ונתפטם והוי הגדולים מוקצה מוכח דליניקה לא חיישינן, ולכאורה י"ל עוד טעם דהיניקה הוי תחילת ביאתו לעולם בתערובת דבזה ל"א דבר שיל"מ לא בטל, כמ"ש הרמ"א באו"ח (סימן ש"כ וביו"ד סימן ק"ב) והנה לכאורה סברא זו דתחילת ביאתו לעולם בתערובות זהו רק לפי הטעם דעד שתאכלנו באיסור דבזה כיון דלא היה עליו שם איסור מעולם, וכשנולד האיסור כבר הוא בתערובות קיל יותר, אבל להטעם דהוי היתר בהיתר ולא בטל דהוי מב"מ בזה לא שייך לחלק, דאף בתחילת ביאתו לעולם בתערובות שייך כן, דמ"מ אין כאן ביטול דהוי היתר בהיתר, ולפ"ז למה דחלקנו לעיל דדבר שאין לו היתר עכשיו לא מקרי היתר בהיתר, והא דלא בטל רק מטעם דעד שתאכלנו באיסור, ובדבר שיש לו היתר מיד שייך ביה הטעם דהוי היתר בהיתר, א"כ יקשה דמאי פרכינן לאיסור מוקצה לא חיישינן, דלמא יניקה מלתא היא, והא דל"ח למוקצה היינו כיון דאין לו היתר עתה רק למחר מדינא יש לו ביטול, אלא משום דעד שתאכלנו באיסור, בזה ביניקה דתחילת ביאתו לעולם בתערובות ל"א כן וכנ"ל. אבל בתחומין דמיד יש לו היתר להוליך במקום ששניהם יכולים לילך בזה מדינא לא בטל, מש"ה אף ביניקה דתחילת ביאתו לעולם בתערובות אסורה.

אמנם באמת לק"מ, דפירכת הש"ס לרב לשיטתיה דס"ל דמב"מ לא בטל ושפיר קשה ממוקצה, [ואף דאמרינן בציר דזיעה בעלמא מודה ר"י דמב"מ בטל, וה"נ יש לומר במוקצה דהוי דרבנן, מלבד דרב סבר דגם בדרבנן מב"מ לא בטל, י"ל כיון דבעלמא בדאורייתא מדינא לא בטל, אלא דבדרבנן הקילו, ממילא בדבר שיש לו מתירין, אף דבתחילת ביאתו לעולם היא בתערובת ל"א דשיל"מ, היינו לדידן דמדינא בטל דהוי ביטול מעליא, אבל לר"י דמב"מ לא בטל, וליכא ביטול מעליא ורק בדרבנן הקילו בזה כיון דיש לו היתר לאח"ז לא מקילין כלל, וממילא אין כאן ביטול כמו בדאורייתא] אע"כ דיניקה לאו מילתא.

וא"כ כל זה לרב, אבל לדידן דקיי"ל דמב"מ בטל שפיר יש לומר דיניקה מלתא היא, והטעם דל"ח לאיסור מוקצה דל"ש בזה עד שתאכלנו באיסור, כיון דתחילת ביאתו לעולם בתערובות, ובתחומין דיש לו היתר מיד אף בזה לא בטל וכנזכר לעיל, וק"ל.
אמנם עדיין יש לפקפק בזה, דמ"מ יקשה לר"י דס"ל מב"מ לא בטל, איך אכל בהמה ביו"ט הא נתוסף בו יניקה והוי מוקצה, ומוכח דיניקה לאו מלתא, וכיון דעל כ"פ מוכח מדר"י הסברא דיניקה לאו מלתא, היכן מצינו חולק בזה.
ויש לומר דמה"ט גופא לא החמירו חז"ל באיסורם במוקצה על היניקה דא"כ לא משכחת בהמה דשריא ביו"ט, והוי כמו לא אפשר ולא העמידו איסור דידהו ביניקה, וממילא גם בתחומין שריא וזהו רק לר"י אבל לדידן דקי"ל מב"מ בטל ל"ש כן ולא הקילו חז"ל ביניקה.
ובעיקר דברי הר"ן בשיטת הרי"ף הנ"ל דדבר שיל"מ מיד אף במבשא"מ אמרינן דלא בטל, ומה"ט פת שאפו עם צלי דריחא הוי משהו ולא בטל, כיון דאפשר לאכלו בלא כותח, קשה לי מסוגיא דחולין (דף קי"א ע"ב) דאמר רבא צנון שחתכו בסכין של בשר דע"י טעימת קפילא מותר לאכלו בכותח, מה מהני טעימת קפילא, הא מכל מקום אם יש בו משהו, גם כן אסור לאכלו בכותח דהוי דבר שיש לו מתירין.
ואולי י"ל דמה"ט באמת אמרינן בסוגיא שם דאמר אביי משמיה דחזקיה צנון שחתכו בסכין של בשר אסור לאכלו בכותח, ועיין בערוך מש"כ (סי' צ"ח) שכתב דמשמע דאביי בא לומר דאסור אפילו ע"י טעימת קפילא, אלא דנדחק שם בטעמא דמלתא, ולפי הנ"ל י"ל דהוא מטעם ישל"מ, ורבא שהתיר יש לומר דס"ל דגם ביש לו היתר מיד בטל במבשא"מ, ולא ס"ל כשנויא דר"א בביצה גבי מים ומלח דהוא מטעם ישל"מ, אבל אביי י"ל דסבר כר"א.
ואף דאביי אמר בביצה דמים ומלח הטעם שמא תעשה עיסה בשותפות, א"כ מדלא קאמר הטעם דדשיל"מ. משמע דלא ס"ל כר"א, י"ל למה דמבואר בהר"ן נדרים הנזכר לעיל דמה דאמרינן דהוי היתר בהיתר דלא בטל, אף דעצם הדברים אין מין במינו, היינו דלרבנן דרבי יהודה דס"ל גבי דם הפר משום דעולין אין מבטלין זא"ז, ס"ל דלא אזלינן בתר עצם רב בתר שם איסור והיתר, מבואר דלר"י תליא רק בעצם, ולכאורה קשה דא"כ איך כתב הר"ן בשינויא דר"א דהוי ישל"מ אף דהוי מבשא"מ, מ"מ הוי היתר בהיתר, דמ"מ יקשה לר"י דקאמר במתני' דמתיר במים שאין ניכר בעיסה, אבל בתבלין ומלח מודה דאסור ויקשה דלבטל, דלא שייך שינויא דר"א דהוי ישל"מ דהא לר"י אזלי' בתר העצם, וזהו לכאורה קושי' עצומה על הר"ן.

וצריך לדחוק דבאמת שינויא דר"א רק לת"ק ולדינא אבל אליבא דר"י מודה דצריך לשנויא קמא משום גזירה שמא תעשה עיסה בשותפות, אלא דר"א בא לומר דלדידן מדינא אסור דהוי ישל"מ, ולפ"ז י"ל דגם אביי ס"ל כר"א, ומה דתירץ דתעשה עיסה בשותפות, היינו לתרץ דגם לר"י דס"ל דתבלין ומלח לא בטל, אבל לדינא ס"ל כר"א, מש"ה ס"ל דצנון שחתכו בסכין של בשר לא מהני טעימת קפילא.

אולם תמוה לי מאד על דברי הר"ן בשיטת הרי"ף הנ"ל ממתני' ערוכה רפ"ט דכלאים דצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר, היאך בטל הצמר רחלים בגמלים, הא הוי היתר בהיתר דלא בטל כמו דבשר לא בטל בפת לאכלו עם חלב, בשלמא לדידן ל"ק הא דצמר גמלים וצמר רחלים הוי מב"מ בשמא, וא"כ לא לבטל מדין ישל"מ, די"ל לדבר אחר חוץ מפשתן לא נאסר מעולם, כמו שהקשו מה"ט על הרי"ף, אבל לדברי הר"ן בשיטת הרי"ף דמ"מ הוי דבר שיל"מ קשה כנ"ל, דמה חילוק בין ריח משהו של בשר שנבלע בפת דלא בטל משום ישל"מ דהוי היתר בהיתר, ובין צמר גמלים דבטל בצמר רחלים, הא הוי היתר בהיתר, ואי דצמר רחלים שם איסור עליו, דאסור לחברו עם פשתן ה"נ בשר שם איסור עליו דאסור לחברו עם חלב, וצל"ע. (וע"ע מש"כ לעיל דף ל"ח ד"ה והנה היה).

דף מו:

אר"י ר"מ ור"י הלכה כר"י. עי' זבחים דף ו' ע"א תוס' ד"ה אחד.

דף מז.

והא אמרת ר"י ור"ש הלכה כר"י. עי' תוס' לקמן דף סה ע"ב ד"ה איקלעו.

שם בבית הפרס דרבנן ומטמא. עי' בכורות דף כט ע"א תוס' ד"ה היכי אזיל.

רש"י ד"ה היבמה לא תחלוץ. מצאנו כמה פעמים דאף שלא במקומו מפרש רש"י כס"ד, ואפשר מפני שהוא קרוב יותר לפשוטו דמתני', וחד מנהון בד"ה היבמה וכו' ואתה מצריכה כרוז לכהונה, וזהו רק ס"ד ביבמות, ודחינן לה דבגרושה מא"ל ומסקינן משום דאינה עולה ליבום, [ובאמת לא נחה דעתי בזה, דפשטא דמתני' אינו מותר מורה יותר לטעם דכרוז כהונה מטעמא דאין עולה ליבום וצ"ע]. (ועי' שו"ת ח"א סי' רכ"ב אות ח').

[דף מז עמוד ב] תד"ה והכלים, כגון שהבעלים בעיר אחרת. לא זכיתי להבין דמה בכך שהם בעיר אחרת, מ"מ דירותיהן כמוהם ולא יזיזן ממקומם כיון שהם עתה חוץ מתחום הבעלים כדאיתא במתני' דביצה (דף ל"ט ע"ב) וה' יאר עיני.

דף מט:
תוס' ד"ה ואפילו לתחתיו וכו' ואר"י דהתם בעומד בעירו. וכ"כ רש"י לקמן דף ס' ע"א ד"ה ואסור. (עי' מ"ש לעיל ל"ח ע"א ד"ה ולזה נ"ל).

דף נ.
רש"י ד"ה והרי מעשר בהמה כו' חזה ושוק וסמיכה. עיין בשער המלך פ"ג הלכה יג מהל' מעשה הקרבנות.

דף נ:
מתני' מי שחשכה לו בדרך [בעוד לו ארבעת אלפים אמה לביתו] ואילן עומד בסוף אלפים אמה ממקום רגליו, ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום. אפליגו בפירושו בגמרא, רב סובר דל"א כלום לגמרי ואינו רשאי לזוז ממקומו כלל, דממקומו עקר דעתו ולבו, ותחת האילן נמי לא קנה, כיון דלא סיים אתריה, ושמואל סובר דכל רוחב גופו של אילן מצי אזיל ממנ"פ, אך אם בא למדוד מן הצפון האלפים מן האילן ולביתו מודדין לו מן הדרום לחומרא, בא למדוד מן הדרום [לחזור ממקומו אחוריו] מודדים לו מן הצפון [ומפסיד תמיד מידת רוחב האילן]. זהו ללשון רש"י ז"ל וללשון אחר ששמע רש"י סובר שמואל דהספק הוא אם קנה שביתה במקומו או תחת האילן, וע"כ רק אלפים ממקומו עד תחת האילן מצי אזיל, אבל מן האילן לביתו אין לו כלום דדלמא קנה במקומו. ורש"י ז"ל הקשה על לשון ששמע ממה דאמרינן אחד עירב לו לצפון ביתו, ואחד לדרום, מהלך לצפון בערובו לדרום כו' [דאם כל אחד מהעירובין לסוף אלף מביתו, אינו רשאי לילך לכל צד ביתו יותר מאלף, דאומרים שמא קנית בצד האחר מביתך וכבר כלו לך ממקום העירוב אלפים] ואם מצעו עליו את התחום, [שהניחו בסוף אלפים מכל צד ביתו] לא יזוז מביתו כלל, דשמא קנה בצד שכנגדו וכלו האלפים בביתו ותיובתא לרב, דלדידי' גם בלא מצעו עליו את התחום יהא אסור לזוז מביתו, דנימא מביתו עקר דעתי' ובמקום העירובין לא סיים בהי ניחא לי', וקשה דללשון זה ששמע גם לשמואל תקשה, דהא סובר גם הוא דמאילן לביתו אסור לו לילך, ולא אמרינן הא חד ד' אמות קנו לו וניתיב ליה מה דשרי ממנ"פ וימדוד מחלק האילן של צד מקומו ואמאי הכא מהלך לצפון בעירוב לדרום מטעם ממנ"פ.
תמוה לי, דהא להך לישנא נהי דתרווייהו ס"ל דהיכא דאיכא למימר הכא קני ואפשר לומר הכא קני לא קנה כלל, גם סוברים תרווייהו דעקר דעתיה ממקומו, מ"מ בהא מיהו פליגי דלרב כיון דעקר דעתיה ממקומו אסור לו לילך גם למקום דשרי לילך ע"י מקומו, וגם ע"י העירוב, אבל לשמואל מה דשרי ע"י מקומו וע"י העירוב רשאי לילך בו (ואולי

סברתו דעוקר דעתו ממקומו רק שלא לילך למקום שהיה רשאי אלו היה העירוב קונה, אבל מה דמותר ממנ"פ לא עקר דעתיה יהיה מטעם זה או מטעם אחר עכ"פ כן הוא לדידי') וא"כ לשמואל ניחא דשפיר קתני מהלך לצפון בעירובו שבדרום, דמה דהולך בזה לצפון גם בלא עירוב היה מותר בו מחמת תחום ביתו, מש"ה מותר, דמה שמותר בין ע"י מקומו בין ע"י עירוב רשאי לילך לשמואל. ואם מצעו עליו לא יזוז, כיון דמצד העירוב שבדרום היה אסור מלהלך דאסור ע"י עירוב עקר דעתו מביתו אף למקום דרשאי גם ע"י העירוב, ויהיה הדין דלא יזוז ממקומו, כיון דהעירוב לא קנה, וה' יאר עיני.

ועיין במהרש"א דנדחק לשיטת תוס' דמודה רב דמביתו לא עקר דעתיה [אאב"ה בדף מט ע"ב בתוס' ד"ה ואפילו לתחתיו הקשו על סברת רב, דממקומו עקר דעתי', מדתנן בספק אם נתגלגל העירוב חוץ לתחום קודם חשיכה דרשאי לילך עכ"פ אלפים שמביתו עד העירוב, ולא אמרינן דלמא נתגלגל ולא קנה העירוב, ומביתו הא עקר דעתיה וכתבו לחלק בין עומד בדרך לעומד בעירו, דמעירו אינו עוקר דעתיה מדעתו שאם לא יקנה העירוב יהיה לו תחום ביתו] מה פרכינן הא הכא מיירי בעומד בביתו, ואין בזה סרך קושיא דפירכת הש"ס אמאי ברישא א"י לילך לצפון יותר מאלפים ממקום עירובו שבדרום, וכן במצעו לא יזוז ממקומו, הא בלא סיים אתרי' ליכא כלל עירוב, ויקנה תחום ביתו לילך אלפים לכל רוח מביתו כמו בנתגלגל מבעוד יום, ופשוט, ודעת המהרש"א צ"ע.

רש"י ד"ה לא יזוז ממקומו וללשון ששמעתי קשיא וכו'. לא זכיתי להבין, הא הך לישנא ס"ל דרב ושמואל פליגי בהא, דרב ס"ל כיון דתחת אילן ל"ק דלא סיים מקומו, אבד גם זכותו ממקומו, דממקומו עקר דעתו ותחת אילן ל"ק, ושמואל ס"ל אף דתחת אילן ל"ק מ"מ מה שיכול לילך בממנ"פ אם מצד מקומו אם מצד עירובו דאילן, יכול להלך [והסברא אפשר דלהך מלתא עקר דעת' שלא להלך רק מה שמותר להלך ע"י עירוב דאילן אבל על מה שמותר ממנ"פ לא עקר דעתי'], יהי' איזה טעם שיהי' עכ"פ לשמואל ניחא דשפיר קתני מהלך לצפון בערובו לדרום, דהך מה שמהלך לצפון בערובו לדרום, גם בלא ערוב הי' [מותר] להלך כן מתחום ביתו, מש"ה מותר להלך, דמה שמותר בממנ"פ אם מצד ביתו אם מצד העירוב מותר להלך, ואם מיצעו לא יזוז כיון דמצד הערובי' הי' אסור ליכא ממנ"פ, אבל לרב ק' דאמאי מהלך לצפון בערובו דדרום הא מביתו עקר דעתי' והעירוב לא מהני ולא יזוז ממקומו, וד' יאר עיני.

שם טעה ועירב לשתי רוחות (עמש"כ בזה לעיל ל"ח).

דף נב.
יש לו ד' אמות או לא. עי' לקמן דף ס' ע"ב תד"ה כאן שכלתה וכו'.
שם אפילו הכי ניחא ליה. עיין לעיל דף לב ע"ב ודף לה ע"א.
שם במתני' ה"ז חמר גמל. (עי' תור"ע אות מ"ה).

דף נד.
א"ל רב לרב המנונא. עיין לקמן דף סג ע"א תד"ה רב המנונא.
שם חש בראשו יעסוק בתורה. עיין תורת חיים שבועות דף טו ע"ב ד"ה אסור להתרפאות.

דף נה.
לא תמצא במי שמגביה דעתו. עיין תענית דף ז' ע"א תוס' ד"ה אף דברי תורה.

דף נח:
תוד"ה אין מודדין. (בחי' שו"ע סימן שצ"ט ס"ד כתב רבינו וז"ל), לא ימדוד אלא כנגד העיר אפי' יש שם הרים וכו', משמע דצריך דוקא למדוד נגד העיר ולקדר בהרים, ואח"כ בסעיף וי"ו כ' המחבר הגיע לגיא או להר וכו' אם יכול להבליע בתוך אלפים של צד צפון וכו' הרי דברים אלו סותרים אהדדי, וחביבי הגאון בעל בית מאיר נ"י השיב לי דהכונה באמת אם אפשר גם נגד העיר להבליע רק שהוא רצה לילך מן הצד להבליע שנוח לו יותר שם בזה הדין דלא ימדוד אלא נגד העיר ומזה מיירי הש"ע ס"ד, והא דכתב בש"ע ואם א"י להבליעו הוא מלתא בפ"ע ומיירי בא"י להבליעו כלל וסמך על ס"ו. ואף אם נסבול דוחק זה אכתי יקשה להבין דברי תוס' דף נ"ח תד"ה אין מודדין וכו' שיש לו להבליע או לקדר כו' ונעלם ממני כונתם דאיך כתבו או לקדר הא אדרבה במקום שצריך לקדר באמת הדין דא"נ לקדר רק דאם א"י להבליעו כנגדו הולך למקום שיכול להבליע וחוזר למדתו וצלע"ג. וה' יגלה עפר מעיני.

דף נט.
תוד"ה אפילו וי"ל דה"נ אייריי וכו' ועוד י"ל וכו' ק' לי מה"ת לומר דאין ע"א נאמן דמ"ש זה מכל איסורים דע"א דנאמן עכ"פ בלא אתחזק איסורא, ועל ההיא דעירובין דקתני דעבד או שפחה נאמן דלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל ומפרש בסוגיא דתחומין דרבנן, והלא אף [אם] היה דאוריתא אמאי לא נאמנו מדין ע"א נאמן באיסורין דאפילו עבד ושפחה דדינייהו בכל דבר כאשה נאמנות. (א"ה עמש"כ המגיה בתור"ע כתובות אות ל"ה).

דף סא:
רש"י ד"ה מהרו ועשו צרכיכם במבוי מבעוד יום דבשבת לא מהני לכו האי ביטול שמא יוציא ויאסור עליכם דקסבר ר"י אע"ג דהחזיקו בני מבוי במבוי תחלה מצי לאהדורי ביה, ותמוה לי טובא דמאי בעי רש"י בזה דעשו צרכיכם היינו מבע"י ולא כפשוטו דלר"מ הזהיר שיראו לזרז דמיד כשקידש היום יעשו איזה שימוש במבוי. ובזה סגי דאחר החזקה א"י לחזור ולזכות בו. ולר"י הזהיר שימהרו במה דאפשר. לעשות כל תשמישם בנחיצה קודם שיוציא ויחזור לזכות. ובריייתא דקתני עד שלא תחשך היינו דהברייתא נקט הטעם דהוי כעו"ג ולא מהני ביטולו אבל למה דנקט רש"י הטעם דמצי לאהדורי ביה למאי צריך לפרש החזיקו מבע"י. וצ"ע.

דף סב:
מגילת תענית דכתיבא ומנחי, מהו לאורויי באתרא דרבי'. ודאי אם רואה באחד שהוא רוצה להתענות באלו ימים שאסורין להתענות לא קמבעי' ליה דהא לאפרושי מאיסורא שרי גם במקום רבו, אלא דהאיבעי' במי ששואל הדין אי מותר להתענות, דבזה י"ל דאסור להורות לו אף לאיסור דאין כאן אפרושי מאיסור' דאף אם לא יורה לו לא יקל לעצמו מספק או ילך למורה אחר, ובתוס' לא פירש כן, [אב"ה הם פירשו דקאי על ימים המותרים להתענות, דאי בימים שאסורים הוי אפרושי מאיסורא, ודבריהם מוקשים די"ל כנ"ל].
תוס' ד"ה ר"ח אורי וכו'. אבל תלמיד גמור. עיין בס' בני חייא בלקוטים שבסוף הספר.
תד"ה כגון מגלת תענית דאפרושי מאיסורא שרי, לא הבנתי היינו ברואה שרוצה לעשותו וכן הכא ברואה שמתענה, אבל בחבירו שואל אם זה מותר, אסור להורות לו לאסור, דאף אם לא יורה לו לא יקל לעצמו מספק או ילך למורה אחר, וא"כ י"ל דהכא מיירי כה"ג ששואלו אם מותר להתענות וצ"ע.

דף סג.
צורבא מרבנן חזי לנפשיה. עיין בכורות דף לא ע"א תוס' ד"ה דהא, ובר"ש סוף פ"ב דנגעים.
שם ולא אשכחן דאיצטריך ליה יהושע. עי' סנהדרין דף טז. תוס' ד"ה מה תחלתה.
בפירש"י ד"ה לנפשי', משמע דבעי דוקא תרתי למעליות' דבהמה שלו והוא בעצמו שוחטו, וא"כ מה דאמרי' דאייתי סכינא ואחוי היינו שהוא ג"כ בעצמו ישחוט בזה, ולא ידעתי מי הכריחו לזה דדלמא אף באחר שוחט כיון שהבהמה של צורבא מרבנן והוא

בודק סכינו ומוסרו לשוחט רשאי דזהו מקרי חזי לנפשי' היינו שיהא מותר לשחוט מי שיהי' בסכין זה והשוחט רק שליחותי' עביד, וצ"ע.

דף סג:

תד"ה בטילו. וקשיא לר"י דמסתמא הני בשמעתין היו מערבין עירובי חצירות. לא ידעתי למה הוצרכו לזה ולמה לא הקשו בחזקה, דממנ"פ אם לא עירבו בלא ביטולו היה מותר כלים ששבתו במבוי ובעירבו לא מהני ביטולו, וצע"ג.

דף סד.

אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו. עיין לקמן דף ע' ע"א תוס' ד"ה יורש מהו שיבטל. ולקמן דף עב ע"א תוס' ד"ה ומודין.

שם אמר ליה הדרי בי. בב"מ דף סה ע"א.

שם שיכור אל יתפלל. עיין ברכות דף לא ע"א.

תוס' ד"ה בטילו רשותייכו וכו' ועוד דבהדיא אמר. לעיל דף כו ע"ב.

תוד"ה שתה רביעית. מה שעמד להוציא מדברי תוס' שבת דף י' ד"ה התם דשתה רביעית יין מותר להתפלל, והתפלא מזה שלא נזכר דיעה זו בשלחן ערוך או"ח (סימן צ"ט).

בפשוטו בלא"ה נראה דעת תוס' כן במקומו בעירובין (ס"ד ע"א) שהסכימו דגרסינן שתה רביעית יין אל יורה, וא"כ לא נזכר בזה דין תפלה. ומההיא דשתה לא יתפלל פשיטא דאין ראיה לרביעית דשתוי משמע סמוך לשכרות.

וכן נראה מהלח"מ (ה' תפלה פ"ד הי"ז) שכתב דהרמב"ם היה לו הגירסא לא יתפלל, משמע דלגירסת תוס' אין איסור בתפלה.

ואולם לענ"ד אינו כן, דאף להתוס' בעירובין ס"ל דלא יתפלל ממה שכתבו שם ד"ה שכור וכו' ואפילו ביין מזוג אל יתפלל ביותר מרביעית וכו' ואפילו לענין הוראה וכו'. משמע דלמדו דין תפלה מהוראה, אם כן ה"נ לענין רביעית. (ובאמת לא הבנתי היכי מדמי, דבהוראה בעי צילותא דעתא אבל בתפלה לא תליא בצילותא וכמ"ש תוס' ד"ה שתה רביעית, וא"כ דילמא תפלה קיל יותר מהוראה).

ולזה נראה דמדברי תוס' שבת אין ראיה, דלענין נשיאת כפים חיישינן שמא [שתה] רביעית ולא פג יינו, אבל לענין אם התחילו אין מפסיקין אמרינן במנחה ליכא חשש שכרות, ואם ישתה רביעית כיון דממילא מיירי באיכא שהות בקל יפיג יינו ע"י שינה כ"ש דסגי.

גם י"ל דנהי דשתה רביעית לא יתפלל אפשר לומר בזה דדוקא כשאינו עובר זמן תפלה, אבל אם יצטרך לעבור זמן תפלה קודם שיפיג יינו י"ל דמותר, וכעין מש"כ הב"ח (סימן

צ"ב) בההיא דקתני בברייתא דצריך לנקביו אל יתפלל, דהיינו באינו עובר זמן תפלה. והכי משמע בדברי הב"י (סימן צ"ט) במש"כ אבל בתפלה בין ישנו מתוך המשתה וכו' יפסיקו המשתה ויתפלל דשכור אל יתפלל, משמע דשתוי לא הוי אונס דהיה ראוי לו להפסיק ולהתפלל, והיינו דכשיצטרך לעבור זמן תפלה מותר לו להתפלל.
ומלשון הדרכי משה שם דבניו של רבן גמליאל לא היו שכורים ושתוים כלל, דמשמע לכאורה בהיפוך אילו היו שתויים היו אנוסים, מ"מ יש לומר כיון דאחר עמוד השחר גם כן זמן קריאת שמע בשעת הדחק משום הכי הדין דשתוי לא יקרא, כיון שיהיה בידו לקרות אחר עמוד השחר, אבל היכי דיעבור זמן תפלה מכל וכל י"ל דמותר להתפלל.
ואם כן ניחא ההוא דשבת דליכא חשש אף שישתה רביעית, דמכל מקום כשיראה דליכא זמן אחר כך יהא מתפלל כשהוא שתוי.

דף סד:
ולמדנו שיכור אל יורה. עיין בסנהדרין דף מב ע"א תוספות ד"ה והעוסקים.
רש"י ד"ה מאי קראה וכו' ועי"כ נשמעה תפלתם. עיין חולין דף ב' ע"ב תוספות ד"ה אבל אמר. ועיין תשובת מהר"ם פאדוואה ס"ס עט.
תד"ה ולמדנו דשמא לא ס"ל לר"ג להא דר"י, ק"ל דא"כ הו"ל לומר ש"מ ארבעה דכמו דחשיב דס' חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר, והיינו דלא סבר בזה כריה"ג, לחשוב דש"מ דסבר מותר ליתן לנכרי מתנת חנם דלא כר"י.
בעין משפט אות ג' טוש"ע א"ח סימן קפ ליתא שם מזה והובאה במ"א סימן קעא ס"ק א'.

דף סה.
תוס' ד"ה בצר. ובנדיבים תושיבך וכן כתובות דף קי ע"ב נדה דף טז ע"ב מדרש ב"ר פ"ח.

דף סה:
א"ל תן לחכם ויחכם עוד. בב"ק דף קיג ע"א.
תד"ה אקלעו ואע"ג דר' יוחנן לית ליה וכו', עי' מהרש"א שהק' דמ"מ מותר בנכרי מ' דהלכה כר"י ונדחק בזה, והוא תמוה דהא ר' יוחנן כייל שם דר' יודא ור' יוסי הלכה כר' יוסי, וכיון דהנך כללי אפי' בעירוב ממילא הכא הלכה כר' יוסי דנכרי אסור. ואי דקושייתו דמהרש"א בדרך דקדוק דתוס' נקטי דר"י ור"ש, והו"ל למנקט דר' יהוד' ור' יוסי, עדיין יקשה על תירוץ דמהרש"א דלמ"ל לתוס' להקשות בהקדמה זו דרב לא ס"ל הכלל ולא הקשו בפשיטות מכח דר' יהודא ור' יוסי הלכה כר' יוסי, וצע"ג.
ובעיקר דברי תוס' י"ל דר"י ס"ל כריב"ל דהלכה כדברי המיקל בעירוב, ומ"מ הנך כללי דר"י ור"ש וכן דר' יהודא ור' יוסי הכל שלא במקום עירוב, והא דמוכחי' לעיל מדרב

דלא ס"ל להנך כללי היינו דהא לפי"מ דקיימי תוס' השתא דר"ש אוסר בנכרי א"כ הא דאמר רב הלכה כר"ש היינו דישראל אפי' שובת בעירו בבית אחר אינו אוסר ובנכרי אפי' בעיר אחרת אוסר, וא"כ מדפסק בנכרי דאוסר ע"כ דלא ס"ל כריב"ל דהלכה כדברי המיקל בעירוב, וא"כ אם איתא דס"ל כר"י בהנך כללי אמאי פסק כר"ש להקל בישראל הא ר"י ור"ש ור' יוסי ור"ש אין הלכה כר"ש, דלרב דלא ס"ל כללא דכל המיקל בעירוב הלכה כמותו ממילא עירוב כמו בעלמא ודוק.

במהרש"א הקשה דמ"מ מותר בנכרי מטעם דר"י ור"ש דהלכה כר"י. ואני תמה על תמיהתו, הא ר"י ס"ל דר' יהודה ור' יוסי הלכה כר"י, ואם כן נכרי אוסר ושפיר הקשו התוס'. ואי דקושיית המהרש"א על לשון התוס' דהו"ל למנקט הך דהלכה כר' יוסי, הא זה עדיין לא מתרצא בתירוצו דמהרש"א דמ"מ אמאי לא הקשו תוס' בפשיטות דהלכה כר' יוסי, ואסור בנכרי, וצ"ע, [אב"ה ובעיקר קושיית התו' אמר אאמ"ו נ"י דשפיר י"ל דר"י ס"ל כריב"ל דהלכה כדברי המיקל בעירוב, והנך כללא דאר"י ר"י ור"ש הלכה כר' יוסי הכל שלא במקום עירוב, ומה דהוכיחו מהא דמוכח לעיל דרב לא סבירא ליה להנך כללא, לענ"ד לפי מה דקיימינן עתה דר"ש אוסר בנכרי, א"כ מדאמר רב הלכה כר' שמעון, והיינו דנכרי אוסר אפילו בעיר אחרת, וישראל אינו אוסר אפילו באותה העיר, א"כ מדפסק בנכרי כר"ש להחמיר ע"כ דלא ס"ל להכלל דהלכה כדברי המיקל בעירוב, א"כ אמאי פסק כר"ש להקל בישראל, אף דר' יהודה ור' יוסי אוסרים, ואין הלכה כר"ש דלרב לא ס"ל להכלל דהלכה כדברי המיקל בעירוב, ממילא עירוב הוי כמו בעלמא, ומוכח ע"כ דרב לא ס"ל כלל להנך כללא, ואמר אאמ"ו נ"י דיש לישב דברי תוס' דבאו לומר דדלמא ר"ש רק להקל בא ובנכרי ס"ל דמותר ואז יהיה שפיר מוכח דלגמרי קאמר ר"י הנהו כללא דר"י ור"ש הלכה כר"י אפילו בעירוב, וממילא יהיה הדין הכא כר"י דאוסר בנכרי, דהא ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ואף דרב פסק כר"ש אכן זה בכלל מה דאתמר אתמר כמ"ש המהרש"א דלמסקנא דלעיל דרב לית ליה להנהו כללא, אין ראיה ממה דאמר רבי הלכה כר"ש, דהך יצא מכללא כיון דרב לשיטתי' לית ליה להנך כללא], מש"ה הוצרכו לדבריהם דמ"מ הלכה כריב"ל דהלכה כדברי המיקל בעירוב, ונכון בעזה"י.

במהרש"א הק' הא לר"י ג"כ הדין כן דהא לדידי' הלכה כר"י לגבי ר"ש, ותירץ דהיכא דאתמר וכו'. ולענ"ד תירוצו תמוה, דממנ"פ אם ר"ש לא פליג בנכרי ובא רק להקל בישראל, ממילא גם לרב מקילי' בנכרי כמ"ש תוס' מקודם, ואם נימא במ"ש תוס' ועוד דקי"ל כדברי המיקל בעירוב היינו לומר ועוד אפי' נימא דר"ש פליג גם להחמיר דבגוי

אסור, ממילא י"ל דגם ר"י ס"ל כריב"ל דהלכה כדברי המיקל בעירוב ומה דבעי למידק דרב לית ליה הני כללי היינו מהא דפסק רב כר"ש גם להחמיר בנכרי וזהו קושי' גדולה על המהרש"א.

ולזה נראה בעיקר קושי' מהרש"א דלר"י הא הלכה כר' יוסי לגבי ר"י ור"ש ויהי' הלכה דנכרי אסור וכמ"ש המהרש"א עצמו מקודם, ובזה מיושבי' דברי תוס' דבאו לידון דאולי ר"ש לא פליג להחמיר ויהי' מוכח דר"י לא ס"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב מדדייקי' דרב לית ליה להני כללי וא"כ לר"י יהי' הלכה כר' יוסי ונכרי אסור [ואף דרב פסק כר"ש, לא אמרי' היכי דאתמר אתמר כיון דממילא מסקי' ומוכחי' לעיל דרב לא ס"ל להני כללי א"כ ליכא ראי' מפסקא דרב כר"ש] ומש"ה הוצרכו לומר דמ"מ הלכה כריב"ל לגבי ר"י דהלכה כהמיקל בעירוב, ודוק היטב.

תוס' ד"ה דלא הוי שוכר וכו' כדמשמע לקמן. דף פ' ע"א ועיין בתוס' שם ד"ה אתו לקמיה וצ"ע.

תד"ה דאתיא נכרי, מנ"ל שלא עירבו ועשו שכירות וביטול, דקשיא ליה דשמואל רביה. תמוה לי דמלבד דליכא קושיא כ"כ די"ל דר"א ידע דהמעשה היה שלא עירבו גם הא על זה עצמו תהיה הקושיא מדשמואל רבי' דאם בעירבו מהני שכירות בלא ביטול א"כ בלא עירבו ליהני ביטול, ואינו בכלל דאוסרים ולא מערבין דהא היו ראוים לעירוב, וכיון דהעירוב היה מתיר, והחסרון רק דלא עירבו ממילא מהני, ומוכח מדשמואל דלא מהני העירוב כשבא הנכרי בטל העירוב, והו"ל לתוס' להוכיח דין זה מדינא דשמואל עצמו אבל לא ממה דפריך ר"א משמואל רבי'.

ק"ל דדלמא ר"א ידע דהמעשה הי' שלא עירבו, וביותר ק"ל הא י"ל דעל זה עצמו תהי', דקשי' לי' משמואל רביה דכיון דמשוי ליה לאוסרי' ואין מערבי' ע"כ ס"ל דמיד שבא נכרי בטל העירוב ולא מהני השכירות, דאלו מהני העירוב מקרי מערבי' וכמ"ש תד"ה אלא לאו דאתא בשבת, וצ"ע.

דף סו:

ור"י אמר יש ביטול רשות מחצר לחצר. ע"ל דף סד ע"א תוס' ד"ה אם כן.

דף סז.

כי קאמינא לרבנן דאמרי צריך לבטל. עיין לקמן סח ע"ב תוס' ד"ה רב אשי.

דף סז:

נימרו ליה לנכרי. עיין לעיל דף ס"ד ע"א תוס' ד"ה א"כ.

רש"י ד"ה נסמוך אשיתוף. (עמש"כ לק' ע"ג ע"א).

דף סח.
ניחום ליה אגב אימיה. עיין בר"ן פ"ב דביצה בההיא דממלאה אשה חבית מים שהעל' דריבוי הוי בישול גמור מדאורייתא, וההיא דהכא דניחום אגב אימיה, והיינו ע"י נכרי דשבות דאמירה לנכרי מותר לצורך חולה. ותמוה לי דא"כ ל"ל לומר דאגב אימיה נתיר לכתחילה להחם ע"י נכרי, ומה הפרש בין זה לזה כיון דריבוי הוי ג"כ מלאכה דאורייתא, וצ"ע, ואולי י"ל דע"י נכרי היינו לומר לי' דניחום מים לאימיה, והנכרי מעצמו ימלא הקדרה מים, וזה אינו בצווי הישראל.
רש"י ד"ה עד שלא ימות וכו'. ק"ל כיון דנקט ולא אמרי' הוברר הדבר מבואר דס"ל דמיירי לענין למפרע, ואיך כתב רש"י ואפילו הבאין לאחר מיכן טמאים הא אי פליגי לענין ברירה וכדס"ל לסוגי' דהכא לפרש"י דשיתוף באוצר תלי' בברירה וא"כ הא דאמרי' הא ב"ש והא ב"ה היינו דב"ש וב"ה פליגי בברירה ממילא מכאן ולהבא בודאי טהור וצלע"ג.
רש"י ד"ה פנו לי מאני וכו' הלכך פונה כליו. ע' לקמן דף עט ע"ב תוס' ד"ה ואיבעית אימא.
תוס' ד"ה וניקני ליה וכו' כמו שאפרש לקמן דף עא ע"ב בתוס' ד"ה בפת.
תד"ה אר"א וכו' ואע"ג דקאי השתא אביי כב"ש, ע' מהרש"א, ועדיין קשה לי הא למאן דס"ל דפליגי ב"ש וב"ה בברירה ולכ"ע מהני מחשבה לטהר מכאן ולהבא, ע"כ יתרץ הברייתות הא דקתני אין מערבי' באוצר היינו מטעם אין ברירה וכדס"ל לרש"י אלא דלר' אושעי' דס"ל דפליגי במכאן ולהבא ע"כ דמוקי בהכי הדין דמשתתפי' באוצר אם צריך שהונח לשם עירוב אבל לאידך מ"ד ע"כ דפליגי בברירה וא"כ עדיין י"ל דאביי ס"ל כהך מ"ד דפליגי בברירה או דס"ל כר' אושעי' בזה דפלוגתיי' דב"ש וב"ה במכאן ולהבא, אבל בתירוץ רומיא ב' ברייתות לענין שיתוף באוצר י"ל דתלי' בברירה דפליגי בה תנאי טובא וכמו דצ"ל למ"ד דב"ש וב"ה פליגי גם כן בברירה וצ"ע.

דף סח:
רב אמר מבטלין וחוזרין ומבטלין. עי' לקמן דף עט ע"ב תוס' ד"ה והא קמ"ל.

דף סט.
ואבע"א ל"ק כאן במומר לחלל שבתות כו', היינו דמתני' מיירי בצינעא דאינו כעו"ג ועד שלא יוציא היינו כפשטא וטעמא דר"י דס"ל דאף אחר שהחזיק יכול לחזור מביטולו, וכתב הרא"ש דהאי שינויא עיקר דא"צ להגיה המשנה ומ"מ אפשר דהלכה כר"מ דא"י לחזור מביטולו אחר שהחזיק דקיי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב.

ובריטב"א הביא בשם הירושלמי דאף לשינויא הנ"ל דטעמא דר"י דיחזור מביטולו זהו רק בצדוקי דאע"ג דמבטל כישראל לא אלים ביטוליה ולא גמר ומבטל אבל בישראל גמור אלים ביטוליה וכיון דאחזיקו בני מבוי במבוי תו לא מצי למיהדר ביה.

שאלה חצר שיש בו ב' בתים, בא' דר בו ישראל, ובב' דר בו ישראל מומר לעכו"ם, אם רשאי הישראל לטלטל בחצר זו בשבת, אם נימא כיון דקיי"ל בש"ע א"ח סי' שפ"ה ס"ג דמומר לעכו"ם דינו כנכרי ובעי' שישכור ממנו רשותו, א"כ הוא הדין לקולא, דכמו דעכו"ם אינו אוסר אא"כ ב' ישראלים אוסרים זע"ז ה"נ במומר לעכו"ם, או דדוקא לחומרא דינו כעכו"ם דלא מהני ביטול רשות, אבל מ"מ דינו כישראל לאסור על ישראל חבירו דאעפ"י שחטא ישראל הוא כדקיי"ל לענין גיטין.

תשובה מלתא דא צריכ' עיונא רבא ולא נתבאר מזה בראשונים ובאחרונים, ולכאורה נראה להביא ראיה דאף לקולא דינו כנכרי, והוא ממ"ש הרא"ש פ' הדר סי' י"ג כ' הר"מ דהכי הלכתא דצדוקי הרי הוא כעכו"ם, ואע"ג דהלכה כדברי המיקל בעירוב, הא לא חשיב קולא, דאיכא קולא וחומרא, דאי כעכו"ם הוא אינו מבטל רשות, אבל שוכרים ממנו ואי כישראל הוא מבטל רשות ואין שוכרים ממנו עיי"ש, הרי דס"ל דבישראל לא מהני שכירות, א"כ כיון דקיי"ל דמומר לעכו"ם שוכרים ממנו אף דהוי לקולא דהא בישראל לא מהני שכירות, ע"כ מוכח דאף לקולא דינו כעכו"ם, כיון דשורש ענין עירוב הוא דרבנן הם אמרו לדונו כעכו"ם אף להקל.

אולם אחר העיון נ"ל להביא ראיה להיפוך, והוא מדברי הרא"ש שם שסתר לדברי הר"ם הנ"ל דגם בישראל מהני שכירות, א"כ במה דצדוקי אינו כעכו"ם הוי קולא דמהני גם ביטול, והדרי' לכללא דקי"ל כדברי המיקל בעירוב עיי"ש, ונ"ל דמוכח מזה דס"ל להרא"ש דאף אם הוא כעכו"ם, מ"מ אוסר ביחיד במקום צדוקי, דלקולא לא הוי כעכו"ם, דאל"כ דנימא דדינו כעכו"ם ממש דבעי' ב' ישראלים אוסר זע"ז, א"כ עדיין הוי קולא וחומרא, במה דהוי כעכו"ם, חומרא דלא מהני ביטול, וקולא דבעי ב' ישראלים אוסרים זע"ז, ואם אינו כעכו"ם חומרא דאוסר על ישראל יחיד, וקולא דמהני ביטול.

ואין לדחות ולומר דדוקא לענין שכירות וביטול דהוי דבר והפוכו בענין א' בזה היכי דהוי קולו של זה חומרא לגבי זה, אינו בכלל הלכה כדברי המיקל, אבל בזה דענין ביטול וענין לאסור על יחיד הוי ב' ענינים, אזלי' בתרווייהו לקולא לומר דמהני ביטול, וגם אינו אוסר במקום יחיד, זהו שיבוש, דלהדי' מבואר בהרא"ש פ' הנ"ל סי' ט"ו לענין המבטל רשות חצירו, רשות ביתו לא ביטל, כיון דלענין מבטלין וחוזרין ומבטלין הוי חומרא, אינו בכלל הלכה כדברי המיקל עיי"ש, גם מדפסק הרא"ש דצדוקי אינו כנכרי, משמע

דבאמת דינו לגמרי כישראל דאוסר על ישראל יחיד חבירו, אע"כ ברור דסבירא ליה להרא"ש דגם אם הוי כעכו"ם הוא רק לחומרא אבל לא לקולא, ובין כך ובין כך אוסר על ישראל יחיד, באופן דלכאורה תלי' במחלוקת הר"ם והרא"ש.

וביותר נראה לי דגם להר"ם לחומרא הוי כישראל לענין לאסור על ישראל יחיד, דאם נימא כהוכחתינו הנ"ל דלדעת הר"ם בכל מילי הוי כעכו"ם להקל, תיקשי על הרא"ש הנ"ל בממנ"פ, דאם ס"ל הסברא בזה כהר"ם דדינו כעכו"ם לגמרי, א"כ הוי עדיין קולא וחומרא לענין יחיד במקום צדוקי וכנ"ל, ואם ס"ל מסברא דלקולא לא הוי כעכו"ם למה סתר לדברי הר"ם מסברא דגם בישראל שוכרים, היה לו לסתור אותו בכח כיון דשוכרים ממומר, ע"כ דגם בישראל מהני שכירות, דהא לקולא לא הוי כעכו"ם.

ולזה נ"ל ברור דגם להר"ם בכל הדברים לקולא לא הוי כעכו"ם רק לענין שכירות, והיינו דגם הר"מ אפשר דס"ל דמסברא גם בישראל מהראוי דתהני שכירות דעדיף, אלא מדלא מצינו כן בסוגי' בשום פעם משמע דלא מהני, או דהוכיח כן מהא דאמרי' גבי לחמן בר ריסתיק לבטלו רשותייכו לגבי חד מינייהו וכו', ואמאי נתן להם עצה לבטל דיהיו הם אסורים להוציא מביתו למבוי דרבים לגבי יחיד לאו אורחי' נינהו, כדקתני במתני' נתנו לו רשותן הוא מותר והם אסורים דהוי כחוזר וזוכה, הו"ל ליתן להם עצה להשכיר רשותם לגבי א' מהם, דל"ש חוזר וזוכה ויהיה כולם מותרים להוציא מביתו למבוי, אע"כ דשכירות לא מהני בישראל, והיינו אפשר מטעם היכר בעלמא שיראה הנכרי דמישראל אין שוכרים ומיניה שוכרים ויאמר דכשפים הוא, ומש"ה בזה שפיר הקילו לומר דמומר דינו כעכו"ם להקל לענין שכירות, דמדינא גם בישראל מהני, אבל לענין יחיד במקום צדוקי ומומר דמדינא בישראל אסור, גם הם אוסרים.

גם יש לחלק דלענין שכירות כיון דלחומרא הוי כעכו"ם דלא מהני ביטול, מש"ה לא החמירו לומר דלא מהני שכירות, דא"כ יצטרך לעשות שניהם ביטול ושכירות ולא תקנו חכמים כה"ג, אבל לענין לאסור על יחיד ישראל, שפיר י"ל דהוי כישראל לחומרא.

אח"כ מצאתי בחידושי אבן העוזר בדף ס"ח ע"ב בתוס' ד"ה למימרא וכו' שכתב כן לדינא דישראל יחיד במקום מומר אסור, אלא שכ' דבכה"ג מהני ביטול, כיון דבאת להחמיר עליו רק מדין ישראל ממילא מהני ביטול עיי"ש, והוא סברא נכונה, ולענ"ד ראיה ברורה לדבריו מדברי הרא"ש. כנלע"ד לדינא דישראל אסור לטלטל בחצר עד שישכור מהמומר, או שיבטל המומר רשותו אבל עירוב לא מהני, דל"ש לומר בזה דרך ממנ"פ דגם אם הוא כישראל רק שאינו מאמין בעירוב לא מהני עירוב, כדקיי"ל בסי' שפ"ה ס"א, כנלע"ד ברור.

דף עא.

שלא החזיק מבע"י כו'. לכאורה יש להביא ראיה דמכר בשבת הוי מכר מסוגיא דעירובין לא החזיק מבע"י אלא משחשיכה אוסר, ואי נימא דלא מהני זכייתו אמאי אסור, ומצאתי אח"ז ראיה זו בס' עצי אלמוגים (סי' שע"א).

אבל אינו ראיה, דהא עדיין יקשה אמאי אוסר נימא הואיל דהותרה בתחילת שבת הותרה, ובהגהת אשר"י כתב לתרץ דמתלי תלי וקאי אם יזכה, ונ"ל ביאור הדברים כיון דעומד לזכות בו, בזה לא אמרינן הואיל והותרה, כמ"ש בתה"ד (סימן ע"ג) בשם המרדכי ותוס' והרא"ש דבעומד לסתור לא אמרינן דהותרה לכל השבת [וכן פסקינן בש"ע סימן שס"ה בס"ז בהג"ה, ועיין מג"א סימן שפ"ג] ובזה יקשה אמאי מקרי עומד לסתור דיחזיק אחר, הא בודאי אינו מצוי שיחזיק ישראל באיסור שבת, ולזה נראה לי להוכיח מכאן דליכא איסור לזכות מהפקר בשבת ואינו בכלל מקח וממכר כיון דליכא דעת מקנה וא"כ אזדא לראיה זו. (וע"ע בשו"ת סי' קע"ד).

שם בעל הבית שהיה שותף. עיין לעיל דף מט ע"א תד"ה עירוב.

שם אחד זה ואחד זה אינם צריכים לערב. בסוגיין מוקי רבה בחצר שבין ב' מבואות וערבו עם מבוי זה ועם מבוי זה והניחו העירוב בחצר כדין שיתופי מבואות, ואין צריכין לערב דקאמר ר"ש, היינו דהחצר מותר עם המבואות והם עמה. אבל המבואות אסורות זו לזו. ור"ש לטעמיה דס"ל הכי לעיל מ"ה ע"ב בג' חצירות. ורבנן לטעמייהו דס"ל דהאמצעית ג"כ אסורה עם שניהם משום הכי אילו ערבו ביין היו כולם מותרים זה בזה דלעיל מיירי שהניחו העירוב באמצע בב' בתים מש"ה לא מהני לחיצונות אבל הכא במונח בחצר שלשתן מותרות זו בזו. אבל ביין ושמן דלא הוי עירוב להדדי והחיצונות אסורות זה בזה גם האמצעי אסור עמהם. ורב יוסף מוקי פלוגתייהו דר"ש ורבנן בפלוגתא דרבנן ור"י בן נורי, דר"ש ס"ל כריב"ן דיין ושמן מחוברים זה לזה ומקרי יכול לערב זה בזה, והך תירוצא דר"י לא שייך רק אליבא דאביי דמוקי מתני' דהכא דיין ביין גם בב' כלים מהני ויין ושמן לא דלא חזי לעירובי, מש"ה ר"ש דס"ל כריב"ן מקרי חזי לערובי אבל לרבא דמוקי מתניתין דיין ביין מהני רק בכלי א', והא דנקט ביין ושמן משום דאורחא דמלתא דהם בב' כלים א"כ מה בכך דר"ש ס"ל כריב"ן דחזי לערובי הא אפילו יין ביין בב' כלים לא מהני, וע"כ דרבא ס"ל כאוקימתא דרבה דמיירי בחצר שבין ב' מבואות. והרע"ב קיצר מאוד ולא ביאר פירושא דמתני'. וביותר דלפי מה דנקט כרבא דמיירי בכלי א' א"כ צריכים לאוקימתא דרבה, א"כ האיך כתב הרע"ב דאין הלכה כר"ש והא

קי"ל לעיל פ"ד גבי שלש חצירות דהלכה כר"ש כמ"ש הרע"ב שם וא"כ גם הכא הלכה כר"ש וצ"ע.
תוס' ד"ה ור"ש לטעמיה וכו' בחצר שבמבוי. לקמן דף פ"ה ע"ב.

דף עב:
על מה נחלקו על מחיצות שאין מגיעות לתקרה עיין לקמן דף עט ע"א תד"ה ש"מ.
שם אמר רב נחמן בר יצחק מתני' נמי דיקא. עיין לעיל דף מג ע"ב תד"ה יתיב. ולעיל דף יח ע"ב תד"ה מתקיף.
שם אמר ר"י אמר רב במקבלי פרס. עיין לקמן דף עט ע"ב תוס' ד"ה וע"י אשתו.
שם מי שיש לו בית שער וכו', סוכת החג בחג שפתוחה לחצר לכאו' נראה דאינו אוסר וא"צ לערב, ע' פ"ק דיומא דף י' דר' יהודה ס"ל דסוכת החג בחג חייב במזוזה ותני עלה ר"י מחייב בעירוב ובמזוזה ובמעשר, משמע דלרבנן אינו חייב בעירוב. אולם לענין בית שבספינה חלוקים לדינא דהא פטור ממזוזה כדאית' בש"ע יו"ד סי' רפ"ו סי"א וכללא כייל לה התם בחדא מחתא עם סוכת החג, דבתרווייהו הטעם מטעם דאין להם קבע. ואלו הכא בתים שבספינה חייבים בעירוב כמ"ש בהג"ה סי' שס"ו, וא"כ לכאורה גם סוכת החג חייב בעירוב, וצ"ע לדינא, ואח"ז ראיתי שהמגן אברהם סימן ש"ע סק"ב כ' בפשיטות דסוכת החג בחג אינו אוסר, ולמד זה מסוגי' דיומא הנ"ל.
שם בית התבן. עיין לקמן דף פה ע"ב תוס' ד"ה בית התבן. ולעיל דף ע' ע"א תוס' ד"ה הב"ע.
תד"ה אבל אם הי' וכו' דכעין חדרי' ועליות לב"ה וכו'. לא זכיתי להבין דאיך אמרי' כמאן כב"ה, הא לב"ה בכעי' חדרים דהוי גם כן כערבו יחד דהא אם העירוב בא אצלן עירוב א' לכלן ואפילו [הכי] במוליכי' ערובן למק"א עירוב לכל א' וא' ואם נחלק דמ"מ לא הוי ממש כגבו עירובן א"כ גם לב"ש י"ל הכי לב"ש באין מחיצות [מגיעות] לתקרה. וה' יאיר עיני.

דף עג.
ר"י בן בבא מתיר בעבדים. עיין לקמן דף עט ע"ב תוס' ד"ה וע"י אשתו.

דף עג:
ואם נשתתפו נמי קאמר. עין לעיל דף סז ע"ב ברש"י ד"ה נסמוך אשיתוף.
שם והכא כיון דרובה עירבו, ע' בתוי"ט במתני' מבני מבוי ולא נשתתף מותרין בחצרות ואסורין במבוי. ואין אומרים שיועיל הערוב במקום שתוף וכו', ועדיין אינו מתורץ מה דאמרי' בסוגיא כולה ר"מ וכו' והיינו לפי הגירסא במתני' דפתוחות זו לזו וטעמא

דמציעתא כיון דרובה ערבא לא משתכח, ה"נ נימא בסיפא דשכח אחד ולא נשתתף וצ"ע, ומ"ש התוי"ט ובתוס' דף ע"א נדחקו בזה, אנכי העני לא מצאתי מזה בדבריהם.
עיין מהרש"א ולמה דמסיק אף לרב דלא תני פתוחות צריכי' לשנוי' דואם נשתתף, היינו דנשתתפו גם במבוי דאל"כ סיפא דשכח א' ולא עירב למ"ל, וקשה לי מדברי רש"י לעיל דף ס"ז ע"ב ד"ה נסמוך אשתוף דתנן במתני' אם נשתתפו במבוי מותר לכאן ולכאן, הא ממתני' ליכא ראיה דהא מתני' ע"כ אם נשתתפו ג"כ אמרי' וצע"ג.
תוס' ד"ה בני. ואין הכנסה והוצאה מועלת. קשה לי דא"כ איך משני תחלה על מתני' דכיצד משתתפים במבוי וכו' ה"נ דאפקיה ועייליה. הא מקודם לא מהני זה כיון דהחבית כולה דבעה"ב, וע"כ דעתה אחר הזיכוי מפקא ומעיילא א"כ למאי צריך לזכות ע"י בנו ובתו הא כיון דעיילא לכל חצר וחצר יקנה חצירו של כל אחד חלקו ביין. וצע"ג.
תמיה לי ממ"ש ד"ה בני חבורה דהכנסה והוצאה אינו מועיל אם אינו של השותפים באותו שעה דמפיק ומעייל, וא"כ איך שייך במתני' דאפקיה ועייליה הא מקודם לזה דהחבית כולו של בעה"ב קודם שרצה להקנות להם לא מהני. וע"כ דאפקיה ועייליה אחר השיתוף וזיכה להם, א"כ אמאי צריך לזכות להם ע"י אחר הא כיון דעייל לכל חצר וחצר יוכל להקנות לכל א' כשבא לחצירו בקנין חצר דחצירו יקנה לו חלקו. וגם כשמעייל לחצר ראשון יכול בעל החצר לזכות בקנין חצר בעד כולם. ואף בחצר שאינו משתמר זהו השליח דעייל ואפקיה יהיה שליח לשמור החצר על ידו והוי משתמש לדעת בעלים ע"י שלוחם וצ"ע.

דף עד.

ואזדא ר"י לטעמיה. עיין לקמן דף צב ע"א תוס' ד"ה איכא דאמרי.
רש"י ד"ה ה"נ לא גזור וכו' והרי רשות אחרת. עיין לקמן דף פה ע"א תוס' ד"ה שני בתים.

דף עה.

מ"ש מעכ"ת נ"י לתמוה על המנהג דבנפסק העירוב מטלטלין בחצר בה"כ אותם הדרים שם וכמ"ש המג"א, הא כיון דהאחרים יש להם זכות ליכנס בחצר לבה"כ להתפלל וא"א להם למחות, הוי רגל האסורה במקומה דאוסרת שלא במקומה.
לענ"ד דוקא בב' חצירות זו לפנים מזו דכל עיקר דריסתם דרך החצר החיצונה והם דבוקים בה זה בזה, אוסר על החיצונה, משא"כ היכי דדר בעלמא רק דעובר דרכו בזה החצר כדי לילך ממנו למקום אחר אינו אוסר, דאי לא תימא הכי אם יש כפר סמוך לעיר, ואיזה אנשים הדרים שם ולא עירבו באין בשבת להעיר לבה"כ וקנו להם מקומות

בבה"כ וא"א למחות בידם נימא דלא מהני העירוב להעיר ההיא כיון דבני כפר שאסורין במקומם הולכין בעירם כשנכנסין לבית הכנסת, אע"כ כנ"ל.
ונראה דזהו ממש הדין בש"ע סי' שס"ג סל"א העמיד לחי באמצע מבוי וכו' ולא עשו החיצונים לחי, שמן הלחי ולפנים מותרים, הרי כיון דא"י לערב יחד אין אוסרים אף שעוברים דרכם גם בפנים, וה"נ בנ"ד.

דף עה:
נתנו עירובן בפנימית (עמש"כ לעיל כ"ו ע"ב).

דף עו.
אמרו לו שנים צא וערב וכו' שניהם קנו עירוב, נלע"ד דאם שניהם עירבו לרוח א' אין אחד מהם יכול להוליך עמו פירות של השני דהא בממנ"פ אם עירובו קיים עירוב דבעה"ב אינו עירוב ומוליך הפירות חוץ לתחום שלהם דהוה כרגלי הבעלים.

דף עו:
ביתא כמאן דמלי דמי. שבת דף ה' ע"א.

דף עח.
תוס' ד"ה יורש, בסוף דבריהם דלמא ה"מ בעכו"ם. [אב"ה עיין מ"ש לקמן דף פ' ע"א] . שם אילן [שעשאו סולם לערב בו חצירות] פלוגתא דרבי ורבנן [דלרבי דסבר הנותן עירובי תחומין באילן קנה עירוב, אף דאין משתמשין במחובר, מ"מ רק שבות הוא ולא גזרו עליו בין השמשות ה"נ מועיל אם עשה להאילן פתח דמשוי לחצירות חד], קשה לי אמאי מהני לרבי הא משחשיכה בטלה הפתח, והוי כנסתם הפתח, ומדין הואיל דהותרה הותרה לא מהני כיון דידוע שיהיה כן, והרי אפילו רק במצוי שלא יתקיים כל השבת לא אמרינן הואיל דהותרה כמ"ש התוס' לעיל [ס"ה ד"ה דאתא]. (א"ה עי' בסמוך ד"ה והנה).
באבן העוזר סי' שס"ה כ' אף אותם חצרות ומבואות שאין יכולין לטלטל לבהכ"נ דכרמלית מפסיק ביניהם אפ"ה מותרין הן לטלטל תוך חצירן ומבואן על סמך עירובן שבבהכ"נ כיון דבה"ש יכולין להביא עירובן לגבייהו, ולמד זה מההיא דסי' שע"ב בכותל שהי' ב' חצרות ועשו אילן סולם להכותל דיכולים לערב יחד דהוי פתח בה"ש דלא גזרו משום שבות, עיי"ש, ה"נ יכולים להביא ערובם בה"ש דרך מבוי שהיא ככרמלית ע"ש.
אף דיש לומר להיפוך ולהביא ראי' מסוף פרק הדר דבמניח ערובו בבית אמצעי ואם בית החיצון לא ערבו דלא מהני כיון דמפסיק בית שלא עירבו וכבר דיבר מזה בת' חכם

צבי עיי"ש, מ"מ האבן העוזר בעצמו עמד בזה וחילק דשבות מחצר לחצר בלא עירוב חמיר וגזרו אף בה"ש עיין שם והוא דחוק.
אולם בכדי שלא יסתרו הסוגיות דעירובין (דף ע"ח) דמהני אילן לעשותו סולם, להההיא דסוף פ' הדר, אפשר לומר דהנה חזינן בסוגי' (דף ע"ח) דר"י ס"ל דאשירה מותר לעשותו פתח, ואילן לא, דאשירה איסור ד"א גרם לה, אבל אילן דאיסור שבת גרם לה לא, וע"כ הסברא דאשירה מקרי פתח דבעצמותו הוי פתח אלא ארי' דרביע עלה איסור אשירה, לא מיבטל בזה תורת פתח, משא"כ אילן דאיסור שבת גרם לה וכיון דאנו באים לתקן בעירוב איסורו דשבת לא מהני תיקון זה היכי דא"א בלא איסורא דשבת לעלות באילן. אלא דאנן פסקינן דאשירה לא מהני, דאף דדבר אחר גרם לה לא הוי פתח ואילן מהני דבה"ש יכול לעלות באילן והוי פתח.
והנה לכאורה קשה, מה בכך דבה"ש הוי פתח, הא מ"מ לא הוי פתח לכולי יומא [והמג"א סי' שע"ב רמז לסי' שע"ד, והיינו דעירב דרך הפתח ונסתם הפתח דמהני דאמרינן הואיל והותרה הותרה, אבל באמת אינו דומה, דהתם לא הי' עומד להסתם בשבת ולבטל הפתח, אבל באילן דעומד להתבטל הפתח כשתחשך גרע, וכההיא דרסי' שס"ה ס"ז בהגה"ה ובסי' שע"א ס"ה דבעומד לסתור לא אמרי' הואיל והותרה הותרה, מכ"ש בזה באילן דודאי יסתלק הפתח כשתחשך, וכן ראיתי אח"כ דעמד בזה בספר תוספת שבת] .
ולזה הי' נראה דאילן עדיף דאית בי' תרתי, דבה"ש הוא פתח גמור וגם משתחשך ראוי להיות פתח אלא דארי' דרביע עלה מש"ה מהני, ואשירה הוא דאסור דמכח ארי' דרביע עלה גם בה"ש לא חזי, משא"כ באילן דבה"ש הוא פתח גמור וגם משתחשך דלא הוי פתח רק מכח ארי' דרביע עלה מש"ה מהני, וכיון שכן י"ל דוקא באילן אף דאיסור שבת רביע עלה מ"מ מה שאנו באנו לתקן איסור הוצאה אינו מעוכב ע"י איסור הוצאה דשבת רק ע"י איסור אין עולין, והוי בזה כמו איסור דבר אחר גרם לה ומהני בצירוף דבה"ש הוי פתח גמור, אבל בההיא דס"פ הדר דהעיכוב מחמת איסור טלטול מבית לבית בלא עירוב, א"כ אותו האיסור בעצמו שבאנו לתקן מעוכב מחמת אותו איסור עצמו, מש"ה גרע דלא מקרי פתח כלל ומצד היתר בה"ש לחוד לא מהני.
ולפ"ז בנ"ד דהניחו ערוב ורק איסור הכרמלית מפסיק בזה יש ספק עצום אם נדמה אותו לההיא דס"פ הדר, כיון דאיסור הוצאה דשבת רביע עלה, הוי כמו איסור עצמו גרם לה, או כיון דהתיקון הוא לאיסור הוצאה דמבית לבית בלא עירוב והעכוב הוא מחמת איסור כרמלית הוי כמו דבר אחר גרם לה או דמ"מ כיון דהכל איסורו דשבת הוי כמו אותו דבר גרם לה ודמיא לההיא דסוף פרק הדר, וצ"ע לדינא. ועיין בספר עצי אלמוגים בארוכה

דהביא שם דחבורה שלמה התירו ודעתו להחמיר, עכ"פ אם יארע שכחה ולא יערבו או שיעופש הפת ולא ירגישו, יהי' סמך גדול על העירוב שבביהכ"נ.
שם אשירה דאיסור ד"א גרם לה לא נתסרו, עי' ריטב"א דהק' דגם באשירה איסור דשבת דאין עולין באילן, ותירץ דמיירי בתלושה, ועי' שו"ע (סי' שע"ב) דמיירי ביבישה דמותר לעלות, וקשה לי דמה הוצרכו לדחוק, הא י"ל בפשוטו, דעיקר דינא אין עולין באילן דשמא יתלוש, והיינו דישכח שהוא שבת ויכוין לתלוש, דמה דנתלש ממילא הוי דבר שאינו מתכוין, וזה לא שייך באשירה, דמה"ת יתלוש הא אסור להנות ממנו, ואף באשירה דנכרי, דמה שנקצץ הוי ביטול, הא ביטול ע"י ישראל לא מהני.
ולכאורה נראה יותר אף אם באמת תולש מאשירה אינו חייב, דהא אינו חייב משום קצירה אלא בצריך לעצים, ועי' שבת (דף ע"ג ע"ב בתוס') דאף לר"י דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, מ"מ בקוצר אינו חייב אלא בצריך לעצים, דבלא"ה אינו בכלל מלאכת קוצר, א"כ באשירה דלא חזי למידי לא שייך מלאכת קוצר.
אמנם בזה י"ל כיון דמ"מ הוא רוצה ליהנות באיסור וקוצר בשביל זה הוי בכלל קוצר לעצים, ועי' שבת (דף ק"ו בתוס' ד"ה בחובל) דאפי' בטעות, כגון חבל באיסורי הנאה, והוא לא ידע דאסור בהנאה וחבל ליתן לכלבו, מיקרי צריכים לגופא, וא"כ עכ"פ לא שייך לגזור דיכוון ויתלוש, כיון דאסור להנות ממנו.
ואפשר לומר דהריטב"א הקשה כן לשיטתו, דכתב דסוגיא מיירי באשירה דעכו"ם, דאפשר שיבא היתר בשבת ע"י ביטול, משו"ה עדיף מאילן, דבודאי לא יהי' לו היתר, א"כ י"ל דכך הוא קושייתו דהריטב"א, איך אמרינן באשירה דאיסור ד"א גרם לא נתסר, הא מ"מ ממנ"פ לא יהא היתר לאותו שבת, דקודם ביטול אסור משום ע"ז, ואחר הביטול יהי' איסור דאין עולין באילן, אולם בכוונת השו"ע א"א לומר כן, כיון דלא העתיק דברי הריטב"א, ומסתימת השו"ע משמע אף באשירה דישראל הכי, וכן משמע בתוס' דחולקים על הריטב"א, ממ"ש (דף פ' ע"ב) אבל קורה וכו' (ואפשר לדחות, דהתוס' אזלי בשיטת ר"ת בסוכה, דאף בע"ז דנכרי קודם ביטול כתותי מכתת שעורי') וא"כ קשה כנ"ל.
ואולי י"ל דלא פלוג רבנן בין אילן לאילן, כיון דאין היכר בגוף אילן, ודומה לזה באילן יבש בימות הגשמים, דגזרינן אטו אילן לח, כיון דלא מינכר בין לח ליבש.
ובעיקר דברי הריטב"א דכתב אם יהי' לו ביטול לבא לידי היתר בשבת זו, יש לעיין אם נתבטל בשבת, ליתסר משום מוקצה, דבה"ש הי' אסור משום ע"ז, ומי יימר דמבטל לי' נכרי, ואפשר דמיירי באילן עב וחזק דאינו מתנדנד, ואינו אסור משום טלטול מוקצה,

ובעלמא לדינא דנתבטל בשבת אם אסור משום מוקצה אז הוא בכלל דאין מוקצה בשל עכו"ם, או דדמי למוקצה דמחובר וצ"ע לדינא.
שם כל שאיסור ד"א גרם לו מותר. עי' לק' דף פ ע"ב תוד"ה אבל קורה.
שם מתני' מלא עפר. דוקא מלא קאמר דהא קתני מערבין אחד ואין מערבין שנים והיינו דוקא במלא הוא דאין מערבין דהוי נפרצה במלואה למקום האסור וכן במלא במשך יותר מעשר אמות, אבל במלא משך ד"ט רוחב, רצו מערבין אחד ורצו מערבין ב' דהוי כפתח.

דף עט.

מאן תנא עירובין ר' יוסי היא. עיין לקמן דף פד ע"א תד"ה בור מאי איכא למימר.
רש"י ד"ה זו שלא כנגד זו שהיתה בולטת לר"ה יותר מחברתה, נראה דרש"י מפרש דשני הגזוזטראות הם זה אצל זה בב' עליות, וכמ"ש רש"י במתני', אבל לא ידעתי מנ"ל לרש"י לפרש כן, דהא בזה אף באחד יותר בולטת לר"ה יכול ליתן עלי' נסר על הבליטה הארוכה במקום שבצדו כלה סופה של הבליטה הקצרה, והיה הנסר במכוון ומה נ"מ במה שהבליטה ארוכה בולט יותר מבחוץ לנסר, ואמאי לא מפרש רש"י ברווחה דשני גזוזטראות היינו הא' בולט ממזרח כלפי מערב, ושכנגדו בעליה שבצד מערב בולט בליטה כלפי מזרח, ונותן עליהן נסר ארבעה, וכלישנא דמתני' ר"פ הזורק, ועלה אמרינן דדוקא זו כנגד זו שמכווני' ממש זו כלפי זו שהבליטה ממערב מכוון נגד הבליטה שבצד מזרח וזה שלא כנגד זה היינו שהבליטה שבמזרח כלפי מערב הוא בתחילת המבוי והבליטה שבצד מערב כלפי מזרח, הוא בסוף המבוי.
רש"י ד"ה כיון דאיכא תקרה ואי מפחית מעשרה רמי אנפשיה וכו' [בגל' המג"א סי' שע"ב כ' רבינו וז"ל] הלשון אינו מדוקדק דהא בלא"ה בעי' שלא יהא הגדיש נמוך מהתקרה דאז לא הוי מחיצה כדאית' להדי' בסוגיין, וא"כ לא תלי כלל במפחית מי' דממנ"פ אם לא יהי' ג' בין גדיש לתקרה אף דאין הגדיש גבוה י' הוי מחיצה דמדין לבוד הוי גבוה י' ואם יש ג' אף אם הגדיש גבוה י' לא מהני.

דף עט:

מתני' ומזכה להן ע"י בנו ובתו הגדולים [כשמשתתפין במבוי מניח את החבית ואומר ה"ז לכל בני המבוי ומזכה וכו']. לעיל בגמרא (דף ע"ג ע"ב) מוקי לה בדאפקי' ועייליה שהוציא תחילה החבית לכל חצר וחצר, ואח"כ הכניסו למבוי, [דכל שיתוף שאין מכניסו ומוציאו דרך פתחים במבוי לא שמיה שיתוף] ובתוס' שם גבי בני חבורה שקידש עליהם היום, שסומכין על פת שעל השולחן משום עירוב כתבו דמש"ה לא מוקי לה נמי בדאפקיה ועייליה דהוצאה והכנסה זו לא מהני מידי, כיון שלא היה קנוי פת לכל

בני חבורה באותה שעה. וקשה לי דלפ"ז מה דמוקי למתני' דהכא באפקיה ועייליה, ע"כ דאחר הזיכוי עייליה ואפקיה, א"כ למה צורך כלל זכות ע"י בנו, כיון דצריך עדיין לעייליה לכל חצר יקנה חצר של כל אחד ואחד את חלקו בזה.

דף פ.

אתו לקמיה דרב יהודה אמר להו הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו. קשה לי, הא כבר אמרה חדא זימנא, בריש הדר משמיה דשמואל, שכירו ולקיטו של עכו"ם נותן עירובו ודיו, וא"כ כש"כ אשתו, וי"ל דשכירו ולקיטו רק בעכו"ם, אבל בישראל לא, ושמואל, דהכא מיירי בישראל דבזה דוקא אשתו אבל שכירו ולקיטו לא, ובתוס' לעיל (דף ע' סוף ד"ה יורש) נסתפקו בזה [אי שכירו ולקיטו דוקא בעכו"ם או לא, ומכח קושיא זו יש לפשוט ספיקתם].

שם מעשה בכלתו, פירש"י דמיירי בתחומין, ונדחק דהא דרב פליג בחצירות על מתני' דרב תנא ופליג, ובתוספות כתבו דמיירי בחצירות, ולענ"ד היה נראה דא"צ לדחוקי כלל דהמעשה היה באמת בתחומין, והכי אמרינן דרב סבר מסברא בהחלט דתחומין חמיר מחצירות דיש לו אסמכתא בקרא, או מטעם דלא אסרי עלי', ולא גמר ומקני, ומש"ה לא קתני במתניתין בתחומין, ומזכה כיון דקתני כן בחצירות, מכ"ש בתחומין, ושפיר משנינן דלא תיקשה איך פליג רב על מתני' בחצירות דתנאי היא היינו דרבי ישמעאל בר"י דס"ל בתחומין אין צריך לזכות ומכ"ש בחצירות, א"כ יש לו בחצירות תנא דמסייע דא"צ לזכות אלא בתחומין פסק רב דצריך לזכות דס"ל כר"ח דאסר בתחומין, ועכ"פ בחצירות יש לו סייעתא מר' ישמעאל ב"ר יוסי, ומרווח שמעתא.

לא ידעתי למאי נדחקו רש"י ותוס' בזה הא י"ל כפשוטו דרב ס"ל מסברא בהחלט דתחומין דיש לו אסמכתא מקרא חמור מחצירות או מטעם דבחצירות דאסרי אהדדי גמר ומקני, וא"כ דר"י בר"י דס"ל דבתחומים א"צ לזכות כ"ש בחצירות ואף הך תנא מסייע לו דבחצירות א"צ לזכות. אלא דרב עצמו מחמיר בתחומין כר"ח דאסר בתחומין ופשוט.

תד"ה אתו לקמי'. וכ"ש אשתו. עיין לעיל דף סה ע"ב תד"ה דלא הוי שוכר וצ"ע.

בא"ד דאשתו אאשתו ניחא ליה לאתוויי. קשה לי מ"מ מימרא דשמואל באשתו קמייתרא כיון דכבר אמר בשכירו ולקיטו מערבי' והיינו ג"כ אפילו בע"כ דהא מייתי ליה לעיל אההיא דלחמן בר ריסתק דלא רצה לא גזרו, וא"כ מכ"ש באשתו, והיה נראה מזה ראיה גדולה לפשוט ספיקא דתוס' לעיל דף ע' ד"ה יורש בסה"ד דאפשר דשכירו ולקיטו רק דנכרי אבל לא דישראל דהוצרך שמואל לאשתו דהכא מיירי בישראל דזהו דוקא באשתו ולא בשכירו ולקיטו.

דף פ:
אבל קורה לא כתותי מכתת שיעורי'. ואם הקורה רחב ד' תליא בב' תירוצי' בתוס' בטעמ' דלחי כשר בעצי אשרה, דלתירוץ א' כיון דרחבו משהו לא החמירו בו, ע' מג"א סק"ז, וא"כ הכא בקורה אפי' רחבו ד' לא מהני בעצי אשרה, אבל לתי' הר"ר אברהם דלחי אם מדבק הכתיתים הוי לחי, ע' ט"ז סק"ה והיינו דקורה א"א על ידי דיבוק כתיתי' דבעי' ראוי לקבל אריח, אם כן בקורה רחב ד' מהני בעצי אשרה, דאף דהוי ככתות הוי כהדביק כתיתי' ועושה מהם קורה ד'. כנלע"ד בעזה"י.

דף פא.
תנינא חדא זימנא כו' (עמש"כ לעיל כ"ו ע"ב).
שם שמא יחזור דבר לקלקולו. גיטין דף ה' ע"ב.
רש"י ד"ה או לנחתום ודר עמו בחצר, עי' בריטב"א שהקשה דבדר עמו בחצר קי"ל דמעות קונות כדאמרינן פ"ד דמציעא בעלייה של לוקח מושכרת ביד מוכר דל"ש שמא נשרפו חיטיך בעליי' דלוקח גופיה טרח ומציל. ועי' בתי"ט פ"ד מ"ב דב"מ.
תד"ה איתיבי' אביי וכו' והאי בכל מערבין אכולהו ערובין קאי. והשתא מיירי מתני' דוקא בחצירות, לא זכיתי לעמוד על עומק דבריהם דאיך תלי' זו בזו דכמו דאם מפרשי' בכל היינו בכל מיני פת קאי רק אחצירות ה"נ למ"ד דמיירי בכל מינים י"ל דמיירי רק בחצירות ועלה פליג ר"י, ומתני' דלעיל רפ"ג דהך פרק מיירי בתחומי' זהו לכו"ע, והכא בהאי פירקא דמיירי בחצירות פליגי דת"ק ס"ל בכל מיני' ור"י פליג דבחצירות דוקא בפת, וצלע"ג.

דף פא:
תוד"ה שמא וא"ת והיכי חיישינן כו' (עי' חי' ב"מ דמ"ח. ובחי' שו"ע חו"מ סי' קצ"ח בגליון הסמ"ע אות כ"א).

דף פב.
תוס' ד"ה קטן בן שש בסה"ד מצוה לחנכו. עיין תה"ד סימן צד.

דף פג.
ותנא דידן מ"ט לא תני. תמוה לי מהיכא פסיקא זה, דלריב"ב שיעור טומאת אוכלין ג' רביעי ביצה כיון שהוא חצי חצי' דילמא באמת לכ"ע ט"א בכביצה כדדרשי' אוכל הנאכל בבת אחת אלא דהברייתא כר"ש דלדידיה דביצה הוא חצי חציה מש"ה נקט ליה בסדר החשבון דחצי חציה לטמא טומאת אוכלין אבל מתני' חציה לבית המנוגע דקאי

על ריב"ב ור"ש למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מש"ה לא מצי למנקט חצי חציה לטומאת אוכלין דלריב"ב אינו כן. וה' יאיר עיני.

דף פד.

אילימא לחצר ושרי אמאי רשותא דתרווייהו נינהו. תמוה לי הא לחצר הוי בזריקה לחוד, ולמרפסת זריקת הפלגה ושלשול, מש"ה נותנין לחצר, אף דהתוס' כתבו דלמסקנא לרב לאחד בזריקה ושלשול ולאחד בשלשול שניהם שוים, היינו לרב דלא אזלינן בתר נחת יותר, דמה"ט לזה בשלשול, ולזה בזריקה, דכל דקשה לשניהם שניהם שוין, אבל לשמואל דאזל בתר נחת יותר, דמה"ט לזה בשלשול ולזה בזריקה נותנים לזה שבשלשול ה"נ לחצר נחת יותר דהוי לזה בזריקה ולזה בשלשול וזריקה. ומלשון רש"י דזריקת הפלגה לא הוי קשה כמו זריקת גובה, מש"ה זריקת הפלגה עם שלשול הוי בשוה עם זריקת גובה לחוד, אבל הא בתוס' ד"ה בור מא"ל, מבואר דס"ל דאדרבא הפלגה קשה יותר מגובה ואח"כ דחו שהם שוים, אבל מ"מ גובה אינו קשה יותר מהפלגה א"כ קשה כנ"ל, וצע"ג, ודי' יאיר עיני.

דף פד:

לא מבעי עשו לתחתונה וכו' דכיון דבגו עשרה, לא זכיתי להבין דאף אם אינו בגו עשרה הא הוי לשניהם בהמשכה ואוסרי' זע"ז וצע"ג.

דף פה.

אלא מהא דאר"נ וכו' ב' בתים וג' חורבות. ק"ל הא י"ל הטעם בסמוכה, דהוי לזה בשלשול שהיא הסמוכה ולזה הרחוקה בזריקת הפלגה ושלשול, ואף לתירוצא א' דתוס' דהכל שוים לרב ומה דאמרי' דלמא שאני הכא דכיון דלזה בזריקה הוי דיחוי בעלמא, מ"מ מאי אולמ' הך הוכחה מההוכחה הראשונה דלפי הדיחוי הוכחה ראשונה דדלמא לזה בזריקה ושלשול ולזה בשלשול וכו' ממילא נדחה נמי ראיה זו, זולת לתירוצא בתרא דתוס' נ"ל דדוקא בב' זריקות גובה והפלגה הכא ניח', אבל לאינך תירוצם ק', ולומר דבזורק בהפלגה [מגבוה] ושם נופל מעצמו לארץ לא מקרי שלשול, דחוק מאד, וצע"ג. שם א"ל אביי לר"י הא דר"י דשמואל היא. לעיל דף ז' ע"א יבמות דף יח ע"א כתובות דף יב ע"ב.

דף פה:

פת שעל השלחן סומכין עליהן (עמש"כ לעיל כ"ו ע"ב).

שם שיתופי מבואות בחצר שבמבוי. עיין לעיל דף סח ע"א תד"ה וניקני להו. ועוד לעיל דף עא ע"ב תד"ה בפת.

דף פו.

רבי מכבד עשירים. בלקוטי מהרי"ל ששמע ממהר"ם סג"ל די"ל מתוך שרבי עצמו היה עשיר מופלג לכך הרגיל עצמו לכבד עשירים כדי להתלמד להעם שיכבדו ג"כ אותו בשביל עשרו ולא בשביל תורתו שלא רצה להשתמש בכתרה של תורה ליטול עטרה להתגדל בה עכ"ל.

שם מתני' הר"ז אוסר. פירש"י דדירה בלא בעלים שמה דירה, ותמוה לי דהא בר"פ הדר מסקי' דר"מ ס"ל דדירה בלא בעלים לאו שמה דירה אלא דגזר רבנן בליתיה אטו דאיתי' ועו"ג כיון דגם באיתיה אינו אוסר רק מטעם גזרה שמא ילמד ממעשיו לא גזרי' ליתיה אטו איתיה והא דקתני הכא אחד עו"ג היינו דאתי ביומיה ע"ש. וצ"ע.

תוס' ד"ה וקורה וכו' דאפילו קורה משום מחיצה דאוריית'. עיין לעיל דף ח' ע"ב תד"ה מניח.

בא"ד בסה"ד ומיהו יש לדחות דלדבריו דרבא קאמר, ק"ל דא"כ דמקשה מיני' לדידי' יקשה לו בקיצור הא את הוא דאמרת קורה משום היכר ואיך אמרת דטעמא דר"י דפת"ק יורד וסותם ואי דהי' מקום לומר דר"י הוא דס"ל הכי אבל לרבנן דאסרי ס"ל דל"א פת"ק וע"כ קורה משום היכר, א"כ עדיין ליכא קושיא מההיא דר"י דב' בתים דהא אליבא דר"י גם רבא ס"ל פת"ק יורד וסותם. ובקוצר מ"ש ההיא דר"י דב' בתים ומ"ש הך דר"י דעליי' ע"ג בתים, וכי היכי דאמר רבא בההיא דר"י משום פת"ק יורד וסותם ה"נ י"ל בההיא דר"י דב' בתים, אלא ע"כ דבקורה טפח ל"א יורד וסותם וצלע"ג. [אב"ה, עמש"כ לקמן דף צ"ה].

דף פז.

ע"כ לא קאמר ר' חנניה, קשה לי מאי ס"ד להביא ראיה מר"ח לר"י הא גזוזטרא מקרי דמוכח דנעשה לשם מים. דהא באמת גם לרבנן שרי ביש לו מחיצה עשרה, אלא דר"ח מוסיף קולא דאמרינן כוף וגוד וממילא מותר דהא נעשה בשביל מים ואיך תלוי ענין כוף וגוד לפלוגתא דר"י ורבנן.

דף פז:

והא ר"י ברשויות דרבנן נמי אמר, לכאורה תמוה דמה בכך דאפסקי' מ"פ ולית כאן איסור הוצאה מרשות לרשות חבירו הא מ"מ כשמורידין מהכותל לחצר אסורים כמו כומתא וסודרא, ופירשתי לי דפירכת הש"ס דכל דלית כאן איסור הוצאה מרשות לרשות כיון דאפסקי' מ"פ שוב רשאי לטלטל תוך ד"א.

שו"ע סי' שנ"ה ס"ג ביהכ"ס העומד בין שני בתים אסור לפנות שם אם לא ערבו יחד וכו'. נלע"ד דמירי דמקום מושב הבה"כ לו לבדו והוי הוצאה מרשותו למקום השותפי', דאל"כ דגם מקום מושב להשותפי' אף דהצואה מקרי שבתו בבית כמ"ש המג"א ססי' שע"ו, הא עד מקום מושב הבה"כ טלטול בהיתר, ואזי איסור הטלטול בחצר השותפים רק בטלטול ד"א אבל בפחות מזה מותר, דההולך מביתו בבגדיו לחצר השותפים ופושט שם בגדיו נראה ברור דמותר לטלטל בפחות מד"א וכדמוכח מהא דאמרינן בעירובין דף פ"ז ע"ב והא ר"י אף ברשויות דרבנן אסור, אף דמ"מ כשמורידי' מכותל לחצר וא"א שלא יטלטל בחצר חבירו כ"ש ומה בכך דאפסקי' מקום פטור הא בטלטל בדרך היתר ג"כ אסור כמו כומתא וסודרא, אע"כ כיון דמכח דאפסקי' מקום פטור לא היה הטלטול באיסור אינו אסור בטלטול חצר חבירו רק במחוץ לד"א ואח"כ ראיתי שכן ג"כ דעת אבן העוזר לקמן סי' שפ"ו ד"ה תו נתברר, (ומה"ט יש ליזהר באם מלין בבית בימות החורף שאם יש מפתח הבית לכסא של אליהו יותר מד"א שאין לאדם אחד להוליכו לשם כיון דשבתו תוך הבית, ודברי רש"י בשבת דף ק"ל ע"ב גבי מבוי שלא נשתתפו וכו' ד"ה מותר לטלטל וכו' נפלאים ממני באמת) (הג"ה עי' בדו"ח ובגליון ש"ס מאאמ"ו הגאון זצ"ל במס' שבת שם), וא"כ אמאי אסור הכא לפנות הא אין מטלטל הצואה ד"א, אע"כ דמירי הכא דבמקום המושב בה"כ לו לבדו והוי מוציא מרשות לרשות, וכן הסכים עמי הגאון בעל בית מאיר זצ"ל. ומ"מ אנו צריכים לדברי המג"א ססי' שע"ו, דהרי דינא דבה"כ הוא ג"כ אם הוא בין ב' חצירות כמבואר בד"מ סי' שנ"ה סק"ג, ובזה מה בכך דמוציא מרשותו לרשות שניהם הא קי"ל חצירות רשות א' להן, אע"כ דהוי ככלים ששבתו בתוך הבית.

דף פט.

תוס' ד"ה במחיצות כו' והא דאמרינן נמי לקמן כו'. קשה לי, כיון דמתחילה דהיו סוברים דלאו משום דגג קטן אוסר עליו אלא בפשוטו, דכל דלא מנכרא מחיצתא הוי הגג בעצמותו כרמלית וכן היו סבורים בפירכת הש"ס לקמן קשיא דרב אדרב וכמו שפירש"י שם, א"כ בגגו בולט דלא מנכרא מחיצתא, למאי צריך לדון דהגג נפרץ במילואו הא בלא"ה כיון דלמ"נ מחיצות הגג עצמו כרמלית. ולפי טעם דתוס' הוא רק אם הבליטה ד' דוקא דהא אין כרמלית פחות מד', והא באמת כולו בעצמותו כרמלית וא"כ אפילו אין הבליטה ד' רק בולט מעט הא מ"מ לא מנכרא מחיצתא.

דף פט:

ומי אלימא ממתניתין. שבת דף יב ע"א ודף פג ע"א.

דף צ.
ב' אמות בגג וב' אמות באכסדרה וכו' (עי' בגל' המג"א סי' שע"ד סק"ג).

דף צא.
אמרו לו אין שעת הסכנה ראיה. עיין מג"א סימן שז ס"ק ח'.
שם בכומתא וסודרא (ששבתו בתוך הבית והוציאן לחצר דרך מלבוש. רש"י), ותמוה לי על דברי רש"י שבת דף ק"ל ע"ב ד"ה מותר לטלטל בכולה כו' או בגדיו שהוציאן מן הבית לתוכן דרך מלבוש עכ"ל והרי הכא מבואר דבהוציאן לחצר דרך מלבוש אסור להוציאם משם לחצר חברו וא"כ ה"נ במכש"כ דאסורים לטלטל בחצירו שלא עירב וכ"כ להדיא בהריטב"א עירובין ע"ז דמה"ט אמרי' שם אין בו ד"א רשות שניהם שולטת בו ולא יזיזנו ממקומו וכ"ה בעבודת הקודש להרשב"א אלא דשם אסור רק לטלטול ד"א.
ונראה לי ראיה לדברי' מסוגיא דעירובין דף פ"ז ע"ב והא ר"י ברשויות דרבנן. וא"כ דברי רש"י הנ"ל צ"ע. וה' יאיר עיני העורות והי' למאורות. (עמש"כ לעיל פ"ז ובחי' ב"מ או"ח סי' שמט).
תד"ה אמר רב וכו' והשתא סברת שמואל איפכא, ק"ל למאי דקדקו בזה והשתא, הא אף בלאו הצעת דבריהם מקודם והיינו מפרשי' דר"ש מתיר בעירבו אלא דרב פסק כר"ש רק בלא עירבו, הוי ג"כ סברות הפוכות, דהא לעיל דמ"ו ע"ב פסק רב כר"ש גבי ג' חצירות הרי דס"ל דאף אם בג' חצירות מותרי' כולהו (דהא רב ס"ל דף מ"ח דרבנן ס"ל דרשות א' משמשת לב' רשויות וכו' ומוכח דר"ש שרי בכולהו) ואפ"ה ס"ל הכא דבעירבו גזרי', ותוס' בעצמם סיימו כאן והתם ל"ג דפסיק התם כר"ש וא"כ לא תלי זה בדבריהם הקודמים, וגם לפי דבריהם הקודמי' מיותר מה דכ' דפסק התם כר"ש הא בלא"ה רב אמר דר"ש עצמו ס"ל דעירבו אסור וצ"ע.

דף צב.
במתני'. (עמש"כ לעיל דף ז').

דף צב:
בעין משפט אות א' מיי' פ"ה. לא נמצא שם לא ברמב"ם ולא בש"ע. ועי' בתשובת זכרון יוסף חאה"ע סי' י"ב.

דף צג:
גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין. עי' לעיל דף עז ע"א תוס' ד"ה כותל.
שם בעי ר"ה וכו' (עמש"כ לעיל ט"ו ע"א).
תוד"ה לא, תיקשי דאביי וכו' (עמש"כ לעיל שם).

בא"ד ומיהו י"ל דהכי פריך וכו' (עי' חי' שבת דף פ"א).
בא"ד או שמא כיון דזימנין כו' (עי' חי' יומא ל"ד).

דף צד.

זה מטלטל עד עיקר מחיצה. עי' לעיל דף עט ע"ב.
תוס' ד"ה בשתי רוחות וכו' בבקעה שאין לה כלל. עיין לעיל דף פו ע"ב תוס' ד"ה גזוזטרא.

דף צה.

איתיבי' אביי לרבה דאמר דב' מחיצות לאו דאורייתא אלא דטעמא דרבי יהודה דמטלטלין תחת עליה שעל גבי שני בתים הוא משום דקסבר פי תקרה יורד וסותם מדתניא יתר על כן אר"י מי שיש לו ב' בתים משני צידי רה"ר עושה כו' קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע והכא ליכא פי תקרה. וא"ת והא אביי עצמו סובר דקורה משום מחיצה, ואין לומר דלדבריו דרבא קאמר דקסבר קורה משום היכר, דא"כ דמקשה מיניה לדידיה יקשה לו בקיצור הא את הוא דאמרת קורה משום היכר, ואי דאמרת טעמא דר"י הוא דס"ל הכי אבל לרבנן דאסרי דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ע"כ קורה משום היכר א"כ מ"מ גם עדיין ליכא קושיא מההיא דר"י בב' בתים, דהא אליביה גם רבא ס"ל דפי תקרה יורד וסותם וקורה משום מחיצה, ובקוצר מ"ש האי דר"י דב' בתים, ומ"ש הך דר"י דלעיל על גבי בתים וכי היכי דא"ר בההיא דר"י משום פי תקרה יורד וסותם ה"נ י"ל בההיא דר"י בשני בתים, וצ"ל דבקורה פחות מארבעה לא אמרינן יורד וסותם וככתוב בתוס' לעיל (דף פו ע"א ד"ה וקורה) אלא שהם כתבו דיש לדחות [אב"ה שם בסוף הדיבור כתבו די"ל כהאי ואין לומר, והיינו דלדבריו דרבה קאמר, ודבריהם קשים ככתוב בזה].
שם א"ל מההיא אין. כתובות דף נח ע"ב שבועות דף לא ע"ב.

דף צו.

דלא כר"ע וכו' (עי' חי' ר"ה ו' ובהגהות רבינו על שעה"מ ה' תפלין).

דף צח.

בכותל משופע. ק' לי הא אף אם לא יהא אגודו בידו מ"מ כמו שהוא הספר עכשיו דמקצתו למעלה מי"ט אם גוללו אצלו ליכא רק שבות כיון דקצתו נאגד במקום פטור כההי' דפ"ק דשבת ד"ח בכוורת דא"א שלא יעלה קרומית של קנה למעלה מי"ט, ואין לומר דאם יפול מידו מסתמא יפול כל הספר למטה ויהיה הכל למטה מי', דא"כ אין הכותל משופע אמאי מותר דלא נח' הא יפול כולו על הקרקע ויהיה נח, אע"כ דל"ג אלא שיהיה בענין שהוא עכשיו הספר באויר וגזרו רק אגודו בידו אטו אינו בידו, וא"כ

תקשי כנ"ל, והנה ראיתי בחי' הרשב"א שבת צ"ט ב' אהא דאמרי' שם עמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד' וזרק ונח ע"ג דחייב שהקשה הא הדבר המונח עליו מקצתו באויר למעלה מי' ולשתרי כמו בכוורת, וכ' שם לחלק דדוקא בכוורת דהכלי עצמו אוכל כל הרשות, וגם אגדו למעלה מי', אבל כשאין גופו של כלי גבוה כ"כ שיהי' אוכל כל הרשות לא מהני אגדו במקום פטור עיי"ש, וא"כ ניחא הכא, ואף דקושיית הרשב"א הנ"ל ליתא רק לשיטתי' ולשטת הרמב"ן דבעמוד שאינו מוקף מחיצות ל"א אויר רה"י עולה עד לרקיע, אבל לפירש"י ותוס' שם בסוגיי' דנראה דס"ל דגם בעמוד אמרי' דעולה עד לרקיע ליתא לקושיית הרשב"א הנ"ל, מ"מ י"ל דמכח קושייתנו הנ"ל מחלקים כחילוקו של הרשב"א הנ"ל, אמנם עכ"ז עדיין אינו מספיק, דא"כ בכותל שאינו משופע והספר נגלל עד שהגיע לארץ לשתרי, דהא הספר אוכל כל הרשות ואגודו למעלה מי' לא יהיה חייב אף אם אין אגודו בידו, ודוחק לומר דאף דאנו דנין להספר כמו שהוא עתה באויר ולא אזלי' בתר סוף דיפול לארץ, מ"מ אנו דנין לראש הספר שלמעלה כאלו נכרך ונכפף והגיע לראשו התחתון, וצ"ע.

שם בד"א בכותל משופע. בשבת דף ה' ע"ב בתוס' ד"ה בכותל משופע כתוב וז"ל אומר ר"י דאיירי כגון שרבים מכתפי' עליו דהרי רה"ר עכ"ל ואולם לפמ"ש רש"י בשבת דף ח' ע"א בההיא דינא דעמוד גבוה ט' ורבים מכתפים עליו דהוי רה"ר דדוקא ט' לא גבוה ולא נמוך, א"כ הכא דקתני משהגיע לי' טפחים משמע דמשהו בתוך י"ט התחתונים הופכו על הכתב. והא בכה"ג הכותל גבוה יותר מט' לא מקרי רבי' מכתפים ולא הוי רה"ר. וצ"ל דרש"י ס"ל דמשופע היינו שרואה פני הקרקע דהוי רה"ר כדאיתא במתני' פי"א מ"ג דשבת וכמו שכ' הריטב"א עיי"ש.

דף צח:

ליחוש דלמא נפיל. ב"ב דף נט ע"ב תוס' ד"ה ואפילו.

שם מתני' וישתין ברה"ר, וה"ה לכרמלית, ואם הוציא אמתו לחוץ וגופו בפנים מבעיא בגמ' ולא אפשט וקי"ל לחומרא, בזה אפשר דבכרמלית הוי ספק דרבנן.

דף צט.

מתני' לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר. הטעם דגזרינן שמא יכניס הכלי אצלו, וא"ת תיפוק ליה דשתייתו תיהוי הכנסה כמו משתין ורק מרה"י לרה"ר דאסור, תירץ רש"י ז"ל דלא דמי דהתם קעקר מרשות זו, וקעבד הנחה לרשות זו, אבל שותה עביד עקירה והנחה בחדא רשותא, דהא ברשות שהוא שותה בה פיו עומד ובפיו הן נחין מיד עכ"ל. ואע"ג דחוזרין ונבלעין אין לחוש הואיל ונחו במקום פטור. אבל במשתין ורוק לא חשיב

פיו מקום פטור, כיון דפיו וגופו הן במקום אחד. וכ"ז ביארו בתוס' לעיל (דף כ' ע"א ד"ה לא יעמוד) והם כתבו טעם אחר, דהכא כשבולעה מיד חשיב כנחים משום דמבטלי אגב גופו. ונראין לי דבריהם ז"ל מדברי רש"י ז"ל דעל פירוש רש"י קשיא לי איך אמרינן בריש שבת עקירת גופו כעקירת חפץ דמיא, ואינו דומה לידו, הא בל"ז ל"ק מידי די"ל דידו מש"ה פטור מטעם דכשבא מיד בעה"ב לידו דעני הוי כמונח במקום פטור, כיון דידו וגופו אינן במקום אחד. ואין לדחוק ולומר דזהו כוונת הגמרא שם באמרו ידו לא נייח והיינו דהוי מקום פטור, דמ"מ כל כמה דלא הוי סבירא ליה סברא זו לא נייח ולא הוי מקרי מקום פטור, ורצה לנקוט דעקיר' גופו לאו כעקיר' חפץ דמי, א"כ תקשי ליה מתני' דהכא במכניס ראשו ורובו אמאי מותר והא הוי עקיר' מרשות זה והנחה ברשות זה, אלא ע"כ דמה דבאו בפיו הוי מקום פטור, וא"כ גם בידו הוי מקום פטור.

תמוה לי מהא דאמרינן ריש שבת עקירת גופו כעקירת חפץ דמי ואינו דומה לידו, היינו דפשט ידו לפנים ונתן הבעה"ב לתוכה והוציא העני דאמאי פטור ולא אמרינן דהוצאת ידו הוי כעקירת חפץ, והא מ"מ מיד שהניחו הבעה"ב על ידו של עני שאינו עם גופו במקום אחד הוי מונח במקום פטור ואח"כ כשמוציא ידו הוי עקירה ממקום פטור, וכן קשה בהיפוך למה דמשני שם שאינו דומה לידו לא נייח הרי כיון דאין גופו וידו במק"א לא מקרי נייח ואמאי בפיו מקרי נייח, ומה הפרש בין יד לפה בזה, וצע"ג.

דף צט:

ורבא אמר לענין מעשר, וקשה לי הא ג"ז הוי גזרה לגזרה דהא אף אתי לאתויי וישתה מחוץ לגת דהוי קבע אסור רק מדרבנן דהא לא נגמר מלאכתו וצ"ע, והרמב"ם השמיט זה בפ"ה ממעשר שני ונראה דס"ל כפי' ר"ח שהביא הרשב"א בחי' בפירוש הסוגיא עיי"ש וא"כ קיימא דלענין מעשר לא בעינן שיכניס ראשו ורובו דבדרבנן ל"ג.

שם וחולייתו גבוה י' טפחים, אבל למטה מי' אסור דהוי מוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר דאסור אפילו אוגדו בידו, והא דלעיל צ"ז ע"ב דאסור רק בכותל משופע דנח קצת אבל בלא"ה מותר כיון דאגדו בידו, התם בכתבי הקדש התירו. ט"ז ומג"א סי' שנ"ד. ומ"מ מאויר כרמלית מותר להכניס באגדו בידו אפי' בשאר דברים, מג"א סי' שנ"ב סק"ד.

דף ק.

תוס' ד"ה מתן ד' וכו' ולדחי לאו דבל תוסיף. במהרי"ק שרש קלט כ' ועוד שהרי תוס' כתבו פרק בתרא דעירובין וז"ל ועי"ל דאין עשה דוחה לל"ת שבמקדש כדאמרינן פרק דם חטאת מיהו יש לדחות דלא דמי דה"ט דל"ת במקדש חמיר ולא מדחי קמי עשה אבל

גבי בל תוסיף ל"ש שום חומרא דשייך נמי בעלמא, א"כ מ"מ י"ל כיון דהוי במקדש לא דחי עכ"ל תוס'. (ועי' חי' פסחים ד' אות ה').
בא"ד דהכא ע"י פשיעה הוא בא, שמעתי מקשים על תוס' מכתובות (דף מ' ע"א) אמר רב כהנא כו' ניתי עשה ולדחי לא תעשה, נימא ה"נ התם הא הוי בפשיעתו דאנס אותה, ולענ"ד לק"מ דהתם העשה שמקיים עתה במתן ד' היה יכול לקיים בלא פשיעתו והוא גרם שיעבור על הלאו, אבל הכא העשה הוא ג"כ על ידי פשיעתו שאנס אותה ואלו לא פשע בה לאנסה לא היה כאן העשה כלל בזה שפיר העשה דוחה לל"ת דבלא פשיעתו גם העשה לא היה יכול לקיים.

דף ק:
הא והא בימות החמה. ברי"ף ורא"ש הגי' הא והא בימות הגשמים.
שם ואי בעית אימא הא והא דסיים מסאניה. הרי"ף כאן השמיט ב' אוקימתות דעוקצי ודשרכא אבל בשבת פרק ואלו קשרים הביאן ובהיפוך בתחילת אוקימתא הא דאית ליה שרכא ואח"כ אוקימתא דסיים מסאניה ואח"כ אוקימתא דעוקצי. ושם איתא ועוקסי והיינו כמו עוקצי, עיין בערוך ערך עקום.

דף קב:
מתני' קושרין נימא. עי' סוכה דף נ' ע"ב ד"ה ורבנן.

דף קד.
רש"י ד"ה ומטיפין וכו' כלי הוא. עיין מתני' פ"ב מ"ו דכלים.

דף קד:
רש"י ד"ה חייב חטאת בשוגג. עיין תי"ט רפ"ד דנדה ד"ה ואין חייבין.
ד"ה לא. (עי' תור"ע כלים פ"ב מ"ג אות י"ד).

פסחים

דף ב.
ור"י אומר לילי. עיין תוי"ט תרומות פ"ח מ"ג.
רש"י ד"ה ובמה אמרו לקמן במתני'. ובס' הכריתות כ' שקודם רבי הי' סדרי משנה (עמ"ש בגליון סוף מס' כלים) ושם הי' שונים ב' שורות במרתף.
רש"י ד"ה בכי טוב וכו' מפני החיות ומפני הלסטים. עיין יומא כא ע"א ברש"י ד"ה היוצא יחידי.
תוס' ד"ה אור לי"ד וכו' שלא יבא לאכלו. עיין לקמן י' ע"ב תוס' ד"ה ואם לא בדק.

בא"ד ונראה לרשב"א דאפי' לפי טעם האחרון וכו'. [במג"א סי' תמ"ז סק"ה כ' דלטעם הראשון משום דלא בדילי, חמץ ונוקשה שוין, ולפ"ז כתב דגם לענין דין דחמץ במשהו ה"ה נוקשה במשהו, דהרא"ש כתב סוף ע"ז הטעם דחמץ במשהו משום דלא בדילי מיני'], נ"ב, לענ"ד התם י"ל לטעם הראשון לענין חשש דאתי למיכל מיני' החמירו משום לא בדילי לחוד, וכמ"ש התוס' דנדר שרי לאחרינא ולא כתבו דנדר ליכא כרת, אלא דבאמת מכח נוקשה מוכח דמשום לא בדילי לחוד הוא, אבל לענין דין דבמשהו ע"כ דרק בצירוף כרת החמירו, דמה שכ' דמחמץ בע"פ אין ראי' דחשיבי בדילי כיון שהוא זמן ביעור, אינו מספיק הא רב דס"ל כר"י דחמץ לאח"ז דאורייתא ואעפ"כ אמר דשלא במינו בס' ובמינו במשהו ככל איסורין דמב"מ במשהו, וא"כ לדידן גם במינו בטל כמו לרב באינו מינו, וא"כ מוכח דבליכא כרת אף דלא בדילי אינו במשהו.

בא"ד דהא אמר שיאור ישרף. במתני' דף מ"ח תנן שיאור ישרוף והאוכלו פטור, ובאמת התוס' לא דייקי מהך מתני' אלא מברייתא בדף מג דשיאור ישרף, והתוי"ט [פ"ג מ"א] לא דקדק בזה כיון דגם ממשנה יש לדייק, אך צריך להבין למה באמת שבקו התוס' מתניתין והביאו ראיה מהברייתא, ובתשובה כתבתי ישוב לזה. (ועמ"ש בדף ז' אות כ"ב).

בר"ן ריש פסחים דייק דאם איתא דאין לבדיקה וביעור שורש מן התורה במה פליגי ר' יהודה ורבנן בביעור חמץ אם בשריפה [ומוכח בגמ'] דפליגי בקרא. ולא זכיתי להבין דאף אם אין לבדיקה עיקר בדאורייתא פשיטא דיש לביעור עיקר מדאורייתא במצא חמץ אחר זמן איסור דבודאי צריך לבערו, ומה ענין ביעור לענין בדיקה.

בר"ן כתב דטעמא דבדיקה לפי שביטול תלוי במחשבתן של בני אדם, ואין דעותיהן שוות, ואפשר שיקילו בכך, ולא יוציאו מלבן לגמרי, עיי"ש, ולכאורה קשה, הא כיון דאומר בפיו דמבטלו אף דבלבו אינו כן הוי דברים שבלב, ולא ביטל מחשבתו את דבריו, וצ"ל כיון דבאמת לשון ביטול לא הוי הפקר ממש רק גילוי דעת למה שבלבו, שאינו חושבו ושנחשב לו כעפרא, וכיון דאנו דנין על מה שבלבו, דהיינו בדרך גילוי מילתא מה שבדעתו, ואם בדעתו אינו כן אין על הביטול כלום, ואפשר שזהו שמדקדק הר"ן בלשונו הזהב שביטול זה תלוי במחשבתן והיינו כנ"ל, (וע"ע לק' דף ל"א).

מ"ש חתני מעכ"ת בכוונת הר"ן ריש פסחים דאף באינו מבטל בלב שלם, מ"מ הוי הפקר ויכול לזכות בו אינו עובר על ב"י, אבל מ"מ לא קיים עשה דתשביתו, כיון דאינו מושבת מלבו, הדברים ראויים לאומרן, ואך רק לשיטת רש"י דדין ביטול אתי' מתשביתו, אבל לשיטת תוס' דתשביתו היינו העברה מהעולם, והא דבביטול סגי, היינו כיון דמופקר

ואינו חמץ שלו אינו מוזהר עליו, ולא חל עליו חיוב עשה דתשביתו, א"כ ליתא לדברי חתני נ"י.
ומ"מ אפשר לי להוסיף, דהרי הטור כתב סימן ת"ן דאסור להשכיר כלי להגוי לבשל בו, דהוי רוצה בקיומו ע"י ד"א, הרי אף דהחמץ אינו שלו, מ"מ אסור להיות רוצה בקיומו, א"כ י"ל דאם אינו מבטלו בלב שלם אף דהוי הפקר ואינו שלו, מ"מ כיון דדעתו עליו מקרי עכ"פ רוצה בקיומו דאסור.

דף ג.
שהרי עקם הכתוב. עיין מדרש רבה ריש פ' אמור.

דף ג:
רש"י ד"ה כגדי מסנקן. כגדי עיף. עיין בהרע"ב רפ"ב דמסכת תמיד.

דף ד.
רש"י ד"ה רב בר אחוה כו' בני דר"א מכפרי. בסנהדרין שם איתא בני אבא בר אחא כרסלא מכפרי.

דף ד:
דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה. עיין לקמן דף י' ע"ב תוס' ד"ה בממוניה. תוד"ה הימנוהו. במג"א סי' תל"ז סק"ח כ' והתוס' בעירובין כתבו דבבית שלהם נאמנים אבל השולח אותן לעשות דבר אין נאמנים אפי' בדרבנן וכו', נ"ב, דברי תוספות שם לענין קטן. אבל עבד ואשה י"ל דבכ"מ מהימני. ומ"ש המג"א אח"כ ובפסחים כתבו דמה שבידם נאמנים אפילו בדאורייתא וכו'. זהו ר"ל בנשים ועבדים אבל לא בקטנים דמה"ט בטבילת כלים אין קטנים נאמנים עי' בתה"ד סי' רנ"ז דדקדק הכי מלישנא דתוס' פסחים דרק נשים ועבדים מהימני בדאורייתא אבל לא קטנים, וזהו כוונת המג"א שכתב תחלה דברי תוספות פסחים וכ' עלה, וע' ביו"ד סימן ק"כ ר"ל דמשם נשמע דדברי תוס' רק בנשים ועבדים ולא בקטנים, ומדברי התה"ד הנ"ל שכ' דקטנים א"נ בטבילת כלים דהוי דאורייתא משמע לכאורה דבדרבנן מהימני, ונ"מ בכלי זכוכית דהוי דרבנן מהימני. וזה דלא כדברי תוס' עירובין דבמידי דשליחות אף בדרבנן קטנים לא מהימני.
הנה קושית הט"ז רסי' תל"ז סתום וכמוס וניכר שעיקר חסר מן הספר. ולזה דעת אחי נ"י לפרש קושייתו דמאי פשיט הש"ס מברייתא דדלמא הא דקתני על המשכיר לבדוק היינו בעוד שלא החזיק בה השוכר, אבל אחר שהחזיק בה י"ל דפקע חיובו מהמשכיר וחל על השוכר. ועל תירוצו של הט"ז הרבה אחי נ"י לסתור דבריו דא"כ במסקנא לא נפשט לדינא באם היה הפיסוק והקנין הכל בי"ד אם לא פקע החיוב מהמשכיר, ובנה יסודו

בכוונת הט"ז דהאיבעיא בתרתי אם מסירת המפתח לחוד מחייב להשוכר לבדוק, ואת"ל דאינו מחייב מ"מ אם מחוייב עכ"פ אחר שהחזיק לבדוק, ודייק ליה כן מלשון המשכיר בי"ד דמשמע דהאיבעיא ג"כ מכח הקנין, וגם אם איתא דהאיבעיא רק על התחלת החיוב לא יתכן לשון תוס' וכבר חל החיוב על המשכיר עכ"ד.

מדברי אחי נ"י מבואר דדעתו דבאמת מסירת המפתח לחוד מחייב להשוכר לבדוק אף אם עדיין לא החזיק בה, והוא באמת חקירה גדולה ונוטה לזה לישנא דתוס' שכתבו מיהו אם הפקיד אדם מפתח ביתו אצל אחר אינו חייב הנפקד לבודקו אלא דוקא כשרוצה להחזיק בבית ולקנותו, משמע דרצונו לקנותו לחודיה מחייבו לבדוק אף שלא החזיק בה דומיא דנפקר אחר. ודוחק לומר דכוונת תוס' הכל בהחזיק בה אח"כ ובאו לומר דבנפקד אחר אף שקנה בי"ד הבית אינו מחוייב לבדוק, דאינו במשמע כלל בלשון תוס', אלא ודאי כיון שנמסר להשוכר המפתח ובדעתו להחזיק בו, כל זמן שאינו חוזר מחוייב לבדוק. אף דמלישנא דהחק יעקב שכתב וז"ל למסקנא תלוי הכל במסירת המפתח ואין חילוק בין השכיר בי"ג או בי"ד עכ"ל, מדלא כתב יותר או לא השכיר כלל דמשמע דבעינן עכ"פ קנין בי"ד, אמנם מ"מ בפשטא דמלתא מסתבר יותר כדעת אחי נ"י.

אמנם באמת לא יכולתי לעמוד על דעת אחי נ"י, דנ"ל ברור בכוונת הט"ז בתירוצו דאיבעיא רק בחדא, והיינו דס"ל (דלא) [דבלא] קנין אין חיוב כלל על השוכר וכמשמעות החק יעקב הנ"ל, רק כשקנה אח"כ בחזקה בזה האיבעיא על המשכיר לבדוק כיון דחמירא דידיה הוא, היינו כיון דהתחלת הבדיקה כבר חל על המשכיר כיון דבאותה שעה עדיין לא החזיק השוכר והיינו דנין דהחיוב על המשכיר תו לא פקע, או דלמא על השוכר לבדוק דאיסור ברשותיה קאי, היינו כיון דהיה בידו לזכות בו בתחילת י"ד, וגם הקנין היה בליל י"ד בעוד שלא עבר כל זמן הבדיקה, חזינן כאילו היה תחילת החיוב עליו. וזה מדוקדק בלשון הט"ז במ"ש כיון דתחילת הבדיקה כבר חלה על המשכיר, משמע דזהו מלתא דפשיטא הוא, ואלו לדברי אחי נ"י זהו בעצמו איבעיא דהש"ס. והכי דייקא ג"כ לישנא דהט"ז אח"כ וז"ל אלא דאנו רואין דאם עד שלא חל י"ד מסר המפתח אף שהקנין היה משעבר קצת מהבדיקה וכו' מבואר להדיא דאם היה הקנין אחר שעבר כל הזמן בדיקה ומכ"ש בלא קנה כלל דאין החיוב על השוכר. ומה שהוקשה לאחי נ"י דא"כ דמשמע דפשיטא לבעל האיבעיא דאם היה הפיסוק והקנין הכל בי"ד דודאי לא פקע חיובא מהמשכיר, א"כ כי פשיט ממזוזה הא מוכח דגם בכה"ג החיוב על השוכר, אינה קושיא כ"כ די"ל דבא להוכיח במכ"ש דאף אם הכל היה בי"ד על השוכר לבדוק.

ולענ"ד אי אפשר לזוז מהכוונה זו בט"ז להמדקדק בדבריו. אולם אשר הביא לזה לדעת אחי נ"י, נראה בעליל דהוא עפ"י הקדמתו לפרש קושית הט"ז דדלמא הברייתא קאמר דהמשכיר מחוייב לבדוק לפי שעה, ממילא הא דקתני בסיפא אם משמסר המפתח וכו' היינו אף בלא החזיק הלוקח. והנה באמת לדעתי אינו ראוי לבנות דיק לעייל פילא בקופא דמחטא בכוונת אחרונים היכא דניכר דהעיקר חסר. גם מדנקט הט"ז הקושיא דמאי פשיט רנב"י הא מיירי שחל על המשכיר וכו' משמע דבא להקשות דדלמא בהאיבעיא על המשכיר לבדוק, ואלו לדברי אחי הנ"ל הו"ל למנקט הקושיא בהיפוך דדלמא בהאיבעיא על השוכר כיון דגם החזיק, וכיון דא"א להכניס דברי אחי נ"י בכוונת הט"ז, בודאי אין להמציא מזה דין, כיון דאנו צריכים לפרש דהקושיא היה מבחוץ מה שאינו נזכר בספר, אולי כיון לקושיא אחרת.

אמנם באמת אף לדברי הנ"ל נוכל לקיים דברי אחי נ"י בכוונת קושית תוס' והיינו דבתחילה היה הט"ז מפרש דהמשכיר בית משמע מעשה השכירות שהוא הפיסוק, וכן בלשון תוס' חל עליו חיוב בדיקה קודם שהשכירה מלשון השכירה משמע הפיסוק, וא"כ ממילא משמע דהפיסוק לחוד מחייב להשוכר בלא קנין, משום הכי יפה הקשה דמאי פשיט מהברייתא דדלמא הברייתא קאמר דהמשכיר מחוייב לבדוק קודם כניסת השוכר והיינו מסירת המפתח, ובסיפא קאמר הברייתא דבמסר המפתח החיוב על השוכר אף שלא החזיק דהרי אפילו בפיסוק לחוד היה ס"ל לבעל האיבעיא דמחוייב לבדוק. ולזה העלה הט"ז דהמשכיר היינו מעשה קנין אבל הפיסוק היה מקודם, וקיימינן באמת דהפיסוק לחוד אף עם מסירת מפתח לא מהני והאיבעיא רק בקנה אח"כ בלי"ד וכמש"ל, וא"כ עולים דברי הט"ז כהוגן.

ומ"מ עדיין יש לי גמגום על דברי אחי נ"י דמ"מ לא הקשה הט"ז כלום דהא התרצן פשיט מברייתא שפיר דאם איתא דהברייתא מיירי רק קודם כניסת הלוקח אבל אח"כ פקע החיוב מהמשכיר א"כ אמאי קתני בסיפא אם משמסר המפתח וכו' הא כיון דמסירת המפתח מחייבו להשוכר לבדוק, אף במסר לו המפתח [ב]י"ד יהא חל החיוב על השוכר אע"כ דאזלינן בתר מעיקרא.

עכ"פ הדבר ברור בכוונת הט"ז בתירוצו דבעינן קנה הלוקח וכנ"ל ואין אנו אחראים להעמיס דחוקים בכוונת קושייתו הסתום. ומ"מ לדינא בודאי צ"ע כי משמעות לישנא דתוס' אף בלא החזיק הלוקח וכנ"ל וצ"ע לדינא.

ומ"ש אחי נ"י ליישב קושית הט"ז דאם ברישא מיירי דמחוייב לבדוק לפי שעה א"כ מאי למימרא וכעין דברי המהרש"א. הנה בודאי אין כוונת אחי נ"י ליישב כן לשיטת

המהרש"א דהא י"ל דרישא דהברייתא קאמר דאף בהחזיק השוכר בי"ג מ"מ החיוב על המשכיר בתחילת י"ד כיון דהמפתח נשאר בידו והוא חידוש גדול, ובסיפא קאמר דאם מסר לו המפתח אף דלא החזיק [החיוב] על השוכר. אולם כוונת אחי נ"י לשיטת הב"ח והט"ז דלא ס"ל כהמהרש"א וס"ל דבהחזיק בי"ג על השוכר לבדוק, א"כ י"ל כדבריו. ומ"מ למה (שכתבו) [שכתבנו] דהט"ז בקושייתו היה ס"ל דס"ל להאיבעיא דפסיקה לחוד מחייב להשוכר לבדוק ומשמע אף בלא מפתח, א"כ ממילא חידוש גדול השמיענו הברייתא דבלא מפתח לא מהני פיסוק דמים לחוד לאפוקי מסברת בעל האיבעיא, כנלע"ד.

שם לרבות י"ד לביעור. עיין תשובת הר"ן סימן נ"ג.

[א] הרמב"ם (פ"ג ה"ח מחמץ) כ' לפיכך אם לא ביטל קודם שש ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ וכו' ולא בערו ה"ז עובר על לא יראה כו' והראב"ד כ' אולי סובר המחבר מו' שעות ולמעלה היא בלא יראה ולא ימצא ואינו כן דז' ימים כתיב עכ"ל.

ונלע"ד דלשיטתייהו אזלי, בהקדם מתני' פסחים (מט א) ההולך לשחוט פסחו ולמול בנו ולאכול סעודת ארוסין בבית חמיו אם יכול לחזור כו' ואם לאו מבטלו בלבו, וכ' המג"א (סי' תמד ס"ק יא) דאם הוא משש ולמעלה דא"י לבטל והולך למול בנו דיחזור מיד משום דהאי עשה והאי עשה ועשה דתשביתו חמור טפי דבכל שעתא עובר, משא"כ במילה, ובאבן העוזר השיג דבהולך לשחוט פסחו בודאי דינא דמתני' גם בשש ולמעלה דאינו חוזר לבער, דהא עשה דפסח הוי עשה שיש בו כרת, ודחי לעשה דתשביתו, [ונ"ל דכוונתו אף דל"ה בעידנא מ"מ דחי כמ"ש תוס' פסחים (נט א) גבי עשה דהשלמה] וממילא ה"ה בהולך למול דקחשיב להו כחדא במתני'. והטעם דמשהה חמץ ע"מ לבער אינו עובר כמ"ש תוס' פסחים (כט ב) ע"ש, והצל"ח הביא קושי' גדולה בשם חכם אחד דבלשחוט פסחו ודאי דינא דהמג"א אמת דא"א לשחוט פסחו כשיש חמץ בביתו דעובר בלאו דלא תשחט על חמץ, ול"ש לומר דעשה דפסח דחי ללאו דלא תשחט על חמץ [והיינו דעשה דתשביתו לא עבר כמ"ש האה"ע דדעתו לבערו ונשאר רק לאו דל"ת, ואתי עשה ודחי ל"ת], דל"ש בדבר זה עצמו דהרי התורה הזהיר שלא ישחט הפסח אף שיש כרת על חמץ, ואף דאיכא לאוקמי קרא ביש לו פנאי לבאר קודם השחיטה ומ"מ ל"ש בדבר זה עצמו לומר עשה דוחה ל"ת, דאין זה דומה לשאר מקומות דעשה דוחה ל"ת שלא נאמרה הל"ת על דבר זה עצמו רק שאירע שמזדמנין יחד העשה ול"ת, וכיון שכן אדרבא סייעתא להמג"א, כיון דבלשחוט פסחו בודאי לאחר שש ולא ביטל חוזר לבער, ה"נ בלמול את בנו דחד דינא אית להו עכ"ד.

הנה ביסוד דברי הגאון דהיכא דל"ת בדבר זה עצמו ל"ש עשה דוחה ל"ת אף דמסתבר כן מ"מ אינו פסיקא כ"כ, דמצינו לקדוש א' מדבר בהיפוך הגאון שאגת ארי' בחי' לחגיגה (ד ד"ה איצטריך) הקשה דנימא דעשה דראיית פנים דוחה לל"ת דלא יראו פני ריקם, דממנ"פ אם היא אשה לא עבר בלאו ואם הוא איש מקיים העשה ודחי הלאו, הרי אף דהלאו נאמר באותו דבר עצמו דהזהיר התורה דהעשה דראיית פנים לא קיים רק אם מביא עמו קרבן, מ"מ אמרינן זהו רק באפשרי להביא קרבן דעבר אלאו אם אינו מביא, אבל היכא דא"א העשה דוחה לל"ת, והגאון ש"א תי' דקיימ"ל אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש ע"ש, עכ"פ ממילא נכונים דברי הגאון הצל"ח דלבתר שש אינו יכול לשחוט דעשה דפסח אינו דוחה ללאו דל"ת, דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש שהוא סוגי' ערוכה זבחים (צז ב) א"כ בין לסברת הצל"ח בין לסברת הש"א דברי אבן העוזר נדחים לכאו'.

[ב] ונלע"ד ליישב, ובתחילה נאמר דמ"ש הצל"ח עפ"י יסודו להוכיח בהיפוך מדעת אהע"ז דכמו בלשחוט פסחו חוזר לבער ה"נ בלמול בנו, אין זה דיוק כיון דבפסח אין הטעם מחמת דמוטל עליו יותר לקיים מצות עשה דתשביתו, אלא דלא חזי כלל לשחוט פסח בעוד שיש לו חמץ דאף אם הוא בענין דא"א בשום אופן לבער חמצו דפסקי' מברא וכדומה דבזה במילה בודאי הולך למול, דבלא"ה יושב ובטל מלקיים תשביתו, ובפסח בכה"ג א"א לשחוט מצד לא תשחט ע"ח, א"כ ל"ש כלל בזה ענין דומיא וז"פ וברור.

ומעתה נראה בהיפוך דראיית אה"ע נכונה והיינו דלר"ל דס"ל פסחים (סג) דליכא אי' דל"ת על חמץ אא"כ החמץ עמו בעזרה דוקא, ולדידי' הדין דמתני' בלשחוט פסחו דאף לאחר שש ולא ביטל דישחוט פסחו דעשה שיש בו כרת דוחה לעשה דתשביתו וממילא דומיא דהכי ג"כ במילה הדין דימול בנו ומוכרח לומר הטעם משום דבדעתו לבערו לא עבר על עשה דתשביתו, וכיון דלר"ל מוכח כן ולא מצינו דפליג בזה ר"י אף דלר"י א"י לשחוט פסחו משום לאו דל"ת על חמץ מ"מ לענין מילה לא מצינו פלוגתא וקם הדין לר"י כמו לר"ל ונכון.

[ג] ועדיין צריך ביאור דלכאורה נסתרים דברי האה"ע דאיך נוכל להכריח עפ"י יסוד דדמי למול בנו להולך לשחוט, כיון דכייל להו בחדא, הא להסוברים בדעת הרמב"ם דבל יראה מתחיל מחצות ואילך, ולשיטתו דהרמב"ם במשהה ע"מ לבערו עבר בלאו דהרי ס"ל דב"י אינו ניתק לעשה ובקנה חמץ בפסח חייב מלקות כמ"ש (פ"א ה"ג), א"כ בלמול בנו משש ולמעלה ולא ביטל צריך לחזור לבער ואף אי נימא דלענין עשה דתשביתו ס"ל ג"כ להרמב"ם כהתוס' דבמשהה ע"מ לבערו אינו עובר בעשה, א"כ י"ל דעשה דמילה דחי ללאו דב"י, מ"מ הא במתני' כייל ג"כ הולך וכו' לסעודת ארוסין, ובזה

בודאי צריך לחזור ולבער משום לאו דבל יראה, הרי מוכח דלהרמב"ם לאו כולהו בחדא מחתא מחתינהו תנא דמתני'.

[ד] אולם נראה דג"ז ניחא, די"ל דזהו יסוד מוסד דכולהו דחשיב חד דינא אית להו, אלא דהרמב"ם ס"ל אף במשהה ע"מ לבערו עובר גם אעשה דתשביתו, א"כ גם בהולך לשחוט פסחו אף לר"ל דליכא לאו דלא תשחט ע"ח מ"מ צריך לחזור ולבער דאין עשה דוחה ללאו דב"י ועשה דתשביתו, אבל להסוברים דליכא ב"י עד שתחשך, א"כ בהולך לשחוט פסחו לר"ל א"צ לחזור ולבער דעשה דפסח דוחה לעשה דתשביתו, ה"נ בלמול בנו ובהולך לסעודת אירוסין, ומוכח מזה דאפי' עשה דתשביתו ליכא, כיון דמשהה ע"מ לבערו, באופן דלהרמב"ם בכולהו מיירי מתני' רק קודם שש דיכול לבטל, ולהראב"ד כולהו מיירי אף אחר שש, ודברי האה"ע נכונים.

[ה] והנה היסוד דעשה דפסח אינו דוחה לל"ת ועשה, אינו ברור, דמצינו בזה סתירה בדברי תוס' דהנה בתוס' חולין (עח ד"ה מנין לאו"ב) דהא במחוסר זמן איכא לאו ועשה ובלאו קרא לא דחי לי' עשה ע"ש.

ודרך גררא אומר מה שכתבתי בחידושי בביאור כוונתם שם במ"ש ואין לומר דאיצטרך באם צריך לפסח ואין לו אלא אותו שנשחט בו ביום אביו או בנו כו', ביאור דבריהם דהא דתני בברייתא מניין לאו"ב שנוהג בקדשים, היינו היכא דצריך לפסח דלא נימא דאתי עשה ודוחה ל"ת ויליף הברייתא מכח סמיכת הקרא, והיינו דבעלמא היכא דא"צ לקיים העשה פשיטא דנוהג גם בקדשים וע"כ דצריך קרא לכה"ג במקום דצריך לקיים העשה, ולפ"ז לכאורה קשה היכי אמרינן עלה ואימא במוקדשין אין בחולין לא, משמע דהפרכא רק על חולין אבל לענין קדשים עולה הלימוד דהברייתא שפיר, והרי לאותו ס"ד גם במוקדשין לא ידענא היכא דצריך לעשה דדילמא מיירי הקרא היכא דל"צ לקיום העשה דהא הסמיכות צריך לאורויי דדוקא בקדשים ולא בחולין ואף די"ל דכ"ז נכנס בפרכת הש"ס דמנ"ל דהסמיכות אתיא לאורויי דאין עשה דוחה ל"ת, דלמא אתיא לאורויי דדוקא בקדשים ולא בחולין, מ"מ נ"ל לישב ברווחה, דלכאורה יקשה במ"ש תוס' דלא נימא דעשה דוחה ל"ת, הא איתא בזבחים (צז ב) דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, וצ"ל דזהו הכלל רק היכא דהל"ת היא ענין שבמקדש דוקא כמו ועצם ל"ת בו, וכן גבי יקדש לאו דפסול מוקדשים, אבל בלאו דעלמא דלא תלי בקדשים אלא דעכשיו אתרמי בקדשים כגון לאו דאותו ואת בנו, בכה"ג העשה דוחה לל"ת. ובהכי מתיישב דברי תוס' ערובין (ק. ד"ה מתן ד') דהקשו ליתי עשה ולדחי ל"ת דבל תוסיף, והלא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולפי הנ"ל ניחא דלאו בל תוסיף דאינו נוגע דוקא למקדש, לא מיקרי

לאו שבמקדש. ולפ"ז ניחא הדקדוק הנ"ל דשפיר פרכינן ואימא במוקדשין אין בחולין לא, דלענין מוקדשין הדין שפיר אף במקום עשה דפסח, דלאותו ס"ד דאו"ב נוהג רק בקדשים, ממילא הוי לאו דבמקדש ואין עשה דוחה אותו, ורק למסקנא דנוהג גם בחולין ולא מיקרי לאו דבמקדש הי' ס"ד דנדחה מפני עשה, אבל לס"ד דבחולין לא ממילא אין העשה דוחה אותו. ונכון.

נקטינן מיהא דס"ל לתוס' בחולין דאין עשה דפסח דוחה ללאו ועשה, ואולם בזבחים (לג: ד"ה לענין מלקות) ס"ל דעשה דפסח דיש בו כרת דוחה לל"ת ועשה, ועיין ברמב"ם (פ"ג הח"י מביאת מקדש) דהכניס ידו לפנים לוקה מדרבנן, והראב"ד השיג דרבינא דאמר (זבחים לג ב) לוקה היינו דאורייתא, ובכ"מ נלחץ בכוונת הראב"ד, עי' מה דנדחק שם הכ"מ בדעת הרמב"ם דס"ל ג"כ דרבינא מדאו', אלא דס"ל דלאוקימתא דר' אבוהו (שם) דלענין טמא שנגע בקדש איתמר ס"ל לרמב"ם דהוי דרבנן, ואינו מוכרח, די"ל דהרמב"ם ס"ל אף דלס"ד אפי' כרת איכא ומ"מ לרבינא דקאמר לענין מלקות אתמר היינו רק מדרבנן, וע"ז השיג הראב"ד דלוקה דאורייתא קאמר, ולפ"ז להראב"ד דלוקה דאורייתא ויקשה קושי' תוס' שם דמ"מ הוי עשה ול"ת, מוכרח כתירוצם דעשה דפסח שבכרת דוחה לל"ת ועשה. אבל להרמב"ם דלוקה דרבנן קאמר אין הכרח לזה.

ומעתה י"ל דהראב"ד לשיטתי' דמוכח דלר"ל בהולך לשחוט פסחו אף לאחר שש ולא ביטל אינו חוזר לבער דאף אם נימא דב"י הוא מחצות, וגם נימא דמשהה חמץ ע"מ לבערו עובר בעשה דתשביתו, הא מ"מ עשה דפסח שהיא בכרת דוחה לל"ת ועשה, ממילא דומיא דהכי גם למול בנו ולסעודת ארוסין כהוכחת אה"ע הנ"ל, וממילא מוכח דב"י ליכא עד שתחשך, דאל"כ אמאי אינו חוזר לבער עכ"פ מלאכול סעודת ארוסין הא עבר בלאו דב"י, [והראב"ד ס"ל ג"כ דל"ה ניתק לעשה מדשתק להרמב"ם ולא השיג], אבל הרמב"ם לשיטתי' דס"ל מה דאמר רבינא לוקה היינו מדרבנן, א"כ י"ל דאין עשה דכרת דוחה ל"ת ועשה שפיר י"ל דלאו דב"י הוא מבע"י ובאמת לאכול סעודת ארוסין מיירי קודם שש דגם לשחוט פסחו מיירי קודם שש דאילו אחר שש אין עשה דפסח דוחה ל"ת ועשה. וביותר י"ל דגם הרמב"ם הוכיח מזה שיטתו דבל יראה עובר מבעוד יום, היינו דס"ל דבמשהה ע"מ לבערו ג"כ עובר על תשביתו, וממילא לאכול סעודת ארוסין איירי קודם שש, ודומיא דהכי לשחוט פסח מיירי רק קודם שש, ויקשה אמאי באמת גם אחר שש אינו כן דליתי עשה דפסח ולידחי עשה דתשביתו ע"כ דבל יראה הוא מבע"י, והוי עשה ול"ת ודוק.

[ו] והנה בסוגי' דזבחים הנ"ל (לג ב) יש לעיין איך דחו עשה דפסח ללאו אל המקדש לא תבא הא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, וצ"ל דגם לענין זה עשה שיש בו כרת עדיפא, וההיא דועצם ל"ת בו אף למ"ד אכילת פסחים מעכב, וא"כ אם בא א' להמנות על הפסח ולא יגיע עליו כזית בשר רק ע"י שבירת עצם וא"כ הוי ג"כ כרת, וצ"ל דמ"מ השבירת עצם כיון דגברא בר אכילה, וגם הזבח ראוי לאכילה, ולגבי כל אחד ואחד מהמנויין יכילנא לומר דהוא הי' יכול לאכול כזית מהבשר, ממילא אף אם לא ישברו עצם וא' מהמנויין לא יאכל, מ"מ יוצא ידי פסח ולא מקרי יש בו כרת, ועדיין צ"ע.

לפ"ז אם ננקוט כדעת השאגת ארי' גבי ראיית פנים בעזרה אף דהלאו נאמר באותו ענין עצמו מ"מ שייך בי' עשה דוחה ל"ת, שלא כדעת הצל"ח, ממילא נוכל לקיים ראיית האבן העוזר כפשוטו אף דלר"י דלאו לא תשחט אף כשאין החמץ עמו בעזרה, מ"מ בהולך לשחוט פסחו אחר שש א"צ לחזור ולבער דעשה דפסח דחי ללאו דל"ת על חמץ וגם עשה דתשביתו, ומ"ש לעיל (אות א) דמ"מ אין עשה דוחה לל"ת דל"ת על חמץ דהוי לאו שבמקדש כמ"ש הש"א לענין ראיית פנים בעזרה. זהו ליתא, דמ"מ עשה דפסח שיש בו כרת דוחה גם לאו שבמקדש וק"ל.

וכ"ז לדעת הראב"ד בכוונת הרמב"ם דעובר על ב"י מבעוד יום. אבל יפה כתב הה"מ להוכיח במישור דגם הרמב"ם ס"ל דב"י רק משתחשך, ומוכח דגם להרמב"ם במשהה ע"מ לבערו אינו עובר בעשה דתשביתו ובכולהו דיני דמתני' גם לאחר שש א"צ לחזור ולבערו.

[ז] וי"ל דהרמב"ם הוכיח שיטתו דב"י רק משתחשך מסוגי' דפסחים (כז ב) ק"ו מנותר כו' א"ל כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין לא מצא עצים לשורפו יהא יושב ובטל, ולכאורה תמוה איך שייך דיהי' יושב ובטל הא מ"מ צריך לפרר ולזרות לרוח או כדומה השבתה מעולם שלא יעבור בלאו דב"י, דפשיטא אף דלא מקיים בזה העשה דתשביתו מ"מ אינו עובר עוד על ב"י, כיון דמושבת מעולם.

והנה לשיטת הר"ן פסחים בסוגי' דהרהינו [בפ"ק בסוגי' דקע"א ד"ה גרסי'] דחמץ של ישראל המופקד ביד עכו"ם וקבל אחריות דאין המפקיד עובר כיון דאין החמץ בבית ישראל, י"ל דמשכחת דיושב ובטל דיפקיד החמץ ביד נכרי דתו לא עבר אב"י, וכיון דאף אם מפרר אינו מקיים עשה דתשביתו ממילא יהי' יושב ובטל, אבל אם קיום השבתה בכל דבר מחוייב להשביתו מהעולם כיון דכבר חל עליו חיוב השבתה כשהי' חמץ בביתו אין לו תקנה רק להשביתו ולא להפקידו נכרי. אך להרמב"ם דס"ל (רפ"ד מחמץ) דגם

בפקדון עובר המפקיד בב"י יקשה כנ"ל. לזה הוכיח הרמב"ם דב"י רק משתחשך, א"כ יכול להיות יושב ובטל עד שתחשך.

[ח] ולפ"ז נ"ל דהרמב"ם הוכיח שיטתו דב"י ל"ה לאו הניתק דעשה, והיינו דעל תי' הנ"ל קשה לכאורה בהא דאמרי' פ"ק דפסחים (ה ב) ש"מ מר"ע תלת ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה, הא י"ל אף דמוכח דלא ס"ל לר"ע דרשא דת"כ דהנותר בשריפה ולא חמץ בשריפה, מ"מ י"ל דחמץ אינו בשריפה, ועל הלימוד דמה מצינו מנותר, י"ל דס"ל כר"י דאשם תלוי ג"כ אינו בשריפה והוי יוכיח, ועל הק"ו מנותר דבזה ליכא יוכיח מאשם תלוי דהא אינו עובר בב"י בכל רגע ורגע, ס"ל לר"ע כיון דסופו להקל אינו דין, וזה אינו נסתר ממה דקאמר ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה. די"ל אי הוי אמרינן דתשביתו דקרא ביו"ט הי' עולה יפה הק"ו מנותר דבשריפה ול"ש דסופו להקל דיהי' יושב ובטל, דבלא"ה ביו"ט צריך לבערו מהעולם שלא יעבור על להבא בלאו דב"י. אבל למסקנא דילפינן מתשביתו היינו מעיו"ט ויכול לישב בטל עד שתחשך ליתא להק"ו דמקרי סופו להקל. מזה הוכיח הרמב"ם שיטתו דב"י לא הוי ניתק לעשה, ובמקום אחר כתבנו לישב קושי' המל"מ דהא ברייתא ערוכה בפסחים (צה) דהוי ניתק לעשה, והיינו דתליא בזה דהברייתא ס"ל כר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה וא"צ לקיום לעשה על להבא להנצל מלאו דב"י, דהא בידו להשביתו בענין אחר, ולזה בא העשה דשריפה לתקן על לאו שעבר, אבל למה דקיי"ל השבתתו בכל דבר לא מיקרי ניתק לעשה דצריך תיקון העשה שלא יעבור לעתיד בלאו דב"י, וכיון שכן ממילא מה דילפינן דאין ביעור חמץ אלא שריפה הוא סופי לקולא, דעי"ז קיל הלאו דאין לוקין דהוי ניתק לעשה, ומה דאמרינן דהוי סופו להקל דיהא יושב ובטל חדא מינייהו נקט, א"כ ניחא דשפיר אמרינן ש"מ מדר"ע דאין ביעור חמץ אלא שריפה דממנ"פ אם נימא דלמסקנא דתשביתו מעי"ט לא ס"ל להק"ו מטעם סופו להקל, ממילא גם אם תשביתו מעיו"ט איכא סופו להקל דעי"ז הוי לאו ניתק לעשה וכנ"ל, ודו"ק.

דף ה.

תוד"ה ואומר אע"ג דכשישרף ויעשה גחלים הנאתו מותר וכו', התוס' קאי לרבי עקיבא דאין ביעור חמץ אלא שריפה ואפרן מותר מש"ה מדמי לערלה דע"ג גחלת מותר, אבל לדידן דחמץ מנקברין ואפרן אסור י"ל דע"ג גחלת אסור, ופשוט.

במג"א סי' תק"ז וז"ל דהתוס' כתבו בפסחים דכל דבר שאין יכול ליהנות מהן בתחלת ביעורן אסור לשרוף ביו"ט, נ"ב לענ"ד התם הטעם דההיתר הנאה אחר שנעשה גחלת

רק משום דנעשה מצותה בזה דימו אותה לנדרים ונדבות דאמרי' משלחן גבוה קא זכו, אבל בעלמא אין חילוק, אח"ז מצאתי בס' פמ"ג שכ"כ בסי' צ"ט ביו"ד.

בא"ד אומר ר"י דסברא הוא כו' אי נמי כיון דמתחלת הבערה א"י להנות כו'. קשה לי לתירוצם הראשון לחשוב נמי דש"מ מדרבי עקיבא דלא אמרינן הואיל, וי"ל דמאן דל"ל מתוך מכ"ש דלית ליה הואיל וכמ"ש בתוס' במסכת שבת (דף לט ע"ב ד"ה אא"כ) ומבואר כן יותר בחידושי רשב"א, אך קשה דזה נסתר מסוגיא דמסכתין (דף מז ע"ב) וככתוב בתוס' שם ד"ה אהבערה לא לחייב. ועל תירוצם השני נמי קשיא לי, דהא למ"ד אין שבח עצים בפת גם באבוקה כנגדו שרי ולא משכחת עצים דאיסורא אלא בשרשיפא כדאיתא לקמן (דף כז) וא"כ לחשוב ש"מ מדר"ע דיש שבח עצים בפת, וי"ל דשני תירוצי התוס' כחדא נינהו כיון דאיכא למימר דסבר יש שבח עצים ואיכא למימר [דס"ל אין שבח עצים אלא] דל"ל הואיל וכיון דלא מסתיימא לא חשיב לה. מיהו הא קשיא לי על תירוצם השני דהא לרוב הפוסקים שלכה"נ מותר מה"ת. ובתוס' לקמן (דף כו ד"ה שאני היכל) משמע דס"ל שלכה"נ אפילו מדרבנן שרי [וכמו שביאר המל"מ בהל' יסודי התורה], והרי להסיק בחמץ בודאי הוי שלכדה"נ [אאב"ה, וכ"כ להדיא הפ"י פסחים דף כ בברייתא תנור שהסיקוה בקליפי ערלה עיי"ש] ויקשה מתני' ערוכה ולא יסיק תנור וכיריים.

ולא ידעתי אמאי פשיטא להו כ"כ הא פשיטא דלבשל ולעשות היסק מחמץ הוי שלא כדרך הנאתן דשרי מדאורייתא, ובאמת כפי משמעות דברי תוס' פסחים דף כ"ו ד"ה שאני היכל וכו' דשלכ"ה אפילו מדרבנן שרי א"כ מדקתני במתני' ולא יסיק בו תנור וכיריים מוכח דהיסק הוי דרך הנאתה. אבל באמת גם זה תמוה לומר כן. גם על תירוצם הא' דקרא דתשביתו מיירי בכל ענין אפילו א"צ לגחלתו, קשה לי דא"כ יהא מוכח דר"ע לית ליה הואיל והו"ל להש"ס לומר ש"מ ארבע, ולפי דברי הרשב"א בחי' שבת דף ל"ט ע"ב ד"ה הא דתנן וכו' ועוד דב"ש ל"ל מתוך וכ"ש דל"ל הואיל, א"כ מדאמר ש"מ דל"ל לר"ע מתוך ממילא מכ"ש דל"ל הואיל. אלא דבאמת דברי הרשב"א תמוהים דאיך תלי' סברת הואיל בדינא דמתוך, ואדרבה נסתר זה מסוגיא דפסחים דף מ"ז ע"ב איתיבי' אביי המבשל ג"ה ביו"ט וכו' והרי הך ברייתא לא ס"ל מתוך ואעפ"כ פרכינן דלימא הואיל וכמ"ש תוס' שם דמוכח דרבה ס"ל הואיל אף לב"ש דל"א מתוך, והוא באמת ראיה שאין עליה תשובה, וצריך לי עיון גדול. (וע"ע חי' ביצה דף י"ב ודף כ"א).

בא"ד שרי מלהנות. צ"ל מלה'.

בא"ד ומאן שרי שרי מלד'. דבריהם צריכים ביאור דמצינו (ביצה דף יט) דרשב"א סבר דעולת נדבה אינה קריבה ושלמי נדבה קריבין ע"ש. א"כ ע"כ דנדבה לא נפקא מריבוי לד' דא"כ אף עולת נדבה בכלל כמו דמרבי' עולת ראי'. אע"כ דלא מרבי' מלד' רק קבוע לה זמן דומי' דוחגותם. והא דשלמי נדבה קריבי' ע"כ מסברא דמקרי צורך הדיוט כיון דהבעלים אוכלים ממנו, ולא ס"ל דכהנים משלחן גבוה זכו. וא"כ איך כתבו בפשיטות דמאן דשרי שרי מלד', אף דמצינו ג"כ (ביצה דף כ' ע"ב) דאבא שאול סבר נו"נ קריבים ביו"ט והיינו אף עולת נדבה (מדלא השיבו ב"ש עולת נדבה יוכיח. וכ"כ המהר"ם שיף שם) ולדידי' שפיר י"ל דמרבי' מלד', מ"מ הרי מוכח דרשב"א ס"ל מסברא דשלמי נדבה קריבים ביו"ט. ולאו מלתא דפסיקא הוא לומר משלחן גבוה זכו. ובתוס' משמע דכ"ע ס"ל הכי. ונראה דכוונת תוס' אינו דכ"ע סברי הכי אלא דבאו לתרץ דלא יקשה לפי תירוצם אמאי לא קאמר הש"ס ש"מ ד' דהא מוכח דר"ע סבר נו"נ אין קריבים ביו"ט. ולזה באו לומר ומאן דשרי שרי מלד' היינו דאיכא דמאן דמתיר מקרא לד' כנלענ"ד כוונתם אף דלשונם אינו מדוקדק כ"כ לפ"ז.

אך באמת תמוה לי דהא בסוגיא דשבת (דף קיד ע"א) ור"ע סבר נו"נ אין קריבים ביו"ט. הרי מוכח דסבר עכ"פ דעולת נדבה אין קריבים ביו"ט וע"כ דלא דריש מלד', וא"כ ממילא מדברי ר"ע דשמעתין דסבר גם שלמי נדבה אין קריבים ביו"ט כיון דע"כ סבר כהנים משלחן גבוה זכו. וא"כ עדיין הוי מצי הש"ס לומר ש"מ ד', דש"מ דשלמי נדבה אין קריבים לאפוקי מסברת רשב"א הנ"ל. וצריכים לדחוק כיון דעכ"פ מהך דהכא לא מוכח, דהא י"ל דדריש לד' ומוכח רק מהצטרפות דברי ר"ע דשבת לכך לא קאמר ש"מ ד'.

ובדברינו מיושב ג"כ מה דקשה לכאורה עוד אמאי לא קאמרי תוס' בקיצור דמאן דשרי משום דס"ל דאמרי' מתוך והוי צורך קצת דלא יהא שלחנך אבל רבי עקיבא דלא סבר מתוך מש"ה נו"נ אין קריבים ביו"ט. ולפי מ"ש א"צ לזה דכל עיקר כוונתם ליישב אמאי דלא קאמר הש"ס עוד ש"מ דר"ע ש"מ ד'. וא"כ אינו מספיק בסברת מתוך. דהרי להרשב"א דסבר עולת נדבה ע"כ דלא שרי מטעם מתוך ואעפ"כ שלמי נדבה קריבים ביו"ט. וע"כ דמקרי לצורך הדיוט, וא"כ לר"ע דלא סבר מתוך וגם לא סבר דהוי צורך הדיוט מוכח דסבר שלמי נדבה אין קריבים ביו"ט. והו"ל להש"ס לומר ש"מ דסבר ש"נ אין קריבים ביו"ט, ולזה באו לומר דשרי מלד'. וא"כ ליכא ש"מ. דדלמא גם ר"ע סבר דנו"נ קריבים ביו"ט מקרא דלד', והוא נכון בעזה"י לענ"ד.

והנה על תירוצם א' קשה לי במה שתירצו דקרא מיירי אף במי שא"צ לגחלתו, הא מ"מ מדאורייתא שרי משום הואיל דמקלעי אורחים, ויצטרכו לבשל או לאפות בגחלים. ואם נימא דר"ע סבר דלא אמרי' הואיל א"כ נימא ש"מ ד'. דש"מ דסבר דל"א הואיל. ודוק.
ע"ד אשר הקשית לשאול בתוס' ד"ה ואומר וכו' ומאן דשרי שרי מלד', והקשית דלמה לא כתבו בפשיטות דמאן [ד]שרי היינו מטעם מתוך דהוי צורך קצת שלא יהא שלחנך מלא וכו' כמ"ש תוס' פ"ק דביצה [י"ב א].
הנה בפשוטו יש לדחות די"ל דס"ל להתוס' דלצורך נכרי או כלבים מקרי ג"כ צורך קצת, וכיון דע"כ לכם בא למעט עכ"פ נכרים הרי דלכם בא להורות דכל שהוא לצורך דבר אחר ואינו לכם אף שהוא לצורך קצת וממילא ממועט ג"כ לגבוה, אע"כ דנפקא ליה מלד'.
אמנם תחילה נבאר כוונת תוס' וממילא יפול קושייתך בלתי השאיר לו שריד. והוא דאם נפרש דברי תוס' כפשטן דרוצים לומר דכו"ע ס"ל הך סברא דלא מקרי צורך הדיוט כיון דעיקרו לגבוה, ומאן דשרי נדרים ונדבות לא שרי רק מקרא דלד', תמוה הוא מסוגיא דביצה דף י"ט דר' שמעון בן אלעזר ס"ל דעולה שאינה של יו"ט אינה קריבה ביו"ט, ושלמים שאינן של יו"ט קריבים ביו"ט, וע"כ רשב"א לא מרבי נדבה מלד' דא"כ גם עולת נדבה תשתרי, אע"כ דלא מרבי מקרא לד' רק קבוע לה זמן דומיא דוחגותם, והא דס"ל שלמי נדבה קריבים ביו"ט ע"כ דס"ל דמקרי צורך הדיוט כיון דבעלים אוכלים ממנו, ואף דבאמת מצינו בביצה שם דף כ' ע"ב לאבא שאול דס"ל גם עולת נדבה קריבה ביו"ט (מדלא השיבו ב"ש עולת נדבה יוכיח וכ"כ המהר"ם שיף שם) ולדידיה שפיר י"ל דמרבי לד', מ"מ הרי עכ"פ מוכח דרשב"א ס"ל דמקרי צורך הדיוט ואיך נאמר בכוונת תוס' דכו"ע ס"ל דלא הוי צורך הדיוט.
אשר ע"כ לענ"ד בבירור דמעולם לא כוונו תוס' לומר דכו"ע ס"ל דלא מקרי צורך הדיוט ואי אפשר להתיר נדרים ונדבות רק מקרא לד', ועיקר כוונתם שלא יקשה על תירוצם אמאי לא קאמר הש"ס שמע מינה ד', ש"מ דסבר ר' עקיבא נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט, ולזה כתבו ומאן דשרי שרי מלד', כוונתם דאין זה מוכח מר' עקיבא דדלמא ס' ר' עקיבא כאבא שאול וס"ל דנדרים ונדבות קריבין ביו"ט ומפיק ליה מלד', זהו כוונתם בלי פקפוק לענ"ד. ואחרי הודיע ד' אלקים אותנו את כל אלה ממילא אין מקום לקושייתך, דלא הו"מ לתוס' למימר דשרי מטעם מתוך דא"כ עדיין קשה לר' עקיבא דס' דלא אמרינן מתוך וכיון דמוכח מר' עקיבא דלא מקרי צורך הדיוט ממילא גם שלמי נדבה אין קריבין ביו"ט והוי להש"ס למימר עוד שמע מינה דסבר שלמי נדבה אין קריבין ביו"ט לאפוקי

מר' שמעון בן אלעזר דס"ל דמקרי צורך הדיוט וכנ"ל, לזה כתבו דשרי מלד' וא"כ ליכא הוכחה דסבר ר' עקיבא שלמי נדבה [אין] קריבין די"ל דסבר דקריבין מלד', ודוק היטב. אמנם באמת עדיין קשה לכאורה דהרי מצינו בשבת דף קי"ד דר' עקיבא סבר נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט וכיון דסבר דעכ"פ עולת נדבה אינה קריבה ביו"ט ע"כ דלא דריש לרבות מלד' לענין נדבה, וכיון דמדברי ר' עקיבא דשמעתין מוכח דס"ל דלא מקרי צורך הדיוט ממילא הדרן לדינא דגם שלמי נדבה אין קריבין ביו"ט וא"כ הקושיא במקומה עומדת דלימא השי"ס עוד ש"מ דסבר שלמי נדבה אין קריבין ביו"ט. ואפשר לומר כיון דמדברי ר' עקיבא דשמעתין לא מוכח כן די"ל דדריש לד' לרבות נדבה ואינו מוכח רק מהצטרפות דברי ר' עקיבא דמסכת שבת משום הכי לא קאמר ש"מ ד', דאינו חושב רק מה דמוכח מדברי ר' עקיבא דשמעתין לחוד. וביותר דאם נצרף דברי ר' עקיבא דשבת ה"ל ממילא לא מצי למחשב שמע מינה הבערה לחלק יצאת, דלזה לא צריך כלל ר' עקיבא דשמעתין, דזה מוכח מדברי ר' עקיבא דהתם דמס' שבת דהא בהקטרה ליכא אלא הבערה כדאיתא ביבמות דף ל"ג ואעפ"כ צריך קרא למשרי עולת שבת ביו"ט ע"כ דס"ל לחלק יצאת, וזהו עולה לפירוש ריב"א בתוס' דשמעתין [ד"ה לחלק] וק"ל.

ובהאי ענינא תמוה לי לתירוץ א' של תוס' דשמעתין דקרא מיירי אף אם אינו צריך לגחלתו, הא מ"מ מן התורה מותר מטעם הואיל דמקלעי אורחים ויבשלו אצל הגחלים. ואם נימא דר' עקיבא ס"ל דלא אמרינן הואיל א"כ הו"ל להש"ס לומר שמע מינה ד' דש"מ דסבר לא אמרינן הואיל וצ"ע. וביותר קשה לס"ד דהש"ס דפסחים דף מ"ו להוכיח ממתניתין דביצה מבהמה מסוכנת דקתני אם יש שהות ביום לאכול וכו' אע"פ שאינו אוכל דע"כ מטעם דאמרינן הואיל, והרי במתני' שם קתני ר' עקיבא אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה, הרי דס"ל ג"כ דמהני יש שהות והא ר' עקיבא לא ס"ל הואיל לתירוץ א' של תוס' דשמעתין וצ"ע.

ולעיקר קושית תוס' יספיק לנו שני תירוצים של התוס' בהדדי, די"ל בדר' עקיבא או מטעם דקרא מיירי אף אם אינו צריך לגחלתו וסבר ר' עקיבא דלא אמרינן הואיל, או מטעם דס"ל דעיקרו צורך גבוה וס"ל דנדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט. וכיון דמספקא לן בדר' עקיבא לא הוי מצי הש"ס לומר שמע מינה ד', דהא מספקא לן בטעמו ולא תפשוט לא הא ולא הא. ומ"מ בכונת תוס' אי אפשר לכוין כן דממה שסיימו ומאן דשרי שרי מלד' ע"כ דבאו ליישב אמאי דלא קאמר הש"ס שמע מינה נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט וכמו שהארכנו בעזה"י בפשט דבריהם ודוק היטב.

בחדושי הרשב"א הקשה ג"כ קושית תוס' [שבת לט] ד"ה אא"כ ראויין דמה מהני ראויין לב"ש הא לית ליה מתוך וסיים הרשב"א וכ"ש דלית להו הואיל, ובודאי גם כוונת תוס' כך דבלא"ה אין כאן מקום לקושייתם, לפ"ז תמוה לי דהא ר"ע בפ"ק דפסחים ס"ל דל"א מתוך, א"כ לא סבר ג"כ הואיל. ובלא"ה מוכח כן לתירוצם א' בתוס' פ"ק דפסחים, שכתבו דקרא מיירי בכל ענין אף בא"צ לבשל אצל הגחלת, ועדיין הא מותר ע"י הואיל דמקלעי אורחים דירצו לבשל בגחלת. אע"כ דלית ליה לר"ע הואיל. א"כ קשה לי דבפסחים (דף מז) בסוגיא דהואיל הוכיח ממתני' דביצה דמסוכנת לא ישחוט אא"כ יש שהות לאכול כזית צלי, והרי במתני' דהתם קתני ג"כ ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה והרי לר"ע לית ליה הואיל. ודוחק לומר כיון דבדר"ע לא נזכר לישנא דיש שהות, י"ל דמיירי באמת באוכל דוקא, דנראה דר"ע על דברי ת"ק קאי ומוסיף להקל, וצל"ע.

דף ה:

משום שנאמר לך לך תרי זימני. עיין בריטב"א קדושין כא ד"ה ביובל.

תוס' ד"ה לחלק וכו' לא היה אסור ביו"ט. עיין ביצה דף כג ע"א תוס' ד"ה על גבי חרס.

דף ו.

בהמת ארנונא. עיין נדרים סב ע"ב בר"ן ד"ה והלך זו ארנונא.

תוס' ד"ה התם. שמתחלה היתה הבהמה. עיין ב"ב נ' ע"א תוד"ה קסבר.

דף ו:

זאת אומרת אין מוקדם. עיין ברש"י בחומש בראשית ו' ג' י"ח ג'. שמות ד' כ'.

שם הבודק צריך שיבטל מאי טעמא אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתו עלי', וכי משכחת לי' לבטלו, מ"ש כבודו על הסברא שכתבתי בשם חכם א' [בהא דפריך וכי משכחת לי' לבטלי' וקשה איך יתוקן מה שעבר קודם המצאו ולא ביטלו, ותירץ דעל העבר הוי אונס אלא לבתר דתיקנו חז"ל דלבטל אם לא עשה כן לא הוי אונס] דעדיין יקשה מה דמשני דלמא משכחת בתר זמן אסור והאריך הש"ס להביא ראיה מדר"א דחמץ אינו ברשותו, הא אף אי היה ברשותיה ויכול לבטל עכשיו איך יתוקן מה שעבר קודם המצאו ולא ביטלו, עכ"ד. איני מבין כוונתו הלא זהו שאמרנו דעל העבר מקרי אונס אלא לבתר דתקנו חז"ל דלבטל אם לא עשה כן הוי אונס, א"כ צריכי' מתחלה לדון על יסוד תקחז"ל שחייבו לבטל, א"כ אם היה ברשותו אח"כ לבטל, לא הי' מתקני' שצריך לבטל, כיון דלכי משכח יבטל, וממילא לא היה צריך תיקון על העבר דמקרי אנוס, מש"ה צריכי'

לדר"א והוצרכו לבטל דדלמא משכח בתר זמן אסורא ולא מצי לבטל, ואחרי שתקנו הביטול, אם לא ביטל עובר גם על העבר דלא מיקרי אנוס.
שם וכי משכחת ליה לבטליה. עי' לק' כא ע"א תד"ה ואי אשמעי'.
שם וניבטליה בד'. ברי"ף הגי' תחלה ונבטליה בשית ואח"כ וניבטלי' בד' וה'.
תוד"ה משש. (עמש"כ לק' מ"ב ע"א).
עי' בר"ן שכתב דביטול חמץ דמתורת הפקר הוא א"י לבטל ע"י שליח שהרי אם אומר לחבירו הפקר נכסי אין בכך כלום, ולא הבנתי בפשוטו על דמפשט פשיטא לי' זה להר"ן דא"י להפקיר ע"י שליח, ורציתי לומר דהטעם משום דהוי מילי, אבל הא בררנו [בחי' גיטין ל"ב] דיכול לבטל הגט ע"י שליח, וכן מהפרת נדרים מוכח דכה"ג מהני שליח, אח"ז רב מצאתי בעזה"י מזה בס' בית מאיר לאה"ע סי' ק"כ ס"ד שהביא דברי הר"ן והניחם בקושיא. וגם הביא דברי תשובת מהרי"ט ח"א סימן קכ"ז דא"י להקדיש ע"י שליח משום דהוי מילי, וסתר זה מדין הפרת נדרים ע"י שליח ע"ש. (וע"ע בחי' גיטין שם).
א] בתשו' נודע ביהודא (סימן כ') יצא לדון במה דקיי"ל כר"ש דחמץ לאחר זמן אסור מקנסא הואיל ועבר על ב"י אם זהו דוקא משום דעבר על לאו דב"י אבל משום דעבר על עשה דתשביתו לא קנסוה או דל"ש, ונ"מ בגר שאין לו יורשים ומת בע"פ אחר שש להפוסקים דמחצות ועד לילה ליכא לאו דב"י רק עשה דתשביתו ובזה כי מטא עידן בל יראה כבר מת הגר והחמץ הפקר לכל ולא עבר עליו שום אדם בב"י אם קנסי' לאסור החמץ אחה"פ משום דהגר עבר בעשה דתשביתו אחר שש, וכן אפי' במת דעלמא שמת קודם שתחשך די"ל דהיורשים לא עברו כלל בב"י [דאין בו זכות ממון להורישו] לבניו דאף דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו היינו לגבי דידי' דלא נפק מרשותי' אבל מ"מ היורשים אין זוכים בו, ומה דינו של חמץ זה אחר פסח אם קנסי' משום דעבר המוריש בעשה אחר שש או דלא קנסוה משום העשה, ולפנינו יבואר עוד נפקותא רבתא בזה.
ב] ונקדים לבאר במה דנסתפקנו לשיטת תוספות פ"ק דפסחים דמדנקט ר"ג א"ר המקדש בחטי קורדנייתא מו' שעות ולמעלה, משמע דוקא אחר שש דהשעות דאורייתא וכן בהיפוך בחמץ דאורייתא ושעות דרבנן אבל בחמץ דרבנן ושעות דרבנן מקודשת, (ובענייי לא עמדתי על עומק כונת תוס' בזה דמנ"ל לחלק בין תרי דרבנן לחד דרבנן דדלמא אין חילוק ומה דאמר רב משש שעות ולמעלה דמשמע אחר ו' שעות דוקא, דלמא באמת נוקשה אינו אסור רק מו' שעות ולמעלה כיון דאף אחר ו' עד הלילה לכו"ע נוקשה דרבנן וגזרו אטו חמץ גמור י"ל דל"ג כן [רק] בשעות דאורייתא אבל בשעה ששית דחמץ גמור רק דרבנן ל"ג נוקשה אטו חמץ גמור דהוי כעין גזירה לגזירה, וד' יאיר עיני). אם זהו

דוקא בידעה שהוא חמץ אבל בלא ידעה לא, או דאין חילוק, ואופן הספק כיון דעיקרא דדינא הוא מלתא דתמיה כמו שמפקפק הב"ש (סימן כח) דהא מ"מ כיון דאסרו חז"ל בהנאה ממילא לית בו שוה פרוטה, וא"כ י"ל נהי דס"ל לתוס' דמכח איסור דרבנן לא מקילינן בדאורייתא מ"מ דוקא בידעה דרצונה להתקדש בזה, ומה"ת הוי ממון מעלי', אבל בלא ידעה י"ל דאין לך מקח טעות גדול מזה, ובזה ל"ש דלא מקילינן בדאורייתא דהא מ"מ הוי מקח טעות.

גם יש לחלק למה דמפקפק הב"ש שם על דינא דתוס' הנ"ל דאמאי לא נימא כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש עיי"ש, ובזה י"ל למ"ש תוס' ב"ב (מח ב) בההיא דתלוה וקדיש דל"ש בזה כל דמקדש וכו' דהא ידע ומכוין לעשות נגד דעת רבנן ה"נ י"ל כיון דרצונה לקדש באיסור הנאה דרבנן הרי דלא רצו לקדש אדעתא דרבנן, [ואני מסופק בזה בקדושין כה"ג אם אח"כ נתן גט בתנאי ונאנס או דביטל השליח שלא בפניו דבגיטין דעלמא אמרינן (ריש כתובות ורפ"ד דגיטין) דאף דמדאורייתא הגט בטל מ"מ מדרבנן הוי גט דכל דמקדש וכו' א"כ י"ל דבקדושין כה"ג דלא קידש אדעתא דרבנן לא הוי גט, או דמ"מ דנין דאף דבדבר זה לא קידש אדעתא דרבנן מ"מ על ענינים אחרים מקדש אדעתא דרבנן] וא"כ י"ל דזהו רק בידעה אבל בלא ידעה נקטינן כקושית הב"ש דנתקדשה אדעתא דרבנן [דכמו דאמרינן כל המקדש הה"ד כל המתקדשת אדעתא דרבנן מתקדשת] וממילא אינה מקודשת, והוא ספק עצום וגדול לענ"ד.

ג] והנה בתחלה ההשקפה יש להביא ראיה מדברי תוס' קדושין (נח. ד"ה אלמא) [דלשיטת רש"י קשיא מס"ד דש"ס דלר"ש בקדשה בחשנ"ב מקודשת משום דחשנ"ב לאו דאורייתא עי"ש, ולכאורה נראה] דאף לשיטת רש"י דר"ג מתחלת שש קאמר, ליכא קושי', די"ל כמו דס"ל לשיטת תוס' דבתרי דרבנן מקודשת דמ"מ בלא ידעה [אינה] מקודשת ה"נ נימא לרש"י דר"ג דמיירי בתרי דרבנן מ"מ י"ל דמיירי בלא ידעה וההיא דר' שמעון מיירי בידעה, אלא ע"כ דאין לחלק, אבל זהו טעות דודאי א"א לומר דר"ג מדין מקח טעות אתי' עלה דהא בסוגיא דפסחים מייתי ראיה מדר"ג על ביטול בשעה ו' כיון דאסור מדרבנן כדאורייתא דמי ולא מצי לבטל ואם איתא דר"ג [מיירי] בלא ידעה ומטעם מקח טעות ליכא ראיה לדין ביטול ופשוט, אבל מ"מ למסקנתם דר"ג מיירי בחד דאורייתא, והדיוק דבתרי דרבנן מקודשת עדיין יש לספק דדוקא בידעה אבל בלא ידעה בכל ענין אינה מקודשת.

ד] ונבא לבאר פסקא דהש"ע אה"ע (סימן כ"ח סכ"א) המקדש באיסורי הנאה דרבנן לגמרי שאין לו עיקר בדאורייתא מקודשת [והיינו כשיטת תוס' הנ"ל, ומ"מ תמוה לי דהא

בתוס' חולין (ד: ד"ה חמצן) הוכיחו מסוגיא דע"ז דאף דמקודשת בתרי דרבנן מ"מ אם בא אחר וקדשה צריכה גט, וא"כ איך סתם בש"ע הנ"ל דמקודשת ולא ביאר דמ"מ צריכה גט מאחר, וביותר דהא מדברי הש"ע שם דבחד דרבנן צריכה גט מספק אם כן מוכח דמה דפסק תחלה בתרי דרבנן דמקודשת היינו לגמרי דאפילו גט א"צ מאחר דאל"כ [מה] בין זה לאידך דינא, וזה נגד דברי התוס' המפורשים, וחידוש שלא הערו בזה האחרונים, ואם בחמץ דאורייתא ושעות דרבנן או בחמץ דרבנן ושעות דאורייתא ספק מקודשת, ואם באיסורא דאו' לגמרי כגון חמץ דאורייתא ושעות דאורייתא אינה מקודשת עכ"ל, ותמהו הח"מ והב"ש דנהי במה דפסק דבחמץ דאו' ושעות דרבנן ס' מקודשת די"ל דזהו כמ"ש הרמב"ן דכיון דלבתר איסורי' מבדל בדילי אינשי מיני' ובשעה ו' כולם עסוקים בו לשרפו לא משמע להו לאינשי דמתסר בהנאה ואם יראו דאין חוששין לקדושין יטעו לומר דגם במקדש בשעה ה' דא"ח לקדושין או כמ"ש הר"ן טעם אחר ע"ש, אבל מ"מ בחמץ דרבנן ושעות דאורייתא מה ספק יש כאן הא זהו עצמו מימרא דר"ג דאין חוששין לקדושין, והוא תמוה.

ה] והנלע"ד דלכאורה תמוה על דברי תוס' חולין הנ"ל דלפי הוכחתם מסוגיא דמס' ע"ז דאף דבתרי דרבנן מקודשת מ"מ אם בא אחר וקדשה צריכה גט א"כ איך כתבו בקדושין (נח רע"א) דאילו סובר ר"ש חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא ניחא דמקודשת דהוי שרש דרבנן, הא מ"מ גם בזה אם בא אחר וקדשה צריכה גט, [דהא לא נחתו לחלק דחולין שנשחטו בעזרה לית בי' שום שרש דאורייתא וגרע מתרי דרבנן דחמץ וכמ"ש רשב"א, דא"כ גם לרש"י לא הקשו כלום] ואם נימא דבאמת מקודשת היינו לחומרא וצריכה ג"כ גט מאחר א"כ ישאר קושייתם בחולין על סוגיא דע"ז דהא מה שתירצו דצריכה גט מאחר מ"מ דלמא מכרן וקידש בדמיהן מקודשת היינו ג"כ לחומרא, וצריכה באמת גט מאחר.

ו] ונלע"ד ע"פ דברי תוס' קדושין (נו ב) דהקשו אמאי בערלה וכדומה אינה מקודשת הא יכולה להנות שלא כדרך הנאתן, [דס"ל דשלא כד"ה אפי' איסור דרבנן ליכא כמ"ש המ"ל בכוונתם בהל' יסודי התורה] ותירצו דמיירי שאינו ש"פ הנאה דשלא כד"ה, וא"כ מוכח דאינה מקודשת לא דא"צ גט דהא אף דאין בו ש"פ מ"מ ניחוש שמא ש"פ במדי, אע"כ דאינה מקודשת היינו דלא הוי מקודשת גמורה, וכההיא דמתני' בקדושין (מו א) המקדש בתמרה אם אין באחת מהן ש"פ אינה מקודשת, וכן מתני' (נ א) קידש בפחות מש"פ אע"פ ששלח סבלונות לאחר מיכן אינה מקודשת, דהנך מ"מ צריכה גט דשמא ש"פ במדי.

ז] לפ"ז ניחא פירכת הש"ס במס' ע"ז מההיא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת דהיינו ע"כ לגמרי דאם לא כן אלא דמקודשת לחומרא, הא גם ברישא בקידש בגוף האיסור הנאה צריכה גט משניהם דשמא ש"פ במדי, אע"כ דברישא קתני אינה מקודשת היינו דמקודשת גמורה לא הוי (סיפא) ובסיפא דמכרן וקידש בדמיהם מקודשת דהיא מקודשת גמורה ואינה צריכה גט, וא"כ שפיר דאם איתא דשכרו אסור מדרבנן לא תהיה מקודשת גמורה.

ח] אולם לכאורה עדיין קשה דדלמא אף דשכרו אסור מדרבנן מ"מ הוי מקודשת גמורה וא"צ גט מאחר, והיינו כיון דמה"ת הוי ממון גמור ומקודשת גמורה וא"צ גט משני, ולגבי דרבנן אמרי' דשמא ההנאה דשלכד"ה ש"פ במדי ואפילו מדרבנן מקודשת לראשון [להסוברים דחיישינן שמא ש"פ במדי הוא ספק דאורייתא דאם במדי ש"פ מקודשת גמורה] וא"כ לענין גט משני הוי ספק דרבנן שא"צ גט ממנו.

ט] ובאמת אינו ברור אצלי המכוון בתוס' חולין הנ"ל ביסוד זה דבתרי דרבנן צריכה גט משני, אם כוונתם דקדושי ראשון הוא עיקר כיון דמה"ת הוי ממון מעליא אלא דמדרבנן לא הוי קדושי מעליא וצריכה גט משני מדרבנן וכנ"ל, או בהיפוך דמדינא לא חלין קדושי ראשון כיון דחז"ל אסרו בהנאה א"כ אינו ש"פ וממילא אינה מקודשת וכקושי' הב"ש הנ"ל, אלא דמ"מ כיון דהוי שרש דרבנן החמירו דמקודשת לראשון שלא יהא נראה דמקילין בדאורייתא, וא"כ הגט מראשון הוא דרבנן ומהשני דאו', ואזי אין מקום לקושייתנו הנ"ל, ואין לי הכרע בזה.

י] אמנם נראה דגם זה לק"מ דהא מתני' חשיב ג"כ כלאי כרם והרי אמרי' בפסחים (כד ב) דהכל מודים בכלאי כרם שלוקין עליהם אפילו שלא כד"ה, וא"כ בחליפי כ"כ אם אסורין מדרבנן אסורין כמו הכלאי כרם עצמן אף שלא כדרך הנאתן, ושפיר פריך דבזה עכ"פ תצטרך גט משני דלא הוי ספק דרבנן.

ובההיא סוגיא דקדושין (נח א) לס"ד דהש"ס דר"ש ס' חולין שנ"ב לאו דאורייתא ומש"ה מקודשת והיינו לחומרא וכנ"ל, א"כ יקשה אמאי פליגי רבנן דאינה מקודשת הא מ"מ תהיה מקודשת לחומרא שיכולה להנות שלא כד"א ושמא ש"פ במדי, צ"ל דהך ס"ד לא אזלא אליבא דשמואל דחיישינן שמא ש"פ במדי, אבל פירכת הש"ס בע"ז קאי להלכתא דקיי"ל כשמואל וא"כ ברישא דקתני א"מ היינו דהוי ספק קידושין, וע"כ בסיפא קתני מכרן וקידש בדמיהן מקודשת היינו מקודשת גמורה ושפיר פריך דאם איתא דשכרו אסור מדרבנן תהיה צריכה גט משני בכלאי כרם דלא הוי ספק דרבנן וכנ"ל.

יא] ומה מאד מתקו בזה לישנא דהש"ס בע"ז והרי ערלה וכ"כ, דלמה נקט תרתי ערלה וכ"כ או דהו"ל למנקט כולהו דחשיב במתני' או דלנקט רק חד, והיינו דמערלה לחוד ליכא למפרך די"ל דבאמת מקודשת היינו מקודשת גמורה דא"צ גט משני כיון דהגט משני הוי רק מדרבנן הוי ס' דרבנן דשמא ההנאה דשלכד"ה הוא ש"פ במדי וכנ"ל (אות ח). ומכלאי כרם לחודא ג"כ ליכא למפרך דדלמא באמת מקודשת היינו לחומרא, ובכלאי כרם עצמו דקתני ברישא אינה מקודשת היינו דא"מ כלל דאפי' ספק קדושין ליכא דהא אסור גם שלכד"ה, ולזה פריך מתרווייהו ביחד, דמכח ערלה מוכח דמה דקתני ברישא א"מ היינו דלא הוי מקודשת גמורה וצריכה גט משניהם דשמא הנאת שלכד"ה ש"פ במדי א"כ דהך מתני' קורא לס' מקודשת בלשון א"מ ממילא הפירכא מכלאי כרם דאמאי היא מקודשת גמורה תצטרך גט משני מדרבנן, דבכ"כ ליכא ספק דרבנן וכנ"ל, ולומר דמקודשת היינו לחומרא זה אי אפשר דהא מתני' זו קורא ספק קדושין בלשון א"מ ודו"ק. ברוך שבחר בהם ובמשנתם.

יב] אמנם עדיין קשה הא בתוס' קדושין (נו ב) על קושייתם הנ"ל דאפשר להנות שלכד"ה תירצו עוד דמיירי בלא ידעה וסבורה ליהנות כדרכו, ועיין בב"ש (סימן כח ס"ק נד) דהנך תירוצים ל"פ דתרווייהו אמת דבלא ידעה אף אם שלכד"ה ש"פ א"מ, ובידעה בעי' ששלא כד"ה [אינו] ש"פ, וא"כ עדיין קושייתנו במקומו דמה פריך בע"ז דלמא מקודשת לחומרא וצריכה גט גם משני, ואי דא"כ יהיה מוכח דמה דקתני ברישא אינה מקודשת היינו דליכא קדושין כלל ואמאי הא יכולה ליהנות שלכד"ה ושמא ש"פ במדי, דלמא מיירי מתני' בלא ידעה וסבורה ליהנות כד"ה.

יג] ולזה בהכרח קושי' זו נפשט ספיקתנו (באות ב') דבאמת בלא ידעה הסברא פשוטה דאף בשרש דרבנן א"מ דהוי מקח טעות, וא"כ פירכת הש"ס בממנ"פ אם איתא דשכרו אסור איך קתני מכרן וקידש בדמיהן מקודשת בממנ"פ אם מיירי בלא ידעה הא הוי מק"ט, ואם בידעה א"כ ע"כ הא דקתני ברישא א"מ היינו כתירוץ א' דתוס' דמיירי ששלכד"ה אינו ש"פ, וממילא מקודשת לחומרא דשמא ש"פ במדי, וא"כ הא דקתני בסיפא מכרן וקידש בדמיהן מקודשת היינו לגמרי וא"צ גט משני, והא אסור מדרבנן ותצטרך גט משני וק"ל.

יד] והנה לכאורה יש לסתור ראייתנו דהא כל יסוד בניננו מכח קושייתנו (באות ה'), והרי לפי הנ"ל י"ל דמקודשת משמע דמקודשת לגמרי, וההיא דקדושין (נח א) י"ל ג"כ דמקודשת לגמרי והיינו כיון דחשנ"ב לאו דאורייתא וא"כ מה"ת א"צ גט משני, ולגבי דרבנן אמרי' שמא מקודשת גמורה לראשון ע"י הנאה שלא כד"ה ושמא ש"פ במדי, ורבנן

פליגי דס"ל חשנ"ב דאורייתא מש"ה אינה מקודשת היינו דלא הוי קדושין גמורים, וא"כ שפיר פריך בע"ז דאמאי מכרן וקידש בדמיהן מקודשת בכלאי כרם דאסור שלא כד"ה ותצטרך גט משני ולשון מקודשת משמע גמורה, וא"כ א"צ לדברינו הנ"ל דההוכחה מכח הרישא ונסתר ההוכחה הנ"ל בלא ידעה.

טו] אולם לשיטת מהרש"ל שבועות (כג ב) דלר"ש דס"ל כ"ש למכות גם שלכד"ה אסור מדאורייתא דלא גרע מכ"ש, א"כ לר"ש לשיטתיה א"א לומר דמקודשת גמורה דהוי ספק דרבנן דהא לדידיה שלכד"ה אסור וע"כ מקודשת היינו לחומרא ונתקיימו כל דברינו הנ"ל.

טז] ועדיין צריכין לבאר דא"כ יקשה על מימרא דר"ג דהדיוק דבתחלת שש מקודשת עכ"פ לחומרא כיון דהוי חמץ דרבנן ושד"ר א"כ ע"כ מירי בידעה למה דהוכחנו דבלא ידעה גם בשרש דרבנן א"מ, וא"כ יקשה איך אמרי' משש ולמעלה א"ח לקדושין הא מ"מ הוי ספק כקושי' תוס' קדושין הנ"ל דיכולה ליהנות שלא כדרך הנאתן ואי דאין בו ש"פ מ"מ שמא ש"פ במדי, ולומר דרב לא ס"ל להא דשמואל דחיישינן שמא ש"פ במדי זהו דוחק דבסוגיא דקדושין (יב ב) אמרי' יתיב ר"ש בר חייא קמיה דרב וקמעיין אי אית ביה ש"פ ופרכינן עלה והא א"ש חיישינן שמא ש"פ במדי, ומשני הא בקדושי ודאי הא בקדושי ספק, א"כ משמע דרב ס"ל ג"כ לדשמואל.

יז] אמנם נ"ל דלק"מ דהרי מסקו תוס' (ריש פסחים) דגם נוקשה אסור להשהות בביתו וצריך לבערו וא"כ ל"ש לומר דשש"פ במדי הא מה מהני דבמדי ש"פ הא א"א לה להוליכה לשם דהא צריכה לבערו מעולם.

יח] אמנם לכאורה יש ראיה להיפוך ויעויין בתוספות פסחים (כט רע"ב) דהקשו עוד אמאי המקדש באיסורי הנאה א"מ הא יכולה ליהנות מאפרן, ותירצו דבשביל אפר דאינו בעולם עתה לא מקרי ממון, עוד תירצו דמיירי שאין באפר ש"פ, וא"כ לתירוצם ב' דגם מצד אפר יכולה להתקדש א"כ עדיין יקשה על רב אמאי א"ח לקדושין הא יכולה ליהנות מאפרו ושמא האפר ש"פ במדי, ואף אם נימא דרב ס"ל כרבנן דר"י דאף מפרר וזורה לרוח וא"כ הוי מהנקברים ואפרן אסור כמ"ש המג"א (רס"י תמה) הא מ"מ יכולים לשרפו ולהשהות האפר, [דאף דכל הנקברים לא ישרופו היינו מטעם דשמא יהנה מאפרו וא"כ הכא דנוקשה לפני זמנו אסור רק מדרבנן כמ"ש תוס' ריש פסחים] והוי רק גזירה דרבנן, ואי דשמא יבא ליהנו מאפרן בפסח ורב אפשר ס"ל דנוקשה אסור בפסח מדאורייתא הא מ"מ לגבי דאורייתא אפר זו מותרת כיון ששרפו קודם לילה הוי כמו חרכו קודם זמנו דהא לגבי נוקשה עד הלילה הוי קודם זמנו, ואף דאפר אסור מ"מ יכולה ליהנות מהאפר

שלכד"ה ושמא ש"פ במדי, בשלמא להר"ן דתירץ ג"כ בקדושין על קושי' דאפרן דמיירי שאין בו ש"פ, ליכא קושי' דהא הר"ן ס"ל דמן שלא כדרך הנאתן ליכא קושי' דמדרבנן אסור שלכד"ה, וא"כ שפיר י"ל דס"ל דחמץ מן הנקברים ואפרן לעולם אסור, דגם מאפרן אסור ליהנות שלכד"ה, אולם לתירוץ ב' דתוס' פסחים הנ"ל דס"ל דעל אפרן ועל שלכד"ה צריכין לתרץ דאין בו ש"פ אם כן ישאר הקושי' על רב הא יכולה לשרפו וליהנות מאפר שלא כד"ה, ושמא ש"פ במדי, ונצטרך לומר כאידך תירוצם דתוס' בקדושין דרב מיירי בלא ידעה, וא"כ מוכח דבתרי דרבנן אפילו בלא ידעה מקודשת לחומרא, וא"כ מוכח לכאורה בהיפוך דגם בלא ידעה מקודשת.

יט] ולזה נראה דבאמת תלי' הדין בב' תירוצי תוספות פסחים הנ"ל, ובתחלה נקדים לתרץ קושית תוס' בקדושין (נח א) דאף אם חשנ"ב ל"ד מ"מ תהיה מקודשת כמו במקדש בחיטי קורדנייתא, והיינו די"ל דהצעת הש"ס כך דר"ש דס' דחשנ"ב בשריפה א"כ בשלמא אם חשנ"ב ל"ד והם אמרו והם אמרו דבשריפה ממילא הוי כמו כל נשרפין דאפרן מותר, וא"כ י"ל דמיירי ביש באפרן ש"פ ומקודשת בודאי מכח אפרן, ורבנן דס"ל דחשנ"ב מהנקברין ואפרן אסור ומיירי דשלכד"ה אין בו ש"פ מש"ה א"מ היינו דאינה ודאי מקודשת, ולזה פריך הש"ס דמדקאמר וכן חי' מוכח דס"ל דחשנ"ב דאורייתא, ואם כן כיון דמדאו' הוי מהנקברים, ורק מתקנת חז"ל דינו בשריפה ממילא אפרן אסור ואמאי מקודשת, ודוק כי נכון הוא בעזה"י.

כ] ומעתה נבאר דברינו דהך ספיקותינו (באות ב'), תלי' בהנך ב' תירוצים דתוספות בפסחים, דלתירוצם הא' דמשום אפרן אינה מקודשת ומוכרחים לומר בההיא דקדושין דלמ"ד מקודשת היינו לחומרא, א"כ הא דפריך בע"ז ממכרן וקידש בדמיהן מקודשת ע"כ מוכח ההוכחה דברישא דא"מ היינו ס' קדושין דשמא שלכד"ה ש"פ במדי ומוכח דבסיפא מכרן וקידש בדמיהן היינו לגמרי מקודשת, נשאר ההוכחה הנ"ל דדלמא ברישא א"מ היינו דאינה מקודשת כלל דמיירי בלא ידעה, אע"כ דא"כ ממילא יקשה מסיפא דבלא ידעה גם בשרש דרבנן א"מ כלל, ומההיא דרב דהמקדש בחיטי קורדנייתא ליכא סתירה דכיון דעתה קיימינן משום אפרן אינה מקודשת, והחמץ בעין אסור להשהות וא"א להוליך למדי מש"ה אינה מקודשת ושפיר י"ל דרב מיירי בידעה מש"ה הדיוק דבתרי דרבנן מקודשת.

אבל לתירוצם הב' דגם בשביל אפרו מקודשת, א"כ יקשה על רב אמאי א"ח לקדושין הא יכולה לשרפו ולהנות מאפרו שלכד"ה ושמא ש"פ במדי, וע"כ רב מיירי בלא ידעה ומוכח באמת כאידך צד דגם בלא ידעה בתרי דרבנן מקודשת, וההיא סוגיא דע"ז בפשוטו

ניחא די"ל דפריך מלישנא דמקודשת דמשמעות ודאי וההיא דקדושין גם כן מקודשת ודאי וכמ"ש (באות ט'), ואי דעדיין קשה דמ"מ מאי פריך בע"ז דלמא באמת מקודשת היינו לגמרי דלגבי גט משני מדרבנן הוי ס' דרבנן דשמא האפר ש"פ במדי באמת נצטרך לומר השתא דמשום מדי לא הוי קידושין דאורייתא ורק לחומרא מקודשת וא"כ לא הוי ס' דרבנן, ודוק היטב.

כא] והנה במ"ש (באות י"ח) דלהר"ן ליכא קושי' על רב דהא שלכד"ה אסור מדבריהם וא"כ גם אפרן אסור שלכד"ה, עדיין אינו מיושב דהא אח"פ האפר לגמרי מותר כיון דהוא אפר מנוקשה ואילו היה נוקשה גופא קיים בעולם היה מותר אח"פ כמ"ש תוס' (ריש פסחים) וגם מקנסא לא אסור דהא בנוקשה ליכא ב"י, ואף להסוברים דאי נוקשה בפסח דאורייתא אתרבי גם לב"י. מ"מ הא קודם פסח דאפילו באכילה אסור רק דרבנן, וא"כ בשרפו קודם פסח דלא עבר כלל וליכא קנסא ממילא אח"פ מותר האפר כיון דאפילו החמץ בעין הוא מותר עתה היכא דליכא קנס, והוא נכון בסברא.

כב] אמנם נראה בביאור דברי תוס' ריש פסחים דהביאו ראיה מברייתא דפסחים (מג א) שיאור ישרף ולא הביאו ראיה ממתני' ערוכה (מח ב) שיאור ישרף, ובצל"ח עמד ע"ז, ולענד"נ דהא מה דפשיטא להו דשיאור אח"פ ליכא איסור אף דקודם פסח אסור מדרבנן כדמוכח ממימרא דרב המקדש בחיטי קורדנייתא היינו דקודם פסח אסור מדרבנן דשמא יסבור שמותר להניח ממנו גם בפסח, אבל אח"פ ל"ש כן, ואף דלמ"ד נוקשה בפסח ג"כ דרבנן וע"כ הטעם משום דגזרו נוקשה אטו חמץ גמור, צ"ל דס"ל דדוקא בפסח דהוי כרת גזרו אבל אח"פ אף לר"י הוא רק בלאו אין לגזור, כך מוכרח לומר בכוונתם, ולפ"ז י"ל דסברתם רק למ"ד נוקשה דאורייתא דבפסח לא הוצרכו לגזור אטו חמץ גמור וכיון דגם אח"פ חמץ גמור בלאו לר"י לא חלקו בגזירתן וגזרו אף אח"פ בנוקשה אטו חמץ גמור, ולפ"ז ניחא דממתני' דשיאור ישרף דקתני והאוכלו פטור א"כ ס"ל למתני' דנוקשה לאו דאורייתא והוצרכו לגזור אטו חמץ גם אח"פ גזרו משום הכי ישרף היינו דאינו שוה כלום, ולזה הוכיחו מברייתא דקתני שיאור ישרף והאוכלו בארבעים דלדידי' דנוקשה דאורייתא ולא הוצרכו לעמוד למנין לגזור על נוקשה בפסח א"כ מהראוי דלאח"ז נוקשה מותר ושפיר הוכיחו מהא דישרף דאסור להשהותו, ודוק היטב.

ולפ"ז מיושב קושייתנו הנ"ל על רב, די"ל [דרב ס"ל] דנוקשה דרבנן וממילא גם אח"פ אסור נוקשה מדבריהם אטו חמץ גמור וכיון דהחמץ אסור לעולם (גבי) [גם] אפרן אסור לעולם מש"ה אין חוששין לקדושין, וכ"ז לרב דס"ל כר"י דלפני זמנו ולאח"ז אסור מדאורייתא מש"ה גם נוקשה אסור אח"ז מדרבנן, אבל לדידן דקי"ל דלאח"ז אסור רק

מקנסא ובנוקשה אח"פ אפילו קנסא ליכא כדאית' בש"ע (ס"ס תמז), א"כ שפיר עולה פסקי דהש"ע דחמץ דרבנן בשעות דאורייתא מקודשת מספק, והיינו דיכולה לשרוף ולהשהות האפר ולאח"פ יחזור האפר להיתירו דהרי החמץ עצמו אילו היה בעין היה חוזר להיתירו, ואף אם האפר אינו ש"פ מ"מ שש"פ במדי, והא דחמץ דאורייתא ושעות דאורייתא אסור היינו כיון דהחמץ עצמו הי' נשאר עד אח"פ היה אסור מקנסא ממילא כיון דעבר שש ולא ביערו חמץ זו נאסר לעולם מדרבנן וגם אפרו אסור לעולם כמו כל הנקברים דאפרו אסור מש"ה א"מ כלל, והוא כפתור ופרח.

ומעתה נפשט ספיקא דהנ"ב הנ"ל (באות א), דאם נימא דבשביל עשה לא קנסוה עדיין יקשה דגם בחמץ דאורייתא ושעות דאורייתא תהיה מקודשת דהא יכולה לשרוף החמץ קודם לילה ואח"פ יחזור האפר להיתירו דהא החמץ קודם שתחשך לא חל עליו איסור החמץ לעולם דהא בשביל העשה עדיין לא קנסוה ורק אילו השהה חמץ אחר שחשכה אז היה חל על החמץ איסור עולם, וכיון דשרפו קודם שתחשך ולא חל הקנס על החמץ ממילא האפר חזר להיתירו אח"פ, אלא ע"כ דגם בשביל עשה קנסוה, ודוק היטב.

נ"ל ראיה דאם איתא דבקדושי כסף בקרובי אם הוי כמקדש קדושין דרבנן בפס"ע דרבנן [עי' באורך בשו"ת סי' צ"ד] א"כ תקשה סוגיא דפסחים (דף ז' ע"א) כיון דאיסורא דרבנן עליה כדאורייתא דמיא, דא"ר המקדש בחיטי קורדניתא א"ח לקדושין, משמע דאיסור דרבנן הוי כאינו שלו לגבי דאורייתא, ואם ביטל בעשה ו' עבר מדאורייתא בב"י ומוכח כן מדר"ג א"ר דא"ח לקדושין, ומאי ראיה הא התם דהוי קדושי כסף דהוא דרבנן, מש"ה לגבי דרבנן אנו דנין דאיסור הנאה דרבנן הוי כאינו שלו, מה שאין כן לגבי דאורייתא, אלא על כרחך דק"כ הוי כדאורייתא ממש.

דף ז:

כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן וכו', במחלוקת הרמב"ם והגהת הרא"ש פ"ק דחולין בכל מצות אם לא בירך עובר לעשייתן אם מברך אח"כ, כ' הפר"ח להוכיח כהג"א [דמברך] מההיא דאמרינן בסוגיין דבלולב מעידנא דאגבי' נפק הרי דמברך אח"כ, והתב"ש כ' עלה דא"כ תקשי היא גופא אמאי לא תקנו עכ"פ לכתחלה לברך עובר לעשייתן כמו כל המצות אע"כ דא"א לברך מקודם כעין מ"ש תוס' (סוכה דל"ט), וא"כ בהא מודה הרמב"ם דהוי כטבילת גר דלא אדחי כלל עיי"ש, ולכאורה תמוה דעדיין יקשה איך קתני בברייתא כל הברכות כולן מברך עובר לעשייתן חוץ מטבילה אמאי לא קתני ג"כ חוץ מלולב, ודוחק לומר דב' הברייתות פליגי בזה דהך תנא ס"ל דאפשר לברך מקודם, ולענ"ד י"ל דהברייתא נקט חוץ מטבילה דבזה הוא דוקא אחר עשייתן

ואפי' דיעבד לא יצא אם בירך מקודם דבעידן דבירך לא היה בר מצוה ול"ש לומר וציונו וכלא בירך כלל דמי וחוזר ומברך אח"כ, אבל בלולב אף דלכתחלה ל"ש לברך מקודם דבעוד הלולב בכלי לא מסתבר שיברך כמ"ש תוס' סוכה, אבל מ"מ פשיטא דבדיעבד אם בירך כשמונח בכלי יצא. ובזה מיושב דלהראב"ד דס"ל דברכת אירוסין מברכין אחר הנישואין מהחשש שמא יחזור מלקדש, ואמאי לא חשיב זה בברייתא הנ"ל ולתני חוץ מטבילה וברכת אירוסין, ולפי הנ"ל ניחא דעכ"פ בדיעבד אם בירך קודם אירוסין יצא, מש"ה נקט רק טבילה דבזה מגרע גרע בעובר לעשייתו. (וע"ע בחי' יו"ד סי' י"ט ס"א). שם בשלמא טבילה וכו' (עי' גל' הט"ז או"ח סי' ח' סק"ט). רש"י ד"ה זכר לדבר. דד"ת מד"ק נינהו. כדאיתא בחגיגה י' ע"ב.

דף ח:

ושאין לו קרקע. וכן איתא בירושלמי ספ"ג דפאה. ובמ"ל פ"ב מהל' חגיגה תמה על השמטת הרמב"ם דין זה.

תוס' ד"ה לכדר"א וכו' משום דבר שנתחדש. כדאיתא שבועות יט ע"א כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה.

דף ט.

תשע צבורין של מצה ואחד של חמץ, ואתא עכבר ושקיל היינו תשע חנויות. והקשו בתוס' היכי מייתי ראי' מט' חנויות מוכרות בשר שחוטה כו' לספק חיוב בדיקה, דגבי ט' חנויות ליכא חזקת היתר, אבל הכא אוקי בית אחזקת בדוק, [דהא בבדוק מיירי, דאי לאו הכי פשיטא דבעי בדיקה]. מכאן תמוהים לי דברי מהר"ש איידלס לקמן בסמוך (דף י' ע"א) על התוס' ד"ה ספק על, דכתב דבשני עכברים א' שקל חמץ וא' מצה ולפניהם שני בתים א' בדוק וא' שאינו בדוק, ולא ידעינן הי להאי עייל, דשם ליכא חזקת בדוק כיון דחתיכה זו שהכניסה העכבר לתוכו ספק הוא ואין לו חזקת היתר, א"כ גם כאן הא ודאי בא החתיכה לתוכו, ולהחתיכה ליכא חזקה. ולומר כיון דהתוס' יבמות (דף פח ע"א ד"ה שתי קופות) כתבו רק דבשני קופות וב' סאין הוי רבותא יותר מב' קופות וסאה אחת, וכ' בזה"ל, דבב' סאין ליכא למימר כולי האי אוקי חולין אחזקתיה, דמה שנפל בקופה של חולין ספק הוא ואין לו חזקת היתר. א"כ י"ל נהי דלדינא סוברים דלא מקרי חזקת בדוק מטעם דאין להחתיכה חזקת היתר, מ"מ הקשו על הראיה שמביא מט' חנויות, דלמא הכא שאני דאיכא למימר קצת אוקי אחזקת בדוק זהו דוחק. גם הא זה ליכא קושיא, די"ל דהראיה דמייתי הוא רק לדינא, דקבוע הוי כמחצה על מחצה, וממילא קם הדין דספיקו אסור, דמה דעייל בבית אין לו חזקה. וביותר דהא גם למאי

דתירצו דמיירי לענין אכילת החתיכה עדיין יקשה דמאי ראיה מט' חנויות הם התם הוא קצת חזקת איסור אינו זבוח עיין תוס' נדה (דף יט ע"א) והא אדרבה יש להחתיכה קצת חזקת היתר דקודם שנתחמץ, וע"כ ראיית הש"ס רק לדין קבוע, וצ"ע.
(אב"ה ע' בצל"ח דף ז' ע"א מה שהעיר על דברי מג"א לענין ניזל בתר בתרא ומהא דט' צבורין מצה וא' חמץ ע"ש, ונכתב שם בגליון אאמ"ו מ"ש לענין בתר בתרא ומט' צבורין לדון בדין דשיל"מ, לא מחוור דדוקא לענין ביטול ס"ל להפוסקים דהוי דשיל"מ כיון דע"י תערובות שרי להשהותו היכי דליכא כזית בכא"פ ע' ברמב"ם פ"א מהל' חמץ, ולאחר פסח ממילא יהא מותר בלא ביטול, מש"ה מקרי דשיל"מ דהא אפשר להתירו בלא ביטול, משא"כ הכא דאם לא נידון דמרובא פריש ויהי' חתיכה זו אצלינו בספק חמץ, יהא אסור להשהותו מטעם ספק בל יראה ויצטרך לשורפו ולא יהי' לו היתר וצריכין לדון בהיתר שהיי' משום דמרובא פריש, א"כ ממילא מותר גם באכילה, ואף דלענין שהיי' יכול להתיר ע"י ביטול מדאורייתא והוי מדאורייתא דשיל"מ, מ"מ זהו בעצמו שיבטל לא מקרי דשיל"מ דאין רצונו להפקיע שיזכה בו אחר והוי כמו מאכל המתקלקל, ולא גרע מהיכא דצריך הוצאות דלא הוי דשיל"מ, ואף אם כבר ביטל ואח"כ לקח העכבר י"ל כיון דאם תלינן דמרובא פריש יכול לחזור ולזכות בו להצילו מהפסד דהפקירא לא מקרי דשיל"מ, זולת לשיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, וע' בסוף הל' טומאת מת דיש גירסות ברמב"ם דבספק כרת מודה דספק לחומרא, א"כ י"ל דלענין שהיי' אף בלא תליי' דמרובא פריש מותר מה"ת דגם מספק מותר, אבל האכילה כיון דהוא כרת אסור מספק וצריכין לסמוך דמרובא פריש הוי כמו דשיל"מ מדאורייתא. אמנם המעיין ברמב"ם יראה דלהנך נוסחאות בספק כרת אסור רק היכא דאקבע איסורא ומחויב באשם תלוי, והכא בלקח ממקום קבוע אינו מוכרח דמקרי איקבע איסורא כיון דמ"מ הספק עתה רק על חתיכה א' ולא על א' מב' חתיכות, ויש בזה מקום עיון, ודוק היטב).

דף י.

תוס' ד"ה על ובדק כו'. מה שעמדת בד' תוס' דכתבו בתירוצם אבל הכא דבדיקת חמץ דרבנן שרי, למה לא אתי עלה דבלא"ה א"צ לבדוק כיון דכבר בדק ולא מצא.
בודאי דברי התוספות תמוהים, וכפי הנראה דהמהרש"א רצה לתקן עיי"ש, ודבריו תמוהים כמו שכתבתי בגליון המהרש"א, וז"ל אינו מובן וכי בשביל דלא מצי לתקן האיסור דבל ימצא דדבריהם, לא יתקן מה דאפשר לו לתקן הלאו דאורייתא.
ומה דהקשית על קושיית תוס' די"ל דנ"מ ביש לו בית בדוק ואתו ב' עכברים ושקל א' חמץ וא' מצה ועיילו לב' הבתים אלו, דאם מחזיקים להאי בית דבדק ולא מצא בחזקת

בדוק, א"כ הדין דשתיהן צריכין בדיקה, אבל אם מחזיקין הבית לאינו בדוק, ממילא הדין כמו דאמרינן בסוגיא שם, היו ב' צבורים וכו' היינו ב' קופות.
טובים דבריך ונכוחים, אבל לקושטא דמלתא, נראה לענ"ד דמה דאמרינן בב' קופות שאני אומר, היינו כיון דעל הקופה של תרומה ליכא שאלה, א"כ הספק רק על קופה של חולין, ואמרינן ביה ספק דרבנן לקולא, וה"נ מדמינן לזה ההיא דב' צבורין דהבית שאינו בדוק כיון דממילא צריך לבדוק אינו נכלל בכלל הספק, והוי הספק רק על הבדוק ואמרינן ביה ספק דרבנן לקולא, ותולין דבזה מצה עיילי, אבל בההיא דבדק ולא מצא נהי דמחזיקין אותו בחזקת אינו בדוק, מ"מ כיון דנפטרו הבעלים לבדוק עוד הבית, ממילא השאלה ג"כ על הבית זה ואמרינן ביה מאי חזית דדלמא לזה עייל המצה וא"צ לבדוק עוד, והוי לענין זה כמו ב' בדוקים ממש.

דף יא:
ומ"ש גבי קרצוף. ק"ל הא קידור הוא רק דרבנן דהא אינו מתכוין ולא הוי פ"ר כמבואר להדיא בביצה דאמר ר"י לטעמיה דדשא"מ אסור וא"כ הוי רק איסור דרבנן דהא בשבת דף מא ע"ב בתוס' ד"ה מיחו כתבו דלר"י דבר שאינו מתכוין בשבת הוי דרבנן וכ"כ תוס' ביומא דף לד ע"ב וכ"כ רש"י בשבת דף קכא ע"ב ד"ה לפי תומו ואם כן מש"ה לא גזר קירצוף אטו קידור דקידור גופיה הוא דרבנן אבל בחמץ גזרינן שמא יאכל דהוי דאורייתא וצע"ג. אח"ז מצאתי בעזה"י שהקשו כן בתוס' ישנים יומא דף לד ע"ב.

דף יג.
אמר ר"פ משמיה דרבא לא לבער. כעין זה תענית י"ח ע"א מנחות ל"ב ע"א.

דף יד.
מתני' אר"מ אר"מ מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה. בשער המלך פ"ד ה"ב מהל' גירושין הקשה הא בת"ט דקאי לשריפה הוי כתותי מכתת שיעוריה (כמ"ש התוי"ט פ"ג מ"ה דסוכה בשם תוס' שם) וממילא אין הת"ט מטמא לטהורה דכיון דכתותי מיכתת שיעוריה הוי כמו פחות מכביצה דאינו מטמא ועיי"ש.
תוס' ד"ה דאיכא. דמשקין מטמא בפחות מרביעית כו'. עיין ברש"י לקמן דף יז ע"ב ד"ה אבל לית בהו רביעית.

דף יד:
אמר רבא ש"מ קסבר ר"ע. עי' טורי אבן מגילה דף יט ע"ב ד"ה ר"י מתיר.
תוס' ד"ה ואילו הכא וכו' אע"ג דשלישי. עיין חולין פז ע"ב תוד"ה משקה טבול יום.
בא"ד מ"מ אור"י דמגע טב"י. עיין חגיגה כ' ע"א תוד"ה ראב"צ.

תוד"ה התם כו' וא"ת למאי דמוקים לה בולד טומאה דרבנן ר"ח נמי מוסיף אדרבי עקיבא. לא מבעי' למ"ד אוכל מטמא אוכל מדאורייתא דנשמע מדברי ר"ח סגן הכהנים דטמא דרבנן מותר לעשותו טמא דאורייתא, אלא אפילו למ"ד אין אוכל מטמא אוכל דאורייתא מ"מ הוי חידוש יותר מה דשרי להוסיף בדרבנן ממה דשרי להוסיף בדאורייתא, דאל"כ יקשה האיך אמר ר"י אינה היא המדה הא במה ששורפין טהורה עם הטמאה לא נעשה טמא מדאורייתא כיון דד"ת אין אוכל מטמא אוכל, וא"כ נלמד מדר"ע כי היכי דלר"ע פסול דאורייתא מותר לעשותו ראשון דאורייתא ה"נ אסור דרבנן מותר לעשותו שני דרבנן. אלא ע"כ היכי דטמא מדאורייתא הוי יותר מקולקל מטומא' דרבנן. וא"כ שפיר הוסיף רחס"ה על ר"ע. עיין בתוס' ומהרש"א. וגם ל"ל דדוקא ר"י ס"ל דאין לדמותו להדדי, ולדידיה בלא"ה לק"מ דהא רחס"ה מיירי בטמא דאורייתא אבל ר"מ ס"ל דיש לדמות הוספה בדרבנן להוספה בדאורייתא, דא"כ מנ"ל להש"ס לאוקמי לר"מ בולד הטומאה דרבנן הא בלא"ה י"ל דר"מ למד מדר"ע בדמיון הוספה בדרבנן להוספה דאורייתא. אלא ע"כ דהסברא פשוטה דאין לדמותו וא"כ ממילא הוי רחס"ה מוסיף אדר"ע לענין הוספה בדרבנן.
בא"ד ר"ח נמי מוסיף, עיין זבחים ג' ע"א תוד"ה הכותב.

דף טז.

מי אמר שמואל דכן. [משקין בית מטבחיא טהורין מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן, קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, דכיון דמשקין מתטמאים מדאורייתא, בשר קודש הנוגע בה הרי נגע בטמא], קשה לי, איך תלוי קושיא זו על שמואל, הא פלוגתייהו דרב ושמואל אליביה דר"א, אבל ר"מ הא ס"ל דטומאת עצמן דאורייתא, ולטמא אחרים דרבנן, ויקשה לר"מ קרי והבשר. וכעין זה קשה לי בגיטין (דף כב ע"ב) הא כתיב למען יעמדו, הא בלא"ה יקשה לר"מ למען יעמדו למאי מוקי לה.

דף יז.

תוס' ד"ה רביעי בקודש וכו' והא קיימא לן בהמפלת. שם לא נזכר כלום מזה וצ"ל כדמוכח סוף עירובין קד ע"ב עי' ב"ק כה ע"ב תוס' ד"ה וקמייתי.
בא"ד מיהו י"ל. עי' טורי אבן חגיגה כג ע"א ד"ה מת תחוב.

דף יז:

אמר רב פפא הא דאמרת לר"ש משקי בי מטבחייא בקרקע טהורים, לא שנו אלא מים (וכגון דאיכא רביעית, דאיכא תורת מקוה עליה להטביל בהן מחטין) אבל דם לא. וכתבו בתוס' ז"ל, וא"ת אדרבה בדם יש לטהר טפי אפילו בכלים דדם קדשים לא איתקש למים,

כדאמרינן לעיל שאינו נשפך כמים אינו מכשיר. תמוה לי דפשיטא להו להתוס' דבדם ליכא טומאה דאורייתא ומדמי טומאה להכשר, הא לעיל (דף טז ע"ב) אמרינן ת"ש ונשא אהרן את עון הקדשים, איזה עון הוא נושא מאי לאו טומאת דם, הרי דדם אית ליה טומאה מדאורייתא, וכן מבואר בתוס' שם (ד"ה מדרבנן) זה לשונם הוה מצי לאוקמי מדאוריתא, וכמ"ד טומאת משקין דאורייתא, הרי דס"ל דלמ"ד טומאת משקין דאורייתא גם דם קדשים טמא דאורייתא, וצע"ג.
ברש"י ד"ה אבל לית בהו רביעית וכו' הנ"מ לטמא אחרים. עיין לעיל יד ע"א תוד"ה דאיכא משקין.

דף יח:
ולשמעי' משקין הבאי' מחמת שרץ. ק"ל לדברי תוס' ד"ה לא מצינו וכו' ע"כ פירכת הש"ס לר"פ, דהא לדידי' באמת ליכא לימוד רק הך קרא דטמא הוא, וע"כ דקאי לרבינא דאמר מגופ' דקרא, וא"כ מאי פירך הא חזי' דרבינא ס"ל דאף דרישא דקרא היא רק למשקי', מ"מ צריך ג"כ ראיה דטמא דסיפא דמשקי' לא יטמאו כיוצא בהן ואין למדי' משקי' מאוכלי', וא"כ מאי פריך ולשמעי' משקין הבאין וכו' הא הכתוב לא מיירי כלל ממשקי' רק מאוכלי' דאין עושה כיוצא בו ואיצטריך קרא דלעיל דיטמא דגם משקין אין עושה כיוצא בזה, וצ"ע.

דף יט.
כל מה שבכף אחת. עי' חולין לו ע"א תוס' ד"ה צריך.

דף כא.
תוד"ה לימא. אף לפי המסקנא. עי' נזיר דף ב' ע"ב תד"ה לימא.

דף כא:
ל"צ לשעות דרבנן דאר"ג המקדש מו' שעות ולמעלה אפילו בח"ק א"ח לקידושין. ובתוס' כתבו להסכים עם פירש"י דל"ג פשיטא, דהא ריה"ג ס"ל דשרי בהנאה כל שבעה ואי משום דמוכח כן מרישא דהא דרך התנא לכפול דבריו, ועוד דע"ז לא הוי משני מידי עיי"ש. ולדידי צ"ע דעדיין אף דל"ג פשיטא מ"מ יקשה מהא דאמרינן ל"צ אלא שעות דרבנן דאר"ג וכו' דמאי ראייה מייתי מדר"ג הא בלא"ה ידעינן הדין דמשש ולמעלה אסור בהנאה מדיוקא דרישא, ולענין דינא דקידושין הא מזה לא מיירי מתניתין. וביותר למה דכתב תוס' בפ"ק (דף ו' ע"ב) דמו' שעות ולמעלה דנקט ר"ג מיירי בסוף שש ועיקר החידוש דאפילו ת"ק דהוי רק חמץ דרבנן א"ח לקידושין, א"כ לא נשמע מדר"ג אסור בהנאה מתחלת שש, וא"כ היאך שייך דינא דר"ג עלה דמתניתין.

ולזה היה נראה לענ"ד דקושייתם ב' דתוס' לק"מ דהש"ס משני ל"צ אלא לשעות דרבנן ר"ל דאשמעינן דאסור בהנאתו, כלומר ודינו ממש כמו איסורי הנאה דאורייתא לענין דא"ח לקידושין דזה לא נשמע מדיוקא דרישא. ועל זה מייתי שפיר ראיה מדר"ג כי היכי דחמץ דרבנן בשעות דאורייתא א"ח לקידושי' ה"נ חמץ דאורייתא בשעות דרבנן, והכי דייקא לישנא דהרע"ב. כנלע"ד.

שם ליתהני מיניה קמ"ל. עיין לעיל דף ה' ע"א תד"ה ואומר.

שם דאמר ר' אבהו כ"מ שנאמר לא יאכל כו' אחד איסור אכילה וא' איסור הנאה במשמע. לכאורה הי' אפשר לפרש, דלא משום דלא יאכל כולל שני עניינים נפרדים, אכילה והנאה, אלא דס"ל לר' אבהו דאכילה שאסרה התורה בלא יאכל לא תאכל ר"ל הנאת אכילה, וכאלו אמרה לא תהנה באכילה, וה"ה כל הנאות, אלא דתפסה הנאה דשכיחא במאכל, והרי הרב בעל מל"מ בה' יסודי תורה אומר כן, דהוא ז"ל הוכיח דאוכל א"ה לא מחייב שתים, משום אוכל ומשום נהנה, מדקתני המבשל ג"ה ביו"ט ואכלו לוקה חמש, ולא חשיב ג"כ הנאה דבב"ח, וכתב אע"ג דבכל איסורים אם יצטרף בדבר א' ב' לאוין לוקה ב', מ"מ לא דמי לבב"ח דאכילה נמי הנאה היא, וה"ל כאילו כתיב לא תהנה בבב"ח לא ע"י אכילה ולא ע"י הנאה שלא ע"י אכילה.

אבל אאל"כ דא"כ מאי מקשה לקמן בסוגיא [והרי גיד הנשה דרחמנא אמרה ע"כ לא יאכלו כו' ומשני כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה, והדר מקשה הניחא למ"ד יש בגידין בנ"ט] אלא למ"ד א"ב בנ"ט מא"ל, והא י"ל דלא יאכלו דכתיב גבי גיד ע"כ אין פירושו לא תהנה ע"י אכילה, דכיון דלית ביה טעם כלום הנאה יש בו דגם לכשת"ל כיון שאוכלו אחשביה באכילה דידיה ולגבי דידיה הנאה היא, מ"מ כיון דאינו עומד לכך לא עדיף מהנאה שלכדה"נ דשרי, וא"כ אף דלא הותר בכלל נבילה, מ"מ מעיקרו לית ביה איסור הנאה. והוכחתו של בעל מל"מ הנ"ל יש לדחות, די"ל דהברייתא ס"ל כר"ש דבב"ח מותר בהנאה, או דס' כתנא דאיסי בן יהודא, דהנאה נפקא מקו"ח, ואין מזהירין מן הדין.

[אאב"ה, זכורני שבלימוד הישיבה הוסיף אבא מארי זצוק"ל להעמיד הפירוש הנ"ל, עפ"י מ"ש מהרש"ל פ"ג דשבועות, דלר"ש דס' כל שהוא למכות, לדידי' גם שלכדה"נ אסור, דלא גרע מכ"ש וא"כ שפיר מקשה בסוגיא אלא למ"ד א"ב בנ"ט מא"ל, דמאן שמעת ליה דס' א"ב בנ"ט ר"ש, ולדידי' שפיר יש לפרש גם לא יאכלו דכתיב גבי גיד על הנאת אכילה, אף דהנאת אכילתי' הוי שלכדה"נ, ואמר ליישב בזה קושיית ראשונים החזקה על הרמב"ם ז"ל, דפסק כר' אבהו ופסק אין בגידין בנ"ט, ואיך פסק דג"ה מותר

בהנאה, נגד הסוגיא הנ"ל, ולפי הדברים אלה פסקו עולה יפה ויפה, דלדידן דקיי"ל דבכה"ת כולה אין לוקין אלא כדה"נ, נהי דא"ב בנ"ט, ולא הותר בכלל נבילה, מ"מ לא נאסר בהנאה, כיון דלא יאכלו דכתיב גבי' ע"כ אין פירושו על הנאה דהא היא שלכדה"נ. וחזר ואמר לדחות יישוב זה משום אידך קושי' דקשה על הרמב"ם, דפסק (פ"ח מה' מ"א) כל מאכל שהוא אסור בהנאה, אם נהנה ולא אכל אינו לוקה, ואף כ"כ ובב"ח בכלל, וא"כ הא דקאמר אביי (במסכתין כד ב') הכל מודים בכ"כ, שלוקין עליהן אף שלא כדה"נ, ע"כ כוונתו על האוכלו דווקא, וא"כ תיקשי אמאי לא קאמר נמי ה"מ בבב"ח, ובתוס' הקשו כן, ותירצו משום דאין מזהירין מן הדין, ורצונם כפי מה שביאר בעל מהרש"א דנהי דעל אכילה לוקין גם שלכ"ד אכילה, דהא אתיא מג"ש, מ"מ אביי בא לומר דלוקין גם על הנאה שלכדה"נ, וזה דאינו רק בכ"כ לא בבב"ח, ולהרמב"ם דאביי מיירי באכילה דווקא, נפל תירוצם, וכבר הקשה כן במל"מ (פ"ה מיסודי תורה).

וליישב קושי' זו בחר בדברי זקנו, אבי אמו, הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל, ובמשנתו, שהוא ז"ל בספרו משנת דר' עקיבא כתב ביישוב דברי תוס' (דף כד ב' הנזכרים) דבר נחמד, והוא דלכאורה קשה, היכי קאמר הש"ס, להכי לא כתיב אכילה בגופי', דילמא בהיפוך, דבאמת ילפינן גז"ש היתר הנאה מנבילה, ולא הוי נגד הקו"ח, דבאמת בב"ח שלא כד"א מותר, ומש"ה לא כתיב אכילה בגופו שלא נימא דאסור בהנאה כמו בכ"מ דכתיב לא יאכל, ואי דתנא דאיסור ס' כחזקי', א"כ לא הקשו כלום דלימא אביי ה"מ בבב"ח, דהא לר' אבוה ליכא הוכחה, לאסור שלכ"ד, וצ"ל דמ"מ גם לר"א איכא הוכחה והיינו דבודאי הג"ש אתי לאיסור הנאה, משום הקו"ח, דאף אם נקיים לדינא דבב"ח מותר שלכד"א, מ"מ הוי קו"ח מערלה וחמץ לשור הנסקל, וא"כ מכח הקו"ח אמרינן בוודאי דבב"ח אסור בהנאה וממילא מוכח מדלא כתיב אכילה בגופי' דשלכדה"נ אסור, אך לפ"ז יקשה דהא מ"מ לר"ש דסבר בב"ח מותר בהנאה דאין ג"ש למחצה א"כ ממילא י"ל דמש"ה לא כתיב אכילה בגופי' כדי דלא נימא דאסור בהנאה דל"ת אף א"ה במשמע, וכיון שכן מה הקשו התוס' דילמא ה"מ בבב"ח, הא לר"ש אין חייב, וצ"ל כשיטת מהרש"ל הנזכרת לעיל, דלר"ש בלא"ה שלכד"ה נאסר, דלא גרע מכ"ש, ע"כ דברי פי חכם זקיני מדר"ע זצ"ל. וא"כ י"ל קושיית המ"ל הנ"ל, די"ל דהרמב"ם לא ס"ל כשיטת מהרש"ל, דאף לר"ש שלכה"נ מותר ול"ק כלל ק' התוס' דהא לא הוי מצי אביי לומר ה"מ בבב"ח דלר"ש אינו חייב שלכד"א ולפי הדברים מוכרח דהרמב"ם ז"ל לא ס"ל כשיטת מהרש"ל, ואזדא ליה להיישוב הנ"ל על פסקו דג"ה מותר בהנאה, ויצא שוב ליישב דברי התוס' הנ"ל (כ"ד ב' הנ"ל) בדרך אחר, ככתוב לקמן במקומו ע"ש, ומ"מ לא עלה לו ליישב שיטת הרמב"ם

(פ"ח מה' מ"א הנ"ל) דהא פשט דבריו פי"ו מה' מ"א מורים דבאמת לוקין בבב"ח אף שלכד"א, א"כ לדידי' לא מתיישב קושיית התוס' דלחשוב אביי גם בב"ח, ואין לנו יישוב כ"א על פי דברי זקני מדר"ע הנ"ל, וע"כ ס"ל להרמב"ם דלא כמהרש"ל, [ראיתי לכבוד אחי הרב מוהר"ש בחידושיו הביא דברי הכו"פ סימן ס"ה שתמה על המתמיהים על הרמב"ם, דהא י"ל דטעמיה דהרמב"ם דג"ה מותר בהנאה משום קו"ח מחלב, דענוש כרת, וכדאמר ריה"ג בסוף סוגיין, וכתב הוא ז"ל דלמ"ד א"ב בנ"ט ליתא להא קו"ח, וכתב עליו אחי הרב נ"י בזה"ל, איני מבין דהא בגמרא מקשה על ר"ש דס' ג"ה א"ב בנ"ט מ"ט לא יליף מקו"ח, והרי ר"ש סבר א"ב בנ"ט, ויראה דמ"מ יפה תמהו על הרמב"ם לשיטתי' דס"ל בחלב של שור הנסקל דגם במדליק מקרי שלכדה"נ דסובר דכל מידי דמאכל עיקר הנאתו הוא האכילה כמבואר בהה"מ בפרק ח' ממ"א ובמל"מ פ"ה מיסודי תורה ולדידי' קשה לכאורה מאי ק"ו איכא מחלב לר"ש, דהא ודאי א"א למילף היתר להנאה כדה"נ מהנאה שלכד"ה וא"כ סברא גדולה יש דבחלב מותר כיון דראוי לאכילה א"כ כל הנאותיו הם שלכדה"נ, משא"כ גיד לר"ש דעץ הוא, והתורה אסרה לאכילה, מ"מ כיון דאינו ראוי לאכילה שאר הנאותיו הן כדה"נ, וצ"ל למה דמבואר בהה"מ דשלכה"נ הוא כמו חצי שיעור, וא"כ לר"ש דס' כ"ש למכות גם שלכדה"נ חייב עליו, וא"כ על ר"ש שפיר מקשה מ"ט לא יליף קו"ח, דלדידיה מה שהוא שלכדה"נ לא מעלה ולא מוריד, אולם על הרמב"ם שפיר הקשו, דלדידן דשלכד"ה אין חייבים עליו, ודאי כיון דס"ל א"ב בנ"ט ליתא לקו"ח, עכ"ד. ולפי דברי אחי ממנ"פ אם הרמב"ם לא ס"ל כשיטת מהרש"ל ממילא מעיקרא ל"ק ולא מידי עליו דטעמי' דג"ה מותר הוא מקו"ח דחלב].

ושוב אמר ליישב פסקי' דהרמב"ם דג"ה מותר בהנאה בדרך אחר, והדברים ארוכים מהציגם פה, כ"א זאת אזכיר, מילתא דתמיהא לי' שבא בתוך דבריו, דהנה המל"מ הקשה אמאי אין לוקין על הנאת בב"ח, שהרי מאי דאין לוקין על הנאה בכל א"ה שבתורה נתן הה"מ טעם דבמידי דאכילה כל הנאות חוץ מאכילה הוי שלכדה"נ, דעיקר הנאתו הוא דרך אכילה, והפר"ח (סימן תמג) יישב דס"ל להרמב"ם דהנאה נפקא מק"ו ואין מזהירין מה"ד, ובלח"מ כתב דהיכא דנפקא ליה באם אינו ענין אינו לוקה ושאני אכילה דהוי גילוי מילתא, דהוי קו"ח מבישול, ע"ש. ואמר אאמ"ו ז"ל דבין כך ובן כך מה יענו לכ"כ מפני מה אין לוקין על הנאה].

במל"מ ה' שבועות פ"ה ה"ה ד"ה שבועה וכו', וכעין זה כתב מהריב"ל בח"ב ודבריהם הם תמוהים בעיני וכו', וכן הקשה במהרש"א והניח בצ"ע, ולענ"ד דוק' לר"ש דס"ל כ"ש למלקות בזה יש לדמות דשלא כד"ה לא גרע מכ"ש, משא"כ לדידן הא דחצי שיעור

אסור מה"ת היינו משום דחזי לאצטרופי וזה ל"ש כן לענין שלכד"ה, דלעולם לא חזי לאצטרופי מש"ה קיל שלכד"ה מדין כ"ש, כנלע"ד בעזה"י, אח"ז רב בא לידי ספר שער המלך וראיתי שכוונתי בזה לדעתו הגדולה, שכ' כך בפ"ה מהל' יסודי התורה עיי"ש.
ונלע"ד להביא ראיה להמהרש"ל מסוגיא דפסחים פ"ב דף כ"ה ע"א, לאביי להכי לא כתיב אכילה בגופי' לומר שלוקי' עליו שלכ"ה, וקשה לי דמנ"ל לומר דמש"ה לא כתיב בגופי' אכילה לארויי דשלכד"א אסור, והדר ילפי' בק"ו לאסור בהנאה, דלמא בהיפוך נימא דמגז"ש ילפי' בכולה דהוי לגמרי כנבילה דאסור באכילה ורק כדרך אכילתו ובהנאה מותר ולא הוי נגד הק"ו, דאיכא למפרך מה לכ"כ שלוקי' עליו שלכד"ה, ומה דלא כתיב אכילה בגופי' היינו משום דאז היינו אוסרים בהנא' דכ"מ שנאמר ל"ת אף איסור הנאה במשמע מש"ה כתיב הגז"ש דנלמד היתר הנאה, וצ"ל דאביי באמת סבר כחזקי' דלא תאכל איסור אכילה במשמע ולא הנאה.
ולפ"ז היה מקום לנו בראש ליישב קושי' תוס' בחולין קט"ו ע"א דאמאי ס"ל לר"ש דמג"ש ילפי' דאסור באכילה ומותר בהנאה ולא יליף ג"כ בק"ו איסור הנאה כמו דס"ל לאיסי ב"י עיי"ש, והיינו לפמ"ש תוס' פסחים כ"ב ע"א ד"ה ור"ש וכו' דחזקי' ס"ל אליבא דר"ש דל"י ול"ת איסור הנאה במשמע מש"ה ר"ש לשיטת' ליכא ק"ו דאמרי' מה לכ"כ שלוקי' עליו שלכד"ה ולא שייך לומר מדלא כתיב אכילה בגופי' די"ל דמש"ה לא כתיב אכילה בגופי' דלא לשתמע מינ' גם איסור הנאה וכנ"ל, ובזה מיושב מה שהקשה המ"ל בפ"ה מהל' יסה"ת בסוף דבריו ד"ה ודע דכל"ז וכו', דלשיטת רבינו דבכ"כ ליכא מלקות על (חסר) הנאה וע"כ מה דאמר הכ"מ בכ"כ שלוקין עליו אפילו שלכד"ה היינו אכילה שלא כדרך אכילתו א"כ יקשה קושי' תוס' שם דלחשוב אביי ג"כ הכ"מ בבב"ח עיי"ש, ולפי הנ"ל ניחא, דלר"ש קיימי' דהוי כמו נבילה דמותר שלא כדרך אכילתו דלדידי' ליכא (חסר) מדלא כתיב אכילה בגופו וכנ"ל, ולפ"ז יהי' מוכח דלא כהרש"ל, דלדבריו ישאר הקושי' דאמאי לא יליף ר"ש איסור הנא' בק"ו, די"ל משום פירכ' דמה לכ"כ שלוקי' עליו שלכד"ה הא לר"ש דכ"ש למלקות גם בב"ח לוק' שלכד"א.
אמנם באמת בלא"ה אינו מספיק ליישב קושי' תוס' בחולין דהא ל"ל דטעמ' דר"ש מכח (חסר) כדאמרי' מה לחמץ בפסח שענוש כרת נימ' שור הנסקל יוכיח, ואי דמה לשור הנסקל דלא הי' לו שעת הכושר לאכילי' מ"מ (חסר) דליכא פירכ' (חסר), גם ביסוד הנ"ל דאביי ס' כחזקי' לכאורה עדיין יקשה למה דפסק רבינו כר' אבוהו וגם כאביי, דכ"כ לוקי' שלכד"ה ישאר קושי' הש"ס לפרוך מה לכ"כ, דהא ל"ש לומר מדלא כתיב אכילה בגופי' ולזה נראה הוכחה לשיטת המהרש"ל וס"ל לר' אבוהו תירוץ אחר על פירכת

הש"ס דהברייתא כאביי אתו (חסר) וגם (חסר) לוקה שלכד"א ודו"ק, אח"כ מצאתי יסוד דברינו בספר משנת דרע"ק לאא"ז הגאון זצ"ל.

ישוב אחר על הרמב"ם והוא דלכאורה י"ל גם למ"ד אין בגידין בנ"ט מ"מ שייך לומר כשהותרה נבילה דמ"מ קאי עלה או מכור לנכרי והגם דהלאו דלא תאכלו כל נבילה לא קאי על הגיד מ"מ היינו לבתר דכתיב ההיתר הנאה וידעינן דנבילה לא אסרה התורה אלא באכילה ממילא לא קאי על הגיד דלאו מידי דאכילה הוא, אבל כל כמה דלא כתיב ההיתר הנאה והיינו מפרשים דלא יאכלו אף איסור הנאה במשמע ממילא היה גם ג"ה בכלל לענין איסור הנאה וכיון דע"י היתר ידעינן דג"ה של נבילה מותר בהנאה הוי כאילו ההיתר הנאה קאי על הגיד להתירו בהנאה משום איסור נבילות, אך נ"ל דתליא בזה דאם נפ"ל הא דר' אבהו מדפרט לך הכתוב הנאה בנבילה א"כ ממילא כל כמה דלא כתיב ההיתר הנאה בנבילה ממילא לא תאכלו איסור אכילה לבד במשמע, וממילא אין ג"ה בכלל, וגם לבתר דכתיב ההיתר הנאה אין ג"ה בכלל איסור נבילה א"כ לא קאי ההיתר כלל אגיד, אבל למאן דיליף מאותו אתה משליך לכלב שפיר י"ל כנ"ל, והנה בקידושין (דף נ"ח א) אמרינן דר"ש סובר חולין שנב"ע דאורייתא וא"כ ממילא ע"כ יליף דר' אבהו מהיתר הנאה דנבילה וא"כ לא קאי היתר הנאה אגיד מש"ה ס"ל דג"ה אסור בהנאה, אבל להרמב"ם לשיטתו דילפינן מאותו מש"ה פסק דג"ה מותר בהנאה ודוק. [ד"ז נכתב ע"י תלמיד בשם רבינו ז"ל].

תוס' ד"ה עבר זמנו וכו' דדרך התנא. עיין עירובין ל' ע"ב תד"ה וליפרוש עליה, ועיין לקמן ל"ה ע"ב וצ"ע.

תוד"ה כל וא"ת יהא נהנה וכו'. מה דנסתפק רום מעלתו באיסורי הנאה דנפקא לן מלא יאכל ולא תאכל בכמה שעוריה, אי תליא בהנאת פרוטה, או כיון דאפיק בלשון אכילה שיעורו בכזית.

לכאורה יש להביא ראיה דשיעורו בפרוטה מסוגיא דבב"ק (דף מ"א) א"כ נכתוב רחמנא לא יהנה וכו' עיי"ש. ואי נימא דשיעורו בכזית, דלמא מש"ה אפיק בלשון אכילה, להורות דשיעורו בכזית אע"כ דבכל ענין שיעורו בפרוטה.

ובזה יש ליישב קושיית הרב המגיה במ"ל (פי"ג מהלכות שגגות ד"ה אמנם וכו') דהקשה על קושיית תוס' פסחים (דף כ"ב) דלר"א יהא נהנה מחמץ בפסח בכרת וכו' דמאי קושיא הא א"א לומר כן, דא"כ תקשי למ"ל נפש לרבות השותה חמץ בכרת, כדאיתא חולין (דף ק"כ) תיפוק ליה דחייב דלא גרע מהנאה עיי"ש, ולדברינו לק"מ, דמחמת הנאה

אינו חייב רק בפרוטה, ולזה רבי רחמנא דשותה חייב כאוכל וחייב בשיעור שתיה אף דבהנאתו ליכא שוה פרוטה. וק"ל.

דף כב.

ור"מ (דלדידי' דמוכח מדפרט היתר הנאה בנבילה הא שאר איסורים אסורים בהנאה) אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה. תמוה הא י"ל דגם ר"מ ס"ל דאם מייתרא קרא דנבילה מוקי לה לדברים ככתבן אלא מדכתב אותו לדייק דשאר איסורים אסורים בהנאה וממילא לא מייתרא קרא דהיתר הנאה, דהא צריך לגופי' להתיר בהנאה, ואין לנו לימוד לדברים ככתבן, וא"כ אי לא היה כתוב אותו היינו אומרים דהיתירא דקרא בנבילה, עד דנוקים לדיוקי למעט שאר איסורים דלא שריין בהנאה, נוקי לגופיה לדברים ככתבן, או דעכ"פ היה בספק אם נוקי היתירא למעט שאר איסורים מהיתר הנאה אם נוקי היתירא לדברים ככתבן לזה כתיב אותו דאי אתה משליך לכלב כל איסורים, וממילא צריך קרא בנבילה לגופי' להיתירא וליכא יתורא מש"ה סבר ר"מ דלא אמרינן דדברים כהוייתן, ומנ"ל להמציא פלוגתא חדשה בין ר"מ לר"י בדין חולין שנשחטו בעזרה אם הוא דאורייתא, וצע"ג.

תמוה לי דלמא מה דאמר ר"מ דאחד גר ואחד נכרי בין במכירה ובין בנתינה היינו לפי האמת דכתיב אותו דאי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה ממילא איצטריך קרא גבי נבילה לגר אשר בשעריך להתיר נבילה בהנאה מש"ה לא אמר לדברים ככתבן כיון דלא מייתר קרא. אבל אלו לא היה כתוב אותו אדנידוק מקרא דנבילה דלא תאכל איסור הנאה משמע היינו אומרים באמת דמיתור' דקרא אתי לדברים ככתבן וצ"ע.

שם ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה. יש לעיין הא בלא"ה ידעינן דאסור בהנאה, מקרא דלא תאכל כל תועבה, דלא תאכל גם איסור הנאה במשמע, ומ"ט דר"י דס"ל דחולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא לפי' רש"י דאיסור שחיטתו ואכילתו דאורייתא, ממילא ליתסר בהנאה מדין תועבה, גם אמאי לא תתסר מק"ו דערלה דלא נעבד בו עבירה, לאסור מכ"ש חולין שנשחטו בעזרה, דנעבדה בה עבירה, וכדדן איסי מהאי ק"ו דבשר בחלב אסור בהנאה, ואי דפרכינן מה לכלאי כרם שאסור שלא כדרך הנאתן, הא יכולים ללמוד משור הנסקל ושם דפרכינן מה לכלאי כרם שלוקים שלא כדרך הנאתן, היינו על לשון דהברייתא דאמר כלאי כרם יוכיח ולא אמר שור הנסקל יוכיח, והוצרכו לתרץ דגם בב"ח דלא כתיב אכילה בגופיה אסור שלא כדרך הנאתן, אבל מ"מ נלמוד חולין שנשחטו בעזרה, ולומר באמת שור הנסקל יוכיח, ועיין מ"ש אא"ז הגאון במשנתו, משנת דרע"ק, דבר נחמד בפירוש דברי תוס' ד"ה, אבל ק"ל על דבריו

דנילף בק"ו מערלה וחמץ ושור הנסקל דליכא למיפרך מה להנך שכן בשרפה ובמקום אחר כתבנו בזה בארוכה.

שם דתניא גיד הנשה מותר בהנאה דברי ר' יהודה, אף דכתיב לא יאכלו בני ישראל, ולר' אבהו כל מקום שנאמר לא יאכל איסור הנאה במשמע, מתרץ בגמרא כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה. קשה לי, הא ר"י אית ליה דגיד הנשה אסור לבני נח, וא"כ בגיד לא קרינן בי' לגר אשר בשעריך תתננה או מכור לנכרי, דהא עובר על לפני עור, ואיך שייך לומר כשהותרה כו' וגידה הותרה. מיהו הא ליכא קושיא איך מוקי למתני' דשולח אדם ירך לנכרי וגיד הנשה בתוכו דלא כר"ש ומשמע דאתיא כר"י והא לר"י קעבר על לפני עור, די"ל דהאי מתני' סבר כוותי' דר"י דיש בגידין בנותן טעם, ושייך בי' כשהותרה נבילה, ולא סבר כוותי' דג"ה אסור לבני נח, מיהו קושיא ראשונה קשה, וי"ל דלא קאסר ר"י אלא לבני יעקב דוקא. ובתוס' הקשו כקושיא השניה ותירצו. [אב"ה וזהו תימא דהקשו רק ממשמעות, וגם זה יש ליישב כנ"ל, ולמה לא הקשו בחזקה על מה דאית לי' לרבי יהודה דמותר בהנאה].

שם ואימא כמים הנשפכין לפני ע"ז. עמ"ש תוס' בב"ק דע"ב ע"ב ד"ה דאי ס"ד, להסתפק אם תקרובת ע"ז אסור בהנאה מדאורייתא די"ל דלענין אכילה איתקש למת דבקרא כתיב ויאכלו זבחי מתים אבל לענין הנאה לא אתקיש, נלע"ד ביאור דבריהם למ"ש תוס' בחולין די"ג ע"ב ונ"ל דלענין איסור לא פליגי דאיתקש למת לענין איסור הנאה דהא כתיב אכילה בקרא ויאכלו זבחי מתים אלא בטומאה הוא דפליגי דריב"ב מקיש לגמרי אפי' לטומאה עכ"ל, הרי דפלוגתא דריב"ב ורבנן בהא, דרבנן ס"ל דלא מקשינן בכולהו רק במה דכתיב בהאי קרא ויאכלו ז"מ, אבל לטומאה דלא מיירי מיני' קרא לא אתקש, וריב"ב ס"ל דלכולי מילתא אתקש, אלא דבתוס' חולין הנ"ל מפשט פשיטא להו דגם לרבנן איתקש לענין הנאה, דבקרא ויאכלו גם הנאה במשמע, ובזה נסתפקו תוס' בב"ק דאולי ויאכלו רק אכילה במשמע דאיתקש לאכילה ולא להנאה, אבל לריב"ב דמקיש אפי' לטומאה מכ"ש דאקשי' להנאה, אלא דספיקייהו לרבנן אם הנאה כמו טומאה או דגם הנאה בכלל ויאכלו.

וראי' ברורה לזה דאל"כ יקשה על תוס' בב"ק הנ"ל מסוגי' ערוכה פסחי' והרי דם וכו' ואימא כמים המתנסכי' לע"ז, ואם איתא דתקרובת ע"ז לא מתסר' בהנאה מדאורייתא א"כ גם מים מתנסכי' מותר בהנאה, וראיתי להשער המלך דתירץ דספיקייהו רק לחזקי' דס"ל דלא יאכל ולא תאכל רק אכילה במשמע, ה"נ ויאכלו ז"מ רק אכילה במשמע, אבל לר"א דל"י ול"ת גם איסור הנאה משמע ה"נ ויאכלו גם הנאה בכלל, מש"ה בפסחי'

דפריך לר"א שפיר פריך ואימא כמים המתנסכי' לע"ז דלדידי' תקרובת ע"ז אסור בהנאה מדאורייתא עיי"ש, ואולם לענ"ד א"א לומר כן דהא התוס' בב"ק הנ"ל נדחקו בפרכת הש"ס ור"מ מכי שחט פורתא אסרה אידך לאו דמרי' קטבח הא באיסור הנאה מדרבנן מקרי דמרי' טבח כמו חולין שנב"ע עיי"ש דנדחקו לחלק, והא הו"מ לתרץ ברווח' דפרכת הש"ס לר' אבוה דלדידי' אסור בהנאה מדאורייתא איך יתרץ הבריית' דמחייב ר"מ ד' וה' הא לאו דמרי' טבח, וביותר הא כתבו תוס' כ"ב ע"א דחזקיה לא אמר רק אליבא דר"י אבל לר"מ בודאי ל"י ול"ת איסור הנאה במשמע מדפרט הכתוב בנבילה, א"כ לר"מ לשיטתי' דל"י ול"ת איסור הנאה משמע, ממילא ויאכלו ז"מ גם הנאה במשמע (מדפרט הכתוב בנבילה) ואסור בהנאה מדאורייתא, פריך שפיר לאו דמרי' טבח, אלא וודאי דספיקייהו דתוס' גם לר"א דאף דל"י ול"ת גם איסוה"נ במשמע מ"מ בלשון ויאכלו לא משמע הכי כמ"ש תוס' דבלשון כי כל אוכל חמץ ונכרתה אין הנאה במשמע, (ועדיין ק' לי דמ"מ נלמוד מלא תאכל כל תועב' כל שתעבתי לך בב"י וממילא גם הנאה משמע דהא לא תאכל לר"א גם הנאה במשמע, ובאמת גם בלא"ה ק' אם נימא דספיקייהו רק לחזקי' דלחזקי' באמת מותר בהנאה מדאורייתא ולר"א אסור בהנא' למאי צריכי' ללימוד דויאכלו ז"מ הא בלא"ה נדע מקרא דל"ת כל תועב' לחזקי' באכילה ולר"א בהנאה, וכן ק' לי לשיטת רש"י פסחי' דלר"י דחולין בעזרה לאו דאורייתא היינו הנאה אבל שחיטת' ואכילת' דאורייתא הא כיון דשחיטתו דאורייתא ממילא הוי בכלל כל שתעבתי לך ולתסר בהנאה לר"א מקרא דל"ת כל תועבה גם יש לי לעיין על שורש ספיקו דתוס' כיון דתקרובת ע"ז אסור באכיל' מדאורייתא גם בהנא' לתסר מק"ו דערלה דלא נעבד בה עבירה מכ"ש תקרובת ע"ז דנעבד בה עבירה ואין כאן מקום להאריך בזה) וא"כ יקשה מפרכת הש"ס ואימא כמים המתנסכי' לע"ז, אע"כ כנ"ל דספיקייהו רק לרבנן דריב"ב אבל לריב"ב דמקיש אפי' לטומאה מכ"ש להנאה, והפירכת הש"ס בפסחי' הנ"ל הכי הוא הלא לא מצינו מאן דפליג על דינא דמתני' דיוצאי לנחל קדרון דדם מותר בהנאה וא"כ לריב"ב דתקרובת ע"ז אסור בהנאה מדאורייתא דלמא גם דם אסור בהנאה ואי מהיקשא דתשפכנו כמים דלמא כמים המתנסכי' לע"ז, והוא נכון בעזה"י לפ"ז.

רש"י ד"ה ור"מ. ומשום דאין מפורש בהן לאו כו'. ק"ל הא מכל מקום נילף מקרא דלא תאכל כל תועבה דגם הנאה במשמע לר"א. וכן קשה לר"י דס"ל חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא דלפירוש רש"י דשחיטתו דאורייתא ליתסר בהנאה משום לא תאכל כל תועבה וצ"ע.

נ"ל ראי' לשיטת רש"י פסחים דמה דאמרי' שם קסבר חשנב"ע ל"ד היינו ההנאה אבל שחיטתו ואכילתו דאורייתא, מסוגי' דנדרים (י"ט א) קסבר ר"י כל שספיקו חמור מודאי כו' וכ' שם הר"ן דלא מצי מגלח מספק דא"א לו להביא חטאת מספק דהוי ספק חשנב"ע, ועי' במל"מ (פ"ג הל' י"ח מנזירות) שהקשה הא בלא"ה א"א לו לגלח מספק דשמא אינו נזיר ועבר בלאו דהקפה ואף למ"ד הקפת כל הראש לא שמה הקפה מ"מ עכ"פ מדרבנן אסור, וכתב כיון דלית לי' תקנתא בכה"ג לא העמידו חז"ל דבריהם ע"ש, וא"כ לפ"ז מוכח דהא דלא מצי לגלח ולהביא חטאת מספק היינו דהוי ספק איסור דאוריי' דחשנב"ע דאורייתא דא"כ הא בפסחים אמרינן דר"י ס"ל חשנב"ע לאו דאורייתא ויקשה דר"י אדר"י, וליכא למימר דבאמת לר' אבוהו אליבא דר"י דס' בפסחים דס"ל דחשנב"ע ל"ד ס"ל כמ"ד הקפת כל הראש שמה הקפה ומ"ד ל"ש הקפה מדאורייתא ס"ל באמת כחזקי' דס"ל אליבא דר"י דחשנב"ע [דאורייתא], דז"א דבאמת קושיית המל"מ מעיקרא לק"מ דהא דינא דר"י דלא מעייל נפשי' משום דספיקו חמור בודאי אינו מחלק בין נזיר לנזירה, ובנזירה דלית בה משום הקפה מוכרחין לטעמא דאסו' מספק להביא קרבן ונקיטנא רק הסברא של המל"מ דבכה"ג דליכא תקנה לא העמידו חז"ל לדבריהם, וא"כ מוכח דר"י ס"ל דחשנב"ע דאורייתא, ומוכח במה דס"ל לר' אבהו אליבא דר"י דחשנב"ע לאו דאורייתא היינו רק דההנאה ל"ד.

תוס' ד"ה ור' שמעון וכו' שהוא כמוכרו לו. עי' עירובין סד ע"ב תוס' ד"ה ולמדנו.

בא"ד היכי מצי אתיא כר"י. תמוה לי הא זהו ליכא קושי' כ"כ די"ל דמתני' דירך ס"ל כר"י בזה דג"ה מותר בהנאה אבל בזה לא ס"ל כר"י דמבני יעקב נאסר. ואמאי לא האלימו קושייתם יותר דאיך ס"ל לר"י דכשהותר' נבילה היא וחלבה וגידה הותרו הא ע"כ דלגר אשר בשעריך לא קאי אגיד דהא אסור משום לפני עור וצ"ע.

בא"ד א"נ חזקיה לא סבר כר"ש. עי' חולין ל"ה ע"ב תד"ה למשרי.

תוד"ה והרי משמע דדם לא הוי בכלל בהמה, יש ליישב קושית תו' והיינו דמה דאמרי' כשהותר נבילה וכו' כיון דלגר אשר בשעריך משמע דכל הנבילה יכולים ליתן לו ומוכח דהכל מותר בהנאה גם החלב והגיד אבל אין ראי' מזה דהותר דם בהנאה דאף אם אסור בהנאה יכול לבשלו וליתנו להגר, ומיושב ג"כ מה דנדחקו תוס' חולין דף ל"ו ע"א ד"ה סד"א וכו' אע"ג דאין הדרשא מיושבת וכו' ולפי הנ"ל גם על הדם צריך קרא לאכילה לאסור אפי' ע"י בישול (וע"ע בגליון הש"ך יו"ד סי' י"ג סק"ב).

דף כב:

והרי אבר מן החי [דלר' אבהו ראוי לאסרו בהנאה דלא תאכל הנפש עם הבשר אף איסור הנאה במשמע] ותניא מנין שלא יושיט כו', ואבר מ"ה לבן נח, שנאמר ולפני עור, הא לכלבים שרי, קשה לי, הא בחולין (דף קב ע"ב) פליגי רבי וראב"ש דרבי ס"ל דבהמה בחייה לא לאברים עומדת, [דאם אכלה כולה בשלימות אין בו משום אמ"ה עד שחותך ממנה אבר] וראב"ש ס"ל דלאברים עומדת, דק"ו אם על אבר ממנה חייב על כולה לכ"ש, וא"כ דלמא ר' נתן ס"ל כראב"ש דבהמה בחייה לאברים עומדת, וממילא מוכח דאמ"ה מותר בהנאה מדכתיב ומכרו את השור החי, וצ"ל דמזה אין ראיה די"ל דומכרו השור החי אין המכירה כשהוא חי אלא דהב"ד נוטלים להשור החי ושוחטים אותו ומוכרים אותו, או דמשכחת לה בשור בן פקועה, והקרא דלא תחרוש בשור ובחמור אף דבחמור לא שייך ב"פ, ולמ"ד בחולין (דף קב) דאמ"ה נוהג בטמאין ואף גם אמרינן דזה וזה גורם אסור, א"כ גם בשור בן פקועה הא בלא"ה אסור לחרוש בשור וחמור יחדיו משום אמ"ה דחמור, מ"מ י"ל אף להפוסקים דלוקים על ההנאה, מ"מ אתי קרא לעבור בב' לאוין משום אמ"ה ומשום כלאים, או בפשוטו בחורש לבלי תועלת ואין מגיע לו הנאה מזה.

ואולם קצת קשה דמא פרכינן לר' אבהו דלמא ס"ל כר"ל בפ"ג דכתובות דחייב מלקות שוגגים פטורים מלשלם, וגם ס"ל כר"ל בפרק מרובה (דף עו) כל דליתא בטביחה ליתא במכירה, א"כ טבחו או מכרו איך משכחת דלחייב במכרו, אם בהמה בחייה לאברים עומדת ממילא לקי על המכירה משום אמ"ה ואף בלא אתרו ביה לפטרי' מד' וה' דהא חייבי מלקות שוגגים פטורים מתשלומין, ובבן פקועה ג"כ לא משכחת לה דהא ליתא בטביחה דאין שם שחיטה עלה, דשחוט ועומד הוא. [אב"ה בפרט הזה אם בטבח בן פקועה חייב ד' וה' עי' מ"ש אאמ"ו נ"י בתשובה].

והנה לכאורה קשה הא קיימא לן כרבנן חולין (דף קב) דאמ"ה נוהג בטמאים, ואמרינן דבן נח מוזהר על הטמאין כטהורין א"כ דלמא מיירי הברייתא באמ"ה מטמאים דלכלבים שרי, דאמ"ה אין בטמאים, ומשום לפני עור יש דהא לב"נ יש בו משום אמ"ה, ולפי מה שכתב בתשו' אמונת שמואל (סימן יד) דמה דלדידי' שרי לית בי' משום לפני עור אף דלהמקבל אסור, ניחא, אבל הפר"ח יו"ד (סימן סב) דחה זה לגמרי ויקשה כנ"ל ואפשר דהא באמת הקשו תוס' בחולין (דף לג) דמי איכא מידי לישראל שרי אמ"ה דטמאים ולב"נ אסור, ותירצו דגם לישראל אסור משום טמאה, וא"כ י"ל דזה לפי האמת דאמ"ה מותר בהנאה, אבל אי אמ"ה אסור בהנאה ממילא אין אמ"ה נוהג לב"נ בטמאים משום מי איכא מידי דלב"נ יהיה משום אמ"ה ואסור בהנאה ולישראל דאסור רק משום

טמאה מותר בהנאה, ומיהו אין שייך לומר דיהיה בו משום אמ"ה לב"נ לאיסור אכילה ולא להנאה דממנ"פ אם יש בזה משום אבר מן החי, ממילא אסור בהנאה.
חולין דף ק"ב א"ל זה לפי מחשבתו וזה לפי מחשבתו. ק"ל דאם כן מה פריך הש"ס פ"ב דפסחים והרי אמ"ה וכו' טעמא דלפני עור וכו'. דלמא אתי' כרשב"א דבהמה בחייה לאברים עומדת ומיירי דנותנו כולו לעכו"ם והוא חישב עליו למיתה דלגבי דידי' לא מקרי אבר. ולגבי הב"נ הוי אבר דסתמא לאברים עומדת.
ובאמת בלא"ה קשה דלמא אתי' כר' דבהמה בחייה לאו לאברים עומדת רק דיודע דהב"נ רוצה לתלוש ממנו אבר ולאכלו, וא"כ בשעה שנותן לו עדיין לא הוי אבר ומותר בהנאה, ואסור רק משום לאברים עומדת, וצ"ל דלישנא דאמ"ה לא משמע דמיירי בכולו.
ובעיקר פירכת הש"ס דפסחים תמוה לי דהא ודאי לראב"ש דסבר בהמה בחייה לאברים עומדת ממילא מוכח דאמ"ה מותר בהנאה דמקרא מלא דיבר הכתוב ולא תחסום שור בדישו, הרי דמותר בהנאה לדוש בשור. וע"כ פירכת הש"ס רק דלר' דסבר דבהמה בחייה לאו לאברים עומדת ליתסר בהנאה, וא"כ דלמא הברייתא אתי' כמ"ד לאברים עומדת ומוכח מקרא דמותר בהנאה, אבל לאידך תנא דלמא באמת אסור בהנאה ואי דדחיקא ליה דלפלגי תנאי אם מותר בהנאה או לא, לפרוך בל"ז דלמ"ד לאברים עומדת בודאי מותר בהנאה מקרא כנ"ל. וממילא גם לאידך תנא מותר בהנאה, וצ"ע.
תוד"ה ואבר, חשיב כמשתכר. (עי' חי' יו"ד סי' רצ"ד ס"ח).
בא"ד והא דאמר [בב"מ דף לב ע"ב ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא, אמאי בהיתה טעונה יין נסך אינו זקוק לה, ומה קושיא הא חשיב כמשתכר באיסורי הנאה במה שמחזיק לו עכו"ם טובה מ"מ כיון דאינו מתכוין לכך ומשום צער בעלי חיים חשוב כמו לא אפשר ולא מכוין]. קשה לי ממנ"פ אם ענין החזקת טובה לא הוי פסיק רישיה מה פרכינן הכא הא לכלבים שרי [להושיט אבר מן החי והא מתהני וקשיא לר"א דאמר דלא תאכל איסור הנאה במשמע] דלמא אתיא כר"ש דדבר שא"מ מותר, ואי הוי פסיק רישיה מה בכך דלא אפשר ולא מכוין, הא בפ"ר הוי כמו אפשר ולא מכוין, וכמ"ש התוס' לקמן (דף כה ע"ב) דכל הסוגיא דשם רק היכא דלא הוי פסיק רישיה, [אב"ה עיין מ"ש בב"מ שם בישוב קושיית התוס'].
תמוה לי בממ"נ אם לא מקרי פסיק רישיה דאינו ברור שיחזיק לו טובה א"כ מאי פריך הש"ס הא לכלבים שרי דלמא הברייתא כר' שמעון וליכא איסור כיון דאינו מתכוין שיחזיק לו טובה, ואם נימא דמקרי פ"ר א"כ איך כתבו דחשיב כמו לא אפשר ולא קמכוין הא להדיא כתבו תוס' לקמן דף כ"ה ע"ב דכולה סוגיא דהתם מיירי בליכא פ"ר אבל

באיכא פ"ר לכאורה הוי בכלל לא אפשר וקמכוין. ואף אם נדחוק דסוגיא דבבא מציעא אזלא ללישנא בתרא דלקמן דלאביי לא אפשר ומכוין ג"כ שרי, מלבד דלישנא דתוס' לא משמע הכי מדדקדקו לומר דהוי לא אפשר ולא מכוין, גם הא אביי לא ס"ל דשרי רק אליבא דר' יהודה וא"כ מאי פריך הש"ס בבבא מציעא דלמא הברייתא כהלכתא כר' שמעון ולדידיה לא אפשר ומכוין אסור והכי נמי היכי דהוי פ"ר דהוא כמו מכוין ומשום הכי אינו זקוק לו, וצלע"ג.

ולדעתי י"ל דאם צער בע"ח דאורייתא משמע דנפיק מן עזוב תעזוב והוי עשה וכמ"ש הלבוש סי' ש"ה סי"ח וא"כ דוחה עשה דעזוב תעזוב ללא תעשה דמשתכר באיסורי הנאה.

דף כג.

והרי תרומה [דרחמנא אמר וכל זר לא יאכל קודש ונתן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה]. אף דלא הוי סעודה ראויה להם מ"מ כיון דחזי לאחריני, היינו לאינם נזירים ולכהנים מש"ה מערבין להם כדאיתא פ"ג דעירובין (דף ל' ע"ב) אמרו להן ב"ה לב"ש אי אתם מודין שמערבין לגדול ביוה"כ (משום דחזי לאחריני, ה"נ מערבין לנזיר ביין) אלמא דטעמא דב"ה דמערבין משום דחזי לאחריני. ורש"י ז"ל פירש כאן דהטעם משום הואיל, אי בעי מתשיל עליה ושינה את טעמו ממתני' ריש פרק בכל מערבין דשם כתב בעצמו דהטעם דחזי לאחריני. ופירושו כאן תמוה מסוגיא הנ"ל, ולזה כוונו תוס' בקושייתם מההיא דעירובין (דף ל') ולדידי תמוה ביותר מסוגיא דעירובין שם (דף כח ע"א) דעל הקושיא איך מערבין בגודגדניות הא הוי סעודה שאינה ראוי' לחשוכי בנים (מפני שממעטין את הזרע) ומשני בגמרא כיון דחזי למרובי בנים מערבין בו, מי לא תנן מערבין לנזיר ביין, הרי דטעמא דנזיר ותרומה משום דחזי לאחרינא. מיהו בהא, היה נראה לי לומר דלמה דמסקינן שם (דף ל' ע"ב) דטעמא דסומכוס דאין מערבין לישראל בתרומה, משום דאית ליה כל דבר שהוא שבות גזרו עליו בין השמשות, ואי אפשר לאיתשולי עליו ולפרוש תרומה אחרת, א"כ י"ל דטעמא דת"ק דקסבר מערבין משום דאית ליה כרבי דלא גזרו בה"ש על שבות, וזהו דקשיתיה לרש"י ז"ל מה ראיה מייתי בגמרא כיון דחזי למרובי בנים מערבין מהאי דמערבין לנזיר, דלמא התם משום הואיל דמצי לאתשולי, ומש"ה ניחא לרש"י ז"ל לומר דהאי ראיה דמייתי אולי לפי הס"ד דשם, דטעמא דסומכוס משום דלא שייך כלל הואיל בעי מתשיל, דאי איתשיל הדרא לטבלא, אבל למסקנא דשייך הואיל דאתשיל, והדר ומפריש מיני' ובי' אלא דסומכוס אית ליה דשבות אסור בין השמשות אזדא הראיה די"ל דטעמא דת"ק משום הואיל, וסבר כרבי,

וקושיא בגודגדניות יתורץ באינך תירוצי' דבאמת מערבין רק לחשוכי בנים, או דמיירי בלא אקשו לזרע.

אך באמת גם זה אינו, דהא מה דהכריח להש"ס דטעמא דסומכוס משום איסור שבות בה"ש היא משום קושיא דלתשיל והדר לפרוש מיניה וביה ולא בעי לאוקמי בשיעור מצומצם, דאי יפריש בציר ליה שיעוריה, משום קושיית הש"ס מה פסקא, דהא מדאמר סתמא לישראל בחולין משמע דבתרומה לא אף בעירב ביותר מכשיעור ג' סעודות, וא"כ מה"ט גופי' א"א לומר דטעמא דת"ק משום הואיל, דיקשה להיפוך מה פסקא, דהא סתמא קתני מערבין בתרומה אף בעירוב בשיעור מצומצם, דליכא למימר הואיל ומתשיל, ומפריש מיניה וביה, אע"כ דטעמא משום דחזי לאחרינא. (ועי' חי' עירובין כ"ח).

שם נזרו שלו יהא, [מש"ה מותר בהנאה לנזיר אף דכתיב ביה לא יאכל כדתנן מערבין לנזיר ביין]. ולחזקי' אתי' נזרו, לומר על נזרו מגלח ואינו מגלח על נזירת אביו ככתוב בתוס'. קשה לי, הא ר' יהודה ור"מ ס"ל סוף פ"ד דנזיר דבכל ענין מגלח על נזירות אביו, א"כ יהא מוכרח מדאיצטריך נזרו, דלא יאכל גם איסור הנאה במשמע, והרי אמרינן איכא בינייהו חולין שנשחטו בעזרה, ואליבא דר"י.

שם ציידי חיה ועופות כו'. בדין איסור סחורה בדברים אסורים, אם הוא דאורייתא או לא, רבו בזה גדולי רבוואתא, מלישנא דהרא"ש בב"ק (סי' י"ב) מדכתב דאלו למכרו לנכרי אף מדאורייתא אסור, ובפרק כ"ש דריש לה מקרא וכו', משמע להדיא דהוי דאורייתא ממש, ולזה נוטה לישנא דתוס' פסחים, וכן דעת רש"ל ביש"ש ב"ק (פ"ז סי' ל"ו) וכן דעת התיו"ט פ"ז דשביעית, ודעת הר"מ די בוטין בתשובה (סי' ה') ודעת התה"ד (סי' ר') ושו"ת מנחם עזרי' (סי' כ"ט) דהוי אסמכתא, והנה הפר"ח וכן המ"ל הוכיח מדעת הרמב"ם דהוי דאורייתא, מדכתב חוץ מן החלב שנאמר בו יעשה לכל מלאכה, אולם כפי מה שכתב הט"ז בכוונת תוס' סוכה דבדבר המפורש בקרא להתיר אין כח ביד חז"ל להחמיר, אזדא הראיה הנ"ל, די"ל דכוונת הרמב"ם כיון דבחלב מפורש בקרא להתיר לא נאסר מתקנת חז"ל, ובשו"ת חוות יאיר (סי' קמ"ב) השיג על הט"ז, דגדולה מזו מצינו דאפילו מה שהיא קצת מצוה מה"ת מצינו שאסרו חז"ל, דהיינו רבית נכרי, בפשוטו יש לחלק, דבעלמא יש כח ביד חז"ל לאסור, אבל היכא דאסמכו לאיסורם על הקרא א"א לכלול בזה דבר המפורש בקרא שהתיר, דאיך אפשר להסמיך האיסור על הקרא, כיון דבקרא מפורש להתיר, וא"כ הכא דאסמכי' אקרא דיהי' ממילא חלב מותר, דעל חלב א"א להסמיך האיסור מקרא כיון דמפורש להתיר, ואדרבא נראה לענ"ד ראיה מוכרחת דס"ל

להרמב"ם דהוא רק מדרבנן, דאל"כ למה למד הרמב"ם מן יעשה לכל מלאכה דחלב הותר מכללו שהתירו לסתור יקשה מסוגיא דפסחים בפלוגתא דריה"ג ות"ק איצטריך קרא לאיסור והיתר דתליא אם אמרינן כשהותר נבילה היא וחלבה הותרה, הא מ"מ איצטריך קרא להתיר בסחורה, אע"כ דהוי דרבנן, לפ"ז יהי' מוכרח דס"ל להרמב"ם דבכולהו אף בשרצים ובהמות טמאות הוי דרבנן, והלימוד מקרא דיהי' הוא דרך אסמכתא, דאל"כ דשרצים ובהמה הוא דאורייתא מקרא דיהי' אלא דבנבילות וטריפות הוי דרבנן, א"כ לא מצינו דאסמכוה אקרא לאסור נבילות וכדומה, ושוב ליכא ראיה מקרא דבחלב לא גזרו רבנן, דהרי בעלמא יש כח ביד חז"ל לאסור דבר המפורש שהתיר כמ"ש החוות יאיר הנ"ל, אע"כ דהכל רק דרבנן.

ולכאורה נראה דדברי הט"ז הנ"ל כראי מוצקים מתוך הסוגיא, דלכאורה קשה מאד במה דפרכינן א"ה לכתחילה נמי, דלמא הוי רק מדרבנן, דהרי במתני' ג"כ דאין עושין סחורה דהוא ודאי רק דרבנן כמ"ש להדיא, ודלמא גם בנבילות וטריפות הוא דרבנן, ותו קשה לי לישנא דאי הכי, הא גם לפי דס"ל בתחילה דההיתר הנאה משום דלא יאכל אינו במשמע איסור הנאה יקשה ג"כ אפילו לכתחילה נמי, אח"כ מצאתי דעמד בזה בשו"ת מהר"ם די בוטין והניח בקושיא, ולדברי הט"ז מחוורין שמעתין, דבל"ז באמת י"ל דהאיסור מדרבנן, אבל למה דמשני דההיתר מקרא דלכם, ושפיר פרכי' אפילו לכתחילה נמי, דאין כח ביד חכם להחמיר בדבר המפורש להתיר, ונכון.

אך לפ"ז אזדא חילוק הנ"ל בישוב קו' החוות יאיר, דזה הי' מספיק בישוב דברי הרמב"ם, אחרי דחזינן בסוגיא דחז"ל אסמכוה האיסור אקרא דיהי', וזה א"א בחלב דמפורש בקרא להתיר, אבל עדיין יקשה, דכיון דס"ל להמקשן בל"ז דהאיסור מדרבנן בלא סמך על הקרא עדיין ליכא קושיא, דאפילו לכתחילה נמי, אף דההיתר מפורש בקרא י"ל דאסרו חז"ל, דהא לא אסמכו איסורי' אקרא, אך באמת א"צ לחילוק הנ"ל, ודברי החו"י מעיקרא תמוהים דמביא ראיה מריבית נכרי, הא באמת פרכינן בסוגי' איתבי' רבא לר"נ לנכרי תשיך, והיינו דלא הו"ל לרבנן לאסור כיון דמפורש ההיתר בקרא ומשנינן לא תשיך ואינו מפורש בקרא שהתיר, ואף דמ"מ ליכא ראיה מזה להט"ז, די"ל דהיכי דהוי ההיתר דרך מצוה בהא לא הו"ל לחז"ל להחמיר, וכמ"ש תוס' שם, מ"מ גם סתירה על הט"ז ליכא, אלא משמעות לישנא דתוס' דנקטו דהוי מצוה משמע קצת דבלא"ה מצי חז"ל לאוסרו, ובזה י"ל דלרווחא דמלתא כתב כך, וליכא סתירה כלל להט"ז.

ולפ"ז מה דהוכחנו לעיל מדעת הרמב"ם דהוי רק דרבנן, י"ל דבשרצים ובהמות טמאות הוי דאורייתא מקרא דיהיה ודלא כהירושלמי דטמאים יהיו הוי דרשה גמורה, והיינו

דהתם דמעולם לא היתה שעת הכושר, ורק בנבילות וטריפות הוי דרבנן, וכמ"ש החו"י, ומה דאמרינן דבחלב לאיסור והיתר ל"צ קרא דכשהותר נבילה, י"ל דגם חלב א"א איסור סחורה משרצים ובהמות טמאות, ומ"ש הפ"י דבגידול חזירים ליכא איסור מה"ת, כיון דיש בו בלא"ה איסור אמ"ה, דבפירוש התירה התורה בהנאה. דברים תמוהים הם, דהא קיימא לן בחולין (דף ק"א) דאמ"ה אינו נוהג בטמאים, וא"כ אין בחזירים איסור אמ"ה כלל.

שם תמה על עצמך היאך חמץ. היינו היאך אתה אומר חמץ אסור בהנאה וכן תמה על עצמך היאך חופפת בנדה סח ע"א. תוס' שם ד"ה כך אמרו בסה"ד.

שם ורבי עקיבא איסור והיתר לא צריך קרא דיעשה לכל מלאכה דכתיב גבי חלב נבילה, לומר דלאו דוקא מלאכת גבוה הוא מותר אלא גם למלאכת הדיוט מותר, דזהו ממילא ידעינן, דכשהותרה נבילה בהנאה היא וחלבה הותרה אלא קרא איצטריך, שיכול למלאכת הדיוט יהא טהור למלאכת גבוה יהא טמא ת"ל יעשה לכל מלאכה. קשה לי, לדעת הרמב"ם דאיסור סחורה במאכלות אסורות הוא דאורייתא, והוא ממ"ש הרמב"ם דאסור לעשות בהם סחורה חוץ מן החלב שהרי אמרה תורה יעשה לכל מלאכה, וכמו שדייק מיניה במשנה למלך, א"כ איך קאמר לא צריך קרא, הא איצטריך להיתר סחורה, דבשאר איסורי אכילה אסור, וצריך להתבונן בדעתו. (וע"ע בחי' סוכה דף ל"ט).

תוס' ד"ה נזרו. ואינו מגלח על נזירות אביו. ק"ל הא לר"י ור"מ דס"ל בספ"ד דנזיר דבכל ענין מגלח על נזירות אביו א"כ יהא מוכח מדאיצטריך נזרו דלא יאכל איסור הנאה במשמע וא"כ איך אמרינן דא"ב חולין שנשחטו בעזרה לר"י וצ"ע.

תוד"ה אמר (עי' חי' סוכה ל"ט ע"א).

דף כג:

וריה"ג אשכחן חלב דשריא רחמנא בהנאה, אלא גיד נימא דאסור [כיון דהוא מצריך קרא יעשה לכל מלאכה להתיר חלב בהנאה, אלמא דלית ליה כשהותרה היא וחלבה וגידה הותרה]. קשה לי הא חדשים גרמי אמרינן רק גבי חלב דכתיב חלב שור, אבל גיד נאסר מיד, וכמ"ש תוס' ריש פרק ג"ה א"כ י"ל דרק בחלב לא אמרינן כשהותרה כו', דהא משכחת ליה, לקיים קרא לגר אשר בשעריך תתננה, ליתן לו הנבילה כולה עם החלב, כגון שהפילה הבהמה דלית כאן איסור חלב, אבל בגיד דלא שייך כן, שפיר אמרינן כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה.

למ"ד [דל"א] כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה, ומש"ה אצטריך קרא בפ"ע גבי חלב נבילה יעשה לכל מלאכה להתירו בהנאה. יש לדון דאפשר לומר דחלב פסולי

המוקדשים שנפדו אסור בהנאה דיש לדרוש ואכלת בשר ולא חלב כדדרשי' בשר ולא חלב, ואף דלגבי חלב ל"ש כ"כ לדרוש ואכלת בשר ולא חלב, דבלא"ה חלב אסור באכילה, מ"מ דרשי' מיני' לאיסור הנאה כמבואר בפ"ב דחולין (דף ל"ו) דהוי ממעטי' דם פסולי המוקדשים לאסור בהנאה מקרא בשר ולא דם, וכמ"ש תוס' שם דאף דל"ש בי' כ"כ אכילה, מ"מ דם נמי בר אכילה ואצטריך קרא דעל הארץ תשפכנו כמים להתירו בהנאה. אם כן יש לומר דחלב באמת אסור בהנאה.

ובאמת דברי תוס' שם אינם מוכרחים כ"כ דגבי דם שפיר שייך לדרוש ואכלת דדם שרי באכילה ע"י בישול דדם שבשלו מותר מה"ת.

במ"ש הגאון דפפד"א בספרו גינת וורדים דבאיסור שאינו זבוח לשיטת האומרים הוי לאו הבא מכלל עשה דדרשי' וזבחת שאינו זבוח לא תיכול אף חצי שיעור אסור מה"ת דאף לר"ל דל"א אכילה בכזית אלא אם הוא בענין צווי כמו בערב תאכלו מצות, או בלשון שלילה לאסור אכילה. אבל הכא ואכלת היינו דע"י זביחה שרי לאכול ל"א אכילה היינו כזית ע"ש. ולדבריו הי' הדין כמו כן בחלב של פסולי המוקדשי' דדרשי' ואכלת בשר ולא חלב ג"כ חצי שיעור אסור מה"ת גם לר"ל. אמנם לענ"ד אין מקום לדבריו מסוגי' דשבועות פ"ג דמשני ר"ל במפרש חצי שיעור, והרי במתני' חשיב ג"כ שלא אוכל נבילות, ובנבילות גם לר"ל חצי שיעור אסור מה"ת איסור שאינו זבוח ואין איסור חע"א. אע"כ דאין לחלק. (ועי' חי' שבועות כ"ג).

במגיני שלמה חולין דף י"ז החליט והוציא מסוגיא דפסחים דרבי עקיבא ס' חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא, והוכיח כן דלמסקנא דס' רבי עקיבא כרבי אבהו דלא יאכל לא תאכל א' איסור אכילה וא' איסור הנאה במשמע וכיון דמשמעותו בעצמו לאיסור הנאה לא צריך אותו למעט חמץ ושור הנסקל וע"כ דאתי למעט אי אתה משליך לכלב חולין שנב"ע א"כ מוכח דס"ל לרבי עקיבא דחשנ"ב דאורייתא, וכן לס"ד דהש"ס התם דס' ר"ע כחזקי' מוכח דס' חולין שנב"ע דאורייתא, וע"כ צ"ל דתרתי יליף ר' עקיבא מהך קרא דמדכתיב כי ירחק ותלה בהרחקה ולא כתיב כי תבואו ע"כ דאתא למידרש בריחוק מקום אתה זובח ומדכתיב וזבחת ולא כתיב כי ירחק ואכלת דנידוק מיני' דבקירוב מקום אי אתה אוכל ע"כ דאתא למידרש ע"י זביחה דוקא אתה אוכל ולאסור להם בשר נחירה עיי"ש, וכל דבריו בזה לא הבנתי דאיך שייך לומר דוזבחת מיותר הא מדיוקא ואכלת לא נשמע אלא דאסור לאכול חשנ"ב אבל לא נשמע דהזביחה בעצמו אסור בעזרה ולזה איצטריך וזבחת, גם במה דדייק מסוגיא דפסחים דרבי עקיבא ס' חשנ"ב דאורייתא לא הבנתי דבפשוטו י"ל דהך גופא דקאמר לא תאכל א' איסור הנאה

במשמע היינו דילפינן מאותו כדקאמר הש"ס בתחילת סוגיא דפסחים דהך דר' אבוהו אליבא דר' יהודה נפקא מאותו ולא משמע בכל סוגיא דהתם לומר דאיסור הנאה במשמע דיהי' פירושו דמשמעות הוא בעצמותו בלתי לימוד ממקום אחר, אך לס"ד דהתם דס' כחזקי' וע"כ אותו קאי למעט חולין שנשחטו בעזרה שפיר מוכח דהוי דאורייתא, ולזה נ"ל דגם אם סובר דאורייתא לק"מ די"ל בהיפוך דואכלת הוא מיותר דלהורות איסור אכילה בחולין שנ"ב כבר נשמע מאותו דאי אתה משליך לכלב חולין שנ"ב דאפי' בהנאה אסורה, ולמסקנא דפסחים דס' כר"א ואיצטריך אותו לדר' אבוהו באמת ס' חשנ"ב לאו דאורייתא, אך לשיטת רש"י בפסחים דאף למ"ד לאו דאורייתא מ"מ מודה דאיסור אכילתו דאורייתא, א"כ תיקשה בהיפוך אם רבי עקיבא סבר חשנ"ב איסור הנאתו לאו דאורייתא ולא דריש אותו א"כ איצטריך וזבחת וגם ואכלת להורות דבקירוב מקום אסור לשחוט ואם שחטו אסור באכילה, וצ"ל דבאמת ס' רבי עקיבא חולין שנ"ב דאורייתא וילפינן אכילה והנאה מקרא דאותו והא דס' דלא תאכל איסור הנאה במשמע היינו מיתורא דלגר אשר בשעריך תתננה כמו לר"מ, כל זה נלע"ד ברור ופשוט.

דף כד.

הקישא הוא. עיין זבחים לד ע"א תד"ה והבשר.

דף כד:

שאם הניח חלב של שור הנסקל. עיין נדה לב ע"א תד"ה וכשמן.

שם אמר אביי הכל מודים בכלאי הכרם שלוקים עליה אפילו שלכה"נ. איתיבי איסי בן יהודה וכו', עיין בפ"י שהקשה אהא דאמר איסי ב"י חמץ בפסח יוכיח, יקשה לר' אבהו דיליף לעיל חמץ בפסח דאסור בהנאה משום דכל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה משמע ויליף לה מנבילה מדאצטריך קרא להתיר נבילה, ופריך הניחא לר"מ וכו' אלא לר"י לדברים ככתבן הוא דאתא, ומשני אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב כל איסורי שבתורה, ואידך אותו אתה וכו' ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה, ואידך חש"ב לאו דאורייתא, עיין ברש"י דכתב דהנאה לבד לאו דאורייתא אבל אכילה דאורייתא, ולפ"ז קשה על ר' אבהו מנ"ל לאיסי ב"י דחמץ בפסח אסור בהנאה, ומנ"ל האי כללא כל מקום שנאמר לא יאכל וכו', ואי דנפקא ליה מדאיצטריך קרא להתיר נבילה, ז"א דבלא היתר הייתי מוקים הגז"ש דכי עם קדוש אתה לגופא דקרא דמיירי בנבילה, והייתי יליף בגז"ש מבשר קדשים שיצאו חוץ למחיצתן דנבילה יהא אסור בהנאה, וכמ"ש תוס' דילפינן בב"ח מבשר קדשים, ומש"ה צריך קרא להתיר נבילה, ומוקמי' הגז"ש לבב"ח, ואי דנפקא ליה מקרא דאותו,

קשה הא איצטריך למעט ולא חולין שנשחטו בעזרה. ואי דאיסי בן יהודה סבר חולין שנ"ב לאו דאורייתא קשה הא איכא למיפרך על ק"ו דבב"ח, חשנ"ב יוכיח דנעבדה בה עבירה ואפ"ה שרי בהנאה, אע"כ דסבר חשנ"ב דאוריי', וא"כ ליכא שום ילפותא להא דכל מקום שנאמר לא יאכל וכו' ומנין לאיסי ב"י דחמץ בפסח אסור בהנאה.

ולענ"ד נראה ליישב, ובתחילה נבאר במה פליגי מאן דמותיב לה עם אביי, כי לפי פשוטו קשה על המקשן דפריך ליפרוך מה לכלאי הכרם שלוקים עליהם אף שלא כה"נ, הא איכא למימר היא גופא ניליף דבב"ח ליתסר ג"כ שלא כדרך הנאתן ואי משום דמגז"ש יש ללמוד היתר שלא כדרך אכילתן כמו דשרי בטרפה, ז"א דהא גם היתר הנאה יש ללמוד מגז"ש ואפ"ה ילפי' הק"ו, וכמ"ש תוס' דאמרי' אהני גז"ש ואהני ק"ו, דהגז"ש אתי לאסור אכילה והק"ו להנאה, א"כ ה"נ י"ל דהגז"ש אתי לאיסור אכילה והק"ו לאיסור הנאה ולאיסור שלא כה"נ.

אמנם נראה בהא פליגי המקשן והתרצן, דהמקשן הכי פריך ליפרוך מה לכלאי כרם שלוקים עליהם אף שלא כה"נ, והיינו דגם אם ילפת בב"ח מק"ו ליכא למילף יותר רק כדרך אכילתן, דעל שלא כדרך אכילתן י"ל שור הנסקל יוכיח דנעבדה בה עבירה ומותר ג"כ שלא כה"נ, וא"כ אף לבתר הק"ו בב"ח אינו אסור אלא כדרך הנאתן, וע"כ קיל להו מכלאי כרם, ולזה פריך דליכא למילף כלל מכ"כ, כיון דע"כ אף לאחר הק"ו קיל בב"ח מכ"כ, וע"ז קאמר הש"ס ואביי תאמר בב"ח וכו' והיינו דאביי ס"ל דאף בלא ק"ו יש ללמוד דאיסור אכילה בב"ח הוא אף שלא כדרך אכילתן מכח הוכחה דלא כתיב אכילה בגופי', וא"כ שפיר יש ללמוד איסור הנאה מק"ו, וכי פרכת מה לכ"כ שלוקי' עליהם אף שלא כה"נ, י"ל היא גופא ניליף דבב"ח גם ליתסר שלא כה"נ, ולא קשה שור הנסקל יוכיח, ז"א דשור הנסקל קיל דאף באכילה מותר שלא כדרך אכילתן, אבל בב"ח דחמיר דבאכילה בודאי אסור שלא כדרך אכילתן, שפיר יש ללמוד מכ"כ דאף בהנאה ליתסר שלא כה"נ, וסברא זו הוזכרה בש"ס בחולין בהא דמשני חוסם פי פרה יוכיח, וממש דומים להדדי, וכיון שכן מיושב קושית הפ"י, די"ל דר' אבהו סבר כאביי דבב"ח אסור מסברא באכילה שלא כדרך אכילתן, ומק"ו ילפי' שלא כה"נ, וא"כ י"ל דאיסי ב"י סבר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא ואעפ"כ ליכא למיפרך חשנ"ב יוכיח דשאני חשנ"ב דאף באכילה מותר שלא כדרך אכילתן, וכמ"ש תוס' דמוזבחת ואכלת נפקא, וק"ל.

שם איסי בן יהודה כו' חמץ בפסח יוכיח עיי"ש, עיין מה שמקשה הפ"י דלר' אבהו דסובר דלא תאכל איסור אכילה במשמע וחמץ לא נפקא מלא יאכל קשה מנ"ל לאיסי בן יהודה דחמץ בפסח אסור בהנאה ואי מדפרט בנבילה הא לדידיה איצטריך היתר הנאה בנבילה

דהו"א לגמור מבשר קדשים שיצאו חוץ למחיצתם וע"כ מאותו אתה משליך לכלב וכו' וקשה הא איצטריך לחולין שנשחטו בעזרה וצ"ל דס"ל חולין שנב"ע לאו דאורייתא, ולפי זה לימא חולין שנב"ע יוכיחו שאסור באכילה ונעבדה בהו עבירה ומותרים בהנאה לשיטת רש"י ז"ל דאף מ"ד דלאו דאורייתא אפ"ה אסורים באכילה ע"ש.

ונראה ליישב בהקדם דברי אא"ז [הגאון בעל משנת דרע"ק ז"ל] לעיל תוס' ד"ה ואידך חולין שנב"ע וכו' אבל תימא לרשב"א וכו' ע"ש, ולכאורה קושית תוס' דוקא לשיטתם דהנה תוס' בחולין (דף קי"ז: ד"ה כלאי הכרם) כ' ותוכן דבריהם דעיקר ילפותא דבב"ח נמי יהא בשריפה א"כ אם לא כתב הוא לאוריי דחולין שנב"ע אין בשריפה הו"א דנילוף ק"ו מערלה וחמץ וכלאי כרם וא"ל מה להנך שהן בשריפה הו"א היא גופא נילוף, אבל השתא דכתב הוא דחולין שנב"ע אינו בשריפה ממילא ליכא ק"ו, וכ"ז לשיטת רש"י דבלא פסוק הוי מצינן למילף משא"כ לשיטת תוס' בלא פסוק נמי ליכא למילף דאיכא למימר חורש בשור וחמור יוכיח שנעבדה בו עבירה ומותר באכילה ובהנאה כדאמר בחולין שם עכ"ד ודפח"ח, אמנם לפענ"ד דבריו ליתא דגם לשיטת (רש"י) לא מצינן למילף דאיכא למיפרך מאי לכלאי כרם שכן לוקין עליו שלא כדרך אכילתו והשתא ליכא למימר תאמר במ"א כמו גבי בשר בחלב דגבי חולין שנב"ע אכילה כתיב כמ"ש התוס' ד"ה הכל מודים, אמנם לכאורה איכא למילף מק"ו מחמץ לחודא וא"ל מה לחמץ שכן ענוש כרת ז"א דהא ר"י לשיטתו סובר דחמץ לפני זמנו אסור בהנאה וליכא ענוש כרת. והשתא מיושב קושית הפ"י לשי' רש"י דאיסי בן יהודה סבר הך דרשא דתורת כהנים ולדידיה מיותר דהא איהו לא ס' כר"י דהא אמר מה לחמץ בפסח שכן ענוש כרת וא"כ מיותר הוא וע"כ דחולין שנב"ע אסור וא"כ איכא למימר דחמץ בפסח נפקא לי' מאותו ואפ"ה חולין שנב"ע מוכח דאסורין מקרא דהוא ודוק.

אמנם לפי הנ"ל יש לתרץ בפשוטו בלא הקדמה הנ"ל והיינו די"ל דאיסי בן יהודה [סובר] דרשא דהוא ומיניה מוכרח דחולין שנשב"ע עכ"פ ליכא בשריפה, והשתא א"ש דממילא ליכא למימר חולין שנשב"ע יוכיח כיון דאינו בשריפה משא"כ בשר בחלב והני שלשתן כולהון בשריפה לפמ"ש התו' בחולין שם ד"ה מה לכלאי הכרם וק"ל.

תוס' ד"ה פרט לאוכל חלב חי והא דאמרינן בג"ה וכו'. בזכרוני שהייתי מסופק אם קושיתם על בחייה בכ"ש, או דבמכוון הביאו סיפא דברייתא במיתתה בכזית בלי בישול דומיא דבחייה, אבל על בחייה בכ"ש ליכא קושיא, דכיון דחיוב על הגידים והעצמות אלא דבעינן שיאכל גם הבשר דצריך לאכול כל האבר, ואם היה משכחת אבר בלא בשר היה חייב, וא"כ כשאוכל הבשר חי אף דלא הוי דרך אכילה מ"מ לא גרע מאכילת העצם

כיון דסוף סוף אכל כל האבר, ואם נימא כן, מיושב מה דקושי' מפורסמת בשם הגאון שאגת אריה עמ"ש הרמב"ם דבן נח מצווה על אמ"ה ובשר מן החי והא הרמב"ם כ' דבן נח גם על כ"ש מוזהר, וא"כ למאי נפ"מ דמוזהר על אבר מן החי, הא בלא"ה חייב משום משהו בשר שבו ולפי הנ"ל ניחא נפ"מ באכלו חי דמשום בשר מן החי אינו חייב רק באין דרך אכילתו בכך (אם נימא דלא כהרש"ל דשלכ"ד גרע ממשהו).

הנה מה שהביאו הסיפא במיתתה בכזית הוא לכאו' למותר, דהא מזה ממילא ליכא קושיא כ"כ די"ל באכלה מבושל, ועיקר הקושי' מהא דבחיי' בכ"ש, ואף דזה דקדוק קלוש מ"מ אולי י"ל דבאוכל אמ"ה שלא כדרך אכילתו דחייב כיון דאכילת העצמות שבו ממילא לאו מידי דאכילה הוא, ובודאי באוכל העצמות שלא כדרך אכילתו, א"כ י"ל דגם על הבשר שבו שלא כדרך אכילתן דהא דאינו חייב באמ"ה עד שיאכל בשר גידים ועצמות, היינו דאם לא יאכל הבשר לא אכל כל האבר כולו, וצריך שלא ישייר כלום מהאבר אבל כל שאכלו שלא כדרך אכילתן י"ל דחייב דיהיה הבשר הזה, כמו אכילת עצמות דהא סוף סוף אכלו כולו ולא שייר בה כלום, ואם הדין כן, י"ל כן בכוונת תוס' דמרישא ליכא קושיא די"ל דאמ"ה שאני דחייב באוכל חי דהוי שלא כדרך אכילתו, ולזה הביאו הסיפא דבמיתתה בכזית, דמשמע דומיא דבחייה דלא אכלו מבושל, שהקושיא מסיפא, ומרווחנא בזה ליישב מה שתמהו על הרמב"ם שכתב דבב"נ חייב גם על משהו, וגם כתב דב"נ מצווה על אמ"ה ועל בשר מן החי, דכיון דכל אבר הוא בשר גידים ועצמות וממילא לחייב הב"נ משום בשר שבו, וא"כ למאי נ"מ במה דמצווה על אמ"ה הא ממילא חייב משום הבשר שבו מין בשר החי, ולחייב שתים ל"ש בב"נ, כיון דאזהרתן זהו מיתתן, ולפי הנ"ל ניחא דנ"מ באכלו שלא כדרך הנאתו דמצד בשר מן החי אינו חייב כמו בכל איסור, ומשום אמ"ה חייב.

תוס' ד"ה אלא וי"ל כו' דהא דאיצטריך למילף. עי' בספר כתנות אור להגאון בעל פנים מאירות סוף פ' בראשית.

תוס' ד"ה הכל מודים. והא דלא קאמר וכו' משום דאין מזהירין מן הדין. עיין ע"ז י"ב ע"ב תד"ה אלא וצע"ק.

בא"ד והא דלא קאמר הכל מודים בבשר וחלב, שמא משום דאין מזהירין מן הדין. קשה הא אביי עצמו קאמר לקמן דלוקין על בב"ח אף שלכדה"נ משום דלא כתיב אכילה בגופי', וכבר עמד ע"ז מוהר"ש איידלס ז"ל וכתב דמה דאמר אביי הכל מודים בכ"כ היינו דגם על הנאה לוקה שלא כדה"נ וזה אינו בב"ח דנהי דעל אכילה דידי' לוקה שלכד"א היינו משום דלא אתי מן הדין אלא מגז"ש דנבילה משא"כ הנאה דידיה דאתי' מק"ו

מערלה וכבר הקשו עליו האחרונים ז"ל הא התו' כתבו דהק"ו הוי רק גילוי מלתא דילפינן הג"ש מקדשים שיצאו חוץ למחיצתן וא"כ יש ללקות על הנאה. ויש לעיין לכאורה דהנה דעת תוס' בחולין דהק"ו לא הוי גילוי מילתא אלא דאהני ק"ו ואהני גז"ש א"כ תיקשי איך אמר אביי כיון דלא כתיב אכילה הא מ"מ איסור הנאה דליכא ג"ש רק מק"ו דערלה, וא"כ ליכא למילף יותר רק כדרך הנאה כמו בערלה, וכיון שכן דאף אם ילפת מק"ו לית לך למילף רק כדה"נ, וא"כ ממילא איכא למיפרך מה לכ"כ שלוקין עליהם שלכדה"נ.

אמנם נ"ל דלק"מ למ"ש תוס' ד"ה מה לכ"כ, תימא לרשב"א הא היא גופא נילף במה מצינו כו' ואור"י דאיכא למימר שור הנסקל יוכיח עכ"ל, ודברים אלו צריכים ביאור דהא אך אם ילפינן במה מצינו ליכא למילף מלקות דאין מזהירין מן הדין וא"כ עדיין הוי פירכא דמה לכ"כ דלוקין, וצ"ל כיון דבאמת גם מלקות איכא למילף, והא דאינו לוקה רק משום דאין מזהירין לא הוי פירכא, דא"כ בכל ק"ו נפרוך מה להתם דלוקה משא"כ הכא דאין מזהירין, וכ"כ להדיא במ"ל, ועדיין צריך ביאור דא"כ תקשי דברי תוס' בחולין בד"ה מה לחמץ בפסח וכו' ובמ' מצינו ליכא למילף דאין עונשין מן הדין, הרי דבכה"ג הוי פירכא, וצ"ל דהתם כיון דאנן בעינן למילף א"ה מחמץ דודאי ליכא כרת בזה פרכינן מה לחמץ דעכ"פ על אכילתו ענוש כרת, משא"כ בב"ח דעל אכילה בוודאי ליכא כרת, דאין עונשין מן הדין, אבל בהך מילתא גופא דאפשר למילף בכולי' מילתא אף דליכא מלקות משום דאין מזהירין, מ"מ ליכא פירכא, ומעתה י"ל דודאי הך סברא דלא כתיב אכילה בגופי' לא אלים לענשו מלקות, דהא מ"מ לא כתיב אזהרה על זה, דהא מג"ש ליכא למילף שלכד"א והוי רק הוכחה לאיסור מדלא כתיב אכילה בגופי', אבל מ"מ מלקות ליכא, והא דקאמר להכי לא כתיב אכילה בגופי' לומר שלוקי' עליהם אף שלכד"א היינו דעכ"פ מוכח דשלכד"א אסור וא"כ ממילא איכא למילף דילקה על הנאה שלכד"ה ומכש"כ על אכילה שלכד"א, דל"ש לומר שור הנסקל יוכיח, דמה לשור הנסקל דליכא איסור שלא כד"א וכההוא דאמרינן לענין חסום פי פרה, ואף דאין לוקין משום דא"מ מן הדין מ"מ לא חשיב פירכא, ומעתה י"ל בכוונת התוס' דמש"ה לא חשיב בב"ח דאין מזהירין מן הדין, דר"ל דהך הוכחה דלא כתיב אכילה בגופי' הוי רק הוכחה לאיסור אבל לא הוי אזהרה למלקות, ואף דממילא איכא למילף מ"מ אין מזהירין מן הדין. [אאב"ה עיין לעיל כא ע"ב, מה שכתבתי בהגהה].

במל"מ פ"ה מיסוה"ת ד"ה ודע דאחר וכו' דבבשר וחלב לוקה אף שלא כדרך אכילתו ודו"ק. נ"ב לא ידעתי כוונת הרב ז"ל דהא אף לאיסי לוקה בב"ח באוכל שלא כדרך אכילתו כדאמרי' בסוגיין להכי לא כתיב אכילה בגופי' עיי"ש. ואולי כוונת הרב זצ"ל

דלפי"מ דקימ"ל לא אפשר ומכוין אסור וממילא מוכרחים לומר בהא דריב"ז דהי' יושב בצלו של היכל דהטעם משום דשאני היכל דלתוכו עשוי ומבואר בתוס' שם דהא דאין אסור שלא כד"ה משום דילפ' חטא חטא מתרומה א"כ מוכח דאנן ס"ל דאף מה דיליף בגז"ש הוי כאילו כתיב אכיל בגופי' וכסברת מאן דמותיב והיינו על דרך דברי המהרש"א דמדמי זה לזה עיי"ש. אמנם באמת א"א לומר כן דהרי המהרש"א מסיק דלרבא ע"כ יש איז' לימוד אחר דבכלאי כרם ג"כ אין לוקי' שלכד"ה וא"כ יקשה לדידן דקי"ל כרבא גבי מעילה וגם קי"ל בזה כאביי דכ"כ לוקי' שלכד"ה יקשה מבריית' דאיסי דנפרוך מה לכ"כ שלוקי' עליהם שלכד"ה, ואף די"ל בזה דלא כמהרש"א והיינו די"ל דרבא ס"ל תירוץ אחר על פירכת הש"ס והיינו דהברייתא אתיא כר"ש דס"ל כ"ש למכות וה"ז שלא כד"ה וכמ"ש מהרש"ל. וכן ראיתי שתירץ בספר שער המלך, הא זה אינו מספיק לדעת הרב זצ"ל דכתב בסמוך בד"ה וראיתי, דחולק בזה על מהרש"ל, וא"כ אין קיום לדברי המהרש"א בדעת רבינו, אע"כ דלא דמי כלל זה לזה וכדכתבו המפרשים לחלק דדוקא בב"ח דהגז"ש בא רק לאיסור בב"ח בזה הדיוק מדלא כתיב אכילה בגופי' אבל גבי חטא חטא מתרומ' דהגז"ש אתי לדברים הרבה ליכא דיוקא בזה וא"כ שפיר י"ל דקי"ל כאיסי, והא דאסרינן שלא כדרך אכילתן היינו משום דלא כתיב אכילה בגופי' וגם אין להקשות דאם איתא דקיי"ל כאיסי מנ"ל לדינא דבב"ח אסור בהנאה שלא כד"ה הא כיון דילפינן בק"ו מערלה י"ל דיו לבא מה"ד ואסור רק כדרך הנאתו, די"ל דילפינן במה מצינו מכ"כ דליכא למימר שור הנסקל יוכיח וכמ"ש תוס' דמה לשור הנסקל דמותר גם באכילה שלא כדרך אכילתו, משא"כ בב"ח דאסור באכילה של"כ אכילתו, מדלא כתיב אכילה בגופי' אסור גם בהנאה שלכד"ה כמו כ"כ.

במל"מ שם ד"ה והנה אף שלכאורה וכו', וא"נ משום נותר הו"ל לחייבו על אכילתו והנאתו וכו'. נ"ב לענ"ד אין ראי' דהכא דאיסור אכילה והנאה אתי מחד לאו דלא יאכל בודאי פשיטא דאינו לוקה רק א' דהוי משם א' משא"כ בב"ח דיליף מג' פעמים לא תבשל אחד לאיסור אכילה וא' לא"ה בזה מסתפק המ"ל אם לוקה וכדדייק המ"ל בלשונו ואע"ג דבכל איסורים אם נצטרף בדבר א' לוקה ב' וכמ"ש רבנו בפ"ז מהל' ע"ז וכו'.

שם במל"מ ד"ה עוד כתבו וכו', ולפי הנראה דהתוס' ס"ל דכל שלא כדרך הנאתו שרי וכו'. והיינו אף בע"ז לתירוצם א' דאשירה לצל עשוי לפי"ז תשאר התמי' אמאי אסרי רבנן דנעש' זבל הא מ"מ הוי שלכד"ה והרב ז"ל הקשה כן על דברי תוס' פסחים כ"ח וע"ז מ"ג ותי' לנכון דר"י ס"ל דשלכ"ה אסור דרבנן אבל לפי דברי תוס' אלו דודאי מוכח

דס"ל דאפילו דרבנן שרי הקושי' במק"ע וצ"ע. אח"ז רב זיכני ה' בס' שער המלך וראיתי שעמד בזה.
שם ד"ה יש לחקור בהא דק"ל דכל איסורין וכו'. ויש לעיין באומר קונם דבר זה עלי אם אסור שלא כד"ה או דמסתמא לא אסר עליו רק דרך הנאתו, וע' ערובין דף ל' ע"א ובמג"א סי' שפ"ד סק"י.
שם ד"ה ודע דכל זה הוא לסברת איסי בן יהודה וכו' אמור לו דס"ל להרב המחבר וכו'. אינו מספיק דעדיין י"ל בפשוטו על קושי' המ"ל דאביי ס' כרב אשי דיליף בחולין דבב"ח אסור מקרא דל"ת כל תועבה וא"כ אסור רק כדרך אכילתו דבהא ודאי ל"ש לומר מדלא כתיב אכילה בגופי' כיון דל"ת כל תועבה אתיא להרבה דברים וממילא גם איסור בב"ח בכלל ל"צ למיכתב אכילה בגופי' ופשוט.

דף כה.
רש"י ד"ה זאת אומרת. משום דאכתי לאו בשר בחלב. עיין מנחות קא: ברש"י ד"ה הואיל ובתוספות שם ד"ה פיגול.

דף כה:
כשעת הסכנה דמיא א"ד וכו'. בש"ע (סי' קנ"ה) י"א דכל איסורי הנאה דרבנן שרי להתרפאות וכו' ובלבד שלא יאכל וישתה האיסור, ומקור הדין מהר"ן שכתב דאין לנו ראיה להתיר באכילה איסור דרבנן לחולה שאב"ס.
ולא עוד אלא שנ"ל ראיה ברורה לאסור מהירושלמי הובא בהרא"ש פ"ה דכתובות (סי' י"ח) בתינוק יונק עד כ"ד חודש פירש לאחר כ"ד חודש וחזר כיונק שקץ, ר' אבהו בריה דריב"ל כל ג' ימים בד"א שפירש מתוך בוריו, אבל פירש מתוך חולי מחזירים אותו, כשאינה של סכנה אבל של סכנה מחזירים אותו עכ"ל, והובא כן לפסק הלכה בש"ע (סי' פ"א), הרי אף דהתם הוי רק איסור דרבנן מ"מ בעי' דוקא יש בו סכנה.
אף די"ל דלא עדיף האי דירושלמי מלישנא קמא דסוגיין, דאמר האי אישתא צמירתא כחולי שיש בו סכנה דמי, משמע בלא סכנה אסור אף שלא כדרך הנאתו דס"ל דאין מתירין לחולה שאב"ס איסור דרבנן אבל למאי דקיי"ל כלישנא ב' י"ל דגם אכילה שרי מ"מ לענ"ד זה אינו, דבאמת אינו מוכח דהנך ב' לישני פליגי בדין זה, וכמו שראיתי אח"ז במ"ל (הל' יסוה"ת) שכתב דבהא פליגי דל"ק ס"ל דזהו כדרך הנאתו, או דס"ל דשלא כדרך הנאתן אסור דאורייתא עיי"ש, עכ"פ מפשט פשיטא ליה דגם לל"ק איסור דרבנן שריא לחולה שאין בו סכנה אם כן שפיר יש ראיה מירושלמי הנ"ל דבאכילה אסור.

ואף אם נדחוק דלא כהמ"ל הנ"ל ולומר דהנך ב' לישני פליגי בגוף הדין אי שריא איסור דרבנן לחשאב"ס, לענ"ד ממילא מהראוי לומר כיון דלל"ק אפי' הנאה אסור בדרבנן לחשאב"ס י"ל דע"כ לא פליג לשון ב' רק לענין הנאה, אבל באכילה מודה דלמעט במחלוקת עדיף, וכך המדה בכל מקום, באופן דממנ"פ אם נימא דלא כהמ"ל הנ"ל, כיון דפליגי בדין הנאה בדרבנן לחולה שאין בו סכנה ממילא יש לומר דלכ"ע אסור באכילה, ואם נימא כהמ"ל ולכולי עלמא הנאה שריא, ממילא קיימא הראיה מירושלמי הנ"ל דבאכילה אסור, בפרט דקיי"ל כירושלמי להלכה בש"ע אם כן נפשט הדין דאכילה אסור.
שם מידי דרך הנא' קעבידנא. עיין בב"ק קא. תוס' ד"ה ולא יצבע.
שם כי פליגי דאפשר ולא מיכוין. עיין בחידושי הרמב"ן ע"ג דף יג ע"א אהא דאמרינן שם דמיתהני מריח ע"ז.
שם כי פליגי דלא אפשר וקמכוין ואליבא דר"ש וכו' (עי' חי' יומא ל"ד ע"ב).

דף כו.
תוס' ד"ה שאני חטא חטא מתרומה. עיין שאגת אריה סימן עו ובתוס' ר"פ כל הצלמים ד"ה ימותו. (ועמש"כ לעיל ה').

דף כו:
בישלה על גבי גחלים. עיין לקמן דף עה ע"א תוס' ד"ה וגרפו ובתשובת פני יהושע סימן יא.

דף כז.
ישן יוצן. בהר"ן (עי' שו"ת ח"א סי' מ"ג ולעיל בחי' דמאי).

דף כז:
כל דין שאתה דן תחלתו להחמי', עיין שבת קלו ע"ב תוס' ד"ה דתניא וזבחים יב ע"ב תד"ה בן עזאי.
ק' לי לר"י יהא שור הנסקל בשריפה דנלמד במה מצינו מכלאי כרם ואי דמה לכ"כ שכן לוקי' אפי' שלכ"ד או שעבד עבירה בעצמו נימא ערלה יוכיח (ע' בתוס' סוכה [ל"ה א'] די"ל דערלה מדאורייתא בשריפה) ואי דמה לערלה שלא הי' שעת הכושר משא"כ [שוה"נ] הי' לו שעת הכושר להנאה, כ"כ יוכיח, ואי דמה להנך שכן גד"ק נימא נותר יוכיח, ולרבנן י"ל כיון דדרשי הנותר למעט שאר איסורי הנאה י"ל דג"ז בכלל או עכ"פ חמץ יוכיח, אבל לר"י קשיא. וצ"ע.
שם אמרו לו כל דין כו'. מ"ש ב"א רומכ"ת על קושי' השאגת אריה (סימן פ"ז) דאמאי לא השיבו רבנן לר"י דהוי סופו להקל דאפרן מותר, דלא מקרי סופו להקל אלא היכא

דאפשר שיתבטל כל המצוה משא"כ לענין אפרן, ואי דהוי פירכא דנותר כיון דקיי"ל דאינו עובר בבל יראה קיל נמי דמצותו בשריפה ואפרן מותר, אבל חמץ דעבר בבל יראה חמור ג"כ דיהיה מהנקברין ואפרן אסור, דזה אינו דהא בהא לא יטעה ר"י וצ"ל דסבירא לי' דזהו לא חשיב פירכא, דמ"מ חמיר לענין זה שהוא בשריפה דוקא, ואם כן יש לומר דגם רבנן סבירא להו הכי, רק דמטעם אחר לא הוי ק"ו דסופו להקל עד כאן דבריו.

הנה מ"ש בן אחי נ"י דהוי פרכא, זה אינו בדקדוק אלא בדרך שהיא הנותנת דכיון דנותר קיל מש"ה יש קולא דיהיה בשריפה ואפרן מותר. ומ"ש רו"מ דבהא לא יטעה ר"י. מלבד די"ל דר"י לשיטתיה דסבר בסוף תמורה אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף הנקברים רשאי, וי"ל דאין הפירוש דרשאי להחמיר ולשרוף ומ"מ אפרן אסור, ולא חיישינן דיהנה מאפרן אלא דבאמת אפרן מותר, וכדצ"ל לדעת המג"א (סימן תמ"ה) דכתב בדעת הרמב"ם דמה דקתני הנקברים לא ישרפו. היינו לנהוג בהם דין הנשרפין ליהנות באפרן אם כן מוכח מה דפליג ר"י עלה דרשאי היינו ליהנות באפרן, וא"כ ר"י לשיטתיה ל"ש לומר היא הנותנת, גם י"ל למה דמבואר בב"מ (דף צ"ה) במה דילפינן שואל דחייב בגניבה ואבידה בק"ו משומר שכר ופרכינן עלה מה לש"ש דמשלם כפל בטוען טענת גנב בליסטין מזויין, ומשני קסבר לסטין מזויין גזלן עיין שם. הרי אף דקיימינן עתה דיש בזה צד חומר דמשלם כפל. מ"מ לא סתרינן הק"ו לומר היא הנותנת, דש"ש כיון דקיל חייב בגניבה ואבידה דלא לחייב כפל בטוען טענת גנב, אבל שואל דחמור פטור בגניבה ואבידה דלחייב עלה כפל בטט"ג, היינו ע"כ דמ"מ חמור יותר החיוב קרן בלא שבועה מכפל בשבועה, אלא דעושים בזה פרכא דמ"מ יש מציאות חומר בש"ש מבשואל, וכ"כ תוס' בב"מ (דף מ"ג ע"ב) א"כ י"ל דזהו סברת ר"י ג"כ דיליף בק"ו, דס"ל דחמיר חיוב טורח שריפה ברוב פעמים, מחומרא דאפרן ומחומרא דחיוב לזרות לרוח באם לפעמים לא יהיה עצים, וחכמים ס"ל דדוקא בההיא דבב"מ דלא שכיח כלל שישבע בשקר ויתחייב כפל, בזה אמרינן חמור קרן בלא שבועה מכפל בשבועה אבל הכא אמרינן דהיא הנותנת דזהו גם כן חומרא באין לו עצים שלא יהיה יושב ובטל. ולפי זה שפיר הקשה השאגת אריה אמאי לא נקטו רבנן הסופו להקל דאפרן. דשכיח יותר מן לא יהיה לו עצים.

אמנם נ"ל דלק"מ. דזהו דוחק לחלק לרבנן דקיי"ל כוותייהו דלגבי לא מצא עצים וד' מינים לא אמרינן דחמיר טורח השריפה ברוב פעמים. ולגבי כפל אמרינן חמיר קרנא, ולזה נ"ל לחלק, דחכמים ס"ל דדוקא בכפל דתיכף כשטען נגנבה יש כאן החומר לחייבו בתשלומין, אלא דמסתעף מיניה קולא דבטוען טענת גנב אינו משלם כפל, בזה לא

אמרינן היא הנותנת דלית מציאות להקולא דהיינו כפל, טוען טע"ג בלא מציאות החומר במקום ההוא, משא"כ בלא מצא עצים וד' מינים לפעמים כשבא זמן הביעור ויש לו עצים הוי חומר דטעון שריפה, ובא"ל עצים הוי קולא דיושב ובטל, ובמקום הקולא לא היה בו צד החומר, שפיר אמרי' היא הנותנת, ולפ"ז ל"ק קושיית השאגת אריה, דלענין אפרן לא שייך קולא דהיתר אפרן אלא אם היה בו החומר דחיוב שריפה, ודמי להההיא דבב"מ הנ"ל ודוק.

מ"ש כבודו לתרץ ביסודו קושיית השאגת אריה בהא דאמרינן לא מצא עצים לשורפו יהא יושב ובטל, הא מ"מ יפזר לרוח שלא לעבור עוד על ב"י, וכתב רו"מ דסגי שיפרר עד שיתמעט מכזית דליכא חיוב ב"י, אבל משום מצות השבתה צריך לבער כולו.

הדברים ראויין למי שאמרן, וזכורני שאמרתי כמה אופנים על קושיית הש"א הנ"ל, ונתעוררתי ג"כ לספק לר"י בעבר על ב"י ואין לו עצים עתה לשורפו, או ביו"ט דא"א לשורפו, אם הדין דיפרר לרוח כדי שלא לעבור להלן על ב"י, או כיון דב"י ניתק לעשה ואם יפרר לא יהיה תיקון על הלאו שעבר, ואם ימתין עד אחר יו"ט וישרוף בחוה"מ יהיה תיקון על כל מה שעבר, ואם נימא כן י"ל דהקולא, דלפי שעה יהא יושב ובטל. (עמש"כ לעיל ד' אות ז').

תוס' ד"ה חוץ מעצי אשירה. קשה לי על קושייתם הא כזה הקשו שם בע"ז בש"ס ממתני' דאמרו לו אף הוא נעשה זבל דלהוי כשנתברה מאיליה ותירצו ה"נ כרבא, והיינו דע"י ישראל גרע דגזרינן דדלמא מגבה והדר מבטל וא"כ ממילא גם הכא ניחא דמירי בשרף הישראל. ואי דקושייתם לרמב"ח דמשני בנפלה דליקה מאיליה ודומיא דהכי מירי בעצי אשירה דאסור הא י"ל דרמב"ח ס"ל כפי ההלכתא דקי"ל כר"י שנשתברה מאיליה אסור, ור"ל דס"ל נשתבר מאיליה מותר, י"ל דיסבור כשינוי' דרב אושעי' ולא מירי בדליקה מאיליה. ואי דקושייתם לאביי דמוקי כשפחס' וס"ל דשברה ישראל מותר ולא ס"ל גזירה דרבא, הא זהו בלא"ה ק' דלאביי ישאר קושי' הש"ס מההיא דאמרו לו אף הוא נעשה זבל ובאמת לא ידעתי תירוץ ע"ז דמה יתרץ אביי על קושיא זו, וצע"ג.

תוס' ד"ה אין וכו' הקשו הכא פסקי' כר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה ול"א כל דין שאתה דן וכו' ובסוכה לא פסקינן דאין אוגדין וכו' עיי"ש. ותירץ אחי הבח' המופלג השנון כה' בונם שי' [שהוא הגאון מוה' בונם גינז זצ"ל אבד"ק מאטירסדארף] בהקדם מה שכ' השאגת אריה בשו"ת (סימן ע"ז) להוכיח דמי שקיבל אחריות דאינו רשאי לבטל כיון דהתורה עשאו כאילו הוא ברשותו והוכחתו מהא דאמר כל דין שאתה דן וכו' והיכי הוי סופו להחמיר הא יוכל לבטל החמץ א"ו דלא מהני, והנה נראה לכאורה דאיכא

לחלק דודאי לא מהני ביטול בכה"ג משא"כ אם המפקיד ג"כ ביטל חלקו וזה ביטל חלקו לא מוכח מזה דלא מהני ונמצא החומרא באם המפקיד אינו כאן ולא ידעינן אם ביטל וביטולו לא מהני כיון דהחמץ עדיין ברשות האידך ואחריותו אם יאבד לשלם מאחר לא נתבטל חלקו, אמנם לכאורה ליכא לאשכוחי כגוונא הנ"ל דא"כ אינו יכול לשורפו כיון דהפקדון אינו שלו, רק עדיין איכא למימר לר"י לשיטתו דס"ל חמץ לאחר זמנו אסור בהנאה ממילא אם לא ישרוף אותו לא יהיה שוה כלום דיהיה חמץ שעבר עליו הפסח, וכ"ז לר"י אבל אנן דפסקינן כר"ש דחמץ אחר הפסח מותר מה"ת א"כ ק"ו שפיר דליכא למימר תחילתו להחמיר וכו' דליכא לאשכוחי גוונא דיעבור עליו בבל יראה וק"ל.

דף כח.

אמרו לו אשם תלוי וחטאת עוף הבא על הספק לדבריך יוכיח [לר"י דסבר אין ביעור חמץ אלא שרפה דהרי בחטאת עוף סבר ר"י עצמו דיטילנה לאמה]. קשה לי, הא י"ל פירכא על האי יוכיח, דמה להנך שאין בהם חיוב השבתה, ויכולים ג"כ להכניס זהו מיד במה מצינו, נותר דישנו בבל תותירו, וטעון השבתה מהעולם וטעון שרפה אף חמץ דהוא בב"י וטעון השבתה דיהא טעון שרפה.

ק"ל איך אמרינן אשם תלוי וחטאת עוף הבא על הספק יוכיח, הא מ"מ נימא דמה נותר יש בבל תותירו ומצוה להשביתו מהעולם ואמרה רחמנא דההשבתה יהי' בשריפה, הה"ד חמץ דישנו בב"ת ומצוה להשביתו נלמד דההשבתה יהי' בשריפה, משא"כ חטאת העוף הבא על הספק ואשם תלוי דאין עליו חיוב השבתה כלל דהקבורה רק מחשש תקלה, וצ"ע.

בהרע"ב פי' ר"א אין ביעור חמץ אלא שריפה דיליף מנותר וכו', תמהני הא מסקינן בסוגיין דמכח הפירכא דחלב של שור הנסקל יוכיח חזר ר"י ודן דין אחר דילפינן במה מצינו מנותר וכו', אח"ז רב מצאתי בתשובת נודע ביהודה ח' יו"ד סי' ל"ד שהק' לו כן מסרפי ארי' דבי עילאה הרב הגאון מו"ה יהודה ליב איגר זצ"ל אבד"ק האלברשטאט, ובעל נ"ב כתב לתרץ דהא באמת קשה לר"י לשיטתי' נימא חטאת העוף וכו', אלא די"ל דר"י מחזיק בלימוד דמה נותר אסור באכילה וכו' ולא חש לפירכת חכמים דחלב של שהנ"ס יוכיח די"ל דר"י ס"ל דאין אחע"א אפי' בכולל וכו' עי"ש, לענ"ד דבריו תמוהים דמ"ש דר"י מחזיק בלימוד דמה נותר וכו' הא עדיין קשה דנימא חטאת עוף הבא עה"ס יוכיח, וגם מ"ש דר"י ס"ל דאין אחע"א, הא מ"מ משום זה אינו חייב על החלב משום אכילת שור הנסקל אבל עכ"פ אסור בהנאה משום שהנ"ס, ועי' ברמב"ם בפי' המשניות דכריתות, וכמו דאמרינן שם אקדשיה מגו דאתוסף איסור הנאה הרי דאיסור הנאה ודאי

חייל ויהא הטעם כסברת הרמב"ם שם כיון דההקדש חל על כללות הבהמה בודאי החלב אסור בהנאה ה"נ בחלב שהנ"ס, וא"כ עדיין שייך חלב שהנ"ס יוכיח דאסור באכילה משום חלב ובהנאה משום שהנ"ס וחייב כרת.

מ"ש להקשות על דברי תשובת נב"י סי' ל"ד בישובו דברי הר"ע ברטנורה, דא"כ דיהיה מוכח אף דאית לי' איסור חמור לחוד, מ"מ באיסור כולל לחוד ס"ל דאין איסור חל על איסור, א"כ בסוגיא דחולין (דף ק"א) דאמרינן מאן האי תנא וכו' הו"ל לומר דר"י היא עכ"ד. אין אנו אחראין ליישב דברי הגאון ז"ל אף דפקע שמיה אבל לקושטא דמלתא לק"מ, די"ל לר"י לא מקרי חמור דגם לג"ה יש חומרא דנאסר לבני יעקב, דהא מה"ט ס"ל לר"י דג"ה מקרי חמור לגבי טמאה.

תו כתב מעכ"ת כיון דנבילה חל אחלב למה לא יחול גם איסור דשור הנסקל דהוי נמי נבילה, וכי משום דאסור גם בהנאה מגרע גרע, במחכ"ת מה שייטא דב"א שייך הכא דמה בכך דהוי ב"א זה מועיל לאוכל בשר דש"ה דחזקה ב' משום נבילה ומשום ש"ה דהוי איסור ב"א, אבל מ"מ על החלב דבכל התורה אין איסור חל על איסור, אלא דבנבילה גלי קרא דחל אחלב אבל איסורו דש"ה לא חל, ואם אכל חלב דש"ה לוקה ב' משום חלב ומשום נבילה אבל לא משום ש"ה ואף דש"ה הוי ג"כ נבילה, באמת איסורו דנבילה חייל אבל איסורו דש"ה לא חייל, וביותר לדעת רוב הפוסקים דש"ה משנגמר דינו נאסר מחיים, א"כ מדינא באוכל בשר ש"ה דאינו חייב משום נבילה דלא חייל על איסור דש"ה, וא"כ אין בחלב דש"ה משום נבילה, ואך מעכ"ת הו"ל למנקט קושייתו הכי, דהא בזבחים אמרינן וצריכא אי כתב נבילה וכו' הרי לולי פרכא היינו למידים דכמו דחל על חלב איסור נבילה ה"נ איסור טריפה, וא"כ ש"ה נילף מנבילה וטריפה דיחול אחלב, ואף לדעת ר"ת דש"ה לא נאסר מחיים, וא"כ יש פרכא דנבילה חמיר דמשום איסור נבילה מטמא, אבל משום איסור דש"ה אינו מטמא, וטריפה חמיר דחייל מחיים, מ"מ נלמוד מבינייהו מנבילה וטריפה, ויש לדחות.

אולם באמת לדעתי אין התחלה לדברי הגאון נב"י ז"ל דאף אם איסור דש"ה לא חל אחלב, היינו דאיסורו דאכילה דש"ה לא חייל, אבל מ"מ איסור הנאה דל"ש בזה אין איסור חל על איסור, דהא משום נבילה לא היה אסור בהנאה, א"כ עדיין חלב דש"ה יש בו כרת על אכילתו, ואסור בהנאה.

גם ביסוד דברי הגאון ז"ל אף אחרי ישובו דברי עצמו בחידושיו לפסחים, עדיין לא הועיל, דמ"מ מנ"ל דר"י ס"ל דאיסור כולל חייל, הא י"ל דהלימוד מהנותר דא"ב וענוש כרת וישנו בבל תותירו, ובזה ליכא יוכיח דא"ת הבא על הספק דאינו בכרת וחלב דש"ה

אינו בב"ת, גם עדיין יקשה על הרע"ב דסיים דרבנן ס"ל דחלב ש"ה יוכיח, הא לדידהו דס"ל א"ת הבא עה"ס דבשריפה יש ללמוד מנותר במה מצינו דישנו בב"ת, ומוכרחים לדברי תוס' דרבנן ס"ל דהנותר הוי מיעוט דאין אחר בשריפה וא"כ ל"צ ליוכיח דחלב ש"ה, ולזה לדעתי דברי הגאון ז"ל במקומו מונח וכאן אין מקום לדבריו, ומצד התמיה על הרע"ב במקומו עומד כדרשום אצלי כבר בגליון המשניות.

דף כח:

תוס' ד"ה ר' שמעון. [אב"ה עיין מ"ש לקמן במסכת מכות דף טז ע"ב]. (עי' לק' במערכה אות ל"ט מ' ובשו"ת ח"א סי' י"ט).

תוד"ה וחד. בשעה"מ פ"א ה"ב מחו"מ כ' בדברי התוס' הללו יש לתמוה דנראה דר"י פליג מדידי' אדידי' ממ"ש בד' כא: וא"ת יהא נהנה מחמץ בפסח בכרת וכ"ת הכי נמי א"כ נימא דאיכא בינייהו הא דלחזקי' אינו חייב כרת ולרבי אבהו חייב כרת וארי' וכו' והשתא לפמ"ש הכא בשם ר"י גופי' מאי קא ק"ל לימא דלעולם חייב כרת ואף לחזקי' משום טעמא דלא נחלק ביניהם ומשו"ה לא קאמר דא"ב וכו'. נ"ב, לענ"ד י"ל דכוונתם דמסוגיא חולין דף קכ א, דפרכי' אכילה כתיב בה מוכח דפשיטא לי' להש"ס דעל הנאה ליכא כרת, אלא דהי' אפשר לומר דסוגי' דהתם אזלא לחזקי' וכמ"ש הרב המחבר ז"ל בעצמו בסמוך, לזה הקשו דאם איתא דלר"א חייב נהנה בכרת לימא דאיכא בינייהו נהנה אם הוא בכרת כיון דזה עכ"פ בודאי דלחזקי' ליכא כרת כדמוכח מסוגיא דחולין הנ"ל.

דף כט.

האוכל חמץ של הקדש במועד מעל. הרמב"ם (פ"ג ה"א מהל' חמץ) אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אא"כ קנה החמץ בפסח או חמצו כדי שיעשה בו מעשה, אבל אם היה לו חמץ קודם פסח, ובא פסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו, אע"פ שעבר בב' לאוין אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה מעשה, ומכין אותו מכת מרדות, והמ"ל הקשה, הא סוגיא ערוכה (דף צה ע"א) דבל יראה הוי לאו הניתק לעשה, וכן הוציאו התוס' מסוגיא דשם ואם כן גם בעשה מעשה לא לילקי.

א) ונלע"ד בהקדם סוגיא דפסחים (דף כט) האוכל חמץ של הקדש במועד מעל וכו', ובתוספות שם מאן יש אומרים וכו' ויעויין מ"ש מרנא מהר"ש איידלס, וביאור דברי מהרש"א נ"ל דבתחלה כתב ליישב דכוונת תוספות להקשות דאף בהזיד בחמץ, מ"מ כיון דבעלמא חייבי מיתות שוגגין פטורין, ואין חילוק בין מיתת מזיד למיתת שוגג, וכיון דגלי קרא בהקדש דאין שגגת מיתה פוטרתו, ה"נ אין מיתת מזיד דחמץ פוטרתו, אף דמצינו באוכל תרומה דחייב בשוגג ובמזיד פטור, כדאיתא בכתובות איכא בינייהו זר שאכל

תרומה, היינו לא דההחילוק בין שגגת מיתה להזיד במיתה אלא דההחילוק בין התשלומין, דתשלומי שוגג דחמורה דמשלם קרן וחומש, בזה גילה הכתוב דאין מיתה פוטרתו, אבל תשלומי מזיד הוי כמו כל תשלומין דעלמא דאמרינן ביה קלב"מ, ולזה קשו תוס' דבאכל הקדש בשוגג דבהנך תשלומין גלתה תורה דאין מיתה פוטרתו ה"נ כרת דחמץ אף בהזיד בחמץ לא פטר תשלומי דשגגת הקדש, ובאמת בתשלומי אכילת מזיד דהקדש אפשר דפטור דתשלומי מזיד דהקדש כתשלומין דעלמא דמי אבל בתשלומי שוגג דהקדש אין מיתה פוטרתו.

וסברא זו לכאורה מוכרחת בתוס' מדהקשו בכתובות אהא דאר"י על מתני' דאלו נערות וכו' ולאפוקי מדרנב"ה, דדלמא גזה"כ הוא דרבי קרא נערה הנערה, ולכאורה יש לומר כיון דבמתניתין קתני אע"פ שהם בכרת דמשמע דמיירי במזיד ובזה ליכא ראיה מקרא דנערה, די"ל דגזה"כ הוא רק בשוגג אע"כ דס"ל לתוס' דאין חילוק בין שגגת מיתה למזיד דמיתה, ורק בתרומה החילוק בין תשלומי דשגגת תרומה לתשלומי מזיד דתרומה, דהם ב' ענינים דחלקה התורה בהם לענין חומש, וע"ז הקשה המהרש"א דמ"מ מנ"ל לתוס' להקשות דדלמא אף דבעלמא לענין קלב"מ אין חילוק בין שוגג למזיד, מ"מ היכא דגלי קרא דבשוגג חייב ושגגת מיתה אינה פוטרתו אין למדין מניה דמיתת מזיד ג"כ אין פוטרתו, דדלמא בזה גזה"כ דשוגג לא לפטריה ומזיד לפטריה, ומה דהקשו גבי נערה הנערה הנ"ל, היינו דהתם לא נרמז בקרא דמיירי בשוגג ל"ש לומר דגלי רק בשוגג דמידי שוגג כתיב בקרא, מש"ה אמרינן ביה סתם דגלי רחמנא דבזה לא אמרינן קלב"מ, אבל בהקדש ותרומה דהקדש מיירי רק בשוגג שפיר י"ל דגלי קרא רק בשגגת מיתה ולא במזיד.

ב) ונ"ל ראיה דתוס' בעצמם ס"ל הכי ממה שהקשו בפסחים שם מההיא דהמצניע דשגג באוכלין והזיד בכלי, ולכאורה קשה הא חזינן דרצו לומר דכיון דגלי קרא דמיתת עצמו דתרומה לא פטרה ה"נ אין מיתה דחמץ פוטרתו, אלא דסתרו זה מההיא דחמץ של הקדש, אם כן דלמא דוקא במיתה מחמת עבירה אחרת לא אמרינן גלי, או ממיתה לכרת לא אמרינן גלי, אבל בשגג באוכלין והזיד בכלי כיון דשגגה דאוכלין הוי גזה"כ לחייב קרבן ואין שגגת מיתה פוטרתו, ה"נ אין מיתה דכלי פוטרתו דהכל הוי מיתה דשבת ועניין א' [ודוחק לומר דס"ל מסברא דדוקא מיתה דאותו מעשה אין פוטרתו ומש"ה רצו לומר דאף אם על אותו מעשה חייב מיתה ממק"א דהיינו חמץ אין מיתה פוטרתו, כיון דהכל על אותו מעשה דחיוב קרבן בא עליו, אבל התם דהמיתה על הכלי והחטאת על

האוכלין בזה לא אמרינן הואיל וגלי, זהו דוחק], אע"כ דס"ל דלא גלי רק על שגגת מיתה ולא על מיתת מזיד וכנ"ל, ואם כן קושיית מהרש"א חזקה למאד.

ג) והנה נראה דרש"י ותוס' אזלי לשיטתייהו למה דהקשו תוס' בשבת (דף צג) על פירש"י דהזיד בכלי חייב חטאת על האוכלין, הא כיון דהזיד בכלי לא מקרי שב מידיעתו ואמאי חייב חטאת על האוכלין, [ובדברי תוס' אלו דנקטו קושייתם גם לפירשב"ם דמיירי בהזיד באוכלין בלא התראה וליכא חיוב מיתה על האוכלין ולא חטאת, וחייב חטאת על הכלי, דהא מ"מ לא שב מידיעתו, קשה לי, הא י"ל דהזיד באוכלין היינו דהזיד באוכלין בלאו ושגג בכרת דאינו חייב חטאת על האוכלין, די"ל דקאי לר"ל דס"ל דאינו חייב עד שישגוג בלאו שבה, או אף לר"י י"ל כן דהברייתא כרבי דדריש זדונו כרת מקרא דגז"ש עליה עליה ולדידי' מודה ר"י דבעי שגג בלאו כמ"ש תוס' בשבת (דף סט) ואף דלשון רשב"ם דנקט ולא התרו וליכא סקילה דמשמע דהיה מזיד גמור אלא דלא התרו בו, מ"מ יש לקיים כפי' רשב"ם ומיירי הזיד בלאו ושגג בכרת] עיי"ש, ומגיני שלמה תירץ דמיירי דלא היה צריך להאוכלין כ"כ ולא היה עושה כן במזיד, אבל הכלי היה צריך לו הרבה לעשות כן ועשה אפילו במזיד עיי"ש, ומבואר דס"ל בדעת רש"י דאף דחזינן דאיני פורש עצמו מחמת חומר העבירה לחוד מ"מ כיון דהאיסור היה מונע לעשותו מחמת שא"צ לו כ"כ מקרי גם כן שב מידיעתו.

לפ"ז י"ל דתוס' לשיטתייהו דס"ל כה"ג מקרי ג"כ אינו שב מידיעתו כיון דלא היה פורש עצמו מחמת חומר העבירה לחוד [אב"ה עיין בתוספות חולין (דף ה) ריש ע"ב ד"ה מעם הארץ] מש"ה ליכא למימר דמיירי בהזיד בחמץ, א"כ לת"ק אמאי מעל הא חזינן דאינו פורש עצמו מחומר כרת, מכ"ש דלא היה פורש עצמו מחומר מיתה בידי שמים, א"כ אף אלו היה יודע שהוא הקדש לא היה פורש עצמו ולא הוי שב מידיעתו (אף דהא דדרשי' דבעי שב מידיעתו היינו מקרא דאשר לא תעשנה, ובקרבן מעילה לא כתיב רק סתם בשגגה, מ"מ נראה דכל שגגות כהדדי נינהו, דהא בשבועות (דף יז ע"א בתוס' ד"ה טימא עצמו במזיד) הקשו תוספות דלא הוי שב מידיעתו, אף דבקרבן עולה ויורד דטומאת מקדש לא כתיב רק ונעלם) אע"כ דמיירי דשגג גם בחמץ, ורש"י לשיטתיה דאם היה דבר אחר מונעו לאכלו מקרי שב מידיעתו, י"ל דוקא כיון דהיה סבור שהוא חולין ולא יצטרך לשלם דחמץ דהדיוט לאו בר דמים, מש"ה לא חשש לחומר האיסור בכדי למלאות תאותו לאכול לרעבונו מה דא"צ לשלם, אבל אלו ידע דהקדש הוא דבר דמים ויתחייב לשלם לא היה אוכלו דצריך לו למעותיו לדברים אחרים.

ד) אמנם זה אפשר לומר בדברי תוס' כתובות, אבל בדבריהם בפסחים אינו מספיק, דהא נקטו בקושייתם מההוא דהמצניע לפירוש הפ"י דחייב סקילה על הכלי וחטאת על האוכלין, דהיינו שיטת רש"י בשבת הנ"ל, וע"כ מסברת המגיני שלמה הנ"ל, א"כ שפיר יקשה דדלמא מיירי בהזיד בחמץ ומ"מ מקרי שב מידיעתו וכנ"ל. ואדרבא היינו מרוויחין בזה ליישב גם קושייתם מההיא דהמצניע די"ל באמת דבקרבן לא אמרינן קלב"מ, והא דלא מעל היינו כיון דסבר כרנב"ה, א"כ ממילא בהזיד בהקדש א"צ לשלם דקלב"מ, וא"כ אינו שב מידיעתו דהא על חומר איסור לא חש כיון דלא חש על כרת דחמץ, ומחמת יראת ממון ג"כ אין לו לחוש, דהא לא יצטרך לשלם דקלב"מ. ות"ק דלא סבר כרנב"ה סבר דמקרי שב מידיעתו דאלו ידע שהוא דהקדש היה מונע מלאכלו מחמת חיוב ממון. ומה"ט גדלה הקושיא יותר ממה שהקשה המהרש"א, דאף אם נימא דס"ל להתוספות כיון דגלי קרא בחייבי מיתות שוגגים ה"נ בחיוב מיתה דמזיד, הא מ"מ י"ל דלא מעל דאלו אכל ההקדש במזיד לא היה צריך לשלם דגזה"כ רק בתשלומי דשוגג דהקדש אבל בתשלומי מזיד דהקדש דהוא ענין תשלומין אחרת בזה לא גלי קרא וכמ"ש לעיל לענין תרומה דבמזיד פטור דלגבי הך תשלומין אמרינן קלב"מ וממילא לא מעל דלא הוי שב מידיעתו אם היה יודע שהוא הקדש ג"כ היה אוכלו דג"כ לא יצטרך לשלם כיון דקלב"מ.

ה) אך י"ל דלכאורה היה נראה בדברינו הנ"ל מיושב קושית המהרש"א בפירש"י בשמעתין דכתב דאתיא כר"ש ולאחר זמן לא קנסו בהקדש דאמאי לא מוקי כריה"ג, ולפי הנ"ל ניחא דלריה"ג דגם חמץ דהדיוט בר ממון, הרי התיר עצמו לכרת ולתשלומין, א"כ גם אלו היה יודע דהוא הקדש לא היה מונע עצמו מלאכלו ולא הוי שב מידיעתו [ואולם רש"י בעצמו לא פי' כן דכתב דלא מעל דכיון שאינו חייב קרן אינו חייב חומש ואשם, ולא נקט משום דאינו שב מידיעתו] ולפ"ז י"ל דהוכיחו דע"כ ס"ל לסוגיא דמעל משמע אף דשגג גם בחמץ, דאל"כ אמאי אמר מאן יש אומרים רנב"ה, הא י"ל דהיש אומרים הוא ריה"ג, וכיון דהזיד בחמץ ולא חש לכרת ותשלומין לא היה חושש ג"כ למיתה דהקדש ואינו שב מידיעתו, אע"כ דס"ל דמיירי בשגג גם בחמץ ושפיר הקשו דנימא כיון דגלי גלי ומיושב קושיית מהרש"א.

ו) אמנם עדיין אינו מיושב כל צרכו, דשפיר י"ל דמיירי בהזיד בחמץ ומ"מ אף לריה"ג מקרי שב מידיעתו דא"צ כ"כ למאכל זה דוקא דיכול למצוא חמץ אחר דהדיוט, ואלו ידע דהיה הקדש לא היה מתיר עצמו לעבור ב' עבירות והיה אוכל חמץ אחר. גם י"ל אף דחמץ חמור דהוא בכרת, מ"מ הקדש חמירי להו לאינשי דבדילי מיניה כולא שתא,

כדאיתא בפסחים (דף ו) ודמי למ"ש תוס' חולין (דף קא) דהזיד בשבת ושגג ביוה"כ אף דשבת חמיר, מ"מ חמירי לאינשי יוה"כ דהוא יום כפרה ומקרי שב מידיעתו.

ז) ונלע"ד ונבאר תחילה דברי תוס' כתובות (דף ל' ד"ה אי דלא מצי לאהדורי, ובד"ה ל"צ, ובד"ה אי בעי גחין) תמצית דבריהם דס"ל להר"י דבתחב חבירו לרצונו לתוך בית בליעתו ממש פטור לגמרי, דמזיק לא הוי דהוא לא עשה כלום, רק הניח חבירו להזיקו ולתוחבו בבית בליעתו, ומטעם נהנה אינו חייב כיון דמקודם שנהנה אבוד מכל העולם (וצ"ל הא דבאמת אינו חייב מטעם קנין פה, היינו כיון דתחב בכוש או ביד חבירו ומוכנס לאויר פיו בכה"ג לא הוי קנין כיון דמחובר לדבר אחר שמחוץ לפיו ואינו מונח בפיו רק באויר פיו ובאמת בתחב בעצמו ותפס המאכל בקצהו ושאר המאכל חוץ לידו והכניסו לפיו עד בית בליעתו בזה הוי פיו קנין כיון דאינו מחובר לדבר אחר, אף דמדין ידו לא קנה במה שמחוץ לידו, דאל"כ לא משכחת דצריך הגבהה מ"מ כה"ג פיו קונה כיון דכולו לתוך פיו ואינו מחובר לדבר אחר שמחוץ לגופו ומה"ט מוכרח הר"י לדחוק לפרש דאי בעי גחין, היינו אלו היה המאכל בראש הקנה והיה שוחה עד בית בליעתו ולא פירש כפשוטו דגחן פיו עד למטה ואוחז בידו בקצה המאכל ומגביהו בפחות מטפח ונותנו לפיו למקום בית בליעתו וליכא קנין יד ולא קנין הגבהה, א"ו נראה דכה"ג הוי פיו קנין), ואם תחב חבירו עד דיכול לאהדורי ע"י הדחק וממאיס שאינו שוה פרוטה אינו חייב מדין מזיק כיון דלא עשה כלום, אבל מ"מ כיון דאינו אבוד מכל העולם דהא אפשר לאהדורי אם בלעו חייב לשלם מדין נהנה כיון דחסר לחבריה עכ"פ חצי פרוטה מקרי זה נהנה וזה חסר, ודעת הריצב"א דגם בכה"ג בתחב חבירו בכוש לפיו עד בית בליעתו אם היה ברצונו פיו קונה וחייב (ובההיא דגחין ואכל נ"ל דהריצב"א לא חש לקושיית תוס' דאף בפה הוי קנין מ"מ עתה שהגביה החלב ואכלו ועשה ב' קנינים קנין הגבהה וקנין פיו אמרינן דחיוב מיתה מתחיל מתחילת קנין דפיו דא"א לאכילה בלא הגבהה, אבל מ"מ קנין הגבהה שעשה מקודם לזה זהו א"צ לאכילה, כיון דאפשר לאכילה ע"י דגחין ולא הותחל עוד החיוב מיתה) ואם תחב לו באונס עד מקום דיכול לאהדורי ונמאס עד דאין בו ש"פ דאינו חייב מטעם קנין, מ"מ בבלעו חייב משום נהנה דלדידיה ש"פ, ומקרי זה חסר כיון דמ"מ חסרו בפחות מש"פ, אף דהריצב"א מוקי לה באוכלין דלא מאיסי, דמ"מ מקרי באים כאחד, כיון דחיוב ממון אינו מתחיל רק מעידנא דהמאכל בא בבית בליעתו, והיה יכול להדר והחיוב מיתה בא מיד אח"כ בגמר אכילתו הוי כמו באים כאחד, ומ"מ נראה לענ"ד דהריצב"א מודה לדינא דאף במאיסי ואינו ש"פ חייב משום זה נהנה וזה חסר, דהכי משמע לשון הריצב"א שכתב דמיירי אפילו באוכלין דלא

מאיסי משמע דמצי איירי גם במאיסי, גם מוכח כן משנויא דר"פ בתחב משקין וא"כ מיירי בתחב סתם שלא עד מקום בית הבליעה וכיון דרחוק ממקום הבליעה לא הוי מיתה וממון באין כאחד, (זולת דנימא כיון דבקל ובלי לעיסה בולעו הוי ג"כ בסמוך לו ומקרי בב"א) וע"כ הטעם דפטור דמשקין מאיסי ואין בו ש"פ ואינו חייב על קנין פיו ואעפ"כ חייב משום נהנה אלא ודאי דהריצב"א ג"כ ס"ל ליסוד הרר"י דע"י דחסר לחבירו קצת בפחות מש"פ מקרי זה נהנה וזה חסר אלא דחידש דאף דלא מאיסי פטור משום קלב"מ דמקרי מיתה וממון באין כאחד, כיון דהמיתה בא מיד בסמוך לו.

ומ"מ צריך ביאור דמי הכריח להריצב"א להמציא זה ולדמותו לאיסור ב"א דבלא הכרח בודאי קשה הדמיון להההיא דיבמות.

ח) ונלע"ד דהריצב"א לפי שיטתו דפה הוי קנין ממילא מוכח הך סברא למה דמבואר רפ"ה דמעילה דבדבר שאין בו פגם אם נהנה בשוה פרוטה מעל, אבל בדבר שיש בו פגם לא מעל עד שיפגום שוה פרוטה ויהנה ש"פ, ועיין בתוס' שם דהיסוד דודאי בזוכה ע"י קנין להחזיק לעצמו או נתן לחבירו מעל דהוי שינוי רשות ופגם בכולו אלא דבשימוש בלא קנין בזה יש החילוק דבדבר שיש בו פגם לא מעל עד שיפגום ש"פ ויהנה שוה פרוטה, והנה בההיא דחמץ של הקדש לכאורה ג"כ קשה כיון דאגבהה מיד מעל, וע"כ דמיירי ג"כ בתחב חבירו, והיינו שחבירו היה מזיד דלא נתחלל הקדש על ידו ולא נפיק לחולין, דאף כיון דלא אהדר הוי מזיק, מ"מ עדיין לא מעל עד שיבלע ויהנה, ואולם לשיטת הריצב"א דפה הוי קנין בזה קשה בגחין ואכיל או שחבירו תחבו לפיו ברצונו מיד כשבא לפיו מעל בקנין פה, ואי דתחב לו חבירו לאנסו עד דמצי לאהדורי ע"י הדחק, עדיין קשה בממנ"פ אי ממאס עד דאין בו ש"פ ולא מעל אז בקנין פה גם בבליעתו לא מעל דהא לא פגם בש"פ דאף אם היה מהדר לא היה ש"פ דדוקא בהדיוט חייב משום נהנה כיון דחבירו חסר מעט אבל במעילה דליכא משום ההנאה לחוד רק ע"י פגם בש"פ והא הכא ליכא פגם ש"פ אע"כ דמשכחת בלא ממאיס, ובאמת חל אז מעילה בעידן דיכול לאהדורי ולא אהדר דהוי קנין פה ומ"מ אמרינן ביה קלב"מ כיון דבליעתו מיד אח"כ הוי כמו בב"א ומוכח היטב סברא זו דמקרי מיתה וממון באים כא' ודוק.

ט) ואבאר יותר דלכאורה יש לאוקמי בפשוטו, למה דאיתא מעילה (דף יט ע"ב) נטל אבן וכו' מ"ש חבירו אמר שמואל בגזבר וכו' מבואר דהגזבר אינו מועל בנטילתו לעצמו עד שיהנה ממנו, וא"כ י"ל דהאוכל חמץ מיירי בגזבר ולא מעל עד דיהנה דהיינו בליעתו וחיוב מעילה וכרת באים כאחד.

י) אולם נראה דתליא בזה, דהנה מדברי תוס' קידושין (דף נה וכן בב"מ דף צו) נראה דס"ל דטעמא דגזבר לא מעל עד שיהנה דמעילה תלי רק במה שמתכוין להוציא מרשות לרשות כגון דסבר שהוא חולין של חבירו דרוצה להחזיק לעצמו ולהוציא מרשות חבירו לרשות עצמו או להשתמש בו דהוי שולח יד, וכן בסובר שהוא שלו ונותן לחבירו דמוציא מרשותא דידיה לרשות האחר, אבל היכא דאינו רוצה להוציא מרשות לרשות אינו מועל בנטילתו עד שיהנה, וכגון דראובן סבר דהוא ממונו של שמעון ונתנו לשמעון לא מעל, מש"ה בגזבר דסובר דהוא של חולין ומעות דידיה הוא ונוטלו לעצמו אין דעתו להוציאו מרשות לרשות מש"ה לא מעל עד שיהנה, אבל נ"ל דתוס' במעילה לא סברי הכי ממה דכתבו בסוגיא הנ"ל (ד"ה נטל אבן) לפי שאינו מוציא מרשות הקדש בנטילתו שכל זמן שהיא ברשות הגזבר הרי היא ברשות הקדש עיי"ש, משמע דדוקא בגזבר לפי דזהו מקום הנחת הקדש וכל היכא דאיתא ברשות גזבר הוי ברשות הקדש ולא יצא מרשות הקדש לרשות אחר, אבל אם היה ההקדש ביד אחר והיה סבור שהוא שלו ונטלו לעצמו מעל, וביותר נ"ל לדייק ממ"ש תוס' מעילה (דף כא ד"ה הבא לי מן החלון) פי' לכשיוציא בעה"ב שהוא מסתמא הגזבר, כוונתם מדקאמר בעה"ב ולא קאמר המשלח משמע דהחלון והדלוסקמא הם בבית המשלח ומש"ה קורא אותו בעה"ב ממילא מסתמא הוא הגזבר דמסתמא מונח מעות ההקדש בבית הגזבר, ובזה יקשה איך תלי הדבר שהבעה"ב הוא הגזבר הא ממנ"פ אם השליח חשב שהמעות חולין והם של בעה"ב הזה אף אם הוא אינו גזבר במה השליח מעל, הא לא רצה להוציא המעות מרשות לרשות רק ליתן לזה את שלו, ואם השליח חשב שהמעות של איש אחר אף אם הבעה"ב הגזבר הא מ"מ השליח חשב להוציא מרשות אחר לרשות הבעה"ב והו"ל לתוס' לקבוע דבריהם על הרישא דבעשה שליחותו הבעה"ב מעל, דאם הוא הגזבר לא מעל עד שיוציא, וגם בזה מה לי אם הוא הגזבר כיון דהמעות שבחלון היה בביתו והיה סבור שהוא שלו אינו מועל ולא תלי כלל בגזבר, ומה דאמרינן באבנים המסורות לגזבר היינו דמכח זה מונחי' אצלו והי' סבור שהוא שלו לאפוקי אם היו מונחים ביד אחר והיה נוטלו דהיה רוצה ליטלו ולהחזיק בשל אחר, אבל לא תלי בגזבר או לא (וכמ"ש להדיא המ"ל פ"ו ממעילה) א"כ מה זה דדייקו תוס' שהוא מסתמא גזבר, והיינו ע"כ כיון דמונחים אצלו מסתמא הוא גזבר, ומה צריך לזה, הא בלא"ה כיון דמונחים אצלו והוא סבור שהוא שלו לא למעול, ע"כ דתוס' במעילה ס"ל דגזבר דוקא דבנטילתו אינו מוציאו מרשות הקדש, דרשותו הוא רשות הקדש (וכמו שהוציא המ"ל שם מדברי תוס' פרק השואל). וכיון שכן י"ל דהריצב"א ס"ל כדברי תוס' מעילה הנ"ל דתליא הכל בגזבר דרשותו הוא

רשות הקדש, וכן נראה מדברי הר"ן נדרים (דף לד ע"ב) וא"כ י"ל דזהו רק בגזבר שנטלו וטלטלו ממקום למקום דשייך לומר דג"ז מקומו דהקדש ובכ"מ שמונח בביתו מקומו דהקדש הוא. אבל אם הוא בפיו ובפרט במקום דא"א לאהדורי כ"א ע"י הדחק ל"ש לומר דבמקום זה הוא מקום הראוי שיהא מונח ההקדש, דודאי אין ראוי להגזבר להניח ההקדש במקום הזה ושפיר יקשה כנ"ל, דהא כבר מעל קודם בליעתו אלא ע"כ דמ"מ מקרי מיתה ותשלומין כאחד.

יא) וביותר י"ל ברחבה, דלו יהא דיש לפקפק דגם בפיו הוי רשות הקדש מ"מ עכ"פ בהגיע למקום בליעה שא"א עוד לאהדורי שם בודאי ל"ש דהוא מונח במקומו דהקדש, וחיוב כרת לא הוי עד דבלע, ואע"פ כן אמרינן ביה קלב"מ. ואין לסתור ראיה זו דזהו הוי כזורק חץ כיון דא"א לאכילה בלא הנחת פיו, וגם לא מצי לאהדורי, ומה דפרכינן בסוגיא דאי מצי לאהדורי היינו ללישנא ב' בזרק חץ דתלוי במצי לאהדורי וכמ"ש הרא"ה והריטב"א, וא"כ עכ"פ אם החיוב ממון מתחיל כשהוא במקום דא"א לאהדורי גם להך לישנא דמי לזורק חץ דאמרינן עקירה צורך הנחה. מ"מ גם זה אינו מספיק, דלכאורה תמוה לי בסוגיא דשבת (דף צא ע"ב) מתיב רב ביבי בר אביי הגונב כיס וכו' ואס"ד דאגד כלי שמיה אגד קדים ליה איסור גניבה וכו', וקשה לי הא ללישנא קמא דא"א לעקירה בלא הנחה ליכא קושיא דהא א"א להוציאה כולה עד שיוציא תחלה קצתה, וע"כ דרב ביבי סבר כלשון שני במצי לאהדורי תליא, והרי בסוגיא דכתובות דפריך רב ביבי ב"א מהיא דגונב כיס דנימא עקירה צורך הנחה וכתבו תוס' דקאי ללישנא דא"א לעקירה, ולא תליא במצי לאהדורי, א"כ דברי רב ביבי בר אביי סתרי אהדדי, [ודוחק לומר דרב ביבי גופיה ספוקי מספקא ליה איזהו לשון עיקר והקשה בכתובות לל"ק, ובשבת הקשה לל"ב].

יב) ולזה נראה לענ"ד למ"ש תוספות כתובות להוכיח כר"ת דא"א לניסוך בלא הגבהה מוכח מסוגיא דב"ק דפרכינן על ר"פ מכי מטא לאויר דחצר קניה ומשום שבת לא חייב עד דמטא לארעא, והא מ"מ פטור כמו בזורק חץ, אע"כ דניסוך צורך הגבהה דא"א לניסוך בלא הגבהה, א"כ לל"ק דלא מפליג בין מצי לאהדורי מוכח דר' ירמיה חולק על עיקר דר' אבין דזורק חץ ופריך אליבא דר' ירמיה, ולענ"ד אין ראיה, ויש ליישב סוגיא דב"ק ברווחה יותר, דבאמת גם לר"ת עדיין דחוק, דמ"מ קשה על פרכת הש"ס בב"ק דלמא ר"פ לא ס"ל כר' ירמיה, ור"י ס"ל כאידך תירוצא דעקוץ תאנה, ולזה היה נראה לי לומר למה דכתב הרא"ה והריטב"א דפרכת הש"ס אי דמצי לאהדורי קאי רק ללישנא דאי בעי לאהדורי, א"כ כי היכי דכתבו תוס' לשיטת ר"ת דסוגיא דב"ק אזלא לל"ק ולאותו לישנא

מוכח דר' ירמיה לא ס"ל לדר' אבין, כך אמינא בסגנון זה לל"ק ליכא חילוק בין אי בעי מהדר אי לא ותלי רק באי"א לעקירה בלא הנחה, א"כ לכל הנך אמוראי דתירצו בכתובות ומכללם ר"פ לפרכת הש"ס אי דמצי לאהדורי נהדריה ע"כ דלא ס"ל כלל לדר' אבין, ולזה פריך הש"ס בב"ק על ר"פ לשיטתו, והיינו לל"ק הא מוכח דר"פ לא ס"ל כלל לדר' אבין דזורק חץ מדהוצרך לתרץ בזר שבלע משקים ודוק.

אמנם אף דדחינו לראיית תוס' לסיועת שיטת ר"ת מ"מ אנן בדידן נינקוט שיטת ר"ת דא"א לניסוך בלא הגבהה, ומוכח דלל"ק דא"א לעקירה דר' ירמיה לא ס"ל לדר' אבין, והנה בגיטין (דף נג) פליגי רב ושמואל אי מנסך מנסך ממש או מנסך היינו מערב. וברש"י בב"ק (דף ד' ד"ה והמנסך וכו') ומנסך ליכא למימר דזרק בו יי"נ דלא חסריה מידי דהא מזבין חוץ מדמי יי"נ שבו, ועיין מהרש"א שם דכוונת רש"י אף דמפסיד דצריך למכור לנכרים בזול מ"מ זהו היינו מדמע, אמנם ע"ז קשה, דהא רש"י בגיטין כתב בדשמואל מערב ואסרו בהנאה והיינו ע"כ אף דשמואל סבר הלכה כרשב"ג דיין ביין ימכור חוץ מדמי יי"נ שבו מ"מ מתני' מוקי כרבנן דרשב"ג דס"ל דכולו אסור ובזה יקשה דלמה נדחק רש"י הא י"ל דמתניתין כהלכתא אלא דמפסיקו דצריך למכור לנכרי בזול, ובזה ליכא למימר דא"כ היינו מדמע דהא שמואל ס"ל דקנסא מקנסא לא ילפינן לא חש לקושיא דמערב היינו מדמע אע"כ דלא כהמהרש"א אלא דס"ל לרש"י מדמע דצריך למכור לכהנים בזול, אבל מערב דיכול למכור לכל נכרים דעלמא א"צ להוזיל המקח ואינו מפסיד כלום וכדדייק לישנא דרש"י ולא חסריה כלום.

יד) והנה בע"ז שם דר' יוחנן פסק כרשב"ג דימכור חוץ מדמי יי"נ שבו, א"כ ממילא מוכח דר"י ס"ל דמנסך ממש, דאם לא כן אלא דמערב אם כן יהא מוכרח דמתניתין ס"ל כרבנן דר' שמעון בן גמליאל ואיך פסק ר"י כר' שמעון בן גמליאל הא ר"י ס"ל דהלכה כסתם משנה, (ואף דהוי סתם בגיטין ומחלוקת בע"ז מ"מ הא קיימא לן בתרי מסכתות אין סדר למשנה והוי ספק שמא המחלוקת נשנית תחלה), אע"כ דסבר לר"י מנסך ממש, ומוכח דס"ל כר' ירמיה דמנסך מעידן דאגביה קניא. וכיון שכן מיושב קושייתינו דר' ירמיה ב"א ס"ל כל"ק דתליא רק בעקירה צורך הנחה מש"ה מקשה שפיר בכתובות אההיא דגונב כיס בשבת, אבל בשבת גבי אגד כלי פריך על ר"י דהוא מרא דשמעתתא שם דאגד כלי שמיה אגד, וכיון דס"ל לרב ביבי בר אביי כל"ק ממילא מוכח דר"י כיון דס"ל כר' ירמיה אף דא"א לניסוך בלא הגבהה מ"מ חייב מוכח דלא ס"ל לדר' אבין בזורק חץ מש"ה פריך שפיר דקדים ליה איסור גנבה, והבן.

טו) ולפ"ז יש לקיים דברינו הנ"ל דאף אי האוכל חמץ של הקדש מיירי בגזבר, מ"מ הא מרא דשמעתא הוא ר"י דאמר מאן י"א רנב"ה, א"כ יקשה להך לישנא דס"ל דעקירה צורך הנחה, ומוכח דר"י לא ס"ל לדר' אבין וכנ"ל א"כ כי מטא המאכל עכ"פ למקום שא"י לאהדורי בודאי אין עוד רשות זה רשות ההקדש וחיוב מעילה חל ועדיין אינו מחויב מיתה עד דבלע לגמרי, לזה הוכיח הריצב"א כיון דמיד אח"כ בא החיוב מיתה הוי כמו באים כאחד, ודוק.

טז) ואבאר עוד דהוכחה זו תליא בב' שיטות, ויעוין קידושין (דף מב) דבכל התורה אין שליח לדב"ע חוץ ממעילה דגזרת הכתוב דיש שליח לדב"ע, ודעת תוספות דהא דצריכין לגזה"כ, היינו בנזכר שליח ולא נזכר בעה"ב, אבל בלא נזכר השליח הא בשוגג בכל התורה יש שליח לדב"ע, וכבר כתבנו בתשובה דלפי זה הא דנזכר בעה"ב ולא נזכר שליח דהשליח מעל ע"כ לא מטעמא דכתב רש"י קידושין (דף נ') כיון דנזכר בעה"ב ונפטר ממעילה הוי כמו שארי דינים דאמרינן ביה אין שליח לדב"ע ומש"ה שליח מעל. דהא להתוס' בשליח ששגג גם בכל התורה יש שליח לדב"ע, אע"כ דהטעם כמ"ש רש"י חגיגה (דף י') כיון דנזכר בעה"ב אנן סהדי דלא ניחא ליה עוד בשליחותו וכחזר בו בפירוש דמי. ויעויין עוד קידושין (דף מג ע"א) מודה שמאי באומר לשלוחו צא ובעול ערוה (ובאמת קשה לי לשיטת תוס' דבשליח שוגג יש שליח לדב"ע אמאי נקט בדרך מודה שמאי הא מצי למנקט זה אף לפי ההלכה כב"ה דאם אמר לשלוחו צא ואכול חלב ובעול ערוה והשליח שוגג דמ"מ השליח חייב דלא מצינו דזה נהנה וזה יתחייב), [אאב"ה כבר קדמו בזה בת' נ"ב חלק אה"ע (סימן פ' אות י"א) אלא דהוא זצוק"ל לא היה רגיל לראות בספרי האחרונים ז"ל וכנראה ממקומות רבות מכתביו] וצ"ע, ועיין תוספות שם הא דאומר לשלוחו אכול ככר זה דמעל המשלח, היינו דמעילה באה קודם ההנאה מדאגבהה ובאמת באומר הושיט ידך לכד שמן י"ל דמעל השליח דלא מצינו זה נהנה וזה יתחייב עיי"ש, ולפ"ז לשיטת תוספות הנ"ל ולפי ביאורנו לשיטתם בטעמא דנזכר בעה"ב ולא נזכר השליח דהשליח מעל היינו דמסתמא חוזר הבעל הבית משליחותו, ממילא בהיה המשלח מזיד בתחלה והשליח שוגג דהשליח לא מעל דהא עשה שליחותו והוא לעצמו לא עשה כלום א"כ י"ל דאוכל חמץ דהקדש מיירי דאחר אמר לו אכול ככר זה דבזה על קנין פיו לא מעל ולא נפק לחולין, דעשיתו הוא כאלו עושה המשלח דהיה מזיד ולא מתחלל ולא נפק לחולין ורק בשעת בליעתו ממש כשנהנה דאז פסק השליחות כיון דהוא נהנה דלענין הנאה ליכא שליחות כמו בעול הערוה ואז מעל האוכל ובא חיוב מעילה עם חיוב מיתה כאחד, אבל לאינך שיטות דגם בשוגג אין שליח לדב"ע

(ולזה הסכים הש"ך) אין זה מספיק דמ"מ מעל השליח כיון דהמשלח מזיד הוי כמו כל איסורים שבתורה דאין שליח לדב"ע, אע"כ דמיירי בגזבר או דתחב לו חבירו עד מקום דיכול לאהדורי ע"י הדחק ולא ממאיס דהוי פוגם פרוטה ומוכח שפיר כהריצב"א דמקרים באים כא', ודוק.

יז) ואני מסתפק עוד דאפשר אף לשיטת תוספות הנ"ל דבשוגג יש שליח לדב"ע, מ"מ לא משכחת בגוונא הנ"ל, די"ל לדינא בהזיד ואמר אכול ככר זה ואכל דלא מעל האוכל דאף דלגבי הנאה לא אמרינן יש שליחות מ"מ לא מיבעי לסברת הר"י בתוס' דתחב לו חברו ברצונו עד מקום דא"א לאהדורי דאינו חייב לשלם דמזיק לא הוי דלא עשה כלום, ומטעם נהנה ג"כ אינו חייב, כיון דמקודם אבוד מכל אדם, א"כ ה"נ כשבא המאכל הקדש למקום שא"א לאהדורי דעדיין לא מעל השליח כיון דבשוגג יש שליח לדב"ע, והוי רק כאלו תחב המשלח לפיו א"כ ממילא תו אינו חייב על הנאתו אח"כ דהיינו בליעתו ממש, דהא אפילו בהדיוט דמחייב על הנאה בלא פגם פרוטה ולמ"ד זה נהנה וזה לא חסר חייב אפי' בלא חסרו כלל חייב ואעפ"כ בתחב לו חבירו פטור כיון דאבוד מכל אדם, מכ"ש בהקדש דאינו חייב עד שיפגום ש"פ, וכיון דכשהגיע המאכל למקום שא"א לאהדורי ממילא בבליעתו שאח"כ דלא פגם כלל לא מעל, דדוקא באוכל דעלמא אף בלא מעשה קנין כגון בגזבר חייב על הנאתו כיון דהוא פגמו ונהנה, אף דהפגם בא רגע א' קודם הנאתו מ"מ כיון דהנאתו ע"י פגמו הוי פגם והנאה כאחד, אבל בנידון הנ"ל דעל הפגם הוי שלוחו וא"כ זה שבלע ונהנה הוא נהנה בלא פגם דהא אחר הוא דפגמו דהוא המשלח, והוי כמו זה פוגם וזה נהנה דלא מעל, אלא אף לשיטת הריצב"א דפה הוי קנין, מ"מ בכל מעשה קנין היה שלוחו והוי כאלו המשלח עשה הקנין ונמשך השליחות עד שעת הנאתו ממש, וכיון דמקודם משעת דא"א לאהדורי כלל נפגם בכולו, ואין עוד דמים להקדש זו, ואינו מחסר להקדש בבליעתו הוי זה פגם וזה נהנה דלא מעל וא"כ ליתא לגונא הנ"ל ומוכרח ע"כ כמ"ש בתחילה דמיירי בגזבר, או בתחב לו חבירו עד מקום דיכול לאהדורי ע"י הדחק ולא נאנס, ושפיר מוכח שיטת ריצב"א הנ"ל ודוק.

יח) והנה הר"ש (רפ"ז דתרומות) כתב לקושטא דמלתא כס"ד דתוס' וכקושית מהרש"א דהא דתרומת חמץ בשוגג חייב כיון דגלי קרא דשגגת מיתה דידיה אינו פוטרו מתשלומין לא מפטר ג"כ משום שגגת כרת דחמץ, וההיא דחמץ של הקדש מיירי בהזיד בחמץ, ולגבי מזיד לא גלי קרא, והקשה עלה דמ"מ לרבא דס"ל דמיתה בידי שמים אינו פוטר וליכא גזירת הכתוב בתרומה א"כ לפטור משום שגגת כרת דחמץ וכתב וי"ל דרבא ס"ל כר"ל דחייבי מלקיות שוגגין פטורין מתשלומין והוי גזה"כ בתרומה דחייב בתשלומין

ואמרינן כיון דגלי קרא דשגגת מלקות דידיה אינו פוטרו, ה"נ אין שגגת דכרת פוטרתו, וחזר ודחה זה דהא רבא ס"ל דבכל מקום הלכה כר"י לגבי ר"ל בר מתלת ור"י הוא דמחייב בחייבי מלקיות שוגגין, וניחא ליה דרבא לשטתיה דאמר בשבת (דף סט) דמיתה במקום כרת עומדת, וחומש במקום קרבן, וכי היכי דלר"י שגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו חייב קרבן ה"נ בתרומה שגג במיתה והזיד בלאו חייב קרן וחומש, א"כ גלי רחמנא תשלומי תרומה שוגג אף במקום מלקות ה"נ במקום כרת, וכתב ע"ז הר"ש והא דדחו פ' כ"ש גבי תרומה דמתני' כרנבה"ק ולא מתוקם כרבא אם איתא דמחייב רנבה"ק חייבי מלקיות בתשלומין דכיון דלא אשכחן גזה"כ לית לן לחיובא במקום כרת, אלא רבא סבר לפי מדה משלם עכ"ל.

והיה נראה לכאורה הא דבתחלה כשרצה הר"ש לומר דס"ל לרבא כר"ל דחייבי מלקות שוגגין פטורין לא דחה. דאי רנבה"ק סבר לוקה ומשלם דצ"ל לרבא דלפי מדה משלם, ואח"כ כשהעלה רבא לשיטתיה בשבת הוא דכתב כן, היינו דבתחילה י"ל אף אם רנבה"ק ס"ל לוקה ומשלם מ"מ ליכא קושיא ממתני' די"ל דלרבא ל"צ לאוקמי מתניתין כרנבה"ק די"ל בפשוטו דשוגג חייב כיון דגלי קרא דשגגת מלקות דידיה אינו פוטרתו, ה"נ שגגת מלקות דחמץ אין פוטרתו, אבל במזיד פטור דאין לוקה ומשלם, דאף דמזיד סתמא קתני ואף לא אתרו בכלל, מ"מ הא קיימא לן עתה דרבא ס"ל חייבי מלקות שוגגין פטורין, ובאמת הא דקתני במזיד פטור היינו מזיד על התרומה דתשלומי מזיד דתרומה הוי כתשלומין דעלמא דמלקות פוטרתו. אבל בודאי בשוגג בתרומה ומזיד בחמץ ולא אתרו ביה חייב לשלם, דאף דהוא מזיד בחמץ, מ"מ כיון דלא אתרו בו, מדין חייבי מיתות שוגגין אתינן עלה, והא בתשלומי שוגג דתרומה גלי קרא דאין שגגת מלקות דידיה פוטרתו, וה"ה דאין שגגת דחמץ פוטרתו, ופירושי דמתני' הכי בשוגג היינו דשגג בתרומה חייב אף בהזיד בחמץ אם לא אתרו אותו למלקות אבל במזיד היינו במזיד דתרומה פטור אף בלא אתרו דהנך תשלומי דמזיד דתרומה הוי ככל תשלומי דעלמא דחייבי מלקות שוגגין פטורין והוא לכאורה אוקימתא רוויחא.

ואף דא"כ אוקימתא דהא מני רנבה"ק לא אתיא כרבא, מ"מ מרוויחין דגם לרבא י"ל לפי דמים משלם, ומתני' כפשוטו כפי הנ"ל, והא דמוקי הש"ס כרנבה"ק, היינו לאסוקי אף למ"ד דחייבי מלקיות שוגגין חייב, מש"ה מוקי לה כרנבה"ק ובאמת יסבור אותו מ"ד דלרנבה"ק גם מיתה בידי שמים פוטרתו, אבל לבתר דכתב הר"ש דרבא ס"ל כר"י דחייבי מלקות שוגגין חייב בתשלומין, א"כ ליכא אוקימתא אחרת רק דאתי כרנבה"ק דמזיד סתמא אף דלא אתרו ביה, ואין מלקות שוגג פוטרתו, כך היה נראה והדברים בעצמותן

נכונים. אבל מה אעשה דלישנא דהר"ש אינו סובל כן במה שכתבתי, כיון דגלי קרא דלא נפטר שוגג ממלקות, ה"נ משום כרת לא מפטר משמע דמוקי כרנבה"ק, דרצה לפרש דהאוקימתא כרנבה"ק אזלא גם לרבא ואי דהיא גופא קשיא על סתמא דגמרא דהא בלא דרנבה"ק ניחא וכמש"ל דמשום שגגת מלקות הוא דפטור. וצ"ל דהיה דחיקא להש"ס לפרש דמזיד היינו דוקא מזיד על התרומה דסתמא קתני דאפילו הזיד באחד מהם ובהזיד בחמץ דמשמע אף בלא אתרו ושגג בתרומה יהא חייב דהא בהנך תשלומי דשוגג גלי קרא דחייבי מלקות שוגגין לא לפטורי, וה"נ חייבי מלקות שוגגין דחמץ דהיינו לא אתרו לא לפטריה לזה מוקי כרנבה"ק דהוי מזיד לענין כרת ולגבי מזיד ממש לא גלי קרא. ואף דלמסקנא דהר"ש דרבא לשיטתיה בשבת דגלי רחמנא אפילו במזיד ואתרו בי' צ"ל הא דקתני במזיד פטור היינו דוקא הזיד בתרומה דבהנך תשלומין לא גלי קרא, מ"מ לפי תחילת דברי הר"ש היה מוכרח מתוך סוגיא דמוקי כרנבה"ק דלא ניחא ליה להש"ס לפרש דמזיד מיירי מזיד דתרומה, א"כ ליתא לדברינו הנ"ל, ומוכרחים אנו לומר דמה דכתב הר"ש בסופו דאם רנבה"ק ס"ל דלוקה ומשלם ע"כ דס"ל לרבא לפי מדה משלם קאי באמת אף לפי דבריו הראשונים דרבא ס"ל כר"ל.

יט) אמנם דברי הר"ש תמוהים לי מאוד, דהא דהקשה הר"ש דאם איתא דרנבה"ק ס"ל לוקה ומשלם והיינו ע"כ מהא דמספקא להש"ס כתובות (דף לב ע"ב) מאן תנא דפליג עלה דרנבה"ק אי ר"מ אי רי"צ והא התם אמרינן כן לר"ל דס"ל חייבי מלקות שוגגין פטורין, א"כ מדפטר ביוה"כ מטעם כרת ולא מטעם מלקות ומוכח דרנבה"ק סבר כר"מ או כרי"צ, אבל לר"י דס"ל דחייבי מלקות שוגגין חייבין, מה"ת לספק כלל ולומר דרנבה"ק ס"ל כר"מ דלוקה ומשלם וצע"ג. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דט"ס הוא בר"ש. והך סיום דהר"ש הנ"ל צ"ל תחילת דבריו כשהיה דן דרבא ס"ל כר"ל דחייבי מיתות שוגגין פטורין.

כ) גם תמוהין לי דברי הר"ש מ"ש דרבא לשיטתו בשבת הא התם לא נשמע רק בשגג במיתה אע"ג דהזיד בלאו ומשכחת לה דלא התרו ועיקר החידוש אף דהיה מזיד מקרי בשגגה כיון דשגג במיתה אבל לחייב חומש במקום מלקות לא שמענו, וביותר אף אם נדחוק דמשמע מסתימת דברי רבא בשבת דמיירי אף בהתרו, הא גופא קשיא מנ"ל לרבא הא לית לן קרא מפורש לחייב בתרומה במקום מלקות, אלא דרבא מדמה לחייבי כריתות דשגגת מיתה מקרי שוגג. ואין מזיד דלאו מעכבו מלקרוא אותו שוגג, אבל עדיין קשה, נהי דשם שוגג עלה מ"מ לפטור משום דאינו לוקה ומשלם, וזה יש לדחות בדוחק גדול, אבל מ"מ הראשונה קשה מנ"ל דאף בהתרו וצע"ג וה' יאר עיני.

כא) והנה הרמב"ם (בפירוש המשניות פסחים כתב) אבאר לך כי כל אוכל חמץ בפסח לוקה, והעיקר אצלינו דאינו לוקה ומשלם לפיכך פטור מתשלומין ומדמי עצים שיעורו אפילו דמי עצים אינו משלם. ולא תאמר נחשב זה חמץ לעץ דעלמא לפי שהוא אסור בהנאה ולפיכך אינו משלם אפילו דמי עצים עכ"ל. וכל העובר ישתומם כיון דפטור מחמת איסור הנאה, והא דבשוגג חייב ע"כ משום דלפי מדה משלם, א"כ ל"צ כלל לטעמא דאינו לוקה ומשלם. וגם בהיפוך כיון דנקט הטעם דאינו לוקה ומשלם, ל"צ לטעמא דאסור בהנאה. וגם הוא אוקימתא חדשה דהא הש"ס מוקי כרנבה"ק ולא מטעם דאינו לוקה ומשלם וע"כ משום דבמזיד אף בלא אתרו בכלל, וא"כ איך בחר הרמב"ם דרך לעצמו.

כב) תו תמוהין דברי הרמב"ם פ"י דתרומות, האוכל תרומה בין במזיד בין בשוגג אינו משלם אלא מן החולין המתוקנים שהוציא מהם תרומת מעשר עכ"ל, משמע דס"ל דדרשא דונתן לכהן את הקודש דבר הראוי להיות קודש, גם בתשלומי מזיד הוא, א"כ ממילא כיון דצריך לשלם פירות למ"ד לפי מדה משלם, א"כ יקשה מסוגיין דאמרינן אא"ב לפי מדה משלם א"כ אמאי פטור במזיד, נכלל זה בתמיהת המ"ל.

כג) ונלע"ד דהנה דעת המאור דלרנבה"ק חייבי כריתות שוגגין פטורים, וההיא דהאוכל תרומת חמץ בשוגג הטעם כיון דגזה"כ בתרומה דמיתה דידיה לא פטרתו, ה"נ כרת דחמץ לא פטרתו, והרמב"ן במלחמות הקשה דא"כ יקשה לרבא דס"ל דמיתה בידי שמים אינו פוטר וליכא קלב"מ וליכא גזה"כ בתרומה ולזה הוכיח דלרנבה"ק אף דכרת פוטר מתשלומין, מ"מ לא הוי כמו מיתת ב"ד דשוגג כרת אינו פוטר מתשלומין וכשיטת רש"י עיי"ש, ולכאורה תמוה, כיון דסותר להמאור מכח מימרא דרבא, הרי דס"ל להחלט דאוקימתא דהא מני קאי גם לרבא, א"כ ישאר הקושיא להרמב"ן, דלרבא למ"ל דנקט מתני' כלל תרומה לתני האוכל חמץ לחוד וכקושיית רש"י, ורש"י תירץ והוכיח מזה דאפילו הזיד בתרומה ושגג בחמץ דפטור ואשמעינן דאפילו מיתה בידי שמים פוטר, והיינו באמת דאזלא רק לאביי, דלרבא מוכח באמת דלפי מדה משלם, אבל להרמב"ן דלא ניחא בכך דהסוגיא יהיה רק לאביי א"כ יקשה כנ"ל.

כד) ואפשר לומר דהרמב"ן ס"ל ג"כ דיש סברא לומר כיון דתשלומי תרומה כפרה לא אמרינן קלב"מ, אלא דנסתר זה דא"כ גם בחמץ של הקדש אמאי לא מעל דגם שם הוי כפרה ומבואר כל זה להדיא בהר"ש (רפ"ז דתרומות), א"כ י"ל דמתניתין נקט תרומה לרבותא אף בשוגג דתרומה דהוי כפרה אפ"ה פטור אם הזיד בחמץ.

כה) עוד נלענ"ד ליישב למה דאיתא במתני' (סוף פ"ה דבכורות) השוחט את הפרה ומכרה ונודע שהיא טרפה מה שאכלו אכלו והכי קיימא לן (בחוה"מ סי' רל"ד) ויעויין בפוסקים דנקטו ב' טעמים, אי משום קנס, אי דאכילת איסור מקרי לא נהנה דהיה ניחא ליה יותר אם לא היה אוכלו, ולכאורה קשה דאיך משכחת דאוכל תרומה שוגג חייב קרן וחומש הא לא מקרי נהנה כלל כיון דאיסורא אכל, ומצד אוכל קניא וכן מצד מזיק אינו חייב חומש, ויהיה כמו שותה שמן תרומה דפטור מחומש, וכן בכל מאכלות אסורות, חלב וכדומה, דמחייב בשוגג חטאת הא לא מקרי נהנה כיון דניחא ליה יותר אם לא היה אוכלו, וצ"ל דמ"מ שם אכילה עלה, כיון דאין המאכל בעצמו מזיקו (ואולם קשה לי במתעסק בחלבים דמחייב משום נהנה הא באמת לא מקרי נהנה, וצ"ע) ומעתה י"ל דבחמץ לחודיה לא הו"מ למנקט, דבממנ"פ היכא דשייך מדאגבהה קניא גם במזיד חייב, וכמ"ש תוס' להדיא בכתובות, דגם מתני' דתרומת חמץ ע"כ מיירי כאוקימתא דכתובות בתחב לו חבירו היכא דאינו חייב משום מזיק, רק מטעם מה דנהנה גם בשוגג פטור דלא מקרי נהנה, (זולת לשיטת הריצב"א משכחת לה דתחב לו חבירו באונס עד מקום דא"א לאהדורי כ"א ע"י הדחק דבמזיד דהחוב ממון אז מדלא אהדר קנהו בפיו. מ"מ כיון דמזיד אח"כ בא החיוב מיתה הוי מיתה ותשלומין באין כאחד, ובשוגג חייב מטעם קנין פיו ובעינן דלא נמאס הרבה והוא שוה פרוטה), מש"ה נקט בתרומה דחייב בשוגג מצד אכילה ולא משום נהנה, ורש"י לשיטתו דנראה דס"ל בבכורות דהטעם משום קנסא (ועיין ש"ך יו"ד דדוקא במוכר במזיד טרפה בחזקת כשר) מש"ה שפיר הקשה, דליתני חמץ לחודי', אבל להרמב"ן י"ל כנ"ל.

כו) ולפ"ז יש ליישב דברי הרמב"ם הנ"ל, דשפיר י"ל דאם לפי מדה משלם גם במזיד כן, והכי אמרינן אא"ב לפי מדה משלם י"ל דבמזיד פטור דמיירי באתרו ביה ומטעם דאינו לוקה ומשלם. והא דנקט דוקא בתרומה היינו בפשוטו דבחמץ לחודיה לא משכחת שוגג חייב דלאו בר דמים הוא, אבל למ"ד לפי דמים משלם, וע"כ מתני' כריה"ג דחמץ מותר בהנאה שפיר קשה א"ה במזיד נמי, ואי באתרו ביה ומטעם דאינו לוקה ומשלם ליתני בחמץ גרידא, ואי דבחמץ לא משכחת דשוגג חייב דלא מקרי נהנה כיון דהוא אכילת איסור וכנ"ל, הא משכחת בלא תחב חבירו ובשוגג חייב דבעידנא דאגבהה קניא ובמזיד פטור באתרו ביה גם על לאו דבל יראה. דגם על ההגבהה אינו לוקה ומשלם כיון דלקח חמץ חברו ועשה בו קנין הוי כקנה חמץ דמקרי מעשה וחייב מלקות לשיטת הרמב"ם שהתחלנו, ומשני דאתיא כרנבה"ק, וא"כ מזיד מיירי בלא אתרו והא דמזיד פטור היינו בהזיד בחמץ, ובשוגג חייב דחייבי כריתות שוגגין חייבין כדעת רש"י והרמב"ן, והא דלא

נקט חמץ לחודיה, היינו דרוצה למנקט מזיד אף דלא אתרו וזהו ל"ש בחמץ לחודיה דהיכא דהגביה מעידן דהגביה נתחייב בתשלומין ובענין דל"ש מדהגביה גם בשוגג פטור דלא מקרי נהנה או כשיטת תוס' דגם שגגת כרת פוטר ורק בתרומה חייב משום כיון דגלי גלי, והבן.

כז) ומעתה דברי הרמב"ם (בפירוש המשניות הנ"ל) מדוקדקים היטב, דהא דנקט הטעם דחמץ לאו בר דמים, היינו דנקט האמת דאף בלא אתרו ביה למלקות על לאו דבל יראה, מ"מ לא אמרינן מדאגבהה קניא, כיון דלאו בר דמים הוא, ואך משום הא לחוד ליכא למפטריה דמ"מ לחייב על האכילה דגם במזיד לפי מדה משלם, לזה נקט הטעם דמיירי באתרו על האכילה ומשום דאינו לוקה ומשלם, והיינו ממש כפירוש הסוגיא דנקט אא"ב לפי מדה משלם וכפי פירושינו הנ"ל ואסברה לה הרמב"ם בלא אתרו על לאו דבל יראה ומשום דלאו בר דמים, דלא לקשי דלנקט בחמץ לחודיה והיכא דהגביה ואתרו ביה משום בל יראה פטור, לזה ביאר דגם בשוגג פטור דלאו בר דמים הוא, ודוק היטב.

כח) ומעתה נבא ליישב דברי הרמב"ם שהתחלנו, ונקדים ליתן טעם אמאי באמת ס"ל להרמב"ם דלא הוי לאו הניתק לעשה, ונ"ל למה דאיתא במכות (דף יד) אמר רבב"ח כל ל"ת שקדמו עשה וכו' תנינא הבא אל המקדש טמא וכו' ונדחקו כולם לפי המסקנא דהדר ר"י מההיא דקדמו עשה, אמאי באמת הבא אל המקדש טמא, ואמאי לא הוי לאו הניתק לעשה, וכתב הרמב"ן בחידושיו שם בשם התוספות דהטעם דאין עשה הבא אחר עקירת לאו מתקן העשה למפרע בטמא הנכנס למקדש די"ל דעשה דהשילוח הוא משום להבא שלא יוסיף לעבור עוד בלאו להיות במקדש, אבל לא לתקן על העבר, אבל באונס שגירש העשה בא רק לתקן על העבר עיי"ש, ולפ"ז י"ל ה"נ בחמץ, כיון דבכל רגע ורגע עובר בלאו דבל יראה, א"כ העשה דתשביתו בא לתקן משום להבא שלא יעבור עוד על בל יראה אבל לא לתקן העבר, ודומה ממש לבא במקדש טמא, וכמעט לפי דברי הרמב"ן הנ"ל מוכרחים דברי הרמב"ם לדינא.

ויעויין בשאגת אריה (סימן פ"ג) ותמצית דבריו דבודאי אם מפררו וזורה לרוח אף לר"י מ"מ אינו עובר עוד על בל יראה דהא אינו בעולם אלא דלא קיים עשה דתשביתו עיי"ש, ולפ"ז מיושב תמיהת המ"ל שהתחלנו, די"ל דהברייי' דפסחים אתיא כר"י דאין ביעור חמץ אלא שרפה, ולדידיה א"א לומר דהעשה משום להבא שלא יעבור עוד על בל יראה, דהא בשביל זה די שיפרר לרוח, ולמה דוקא שרפה, אלא דבא לתקן על העבר, ואמרה תורה דלא מתוקן אלא ע"י שרפה, אבל למה דקיי"ל כרבנן דאף מפררו לא הוי ניתק לעשה כיון דבא העשה לתקן על להבא, ודוק.

והוכיח הרמב"ם כל זאת לפי שיטתו דגם במזיד לפי מדה משלם, א"כ ע"כ הא דאמרינן אא"ב לפי מדה, היינו דבמזיד מיירי דאתרו בי' ומטעם אינו לוקה ומשלם, וע"כ הא דפריך על אוקימתא דריה"ג היא דחמץ מותר בהנאה א"ה מזיד נמי, ולא קאמר נמי דמה"ט הוא דאינו לוקה ומשלם היינו דליפלגו בחמץ דעלמא וכנ"ל, וע"ז קשה הא לא משכחת בחמץ דהיכא דלא שייך מדהגביה גם בשוגג פטור דלא נהנה, וע"כ דהקושיא דמ"מ ליתני בחמץ דעלמא והיכא דשייך מדהגביה קניא ובמזיד פטור היינו דאתרו ביה בשעת הגבהה משום לאו דבל יראה. הרי מבואר דמשכחת מלקות בבל יראה היכא דעביד מעשה. ואף דכתבנו דלר"י הוי ניתק לעשה וא"כ מאי פריך, הא י"ל דמתני' כר"י, זה אינו, דממנ"פ לר"י במה שאכלו ביטל העשה, דהא לדידיה אין העשה בביעור מן העולם לחוד רק בשרפה, וממילא לקי למפרע על ההגבהה משום בל יראה, וה"מ למתני' למנקט שפיר בחמץ דעלמא והיכא דשייך מדהגביה קניא, ולרבנן די"ל דאכילה ג"כ בכלל השבתה כדס"ל להמאור דלר"ש קודם זמנו מותר באכילה ומקיים בזה עשה דהשבתה, הא כתבנו דלרבנן ממילא בל יראה לא הוי ניתק לעשה ושפיר פריך הש"ס אם איתא דטעמא דחמץ במזיד פטור דמיירי באתרו ומשום אינו לוקה ומשלם ליתני בחמץ דעלמא, והיכא דשייך מדאגבהה דבשוגג חייב אף דלא הוי נהנה, מ"מ הא אתחייב מעידנא דהגביה, ובמזיד פטור באתרו ביה בשעת הגבהה משום בל יראה דחייב מלקות לר"י משום דבטלו להעשה ולרבנן משום דלא הוי ניתק לעשה, משא"כ אם נימא דגם לרבנן הוי ניתק לעשה, ישאר הקושיא דדלמא מתני' כרבנן, ולא מצי למיתני חמץ דעלמא, והיכא דשייך דהגביה קניא, דבזה גם במזיד חייב דהא ליכא מלקות על בל יראה דהוי ניתק לעשה ולא ביטלו בידים, דגם באכילה קיים לעשה דתשביתו, אלא על כרחך דלרבנן באמת לא מקרי ניתק לעשה, ודברי הרמב"ם מוכרחים. ונבאר יותר דהנה דעת הרמב"ם (בהל' מאכלות אסורות) דטעמא דחמץ במשהו, משום דהוי דבר שיל"מ ומשום חומרא דחמץ גזרו שלא במינו אטו מינו, והרמב"ן במלחמות כתב ג"כ כזה, והקשה דמאי אר"י חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו בס' נהי דס"ל דחמץ שוה לשאר איסורין מ"מ במינו ליתסר משום שיש לו מתירין ונדחק בזה.

והנראה לענ"ד דהנה בתשובת צ"צ כ' דביצת טרפה שנולדה ביו"ט ונתערב אף דצריך ביטול לאיסור טרפות מ"מ איסור מוקצה לא בטלה, דלגבי איסור מוקצה הוי דבר שיל"מ, ובתפל"מ לא כ"כ וכבר כתבנו בתשובה (אב"ה בח"א מפסקים סי' ס"ה) ראיה לצ"צ, דהא הרמב"ם דס"ל דחמץ דבמשהו מדין ישל"מ הוא, והא אינו צריכים לדין ביטול, דבלא"ה כל רגע ורגע עובר על בל יראה ועשה דתשביתו על החמץ המעורב

אלא דמכח ביטול מותר להשהותו דבזה ל"ש יש לו מתירין, הרי דצריכין אנו לדון על תערובות זה לדין ביטול להשהותו ועכ"פ דנין דלענין אכילה לא בטל, והיינו כצ"צ הנ"ל, והנה בתוס' פסחים (דף כח ע"ב) מבואר דלר"ש לפני זמנו אסור באכילה דתשביתו לא משמע דרך אכילה, והמאור כ' דבאכילה ג"כ מקיים השבתה עיי"ש, ולענ"ד נראה הכרעה, דלר"ש לפני זמנו מותר באכילה, א"כ י"ל הא דצותה התורה ביום הראשון תשביתו דהיינו בערב יו"ט, גם דרך אכילה בכלל, דהא באמת מותר באכילה, וממילא גם אם אכלו בפסח דעבר על איסור אכילה מ"מ קיים לעשה דהשבתה, כיון דפירוש דתשביתו הוא דרך אכילה (ויש לעיין אם י"ל בזה דהוי מצוה הבאה בעבירה דלא יצא ידי המצוה), אבל לר"י דחמץ לפני זמנו בלאו, וממילא א"א לומר דתשביתו היינו אכילה דהא הוא אסור לאוכלו, והציווי דתשביתו שיעשה כן לא היה על האכילה, מש"ה י"ל דבאכלו לא יצא ידי מצוה דתשביתו כיון דפירושו דתשביתו לא היה הכוונה לאכלו, והוא נכון בסברא בעזה"י.

והנה הרמב"ם פסק כר"י לענין לפני זמנו וכר"ש לענין אח"ז לפ"ז מיושב קושיית הרמב"ן הנ"ל, והיינו דאם יוצא באכילה ידי עשה דתשביתו י"ל דחמץ לא מקרי ישל"מ, דהא אם אתה אוסר לאכלו ומתיר להשהותו הוי ביטול לענין שהייה לחוד, ואם נתיר לו לאכלו א"צ לביטול לענין השבתה דהא באכילה מקיים עשה דהשבתה וצריכים לביטול לענין אכילה, וכיון דבין כך ובין כך צריכים לביטול לדבר א', מש"ה לא מקרי יש לו מתירין, אבל אם לא מקיים באכילה עשה דתשביתו, א"כ באוכלו צריך הביטול לב' דברים, לענין הפטור מחיוב השבתה ולענין אכילה, שייך לומר ישל"מ, וכיון דלענין השבתה בודאי צריכים לביטול עדיף יותר להשהותו מלעשות עוד איסור אכילה מכח הביטול ועד שתאכלנו לעבור ב' איסורים ע"י הביטול, דהיינו איסור אכילה ואיסור ביטול חיוב השבתה יותר טוב שלא יאכלנו ויהיה הביטול לדבר אחד לענין השבתה ודמי ממש לדינא דצ"צ הנ"ל, וכיון שכן ניחא די"ל דר"י ס"ל לגמרי כר"ש אף לפני זמנו, וממילא גם אכילה בכלל השבתה, מש"ה לא מקרי ישל"מ, אבל אנן דקיי"ל כר"י לפני זמנו, והיינו מדס"ל לרבא דחמץ במשהו וע"כ מטעם ישל"מ, וזה רק אם קיימא לן כר"י לענין לפני זמנו. ובזה דקיום השבתה בדרך אכילה תלי הפלוגתא דרש"י ור"י מבוארים היטב דברינו הנ"ל ודוק.

כט) ונחזור לדבר למקום אשר נטינו שם אהלנו בתחילה ליישב קושיית מהרש"א, דדלמא חמץ של הקדש היינו בהזיד על חמץ, ולענין מזיד לא גלי רחמנא, ולכאורה היה נראה ליישב דחד מהני מוכרח, או דלא אמרינן גלי גלי אלא בתרומת חמץ דהוי כפרה

וכתירוצם דתוס', או דגם משוגג למזיד אמרינן גלי, והיינו מסוגיא דכתובות (דף לה ע"ב) אמר ליה רב פפא לאביי לרבה דאמר חדוש הוא דחדשה תורה בקנס מתני' כמאן מוקי לה אי כרנבה"ק קשיא אחותו, ועיין פירש"י ותוס' ד"ה אי כרנבה"ק, והיינו דמוכח דס"ל כר"מ דלוקה ומשלם מדנקט לה ביוה"כ דהוי כרת ולא משום מלקות, ולכאורה קשה דלמא רנבה"ק משמיענו דכרת פוטר אף היכא דא"א למפטריה משום מלקות והיינו באכל תרומה ביוה"כ, וכיון דבתרומה דעלמא גזה"כ לחייב בשגגת מלקות ה"נ חייב אף אם איתא גביה גם שגגת מלקות דיוה"כ דכיון דגלי גלי, אבל משום עונש כרת שפיר פטור. אף דר"פ הוא דהקשה כן לאביי, ואביי סבר דטעמא דרנבה"ק דיליף אסון אסון, ומיתה בידי שמים פוטר מתשלומין, וא"כ נימא גם ביוה"כ כיון דגלי קרא בתרומה דמיתה דידיה אינו פוטר, ה"נ בשגגת כרת דיוה"כ מ"מ משכחת דרנבה"ק בהזיד ביוה"כ ולא אתרו ביה משום מלקות, דלגבי מלקות הוי רק חייבי מיתות שוגגין דגלי רחמנא לחייב בתרומה, אבל כרת דיוה"כ דלא בעי התראה מקרי חייבי מיתות מזיד ובזה לא גלי ומש"ה פטור, אע"כ כיון דגלי בשוגג ה"נ במזיד ושפיר הקשו תוס' מחמץ של הקדש כיון דגלי גלי, ולזה תירצו תוס' דלא אמרינן כלל כיון דגלי גלי, ורק בתרומת חמץ משום דהוי כפרה, וממילא גם באוכל תרומה ביוה"כ אין הכרת פוטרו מתשלומין, ודוק.

ל) ואבאר דברינו היטב, דלכאורה יש לפקפק, דבלא"ה ליכא לאוקמי לדרנבה"ק באוכל תרומה ביוה"כ דאיך שייך דהיה עושה יוה"כ כשבת, והא לענין אכילת תרומה בשבת ל"ש קלב"מ, ואי דמשכחת ג"כ הכי בשבת דהוציאו בפיו דבליעתו זו הנחתו וחייב מיתה משום שבת וכדאיתא במתני' דכריתות ר"מ אומר אף אם היתה שבת והוציאו בפיו, מ"מ איך פשיט שבת יותר מיוה"כ, דאם נידון דביוה"כ חייב כרת אינו פוטרו, וגם המלקות אינו פוטרו דכיון דלא אתרו ביה הוי חייבי מלקות שוגגין דגלי רחמנא בתרומה דחייב, ממילא כה"ג בלא אתרו גם בשבת לא היה פטור מלשלם, דהא לגבי מיתת ב"ד דשבת דבעי התראה, ממילא בלא אתרו לא הוי חייבי מיתות שוגגין דגלי רחמנא בתרומה דאינו פוטר מתשלומין, ודנין רק לפטרו משום כרת דשבת דלא בעי התראה א"כ מאי אולמא דשבת מיוה"כ.

ולכאורה י"ל דשפיר נקט יוה"כ כשבת, דבשבת מפשט פשיטא דאף בלא אתרו דפטרו, והיינו דבממנ"פ אם כרת פוטר ממילא כרת דשבת פוטרו ואם כרת אינו פוטר מכ"ש מיתה בידי שמים דאינו פוטר ממילא ליכא גזה"כ בתרומה דמיתת שוגג אינו פוטרתו, וממילא פטור בשבת משום חייבי מיתות שוגגין. אמנם לא ניחא לי בכך, דאף דהאמת דשבת פשוט יותר לפטרו, מ"מ לפי האמת דכרת פוטר והוי בתרומה גזה"כ גם בשבת

במזיד ולא אתרו רק משום כרת דשבת כמו ביוה"כ, וזהו אינו במשמעות הלשון דהיה עושה יוה"כ כשבת, דמשמע דבשבת מיתת ב"ד פוטרו וביוה"כ כרת פוטרו, ואם כן שפיר היה עולה הפקפוק על דברי.

לא) אולם אבאר לנכון לתקן דברי בעזה"י, בהקדם ביאור דברי תוס' כתובות (דף לא ע"א) ד"ה אלמא קסבר עולא עיי"ש היטב, ולכאורה תירוצם תמוה, דא"כ עיקר הקושיא אי מתני' אתיא כרבנן, אבל אי אתיא כר"ע ניחא, דילפינן מן נערה הנערה, וא"כ זהו מספיק הכא במה דאמרינן אלמא קסבר עולא, דמדלא אמר עולא הא מני רבי עקיבא היא משמע דמצי אתיא אף כרבנן, אבל מ"מ יקשה הא דאמרינן לקמן לרבה דאמר חדוש הוא שחדשה תורה בקנס מתני' כמאן מוקי לה, הא י"ל דמוקי מתניתין כר"ע ואתרבי מנערה הנערה, והא כעין זה הקשו תוס' שם ד"ה דאין לוקה ומשלם, דדלמא מוקי כר"ע, והוכיחו מזה דר"ע לא ס"ל דלוקה ומשלם, א"כ עדיין יקשה דלמא כר"ע ואתרבי מן נערה הנערה, וזהו לכאורה תמיה גדולה.

לב) והנראה בהקדם דברי תוס' ד"ה אלא עולא תחת תחת גמר וכו' ויעויין במהרש"א שם ותירוצו שם תמוה לי, דלפ"ז ליתא לקושיית תוס' הנ"ל דדלמא ס"ל לעולא כר"ל ואתרבי מנערה, דאם איתא דס"ל כר"ל דחייבי מיתות שוגגין פטורין, וממילא מלקות ומיתה חד דינא אית להו, וכיון דאתרבי מנערה חייבי מיתות שוגגין נרבה גם כן בתו, [ואם נימא דר"י בעל תוס' הנ"ל לא ס"ל כהרשב"א בזה ללמוד מן חייבי כריתות למיתות ב"ד, וכדנראה לכאורה מדבריהם ד"ה לאפוקי מדרנבה"ק, דכתב הר"י דקאי אההיא דאמר רב חסדא הכל מודים בבא על הנדה, אבל רש"י דפירש דקאי על מתני' קשה דדלמא אתרבי מקרא דנערה הנערה וכו' ורשב"א תירץ וכו' משמע דהר"י ס"ל כהרשב"א בזה, וא"כ הר"י לשיטתיה שפיר הקשה, דא"כ גם המהרש"א לא הקשה כלום, דדלמא מ"ש תוס' ד"ה עולא תחת תחת גמר מצינן למימר וכו' קאמר ג"כ לשיטת הר"י הנ"ל].

ולזה היה נראה בעיקר קושיית מהרש"א דקושייתו נכונה למאן דיליף הגז"ש רשע רשע דילפינן מלקות ממיתה, אבל מ"ש המהרש"א כן גם למ"ד דיליף מכה מכה לא ידענא, דהא איהו לא יליף כלל מלקות ממיתה, אלא דהכאה דמיתה הוקש לבהמה בקרא א', וכן בקרא אחר הוקש הכאה דחבלה דהוא מלקות להכאה דבהמה ואם כן מה"ת לדמות מלקות למיתה, וא"כ י"ל דעולא ס"ל כרבא דיליף הכאה הכאה, ואמרינן דגלי קרא דתחת במלקות ולא במיתה.

אמנם צריכין אנו גם ליסוד תירוצו דמהרש"א מדברי תוס' לקמן (דף לה ע"ב) דהקשו דלמא סבר רבה כעולא, ובזה יקשה הא התם פרכינן לאביי, ולדידיה דיליף רשע

רשע ליכא למימר דרבה סבר כר"ל וכעולא, דא"כ הבא על בתו לחייב, אע"כ כתירוצו דמהרש"א דתחת תחת דכתיב במפורש לגבי מלקות אמרינן דגלי רק במלקות ולא במיתה, ונכון.

לג) ולפ"ז מיושב היטב דברי תוס' הנ"ל, דבתחלה הקשו דלמא עולא סבר כר"ל ורק הכא הוי גזה"כ מקרא דנערה, ואי דא"כ בתו נמי דלמא עולא סבר כרבא דיליף הכאה הכאה ולא ילפינן מיתה ממלקות, ולזה תירצו דמ"מ כיון דמשמע דעולא מוקי מתני' ג"כ כדרבנן דרבי עקיבא ולדידהו ל"ל דגזה"כ דא"כ מנ"ל אחותו, ומה דפרכינן לקמן רבה כמאן מוקי לה, ולא קאמר דמוקי כר"ע, היינו דפריך לאביי לשיטתיה, דס"ל גז"ש דרשע רשע, אם איתא דס"ל כר"ל, והכא מגזה"כ דנערה יקשה בתו נמי, ותוס' הקשו לקמן רק דלמא סבר כעולא ולענין גז"ש דתחת אין מיתה בכלל כדברי מהרש"א, אבל לענין רבוי דנערה שפיר יקשה אפילו בתו נמי, ולפ"ז באמת י"ל מ"ש תוס' לקמן (דף לה ע"ב) דר"פ לנפשיה ליכא קושיא די"ל דס"ל כעולא ופריך רק לאביי לשיטתיה, ה"נ י"ל עוד דר"פ לנפשיה י"ל גז"ש דהכאה הכאה, וי"ל דמתני' כר"ע וגלי רחמנא נערה, אבל לאביי לשיטתיה דילפינן רשע רשע ליכא למימר הכי דא"כ בתו נמי, ודוק היטב.

ננקוט מדברינו הנ"ל דעשינו סמוכין להחליט כסברת מהרש"א הנ"ל דאף דלר"ל ילפינן מלקות ממיתה, מ"מ אי ילפינן מתחת דכתיב גבי מלקות אמרינן דגלי רק לענין מלקות ולא לענין מיתה, ה"נ אף אם אמרינן כיון דגלי גלי, היינו לענין חמץ כיון דגלי דמיתה בידי שמים אינו פוטרו ה"נ כרת, דמיתה בידי שמים וכרת חד טכסיסא הוא ונכלל בלשון אסון דקרא, אבל לא אמרינן מכח דגלי קרא דגם מיתת ב"ד אינו פוטרו, וא"כ באוכל תרומה בשבת היכא דהוציא בפיו בודאי אמרינן קלב"מ ונתקיימו דברינו הנ"ל די"ל דרנבה"ק מיירי לענין אכילת תרומה, ודוק.

לד) אמנם לקושטא דמלתא אין זה בנוי על קו האמת, דודאי דוחק לומר דרנבה"ק מיירי לענין אוכל תרומה ביוה"כ ובפרט דאיתא בתוספתא (פ"ז דב"ק) הגונב שור הנסקל וטבחו, וטובח לע"ז משלם ד' וה' דברי ר"מ וחכמים אומרים עד שתהא זביחה מתרת באכילה, רנבה"ק אומר יוה"כ הרי הוא כשבת לתשלומין, משמע דרנבה"ק אמר דינו לענין טובח ביוה"כ, וי"ל דאף דסוגיא דידן הביא סתם רנבה"ק היה עושה יוה"כ כשבת, מ"מ י"ל דסמיך על התוספתא דקאי בטובח ביוה"כ, וביותר דמוכרחים אנו לומר כן, דאל"כ יקשה דלמא רנבה"ק לא ס"ל כר"מ דלוקה ומשלם, והא דעושה יוה"כ כשבת היינו לענין חובל בחבירו ביוה"כ דאי לא היה כרת פוטרו היה חייב לשלם, דהא בחובל הדין ממונא משלם מלקי לא לקי, (וכמו דקיי"ל בש"ע סימן תכ"ד ס"ב וסמ"ע שם ס"ק

ז') ובאמת לא הבנתי דמנ"ל כ"כ זה בפשיטות הא לפ"מ דקי"ל דבכל התורה מלקי לקי ממונא לא משל', משמע בפשוטא דמלתא דמלקות חמור וממילא הטעם בחובל דממונא משלם דהותר מכללו בב"ד, והנראה דהותר מכללו היינו דהלאו קיל דהותר מכללו, מש"ה דחינן לה בקל, וא"כ זה רק לגבי לאו דחובל, אבל בחובל ביוה"כ דהלאו מצד יוה"כ חמיר הוי כמו כל חייבי לאוין דמלקי לקי, וסברא זו מוכח בת"י ד"ה אלמא קסבר עולא, במה שכתבו ועוד כיון דאבושת ופגם קאי מאי קאמר בסמוך מה לחובל שכן חייב בה' דברים, אטו בושת לאו חובל הוא, ולכאורה אריכות לשונם אך למותר, והו"ל להקשות בקצרה, דאי אבושת ופגם הא הוא חובל דממונא משלם, אלא ודאי דכוונתם כך, דלאותו צד דממונא לקולא ובחובל משלם דהותר מכללו ניחא. דאף דבושת ופגם הוי חובל, מ"מ הלאו אינו דחובל אלא דממזרת, וזה לא הותר מכללו, ומזה יל"ד בלשון רש"י ד"ה ואי ממונא לקולא וכו' תאמר בשאר חייבי ממון כגון קנס, אמאי לא נקט בקצרה אבל חייבי לאוין דממזרת ולזה נקטו קושייתם רק לאותו צד דממון חמור דאמרינן מה לחובל שכן חייב בה' דברים והיינו כמו דהממון חמור מאד בזה מש"ה אין פוטרין אותו מזה. ובזה שפיר הקשו דה"נ בושת ופגם הוי חובל, דאף דהלאו הוא דממזרת, מ"מ תלו הכל בממונא דחמיר דחייב בה' דברים, ומה דאמרינן בסוגיין (דף לה) בהדיא דמחייב בקרע שיראין, דמשמע דבמזיד פשיטא דפטור מלשלם מהשיראין, ולא אמרינן כיון דהלאו הוא דחבלה דהותר מכללו דחינן ליה גבי ממון, צ"ל דאמרי' דלמא מה דגלי קרא בחבלה, היינו דוקא בממון ומלקות דחבלה דתרווייהו איתנהו דהלאו קיל דהותר מכללו, והממון חמור הרבה דחייב בה' דברים, בזה הדין דממונא משלם אבל לא בממון דעלמא, וא"כ י"ל דחובל ביוה"כ י"ל דמלקי לקי, וצ"ע לדינא, אע"כ דסמך על התוספתא דב"ק הנ"ל דרנבה"ק בטובח ביוה"כ.

לה) ובזה נבאר עוד דברי תוס' (ד"ה ולאפוקי מדרנבה"ק) דבאו לסתור פירש"י דולאפוקי מדרנבה"ק לא קאי אמתני', מה יענו לסוגיא ערוכה (דף לה ע"ב) אי רנבה"ק קשיא אחותו וזה תמיה גדולה. וסבור הייתי ליישב ע"פ מה דהקשה המהרש"ל על קושיית תוס' דגם לרבנן מוכח דלא כרנבה"ק דאל"כ דלמא קרא אתיא לנדה לאורויי דממונא משלם, ומנ"ל שארי חייבי כריתות, והמהרש"א הקשה דגם לרבנן דלמא חד לעשה וחד ליבמה לשוק דלא תפסי קידושין. ומנ"ל חייבי כריתות, ונדחק המהרש"א לתרץ קושייתו וקושיית מהרש"ל, דדחיקא מלתא לאוקמי קרא לחד גוונא, והפ"י כתב דקושיית מהרש"א ומהרש"ל חדא מתורצת בירך חברתה, דאנן לא ידעי' אם קרא דנערה אתיא רק ליבמה לשוק, וגלי רחמנא דלא בעי יש בה הויה, או דאתי לנדה לחוד דיש בה הויה וגלי קרא

דכרת אינו פוטרו, וכיון דשקולין הם אמרינן הי מינייהו מפקת ומרבינן נדה וגם יבמה לשוק, וידעינן דלא צריך יש בה הויה וגם אין כרת פוטר מתשלומין, וממילא גם אחותו חייב, ועדיין צריך ביאור, דא"כ גם לר"ע י"ל הכי כיון דאפשר דנערה אתי לחייבי לאוין והגזה"כ בחדא דלא בעי יש הויה או דאתיא לנדה לחוד, והגזה"כ דכרת אינו פוטרו, אמרינן דשקולין הם ומרבין שניהם חייבי לאוין וגם נדה, וממילא גם אחותו חייב, ונראה דכוונתו דלענין זה בודאי ניחא סברת המהרש"א, והיינו אם אפשר לאוקמי בכל חייבי לאוין, בודאי לא מוקמינן לנדה דמה"ת לדחוק דהקרא אתי לחד גוונא, ומהני דל"ש לומר הי מינייהו מפקת, דודאי יותר טוב לאוקמי קרא לחייבי לאוין ממה דמוקמי לנדה בחד גוונא דוקא, אבל לרבנן דר"ע דהספק אם ליבמה לשוק לחוד או לנדה לחוד בזה שייך הי מינייהו מפקת, ונכון.

לו) ובזה מיושב ג"כ, דלכאורה יש סתירה לדברי הפ"י ממה דהקשו תוס' תחילה דמנ"ל לר"א דהכל מודים בבא על הנדה, דלמא ס"ל דבנדה פטור מרנבה"ק, והא דנקט שמעון התימני דבעי יש בה הויה, היינו משום יבמה לשוק, ולכאורה י"ל כיון דשמעון התימני ס"ל דלא בעי ראויה לקיימה, וע"כ דדריש רק חד נערה לחייבי עשה (וכ"כ להדיא במהרש"א בתוס' ד"ה עולא תחת תחת גמר) וא"כ ממילא כיון דלא ידעינן אי אתי לחייבי עשה וגזה"כ דלא בעי ראויה לקיימה, או דאתי לנדה דראויה לקיימה, והגזה"כ דכרת אינו פוטרו אמרינן הי מינייהו מפקת ומרבינן חייבי עשה ונדה, ולפי הנ"ל ניחא דלא שייך בזה הי מינייהו מפקת, דיותר מסתבר לאוקמי על חייבי עשה דנוקי הקרא לחד גוונא בנדה.

ולפ"ז יסוד דברי תוס' לסתור פירש"י דאם איתא דהך ולאפוקי מדרנבה"ק קאי אמתני' דלמא הטעם דנערה רבי כיון דלא ידענא אי אתי ליבמה לשוק או לנדה הי מינייהו מפקת, וכ"ז לרב דקיי"ל כוותי' דס"ל דאין קדושין תופסין ביבמה לשוק, אבל לשמואל דמספקא ליה אי קדושין תופסין ביבמה לשוק לאותו צד דקידושין תופסין שפיר מוכח דמתני' דלא כרנבה"ק, דאל"כ נימא דהנערה אתי לנדה, וא"כ י"ל דר"פ דאמר לאביי דלרבה מתני' כמאן מוקים לה, אי כרנבה"ק קשיא אחותו, היינו לאביי לשיטתו דס"ל ביבמות (דף מט) דמספקא ליה אי כרב או כשמואל, ולזה הקשה דלפי הצד דקידושין תופסין, א"כ אי כרנבה"ק קשיא אחותו, ואף דדחיקא קצת דלמא אביי לנפשיה מספקא ליה, אבל באמת יאמר דרבה סבר כרב, מ"מ י"ל דר"פ לנפשיה ס"ל לחלוטין כשמואל, ומש"ה אמר דלאותו צד דקידושין תופסין אי כרנבה"ק קשיא אחותו.

לז) אמנם באמת לענ"ד תירוצא דהפ"י אינו מספיק על קושיית מהרש"ל הנ"ל, דעדיין יקשה על דברי תוס' (ד"ה אלמא קסבר עולא וכו') דזהו לרבנן דרבי עקיבא, אבל שפיר י"ל דגזה"כ מקרא דנערה הנערה, ובזה ישאר הקושיא, הא גם לרבי עקיבא ההוכחה מתקיימת דאם נימא דבעלמא מלקי לקי מנ"ל לאוקמי הריבוי לחייבי לאוין וכריתות, וגלי קרא דהוי גזה"כ לב' דברים, א' דלא בעי' יש בה הויה, הב' דלא אמרינן מלקי לקי וממילא גם בנדה חייב קנס, דלמא אתי רק לנדה לאורויי דבזה ממונא משלם מלקי לא לקי, אבל חייבי לאוין וחייבי כריתות אין להם קנס, דבעי אשה הראויה לו, ואין לתרץ דכוונת תוס' דדלמא כר"ע וכרי"צ דאין מלקות בחייבי כריתות ול"צ קרא לנדה, דא"כ גם לרבנן ליכא הוכחה דדלמא כרי"צ, וממילא כיון דלא ידעינן אם הקרא דנערה אתי לחייבי לאוין דיש בהם הויה ואשמועינן דלא נימא מלקי לקי, או דאתיא לחייבי כריתות דלית בהו מלקות לרי"צ ואשמועינן דל"צ שיהיה בה הויה ושניהם שקולים, ויבואו שניהם ומרבים חייבי לאוין וחייבי כריתות, וא"כ לא תלי בדרבנן ורבי עקיבא, רק בדרי"צ, דלרי"צ גם לרבנן ליכא הוכחה, ולרבנן דרי"צ גם לר"ע איכא הוכחה, וזהו תשובה גדולה על הפ"י, וא"כ נסתר כל הבנין הנ"ל ותשאר הקושיא חזקה על תוספות דהחליטו דהא דאמרינן ולאפוקי מדרנבה"ק לא קאי אמתני' הא להדיא פרכינן אי כרנבה"ק קשיא אחותו.

לח) ולזה נ"ל כוונת דבריהם אעפ"י דראיתי בתוס' ישנים בשם מוהר"ם ליישב קושיית תוס' על רש"י דשפיר י"ל כרש"י דולאפוקי מרנבה"ק קאי אמתני' ואי דגלי קרא נערה הנערה, הא איתא להדיא בתוספתא פ' א"נ רנבה"ק אומר הבא על אחותו אין לה קנס וכן היה עושה רנבה"ק יוה"כ כשבת לתשלומין עיי"ש, ונ"ל דגם לתוס' לא אשתמיט הך תוספתא, אלא דקושייתם אמה דאמרינן ולאפוקי מדרנבה"ק דתניא רנבה"ק היה עושה יוה"כ כשבת, דמשמע דבא לומר דמתני' פליג על היסוד דיוה"כ כשבת, והא מזה אין ראיה די"ל דגלי קרא דנערה והו"ל לאתויי הך מלתא דתניא רנבה"ק אומר הבא על אחותו אין משלם קנס, אבל לישנא דהש"ס דתניא רנבה"ק היה עושה יוה"כ כשבת דמשמע דמתני' פליג על היסוד דחייבי כריתות לא אמרינן קלב"מ, והא ביסוד הזה ליכא ראיה דפליג מתני' דדלמא הכא גזה"כ דנערה, וא"כ ניחא הא דפרכינן אי כרנבה"ק קשיא אחותו כיון דר"פ הכי קאמר מתני' כמאן מוקי לה דמבואר דצריכים לאשכוחי שום תנא אשר יאמר כי הוא זה תנא דמתני' ולזה שפיר אמר אי כרנבה"ק קשיא אחותו, דהרי רנבה"ק ס"ל במפורש אחותו פטור, ולא רצה ר"פ לדחוק דמתני' אתיא בחד כרנבה"ק דכרת כמיתה דקלב"מ ופליג בחדא לענין אחותו דגלי קרא כמו דלא רצה לומר דאתי'

כר"מ דלוקה ומשלם, אבל בהא לא ס"ל כר"מ דמת ומשלם בקנס דהא לא תלי חדא באידך, ונכון.

לט) ועפ"י דברינו נשאר קושיית המהרש"א שהתחלנו בתוקפו דמנ"ל להתוס' להקשות גבי חמץ של הקדש, דלמא אף דגלי קרא דשגגת מיתה אינו פוטר מ"מ לענין מיתת מזיד לא גלי קרא ונסתר תירוצנו הנ"ל. ולזה נראה דהתוס' הוכיחו דע"כ ס"ל להסוגיא דלישנא דלא מעל אף בשגג גם על החמץ, והיינו דהוקשה לתוס' אמאי מוקי כרנבה"ק ומוכרחין לדחוק בתחב חבירו ובענין דל"ש מדאגבהה קניא אמאי לא מוקי יותר דמיירי באתרו ביה משום חמץ [דדוקא במתני' דהאוכל תרומת חמץ כתבנו דבמזיד פטור משמע אף דלא אתרו, היינו דלישנא דמזיד סתמא וגם לא אתרו מקרי מזיד, אבל גבי חמץ של הקדש דלא נזכר כלל לשון מזיד וכי היכי דנוכל לפרש דמיירי במזיד בחמץ נוכל לפרש דמיירי באתרו ביה], ונרויח דלא צריך לאוקמי בתחב לו חבירו דלא יקשה מדאגבהה קניא, די"ל דאתרו ביה על לאו דבל יראה ומלקות פוטרו, אף דלאו דבל יראה ניתק לעשה לשיטת תוס' מ"מ תוספות לשיטתייהו דמבואר בדבריהם פסחים (דף כח ע"ב) דתשביתו אין בדרך אכילה, א"כ באכלו ביטל העשה בידים ולקי למפרע על לאו דבל יראה, וא"כ גם על הגבהה מלקי לקי ממונא לא משלם, והא דקתני האוכל חמץ ולא נקט רק הגביה חמץ של הקדש, היינו דאז לא הי' מלקות בהגבהה דהוי לאו הניתק לעשה ואף בלא ביערו בפסח, הא ר"מ לשיטתיה דס"ל (פ"ג דמכות) בטלו ולא בטלו ולא משכחת בטלו בידים בחמץ אא"כ אכלו דכל מעשה שא"י לקיים עוד עשה דהשבתה דהיינו דביערו באיזה ענין השלכת לים וכדומה, הא זהו עצמו הוי השבתה וקיום עשה, למה דקי"ל השבתתו בכל דבר, מש"ה נקט האוכל דבזה ביטלו בידים ואי דא"כ נצטרך לומר דת"ק כר"מ דלוקה ומשלם ויהיה דלא כהלכתא, מש"ה לא מוקי בהכי, ואמר מאן י"א רנבה"ק ואתי ת"ק כהלכתא, הא י"ל דמיירי באכל חמץ פחות מכזית והוא ש"פ דליכא מלקות, והי"א ס"ל כר"ש דכ"ש למכות, אלא ע"כ דס"ל לסוגיין דסתמא קתני לא מעל ומדלא קאמר במזיד על חמץ משמע דבכל ענין לא מעל אף בשגג בחמץ, ולזה שפיר הקשו תוס' דנימא כיון דגלי גלי, ודו"ק.

מ) ובההיא ענינא תמוה לי על שיטת תוס' הנ"ל דבדרך אכילה לא מקרי השבתה מסוגיא דמכות (דף טז ע"א) אר"י אין לנו אלא זאת ועוד אחרת דהיינו שילוח הקן ופיאה, והא איכא עוד חמץ בפסח דהוי ניתק לעשה לשיטת תוס' ומשכחת ביטלו דאכלו בפסח, ואף לרבנן דר"י הא באכילה לא הוי השבתה ובטלו לעשה בידים, ולומר דחשיב רק מה דהוא לכ"ע, אבל חמץ הא לרנבה"ק לא משכחת ביטלו, דאי אכליה הא חייבי כריתות

כמיתה, וכי היכי דבמיתת ב"ד כיון דקלב"מ במה דבטלו אינו חייב מלקות כדאמרינן שם במכות, אי דקטלה קלב"מ, מכל מקום משכחת דאכל החמץ כזית שלא בכדי אכילת פרס דכרת ליכא, ומ"מ ביטל עשה דהשבתה בידים באכילתו דלענין זה ודאי לא צריך בכדי אכילת פרס וצ"ע.

תוד"ה אין פודין ותי' ר"י דה"ק וכו'. לכאורה יש לתמוה לשיטת תוס' מסוגיא דתמורה [דף ל"ב] דהא מבואר שם דלר' יוחנן מוקמינן ברייתא דתמימים יקברו מתו יפדו כפשטא במתו ממש ולא נשחטו א"כ יקשה קושית הש"ס שם דלר"ש בקדשי ב"ה אמאי תמימים יקברו ומה דמשני שם משום דחזו להקרבה והיינו מעלה בעלמא כמו שפרש"י א"כ יקברו היינו דרבנן ואיך תני בע"מ יפדו הא מדרבנן גם בבע"מ יקברו מטעם דאין פודין, והוא תמוה לכאורה, ולשיטת הרמב"ם כפי"מ שביאר הגאון המחבר זצ"ל [בשעה"מ ה' איסורי מזבח] דבריו דאף בקדשי ב"ה אם קדם מומו להקדשו פודין להאכילן לכלבים, ניחא דהא לר"י מיירי הברייתא בקדם מומם להקדשו, ובאמת הא דתמימים יקברו לר' יוחנן בפשוטו ניחא דמטעם אין פודין הוא ופירכת הש"ס רק לר"ל דלדידי' מיירי הברייתא רק בנשחטה. וביותר י"ל דפירכת הש"ס אף לר"י והיינו אמאי יקברו הא בקדושת דמים רשאי לפדות עכ"פ משום עורה כמו בפרה וכדמסקי תוס' בשבועות, אבל לשיטת תוס' יקשה כנ"ל דלר"י מ"ש תמימים לבע"מ בבדק הבית. ולומר באמת דבע"מ יפדו היינו משום עורה הא ממה דכ' תוס' בשבועות דיפדו היינו מדרבנן מבואר דלא ניחא להו לפרש דיפדו משום עורה וכמ"ש המהרש"א שם.

ולאחר העיון נ"ל ליישב די"ל דר"י ס"ל כרב אשי דס"ל בפסחים דקדושת ב"ה פודין להסיקו תחת תבשילו וא"כ הא דקתני בע"מ יפדו היינו להסיקו תחת תבשילו ומה דכ' תוס' בשבועות דיפדו הוא מדרבנן היינו דבעו לתרוצי דלא תקשי לרב יוסף דמוכח בפסחים דס"ל דאף בב"ה אין פודין להסיקו וכמ"ש תוס' בב"ק צ"ג ואף דלפי דברינו ליכא לפרש כלל מדרבנן דהא תמימים יקברו ע"כ מדרבנן, ולרב יוסף יהי' באמת מוכרח (דימותו) [דמתו] דקתני בברייתא היינו נשחט', מ"מ ניחא להו (דימותו) [דמתו] דמתני' סוף תמורה מיירי כפשט' ומדרבנן או דרצונם ליישב דלא תיקשי דמאי פריך הש"ס בבכורות דלוקי רב טעמ' דמתו יקברו משום דאין פודין דלמא רב סבר כר"י דאף ב"ה אין פודין להסיקו ואמאי קתני ברישא יפדו ולזה מוכרים לומר דלימא יפדו היינו דרבנן, ובזה יש לפקפק דמ"מ פריך הש"ס דלוקי רב מטעם דאין פודין ורישא באמת יפדו משום עורה ובזה מחוורתא יותר כפי דרך הא' דכוונתם דלר"י תקשי מתני' דסוף תמורה דמתו

יפדו דהמשמעות מתו ממש ונצטרך לפרש משום עורה והו"ל לש"ס לפרש כן אליבא דר"י מש"ה תירצו דמדרבנן ודוק היטב.
עוד נ"ל ליישב קושייתי הנ"ל דבאמת מהא דאר"ש בע"מ יפדו מוכח לר"י דס"ל לר"ש פודין את הקדשים להאכילן לכלבים והא דדייק הש"ס לר"ל שמע מינה פודין היינו דסתמא דת"ק דברייתא דחיקא לאוקמי שלא אליבא דהילכתא אבל לר"ש באמת ס"ל דפודין ובפרט לפמ"ש הרע"ב פ"ג מי"א דמעשר שני להדיא ס"ל התם ר"ש דפודין להאכיל לכלבים וק"ל.
בא"ד דכיון דאמרו רבנן וכו' (עי' חי' ב"מ מ"ח).
תוד"ה אין פודין וי"ל דכיון דכמו שהוא וכו' ועי"ל הא דאין וכו' (עמש"כ לעיל ז' אות י"ח כ').

דף כט:

ר"א אמר דכו"ע אין פודין כו' (עי' תור"ע מע"ש אות י"ג).
שם אמר רב חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו במשהו.
יו"ד (סימן ק"ב סעיף ד' בהגה"ה) דבר שיש לו מתירין וחזר ונאסר כו' ויש חולקין, הנה דעת החולקים המה שיטת הרמב"ם וסייעתו דטעמא דחמץ במשהו דהוי דבר שיל"מ וגזרו אינו מינו אטו מינו משום חומרא דחמץ. ותמוה דא"כ מ"ט דר"י ור"ל דחמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו בנ"ט, נהי דלא ס"ל להחמיר בחמץ יותר מ"מ במינו מדינא ליתסר, דהוי דבר שיל"מ, וכבר עמד בזה הרמב"ן במלחמות בפסחים, ותירץ דס"ל לר"י כרבנן דפליגי עלי' דר"ש דאמר בנדרים (דף נח) כל דבר שיש לו מתירין לא נתנו חכמים בו שיעור עכ"ל. אך לכאורה תמוה מסוגיא דפ"ק דביצה, ר"א אומר לעולם ספק יו"ט ספק חול הוי דבר שיל"מ וכו' והתם קאי לתרץ פרכת הש"ס על ר"י דס"ל משום משקין שזבו, עיי"ש היטב, הרי גם ר"י ס"ל דדבר שיל"מ לא בטל, ואפשר לדחוק דר"א לנפשי' ס"ל דלא בטל ונקט כן לקושטא דמלתא, ומ"מ גם ר"י נהי דס"ל דבטל מ"מ ס"ל דספיקא דרבנן לחומרא, והא דקתני בסיפא נתערבה באלף אסורות זהו באמת משום דבר שבמנין, וכתנא דליטרא קציעות, דס"ל גם בדרבנן כל שדרכו למנות לא בטל אלא דבא ר"א להרויח דלא נצטרך לדחוק דסיפא אתאן לספק טרפה ודוחק.
ונלע"ד דלכאורה קשה על שנויי' דר"א הנ"ל, הא בודאי גם להמקשן לא נעלם ברייתא ערוכה בנדרים (דף נח) דדבר שיל"מ לא בטל, וביותר דמוכח כן מדקאמר בשלמא לרבה וכו', ואיך יתיישב הסיפא נתערבה באלף אסורות, ע"כ משום דהוי ישל"מ, אלא דהמקשן

היה ס"ל דמ"מ ספיקא דרבנן מותר, וא"כ דרב אשי בא לחדש ולדמות דין ספק לדין ביטול, ואם כן עיקר חסר מן הספר.
וביותר קשה דהרמב"ם השמיט דין ספק דרבנן בשיל"מ, וכתב הה"מ כיון דכתב לא בטל ממילא נשמע דספיקו אסור, ואי נימא דהמקשן הי' ס"ל לחלק בין ביטול לספק, וכן ר"פ בתירוצו דמוקי דוקא בספק טרפה, אלא דר"א חידש זה דגם ספיקו איסור, איך שייך לומר דאין מהצורך להרמב"ם להזכירו. ולזה נראה דודאי הסברא פשוטה לדמות ספק לביטול, אלא דהמקשן הי' ס"ל דעיקר דינו דדבר שיל"מ לא בטל דאמר ר"ש בנדרים זהו רק באיסור דאורייתא אבל לא באיסור דרבנן, ולזה לרבה דאמר משום הכנה היה ניחא גם הסיפא דנתערבה באלף כולם אסורות, אבל לר"י ורי"צ פריך גם מרישא גם מסיפא, ורב אשי בא לחדש דדינא דשיל"מ הוא גם בדרבנן וממילא גם הספק בדרבנן אסור, וכיון שכן מיושבים דברי הרמב"ן הנ"ל, דהנה בפשוטו י"ל על קושייתינו הנ"ל, דאף דר"י סבר כרבנן דר"ש דדבר שיל"מ בטל מ"מ מוקי הברייתא כר"ש דלא בטל, וכדאמרינן בשנויא דר"פ דאף דר"י ס"ל לנפשי' את שדרכו למנות, מ"מ מוקי הברייתא כתנא דליטרא קציעות, אלא דהי' קשה דהו"ל לומר לר"א הא מני ר"ש היא וכדאמר ר"פ האי תנא דליטרא קציעות הוא, ולפי דברינו ניחא, כיון גם המקשן ידע דאתיא הברייתא כר"ש כמו דצ"ל לרבה אלא דבא לומר דמאן דס"ל דלא בטל ס"ל גם בדרבנן לא בטל וזה לא מצינו מפורש בדר"ש ול"ש לומר ה"מ ר"ש היא ודוק. אולם ביסוד דברי הרמב"ן לא זכיתי להבין, דהא רבנן לא פליגי עלי' דר"ש לענין ישל"מ, אלא דהוסיפו דאפילו דבר שאל"מ מצינו דלא בטל כגון שביעית, וזה תמיה עצומה.
ואך בסגנון דברי הרמב"ן הי' נ"ל באופן אחר, והיינו במה דמצינו בביצה (דף כד) במתני' מצודות חיה ועופות דפליגי דת"ק סבר דספק מוכן אסור, ור"ג סבר ספק מוכן מותר, ועי' בהה"מ שהביא בשם רשב"א דס' מוכן אסור מב' טעמים, א' דמוכן הוא איסור חמור, ב' דהוי ישל"מ, א"כ עכ"פ ר"ג דמיקל בספק מוכן מוכח דס"ל דספק דרבנן מותר בדשיל"מ, וי"ל דס"ל לר"י דענין ביטול וענין ס' דרבנן כחדא הם וכדס"ל לרב אשי, וא"כ כיון דר"ג סובר דספק דרבנן מותר בישל"מ, ה"נ הדין דבטל, ופליג על ר"ש וס"ל לר"י כר"ג בזה, ונכון.
אמנם בזה דאנחית לן חדא ליישב שינויא דר"א אליבא דר"י דמוקי הברייתא כר"ש ור"י ס"ל כר"ג, אתקיף לן חדא, דיקשה לן בהיפוך על שינויא דר"פ דנדחק סיפא אתאן לספק טרפה בממנ"פ אי ס"ל לר"פ ג"כ בסברא כר"א דביטול וספק כהדדי וגם ס"ל דגם באיסורא דרבנן יש דינא דישל"מ, א"כ אמאי באמת נדחק דסיפא בספק טרפה

וכתנא דליטרא קציעו', הא עדיף יותר לאוקמי הכל בנולדו ביו"ט, ורישא וסיפא כר"ש דדשיל"מ לא בטל וגם ספיקו אסור ואם ס"ל לר"פ דיש חילוק אף דלא בטל מ"מ ספיקא דרבנן לקולא, או דס"ל דבאיסורא דרבנן ליכא דין ישל"מ, יקשה בהיפוך אההיא דר"י דסבר חמץ בזמנו בס' הא הוי דשיל"מ כפי מה דקיימינן עתה דמדרבנן דר"ש ליכא ראיה דפליגי ובהכרח דר"י ס"ל כר"ג דמיקל בספק מוכן, ואם איתא דספיקא קיל מדין ביטול או דבאיסורא דרבנן לא אמרינן ישל"מ, ממילא אין ראי' מר"ג דפליג על ר"ש, וכיון דמוכח ממילא מדברי ר"י בחמץ דס"ל דספק שוה לביטול, וס"ל ג"כ דאיסורין דרבנן שוים לאיסורי דאורייתא לענין ישל"מ, א"כ ממילא רווחא שמעתתא לאוקמי הכל ביו"ט וכר"ש, וזהו קושיא עצומה.

ולזה נראה לענ"ד בדעת הרמב"ם באופן אחר, (בהקדם סוגיא דגיטין (דף כח ע"ב) ולכאורה קשה טובא אמאי דפריך רב משרשי' דר' יהודה אדר' יהודה ולא רמי ג"כ מהאי מלתא גופא דר' יוסי אדר' יוסי ובההוא דלוקח יין אסור דס"ל אין ברירה, ובההיא דמה היא באותן הימים ס"ל לר' יוסי דכי מיית הוי גיטא, וטעמא בעי דשבק דר' יוסי ונקט דר' יהודה.

ונ"ל בהקדם דברי תוס' שם (ד"ה ר"י ור"י ור"ש) עי' במהרש"א, ודבריו תמוהים, דא"כ עדיין קשה דר' יוסי אדרבי יוסי, דאמאי כי מיית הוי גט ודאי הא ס"ל דהוי ספק אם מהיום אם מתי מעכשיו קאמר או דכוונתו למעת שאני בעולם, ולהך צד דהוי כאומר מעת שאני בעולם גם כי מיית לא ליהוי גיטא דמקרי אינו עומד להתברר, ונראה בביאור סוף דברי תוס' דדוקא ר"י דס"ל דמחזירין זה לזה ביובל, ולכאורה עדיין יקשה מדר' יוסי דס"ל בעירובין לא חילל ואיך מספקא ליה בקנין פירות הא אי לאו כקנין הגוף איך משכחת דמייתי בכורים, ובסוכה בתוס' ובר"ש בדמאי, סיימו באמת דלא יתכן לר' יוסי, ודברי תוס' דהכא קשים.

וצ"ל דבאמת מה דסבר ר"י לא חילל היינו דמספקא ליה אי הדין דאין ברירה או דיש ברירה, ומש"ה מספקא ליה ג"כ אם קנין פירות כקנין הגוף דמי דלהצד דאין ברירה מוכח דכקנין הגוף דמי ולצד דיש ברירה אינו הכרח, והא דנקטו תוס' בקושייתם ג"כ מדר"י היינו דאם נימא דיהיה הכרח דר' יוסי ס"ל דהוי ספק אם יש ברירה או א"ב, א"כ איך פריך ר' יוסי בעירובין דר"ש אדר"ש מלוקח יין על תחומין, ואמרינן עלה דס"ל לר"י דמאן דסבר א"ב ל"ש דאורייתא ל"ש דרבנן, ואם איתא דמצינו תנא דס"ל לספק אם י"ב אם א"ב, ממילא הדין דבדאורייתא א"ב, ובדרבנן יש ברירה, וא"כ דלמא גם ר"ש ס"ל הכי, ולזה תירצו דאפשר דמ"מ אין מחזירין ביובל. ומש"ה ס"ל לרב יוסף דלא מצינו

תנא דמספקא ליה בדין ברירה ור' יוסי ס"ל דבודאי א"ב ומ"מ אין מחזירין, אבל ר"י דס"ל דמחזירין ס"ל באמת אליבא דר"י דמספקא ליה בדין ברירה.
ולפ"ז מיושבים דברי מהרש"א הנ"ל, די"ל דכוונת תוס' דבעומד להתברר ס"ל לר"י בודאי י"ב, ובאינו עומד להתברר מספקא ליה בדין ברירה, א"כ י"ל מש"ה לכי מיית הוי גיטא דהוי ס"ס ספק דמעכשיו קאמר ועומד להתברר דודאי י"ב, ואת"ל דמעת שאני בעולם קאמר דהוי אינו עומד להתברר מ"מ דלמא גם בזה יש ברירה, ואף דהוי ס"ס באתחזק איסורא דא"א, מ"מ בספיקא דדינא אין החזקה מכרעת כמו דבארתי במקום אחר בעזה"י, ולפ"ז ניחא על קושייתנו הנ"ל דלא הו"מ למרמי דר' יוסי אדר' יוסי, די"ל דהא דאסור בלוקח יין משום דמספקא ליה בדין ברירה. והיינו באינו עומד להתברר, ומש"ה לכי מיית הוי גיטא דהוי ס"ס, מש"ה פריך רק דר' יהודה אדר"י, דכיון דס"ל דודאי מעת שאני בעולם קאמר אמאי הוי גיטא, ולפ"ז י"ל דמה דס"ל לר' יוסי דבאותן הימים היא ספק א"א דמספקי' אם מעכשיו אם מעת שאני בעולם היינו דמה"ט עצמו דמסופק אם באינו עומד להתברר יש ברירה או א"ב. ותליא בזה דאם י"ב וסגי ליה בגירושין ברגע קודם מותו אמרינן דכוונתו לכך כיון דרצונו רק לפוטרה מיבום למה לו לגרש מיד וכדס"ל לר"מ דהוי כאומר מעת שאני בעולם, אלא דדלמא באינו עומד להתברר אין ברירה ואינו יכול לגרשה במעת שאני בעולם, ומוכרח לגרשה במעכשיו אם מתי, וא"כ לכי מיית הוי גט בממנ"פ, דאם באינו עומד להתברר א"ב א"כ מפרשין דבריו דמעכשיו קאמר דזה עצמו רצונו, שתתגרש במה דמצית להתגרש, והוא נכון מאד בעזה"י.
והנה עדיין קשה בסוגיין דאמאי פריך רב משרשיא דר"י אדר"י ולא דר"ש אדר"ש. ורבינא פריך [לפי היש גורסין א"ל רבינא לרבא] דר"ש אדר"ש ולא דר"י אדר"י. ואף דהא דלא פריך רב משרשיא דר"ש אדר"ש י"ל דס"ל דעל מנת שירצ' ע"מ שלא ימחה אבא קאמר, ובזה לא תליא בברירה כיון דמעשה קידושין לפנינו ומחוסר מעשה מחאה לבטל המעשה, גם י"ל ע"פ סוגיא דקידושין (דף נ ע"א) אלא אר"י מהכא המקדש את האשה וכו' א"ל אביי דלמא שאני התם ולחומרא, הרי דר"י ס"ל היכא דסתמא קתני מקודשת היינו אפילו לקולא, ואביי ס"ל די"ל דלחומרא קאמר, א"כ י"ל דרב משרשיא ס"ל כאביי, ומש"ה לא הו"מ להקשות דר"ש אדר"ש, די"ל דר"ש בלוקח יין ס"ל דלחומרא אמרינן א"ב דמספקא ליה בדין ברירה, וההיא דאם רצה האב מקודשת, היינו ג"כ מספק, ורבינא ס"ל דמקודשת משמע אף לקולא, מש"ה פריך דר"ש אדר"ש.
אולם עכ"פ בהיפוך קשה אמאי לא פריך רבינא דר"י אדר"י, גם קשה על רב משרשיא ורבינא, הא באמת קתני להדיא הטעם משום שמא יבקע, ואף דתוס' בעירובין נזהרו בזה

דלטעמייהו דר"מ קאמרי אף דאינהו לנפשייהו לא ס"ל לחששא דיבקע, מ"מ מקשין לו, והביאו ראיה דמצינו כיוצא בזה, מ"מ עדיין דוחק, ונהי דמצינו כן, מ"מ מה"ת לדחוק כן ולעשות מזה פרכא, דלמא טעמייהו משום דשמא יבקע, ובהכרח לדחוק דס"ל להנך אמוראי מסברא דאין ראוי לחוש לשמא יבקע, ובודאי רק לטעמייהו דר"מ קאמרי, ודוחק.

וביותר קשה אף אם נדחוק כן מ"מ יקשה מסוגיא דגיטין (דף כח ע"ב) מתקיף לה רב משרשיא ערבך ערבא צריך, הרי דס"ל דחששא שמא יבקע הוא בדומה לחששא שמא ימות, א"כ כיון דמצינו תנא דהר"ז גיטך שעה אחד קודם למיתתי דחיישינן למיתה. ממילא האי תנא ס"ל דחיישינן לשמא יבקע ס"ל ג"כ דחיישינן למיתה, א"כ רב משרשיא לשיטתיה מנ"ל למרמי דר"י אדר"י דלמא גם ר"י ס"ל כהאי תנא דהר"ז גיטך דחיישינן למיתה, וה"נ לשמא יבקע.

ונ"ל בהקדם דברי הלח"מ ריש הל' נזירות, והנה במ"ש בישוב דברי הרמב"ם דס"ל דחיישינן למיתה, ואעפ"כ פסק דבהמה כשר לדופן סוכה, היינו משום דבקשורה ומתוחה באשלי מלעיל הוי חשש רחוק דתמות וכיוצא, סברא זו כתובה בריטב"א ליישב למה דס"ל לרבא דטעמא דר"י שמא יבקע, א"כ אמאי לא חייש בבהמה לסוכה למיתה מטעם הנ"ל דכולי האי למיתה וכיוצא ל"ח עיי"ש, אולם קושית הלח"מ השניה עדיין קשה לר"ז דמוקי פלוגתא דר"מ ור"י באינה קשורה ובחששה דתברח, א"כ ר"י דלא חייש לשמא תברח כ"ש דלא חייש למיתה ור"מ לא פליג רק מטעם שמא תברח אבל למיתה ל"ח אף באינה קשורה א"כ ברייתא דהר"ז גיטך הנ"ל אמאן תרמייה, ע"ש.

ונלע"ד ליישב די"ל דר"ז ס"ל דמאן דלא חייש לשמא יבקע, ה"נ ס"ל דל"ח למיתה, וע"כ טעמא דר"מ דשמא תברח, וממילא כיון דפליג ר"י דל"ח לשמא תברח, כ"ש דל"ח למיתה, וע"כ טעמא דר"י בלוקח יין משום דא"ב, ולדבריו דר"מ קאמר, אולם מ"מ מחמת קושיא דר"ש אדר"ש בעירובין מההיא דאם רציתי אלך ס"ל לר"ז דמוכרחין לומר דטעמא דר"ש משום דשמא יבקע כדמסקינן בעירובין והיינו דר"י לדבריו דר"מ קאמר, אבל ר"ש טעמא דנפשיה קאמר, וא"כ י"ל דהברייתא הר"ז גיטך כר"ש דחייש לשמא יבקע ה"ה למיתה.

ולפ"ז י"ל הא דפריך רב משרשיא דר"י אדר"י אף דמצינו תנא דחייש למיתה, וממילא ה"ה לשמא יבקע למה דס"ל לר"מ ערבך ערבא צריך, מ"מ פריך דר"י אדר"י ממה דס"ל לר"י דבהמה כשר לדופן סוכה, הרי דל"ח למיתה, אע"כ דטעמא דר"י משום דאין ברירה ורק לדבריו דר"מ לדידך דחיישת גבי סוכה למיתה ניחוש ליבקע, ולפ"ז ממילא מיושב

מה דלא פריך דר"י אדר' יוסי וכן דר"ש אדר"ש, וי"ל דטעמייהו שמא יבקע ולא פריך רק מדר' יהודה לשיטתיה בסוכה, וק"ל. ורבא משני דמ"מ טעמא דר"י משום שמא יבקע, ושאני בההיא דסוכה דהוי חשש רחוק דמייתא וכיוצא וכנ"ל.

ולפ"ז יש ליישב ג"כ במה דפריך רבינא דר"ש אדר"ש ולא דר"י אדר"י, והיינו דבסוגיא דמנחות (דף סח) תורמין משל ישראל מבואר דר"מ ור"י ס"ל דמירוח נכרי חייב מדאורייתא, ור"ש ור' יוסי ס"ל דכותים גירי אריות וגם מירוח הנכרי פטור מדאורייתא, ולפ"ז לכאורה קשה בסוגיא דעירובין, דאמרינן עלה רומיא דר"י אדר"י דר"ש אדר"ש, דלמא ס"ל בדאורייתא אין ברירה ובדרבנן י"ב, הא לר"ש לשיטתיה גם בלוקח יין הוי דרבנן, כיון דכותים גירי אמת, ומירוח הנכרי פטור מדאורייתא, וצ"ל דמ"מ הוי שורש דאורייתא, וכמ"ש תוס' שם גבי אגודה של ירק.

ולפ"ז י"ל דרבינא לא רצה למרמי דר"י אדר"י, די"ל טעמא דר"י שמא יבקע ובההיא דסוכה שאני דלמיתה וכיוצא ל"ח, אבל דר"ש פריך שפיר, דס"ל לרבינא מסברא דלגבי דרבנן אין ראוי לחוש לשמא יבקע, וכיון דלר"ש לשיטתיה הוי רק דרבנן בודאי אין הטעם שמא יבקע, וע"כ הטעם דאין ברירה, והא דקתני שמא יבקע לדבריו דר"מ קאמר, היינו לדידך דסברת מירוח הנכרי דאורייתא ניחוש לשמא יבקע, והא דלא פריך רבינא דר"י אדר' יוסי, גבי לוקח יין מההיא דלכי מיית, אף דר"י סבר ג"כ מירוח הנכרי פטור מדאורייתא, וע"כ הטעם דאוסר משום א"ב, היינו די"ל דר"י מספקא ליה בדין ברירה דכיון דהוי שורש מדאורייתא, אמרינן דא"ב, וההיא דלכי מיית הוי גט דהוי ס"ס וכנ"ל ודוק.

[אאב"ה כמדומה אני אשר הדברים האמורים מן ד"ה ונ"ל בהקדם עד הנה, אינם נצרכים כ"כ אל הענין, ואולי נכתבו שלא במקומם ומאפיסת הזמן כיום הזה לעיין היטב לא רציתי לשלוח בו יד ולשנות מאום].

נחזור לראשונות ליישב דברי הרמב"ם שהתחלנו, בהקדם, א) מ"ש תוס' תמורה (דף ל"א) ומבואר שם דכל שהאיסור היה ניכר ונתערב אח"כ ל"ש לומר יש ברירה, אבל כל שנולד האיסור בתערובות שייך לומר יש ברירה, ב) הא דקיי"ל דבמקום שצריך הוצאות להתירו לא מקרי ישל"מ, מ"מ היכא דא"צ להפסיד רק כשיעור האיסור מקרי ישל"מ, כיון דלא יפסיד ע"י התערובות, וראיה לזה ממה דמקרי טבל ישל"מ דיכול להפריש ממקום אחר אף דמפסיד בזה, מ"מ כיון דיכול להפריש לפי הערך כשיעור טבל שנתערב, וזה היה צריך לעשות כן בלא התערובות מקרי ישל"מ, ג) ממ"ש הרמ"א (סי' קב) היכא דנולד האיסור בתערובות אע"ג דהוא דשיל"מ בטל, ולכאורה קשה דכתב הרמ"א אח"כ על

דינא דחוזר ונאסר דיש חולקין, והיינו דעת הרמב"ם גבי חמץ, ולא כתב כן נמי גבי דינא הנ"ל דתחלת ביאתו לעולם בתערובות דיש חולקין, דהא מדכתב הרמב"ם דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם וכו' (כדאיתא בש"ע סימן תמ"ב ס"ד) והא כשנתערב קודם פסח תחלת איסורו בתערובות, מוכח דגם בכה"ג אמרינן דשיל"מ לא בטל.

וצ"ל די"ל כמו דס"ל להרמב"ם דמשום חומרא דחמץ מחמירין לאסור גם במין בשאינו מינו אטו מין במינו, ה"נ אסרו נתערב קודם פסח אטו נתערב בפסח דכל דיש צד א' דמדינא אסור במשהו, היינו בנתערב במינו בתוך הפסח אסרו בכל התערובות שיהיה במשהו.

ולפ"ז י"ל דגם הרמב"ם ס"ל חוזר ונאסר לא הוי ישל"מ, והיינו דלכאורה נראה דין חדש דלמ"ד יש ברירה אם נתערב חמץ ביבש קודם פסח אפשר לברר חד מנייהו ולזורקו ולומר שזהו האיסור דהא כשיגיע פסח יהיה נולד האיסור בתערובות, א"כ ממילא להך מאן דאמר די"ב מקרי חמץ שנתערב בפסח ישל"מ, דלא הוי חוזר ונאסר, דהא לגבי פסח של שנה האחרת הוי תחלת תערובות באיסור, וא"כ יש לו להתיר לאכול התערובות לעולם ע"י שיפסיד כשיעור האיסור להשליך א' מהם, אבל למ"ד אין ברירה מקרי חוזר ונאסר, א"כ ממילא לדידן דקיי"ל בדאורייתא א"ב ובדרבנן יש ברירה, והיינו כמ"ש הר"ן דאנן קיימא לן דהוי ספק אם יש ברירה או א"ב. וממילא כל התערובות חמץ הוי ספק אם הוי ישל"מ או לא, ועל ספק זה דהוי ספק דרבנן ג"כ מחמירין דעד שתאכלנו עתה בספק ביטול טוב יותר לאכול אחר הפסח, וגם אינו חוזר ונאסר כיון דבפסח האחר לא יהיה לו היתר רק ע"י ביטול, בזה אמרינן דשמא יש ברירה ויהיה לו היתר בלא ביטול ע"י שישליך א' מהם לים.

ואם נידון דמ"מ כיון דשמא א"ב הוי ספק אם מהני הביטול או לא ונבא להקל מדין ספק דרבנן בזה אמרינן הא אחר הפסח הזה יהיה לו לעולם היתר בודאי ע"י הביטול דבפסח האחר בודאי יהיה לו דין ביטול גמור, וכיון דמדינא בנתערב בפסח במינו ביבש אסור, וגזרו ג"כ אף בלח בלח, דל"ש ישל"מ ע"י ברירה, ואף דבמין בשאינו מינו ואף בנתערב קודם פסח, והכל משום חומרא דחמץ, אבל עיקר הדין הוא רק בנתערב בפסח ביבש במין במינו, וכל זה לדידן אבל לר"י דס"ל סוף ביצה דאף בדרבנן א"ב, ומשום דס"ל להלכה דודאי א"ב, א"כ מקרי חוזר ונאסר, מש"ה ס"ל דחמץ בזמנו בטל ודוק היטב.

ובזה יש לעיין מה דפסק המג"א (סימן תס"ז סי"ב) בחטה שלא בלתיתה רק דמינח נייחא דהוי ספק חמץ ונמצא בתבשיל דהתבשיל מותר הוי ספק דרבנן, הא מ"מ הוי דבר שיל"מ. ואין לומר דהמג"א לשיטתיה דס"ל דקיי"ל דחמץ לא הוי ישל"מ, לדברינו אינו,

דהא דלא הוי ישל"מ הוא מטעם דחוזר ונאסר, והכא ל"ש כן למ"ש המג"א (סימן תמ"ז) דבטעם לכ"ע אינו חוזר ונאסר, וא"כ בפסח האחר בודאי יהיה שרי. ואי מסברת הר"ן כיון דבלא התערובות יאסר החמץ אחר פסח מדרבנן הא זה רק כשאנו דנין על תחילת הביטול לומר דלא בטל משום ישל"מ שייך סברת הר"ן, כיון דגם לאחר פסח יהא ההיתר רק מכח התערובות מש"ה בטל, אבל לפי האמת דקיי"ל חמץ במשהו מחמת חומרא דחמץ, וא"כ בנידון המג"א הנ"ל דאם החטה חמוצה בודאי אין כאן ביטול מדרבנן, וכל התערובות אסור, אם לא שבאנו לדון, כיון דמה"ת בטל הוי ספק דרבנן, א"כ אנו דנין על ההיתר התבשיל מכח ספק דהבלוע חטה שבתוכו, אינו חמץ, בזה יקשה הא המאכל זה יהא שרי לאחר פסח ולא יהא כח הבלוע לאסרו אף בפסח האחר, ועד שתאכלנו ע"י ספק תאכל בהיתר אחר פסח, וזהו ברור. ולזה נ"ל דדברי המג"א רק כפי סברת הרמ"א יו"ד דבפליטת טעם לא אמרינן דבר שיל"מ לא בטל, אבל לדעת האחרונים שם דגם בטעם אמרינן ישל"מ לא בטל, לכאורה ליתא לדינא דמג"א הנ"ל ודוק.

עוד נ"ל בישוב דברי הרמב"ם שהתחלנו, דהנה במה דפליגי האחרונים דעת התפל"מ (סי' נב) דדבר שיש בו ב' איסורים ונתערב ועל איסור אחד ישל"מ ועל איסור אחד אין לו מתירים. כגון ביצה שנולדה ביו"ט מתרנגולת טרפה, כיון דצריכים לביטול מכח איסור טרפות, ממילא גם איסור יו"ט בטל, ודעת הצ"צ בתשו' דמ"מ מה דאפשר לעשות בלא ביטול צריך לעשות, ונהי דאיסורא דטרפות בטל, מ"מ לגבי איסור יו"ט אמרינן עד שתאכלנו באיסור עיי"ש, ולענ"ד ראיה להצ"צ ממה דס"ל להרמב"ם דחמץ בפסח לא בטל משום דהוי ישל"מ. והרי מה דהותר לו להשהותו ולא מחייבינן ליה לשורפו מיד משום לאו דבל יראה ועשה דתשביתו, ע"כ משום ביטול נגע בו, דאיסור ב"י ותשביתו לא מקרי ישל"מ, הרי אף דיש על תערובות זה ב' איסורים, א' איסור אכילת חמץ דהוי ישל"מ וא' איסור ב"י ותשביתו, דאין לו מתירין, מ"מ לגבי איסור אכילה אמרי' דלא בטל, דעד שתאכלנו וכו' א"כ ה"ה באיסור מוקצה וטרפה.

והדברים ק"ו, דהרי בחמץ דא"א לבא להיתר אכילת חמץ רק ע"י ביטול דשהייה בביתו ואפ"ה מקרי ישל"מ, מכ"ש בביצת טרפה ומוקצה דלאיסור מוקצה יש היתר למחר בלא ביטול. (ודוחק לחלק דבחמץ יש בו ב' ענינים, אכילה ואיסור שהייה מש"ה אמרינן גבי אכילה דין ישל"מ, אבל היכא דאסור באכילה מחמת דבר אחר שאין לו מתירין כיון דלענין אכילה דטרפות בטל גם אכילה דמוקצה בטל) וזהו ראיה ברורה להצ"צ.

אולם זהו תליא במחלוקת הראשונים, לדעת תוס' פסחים (דף כח ע"ב) דלר"ש מדאורייתא אסור באכילה אחר ששה שעות, דתשביתו לא משמע דרך אכילה דאכילה

לא מקרי השבתה, מש"ה שפיר י"ל דחמץ מקרי ישל"מ, דאם אוכלו צריך ביטול לב' דברים הן לענין איסור האכילה, הן לענין איסור דהשבתה, מש"ה אמרינן דסגי בביטול לענין השבתה, ולא לגבי אכילה, דלענין האכילה הוי דבר שיל"מ, אבל לדעת הרז"ה במאור דלר"ש מותר באכילה עד שתחשך דבאכילה מקיים ג"כ עשה דהשבתה, בזה י"ל כיון דעכ"פ צריך לביטול משום דבר א' דאם יאכלנו ל"צ לביטול לענין השבתה, דהא באכילה מקיים השבתה, ואם משהה בביתו צריך לביטול משום השבתה, וכיון דבין כך ובין כך לא צריך לביטול רק לדבר א', יכול לבחור מה שירצה ויכול לאכלו, ולא מקרי ישל"מ דעד שתאכלנו דהא אם אכלו ל"צ לביטול לענין איסור דהשבתה.

והנה ביסוד מחלוקת תוס' והרז"ה הנ"ל, יש לענ"ד מקום הכרעה והיינו דלר"ש דליכא איסור אכילה עד שתחשך מפרשין קרא דתשביתו דאף אכילה בכלל, וממילא אפילו אוכלו בפסח, מ"מ יצא ידי תשביתו, אלא דעבר על איסור האכילה, (זולת דנימא דהוי בכלל מצוה הבאה בעבירה) אבל לר' יהודא דחמץ לפני זמנו אסור, ממילא א"א דתשביתו היינו אף באכילה, דהא ל"ש לומר דהתורה צותה בכך דהא אסור לאכלו ושוב אמרינן דאכילה אינו בכלל השבתה כלל.

ויעויין ברמב"ם דפסק (פ"א מחמץ) בלפני זמנו כר"י דאסור מה"ת ועובר בלאו, ולאחר זמנו פסק כר"ש דאסור רק מקנסא, ועיין בהה"מ, ונ"ל דיצא להרמב"ם כן משום דס"ל ג"כ כהרז"ה דלר"ש חמץ לפני זמנו מותר אף באכילה, וממילא לכאורה גם איסור דרבנן ליכא, וכמ"ש הרא"ש פ"ב דפסחים דאפילו מדרבנן מותר בהנאה, וה"נ לענין אכילה לר"ש, וכיון שכן ממה דאמר רבא הלכתא חמץ בזמנו במשהו, שלא בזמנו מותר, דמשמע דכל שלא בזמנו, דהיינו לפני זמנו ולאח"ז כי הדדי נינהו, וכי היכי דלאחר זמנו דמותר רק בתערובות ה"נ לפני זמנו, והרי רבא ס"ל דלאחר זמנו אסור בעין, ה"נ לפני זמנו, והרי רבא ס"ל כר"ש ולפני זמנו ליכא קנסא ואפילו מדרבנן בעינא מותר, אע"כ דרבא פסק כר"ש רק לענין אחר זמנו, אבל קודם זמנו פסק כר"י. ואי דקשיא דמ"מ אינו דומה לפני זמנו ללאחר זמנו, דלפ"ז יהא במינו במשהו למה דס"ל להרמב"ם דהוי דבר שיל"מ, ואלו לאחר זמנו גם במינו בס', בזה י"ל דבאמת גם לפני זמנו במינו בס' דלא מקרי ישל"מ, כיון דלאו דב"י מתחיל רק משתחשך כדעת הה"מ בשיטת הרמב"ם, ממילא אם אוכלו א"צ לביטול דאיסורו דב"י ואם ישהה עד אחר הפסח, כשתחשך יצטרך לביטול לענין איסור דב"י, ול"ש לומר עד שתאכלנו וכנ"ל.

ובזה מיושב דעת הטור דפסק דלאחר זמנו צריך ביטול בס', והמג"א (סי' תמ"ז) הקשה דדלמא ע"י תערובות לא קניס ול"צ לשיעור ביטול. ולפי הנ"ל דמשמעות הלשון שלא

בזמנו משמע דחד דינא אית להו, ומשמע דעכ"פ בעיניה אסור לפני זמנו כמו לאחר זמנו, ומוכח דפסק כר"י לענין לפני זמנו ואסור מדאורייתא, ובעי ביטול בס' ה"נ לאחר זמנו, ודוק.

ולפ"ז לר' יוחנן דאמר בזמנו בנ"ט שלא בזמנו מותר, ע"כ דשלא בזמנו לא בעי' ס', וע"כ מוכח דלא ס"ל דר"ש קנסא קניס ונכלל ג"כ בלשון שלא בזמנו דגם לפני זמנו מותר בלא ביטול, ומוכח דסבר דההלכה כר"ש בכולו אפילו לענין לפני זמנו.

ולפ"ז מיושב שיטת הרמב"ם דמה דס"ל לר"י דחמץ בס' ולא מקרי דבר שיל"מ, היינו ר"י לשיטתיה דפסק כר"ש גם לפני זמנו וממילא באכילה ג"כ מקיים עשה דתשביתו, מש"ה לא מקרי חמץ דבר שיל"מ, דהא ממנ"פ צריך לביטול רק לדבר א' וכנ"ל, דמה לי דסמכינן על ביטול לענין אכילה לחוד או דסמכינן על הביטול לענין איסור דהשבתה ובל יראה, אבל רב לטעמיה דפסק כר' יהודה לפני זמנו, וממילא אין אכילה בכלל תשביתו, וא"כ באוכלו צריך הביטול גם לאיסור השבתה שפיר אמרינן דעד שתאכלנו בסמך ביטול על ב' איסורים האכילה והשבתה, יניחנו עד אחר הפסח ויהיה הביטול רק לענין השבתה ובל יראה ולא לאכילה, ודוק היטב.

מה שכתב בן אחי נ"י על קושיית פני יהושע על העיטור [בתשו' פ"י הק' לד' בעה"ע שבטור סי' תמ"ח דהיכא דביטל חמץ ועבר עליו הפסח שרי בהנאה, ל"ל טעמא דחמצן של עוברי עבירה מותר מפני שמחליפין תיפ"ל דסתמא בטלו כי היכי דלא יעבור בב"י ומה הנאה אית לי' שלא יבטלנו], באמת הפנ"י לא הקשה על העיטור ואדרבה דעת השואל היתה להתיר לגמרי בביטול, וע"ז סתר הפני יהושע מההוא דחמצן של עוברי עבירה ושמזה הוכיח העיטור דעכ"פ אסור באכילה וי"ל דמיירי לענין אכילה עיי"ש.

ובאמת קשה לי עדיין הא למה דתירצו תוס' בפסחים (כ"ט ע"ב) לחד תירוצא למה דסברוה לומר ר' יהודה היא, ע"כ דאתיא כר' אחא בן יעקב דר"י יליף שאור דאכילה משאור דראייה, ולכאורה קשה דאם כן למה לן טעמא דמחליפין הא לישראל אחר ממילא שרי כיון דילפינן מראייה דאתה רואה של ישראל אחר. ולפי מה דמסיק בצל"ח פסחים דמ"מ חמץ שעבר עליו בבל יראה נאסר לכל כיון דנעבדה בו עבירה מקל וחומר דערלה, ממילא ניחא, אבל עדיין יקשה כעין קושיית הפני יהושע דהא נתלה דביטלו וממילא היה ספק של הפקר ומותר כיון דילפינן משאור דראייה, ואי דנימא דמ"מ לר"י אסור מדרבנן כיון דבלא ביטלו אסור מדאורייתא אסרו חז"ל מדבריהם, עדיין קשה איך מייתי סייעתא דסמכינן על לא שביק אף במקום טירחא כההוא דבודק סכין, דלמא לענין דאורייתא אמרינן מסתמא בטלו ולגבי דרבנן סמכינן על החליפין.

דף ל.

חמץ בזמנו כו' אסור במשהו (עמש"כ בשו"ת ח"א סי' י"ט אי לענין ב"י נמי במשהו). בנידון באחד שמכר בסתם כל חמץ של מוכר ולא היה יודע מקום החמץ, והיה בזה מרקחת ומשקין שיש בהם חמץ והבעלים היו סבורים שאין בהם חמץ. (א"ה כאן האריך הגרעק"א בענין המכירה ונדפס בחי' או"ח דפו"י סי' תמ"ח, ואח"כ כ' הדברים הבאים). ואולם לכאורה יש לדון ולהתיר כיון דמסקנת המג"א במה דאמרינן דע"י תערובות ל"ג והיינו אף בפחות מס', א"כ י"ל כיון דממילא עתה המרקחת והמשקין החמץ מעורב בתוכו, הוי כנתערב עתה החמץ בתוך היתר, אף להפוסקים דחתיכה עצמה נעשה נבילה, מ"מ ההיתר שנעשה נבילה לא עבר עליו בבל יראה, ואף להפוסקים ביש כזית בכדי אכילת פרס ההיתר נהפך לאיסור ולוקה על אכילתו כזית ממנו, מ"מ אינו חמץ לעבור עליו בבל יראה, וגם כיון דהא עכ"פ פלוגתת הפוסקים אי היתר נהפך לאיסור, א"כ הוי ספק דרבנן ולקולא, וכיון דההיתר עומד בהיתרא אלא דעבר על בל יראה על החמץ המעורב, קם הדין דע"י התערובות לא גזור, והוא ממילא עתה בתערובות. ואף דבשו"ע איתא בין נתערב קודם הפסח וכו' בטל בס', יש לומר דבאמת לא בעי ס' מלבד ההיתר שנתערב בו החמץ, אלא דבטל בס' היינו עם ההיתר שמעורב בו החמץ קודם הפסח מצרף לביטל ס', וה"ה להמג"א בס"ק מ"ד דרוב מהני יש לומר דאם נתערב קודם פסח ברוב דמותר לאחר הפסח, דממילא מעורב ברוב. ואולם מדברי המג"א בס"ק מ"ג ממ"ש בנתערב בפסח בס' ועבר ושהה דמותר אחר הפסח דלא עבר מן התורה, משמע דאילו עבר מן התורה היה אסור אחר הפסח אף דמעורב ממילא בס' היתר, וזה יותר עדיף דלא נעשה נבילה כלל, דע"י שנאסר במשהו קיימא לן דלא נעשה נבילה, אלא ע"כ מוכח דס"ל להמג"א דכל שנתערב קודם פסח או בפסח כיון דהשהה התערובות באיסור אף דאיסור שהיי' היה רק על החמץ שבתוכו ולא על ההיתר, מ"מ כיון דהי' מוטל עליו לבער התערובות אסור אחר הפסח, ודוקא בנתערב אחר הפסח מותר, אבל מקודם, דהשהה התערובות באיסור אסור אח"כ.

ונראה לי ראיה להמג"א מדברי הר"ן פסחים דף קלז ד"ה אלא שאם נתערב קודם הפסח או בפסח בענין שעוברין עליו אסור אחה"פ עיי"ש, אף דהדין בנתערב אחה"פ ברוב מותר מ"מ התערובות של קודם הפסח אסור, ובודאי דאין כונת הר"ן מדין חתיכה נעשה נבילה דהא הר"ן לא חילק בין דרך בישול או נתערב בענין אחר, והא הר"ן בפרק כל הבשר העלה דלא אמרינן חתיכה נעשה נבילה שלא בדרך בישול, אלא ע"כ דכונת הר"ן כיון דהתערובות השהה באיסור, אם יהיה מותר כמו שהוא אחר הפסח אין כאן קנס

כלל, ובעינן שיתערב אחר הפסח בדרך אחר, א"כ עכ"פ בנידון דידן מפורש כדברי הר"ן הנ"ל.

אך מ"מ נלע"ד דלא בעי ס' או רוב להר"ן והמג"א הנ"ל נגד כל התערובות, דהא ההיתר לא מקרי חמץ שעבר עליו הפסח אלא דלא מסייע לבטל כיון דהתערובות השהה באיסור, וא"כ מהני אם נתערב אח"כ ברוב נגד איסור חמץ, ולזה נראה להתיר בנידון זה [לבטל] ברוב בידים נגד איסור, וכמ"ש הפ"י בתשובה לסמוך על ר' יונה דחמץ שעבר עליו הפסח מותר לבטל בידים, והכי נלע"ד לדייק מדברי הר"ן ממ"ש שם דמהני רוב מידי דהוי אתרומת חו"ל עיי"ש, וכיון דבאנו לדמות דאיסור חמץ שעבר עליו הפסח לא חמיר מתרומת חוץ לארץ, וכיון דתרומת חוץ לארץ מבטלו ברוב בידים ה"נ חמץ שעבר עליו הפסח. ובנידון דידן קיל יותר, דהרבה פוסקים ס"ל דכל איסור דרבנן מותר להוסיף ולבטל, וא"כ ה"נ בזה נהי דההיתר שמעורב בו קודם הפסח החמץ, לא מסייע לבטל, מ"מ עכ"פ לא מקרי בעין אלא תערובות ומותר כנגד תערובות החמץ והוי כמוסיף ומבטל, ולרווחא דמילתא לעשות גם ההיתר דיוליך הנאה לים המלח ולהותיר רוב היתר נגד חמץ כנלענ"ד בעזה"י.

שם א"ר קדירות בפסח ישברו כו'. אשר עמד אחי בהא דכ' רש"י דרב סבר נטל"פ אסור הא מבואר בסוגי' דע"ז דמאן דס"ל נ"ט לפגם אסור סבר דקדירה ב"י ג"כ א"א דלא פגמה פורתא וס"ל דאין לחלק בין פגם זוטא לפגם רבה, וגם ס"ל דההיא דנבילה בסרוחה מעיקר' כמ"ש תוס' שם, א"כ בהנך קדירות בשעה שנשתמש בהם קודם פסח מיד נעשה פגום קודם שחל האיסור חמץ והוי סרוח מעיקר', וצ"ל דטעם האיסור, דטעם פגום משהו מיהא הוי, וחזר והקשה אחי מההיא דקדירה שבשלו בה בשר, וכן בדגים שעלו בקערה של בשר דהתם דאינו במשהו לשתרי כיון דהיתירא בלע הו"ל סרוח מעיקרא.

הנה מקדירה של בשר ליכא קושיא כלל, דהא פליגי ר"מ ור"ש בנ"ט לפגם, א"כ י"ל דהברייתי' אתיא כר"ש דנותן טעם לפגם מותר, וקיימינן דקדירה ב"י לא פגמה כלל, או דמחלקים בין פגם זוטא לפגם רבתא. ואולם מההיא דדגים יפה השיג, דהא התם מרא דשמעתא רב, קשה לפי הצד איבעי' דעכברא בשכרא דרב סבר נטל"פ אסור, וממילא ב"י ג"כ הוי נטל"פ והוי סרוח מעיקר'. והנה קושי' ראשונה ותירוצו של אחי מצאתי כתוב בספר מקו"ח לחביבי הגאב"ד דליסא שיצא זה מקרוב ועדיין לא נתבדר בעלמא. באמת אמרתי דקושיית מקו"ח הנ"ל על רש"י לק"מ דהא אי אמרי' דטעמא דרב בקדירות דנטל"פ אסור, הא דלא נפשט מזה דרב סבר נטל"פ אסור ע"כ כמ"ש תו' שם לחלק בין פגם שבעינו פוגם בין פגם מחמת בליעת קדירה, והאריכו בזה בתו' בע"ז דרבנן

דרבי עקיבא בפסחים ס"ל כן, א"כ ממילא ל"צ לומר דנבילה בסרוחה מעיקר', דהא בנביל' דבעי' פוגם מותר ולא תליא כלל בדין סרוחה מעיקר' לסרוח אח"כ. ותליא רק בין פגם בעין לפגם ע"י הכלי, וא"כ ניחא ההיא דקדירות בפסח, אך מ"מ יקשה דלפי הצד בעכברא בשכרא דסבר רב דנטל"פ אסור, דאפילו בפגם בעין אסור, וממילא ס"ל דבת יומ' הוי ג"כ נטל"פ, ונביל' בסרוחה מעיקר' אמאי הקדירות אסורות, ומוכרחים לתירוץ המק"ח דמשהו מיהא הוי, ויקשה קושי' אחי, דלפי צד זה אמאי אוסר רב בדגים שעלו בקערה הא הוי סרוחה מעיקרא.

והנה לכאורה יש ליישב קושי' אחי נ"י, דהא באמת מה שטרחו ליתן טעם בהא דאסר רב קדירות ולא משתרי מטעם נטל"פ, אי דסבר רב דנטל"פ ע"י בליעת הכלי אסור כמ"ש תו' בתירוצם השניה, אי דמשהו מיהא הוי כמ"ש הר"ן בשם יש מי שתירץ דאיסורים האוסרים במשהו אף נטל"פ אסור, וכ"כ הרשב"א בתשובה, ונ"ל להמתיק הדבר, דהרשב"א לשיטתיה אזיל דכל נטל"פ דמותר מ"מ צריך שיהי' ההיתר רוב דבטל האיסור ברוב, דבטעם פגום ל"א טעם כעיקר וכן פסקינן בש"ע יו"ד (סי' ק"ג) וא"כ ממילא בדברים דאין להם ביטול ברוב נטל"פ אסור, [וזה מקרוב בא לידי ספר מחצית השקל, וראיתי שבסי' תמ"ז ס"ק ה' נדחק בההיא דתשובת הרשב"א דמה דמיון יש נטל"פ לאיסור משהו, ובמחכ"ת להרשב"א לשיטתיה ניחא וכנ"ל. ומה דקשה לפ"ז בפסקי הש"ע דסתרי אהדדי, דהמחבר פסק ביו"ד כהרשב"א דבנטל"פ בעי ג"כ ביטול ברוב, ובא"ח (סי' תמ"ז) פסק המחבר דנטל"פ בפסח מותר, והא בחמץ ליכא ביטול ברוב כתבתי במק"א בעזה"י], ואמאי לא ניחא להו בפשוטו דהא אע"ג דנטל"פ מותר מ"מ לכתחילה אסור, וכמ"ש תוס' בתירוצם קמא, ומאי בקשו בתירוצם האחרון לחלק בין פגם בעין לפגם שע"י הכלי, וכ"כ הר"ן דהטעם דנטל"פ לכתחילה אסור, צ"ל דס"ל דקדירות דאין להם תקנה הוי כדיעבד.

לפ"ז י"ל על קושי' אחי בההיא דדגים, דמ"מ לכתחילה אסור, וכיון דאפשר למיכל הדגים בלא כותח הוי כלכתחילה, ואף דבהגהת ש"ע (סימן צ"ה) דבבשלו דגים בקדירה של בשר שאינה ב"י דמותר לכתחיל' לערבם בחלב, י"ל דדוקא התם דהוי תרתי למעליות' נטל"פ ונ"ט בר נ"ט, דמדינא גם בב"י שרי משום נ"ט בנ"ט אלא דמחמירין לכתחילה לחוש להסוברים דדוקא עלו אבל בשלו לא, מש"ה בצירוף נטל"פ מותר לכתחילה, וכן במ"ש המג"א (סימן תמ"ז) דאם בשלו בקדירה של חמץ א"י קודם פסח דמותר להשהותו לאכלו בפסח, אף דיכול לאכלו קודם פסח, י"ל ג"כ מכח צירוף דהוי נ"ט בנ"ט דהיתירא, אלא דאנן מחמרינן כהסוברים דחמץ שמו עליו ולא מקרי נ"ט בנ"ט דהיתירא, בזה

מקילין היכא דהוי ג"כ נטל"פ, וא"כ לרב דלדידיה ליכא מעליותא בנ"ט בר נ"ט וליכא למעליותא רק מטעם נותן טעם לפגם הוי כמו לכתחילה לערבם בכותח.
אמנם אחר העיון אינו מספיק, דהא מה דנטל"פ אסור לכתחילה הוא רק משום דגזרינן אינו ב"י אטו ב"י, וזה שייך למ"ד נטל"פ מותר ובת יומא לא הוי פגם גזרינן אטו בת יומא, אבל למ"ד נטל"פ אסור דגם אינו ב"י אסור מדאוריית', אין מציאות לגזירה זו, דהא בכל איסורים גם אינו ב"י אסור מדאורייתא, ובהיתירא בלע לדונו כסרוח מעיקרא, הא גם בב"י מותר, דלהך מ"ד גם ב"י הוי נטל"פ [ובזה תקנתי דברי מק"ח הנ"ל דנקט קושייתו בהקדמתו דמוכח בע"ז דלמ"ד נטל"פ אסור גם ב"י הוי פגם, וגם ס' דנבילה בסרוח מעיקרא, אם כן בהנך קדרות דמיד שנבלע בהם קודם פסח הוי פגם בהיתר והוי סרוח מעיקרא והוכיח מזה דטעם האסור דטעם פגום הוי משהו, למאי צורך להקדמה זו דב"י גם כן פוגם, בלא"ה יקשה אמאי ישבו הקדירו', הא יש תקנ' להשהותו בלי תבשיל חמץ מעל"ע קודם פסח ויהיה הפגם קודם האיסור ולפי הנ"ל ניחא, דבא לשלול דלא נימא כאידך תירוצו דטעמא דרב דנטל"פ לכתחילה אסור, לזה צריך להקדים היסוד דלמ"ד נטל"פ אסור גם ב"י הוי פגום ול"ש בזה גזירה, וא"כ לפי הצד דרב סבר נטל"פ אסור, אמאי קדירות אסורות הא גם בבני יומן הוי פגום, ואף דהמק"ח לא כיון לכך דכל כי האי הו"ל לפרושי מ"מ הדברים בעצמותן נכונים] וא"כ ישאר קושיית אחי על מקומו.
ואולם באמת כבר כתבתי בגליון ספר המק"ח דבמחכ"ת דבריו אינם מחוורין בזה לדמותו לסרוח מעיקרא, דהא באמת הקשו הראשוני' על כל נטל"פ דגמרינן מנבילה דא"ר לגר אינו קרוי נבילה הא פשיטא דנטל"פ ראוי לגר, והרשב"א תירץ דמ"מ טעם פגום אינו חשוב ול"א ביה טעם כעיקר, ובאמת צריך שיהיה בהיתר רוב לבטל, והר"ן תירץ דבנבילה דברצונו אוכלו בראוים לגר הרי נהנה מאיסור ומותר רק באינו ראוי לגר דאינו נהנה. אבל בתערובו' איסור בהיתר ונטל"פ מצטער באכילתו ואינו נהנה, דהיה נוח לו יותר שלא היה האיסור מעורב בתוכו, ומזה הטעם כתב דאם הגדיל מדתו של איסור הרבה, דע"י ריבוי הוא נהנה מזה שמעורב האיסור בתוכו באמת אסור עכ"פ לכל התירוצים האלו הבלע בכלי בעצמותו אף שפוגם מקרי ראוי לגר, אלא שאינו אוסר התבשיל אי מטעם ביטול ברוב, אי מטעם דע"י פגימת והיזק למאכל ההיתר אינו נהנה מהאיסור, וא"כ הקדירות כשמגיע פסח וחל איסור החמץ חל על הבלוע חמץ שבכלים דהא אין ראוי לגר, וממילא כשמבשל אח"כ בהן הוי ככל בישול בקדירות אסורות, והוא נכון בעזה"י עכ"ל.

אך מ"מ אינו מספיק כל צרכו על קושי' אחי הגנ"י לשיטת הר"ן הנ"ל, דבעידן תערובות בהיתר דפוגמו הוי כמו א"ר לגר, א"כ כשבשל דגים בקדירי', למאן דאמר נטל"פ אסור ובת יומ' גם כן פגום נעשה כמו א"ר לגר, ועדיין היתר והוי סרוח מעיקרא.

אמנם לקושטא דמלתא נ"ל דהיסוד של מק"ח לדמותו לסרוח מעיקרא אינו, דהרי כבר אמרנו דבלוע בכלי מקרי ראוי לגר, ורק דנימא בעירובו עם תבשיל היתר שמצטער מזה הוי כמו א"ר לגר, זהו רק אם בנבילה שנסרחה אח"כ מותר דכבר חלה שם איסור ופקע ע"י פגמו שנסרח, והוא מטעם שאינו נהנה, ה"נ בפגם הראוי לגר בתערובות שאינו נהנה ומצטער עלה, אבל אם אמרינן דנבילה מיירי בסרוח מעיקרו, דהטעם דעל סרוח לא חל שם נבילה, לא תליא כלל בנהנה או לא נהנה, אלא דבסרוח מעיקרא לא חל עליה שם נבילה, מ"מ בפגם בעלמא שראוי לגר, אף דמצטער ולא נהנה מ"מ אסור, ואין לדמותו לסרוח ממש מעיקרא, ונכון בעזה"י.

מ"ש ידידי נ"י בדברי הרמב"ן (במדבר ל"א פסוק כ"ג) דבסיחון ועוג לא נאמר דיני הגעלה דאפילו כתלי דחזירי שרי להו, דמ"מ לפי סוגיא בתרא דפ"ק דחולין (דף י"ז ע"א) דדידן לא שרי א"כ הוצרכו להגעלה באם שרוצה [לבשל] חלב בקדירת בשר דיאסר עתה והוי שלל דידן, והוא מותב והוא מפרק דיש לזה תקנה לבשל בו ירק או מים מקודם דאיקלש איסורי' כמש"כ הרשב"א (מובא בטור יור"ד סימן צ"ג), ודבריו נחמדים ומתוקים וראוין למי שאמרן, ואף דאית ליה פירכא קצת למ"ש הב"י סימן צ"ג בחד תירוצא דבכלי חרס לא מהני איקלש.

ולענ"ד יש ראיה מהא דרב אמר (פסחים ל' ע"א) קדרות בפסח ישברו להסוברים דבחמץ גם נ"ט בנ"ט דהתירא [שרי] ולא אמרי' דחמץ [שמו] עליו א"כ יש להם תקנה לבשל בהם מים קודם פסח, ואף די"ל דסברא דאיקלש הוא לדידן דקי"ל כשמואל דנ"ט בנ"ט דהתירא שרי משום דאיקלש ועל טעם קלוש לא יחול שם איסור, אבל רב לשיטתו דנ"ט בנ"ט דהתירא אסור ול"מ סברת איקלש, מ"מ קשה לשמואל דאמר משהין עד אחר פסח הא יש תקנה להשתמש בהם בפסח ע"י שיבשל בהם מים קודם פסח, אע"כ דבכ"ח לא אמרינן איקלש, והוא לכאורה ראיה ברורה, אך הא גם במלחמות (סיחון) [מדין] לא נזכר דין כ"ח שצריך שבירה ונזכר רק דיני הגעלה וליבון א"כ עולים דברי ידידי מעכ"ת לנכון דבסיחון ועוג לענין בב"ח הי' סגי לבשל בהן מים, אך אדאתינא לזה גם בלא דברי הרשב"א י"ל דהא במלחמת (סיחון) [מדין] אמר דבר אשר יבא באש תעבירו באש וזה ל"ש במלחמת סיחון ועוג דשלל דידהו שרי, ולבשל חלב או בשר הא זה מבואר להדיא בע"ז דבהתירא בלע אף לשפודין מהני הגעלה.

ומה"ט אמרתי במש"כ הש"ך יור"ד סימן קכ"א [וז"ל] ולפ"ז במחבת של חלב צריך ליבון כיון דבלע בלי שום אמצעי, דנלענ"ד דאינו כן דאף דבבלע בלא אמצעי מקרי ע"י אור ממש הא בהתירא בלע מהניא הגעלה, ושאני בההוא דתשו' מנחם עזרי' דמיירי לענין חמץ דקי"ל דמקרי איסורא בלע משו"ה הוצרך לדון מכח דהמשקי' מסתם אינו חמץ דרוב הטעמי' הן במשקי' שמן וכדומה ונבלע החמץ באמצעות משקי' דהיתר לא מקרי ע"י האור, אבל בחלב אף דהמשקי' עצמן האיסור ומקרי ע"י אור, מ"מ הא בהתירא בלע מהני הגעלה כמו בשפודין, אף דבפר"ח סימן צ"ג סק"ד כתב כמו דמחלק הר"ן בין נותר לחמץ דחמץ מקרי איסורא בלע ה"נ בקדירת בשר כיון דאסור לערב עם חלב מקרי איסורא בלע, במחכ"ת לא דק בזה דהרי מבואר ברשב"א בתה"א בית ד' שער קכ"ז דחמץ נ"ט בנ"ט אסור דלא מקרי דהתירא דחמץ שמו עליו משא"כ מבשר לחלב הרי להדיא דמבשר לחלב מקרי יותר התירא בלע מחמץ לענין נ"ט בנ"ט, א"כ ה"נ י"ל דמקרי התירא בלע לענין דלסגי בהגעלה אף דבלע ע"י אור ולהדיא מבואר כן להלכה בשו"ע או"ח תק"ט סעיף ג'.

בהר"ן ד"ה אמר רב וכו' וא"ת בפ"ב דע"ז וכו' יש מי שתירץ וכו'. בשעה"מ פ"ח הכ"ה מחו"מ כ' ויש לי לדקדק וכו' שהרי הר"ן כתב בסמוך לזה דסתם קדרות של חמץ א"א שיבא לידי נתינת טעם דאין משתמשין בהם חמץ הרבה והכריח כן מהא דפריך בגמ' ונשהינהו לאחר הפסח ונעביד בהו שלא במינן וכו' ותו שכשדחה הר"ן דברי יש מי שתירץ הי"ל לדחותם מהאי טעמא נמי כיון שלפי דעתו קדרות של פסח אין בהם כדי נתינת טעם וכו'. נ"ב במחכ"ת הגדולה לא ידעתי בזה סרך קושי' דמ"ש הר"ן דסתם קדירות חמץ הוי רק משהו היינו מכח הכרח מדפריך הש"ס ונעביד בי' שלא במינן, וא"כ לשיטת הרשב"א דפירכת הש"ס בפשוטו דנעביד בי' שלא במינן דהוי נטל"פ (והיינו דתפשוט מיני' דס' רב נטל"פ אסור) אין אנו מוכרחים להך סברא דקדירות חמץ משתמשין בהם משהו, אלא דהר"ן דדחה לקושי' הרשב"א וטעמא דקדירות דישברו דלכתחילה נטל"פ אסור וע"ז יקשה דאיך פרכי' דנעביד בי' שלא במינן הא דנטל"פ לכתחילה אסור מש"ה הוכרח הר"ן לסברתי' דסתם קדירות חמץ הוי רק משהו, וא"כ א"א לדחות דברי הרשב"א בטענה זו דהוי נטל"פ ומשהו, דהא להרשב"א אין הכרח כלל לומר דהוי רק משהו, ופשוט.

שם אין לשין את העיסה בחלב. עי' שבת עח ע"ב תד"ה תחת איספוגי'.

רש"י ד"ה בני חילא כו' שאופיהו. עי' ב"י יו"ד סי' קיב.

תוס' ד"ה אמר רבא, אבל סתם יינם דשרי בהנאה. תמיהני למאד, הא פשוט דסתם יינם אסור בהנאה כמבואר בכמה דוכתי, ובע"ז ובחולין כתבו תוס' סתם אבל סתם יינם בטל בס' ודבריהם דהכא אם אינם ט"ס צריכים לימוד, [אב"ה עיין מ"ש אאמ"ו מזה בתשובה]. תוד"ה אמר רב מספקא לי' כו' (עי' שו"ת ח"א סי' כ"ו וסי' מ"ג).

בא"ד דס"ל לרב נטל"פ מותר היינו דיעבד, אבל לכתחילה אסור דגזרינן אטו בן יומו. הק' רומכ"ת הא אחר הפסח ל"ש בן יומו דאז חמץ מותר. סברתו כתובה על ספר הישר במשמרת הבית להרשב"א דף קכ"ו לפרש בזה פירכת הש"ס דלישהינהו לאח"ז ולייעבד בהו שלא בזמנו, דיהי' ההיתר מכח נטל"פ, דל"ש למיגזר אטו בן יומו כיון דא"א לבא עכשיו לידי איסור בדמיונו עיי"ש. אבל לעשות מזה קושי' על תוס' אין מהראוי, דאדרבא, דברי הרשב"א אינם מובנים כראוי, דהא לרב דסבר כר"י דגם חמץ של נכרים אחר הפסח אסור בהנאה, א"כ משכחת לה בן יומו שבשל לאחר הפסח בכלי חמץ של נכרים, גם בפשוטו י"ל אף אם בהך איסור ליכא במציאות בן יומו, מ"מ גזרינן אם יראו משתמשים בכלי חמץ ישתמשו ג"כ בכלים בלועים נבילה בן יומו, והראשון מחוור יותר.

תוד"ה לשהינהו ומפרש הר"י וכו' (עי' מש"כ לק' ע"ו ע"ב אות א' כ"ז).

תוס' ד"ה דלמא אתי כו' אינו יכול לקנח יפה. עי' מ"ק דף יז ע"א ברש"י ד"ה ומהניא כי טחיא.

דף ל:

אין טשין. ועי' ב"ב קי ע"א תוד"ה נשוט.

שם והלכתא אידי ואידי ברותחין, במג"א סי' תנ"א סק"ו נ"ל דלפמ"ש בס"ו בהגה דאין הולכין אחר רוב תשמישו הי' הסכין צריך ליבון דלפעמים תוחבין בראשו חתיכות פת וכו', ולענ"ד הא יסוד הפלוגתא בס"ו אם הולכין אחר רוב תשמישו, וכן הפלוגתא בס"ד בנשתמש ע"י אור אם צריך לבון היינו דמדינא דגמ' בסכינים הלכתא ברותחים אף דלפעמים משתמש בהן באור, היינו כיון דחמץ היתירא בלע אף בשימש ע"י אור סגי בהגעלה כדאית' פרק בתרא דע"א גבי נותר, א"כ אין הכרח לומר דאזלי' בתר רוב תשמישו, וזה דעת המחבר בס"ד וס"ו, ואינך שטות סוברים דחמץ מקרי שמו עליו ומקרי אסורא בלע ותשמישו באור צריך לבון, וטעמא דסכינים דאזלי' בתר רוב תשמישו, א"כ חד מינייהו מוכח, אי דאזלי' בתר רוב תשמישו, אי דמקרי היתירא בלע, ומספיקא דדינא בב' שטות אלו קיימא לן לחומרא דמקרי איסורא בלע, וגם דלא אזלי' בתר רוב תשמישו, וזהו פסקא דהרמ"א ס"ד וס"ו, וא"כ הכא בסכינים ממנ"פ מותר בהגעלה.

מה דהקשה בדברי הר"ן גבי בית שאור, דלתירוצו הראשון יקשה גם בנשתמש בו חמץ בצונן, אמאי משתמש בו מצה בצונן, נראה די"ל אף דבלע צונן, מ"מ כיון דבליעת צונן מהני הכשר הגעלה, או עירוי ג"י, דהא הר"ן מדמי ליה לייי"נ, והתם גם לכ"ח יש תקנה, וכמו דפסק המחבר סימן תנ"א סכ"א, דאף בבלע ע"י כבישה יש תקנה לכ"ח ע"י הגעלה, ומש"ה מותר להשתמש בצונן, אבל בבלע ע"י בית שאור, י"ל דהוי כמו בליעה בחמין, ולא מהני הגעלה, וכמו דדייק הר"ן בלשונו הזהב, דכל כלי חרס שנשתמש בו חמץ בחמין כיון שאין לו תקנה רק שבירה, הרי דדייק שנשתמש בחמין כיון דבליעתו מרובה, אבל בבלע בצונן י"ל דמהני הגעלה, א"כ י"ל דשימש בו חמץ הוי בליעתו בצונן, ובית שאור הוי כשימש בו בחמין, וכמ"ש הר"ן דהרמב"ן מצא בירושלמי גם לענין הכשר כלים לדמותו לייי"נ, והיינו כנ"ל כיון דבליעתו בצונן, כן נראה לענ"ד.

דף לא.

מ"ש אחי הגאון נ"י ליישב דברי הרמב"ם, [עי' ברא"ש סימן י'] דבאמת לס"ד בהא דאמרי' אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה, הי' מוכרח דאף דעבר בב"י משום הואיל ובידו לפדותו מ"מ מותר אחר הפסח דלא אסרו חז"ל רק חמצו של ישראל וכדס"ל לר"י בירושלמי דמשום דעבר משום אחריות אינו אסור אחר הפסח, אבל למסקנא נסתר זה מכח קושית תוס' דאיך יתרץ אביי הברייתא ותירוצם דמיירי בפדאו דחוק, אלא ע"כ דהכי מתרצא דברישא בישראל שהלוה לעכו"ם אף דלמפרע הוא גובה מ"מ בשעת הפסח לא הי' בחזקת ישראל ור' מאיר ס"ל דעבר דישראל מעכו"ם קונה משכון, ובסיפא דעכו"ם שהלוה הטעם משום הואיל ומוכח דאפי' לא הוי חמצו של ישראל כיון דעבר בבל יראה אסור אחר הפסח ודלא כהירושלמי, זהו תורף דבריו וע"פ הקדמתו בישוב קושית השער המלך על רש"י בברייתא דעכו"ם שהרהין דדוקא באמר מעכשיו, דמעצמו יוחלט לישראל כל שלא יעשה עכו"ם המעשה לפדותו בזה עבר הישראל, אבל בלא מעכשיו דהוי בהיפוך דכל שלא יעשה ישראל מעשה לנגושו ולגבות לא יוחלט לו בזה אינו עובר.

לא נתחוורו לי דברי אחי נ"י בזה אף דתירוצו על קו' השער המלך נכון, מ"מ הייינו הכל בפדאו העכו"ם דהחמץ אינו של ישראל, בזה אף דבאמר מעכשיו מ"מ עובר כיון דהוי בפסח בספק דשמא לא יעשה העכו"ם מעשה בפדיון, שם ישראל עלה לעבור בבל יראה, מ"מ בלא מעכשיו כיון דלא יוחלט בלא מעשה דישראל ובאמצע איגלאי ג"כ דהוא של עכו"ם בזה לא עבר, אבל לומר דבלא פדאו דהוי למפרע של ישראל דמ"מ לא עבר דבשעת הפסח לא הי' בחזקתו, לא נראה לי דמ"מ הי' חמצו שלו, והרי הכי מבואר בהא

דאמרי' מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סובר למפרע הוא גובה ולומר דאביי לא ס"ל כן הוא דחוק מאד.

אבל באמת מתפלא אני על רב חכמת אחי הגאון נ"י כיון דנחת לסגנון זה למה הוצרך לכ"ז וגם לדחוק ולומר דדוחק לאוקמי בפדאו דמה דוחק בזה, ולמה לא רצה אחי הגנ"י לומר כאשר אמרתי בפשוטו דהא דפסק הרמב"ם דמשום אחריות אסור אחר הפסח אף דפליגי בזה בירושלמי והוי לי' למפסק להקל בדרבנן, היינו דסוגיא דידן מכרעת, מדאוקמי בהרהינו דוקא והיינו כמ"ש הרא"ש משום דבלאו הכי עבר הישראל משום אחריות (ונראה דהאחריות לאו משום פקדון דהא אין שמירה בנכסי עכו"ם אלא דבאם יאבד החמץ יאמר העכו"ם איני רוצה בקנייתו מעכשיו והתנאי הי' לטובתי ואיני רוצה בזה ופרע לי חובי וכ"כ בגליון המג"א שלי ואח"כ ראיתי שכ"כ במקור חיים והביאו ג"כ מר אחי נ"י) ואולם בזה יקשה להיפך האיך אמרי' אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה הא מ"מ הוא באחריות ישראל דאם יאבד יצטרך לפרוע מנכסיו אחרים, והרא"ש שכ' בלשונו דהא אמרי' לעיל וכו' אלמא אע"ג דבבית ישראל קאי אלא שאין אחריותו על ישראל, באמת קשה ואינו מובן לי כראוי למה לא הוי אחריות על ישראל, וצ"ל דבאמת לס"ד הי' מוכרח משום אחריות לא אסור אחר הפסח, והתרצן דמוקי בהרהינו משום דס"ל לקושטא דמילתא לדינא דלא כר"י בירושלמי אלא דגם משום אחריות אסור אחר הפסח, וכיון דחזינן דדינא דהירושלמי תלוי בין המקשן להתרצן ממילא ניחא, דלס"ד דבלא"ה הי' מוכרח לומר כהירושלמי ממילא אף דעבר משום הואיל מ"מ אינו אסור אחר הפסח, אבל למסקנא דמוקי בהרהינו דמוכח דלא כהירושלמי אלא כיון דעבר משום אחריות אסור אחר הפסח ה"נ בעבר משום הואיל, וזהו דרך סלולה ופשוט יותר.

ואולם ידידי אחי באמת בישוב דברי הרמב"ם מחמת ס"ד דהש"ס דאמרי' אא"ב למפרע הוא גובה יש לומר דמתני' דר' יהושע דלא ס"ל הואיל ואי בעי מתשיל, אבל לפי האמת דקי"ל כר"א ס"ל להרמב"ם ה"נ בהואיל ובידו לפדותו, אבל נראה אף דהרא"ש נקט הקושיא על הרמב"ם מדברי המקשן נלע"ד דעיקר התמיה מהא דאמרינן ותסברא אימא סיפא, הא שפיר י"ל דברישא בישראל שהלוה פליגי בדין למפרע גובה ובסיפא בנכרי לדברי הכל עובר משום הואיל ומיירי בהגיע זמן אחר פסח, וזה קושיא חזקה ולא יספיק לזה תירוצי ותירוץ דמר אחי נ"י, דסוף סוף כיון דממילא מוכח לאביי דמשום הואיל בידו לפדותו אסור אחר הפסח איך אמרינן ותסברא, הא סיפא ודאי ניחא מטעם הואיל, ובפרט לדברי אחי נ"י דלאביי ע"כ הברייתא בהגיע אחה"פ ומשום הואיל א"כ איך אמרי' ותסברא, אבקש מאד להודיעני כוונתו בזה.

מה שכ' אחי הגאון נ"י ליישב בדבריו קושית הפ"י ותמצית דבריו דרבא לא מצי סבר כאביי כיון דס"ל כשמואל א"כ מוכח מרישא דברייתא דמשום אחריות אינו אסור אחר הפסח, הם דברי השכל אבל עדיין הא לרבה פליגי ר"א ור"ע בדשמואל א"כ דלמא בהכי פליגי חכמים ור' מאיר וחכמים ס"ל דלא כשמואל.

מש"כ אח"כ אחי נ"י ליישב קו' הפ"י דאם איתא דרבה ס"ל כאביי איך אמר דבר תורה א' מלוה בשטר הא מדינא טורף ממשעבדי כיון דלמפרע הוא שלו, בטלה המכירה למפרע כמו דמהני נגד קדושת הגוף, נכונים דבריו מאד ומתוקים.

וגם מש"כ דמ"מ בגיטין ניחא דבמת כיון דהוי אונס אינו שלו למפרע אף בהתנה, יפה כתב, וכן כתוב אצלי במג"א סי' קח סס"ק י"א כמ"ש הב"י בחו"מ סימן... וכתבתי בגליון בעניותי לא מצאתי בח"מ והדבר פשוט דבאמת אינו חלוט לו דהוי אונס וכמ"ש הר"ן פ"ג דשבועות דף רצ"ו ע"א, וראיית האגודה נ"ל לדחות דבבתי ערי חומה המכר נגמר מיד אלא דההתורה עשאו כאילו התנה הלוקח שדה זו שלקחתי ממך אם תתן לי המעות תוך י"ב חודש אחזיר לך השדה ובקנין במעכשיו וכ"כ להדיא הרשב"א בחידושיו פרק ז' דגיטין ובכה"ג לא מהני טענת אונס כמ"ש הש"ך חו"מ סי' כ"א דאונס רחמנא פטריה ולא חייביה, ודברי הר"ן בשבועות הנ"ל וז"ל וההיא דאמרי' בפרק מי שאחזו וכו' גיטין שאני דאפילו מחולי' לא מהני, יותר מהני דהא שם בגיטין מדמה לה לבע"ח ולהדיא כ' הר"ן גיטין שם והרשב"א שם דבמקנה לו חפצו ע"י שיתן לו מאתים זוז ונתנם לו בע"כ תליא בב' לשונות דשם, הרי דגם בממון הכי וצל"ע, ע"כ לשוני, והעתקתי כל לשוני למען דעת אולי ימצא אחי הגאון נ"י ישוב לדברי הר"ן אלו ואבנה ממנו.

גם אחפוץ לידע אם מצא אחי הגאון נ"י ישוב בסוגיא זו בדברי הר"ן במתני' דעכו"ם שהלוה שכ' דאם הגיע זמנו קודם פסח לא בעינן מעכשיו דמשום אסמכתא כן, דלא אמרי' כן במשכון, הא כ' הטעם דבמשכון לא אמרי' כן כיון דיש לו קנין בזה דבעל חוב קונה, והא בעכו"ם דלא קנה משכון שפיר הוי אסמכתא ולא זכיתי להבין דברי פה קדוש הר"ן בזה.

הנה בש"ע (סי' תמ"ח) חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה, ואפילו הניחו שוגג או אנוס, עוד שם (סעיף ה') חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אסור אע"פ שבטלו, ויש כאן מקום ספק אם ההי' דס"ג דוקא בלא בטלו, ואשמעינן דאף שהי' שוגג או אנוס, היינו דאף על הביטול הי' שוגג או אנוס ומשכחת לה בתקפתו חולי שלא הי' אפשר לו לבטל אפילו בלב [ואין זה דחוק דהא בלא"ה צ"ל דאפשר דמיירי בהכי, דאם נימא דמסתמא ל"ש אונס על הביטול ומיירי ע"כ באמת בבטלו והי' אנוס על הביעור,

א"כ ההיא דסעיף ה' משנה שאינה צריכה דכבר נלמד מסעיף ג' דמיירי ע"כ בבטלו], ובכה"ג הוא דקנסוה כיון דהי' ברשותו איסור חמץ דאורייתא, וההי' דס"ה מיירי שלא הי' אנוס על הביעור דקנסוה חז"ל על שעבר תקנתם שהצריכוהו לבערו, או מטעם דחיישינן שמא הערים ולא בטלו בלב כראוי, והיינו כיון דאיכא ריעותא בפנינו שלא עשה כתיקון חז"ל לבערו חשדינן ליה בהכי דלא ביטל בלב שלם, אבל בביטל והי' אנוס על הביעור, כיון דיצא ידי דאורייתא והי' אנוס בתקנת חז"ל לא קנסוהו, וגם כיון דליכא ריעותא בפנינו לא חשדינן לי' להערמה, וקצת נוטה כן לישנא דהש"ע, מדלא כלל בחדא בבא אע"פ שבטלו ואפילו הניחו אנוס, משמע לכאורה דבתרתי לטיבותא ביטול ואנוס על הביעור באמת מותר.

ונלע"ד דהנה מקור הדין דהניח שוגג או אנוס, הוא מהרמב"ם (פ"א מהל' חמץ) וכ' הה"מ אמרינן בסוגיא דקנסא קנס ר"ש הואיל ועבר עליו בב"י וכ' רבינו אפילו הניחו שוגג או אנוס לומר דעבר עליו, לאו דוקא אלא דראוי לעבור עליו לאפוקי חמצו דנכרי, ומוכרח הוא דנלמד מדין ישראל שהרהין חמצו אצל נכרי עכ"ל, וכתב הכ"מ כלומר דאמרינן בי' דאם לא אמר קני מעכשיו אסור אחר הפסח, ולא מפליג בין הי' אנוס ולא הי' יכול לפרוע להיכא דהי' בידו לפרוע, אבל מדברי הר"ן משמע שאם לא עבר עליו לא מדאורייתא ולא מדרבנן, כגון ששכחו ואחר הפסח מצאו מותר, ולפ"ז ההיא דישראל שהרהין ביש לו לפרוע דוקא, א"נ אפילו אין בידו לפרוע ג"כ לא מקרי אנוס משום דמעיקרא לוה מדעתי' ואפשר דהר"ן נמי ראוי לעבור עליו קאמר, וכדברי הה"מ עכ"ל.

והנה כל העובר ישתומם על ראיית הה"מ דהרהינו אצלו, הא י"ל דמיירי בלא בטלו דלא הוי אנוס דהא ידע דחמצו בבית הנכרי והי' לו לבטל, אבל בשכח דלדעתי' לא הי' צריך לבטל, וכן באנוס על הביטול מנין לנו לאסור.

ונ"ל דאין כוונת הה"מ מדאסר בהרהינו בלא מעכשיו, אלא דהראי' להרמב"ם לשיטתי', דפסק (בפ"ד) דאף בהרהינו וא"ל קני מעכשיו מ"מ בעי ג"כ דמטא זמני' קודם פסח אבל במטא זמני' אחר פסח אסור, ולמד כן מהתוספתא וביאר שם הה"מ הטעם דאע"ג כשעבר הפסח ולא פדאו אנלאי למפרע דשל עכו"ם הוא, מ"מ כיון דבפסח הי' ביד ישראל לפדותו, אמרינן הואיל ואי בעי פדה לו הרי הוא שלו ע"ש, ובזה שפיר יקשה דמאי הו"ל למיעבד, הא הוא אנוס על הביעור, ובזה ל"ש לומר דהו"ל לבטל דהיכי דההחמץ אינו שלו אלא דעובר עליו מדין אחריות או מדין הואיל לא מהני הביטול, כיון דבעצמותו החמץ אינו שלו, אע"כ דאפי' באנוס על הביטול אסור, ודברי הה"מ נכונים.

ולפ"ז יסתער לנו הקושי' על הכ"מ דטרח ליישב להר"ן ראיית הה"מ, והרי הר"ן לשיטתי' דס"ל באמת אפילו במטא זמני' אחה"פ מותר, ממילא ליתא לראיי' הה"מ דבלא מעכשיו דאסור דשפיר י"ל כנ"ל דהוא מזיד על הביטול, דכיון דלא אמר מעכשיו הי' החמץ של ישראל ממש והי' בידו לבטלו.

אך עדיין צריכים אנו לתירוצו של הכ"מ, דהא הר"ן הקשה אהא דמוכח בסוגיא דבמעכשיו אפילו מטא זמני' אחר הפסח מותר, אמאי לא נימא דאסור מטעם הואיל דבידו לפדותו, ותירוצו דבמחוסר מעשה לפדותו ל"א הואיל עיי"ש, ובזה יקשה קושיית הכ"מ דאם נימא דהר"ן חולק על הרמב"ם וס"ל באמת דבאנוס לא גזרו, א"כ מעיקרא ליתא לקושית הר"ן דנהי דעבר מדין הואיל מ"מ אנוס הוא על הביטול, כיון דלמפרע הי' חמצו של נכרי לא הי' מהני הביטול וכנ"ל, אע"כ מוכח כדברי הכ"מ בכוונת הר"ן.

ולכאורה אף דקיימנו לדברי הכ"מ בשיטת הר"ן מ"מ לכאורה רק במקצתו ולא בכולו, והיינו דמה דמסיים הכ"מ דאפשר דהר"ן סובר כהרמב"ם, לכאורה ליתא לדברינו דהיא גופא תיקשה על הר"ן הא לשיטתי' דסוגיא מיירי גם במטא זמנו אחה"פ ליכא הוכחה לשיטת הרמב"ם, די"ל דלא הי' אנוס על הביטול, וא"כ מנ"ל להר"ן להקשות דליתסר מדין הואיל, דלמא באמת באנוס על הביטול לא קנסוהו וכיון דאמר מעכשיו והיה דנכרי ועבר משום הואיל, לא מהני הביטול וכנ"ל והוי אנוס על הביטול מש"ה מותר אחה"פ, ונצטרך לומר כפי דברי הכ"מ הראשונים דס"ל להר"ן דזהו לא מקרי אנוס כיון דלוה עליו מתחילה, או כמ"ש הכ"מ תחילה דהיכי דבידו לפדות לא מקרי אנוס.

ומרווחנא יותר דאצ"ל דמיירי דוקא ביש לו ממון לפדותו דזהו דחוק קצת, אלא י"ל דמיירי בכל גווני ומטעם דהי' לו לבטל, וקושיית הר"ן דבמטא זמני' אחר פסח ליתסר עכ"פ היכי דהוי לו ממון לפדותו דלא הוי אנוס כיון דעבר עליו בב"י מדין הואיל, וא"כ לפי דברינו נסתר תירוץ האחרון של הכ"מ, ויהי' מוכרח בדעת הר"ן דלא ס"ל כהרמב"ם, דהא לשיטתי' ליכא ראי' לדינו דהרמב"ם.

אמנם נ"ל דדברי הכ"מ נכונים, דלהר"ן לשיטתי' ראיית הה"מ חזקה, והיינו למ"ש הר"ן בסוגיין דישראל שהפקיד חמץ בבית אחר דאין המפקיד עובר בב"י, כיון דאין החמץ בביתו וההי' דהרהינו דבלא מעכשיו אסור אף דהחמץ בבית נכרי, היינו מדרבנן דלא מהני תיקון וצריכים ביעור דוקא, לפ"ז שפיר קיימא ראיית הה"מ דאף דבאנוס אסור דל"ל משום דהוא מזיד על הביטול, דהא לגבי דאורייתא לא צריך לביטול, כיון דמופקד בבית אחר, ולגבי דרבנן אין תועלת בביטול, דמה לי תיקון ביטול ומה לי תיקון פקדון ביד אחר, וכיון דהי' אנוס על תקנת חז"ל ואין בידו לבער לא היה עליו חיוב ביטול

דמה שמופקד בכח אחר הוי ממילא כמו תיקון הביטול אע"כ דאף באנוס לגמרי אמרו חז"ל ונכון.

אמנם לפ"ז יקשה לר"ל דס"ל להירושלמי דבביטול מותר החמץ אחה"פ, איך יפרש הברייתא ישראל שהלוה לנכרי ע"ח כו' אבל נכרי שהלוה לישראל ע"ח לאחה"פ ד"ה עובר, יקשה בממנ"פ אם בלא הרהינו, ברישא אמאי ס"ל דעובר נהי דס' למפרע גובה הא מ"מ הי' החמץ בבית נכרי והוי למפרע חמצו ש"י בבית נכרי דלא עבר אדאורייתא לשיטת הר"ן הנ"ל, והוי כבטלו דמותר אחה"פ, ואי בהרהינו יקשה סיפא דנכרי שהלוה לישראל על חמצו ד"ה עובר, הא החמץ הי' בבית נכרי המלוה ולשתרי אחה"פ, ויהי' מוכח דיש חילוק בין תקנתא דבטול ובין תקנתא דהפקידו ביד נכרי, דאף דלכאורה מהראוי להיות עדיף הפקידו ביד נכרי מביטול, דבבטלו שייך הערמה דלא יפקיר כראוי משא"כ בהפקידו דל"ש כן, מ"מ בטלו עדיף דאין שם חמץ דישראל עליו דהוי הפקר ולא מקרי חמץ ש"י, אבל בהפקידו מקרי חמצו ש"י וגזרו בו לאסור אחה"פ, וא"כ ה"נ י"ל לדידן דבחמצו ש"י אסרו חז"ל גם באונס על הביעור דאף בהפקידו ולא עבר אדאורייתא, מ"מ כיון דחמצו ש"י הוא בפסח, אסור אחה"פ, אבל בטלו דאין שם ישראל עליו, בזה באנוס על הביעור ל"ג, ואולם י"ל דר"ל מוקי לה בלא הרהינו וברישא פלוגתייהו דר"מ וחכמים בזה עצמו, ולכ"ע למפרע גובה, ות"ק ס"ל דאף דלמפרע חמצו ש"י, מ"מ כיון דהי' בביתו דנכרי ולא עבר אדאורייתא מותר אחה"פ, ור"מ סבר דמ"מ אסור אחה"פ, וס"ל לר"ל דההלכה כרבנן, מש"ה ס"ל דבטלו כיון דלא עבר אדאורייתא מותר ג"כ אחה"פ, ולר"מ באמת גם ביטלו אסור.

באופן דהרמב"ם לשיטתי' ההוכחה ממה דבמעכשיו ומטא זמני' אחר הפסח אסור ולהר"ן לשיטתיה ההוכחה בפשוטו דהא הוי כמבוטל כיון דאין הפקדון בביתו, ולגבי תקנת חז"ל הוא אנוס.

ואדרבא להר"ן מוכח יותר, דלהרמב"ם מוכח רק דאף דאנוס גם על הביטול אסור, אבל מ"מ י"ל דוקא בלא ביטל דהוי חמצו של ישראל מדאורייתא אבל בביטל ואנוס על הביעור י"ל דמותר, ולהר"ן מוכח דגם זה אסור, דהא הפקידו ביד נכרי הוי כביטל דליכא ב"י דאורייתא ואעפ"כ אסור באנוס על הביעור, ולפ"ז לכאורה ספיקא דידן שהתחלנו תלי' בדעת הרמב"ם והר"ן דלהרמב"ם י"ל בתרתי לטיבותא דבטלו והיה אנוס על הביעור דמותר, ולהר"ן גם זה אסור.

אמנם לפ"ז קשה על פסק הש"ע, דהא לפי מה דקיי"ל (בסי' תמ"א) כהר"ן, דבמעכשיו אפילו מטא זמני' אחר הפסח מותר. וגם קיימא לן (בסי' ת"מ) כהרמב"ם דבהפקיד חמצו

ביד אחר עובר המפקיד מדאורייתא, א"כ איך קיימא לן דהניחו שוגג או אנוס אסור הא ליכא שום ראיה לזה, דמההי' דהרהינו י"ל דמיירי בלא בטלו, ומטעם דהוי מזיד על הביטול, ולזה בהכרח צ"ל דהקושי' הנ"ל מעיקרא ליתא, די"ל דראיית הה"מ והכ"מ בפשוטו דמסתמא מיירי כל הסוגיא אף בבטלו, דאף דלר"ל דס"ל בירושלמי דבביטול לא קנסו וצ"ל דמיירי בלא בטלו מ"מ דוקא לר"ל יש לומר כן, דאין זה דוחק דלדידי' כל דינא דמתניתין דחמצו של ישראל שעבר עליו הפסח אסור מיירי הכל בלא ביטלו, אבל לר"י דדינא דמתניתין דחמצו ש"י שעשה"פ אסור מיירי אפילו בטלו, דוחק לומר דכל הסוגיא דהרהינו מיירי דווקא בלא בטלו דפשטא דסוגיא משמע דדינא כמו בעלמא דחמץ ש"י דאסור דמיירי הכל אף בבטלו ושפיר מוכח דאפילו באונס אסור, ולפ"ז ממילא כיון דמוכח דראייתם דסתמא מיירי אף בבטלו ממילא מוכח דאפילו בתרתי לטיבותא בביטול ואנוס על הביעור דאסור.

ולבאר יותר י"ל ליישב ברחבה, דע"כ מוכח סוגיא מיירי גם בביטל, ונקדים לבאר דברי המג"א (סי' ת"מ) שכתב דבנכרי שהפקיד חמץ אצל ישראל באחריות דיכול הישראל לחזור לו החמץ אחה"פ כדין גזל חמץ ועבר עליו הפסח דיכול לומר הרי שלך לפניך, מ"מ י"ל דאסור דחיישי' שמא יחזור וימכרנו לישראל עיי"ש, וכ' החק יעקב דמה דפשיטא לי' להמג"א דחמץ דנכרי וקבל הישראל אחריות דאסור בהנאה אחה"פ, אינו כן לדינא, דמצינו מחלוקת בדין זה בירושלמי, אם היכי דעבר הישראל בב"י מדין אחריות הוא ג"כ בכלל גזירת חז"ל לדונו לחמץ ש"י שעבר עליו הפסח, והוי ספיקא דרבנן לקולא.

ובמחכ"ת דהח"י אשתמיטתי' דברי הרמב"ם המפורשים כהמג"א, וז"ל (פ"ד מהל' חמץ) עכו"ם שהפקיד וכו' ואם לא קיבל אחריות מותר לקיימו אצלו ומותר לאכול ממנו אחה"פ דברשות עכו"ם הוא, עכ"ל, משמע להדיא דבקיבל אחריות אסור לאכלו אחר הפסח, וא"כ ממילא גם בהנאה אסור דמ"ש, גם משמע להדיא מדברי החק יעקב דדעתו להתיר גם באכילה וזהו בודאי נסתר מדברי הרמב"ם.

והנה לכאו' הי' מקום לומר דבאמת ס"ל להמג"א דמות' בהנאה, והיינו לשיטת המג"א (סי' תמ"ט) שהסכים לדעת הב"ח דחמץ שעבר עליו הפסח ולא נודע ממי נפל מנכרי או מישראל דאסור באכילה ומותר בהנאה עיי"ש, א"כ י"ל דה"נ בספיקא דדינא דפלוגתא בירושלמי דאסור באכילה ומותר בהנאה, ולפ"ז שפיר י"ל בדעת הרמב"ם הנ"ל, דבקבל עליו אחריות דאסור רק באכילה ולא בהנאה דאף בעיקר תקנת חז"ל דחמץ ש"י שעבר עליו הפסח אין חילוק בין אכילה להנאה, ומאן דאוסר בירושלמי משום אחריות דישראל אוסר גם בהנאה, מ"מ לדידן דהוא ספק איך ההלכה, אם כהאוסר או כהמתיר, קם הדין

דאסור באכילה ומותר בהנאה, כדין ס' חמץ שעבר עליו הפסח, ומה דמסיק המג"א דאסור להישראל הנפקד להחזירו להמפקיד דשמא יחזור וימכרנו לישראל היינו כיון דעכ"פ אסור באכילה חיישי' ליחזור וימכרנו ומה שפלפל המג"א אם מותר לומר הרי שלך לפניך דלא מקרי הנאה כה"ג, י"ל דשורש טעמא דמ"ד בירושלמי דמשום אחריות לא קנסו חז"ל, היינו כיון דסוף סוף אם יאסר בהנאה אין בזה פסידא להנפקד העובר, דיכול לומר להבעלים הש"ל, וכיון דהבעלים של חמץ זה הוא נכרי ועליו לא שייך קנס, ואיך שייך לקנוס להנפקד בדבר שאינו שלו, משא"כ אם הי' הדין דאין אומרין באיסורי הנאה הש"ל הי' שייך לקנוס לנפקד דאסור בהנאה ויצטרך לשלם דמיו לבעלים, וא"כ י"ל דזהו כוונת המג"א דהדין דיכול לומר הש"ל, וממילא לא חלה הקנס ומותר בהנאה. אמנם דחוק להעמיס כן בכוונת המג"א, גם אם הי' הדין דאסור באכילה רק מטעם ספיקא דדינא וכנ"ל, הי' להמג"א לדון להקל, דל"ח ליחזור וימכרנו, דהוי ס"ס ס' דמותר באכילה וס' דלא ימכרנו לישראל, וכמ"ש הש"ך (יו"ד ס"ס נ"ז) לענין ספק דרוסה, גם שורש חילוקו של המג"א (בסי' תמ"ט הנ"ל) בספק חמץ שעעה"פ לאסור באכילה ולהתיר בהנאה, בעצמותו תמוה בלי יסוד ושורש טעמא דמלתא, ומי כהחכם יודע פשר, וכיון שכן בודאי הדרן לדברינו הנ"ל דכיון דמוכח בהרמב"ם דמשום אחריות אסור באכילה ממילא גם בהנאה אסור.

אולם עדיין טעמא בעי, דהיא גופא יקשה על הרמב"ם כיון דהוי פלוגתא בירושלמי הו"ל להקל מדין ספק דרבנן, וביותר דלכאורה יש ראי' מסוגיא דידן להתיר בהקדם תוס' פרק ששי דשבועות ד"ה שומר אבידה שכתבו שם למה דפסקי' כרבה דשומר אבידה כש"ח דמי, ומוכח דקיי"ל כשמואל, דאבד המשכון אבדו מעותיו ממילא מוכח הא דאמרי' גבי חמץ אלו מגנב ואלו מתבר ברשות' קאי, היינו ע"כ אחריות אונסי' דאלת"ה ישראל שהלוה לנכרי על חמץ בלא דרי"צ ג"כ ליתסר משום אחריות דישראל מדינא דשמואל, אע"כ דמשום אחריות גניבה אינו עובר בב"י, ומיהו אי הוי פסקי' כר"י דשומר אבידה כש"ש דמי לא הי' מוכח כן עיי"ש, ולכאורה לפי מה דקיי"ל דמשום אחריות גניבה ג"כ הוא שלו לענין ב"י, ישאר קושי' תוס' דבלאו הכי רי"צ נמי מותר, לזה הי' אפשר להוכיח מזה דבאמת סוגיא דידן ס"ל כמ"ד בירושלמי דמשום אחריות לא מקרי חמץ של ישראל, ולא קנסו לאסור לאחה"פ, משא"כ מטעם דרי"צ דב"ח קונה משכון מקרי חמץ ש"י ונכלל בכלל תקנת חז"ל דחמץ ש"י שעעה"פ דאסור.

ובזה מיושב קושיית מהרש"ל בפסחים דלמסקנא פליגי בב"ח קונה משכון, ולא תלי' כלל אם פרעו אחה"פ אם לא, אמאי קתני בברייתא אחר פסח ולא קתני לענין ב"י דפסח,

ולפי הנ"ל ניחא, דבפסח בודאי עובר בב"י דאחריותו עליו מדינא דשמואל ולזה נקט פלוגתייהו לענין אחר פסח, דס"ל לת"ק כיון דלא קני משכון אף דעבר על ב"י מ"מ לא מקרי חמץ ש"י לאסור אחה"פ.

אמנם נראה דאין מזה קושי' על הרמב"ם, דהרי דברי תוס' הנ"ל צריכים ביאור במה דתלו הוכחתם אם קיימא לן כשמואל או לא, הא אף אם לא קיימא לן כשמואל, כיון דעכ"פ לשמואל מוכח הדין דמשום אחריות גניבה אינו עובר בב"י, ראוי לנו לפסוק כן דהא בזה לא מצינו חולק על שמואל, וצ"ל דמדשמואל גופי' אין ראי' די"ל דבאמת מוקי פלוגתייהו דר"מ וחכמים בפלוגתא דרבי עקיבא ור"א במשכון, דת"ק כר"א דלא אמרינן אבדו מעותיו, ור"מ כרבי עקיבא ואסור משום אחריות, והא דלא מוקי הש"ס הכי היינו דקיי"ל כאוקימתא דר"מ דפלוגתייהו דר"א ור"ע בשומר אבידה, ולכ"ע לא ס"ל כשמואל מש"ה מוקי פלוגתייהו דר"מ וחכמים בדרי"צ, ולזה נקטו תוס' הוכחתם רק לאותו צד דקיי"ל כשמואל, ואפ"ה משמע דסוגיא דר"מ וחכמים ס"ל דאילולי קנין משכון לא הי' עובר בב"י וא"כ להרמב"ם לשיטתי' דפסק דלא כשמואל, בלא"ה אזדא ראי' תוס' וליכא ראי' מסוגיא להתיר חמץ שעה"פ שעבר עליו ישראל משום אחריות אך עדיין יקשה כנ"ל נהי דראי' ליכא להתיר מ"מ נימא ס' דרבנן לקולא.

ולכאורה הי' נראה להביא ראי' מסתמא דמתני' בב"ק גזל חמץ ועעה"פ אומר לו הש"ל, משמע דהחמץ אסור בהנאה, והא מצד הבעלים ליכא למקנס, דהא הם אונסים דמה הו"ל למיעבד, ואף לבטל לא הי' בים, דהא קיימא לן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם א"י להקדישו, ועי' בסוגיא דבב"ק כי היכי דהנגזל אינו יכול להקדיש ה"נ א"י להפקיר, אע"כ דהקנס משום הגזלן דעבר עליו משום אחריות, הרי מוכח דגם בחמץ שאינו שלו אלא דעבר עליו ג"כ קנסוהו וא"כ ממילא אין חילוק בין בעלים נכרים או ישראלים, ואף די"ל דמ"מ כאן הדין דיכול לומר הש"ל, א"כ אף אם יאסור בהנאה אין ההפסד להגזלן לא חלה הקנס עליו מש"ה הדין דלא נאסר החמץ דהבעלים הם אנוסים, והגזלן הא לאו פסידא דידיה, והך גופא אשמעינן מתני' באסורי הנאה יכול לומר הש"ל, וממילא ל"ש למקנסי' מש"ה מותר בהנאה, וה"נ בחמץ ש"נ ביד ישראל וקבל עליו אחריות כיון דאף אם יאסר בהנאה ליכא קנס על הישראל דהא יכול לומר הש"ל ומותר בהנאה מ"מ ודאי פשטא דמתני' לא משמע כן, ודחוק לפרש כן דפשטא דמתני' מורה בודאי דהחמץ א"ב, א"כ מוכח לכאורה דמשום אחריות אסור בהנאה אחה"פ, והא דס"ל לחד מ"ד בירושלמי דמותר י"ל דהך מ"ד ס"ל כר"ל בב"ק דנגזל יכול להקדיש ולהפקיר א"כ י"ל דהאיסור משום הנגזל דלא ביטל, אבל למאי דקיי"ל כר"י דנגזל כיון דאינו ברשותו

א"י להקדיש ולהפקיר מוכח ממתניתן דמשום אחריות אסור אחה"פ [וכעת ראיתי בקונטריסו דמעכ"ת, דבתשו' נב"י כ' לפרש כן מתני' הנ"ל דמשום דיכול לומר הש"ל החמץ מותר בהנאה, דליכא בזה קנס להגזלן, ולענ"ד רחוק מדרך האמת].
אמנם כל זה לא יספיק לשיטת הרמב"ם, למה דפסק דגם באנוס על הביטול והביעור דאסור אח"פ א"כ ליתא לראי' זו, דשפיר י"ל דגזל חמץ אסור אח"פ משום הבעלים דהוי חמץ של ישראל, אבל בבעלים נכרים עדיין י"ל דמשום אחריות לא מקרי חמץ ש"י לאסור אחה"פ.
ונ"ל דהרמב"ם לשיטתי' הוכיח דינו, והיינו דפשטא דסוגיא דפסחים (דף ל"א) משמע דבמתניתן בעי תרתי הרהינו ומעכשיו, ועי' ברא"ש הא דבעינן הרהינו הייינו דמעכשיו לחוד אף דהוי למפרע חמצו ש"נ מ"מ אלו הי' נאבד החמץ היו צריכים לשלם לו ממקום אחר, וא"כ הוי באחריות ישראל עיי"ש, ולכאורה יפלא, דא"כ יקשה על המקשן קאמר אא"ב למפרע גובה, הא בלא הרהינו מה בכך דלמפרע גובה, הא עבר עליו הישראל משום אחריות, וביותר קשה בהא דאמרינן ותסברא אימא סיפא ומוכח לאוקמי ברייתא בהרהינו ופליגי אם נכרי מישראל קונה משכון, ולוקמי בפשיטות ובלא הרהינו, ופליגי בלמפרע גובה, ומ"מ בנכרי שהלוה לישראל ע"ח לדברי הכל עובר משום אחריות, ולזה נ"ל לדון הא דקיי"ל חמץ שעשה"פ אסור אף בביטלו, זהו באמת רק בחמץ של ישראל ממש, אבל היכי דהוא חמצו ש"נ, רק דישראל עבר עליו משום אחריות, מ"מ בכה"ג בזה כיון דלא הוי חמצו של ישראל לא אסרו חז"ל אלא היכי דלא בטלו דעבר מה"ת על ב"י אבל בבטלו לא, וכיון שכן ניחא דברי הרא"ש, דהכי אמרינן אא"ב למפרע גובה י"ל דמיירי בבטלו, ובזה אף דעבר בב"י משום אחריות, מ"מ בכה"ג דבטלו אינו אסור אחה"פ, והסברא דחמץ של ישראל אסרו מטעם לא פלוג, כיון דשייך בו ב"י אסרו בכל ענין, אבל בחמץ ש"נ דאנו באנו לאסור משום דעבר בב"י מדין אחריות, בזה היכי דבטלו ובאמת לא עבר בב"י הוי חמץ ש"נ במקום דליכא ב"י לא אסרו, ואף דכתבנו בשם השאגת ארי', דהיכי דהוא שלו משום אחריותו א"י לבטלו, מ"מ הכא מהני ביטול דהא באותו שעה הי' ברשותו לעשות בחמצו ככל חפצו, דאם קדם וזבני' זביני' במטלטלין ואין המלוה מוציאו מיד הלקוחות, וכיון דבידו למכרו ולהקדישו ולהפקיעו מיד המלוה מש"ה מהני ג"כ בטלו דיכול להפקיר ולבטל, אבל למסקנא דמיירי במעכשיו בזה דהתנה בפירוש באם לא יפרענו לזמן פלוני יהא מכור לו במעכשיו, דאגלאי מלתא דהי' דנכרי ממש, ובזבזנו בנתיים המלוה טורף מלקוחות, דלאו מדין שיעבוד אתי עלה, רק מדין מכירה דהוי מכור לו למפרע, וא"כ ממילא לא מהני הביטול למפרע, כיון דהוא למפרע

של נכרי, אלא דעבר עליו בב"י משום האחריות כסברת הש"א הנ"ל והי' ראי' שאסור אחה"פ, מש"ה הוצרך לאוקמי בהרהינו.
והנה לכאורה נסתר דברינו מתוס' שבועות הנ"ל, דלדברינו ליתא לראייתם, דשפיר י"ל דמשום אחריות גניבה עובר בב"י, והא דלת"ק לאחה"פ מותר, היינו דמיירי בבטלו וכיון דלא הוי שלו רק משום אחריות מותר אחה"פ, ולר"מ דקונה משכון הוי חמצו ש"י ממש ואסור אף בבטלו.
אמנם ז"א, דהא הברייתא דלא איירי במעכשיו אין כח לישראל לבטל, דהא הוא של נכרי לגמרי, ושפיר הקשו תוס' כיון דעבר בב"י משום אחריות ליתסר אחה"פ וא"כ שפיר יש לקיים דברינו דהא דאמרינן אא"ב למפרע גובה היינו דמיירי בביטלו דבמטלטלים דיוכל למכרם ולהפקיע ממלוה, יוכל גם כן להפקירם ולבטלם, וכן הא דאמרינן ותסברא אימא סיפא, היינו ג"כ דסתמא קתני, אפי' בביטלו, כיון דלא מיירי בלא מעכשיו מהני ביטולו בישראל, אבל למסקנא דמוקמי' במעכשיו, והוי למפרע מכירה גמורה ולא מהני ביטולו מש"ה הוצרך לאוקמי בהרהינו, ודו"ק.
והנה לכאורה הי' מקום לומר דרך אחר להא דמוקמינן בהרהינו, היינו למה דקיי"ל כר"י דד"ת מעות קונות, ועי' תוס' בב"מ דלר"י בנכרי דוקא משיכה קונה דלעמיתך בכסף ולנכרי במשיכה, ולכאורה קשה איך אמרי' אא"ב למפרע גובה במה יקנה למפרע, לו יהא שמכרה לו ממש במעות דהלואה, הא נכרי אינו קונה בכסף, וצ"ל דבאמת הכי קאמר אא"ב למפרע גובה ונימא ג"כ כר"ל דדבר תורה בישראל משיכה קונה וממילא בנכרי כסף קונה או דצריך לאוקמי בשיעבד לו מטלטלין אג"ק וכמ"ש הרמב"ן במלחמות, וא"כ י"ל דמה"ט דלמסקנא דמוקמי במעכשיו מ"מ קיימא אוקימתא דהרהינו משום דקיי"ל כר"י דבנכרי מעות א"ק, ולא ניחא לי' לדחוקי דמיירי בשיעבד לו מטלטלין אג"ק, וא"כ גם במעכשיו לא קנה למפרע מש"ה מוקי בהרהינו דקונה במשיכה או בחצירו.
אמנם להרמב"ם לשיטתיה דפסק בנכרי בין כסף בין משיכה קונה, א"כ מדמוקי למתני' בהרהינו ע"כ טעמא דהרא"ש דבלא"ה הי' עובר בב"י משום אחריות הרי מוכח להדיא מסוגיין דחמצו של נכרי וקבל ישראל אחריות דאסור אחה"פ כמ"ד האוסר בירושלמי והדבר פלא על החק יעקב הנ"ל דהעלים עיניו מדברי הרמב"ם הנ"ל, ומדברי הש"ע (ססי' תמ"א) דמפורש כהרא"ש הנ"ל במה דכ' אבל אם לא אמר מעכשיו, ואין אחריות עליו מותר, הרי מפורש דבאחריותו עליו אסור אחה"פ.

ולפ"ז מוכח ג"כ דבטלו ואנוס על הביעור דאסור אחה"פ, דהרי מדפריך הש"ס ותסברא אימא סיפא ולא מוקי מדין אחריות ע"כ משום דסתמא קתני אף בביטלו וכנ"ל, א"כ לפי מה דמוקי בהרהינו מוכח דזה גם בבטלו אסור, כיון דהוא חמצו ש"י אסור בבטלו אף דהוא אנוס על הביעור, ודוק.

היוצא לנו מדברינו לדינא, דחמץ ש"י אף בבטלו ואנוס על הביעור אסור אח"פ אבל חמצו של נכרי אלא דהישראל עבר עליו משום אחריות, בזה אם באמת עבר דהיינו שלא בטלו, או בבטלו היכי דלא מהני הביטול כסברת הש"א הנ"ל אסור אחה"פ, אבל היכי דבטלו בענין דמהני הביטול מותר אחה"פ. (וע"ע שו"ת סי' כ"ג).

מה שכתבת לתמוה על המג"א (סי' תמ"א סק"ג) במ"ש קשה הא אפילו הניחו ביד עכו"ם אלו נאנס המשכון היה הישראל חייב לשלם כדאיתא בחוה"מ (סי' ע"ב), וע"ז הקשית דהדבר פשוט דהכא כיון דאם לא פרעו לזמנו המשכון קנוי למפרע להמלוה, אם נאנס המשכון ביד המלוה, א"י לחזור על הלוה דמצי אמר שלך נאנסה, ואינו דומה להההיא דסי' ע"ב דהתם במלוה על המשכון סתמא עכ"ד.

נ"ל דהנכון עם המג"א, דס"ל בפשיטות דהתנאי שהתנה אם לא אפרע יהא קנוי לך למפרע, זהו רק לזכותו דהמלוה וקנס עצמו שיהא קנוי למלוה אבל לא לחובתו דהמלוה, דיכול המלוה לומר לא ארצה בזה לקנות המשכון, ויכול לתבוע חובו כשאר מלוה, וכ"כ להדיא בש"ך חוה"מ (סי' ע"ג) ואם כן אם יאנס ביד המלוה, יתבע חובו ולא ירצה בהתנאי לקנות המשכון.

ואולם לכאורה בהיפוך קשה על המג"א אמאי לא הקשה ביותר דאם יאנס ולא ירצה המלוה לקנות המשכון, ממילא הוי למפרע חמצו של ישראל, ועבר עליו בב"י בלא טעמא דאחריות.

וביותר קשה דזה אינו מתיישב בתירוצו דהמג"א דהוי המקבל אחריות חמצו של נכרי בביתו של נכרי, דהא באמת הוי חמצו ש"י כיון דהנכרי כופה אותו לפרוע ולא נקנה לו החמץ למפרע, וכן בתירוצו הב' דאזלינן בתר דיניהם זה שייך לענין אחריות, דבדיניהם בנאנס המשכון א"י לתבוע חובו, אבל מ"מ יקשה אפילו אם לא יאנס, מ"מ אולי לא יהיה ניחא לנכרי להחזיק החמץ בתורת פרעון ויכוף אותו, והוי למפרע חמצו של ישראל.

ונראה דגם זה לק"מ, דאף דבפסח הי' תלוי בספק אם הוי חמצו ש"י ועבר בב"י מספק, מ"מ אם באמת עבר הפסח והגיע זמנו והנכרי נתרצה להחזיק עצמו במשכון נקנה לו החמץ למפרע, ואגלאי מלתא למפרע דלא עבר בב"י ובכה"ג לא קנסוהו רבנן, כיון דהשתא אגלאי דלא הי' חמצו ש"י ולא עבר, ולזה קושיית המג"א רק באופן זה, דהא ודאי

עבר בב"י דנהי דהשתא אגלאי דהוי חמצו ש"נ, מ"מ כיון דאלו נאנס המשכון בודאי לא ירצה הנכרי לקנות החמץ ויכוף אותו לפרוע, ממילא אחריות החמץ על ישראל ועבר בב"י מטעם אחריות ולתסר אחר פסח כדס"ל במג"א (סי' ת"מ) דגם בשביל אחריות אסור אחר הפסח, [וכבר כתבתי מזה בשו"ת דהדין עם המג"א דלא כהח"י] וע"ז תירץ לנכון כיון דהשתא אגלאי דהוי למפרע חמץ ש"נ, הוי כמקבל אחריות על חמץ של נכרי בבית נכרי ונכון.

ולפ"ז מ"ש המג"א מקודם, ונסתפק הב"ח אם מותר לכתחילה ללות עליו מעכו"ם וכו', לדברינו אין כאן מקום ספק, דבודאי אסור דשמא לא ירצה הנכרי להחזיק בחמץ ויהי' למפרע חמצו ש"י ועבר עליו בב"י אלא דאם עבר הפסח והנכרי רוצה להחזיק בחמץ דאגלאי דהוי ש"נ מותר בהנאה.

וביסוד זה י"ל בדרך פלפול קצת ליישב קושיית הח"י על המג"א (רסי' ת"מ) דס"ל בפשיטות דבפקדון חמץ ש"נ ביד ישראל באחריות דאסור אחה"פ, הא בירושלמי פלוגתא בזה ובדרבנן קיימא לן להקל, ובאמת לא על המג"א תלונתו דלהדיא מבואר כן בהרמב"ם והרא"ש ונראה די"ל דטעמא דהירושלמי דס"ל הא דעבר בב"י באחריות, לא משום דזהו מקרי שלו, אלא כיון דאלו מגנב או מתבר וישלם לו החמץ אם נמצא הגנב אח"כ או ימצא האבידה ויתייקר זכה הישראל, כדאמרינן ר"פ המפקיד נעשה כאומר לו יהיו קנויים לך מעכשיו ויהי' למפרע החמץ של ישראל, וכיון שכן דמה"ט הוא דהי' מספק באיסור ב"י, אם עבר הפסח ולא נגנב ונאבד החמץ ואגלאי מלתא דלא קנהו ישראל והוי למפרע חמצו ש"נ מותר בהנאה, זהו סברת הירושלמי.

לפ"ז י"ל דהירושלמי לשיטתיה אזיל, למה דמבואר בירושלמי ר"פ המפקיד אף בהביא עדים שפשע מ"מ מקני ליה כפילא, ועי' הה"מ (פ"ח מהל' שאלה) דהרמב"ם לא פסק כן, דס"ל כיון דאמרינן בסוגיא שומר חנם שאמר פשעתי וכו' דאי בעי פטר נפשיה בגניבה וכו', מבואר דהיכי דלא מצי פטר נפשיה אינו קונה הכפל עיי"ש לפ"ז ממילא מבואר הא דמשמע בסוגיין דש"ח שהתנה להיות כשואל דאינו קונה הכפל כיון דלא מצי פטר נפשיה במידי, להירושלמי אינו כן דמ"מ קונה הכפל, א"כ הירושלמי לשיטתי' שפיר י"ל דטעמא דעובר באחריות הוא מטעם הנ"ל, דאם יגנב וישלם קנה הישראל למפרע, ואף דסתמא קתני אפילו בקיבל כל אחריות שבעולם, הא גם בכה"ג קונה הכפל להירושלמי, א"כ מש"ה אחר פסח אי איגלאי דלא נגנב ולא קנה הישראל מותר בהנאה, אבל הרמב"ם לשיטתיה דהוציא מסוגיין דבעי דוקא דמצי פטר נפשיה, א"כ ע"כ הא דעבר באחריות אינו מטעם דיקנה למפרע, דא"כ בקיבל עליו כל אחריות שבעולם יהא הדין דאינו עובר,

אע"כ דהטעם פשוט דמשום אחריות הוי קצת שלו ועבר עליו, א"כ בעבר עליו הפסח אסור בהנאה, וק"ל.

דף לא:

מתני' האוכל כו' במזיד פטור מתשלומים כו' עיין בתוי"ט משה"ק להרמב"ם בפיה"מ וגם בהיפוך קשה כיון דנקט הטעם דאינו לוקה ומשלם ל"צ לטעמא דאסור בהנאה. וגם היא אוקימתא חדשה דהא הש"ס מוקי כרנב"ה ולא מטעם דאינו לוקה ומשלם וע"כ משום דבמזיד אף בלא אתרו כלל וא"כ איך לקח לו הרמב"ם דרך עצמו.

ותו תמוהים דברי הרמב"ם מ"ש בעשירי מתרומות האוכל תרומה בין במזיד בין בשוגג אינו משלם אלא מן חולין המתוקנים שהוציא מהם תרומת מעשר עכ"ל משמע ס"ל דדרשא דונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש גם בתשלומין מזיד היא. א"כ ממילא צריך לשלם פירות למ"ד לפי מדה משלם אם כן יקשה מסוגיין דאמרינן אא"ב לפי מדה משלם וקשיא א"כ אמאי פטור במזיד. וכבר נכלל זה בתמיהת המ"ל.

ונלע"ד דהנה דעת המאור דלרנב"ה ח"כ שוגגים פטורים, וההיא דאוכל תרומת חמץ בשוגג הטעם כיון דגזירת הכתוב הוא בתרומה דמיתה דידיה לא פטרתו ה"נ כרת דחמץ לא פטרתו. והרמב"ן במלחמות הקשה דאם כן יקשה לרבא דס"ל דבמיתה ביד"ש ליכא קלב"מ לדידיה ליכא גזרת הכתוב בתרומה. ולזה הוכיח דלרנבה"ק אף דכרת פוטר מתשלומים מ"מ לא הוי כמו מיתת ב"ד. דשוגג כרת אינו פוטר וכשיט' רש"י עי"ש. ולכאורה תמוה כיון דסותר להמאור מכח מימרא דרבא הרי ס"ל להחלט דאוקימתא דה"ט קאי גם לרבא א"כ ישאר הקושיא להרמב"ן דלרבא למה לי דנקט מתניתין כלל תרומה לתני האוכל חמץ לחוד וכקושית רש"י. ורש"י תירץ והוכיח מזה דאפי' הזיד בתרומה ושגג בחמץ דפטור ואשמעינן דאפילו מיתה בידי שמים פוטר והיינו דבאמת אזלא רק לאביי. ולרבא מוכח באמת דלפי מדה משלם, אבל להרמב"ן דלא ניחא ליה בכך דהסוגיא אזלא רק לאביי, א"כ יקשה כזאת (ואפשר לומר בזה דהרמב"ן ס"ל ג"כ דיש סברא לומר דתשלומי תרומה דכפרה הם לא אמרינן בהו קלב"מ אלא דזהו נסתר דא"כ גם בחמץ של הקדש אמאי לא מעל דגם שם הוי כפרה אפ"ה פטור בהזיד בחמץ) וי"ל למה דאיתא במתניתין ספ"ה דבכורות השוחט את הפרה ומכרה ונודע שהוא טריפה מה שאכלו אכלו והכי קיימא לן בחוה"מ סימן רל"ד. ויש להפוסקים בזה ב' טעמים אי משום קנסא אי משום דאכילת איסור לא מקרי נהנה דיותר היה ניחא ליה אילו לא אכלו. ומעתה י"ל דבחמץ לחודיה לא הו"מ למנקט משום דממנ"פ היכי דשייך מדאגביה קניא גם במזיד חייב וכמ"ש תוס' להדיא בכתובות דגם במתני' דתרומת חמץ ע"כ מיירי

כאוקימתא דכתובות בתחב לו חבירו. ואי בתחב לו חבירו היכי דאינו חייב מטעם מזיק רק מטעם מה שנהנה גם בשוגג פטור כיון דלא מקרי נהנה (זולת לשיטת הריצב"א כתובות (דף ל' ע"ב) משכחת לה דתחב לו חבירו באונס עד מקום דא"א לאהדורי כי אם על ידי הדחק דבמזיד דהחוב ממון אז מדלא אהדר קנהו בפיו מ"מ כיון דמיד אח"כ בא חיוב מיתה הוי מיתה ותשלומים באים כאחד ובשוגג חייב מטעם קנין פיו ובענין דלא נמאס הרבה והוא ש"פ) מש"ה נקט בתרומה דחייב בשוגג מצד אכיל' ולא משום שנהנה. ורש"י לשיטתו דנראה דס"ל בבכורות דהטעם משום קנסא ועיין ש"ך יו"ד דדוקא במוכר במזיד טריפה בחזקת כשר משום הכי שפיר הקשה דליתני חמץ לחודיה אבל להרמב"ן י"ל כדברים האלה. ובהכי יתישבו דברי הרמב"ם בפ"י מהל' תרומות. דשפיר י"ל דאם לפי מדה משלם גם במזיד כן הוא. והכי אמרינן אא"ב לפי מדה משלם י"ל דבמזיד פטור דמיירי באתרו ביה ומטעם דאין לוקה ומשלם. והא דנקט דוקא בתרומה היינו בפשוטו דבחמץ לחודיה לא משכחת שוגג חייב דלאו בר דמים הוא אבל למ"ד לפי דמים משלם וע"כ מתני' כריה"ג דחמץ מותר בהנאה שפיר קשה א"ה במזיד נמי ואי באתרו ביה ומטעם דאינו לוקה ומשלם ליתני בחמץ גרידא ואי דבחמץ גרידא לא משכחת דשוגג חייב דלא מקרי נהנה כיון דהוא אכילת איסור וכנ"ל, הא משכחת בלא תחב חבירו ובשוגג חייב דבעידנא דאגביה קניא במזיד פטור באתרו ביה גם על לאו דבל יראה דגם על הגבהה אינו לוקה ומשלם כיון דלקח חמץ חבירו ועשה בו קנין הוי כקנה חמץ דמקרי מעשה וחייב מלקות לשיטת הרמב"ם. ומשני דאתי כרנבה"ק וא"כ מזיד מיירי בלא אתרו ביה והא דפטור היינו בהזיד בחמץ. ובשוגג חייב דחייבי כריתות שוגגים חייבים וכדעת רש"י והרמב"ן. והא דלא נקט חמץ לחודיה היינו דרוצה למנקט מזיד אף דלא אתרו וזהו ל"ש בחמץ לחודיה דהיכי דאגביה מעידן דאגביה חייב בתשלומין ואם בענין דל"ש מדאגבי' גם בשוגג פטור דלא מקרי נהנה או כשיטת תוס' דגם שגגת כרת פוטר ורק בתרומה חייב כיון דגלי גלי ודו"ק.

ומעתה דברי הרמב"ם בפירושו להמשנה מדוקדקים היטב דהא דנקט הטעם דחמץ לאו בר דמים היינו דנקט האמת דאף בלא אתרו ביה למלקות על לאו דבל יראה מ"מ ל"א מדאגביה קניא כיון דלאו בר דמים הוא. ואך משום הא לחוד ליכא למפטרי' דמ"מ לחייב על האכילה דגם במזיד לפי מדה משלם לזה נקט הטעם דאתרו על האכילה ומטעם דאינו לוקה ומשלם והיינו ממש כפירוש הסוגיא דנקט אא"ב לפי מדה משלם וכפי פירושינו הנזכר ואסברה לה הרמב"ם בלא אתרו על לאו דב"י ומשום דלאו בר דמים דלא

תקשי דלנקט בחמץ לחודיה והיכא דאגביה ואתרו ביה משום ב"י פטור לזה ביאר דמ"מ גם בשוגג פטור דלאו בר דמים הוא. ודו"ק. ועיין מ"ש על משנה ז' בריש פ"ז מתרומות. אחרי זאת ראיתי לבני הרב הגאון מוהר"ר שלמה איגר נ"י רשום בחידושיו בזה"ל ואשר השיג הראב"ד בששי לעשירי מתרומות על הרמב"ם דפסק דגם באכל בשוגג פטור מהתשלומין. ובגמרא אמרו אא"ב לפי מדה משלם שפיר, יראה למה דכתב הרמב"ם הלכה י"א. ונזיר ששגג ושתה יין של תרומה כו' משלמים את הקרן ולא החומש ובכ"מ שם כ' והטעם משום דכיון דהיה אסור ביין אף אם היה חולין לאו שתיה היא. ע"כ. ולפ"ז יחוייב התעוררות במתני' נימא ג"כ כיון דהיה אסור בחמץ אף אם היה חולין לאו אכילה הוא והנראה דדין זה שכתב בהלכה י"א תלוי במ"ש בהלכה שקודם לה. דהמאכיל את פועליו תרומה משלם להם דמי סעודתן כו' שדבר האסור נפשו של האדם חותה ממנו ע"כ. ור' מאיר דפליג בהאי דהמאכיל את פועליו, ע"כ יסבור כרשב"א בבכורות (דף ל"ז א') דלאו בכל האסורים נפשו של אדם קצה בהם, וא"כ י"ל מה דקאמר בגמרא אא"ב לפי מדה משלם שפיר, היינו דבאמת נימא מתני' ר"מ היא ככל סתם מתני' אבל הרמב"ם דפסק כרבנן. גם אם לפ"מ משלם פטור דלאו אכילה היא כיון דבלא זה אסור מטעם חמץ. והראב"ד שהשיג לשיטתו אזיל שהשיג גם על דינו שבהלכה י"א הנזכר. עכ"ל. (וע"ע לעיל כ"ט במערכה אות כ"ב).

דף לב.

איבעי' להו כשהוא משלם (מי שאכל תרומה בשוגג דקפיד רחמנא אתשלומי פירות ולא מעות) לפי מדה משלם או לפי דמים משלם, כל היכא דמעיקרא שויא ארבעה ולבסוף שויא זוזא לא תבעי לך, דודאי כדמעיקרא משלם לפי דמים דלא גרע מגזלן. קשה לי, הא מ"מ נ"מ דאם לפי מדה משלם, יכול לשלם גריוא אחד בפירות, דגריוא אכל וגריוא משלם, וגם חומש מהך גריוא, וג' זוזי הנשארים דצריך לשלם רק מדין גזילה, יכול לשלם במעות, וא"צ לשלם מזה חומש, אבל אם לפי דמים משלם, צריך לשלם כל ארבעה גריוא בפירות ולשלם מהם חומש, וצ"ע.

במ"ל פ"י מה"ת דקדק דס"ל להר"ש דהיכא דמשלם מן החולין היינו דמשערין תרומה כאילו היתה חולין וגם משלם מדברים הראויים להיות קדש, ונ"ל ראי' לזה מסוגי' דמבעי אם לפי מדה משלם או לפי דמים וה"ד כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ארבעה, ולא נקט הנ"מ בפשוטו דאם לפי מדה משלם צריך לשלם סאה פירות מן החולין מתוקנים, ואם לפי דמים משלם משלם מפירות חולין כשיווי סאה פירות תרומה שאכל,

אלא ע"כ אף אם לפי דמים משלם מ"מ שמין התרומה שאכל כאילו היתה חולין, כן נראה לענ"ד בעזה"י.
ומ"מ עדיין קשה לי למ"ד היכא דמעיקרא שויא ד' ולבסוף זוזא לא תבעי לך דלא גרע מגזלן, הא מ"מ נ"מ דאי לפי דמים צריך לשלם כל הד' זוזי בפירות, והחומש מהד' זוזי, ואי לפי מדה משלם רק סאה א', והחומש מאותה סאה, דזהו תשלומי תרומה, והשאר דמשלם מטעם גזלן משלם רק במעות וא"צ להוסיף חומש וצ"ע.
שם ונתן לכהן את הקודש דבר הראוי להיות קודש כו' [פרט לאוכל תרומת חמץ דפטור מתשלומין, דמה שאכל לא היה ראוי להיות קודש. כתבו בתוס' אע"ג דבכל ענין פטור הכא מתשלומין, אף שהיה לה שעת הכושר, ולקמן מוקי הא דלד"ה אינו קדוש היינו שלא הי' לה שעת הכושר, ותירצו]. תמיהני אמאי נקטו קושייתם בדרך משמע דמירי בכל ענין, הא אי אפשר לאשכוחי כלל בגוונא אחריתא דהא אכל תרומת חמץ, א"כ מה שאכל הי' לו שעת הכושר, דאל"כ לא משכחת שיהא תרומה דהא אינו קדוש.

דף לב:

תד"ה ואין נתינה וכו' ואדיליף מתרומה בכזית נילף וכו' ולמ"ד התם נתינה בכ"ש א"ש, ק"ל הא גם לדידי' ק' דהא אמרי' שם בכריתות דטעמא דר"מ דיליף בהיקישא מסיכה, הא בלא"ה כל נתינה דאינה דרך תשלומי' הוי בכ"ש ואי דלא נילף מונתן את הקדש אדרב' נילף לחומרא מאינך נתינות וצ"ע. גם ק"ל לתוס' [דנקטו] הקושי' לר"י דנילף לחומרא משאר נתינות, קשה לי דבהיפוך קשה לר"י דאמאי יליף דוקא נתינה דשמן [המשח'] נילף באמת כל נתינות נתינה נתינ' דיהי' בכזית, ונתינת תרומה טהורה לכהן יהי' באמת דוקא בכזית, וחטה א' לא יפטור הכרי, וצ"ע.

דף לג.

לא א"א בשארי מצות שכן לא עשה שאינו מתכוין. תמוה לי הא חלבי' ועריות מתעסק חייב שכן נהנה ואפ"ה במזיד ליכא קרבן, ומצאתי בעזה"י שתמה כן בפ"י, ומה שתירץ אינו מובן דגם בעריות כן אם נתכוין לבא על פנוי' ובא על א"א דלא נהנה כלל מהאיסור א"א טפי מאלו היתה פנוי'.
שם דאחמיץ במחובר (עי' תור"ע תרומות אות ה').
תד"ה תתן לו. דלהנך תנאי דאסרי חמץ בהנאה. יש לעיין דלכאורה לא צריך קרא כלל דהא אין יכול לקרות שם תרומ' דאיסורי הנאה לאו דידי' הוי כדאמרינן ב' דברים עשאן הכתוב וכו' ועיין כריתות דף כד ע"א.

דף לג:

א"ר הונא בריה דרב יהושע [דטעמא דהפריש חמץ תרומה דאינה קדושה, משום דכתיב ראשית ששיריה ניכרין לישראל יצאה זו כו' דמה היתר יש בשיריה, דהא עדיין אסורים באכילה כמו בהיתר טבל]. תמוה לי דא"כ לא תלי כלל בתרומה רק בשירים, ומשכחת תרומת חמץ דקדושה בהפריש סאה חמץ, וקרא עליה שם תרומה על ט' סאין שאינו חמץ, דהשתא שיריה ניכרים, ובהיפוך אם הט' סאין חמץ, והעשירי אינו חמץ אינו יכול להפריש הסאה עשירית לתרומה על ט' סאין של חמץ דלא יהיה שיריה ניכרים, וצלע"ג.

שם דורכן פחות. עיין חולין קי"ז ע"ב בתוס' ד"ה ולא שומר.

שם דאי בעי דריך וכו' (עמש"כ לקי' ד"ה וביסוד).

שם אמר ליה אביי ומי חיישינן לתקלה. קשה לי, דאיך סבר אביי דלא חיישינן לתקלה, דמשקין בלועין וטמאין מ"מ הא חזי לזילוף, אע"כ דחיישינן לתקלה, וכמ"ש רש"י לעיל (דף ל"ב ע"א), וצ"ע.

תוס' ד"ה לאימת וכו' אין מקבל הכשר. עיין כריתות י"ג ע"א תוס' ד"ה כיון.

דף לד.

הא נמי תנינא הטבל וכו'. לכאורה תמוה דהא באמת בתרומה בדבר שאין זרעו כלה גדולי גדולים מותרים ודוקא טבל אסור משום דהוי דשיל"מ ולא בטל כמ"ש להדי' במתני' דתרומות. וצ"ל דהכי פריך הש"ס וכ"ת גדולי גדולים ומיירי באין בהם שיעור ביטול נגד האיסור תנינא הטבל וכו' וכי היכי דהטבל כיון דהוי דשיל"מ אסור. ה"נ ממילא בתרומה היכא דליכא שיעור ביטול. אולם בסוגיא דנדרים בספ"ז דקאמר דהך מתני' דטבל מיירי בלא רבוי גדוליו על עיקרו. עיין בר"ן שם. תמוה לי הא באמת טבל לא מהני ביטול מטעם דבר שיל"מ.

דף לד:

ענבים שנטמאו וכו', עי' כ"מ פי"ב מתרומות הי"א א"נ דברישא וכו' דאפי' הוא שני אין שני עושה שלישי בחולין וכו', תמהני הא קיימא לן כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה כמ"ש רבינו פ"ז ה"ה מהל' אה"ט, וכן מוכח בסוגיין דלמאי דמוקי בענבים של תרומה ומה דקתני דרכן ואח"כ הקדישן היינו קודם שהוקדשו להיות חולין ומוקי לה דנגעו בשני אבל נגעו בראשון דהוו אינהו שני אינו מותר אלא פחות פחות מכביצה והיינו מטעם הנ"ל דכל הפוסל את התרומה וכו' וכמ"ש רש"י ז"ל להדיא, וצ"ע. וביסוד דברי הרי"ף שכ' דהרמב"ם ס"ל דאוקימתא בענבים דתרומה הוי דיחוי' בעלמא, נלע"ד להוסיף דהרמב"ם הוכיח זה מסוגיין ל"ג ע"ב דאלת"ה אלא הא דתניא הא למה זה

דומה לתרומת תותים וכו' אמר רבא גזירה דלמא אתי לידי תקלה, מדלא משני בפשוטו הא באמת ר"י מודה דבהקדישן קדושת תרומה ואח"כ דרכן דטמאות דעשו מעלה דמבלע בליעי וא"כ הכא דקתני תרומת תותים שנטמאו מש"ה אין להם תקנה לדרוך פחות פחות מכביצה, אע"כ דלמסקנא מיירי ר"י בהקדש ממש לנסכים, כנלענ"ד בעזה"י.
תוס' ד"ה ונתן וכו' ופ"ה דחוק. עיין בר"ש פ"ט מ"ג דפרה.

דף לה.
אלא מעלה. עיין משנה למלך פ"ג הלכה יז מהלכות פסולי המוקדשין.

דף לה:
ל"צ בטבל טבול מדרבנן. עיין לקמן קיד ע"ב תוד"ה אכלן דמאי.

דף לו.
מידי בלבד כתיב. עיין בהר"ש פ"א מ"ג דטהרות וצ"ע.

דף לו:
אי מצות מצות ריבה [ומש"ה לא אמרינן מה מרור שאין במינו בכורים אף מצה שאין במינו בכורים]. אבל בכורים [עצמן] נמי [יהא יוצא בה]. מסברא פריך דאי מרבינן הא, מרבינן נמי הא, דהא באמת יש לתרץ דאהני ריבוי לרבות יש במינו בכורים, ואהני מיעוט למעט בכורים עצמן, וככתוב בתוס'. וקשה לי, דאמאי לא פריך הש"ס ביותר, דאמאי ס"ל לר' עקיבא דיוצא במעשר, נימא ג"כ מה מרור שאינו מעשר דהא מעשר ירק דרבנן אף מצה שאינו מעשר, ומצות מצות רבוי לשיש במינו מעשר אבל לא למעשר עצמו, ומ"ש מעשר מבכורים.
ק"ל אמאי לא פריך ביותר דאיך ס"ל לר"ע בבריית' דיוצא במעשר הא מרור לאו מין מעשר דהא מעשר ירק רק דרבנן, ובזה ל"ש מצות מצות ריבה דמ"ש מע"ש מביכורים ומרבינן רק יש במינו בכורי' ומעשר אבל מעשר עצמו ליתסר כמו בכורי', וצ"ע.
שם ביכורים אסורין לאונן, בבכורים פ"ב מ"ב פי' הר"ב דכתיב ושמחת בכל הטוב מלמד שאסורים לאונן, וכן כתב הרמב"ם בפי' ובחבורו פ"ג מהל' בכורים, והכ"מ כתב עלה בפ' כ"ש דף ל"ו ע"ב, אבל באמת תמוה לי דבפסחים איתא טעמא דרבנן דכתיב ל"ת לאכול בשעריך וכו' ותרומת ידך אלו בכורים ואתקש בכורים למעשר, וכן הוא בפ"ח דיבמות דף ע"ג ע"ב, והכי אמרינן התם ג"כ לענין דבכורים חייב בביעור משום דאתקש למעשר, והטעם שכתב הרמב"ם והר"ב איתא בפסחים דרך קושיא על ר"ש נהי דלית ליה הקישא שמחה מיהא כתיבא בי' ומשני ההיא לזמן שמחה הוא דאתי, וא"כ למסקנא גם רבנן ס"ל דלזמן שמחה הוא דאתא אלא דטעמייהו דאתקש בכורים למעשר, ונ"מ

לדינא דלטעמייהו דהרמב"ם והר"ב אם אכל אונן בכורים א"ח במלקות וכדאיתא להדיא בהרמב"ם שם ומטעם דהוה רק לאו הבא מכלל עשה, אבל לטעם דאתקש חייב מלקות כמו במעשר, ובפרט לענין חיוב ביעור דנקטו הרמב"ם בפי' והר"ב מדכתיב הקדש, דזה הטעם לא נזכר בסוגיין רק בירושלמי, ואמאי שבקו לסוגיא דידן דיבמות הנ"ל דמפורש דמקשי' בכורים למעשר וצלע"ג.

והא דלא ילפינן ג"כ בהקישא מעשר מבכורים לחייב מיתה בטומאת הגוף, דדרשינן ומתו בו פרט למעשר. ולענין ביטול באחד ומאה ל"ש למילף, דבתרומה ג"כ בטילה ברוב מדאורייתא ורק מדרבנן בעינן אחד ומאה. ולענין הערב שמש ילפי' לה ביבמות מקרא דמ"ש לא בעי הערב שמש. הר"ש בבכורים ותוס' ביבמות ובתוס' שם הניחו בקושיא אמאי לא ילפינן בכורים ממ"ש דלא להוו נכסי כהן עי"ש.

רש"י ד"ה אף מעשר שני בירושלים הואיל ואינו נאכל בכל מושבות משהביאו לירושלים שוב א"י לחלל לאכול בחוץ. מבואר דרש"י ס"ל דאם יש תקנה בפדיון לאכול חוץ לירושלים מקרי בכל מושבותיכם, ולא היה ס"ד להוציא מעשר שני, [וזהו דלא כתוס' ד"ה דאר"א נראה לר"י, דהא דהוצרך לומר כדר"א למ"ד מחיצה לקלוט דאורייתא כו' מדלא כתבו כן מיד במה דאמרינן אוציא מעשר שני, משמע דמ"מ כיון דעתה קודם פדיה א"א לאכלו רק בירושלים ראוי למעט מבכל מושבותיכם וצריך לזה ריבוי דמצות מצות אלא דבהא דאמרינן כדר"א דהיינו דמצות מצות ריבה במה דיש תקנה ע"י פדיון א"צ לומר כדר"א רק למ"ד מחיצה לקלוט דאורייתא], ומה דכתב רש"י כדאמרינן במכות מחיצה לקלוט דרבנן, ע"כ מה דאמרינן יכול שאני מוציא גם מעשר שני לא דהקרא דבכל מושבותיכם אתי למ"ש דהא מה"ת נאכל בכל מושבות דיוכל להוציאו ולפדותו, אע"כ דהכי אמרינן דהקרא אתי למעט בכורים, אבל מ"מ גם מעשר שני לבתר דתקנו חז"ל דמחיצה קולטתו יהא דינו כבכורים, כיון דעתה אינו נאכל בכל מושבות, אמנם תמוה לי, דא"כ איך משנינן מצות מצות ריבה, איך שייך דמצות מצות ריבה למעשר שני, הא מה"ת אין מחיצה קולטתו, ולא ס"ד למעטו וא"צ לריבויא, וצע"ג.

לא זכיתי להבין כיון דהוי רק דרבנן א"א למעטו מקרא, ואי דנימא דלבתר דאסרו חז"ל מקרי א"י לאכול בכל מושבות א"כ איך משני מצות מצות ריבה הא הקרא לא אתי על זה דהא ל"צ ריבוי דמה"ת נאכל בכל מושבות, ותוס' כ' דסוגיא ס"ל דמחיצה לקלוט דאורייתא, ודברי רש"י צע"ג.

תוד"ה דאמר. (עי' לעיל ד"ה רש"י ולק' ד"ה גם).

דף לז.
ויקבענה כיון. וכן במתני' פ"ז דתמיד מ"א פותח כיון. וכן במס' כלה עמד ונפל על פניו וכיון אבד.

דף לח.
הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא יפדה, ר"י אומר יקבר. [כתבו בתוס' דלרבנן לקוח טהור נפדה בריחוק מקום, ולקוח טמא בקירוב מקום, והקשו על זה מדמקשינן בפ' א"מ ולא מצינו טפל חמור מן העיקר, והרי מעשר הוא נפדה ולקוח אינו נפדה, דתנן הלקוח שנטמא יפדה, אבל לא נטמא לא, וע"כ היינו בריחוק מקום, דאל"כ מה חמור מן העיקר יש כאן, הא מעשר עצמו כשהוא טהור אינו נפדה בקירוב מקום]. תמוה לי, דמה הוכחה הוצרך לזה, הא מתני' ערוכה היא פ"ג דמעשר שני בסיפא דהך מתני' עצמה, א"ל לא אם אמרתם במ"ש עצמו שכן נפדה בריחוק מקום תאמר לקוח שאינו נפדה בריחוק מקום, ומדהשיב כן לרבנן מכלל דהם מודים לו. וצע"ג.
ברא"ש סי' י"ח אבל גזולה דלאו לכם היא לא נפיק בה, ק"ל הא כיון דלעסי' קניי' בשינוי ובשעת בליעה דידי' קאכיל, עמ"ש הפ"י בפסחים דף כ"ט בתד"ה בדין, אח"ז רב מצאתי בעזה"י בחדושי ריטב"א על סוכה דף ל"ה שכ"כ לקושטא דמלתא דיוצאין במצה גזולה דכיון דלעסי' קניי', ועמג"א בסי' רצ"ו.
תד"ה אבל חלתו, הסוגיא כמ"ד כו'. ק"ל הא רבא אמר הכא מסתברא שם מעשר חד הוא הא לרבא דס"ל מחיצה לקלוט דרבנן ל"צ לכל זה, דהא בלאו טומאה נאכל בכל מושבות, דהא הוא סובר מחיצה לקלוט דרבנן, וא"כ ממילא ליכא תרי הואיל דבהואיל אלו לא לקוח סגי דהא במעשר שני עצמו והיא חלה ל"צ לאלו לא קרא לה שם דאף כשהיא חלה נאכל בכל מושבות כ"ז שלא נטמא יכול להוציאו לחוץ ולפדותו.
גם על תירוצם הב' א"נ כיון דמדרבנן וכו' ק"ל הא משמע לעיל דמכח ריבוי דמצות מצות אמרי' דמ"ש מקרי נאכל בכל מושבות הואיל ואילו נטמא, ולמ"ד מחיצה לקלוט דרבנן ע"כ לא אתי קרא דמצות מצות לזה, דהא בלא"ה נאכל מה"ת בכל מושבות, ואף די"ל דמ"מ כיון דקודם פדיי' אינו נאכל לא הי' מקרי נאכל בכל מושבות כדמשמע מדברי תוס' לעיל ד"ה דאר"א וכו' מדציינו עצמם על זה ולא הקשו כן מקודם אההיא דיכול שאני מוציא אף מ"ש וגם יקשה לפי האמת למ"ד מחיצה לקלוט דרבנן איך יתרץ הברייתי' הנ"ל דקתני יכול שאני מוציא, אע"כ דמ"מ בלא פדיי' אינו נאכל וצריך עלה ריבוי' דקרא והקשו רק אחר שאמר ומה ראית וכו' דאר"א הו"ל לומר דמשכחת לה שיוציא ויפדה, מ"מ עדיין יקשה דאימא דריבויא רק במה שבידו לפדותו בחוץ אבל הסברא דמשכחת

אם נטמא לא שמעי' וא"כ לבתר דאחז"ל דמחיצה לקלוט מנ"ל דמכח אלו נטמא מקרי נאכל בכל מושבות וצ"ע. וה' יפתח לבבי בתורתו.

דף מ.

אין לותתין שעורין בפסח. בהרי"ף וה"מ לענין מיכלינהו כו' (עי' שו"ת ח"א סי' ס"ד). מה דהקשה מעכ"ת נ"י בדברי הרא"ש פ"ב דפסחים (סימן ל"א) במ"ש ובלישנא דר"י משמע הכי דקאמר אשה לא תלוש אלא במים שלנו, משמע לכתחלה אם יש מים שלנו לא תלוש במים שלא לנו עיי"ש דדברים אלו הם בהיפוך ממ"ש הה"מ דמגילה (ה"ז) דר"א לא קאמר אין קוראים אלא בי' דהוי משמע עיכובא אלא קוראים אותה בי' קאמר היכא דאפשר. והרי אף אילו אמר אין קוראים אלא בי' לא הוי משמע עיכובא. מדלא קאמר אין קוראים בפחות מי' כדדייק הרא"ש הנ"ל, אין זה דומה למגילה, דהוא חובת הגוף וצריך לקרותו, בזה שייך שפיר לישנא יותר דאין קוראים אלא בי', דהיינו מה שחיוב עליו לקרותו לא יעשה כן אלא בי' ממה דלינקט אין קוראים בפחות מיו"ד דמשמע רק דאם קורא לא יקרא בפחות מי', אבל אי בעי לא קרי כלל, מה שאינו באמת, אבל בההיא דמים שלנו דמיירי בכל ימי הפסח דאין חיוב ללוש כלל, אלא דאם לשה צריך ללוש במים שלנו, בזה הדקדוק טוב דהו"ל למנקט לא תלוש במים שלא לנו, וק"ל.

דף מב.

מתני' וזומן של צבעים. לכאורה היה אפשר לומר דדוקא מו' שעות ולמעלה, דכיון דבאותו זמן חמץ גמור אסור מדאורייתא גזרו נוקשה אטו חמץ גמור. אבל בשעה ו' דחמץ גמור נמי עדיין מותר מדאורייתא ורבנן הוא דגזרו לאסור י"ל דנוקשה לא גזרו דהוי כעין גזירה לגזירה. ובהכי היה מתיישב מאד האי דרב גידל בריש מסכתין דאמר המקדש מו' שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדניתא א"ח לקידושי', דמש"ה אמר מו' שעות ולמעלה, משום דבתוך ו' אין איסור כלל בחיטי קורדניתא. אך התוס' דדייקי מזה דאמר משש ולמעלה דבשעות דרבנן וחמץ דרבנן מקודשת ע"כ לא ניחא להו בכך. ולא ידענא למה מיאנו לומר כן. וה' יאיר עיני.

דף מג.

תד"ה מאן תנא, משמע דאי לאו דאיתרבי חמץ נוקשה למלקות וכו', וא"ת הא דאמר פ"ק דחולין וכו'. רבים נלאו למצוא פתח לפתוח בכוונת תוס' דהאיך תלי' הקושיא בדבריהם שלפניו. גם האיך משמע כן בסוגיא, והעולה על כולם קשה מאי ס"ד יש לומר דבלא רבוי' הייתי אומר דמלקות ליכא ואיסורא איכא. ממנ"פ אם הוא חמץ הוי ג"כ מלקות. ואם לאו גם איסור לית בו. ומנין להמציא איסור בלא מלקות.

ונלע"ד עפ"מ דאמרינן בריש פרק כל המנחות באות מצה וכו' מתקיף לה רב חסדא ואימא לא תאפה חמץ אלא שיאור וכו' מצה תהי' הכתוב קבעו חובה ע"ש. מבואר מזה דנוקשה לר"י נפקא מידי מצה ולכלל חמץ לא בא, וכמ"ש בפ"י בפסחים דשיאור דומה לחמץ נוקשה דעלמא והדין אם עשה מנחות של שיאור פסולי' דנפקא מידי מצה והכתוב קורא מצה תהי', אבל אינו לוקה דאינו בכלל לא תאפה חמץ. וכיון שכן י"ל גם בפסח כן דשיאור מסברא לא הוי חמץ רק דנפקא מכלל מצה. וא"כ י"ל דאיסור דאורייתא יש בו מקרא דכתיב שבעת ימים תאכל מצות. ובאמת מצוה ליכא רק בליל ראשון כדכתיב בערב תאכלו מצות. אלא דכוונת הכתוב דאין לאכול עיסה רק מצה. אבל בהחמיץ שיצא מכלל מצה לא תאכל. וגם נוקשה בכלל שיצא מכלל מצה. והוי לאו הבא מכלל עשה. אבל מלקות ליכא בלא ריבוי דאינו בכלל לא תאכל חמץ.

אמנם נראה דזהו תלי' במה שפלפלו האחרונים לר' מאיר אם מסברא הוי חמץ, והא דצריך ריבוי דכל. היינו משום דהתורה מיעט' מכרת הייתי ממעט גם ממלקות, משום הכי צריך ריבוי. או להיפוך דמסברא לא הוי חמץ ומש"ה צריך ריבוי' למלקות והייתי מרבה גם לכרת מש"ה צריך מיעוט בכרת. והנה נראה דדינא הנ"ל תלי בזה אם נאמר דמסברא הוי חמץ רק בלא ריבוי הייתי ממעט ממיעוט' דכרת, מ"מ בלא ריבוי הי' עכ"פ איסור דאורייתא דממיעוטא דכרת לא שמעי' רק דלא הוי חמץ אבל לא שמעי' דהוא מצה. וכיון דמסברא הוי חמץ אין למעט רק דלא הוי חמץ אבל לא דלהוי מצה, אבל אם נאמר דמסברא לא הוי חמץ, י"ל דמסברא הוי אפי' מצה. ועפ"ז מיושב דברי תוס'. והיינו דבל"ז לא הו"מ להקשות מההיא דחולין, דהיה אפשר לומר דמסברא הוי חמץ, ואיצטריך רק ריבוי' דלא נמעט ממעוטא דכרת, וא"כ במנחות ילפי' הלאו כמו הסברא שבחוץ. ולזה כתבו תוס' דמשמע דנוקשה אפילו איסור דאורייתא לית בו בלא ריבוי, ומוכח כן מדסבר ר"י דתערובת חמור מנוקשה, ואם איתא דבנוקשה איסור דאורייתא יש בו דלא נקרא מצה כנ"ל, א"כ בודאי יש לרבויי מכל נוקשה דמסברא יש בו ג"כ איסור דאורייתא אע"כ דמסברא אף איסור דאורייתא לית בו, ומעתה אם איתא דמסברא הוי חמץ ואיצטריך ריבוי שלא נמעט מכרת היה הדין דבלא ריבוי איכא איסור דאורייתא וכנ"ל, אע"כ דמסברא לא הוי חמץ ושפיר קשה מההיא דחולין, וק"ל.

דף מד.

אמאי פליגי רבנן עלי' דר"א וכו', עי' פר"ח שהק' לשיטת רש"י דמפרש טעמו ולא ממשו, היינו חלב נימוח דהוי רק טעם כיון דאין ממשו קיים ואסור מדרבנן וטעמו וממשו היינו שממשו קיים ונותן טעם ג"כ בזה, אם הוא כזית בכדי א"פ לוקין, א"כ מאי פריך

הש"ס אי כזית בכדי א"פ ד"ת אמאי פליגי רבנן אדר"א, הא בכותח אין ממש קיים, רק נימוח מדכתב רש"י דרבנן דר"א ל"ל טעם כעיקר דאורייתא, וכיון דתלי לה בכללא דטעכ"ע, ע"כ אין ממשו קיים, ול"ש ביה איסור דכזית בכא"פ, וקושייתו לק"מ, והיינו דרש"י ס"ל דטעכ"ע מהפך גם ההיתר לאיסור ולוקין כשאוכל כזית ממנו כדעת ר"ת, ומבואר כן ממ"ש רש"י בהא דרבי עקיבא דנזיר ששרה פתו ביין ואכל כזית ממנו ומפת חייב דרבנן פליגי עלה, דס"ל דלא אמרינן היתר מצטרף לאיסור, ואלו פשט היין בכל הפת לא פליגי רבנן עליה, דהא אית להו טעם כעיקר, ואיתעביד ליה פת גופא איסור ובהא מיהו פליגי עליה דרבי עקיבא דלר"ע דהיתר מצטרף לאיסור, אף דלא נשרית כל הפת ביין, מצטרף היתר לאיסור לחיובא עיי"ש, ומבואר להדיא דפת גופא נעשה יין ובאוכל כזית מכולה חייב, א"כ שפיר י"ל דכותח הפרורים בעין ולא נימוחו, ומש"ה רבנן מודו דחייב באוכל כזית בכא"פ, ומ"ש רש"י דרבנן לא ס"ל טכ"ע דאורייתא דאי ס"ל דאורייתא, ממילא מהכותח גופא נעשה פת, דהא פרורים נותנים טעם בהם, ולמה יגרע במה שפרורים ניכרים תיפוק ליה דמחמת הטעם אף בנימוח מהפך הכותח לפת, וליחייב באוכל כזית ממנו, אע"כ דלא ס"ל טכ"ע ולא מהפך להו, ואינו חייב אלא באוכל כזית בכא"פ, והפרורים בעין והוי טעמו וממשו, ולק"מ קושיית הפר"ח.

דף מד:

רש"י ד"ה מפת ומיין חייב, זכור אני שעמדתי בדברי רש"י דמדכתב רש"י דאלו פשט היין בכל הפת לא הוי פליגי רבנן הרי דס"ל לרש"י דטעם כעיקר ההיתר נהפך לאיסור דאף שאין בו כזית טעם מ"מ גוף ההיתר נעשה איסור כיון דטעם איסור בתוכו ואפילו אם כל הבלע האיסור הוי רק חצי זית מ"מ כיון דאוכל כזית פת שבלוע בו חצי זית יין חייב דההיתר נהפך לאיסור, ותמוה לי מסוגיא דחולין דף צ"ח ע"א האי פלגא דזיתא דתרבא וכו' לא תזלזל בשיעורא דרבנן, הא לפי החשש דיש בו טעם חלב הוא איסור דאורייתא דהוי כזית איסור ע"י שנהפך ההיתר לאיסור והוי הספק בדאורייתא, וצ"ע.

מ"ש מעכ"ת נ"י על דברי צל"ח פסחים שכתב דלר"י דס"ל כבוש אינו כמבושל, מ"מ הוי כרותח דמליחה, מש"ה הוי בב"ח חידוש, דאי תרי וכו', דזה לא יתכן לשיטת רש"י ריש סנהדרין דבצלי ליכא בב"ח, זהו טעות, דמ"מ הך גופא הוי חידוש דבצלי שרי, ומ"ש מעכ"ת דבשלמא אי אמרינן כבוש כמבושל ממש שפיר שייך חידוש, דבבישול אסרה תורה ובכבוש מותר, אבל אי לא הוי כבוש רק כצלי ליכא חידוש כלל, דלא אסרה תורה היתר בהיתר בצלי כ"א בבישול עכ"ל, אין בזה טעמא וממשא כלל, דאף אם כבוש כמבושל לא הוי ענין בישול ממש, אלא דבלוע בכולו כמו בישול, וא"כ נימא נמי דכך

אסרה תורה רק בבישול, אע"כ דעיקר החידוש דמה לנו בבישול, וזה החידוש דהבליעה בלא בישול אינו אוסר, וה"נ בצלי, ופשוט.

תוד"ה סד"א. כתב מעכ"ת נ"י דמסתפק בכללא דלקולא ולחומרא לחומרא מקשי' אם הוא בדרך ספק דמחמרי' מספק דשמא ההיקש לחומרא או שהוא מדה בתורה עכ"ד, הלא מפורש כתבו תוס' ריש בב"ק ג' ע"א ד"ה דומיא דרגל דאף בממון אמרי' לחומרא מקשינן דמדה הוא בתורה בין באיסור בין בממון עיי"ש דמפקינן ממונא בזה, הרי דמדה הוא. גם מוכח כן בתוס' פסחים ד"ה סד"א וכו' דהקשו דתיפוק לי' לחומרא מקשינן, ואם לימא דמספק הוא לא הי' מקשים מידי, דהא מספק אם אכלו חמץ במזיד לא היינו מלקי' אותם ובשוגג לא הי' מביאי' חטאת מספק, ולזה אצטריך כל דנדע דההיקש הוא בוודאי לחומרא, אע"כ דמדה הוא, והגאון בעל פורת יוסף בספרו משבצות זהב בפתיחה אות ט' כתב בפשיטות דמספיקא הוא ובמחכ"ת העיקר כמ"ש דמדה הוא. (וע"ע בשו"ת ח"ג סי"ז ובחי' יומא דע"ב).

הרמב"ם רפט"ו ממאכ"א כ' וז"ל דבר איסור שנתערב בדבר מותר מבשא"מ בנ"ט, ומב"מ שא"י לעמוד על טעמו יבטל ברוב. (הלכה ב'). כיצד חלב הכליות שנפל לתוך הגריסין ונימוח הכל טועמין את הגריסין אם לא נמצא בהם טעם חלב הרי אלו מותרין, ואם נמצא בהם טעם חלב והי' בהן ממשו, הרי אלו אסורין מה"ת, נמצא בהן טעמו ולא הי' בהן ממשו הרי אלו אסורין מד"ס, (הלכה ג) כיצד היא ממשו כגון שהי' מן החלב כזית בכל ג' ביצים מן התערובת אם אכל מן הגריסין האלו כג' ביצים הואיל ויש בהן כזית מן החלב לוקה שהרי טעם איסור וממשו קיים, אבל פחות מג' ביצים מכין אותו מכת מרדות מדבריהם וכן אם לא הי' בתערובת כזית בכל ג' ביצים אע"פ שיש בהם טעם חלב ואכל כל הקדירה אינו לוקה אלא מכת מרדות ע"כ.

נראה בכוונת רבינו דטעמו וממשו היינו שיש כזית בכא"פ דהיינו תוך ג' ביצים, ובזה לא בטל החלב, ואם אכל פרס דאכל כזית חלב לוקה, ואם אכל פחות מפרס הוי כאוכל רק חצי שיעור חלב ואסור מדאורייתא ואין לוקין רק מכת מרדות, אבל אם ליכא כזית תוך פרס מקרי טעמו ולא ממשו וליכא איסור דאורייתא ואסור רק מדרבנן, כדכתב (בהלכה ב), וא"כ מ"ש רבינו (בהלכה ג) מכין אותו, מ"מ יש חילוק בדינם דברישא דיש כזית חלב תוך ג' ביצים ואכל בפחות דכתב דלוקין מדבריהם, היינו דמ"מ הוי איסור דאורייתא מדין חצי שיעור, אבל באידך בבא דליכא כזית תוך ג' ביצים דלוקה מדבריהם היינו דליכא כלל איסור דאורייתא, וכן ראיתי שכ' הרלב"ח בתשו' (סי' פח).

והנה דקדוק לשון רבינו משמע דוקא נימוח החלב שנשאר ממשו בתוכו, אבל אם הוציא החלב ולא נשאר בו רק הפליטה, הוא בכלל טעמו ולא ממשו, ואסור רק מד"ס, ועי' בכ"מ ובב"י (סי' צח) דרמב"ם ס"ל כרש"י דטע"כ לאו דאו', והלח"מ השיג דהא רש"י ס"ל דנימוח החלב מקרי טעמו ולא ממשו, וכיון דאין ממשו קיים ואסור רק מד"ס, ואילו מדברי הרמב"ם מבואר דבנימוח החלב ויש כזית תוך פרס דלוקה ע"ש, מ"מ משמע דרק בנימוח דנשאר ממשו בתוכו, אבל בהוציא החלב ונשאר רק הפליטה זהו לא ממשו ואסור רק מדרבנן, וביותר נראה כן מלישנא דהרמב"ם (פ"ה הלכה ד' ה' מנזירות) יין שנתערב בדבש כו' וכן אם שרה פתו ביין והי' הרביעית יין בכדי פרס כו', מדהשמיט הרמב"ם לשון הברייתא שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין, משמע להדיא דבעי דוקא שיש בתוכו ממשו דיין. אבל בשרה ענבים דנפלט רק הטעם אף דיש בו טעם כמו רביעית יין מעורב בכדי פרס, מ"מ אסור רק מדרבנן, ועיין בלח"מ (הלכות נזירות) דהעלה בדעת הרמב"ם דמשרת אתי לכזית בכדא"פ ובטעמו וממשו ולא בשרה ענבים במים עי"ש, והיינו כנ"ל, א"כ הא דלא ילפינן מגיעולי מדין דפליטת טעם דאורייתא, עכצ"ל דס"ל דגעולי מדין הוי חידוש, (ואף דהרמב"ם רפי"ז ממ"א כ' דלא אסרה תורה אלא קדירה ב"י צ"ל דמ"מ הוי חידוש במה דחילקה תורה בין פגם רבה לפגם זוטא כמ"ש תוס' מס' ע"ז). ואולם לפ"ז יקשה כיון דבאמת טע"כ לאו דאו' וגעולי עכו"ם הוי גזה"כ א"כ ראוי לומר דהגזה"כ הי' רק לאותו שעה במדין, אבל בעלמא א"צ הגעלה מה"ת. והרי ברמב"ם שם מבואר דקדירה ב"י אסור לדידן מדאורייתא בלא הגעלה, והוא תמוה, דמהכ"ת נחלק בין פליטת טעם מגוף האיסור ובין פליטת טעם דכלים. (סוף הדברים נדפס בחי' חולין צ"ז ע"ב מד"ה דעת הרמב"ם).

אשר כתבת במה דשקיל וטרי הר"ש פ"ב דטב"י אם לוקין על טעם כעיקר כיון דלמידין שאר איסורי בק"ו מנזיר יש לומר דאין מזהירין מן הדין, וכתבת להוכיח מדאמרינן דנזיר וחטאת הויין ב' כתובים הא מצריך קרא בחטאת למלקין עלה, ידידי בני הא המקשן פריך על ר' יוחנן דלגמר בכל התורה כולה מנזיר והיינו למלקות דלאיסור בלא"ה הא ס"ל דחצי שיעור אסור מן התורה, הרי דפרכינן דגמר מנזיר למלקות ועלה שפיר משני דהוי ב' כתובים. וא"כ הקושיא סובב באמת על המקשן עצמו דמאי פריך דנגמר מנזיר ולמלקות הא אין מזהירין מן הדין, וזהו באמת ראית הר"ש אשר מזה החליט באמת אם ילפינן טעם כעיקר ממשרת וק"ו בשאר אסורי דלק' עלה דהוי רק גילוי מלתא בעלמא ורק אם ילפינן מגעולי נכרי' הוי רק עשה.

אמנם לדידי קשה אף על מסקנת הר"ש דאם ילפינן טעם כעיקר מגעולי נכרי הוי רק עשה אם כן איך אמרינן דר' עקיבא מוקי למשרת להיתר מצטרף לאיסור דטעם כעיקר יליף מג"נ, הא ג"נ ודאי דלא מייתר דצריכה לכתוב דיני הגעלה (ולישנא דתוס' באמת צ"ע) אלא דמשרת הוא דאייתר דילפינן מגעולי נכרי ומזה הוכיח ר"ע דמשרת אתיא להיתר מצטרף לאיסור. ולהר"ש הנ"ל יקשה דדלמא משרת לטעם כעיקר ולמלקות דאלו מגעולי נכרי הוי רק עשה וצ"ע. (וע"ע בחי' נזיר ל"ה וחי' על טבו"י).

דף מה.

ואם לאו בטל במיעוטו (בירושלמי ה"ב מיעטו בטל וכו'. עי' לעיל חי' כלאים פ"ב מ"א).

דף מו.

כגון דאיכא פחות מכביצה. עיין שבת צא ע"א תד"ה אי לענין.

שם הא קמ"ל דשיעורא דמיל. עיין טורי אבן מגילה ב' ע"ב ד"ה הא קמ"ל.

שם מתני' כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט. קשה לי, אם נימא דבחצי שיעור ליתא לאיסור דבל יראה לפרוש פחות מכזית, דהא ליכא פסידא דכהן בזה.

למ"ש השאגת ארי' דחצי שיעור ליכא איסור ב"י קשה לי ממתני' זו דיפריש מעט חלה פחות מכזית דהא ליכא הפסד בזה לכהן וצ"ע.

דף מו:

ור"י סבר טוה"נ אינה ממון. (עי' תור"ע מע"ש אות כ"ג).

תד"ה הואיל וכו' אלא בצע פורתא מכל חדא וחדא וכו' שלא הטריחו חכמים. ותמוה לי דלמאי צריך לבצוע מכל חדא וחדא הא בפשוטו דאי בעי בצע מחדא על כולם, וגם לפי האמת קשה דיעשה כן וליכא טירחא בזה, וה' יאר עיני.

תוס' ד"ה הואיל וכו' דבהקדש גבוה נימא ג"כ הואיל ואי בעי אתשיל, עיין תוי"ט דהקשה הא ר"א ס"ל דאין שאלה בהקדש, ובאמת לא קשיא מידי דמ"מ קושיית תוס' על ההלכתא דקיי"ל כר"א דאמרינן הואיל דאי בעי מתשיל, וכדפסקינן בש"ע (סימן תנ"ז) וגם קיימא לן דיש שאלה בהקדש. עכ"פ נקטינן מזה כיון דר"א ס"ל הקדש בטעות שמיה הקדש ואין שאלה בהקדש, ואעפ"כ ס"ל דמהני שאלה בחלה, ע"כ דתרומה לא דמי להקדש רק לנדר בעלמא, וא"כ עדיין יקשה מה הקשו תוס' הא י"ל דמה דקיי"ל הואיל ואי בעי מתשיל היינו רק בחלה דלאו מדין הקדש טעות אתינן עלה, רק כדין התרת נדר ומהני חרטה וזהו בידו, משא"כ בהקדש דצריך פתח ולא הוי בידו כ"כ לא אמרינן ביה הואיל ואי בעי מתשיל, א"ו משמע דלא ס"ל לחלק בין התרת נדר להתרת הקדש, וכדמשמע בסוגיא דב"ב (דף ק"כ) דילפינן שחוטי חוץ מנדרים לומר דיש שאלה בהקדש, ומשמע דדיניהם

שוים וכלישנא דהרשב"ם שם, והיינו דבאמת ככל נדרים על ידי התרת חכם אף בחרטה לחוד, כיון דמתחרט מעיקרו משוי ליה לטעות דמעיקרא. ומ"ש הש"מ בשם הר"ן [א"ה עי' בתשו' ח"א סי' קמ"ד], לחלק בין פתח לחרטה היינו דבודאי ע"י פתח מקרי יותר טעות מעיקרא ומש"ה ס"ל לחד מאן דאמר דאין נדרים נתרים אלא בפתח, אבל באמת אידך מ"ד דקיי"ל כוותיה ס"ל דגם ע"י חרטה דמעיקרא מקרי טעות בעיקר הנדר דעוקרו למפרע וה"נ מהני בהקדש, ולא מצינו חילוק ביניהם, זולת מלישנא דהטור דס"ל (בסימן רכ"ח) דנדרים נתרים בחרטה בלי פתח, ואלו (בסימן רכ"ח) כתב גבי הקדש, אבל אם מתחרט ומצא פתח לנדרו מלשון זה משמע דבהקדש בעי דוקא פתח, וכמ"ש הש"מ שם. וג"ז יש לדחות כיון דמצינו בכל נדרים ב' עניני חרטה, א' שמתחרט מעיקרא הב' דאינו מתחרט מעיקרא וצריך למצוא לו פתח לנדרו, וכלישנא דהרשב"א בתשובה (סימן תרנ"ו) דצריך שאלה ופתח וחרטה כשאר נדרי'.

דף מז.
תוס' ד"ה ומוקדשין. ונראה לר"י. עיין בטורי אבן ר"ה דף ד' ד"ה צדקות.

דף מז:
אחרישה לא ליחייב. עיין טורי אבן חגיגה באבני מלואים דף יח ד"ה וכלל.
שם ועייל עצי מוקצה. עיין מג"א סימן שכ"ה סק"ט. (ועמש"כ בחי' ביצה י"ב ד"ה על כן).
תוד"ה כתישה. (עי' חי' שבת צ"ה).

דף מח.
ואי מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר [אלא ע"כ דלאו דאורייתא ותקשי על מה דאמר אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה]. קשה לי, הא מ"מ הכנה מיו"ט לשבת דאורייתא, ולוקמי בבישל ביו"ט שלאחר שבת בעצים שנשרו מן הדקל בשבת שלפני יו"ט בסמוך לו, דהוי הכנה משבת ליו"ט, כמ"ש תוס' פ"ק דביצה והוי הכנה דאורייתא.

דף מח:
מהו תוך כלי בעינן. עיין טורי אבן חגיגה כד ע"א ד"ה דאורייתא.
מתני' לא כל הנשים. כעין זה יבמות קכ ע"ב.

דף מט.
מתני' בבית חמיו. משמע דוקא החתן דאי אפשר לקיים המצוה על ידי אחרים אבל אחר ההולך לסעודת מצוה יחזור, אבל הרמב"ם כתב וז"ל משיצא לעשות מצוה או לאכול סעודה של מצוה כגון סעודת אירוסין ונשואין וכו' משמע דאפילו באחר הדין כן. מג"א

סימן תמ"ד. והפר"ח כתב דהא דנקט במתני' לבית חמיו משום דההיא בכל גוונא איכא מצוה לאפוקי אחרים דאמרינן בסוף פרקין כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי להנות ממנה כגון מאי אר"י כגון בת כהן לישראל ובת ת"ח לע"ה.

שם ואם לאו מבטלו בלבו. המג"א בסימן תמ"ד סקי"א כתב דאם הוא מו' שעות ולמעלה דאין יכול לבטל והולך למול בנו יחזור מיד משום דהאי עשה והאי עשה ועשה דתשביתו חמור טפי דבכל שעתא עובר עליו משא"כ במילה, ובאבן העוזר שם השיג דהרי בהולך לשחוט פסחו בודאי דינא דמתני' גם מו' שעות ולמעלה דאינו חוזר לבער דהא עשה דפסח הוי עשה שיש בו כרת ודחי לעשה דתשביתו (נ"ל דכוונתו אף דלא הוי בעידנא מ"מ דחי כמ"ש תוס' פסחים דף נ"ט א' גבי עשה דהשלמה) וממילא ה"ה בהולך למול בנו כיון דמתני' כייל ליה בחד בבא והטעם דמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר בעשה כמ"ש תוס' פסחים דף כ"ט עיי"ש. ובחידושי צל"ח פסחים הביא בשם חכם א' השגה גדולה על האה"ע, דבלשחוט פסחו בודאי דינא דהמג"א אמת דהא א"א לו לשחוט פסחו כשיש לו חמץ בביתו דעובר על לאו דלא תשחט על חמץ. ולא שייך דעשה דפסח ידחה ללאו דלא תשחט. (והיינו דעשה דתשביתו לא עבר כמ"ש האה"ע כיון דמשהה ע"מ לבערו) דל"א כן בדבר שהלאו הזה בעצמותו דמצוה שהתורה אמרה דהעשה דשחיטת פסח לא יהיה על חמץ. ואף דאיכא לאוקמי קרא ביש לו פנאי לבער חמצו תחלה מ"מ לא שייך בדבר זה עצמו לומר דעשה דוחה לא תעשה, שאין זה דומה לשארי מקומות שלא נאמר הל"ת על דבר זה רק שאירע דמזדמנים יחד העשה ול"ת. וכיון שכן אדרבא היא סייעתא להמג"א כיון דבלשחוט פסחו בודאי לאחר שש ולא ביטל דחוזר לבער הכי נמי בלמול בנו דחד דינא אית להו. עכ"ד.

והנה ביסוד הזה דהיכא דל"ת בדבר זה עצמו ל"ש לומר דעשה דוחה ל"ת, מצאנו לקדוש א' מדבר בהיפוך ה"ה הגאון שאגת אריה בספר טורי אבן בחגיגה דף ד' ד"ה איצטריך קרא, הקשה דנימא דעשה דראיית פנים ידחה לל"ת דלא יראה פני ריקם דהא ממנ"פ אם הוא נקבה לא עבר בלאו דל"י ואם הוא זכר מקיים העשה דראיית פנים ודחי ללאו דל"י עיי"ש. הרי אף דהלאו הוא באותו דבר עצמו דהזהירה התורה דראיית פנים לא יקיים רק להביא עמו קרבן מ"מ אמרינן דזהו רק באפשר להביא קרבן, דעבר אלאו אם אין מביא והוי כמו לאו דעלמא, ואם אי אפשר להביא קרבן דוחה העשה לל"ת [והנה מ"מ נדחים דברי האה"ע, דהרי הט"א תירץ על קושיתו הנ"ל דאין עשה דוחה לל"ת שבמקדש, וא"כ מה"ט נתקיים השגת החכם הנ"ל על האה"ע דבלשחוט פסחו בודאי צריך לחזור לבער דהעשה דפסח אינו דוחה ללאו דלא תשחט דאין עשה דוחה לל"ת שבמקדש. אמנם

בזה דעשה דפסח שהוא בכרת דוחה לל"ת שבמקדש כדמוכח בפסחים דף נ"ט דעשה דפסח דוחה להשלמה אף דהיא עשה שבמקדש. ה"נ י"ל לל"ת וראיה מסוגיא דזבחים דף ל"ג דדחי עשה דפסח ללאו דלא תבא אל המקדש. וא"כ יש מקום לדברי האה"ע].
ולענ"ד נראה לקיים דברי האה"ע, ובתחלה נאמר דאף לדעת החכם הנ"ל דבפסח בודאי יחזור ויבער משום לאו דלא תשחט, מ"מ מה שדן דיש ראיה להמג"א דה"נ בלמול בנו כיון דבחד בבא קתני, ז"א כיון דבפסח אין הטעם דמוטל עליו יותר לקיים עשה דתשביתו, אלא דאין בידו לעשות פסח דאף אם אינו יכול לחזור כלל ולבער דפסקי' מברא ג"כ א"י לשחוט פסח משום לאו דלא תזבח. וא"כ ל"ש לומר למול דומיא דלשחוט, דבפסח אינו הולך לשחוט דכ"ז שיש חמץ בביתו אין שייכות לשחיטת פסחו, ומעתה אני אומר בהיפוך דראיית האה"ע לנכון, והיינו דלר"ל דס"ל בפסחים דף ס"ג דלאו דלא תשחט הוא רק באם החמץ עמו בעזרה, ולדידיה מיירי לשחוט פסחו אף אחר שש דעשה דפסח שיש בו כרת דוחה לעשה דתשביתו, ודומיא דהכי מיירי למול גם כן אף אחר שש, ומוכח באמת הטעם דבדעתו לבערו א"ע על תשביתו, ובזה לא מצינו דפליג ר"י, דאף דלר"י לשחוט פסחו לא מיירי מן לאחר שש היינו מטעם אחר דלאו בר שחיטת פסח כ"ז שהחמץ בביתו אבל לענין למול בנו הדין לר"י כמו לר"ל. ובתשובה הארכתי בעז"ה. (עמש"כ לעיל ד' ע"ב).
תוד"ה לשבות וקשה א"כ תיקשי וכו'. המג"א כתב דלפמ"ש הב"י א"ח סי' תט"ו דדוקא במערב בפת הוא דאין מערבין אלא לדבר מצוה אבל לערב ברגליו ולקנות שם שביתה מותר אפי' לדבר הרשות, א"כ ליתא ממילא לקושיית תוס'.
תוד"ה וחכמים דבשר קודש לית לי' תקנה בביטול החמירו בכזית [במג"א סי' תמ"ד סקי"ד למד מזה לענין חמץ דאם הוא פחות מכזית אפי' הוא לאחר זמן איסורו דלא מצי לבטולי אפ"ה א"צ לחזור], נ"ב, אינו ראי' כ"כ דהתם בקדשים אינו עובר בלאו אחר שכבר הותירו אבל הכא בכל רגע ורגע עובר בב"י ואף בחצי שעור הוי איסור ב"י לכמה פוסקים, עי' במג"א סי' תמ"ב סקי"ז.

דף מט:
אמר ר"ע כשהייתי ע"ה. עיין כתובות ס"ב ע"ב תוס' ד"ה דהוא צנוע.

דף נ.
אר"י אין כאן עני. עיין שבת סג ע"א רש"י ד"ה לא יחדל.

דף נ:
ונותנין עיניהן בחלק יפה. עיין מ"ק כח ע"ב תד"ה וליטול.

דף נא:
כגון אנן דידעינן בקביעא דירחא. עי' מהרש"א ולענ"ד י"ל דהוא היה במקום דמגיעים ג"כ שלוחי תשרי והלך בניסן למקום דמגיעים שם שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי והם צריכים לעשות ב' ימים כדאי' בר"ה (דף כא ע"א).
תוס' ד"ה כל הספיחים. לכך נראה לר"ת דבשביעית קודם ביעור. עיין תענית יט ע"ב תד"ה רשב"ג.

דף נב:
ומי פליגי וכו' והא תנן. קשה לי, אמאי לא פריך מיד על ר' אילעא ממתני' זו דאין קוצצין. רש"י ד"ה משיוציאו תחלת העלין. עיין ברש"י ברכות לו ע"ב ד"ה משיוציאו.

דף נג.
סימן להרים מילין. עי' ת' חכם צבי סי' ל"ב.
רש"י ד"ה בדניסחני קץ. (אב"ה עי' בתשו' פנים מאירות סי' ס"ה שקיהה בדברי רש"י, ונכתב שם בגליון מאאמ"ו הגאון זצלה"ה במח"כ אשתמיטתי' מיני' דברי רש"י בעירובין דף כ"ח ד"ה התם וכו' הא גמר פירן ע"ש).
רש"י ד"ה מקום שנהגו. דהחמירו על עצמן כו'. דאילו מחמת חשש רביעה כדאי' ברפ"ב דע"ז דאין מעמידים בהמה בפונדקאות של עו"ג משום חשש רביעה, דהכא במכירה אמרינן עו"ג חס על בהמתו שלא תעקר, דמה"ט דינא דאין מעמידי' לא תליא במנהגא, דהתם לכ"ע אסור מחשש רביעה, אבל במכירה דחס על בהמתו תליא במנהגא. וס"ל לרש"י ולהרע"ב דטעמא דנוהגין שלא למכור משום אטו בהמה גסה. ולא ניחא להו לפרש דמקום שנהגו חוששים אף לבהמתו דלמא לא חס, די"ל דקשה להו קושית תוס' בע"ג דף כ"ג דא"כ בהנך מקומות יהא הדין דאין לוקחין מהם בהמה לקרבן דהא חוששין אף לרביעה. אע"כ דאין חוששין כלל לזה, אלא דנהגו שלא למכור אטו בהמה גסה. ותוס' שהקשו כן ע"כ דס"ל דטעמא דמנהגא דחוששין אף לבהמתו לרביעה. והנה מתוס' ע"ז דף י"ד ע"ב ד"ה אמר רב כו' נראה דס"ל כרש"י והרע"ב, והיינו ממה דכ' ולמאי דהדר ביה רב ניחא, ובפשוטא תמיה דעדיין תקשה הא מכל מקום טעם דנהגו שלא למכור משום רביעת בהמתו, ואמאי נהגו בכותי שלא למכור הא כותי אינו חשוד על הרביעה. ולזה נראה למה דהקשה המהרש"א על קושית תוס' הא אמרינן דאין מוכרין לכותי שמא יחזור וימכור לישראל ותירץ דתוס' קאי באידך תירוצא דזהו מקרי לפני דלפני. ולזה שפיר כתבו למאי דהדר ביה רב ניחא, היינו דאין הטעם משום רביעה אלא משום אטו

בהמה גסה דאסור משום שאלה ונסיוני, וזה שייך גם כן בכותי דימכור לעו"ג ויהיה נסיוני או דישאל לעו"ג ודו"ק.

דף נד.
רש"י ד"ה ראשית דרכו כו' באש שחורה ע"ג לבנה. עיין ברש"י שיר השירים בפסוק קוצותיו תלתלים שחורות כעורב.

דף נד:
בה"ש שלו מותר. עיין עירובין מא ע"א תד"ה אי אתם מודים.

דף נה.
תנא קולי קולי קתני. עיין נזיר מז ע"ב תד"ה ת"ש דתניא ועיין מגילה ה' ע"ב תד"ה ממעטי'.

דף נו.
ונותנין פאה לירק ומיחו בידם חכמים, צ"ע שהשמיטו הרמב"ם.

דף נו:
תד"ה מחלוקת וכו' ופריך והא מוקצה נינהו כיון דהי' בה"ש על האילן וכו'. זהו סותר לדבריהם בביצה (דף לא ע"ב) ד"ה ונפחת דבמוקצה מחמת איסור דרבנן ונסתלק המוקצה שאינו בעולם ל"א מגו דאתקצאי. וה"נ כן כיון דנפלה לארץ נסתלק המוקצה ממנו כלל וכלל.
בא"ד ובירושלמי כו', לא שייך למגזר שמא יעלה ויתלוש, אלא דוקא בנשרו ודאי ביו"ט. קשה לי, דעדיין יקשה מביצה דספיקו אסור מגזירה דפירות הנושרין, והוא מוטל בקרקע דעדיף משל בין הכיפין. ולומר דהירושלמי דספק דרבנן מותר כפרכת הש"ס בריש ביצה, הא מ"מ משמע מהתוס' דס"ל דיש לתרץ בזה הסוגיא והא לדינא בביצה ספיקו לחומרא, משום דבר שיל"מ.

דף נז:
אמר רב יוסף בריך רחמנא. כעין זה יבמות קה ע"ב.

דף נח.
רש"י ד"ה אלא אמר רבא דהיינו מחצי שבע וכ"כ רש"י שבת ד"ט ע"ב ד"ה מנחה גדולה. וצ"ע מסוגיא דיומא דף כח ע"ב ורש"י לקמן דף צג ע"ב ד"ה ט"ו מילין.

דף נט.
בשלמא לת"ק יבא עשה. עיין שבת דף ד' ע"א תוספות ד"ה וכי אומרין.

רש"י ד"ה ומחוסר כפורים כגון מצורע כו', מ"ש להקשות בשם ח"א ע"ד המהרש"א דלוקי בזב או ביולדת דליכא אשם ולא תקשי ליה נמי הא איכא עולה, דהא פשיטא דביולדת לא מעכבא אם הקריבה עולתה מקודם וע"ז הקשה דלא הוצרך המהרש"א להקדמה, דלו יהא דגם ביולדת מעכבא הא יש לאוקמי ביולדת ענייה דמביאה רק עופות, עכ"ד.

לא דקדק השואל היטב דדוקא בחטאת העוף דליכא אלא דמה, בזה ליכא עשה דהשלמה אבל בעולת העוף דכולה כליל הוי הכל בכלל הקטרה, ובאמת מה דהקשה מהרש"א דלוקי בזב הכוונה ג"כ על אופן זה דלוקי בקרבה עולתה, ומ"ש ולא תקשי ליה נמי והא איכא עולה, זה קאי גם על מצורע דאיכא עולת העוף, ויש בו משום עשה דהשלמה, וע"ז כתב דהא פשיטא דביולדת לא מעכבא היינו בין ביולדת בין בזב, וברור.

[אח"כ ראיתי בצל"ח פסחים שנדפס מחדש ליישב קושי' מהרש"א דביולדת לא מיירי מדקתני בלשון זכר מביא כפרתו, ובזה ליכא לאוקמי, די"ל הא דבעוף מדרבנן אסור ובעי דוקא שיהיה מחוסר כפרה, היינו היכי דאיכא גביה ג"כ עולת בהמה דגזרינן אטו בהמה, אבל בזב דליכא רק עוף ליכא איסורא כלל אפילו מדרבנן. ובמחכ"ת שגג בזה למאד, דהא מ"מ בזב איכא גביה עולת עוף דיש בו משום הקטרה וכנ"ל, ושייך ביה ג"כ אטו עולה דבהדיה].

רש"י ד"ה מעלה ומלינה וכו' לד"ה לא ירדו, עי' ר"ה דף ל ע"ב תוד"ה ונתקלקלו ומנחות מט ע"א תוד"ה ת"ל.

דף נט:

והכתיב עולת שבת. עיין שבת ד"כ ע"א תד"ה למשרי. וביומא דף מו ע"א תוד"ה אבל וצ"ע.

שם ועבדי' מילתא לכהנים דאתו לידי תקלה, קשה לי דלמא ר"י בנו של ריב"ב ס"ל כרבי עקיבא דלא עולת חול ביו"ט, ואם כן י"ל דמעלה ומלינה סמוך לחשיכה דבודאי לא יקטירו כהנים כיון דלא עולת חול ביו"ט וצ"ע.

דף ס.

ת"ש לאוכליו ושלא לאוכליו ה"ד אי נימא בב' עבודות, ק' לי דעדיפא מיני' לפרוך דהיאך אפשר דמיירי בב' עבודות היאך קתני למנויו ושלא למנויו הא בכה"ג בשוחט למנויו לזרוק שלא למנויו פסול מדין שינוי בעלים דפוסל בפסח מדינא, גם איך קתני לטמאים ולטהורי' הא פשיטא דאם שחט לטמאי' לזרוק לטהורי' דפסול דהא הי' כל מחשבת טמאים בשחיטה וצע"ג.

קשה לי, למאי הוצרך למפרך מדיוקא וטעמא דחשיב בזריקה, אמאי לא פריך בפשיטות ובחזקה מן לטמאין ולטהורין, דא"א דמתני' כר"מ ע"כ איירי דקיימי קמיה טמאים וטהורין, ואמר הריני שוחט לאלו וככתוב בתוס' ד"ה אבל בב' עבודות וזה שייך בעבודה אחת, וממילא רישא ג"כ בעבודה אחת.
תד"ה אבל בב' עבודות וכו' כגון דקיימי קמי', עדיין ק"ל בסוגיא ת"ש לאוכליו ושלא לאוכליו ה"ד אי נימא בב' עבודות, למאי הוצרך למיפרך מדיוקא וטעמא דחשיב בזריקה אמאי לא פריך בפשיטות ובחזקה מן לטמאי' ולטהורי' דאם איתא דמתני' כר"מ א"כ מיירי באומר לאלו וזה שייך בעבודה אחת וממילא רישא גם כן בעבודה א' ומוכח דמתני' כר"י, וצע"ג.

דף סא:

תד"ה רח"א פסול, וא"ת מ"ש משחטו, עיין מהרש"א דקושי' תוס' למסקנא דגם בזריקה לא פסל מקצת ערלה, ומ"מ קשה לי לישנא דתוס' דלמאי הוצרכו להקשות בדמיון דמ"ש משחטו למולי' ולערלי', הו"ל למנקט הקושי' בפשיטות לר"א דאמר מקצת ערלה כשר הא זהו הוי מקצת ערלה, וצ"ע.

דף סב.

בהאי קרא קמיפלגי ונרצה לו כו', פירש"י שלא למנוייו בזריקה מהכא נפקא וכו'. ולא זכיתי להבין דהא בלאו קרא זה דשינוי בעלים פוסל בעלמא, מ"מ היה פסול בפסח, דהא בשוחט שלא למנוייו דלית בי' משום שינוי בעלים בעלמא, מ"מ בפסח פסול, דהוי בכלל שלא לאוכליו דפסול מטעם במכסת נפשות דצריך שיהי' לשם אוכליו, ושאינן מניין לאו אוכליו הן, וכן שוחט ע"מ לזרוק דמו לטמאים ולערלים מנויים פסול, דצריך שתהא שחיטה ע"מ לזרוק לאוכליו, וא"כ בשוחט לזרוק שלא למנויו פסול משני טעמים, א' מטעם שינוי בעלים דאתי' מקרא ונרצה לו, ב' מטעם דהוי שוחט ע"מ לזרוק שלא לאוכליו, א"כ באם האינם מנויים ערלים, נהי מדין ש"ב אין לפסול דלאו בר כפרה דכוותיה, מ"מ לפסול מכח שלא לאוכליו, והוי תרי פעמים שלא לאוכליו מצד אינם מנויים ומצד דהם ערלים, ועיין תוס', ומהרש"ל מחק דבריהם ומהרש"א קיים דבריהם דקושייתם מטעם לזרוק לערלים, כיון דאם היו מנויים פסול, מה"ת לומר כיון דהם ג"כ אינם מנויים דכשר, אבל לענ"ד בלא"ה קשה דהכא שלא למנוייו פסול מדין שלא לאוכליו, ובזה מה בכך דהם ג"כ ערלים, ואינם בר כפרה כמותו דאין בו משום ש"ב, מ"מ לפסול מדין שלא לאוכליו, וה' יאר עיני העורות והיו למאורות.
שם דאי בעי מתקן נפשיה (עי' שו"ת ח"א סי' קע"ד).

דף סב:
תד"ה לימא הואיל, עיין מהרש"א שכתב וא"כ לא אמרינן הואיל במחוסר מעשה, אי לאו דאין מחוסר זמן לבו ביום כו'. וקשה לי, הא מ"מ ממימרא דר"ח דשמעתין ליכא קושיא דדלמא גם בלא מחוסר מעשה ל"א הואיל רק מדרבנן לחומרא, אלא דמוכח כן מדברי ר"ח דאמר בזבחים הואיל וראוי לשעיר הנעשה בחוץ, אם כן לפרוך על מימרא דהתם דמ"ש דלענין שחיטת חוץ אמרינן הואיל במחוסר זמן בו ביום, ה"נ נימא הואיל ובזמנו, ולא תלי הקושיא כלל במימרא דר"ח דהכא, וצ"ע.

דף סג.
מתני' השוחט את הפסח על החמץ. עיין שאגת אריה ובתשובת פני יהושע ח"א סימן י"ג.

דף סג:
אף על פי שאין עמו בעזרה. עיין ר"ש פ"א מ"ח דכלים וצע"ג.
כתב מעכ"ת נ"י על הרשום ממני בש"ס בפסחים עיין בר"ש פ"א דכלים וצ"ע. די"ל דתלי בזה. דלהרמב"ם דגבי תודה חוץ לחומת בית פאגי, היינו חוץ ממקום שאופים שם מנחות פשיטא דאין שייכות בזה לחמץ, אבל לרש"י והר"ש דחוץ לחומת בית פאגי, היינו חוץ לחומת ירושלים דבעי שיהיה הלחם במקום הכשר לאכילה, הכי נמי גבי חמץ בעי שיהיה החמץ במקום הכשר אכילת הפסח.
לענ"ד לא קרב זה אל זה, דבתודה דבא לקדש הלחם ולהתירו בזה שייך דזהו רק במקום הכשירו דלחם, אבל לא אם הם במקום דמפסלי ביוצא. אבל גבי פסח מאי שייכות דמקום אכילת פסח בזה, וגם הא האיסור אינו תולה באכילת פסח רק בשחיטתו אף אם רצונו לבער החמץ אחר שחיטתו עובר בלא תזבח.
ומ"ש מעכ"ת דבירושלמי איתא להדיא דר"א אפילו נתון עמו בירושלים דמשמע דבעי' שיהיה החמץ בירושלי'. באמת מלתא דתמיה למאד, דמה שייכות ירושלים לזה.
והנלע"ד בפירוש הירושלמי, די"ל דהדין דאם החמץ שלו הוא במדה"י וסגר ביתו דממילא א"א לו לחזור לביתו עד אחר פסח, ועכ"פ אם גם יצא מביתו קודם ל' יום דהדין דא"צ לבער, וכתב הר"ן הטעם דעשאוהו כמפולת, א"כ י"ל דמדאורייתא אפילו ביטול ל"צ כמו במפולת לרש"י והר"ן. ואף דהירושלמי ס"ל בודאי חמץ אפילו מר"ה צריך לבער, י"ל דזהו מדרבנן כיון דעושה כן במכוון בידים, אבל מדאורייתא י"ל דא"צ השבתה, ובזה י"ל דאינו עובר על לא תזבח, כיון דאינו מצווה כלל בהשבתתו, א"כ י"ל מה"ט לא נקט הירושלמי אעפ"י שאין עמו בעזרה, דהיה במשמע אפילו החמץ במדה"י

לזה נקט דהחמץ בסמוך לו ותפס שם העיר ירושלים וה"ה לעיר אחרת, דזהו ממילא נדע דאין חילוק בין ירושלים לעיר אחרת, ואתי למעט רק אם החמץ במדה"י.
ומ"ש מעכ"ת לתמוה בענין זה, דבירושלמי איתא דר"ל אמר עד שיהיה לשוחט והוא מבני חבורה, ובסוגיא דילן אמר ר"ל או לשוחט או לא' מבני חבורה, ואע"ג דמצינו כזה סוגיות מתחלפות, היינו בב' אמוראים דמחלפי זה לזה. לא באמורא אחד, והכא בסוגיא ר"י ור"ל תרווייהו ס"ל דאו לשוחט או לבני חבורה.
במח"כ אשתמיט ליה דברי תוס' כתובות (דף ק"ב ע"א ד"ה אליבא) בסוף דבריהם. שם והא אפליגי בה [ר"י ור"ל בהא דאי בעינן על בסמוך], חדא זמנא, דתנן השוחט [תודה לפנים ולחמה חוץ לחומה לא קידש הלחם קדושת הגוף על ידי הזביחה דכתיב על זבח התודה, מאי חוץ לחומה, ר"י אומר חוץ לחומת בית פאגי דהוא חוץ לירושלים, ואינו מקום אכילת קדשים קלים, ואם יצאו שם נפסלין, התם ודאי לא מקדשא ליה שחיטה, רשב"ל אומר אפילו חוץ לחומת עזרה לא קדיש] אלמא בעינן על בסמוך. קשה לי, הא לר"ל לשיטתיה, דס"ל בזבחים פ"ט דבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת עזרה קודם זריקה דפסול אף דסופו לצאת, א"כ ממילא צריך שיהא הלחם תוך העזרה, דכי היכי דלר"י אם הוא חוץ לחומת ירושלים לא מקדשה כיון דהוא במקום פסולו, ה"נ לר"ל אם הוא חוץ לחומת עזרה כיון דאם תתקדש פסולים הם ביוצא קודם זריקה וצ"ע, [אאב"ה עי' מ"ש לקמן דף צא ע"א].
רש"י ד"ה המקטיר וכו' וזריק' מתרבאי במכילתא. עי' יומא דף ס"ג ע"ב תוד"ה זריקת דמים.
תד"ה או לא' מבני החבורה אור"י וכו'. יש לעיין הא בפסח בעי שליחות לשחיטה כדכתיב ושחטו כל קהל וילפי' מזה דשלוחו ש"א כמותו א"כ י"ל דבעל החמץ חייב דקרינן בי' לא תשחט דהוי שלוחו וכן מקרי לאו שיש בו מעשה, ואי דאין שליח לד"ע מ"מ משכחת בשוחט שהי' שוגג ובעל החבורה מזיד דבכה"ג לדעת תוס' דבשליח שוגג אמרי' יש שליח לד"ע, וגם י"ל דאם השוחט הוא מבני החבורה כיון דשוחט לעצמו ולאחרים נתקיים שליחותו אף שהוא לד"ע כדאמרי' פ"ק דמציעא דשותפי' שגנבו חייב מכח מיגו דזכי לנפשי' ה"נ י"ל מיגו דהך שחיטה הוי מעשה לגבי נפשי' הוי מעשה גם לגבי חבירו, וא"כ י"ל דבעל חמץ חייב, ומה דאמרי' בסוגיין א"ל מי כתיב לא תשחט על חמצך, י"ל דמיירי בשוחט מזיד ואינו מבני חבורה דבזה הבעל חמץ אינו חייב דאין שליח לד"ע והו"א דגם השוחט פטור כיון דאינו חמצו מש"ה צריכי' ללמוד דמ"מ השוחט חייב דלא כתיב על חמצך, וצ"ע לדינא.

ובזה אני מסופק באם השוחט אינו מבני חבורה ויש לבני החבורה חמץ והשוחט מזיד די"ל דהפסח פסול דיעבד אף דבירושלמי איתא דמדכתיב זבחי מוכח דהפסח כשר מ"מ י"ל בכה"ג דפסול כיון דאין שליח לד"ע בטל שליחותי' ואין כאן שחיטת פסח דצריך שליחות וצ"ע לדינא.

דף סד.

מאי טעמא דר' שמעון [דשאר כל הזבחים ששחטן על החמץ בזמן פסח פטור] כתיב זבחי זבחי תרי פעמים לומר בזמן דאיכא זבחי [פסח] לא מחייב אשאר זבחי'. הקשו בתוס' בפ' אמר להם הממונה (יומא דף כט סוף ע"א) מאי איצטריך להאי טעמא תיפוק ליה דפטור משום דזבחים פסולין הן כיון דשחטן בזמן פסח דהוי בתר תמיד של בין הערבים, ורצו להוכיח דכל הקדשים שהקריבו קודם תמיד של שחר או אחר תמיד של בין הערבים דפסול הוא רק מדרבנן. ואני בעניי איני רואה סרך קושיא, דהא באמת זמן פסח מחצות ואילך ואם שחטו קודם לתמיד כשר, וממילא איצטריך קרא לשוחט שאר זבחים מחצות ואילך קודם התמיד דאינו חייב משום ל"ת על חמץ, וה' יורני כוונת התוס' בזה.

שם טעמא דשלא לשמו [שחט להפסח על החמץ מש"ה מחייב ביה ר' שמעון בשחט במועד], הא סתמא פטור ואמאי פסח בשאר ימות השנה שלמים הוי. ומרישא דקתני לשמו פטור ליכא לדייק איפכא די"ל דמה לשמו דקתני היינו סתמא, דסתם זבחים לשמן הן עומדין. ור"ת בתוס' גריס לשמו אמאי פטור שלמים לשם פסח קא שחיט ומהרישא פריך דאפילו שחט לשמו, הא שלמים לשם פסח כשר, ועל גירסתו קשיא לי, דבפרק שני שעירי (דף סג ע"א) פריך בגמרא ומי אית ליה לרב חסדא הואיל, והאר"ח פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה לשמו פטור ואמאי לימא הואיל וראוי שלא לשמו בפנים, ולסברת ר"ת בלאו הואיל נמי יקשה אמאי פטור בלשמו, הא גם לשמו ראוי להתקבל בפנים דהוי שלמים לשם פסח וכשר.

דף סד:

והשלישית במקומה עומדת. רמז בזה דגבי הראשונה נקט וישבה לה בהר הבית ועלה קאמר שניה בחיל, אבל השלישית שהיתה במקומה לא היה ישיבה אלא עמידה דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי ב"ד בלבד, עי' בירושלמי פ"ז דסוטה סוף הלכה ז'.

דף סה.

המכבד והמרבץ כו' חייב חטאת, דברי ר' אליעזר. טעמיה דר"א דסובר סתם מכבד ומרבץ מתכוין להשוות הגומות ככתוב בתוס' ומלאכה שא"צ לגופה לא שייך כאן,

דמלאכה שאצ"ל משכחת רק במכבה שמכוין לכבות ולא בכדי לעשות פחם ובחופר גומא שמכוין לחפור כי צריך לעפר, ולא בכדי להניח דבר בתוך הגומא, אבל הכא דאשוויי גומות זהו מעשה הבנין, וכיון דמכוין לכך הוי צריך לגופו. והתוס' כתבו אעפ"י שא"צ להשוות גומא חייב לר' יהודה, איני מבין מה אעפ"י ומה ארי' לר"י, הא לכאורה בזה לכ"ע חייב כיון דמכוין להשוות גומות וזה עיקר המלאכה שישוה הגומות ומקרי צריך לגופה, גם ק"ל לפי דבריהם דדוקא לר"י חייב משמע דלר' שמעון אע"ג דמכוין להשוות גומות פטור הוי מלאכה שא"צ לגופה, וכ"כ המהרש"א, א"כ איך אמרינן שם בשבת והאידנא דקיי"ל כר"ש זילחא שרי, והיינו אף דר"מ ס"ל דהוא מכוין מ"מ בזה קיימא לן כחכמים דלא מכוין, אלא דרבנן ס"ל כר"י דדבר שאינו מתכוין אסור, וממילא לדידן דקיי"ל כר"ש שרי זילחא, [וכסגנון שכתבו תוס' בשבת לפי שיטתם דפליגי אי הוי פסיק רישא] ובזה קשה מנ"ל דרבנן פליגי במציאות עם ר"א וס"ל דאינו מכוין דלמא ס"ל כר"א דהוא מתכוין אלא דס"ל כר"ש דמלאכה שצ"ל אסור רק מדרבנן, וממילא גם לדידן אסור, וה' יאר עיני. (וע"ע בחי' שבת ק"ז).

תוס' ד"ה המכבד מתכוון להשוות גומות אף על פי שא"צ וכו'. לא זכיתי להבין דאם הוא מתכוין לשיווי א"כ צריך שיהיה כן ובעלמא משכחת מכוין ואין צריך לגופו שמכוין לכבו' לחשוך הבית אבל לא בשביל הפחם וכן חופר גומא שמכוין לחפור לצורך העפר אבל לא להשתמש בגומא אבל הכא דשיווי הגומות הוא מעשה בנין ואם מתכוין להשוות גומות הוי מתכוין לגופו.

בא"ד והא בעזרה שהי' לה רצפת אבנים לא שייך בה אשוויי גומות. בשבת דף קנ"א ע"ב עלה דההיא קרקע בקרקע מיחלף פירש"י שם אע"ג דמרחץ רצפת אבנים הוא מ"מ מיחלף בקרקע אחר. ולענ"ד דגם תוס' ס"ל הכי, דלא יחלקו על סוגיא ערוכה, וקושיי' תוס' דבעזרה ל"ש אשוויי גומות היינו למה דס"ד לאוקמי מתני' כר"א דמרבץ הוי מלאכה דאורייתא דאילו לרבנן דהוי רק שבות הא ל"ג שבות במקדש וע"ז הקשו דהא מ"מ כיון דהיה מרוצף ליכא איסור דאו' דהא ליכא אשוויי גומות ואין אסור רק מגזירה דמחליף בקרקע אחר. והמעיין בתוס' יראה להדיא דלא הקשו כלל על המסקנא לרבנן רק לס"ד. ובמהרש"א בפ"י דשבת נדחק בדבריהם מה דלא הקשו להם למסקנא לרבנן ולפמ"ש ניחא דהא באמת אסור גם במרוצף, ודלא כנראה מהתי"ט דתוס' והרמב"ם מחולקים בזה. כנלע"ד ברור.

בא"ד בכיבוד אסור דמשוי גומות יותר מריבוץ, ק"ל דמה בכך דהוא יותר הא מ"מ הוי דשא"מ ואי דמכח זה הוי פסיק רישא יקשה לרבנן דסברי כיבוד וריבוץ פטור כיון דלא

שרי' ריבוץ לכתחילה מוכח דרבנן ס"ל כר"י וא"כ במכבד אמאי א"ח כיון דהוי פסיק רישא אף דאצ"ל מחייב לר"י, וצ"ע.

דף סה:
במגיס להקטירם. צ"ל והקטירן.
רש"י ד"ה הרכבתו דקי"ל חי נושא את עצמו. (עי' תור"ע אות כ"ב).

דף סו:
דכתיב ויקצוף משה. עיין תשובת פנים מאירות ח"ב סימן כ"ט.
תד"ה כלאחר יד, ה"מ למפרך וכו'. קשה לי, איך יתורץ זה לפי האמת, דיקשה קושיית תוס' בדיבור הסמוך לאחר זה, דהא במתני' איסור שבות דרבנן, ובזה לא שייך תירוצם דשבות דבהמתו קיל, דהא שבות דמשתמש בבעלי חיים הוי שבות דעצמו.

דף סז.
תוס' ד"ה הכתוב נתקו לעשה. אלא ה"פ הכתוב נתקו לעשה כו'. עיין חולין פ' ע"ב תוס' ד"ה הנח למח"ז.

דף סז:
סבר ליה כר"נ. עיין שבת כז ע"א תוד"ה שכן מטמא.
תוס' ד"ה שכן עושה וכו' אלא לטמא אוכלין. ועיין יומא ו' ע"ב תוד"ה שמטמא, מגילה ח' ע"א תוד"ה ומה מצורע, נדה נד ע"ב תוד"ה יכול.

דף סח.
כאן במחנה שכינה. עיין ילקוט תהלים טו בפסוק כי צדיק ה'.

דף סח:
ואין ממתינים להם. עיין טורי אבן ר"ה ל: ד"ה נתקלקלו.
שם אר"א הכל מודים בעצרת. עיין ר"ה ט: תוספות ד"ה כאילו התענה.

דף סט.
גזירה שמא יטלנה (עי' חי' יומא י"ד).
תוס' ד"ה שמא. ויחזור ויטמא. עיין פרק י' מ"ו דפרה ובזבחים דף ק"ה תוד"ה מחוסר.
בא"ד הלא נושא מי חטאת טמא. קשה לי, הא בלא"ה קשה הא הוא טמא מת ומטמא להכלי, והכלי מטמא למי חטאת.
מה דהקשה בדברי תוס' פסחים, דהא בנושא לצורך הזיה אינו נטמא, זה ימים רבים ששמעתי כן להקשות, וכעת ראיתי שהקשה ג"כ כן הגאון ר' יחזקאל בספרו צל"ח. ומ"ש הוא דהעברת ד"א לא מקרי צורך הזאה דהרי אפשר שיבוא הטמא למקום שהמים שם,

לענ"ד עדיין יקשה הא מתני' ערוכה פ"י דפרה משנה וי"ו שניהם בב' ניירות שניהם טהורות, הרי אף שאינו נושא לצורך הזאה לא נטמאו המים, או דהטעם דהטהור לחטאת לא נטמא ממי חטאת. או כמ"ש הר"ש שם דאין מי חטאת מתטמאים בטומאה הבאה לאדם מחמת עצמן, עכ"פ בין כך ובין כך לא הקשו התוס' כלום.

דף סט:
מתני' ובזמן שהוא בא בשבת. עיין ע"ז דף ג' ע"א תוס' ד"ה יבא בלדד.

דף ע:
תוס' ד"ה מאי טעמא וכו' ולפי' צ"ל דלב"ת. עיין לעיל נט ע"ב תוס' ד"ה בי"ד ולקמן קיד ע"ב תוד"ה אחד זכר לפסח.
בא"ד ש"מ אין לה תשלומין. עיין חגיגה ו' ע"ב בתוס' ד"ה יש בשמחה.
תוס' ד"ה הא ודאי וכו' דהאי קרא דוחגותם. עיין טורי אבן מגילה ה' ע"א ד"ה וחגיגה.

דף עא:
מתני' הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת. מוקמי' בש"ס דמיירי בעוקר אבל בטועה דסבר שהוא שלמים הפסח כשר דעקירה בטעות ל"ש עקירה וסיפא דשאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח מיירי בטועה דסבר שהוא פסח אבל בעוקר לא מקרי טעה בדבר מצוה. ולפ"ז תמוהים דברי הרע"ב [וכ"כ רש"י] במ"ש ואם אינן ראויין וכו' או סבור שמותר לשחוט זבחים אחרים לשם פסח בשבת הא מיירי בטועה והו"ל להרע"ב ורש"י לפרש בפשוטו דהוא שוגג דטעה וסבור דפסח הוא וכמ"ש הרע"ב ורש"י באמת אח"כ ואם ראויין כו' ולא נזכר שהקדישו לזבח אחר.

דף עב.
תוד"ה לרבי דלר"א בסיפא נמי לא עשה מצוה כו'. זהו אם אמרינן עקירה בטעות שמה עקירה, אבל למה דקיי"ל דל"ש עקירה א"כ סיפא דמיירי בטועה הוי שלמים וגם לר"א עשה מצוה וצ"ע, וע' מהרש"ל.

דף עב:
יבמתו נדה בעל. עיין יבמות ב' ע"א תוספות ד"ה ואחות אשתו.
שם ואלא כר"י דתרומה דתנן הי' אוכל וכו', קשה לי אדפריך מסיפא לפרוך מרישא דאמרו לה מת בעלך מת רבך, וביותר קשה על מה דמתרץ שאני תרומה דאקרי עבודה ועבודה רחמנא אכשר, וזה שייך בבן גרושה דהו"ל עבודת חלל, אבל אכתי קשה מת בעלך ורבך דהוא זר וצלע"ג.

שם בתרומה בערב הפסח דזמנה בהול, קשה לי הא לסתם מתני' פי"ט מ"ד דשבת סבר ר"י דבמל של אחר השבת בשבת דחייב כיון שלא עשה מצוה, הרי אף דזמנו בהול מחייב היכא דלא עשה מצוה, וצ"ע.

ק"ל דמ"מ יקשה ממאי דאיתא במתני' דתרומות שם דקתני ברישא האשה שהיתה אוכלת בתרומה וכו' וא"ל מת בעלך וכו' וכן העבד וכו' וכזה דהם זרים גמורים פשיטא דעבודתם פסולה, וצלע"ג.

וההכרח לדחוק דהך בבא בוודאי צריך לאוקמי בע"פ דזמנו בהול, ומה דקאמר א"נ וכו' היינו לאורויי דהך בבא דבן גרושה מיירי אף בעלמא ומשום דנקרא בני עבירה, המקשן דפריך מהך דבן גרושה ולא פריך מרישא דאשה ועבד, י"ל דהיה צריך להאריך להביא כל המשנה עד סיום ור"י מכשיר, לזה נקט הסיפא לחודא, ועדיין צ"ע.

דף עג.

ברש"י ד"ה מידי אבר מן החי לב"נ. עיין טורי אבן חגיגה י"ב ע"ב ד"ה אין אסור. (ועי' חי' חולין דף מ').

דף עג:

ה"מ ר"א היא דאמר השוחט אחרי' לשם פסח. יש לעיין דלפי זה יהא מוכח דרב סבר עקירה בטעות שמה עקירה, דהא מיד שמשכו הבעלים ידם נעשה שלמים ומה דשחטו לשם פסח הוי עקירה בטעות דהי' סבר דהוי פסח. עיין.

דף עד.

רש"י ד"ה מקולס. דס"ל תולין. עיין רש"י לעיל נג. ד"ה מקולסין ובביצה כב: ברש"י ד"ה מקולס.

שם נימא מסייע לי' נותן את כרעיו ובני מעיו לתוכו. תמוה לי הא באמת חזינן לדינא דחתיכה שלא נמלחה שבלע דם ממקום אחר יש לו תקנה במליחה וצלייי' ע"י איידי דיפלוט דם דידיה ואם אחר שנמלח והודח בלע דם ממקום אחר אין לו תקנה במליחה וצלייה, א"כ מנ"ל לממתני' סברא חדשה דכבכ"פ ולהתיר מזה מולייתא היכי דהחיצון כבר נמלח והודח, או דסמידא ל"ש איידי דיפלוט, דלמא טעמא דמתניתין דנותן כרעיו דאיירי דיפלוט דם דידיה, דהא באמת היכי דיש בו דם של עצמו, אף היכא דל"ש כבכ"פ מ"מ שרי משום איידי דיפלוט וצל"ע.

גם ק"ל לפי מסקנת הש"ך סי' ע"ז במולייתא דאם הפנימי אין לו דם של עצמו אסור דבלע מהחיצון דלא אמרינן בכה"ג נורא מישב שייב. א"כ האיך מצינו ידינו ורגלינו בהא דאמרינן בסוגיא דכחל לא קרעו אינו עובר עליו ומותר, ולפירש"י בצלי אף בלא קריעה

כלל, וכן פסקו כל הפוסקים, הא מ"מ ליתסר דבלע חלב שבתוכו דם מהכחל וצ"ע ועיין מ"ש הר"ן פכ"ב גבי בי דוגי.

תוד"ה נחתך. מ"ש ידידי על דברי תוס' דהא יקשה בסוגיא דזרוע בשלה דאמרינן בס' וק' הא מסתמא ליכא כ"כ נגד הזרוע וחזה והשוק, אע"כ מוכח מזה דחו"ש לא נאסר לזרים קודם התנופה, לא ידעתי א"כ איך מוכחין ס' וק' הא גם בזרוע כתיב ולקח הכהן את הזרוע וכו' והניף אותו הכהן תנופה לפני ד' קדוש הוא לכהן ונימא נמי דע"י תנופה נעשה הזרוע קדוש ולא מקודם, ובההוא דס' וק' באמת אפשר לקחו ממנו תחלה החזה ושוק ומ"מ מקרי איל בשלמות כיון דהוא שלם בכל חלק הבעלים דולקח הכהן הזרוע בשילה שלוקח הזרוע אחר הבישול מן האיל והיינו האיל המותר לבעלים מזה נוטל הכהן חלקו הזרוע.

תד"ה האי מולייתא, הא דאמרינן בפ' כל הבשר ר"ש מלח גרמא גרמא, וכ"כ תוס' והרא"ש בחולין, ולא זכיתי לעמוד על דבריהם הקדושים, דהא התם החשש דאזיל מהאי גיסא ולא יפליטו המלח, וא"כ אף דעדיין ליכא איסורא דהוי דם אברים שלא פירש, מ"מ כשבישל אח"כ יצא הדם ויאסור וצ"ע.

ואנכי בער ולא אבין דבריהם הקדושים דמה הוצרכו לזה הא מדאסיר ר"ש למלוח גרמא גרמא ע"כ דס"ל דדם שנבלע בו ממקום אחר, אינו יוצא ע"י מליחה, ועלה אמרינן אפילו חדא נמי פריש מהאי גיסא ובלע מהאי גיסא, והיינו דגם כן נימא דאין יוצא ע"י מליחה כיון דנבלע ממק"א, וכיון שכן אף דפירש ממקום למקום לא מקרי פירש, מ"מ כיון דאינו יוצא ע"י מליחה מ"מ יאסר אח"כ כשיתבשל דע"י בישול יצא לחוץ וכדין כל בשר שנתבשל בלא מליחה וצלע"ג.

ובדרך פלפול היה נראה לי ליישב דקושייתם דמאי פריך הש"ס דחדא נמי דלמא ס"ל לר"ש דהוי ספק אי דם ממקום אחר יוצא ע"י מליחה, ומ"מ לא שרי מטעם ספק דרבנן דדם שמלחו אינו אלא דרבנן, דכיון דמיד שנבלע בו הדם נאסר לאכלו כך, אלא דהספק אם יצא אח"כ ע"י מליחה, והוי כמו אתחזק איסורא דלא אמרינן ספק דרבנן לקולא, וזהו רק בב' חתיכות דאם פירש האי ובלע האי הוי דם שפירש, ומיד שבלע האי אסורה לאכלה כך בזה אמרינן מס' דשמא לא הותר ע"י מליחה, משא"כ בחד חתיכה דאף דפריש מהאי גיסא ובלע האי גיסא הוי דם שפירש ממקום למקום דעדיין היתר, ובשעה שמבשלים אח"כ דאז ראוי להתחיל האיסור חל הספק שמא יצא על ידי מליחה ולא נאסר לעולם והוי ספק דרבנן ולקולא, ולזה תירצו דפריש לגמרי לחוץ ואסור ג"כ מיד באומצא, ומ"מ רחוק הוא בעיני לאמתתן וצ"ע.

תוד"ה כבולעו כך פולטו ללמוד היתר במולייתא, קשה לי דמ"מ למאי דקתנו דבמונח בשר תפל אצל בשר שנמלח דמותר אח"כ התפל במליחה או בצלי דאמרינן איידי דיפלוט דם דידיה יפלוט דאחרינא, א"כ מהיכן מוכח ממתני' דנותן כרעיו דאמרינן כבולעו כך פולטו, דלמא הטעם משום דאיידי דיפלוט, וצ"ע.

דף עד:

שאני לב דשיע. מלשון הכתוב (יחזק' טז) לא רוחצת למשעי.

שם דסמידא וכו' (עי' חי' חולין צ"ו ע"ב ד"ה בדברי).

דף עה.

חתכו ונתנו ע"ג גחלים, ברמב"ם פ"ח ה"י חתכו ותלהו ע"ג גחלים ה"ז צלי אש. נ"ב, היינו גחלת של עץ אבל גחלת של מתכות לאו צלי אש מקרי, כך מתבאר בסוגיא, ואפשר דדעת רבינו דלמסקנא למה דמשני רבינא כרוך ותני וכו' תו לא מחלקינן כלל בין גחלת של עץ לשל מתכות, אולם עדיין הו"ל לרבינו לחלק בין עוממת ללוחשת כדנראה להדי' מסוגיא דבין לאביי ובין לרבא עוממת לאו אש נינהו, וכ"כ התוס' ד"ה הלא"ה וכו'.

שם ונקיף לה חבילי זמורות (דאמר רב מתנה פתילה של אבר היו עושין לבת כהן, דכתיב באש תשרף, והמ"ל באש תמות, תשרף לרבות כל שרפות הבאות מן האש, וע"ז מקשה, וכש"כ אש עצמה עכ"פ דסגי, נקיף לה חבילי זמורות, ומשני דבעי שרפת נשמה וגוף קיים). קשה לי דלקשי יותר דמנ"ל דשרי באבר דלמא בעי אש ממש, ותשרף לאו רבויי דהא לא מצי למכתב תמות, משום דבעי למעט שלא להשליך לפיה שלהבת להמיתה בשרפת נשמה וגוף קיים להכי כתיב תשרף שיהא שרפת הגוף.

תד"ה הא לא"ה, הומ"ל גלי רחמנא, ק"ל הא י"ל דכיון דכתיב צלי אש ב' פעמים למעט דבעי' אש ממש, וגרפו של תנור לא מהני ואף סיד וגפסיס לא מהני אע"ג דגבי מכוה ריבה ה"נ גחלת אם מסברא לא הוי אש ממש אלא דבאת ללמוד ממכוה, ממעטי' מצלי אש ב"פ, וצ"ע.

תמוה לי דהיכי אפשר ללמוד במכוה, הא גם במכוה לא ידעי' דהוי אש ממש אלא דהוי עכ"פ בכלל דבר הבא מן האור כמו סיד וחרסית, וא"כ בפסח דסיד וחרסית אמעיט מצלי אש ב' פעמים ממילא גם בגחלת י"ל דאמעיט.

דף עה:

מתני' נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו, עי' בכו"פ ססי' ק"ה שתמה בזה דהא הקליפה הוא גוף איסור שנצלה מהתנור וא"כ יאסור הך קליפה לקליפה הסמוך לה, וכ' ודוחק לומר דהא דקתני יקלוף היינו מלבד קליפת הנגיעה והניח בצ"ע, ומעתה

מכח קושי' הגדולה ע"כ שבקי' למתני' דחיק ומוקמי אנפשי' דיקלוף היינו מלבד קליפת הנגיעה. (וע"ע בחי' שו"ע או"ח תמ"ז במג"א סק"ב ובחי' חולין צ"ו).
שם מתני' נטף מרוטבו על הסלת. פירש הרע"ב והסולת רותחת, גם מקודם גבי נטף מרוטבו על החרס הו"ל לפרש דמיירי בחרס רותח כדאמרינן להדיא בסוגיין. והיינו דבגמרא מקשה אם הסולת או החרס צונן נימא אקורי קא מיקר דתתאה גבר וכשמואל. תוס' ד"ה ואם צלי. דמתוך שהוא רך. עיין חולין צו: תוס' ד"ה אבל נצלה.

דף עו.

תנן נטף מרוטבו על הסולת כו', וא"ת מה מקשה בסולת צוננת נימא אקורי קא מיקר לוקמי כגון שהרוטב ירד עד קרקעות הכלי ועשה גומא והסולת נפל לתוכה והוי עילאה. וי"ל דלשון על הסולת לא משמע כן דהו"ל למתני בתוך הסולת, אי נמי י"ל והוא עיקר דמ"מ מקרי הסולת תתאה כיון דהוא במקומו והרוטב נכנס לגבולו הוא גובר ומיקר.
ובהכי מתיישבת הסוגיא דאיתא תניא כוותיה דשמואל ומייתי שתי ברייתות חדא דתניא חם וכו' חם לתוך צונן מדיח ותניא אידך בשר רותח שנפל לתוך חלב כו' חם לתוך צונן מדיח ותמהו בתוס' למה לי להביא אידך ברייתא, ולמ"ש ניחא דאילו הביא רק ברייתא קמייתא הייתי אומר דמיירי בב' חתיכות ועדיין בחתיכה שנפל לדבר לח כסולת או משקה סד"א דמקרי תתאה כיון דשקועה בו, לזה מביא אידך לאשמעינן דאף בכה"ג מקרי החתיכה עילאה.
ומה דמביא ברייתא ראשונה ולא השניה בלחוד, זהו קשה גם לתירוצם דהתוס', אבל נלע"ד דגם זה לא קשה די"ל דס"ד דרק על אידך ברייתא שייך להקשות אדמיקר ליה בלע כיון דאין צריך להפליט רק להבליע החלב בתוכו, אבל בשני גושים י"ל דכולי האי ל"א אדמיקר ליה מפליט ומבליע, לזה מביא ברייתא ראשונה לבאר דגם בזה אמרינן אדמיקר כו' ובעי קליפה.
ובדרך זה יש ג"כ ליישב תמיהת תוס' הנ"ל די"ל גם להיפוך דסד"א דרק בברייתא ראשונה אמרינן אדמיקר כו' משום דאף אם הוא רק חשש בעלמא אי בלע מ"מ אסור כיון דהוי חשש דאורייתא, אבל באידך ברייתא דאף אם בלע ליכא דאורייתא דהא מ"מ לאו דרך בישול הוא למתסר בב"ח מדאורייתא ולגבי רבנן לא חיישינן כולי האי לומר אדמיקר ליה בלע, לזה מביא גם אידך ברייתא למפרך עליה אדמיקר ליה בלע. וישוב הראשון יותר נכון.
ועכ"פ תמהני על הרשב"א שכתב ומובא בב"י יו"ד סימן צ"א ד"ה כתב הרשב"א בתשובה על שיטת רש"י במה שאמרו בבר יונה דנפל לכדא דכמכא ואי צלי הוא בעי קליפה

דהכוונה בצלי חם דוקא. וכתב עליו הרשב"א וז"ל אעפ"י שהבר יונה שקוע והכמכא צף עלי' מלמעלה כו' אינו כצונן לתוך חם כו', ולא זכיתי להבין איך תלה קושיא זו בפירוש רש"י הא גם לאינך פירושי יקשה מברייתא דהכא בשר חם שנפל לתוך חלב ויקשה הא הבשר שקועה והוי תתאה וצע"ג. וה' יאיר עיני.

נתקשיתי בדברי רשב"א תהה"א שהובא בב"י יו"ד (סי' צ"א) שהקשה לפירש"י בבר גוזלא דנפל לכדא דקמכא אבל צלי בעי קליפה היינו צלי רותח, הא הצלי שוקע בקמכא והוי תתאה רותח, איך תליא קושיא זו על פירש"י דצלי היינו רותח, הא זהו דין מפורש בברייתא דפ' כיצד צולין דבשר רותח לתוך חלב צונן מדיח ומסקינן שם דקולף ויקשה עלה הא הבשר שוקע בחלב ונעשה תתאה וצלע"ג.

ובזה נראה ליישב קושי' תוס' ד"ה תניא, תימא הא תו למה לי להביאם, והוכיח ר"ת מזה דקמ"ל דהחלב אף דא"א לקולפו דמותר, [והיינו דמברייתא קמייתא י"ל בב' דברים גושיים דאפשר לקלפם, ומה דהביאו ברייתא קמייתא י"ל דאי מברייתא הו"א דרק בזה פרכינן חם לתוך צונן אדמיקר ליה בלע פורתא. היינו דעושה פעולה א' לבלוע הלח לתוכו כ"ק אבל בב' דברים גושיים דלהפליט ולבלוע לא (דכעין זה מצינו חילוק במליחה בטהור מלוח וטמא תפל בסימן צ"א) לזה מביא ברייתא קמייתא ושאף על זה פרכינן אדמיקר ליה בלע היינו להפליט ולבלוע], ולפי הנ"ל לא קשיא קושי' תוס' דהוצרך להביא הברייתא בתרייתא לאורויי דאפי' הבשר שוקע בתוך החלב מקרי חם לתוך צונן, וא"כ אזדא ראיית ר"ת הנ"ל, עוד נ"ל דמביא הברייתא דלא נימא דרק על קמייתא הוא דפרכינן דאדמיקר ליה בלע, היינו דאם בלע הוי איסורא דאורייתא ומחמרינן לחוש לכך, דדלמא אדמיקר ליה בלע, אבל בבשר לתוך חלב דאף אם בלע י"ל דלא הוי דרך בישול והוי דרבנן לא חיישינן דשמא אדמיקר ליה בלע, לזה מביא ברייתא דגם על זה פרכינן אדמיקר ליה בלע.

ובאמת מה"ט יש לי לדון דאף לר"ת דדייק מהברייתא דחלב דא"א לקלפו מותר י"ל דזהו דוקא לענין בב"ח דהוי דרבנן ואין ללמוד מזה לשאר איסורין, והרמ"א (סימן צ"א) דדייק בלישניה, ובמקום שהבשר צריך קליפה ג"כ רק בדבר זה בבשר לתוך חלב, והיה מיושב בזה קושיית האחרונים מכמה דוכתין, כמו שהאריכו הט"ז והש"ך שם. אף דמדברי הת"ח כלל כ"ג בשם או"ה מבואר דבכל איסורים אם א"א לקלפו מותר, מ"מ אפשר דהרמ"א בהגהותיו לא סמך ע"ז רק בב"ח לחוד, והרי בלא"ה דברי הרמ"א בהגהה אין עולים כאחד עם דבריו שבת"ח דשם הקיל רק בהפ"מ ובהגהה לא נזכר מזה (וכמ"ש המנחת יעקב), ואולי אפשר באמת דבשאר איסורים סמך ע"ז רק בהפ"מ

ובהגה"ה דמיירי בב"ח ל"צ הפ"מ. אולם לענ"ד א"א לומר כן בכוונת הרמ"א דהתינח לאכול הבשר כמו שהוא עתה די"ל דהוי רק דרבנן דאדמיקר ליה לא הוי מעשה בישול אבל במ"ש הרמ"א אם חזר ובשלו אח"כ, בז ההוי בדאורייתא דאם אז בעידנא דמיקר בלע, עתה כשמתבשל הבשר אותו הבלע חלב שבקליפת הבשר מתבשל עתה עם הבשר והוי דאורייתא (ומה"ט כתבתי בגליון הש"ע בסי' ק"ה ע"א בהגהה וספק כבוש אסור מלבד בב"ח דצריך לאכלו חי אבל אם מבשל אח"כ הוי ספק דאורייתא דשמא היה כבוש מעל"ע ונבלע החלב ועתה כשמבשל הוי דרך בישול ואסור מדאורייתא וחידוש בעיני שלא ביארו האחרונים את זאת) א"כ מוכח דדעת הגה"ה להקל בכ"מ אף בדאורייתא, אבל מ"מ מדברי הריב"א אינו מוכח דיסבור כן בשאר איסורים די"ל דרק בב"ח אם אינו מבשל אח"כ.

בבית יוסף (יו"ד סימן צ"א) ד"ה כתב הרשב"א בתשובה וכו' וכ"כ הרשב"א בתה"א וז"ל פירש"י שהבר יונה מלוח וכו', ואי קשיא לך לדברי רש"י כיון דצלי רותח הוא אפילו לית לי' פילי היאך מספיק לו בקליפה הלא הכמכא דבר רך וחזר הבר יונה שנפל לתוכו חם כמתבשל בתוכו, י"ל כל שנפל הבר יונה לתוך הכמכא וכו' עיי"ש.

ולא זכיתי להבין דאיך תלי זה בשיטת רש"י, הא אף לאינך פירושים דצלי היינו צונן מ"מ יקשה כן על הברייתא (דף ע"ו א) בשר רותח שנפל תוך חלב צונן וכו' חם לתוך צונן וכו' ויקשה הא הבשר שוקע לתוך החלב והוי תתאה, וצלע"ג.

ובזה מיושב היטיב קושי' תוס' דלמאי הביאו ברייתא האחרת עיי"ש, והיינו דהברייתא קמייתא י"ל דמיירי בב' חתיכות וס"ד דבשר לתוך חלב דתתאה צונן דמ"מ אסור דהבשר שוקע לתוכו והוי תתאה, ולזה מביא אידך ברייתא דאף כה"ג שרי' וכתירוצו של הרשב"א כאן, ונכון בעזה"י.

ומה דהביא ברייתא ראשונה ולא השנייה לבד, זהו קשה גם לתירוצם בתוס', אבל באמת נלע"ד דגם זה לק"מ, די"ל דס"ד דרק על אידך ברייתא מקשה אדמיקר לי' בלע דא"צ להפליט רק להבליע החלב בתוכו אבל בב' דברים גושים י"ל דכולי האי ל"א דאדמיקר ליה מפליט ומבליע, לזה מביא ברייתא ראשונה ולמפרך גם עלי' אדמיקר ליה בלע.

ועל אופן זה י"ל עוד על קושי' תוס', די"ל ג"כ בהיפוך דרק על ברייתא ראשונה פרכינן אדמיקר ליה בלע, דאף אם הוי רק חשש בעלמא דבלע אסור דהוי חשש דאורייתא, אבל באידך ברייתא הי' ס"ד דלא פרכינן אדמיקר לי' בלע דאף אם בלע ליכא דאורייתא דמ"מ לאו דרך בישול הוא למתסר בשר בחלב להיות דאורייתא, ולגבי דרבנן לא חיישינן כולי

האי לומר אדמיקר לי' בלע, לזה מביא ג"כ אידך ברייתא ולמיפרך גם עלי' אדמיקר ליה בלע וק"ל.
שם האי נאכל מחמת מלחו וכו', (עי' גל' הט"ז יו"ד סי' צ' ס"ק י"ב).
שם אלא לשמואל כו' למה לי' יקמוץ את מקומו. גירסת הספרים תסגי ליה בנוטל את מקומו, ורש"י מוחקו דכיון דלשמואל אקורי מיקר מה איסור יש ברוטב, והר"ת קיים הגירסא דמיירי דלא נצלה הרוטב כל צורכו ואסור מחמת נא. ויראה דהנכון עם רש"י ז"ל דאם נימא דסגיא בסולת נטילה דפחות מקמיצה איך אמרינן דלרב ניחא, הא מ"מ יקשה מ"ש דרוטב אינו אוסר לפסח, [בנפל מרוטבו על החרס וחזר אליו] כ"א כדי נטילה, אף דאח"כ נתחמם הכל, ומ"ש דמבלע בסולת יותר מכדי נטילה. ואי דבפסח מ"מ איכא ששים אלא דמ"מ בעי נטילה, וכמו שכתב הרשב"א ז"ל, ובסולת מיירי דליכא ששים, א"כ אמאי סגי בקמיצה, הא נבלע בכל הסולת.
תוד"ה אלא למ"ד תתאה גבר. ק"ל למה דקיימו הגירס' ביטול את מקומו סגי אם נימא דשייך בסולת נטילה דפחות מקמיצ' איך אמרי' דלרב ניחא דמ"מ מ"ש דרוטב אינו אוסר לפסח רק כ"נ אף דאח"כ נתחמם הכל ומ"ש דמבליע ברוטב יותר מכ"נ, ואי דהפסח מסתמ' איכא ס' אלא דמ"מ בעי' נטילה וכמו דכ' הרשב"א, ובסולת מיירי דליכא ס', א"כ אמאי מהני קמיצה לבלוע בכל הסולת, וצ"ע.

דף עו:
למיכליה בכותחא. עיין לעיל ל. תוד"ה ואפי' במלחא.
בסוגיא דריחא מילתא.
ש"ע יו"ד (ססי' צט) איסור מועט שנבלע בכלי כשר אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו בשפע היתר מותר להשתמש בו לכתחלה כיון דהאיסור מועט וא"א לבוא לידי נתינת טעם, והט"ז חולק דבעינן דוקא שיהי' הכלי אינו ב"י.
א) הנה בפשוטו מפורש כן בתוס' פסחים (ל. ד"ה ולישהינהו) ומפרש רבינו יוסף הואיל דאיכא ב' לטיבותא שהוא נטל"פ ומשהו, הרי להדיא כהט"ז.
ב) אמנם אחר העיון נלע"ד דאין ראיה משם ונברר שהעיקר כהש"ע, דהנה בטור (סימן צ"ב) כ' דלר"ת דאמרינן בכל איסור חתיכה עצמה נעשה נבילה זהו רק דבנאסר ע"י נתינת טעם אבל בנאסר ע"י משהו כגון מב"מ לר"י לא אמרינן דהחתיכה כולה נעשה נבלה ואינו אוסר לאחרות במשהו, ומקורו מדברי תוס' חולין (ק. ד"ה בשקדם וסלקו) ובכוונת דבריהם האריכו הטו"ז והש"ך, דעת הט"ז דאם אמרי' כן לר"י דמב"מ במשהו מה"ת מכ"ש דאמרי' כן לענין חמץ בפסח דעיקר איסורו דבמשהו הוי רק מדרבנן וא"כ

אם חתיכה בלעה משהו חמץ ובשלה עם חתיכות אחרות וסלקו החתיכה הראשונה אין פליטתה אוסר במשהו לאחרות וסגי בס' נגד החתיכה [זה צ"ע דלמ"ל ס' נגד החתיכה הא החתיכה לא נע"נ], ודעת הש"ך דכוונת תוס' כמ"ש הר"ן שהקשה עוד דלמ"ל דחתיכה עצמה נ"נ בלא"ה הא הבלע האיסור תאסור להאחרות, ותירץ דהבלע האיסור שהולך ומתפשט עם טעם החתיכה המותרת לא מקרי מינו לגבי האחרות כיון שכח היתר מעורב בו, מש"ה צ"ל דחענ"נ והוי כולו איסור אבל אם לא בלעה רק משהו לא אמרינן חתיכה ענ"נ וממילא אין הבלע משהו אוסר להאחרות כיון שכח היתר מעורב בו לא מקרי מינו [ולרבינו אפרים דס"ל דלא אמרינן חתיכה ענ"נ בשאר איסורים הרי דאף דכח היתר מעורב בו מקרי מינו, א"כ גם במשהו לתסר, צ"ל דבלע משהו אין לו חשיבות בפ"ע דאין בכחו להתפשט לחוץ רק ע"י טעם החתיכה דהיתר זהו לא מקרי מינו אבל בבלע טעם דהוא חשיב אינו מזיק במה שמעורב בו כח היתר], וא"כ כ"ז לענין מב"מ וכן לדידן בדבר שיל"מ, אבל לענין חמץ דגם אינו מינו במשהו, אותו הבלע משהו אוסר להאחרות במשהו, זהו תמצית פלוגתתן.

ג) והנה לשיטת הש"ך הנ"ל יש לי ספק עצום אם כמו דאמרינן בכח היתר מעורב בו משוי לי' לאינו מינו, ה"נ אם כח א"מ מעורב בו כגון ירק שבלע בנ"ט בשר נבלה ובשלה עם בשר אחר, לר"י דמב"מ לא בטיל וכן לדידן בדשיל"מ י"ל דאין הבלע בשר נבילה שבירק אוסר להבשר אחר במשהו מדין מב"מ, דאף דחתיכה עצמה נ"נ ולא מקרי כח היתר מעורב בו מ"מ כיון דכח אינו מינו מעורב בו דהיינו טעם הירק לא מקרי מינו לגבי בשר האחר, או דלא תלי' רק מכח היתר מעורב בו וכיון דהירק נ"נ וכולו איסור מקרי מינו, ומהא דאמרי' בסוגיא דטיפת חלב (חולין קח) דבניער לבסוף אוסר לר"י כולו דמין במינו במשהו אף דכח החלב מעורב בו, אינו ראיה, דבלא"ה צריכים לחלק דסברת הר"ן הנ"ל רק בטעמו ולא ממשו דנבלע בתחלה ויוצא ומתפשט אח"כ מהחתיכה דהוא מקרי אינו מינו אם כח אחר מעורב בו אבל בממשו אף דיש בו טעם היתר מקרי מין במינו, דאל"כ יקשה ביין ביין דע"י משהו לא נ"נ ונפל קיתון של מים לבסוף אמרינן סלק את מינו כמי שאינו וכו' (עיין תוס' חולין ק ב), מאי אריא דנפל קיתון מים גם בנפל קיתון של יין יהא מהני לבטל דבתחלה כשנפל ונתערב יין ביין ונבלל האיסור בהיתר הוי כח היתר מעורב בו ולא מקרי מינו לגבי יין האחר שנפל בו אח"כ, אע"כ דבממשו דחשוב בפ"ע אף דכח היתר מעורב בו לא מחשיב אותו לאינו מינו, וא"כ י"ל ה"נ לענין כח אינו מינו מעורב בו, דבההיא דניער לבסוף דבממשו של החתיכה אף דכח חלב מעורב בו מ"מ לא משוית לי' לאינו מינו, אבל בירק שבלע בשר נבלה דהוי טעמו ולא ממשו

שפיר י"ל דמקרי אינו מינו כיון דכח אינו מינו מעורב בו, והא דפרכינן (שם קח ב) גבי כזית בשר שנפל ליורה של חלב חלב נבילה היא, י"ל דזהו מקרי גם כן ממשו דהחלב בעין נכנס לבשר וחוזר ויוצא כמו שכתב הרשב"א (צט: ד"ה אמר רבא) בשם תוס' דהא דאמרינן דבב"ח אסור מדין טעם כעיקר היינו לענין החלב דקיבל רק טעם מבשר, אבל הבשר מקרי טעמו וממשו דחלב בעין נכנס בתוכו ודוק.

ד) עוד יש לי ספק עצום למה דקי"ל דבמליחה ל"א חענ"נ ול"צ ס' נגד כולו כמ"ש הר"ן ופסקי' כן בהפ"מ כמ"ש הש"ך (סימן צב ס"ק טז) בשם הת"ח, אם בנידון דהגמרא חתיכה של נבילה כיון שנתן טעם בחתיכה, אם הי' נ"ט זה ע"י מליחה, ונ"מ לדידן בדשיל"מ, דלהר"ן אינו אוסר להאחרות מדין מב"מ, דהא במליחה לא אמרינן חתיכה עצמה נ"נ וא"כ כח היתר מעורב בו ולא מקרי מינו, וא"כ בהפ"מ י"ל דקי"ל הכי במליח בבשר מוקצה שנתן טעם בחתיכה אינו חוזר ואוסר לאחרות במשהו מדין דשיל"מ דלא מקרי מינו, או דלא היקל הרמ"א בהפ"מ לסמוך על הר"ן דבמליחה ל"א חענ"נ אלא לענין דא"צ ס' נגד כולו דיש לצרף בזה שיטת רבינו אפרים דל"א בשאר איסורים חענ"נ בזה כיון דאיכא ב' צדדי היתר שיטת ר"א ושיטת הר"ן דבמליחה ל"א חענ"נ מש"ה סמכי' ע"ז בהפ"מ, אבל בנידון הנ"ל לענין דשיל"מ לאסרו במינו, דלרבינו אפרים הא אף דכח היתר מעורב בו מיקרי מינו דלדידיה גם בבישול ל"א חענ"נ ואפ"ה אוסר, ואין לנו צד קולא רק שיטת הר"ן דס"ל הסברא דכח היתר מעורב בו וגם ס"ל במליחה ל"א חענ"נ י"ל דלא סמכינן ע"ז לחוד אף בהפ"מ כיון דאין סיוע משיטת ר"א וצ"ע לדינא.

ה) והנה בענין חקירה א' (באות ג'), לכאורה יש לדון מסוגיא דפסחים (דע"ו) בסוגיא דריחא מלתא ע"ש היטב, ויעויין בתוס' בע"ז (סו: סד"ה רבא) שכתבו דבחמץ אף בשניהם כחושים אוסר הריח דמשהו מיהא הוי, ונלע"ד דתוס' הוכיחו ממה דאמר רב דהיתר מפטם, וזה שייך רק אם בכחוש הוי ג"כ ריח משהו אלא דבטל בס', מש"ה אמרינן דאזיל ההיתר להאיסור והשומן של ההיתר נעשה נבלה ואח"כ חוזר עם הריח [משהו] דאיסור הכחוש ובעינן ס' נגד כולו כדין כל חענ"נ, אבל אם נימא דכחוש ליכא ריח כלל מה בכך דהשמן דהיתר נ"נ הא קי"ל דאין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור עצמו הולך עמו, ואף דהמחבר ס"ל כרבינו אפרים דל"א בשאר איסורים חענ"נ ואפ"ה פסק (בסימן קה ס"ה) דחם בחם וההיתר שמן והאיסור כחוש דאסור עד ס' וע"כ מטעם דאיסור עצמו נעשה שמן מכח הפיטום ואוסר עד ס', ובלא"ה צ"ל לרבינו אפרים דאיך יפרש סוגיא דריחא דאמרי' דאזיל ההיתר ומפטם, אע"כ דההיתר עושה להאיסור שיהי' האיסור עצמו שמן, מ"מ י"ל כי היכי דקי"ל דבלוע כחוש שבתוך חתיכה שמן אינו יוצא

מחתיכה לחתיכה [בלא רוטב] ולא אמרינן דע"י פיטום הבלוע עצמו שמן, והיינו דפיטום מועיל רק היכא דהאיסור מתפשט קצת עכ"פ כדי נטילה בזה ע"י הפיטום מתפשט בכולו, אבל הבלוע כחוש דא"י לצאת לחוץ כלל לא מהני בזה פיטום כמ"ש הש"ך (שם ס"ק יט) להדיא, וא"כ ה"נ דדוקא אם כחוש יש בו ג"כ ריח משהו עכ"פ מהני הפיטום שיהי' ממש יותר בריח ההוא ויהי' כמו נתינת טעם ממש, אבל אם בכחוש ליכא ריח כלל ויהי' עיקר פישוט הריח מכח הפיטום, בזה לא מהני הפיטום, אלא ע"כ הוכיחו שיטתם דמשהו מיהא הוי, ועיין בש"ך (רס"י קח) בשם מהרי"א ודוק היטב.

ו) אך לכאורה קשה בהיפוך דא"כ למה נקט רב בשר שחוטה שמן אפי' בב' כחושים ליתסר דהא רב ס"ל דמב"מ במשהו, ולזה צ"ל דרב מיירי גם בב' מיני בשר כגון טלה ואיל דמקרי מין בשאינו מינו אם אזלינן בתר שמא כמ"ש האו"ה.

ז) אמנם לכאורה קשה לשיטת הר"ש בתוס' חולין (קח ב) דהיתר שבלע טעם איסור אינו מינו כיון דנ"נ אם חזר ובשלו במין של ההיתר מקרי מב"מ אף דנאסר מכח אינו מינו, א"כ גם בב' מינים ליתסר בב' כחושים, דרך משל שהטלה נבלה והאיל שחוט דבתחלה אזיל הריח משהו מהאיל להטלה ונעשה נבלה, וחוזר אותו משהו ריח איל להאיל והוי מב"מ, אע"כ מוכח דאותו משהו מקרי אינו מינו כיון דהוי כנבלע מתחלה בטלה והוי אח"כ טעמו ולא ממשו וכח אינו מינו דטלה מעורב בו אף דכולו איסור מ"מ מקרי א"מ ונפשט הספק הא' הנ"ל.

ח) והנה לכאורה היה נראה דלהר"ש אין קיום לדברינו דע"כ לא סבר כהאו"ה הנ"ל לומר דטלה ואיל הוי אינו מינו, דאל"כ תקשי מאי פרכינן (חולין ק א) מאי אריא נותן טעם אפי' ליכא נ"ט נמי, דלמא מיירי דהנבלה והשחוטה הם שני מינים דלא נאסרה השחוטה רק ע"י נ"ט וכיון דהשחוטה נ"נ אוסר השחוטה להאחרות מדין מב"מ, אמנם י"ל דהתם דנקט חתיכה של נבילה שפיר פרכי' דב' חתיכות מקרי שוים בשמא כמ"ש האו"ה שם, אבל רב (בפסחים עו ב) י"ל דמיירי בגדי ואיל שלימים דמקרי מין בשאינו מינו וק"ל.

ט) אמנם באמת אין ראיה מזה לפשוט ספיקותינו די"ל דבב' כחושים באינו מינו דאינו אוסר דריח ההיתר הנכנס תחלה להאיסור הוי כנבלע בתוכו ואינו חוזר ומתפשט ממנו כמו כל בלוע כחוש דאינו יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב.

י) ובזה יש לי מקום לומר להר"ש דמדוקדק לישנא דרב דאמר בשר שחוטה שמן וכו', דהול"ל אפי' בשר שחוטה שמן ובדרך לא מבעי' בשר נבלה שמן אלא אפילו בשר שחוטה שמן, ולפי הנ"ל ניחא די"ל דגם בשמן הוי ריח רק משהו והא דאסר באינו מינו

היינו דמתחלה הולך הריח מהשמן ההיתר להכחוש איסור ונעשה נבלה וחוזר אותו הריח להיתר והוי מב"מ דהא בלוע שמן שבתוך חתיכה כחוש יוצא בלא רוטב, אבל בהיפוך בנבלה שמן ושחוטה כחוש אינו אוסר דהנבילה בעצמו אינו אוסר להיתר דהא אף שמן הוי רק ריח משהו, ולומר דבתחלה אזל הריח מההיתר להאיסור ונעשה נבלה, הא שוב אינו יוצא משם כדין בלוע כחוש, ודוק היטב.

יא) ובזה יש ליישב קושי' תוס' (פסחים עו ב) דמאי פריך לרב דלמא מיירי הברייתא דאין צולין בב' כחושים, ולפי הנ"ל [ניחא] דהא לרב דמב"מ אף בב' כחושים אוסר דמשהו מיהא הוי, ואי דמ"מ דלמא ה"ק הברייתא אין צולין מפני התערובת טעמים, ואפי' גדי וטלה והכל בב' כחושים ובאינו מינו משהו אינו אוסר מ"מ אסור משום תערובת גופין, ז"א דכיון דבמינו אסור משום תערובת טעמים הרי דהוי עכ"פ משהו ממילא גם בא"מ אסור לכתחלה מדין אין מבטלים איסור לכתחלה וזהו אין חידוש דבכל מילי הדין פשוט דאין מבטלים ודוק.

ומה שהקשה המהרש"א דלמא ה"ק אין צולין משום תערובת גופין ואפי' גדי וטלה דליכא תערובת גופין אסור משום תערובת טעמים, במחכ"ת לק"מ דאיך שייך אין צולין מפני תערובת גופין הא באמת ממילא אסור משום תערובת טעמים, ופירכת הש"ס הכי הוא דמלשון ואפילו גדי וטלה מוכח דברישא הטעם מפני תערובת גופין ותקשי היא גופא למה צריך לנו לחשש תערובת גופין דזהו לכתחלה דוקא הא באמת אפילו בדיעבד אסור משום תערובת טעמים ופשוט.

יב) ולפ"ז מיושב ג"כ קושית תוס' דמאי פריך ללוי דלמא דוקא דיעבד כדקאמר שצלאו, ואף דהוכיחו מזה (דלמא כרש"י) [דלא כרש"י רק] דלוי מתיר אפילו לכתחלה, מ"מ תקשי היא גופא דמנ"ל להש"ס למפרך דלמא לוי רק דיעבד קאמר, ולפי הנ"ל ניחא דלכאורה מה שכתבנו (באות י') דלרב בבשר נבלה שמן ושחוטה כחוש אינו אסור א"כ איך אמר לוי אפילו בשר נבלה שמן הא זהו גם לרב שרי, אבל באמת לק"מ דרב דנקט בדוקא בשר שחוטה שמן ולא בנבלה שמן היינו דמיירי אפילו באינו מינו ונקט מלתא דפסיקא דבשחוטה שמן אסור בכל גווני גם באינו מינו, אבל במינו אפי' בב' כחושים אסור דמשהו מיהו הוי, ולוי הוסיף דאפי' נבלה שמן ואפי' במין במינו דאסור לרב ואפי' בב' כחושים הוא מתיר אף באיסור שמן, והא ודאי ליכא סברא לומר דטעמא דלוי דס"ל כמ"ד מב"מ בטל, דהא להך תנא לרב שרי לפי"מ דקיימינן עתה בשיטתינו דאפילו שמן לא הוי רק ריח משהו, וזהו דוחק דפלוגתייהו דרב ולוי בפלוגתא דמב"מ בטל או לא בטל דלפלגו בעלמא, אע"כ דלוי אמר דאפילו למ"ד מב"מ במשהו מ"מ אפילו נבלה שמן

מותר אפי' מב"מ דאפי' משהו לא הוי, וכיון שכן שפיר פריך הש"ס דכיון דאפילו משהו לא הוי ול"ש בי' ענין מבטלין בודאי אפילו לכתחלה שרי ודוק.
באופן דלהר"ש י"ל דלעולם אפי' בשמן ריחא הוי רק משהו, אבל לשיטת תוס' דמה דנאסר מאינו מינו לא מקרי מינו וא"כ או דשמן הוי ריח משהו ורב מיירי רק במב"מ ומוכח דב' כחושים אפילו משהו לא הוי, או דב' כחושים הוי משהו ורב מיירי במין בשא"מ ומוכח דשמן הריח נ"ט ממש ולא משהו בעלמא.
יג) ומעתה נבא לבאר דברי הרי"ף בסוגיא דריחא מלתא והוא בפ' גיד הנשה עיי"ש היטב, ולכאורה תמוה לי פסקי הרמ"א (דבסימן קח) כתב להחמיר כהרי"ף דביניתא דאטווי בהדי בשרא אסור למיכל בכותח, והרי"ף כתב בזה ב' טעמים אי דלאערובי בכותחא הוי לכתחילה ולוי מתיר רק בצלאו [ובפשוטו היינו דלוי מודה דהוי משהו וכדמוכח בלא"ה מאידך טעמא דכ' הרי"ף דהוי דשיל"מ, וא"כ מוכח דעכ"פ משהו הוי, והא דמתיר לוי אף דבפשטא מיירי במב"מ צ"ל דלוי ס"ל דמב"מ בטל ופליגי בפלוגתא דר"י ורבנן, או די"ל דהרי"ף ס"ל כשיטת הרבינו שמואל הנ"ל וא"כ י"ל דמיירי מבשא"מ ומטעם דבתחלה אזיל ריח מההיתר ונ"נ וחוזר ואוסר דהוי מב"מ, ולוי ס"ל כמ"ד אפשר לסוחטו מותר, וזה נראה יותר דלכאורה להרי"ף קשה איך אמרינן עבד לוי עובדא בגדי וטלה הא באינו מינו גם רב מתיר, ואי דלרב דהוי משהו אסור באינו מינו עכ"פ לכתחלה, הא להרי"ף גם ללוי אסור לכתחלה וההיא דעבד עובדא בגדי וטלה ע"כ היינו דיעבד וזהו גם לרב מותר והוא תמיה נשגבה על הרי"ף, אבל לפי דרך הנ"ל ניחא דרב אוסר גם באינו מינו דמ"מ הוי מב"מ דתחלה אזיל הריח מההיתר לאיסור ונ"נ וכנ"ל, עכ"פ בין כך ובין כך מוכח דללוי הוי עכ"פ משהו מש"ה מודה דלכתחלה אסור דאין מבטלין] או מאידך טעם דהוי דשיל"מ, והרי הרמ"א (בסימן צט ס"ו) כתב כזית חלב שנפל למים וכו' ועיין בש"ך שם שכתב בשם הת"ח דאפילו לכתחלה יכול לערבו עם בשר, והא להרי"ף כמו דאסור ביניתא דאטוי בהדי בשרא למיכל בכותחא אף דהריח הוי רק משהו, ה"נ ליתסר חלב שנתבטל במים לערבו עם בשר, וא"י שום חילוק בזה וחידוש שלא מצאתי מי שהערה בזה.
יד) והנלע"ד דלכאורה תמוהים לי דברי הרי"ף הנ"ל ממתני' ערוכה בכלאים (פ"ט מ"א) צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מהגמלים מותר לתופרו בפשתן, ונימא ג"כ דהוי דשיל"מ דהא יכול לתופרו בצמר, ובדבר שיל"מ עתה אפי' מבשא"מ לא בטל מכ"ש בההיא דצמר גמלים דלפי דקי"ל דאזלינן בתר שמא הוי מין במינו כמו חלא דחמרא וחלא דשכרא, בשלמא בלא דברי הרי"ף לק"מ כיון דהוי מב"מ אמאי בטיל

הא הוי דשיל"מ, י"ל משום דלצמר לא נאסר מעולם, אבל להרי"ף דס"ל דגם בכה"ג הוי דשיל"מ דהא בהאי ביניתא גם כן לבשר לא נאסר מעולם שפיר קשה כנ"ל, ועיין בר"ן בתשובה שכ' דחמץ קודם זמן איסורו שנתערב במצה לא בטיל דהוי היתר בהיתר, והקשה הפר"ח מההיא מתני' דצמר גמלים הנ"ל ותירץ דצמר רחלים שם איסור עליו דאסור לערבו בפשתן משא"כ בחמץ קודם זמנו דליכא שייכות איסור כלל, וזה מספיק על תשובת הר"ן הנ"ל, אבל על הרי"ף דס"ל דההיא ביניתא אסור לאכלו בכותח משום ריח משהו אף דעל הבשר שם איסור לערבו בחלב, ישאר הקושי' ממתני' הנ"ל והוא לכאורה תמי' עצומה ונפלאה.

טו) ולזה נלע"ד, ויעויין בר"ן נדרים (נב א) מ"ש בכוונת הרי"ף הנ"ל בארוכה להמליץ דהיתר בהיתר מדינא לא בטיל דלרבנן דר"י זה מקרי מין במינו ולא אזלינן בתר שם עצם, ובהיתר דלמחר אסרו רבנן דמקרי קצת מין במינו דקצת הוי היתר בהיתר דלמחר יהיה ניתר ובזה בעינן דגם העצם יהי' מינו עיי"ש היטב. והקשו האחרונים דא"כ איך אמר רב אשי פ"ק דביצה (ד א) הו"ל דשיל"מ וכל דבר שיל"מ אפילו באלף לא בטל והיינו דכמו דאינו בטל ה"נ ספיקו אסור, וזהו שייך אם הטעם דדשיל"מ דלא בטל דעד שתאכלנו באיסור שפיר יש לדמות דה"נ אין ראוי לסמוך על הספק להקל כיון דתוכל לאכלו בהיתר גמור, אבל להרי"ף דטעם דהוי היתר בהיתר לא בטל איך שייך לדמות לזה דספק דרבנן גם כן לחומרא.

טז) ולזה לולי דמסתפינא הייתי נוטה קצת מדרך הר"ן, די"ל דבאמת ביצה שנולדה בי"ט דהוי לו היתר רק למחר לא מקרי כלל היתר בהיתר ובזה הטעם רק משום דעד שתאכלנו באיסור, ומש"ה דוקא במב"מ כמ"ש הת"ח הטעם דבאינו מינו נקרא על שם האינו מינו דהוא ההיתר ולא נראה כאוכל האיסור, וגם מה"ט לא מקרי ישל"מ לאכלו על אופן אחר, דרצונו לאכלו בזה אופן, רק בתלוי בזמן יהיה בידו לאכלו אח"ז באופן שרוצה לאכלו עתה, בכל זה ס"ל להרי"ף ג"כ כשאר פוסקים, אלא דביש לו היתר מיד כמו בביניתא דאטוי בהדי בשרא דיש לו היתר מיד לאכלו בלא כותח זהו מקרי היתר בהיתר ולא בטיל אף באינו מינו, דלרבנן דר"י לא אזלינן בתר [שם] העצם רק דתלי בהיתר זהו מקרי מינו, ומש"ה לא שייך לומר דניחא לי' יותר לאכלו בכותח דהא מדינא לא בטל כיון דהוי היתר בהיתר.

ולפ"ז שפיר אמר רב אשי הו"ל דשיל"מ כו', היינו דלמד ספיקו מהא דשיל"מ שיהי' לו היתר למחר דזהו לא מקרי היתר בהיתר אלא דלא בטל מטעם דעד שתאכלנו באיסור ה"נ [לא] אמרי' בי' ספק דרבנן לקולא.

יז) ובזה מיושב היטב שיטת הרי"ף בביצה (לז ב) דפסק להלכה כרב דחביות מותרות ובהמה אסורה, ותמהו ע"ז הא ר"כ ור"א אקשי לרב לאיסור מוקצה לא חששו לאיסור תחומין חששו ושתיק רב א"כ לא הו"ל למפסק כרב.
ועיין בתוס' עירובין (מה: ד"ה אבא) הו"ל ס' דרבנן אף ע"ג דהוי דשיל"מ וכו' בעירוב הקילו, ולכאו' תמוה נהי דאפשר לומר דעירוב קיל ולא אמרינן גביה עד שתאכלנו באיסור, מ"מ הא חזינן דרב אשי למד ספיקו מדין לא בטל, והרי בעירובי תחומים גבי מים ומלח (ביצה לט. אמר ר' אשי) דהוי דשיל"מ דלא בטל א"כ ממילא גם ספיקו אסור דאם נחלק דענין ביטול חמור מספיקו אינו עולה יפה הדמיון של ר"א והוא תמוה.
יח) ולפי הנ"ל ניחא דבאמת י"ל דעירוב קיל ולא אמרי' בי' עד שתאכלנו באיסור לא לענין ספיקו ולא לענין ביטול והא דמלח ומים לא בטילי לא מטעם עד שתאכלנו אלא כיון דיש לו היתר היום להוליכו מצד זה הוי היתר בהיתר ומדינא לא בטל, ובזה בודאי אין ללמוד ממנו דספיקו אסור, ורב אשי דימה רק מכח דשיל"מ למחר לא בטל דבזה הטעם משום עד שתאכלנו (הו"ל) [ההי"ד] לספק, אבל בתחומין הטעם דלא בטל דהוי היתר בהיתר, והוא יקר ונכון מאד בעזה"י.
יט) והנה תוס' בביצה שם (לז ב) [כתבו] דפרכת הש"ס כיון דלענין איסור מוקצה לא חיישינן ליניקה ה"נ לענין תחומין, והנה הרמ"א ביו"ד (סימן קב) פסק גבי גיגית דאם בתחלת ביאתו לעולם בתערובת אף דהוי דשיל"מ בטל, והטעם דגם בזה ל"ש עד שתאכלו באיסור דהלא [לא] הי' עליו מעולם שם איסור, וכיון שכן לפי יסוד הענין לכאורה לא פריך מידי דמ"ש תחומין ממוקצה הא י"ל דיניקה מלתא היא אלא דמה שגדל ביו"ט בטל בתוך הפרי, וזה במוקצה דהיום אין לו היתר ולא מקרי היתר בהיתר, ולגבי טעמא דעד שתאכלנו באיסור שפיר בטל היניקה דתיכף כשבא וגדל הוא בטל ולא הי' עליו שם איסור מעולם והוי כההיא דגיגית, אבל בתחומין דהיום יש לו היתר ומדינא לא בטל דהוי היתר בהיתר בזה אף דבתחלת ביאתו לעולם בתערובת לא בטל דסוף סוף הוי היתר בהיתר.
אמנם י"ל דשפיר פריך לרב לשיטתי' דס"ל מב"מ לא בטל וא"כ גם לענין מוקצה לא יהיה לו ביטול כיון דמדינא לא בטל לא מהני מה דלא ניכר האיסור מעולם, ואף דתוס' (בע"ז) [חולין צט: ד"ה שאני] כתבו דבדרבנן מב"מ לר"י בטל י"ל דמוקצה חמיר כדאורייתא כמ"ש הת"י פ"ק דביצה (ג ב) וגם י"ל דבדשיל"מ דבעלמא החמירו בביטולו אלא דהיכא דתחילת ביאתו לעולם הי' בתערובת לא החמירו, ובזה אם בדאורייתא מב"מ לא בטל אלא דבדרבנן הקילו עכ"פ בדשיל"מ לא ראוי להקל וראוי לאוקמי אדינא דמב"מ לא

בטל] אע"כ דיניקה לאו כלום הוא א"כ ה"נ בתחומין, ולפ"ז כ"ז לרב לשיטתי' אבל לדידן דקיי"ל מב"מ בטל שפיר י"ל דבהמה אסורה דיניקה מילתא היא ולא בטל כיון דהוי היתר בהיתר אבל לענין מוקצה דלא מקרי היתר בהיתר שפיר בטל דל"ש ביה עד שתאכלנו באיסור כיון דלא הי' עליו שם איסור בעולם דבתחילת גדולו מיד בטל, ודו"ק היטב [ואך עדיין יש לפקפק דמ"מ יקשה לר"י דמב"מ לא בטל איך שחטינן בי"ט הא היניקה הוי מוקצה ומוכח ע"כ דיניקה לאו מלתא ובזה הסברא לא מצינו חולק על ר"י].

כ) ולפ"ז מיושב התמי' הנ"ל באות ד, דהנה תוס' כ' בכמה דוכתי דלר"י דמב"מ לא בטל זהו רק בלח בלח אבל ביבש בטל, ולכאורה נסתר זה מדברי הרי"ף דס"ל דטעמא דדשיל"מ לא בטל דהוי היתר בהיתר ומקרי מב"מ הא כי היכי דלר"י דאזלינן בתר שם עצם, ביבש בטל, ה"נ לרבנן דאזלינן בתר היתר ואיסור ביבש בטל וא"כ אמאי ביצה לא בטילה.

אמנם לפי דברינו ניחא דבביצה באמת הטעם דעד שתאכלנו ורק בההיא ביניתא דאטוי בהדי בשרא בזה הטעם דהוי היתר בהיתר ומקרי מב"מ, ולפ"ז ניחא ההיא דצמר גמלים דהתם אף דהוי היתר בהיתר מ"מ בטל כיון דהוי יבש ביבש, ולא נשאר רק הטעם דעד שתאכלנו באיסור וזה ל"ש התם דלצמר לא נאסר מעולם דיכול לומר אני רוצה בפשתן ושאני ההיא ביניתא דא"י לומר אני רוצה לאכלו בכותח דמ"מ כיון דהוי היתר בהיתר מקרי מב"מ לא בטל, והוא נכון מאד בעזה"י.

כא) אמנם עדיין יקשה על טעם הראשון של הרי"ף דלאערובי בכותח הוי לכתחלה ובפשוטו הטעם דמשהו מיהא הוי ולכתחלה אין מבטלין, ע"ז יקשה ממתני' דצמר גמלים, דנימא דלאערובי בפשתן הוי לכתחלה ואין מבטלין, ולזה מהכרח קושיא זו צ"ל דאין כוונת הרי"ף דהוי בכלל אין מבטלין דכל שנתערב הריח בשר בביניתא כבר נתבטל ושרי לאערובי תחלה בכותח, אלא כיון דיש תנאי דסברי דריח הוי יותר ממשהו דמה"ט אוסר פת חמה ע"ג חביות של יין מש"ה חיישינן להאי תנא.

כב) ולפ"ז מיושב הקושיא (באות יג) די"ל דמה דפסק הרמ"א בריחא כהרי"ף באמת לאו מטעם שני של הרי"ף דהוי דשיל"מ, דבזה לא קי"ל כהרי"ף אלא דבכל ישל"מ מבשא"מ בטל, אלא דקי"ל הכי מטעם הא' דהוי לכתחלה ולא דמקרי מבטל איסור לכתחלה דא"כ יקשה מצמר גמלים וכנ"ל, אע"כ דזהו לא מקרי מבטל כיון דכבר בטל, ורק בריחא לכתחלה מחמרינן דשמא ריחא הוי יותר ממשהו, וא"כ בחלב שנתערב במים דל"ש כן שפיר פסקינן דמותר לערבו עם בשר.

כג) ובזה מיושב דעל הרי"ף שכ' דלוי דוקא דיעבד [קאמר] ישאר קושית התוס' דמאי פריך מההיא דאין צולין ב' פסחים הא לכתחלה מודה, ולפי הנ"ל ניחא דטעמא דלוי דלכתחלה חושש לספק קצת שמא ריח הוי יותר ממשהו, אבל על תנא דברייתא ל"ש כ"כ לומר כן דמספקא לי' כמ"ש תוס' רפ"ג דשבועות (כ. ד"ה אוסר).

כד) אמנם עדיין [יקשה] דסוף סוף כיון דבאמת ללוי הוי משהו כדמוכח מטעם הב' דהרי"ף דהוי דשיל"מ, א"כ נהי דבההיא ביניתא דכבד אטויי בהדי בשרא אין בו משום אין מבטלין והטעם רק דחיישינן שמא ריחא הוא טעם גדול, מ"מ לכתחלה לצלות איסור עם היתר שייך בו אין מבטלין, וא"כ עדיין קשה מאי פריך מההיא דאין צולין הא לכתחלה אסור משום אין מבטלין, לזה מוכח כפסקא דהש"ע שהתחלנו דבדבר שלא יבא לעולם נ"ט ל"ש בו אין מבטלין וה"נ בריחא דהוי רק משהו לעולם לא יהי' נ"ט בכל פעם הריח לא יהיה יותר ממשהו, הדין דמבטלין ודו"ק.

כה) אמנם ע"ז יסתער הקושי' שבאות יב דמאי פרכי' לרב דלמא ה"ק אין צולין במב"מ מפני התערובת ריח דמב"מ במשהו, ואפי' גדי וטלה דהוי אינו מינו אסור משום גופין, ומה שכתבנו לתרץ דפשיטא דבגדי וטלה אסור דאין מבטלין איסור לכתחלה הא בריח משהו מבטלין כיון דלא יבא לידי נ"ט לעולם.

כו) אמנם באמת לק"מ דלרב כיון דמשהו יהיה לו מציאות לאסור את מינו כיון דמשכחת לה איסור, הדין דבאינו מינו אין מבטלין לכתחלה מה שאין כן ללוי ודוק.

כז) ולפ"ז ליכא ראיה לפסק הש"ע מדברי תוס' פסחים (ל א) דהתם דקיימי אליבא דרב דמב"מ במשהו, והמשהו יכול לאסור אם יתבשל בו מינו מקרי יכול לבא לידי איסור, והוא בכלל אין מבטלין מש"ה צריך ב' לטיבותא נטל"פ ומשהו, אבל לדידן דקי"ל מב"מ [בטיל] ולעולם לא יבוא לכלל איסור שפיר הדין דאף בבן יומו מותר לבשל בו לכתחלה ודוק.

מ"ש אחי הרב נ"י ביישוב קושית הראשונים על הרי"ף בסוגיא דריחא דהא ברודה פת הוי מין בשאינו מינו, בהקדם דברי הרשב"א בתהה"א אף ק"ה סוף ע"ב וביאר אחי נ"י הכונה ברשב"א דתערובת ריחא שכיחא, וגזרו מינו אטו אינו מינו ה"נ י"ל להרי"ף דגזרו אינו מינו אטו מינו.

לדעתי הקלושה אין זה כונת הרשב"א, אלא דהרשב"א הקשה למה אסור ריחא במין במינו הא ברובא בטל, ואפי' מדרבנן ליבטל, (ר"ל אף דמדרבנן במין במינו בלח לא מהני רוב כיון דכנגדו באינו מינו אסור) דריחא לגבי גופא דבשרא מיעוטא דמיעוטא הוא ואפי' אחד מאלף לא הוי, וע"ז תירץ כיון דבאינו מינו הוי טעמא ונרגש כאילו נתערב

ביותר מס', והיינו נהי דבמינו הוי מיעוטא דמיעוטא, מ"מ כיון דבאינו מינו נרגש והוי כמו פחות מס' ממילא אסור במינו, כיון דכנגדו באינו מינו אסור והוי כמו בעלמא בלח במינו דלא מהני רוב, ולא ידעתי מ"ש אחי נ"י דאף דבעלמא לא גזרינן הכא בריח שכיח יותר וגזרינן, הא באמת גם בעלמא גזרינן בלח במינו אטו אינו מינו.
מתני' באין בטומאה. עיין יומא מ"ו ע"א תוד"ה תחלתו דוחה.

דף עז.

רש"י ד"ה שאינו על מצחו. כדאמרינן בר"ה. תמוה לי וכי צריך ראיה לזה הלא מפורש בכתוב דלפני ולפנים עובד רק בד' בגדים אלא דבר"ה אמרינן טעמא לקרא.
תוד"ה נימא דלא כר"י כו' וא"כ קשיא סיפא. קשה לי, למאי הוצרך הש"ס להקדמה, דסברוה דאין מרצה על אוכלין, דליכא תנא כו' הא גם בלא זה יקשה מהסיפא דמוכח דאינו מרצה, מדקתני דנטמא בשר לא יזרוק. וביותר במה דמשני קסבר ציץ מרצה על העולין, הא יקשה מסיפא דנטמא זה וזה לא יזרוק, ואם מרצה על העולין מקרי חלב קיים.
תוס' ד"ה אויר. בלא אויר נמי. עיין תשו' ח"צ סי' קנ"ג.

דף עז:

תוס' ד"ה שאין בשר כו' [עולה מנ"ל דאימא כי היכי דלית בה מעילה אחר שנזרק הדם כדתנן במעילה] פ' חטאת העוף (דף ט'). תמוה לי, הא בעולה מועלין לעולם אף אחרי זריקה כמפורש להדיא באותה מתני' דמעילה שהביאו, וה' יאר עיני.

דף עח.

כאן ביחיד כאן בציבור, ואף למ"ד דטומאה דחוייה בציבור ובעי ריצוי ציץ מ"מ מדינא ציץ מרצה על האוכלין ורק מדרבנן לא יזרוק ולא אמרי' רק ביחיד ולא בציבור. תוס'. אבל באבוד ושרוף אף בציבור לא יזרוק ואף דיעבד פסול כמבואר בסוגיין. ובזה מיושב מה דאמרינן בסוגיא חדא דפסולה דיעבד משמע ועוד חמשה דברים באין לכתחילה משמע ומשני הא ביחיד הא בציבור, ועיין מהרש"א דלא חש להשיב על קושיא הראשונה ופסולה היינו לכתחילה, ולענ"ד י"ל דבתחילה דמשני כי קאמר ר"י לכתחילה אבל דיעבד לא היינו דשרש הדין דאם אין דם אין בשר הוא לכתחילה דלא שינה הכתוב לעכב ואף בשרוף ואבוד כן (וכדס"ל לר' יוסי באמת) אפילו בציבור אסור לכתחילה כיון דדינא דאורייתא הוא דלכתחילה ל"י, ומש"ה פרכינן דהא פסולה קתני, אבל למה דמשני כאן ביחיד כאן בציבור דבציבור אפי' לכתחילה שרי, וע"כ זהו רק בטומאה די"ל דציץ מרצה על אכילות ורק מדרבנן ל"י ובציבור התירו לכתחילה, וממילא י"ל דבאבוד ושרוף אפילו דיעבד לא דאם אין דם אין בשר הוא לעכב וכדאיתא כן להדיא בסוף סוגיין.

וא"כ י"ל דלשון פסולה נקט משום נשרף. וביותר די"ל דמתני' ס"ל דציץ אינו מרצה על אכילות וקאמר כמדת ר"י היינו לענין היסוד דאם אין דם אין בשר פסולה אבל ר"י לנפשיה סבר דמרצה על האוכלין ומדרבנן לא יזרוק ובדיעבד כשר. ודו"ק היטב.
שם א"ה למאי הלכתא אין הציץ מרצה על האכילות, בדיק לן מר הא יש נ"מ באם נשאר מקצת מן הבשר או מן שיורי מנחה בטהור דאז אמרינן הציץ מרצה מותר לאכול הטהור וכו' וכן מבואר בסוגיא דמנחות ט"ו גבי נטמא אחד מן החלות וכו' וכ"פ הרמב"ם פ"ה הט"ז מהלכות תמידין ומוספין עכ"ד.
לענ"ד זהו וודאי אי אפשר לאמרו לדינא דבנשתייר בשר הזבח בטהרה דיהא אסור באכילה דא"כ איך ס' ר"י דאם נשתייר קצת מן הבשר דיזרוק הדם הא כיון דא"א לאכלו הוי כנאבד כולו, וקושי' זו הקשה תוס' מנחות ט' ע"ב ד"ה אותן שיריים וכו', ומתירוצם שם נלמד דבאמת אין הדין כן בזבחים רק במנחות דילפינן מקרא והנותרת מן המנחה ולא הנותרת מן הנותרת, וכן בלחם הפנים מהאי טעמא בנפרמה מקצתה כולם אסורים כמש"כ רש"י דף ח' ע"א. ומשום הכי גם בנטמא מקצתם אם אין הציץ מרצה על האכילות גם השיריים אסורים, ואף דבמתני' קתני גם כן אחד מן הסדרים, צ"ל דגם שתי לחם דינם כמנחה, אבל עכ"פ לענ"ד בזבחים בוודאי אין השיריים נאסרים, גם בהרמב"ם לא נזכר זה בזבחים, וכיון שכן ממילא אין קושית מעכ"ת נ"י חזקה כ"כ דהרי הש"ס בעי לאשכוחי הנפקותא גם בזבחים מדלא קאמר נ"מ לענין לחם כמ"ש תוס' שם ובזבחים ליתא להנ"מ של מעכ"ת נ"י.

דף עח:

אע"פ שנטמא הבשר והחלב קיים, משמע דבנטמא שניהם אינו זורק, והיינו כר"י בפ"ג מ"ד דמנחות, והא דקתני במנתי' דמקודם חמשה דברים באין בטומאה היינו דבציבור מודה ר"י כדמסקינן בסוגיין.
תד"ה כי מודה בנטמא דציץ מרצה. תמוה לי הא קתני בברייתא ג"כ נפסל ויצא לחוץ לקלעים דבזה ל"ש ריצוי ציץ ואעפ"כ קאמר עלה ומודה ר"י דאם זרק הורצה.

דף עט.

מתני' נטמא הקהל או רובו או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים יעשו בטומאה דהא פסח דטהורין גופיה בטומאה אתי משום כהנים. וגם אם יזהרו הכהנים שלא יגעו בבשר, מ"מ הא אין אנו דנין מצד טומאת בשר שהוא בלאו לומר כיון דגם פסח דטהורים גופי' הוא בטומאת בשר ע"כ יעשו גם הטמאים בטומאה דהא חזינן בכלי שרת אם נטמאו רק בטומאת שרץ לא בטומאת מת טמאים לא עבדי, כיון דלגברא לא מטמא, יאכלו

הטהורים בטומאת בשר שהוא בלאו ואל יאכלו טמאים בטומאת הגוף שהוא בכרת רק משום גברא שהוא בכרת, וא"כ מה בכך דיזהרו. גם אין להקשות הא אפשר שישחוט זר דשחיטה כשרה בזרים, דמ"מ הזריקה מתעבד בטומאת גברא שהוא בכרת. ועל עומק דעת הקדושים והטהורים של התוס' [ד"ה או שכתבו אע"פ שיכולין ליזהר] לא זכיתי לעמוד, ופירושו של רבינו שמואל איידלס בתוס' (דהקשו דישחוט זר, מלבד דאם זה כונתם הו"ל למנקט הא שחיטה כשרה בזר) אינו מובן לי, דמה יעשה בזריקה.

שם נטמא מיעוט הקהל. הא דנקט ברישא נטמא הקהל או רובו ובסיפא נקט נטמא מיעוט הקהל היינו דבנטמא רובו אף הטהורים עושים בטומאה ובנטמא מיעוט הקהל הטמאים נדחים לפסח שני אבל במחצה ע"מ כולן עושים בראשון הטהורים בטהרה והטמאים בטומאה.

שם ואפילו ישראל וכהנים טהורים וכלי שרת טמאים, יעשה בטומאה. בסמוך מוקי לה בנטמא הסכין בטמא מת, דאזיל סכין ומטמא ליה לגברא. וא"ת היינו שוב כהנים טמאים דכבר קתני לה, י"ל דהא דוקא בכהנים טמאים דא"א בלא דחיית כרת דהא יצטרכו לזרוק בטומאה, אבל בסכין טמא ס"ד דלא לדחי, דהא אפשר לשחוט בסכין ארוכה דלא יצטרך לכנוס לעזרה, והזריקה יהיה ע"י טהור, ואף דקתני כלי שרת, י"ל דהיינו אחד מכלי שרת שהוא סכין טמא, מ"מ דחיא משום דאין פנאי לשחוט כל הפסחים בענין זה. ובתוס' הניחו בתימה [מה אפילו דקתני, הא היינו הך דכהנים טמאים], ואחריו בסמוך הקשו דלשחוט בסכין ארוכה [אב"ה וא"כ קשיא על תמיהתם].

שם בטומאת הגוף דבכרת. עיין ר"ש פ"א מ"ד דאהלות.

שם אלמא קסבר ר"ח טומאה דחוי' וכו' ורבא אמר וכו', בשעה"מ ה' ביאת מקדש פ"ד הי"ד כ' וז"ל ודע שהתוס' בפ"ק דיומא [ו ב] כ' לחד תי' דאפי' למ"ד טומאה הותרה בציבור בקרבן פסח מודה שכ' בד"ה רב תחליפא ולי נראה דהתם לענין פסח אירי דנהי דכיון דאתי בכנופי' חשיב כק"צ ודוחה את הטומאה מ"מ כיון דלאו כל ישראל מייתי חד פסח בשותפות מהדרינן אטהורין ע"ש, מיהו ק"ק לפי תירוצם מהא דגרסי' בפ' כיצד צולין אמר ר"ח לא שנו וכו' ורבא אמר אפי' טמאין נמי עבדי מ"ט דכתיב והבשר אשר יגע וכו' והשתא לפי דרכם אמאי איצטריך רבא קרא דוהבשר אשר יגע תיפ"ל דאיהו ס"ל טומאה הותרה בציבור מדאורייתא אפי' בק"פ ואפי' היכא דאיכא לאהדורי אטהרה גמורה לא מהדרינן, ותו דכיון דמהדרינן אטהרה לק"פ דטומאה דחוי' היא בק"פ מדרבנן א"כ אמאי קאמר רבא דטמאים עבדי אי משום קרא דוהבשר היינו מדאורייתא אבל מדרבנן הא איהו ס"ל דמהדרינן אטהרה וכו'. נ"ב, לענ"ד לק"מ דרבא הכי קאמר כיון

דטהורים עבדי פסח ראשון ונאכל הבשר בטומאה ממילא אין כאן חומר להטמאים מ' טומאת גופן שהוא בכרת, דכל היכי דליכא אזהרה על טומאת הבשר ליכא איסורא דטומאת הגוף וא"כ אין מקום כלל להחמיר על הטמאים, ומה בכך דמדרבנן טומאה דחויי' הא מ"מ הטמאים דינם כטהורים כיון דאיסור טומאת גוף ל"ש כאן, ואין המכוון דהקרא בא ללמדינו דהטמאים אין נדחי' דבאמת מדאורייתא בלא"ה אין נדחי' דטומאה הותרה בצבור, אלא דממילא משמעות הכתוב דל"ש כלל אזהרת טומאת גוף במקום דליכא אזהרה על טומאת בשר, ואפשר דגם בדאורייתא נ"מ דמותר לכתחי' לטמאות גופו דמטעם הותרה בצבור אפשר דלא הי' רשאי' לכתחילה לטמאות עצמן לאכול בטומאה חמורה אבל מכח הקרא אין כאן טומאה חמורה וממילא גם מדרבנן שרי.

תוס' ד"ה או שהיו וכו' שלא יגעו בבשר. לא זכיתי לעמוד על עומק דבריהם הקדושים הא אין ההיתר מצד טומאת בשר שהוא בלאו רק משום דטומאת גברא דהוא בכרת ואם כן לא תלי כלל ביכולים ליזהר בנגיעת בשר אם לא ואף אם זר ישחוט מכל מקום הזריקה מתעביד בטומאת הגוף דבכרת.

דבריהם הקדושים לא זכיתי להבין דהא אין ההיתר כלל משום טומאת בשר כמבואר בסוגיין דבכהנים טהורים והסכין נטמא בטמא שרץ דאף דמטמא לבשר טמאים לא עביד מוטב יאכל טומאת בשר בלאו ואל יאכל בטומאת הגוף שהוא בכרת וא"כ כל עיקר תלוי בכהנים טמאים כיון דדחינן כרת דנכנסים לעזרה בטומאת הגוף, וגם מ"ש תוס' כיון דאשתרי טומאת אימורין תמוה הא מבואר בסוגיין בכהנים טהורים והסכין טמא מת כיון דהסכין מטמא לגברי עושין בטומאה והא בזה רק השוחט נטמא והזריקה והקטרת אימורים אפשר בכהן טהור אלא ע"כ העיקר כיון דדחינן הכרת ליכנס בטומאה בעזרה וצע"ג. ובתוס' הקשו דבסכין טמא מת ישחוט בסכין ארוכה ולא יצטרך לכנס לעזרה (והיינו דהעבודה בטומאה ליכא דהא שחיטה מותר בטמאין וזריקה והקטרה אפשר בכהנים טהורים) א"נ יאחוז הסכין בפשוטי כ"ע ותירצו דאין פנאי לכל הפסחים לשחוט בענין זה ואף להביא סכינים אחרים אין פנאי עכ"ל.

ד"ה אלא שנטמא וכו' אם כן מאי אפילו. ק"ל הא בדיבור שלאח"ז הקשו דלשחוט בסכין ארוכה וכו' ואם כן זהו גופא החידוש דבכהנים טמאים א"א בלא דחיית כרת דהא יצטרכו לזרוק בטומאה אבל בסכין טמא ס"ד דלא לדחי דהא אפשר בסכין ארוכה והזורק יהיה כהן אחר שהוא טהור ואף דקתני כ"ש טמאין מ"מ י"ל דהיינו אפי' א' מכל"ש שהוא הסכין טמא מכל מקום דחיא לכרת כתירוצא דתוספות כאן דאין פנאי וצ"ע.

תמוה לי על תמיהתם הא ע"פ דבריהם שבדיבור אח"ז מיושב היטב קושייתם דדוקא בכהנים טמאים דבזה בודאי מתעביד בטומאת הגוף בכרת, דאף אם ישחוט בסכין ארוכה, הא מ"מ יצטרכו ליכנס לעזרה לזריקת הדם ולהקטרת אמורים אבל בכלי שרת טמאים בזה הי' ס"ד דלא יתעביד בטומאת הגוף דהשוחט ישחוט בסכין אחר וכהן אחר יזרוק. או דישחוט ע"י פשוטי כלי עץ, לזה קמ"ל כסברת תוס' דאין פנאי לשחוט בענין זה.

דף פ.

תוס' ד"ה משלחין וקשה לריב"א. ק"ל הא הכל לפי הצד דטמאין אין עושין בראשון ולא בשני ובזה אם נשלח הטמא הא בפסח שני שיצטרפו הטמאים יחד איהו ושאר הטמאים יהיו צבור דאין עושין פסח שני וצ"ע.

דף פ:

נצרפו זבין כו' ברמב"ם פ"ז מה' ק"פ ה"ו כתב היו שליש הקהל טהורים ושליש זבים וכיוצא בהם ושליש טמאי מת אותן טמאי מת אין עושין את הראשון ולא את השני. אינן עושין ראשון שהרי הן מועטים לגבי טהורים עם הזבים. ובשני לא יעשו שהרי מיעוט עשו בראשון כמו שביארנו. נ"ב, לשון הגמרא בשני לא עבדי נצטרפו זבים עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון הו"ל רובא רובא לא מדחי לפסח שני ופירש"י דהואיל וטהרו זבין עכשיו נמצא רוב צבור צריכין לו ורובא דציבור בשני לא עבדי עכ"ל, משמע דאם לא טהרו הזבים בשני עושים הטמאי מתים בשני, ומש"ה הוצרך לעיל גבי רובם זבים ומיעוטם טמאי מתים ליתן טעם דכל היכי דציבור לא עבדי בראשון לא עביד יחיד בשני, ולא קאמר משום דהוי ציבור בשני דמצטרפין עם הזבי' היינו דבא ליתן טעם להיכי דלא טהרו הזבים בשני, והכא גבי שלישית זבין וכו' לא שייך בי' טעם דלעיל דהא הטהורי' עבדי בראשון ומקרי עביד ציבור בראשון מש"ה אם לא טהרו הזבים בשני באמת עושים הטמאי מתים בשני. אולם מלישנא דרבינו י"ל שכ' דהרי מיעוט עשו בראשון כמו שביארנו והיינו דדמי לדינ' דרובם זבין בהלכה ד' והיינו דכל היכי דלא עביד רוב ציבור בטהרה בראשון לא עביד יחיד בשני. ולישנא דגמרא ע"כ מתפרשת נצטרפו זבים עם ט"מ דלא עבדי בראשון הו"ל רובא. היינו דהו"ל רוב שלא עשו בראשון וא"כ טהרו הזבים בשני ג"כ הדין כן, אולם לישנא דהש"ס ורובא לא מדחי לפסח שני לכאורה לא משמע כן.

שם טומאתו בין בשוגג כו' ר' שילא אמר וכו' (עי' חי' יבמות דף צ').

תוד"ה אי בנזיר כו' נ"מ לאם שחט פסחו. ק"ל הא לשחוט טמא כשר ולזריקה ובעלים כהן ומדין הזריקה בטומאה הא זהו האיבעיא ורוצה באמת לפשוט מזה דלכהן הותרה וכדאמרינן אלא לאו בכהן ובודאי אין חילוק בזה אם הזורק כהן הוא הבעלים או כהן אחר וצע"ג.
לא זכיתי להבין, הא שחיטה כשרה בטמאים, ואי לזריקה הא זה רק בכהן, והיינו באמת הא דאמרינן אלא לאו בכהן, דפשיטא דאם בטומאת כהן לא אשתרי אין חילוק בין טומאת כהן בעלים או כהן אחר, וה' יאר עיני.

דף פא.
וקסבר אין שוחטין וזורקין. עיין לקמן צג ע"א תוס' ד"ה לא קשיא.

דף פא:
תד"ה אלא לפני זריקה כו' אפי' בטומאה ידועה אינו סותר נזירתו וכו'. לא זכיתי להבין דזהו דוקא אם נטמא לאחר שנזרק א' מהדמים משא"כ באומרים ליה טמא היית מקודם בטומאה ידוע ולעולם בזה באמת סותר וכמו שכ' בתוספתא שבפירש"י במתני' בהדיא ובכה"ג טומאת תהום עדיפא דאף דטמא למפרע מ"מ הלכתא גמירי לה דאינו סותר.

דף פב:
תוס' ד"ה אבל נטמא כו' [וא"ת ונילף ק"ו מתרומה דבעי שרפה, ולמה לי קרא לקדשים שנטמאו שהם בשרפה]. ותמהני הא ליכא קרא דתרומה טמאה בשרפה, דהא בשבת (דף כד) כתבו בתוס' או דהוי דרבנן, או משום אקרי קודש, וא"כ כל זמן דלא ידעינן דקודש שנטמא בשרפה גם תרומה טמאה לא ידעינן.

דף פג.
תוס' ד"ה אמר להן הן. קשה לי, דלמא גם ריה"ג ס"ל דשפיר עביד דלא אכלוה, וכיון דידעינן מזה דהובא דמה פסול ממילא הוא בשרפה מכח ההלכה דכל שבקודש פסול בשרפה.

דף פד.
רש"י ד"ה יאכל בגדי הרך אבל מה שאין נאכל בשור הגדול אין נמנין עליו כו', והרמב"ם בפ"י מהל' ק"פ פירש למשנתינו דעצמות הנאכלין בשור גדול אחר שליקה מותר לאכלן בגדי הרך היינו דאין בהם משום שבירת עצמות עיי"ש.

דף פד:
נייתי גומרתא וכו', בחולין (דף י"א) דחי דלמא ע"י גומרתא, [וקשה] והא הכא מבואר דאף בגומרתא אסור לאביי משום פקע, ולרבא משום פסידא דקדשים, [ואף דבלא"ה א"א לאכול המוח, צ"ל דמ"מ אסור להפסיד הקדשים בידים לשורפן].
ונ"ל דהא כתב רש"י משום פקע שמא מחמת הגחלת יפקע, משמע דהוי רק ספק שמא יפקע, וכן בההיא דרבא משום פסידא דקדשים אמרינן דלמא אכיל נורא ממוח דידיה, משמע ג"כ דהוי רק ספק, א"כ כל כמה דלא ידעינן דאזלינן בתר רובא שפיר י"ל דבדיק ע"י גומרתא דהוי ס"ס, ספק שלא יפקע ולא אכיל נורא ממוח, ספק שמא הוא טריפה ואין בו משום ש"ע ולא משום פסידא דקדשים.

דף פה.
מה דהקשה מעכ"ת נ"י בהא דאמרינן חולין (דף י"א) אתיא מפסח דרחמנא אמר ועצם לא תשברו בו, ודלמא ניקב קרום של מוח, הא בפסחים פ"ה דרשינן לקרא דועצם ל"ת בפסח שני דהוא מיותר לאתויי ד"א עצם שיש בו מוח, דלא נימא דעשה דאכילת פסח דוחה לל"ת, א"כ אז הוצרך קרא שלא לומר דאתיא עשה ודחי ל"ת, א"כ דלמא באמת מותר לשבור עצם הגולגולת לבדוק קרום המוח, דהא הקרא לא מיירי בכל גווני, דהא ס"ד דעצם שיש בו מוח מותר לשבור עכ"ל.
במחכ"ת אין בזה סרך קושיא, דודאי סתם עצם, היינו בכל עצמות דהלאו קאי על כולם, דהא לא אמרינן דס"ד דמשום מצות דאכילת פסח ס"ד לאוקמי קרא בדמסתבר לעצם שאין בו מוח, אלא דהלאו קאי על כל עצמות אלא דמ"מ מותר לשבר עצם שיש בו מוח, דאתי עשה ודחי ל"ת דגם בעצם זה יש בו ל"ת, אלא דנדחה מפני העשה, ויש אפילו נ"מ באפשר לקיים שניהם דאפשר לשבור ע"י נכרי וקטן, וכיון דהשמיענו מיתורא דקרא דאין עשה דוחה לל"ת זו בשבירת עצם, ממילא אסור לשבר ג"כ עצם הקוליות בשביל בדיקת המוח לקיים עשה דאכילת פסח.
אולם זכורני שאנכי הקשיתי באופן זה, דלכאורה קשה למאי צריך קרא לעצם שיש בו מוח, הא אפשר לקיים שניהם ע"י נכרי וקטן, וצ"ל דקרא אשמעינן להיכא דליכא נכרי וקטן, וכעין מ"ש תוס' שבועות (דף ג') ד"ה ועל הזקן, [ובדברי תוס' שם תמוה לי במ"ש דהומ"ל א"ב דאמר לנכרי וקטן אקפי לי גדול, הא בכה"ג ממילא אין שליחות לנכרי וקטן, וכן מ"ש במצורע אמאי דחי עשה דמצורע ללאו דהקפה, הא אפשר לקיים שניהם ע"י נכרי וקטן, והא כיון דאין שליחות לנכרי וקטן לא קיים העשה דוגלח, ובזה יש לעיין ג"כ בהא דאמרינן מילה בנכרי כשירה, ועיין] ולזה קשה איך מוכרח מפסח דאזלינן

בתר רוב, הא י"ל באמת באיכא נכרי וקטן דיכול לשבר הגולגולת שפיר, ואי דא"כ למה איצטרך קרא מיותר ועצם ל"ת, דלא נימא דעשה דחי ל"ת, הא ממילא לא משכחת פסח רק ביש נכרי וקטן, א"כ אפשר לקיים שניהם, זהו ליתא, דקא ס"ד בליכא נכרי וקטן יכול לעשות ג"כ פסח דשרי לשבר עצם הגולגולת, וכן שארי עצמות של מוח דאתי עשה ודחי ל"ת, לזה צריך קרא מיותר דאין עשה דוחה ללאו זו, ומשום זה באמת מצות פסח רק ביש נכרי וקטן.

גם קשה לי מאי ראיה מפסח, הא י"ל דמביא עוד ב' גולגולת של חולין בירושלים ויערב בהן עצם הגולגולת דפסח ומבטל לה ברוב ושרי לשבר כל הגולגולתין ולבדוק המוח, והא דבאמת לא אמרינן דמשום מצות עשה דאכילת פסח יהא מחוייב לבטל עצם הגולגולת בפסח וכן שארי עצמות דמוח בשארי דחולין ולשברם, די"ל כיון דבטל פקע שם פסח מיניה ואינו מקיים עשה באכילתו, [אלא דקשה לי, במה דאמרינן פסחים (דף פ"ח ע"ב) ניתי כל חד פסח ונתני, כיון דבה' פסחים אלו ד' שלמים ואחד פסח ולא מנכר אותו דפסח, בטל באינך מה"ת והוי כולן שלמים, ולא מקיים אכילת פסח וע"כ דמ"מ כיון דאכל לדפסח יוצא בזה, א"כ בכל פעם יתחייב מה"ת לבטל העצמות שיש בהן מוח ולשברם] הא בלא"ה א"י לאכול המוח משום ש"ע, וצ"ע.

שם אלא ביוצא בפסח לא מיבעיא לן וכו' ברמב"ם פ"ח ה"ה משאה"ט ואם בשר פסח שיצא חוץ לבית כו', נראה מזה דמה דאמרי' בסוגיין ביוצא בפסח ל"ת דבני חבורה כו' כי קמיבעי ביוצא דקדשים, הא דפסח קיל היינו ביוצא דשייך רק בפסח היינו בחוץ לבית, אבל בפסח שיצא חוץ לירושלים אף דבני חבורה זריזין מ"מ כיון דגזרו בשאר קדשים גם פסח בכלל, ונ"ל ראי' לזה מהירושלמי רפ"ב דפסחים הכהנים מהו שילושו עיסתן בפושרין וכו' שלא לחלק בין נדה לנדה ה"נ לא תחלוק בין מצה למצה עיי"ש.

רש"י ד"ה הרי זה בל"ת כדאמר פכ"ש. עיין לקמן דף צה ע"א ברש"י ד"ה לא תוציא.

תוד"ה כשהוא אומר, דלרבא שפירש לעיל בגומרתא כו', ע' מהרש"א הא דלאביי ניחא, כיון דאינו בודאי דפקע אפשר לקיים שניהם מקרי שבירה ודאי עכ"ל, לענ"ד אין מספיק, דמ"מ היה הדין עכ"פ דמותר בגומרתא דאם יפקע לא עבר, דעשה דחי לל"ת ואשמעי' קרא דעשה לא דחי ללאו זה ויאסור גם ע"י גומרתא דשמא פקע.

ולענ"ד היה נראה, דלכאורה קשה לאביי דאמר משום פקע, הא כיון דהוי רק ספק, ממילא אף אם יפקע ליכא איסור למאי דקיי"ל כר"ש דבכל התורה דבר שאינו מתכוין מותר היכי דליכא פסיק רישא, ועי' תוס' כירה דאביי ס"ל כר"ש, ולזה צ"ל דמדרבנן גומרתא אסור, דשמא יניח גומרתא הרבה בענין דיהי' פ"ר, [וכעין זה כתב המהרש"א

ספי"ד דשבת, ועיין בספר תוספת שבת סי' ש"ך סק"ל, א"כ לאביי שפיר קשה למ"ל קרא ועצם ל"ת, הא אפשר לקיים שניהם ע"י גומרתא לצמצם שלא יהי' פ"ר ונכון.
תוס' ד"ה משום חשדי כהונה י"ל דאף לרשעים. עיין סנהדרין מח ע"א תד"ה משמשין.

דף פה:
גגין ועליות. עיין מכות יב ע"א תד"ה אילן, ובמהרש"א שם ובמשנה למלך פי"ד ה"א מהלכות שגגות.

דף פו.
שאני היכל. עיין שבועו יז ע"ב תד"ה וטמא.

דף פו:
רבי ישמעאל ברבי יוסי. בירושלמי ספ"ג דמעשרות איתא ר"א בר"ש.

דף פח:
ניתי כל חד פסח ונתני, (עמש"כ לעיל פ"ה ע"א).

דף פט.
חד כהן. ע"ל עד ע"א תוס' ד"ה נחתך.
שם וניתי מותר הפסח. עיין לקמן צח ע"א ברש"י ד"ה וש"מ יש דחוי.
שם מתני' רש"א עד שיזרק. יש לעיין הא ר"ש ס"ל דכל העומד לזרוק כזרוק דמי כדאיתא במנחות דף ק"ב ע"ב.
תוס' ד"ה ואלו פסח וכו' דתנאי היא. עיין בשער המלך פ"ח ה"ג מהלכות מעה"ק.
תוד"ה הני מילי דיעבד. (א"ה ראינו להעתיק מ"ש רבינו בחי' חגיגה בדברי תוס' אלו בזה"ל), גמרא תנו רבנן זכורך להוציא טומטום ואנדרוגינוס. בתוספות חגיגה (דף ד' ע"א ד"ה אלא טומטום ספיקא הוא) הקשו ליתי על תנאי ואם הוא אשה ליהוי נדבה, ותירצו דמבטל ליה מסמיכה, ואע"ג דסמיכה לא מעכב, מ"מ לכתחילה אין לנו לתקן קרבן כדי לבטלו מסמיכה. דהכי קאמר בש"ס גבי חמשה שנתערבו פסחיהן ונמצא יבלת באחת מהן עכ"ד.
הנה הרמב"ם הלכות קרבן פסח (ריש פרק רביעי) כתב השוחט את הפסח על בני חבורה ואמר להם לאחר זמן הפסח ששחטתי שלא לשמו שחטתיו וכו' שורת הדין שא"נ [דקדוק הלשון לאחר זמן, נלע"ד דהכוונה על דרך שכתב רבינו סוף הל' טומאת משכב] והמחמיר הרי זה משובח, ויבא פסח שני. וכתב הראב"ד מה זה שבח שאם הוא פטור א"י להביא פסחו ע"ת שלמים עכ"ל, וביאר הלח"מ שהרי כן מבואר בפסחים (דף פט) גבי נמצא יבלת בא' מהן, והלח"מ תירץ עפ"י תוס' ד"ה הנ"מ דיעבד, וז"ל וה"ה אכלהו אמרינן הכי

אסמיכה ואמתנות ואנותר, [היינו דכי משנינן תחילה משום דמביא קדשים לבית הפסול ויבוא לידי נותר, וכן משום סמיכה אף דאינו מעכב, צ"ל ג"כ משום דהנ"מ דיעבד, וכן קאי ג"כ אפרכת הש"ס במתנות דמתן א' כיפר דהנ"מ דיעבד, מהרש"א], ותימא, וכי בשביל דשמא יהיה נותר או משום סמיכה דלא מעכבא או שלא יעשו המתנות כהוגן יכנס לידי ספק כרת, וי"ל דטוב שידחה ספק כרת בשוא"ת ממה שיעשו רובם שלא כהוגן עכ"ל, [והקשה מהרש"א דיעשו סמיכה ומתן ד' וזריקה שיעשו רובם כהוגן, ודוחק לומר דכל הני מילי מעכבין בפסח עכ"ל, והנה לענין זריקה אין כאן דוחק, דהאמת כן הוא דפסח שנתן בזריקה לא יצא, כדאיתא בפסחים (דף קכא ע"א) ובאינך סמיכה ומתן ד' אין מקום לומר כן אפילו בדוחק, דמה סברא יהיה דאם עשה סמיכה בפסח או דנתן מתן ד' דיפסול ולא ניתן להאמר כלל, אבל מ"מ אין כאן קושיא דמשום ספק כרת אסור לעשות איסור דאורייתא בידים כמ"ש תוס' במנחות (דף מט) בפשיטות לענין איסור לעבור עליה השלם עיי"ש, ה"נ סמיכה היכא דליכא מצות סמיכה הוי עבודה בקדשים, וכן מתן ד' עובר על בל תוסיף כדאיתא בעירובין (דף קא) ועיקר הקושיא רק בהיפוך שלא לעשות סמיכה והוי רק ביטול מצוה, וכן ליתן מתן א' דהוי שב וא"ת כדאיתא בעירובין שם, ובזה תירצו שפיר דיעשו רובן שלא כהוגן, כן נראה לענ"ד נכון].

ובאמת יש לעיין, דמנ"ל לתוס' דהך שנוייא דהנ"מ דיעבד קאי ג"כ על פרכת הש"ס דמתן א' כיפר דלמא כפשטא דסוגיא דקאי רק על פרכא בתרייתא דנתן בשפיכה יצא, והיינו די"ל בזה דביטול מצות פסח דהוי בשוא"ת עדיף יותר ממה שיעשו רובם במעשה שלא כהוגן, דהיינו לשפוך הנזרקין דהוי עשיה שלא כהוגן, אבל לענין מתן א' דגם עתה הוי שוא"ת שאינו נותן שאר המתנות י"ל דמוטב לעשות כן ולא יכנס לידי ספק כרת כיון דעתה ג"כ רק בשוא"ת [ואי ממה דמשני בתחילה משום סמיכה דהוי ג"כ בשוא"ת, י"ל דעדיפא מיניה פריך, וכיון דממילא לא קיימא לא דקדקו כ"כ] מדקדוק לשון תוס' משמע דדוקא משום רובם שלא כהוגן, ואלו בב' שנתערבו עורות פסחיהן ונמצא יבלת בא' חייבים בפ"ש ע"ת שלמים, וא"כ בההיא דשחטתיו שלא לשמו שפיר מייתי פסח בתנאי שלמים, אלא דקשה ע"ז מספקא דהרמב"ם (דפ' ו') גבי מפקח גל דבארוך הוי ס' פטור מפ"ש, הרי אף היכא דליכא משום רובן שלא כהוגן, ג"כ א"י להביא בתנאי. זהו תורף דברי הלח"מ, והניח בצ"ע.

והנה לכאורה סוער הקושיא על תוספות דדקדקו דרבים יעשו שלא כהוגן דמ"מ ישאר הקושיא במפקח הגל בפסחים (דף צא) דפטור מפסח שני.

ובפשוטו י"ל דדוקא ביבלת דודאי יש על אחד חיוב כרת, בזה היה ראוי להביא על תנאי בענין דלא מעכבא אם לא מצד שיעשו רובם שלא כהוגן, אבל במפקח דליכא חיוב כרת ודאי לא אמרינן דיעשה ספק שלא כהוגן, ודלמא הוא שלמים והשפיכה שלא כהוגן, ויתיישב בזה דלא לסתרו דבריהם אלו על דבריהם בחגיגה (דף ד' ע"א) ד"ה אלא טומטום הנ"ל דכתבו דאין לנו לתקן קרבן לבטלו מסמיכה, דהכי קאמר הש"ס בפסחים גבי ה' שנתערבו, והא התם ליכא הך סברא דיעשו רובם שלא כהוגן, ואף די"ל דלעומת זה התם ליכא ספק כרת, מ"מ ראיה ליכא מסוגיא דפסחים, ולפי הנ"ל ניחא דסמכו עצמם דמ"מ מוכרח מההיא דמפקח הגל דבלא"ה היכא דרק ספק כרת אינו מביא ע"ת לבטל סמיכה, א"כ מכ"ש הכא דהוי רק ספק חיוב ראיה, [ולפי דברינו הנ"ל גם לזה אין ראיה די"ל במפקח הגל לא משום סמיכה מבטלין אותו מלהביא קרבן, די"ל כיון דהוי שוא"ת עדיף יותר מלהביא פסח ע"ת, אלא דהטעם משום דעשה בידים שלא כהוגן לשפוך הנזרקין]. אולם לשון תוס' דנקטי הכל ולא יכנס לידי ספק כרת דמשמע דגם מספק כרת היה ראוי להביא ע"ת אלולי הטעם דיעשו רובם שלא כהוגן, וישאר הקושיא ממפקח הגל.

והשער המלך תירץ דבמפקח בלא"ה א"א להביא בתנאי שלמים משום חזה ושוק דבזה ליתא לפרכת הש"ס דלייתי כהן דלא עביד פסחא דדלמא הך שלמים, ולא נפיק הכהן ידי פסחו, והנה בפשוטו יש לפקפק דהא תוס' הקשו אההיא דחזה ושוק דלייתי כהן קטן, ותירצו דעדיפא מניה פריך, וא"כ במפקח ישאר הקושיא דלייתי כהן קטן, ויראה דבפשוטו אינו מובן קושיא זו דתוס' דהא לכ"ע אין מאכילין איסור לקטן בידים וכדאיתא יבמות (דף קי"ג) ולרוב הפוסקים הוי דאורייתא דילפינן מטומאה ושרצים, ואף לפי סוגיא דנדרים (דף לו) דשה לבית אבות לאו דאורייתא, נלענ"ד דזהו רק דהקטן יכול להתחבר אף אחר שחיטה דהיינו בשעת אכילה כיון דלאו בר מינוי, אבל היכא דעבד פסחו דבגדול כה"ג לא מהני מינוי בפסח זה גם בקטן הוי האיסור לאכול מזה כיון דאין זה פסחו לצאת בה.

והנה המג"א (סימן שמג) כתב בכוונת תוס' במקום חינוך מצוה שרי ליתן לקטן כמו דמחנכין קטן בתקיעת שופר בשבת, ולענ"ד אינו מהדומה, דהתם תקיעת שופר בשבת הוי דרבנן, אבל שלא למנויין דמדאורייתא אסור להקטן מה מהני בזה חינוך מצוה להתיר איסור דאורייתא, וגם בשופר איכא חינוך מצוה דבתקיעתו מקיים מצוה דשופר דגם גדול שתוקע בשבת קיים מצות שופר דזמנו גם בשבת אלא דעבר על שבות דשבת, אבל אכילה שלא למנויין ליכא מצוה כלל דמצות עשה דאכילת בשר ליכא בשלא למנויין.

והכו"פ (רסי' קא) כתב דמה"ת בטל איסור דשלא למנויין שעל חזה ושוק בפסח ברוב אינך חזה ושוק דשלמים אלא מדרבנן לא בטל, דהוי דבר חשוב. וס"ל לתוס' דאיסור דרבנן מותר להאכיל לקטן בידים, ויש לגמגם בזה הרבה, דאף הרשב"א וסייעתו ס"ל מאכילין לקטן איסור דרבנן, היינו היכא דבעצמותו הוי איסור דרבנן, אבל איסור דאורייתא דנתערב ברוב ומדרבנן לא בטל, זה גרע כיון דגוף האיסור מדאורייתא אסור להאכיל לקטן, ואם אתה רוצה להאכילו לקטן מדין ביטול, בזה חלה תקנת חכמים דדבר חשוב לא בטל להפקיע ממנו האיסור שהיה עליו אילו היה ניכר, וכל האיסורין שיש בזה אם היה ניכר חל גם עתה דאמרו חז"ל דלא לבטל, וא"י להאכילו איסור מכח הביטול, וזה ברור מסברא.

ולזה נראה להרכיב ב' התירוצים דמן התורה בטל ברוב, ובמקום חינוך מצוה העמידו על ד"ת דלבטל ברוב, וכיון שכן עולים כהוגן דברי השעה"מ דבמפקח א"א ליתן לכהן קטן דהוי ספק איסור שלא למנויין דליכא ביטול ברוב, ואף להרמב"ם דכל ספק דאורייתא מה"ת לקולא ורק מדרבנן אסור, מ"מ הך איסור דרבנן חמור משאר איסורין דרבנן כיון דהוי הספק בדאורייתא ואסור להאכילו לקטן אפילו בסרך מצוה, א"כ מיושב קושיית הלח"מ, דבההיא שלא לשמו כיון דמדינא אין ע"א נאמן, בודאי לא חמיר מאיסור דרבנן ומותר להאכיל לקטן במקום חינוך, ואפשר דגם לגדול מותר דאותו גדול אינו חושש להחמיר לחוש לדברי העד, ועכ"פ מותר ליתן לקטן, ושפיר יכול להביא פסח בתנאי שלמים.

אולם בעיקר דברי השעה"מ יש לדון, דהא בפשוטו יש תיקון דיביא כהן דלא עביד פסח, והכהן יביא ג"כ טלה ויתנה אם זה של המפקח הוא פסח אני נמנה עמו ודידי שלמים, ואם המפקח שלמים דידי פסח, ויוצא ממנ"פ (ואפשר מה דנשמע מדקדוק לשון תוס' דבשתים שנתערבו פסחיהם ונמצא יבלת דיביא בתנאי, היינו כיון דשניהם נכנסו בספק כרת ראוי להם לתקן עצמם אף לעשות שלא כהוגן, אבל בזה דהכהן אינו בס' אין ראוי לו לעשות כן בתנאי ושלא כהוגן בסמיכה ושפיכה בשביל שיזכה חבירו).

ונראה בהקדם תוס' מנחות (דף מט) דהקשו הא פסח זמנו אחר תמיד בין הערבים, ודלמא הוי שלמים ועובר בעשה דעליה השלם, ואף דבדיעבד כשר, מ"מ אין לומר דמספק כרת יעשה איסור, ועוד דהא אפילו משום סמיכה דלא מעכב אינו מביא, ותירצו דעליה השלם זהו רק אחר הקטרת איברי תמיד, אבל לא קודם, וביומא (דף כט) תירצו דפסח שני זמנו קודם התמיד, ובשעה"מ כתב להוכיח דרש"י ס"ל כתוס' מנחות, ממ"ש רש"י פסחים (דף פח ע"ב) ד"ה בתקנתיה דרביה דלא מצי לומר אם גדי אמר לי רבי יהיה

הטלה שלמים וכו', והא התם דמיירי בפסח ראשון בלא"ה אינו יכול להתנות משום איסור עליה השלם, ע"כ דס"ל לרש"י כתוס' מנחות, דקודם הקטרת התמיד ליכא שום עליה השלם.

ולענ"ד אין זה הכרח, ותחילה נבאר כוונת תוס' הנ"ל, דלכאורה יש ליישב קושייתם בפשיטות דפרכת הש"ס דיעלה וילין כדאמרינן בפסחים (דף נט), דאף מתוס' מנחות סוף דבריהם וכן מתוס' ר"ה (דף לו ד"ה ונתקלקלו הלוים בשיר) מבואר דס"ל דהך דמעלה ומלין זהו רק למ"ד דאין לינה מועלת בראש המזבח (ודלא כרש"י פסחים (דף נט) שכתבו דזהו לכ"ע דאם עלו לא ירדו), מ"מ דלמא פרכת הש"ס למ"ד אין לינה מועלת, ואף דמ"מ זריקת דם הוי איסור דרבנן כמ"ש תוס' מנחות שם, מ"מ דלמא ס"ל להש"ס דמשום ספק כרת ראוי להתיר כן, דדוקא משום ביטול סמיכה וכן לשפוך הנזרקין דהוי מדאורייתא שלא כהוגן, אבל בזה דמדאורייתא לגמרי שרי מעלה ומלין ראוי לעשות כן משום ספק כרת.

וצ"ל דס"ל לתוס' דמה דאמרינן שם בפסחים דמותר לאכול הבשר אף דלא נקטרו האמורין, דהוי כנטמאו או נאבדו, היינו דוקא התם דודאי אין ראוי להקטיר משום עליה השלם, אבל גבי יבלת דשל פסח מותר להקטירם, אלא כיון דאנן לא ידעינן איזה דפסח א"י להקטירן, י"ל דלא הוי כנאבדו ואסור לאכול, דאותו שהוא פסח קמי שמיא אסור לאכול קודם הקטרה, ואף דתוס' פסחים שם כתבו דאפילו אם אינו ראוי להקטיר מדרבנן הוי כנאבדו מ"מ י"ל דודאי דרבנן עדיף, הם אמרו ואסרו ההקטרה והוי כודאי אינו ראוי להקטיר, אבל בספק דאורייתא דלא אמרו ולא תקנו אלא דאסור ממילא מספק לא הוי כנאבדו, וכעין זה כתב הר"ן פ"ב דשבת לענין ברכה, דבדרבנן מברכין ועל ספק דאורייתא לא מברכין דמקרי ספק ברכה. או דבאמת תוס' מנחות ויומא לא ס"ל כשיטתייהו פסחים הנ"ל, וכמו דהשיג בטורי אבן לחגיגה (דף ז') דמכח דרבנן לא מקרי נאבדו, והכי נמי יש לומר בספק.

ומה דהקשו תוס' מנחות בכור שנתערב בפסח, רש"א יקרבו דהא זמנו אחר התמיד, והא התם דמיירי בפסח ראשון ובלילה ודאי אין להקטיר דאף בפסח אינו יכול להקטיר דלא עולת חול בשבת, ויכול לאכול הבשר ושפיר יש תקנה במעלה ומלין, י"ל דקושיית תוס' דמ"מ למ"ד לינה מועלת איך יתרץ משנה זו, וכיון שכן אזדא ראיית השעה"מ דשפיר י"ל דרש"י ס"ל כתוס' יומא, ומ"מ שפיר הקשה רש"י דיתנה בשלמים דהא בלילה שיבא רבו ואותו דשלמים יהא מבורר שהוא שלמים ואינו יכול להקטירו ויכול לאכול הבשר,

ביותר דלגמרי א"י להקטיר אף דפסח דלא עולת חול ביו"ט, ושפיר יש תקנה במעלה ומלין לכ"ע לשיטת רש"י פסחים, כיון דאם עלו לא ירדו, ודו"ק.
והנה אם היינו אומרים לקושטא דמלתא כדברינו לתרץ קושי' תוס' דפרכת הש"ס דיהא מעלה ומלין, ולומר דאם א"י להקטיר מס' מקרי ג"כ נאבד, היינו מרוויחין קושיית הלח"מ מהמפקח הגל, די"ל דר"י דאמר בגל ארוך פטור מפסח שני ס"ל כמ"ד לינה מועלת וא"י להתנות וכקושיית תוס' מנחות, דהשתא אפשר לקיים דגם פסח שני זמנו אחר התמיד וגם קודם הקטרת תמיד חל העשה דעליה השלם וההיא דבכור שנתערב בפסח מיירי באמת במותר פסח כמ"ש תוס' מנחות.
אולם אין זה מספיק, דהא (בדף צא) מייתי תנ"ה ר"ש בנו של ריב"ב וכו' גל ארוך פטור, וקשה למ"ד אין לינה מועלת אמאי פטור, ואף דזה יש לדחות די"ל דהברייתא זו ס"ל כהתנא דהניתנין בזריקה אם נתן בשפיכה לא יצא, מ"מ יקשה על הרמב"ם דבסוף פ"ג כתב בההיא דנמצא יבלת דא"י להתנות בפסח דפסח בשפיכה (ומדשייר הרמב"ם דפסח במתן א' משמע דשינויא דהש"ס הנ"מ דיעבד לא קאי על הך דמתן א' וכדכתיבנא לעיל) והא לדידן דקיי"ל לינה מועלת בלא"ה א"י להתנות, אע"כ דהרמב"ם ס"ל או כשיטת תוס' מנחות ויומא הנ"ל או כדברינו דיכול ע"י מעלה ומלין, דס"ל לרש"י דהך תקנה היא לכ"ע כיון דאם עלו לא ירדו, וא"כ יקשה על פסקא דרמב"ם במפקח הגל, ואם דהרמב"ם יסבור דגם בב' שנתערבו עורות פסחיהן ליכא תקנתא לעשות שלא כהוגן, וכפשטא דברי תוס' חגיגה הנ"ל, א"כ הדרא הקושיא לדברי הרמב"ם שהתחלנו גבי שלא לשמו.
ונלע"ד דהרמב"ם ס"ל ליסוד כדברינו בתוספות הנ"ל דהיכא דא"י להקטיר מספק לא נקרא נאבדו, וביותר דהרמב"ם לשיטתיה דס' דאורייתא מה"ת לקולא, א"כ רק מדרבנן א"י להקטיר לא מקרי נאבדו, ומ"מ ס"ל כישוב קושיית תוס' מנחות הנ"ל, דבההיא דיבלת מדאוריית' א"י להקטיר, דהא להרבה פוסקים קבוע שאינו ניכר מדאו' לא הוי קבוע, א"כ כשבא להקטיר אמורין דהוי מרובא דשלמים ואסור להקטיר, וביותר דאף אם מקרי קבוע, מ"מ עכ"פ איקבע איסורא דבזה ספק דאורייתא מה"ת לחומרא והוי כנאבדו ושפיר הוי תקנה ע"י דמעלה ומלין, ומש"ה צריכין לטעמא דפסח בשפיכה, וא"כ בההיא דמפקח הגל ניחא, דהתם מס' א"י להקטירו לא מקרי נאבדו, וא"י להתנות משום איסור עלה השלם, וכיון שכן נכונים דברי הרמב"ם, דבההיא שלא לשמו מדאורייתא אסור להקטיר, דמה"ת אינו נאמן והוי ודאי שלמים, ליהוי כנאבדו ושפיר מייתי פסח בתנאי ע"י מעלה ומלין.

אמנם לפ"ז יקשה על דברינו ג"כ כמו דהקשינו לשעה"מ דבמפקח יבא כהן שלא עביד פסח ויביא ג"כ טלה ויתנה, ויהיה איקבע איסורא והוי כנאבדו, ולזה נראה אף אם איקבע והוי ספק מדאורייתא לא מקרי נאבדו ואסור לאכול מספק שמא ראוי להקטיר, אלא דבנמצא יבלת באמת קבוע שאינו ניכר לא הוי קבוע. והוי ודאי א"י להקטירם דהוא מרוב זהו הוי כנאבדו, וכן בההיא דשלא לשמו דהוי ג"כ ודאי דא"י להקטיר, דהא מדינא אינו נאמן, בזה יש תקנה ע"י מעלה ומלין ובמפקח הגל דמספק א"י להקטיר לא הוי כנאבדו וליכא תקנתא, ודוק.

אולם עדיין קשה לי על קושיית תוס' מנחות דדלמא פרכת הש"ס ע"י מעלה ומלין, ואי דמספק לא הוי כנאבדו דס"ל קבוע שאינו ניכר הוי קבוע מדאורייתא, [דמצד ביטול מה"ת י"ל דהיתר לא נעשה איסור מכח ביטול כמ"ש הרמב"ן בע"ז בסוגיא דיין ביין בכ"ש עיי"ש בהר"ן, א"כ אותו דפסח לא נתבטל לחול עליו איסור עליה השלם ורק מס' א"י להקטירם ולא מקרי נאבדו], מ"מ י"ל דפרכת הש"ס היכי קתני ופטורים מפסח שני, הא היכא די"ד דאייר חל בע"ש, יתחייב בפסח שני בתנאי דמותר פסח ע"י דמעלה ומלין, דהא בלילה א"י להקטיר משום שבת והוי כנאבדו, ובזה ג"כ לא יספיקו דברינו בישוב דברי הרמב"ם הנ"ל דמ"מ במפקח הגל אם חל י"ד דאייר בע"ש יעשה פסח שני ובתנאי וכנ"ל.

ולזה נראה ישוב דברי הרמב"ם באופן אחר. דלכאורה יקשה איך יכול להתנות בשלמים, מה יעשה בעצמות שיש בהם מוח, דאסור לשברן מכח ס' פסח, ומביא קדשים לבית הפסול, וכאשר הקשה כן גם בשעה"מ והניח בצ"ע. ונ"ל דפרכת הש"ס כקושיית תוס' דנייתי כהן קטן שישבר עצמות והיינו כנ"ל, אף דאין מאכילין לקטן איסור בידים. מ"מ הכא דמדאורייתא בטל איסור שבירת עצם באינך והוי דרבנן ומותר משום חינוך מצוה, וא"כ הכל נכון, דבמפקח הגל ליכא תקנה משום שבירת עצם, דאף ע"י קטן אסור, כיון דהוי ספיקא דאורייתא, ואף דיביא ב' כהנים ויביאו כל אחד טלה דיהיה ג"כ ביטול ברוב, דממילא א"א משום שרפה דהא בזה יעשו רובן שלא כהוגן, ובההיא דשלא לשמו דמדינא א"נ יכול לומר לקטן לשבר דלא אלים מאיסור דרבנן דמותר משום חינוך מצוה, ודוק.

ובדברי תוס' מנחות הנ"ל דעליה השלם הוא רק אחר הקטרת אמורי התמיד, קשה לי מסוגיא דפסחים (דף נט ע"ב) רב כהנא רמי כתיב לא ילין חלב חגי עד בוקר עד בוקר הוא דלא ילין כו' והכתיב והקטיר כו' הא י"ל דכל הלילה ילין באם עדיין לא הקטירו איברי התמיד, דבסוף הלילה יקטיר שניהם החלב חגי והתמיד, וצע"ג.

והנה בתוס' הוריות (דף ד' ד"ה שהביא וקשה בתוספתא משמע) וכו' ולא משני הא לכתחילה, ותמוה לי דהא בדיעבד אף אם הקטירם אחר בוקר מה שייך פסול, הא ההקטרה אינו מעכב כלל, ואיך שייך לומר בזה ענין פסול דיעבד.

ובאמת בעיקר דינא דתוספתא דקתני כל הזבחים שהקריבן קודם לתמיד של שחר או עיכבן אחר תמיד של בין ערבים פסולים דס"ל לתוס' בהוריות דמדאורייתא הוא, [ודלא כתוס' ריש עירובין ד"ה שלמים] קשה ג"כ הא הזריקה ליכא איסור מדאורייתא כדאמרינן בפסחים (דף נט) הכא בחטאת עוף דאין למזבח אלא דמה, ומצד ההקטרה דעבר על עליה השלם מאי נפקא מניה דבדיעבד פסול, הא בלא הקטיר כלל ג"כ הקרבן כשר ואיך שייך ענין פסול מחמת ההקרבה.

ולתוס' עירובין י"ל דכיון דמ"מ אסור ג"כ לזרוק מדרבנן דשמא יקטיר כמ"ש תוס' שם י"ל דקאמר התוספתא דבזרקן אפילו דיעבד פסול הזריקה ואם הוא נדר צריך להביא קרבן אחר, אבל לתוס' מנחות דפסולין היינו מדאו' קשה כנ"ל, וצע"ג.

בשער המלך פ"ג ה"ט מה' ק"פ וז"ל התוס' פ' אמר להם הממונה דף כ"ט ד"ה אלא הקשו שם כקו' הרב דמאי פריך בשמעתין [גבי ה' שנתערבו עורות פסחיהן ונמצא יבלת בא' מהן דפטורין מלעשות פסח שני] דליתי כל חד פסח וליתנו בשלמים ומאי קושיא לישני משום דאפ' פסח שני זמניה בתר תמיד וא"כ לא אפשר לאתנויי בשלמים דפסולין אחר תמיד של בין הערבים וכתבו בסוף דבריהם ומיהו אפ' לא יהא נפסל אחר התמיד קשה דמ"מ לכתחילה אסור מדאורייתא ואי אמרינן דפסח שני מצי לאקדומיה לתמיד כיון דלא כתיב בערב וכו' אז ניחא הא דפריך וניתי וניתני עכ"ל, ומ"מ לשון רש"י ז"ל [פסחים פ"ח: ד"ה בתקנתא דרביה] לא יתיישב לפי זה שהרי ההיא דלעיל בפסח ראשון מיירי וא"כ איך אפשר להתנות בשלמים ועובר אעשה דהשלמה וכו'. נ"ב, לענ"ד י"ל דהא באמת צריך להבין קושית תוס' אמאי לא ניחא להו בפשוטו דפירכת הש"ס וניתי מותר פסח היינו דיעלה וילין בראשו של מזבח כההיא דתמיד נשחט, וצ"ל דס"ל דמ"מ אסור לאכול הבשר כיון דלא מקטרי אמורין, דלא דנין בזה דהוי כנטמאו כיון דרק מספק א"י להקטיר דאילו ידעי' דפסח הוא הי' רשאי להקטירם, וכיון שכן שפיר הקשה רש"י שיביא שלמים דהיינו דיעלה וילין ובפרט רש"י לשיטתי' דס"ל בההיא דתמיד נשחט דלכו"ע מהני כיון דלא ירדו, וכשיבא הרב לביתו לערב ויברר את פסחו יקטיר באמת האמורין ויאכל הבשר ואידך דשלמים יהא מותר באכילה כיון דא"א להקטיר הוי כנטמאו אמורי'. ולפי"מ דקיי"ל דלא עולת חול ביו"ט גם אותו דפסח לא יקטיר ומ"מ משתרי הבשר באכילה כיון דא"א בהקטרת אמורי'. ומה דהקשו תוס' במנחות גם אההיא

דנתערב בבכורות דהאיך יקרבו כיון דעכ"פ אסור להקריב אחר התמיד, ולא ניחא להו דמעלה ומלין ויהי' מותר באכילה כיון דמיירי בפסח ראשון דבודאי לא חזו להקרבה... י"ל דקושייתם דמ"מ למ"ד דאין לינה מועלת האיך יתרץ מתני' דאזלי לשיטתם דס"ל דלמ"ד אם ירדו לא יעלו לא מהני מעלה ומלין. ודוק. [א"ה עיין לקמן בהגהה האחרונה].
שם בשעה"מ עוד כ' התוס' שם וז"ל והי' נראה לדקדק דלא מיפסל [קרבן שהקריבו] אחר התמיד מדתנן בסוף פ' מי שהי' טמא פסח שנתערב בבכור אם חבורת כהנים יאכלו ונתערב מחיים קאמר וכו' אלמא לא מיפסיל אחר תמיד מיהו מצינו לדחות דפסח דהתם היינו מותר פסח דהוי שלמים ושחט להו קודם לתמיד של בין הערבים וכו'. וק"ל על דבריהם דאם איתא דפסח דמתני' היינו מותר הפסח א"כ אכתי תקשי לן דלר' שמעון נמי אמאי יקרבו הא מותר הפסח בעי סמיכה ומתן ארבע ואילו בבכור לא בעי סמיכה ואינו אלא מתנה א', ושוב מצאתי להתוספות בסוף בכורות [ס"א א] ד"ה והא דתניא שהקשו שם מעין קושייתנו למאי דקאמר התם דברייתא ר' שמעון היא דס"ל מביאין קדשים לבית הפסול דאיך יקרבו הא מעשר אינו טעון סמיכה ושלמים טעונין סמיכה וכו' חזרו והקשו וא"ת היכי קרבי הכא כיון דאין מתנות מעשר ושלמים שוה שזה מתן ד' וזה מתנה א' ותירצו דר"ש כר"א ס"ל דאמר נתערבו מתן ד' במתן א' ינתנו במתן ד' וכו' ונראה שזהו דעתם ז"ל ביומא. מיהו עיקר דבריהם דבכורות צ"ע שהרי ממתניתין דפרק מי שהי' טמא משמע דר"ש לא פליג אלא אחלוקת נתערב בבכורות משום דשוים הם במתנות כמ"ש רש"י אבל ברישא דמתני' דפסח שנתערב בזבחים מודה ר"ש משום דאינן שוים במתנותיהן דאל"כ אדתני נתערב בבכורות לישמועינן רבותא אפ' נתערב באשם ושלמים ולפי דברי התוס' דר"ש כר"א ס"ל א"כ מאי איריא בכורות דנקט אפ' נתערב באשם ושלמים נמי.
נ"ב: לענ"ד י"ל דאם מפרשי' דפסח היינו פסח ממש י"ל דבנתערב באשם ושלמים לא יקריבו בו ביום כיון דא"א לסמוך ולשנות במתנות ליתן לשם עצים יותר טוב להמתין עד למחר דיהי' מותר פסח דדמי ממש לשלמים לסמיכה ולמתנות. ואם מפרשינן דפסח היינו מותר פסח כשיטת תוס' מנחות י"ל דלרבותא נקט נתערב בבכור אף דאין מתנותיהם שוים וכן חלוקין בסמיכה מ"מ יכול להקריב ודוק.
שם בשעה"מ ובמ"ש התוס' [פסחים פ"ט א] בד"ה הני מילי דיעבד וז"ל ותימה וכי בשביל דשמא יהי' נותר או משום סמיכה דלא מעכבא או לא יעשו מתנות כהילכתן יכנס לידי ספק כרת וי"ל דטוב שידחה ספק כרת בשב ואל תעשה ממה שיעשו רובם שלא כהוגן כי כבר רובם עשו פסח יע"ש י"ל טובא דמה יענו להוא דאמרינן אמתני' דקתני דאונן

והמפקח את הגל וכו' לפיכך אם אירע בהם פסול פטורים מלעשות פסח שני חוץ מן המפקח את הגל ארבב"ח א"ר יוחנן לא שנו אלא גל עגול אבל גל ארוך פטור מלעשות פסח שני אימא טהור הי' בשעת שחיטה ולדעת התוס' קשה דיביא פסח ויתנה בפסח ושלמים ואי משום סמיכה ומתנות כיון דלא מעכבא אל יכנס לידי ספק כרת, דהכא ליכא לתרוצי כתירוצם שהרי אין כאן רבים העושים שלא כהוגן. ולענ"ד נראה ליישב דהתם לא קשה להו לתוס' מידי דלא מצי לאתנויי בשלמים או במותר הפסח משום דאיכא חזה ושוק דלא מצי למיתן לכהנים משום דהו"ל נאכל שלא למנוייו והכא [ליכא] למימר דניתי חד כהן בהדיה כדפריך בגמ' האי כהן היכי דמי אי דעבד פסח דילמא האי פסח הוא ונאכל שלא למנוייו ואי דלא עביד פסח דילמא שלמים הוא ולא עביד פסח ונמצא א"כ דע"כ צריך להביא חזה ושוק לידי נותר ובהא ודאי אמרינן דמוטב שיכנס לידי ספק כרת ולא יביא חזה ושוק לידי נותר בודאי וכו' משום דלא אתי ספק כרת ומוציא מידי ודאי נותר וכו'.

נ"ב: עדיין אינו מספיק כל צרכו לפמ"ש תוס' ד"ה האי כהן היכי דמי וא"ת וניתי כהן קטן וי"ל דעדיפ' מיני' פריך עכ"ל וא"כ הכא במפקח את הגל עדיין יקשה יביא פסח על תנאי וניתי כהן קטן, אולם לפמ"ש בפליתי רסי' ק"א בכוונת תוס' הנ"ל הא דמותר ליתן לכהן קטן היינו דמן התורה בטל החזה ושוק דפסח באינך חזה ושוק דשלמים אלא דמדרבנן לא בטיל דהוי חתהר"ל וס"ל לתוספות כהרשב"א דאיסור דרבנן ספינן להו בידיים עיי"ש, א"כ הכא בתר דליכא ביטול א"א ליתנו לכהן קטן. אמנם עדיין יקשה דליתי כהן דלא עביד פסח' ויביא גם הוא בהמה ויתנה אם זה המפקח חייב בפסח שני יהי' שלו פסח ושלי שלמים ואנכי ממנה בשלו ואם הוא פטור מפסח שני יהי' שלו שלמים ודידי פסח ואותו הכהן יאכל את שלו וגם החזה ושוק דשניהם דממ"נ יוצא ידי פסחו. ובזה גם תירוצו דהמחבר פ"ו מהל' פסוה"מ דא"א להתנות כיון דבפסח ליכא נסכים ובשלמים איכא נסכים אינו מספיק דבכה"ג בצירוף כהן דממנ"פ חד מינייהו שלמים יכולים להביא נסכים דיקריבו לשם השלמים, ודוק.

ולענ"ד אפשר לומר עפ"י מה שכתבנו לעיל [א"ה בהגהה הראשונה] דקושית תוס' ביומא ובמנחות דמאי פרכי' ונייתי מותר פסח הא א"א להקריבו אחר התמיד מספק, הא דלא ניחא להו דפרכי' דיעלה וילין היינו דס"ל דבכה"ג, דההיא דפסח אפשר להקטירם אלא דמכח ספק שלמים א"א להקטירם זה לא הוי כנטמאו אימורי' ואסור לאכול הבשר, וא"כ י"ל דגם הרמב"ם ס"ל כן ליסוד דהיכי דאסור להקטיר רק מספק לא מקרי נטמאו, וביותר דהרמב"ם לשיטתי' דספק דאורייתא מה"ת לקולא א"כ כיון דמן התורה מותר להקטירם

אסור לאכול הבשר, ואף דבתוס' בפרק תמיד נשחט ד"ה עשאום כמי שנטמאו כתבו דאף אם הוא מדרבנן הוי כנאבדו, באמת תמה ע"ז בטורי אבן חגיגה דף ז' ע"ב, ומ"מ ס"ל להרמב"ם דקושית תוס' לק"מ דכיון דרובן שלמים מה"ת אסור להקטיר דעל כל א' שבא להקטיר מדאורייתא אמרינן דהוא מרוב שלמים דקבוע שאינו ניכר להרבה פוסקים לא הוי קבוע דאורייתא, וגם אף אם הוי קבוע דאורייתא, וגם אף אם הוי קבוע מ"מ עכ"פ הוי ספיקא דאורייתא דאקבע איסור', ומש"ה הוי כנטמאו ושפיר פריך הש"ס, משא"כ בההיא דהמפקח את הגל א"י להתנות בשלמים ולהיות מעלה ומלין דכיון דמדאורייתא שרי להקטיר מספק לא הוי כנטמאו ואסור לאכול הבשר. אולם עדיין יקשה כעין מה שהקשינו מקודם דלייתי עוד כהן ויביא גם הוא בהמה ויעלו ויילינו ב' הבהמות ובזה יהי' מדאורייתא אסור להקטיר האמורי' דהוי אקבע איסור'. ומ"מ י"ל דהרמב"ם ס"ל דאף היכי דאסור מספק דאורייתא מ"מ אסור לאכול הבשר דשמא ראוי להקטיר אמורי' ולא הוי כנטמאו וכדמוכח מכח קושית תוס' מנחות הנ"ל כפי מה שפרשנו בכונת דבריהם, אלא היכי דרובם שלמים הוי כמו ודאי אינו בהקטרה דהא על כל חד וחד אמרי' דמרובא הוא בזה מותר לאכול הבשר משא"כ במפקח, וגם א"א להביא ב' כהנים דלא עבדו פסח ויביא כל חד בהמה ויתנה ויילינו כולם דיהי' רובם שלמים, דז"א דבזה שייך תירוצא דתוס' דיעשו רובם שלא כהוגן בסמיכה ובמתנות. ובאמת בלאו כל האריכות הזה עלה בדעתי לומר בפשוטו דפירכת הש"ס וניתי מותר הפסח קאי למ"ד דלינה מועלת, אבל ר"י דמפקח ס"ל כמ"ד אין לינה מועלת וכדקיי"ל הכי. אמנם יקשה דאם נימא למ"ד אין לינה מועלת לא מהני מעלה ומלין שלא כדעת רש"י בפסחים א"כ יקשה מתני' דבכור שנתערב בפסחים למ"ד אין לינה מועלת ויהי' מוכרח תירוצם דתוס' דקודם הקטרת תמיד מותר להקטיר, א"כ ממילא ליתא לכל הנ"ל, זולת דנדחוק דההיא דבכור מיירי במותר פסח כדרצו תוס' לדחוק. גם יקשה אמאי כ' הרמב"ם ספ"ג מהל' ק"פ גבי ה' שנתערב עורות פסחיהן דא"א להתנות בשלמים דפסח בשפיכה, והא למה דמסקי' כרבא דאין לינה מועלת בלא"ה א"א להתנות דא"א להקריבו אחר התמיד, אע"כ דהרמב"ם ס"ל כרש"י בפסחים דמ"מ שייך מעלה ומלין כיון דעלו לא ירדו, וא"כ יקשה מההיא דהמפקח ומוכרחי לדברינו הנ"ל. ובזה יש ליישב ג"כ דברי רבינו רפ"ד מהל' ק"פ ואם רצה להחמיר הר"ז משובח ויביא פסח שני עיין בלח"מ שם די"ל דמייתי כהן דלא עביד פסח ומעלה ומלין, והבשר יהא מותר באכילה דהא כיון דמדינא אין העד א' נאמן והוי מדינא שלמים ממילא הוי כמו ודאי א"י להקטירו וכנטמאו האמורי' דמי ומותר הבשר באכילה, משא"כ במפקח דהוי ספק מעלי' בזה לא הוי כנטמאו וכנ"ל ודוק.

שוב ראיתי דאפשר לקיים ג"כ תירוצו של המחבר זצ"ל דבמפקח א"א להתנות מכח חזה ושוק או מכח נסכים, ומה דהקשינו דיביא כהן אחר ויביא גם כן בהמה י"ל דאותו כהן דבודאי מחוייב בפסח אין לו להכניס עצמו להביא קרבנו בדרך ספק שלמים ולעשות שלא כהוגן בסמיכה ובמתנות, ותוס' הקשו רק דאותן שנכנסו בספק כרת ואין להם תקנה, בזה יותר טוב שיבטלו מסמיכה והוצרכו לתירוצם דרובם עבדי שלא כהוגן, אבל שיעשה כן אחר שאינו בספק כרת כדי לתקן את זה אפשר דאין ראוי לעשות כן וק"ל. ומ"מ מרווחנא טובא בדברינו הנ"ל והיינו דלתירוצו של המחבר זצ"ל יקשה מה שהקשינו דיתן לכהן קטן, ומה שתירצנו ע"פ דברי הפליתי באמת פשטן דדברי תוס' מורי' יותר כדעת מג"א סי' שמ"ג דכוונתם דבחינוך מצוה מותר להאכיל לקטן עיי"ש, ולזה י"ל דעיקר טעמא דבמפקח אי אפשר להתנות דא"א להביא אחר התמיד ולהעלות ולהלין כיון דס' דאורייתא מה"ת לקולא ומותר להקטיר מן התורה ממילא הבשר אסור לאכילה ומה דהקשינו דיביא כהן אחר ויביא ג"כ בהמה ויהי' אקבע אסור' ומה"ט אינו רשאי להקטיר, בזה י"ל כנ"ל דאחר שאינו בספק כרת אינו רשאי לעייל עצמו לעשות שלא כהוגן. וההיא דרבינו ברפ"ד באמת לא מייתי כהן אחר אלא דמאכיל החזה ושוק לכהן קטן ומעלה ומלין דכיון דמדינא אין עד א' נאמן הוי כמו ודאי שלמים ומדינא אין רשאי להקטיר אמורי' ושרי הבשר באכילה ודוק היטב בעזה"י.

דף צ:

ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. עיין לקמן צב ע"ב תוס' ד"ה אלו פטורים.

שם כגון דמסרינהו לב"ד, וכ"כ הרמב"ם, וכתב עלה הכ"מ, שכן הוא בגמרא, ואני בענייי לא ידעתי הא הטעם דקודם טבילה אין שוחטים דחיישינן דלמא פשע זהו ס"ד דהש"ס ולאותו ס"ד פרכינן א"ה מחוסר כפורים נמי דלמא פשע ומשנינן דמסרום לכהנים, אבל למאי דפרכינן עלה ורב סבר מדאורייתא מיחזי חזי [ופי' רש"י דאם הטעם דלמא פשע הוי רק גזירה ומדרבנן] וכו' ומסקינן דרב מקרא יליף, וע"כ החילוק בין קודם טבילה לקודם כפרה היינו דאח"כ קליש טומאה, ולא מצינו כלל בדרב החשש דשמא יפשע, וכיון דחזינן דעולא דסבר שו"ז על ט"ש לא ס"ל חששא דיפשע ולדידיה ל"צ למסירתם לכהנים ובסברא זו היכן מצינו דפליג רב כיון דטעמא דאין שו"ז עט"ש דיליף לה מקרא, וצע"ג.

דף צא.

אפשר דאמטו ליה ואכיל לי' [אאב"ה, ע"מ דאיתא במתני' דאין שוחטין הפסח על מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים, איתא בגמרא לא אמרן אלא חוץ לחומת בית

פאגי, אבל לפנים מחומת בית פאגי שוחטין עליו בפ"ע, מ"ט אפשר דאמטו ליה ואכל ליה]. מכאן אני תמה על הרמב"ם ודעימיה, דבית פאגי הוא מקום סמוך להר הבית דאופין שם המנחות, וחוץ לחומה זו מקרי חוץ לחומת בית פאגי, דהא הכא מפורש דחוץ לב"פ היינו חוץ ממקום אכילתו, והיינו חוץ לחומת ירושלים, וצ"ע.

דף צב.

ערל והזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת, אונן ומצורע ובית הפרס לא העמידו וכו' דתניא מצורע שחל שמיני שלו בערב הפסח, וראה קרי בו ביום [אחר שטבל לצרעתו ביום שלפניו טובל ואוכל, אע"פ שטבול יום אינו נכנס להר הבית זה נכנס להכניס ידיו לבהונות כדי לאכול פסחו לערב, מוטב יבוא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת, ואר"י דבר תורה אפילו עשה אין בו]. כתבו בתוס' דר"י לא פליג אברייתא דלאו תנא הוא אלא פירושי קמפרש והביאו ראיה לזה [מיולדת שהיא טבולת יום ארוך וכתיב גבה ואל המקדש לא תבא, משמע הא למחנה לוי' תבוא] גם ביבמות האריכו בזה להוכיח דפירושא קמפרש ובפירש"י מבואר דס"ל לקושט' דמלתא דר"י פליג אברייתא והברייתא ס"ל דהוי דאורייתא. וק"ל הא בפשוטו מוכח כן, דאם איתא דהברייתא ס"ל דהוי דאורייתא. א"כ מוכח דעשה דפסח שיש בו כרת דוחה עשה דאורייתא דאין בו כרת, א"כ איך חשיב מצורע בכללא דלא העמידו דבריהן ומה ראיה, דנהי דר"י לנפשי' סבר דבאמת אפילו עשה אין בו, אבל מ"מ מצי סבר ג"כ דאפילו היה בו עשה היה נדחה מפני הפסח, דהרי הברייתא סובר כן, וא"כ ל"ש לומר דלא העמידו, דהא אף אם יעמידו שיהא כשל תורה, הא גם דאורייתא ממש נדחית מפני הפסח אע"כ מוכרח דר"י פרושי מפרש, וס"ל לסוגיא מסברא דעשה דאורייתא לא היתה נדחית מפני פסח, אלא כיון דרבנן הוא נדחית ולא העמידו דבריהן לעשות כשל תורה (ועיין קו' תוס' בזבחים (דף לג ע"ב) דהוי עשה ול"ת).

אמנם מ"מ קשה לי, הא האמת כן הוא דאף אם הוא דאורייתא נדחה מפני פסח דמוכח כן בזבחים (שם) דאמרינן רבינא אמר למלקות אמר ועיין תוס' שם דהא עדיין איכא לאקשויי דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ועוד הא בעינן בעידנא, ותירצו דעשה שיש בו כרת עדיף, הרי דפסח דוחה לל"ת ועשה דאורייתא, א"כ איך חשיב מצורע בכללא דלא העמידו, הא גם אם יעמידו דבריהם יהא נדחה מפני הפסח וצלע"ג. הבינני ד' ואלמדה תורתיך. [אב"ה עיין מ"ש לקמן במסכת מועד קטן דף יד ע"ב].

שם ערל איזמל וכו' מצורע דתניא, וקשה הא ר"י דחידש דד"ת אפי' עשה אין בו, דבפשוטו היינו מפרשים להברייתא דהוי עשה ממש, ועיין תוס' יבמות (דף ז') ד"ה ר"י

ר"ל באמת דהך ברייתא ס"ל דהוי עשה ממש אלא דר"י פליג עלה, א"כ דעשה דכרת דוחה לעשה דטבול יום א"כ איך חשבינן בפסחים מצורע דלא העמידו דבריהם, הא אף אם העמידו דבריהם והוי באמת עשה דאורייתא נדחית מפני עשה דכרת.
ונ"ל לומר דוקא אם הוא דאורייתא בעשה מקרא דכבוא השמש יבא אל המחנה הוי רק עשה גרידא ונדחית מפני עשה דכרת, אבל אם הוי דרבנן ולא איירי הקרא מזה משמע דרבנן אמרו דמעוכב הערב שמש הוי טמא כמו קודם הטבילה לענין מחנה לויה וכן היא הלשון שחדשו טבול יום לא יכנס במחנה לויה דמשמע בלשון לאו ככל טמאים, וממילא אם העמידו דבריהם והוי כטומאה דקודם טבילה יש בו עשה ול"ת ולא הוי נדחית מפני כרת, עיין תוס' חולין (דף ע"ח ד"ה מנין) אע"כ דלא העמידו דבריהם. גם לשיטת תוס' זבחים (דף ל"ג ע"ב) דעשה דפסח דחמיר דוחה לל"ת ועשה, עדיין יקשה סוגיין דפסחים, דאף אלו לא העמידו דבריהם והוי כמו עשה ול"ת נדחית מפני פסח.

דף צג:

לדידך קשיא. כעין זה עירובין דף מט ע"ב. יומא דף מו ע"א. ב"ב דף קכד ע"ב.
שם ואין דרך רחוקה לטמא. עיין לעיל פ' ע"א תוס' ד"ה משלחין.
רש"י ד"ה חמשה עשר כו' מה"ת מתחלת שבעה. עיין לעיל נח ע"א רש"י ד"ה אלא.
תוס' ד"ה רב יהודא וכו' דאית לי' תחומין דאורייתא. תמוה לי מאד דמאי ארי' דרבי עקיבא לשיטתי' דס"ל דתחומין דאורייתא הלא אף אם תחומין דרבנן העמידו חכמים דבריהם ואסור לילך חוץ לתחום משום אכילת פסח כההיא דאיתא בר"ה בשופר דאין מביאין מחוץ לתחום. גם קשה לי אף אם תחומים דאורייתא אמאי לא הותר לו לילך לביתו לאכול כמו כל מלאכות אוכל נפש, ואף דההליכה עצמה לא הוי אוכל נפש מ"מ לא יהי' גרע מהוצאת סכין לאכול בו דמותר, והא ודאי [ליכא למימר] דאכילת פסח דנאכל על השובע לא מקרי אוכל נפש רק מצוה והוא בכלל לכם ולא לגבוה, דז"א דהא מותר לצלות פסח בליל י"ט (ועיין תוס' ביצה כז סע"ב) וא"כ מ"ש צלייה ומ"ש מחוץ לתחום.
ועוד בה שלישי', מה שלא זכיתי להבין פשט התוס' במה דכתבו דליכא ביניהם כולי האי הא באמת יש חילוק קרוב לששה פרסאות דהא מתחילת שקיעה עד סוף (תחילת) שקיעה דמותר לילך וגם בלילה מותר עד קרוב לאלפיים והרי ב"ה ליכא לכל היותר רק ג' רביעי מיל א"כ יש הפרש יותר מן חמשה מיל וצ"ע.

דף צד:
ונראין דבריהם. עיין שיטה מקובצת כתובות יג: ד"ה השבתנו על המעוברת שכתב משמו של ר"ת דאע"ג דנצחו חכמי א"ה לחכמי ישראל היינו נצחון בטענות אבל האמת היא כחכמי ישראל והיינו דאמרי' בתפלה ובוקע חלוני רקיע עכ"ל.
שם בטמאים הלך אחר הרוב. עיין לעיל פ' ע"א תוס' ד"ה משלחי' וצ"ע.

דף צה.
תוד"ה מה ובתוספתא דלא קתני ביקור י"ל דלא קחשיב אלא הנך שנוהגין בפסח לבדו וביקור נוהג נמי בתמיד [וקשה לי דמ"מ אמאי לא חשיב מקחו מבעשור דנוהג רק בפסח לבד ואפשר כיון דזה החילוק הוא רק בפסח מצרים לא חשיב לה]. וביומא דף כ"ט בתוס' ד"ה אלא אפילו כו' בסוף דבריהם כתבו דאפשר לומר ג"כ דפסח ראשון זמנו אחר תמיד של ערביים כדתניא יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערביים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערביים לבד אבל פסח שני הי מיניי' דבעי קדים ועביד ברישא, והא דלא חשיב לה במתני' דהכא י"ל תנא ושייר.

דף צח.
ברש"י ד"ה אלא דמת אחר חצות, ובמת יום או יומים וכו', קשה לי איך אפשר לאוקמי בכך דאינו אונן איך תני עלה ויביא שלמים לששה עשר ואמאי לא יביא בי"ד כיון דאינו אונן.

דף צט:
תד"ה עד שתחשך מקשים אמאי איצטריך, ק"ל הא בפשוטו י"ל דקמ"ל הדיוק דדוקא עד שתחשך אבל אח"כ יכול לאכול קודם אכילת פסח ומצה דאז נזהר ואינו אוכל כל שבעו כמ"ש תוס' מקודם ד"ה סמוך למנחה, וצע"ג.
תוד"ה ואפי' כו' וי"מ כו' ובספר ברית שלום על התורה כ' בפרשת בא בשם החכם מוה' יעקב זצ"ל דיש לפרש לפי מה דאיתא ריש ברכות משעה שעני נכנס לאכול פתו ופירש"י עני שאין לו נר אוכל מבע"י. ולזה קאמר הכא דאפילו עני שבישראל שאין לו לקנות נר ובכל השנה אוכל מבע"י אפ"ה בליל פסח לא יאכל עד שתחשך.
תד"ה לא יפחתו וכו' ואין אשתו בכלל. עיין ברכות כ"ד תד"ה והתניא.

דף ק.
פורס מפה ומקדש. ואם היו שותין יין תחילה אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין. שו"ע סי' רע"א ס"ד). זהו מדברי הרא"ש והוציא כן מהירושלמי, אבל דעת הרמב"ן במלחמות בסוגי' דלא יפחתו לו מד' כוסות שצריך לברך גם בפה"ג, והירושלמי קאי

לר"א, דגם בהמ"ז לא הוי הפסק עיי"ש, ואפשר דזהו דעת הי"א שהביא הב"י ע' בב"י דנדחק בזה, וע' בב"ח דכ' דסברת הרא"ש דחוקה, ולענ"ד מדברי המרדכי שדקדק דהמקדש בבהכ"נ רשאי לטעום אף שלא יצא ידי קידוש מדאמר שמואל אף ידי קידוש לא יצא דמשמע דקאמר ג"כ ידי יין לא יצא, והיכי משכחת דשתה, אע"כ דרשאי לטעום, ומעתה אם נימא דהקידוש הוי הפסק למאי נ"מ לשמואל דל"י ידי יין מטעם שינוי מקום תיפוק לי' הא מיד אחר הטעימה נאסר בשתייה עד שיקדש בביתו, וממילא יצטרך לברך בפה"ג דהקידוש הוי הפסק (ע' בט"ז סק"ז דשותה בלילה עדיף, אבל א"י טעם לחלק בזה) אע"כ כהרא"ש כיון דברכת בפה"ג שייך לברך קודם קידוש, לא הוי קידוש הפסק, והרא"ש לשיטתי' דאסור להמקדש לטעום ולשמואל באמת לא ישתה עיי"ש, מש"ה הוצרך להביא ראיה מהירושלמי.

וע' תוס' דק"ו ב' ד"ה טעם וכו' איך יקדש שוב בביתו וע' מהרש"א שם דס"ל דלשמואל שתה יין, והיינו כדדייק המרדכי הנ"ל, אבל מ"מ נ"ל דלדינא לא ס"ל כהמרדכי דרשאי לטעום, דא"כ לא הקשו כלום דהא טעם בהיתר, אע"כ דס"ל כהרא"ש דאסור לטעום, רק מלישנא דשמואל משמע דנ"מ דידי יין ל"י להיכא דשתה באיסור ותירצו ע"ז דמ"מ כיון דלא טעם רק מכוס של ברכה לא מקרי טעימה, ובזה מובן קו' מהרש"א על קו' תוס' דדילמא באמת לא יקדש בביתו, והיינו כיון דבאמת דאין מורים לטעום שפיר י"ל דבאם טעם א"י לקדש בביתו, ובאמת ליתא לקו' מהרש"א דלמאי אמר ידי יין ל"י הא לא ישתה בביתו כלל כיון דא"י לקדש, ולפ"ז מוכח ג"כ דדעת תוס' כהרא"ש, דאל"כ עדיין ק' למאי אמר ידי יין ל"י, הא בלא"ה יהיה הקידוש הפסק וכנ"ל ודו"ק.

תוס' ד"ה מכלל דפליגי כו' ודייק מדקאמר ר"י וכו'. קשה לי, הא ר"י אמר דאין מפסיקין אפי' אחר שחשכה אף דלהתחיל אסור קודם קידוש מ"מ אין מפסיקין, ואם כן אין ראיה דלהתחיל ביום אסור.

בא"ד דבע"ש שרי ר' יוסי אפילו להתחיל. ביאור דבריהם כיון דשרי להתחיל לא כל שכן דאין מפסיקין (ודלא כדס"ל להרא"ש לחלק), והקשה מעכ"ת והא באמת בתוס' סוכה (דף ל"ח ע"א), נלחצו למצוא טעם הא דקיי"ל כר' יוסי בע"ש דאין מפסיקין, הא קידוש היום הוי דאורייתא ובדאורייתא קי"ל דמפסיקין, וחילקו בדבר דקידוש היום דזמנו כל היום עדיף ע"ש, עכ"פ פשיטא דהוי חידוש גדול והוצרך ר' יוסי להשמיענו דבקידוש היום אין מפסיקין כסברת תוס', עכ"ד.

הנה בפשוטו י"ל, כיון דר' יוסי אמר אוכל והולך עד שתחשך, משמע דאפילו חצי שעה מקודם שתחשך שרי להתחיל לאכול, א"כ ידעינן דקידוש היום קיל אפילו ממנחה

דרבנן, דהרי במנחה דרבנן אסור להתחיל בסמוך לו דהיינו חצי שעה קודם, ובקידוש היום שרי, והיינו ע"כ גם כן מסברת התוספות, וכיון דכבר נשמע דר' יוסי ס"ל דקידוש היום עדיף ממנחה, וכיון דבמנחה אין מפסיקין ק"ו דבקידוש היום אין מפסיקין, ומה דלא הקשו בסוכה בלא סוגיא דהתם ובלאו הקדמת הוכחתם דקידוש היום דאורייתא דמ"ש קידוש היום דשרי להתחיל עד שתחשך, ומ"ש ממנחה דאין מתחילין, היינו משום דבאו להקשות רק על ההלכתא, ולענין ההתחלה אפשר דלא קי"ל כר' יוסי כדס"ל לבה"ג דהא דקיי"ל הלכה כר"י בערב שבת היינו רק לענין הפסקה, אבל לא לענין התחלה, ובלא"ה לכאורה צ"ל הכי, דהרי אף למה שתירצו דקידוש היום דזמנו כל היום עדיף, עדיין יקשה לכאורה לר' יוסי דס"ל דבערב פסח אין מפסיקין, הא כזית מצה דאין זמנו כל היום בזה יקשה אמאי אין מפסיקין, אע"כ דעל ר"י ליכא להקשות כל כך די"ל דסבירא ליה דבעלמא ג"כ בדאורייתא אין מפסיקין, ועיקר קושייתם רק להלכתא, משו"ה לא הקשו על ההתחלה, אבל מ"מ לקושטא דמלתא ממה דס"ל לר' יוסי דמתחילים סמוך לחשיכה, כבר נשמע דקיל ממנחה, וא"כ ק"ו דאין מפסיקין.

ובלא"ה לא ידעתי ענין קושיא, וכי מוכרחים אנו לתירוצם דתוס' בסוכה, הא הר"ן פ"ק דשבת (דף ט' ע"ב) כתב דבדאורייתא בהתחילו בהיתר אין מפסיקין, והביא שם ראיה מההיא דקידוש דאין מפסיקין עיי"ש, וא"כ אף דסתמא דתוס' שהם דברי ר"י ור"ת בסוכה לא תירצו כן, מ"מ אין להקשות מזה על רבינו יחיאל דאפשר דס"ל כהר"ן, ומרווחנא בזה קושית מהרש"א פסחים בתוס' ד"ה ר' יוסי אומר וכו' ואין להאריך.

תו הקשה מעכ"ת נ"י למ"ש הרא"ש בדעת הרי"ף דלמסקנא העיקר כשינויא דר' פפא דר"י פליג אף בערב פסח, וא"כ יקשה ברייתא דושוין שאין מתחילין, דמוקמינן לה בסוגיין (ק' ע"ב) דמיירי בערב פסח, ואם נימא דר"י פליג אף בערב פסח הך ברייתא כמאן מוקים לה. יפה הקשה, וכן תמה הפר"ח. ויש לתרץ למ"ש המג"א (סימן תרל"ט סקי"ב) הא דהחמיר הרמ"א בערב סוכות יותר מבערב פסח שלא יאכל מחצות ואילך, דבע"פ כיון דאינו יכול לאכול רק מצה עשירה דאין משביע כל כך ומשו"ה קיל יותר, והחק יעקב (סימן תע"א) הקשה מסוגיין דפריך מאי ארי' ערב פסח כו' אפילו ערב שבת וערב יו"ט נמי, הא ערב פסח הוא רבותא יותר דאף דאינו יכול לאכול רק מצה עשירה מ"מ אסור ע"ש, ולכאורה י"ל למ"ש התוס' (צ"ט ע"ב) דאי גרסי' ערב פסחים דהיינו ערב פסח ראשון ושני, ולזה פריך הש"ס דמאי חידוש יש בערב פסח שני כיון דיכול לאכול פת הא ערב שבת וי"ט נמי, ולפי"ז י"ל דר' יוסי מיקל רק בחדא למעליותא, דהיינו בע"ש ויו"ט דליכא חיוב דאורייתא לכזית פת, וכן בערב פסח אף דהוי חיוב דאורייתא, מ"מ

הוי חדא לטיבותא דאינו יכול לאכול רק מצה עשירה, אבל בערב פסח שני דהוי תרתי לריעותא דיכול לאכול פת וגם הוי כזית חיוב דאורייתא, ס"ל באמת דאין מתחילין, וא"כ י"ל דהברייתא דושוין שאין מתחילין מיירי בערב פסח שני וק"ל.

דף קא.

לאפוקי אורחין ידי חובתן וכו', [בחי' שו"ע כתב רבינו וז"ל] אף דהמחבר כ' סי' רע"א סי"ד דראוי לחוש לדברי הגאונים דצריך דהמקדש ישתה, צ"ל דבמקדש רק להוציא האחרים מקרי הם המקדשים, ולכאורה מוכח כן מהא דאמרי' לאפוקי אורחים דגנו ואכלו בבי כנישתא, והא המקדש אינו יכול לשתות, דהוא לא יצא ידי קידוש שלא במקום סעודה, אמנם י"ל דהגאונים לשטתייהו דיין הוי ג"כ מקום סעודה, א"כ י"ל דהמקדש שתה שיעור שחייב בברכה אחרונה, והוי מק"ס.

במג"א סי' רע"א סק"א דמדאורייתא בקידוש שאומר בתפלה סגי וכו', לענ"ד מוכח כן ממה דלא מקדשין ביוה"כ שחל בשבת לצאת ידי קידוש דשבת דאורייתא, ע"כ משום דיוצאים בתפלה, ואולם ק' לי מדברי הרא"ש שהוכיח דאין קידוש אלא במקום סעודה דאורייתא ממה דפרכי' למ"ל לקדושי בבי כנישתא, והא מקדשים לצאת ידי דאוריית' (ואף דקידוש די"ט הוא רק דרבנן צ"ל דכונת הרא"ש דהו"ל למנקט למ"ל לקדושי בי"ט) והא לענין דאורייתא כבר יצאו בתפלה, ודוחק לומר דדלמא מקדשין בשביל אותם שא"י להתפלל, וגם לכאורה לאו דוקא תפלה אלא דכל שמזכיר שבת ואומר שבתא טבתא ג"כ יוצא דמ"מ הזכיר שבת, ודו"ק.

דף קא:

מדקתני עקרו וכו' (עי' בגל' המג"א סי' קע"ח סק"ג).

מסתפקנא לדעת הט"ז [דבפירות לא מהני הניח מקצת] אם הסבו על הפת ויצאו ממקומם קודם שאכלו כזית אם מהני הניח, דאף דלרב חסדא נראה דפחות מכשיעור פת הוי כמו דברים שאט"ב לאחריהם במקומם וכ"כ להדיא במג"א סי' ר"י ססק"א, היינו מטעם דעדיין מ"מ לא נתחייב בברכה לאחריו ואין עליו חיוב לחזור למקומו והוי העמידה סילוק גמור, אבל לענין מעלת הניח דלא מהני לפירות היינו כיון דאין קובעין עליו לא הוי הסבתן סיבה כמו דאין מזמנין על הפירות, א"כ י"ל כל שהסבו על דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם אלא דעדיין לא אכלו כשיעור י"ל דמהני, וצ"ע לדינא, ואא"ז הגאון מו"ה אברהם ברודא זצ"ל בספרו אשל אברהם הסכים ג"כ להט"ז.

ברשב"ם ד"ה אבל כגון שבעת המינים וכו', במג"א סי' קע"ח ס"ק י"ב ולכתחילה יחמיר לברך במקומו וכן לענין שינוי מקום א"צ לברך על כל הז' המינים דספק ברכות להקל,

נ"ב, לדעתי העני' צ"ע לדינא דאף דלהפוסקים דז' מינים טעונים ברכה אחרונה במקומם הדין דשינוי מקום אין צריך לברך, מ"מ עתה דלדידן דמכח ספק דרבנן לקולא [הדין] דא"צ לחזור למקומו ולברך ממילא נעקר מקביעות ול"ש לקיבעא קמא קא הדר וקיימא הדין דשינוי מקום צריך לברך ול"ש בזה ספק דרבנן לקולא כיון דהדין דא"צ לחזור למקומו ולברך מה לי אם משום ודאי אם משום ספק דרבנן לקולא ס"ס כיון דאינו חוזר למקומו ל"ש לקיבעא קמא הדר וצ"ע לדינא.
בהר"ן ד"ה מיתיבי אבל לכתחלה קודם שיעקור וכו' (עי' חי' שו"ע או"ח סי' קע"ג ס"ב).

דף קב.
אמר לך ר"י ה"ה. תמוה לי, דא"כ מהתם נמי ליכא תיובתא, די"ל דהברייתא דשינוי מקום צריך לברך אתי' כר"י ואיהו סבר כת"ק.
שם תני' כוותיה דרב חסדא. אבל מרבנן דר"י לא מצי לסייע די"ל דנקט עקרו לרבותא דר"י, וכדדחינן אליבא דר' יוחנן, ולזה מייתי מהך ברייתא דלא קתני פלוגתא ודייקא מדקתני עקרו מוכח דמיירי דוקא בטעונים ברכה לאחריה במקומן, והרשב"ם והתוס' דחקו בזה ולא ידעתי על מה.
רשב"ם ד"ה ה"ג ת"כ דר"ח ובתוס' ד"ה ת"כ דר"ח. קשה לי למאי הוצרכו לזה הא בפשוטו ניחא דלא מייתי ראיה מברייתא דלעיל די"ל דנקט עקרו לרבותא דר"י וכדדחי' לעיל אליבא דר' יוחנן לזה מייתי סייעתא מהך ברייתא דלא קתני פלוגתא א"כ מדנקט עקרו מוכח דדוקא בטעונה ברכה במקומה.

דף קב:
תוד"ה מניחו אלא י"ל וכו'. (עי' ברא"ש סי"ז ור"י תירץ וכו' ועי' בגל' המג"א סי' קפ"ב סק"א).

דף קג:
תוד"ה רב ובירושלמי נמי וכו' (עמש"כ לעיל ק' ע"א).

דף קה.
ברשב"ם ד"ה כשם שקובעת וכו' שלא נגמרה מלאכתו. עיין ביצה דף לד ע"ב ודף ל"ה ע"א.
תד"ה והנ"מ דאכלו וכו' ובקושי התירו עיה"כ לאכול אחר הוידוי, הם דברים תמוהים דעיה"כ דלא חייל בשבת' מה איסור יש לאכול אחר המנחה, ואולי דתוס' ס"ל דשותה מים בשבת בה"ש, היינו בה"ש של שבת בין בכניסתו בין ביציאתו, וס"ל דשבת הו"ה לי"ט.

דף קה:

וש"מ ברכה טעונה כוס. עי' פ"א מ"ד דדמאי ובר"ש שם.

שם וש"מ טעמו פגמו. מה דאירע לבן אחי שי' שלא היה לו בסעודה שלישית כ"א כוס אחד שאין בו שתי רביעיות ועשה כפסק הש"ע (סי' רע"א סעיף יא) כי נראה לו ראיה דלא כהמג"א שם מהתוס' פסחים (דף קה) ד"ה ש"מ טעמו פגמו, דאי כהמג"א הא עדיין יש תקנה לשפוך תחלה לכוס אחר עד רביעית שישאר בכוס הראשון. ויבדיל וישתה מהכוס הראשון מלא לוגמיו ויחזור וישפוך לתוכו מהכוס השני. ושוב קשיא ליה על התוס' ממ"ש תוספות ברכות (דף נב) בשם הירושלמי דפגום יכול לתקנו במעט יין או מים. הנה שורש הקושיא על הירושלמי הקשה הרא"ש בברכות, דלמה לא יבדיל על הכוס ויתקננו במים, אך עיקר התמיה מתקיימת על תירוצו דהרא"ש שם, דכבר היה מזוג שבהוספת מים לא היה ראוי לשתותו, והא מ"מ יש הכא תקנה בהוספת כפי הנ"ל, דהא הרא"ש כתב מקודם על הירושלמי דעל זה נהגו להכשיר במעט יין והוא לכאורה תמיה עצומה. והנראה לענ"ד דעיקר הקושיא אינו על הא דאמרינן ש"מ טעמו פגמו. די"ל דלס"ד היה באמת מוכח דלא מהני תיקון זה למלאות הפגימה, אבל לפי הדיחוי דר"א בפסחים דלא היה לו רק שיעור רביעית, שפיר י"ל כהירושלמי דמהני תיקון זה למלאות הפגימה, וכמו דצ"ל כזה אההיא דכתב הרא"ש בברכות שם עלה דהרשב"ם דפגימה אינו מעכב בדיעבד, דהא מתירים לו לאכול קודם הבדלה. צ"ל דאין לו רק רביעית מצומצם, [והלשון ל"ד אלא דאין בו רביעית ומלא לוגמיו]. והיינו כשינויא דר"א, והא עדיין יקשה למ"ד דאמרינן ש"מ טעמו פגמו, אע"כ דלס"ד באמת היה מוכח דפגימה מעכב. אבל לדחויא דר"א דלא היה לו יין כשיעור להבדיל ולברך בהמ"ז על הנשאר, אינו מוכח דפגימה מעכב, וכ"כ בספר קרבן נתנאל עיי"ש. ואף דתוס' למדו מן הס"ד דצריך מכוס שיש בו רביעית, ומשמע ודאי דס"ל הכי לדינא מדלא כתבו בלשונם דלס"ד וכו' וגם מדסיימו אבל בברכות דלא מיירי מכוס חובה, ותיפוק ליה דשם אזיל במסקנא. מוכח דס"ל דהדין קיימא גם למסקנא דצריך לשתות מכוס שיש בו רביעית, היינו דודאי למידים דין זה ממה דמוכח לס"ד היכא דאין לנו גילוי דלמסקנא לא קיימא הכי אלא לענין פגימה אינו מעכב. דדייקינן כן מלישנא קפיד משמע דרק לכתחלה בעלמא כמ"ש הרשב"ם פסחים, בזה אמרינן דנהי דלס"ד היה מוכח דמעכב, מ"מ למסקנא אין הדין כן, ה"נ י"ל בההיא תיקונו דהירושלמי דלס"ד היה מוכח דלא מהני תיקון זה. אבל למסקנא דאינו מוכח כן לא דחינן דברי הירושלמי מהלכה.

ואף דלענ"ד אין הכרח לדברי הקרבן נתנאל הנ"ל, די"ל דהתם זה בעצמו דברי ר"א דטעמו פגמו וכש"ב צריך שיעור חד מלתא היא, והכי קאמר מ"ט טעמו פגמו משום דכוס ש"ב צריך שיעור, היינו דמ"ט פגמו לענין עיכוב משום דכש"ב צריך שיעור, ולכתחלה באפשר ראוי להקפיד, ומה"ט ר' יעקב ב"א ור"א בר אשישא דקפדי אפגימה דדייק הרמב"ם דקפיד משמע רק לכתחלה אבל אינו מעכב, היינו דס"ל כדדחי רב אשי.

מ"מ על דינא דתיקון הירושלמי י"ל כן, דנהי דלס"ד היה מוכח כן, מ"מ לפי המסקנא דדחי ר"א אין הכרח לדחות דברי הירושלמי מהלכה, ועיקר קושיית הרא"ש על הירושלמי רק דאף למסקנא דר"א יקשה דיתקננו במים, כן נראה לענ"ד נכון.

גם י"ל בסגנון הנ"ל, אחרי דהט"ז (סימן קפ"ב סק"ו) תולה דינא דהירושלמי בדין דקמא קמא בטל. ולגבי פגימה סמכינן דלא אמרינן קמא קמא בטל. א"כ י"ל דהס"ד דהש"ס קאי למ"ד בע"ז (דף עב) דאמרינן קמא קמא בטיל. ומאן דס"ל התם דל"א קמא קמא בטל יסבור באמת כדדחי ר"א דבציר ליה שיעורא. ולזה הקשה הרא"ש דיתקנו במים, אבל להמג"א (שם סק"י) ל"ש לומר כן, וגם עדיין יחזור וישפוך מהכוס השני בקלוח בב"א, והעיקר כפי הנ"ל. (ובעניי לא זכיתי להבין דברי' הקדושים של המג"א והט"ז הנ"ל דמה בכך דל"א קמא קמא בטל, זה היה שייך באם מוסיפים רוב יין נגד מה שבכוס דיש שיעור ביטול להיין הפגום, בזה שייך לדון אם קמא קמא בטל או לא, אבל הש"ע כתב דהתיקון שיוסיף עליו מעט יין. וכל אותו המעט כשנופל בב"א הוא מעט מהיין הפגום ומתבטל.

ומה דתמוה לי מאד ולא זכיתי לעמוד בסוד קדושים דברי הרא"ש ברכות הנ"ל בקושייתו על הירושלמי דיתקננו במים. דאם היה סבר דראוי למזגו בענין דאחרי שתיית מלא לוגמיו מכוס הבדלה יהיה עם המים שבסוף שיעור רביעית. א"כ בלאו הירושלמי דמהני תיקון לפגימה, יקשה דימזגנו מיד ולא יבצר ליה שיעורא, וצלע"ג).

דף קו.

תוס' ד"ה קפיד ותוס' ד"ה משום. תמוה לי, הא אדרבה יש לקיים פירוש רשב"ם בפשוטו וי"ל באמת דר"א דאמר טעמו פגמו וכוס של ברכה צריך שיעור חדא מלתא היא, פליג עלה, והיינו דלפי השמע מיניה דטעמו פגמו מוכח דאפילו דיעבד מעכב, מדהתירו לאכול קודם הבדלה, ועלה פליג ר"א דאינו אלא משום דלא נשאר שיעור, אבל פגמו אינו מעכב דיעבד, ומש"ה הנך אמוראי קפדי רק לכתחילה, ור"א והנך אמוראי לא פליגי וס"ל דלכתחילה קפדינן אבל אינו מעכב.

תמיה לי על תמיהתם, הא י"ל בפשוטו דבאמת לפום מה דאמרי' ש"מ טעמו פגמו הי' מוכרח דאפי' דיעבד מעכב. רק הנך אמוראי' סברי כרב אשי דדחי להך ש"מ מש"ה קיימי' דלא הוי עיכוב, רק דמ"מ לכתחלה קפדי על פגומא, ומה דכתבו תוס' דר"א אית ליה ג"כ טעמו פגמו אלא דקאמר דמהא ליכא למשמע מיני', היא גופא קשי' הא כל עיקר ראייתם דמסתמא ר"א לא פליג על אמוראים והרי לפירשב"ם שפיר י"ל דלא ס"ל טעמו פגמו, ומ"מ לא פליג על האמוראים דהם קפדי רק לכתחילה.

תוד"ה משום דכש"ב ר"א לא פליג על אמוראי וכו' אלא דמהא ליכא למשמע מיניה קאמר, ובתוספות ד"ה קפיד וכו', ותימא א"כ איך התירו וכו' הכל מנ"ל דר"א דרך דיחויא קאמר, אבל קיימא הש"מ דהש"ס דלא יפלוג על הנך אמוראי, ומש"ה קשה להו איך התירו, היינו כיון דהנך אמוראי ס"ל כס"ד דש"מ טעמו פגמו, ואיך התירו, תמוה לי הא י"ל בפשוטו דזה בעצמו הפלוגתא דבין הס"ד ובין שינויא דר"א, וה"ק ש"מ טעמו פגמו, היינו לעכב בדיעבד, ודחי דר"א דאין מעכב בדיעבד דמ"ט טעמו פגמו, אף דיעבד להתיר בשביל זה לאכול קודם הבדלה משום הכוס של ברכה צריך שיעור, ומ"מ לא פליג אאינך אמוראי, די"ל דמודה ר"א דלכתחלה ראוי להקפיד והנך אמוראי דמשמע דרק לכתחלה קפדי היינו דס"ל כדיחויא דר"א. ור"א ואינך אמוראי לאחדים וצלע"ג.

תוד"ה הוה. מ"ש ב"א רופ"מ שראה כתוב ממני בגליון ש"ע (סי' רעג ס"ד) דהכי מבואר בתוספות פסחים (דף קו) והרא"ש שם. דאינו מוצא שם רמז ראיה והאריך בזה. כוונתי בפשיטות דהרי עלה דההיא דפסחים דגחין ושתי דמיירי בקידוש היום הקשו תוס' הא אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך. ותירצו דדוקא בהמוציא דצריך המברך לאכול כדאיתא פרק ראו ב"ד. אבל בקידוש דאינו חובה להמברך לשתות. והיינו דבמוציא דהוי ברכת הנהנין א"י לברך לאחרים אם אינו מברך גם לעצמו. אבל בקידוש דהוי ברכת המצות יכול לברך בשביל אחרים. וא"צ לשתות שיברך גם לעצמו, הרי מפורש הכי בקידוש היום.

דף קו:

תוד"ה מקדש מקום שאין יין ש"ץ יורד וכו' (עי' בגל' המג"א סי' רפ"ט סק"ד).

תוד"ה טעם א"כ איך יקדש וכו' (עמש"כ לעיל ק' ע"א).

ברא"ש סי' י"ז (עי' חי' שבת כ"ג ע"ב).

דף קז.

מי שלא הבדיל במו"ש וכו', אבל במוצאי י"ט אין לו תשלומין כ"כ בסוף ס' לשון חכמים שמעיד שכן הסכימו רבני וחכמי פראג, ולענ"ד עדיין י"ל דמ"מ יש לו תשלומין ביום

הראשון שאחר יו"ט דהא לדעת הי"א דאינו מבדיל אלא כל יום ראשון ולא יותר, דהטעם דיום הולך אחר הלילה, ממילא הו"ה ביו"ט הכי הוא, א"כ י"ל אף למאי דקיי"ל דמבדיל עד סוף יום ג' ומטעם דהוי בתר שבת די"ל דזהו לא שייך לענין יו"ט, מ"מ ס"ל ג"כ היסוד דלענין יום הא' לא צריך לטעם דבתר שבתא אלא מטעם דהיום הולך אחר הלילה, ולענ"ד ראיה לזה דלכ"ע קיים הסברא דלענין יום א' הוי כמו במש"ק, ממ"ש הרא"ש פ"ד דברכות רסי' ט"ו בשם רבינו יונה דאם מצפה שיהיה לו כוס למחר וטעה ולא הבדיל בתפלה דאינו חוזר ומתפלל וכ"ה בש"ע סי' רצ"ד ס"ב, והא הרא"ש בפסחים ס"ל דיכול להבדיל כד סוף יום ג' א"כ אמאי נקט דוקא שמצפה שיהי' לו למחר, וכן קשה אפסקי דש"ע, ומה שרציתי לומר בסי' רצ"ד בגליון דכיון דאינו מצפה שיהי' לו למחר יהא מותר לאכול והוי טעם דחוזר, אינו מוכרע אצלי כיון דהפוסקים נקטו בלשונם כיון דטעם באיסור חוזר ומתפלל, א"כ אפשר באינו מצפה שיהיה לו כוס למחר דמותר לאכול אינו חוזר ומתפלל, ולזה י"ל הטעם דאם ההבדלה על הכוס יהיה בזמנו דהיינו במוצאי שבת קודש או למחרתו דהוי כמו במוצאי שבת קודש בזה הוא דא"ח ומתפלל, אבל באינו מצפה שיהיה לו כוס למחר אף שיהי' לו כוס ביום ב' או ג' כיון דאינו עיקר הזמן אלא משום דמקרי בתר שבתא, בזה חוזר ומתפלל, ואפשר דזהו כוונת המע"מ שם, לפ"ז נראה הדין דבשכח במוי"ט להבדיל, עכ"פ יכול להשלים להבדיל למחרתו ודו"ק. אך העומד לנגדי קצת ממ"ש הבה"ג דהא דטעם מבדיל, הנ"מ במבדיל בליל מ"ש, אבל אם לא הבדיל בלילה, כיון שטעם שוב אינו מבדיל, וזהו שכ' המחבר סי' רצ"ט ס"ו ויש מי שאומר וכו' מזה משמע דעיקר זמן הבדלה רק בליל מ"ש דאם נימא דהיום א' עם ליל מ"ש הכל חד מה"ת לחלק לענין טעם.

דף קז:

תוס' ד"ה שהיה כו' י"מ. עיין תענית כה ע"ב רש"י ד"ה שכן מצינו.

דף קח.

אמרי לה להאי גיסא. שבת קה ע"א. ב"ב מב ע"ב.

שם אידי ואידי בעו הסיבה. עיין תשו' הראנ"ח ח"ב סי' ע"ט.

כתב הר"ן פ"י דפסחים (דף קנה ע"ב) ול"נ דע"כ בעי למיעבד הסיבה בכולהו, דאי ניזל לקולא אמאי ניזל טפי בהני מבהני, ואי ניקל בתרווייהו הא מיעקרא מצות הסיבה לגמרי, וכזה כתבו תוס' פ"א דביצה (דף יד ע"א ד"ה א"ב דידע) כיון דלכל לישנא הוי קולא וחומרא, כיון דא"א להקל בשניהן דודאי עבדינן שלא כהוגן מחמרינן בתרווייהו, ועיין מג"א (רס"י תקלח) וקשה לי ממ"ש הרי"ף (פ"ג דמ"ק) באיבעי' דמנודה דבדרבנן

לקולא ומותר ברחיצה ובנעילת הסנדל, הא מתני' דקתני וכן אתה מוצא במנודה מוכח דקאי עכ"פ על חד מנייהו, אי אנעילת הסנדל אי ארחיצה וחד מנייהו ודאי אסור, א"כ איך אפשר להקל בשניהן, והרא"ש שם כתב על הרי"ף, כיון דאחדא ודאי קאי שדיי' אנעילת הסנדל כדתני בתוספתא ובירושלמי, והב"י יו"ד (סי' שנד) כתב עלה, כיון דלא פשט הגמרא מתוספתא איך נפשוט אנן, והלכך לקולא עי"ש, וקשה לי, הא אדרבא אם א"א לפשוט מהתוספתא יהיו תרווייהו לחומרא, דבאיזה ניקל יותר, ובתרווייהו א"א להקל דעביד חד ודאי שלא כהוגן, וצ"ע.

ע"ד שאלתו בס"ת שלא נכתב שין דשמר לך ולא שין דשופטים בראש העמוד. בפשוטו נראה דאין כאן נדנוד פסול, לחוש לה בדיעבד, והש"ך לא חש לה רק לדקדק בזה לכתחלה.

ומ"ש מעכ"ת לדמותו לדברי הר"ן (פסחים פ' י) גבי ד' כוסות וחזר והקשה בסתירת דברי הר"ן אלו לדברי הר"ן פ"ק דמגילה גבי ספק מוקף חומה, כבר עמד בזה המ"ל (פ"א דמגילה), והראנ"ח בתשובה (ח"ב סי' עט).

ומ"ש מעלתו לתרץ ולחלק כמו דהוי זמן קריאה גם למוקפים לענין יוצא בשיירא וכדומה, מש"ה יוצא בזה, זה אינו, דזה מועיל לדידן דבספק יוצא בי"ד לחוד, ובזה כבר די לנו בטעם הר"ן דאזלינן בתר רובא דעלמא, אבל עדיין לא פלט מינן הסתירה דאיך כתב הר"ן, ועוד אפי' תאמר שהוא ספק השקול. הוה ליה למימר ספק דבריהם לקולא, ונמצא פוטר בשניהם וכו', הא עכ"פ א"א לפוטרו בשניהם, כיון דבודאי עבד שלא כהוגן, ומ"ש מעכ"ת עוד דוקא בד' כוסות די"ל דב' סברות אמיתות הם וכולו בעי הסיבה. זה לא ניחא לי כלל כיון דתקנת חז"ל לא הי' רק בב' כוסות ממילא אינך ב' כוסות בודאי א"צ ואינן כלל בגדר סברא אמיתית, דמה דלא תקנו לא תקנו.

ולענין דידן כתיבת השין בראש השיטה, נ"ל דלא דמי לדברי הר"ן פסחים הנ"ל לחייבו בשניהם, דדוקא התם דבעידן דשותה ב' קמאי אין עליו שייכות חיוב הסיבה דבתראי, וכמו כן בהיפוך, מש"ה אם נדון זה לספק דרבנן לקולא, ידון רוחו להקל בשניהם, דבשעת שתיית האחרונות יהפוך ידו ויאמר שמא קמאי בעי הסיבה, ומה דעבר עבר ושלא כהוגן עשיתי, ומ"מ הנך דהשתא לא בעי הסיבה, מש"ה קם דינא להחמיר בכולן מדרך חיוב, אבל בס"ת ליכא חשש דיבא להקל בשניהם, דאין דנין על שעת הכתיבה רק על ההכשר דס"ת, ואם לא יכתוב הב' שינין, לא יהיה בידו כח להקל ולהכשיר, דהא אזי הס"ת בממנ"פ פסול, ול"ש לומר דעל כל חדא דשין לדון בו ספק דרבנן לקולא, דהא עכ"פ נתפשט הפסול הזה בודאי בס"ת, א"כ מוכח בודאי לכתוב עכ"פ חד שין בראשו,

א"כ י"ל דהדר דינא דספק דרבנן לקולא, ובחד מנייהו סגי, [אאב"ה שמעתי מאאמ"ו נ"י לפקפק מהך סברא גם בד' כוסות, וביותר, דהא לכאורה בב' כוסות האחרונות יצטרך הסיבה בממנ"פ, דאם קמאי בעי הסיבה וא"כ לא יצא בהם, ממילא הנך דהשתא הם קמאי, א"כ לא יהיה בידו לפגוע באחרונות להקל, דהא ממנ"פ חייבים בהסיבה אם מכח דאחרונות בעי הסיבה, ואם מכח דלא יצא בראשונות, והן הן עתה הראשונות, א"כ ממילא נדון דקמאי לא בעי הסיבה משום ספק דרבנן לקולא].

דף קח:
תוד"ה היו (עי' חי' מגילה ד' ע"א).

דף קט.
אין שמחה אלא ביין. עיין ב"י א"ח סימן תקכ"ט וביש"ש פ"ב דביצה.

דף קט:
תוס' ד"ה אמתא. וא"ת אפילו אי אמתא. עיין בספר ברית שלום על התורה פ' תרומה בפסוק ועשית שלחן.

דף קיא.
תוס' ד"ה נפתח כו'. ואף על גב דאסור להתרפאות בד"ת. שבועות טו ע"ב.

דף קיב.
רוח רעה שורה עליהן. עיין תורת חיים שבועות דף ט' ע"ב ד"ה ריב"ל.
רש"י ד"ה אל תשב יבטלוך ויפסיק לך. עיין בסדר הדורות בסדר תנאים אות י' דף קיא ע"ב.

דף קיג.
דריש מתא אסיא. עיין תוס' ב"ב דף קי. ד"ה ולא תימא.

דף קיג:
המדבר אחד בפה וכו'. עיין בבא מציעא דף מט ע"א.
תוס' ד"ה ואין לו בנים כו' יש לחזר. עיין מנחות דף מא ע"א.

דף קיד:
תוס' ד"ה אחד זכר לפסח וכו' דחגיגת י"ד אינה דוחה את השבת. ע"ל נ"ט ע"ב תוס' ד"ה בי"ד שחל ובדף ע' ע"ב תוספות ד"ה מ"ט.

דף קטו.
תוס' ד"ה מתקיף לה ר"ח וכו' מועלת הברכה שבירך בטיבול הראשון. עיין לקמן קכ ע"א תוס' ד"ה באחרונה.

תד"ה והדר אכיל וכו' ולא שייך כאן חבילות. עי' ברכות לט ע"ב תוס' ד"ה הכל מודים.

דף קטו:

בלע מצה ומרור וכו' כרכן בסיב כו'. בלח"מ פ"ו מחו"מ ה"ב וז"ל וא"ת מה טעם לחלק בין סיב למרור וכי תימא דבסיב כרכן ובמרור לא כרכן א"כ ליפלוג במרור גופיה היכא דכרכן דהוא אסור. וי"ל דמרור אע"ג דכרכן מותר דכיון דביה איתעביד מצוה אע"ג דלא יצא ידי חובה מ"מ לא הוי הפסק כיון דמעין המצוה הוא אבל כרכן בסיב דאין הסיב ענין למצוה כלל ודאי דהוי הפסק. נ"ב, לכאורה היה נראה בפשוטו לפי מ"ש רבינו פ"ג ה"ה מהל' שאר אבות הטומאה הכורך כזית בשר נבילת עוף טהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו אעפ"י שלא נגע בגרונו הר"ז טמא, כרכו בסיב ובלעו הר"ז טהור. וכ' הכ"מ שם דהטעם דמב"מ אינו חוצץ והובא במ"ל פי"ד מהל' מא"ס, א"כ ה"נ דוקא בסיב א"ח, אבל במרור דהוא מין אוכל אמרי' מב"מ אינו חוצץ.

דף קטז:

קסברי רבנן מצה בזה"ז דרבנן. עיין מגילה י"ט ע"ב תוס' ד"ה ור"י.

דף קיז.

תוס' ד"ה שעומדים וכו' ועוד דאמרינן במדרש. וכ"ה במס' סופרים פט"ז הלכה י"א ובירושלמי פט"ו דשבת.

דף קיח.

אמר חנניה כי לשמך תן כבוד. עי' ירושלמי פ"ט דסוטה הל' ו' וביפ"מ שם.
שם יורקמו שר הברד. עיין ריש תענית תוד"ה וישמע.

דף קכ.

תוס' ד"ה מפטירין וכו' דפסח בן שנתו הוא ורכיך. עיין תשובת מעיל צדקה סי' ו'.
בר"ן סוף המס' ד"ה ומיחייבין, גמרי רבנן כו'. מה שפלפל א"ד נ"י דסברת הב"י דאין מברכין על דברים שבלב, לא יתכן למ"ש הר"ן והובא בט"ז (סי' תפ"ט) הלכתא גמירי דביובל וזבה אין צריך לספור המנין, ואעפ"כ משמע בתוס' דמברכים על ספירת יובל, הרי אף דא"צ לספור המנין והוי דברים שבלב צריך לברך.
מתוך דבריו של ברכי ניכר דמפרש דמ"ש הר"ן דגמירי דביובל א"צ לספור המנין, היינו דמהני בסופר בהרהור, ולדעתי דעת בן אחותו תלמידו נראה ברור דכוונת הר"ן דביובל גמירי להו דאין הספירה כלל וכלל מצוה וא"צ כלל לספור השנים כסדרן שהוא כך וכך ליובל לא בדיבור ולא בהרהור, אלא דמצות התורה לעשות יובל בשנת החמישים אבל המנין אינו מן המצוה, וא"כ בלא"ה התוס' ע"ב לא ס"ל כהר"ן, וכמו דדייקי תוספות

במנחות שכתבו ואפשר דב"ד סופרים ומברכים וכו', היינו דדעתייהו דמצוה להב"ד לספור מנין השנים, וזהו דלא כהר"ן, ולא תלי כלל בדברי הב"י.
ומ"ש א"ד נ"י להוכיח כפירושו בהר"ן דאלו כדברי דאין צריך לספור כלל מנ"ל להר"ן לחדש דבר זה, נלענ"ד פשוט דרוצה לתרץ מה דלא מצינו בשום מקום מספירת הב"ד, וזהו דדייקי תוס' ואפשר דהב"ד סופרין, כנלענ"ד ברור ואמת בכוונת הר"ן.
ומ"ש עוד א"ד מ"ו בשם מחו' הגאון מה' ישעי' פיק ני' להקשות על הב"י הנ"ל מדמברכין על הפרשת תרומה אף דניטלת באומד ובמחשבה, וא"ד תירץ לו כיון דלא הקילו ליתן עיניו בצד זה וכו', אלא בדמאי שפיר הוי מעשה, ובדמאי בלא"ה לא מברכים עכ"ד, לא הועיל כלום למ"ש תוס' פ"ג דב"מ (דף ל"ח) דבע"ש התירו לתרום אף שלא מן המוקף ובמחשבה בעלמא שמחשב שהתרומה שבמקום פלוני יהי' תרומה ע"ז, ואפ"ה מברכין.
ולענ"ד בלא"ה לק"מ כיון דשורש ענין הפרשה הוי מעשה ליתנו לכהן, אף שעתה אינו עושה מעשה מ"מ מחשבתו לקראו בשם תרומה שסופו לבא לידי מעשה מקרי מעשה, משא"כ בביטול בלב דנגמר ונעשה הכל במחשבה, כנלענ"ד.

ראש השנה

דף ב.
מתני' ולירקות. בירק אזלינן בתר לקיטה בין לענין מעשר דהיינו לעשר מחדש על הישן או לעשר מעשר שני או מעשר עני בין לענין שביעית ור"ה שלו בא' בתשרי (ודעת תוספ' דלקיטה היינו גמר פרי אלא כיון דמסתמא לוקטים אותם מיד בשעת גמרו נקטו בלשון לקיטה) ובאילנות למעשר ולערלה ולרבעי אזלינן בתר חנטה ור"ה שלו ט"ו בשבט. וגם לענין שביעית אזלינן בתר חנטה ולענין ר"ה שלו נראה דלשביעית גם באילנות ר"ה שלו תשרי. וכן מצאתי שכתב הרמ"ז בחי' לסוכה דף מ' ע"א. בתבואה ובזיתים אזלינן בכל זה בתר שליש, בקטניות קיימא לן דאזלי' בתר גמר פרי דלא כמתני' ז' דפ"ב דשביעית ובאתרוג לענין ערלה ושביעית דינו כשאר אילן. ולענין מעשר פלוגתא דר"ג ור"א בפ"ב מ"ו דבכורים עיי"ש.

דף ב:
רש"י ד"ה ומלך בן מלך וכו' לפי שהמלכות כו'. כריתות ה' ע"ב.

דף ד.
וכן היה רשב"י אומר. כעין זה ב"ב צג ע"ב. נדה מז ע"ב.

דף ד:
תוס' ד"ה לקט וכו' והיכא דעבר ונטלם. עיין יומא לו ע"ב תד"ה לאו דנבילה.

דף ו.
תוד"ה תשמור. הקשה לי בני בדברי תוס' דרצו לומר דר"י דס"ל השמר דעשה לאו, לרבי עקיבא דסבירא ליה ושמרת את החוקה קאי אפסח, הוי מצות פסח בלאו אם כן ממילא לר"י דסבירא ליה כריה"ג דושמרת קאי על תפילין. ומה"ט אמר דהמניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בלאו ה"נ באינו מניח תפילין ביום עובר בלאו. [והא דלא נקט ר"י כן, צ"ל דבזה לא לקי, דהוי לאו שאין בו מעשה] א"כ יקשה מסוגיא דערובין (דף צ"ו ע"א) דמוכחי מתנא דמיכל בת כושי דס"ל שבת זמן תפילין. דלמא ס"ל דלאו זמן תפילין ודרש ושמרת כריה"ג והוי הנחת תפילין בלאו. מש"ה אשה חייבת כמו כל לאוין שהז"ג. זה תורף קושיית בני נ"י.
לענ"ד אין בזה כ"כ קושיא, דהא חזינן דסוגיא דערובין שם קאי לר' אלעזר, כדאמרינן שם בסמוך מקודם. הא דתנן הפסח ומילה מ"ע אתי גם כרבי עקיבא דהשמר דעשה עשה. א"כ מה דוחק, אם גם הך הוכחה ממיכל קאי לר"א. ודחי לה הש"ס דאף לר"א ליכא ראיה, דדלמא סבר כרבי יוסי דנשים סומכות רשות.
ואי דקושיית בני נ"י יחול על הא דמסקינן שם אלא האי תנא הוא דתניא המוציא תפילין וכו'. ומאי ראיה יש, דלמא ר"מ ור"י סברי כריה"ג ונשים חייבות בתפילין מכח הלאו. והא דרשאי להכניס תפילין היינו דמצות צריכות כוונה ועכ"פ שלא בזמנו לא הוי כלום בלא כוונה, והוי כמניח רצועות בעלמא, והלאו רק במכוון לשם תפילין, ואי דגם זה אזלא לר"א, מ"מ ישאר הקושיא בש"ס לר' יוחנן מאן האי תנא דסבר שבת זמן תפילין.
אבל באמת ג"ז לא קשיא, דהא תוס' שם ד"ה לא ס"ד, כתבו בסה"ד דלא מתרצא מלתא דר"מ זוג אין טפי לא. אע"כ דסבר שבת זמן תפילין, או דל"א מקום יש בראש להניח ב' תפילין. וא"כ הא דלא דייק כן הגמ' מהך דטפי לא. היינו משום דהיה אפשר לומר דל"א מקום יש בראש, מש"ה נקט ההוכחה יותר מהא דבאשה ל"פ. והיינו דקאי לר"א וכנ"ל. ולר"י באמת נימא הך ההוכחה ממה דטפי לא.
ובלא"ה אמינא ולטעמך לאביי דסבר בשבת (דף ס"ב ע"א) דר"מ ור"י סברי באמת דנשים פטורות מתפילין, אלא דתכשיט לאיש הוי תכשיט לאשה א"כ יקשה מאן האי תנא דסבר שבת זמן תפילין. ומה דיתרץ אביי ה"נ יתרץ ר"י. ובאמת ליכא קושיא, דאם נימא דר"מ ור"י סברי שבת לאו זמן תפילין, ואפ"ה טפי לא. ממילא ליכא לפרכת הש"ס דמעיקרא על מתני' דמכניסן זוג זוג מאן האי תנא דסבר שבת ז"ת. דבאמת גם מתני' לא סבר ז"ת

ואפ"ה זוג זוג דוקא כדס"ל לר"מ ור"י. ומתני' מני ר"מ ור"י דזוג אין טפי לא. יהיה מאיזה טעם שיהיה. (א"ה, כאן האריך רבינו בסוגיא דקדושין, ולפי שאינו שייך לכאן השמטנו, ואח"כ כתב עוד).

ובזה נתיישב לי היטב עוד דברי תוס' ר"ה שהתחלנו במה דהקשו שם הא ר"י בעצמו מוקי בריש כריתות מתני' דשם כרבי עקיבא, ולכאורה אין קושיא כ"כ, דהא מסקינן במכות (דף י"ג ע"ב) דקרבן לא בעי אזהרה, [ובחינוך להרא"ה (מצוה מ"ח) כתב הרי כלל בעיני שכל שיש בו כרת או מיתה יש בה לאו. ותמוה, הא מסקינן בסוגיא דמכות דכרת לא בעי אזהרה] והא דקתני חוץ מפסח ומילה היינו דאתקיש כל התורה לע"ז דהוי בשוא"ת. אבל אלו הם קום ועשה. וא"כ י"ל דמה דקתני הפסח ומילה מ"ע. היינו שהמצוה בקום ועשה אבל לא לדייק דהוי רק עשה ולא לאו, ובסוגיא (דקדושין דף ל"ו) [דעירובין דף צ"ו] דפריך על הך מתני' דלא כרבי עקיבא י"ל היינו לרבינא במכות שם דקרבן בעי אזהרה. ומתני' דכריתות היינו דפסח ומילה אין בהן אזהרה, אבל לר"י י"ל דסובר כרבא, מש"ה מוקי שפיר מתני' כר"ע דמ"ע היינו שהן בקום ועשה. ובתוס' זבחים (דף ק"ו ע"א ד"ה אדרבא) הקשו כזה על פרכת רבא שם דנילף בק"ו ממותיר. ותירצו דמ"מ לישנא דמתני' דייק שהן מ"ע, משמע הלשון דאין בהם אזהרה, מ"מ הוי רק דקדוק בעלמא. ופשיטא דיש לומר דר"י לא חש לדקדוק זה וכמדומה ראיתי אחר כך כן בשער המלך בהל' תפילין.

ולפי הנזכר לעיל ניחא, דלכאורה קשה על ר"י דסבירא ליה כריה"ג דושמרת קאי על תפילין משום הכי אמר כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בלאו א"כ ממילא במבטל מצות תפילין עובר בלאו ונשים חייבות, הא סתם משנה בברכות (דף כ"א) דנשים פטורות מתפילין, ובהכרח דמתני' סבר כרבי עקיבא דושמרת קאי לפסח. והא ר"י ס"ל בכל מקום דהלכה כסתם משנה. וצ"ל דס"ל כסתם מתני' ריש כריתות דפסח ומילה מ"ע. והיינו עשה ממש. ומוכח דהך מתני' לא ס"ל דושמרת קאי אפסח וקאי אתפילין ופסק ר"י כהך סתמא. ואי דמ"מ מאי אולמא האי סתמא מהאי סתמא. י"ל דבתרי סדרים יש סדר למשנה כמ"ש הכ"מ (פ"ט מהל' רוצח) ובכפות תמרים בתוס' סוכה (דף ל"ז) הוכיח דתוס' שם ס"ל כן. ואם כן סתם דכריתות הוי סתם בתרא. ולזה שפיר הקשו תוס' דהא ר"י בעצמו מוקי לה כרבי עקיבא. ואי דס"ל דמה דקתני פסח ומילה מ"ע, היינו בקום ועשה. ממילא ליכא ראיה ממתני' זו נגד מתני' דברכות, ויקשה לר"י ממתני' דברכות, אע"כ דס"ל דסתמא דכריתות פליג דמ"ע היינו עשה ממש בלא אזהרה ואתיא דלא כרבי עקיבא ולזה שפיר הקשו דהא ר"י בעצמו מוקי לה כרבי עקיבא.

ובעיקר דברי בני הגנ"י, דמפשט פשיטא ליה דלר"י דהשמר דעשה לאו, וקרא ושמרת קאי על תפילין נשים חייבות בתפילין. לענ"ד אינו מוכרח, די"ל דאזהרה דעשה היינו דהעיקר הוא העשה, והאזהרה לא על גוף המצוה רק אזהרה על קיום העשה. שאם לא תעשה כחיוב שלך לקיים העשה אתה עובר בלאו. וזהו האזהרה מי שמחוייב בעשה ואינו מקיימה. אבל לנשים דעיקר העשה ליתנהו גבייהו, גם האזהרה ליכא עלייהו, והדבר צריך הכרע. כן נראה לענ"ד.

תוד"ה יקריב אלא דחזינן וכו'. ע"ד סתירת דברי תוס' לדבריהם כריתות י"ב, כבר עמדתי על מדוכה זו זה ימים רבים וזכורני שמצאתי אח"כ שתמה כן בתשו' חכם צבי.

תוס' ד"ה איזהו נדר. משנה היא. וכונתם בזה עי' בב"ק דף סב ע"ב תד"ה מי קתני.

דף ו:

אמר רב כהנא מאן דקא מותיב. כעין זה שבת קכ"ג ע"א כתובות יח ע"ב.

רש"י ד"ה בתר חג המצות וכו' ושילהי אדר בתרא לאו דוקא. עיין יומא סה ע"ב בת"י ד"ה דתניא.

דף ז.

תוס' ד"ה שמא וכו' ליכא למיחש כולי האי. עיין יומא לה ע"ב תוס' ד"ה ניחוש.

דף ז:

מונה יב"ח מיום ליום (עי' שו"ת ח"א סי' קי"ב).

דף ח:

תד"ה שהחדש וכו'. והר"ר משולם מפרש. עיין יומא ג ע"א תד"ה אלא למ"ד.

דף ט.

כ"מ שיש בו שבות. ק"ל לרבי עקיבא דלא דריש כן ויליף משביעית. הא מזה לא מצינן למילף רק דין תוספת לענין איסור מלאכה אבל לענין עינוי ביוה"כ מנ"ל דהא אין ללמוד עינוי ממלאכה במה מצינו דמה למלאכה דנוהג בשבתות וי"ט וצע"ג. וביותר ק' אפילו לענין מלאכה הא בשביעי' אינו אסור בתוס' מדאוריי' רק חרישה וקצירה אבל לא נטיעה כמ"ש תוס' ד"ה ומותר לקיימן וא"כ ביוה"כ ושבת מנלן תוספת בשארי מלאכות וצ"ע.

רש"י ד"ה אין צ"ל וכו' דאי אשבת חריש וקציר הוא דאסור שאר מלאכות מי שרי. ברע"ב שביעית פ"א מ"ד כ' ואם אינו ענין לשבת בראשית שכבר נאמר ששת ימים תעבוד וכו', משמע דמכח יתורא הוא דלא מוקמינן על שבת, אבל קשה לי דמנ"ל למידרש דקאי על תוס' שביעית, דלמא קאי על תוס' שבת בראשית, וברש"י כתב דע"כ אע"ג דרישא דקרא

בשבת קאי וכו' ומ"מ עדיין קשה לי קצת דדלמא קאי על תוס' שבת ולא רצה התורה לאסור בתוס' שבת רק מלאכת חרישה וקצירה ולא בשארי מלאכות.
רש"י ד"ה וקציר וכו' אתה נוהג בה. עיין לקמן דף יב ע"ב תד"ה מנהג.
תוס' ד"ה וקציר של שביעית היוצא וכו' אבל אתה בוצר מן המופקר. עיי' סוכה דף לט ע"ב תוס' ד"ה בד"א.

דף ט:
וקסבר מקרא נדרש לפניו. עיין סוטה לג ע"ב תד"ה ור"י [שם ע"א].
תוד"ה ומותר ואור"ת דלא החמירו בנטיעה וכו', והר"ש בריש שביעית דחה תירוצם דודאי גם בנטיעה תוספת שביעית דאורייתא, והעלה לעיקר כאידך תירוצא דבחרישה כיון דלא מהני לאילן נראה כמתקן שדהו לצורך שביעית.

דף י.
ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט, ולב"ש עד א' בשבט, ובזה ב"ש לקולא וב"ה לחומרא בפירות שחנטו בשנה הרביעית בין א' שבט לט"ו בשבט דלב"ש אין בו משום ערלה ולב"ה הוי ערלה, והא דלא קתני בעדיות גבי מקולי ב"ש וחומרי ב"ה דכי מתשיל לענין מעשר חדש וישן אתשיל דל"ש בזה חומרא וקולא. טורי אבן בחי' אבני שהם.

דף יב.
אלא לר"א מאי שני. עיין ברד"ק מ"א ח' ב' בשם תרגום יונתן שם דלפני הזמן שיצאו ממצרים היה תשרי חדש ראשון כי בתשרי נברא עולם ומשיצאו ישראל ממצרים ניסן הוא ראש לחדשים ע"ש א"כ מאי פרכינן הכא אלא לר"א מאי שני הא מקודם היה תשרי ראשון לחדש ושפיר קרו למרחשון שני לחדשים.
תוד"ה איידי מדאורייתא לא מחייבי כו'. (עי' חי' ברכות ל"ה).

דף יב:
ת"ר המודר הנאה מחבירו לשנה. עיין נדרים דף ס' ע"ב איבעיא להו אמר קונם יין שאני טועם ועיין בתשובת מהריב"ל ספר ב' סימן כא. (ועי' שו"ת ח"א סי' קי"ב).

דף יג.
וקים כו'. עיין יומא דף ע"ט ע"א.
שם תנן התם התלתן משתצמח, היינו דמקרי אוכל ומחויבין במעשרות לכשיגמרו מלאכתן, אבל לענין שנת המעשר אזלינן בתר חנטה כדאיתא לקמן דף ט"ו ע"ב, ומזה תמוה לי על הרמב"ם דבפ"ב ה"ה מהלכות מעשר כתב איזה היא עונת המעשרות משיגיעו וכו' כיצד התאנים וכו', ובפ"א מהלכות מעשר שני כתב בא' בתשרי הוא ר"ה

למעשר תבואה וכו' ובט"ו בשבט הוא ר"ה למעשר אילנות כיצד וכו' וכן פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט וכו' דמשמע דעונת המעשרות דפרקין היינו ג"כ לענין שנת המעשר, וכ"כ רש"י ז"ל ד"ה משתצמח ובד"ה והזיתים, והא לענין שנת המעשר אזלי' בתר חנטה ואיך תולה הרמב"ם שנת המעשר בעונת המעשרות, הן אם הכוונה לענין גמר המלאכה הן לענין עונת המעשרות דפרקין הא תליא רק בחנטה, והרמב"ם לא הביא דין זה דאזלינן בתר חנטה רק בדרך שלילות בשם בהלכה ג' והחרובים אע"פ שחנטו דמשמע דבשאר אילנות אזלינן בתר חנטה, וה' יאיר עיני.

שם לא תפיק כו'. סוטה טז ע"ב.

שם עומר שהקריבו ישראל וכו' קצירכם אמר רחמנא ולא קציר נכרי. הרמב"ם פ"ח מתמידין ומוספין הלכה ב' פסק דעומר אינו בא אלא מן הארץ ופסק (בפ' שביעי ממעשר שני) [בפ"י ממאכ"א] דחדש נוהג בחוץ לארץ, והתמיה גלויה דנראים הפסקים סותרים אהדדי, דבמנחות ריש פרק תשיעי במתניתין כל הקרבנות הצבור והיחיד באין מן הארץ ומח"ל מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ ובגמרא שם ריש (דף פד) כמאן דלא כהאי תנא דתניא ריב"י אומר עומר בא מחו"ל כו' וקסבר חדש בח"ל דאורייתא. הרי דתלוי זב"ז דאם חדש בח"ל דאורייתא עומר בא מח"ל, והרב לח"מ תירץ דס"ל להרמב"ם דאף דחדש נוהג בח"ל מ"מ אין העומר בא מח"ל ויליף לה מקרא דכי תבאו אל הארץ עיי"ש, וצ"ל לדבריו דהא דתלה הש"ס זב"ז היינו לענין דלהך צד, דמאן דס"ל דחדש אינו נוהג בח"ל דודאי אין העומר בא ממנו, אבל בהיפוך לא תלוי זה בזה, דאף מאן דס"ל דחדש (אינו) נוהג בח"ל מ"מ מצי סבר דאין העומר בא ממנו מקרא דכי תבאו, ועדיין צריך ביאור דמנ"ל לרמב"ם זה דהא פשטא דסוגיא משמע דתלוי זה בזה לכל צד.

ונלע"ד ובתחלה נבאר דברי הרמב"ם רפ"י מהלכות מ"ח שכ' כל האוכל חדש קודם הבאת עומר לוקה בכ"מ בין בארץ ובין בח"ל, וכ' הכ"מ בין בח"ל, סתם מתני' היא סוף ערלה, ואע"ג דאפליגו תנאי בזה בקדושין, מ"מ הא פסקי' הלכה כסתם משנה, ובמנחות (דף סח) דרבנן דבי רב אשי אכלי בצפרא דשיבסר, ס' חדש בח"ל דאורייתא עיי"ש, הנה הרי"ף והרא"ש ספ"ק דקדושין כתבו דהלכה כר"א דסתם מתניתין כוותי' בערלה, ולא הביאו מאידך ראיה ממנחות, ונלע"ד ליתן טעם לשבח שהוצרך הכ"מ לראיה נוספת, היינו דס"ל דאף דמחמרי' מכח סתמא, וע"כ דגם בתרי סדרי' אין סדר למשנה (דאל"כ הו"ל סתם ואח"כ מחלוקת, וכמ"ש התוי"ט קדושין) מ"מ עכ"פ לא הוי רק ספק דלא ידעי' אם ערלה נישנת באחרונה דהוי מחלוקת ואח"כ סתם, או דהוי סתם ואח"כ מחלוקת.

וא"כ הרמב"ם דכתב לוקה יקשה הא ספיקא הוי, ולזה הוסיף בראיה מסוגי' דמנחות הנ"ל, ואין לומר דגם בסוגי' דמנחות אפשר לפרש דרבנן דבי רב אשי סברי דדלמא חדש דאורייי', ומספיקא הנ"ל, והא דאינו מותר מטעם ס"ס כיון דהוי דשיל"מ ואף דמשמעות דהש"ס שם דאי חדש בח"ל דרבנן מותר מטעם ס' דרבנן אף דהוי דשיל"מ. כבר הקשה כן במרדכי, ותירץ דאנן בקיאין בקביעות רגלים ע"ש. א"כ אימא דרבנן אם אין כאן חשש דאורייי', אבל אם מספקי' דחדש בח"ל דאורייתא לא מקילים מטעם ס"ס מחמת ישל"מ, ואין לומר דהרמב"ם יסבור כתירוץ הרי"ט דחדש לא הוי דשיל"מ דחוזר ונאסר ע"ש, דהא הרמב"ם דס"ל דחמץ במשהו משום ישל"מ ס"ל דאף חוזר ונאסר מקרי ישל"מ. וביותר, דהא הך דחדש חוזר ונאסר, היינו ע"כ כמ"ש הכו"פ (סי' ק"ב) דהא מסברת הירושלמי דמשנכנסו לארץ, נאסר גם תבואה דאשתקד, וכמ"ש הטעם בר"ש (פ"ב) דחלה כיון דמקודם לא נהג חדש לא הותר בעצמותו של יום ע"ש, ה"נ בחדש בזה"ז למ"ד דרבנן אם יבנה בהמ"ק יחזור ויאסר גם הך תבואה הישנה, עכ"ד ודפח"ח, ואם כן הכא דמספקי' שמא חדש בח"ל דאורייתא, ולהך ס' דהוי דאורייתא אינו חוזר ונאסר ושפיר הוי ישל"מ, ומ"מ בזה י"ל כיון דהוי ספק אם יחזור ויאסר לא מקרי ישל"מ דהוי ספק אם המתיר עתיד לבוא, אך מ"מ הראשון אמת דהרמב"ם לא ס"ל להך דחוזר ונאסר, ר"ל דהרמב"ם לשיטתיה דמשמע מדבריו בפ"א מהל' יו"ט דס"ל דס"ס מותר בדבר שיש לו מתירין כמ"ש הה"מ שם עיי"ש, וא"כ הו"ל לרבנן דבי רב אשי דס"ל לאכול באורתא דשיתסר נגהי דשיבסר, מטעם ס"ס ס' חדש בח"ל לאו דאורייתא, ס' שמא עכשיו שיבסר, אע"כ דסבר חדש בח"ל בהחלט, ושפיר פסק הרמב"ם דלוקה.

אמנם נראה דאף הרי"ף והרא"ש שהביאו רק ראיה מערלה ע"כ כוונתם ג"כ דודאי אסור מדאורייי', והיינו דס"ל דסתמא דמקומה עדיף כמ"ש התוי"ט סוף תמורה, והוא דהרי בהרא"ש בשו"ת כלל ד' כ' ג"כ להראיה מההיא דערלה הנ"ל, ואח"כ כ' טעם להיתר בסתם תבואה מחמת ס"ס, ס' משל אשתקד. ס' נשרש קודם לעומר, ואף דהוי דשיל"מ, מ"מ בב' ספיקות בגופיה מהני אף בדשיל"מ עיי"ש, וקשה הא הך ס"ס דחוק הוא דהא הוי משם א', דנשרש קודם לעומר ובכלל ישן הוא, ואמאי לא כתב כפשוטו דהוי ס"ס ס' שמא חדש בח"ל לאו דאורייתא, וספק שמא משל אשתקד, למ"ש המנ"י דספק דרבואתא וס' במעשה הוי ס"ס מעליא, אע"כ דס' דמוכח בודאי דחדש בח"ל דאורייתא. אמנם יש לדחות דמהך ס"ס עדיין יקשה, הא עכ"פ מדרבנן אסור בח"ל כדמשמע מסוגיא דמנחות, ולגבי דרבנן הוי רק חד ס' דשל אשתקד והוי דשיל"מ, ולזה כתב ס"ס דילי', אמנם למ"ש הפ"י דלמ"ד חדש בח"ל לאו דאורייי' אינו נוהג בשל נכרי אף מדרבנן, א"כ שפיר י"ל

דבדאורייתא הוי ס"ס כנ"ל, ולגבי דרבנן בלא"ה אינו נוהג בשל נכרי. אע"כ ברור שדעת הרא"ש דאסתמא דערלה דנשנית במקומה סמכי', וס"ל ג"כ דחדש בח"ל אסור בודאי מדאורייתא וברור.

והנה הב"ח כתב ביו"ד סי' רצ"ג להוכיח דחדש אינו נוהג בשל גוי, מסוגיא דראש השנה (דף יב) ממחרת הפסח אכיל מעיקרא לא אכיל, ולא הוכיח בקיצור מהיכן אכיל ממחרת הפסח אע"כ דאינו נוהג בשל גוי, והטעם דאינו נוהג בשל גוי מדמעטי' להביא עומר משל גוי מקרא דקצירכם ולא של נכרי, ה"נ דאין חדש נוהג בו ע"ש סברת הב"ח דתלי זה בזה דכמו שאין מביאים עומר משל גוי כך אין חדש נוהג בו, והיינו כפשטא דסוגיין דרפ"ט דמנחות שהתחלנו.

אמנם הט"ז והש"ך השיגו עליו ודחו ראיית הב"ח, דבקיצור לא הוי מצי לאוכוחי. די"ל דאכלו משל אשתקד, ולזה הוכרח ממה דמעיקרא לא אכיל, והש"ך הוסיף לומר, דבקיצור לא הו"מ לאוכוחי די"ל דהא דאכלו ממחרת הפסח, היינו דמושב לאחר ירושה וישיבה משמע כת"ק דמתני' בקדושין, ולזה הוכיח מעיקרא לא אכיל, וע"כ דמושב לכל מקום שאתם יושבים משמע כר"א, שפיר מוכח דאקריב עומר.

ונלענ"ד להוסיף עוד גרגיר, למה דהקשה בטורי אבן, והא דמעיקרא לא אכיל, והא בשבע שכבשו אפילו כתלי דחזירי אשתרי להו כדאמרי' בחולין (דף יז), ותירץ דקאי לשינוי' בתרא דכי אשתרי שלל של נכרים דידהו לא אשתרי, וה"נ כיון דא"י מוחזקת היא הו"ל כדידהו, ולתירוצם קמא דחולין דס"ל דכל שלל אשתרי להו, צ"ל באמת דמעיקרא לא אכיל לאו משום איסור חדש רק משום שהיו מסתפקים ממן שבכליהם כמו דאמרינן בקידושין לת"ק דר"א עכ"ד, א"כ י"ל דלא הו"מ להוכיח בקיצור ממה דאכלו אחר הפסח, די"ל דכתלי דחזירי אף דידהו אשתרי, ולזה קאמר מעיקרא לא אכיל, ומוכח דדידהו לא אשתרי וע"כ דאקריב עומר.

והנה הט"ז והש"ך שם שניהם לדבר א' נתכוונו להביא ראיה דחדש נוהג בשל נכרי', ממה דלא הוכיח הש"ס מהא דמעיקרא לא אכיל מהיכן היה להו תבואה של ישראל שלא לאכול ע"כ דלא עייל שליש, א"ו מוכח דחדש נוהג אף בשל נכרי', והש"ך הוסיף עוד בראיה מההיא דירושלמי שהובא בתוס' פ"ק דר"ה דאיתא להדיא דאף קמה יבישה שמצאו הי' אסור משום חדש והרי דנוהג בשל נכרים, עיי"ש.

ולענ"ד נראה לסתור ראייתם, דהראיה הא' הנ"ל אני אומר באימה וביראה אחר המחילה מעצמותיהם הקדושים כבודם במקומם מונח וכאן שגו ברואה, דהא הש"ס בעי להוכיח דקים להו בין עייל שליש ובין לא עייל שליש, א"כ פשיטא דליכא הוכחה מהא דמעיקרא

לא אכיל. די"ל מספיקא לא אכיל דשמא לא עייל שליש ביד נכרי, והוא ברור, וצ"ל דלפ"ז הא דהוכיח הש"ס דאקריב עומר ולא אכיל אין הוכחה ממה דהיה העומר מתיר, די"ל דהיה מתיר מטעם ס"ס ס' שמא הך דעומר לא הביא שליש ונקרב כדינו, ס' שמא הך דאכלינן מיניה הביא שליש והוי של נכרי דאין חדש נוהג בו, אלא דעיקר הוכחת הש"ס דהיאך היו מקריבים עומר דלא עייל שליש והוי חולין בעזרה.

אמנם לפ"ז יקשה לנו דברי תוס' דלשם שכתבו בד"ה מהיכן אקריבו ודלא כמ"ד במנחות פרק ר' ישמעאל דאף בזמן שבהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר, ולכאורה יפלא הא מ"מ כיון דליכא עומר להקריב הוי כמו אין בית המקדש קיים והאיר מזרח מתיר, ומה לי דליכא מקדש או דליכא עומר, ומצאתי הקושיא תה"ל בטורי אבן במהדורא בתרא לר"ה, וצ"ל דס"ל כיון דרק ספיקא הוא אם הביא שליש, וא"כ דלמא לא הביא שליש וקמי שמיא גליא דאיכא עומר להקריב ובזה לא אמרי' דהאיר המזרח מתיר, אבל באמת היכא דודאי ליכא עומר, גם תוס' ס"ל דהאיר מזרח מתיר.

ובזה אמרתי בסוגי' דר"ה (דף לו) בהא דאמרי' שם התקין ריב"ז שיהא יום הנף וכו' ארנב"י ריב"ז בשיטת ר' יהודה אמרה, די"ל הא דמיאן רנב"י בתירוצא קמא דס"ל להלכה כת"ק דר"א דחדש אינו נוהג בח"ל וממילא אין מביאי' עומר מח"ל או דס"ל אף דחדש נוהג בח"ל ומ"מ אין מביאים עומר מח"ל כדעת הרמב"ם וגם ס"ל דקדושה הראשונה לא קדשה לע"ל, ועיין במ"ל פ"י מהל' מאכלות אסורות דאם אמרי' דלא קדשה דינו כח"ל לכל מילי גם לחדש עיי"ש, וא"כ היה קשה לרנב"י דאיך שייך לומר דאבני בלילה, הא בכה"ג ליכא עומר להקריב דהוי כגדל בח"ל, וכיון דבודאי ליכא עומר הוי כמו אין בהמ"ק קיים דהאיר מזרח מתיר וק"ל.

ובזה אמרתי בדרך חידוד בהא דקאמר הש"ס מנחות (דף ה' ע"ב) והא דר"ל לאו בפירוש אתמר וכו' דמה נ"מ מינה, דהנה י"ל דהא דמשני הש"ס במנחות (ס"ח) ארנב"י ריב"י בשיטת ר"י אמרה, ע"כ דיצא כן מכח פרכת הש"ס דאבני אימת וכן משמע בתוס', א"כ י"ל דכ"ז לר"ל לשיטתי' דסבר יבמות (דף פא) אליבא דר' יוסי תרומת פירות בזה"ז דרבנן ולדידי' ע"כ גם לר"א ור"י בההיא דעגולי דבילה ס' תרומה בזה"ז דרבנן, וההיא דמגילה (דף י') דסבר ר"י קדושה ראשונה קדשה לע"ל ע"כ דמחלקי' דדוקא קדושת הבית קדשה אבל קדושת הארץ בטלה, וכמבואר כ"ז בתוס' בשבת (דף עג ע"א) ד"ה ר"מ אומר וכו' וביבמות (פב ע"ב) ד"ה ירושה ראשונה, א"כ לא משכחינן שום תנא דיסבור קדושת הארץ לא בטלה, ושפיר י"ל כדברינו דס"ל דליכא לתרוצי דאבני בלילה וכו' דהא בכה"ג ליכא עומר בח"ל דהא קדושת הארץ בטלה וגדל העומר בח"ל, וממילא האיר מזרח

מתיר, לזה הוכיח דריב"ז בשיטת ר"י אמרה אבל לר"י לשיטתי' דס' שם ביבמות אליבא דר' יוסי דתרומה בזה"ז דאורייתא א"כ אין ראי' מריב"ז דדלמא ס' ג"כ כר' יוסי ומקיימי' התירוץ דאבני בלילה, א"כ מה"ת נדחוק דריב"ז התקין ודרש קאמר, וא"כ פירכת הש"ס במנחות (ס"ח) לר"י במק"ע, וצ"ל דבאמת ר"י ס"ל דעד הביאכם למצות עשה ובלא"ה ליתא לפירכת הש"ס משום מצוה ניקו ונגזור כיון דהוי איסור עשה כמ"ש תוס', והא דפריך במנחות היינו לר"ל לשיטתי' דלדידי' ע"כ מצוה בעלמא קאמר מההיא דמנחות העומר שקמצה שלא לשמה, כקושי' ב' של תוס', ולדידיה שפיר משני ריב"ז בשיטת ר"י אמרה דהוכיח כן מתוך קושי' דאבני אימת, באופן דצ"ל בהכרח דלר"י מצות עשה איכא ולר"ל עד הביאכם למצוה מן המובחר, אך לכאורה קשה הא ר"י ור"ל אמרי בלשון א' אין בהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר, ולזה בא הש"ס לתרץ דר"ל לא אמר כן מעולם בלשון הזה, וההי' דר"ל לאו בפירוש אתמר אלא מכללא וק"ל.

אמנם לפי דברינו הנ"ל הקושי' במקומו על התוס' דמה מוכיח הש"ס דאקריב עומר, דלמא באמת לא אקריב והא דאכלו היינו מס"ס, ס' כולו הביאו שליש וליכא עומר והאיר מזרח מתיר, ס' דהך דאכלינן מיני' הביא שליש והוי של נכרי דאין חדש נוהג בו לדעת הב"ח. אמנם באמת הוא טעות, דמ"מ בהך דאכלינן ליכא ס"ס דספק א' הוא שמא הך לא הביא שליש וממילא הך גופא ראוי לעומר, ואין כאן עוד צד היתר. ואדרבא נ"ל לכאורה מדברי תוס' אלו ראי' לדברי הב"ח, דלכאורה עדיין יקשה דהיאך הוכיח הש"ס דאקריב עומר וכו' דלא היה גדל הרבה כמעט סמוך לגמרו, ובודאי ליכא עומר, והאיר מזרח מתיר, אע"כ בהכ"ח דאין חדש נוהג בשל נכרי, ואם הי' ניכר דהביא שליש מעיקרא אמאי לא אכיל.

אמנם באמת נלע"ד דהוכחת הב"ח מעיקרא ליתא, למ"ש תוס' שם ד"ה ולא קציר נכרי וכו' ואע"ג דירושה היא להם וכו' ודבריהם תמוהים לכל עובר, ומצאתי בטורי אבן שתמה עליהם, והוא כ' דהוי כמו שותפים דהקרקע של ישראל דירושה היא לנו ולנכרי יש חלק במה שזרע, והא דאמרי' קצירכם ולא קציר נכרי, היינו מטעם אין ברירה, ודלמא הך דנכרי, וסוגיא דע"ז ס"ל דיש ברירה עיי"ש, מעתה אף לפי דברי הב"ח יקשה אמאי לא הוכיח בקיצור מהיכן אכלו אחר פסח דאף דאין חדש נוהג בשל נכרי הא ירושה היא לנו, ודלמא הך דידן היא ומקרי של ישראל, אע"כ מוכח דאכלו משל אשתקד כתירוץ הט"ז והש"ך, וא"כ ליתי' לראיית הב"ח, וגם א"ל דהב"ח ס"ל דרך אחרת בישוב קושית תוס' דס"ל דאף דירושה היא לנו מ"מ לפי שעה הי' קנויה להם, והוי כמו קנה נכרי למ"ד דיש קנין לנכרי מקרי של נכרי, ז"א, דא"כ בקיצור לית' להוכחת הב"ח, דהא י"ל

דמה דאכלו אחר הפסח, היינו מטעם כתלי דחזירי דהא נקרא של נכרי והוי שלל דידהו, באופן דממנ"פ ליתי' לדברי הב"ח דאם נימא דנקרא של נכרי א"כ אין ראי' דחדש אינו נוהג בש"נ, דהא י"ל דמטעם כתלי דחזירי כיון דעייל שליש ביד נכרי הוי דידהו, ואם נימא דלא מקרי של נכרי דמוחזקת היא לנו, א"כ חדש נוהג בו, ע"כ דמשל אשתקד אכלו, ומה"ט נדחה ג"כ ראייתנו לדברי הב"ח מדברי תוס' הנ"ל די"ל דשפיר הוכיח הש"ס דאף אם ידעו דבודאי הביאו שליש, מ"מ לא מקרי ליכא עומר דהא גם לישראל חלק רק דלא ידעי' היכן הוא וקמי שמיא גליא דאיכא עומר וכנ"ל.

אמנם מה דת"ל סתרנו ראיות הב"ח, מ"ה נגד זה בדברינו נסתר ג"כ ראיות הש"ך נגד הב"ח, דהראי' א' ממה דלא הוכיח בקיצור מהא דלא אכיל מעיקרא, מלבד מש"ל דלק"מ, עוד נסתר לדברינו אלו דהא לא הו"מ לאכול דדלמא הך דידן הוא והוי של ישראל כיון דמוחזקת היא לנו, וגם הראיה הב' שהביא מההיא דירושלמי, אין ראיה דשאני התם דג"כ הטעם מטעם דמוחזקת היא לנו ומקרי של ישראל, נמצא לפי דברינו אין ראיה מסוגיא דר"ה והתוס', לא לכאן ולא לכאן.

אמנם נראה להוכיח דלא כהב"ח, והוא דא"כ מאי הוכיח הש"ס מהא דאקריב עומר, הא העומר גופיה הי' מותר להקריב דלית ביה חשש חולין לעזרה, דמותר להקריב מטעם ס"ס, ס' לא הביא שליש, ואת"ל דהביא שליש, דלמא הך חלק דישראל הוא וכיון דירושה היא לנו הוי של ישראל, ואי דהוכחת הש"ס היאך היה העומר מתיר דלמא לא עייל שליש, ובזה לא מהני ס"ס הנ"ל, דלענין להתיר לחדש הוי כמו ס"ס חזקת איסור דלא מהני ס"ס, ג"ז ליתא דהא לענין היתר חדש יהי' ג' ספיקות, שני ספיקות דהעומר מתיר וקרב כדינו כנ"ל וס' שמא הך דאכלינן מיניה הוא חלק נכרי ועייל שליש, וג' ספיקות מהני גם באיתחזק איסורא כמ"ש הש"ך (סי' קי), ובפרט דהכא דלא מקרי כ"כ אתחזק איסורא להך ס' שמא אין בזה איסור חדש דשמא הך דאכלינן הוא חלק נכרי, ואף די"ל דלגבי הך דאכלינן דהוי ס"ס להחמיר, ס' חלק ישראל וס' לא עייל שליש הוי כמו ודאי לאיסורא ולא מקרי ספיקא להצטרף לג' ספיקות, ז"א דממנ"פ לשיטת הרמב"ם דס"ס מותר מטעם דס' א' מה"ת לקולא א"כ ממילא באתחזק איסורא לא מהני ס"ס, מ"מ לדידי' לא מצינו דס"ס להחמיר יהיה כודאי איסורא דלהחמיר אין מעלה בס"ס, וא"כ הוי בנ"ד ג' ספיקות, ולשיטת הרשב"א דס"ס הוי כמו רוב, וא"כ י"ל דלהחמיר הוי כמו ודאי, א"כ לדידי' מהראוי דס"ס מהני בחזקת איסור כמו דס"ל באמת להרשב"א, א"כ תיהני הס"ס להתיר מכח הס"ס דיש בעומר דנקרב כדינו, מזה ראי' ברורה דלא כהב"ח, דחדש נוהג

בשל נכרים וליכא צד להתיר בחדש גופיה, ולא נשאר רק ס"ס בעומר גופיה ולא מהני להתיר משום חזקת איסור.

מזה נלע"ד דמיושב מה שכתב הרמב"ם דכתלי דחזירי דהותר רק מדוחק כשלא היה להם אחר לאכול, ומה דתמוה לכאורה מסוגיא דחולין דלפ"ז מאי פריך הש"ס השתא כתלי דחזירי מותר איברי נחירה מבעי, דלמא האיבעי' ביש להם לאכול היתר, וכן מצאתי תה"ל בטורי אבן שהביא קושיא זו בשם הרמב"ן בחומש, ונ"ל דלק"מ, דהרמב"ם ס"ל דזה תלי בזה, דלהס"ד דשם דס"ל דאף שלל דידן אשתרי, והיינו דמותר אף לנחור לכתחילה, באמת היה מותר בכל ענין, אבל לאידך שינוי' דשם דדידהו אשתרי, ס"ל להרמב"ם דהטעם מפני דוחק אבל לא בע"א, אך עדיין קשה מנ"ל להרמב"ם זה, ולפי דברינו ניחא דהרמב"ם לשיטתיה דס"ס הטעם משום דס' א' מה"ת לקולא, א"כ באתחזק איסורא לא מהני הס"ס, והיה מפרש שפיר סוגיא דר"ה כדברינו דאף דהעומר יהיה מותר להקריב להתיר מטעם ס"ס כנ"ל, מ"מ לא היה מתיר החדש דאתחזק איסורא, והיינו דבחדש גופא ליכא צד להתיר דגם בשל נכרי' אסור, והיה קשה לי הא מ"מ הוי בחדש גופיה צד להתיר דשמא של נכרי הוא והוי שלל דידהו דאשתרי, וא"כ הוי ג' ספיקות דמותר אף באתחזק איסורא, אע"כ מוכח דהיכא דאיכא דהיתירא לא אשתרי, והכא דהיה להם היתר לאכול משל אשתקד לא אשתרי להו חדש, וא"ש.

ומעתה הרמב"ם לשיטתו הוכיח דחדש נוהג בשל נכרי דאל"כ הוי ג' ספיקות וכנ"ל, הרי להדי' דאף דהעומר לא בא משל נכרי, מ"מ חדש נוהג בזה, הרי דלא תלי זה בזה, מש"ה פסק הרמב"ם שפיר דאף דחדש נוהג בח"ל, מ"מ אין העומר בא ממנו.

ובדרך הפשוט נלע"ד דדברי הרמב"ם נכונים וא"צ לדברי הלח"מ, והיינו דהרמב"ם ס"ל כי היכי דדרשי' פ"ק דר"ה קצירכם ולא של נכרי, ממילא מתמעט ג"כ ח"ל דלא מקרי שלך מיוחד לך כדאמרי' קדושין (דף לט ע"א) ואלא הא כתיב שדך, ופירש"י המיוחד לך וח"ל לא הקנו לך מן השמים ע"ש, והרי סוגי' דר"ה אזלא דחדש נוהג בשל ח"ל דהרי לא ס"ל דמושב לאחר ירושה וישיבה הוא, וע"כ דמושב לכ"מ שאתם יושבים משמע, הרי דס"ל דחדש נוהג בח"ל אף שאין העומר בא ממנו דממועט מקצירכם דח"ל לא מקרי קצירכם, ואין לומר דדלמא בהפוך דבאמת מדכתיב מושב לאורויי דחדש נוהג בח"ל ילפי' מיני' דעומר בא ממנו דלא למעטי' מקצירכם, ז"א, דא"כ נימא דילפי' דלא בעי' קציר שלך, דהא קצירכם לא מיותר הוא דבעי' ולא קציר מצוה דפסחים, וא"כ נימא גם כן דלא למעט נכרי, אע"כ דלא תלי זה בזה, ומקצירכם ממעטי' נכרי וגם ח"ל וא"ש כנלע"ד נכון בדעת הרמב"ם.

שם אלא קים להו ה"נ קים להו, תמוה לי דאיך דומה זה לזה, דלעיל שלא ראינו התבואה קודם ר"ה אלא עתה כשקוצרים אותה בסוכות ובאנו לדון מדרך כלל דכל שנקצרת בחג הביאה שליש קודם ר"ה, בזה י"ל דלא קים להו בהך כללא, משא"כ הכא דכשבאו לארץ ראו להתבואה שעדיין לא הביאה שליש ובזה בקיאין מה שהוא לראיית עין, והא בזה ודאי בקיאין כדקתני במתני' התבואה משהביאה שליש משמע דבלא הביאה שליש אין בו משום שביעית ולא משום מעשר, ולא חיישינן דשמא הביאה שליש, אע"כ דבזה בקיאין.

דף טו.

תוס' ד"ה שאין דבר שחייב במעשר וכו' והכא פטור משום יד הכל ממשמשין. תמוה לי דא"כ עדיין יקשה על רב המנונא כיון דעכ"פ מוכח מדר' שמעון דיד הכל ממשמשין הוי כהפקר לפוטרו ממעשר ועל זה לא מצינו תנא דפליג, וצע"ג.

דף טז:

וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין וכו'. בתשו' הרא"ש סוף כלל יז הביאה הנוסח' ג' דברים מבטלין הגזירה וכו' אף שינוי השם.

תוס' ד"ה ותוקעים, הא אמרינן פ' ראוהו ב"ד, עפר אני תחת כפות רגלי רבותינו בעלי תוס', ובעניי אינו דומה לשם דהתם אלו מתרמי ציבורא אחרינא ונושא כפיו להם הוא עושה המצוה לברך אותם מש"ה מקרי זמנו, אבל הכא בתוקע לצבור אחר הוא אינו עושה המצוה שכבר יצא אלא דמוציא אותם והציבור העושים מצוה והוא שלוחם להוציא אותם מש"ה לא מקרי לגביה עוד משך זמן המצוה. [ע' שו"ת ח"ס סי' קס"ז] .

תוס' ד"ה ליום הדין כו' לחיי העולם הבא שהוא קיים לעולם. עי' תורת חיים ריש פ' יא דסנהדרין.

דף יז.

ונידונין בה לדורי דורות. עיין נדרים ח ע"ב.

דף יז:

אלמלא מקרא כתוב. מגילה כא ע"א סוטה יג ע"ב.

דף יח.

מתני' על ששה חדשים. הוא מלתא דפסיקא דאין יוצאין רק על ו' חדשים דכל זמן שבית המקדש קיים דיוצאים על אייר אין יוצאין על אב דבזמן שיש שלום אין צום כדאי' בסוגיין. טורי אבן.

דף יח:
ואני אין דורש כמותו. עיין בספר ברכי יוסף יו"ד סי' רמ"ב סעיף ג'.

דף יט:
תוד"ה מתני' וא"ת כו' וי"ל כיון דשלוחים כו' ובטורי אבן תמה דמ"מ אם עיברו השנה אחר פורים יהא השלוחים יוצאים להודיע שנתעברה השנה דהא במקום רחוק מהלך י"ד יום לא יהיה יודעים ביום י"ד דנתעברה שנה דהא יחשבו שהשלוחים עדיין לא היה אפשר לבוא להודיע אימת ר"ח ניסן עיין שם.

דף כ:
לאכחושי סהדי. עיין לקמן כד ע"ב תד"ה ראינוהו.

דף כא:
רש"י ד"ה על ניסן הלכך בשאר חדשים וכו', בטורי אבן תמה בזה דהא בלא"ה אף אם גם בשארי חדשים יציאת עדים ממהר שליחות השלוחים לא היה תועלת בזה דמה שעתה מאחרים יציאת השלוחים יום א' נגד זה יש להם פנאי יום יותר ללכת, כיון דמעברים החדש, ודוקא בניסן ותשרי דהוא בט"ו בחדש ואם יקדשו החדש ביום א' יהיה יו"ט ביום א' ולא יוכל ללכת יותר מאילו הוקבע ר"ח בשבת, בזה שפיר ממהר יציאת השלוחים משא"כ באינך עיי"ש.
תוס' ד"ה על ניסן ותשרי, ומיהו אניסן צריך טעם. קשה לי דעדיין יקשה באמת אמאי מחללים על תשרי הא גם אם לא יעידו יקדשו הב"ד מטעם ירקא, ויצאו השלוחים במש"ק דהא מדחי' טעמא דמצוה לקדש ע"פ הראיה אלא משום דאדר הסמוך לניסן לפעמים חסר ולפעמים מלא וא"כ בתשרי יקשה דע"כ צריך לעשות חסר וצ"ע.

דף כב:
סהדא אחרינא הוה בהדיה. גיטין דף ה ע"א סנהדרין דף יד ע"א.

דף כג:
תוס' ד"ה ארבעה מיני ארזים וכו' ובירושלמי חשיב כ"ד. וכן הוא במ"ר שמות פרשה לה.

דף כג:
אסתתומי אסתתום. ע' פסחים צג ע"ב תוס' ד"ה רב יהודה אמר.
תוס' ד"ה שיהו מהלכין וכו'. דאכל הני דהתם פריך. עיין יומא עז ע"ב. מו"ק ז ע"א.

דף כה:
מתני' ולא הספיקו לומר מקודש. הא דלא קתני לומר מקודש מקודש כדקתני בסיפא, היינו דאם הספיק לומר הראש ב"ד מקודש אף דלא הספיקו להשיב העם מקודש מקודש

מ"מ מהני, דאין זה בכלל דין. משא"כ בסיפא דקתני איך עושים לכתחלה מש"ה קתני ויאמרו מקודש מקודש. טורי אבן.
שם יעמדו השנים וכו'. במג"א סי' תי"ז סק"א דקידוש החודש הי' מעומד, ואני בער ולא אדע היכן מצינו דקידוש החודש הי' מעומד ואדרבה ברפ"ג דר"ה משמע להיפך דהי' מיושב.
שם ולקדשי' בליליא, היינו דאם לילה זמן קידוש היה אפשר לקדש בלילה יום ל' העבר, אבל כיון דאין מקדשים בלילה א"א לקדש ביום ל"א את יום ל' כיון דמפסיק זמן שאינו ראוי לקידוש. הרשב"א.
שם כגון שראוהו בלילה, כתב הרע"ב אבל אם ראוהו ב"ד עם שקיעת החמה בזמן שיש שהות לומר מקודש כו'. משמע אף אם ראוהו ביום אלא דלא היה פנאי לומר מקודש עד שחשכה כשמקדשים למחר צריך שיעידו דאם לא על עדותן של אלו על מה יקדישו וכ"נ מפירש"י. אבל לפי מ"ש התוספות הטעם דבראוהו בלילה א"א לדון ראיה לשמיעה דאין מקבלים עדים בלילה א"כ בראוהו ביום ולא הספיקו לומר מקודש יכולים לקדש למחר על ראייתם.

דף כו.

שפיר קאמר ר"י. כעין זה פסחים דף כח ע"ב.
שם ולא שנים ושלשה שופרות. עי' סוטה דף יז ע"ב תד"ה כתבה על שני.

דף כז.

ת"ש תקע בראשונה וכו', ע' ברא"ש פ"ד סי' ח', והמתבאר מתוך תירוצו דהש"ס פריך דתסלק לי' בתרתי וממילא לא יהיה כאן עירוב כונות דהתחלת תקיעה יוחשב לסוף מלכיות וסופו יוחשב לתחלת זכרונות וכל אחד מלתא באפי נפשי', אע"כ מוכח דתחלה בלא סוף וסוף בלא תחלה לא מהני מש"ה הכא אפי' לחדא נמי אינו עולה דלגבי מלכיות הוי תחלה בלא סוף כיון דבסופו מעורב כונת זכרונות אינו עולה למלכיות, וכן בהיפוך, ומשני הש"ס דאפסוקי תקיעתא בתרתי לא פסקינן ולא מיקרי חדא תקיעה רק ע"י ההתחלה והסוף וכיון דא"א לחלקו ממילא הוי תערובות כונות ואינו עולה כלל. קצרו של דבר אם היה אפשר לחלקו היה עולה לשניהם ולא היה מיקרי מעורב כונות, אבל כל שא"א לחלקו אפי' לחדא אינו עולה.
שם אלא תרתי קלי כו' מתרי גברי. עי' סוטה דף לט ע"ב תד"ה עד שיכלה.
תוד"ה שופר ודבק שברי שופרות נמי כו'. כתב הרב בכוונת התוס' ר"ה דמ"ש תחלה דדיבק שברי שופרות אינו מטעם דהוי ב' או ג' שופרות, היינו דהוכיחו להם כן מההיא

דמנחות ל"ד דדיבוק הוי חיבור, ובסוף שסיימו דאף אם נפרש מטעם ב' או ג' שופרות היינו דקרא והעברת שופר משמע שיהיה שופר אחד מתחלתו ועד סופו.
ולא נראה לי כלל, דמהיכן משמע שיהיה שופר אחד מתחילה, הא והעברת שופר משמע יותר בשעת העברה יהיה שופר א', וגם זהו כמעייל פילא בקופא דמחטא שכוונת תוס' בדרך הוכחה מסוגיא אחרת ואח"כ דחו ולא ביארו מאיזה טעם.
ומלבד כל אלה, היסוד תמוה דהא בר"ה (דף כ"ו) אמרינן כיון דקאי גלדי גלדי מחזי כב' וג' שופרות, והא גלדי הוי יותר חיבור מחיבור שע"י דבק ואפ"ה מקרי ב' וג' שופרות.
אבל כוונת תוס' כך, דלאחר שהקדימו בתירוצם הב' דלא הוי זו ואצ"ל זו דנסדק גרע מסופו להפרד, כתבו דדיבק שברי שופרות אין פסולם מטעם ב' וג' שופרות היינו דאם איתא דיש בו עוד פסול משום ב' וג' שופרות אם כן הוי זו ואצ"ל זו, דהא בנסדק הוי חדא פסול ובדיבק שברי שופרות יש בו עוד פסול משום ב' וג' שופרות ע"כ דאין בו משום ב' וג' שופרות, והא דגלדי גלדי מקרי ב' וג' שופרות, צריך לומר דגלדי כל גלד וגלד שם שופר קטן עליו, אבל שברים אין על שבר שם שופר, ואין בזה משום ב' וג' שופרות ופסולו רק דאין שם שופר עליו והיינו מטעם דדיבוק לא הוי חיבור, וע"ז סיימו דאף אם נימא דיש בו ג"כ משום ב' וג' שופרות לא קשה כלום, והיינו דנימא באמת דהוי זו ואצ"ל זו כדס"ל בתירוצם הא', או כיון דמ"מ לא ידעינן דינא דסיפא דדיבק שברי שופרות במכ"ש מדינא דרישא דנסדק כיון דנסדק גרע בחד צד דסופו להפרד לא מקרי זו ואצ"ל זו.
באופן דספיקתם רק כיון דאין על השבר שם שופר אבל לא מטעם דדיבוק הוי חיבור דהא אפי' בגלדי גלדי דהוי חיבור כדרך גדילתו בידי שמים לא הוי חבור גמור, ועד כאן ל"פ אינך אמוראי בטעמא דשופר של פרה, ומשמע דלא ס"ל כאביי לפסלו משום דמחזי כב' וג' שופרות היינו כיון דהוי חבור דרך גדילתו, ובידי שמים הוי חבור מעליא אבל דיבוק י"ל דמודו דלא הוי חבור.

דף כז:

גמ' איכא דרמי להו. כעין זה סוכה דף טז ע"א, ודף לב ע"ב. ב"ב דף יט ע"א, ודף כו ע"א.
תוס' ד"ה ניקב, והלכה למעשה וכו' סותמו במינו וחזר לקולו. תמוה לי למה דוקא במינו והא הירושלמי מוקי למתני' אף כר' נתן וא"כ מיירי מתני' באינו מינו ואפ"ה אם אינו מעכב התקיעה כשר ובזה לא מצינו דפליגי רבנן אלא דס"ל דבמעכב אף במינו פסול אבל מה דכשר לר"נ באינו מינו ה"נ לרבנן.

דף כח.

בשופר של עולה (עי' חי' סוכה דף ל' ע"א).
שם בשופר של שלמים. עיין זבחים דף פו ע"א תד"ה אתיא. ובכורות דף כו ע"א תד"ה התולש ובנדרים דף י ע"א תד"ה אדם מביא כבשות ומעילה דף יב ע"ב תד"ה חלב.
תוד"ה המודר אם לא נחלק משום דגבי סוכה בלאו מצוה יש הנאה וכו', לכאורה תמוה דא"כ איך פריך רבא על אביי בהנאת סוכה עלי מצות לאו להנות ניתנו הא יש לו הנאה מהישיבה, והיה נראה לי בפשוטו בכוונת תוס' דרבא הקשה לאביי, דבממנ"פ אם נאסר מכח הנאת ישיבה גם בשלא אהנה ליתסר, ואי משום הנאת מצוה גם בהנאת סוכה עלי הא מצוה לא להנות ניתנה, ולזה מוקי בשלא אשב ושפיר י"ל דאיכ' הנאה בישיבת' והא רבא דשלא אשב מותר, היינו דלא הזכיר כלל מהנאתו רק שלא אשב דבזה מושבע ועומד, אבל במקום ישיבתה דסתם קונם היינו מהנאתו והנאת ישיבה בכלל, ובאמר בפירוש שלא אהנה י"ל דאסור.
אמנם לענ"ד א"א לומר כן, דאם כן תקשה למה דמוקי רבא בישיבת סוכה עלי, למאי צריכים קרא דבנדר חל על דבר מצוה, הא בכה"ג בלא"ה אסור מכח הנאה דישיבתה, אע"כ דגם הנאת ישיבה בכלל המצוה דתשבו כעין תדורו כתיב היינו אכילה ושתיה וטיול, והכל בכלל המצוה, וא"כ עדיין קשה מאי פריך רבא לאביי דלמא בשלא אהנה מותר, דגם על הנאת הישיבה לא חייל דנשבע לבטל את המצוה, אבל בהנאת סוכה עלי אסור משום הנאת הישיבה.
ולזה נ"ל בדרך אחר, דלאביי דאמר שלא אהנה, ע"כ לא דאמר בסתם שלא אהנה, דא"כ משמע בכלל זה כל ההנאות אף שימוש בגג הסוכה וכדומה, וא"כ ליחול השבועה בכולל, דבנשבע לבטל המצוה חל בכולל כמו בקונם דלא אוכל מצה כמ"ש תוס' שבועות, אע"כ דמיירי בפירש שלא אהנה דהיינו הנאת המצוה, ולזה הקשה רבא דמצות לאו להנות, ומוקי רבא באמת דמיירי בפירש, אבל לא בפירש הנאת מצוה, אלא דאמר ישיבת סוכה עלי, דהיינו גם הנאת הישיבה ודו"ק.
ומה דהקשה בספר כפות תמרים על תוס' דמה בכך דאין הנאה בתקיעה, הא גם בקונם לולב שאני נוטל אסור וכן בקונם זריקת צרור עלי לק"מ, דודאי ס"ל לתוס' ג"כ דיכול לאסור על עצמו כל מילי, אבל ס"ל דסתם קונם משמע הנאה ובקונם תקיעותיו עלי כיון דיש שייכות להנאת תקיעת דהיינו במכוון לשיר אמרינן דלא אסר רק ההנאה, אבל לא תקיעה בלא הנאה, וכן בישיבת סוכה עלי אסר רק ההנאה אלא דאסור לישב

משום הנאת הישיבה, אבל בלולב דליכא כלל הנאה בנטילתו חזינן דאסר עליו הנטילה בלא הנאה.

דף כח:

שלא בזמנו בעי כוונה. עיין תוס' ישנים יומא דף נז ע"א ד"ה נותן.

תוס' ד"ה אבל נתכוין כו' לא הוי מצי לומר. עיין תשובת מהריב"ל ספר שני סי' פה.

תוס' ד"ה דלמא קסבר ר"י, ובשמיני ספק שביעי לא יתבי, ותמוה דגם למסקנא יקשה הא כיון דמכוין למצוה אף שלא בזמנה עובר בבל תוסיף, ולומר כיון דמכוין רק למצוה דרבנן לא מקרי מכוין, וכנראה מלשון הרמב"ם (פ"ה מהל' ממרים) וכנראה מדברי תוס' לעיל (דף טז ע"ב), מ"מ בדברי תוס' בסוגיין ד"ה ומנא תימרא מדהקשו גבי תקיעות דאף דהוא שלא בזמנו הא במכוין עובר, מבואר דס"ל דמקרי מתכוין, וא"כ איך יתבי בסוכה בשמיני ספק ז', וראיתי אח"כ בפרי מגדים בפתיחה הכוללת עמד בזה דלתירוצם בתקיעות עדיין יקשה מסוכה בח', וכתב דתוס' ס"ל כיון דעשו כן משום סייג לתורה אין בזה משום ב"ת וכמו שתירץ הרשב"א בחידושיו אלא דבתקיעות דהוא רק לערבב השטן וליכא משום סייג בזה הוצרכו לתירוצם עיי"ש, אבל מדבריהם אלו לא משמע, דא"כ גם לר' יהושע י"ל דיתבי בח' ואיך תלי זה בדינא דמסקנא.

מה שהקשה במה שכ' הר"ן (ד"ה והרב) דדברי ר"ז איכוון ותקע לי הוא דלא כרבה דהתוקע לשיר יצא, והא י"ל דאמר כן משום הברכה תחלה אשר קדשנו ותקנו הגאונים לומר מצות יחוד כדי לכוון אם כן אם לא יכוין הוי ברכה לבטלה, במחילת כבוד תורתו הקדושה אין מובן לי דבריו הקדושים הא בלא"ה בפשוטו ל"ש ברכה אלא א"כ שרוצה לעשות המצוה א"כ הוי ממילא כוונה, אבל הקושיא רק דלרבה ל"ל לר"ז לומר לשמעי' שיתכוון להוציא לו הא בלא"ה יהי' יוצא בלא כוונת משמיע כיון דאין צריך כוונה, והוא שפיר יברך במה שרוצה לעשות המצוה לצאת בתקיעותיו של שמעי'.

דף כט.

מתני' זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר. אין הרצון בזה שאינו מחויב כלל אלא ר"ל כל שאינו מחויב מחמת וודאי אף שהוא מחוייב מספק אינו מוציא וזהו שאמרו בברייתא דטומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שא"מ אנדרוגינוס מוציא את מינו ולא את שא"מ. וא"ת טומטום אמאי אינו מוציא את מינו והא הוי ס"ס ספק שמא התוקע הוא זכר ואת"ל נקיבה שמא השומע ג"כ נקיבה, י"ל דס"ס כהאי שהוא בתרי גופי ל"א. ומצאתי שהקשה כ"כ בספר טורי אבן, ותירץ דלפעמים תהפך ספיקי דטומטום זה התוקע לאידך גיסא דאם טומטום אחר יבוא להוציאו במצוה שאין הנשים חייבות תאמר נמי שמוציאו

מכח ס"ס הנ"ל הרי להוציא הוא לטומטום אחר אזלת לקולא משום ספק שמא הוא זכר וכשטומטום אחר בא להוציא אותו מספקינן ליה בנקיבה והוי תרי ס"ס דסתרי אהדדי ודמי למ"ש תוס' נדה דכ"ח עיי"ש.

ונפלאתי על כבודו הגדול דאינו דומה כלל וכלל דהתם על השני ביאות ביחד ליכא ס"ס להתירם דליכא רק ס' אחד שמא אינו ולד אבל אידך צד ספק שמא זכר או נקיבה ממנ"פ חד ביאה באיסור אבל הכא לעולם אף אם יהיה פעמים רבות כן שטומטום זה יוציא אחר ואחר לאחר יהיה הכל ס"ס שמא כולם זכרים ושמא כולם נקיבות. וע"כ נראה נכון כמ"ש. וכ"כ הרא"ם בביאורו לסמ"ג הלכות מגילה על קושיתו כעין זה בטומטום בקריאת מגילה והביאו הפר"ח בדיני ס"ס. ומהור"ח אלפנדר"י בתשובת מוצל מאש כ' שיש ללמוד כן מהא דקדושין ספיקות בספיקות אסורין לבוא זב"ז והא ס"ס הוא אם זהו ממזר אם לא ואת"ל דהוא ממזר דלמא גם היא ממזרת. אע"כ משום דהוי בתרי גופי לא אמרי'. אלא דאין זה ראיה דהתם יש לעשות הס"ס כנ"ל ויש ג"כ צד לעשותו לחומרא ולומר ס' אם האיש הזה כשר וישא ממזרת את"ל דהוא ממזר דלמא היא כשרה עכ"ל. ובמחכ"ת זה אינו דלקולא הוי שפיר ס"ס ספק שמא שניהם ממזרים או ספק שניהם כשרים ואין כאן איסור רק בחד צד שהאחד כשר והא' ממזר וזהו לא מיקרי ב' ספיקות שמא הוא ממזר והיא כשרה או להיפוך דהא מ"מ הכל רק חד ביאת ממזר בקהל ה' וא"כ הוי חד צד לאיסור דהיינו דא' מהם כשר וא' ממזר ושני צדדים להתירא דשמא שניהם ממזרים ושמא שניהם כשרים. וכן אם הוא מחוייב אלא שחיובו רק מדרבנן אינו מוציא זולת אם האחר ג"כ אינו מחוייב כ"א מדרבנן כגון שבא הקטן להוציא בבהמ"ז למי שלא אכל אלא שיעורא דרבנן כגון כזית או כביצה כדאיתא בברכות דף כ'.

ובאם גם הקטן אכל רק כזית אינו מוציא דהוי הגדול חד דרבנן והקטן ב' דרבנן. תוס' מגילה דף י"ט ע"ב. ואני מגמגם בדין זה דהא חזינן דגדול שאכל כזית מוציא למי שאכל כדי שביעה והטעם דהוא ברכת המצות ואף בלא אכל כלל מדינא יכול להוציא אלא דבעי לאכול כזית משום אסמכתא ואכלת ושבעת מי שאכל הוא שיברך, א"כ גם הקטן שאכל כזית ראוי הי' להוציא מי שאכל כדי שביעה ואינו מעכב בזה כ"א הקטנות דהגברא בעצמו לאו בר חיובא כלל, וא"כ ממילא יכול להוציא לגדול שאכל כזית ולא מקרי ב' דרבנן, דמה שאינו מחויב עתה מצד שלא אכל רק כזית אינו מזיק דמ"מ בר חיובא מקרי אילו יאכל כ"ש ויכול להוציא בני חיובא דאוריי'. ונ"ל דזהו כוונת הרא"ם שהביא המג"א סי' תרפ"ט סק"ד ומ"ש שם הטעם דבידו לאכול כ"ש נלע"ד שזהו טעם ליסוד הדין דגדול שאכל כזית שיכול להוציא את מי שאכל כ"ש אף דאינו דומה לשופר

וכדומה דיצא מוציא דהתם החיוב מוטל עליו מצד עצמו ואין לו מקום להפטר ממנו אלא דכבר יצא זהו מקרי בר חיובא. אבל בהמ"ז כ"ז שלא אכל לא מקרי בר חיובא דאינו מחויב לאכול כ"ש. ומש"ה הטעם דמ"מ כיון דבידו לאכול כ"ש ולהתחייב בבה"מ מקרי בר חיובא ודברי התו' צע"ג. ובספר דגול מרבבה כ' אם הקטן התפלל ערבית א"י להוציא בקידוש למי שג"כ כבר התפלל דהוי הקטן תרי דרבנן ולא מפיק חד דרבנן. ובמח"כ ז"א דהא בקידוש הדין דאם יצא מוציא א"כ מה שהקטן כבר התפלל ליכא חסרון בזה דגדול כה"ג שכבר התפלל יכול להוציא למי שלא התפלל דאף בקידש ממש לעצמו יכול להוציא וא"כ אנו דנין רק מכח פטור דקטנות והיה רק חד דרבנן ועיין מ"ש במגילה י"ט ע"ב.

שם ת"ר הכל חייבים בתקיעות שופר כו' טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. וא"ת טומטום אמאי אינו מוציא את שאינו מינו והא הוי ס"ס שמא התוקע הוא זכר, ואת"ל נקבה שמא השומע ג"כ נקבה, י"ל דס"ס כהאי שהם בתרי גופים לא אמרינן וכמו שתירץ הרא"ם בביאוריו לסמ"ג הל' מגילה על קושייתו כעין זו ממש בטומטום בקריאת מגילה, שוב ראיתי לטורי אבן שהקשה כן, ותירץ דלפעמים תהפך ספיקא דטומטום זה התוקע לאידך גיסא, דאם טומטום אחר יבוא להוציא במצוה שאין הנשים חייבות בה תאמר נמי שהוציא מכח ס"ס הנ"ל והרי להוציא הוא לטומטום אחר אזלת לקולא מחמת ספק שמא הוא זכר, וכשטומטום אחר בא להוציא מספקינן ליה בנקבה, והוי תרי ס"ס דסתרי אהדדי, ודמי למה שכתב תוספות נדה (דף כט) עכ"ד.

ואין דמיונו עולה יפה, דהתם על השני ביאות ליכא ס"ס להתירם, דליכא רק ספק א' שמא אינו ולד אבל לאידך צד ספק שמא זכר או נקבה ממנ"פ חד ביאה באיסור, אבל הכא דלעולם אף אם פעמים רבות יהיה כן טומטום זה יוציא אחר ואחר לאחר, יהיה הכל ס"ס שמא כולם זכרים ושמא כולם נקבות. (אאב"ה עיין מ"ש אבא מארי נ"י בתשובותיו) [הועתק לפנינו].

נסתפק רו"מ במי שספק לו אם בירך בהמ"ז דהדין דמברך מספק, אם יכול להוציא לאחר שהוא מסופק ג"כ בזה, מדין ס"ס ס' שמא המברך עתה לא בירך עדיין, ואם תמצא לומר בירך, שמא השומע ממנו ג"כ כבר בירך.

תנן בפ"ג דר"ה טומטום אינו מוציא לא את מינו כו'. וקשה לי בגוה הא הוי ס"ס ס' שמא התוקע זה הוא זכר, ואת"ל שהוא נקבה דלמא השומע ג"כ נקבה, ומצאתי לטורי אבן דהקשה כן, ומתרץ דלפעמים תיהפך ספיקא דטומטום זה התוקע לאידך גיסא, דאם טומטום אחר יבא להוציא אותו במצוה שאין הנשים חייבות, תאמר נמי שיצא מכח ס"ס

הנ"ל, הרי להוצי' הוא לטומטום אחר, אזלת לקולא מחמת ספק שמא הוא זכר והוה ליה ס"ס וכשטומטום אחר בא להוציא אותו מספקינן ליה בנקבה, והוי תרי ס"ס דסתרי אהדדי ודמי למ"ש תוס' נדה (דף כ"ח) ע"ש.

ומאוד נפלאתי על כבודו הגדול דאינו דומה כלל וכלל דהתם על השני ביאות ביחד ליכא ס"ס להתירם, דליכא רק ספק אחד שמא אינו ולד, אבל אידך צד ספק שמא זכר או נקבה, ממנ"פ חד ביאה באיסור, אבל הכא לענין טומטום לעולם אף אם יהיה אלף פעמים שטומטום זה יוציא אחר ואחר לאחר יהיה הכל ס"ס שמא כולם זכרים, ושמא כולם נקבות.

וראיתי בפר"ח בדיני ס"ס אות יו"ד, הביא בשם הרא"ם בביאוריו לסמ"ג הל' מגילה דהקשה ג"כ על מה דטומטום אינו מוציא טומטום הא הוי ס"ס ותירץ דס"ס בתרי גופי לא אמרי'. ובתשובת מוצל מאש למהר"ח אלפאנדרי (סי' י"ג) הביא ג"כ לדברי הרא"ם אלו, וכתב עלה דיש ללמוד כן מהא דקידושין, ספיקות בספיקות אסורות לבא זה בזה, והא הוי ס"ס אם זהו ממזר או לאו, ואת"ל שהוא ממזר דלמא גם היא ממזרת, אלא דאין מזה ראיה דהתם יש לעשות הס"ס כנ"ל, ויש ג"כ צד לעשותו לחומרא ולומר ספק אם האיש זה כשר וישא ממזרת, אם תמצא לומר דהוא ממזר דלמא היא כשרה עכ"ל.

ובמחכ"ת זה אינו דלקולא הוי שפיר ס"ס, ס' שניהם ממזרים וספק שניהם כשרים, ואין כאן איסור רק בחד צד שהא' ממזר וא' כשר, וזהו לא מקרי ב' ספיקות שמא הוא ממזר והיא כשרה או להיפוך דהא מ"מ הכל רק חד ביאת ממזר בקהל ה', ואם כן הוי חד צד לאיסור דהיינו דא' מהם ממזר וא' מהם כשר, ושני צדדים להיתירא דשמא שניהם ממזרים או שניהם כשרים, אך עכ"פ דעת מהרא"ם מוכרחת מתוך קושיתו, ויש עוד ראי' ממתני' פ"ה מ"ה דדמאי הלוקח מן העני מעשר מכל א' וא', ויקשה דאמאי א"י לעשר מאחד על הכל מטעם ס"ס, שמא כולם מעושרים ושמא כולם אין מעושרים, אע"כ כהרא"ם, ואם כן אפשר דבנידון דידן נמי אין ספק מחוייב בבה"מ יכול להוציא לאחר שמחוייב מספק.

אולם י"ל כיון דמדינא בבהמ"ז אף שיצא מוציא כמו כל ברכת המצות אלא דאסמכוה אקרא ואכלת ושבעת מי שהוא אכל יברך, ומה"ט סגי באכל כזית א' דגן דמחויב דרק מדרבנן יכול להוציא למי שאכל כדי שביעה, ואם כן י"ל דלגבי דרבנן הוי ספק דרבנן שמא זה המוציא עדיין לא בירך, ומה"ט י"ל דאף אם השומע ודאי לא בירך, מ"מ יצא בזה שהמברך מסופק דהוי ספק דרבנן, כיון דמדאורייתא אפילו בירך יכול להוציא ולגבי דרבנן אמרינן שלא בירך.

ועיין בלקוטי פר"ח סי' קפ"ד שכתב דלהרמב"ם דספק דאורייתא רק מדרבנן לחומרא מי שמסופק אם בירך בהמ"ז א"י להוציא לאחר, דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא ע"ש, ובפשוטו היה נראה דאף לאינך פוסקים דספק דאורייתא מה"ת לחומרא, מ"מ מחוייב רק מגדר ספק, וא"כ זהו האחר אינו יוצא בשמיעתו, דעדיין נשאר הוא בספק חיוב דשמא המוציא כבר בירך ולא יצא בשמיעתו ממנו.

אבל לפי הנ"ל י"ל בהיפוך דאף להרמב"ם דספק דאורייתא מן התורה לקולא יכול להוציא בבהמ"ז לאחר שלא בירך, דהא בהמ"ז מחוייב דרבנן גם כן יכול להוציא למחוייב דאורייתא כמו באוכל כזית דגן דיכול להוציא למי שאכל כדי שביעה, כנלענ"ד.

דף כט:

גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ד' אמות ברשות הרבים. הא דלא נקיט שמא יוציאנו מרה"י לרה"ר, ובתוספות הקשו כן, י"ל דהא אף אם יוציא מ"מ כל שלא יעמוד לפוש אלא אם ילך מביתו מיד להחכם לא יתחייב, וי"ל דזהו חשש רחוק שילך דרך רה"ר ויעמוד שם לפוש, משא"כ בחששא דשמא יעבירנו, דבזה אף אם לא יעמוד לפוש יהא חייב לדעת התוס' בחדושי רשב"א בפ"ק דשבת בסוגיא דילפינן זורק ממושיט, דבמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר לכ"ע חייב, ומבואר יותר בח"ר שבת פ' הזורק (דף צז ע"א).

ובהכי מיושב נמי מה דהקשה לי חכם אחד על התוס' פ"ק דשבת (דף ה' ע"ב ד"ה בשלמא) דכתבו בשם הירושלמי דלבן עזאי דמהלך כעומד דמי לא משכחת מעביר ד' אמות דמחייב אלא בקופץ, וכתבו דמסוגיא לא משמע כן, וקשה אמאי לא הוכיחו כן בבירור מהכא, דא"כ לבן עזאי יהא תקיעות שופר דוחה שבת דודאי ל"ל למגזר שמא יעבירנו בקפיצה. ולמ"ש ניחא לבן עזאי דמהלך כעומד בלא"ה ניחא דטעמא דשופר משום גזרה שמא יוציאנו מרה"י לרה"ר, רק לדידן דמהלך לאו כעומד ואינו חייב אלא בעומד לפוש צריכין לטעמא דשמא יעבירנו.

מ"ש ידידי נ"י דמה דאסרו לתקוע בשבת בר"ה משחרב בהמק"ד אף דמקבלים עדים כל היום ועפ"י רוב אין אלול מעובר, מ"מ אולי יבורר אח"כ שעברו לאלול וידעו שחללו שבת. לענ"ד אף אם בעלמא אמרינן כן מ"מ הכא ל"ש כן כיון דבעיקר התקיעה ליכא מלאכה ולא שבות אלא דחכמים באו לגזור שמא יעבירנו, ואנו דנין דבמקום רוב דהוי כמו ודאי לא היה ראוי לבטל מצוה ודאי ולחוש שמא יעבירנו, וכיון שכן אלו לא אסרו חכמים אף אם יבורר שעברו לאלול מה חילול שבת היה כיון דהתקיעה בעצמו אינו איסור, ואם באמת יעבירו ד"א ברה"ר בלא"ה הוי חילול, וכיון דאנו רוצים לדון דבמקום

מצוה ודאי אין לחוש שמא יעבירנו, ואם לא יעבירנו ד"א תו אין כאן חילול ולא אגלי בהתייהו.

גם ביסוד הדין כתבתי במכתבי העבר דנראה דבמקום רוב או חזקה כיון דאנו דנין לודאי דכך הוא אמרינן דלא יבורר בהיפוך, וראיה מיבם קטן וכן בשולח גט ממדינת הים (עיין גיטין כ"ח ע"א). וגם נ"ל ראיה מהא דשרינן לשתות חלב מבהמה רגע קודם שחיטה אף דנצטרך לבדוק הריאה מחמת חומרא ואם המצא ימצא סרכא דלהרבה פוסקים אין סרכא בפחות מג"י יבורר שהחלב היה אסור.

ומ"ש מעכ"ת נ"י לפרש בזה שינוי' דהש"ס ביומא (נ"ה ע"ב) משום חטאת ודאי שמתו בעליו - אבקש להבינני כוונתו כי לא אוכל לה, א"כ גם בשולח חטאתו ממדינת הים ניחוש כן, ובפשוטו שינוי' דהש"ס דחיישינן השתא שמא ימות, ואף דלענין איסור הקרבה א"א לדון עכשיו דשמא ימות דבשעת ההקרבה יהא מותר דשמא מת לא חיישינן כמ"ש תוס', מ"מ אמרינן שמא ימות ואחרי שיבורר מיתת א' יהא נפסד כל מה שבקן מלהקריב מחמת התערובת.

והנה על פי דברי קדשו דמר ש"ב הגאון נ"י בכוונת הריטב"א משום דבסתם וולדות דהוי רוב הוי כודאי ולא גזרינן שמא יעבירנו, נלע"ד להוסיף דמיושב בזה דברי הרי"ף שהביא ברייתא דספק בן ז' בן ח' אף דמוקמינן לה במכשירין כר"א, והב"י (או"ח סי' של"א ויו"ד סי' רס"ו) נדחק הרבה, ולענ"ד דלכאורה לפי יסוד זה דמה דמשנינן בממנ"פ הא דלא חיישינן שמא יעבירנו היינו משום רוב וולדות בר קיימא, א"כ מאי פריך הש"ס מברייתא הא הברייתא מיירי בלא גמרו שערו וצפרניו כדמוקמינן ביבמות (פ' ע"א) דליכא רוב, משו"ה לא מהלינן מחשש שמא יעבירנו, וצ"ל דמשמעות הברייתא ואין ספיקו דוחה ואמרינן לאתויי ולישנא דאין מחללין משמע דהמילה בעצמותה הוי חילול ומיירי בדאורייתא ומפיק לה מקרא דערלתו ודאי.

גם י"ל למ"ש תוס' מגילה (ד' ע"ב) הא דאר"י משום דעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה ולא אמר שמא יעבירנו כדי לאסור אף במקדש דאין שבות במקדש, ואף דחזינן דלולב ביו"ט אף במקדש אין נוטלין כיון דלית ליה עיקר בגבולין, צ"ל דהתם פטור לגמרי בגבולין דבזמן שבהמ"ק קיים נוטל במקדש שבעה ובמדינה א' ומשום הכי לא אלים חיובי' דמצי למפטר נפשיה לילך לגבולין, משא"כ מגילה דהחיוב דרבנן עכ"פ גם בגבולין, וא"כ י"ל ה"נ במילת ספק דהחיוב מטעם ספיקא דאורייתא לא גרע ממגילה והיה ראוי להתיר עכ"פ במקדש, ובברייתא סתמא קתני, לזה מוקמינן כר"א, וא"כ לדינא בזה"ז הדין אמת דספק בן ז' בלא גמרו שערו וצפרניו אין מלין מחשש שמא יעבירנו.

דף ל.
ארנב"י ריב"ז בשיטת כו' (עמש"כ לעיל י"ג ע"א ד"ה ובזה).

דף ל:
התקינו שלא יהו מקבלין וכו', בטו"א רפ"ג כתב בפשיטות דבכל ר"ח הי' תקנה דאין מקבלין עדים מן המנחה ולמעלה, ואולם בספ"ד כתב בהדיא בהיפוך, וע' בתשובת שי למורא סי' נ"ג וע' במ"ש הב"י סי' קל"א בשם שיבולי לקט משמע להדיא גם בר"ח בכל השנה הדין כן דבבאו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין היום קודש ולמחר קודש.
תוד"ה ונתקלקלו הניחא למ"ד בפ' המזבח מקדש וכו', מבואר דס"ל דהך דמעלה ומלין זהו רק למ"ד דאין לינה מועלת בראש המזבח, ודלא כרש"י פסחים (דף נט) שכ' דזה לכ"ע דאם עלו לא ירדו.

דף לב.
סדר ברכות. עיין סנהדרין דף מט ע"ב תוס' ד"ה אף.

דף לב:
ואין מפקחין עליו את הגל. לכאורה ראיה מההיא דאין מפקחין הגל דסתמא קתני אף אם צריכים הציבור להשופר זה דהוי זיכוי רבים, ומוכח דגם בזה העמידו דבריהם והוי כעשה ול"ת ולא מהני זיכוי הרבים. (עי' שו"ת סי' י"ג).
אמנם הא עדיין יקשה מ"ש הר"ן בר"ה דלרווחא דמלתא נקיט עשה ול"ת דאף בל"ת גרידא לא דחי' דלא הוי בעידנא, ובזה יקשה בשופר לצורך ציבור לא בעינן בעידנא דבזיכוי הרבים ל"צ בעידנא כמו בשחרור, והמג"א (סי' תמ"ו) הביא דהש"ל כתב בשם ר"ת לתרץ דבמלוה דרבים לא בעי' בעידנא ומהר"ן מוכח דלא ס"ל כן, אבל מ"מ הא עכ"פ בזיכוי הרבים מוכח מההיא דשחרור דלא בעי בעידנא, עי' תוס' פסחים (דף נ"ט ע"א).
זולת שנאמר דליכא ראיה, די"ל דשחרור הי' בעידנא דמסר להעבד השטר שיחול השחרור באותו רגע שיאמרו קדיש וקדושה, ודוחק.
ויותר הי' נראה דס"ל דשופר אף דרבים צריכים לו מ"מ אין המצוה ע"י חברת האנשים, דכ"א בעצמו יכול לתקוע ולקיים המצוה, ודוקא לומר קדושה בעשרה דהוי ענין חבורה למצוה, א"כ אין ראיה משופר וי"ל דבמקום זיכוי הרבים לא העמידו דבריהם.
ומ"מ י"ל מסוגיא דסוכה (דף ט"ז ע"ב) דמצאו סדינים פרוסים והביאו ס"ת, ומשמע דהי' צריך לקרוא בציבור בבהכנ"ס ואפ"ה משמע דאם לא היו מוצאים סדינים פרוסים לא היו רשאין להביא ס"ת, הרי אף לדבר הצריך לעשות בעשרה מ"מ לא דחינן בי' לשבות דשבת.

וי"ל קצת דאפשר דהיה באפשרות להציבור לילך להבית שיש בו ספר תורה, וליכא זיכוי רבים, וצריך עיון לדינא.

דף לג.

ואין בנות ישראל סומכות. עי' מנחות דף צ"ג ע"ב תד"ה ידו.
תוס' ד"ה הא ר"י וכו' ומותרות לברך על מ"ע שהזז"ג, עי' בהגהת אשר"י ספ"ג דסוכה.
בא"ד דההיא דרשא דרבנן וכו' (עי' חי' ברכות כ' ע"ב ד"ה אין זה).
בא"ד דאע"ג דסומא פטור מדאורייתא מדרבנן מיהא חייב. עיין מגילה דף כד ע"א תד"ה מי שלא ראה.
בא"ד ויכול לומר וצונו וכו', הנה יש מקום ספק לר"י דס"ל בב"ק דפ"ז דסומא פטור מן המצות אם פטור גם ממצות ל"ת או דפטור רק ממ"ע, והי' נלע"ד ראי' מדברי תוס' במ"ש דהא דסומא יכול לברך משום דמדרבנן חייב במצות, והרי מ"מ איך יכול לברך וצונו דהיינו מלאו דלא תסור והרי על הך גופא אינו מוזהר וא"כ באיזה כח הוטל עליו החיוב דרבנן אע"כ דעובר על מל"ת, וכן מצאתי שכתב בספר כסא דהרסנא, ונלע"ד עוד ראיה ברורה לזה מסוגיא דיבמות דף ע"ח א"ר יוחנן אי לאו דאר"י הכתוב תלאן בלידה וכו' דאי דאיסורא כתב דאי להיתירא לא כתב, והרי מ"מ לר' יהודא לשיטתי' דס"ל פטור מן המצות משכחת לה בהיתרה כגון דהמצרי שני הוא סומא ונשא לישראלית סומא דאינן מוזהרים על לאו דמצרי ואדומי לא יבא, אע"כ דמ"מ מצווים על ל"ת.

דף לג:

מתני' שיעור תרועה כשלש יבבות. אף דתרגום תרועה יבבא צ"ל דאין יבבא דמתני' כיבבא דתרגום וכעין מה דאמרינן לשון תורה לחוד ולשון גמ' לחוד [חולין דף קלז ע"ב] הרא"ם בראשית א' י"א ד"ה לא דשא לשון עשב.

דף לד.

ודלמא ילולי הוה וקא מפסיק וכו' (עי' בגל' המג"א סי' תקפ"ח סק"ג וסי' תק"צ סק"א).
רש"י ד"ה ה"ק אי לאו גזירה שוה כו' כלומר מעצמו. עיין סוכה דף לא ע"א רש"י ד"ה לא מקשינן וצ"ע.

יומא

דף ב.

רש"י ד"ה כלי גללים. צפיעי בקר. וכ"כ רש"י שבת נח ע"א ד"ה כלי, אבל בשבת דף טז ע"ב כתב רש"י גללים שייש.

תוס' ד"ה להוציא וכו' דבגדיהם מדרס לחטאת כדפרישית. עי' זבחים דף יז ע"ב תוס' ד"ה שריפה.

דף ג:

א"ל אלא מר מהיכא יליף. עיין ערכין דף ה' ע"א תוס' ד"ה והא מר.

שם והא אנן שבעה תנן, מ"ש ידידי רומעכ"ת לתמוה דא"ל ר"י לרשב"ל לדידך דילפת מסיני מה התם ששה ואנן שבעה תנן, א"כ מוכח דגם ר"י סבר דבסיני הי' פרישה ששה וזה הי' אחר עשרת הדברות וא"כ בששי נתנה תורה, ואילו בשבת אר"י זו דברי ר"י ורבי עקיבא אבל חכמים אומרים ששה עונות, א"כ ס"ל בז' ניתנה תורה, עכ"ק. במחכ"ת ליתא כן התם ביומא, אלא דר"י אמר לרשב"ל דמר מהיכי יליף, והשיב לו ריש לקיש מסיני, ואח"כ אמרינן דהא אנן ז' תנן, ולא נזכר דר"י פריך ליה כן, ויש לומר דסתמא דגמ' פריך על ריב"ל והאנן ז' תנן, ואולי כוונת מעכ"ת במה דאיתא שם אח"כ א"ל ר"י בשלמא לדידי וכו' אלא לדידך דילפת מסיני הזאה בסיני מי הוי, אבל באמת לא ידעתי מנ"ל זה ממה דפריך ר"י לר"ל דר"י לעצמו יסבור דבסיני הי' פרישה, דהא י"ל דפריך רק לר"ל לדבריו, ואדרבא הא משמע דר"י לא ס"ל כן מדאמרינן שם תניא כוותיה דר"ל, אלא דקושית מעכ"ת נ"י חלה על דברי תוס' שם בתירוצם דדייקי כיון דרבי אליעזר אמר כר"ע מסתמא ר"י ס"ל כן, הא עדיפא הו"ל לאכוחי מההיא דשבת דר"י ס"ל דבז' ניתנה תורה, ובאמת גם משם אין ראי' די"ל דזו וס"ל קאמר כדמצינו בכמה דוכתי בש"ס, וחד מינייהו יבמות ס"ז א', וביותר דקאמר כן, דנפ"מ לדינא, כיון דמוכח דחכמים ס"ל דבהשכמה עביד פרישה, וגם ס"ל דבצפרא עביד טבילה, י"ל דקאמר ר"י כך דבזה היסוד ס"ל כרבנן, וממילא לנפשיה דסבר בה' עביד פרישה בעינן ד' עונות כמו דלרבנן דס"ל בד' עביד פרישה בעינן ששה עונות, ה"נ לדידי' דבה' הי' פרישה בעינן ד' עונות.

דף ד:

רש"י ד"ה קול לו כו' ללמדך שאליו. עיין תשובת הר"ם אלשקאר סימן ל"ג.

דף ה.

וסמך ונרצה, [וכי סמיכה מכפרת, והלא אין כפרה אלא בדם, אלא לומר שאם לא סמך] כאלו לא כיפר וכיפר. פירוש לא כיפר אעשה דסמיכה, דכל כמה דלא שחיט, בעמוד וסמוך קאי אימת קעבר אחר שחיטה ואעשה דלאחר שחיטה לא מכפר, וכיפר על כל עשין אחרים דקודם שחיטה, הכי מפרש לה רבא בפ' כל הזבחים (ו' ע"א) ואף דמקשה עליו שם, אימא כיפר גברא על העשה שבידו ולא כיפר קמי שמיא דלא עביד מצוה מן המובחר הא דחי לה התם. ורש"י ז"ל פי' כאן כפי הס"ד דקושיא שם ולא ידעתי למה.

ואולי כיון דלר"ז ולר' ירמיה שם מבעי' להו אי עולה מכפר אף על עשה דאחר שחיטה, ולאותו צד צריך לפרש לא כיפר דלא עביד מן המובחר, מש"ה תפיס רש"י כן, ודוחק.

דף ו.

אלא שמא יבא על אשתו וכו', וה"ה דהומ"ל דשמא ימצא דם על עד שלו או על שלה אותיום דהיא ודאי נדה, מהרש"א. ואף אם ישמש ביום ההפרשה ותמצא נדה מ"מ יכול לטבול ביום השביעי שהוא עיה"כ ולהיות לו הערב שמש דקיי"ל בועל נדה אינו כנדה ויכול לטבול ביום כמו טמא מת ביום הז'. ואף דבלא"ה לא היה אפשר להיות עם אשתו בלשכה שיש לו עכ"פ קדושת הר הבית דבעל קרי אסור במחנה לויה מ"מ היה אפשר להפרישו למחילה א' בהר הבית דקי"ל מחילות לא נתקדשו. תוס'. ומ"מ קשה לי האיך קתני מלתא דפסיקא דמפרישי' מביאו הא משכחת דא"צ להפרישו באשתו יולדת ויושבת על דם טהור דליכא חשש כלל וצ"ע. (ואפשר משום לא פלוג היו מפרישים לכל כה"ג). (הג"ה וכ"כ רבינו בגליון הרמב"ם).

תוד"ה מביתו וכו' שאין ישיבה בעזרה. עיין לקמן דף ח ע"ב תוס' ד"ה דאי.

דף ו:

תוס' ד"ה שמטמא וכו' והר"ר משה מפונטייזא פי'. עיין בר"ש פ"א מ"ג דכלים.

תד"ה אמר ר' תחליפא משמיה דרבא כו' נהי דפסח כיון דאתי בכנופיא הוי כקרבן צבור, מ"מ כיון דלאו כולם בשותפות מייתי מהדרינן אטהורים [והיינו רק דחויה דכל כמה דאפשר לאהדורי מהדרינן אטהורים]. תימא לי, דאכתי מה הועילו [ליישב הסתירה דהכא אית ליה לרבא טומאה הותרה ובזבחים לגבי פסח אית ליה טומאה דחויה] הא מ"מ ע"כ גם בפסח דחויה רק מדרבנן, דהא קרבן יחיד ממש נמי דחויה רק מדרבנן, וכמו שהעלו בתוס' לקמן בסמוך [ד"ה כיון דכולהו מקראי נפקי, ואי אפשר לומר מדאורייתא במקצתן הותרה ובמקצתן דחויה] וא"כ איך אמר רבה בזבחים (דף לב ע"ב) אדרבה איפכא מסתברא [מצורע שחל שמיני שלו להיות בערב פסח וראה קרי בו ביום וטבל לא נימא כיון דהותר לצרעתו הותר לקריו להכניס בהונות, כיון דמצורע התיר' הוא להאי אשתרי ולהאי לא אשתרי אבל טמאי מתים ונעשו זבים טומאה דחויה היא, נימא הואיל והותר לטומאה הותר לזיבה, דמה לי חד דחייה מה לי שתי דחיות] הא אם נתפוס דהיכא דהותרה לא אמרינן הואיל והותרו ממילא בטמאי מתים שנעשו זבים א"א לומר דיאכלו בפסח מכח כיון דאדחו אדחו, הא מדאורייתא הותרה ואסורים לאכול מדאורייתא מחמת זבים, ואיך שייך לומר כיון דמדרבנן דחויה נתיר אותו לאכול בפסח. (ועי' חי' פסחים ע"ט).

הקשה מעכ"ת נ"י על תוס' דמחלקו דבפסח לא הוי ק"צ גמור משו"ה טומאה דחויה, א"כ היאך יליף הלל הנשיא דפסח דוחה שבת מתמיד דילמא דוקא קרבן צבור גמור, נראה דלק"מ דהא במנחות דף נ' ילפינן מנחת חביתין והא דנקט הלל מתמיד, היינו כיון דהיסוד דחביתין ג"כ מתמיד אתי.

בא"ד וכן משמע לקמן בסמוך וכו', עי' בדבריהם, נראה בעליל דס"ל להחלט דפסח עם אילו של אהרן דלא מקרי כ"כ קרבן ציבור. וכן משמע בסנהדרין דף יב דדומה ממש להדדי מדפריך הש"ס שם דר"י אדר"י, ועיין בחידושי תבנית אות יוסף בסנהדרין (דף יב) [לפ"ז הדרא לכאורה קושייתם לדוכתי' דרבא סבר בפסח דחויי', והכא קאמר מ"מ הותרה טומאה הותרה אף דאיכא פרו ואילו, עי' ברש"י], והיה נ"ל דתוס' לא מפרשי כרש"י, והיינו דיש לפרש ע"פ דבריהם ריש מסכתא ד"ה וחכ"א וכו' אבל הכא משום דכפרת כל ישראל תלוי בזה וכו'. ואם כן י"ל דלא חשו רק שכפרת ישראל היינו פר העם לא יהיה למצוה מן המובחר. אבל לפרו אין החשש כ"כ אף דכפרת ישראל תלויי' בו היינו דבעי' שמכופר מ"מ הרי כיפר אף שהיה בטומאה, ועיקר החשש שאותו קרבן שיהיה לכל ישראל יהיה על צד היותר טוב, וע"ז שפיר קאמר רבא זאת אומרת טומאה הותרה. וק"ל.

דף ז.

מודינא היכא דאיכא שיריים. עיין מנחות טו ע"א תוס' ד"ה ר"י.

שם באילו של אהרן (עמש"כ לק' נ' ע"א).

תד"ה כיון דיחיד וכו'. אלא מדרבנן גזרו וכו'. יש לע' לפ"ז קושית תוס' לעיל ד"ה א"ר תחליפא במקומה עומדת, דל"ש תירוצם דפסח לא מקרי כ"כ קרבן ציבור. דהרי מכל מקום הוא רק דרבנן והאיך קאמר ר"י כיון דאדחי לטו"מ אדחי ג"כ לזיבות, הא מדאורייתא לא אדחי דהרי הותר. ועיין.

תד"ה דם שנטמא וכו' הנ"מ היכא דאטמו שיריים גופי' וכו'. יש לדקדק לפ"ז מאי צריך הש"ס לדחוקי לשנויי אברייתא דעל מה הציץ מרצה וכו' דכי קתני הציץ מרצה אדיחיד, ולא משני דבציבור היינו בנטמא בשר לענין היתר אכילה. ועיין.

תד"ה שנטמא, דאין סברא לחלק בדאורייתא בין שוגג למזיד. קשה לי דא"כ בקיצור הו"ל למיפרך בפ' האשה רבה (דף צ) מיני' וביה, כיון דבשוגג הורצה, ע"כ דמדאורייתא מרצה וממילא גם במזיד הכי הוא, ואיך אמרו חז"ל דבמזיד לא הורצה איך מתנין לעקור דבר מן התורה.

דף ז:
אמר לו ר"ש כה"ג ביוה"כ יוכיח שאין (הציץ) עודהו על מצחו ומרצה. אף דביוה"כ א"א להיות הציץ על מצחו ולרצוי וראוי לדחות טומאה כיון דקרבן ציבור הוא, פירשו בתוס' ד"ה מכלל דר"ש וי"ל דה"ק ר"ש כו' דכה"ג ביוה"כ דנטמא הקרבן בידו ויש אחרת טהורה להביא תחתיה יוכיח, דאי אינו על מצחו אינו מרצה לימא ליה הבא אחרת תחתיה כיון דטומאה רק דחויה היא (בצבור ולא הותרה). תמיהני הא ליכא מנחה בקרבנות יום הכפורים כי אם במוספים, ובאלו דהיו עולות ובזה היה הציץ על מצחו מרצה דהוי נעשו בבגדי זהב ובפנימיות, דהא חטאת ליכא מנחה, ולא משכחת טומאה בקרבן אלא לאחר שחיטה דבזה נראה דהוי דיעבד דאף למ"ד דחויה היא לא מהדרינן אטהורים ולא משכחת כן רק בטומאת גברא דלא שייך בהו ריצוי ציץ.
תוד"ה מכלל וא"ת והאמר לעיל גבי היה עומד וכו'. בשעה"מ ה' ביאת מקדש פ"ד ה"ח כ' וז"ל קשה לי דאדקשיא להו מברייתא דהי' עומד ומקריב מנחת פרים אמאי לא ק' להו מברייתא דהי' עומד ומקריב מנחת העומר אומר לו הבא אחרת דמייתי תלמודא מקמי הכי אע"ג דקרבן צבור גמור הוא וכו'. נ"ב. גם אנכי בעניי עמדתי בקושי' זו, ולענ"ד דבהך דמנחת העומר י"ל דברייתא ס' כמ"ד בפסחים דף ע"ו דציץ אינו מרצה על אוכלין וקיי"ל הכי, וא"כ אין כאן מעליותא דצירוף ריצוי ציץ, אבל בהך דמנחת פרים דלא מצינו בפסחים שם מאן דס"ל במפורש דאין ציץ מרצה על עולין וגם בצבור בודאי מרצה על עולין כמ"ש תוס' מנחות דף ט"ו. מש"ה הקשו שפיר וק"ל.

דף ח.
ולר' יהודה נשבר הציץ מנ"ל, מה דתמה חתני נ"י, לא ידעתי מקום קושי', והפשוט פרכת הש"ס כך הוא דע"כ ס"ל דנשבר הציץ ידעי' בלא"ה מדמוקי על מצחו למעט אינו על מצחו מנ"ל זה דנשבר הציץ בלא האי קרא דעל מצחו. וכן מצינו פעמים לאין מספר.

דף ח:
לבר מרביעי (עמש"כ לק' י"ד ע"ב).
תוס' ד"ה דאי וכו' ללשכת פרהדרין שהית' בנויה. עיין לקמן דף י' ע"א תוס' ד"ה חוץ. בא"ד וכ"ש שאין ישנים בה. עי' סוכה דף מג ע"ב תוד"ה תשבו.

דף י.
בית סתמא לא איקרי. כעין זה חולין קלט ע"ב וש"נ.
שם סוכת החג וכו' (עי' חי' עירובין ע"ב).

תוס' ד"ה איני יודע וכו' וי"ל אדרבה משום דמינה סליק. עיין תשובת הראנ"ח ח"א סימן מ.
ד"ה חוץ כו' שבנויות בקדש. עיין לעיל ח ע"ב תוס' ד"ה דאי.

דף יא.
רש"י ד"ה אבולי דמחוזא והיו רובן ישראל. נ"ל לדייק דס"ל לרש"י דשותפות עכו"ם פטור [ממזוזה] ממ"ש והיו רובן ישראל, משמע דבמחצה על מחצה ומכ"ש רובן עכו"ם הי' פטור וע"כ משום דשותפות עכו"ם פטור ממזוזה.
ולכאורה קשה מה בכך דהוי רוב ישראל, והא מ"מ הוי שותפות נכרי מכח מיעוט נכרים שיש להם חלק בדירה זו לצאת ולבא דרך שערי העיר.
וצ"ל כיון דמסתמא נקרא על שם הרוב מחזי כאילו כל העיר דישראל וניתן סתם רשות לנכרי לדור בה ולצאת ולבוא. והוי כשוכרים או כשואלים מישראל ועדיין צ"ע. (ועיין עוד שו"ת ח"א סימן ס"ו).

דף יא:
גמ' במזוזה פשיטא. עי' ברכות כ ע"ב.
שם מ"ד ביתך. עי' חולין קלה ע"ב.
שם הני בעו חיי. קידושין לד ע"א. ק"ל דזהו מספיק שלא למעט נשים אבל לענין בית השותפים ל"ש כן, דהא באנו לפטור מצד בית דבית כזה אין בו חיוב מזוזה אבל גברי בר חיובי נינהו כשיהיה לו בית מיוחד ומ"ש בית שאולה דפטור ויכול לדור כל ימי חייו בבית שאולה בלא מזוזה ול"א ביה הני בעי חיי דמ"מ שייך אקרקפתא דגברי מצות מזוזה בבית שלו וא"כ ה"נ דילמא בית שותפים פטור דליכא חיוב אלא בבית המיוחד לו וצע"ג. (ועי' חי' ברכות כ' ע"ב).
שם אלא ביתך ל"ל. עי' מנחות מד ע"א תד"ה טלית.
שם ר"מ מחייב וחכמים פוטרים. ע' מ"ר פ' כי תבוא.

דף יב.
במה מחנכין. עי' מנחות דף עח ע"א תוס' ד"ה אחת.
שם בצינורא. עיין סנהדרין דף יד ע"ב תוס' ד"ה צינורא.

דף יב:
כה"ג משום איבה. כעין זה לקמן דף עג ע"ב.
תוס' ד"ה אלא לאו. לפירוש ריב"א. ע"ל דף כה ע"א תד"ה נוטל מצנפת. ותו"י דף עא ע"ב ד"ה אר"ז. עירובין צה ע"ב תד"ה מקום. סוכה דף ה' ע"א תד"ה ואל יוכיח.

דף יג.
הלכה כר"י. עיין תשובת פנים מאירות ח"ב סי' נא.
שם הו"ל ב' בתים. עי' משנה למלך פ"ג הי"א מהל' עבדים.
רש"י ד"ה כל ימי. מדברי רש"י מבואר דס"ל דבע"מ שלא תשתי יין דרק מדאורייתא מותרת לינשא אבל מדרבנן לא דחיישינן שמא תשתה יין.

דף יג:
על ספיקתו בביטול הגט קודם שנתקיים התנאי אם אסור משום שבות, וכן במה דקיי"ל אין קונין בשבת, אם מכר לו חפץ בע"ש במשיכה או בכסף, ואמר תקנה לך למחר, דבשבת נגמר הקנין. וכן מכר לו בע"ש במעכשיו בתנאי שיעשה כך וכך. אם מותר לקיים התנאי במעשה בשבת, שעי"ז נתקיים הקנין למפרע בע"ש, די"ל דבשניהם מותר, דבראשון אינו עושה מעשה בשבת אלא דמעצמו נגמר דשרי, וכן בשני אף דעושה מעשה מ"מ הוי רק קיום התנאי. אבל המכר נגמר למפרע בשבת, או דבשניהם אסור, בא' משום גמר הקנין בשבת, ובשני משום דמעשה קיום התנאי גורם לגמור הקנין, או בא' מותר ובב' אסור, או בהיפוך, ע"כ תוכן דבריו.
לכאורה נ"ל להוכיח ממ"ש התה"ד בהא דאין פודין בשבת, ולא אמרינן יתן לכהן המעות מע"ש, דאיך יעשה עם הברכות (והובא במג"א סי' של"ט ס"ק ח') והרי הפדיון א"א לחול כ"א בשבת. ואעפ"כ לולי הברכות והסעודה היה מותר לפדות ע"י נתינת מעות לכהן בע"ש שיחול הפדיון בשבת. הרי מבואר דדין א' הנ"ל שרי. ואך מ"מ צריך ראיה גדולה לזה מהש"ס.
והנה ביומא דף י"ג מסקינן אלא דמגרש להו לתרוייהו, לחדא אמר הרי את מגורשת אם לא תמות חברתך. ולחדא אמר לה הרי את מגורשת ע"מ שאכנס לבה"כ. ולכאורה קשה דלמה לו למיעבד כולי האי לקדש ולגרש, לקדש האחרת בתנאי אם תמות חברתך. ולאשתו יגרש בתנאי ע"מ שאכנס, ואי מייתי עייל לבה"כ, ומשוי לי' לגיטא למפרע והאחרת נתקדשה ואי לא מייתה לא עייל לבה"כ ולא נתגרשה והאחרת לא נתקדשה. וראיתי שהקשה כן בתשו' שאגת אריה, ותירץ במה דמצינו פלוגתא דתנאי בעירובין דאיו ס"ל אליבא דר"י אין ברירה, ועיין רש"י גיטין דדבר שבידו לעשות כגון הרי אתה מקודשת לי ע"מ שאתן לך ר' זוז, בזה בודאי הוי תנאי מעליא, ועיין בהר"ן גיטין הביא בשם הרמב"ן דבמקדש ע"מ שלא ימחה אבא מהני דבכה"ג דאינו מחוסר מעשה לא תליא בברירה, א"כ לא הוי מצי לקדש האחרת ע"מ שתמות חבירתך, דתנאי כזה שאינו בידו וגם מחוסר מעשה לא מהני לר"י דסבירא ליה דאין ברירה, רק בגוונא דהש"ס

דמגרש לה ע"מ שלא תמות דלא מחוסר מעשה, וכן בזו שמגרשה ע"מ שאכנס דבידו, זה מהני, וחזר והקשה דכל הטורח למה, לקדשה לאחרת ויאמר הרי את מקודשת לי לאחר שתמות חברתך דבאותו רגע שמתה חלו הקדושים השניים, דבכה"ג לא תליא בברירה, כיון דאינו חל רק אחר הברירה כמבואר בב"ק בסוגיא דצנועים, ואף דבעינן כניסה, היינו רק חופה ולא ביאה, דהא מדקאמר אף אשה אחרת מתקינין משמע דבאותו שעה דמפרישין אותו מביתו מתקינין לו אשה אחרת, ממילא א"א כניסה בביאה, וגם רש"י בפ"ב דסוכה כתב דמתקינין לו בעיה"כ, ע"כ תורף דברי השאגת אריה.

ולזה הי' נראה ליישב קושייתו העצומה ולפשוט ספיקת אחי שי' דלא מצי לקדשה שיחולו הקידושין אחר שתמות חברתה. כיון דהקדושין נגמרים ביוה"כ הוי שבות אף דאין שבות במקדש. מ"מ היכא דאפשר בענין אחר עדיף כמ"ש הכ"מ.

ומעתה הי' הכרח דבדין הא' יש בו משום שבות ובדין הב' אין בו שבות, דאל"כ עדיין הקושיא במקומה עומדת כיון דעתה בהיא מייתה וקדים ועייל בבה"כ עובר על השבות ע"י קיום התנאי, ממילא לקדשה להאחרת שיחול התנאי באם תמות חברתה ויהיה שבות דאין מקדשין, דמה לי שבות דגירושין או דקדושין, אע"כ דבדרך תנאי כיון דחלה למפרע אין בו שבות.

אמנם לענ"ד דברי השאגת אריה תמוהים בתירוצו על קושיא ראשונה, דהא עדיין קשה לקדש להאחרת בתנאי ע"מ שאכנס לבה"כ, ולאשתו הראשונה לגרשה ע"מ שאכנס לבה"כ, ואם מייתה היא עייל לבה"כ, ומגורשת למפרע, והאחרת מקודשת למפרע, ואי לא מייתה היא לא מגרשה והאחרת לא מקדשה, והוא לכאורה השגה גדולה.

ונלענ"ד בהקדם דברי התוס' עירובין (דף ל"ה ע"א ד"ה בעי סכינא וכו') ואינו נראה דהרי וכו', והרע"ב כתב דכיון דהוי ב' שבותים חמור וגזרו בה"ש, ולכאורה תמוה מסוגיא דעירובין (דף ל"ב) נתנו במגדול וכו' דנתכוון לשבות למטה מי', והרי התם ג"כ ב' שבותים, ההוצאה מכרמלית לרה"ר ואין עולין באילן, ומצאתי אח"כ דהקשה כן באבן העוזר, ותירץ דהתם אין ב' שבותים באים כאחד, דכשעוקרו מאילן עדיין לא עשה הנאה ברה"ר, וכשמניחו כבר עקרו מאילן ואינו משתמש באילן, משא"כ באבד המפתח דברגע אחת כשסותר המגדול עובר ב' שבותים, סתירת אהל וטלטול הסכין שלא לצורך תשמישו, ודפח"ח. ומעתה י"ל דגם במקדש שני שבותים חמירי וגזרו במקדש. ובזה מיושב דלא היו מצי לקדש ע"מ שאכנס, דא"כ במה דמקיים התנאי גורם הגירושין והקדושין בב"א ואסור אף במקדש, גם י"ל בפשוטו דמה דאפשר למעט בשבותים עדיף, דהשתא עובר רק שבות אחד, ואלו יעשה כנ"ל יעבור על ב' שבותים, קדושין וגירושין.

לפ"ז יהיה מוכח דקיום התנאי הוי שבות, אם כן הדרא קושיא הנ"ל לדוכתיה, דיקדש האחרת שיחולו הקדושין לאחר שתמות חברתה, ומה שכתבנו דכיון דחלים ביה"כ הוי שבות, זה אינו מספיק למה דהוכחנו עתה, דגם קיום התנאי הוי שבות, ועדיין עובר על שבות א' וא"כ בממנ"פ יקשה, אם קיום התנאי מקרי שבות יקדש האחרת לכשתמות חברתה, ואי לא הוי שבות יקשה דיקדש האחרת על מנת שאכנס לבה"כ.

ובזה נראה לענ"ד לשיטת הרמב"ם דחופה לא חזיא לביאה לא הוי חופה, א"כ א"א לכנסה בעיוה"כ דהא בשעה שחלה ליתא לחופה, כיון דביה"כ לא חזיא, והוי כאומר משוך פרה ותקנה לאחר ל' דלא קנה בעומדת באגם, כיון דאין ראוי לקנין משיכה, ואך קושיית השאגת אריה הראשונה, בדרך על מנת כיון דחל למפרע מהני.

באופן דזה מוכח לכאורה דקיום התנאי הוי שבות, מדלא מקדשה לאחרת ע"מ שאכנס אבל בדין הא' שיחול המקח בשבת אין הכרע.

אמנם כל עיקר דברי השאגת אריה בנוים על יסוד דכניסה היינו אפילו בלא ביאה, ודייק מל' אשה אחרת מתקינים היינו משעת הפרשה, ולענ"ד אין הכרע כ"כ, [והרמ"א בשו"ת כתב דהיא ביאה] דהרי קיימא לן תבעוה להנשא צריכה ז' נקיים, דשמא מחמת חימוד ראתה, ועיין ראב"ד בהשגותיו (פי"א מהל' א"ב), דאסור לעשות החופה קודם שתטהר, כיון דלא חזיא לביאה.

והנה בסוגיא דיומא (דף י"ח ע"ב) רב כי איקלע לדרשך כו' מאן הוי ליומא וכו' והאמר רבא תבעוה להנשא, והקשה הגאון ר' יהונתן בספרו כו"פ דלמא בימי רב עדיין לא נתפשט חומרא דר"ז, דעל טפה כחרדל צריכה לישב ז' נקיים, א"כ משכחת ביום ז' לנדתה דאף אם מחמת חימוד ראתה היום יכולה לטבול בערב, ובסדרי טהרה (סי' קצ"ב) תירץ, דמ"מ תקנת רבי היתה תקנה קדומה דעל כל ראיה צריכה לישב ששה והוא עיי"ש, לפ"ז א"א לומר דמתקינים לו אשה אחרת משעה שמפרישים אותו מביתו, דהא מסקינן (דף ו' ע"א) דבועל נדה טבילתן ביום, א"כ לא מפרשינן ליה רק שבעת ימים ממש, ולא שעה אחת קודם שקיעת החמה, ואף שבעה ימים ממש א"צ, רק שעה קודם שקיעת החמה ועוד ששה ימים, ויכול לטבול עיה"כ ביום, ואם מפרישים לו אשה באותו שעה, והיא צריכה להמתין עכ"פ עוד ששה ימים מחשש דראתה מחמת חימוד וכלו הששה ימים בתחילת ליל יוה"כ, א"כ א"א להיות החופה קודם שתטהר, אע"כ דזה אינו דקדוק, דאפשר דמתקינין לו אשה אחרת מקודם, אם כן יש לומר דהי' באמת ביאה דוקא, וליתא כלל לקושיית השאגת אריה, דיכנס אחרת בתנאי, דיהיה הביאה למפרע ביאת זנות, ונסתר כל הבנין הנזכר לעיל.

אמנם נראה לקיים יסוד זה דלא בעי ביאה, דהרי חזינן דבירושלמי באמת ס"ל דלאחר שמתה כונס אחרת, והרי ביוה"כ א"א בביאה, א"ו דלא בעי ביאה רק כניסה ואף דגם כניסה א"א מחמת דלא חזיא לביאה, י"ל כיון דמצינו בסוגיא פרק אע"פ דמבעי' בחופה דלא חזיא לביאה י"ל דהירושלמי ס"ל דמקרי חופה, ובגמרא דילן כיון דמספקא בזה, מש"ה לא רצה לשנויי דאם תמות תכנס האחרת, כדי שלא לפשוט דחופה דלא חזיא לביאה הוי חופה א"כ יש להסביר אופן המחלוקת בין סוגיא דידן לסוגיא דהירושלמי, אבל לומר דפליגי אם בעי ביאה ממש מה"ת לן להמציא מחלוקת במה דלא מצינו, וכיון שכן הדרינן להוכחתינו הנ"ל, דכיון דלא בעי ביאה ממש, יכול לכנוס השניי' ע"מ שאכנס, אע"כ דגם זה הוי שבות, ויהיו ב' שבותים קדושין וגירושין כנ"ל.

ואי דא"כ יקשה דלכנוס, שיחול אחר שתמות האחרת צ"ל באמת כנ"ל, דא"א לחול החופה ביוה"כ כיון דלא חזיא לביאה, ומ"מ שפיר מוכח דגם בדין הראשון, באומר ותקנה לך בשבת דהוי שבות, היינו מהירושלמי הנ"ל כיון דס"ל דלא בעי חופה דחזיא לביאה, איך אמר בירושלמי דהתירו שבות במקדש, הא אפשר בלא שבות דיקדש שיחול לכשתמות, אלא על כרחך דלא מרויחים בזה, דהוי ג"כ קונה קנין בשבת, וא"כ תרווייהו נפשט, דבין בתנאי ובין באומר שיחול בשבת הוי שבות.

תוס' ד"ה אלא לחדא וכו' לפי שאינה תדירה בכאן לראות. לא זכיתי להבין דאיך תליא כניסתה לבית הכנסת כלל במיתת חברתה הלא ע"כ אינה יכולה ליכנס אלא בסוף היום כשבטוחה בעצמה שלא תמות דאל"כ יש לחוש שלאחר כניסתה לבית הכנסת תמות ועביד למפרע עבודה בב' בתים. וא"כ בין אי מיית חברתה אי לא כיון דהיא לא מתה וגיטא דחברתה גיטא, צריכה לילך לביהכ"נ שלא יהא גם גיטה גט ועביד למפרע בלא בית. ובמהרש"א כתב דאם תמות חברתה צריכה היא לילך לביהכ"נ שלא יהא גיטה גט והיה קם בלא בית, והוא פלא גם באם לא מייתא צריכה ליכנס כיון דהיא לא מתה ממילא חברתה מגורשת למפרע, וצע"ג.

ובעיקר קושית תוס' היה נ"ל דחשש רחוק הוא לחוש למיתה וגם שיתעצל ליכנס, ודוקא לחוש שלא ימות ויתעצל זהו חיישינן דחששא דלא מיית חשש טובה היא, ומיושב בזה קושית התוס' ד"ה ודילמא לא מייתא חברתה דאמאי לא נקט לה במסקנא שאומר לה על מנת שלא אכנס, די"ל דבזה היה החשש שמא לא מייתא ולא יכנס, ולזה משני דמתנה על מנת שאכנס דבזה לא חיישינן לב' חששות שתמות ושלא יכנס, כנלע"ד בעה"י.

לא זכיתי להבין הא אין אפשרות לה לילך לבהכ"נ דאזי דבטל גיטא והוי כלא גירשה כלל דהדרא החשש שמא תמות ועשה העבודות עד שעת מיתתה בב' בתים. ואם נאמר

דס"ל לתוס' דלישנא דאמרינן ולא עיילא משמע דקאי על דלמא ומדלא פרכינן בפשוטו דהא א"א לה למיעל לבהכ"נ ע"כ דהתנאי היה דלא תכנס לבהכ"נ היום ומחר ואי לא מייתא גיטא דחברת' גיטא והיא הולכת אחר עבודת היום לבהכ"נ ובטל גיטה. אבל יקשה תירוצם לפי שאינה תדיר וכו' מה לה בידיעה מחברתה כל שהיא לא מתה ממילא חברתה מגורשת וצריכה היא לילך לבהכ"נ ומה לנו אם חברתה בחיים אם לא הא כיון דחברתה מגורשת צריכה היא לילך לבהכ"נ לבטל גיטה. וה' יאיר עיני.

תוד"ה היה עומד ועוד לכאורה משמע וכו'. במ"ל פ"ב ה"ו מביאת מקדש דאלת"ה תיקשי לי' היכי קאמר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו ואם תמות אשתו היכי עביד עבודה וכו', נ"ב, בפשוטו יש לדחות כיון דמגרשה על תנאי לא הוי אונן, אלא דבסוגי' פרכי' כיון דאמרת דלר"י כל היום אינו עובד היינו אף בעסוק בה דמדאורייתא מותר מ"מ גזרו רבנן שמא יאכל מינ' ה"נ אף דמגרשה ע"ת מ"מ אטרודי מי לא מטריד ומחמת טרד' וצער יאכל ביה"כ, וע' בת"י. אבל באמת בפשוטו יש ראי' דעכ"פ לר' יוסי אף בלא התחיל ליכא דאורייתא מהגמ' בב"ק ק"י כה"ג אונן נותנו לכל כהן שירצה ודו"ק.

דף יד.

מאי מזה נוגע וכו'. ברמב"ם ה' פ"א פט"ו ה"א מפי השמועה למדו שזה שנאמר בתורה ומזה מי הנדה לא נאמר אלא לשיעור שהנוגע או הנושא מי נדה שיש בהן כדי הזייה שלא לצורך הזאה טמא ומטמא בגדים דין תורה, ויש לעיין לפ"ז מנ"ל באמת דמזה היינו נושא דלמא במשא בלא מגע אינו מטמא ומזה היינו מגע, וקרא דנוגע במי הנדה דלא כתיב כיבוס בגדים הא זהו באמת מיירי רק בליכא שיעור הזייה לדעת הרמב"ם, בשלמא זהו לא קשה דישאר קושית הש"ס דלכתוב רחמנא נושא ומה דמשני הש"ס דהא קמ"ל עד דדרי שיעור הזיי' הא בלא"ה נדע זה דאם איתא דלא משכחת שיעור הזיי' היאך נפרנס קרא דנוגע דלא בעי כיבוס בגדים הא א"א לנגיעה בלא היסט לדעת הרמב"ם, די"ל דאף דיהי' הכרח מכח קושי' מ"מ רצה הקרא לפרש כן וכתב מזה דמפורש בהדי' שיעור הזיי', וכמו דצ"ל בכוונת קושי' תוס' דהקשו דדלמא מזה נוגע וכתיב מזה דעד דנגע בשיעור הזיי', ולכאורה יקשה דאם איתא דמזה היינו נוגע לכתוב נוגע וממילא נדע דמיירי דוקא בשיעור הזיי' מכח אידך קרא דנוגע לא בעי כיבוס, אע"כ דזה אינו דקדוק דלא רצה הכתוב לסמוך על ההכרח ופירש כן להדיא, אבל הראשונה עדיין קשה לדעת הרמב"ם מנ"ל באמת דמשא בלא מגע דטמא, וצע"ג.

תוד"ה אלא ואין לתרץ דה"ק מאי מזה נושא וכו', דבריהם תמוהים דהא מפורש במתני' דכלים פ"א מ"ב דליכא כיבוס בגדים וצ"ע, ועיין בספר שיח יצחק.

דף יד:

אביי אמר אפי' תימא רבי עקיבא כו'. מה שהק' הא תירוצא דאביי הוא בפשוטו, ומי לא ידע מציאות הזה, ומאי דוחקא לר"ח לאוקמי דלא כרבי עקיבא.

נראה לענ"ד בהקדם סוגיא לעיל (דף ח' ע"ב) ולטעמך הזאה כל ז' מי איכא וכו' לבד מרביעי, ופרש"י ונמצא הזאתו בטילה ב' ימים, הקושיא מפורסמת דהא בטל ג' ימים, דכיון דאין מזין בשבת אין מזין גם בחול ביום שהוא בר זוגי' וראיתי בתוס' שבת סי' ש"ז כתב לתרץ למה דנסתפק המג"א סי' שמ"ג אם גם בה"ש דאפקועי שבתא לא גזרו על שבות, והוא הוכיח דל"ג מדברי תוס' עירובין (דף ל"ג ע"א) דהגה בתוס' שם עיי"ש.

ולענ"ד אינו הכרח די"ל דקושי' תוס' דהא לפי האמת מהראוי בשבתות דעלמא דלשתרי בלא הולכת עירובי כששובת ברה"י דל"ש בשבת גזירה אטו שבת דאחר יו"ט דהא גם בכה"ג מותר בה"ש פחות פחות מד"ט, דהוי שבות דעיולי יומא, ולגזור שבת אחר יו"ט אטו יו"ט לאחר שבת, בודאי אינו.

תו הוכיח שם מתוך קושי' העולם הנ"ל א"ו דל"ג, וא"כ י"ל דגם בשבת הא בבה"ש כיון דהוא מותר משום ספק לילה, מש"ה מזין דשמא הוא יום, וכל דאפשר לתקוני מתקנינן, והש"ס פריך רק מלשון כל שבעה הא בשבת הוי רק ספק הזאה.

וגם זה יש לדחות, די"ל דהאמת דבבה"ש מותר להזות ולא מטעם דל"ג על שבות בה"ש, אלא מטעם דהוי ס"ס, ספק שהוא טהור ואין עליו שם הזאה וספק לילה.

אמנם נראה דיש לקיים ראיה זו, דהנה על תירוץ זה דמזין עליו בשבת בה"ש יהיה מאיזה טעם שיהי' קשה לי, דא"כ איך משני אביי דלפני' מזי' עליה, הא מ"מ ביום השבת דמזו עליה בה"ש אסור לעבוד עבודה למחרתו ביום א' דשמא הי' לילה ועדיין מחוסר הערב שמש דלענין עבודה בודאי ליכא למיתי עלה מדין ס"ס, דספק היה טמא ולא נטמא בהזאה זו, הא בממנ"פ אם טמא הוא, ממילא אסור לעבוד עבודה ואם הוא טהור הא נטמא בהזאה זו, דלמא הי' לילה ומחוסר הערב שמש, גם הא הוא בחזקת טהור ולא נודע לנו שום טומאה אלא משום מעלה בעלמא חיישינן לה.

ולזה נראה דבלא"ה צריכים להבין בהא דפרכינן דהזאה שבות הא אם איסורא דהזאה משום דהוא כמתקן כמו דפי' רש"י רפ"ו דפסחים, הא הכא לגבי השבות הוי ספק דרבנן שמא טהור הוא ואין כאן תיקון, וביותר הא באמת מחזיקים אותו לטהור מעליא, רק דמשום מעלה חששו לחשש רחוק לגבי עבודת יוה"כ, ואף זהו רק לכתחילה אבל בדיעבד אף בלא הזאה עבודתו כשירה, דהא בכהן אחר שמתקינין לו עובד בלא הזאה, וכיון שכן דמחזיקין לטהור ועבודתו כשירה בלא הזאה מה מתקן מקרי, וצ"ל דפרכת

הש"ס מכח השבות דשמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר, והיינו למה דמסקינן פ"ו דפסחים דמחוסר כפורים בע"פ בשבת אין מזין דהטעם דשמא יעבירנו וע"כ הא דלא נקט התם משום מתקן דלא הי' ראוי להחמיר בשבות זה לגבי עשיית פסח ולגבי שמא יעבירנו, גם הכא אף דמחזיקין ליה לטהור מדינא, מ"מ כל שאנחנו מצריכינן ליה להזאה שייך החשש שמא יעבירנו, והנה במגילה בספר טורי אבן פ"ק ביאר הא דס"ל לר' יוסף שם דמגילה בשבת לא, דעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה ולא נקט ג"כ הטעם שמא יעבירנו, דהאי טעמא ממילא מוכח גבי שופר ולולב, היינו משום לישנא דרבה הכל חייבים משמע דוקא משום בהלת החיוב המוטל עליו מצוי שישכח ויעביר ד"א והא דטבילה דאמרינן ביצה (דף י"ח) שמא יעבירנו אף דאין מחוייב בכך, צ"ל דלגבי רשות חיישינן בחשש מועט אף דאינו בהול על חיובו, אבל במקום מצוה אין ראוי לחוש לחשש רחוק, שישכח ויעביר רק היכי דבהול על חיובו בזה מצוי שישכח, א"כ י"ל דזהו באמת הפלוגתא דאמוראי בביצה, דאינך דנקטו התם טעם אחר ולא משום שמא יעבירנו, היינו במקום דלא בהול על חיובו ל"ח כלל שיעבירנו, ורבה ס"ל דלגבי רשות חיישינן גם ללא שכיח שיעבירנו ובזה פליגי רבה ור"י במגילה, דר"י לשיטתי' דס"ל בטבילת כלים הטעם שמא יסחוט ולא לשמא יעבירנו, כיון דליכא חיוב, לא שכיח שיעבירנו, ה"נ סבר במגילה כיון דליכא חיוב דאורייתא עליו אינו בהול כ"כ, ורבה לשיטתיה דלגבי רשות חיישינן גם ללא שכיח, ה"נ במגילה במקום דליכא מצוה דאורייתא חיישינן בקל שיעבירנו עיי"ש.

לפ"ז נ"ל דלר"י ואינך אמוראי בביצה צריכים אנו באיסור הזאה לב' הטעמים, דבשבת דעלמא ליתא לחשש שמא יעבירנו כיון דליכא חיוב ולא בהול, בזה צריכים לטעמא דמתקן, ובע"פ בשבת דלגבי פסח לא הי' ראוי משום שבות דמתקן כנ"ל, בזה הטעם דשמא יעבירנו כיון דהחיוב פסח עליו בהול, ולפי זה י"ל דפרכת הש"ס והא הזאה שבות קאי לרבה דקיי"ל כוותיה דאף בלא בהול, מ"מ במידי דרשות חיישינן לה ה"נ ההזאה זו דליכא מצוה דאורייתא ראוי לחוש לשמא יעבירנו אף בלא בהול, אבל לאינך אמוראי הנ"ל דבשבתות דעלמא ל"ח ליעבירנו ואסור רק משום תיקון י"ל דהכא לא שייך תיקון, כיון דמחזיקינן ליה לטהור מעליא וכנ"ל. וכיון שכן מיושב קושייתו הנ"ל דאביי משני שפיר דמודו לי' בפני' דאיהו לשיטתי' דהקשה בביצה לטעמא דרב יש לו בור בחצירו הרי דלא ס"ל לטעמא דרבה שם, א"כ י"ל דבלא בהול ל"ג כלל ליעבירנו, והכא דליכא תיקון מותר להזות גם בשבת בפני' קודם בה"ש, א"כ י"ל דר"ח ס"ל בזה כרבה דחיישינן

גם בלא בהול, וממילא גם בהזאה זו חיישינן לשמא יעבירנו ובשבת צריכים להזות בה"ש וא"א לו לעבוד ביום א' מש"ה מוכח לומר דמתני' דלא כרבי עקיבא.
ולפ"ז יש לקיים ראיית הת"ש הנ"ל דגם באפוקי יומא ל"ג, ממה דמשני לבר משבת, והא איכא ג"כ לבר מבר זוגי', ומה דתרצנו דמותר מטעם ס"ס, התינח לטעמא דמתקן שייך לומר ס' דטהור הוא, וליכא תיקון, אבל למה דהעלינו דבלא"ה ליתא לפרכת הש"ס לטעמא דמתקן, ע"כ הסוגיא קאי לטעמא דשמא יעבירנו ובזה ליכא ס"ס, דאף אם קמי שמיא גליא דטהור הוא, מ"מ כיון דאנן מורים לו להזות שייך החשש שיעבירנו, אע"כ הא דבה"ש מותר הוא מטעם דל"ג אף דאפוקי יומא ודו"ק.
שם אביי אמר אפי' תימא ר"ע דעביד עבודה כוליה יומא ולפניא מדו עליה. ולכאורה באמת תמוה הלא אביי לא חידש סברא רק המציאות שהוא פשוט ונגלה ולמה לא בחר בזה ר"ח.
והנראה על פי מה דאמרינן לעיל (דף ח' ע"ב) מזין עליו כל שבעה והא הזאה בשבת שבות, לבר משבת ולבר מד', והקושיא מפורסמת הא חסר עוד יום א' מה שהוא מכוון יום ז' נגד שבת. וראיתי בספר תוספת שבת (סס"י ש"ז) להוכיח מזה מה דנסתפק המג"א אם לא גזרו בשבות גם בבין השמשות דאפוקי יומא, והביא הוא ראיות דל"ג, הא' מדברי תוס' ערובין (ל"ד ע"א) במה דהקשו שם בהגה דלשיטת רש"י ישן ע"כ לקושטא דמלתא מערבין בשבת אם קונה שביתה ברה"ר אף אם אינו מניח ערובו לשם דמצי לאתויי פחות מד' אמות, דבזה לא מהני שינוי' דהש"ס אטו יו"ט אחר שבת, הרי מבואר דביו"ט אחר שבת שרי בה"ש לאתויי פחות פחות מד"א אף דהוא אפוקי יומא. הב', מתוך קושי' הנ"ל, אע"כ דמכין בשבת בה"ש, ושפיר מזין ביום שכנגדו דאולי היה יום עיי"ש.
ולענ"ד ראיה הא' אינו, די"ל דכוונת תוס' דבשבת ל"ש לגזור אטו שבת אחר יו"ט, כיון דבה"ש דעיולי יומא לא גזרינן, ולגזור שבת אטו יו"ט אחר שבת לא מצינו רק שבת אטו שבת אחר יו"ט וכן יו"ט אטו שבת כמו בביצה שנולדה, והוא נכון לענ"ד בעזה"י.
הראיה הב' ג"כ יש לדחות די"ל דבה"ש מזין מטעם ספק ספיקא, ספק דגברא טהור וליכא מתקן וספק שהוא יום. אמנם נ"ל לחזק ראיה הב', והיינו דלכאורה נסתר תירוץ הת"ש דאם נימא דבשבת מזין בה"ש יהיה מאיזה טעם שיהיה, א"כ איך משני אביי אפילו תימא רבי עקיבא מדו עליה בפניא, הא בשבת מדו עליה בה"ש וא"כ למחרתו ביום א' אינו יכול לעבוד עבודה דשמא היה לילה ומחוסר הערב שמש, ואיך קתני כל שבעת ימים היה זורק את הדם, וזהו לכאורה השגה גדולה על הת"ש. ונלע"ד, דהנה מצינו באיסור הזאה בשבת ב' טעמים, רש"י במתני' דרפ"ו דפסחים (ס"ה ע"ב) נקט

משום מתקן ובסוגי' (דף ס"ט ע"א) שם נקט שמא יעבירנו, וע"כ משום דמתקן הוא שבות קל וראוי הי' להתירו לגבי פסח, אבל בשבת דעלמא יש באמת גם טעמא דמתקן, ויעויין בטורי אבן מגילה (ד' ע"ב) דר"י ורבה פליגי בהא, דהרי חזינן דרבה אמר הכל חייבין וכו' משמע דמשום בהילות החיוב מצוי הוא שישכח ויעביר ד"א ברה"ר אבל בלא"ה לא הי' שכיח, והרי רבה ס"ל בביצה (י"ח ע"א) גבי כלים ג"כ שמא יעבירנו, וצ"ל דבטבילת כלים דליכא חיוב חששו גם ללא שכיח אבל לבטל מצוה לא הי' ראוי לגזור משום מילתא דלא שכיחא, וצריכין לסברא דהכל חייבין והוי שכיח, וא"כ י"ל דמגילה דליכא חיוב כ"כ ולא בהיל כ"כ הוי בכלל לא שכיח, וס"ל לר"י דלא גזרו כלל בל"ש דלשיטתי' דס"ל בביצה טבילת כלים משום שמא יסחוט, אבל רבה לשיטתי' דברשות גזרו גם בלא שכיח משו"ה גזרו גם במגילה עיי"ש. והנה בפירכת הש"ס יומא גבי הזאה דהוי שבות, לכאורה לטעמא דמתקן ליכא פירכא כלל דהוי ספק דרבנן דשמא הוא טהור וליכא תקון, ובפרט דבאמת מחזקינן לי' לטהור וההזאה אינה מעכב דהא כהן אחר שמתקינין עובד בלא הזאה וא"כ לא מקרי תיקון כלל, וחשש שמא יעבירנו לכאורה כיון דאינו חיוב כ"כ לא בהיל והוי לא שכיח. ונ"ל דפירכת הש"ס דלהלכה דקי"ל דטבילת כלים כרבה דבדבר רשות גזרו אף למילתא דלא שכיח, וה"נ בהזאה זו, וממילא ליכא ספק דרבנן דאף אם הוא טהור מ"מ החשש שמא יעבירנו במקומו. ולפ"ז נ"ל דר"ח מוקי דלא כרבי עקיבא דס"ל כפי ההלכה וממילא בשבת אין מזין וצריכין להזות בין השמשות וממילא אינו יכול לעבוד למחר, ואביי לשטתו דהקשה בביצה (י"ח ע"א) בור בחצירו מא"ל ומוכרח בטבילה לטעם אחר וממילא לא מצינו (דלא) גזרו בלא שכיח, והזאה בשבת דעלמא רק משום תיקון וא"כ הכא מזין בשבת בפניא כיון דליכא תיקון כנ"ל. ובזה נתחזק ראיית הת"ש דליכא למימר מטעם ספק ספיקא כיון דע"כ אזלינן לטעמא דשמא יעבירנו ובזה ליכא ס"ס דאף אם טהור שייך שמא יעבירנו.

דף טו.

תוס' ד"ה אימא סיפא וי"ל דילמא ר"פ פליג. ק"ל לפ"ז למאי צ"ל דאביי ל"א כר"פ רישא וסיפא רבנן ומציעתא כא"ש הא בפשוטו לאביי לשיטתו דמסדר מערכה דא"ש ממילא ליכא לשנויי דפייס כאבא שאול דהא באותה משנה עצמה דזריקת דם קודם דישון מזבח הפנימי והמנורה ולא"ש אינו כן.

דף טו:

תוס' ד"ה ניתיב דרומית כו' ולא ה"מ לשנויי. עיין תשוב' מהרח"ש ח"ג סימן ט.

דף טז.
הא מני ר"י היא. עי' לקמן ל ע"ב תוס' ד"ה ריא.

דף יח:
וחלגלוגות. ע' ר"ה כו ע"ב.
שם רבי כי מיקלע כו' (עמש"כ לעיל י"ג ע"ב).
שם מתני' והשביעוהו. הפר"ח בס' מים חיים בפ"א מהלכות עיה"כ הקשה דמאי מהני השבועה הא לפי דעתם היו טועים הפרושים והם אנוסים בדעתם ואפשר שהיו נשבעים לשקר כדי לקיים מצות הקטורת כתקונה לפי שיטתם ותירץ דכיון שהיו יודעים דמשביעים לכל כה"ג איכא מאן דחמירא ליה שבועה ולא היה מכניס עצמו בכך. וע"ש עוד תירץ בע"א.
הקשה בספר הנ"ל אמאי צריך להשביעו הא היו יכולים לראות לפני לפנים דרך פשפש כדפרכינן בסוגיא דגיטין דף נ"ד ע"ב ודלמא דחזינא דרך פשפש, וצ"ל דתקנתא דשבועה עדיפא דמהני אף לאותו שנה משא"כ לראותו דרך לול עכ"ל.
תוס' ד"ה יחודי בעלמא. אבל ביסודו של כו'. הובא עוד בשמו בתוס' תענית כה ע"א מס' ע"ג ל"ח ע"א.
בא"ד משום דשבעת יה"מ אית בהו כו'. ק"ל הא גם בשבעת ימי אבילות דליכא אפושי שמחה אסור ביחוד כדקתני כל אותן הימים וכו'.

דף יט:
ודברת בם. (עי' חי' ברכות ט"ז).
רש"י ד"ה בם. (עי' בגל' המג"א סי' ק"א סק"ג).

דף כ.
מתני' בכל יום כו' בקריאת הגבר. והרמב"ם פ"ב מהלכות תמידין כתב משיעלה עמוד השחר ועי' מ"ש בע"ב [בתוד"ה אלא].

דף כ:
תוד"ה אלא כו' בסו"ד ובפ"ב דמגילה דקאמר כל הלילה כשר להקטרה קשה אמאי לא קאמר נמי להרמה וי"ל כו', אינני מבין דבריהם הקדושים, הא בפשיטות י"ל דקחשיב רק מה דמצותו בלילה דוקא בזה השמיענו דכל הלילה כשר לכך. אבל הרמת הדשן הלא אף לכתחלה מרימים מקרות הגבר דהוא בעמוד השחר כמ"ש הרמב"ם פ"ב מהלכות תמידים ומוספים ואין מצותו דוקא בלילה. שוב ראיתי דהתוספות דף כ"ז ע"ב בד"ה איכא שכתב להדיא דתרומת הדשן דוקא בלילה עיי"ש.

דף כא:
וכרובים אש ושכינה, במדרש רבה פרשת בהעלותך נקט מנורה ולא נקט שכינה.

דף כב.
מתני' וזה הפייס הראשון. וזה שזכה בהרמה הוא מסדר המערכה והוא מעלה ב' גיזרי עצים כך מבואר בברייתא ערוכה בסוגיין. והרמב"ם פ"ד מהלכות תמידין הוסיף והוא מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הזהב להקטיר עליה קטורת. אבל הרע"ב פ"ה מ"ה דתמיד כתב דמי שזכה בקטורת אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה ועי' בתוי"ט שם.

דף כב:
אר"ה כבן שנה, עי' ירושלמי פ"ג דבכורים.
שם ואר"י משום ר"ש בן יהוצדק, עיין כ"מ פ"ז הלכה י"ג מהל' ת"ת.

דף כג:
כמחלוקת בהוצאה (של הדשן דר"א מכשיר בכהנים בעלי מומין ות"ק פוסל) כך מחלוקת בהרמה, (מ"ט דר"ל אמר לך אי ס"ד עבודה היא) יש לך עבודה שכשרה בשני כלים (והכא מדו בד ומכנסי בד הוא דכתיב).
וא"ת א"כ דזהו הוכחה דלאו עבודה הא למ"ל קרא לר"א להכשיר בע"מ (דכתיב ולבש בגדים אחרים והוציא, דר"ש ר"א אחרים והוציא), בתוס' הקשו כן, ולי לק"מ דהא יש לעשות נמי הוכחה להיפוך, והיינו דעבודה היא, דהיכן מצינו דבר שאינו עבודה וצריך ב' כלים, וכמו שנתקשו בתוס' גם בזה, אבל באמת בזה י"ל דשפיר מצינו ומצינו, דהא הוצאה לאו עבודה היא, מדאכשיר קרא גבי' בע"מ, ומ"מ צריך ב' כלים, אבל אי לאו קרא אחרים והוציא, לא הוי ידעינן דלאו עבודה היא, דהא להיפוך דעבודה היא, דהיכן מצינן אינו עבודה בשני כלים, ודעת קדושים של התוס' (שטרחו לתרץ כל אחת משתי קושיות ביחוד, ולא כתבו דחד מתרצית בחברתה) לא מצאתי.
תמוה לי הא בפשוטו י"ל דהנך ב' קושיות עם הקושיא הראשונה אבל אפכא ל"ק וכו' הכל מתורץ בחדא מחתא, די"ל דאיפכ' ל"ק יש לך דבר שאינו עבודה וכו' דהא מצינו כיוצא בזה בהוצאת הדשן דאפשר בבע"מ ולא הוי עבודה ובעי' לפחות ב' כלים, והיינו הכל לבתר דכתי' אחרים להכשיר בע"מ ממילא אמרי' דגם בהרמה כשר מטעם דאין לך עבודה דכשירה בב' כלים, דאיפכא ל"ק דהא מצינו ג"כ הכי בהוצאת הדשן, אבל אי לא כתיב הייתי פוסל גם בהרמה גם בהוצאה בע"מ דליכא למיתי עלה מטעם דאין לך

עבוד' דנימא איפכא אין לך דבר שאינו עבודה ובעי' ב' כלים, וממילא לת"ק דלא דריש אחרים ס"ל באמת דבע"מ פסול וצע"ג.
ק"ל הא י"ל דחדא מתורצת בחבירתה דהא דלא אמרי' איפכא דהיכן מצינו דבר שאינו עבודה וצריך בגדי כהונה, דהא זהו מצינו בהוצאה דרבי רחמנא דאפילו בעלי מומין ואפ"ה טעון ב"כ ה"נ אמרי' בהרמה, אבל בהיפוך לא מצינו דעבודה יהא כשר בב' בגדי', ומה"ט לרבנן בהוצאה והרמה פסולי' בע"מ וכן לר"א בלאו הקרא דאחרי' לרבות בע"מ לא היינו יכולי' לדון מסברא דלאו עבודה הוא מדסגי בב' בגדים, דאדרב' נימא איפכא אין לך דבר שאינו עבודה וטעון בגדי כהונה, ורק לר"א לבתר דכתיב אחרי' לרבות בע"מ להוצאה א"כ זהו מצינו דליכא עבודה וטעון ב"כ מש"ה אמרי' דגם בהרמה כן דלא הוי עבודה מדסגי בב' בגדים וצע"ג.
תוס' ד"ה ילבש וכו' וי"ל דשמא לא מיקרי קדשים. עיין לקמן דף ל"ב ע"א תוס' ד"ה מה לבישה.

דף כד.

מאי לאו בהא קמיפלגי דמ"ס עבודה היא וכו' לא דכ"ע עבודה היא וכו'. יש לי מקום עיון דהיכי ס"ד דהמקשן דלכ"ע מצנפת ואבנט בעיא ריבוי' ופלוגתייהו אם הוא עבודה והוא בד' בגדים, או דהוא רק בב' בגדים ולאו עבודה היא, תיקשה לר' דקאמר אלא מה ת"ל ילבש לרבות את השחקים ולא מוקי לה לרבות מצנפת ואבנט, ואיהו ע"כ סבר דהיה בד' בגדים דהרי קאמר חדא דהא אבנטו של כה"ג לא זהו אבנטו של כהן הדיוט. וע"כ דמסברא בעי' ד' בגדים. וא"כ מאי אולמיה דר' דוסא מדר'. וצע"ג.
תוס' ד"ה מתרומת מעשר וכו' דיותר סברא הוא ללמוד מתרומת מעשר. עי' מנחות דף עז ע"ב.

דף כד:

ת"כ דרב, ק"ל נהי דליכא קושי' על לוי מהך ברייתא דיש לו תנא דמסייע אידך ברייתא, אבל מ"מ יקשה על ר"י דהא מדלא חשיב בברייתא סידור גזירי' מוכח דא"ח מיתה, ובזה לא מצינו מאן דפליג, ולומר דהא דלא חשיב דנכלל בכלל הקטרה דא"כ מנ"ל לסוגיא דרב פליג עם ר"י בזה דלמא גם רב כללי' בהקטרה, וצ"ע.

דף כה.

מתני' הפייס השני מי שוחט. ואותם כהנים שזכו בו בשחרית הם עצמם זכו ג"כ כסדר הזה בתמיד של בין הערביים זולת בקטורת כיון דמעשרת. וכן בסידור ב' גיזרי עצים דבשחר היה רק כהן אחד ובערב הוצרכו ב' כהנים ע"כ היה פייס לזה. ועיין בתוס' דף

כ"ו ע"א דמיד בפייס דשחרית היה מפייסין מי שיסדרו ב' גיזרי עצים בין הערבים ולא היה פייס בפ"ע דא"כ נפישי להו פייסות. ועיין במהרש"א שם דה"נ לענין קטורת דבין הערבים דפיסו מיד בשעת הפסה דשחרית.

והרמב"ם פ"ד מהלכ' תמידין כ' וז"ל חוץ מן הקטורת שהם מפיסים לה פייס אחר בין הערביים וכו' ואם כבר הקטירו כולן מימיהן מפיסין להן כולן בשחרית בפייס שלישי וזה שזכה בה שחרית מקטירה בין הערבים עכ"ל. משמע דס"ל דבין הערבים היה פייס לקטורת. ואף דא"כ נפישי להו פייסות צ"ל הא דקתני ד' פייסות היה היינו מלתא דפסיקא דהיכא דכבר הקטירו כולם לא היה פייס לקטורת בין הערבים. ובכ"מ שם הביא בשם הריטב"א דלענין ב' גזירים מי שזכה בהם בבוקר אומר בערב לחבירו זכה עמי בעץ השני והובא בתי"ט במשנה ה'.

תוס' ד"ה נוטל מצנפת וכו' וי"ל דלשון תורה לחוד. חולין קלז ע"ב.

תוס' ד"ה אין ישיבה. עיין במהרש"א שכתב מיהו ראיה גמורה ליכא. ולענ"ד ראיה גמורה היא, דא"כ היא גופא תיקשי, מנ"ל דהי' חציה בנויה בקודש, דלמא הי' כולה בנויה בחול, ופתוח לקודש דמותר לישב, ומ"מ נתקיים בבית אלקים נהלך ברגש, דהא מקרי בית אלקים דקדוש לכל מילי לאכילת קדשים.

דף כה:

תוס' ד"ה תא שמע כו', והשתא מייתי שפיר מדר"י. קשה לי, דשאני דר"י דליכא במחתה זכיי' פייס וההקטרה והולכת מחתה הכל חד וזכה בהן אחד, משא"כ הנך דזכייתם ע"י פייס י"ל דכל שע"י פייס עושים לו פייס בפני עצמו. גם ק"ל במה דאמרו א"ד דוקא מחתה כו' הא באמת מחתה דוקא שאין בו זכיית פייס כלל, אבל השאר הוא ע"י זכיית פייס, אבל אין הכרע שצריך פייס בפ"ע.

ק"ל האיך מוכח כן דלמא זהו בממילא כיון דלא זכה בזה התורם, עושים פייס בפ"ע למחתה, וביותר הא לקמן (דף כו) אמרינן ראב"י לא סבר כר"י, והיינו ע"כ דהיו מפיסים בפ"ע למחתה, דאי בממילא דזכה הסמוך אצלו, הא בציר להו פייס דמה שזוכה מעצמו אינו נחשב ממנין פייס דאל"כ בפיוס השני הא זכו י"ג כהנים ולא נחשב רק לאחת, וא"כ נצטרך לומר דג' מחלוקת בזה, דלר"י זכה התורם, ולרבנן זוכה בה הסמוך לו, ולראב"י הי' פייס ביחוד עלה, ומנ"ל הא דלמא רבנן דר"י ס"ל כראב"י.

גם ק"ל היכי אמרינן או דלמא דוקא מחתה כו' הא באמת דוקא מחתה שלא זכה בו רק הוא אבל שאר עבודות זוכים הסמוכים לו בלא פייס, ואף אם נדחוק דהדיוק מדברי חכמים דפליגי על ר"י מ"מ מאי צריך לומר דמחתה איצטריך ליה דסד"א הואיל

דמעתרה, והא בפשוטו דמחתה אצטריך לי' לאפוקי מדר"י דלא נימא דחדא עבודה ולא זכה רק התורם, וצע"ג.

דף כו.

רש"י ד"ה הא לא שכיחא ומסתברא כו'. עי' מנחות נ. תד"ה דלא שכיח מבואר דלא ס"ל כרש"י אלא כדברי תוספות ישנים כאן.

תד"ה ואי משכחת. עי' מהרש"א, ולענ"ד קושייתו לק"מ, דהרי חזינן דתוס' לא העמידו קושייתם מקודם אפרכת הש"ס דבצרי להו פייסות, דדלמא ראב"י סבר דמפיסים בערב, ע"כ משום די"ל דפסיקא להו להש"ס דלכ"ע בשחרית ולא היה בציר מד' פייסות, א"כ ממילא ליתא לקושיית מהרש"א, ולכאורה עדיין יש להקשות דלמא ראב"י ס"ל דאין חוזרים ומפיסים לתמיד של בין הערבים אלא דלקטורת מפיסים כדמשנינן לעיל, ואף לפמ"ש מהרש"א לעיל לא היה פייס ביחוד בין הערבים, אלא בשעת הפסת שחרית הפיסו ג"כ מי שיקטיר בין הערבים, מ"מ דלמא ראב"י ס"ל דהפייס הי' בערב וכקושיית תוס' דלעיל, ונראה דגם זה לק"מ, דא"כ היה ראוי לפייס ג"כ בין הערביים על ב' גזרי עצים ושוב הי' ששה פייסות.

דף כו:

מתני' כיצד עצמו בתשעה. אע"ג דהיה עוד כהן שמעלה אברים מהכבש למזבח פירש"י ע"כ דמתני' דהכא כראב"י דס"ל במתני' פ"ה דתמיד דכהן המעלה אברים לכבש הוא מעלה אותם למזבח וא"כ מתני' הקודם הפייס הרביעי וכו' מי מעלה אברים מכבש למזבח אתי כרבנן ותוספות כתבו דמתני' נקט ט' כהנים ולא פחות מזה לעולם אבל עשרה לא היה בכל פעם דזמנין דבפייס דהעלו אברים מכבש למזבח זכה א' מהנך דזכו להוליך לכבש. והא דלא חשיב בהדייהו כהן המסדר ב' גיזרי עצים היינו משום דהיו מסדרים זה קודם שחיטת התמיד. תוס' מנחות דף ע"ט ד"ה תמיד של שחר.

שם אין מנסכין. עי' תענית ב ע"ב תד"ה איבעי להו.

תד"ה ההיא דלא כראב"י ומה שהקשה רש"י. ק"ל הא לשיטתם לעיל בלא"ה ניחא דבר"י ע"ב לא אתיא דהא לר"י אם רצה הכהן המקטיר לזכות גם במחתה רשאי ולא הוי בודאי י"ז כהנים.

דף כז:

תוס' ד"ה למימרא. דהא בירושלמי יש. תמוה לי דלמאי צ"ל דפרכינן אי ס"ל לר"י כרב. הא כפשוטו ניחא דפרכינן לרבא דס"ל דפייס תלי בחיוב זר א"כ לרב דבהרמה אין זר

חייב עליה אמאי יהיה פייס ומה בכך דר"י לא ס"ל מ"מ ק' לרב למה היה פייס. גם תמוה לי על תירוצם לל"ק מ"מ יקשה איך אמר ר"י דזר שתרם חייב הא הוי עבודת לילה וצ"ע. בא"ד דהא בירושלמי כו' דפריך ללישנא קמא. קשה לי על תירוצם, דמ"מ יקשה על שנויי דהש"ס משום מעשה שהיה דמ"מ איך אמרינן דדוקא על עבודת היום זר חייב מיתה עליו, הא הרמת דשן דהוי עבודת לילה, ואעפ"כ סובר ר' יוחנן בירושלמי דזר חייב מיתה עליו. וע"כ נראה לי דקושייתם לא קשה כלל, משום דמ"מ פרכינן שפיר על הברייתא דת"כ דרב לעיל, דבהרמת דשן ליכא מיתה ואעפ"כ הי' פייס לה דלא מצינו פלוגתא בזה, ונסתר הכלל דפייס הוא רק בעבודה שזר חייב עליו מיתה.
ד"ה איכא דאמרי כו'. כ"ש סידור מערכה דהוא בלילא דוקא דעבודה תמה היא. ע"ל דף לג. תד"ה אבל.

דף כח.

תד"ה יפייסו לה, תמצית דבריהם דמה דאמרי' אלא אר"י וכו' הואיל ועבודה תמה היינו תמה לגמרי שאין אחרי' עוד עבודת לילה, וק"ל הא שטחיות הסוגיא אינו מורה כן דהא בתחילה פרכי' והרי אברים ופדרי', ופירשו תוס' דרצה להוכיח דסידור המערכה יהי' עבודה כיון דהוא בלילה וסידור גזירי' ביום, הרי דמפשט פשיטא להו דסידור ב' גזירי' ביום ואיך אמרי' עלה אלא אי אתמר הכי אתמר וכו' ולומר דסידור בלילה וצע"ג.
עיי' במהרש"א. והוא תמוה דקאמר דאין מפיסין דקאמר ר' יוחנן היינו דאין מפיסין שוב שנית בערבית אבל בפייס שחרית היו מפיסין נמי אאברי תמיד של בין הערביים. הא להדיא אמר ר' יוחנן כהן שזכה בו בשחרית זוכה בו בערבית, וצ"ע.

דף כט.

תוס' ד"ה אלא אפילו וכו' וקאמר התם דמלינה בראשו של מזבח וכו'. במהרש"א שם ק"ק לפי סברת קושייתם וכו'. איני יודע בזה סרך קושיא דהתם דדנין דיקריב לכתחילה כפרתו ובזה בודאי אם לא ס' דמעלה ומלין אסור לו להביא הקרבן על סמך שיתותרו האברים ויעשו נותר.

דף כט:

בא"ד והא דפריך והא אין מביאין קדשים לבית הפסול. עיין משנה למלך פ"ג ה"ג מהל' תמידין ומוספין.
בא"ד ואי אמרינן דפסח שני כו' (עי' חי' פסחים פ"ט).
בא"ד ועוד תנן בפ' תמיד נשחט וכו' (אב"ה עמ"ש לעיל בפסחים דף ס"ד בגמ').

דף ל.

רש"י ד"ה לא אמרן וכו' ע"ש. בב"י סי' קנ"ח הביא מלשון רש"י בברייתא דכיצד סדר הסעודה דס"ל דלמשקין טעון נטילת יד אחת כשיטת הרשב"א ואח"כ כתב דמדברי רש"י כאן מבואר דלמשקין א"צ נטילה כלל והעתיק לשון רש"י ע"ש ולא כתב ישוב לדבר, ולענ"ד דמרש"י כאן לא מוכח מידי והיינו לפי הגירסא לפנינו לא יטול מבחוץ וכו' ונוטל שתי ידיו ואהא קאי ולא אמרן אלא לשתי' וע"ז שפיר קשה דהא לשתי' לא משכחת נטילת ב' ידיו וכן קשה היכי קתני ונוטל ב' ידיו ממנ"פ אם לשתי' לא בעי נטילת ב' ידיו ואם לאכילה הא מידע ידע דאנינא וא"צ ליטול בפנים, ולזה הוכרח רש"י לומר דגזרינן בשתיה דיבא למיכל, והרשב"א שהביא ראיה מההוא דיומא ולא ס"ל דגזרינן דשמא יאכל, אזיל לטעמיה דכ' בתוה"א ובמשמרת הבית דבהפליג אף באכילה צריך ליטול בפנים דל"ש אנינא דעתיה וע"כ האי ולא אמרן קאי אנוטל יד א' ולק"מ וק"ל.

תד"ה מצוה לשפשף וכו' ע' בדבריהם. ולכאורה יש לעיין הא מסקי' בנדה דנשוי מותר ע"ש. והרי כה"ג נשוי היה כדאמרי' דבעי' וכפר בעדו ובעד ביתו, ובמתניתין משמע דכל המיסך וכו' דהיינו אף בכה"ג דהרי עיקרה ביומא דמירי ביה"כ. ובכה"ג דהיה נשוי הרי אפשר לו לאחוז באמה. ומכאן סייעתא לדברי המג"א (סימן ג סקי"ד) שכתב מסברא דבאין אשתו עמו או נדה אסור ע"ש. וא"כ ביה"כ הוי כמו אשתו נדה. ובאמת שאר ימות השנה באמת הוא רק בכהן הדיוט פנוי. וע' במג"א סי' קכ"ח ס"ק ס"ד.

(ז"ל רבינו בגליון המג"א או"ח ס"ג סקי"ד) נלע"ד ראי' לזה מסוגיא דיומא דף למ"ד ע"א זאת אומרת דמצוה לשפשף ובתוס' שם לחד תירוצא משום דאסור לאחוז באמה וניצוצת נוגעין על רגליו והרי מתני' דהתם מיירי הכל ביה"כ וקתני כל המטיל מים צריך קידוש משמע דקאי ג"כ על יה"כ והרי הכה"ג צריך להיות נשוי ומותר לאחוז באמה וליכא ניצוצת, אע"כ דביה"כ דאסור באשתו אסור לאחוז באמה. ואולי יש לומר דחז"ל עשאן בדרך לא פלוג דכל המטיל מים צריך קיו"ר משום דכמה פעמים דצריך לשפשף היינו בשאר ימות השנה דכשר כשהן פנוי לעבודה, דהא בלא"ה צריך לומר כך דהא מתני' נקט זה הכלל הי' במקדש דמשמע ודאי דהוא ג"כ לשאר ימות השנה והא משכחת באשתו עמו ואינה נידה א"ו משום לא פלוג.

תוד"ה ומה די"ל דבשאר ימות כו' (עמש"כ לקו' ל"ב ע"ב).

דף ל:

לבן זומא קאי בעשה. מ"ש על הה"מ פ"ך דשבת מסוגיא דיומא ד"ל, יפה כתב, וראיתי שכתבתי בגליון הרמב"ם שלי רפ"ב מהל' מאכלות אסורות במ"ש המ"ל שם ד"ה הא

דקיי"ל אין מזהירין מן הדין דוקא אזהרה אבל עשה דנין, וזה לשוני עי' בס' שיח יצחק ליומא ד"ל ע"ב שכ' דממה דאמרינן שם לב"ז קאי בעשה מבואר להדיא דעשה דנין וכ"כ רש"י חגיגה דף י"ג ע"ב עכ"ל, וכעת אין הזמן אתי לשום עיני בספר הנ"ל.
שם הא (דקתני לשכת המצורעי' נקרא ששם מצורעין טובלין, בשביל שמכניסין בהונותיהן לעזרה) דלא טבל מבערב לצרעתו. בתוס' תמהו, דהא הלשכה לא היתה בקודש, ובימי ספרו אינו אסור אלא לכנס במחנה שכינה. ותימא לי על תמיהתם, איך סלקא אדעתייהו בקושייתם וכן באמת לתירוצם השני דפריך מחמת דאסור לכנוס, א"כ ל"ל להקשות הערב שמש בעי, בפשוטו הי"ל להקשות, אי דלא טבל מבערב איך יכול לכנוס ללשכה לטבול והא הוא טמא עדיין, ואסור לו לכנוס.

דף לא:

מתני' כדי שתפיג צנתן. לשון הרמב"ם בחבורו שאין שבות במקדש. וזהו כגירסת תוספות בסוגיין דמדרבנן אסור במדינ' דהוי מצרף, אבל במקדש אין שבות. וכתב הפר"ח בסמ"ח ומשמע דלא שרי בכך אלא בד' טבילות שהיה במקום קדוש אבל טבילה א' דהיתה בחול לא והכי דייק מתני' דלא קתני להך דעששיות מקמי טבילה ראשונה אלא לבתר דטבל קתני ואם היה זקן.
בש"ע יו"ד סס"י ר"א כתב המחבר יש מי שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמים לתוך המקוה לחממו וכו' והרמ"א כתב על זה ויש מקילין ומתירין להטיל חמין לתוך המקוה כדי לחממו, ומ"מ יש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל אז אין למחות בידם עכ"ל.
והנה לכאורה הי' מקום לומר דהמחבר לא אסר רק לשפוך חמין מרובין לחממן ממש, אבל לעשותן פושרין בעלמא י"ל דשרי. אמנם המעיין במקור הדין במרדכי פ"ב דשבועות שכתב וזאת אשר השיב הר"ש להר"י אחיו אמרו לי שהיית רוצה להתיר למלא מקוה מים חמין ולחברו אל הנהר כשפופרת הנוד, ודבר זה יש לאסור משום גזירת מרחצאות וכו' ואני שמעתי וכו' שהי' מקוה אחד שהיו הנשים מחממין יורה ומטילין לתוך הצונן לחממו בימי החורף ואסר להם ר"ת וכו' ובסוף פ"ק דתענית נמי אמרינן אלימא בחמין טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו פי' דכשאובין חשיבי וכו' ואע"ג דתנן פ"ג דיומא דאם הכה"ג איסטניס מחממין לו חמין ומטילים לתוך הצונן כדי שתפיג צנתן, י"ל דכמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן כדאשכחן גבי עששית לפי הגירסא אבל הכא צירוף דרבנן ואין שבות במקדש וכל הנך וכו' עכ"ל בקיצור. הרי מבואר דאפילו בהפגת צינון אסור בגבולין.

אמנם באמת תמוה לי על המרדכי דמנ"ל להמציא חומרא זו ונצטרך לדחוק בההיא דיומא, הלא עיקר ראיה לאיסור מסוגי' דפ"ק דתענית הנ"ל, ואמאי לא נחלק בריווח דדווקא בחמין שייך לומר דכשאובין חשיבי דדומה למרחצאות ויבואו לטבול גם במרחצאות, אבל לפשר בעלמא י"ל דשרי, וכה"ג מצינו לענין נטילת ידים לחלק בין חמין שהיד סו"ב לאיס"ב בחולין ק"ה ע"ב, ואף אי נימא דס"ל כיון דלא שכיח לטבול במים שהיס"ב, עי' בט"ז או"ח סי' ק"ס סק"ז, א"כ לא שייך למגזר גזירה במרחצאות במלתא דלא שכיחא, וגם מסתמא הרוחצים במרחץ לא רחצו במים שהיס"ב, ואם כן בוודאי גם בפושרין שייך גזירת מרחצאות, או י"ל דהיה קשה להו דמנ"ל להש"ס ספ"ק דתענית להוכיח דצונן אסור בט"ב דלמא מיירי בפושרין, אלא ע"כ דטבילה בפושרין ליכא, מ"מ עדיין קשה לי דלמא דווקא בפושרין דניכר כח החימום במים ויש עליהם שם חמין ודומה למרחצאות, אבל בהפגת צינון בעלמא דאין שם חמין עליהם, י"ל דבכלל צונן הוא. ול"ש בי' גזירת מרחצאות, דהרי כיוצא בזה מצינו דרז"ל אסרו רחיצת חמין בשבת משום גזירת מרחצאות ואף לפשר אסור כדאיתא בש"ע או"ח סי' שכ"ו ס"ד, ואלו בהפגת צינון בעלמא לא מצינו דאסור, ולהדיא כתב החכם צבי בשו"ת סי' י"א דנשים הטובלות בשבת יטבלו בהפגת צינון בלבד עד שלא יקרא עליהם שם חמין עיי"ש [דלענין רחיצת כל גופו אין חילוק בין הוחמו מע"ש להוחמו בשבת], ואם כן סוגיא דיומא כפשטה, וכמו כן קשה לי על המתירים ה"ה הראב"י והריב"א שהובא בהג' מרדכי וראייתם מההיא דעבדי חסרת, ומאי ראי' דלמא היתה צריכה לחמם להפגת צינון בלבד, ובזה יחדיו יהיו תמים סוגיא דפ"ק דתענית עם סוגיא דיומא ודנדה, ואולי דמפשט פשיטא להו דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין לחלק ולהבחין בין הפגת צינון לפושרים דשיעורם שוה, ובאמת גם ברחיצת חמין בשבת אף בהפגת צונן אסור, ודלא כשו"ת חכ"צ הנ"ל. [ומ"מ לפ"ז קשה דמאי הוצרך המרדכי להביא ראיה דבמקדש הקילו מההיא דעששיות, ולא הוכיח בקיצור ממתני' דמחמין לו חמין, הא מ"מ ליתסר משום שבות דרחיצת חמין ביום הכפורים, ואולי י"ל דהך שבות דיומא קא גרם, בזה י"ל דאין יוה"כ בכלל הגזירה כיון דיום אסור ברחיצת תענוג הוא ל"ש כלל גזירת מרחצאות, אבל לענין טבילת חמין דלאו יומא קגרים גם ביה"כ הו"ל לאסור] וצ"ע.

ובעיקר הדין נלע"ד דמדברי תוס' בתענית שם ד"ה טבילה בחמין וכו' משמע דמפרשי דפירכת הש"ס שאובין נינהו, היינו שאובין ממש ולא משום גזירת מרחצאות, ודבריהם מפורשים יותר בתמורה די"ב ד"ה ואין המים וכו', אף דלכאורה ממ"ש תוס' שם בשם הר"י שהקשה דלטעמיך עדיין קשה הא משכחת בהמשיך חמין מועטין לתוך מי גשמים

או ע"י עששיות של ברזל, ולא כתבו איך יתרץ הר"י באמת לקושיא זו על סתמא דהש"ס, והי' נראה מזה דהר"י רוצה להכריח מתוך קושיא זו דפירכת הש"ס שאובין נינהו היינו משום גזירת מרחצאות, ואסרו רז"ל כל טבילת חמין. אמנם נ"ל כיון דמוכח דתוס' ס"ל דשאובין נינהו היינו שאובין ממש אינו במשמע דהר"י רוצה לחלוק בעיקר הפשט, דהו"ל לכתוב כן ולא ברמז בעלמא, אלא משמע כאלו הר"י בא לומר דבלא"ה צריך לדחוק דאין מדרך לעשות חמין ע"י המשכה מדלא משכחת בהמשכת מיעוט חמין וכדומה, או דבלא"ה משני הש"ס שפיר וחדא מינייהו נקט, אבל בעיקר פירש הסוגיא גם הר"י ס"ל דרק מדין שאובין פסול, ואם כן מותר לשפוך חמין לתוך מקוה שלימה דליכא איסורא דשאובין.

ובאמת חשבתי לומר דגם תוס' ס"ל לדינא בזה כהמרדכי דאסור לשפוך חמין לתוך מקוה שלימה, והיינו כיון דמים הנשפכים הם פסולים לטבול דשאובין נינהו אף שנתנם למקוה שלימה, מ"מ כיון דפעולתם ניכר בכל המים מחזי כאלו טבילתו בהם ונקרא שם שאובין על כולו, וגזרו חז"ל אטו שאובין (ושאני במילא בכתף ונתן כל היום למקוה שלימה דכשר דאין פעולתן ניכר במי המקוה) ולזה הוכיח רק דאם שאובין שהמשיכה כולה כשר אף בהמשיך חמין לתכשיר כיון דאין כאן פסול דשאובין כלל, וגם הר"י בא להקשות רק על דרך זה דמשכחת לה בהמשיך מיעוט חמין לתוך מי גשמים רבים דבכה"ג דהמיעוט מצטרף להשלים שיעור מקוה א"כ גם החמין בעצמם כשירים וכאלו אין כאן שאובין כלל, וכן ע"י עששית, והי' מרווח בזה מה דקשה לי הא דלא הקשה הר"י בלא"ה דמשכחת בנתן חמים לתוך מקוה שלימה, באופן דס"ל להתוס' כהמרדכי בחדא דהיכי דהחמין הם שאובין פסול כולה, ופליגי בחדא דע"י עששית או בהמשכת חמין מיעוט למרובין מי גשמים דכשר. אמנם דחיקא לי להמציא דבר חדש, ופשטא דדברי תוס' מורין דרק משום שאובין ממש פסול ולא גזרו כלל בחמין.

ומצאתי מפורש יותר בתוס' נדה ס"ו ע"ב ד"ה אם סמוך וכו' מיהו לפיר"ת אין ראיה שפירש עבדא חסרת להחם חמין להטיל לתוך המקוה הצוננים לחממן עכ"ל. וזה סותר לכאורה לפיסקא דר"ת שהובא במרדכי לאסור בזה, אמנם במרדכי הביא ג"כ הך מלתא ואיתא שם מיהו לפי' רבינו חננאל וא"כ י"ל דט"ס הוא בתוס' וצ"ל ר"ח, כי הוא טעות המצוי גם יש שינוי לשון בהרא"ש ובמרדכי שכתבו וז"ל להחם חמין להטילם במקוה אם יראה מן הצינה עכ"ל. א"כ י"ל דרק בהפגת צינון בלבד שרי, ור"ת אפשר דלא אסר בעובדא דידיה רק לעשות פושרין וכמו שחלקנו לעיל, אלא דהמרדכי לנפשיה סובר דאף בהפגת צינון אסור להר"ת.

גם הי' נראה לכאורה להסתייע להתיר, דלגירסת רש"י ביומא דל"ד ע"ב ואין שבות במקדש אלא דבצירוף דרבנן דשא"מ מותר, וא"כ ע"כ מדלא משני באמת בקיצור דאין שבות במקדש, ע"כ משום דס"ל להש"ס דלא היה הכרח כ"כ, דשלא לצורך לא התירו שבות כמ"ש הכ"מ סוף הלכות בית הבחירה, וא"כ ממילא מדהתירו הטבילה ע"י הטלת מים חמין ע"כ הוי טבילה מעליא, וגם אין לומר דלעולם לא הוי טבילה מעליא רק במקדש הקילו, והא דלא משני הש"ס לענין צירוף כן, כיון דבלאו הכי הוי שבות ריעותא דטביל', דגם ע"י עששיות אסור בגבולין להמרדכי משום גזירת מרחצאות, אם כן הוי כמו ב' שבותים דגם במקדש אסור כמ"ש הר"ע ברטנורא פ"ג משנה ג' דעירובין לענין בה"ש, דדוקא התם הב' שבותים דשבת נינהו, אבל הכא אין עניינים שווים ולא שייכי אהדדי ולגבי כל חד הוי רק שבות א', ומה"ט לא דמי גם כן למ"ש תוס' נדה ס"ז ע"ב ד"ה משום וכו' דב' ריעותא בטבילה לא מקלינן, דהא ריעותא דמלאכת צירוף ל"ש כלל לענין הטבילה, וגם אין לומר דמש"ה לא קאמר הש"ס לרש"י דצירוף מותר משום דאין שבות במקדש כיון דיש כאן עוד שבות דשבת מחמת רחיצת חמין ביוה"כ והוי ב' שבותים דשבת, דז"א דדברי הרע"ב הנ"ל תמוהים וכמו שמצאתי תה"ל בשו"ת שער אפרים סי' כ"ו ולא מצינו חבר להרע"ב בזה. [א"א ב"ה ראיתי במשניות א"א המחבר שכתב בגליון דברי הרע"ב הנ"ל וז"ל תמוה לי הא באילן למטה מי' ג"כ ב' שבותים דמפיק מכרמלית לרה"ר וגם משתמש באילן, אח"כ מצאתי בתשו' שער אפרים סי' כ"ו שתמה כן, ועיין בחידושי אבן העוזר שכתב ליישב כיון דאין ב' שבותים באים כאחד דבשעה שמשתמש באילן עדיין לא הוציא לרה"ר ואח"כ כשמוציא לרה"ר שוב אינו משתמש באילן בזה מקרי חד שבות עכ"ל אמ"ו נ"י. מזה תבין דהכא דשבות דצירוף ושבות דרחיצת חמין דלא הויין ביחד מקרי רק חד שבות].

עוד הי' נראה להוכיח גם להתוס' דלא כשיטת המרדכי, דמ"ש המרדכי דהקילו במקדש דאין שבות במקדש, לכאורה ליתא למ"ש תוס' בשבת מ"ב ד"ה גחלת וכו' וכיון דבשבת אסור דשא"מ וכו' כ"ש בעלמא, וכתב מהרש"א שם אע"ג דאין שבות במקדש היינו לענין איסור דשבת, אבל בשאר אסורין אין חילוק בין מקדש לגבולין עיי"ש. וא"כ ע"כ כה"ג הוי טבילה מעליא גם בגבולין. וגם א"ל דזה יצא מן הכלל כיון דהעבודה אינה כשירה אלא בכהן גדול וכפרת יוה"כ תלוי בו התירו טבילה כזאת שלא יחלש, דאם כן למאי נקט הש"ס גבי צירוף הטעם משום דאין שבות במקדש דמשמע דרק מהאי טעמא התירו ולא משום הכרח אחר, וא"כ לענין טבילת חמין דל"ש כן לסברת המהרש"א ע"כ דגם בגבולין שרי.

אמנם נראה דאין ראי' מזה לא לשיטת רש"י ולא לשיטת תוס', והיינו די"ל דודאי הי' הכרח גדול משום חשש דחולשא דכה"ג והוצרכו להתיר טבילת חמין כה"ג, רק לענין מלאכת צירוף הי' ראוי לאסור כיון דאפשר בתקנתא דמתני' לשפוך חמין כיון דגם ע"י עששיות יש בו משום טבילת חמין להמרדכי, וא"כ יותר ראוי להתיר דווקא בשפיכת חמין דנרויח בזה שבות דמלאכת צירוף, ולזה קאמר הטעם או דאין שבות במקדש ומותר בלא הכרח גדול או דהוי דשא"מ דמותר במלאכת דרבנן, וא"כ לא מוכח מידי להתיר.
ואדרבא יותר יש להביא ראיה מסוגיא זו לאסור, כי באמת קשה לכאורה להכ"מ הנ"ל דהיכי דאפשר בענין אחר לא התירו שבות במקדש, א"כ אמאי התירו צירוף עששיות לגירסת תוס' דאין שבות במקדש, הא אפשר ע"י מים חמין, וכן מצאתי אח"ז שתמה המ"ל סוף הל' בית הבחירה, ומזה הי' לכאורה ראי' לחלק דלהטיל חמין למקוה אסור מדרבנן כיון דשם שאובין עליו, אבל ע"י עששיות מותר, וא"כ אין חילוק בין תקנתא דעששיות לתקנתא דמים חמין דבין כך ובין כך איכא שבות, דבמים חמין איכא ריעותא דמקוה ובעששיות יש ריעותא דמלאכת צירוף. אולם לסברת מהרש"א הנ"ל קשה בהיפוך דנתיר דוקא ע"י עששיות דאין שבות במקדש אבל לא בחמין דלענין ריעותא דטבילה מקדש וגבולין שווים וע"כ או דבשניהם יש ריעותא דטבילה או דבשניהם ליכא ריעותא דטבילה ונסתר סברת הכ"מ הנ"ל.
אח"כ מצאתי בירושלמי פ"ג דיומא שהקשו על ר"י דעששיות וז"ל ויחם חמין (דלמה נתיר שבות דצירוף הלא אפשר בחמין), ומשני טעם דהדין תניין שלא יהא אומרים ראינו כה"ג טובל ביוה"כ במים שאובין, וכתב הקרבן העדה דמזה סייעתא גדולה לר"ת דאסור ליתן מים חמין למקוה לטבול בהן והניח בצ"ע ע"ש. וחידוש שלא הערה דגם דעת המרדכי נסתר לכאורה במאי דמשמע דליכא שום טבילה בחמין אף ע"י עששיות דמשום גזירת מרחצאות נגע בה, ואין היתר רק בחמי טבריא, א"כ דגם בעששיות הוי ריעותא דטבילה בחמין, עדיין קשה למה נתיר בחנם שבות דצירוף וכנ"ל. אמנם לענ"ד אין ראיה כלל מהירושלמי דמשמע דלאו משום טעמא דגזירת מרחצאות קאמר, אלא דכאשר יראו ששופכים חמין יסברו דטובל בשאובין, וא"כ קשה מ"ש משופך צוננים בעלמא למקוה שלימה, אע"כ דדווקא בהנך טבילות דכה"ג חשו לה כיון דהנך משום חומר דקדושת יום הכפורים הוא, יאמרו דהוא רק לטהרה יתירה ומהני בשאובין, אבל בעלמא י"ל דלא חשו דמעשים בכל יום דשאובין פסול למקוה.
תד"ה אמה על אמה וכו' (לעיל ע"א) א"נ אפילו הי' יוצאי' היו מיד באי' אחרי', לא זכיתי לעמוד בסוד קדושים הא מ"מ מעולם לא הי' בחלל המים למעלה מג' אמות וא"כ כשטבל

מעומד לא הי' ראשו בתוך המים, דמה שהוגבהו המים יצאו לחוץ ולא באו על ראשו. וה' יאיר עיני.
תד"ה כדאמר ר"כ שלא יטעה וילבש כל ח' בגדים. לא זכיתי להבין, דאם נידון דבלבישה שנייה לא יטעה כיון דפושט בגדי זהב ויש לו ללבוש בגדים אחרים, א"כ מאי חשש בפעם ראשון דכשפושט בגדי חול שילבש כל ח' בגדים הא באמת כך הדין דלובש בגדי זהב, וה' יאר עיני.

דף לב.

תוס' ד"ה גמירי חמש טבילות וכו' ואי לאו הלכתא הוה אמינא וכו'. לפי זה צ"ל דאמרינן גמירי ה' טבילות וי' קידושין לאו דוקא דהא לא צריך ההלכה לי' קידושין כיון דילפינן מקרא דבין פשיטה ללבישה הוי ב' קידושין וגם מההלכה דה' טבילות ידעינן דהיו ה' לבישות ממילא ידעינן דהיו י' קידושין.
אולם בדברי תוס' אלו קשה לי דמאי פריך הש"ס בסוגיין אשכחן לבגדי זהב לבגדי לבן מנ"ל הא כיון דגמירי ה' טבילות אי אפשר כלל דלבגדי זהב לחוד בעי טבילה דא"כ הוי רק ג' טבילות, וצלע"ג.
תוס' ד"ה מה לבישה וכו' כגון קרבנות גופייהו. עי' לעיל דף כג ע"ב תוס' ד"ה ולבש.

דף לב:

מי שאינו מחוסר אלא גישה. כעין זה חולין דף קלה ע"א וש"נ.
רש"י ד"ה מה קידוש במקום קדוש כו' אבל טבילה ראשונה לא ילפת מיניה דהא לאו דאורייתא היא. ותמוה לי הא סוגיא ערוכה גמרי' חמש טבילות ועשרה קידושים טובל כה"ג ומקדש בו ביום הרי דטבילה ראשונה גם כן דאורייתא ועי' בתי"ט משנה ג' ד"ה חוץ מזו. שוב ראיתי בתוספות ישנים שכתבו דלאו ה' טבילות גמירי להו אלא דשינוי עבודות גמירי להו וממילא איכא ה' טבילות כדילפינן מקרא דמעבודה לעבודה צריך טבילה עיי"ש. וא"כ דברי רש"י נכונים דהא מקרא ליכא למילף רק דמעבודה לעבודה צריך טבילה, אבל טבילה א' ליכא לימוד והוי רק דרבנן ואף דבכל ימות השנה כשבא לעבוד צריך טבילה כדאיתא במשנה ד' ל' ע"א ומבואר בהרע"ב שם דילפי' מק"ו והוי דאורייתא, י"ל דרש"י ס"ל דמתני' דלעיל דקתני עלה חוץ מזו בלבד אתיא באמת כרבי יהודה דס"ל בסוגיין דטבילה בכל ימות השנה מדרבנן הוא וסרך טבילה הוא, אבל לבן זומא דיליף בק"ו באמת ס"ל דהיה בקודש וכדמוכח לומר לדברי תוס' דף ל' ד"ה ומה המשנה לפי מ"ש תחלה הא דלא פרכי' דמה לטבילה התם דבעינן במקום קדוש, דהיא גופא נילף דבעינן מקום קדוש עיי"ש. וצ"ל הא דקתני במתני' חוץ מזו לא אתיא כבן

זומא. ודו"ק. אולם הת"י לעיל דף ל' כתבו דטבילה ראשונה דיוה"כ גם ר"י יליף לה בק"ו עיי"ש. וצ"ל הא דלא בעיא במקום קדוש היינו כדמסיק תוס' שם דסברא הוא כיון דאכתי לא נתקדש בבגדי קודש דיטבול בחול ואתיא מתני' גם אף כב"ז, וכמ"ש הרע"ב שם, אבל בכוונת רש"י י"ל כמ"ש.

דף לג.

תד"ה אבייי וכו' אי בעי למעבדינהו ביממא. עיין לעיל דף כז ע"ב תוס' ד"ה איכא דאמרי.
שם ד"ה מכלל וכו' וי"ל דאי מהכא. עיין לקמן דף מ"ה ע"ב וצ"ע.
שם ד"ה אין מעבירין וכו' וי"ל דלא שייכא דריש לקיש. עיין מג"א סימן קמ"ז ס"ק י"א.

דף לד:

עששיות של ברזל היו מחמין מערב יוה"כ. בש"ע א"ח סי' ש"ך חבית שפקקו וכו', והנה שיטת הערוך והחולקים מבואר בארוכה בתוס' פ"ג דיומא (דף לד ע"ב) ובפרק קמא דכתובות ותמצית דבריהם הוא דעת הערוך דפסיק רישיה דלא ניחא ליה אף לכתחלה מותר, ומתוך ראיית הערוך מסוגיא דבהרת ומסוגיא דמזלפין יין מוכח דס"ל דאף בשאר איסורים מותר, אבל דעת תוס' דבשאר איסורים אסור מדאורייתא ובשבת דרבנן, והטעם דפסיק רישיה דניחא ליה הוי צריכה לגופי' אבל פסיק רישיה דלא ניחא לי' הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דבעלמא אסור מדאורייתא ובשבת מדרבנן.
א) ויעויין בתוס' הנ"ל דתמהו על הערוך בראייתו מההיא דבהרת, הא אדרבא משם מבואר ההיפוך, מדפרכינן דוקא לאביי ואי איכא אחר ליעבד אחר, ולא פריך ג"כ לרבא מוכח דלרבא דסבר דמודה ר"ש בפסיק רישי' אסור אף דלא ניחא ליה ופריך רק לאביי, והיינו למה דהי' סבר קודם חזרה דלר"ש גם פ"ר מותר, וא"כ ליתא לראייתו, וגם מוכח בהיפוך דפס"ר דלא ניחא ליה אסור. תו קשה על ראיית הערוך ממזלפין יין, דלמא התם בגוונא דליכא פס"ר כמו שדחו באמת תוס' והרא"ש לראיה זו.
ב) ונראה לענ"ד להביא ראיה לשיטת הערוך וליישב כוונת הערוך בראיותיו הנ"ל, ויתיישב בזה כמה קושיות.
האחת קושית התוס' שבת (דף מ"א ד"ה מיחם) ודפרכינן והא מצרף משמע דהוי ודאי צירוף, וא"כ איך משני ר"ש היא הא ר"ש מודה בפס"ר ונדחקו תוס' דלא הוי פס"ר. ומה דפרכינן והא מצרף היינו דשמא יבא לידי צירוף, ודוחק.
שניה קושית תוס' שם (ד"ה אפילו של עץ וכו') וא"ת מאי ס"ד דהמקשה כו' ותירוצם שם דס"ד דמקשה דהא בהא תליא, וקשה לי דהיאך ס"ד כן, הא לר"ש גם בשאר איסורים דבר שאינו מתכוין מותר כדקתני מוכרי כסות מוכרין כדרכן אף דמכוין, ואצ"ל איסור

מדאורייתא בשאר איסורין, הרי דלא תלי זה בזה, ואפשר לתרץ ע"פ סוגיא דסנהדרין (דף פד) רב לא שביק למשקל סילוא מברי' וכו' ועי' תוס' שם (ד"ה ור"ש וכו') ומיהו תימא לשמואל וכו' לפ"ז י"ל דס"ד דמקשה דהיכא דפס"ר הוא בסקילה גם בליכא פס"ר ואינו מכוין אסור מדרבנן דהוי שגגת סקילה וראוי לאסור במיחם וכקושיית תוס' סנהדרין, אם כן ליכא ראיה מכלאים דהתם הוי רק שגגת לאו, והתרצן משני דאף בשגגת סקילה שרי' כתירוצם דתוס' סנהדרין.

ומ"מ נראה דאין זה מעלה ארוכה לדברי התוס' דהא במה שכתבו שם וההיא דפרק כל התדיר וכו' אך הקשה דמשמע דאי הוי סבר שמואל מלאכה שא"צ לגופה פטור הוי אתי שפיר ואמאי והא מלאכה שא"צ לגופה בשאר איסורין אסור, ולפי הנ"ל ביותר הוי מצי להקשות דמאי ס"ד דהמקשן לדמות גם בשאר איסורין אינו מתכוין לאסור היכא דמתכוין אסור מדאורייתא, הרי חזינן דר"ש ס"ל בכלאים דשאינו מתכוין מותר אף דמתכוין דאורייתא, וצע"ג.

השלישית קושית תוס' בסנהדרין הנ"ל ומיהו תימא לשמואל וכו'.

הרביעית סוגיא דפסחים (דף כה ע"ב) כי פליגי דלא אפשר וקמכוין, וקשה לי לפי מ"ש תוס' עירובין (דף צג ע"ב ד"ה לא תימא וכו') דלא חשיב אביי היכא דע"י דפסק כשמואל נפיק מניה ג"כ חומרא עיי"ש, א"כ איך חשב אביי לגרירה, הא אביי לשיטתיה נפיק מניה חומרא, דלרב ס"ל כר"י לא אפשר וקמכוין שרי ולשמואל אסור, וזו קושיא עצומה.

ג) ויראה בהקדם סוגיא דסנהדרין הנ"ל רב לא שביק למשקל סילוא, וקשה לי, מדשביק רב למשקל סילוא מאחר, אף דרב ס"ל דהלכה כר"י דדבר שאינו מתכוין אסור, ע"כ משום דאינו מצוי שיחבול להוציא דם, אלא דבאיסור סקילה חיישינן לאינו מצוי, א"כ למ"ש תוס' פ"ג דיומא ופ"ג דשבת, ובסנהדרין שם דלר"י דבר שא"מ בשבת אסור רק מדרבנן וכ"כ רש"י בשבת (דף קמא ד"ה לפי תומו) א"כ בשבת דאף אם יחבול ליכא איסור סקילה, דהא כיון דאינו מכוין אסור רק מדרבנן, א"כ מה פרכינן ממחט של יד הא התם ליכא שגגת סקילה, ואף די"ל דפרכת הש"ס על מר ברי' דרבינא דלא מצינו דיסבור כר"י מ"מ מנ"ל להקשו' דלמא הוא סבר כר"י.

בשלמא אם לא הי' מרא דשמעתא רב הי' אפשר לומר דלר"י ודאי אסור למישקל סילוא מאחר דהוי ספק מעליא שמא יוצא דם, וע"כ דס"ל כר"ש, ומ"מ אסור בבנו, כיון דאם היה פס"ר היה איסור חנק, אסרו חז"ל גם בליכא פס"ר או דחיישינן שמא יהפוך הקוץ לתוחבו בענין דהוי פס"ר, א"כ בשבת ג"כ איסור סקילה, אבל כיון דמרא דשמעתא הוא רב א"כ מוכח דגם לר"י שרי באחר דאינו מצוי שיצא דם, א"כ מנ"ל דבבנו דאסור משום

דשמא יהפוך הקוץ בענין דיהי' פס"ר, הא י"ל דחיישינן רק דיהפוך בענין דיהי' מצוי שיצא דם ומ"מ לא יהי' פס"ר וממילא הוי איסור חנק, דהא אינו מתכוין בשאר איסורין לר"י דאורייתא אבל בשבת בדבר שא"מ דרבנן ליכא איסור סקילה, והיא תמיה גדולה.
ד) אולם בבכורות (דף כה) אמר רב הלכה כר"י בן משולם ויעויין בתוס' שם, דבבכור ויו"ט לא שרי למיתלש להדיא רק הקילו באינו מתכוין בבכור כיון דתולש אינו גוזז, וביו"ט דהוי כלאחר יד [ואף דגם בגרירה הוי אינו מתכוין וכלאחר יד, צ"ל דלא הקילו רק התם שלא תתקלקל שחיטתו כמ"ש תוס' באידך תירוצם דאפי' במכוין התירו ע"י עוקר כלאחר יד מה"ט דלא תתקלקל שחיטתו, ה"נ להך תירוצא בצירוף אינו מתכוין, והא דצידדו תוס' מסוגיא דדם מפקד פקיד, דדבר שא"מ ומקלקל מותר לכתחלה וההיא דגרירה מיירי בליכא קלקול, צ"ל דכלאחר יד חמיר יותר ממקלקל ולאידך תירוצא באמת ג"ז אסור, ובכתובות משום מצוה הקילו, ודלא כהמ"ל (פ"א דשבת) דנתקשה בזה].
ולכאורה תמוה דהתינח ביו"ט דדבר שא"מ דרבנן, מש"ה בתרי דרבנן דשא"מ וגם כלאחר יד הקילו, אבל בבכור דבשאר איסורי' דבר שא"מ דאורייתא, א"כ מה הפרש בין מתכוין לאינו מתכוין, ויעויין בפני יהושע פ"ק דכתובות בההיא דמפקד פקיד דהקשה כזה בהא דאמרינן שם דבא"מ ומקלקל שרי גם לר"י, דמה מעליותא לר"י בדבר שא"מ יותר ממתכוין, ותירץ שם דבשבת דשא"מ רק מדרבנן אסור עיי"ש, וא"כ בההיא דבכור דדבר שא"מ מדאורייתא אסור יקשה כנ"ל, [ואולי י"ל דבאינו מכוין וליכא פס"ר ממילא הוי ספק אם יעשה האיסור מש"ה קיל ביותר דהוי כמו ספק דרבנן כיון דתולש לאו היינו גוזז לא אסר רק במתכוין לתלוש, או בענין דהוי פס"ר דהוי ודאי תולש אבל באינו מתכוין וליכא פס"ר אולי באמת לא יתלוש, וניחא ג"כ בההיא דכתובות דבמקלקל לא אסרו רק בודאי, אבל התם כיון דאינו מתכוין לפתח א"כ אפשר שיטה ולא יהיה נעשה הפתח, הוי כמו ספק דרבנן].
ה) ונלענ"ד דהנה לא מצינו כ"כ מפורש דר"י ס"ל דדשא"מ בשאר איסורין דאסור מדאורייתא זולת לאביי דמשני בההיא דבהרת לא נצרכה אלא לר"י דאמר דבר שא"מ אסור, הרי אף למה דס"ל קודם חזרה דאין חילוק באינו מתכוין אם הוי פס"ר או לא מ"מ לר"י מדאורייתא אסור ממילא גם בלאו פס"ר אסור מדאורייתא וכדפירשו תוס' יומא בפרכת הש"ס ומי אמר אביי הכי והתניא בשר וכו' היינו דהתם מוכח דדשא"מ אסור מדאורייתא לר"י ועלה משנינן הנ"מ בכל התורה כולה, אבל צירוף דרבנן היינו כדפירשו תוס' דבשאר איסורין דאורייתא אבל בשבת הוי דרבנן, ואף דלבתר דחזר אביי לרבא דאתיא אפילו כר"ש דמודה ר"ש בפס"ר אינו מוכרח דיסבור אביי כן דדבר שא"מ

בשאר איסורין אסור מדאורייתא לר"י. מ"מ צ"ל דס"ל להש"ס ביומא במה דפריך מבהרת וכו' דכיון דחזינן דאביי דקודם חזרה הי' סבר דלר"י דשא"מ אסור דאורייתא ובזה לא מצינו דחזר מסתמא ס"ל כן לקושטא דמלתא, וכמ"ש תוס' שם, וא"כ כ"ז לאביי אבל רב בבכורות י"ל דס"ל באמת דלר"י גם בשאר איסורין דבר שא"מ אסור רק מדרבנן, וההיא דבהרת משום דהוי פס"ר דגם לר"ש אסור.

וביותר הי' מקום לומר באמת דגם לאביי לבתר דחזר לרבא, אינו הכרח דיסבור דדבר שא"מ אסור מדאורייתא בשאר איסורים, די"ל דרק לס"ד היה ס"ל לאביי כן, היינו דהיה לו הכרח לזה מכח הברייתא דבהרת ומוכח על כל פנים לר"י אסור מדאורייתא, אבל לבתר דהדר אין הכרח לומר כן, ומה דפרכינן ביומא מההיא דאביי דבהרת, י"ל דצירוף שששיות הוי פס"ר כמ"ש הלח"מ בהל' עבודת יום הכפורים, וא"כ אביי דמשני אפילו בהגיע לצירוף והוי דבר שא"מ ע"כ דזהו קודם שחזר אביי והוי סובר דגם פס"ר הוי בכלל אינו מתכוין ולזה שפיר פריך דהא קודם דהדר מוכח דהי' ס"ל דדשא"מ הוא דאורייתא. ומה דהוכיחו התוס' ביומא בעששיות לא הוי פס"ר, דהא פס"ר אף בלא ניחא ליה הוא לר"י דאורייתא כדמוכח מההיא דכריתות נתכוין לכבות להעליונות וכו' והובערו התחתונות, דבריהם תמוהים לי הא מ"מ זה ברור דלאביי מקודם דהדר והי' ס"ל דגם פס"ר הוי בכלל אינו מתכוין, א"כ ממילא בשבת פס"ר דלא ניחא לי' הוי רק דרבנן ויקשה מההיא דכריתות, וצ"ל בהכרח דאביי מוקי להההיא דכריתות כאידך שנויא דשם דמיירי במתכוין להבעיר, ופליגי אי הבערה ללאו יצאתה או לחלק, א"כ י"ל שפיר דעששיות הוי פס"ר וכדס"ל לאביי קודם חזרה דפס"ר הוי אינו מתכוין ואסור לר"י בשבת רק מדרבנן.

ו) אך מ"מ לא נ"ל לומר כן דלאביי דלאחר חזרה גם בשאר איסורין דשא"מ לר"י הוי רק דרבנן, דא"כ יקשה מסוגיא דפסחים (דף כה) כי פליגי אליבא דר"י וכו' והיינו כיון דלר"י היכא דלא אפשר ולא מכוין מותר ה"נ בלא אפשר ומכוין עיי"ש בתוס', ואם איתא דאינו מכוין הוי רק דרבנן לר"י מה ראי' הא י"ל דבלא אפשר לא העמידו חכמים דבריהם לאסור אינו מתכוין, אבל במתכוין דאסור מדאורייתא י"ל דגם בלא אפשר אסור, אע"כ דס"ל דאינו מתכוין הוא דאורייתא, ואף דבשבת הוי א"מ רק בדרבנן, מ"מ הראיה משאר איסורין דא"מ הוא דאורייתא, ואעפ"כ שרי בלא אפשר ה"נ במכוין, עכ"פ מוכח דלקושטא דמלתא ס"ל לאביי אליבא דר"י דדשא"מ בשאר איסורין אסור מדאורייתא, אבל מ"מ אין הכרח דיסבור רב הכי, ומיושב ההיא דבכורו' דהא דמקילין בבכור דבאמ' גם בשאר איסורין הוי דבר שא"מ דרבנן, והקילו בצירוף דתולש לאו היינו גוזז.

ז) אמנם לפ"ז יקשה מההיא דזבחים במזלפין יין דהאיך משנינן הא ר"י הא ר"ש דמ"מ אין ראיה מקרא דיין לספלים דהא מה"ת מותר דשא"מ גם בשאר איסורין, ואף אם נאמר דשמואל ס"ל באמת כאביי דלר"י בשאר איסורין דשא"מ אסור מדאורייתא מ"מ יקשה לרב דס"ל דהוי דרבנן וכנ"ל איך יפרנס הברייתא דזבחים יין לספלים או אינו אלא לאישים אמרת לא יכבה, ומה ראיה הא מדאורייתא מותר משום דהוי דשא"מ.

ח) ולזה נראה ראיה לשיטת הערוך, והיינו דיסוד פלוגתא דתוס' והערוך דתוס' ס"ל דכל דהוי פס"ר הוי בכלל מתכוין. אלא דבניחא ליה מקרי צריכה לגופה ובלא ניחא ליה מקרי א"צ לגופה, ומש"ה בשאר איסורין אסור מדאורייתא פס"ר דלא ניחא ליה ובשבת דרבנן כמו כל מלאכה שא"צ לגופה, ולהערוך דס"ל דגם בשאר איסורים מותר, צ"ל דמלאכה שא"צ לגופה היינו במכוין לעשות המלאכה, אלא שאין צורך לגופה כגון מכבה דמכוין להמלאכה דהיינו הכיבוי אלא דעושה כן מפני לסטים ולא לגופה לעשות פחמין, וכן בחופר גומא וא"צ לעפרה דמכוין להמלאכה דהיינו עשיית הגומא אלא שא"צ לגופה דהיינו להניח בה דבר, אבל באינו מתכוין לעשות הדבר אלא דהוי פס"ר בזה דניחא ליה הוי כמכוין לכך אבל בלא ניחא ליה מקרי אינו מתכוין, וא"כ ממילא גם לר"י פס"ר דלא ניחא ליה בשבת הוי דרבנן, דהא מקרי אינו מתכוין דבזה לא מצינו פלוגתא בין ר"י לר"ש אם מקרי מתכוין או לא, ואם יקשה לכאורה על ההיא סוגיא דכריתות בנתכוין לכבות הנ"ל, היכן מצינו דמחייב ר"י בזה הא פס"ר דלא ניחא ליה הוי רק אינו מתכוין כמו לר"ש (זולת דנימא דלהערוך לר"י גם בשבת דשא"מ אסור מדאורייתא).

ולזה נראה דס"ל להערוך דיש סברא לכאן ולכאן, דאפשר דפס"ר דלא ניחא ליה מקרי אינו מתכוין או דמקרי מכוין כדס"ל לתוס' באמת, א"כ יש לקיים דברינו, דרב ס"ל בבכורות דדבר שא"מ בשאר איסורים לר"י רק דרבנן, וההיא ברייתא דזבחים מוכח באמת דזילוף הוי פסיק רישיה, ואף דלא ניחא ליה סבירא ליה לרב דמיקרי מתכוין, ובאמת גם לר"ש יין לספלים, אבל שמואל דס"ל דיין לאישים ומוקי הברייתא הנ"ל דאתיא רק כר"י ס"ל דפס"ר דלא ניחא ליה מקרי אינו מכוין, אלא דלר"י אסור מדאורייתא באינו מכוין בשאר איסורים, ולר"ש דשרי מותר ליתן יין לאישים דפס"ר דלא ניחא מקרי אינו מתכוין.

וניחא גם ההיא דר"א בכריתות, די"ל דס"ל כרב דפס"ר דלא ניחא ליה מקרי מכוין, ובשבת לר"ש רק מדרבנן אסור דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולר"י דאורייתא.

ט) ובענין זה נתקשיתי בדברי תוס' כתובות (ד"ה האי מסוכרי וכו') ועל פי' הערוך דתנן ובמפיס מורסא וכו', ותמוה לי הא במפיס מורסא מכוין להמלאכה דהיינו לפתוח

המורסא דזהו המלאכה אלא דא"צ לגופה להוציא ולהכניס אויר אלא להוציא ממנה ליחה ופשיטא דזה אסור כמו כל מלאכה שא"צ לגופה, כמו מכבה וחופר בור, והערוך אינו מתיר רק באינו מכוין כמו בגיגית דאינו מכוין שיעשה כלל הסחיטה וצ"ע.
ולפי"ז מיושב קושיית תוס' והרא"ש על הערוך דמייתינן ראיה ממזלפין יין דדלמא התם לא הוי פס"ר, היינו דמההיא דבכורות מוכח דס"ל לרב אליבא דר"י דשא"מ אף בשאר איסורים אסור רק מדרבנן וכנ"ל ומוכח ממילא מהברייתא דזבחיים דיין לספלים דזילוף הוי פס"ר וכנ"ל, א"כ ממילא מוכח מדס"ל לשמואל אליבא דר"ש דשרי, והיינו דס"ל דפס"ר דלא ניחא ליה מותר משום דמקרי אינו מכוין.
ואף דכתבנו דרב ס"ל דמקרי מתכוין א"כ היה לנו לפסוק כרב לגבי שמואל באיסורא ובפרט דכתבנו דגם לר"א בכריתות ס"ל כן, מ"מ י"ל כיון דאביי אמר כל מילי דמר עביד כרב בר מהני תלת דעביד כשמואל דהלכתא כר"ש בגרירה, וכיון דשמואל לנפשיה דס"ל פס"ר דלא ניחא מותר ס"ל דר"ש מתיר בגרירה אף בגדולים ממש בענין דהוי פס"ר, ממילא משמע דרבה דעביד כשמואל, היינו לגמרי דאף במקום דהוי פס"ר מותר.
י) וביותר נ"ל אף שכתבנו דר"א ס"ל דמקרי מכוין אינו מוכרח, ואדרבה מוכח בהיפוך, דהא הערוך מביא ראיה ג"כ מההיא דסוכה (דף לג) דאית ליה הושענא אחריתא, והרי מרא דשמעתתא התם ר"א א"כ מוכרח דגם ר"א ס"ל דפס"ר דלא ניחא מותר, וההיא דכריתות מוכח באמת לומר להערוך דגם בשבת אסור דשא"מ מדאורייתא לר"י והיינו לר"א, וכן אביי ס"ל הכי, [ובההיא דיומא דצירוף דרבנן נאמר באמת כאידך פירושים, אי כרש"י דבצירוף דהוי דרבנן דשא"מ מותר, או כמ"ש הה"מ בשיטת הרמב"ם דעששיות דליכא כלי לא מקרי צירוף למלאכה זו אלא במכוין לעשות כלי]. באופן דרב סבר דשא"מ אפילו בשארי איסורין רק מדרבנן מוכח מברייתא דזבחים דפס"ר דלא ניחא מקרי מכוין ואתיא ג"כ כר"ש, ושמואל דתלי לה בדר"י ור"ש מוכח דס"ל דמקרי אינו מכוין ולר"י דשא"מ אסור מדאורייתא כדס"ל לאביי, וגם ר"א בסוכה ס"ל הכי וס"ל להערוך כן להלכה כר"א דהוא בתרא.
וגם מדאמרינן בפסחים הנ"ל ורבא אמר לך ע"כ ל"א אינו מכוין כמתכוין אלא לחומרא וכו' מדלא אמרינן בפשוטו דאביי לשיטתו דדש"מ לר"י דאורייתא מש"ה אינו מכוין כמתכוין, וכי היכי דבלא מתכוין שרי בלא אפשר ה"נ במכוין, ורבא ס"ל כרב דדשא"מ לר"י דרבנן, וממילא אין ללמוד מתכוין מאינו מתכוין ולא הוי צריך הסוגיא להאריך דאינו מכוין כמכוין לחומרא, דפשיטא דאם הוא דרבנן אין לדמותו למתכוין, ע"כ דבעי לאסוקי דרבא יהי' ג"כ כהלכתא דהלכה כשמואל ור"א הנ"ל דפס"ר דלא ניחא מקרי

אינו מכוין, ומוכח מבריית' דזבחי' דדשא"מ אסור לר"י מדאוריית', מש"ה פסק כן הערוך להלכ'.
ומה דהביא הערוך ראי' מסוגיא פ' הבונה דעביד בארעא דחברי' אף דכתבנו דלרב אסור י"ל דרב מוקי להברייתא כאוקימתא דרבה ור"י דמיירי באגם ורק אביי מוקי הת' בעבד בארע' כו' ולאביי לשיטתו דדבר שאינו מתכוין לר"י דאוריית' שפיר י"ל דפס"ר דלא ניחא מקרי אינו מתכוין ודוק.
יא) ולפ"ז מיושב היטב קושי' ד' הנ"ל דהא דחשיב עביד מר כשמואל בגרירה ולא מקרי גם לחומרא לענין לא אפשר ומכוין, דבאמת גם לרב לא אפשר ומכוין אסור, דהא ס"ל דדשא"מ לר"י אסור רק מדרבנן ופשיטא דאין ללמוד מתכוין מאינו מכוין, ואביי דאמר הכא בפסחים, היינו לנפשיה דס"ל דשא"מ דאורייתא וגם בשבת הוי דאורייתא וכנ"ל, אבל לרב דמוכח מההיא דבכורות דסבר דשא"מ רק דרבנן, בודאי אין ללמוד למתכוין מאינו מכוין וקם הדין לדידיה בלא אפשר ומכוין אסור כמו לרש"י, וא"כ במה דעביד כשמואל לגבי רב הוי רק קולא ולא חומרא, ודוק.
יב) ובזה מיושב קושיית תוס' אות א' דשפיר י"ל דמיחם הוי פס"ר, ומ"מ משני דאתיא כר"ש היינו דמיירי במיחם דחבריה או בדידיה ולא איכפת ליה בצירופו, והוי פס"ר דלא ניחא דמותר לכתחלה, וגם אביי דמוקי דפינהו אבל פינה ממנו אסור וכר"י, היינו אביי לשיטתו דסבר דלר"י דשא"מ אסור דאורייתא, וי"ל דבריית' דזבחי' כר"י, ושפיר י"ל דפס"ר דלא ניחא הוי אינו מכוין ומותר לר"ש, ומה"ט ג"כ ס"ל לשמואל שם דאפילו שיעור לצירוף מותר דלשיטתיה בזבחים ס"ל פס"ר דלא ניחא ליה מותר וכנ"ל.
יג) ויתיישב ג"כ בזה קושיית תוס' אות ג', די"ל דדוקא רב לשיטתיה דסבר פס"ר דלא ניחא ליה מקרי מכוין, מש"ה מקרי שגגת סקילה דאם יתחוב הקוץ בענין דהוי פס"ר יהי' דאורייתא, אבל שמואל לשיטתיה דפס"ר דלא ניחא מקרי אינו מתכוין, ואין כאן מציאות דאורייתא מש"ה מותר במיחם.
יד) ובזה מיושב קושית תוס' אות ב', והיינו דהמקשן הי' ס"ל בהחלט דפס"ר דלא ניחא מקרי מכוין, וע"כ הא דהתיר שמואל היינו או כיון דמלאכה שא"צ לגופה דרבנן לא החמירו רק במכוין ממש אבל לא בפס"ר, או דבאמת מיחם לא הוי פס"ר, ולזה פריך הא שמואל ס"ל במלאכה שא"צ לגופה כר"י ואסור וא"כ ממילא בפס"ר דהוי כמכוין אף דלא ניחא ליה אסור מדאורייתא וא"כ גם אם מיחם לא הוי פס"ר מ"מ כיון דאלו הוי פס"ר אסור מדאוריי' ממילא הוי שגגת סקילה וליתסר, ומשני דבמלאכה שא"צ לגופה

ס"ל כר"י, היינו היכא דמכוין אבל בדשא"מ כר"ש היינו אף בפס"ר דלא ניחא ליה דמקרי אינו מכוין ודוק.

טו) לפ"ז ניחא ראיה דהערוך מבהרת דס"ל דמה דאמרינן לאביי אי דאיכא אחר ולא קאמר לאביי קודם חזרה, משמע דהפרכא גם למסקנא והיינו מדאמר אביי קודם חזרה לא נצרכה אלא לר"י מוכח דס"ל לר"י דשא"מ איסור דאורייתא ומסתמא מזה לא חזר וכנ"ל וממילא ליכא הוכחה מברייתא דזבחים דפס"ר דלא ניחא מקרי מכוין, וקיי"ל כפשטא דסברא דמקרי אינו מכוין, ואף דמ"מ י"ל דאביי ס"ל מסברא דהוי מכוין מ"מ מאביי דמיחם דמוקי כר"י מוכח דלר"ש שרי אף דהוי פס"ר, ומוכח דפס"ר דלא ניחא מותר, א"כ ליעביד אחר, אבל לרבא ליכא פירכא די"ל דפס"ר דלא ניחא מקרי מכוין אף דכתבנו דסוגיא דפסחים משמע דבעי לאסוקי דרבא יסבור בהא כאביי, מ"מ לא הו"מ למפרך לרבא דלא מצינו להדיא דיסבור כן, אבל לאביי דמוכח כן מההיא דמיחם פריך שפיר, ודו"ק.

טז) ולפ"ז ניחא ג"כ קושיית תוס' על הערוך דמהתם מוכח דלא הוי דאורייתא די"ל דראיית הערוך מדפרכינן ליעביד אחר. דמאי פריך דלמא ס"ל כרב דפס"ר דלא ניחא מקרי מכוין, אע"כ דפריך לאביי לשיטתיה דמוכח מההיא דמיחם דמותר דמיחם מקרי פס"ר, הרי אף דלכתחלה מותר דהא במיחם שרי לכתחלה, ודו"ק.

יז) והנה למה דהעלינו בשיטת הערוך דאין חילוק בין שבת לשארי איסורין, דלרב אפי' בשאר איסורין אסור לר"י דשא"מ רק מדרבנן ולאינך אמוראי שמואל ור"א ואביי אף בשבת אסור מדאורייתא, עדיין מוטל עלינו לסלק הוכחות דתוס' דהוכיחו בסנהדרין דלר"י דשא"מ בשבת רק מדרבנן, ויעויין שם דהביא לזה ג' ראיות, ראשונה דהכי משמע ביומא גבי עששיות, שניה, מההיא דהמכבד והמרבץ דרבנן אסרו משום שבות, וע"כ דס"ל כר"י ואפ"ה הוי רק דרבנן, שלישית, מסוגיא דכריתות (דף כ) דמתעסק שאינו מתכוין למלאכת תינוקות פטור, כ"ש היכא דאינו מתכוין אלא לגרירה בעלמא עיי"ש.

ולענ"ד יש ליישב, הראיה הא' מעששיות דכבר כתבנו די"ל כאידך פירושים דשם, ולזה תוס' בעצמם נקטו וכן משמע ביומא היינו רק בדרך משמעות, לא בדרך הוכחה גמורה, השניה ממכבד ומרבץ, ביאור דבריהם אף למה דהעלו דדשא"מ לר"י הוי דרבנן א"כ הא דס"ל לר"א דחייב חטאת לא דהטעם דסבר כר"י דדשא"מ אסור דהא רק מדרבנן אסור, אלא דצ"ל הטעם או כמ"ש תוס' סנהדרין דר"א ס"ל דהך תיקון דכיבוד וריבוץ זהו בעצמו ענין בנין, או כמ"ש תוס' שבת פרק המצניע דר"א ס"ל דהוי פס"ר [והנה מה דמבואר מדבריהם דהוצרכו מכח ההקדמה דלר"י דשא"מ בשבת דרבנן, אבל בלא הקדמה זו היה

מקום לומר בפשוטו דר"א ס"ל כר"י, קשה לענ"ד, דהא בלא"ה צ"ל הכי, דהרי מבואר בתוס' סנהדרין הא דאמרי' מקלקל בחבורה פלוגתא דר"י ור"ש דיצא להש"ס כן, היינו דר"ש מדס"ל בפסחים דזבחי' ששחטן בשבת לשם פסח אם אין ראוים חייב, מוכח דס"ל דמקלקל בחבורה חייב, ור"י מוכח דסבר מקלקל בחבורה פטור, היינו ממתני' דמחט של יד ליטול בה את הקוץ, דמתני' זו אתי' כר"י, ומדשרי לר"י ליטול את הקוץ, מוכח דסבר מקלקל בחבורה פטור עיי"ש וכיון שכן כיון דמצינו בכריתות (דף כ) דמה דמחייב ר"א במל את שלאחר השבת בשבת אף דהוי מתעסק, כיון דמקלקל בחבור' חייב גם מתעסק חייב, א"כ מה דשרי ליטול הקוץ לר"א, מוכח דס"ל מלאכה שא"צ לגופה פטור.
א"כ ממילא באינו מכוין דממילא א"צ לגופה אינו חייב, ומוכח דהא דמחייב במכבד ומרבץ או דהוי פס"ר או דהכיבוד והריבוץ עצמו הוי ענין בנין ודו"ק] וכיון שכן מאי ראיה דלר"י דשא"מ דרבנן, הא י"ל דהוי דאורייתא, ורבנן סברי כר"ש, ודאסרי משום שבות ולא משום אשוויי גומות, אלא דס"ל דכיבוד וריבוץ עצמו מדרבנן הוי בנין, כמו דס"ל לר"א דהוי בונה גמור ס"ל לרבנן דהוי בנין מדרבנן. וכמו דפליגי כה"ג לענין כוחלת אי הוי כותב גמור, או מדרבנן ככותב.
וצ"ל דראייתם מדאמרינן והאי תנא דקיימא ליה כר"ש שרי לכתחלה, מוכח דס"ל להש"ס בהחלט דטעמייהו דרבנן רק משום אשוויי גומות, וס"ל כר"י.
ומ"מ נ"ל ליישב להערוך, די"ל באמת מה דאמרי רבנן א' זה וא' זה אינו אלא שבות, לא קאי רק אדסמיך ליה הרודה חלות דבש וא' זה וא' זה היינו א' שבת וא' וי"ט כמ"ש הרשב"א בחידושיו דמכבד הוי פס"ר ורבנן לא קאי אמכבד, ה"נ י"ל דלא קאי אמרבץ אלא דס"ל דכיבוד וריבוץ אי דאפילו שבות ליכא כר"ש, אי דאפילו חייב חטאת כר"י.
ועדיין צריכים אנו לבאר דברינו, דלכאורה אינו מספיק, דהרי לכאורה אף למאי דקיימינן השתא בשיטת הערוך דדשא"מ לר"י דאורייתא אף בשבת מ"מ צ"ל דטעמא דר"א דהוי פס"ר או דזה עצמו הוי בונה וכנ"ל, א"כ אם איתא דרבנן לא קאי אמכבד ומרבץ מנ"ל לסתמא דהש"ס דרבנן פליגי על יסוד זה דר"א, דלמא ס"ל ג"כ דחייב חטאת מטעמים הללו.
ולזה נ"ל אף דכתבנו הכי דבין כך ובין כך מוכח דטעמא דר"א דהוי פס"ר או דכבוד ורבוץ הוי מעשה בנין, היינו לפי יסוד דתוס' דפלוגתא דמקלקל בחבורה נלמד מההיא דמחט של יד ליטול הקוץ, דלית מאן דפליג על דין זה, אבל בדעת הערוך י"ל כתירוצם הראשון שם דקים להש"ס הכי בקבלה, (ובאמת דברי תוס' הב' הנ"ל תמוהים לי, דא"כ היכי מספקינן פ"ק דכתובות גבי דם מפקד פקיד, דדלמא הלכה דדבר שא"מ אסור וגם

מקלקל בחבורה חייב, הא זה א"א, דא"כ מחט של יד ליתסר לדינא, והרי לפי שיטתם מוכח דס"ל להש"ס דמחט של יד אתיא ככ"ע ואין בזה חולק, ואיך נאמר דלדידן להלכה באמת אסור. עוד קשה לי דלדבריהם צ"ל הא דאמרי' בשבת ג"כ דמקלקל בהבערה תליא בדר"י ור"ש, היינו דזה תלי בזה דמאן דסבר מקלקל בחבורה חייב, וע"כ דיליף לה מדאצטריך קרא למשרי מילה בשבת, ומוכח דס"ל דתיקון מצוה לא הוי תיקון, ממילא מוכח מדאסר רחמנא הבערת ב"כ, הא בישול פתילה דלמצוה לא הוי תיקון, ע"כ דמקלקל בהבערה חייב. וכיון שכן יקשה לר"א בר צדוק בכריתות לשנויי דר"א דנתכוין לכבות העליונות והובערו התחתונות, ומיירי ע"כ בלא ניחא ליה דאל"כ גם לר"ש חייב, א"כ הוי מקלקל לענין הבערה, ומוכח דס"ל לר"א בר צדוק דמלאכה שא"צ לגופה חייב וגם מקלקל בהבערה חייב וממילא גם מקלקל בחבורה חייב ושנ"ל, הרי דאפשר לומר תרווייהו בהדדי דמלאכה שא"צ לגופה חייב וגם מקלקל בחבורה חייב, ודלמא ר"י ג"כ ס"ל כן, וצע"ג) א"כ שפיר י"ל דכיבוד בודאי לא הוי פס"ר, וגם לא הוי ענין בנין, ור"א דמחייב חטאת סבר כר"י דדבר שא"מ אסור, ורבנן ס"ל גם כן כר"י ופליגי רק ארודה חלות דבש, ולמה שכתבנו דרב ס"ל דלר"י דבר שא"מ דרבנן לדידיה באמת מוכח דטעמא דר"א דזהו גופא הוי בנין, אבל לדידן דקיי"ל כאביי ור"א ושמואל דדבר שא"מ דאורייתא לר"י, טעמא דר"א כפשוטו דס"ל כר"י. ומה"ת לן להמציא דהוי מעשה בנין, ולזה שפיר מסיק הש"ס דלמאי דקיי"ל כר"ש שרי.

וא"כ מזה עצמו ראיה להערוך דהלכה בזה כשמואל ולא כרב, ומה דאמרי' שם בשבת אמימר שרי זילחא במחוזא מ"ט אסרו רבנן דלמא אתי לאשוויי גומות הרי דס"ל דלרבנן הוי שבות, י"ל דאמימר ס"ל כרב דדשא"מ דרבנן בשבת ושפיר י"ל דרבנן ס"ל כר"י וקאי גם אמכבד ומרבץ, אבל לדידן י"ל דלרבנן לא קאי רק ארודה חלות דבש, וטעמא דר"א דס"ל כר"י דדבר שא"מ אסור מדאורי', ורבנן ס"ל ג"כ הכי, ואנן דס"ל כר"ש שרי לכתחלה.

יח) הראיה הג' ממתעסק, תמוה לי, דהא מתעסק גם בשאר איסורים פטור כמ"ש תוספות בשבת והרי בשאר איסורים ס"ל לתוס' דדשא"מ אסור מדאורייתא לר"י, אע"כ דמתעסק עדיף דלדעתו דהוא תלוש אין כאן מציאות איסור אבל אינו מכוין כגון גורר דיודע דאפשר דיתעבד חריץ אסור, א"כ אזדא ראייתם, וצ"ע. (אב"ה יתר הדברים בזה לא מצאתי וחבל על דאבדן).

דף לה.
תוס' ד"ה הנ"מ באיסורא כו'. דמיעוט ענביו אין נראה תיקון כ"כ. ע' מרדכי רפ"ג דסוכה שכתב דהוא דאורייתא.

דף לה:
רש"י ד"ה מיתבי, וקא ס"ד דהכי קאמר, לישנא קס"ד מוקשה, דהא האמת ג"כ כן הוא דלובש בגדים אחרים, היינו כשחזר ונכנס שם בין הערבים, אלא דאחרים היינו פחותים מהם. ובמה שפרש"י דהלכתא גמירי שילבוש בגדים לבנים אחרים קשה לי דלפ"ז למאי צריך הש"ס לעיל בפירקין (דף לב ע"א) להוכיח דובא אל אוהל מועד לא נאמרה על הסדר, ממה דקאמר רב חסדא גמירי חמש טבילות ועשרה קדושין, הא בפשוטו מדהלכתא גמירי דמשנה בגדים אחרים מוכח דלובש שני פעמים לבנים, ומוכח דלאו על על הסדר נאמרה ויש ליישב.
בא"ד אתא יחזקאל ואסמכיה אקרא. וכעין מה דאיתא בתענית דף י"ז ע"ב.
תוד"ה ניחוש נהי דפטירי מסרי לציבור יפה יפה ועוד וכו', בתירוצם א' של התוס' מתיישב גם ההיא דנשים ועבדים [שוקלים כדתנן שקלים פ"א מ"ה ולא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה], אולם לתירוצם ב' קשה לי מה יענו בההיא דנשים ועבדים, אח"כ מצאתי שהקשה כן במל"מ פ"ג דשקלים. (ועי' תור"ע שקלים פ"ד מ"א ובשו"ת ח"ג סוף סי' י"ב).

דף לו:
בלאו דנבילה. עיין חולין דף פ ע"ב תוס' ד"ה הנח למחוסר זמן.
שם עשה להם זדונות כשגגות, וצ"ל דמיירי בתשובה מיראה דאילו מאהבה הא נעשו כזכיות כדאיתא לקמן דף פ"ו ע"ב, ואולם לפ"ז קשה הא באותו קרא כתיב נוצר חסד לאלפים דזהו מיירי בתשובה מאהבה כדמוקמינן בסוטה דף ל"א ע"א קרא דעושה חסד לאלפים, כך ראיתי מקשים, וצ"ע.

דף לז.
הרב באמצע. עיין מנחות דף צח ע"ב תד"ה שאמצעי.
שם יכול יתן שנים על זה. עיין חגיגה דף ג ע"א תד"ה חרש ובפר"ח א"ח סי' תרצד ובספר בני חייא שם ובטורי אבן באבן שהם מגילה דף ז ע"א.

דף לח:
מדאורייתא מנא לן. עיין רש"י בחומש ר"פ נח.
שם א"ר נחמן בר יצחק חסידו כתיב. כעין זה לקמן דף עה ע"ב ומגילה דף טו ע"ב.

תוס' ד"ה דלא מסקי בשמייהו. גריס ר"ת אבישלום. עיין מגילה דף י' ע"ב תוס' ד"ה ד"ה רבה בר עפרן.

דף לט.
וכלי שרת דעץ לא עבדינן. סוכה דף נ' ע"ב.

דף לט:
רש"י ד"ה מלברך בשם כו'. שלא היו כדאי. עי' סוטה דף לח ע"א תוס' ד"ה הרי הוא אומר.

דף מ.
אילימא דאי אקדים כו' ובת"י ד"ה נהי (עמש"כ לק' ס' ע"א).

דף מא.
שכבר אמר מעניותו. עיין חולין דף לב ע"ב וצ"ע.

דף מג.
תוס' ד"ה ונתן וכו' אלא היכא דכתיב איש בהדיא. עיין סוכה דף כח ע"ב תוס' ד"ה השוה.

דף מג:
פוק תני לברא. שבת דף ק"ו ע"א עירובין דף ט' ע"א ביצה דף י"ב ע"ב.

דף מד:
וזהב אופיר. מלכים א' י' י"א. זהב מופז. מ"א י' י"ח. זהב שחוט. מ"א י' ט"ז. זהב סגור, מ"א י' כ"א, זהב פרוים. דה"י ב' ג' ו'.
רש"י ד"ה קב גחלים. לתוך אמה סילון. עיין לקמן דף מו ע"ב תוד"ה כי פליגי.

דף מה:
שלא תהא אלא על המזבח החיצון. עיין לעיל דף לג ע"א תוס' ד"ה מכלל.

דף מו.
אמר ליה אביי לרבא לדידך קשיא. כעין זה עירובין דף מט ע"ב פסחי' דף צג ע"ב ב"ב דף קכד ע"ב.

דף מז:
או דילמא ולקח והביא בעינן. עיין לקמן דף מט ע"א תוס' ד"ה בעי רב פפא.

דף מח.
תוס' ד"ה מדפסיל בה טבול יום וכו' עד ע"ב ואי משום חיבת הקדש הא לא שייכא בה כשנעשית אפר. עיין חגיגה דף כג ע"ב תוס' ד"ה והא דרבנן. ובטורי אבן שם דף כג ע"א ד"ה לא ישא.

בא"ד כתבו בתוס' דבאפר חטאת דאין לו טומאה מדאורייתא כלל בזה ליכא דין צירוף רק בטמא אבל לא בטבול יום, ובהנך דרבי עקיבא דיש בהם טומאה דאורייתא גם בטב"י הוי צירוף, מזה מוכח דס"ל לתוס' דגחלים יש להם טומאה דאורייתא.

דף נ.

תד"ה פר העלם דבר וכו' וזה אינו דההיא עולה הוי. דבריהם סתומים וחתומים, ובמהרש"א פי' וז"ל ואפילו אם יביא כל שבט שעיר בע"ז, פר מיהו לא מייתי. הלכך נקט פר וכו' עכ"ל תוס' ישנים. הנה בתוס' ישנים שלפנינו לא מצאתי מזה כלום, ותמיה בעיני על המהרש"א הא מתני' מפורשת היא בהוריות ובע"ז מביאים שנים עשר פרים ושנים עשר שעירים וצ"ע. ועיין בס' באר שבע פ"ק דהוריות דפירש לדברי תוס' הנ"ל דאתי למעוטי דמיירי בפר ע"ז ובאמת לא מיירי בעולה רק בחטאת כדקתני מפני שאין חטאת צבור מתה עיי"ש, נראה שהבין דדברי תוס' קאי על מה דמוקי בסוגיא דפר ושעיר של יום הכיפורים בפר העלם דבר, אבל באמת משמע דדברי תוס' המה על ברייתא דא"ל ר' יעקב, דמיירי בדחיית שבת וטומאה, וזהו שייך גם בעולה, ואין מקום לפירושו של הבאר שבע הנ"ל. ואף אם נדחוק דדברי תוס' קאי על אוקימתא דהש"ס הנ"ל, מ"מ עכ"פ ישאר הקושיא על הברייתא דא"ל ר' יעקב, דבזה אין תירוצא דתוס' מספיק, והבאר שבע הקשה בעצמו כזה דעל הברייתא דפ"ק דהוריות שם לא מספיק תירוצא דהתוס' ולא הערה כלום, דבסוגיא זו בעצמו ג"כ אינו מספיק על הברייתא הנ"ל דאמר ליה ר' יעקב. תוד"ה ונפקא מינה הא דלא קאמר וכו', בשעה"מ ה' ביאת מקדש פ"ד הי"ד כ' וז"ל מ"ש התוס' דפר של כ"ג אי דשותפין הוא מהדרינן אטהר' ק"ל טובא שהרי ר' יהודה ס"ל טומאה הותרה בצבור ורבא קאי כוותיה ומשמע בהדיא דס"ל דאפי' בפר של כ"ג לא מהדרינן אטהרה מדאמר לי' ר' שמעון כ"ג ביוה"כ יוכיח שאין עודהו על מצחו ומרצה ופי' רש"י ז"ל כ"ג כשאירע הטומאה על הקרבן ביוה"כ אינו על מצחו בשעת עבודת היום שאינו נכנס לפני ולפנים בבגדי זהב ואמר ליה ר"י הנח לכ"ג ביוה"כ דטומאה הותרה בצבור והשתא אם איתא אכתי תקשי ליה לר"י מפר של כ"ג שעבודתו בבגדי לבן ואינו על מצחו ומרצה, ומאילו של כ"ג דמהדרינן אטהרה לא קשיא דאילו של כ"ג עבודתו בבגדי זהב כמ"ש רבינו אכן לדברי התוס' קשה טובא מפר של כ"ג וצ"ע. נ"ב, לא ידעתי דניחא לי' בפשיטות כ"כ הא גם דעודהו על מצחו מ"מ כיון דלאו בצבור הוא לכתחילה אומרי' לו הבא אחרת תחתי' כדמוכח מברייתא דהי' עומד ומקריב לפי"מ דמוקמי' בפרים של ע"ז ואילו של אהרן דמיירי ע"כ בישנו על מצחו מדאמרי' לי' בפרים הוי פקח ושתוק, וכמ"ש ג"כ המחבר בעצמו לעיל הלכה ח'. ובהכרח דבאמת בכה"ג

מביאי' אחרת תחתיה כדמפורש בברייתא, וקושית ר"ש הי' רק מאינך קרבנות דהי' ידוע להם הדין דאין מביאין אחרת תחתי' והוכיח ר"ש דהטעם כיון דהוי תרתי טומאה דחויי' וריצוי ציץ, ולזה השיב ר"י דהטעם דטומאה הותרה, וא"כ גם בפרו של אהרן י"ל כן דבאמת מהדרי' ומביאים אחר תחתיו.

אולם בהיפוך קשה לי אשינוי' דתוס' דמש"ה לא קאמר דאיכא בינייהו לאהדורי אטהורים דקאי התם לר"ש ולדידי' טומאה דחויי', הא מ"מ נ"מ דאם קרבן צבור הוא ע"י ציץ הציץ דאפילו אינו [על] מצחו לר"ש מרצה אין מביאין אחרת תחתי', אבל אי דיחיד הוא גם בכה"ג מהדרינן כדמוכח ממה דאוקמי לברייתא באילו של אהרן, דאף דבפרו גם אחיו הכהנים מתכפרים מ"מ דמי רק לאילו של אהרן כמו דמדמו תוס' שם בקושייתם, שלזה כוונו במ"ש שם כדמוכח בפ"ק וכו' היינו דמוכח כן מאוקימתא באילו של אהרן. ולזה בהכרח נצטרך לומר דגם בדיחיד כמו פרו ואילו לא מהדרינן ע"י ציץ דריצוי ציץ, וההיא דמשנינן לעיל באילו של אהרן היינו דהך ברייתא סברה דאפי' בציץ כל היכי דדחויי' הי' מהדרינן וכ"מ המחבר לעיל הלכה ח' בדרך הב', אבל לר"ש דאמר כ"ג ביוה"כ יוכיח ע"כ דס"ל דע"י ציץ לא מהדרי' שפיר עולה תירוצם דלר"ש אין חילוק אם הוא דציבור או דיחיד דממ"נ בלא ציץ ריצוי ציץ בכולהו מהדרינן וע"י ציץ בכולהו לא מהדרינן.

וביותר י"ל דכך הי' פסיקא לכלהו תנאי הדין דבקרבנות צבור דיוה"כ לא מהדרינן ורצה ר"ש לדייק מיני' דע"י ציץ הוא, ומוכרח באמת מזה דדחויי' ע"י ציץ לא מהדרינן וממילא הדין כן גם בפרו ואילו. אבל ר"י שהשיב טומאה הותרה א"כ אין לנו ראיה מדין זה להסבר' דדחויי' עם ציץ מועיל לענין אהדורי ובפרו בודאי מהדרינן דהא ליכא ציץ והטומאה דחויי' כיון דדיחיד הוא, וגם באילו דאיכא ציץ י"ל דמהדרינן דליכא הוכחה דמהני ציץ, דמהך דין דפסיקא להו דבצבור ביוה"כ לא מהדרינן אין ראיה דש"ה דהותרה בצבור. ולפי"ז שפיר משני הש"ס לעיל באילו של אהרן דהא להך אוקימתא סבר' ברייתא דהותר בצבור וממילא י"ל היכי דדחויי' אף בציץ מהדרינן, ותוס' הקשו רק על המ"ד דמוקי בפרי' דחג דהיינו מוקמי' דדחויי' בציבור, ולדידי' מ"מ תהני ע"י ציץ ובזה תרצו שפיר דמיירי בנשבר הציץ, באופן די"ל דהדין דפסיקא להו לר"ש ור"י הי' בדצבור ביוה"כ דלא מהדרינן, ובאמת באילו לר"ש לא מהדרי' דילפי' לה מדצבור כיון דתרווייהו דחויין ולר"י מהדרי' ודוק.

דף נ:

והכי קמיבעי' ליה [לר"א דבעי לדברי האומר פר יום הכפורים קרבן יחיד, עושה תמורה או לא] אחיו הכהנים בקביעותא מתכפרים [שיקנה להן חלק בו, והוי חטאת השותפין לענין תמורה] או בקופיא מתכפר [כלומר אין כפרתן קבוע בו אלא צפה ע"ג כפרת כה"ג]. הרצון דר"מ בודאי בדוקא קרי ליה קרבן יחיד דבאמת הוא קרבן יחיד, אלא לענין תמורה דתלוי במכפר הוי ספק אם מקיבעא מכפר והוי של שותפין ואין עושין תמורה, אי מקופיא ועושין תמורה, וכמו דהיינו מפרשים בתחילה כדאמרי דמספקא לי' אי בתר מקדיש אזלינן או בתר מתכפר דאם תלוי במכפר אף דר"מ קרי קרבן יחיד דוקא אין עושין תמורה דהוי של שותפין, ה"נ עתה במסקנא דהספק לענין תמורה אף דאזלינן בתר מתכפר מ"מ מבעי' אי מקיבעא אי מקופיא, ובתוס' (ד"ה לדברי) פירשו דהספק אי קרבן יחיד דרבי מאיר דוקא, וה' יאר עיני בעומק דעתם.

לא זכיתי לירד לעומק דעתם, דמאי בעו התם הא בפשוטו ניחא דר"מ בודאי דוקא קאמר קרבן יחיד, דבאמת הוא קרבן יחיד, אלא דלענין תמורה תליא במכפר הוי ספק אם מקיבעא מכפרי' ואין עושים תמורה אם מקופיא ועושים תמורה. וכמו דהיינו מפרשים בתחילה כדאמרו דמספקא ליה אי בתר מקדיש אזלינן או בתר מתכפר, (דאם תלי במכפר בודאי אין עושין תמורה דהוי שותפין), א"כ ר"מ דנקט קרבן יחיד דוקא אלא דהספק לענין תמורה אי אזלינן בתר מכפר, ה"נ י"ל במסקנא דהספק לענין תמורה דאזלינן בתר מכפר אי מקופיא אי מקיבעא. וצ"ע. וד' יאיר עיני העוורות.

שם ה"נ מסתברא דמה דקתני חומר בזבחים ועושה תמורה לא מיירי בפר, דהא קתני ביה דתמורתו אינו דוחה שבת, הא בחול מקריב, ואי דפר הא תמורת חטאת היא ולמיתה אזלא. ולא מצי לומר ר"ש הוא דלדידי' מיתה בחטאת ליכא, דהא להאי ס"ד דמיירי בפר. ותפשוט האיבעי' דפר עושה תמורה, ע"כ אתי כר"מ דסבירא ליה דפר הוי קרבן יחיד. ויהיה נפשט דמקופיא מתכפרא, והוי גם לענין תמורה קרבן יחיד, אבל כר"ש ודאי לא אתי' דהא לדידי' הוי קרבן שותפין דאינו עושה תמורה דהא האיבעי' דר"א הי' רק אליבא דר"מ דס"ל קרבן יחיד, ודעת התוס' דעשו מזה קושיא לא זכיתי להבין על מה.

בתוס' ד"ה תמורת חטאת וכו' ולא מצי לשנויי רבי שמעון היא דלית ליה מיתה בחטאת השותפות דמ"מ רעיה אית ליה, ותירוצם אינו מספיק כ"כ, דדלמא מיירי לדינא דאורייתא דמותר להקריב בחול, דהא רעיה לר"ש הוא רק מדרבנן כמ"ש התוס' לעיל. ובעיקר קושייתם לא זכיתי להבין הא כיון דהברייתא סובר עכשיו דפרו של אהרן עושה תמורה, ע"כ דסבר דהוי קרבן יחיד ממש ולא שותפות, דאחיו מקופיא מתכפרי, א"כ

ממילא הדין דתמורתו מתה דהוי תמורת חטאת יחיד, ואף דרבי שמעון ס' דפר יום הכפורים ירעה, היינו דסבר דהוי דשותפין, אבל הך ברייתא דס' עושה תמורה הא ע"כ ס' דהוי דיחיד ממש, וצלע"ג.
לא זכיתי להבין דבריהם, הא אם מוקמינן בפרו של אהרן מוכח דאפילו לענין תמורה מקרי קרבן יחיד, והיינו הכל לר"מ. ונפשט מני' דמקופיא. אבל כר"ש בודאי לא את' דהא לדידי' הוי קרבן שותפין דאינו עושה תמורה דהא האיבעי' הי' רק לר"מ אבל לר"ש בודאי אינו עושה תמורה וצ"ע.

דף נא.

תד"ה דוחה ואת"ל למה לי גזירה שוה [במועדו במועדו דפסח שני דוחה את השבת, הא אתיא מככל חוקת הפסח], וי"ל דס"ל דממעיט מכעין הפרט. קשה לי, למה להו לדחוק דה"א דממעט כעין הפרט דדחוק טובא, דהא כיון דחזינן דר' נתן [דדריש במועדו על פסח ראשון] יליף לה מככל חוקת הפסח, ומוכח אליביה דלא ס"ל הך סברא דממעטין כעין הפרט, א"כ מי הכריח לסתמא דהש"ס לומר לרבנן דר' יהודה דממעט מכעין הפרט, יותר היה להו לתרץ ברווחא דסוגיא דהכא בעי לאסוקי אף למ"ד דהימנו ודבר אחר מקרי היקש, וליכא למילף מככל חוקות הפסח, דהא פסח גופי' למד בגזירה שוה מתמיד, ואינו חוזר ומלמד בהיקש, מש"ה אמר דיליף מבמועדו, והיינו ליליף פסח שני מתמיד, ור' נתן באמת ס"ל דדבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בהיקש, ודוחק לומר דהשתא פסיקא להו לקושטא דמלתא למה דתירצו מקודם דככל חוקת הפסח עדיף מהיקשא ולעשות מזה קושיא.

דף נב.

חמש מקראות בתורה אין להם הכרע. עיין ירושלמי פרק אין מעמידין.

דף נד.

ועתודותיהם שושתי תיובתא. עיין סוטה דף מו ע"ב ברש"י ד"ה ויקרא שמה וצ"ע.

דף נד:

תוד"ה כרובים ונראה לי דאפילו ישראל מותר ק"ל דלפי דסברי תחלה דלישראל אסור לציירן אף ע"י אחרים ליתסר דאמירה לנכרי שבות עי' תוס' ר"ה כד ע"ב ד"ה שאני ר"ג ואחרים עשו לו דתירצו במקום מצוה שאני והכא דל"ש כן ליתסר.
בא"ד א"נ י"ל דאחרי' עשו, משמע דלפי תירוצם קמא לא הי' אחרי' עושי' לו, וקשה לי מה בכך דהי' למגדר מילתא הא הי' אפשר לעשות זה ע"י אחרים דהוי רק שבות ולמה ידחה הדאורייתא וצ"ע.

בא"ד בסוה"ד כתבו דמשמשים שבמדור העליון אסור אפילו באחרים עושים לו דכתיב לא תעשון תרי זימני. וקשה לי א"כ למה צריכים דרשא דגם אתם למעט נכרי משליחות. הא מדאצטריך לא תעשון לאסור ע"י אחרים מוכח דאין שליחות לנכרי. דאלו יש שליחות ממילא אסור דהוי כשלוחו. ואי דאין שליח לדבר עבירה, הא לחד לישנא בפרק קמא דמציעא אם השליח לאו בר חיובא ל"ש בי' אשלד"ע. וא"כ נכרי דאינו מוזהר על לא תעשון ל"ש בי' אשלד"ע. וגם לאידך לישנא דאי בעי עביד י"ל דנכרי דודאי עביד ל"ש בי' אשלד"ע ועי' מל"מ הלכות מלוה ולוה פ"ה הי"ד וצ"ע.

דף נה:

ומי חיישינן וכו' אלא משום חטאת וכו' (עי' חי' ר"ה כ"ט ע"ב).

תוד"ה והתנן ה"מ במביא גט משום חומר א"א וכו', תמהני דמה חומר א"א שייך כאן דבין כך וב"כ אינה א"א דניתרת או בגט או במיתת הבעל והחשש רק משום יבמה לשוק דהוא רק חייבי לאוין. ובדרך פלפול י"ל למ"ש הרא"ש פ"ג דקידושין דמה דמשמע בסוגיין דגוסס ראוי לגרש דהרי חיישי' רק לשמא מת, אבל אלו ידעינן דהוי גוסס הוי מגורשת, ואלו בסוגיא דב"ב בנפלו לו נכסים כשהוא גוסס משמע דגוסס אינו בר הקנאה, היינו דהתם מיירי בגוסס סמוך למיתה עד שא"י לדבר. א"כ י"ל דאיכא חשש א"א דשמא נחלש כחו וא"י לדבר ועדיין חי דהגט בטל והיא א"א. אמנם לקושטא דמלתא דוחק לומר כן דזהו ודאי חשש רחוק והוי ס"ס, ס' שמא אינו גוסס כ"כ אלא גוסס כשהיה, וס' שמא מת, וא"כ לגבי איסור א"א הוי ס"ס.

והלענ"ד דס"ל לתוס' דחומר דיבמה לשוק חמור ג"כ יותר משאר איסורים כיון דהוא ענין ערוה ועי' במרדכי פ' מצות חליצה דאיסור יבמה לשוק הוי בכלל אין דבר שבערוה פחות משנים. ונראה ראיה לזה מסוגיין דב"מ (דף כ ע"ב) האיך פשיט מר איסורא מממונא וכו' שטרי חליצה ומאונין תנן ע' בתוס' שם דהא דלא ילפי' איסורא מממונא היינו רק מחומרא דא"א, ואעפ"כ פשיט ליה מחליצה ומיאון, דממיאון לכאורה ליכא ראיה כ"כ כיון דהוי רק קידושין דרבנן, אלא דהראיה משטרי חליצה ומדמי לה לאיסור א"א.

ובעיקר דברי תוס' לא ידעתי אמאי לא חלקו בפשוטו דברישא אף דאיכא חזקת חי מ"מ כיון דהוא גוסס אתרע קצת חזקת חי מש"ה אזלי' בתר חזקת איסור יבמה לשוק. אבל באינך דמתני' דליכא חזקת איסור מוקמי' אחזקת חי גם בזקן וגוסס.

תוס' ד"ה אלא בחטאת וכו' וי"ל כיון דשמא מת לא חיישינן. עיין קדושין דף מה ע"ב תוס' ד"ה אמר.

תוד"ה הלוקח ועוד כל כמה דלא הופרש כו' (עי' תור"ע דמאי אות ל"ז ל"ח).

דף נו.
בת"י ד"ה עשרה מעש"ר וכו' ש"מ דמודה בה דתרומתו מדמעת. מלשון זה משמע דר"ש ס"ל ג"כ דאינה מדמעת דלא כהר"ש והרע"ב [תרומות סוף פ"ג].

דף נו:
אימא הניח דם השעיר. עי' מג"א סימן קמ"ז ס"ק יא.

דף נז.
רש"י ד"ה אני ראיתיה ברומי. ושם ראה כלי בית המקדש. באבות דר"נ פ' מ"א מכתשת של בית אבטינס שלחן ומנורה ופרוכת וציץ עדיין מונחים ברומי.
תוס' ד"ה חוץ וכו' שאם לא כן אז לא הייתי מקיים. עיין לעיל דף נא ע"א תוס' ד"ה דוחה.
בת"י ד"ה שלא כסדרן וצ"ע אם היו כו' (עי' בגליון הרמב"ם פ"ה הי"ג ממעה"ק).

דף נח.
שאני רגל דלא מצי מבטל. עי' זבחים דף ק"י ע"ב תוס' ד"ה מין במינו.

דף נח:
עומד חוץ למזבח ומזה. צ"ע על השמטת הרמב"ם בזה, אח"ז רב בא לידי ס' שיח יצחק וראיתי שתמה ג"כ כך.

דף נט.
מ"ס ילפי' יד מרגל, ק"ל למאי צריך טעמא לדריה"ג דיליף יד מרגל ומשום דכל פינות, והא י"ל ג"כ לריה"ג כמו לרבי עקיבא כיון דבההיא קרן פגע ברישא וכו' הדר אתי להההיא קרן, ה"נ לריה"ג כיון דפגע ברישא בקרן צפונית מערבית מש"ה הדר להההיא קרן דהוי אפי' תרתי, דרך ימין וגם שכבר פגע בו ברישא, והרי רבי עקיבא אילו הוה סבר דחד פתחא הוי הי' סובר הסידור כריה"ג כמו דס"ל השתא הסידור בצד דרומית ה"נ הי' ס"ל הסידור בצד צפונית וא"כ לריה"ג א"צ כלל לטעמא דכל פינות, וצע"ג.

דף נט:
תוד"ה עד כאן האיך נמכרין לגננין לזבל. תמוה לי דלמא פליגי בדאורייתא והא דנמכרין לגננין היינו כיון דנעשה מצותו אין מועלין. אבל בתחילתו פליגי וצע"ג.

דף ס.
תלתא קראי בדם [למעוטי מנותר ממעילה מטומאה] אבל מפיגול לא צריך קרא דדוקא דבר שאחרים מתירין אותו כגון בשר שזריקת דם מתירו, חייבין עליו משום פיגול אם אכלו, ודם עצמו מתיר הוא. הקשו בתוס' כיון דפיגול לא צריך קרא, א"כ ל"צ קרא כלל דניתי כולהו בק"ו מפיגול, ומה פיגול כל שלא הותר מכללו אינו חייב כו'. ולא קשה

מידי דהא בכל דבר שאין לו מתירין אחרים, כמו קומץ ומנחת כהנים איכא להאי ק"ו טומאה מפיגול, וכדבעינן באמת למילף בזבחים מה"ט דלא לחייב משום טומאה, אלא דרבי קרא דאשר הם מקדישים לי, וא"כ ממילא גם דם בכלל הריבוי, ומ"ש דם מקומץ, ודבריהם ז"ל לא זכיתי להבין כלל.

שם הקדים דם השעיר. עיין מנחות דף ה' ע"א תוס' ד"ה ואי אין מחוסר זמן.

שם אם הקדים מעשה לחבירו. עיין סוטה דף י"ז ע"ב תוס' ד"ה קודם שתקבל.

ברמב"ם פ"ה מה' עיוה"כ ה"א כל עבודות שעובד בבגדי לבן בפנים בהיכל צריך לעשותן על הסדר שביארנו ואם הקדים בהן מעשה לחבירו לא עשה כלום, ובלח"מ שם וז"ל וקשה על דברי רבינו ז"ל דבגמרא אמרו שם טעמו של ר' יהודה אחת בשנה מקום שמתכפרים בו אחת בשנה והך לא הוי אלא לפני ולפנים דוקא כפירוש רש"י ז"ל דאי היכל הרי כמה פעמים נכנסים בו בשנה. וי"ל וכו' לכך מפרש רבינו ז"ל דלהך טעמא קושטא דמילתא הכי הוי דלר' יהודה לא מיעט קרא אלא עזרה אבל היכל כלפני ולפנים הוי. ועוד יש סיוע לזה משום דבגמרא אוקימו מתני' דהקדים דם השעיר לדם הפר יחזור ויזה וכו' ואי היכל לר' יהודה כחוץ דמי למה הוצרך לחזור ולהזות הא בדיעבד שפיר דמי ודוחק לומר דמתני' דלא כר' יהודה וכו', נ"ב, וביותר נ"ל דאם איתא דהכרח לאוקמי מתניתין כר' נחמי' א"כ הא דאמרינן שם א"ר חנינא קטורת שחפנה קודם שחיטתו של פר לא עשה ולא כלום וכו' אפילו תימא ר"י וכו' תנן אם עד שלא גמר וכו' ובזה יקשה הא גם בלאו ר' חנינא דצורך פנים כפנים דמי הא עכ"פ לר"נ בודאי פסולה דהא שחיטה מכלל עבודות שבבגדי לבן וכיון דמתניתין ע"כ כר' נחמיה יקשה יחזור ויחפון מבעיא ליה, אע"כ דמתניתין אתיא גם כר' יהודא דבהיכל גם לר' יהודא מעכב, אבל שחיטה דהיא בעזרה לא מעכב מש"ה פריך רק לר' חנינא דס"ל דצורך פנים כפנים דמי ודו"ק.

שוב ראיתי דז"א די"ל דמה דפסקי' דשעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה כלום היינו לפי האמת דא"ר חנינא דחפינה דצורך פנים הוא כפנים הוא הכי נמי שחיטה דצורך פנים הוא, אבל בלאו דברי ר' חנינא י"ל כיון דשחיטה הוא מעבודות חוץ אף דמקדים לי' לעבודת פנים אין בכך כלום, וכמ"ש להדיא בתוס' ישנים בדף מ' ע"א ד"ה נהי כסדרן וכו' דכי היכי דאמרינן התם דהקדים דמו של פר להגרלה לא מעכב כיון דהגרלה הוי עבודת חוץ ה"נ בהיפוך ראוי להכשיר בהקדים שחיטת שעיר דהוי חוץ לדמו של פר אלא מטעם דצורך פנים הוא עיי"ש. והכי דייק לישנא דרבינו בהל' ב', וא"כ בלאו דברי ר"ח י"ל דמתניתי' ר' יהודא היא ומה דקתני הקדים דמו של שעיר היינו בפנים והא דלא קתני יחזור וישחוט היינו משום דשחיטה דעבודת חוץ לא מעכב סדרו,

אלא דלבתר דברי ר"ח דצורך פנים כפנים דמי הוכרח הש"ס לאוקמי ההוא דהקדים דם שעיר במתנות שבהיכל ואתיא כר' נחמיה ואין כאן הכרח וק"ל.
ואפשר דרבינו הכריח שיטתו מסוגי' דיומא דף מ' ע"א דאמרינן אילימא דאקדים מתנות דפר בהיכל מקמי מתנות דשעיר בפנים חוקה כתיב ביה, והיה קשה לרבינו דהא מתנות דפר בהיכל הוי בבגדי לבן בחוץ, ואי דאיחור מתנות דשעיר בפנים הוא דמעכב, א"כ יקשה היאך משנינן שם דאקדים מתנות דפר להגרלה, נימא ג"כ דהקדמת פנים לעכב כי היכי דאיחור מעכב וכדהוקשה כן לתו"י ונדחק דהשתא הדר ממה דקאמר מעיקרא עיי"ש, ואף דמדברי תוס' ישנים דף ס' ע"א ד"ה אבל בדברי' וכו' נראה דסבירא ליה לחלק דאיחור פנים מעכב אבל לא קדימת פנים, מ"מ לא ניחא ליה לרבינו בזה וכאשר מבואר מדברי רבינו בהל' ב' דשעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר דפסול רק מטעם דצורך פנים הוא, אבל בלא"ה לא הוי פסול אף דמאחר מתנות פנים. ולזה הכריח רבינו שיטתו דעבודת היכל בכלל פנים הוא ושפיר פריך הש"ס דבאקדים מתנות דפר בהיכל למתנות שעיר בפנים דלפסול דחוקה כתיב ביה דגם היכל כפנים הוא ומה (חסר כאן) בהקדים מתנות דפר במזבח מקמי מתנות שעיר בהיכל, צ"ע לפי זה דהא בין במזבח בין בהיכל מעכב, ואם נדחוק דהך סוגיא קאי לס"ד דטעמא (משום דכתיב אחת בשנה) ובעינן דוקא בפנים ממש כמו דדחק הלח"מ אההיא דזבחים, א"כ לא מרווחנא מידי דהוי"ל לאוקמי דאקדי' מתנות דפר בהיכל לדם שעיר (חסר כאן) והדרא קושיית התוס' ישנים לדוכתי' ועיין.
ומ"מ י"ל דרבינו הכריח שיטתו מההי' מימרא דעולא דשעיר ששחטו קודם למתן דמו של פר דפסול והטעם דשחיטה הוי צורך פנים, וס"ל לרבינו דאם איתא דהיכל לא הוי פנים לענין זה לא היה מקרי שחיטה צורך פנים כיון דהיא ג"כ צורך למתן דם שבהיכל, אע"כ דגם היכל הוי בכלל בפנים, ולפי זה י"ל דלהך שינוי דאקדי' מתנות דפר במזבח מקמי מתנות שעיר בהיכל ס"ל דהיכל לאו בכלל פנים הוא לענין זה, וטעמא דעולא באמת דקדימה או איחור חוץ לפנים ג"כ מעכב, אבל לפי אבעית אימא דאקדים מתנות דמו של פר להגרלה דמוכח דאיחור חוץ לפנים אינו מעכב, מוכח מדעולא דהיכל הוי ג"כ כפנים והוי שחיטה צורך פנים, באופן דמדברי עולא מוכח או דקדימה ואיחור חוץ פסול או דהיכל הוי בכלל פנים, ובזה פליגי ב' אוקימתות הנ"ל וכסגנון שכ' התוס' ישנים הנ"ל דהמקשן והתרצן פליגי אם קדימה ואיחור חוץ לפנים מעכב או לא, ואף דלשיטת רבינו דהיכל הוי פנים אין ראיה מדברי המקשן וכנ"ל, מ"מ י"ל דהנך ב' אוקימתות פליגי בזה, ורבינו פוסק כלישנא בתרא דאיחור חוץ לפנים אינו מזיק ומוכח מדעולא דהיכל

הוי כפנים, ומיושב ג"כ קושיית הלח"מ מההיא דזבחים די"ל דהתם קאי בלישנא קמא ורבינו פוסק כלישנא בתרא וכנ"ל, ודו"ק. ואולם כ"ז בהקדם היסוד דרבינו ס"ל דקדימת חוץ לפנים אינו מזיק, ולמדנו זה מלישנא דרבינו בהלכה ב' הרי דמו נכנס לפנים דמשמע דהטעם דשחיטה צורך פנים הוא, אך יש לתמוה מדברי רבינו בהלכה ג' איל ושעיר המוספין שעשה אותן קודם עבודת היום אינן כלום מבואר דקדימת חוץ לפנים מעכב וצלע"ג. אח"ז נדפס ספר דעת קדושים להגאב"ד אה"ו זצ"ל וראיתי שתמה כן בדף נ"ז ע"ב עיי"ש.

דף ס:

ואם איתא [דלר' חנינא דאמר קטורת שחפנה קודם שחיטתו של פר לא עשה ולא כלום, א"כ הא דתנן אם עד שלא גמר מתנות שבפנים נשפך הדם יביא דם אחר ויחזור ויזה בתחילה מבפנים], יחזור ויחפון מיבעי' ליה. תימא הא בלא דר"ח נמי קשה דיחזור ויקטיר מבעי' ליה, דהא הקטרה הוי עבודת פנים ממש. ולמ"ש הת"י בכוונת דברי רש"י דהקדים הוצאת כף לאילו דכשר, אף דהוצאת כף הוי עבודת פנים, מ"מ ההקדם של עבודת פנים אינו מעכב אלא האיחור דוקא מעכב, א"כ הא דר"ח דחפן קודם שחיטת פר דפסולה, היינו דשחיטה דהוי צורך פנים ואיחור שלה מעכב, א"כ ניחא דבלאו דר"ח א"צ לחזור ולהקטיר, דאי משום ההקדמה, הא הקדים אינו מעכב, ואי משום איחור דשחיטה הא שחיטה אינה עבודת פנים אבל לאידך תירוצא קשה. גם אף להך תירוצא יקשה, דהא מתני' ע"כ כר"נ מדקתני הקדים דם השעיר דמיירי ע"כ ממתנות דהיכל כדאוקמי לקמן, מדלא קתני יחזור וישחוט, וא"כ בלא דר"ח נמי קשה, דהא לר"נ קאי חוקה על כל עבודות בבגדי לבן.

ולפי מ"ש הת"י לעיל פ' טרף בקלפי (דף מ') ד"ה נהי דכסדרן, דהדר ביה הש"ס, ואי מקדים מתנות דהיכל של פר למתנות דשעיר בפנים כשר, דדוקא היכא דתרווייהו עבודת פנים סדרן מעכב, ניחא הכא דהאי דעולא דשחט שעיר קודם מתן דם דפסול, היינו מכח דר"ח דשחיטה עבודת פנים, כיון דהוא צורך פנים, א"כ בלא דר"ח מוקמינן דמתני' דהקדים דם שעיר במתנות פנימי והא דלא יחזור וישחוט דשחיטה לא עבודת פנים הוא וסדורן אינו מעכב מיהו לאינך שיטות קשה טובא.

ק"ל בלאו דר"ח דצורך פנים כפנים דמי יקשה דיחזור ויקטיר מבעי לי' דהא ההקטרה עצמה פנים היא, ולפמ"ש בת"י בכונת רש"י בבגדי זהב בחוץ שהקדים הוצאת כף לאילו אף דהוצאת כף הוי פנים היינו דהקדמת עבודת פנים אין לחוש ע"ש, והא דר"ח היינו דאיחר השחיטה שהוא צורך פנים, א"כ ניחא, אבל לאידך תירוצ' דת"י דלא ס"ל כן יקשה

כנ"ל. גם אף להך תירוצא ק"ל דהא מתני' ע"כ כר"נ מדקתני הקדים דם השעיר והיינו ע"כ בהיכל כדאמרי' בסמוך מדלא קתני יחזור וישחוט, וא"כ בלא דר"ח אף אם צורך פני' לאו כפני' מ"מ הא לר"נ כל עבודות דבגדי לבן קאי עלייהו חוקה, ולפמ"ש הת"י לעיל דף מ' ד"ה נהי דכסדרן וכו' דהדר בי' הש"ס ואי אקדים מתנות דפר דהיכל קודם מתן דם דשעיר בפני' כשר דדוקא בתרוייהו פנימיים מעכבי' זא"ז ע"ש א"כ ההיא דעולא דשעיר ששחטו קודם מתן דמו דפסול היינו משום דשחיט' ג"כ פני' דהוא צורך פני' וא"כ בלאו דר"ח היינו אומרי' מתני' כר"י והקדים דם שעיר מיירי בפנים, והא דלא קתני יחזור וישחוט דשחיטה לאו פני' היא ומש"ה ל"ח אף דאיחר לו מתן דם של פני' ודוק.

דף סב:

תנ"ה גבי כבשי מצורע וכו' ותנן נמי גבי מצורע וכו', והרמב"ם כ"כ בפי"א מהל' טומאת צרעת גבי צפרים, ובפ"ד ממחו"כ בכבשים לא הביא דין זה וצ"ע. ומה דאיתא עוד בסוגיא מוספים של שבת ודאי צריך להיות שוים והרמב"ם לא הביאו, ראיתי בספר שיח יצחק שכתב לתרץ דהי' להרמב"ם הגרסא כמ"ש המאירי דגרסי' ודאי ל"צ שיהיו שוים.
שם מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה, עיין תוס' פסחים דף סב ע"א ד"ה כי לית ליה.

דף סג.

וא"ר חלקיה לא שנו [דהשוחט אשם מחוסר זמן בבעלים שעדיין לא הגיע זמן להבאת קרבנותיהם פטור] אלא לשמו, אבל שלא לשמו חייב, לשמו מיהו פטור אמאי נימא הואיל וראוי שלא לשמו בפנים. קשה למה ליה לאתויי הא דרב חלקיה, הא פשוט דאשם שלא לשמו כשר בפנים. ובתוס' ישנים כתבו דבאמת מייתי דר"ח ללא צורך ודוחק. ויראה לי למה דמבואר בסוגיא דזבחים שם דפריך על ר"ח, דמי איכא מידי דלשמו פסול ושלא לשמו כשר, ומבואר ברש"י שם דס"ד דמקשה דהא דאשם שלא לשמו כשר, היינו בזמן דכשר לשמו דוקא, אם כן בלאו ר"ח ליכא למיפרך דנימא הואיל דראוי שלא לשמו בפנים, דהא דאף שלא לשמו פסול בפנים, כיון דהוא בזמן דפסול לשמו, מש"ה הוצרך להביא דר"ח. ואף דבלא"ה ע"כ רב דימי פליג על ר"ח, וס"ל דאף שלא לשמו פטור, דעקירת חוץ לא שמה עקיר', מ"מ י"ל דלא ניחא ליה להש"ס דלפלגו בעיקר הדין אם אשם קודם זמנו כשר שלא לשמו, וכיון דעכ"פ מוכח מדר"ח דאשם שלא בזמנו כשר א"כ יקשה דגם לשמו חייב, הואיל וראוי שלא לשמו בפנים ונכון בעז"ה.
תוד"ה שלמים בסוה"ד. על תמיהתו בדברי תוס' מסוגיא דבכורות (ט"ז ע"א) גבי בדוקין שבעין, אומר אני הקשה אדם קשה כברזל, והוא תמיה גדולה על רבותינו בעלי תוס' זצ"ל, ואיני מוצא מקום ישוב זולת לדחוק ולחלק קצת דבבדוקין שבעין אף דאם שחטו

בפנים אין לו היתר להעלותם לכתחילה מ"מ לא מינכר דהשחיטה היתה בפסול די"ל דלאחר ששחטו לגבי שחיטה הוא כשר מעלי' בדיעבד, ומה דאין מעלין היינו דלגבי העלאה אסור משום בעל מום דאיכא לאו בשחיטה בפני עצמה ובהקטרה בפני עצמה, ומשו"ה חייב בשוחטו בחוץ דלגבי שחיטה מתקבל בפנים, אבל בשחטו קודם פתיחת דלתי היכל דאלו שחטו בפנים מה דאסור להעלותם אין בו פסול אחר רק דהשחיטה היתה שלא כהוגן, משו"ה לא מקרי מתקבל בפנים דהרי אף [אם] ישחטנו בפנים עדיין פסול שחיטה עליו.

תוס' ד"ה טעמא [אב"ה עי' מ"ש לעיל פסחים דף סד].

דף סג:

גמ' מנין שלא יקדישנו מחוסר זמן. עיין זבחים דף קיד ע"ב תוס' ד"ה היתר במה.

שם דאי כתב רחמנא מחוסר זמן. וא"ת הא מכח מחוסר זמן ממילא ידעינן דמום פוסל דהא ליכא לאשכוחי אלא בהומם וחללו, וי"ל דבאמת איכא לאשכוחי נמי בטרפה דטרפה פסול דיעמד חי כתיב, וטרפה אינה חיה וכדאיתא בהרמב"ם, ורבינא דנקט הומם כיון דבאמת גם מום פוסל, אחר זה ראיתי שהתוס' ישנים הקשו כן, ומה שכתבתי נראה נכון.

לכאורה קשה הא מכח מחוסר זמן ממילא ידעינן [ד]בעל מום פסול דהא ליכא לאשכוחי אלא בהומם וחללו, אח"כ מצאתי בעזה"י דהק' כן בת"י, ונדחקו בזה עיי"ש. ולענ"ד למש"כ הרמב"ם דטריפה פסול לשעיר המשתלח מקרא דיעמד חי, דטריפה לא מקרי חי, א"כ בלא"ה מוכח דליכא למילף בעל מום מטריפה א"כ ממילא ליכא ראיה ממחוסר זמן דהא משכחת לה בנטרף וחללו ורבינא דנקט והומם היינו כיון דבאמת גם בעל מום פסול, וק"ל.

רש"י ד"ה ולא אוציא וכו' להגריל ולהתוודות עליו. עיין תוס' ישנים ד"ה עד שלא הגריל ובתמורה דף ו' ע"ב תוס' ד"ה ולא אוציא.

דף סד.

אמר רבא כגון שהיה לו חולה בתוך ביתו ושחט אמו. קשה לי למה לא אוקמי בפשוטו דהב' שעירים הם אם ובנה, דהא דבעינן שניהם שוים במראה ובקומה הוא רק לכתחלה בעלמא, דבזה בשעת הגרלה כל חד וחד ראוי לשם, אלא דלאחר שנשחט אותו דלשם, נעשה אידך מחוסר זמן.

שם מי דמי התם לא איתחזי. בתוס' תמורה דף כו ע"ב ד"ה שמע הגירסא כאן ואידך התם. תוס' ד"ה דחייתו וכו' תנן השוחט פרת חטאת ושור הנסקל ועגלה ערופה כצ"ל.

דף סד:

אמר לך רב אליבא דר' יהודא לא קאמינא (דבעלי חיים אין נדחין כי קאמינא אליבא דרבנן). פירוש דקאמר ת"ק אם של שם מת (זה שעלה עליו הגורל מהזוג השני לשם), יתקיים תחתיו, משמע דאידך (זה שהיה לעזאזל) כדקאי קאי אלא דסברי דבעלי חיים אין נדחין (דהא משמת ראשון עד שהגריל שני להשם לא היה זה ראוי לעזאזל) וכמו דדייק רבא מזה דמתני' כוותיה דרב, ועלה פליג ר"י ואמר דהראשון ימות דבע"ח נדחין.

ורש"י ז"ל דחק טובא למצוא הוכחה דרבנן סברי בע"ח נדחין, ולא ידעתי על מה.

ק"ל למאי צריך לדחוקי בזה ולא בפשוטו דמדקאמר ת"ק אם של שם יתקיים תחתיו ואידך כדקאי קאי דמוכח דבע"ח אין נדחי' וכדקאמר רבא [דיקא] מתני' כרב, לזה פליג ר"י דהראשון ימות דבע"ח נדחי' וצ"ע.

רש"י ד"ה כי קאמר וכו' מכלל דשמעינהו לרבנן. כעין זה בב"ק דף כא ע"ב ברש"י ד"ה ר"י היינו ת"ק.

דף סה:

ומשום גזירה ימותו (פר ושעיר של יוה"כ שאבדו והפריש אחרים תחתיהן דסבר ר"א ירעו עד שיסתאבו וימכרו, ופליג ר' יהודא ואמר כולן ימותו אפילו פר דאינו בא מתרומת הלשכה גזירה אטו שעיר). אין להקשות מהאי דפ' התערובות (זבחים דף עג) בזבחים שנתערב בהן שור הנסקל דימותו, ול"א נכבשינהו דניידי ונימא כל דפריש מרובא פריש, משום גזירה שמא יקח מן הקבוע, דהתם א"א לפדותו דלא חזי להדיוט משום תערובות שור הנסקל, דאף ע"י דנכבשינהו אסור מגזירה דיקח מן הקבוע, ולשיטת ר"ת דלהדיוט לא גזרינן דיקח מהקבוע, בלא"ה קשה דמ"ש טרפה שנתערב ומ"ש שור הנסקל דל"א ירעו ונכבשינהו וכדהקשו בזבחים, ותירצו דלא תיקנו כן היכא דאח"כ לא יהי' היתר כ"א ע"י מרובא פריש, ועכ"פ מהכא לא קשיא ולא מידי, ובתוס' סוף ד"ה ומשום גזירה דחקו בישוב קושיא זו.

תד"ה ומשום גזירה וכו' והקשה ר"י הא בבהמה נמי וכו' ומשני גזירה שמא יקח מקבוע, ק"ל הא התם גם ברעי' ליכא תקנה דהא א"א לפדותו דהכל אסור בהנאה משום תערובות שור הנסקל, ואיך שייך בזה הדמיון דמשום גזירה, הא הגזירה דיקח מן הקבוע הוא לאסור בהקרבה ובהנאה ע"י דנכבשינהו וצע"ג.

תוס' ד"ה גזירה משום חטאת כו' דאפילו את"ל מקופיא כפרה. קשה לי, דהא גם אם מקיבעא לא מקרי מתו בעליה, ע"י מיתת כהן אחד דהוי רק מתו מקצת בעלים. גם מ"ש

עוד דא"א לידע שפיר, קשה לי, הא אם לא נדע באמת לא חיישינן למיתה דשמא מת ל"ח כדפרכינן לעיל (דף נה) גבי קיני שופרות.
תד"ה משום חטאת וכו' דשמא לא גמירי הלכתא, תמוה לי הא מ"מ כיון דעברה [השנה] גם בפרה פסול להקרבה אם כן ממילא למיתה אזלא משום כיפרו בעלים דהא א"א ליקח אותו [לכפר] ליה"כ אחר דהא יהא עברה שנתו וצלע"ג.

דף סו.

ועוד חטאת שעברה לרעיי' אזלא, לא הבנתי הא עכ"פ לא יהי' חזי ליה"כ אחר וממילא מקרי כפר' בעלים ומשו"ה ימותו, ואף אם כיון דהטעם רק משום גזירה שעברה שנתה ומה"ת חזי, לרבא דמשני תקלה ולא משני באמת דאתי' כרבנן דר' והוי ודאי עברה שנתה ולא חזי מדאורייתא וממילא הוי כיפרו בעלים דהא עדיין לא מוקי [כך"ע] דהא תקלה ג"כ תנאי היא, מ"מ מוכרח כן משום קושי' ראשונה משום גזירה ימותו, מ"מ עדיין קשה לדברי תוס' ד"ה ומשום גזירה בסופו, דבחד גזירה שפיר [הדין] דימות, א"כ לרבנן דר' גם קושי' הראשונה ליכא דהא הוי רק חד גזירה [דבשעיר] הוי ודאי עבר' שנתה, ויקש' כנ"ל וצ"ע.
קשה לי, הא מ"מ כיון דאין ראוי לכפר ביוה"כ אחר ממילא אזלא למיתה מצד כפרו בעלים, כיון דאי אפשר עוד לכפרת בעלים.

דף סו:

מהו לסוד את ביתו. עיין מהרש"א ספ"ג דב"ב בחידושי אגדות.
שם אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע. עיין מהרש"א רפ"ד דברכות בח"א.
שם בני בתו מישראל. עיין יבמות דף סב ע"ב.

דף סז.

מתני' מה הי' עושה כו' חציו קשר בסלע. וא"ת למה ידחה הבאת לשון חוץ לתחום, י"ל שאין מביאים אותן ביה"כ שכבר הביאו אותו מאתמול. א"נ על ראש השעיר מביאים אותו דהוי מחמר כלאחר יד. תוס' ישנים. מדבריהם אלו נשמע דס"ל דיש שביתת בהמתו ביה"כ אף שלא כתיב רק בשבת וא"כ ממילא ה"ה ביו"ט, ועמ"ש במגילה ז' ע"ב, ואפשר לדחות דס"ל להת"י דסתמא קתני דהיו עושים בכל יוה"כ אף אם חל בשבת.

דף סח.

תוס' ד"ה תן כו' וכן קשה בפ' נגמר הדין (דף מב) דיליף מקלל דסקילתו חוץ לשלש מחנות, מגז"ש דפרים הנשרפים, ואמאי הא הוי דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגז"ש. בער אנכי לא אדע דבריהם הקדושים, דאטו ילפינן פרים הנשרפין מהיקש

דשפיכת הדשן, אלא דמוכיחין שם בסנהדרין דשפך הדשן היה חוץ לג' מחנות, וכיון דבפרים הנשרפים כתיב והוציא אותה וכו' אל מקום שפך הדשן, ידעינן דמחנה הנשרפים הוא חוץ לג' מחנות, דהא השרפה צריך שתהיה במקום שפך הדשן והוי כמפורש ממש מקומו חוץ לג' מחנות ואין זה ענין היקש, ולה' הישועה, האר עיני עבדך ואדעה.

דף סח:
מתני' קורא על פה. עיין ברבינו יונה פ"א דברכות דף ז ע"ב.

דף סט.
שמעת מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות. עיין פ"א מ"ט דכלים בר"ש.
שם לעולם תחת ראשיהן. עי' באר שבע סוף הוריות ד"ה דמניח כליו.
שם האי נמטא גמדא דנרש שריא, פירש"י אין בו משום כלאים דהעלאה דומיא דלבישה דאית בה הנאת חימום הוא דאיתסר. קשה לי, איך פסיקא זה נימא דלא תלבש סתמא כתיב ואף שלא בדרך חימום אסור, ותו הא באמת לא בעי דוקא הנאת חימום, דהא איתא בירושלמי (והובא להלכה בש"ע סימן ש"ב סי"ג) דאסול ליטול ביצה חמה בבגד כלאים בידו שכיון שהוא ניצול מחום הביצה חשיבא הנאה כמניעת קור, וא"כ בקשין דנהנה במניעת חימום בשרו ביום חום או שלא יטפטפו הגשמים על בשרו אמאי מותר, ותו ק"ל בדין מרדעת דבעי דוקא שיש לו בית ראש (כדאיתא בש"ע), ולובשים אותו בדרך לבישה, ומבואר דבאינו דרך לבישה אף שהוא העלאה על גופו במתכוין שלא יטנפו בגדיו שרי, ומ"ש ממרדעת על כתפו להוציא הזבל דכיון דמגין שלא יטנפו בגדיו בזבל ואינו דרך לבישה ואסור.

דף סט:
ויצעקו וכו' ויזעקו בקול גדול אל ה' אלהיהם כצ"ל.

דף ע.
מפני כבוד צבור (שבת דף קל"ג) ומגילה [כ"ג ע"א] כד ע"ב וגיטין דף ס ע"א וסוטה דף לט ע"ב.

דף עא:
תוד"ה ואימא אבל הכא הכנף כו' (עי' חי' יבמות ד' ע"ב).
תוס' ד"ה ויליף משזר וכו' א"נ י"ל אם איתא. קשה לי, דמ"מ במה דאמרינן ונילף מחושן ואפוד, ומשני שיהיו כל עשיותיו שוות יקשה דמ"מ נילף מה התם כל אחד כפול חמשה

ה"נ בשולי המעיל ויהיו יחד ט"ו, ובכדי שלא נילף מעיל משולים דחוטן כפול ה' צריך למכתב שש.

דף עב.

מי כתיב שלא יקרע. בספר קרבן חגיגה סימן ס"ח הק' הא אמרינן בסנהדרין דף כא ע"א בקרא דלא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו דה"ק לא ירבה לו נשים משום שלא יסור ולא מקשינן מי כתיב שלא יסור.

תוד"ה נעביד וכו' ואע"ג דבפרק קמא דר"ה וכו' י"ל דהתם קאמר תפסת מרובה וכו' דעד ז' יש לו תשלומין ממנ"פ, טפי לא דדלמא מחג המצות ילפינן, ביאור דבריהם בפשוטו דאזלינן לחומרא וצריך להביא קרבן תוך ז' דשמא אין לו תשלומין רק ז' ואינו יוצא אם יביא אח"כ קרבנו. ובספר תוס' יוה"כ (דף פ' ד"ה ואימא ביצת וכו') מבואר דס"ל בכוונת תוס' הנ"ל דהיכא דתפסת מרובה להחמיר, אמרינן דלא תפסת, אבל אנו תופסים המרובה כדי להקל, ועי"ז הקשה שם מה דהקשה, וכתב דבספר הליכות אלי עמד ג"כ בזה, ונפלאי על הנך אריותא שנטו מדרך הפשוט בפירוש דברי התוס', דהא בתשלומין הוי ג"כ קולא דיש לו תשלומין כל ח', וגם מה"ת ניזל להקל לתפוס המרובה ולהקל מספק, א"ו הפשוט כנ"ל דבכ"מ אזלינן לחומרא ובקרבן חיישינן לחומרא דשמא אין לו תשלומין יותר מז', ובטומאת אוכלין חיישינן לחומרא דשמא כביצה מקבל טומאה, אף דלכאורה עדיין יקשה על תוס' דמ"מ בתשלומין נימא דאם לא הביא תוך ז' דצריך להביא ביום ח' מספק דשמא תפסת מרובה, ויביא קרבנו בתנאי שיהיה נדבה למ"ד נדרים ונדבות קריבים ביו"ט, אבל באמת לא קשה מידי, דכמו דכללא דלקולא וחומרא לחומרא מקשינן לא דהוי ספק דלא ידעינן למה אתקש וצריכות להחמיר מספק, וכמו שעלה על דעת הגאון פרי מגדים בפתיחה כוללת למשבצות זהב אות י', דאינו כן, אלא דהמדה כך היא, דמקשינן לחומרא והוי ודאי, כדמוכח ממ"ש תוספות בב"ק (דף ד') גבי ממון דלחומרא מקשינן ומפקינן ממונא, וכן מתוס' פסחים (דף מ') דהקשו הא בלא"ה ידעינן דלקולא ולחומרא לחומרא מקשינן, ומאי קושיא, הא יהיה האיסור חמץ בנשים רק מספיקא, ואם אכלו לא יהיה חיוב חטאת, ואצטריך קרא שיתחייבו חטאת, ע"כ דגם מכח לחומרא אזלינן הוי ודאי, ה"נ י"ל כך המדה, דהיכא דבהיקש לא ידעינן אם תפסת מועט או מרובה, תתפוס החומרא והוי ודאי, מש"ה בתשלומין דהחומרא בפשוטו דאין לו תשלומין רק ז' דצריך להביא קרבנו תוך ז' ואינו רשאי לאחרו, לזה תפסינן המועט לודאי, אמנם לפ"ז יקשה על תוס' יומא הנ"ל בסופו גבי הענקה דמספק לא מפקינן ממונא, הא גם דממונא לחומרא מקשינן, כההיא דבב"ק הנ"ל, ע"כ דלא דמי להתם,

דלענין מועט ומרובה לא נאמר המדה, אלא דהוי ספק, ובאיסור מחמרינן ובממון לא מפקינן, א"כ יקשה כנ"ל, דיתחייב להביא קרבן מספק ביום ח' ובתנאי דנדבה, וצ"ע.
מה שתירצו דהוי ספק שמא אין לו תשלומין רק ז' יש לעי' דמ"מ נימא דבספיקא אם לא חג בז' ימי החג של שבועות יצטרך להביא בח' מספיקא ולהתנות בנדבה, ויש ליישב זה ע"פ דברי תוס' חגיגה ד' ע"א ד"ה ואימא טומטום ע"ש.

דף עג.

שנאמר וחנה היא מדברת על לבה. עיין ברכות דף לא ע"א.

דף עג:

מתני' ובתשמיש. בירושלמי ברחיצה הוא דאסור בתשמיש המטה לכ"ש. מתני' במקום שאין טובלין או קודם תקנת עזרא עיי"ש. והגאון מהר"י אלפנדרי בקונטרס שלו סימן ה' כתב להכריח מזה כשיטת הסוברים דהנך ה' עינויים לאו דאו' דאל"כ ליתא לקושית הירושלמי דהא מצד מניעת הטבילה הוא רק דרבנן ומצד תשמיש הוא דאורייתא.
שם א"ה לא ניחייב כו' (עי' חי' שבועות כ"ב ע"ב).
בדברי הר"ן ר"פ יוה"כ דבאיסור דרבנן מאכילין לקטן בידים (עי' חי' שבת צ"ה, וע"ע בחי' פסחים פ"ט ד"ה והכו"פ).

דף עד.

וכ"ת כיון דאית לי' היתר מן התורה וכו' והתנן וכו', איני מבין כראוי פרכת הש"ס הא י"ל באמת כדאורייתא דמי אבל מ"מ כיון דלא מפורש בקרא שבועה חלה עליו כמו לר"י.
שם והא משחק בקוביא וכו' שאני התם וכו' (עי' שו"ת ח"א סי' קע"ט, וח"ג סי' מ"ג).
הנה י"ל דבר חדש דאף אם באוכלים אפילו בתערובת חצי שיעור אסור מן התורה מ"מ במשקים אינו כן, היינו דהא הטעם דחצי שיעור אסור מן התורה משום דחזי לאצטרופי שיאכל עוד חצי שיעור ויהי' צירוף למה שיאכל עתה, וזהו שייך רק באוכלים דמשערים כזית בכדי אכילת פרס אם כן אם יאכל תוך שיעור פרס יצורף להשלים השיעור למה שאוכל עתה אבל במשקים בתערובת לשיטת הרמב"ם דבמשקים משערים רביעית בכדי רביעית, עיין ש"ע או"ח סי' תרי"ב ס"י א"כ לא שייך חזי לאיצטרופי דמה ששותה עתה חצי רביעית בתערובת, אם ישתה מיד עוד חצי רביעית הא עם השתייה ראשונה היה רביעית בכדי יותר מרביעית דהא בשתיה ראשונה דשתה ג"כ ההיתר הוי יחד יותר מרביעית, אם כן מה"ט רק בשותה בעין חצי שיעור אסור מן התורה דחזי לאצטרופי לשתות מיד עוד חצי שיעור להשלים אבל כל שהוא בתערובת א"א לעולם שע"י הצירוף יהי' שיעור דהיינו רביעית בכדי רביעית.

דף עד:
עינוי שהוא אבידת הנפש. עיין נדרים דף פ ע"ב ובר"ן שם ד"ה כי רחיץ.

דף עה:
מחספס כתיב. כעין זה לעיל לח ע"ב ובמגילה טו ע"ב שבת כח ע"ב סוכה ט ע"ב יבמות סה ע"ב הוריות ד ע"א.

דף עז.
תוס' ד"ה דתנן וכו' דהאמר לקמן ואם היה מלוכלך. עי' ברבינו יונה פ"ב דברכות סי' נ' ד"ה מתני' רחץ בלילה כו'.

דף עז:
אמר אביי משום שיבתא. עיין תענית דף כ' ע"ב ברש"י ד"ה מילתא דשיבתא.
תוס' ד"ה משום שיבתא וכו' בן ד' וה' שנים וחונקתו. בערוך איתא מבן ב' חדשים עד ז' שנים והרוח רעה אוחזת התינוק בצוארו במפרקת בגידים שאחורי הצואר ומייבשת אותם ומתנוונה והולך עד שימות וממה היא בשעה שאמו באה מבית הכסא או מנהר ומינקת לבנה לאלתר.

דף עח:
תוס' ד"ה הקיטע, וא"ת כיון דמעיקרא ס"ד וכו'. עיין חדושי הלכות למוהר"ש איידלס. וקשה לי, דמה הועילו בתירוצם, מ"מ איך אמר אביי מדסיפא רבנן, הא גם לרבנן לא צריך עור, ובקיטע הטעם דמישליף, וע"כ בבגד הטעם דאינו מגין, וממילא אפילו כר"מ אתיא והאי דינא בבגד לא תליא כלל בדר"מ ורבנן, אע"כ דאביי סבר דפליגי אי הוי מנעל ולשטתי' אזיל דמשני בשמעתין דאית ביה כתיתין. גם קשה לי על תוס' דס"ל למסקנא גם לר' יוסי דאנפליא של בגד פסול רק משום דמידי דמגין בעי, א"כ אמאי אמרי' (יבמות קב ב) דסנדל שנתפר בפשתן דפסול והא הוי מגין, ועיין בתוס' יבמות שם.

דף עט.
ר"פ לא מיבעי ליה הא דר"א. עיין תבואת שור יו"ד סי' לב סק"ה.
שם וקים להו לרבנן. עיין ר"ה דף יג ע"א.
תוד"ה נטלו ובחנם פי' וכו', לענ"ד פשוט דס"ל לתוס' דכמו דחזינן דפחות מכביצה קיל דלא בעי נטילה ממש כדדייקי' בפ"ב דסוכה הא כביצה בעי נטילה וע"כ הטעם כיון דאינו מקבל טומאה רק דרבנן הקילו יהי' מאיזה טעם שיהי', [ה"נ] י"ל דבפחות מכביצה לא גזרו כלל מפני סרך תרומה וממילא בחולין לא בעי לא נטילה ולא מפה רק בתרומה, ובחולין על טהרת תרומה דמקבל טומאה מידים פשיטא דבעי מפה, ובכביצה דחייבו

חז"ל נטילה ממש לא מהני מפה רק בתרומה ממש ולא בחולין עט"ת, ומש"ה הוצרכו לומר דכהן הוי, ועולים דברי התוס' כאן ובד"ה הא כביצה וכו' כהוגן בלי גמגומים ודוק.

דף עט:

גמ' הא סתמא כביצה. מדברי תוס' ד"ה נומר מבואר דהיה להם הגירסא הא סתמא פחות מכביצה.

תוס' ד"ה הא כביצה. אלא לאוכלי תרומה בשעת אכילת תרומה. עיין טורי אבן חגיגה כד ע"ב ד"ה ל"צ.

תוס' ד"ה לומר לך כו' ואפ"ה מספקא לי'. ק"ל הא לאו מספקא בזה כלל בסוגיא דהא לפי מה דמוקמי דבביצה כותבות סתם, א"כ באמת שיעור דב"י בכביצה.

דף פ:

מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. עי' חולין דף לד ע"ב תוס' ד"ה והשלישי.

רש"י ד"ה ולא תטמאו שהרי אין ישראל מוזהרין מלטמא. תמוה לי, הא גם כהנים אין מוזהרין בפ' אמור רק בטומאת מת ולא בשרץ.

דף פא.

שני אין משלם אלא דמי עצים. עיין מנחות דף סט ע"א תוס' ד"ה דבלע וכתובות דף ל' ע"ב בתוס' [ישנים] ד"ה ומתחייב [צ"ל ד"ה וא"ת כיון דלעס].

דף פא:

כל האוכל ושותה בתשיעי. (עי' חי' ברכות ח' ע"ב).

דף פב.

השלמה דרבנן ליכא. עיין כתובות דף נ' ע"א תוס' ד"ה ובת תריסר.

בתו"י ד"ה בן ומעשה דהילני כו' (עי' חי' סוכה ב' ע"ב).

דף פב:

תוס' ד"ה מה רוצח וכו' מ"מ בלא הנאה נמי מיחייבא כגון שלא כדרכה. עיין קדושין דף כב ע"ב ובתוס' שם. ובסנהדרין דף נח ע"ב ברש"י ד"ה שלא כדרכה.

בסה"ד ועוד י"ל דמשמע ליה דלענין מיתת ב"ד אין חילוק. לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים דמה בכך דלדין מיתה אין חילוק הא מ"מ מכח דלא עבדא מעשה הדין דמותרת ותעבור ולא תהרג אם עשתה בהיתר וברשות ב"ד פשיטא דא"ח מיתה. ואיהו דיהרג ואל יעבור י"ל דאם עבר ח"מ. ובאמת גם בדידה אלו היה הדין דתהרג ואל תעבור היתה חייבת מיתה אף דלא עבדא מעשה אבל טעם פטור דידה כיון דכך הדין דתעבור ואל תהרג ועשתה בהיתר. וה' יאיר עיני.

תימא דמה בכך דבגוף הדין אין חילוק בין עביד מעשה ללא עביד מעשה, הא מ"מ מכח דלא עביד מעשה הדין דמותרת להבעל לו ולא תהרג, וא"כ מה דעשתה עשתה ברשות ב"ד, ופשיטא דאינה חייבת מיתה, אבל בדידיה דהדין דיהרג ולא יעבור שפיר י"ל דאם עבר חייב מיתה, ובאמת גם בדידה אלו היה הדין דתיהרג ולא תעבור היתה חייבת מיתה אף בלא מעשה אך טעם הפטור דידה כיון דעשתה בהיתר.

דף פג.

מאכילין אותו הקל הקל תחילה. הנה אם יש לפנינו נבלה ושארי אסורין של לאוין, בפשוטו נראה דשארי איסורין מקרי קל גבי נבלה, דהא לרוב הפוסקים יש בנבלה ג"כ עשה דזבוח אכול שאינו זבוח לא תיכול, ואם יש לפנינו נבלה וחלב בודאי מאכילין אותו נבלה דחלב יש בו כרת וכדאמרינן בנבלה וטבל מאכילין אותו נבלה, והנה בפשוטו גם אם מספיק לחולה לאכול חצי שיעור הדין דנבלה (קודם) [מאוחרת] לשארי אסורין דהוי ח"ש מן עשה ומן הלאו דאף באיסור עשה הדין דח"ש אסור מה"ת כמבואר מתוך דברי תוס' שבת (צא. בד"ה כגון דאיכא) וכן לענין נבלה וחלב לכאורה נ' פשוט שמאכילים אותו נבלה דבחלב הוי ח"ש מן איסור כרת. ואולם בהא יש לספק ותליא במה דנסתפק בס' גינת וורדים דאם גם לר"ל דס"ל דח"ש מותר מה"ת מ"מ מודה דלענין עשה שאינו זבוח גם ח"ש בכלל, דדוקא באזהרה דלא תאכל אין בכללו ח"ש אבל בקרא דוזבחת ואכלת דדייקינן מיני' הא שאינו זבוח ל"ת י"ל דגם חצי שיעור בכלל [וכן נקט בפשיטות הפמ"ג בפתי' לה' שחיטה ד"ה השורש הב'], ואם נימא כן ממילא י"ל גם למה דקי"ל כר' יוחנן דח"ש אסור מה"ת, מ"מ חצי שיעור דנבלה חמור דיש בו עשה כיון דבכלל העשה דאינו זבוח גם (עשה) [ח"ש] בכלל, אבל בח"ש חלב הוי רק איסור בעלמא וקיל מעשה כמ"ש תוס' שבועות (כג ב). (הגה המשך הדברים הועתק בחי' שבועות כ"ג באורך).

דף פג:

פשיטא טלטול מדרבנן. וכן הוא יבמות דף צג ע"א וצע"ג.

דף פד:

ראה שננעלה דלת וכו' ואע"ג דקא מיכוין למיתבר בשיפי. (עי' בגל' המג"א סי' שכ"ח סק"ח).

דף פה.

רש"י ד"ה ולוי הסדר. לא פורש לי. עי' ברכות כה: רש"י ד"ה מאן שמעת ליה וש"נ. שם ד"ה ולא מעל מזבחי אם התחיל בעבודה. עי' ברש"י מכות יב. ד"ה טעה יואב וצ"ע.

דף פה:
מה שכבודו משיג עלי במה שרציתי לומר דעל תינוק שנשבה בין הנכרים דמחללים שבת, דכיון דברייתא יליף מושמרו את השבת וכו' חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה דלא שייך כן בתינוק שנשבה, דמסתמא ישתקע בין הנכרים, ואף דשמואל יליף לה וחי בהם ולא שימות בהם מסתמא לא פליג בהא על הברייתא עכ"ד.
ולבי מהסס בזה הרבה, דהרי הרבה טעמים נאמרו בגמ' ולחד תנא ילפינן מק"ו ומה מילה שהוא באחד מאבריו וכו' ולפי טעם זה לכאורה גם בתינוק שנשבה והגוי מניחו להמול ע"י ישראל מסתמא מילתו דוחה שבת א"כ ה"ה דעל כל גופו מחללים שבת, וגם היא גופא קשיא כיון דדרשינן וחי בהם ולא שימות בהם מנא לן לומר דהוא דוקא היכא דישמור שבתות הרבה, ואי דאמרינן דהתורה הקפידה דוקא על חיות אדם שישמור מצוות א"כ גם בעיקר ציווי להחיות נימא דנפש כזה מותר להרגו דאין מצווין להחיות רק מי שיקיים מצוות, אלא ודאי דאמרינן דהתורה חסה על נפש מזרע ישראל, ה"נ נימא דהותר חילול שבת כדי להחיות נפש מזרע ישראל, והדבר בעיני קשה למאד להחליט כדעת כבודו נ"י.

דף פו.
תוד"ה חוץ ואי בעינן לאו לענין חטאת כו' (עי' שו"ת ח"ב סי' קי"ח).

דף פו:
יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם. הרמ"ע מפאנו במאמר חיקור דין ח"א פ"ד כתב פירוש חלקם בברית האלה להיות ערבים זה לזה הוא הנמחל בזכותו עכ"ל.
שם למה הדבר דומה לשתי נשים שלקו בב"ד (אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית).
האי לקו רוצה לומר מכת מרדות, תדע דהא פגי שביעית הוה רק לאו הבא מכלל עשה דלאכלה ולא לסחורה ורש"י ז"ל נראה דמפרש מלקות ארבעים, דכתב אחת קלקלה זנתה והתרו בה למלקות, ואי במכות מרדות ללא צורך כתב דמיירי בהתראה וקשה.
ודע דזנתה דכתב רש"י ר"ל עם חייבי לאוין או חייבי כריתות דמתקריא זונה, דאי באשת איש חייבת מיתה, ואי דלא התרו בה למיתה כ"א למלקות (ומהרש"א מפרש כן) מ"מ הא קיימא לן לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו.

דף פח.
האי ר' יהודא הוא. הקשו בתוס' ישנים דלפ"ז ממילא לא קשיא דר"י אדר"י דהא י"ל דברייתא ראשונה דאר"י אפילו כל היום כולו (טובל בעל קרי ביוה"כ, ואפילו מן המנחה ולמעלה, דמיניה דייק רב דסבר תפלת נעילה ביום, מש"ה טובל כדי להתפלל, ומוקי

ברייתא דאור יוה"כ כו' דסוברת דאין נעילה פוטרת ערבית כוותיה ורבנן דפליגי על ר"י וסברי דאינו טובל אחר מנחה, קסברי דזמן נעילה בלילה ופוטר של ערבית) היינו סתם ר"י דהוא ר"י בן חלפתא דתפלה בזמנו מצוה, וא"כ מנ"ל לרב להמציא דיש חולק על ברייתא דאור יוה"כ, וסבר דתפלת נעילה בלילה, כיון דלא מצינו תנא דחולק, די"ל דת"ק דסובר עד המנחה היינו בדצלי (כבר תפילת נעילה) וטעמא דר"י דטובל משום דתפילה בזמנה מצוה ודחק לתרץ.

ולדידי לאו קושיא היא דנהי דלפ"מ דתירצו בתחילה (ע"מ דמקשה דר"י דאמר כל היום כולו) אדרבי יוסי (דאמר עד תפילת מנחה) הא דצלי הא דלא צלי, היינו מוכרחים לסבול הדוחק דמה דקתני בברייתא ר"א מן המנחה ולמעלה אינו יכול לטבול, היינו מן תפלת נעילה ולמעלה, מ"מ לפי המסקנא י"ל דלא ניחא ליה לרב לסבול זה הדוחק, דהא דר"י אדר"י לא קשיא דההיא ר"י סתם דטבילה בזמנה מצוה, א"כ י"ל דמדאמר ת"ק עד המנחה והיינו ממש, דל"ש לפרש דמנחה היינו נעילה, ומוכח דסבר ת"ק דנעילה בלילה, וכן ר"י בר יהודא דאידך ברייתא דאמר מן המנחה ולמעלה, היינו ג"כ מנחה כמשמעו, ומוכח דס"ל ג"כ דתפילת נעילה בלילה.

רש"י ד"ה ולערב ישפשף משום חציצה. עי' מג"א סי' עו ס"ק ו.

סוכה

דף ב.

מתני' סוכה שהיא גבוה. היינו חללה דלא מפסל אא"כ חללה גבוהה מכ' אמה ומש"ה קתני למעלה מכ' אמה ולא קתני שהיא גבוהה מכ' אמה אלא ע"כ דהכי קאמר סוכה שהיא הסכך שהוא למעלה מעשרים אמה מחללה. ר"ן.

שם למעלה מעשרים אמה. ואם מיעט חללה אח"כ ע"י שהציע תחתיו כרים וכסתות אף בבטלו לא מהני דבטלה דעתו אצל כ"א. אבל בתבן ועפר ובטלו בפירוש מהני וכההיא דספט"ז מ"ז דאהלות ולא בעי' שיבטלם לעולם דבביטול לשבעת ימי החג מהני. הרא"ש והר"ן.

תוד"ה כי עביד מ"מ כיון דלא אסור אלא מדרבנן ל"ש לומר דהוי סימן קללה, לענ"ד ביאור דבריהם דמ"מ יכול לקבוע במסמרות ויהיה יוצא עכ"פ ידי סוכה דאורייתא. ואף די"ל דבעי"ט דעדיין לא ירדו גשמים לא היה קובעם במסמרות כיון דצריך לצאת אף ידי דרבנן, ואח"כ כשירדו גשמים בי"ט א"י לקבוע במסמרות דהוי בנין בי"ט, מ"מ דחיקא להו לומר דסימן קללה בחג היינו רק בי"ט א' או בשבת שבתוך החג.

דף ב:
אר"י מעשה בהילני המלכה. עיין עירובין דף צו ע"א תד"ה מיכל ועיין בראב"ן סימן פ"ז. שם מדרבנן הוא דמחייב. עיין יומא דף פב ע"א בת"י ד"ה בן שמנה ובמ"ש שם היתה מחנכתם למצוה בעלמא, וק"ל ואיך אמרי' בסוגיי' וכ"ת קטן שא"צ לאמו מדרבנן הוא דמחייב ואיהי בדרבנן לא אשגחה ת"ש ועוד וכו' הא אפי' מדרבנן לא מיחייבה איהי לחנך אותם וצע"ג.
תוס' ד"ה יש בה וכו' לפי חשבון ד"א לעשרים. עי' תשובת תשב"ץ ח"א סימן קכו.

דף ג.
פטור מן המזוזה. היינו דמצד עצמותו פטור ממזוזה אבל בחדר שלפנים מחדר (שקורין קעמערכי) שיוצאים מחדר הגדול לחדר הקעמערכי, הפתח ההוא חייב במזוזה מצד הגדול שיוצאים ממנו דרך פתח זו לחדר קטן ויהא נידון חדר קטן כאויר דמ"מ חייב כאילו יוצא מפתח זו לשוק. כנלע"ד בעזה"י.
תוד"ה דאמר. (עמש"כ לק' כ"ח ע"א).

דף ד.
תוס' ד"ה והוצין וכו' מצטרף בהדי סכך כשר. עי' לקמן דף ט ע"ב תוס' ד"ה הא קא מצטרף.
בהר"ן אבל אם אין דפנות מגיעות לסכך ליכא למימר דופן עקומה. (עמש"כ בזה לק' י"ז).

דף ד:
לימא תיהוי תיובתיה דר"ה בתרתי. כעין זה לקמן דף נא ע"א גיטין דף מא ע"ב.
שם א"ל ר"ה פליגי באמצע וכו' להודיעך כחו דר' יעקב. קשה לי דמ"מ אף דהו"ה על שפת הגג היינו דלרבנן גם בשפת גג פסולה דל"א גוד אסיק ולר' יעקב כשר אפי' באמצע ומכ"ש בשפת [הגג], אבל מ"מ הכל מחד טעמא דבין באמצע ובין בשפת כשר מדין דיומדי טפח ובעי טפח לכאן ולכאן, אבל מה"ת להמציא עוד פלוגתא חדשה בעל שפת הגג דלר' יעקב כשר מדין גוד אסיק ולא בעי' טפח לכאן ולכאן, הא לא נזכר מזה כלום לר"י וא"כ רב הונא דר' יעקב ס' גוד אסיק בזה נשאר התיובת' בתרתי וצע"ג.

דף ה:
שיעורין חציצין. עי' לק' דף ל"ד ע"א רש"י ד"ה עשר.

דף ז.
כנגד ראש תור. מלשון המשנה כלאים פ"ב מ"ז.
שם שתיק רב. כעין זה ביצה דף ו ע"א ודף לז ע"ב ב"ק דף יא ע"א ב"מ דף סט ע"ב.

רש"י ד"ה ומעמידו נמצא רובו של דופן עשוי. אע"ג דבטפח כל דהו ג"כ הוי רוב דופן דהוא טפי מג"ט ומחצה, אפ"ה בפחות מד' לא חשיב מקום בשום דוכתא. הר"ן.

דף ח:
תנו רבנן גנב"ך. עי' ניטין דף מה ע"ב תוס' ד"ה כל.

דף ט.
מנין לעצי סוכה. עי' לק' דף לז ע"ב רש"י ד"ה אסור להריח.
תוד"ה ואם ולא שייך לאקשויי כו', והר"ן כתב דכדי שלא תאמר דב"ה מכשרי דוקא בעשאה תוך ל' יום סמוך לחג, להכי קמ"ל דבכה"ג אפי' לב"ש כשרה, ומינה דלב"ה בכל גווני כשרה.
תוד"ה ההוא תימה תיפ"ל וכו' (עמש"כ לק' י"ז ד"ה ונ"ל דלכאורה).
בשעה"מ ה' לולב פ"ח ה"ט ומצאתי בחידושי הריטב"א ז"ל דף ל"א שהוקשה לו קו' התוס' ותי' די"ל דהיא גופא קמ"ל קרא תעשה לך משלך כי היכי דלא תהוי מצה"ב סד"א דלא חיישינן להא בסוכה שאינה באה לרצות קמ"ל וכי אמרי' לך למעוטי גזולה היינו משום מצה"ב וכו'. מיהו הא קשה לי לפי תירוץ הריטב"א דא"כ מאי פריך בפ"ק התם נמי ניבעי לי' למעוטי גזולה ומשני התם כתיב קרא אחרינא ועשו להם ולפי דעתו מאי קושיא הא כיון דלך דסוכה דמיעט גזולה היינו משום מצה"ב מעתה ילפינן מיניה לגבי ציצית נמי דגזול פסול משום דהוי מצה"ב וכו'. נ"ב, במחכ"ת הגדולה לענ"ד לק"מ דהא גבי ציצית ממעטי' ג"כ שאולי' היכי דהתנה להחזיר' בעינם כמ"ש המג"א סי' י"א ס"ק י"א וא"כ אין הטעם משום מה"ב אלא דגזיה"כ הוא דבעי' שלו, ורק בסוכה דשאולה כשר מקרא דכל האזרח בזה אמרי' כיון דלא בעי' שיהא שלו ע"כ הטעם בגזולה משום מה"ב, ופשוט.

דף י.
תוס' ד"ה אמר רב הונא טפח. אע"ג דלקמן פרק הישן. לא זכיתי [להבין] דאיך תלי' קושייתם על רב הונא דאמר טפח כאלו באו להקשות מטפח דהכא לטפח דהתם, והא אין דומה זה לזה דהתם דנין שהקורה העליונה רחב טפח והכא דנין שגובה העליון מתחתון טפח, והו"ל להקשות איך משכחת סוכה שתחת סוכה אף בגבוה הרבה העליון מתחתון נימא חבוט רמי כיון דהסכך העליון רחב יותר מטפח כההיא דלקמן פ' הישן. גם אמאי לא הקשו ביותר דבטפח נימא לבוד והוי חד סכך וצ"ע.
תוד"ה פירס מ"ש מלנאותה, ומ"מ בעינן שלא יהא בין הסדין להסכך יו"ד טפחים דאז פסול מדין סוכה שתחת סוכה, ועיין במהרש"א דבעי' ג"כ דקדם צל סכך לצל סדין עיי"ש.

דף י:
תוד"ה עד [אב"ה עי' מ"ש לק' דף מ"ו ע"ב] (ועי' חי' שבת מ"ג ודף צ"ה).

דף יא.
רש"י ד"ה לפרזומא כו' אבל כסות לילה חייב. עי' בשער המלך פ"ג מהלכות ציצית.
בגנת וורדים כלל ו' סי' י"א חקר בטלית של צמר שהיתה מצויצת כהלכתה ונמצא בגדיל חוטי פשתן והוצרך לשלוף אם יש בזה תולמ"ה, וכ' לדמות לסי' תרכ"ו ס"ג דהתם גוף הסכך כשר אלא שהתקרה גורם, דעת הר"י והר"א להכשיר, ה"נ בציצית דד"א גרם לה איסור כלאים, ולדעת רבינו ברוך פסול ע"ש. נ"ב, לענ"ד אינו מהדומה דהתם הגג פוסל להסכך ואם ישב תחתיו א"י ידי סוכה מש"ה שייך בו תעשה ולא מן העשוי. אבל הכא דאין שום פסול בציצית אלא דאיסור שעטנז מעכב מללבוש הבגד ואם הי' לובשו יצא ידי מצות ציצית אלא שעבר על איסור כלאים בזה ל"ה תעשה ולא מן העשוי דהציצית לא נפסלו מעולם, כנלע"ד פשוט.

דף יב.
ואימא יין קרוש. עי' יומא דף עו ע"ב תוס' ד"ה גמר שכר בסה"ד.
שם חבילי קש. עיין מ"ל פרק י"ד הלכה ד' מהל' טומאת צרעת.
רש"י ד"ה צאו ההר פסוק הוא בספר עזרא. פסוק זה בנחמי' וכן ברש"י בחומש דברים לב כ"ה ודוגמתו מצינו בעזרא ותתן להם והוא בנחמיה ט. וכן בביצה דף טו ע"ב ברש"י ד"ה אכלו משמנים. וכן לשון הש"ס לקמן דף לז ע"א וכן בעזרא אומר צאו ההר וזהו ע"פ דברי חז"ל סנהדרין דף צג ע"ב מכדי כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו.
ד"ה כשרין לדפנות דכל סוכה וכו', ובמאור הביא ירושלמי וסכות על הארון את הפרוכת מכאן שעושין דפנות מדבר המקבל טומאה.

דף יב:
תוס' ד"ה מהו דתימא כו' משמע מהכא דשמיה קיבול. עיין תשובת שבות יעקב ח"א סי' לג.

דף יג.
מיתיבי אזוב ולא אזוב יון וכו' ולא אזוב שיש לו שם לויי (ה"נ אמאי יוצא במררתא דאגמי כיון דאית ליה שם לויי). תימא מידי שם עצם כתיב בקרא, והרי אפי' בתמכא וחזרת יוצאין כיון דמרירא, ולמה נגרע מהם מרירותא דאגמא. ולקמן בפרק לולב הגזול (דף לג ע"א) על מה דסלקא אדעתיה דגמרא דאסא מצראה יהא פסול להושענא הואיל

ואית לי' שם לויי, תמהו בתוס' דמאי ס"ד למפסליה מידי הדס כתיב הא אפי' הירדוף מכשירין, אי לאו משום דרכיה דרכי נועם. ותמיהני למה לא הקדימו להקשות הכא כן. שם אגד ב' מחלוקת ר"י ורבנן. לא זכיתי להבין איך ראי' מחכמים דמכשרי בדיעבד בשנים דמקרי אגוד, הא בלא"ה גם בלא אגד כלל כשר דיעבד כדקתני בהך מתני' לא פסקן ולא אגדן כשר, ובתוס' הקשו דאמאי כשר הא מכח גז"ש אף דיעבד לפסול ובכ"מ הובא בתוי"ט תירץ דהגז"ש הוא רק אסמכתא, יהיה איך שיהיה כיון דלא אגדו כשר דיעבד מהיכן נשמע דס"ל דאגוד ב' שמיה אגד. וצ"ע.

דף יג:

ופוסלין בסוכה משום אויר. נלענ"ד דרק להחמיר דנין כן, אבל לא להקל, כגון דיש ב' טפחים סכך פסול וב' טפחים ירקות אלו שממהרים להתייבש, דבזה אם נדונם כאויר אין מצטרפים לפסול כבסי' תרל"ב ס"ג, בזה אין דנין כאויר להקל דמ"מ גם שם סכך פסול עלייהו כיון דמקבלי טומאה ומצטרפי' לפסול בד"ט, וראיה לזה, דהרי לענין הטומאה מביאים את הטומאה ואין חוצצים, הרי דלחומרא כאיתנהו דמי וע' פירש"י דרבנן גזרו עלייהו דאין חוצצים משום דכי מייבשי, הרי דהוא רק דרבנן, וה"נ לענין פסול אויר דרבנן הוא, וא"כ ממילא להחמיר דינו כסכך פסול, כנלע"ד בעזה"י.

דף יד:

שני נסרין וכו'. (עי' בגל' המג"א סי' תרכ"ו סק"ו).

שם אפומא דמטללתא. במהרש"א. (עי' בגל' המג"א סי' תרל"ב סק"ג).

דף טו.

ולר"י אמר רב דאמר סככה בחצים. לכאורה קשה הא תוס' ד"ה הפכן על צדיהן כתבו דקיי"ל כר"י, דר"מ ור"י הלכה כר"י, וא"כ מש"ה ס"ל לרב דחצים זכרים כשרים דקיי"ל כר"י דלא גזרינן משופים אטו כלים, ואפשר ליישב דהו"ל לפסוק כר"מ, דהלכה כר"מ בגזירותיו, והא דכתבו תוס' הנ"ל דהלכה כר"י, היינו לענין גזירת תקרה, דפליגי ר"מ ור"י אליבא דב"ה וכיון דלאו אליבא דנפשייהו פליגי, י"ל דאינו בכלל הלכה כר"מ בגזירותיו, (בכתי"ק כתוב וכן כתב הפ"י) אבל לענין גזירת כלים דפליגי בדנפשייהו, קיימא לן כר"מ בגזירותיו.

דף טז.

תנ"ה וכו' איכא דרמי ליה מירמא. כעין זה לקמן דף לב ע"א. ר"ה דף כז ע"ב, ב"ב דף יט ע"א ודף כו ע"א.

תוס' ד"ה דלא חזי' וכו' ואפי' חישב. עיין נדה דף ס ע"ב תוס' ד"ה במטלניות.

דף טז:
והביאו ס"ת. (עי' חי' ר"ה ל"ב ע"ב).

דף יז.
אלו איכא סכך פסול פחות מארבעה, ואויר פחות משלשה כשר דאין מצטרפין זה עם זה לפסול. בתוס' נסתפקו, אם יש ב' טפחים סכך פסול, ועוד סכך פסול ב' טפחים ואויר פחות מג' טפחים ביניהם, אם מצטרפין שני הפסולים ביחד לפסול הסוכה. ואני בעניי לא הבינותי, דהא י"ל בפשוטו דאויר טפח הי' ג"כ ראוי לחוץ בסוכה, כיון דיש הפסק אויר ביניהם, אלא דאתינן עלה מדין לבוד, ולמ"ד אין לבוד באמצע משמע באמת דאפילו בסוכה גדולה פוסל אויר באמצע פחות מג' טפחים, אלא לדידן כשר מטעם לבוד. וכן בב' טפחים סכך פסול ואויר ב' טפחים דאין מצטרפין, י"ל ג"כ מטעם לבוד כאלו ב"ט דפסול דבוק בסכך כשר ואין כאן הפסק, או דממלאים האויר מסכך כשר שבצדו, וכן אם הב' טפחים אויר בצד הדופן, ואח"כ בצד הסוכה ב"ט סכך פסול אמרינן לבוד דהדופן סמכינן לסכך פסול, וא"כ בנידון זה, דאויר מפסיק בין הסכך פסול דד' טפחים, הא אין לנו מקום הכשר דלבוד, דהא אם באת לדון דהוי לבוד, ממילא איכא שיעור סכך פסול בד' טפחים, ובלא לבוד האויר לחודי' חוצץ. ולומר באמת דבלא לבוד אין חשוב אויר פחות מג"ט להפסיק ולחצוץ, ולמ"ד אין לבוד באמצע דפוסל, היינו רק בסוכה קטנה, הא לכאורה א"א לומר דגם בסוכה קטנה לתכשר בלא לבוד, דהא בסכך פסול פחות מג"ט כשר בסוכה קטנה אף דאין שייך לבוד, מ"מ משלים כל שיעור סוכה, א"כ הא דאויר פחות מב"ט אינו משלים לשיעור סוכה, היינו דחוצץ ומפסיק, א"כ ממילא גם בסוכה גדולה פסולה ומוכח דכל עיקר הכשר אויר פחות מג"ט רק מדין לבוד הוא וקשה כנ"ל, והדבר צריך תלמוד רב.
אשר שאל רו"מ בש"ע א"ח סי' תרל"ב סכך פסול פוסל באמצע בד"ט וכו' מן הצד אינו פוסל אלא בד"א. אבל פחות מד"א כשרה דאמרי' דופן עקומה דהיינו שאנו רואים כאילו הכותל נעקם, במג"א שם משמע דוקא כשהדפנות מגיעות לסכך (ר"ן וב"ח) והנה בטור כתב אף אם אין מגיעות לסכך מ"מ מכח גוד אסיק הוי כמגיעות לסכך, ובתר הכי אמרינן דופן עקומה, ולכאורה באמת טעמא בעי על הר"ן אמאי פשיטא ליה למפסל, הא בפשוטו מסתברים דברי הטור, עכ"ל.
נלענ"ד דהר"ן לשיטתיה אזל, דכתב בסוכה (דף רל"ז ע"ב) האי דנקיט פלוגתא דאין לבוד באמצע גבי מיעטו היינו לומר דלמ"ד אין לבוד באמצע כי אמרינן יש לבוד מן הצד דוקא כי מיעטו מצד הסכך, אבל מיעטו מצד הדופן לא, דלא תימא כיון דבפחות מד"א

אמרינן דופן עקומה אפילו כי מיעטו מדופן הו"ל לבוד מן הצד קמ"ל דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדדי עכ"ל, וכיון שכן שפיר כ' הר"ן דבאינו מגיע לסכך לא אמרינן דופן עקומה דלא אמרינן גוד אסיק ודופן עקומה כי הדדי, כמו דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כהדדי.

ונ"ל ביאור דברי הר"ן לא בפשוטו, דאין הסוכה מתכשרת ע"י ב' הלכתות יחד לבוד ודע"ק, אלא דכוונת הר"ן היכא דא"א לדון על אחד אלא מכח אידך, דהא למ"ד אין לבוד מאמצע א"א לדון על לבוד רק מכח דאמרינן דע"ק ונעשה אויר מהצד זהו לא אמרינן הלכה אחת מכח הלכה אחרת, וה"נ באין דפנות מגיעות לסכך דל"ש לדון דע"ק כיון דיש כאן אויר, אא"כ תדין תחילה גוד אסיק ומגיעות לסכך, ואזי שייך לדון דע"ק זהו לא אמרינן, אבל אם כל א' וא' שייך לדון לעצמו אמרינן ביה כמה הלכתות.

ולפ"ז יהי' ההלכה להר"ן אם פחות מד"א סכך פסול מצד הדופן ואח"כ ב' טפחים לאויר לדידן דיש לבוד באמצע ושייך לדון ביחוד בזה דופן עקומה וכן לבוד, אף דההכשר הסוכה רק ע"י שניהם מ"מ מהני, אבל בהיפוך אם לצד הדופן ב"ט אויר, ואח"כ פחות מד"א סכך פסול דא"א להתחיל לדון דע"ק רק אחר שדנת דין לבוד דאויר כסתום, זהו לא אמרינן, ותמוה בעיני שלא הובא מדבר זה ומסברת הר"ן הנ"ל לדינא וביותר דהא הטור וש"ע (סי' תר"ל ס"ט), היו דפנות גבוהים וכו' ואפילו אין מכוון ממש רק שיהיה בתוך ג' כנגדו וכו' והב"י כ' על הראשון אפילו גבוה הרבה דהוא מסוגיא (דף ט"ז) ועל השני אפילו אינו מכוון, מקורו ממתני' (דף י"ז) ובאמת כל חד וחד דין באפי נפשיה והטור והב"י הרכיבו שניהם, דבגבוה וגם אין מכוון ממש דשריא, ולפי הר"ן הנ"ל אינו כן, דהא א"א להתחיל לדון לבוד עד שנדון תחילה גוד אסיק וזה לא אמרינן להר"ן הנ"ל, ופלא בעיני על הב"י שלא הביא דברי הר"ן הנ"ל בדרך חולק עם הטור.

וביותר תמוה לי על המג"א (רסי' תרל"ב) דהעתיק לשון הר"ן והא לכאורה אינו להלכתא, כפי פסק הש"ע (סי' תר"ל הנ"ל), ושם (בסי' תר"ל) לא הערה המג"א כלום.

ונ"ל ראי' ברורה להר"ן מסוגיא פ"ק דערובין (דף ט' ע"א) ר"א אמר משוכה והיא תלויה כו' לבוד וחבוט לא, קמ"ל, והקשה מהר"ש איידלס ז"ל אימא באמת תרוייהו לא אמרינן אלא דהברייתא משוכה או תלויה קאמר, גם בתוס' שם הקשה דאפילו יתר מג' נימא חבוט רמי, ולחומר ב' קושיות אלו, ראיה לומר כשטת הר"ן הנ"ל, ומרווח הסוגיא היטב דבגבוה יותר מג' לא מתכשר מחמת חבוט רמי כיון דלא אפשר להתחיל לדון לבוד כ"א שתדין תחילה דהקורה היא למטה מכח חבוט, וכיון דההלכה א' יוצא מהלכה אחרת לא אמרי' וכסברת הר"ן, וממילא מיושב קושיית המהרש"א דאם איתא דאו תלויה קאמר

היה קשה קושיית התוס' דגבוה ג' ג"כ לתכשר מטעם חבוט, אע"כ דמשוכה והיא תלויה קאמר דבגבוה שלשה לא אמרינן לבוד וחבוט.
עיי' בר"ן שכתב דאם מיעטו לצד דופן אף בענין די"ל דופן עקומה ואח"כ לבוד דהוי מהצד, מ"מ כיון דלא מתכשרא רק בב' הלכתי לא אמרינן עיי"ש. ולכאורה אף דלדידן דאמרינן לבוד באמצע מ"מ נ"מ באם מהצד סכך פסול פחות מד' אמות ואח"כ אויר פחות מג' דפסול. אמנם נ"ל דאינו מוכרח די"ל דסברת הר"ן היכי דהלכה הא' צומח ע"י ההלכה [הב'], דהיינו למ"ד אין לבוד באמצע דליכא כאן דין לבוד רק ע"י ההלכה דדופן עקומה והוי מהצד, אבל לדידן דיש לבוד באמצע וכל ההלכה שייכא בפני עצמה בזה אף דבעי' בסוכה זו ב' הלכות מ"מ מהני, אמנם עכ"פ נ"מ לדינא באם מהצד יש אויר ב' טפחים ואח"כ סכך פסול פחות מד' אמות דלכאורה פסול דהא אי אפשר להתחיל ולומר דופן עקומה כיון דאין הדופן דבוק לסכך ורק ע"י לבוד שייך לומר דופן עקומה א"כ דמי לסברת הר"ן, וצ"ע לדינא.
ונלע"ד להביא ראיה להר"ן למ"ש תוס' דף ז: [ד"ה מחיצה] דר' יאשיה מודה דלענין שארי פסולין הוי רק בסכך ולא בדפנות, כוונתם מבואר מדלא מצינו תנא דאישתמיט לומר דדופן מדבר מקבל טומאה פסול. אמנם לכאורה טעמא בעי דמנ"ל באמת זה לר' יאשיה. ונ"ל דלכאורה יש להסתפק במה דקיי"ל במתניתין דף ט"ז. המשלשל דפנות וכו' דאם הסכך גבוה מהדפנות כשר, והיינו מטעם גוד אסיק או חבוט רמי, אם זהו דוקא ביש אויר בין הדופן הכשר להסכך בגובהו אמרינן דהדופן זה נמשך עד למעלה, אבל באם יש מהארץ י' טפחים דופן כשר ואח"כ למעלה עד הסכך דופן פסול כגון עצים גזולים אם נימא כיון דיש כאן דופן לא שייך לומר מי"ט ולמעלה גוד אסיק ומתכשר רק ע"י דופן זה והוי סוכה גזולה. ואף די"ל דדרשא דלכם למעוטי גזולה קאי רק על הסכך ולא על הדפנות (ומדברי השו"ע סי' תרל"ז לא משמע כן וצ"ע) מ"מ פסול משום מצוה הבאה בעבירה, אף דהסוכה הי' מתכשרת בלא עבירה דהא בלא דופן זה היה כשר ע"י גוד אסיק, ודמי לכאורה למ"ש תוס' גבי אשירה דלא הוי מצוה הבאה בעבירה, והי' מרווח בזה ליישב קושית תוס' סוכה דף ט'. דלמ"ל קרא דלכם תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה, די"ל היכי דיש סכך ב' טפחים דבר מקבל טומאה וב' טפחים סכך גזול דבזה ליכא משום מצה"ב דהא בלא סכך זה ג"כ כשר דהוי ב' טפחים אויר וב' טפחים סכך פסול דכשר, ולזה איצטריך קרא דגזול פסול בעצמותו והו"ל ד' טפחים סכך פסול. אמנם נראה דליתא דדוקא באשירה אנו דנין על הצל דצל זה לא בא מכח העבירה ומשום הכי כשר הצל הזה, משא"כ בנדון הנ"ל דעכ"פ הצל הזה הוא פסול בד' אמות מכח העבירה

[ד]גזולה אף דהסוכה בכללות לא בא מכח עבירה דבלא זה הסכך היה כשר מ"מ כיון דעכ"פ הצל הזה הוא פסול ממילא הוי ד' טפחים סכך פסול, והכי נמי לענין דופן הנ"ל. ואם נימא דבאמת פסול י"ל דר' יאשיה הוכיח דאם איתא דכל הפסולים פסולים בדופן למאי הלכתא אתיא ההלכה דדופן עקומה הא הפסולים פסולים ג"כ לדופן עקומה, ואי דמשכחת לענין גבוה מכ' אמה ובנה איצטבא י"ל (דר"א) [דר' יאשי'] סבר כר' יהודה דלמעלה מכ' כשר.

אולם עדיין יקשה למ"ד אין לבוד באמצע אליביה יקשה מנ"ל (לר"א) [לר' יאשיה] דשארי פסולי' כשר לדופן דהא י"ל דההלכה דדופן עקומה [אתיא] בסכך כשר מן הצד לומר דופן עקומה בכדי שיהיה אח"כ האויר לבוד מהצד, אע"כ דכה"ג באמת פסול וק"ל.

דף יט.

תוס' ד"ה לא יהא וכו' ונראה כספרים דגרסי התם אויר. עי' עירובין דף י ע"ב תוד"ה עור האסלא.

דף יט:

א"ל כמאן כר"א שבקת רבנן. עיין שבת דף קמג ע"ב תוס' ד"ה ור' יוחנן הגירסא שלהם כאן א"ל שבקת רבנן. וס"ל דהא דאמרינן כר"א היינו דר"י השיב כר"א.

דף כא.

והרי דלת דיש בה כמה אגרופין (דאמרת דבזה שהוא יותר מטפח גם אוהל העשוי בידי אדם הוי אוהל) וקתני רבי יהודה אומר לא היו מביאין דלתות (לתינוקות הממלאים מים לקדש בהם מי חטאת, ופליג את"ק דקאמר מביאין שוורים ועל גביהן דלתות שיהיה אוהל מפסיק מפני קבר התהום). וא"ת דלמא טעמא דר"י משום דאוהל זרוק לא שמי אוהל וי"ל דמקשו מר"י דרפ"ג דעירובין דאית ליה דמערבין בבית הקברות מפני שיכול לחוץ ולילך ולאכול, הרי ס"ל אוהל זרוק שמי אהל. ובתוס' כאן (ד"ה שדעתו) הוכיחו מברייתא דקתני לא היו מביאין דלתות מפני שדעתו של תינוק גסה עליו (ובטוח שלא יפול מש"ה אין מביאין דלתות) שמא יוציא ראשו ויטמא דס"ל לר"י דאוהל זרוק לא שמיה אוהל דמשמע דאלולי מפני שדעתו גסה עליו היו מביאין דלתות. וקשה לי, כיון דלא היה הוכחה אחרת אלא מהאי ברייתא, א"כ יקשה על אביי ורבא דע"כ לא ידעו להך ברייתא מדלא משני על קושיית הש"ס כשינויי דגמרא, דזהו טעמא דאין מביאין דלתות, למה טרחו לתרץ קושיית הש"ס היה להו לומר דבאמת טעמא דר"י משום אהל זרוק. (בכתי"ק כ' עוד, וגם למאי צריך תוס' הוכח' הא סוגי' ערוכה היא בערובין הנ"ל וצ"ע, ע"כ).

דף כא:
תוד"ה שאין תדע מדלא קאמר איכא בינייהו כו' (א"ה, בתשו' כ' רבינו וז"ל, אף דמצינו כמה פעמים היכא דקאמר הש"ס איכא בינייהו, דהו"מ לאשכוחי עוד גווני אחריתא ולא חש להו וכמ"ש תוס' ב"ב דף ה' ד"ה ואפי' מיתמי, מ"מ הא כתב הלח"מ פכ"ו ה"ו ממלוה דאם כל הנזכרים בש"ס המה הכל על דרך אחד דפלוני לקולא ופלוני לחומרא שייך להקשות דה"ל למנקט ג"כ גווני דהוי בהיפוך קולא למר וחומרא למר), ובזה יש לפרש דברי תוס' סוכה ד"ה שאין לה קבע וכו' תדע מדלא נקט א"ב דסמכה בשידה וכו' והיינו דהוי א"ב בהיפוך דטעמא דקבע הוי לחומרא וטעמא דמקבל טומאה הוי לקולא ואולם מצאנו ג"כ כזה בסוגיא דמ"ק דף ח' דאמרי' א"ב דעביד בחנם ולא חש לומר ג"כ א"ב בהיפוך במת חדש שמת תוך ל' דלטעמא דרב אין מספידי' ולטעמא דר"י מספידי' כמבואר בהרא"ש שם, והארכתי בזה בכללי הש"ס בעזה"י. (וע"ע בזה בתשו' בדו"ח ח"א דף צ"ב ע"א ד"ה ולענין).

דף כה.
הק' מעכ"ת בהא דאמרינן שלוחי מצוה פטורין מסוכה דהעוסק במצוה וכו' וילפינן לה מחתן ופסח, הא התם הוי בשב ואל תעשה משא"כ בסוכה דאכילה ושינה חוץ לסוכה עובר בעשה בידים כמו דמבואר במג"א דלהכי מברכים אסוכה כל ז', עכ"ד. במחכ"ת שגג בזה, דאין על אכילה איסור כלל שלא לאכול חוץ לסוכה אלא דמוטל עליו לקיים מצות עשה שיהי' אכילתו בסוכה ואם אינו הולך לסוכה לאכול אכילתו שם מבטל מצות עשה, ומשו"ה מברך כמו על כל קיום מצות עשה (משא"כ במצה דליכא עשה כלל שיהא אכילתו מצה, רק שלא יאכל חמץ) וא"כ הוי רק שוא"ת שאינו אוכל בסוכה, והרי אפי' מצות צציות ס"ל להמרדכי דבהולך בבגד ד' כנפות בלא צציות דאינו עובר בעשה דאין איסור על הילוך בבגד בלא צציות, אלא כשהולך בבגד כזה מוטל עליו המצוה לעשות צציות ובאינו עושה מבטל המצוה בשוא"ת, עיי' מג"א סי' י"ג סק"ח, עכ"פ בסוכה פשוט דמקרי רק שוא"ת, כנלע"ד.

דף כה:
רש"י ד"ה טמאי מת מצוה וכו' שהכהן מטמא בו. עיין טורי אבן ר"ה דף ט"ו ע"ב ד"ה חייב אדם.

דף כו.
גזרה שמא ירדם. נלע"ד דאם נדר משינת קבע אסור לישן עראי שמא ירדם אא"כ דמניח ראשו בין ברכיו ע' ש"ע א"ח (סמ"ד), וע' בחי' רשב"א סוכה שכתב דיש שלמדו מכאן

בנשבע שיעשה כך וכך בחצי הלילה דאסור לישן שינת עראי דשמא ירדם וכתב עלה דליתא דלא גזרו אלא היכא דאם ירדם יהיה האיסור בגוף השינה משא"כ כה"ג דאין האיסור בגוף השינה עיי"ש, וא"כ בכה"ג דנדר שלא לישן קבע דהאיסור בגוף השינה חיישינן לשמא ירדם.
שם אוכלין אכילת עראי. בא"ר סי"א הביא בשם התניא ושבולי הלקט שכ' בשם הר"ר אביגדור דאכילת עראי דשבת ויו"ט חשיב קבע. ובחי' צל"ח ברכות דמ"ט א' בתוס' ד"ה אי בעי כ' כן מסברא דכוונת תוס' דשם כיון דכזית זה חובה משום י"ט לא מחשיב עראי דחובתו משוי ליה קבע עיי"ש, אלא דלפ"ז אחר שכבר יצא ידי חובתו בסעודת יו"ט מה שאוכל אח"כ הוי בו דין עראי ול"צ סוכה רק ביתר מכביצה.

דף כו:

ואינו אוחז בקציצה. בשו"ע סי' מ' ס"ז אלא יאחוז ברצועה ומסיר אותה עד שיקנח הקרי מעליו ויטול ידיו, וקשה לי היכי פרכינן לימא קסבר ר"י בע"ק אסור להניח תפלין, הא י"ל דבע"ק שקינח קריו אף דלא טבל מותר להניח אלא דחיישינן שמא יראה קרי בעוד שהתפלין עליו וכמו שפרש"י, וזה ודאי אסור כיון דהקרי עליו וצ"ע, וע' בתשו' בשמים ראש סי' כ'.
רש"י ד"ה כמיעל וכו' דמפרש במקום אחר. עיין בתשובת נודע ביהודה מהדורא תניינא חא"ח סי' כ'.

דף כח.

מתני' מי שהי' ראשו וכו' [עי' לעיל ג' ע"א בתרתי פליגי וכתב הרי"ף כיון דתרוויהו בחד טעמא נינהו הלכה כב"ש בתרווייהו], ודעת תוס' דתרי טעמי נינהו. דבאינה מחזקת פסולה מדינא דהוי דירה סרוחה. ובסוכה גדולה ושולחנו בתוך הבית משום גזירה ואנן קי"ל כב"ש לענין אינה מחזקת. אבל לא לענין הגזירה דשמא ימשוך עיי"ש. ונ"ל דבסוכה קטנה סמוך לסוכה גדולה וראשו ורובו בסוכה קטנה שאינו ז' על ז' ושולחנו בסוכה גדולה בזה הרי"ף לקולא ותוס' לחומרא, דלהרי"ף יצא דל"ש למגזר שמא ימשוך דהא גם שלחנו בתוך סוכה כשירה. ולתוס' פסולה, דמ"מ הקטנה דירה סרוחה היא.
שם כל לרבות את הקטנים. עיין פסחים דף מג ע"ב תוס' ד"ה מאן שמעת.

דף כח:

לא נצרכה אלא לתוספת עינוי סד"א הואיל ומיעט רחמנא וכו', בפשוטו אינו מובן דמה בכך וכי בשביל זה יפטרו נשים, והסברתי לי תמיד כיון דהוי רק עשה סד"א דלפטרי כמו כל מצות עשה שהזמן גרמא, (והאריכות לשון הואיל ומיעט רחמנא היינו דלא נימא

כיון דהוא הוספה ביום הכפורים וכיון דמצות עינוי ביוה"כ יתחייבו ג"כ בהוספה, לז"א כיון דנשתנה דינן מעונש ואזהרה, הוא כמו ענין בפני עצמו וכשאר עשה שהזמן גרמא). אם כן חזינן דאפי' בעשה דשב ואל תעשה פטירי (עמש"כ בשו"ת ח"ג סי' פ') זולת דנימא אפשר דמסברא אין חילוק רק דבתר דגלי קרא דהאזרח לא אמרינן דגזה"כ הוא אלא דהקרא אורי לן דעשה כה"ג דהוא בשב ואל תעשה חייבין. וחידש בעיני על הגאון פרי מגדים דבספר משבצות זהב סי' תר"ח סק"א הקשו דלפטרו נשים מתוס' יוה"כ דהוי מצות עשה שהזמן גרמא ונדחק בזה, ולא זכר את סוגיא ערוכה הנ"ל.

[אב"ה במ"ש המג"א (סי' תרל"ט) בשם מהר"ש יונה מי שאינו יכול לבא לסוכה כ"א ע"י שיעבור בנהר ע"י ספינה אסור לעבור ואם עבר בדיעבד במקום מצוה ואונס בשעת הדחק יש לסמוך על הרשב"א, וכתב המג"א וצ"ע דהא אינו מחוייב לילך לסוכת חבירו, וראיתי בספר שיצא מקרוב ס' מחצית השקל, דכוונת הר"ש יונה דיש לסמוך על הפוסקים המתירים ולא מקרי עבד איסורא ולכן רשאי לברך על הסוכה, דלהאוסרים אין לברך על הסוכה דאין זה מברך אלא מנאץ, ע"ז הקשה המג"א איך יברך הא הפטור ועושה מקרי הדיוט, וכיון דאינו מחוייב לילך לסוכת חבירו לברך דלא הטריחהו, ואין לך טורח גדול מזה שצריך לעבור בספינ' ע"ש, וע"ז כ' אדוני אמ"ו ני' דאין זה דומה לפטור ועושה דזהו שייך רק ביושב בשעת ירידת הגשם, דבאותה שעה הוא פטור מישיבת הסוכה, משא"כ בזה דלא הי' מוטל עליו הטורח לעבור בספינה, אבל אחרי שכבר עבר, אח"כ כשהוא שם במקום הסוכה ואין לו טרחה מחוייב הוא לישב בסוכה ומצוה קעביד ושפיר מברך, גם במה שכתב המחצית השקל הנ"ל דלהפוסקים דעביד איסורא אינו מברך, לא מסתבר דהא אין העבירה בגוף הסוכה אלא דמקודם כשעבר בספינה, ואין זה שייך להסוכה, ושאני מההיא דסי' תרמ"ט דהתם העבירה בגוף המצוה דהלולב שבידו בא לו בגזילה וקנהו ע"י הגזילה, ע"כ].

תוס' ד"ה השווה וכו' בלשון זכר הוא דאמרי' השוה. עיין תוס' יומא דף מג ע"א ד"ה ונתן.

דף כט.

אין מטריחין אותו לעלות. בצל"ח ברכות דף מ"ט כ' דימתין שעה א' או ב' עד שיפסקו הגשמים ויאכל אח"כ בסוכה, ואם רואה הגשמים אין פוסקים יאכל בסוכה ולא יברך, ואם אח"כ פסקו הגשמים יחזור ויאכל יותר מכביצה בסוכה ויברך עיי"ש, והיינו דאם יאכל פחות מזה לא יוכל לברך דשמא כהפוסקים בליל א' חייב גם בשעת הגשמים א"כ כבר יצא במה שאכל בשעת הגשמים וליכא חיוב ברכה רק באוכל יותר מכביצה כמו בשאר ימי הסוכה.

דף כט:
מתני' לולב הגזול והיבש פסול. ואף שאול פסול דבעי' לכם. והא דקתני גזול משום דהוי מילתא דפסיקא דפסול ג"כ בי"ט ב' משום מצוה הבאה בעבירה. ודעת תוס' דבגבולים ביום א' ובמקדש כל ז' שוו להדדי וכל הפסולים שבגבולים ביום א' פסולים ג"כ במקדש כל ז' אלא דבגבולים בשאר הימים דהוי רק לזכר למקדש במלתא דתליא בעיקר הלקיחה דהיינו ד' מינים. וכן ביבש משום הידור מצוה פסלוהו חז"ל. אבל חסר ושאול לא פסלוהו. וגזול פסולה משום מה"ב. והרמב"ן ס"ל דשאול כשר במקדש באינך יומי אבל אינך פסולים דהמה בגוף האתרוג פסול במקדש כל ז' מדאורייתא, אבל בגבולין יבש וכל הפסולים כשר באינך יומי זולת גזול משום מה"ב. וכן הפסולי' משום דבציר להו שיעורא או כתותי מיכתת שיעורי' או דהוא מין אחר עיי"ש.
מ"ש כבודו דמה דאיתא דבנקטם ראשו שהוא פסול, מ"מ על כרחי' בעי טפח ואף דבנקטם נקט הר"ן כל שהוא הא אמרינן בנדה (דף כו) מאי כ"ש טפח והכי נמי אמרינן רפ"ב דביצה מאי כ"ש כזית. לענ"ד מסוגיא דב"ב (דף קנ ע"א) וכל היכא דקתני כ"ש לית לה שיעורא כלל. והרי"ף והרמב"ם שם פסקו כר"י בזה דשייר קרקע כ"ש היינו כ"ש ממש. וההיא דנדה הנ"ל כבר כתבו תוס' ב"ב דאיידי דנקט שיעורא רבה, היינו דלגבי דנקט תחילה שיעורא רבה בארבעה, קראוהו לטפח לגבי' בלשון כ"ש. ובההיא מתרצא גם ההיא דביצה הנ"ל כדכתב רש"י שם. דלגבי ככר שלם קראוהו כ"ש, והיינו דלעומת דקתני במתני' עירובין (דף פ') דבערובי חצרות צריך שיהיה ככר שלם, אמר רב ערובי תבשילין ל"צ כן וקורא לגביה כזית בשם כ"ש. [אב"ה עיין פרק אחד עשר דמסכת אהלות משנה א' ב"ה אומרים בכל שהוא ומפורש שם בתוספתא דהאי כ"ש בעי כחוט המשקלות ככתוב בהרע"ב שם וצ"ל ג"כ נגד מה דאמרי ב"ש ארבעה טפחים קראו ב"ה לחוט המשקלות כ"ש].
ובההיא דב"ב לא זכיתי להבין דברי תוס' (ד"ה וכל) ואע"ג דקרקע כ"ש חייב בפיאה וכו'. הא בפשוטו לא קשה מידי, דפשיטא דכ"ש שייך על כ"ש ממש, אלא דאביי בא לדייק דזה אינו כללא דכן הוא בכ"מ אלא דמצינו ג"כ לישנא דכ"ש ואית בה שיעורא כדי פרנסתו, והוי כההיא דריש חולין אין איכא הכל לכתחילה וכו'. ואף אם נדחוק דכוונת תוס' על סוגיא דקדושין (דף כו) דפרכינן וא"א דבעינן צבורין כ"ש למאי חזי, הרי כיון דנקט כ"ש מוכח דכ"ש ממש הוא, ג"ז ליכא קושיא, דהא מרא דשמעתא, דפריך כן רב יוסף, ולשיטתיה אזיל, דמסיק בסוגיא דב"ב דכל היכא דנקט כ"ש לית ליה שיעורא. אבל אביי ס"ל דלפעמים הוא בדוקא, ולפעמים לאו בדוקא ואית ליה שיעורא. ורב אשי

דמשני (שם בקידושין) מאן לימא לן דלא תלי בה מרגניתא י"ל דג"כ ס"ל כר"י בזה. ויש סייעתא מזה לפסקא דהרי"ף ורמב"ם הנ"ל.

והנה מה שכתב רו"מ בשם ספר מחצית השקל דהקשה דישאר קושיית הט"ז, דלחשוב בחולין לנקטם ראשו, וכן בחזזית למעלה מחוטמו. והניח בקושיא. בפשוטו י"ל למ"ש בעצמו שם (סק"ב) על הט"ז, דמוכח דנחלקה התיומת הוא טפח, הא דלא חשיב לה בנדה בהדי דשיעורין טפח, דבפלוגתא לא מיירי עיי"ש, ממילא ה"נ י"ל מש"ה לא חשיב בחולין נקטם וחזזית כיון דפסולייהו משום הדר, ממילא תליא בפלוגתא. דלר' יהודה דס"ל לא בעי הדר בסוכה (דף לב) הנך כשרים ולא חשיב מה דאיתא בפלוגתא. ואולי כוונת המחצית השקל, דהא כזה יקשה גם על ראיית הט"ז, דאם איתא דנחלקה בכ"ש הו"ל למחשב בחולין, והא בנחלקה איתא פלוגתא ב' לשונות בסוכה, וי"ל בפלוגתא לא מיירי, ובהכרח צ"ל דמ"מ הו"ל להש"ס למפרך דלחשבי' ולתרץ דבפלוגתא לא מיירי, ורק על ההיא דנדה י"ל כיון דממילא משני התם על קו' אחרת דבפלוגתא לא מיירי, מש"ה ל"צ למפרך מנחלקה, ולתרץ כן, דאטו כי רוכלא לחשוב וליזל, וע"ז שפיר סובב והולך קושית המחצית השקל דעדיין יקשה לפרוך בחולין דלחשביה לנקטם וחזזית ולשנויי בפלוגתא לא מיירי. אבל באמת אינו, דעדיין יקשה על ראיית הט"ז, דלמא ר"ח דחשיב בחולין פגימת סכין ס"ל דנחלקה כשר וכל"ק, וצ"ל דמ"מ ללישנא ב' דריב"ל אמר נחלקה פסול ולא מצינו בזה חולק יקשה להך לישנא אמאי לא חשיב בחולין נחלקה, וא"כ מה"ט ל"ש לומר בפלוגתא לא מיירי, דהא אין בזה פלוגתא רק ב' לשונות קשה לל"ב לחשביה בחולין, וא"כ שפיר י"ל על קושיית המחצית השקל, דמש"ה לא חשיב נקטם וחזזית, כיון דיש בזה פלוגתא דתנאי, דלר"י לא מפסיל משום הדר, ובפלוגתא לא מיירי.

ועל ידי דברינו אלו יש מקום לחזק דברי הט"ז דנחלקה פסול רק טפח, והיינו דמ"ש הט"ז דרך פירוש בהר"ן במ"ש דנחלקה במיעוטו פסול, דמ"מ בעי שיעור טפח, בפשוטו לא נראה כן, דלא הו"ל להר"ן למסתמי', וביותר דהא הר"ן אחר שהעלה דנחלקה היינו גם במיעוטו, הוכיח דנסדק' דאמרי' דעביד כי המניק היינו דנסדקה ברחבו, דאל"כ הא פסול משום נחלקה, והא י"ל דנסדק היינו בפחות מטפח בזה פסול רק בעביד כהמניק, אע"כ דנחלקה בכ"ש פסול, אלא די"ל כך, דהר"ן כ"כ לשיטתי' דכללא כייל (דרמ"ח ע"א) בסופו, כמו דחזזית בחוטמו בכ"ש, ה"ה בכל הפסולים בראשו בכ"ש, והיינו דכל פסולים אם הם בראשו לא מקרי הדר, מש"ה גם בפסול דנחלקה כיון דהוא בראשו פסול בכ"ש מחמת הדר, אבל לדידן דס"ל דרק בחזזית ושינוי מראה כן, אבל לא בשארי

פסולים, כדפסק המחבר (סי' תרמ"ח סי"ב ובמג"א שם) שפיר י"ל דנחלקה בעינן שיעור טפח, אלא דבפשוטו כיון דעכ"פ להר"ן דפסול בכ"ש יקשה מההיא דחולין דלא חשיב נחלקה, א"כ דלמא גם לדידן הכי הוא, ומה דיתרץ הר"ן בההיא דחולין נתרץ ג"כ לדידן, אך בדברינו הנ"ל י"ל דלהר"ן ליכא קושיא מחולין, כיון דהטעם דבכ"ש דכל פסולים כשהם בראשו אינו הדר, ממילא לר"י דס"ל לא בעי הדר כשר, וי"ל דבפלוגתא לא מיירי, אבל לדידן אי נימא דבראשו בכ"ש, היינו מדין לקיחה תמה ולכ"ע פסול בזה יקשה דלחשביה בחולין, אע"כ דבאמת כשר בפחות מטפח.

אולם הן בקושיית המחצית השקל דליחשב בחולין נקטם וחזזית, הן בקושית הט"ז דליחשב נחלקה, לענ"ד אין בזה סרך קושיא, דבחולין חשיב מילי דפגימות, והיינו דכשחוגר הצפורן מקרי פגימה, וזה לא שייך בנקטם וחזזית, ומה ענין פגימה וחגירת צפורן בזה, וכן בנחלקה אף דשייך דאם אין רואים דנחלקים רק כשמעביר צפורן על ראש התיומת חוגר הצפורן, ובאמת נוכיח מזה דחגירת צפורן לא משוה אותה לנחלקה, ובעינן נחלקה ממש, אבל מ"מ אם נחלקה ממש, הוא בכ"ש ולא בעי באורך טפח.

ומ"ש מעכ"ת נ"י דבעינן שיהיה ניכר דנחלקה אם אוחזים בידו כמ"ש המג"א (סי' תרמ"ח ס"ק טז) בשם המבי"ט. באמת המבי"ט כתב כן מסברא דכיון דפסול מחמת הדד אם אינו ניכר לעין כשאוחזו בידו, אלא ע"י שימת עין בדיוק לא נפיק מכלל הדר, אבל נחלקה התיומת דמטעם חסר הוא, י"ל כל שנחלקה ממש ונראה בשימת עין בדיוק פסול דלא מקרי תמה, אלא דע"י חגירת צפורן לא מפסיל וכנ"ל, ובמג"א שם (סק"ט) כתב א"נ בניטל כ"ש לא מקרי חסר, דאין זה חסרון הניכר, משמע חסרון שא"נ מקרי תמה, לענ"ד הא המג"א בניטל כ"ש, היינו דהדד לא נטלה עד האתרוג אלא שנחסר הדד מעוביו, ס"ל להמג"א דלא מקרי חסרון כיון דעצמות הפרי שלם מקרי תמה, ומה דנקט דאין זה חסרון הניכר, שלא בדקדוק, דהא אם רואים דנחסר הרבה מעוביו של הדד אמאי אינו ניכר לאוחזו בידו, אלא ודאי כונתו כפי הנ"ל.

ובאמת תמוה לי מה דנקטי בפשיטות דנחלקה מדין חסר וכשר ביו"ט ב' כמ"ש המג"א (סי' תרמ"ה סק"ו) והא מדברי תוס' רפ"ג ד"ה נקטם משמע להדיא דניטלה התיומת פסול מטעם הדר, דגרע מנקטם, ובתירוצם האמצעי כתבו דס"ד דהוא הדר טפי מנקטם, משמע דאשמעינן דלא מקרי הדר ופסול ביו"ט ב', והרי אמרי' דנחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה, משמע דחד דינא איתי להו וחמיר ממש כמו נקטם, א"כ משמע דגם נחלקה מטעם הדר הוא, וצע"ג.

תוס' ד"ה יבש פסול כו', דלא מפסיל בהכי וכו', וי"ל דר"י סבר באמת הטעם משום הדר [וילפינן] מאתרוג, רק דקשיא לרש"י הוא גופא למה תקנו זכר למקדש לענין הדר ולשאר פסולי לא וכ' משום זה [אלי] ואנוהו אבל אה"נ עיקר הפסול הוא משום דילפינן מאתרוג.
תוס' ד"ה נקטם, דמ"ד דניטלה הוי הדר טפי וכו', לפ"ז משמע דבאמת לא הוי הדר ותקשה לדברי המ"א [סי' תרמ"ה סק"ו] שכ' דניטל התיומת כשר בשאר ימים משום דהוי רק חסר וכשר בשאר ימים.
תד"ה נפרצו, כדמשמע בהגוזל וכו', וק' במה דחו תוס' פירש"י דלמא אה"נ בנשברה משדרה זה מקרי הוצא [רק] אח"כ כשאוגדין מיקרי חופיא, ומה שכ' רש"י כי חופיא היינו לבתר שאגדן הוי כי חופיא.
תוד"ה קפסיק ותני, ומיהו בירושלמי וכו' ולא מסתבר כלל, לכאורה איך שייך לומר דלא מסתבר דהא מ"מ מוכח דירושלמי סבר מטעם חסר מדפסול רק ביום א', וצ"ל דה"פ תוס' דזה לא מסתבר דהוי כחסר א"ו דהוי [מטעם] הדר רק הירושלמי לא סבר האי קפסיק ותני וסבר דגם הדר לא מיפסל אלא ביום א' אבל הגמ' דידן דסברי האי קפסק ותני ע"כ הדר פסול אף בשאר ימים וא"כ הקושיא במקומו עומד ממתני' [דלקמן].
תד"ה בעינן הדר. תימה מ"ש וכו', היינו דבקושיתם הבינו דקושי' גמ' קאי לענין יו"ט שני אפי' במקדש [דהוי] דאורייתא מש"ה שפיר הקשו דמ"ש הדר קאי אכולהו יומי ולכם לא [דאם נאמר דקאי אגבולין לא שייך להקשות דהדר בעי לכולהו יומי דהוי מדאורייתא [ולכם] לא בעי כלל בשאר ימים], וע"ז תירצו שפיר לענין זכר למקדש וכו', היינו דבמקדש בעינן באמת גם לכם אפי' כל ז' מדאורייתא דאין לחלק, רק הכא קאי [לענין] גבולין ושפיר חלקו לענין הדר עבדו זכר למקדש אבל לענין לכם לא, וכ"נ מרש"י. בא"ד לכך נראה וכו' (עי' בגל' המג"א סי' תרמ"ט סק"כ).

דף ל.

אמר ר' יוחנן וכו' משום דהוה ליה מה"ב. וכתבו תוס' דדוקא ביום ב' שהוא מדרבנן לא חיישׁ שמואל למצוה ה"ב משמע דבשל תורה כ"ע מודים דחיישינן למה"ב, אך הרמ"ה שהביא ראיה דלא חיישינן למה"ב מסוכה גזולה ע"ש, ממילא מוכח דס"ל דאף בדאורייתא לא חיישינן למה"ב, ובשו"ת שאגת ארי' (סי' צח) כתב להוכיח לדינא דעכ"פ בדאורייתא חיישינן למה"ב מסוגיא דר"ה (דף כח ע"ב) אר"י בשופר של עולה וכו' וע"כ הא דר"י בשופר של שלמים, וכן לרבא מקמי דהדר ביה בשופר של עולה לא יצא וע"כ הטעם משום דכי תקע באיסורא תקע הו"ל מה"ב, ואפילו לרבא בתר דהדר ביה, הוא רק משום דס"ל מצות לאו ליהנות ניתנו וכי תקע בהיתרא תקע, אבל היכא דבאיסורא תקע,

מהא לא הדר ביה דבודאי לא יצא, וכיון דהכי ס"ל לרבא ור"י קיימא לן הכי דהלכה כבתראי, עכ"ד.
והנה בהרמב"ם (רפי"א מהל' שמטה) ארץ ישראל המתחלקת לשבטים אינה נמכרת לצמיתות שנא' והארץ לא תמכר לצמיתות, ואם מכר לצמיתות שניהם עוברים בל"ת ואין מעשיהם מועיל, אלא תחזור השדה לבעלים ביובל, וכתב במ"ל בשם החינוך להרא"ה שאם מכרה דשניהם לוקים אף ע"פ שלא הועילו במעשיהם והקשה עליו מדברי הרמב"ם (פ"ז מהל' בכורות) דכל שמעשיו אינם מועילים אינו לוקה וכ"כ הרמב"ם גבי מעשר בהמה דאינו לוקה על מכירתו עיי"ש.
ולע"ד נראה ליישב, דהנה ביסוד הפלוגתא דאביי ורבא בתמורה באי עביד אי מהני או לא, לא נזכר מפורש בהרמב"ם הלכה כמי, והנה מדברי הרמב"ם בהל' בכורות (פ"ו ה"ה) שכתב מעשר בהמה אסור למוכרו כשהוא תמים שנאמר בו לא יגאל, ויראה לי כשמוכר מעשר לא עשה כלום ולא קנה לוקח ולפיכך אינו לוקה וכו' ומזה הוציא הלח"מ שם דברי הה"מ (פ"א מהל' גזילה) דס"ל בדעת הרמב"ם דפסק כרבא עיי"ש, גם בכ"מ (רפ"ג מהלכות מלוה) כתב בדעת הרמב"ם דפסק כרבא.
ולע"ד דהנה בשו"ת שער אפרים (סי' סז דף מב ע"א) הקשה בהרמב"ם (פ"ג מהל' עיוה"כ דין ה) שכ' ואח"כ מערב ב' הדמים דם הפר ודם השעיר ומזה משניהם, דהא זהו אליבא דאביי דס"ל ולקח דם הפר וכו' שיהו מעורבים ואנן קיימא לן כרבא בר מיע"ל קג"ם עיי"ש.
ונראה לע"ד דלדינא מהראוי דהוי ספיקא דדינא באי עביד אם מהני אם לא, והוא למה דמבואר בסוגיא דחולין (דף עח ע"ב) דלחלק ל"צ קרא דס"ל כר' יונתן וכו', הרי דזה תליא בזה דלמ"ד דחוששים לזרע האב ע"כ דס"ל כר"י דלחלק ל"צ קרא, ולרבנן דמתניתין על כרחך דס"ל כר' יאשיה עיי"ש, מעתה למה דקיי"ל דאו"ב בזכרים הוי ספק, א"כ ממילא ע"כ דמספקי' אם הלכה כר' יאשי' או כר' יונתן, ועי' שו"ת מהר"ם לובלין (סי' ס"ה) שתמה מזה דלפ"מ דקיי"ל דאו"ב נוהג בזכרים מספיקא, א"כ מספקא לן אם צריך קרא לחלק, א"כ הי' לנו להצריך בשוחט חיה ועוף כיסוי לכל א' וא' דשמא לחלק ל"צ קרא ואייתר קרא דדמו לומר דצריך כיסוי לכל א' בפ"ע כמבואר בסוגיא דחולין (דף פו ע"ב) עיי"ש, ונדחק לתרץ דדמו אצטריך לדרשא אחרינא, הרי דתפס ג"כ במושל' דקיי"ל דהוי ס' אם צריך קרא לחלק.
ומה"ט תמוה לי על פסקא דהש"ע יו"ד (סי' ריז ס"ו בהג"ה) דמי שהשביע את בנו שלא ילוה כ"א ברשות ראובן ושמעון ומת ראובן דיכול להלוות ברשות שמעון לחוד,

ומקורו משו"ת הרשב"א שכתב דקיי"ל כר"י דמשמע כל א' בפ"ע עד שיפרט לך יחדו, ותמהני דאיך פסיקא לן דקיי"ל כר' יונתן, הא ממה דקיי"ל או"ב נוהג בזכרים מספק ע"כ דמספקא לן אי כר' יאשי' או כר"י וכו'. וצע"ג. אח"כ מצאתי בספר הנדפס מחדש שמלת בנימין שתמה כן.

מעתה ממילא ג"כ הוי ס' אי קיימא לן כאביי דעביד מהני או כרבא דלא מהני דהא תלי זה בזה, דאם או"ב אינו נוהג בזכרים, ממילא קיימא לן כר' יאשי' דלחלק צריך קרא ממילא הדין דלקח מדם הפר דהיינו ביחד ומייתר הם ע"כ דבעלמא אי עביד מהני, ואם הדין דאו"ב נוהג בזכרים, וממילא הדין כר' יונתן דלחלק ל"צ קר', א"כ אצטריך הם לומר דעולים אינן מבטלין זא"ז, וממילא קיימא לן כרבא דאי עביד לא מהני, והוא ברור לכאורה.

ומעתה פסקי הרמב"ם עולים כהוגן, דמ"ש בהל' בכורות דהמוכר מעשר בהמה אינו לוקה, היינו ג"כ מספיקא דשמא קיימא לן כאביי דלא לקי אלא היכא דאהני מעשיו, ומ"ש בהלכות יוה"כ דמערב דם הפר ודם השעיר, נלע"ד דס"ל דמאי דקאמר ר' יונתן מזה בפני עצמו ומזה בפ"ע, היינו דגם יוצא אם זה בפ"ע וזה בפ"ע, אבל בודאי מודה ר' יונתן דיכול לערבם ג"כ וכקושי' תוס' באמת ביומא (דף נח) דאמאי יהא אסור לערב, הא ס"ל לר"י דמשמע שניהם כא' ומשמע כל א' וא' בפ"ע עיי"ש, או אפשר דר' יונתן דוקא כ"א בפ"ע דס"ל דעולים מבטלים זא"ז מש"ה כיון דהלשון ולקח מדם הפר סובל שניהם כאחד וסובל ג"כ כ"א בפ"ע אמרי' דדוקא כ"א בפ"ע כי היכי דלא לבטל דם השעיר, והא דקאמר הש"ס בתמורה דרבא ס' כר"י היינו לענין זה דולקח דם הפר סובל ג"כ כ"א בפ"ע ולא היו ידעי' דעולים אינם מבטלים, ובאמת הי' הדין דאסור לערב דלא יבטל דם השעיר, מש"ה אצטריך קרא דהם לאורויי דעולים אינם מבטלים, וממילא אם ס"ל כר' יונתן הדין נותן דמותר בין לערב בין כ"א בפ"ע, כיון דידוע לן דעולים אינם מבטלים, ממילא מפרשי' הקרא דולקח דם הפר כמו בכ"מ דמשמע שניהם כא' ומשמע כ"א בפ"ע. וכיון שכן למה דהעלינו דהוי ספק אם הלכה כרבא או כאביי, יפה פסק הרמב"ם דמערבים לקרנות דהא גם לרבא מותר עכ"פ לערב ממילא הדין דמערבים דיוצא בודאי, משא"כ כשאינו מעורב הוי ספק דשמא קיימא לן כאביי.

ולפ"ז מיושב קושי' המ"ל הנ"ל על החינוך, והיינו דמה דפסק הרמב"ם דאם מכרו לצמיתות דאין מעשיהם מועילים ותחזור השדה, היינו ג"כ מטעם ספק דשמא קיימא לן כרבא, והא דחוזר מספק היינו דהוי ספק איסור כמו דמוכח מהא דקיי"ל האחים שחלקו לקוחות הן ומחזירים זה לזה ביובל, אף דהוי רק ס' דשמא זכה בחלקו ממש

כמ"ש תוס' בגיטין (ס"פ השולח), אע"כ דמספק צריך להחזיר ביובל, ולפ"ז שפיר פסק החינוך דלוקה, דממנ"פ לאביי באמת אהני מעשיו וא"צ להחזיר ולרבא לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא, רק דצריך להחזיר מספיקא, משא"כ בההיא דבכורות דבודאי לא מהני מכירתו כדילפינן בש"ס מקרא, ממילא לא לקי דשמא קיימא לן כאביי, ודו"ק.

והנה האחרונים הקשו לרבא דס"ל אי עביד לא מהני תיקשי ממתני' דהשוחט בשבת וביוה"כ אמאי שחיטתו כשרה נימא דאי עביד לא מהני, ובאמת לק"מ דרבא לא אמר דאי עביד לא מהני אלא היכא דעי"ז דלא מהני לא נעשה העבירה, אבל בשוחט בשבת דאין העבירה השחיטה דהעבירה הוא רק נטילת נשמה אף ע"י נחירה, ובזה ל"ש לא מהני דהרי מת לפניך, א"כ ממילא השחיטה כשרה, אח"כ ראיתי דגם המהרימ"ט בשו"ת כתב כן, ודימה זה להמקדש חייבי לאוין בביאה דתפסי קדושין דג"כ מה"ט דאין העבירה ע"י תפיסת הקדושין דגם בזנות הוא העבירה.

אך מסתפקנא בההיא דתוקע בשופר של עולה אם שייך בזה סברת רבא דאי עביד לא מהני, דאם נימא דלא יצא המצוה, א"כ לא נהנה ולא עשה עבירה, או כיון דאין האיסור דוקא על התקיעה רק שלא ליהנות, ולגבי הנאה דעלמא ל"ש עביד לא מהני דמה שנהנה נהנה, א"כ אף דבהך הנאה דתקיעת מצוה שייך ביה לא מהני, מ"מ הוא בכלל הנאה כיון דאינו איסור בפ"ע משום תקיעה דוקא, באופן דאם היינו אומרים דשייך ביה עביד לא מהני, היה נסתר ראיית השאג"א הנ"ל, די"ל דרבא לשיטתי' לא יצא משום אי עביד לא מהני, אח"כ ראיתי שכ"כ הגאון בעצמו בספרו טורי אבן לר"ה די"ל דלא יצא משום אי עביד לא מהני, והוסיף די"ל דאביי מודה ביה דדוקא היכא דרחמנא אסרי' בפירוש, כמו לא יחליפנו דעכ"פ מיד שהמיר עבר אמימרא דרחמנא מש"ה אי עביד מהני, אבל הכא דלא אסרה התורה לתקוע רק ממילא אסור משום הנאה ואם לא יהיה יוצא לא עשה איסור כלל ולא עבר אמימרא דרחמנא. בזה מודה אביי דאי עביד לא מהני עיי"ש. אולם לדידי גם לרבא מספקא בכה"ג אם שייך לא מהני וכנ"ל.

וראיתי בתוס' ע"ז (דף מב ע"א) ד"ה בדמיהן שכתב הטעם דהמקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת אף דיכולה ליהנות באפרן, משום דכמו דאסור למוכרו מה"ת, ה"נ אסור לקדש בו אשה דהוי מכירה חשובה דיש בו הנאה כשמקדש בו אשה ע"ש. ולכאורה מה בכך דאסור לקדש, מ"מ אם עבר וקידש אמאי אינה מקודשת. והיה מזה ראיה לכאורה לסברת טורי אבן הנ"ל דבכה"ג לכ"ע אם עביד לא מהני דעי"כ לא עשה איסור כלל, דאם אינה מקודשת ממילא לא נהנה.

וראיתי שהמגיה להמ"ל (פ"ה מהל' אישות) שהקשה לטעמא דהתוס' הנ"ל אמאי אמרינן בגיטין (פ"ב) דכתב גט על איסורי הנאה כשר נימא ג"כ דאינה מגורשת שכן נהנה ע"ש. ולענ"ד לק"מ למ"ש תוס' תמורה (שם) ד"ה מיתבי דבגט ל"ש כלל סברא דאי עביד לא מהני דבכל ענין מתיר דאתקש למיתה ע"ש, א"כ י"ל ה"נ כן. ומה שהקשה התוס' בתמורה בד"ה והשתא דשנינן וכו' דלימא א"ב נשבע שלא לגרש ועבר וגירשה וכו', ע"כ לאו דוקא גרושין אלא לדוגמא בעלמא נקטו ובאמת נ"מ בכה"ג בנשבע שלא למכור.

ולפ"ז היה דין זה תלוי במחלוקת הפוסקים בהגהת ש"ע א"ע (סי' לב) בכתב שטר קדושין על א"ה אם מקודשת, דלהפוסקים דס"ל דמקודשת ע"כ דלא ס"ל כסברת תוס' הנ"ל בטעמא דהמקדש בא"ה דלכאורה לטעמא דתוס' אין חילוק בין מקדש בא"ה בתורת כסף או בשטר כתוב על א"ה, א"ו דס"ל לאינך הטעמים שהאריך המ"ל שם, וא"כ סברת הטורי אבן הנ"ל במחלוקת הפוסקים שנוייה.

ונלע"ד ראיה מהא דחולין (דף ח ע"א) בשוחט בסכין של ע"ז במסוכנת אסור דהוי מתקן, וכתב הרא"ש שם דבדיעבד מותר דלא מקרי נגמר באיסור שכבר גדלה הבהמה, ולא חסרה אלא שחיטה, ע"ש, ואם נימא כסברת ט"א הנ"ל קשה, דמ"מ נימא דמעשה שחיטתו לא מהני ולא נתכשר לאכילה, וממילא לא נהנה בשחיטתו, דהא ההנאה לא הוי הנטילת נשמה, דזה היה גם בלאו השחיטה שהיתה מתה מאיליה אלא הנאתו הוא הכשרה לאכילה ונימא דלא מהני ולא עבר כלל על איסור הנאה.

באופן דהיה מוכרח סברתי הנ"ל דאפי לרבא כה"ג מהני דהא מסתמא הפוס' הנ"ל דסברי דכתב שטר קדושין על א"ה דמקודשת, וגם הרא"ש במסוכנת ס"ל ג"כ דהלכתא כרבא ביע"ל קג"ם, או דהוי ספק, אם הלכה כרבא וכנ"ל, אע"כ דבכה"ג גם לרבא מהני, דדוקא היכא שהתורה מזהיר שלא לעשות תמורה, או שלא לתרום מן הרע על היפה שייך לומר דכונת התורה היה שאינו ברשותו להתפיס בתמורה, או בתרומה כה"ג, אבל לענין איסור הנאה כשהזכירה התורה שלא ליהנות בו ל"ש לומר שהקפידה התורה שאין בו כח ליהנות, דמי ימחה בידו שלא ליהנות ולאכלו אלא דעביד איסורא אבל לא ניטל הכח ממנו, מש"ה אף דבהנאה שמקדש בו אשה או שתוקע בו היה שייך לומר דאין בו כח לקדשה בזה או לצאת בזה ידי תקיעה, מ"מ הא בכלל עיקר האזהרה אינו נכלל זה שהתורה נוטל זכות כחו ממנו, וע"כ הטעם דבשופר של עולה לא יצא משום מצוה הבאה בעבירה.

והנה לכאורה נ"ל דתוס' בתמורה בקושייתם דלימא א"ב בנשבע שלא לגרש ועבר וגירש, נסתר סברת הטורי אבן וגם סברתי הנ"ל, דלס' הט"א הנ"ל לא היו מקשים מידי, דממנ"פ

אם כוונת שבועתו היה שלא לשוייה אותה למגורשת, א"כ בכה"ג גם לאביי לא מהני אי עביד, דהא אם אינה נעשית גרושה לא עביד שום איסור. ואם כוונת שבועתו היה שלא לעשות מעשה גרושים ליתן גט בידה, א"כ גם לרבא מהני דאיך שייך כ"מ שא"ר לא תעביד וכו' דהיינו דהתורה אמרה שלא לעבור שבועה, הא השבועה כבר עבר בנתינתו לידה, דבזה ל"ש לומר דלא אהני, ובגוף הגרושים לא הקפידה התורה שלא לעברה דזה אינו העברת השבועה, גם סברתי הנ"ל נסתר דא"כ גם לרבא בכל ענין אי עביד מהני דאף בנשבע שלא לשוייה למגורשת, הא מ"מ כשהזהירה התורה לא יחל דברו אין הקפידא שאין לו כח לחלל שבועה דהא בנשבע שלא ילך והלך, הרי היחל דברו. ואם כן ממילא אף דבנדון זה בנשבע שלא לגרש שייך אי עביד לא מהני, הא מ"מ בגוף האזהרה לא הקפידה התורה כן, אע"כ דס"ל לתוספות דגם זה תליא במחלוקת אביי ורבא, וקושייתם באמת בנשבע שלא לשוייה מגורשת.

באופן דלדברי תוס' בע"ז (דף סב) מוכח כסברת הט"א הנ"ל, דהא לדבריהם תיקשי לאביי ממתני' דהמקדש בא"ה אינה מקודשת, אע"כ דבכה"ג גם אביי מודה, ולהפוסקים דכתב שטר קדושין על א"ה דמקודשת וכן להרא"ש במסוכנת, ע"כ דס"ל כסברתי דגם לרבא בכה"ג מהני, ומדברי תוס' תמורה בקושייתם בנשבע שלא לגרש מוכח דס"ל דגם בכה"ג תליא בפלוגתא דאביי ורבא, כנלע"ד בעזה"י.

שם משום דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה. כתבו בתוס' כאן (ד"ה הא קניה) למ"ד יאוש כדי קנה אם גזל בהמה והקדישה לא הוי מצוה הבאה בעבירה דבעידן המצוה דהיינו ההקדש כלתה העבירה, וכן כתבו בגיטין ובב"ק. קשה לי, ממה דדימה בירושלמי הקורע בשבת דיצא ידי קריעה (הביאו הב"י יו"ד סי' ש"מ) להמוציא מצה מרה"י לרה"ר דיצא ידי מצה משום דאין גופא עבירה, והשתא מה זה דמיון הא במצה בעידן המצוה היינו אכילתה כבר כלתה העבירה דהוצאה, משא"כ בקורע בשבת על מתו בעידן המצוה היינו הקריעה ישנה להעבירה. ואולי י"ל דראיית הירושלמי מהמוציא מצה בפיו מרה"י ובלעו ברה"ר בדרך הליכתו דבעידן קיום המצוה דהיינו שעת בליעתו נגמר העבירה, דבליעתו זה הנחתו (עי' בשבת דף קב ע"א תוס' ד"ה והוציאו). [וע"ע בחי' שבת ק"ה].

שם משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה, (מש"ה לולב הגזול פסול ביו"ט שני). הקשו בתוס' לקמן דפסלינן לולב של אשירה משום דמכתת שיעוריה, תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה. וקושייתם אינה כ"כ חזקה די"ל דצריכין לטעמא דכתותי מכתת שיעוריה לשמואל דלא ס"ל מצוה הבאה בעבירה עכ"פ ביו"ט שני דרבנן, והו"ל למנקט קושייתם בחזקה יותר, דאמאי אשירה דנכרי קודם ביטול כשר לרוב הפוסקים ביו"ט ב'

הא הוי מצוה הבאה בעבירה, וגם זה יש ליישב בקל. מיהו הא קשיא טובא לפי סברתם בקושייתם הי"ל להקשות דלמה לי קרא מן הבקר להוציא הנעבד תיפוק ליה דפסול משום מצוה הבאה בעבירה.

תוד"ה משום י"ל דלא דמי לגזל, בתוי"ט כ' ומדברי הרע"ב למדתי שנויא אחרינא כו', ולענ"ד עדיין צריכים אנו לתירוץ התוס' דהא ביו"ט ב' כשר אשירה דעו"ג אף קודם ביטול לדעת רוב הפוסקים דכיון דאפשר בביטול ל"א כתותי מכתת שיעוריה ובזה יקשה דמ"מ לפסול משום מה"ב אלא ע"כ כתירוצם דתוספות. ומה"ט קשה לי באמת על תוס' דנקטו קושייתם דלמ"ל טעם דכתותי תיפוק ליה משום מה"ב, דזה ליכא קושי' כ"כ די"ל דצריך לטעם דכתותי לשמואל דלא ס"ל מה"ב עכ"פ ביו"ט ב', והו"ל למנקט קושייתם בחזקה יותר לדינא דאמאי אשירה דעו"ג קודם ביטול כשר לרוב הפוסקים בי"ט ב' הא הוי מה"ב. וזה יש ליישב בקל. אבל תמוה לי יותר למה דהיה ס"ל בקושייתם דאשירה מקרי מה"ב היה להם לאלם קושייתם דלמ"ל קרא לאסור נעבד לגבוה תיפוק ליה משום מה"ב וצ"ע.

גם לפי מ"ש תוס' דהא דאמרי' באשירה דמשה דכתותי מכתת שיעוריה הך טעמא לא אצטריך רק ליו"ט ב' דבי"ט א' בלא"ה פסול דלא מקרי לכם כיון דאין בו דין ממון והעתיק דבריהם התוי"ט בדיבור הסמוך. והיינו ע"כ ליו"ט ב' בגבולין לשיטתייהו דתוס' דס"ל דפסולה דבעי' לכם שייך ג"כ מה"ת בי"ט ב' במקדש וכיון דטעמא דכתותי ממילא מיירי רק בי"ט ב' בגבולין דהוא דרבנן בזה יקשה תיפוק ליה משום מה"ב. דל"ש לתרץ דנקט יותר פסולי דאורייתא דכתותי שיעוריה דהא בלא"ה מיירי רק בדרבנן.

שם והאי לאו דידיה הוא, וצ"ע אמאי לא נימא דניחא לי' [לאינש] למעביד מצוה בממונו ויהי' יוצא בה משום מצוה [ובאמת] לענין קנין אינו קונה אותו.

תוס' ד"ה משום דה"ל מצוה הב"ע, כדמוכח באמת בהגוזל, עי' במהר"ם לובלין, ועי"ל דה"פ דקשיא להתוס' דלמא לעולם [בעי'] לכם למעוטי גזולה דמשום מהב"ע לא הוי דאורייתא רק לענין קרבן ובשאר מצות הוי רק דרבנן ומש"ה [אם] לא היה כתוב למעט גזולה עכ"פ ביום א' לא הוי עבדי תקנתא משום [מצוה] הב"ע רק כיון דעכ"פ ביום ראשון הוי דאורייתא ע"כ די' בשאר יומי זכר למקדש משום מהב"ע, וע"ז הוכיחו דמהב"ע הוי דאורייתא מהגוזל וכו' ולא [צריך] לכם למעט גזולה.

בא"ד וא"ת וכו' של אשרה וכו'. וק' אמאי לא הקשו בפשוט למה צריך קרא להוציא נעבד ומוקצה ת"ל משום מהב"ע, ובאמת צ"ע על קושיתם היכי הוי זה מהב"ע לפי' ר"י דכמו בקנה קודם הקדש לא הוי תו מהב"ע ומה איכפת לן שכבר עשה בה עבירה פ"א

כיון דבשעת המצוה כבר חלף והלך עשיית העבירה, וצ"ל דקו' הוא לפי' ר"ת דאף דכבר קנה שייך מהב"ע.

בא"ד ומיהו תימה בפ' כ"ש וכו', שמעתי מפי בני הרב הגדול מו"ה שלמה נ"י דבר נחמד לתרץ קושי' תוס' דלמ"ל קרא דאינו יוצא בטבל תיפוק לי' דהוי מצוה הבאה בעבירה עיי"ש, והיינו עפ"י דברי הלח"מ [פ"ו מחו"מ ה"ב וזה לשונו וא"ת מה טעם לחלק בין סיב למרור וכי תימא דבסיב כרכן ובמרור לא כרכן א"כ ליפלוג במרור גופיה היכא דכרכן דהוא אסור. וי"ל דמרור אע"ג דכרכן מותר דכיון דביה איתעביד מצוה אע"ג דלא יצא ידי חובה מ"מ לא הוי הפסק כיון דמעין המצוה הוא אבל כרכן בסיב דאין הסיב ענין למצוה כלל ודאי דהוי הפסק. עכ"ל]. א"כ י"ל דאיצטריך קרא להיכא דכרך הכזית טבל במרור ואכלו, דלגבי איסור טבל דאין שייכות למרור בזה הוי חציצה ולא עבר עליו (לפי"מ דצידד המ"ל פי"ד מהמ"א דגם לענין איסור אמרי' כרך בסיב דלא עבר) ומ"מ ידי מצוה יצא כיון דמעין המצוה הוא אינו חוצץ ודפח"ח.

ואולם לפי זה יקשה מההיא דאמרי' קדושין ל"ח ע"א דאקריב עומר והדר אכיל, והא יכלו לקיים מצות מצה לאכול חדש ע"י כריכת מרור, וצ"ל דמ"מ אסור מדרבנן ע"י כריכת סיב. והא דאיתא בירושלמי והובא בתוס' שם להקשות דליתי עשה דמצה ולדחי ל"ת דחדש אף דאפשר לקיים שניהם לאכול ע"י כריכת מרור, י"ל דבאמת קושי' הירושלמי דעכ"פ הו"ל לאכול ע"י כריכת מרור דאף דאסור מדרבנן והעמידו דבריהם במקום מצוה, היינו דעשו כשל תורה וכמו דאמרינן בשופר דאין עולין באילן די"ט עשה ול"ת הוא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, היינו דעשו שבות דעליית אילן כמו מלאכה, אבל הכא לו יהא דאיסור ע"י כריכת [סיב] הוא כמו איסור דאו' מ"מ הי' הדין דעשה דוחה ל"ת. תוס' בד"ה הא קני' וכו', מאי פריך התם אביי לרבא וכו' וק' הא אביי לית ליה שינוי השם אפי' בהדי יאוש לפי [הס"ד] דהתם, דהא איהו גופא הדר פריך לר"י מעורות של גנב וכו' דע"ז משני הגמ' דהוי יאוש וש"ה ומעיקרא עדיין לא אסיק אדעתיה, וכ"ת דהוי יאוש וש"ה לענין הקדש כמ"ש תוס' [הכא] ז"א דש"ה לא הוי אלא בקדשים שאינו חייב באחריות, וא"כ מוקי אביי הקרא סתמא אפי' שחייב באחריות ולא [הוי] ש"ה וזה ל"ק היכי פריך התם מעיקרא לרבה מקרבנו דיאוש אינו קונה ואח"כ פריך (היכה) [הכי] על ר"י, י"ל דהוא סבר דיאוש מדרבנן קני א"כ ניחא לרבה פריך דמוכח דעכ"פ לא הוי דאורייתא מקרא דקרבנו ואיהו היה מסופק אי הוי דאורייתא, ולר"י פריך דעכ"פ ממתני' דעורות מוכח דעכ"פ מדרבנן קני.

בא"ד וי"ל דאם איתא וכו'. מ"ש ידידי נ"י בתוס' סוכה דאף דהוי לכם מ"מ מפסיל משום מצוה הבב"ע דמי איכא מידי, לא הבנתי דאלו אמרינן דבקנין דאורייתא' הוי מה"ב ובקנין דרבנן לא, שייך מי איכא מידי, אבל אנו אומרים דבין דאורייתא ובין דרבנן כיון דקנה לא הוי מה"ב. ואדרבא לענ"ד פשוט דאף אם לענין לכם לא מהני קנין דרבנן מ"מ לענין מה"ב מהני, דהא כל עיקר הסברא דבקנה מקודם לא הוי מה"ב אף דע"י עבירה באה לו היינו דמה"ב לא הוי אלא אם עדיין עבירה בידו, דבגזל בכל רגע ורגע הוא גזלן עליו. אבל בקנה מקודם דעכשיו בהיתר בידו ואין עבירה בידו לא הוי מה"ב, וא"כ גם בקנין דרבנן דפשיט' כיון דהב"ד מורי' לו להחזיק הגזילה לכתחילה הוי היתר גמור ואין שם עבירה עליו.

בא"ד וכן מוכח לקמן בשמעתין וכו' משמע דאי קנו לי' וכו', בב"ק ס"ז ע"א כתבו ודוחק לומר דסבר כר' יצחק בר נחמני דלא חיישי התם למצוה הבאה בעבירה. והוא תמוה דאיך אפשר לומר כן דפריך משום דסבר, דמנ"ל למפרך דלמא סבר רב הונא דאמרינן מצוה הבאה בעבירה. ונראה דבלא"ה יש להבין אמאי לא הקשו ממימרא דרב הונא גופי' דמה מהני דלגזזו אינהו דהוי שינוי רשות בידו הא כיון דיאוש לא קנה כדמשמע מהלשון דלהוי שינוי רשות בידייכו וא"כ בא ליד הלוקח באיסור והוי מצוה הבאה בעבירה, וצ"ל דס"ל כמ"ש המג"א סי' תרמ"ט דכיון דאיהו לא גזל ממש לא הוי מצוה הבאה בעבירה. וא"כ י"ל דס"ל לתוס' דבזה יש מקום לכאן ולכאן אם הוי מצוה הבאה בעבירה או לא, משום הכי לא הקשו על רב הונא דדלמא כיון דהוא לא גזל ממש לא הוי מצוה הבאה בעבירה והקשו רק על פירכת הש"ס וליקניוה בשינוי השם, ועל זה כתבו ודוחק לומר דסבר היינו דגם י"ל בהיפוך דכל דבאיסורא אתא הוי מצוה הבאה בעבירה אף שלא גזל ממש ומוכח דסבר רב הונא כר"י דלא אמרינן מצוה הבאה בעבירה ושפיר פריך וליקניוה בשינוי השם, ולענ"ד הוא פירוש יקר מאד (ועמש"כ לקן בע"ב).

תוד"ה מתוך. (עי' חי' שבת קל"ג ע"ב ד"ה והנה יש לדון).

דף ל:

בשו"ע סי' תרמ"ט ס"א ויש מי שאומר דלא נפסל גנוב וגזול אלא לגנב ולגזלן עצמו אבל לאחרים כשר בשאר הימים חוץ מיום ראשון. ובמג"א סק"ג כ' צ"ל דמיירי לפני יאוש כו' אלא מיירי לפני יאוש ואפ"ה לאחרים לא הוי מהבב"ע וכ"מ ברש"י דף ל' שכתב אפי' יאוש קני הוי מה"ב ואפ"ה לאחרים לא הוי מה"ב. תמוה לי דהתם כיון דיאוש קני באתו לידו בהיתר מש"ה לא הוי מה"ב, אף דרש"י ס"ל בעשה קנין קודם המצוה הוי ג"כ מה"ב היינו להגזלן עצמו אבל לאחרים י"ל דהוי חילוק כיון דבהיתר בא לא הוי

מה"ב, חשבתי לומר בכונת המג"א דסבירא ליה דמ"ש רש"י וא"נ יאוש קני ה"ל מה"ב אין פירושו די"ל דר"ה סבירא ליה דיאוש קני ומכל מקום הוצרך שהעובד גלולים יקצצו משום מה"ב, דא"כ אמאי נקט ושינוי רשות בידכם הא הקנין נגמר ביד העובד גלולים מדין יאוש, א"ו דר"ה סבר דיאוש ל"ק, אלא דרש"י הסביר דא"נ דהי' הדין דיאוש קונה מ"מ הי' מהצורך דלגזזו עובד גלולים משום מה"ב, ולפ"ז יקשה דהא ר"ה ע"כ דלא סבר מה"ב דהא אף בגזזו עובד גלולים כיון דסבר יאוש ל"ק וא"כ אמאי קנו מדין יאוש וש"ר א"כ בא לידם באיסור והוי מצוה הב"ב, אע"כ דלאחר אף שבא לידו לא הוי מצוה הב"ב ואם כן ה"ה קודם יאוש.

אמנם נראה דא"א לפרש כן דהא קשה לרש"י דמאי פרכינן דלקני בשינוי מעשה הא מכל מקום הוי מה"ב. ובמהרש"א תירץ כיון דכבר נקנה ביאוש כי עשה אח"כ קנין דשינוי מעש' לא הוי מה"ב, א"כ מוכח דס"ל לר"ה דיאוש קני וע"כ מה דנקט וש"ר בידייכו באמת לאו דוקא. ואף דרש"י כתב דרך א' דסבר ר"ה דיאוש לא קני היינו דלצד זה ס' ר"ה דל"א מה"ב ולאידך צד דסבר ר"ה יאוש קנה סבר ר"ה מה"ב, ואם כן מוכח בהיפך דדעת רש"י דגם לאחרים הוי מה"ב, דאל"כ ישאר קושית מהרש"א במקומו דמה פרכינן ולקנינהו בשינוי מעשה דלמא סבר ר"ה דיאוש לא קני והוי מה"ב, אלא ע"כ דגם באחר היכא דבאיסור בא לידו הוי מה"ב, וא"כ פרכת הש"ס דבממנ"פ אם ס' ר"ה דיאוש ל"ק א"כ ליד האוונכרי בא באיסור מוכח דלא סבירא לי' מה"ב, ואי סבר יאוש קני כשעושה אחר כך קנין דשינוי מעשה לא הוי מה"ב כתירוצא דמהרש"א.

ולכאורה עדיין קשה דמאי פרכינן ס"ס כי גזזי אוונכרי להוי יאוש בהדייהו וש"ר בידן, דלמא ס' ר"ה יאוש לא קני וגם ס"ל מה"ב משה"ה דלגזזי עובדי גלולים ויהיה השינוי רשות ביד אוונכרי ויהיה בהיתר בא ליד הלוקחין ולא הוי מה"ב, אבל אם יגזזו האוונכרי ויהי' שינוי רשות ביד הלוקחים כיון דבאיסורא בא לידם הוי מה"ב. וצריך לומר להס"ד דגם האוונכרי גופי' יהיה יוצאים בזה אלא דפרכינן דמ"מ באותן שימכרו יגזזו אינהו ומוכח דלא ס"ל מה"ב ממה דהאוונכרי ג"כ יוצאים בזה.

ולכאורה נראה דהתוס' דנסתפקו בזה אם לאחר מקרי מה"ב, ממ"ש בגיטין דף נ"ה ב' ד"ה ומאי אם היה קנוי לו מקודם וכו' ופריך ולקנינהו בשינוי השם וכו' ודוחק לומר דסבר כרי"ץ וכו', ולכאורה תמוה אמאי נקט הוכחה מהמקשן ולא מדר"ה עצמו דמה מהני דגזזו עובדי גלולים מ"מ הוי מה"ב. גם מ"ש דדוחק לומר דסבר כרי"ץ איך שייך דפריך משום דס' כרי"ץ דמנ"ל למפרך דלמא לא סבירא לר"ה כרי"צ. ולזה הי' נראה דלא רצו להוכיח מדר"ה דיש לומר דלאחר ליכא משום מצוה ה"ב, ולזה נקטו הוכחה

מפרכת הש"ס לקנינהו בשינוי השם, וע"ז כתבו דדוחק לומר היינו דיש לומר דלאחר הוי גם כן מה"ב ומוכח מדר"ה דסבר כרי"צ דהא משמע דסבר דיאוש לא קני מדנקט וש"ר בידייכו וכנ"ל, מש"ה פרכינן שפיר ולקנייי' בשינוי השם. אמנם נ"ל דליתא דא"כ איך הקשו בפשיטות דל"ל קרא בלולב הגזול תיפוק לי' דהוי מה"ב הא יש לומר דגזלן נתן לאחר דליכא משום מה"ב, א"ו דפשיטא להם דלאחר הוי מצוה ה"ב.

ולזה נראה דכונתם בגיטין דנסתפקו באחר אחר יאוש אף אם יאוש לא קני מ"מ כיון דע"י יאוש נפיק קצת מרשות בעלים כמ"ש תוס' בב"ק דף קי"א ב' ד"ה גזל, אבל בבא קודם יאוש דלא נפיק עדיין מרשות בעלים הוא גזלן ממש ויש בו משום מה"ב, ואף דעדיין יש לומר דצריך קרא דהגזלן לאחר יאוש מסר לאחר בדרך שאלה דמה"ב ליכא ומ"מ פסול דלכם ממעט גזולה, בזה י"ל דקושי' תוס' עכ"פ למ"ד יאוש קני ל"ל קרא, גם י"ל דאחר יאוש ג"כ אם לא קני הוי לאחר מה"ב כיון דבא לידו באיסור, אלא דנסתפקו במה דנחלקו הפוסקים ביאוש ושינוי רשות אם במה דמשנה רשות קונה הגנב וקונה ומקנה לאחרים ולא הוי מה"ב כיון דהראשון קנהו, או דרק השני קנאו והוי מה"ב ודו"ק.

והנה מ"ש בכונת מהרש"א דפרכת הש"ס בדרך ממנ"פ, עדיין יש להקשות דלמא ר"ה ס"ל יאוש ל"ק וגם ס"ל דין מה"ב. אלא דאצל עובד גלולים הוי יאוש, ושינוי רשות אצל אוונכרי, וכשיאגדנו אח"כ הוי קנין אחר קנין דיאוש וש"ר מש"ה לא הוי מה"ב ויש ליישב.

במג"א סי' תרל"ז סק"ג בשם יראים דאפי' למ"ד גזל עכו"ם שרי מ"מ לא מקרי לכם, ולכאו' זה ג"כ כונת הרמב"ן במלחמות שכתב על הקושיא דמאי פרכינן ולקנינהו בשינוי מעשה הא מ"מ הוי מה"ב וז"ל יש להשיב דאדעתא דעכו"ם גזלי ולא ישראל דלא שכיחי ומשום לכם אתמר דצריך למקנייי' ביאוש וש"ר אבל מה"ב ליכא עכ"ל.

תוס' ד"ה וקרקע אינה נגזלת וכו' אי קודם יאוש אפילו היתה נגזלת לא קני. לא זכיתי [להבין] דהא פשיטא בגזל מטלטלין לפני יאוש נהי דלא קנה שיהיו שלו ומחוייב להחזיר בעין מ"מ קם ברשותו שחייב באחריותו, ולענין זה עצמו קרקע אינה נגזלת דבשטפה נהר אין צריך לשלם ויכול לומר הרי שלך לפניך והוא פשוט למאד. גם קשה לי כל האריכות בתוס' להוכיח דקרקע אינה נגזלת אפילו ביאוש, הא הכא באוונכרי דהוי יאוש ואפ"ה אמרינן עלה קרקע אינה נגזלת, וצע"ג.

תוד"ה כי גזזו, ואת הא יאוש שלא מדעת הוא, וק' לפי ס"ד דתוס' דהוא צריך דוקא לידע מי הוא הלוקח א"כ אף אם יגזזו הנכרים נמי הוי יאוש של"מ ואמאי לא הקשו תיכף בפשוט על ר"ה דמה הועיל דהוי יאוש בידייהו וכו'.

תוד"ה שינוי התם משום תקנת השבים, לכאורה צריכין להבין אמאי אם יש לו בחפץ קנין מדרבנן וקידש (לו) [בו] אשה לא הוי קידושין דאורייתא שמא כיון דחכמים תקנו שיהיה שלו הוי שלו לגמרי כמו הכא, י"ל דהכי אמרינן דבכל מקום דהוי קנין מדרבנן הוי כמי שהפקירו הב"ד והפקר ב"ד הפקר א"כ בקידושי אשה דהיא זכה רק מהפקר אבל הוא לא נתן לה כלל. (וע"ע שו"ת ח"א סי' רכ"ב אות כ"א).

בא"ד ומה שנקצץ וכו', לכאורה מה סברא לחלק בין בהמה והזקינה, י"ל דהכי אמרינן דהקנין השינוי צריך להיות דוקא ברשות הגזלן דמתחלה צריך לעשות בו קנין שע"י נקרא גזלן ואח"כ שייך קונה בשינוי וכה"ג, והתם גבי גזל בהמה והזקינה דהזקינה ברשותו [קנאו] אבל הכא דשינוי נעשה קודם שגזלו דבשעת דהוי על האילן לא הוי גזלן דקרקע אינה נגזלת רק אח"כ כשנקצץ דהוי רשותו נקרא גזלן ואז כבר כלה השינוי.

תוד"ה וליקניוה וא"ת ועוצבא דהתם כיון דלית בה קיצוע ואין בה אלא מחשבה א"כ שינוי השם דידיה חוזר לברייתו, נראה בהקדמת קושייתם דהיה ס"ל במה דפרכינן בב"ק והלא עוצבא שנו כאן ועוצבא אינה צריכה קיצוע היינו דמכח זה מיירי מסתמא אף בלא קיצען. לפי"ז לפי מה דס"ל לתוס' בב"ק בהא דפרכינן ועוצבא א"צ קיצוע דהקשו דדלמא מ"מ מיירי בקצען ותירצו כיון דא"צ קיצוע לא הוי קיצוע ענין שינוי מעשה, א"כ אזדא ראייתם, די"ל דמיירי באמת בקיצען ועי"ז הוי שינוי השם דאינו חוזר לברייתו דאחרי קיצוע אין דרכו לבטלו ממשכב ולמחשביה למשכא.

ואך עדיין לא נתיישב קושית מהרש"א [בב"ק ס"ז] נהי דהוכחה ליכא מ"מ דלמא בלא הוכחה הוא דעם יאוש מהני. אמנם בזה י"ל דס"ל לתוס' כיון דמשנינן בסוכה אההוא דלקניוה בשינוי מעשה דהוי שינוי החוזר לברייתו הרי מוכח דשינוי מעשה החוזר לא מהני עם יאוש ממילא הוא הדין בשינוי השם החוזר דהא אמרינן שינוי השם כשינוי מעשה דמי משמע דלא עדיף מיניה, והוא נכון בעזה"י.

ובדברי תוס' סוכה יש עוד סתירה עם תוס' דב"ק במה שתירצו דסוגיא אזלא לרב יוסף דשינוי השם החוזר לברייתו קנה, והרי בב"ק ד"ה מי איכא למ"ד כתבו דרב יוסף לא פליג על רבה רק לענין יאוש משמע דבשינוי מעשה ס"ל כרבה דאף בחוזר [קונה], ואילו בסוכה משני על שינוי מעשה דחוזר לברייתו וע"כ דלא אזלא לרב יוסף.

בא"ד וי"ל דהתם איכא יאוש בהדי שינוי השם כו', אבל דעת המאור ורמב"ן פ' הגוזל ומאכיל דלא מהני שינוי החוזר לברייתו אף עם היאוש, ובשינוי השם מעלי' דא"ח לברייתו דעת כל הפוסקים דקנה בלא יאוש, זולת דעת המאור דלא מהני. (וע"ע בס' כו"ח דרעק"א סי' נ"ג לדף ס"ז תד"ה מעיקרא ובגל' המג"א סי' י"א סק"י).

דף לא.

ת"ר סוכה גזולה וכו'. עי' בתוס' ד"ה אבל גזל וכו' ע"ש. ויש לע' אמאי מיאן רש"י לאוקמי בגוונא דתוס' דמיירי בבנה ראובן בחצירו של שמעון, ונ"ל דרש"י אזיל לשיטתי' והוא במה שהגירסא לפנינו בתוס' שבנה ראובן בחצירו של שמעון מדעתו. ובהגהת אשר"י פ' הישן כתב ג"כ לכל דברי תוס'. רק ששינה בלשונו וכתב שלא מדעתו ע"ש. ויש להתבונן אופן פלוגתתם. ועיינתי במג"א (סימן תרל"ז סק"ז) שכתב דבריו בקוצר כדרכו. ואחר עיוני היטב למדתי בתוכן כוונת המג"א דתליא באשלי רברבי וכמו שאבאר. והוא דלכאורה קשה אמאי סברי רבנן דהוי שאולה כיון דקרקע אינה נגזלת, הלא מ"מ גזל ג"כ העצים דהוא מטלטלין למ"ד כל המחובר לקרקע לאו כקרקע דמי. אך באמת לק"מ, והיינו דכל עיקר הסברא דבקרקע הוי שאולה ובמטלטלין אף קודם יאוש מקרי גזולה, משום דבגזלת מטלטלין דעשאן הכתוב ברשותו של גזלן לאונסים, משא"כ בקרקע כדדרשי' בב"ק (דף קיז) ואינו ברשות הגזלן, וא"כ גם במטלטלים הוא דוקא היכא דעשה הנגזל קנין שראוי לקנות בו, אבל בלא קנין דאינו ברשותו לענין אונסי' כדאיתא בח"מ סי' צ"ה. ממילא גם במטלטלין הוי דין שאולה, וזהו סברת רבנן, דאף שגזל העצים מ"מ לא עשה קנין דמה שהחזיק לא הוי קנין דאין קנין חזקה מועלת במטלטלין. וגם מטעם אגב לא קם ברשותו כיון דקרקע גופא לא קם ברשותו, וא"כ לא עשה קנין בעצים והויין גם עצים שאולים, אולם בבנה שמעון בחצירו של ראובן ותקף ראובן והוציאו מסוכתו הוי גזלן דעשה קנין בעצים מטעם חצירו.

והנה הרמב"ם והראב"ד פ"ו מהל' שכירות מחולקים במשכיר או משאיל קרקע אם הוי חצירו של שואל או של משאיל, וא"כ י"ל דהגהת אשר"י ס"ל דהוי חצירו של שואל, ומש"ה א"א לאוקמי בבנה מדעתו משום דאז הוי העצים רק שאולים דלא קנה מטעם חצירו כיון שהוא שאול לראובן, אבל תוס' ס"ל כהרמב"ם דהוי חצירו של משאיל. וא"כ שפיר יש לאוקמי במדעתו והוי גזלן על העצים דקנה מטעם חצירו, כך נראה לענ"ד כוונת המג"א. והמה דברים מאירים כשמש.

ומכח זה הולדתי דין חדש בעזה"י. בחצר השותפים ובנה א' סוכה אף שלא מדעת שותפו ובא זה והוציאו מסוכתו לא הוי גזולה דלא עשה קנין בעצים דחצר השותפים אינם קונים זה מזה כדאיתא ב"ב (דף פה). והוא ברור לענ"ד.

אך עדיין צריכים לברר אמאי דקדקו תוס' לפרש דוקא במדעתו, ונ"ל דגם זה תלוי באשלי רברבי. והוא עפ"מ דאיתא בב"מ (דף קא) אתמר היורד לתוך שדה חבירו וכו' וע' בנימוקי יוסף בשם הרשב"א דבאם זה רוצה ליתן כל דמי שוויו לא מצי למימר עצי ואבני אני

נוטל ע"ש. וא"כ י"ל מש"ה כתבו דוקא במדעתו דבשלא מדעתו הוי כיורד לתוך שדה חבירו שלא ברשותו וליכא כחשא דארעא, ומצי למימר זה שתקף שרוצה ליתן כל דמי שוויו והוי שלו ולא הוי גזולה, אף שאינו נותן הדמים מ"מ הוי שלו והדמים המה רק גזולים וכמו בתקנת מריש. אבל הגהת אשר"י י"ל דסבר כאידך שיטה. ודוק. וחידוש אצלי שלא הערה המג"א דתליא בזה הפלוגתא.

ומעתה מיושבים דברי רש"י. והיינו דרש"י לשיטתו אזיל בב"מ (דף קא) דס"ל דהוי חצירו של שוכר. וגם י"ל דס"ל כשיטת הרשב"א שזכרנו. וא"כ לא מצי לפרושי בגוונא דתוס', דממנ"פ ליכא לאוקמי, אם במדעתו הוי שאולה דלא עשה קנין בעצים כנ"ל. ובשלא מדעתו הוי שלו כיון דמצי ליתן כל דמי שוויו וכנ"ל. ודוק.

שם אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו (דקרקע אינה נגזלת וסוכה שאולה היא). כתבו בתוס' (ד"ה אבל) אם ראובן בנה סוכה בחצירו של שמעון מדעתו, ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו, לא דמי לקרקע דאינה נגזלת, דקרקע בחזקתו עומדת אבל הא לא קיימא ברשותו של ראובן. תימא הא אמרינן יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, וא"כ אם גזל עבדים והכניסן לביתו אמאי אין נגזלין הא לא קיימו ברשותיה דהבעלים. שם פעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים, משמע דאף קודם שנתן דמיו ועדיין לא גילה דעתו שרוצה ליתן דמיו מ"מ יוצא דכל שנותן אח"כ הדמים זכה למפרע. וע' בתשו' משאת משה סי' ד'.

שם ובלולב לא בעי וכו' ובאתרוג מי בעי וכו' (עמש"כ רבינו בהגהות על ס' כפ"ת).

שם לא יביא לא פרישׁ. עי' בטורי אבן באבני מלואים בר"ה דף כח ד"ה הרי.

רש"י ד"ה מחלוקת כו' וכל המחובר. עי' תשו' פנים מאירות ח"ב סימן קלא וכדבריו כ' המ"א ססי' תרל"ז. (ועי' חי' חו"מ סי' ר"ב ס"ב).

תוס' ד"ה אבל גזל. כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן וכו' ולכך אין קרקע נגזלת. תמוה לי הא אמרינן יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות א"כ אם גזל עבדים והכניסן לביתו אין נגזלים ושטפה נהר אין חייב באחריותן הרי אף דאין קיימין ברשות בעלים והם ברשות הגזלן ואפ"ה אין נגזלות וצע"ג.

תד"ה ור"י סבר וכו' כ"ש היקשא. עי' ר"ה דף לד ע"א ברש"י ד"ה ה"ק אי לאו ג"ש. וסנהדרין דף עג ע"א ברש"י ד"ה היקשא. ומנחות דף פב ע"א רש"י ד"ה זאת אומרת.

דף לא:

משום דלא גמר פירא (עמש"כ לק' ל"ו ע"ב).

תוד"ה הואיל אין לו ליחשב כמוסיף באגודתו וכו', והא דקאמר בסנהדרין וכו', עי' בהר"ן והרא"ש דס"ל דאף דרך גדילתו אם מוסיף לנוי בעלמא לא הוי כמוסיף, והטעם כתב הרא"ש וז"ל ואע"ג דבזמנו לא בעי כוונה לבל תוסיף היינו בסתם אבל אם כיון לנוי אפילו כדרך גדילתו לא הוי בב"ת, (ונ"ל דהסברא כמ"ש הר"ן בפ"ג דר"ה דאף למ"ד דמצות א"צ כוונה מ"מ כל שמכוין שלא לצאת אינו יוצא). (וכן מבואר בתוס' בפרקין דף ל"ט ד"ה עובר לעשייתן ע"ש) וכיון דלענין לצאת לא יצא מש"ה ליכא בל תוסיף כמו דמדמה הש"ס ספ"ג דר"ה להדיא, והר"ן כתב הטעם וז"ל כיון דלרבנן דל"צ אגד ליכא למיחש משום ב"ת מדרבנן כל לנאותו לא גזרו עכ"ל, נ"ל שהר"ן מפרש ההיא דסנהדרין דהאי לחודיה קאי כפשטא דליכא ב"ת כלל מדאורייתא וההיא דשמעתין דמשמע דהוי בב"ת היינו מדרבנן, ולק"מ קושית תוס'. (וע"ע בחי' מנחות מ').

דף לב.

תוס' ד"ה באשרה דמשה וכו' חליצתה כשרה ולולב ביו"ט שני. עי' עירובין פ ע"ב תד"ה אבל קורה.

בא"ד משום דמשנקצץ הלולב כו' (ועי' תור"ע אות י"ח).

דף לב:

ואיכא דרמי ליה מירמא. כעין זה לעיל דף טז ע"א ר"ה דף כו ע"ב ב"ב דף יט ע"א ודף כו ע"א.

שם ואין ממעטין ביו"ט. (עי' בגל' הט"ז סי' תרמ"ו סק"ו).

דף לג.

בעי' ר' ירמיה (אב"ה עיין לקמן בסמוך ע"ב על גמרא דאשחר אימת).

שם יש דחוי אצל מצות. עיין סוטה דף טו ע"ב תוס' ד"ה נתאכמו.

שם כסהו ונתגלה. וק' דה"מ לאוקמי כרבנן דלקמן דמכשירין בעבר ולקטן דמוכח דאין דיחוי.

שם אר"ח דבר זה רבינו הגדול אמרו. כעין זה לקמן דף לה ע"ב.

תוד"ה נקטם ומיהו לא לגמרי דמי להאי דינא וכו', בזבחים דף ל"ד ביארו דבריהם דמ"מ כיון דאסור ללקוט משום איסור יו"ט לא הוי כ"כ בידו, תמוה לי מסוגיין דדייקינן אריש ואם מיעטן כשר דמעטינהו אימת וכו' ואי לבתר דלאגדיה תפשוט דדיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי והא ברישא דמיירי בעי"ט דהוי בידו לגמרי פשיטא דלא הוי דיחוי ואפילו בנראה ונדחה וצע"ג.

ועיין תוס' זבחים ל"ד משום דלא מקרי כ"כ בידו כיון דאין ממעטי' ביו"ט. משמע מדבריהם כיון דהוי איסור ואפ"ה כיון דאי בעי עביד מקרי קצת בידו לענין דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי. אבל לא לענין נראה ונדחה. ותמוה לי מי הכריחם לדחוק ולחלק בין דחוי לדחוי לענין קצת בידו, הא י"ל בפשוטו דזהו בעצמו מספקי' אם מ' ארי' דרביץ עלה האיסור יו"ט מקרי לאו בידו או דמ"מ כיון דאי בעי עביד מקרי בידו. ולזה ממתני' דמוכח אשחור בעיו"ט ומיעטן ביו"ט כשר מספקי' בטעמא דמלתא. אם הטעם דמקרי בידו וממילא נפשט דגם אשחור ביו"ט דהוי נראה ונדחה מ"מ כשר כיון דמקרי בידו. אבל איבעי' דנקטם ראשו לא אפשוט כיון דאין בידו י"ל דיש דחוי אצל מצות, או דמ' איסור דיו"ט מקרי לאו בידו, ומוכח ממתני' דאין דחוי אצל מצות ונפשט דנקטם ראשו מעיו"ט כשר, אבל אשחור ביו"ט אפשר דפסול כיון דנראה ונדחה א"כ ממילא נקטום ראשו וכן אשחור ביו"ט לא איפשיטא ועולה הסוגיא כהוגן, אבל נ"מ לדינא אם נטל ד' מינים והי' ההדס נקטם ראשו מעט ועלתה בו תמרה ביו"ט ואח"כ נטל ד' מינים וההדס אשחור ביו"ט ומיעטו, דממנ"פ יוצא דחדא עכ"פ נפשוט ממתני' דכשר ודו"ק.

בא"ד ומיהו לא לגמרי דמי וכו', בפשוטו י"ל דבאמת אין לחלק גבי [מצות] היכא דהוי בידו בין נראה ונדחה לבין דיחוי [מעיקרא] כמ"ש תוס' רק ה"פ דהגמ' מסופק היכא דהוי דידיה באיסור אי הוי לגמרי דידיה ואם אמרי' דהוי דידיה באמת גם האשחור ביו"ט מהני כמו גבי קדשים דהיכא דהוי בידו לגמרי גם בנראה ונדחה לא הוי [דיחוי] א"ד דלא הוי בידו ואפ"ה מהני באשחור מעיקרא מוכח דדיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי אף דהוי אין בידו ונפשוט [לעיל] גבי תמרה [ונ"מ] אם יש לו א' שנקטם ראשו מעי"ט [ועלתה] בו תמרה ביו"ט וא' דאשחור ביו"ט ולקטן בי"ט דממנ"פ [יוצא] אם מקרי בידו אף בעושה איסור יוצא גם באשחור ביו"ט דהא הוי בידו, ואי לא מקרי בידו ואשחור בעי"ט מהני מטעם דיחוי מעיקרא ממילא יוצא בההיא דנקטם מעי"ט דהוי דיחוי מעיקרא [ומש"ה (הוי) לעיל גבי תמרה אסקו בתיקו משום דאינו מוכח מלקמן דדלמא הוי בידו, ובאמת מהני התם אפי' דאשחור ביו"ט ולקטן בי"ט דממנ"פ [יוצא] אם מקרי בידו דדלמא לא הוי בידו] אבל לשיטת התוס' כה"ג לא יוצא בתרווייהו. ובזה יהיה ניחא ג"כ לשון הגמ' אילימא דאשחור מעי"ט וע"כ (צ"ע) [צ"ל] דלא הוי בידו תוכל לפשוט האיבעיא דלעיל ואי [דאשחור] בי"ט לא לפשוט ההיא דלעיל דהכא הוי בידו א"כ תפשוט [ההיא דהכא]. תד"ה ואימא ה"נ הא אפילו הירדוף. תמוה לי אמאי לא הקשו כזה לעיל י"ג, האי מרירתא דאגמא וכו' הא לא נזכר שם עצם בקרא והרי אפילו בתמכא וחזרת יוצא, ואיך שייך בזה דלא יהיה שם לווי ולמה יגרע מרירותא דאגמא מחזרת ותמכי וצע"ג.

דף לג:

אם מיעטן (להענבים המרובים מעליו) כשר, דמעטינהו אימת כו' אלא לבתר דאגדיה תפשוט מיניה דיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי. תימא מה צורך למפשט ומה דחי קסבר אגד הזמנה בעלמא הוא, הא הדבר פשוט דלא הוי דיחוי כיון דמעטינהו מעיו"ט והוי בידו לגמרי, דאפילו בקדשים, ואפילו בנראה ונדחה לא הוי דיחוי, כדתנן קיבל הכשר ונתן לפסול יחזור לכשר, וקאמר רב אשי בפרק כל הפסולין הטעם משום דכל שבידו לא הוי דיחוי, והדבר צריך תלמוד גדול.

שם אלא לבתר דלאגדי' תפשוט מינה וכו'. וק' [דכה"ג] בעי"ט דהוי בידו לגמרי מש"ה מהני ובכה"ג מעולם לא הוה האיבעי' דהא גם בקדשים היכא דהוי לגמרי דידיה מהני.

שם נראה ונדחה הוא וכו'. לכאורה אמאי לא מהני ביו"ט אשחור דהא מדאורייתא לא נדחה [כלל] דהא הוי בידו וגבי דרבנן הוי ס' דרבנן דלמא גם בנראה ונדחה חוזר ונראה [וכדמוכח מכיסוי] צ"ל כיון דמדרבנן לא חזי הוי כנדחה מדאורייתא [והיכא דהוי בידו] גם נראה ונדחה חוזר ונראה, דאל"כ קשיא לשון הגמרא דמעיקרא קאמר דנפשוט רק דיחוי מעיקרא ואח"כ אמרי' דנוכל לפשוט יותר אפי' נראה ונדחה, ולפי הנ"ל ניחא.

שם דאשחר אימת (הענבים המרובים מעליו) כו' אלא לאו דאשחר ביו"ט שמעת מיניה נראה ונדחה אינו חוזר ונראה. קשה ממנ"פ אי משום איסור דרביע עלה דאין ממעטין ביו"ט לא מקרי בידו, א"כ מה קבעי ר' ירמיה לעיל (עמוד א') נקטם מעיו"ט ועלתה בו תמרה יש דיחוי וכו' והא מסקינן כאן דאשחור מעיו"ט ודיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי, ואי דמ"מ אף לאסור למעט מ"מ מקרי בידו, א"כ מאי קא מבעי ליה כלל, הא כל שבידו לא הוי דיחוי אפילו בקדשים דקיבל הכשר ונתן לפסול יחזור לכשר, וי"ל דזה בעצמו מבעיא לי' לרבי ירמיה, אם מחמת איסור דרבע עליה מקרי לאו בידו או דמ"מ כיון דאי בעי לעבוד מצי עביד מקרי בידו, ומסופק בטעמא דמתני' דמוכח מינה דבאשחור מעיו"ט ומיעטן ביו"ט כשר אם הטעם דמיקרי בידו וממילא נפשט דגם באשחור ביו"ט, אף דהוי נראה ונדחה מ"מ כשר כיון דמקרי בידו, אבל בנקטם ראשו, י"ל כיון דאין בידו כלל הוי דיחוי או כיון דאיסור יו"ט רבע עליה לא מקרי בידו, ומוכח ממתני' דאין דיחוי אצל מצות, ונפשט דנקטם ראשו מעיו"ט נמי כשר, ומ"מ אשחור ביו"ט אפשר דפסול, כיון דנראה ונדחה, ומש"ה נקטם ראשו וכן אשחור ביו"ט לא אפשיט ועולה הסוגיא כהוגן.

ובתוס' זבחים (דף לד) משמע דדחקו לומר כיון דאין ממעטין ביו"ט לא מקרי כ"כ בידו, ואפילו הכי היכא דאי בעי עביד מקרי קצת בידו, וע"כ לענין דיחוי מעיקרא מקרי

בידו, ולענין נראה ונדחה לא מקרי בידו, וכן רמזו בתוס' לעיל בסמוך (ע"א ד"ה נקטם). ותימא בעיני מי הכריחם לדוחק הגדול הזה. ונ"מ אם יש לו הדס שנקטם ועלתה בי' תמרה ביו"ט והדס אחר דאשחור ביו"ט ומיעטו ונטל שניהם דלפי פירושי יצא ממנ"פ דממתניתין אפשיט דחדא מינייהו עכ"פ כשר. ודעת התוס' צריך לימוד גדול.
שם והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו וכו' (עי' בגל' המג"א סי' שי"ד סק"ה).

דף לד.

ערבי שתים אחת ללולב. עי' לקמן דף מג ע"ב תוס' ד"ה והביאו ודף מה ע"ב תוס' ד"ה א' ללולב.

דף לה.

שכן בלשון יווני. כעין זה שבת דף סג ע"ב וש"נ.
תוס' ד"ה לפי שאין כו'. עיין חולין דף קטו ע"ב תוס' ד"ה כלאי הכרם.
בא"ד ואפשר דאפי' מדאורייתא הויא ערלה בשריפה, מלישנא דתוס' משמע דצריכי' להקדמה זו ומשמע דאלו שריפה מדרבנן ל"א כתותי מכתת שיעורי', וכן ראיתי שדקדק כן בתשו' שער אפרים, אמנם לכאורה תמוה דא"כ מאי הקשו מערלה דלמה צריכי' לטעמא דלכם [הא איצטריך] לפסול ערלה בחו"ל דהוי דרבנן, וגם מה הקשו מתרומה טמאה הא ס"ל לתוס' בכמה דוכתי' דמעשר אילן דרבנן ובעי שריפה רק דרבנן, ולזה צ"ל דתוס' ס"ל דגם לענין לכם תלי' בקנין דאורייתא, וא"כ בערלת חו"ל ובתרומה טמאה מדאורייתא ממילא יוצא דהוי לכם, ולגבי דרבנן פסול משום דמיכתת שיעורי', ובערלה דאוריית' דמדאוריית' לא הוי לכם לא הי' אפשר להקשות מטעם מכתת שיעורי' אלא עפ"י ההקדמה דטעון שריפה מדאוריי', באופן דס"ל לתוס' דבין לענין לכם בין לענין מכתת שיעורי' אף דמכח דרבנן לא הוי לכם וכן מכתת שיעורי' מ"מ יוצא מה"ת, אבל לענ"ד נסתר זה ממ"ש הרמ"א או"ח סי' תקפ"ו ס"ג דבשופר של עכו"ם אינו יוצא אא"כ בטלו מעיו"ט, וזה שיטת ר"ת דגם בעכו"ם קודם ביטול כתותי [מיכתת שיעורי'] ובביטלו ביו"ט הוי דיחוי ולא מקרי בידו כיון דישראל א"י לבטל ע"ז דנכרי, ועדיין קשה לי' הא אלו ביטלו ישראל הי' טעון שריפה רק מדרבנן דהא מדאורייתא מהני ביטול ישראל, וא"כ לגבי דאוריית' לא הוי דחוי כיון דבידו, ולגבי דרבנן הא איבעי' דלא אפשיט' אם יש דיחוי והוי ס' דרבנן, אע"כ כיון דרבנן אמרו דלא מהני ביטול ישראל וטעון שריפה ממילא בצר לי' שיעורא וכמכתת דמי ופסול מדאורייתא וק"ל.
ועי' בש"ע סי' תרנ"ח ס"ז דפליגי אם בהגיע לעונת הפעוטות ומקנה האתרוג אם יוצא מדאורייתא ע"י קנין דרבנן והדברים עתיקי'.

במג"א סי' תרמ"ט סק"כ דאתרוג שנאסר מחמת בליעת איסור י"ל דכשר דדוקא כשאיסורו מחמת עצמו פסול, נ"ב לענ"ד מוכח כן מסוגי' עי' במהרש"א דהא דאמרינן דכ"ע היתר אכילה בעינן דלשיטת תוס' ל"א דמוכח כן דהא תרומה טמאה פסול משום כתותי מיכתת שיעורי' אלא משום דאין נ"מ לדינא דלא משכחת מידי שיהא לו דין ממון ולא היתר אכילה ע"ש, והא משכחת בבלע איסור, אע"כ כיון דאין איסור מחמת עצמו אינו פסול.
תוד"ה אתיא שיש לכהן וללוי כו' (עי' תור"ע דמאי אות ו').

דף לה:
מ"ט דב"ה כיון דאי בעי וכו', משמע דבטבל גמור לכו"ע פסול, ומפירש"י משמע דטבל פסול דלית ביה היתר אכילה, ודעת תוס' דפסול משום דיש לכהן חלק בו והוי כשותפים, ודעת הרמב"ן דטבל כשר, ומתני' דקתני של דמאי קאי על תרומה טמאה היינו ת"ט של דמאי וכשר לב"ה דחזיא לעניים דגם ת"ט של דמאי שרי לעניים כמ"ש להדיא הריטב"א בחידושיו.
שם אר"ח דבר זה וכו'. כעין זה לעיל דף לג ע"א.

דף לו.
רש"י ד"ה שבני אדם, ומודו בתפוחים שמוציאים לזריעה, ק"ל דלרבה דאמר ר"פ ור"ש אמרו ד"א וטעמא דר"ש דעד גמר בישולם לא היה אתרוג פירי אמאי נקט ר"ש פוטר האתרוגים דמבואר דבתפוחים מודה, וכיון דהטעם דקודם גמר בישולו לא היה פירי מ"ש תפוחים מאתרוגים.

דף לו:
והא ר"ח מטביל בה ונפיק. עי' לקמן דף מו ע"ב תוס' ד"ה אתרוג בז'. ובע"ז דף נח ע"ב תוס' ד"ה בצר.
במג"א סי' תרמ"ט סקכ"ז דאפי' לא נשתייר רובו כשר רק שישאר כביצה, וק"ל הא כביצה לאו מדין שיעור הוא אלא משום דפחות מזה לא נגמר פריו, והכא דאתרוג בעצמו הי' גדול וידעי' דנגמר פריו אמאי צריך שיעור כביצה וצ"ע.
תוס' ד"ה בשבת וכו' ומדקאמר להכניס. עיין בבכור שור ובספרו תבואת שור סי' י"ט סקט"ו.

דף לז.
וכן בעזרא. עיין מ"ש לעיל בגליון דף יב ע"א ברש"י ד"ה צאו ההר.
שם ורבא אמר לקיחה ע"י ד"א. עיין יומא דף מז ע"ב ברש"י ד"ה רב פפא.

דף לז:
ואמר רבה הדס במחובר. עיין בר"ן פ"ג דביצה דף קצד ע"א בשם הגאונים הגי' בכאן בהיפוך דהדס במחובר אסור להריח בו אתרוג שרי ע"ש וכ"כ הגהת אשר"י.
רש"י ד"ה אבל אתרוג אין לך תולש גדול מזה. עי' מנחות דף ע' ע"א. אח"כ מצאתי בעזה"י בתבו"ש בחי' שבת דף ע"ג ובקונטרס מוצל מאש סי' מ"ח.

דף לח.
אמר רבא מאי קושיא. כעין זה יבמות דף קח ע"ב.
שם עונה אחריה וכו' (עי' חי' ברכות כ' ע"ב סוד"ה הקושיא).
תוד"ה מאי. (עי' חי' שבת ט' ד"ה בהר"ן, וחי' פסחים ק'. וע"ע בגל' המג"א סי' ע' סק"ו).

דף לט.
הלוקח לולב וכו'. (עי' חי' ע"ז ס"ב ע"ב).
תוס' ד"ה הלוקח לולב וכו' וקתני סיפא בד"א בע"ה. וכן ברכות דף י"ז ע"א אני ברי' וחבירי ברי'.
תוד"ה וליתיב דבהדיא שרא רחמנא וכו'. הנה ביסוד איסור סחורה במאכלות אסורות אם הוא דאורייתא או דרבנן מפשטות דברי תוס' פרק שני דפסחים (דף כ"ג) משמע דהוא דאורייתא, וכן מדברי תוס' פרק לולב הגזול ד"ה וליתב, ממ"ש כה"ג מותר למכרו כדכתיב או מכור לנכרי [והן הנה ג"כ דברי הר"ש בשביעית], מדהביא ראיה מקרא מוכח דהאיסור סחורה דאורייתא, וכ"כ הרא"ש להדיא (ספ"ז דבב"ק), וכן משמע מתשו' הרשב"א (סי' ש"א), ומ"ש הב"י בשם הרשב"א דהאיסור מגזירה שלא יאכל מהם, התיו"ט והט"ז כוונו לדבר אחד, כיון דבקרא כתיב היתר ואיסור מסרן הכתוב לחכמים, והם חלקו בכך לאסור דברים העומדים לאכילה מחשש שיאכל מהם, והתירו בדברים שאין עומדים לאכילה, א"כ במה שלא התירו חכמים נשאר באיסור דאורייתא.
והמ"ל כתב להוכיח דהרמב"ם ס"ל דהוא דאורייתא, הא' ממה דס"ל דבספק איסור דאורייתא אסור לסחור, ואם איתא דהאיסור הוא רק דרבנן הו"ל ס' דרבנן, הב', ממ"ש הרמב"ם חוץ מן החלב שהרי אמרה תורה יעשה לכל מלאכה ומאי ראיה מקרא לגבי דרבנן, אע"כ דהוא דאורייתא, אמנם התה"ד סי' ר' הביא בשם גליון תוס' דהוא דרבנן ודרשא דפסחים א"ק יהי' הוא דרך אסמכתא, והיינו דמ"ש תוס' פסחים דאסור מדאורייתא, לאו דאורייתא ממש אלא כעין דאורייתא דאסמכוה אקרא, וההיא דתוס' סוכה הנ"ל כ' הט"ז ליישב, דלא הי' כח לחכמים לאסור דבר המפורש בקרא להתיר עיי"ש, ולפ"ז אזדא ראיה הב' של המ"ל, די"ל דכוונת הרמב"ם ג"כ הכי חוץ מן החלב

כיון דהתורה התירה בפירוש, יעשה לכל מלאכה, א"א לחכמים לאסרו [ואף דבנבילה כתיב או מכור, וזהו בלא"ה קשה על הרמב"ם מ"ש חלב מנבילה, וצ"ל דלישנא או מכור אין מפורש להתיר לקנות ולמכור דההיתר אפשר בנזדמן לו, אבל לישנא יעשה לכל מלאכה משמע בכל מסחר שבעולם].

ואדרבא לכאורה מוכח הכי, דלפי המ"ל דסחורה אסור מדאורייתא ורק בחלב התיר הכתוב במה דאמר יעשה לכל מלאכה, איך אמרינן בפסחים שם רבי עקיבא איסור והיתר לא צריך קרא, הא צריך להתיר לסחור, דבשארי איסורי אכילות אסור מה"ת, וצע"ג.

והנה לכאורה י"ל דבעל גליון תוס' הנ"ל הוכיח שיטתו דממקום שבא להקשות עליו מתוספת סוכה, משם היה לו ראיה, והיינו דמ"ש הט"ז דלא היה כח לחז"ל לאסור המפורש בקרא להתיר לא מצינו שורש ויסוד לזה, דממ"ש תוס' פרק איזה נשך (בב"מ דף ע') ד"ה תשיך דהכי פריך, כיון דאמר רחמנא מצוה לחסרם לא היה להם לחכמים לאסור, מזה אין ראיה, די"ל במקום שעשאו הכתוב למצוה אין ראוי לחכמים לאסרו והכי דייקא לישנא דתוס', וכן מ"ש הכ"מ (פ"ג ה"ז מהל' מלכים), כיון דמצינו שהזהיר הכתוב דינו לבוקר משפט לא היו גוזרים המלך לא דן, היינו כיון דעשאו הכתוב מצוה לדון לא רצו חכמים לאסרו [אולם קצת קשה לי בתוס' ב"מ הנ"ל אם נימא דפרכת הש"ס ממה שעשאו הכתוב מצוה, א"כ כי משני לא תשיך ולדיוקא דלאחיך לא, לעבור בלאו ועשה, לשני בקיצור דלנכרי תשיך לא בא לעשות מצוה אלא רשות ולדיוקא לאחיך לא, ועיין בפ"י קדושין דף ע"ג ד"ה והתורה אמרה דכתב כהט"ז].

אבל לענ"ד יש לקיים דברי הט"ז בדרך אחר, דנהי דיש כח ביד חכמים לאסור המפורש בתורה להתיר, מ"מ היכי דאסמכוה חז"ל להאיסור אקרא, לא שייך להסמיך הקרא על מה דמפורש בקרא להתיר, וכעין זה כתבו תוס' להדיא בפרק אין דורשין (חגיגה דף י"ח) א"כ י"ל בדברי תוס' סוכה כיון דכתיב או מכור לנכרי א"א להסמיך האיסור אקרא, והנה בשו"ת חו"י (סי' קמ"ב) כתב כיון דדרשה דיהיה לאסור לכתחילה כתיב רק בשרצים ובטמאים, ליכא למילף מיניה נבילות וטריפות, דמה להנך שלא היה להם שעת הכושר, אלא דרבנן אסרו גם לנבילות וטריפות, וכיון שכן י"ל דלבעל גליון תוס' הנ"ל היה קשה על דבריהם בסוכה הנ"ל דמה הוכיחו מקרא או מכור לנכרי הא באמת נבילות וטריפות הוא דרבנן, ואי דקושייתם דא"א להסמיך קרא לאיסור וכנ"ל מנ"ל לתוס' זה דאסמכוהו אקרא, הא מה דאמרינן בפסחים דרשה דיהיה הוא באמת דרש גמור לטמאים, אבל

נבילות וטריפות לא אסמכהו לאסור, אלא על כרחך דכל עיקר הדרש הוא אסמכתא ואסמכוהו לכל מאכלים אסורים, ושפיר הקשו מקרא או מכור.
אולם באמת יש לדחות הראיה, די"ל דתוס' סוכה אזלי בשיטתם, דבחיים ואחר מיתה הוי איסור עשה דאינו זבוח, דוזבחת ואכלת, היינו זבוח אכול שאינו זבוח לא תיכול, ולגבי הך איסור לא היה שעת הכושר ואסור מדאורייתא, אבל בטריפות עדיין י"ל דהוי דרבנן כיון דהיה לו שעת הכושר.
באופן דלא מצינו מפורש מי שיסבור דגם בטריפות איסור סחורה הוא דאורייתא, וכיון דהגליון ס"ל דהכל הוי דרבנן, מה דאפשר למעט בפלוגתא עדיף לומר דגם בנבילות וטריפות אינך פוסקים ס"ל דהוי דרבנן, ומסתייע לזה שמיושב סתירת דברי הרשב"א דאף דס"ל (בסי' ש"א) דדרשה דיהיה הוי דרש גמור מ"מ שפיר כתב ליתן טעם מגזירה שמא יאכל, היינו בנבילות וטריפות, ולפ"ז י"ל בספק טריפות מותר לסחור דהוי ס' דרבנן.

דף מא:
כמה מצות חביבות. עיין בב"ק דף ט ע"ב תוס' ד"ה אילימא.
בהרא"ש סי' ל' בשם ה"ר ישעי'. (עי' חי' או"ח דפו"י סי' תרנ"ח).

דף מב.
לא שנו (דפטר ר' יוסי ביו"ט ראשון שחל בשבת ושכח והוציא את הלולב לר"ה) אלא שלא יצא בו, אבל יצא בו חייב (דשוב לא טריד בטרדה דמצוה, ומקשה) הא מדאגביה נפק ביה. תימא הא מ"מ בשעת העקירה היה בכלל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה וא"א לחייבו על העקירה, ומש"ה אינו חייב כלל דהוי כהנחה בלא עקירה, וכמו בהיה מזיד או אנוס על העקירה דפטור הכי נמי הכא, וה' יאר עיני.
שם אביו לוקח לו תפלין, ברמ"א בהג"ה (סוף סי' ל"ז) וי"א דהאי קטן דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד, לא הבנתי דהא מדאורייתא חייב, ואף דבדקו ולא הביא ב' שערות הא בדאורייתא חיישינן שמא נשרו, וא"כ איך שייך בזה דאביו לוקח לו תפילין דמשמע דמדין חינוך לבד הוא.
ולמ"ש הב"ש אה"ע (סי' קנ"ה), דאם הביא ב"ש קודם מלאות שניו דהם שומא בעלמא ואחר מלאות שניו עוד עומדים ב"ש ההמה ולא נמצאו בו אחרות דבזה ל"ח לנשרו, דאם השומא לא נשרו, בודאי שערות גמורות לא היו נושרים, א"כ י"ל דמיירי בכה"ג דעדיין ודאי קטן הוא.

גם יש לומר דדוקא היכא דאיכא חשש דעבור בידים על דאורייתא כגון שקידש אשה דאם נחזיקו לקטן ונימא דאין הקידושין חלין תעשה בידי' איסור להנשא לאחר וכן לענין אכילה בי"כ כמו שכתב המג"א בהא חיישינן לשמא נשרו אבל בביטול מצוה בשב ואל תעשה לא חיישינן לנשרו, וצ"ע לדינא.

רש"י ד"ה בשבת מחזירין שהרי מכאן נטלום היום, מלשון זה משמע דדוקא כשנטלו ממים בשבת אבל אם נטלו מע"ש אין מחזירין לאותן מים בשבת, אבל לא מצאתי מי שהעיר מזה לחלק כך בכאן. (אב"ה ודומה לזה כ' הר"ן פ"ג דשבת דבנטלו הקדירה מעל הכירה בשבת מקרי יותר חזרה מאלו נטלה מהכירה בע"ש ע' בהג' ש"ע סי' רנ"ג ס"ג).

תוד"ה אמר משמע דס"ל דמצות כו', קשה לי הא מרא דשמעתא ר' יוסי דע"כ סבירא ליה דמצות אין צריכות כונה ממה דקאמר ר"י בע"ז כ"ז ע"א וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה, משו"ה צריכין לשנויי אליביה כשהפכו.

ומזה היה נראה, דהענין, כמו דמצינו בציצית דצריכין קרא דהטווייה צריך להיות לשמה, וכן בעשיית סוכה לבית שמאי (סוכה ט' א'), דאין זה נוגע לדין מצוות צריכות כוונה או לא, דהעשייה עצמותה אינה מצוה, רק שיהא הילוכו בציצית ולישב בסוכה, דאי מצוות צריכות כוונה צריך לכוון אם עושה המצוה, משו"ה צריך קרא ביחוד על העשייה.

וכן בשחיטה דבלא כונה [דפליגו תנאי בחולין ל"א ע"א אי כשרה], אף דקיי"ל מצוות אין צריכות כוונה, צ"ל דהמצוה היא שלא לאכול בשר מתה רק ע"י שחיטה, ולהרשב"א דהבשר מן החי בעשה שאינו זבוח, היינו ג"כ שלא לאכול בשר שאינו זבוח, וענין הזביחה הוא שיהיו הסימנים נשחטים ע"י כח גברא, ולא שייך בזה מצוות צריכות כוונה. וכן נדה שנאנסה וטבלה (חולין שם), המצוה היא שלא לשמש באשתו נדה בלי שתטהר עצמה במקוה, אבל ענין הטהרה א"צ כוונה. וכן בהיפוך, בגט דבעי לשמו ולשמה, אינו ענין למצוות צריכות כוונה, דגט אינו מצוה, גם לא מדין כוונה לשם השם, אלא לשם המגרש ומתגרשת, מדכתיב לה לשמה, היינו דהחסרון בכתיבה עצמה, דצריכה שהכתיבה יהיה לשמה לשם בעל ואשה.

וא"כ צריך לומר דה"נ במילה, דמצוה על האב שיהיה בנו מהול וכרות עור המחפה לגיד, וכל שנעשה כן מהני, דסוף סוף בנו מהול, ומשו"ה אינו צריך שליחות וכשר ע"י נכרי, כמו דכתיבת הגט כשר ע"י נכרים [גיטין כ"ג ע"א], וכן עשיית ציצית דפסול רק משום דנכרי אינו מכוון לשמה, משו"ה פריך שפיר וכי מצינו מילה בתורה לשמה, היינו אף דמצוות צריכות כוונה מ"מ האב מכוון שיהא בנו מהול לשם מצוה שציוהו הבורא ית',

אבל מעשה המילה היכן מצינו שיהיה בזה גרעון אם נעשה שלא לשמה, משו"ה מצריך לד' המול שמעשה המילה עצמה יהיה לשם, כמו בטוויית ציצית דיש קרא שיהיה לשם. בא"ד אינן צריכות כוונה. עי' לעיל דף ל"ט ע"א תוס' ד"ה עובר.

דף מב:

תוד"ה טלטול כדאשכחן גבי קנים וכו', דברי תוס' אלו קשים לי דא"כ למאי צריכים לומר בסוגיא דשבת דקודם התרת כלים נשנית או מטעם דלא מיעפש, הא בלא"ה י"ל דגרע מכלי שמלאכתו להיתר כיון דאין שם כלי עלי' וצל"ע.

דף מג.

תוס' ד"ה ויעבירנו וכו' וטעם ראשון נראה. עיין עירובין דף לב ע"ב תוס' ד"ה הכא באילן. (וע"ע חי' שבת ה' ע"ב).

דף מד.

אידי ואידי בזמן שבהמ"ק קיים ול"ק כאן במקדש כאן בגבולין, לפ"ז ק"ק סיפא דמתני' ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו, דבזמן שבהמ"ק קיים היכי משכחת לה הא בגבולין אין נוטלין רק יום א' ובמקדש בעי לכם כל ז' לשיטת תוס' שכתבתי בריש פרקין. ועיין.

שם שכחום וחזרו ויסדום. שבת דף קד ע"א מגילה דף ג ע"א.

דף מד:

רש"י ד"ה וחד אברויי וכו' כמו וברא. אלו ב' פירושים הן ג"כ ברש"י חולין דף מג ע"ב ד"ה אין חוששין.

תוס' ד"ה כאן במקדש וכו' וב' ימים טובים של גליות אין בהן וצונו. וקשה לי דמ"מ יקשה מברכת על אכילת מצה ועל אכילת מרור בליל ב' דפסח. ואולי יש לחלק בין נוסח ברכה בלשון לעשות כן ובין נוסח בלשון על. אח"ז מצאתי שהקשה כן הר"ן עיין בט"ז א"ח סי' ח' ס"ק ו.

דף מה:

שמא תאמר אבד סברם. עירובין כא ע"ב.

שם יכול אני לפטור. עיין אבות דר' נתן פט"ז.

דף מו.

רש"י ד"ה מצות הרבה לישב בסוכה (עי' חי' ברכות י"ז ע"ב).

דף מו:

אר"י אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר. כתב המ"א סי' תרס"ה ול"א מגו דאתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולא יומא דהא בה"ש גופא לא נאסר אלא משום ספק יום שעבר. תוס' והרא"ש. נראה כונת דבריהם דבאתרוג מיד שנטל האתרוג ויצא בו אזדא מצותו והא דאסור כל היום הוא מגו דאתקצאי בה"ש אתקצאי לכולי יומא ובה"ש אסור היינו משום ספק יום שעבר, וכ"כ להדיא ברש"י וז"ל אתרוג לא חזי בין השמשות משיצא בו שחרית. והנה הר"ן אף דבפ"ק דביצה כתב גם כן היסוד דמוקצה מ' יום שעבר לא אמרינן, מ"מ כאן בסוכה נתן טעם דבה"ש בעצמו אינו מוקצה דאינו נוטלו בה"ש דהוי ס' דרבנן, היינו משום דמבואר בהר"ן דטעמא באתרוג דבז' אסור דלכולי יומא אתקצאי דאם לא נטל שחרית נוטלו בין הערביים והוי כולא יומא זמן המצוה, וא"כ יקשה דבה"ש אסור מטעם זה לישב נימא מגו דאתקצאי בה"ש כמו בסוכה, מש"ה הוצרך הר"ן ליתן טעם דבה"ש עצמו לא אתקצאי דאם לא נטל שחרית לא יטול בין השמשות, ואם כן בה"ש עצמו מותר לאכלו ולא מתסר משום מגו דאתקצאי בה"ש היינו דביום חול לא אמרי' מגו דאתקצאי ואינו אסור רק בשעת הקצאה דהיינו משך זמן המצוה שהוא עד בה"ש. וא"כ נ"מ בין תוס' והר"ן דלתוס' אתרוג בבה"ש דשביעי ולהר"ן מותר.

ובאלי' רבה תמה דבהפריש ז' אתרוגי' לז' ימים דקיי"ל דכל א' יוצא בו ואוכל למחר הא בה"ש ביום ראשון צריך ליטלו דהוי ס' דאורייתא ולתסר למחר, במחכ"ת לק"מ דביום השני שהוא יום חול ס"ל להר"ן דלא אמרינן מגו דאתקצאי, לפי זה יהא הדין דבי"ט של גליות והפריש ז' אתרוגים לז' ימים אסור בי"ט שני האתרוג דיום הראשון משום מגו דאתקצאי, ואפשר דהוי ממנ"פ דאם י"ט שני הוא י"ט אגלאי דאתמול חול ולא היה אתמול זמן המצוה ואם הב' חול ל"א מגו דאתקצאי. ומדברי הר"ן בפ"ב דביצה לא משמע כן ועיין בתוספות פ"ג דעירובין ובתוספות פ"ק דף י' ע"ב וזה צ"ע לדינא.

גם י"ל למ"ש הר"ן פ"ק דביצה אהא דמחלק דמוקצה מ' מצוה חמיר אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר הקשה מהא דסבירא לי' לרב דכל אחד יוצא בו ואוכלה לאלתר הרי דמחמת מצוה קיל דאפילו ביומי לא אמרינן מגו דאתקצאי (היינו דאמאי בראשון אוכלה לאלתר הא בי"ט אמרינן מגו דאתקצאי), ותי' בשם הרא"ה דכיון דהפריש לז' ימים הוי כאלו התנה שאינו מוקצה אלא למצותו, א"כ י"ל דגם ר"א דסבירא ליה דאוכלה למחר סבירא לי' ג"כ דתנאי מהני אלא דסבירא לי' דאקציי' לכל יום דהוא משך זמן המצוה דאם לא נטלו שחרית נוטלו בין הערביים, אבל עכ"פ לגבי יום מחר הוי כהתנה דאינו מקצה רק לכולי יומא ובה"ש בכלל דהוא זמן המצוה דבה"ש דראשון נוטלו משום ספק

דאורייתא וכדס"ל לרב דלא הקצה רק למצותו ממש דהיינו עד אחר שיטול ויצא בו ה"נ לר"א הוי כהתנה דאינו מוקצה אלא עד זמן משך המצוה דהיינו עד שתחשך ליל ב' די"ט, ותוס' פ"ד דסוכה דהוכיחו מההיא דר"א דאוכלו למחר דסבירא לי' דלא אמרינן מגו דאתקצאי מ' יום שעבר, היינו לשיטתייהו דסבירא לי' כפרש"י דמיד שיצא בו בשחרית אזדא מצותו וא"כ הא דס"ל לר"א דאסור כל יומו מוכח דלא סבירא ליה לר"א דהוי כהתנה או דתנאי לא מהני, אבל לשיטת הר"ן דהא דאסור בז' דכל היום הוי זמן המצוה כיון דאם לא נטל שחרית נוטל בין הערבים דבזה פליגי ר"י ור"ל ועלה אמרינן דפלוגתא דרב ור"א הכי הוא, שפיר יש לומר דגם ר"א ס"ל דהוי כהתנה אלא דפליגי אם אקציי' רק אחר שיצא ידי המצוה או לכל משך זמן המצוה, ומיושב קושיית הא"ר ודוק.

שם הפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים (א"ר כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר, ור"א אמר כל אחד וכו' ואוכלה למחר). וגרסא אחרת יש להיפוך (דרב אמר אוכלה למחר ור"א סובר אוכלה לאלתר). ומדברי התוס' לעיל בפ"ק (דף י ע"ב) מבואר דלפי' רש"י בטעמא דלוי דאתרוג אסור אפילו בשמיני משום דהוא מוקצה מחמת יום שעבר, אין להעמיד הגרסא אחריתא, דא"כ למה ליה לגמרא בביצה לומר, דטעמא דרב אסי דאסר ביצה בשני ימים טובים של גליות, משום דמספקא לי' אי קדושה אחת הן או לא, ואמאי לא אמר משום מגו דאתקצאי בה"ש מחמת ספיקא דיום שעבר, אלא ע"כ דגריס כגרסא ראשונה, ומוכח דר"א לא ס"ל כן באתרוג. דאינו אוכלה לאלתר משום דלכולי יומא איתקצאי, ומ"מ שרי למחר, ולא אסור משום מגו דאתקצאי.

ולדעתי העניה יש לקיים שפיר הגרסא, דהא התוס' לעיל שם הקשו איך אמר רב יוצא בה ואוכלה לאלתר, והא רב ס"ל כרבי יהודה והו"ל למיסר ביומא במגו דאיתקצאי, ותירצו דרב סובר דלמצותה לחוד איתקצאי ותו לא, וסברא זו מוכרחת רק לפי הגרסא הראשונה דרב אמר אוכלה לאלתר, והא הוא סבר כר"י, אבל לגרסא שניה אין אנו אחראין לכך, וי"ל דהיה פשוט ליה לגמרא דלר"י בודאי לכולי יומא אתקצאי דאין הכרח כלל לסברא דלמצותה איתקצאי, וא"כ מדסבר ר"א דיוצא בה ואוכלה לאלתר ולא אסר מחמת מוקצה, ע"כ דלא ס"ל כלל מגו דאיתקצאי, וע"כ טעמא דב' יו"ט של גליות, משום ספק דלמא קדושה אחת הן.

מ"ש אחי נ"י הערה לדינא בבהש"מ דמוצאי יו"ט שני של גליות [שרי] מוקצה כמו בספק מוכן ביו"ט שני, לענ"ד לא נראה להקל לדינא, והוא דבאמת צריכים להבין דכל מלאכה דרבנן לשתרי ביו"ט שני של גליות מטעם ספק דרבנן, ואף ביו"ט שני של ר"ה בגולה לשתרי דהוי ספק אם עברוהו, ואם משום דהוי דבר שיש לו מתירין מ"מ לשינויא (ביצה

ג ב) דלית לי' הא דדבר שיש לו מתירין בדרבנן תיקשי, גם לדידן במאכל המתקלקל אם הוא מוקצה, לשתרי ביו"ט שני, גם למאי דקיי"ל דדבר שחוזר ונאסר לא מקרי דבר שיש לו מתירין א"כ לשתרי לילך ביו"ט שני חוץ לאלפיים אמה דבזה יחזור ויאסור ביום טוב דאין לו תיקון ע"י עירוב לילך חוץ לאלפיים אמה.

ולזה נלענ"ד דהיסוד כך הוא, דבשעה שקבלו עליהם לקבוע יו"ט שני ימים מספיקא, עשו ליו"ט שני בכל דיניו והלכותיו קודש ולא לעשותו חציו חול להתירו בכל מילי דרבנן, דכל שיהי' מקילים לו בתמידות א"כ לעולם יו"ט שני חציו חול, משו"ה אסרו בכל מילי דרבנן כיו"ט גמור.

ומהאי טעמא ניחא לי הא שכתב הר"ן פרק ד' דסוכה דבבין השמשות אינו נוטל הלולב דהוי ספק דרבנן כמ"ש המג"א סי' תרנ"ב ואילו בביהש"מ דתשיעי צריך למיתב בסוכה מדאסרינן לנוי סוכה בתשיעי כמ"ש המג"א סי' תרס"ח ס"ק ב' עיי"ש והא ג"כ הוי ספק דרבנן וכמדומה הרגיש בזה בספר פרמ"ג. ולזה נראה דמצות אתרוג בז' ימים כיון דהמצוה רק פעם אחת ביום וחכמים חייבוהו לעשות כן בכל ז' ימים פעם אחת ביום משום הכי אם במקרה שכח עד בין השמשות הוי ספק דרבנן, מה שאין כן בסוכה דתקנת חז"ל הי' דכל אכילות שיאכל בשמיני צריך לאוכלם בסוכה, א"כ אם נידון דבבין השמשות יפטר מסוכה היינו מחלקים היום לעשותו יו"ט רק עד בין השמשות דהא זהו מילתא דתמידות.

ומהשתא נ"ל דמוקצה אסור בביהש"מ של יו"ט שני ולא הוי ס"ס כמו דצריך למיתב בסוכה בביהש"מ דתשיעי ורק בספק מוכן ביו"ט שני דהוא ספק כדרך מקרה אבל מה שהוא בתמידות לא ראו לחלקו ליו"ט לחצאין ועשו אותו יו"ט עד הלילה ולכל מילי דרבנן, ובאמת מההיא דסוכה אולי יש לדחות דלענין אכילה חוץ לסוכה הוי כעין איסור לא רק ביטול מצוה וא"כ הוי ס"ס בדאורייתא ומקרי ג"כ יש לו מתירין דימתין לאכול עד הלילה, ומ"מ נ"ל העיקר כדכתיבנא.

דף מח.

ניסוך המים. עיין ב"ב דף ע"ט ע"א ברשב"ם ד"ה מים ובשיטה מקובצת שם.

דף נא.

לימא תהוי תיובתא דר"י בתרתי. כעין זה לעיל דף ד ע"ב וש"נ.

שם במשנה ובהן היו מדליקין. אף דבגדי כהונה שבלו מועלים בהם, הואיל ולכבוד קרבן היו עושין צורך קרבן חשיב לי'. תוס' פ"ב דשבת דף כ"א ע"א.

דף נא:
וטרסיים. עיין ע"ז דף יז ע"ב תוס' ד"ה רבן.

דף נב.
יצה"ר בתחילה דומה. עיין מדרש רבה בראשית פכ"ב.
שם. שנאמר והסרתי. וכן בסמוך (ע"ב) ואידך והסרתי וכו' וכן ברכות דף ל"ב ע"א בכולהו מייתי הך קרא ולא ידעתי אמאי לא מייתי ממוקדם יחזקאל י"א י"ט והסירותי לב האבן מבשרם ונתתי להם לב בשר.

דף נג.
אליחרף. עיין ירושלמי פ"ט דכלאים ושם איתא בשינוי לשון קצת.
שם משם לתפלת המנחה. בתשובת תשב"ץ ח"ב סימן קס"א הביא סוגיא זו משם לתמיד של בין הערבים משם לתפלת מנחה. ועיין בתשובת הרמ"ע סימן י"ד.

דף נג:
מתני' ערב שבת שבתוך החג. והא דלא חשיב עוד ערב פסח דהיה כ"ז תקיעות בקריאת הלל דהא ליכא למימר תנא ושייר דמאי שייר דהאי שייר דר"ה שחל להיות בשבת ליכא שיורא למה דקי"ל דאין תוקעים לכל מוסף ומוסף כמ"ש התי"ט, צ"ל דמתני' כר"י דס"ל דכת שלישית לא הגיע לאהבתי ובצרי להו ששה תקיעות. ואף דמשכחת לה בע"פ שחל בע"ש דאיכא עוד ו' תקיעות משום ע"ש, צ"ל כיון דלאו מלתא דפסיקא בכל שנה לא חשיב.

דף נו:
תוס' ד"ה בוצינא כו' ור"ת מפרש. עיין טורי אבן מגילה דף יב ע"ב תוס' ד"ה היינו דאמרי.

ביצה

דף ב.
מתני' ביצה שנולדה כו' וב"ה אומרים לא תאכל. וה"ה דאסור בטלטול, דא"ת לא תאכל דוקא ובאכילה הוא דאסור אבל בטלטול שרי, ומה דאר"נ ב"ה כר' יהודה היינו לענין אכילה לחוד, א"כ היאך פרכינן עליה מההיא דמגביהין עצמות וקליפין דהוי רק טלטול, גם מדמשנינן גבי יום טוב, דסתם לה תנא כר"י דתנן אין מבקעין עצים מוקי לה לב"ה כר"י, הא האי סתמא אוסר בטלטול, ואלו ב"ה אוסר רק באכילה.
אולם למ"ש מהר"ש איידלס ז"ל, בתוס' ד"ה ביצה, דמה דלא תירצו התוס' דמש"ה נקט פלוגתייהו דב"ש וב"ה באכילה, לאשמעינן דב"ש מתיר אף באכילה, היינו דרק ר"נ ס"ל

דשייך למתני רבותא לב"ש מדלא מפלגי בתרנגולת מה שאינו כן לאינך אמוראי כיון דב"ש במקום ב"ה אינו משנה לא שייך למנקט משום רבותא לב"ש, א"כ ר"נ דלדידי' מוכח בל"ז דשייך למתני רבותא לב"ש שפיר אמר ב"ה כר"י, והיינו לגמרי כר"י ואפילו בטלטול, והאי דקתני אכילה לאשמעינן כחא דהתירא דב"ש, אבל לאינך אמוראי אכתי י"ל דבאמת בטלטול שרי, והמיועד להיות חתן בני, הבחור הנבון ר' הירש נ"י [כעת אב"ד דק"ק קארניק] אמר, דאף אם יהיה הפירוש ב"ה כר"י לענין אכילה לחוד מ"מ י"ל דזהו רק במידי דאכילה דאין עיקר הנאתו הטלטול, אבל במידי דלאו בר אכילה דעיקר הנאתו התשמיש אסור הטלטול כמו האכילה באוכל, ויפה אמר שכדבריו מבואר בח"ר שבת (דף קכח ד"ה במוקצה לאכילה) אך משום הא לא איריא דהרי מדברי התוס' במסכת שבת (דף יט ע"ב ד"ה הני כרכי) מבואר דלא ס"ל כהרשב"א לחלק בזה [אב"ה הרצון דהתוס' הכא דכתבו דאף לטלטל אסור הוכיחו שפיר לשיטתם דלא ס"ל חילוק הרשב"א].

וכן יש להוכיח בברייתא דלקמן (דף ג' ע"ב) דקתני אין מטלטלין אותה לכסות ולסמוך בה כרעי המטה, ומיירי אף בעומדת לאכילה דהביצה אסורה רק משום משקין שזבו, מדפרכינן עליה אלא לר"י ורי"צ אמאי ספיקו אסור, וא"ת והא בפרק כירה (דף מה ע"ב) איפכא שמעינן לה דהתם מקשי' ע"מ דא"ר יוחנן הלכה כר"ש, והאר"י קינה של תרנגולין אסור לטלטלה ומשני בשיש בה ביצה [שנולדה ביום טוב] ומקשה עליה והאר"נ מאן דא"ל מוקצה אית ליה נולד מאן דלית ליה מוקצה ל"ל נולד, ומאי קושיא והא ר"י אית ליה הכא טעמא דביצה משום משקין שזבו וא"כ נהי דל"ל נולד מ"מ שפיר אסור בטלטול, אע"כ פשיטא לי' להש"ס משום משקין שזבו אינו אסור כ"א באכילה לחוד. וכ"ת ואכתי מי ניחא, דאם איתא דידע לה להא דאר"י הכא דמשום משקין שזבו הוא הו"ל לאקשויי בפשיטות והא ר"י הוא דאמר משום משקין שזבו ולא משום נולד וא"כ לשתרי בטלטול, י"ל דסבר מאי דאר"י משום משקין שזבו היינו דבעי לאוקמי גם בתרנגולת העומדת לאכילה ולעולם גם נולד אית לי', והאי דקינה של תרנגולין מיירי בשיש בה ביצה מתרנגולת שאינה עומדת לאכילה. ועל כל דברים אלו כוונו התוס' בפ' כירה שם ד"ה דאית בי' ביצה. ולחנם טרח ודחק בדבריהם מרנא מהר"ש איידלס.

עכ"פ קשיאן הסוגיות אהדדי דהכא מברייתא דאין מטלטלין מוכח דגם לטעם מש"ז אסור לטלול, ואיך התם בפרק כירה ניחא ליה דמשום מש"ז אסור רק באכילה אבל בטלטול שרי, וי"ל דלר' יהודא דאית ליה מוקצה גם בעומדת לאכילה, אחרי שאסרו חז"ל להביצה משום משקין שזבו לענין אכילה ממילא אין שם אוכל עלי' ואסורה ממילא

גם לשאר תשמישים דחזו להו כגון לכסות ולסמוך בה כרעי המטה משום מוקצ' כיון דביה"ש בעוד שהביצה בתרנגולת שם אוכל עלי', וכשנולד ונאסר באכילה פקע שם אוכל ממנה והוי כמו דאין מסיקין בגרעיני תמרה אף דחזי להסקה משום דכל תשמישיה לגבי אכילה הוי כמו חזיא לכלבים, וכמו דאמרינן בנתנבלה ביום טוב דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים ה"נ מוכן לאכילה אינו מוכן לשאר תשמישים, וגם לזה כוונו התוס' ז"ל שם בלשונם הזהב במ"ש לא הוה אסר ר"ש לטלטלה, והרצון דלר"ש דל"ל מוקצה אינו אסור רק באכילה אבל לר"י ודאי אסור בטלטול א"כ י"ל דהברייתא דאין מטלטלין כר"י, וא"ת והא גם לר"ש כל אוכל שאינו ראוי לאכילה ביום טוב הוי כמו אבנים דמודה ר"ש דהוי מוקצה אף דאבנים נמי חזי' לכסות בהן כלי מ"מ כיון דאין תורת כלי עליהן אסורים משום מוקצה, וא"כ ה"נ באוכלין שא"א לאוכלן ביומן אין עליהן לא תורת אוכל ולא תורת כלי ויהי' אסור גם לר"ש, י"ל דביצה מכח שקליפתה קשה ומהדרך לסמוך עלי' קצת תורת כלי עלי' [ועי' במג"א סי' תקטו] ולפ"ז ניחא הא דקתני הכא במתני' וב"ה אומרים לא תאכל, ולא קתני רבותא טפי דאסור נמי בטלטול, די"ל דב"ה כר' שמעון ס"ל, וא"ת מה דעתן דהתוס' דהכא דהקשו למה לא קתני ב"ה איסור גם בטלטול, י"ל דק"ל מפני מה לא מקשי בסוגי' לקמן גם לר"נ דסבר דטעמא דביצה משום מוקצה, אמאי ספיקו אסורה והא הוי ספק דרבנן, וניחא להו דמוקצה שאני דחמור כעין דאורייתא וכמו שתירצו בתוס' ישנים ומש"ה הוכיחו דגם לר"ש אסור בטלטול, דאם איתא דהברייתא כר"י ומשום מוקצה הוא דאסור לטלטל משום דלבתר דאסרו חז"ל משום משקין שזבו הביצה אסורה לר"י משום מוקצה, א"כ גם לר"י ולרי"צ לא יקשה ק' הש"ס, דהא מיד כשנולד הביצה ביום טוב חל עליו שם מוקצה, וא"כ בספק אי נולד ביום טוב הוי ספק מוקצה, אע"כ דאיסור הטלטול לאו משום מוקצה הוא רק דאיסור משקין שזבו בעצמו אוסרו גם בטלטול ואסור גם לר"ש, מיהו התוס' דפ' כירה ס"ל דה"ה דהו"מ להקשות גם לר"נ אמאי ספיקו אסורה ולא ניחא להו דמוקצה חמירא, ושפיר י"ל דמשום עצם איסור מש"ז לא היה נאסר בטלטול, אלא דלר"י איסור משום דע"י איסור האכילה נעשה מוקצה. ועוד י"ל דגם התם ס"ל להתוס' כסברת התוס' ישנים אלא דס"ל דמ"מ שפיר מקשה כאן בגמרא לר"י ולרי"צ אמאי ספיקו אסור, והיינו כיון דנולדה הביצה בשעה שלא היה אדם שם, ולא יוודע זמן הלידה אם היה מעיו"ט או ביום טוב, לא חלה עליו איסור אכילת מש"ז כלל דהא תיכף כשנולד היה מותר מטעם ספק דרבנן, וממילא אין כאן ספק מוקצה, כיון דמוקצה זו נמשך מן איסור האכילה והרי ביצה זו שרי באכילה ודוקא

באם יש רואי' בשעת הלידה וראו דנולד ביום טוב ונאסר באכילה בזה נעשה ג"כ מוקצה אבל כל דליכא רואים ולא חלה איסורו דמשקין שזבו ממילא אין כאן ספק מוקצה כלל. ודע שדברי מהרש"א ז"ל שהבאנו בתחילת דברינו דחוקים בעיני מאוד דכיון דחזינן לדר"נ דסבר דשייך למנקט רבותא בכחא דהתירא מהיכן פסיקא להו לרבותינו בעלי התוס' דאינך אמוראי לא ס"ל כן ולעשות מזה קושיא, דמה דאמרינן כולהו כר"נ לא אמרי כי קושיין היינו דלפלגו בתרווייהו אבל לולי זה י"ל דהי' ניחא להו ג"כ לומר דנקט הפלוגתא בביצה להודיעך כחו דב"ש, דכחו דהתירא עדיף.

ואפשר לומר בכוונתם, דלכאורה קשה איך אמרינן דפליגי בביצה דכחו דהתירא עדיף, הא עיקר סברא דכחו דהתירא עדיף משום דעל המתיר להביא ראי' כמ"ש רש"י ז"ל וזה ניחא בדאורייתא, אבל בדרבנן לכאורה להיפוך דעל האוסר להביא ראי', דהעיקר בידינו ספק דרבנן לקולא, וצ"ל דהכא כיון דיש לו מתירין הוי ספיקו לחומרא ועל המתיר להביא ראיה, וזהו לפי ההלכה אבל למה דס"ל ר"פ לקמן דספיקו אסור מיירי בספק טרפה ומוכח דס"ל דספק דרבנן מותר גם בדשיל"מ, לא שייך כחו דהתירא עדיף בביצה, ומש"ה לא ניחא להו להתוס' לתרץ דמה דקתני באכילה להודיעך כחו דב"ש, דאכתי יקשה לר"פ דלדידי' למה לא תני טלטול, דכאן כחו דאיסורא עדיף.

ולפ"ז יהא מוכח מכאן דגם בספיקא דדינא בדרבנן אסור בדשיל"מ ודלא כבעל פר"ח. שם מתני' ובה"א לא ישחוט. עי' בר"ן פרק י"ט דשבת דף נח.

תוס' ד"ה ביצה וכו' וא"ת לב"ה דאמרי לא תאכל אבל לטלטל שרי והא קיימא לן דאף לטלטל אסור וכו'. היינו מדקתני להדיא בברייתא אין מטלטלין אותה לא לכסות. ולכאורה הו"ל לאוכוחי בפשוטו מהא דא"ר נחמן ב"ה כר' יהודה, ואם נימא דדיוקא דלא תאכל משמע דבטלטול שרי א"כ נצטרך לומר דהא דקאמר ב"ה כר' יהודה היינו לענין אכילה אבל לא לענין טלטול, א"כ מאי פריך מההיא דמגביהין מעל השלחן הא התם מיירי רק בטלטול. וגם למה דמשני גבי יום טוב דסתם לן תנא כר' יהודה דתנן אין מבקעין, הא מהתם נשמע דאפילו בטלטול אסור ואלו הכא מדקתני לא תאכל מוכח דטלטול שרי. ואמרתי לפמ"ש המהרש"א דהא דלא תירצו דנקט כחו דהיתרא לב"ש, משום דרק לרב נחמן מצינו דס"ל דשייך למתני רבותא לב"ש אבל אינך אמוראי ס"ל דכיון דב"ש במקום ב"ה אינו משנה לא שייך למתני רבותא לב"ש, וא"כ י"ל דודאי מה דקאמר רב נחמן ב"ה כר' יהודה משמע דלגמרי ס"ל כר' יהודה אף בטלטול, ומשום הכי שפיר פרכינן עלה מעצמות וקליפין, ואי דא"כ תקשי לרב נחמן אמאי נקט פלוגתייהו דב"ש וב"ה [באכילה], י"ל דהא לרב נחמן ממילא מוכח מדלא פליגי בתרנגולת דס"ל

דגם על ב"ש שייך לומר כחו דהיתירא עדיף, וא"כ ממילא י"ל ג"כ דנקט אכילה לרבותא דב"ש, ועיקר קושית תוס' רק על אינך אמוראים, ובזה הא י"ל דלאינך טעמי דמשקין שזבו וכדומה באמת אינו אסור רק באכילה, ולזה הקשו ממה דקיי"ל דאפילו בטלטול אסור, היינו דאפילו בעומדת לאכילה אסור בטלטול דמשום משקין שזבו אסרו אף בטלטול, ויצא להם כן דהא מבואר לקמן דהברייתא דקתני אין מטלטלין מיירי אף בעומדת לאכילה ומשום משקין שזבו כדאמרינן עלה אלא לרב יוסף ולר' יצחק אמאי ספיקא אסורה עיין שם.

ואולם בשבת מ"ה: כתבו תוס' דמשום משקין שזבו לא הוי אסר ר"ש לטלטלה אלא באכילה עכ"ל וצ"ע. והנראה בכוונתם במה דדקדקו בלשונם לא הוי אסר ר' שמעון, היינו דלר' יהודה דס"ל מוקצה י"ל דגם בעומדת לאכילה דלבתר דאסרו חז"ל הביצה משום משקין שזבו לענין אכילה ממילא אין שם אוכל עליה אלא דחזי לשאר תשמישין לכסות בה (המטה) [הכלי], ממילא גם לזה אסור משום מוקצה, והיינו דבין השמשות בעוד שהביצה בתרנגולת שם אוכל עליה וכאשר נולד ונאסר משום משקין שזבו פקע שם אוכל והוי כמו עצמות וקליפין, וכמו דאין מסיקין בגרעיני תמרה אף דחזו להסקה משום דכל תשמישין הוי לגבי אכילה רק כמו חזיא לכלבים, וכמו דאמרינן בנתנבלה דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים הכי נמי מוכן לאכילה לא הוי מוכן לשארי תשמישין, ולזה כתבו דלר' שמעון אינה אסור' רק באכילה כיון דלית ליה מוקצה. ואף דפשיטא דכל אוכלין שאינם בני אכילה ביום טוב הוי כמו אבנים דר' שמעון מודה דהוי מוקצה, דאף דגם באבן אפשר לכסות כלי מ"מ מקרי מוקצה כיון דאין תורת כלי עליו, וה"נ באוכלין אם אי אפשר לאכלו בו ביום אין עליו תורת אוכל ולא תורת כלי ואסור גם לר' שמעון, צריך לומר דביצה מכח שיש עליה קליפה הדרך הוא לסמוך בו דבר ומקצת תורת כלי עלי' ועיי' במג"א רסי' תקט"ו. עכ"פ משמע דס"ל לתוס' דתליא בפלוגתא דר' יהודה ור' שמעון, דלר' יהודה דמוקצה אסור כיון דאסרו חז"ל באכילה משום משקין שזבו ממילא הוי מוקצה, אבל לר' שמעון שרי, וא"כ י"ל דהברייתא דקתני אין מטלטלין אתיא כר' יהודה. ולפי"ז מיושב קושית תוס' דהכא דשפיר י"ל דלא תאכל הוא בדוקא, די"ל דב"ה ס"ל כר' שמעון דלית ליה מוקצה וכמו דס"ל גבי עצמות וקליפין, וס"ל לאינך אמוראי דאין חילוק בין יום טוב לשבת, ובריייתא דקתני אין מטלטלין אתי כר' יהודה.

אמנם מדברי תוס' דשמעתין דנקטו בפשיטות והא קיימא לן דאף בטלטול אסור, מדלא תרצו דהברייתא דלקמן כר' יהודה וב"ה ס"ל כר' שמעון, נראה דלא ס"ל הכי דאין בביצה זו דין מוקצה, ומה דאוסר בברייתא בטלטול, היינו דמשום גזירה דמשקין שזבו אסור

גם בטלטול וממילא גם לר' שמעון אסור. ונראה דיצא להם זה מדפרכינן לקמן אלא לרב יוסף ולר' יצחק אמאי ספיקא אסורה הו"ל ספק דרבנן, ועיי' בתוס' ישנים שם דלרב נחמן לא פריך דמוקצה חמיר כעין דאורייתא וספיקו אסור. ומעתה אם איתא דהא דאוסר הברייתא בטלטול משום דלבתר דגזרו משום משקין שזבו ממילא הוי מוקצה ואתי' כר' יהודה, א"כ גם לרב יוסף ולר' יצחק ליכא קושיא, דהא מיד שנולדה הביצה חלה עליה שם מוקצה וא"כ אם מסופק אם נולדה ביום טוב הוי ספק מוקצה דהא אם נולדה ביום טוב יש בו דין מוקצה, אע"כ דלאו מדין מוקצה אסרינן בטלטול רק דמכח דאסרו משום משקין שזבו אסרו, וא"כ שפיר הקשו תוס'. ומ"מ בכוונת דבריהם בשבת הנ"ל נלע"ד כמ"ש למעלה ואולי לא ס"ל לתוס' בשבת כדברי תוס' ישנים הנ"ל וס"ל באמת דהוי מצי למפרך גם לרב נחמן.

וה"ה ידידי הבחור החתן המופלג חרוץ ושנון המנ"ח כ"ה הירש שי' לאי"ט אמר לי בישוב קושי' הנ"ל אמאי דלא הוכיחו תוס' דבטלטול אסור מדפרכינן עלה מעצמות וקליפין, די"ל דבמידי דאכילה אסור רק באכילה כיון דזה עיקר הנאתו, אבל במידי דלאו אכילה דעיקר הנאתו שארי תשמישין, אסור כמו אכילה, ויפה אמר וכדבריו מבואר בחידושי רשב"א שבת דף קכ"ח.

ובעיקר דברי המהרש"א הנ"ל דחוקים דבריו למאד, דכיון דחזינן דלרב נחמן אמרינן אף על ב"ש כחו דהיתירא עדיף מהיכן פסיקא להו לתוס' בסברא להקשות דלשאר אמוראים לא אמרינן הכי, הא מה דאמרינן כולהו כרב נחמן לא אמרי כי קושיין היינו משום קושיא דלפלגו בתרווייהו אבל לולי זה י"ל דהיה ניחא להו ג"כ לומר דנקט ביצה להודיעך כחו דהיתירא דב"ש. ולענ"ד, דלכאורה קשה איך אמרינן דפליגי בביצה משום דכחו דהיתירא עדיף, הא עיקר סברא דכחו דהיתירא עדיף משום דעל המתיר להביא ראיה, וא"כ זהו רק בדאורייתא אבל בדרבנן לכאורה בהיפוך על האוסר להביא ראיה דהא מספק ג"כ מותר דהוי ספק דרבנן, וצריך לומר דהכא כיון דיש לו מתירין ספיקו אסור וא"כ על המתיר להביא ראיה. (אולם למ"ש הפר"ח דספיקא דדינא מותר בדבר שיש לו מתירין א"כ לכאורה אין על המתיר להביא ראיה כיון דמסופק בדין), והנה כל זה לפי ההלכה אבל למה דס"ל לר"פ לקמן דספק' אסורה היינו בספק טריפה ומוכח דס"ל דס' דרבנן מותר בדשיל"מ, לא שייך לומר כח דהיתירא עדיף. וא"כ שפיר הקשו תוס' אמאי נקט לא תאכל הא אפי' בטלטול אסור, ואי דנקט לרבותא דב"ש דכחו דהיתירא עדיף עדיין יקשה לר"פ דלא שייך כן וכנ"ל.

תוד"ה וב"ה (עי' בחי' שו"ע או"ח סי' רס"ה ובחי' שבת קנ"ד ב).

דף ב:

גבי יום טוב דסתם לן תנא כר"י דתנן אין מבקעין, ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב. אבל לר"ש אין אסור לבקע דכיון דנשתברה היום מסתמא היתה רעועה מאתמול, והוי כיושב ומצפה מתי תשבר קורתו, וככתוב בתוס', ובהכי ניחא מה דלא אייתי מרישא דאין מבקעין קורות, דזה מיירי בקורות בריאות, ולא הוי כיושב ומצפה, וגם ר"ש מודה בי'.

ובתוס' כתבו דמש"ה לא מייתי מרישא משום דמיירי בסואר של קורות דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס. ולי העני נראה לולי דברי קדשם דהא דמוקצה מחמת חסרון כיס אסור היינו רק כמו סכין של שחיטה ומילה דרוצה להחזיקם גם להלן לכך, אלא דלפי שעה רוצה לשמש בהם איזה דבר, אמרינן שמחמת ח"כ אינו עומד לטלטל, ועדיין הקצאתו עליו, אבל אם באמצע יום טוב מייחד הסכין של שחיטה ומילה לדבר אחר, ואין רצונו להחזיקו עוד לשחיטה ומילה אלא לשאר תשמישים, משעה זו אינו עוד בכלל חסרון כיס, אלא דביה"ש היה מוקצה מחמת ח"כ והוי רק מדין מגו דאיתקצאי ביה"ש דלא ס"ל לר"ש לאיסור, וכעין זה איתא בהר"ן בפרק שלישי דמסכתין (דף קצו ע"ב) לענין מוקצה מחמת מיאוס דמשעה שרוצה להשתמש בו ואינו חושש למיאוסו נסתלקה הקצאתו, ותליא בפלוגתא דר"י ור"ש אי אמרינן מגו דאתקצאי בה"ש, וא"כ בהאי דהכא גם בסואר של קורות, כיון דעתה מבקעו ולא חזי עוד לבנין, ונשאר רק מגו דאתקצאי בה"ש ושרי לר"ש.

ולדברי לדינא דק"ל כר"ש אם סכין של מילה נשבר בשבת עד שאינו ראוי למול בו עוד י"ל דשרי לטלטול, [ועי' מג"א סי' תקא סק"ב] דכלי מצוי להשתבר והוי כמו קורה רעוע [ועי' מג"א סימן שח ס"ק יט דמשמע דאוסר, ולי צ"ע לדינא וראיית המג"א יש לדחות כאשר כתבתי בעז"ה בגליון המג"א]. (ועי' חי' שבת קכ"ג).

שם במאי אוקימתא [בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה א"ה אדמפלגי בביצה] לפלגי בתרנגולת. תמוה לי לשיטת הרז"ה, דלא מחמרי' במוקצה ביום טוב רק היכא דבשבת בלא"ה אסור למיכלי' כגון תורא דרדייא או מדבריות דבשבת ממילא אסורים מחמת איסור שחיטה, אבל בענין דאין בו מלאכת שבת כגון תמרא דעסקי, דמותרים בשבת לאוכלן דמוקצה מותר בשבת, גם ביום טוב מותר דליכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור, והא דביצה אסורה ביום טוב אף דמותר לגומעה חיה בשבת היינו כיון דעיקר הנאתו לאכול דרך בישול, וזה א"א בשבת מש"ה אסור גם בי"ט משום מוקצה וכיון דאסור לאכול דרך בישול משום מוקצה ממילא לא חלקו ואסרו גם לגומעה, ושוב

אסורה גם בשבת לגומעה, כיון דאסור ביום טוב בהכי משום מוקצה מכ"ש דאסור בשבת [עיין בדבריו היטב] א"כ לפ"ז מה פרכינן ולפלגי בתרנגולת, הא ביצה הוי יותר חידוש מתרנגולת, ואלו אפליגו בתרנגולת לא הוי ידעינן ביצה מיניה, דה"א תרנגולת דממילא אסור בשבת משום שחיטה מש"ה אסרוה ביום טוב משום מוקצה אבל ביצה ס"ד כיון דבשבת חזי לגומעה מותר גם ביום טוב, לזה קמ"ל דמ"מ אסור ומטעם כיון דעיקר הנאתו דרך בישול וזה לא היינו שומעים אלו קתני תרנגולת.

שם וביו"ט לאחר שבת עסקינן. היינו דמשום גזירה אטו י"ט אחר שבת. רשב"א בשבת דף קמט ע"א ד"ה הכא במראה של מתכת.

כתב בתוי"ט והא דנקט יום טוב ולא שבת ויהי' פירושו שבת שאחר יום טוב כו', לענ"ד י"ל דהי' ס"ד דדוקא בשבת אחר י"ט כיון דאי אפשר לו לאכול הביצה אלא ע"י הלידה שהוא בגמרתו דגמרה לה מאתמול בזה הוי הכנה, אבל בי"ט אחר שבת דאף בלא גמרו דאתמול היה יכול לאכול הביצה היום ע"י שחיטת התרנגולת. וכמו דבאם שחט התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות דמותרים ולא הוו ספק שמא מאתמול גמרה לה דמ"מ לא צריכים לגמרו דאתמול וא"כ מה"ט גם בנולד לישתרי זה, קמ"ל כיון דסוף סוף לא שחטו ובא לו הביצה ע"י הלידה מקרי הכנה ע"י גמר דאתמול. עיין במלחמות בסוגיין. כנלע"ד נכון בעזה"י.

שם גזירה משום שבת אחר יום טוב [דאסורה הביצה משום הכנה ע"כ אסרו גם בשבת דעלמא], וא"ת אמאי אסורה הכנה בכה"ג והא הכינה גם לעצמה למשחט התרנגולת ולאכול הביצה שבגוה והרי כתב הר"ן לקמן בפירקין [גבי נולדה בזה אסורה בזה ד"ה דרב אית ליה הכנה] דאלו היינו יכולין לומר דלעצמה הכינה הדבר ברור [בנולדה בראשון] שאף בשני מותרת, וי"ל דמ"מ אותה הכנה שהכינה להעילוי שיש לביצה ע"י הלידה [אב"ה כדאיתא ברש"י לקמן ריש דף ז' ד"ה למיתבא לי] לא הכינה לעצמה, ועוד י"ל דהיינו טעמא דחיישינן שמא נגמרה אתמול סמוך לחשכה בזמן תוס' שבת או בין השמשות וקמי שמיא גליא הוי שהוא יום ואנן הא מ"מ לא מצינן למשחטה ולא הכינה לעצמה.

[בספר עטרת פז כתב עוד בשם רבינו וז"ל, ותירץ דלק"מ דבזה שפיר הוי הכנה דאורייתא דשמא נגמרה הביצה אתמול בי"ט סמוך לחשיכה שלא הי' שהות ביום לשחוט ולא הכינה לעצמה, וכיו"ב כ' תוס' בפסחים דף מ"ה ע"ב לרבה משכחת הכנה סמוך לחשיכה ע"ש, והתורה אסרה ספק זה, ולא שייך לומר בזה אצטריך קרא לרבויי ספיקא כיון דאינו שוה בכל שעה כמ"ש תוס' יומא דף ע"ז ע"א ע"ש. עכ"ל.]

וא"ת הא אכתי הכינה לעצמה דאם נקלע וישחט יהא מותר לבריא לאכול הביצה שבגוה, הא מהאי טעמא מתיר הרשב"א ז"ל עגל שנולד בשבת לאכול ביום טוב שלאחריו משום דאם ישחוט לחולה יהא מותר אף לבריא באומצא, וכן קשה לפירוש רבינו אפרים [הביאו הרז"ה ז"ל], דמאי דקתני השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותר לאוכלן ביום טוב מיירי ביום טוב דעלמא דוקא אבל ביום טוב שאחר שבת לא, דדלמא מאתמול נגמרו, ואין שבת מכין ליו"ט, וכשם שספק יום טוב ספק חול אסור, כך ספק בשבת נגמרו ספק בו ביום נגמרו אסור, אלו דבריו ז"ל, ותיקשה הא הכינה לעצמה לחולה, ונ"ל דהרב לשיטתי' אזיל דסבר דעגל שנולד בשבת אסור ביום טוב שאחריו, וכמ"ש הטור בשמו (בסי' תצח) ולא ס"ל דמקרי מכין לעצמו, וכן הוא דעת הר"ן ז"ל לקמן בפירקין [גבי נולדה בזה אסורה בזה] ובהכי ניחא מה דסיים ר"א ז"ל וכתב וכשם שספק יום טוב ספק חול כו' דנראה מיותר וכי צריך להביא ראי' דספק דאורייתא לחומרא, אך לפ"מ שכתבנו י"ל דדבריו הכי אזלא דבגוף הסברא דמשום דאי מקלע ליה חולה מקרי מכין לעצמו גם ר"א מודה ליה להרשב"א כדמוכח מדברי הר"ן דנתן טעם לאסור עגל שנולד בשבת כיון דבשבת אסור משום מוקצה מחמת איסור, ולא כתב דאסור משום דאסור למשחטיה וע"כ דבגוף סברת רשב"א מודה אלא דטעמי' כיון דמשום אכילת חולה לחוד ע"כ לא מקרי מכין לעצמו, דא"כ נפל פיתא דהכנה בבירא [דנולדה בזה אמאי אסורה בזה הא הכנה ליומי' לחולה] אלא היכא דבאם אחר שיסולק איסור שחיטה ע"י חולה יהי' חזיא גם לאכילת בריא זה מקרי מכין לעצמו [וכמו שדקדקו המחברים בלשונם חזי אף לבריא באומצא], גם משום אלו הי' לו חולה מבעוד יום הי' מותר לבריא זה נמי לא מקרי מכין לעצמו, כיון דמ"מ עכשיו ידוע דלא היה לו חולה מבעוד יום, אלא דמה דמקרי מכין לעצמו, היינו כיון דאפשר שעדיין יקלע לי' חולה, וע"כ הר"ן הלך בשיטתי' פ"ק דחולין דחולק על הרשב"א וסובר דהשוחט לחולה בשבת אם לא היה לו חולה מבעוד יום אסור לבריא באומצא משום מוקצה מחמת איסור [וכמו שפירש בו הב"י סי' שי"ח] ומש"ה סובר בעגל דלא מקרי מכין לעצמו דהא גם אם יקלע חולה מ"מ כיון דמבעוד יום לא היה חולה לא יהא שרי לבריא, וסברת החולקים היינו הרשב"א, דמתיר לשיטתי' דסובר דגם בלא היה חולה מבעוד יום נמי שרי לבריא באומצא ושפיר מקרי מכין לעצמו, דאפשר דיקלע חולה, ולזה כיון הרב המגיד (ריש פרק שני מהלכות יום טוב) שכתב ועגל שנולד בשבת כו' ויש מי שמתיר, ואפילו ביומו מותר לחולה [אב"ה ונתקשה בו המ"ל דמה חידש דמותר לחולה] רצונו למיהב טעמא אמאי אינו אסור משום הכנה, וכתב משום דאפילו ביומו מותר לשחוט לחולה ויהי' מותר גם לבריא באומצא

והוי מכין לעצמו, ולפ"ז י"ל דטעמיה דרבינו אפרים דאוסר עגל שנולד בשבת למיכל ביום טוב שאחריו נמי הכין הוא מטעמא דהר"ן כיון דאסור משום מוקצה מחמת איסור, וא"כ מדאורייתא שפיר היה מכין לעצמו אלא דמדרבנן הוא דאסור, ולזה הוצרך לראי' דאף דהספק דדלמא מאתמול נגמרו הוי ספק דרבנן מ"מ אסורה כמו דאסור ספק יום טוב ספק חול.

מיהו עדיין קשה טובא דהא בנולדה ביום טוב אחר שבת אסורה לרבה מדאורייתא, ותקשי אמאי והא הכינה לעצמה, ולהרשב"א אף מדרבנן הכינה, ולרבינו אפרים ולהר"ן מדאורייתא מיהו לשתרי, וי"ל דחיישינן דלמא נגמרה מאתמול בסוף דשבת כשלא היה עוד שהות לשחוט לחולה, והא במתני' השוחט מסוכנת אם יש שהות כו' דמשכחת לה גווני דליכא שהות, ואת"ל כיון דחיישינן להכי דלא היה שהות כשנגמרה, א"כ תיקשי שוב על רבינו אפרים דמה צריך לדמות ספק חול ספק יום טוב תיפוק ליה דהכא הוי ספק בדאורייתא דדלמא נגמרה בדליכא שהות למשחטיה לחולה ולא הכינה לעצמה כלל, וי"ל דלגבי דאורייתא איכא ספק ספיקא, ספק דלמא לא נגמרה כלל מאתמול, ואת"ל נגמרה מאתמול דלמא נגמרה מבע"י והיה עדיין שהות ולגבי דרבנן דלא הכינה לעצמה סגיא בחד ספיקא, והכין מצינו גבי דגים מלוחים, [אב"ה ביו"ד סי' פג בש"ך ס"ק טו ובדיני ס"ס סי' קי בש"כ אות טז] ולהכי אצטריך לראי' מספק חול.

ובהכי מתיישב נמי היטב דעת ר"א משתי קושיות שהקשה עליו רבינו משה בר נחמן במלחמותיו חדא דא"כ מה דקתני דנמצאו בה ביצים גמורות מותרות, ע"כ מיירי ביום טוב דעלמא, איך פרכינן עליה נגזור משום הנך דמתיילדן ביומיהן, והא הוי גזירה לגזירה, ותו אמאי לא פרכינן ביותר דיגזור יום טוב דעלמא אטו יום טוב אחר שבת, ולדברינו אתי שפיר דהא מה דספק יום טוב ספק חול אסור משום דבר שיל"מ לאו דכ"ע הוא דהא ר"פ מוקי בספק טרפה, אלא דתלי בדינא דדשיל"מ ל"ב, וכדמוכח מלישנא דרב אשי דאמר לעולם בספק יום טוב ספק חול, הוי דבר שיל"מ וכל דשיל"מ אפילו בדרבנן לא בטל, והיינו דכמו דמחמירין לענין בטולו ה"נ מחמירין לענין ספיקו, ולפ"ז למה דמשמע בשלהי מסכתין דאביי לא ס"ל להא דדבר שיל"מ לא בטל, דהא על קושי' הש"ס (בדף לח) ולבטיל מים ומלח לגבי עיסה משני אביי גזירה שמא יעשו עיסה בשותפות ולא משני כר"א דמשום דהוי דשיל"מ מש"ה לא בטיל, י"ל לדידי' גם ספק שרי כמו דמקילין לענין בטולו ה"נ מקילין לענין ספיקו, וא"כ הכא בסוגיין דאמר ליה אביי לרבה אלא מעתה יום טוב דעלמא תשתרי כו' ומי גזרי' כו' לגזור משום הנך דמתיילדן ביומיהן, א"ל ביצים גמורות במעי אמן מלתא דל"ש, מדקאמר א"ל משמע דגם הך פרכא לגזור

משום הנך כו' אביי הוא דהקשה ליה לרבה, והשתא ניחא דאביי באמת היה מפרש האי דהשוחט כו' ומצא בה ביצים גמורות גם בשוחט ביום טוב אחר שבת, ומותרים משום דבדאו' הוה ספק ספיקא ובדרבנן סגיא בחד ספיקא דלדידי' גם בדבר שיל"מ ספיקו מותר, מיהו להלכה יפה כתב הרב ר' אפרים דבשוחט ביום טוב א"ש אסורים הביצים, כיון דאנן קי"ל כר"א דדבר שיל"מ ספיקו אסור וחיישינן דלמא מאתמול נגמרו, וכשם שספק חול ספק יום טוב אסור כך ספק תמול בשבת נגמרו ספק היום ביום טוב נגמרו אסור.

מה שהקשו הראשונים לשיטת רבינו אפרים דבצים במעי אמן ביום טוב אחר השבת אסורים מספק הכנה, קשה מהא דפריך אביי לגזור משום הני דמתיילדן ולא פריך טפי לגזור משום אותן הנמצאים ביום טוב אחר השבת.

ונראה דלכאורה תמוה בפשטות הסוגיא, דשבת אחר יום טוב מה הכנה הוי הא הכינה לעצמה דיכול לשחוט ולאכול מה דבגוה, ואף להרמב"ן דהגמר הוי הכנה ללידה דלמחרתו, הא מ"מ הכינה לעצמה לאכול בו ביום דרך שחיטה, ונראה לי דהוי הכנה שמא נגמרה סמוך לחשיכה ולבין השמשות של שבת דלא היה שהות לשחוט ולא הכינה לעצמה.

והנה הר"ן ריש ביצה כתב בעגל שנולד בשבת יש מקילין לאכול ביום טוב שלאחריו דלא הוי הכנה, כיון דאי אית ליה חולה דשרי לשחוט ומותר לבריא באומצא, א"כ שבת הכינה לעצמה ולכך שרי עגל זה שנולד בשבת לאכלו ביום טוב עכ"ל הר"ן, ביאור הדברים דבלא טעמא דחזי לבריא באומצא, משום אכילת חולה לא מקרי הכינה לעצמה, דאל"כ בביצה נולדה בזה שאסורה בזה נימא נמי דהכינה לעצמה לחולה, ולזה נקט הר"ן הטעם דע"י השחיטה לחולה הותר גם לבריא, ומה דנקט דחזי באומצא ולא בפשוטו דיבשל לחולה (גם הביצה), דזה הא מדרבנן אסור לבריא דשמא ירבה בשבילו, ויהי' עכ"פ הכנה מדרבנן דמדרבנן לא הכינה לעצמה, לזה נקט הר"ן דחזי לבריא באומצא ואפילו מדרבנן לא הוי הכנה, וזה כונת הרב המגיד פרק ב' מהל' יום טוב ולחנם השיג המשנה למלך שם.

לפ"ז י"ל דרבינו אפרים ס"ל כדעת היש מקילין הנ"ל, וא"כ גם ביום טוב אחר השבת הכינה הביצה לעצמה, דאם ישחטנה לחולה יהיה הביצה חזי לבריא לגומעה, ואסור ג"כ רק מספק דשמא נגמרה סמוך לחשיכה וליכא שהות למשחטה, וכל זה בנולד אבל בנמצא אף דלרבינו אפרים הוי הכנה מספק, מ"מ מדאורייתא הוי ס"ס, ספק נגמר היום ואת"ל מאתמול דלמא בעוד היום גדול ושהות למשחטה והכינה לעצמה, אלא דלדינא

לא מהני ס"ס דהוי דבר שיל"מ, וא"כ אסור רק מדרבנן, וא"כ מיושב קו' הראשונים לפריך אביי ביותר דלגזור יום טוב דעלמא בנמצא במעי אמן אטו נמצא יום טוב אחר שבת, דקו' זו ג"כ לא אלים יותר דהא גם בנמצא ביום טוב אחר השבת הוי רק דרבנן, ומ"ש דנקט הקו' ולגזור אטו מתילדין ביומו דהוי דרבנן ומ"ש גזירה זו דאטו יום טוב אחר שבת דהוי רק דרבנן, וחדא מינייהו נקט אביי ודו"ק.

אולם באמת הא לכאורה ליתא דהא הטור סי' תצ"ח הביא בשם רבינו אפרים בעגל שנולד בשבת אסור ביום טוב שלאחריו עיין שם, הרי דרבינו אפרים לא ס"ל כהמקילין הנ"ל. אמנם אדרבא בזה מרווח יותר, והיינו דבאמת קשה לי על הר"ן הנ"ל, דאיך חזי לבריא באומצא הא הר"ן פרק ג' דשבת פסק בחולה שחלה בשבת אסור לבריא משום מוקצה מחמת איסור, ולומר דכונת הר"ן אילו היה לו חולה מבעוד יום, זהו לא מסתברא דהא בשעה ששחט דנתברר דלא היה לו חולה מבעוד יום ואסור לכל הבריאים באומצא א"כ לא הכינה לעצמה ורק על העתיד שייך לומר דהשחיטה מכין לעצמו אם יזדמן שיהיה צריך לחולה יהיה מותר לבריא באומצא, וצריך לומר דהר"ן העתיק רק דברי המקילין והם ס"ל באמת כהרא"ש בחולה שחלה בשבת מותר לבריא באומצא, והר"ן הביא דנ"מ ג"כ לדידיה דעכ"פ לא הוי הכנה דאורייתא וכן נמי באם היה לו באמת חולה מבעוד יום דמקרי הכינה לעצמה.

לפי"ז י"ל מה דס"ל לר' אפרים בעגל שנולד בשבת דאסור, היינו דס"ל ליסוד כהמקילין דראוי לומר בו דהכינה לעצמו ע"י שישחט לחולה, אלא דס"ל כהר"ן דשחט לחולה בשבת אסור לבריא באומצא משום מוקצה משו"ה הוי הכנה וא"כ ממילא הוי רק הכנה מדרבנן, לפי"ז י"ל ביותר דרבינו אפרים מצי למסבר כהפוסקים דס"ס מותר בדבר שיל"מ והא דאסור ביצים במעי אמן ביום טוב אחר שבת היינו אף דהוי ס"ס, מ"מ גם בנגמר אתמול בעוד היום גמור הוי הכנה דרבנן, כיון דמדרבנן דשחט לחולה אסור לבריא משום מוקצה והוי רק חד ספק בדרבנן שמא נגמר היום, ואסור משום דבר שיש לו מתירין, ומדוקדק היטב לשון רבינו אפרים שכתב כמו ספק יום טוב ספק חול הכי נמי ספק נגמרה בשבת ספק נגמרה ביום טוב, וקשה וכי לא ידענו דספק דאורייתא אסור, אלא ודאי כדברינו דהוי ספק דרבנן, ובעי לומר כמו ספק יום טוב ספק חול דהיינו ממש דברי רב אשי דאמר עלה משום דבר שיש לו מתירין, והוא לדעתי דרך אמת בעה"י. לפי"ז לרבינו אפרים בנמצא ביום טוב אחר שבת הוי דרבנן ומיושב כל הקושיות.

וביותר י"ל לפי"ז מה דפריך אביי אטו מתיילדין ביומו אף דהוי גזירה לגזירה וכן מה דלא בעי להקשות אטו נמצא יום טוב אחר שבת, היינו דאביי לשיטתו דאמר בחולין דף

י"ד מי דמי התם מוכן לאדם וכו', הרי לאביי ס"ל דאפ' לר' יהוד' שחט בשבת מותר, א"כ שפיר ס"ל דברייתא סתמא קתני אפילו ביום טוב אחר שבת, אבל לדידן דקיי"ל כמסקנא בחולין דוקא חלה מבעוד יום, ס"ל לרבינו אפרים לאסור משום הכנה דרבנן ודו"ק.

תוס' ד"ה אין מבקעין וכו' לא מייתי מרישא. עפר אני תחת כפות רגליהם ואני אומר באימה וברתת דאולי י"ל דהראיה ג"כ מרישא, והיינו הא דבעלמא מודה ר' שמעון במוקצה מ' חסרון כיס היינו בסכין של שחיטה כיון דמחזיקו לדבר זה אלא דלפי שעה רוצה לשמש בו דבר [אחר], בזה אמרינן כיון דעומד לשחוט בו ומדרך להקפיד עליו שלא תפחת אינו עומד לשום תשמיש, אבל הכא שמבקע הקורות ועושה מעשה שאינו מחזיקו עוד לבנין, וא"כ מאותה שעה ואילך אינם עומדים לבנין, וצריכים לבא עלי' מכח דאיתקצאי לבין השמשות, וזהו לא ס"ל לר' שמעון דגם במקצה [מ'] חסרון כיס לא אמרינן מגו דאיתקצאי, ובאמת אם נשבר הסכין של שחיטה י"ל דמותר להשתמש כיון דאינו עומד עתה לשחיטה אזדה לה ההקצאה, וכעין זה כ' הר"ן בפ' (המביא) [אין צדין] גבי שפוד דבכל מוקצה מחמת מאוס כיון דהוא רוצה להשתמש בו ואין מאוס עליו צריכים לבא עליו מדין מגו דאיתקצאי בין השמשות. ואפשר דגם תוס' ס"ל הכי אלא דכוונתם דמרישא אין ראיה כיון דאיתקצאי בין השמשות ואינו עומד ומצפה לבקעת וכמ"ש תוס' אח"כ דהראיה רק דכיון דנשברה מסתמא היה רעוע מאתמול וזהו לא שייך ברישא דמיירי בשלימים, ועיין.

שם רב יוסף אמר גזירה משום פירות הנושרין. וכן נכרי התולש פירות הוא בכלל פירות הנושרין, וכ"כ הרשב"א בחידושיו (שבת דף קכב ד"ה הא דתניא), והביא ראיה מעכו"ם שהביא דורון דאם יש במינו במחובר אסור דמי לא עסקינן אפילו ראה אותו שלקח מן השוק דלא נלקטו בשביל ישראל, אע"כ דבמידי דאתיא ממילא אפי' נעשה ע"י נכרי אסור. ותימא לי על ראייתו, שאיך אפשר לומר כן, א"כ איך אמרינן עליה ולערב אסורין בכדי שיעשה, הא בכה"ג ברואה לוקח מהשוק דלא נעשה מלאכה בשביל ישראל לערב מותר מיד, וא"צ להמתין כדי שיעשה.

תוס' ד"ה גבי שבת וכו' והלכתא כרבים. עיין יבמות דף מב ע"ב תוס' ד"ה סתם ודף מז ע"א תוס' ד"ה ודלמא.

תוד"ה והיה ונראה ליישב דרבה גופיה וכו', והא דילפינן מקרא דוהכינו דאין י"ט מכין לשבת לא משכחת אלא לענין ביצה שנולדה בשבת אחר יום טוב. ר"ן. ותוס' פ"ג דפסחים כתבו דמשכחת עוד בסמוך לערב דבודאי לא יבואו אורחים עיין שם, וא"כ בכה"ג אסור להכין מי"ט לשבת בסמוך לערב, דלענין דאורייתא לא מהני עירוב תבשילין דרבנן.

דף ג.

משום משקין שזבו. (עמש"כ רבינו בשו"ת ח"א סי' ה' בדין חלב שזב מהבהמה אם הוא אסור משום משקין שזבו, ואח"כ כתב הדברים הבאים) ואף דר' יוסף ס"ל דביצה אסורה משום פירות הנושרים, ואמרינן עלה מ"ט ל"א משום משקים שזבו ומשני ביצה אוכלא ופירא אוכלא לאפוקי משקין וכו' משמע דבמשקין שייך דכולא חדא גזירה עם משקין שזבו, וא"כ חלב דמשקה הוי בכלל גזירת משקין שזבו, י"ל דאנן הכי אמרינן דודאי אין לנו לבדות גזירות מה דלא מצינו במתני', והש"ס בעי רק כיון דמתני' קתני ביצה שנולדה בי"ט אסור ובאנו לדון מאיזה טעם גזרו חז"ל, אמאי בחר ר"י לומר משום פירות הנושרים ולא ניחא לי' דהטעם משום משקין שזבו, ומשני דר"י ס"ל מסברא דבביצה דהוא אוכל ל"ש למגזר משום משקין שזבו, וע"כ טעמא דביצה משום פירות הנושרין, וכיון דמוכח דזהו טעמא ממילא לא מצינו כלל שעמדו חז"ל למנין לאסור משום משקין שזבו במידי דלא שייך שמא יסחוט ולכלול הכל בחדא גזירה, ואף דבגזירה שמא יעלה ויתלוש כללו הכל בחדא גזירה כל מה דנושר, אין לדמות גזירות חז"ל זה לזה, ומה דלא מצינו לא מצינו.

וראיה לזה ממה דאמרי' בביצה ואף ר"י סבר משום משקים שזבו, דר"י רמי דר"י אדר"י, ואם נימא דראוי לדמות הגזירות להדדי, דלטעמא דפירות הנושרים, כי היכי דגזרו בכל אוכל הנושר בחדא גזירה, ה"נ ראוי לגזור במשקין, דבכל משקין הנבלעים ויוצאים יהי' בכלל גזירות משקין שזבו, א"כ הא מצי סבר רבי יוחנן כטעמא דפירות הנושרים, ודוחק לומר דמה דאמרינן דר"י סבר משום משקים שזבו, היינו רק לאפוקי דאין הטעם משום הכנה, אבל באמת מצי סבר משום פירות הנושרים, אע"כ דליכא לדמות גזירות להדדי, ואולם לפ"ז יקשה כיון דלטעמא דפירות הנושרים ליכא רומיא דר"י אדר"י, מאי פרכינן רב יוסף מ"ט לא אמר כרי"צ, דלמא משום דקשיא לי' רומיא דר"י אדר"י לא ניחא ליה לדחוק דמוחלפת השיטה, או דלדבריהם דרבנן קאמר, משום הכי אמר משום פה"נ, ויש ליישב.

שם דר' יוחנן רמי דר"י וכו' ובתו' ומהרש"א (עי' חי' שבת מ"ג, עירובין ל"ט).

שם דר' יוחנן רמי דר"י אדר"י [דסבר כל לאוכל אוכלא דאפרת הוא ולית ביה משום משקין שזבו, ואמר ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני לא בראשון] ומשני, תימא דמנא ליה למרמי דר"י אדר"י הא למאי דס"ל לר' יוחנן לטעמא דמשקין שזבו ולא משום הכנה זהו משום דלא ס"ל כלל הכנה דרבה אבל אלו הוה ס"ל איסור הכנה ודאי היה מספיק ליה זה הטעם לביצה שנולדה ביום טוב ויו"ט דעלמא משום יום טוב אחר שבת, דהרי

אמרינן כולהו כרבה לא אמרי הכנה דרבה לית להו, אלמא דאלו היו סברי לדרבה היו מתרצים כטעמיה, וא"ת מנ"ל להש"ס באמת הכי ודלמא אית להו דרבה אלא דהוקשה להם א"ה יום טוב דעלמא תשתרי צ"ל דפשיטא להו להש"ס דשפיר ראוי לגזור גזירה זו, דגזירה זו יותר קרובה מגזירת פירות הנושרים ומשקין שזבו כיון דביצה אוכלא ובלוע וכיון דס"ל שגזרו כל כך כ"ש דס"ל שראוי לגזור אטו יום טוב אחר שבת, וכיון שכן כיון שמצינו דר' יהודה משמי' דרביה ס"ל להכנה דרבה [לק' דף ד' ע"א אתמר שבת ויו"ט רב אמר נולדה בזה אסורה בזה, ורבי יוחנן אמר נ"ב מותרת בזה, ומסיק דכ"ע סברי קדושה אחת הן ובהכנה דרבה קמפלגי, כתנאי נולדה בשבת תאכל ביום טוב ר' יהודה אומר משום ר' אלעזר עדיין היא מחלוקת ב"ש אומרים תאכל וב"ה אומרי' לא תאכל, ובתוס' שם אף על גב דר' יהוד' ס"ל דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה, הא דידי' הא דרבי'] מי הכניסו לר"י לתגר זו למרמי דר"י אדר"י דלמא באמת ר"י דידיה נמי ס"ל כרביה וביצה אסורה בראשון משום גזירה יום טוב אחר שבת, ואיך שייך לעשות קושיא בדרך הא דידיה הא דרביה, וה' יאר עיני העורות והיו למאורות.

אחרי הימים זכני חכם דליווארני בשלחו לי איזה חבורים יקרים מגדולי חכמי ספרד ובתוכם ספר נקרא שער המלך, וראיתי לו שהביא קושיא זו בשם שיטה מקובצת כתב יד בשם הר"ן ז"ל ונדחק דר"י היה לו קבלה מרבותיו דר"י משמיה דרביה קאמר וליה לא ס"ל, ונחה דעתי והנאני.

אבל מה שתירץ הרב בספרו שעה"מ דר' יוחנן ס"ל דאף מאן דאית ליה הכנה מ"מ יום טוב דעלמא שרי דלא ס"ל לגזירה אטו יום טוב אחר שבת, כבר נזהרנו בדברינו דליכא למימר הכי.

ומה שכתב הרב עוד לתרץ דר"י ס"ל דכ"ע לית להו הכנה ולית בזה פלוגתא דתנאי ומה דאמר ר"י משום ר"א עדיין היא מחלוקת היינו דטעמא דב"ה דס"ל יום טוב ושבת חדא קדושה נינהו, ומה דאמרינן כתנאי היינו גוף הדין דנולדה בזה אסורה בזה, עיין שם, ולענ"ד גם זה אינו דאם איתא דסבירא ליה לר"א בטעמיה דב"ה משום דחדא קדושה א"כ איך ס"ל ר"א לנפשי' דשתי קדושות הן לחלוק על ב"ה, ואף דאמרינן בעלמא דר"א מתלמידי בית שמאי וסבר כב"ש, מ"מ הא לענין זה לא מצינו דפליג ב"ש דמה דסבירא ליה ב"ש תאכל היינו אף דחדא קדושה היא מ"מ גם ביומו ס"ל לב"ש דתאכל, אע"כ דטעמא דר"א אליבא דב"ה משום הכנה ובאמת ר"א לנפשיה ס"ל נמי דין הכנה דמב"ש אין ראיה דפליג על זה דכיון דסבירא ליה דתאכל ביומו ממילא הכינה לעצמה וא"כ י"ל דב"ש נמי סבירא ליה דין הכנה אלא דס"ל דביו"ט שרי דלא גזרינן אטו יום טוב

אחר שבת, וממילא נולדה בזה מותרת בזה דלעצמה הכינה, וב"ה דסבירא להו דבנולדה ביום טוב לא תאכל יהי' מטעם גזירה אטו יום טוב אחר שבת או יהי' מטעם אחר ממילא נולדה בזה אסורה בזה משום הכנה, ולמה דכתבו התוס' פרק ג' דעירובין (דף לח) דלס"ד בפסחים דר"א לית ליה הואיל וע"כ מדמהני ערובי תבשילין מוכח דלא ס"ל הכנה דרבה, צריך לומר דר"א ס"ל לסברא פשוטה דראוי לגזור אטו יום טוב אחר שבת ומדמתירין בית שמאי ע"כ דלא ס"ל להכנה דרבה ור"א כבית שמאי אבל לומר דטעמא דבית הלל משום חדא קדושה כיון דבזה לא מצינו דפליגי ב"ש איך יסבור ר"א לעצמו דשתי קדושות הן.

שם מוחלפת השיטה. לקמן דף ט' ע"ב דף י ע"א ברכות דף יז ע"ב פסחים דף מט: ודף נה ע"א עירובין דף צח ע"א ופרש"י שם.

רש"י ד"ה ויתלוש דהוי איסורא דאורייתא, דהיינו קוצר שהוא אב מלאכה, מיהו משום מוקצה לא היה ראוי לאסור לר"ש דדרך פירות לנשור והוי כיושב ומצפה, אלא דלבתר דאסרו חז"ל בנושרים מאליהן משום שמא יעלה ויתלוש, ממילא נעשה מוקצים גמורים דל"ש יושב ומצפה דהא אם ינשרו ג"כ יאסרו, ומש"ה שפיר פי' רש"י לקמן גבי עכו"ם שהביא דורון, דאם יש במינו במחובר דאסור משום מוקצה, והיינו אחר שכבר אסרו פירות שנשרו מעצמן, וא"ת אכתי ל"ל לרש"י למנקט לקמן מטעם מוקצה, י"ל דמשמע לי' כן כיון דמייתי לה התם גבי ספק מוכן, וא"ת הא גופא קשיא הא באמת בלאו מוקצה אסור, י"ל דמ"מ בעכו"ם שהביא דורון דהוי רק ספק אם לקטן ביום טוב לשתרי מטעם ספק דרבנן ואי דהוי דשיל"מ הא מרא דשמעתא הוא רב פפא, ור"פ לשיטתי' מדמוקי בסוגיי' דספיקו אסור בספק טרפה משמע דס"ל דספק בדשיל"מ שרי, ולזה פי' רש"י משום מוקצה, והיינו אחר שאסרו פירות הנושרים ממילא כל מחובר הוי מוקצה, והוי ספק מוקצה דחמיר, וכמ"ש לעיל בשם התוס' ישנים, ובתוס' שקלו וטרו ז"ל הרבה בישוב דבר זה וכתבו דלקמן אתיא אליבא דר"י ומטעמא דהכא אתי' אליבא דר"ש. ויראה לי דמש"ה נקט שמא יעלה ויתלוש לא ליתן טעם שיהיה אסור גם לר"ש אלא כוונתם דאתיא רק כר"ש, דאלו לר"י דפירות הנושרים בל"ז אסורים משום מוקצה א"כ לא עמדו חז"ל למנין לגזור שמא יעלה ויתלוש דהא בלא"ה אסורים משום מוקצה, ומש"ה בביצה בעומדת לאכילה דליכא מוקצה אמאי אסור דל"ש לומר כולה חדא גזירה היא, דהא מעולם לא עמדו למנין לאסור מגזירה דשמא יעלה ויתלוש, ואיך נאמר דכולה חדא גזירה היא, אע"כ דאתי' רק כר"ש דלדידי' הוצרכו לאסור פירות הנושרים משום שמא יעלה ויתלוש, ובחדא גזירה אסרו גם הביצה. (וע"ע בחי' לק' כ"ד ע"ב ד"ה ונלענ"ד).

אך לפ"ז יקשה דמאי פרכינן ור' יצחק מאי טעמא לא אמר כרב יוסף, הא י"ל דאיהו ס"ל בזה כרב נחמן דכיון דרבי סתם ביום טוב כר' יהודה דאין מבקעין דודאי ב"ה ס"ל ביום טוב מוקצה, וממילא לא היה יכול לומר דטעמא בביצה משום פירות הנושרים דהא לר' יהודה מעולם לא גזרו על פירות הנושרים דבל"ז אסורים משום מוקצה. וי"ל כיון דבשבת דמוקצה מותר הוצרכו לגזור על נושרים משום שמא יעלה ויתלוש ממילא גם יום טוב בכלל גזירה זו, ועדיין קשה לימא דר' יצחק לא ס"ל כלל להפך האי דמגביהין מעל השלחן, וס"ל לב"ה דאין מגביהין דס"ל כר"י וס"ל דאין לחלק בין שבת ליו"ט לענין מוקצה, וא"כ לא גזרו כלל בנושרים משום שמא יעלה ויתלוש ול"ש לומר בביצה משום פירות הנושרים, מיהו למ"ש לעיל [בפירקין] בכוונת התוס' בשבת (מה ע"א) דמשום גזירת משקין שזבו ליכא איסור טלטול, וברייתי' דאוסר בטלטול דכר"י דמכח איסור אכילה נעשה מוקצה, ומתני' דקתני לא תאכל י"ל באמת דהדיוק דטלטול מותר דס"ל כר"ש, י"ל דהך תירוצא דתוס' דהכא אזלא אשיטה זו, ושפיר פרכינן ור' יצחק מאי טעמא לא אמר כר"י דהא אף לפי טעמא דידיה משום משקין שזבו מוכרח לומר דבית הלל כרבי שמעון מדלא אוסר בטלטול, וא"כ שפיר הוה מצי למימר משום פירות הנושרים. תוד"ה גזירה תרי טעמי ל"ל (עמש"כ בחי' לק' כ"ד ע"ב).

נראה לתרץ קושית תוס' דמשום יעלה ויתלוש לחוד הי' מותר בהביא דורון כיון דהוי ספק אם הביאם ממחובר והוי ספיקא דרבנן, ומרא דשמעתא הוא רב פפא ואיהו מדמוקי בדף ג' כתנא דליטרא קציעות מוכח דס"ל דרבנן לקולא בדשיל"מ, מש"ה צריכין לטעמא דמוקצה דחמור כמ"ש ת"י בסוגי' דספקו אסור, ומטעם מוקצה לחוד י"ל דאילו הי' נושר מותר לא הוי מוקצה דדעתי' עליו דיהיו נושרין, ורק לבתר דאסרו פה"נ משום שמא יעלה ויתלוש ממילא כל הפירות שנשרו הוי ג"כ מוקצה, ומש"ה בהביא דורון הספק אסרו דשמא ממחובר הביאם, ואזי לבתר דגזרו בפה"נ הוי מוקצה והוי ספק מוקצה דחמיר.

ובזה מתורץ קו' הר"ן בסוגיא לקמן ל"ל טעמא דאיסור מבע"י משום מוקצה ולא סגי בטעמא שלא יהנה ממלאכת י"ט כמו דאסר לערב בכד"ש מה"ט, ולפי הנ"ל י"ל ג"כ דהי' ראוי לאסור רק דמותר מספק דרבנן לר"פ, אלא כיון דביומו יש בו מוקצה וספיקו אסור הוי כמו שנולד הספק בדאורייתא ואסור אף לערב, ודמי לספק טרפה שנתבשל בכלי ונעשה אב"י. אף דיש לחלק מ"מ י"ל אף בכה"ג ספיקו אסור.

ובדרך אחר י"ל, דהא לכאורה קשה כמו דבתחומין מותר לאחרים כיון דהוי דרבנן, ה"נ בהביא ממחובר דהא תלישה בי"ט מדאורייתא מותר כשיטת הר"ן והפוסקים, וצריכין לדחוק דשורש המלאכה דאורייתא, ולזה י"ל דצריכין לבוא להטעם דבו ביום אסור גם

לאחרים משום מוקצה, וממילא כיון דאסור לכל מדרבנן וידוע שלא יאכל שום אדם לא מיקרי או"נ, וממילא הוי התלישה שלא לצורך או"נ דאסור מדאורייתא, מש"ה גם לערב אסור משום שלא יהנה, אפילו לאחרים.

בא"ד דהכא אתיא אליבא דר' שמעון. בפשוטו נראה דקושית תוס' דלמ"ל דנקט מטעם גזירה משום יעלה ויתלוש הא בלא"ה אסור משום מחובר, ותירצו דהכא כר' שמעון היינו דבעי למנקט טעמא דמספיק גם לר' שמעון. אבל באמת לענ"ד דכוונתם דאתיא דוקא כר' שמעון ולא כר' יהודה, דקושייתם אינו דוקא בדרך דהטעם מיותר, אלא דקושייתם כיון דפירות הנושרין באמת בלא"ה אסור משום מוקצה א"כ מעולם לא הוצרכו חז"ל לעמוד למנין לאסור פירות הנושרין דהא ממילא הוא בכלל כל מוקצה דעלמא, וא"כ ממילא ביצת תרנגולת דליכא משום [מוקצה] לשתרי, דלא שייך לומר כולה חדא גזירה היא דהא לא חלה כלל גזירת חז"ל על פירות הנושרין ביחוד בכדי שנוכל לומר דגזירתם היה על כל פירות הנושרין וממילא ביצה בכלל, דהרי פירות הנושרין ממילא אסור משום מוקצה. וא"כ לפי"ז לתירוצם צ"ל דסוגי' דהכא אתיא דוקא כר' שמעון והוצרכו לגזור ביחוד על פירות הנושרין משום גזירה דיעלה ויתלוש וממילא [ביצה] בכלל דכולה חדא גזירה, אבל לר' יהודה דמוקצה אסור מעולם לא גזרו ביחוד על פירות הנושרין וממילא אי אפשר לאסור הביצה משום פירות הנושרין.

אמנם לפי"ז קשה לכאורה דמאי פרכינן ור' יצחק מאי טעמא לא אמר כרב יוסף, הא י"ל דר' יצחק ס"ל בזה כרב נחמן כיון דרבי סתם גבי יום טוב כר' יהודה דאין מבקעין בודאי ב"ה ס"ל כר' יהודה ביום טוב, וממילא אי אפשר לומר משום פירות הנושרין דהא לר' יהודה פירות הנושרין לא נאסר במנין כיון דבלא"ה אסור משום מוקצה.

ולפמ"ש לעיל בכוונת דברי תוס' בשבת מ"ה: ותוכן הדברים דמטעמא דפירות הנושרין או משקין שזבו אין לאסור רק באכילה ולא בטלטול אלא דהברייתא דקתני אין מטלטלין אותה אתי' כר' יהודה דלבתר דגזרו ואסרו באכילה ממילא לגבי שאר תשמישין הוי מוקצה דמעיקרא אוכל והשתא אינו אוכל, וישבנו בזה קושית תוס' במתניתין הא דנקטי ב"ה לא תאכל דמשמע בטלטול שרי, היינו משום דב"ה סברי כר' שמעון דלית ליה מוקצה ומשום הכי מותר בטלטול כמש"ל בארוכה, א"כ י"ל דהך תירוצא דתוס' דהכא אזלא בשיטה זו, ושפיר פריך הש"ס ור' יצחק מ"ט לא אמר כרב יוסף דהא אף לפי טעמא דמשקין שזבו ע"כ ב"ה ס"ל כר' שמעון מדנקט לא תאכל דמשמע דבטלטול [שרי], וכיון דממילא מוקמינן לב"ה כר' שמעון שפיר מצינו לומר משום פירות הנושרין, וק"ל.

בסה"ד [דבירושלמי יש אותן מלאכות שמשימור ואילך הן מותרות ביום טוב, היינו מלישה ואילך], אבל שאר מלאכות דקודם לכן אסורות. אולם בשבת פרק המצניע (דף צה ע"א ד"ה והרודה) נראה דעת התוס' דכל מלאכת אוכל נפש שרי מה"ת ביום טוב [אב"ה, דהם ז"ל שם הקשו על ר"א דאמר הרודה חלות דבש כו', לוקה ארבעים, ואמאי הא ר"א אית ליה הואיל, והרי איסור הרודה משום תולש, מוכח דס"ל דגם תלישה מותר, וממילא ה"ה אחרינא], וכן דעת הר"ן רפ"ג דביצה דכל מלאכת אוכל נפש כגון דישה וטחינה הכל מותר ביום טוב מה"ת, אלא דרבנן אסרו דישה וכדומה שהוא לימים הרבה. וקשה לי על דעת הר"ן וסייעתו, דא"כ למאי הוצרך ביבמות (דף קיד ע"א) בין שבת דסקילה ליו"ט שהוא בלאו, ואמאי לא בפשוטו, דביו"ט דמה"ת הוי היתר דישה לצורך רעבון שהוא א"נ והוי רק דרבנן, ולא גזרו בצער רעבון.

דף ג:

וספיקא אסורה, (עי' חי' עירובין ל"ה ד"ה ונלע"ד וד"ה והנה היה מקום).

שם בשלמא לרבה דאמר משום הכנה, הוי ספיקא דאורייתא [ושפיר קתני וספיקא אסורה דדלמא ביום טוב נולדה הביצה והוי איסור דאורייתא] אלא לר"י ולר' יצחק דאמרי משום גזירה [פירות הנושרים ומשקין שזבו] ספיקא דרבנן היא, וא"ת והא מאי דלא הקשה גם לר"נ דאמר דמטעם מוקצה הוא הא הוי ספיקא דרבנן, צ"ל ע"כ כמו שתירצו בתוס' ישנים דמוקצה חמירא כדאורייתא וספיקו אסורה, וא"כ גם לרי"צ ור"י לא קשיא דנהי דס"ל דבתרנגולת העומדת לאכילה אסור משום משקין שזבו, הא מ"מ פשיטא דלר' יהודה בתרנגולת העומדת לגדל ביצים אסור משום מוקצה, א"כ גם לדידהו לא קשיא דדלמא מוקמי הברייתא בעומדת לגדל ביצים וכר"י, והוי ספק מוקצה דחמיר, [אב"ה וראיתי אני שהקשה כן בספר פני יהושע ורצה לנטות מסברת הת"י מחמת קושיא זו], וי"ל דדוקא לר"נ אין דוחק לאוקמא בעומדת לגדל ביצים, דהא כל עיקר איסורא דביצה רק כהאי גוונא, אבל לרי"צ ור"י דאיסורא דביצה גם בעומדת לאכילה, א"כ רישא דקתני אין מטלטלין אותה מיירי גם בעומדת לאכילה, משמע דמה דקתני עלה וספיקו אסור, עליה קאי ומיירי נמי גם בעומדת לאכילה, ודרך כלל דספיקו אסורה משמע דכל היכא דודאי אסור, גם ספיקו אסור, וא"ת א"כ תקשי גם לרבה דהא ביום טוב דעלמא אינו אוסר גם לדידיה כ"א משום גזירה והוי ספיקא דרבנן, ומוהר"ש איידלס ז"ל עמד בקושיא זו, וכתב דלרבה ניחא דמוקי לה ביום טוב אחר שבת, ולדברינו זה אינו דהא ברישא דודאי אסור גם ביום טוב דעלמא, וא"כ מה דקתני עליה וספיקו אסור נמי מיירי כן, וי"ל דס"ל להמקשן כיון דאיסורא דגזירה אטו יום טוב אחר שבת הוי אטו

איסורא דאורייתא מקרי שרש בדאורייתא וספיקו אסור משא"כ גזירת פירות הנושרים וגזירת משקין שזבו, דבאמת בביצה ל"ש שמא יתלוש ושמא יסחוט, ואיסורו רק משום שכשגזרו על הנושרים ועל הזבין היה ביצה ממילא במשמע, וכמו שפי' רש"י לעיל אין כ"א איסור דרבנן לחודיה בלי לתא דאורייתא כלל וספק כזה ודאי לקולא.

עיי' בתוס' ישנים הא דלא פריך גם לרב נחמן משום דמוקצה חמיר כעין דאורייתא. ולכאורה תמוה דא"כ גם לרב יוסף ולר' יצחק נהי דס"ל לאמת דעומדת לאכילה ג"כ אסור, אבל פשיטא דס"ל ג"כ דלר' יהודה דמוקצה אסור, בעומדת לגדל ביצים אסור ג"כ משום מוקצה, וא"כ דלמא ברייתא בעומדת לגדל ביצים וכר' יהודה דאסור משום מוקצה וספיקו אסור, וכמו דאמרינן דלרב נחמן בלגדל ביצים וכר' יהודה הכי נמי י"ל לרב יוסף ולר' יצחק.

והיה נלע"ד דדוקא לרב נחמן דכל עיקר(ו) דינו דאיסור ביצה הוא רק בעומדת לגדל, אין זה דוחק לאוקמי בכה"ג, אבל לרב יוסף ולר' יצחק דבאמת הא דקתני ברישא אין מטלטלין אותה מיירי גם בעומדת לאכילה, ממילא משמע דספיקו אסור מיירי ג"כ אף בעומדת לאכילה, ודרך כלל דספיקו אסור משמע דכל היכי דודאי אסור גם ספיקו אסור ומשמע ממילא אף בעומדת לאכילה, (ולפי"ז לכאורה נסתרים דברי המהרש"א [ש]כ' דלרבה מיירי דוקא ביום טוב אחר שבת, דהא באמת רישא דקתני אין מטלטלין מיירי גם ביום טוב דעלמא ה"נ ספיקו אסור מיירי גם בכה"ג, דמשמע כל היכי דודאי אסור גם ספיקו אסור, ובהכרח לומר דלא כמהרש"א אלא דאף ביום טוב דעלמא כיון דאסור אטו יום טוב אחר שבת הוי שורש דאורייתא).

אמנם עדיין קשה לי דמאי פריך לר' יצחק הא לר' יהודה דס"ל דבעומדין לאכילה לית ליה גזירת משקין שזבו ולדידיה באמת מותר בתרנגולת העומדת לאכילה, א"כ שפיר י"ל דהברייתא כר' יהודה ובעומדת לגדל כמו דמוקמינן לרב נחמן, ואין בזה דוחק דהא לר' יהודה כל עיקר איסורו דביצה רק בעומדת לגדל, וכיון דאליבא דר' יהודה אין חילוק בין רב נחמן לר' יצחק איך פרכינן לר' יצחק יותר מן רב נחמן. ואף לר' יוחנן דס"ל מוחלפת השיטה ולשיטת רש"י ותוס' מוחלפת אין סוחטין וא"כ לר' יהודה אסורה משום משקין שזבו, מ"מ הא עכ"פ חכמים דר' יהודה דס"ל דלאוכלין היוצא מותר לא ס"ל דביצה אסורה משום משקין שזבו, וא"כ י"ל דהברייתא אתיא כחכמים דאין סוחטין וס"ל דמוקצה אסור ומיירי בעומדת לגדל, ובפרט דלישנא אלא לר' יצחק, הא ר' יצחק י"ל דס"ל כאידך שינויי' דלעיל דר' יהודה לדבריהם קאמר או דמיירי בעומדת לגדל וממילא קיימינן דר' יהודה ס"ל דלאוכלין היוצא מהם מותר, וא"כ בעומדת לאכילה

מותר, ובלגדל אסורה משום מוקצה, וא"כ הברייתא כפשטא דאתי כר' יהודה, ואין הפרש בזה בין רב נחמן לר' יצחק וצלע"ג.
שם סיפא אתאן לספק טרפה. עי' חולין דף סד ע"א תוד"ה שאם ריקמה ובשיט' מקובצ' בב"ק דף מז ע"א ד"ה מאי טעמא. (ועי' שו"ת ח"א סי' ס"ד).
שם אלא אי אמרת ספק טרפה וכו' (עי' בגליון הש"ך יו"ד סי' פ"ו סק"י).
שם א"ר האי תנא [דקתני ביצה שנולדה ביום טוב ספיקא אסורה, ואם נתערבה באלף כולן אסורות, תנא דליטרא קציעות הוא דאמר] כל דבר שבמנין אפילו באלף לא בטל. מכאן תימא על מ"ש הרמב"ן במלחמות בשבת פ' השואל, בנכרי שהביא דורון דאם יש במחובר אסור, אף דהוי ספק דרבנן דשמא הביא הנכרי מהתלוש היינו משום דהוי דשיל"מ דהא ר"א משני הכי לעולם ספק יום טוב ספק חול הוי דבר שיל"מ כו' מבואר דרב פפא דמוקי הכא בספק טרפות, ס"ל דספק מדרבנן שרי בדשיל"מ א"כ ר"פ דהוא מרא דשמעתא דנכרי שהביא דורון, יקשה דלשתרי מטעם ספק דרבנן. [אב"ה עי' מ"ש אאמ"ו בתשובה (ועי' בחי' לק' כ"ד ע"ב)].
תוד"ה ואחרות תימה דא"כ וכו'. (עי' חי' ברכות ב' ע"א ד"ה במה).

דף ד.

רב אשי אמר וכו' (עי' חי' עירובין מ"ה ע"ב, פסחים כ"ט ע"ב ובשו"ת ח"א סי' ר"ח).
שם אמר אביי כגון שלקחה סתם. עיין חולין דף י"ד ע"א תוס' ד"ה בהמה לר"י.
תוד"ה אלא דגם בשעת לידה שייך הכנה, ומ"מ לא הוי רק הכנה דרבנן, דמדאורייתא דמותר ביומו הכינה לעצמו, רק כיון דמדרבנן אסור ביומו, ממילא הכינה רק למחר מש"ה הוי הכנה דרבנן. רמב"ן במלחמות.
תוד"ה נימא. בשעה"מ ה' יום טוב פ"א הכ"ד כ' וז"ל קשה דכפי מ"ש בפרק המביא [לא ב] דבמוקצה מחמת איסור דרבנן כל שנסתלק המוקצה מן העולם כמו בטבל לא אמרי' מיגו דאיתקצאי בה"ש א"כ מאי ק"ל הכא בשמעתין דלימא דה"ט דרב משום מיגו דאיתקצאי הא הכא הוי מוקצה מחמת איסור דרבנן דביצה לא אסירא אלא מדרבנן משום פירות הנושרין או משקין שזבו וכו' וכל שעבר בה"ש הרי נסתלק המוקצה מן העולם דומיא דטבל וכו'. נ"ב, בפשוטו הי' נ"ל לחלק דדוקא בטבל וכדומה דהי' אפשרי להתיר המאכל ע"י איסור דרבנן להפריש ממנו תרומה משא"כ בביצה דאסרו חז"ל בעצמותו [ולא] אפשר בשום אופן [שי]סתלק ממנו האיסור בזה אמרי' מגו דאיתקצאי. בא"ד וי"ל דלא אמרינן וכו' (עי' חי' שבת צ"ה וסוכה מ"ו).

בהר"ן ד"ה הלכך ואף בעגל שנולד בשבת אפשר להחמיר ולאסרו ביום טוב שלאחריו וכו' אלא שיש חולקין בזה דכיון דאילו אית לי' חולה בתוך ביתו חזי אפי' לבריא באומצא וכו', אבל משום היתר אכילת חולה לא מקרי הכינה לעצמו דאל"כ גם באפרוח נימא הכי, וזהו כונת הה"מ פ"ב מהל' יום טוב דלא כהמל"מ שהניח בצ"ע. [ובראב"ש סי' ז' כ' דלא שייך הכא טעמא דהכנה דדוקא לידת ביצה חשיב הכנה משום דע"י לידה הוכנה לגדל אפרוח כו' אבל ולד הוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו ונמצא במעי אמו כמו אחר הלידה], ולענ"ד דנ"מ בין טעמא דהר"ן לטעמא דהרא"ש בנולד מבהמה העומדת לגדל ולדות, דלהר"ן ליכא הכנה דמ"מ הכינה לעצמה דאם ישחוט לחולה מותר לבריא באומצא דהא בשבת קיימא לן כר"ש דשרי מוקצה (ואף נולד שרי להרבה פוסקים) אבל להרא"ש אסור, והיינו דנראה דשרש דברי הר"ן והרא"ש תלי' בב' סברות שכתב הרמב"ן במלחמות הא דביצה שנולדה ביום טוב אחר שבת אסור דנגמרה אתמול הא אף אילו לא נגמרה ולא הי' אפשר ללילד היום הי' יכול לאכלה ע"י שחיטת אם היינו דמ"מ עתה דלא שחטה צריך הוא לגמרו דאתמול שיבא לידו הביצה ע"י לידה דהיום, או דטובה יותר דטעם מושבח ע"י לידה ע"ש, ולזה נ"ל דעיקר סברת הרא"ש דבעגל דאין משבחת יותר ע"י לידה א"כ א"צ כלל ללידה דאף בלא לידה יכול לאכלם למחרתו בי"ט ע"י שחיטת האם ואין הלידה פועלת יותר למקרי' הכנה, וא"כ זהו רק בעומדת לאכילה אבל בעומדת לגדל אף להפוסקי' דגם ביום טוב מוקצה מ"מ כיון שעומדת לגדל ואינו רוצה לשחטה צריך הוא ללידה והוי הכנה, והר"ן לשיטתו דמבואר בדבריו דגם נולדה בזה אסורה בזה דס"ל כטעם הא' דהרמב"ן הנ"ל דהא עתה לא שחטה וזהו שייך גם בעגל, מש"ה הוצרך הר"ן לטעמא דהכינה לעצמה וא"כ גם בעומדת לגדל מותר מה"ט דהכינה לעצמה ודו"ק.

דף ד:

מרבה עליהם עצים וכו' (עי' חי' שבת כ"ט).

שם [ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה הני מילי בדאורייתא], אבל בדרבנן מבטלין, והיינו דוקא במוקצה, שעיקרו מדרבנן, דהא עגול הוה תרומת פירות דרבנן ואין מוסיפין עליו לבטלו, כ"כ בתוס' ז"ל. מכאן יש להוכיח דבתרומת פירות ספיקו אסורה, דהא חזינן מוקצה דקיל מתרומת פירות דבמוקצה מוסיפין עליו לבטלו, ואלו בתרומת פירות אין מוסיפין עליו לבטלו ומ"מ ספיקו אסורה, וכדמוכח מדמקשינן לעיל (דף ג' ע"ב) לר"י ולר' יצחק אמאי ספיקו אסורה ולא מקשינן נמי הכי אר"נ דאמר טעמא דביצה משום

מוקצה וכמ"ש בתוספות ישנים שם, דמוקצה חמיר כעין דאורייתא, כש"כ דבתרומת פירות דחמיר ממוקצה לענין ביטול והוה יותר בגדר דאורייתא, שיהא ספיקו אסורה.
ויש לדחות די"ל דלדינא אין חילוק כלל, וכל דבר שאיסורו מדרבנן אזלינן תמיד בספיקו לקולא אף דיש לו חומר דהוא כעין דאורייתא, או דעיקרו דאורייתא, ומאי דלא היה מקשה אדר"נ היינו דלזה מועיל החומר דאם הוא דבר שיש לו מתירין, דיהי' ספיקו אסור משום דגם המקשן ידע לה להא דדבר שיל"מ ספיקו אסורה, אלא דהיה סובר דהני מילי בספק דאורייתא אבל לא בספק דרבנן, ובהא ס"ל דיועיל החומר שבו שיהי' דינו כדאורייתא לענין דבר שיל"מ דספיקו אסור, ותדע לך, דאי לא הוה ס"ל כלל לחילוק דיש לו מתירין, מאי קאמר בשלמא לרבה הוה ספק דאורייתא, והא מ"מ גם לרבה תיקשי אמאי אם נתערבה באלף כולן אסורות ואמאי לא בטיל, אע"כ ידע לה דלא בטיל משום דהוי דבר שיל"מ, וה"נ לגבי ספיקא, דדין ספק ודין ביטול כחדא נינהו, דהרי רב אשי בתירוצו לא הזכיר כלל דדבר שיל"מ ספיקו אסורה ולא אמר רק דלא בטיל, ואם איתא דסברת המקשן היה לחלק בין ביטול לספק, א"כ עיקר חסר מן הספר בתירוצו, אלא ע"כ דעת המקשן היה רק לחלק בין דאורייתא לדרבנן, ורב אשי חידש דגם בדרבנן מועיל דבר שיל"מ וחידש זה באמרו וכל דבר שיל"מ, ור"ל באין הפרש אם הוא בדאורייתא או הוא דרבנן, ולפ"ז בתרומת פירות דאין לו מתירין ספיקו לקולא.
לכאורה יצא לנו דין חדש דאם יש ספק בתרומת פירות ספיקא לחומרא, דהרי לפמ"ש התוס' ישנים לעיל דמה דלא פריך לרב נחמן (אהא) [מהא] דספיקו אסור היינו דמוקצה חמיר כעין דאורייתא, וא"כ כיון דבמוקצה ספיקו אסור מכ"ש בתרומת פירות דחמיר יותר, דהרי הכא לענין מוקצה מותר להוסיף ולבטל דהוי דרבנן, ולענין תרומת פירות אסור להוסיף, הרי דתרומת פירות מקרי יותר בגדר דאורייתא מן מוקצה.
אמנם לענ"ד בכוונת תוס' ישנים, דהרי באמת י"ל היסוד בהא דאמרינן בשלמא לרבה הוי ספיקא דאורייתא, ולכאורה קשה דמ"מ יקשה אמאי נתערבה באלף אסור ולא בטל, ואי משום דבר שיש לו מתירין דגם המקשן ידע דדשיל"מ לא בטל אלא דלא ידע דספיקו אסור מה"ט, א"כ עיקר התירוץ חסר בשינויא דרב אשי הוי דבר שיש לו מתירין ולא בטל, והיינו כי היכי דלא בטל ה"נ ספק אסור, דהא גם המקשן ידע דלא בטל. ולזה נ"ל דהמקשן ידע דין דבר שיש לו מתירין בדאורייתא ומשום הכי לרבה ניחא, אבל בדרבנן ס"ל דלא אמרינן דין יש לו מתירין לא לענין ביטול ולא לענין ספק. ולזה חידש רב אשי בתירוצו כל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטל וממילא גם ספק אסור, ועיקר החידוש דגם בדרבנן אמרינן דין יש לו מתירין. ומעתה י"ל בכוונת התוספות ישנים דלרב

נחמן לא מצי למפרך [ד]י"ל כיון דמוקצה חמיר כעין דאורייתא ספיקו לחומרא, היינו לא דיש לו דין דאורייתא ממש לדון בו ספק דאורייתא לחומרא אלא דכיון דחמיר כעין דאורייתא ממילא ספק' אסורה משום דבר שיש לו מתירין, דכי היכי דבדאורייתא לא בטל משום דשיל"מ הכי נמי לענין ספק אף היכי דבעלמא מקילין בספיקו מ"מ בדשיל"מ מחמירין, וא"כ בתרומת פירות דאין לו מתירין י"ל דקיימינן דספיקו לקולא, ועיין.
שם והא רב אסי מבדיל. עיין ריטב"א סוכה דף מ' ע"א ד"ה והלכתא.
תוס' ד"ה ותנן וכו' היינו בדבר שבעיקרו. עי' פסחים דף ל ע"א תוס' ד"ה לשהינהו.

דף ו.

[א"ר מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממין מת ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל כו' ואמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאשתהי] רב אשי אמר אף על גב דלא אשתהי, מה טעמא יום טוב שני לגבי מת כחול שויוהו רבנן. מדיהיב ר"א טעמא דכחול שויוהו רבנן אלמא דדבריו רק ביום טוב שני, ואי אפשר לך לפרש דביו"ט ראשון מודה דבאשתהי דוקא, א"כ הכי הו"ל למימר מת ביום טוב שני אף על גב דלא אשתהי, אע"כ צריך לפרש דביו"ט א' לא אמר מר זוטרא למלתי' כלל, דכיון דע"י עממין הוא מודה דלא בעי אשתהי כן דקדק הר"ן ז"ל, ונדחק מאוד לפרש לפ"ז הא דאמרינן בפרק תולין עובדא הוה ביום טוב הסמוך לשבת, ואר"י יתעסקו בו עממין, אלמא טעמא דהי' סמוך לשבת ואשתהי הא לאו הכי לא.
ותמיהני דהא מה דאמרינן ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל היינו אפילו באפשר ע"י עממין, וכמ"ש הר"ן בסמוך בשם הרמב"ן וא"כ ביום טוב ב' בלא אשתהי דמותר לקברו ע"י עממין דלא גרע מיו"ט א' ממילא יהא הדין נותן לקברו ע"י ישראל דמה בכך דלא אשתהי הא מ"מ אנן לא משהינן אותו ע"י עממין, וכל שבאנו לקוברו ע"י עממין, קוברין אותו ביום טוב ב' ע"י ישראל, וממילא אפילו באיכא עממין לפניו יהא מותר ע"י ישראל, כיון דאלו אין עממין לפניו היינו מותרין ע"י ישראל, מה גריעותא יש במה שיש עממין לפניו.
וע"כ נ"ל לפרש דודאי הכין הוא דמר זוטרא קאי על יום טוב שני, אבל ביום טוב א' מודה דלא בעי אשתהי, אך לא מטעם דעממין בראשון קיל מישראל בשני, אלא דטעמיה הכי הוא דכיון דאם נשהה אותו ע"כ נקברנו למחר, דהא למחר יהי' בכלל אשתהי, וכיון דבין כך ובין כך תצטרך לחלל עליו יום טוב, מש"ה קוברין אותו מיד ע"י עממין, אבל ביום טוב ב' סבר בלא אשתהי לא, והיינו אף ע"י עממין כיון דאם נשהנו עד למחר לא נצטרך לחלל עליו יום טוב כלל, ונקברנו בהיתר גמור מש"ה משהין אותו, ור"א פליג

דיו"ט שני כחול שויוהו רבנן לגבי מת דיומיה, ואין צורך להשהות כדי שלא לקוברו ע"י חילול יום טוב, ולפ"ז באמת בא"י דעושין רק יום אחד יום טוב קיים הדין דאסור לקוברו ביום טוב א' בלא אשתהי כיון דאם נשהנו נקברנו למחר בהיתר גמור, דיו"ט ראשון לא שויוהו כחול, גם לגבי מת דיומיה, ול"ק האי דפרק תולין.

עיי' בר"ן דהסכים לפירש"י דקאי על יום טוב ב' והסביר הטעם דלענין עממין מקילין אף בלא אשתהי עיין שם. ותמוה לי מאד דהא הר"ן הסכים להרמב"ן דמה דאמרינן יום טוב ב' יתעסקו בו ישראל היינו אף אם אפשר בעממין, א"כ היאך אמרינן אבל לא אשתהי משהינן ליה, אמאי משהין הא מ"מ לקברוהו ע"י עממין דלא חמיר מיו"ט א', ואף אם נדחוק דלא אשתהי משהינן היינו היכי דליכא עממין, מ"מ הא אילו היו עממין בפנינו היה ההיתר ע"י עממין וממילא היינו מתירין ג"כ ע"י ישראל דכל שבאת לקברו ביום טוב ב' ע"י עממין מתירין ע"י ישראל דהא באשתהי ג"כ אפשר ע"י עממין ואעפי"כ מתירין ע"י ישראל, וא"כ ממילא אין חילוק בין אשתהי ללא אשתהי כיון דאנן לא משהינן ליה ובאנו לקוברו ע"י עממין מה לי אם אשתהי או לא, וכיון שכן אף באין כאן עממין יהיה מותר ע"י ישראל דהא אף אלו היו העממין כאן היינו מתירין ע"י ישראל וכי בשביל שאין עממין כאן יהא אסור ע"י ישראל, וזהו לדעתי תמיה גדולה ועצומה.

והנה לולי שאיני כדאי, היה נלע"ד אף אם נניח להיסוד של הר"ן דמר זוטרא קאי רק על יום טוב ב' דמדאמר רב אשי עלה אף על גב דלא אשתהי מאי טעמא יום טוב ב' לגבי מת משמע דמיירי רק מיו"ט ב', מ"מ י"ל דהסברא כך דביו"ט א' אף על גב דלא אשתהי קוברין ע"י עממין דאם לא נתיר כן ונצטרך להשהותו עד למחר נצטרך ג"כ לחלל יום טוב ולקוברו דהא למחר מקרי אשתהי, ואף דיו"ט ב' כחול שויוה רבנן מ"מ כיון דשם יום טוב עליו לא מקרי כ"כ אפשר בהיתר, אבל מת ביום טוב ב' דאפשר להשהותו עד למחר אפילו ע"י עממין אסור. ולפי"ז יהא באמת הדין ביום טוב א' בארץ ישראל דאפשר להשהות אסור ע"י עממין ואף רב אשי מודה בזה דלא פליג רק על יום טוב ב' אבל ביום טוב א' ס"ל ג"כ כמר זוטרא אלא דרבא דמיירי בב' יום טוב כדקאמר מת ביום טוב ב', בזה ביום טוב א' מותר גם בלא אשתהי וקאי מר זוטרא רק על יום טוב ב', וק"ל.

שם אפרוח שנולד ביום טוב. עי' תוי"ט פרק ד' משנה ב' דעדיות.

שם רב אמר אסור. (עי' בגל' המג"א סי' תקי"ג ס"ק ט"ו).

שם וכי מה בין זה [לאפרוח שנולדה ביום טוב דאסר רב] לעגל שנולד מן הטרפה, פירוש דגם אם לא כלו לו חדשיו ואינו מוכן לשחיטה ע"י שיושיט ידו במעי בהמה וישחטנה כן פירשו בתוס'. וא"ת והא מ"מ אתקצאתו בה"ש הוא משום דדלמא עדיין יום ולא כלו

חדשיו עדיין והוי רק מוקצה מחמת יום שעבר, ומוקצה כהאי לא אמרינן, וכמ"ש התוס' לעיל (ריש דף ד) ובפ"ק דסוכה (דף י) ובכמה מקומות, והאחרונים הקשו כן, ולי לק"מ משום דאין אנו אוסרין משום המוקצה מצד איסור אכילה מפאת ספק נפל, אלא כיון דאם שוחטים אותו בה"ש, מתסר הבשר לעולם משום ס' נפל, א"כ כיון דודאי לא יהא שרי למיכל לא מיקרי אוכל נפש ושוב אמרינן ביה מגו דאתקצאי בה"ש היינו מחמת איסור מלאכת יום טוב דאי אפשר לשחטו דשמא באמת הוא לילה וכיון דמ"מ אנן לא נתיר ליה לאכלו ביום טוב הוי מלאכה שלא לצורך אוכל נפש והוי כמו נשחט בשבת דהוי מוקצה מחמת איסור בה"ש דאסור לשוחטו דשמא כבר לילה, ה"נ בזה הוי מוקצה מחמת איסור שחיטה.

על קושייתו בטור או"ח סימן תצ"ח עגל שנולד ביום טוב מותר לשחטו אם האם עומדת לאכילה, אבל אם עומדת לגדל וולדות אסור, והקשה רומפכ"ת הא לכאורה בפשטא דסוגיא דאמרינן לרב וכי מה בין זה לעגל וכו' משמע דרק לרב צריכין לטעמא דמוכן אגב אמו, אבל למאן דמתיר באפרוח אין צריך כלל להאי טעמא, וא"כ לפי מה דהביא הטור סימן תקי"ג אפרוח שנולד ביום טוב דיש מתירים והגאונים אוסרים עיין שם, הו"ל להטור כאן להביא ג"כ דעת המתירים בעגל שנולד והאם עומדת לגדל, דהא המתירים באפרוח דל"צ לטעמא דמוכן אגב אמו גם בעומדת לגדל מותר ולא הו"ל להטור לסתום כאן בהחלט דעומדת לגדל אסור עכ"ד.

בקושיא זו כוון רפ"מ לדעת הגדול בספר שער המלך שהקשה כן יעיי"ש, ולי נראה לתרץ בהקדם דברי תוס' בסוגיין דהא דפרכינן וכי מה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה ולא משני דהוי מוכן להושיט ידו למעי בהמה לשחוט, היינו משום דרבי אושעי' מספקא בחולין אם אמרינן ד' סמנים אכשר רחמנא או לא, ועוד תירצו לכתחילה בוודאי אין לשוחטו במעי אמו דלא גרע משוחט בלילה ע"ש, ולכאורה בלא קושייתם ג"כ צריכים לתירוצם מכח קושיא אחרת והיינו דלכאורה יקשה הא באמת גם לר"י יקשה מעגל דהא הך סברא דמתיר עצמו בשחיטה ל"ש רק באפרוח דהלידה גורם דהסימנים ראויים לשחיטה, משום הכי גורם ג"כ היתר מוקצה, משא"כ בעגל שנולד היאך שייך מתיר עצמו בשחיטה הא גם קודם הלידה היה סמנים שלו ראוי לשחיטה ע"י הושטת ידו למעי אמו. ולזה בהכרח צ"ל ג"כ כתירוצם דתוס' דקאי לאותו צד דלא אמרינן ד' סמנים אכשר ביה רחמנא, ושייך שפיר לומר לר"י דמתיר עצמו בשחיטה דע"י הלידה הוכשרו הסימנים שלו לשחיטה.

ולפ"ז צ"ל דלאידך תירוצא דתוס' דקאי אף לאותו צד דד' סימנים אכשר רחמנא, אלא דלא הוי מוכן דלכתחילה אסור לשחוט במעי בהמה, אם כן מדלא מקשה גם לר"י בהכרח צ"ל דגם בזה שייך מתיר עצמו לשחיטה דבא לו ההיתר לכתחילה לשחטו. אולם באמת זהו דוחק מאד לדונו בשביל כך דמתיר עצמו בשחיטה כיון דלא היה מקודם שום מניעה בסימנים דידיה שהי' ראויים לשחיטה אלא דלילה מעכב עליו. ולזה נראה דהטור ס"ל לקושטא דמלתא דבהכרח לומר כתירוצם הא' והיינו על קושייתינו מדלא מקשה גם לר"י ע"כ דקאי לאותו צד דלא אמרינן ד' סימנים אכשר רחמנא. ואולם בהא ס"ל מסברא כתוס' בתירוצם הב' דבין כך ובין כך לא הוי מוכן כיון דלכתחילה אינו יכול לשוחטו במעי בהמה. ולפ"ז מיושב דברי הטור דהא דמשמע מסוגיין דלר"י ליכא למפרך מעגל היינו דבעי למפרך מכל הצדדים אף אם לא אמרינן דד' סימנים אכשר רחמנא דבזה לר"י ליכא קושיא דשייך סימנים מתיר עצמו בשחיטה משא"כ לדינא דפסקינן דאיבעיא דלא אפשיט' אי ד' סימנים אכשר רחמנא או לא, ממילא גם לר"י צריכין לטעמא דמוכן אגב אמו, דהא ליכא היתירא דמתיר עצמו דד' סימנים אכשר רחמנא והיה לו היתר בשחיטה קודם הלידה ואי דממנ"פ מותר דלאותו צד דד' סימנים אכשר הוי מוכן, זה אינו דהא מ"מ לא הוי מוכן כיון דלכתחילה א"י לשחטו במעי אמו דהוי כמו לילה.

וביותר נראה בדרך מרווח יותר, דהטור ס"ל לגמרי כתירוצם א' דתוס' הנ"ל ומש"ה לא הוי מצי הש"ס למפרך לר"י, דלר"י ממנ"פ מותר דאם אמרינן ד' סימנים אכשר הוי מוכן דאיבעי היה [יכול] להושיט למעי אמו ולשחטו. ואם לא אמרינן ד' סימני' אכשר רחמנא ממילא שייך היתירא דמתיר עצמו בשחיטה. ומ"מ לדידן דמספקא לן אם ד' סימנים אכשר רחמנא או לא ממילא יש לאסור בעגל שנולד דלא שייך היתירא דמתיר עצמו, דדלמא קמי שמיא גליא דד' סימנים אכשר רחמנא, ומ"מ לא הוי מוכן דהא אף דקמי שמיא גליא דד' סימנים אכשר הא אנן מספיקא א"א לנו לשחוט במעי אמו וממילא לא היה מוכן לכך וצריכין להיתירא דמוכן אגב אמו לכלבים ובעומדת לגדל אסור וק"ל. שם שתק רב. וכן לקמן דף לז ע"ב סוכה דף ז' ע"א וש"נ.

דף 1:

השתא מוכן לאדם וכו' דתנן מחתכין וכו'. תמוה לי אמאי הוכיח מזה דהוא רק מכח יתור לשון כמ"ש תוס', הוי ליה לאוכוחי בפשיטות ממתניתין דמגביהין מעל השלחן עצמות, דמבואר דלמאן דאית ליה מוקצה ס"ל דאסור לטלטל עצמות אף דהם ראויים לבהמה כמ"ש תוס' בריש מסכתין, וע"כ דהמוקצה משום דבין השמשות היו בכלל אוכל אדם כיון דמחוברין עם הבשר, א"כ מוכח דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים, וצע"ג.

תוד"ה עגל אבל בע"ח לא. ע' במהר"ם לובלין דכונת תוס' דאין בבע"ח איסור משקין שזבו וא"כ אין ראי' מתוס' לענין נולד.
תוס' ד"ה ביצים וכו' מפני שהיא גדילה באיסור, עי' שיטה מקובצת ב"ק מז ע"א ד"ה מ"ט.

דף ז.
מן השלל של ביצים. עיין מנחות דף ע ע"א תוס' ד"ה ביצי נבילות.
שם אמר רב גמדא משמיה דרב. צ"ל רבא סדר הדורות בהקדמ' אות ד'.

דף ז:
רש"י ד"ה שיעורו של זה כו' דלא תימא דיו. וכעין זה כ' רש"י בב"מ דף לב ע"א ד"ה לומר לך.

דף ח.
ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר. תמוה לי ממה דפסקינן סי' תק"ב ס"ג אין סומכין הקדירה בבקעת וע' מג"א שם אף למאן דשרי מוקצה מ"מ עצים הוי מוקצה לכל תשמישין שמחוץ להסקה, וא"כ מה בכך דראוי לצלות בו ביצה והוי כמו עצים עצמן הא העצים ג"כ מוקצין לכל דבר וא"כ מה שרצה להשתמש באפר לשאר דברים כדין כלי הוי כנולד וצע"ג.
תוד"ה אמר ואומר הר"ר יצחק וכו' (עמש"כ לקו' י"ד ע"ב).
ברא"ש סי' י' ואף על גב דבשחט בעו ב"ה דקר נעוץ אבל בלא דק"נ לא, משום דאיכא תרתי איסורי חדא דאינו מוכן ועוד דקא עביד גומא וכו', קשה לי גם בדקר נעוץ הא כיון דלא יהי' רשאי ליטול העפר לשום דבר מחמת איסור גומא ממילא הוי איסור מוקצה מחמת איסור, וא"כ יש בזה תרתי איסורין גומא ומוקצה ומאי מהני הכנתו הא מ"מ הוי מוקצה מחמת איסור משום גומא וצל"ע.
ברא"ש סי' י"א לפי שאין שוחטין לתוך הכלי (עי' חי' יו"ד סי' כ"ח).
בסוגיא מוכח דדקר נעוץ קיל ממוקצה, דהא אמרינן בכוי דאין מכסין דאפר כירה מוכן לודאי ואינו מוכן לספק והיינו דאסור משום מוקצה, הרי דלא דחינן איסור מוקצה בספק כיסוי, ואילו בדקר נעוץ משמע בסוגיין דמכסין כדאמרי' ולכסיי' באפר כירה או בדק"נ. וכ"כ תוס' חולין דף פ"ד ב' ד"ה כיסוי. גם יש לדקדק כן מדברי תוס' דף ט' ע"ב ד"ה אר"י דמסקי דמוחלפת היינו ההיא דשוחט וקיי"ל דיחפור בדקר נעוץ ויכסה ומסקו דיפה עושין העולם שלא לכסות באפר שהוסק ביום טוב, הרי להדיא אף דקיי"ל דיחפור מ"מ אסור באפר שהוסק ביום טוב, הרי דבדקר נעוץ קיל טפי מאפר שהוסק ביום טוב.

בב"י יו"ד סי' כ"ח הביא דברי הר"ן והריטב"א דשוחט לחולה בשבת אין מכסין דמו אף בדקר נעוץ דהוי רק שבות ולא כרת וסקילה, ותמוה דאיך איסור כרת נסתלק בדק"נ, דממנ"פ היכא דהוי כותש או גומא למ"ד משאצ"ל חייב גם בדקר נעוץ הכי הוא כדאיתא בביצה, ובעפר תיחוח דליכא כותש גם בלאו דקר נעוץ ליכא דאורייתא, וצלע"ג.

דף ט.

תוס' ד"ה והאמר רב יהודה אמר רב וכו' דרב חנן פליג עליה. עי' בב"מ דף מו ע"ב תוס' ד"ה פרי נמי.

דף י.

אלא אי קשיא הא קשיא בש"א אין נותנין את העור וכו' ורמינהו השוחט חי' ועוף וכו'. נלענ"ד דפירכת הש"ס רק מעור לפני הדורסן, דעל יגביהנה ליכא קושיא אף דמיירי היכי דהעור לא חזי למזגא כגון בלח או בבהמה דקה כמ"ש תוספת שבת דף מ"ט ע"א ד"ה טומנין, מ"מ הא אף דאסור לב"ה לשחוט היכא דאין לו עפר מוכן, אבל אם יש לו רק אפר שהוסק בי"ט אסור לשחוט כמ"ש תוס' דף ח' בשם הירושלמי. מ"מ הא המג"א סס"י ק"ט [כתב] דקשה באמת הא תוס' כ' דמותר לסלק אפר מהכירה כדי לאפות פשטיד"א דטלטול מוקצה שרי משום שי"ט וא"כ אמאי אסרי' לשחוט (וכן הקשה המהרש"א ותירוצו מוקשה) היינו דרק טלטול מוקצה שרי משום שי"ט אבל לא שמוש מוקצה לכסות עיין שם, וא"כ ממילא ליכא קושיא מהא דב"ה מתירים דיגביהנה, דאנו דנין סופן משום תחלתן ויהיה מניעת שי"ט בזה מתירים טלטול מוקצה, אלא דפירכת הש"ס רק מהא דב"ה מתירים ליתן לפני הדורסן דמחזי כעיבוד דלא היה ראוי להתיר משום שי"ט כמו דאין מתירים לשחוט בשביל איסור גומא או איסור שמוש מוקצה, ועלה משנינן דחזי למזגא ולא מחזי כ"כ כעיבוד. ובזה מיושב היטב פסקא דהמרדכי וכן פסק להלכה (הרמ"א) בש"ע סי' תצ"ט דמותר לטלטל אחר שחיטה נוצות העופות שלא יאבדו, ותמה הפר"ח הא בזה ל"ש חזי למזגא, ומזה דחה לדברי המרדכי והרמ"א. ולענ"ד לק"מ דנוצות דהוי רק טלטול מוקצה שריא משום שי"ט, והתירו משום תחילתן היינו דחיישינן למנועי שי"ט וטעמא דחזי למזגא צריכים רק לענין ההיתר דלפני הדורסן. והוא ברור בעזה"י. (וע"ע בחי' שו"ע שם).

ובדברי תוס' שבת מ"ט הנ"ל יש לי מקום עיון, במ"ש הא דאמר בפ"ק דביצה נותנין העור לפני הדורסן דהתירו סופן משום תחלתן אבל בשחט מעי"ט משמע התם דאסור לטלטל (וקשה ממתני' דשבת שם טומנין בשלחין) עיין שם. ובפשוטו תמוה דלפני הדורסן האיסור משום מחזי כעיבוד. ובהכרח צ"ל דלשונם לאו דוקא וקושייתם מההיא

דלא יגביהנה וב"ה מתירים דמשמע ג"כ דרק מטעם סופן משו"ת כיון דקתני בחד בבא עם עור דורסן מזה מוכח דיש בו איסור מוקצה. ועדיין יש לעיין דטומנין בשלחין דמיירי בהופשט מע"ש דנעשה כלי מבע"י, אבל הכא בנשחט בי"ט דמעי"ט היה מאכל ועתה נעשה כלי אסור דילמא באמת בנשחט מעי"ט מותר אלא דבנשחט בי"ט היה ראוי לאסור משום מוקצה בזה צריך לטעמא דסמשו"ת עי' מג"א סימן תצ"ט. וגם בעי"ט באמת אסור בשחטו ולא הפשיטו עד י"ט. ונ"ל דקושיית תוס' לב"ה דמתיר להגביה מעל השלחן עצמות וקליפים ולאינך אמוראי ריש מסכתן אין חילוק בין י"ט לשבת וא"כ מדאית מוקצה בעור שהופשט בי"ט ע"כ משום דלא חזי למידי ולאו שם כלי עלה ושפיר הקשו מטומנין בשלחים, כנלע"ד בעזה"י.

שם המת בבית ולו פתחים הרבה כולם טמאים, פי' רש"י כל הכלים המונחים תחת הפתחים טמאים שחכמים גזרו טומאה על מקום שסוף הטומאה לצאת דרך שם, וכאן אין אנו יודעים באיזה פתח יוציאנו הלכך כולם טמאים, בפשוטו משמע כיון דמספקינן באיזה פתח יוציאנו כל פתח ופתח הוא בספק טומאה דשמא סוף הטומאה לצאת דרך שם, ולזה קשה, כיון דסוף סוף לא נטמאו רק כלים שבפתח אחד, א"כ יבטלו הכלים אלו בכלים שתחת הפתחים אחרים, ואף דהוי דברים חשובים דלא בטלי, מ"מ למ"ש האו"ה דכל הדברים החשובים דלא בטילי, מ"מ אם לא נולד האיסור רק בתערובת בטלי, [אב"ה והרמ"א פסק כן לענין דבר שיל"מ לחוד], וה"נ אם מת המת בשעה שהיו הכלים כולם תחת הפתחים, א"כ נולד האיסור בתערובת ולבטלי.

גם עכ"פ כשנפתח אח"כ פתח אחד מהם נהי דאין ברירה, מ"מ כיון דעתה עכ"פ הכלים שבפתח ההוא שנפתח בודאי נטמאו, נתלה דבאותו פתח היה עומד סוף הטומאה לצאת, דהוי כמו טבעת ע"ז שנתערב בטבעות, ונפל אחד מהן לים דתולין דאיסורא נפל, כיון דמה"ת ברובא בטל, ואין אנו צריכין עוד לדון על הטבעת שנפל ה"נ נימא דהנך כלים הן הן שנתפשט הטומאה לשם, דדרך אותו פתח עמד הטומאה לצאת. גם איך אמרינן בביצה (דף לו) כי לית ליה לר"א ברירה בדאורייתא כו' הא מה"ת בטילי בשאר כלים והוי רק בדרבנן ונימא דיש ברירה, זולת שנאמר ביסוד הענין דכיון שא"י באיזה פתח יוציאנו הוי כאלו סוף טומאה לצאת בכולם, וכאלו כולם פתוחים, וכולם טמאים בודאי, וכדמורה לשון הר"ש והרא"ש באהלות, ועדיין צ"ע.

שם נפתח א' מהן כולן טהורי'. והיינו משום דיש ברירה בדרבנן והטומאה רק דרבנן דסופו לצאת הוא רק דרבנן כך פירש"י. וע' בהראשונים דיש ברירה בדרבנן, היינו דספק דרבנן להקל, וא"כ יקשה אף קודם שנפתח א' מהם יהיו טהורים כולם כל א' וא' מספק

דרבנן, וע' בתוס', ואפשר לכוון כן בקושייתם ועי' בפ"י, והיה נ"ל לומר דכ"ז שלא נפתח א' מהן כולם טמאי' דהוי כמו ב' שבילין ובאו לשאול בבת א', ואף דשואל על כל פתח לבד, מ"מ כיון דכל ההיתר, רק דשמא יוציא על דרך פתח שני וממילא הוי כמו בת א', ושאני ב' שבילין בבאו זה אח"ז דא"צ להזכיר חבירו, וכ"כ הסברא בתפארת שמואל סי' ק"ץ בהל' נדה גבי ב' נשים שנתעסקו בדם ציפור ע"ש, משא"כ אם נפתח א' מהם דזהו בודאי טמא, שפיר מטהרי' אחרי' מספיקא שהיה מיד מעותד לצאת בפתח זה, וק"ל.
ויש לע' דלכאורה קודם שנפתח יהא בטל כל כלים ברוב. דרך משל שיש כאן ג' פתחי' ואין סופו לצאת רק בפתח א', אם כן יתבטל כלים שבפתח אחד בשני פתחים אחרים, וכמ"ש הכו"פ הסברא לענין קליפה היכא דאין ידוע באיזה צד נגע דבטל חד קליפה בחברתה. גם יש לע' דבכל כלים שרוצה להשתמש נימא דהם מן הרוב שלא יוציא בפתחיהם והוי קבוע שא"נ דלא הוי קבוע כמו צא וקדש לי אשה. ועיין.

דף י:

לימא מסייע לי' לר"ח וכו', מסוגיין הבאתי ראי' ברורה להנך פוסקים דאזלי' בתר רוב גם בישל"מ [דאמרי'] לימא מסייע לדר"ח רוב וקרוב וכו' ועיין במהרמ"ש דדלמא כי הדדי נינהו ואסור מספק כיון דהוי דבר שיש לו מתירין, ותירץ דבלא ר"ח קרוב עדיף וכמ"ש תוס' ב"ב דף כ"ג ע"ב ד"ה רוב, ואם נאמר דבאמת לא מהני רוב לענין ישל"מ, א"כ מכ"ש דקרוב לא מהני, אם כן מאי סייעתא הוא לדר"ח דלמא קרוב עדיף מרוב, אלא דלא סמכינן עלה מטעם יש לו מתירין, אלא ע"כ דרוב מהני לענין יל"מ.

דף יא.

רבא אמר בשני קנין. עיין לקמן דף כה ע"א רש"י ד"ה ומצא.

דף יא:

שלשה דברים התירו סופן. עיין ר"ה דף כג ע"ב תוס' ד"ה שיהו מהלכים ועיין יומא דף עז ע"ב ומו"ק דף ז ע"א.

דף יב.

תני תנא קמיה דר"י המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואוכלו לוקה חמש משום מבשל גיד כו' משום הבערה (ביום טוב שלא לצורך) א"ל הבערה ובישול אינה משנה, ואת"ל משנה ב"ש היא דאמרי לא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. ק"ל הא י"ל דברייתא זו אתיא כרבי עקיבא, דס"ל פ"ק דפסחים דלא אמרינן מתוך, וביותר דתוס' בביצה שם תחלת הסוגיא, גבי שוחט עולות נדבה דאמרינן דאמר

לך מני ב"ש, כתבו דהמ"ל רבי עקיבא היא, אבל התימא במקומה עומדת, איך שייך לומר פוק תני לברא נהי דב"ש במקום ב"ה אינו משנה, י"ל דאתיא כרבי עקיבא.

דף יב:

פוק תני לברא. שבת דף קו ע"א עירובין דף ט ע"א יומא דף מג ע"ב יבמות דף עז ע"ב. שם פוק תני לברא הבערה ובישול אינו משנה. מסתפקנא אם יש חילוק מלאכות ביוה"כ או לא, דאמרינן בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף כג) יש חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט, ויש לחקור מה דינו של יוה"כ, לשבת דמי ויש חילוק מלאכות, או ליו"ט דמי ואין חילוק מלאכות.

והנה בביצה (דף י"ב ע"ב) א"ל פוק תני לברא הבערה ובישול אינה משנה וא"ת משנה ב"ש היא דלא אמרינן מתוך וכו', ולכאורה תמוה, הא י"ל דברייתא זו כרבי עקיבא דס"ל פ"ק דפסחים דלא אמרינן מתוך, וביותר דתוס' ביצה שם בתחילת הסוגיא גבי השוחט עולת נדבה דאמרינן דאמר לך מני ב"ש, כתבו דה"ה דהו"מ למימר רבי עקיבא היא, אבל התמיה במקומה עומדת, איך שייך לומר פוק תני לברא, נהי דב"ש במקום ב"ה אינה משנה, הא י"ל דאתיא כרבי עקיבא.

ולכאורה יש ליישב, בהקדם מ"ש תוס' בפסחים פרק אלו עוברין (דף מז ע"ב ד"ה ועייל) דהקשו דליחשוב אוכל ג"ה של נבילה והניחו בקושיא, ולכאורה קשה על קושייתם, הא מצינו לרבנן דר"מ בחולין (דף קא) דג"ה של נבילה אינו חייב משום נבילה, דלא אמרינן איסור כולל, אבל ג"ה של עולה חייב ג"כ משום עולה דהוי כולל בחמור דעולה אסור בהנאה, א"כ דלמא הך ברייתא דמבשל גיד ס"ל ג"כ הכי, ואינו חייב משום נבילה דאינו חייל על גיד, אבל משום בב"ח שפיר חייל, דהוי כולל בחמור, דמגו דחל על החלב חל נמי אגיד, והוא אסור בהנאה.

אולם באמת מפורש בהרמב"ם (פט"ו ה"ו) אבל המבשל בשר מתה או חלב בחלב, אינו לוקה על אכילתו משום בב"ח, שאין בב"ח חל על נבילה, דאין כאן לא כולל ולא מוסיף עיין שם, ובאמת טעמא בעי, אמאי לא הוי כולל במגו דחל על החלב, דהא הרמב"ם סובר דבטעמא בלא ממשו הוי רק איסור דרבנן וא"כ החלב נאסר משום בב"ח [ובשלמא להסוברים דטעם כעיקר דאורייתא, אף דמ"מ לגבי החלב הוי איסור חלב ואיסור בב"ח איסור בת אחת, מ"מ י"ל דכולל מקרי רק מגו דהאיסור פעל לאסור המותר, אבל היכא דבלאו איסור זה היה ג"כ אסור, דהיינו החלב אף בלא איסור בב"ח היה אסור משום חלב אף דהחלב אסור ג"כ משום בב"ח דהוי איסור בת אחת מ"מ לא אמרינן בזה כולל, וראיה דא"כ נבילה ביוה"כ ליהוי איסור מוסיף, דבודאי יש אחד בעולם דנעשה גדול ביוה"כ

ונימא מגו דחל יוה"כ על נבילה זו, להנולד ונעשה גדול ביוה"כ, דלדידיה הוא איסור ב"א חל נמי על אחרים. (אאב"ה עיין בתשובות אבא מארי (סי' קע) בדברי אחי הג' נ"י שם בד"ה אף כי רחוק). אע"כ דכה"ג לא מקרי מוסיף כיון דמ"מ בלא איסור יוה"כ היה אסור להנולד משום נבילה, ופרט זה עדיין צ"ע]. גם קשה אם בישל נבילה ושחוטה יחד בחלב, יהא חייב על הנבילה משום בב"ח, דהוי כולל מגו דחל על השחוטה חל ג"כ על הנבילה.

ולזה נראה דהסברא כך הוא. דבאמת הענין דבב"ח דטעם הבשר שנכנס בחלב אינו אוסר רק החלב ולא הבשר, אלא דטעם החלב הנכנס לבשר הוא דאוסר להבשר והוי ב' ענינים ולא מקרי כולל, ומש"ה גם בבשלו נבילה ושחוטה בחלב לא הוי כולל, דטעם החלב שנכנס לבשר השחוטה אותו הטעם אינו אוסר להנבילה, אלא דטעם החלב הנכנס לנבילה משוי אותו לבב"ח, והוי ב' ענינים ולא מקרי כולל, ונכון.

ולפ"ז שפיר הקשו תוספות דכיון דברייתא ס"ל דבב"ח חייל אגיד אף דלא הוי אפילו כולל, אפ"ה איסור חל על איסור מכ"ש דנבילה חל על גיד דהוי כולל.

וראיתי להרב הצל"ח בפסחים כ' לתרץ קושית תוס' הנ"ל, דלמ"ד בחולין דמבשל חלב בחלב חייב על אכילתו משום בב"ח, כיון דאפקי' בל' בישול, כל דחייב על בישולו חייב ג"כ על אכילתו ממילא בפשוטו ל"ק קו' תוס' די"ל דהברייתא ס"ל דאין איסור חל על איסור ולא חל נבילה על ג"ה, והא דחייב משום בב"ח, היינו כיון דחייב על בישולו חייב גם על אכילתו, ולאידך מ"ד דס"ל דמבשל חלב בחלב לוקה על בישולו ואין לוקה על אכילתו, ומוכח דהברייתא ס"ל דגם בעלמא איסור חל על איסור, י"ל דהך מ"ד ס"ל כר' ירמיה ביומא (דף לו) דקאמר ריה"ג ורבי עקיבא פליגי בלאו דנבילה אי הוי ניתק לעשה וס"ל לריה"ג דמקרי ניתק לעשה, אם כן י"ל דהך ברייתא כריה"ג וליכא חיוב מלקות על נבילה עיין שם.

ולפ"ז ניחא סוגי' דביצה, והיינו דר"י ס"ל כפי ההלכה דלא אמרינן מדלוקה על בישולו, וא"כ מדלא קתני נבילה ע"כ דהברייתא ס"ל כריה"ג דנבילה מקרי ניתק לעשה, א"כ שפיר קשה דלא לילקי אהבערה משום מתוך דב"ש במקום ב"ה אינה משנה, ואי דאתיא כרבי עקיבא הא יקשה כיון דרבי עקיבא סבירא ליה דנבילה לא מיקרי ניתק לעשה ליחשוב ג"ה של נבילה וק"ל. אך אחרי שהתוס' ז"ל עמדו בקושיא ולא ניחא להו לומר דברייתא כריה"ג אזדו דברינו.

על כן נראה ליישב סוגיא דביצה באופן אחר, ויתיישב ג"כ דקדוק, דר"י אמר הבערה ובישול אינה משנה מתחיל בהבערה ובישול וסיים דנימא מתוך שהותרה הבערה

לצורך, ואמאי לא נקט ג"כ דנימא מתוך שהותרה בישול לצורך, ואמאי פתח בתרתי וסיים בחדא, והוא בהקדם דברי המג"א (סימן שכ"ה ס"ט) שכתב ובפסחים (דף מז) משמע דאסור לבשל בעצי מוקצה עיין שם, והיינו מדאמרינן אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה, ובספר תוספות שבת השיג, דהא בפסחים קאי לפי הס"ד דמוקצה דאורייתא מש"ה אסור לבשל, אבל לדידן דקיי"ל מוקצה דרבנן י"ל דמותר לבשל בעצי מוקצה, ולכאורה י"ל יותר דלא די דיש לדחות ראיית המג"א, גם אפילו סתירה איכא, דלכאורה קשה אמאי נקט הגמרא אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה דמוקצה דאורייתא, דבזה קשה אמאי לא חשיב גם הבערה, דהא כיון דמיירי בעצי מוקצה ממילא ליכא הואיל, דהא האורחים לא יבשלו בהבערה זו מחמת איסור בישול בעצי מוקצה וממילא איכא ג"כ חיוב בהבערה, ואי דמיירי דמצא האש בוער והוא לא עשה ההבערה רק הבישול, מ"מ היא גופא תיקשי ליתני בהבעיר הוא וחייב ג"כ משום הבערה. ויותר הו"ל לומר דלא אפיק הבערה ומיירי בעצי מוקצה ומוקצה לאו דאורייתא, אלא כיון דעכ"פ מדרבנן אסור לבשל בעצי מוקצה ממילא אי יקלעו אורחים לא יעברו על איסור דרבנן לבשל אצל ההבערה זו, ואזדא סברת הואיל, וחייב ממילא משום הבערה, אע"כ מוכח דאלו מוקצה דרבנן מותר לבשל בעצי מוקצה ואיכא הואיל, וא"כ הוי תיובתא לכאורה על המג"א.

אולם למ"ש הגאון רבי ליב בספרו שאגת ארי', דאיסור מדרבנן שייך ביה הואיל דיעברו האורחים על איסור דרבנן ולא מקרי מלאכה דאורייתא, דגבי דאורייתא קיימא הואיל, א"כ שפיר י"ל כהמג"א דגם אי מוקצה דרבנן אסור לבשל בעצי מוקצה, ומ"מ אינו חייב על ההבערה, דמדאורייתא קיימא סברת הואיל מש"ה הוצרך לומר דמוקצה דאורייתא. וכבר כתבתי בתשובה שדברי השאגת אריה צריכין ראיה (אב"ה בתשובתו להרב דפראנקפורט הלא הוא בחלק א' מפסקים סימן ה' [הועתק בחי' שבת צ"ה]).

ונראה להביא ראיה מסוגיא דביצה (דף כה ע"א) בהמה מסוכנת וכו' והתנן מתני' כדר"ה וכו' מאי לאו מבית טביחתה ממש, ולכאורה קשה הא אף אי איתא לדר"ה יקשה דהא טעמא דר"ה דבהמה בחזקת היתר עומד, והיינו דכשנולדה היה לה חזקת היתר מכח רובא דרוב בהמות כשרות, א"כ עדיין יקשה איך אמר רבי עקיבא מבית טביחתה, הא רבי עקיבא ס"ל בפ"ק דמכות דחיישינן למיעוטא דקאמר אלו הייתי בסנהדרין לא היה אדם נהרג מעולם, דאמרינן להו ראיתם דלמא במקום סייף נקב הוי וכיון דחיישינן למיעוטא ליכא חזקת היתר דבהמה, ואיך מותר בלא בדיקת האיברין.

ולכאורה היה נראה ליישב דרבי עקיבא לשטתיה דסבר בביצה (דף כא) דנפש אפי' נפש בהמה במשמע, א"כ אף אם היא טרפה יכול לשחוט משום הואיל דאי מקלעי לו

כלבים להאכילן, ואף דבה"ש היה מוכן לאדם, י"ל דס"ל כר"ש דל"א מוקצה, וביותר למ"ש הרמב"ן במלחמות פ"ג דביצה דהא דאמרינן מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים, זה תליא בפלוגתא אי אמרינן נפש אפילו נפש בהמה, אמרי' בודאי דמוכן לאדם הוי מוכן לכלבים כיון דהוי תרווייהו נפש, עיין שם, א"כ לרבי עקיבא מותר לשחוט להאכיל לכלבים, ומה דמוכחים בסוגיא ממתני' כדר"ה היינו דמשמע דגם לתנא קמא אמרינן מבית טביחתה דלא פליגי רק אם משערים לכזית צלי או לכזית חי אבל לכולי עלמא אמרינן מבית טביחתה והראיה מת"ק, אבל לרבי עקיבא הטעם משום דחזיא לכלבים.

אמנם נראה דליתא, דא"כ יקשה בהיפוך למה דמשני ממקום שטובחת אכילתה, היא גופא יקשה על רבי עקיבא למה צריך כולי האי דיש שהות לאכול מטובחת אכילתה, בפחות מזה לסגי דיכול להאכיל לכלבים בלא בדיקה, אע"כ אף לר"ע דסבר נפש בהמה במשמע, מ"מ ס"ל מוכן לאדם ל"ה מוכן לכלבים, ואסור להאכילה לכלבים, ולפ"ז יהא מוכח ג"כ דר"ע סבר כר"י דנתנבלה בשבת אסור לכלבים, דאף למ"ש המג"א (סי' שח סנ"ו) בשם הראשונים דבשר חי היכא דלא חזיא לאומצא אסור לדידן, אף דקיי"ל כר"ש, דאינו עומד להאכילה לכלבים אלא לאוכלו אחר שבת מבושל עיין שם, א"כ ה"נ י"ל דבהמה קודם בדיקתה אסורה לכלבים אף לר"ש, דגרוע מנתנבלה דאינו עומד לכלבים אלא לבדקה ולאכלה, מ"מ נ"ל דדברי המג"א רק כ"ז שאינו מיחדה להאכילה לכלבים, בזה אסור בטלטול דלא חזיא למידי, דאנן אמרינן מסתמא לא ישליכנה לכלבים, אבל מכל מקום מותר להאכילה לכלבים, דמשעה שמסכים להשליך לכלבים נעשה מאכל כלבים, ואין חסרון רק דבה"ש לא היתה עומדת לכך, ושוב הוי כמו נתנבלה דשרי לר"ש, וא"כ מוכח שפיר לכאורה דרבי עקיבא לא סבר כר"ש.

אמנם י"ל דבאמת תליא בזה, והיינו דאם מפרשינן בית טביחתה ממש, כיון דרבי עקיבא חייש למיעוטא מוכח דר"ע סבר כר"ש דלא אמרינן מגו דאיתקצאי, וא"כ יכול להאכיל חי לכלבים, ומ"מ הראיה מת"ק, דת"ק מיירי מבית טביחתה אלא דפליגי בחי או צלי, וכיון דת"ק ס"ל דוקא צלי מוכח דס"ל דלכם ולא לכלבים או דס"ל דאמרינן מגו דאיתקצאי, א"כ מדמותר מבית טביחתה מוכח כדר"ה, אבל לפ"מ דמשני ממקום שטובחת אכילתה מוכח באמת דרע"ק ס"ל דאמרינן מגו דאיתקצאי.

ולפ"ז יהא נסתר סברת שאגת ארי' שכתב שם היכא דאסור רק מדרבנן שייך ביה הואיל ואי מקלעי אורחים דאפשר דיאכלו האיסור דרבנן, דא"כ עדיין יקשה לר"ע יהיה סגי ביש שהות להאכיל חי לכלבים, דאמרי' הואיל ומקלעי אורחים שיאכילו לכלבים

באיסור מוקצה יהיה שחיטתו למפרע כהוגן, והרי משום הפסד ממון שרי כן ע"י הואיל, כדאמרינן פסחים בפ"ג עלה דהך מתניתין דמסוכנת, דיכול לאכול אף על גב דאינו אוכל. האומנם דמדברי תוס' שבת (דף לט ד"ה אא"כ ראויים לשתיה וכו') אף על גב דראויין לשתיה אסרי, דהא לית להו מתוך וכו', ודבריהם תמוהים, דמה ענין ראוים לשתיה לענין מתוך, וע"כ צ"ל כונתם כמו דלית להו לב"ש דאמרי' מתוך ה"נ ל"ל הואיל, (וכן הוא במפורש בחידושי הרשב"א שם שכתב ועוד דב"ש לית להו מתוך וכ"ש דלית להו הואיל וכו') וא"כ לר"ע דס"ל פסחים (דף ה) דלא אמרי' מתוך ה"נ לא ס"ל הואיל, ולפ"ז נצטרך לדחוק במה דדייקינן פ"ג דפסחים עלה דמתני' דבהמה מסוכנת יכול לאכול אף על גב דלא בעי למיכל דשרי משום הואיל היינו לת"ק, אבל לר"ע דאמר כזית חי לא קאי על יכול לאכול, דלדידיה בעי שיאכל, דהא לר"ע לית ליה הואיל.

ומיושב בזה דברי תוס' פסחים (דף ה ד"ה ואומר וכו') ואור"י דסברא הוא דקרא דתשביתו מיירי בכל ענין אפילו א"צ לגחלתו, ולכאורה קשה הוא אף דהוא א"צ, מ"מ מותר מטעם הואיל דמקלעי אורחים ויצטרכו לגחלתו, ואם נימא דר"ע לית ליה הואיל, א"כ הו"ל למחשביה שמע מינה ד', ולפי דברינו ממילא נכלל כיון דש"מ דלית ליה מתוך, ממילא ג"כ לא אמרי' הואיל.

אמנם באמת נפלאו ממני דברי תוס' והרשב"א הנ"ל, דהא בפ"ג דפסחים פריך מברייתא דהמבשל גיד בחלב ביום טוב וכו', ואי אמרינן הואיל אהבערה לא מחייב, והרי הך ברייתא מוקמי לה בפ"ק דביצה דלית ליה מתוך ואף עפ"כ פרכינן דלימא הואיל, הרי דלא תלי זה בזה, ומה דהקשינו בדברי תוס' פסחים (דף ה) הא אף בא"צ לגחלתו לישתרי מטעם הואיל, והו"ל לומר שמע מיניה דר"ע לא ס"ל הואיל, אפשר לומר דלכאורה קשה על תירוצם הב' שם, כיון דבתחלת הבערה א"י ליהנות ממנו וכו', הא יכול ליהנות ממנו דהוי זה וזה גורם, החמץ והעצים שניהם ממנו בחימום ובבישול, ויהיה מוכח דר"ע סבר דזה וזה גורם אסור, והו"ל לומר שמע מינה ד', ולזה י"ל דבאמת ב' תירוצים המה לאחד, והיינו די"ל דפעמים דא"צ לגחלתו ויהא מוכח דר"ע לא ס"ל הואיל, ומה דקתני במתני' דביצה בדר"ע כזית חי, היינו באמת בגמר לאכול ממנו, או כיון דבתחלה א"י ליהנות, ויהיה מוכח דר"ע ס"ל דזה וזה גורם אסור, וא"כ לא הומ"ל שמע מיניה ד', דאינו מוכח איך סבר רע"ק, אי ס"ל דלא אמרינן הואיל או ס"ל דזה וזה גורם אסור וצ"ע.

וכיון שכן דאפשר דר"ע אף על גב דל"ל מתוך, מ"מ ס"ל הואיל, מוקמינן כפשטא דגם ר"ע ס"ל בהא כת"ק, דיכול לאכול אעפ"י שאינו אוכל מטעם הואיל, ומדלא מיקל ביותר להאכיל כזית חי לכלבים ע"י הואיל דמקלעי אורחים שיאכילו מוקצה לכלבים, ע"כ

כיון דאיסור דרבנן עלה מסתמא לא יקלעו אורחים שיעשו כן, ודלא כסברת שאגת אריה הנ"ל, ול"ל דוקא במידי דחזי לאכילת אדם, שפיר י"ל אף דמדרבנן אסור מ"מ דלמא מקלע חולה שאב"ס, דהא יותר מזה הקשו תוס' פסחים דכל מלאכת שבת לישתרי מכח הואיל דמקלע חולה שיש בו סכנה, ותירצו דלא שכיח, א"כ הואיל דמקלע חולה שאב"ס שפיר אמרינן, משא"כ להאכיל לבהמה באיסור ל"ש לומר כן, דזה אינו, דהא באמת קיימא לן חולה שאב"ס אסור לאכול איסורי דרבנן כדאיתא בש"ע יו"ד (סי' קנה).

[ומה"ט דנתי באם יום טוב אחרון דפסח בשבת, דנוהגים להטמין בתנור לשבת פשטידא בצמוקים דנוהגים לאכול ביום טוב אחרון, ולכאורה הי' ראוי לאסור, כיון דההיתר דבישול מיו"ט לשבת ע"י עירוב תבשילין הוא מטעם דמדאורייתא מותר מטעם הואיל כמבואר בפ"ג דפסחים, והא בזה מה שייך הואיל, דהא האורחים בודאי לא יאכלו היום דביום ז' אין אוכלים צמוקים, ויהא מוכח ממנהג זה כסברת השאגת אריה דאמרי' הואיל דיקלעו אורחים ויעברו איסור דרבנן, אך בזה י"ל כדברינו דחומרא דצמוקים בודאי שרינן לחולה דקיל מאיסורא דרבנן ושפיר אמרינן הואיל דיקלע חולה שאב"ס ויאכלנו בהיתר].

ומ"מ יש לדחות, די"ל מה דאוקימנא כזית חי ממקום שטובחת, קאי באמת לאותו צד דאמרינן בפסחים דלא אמרינן הואיל אלא דגמר בלבו לאכול כזית, ולמאן דס"ל הואיל ס"ל באמת כמסקנא דמבית טביחתה ממש קאמר, ואין זה זמן ארוך יותר מזמן אכילתו לכלבים, ולת"ק דאמר כזית צלי סבר באמת כריה"ג דלכם ולא לכלבים.

ובלאו דברינו צ"ל הכי לשיטת השאגת אריה דבאיסור דרבנן אמרי' הואיל, דאל"כ היכי אמרי' ממקום שטובחת, למ"ל שהות כ"כ, הא קודם בדיקה ג"כ אינו אסור רק דרבנן, דמדאורייתא הא אזלינן בתר רוב בהמות כשרות, ונימא הואיל אי מקלעי אורחים ויאכלו קודם בדיקתה, אלא ע"כ דהסוגיא קאי למ"ד דלא אמרי' הואיל.

ועדיין דחיקא לי טובא, דא"כ למה צריך לשינויי ממקום שטובחת, לוקמי בפשוטו מבית טביחתה ממש, ומ"מ לא קשה מאי קמ"ל לאפוקי מדר"ה וכו' והאנן תנן מתני' כדר"ה וכו', הא י"ל דרמי בר אבא ס"ל כהלכתא דאמרינן הואיל, וא"כ ממתני' לא נפשוט לדר"ה, דהא אף אם ליתא לדר"ה ואסור מדרבנן, מ"מ שרי מטעם הואיל דמקלעי אורחים ויאכלו בלא בדיקתה. [זולת עפמ"ש בשיטת תוס' והרשב"א דר"ע לית ליה הואיל, וכבר כתבנו דדבריהם צ"ע], א"כ מוכח לכאורה היכא דהאיסור מדרבנן לא אמרינן הואיל ודלא כהשאגת אריה.

ואפשר לומר כיון דמצינו דאכילת איסור לא מקרי אוכל נפש, כדקתני בברייתא המבשל ג"ה ביום טוב ואכלו לוקה משום מבשל, אלא דאמרינן עלה דאינה משנה דלב"ה אינו לוקה משום מתוך, והיינו דמ"מ מקרי צורך קצת, עכ"פ למאן דלית ליה מתוך לוקה עלי', א"כ י"ל דבאיסור דרבנן אם בשלו בי"ט ואכלו, מדרבנן לא מקרי אוכל נפש והוי איסור מלאכת יום טוב מדרבנן עכ"פ [ואפשר כיון דסוף סוף א"א לאכלו מכח איסור דרבנן דרביע עלה לא מקרי אוכל נפש כלל ועבר אדאורייתא], וא"כ לר"ע דלית ליה מתוך, מוכח שפיר ממתני' כדר"ה, דהא א"א לומר דההיתר מטעם הואיל דמקלעי אורחים ויאכלו איסור דרבנן בלא בדיקה, דהא מ"מ עבר על השחיטה עכ"פ מדבריהם, ודברי השאגת אריה עולים יפה למאי דקיי"ל דאמרי' מתוך, ואם יאכלו האורחים באיסור לא היה כאן חילול יום טוב דהותרה משום מתוך.

ואולם לכאורה ליתא לפמ"ש לעיל דמדרע"ק ממילא ליכא ראי' כיון דסבר נפש אפילו נפש בהמה במשמע וי"ל דס' כר"ש במוקצה ומותר לשחוט מטעם הואיל דאם יזדמנו לו כלבים להאכילם, והוכחת הש"ס דתנן מתני' כדר"ה על כרחך מת"ק במשמע דס"ל גם כן בהא כר"ע דמבית טביחתה ולת"ק ע"כ לא שרינן משום כלבים מדבעי' דוקא בצלי, וישאר הקושיא דהא לת"ק י"ל דס"ל הואיל וגם מתוך ומותר לשחוט מטעם הואיל דמקלעי אורחים ויאכלו באיסור דרבנן מקודם בדיקה והוי אוכל נפש מטעם מתוך, ולר"ע דלית ליה מתוך מותר דאי אזדמנו כלבים יאכילם בהיתר דס"ל במוקצה כר"ש, וביותר דאף אם יסבור במוקצה כר"י מ"מ הוי הואיל דאורחים יאכילו באיסור מוקצה לכלבים דבזה ל"צ למתוך דהא באכילת כלבים הוי א"נ ממש דלדידהו ל"ש אכילת איסור אלא דהמאכילם עובר על איסור מוקצה ויהיה מוכח מדאמרי' דתני מתני' כדר"ה דל"א הואיל שיעברו על איסור דרבנן וההוכחה מת"ק דמתיר בשהות לאכול מבית טביחתה.

והנה לכאורה יש לקיים דברינו הנ"ל דהרי באמת התמיה חזקה על דברי הרמב"ן הנ"ל דמאן דסבר נפש אפי' נפש בהמה ממילא מוכן לאדם הוה מוכן לכלבים דהכל חד, א"כ היכי משנינן ממקום שטובחת אכילתה לר"ע למה צריך כולי האי הא מיד יכול להאכילה לכלבים ובהיתר דהא לדידיה מוכן לאדם הוי מוכן לכלבים, ולגודל התמיה מוכרחנו לדחוק כיון דמסוכנת היא ומסתמא תמות מיד אין צורך לכלבים לשחיטה עבור הכלבים ולא הותר השחיטה עבורם ואם כן שפיר י"ל כנ"ל דמה דאמרינן דתני מתני' כדר"ה היינו מדר"ע דמצד כלבים ליכא היתר דא"צ לשחיטה עבורם ומצד אורחים שיאכל בלי בדיקה באיסור הא לר"ע דלית ליה מתוך מה שיאכלו אורחים באיסור לא

הוי אוכל נפש. ואף לפ"ז הדרא קושייתנו לדוכתיה דאיך אמרינן דתנן מתני' כדר"ה הא לר"ע בודאי ליתא לדר"ה דהא ס"ל דחיישי' למיעוטי.
ואולי י"ל דהא באמת לא מצינו לדר"מ דחייש למיעוטא דצריך בדיקת בהמה בכל איברים וע"כ הטעם כיון דסוף סוף צריכים לסמוך על הרוב מחששא דבמקום נקב קשחיט ומותר מטעם כיון דלא אפשר סמכי' ארובא וכיון דמוכרחים אנו לסמוך באכילה זו על הרוב סמכינן לגמרי ול"צ לטורח בדיקת הבהמה וא"כ י"ל דאף דר"ע ס"ל חיישינן למיעוטא מ"מ ס"ל כדר"ה דמותר בלא בדיקה.
אמנם נראה למנוע מהדוחק הנ"ל דמאן מפיס דתמות מיד שלא ניתן לשחוט לצורך כלבים ומה דהקשינו על הרמב"ן דלר"ע למה צריך לשהות כדי ממקום שטובחת י"ל דלהך שינויא ל"א הואיל ויכול לאכול היינו דגמר בדעתו לאכול ומש"ה נקט רש"י ממקום שטובחת דבזה הוי מלתא דפסיקא דיכול לשחוט ולגמור בדעתו למיכל מיניה אבל בליכא שהות כל כך לאו מלתא דפסיקא להתיר דלפעמים אסור באין לו כלבים או שיש לו נבילה לפייסן.
ולפ"ז הדרן לדברינו דדיוקא דהש"ס דתנן מתני' כדר"ה אינו מדר"ע די"ל דס"ל הואיל ומותר דאי מקלעי כלבים ויאכילם בהיתר דס"ל במוקצה כר"ש ובפרט להרמב"ן לא הוי מוקצה לר"ע דלדידי' מוכן לאדם הוי מוכן לכלבים, וע"כ הראיה מת"ק ויקשה דלמא הת"ק ס"ל הואיל ומתוך ומותר מדין הואיל דאורחים יאכלו באיסור מדרבנן בלא בדיקה ומקרי אוכל נפש משום מתוך, אע"כ דל"א הואיל שיעברו איסור דרבנן כאשר מסברא ראוי להיות כן ואפשר דגם השאגת אריה ס"ל כן ודבריו בסי' ס"ד רק למ"ש שם דהרבה טרפות בריאה מצד חומרות בעלמא ולהרבה פוסקים ס"ל דהוי השחתת ממון בחנם בזה אפשר אי מקלעו אורחים ויאכלו כיון דמדינא מותר ורק בדרך חומרא הוא אפשר שלא יחושו לחומרא זו אבל בדבר שאסור מדינא אף שהוא רק דרבנן ל"א הואיל דמסתמא לא ירצו האורחים לאכול איסור דרבנן.
ואדאתינן להכא י"ל דבאמת לר"מ וכן לר"ע דחיישינן למיעוטא צריכין בדיקה בכל האיברים א"כ מוכח דס"ל לר"ע דאמרי' הואיל דאף דמלישנא דיכול לאכלו י"ל דהיינו גמר בדעתו לאכול מ"מ הא למה דמסקי' דתני ר"ח מבית טביחתה ממש וכדר"ה עדיין ק' לר"ע דחייש למיעוטא א"י לאכול בלא בדיקה ואי דשרי לכלבים הא ודאי ל"ש לפרש דיכול לאכול היינו דגמר בדעתו להאכיל לכלבים דהיה צריך למינקט אם יכול להאכיל לכלבים וגם הא סתמא קתני אף באין לו כלבים להאכילם אע"כ דמותר מטעם הואיל דיזדמנו כלבים ויאכילם.

ולפ"ז דמוכח דס"ל לר"ע הואיל מיושב סוגיא דביצה דנקט הקושי' דנימא מתוך שהותר הבערה ולא נקט הקושי' גם על בישול דנימא מתוך, היינו דמבישול ליכא קו' די"ל דה"מ ר"ע היא דלית ליה מתוך אבל מהבערה פריך שפיר דאי כר"ע הא ר"ע ס"ל הואיל לא ליחייב אהבערה מטעם הואיל, ומה דפתח בתרתי הבערה ובישול אינה משנה, היינו דגם על הבערה היה מקום לומר דאתיא כר"ע, ואי דנימא הואיל דלמא מיירי בעצי מוקצה ומוקצה דאו', ואי דלחייב עוד מלקות, דכיון דאורחים לא יבשלו בזה משום איסור בישול בעצי מוקצה וליכא הואיל לחייב על הבערה ועל המוקצה, הא אפשר לומר דאין חילוק מלאכות ליו"ט, לזה קאמר הבערה ובישול אינה משנה, היינו דאם חשיב בחשבון המלקיות הבערה ובישול, ומוכח דאמרי' דיש חילוק מלאכות יקשה על הבערה דנימא מתוך, דאי אתיא כר"ע נימא הואיל כיון דיש חילוק מלאכות ע"כ לא מיירי בעצי מוקצה, דא"כ לחייב משום הבערה ומשום בישול ומשום עצי מוקצה וע"כ דלא מיירי מעצי מוקצה, או דסבר מוקצה דרבנן, א"כ מדלא פטור על הבערה משום הואיל ע"כ דלא אתיא כר"ע ושפיר יקשה דנימא מתוך, ודוק היטב. אמנם כיון דיש מקום לומר כפי הנ"ל דלר"מ ור"ע אף דחיישי למיעוטא א"צ לבדיקת כל האיברים כיון דבלא"ה אי לאו תלייה ברוב א"א לאכול מחשש דלמא במקום נקב שחט וממילא ליכא הוכחה דר"ע סבר הואיל.

לזה נראה ליישב סוגיא דביצה דהבערה ובישול אינו משנה בדרך אחר ונשוב אל המקום שהתחלנו בו, והוא הספק אם יש ביוה"כ חילוק מלאכות אם לא, דהנה יראה דזהו ודאי למאן דדריש חילוק מלאכות מקרא דעושה מאחת מהנה, ממילא אין חילוק בין שבת ליוה"כ, דאטו הא קרא דוקא בשבת כתיב, (ואין להקשות לפ"ז איך משנינן דאין חילוק מלאכות ליו"ט, הא מ"מ לנקוט חורש תלם א' ביוה"כ ויתחייב משום חורש ומשום זורע, דאף דלפי האמת דמשני הש"ס על פרכא דלחשוב שבועה שלא אחרוש ביום טוב וחול דהאי תנא איסור כולל ל"ל וקשה דא"כ איך חל איסור יום טוב על שביעית וצ"ל דמיירי ביום טוב של ר"ה דהוי איסור ב"א שבת ויו"ט, וכ"כ בספר שאגת ארי', וא"כ ממילא לא מצי למנקט חורש ביוה"כ דלא חייל אשביעית, מ"מ יקשה עדיין להמקשן דפריך משבועה שלא אחרוש אמאי לא פריך בפשוטו לינקט חורש ביוה"כ וחייב משום חורש ומשום זורע דהוי כולל על שביעית, דמגו דנאסר במלאכת תלוש משום יוה"כ נאסר ג"כ במלאכת מחובר משום יוה"כ, אמנם מעיקרא לק"מ דמה דאנן אמרינן דיש חילוק מלאכות ביוה"כ היינו לענין חיובי חטאת דשוגג דאתיא מקרא אחת מהנה, אבל לענין מלקיות דיוה"כ שוה ליו"ט דליכא חילוק מלאכות).

אולם יש להעמיד ספיקא דידי למאן דיליף חילוק מלאכות מקרא דלא תבערו איך הדין ביוה"כ ואופן הספק אם מה דאמרינן אין חילוק מלאכות ליו"ט, היינו דלא ילפינן יום טוב משבת דשבת חמיר יותר, א"כ גם יוה"כ לא מצינו למילף משבת דשבת חמיר יותר דבסקילה, או מה דאמרינן אין חילוק מלאכות ליו"ט היינו דלאוין מחטאת לא ילפינן, דקרא דלא תבערו ע"כ אתיא רק לחילוק מלאכות לענין חטאת, דלענין מלקות הא ליכא מלקות בשבת, דקיי"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין, וא"כ ע"כ לא תבערו אתיא רק לחילוק מלאכות לחטאת, ומש"ה אין חילוק מלאכות ליו"ט דלאוין מחטאת לא ילפינן, וא"כ י"ל דלענין דיוה"כ ילפינן משבת דיש חילוק מלאכות.

מעתה אומר בישוב קושייתי בביצה (דף יב) דנימא רע"ק היא, דלכאורה לפמ"ש דטעמא דאין חילוק מלאכות ליו"ט היינו דלא ילפינן מלקיות מחטאת, יקשה מאי פריך אביי עלה מההיא דמבשל ג"ה ביום טוב דמוכח דיש חילוק מלאכות ליו"ט דלמא הברייתא אתיא כר' ישמעאל דס"ל (מכות דף יג) דלאו שניתן לאזהרת מיתות ב"ד לוקין, ועי' יבמות (דף ז) ובשבת (דף יב) א"ר ישמעאל אני קריתי והטיתי לכשיבנה בהמ"ק אביא חטאת שמינה, הרי דר' ישמעאל ס"ל דבהבערה איכא חטאת ולא ס"ל דהבערה ללאו יצאת, וא"כ מוכח דס"ל הבערה לחלק וממילא לדידיה דס"ל דיש מלקות בשבת הקרא דלא תבערו לחלק יצא גם לענין מלקות הוא, דהא לא נזכר בקרא דמיירי דוקא בחטאת, מש"ה ס"ל לברייתא יש חילוק מלאכות ליו"ט דילפינן מלקיות די"ט ממלקיות דשבת. אבל מתניתין דחורש תלם אחת אתי' כר"ע דקיי"ל כוותיה דס"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין. וע"כ לא תבערו אתיא רק לענין חטאת משו"ה אין חילוק מלאכות ליו"ט דלא ילפינן לאוין מחטאת.

ואי דיקשה אם הברייתא דמבשל גיד אתי' כר"י דלאו שניתן לאזהרת מב"ד לוקין לחשוב לאוין יותר, דמבשל ביום טוב שחל בשבת ויתחייב על הבערה ובישול תרתי משום שבת ותרתי משום יום טוב, זה אינו, דהא מדקתני דחייב על הבערה מוכח דלא אמרינן הואיל, וכדדייק כן אביי עצמו בפסחים, א"כ י"ל דמש"ה נקט יום טוב לחודיה דהוי רבותא דאלו ביום טוב שחל בשבת הוא דחייב משום הבערה דיו"ט דליכא בזה הואיל דהא האורחים לא יבשלו להם משום שבת, אבל ביום טוב גרידא הוי רבותא דחייב משום הבערה דלא אמרינן הואיל.

ולזה י"ל דהיה קשה לאביי על הברייתא דלא לחייב על הבערה משום מתוך, דהא ב"ש במקום ב"ה אינה משנה, וע"כ דאתיא כרע"ק דס"ל דלא אמרינן מתוך, וכיון דע"כ אתיא כרבי עקיבא, ואתיא קרא דלא תבערו לחילוק מלאכות היינו לחטאת, דהא לרע"ק בשבת

ליכא מלקות, כיון דניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ואעפ"כ מחוייב שתים משום יום טוב ומוכח דילפינן מלקות מחטאת ושפיר פריך.
ולפ"ז הסוגיא דביצה הנ"ל אתיא לנכון, דר"י ס"ל ג"כ כרבא דממתני' דיש חורש תלם אחת מוכח דאין חילוק מלאכות ליו"ט. ולזה קאמר דהבערה ובישול אינו משנה דאם הוא משנה מדס"ל להברייתא דיש חילוק מלאכות ליו"ט ע"כ משום דאתי כר' ישמעאל דיש מלקות בשבת וקרא לא תבערו לחלק יצאת מיירי ג"כ במלקות מש"ה ילפינן מלקות דיו"ט ממלקות דשבת, וא"כ שפיר קשה דנימא מתוך דב"ש במקום ב"ה אינה משנה, וכרבי עקיבא ע"כ לא אתיא, דלרבי עקיבא דליכא מלקות בשבת וקרא דלא תבערו מיירי רק לענין חטאת, והוא הדין דאין חילוק מלאכות ליו"ט, כדמוכח ממתני' דחורש תלם אחת. ולפ"ז יהיה מוכח דהיסוד דאין חילוק מלאכות ליו"ט משום דלא ילפינן מלקיות מחטאת, וממילא ביוה"כ יש ג"כ חילוק מלאכות לחטאת.

דף יג.

הכניס שבלין לעשות מהן עיסה אוכל מהן עראי. אף אחר שכבר נגמרו לאכילת עראי ע"י דישה מ"מ כיון דהכניסן בשבלים שרי כדאיתא פ"ק דפסחים (דף ט ע"ב) מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ. ורש"י ז"ל פירש כל זמן שלא דשן ולא נגמרה מלאכתן, ואינני מבין.
שם אוכל מהן עראי. עיין מנחות דף סז ע"ב תוס' ד"ה כדי שתהא.

דף יד.

והמלח (עי' שו"ת ח"א סי' כ' באיסור טחינת מלח).
תוד"ה איכא הואיל ולכאו"א יש קולא וחומרא כו', לכאו' יש לעיין ממה דאמרינן בשבת (דף ל"ד ע"א) אמרו צא וערב עלינו עירב לא' מבעוד יום ונאכל בין השמשות ולא' עירב בין השמשות, הרי דאף דכבר איתרמי תרתי דסתרי מכל מקום לגבי כל אחד אמרינן ספק דרבנן [לקולא], ואף דיוכל להתרמי גם באדם אחד עצמו בשבת אחרת שיערב באותו זמן דבין השמשות כאשר בע"ש זו נאכל עירובו, בענין שלא יהא אפשר לומר דאז היה לילה ועתה יום דעירובו השניה היה בתחלת בין השמשות ועירובו הראשון היה באמצע בין השמשות, דהוי תרתי דסתרי, מ"מ אמרינן ספק דרבנן לקולא.
ולזה היה נראה לומר במה דהפר"ח (סימן תל"ז רוצה להוכיח דבספיקא דרבנן לא אמרינן דבר שיש לו מתירין לחומרא מדכתב הרא"ש (ביצה דף כ"ז ע"א) גבי ב' לישני אם יש מוקצה לחצי שבת דבדרבנן אזלינן בתר המיקל, וזכורני שהיה לי ויכוח גדול בענין זה עם הגאבד"ק ש"ל בעל בית מאיר זצ"ל, והוא רצה לומר דאין מזה ראיה כיון דחז"ל

בגמרא נתנו לנו כלל בב' לישני אזלינן בתר המיקל הוי כמו פסק דין דהלכה כאותו לשון, וכיון שכן שיעור דברי תוס' הכי הוא, דבפשוטו ראוי להחמיר בספק כיון דהוי דבר שיש לו מתירין, אלא דבב' לישני היה לן לילך בתר המיקל, בזה כתבו התוס' דבכזה לא הוי הלכה פסוקה כאותו לשון דמיקל דהא אין כאן מיקל דבכל לשון יש חומרא וקולא, ויצא מכלל הזה דבשל סופרים אזלינן בתר המיקל, וממילא אין אנו יכולין לדון להקל מכח ספק דרבנן דהוי דשיל"מ, וא"כ ניחא ההיא דשבת הנ"ל דבעירוב לא אמרינן ספק דרבנן לחומרא מדין יש לו מתירין כמ"ש תוס' עירובין (דף מ"ה סוע"ב) מש"ה שפיר מקילין מדין ספק דרבנן אף דלפעמים תאמר איפכא. ובזה מיושב קושית המג"א (סי' תקל"ח סק"ב), והתם לא הוי דבר שיש לו מתירין דהא הוא דבר האבד ויפסיד והוי כמו מאכל המתקלקל. והכי מוכח מדברי הר"ן ריש מגילה דבספק מוקף חומה מדינא היה פטור בב' הימים משום ספק דרבנן, ועיין במשנה למלך ה' מגילה (פ"א הי"א). (ועי' חי' עירובין ל"ה ד"ה והנה הי' מקום, ובחי' פסחים ק"ח).

דף יד:

מתני' בורר כדרכו. לכאורה קשה איך הותר לברור הפסולת מתוך האוכל הא הפסולת הוי מוקצה ואינו רשאי לטלטלו ודוחק לומר דמיירי בפסולת שראוי למאכל בהמה. גם לפ"מ דפירש"י בפירכת הש"ס פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי היינו דבטל האוכל לגבי פסולת ואסור לטלטלו, הרי דמיירי בפסולת דלא חזי לכלבים וא"כ גם באוכל מרובה מן הפסולת איך מטלטל הפסולת הא הוה טלטול מוקצה, ומכאן נלע"ד ראיה למ"ש תוס' במסכתין דף ח' ע"א ד"ה אר"י דמותר לסלק אפר כירה המוקצה בשביל לאפות פשטיד"א דטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש מותר בי"ט וכ"כ תוס' בדף כ"ח ע"ב ד"ה גריפת ודף ל"א ע"ב ד"ה אר"ז. אם כן ניחא דמותר לטלטל הפסולת שמוקצה בשביל אוכל נפש.

שם מתני' משלחין כלים. הרז"ה כתב דמתני' ב"ה היא, דכי היכי דפליגי במדורה (לקמן כ"א ע"ב) דאסרי ב"ש ה"נ בהוצאת כלים דאידי ואידי הנאת גופו ולא אוכל נפש. והראב"ד השיג על זה דהוצאת מלבוש כהוצאת אוכל נפש ממש ושרי לכ"ע.

שם כלאים למאי חזי, [ואמאי משלחין ביום טוב כלים שיש בהם כלאים]. מכאן הוכיח בתוס' פ"ק דיבמות (דף ד ע"א) ד"ה דכתיב לא תלבש, דאף דנשים פטורות מציצית מ"מ אינן פטורות מכלאים [מסמוכין כל שאינו בגדילים תעשה לך אינו בל"ת שעטנז]. ואין ראיה כ"כ די"ל דהפירכא על מה דקתני במתני' ר' יהודה אומר אף לא מנעל לבן, מכלל דעל אינך דמתני' לא פליגי, ולדידיה דס"ל דתפילין לא הוה מצות עשה שהזמ"ג וליכא

היקשא ממילא דרשינן בסמוכין דהכא לחומרא לחייב נשים גם בציצית ואליביה קשה כלאים למאי חזי. אבל נראה לי ראיה לדבריהם מהא דאמרינן פ' מי שמתו (דף יט ע"ב) א"ר המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק, ומשמע דהלכה פסוקה היא, והשתא אם איתא דלדידן דקי"ל דתפילין הוה מצות עשה שהז"ג ודרשינן היקישא, דרשינן לסמוכין לקולא לפטור לנשים מכלאים תיקשה אמאי פושט בשוק והא הוה לאו שאינו שוה בכל, דנדחה מפני כבוד הבריות אפילו בקום ועשה, וכמו כהן למת מצוה וכדאיתא בתוס' בברכות (דף כ ע"א ד"ה שב ואל תעשה שאני).

דף טו.

רבי יהודה מתיר בשחור. עיין בב"ק דף נט ע"ב תוס' ד"ה דהוה סיים.

תוד"ה הכי ואתי לאתויי תפלין כו' אבל לא תני לאתויי סנדל כו', א"י לפרש דברים אלו דאיך שייך לאתויי סנדל מסומר הא קתני ברישא דאין משלחין והו"ל לאקשויי על הדין אמאי אין משלחין, אבל הלשון אבל לא תני לאתויי צ"ע.

בא"ד אבל תפילין נהי דשבת ויו"ט לא זמן תפילין הן מ"מ ליכא איסורא להניחן. כתב בתי"ט האמת פירשו דשבת לאו זמן תפילין, אבל לא דלמ"ד שבת זמן תפילין דכ"ש דשרי, אלא איפכא דלמ"ד זמן תפילין אסור גזירה שמא תפסק רצועה. זה תמוה דהא מה"ט גם למ"ד שבת לאו זמן תפילין נהי דמטעם לך לאות ליכא איסורא מ"מ אסור מטעם זה שמא תפסק רצועה והא לב' לשונות בשבת (דף ס"א) מתני' דלא יצא בתפילין אתי' בין כמ"ד שבת ז"ת ובין כמ"ד לאו ז"ת וכ"כ רש"י להדיא בסנהדרין דף ס"ח ע"א דקסבר שבת לאו זמן תפילין הוא ואסור להניחן שמא יצא בהם לרה"ר ואדרבא אם לאו ז"ת אפילו בבית אסור דשמא ישכח ויצא בהן לרה"ר כיון דמותר להסיח דעתו אבל למ"ד שבת ז"ת מותר בבית כמ"ש תוס' מנחות דף ל"ו. ומה"ט כ' רש"י בסנהדרין דס"ל לאו ז"ת דהא בר"א בן הורקנוס דמיירי בבית היה מותר למ"ד שבת ז"ת. ועכ"פ לא קיל בזה אם לאו ז"ת. וא"כ יקשה על תוס' בהיפוך דאיך כ' דאין איסור להניח הא באמת אסור להניחן אפילו בבית.

אבל באמת לענ"ד כל יסוד דברי התי"ט תמוהים דמטעם שמא תפסק ואתי לאתויי ד"א ברה"ר ל"ש בי"ט דהוצאה לאו איסור הוא ובפרט לפמ"ש תוס' בשבת דלא גרסינן דלמא מפסקי אלא דלמא מצטריך לילך לבית הכסא ואתי לאתויי ברה"ר, דבי"ט כיון דמטלטלן לצרכן לחזור וללבשן אחר כך הוו הוצאה לצורך. ודברי תוס' כפשטן דמ"ש אין איסור להניחם היינו בי"ט דמיניה מיירי הכא ולזה לא מבעי' למ"ד שבת ויו"ט זמן תפילין דמותר להניחן בי"ט אלא אפילו למ"ד לאו ז"ת משום לך לאות מ"מ ליכא איסורא ולא

אמרי' דהוא זלזול לאות די"ט, והכל בי"ט, אבל בשבת באמת אסור להניחן. ועיין בב"י סימן ש"ח דהעתיק בשם תוס' דביצה דבשבת אין איסור להניחם ולענ"ד י"ל כהנ"ל דתוס' קאי על יום טוב ועיין מג"א שם סקי"א.

ועיין בתוס' בשבת שכתב טעם אחר הא דסנדל מסומר אסור לשלח אף על גב דנאותין בו בחול דהחמירו בו כיון דבאת תקלה על ידו, וקשה לי למאי צריכים לזה הא לפ"מ דכתבו בדבריהם שם בסוף הדבור דטעמא דכלים שמלאכתן לאיסור מותר לשלח דמשום שמחת י"ט מקרי צריך לגופו ובסנדל כיון דבאת תקלה ע"י ליכא שמחת י"ט ע"ש וכיון דלית ביה שמחת י"ט ממילא הוי א"צ לגופן ואסור מדינא.

דף טז:

ר' אומר מערבין ע"ח אבל לא ע"ת, נראה דטעמי' דר' דאין מערבין ע"ת דאזיל לשיטתי' דמסקינן פ"ג דעירובין (דל"ח) די"ט ושבת חדא קדושה והוי כמערב בחצי היום, ואין להקשות א"כ מה"ט גם ע"ח לא לערב, ז"א דהא בלא זה גם אם תאמר טעם אחר בע"ת מה שלא יהי' שייך בע"ח, מ"מ יקשה כיון דבאמת רבי ס"ל דחדא קדושה נינהו להוי כמערב ע"ח בחצי היום, וע"כ צ"ל דסבר רבי דדוקא לענין ע"ת בזה אם הוי כמערב בחצי יום אסור דצריך שיהי' חלות העירוב מעידן התחלות האיסור טלטול ולא אח"כ, אבל בע"ח כיון דמערב בשעה שמותר לו והעירוב בא רק להתיר הטלטול בשבת מהני במה שמערב קודם שבת קודם התחלת האיסור, וזה נ"ל כוונת תוס' ד"ה ר', ואף דלפמ"ש תוס' ד"ה מ"ט וי"ל דההיא דעירובין מיירי בע"ח ומדשאלו רבנן לר' לדידך דב' קדושות הן אמאי אין מערבין הא לדידהו דחדא קדושה ניחא דאין מערבין, י"ל דבזה פליגי אם ראוי לאסור גם בע"ח מטעם חדא קדושה הוא, דהא בין כך ובין כך מוכרחים לכך, דהרי באמת סבר רבי דחדא קדושה ואעפ"כ מערבין ע"ח, ורבנן ס"ל דמשום חדא קדושה גם ע"ח אין מערבין, וא"כ ממילא ניחא טעמא דרבי דאין מערבין ע"ת דאין מערבין בחצי יום. וא"ת לס"ד בעירובין שם דר' ס"ל דב' קדושות הם, מה טעם יש במה דס"ל דאין מערבין ע"ת, י"ל דס"ד דהתם ס"ל באמת כמאן דמפיק כאן דאין מערבין ע"ח וטעמי' משום הכנה כדהשיב ר"א לחכמים. גם י"ל דלס"ד הי' טעמי' דלמקני שביתה אסור בי"ט כדס"ל לרבא בסוגיין.

וביותר י"ל דלקושטא דמילתא טעמי' דרבי בע"ח אין מערבין משום מיקני שביתה, דאף לרב דסבר בסוגיא דמערבין ע"ת מי"ט לחבירו י"ל בפשוטו דוקא מי"ט לחבירו בדרך תנאי דואם היום חול נעשה הקנין שביתה בחול, אבל מי"ט לשבת י"ל דלכ"ע אסור הקנין שביתה בי"ט, כך הי' נ"ל בפשיטות.

ואולם התוס' בעירובין שם [ד"ה] ור"א אחרי שכתבו בתירוצם השני דרבנן הקשו לר"א גם מע"ח ועלה מתרץ משום הכנה כתבו ומיהו התם דקאמר ר' מערבין ע"ח אבל לא ע"ת מדשרי ע"ח משמע דלית לי' הכנה וא"כ למה אין מערבין ע"ת ולמאן דאסר למקני שביתה ניחא אבל למאן דשרי ק' ושמא י"ל דפליגי רבי ורבנן אם שייך איסור הכנה בע"ח. ואני תמה דלמה נדחקו להמציא פלוגתא חדשה בזה, הא בפשוטו י"ל דטעמא דרבי דאין מערבין משום דחדא קדושה והוי כמערב בחצי היום, ובזה פליג עם רבנן דר"א, דהם ס"ל דמשום חדא קדושה אין מערבין גם ע"ח, ור' ס"ל דע"ח שרי, דהא בממילא בזה פליגי, דהא ר' באמת סבר דחדא קדושה ואעפ"כ מערבין ע"ח, ורבנן דר"א ס"ל דאי חדא קדושה אין מערבין ע"ח, אבל לעשות פלוגתא חדשה לענין הכנה בע"ח מנין לנו. ואף די"ל דקו' תוס' לס"ד דסבר ב' קדושות וכאשר בפשוטו בלא"ה מוכח דאם חדא קדושה לא [שייך] טעמי' דהכנה, דמכין לעצמו, ובהכרח לומר דדבריהם קאי לס"ד דהתם דרבי ס' ב' קדושות הם, אך מ"מ מלבד דאיך שייך להקשות למאן דשרי הא י"ל דס"ד הי' סובר כמאן דאסר, גם למה כעורה בעיניהם החילוק הנ"ל דמאן דשרי היינו בתנאי דהקנין ביום חול, ונהי דבתירוצם א' שם דטעמא דלא אמר טעמא דר"א משום מקני שביתה דקאי למאן דשרי, מוכרחים אנו לומר דלא ניחא להו להש"ס לחלק בין קנין שביתה דתנאי או מי"ט לשבת, וצריכים אנו לכוף קומה לבעלי הש"ס דדעתם רחבה מדעתנו, אבל לתירוצם הב' דמשום ע"ח הוא דהוצרכו לומר משום הכנה, י"ל בטוב החילוק הנ"ל ואין הכרח לעשות פלוגתא בענין הכנה בע"ח.

טעמיה דרבי גבי ע"ת יראה דאזיל לשיטתיה בפ' בכל מערבין (דף לח) דשבת ויו"ט קדושה אחת הן וממילא הוי כמערב לחצי יום. וא"ת א"כ גבי עירובי חצירות נמי לימא הכי, י"ל דסברת רבי דלענין ע"ח לא אמרינן קדושה אחת נינהו, והטעם י"ל כיון דביו"ט מותר להוציא מחצר לחצר א"כ לגבי ע"ח הוי כחול, ול"ש ביה לומר דקדושה אחת היא עם שבת, בזה אמרו וא"א אוסרו בדבר המותר לו, דכיון דמותר לדבר זה הרי אין בו קדושה לענין אותו דבר, [ואף דמדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב משום דקדושה אחת הן, וכמ"ש רש"י ז"ל פ"ג דפסחים (דף מו ע"ב) אלמא דאף בדבר המותר ביום טוב שייך ביה לומר קדושה אחת היא דהא שרי לבשל ביום טוב, אין זה דומה, דודאי לענין בישול יש קדושה ביום טוב, אלא דלצורך אוכל נפש לבו ביום התירה התורה ולבשל ליומא אוחרא יש בו קדושה א' עם שבת, אלא דבשבת יש בו עוד קדושה אחרת דגם לצורך א"נ אסור ועכ"פ לענין שלא לצורך היום קדושה אחת הן, משא"כ הכא דאין אסור כלל בטלטול חצר וכלום קדושה שייך ביה ביום טוב], ואולם בל"ז ע"כ צ"ל הכי דגם

אם נימא טעם אחר בע"ת מה שלא יהיה שייך גבי ע"ח, מ"מ יקשה כיון דבאמת סבר רבי דקדושה אחת הן איך מערבין ע"ח להוי כמערב בחצי יום. ואין להקשות א"כ לס"ד דהתם בעירובין קודם דאפיך והיה סבר בדעת רבי דשתי קדושות הן, א"כ מה טעמא דרבי דאין מערבין ע"ת, י"ל דס"ד דהתם היה סובר כמאן דמפיך כאן וסובר רבי דאין מערבין לא ע"ת ולא ע"ח וסובר דטעמיה משום איסור הכנה, או י"ל דהס"ד היה סובר כמ"ד לקמן בסמוך (דף יז ע"א) דמקנה שביתה ביום טוב אסור.

עוד י"ל דלקושטא דמלתא הטעם דאין מערבין ע"ת הוא משום איסור קניית שביתה ביום טוב ואי תקשי למאן דסובר דמותר למקני שביתה י"ל דע"כ לא קשרי אלא מיו"ט לחבירו דהוי רק תנאי, ואם היום חול הרי קנה ביום חול, משא"כ מיו"ט לשבת דקונה ביום טוב ממש מודה דאסור, ונהי דאם נפרש מה דאצטריך בגמרא בעירובין שם בטעם דר"א משום הכנה הוא משום מ"ד דלמקני שביתה מותר, ע"כ נצטרך לדחוק לומר דלא ניחא ליה לגמרא בחילוק זה, מ"מ הרי נוכל לפרש דמה דאצטריך לטעם איסור הכנה הוא משום ע"ח ואז אין אנו צריכין לדוחק זה ושפיר יש לחלק בין תנאי לודאי.

מיהו בתוס' עירובין שם נראה דלא רצו לא בזו ולא בזו, והמציאו פלוגתא חדשה. [אב"ה דכתבו דטעמיה דרבי בע"ת היא משום הכנה, ודלא תקשה גם ע"ח לאסור משום הכנה הוצרכו לומר דרבי פליג על רבנן וסובר דבע"ח כיון דשרי ביום טוב להוציא ל"ש ביה משום הכנה, ור"ל וזהו על התוס' תימא וקושיא. התימא דלמה להו לחדש פלוגתא והלא בפשוטו ניחא די"ל דהכנה ל"ל לרבי כלל, ובע"ת הטעם משום קדושה אחת, ואף דמ"מ פליג עם רבנן דהא הם סוברים דגם בע"ח שייך קדושה אחת, מ"מ הא מפלוגתא זו גם התוס' לא ימלטו, דהא ע"כ סובר רבי דל"ש ביה קדושה אחת, וא"כ מה להו להוסיף עוד פלוגתא, גם בהאי דסובר רבי דל"ש קדושה אחת גבי ע"ח טעמא רבא איכא וכנ"ל, אבל שלא יהי' שייך גביה הכנה כיון דיו"ט מותר בו, זהו מלתא בלא טעמא דאטו בישול אין יום טוב מותר בו, וא"ה אית ביה משום הכנה. והקושיא כיון דקושיתם קאי רק לפי תי' השני א"כ שפיר י"ל דטעמיה דרבי משום איסור קנין שביתה ולחלק בין תנאי לודאי].

(ועי' חי' עירובין ל"ח).

רש"י ד"ה לשנה. ור"ה היה. עיין תשובת ח"צ סימן ק"ל.

תוד"ה קמ"ל דדרך אפיית פת וכו'. (עי' בגל' המג"א סי' קס"ח ס"ק מ"ד).

בהר"ן ד"ה ת"ר יום טוב שחל בע"ש אין מערבין לא עירובי תחומין דלא שרו אלא ע"ת דבר שהוא דומה לתיקון סעודה וכו'. לכאורה הי' נראה ליתן טעם אחר, דע"ת אינו מתיר רק מה דמותר ביום טוב לעשות לצורך עצמו מותר לעשות לצורך שבת, וגם

דאפשר שיהיה לצורך יום טוב אם יקלעו לו אורחים, אבל לענין עירוב דלא משכחת דבר זה לצורך יום טוב עצמו דע"ת להיתר יום טוב צריך להיות קודם יום טוב, וגם המעשה דעירוב בוודאי אינו לצורך היום דלא יהיה הטלטול ביומו כיון דלא היה מערב קודם, בכה"ג דוודאי לצורך שבת הוא אין ע"ת מתיר ודו"ק, ויש לי לעשות סמוכים לזה מדאמרי' לק' דכ"ב א' שאני הטמנה דמוכח מלתא דלדעת השבת עביד, הרי במה דמוכח דלצורך השבת עביד לא מהני ע"ת, ואף דקיי"ל דגם להטמנה מהני ע"ת, מ"מ י"ל דבהטמנה אין מוכח כ"כ דלצורך שבת עביד, אבל הכא לענין ע"ת דוודאי ל"ש ליומא, קיימא הסברא כיון דניכר להדיא דלצורך שבת לא מהני ע"ת.

במג"א סי' תרס"ז סק"ג כ' דמהרי"ל אוסר לחפש הס"ת משבת ליו"ט. משמע מיו"ט לשבת מותר ע"י עירוב תבשילין, וע' מ"ש לעיל בשם הר"ן, ולטעמ' דידי שם, הכא מיו"ט לשבת מותר ע"י ע"ת, דשייך ג"כ היתירא דהואיל ומקלעי אורחים, ורוצים ללמוד הפרשה שיקראו בשבת דמותר לגלול, אבל לטעמא דהר"ן דע"ת אינו מתיר אלא צרכי סעודה, א"כ הכא אסור לחפש הס"ת מיו"ט לשבת. ועמ"ש בגליון סי' ש"ב במג"א סק"ו.

דף יז.

רשב"א אומר ממלאה אשה תנור פת. עיין לקמן דף כב ע"ב ברש"י ד"ה וב"ה מתירין ובתוס' שם.

בר"ן בסוגיין כ' דריבוי הוא ג"כ בישול גמור מדאורייתא והא דאמרינן ניחיימיה אגב אימיה היינו לשבות דאמירה לנכרי מותר לצורך מילה, ולא הבנתי דא"כ ליחום ע"י נכרי בלא אגב אימיה דמה הפרש בין אגב אימיה או לא כיון דשניהן מלאכה דאורייתא.

דף יז:

רש"י ד"ה ואם הערים. ואי משום טרחא. משמע דליכא שום איסור רק טרחא. וקשה לי הא אף שאין עיבוד באוכלין מ"מ מדרבנן אסור כדאיתא בסוגיא דשבת וכדהוכיח הר"ן פ"ק דחולין בסוגיא דהשוחט בשבת.

דף יח.

שמא יטלנו בידו ויעבירנו וכו' (עי' חי' יומא י"ד ע"ב ד"ה ולזה).

שם איתביה כלי שנטמא מעיו"ט אין מטבילין אותו ביום טוב, ביום טוב מטבילין אותו ביום טוב, ואם איתא [דטעמא דאסור לטבול כלים בשבת דגזרינן שמא יעבירנו ד"א ברה"ר] נגזור דיו"ט אטו עיו"ט. ומה דלא הקשה בפשוטו נגזור שמא יעבירנו, כתב המפרש הגדול מהר"ש איידל"ש ז"ל דכיון דלא היה אפשר להטבילו מבעוד יום לא חששו לגזרה דשמא יעבירנו. ועדיין תמוה לי כיון דלגוף הגזרה דשמא יעבירנו לא

חששו בלא היה אפשר לעשותו מעיו"ט כש"כ דאין לחוש אטו עיו"ט כיון דאיסורא דעיו"ט נמי רק משום שמא יעבירנו.
מ"ש ידידי נ"י לדון דבעלת כתם מותר לטבול בשבת כיון דהוי דרבנן לא הוי מתקן כמו בכלי שנטמא בולד הטומאה, לענ"ד יש לדון טובא, דאפשר דסתמא קתני כלי שנטמא באב הטומאה דרבנן כיון דהוי שרש דאורייתא וכמ"ש בהראב"ד בהשגות פ"י דמקואות לענין ספק (דלא כפירש"י ערובין ל"ה ע"ב שכ' דטומאה חמורה היינו מחמת טומאה דאורייתא) ה"נ י"ל דרק בנטמא בולד הטומאה דקלש' טומאתו, אבל [לא] באב הטומאה דרבנן, וא"כ י"ל דכתם דמי לאב הטומאה דרבנן, דהרי בודאי לדעת הרמב"ם והראב"ד לענין ספק טבל גם בטבילת כתם מחמרי', ומצינו ג"כ בביצה ט' דגם בחלת ח"ל דהוי דרבנן אסור ביום טוב משום מתקן, ומאן דשרי התם היינו כיון דאוכל והולך ואח"כ מפריש לא מקרי מתקן, אבל בלא"ה אף דהוא רק דרבנן מקרי מתקן (אלא דהרלב"ח הביא בשם הרמב"ן דהטעם דדמי למקח וממכר), גם המג"א סי' שכ"ג ס"ק י"ד כתב דאסור לבטל איסור בשבת ויו"ט דהוי מתקן, וזהו ע"כ באיסור דרבנן להוסיף לדעת המחבר דשרי, הרי דגם באיסור דרבנן הוי מתקן, ובהכרח לחלק דדוקא בכלי שנטמא כיון דאפשר להשתמש בו דברים המותרים לא מקרי כ"כ מתקן, וכמ"ש הה"מ, א"כ אין ראיה להתיר בכתם, ואף לפי דברי הרמב"ן במלחמות פ"ג דפסחים [בסוגיא] דכיצד מפרישין חלה בטומאה דהקשה על הרי"ף דבחלת חוץ לארץ אף דליכא קטן יכול לבטלה ברוב ולהאכיל לכהן, הרי דס"ל דמותר לבטל בי"ט, י"ל דהתם כיון דמותר לכהן קטן לא הוי מתקן כ"כ, ודמי קצת לטבילת כלים כיון דחזי לחולין, אבל בביטול איסור י"ל דגם הרמב"ן ס"ל דאסור, ומ"מ כיון שבעיקר הדין דטבילת אדם רבו המתירין והסכמת אחרונים דבמקום דליכא מנהג יש להקל א"כ דעתי נוטה להקל עכ"פ בכתם, אבל מה אני ומה כחי לסמוך עלי מבלי הסכמת גדולי זמנינו.
שם נראה כמיקר. עיין יבמות דף מ"ו ע"ב תוס' ד"ה תקנוי גברא.

דף יט.
אמר רשב"א לא נחלקו וכו' (עי' חי' פסחים ה').

דף יט:
רש"י ד"ה כי פליגי למיקם עליה בבל תאחר וכו' כלומר א"צ להביאה. עיין טורי אבן ר"ה באבני שהם סד"ה כיון שעבר ובתשובת ח"צ סי' י"ב.

דף כ.
אמר רב פפא ארבע מאה שקיל. עי' נדרים מח ע"א בר"ן ד"ה לא שנו.

רש"י ד"ה ב"ש כו' לא דחיא סמיכה דידהו. תמוה לי א"כ גם בחול יהא אסור לסמוך משום עבודה בקדשים, כיון דבכל כחו הוא סומך, דאי לאו בכל כחו גם בי"ט אינו אסור וצלע"ג.

דף כא.

שומע אני אפי' נפש בהמה. עיין נזיר דף מ"ח ע"א ועיין בר"ש פרק יא מ"ט דתרומות וצ"ע.

דף כא:

שמזונותן עליך. עיין שבת דף יט ע"א תוס' ד"ה נותנין.

שם מזמנין את הנכרי. עיין בר"ן פ"ק דשבת בדף הספר ז' ע"ב.

שם ולטלטלינהו לשיורי כוסות של יין האסור בהנאה אגב כסא, מי לא אמר רבא מטלטלין כנונא [כלי שמשימים בו הגחלים] אגב קטמיה אף על גב דאיכא עליה שברי עצים. הקשו בתוס' דלמא שאני הכא שיש בו דבר המטלטל היינו קטמא שראי לכסות בו רוק, אבל בלא קטמא לא שרי דהוי בסיס לדבר האסור וא"כ בכוס שיש בו רק דבר שאסור לטלטלו לא, ותירץ ר"ת דלא מקרי בסיס לדבר מועט שאינו נקבע כגון שברי עצים ושיורי כוסות דשרי לטלטל אגב כסא, אף שאין היתר עמהם לפי שא"א לנערם. וקשה לי טובא, דנהי דליכא סתירה מהתם דבעי דוקא קטמא משום דאפשר בניעור מ"מ מאי מייתי ראי' מהתם, הא ממנ"פ אם מסברא הוא דשיורי כוסות כיון דגריעי לא נעשה הכוס בסיס להם, יקשה בלא"ה דהיכא דליכא בסיס, וא"א לנער מותר, כההיא דאבן שע"פ חבית דקתני במתני' ואם הוא בין החביות מגביה דכיון דלא הוה בסיס דמיירי בשוכח וא"א לנער שרי, ואי דלא פסיקא כ"כ מסברא דמחמת גריעותא דשיורי כוסות אין נעשה הכוס בסיס להן, מה לזה ראיה מכנונא, הא התם בלא"ה לא הוי בסיס, כיון דיש בו דבר המותר הוי בסיס לאיסור ולהיתר, ודלמא באמת בלא הקטמא היה בסיס לשברי עצים, ואף בלי אפשר לנער היה אסור, וצע"ג. [אאב"ה עי' מ"ש אבא מארי בתשובותיו סי' תמ"ב].

עוד קשה לי, הא הר"ת עצמו כתב בשבת (דף מז ד"ה אגב) דשברי עצים חשוב יותר מאבן שבכלכלה, והרי (בדף קמג ע"א) פרכינן ותיהוי כלכלה בסיס לאבן, מדלא פריך דינער להאבן, משמע דבעי למפרך דאף בצריך למקומו ליתסר מדין בסיס, והרי דהכלי נעשה בסיס להאבן, וממילא מכ"ש לשברי עצים, וצ"ע.

ק"ל טובא דנהי דסתירה ליכא מהתם דבעי' דוקא קיטמא משום דאפשר לנער, מ"מ מה ראי' מייתי מהתם, בממנ"פ אם מסברא שיורי כוסות גריעי ולא נעשה הכוס בסיס להם,

יקשה בלא"ה כיון דאינו בסיס וא"א לנער פשיטא דשרי כדקתני במתני' דאבן שעפ"י חביות ואם היתה בין החביות מגבי', והיינו דשוכח דלא הוי בסיס מותר בא"א לנער, ואי דלא פסיקא כך מסברא דמכח גריעותן לא נעשה הכוס בסיס, הא זהו באמת אינו מוכח מההיא דכנונא דהתם שאני דבלא"ה לא הוי בסיס כיון דמונח גם (יותר) [היתר] בתוכו ודלמא באמת בלא קטמא הי' אסור אף בא"א לנער, וצע"ג.

וחשבתי לומר עפ"י דברי המג"א סי' ש"ט סק"ו במה שהכריע כדעת השואל במהרא"י, מהך דכנונא ומההי' דמטלטלי' תרומה טהור' אף על פי שהטמא' מונחת עלי', ועי' בס' תוס' שבת שם ובא"ר דדחו להראי' דתרומה טהורה, אבל הראי' מכנונא נכונה עיין שם היטב, וא"כ י"ל באמת דלא כהמג"א והא דשרי' כנונא אגב קטמא היינו דבלאו הקטמא ג"כ לא הי' בסיס לשברי עצים דגריעי והקטמא צריך רק כדי שלא יהא אפשר בניעור ואזדא ההוכחת הש"ס שפיר דמוכח דמכח דגריעי לא נעשה הכלי בסיס דאל"כ אלא מכח הקטמא יקשה דהקטמא עצמה יהי' בסיס לשברי עצים, וא"כ ראי' גדול' למהרא"י, ודוק. [א"ה, בגל' המג"א כתב רבינו וז"ל לענ"ד אין מזה ראי', דאין שברי עצים מכסים לכל האפר אלא דמונח בכמה מקומות שברי עצים ונהי דבמקום העצים י"ל דהאפר שתחתיהם הוי בסיס מ"מ האפר שבצדדים לא הוי בסיס דאין האפר עליו גוש אחד שיהי' הכל בסיס].

אמנם קשה לי הא ר"ת עצמו כתב בשבת מ"ז ד"ה אף על גב דשברי עצים חשיבי יותר מאבן שבכלכלה, והרי בדף קמ"ג ע"א פרכי' ותהי' כלכלה בסיס לאבן, מדלא פריך דינער להאבן משמע דהפירכא דאף בצריך למקומו יאסר מכח בסיס הרי דהכלי נעשה בסיס לאבן, מכ"ש לשברי עצים, וצ"ע.

שם מתני' ב"ש אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו אא"כ ראוין לשתיה, וב"ה מתירין. משמע דוקא לרגליו, אבל לכל גופו אסור, ובתו' פ"ג דשבת [דף לט ע"ב ד"ה וב"ה מתירין וכו' מ"ש הבערה דרחיצה מהבערה דזיעה דשרי מדאורייתא], מבואר דלהחם חמין לרחיצת כל גופו אסור מדאורייתא וכן אסבר הרשב"א בחידושיו פ"ג דשבת פלוגתת התוס' והרי"ף בחמין שהוחמו מעיו"ט אי שרי לרחוץ כל גופו, דתוס' ס"ל דלהחם לרחיצת כל גופו דאורייתא, ומש"ה בהוחמו מעיו"ט אסור. וקשה לי איך אפשר לומר דהוי דאורייתא, הא בכלל רחיצת כל הגוף ג"כ רחיצת פניו ידיו ורגליו, והוי רק מרבה בבישול לצורך רחיצת שאר הגוף, וזהו שרי מדאורייתא, כדאמרינן בעירובין ניחום אגב אמיה, ועיין בהר"ן פ"ב דביצה גבי ממלאה אשה קדרה מים, וכמו דחזינן לב"ש דבראוי

לשתיה יוכל להרבות מים אף יותר מכדי שתיה כמ"ש התו' בשבת שם [ד"ה אא"כ ראוין לשתיה].
מתני' וב"ה מתירין. כתב הר"ן דאית להו מתוך. וק"ל דהא ע"כ דאף בלאו מתוך י"ל דמותר דהוי כאוכל נפש עצמו דאל"כ דליכא היתר רק מדין מתוך יקשה לרבה דמתקיף לעיל דף י"ב ע"א ממאי דבמתוך פליגי דלמא בעירוב והוצאה לי"ט פליגי וא"כ קיימי' עתה דגם ב"ה לית לי' מתוך ואמאי התיר ב"ה הכא להחם לרחיצה ולעשות מדורה. ואפשר דלרבה היה באמת מוכח דב"ש וב"ה פליגי במציאות אם מקרי אוכל נפש ממש או לא. אבל לפי האמת דבמתוך פליגי מה"ת לן לדחוק דפליגי בזה כיון די"ל בפשיטות דלשיטתייהו אזלי בפלוגתייהו במתוך.
שם שלשה דברים ר"ג מחמיר. והא דלא חשיב ג"כ ההיא דפ"ק דשבת משנה ט' נוהגין היו בית אבא וכו' כ' הר"ן שם דלא איירי הכא אלא במילי די"ט אבל במילי דחול לא.
שם אי דלא אנח ערובי תבשילין מ"ט דב"ה [דמותר להטמין את החמין מיו"ט]. קשה לי, הא הטמנה בשבת במעמיד הבל אסור רק משום שמא ימצא קדרתו צוננת וירתיחנה כדאיתא בספ"ב דשבת, והכא ביום טוב דאף אם ירתיחנה לא יעבור על איסור דאורייתא אי מטעם דצרכי שבת נעשין ביום טוב אי מטעם הואיל, וא"כ דלמא בהטמנה זו ביום טוב לצרכי שבת אף בלא ע"ת שרי ב"ה כיון דהטמנה בעצמותה אין בה איסור מלאכה, ומטעם שמא ירתיחנה אינו אסור כיון דלא מצי למיתי לידי איסורא דאורייתא ויש לדחות דס"ל לסתמא דתלמודא דמ"מ יש לחוש שמא ירתיחנה. אבל הא קשיא לי. למאי דמשני אביי כגון דעירב לזה [אפה ובישל מבעוד יום לשם עירוב] ולא עירב לזה [ולא טמן חמין לשם עירוב] וחנניא הוא אליבי' דב"ש [דצריך לערב על כל אחד בפני עצמו] ובהא קשה א"כ מ"ט דב"ש דאסרי דהא ליכא חשש שמא ירתיחנה דהא מעשה רתיחה שהוא בישול עירב עלה מעיו"ט. (בכת"י כתוב ולזה העירני ידידי הרב מו"ה שמואל נ"י ב"ר לאזי, וצ"ע. ע"כ).
תוד"ה לא יחם כו' הא לית להו מתוך. ותמוה לי מה שייכות ראויה לשתייה לענין מתוך דמצד מתוך אין חילוק בין ראויה לשתייה לאין ראויי' אלא דראויה עדיף מדין הואיל דאי מקלעו אורחים וישתו וראיתי בחידושי רשב"א שבת דהוסיף דהא ב"ש לית להו מתוך וכ"ש דלית להו הואיל עיין שם (ובזה מיושב לי דברי תוס' פסחים דף ה' ע"א ד"ה ואומר מיירי בכל ענין אפילו א"צ לגחלתו. ולכאורה ק"ל הא מ"מ לשתרי מטעם הואיל דמקלעי אורחים דצריכים לגחלתו והיה מוכח דרבי עקיבא לית ליה הואיל והו"ל להגמ' לומר עוד ש"מ דרבי עקיבא לית ליה הואיל ולפי הנ"ל ניחא כיון דאמרינן ש"מ ל"א מתוך

שהותרה הבערה לצורך, וכיון דלית ליה מתוך ממילא מכ"ש דלית ליה הואיל. ואולם הא אמרינן פסחים דף מ"ו ע"ב איתבי' בהמה מסוכנת וכו' א"כ יהיה מוכח דרבי עקיבא ס"ל הואיל דהא במתני' שם קתני רעק"א אפילו כזית חי מבית טביחתה היינו ג"כ דיכול לאכלו אף על גב דלא בעי למיכל. הרי אף דרבי עקיבא ל"ס מתוך מ"מ יכול לסבור הואיל. והנה לכאורה יקשה זה על תי' תוס' הנ"ל דמיירי בכ"ע אפי' א"צ לגחלתו הא מ"מ יקשה לס"ד דהש"ס דפסחים גבי מסוכנת הנ"ל דס' רבי עקיבא הואיל, ונ"ל ליישב במה דק' לי לכאורה על תרוצם ב' שם דבתחלת הבערה א"י להנות ממנו, הא מ"מ יכול להנות משום זו"ז גורם דהא כששורף החמץ יש ג"כ עצי היתר, ויהיה הכרח דרבי עקיבא ס' דזוז"ג אסור והו"ל לומר עוד ש"מ דזוז"ג אסור. ולזה נראה דחדא מתורצת בחברתה וכוונת תוס' בב' תרוצים יחד אי דס' דל"א הואיל והוכחת דרבי עקיבא דמיירי בכ"ע אף בא"צ לגחלתו אי דס' דזוז"ג אסור וכיון דבתחלת הבערה א"י להנות ממנו וכו' וא"כ א"א למחשביה במנין ש"מ ד' דאינו מוכח דבר מיוחד בביאור. ולס"ד דפסחים בההיא דמסוכנת הנ"ל דס"ל לרבי עקיבא הואיל יהא מוכח באמת דרבי עקיבא סבר דזוזג"א וקיימא תירוצא ב' דתוס' ורק למסקנא דפסחים י"ל דלא ס"ל הואיל ומש"ה לא אמר ש"מ ד'. ובחידושים הארכתי בעזה"י) ואף דרבה דאמר ממאי דבמתוך פליגי דמשמע דרבה לית ליה מתוך ואעפ"כ ס"ל דאמרי' הואיל י"ל דרבה אמר כן רק בדרך אתקפת' אבל לדינא ס"ל ג"כ דבמתוך פליגי וכעין זה כתבו תוס' כתובות. ואולם ק' לי הא יסוד זה נסתר מסוגיא דפסחים דף מ"ז ע"ב דפרכי' לרבה מברייתא דהמבשל גיד הנשה בחלב בי"ט וכו' ואם איתא אהבערה לא לחייב דנימא הואיל. והרי ברייתא זו ממילא כב"ש דלית להו מתוך כדאמרינן בביצה דף י"ב. ואעפ"כ פריך דלימא הואיל. וכ"כ תוס' שם ד"ה אהבערה דאפשר דס"ל לב"ש הואיל א"כ מוכח להדיא דאף מאן דלית ליה מתוך מצי סבר דאמרינן הואיל וצע"ג.

דף כב.

כגון שעירב לזה ולא עירב לזה. תמוה לי במה דמשני עירב לזה ולא עירב לזה הא הטמנה בעצמותה ליכא מלאכ' אלא מה דאסור בשבת להטמין באינו מוסיף הבל היינו משום דשמא ימצא קדירתו צוננת וירתיחנה ואם כן הכא בי"ט אמאי לא יטמין הא אף אם ירתיחנה הא לגבי מלאכת הרתיחה דהיא בישול מותר מצד ע"ת דבישל מבע"י וצע"ג.
שם מהו לכבות את הנר. עיין כתובות דף ז' ע"א תוס' ד"ה אמר ליה.
בהר"ן ד"ה אמימר וד"ה ושמעינן (עי' בשו"ת ח"א סי' י"ז).

שם מסייע אין בו ממש, ומש"ה שרי אמימר למכחל עינא בשבת ע"י נכרי, אף דהישראל מסייע במה דעמיץ ופתח. וא"ת הא אם לא יעמוץ ויפתח לא יהי' הנכרי יכול לכחול, וא"כ מאי שייטי דמסייע הכא, והוי זה אינו יכול וזה אינו יכול דחייב, ומסייע דבכל הש"ס היינו כשיכול הדבר להיות בלעדו כמו זה יכול וזה יכול, משא"כ בזה אינו יכול וזה אינו יכול, וי"ל דתרי מיני מסייע הם, מסייע דהכא דאפליגו ביה, ושאר מסייע שבש"ס תרי ענינים הם, דכל מסייע שבש"ס היינו דמסייע בגוף הדבר אלא דמקרי מסייע מצד דגם בלעדו הי' הדבר אפשר לעשותו, אבל מסייע דהכא הוא להפך דא"א הדבר להיות בלעדו אלא נקרא מסייע מצד מה שאינו עושה בגוף הדבר כלום אלא גורם ומכין למלאכה, דבמה דעומץ ופותח אינו עושה עצם מעשה כוחל דהא אינו נותן הכחול בעיניו, אלא עושה הסיבה לשיוכל הנכרי לכחול, ול"ק מעתה מן זה אינו יכול וזה אינו יכול, דהתם שניהם עושים עצמות המלאכה, היינו ההוצאה משא"כ הכא.

ולפ"ז גם מאן דאית לי' דמסייע דהכא אין בו ממש, אכתי אפשר דסבר דמסייע אחר שבש"ס יש בו ממש וכן להיפוך מאן דאית ליה דשאר מסייע שבש"ס אין בו ממש יוכל לסבור דמסייע דהכא יש בו ממש, וניחא השתא מה דמשמע דר"ז סובר הכא דמסייע דהכא יש בו ממש ואסור לכחול ע"י נכרי, ואלו בפ' המצניע (שבת דף צג א') אית לי' לר"ז דמסייע אין בו ממש, משום דבאמת תרי ענינים הם, ואינו תלוי זה בזה כלל. אבל מה אעשה שרבותינו בעלי התוס' ז"ל הקשו בפרק המצניע שם מדר"ז דהתם אדר"ז דהכא ותירצו בטורח ודוחק רב, ודעתם רחבה מדעתנו. (ועי' חי' שבת שם).

תוד"ה והמסתפק. (עי' חי' שבת ק"כ ע"א).

דף כב:

אר"י על גבי גחלת אסור ע"ג חרס מותר. דכבוי ליכא, ואי משום הבערה הבערה ללאו יצאה ולא הוה אב מלאכה ושרי לעשותה ביום טוב אף שלא לצורך וכמ"ש בתוס', מיהו ע"ג גחלת דאיכא משום כבוי שפיר אסור, דהא כבוי הוי אב מלאכה, ובתוס' נתנו טעם דכבוי אסור משום דכבוי לעולם אינו לצורך תיקון אוכל נפש ומש"ה שניא מהבערה, ואיני מבין למה להו זה, דמכדי טעמא דהבערה משום דאינו אב מלאכה וכמ"ש מקודם א"כ בכבוי טעם איסורו פשוט כיון דכבוי הוא אב מלאכה. מיהו ר"נ הקשה שפיר לר"ה ונימא מר מפני שמבעיר דהא ר"ה קאמר לעיל [דף כא סוף ע"ב] מי שלא הניח ע"ת אופין לו פת אחת וכו' ומדליקין לו את הנר מבואר דס"ל דהבערה הוי מלאכה ואסורה ביום טוב והקשה ליה שפיר לשיטתיה לימא משום מבעיר, ומוהר"ש איידלס ז"ל נדחק בזה ללא צורך.

שם רש"י ד"ה מקולס. ובני מעיו חוצה לו. עיין ברש"י פסחים נג ע"א ד"ה מקולס ובדף עד ע"א ד"ה מקולס.

דף כג.

אבל מקרצפין. עי' שבת דף נג ע"א תוס' ד"ה מהו ליתן ומו"ק דף י ע"ב תוס' ד"ה ואין מונעין.

תוס' ד"ה ע"ג חרס וכו' ואפילו למאן דשרי וכו'. לא זכיתי להבין מה צורך לזה הא כפי"מ שכ' מקודם דתלי' אם הבערה לחלק או ללאו יצאת, א"כ ממילא החילוק דכבוי אסור דהוי בכלל מלאכה משא"כ הבערה, וצ"ע.

במהרש"א הקשה דמאי פריך לר"ה דלמא ס' דהבערה בי"ט ליכא איסור, ולק"מ די"ל דפריך לר"ה לשיטתי' דאמר לעיל מי שלא הניח ע"ת וכו' ומדליקי' לו נר, מבואר דהדלקה בי"ט הוי מלאכה.

דף כג:

ואינה נגררת. עיין שבת דף פא ע"ב תוס' ד"ה והאר"י.

תוד"ה אין צדין משום דדמי לקצירה, וקצירה לא הותרה ביום טוב לדעת הרמב"ן מדאורייתא ולדעת הר"ן וסייעתו מותר מדאורייתא אלא דרבנן אסרו דישה וכדומה שהיא לימים הרבה עי' בהר"ן ריש פירקין, וקשה לי מיבמות דף קי"ד ע"א רש"א נוהגין היינו שיונקים מבהמה טהורה בי"ט ה"ד אי דאיכא סכנה אפי' בשבת נמי ואי דליכא סכנה אפי' בי"ט אסור, ומשני ל"צ דאיכא צערא, שבת דאיסור סקילה גזרו רבנן י"ט דאיסור לאו לא גזרו ביה רבנן, ולשיטת הר"ן למאי קאמר לחלק בין שבת דאיסור סקילה ליו"ט דאיסור לאו, ואמאי לא בפשוטו דבי"ט דמה"ת הותרה דישה להשביע הרעבון והוי רק דרבנן ולא גזרו במקום צער, וצ"ע. אח"כ מצאתי שהרמב"ן במלחמות פכ"ב דשבת בההיא דחולב עז לקדרה עמד בזה ונדחק עיין שם.

ק"ל להנך פוסקים מסוגיא דיבמות דף קי"ד ע"א מפרק כלאח"י הוא ביום טוב דאיסור לאו וכו', הא אפילו לאו ליכא אלא שבות.

דף כד.

ספק מוכן אסור. בפשטן משמע דס' מוכן בעצמותו חמור וכמ"ש התוס' ישנים במסכתן דף ג' ע"ב ד"ה אלא לר"י דלר"נ דאמר משום מוקצה לא פריך דמוקצה חמירא והוי כעין דאורייתא כספק מוכן דאסור לקמן עכ"ל, נראה כוונתם דמדלא פריך ממתני' דהכא דס' ניצוד אסור הא הוי ספק דרבנן וביותר קשה למה דמשני שם דספיקו אתאן לספק טריפה מ"מ יקשה ממתני' דהכא, אע"כ דספק מוכן חמור. ומ"מ לכאורה למסקנא דמסקינן

לעיל דס' דרבנן בדשיל"מ אסור ה"נ הטעם רק משום זה, דאל"כ יקשה הא ר"ג דמתיר ס' מוכן ע"כ לא ס"ל להך כללא דס' דרבנן בישל"מ אסור, והיכן מצינו תנא דפליג, הא טעמא דת"ק מטעם ס' מוכן, ומהכ"ת לן לומר שני טעמים דס' מוכן אסור וגם בעלמא בדשיל"מ אסור, הא ר"ג תרווייהו לית ליה ומנ"ל לומר דת"ק פליג בתרתי. אלא ע"כ מוכח דליתא שום חומרא במוכן יותר מבעלמא, ופליגי רק בדין דשיל"מ, אלא דלשינויא קמא דאתאן לס' טריפה מוכח לומר בטעמא דמתני' דהכא דס' מוכן חמור אבל למסקנא מוכח בהיפוך. ונ"מ לדינא בס' מוכן והמאכל מתקלקל עד למחר דאין בזה מדין ישל"מ. זולת דנאמר דגם ר"ג ס"ל דס' דרבנן אסור בישל"מ אלא דבטלטול לא הוי ישל"מ כיון דיכול היום ומחר לטלטל ועיין. ובזה מיושב קושית הלח"מ פ"ב מהלכות י"ט.

לא אמרינן ספק מוכן אסור אלא בספיקא במעשה אבל בספיקא דדינא לא כדמוכח בדברי הרא"ש סוף ביצה דבתרי לישני במדבריות אמרי' ספק דרבנן לקולא. (וע"ע בגל' הט"ז סי' תצ"ז סק"ט).

שם ואיכא דמתני לה אהא דתניא שוחטין מן הנגרין ביום טוב אבל לא מן הרשתות ומן המכמורות רשב"א אומר בא ומצאן מקולקלין מעי"ט בידוע שמעי"ט נצודו ומותרין וכו' אמר ר"י א"ש הלכה כרשב"א, וע' בהה"מ (פ"ב מהלכות יום טוב) שכתב הא דהרמב"ם לא הביא דינא דבא ומצאן מקולקלים מעי"ט משום דמילתא דפשיטא הוא ורשב"א לא חידש רק לומר דספיקא אסורה, והקשו עליו האחרונים דא"כ למאי הילכתא פסק שמואל כרשב"א דהלכה משמע מכלל דפליגי ת"ק ולדברי המ"מ לא פליגי אהדדי [ועי' במהרש"א דאפשר דלא פליגי ומ"מ פסק הלכה די"ל דת"ק פליג מ"מ מוכח דלאו סברא פשוטה הוא והו"ל לרמב"ם להביאו] ואם דפסק הלכה כרשב"א דספיקא אסורה לאפוקי מדרבן גמליאל הו"ל לומר אפלוגתא דר"נ ור"י דהלכה כר"י, ולענ"ד דלק"מ דשפיר י"ל דהלכה כרשב"א היינו דספיקא אסורה ולאפוקי מדר"ג ומה דלא קאמר הלכה כר"י היינו דהיה אפשר לומר דר"י אוסר רק באכילה אבל בטלטול לא נזכר דאוסר ולזה קאמר הלכה כרשב"א דאמר הא ספיקא נעשו כמי שנצודים ביום טוב ואסורים ומהך לישנא משמע ממילא דאסור בטלטול דהא נעשו כניצודים ביום טוב, והוא נכון לענ"ד, [אמנם מפשטא דלישנא דהש"ס משמע דת"ק חולק על רשב"א בהך סברא].

ובזה הי' מיושב לענ"ד במה דקאמר שמואל בלישנא קמא אין הלכה כר"ג ואמאי לא קאמר הלכה כת"ק [ורש"י נדחק בזה] ולפי הנ"ל י"ל דהלשון דלא יטול מהן ביום טוב אא"כ יודע שניצודו ביום טוב היינו ידיעה ברורה ולא מהני בא ומצאן מקולקלין מעיו"ט וכת"ק דרשב"א וא"כ אילו היה אומר הלכה כת"ק הי' משמע אף בזה דמקולקלים מעי"ט

לא מהני ובאמת בזה מותר ומש"ה אמר אין הלכה כר"ג היינו במה דמתיר אף בספק השקול וק"ל.
ובזה מיושב קושית הפ"י שהקשה אהא דפסקינן בש"ע דמקולקלים בעי"ט מהני מה"ת נפסוק כרשב"א ולא כת"ק ואי משום דשמואל אמר הלכה כרשב"א הלא לתרי לישני קמאי לא אמר בזה מידי ע"ש, ולפ"ד ניחא דאף לל"ק מוכח דשמואל סבר דמקולקלים מעי"ט מהני מדלא אמר הלכה כת"ק וק"ל.
ובזה מיושב קושי' מהרש"א שהק' בסוגיין דמאי פריך הש"ס היא גופא קשיא אימא דספק אסורים באכילה ומותרים בהנאה כמו לרב אליבא דר"ג, והיינו דלכאורה יש לעיין אם נימא דלא כהמ"מ וחכמים ורשב"א פליגי קשה באמת במאי פליגי הכי נחלקו במציאות, ולזה נראה די"ל דהך בא ומצאן מקולקלים מעי"ט הוא כעין רוב דעפ"י רוב לא יקולקל אם לא שהחי' בתוכה אבל לא שיהא ודאי וס"ל לת"ק דספיקא דרבנן אסור ביש לו מתירין כסברת רב אשי בפ"ק (דף ד' ב) וממילא אף שהרוב מסייע להתיר לא סמכי' להתיר דשיל"מ ולא אזלינן בתר רוב עי' במג"א [סי' תקי"ג סקי"ג], ורשב"א לא ס"ל סברת רב אשי [כמו דצ"ל לר"ג דלא ס"ל כסברת ר"א] והא דאוסר בספק לא מטעם יש לו מתירין רק דספק מוקצה חמיר כמ"ש התוס' לעיל (דף ג': ד"ה אלא לר"י וכו') ע"ש, ונקדים עוד מה שהקשה ביש"ש על רב דאמר מותרים לקבל דלא מחמרינן בספיקו לענין טלטול ואמאי הא כיון דאסור באכילה ממילא הוא מוקצה מחמת עצמו כמו אבן דבמוקצה כי האי כו"ע מודים כמ"ש התוס' לקמן (דף כח א). ומכח זה הוכיח כיון דמ"מ מאכל הוא רק דאסור היום באכילה מחמת איסור דרביע עלה לא הוי אבן ע"ש, אכן הרמ"א פסק בש"ע (או"ח סי' תקט"ו ס"ד) דעכו"ם שהביא דורון אסור לטלטל עד מוצאי יום טוב ב' וע"כ מטעם מוקצה מחמת אבן דמצד מוקצה דמחובר מותר ביום טוב ב' ממנ"פ כמו ביצה שנולדה בזה דמותרת בזה, וא"כ לשי' הרמ"א קו' המהרש"ל [ביש"ש] במקומה עומדת, ועיין במג"א סי' הנ"ל (ס"ק ב') שרוצה ליישב דכיון דאסור רק מחמת ספק סובר ר"ג דלא מחמרינן להיות כאבן עיין שם, ועדיין אינו מספיק לענ"ד דמ"מ הא הרמ"א מיירי ג"כ בעכו"ם שהביא דורון דהוא ספק אם נלקטו היום ואעפ"כ מחשיב למוקצה מחמת אבן ואי משום דלא פסקו כר"ג קשה מנין לנו דת"ק חולק בזה הסברא על ר"ג אימא דמחמיר רק מטעם ספק מוקצה דמחובר אף בטלטול אבל לא שיהא אבן כיון שאינו אסור באכילה מחמת ספק ומנין לנו מחלוקת חדשה.
ולזה היה נראה לי דמצינו חולק גם בזה על ר"ג והיינו דלכאורה יש לומר דמטעם יש לו מתירים אינו אסור רק באכילה אבל לא לענין טלטול דאינו מחסר בטלטול דהיום דבר

ויכול לטלטל היום ומחר ול"ש מוטב שתטלטל וכו', אח"כ מצאתי בפ"י שעלה בדעתו זו הסברא ודחה אותה מחמת דבברייתא דלעיל פ"ק דקתני אין מטלטלין אותן וכו' וספיקן אסור ועלה משני ר"א ספק ישל"מ הרי דמחמת ישל"מ אסור בטלטול ע"ש, ולענ"ד מכח זה לא נסתר הסברא די"ל דטעמא דברייתא כיון דאסור באכילה מחמת ספק ממילא אסור בטלטול מחמת אבן, ומעתה הרי מוכח מברייתא דאף מחמת ספק איסור אכילה הוי אבן ומצינו חולק על ר"ג ומיושב דברי הרמ"א על נכון.

ועפי"ז מיושב קושי' מהרש"א הנ"ל והיינו די"ל דבודאי לענין חומרא דספק מוקצה אין חילוק בין אכילה לטלטול דאיסור טלטול חמיר כל כך במוקצה כמו באכילה, והא דאמר רב מותרים לקבל היינו דר"ג לא ס"ל להחמיר בספק מוקצה יותר משאר ס' דרבנן רק מטעם יש לו מתירין ומש"ה מתיר בטלטול דמוקצה מחמת אבן לא ס"ל כנ"ל אבל על רשב"א פריך הש"ס שפיר היא גופא קשיא דל"ל דספיקו אסור באכילה ומותר בהנאה, ז"א דמה חילוק יש, ואי משום ישל"מ ז"א דהא רשב"א ע"כ לא ס"ל סברת ר"א דא"כ אמאי מיקל בבא ומצאן מקולקלים מעי"ט הא ביש לו מתירים לא מהני רוב וכנ"ל אע"כ דלא ס"ל סברת ר"א וע"כ הא דספק אסור באכילה היינו דספק מוקצה חמיר וממילא אין חילוק בין טלטול לאכילה ופריך הש"ס שפיר ומיושב קושית מהרש"א.

ומעתה מיושב דברי הרמב"ם שהתחלנו דלא הביא הא דמצאן מקולקלים מעי"ט די"ל דפסק כת"ק דלא ס"ל הך סברא וכתרי לישני קמאי דלא אמר שמואל מידי בהך ברייתא, ומה שהקשה הפר"ח דהא בדרבנן אזלינן בתר לישנא בתרא להקל, י"ל דכיון דהוכחנו דכל סברת רשב"א דלא ס"ל סברת ר"א, וא"כ ממילא לפסק הלכה דפסקינן כר"א נסתר דברי רשב"א וע"כ ההילכתא כתרי לישני קמאי, או דפוסק שמואל הלכה כרשב"א רק לענין ספיקו לאפוקי מר"ג ומה דלא אמר הלכה כר"י י"ל כמ"ש בתחילת דברינו דבדר' יהושע י"ל דאוסר רק באכילה מש"ה אמר הלכה כרשב"א כנ"ל וק"ל.

דף כד:

אמר ר"פ הלכתא [נכרי שהביא דורון לישראל] אם יש במינו במחובר אסור, פירש"י משום מוקצה, ואפילו לר"ש יש מוקצה במחובר. וא"ת למה לן טעמא דמוקצה, הא לערב דליכא משום מוקצה ואפ"ה אסור משום שלא יהנה ממלאכת יום טוב וממילא מהאי טעמא יהא אסור בו ביום וכן הקשה הר"ן, ותו הקשה דכמו דבתחומין מותר לישראל אחר כיון דהוי רק מלאכה דרבנן וכמ"ש רש"י ז"ל ה"נ לשתרי בתלשן ממחובר דהוי נמי רק מלאכה דרבנן, דמה"ת כל מלאכת אוכל נפש שרי.

וי"ל בקושייתו הראשונה כיון דהוי רק ספק אם לקטן היום לשתרי מטעם ספק דרבנן לקולא, ואי דהוי דבר שיל"מ הא מרא דשמעתא ר"פ דמוקי בפ"ק האי וספיקה אסורה בספק טרפה משמע דבספק יום טוב מותר דלית ליה דספק דרבנן אסור בדשיל"מ, ואולם למ"ש רש"י דאסור משום מוקצה ניחא דספק מוקצה חמירא כמו ס' דאו' וכמ"ש בריש פירקין בשם תוס' ישנים, וכיון דנולד הספק בדאורייתא לאכלו בו ביום וקם דינא דספיקו לחומרא מש"ה גם בערב דאיסורו רק דרבנן משום לא יהנה מ"מ אסור דומה לבישלו בכלי ספק טרפה דאף אחר שנעשה הכלי אינו בן יומו נשאר באיסורו וכמ"ש מהריב"ל [אב"ה עיין בתשובות אבא מארי בחלק ראשון בפסקים]. (וע"ע בחי' לעיל דף ג' ובחי' חולין ט"ו שהועתק בחי' שבת קנ"ו).

ובקושיתו השניה י"ל לתרצה בדרך קושייתו ראשונה, דלא ניחא ליה לרש"י לומר דאסור משום שלא יהנה דא"כ תיקשי דלאחר עכ"פ לשתרי כמו בתחומין, לזה פירש דבו ביום אסור בודאי לכ"ע משום מוקצה, וכיון דכבר א"א לאוכלו מבעוד יום משום מוקצה ממילא לא מקרי שוב אוכל נפש, והוי תלישה שלא לצורך א"נ, והוי מלאכה דאורייתא, ומש"ה גם לערב אסור לכ"ע משום שלא יהנה דעכשיו הוי הנאה ממלאכה דאורייתא. וא"ת מה הזקיקו לרש"י לפרש דבמוקצה דמחובר אף ר"ש מודה דאסור, הא י"ל דר"פ כר"י דאסור מוקצה, וי"ל דרש"י לשיטתיה דלערב היינו מיד לערב ראשון, דלערב שני א"צ כדי שיעשו, א"כ א"א דס"ל לר"פ כר"י אמאי אחר שיעור כדי שיעשו דערב ראשון מותר, נימא מגו דאתקצאי לערב עד כדי שיעשו אתקצאי לכולא יומא, ואף דממנ"פ יום אחד מהם הוא חול, מ"מ שייך ביה מגו דאתקצאי דדלמא היום יום טוב דיש בו מוקצה ויום אתמול היה חול, וכיון דמ"מ אתמול היה אסור לאשר לא ידענו אם הוא חול הוי מוקצה, וזה מבואר בתוס' פ"ק דסוכה (דף י' ע"ב) דהקשו בב' ימים טובים של גליות דנולדה בזה מותרת בזה, נימא מגו דאתקצאי בה"ש, ותירוצם דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן, עולה שפיר בביצה דאיסורו רק בה"ש ומטעם דשמא עדיין יום הוא, אבל הכא דאף לאחר שחשכה אסור עד כדי שיעשו, שפיר יקשה דנימא מגו דאתקצאי, ואע"כ דר"פ ס"ל כר"ש במוקצה מ"מ אסור ביומו משום מוקצה דמוקצה דמחובר שאני ואפילו ר"ש מודה בה. (וע"ע בחי' שו"ע או"ח דפו"י סי' תקט"ו).

שם בסוגיא זו קשה, א) קושיית הר"ן על רש"י דנקט הטעם דאסורים משום מוקצה דמחובר, הא בלא"ה אסור משום גזירה שלא יהנה ממלאכת יום טוב, דמה"ט אסורי' לערב, ב) קושיית תוס' ריש מכילתין (דף ג') דשם איתא דפירות הנושרים אסור משום גזירה שמא יעלה ויתלוש, והכי משמע דמשום מוקצה הוא, ותרי טעמי למה, ג) מנ"ל

לרש"י דמוקצה דמחובר אפילו ר"ש מודה דאסור, דלמא ר"פ ס"ל כר"י דגם בעלמא אמרינן מגו דאתקצאי לבה"ש, אבל לר"ש גם מוקצה דמחובר שריא.
ונלענ"ד דעל קושיית הר"ן הנ"ל נראה ליישב דהנה הפוסקי' נחלקו במלאכת תלישה וטחינה וצידה ביום טוב אם הוא דאורייתא, דאף דמלאכת אוכל נפש מותר מ"מ הני גריעי כדהביאו תוס' בשם הירושלמי דדרשינן מלישה ואילך כו' ע"ש בפרק ג' או דהך דרשא אסמכתא בעלמא, ומה"ת כל מלאכות הותר לצורך א"נ, אלא חז"ל אסרו להנך מלאכות מטעם דדרך לעשותו לימים הרבה, ורוב הפוסקים ס"ל דהוי דרבנן, וכן פסק בש"ע או"ח סי' תצ"ה ס"ב, ועיין בר"ן ר"פ אין צדין דמשמע דס"ל בדעת רש"י דצידה דהוי דרבנן ומשמע ה"ה לקצירה וטחינה דלא מצינו חילוק בין מלאכות אלו, ומלישנא דרש"י ד"ג ויתלוש דהוי איסורא דאורייתא דהיינו קוצר שהוא אב מלאכה, אין לדייק דס"ל דאסור ביום טוב מדאורייתא, דהרי באמת להפוסקים דהוי דרבנן צ"ל הא דגזרו שמא יעלה ויתלוש, היינו דגזרו שמא יתלוש הרבה לצורך חול, או בפשוטו יותר דגזרו פירות הנושרים ביום טוב אטו שבת, ובשבת אסורים דשמא יעלה ויתלוש, וכזה ממש מצינו (דף י"ח ע"א) גבי טבילת כלים, וכן בשבת (דף כ"ג) עיין שם בתוס' א"כ שפיר דרש"י ס"ל תלישה אסור רק מדרבנן, ופירות הנושרים היינו אטו שבת, ובשבת הוי תלישה דאורי' ורש"י בא לפרש רק דתלישה בעצמותו הוי מלאכה, דהא מלאכת קוצר שהוא מאבות מלאכות, א"כ י"ל דהי' קשה לרש"י דמ"ש בתחומין דמותר לישראל אחר, והיינו דבמלאכה דרבנן לא אסרו לאחרים כמ"ש רש"י, הא ה"נ במינו במחובר נעשה רק מלאכה דרבנן, דהא תלישה ביום טוב רק דרבנן, ולזה הוצרך רש"י לומר דביומו אסור לכ"ש משום מוקצה, א"כ ממילא לבתר דאסור מדרבנן משום מוקצה בודאי לא יאכלם שום אדם, וליכא צורך א"נ, והוי התלישה איסור דאורייתא, מש"ה לערב אף דאסור רק משום שלא יהנה אסור לישראל אחר, כיון דנהנה ממלאכה דאורייתא, דהתלישה ליכא צורך א"נ, דהא אסור לאכול ג"כ משום מוקצה, וק"ל.
אך עדיין קשה קושיית תוס' דלמ"ל מטעם מוקצה הא בלא"ה אסור משום שמא יעלה ויתלוש וממילא לא הוי א"נ, ונעשה מלאכה דאורייתא.
ולזה נראה ליישב קושיית הר"ן בדרך אחר, ויתיישב ג"כ קושיא זו, והיינו דהרמב"ן במלחמות בשבת פ' שואל כתב הא ביש במינו במחובר אף דהוי ספק דרבנן דשמא הנכרי מתלוש היינו דהוי ישל"מ וספיקו אסור. אמנם כבר כתבנו במק"א בארוכה דדברי הרמב"ן תמוהים, דהא מסוגיא פ"ק דביצה (דף ג') ר"פ אמר האי תנא דליטרה קציעות וכו', ר"א אומר לעולם ספק יום טוב ספק חול הוי דבר שיל"מ וכו', מבואר דר"פ דמוקי

בספק טריפות י"ל דספק דרבנן ביש לו מתירין מותר, א"כ ר"פ דהוא מרא דשמעתא דנכרי שהביא דורן יקשה לשתרי מטעם ס' דרבנן, ומכח קושיא זו כתב רש"י דהוי מוקצה, והיינו דבמוקצה ספיקו אסור, דבמוקצה חמיר כמ"ש תוס' ישנים (דף ג' ע"ב) והא דלערב אסור בכ"ש ואינו מותר מטעם ספק דרבנן, י"ל כיון דביומו הוי בכלל ספק דאורייתא וגם הדין לחומרא דהביא ממחובר הוי כמו ודאי, וממילא אף דלערב נעשה דרבנן, מ"מ אסור כיון דבתחילה היה הספק בדאורי' ויש לדמותו למ"ש הש"ך בשם מהרי"ל דספק טריפה שנתערב ברוב או שנעשה אינו בן יומו, אף דמה"ת מותר מטעם ביטול ברוב, ומדרבנן בעינן ס' אטו מינו, או באינו ב"י מותר מה"ת והוי ספק דרבנן מ"מ אסור כיון דהספק טריפה קודם שנתערב וקודם שנעשה אב"י היה הספק בדאורייתא, [ובאמת אינו דומה ממש להתם דהתם האיסור הבלוע והתערובות הוא האיסור טריפות, ואותו ספק כבר היה לחומרא לדונו כטריפה ונשאר האיסור טריפות במקומו ולא הותר ע"י ביטול ברוב או אב"י כמו כל איסורי ודאי, אבל האיסור דלערב הוי משום שלא יהנה, ואותו איסור לא הי' בשום פעם אסור מספק דאורייתא אלא דביומו אסור משום ספק מוקצה דאינו מצד שנעשה מלאכה, דאף בנשרו מעצמם אסור משום מוקצה, והיינו דנין להחמיר רק לדונם שהיו מחוברים בה"ש אבל לא דהנכרי תלשן בשביל ישראל, ואותו איסור דאסרנו מספק דהיינו מוקצה, זה פקע מבערב, והוי רק איסור אחר שלא יהנה דמשום אותו איסור לא היינו דנין ביומו לאסרו מספק, והחילוק נכון], ואך מ"מ אף דליכא ראיה ממהריב"ל, מ"מ י"ל דרש"י ס"ל כן מסברא, כיון דהיינו דנין ביומו מכח ספיקא דאורייתא דהיו בה"ש מחוברים וממילא מסתמא לא נפלו מעצמן וניכר דנכרי תלשן מש"ה אסורים לערב בכ"ש. גם י"ל בסגנון זה דרש"י בא לתרץ לפי הצד שכתב רש"י שבת (דף קנ"א) דגרסי' תניא כוותי' דשמואל דספיקו מותר לערב גבי חלילים וגבי מרחץ, והיינו אף דבאמת קיימא לן כר"א דישל"מ ספיקו אסור, צ"ל דבאיסור כ"ש קיל מאד ולא גזרו חכמים בספק, ויקשה אמאי הכא בהביא דורן מספק אסור לערב ודוחק לומר דר"פ ס"ל כרב שם בשבת כיון דההלכה כשמואל, לזה כתב רש"י לתרץ דהכא גרע כיון דביום היינו דנין לחומרא מחמת ספק מוקצה ממילא גם לערב אסור, ושאני התם גבי חלילין ומרחץ דביומו ליכא למידן עלה דהפסד ל"ש בשבת, וכן רחיצת חמין בשבת אסור, ואנו דנין רק לענין לערב בכ"ש, בזה לא גזרינן בספק ונכון.

לפ"ז נראה ליישב קושיית תוספות הנ"ל דלמ"ל ב' טעמים, והיינו למ"ש רש"י ביצה (דף ל"א) גבי בית שנפחת, דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן מגו דאתקצאי עיין שם, והנה אם נידון דרש"י ס"ל תלישה ביום טוב מדאורייתא שרי דהוי מלאכת אוכל

נפש, יקשה איך כתב רש"י דאסורים משום מוקצה דמחובר הא הוי מוקצה מחמת איסור דרבנן דלא אמרי' מגו דאתקצאי, ולזה י"ל דחז"ל אסרו הפירות שנתלשו ביום טוב משום שמא יעלה ויתלוש, וכיון דאסורים לאכול ממילא לא הוי מלאכת א"נ והוי התלישה מלאכה דאורייתא, וממילא אסורים ג"כ באיסור מוקצה, ולפ"ז ניחא דצריך ב' טעמים, דאלו משום מוקצה לחוד יקשה אמאי הוי מוקצה הא הוי מוקצה מחמת איסור דרבנן ויהי' מותר לאכילה, והי' התלישה רק איסור דרבנן, לזה צריך לטעמא מחמת שמא יעלה ויתלוש, אך מה"ט לבד דשמא יעלה ויתלוש היה הדין בנכרי שהביא דורן דלשתרי מטעם דהוי ספק דרבנן לזה צריכים לטעם מוקצה, והיינו לבתר דאסרו משום שמא יעלה ויתלוש, ממילא אם הי' בה"ש מחובר אסורים משום מוקצה, דהא התלישה מלאכה דאורייתא, ואמרינן מגו דאתקצאי, משום הכי בנכרי שהביא דורון אסור כיון דאלו ידענו דתלשן נכרי היום אסורים משום מוקצה, ממילא בספק הוי ספק מוקצה דחמיר כעין דאורייתא וכנ"ל ודו"ק.

ולקושי' ג' הנ"ל נראה לענ"ד למ"ש תוס' סוכה (דף י' ע"ב) דהקשו דבב' יום טוב של גליות דנולדה בזה מותרת בזה נימא מגו דאתקצאי [והיינו דשמא היום יום טוב, ומ"מ הי' אסור לאכול ביום הא' מספק דשמא הוא יום טוב] ותירצו דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן, ולפ"ז י"ל דהא קשה לרש"י, דהא לערב בודאי הוא לערב יום טוב הראשון, דלערב יום טוב ב' ליכא טעם לאסור, ויקשה אמאי מותר ביום שני נימא מגו דאתקצאי, דהא זהו לא מקרי מוקצה מחמת יום שעבר, דהא גם בלילה אסור בכשיעור כדי שיעשו, ועי' במאור דכתב כן דהוי מוקצה מגו דאתקצאי בה"ש, ואף דרש"י לשיטתיה דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן מגו דאתקצאי, היינו דהאיסור דרבנן מבחוץ כמו בית שנפחת וכן בטבל בעבר ותקנו דמשכחת לו היתר אכילה אם יעבור על איסור דרבנן ויפחת הבית ויתקן הטבל דיהי' האכילה בהיתר בה"ש, אבל הכא בפירות אלו אין להם היתר אכילה בתוך כדי שיעשו, ואף דאם יאכל עובר רק איסור דרבנן, מ"מ לא משכחת בהם היתר אכילה כלל, בזה בודאי אמרינן מגו דאתקצאי, מזה הוכיח רש"י דר"פ לא ס"ל כר"י ולא אמרינן מגו דאתקצאי רק במוקצה דמחובר בזה גם לר"ש אסור וק"ל.

שם ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו. נלע"ד באם שיעור הליכה והחזרה מהלך ב' ימים והעכו"ם הלך ממקומו בשבת ותלש, וחזר ביום א' לערב, דאין יום א' דהוא חול עולה לשיעור כד"ש נגד יום שבת ואסורים עד יום ב' לערב, דאף דחזירתו דנכרי ביום א' היה ביום חול מ"מ אלו לא הלך בשבת, והיה הולך ממקומו אחר שבת לא היה חוזר עד יום ב' לערב, א"כ אם נהנה מקודם לזה, נהנה ממלאכת שבת, ולתוס' שייך בי' גזירה שמא

יאמר כדי להנות מזה ביום ב', אבל בהיפוך אם הנכרי הקדים הליכתו בע"ש וחזר בשבת, בזה הליכת הנכרי בע"ש לא חשבי', ואנו דנין למעשיו מתחלת שבת דדנין שהנכרי הביא פירות משם לכאן ביום שבת, וכאלו היה כבר במקום ההוא בתחלת שבת ודר שם, ע' אליה רבה סי' שכ"ה סקי"ד ובכנה"ג שם שלפי ראייתו עולה לגוונא ב' הנ"ל, אבל אין ראי' לגוונא א' הנ"ל.

שם תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור. ברא"ש סי' ב' כ' אבל הבא מחוץ לתחום אף על גב דאסור באכילה מותר בטלטול כיון דמותר לישראל אחר, ולכאו' למ"ש הרשב"א בחי' לשבת ר"פ מפנין דבדמאי אלולי טעמא דאי בעי מפקיר לנכסי' וחזי ליה היה אסור לטלטל אף דחזי לעניים וגרע מתרומה כיון דאינו עומד ליתן לעניים אלא להחזיקו לעצמו עד אחר שבת ולהפריש עליו, ולעצמו לא חזי היום הוי מוקצה עיין שם, א"כ הכא ג"כ אף דמותר לאחרים הא רצונו להחזיקו לעצמו לאכלו למחר. אח"כ ראיתי שעמד בזה בשער המלך הל' לולב ספ"ז.

תוס' ד"ה ולערב אסורים וכו' ואומר הר"ר שמואל מאיברא דספק חוץ לתחום מותר ע"ש. נלע"ד לקשה לדבריהם שלפנינו והוא להוכיח שיטת ר"י דבתחומים לא בעינן כדי שיעשו, דלכאורה קשה מאד על הר"ש מאיברא אמאי לא הביא סוגיא ערוכה דפרק השואל (שבת דף קנא א) רב אמר מקום קרוב ממש וכו' תניא כוותיה דשמואל ע' בפירש"י שם דמסקנא דספק להקל, ואם דגרס תניא כוותיה דרב או דמפרש שמואל להחמיר כפי' הרי"ף שם א"כ תקשי הא מבואר להיפוך דספק חוץ לתחום אסור.

ואמרתי עפי"מ שהקשה הר"ן שם בשבת לשי' רש"י דספק לקולא אמאי אמר ר"פ ולערב אסורים בכדי שיעשו אף דהוא ספק אם נלקטו היום, ותירץ דמסתם מביא ממחובר שטוב יותר, ואח"כ הקשה מסוגיא דעירובין דאמר רבא מאי אמרת מחוץ לתחום הוי משמע דספק תחומים אסור, ותירץ דלרווחא דמילתא אמר כן ע"ש, ולכאורה קשה מאד דמ"מ קשה ממשנתינו דמצודות חיות ועופות ודגים דספק אסור, ול"ל דס"ל דבו ביום גרע ומקלינן בספק רק בכדי שיעשו, ז"א דא"כ גם מעירובין לק"מ דהתם מיירי לבו ביום, וצ"ל דס"ל דספק מוקצה חמיר כנ"ל, אבל לענין תחומים דגם בו ביום אסור רק מחמת שנעשה מלאכה אין חילוק בין בו ביום לכדי שיעשו דמחד טעמא אסור, כנלע"ד בפירוש הר"ן, אכן בש"ע פסקינן לחלק בין בו ביום לכדי שיעשו דבסי' שכ"ה סעיף ז' מביא דעת יש אומרים דספק נלקטו ממחובר מותר לערב וא"צ לכדי שיעשו ואח"כ בסעיף ט' סתם דספק חוץ לתחום אסור הרי דספק תחומים בו ביום אף אליבא משום מוקצה גרע מכדי שיעשו, ומעתה י"ל דהר"ש מאיברא גרס כרש"י תניא כוותיה דשמואל דספק

מותר רק דהיה אפשר לומר דהוא רק לענין כדי שיעשו אבל לענין בו ביום גרע לזה מביא ראיה מעירובין.
ועפי"ז יתיישב המשך דברי התוס' עפי"מ שכתבו בעירובין להוכיח שיטת ר"י דבתחומים לא בעינן כדי שיעשו מדלא קתני בסיפא גבי בא חוץ לתחום ולערב אסור בכדי שיעשו, אך לכאורה אין זו ראי' לפסק הש"ע דספק אסור בו ביום ולענין כדי שיעשו אזלינן בספיקו לקולא מההוא דשבת ובמחובר אסור מחמת דמסתם מביא ממחובר א"כ ליתא לראיית התוס' דשפיר י"ל דבתחומים בעינן כדי שיעשו והא דלא קתני בסיפא ולערב אסורים בכד"ש י"ל דר"פ מיירי הכל בספק וחוץ לתחום היינו ג"כ בספק ומש"ה לא בעינן בכד"ש דלענין בכדי שיעשו מקילין בספיקו זולת מחובר, אך אם נימא שיטת הר"ש מאיברא דספק חוץ לתחום אפילו בו ביום מותר מההוא דעירובין וע"כ הא דאר"פ מחוץ לתחום אסור היינו בודאי חוץ לתחום ושפיר קשה אמאי לא קתני ולערב אסורים ומוכח שיטת ר"י דבתחומים לא בעינן בכדי שיעשו, ומעתה לשיטת הר"ש מאיברא ממילא מוכח שיטת ר"י, וזהו ההמשך של התוס' כמובן וק"ל.
ובההוא ענינא תמוהים לי דברי המג"א (סי' תקט"ו ס"ק כ"ג) ד"ה מחצה ע"מ וכו' ונ"מ אי בעי' בכדי שיעשו עכ"ל, ותמוה לי דסוף סוף לכ"ע במחצה על מחצה בעינן בכדי שיעשו דהא במתני' קתני מחצה על מחצה כדי שיוחמו ולאותו שיטה דהוא מחמת ספק באמת מוכח כפשט הרי"ף דבכל ספק להחמיר ובעינן כד"ש ולאידך שיטה דספק לקולא ע"כ טעמא דמע"מ דעושה בשביל שניהם עכ"פ לכ"ע במע"מ בעינן כד"ש והוא מתני' ערוכה וצלע"ג.

דף כה.

רע"א אפי' כזית חי וכו' להרבה פוסקים ס"ל דדם אברים שלא פירש שרי ניחא הכא, ואולם מ"ש בתי"ט פי"א דמנחות מ"ז בשם הרמב"ם דדם אברים שלא פירש אסור אלא דהתם במקדש התירו שבות למלחו, א"כ יקשה הכא היכי שרי לאכול חי, ואי דבאמת ע"י מליחה הא הפוסקים כתבו דשיעור מליחה כשיעור צלייה וא"כ היינו שיעור כזית צלי, וראי' זו כתב בשיטה מקובצת כאן דממתני' דהכא ראי' מוכרחת דדם אברים שלא פירש שריא, ובשער המלך פ"ו הי"ב בהל' מאכלות אסורות כתב ליישב לשיטת הרמב"ם די"ל דכזית חי היינו לאכול ע"י חליטה בחומץ דשרי כמ"ש הרמב"ם שם.
שם מבית טביחתה, לדברי הרמב"ן במלחמות פ"ב דביצה דלר"ע דנפש בהמה במשמע, מוכן לאדם הוא ג"כ מוכן לבהמה דשניהם שם אוכל נפש, תיקשי למאי דקאמר ממקום

שטובחת אכילתה למ"ל כולי האי תיסגי להאכיל כזית חי לכלבים, וצלע"ג. (עי' באורך בחי' לעיל י"ב).
מתפלא אנכי על רומעכ"ת אמאי טרח לסבב קושייתו על יסוד דברי השאג"א בהצעות הקודמות ונקט הקושיא על האוקימתא דטובחת אכילתה וכדרך ק' השאג"א על ההיתר שחיטה, אמאי לא הקשה ביותר עצום ובפשוטו כאשר הקשיתי אני, דהיכי בעי להוכיח לדרב הונא ממתני' דמאי לאו מבית טביחתה ממש, הא לר"ע דחייש למיעוטא בודאי ליתא לדר"ה ואסור לאכול קודם בדיקתה והיאך קאמר מבית טביחתה, וצע"ג. (ועי' באורך בחי' לעיל י"ב).
רש"י ד"ה חוץ טעם אחר נ"ל וכו', עדיין יקשה אמאי לא אסור משום שלא יהנה כמו בהדליק נר, ומוכרחים לטעם הא' לחלק בין תחומים דרבנן להדלקת נר שהיא דאורייתא. תוד"ה בחזקת. (עי' חי' יו"ד סי' כ"ז).

דף כו:
יש מוקצה לחצי שבת. עי' שבת מג ע"א תוס' ד"ה בעודן עליו ודף מד ע"ב תוס' ד"ה יש עליה ובחולין דף טו ע"ב תוס' ד"ה כגון.

דף כז:
מתני' ועל החלה וכו'. דאין מבערין קדשים טמאים כו'. הרע"ב [וכ"פ רש"י]. למה דכתב הרע"ב דדוקא מסוכנת שמתה שרי בלא"ה אין החלה שנטמאת בי"ט חזי להסקה ולכלבים דבה"ש הי' מוכן לאדם ואסור משום מוקצה אלא דלפי אוקימתא דהש"ס דמתני' כר"ש ובהמת חולין מותר אף בבע"ח שמתו בזה צריכים לטעמא דחלה דאין שורפים קדשים בי"ט. ובזה מיושב לי קושית תוס' בשבת כ"ד ע"א ד"ה גזירה די"ל דרבה ס"ל דמתני' דהכא כר"י או דר"ש מודה בבע"ח שמתו מש"ה חלה שנטמאת אף דחזי להסקה ולכלבים אסור משום מוקצה דבה"ש היה עומד לאכילה ואף דאמרינן בסוגיא דיקא נמי דקתני דומי' דחלה מה חלה דקדישא אף בהמה דקדישא היינו דבחולין מותר במסוכנת אבל חלה הוי כמו בהמה בריאה שמתה דאינה עומד שתטמא דהא מוזהרין בשמירתן ונכון בעזהי"ת. וביותר י"ל אף אם ס"ל דחלוק ר"ש אף בבע"ח שמתו י"ל דמוקי מתני' כר"י וכנ"ל, ואי משום דומי' דחלה י"ל דמה דאמרי' מה חלה דקדישא, היינו מה חלה דלא חזי כלום ה"נ בהמה דלא חזי לכלום והיינו בהקדש, והיינו רק לפי האמת דקיי"ל דתרומה טמאה אין שורפים בי"ט וא"כ חלה טמאה לא חזי לכלום, אבל לרבה דס"ל שורפים ליכא כלל דיוקא זה וחלה ובהמה מיירי הכל בחזייה לכלבים ואסור

מטעם מוקצה דבה"ש לא היה עומד לכך, ומצאתי אח"כ שכ"כ הרי"ף וז"ל דומיא דחלה שנטמאת היא דאינה ראוייה לכלום עכ"ל.
רש"י ד"ה אין פוסקין וכו'. עי' רש"י לקמן דף לז ע"א ד"ה משום מקח וממכר.
בא"ד בספר עזרא, כלישנא דש"ס סוכה דף לז ע"א וכן בעזרא וכו' וזהו בנחמיה ח' וע' סנה' דף צ"ג ע"ב.

דף כח:
מהו להראות סכין וכו' ורבנן אסרי, ברמב"ם פ"ד ה"ט ומפני זה אסרו להראות סכין לחכם ביום טוב שמא תהי' פגומה ויאמר לו אסור לשחוט בה משום פגימתה וילך ויחדדנה וכו', וק' לי אף דיזהר ולא ישחיזנו מ"מ עבר בטלטול מוקצה, דסכין של שחיטה שפגום לא חזי כלום, וצ"ע.
ובעיקר היסוד דמשמע דטבח שראה לעצמו הסכין קודם יום טוב, דאסור להראות סכינו ביום טוב לחכם, (דצריך להראות מפני כבודו של חכם וכן הוא להדיא בלבוש) מטעם שמא ימצא פגום וישחיזנו, הא מדינא מותר לאכול הבשר בלא ראיית חכם, והחכם רשאי למחול על כבודו, א"כ לענין טריפות מחזקינן לוודאי שאחר בדיקת טבח אין בו פגימה א"כ איך שייך שמא ימצא פגום כיון דמחזקי' לוודאי שאין בו פגימה א"כ בוודאי לא ימצא החכם פגימה, וצע"ג.
שם שפוד שנרצף אסור לתקנו ביום טוב, בשו"ע סי' תק"ט ודוקא שיוכל לצלות בו בלא תיקון אבל אם א"י לצלות בו כך ונשבר ביום טוב מותר לתקנו. כן כ' הטור, והוא לשטת הרא"ש דלר"י כל מכשירים מותר, ומפרש כפירש"י דנרצף היינו נעקם ואסור כיון דיכול לצלות בו בלא תקון, ונרצם היינו נשבר דא"א בלא תיקון, אבל הרז"ה במאור והסכים עמו הר"ן כתבו לשיטתייהו דגם לר"י אסור לחדד במשחזת אבן, דלא שרי לר"י רק תקון מנא, אבל לא אשוויי מנא, ומפרשי' בהיפוך מפירש"י הנ"ל דנרצם היינו נעקם מעט שהוא מותר לר"י ונרצף היינו נשבר, ואסור משום אשוויי מנא, וא"כ דינא דהרמ"א הכא תלי' באשלי רברבי, ולמה דפסק המחבר בסעיף ב' דלחדד במשחזת אבן אסור, וע' בב"י דפסק כן מטעמא דהר"ן לשטת הרי"ף והרמב"ם דאשוויי מנא גם לר"י אסור, וכמ"ש הט"ז סק"ב, א"כ הכא גם בנשבר אסור, וע' ברמב"ן מלחמות פ"ב דנראה מדבריו דאף לשטת הרי"ף לר"י מותר לחדדה במשחזת אבן, אלא דחז"ל החמירו בכמה דברים דבעי שינוי כמו בסכין דאפשר בשינוי, ואף בשינוי אין מורים לכתחילה להתיר כיון דשכיחי סכינים ולא אתי לאמנוע משמחת יום טוב עיין שם, א"כ אף לפסק המחבר שהוא שטת הרי"ף מ"מ פירוש נרצף היינו נעקם ונרצם היינו נשבר, דבאמת בנשבר מותר לר"י, מ"מ

מה דסיים המחבר בס"ב באינו יכול לחתוך בלא דחק אסור דשמא יבוא להשחיזה, משמע דבמשחזת אסור מדינא, והיינו כשטת הר"ן הנ"ל, דגם לר"י אסור משום אשוויי מנא, וכמו שנראה להדי' מהב"י דפסק כהר"ן שלא הביא כלל דברי הרמב"ן הנ"ל, א"כ בשפוד שנשבר קשה להתיר.
שם שפוד שצלו בו וכו', בהר"ן. (עי' חי' שבת מ"ד).

דף כט:
רש"י ד"ה אין שונין (עי' בגל' הט"ז רסי' תק"ו).

דף ל.
מתני' ומתחילין בערימת התבן, ופרש"י להסק אעפ"י שלא זימנה מבע"י ולא היה רגיל להסיק ממנה דלית ליה מוקצה. וקשה לי דממנ"פ אם אינו אוצר, מה מוקצה בזה אף דאינו עומד להסקה מ"מ כיון שיכול ליטול ולהאכיל לבהמה יכול לעשות בו כל צרכו דהא מסיקים באוכלים ובכלים אף לר"י, וכן כתב המג"א להדיא סימן תקי"ח ס"ק י', ואי דמיירי באוצר אם כן למאן דאית ליה מוקצה אסור להאכיל ממנה לבהמה א"כ למאי הלכתא נקט רש"י דמתחילים להסיק ולא בפשוטו דמתחילים בערימת התבן להאכיל לבהמה ומה חידוש יותר בהסקה מלהאכיל לבהמה וצ"ע.
שם מוטב שיהיו שוגגין וכו'. מסתפקנא אם בחצי שיעור אמרי' מוטב שיהיו שוגגין דמקרי אינו מפורש בתורה ע' תוס' שבועות כ"ג ד"ה דמוקי לה כד"ה.

דף לא:
רש"י ד"ה והאמרת, (עי' בגל' הט"ז סי' תק"א סק"ב).
תוד"ה ונפחת ופי' בקונט' וכו' (עי' מה שהועתק בחי' שבת קנ"ו ע"ב).
בא"ד ואומר הר"ר משה וכו' (עי' חי' פסחים נ"ו ע"ב).
בא"ד וי"ל דבה"ש הי' מוקצה מחמת חסרון דאורייתא, ק"ל א"כ נר שכבה אמאי קיימא לן דאסור הא הוי מוקצה מחמת איסור דרבנן למה דקיי"ל דמלאכה שא"צ לגופה פטור וגם אחר הכיבוי אין המוקצה בעולם, ודוחק לחלק דכיבוי דהוי מלאכה דאורייתא אלו היה צריך לגופי' חמיר, ועיין שבת דמ"ו ע"ב תד"ה דכל היכי וכו' ואולי י"ל דמ"מ דחיי' דרבנן גם...

דף לב.
אר"י ר' מאיר היא. עיין ר"ש פ"ב מ"ד דכלים.

דף לב:
אין סומכין את הקדרה (עמש"כ לעיל ח' ע"א).

רש"י ד"ה ואין סומכין וכו' אצל כל תשמיש. עיין לקמן דף לג ע"ב ברש"י ד"ה לא יטול.

דף לג.

ולא מן הרעפים. ברי"ף ורא"ש ליתא ועיין בתוי"ט.

תוס' ד"ה דרש כו' ודוחק הוא לומר. עיין מהרש"א ועיין תשובת מהרשד"ם ח"א סי' י"ד. תוד"ה ר"א ותימה כו' דבעי התם אבנים של בית הכסא מהו להעלותן אחריו לגג וקא פשיט ליה דשרי ופריך מיתיבי ר"א אומר נוטל אדם קיסם משלפניו דדוקא משלפניו אבל בכל החצר לא ואת אמרת דיכול להעלות לגג. והעלו דלא כרש"י אלא דמשלפניו דוקא ע"ש. ולענ"ד על רש"י ליתא קושיא כלל, דהא באמת ליתא שם בשבת הך לישנא דדוקא משלפניו, אלא דהתוס' כתבו כן דרך פירוש בפירכת הש"ס דדייק משלפניו אין אבל בחצר לא. אבל אין זה מוכרח דהא י"ל דפרכת הש"ס לאו מדר"א אלא מדברי חכמים דאמאי אסרו לחצוץ שיניו נהי דהוי מוקצה מ"מ הא הוי כבוד הבריות ולשתרי כמו באבנים לבה"כ (וכן משמע מרש"י שם ד"ה מן האבוס). וצ"ל דקושיית תוס' לשיטתם דכתבו בדבור שאח"ז דטעמא דחכמים דאסור לחצוץ שיניו הוא משום שמא יקטום, וא"כ י"ל דס"ל דמדרבנן ליכא פרכא, דדלמא הך חששא דרבנן דשמא יקטום חמיר מטילטול מוקצה ולא שרי משום כבה"ב, אע"כ דפרכת הש"ס מדר"א דלא ס"ל לשמא יקטום כיון דמתיר ממה שלפניו ואפ"ה אסור ממה שאינו לפניו. אבל רש"י לשיטתיה דס"ל דטעמא דרבנן משום מוקצה י"ל באמת דפרכת הש"ס מדברי חכמים דאסרו משום מוקצה במקום כבוד הבריות.

ואדרבא מאותו סוגיא ראיה ברורה לשיטת רש"י דר"א לאו דוקא משלפניו קאמר. ובהקדם דמ"ש תוס' הנ"ל ד"ה וחכמים דטעמייהו משום גזירה שמא יקטום וכתבו וכן מסיק בגמ' אינו מובן, דאדרבא בהיפוך מוכח, דהא בברייתא בפלוגתא דר"א ורבנן דרא"א נוטל קיסם משלפניו וחכ"א לא יטול אלא מאבוס קתני עלה ושוין שלא יקטמנו וכו' וחכ"א א' זה וא"ז אינו אלא משום שבות, הרי דחכמים דר' אלעזר דברייתא זו ס' דקטימה הוי כלאחר יד וממילא ל"ח לשמא יקטום כדאמרינן בסוגיא עלה דרבנן דקא אמרי התם פטור אבל אסור הכא מותר לכתחלה, וא"כ הא דאסרי רבנן דהתם בריש לחצוץ בו שיניו ע"כ משום דלא ניתנו עצים אלא להסקה, א"כ שפיר כתב רש"י הך טעם בדרבנן דמתני', דמה"ת נימא דרבנן דר"א דמתני' לאו הנך רבנן דר' אלעזר דברייתא.

ולפ"ז יהי' ראיה ברורה לרש"י, דלכאורה תמוה בסוגיא דשבת דפריך מפלוגתא דר"א ורבנן דברייתא דלא יטול אלא מן האבוס ואמאי לא פריך מפלוגתייהו במתני'. וזהו לכאורה תמיה גדולה. וניחא לי דממתניתין י"ל טעמייהו דרבנן משום שמא יקטום,

לזה פריך מברייתא דרבנן ס"ל דקטימה הוי כלאחר יד וממילא ל"ג לשמא יקטום, וע"כ האיסור דקיסם לחצוץ בו שיניו משום מוקצה דגזרי' אף במקום כבוד הבריות. ומעתה אם נימא דר"א דוקא משלפניו קאמר, עדיין קשה דלפרוך ממתני' דהא עכ"פ מדר"א מוכח מדשרי משלפניו ול"ג שמא יקטום ע"כ הא דאסור משל חצר משום מוקצה ובזה לא מצינו חולק, אע"כ דר"א לאו דוקא קאמר והפרכא רק מחכמים והו"מ למימר דטעמייהו משום שמא יקטום ולהכי פריך מברייתא. ולהתוס' דהפרכא מדר"א קשה כנ"ל דלפרוך ממתני'. וה' יגיה חשכי. [אב"ה עי' מ"ש אאמ"ו בתשובותיו (ח"ב סי' ק')].

דף לג:

א"ר יהודה אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי, איתיביה רב כהנא לר"י מטלטלין עצי בשמים וכו' לחצוץ בו שיניו לא יקטמנו ואם קטמו חייב חטאת, [דמשוי לי' כלי] א"ל ר"י כו' כי תניא ההיא בקשין (שאין ראוי למאכל בהמה) והא כי הוינן בי רב יהודה הוי מפשח ויהיב לן אלותא, (שובר בידו מקלות להריח בהן) אף על גב דחזי לקתא, ומשני הא ר"א דאית ליה בנוטל קיסם מאבוס של בהמה לחצוץ בו שיניו חייב, הכא (מש"ה בקוטם להריח פטור אבל אסור גזרה אטו מתכוין לכלי, הא רבנן דסברי בקוטם לחצוץ בו שיניו פטור אבל אסור כיון שאינו מחתך בסכין הוי תיקון כלאחר יד, הכא מותר לכתחלה). ובתוס' הקשו על גרסת רש"י, דר"י היה משני לרב כהנא כי תניא האי בקשין, דא"כ משמע דבקשין מתסר לר"י ובסמוך מתיר ר"י אף להריח דמפשח ויהיב אלותא. ולא זכיתי להבין מהיכן משמע כן, הא ר"י הוצרך לתרץ דלא יקשה מהברייתא דמוכח מינה דאוכלי בהמה יש בה משום תיקון כלי, ובזה לא מצינו חולק, דנהי דבמה דס"ל להברייתא דבקוטם לחצוץ שיניו חייב חטאת מצינו רבנן דפליגי וס"ל דהוי כלאחר יד, מ"מ דין דמוכח מהברייתא דאוכלי בהמה יש בה משום תיקון כלי לא מצינו מאן דפליג, ומש"ה השיב לו ר"י דמיירי בקשין, ומ"מ אין הלכה כברייתא דקטימה חייב, אלא כרבנן דהוי כלאחר יד, והוא פשוט לכאורה, ועל תירוצם קשה הרבה [דהם גורסים דרב כהנא הוא דאמר לר"י דיכילנא לשנויי לך דהברייתא מיירי בקשין אבל מ"מ לדידך תיקשי דבקשין נמי קאמרת דמותר להריח, כדקאמר דמפשח ויהיב אלותא] הא זה קושיא אחרת על אידך מימרא דר' יהודה דמפשח אלותא, אבל על הך מימרא דאוכלי בהמה ליכא קושיא כיון דמיירי בקשים, וצלע"ג. [אאב"ה עי' מ"ש אאמ"ו נ"י בתשובותיו].

לא זכיתי להבין, דמהיכן משמע כן הא ר' יהודה הוצרך לתרץ דלא יקשה מהברייתא דמוכח מיניה דאוכלי בהמה יש בהם משום תיקון כלי, ובזה לא מצינו חולק, דנהי דבמה דס"ל להברייתא דבקוטם לחצוץ שיניו חייב חטאת מצינו דרבנן פליגי, וס"ל דהוי

כל אחד /כלאחר/ יד, מ"מ בהך דין דמוכח מהברייתא דבאוכלי בהמה שייך תיקון כלי לא מצינו מאן דפליג, ומש"ה השיב לו ר"י דמיירי בקשים, ומ"מ אין הלכה כברייתא דקטימה חייב אלא כרבנן דהוי כלאחר יד, והוא פשוט לכאורה.
ועל תירוצם קשה הרבה איך שייך אבל לדידך קשה דבקשים נמי קאמרת וכו' הא זהו קושיא אחרת על אידך מימרא דר"י דמפשח אלוותא, אבל על הך מימרא דאוכלי בהמה ליכא קושיא כיון דמיירי בקשים וצלע"ג.
שם הוה מפשח. וכן בלישנא דמתני' אילן שנפשח פ"ד מ"ו דשביעית.
שם וחכ"א אחד זה ואחד זה. עיין שבת דף קמו ע"ב רש"י ד"ה שמא יקטום.

דף לד.

שצריך לבדקן (עי' חי' שו"ע או"ח סי' של"א ס"י).
שם ת"ר אין מפצעין כו' ואין חוששין שמא תקרע. משום דקיי"ל כרשב"ג דדשא"מ שרי ופסיק רישא ליכא דמדאמרינן א"ח שמא תקרע אלמא דאינו ודאי שתקרע, ורש"י ז"ל פירש אפילו נקרעת לא אכפת לן דאין זה קורע ע"מ לתפור, ואיני מבין דהא מ"מ איסור דרבנן מיהו איכא.
רש"י ד"ה ואין חוששין כו' דאין זה קורע ע"מ לתפור. קשה לי הא מ"מ אסור מדרבנן ואמאי לא כתב רש"י כפשוטו דהא קיימא לן כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר ופסיק רישיה לא הוי דהא הוי רק חשש שמא תקרע.

דף לד:

אף שבת לא תקבע. עיין פסחים דף קה ע"א.

דף לה:

משילין פירות דרך ארובה. אפשר דוקא פירות דחזי לאכילה ביומו אבל מידי דלאו אכילה אף שאין מוקצה כגון עצים יבשים על גג וירדו עליהם מטר אסור לשלשלם דרך ארובה. אשל אברהם סי' תצ"ה סק"א.
מתני' ומכסין את הפירות. פרש"י ול"א טורח שלא לצורך יום טוב הוא כו'. ותמוה לי לשיטה זו הא קתני בברייתא בסוגיא פורסי' מחצלת ע"ג אבנים בשבת. פורסים מחצלת ע"ג לבינים בשבת. ומ"ש דלבנים ואבנים מותר לכסותן בשבת ומ"ש פירות דאסור לכסותן בשבת וצע"ג. (שוב מצאתי שהקשה כן בס' מים חיים).

דף לו.

במתני' לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין כו'. בירושלמי וכולן שעשו בין אנוסין בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין, מה שעשו עשוי בשבת ואצ"ל ביום טוב הביאו הרי"ף בההלכות,

וכתב עליה ושמע מיניה דמאן דעבר ואקני בשבת מקרקעי או מטלטלי הקנאתו הקנאה. קשה לי, דמ"מ בהאי דאין דנין אמאי במזיד מה שעשו עשוי, הא כיון דעברו על איסור דרבנן לדון בשבת נעשו פסולים בדרבנן ואין דיניהם דין, ואף אם נימא כמו דפסולי עדות דרבנן צריך הכרזה, ה"נ לענין פסול דיינים, מ"מ הא לאותו דבר שנפסל א"צ הכרזה, כמ"ש בנ"י [הביאו הסמ"ע סימן לד] וצלע"ג.

דף לו:

מתני' אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד. ולמקצת פוסקים שבב"י סי' תצ"ה יש עוד חילוק לענין שביתת בהמתו דאינו מוזהר בי"ט עי' בתי"ט לעיל פ"ב מ"ח ד"ה בי"ט וכו'. (ועי' חי' מגילה ז' ע"ב).

שם אלא גזירה שמא יחתוך זמורה, במג"א סי' ש"ה סק"י כ' דאסרו חכמים להשתמש בבע"ח אפי' במקום דליכא למיחש שיחתוך זמורה וכו' אבל בתוס' [עירובין מ"ג סע"א] כתבו דכולה חדא גזירה דאסרו להשתמש בבע"ח שמא יחתוך זמורה, ולענ"ד לית מאן דפליג בזה על תוס', דאיך נימא דשמוש בע"ח הוה ענין איסור בפ"ע, למאי צריכי' לטעמא דאין רוכבים משום יחתוך זמורה, הא בלא"ה אסור משום משתמש בבע"ח, א"ו דעיקר גזירת חז"ל היה על הרכיבה משום יחתוך זמורה, וכללו בזה כל מיני שימוש בע"ח אף היכא דליכא חשש דיחתוך זמורה, ודברי הרמ"א שם ג"כ הכי דמתחלה נקט הטעם דמשתמש בבע"ח, דר"ל דהוא בדרך שאחז"ל לאסור כל שימוש משום לתא דרכיבה בדרך כולה חדא גזירה, ואח"כ הוסיף גם שלא יחתוך זמורה, היינו דיש בזה עצמו חששא דזמורה, וע' בב"י והוא ברור. ואך בין כך ובין כך קשה לי פסקא דהרמ"א סי' רמ"ח ס"ב אבל אין איסור במה שהבהמות מושכות הספינה ול"ד להליכה בקרון, וע' במג"א דבקרון החשש שיחתוך זמורה, אבל בספינה הבהמות הולכות ברחוק ממנו, והא מ"מ יהא אסור מהטעם ראשון דמשתמש בבע"ח דאסור אף היכא דליכא חשש דיחתוך זמורה, וצע"ג, ואפשר דמכח דבהמות רחוקים הו"ל צדי צדדים כמ"ש המג"א שם ועדיין צ"ע.

רש"י ד"ה ואין מספקין על ירך. עיין מו"ק כז ע"ב תוד"ה אבל.

תוד"ה והא ור"ת פי' וכו', נלע"ד דלר"ת אף ביש לו בנים אלא שאין לו אשה מותר, ממה שהקשו בתוס' על הירושלמי דלשני גבי כה"ג כיון דמתה אשתו מצוה קא עביד לישא, ולא ניחא להו דמ"מ ביש לכה"ג בנים מאי איכא למימר, אע"כ דגם בכה"ג שרי.

דף לז.

רש"י ד"ה משום מקח וממכר וכו' אסור מן המקרא. עיין רש"י לעיל דף כז ע"ב ד"ה אין פוסקין.

בא"ד וא"ת הו"ל גזירה לגזירה (עי' חי' שבת ק"נ ע"א).

דף לז:

לאיסור מוקצה וכו' (עי' חי' עירובין מ"ה ע"ב).

נשאלתי באנשים השוכרים חלב בכפר רחוק ב' תחומין משר העיר ומערבין ע"ת ומביאין החלב בי"ט להקונים יש לדין בזה כיון דשור פטם כרגלי כל אדם ממילא החלב הוא כשביתת הקונים וכיון דהקונים לא עירבו הוי החלב חוץ לתחום ואסור לטלטל החלב מחוץ לד"א, ולענ"ד פשוט דאם נעמיד החלב ברשות הקונים אלו לא יהיה אפשר להביא חלב להם מעיקרא אין דעת בעלים להעמיד ברשות קונים אלו, ואף דבמכרו לאינו מכירו כיון דדעתו למכור הוי כרגלי הלוקחין, שם הטעם דמחשבתו אוקמי ברשותו לאיש ואיש מאנשי העיר יהיה מי שיהיה למי שאפשר להעמידו ברשותו להביא אותו למקומו אבל לא למי שא"א להביא למקומו ע"י שביתת אלו, והרי בהיה לו פירות מופקדים בעיר רחוקה ממנו ולא יחד לו קרן זוית הפירות כרגלי מי שהפקידו אצלו, וא"כ הא דשור פטם כרגלי אדם והא אפילו הבשר של לוקחים ממנו יהיה ביד המוכר בדרך הפקדון ולא יחד לו קרן זוית ע"כ הטעם כיון דזה רצונו שיקחו ממנו להביא איש ואיש למקומו דעתו ומחשבתו להעמידן ברשותן לגרור אחר שביתתן, וכההיא דמשנינן בביצה זכה שאני ופרש"י דכל עצמם לא עשו אלא להוציאן משביתתן ולהעמיד בשביתת הלוקח, ע"כ זה הטעם ג"כ בשור פטם דבמחשבתו להוציא משביתתו ולהעמיד ברשות הלוקח בכדי שיוכלו לבא למקומו, וזהו בלוקח שיש אפשרי להביא לו למקומו ע"י שביתת עצמו אבל למי שא"א בכך לגבי האי אינו מוציאו ממחשבתו, גם יש לדון עפ"י דברי הה"מ הארכתי במקו' אחר ובהחלב שנחלב בי"ט דקנה שביתה אצל נכרי ואינו יכול להוליכו ע"י עירוב שלו י"ל דכיון דלא היה בעולם בבה"ש דומה לירדו גשמים בי"ט דהוי כרגלי הממלא, ואף דשמנונית הוי כגוף הבהמה דמיניה רבו שאני שמנונית דאינו נפרד לעצמו ורק הוספת שמנונית משא"כ החלב נפרד לעצמו, וראי' מגמ' דבכורות חלב חידוש הוא דליכא מידי דאתי מהחי ושרי ולא נקט דראוי להיות אמ"ה אלא דבא מהחי והיינו דמ"מ נתגדלו ובא מהחי והוי כמו ציר איסור אמ"ה. ובהכי אמרתי ליישב מה דהיה תמוה לי למ"ש הרשב"א בחולין פג"ה דחלב ובשר מקרי מין במינו דאזיל בתר שמא והביא ראי' דחלב מקרי בשמה בשר מדאמרינן בחולין דתולש חייב משום חלב ומשום בשר מן החי, והוקשה לי דא"כ גם חלב ובשר יהיה מב"מ דהא גם חלב מוכח דמקרי בשר מדהיה ראוי לאסור משום בשר מן החי, ולזה אמרתי דבאמת לא מקרי בשר מן החי אלא דהיה ראוי לאסור משום דיוצא מן דבר איסור דהוי איסור עשה, אבל עדיין

יש לעיין למ"ד בחייה לאו לאברים עומדת ועיין תוס' דבשר מן החי לכ"ע לאו... טמא דס"ד הוי חידוש מדאינו אסור משום אמ"ה הא כל שהבהמה בחיותה עוד ליכא איסור אמ"ה ובשר מן החי וא"כ לא אתי החלב מאיסור, והיינו מוכרחים לומר דהחידוש דחלב עצמו להוי בשר מן החי והחלב פירש מן הבהמה ויחול עליו שם בהמ"ח וא"כ יקשה דיהיה חלב ובשר מב"מ והארכתי בזה ואין כאן מקומו.

גם אף אם נאמר דהחלב נגרר בשביתתו אחר הבהמה מ"מ י"ל דזהו בעלמא דהבהמה והחלב דחד גברא ואלו היה החלב מאתמול מעולם היה בשביתת בעלים ה"נ בנחלב בי"ט כיון דמיניה רבי דנין כאלו היה בעולם, אבל בנ"ד דאם היה החלב מעיו"ט בעולם לא היה בשביתת בעלים דהא החלב אינו של בעל הבהמה אלא להשוכר ומעולם לא יהי' החלב של הנכרי דתיכף כשיבוא לעולם יהיה של השוכר בזה לא שייך לומר דיהיה כפירות הנכרי דהשביתה במקומו.

ובאמת מעולם תמהתי בנחלב בי"ט אף לקדירה שיש בה אוכלים דלאו נולד הוא מ"מ אמאי אין החלב בעצמו מקרי נולד דהא לא היה בעולם מעיו"ט, והרי אפילו ביצה יהיה מקרי נולד אף דעומדת לאכילה רק מטעם דאי בעי שחיט ואכיל מה שבגווה, וזה ל"ש בחלב שלא היה בעולם ולאו בגווה הוא ופיטום דעלמא צריך לומר כיון דהוי רק הוספת פיטום לא מקרי ענין בפ"ע ועיין במג"א סי' שי"ח סק"ח וזה ל"ש בחלב וצ"ע.

והנה בנ"ד יש לי עוד לדון דהחלב שנחלב בי"ט בעצמותו אסור דאף דמנהג להקל ביותר מדאי בהנחת מעט אוכלים בכלי, הא בעומד לגדל אסור למאן דאוסר נולד בי"ט, אלא דבהמת נכרי שרינן דאינו מוקצה בשל עובד גלולים והוי כעומדת לאכילה, הא הטעם דאין מוקצה בשל עובד גלולים הוא משום דעובד גלולים לא מקצה מדעתו שום דבר וזהו שייך בבהמה דעלמא דעובד גלולים דאינו מקצה דעביד דממלך ודעתו ג"כ לאכלה, אבל בנ"ד דא"י לממלך דהא השוכר קנה החלב ואין בכחו לשחוט הבהמה תוך זמן השכירות א"כ בע"כ מקנה מדעתו ומקרי בהמה זו כמו בהמת ישראל העומדת לחלוב, וא"כ להסוברים דמוקצה ונולד אסור בי"ט והמחבר פסק כן רסי' תצ"ו והרמ"א שם משמע דס"ל דעכ"פ בנולד יש לאסור א"כ החלב אסור, וביותר אני מפקפק דהישראל אינו... לחלוב דהוי מפרק אוכל מתוך פסולת עי' בלשון הר"ן ריש ביצה דבעומדת לגדל אין שם אוכל כלל על התרנגולת והוי פסולת אלא דבעומדת לאכילה אף דבשבת דארי' דרביע עלה שם אוכל עלה וכן משמע בלשון הר"ן שבת פ' חביות וא"כ במה דחולב לקדירה שיש בה אוכלין הוי מפרק אוכל מתוך פסולת ודמי לסחיטת בוסר סי' ש"כ

ס"ה, עכ"פ להאוסרין נולד בי"ט החלב אסור דאינו מעליותא בכה"ג בשל נכרי כיון דאין בכוחו לשחטו ולאכלו.
עוד זאת אדרוש בחלב הנחלב בעיו"ט דהסכמנו להתיר להביאם להעיר מכל מקום ראוי להזהיר דלפעמים שמוליכין הרבה חלב ולוקחים נכרים שיוליך חוץ לתחום ג"כ כדי חלב עם ישראל, בזה אני מסופק אף דהחלב ג"כ כרגלי המוכר שעירב והליכת חלב היתר מ"מ הנכרי הולך מחוץ לתחום בשביל ישראל והוי בכלל אמירה לנכרי שבות אף דהליכה זו היתר לישראל המשלמו ולגבי' ליכא הליכה זו איסור מ"מ לגבי הנכרי מקרי מלאכה שהולך חוץ לתחום, או דנימא דכל שישראל בעצמו מותר לעשות דבר זה מותר ג"כ אמירה לנכרי לעשות זה, ולפי שעה אין הכרע.
תוס' ד"ה משום וכו' וא"ת. עיין בר"ש פ"ו מ"ג דשביעית.

דף לט.

משום דהו"ל דשיל"מ (עי' חי' עירובין ל"ה ד"ה והנה היה מקום).
שם ושל אנשי אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר. כ' בתוי"ט ונראה בעיני דדוקא כשלא עירב אחד מהם דאל"כ הוא מעכב כו' אבל הטור סי' שצ"ז כ' אלפים אמה לכל רוח ואפי' עירב אחד מהם לרוח אחת אינו יכול להוליכו עמו וכתב ב"י שכ"נ מפירש"י, וקשיא לי דלדברי הטור משמע דאע"ג שזה אינו יכול להוליך למקום שעירב מ"מ לא הפסידו האחרים בעירובו של זה ואינו מעכב על ידיהם, וקשיא וכו', ע"ש, לענ"ד הדין עם הב"י דלהדיא כ' רש"י בערובין דף מ"ה ע"ב על משנתינו זאת ד"ה כרגלי אותה העיר אלפים לכל רוח ואם עירב זה למערב או למזרח א"י זה להוליכן חוץ לאלפים עכ"ל והיינו ממש כדברי הטור. ומזה נלע"ד דמה שהוציא התי"ט ממשמעות לשון הטור דלא הפסידו אחרים בערובו של זה ואינו מעכב על ידיהם הוא לנכון, עי"ש ללמוד כן מלשון רש"י עירובין שם שכ' עלה דרישא בור של יחיד כרגלי היחיד וז"ל בעל הבור ואם לקח מהם אדם אחר א"י להוליכן אלא למקום שזה יכול להוליכן ואם עירב הוא למזרח א"י זה להוליכן חוץ לעיר לצד מערב אפי' פסיעה אחת עכ"ל, א"כ מוכח דבסיפא דבור של אותה העיר אינו כן, דאם א' עירב למזרח אינו מעכב על אחרים מלהוליכן למערב. ומ"מ עיקר היסוד קשה דמה הפרש בזה דהאחרים מעכבים עליו מלהוליכן למקום שעירב הוא למזרח, והוא אינו מעכב על ידיהן, וצ"ע.
ועכ"ז לישנא דרש"י בעירובין הנ"ל ק"ל דפירושו בסיפא דכרגלי אותה העיר דאם עירב למזרח א"י להוציאן חוץ לאלפים, זהו אינו ההיפוך מהרישא דכרגלי אותו היחיד לפי פירושו דהנ"ל, והו"ל לרש"י למנקט דכרגלי אותה העיר היינו דאם עירב א' למזרח אינו

מעכב על האחרים להוליכן למערב, דברישא היחיד מעכב על האחרים ובסיפא אינו מעכב, או דהו"ל לפרש דכרגלי אותו היחיד היינו דאם עירב למזרח יכול להוליכן חוץ לאלפים ובסיפא דכרגלי אנשי אותה העיר א"י להוליכן חוץ לאלפים וצ"ע.

שם נהרות המושכין ומעינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם, היינו דאם אותו יחיד נתן רשות בי"ט לאחר למלא מן הבור, כרגלי אותו הממלא כיון דבעודם מושכים אין להם שביתה ולא נעשו כרגלי הבעלים, וכי ממלא זה כשראויים לקנות שביתה תיכף הממלא הוא הבעלים כיון דברשות עשה וכאומר מלא לך וזכי, אבל במילא שלא ברשות מיד כשמילא נעשו כרגלי הבעלים דהיינו כאותו יחיד שהוא בעל הבור.

רש"י ד"ה שיש לו מתירין למחר יוליכוה או היום יאכלוה כאן, מה שהתעורר מעכ"ת נ"י דלכאורה גם שיטת רש"י כהרי"ף [א"ה עי' בר"ן נדרים נ"ב. בסופו] דלא אמרינן לצלי לא נאסר מעולם כדכ' רש"י ביצה ל"ט [או היום יאכלוה כאן] בודאי יפה דחה מעכ"ת נ"י בעצמו בפשיטות, די"ל דרש"י כתב זה בשינוי' דר"א דס"ל הכי ביבמות, וכעת אוסיף דגם י"ל כפי המתקת הר"ן בכוונת הרי"ף דטעמ' דשל"מ דהוי היתר בהיתר אלא דבאינו מינו מכריע דהוי מבשא"מ, זולת בדבר המותר מיד, א"כ י"ל לדעת רש"י דדוקא בדבר המותר למחר לגמרי דמ"מ לא הוי היתר בהיתר משה"ה אף באינו מינו מצרפי' ההכרע' דהוי קצת היתר גם ביומו ולענין זה מהני קצת ההיתר אף לדבר שלא נאסר מעולם לענין ההכרעה דאינו מינו, וא"כ י"ל דכוונת רש"י מכח שני הטעמים ביחד להוליכו למחר למקום שירצה, וגם להוליכו היום בתוך התחום, וא"כ בחתיכה שלא נמלחה י"ל דלשטת רש"י כיון דמעולם לא יהיה לו היתר רק לצלי לא מקרי דשיל"מ. גם אף אם נימא דכוונת רש"י לכל חדא וחדא טעם לעצמו, וס"ל לגמרי כהרי"ף דל"א לצלי לא נאסר מעולם, מ"מ בדינא דחתיכה שלא נמלחה דנתערב י"ל דבטל, דלענין זה אין הכרעה דס"ל לרש"י כהרי"ף דביש לו היתר בו ביום אף מבשא"מ לא בטל, די"ל דהוי כמו כל ישל"מ, דדוקא במינו לא בטל, ומלח ותבלין כיון דלטעמ' עביד הוי כמב"מ, ואדרבא לכאורה מוכח כן, דאם ננקוט דרש"י חדא חדא נקט, יקשה בהיפוך דמנ"ל לרש"י להמציא הסברא דלטעמא עביד דמכח זה מספיק טעם דהיתרא של יום מחר, הא כיון דס"ל לרש"י דהיתרא דבו ביום להוליכו לתוך התחום הוי ישל"מ ממילא טעם זה מספיק לענין מבשא"מ, ודלמא רק משום האי טעמא לחוד הוי דשיל"מ, אע"כ דס"ל לרש"י דגם להני טעמא דיש לו היתר מיד צריכין לסברא דמכח דלטעמא עביד הו"ל מב"מ, וא"כ בממנ"פ, או דכוונת רש"י בצירוף ב' טעמים להדדי דעיקר דשיל"מ הוא מכח היתר דלמחר אף לדבר שנאסר, והיתיר' דבו ביום הוא רק דרך צירוף שיאסר גם מבשא"מ, או דכוונת רש"י לכל טעם

בפ"ע, וממילא מוכח דגם היכי דמותר מיד הוא ג"כ רק במב"מ, וא"כ ממילא חתיכה שלא נמלחה בטל כיון דאיסורו משום דם הוי מבשא"מ, דהרי אפילו היכי דחנ"נ ס"ל להרבה פוסקים דמקרי על שם איסור והוי מבשא"מ, מכ"ש בחתיכה שלא נמלחה דעדיין החתיכה היתר ואסור רק מכח הדם שבתוכו הוי בודאי מבשא"מ.

ובאמת נ"מ לדינא אם אנן קיימא לן גבי חתיכה שלא נמלחה דבטל מכח דעת הפוסקים דלצלי לא נאסר מעולם או דהוא מטעם צירוף דהוי מבשא"מ, ונ"מ לענין אם נתערבו חלב בחלב שחוטה בס' אם רשאים לבשל עם בשר ולהנות ממנו ולא הוי דשיל"מ, דליהנות בלא בשר לא נאסר מעולם, או דלא סמכינן ע"ז כיון דהוי מב"מ, ובש"ך סימן צ"ט ס"ק כ"ב בשם התרומת הדשן [כתב] בנתערב חלב במים בס' רשאים לבטל עם בשר ע"ש, והיינו במבשא"מ, אבל בנתערב עם חלב שחוטה צ"ע לדינא.

ובאמת בלא"ה יש לספק דאולי בזה כ"ע ס"ל כהר"ן דהיכי דהוי היתר בהיתר ממש ומב"מ ממש דלא בטל דהוי בכלל עולין דלא בטל ופליגי רק במבשא"מ, וע' במ"ש הר"ן בתשובה סימן ס"ב דחמץ קודם זמן איסורו בטל במין במינו, ומביא ראיה ממתני' דכלאים צמר גמלים וצמר רחילים שטרפן זה בזה, ועיין פרי חדש א"ח סימן תמ"ז ס"ד, ואף לדבריו עכ"פ בדין הנ"ל בטל בחלב שחוטה דיש עליו שם איסור לצרפו לבשר ודמי ממש לצמר גמלים, ובאמת לדברי הר"ן דנדרים בכוונת הרי"ף תמוה ממתניתין דצמר גמלים וצ"ע.

דף לט:

והתנן וכו'. מ"ש מעכ"ת להקשות, לא הי' צריך לאריכות דהקושיא בפשוטו כיון דבהך מתני' קתני ואסורים בבהכ"נ ובמרחץ, והיינו כל"ק דראב"י, וס"ל דאין ברירה כדאיתא בב"ק, א"כ איך מותר לשתות כיון דאין ברירה, ואני הורגלתי ליישב לי דהרי מבעי בנדרים אם בנדרו דוקא ומשום קנסא, אבל לא בהדירו דאנוסים הם, ועי' בהר"ן שם דסוגיא דבב"ק דפליגי בברירה היינו לפי הצד דבהדירו פליגי, א"כ י"ל הא דמשני לחלק בין לרחוץ בין לשתות, יהי' באמת מוכרח דס"ל לר"נ כפי הצד דדוקא בנדרו פליגי, א"כ גם הת"ק ס"ל דיש ברירה אלא דבנדרו קנסו, ובזה יש מקום לחלק לענין הקנס דדוקא בלרחוץ דלא נטל זה חלקו לגמרי אלא דבאנו לדון דאותו שעה הוא המבורר דמרחץ שלו, אבל מ"מ נתקיים המרחץ לשניהם, ובאותו מקום עצמו שזהו רוחץ רוחץ גם השני אח"כ ואינו ניכר כ"כ דרוחץ בשלו בזה קנסו, אבל בלשתות כיון די"ב ואמרינן דדילי' קממלא נסתלק זכותו דהיאך לעולם באלו המים שמילא זה לחלקו, ולא מחזי כנהנה מחבירו ולא קנסו, ואף דהרא"ש כתב בנדרים בלישנא דבנדרו קנסו שלא לסמוך על ברירה, דמשמע

דמחמירים ביה לדון דין דאין ברירה, מ"מ אינו מוכרח כ"כ, די"ל דהקנס רק כיון דמים אלו שרוחץ בהם זה ירחץ ג"כ חבירו מקרי הכל בשם שותפות וק"ל.
תוס' ד"ה הכא במגביה וכו' דגם הוא לא קנה. עי' ע"ז דף סב ע"א תוספות ד"ה לקוט.

תענית

דף ב:

תד"ה איבעי' להו כו' ונ"מ אי מלולב [גמר לה] אבל ניסוך המים, לא ידעתי מה בקשו מזה, הא להדי' מבואר הנ"מ כדאמרי' מה לולב ביום וכו' מה ניסוך המים מאורתא, וכמ"ש תוס' באמת בא"נ, ומה בקשו למצוא עוד נ"מ, וגם בדבריהם ד"ה דאר"א, הלכו בדרך זה דלאותו צד דמלולב גמרי' ס"ל דניסוך המים בשני ומנין להם זה, ואולי דרצו לתרץ בזה קושית רש"י דף ג' ע"א אמאי לא מוקי מתני' דניסוך המים שבעה כר"א ולזה הוכיחו דס"ל להש"ס בהחלט דאלו ס"ל דניסוך המים בראשון היה לו להקדים לרצות בהזכרה מאורתא כיון דמרצים בניסוך המים, אע"כ דס"ל דניסוך המים בשני ומקדמי' להזכיר בראשון כיון דמרצין בד' מיני' וכל כמה דמקדמי' איזה ריצוי ראוי להתחיל להזכיר, ועדיין צ"ע.

דף ג.

לכתוב קרא או הסך. וכן בב"ק דף סה ע"א ודף פה ע"ב ובמנחות דף יז ע"ב.
רש"י ד"ה אלא ר"י כו'. תמיהני בדברי רש"י אלו דברישא כתב משעת הנחתו ביום השביעי דמשמע דס"ל דמזכירים בשביעי וכמ"ש רש"י לעיל מיום שמברכים באחרונה, דהיינו בשביעי (וזהו דלא כתוס' לעיל דהנחתו היינו סלוקו דלולב דזה מוצאי שביעי, ולשיטת רש"י ז"ל קשה לי, דאיך פריך ר"י לר"מ דהוא סי' קללה למה מזכיר, הא גם לדידיה קשה דהא בשביעי ג"כ סי' קללה) וכן מבואר מדברי רש"י עוד בסמוך ממה דפירש היה ר' יהושע וכו' ואלו הכא קתני הראשון אינו מזכיר, ואח"כ בד"ה האמר משעת הנחתו, כתב רש"י דהיינו בשביעי והכא קתני יו"ט האחרון של חג דהיינו בשמיני עכ"ל, מבואר דהך קושיא אינו רק מדקתני הראשון אינו מזכיר בסתם מקצת יו"ט האחרון, והא משעת הנחתו, היינו דמזכיר בשביעי, וזה ברור בכוונת רש"י, ואלו בסוף הדבור הזה כתב רש"י א"ל כר"י מתוקמא לפיכך אין מזכירין אלא ביו"ט האחרון מבואר דמשעת הנחתו היינו מיו"ט האחרון, וכ"כ רש"י לקמן (דף ד' סוף ע"א), ואין דעתי הקלושה עומד בכוונת רש"י בזה, והמהרש"א נקט בפשיטות דרש"י ס"ל כתוס' דהנחתו היינו יו"ט האחרון, וצ"ע.

דף ג:
וכי מאחר דלא מעצר אלי' אשתבועי למה לי', קשה אמאי פריך בלשון למה ליה לאשתבועי דמשמע דהוי רק יתור, ולא פריך יותר דהוי ליה שבועת שוא כיון דלא מעצר, ואולם אם נימא דבלשון ב"א שניהם כאחד משמע ניחא, כיון דנשבע שלא יהי' טל ומטר והיינו שניהם יחד זהו לא הוי שוא דהא אפשר שיהיה טל לחוד ולא מטר, מש"ה פריך דלמה ליה לאשתבועי על טל כיון דלא מעצר, ובודאי יהיה הכרח שיהיה טל ולא מטר, ה"ל לאשתבועי רק על מטר לחוד.
מיהו אין מזה ראיה די"ל דבעי למפרך אליבא דכ"ע אף לר' יאשיה דמשמע שניהם כאחד, ולעולם לר' יונתן גם בלשון ב"א משמע כ"א בפני עצמו, גם י"ל דהתם שאני כיון דלא מעצר מוכח דשניהם כאחד קאמר, דאל"כ יהיה שבועתו לשוא, אבל בעלמא לא. (וע"ע בשו"ת ח"א סי' מ"ו).

דף ד.
מאן תנא (דתני אין שואלין את הגשמים, אלא סמוך לגשמים) ר' יהושע הוא דאמר משעת הנחתו, (ללולב הוא מזכיר, דהיינו יום שמיני, וזה סמוך לגשמים). תימא למה נקט ר' יהושע דברייתא ולא ר"י דמתני', דאמר מאימתי מזכירין את הגשמים מיו"ט האחרון של חג. אחר זמן רב מצאתי בעזה"י בספר המכריע לריא"ז דמחק זה וצ"ל סתם ר' יהושע היא.

דף ד:
והא אמר ר' יוחנן במקום ששואל מזכיר. פירוש דמקשה על שנוייא דמקודם דמשני ואבע"א ל"ק כאן (הא דא"ר אליעזר הלכה כר"ג דשואלין בשבעה במרחשון), לשאול, כאן (הא דאר"י הלכה כר"י דמזכירין ביו"ט אחרון של חג), להזכיר דלא ניחא ליה לומר פלוגתא בין ר"י ובין ר"א, אלא דכולהו ס"ל דההלכה כר"ג לזה פריך והאר"י במקום ששואל (מזכיר הא במקום שאינו שואל אינו מזכיר) והא קודם מרחשון אינו שואל ומ"מ מזכיר, ומשני דלהפסקה אתמר, (מה דאמר במקום ששואל מזכיר) דשאלה והזכרה שוין, דמה דפוסק מלשאול בע"פ אחר מנחה זה לא מקרי אינו שואל, דהתפלה בעצמותו גורם דאינו שואל, והדר פריך דהא תרתי אתמר דאר"י התחיל להזכיר וישאר קושי' הראשונה על ההתחלה אם לא נרצה לעשות פלוגתא בין ר"י לר"א, אלא ל"ק הא לן והא להו, והיינו דאף אם ר"י ס"ל כר"א דהלכה כר"ג ניחא דהא לן, היינו או כפירש"י, דלבני בבל באמת אינו מזכיר עד ז' מרחשון, והא דאמר הלכה כר"י, היינו לבני א"י דמיד אחר יו"ט דאפשר לשאול, מ"מ אינו שואל, או כפי' תוס' דבאמת אין הזכרה, ושוים דלבני

בבל מזכיר קודם ו' מרחשון אף דאינו שואל, והא דאמר ר"י דהזכרה בזמן שאלה היינו לבני א"י, והסוגיא מרווח.

ולפירוש רש"י קשה לי דהוא ז"ל פירש דהקושיא על מה דאמר ר"י הלכה כר"י שמזכיר ביו"ט האחרון, והא ליכא שאלה, דאינו אומר ברכת השנים ביו"ט. ותמוה לי, דא"כ איך משני ההיא להפסקה אתמר, הא עדיין קשה כן על הפסקה, דהא בע"פ אחר מנחה פוסק מלשאול, ואף על פי כן מזכיר בשחרית דיום טוב, ואם נימא דמה דפוסק מלשאול בליל יום טוב לא מקרי אינו שואל, כיון דבתפלת יום טוב לא שייך שאלה, א"כ גם לענין התחלה י"ל כן דיו"ט האחרון במה דאינו שואל אינו בכלל דאינו שואל כיון דליכא כלל הזכרת שאלה בתפילות יו"ט, ותיכף אחר יו"ט שיכול לשאול הוא שואל.

ויותר קשה במ"ש רש"י אח"ר בכונת המקשן והאר"י התחיל להזכיר וכו' דהקושיא מהא דאמר פסק מלשאול אינו מזכיר, והא בע"פ פוסק, ואיך אמר הלכה כר"י דמזכיר בשחרית ביו"ט, וזה תמוה דמאי צריך להביא ההיא דר"י הא תיכף כשתירץ ההיא להפסקה אתמר לפרוך הא גם על ההפסקה קשה דהא פוסקים בע"פ ומזכירין עד תפלת מוסף.

שם איבעית אימא ל"ק כאן לשאול כאן להזכיר. והאר"י במקום ששואל מזכיר, ומשני ההוא להפסקה איתמר. ופירש"י והאר"י במקום והיכי א"ר יוחנן דהלכה כר"י דמזכיר בי"ט האחרון הא ליכא שאלה דאין אומר ברכת השנים בי"ט. ולא אבינה דא"כ היאך משני דההיא להפסקה אתמר הא עדיין קשה כן על ההפסקה דהא בע"פ אחר המנחה פוסל מלשאול ואעפ"כ מזכיר בשחרית ביו"ט, ואם דנימא מה דפוסק מלשאול בליל י"ט לא מקרי אינו שואל כיון דבתפלת י"ט לא שייך שאלה, דא"כ גם לענין התחלה י"ל כן די"ט האחרון במה דאינו שואל אינו בכלל אינו שואל כיון דליכא כלל הזכרת שאלה בתפלה די"ט ותיכף אחר י"ט שיכול לשאול הא שואל. ויותר קשה מ"ש רש"י אח"כ והאר"י התחיל להזכיר כו' דהקושיא מהא דאמר פסק מלשאול אינו מזכיר והא בע"פ פוסק ואיך אמר ר"י הלכה כר"י דמזכיר בשחרית בי"ט, וזה תמוה דמה צורך להביא האי דר"י הא תיכף כשתירץ האי להפסקה אתמר לפרוך הא גם על ההפסקה קשה דהא פוסקים בע"פ ומזכיר עד תפלת מוסף.

ולולי דברי רש"י היה נ"ל בפשוטו דזהו וודאי מה דאינו שואל בליל א' דפסח וכן במוסף דסוכות, זהו (אינו) בכלל אינו שואל כיון דבתפלת י"ט ל"ש כלל שאלה, אלא דפרכת הש"ס קאי על שנויא דמקודם ואב"א כאן לשאול כאן להזכיר דלא ניחא לומר דר"י פליג על ר"א אלא דגם ר"י סובר דהלכה כר"ג, לזה פריך והאמר ר"י במקום ששואל והא קודם

מרחשוון אינו שואל ומזכיר. ומשני דלהפסקה אתמר דשאלה והזכרה שוים דמה דפוסק מלשאול בי"ט זהו לא מקרי אינו שואל דהתפלה בעצמותה גורמת דאינו שואל, והדר פריך דהא תרתי אתמר דאר"י התחיל להזכיר וישאר קושיא הראשונה על ההתחלה אם לא נרצה לעשות פלוגתא בין ר"י ור"א, ומשני אלא ל"ק הא לן והא להו והיינו אף אם ר"י סובר כר"א דהלכה כר"ג ניחא דהא לן היינו או כפירש"י דלבני בבל באמת אינו מזכיר עד זיין במרחשון, והא דאמר הלכה כר"י היינו לבני א"י דמיד אחר יו"ט דאפשר לשאול שואל, או כפירוש תוס' דבאמת אין הזכרה ושאלה שוים דלבני בבל מזכיר קודם ז' מרחשוון אף דאינו שואל. והא דאר"י דהזכרה בזמן שאלה היינו לבני א"י, והסוגי' מרווחת, ועל פירש"י צלע"ג.

שם כאן בזמן שאין בית המקדש קיים. עי' יומא דף יג ע"א תוס' ד"ה הלכה.

שם אלא אמר שמואל (לר"י דאמר מזכירין גבורות גשמים מיו"ט האחרון בשמיני ספק שביעי) במוספין ובמנחה (ג"כ מזכיר אחר שכבר עשיתו ליום זה קודש א"א שתעשהו חול, לפסוק במנחה משום ספק שביעי) ופוסק ערבית ושחרית שאחריו, וחוזר ומתחיל במוספין (של תשיעי ספק שמיני). קשה לי הא בירושלמי מקשה ולידכר מאורתא מערבית, ומשני דלית תמן כל עמא, ושוב מקשה דלזכור משחרית, ומשני דיסברו דהוי מדכרי מאורתא, וא"כ הכא כיון דכבר הזכיר ביום שמיני במוסף למה לו לפסוק בערב ובשחרית, לו יהא דיום מחר הוא יו"ט אחרון, הא מ"מ ראוי להזכיר מאורתא, כיון דל"ש עוד טעם דירושלמי, מיהו בירושלמי יש עוד טעם דיצאו כל המועדות בטל, א"כ י"ל דתלמודא דידן ס"ל כהך טעמא, גם לפי פירוש הר"ן קאי הקושיא ולידכר מאורתא על יום א' דפסח, דאמאי פוסקין במוסף לידכר טל, ולפסוק גשם מאורתא, אך התוס' לעיל (דף ב' ע"ב ד"ה העובר) הביאו הירושלמי על הזכרת גשמים, ביום אחרון של חג, והביאו טעם ראשון דהירושלמי, וקשה הא ע"כ סוגיא דידן ס"ל כאידך טעמא.

שם אלא אמר שמואל מתחיל במוספי' ובמנחה ופוסק ערבית. ק"ל דמה"ת לפסוק ערבית לו יהא דהיום השני הוא יו"ט האחרון, הא ביו"ט האחרון עצמו מהראוי להתחיל לשאול מבערב ומה"ת במוסף דוקא, אלא דהטעם משום דלית תמן כל עמא ולא ידעו דמזכירי' וכמ"ש תוס' לעיל ב' ב' ד"ה העובר, והכא דבאמת הזכירו מבע"י ל"ש טעם זה והדרה אדינא להזכיר מבערב וצע"ג. אח"כ ראיתי דלק"מ דלהדיא מבואר בירושלמי דבתחלת הזכרה מתחילין ממוסף משום שיצאו כל מועדות בטל, ודברי הירושלמי אלו דפרכי' ויזכיר מבערב זהו קאי על י"ט הראשון דפסח דיפסקו מאורתא מגשם להזכיר טל, עיין

בר"ן וברא"ש, וא"כ לענין הזכרה בי"ט אחרון חיישינן להחמיר דשמא יום ב' הוא י"ט אחרון ואינו ראוי מדינ' להזכיר מבערב.
רש"י ד"ה הא לן דלבני בבל אינו מזכיר עד זיי"ן מרחשון קשה לי איך אמרי' ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן והא בממנ"פ בא"י לא עבדי ב' יומי ובני בבל הא אין מזכירין עד ז' דמרחשון וצ"ע.
רש"י ד"ה [במקום] שאינו שואל (מזכיר) בי"ט האחרון של חג, אף דזהו דוחק דהא בזה ליכא קושיא כ"כ דבאמת הי' זמן שאילה רק מחמת שאינו מתפלל תפלת חול, מ"מ לא ניחא לרש"י לפרש ברווחא דמקום שאינו שואל היינו קודם ג' [או] ז' מרחשון דס"ל לעולא דליכא חושש על מתני' דאימתי שואלין ומסתמא גם ר"י הכי ס"ל ולא ס"ל לעולא כר"א דאמר בסמוך גברא אגברא קרמית דלר"י באמת שואלי' אחר י"ט אלא כאידך שינוי' כאן להשאיל כאן להזכיר, היינו דרש"י לשיטתי' דמבואר לקמן במה דמסקי' אלא הא לן והא להו היינו דזהו יסוד דשאלה והזכרה בזמן א' אלא דלן הזכרה ושאלה בז' במרחשון ולהו תרוייהו בי"ט האחרון, וא"כ ליכא [דס"ל] אינו שואל ומזכיר אלא בי"ט האחרון ומשום שאינו מתפלל תפלת י"ט, מש"ה הוצרך רש"י לפרש ג"כ הכי בסמוך מה תחלתו מזכיר אע"פ שאינו שואל שהוא מזכיר תחילה בי"ט האחרון של חג ואינו שואל עד אחר החג, אבל מדברי תוס' ד"ה והא להו כי המתחיל להזכיר יתחיל לשאול, מבואר דס"ל דהא לן דהיינו דלן באמת אינו מתחיל לשאול במקום להזכיר, ומה דאר"י במקום ששואל מזכיר היינו להו, ולעולם ההזכרה גם לן בי"ט אחרון א"כ מרווח שמעת' יותר דהכי אמרי' ומה במקום שאינו שואל היינו קודם ג' או ז' מרחשון.
רש"י ד"ה והאר"י במקום ששואל וכו' דאינו אומר ברכת השנים בי"ט, מבואר דס"ל לרש"י הך פירכת הש"ס הוא קושי' בפ"ע דר' יוחנן בעצמו סותר דאומר הלכה כר"י והכא אמר במקום ששואל מזכיר והאיכא מוסף די"ט אחרון דמזכיר ואינו שואל, וכן בסמוך בפירש"י ד"ה פסק מלשאול בע"פ והיכי אמר הלכה כמותו, מבואר דקושי' הש"ס על פסק מלשאול דזהו ע"פ אינו מזכיר והאר"י הלכה כר' יהודא, אבל על הרישא התחיל להזכיר מתחיל לשאול ליכא קושי' כמ"ש רש"י מקודם מתחיל לשאול היינו בחול שיכול לשאול, ולא זכיתי להבין דאיך מתורץ זה בשינוי' דהש"ס הא לן והא להו איך שייך זה לענין הפסקה, וגם מה משני בתחילה ההוא להפסקה אתמר הא מ"מ יקשה הא בשחרית אינו שואל ומזכיר. וביותר דמה ביקש רש"י מזה והא שמעתת' רווח' מאד דפירכת הש"ס קאי אשינויא ואב"א כאן להשאיל כאן להזכיר והא אר"י במקום ששואל הוא מזכיר, והיינו דמצד דין ר' יהודה עצמו ליכ' קושי' דהא בי"ט אינו שואל,

דזהו טעמא אחרינא דל"ש לשאול, אלא דהקושי' דאם יסבור ר"י כר"ג דכאן להשאיל כאן להזכיר א"כ הא איכא הזכרה אחר י"ט בלא שאלה, ומשני להפסקה אתמר, ואף דמפסיק בתפילת ערבית די"ט מלשאול, היינו דל"ש לשאול בתפלת יו"ט, וחוזר ופריך והאר"י במפורש גם בהתחלה התחיל להזכיר משאיל והא אחר י"ט אינו שואל עד ז' במרחשון, ומשני דמה דקאמר התחיל להזכיר משאיל קאי להו לבני א"י דשואלי' מיד אחר י"ט, ולן לבני בבל באמת אין שאלה והזכרה שוים דהשאלה אינה עד ז' במרחשון, ופשוט, וצלע"ג.

דף ה.

תוס' ד"ה ובחזירתו כו' י"ל דלכל המאוחרת. קשה לי, דלמא באמת אותן לא נגמרו בט"ו בניסן והעומר הקריבו מאותן שנזרעו בב' וגדלו בי"ב.

דף ו.

בשלמא רביעה ראשונה לשאול (טל ומטר, שלישית להתענות אם לא ירדו גשמים עד שלישית, שניה למאי קחשיב), א"ר זירא לנדרים, דתנן הנודר עד הגשמים, עד שתרד רביעה שנייה. קשה לי, אמאי לא נקט נ"מ לשכירות בתים דקתני ברישא דמתני' דשם (פ"ט דשביעית), המשכיר בית עד הגשמים עד שתרד רביע' שני'.

דף ו:

מאי מברך (על הגשמים) מודים אנחנו לך, כתב רש"י ז"ל בפ' הרואה פרכינן הא מברכינן הטוב והמטיב, ומשני הא דחזי מחזא והא דשמע משמע. ק"ל, הא דחינן שם הך תירוצא דשמע הוי בכלל בשורות טובות ומסיק אידי ואידי דחזי, הא הא דאתא פורתא, (מברך מודים אנחנו לך). הא דאתאי טובא, (הטוב והמטיב).

דף ז.

תוס' ד"ה אף ד"ת וכו' וה"נ איתא התם במדרש דברים רבה פ"ח.

דף ח.

כאן בציבור (עי' מ"ש רבינו בגליון הרמב"ם ה' תשובה פ"ב ה"ו).

דף ט:

אמר לו ר"י והלא מימי אוקינוס מלוחין הן, (ואיך תנא ר"א כל העולם כולו מימי אוקינוס הוא שותה). פירוש והרי אנו טועמים ורואים דאינם מלוחין, ורש"י ז"ל פירש והלא מלוחין הן, ואין תבואה גדילה מהן, ולא ידעתי למאי צורך פירש כן.

דף י:

המהלך בדרך אל יאכל כו'. עי' מג"א סי' קי ס"ק י.

דף יא:
הא דמצי לצעורי. עי' לקמן דף כב ע"ב תוד"ה ר' יוסי.
שם למחר הוא מתפלל תפלת תענית. מדברי רש"י שבת כד ע"א ד"ה ערבית נראה שלא היה לרש"י שם הגי' כאן תיבת למחר.

דף יב:
תוס' ד"ה נים וכו' אומר רבי נים ולא נים בתוך השינה. בתחלת השינה. תיר ולא תיר בסוף השינה כצ"ל.
בא"ד אך לא נראה בע"פ. כאן ובע"פ כצ"ל. ט"ז א"ח סי' תרצ ס"ק ח. (ועמש"כ רבינו בגליון הט"ז שם).

דף יג.
אלא לאו בצונן. פירוש כיון דקתני וכן (כמו שהוא בתענית ציבור) אתה מוצא באבל ומנודה, ע"כ מה דקתני דרחיצת כל גופו אסור, היינו אפילו בצונן, דאלו בחמין אפילו פניו ידיו ורגליו אסור באבל, ומוכח דגם בתענית ציבור אסור אפילו בצונן, וקשיא לרפרם אמר רב חסדא דאמר דת"צ מותר בצונן וכמו שפירש"י. ובתוס' פירשו להיפוך דההוכחה דגם אבל מותר בצונן וקשיא לרפרם דאמר אבל אסור בין בחמין בין בצונן. ולא זכיתי להבין לאחריתם, דהא אדרבא כיון דמיירי בצונן, וקתני דכל גופו אסור הרי סיוע לרפרם למה דסבר גבי אבל.
שם טבילה בחמין מי איכא וכו' ובתוד"ה טבילה (עי' חי' יומא ל"א ע"ב).

דף יג:
אילימא בחמין אין הבוגרת וכו'. (עי' חי' שו"ע יו"ד סי' שפ"א ס"ו).
שם א"ר חסדא זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת כל שבעה. אברייתא דהביאו לעיל מיני' קאי דקתני בה תכפוהו אביליו מכבס כסותו אבל סתם אסור בתכבוסת, וכן מפורש להדיא במועד קטן (דף טז) דעלה דהך ברייתא אר"ח זאת אומרת. ורש"י ז"ל פירש כאן דהוכחתו מברייתא דבסמוך דקתני אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה (בימי אבלה), ומוקמי לה בגמרא בכיחול ופרכוס, ודייקינן מינה דנערה אסורה בהן, וסבירא ליה לר"ח תכבוסת דמי לכיחול ופרכוס. ויראה דטעמי' משום דאחר שהובא הברייתא דתכפוהו אביליו מפסיק בגמרא, ומביא איכא דאמרי, מש"ה לא ניחא לי' למרן למימר הכי כדפרישנא דר"ח קאי אברייתא דלעיל מיני'. אבל א"א לפרש הכי, חדא דתיקשי על ר"ח עצמו דמה לי' להוכיח בדרך דמיון תכבוסת לכיחול ופרכוס, ולא הוכיח מדבר מפורש בברייתא, דתכבוסת מותר רק בתכפוהו אביליו. ותו הא מה דמוקי ברייתא דבוגרת

בכיחול ופרכוס ולא מפרש לענין רחיצה, היינו כי היכי דלא תסייע מיני' לרבא דאבל אסור בצונן, וא"כ לר"ח לשיטתי' דאית לי' באמת דאבל אסור בצונן לדידי' מתוקמא הברייתא כפשטה לענין רחיצה דבוגרת אינה רשאי לנוול שריא ברחיצת צונן ונערה אסורה, ולדידי' לא מצינו כלל כיחול ופרכוס בברייתא, ואיך יוכיח ממנה לתכבוסת וילמוד מאינו למוד, וה' יגלה עפר מעיני, ויגלה לי סוד כוונת רש"י ז"ל בזה.
תמיהני הא מרא דשמעתא הוא ר"ח דס"ל לעיל דמשום אבל אסור בצונן ול"צ כלל לאוקמא בפירכוס וכיחול, גם למאי צריך להוכחה מאוקימתא זו הא נשמע מברייי' דלעיל דתכפוהו אביליו מכבס כסותו במים ומוכח מזה דאבל אסור בכיבוס. וצע"ג.

דף יד.
אמר רב אשי נקוט אמצעייתא. כעין זה נדה דף כ ע"א.

דף יד:
והן מתעטפין ויושבין באבלם. כתב רש"י ז"ל ד"ה אבל, אבל ומנודה חייבים בעטיפה, דכתיב ועל שפם יעטה. ותימה הא הך קרא במצורע הוא דכתיב, ואבל נפקא לן במועד קטן (דף טו ע"א) מדקאמר הקב"ה ליחזקאל לא תעטה על שפם, משמע דאחר צריך עיטוף, ובמנודה לא מייתי קרא כלל, והוא איבעי' דלא איפשיטא שם, אם מנודה צריך עטיפה, דדלמא לשמים שאני.

דף טו.
רש"י ד"ה ובקבלה וכו' ולא קרי ליה דברי קבלה. עיין חולין קלז ע"א רש"י ד"ה תורת משה.

דף טו:
רש"י ד"ה מגילת תענית נכתבה. עיין לעיל דף יב ע"א רש"י ד"ה בצלו.

דף טז.
כדי שיבקשו עלינו רחמים. עיין סוטה דף לד ע"ב תוס' ד"ה אבותי.

דף יז:
ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. עיין יומא דף לה ע"ב וברש"י שם ד"ה מיתיבי.

דף יח.
לימא מתשעה בי' (בניסן אתותב' חגא דשבועיא דלא למספד בהון, ותמניא גופא ממילא אסור, דהוי יומא דאתוקם בי' תמידא, כדקתני מריש ירחא דניסן ועד תמניא בי' אתוקם תמידא, ומשני) כיון דאלו מקלע מלתא (גזירה שצריכין להתענות) ובטלינה לשבעה (דכבר רשאי להתענות בכולן שאין לבטלה לחצאין, יהא עכשיו מ"מ) תמניא גופא אסור

משום חגא דשבועיא. ואי קשיא אכתי לימא מתשעה בי', ומ"מ י"ל דהא תמניא אסור (אף היכא דאזיל מיני' יו"ט דתמיד) מחמת שיהי' קמי יומא דחג שבועיא, (דהא כל הכתוב במגילת תענית לפניו נמי אסור), י"ל דמש"ה נקט מתמניא, דנפקא מיני' אם מקלע מלתא ובטלי' לששה ימים דיאסר היום שביעי מחמת יום שלפניו של תמניא, ומה דקאמר ובטלינה לשבעה ולא קאמר ובטליניה לששה י"ל דהתרצן מתרץ רק מה דהקשה לי' תמניא גופא, הא אסור דהו"ל יום דאתוקם תמידא, על זה מסיק לתרץ ובטליניה לשבעה, ואם נפרוך תיפוק ליה דאכתי הוי יום שלפניו, נתרץ בטלינה לששה, ועוד י"ל דקושיא מעיקרא ליתא דמ"מ נפקא מיניה דמחמת יום שלפניו לא היה אסור כי אם בתענית אבל בהספד הי' שרי, אבל מצד יו"ט עצמו אסור גם בהספד.

ורש"י ז"ל תירץ על קושיא זו, דמחמת יום שלפניו לא היה אסור כיון דמחמת יו"ט גופי' בטל איך ניקום ונגזר מחמת יום שלפני יו"ט, וכמו דמתרץ בש"ס לקמן ביום טוריינוס. ותימה בעיני שמשוה את החילוקים דהא אינו מהדומה כלל, דהתם כיון דהצרה שבאותו יום עצמו, שנהרגו בו שמעי' ואחי' גורם לבטל היו"ט עצמו ממנו, כשכ"כ שיש כח בהצרה לבטל טיבותא דידיה מחמת יום שלפניו, משא"כ הכא דיום תמניא עצמו אין בו סבה שיגרום לבטל עצומו, אלא כיון דבטליני' לשבעה וא"א לבטל לחצאין ממילא נמשך תמניא עמו ונתבטל, והיינו במה שהוא מצד שמחובר לחג דשמנה ימים דאתוקם תמידא, אבל במה שהוא שלפניו מיום תשעה בזה הוא ענין נפרד, ולא בטל בביטול חג דתמידא, וה' יאר עיני בדברי קדשו של רבינו הקדוש רש"י ז"ל.

שם כי אמר רבי יוחנן הלכה כר' יוסי אדלא להתענאה, וכעין זה פסחים יג ע"א מנחות לב ע"ב.

רש"י ד"ה לא נצרכה וכו' דהשתא כי הוה אדר שני. עי' מג"א סי' תקצח ס"ק כ.

תוס' ד"ה לא נצרכה. משום יום שלפני ר"ח ניסן. הלשון מגומגם דהא עיקר מה שאנו דנין דהוצרכו משום יום ל' דאינו שלאחריו דיום כ"ח.

דף כו:

רש"י ד"ה בחמשי מותרין וכו' לכבס בחמישי, מדהשמיט לספר משמע דתספורת אסור, וכמ"ש בהגהת אשר"י, והמג"א (סי' תקנ"א ס"ק י"ד) נתן טעם דבלא"ה אין דרך לספר לכבוד שבת, אבל בתוס' דף ל' ע"א ד"ה ותרוייהו מפורש דגם לספר מותר.

דף כז.

מדרבנן ולקולא. כעין זה שבת דף פג ע"ב.

דף כז:
אמר רבי אסי אלמלא מעמדות. עי' תוי"ט פ"א מ"ב דאבות.

דף כט.
וכתיב עד חדש ימים וכו'. מ"ש ידידי מעכ"ת על רש"י בחומש פרשת דברים בפסוק אחד עשר יום וכו' צא מהם ל' יום וכו'. יעיין מעלתו במזרחי דכ' לאו דוקא שלשים אלא כ"ט, דלהדיא פירש"י פרק בתרא דתענית חדש של כ"ט יום שאכלו הבשר, והכי משמע נמי עפ"י החשבון, דאל"כ הא דגרסינן פרק בתרא דתענית וכו' עיי"ש. והנה אף דכן פירש"י שם להדיא, מ"מ מגוף החשבון אינו הכרח, דנראה מדברי תוס' שם דפירשו בהדיא דעד חדש ימים הוי ל' יום, וס"ל דיום נסיעה הי' ממנין חדש ימים עיי"ש, ונראה דתוס' אזלי לשיטתייהו דהוכיחו בראיות ברורות סנהדרין י"א א' ד"ה רשב"ג דבלשון תורה חדש הוא שלשים יום עיי"ש, ועל פירש"י תמוה לי דבסוגיא דנזיר ה' קאמר הש"ס ואימא ל' יום דכתיב עד חדש ימים, הרי מבואר להדיא דהך קרא דעד חדש ימים היינו ל' יום, ודוחק לומר דרש"י ס"ל דשלשים יום הנזכר בש"ס ג"כ לאו דוקא, וצ"ע.

דף ל.
תוד"ה ותרוייהו (עמש"כ לעיל כ"ו ע"ב).
תוד"ה ואע"ג וצריך לשנות מקומו. עי' בלבוש סי' תקנ"ט ס"א.

דף ל:
תוס' ד"ה כל העושה וכו' כדמשמע בירושלמי. בעירובין דף מא ע"א בתוס' ד"ה אי אתם כתבו כן בשם מדרש איכה רבתי.
ד"ה יום שבו וכו' ובכל ט"ב היו מתים. עיין תשות חות יאיר בסוף הספר תשוב' של הגאון מוהר"ד זצ"ל בסופו.

מגילה

דף ב.
מתני' אלא שהכפרים. מוקפים אם הם כפרים דעת תוספות דלא הקילו עליהם להקדים. ודעת הר"ן דרשאים ג"כ להקדים ליום הכניסה אבל לא רצו להקדים קורין בט"ו. ודעת הרמב"ן דאם [לא] רצו להקדים קורין בי"ד.
שם אלא שהכפרים כו'. עיין מדרש תנחומא פרשת בראשית פי' חדש בההיא דיני הכניסה.

שם מקדימין ליום הכניסה. וכשם שהקילו חכמים על הכפרים להקדים כן הקילו עליהם שלא לקרות אלא מגילה של יום או אפשר שקורים אותה בלילה ביחיד ולמחר קורים אותה בעיירות בעשרה. הר"ן.

שם חל להיות אחר השבת. דהו"ל י"א וטפי לא משכחת לה דמיום הכניסה ליהכ"נ לא מקדמינן עכ"ל רש"י. וקשה לי הא בלא"ה אמרי' לקמן דעשר לא תקנו רבנן אלא דמכח הקושיא דחל בחמישי לדחי ליהכ"נ שלפניו דהו"ל י"א ועלה משנינן דמיהכ"נ ליהכ"נ לא מקדמינן, והו"ל לרש"י לפרש זה מקודם על בבא דחל בחמישי. אבל לענין דלא משכחת טפי מי"א ל"צ לה. וביותר דגם על הרישא דחל בה' ל"צ לה דפירכת הש"ס הנ"ל רק לס"ד דכדי שיספיקו היינו לטובת הכרכים שיהיה שהות להכפרים להספיק מים ומזון להם לזה פרכינן דבחל בה' לקדמו ליהכ"נ בכדי שיהיו פנויים ביום ה'. אבל למסקנא דמפני שמספיקים ממילא ליכא קושיא דמה טיבותא להכפרים בהקדמה דהא ביומו שהוא יום ה' ג"כ יוהכ"נ וכיון דרש"י פירש תחלה שהקילו שלא יצטרכו לבוא לעיר והיינו מפני שמספיקים ממילא ליתא לפירכ' הש"ס וצ"ע.

כתב רש"י ז"ל וטפי לא משכחת לה יום הכניסה שלפני פורים מוקדם לו, דמיום הכניסה ליום הכניסה מקדים לא מקדמינן. קשה לי, הא בסוגיא (דף ד' ע"ב) משנינן על הך קושיא הו"ל עשרה ועשרה לא תקנו רבנן, והדר פריך מהא דחל ביום ה' דלקדמיה ליום הכניסה, ועלה משני דמיום הכניסה ליום הכניסה לא מקדמינן, ואף דממילא מיושב בזה גם הפרכא ראשונה, מ"מ אמאי לא נקט רש"י זה מקודם על חל להיות בחמישי.

וביותר דגם על הרישא דחל להיות ביום חמישי אין אנו צריכין לזה, דהא בסוגיא מבואר דהפרכא רק למה דהי' סבר תחילה דתקנתא דכרכין הוא כדי שיספיקו הכפרים מים ומזון לכרכים. אבל למה דמסקינן דשכר הוא להם להכפרים מפני שמספיקין ליכא קושיא כלל, דבחל להיות בשני ובחמישי אין טובה להכפרים להקדים, וכיון דרש"י נקט במתני' מפני שמספיקין אין צורך כלל להאי טעמא דמיום הכניסה ליום הכניסה לא מקדמינן.

שם ימי הפורים האלה בזמניהם, זמנים הרבה תקנו להם, ושפיר רמיזא דאנשי כנה"ג נתנו רשות לקרות בזמנים בלתי זמן דארבע עשר וחמשה עשר, ומקשה ואימא זמנים טובא. קשה לי, מה קושיא העיקר בידינו תפסת מרובה לא תפסת, ותו דלמא באמת זמנים טובא, אלא דלא מצאו חז"ל צורך להקדים יותר מאחד עשר, דבחל בשני אף אם הי' רשות להקדים לעשירי, מ"מ הא מיום הכניסה ליום הכניסה לא מקדמינן, דהא מהאי טעמא בחל ביום ה' לא מקדמינן, אף דיש רשות דהא הוי אחד עשר, או מטעמא דלא

הוי טובה לכפרים, א"כ לא משכחת צורך להקדים יותר מי"א ודלמא אלו היה צורך לזה היו מתקנים גם העשירי.
שם ולא יעבור כתיב. לקמן דף ה ע"א.
רש"י ד"ה אלא שהכפרים וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר. בתוס' יבמות דף י"ד ע"א כתבו בשם הירושלמי דבן עיר א"י להוציא אותם דמקרי אינו מחוייב בדבר וכ"כ הר"ן דאחד מהכפר קורא אותה, ואפשר דמ"ש רש"י שיקרא א' מבני העיר היינו שיהא מקרא והם עונים אחריו מלה במלה.

דף ג.

שכחום וחזרו ויסדום. לקמן יח ע"א סוכה מד ע"א.
שם אונקלוס הגר אמרו. עי' ירושלמי דמסכתין פ"א הלכה ט.
שם כמספדא דאחאב. עי' ב"ק יז ע"א תוד"ה והלא.
רש"י ד"ה ויקראו כו' בספר עזרא כתיב. עיין סוכה י"ב א' ברש"י ד"ה צאו ההר ומ"ש שם. תוס' ד"ה מבטלין וכו' והלא אחר וכו'. עיין פסקי תוס' ערכין אות י"ט.

דף ג:

ולהכנסת כלה. בהגהות ש"ע אה"ע סי' מה סעיף א.
שם בעי רבא מקרא מגילה ומ"מ וכו' (עי' בגליון המג"א סי' תרפ"ז סק"ו).

דף ד.

תוד"ה נשים הוכיחו דנשים אין מוציאות אנשים ונתקשו בטעמא דמלתא, והטורי אבן כ' פע"י דברי תוס' דהא דצריך קרא לחייב נשים במצה היינו דהך דאף הן היו באותו נס הוא רק סברא דרבנן, וא"כ י"ל כיון דאסתר ברוח הקודש נאמרה הוי כמו דאורייתא והיה החיוב רק לאנשים אלא מדרבנן הוסיפו לחייב נשים מטעם דאף הן היו באותו הנס וא"כ חיובא דנשים אינו ברה"ק והוי כמו חיוב דרבנן דאינו מוציא לחיוב דאורייתא עיי"ש. ולענ"ד הא תוס' בפסחים דף ק"ח ע"ב ד"ה היו כתבו והא דאמרינן דפטורות מסוכה אע"ג דהן היו באותו הנס כו' (היינו אף דקרא כתיב האזרח למעוטי נשים, דהתינח אם סברא דהן היו באה"נ הוי דאורייתא מש"ה בסוכה פטורות דהתורה פטרתן אבל כיון דהוי רק סברת דרבנן אם כן מה בכך דתורה פטרתן מ"מ לחייבינהו דרבנן), התם בעשה דאורייתא אבל בד' כוסות דרבנן תקנו גם לנשים, נ"ל כוונתם דדוקא במילי דרבנן כמו ד' כוסות וחנוכה דעיקרו דרבנן מעיקרא כי תקנו תקנו גם לנשים שהיו באה"נ אבל במצות דאורייתא לא תקנו חז"ל חיובא ביחוד לנשים. וא"כ ליתא לדברי ט"א דאם מצד רה"ק לא נתחייבו נשים לא היה להם לחכמים לעשות חיוב ביחוד לנשים כמו דלא עשו בסוכה.

בא"ד וכן פסקו הה"ג. עי' סוכה דף לח ע"א תוס' ד"ה באמת.
תוד"ה שאף. בשו"ע או"ח סי' תרצ"ה ואשה חייבת במתנות לאביונים ומשלוח מנות. עי' בפר"ח דכ' דאיש כתיב ולא אשה. לענ"ד למ"ש תוס' דאי לאו הקישא דמצה לחמץ לא הי' נשים מחויבות במצה דהך סברא דאף הן היו באותו הנס לא הוי סברא דאורייתא, ובטורי אבן כתב די"ל דלענין מגילה דאסתר ברה"ק נאמרה הוי כמו דאורייתא ומעיקר הדין לא הי' נשים מחויבות דהוי זמן גרמא אלא דחז"ל חייבו אותן בכך משום דהיו באותו הנס ואנשים מחויבים מדברי קבלה ונשים מחויבות רק מדרבנן עיי"ש היטב, וא"כ י"ל הא דכתיב ומשלוח מנות איש היינו דהחיוב ברה"ק באמת לא היו על נשים דהוי מעשהז"ג ואפילו במקרא מגילה אינם חייבות, אבל אח"כ כשתקנו חז"ל לחייבן בקריאת מגילה שאף הן היו באותו הנס מה"ט חייבו אותן בשלוח מנות. ונכון בעה"י.
(הג"ה מב"ה, ועי' לעיל שדחה דברי טו"א מדברי תוס' פסחים דף ק"ח ע"א).
תד"ה פסק כו' משום דכתי' בי' מפלה לעובדי כוכבי'. עי' לקמן דף טו ע"ב וביומא דף כט ע"א וצ"ע.

דף ד:

תוס' ד"ה ויעבירנה כו' וגם אין אדם מל וכו' (עי' חי' שו"ע או"ח סי' של"א ס"י).
בא"ד עד שיבדיל. עי' שבת דף קנ ע"ב.
בא"ד שאינה אלא כו', עי' שבת דף קיד ע"ב תוס' ד"ה ואמאי ליתקע.
תוד"ה ורב. (עי' חי' יומא י"ד ע"ב ד"ה ולזה וחי' ר"ה כ"ט ע"ב).

דף ה.

הוה עובדא וחש ליה רב. עי' ר"ה דף כז ע"ב תוס' ד"ה ושמע.

דף ה:

תוס' ד"ה ממעטין ר"ל וכו' וחמירי מט"ב. עיין פסחים דף נה ע"א וצ"ע.
בדברי הר"ן לענין ספק מוקף (עי' חי' פסחים ק"ח).
נתקשיתי בדברי הר"ן שכתב הא דחזקי' קרי בטבריא בי"ד וט"ו הוא מדת חסידות דמדינא פטור מב' דהוי ספק דרבנן א"כ מאי פריך הש"ס על ר' ומי פשיטא לי' והא חזקי', דלמא באמת ספוקי מספקא ליה והא דעשה מלאכה דהוי ס"ד ולא רצה לעשות חסידות. וחשבתי לומר דהוי דשיל"מ וס"ד לחומרא, אולם באמת כתב הפר"ח דספיקא דדינא לא הוי בכלל דשיל"מ. וכנלענ"ד דמוכח מדברי ר"ן בנדרים דף מ"ז ע"ב שכתב לענין הלכה לגבי נודר עצמו וכו' הרי דמיקל אף דנדרים הוי דשיל"מ. (עי' חי' עירובין ל"ה ד"ה והנה היה מקום וכו', ועי' בחי' בית מאיר על הש"ס).

דף ו.
רש"י ד"ה זממו וכו'. שנותנים בחוטמה של אנקה. שבת דף נא ע"ב.

דף ז:
מתני' אין בין י"ט לשבת. קשה לי למ"ש הב"י סימן רמ"ו ובהגהת ש"ע שם ס"ג בשם שבולי לקט דאין אדם מצוה על שביתת בהמתו בי"ט. וכן הרמב"ן בס' תולדות אדם כ' די"ל דליכא בי"ט איסור שביתת עבדו. הובא בב"י סי' תקכ"ו א"כ אמאי לא חשיב במתני' דבין י"ט לשבת שביתת בהמתו ועבדו.
שם ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יוה"כ כשבת. בטו"א דקדק אמאי נקט כשבת ולא בסתם כחייבי מיתות בית דין, ולענ"ד דבעי לאורויי דהבערה לחלק יצאת, דאילו ללאו לא היה יוה"כ דומה לשבת דהא מדליק גדיש בשבת פטור עכ"פ באתרו למלקות (דלא מקרי ניתן לאזהרת מיתת ב"ד דהא הלאו דלא תבערו לית ביה מיתת ב"ד), וביוה"כ חייב לשלם דביוה"כ ליכא אפילו לאו דלא כתיב לא תבערו כמ"ש תוס' פסחים דף ה': בשם הריב"א לענין יו"ט והוא הדין לענין יוה"כ, ולפי"ז מוכח דר' נחוניא בן הקנה לא ס"ל כר' מאיר דלוקה ומשלם, ולר"ל דס' [חייבי] מלקיות שוגגין פטורין מדפוטר ר' נחוניא בה"ק מטעם כרת, מוכח דס"ל כר' יצחק דאין מלקות בחייבי כריתות, ויש לעיין מסוגיא דכתובות דף ל"ה: אי כרנבה"ק קשיא אחותו משמע דממזרת ליכא קושיא די"ל דס' כר' מאיר, ויקשה כנ"ל.
שם אר"נ הא מני [הא דקתני אין בין שבת ליוה"כ אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת] ר' יצחק היא, דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא [ולעולם בגוף הדבר דאית ליה לר"ח בן גמליאל דכל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן אין חביריו חולקין עליו]. קשה לי, הא מ"מ תנינא חברים דחלוקים עליו, דהא במתני' ריש פ"ה דחולין קתני [באותו ואת בנו אם היו שנים שוחטין האם והבן קדשים בחוץ] הראשון חייב כרת, ושניהם סופגים את הארבעים, וי"ל דפי' המתני' דהראשון יש בו שני מיני חיובים או כרת אם לא אתרו בו למלקות או שסופג ארבעים בהתרו בו ואז ליכא כרת. אך בתוס' שם בפרקין (דף פ' ע"א ד"ה הראשון) לא ניחא להו לפרש כן, וא"כ קשי' איך רצה לומר דלא מצינו דחלוקים עליו חביריו.

דף ח:
מתני' אין בין מצורע. עי' מ"ק ז. תד"ה אמר רבי.
שם אין בין ספרים. דעת הרמב"ן במלחמות פ"ק בסוגיא דסוכה ישנה דס"ת בעיא עיבוד לשמה ובתפילין ומזוזות לא בעי עיבוד לשמה והא דלא חשיב לה הכא במתניתין משום

דחומרי תפילין ומזוזות קא חשיב אבל לא קולייהו עיי"ש. ובשבת דף ע"ט ע"ב הקשו תוספות דאמאי לא חשיב דס"ת כשר על גויל משא"כ בתפילין ומזוזות. ותירצו דלא הוי מחד טעמא אלא משום שזה דינו בקלף וזה דינו בדוכסוסטוס עיי"ש (ועיין בתוס' מנחות דף ל"ב ע"א ד"ה תפילין), ולי קשה אמאי לא חשיב דבס"ת כשר בכותב שלא כסדרן משא"כ בתפילין ומזוזות דבעי' דוקא כסדרן כדקי"ל בא"ח סי' ל"ב וביו"ד סי' רפ"ח וצ"ע. אח"ז מצאתי בתשובת מוהר"ר יוסף קצבי סי' ב' דהקשה כן מהר"י אפנדרי, ומה דרצה לחלק שם דלא חשיב רק דבר הנראית לעין אחר כתיבה מהותו זה נסתר מדברי הרמב"ן הנ"ל.

מה שהקשה חתני ידידי ני' דלתני במתני' דאין בין ספרים לתפילין ומזוזות, דתולין בס"ת ואין תולין בתפילין.

הר"ן בתשובה סי' צ"ט כתב זה דרך פירוש בירושלמי תולין בספרים ואין תולין בתפילין ומזוזות, דזה דרך קושיא דלחשוב הא במתני', וע"ז מתרץ בירושלמי דבאמת אין חילוק ביניהם עיי"ש.

תו תמה חתני ני' על תירוץ ראשון דתוספת מנחות (דף ל"ב) דלא מיירי בדבר שכתובים בו, דמה יענו לקושיית הירושלמי דלחשוב כתב בשני עורות.

לענ"ד הא הירושלמי לא תירץ כלום ויסברו התוספות דבאמת זהו התירוץ דלא חשיב בדבר שכתובים בו, והירושלמי הו"מ להקשות דתפילין על הקלף, גם נ"ל דדוקא פסולו דגויל דפסולו בגוף הדבר שכותבין עליו מזה לא מיירי, אבל בכתב על ב' עורות, דהעורות בעצמותן כשרים אלא דהכתב צריך שלא יהיה נחלק בשני מקומות, יש לומר דמקרי פסולו בכתב.

עין משפט אות ד' מיי' פ"י. לא נזכר כלל ברמב"ם מזה ופשטות דברי רמב"ם מיירי דליכא טומאה כלל למפרע אף לא טומאה קלה. ועיין בספר ראשון לציון לבעל פרי תואר.

רש"י ד"ה לתופרן בגידין וכו' בתפילין ומזוזות. עיין תשובת חות יאיר סימן קצב אות יג.

מה שתמה על רש"י מגילה ד"ה לתופרן בגידין בתפילין ומזוזות דנתפרים בגידין הא מזוזה פסול על ב' עורות, ראיתי רשום בגליון הש"ס שלי על רש"י הנ"ל עי' תשובת חוות יאיר (סי' קצ"ב אות י"ג) ושם עמד לתמוה בזה.

ומ"ש ידידי חתני ני' דאפשר דס"ל לרש"י דבתפרן מקודם הכתיבה כשר במזוזה, וכן דקדק מלשון הרמב"ם כתבה בשני עורות ותפרה, כמדומה לי שגם אנכי כבר העירותי בדין זה בתשובה נדון לדבק עור חתוך בתמונת שין על תפילין ש"ר, והוא בכתובים

בפנקס שביד בני חותנו הגנ"י, ומחמת טרדות היום במשתה ושמחת פורים א"א לשעשע אתו יותר בדברים.

דף ט.

וכתבו לו. עי' יש"ש ב"ק פ"ד סי' ט'.

תוס' ד"ה כאן וכו' דהך ברייתא כמאן מתוקמא וכו', דברי תוס' אלו צריכים ביאור, דלכאורה תמוהים, איך באו להוכיח מקושייתם דלרבנן מגילה בכל לשון כשר הא באמת מבואר להדיא דלרבנן דוקא גפטית לגפטים וכו' כשר, א"כ תיקשו לפי המסקנא ממתני' דהכא אמאי לא תני מגילה גבי תפילין ומזוזות, גם קשה איך מסקינן דאתיא כרשב"ג וגם יונית פסול משום דכתיב ככתבם וכלשונם קשה בממנ"פ, כיון דדרשינן לרשב"ג מיעוט דככתבם וכלשונם א"כ ה"נ לרבנן יש למעט בהך דאין כשר בכל לשון.

ונ"ל ביאור דבריהם, דבסוגיא פ"ב אינו מבואר להדיא אם לרשב"ג כשר גפטית לגפטים או לא, ובאמת יש מקום לומר דוקא לרבנן כיון דמדינא בכל לשון כשר, רק דבמגילה מיעטו הכתוב מקרא דככתבם וכלשונם, לזה מוקמי המיעוט במסתבר, דוקא למי שאינו מבין הלשון, אבל לרשב"ג דמדינא בכ"מ אינו כשר בכל לשון, א"כ מנ"ל להקל במגילה בגפטית לגפטים, וכעין זה מצאתי בהר"ן פ"ב שכתב דלרבנן דרק משום גזה"כ דקרא ככתבם וכלשונם ממעטינן שאר לשונות, ממילא קיימינן אם מבין הלשון, אף דמבין גם בלה"ק מותר, אבל לרשב"ג דמדינא בכ"מ פסול, וע"כ הא דמשמע דגם לרשב"ג כשר גפטית לגפטים, היינו מסברא דהוי פרסום נס, מש"ה כל שמבין בלה"ק אסור עיי"ש, הרי דיש חילוק בין לרשב"ג לרבנן בשאר לשונות, אלא דסברא להו להר"ן דלרשב"ג כשר עכ"פ כשאינו מבין בלה"ק, אבל באמת גם זה אינו מוכרח, די"ל פסול בכל ענין, וכמ"ש גם הר"ן רק דמשמע כן, ומעתה נ"ל דתוס' דהכא חולקים על דבריהם בסוגיין ד"ה עד שיכתוב, ולא ניחא להו בסברתם שם, דכיון דאינו כשר רק גפטית לגפטים אינו מטמא את הידים, דמה בכך הא מ"מ ניתן לכתוב לזה ס"ל הכא דבאמת כיון דמוקמי המתני' דידים במגילה מוכח דפסול כלל לקרות בתוכו, לזה הקשו דע"כ כרבנן לא אתיא, דאם איתא דרבנן פסלי בכל ענין, הו"ל למנקט בהדי תפילין ומזוזות, אע"כ דמכשרי מגפטית לגפטים, ומש"ה לא כללו גבי תפילין ומזוזות, דהתם בכל ענין פסול, [ובאמת הו"מ להקשות מסוגיא דפ"ב דמבואר להדיא בברייתי' דגפטית לגפטים כשר] לזה הוכיחו דאתיא כרשב"ג, והיינו דלרבנן באמת גפטית לגפטים כשר ומטמא את הידים, אלא מתני' דידיה אתיא כרשב"ג, ולדידיה בכל ענין פסול כמ"ש לעיל, ומש"ה הוכיחו דלהך שינויא ס"ל לרשב"ג גם יוונית פסול במגילה ודלא כרב ושמואל, ואף דעדיין יש לפקפק

דמ"מ לרשב"ג דממעטי' יונית מקרא דכתבם וכלשונם ראוי שיהי' כשר יוונית ליוונים, דהו"ל לאוקמי המיעוט במסתבר באינו מבין וכמו לרבנן, וא"כ עדיין קשה דיוונית תטמא את הידים, בזה י"ל דהמיעוט הוי רק גלוי מלתא דיוונית דינו כשאר לשונות, וממילא פסול בכל ענין, כן נראה לענ"ד.

דף ט:
מפני שאשתו. בירושלמי וכן במ"ר פ' שמיני איתא דאמו של תלמי ארנבתא שמה.
שם מעשה בר' יוסף בן אולם. עי' תוס' ישנים יומא דף כא ע"א ד"ה ולא אירע קרי.
שם אמר רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי. ר"ה דף ז ע"ב שבועות דף ד' ע"א חולין דף פד ע"א ודף קד ע"א הוריות דף יב ע"ב.
תוס' ד"ה אין בין כהן משוח וכו' פי' פר כהן משיח. עי' יומא דף נז ע"א תד"ה אני ראיתיה ובקדושין דף לו ע"ב בפרש"י ד"ה אי דפנים ובתוס' ד"ה אי דפנים.

דף י.
וקידשה לעתיד לבוא. עי' ברכות דף סא ע"ב.

דף יא.
אדם ולא מלך. עי' ע"ז דף ג' ע"א תד"ה כהנים.
רש"י ד"ה מסורבלין מלובשין. עי' רש"י שבת דף קלז ע"ב ד"ה קטן המסורבל.
ד"ה את אוי. עי' סנהדרין דף קב ע"ב וברש"י שם ד"ה אח לשמים. וברש"י הושע יג טו.

דף יב.
שאלו תלמידיו. עי' מדרש שיר השירים בפסוק זאת קומתך דמתה לתמר.
שם הם לא עשו אלא לפנים. עי' סנהדרין דף סא ע"ב. ועי' ע"ז דף ג ע"א תוס' ד"ה שלא השתחוו.
רש"י ד"ה דרי וכו' וסוחרת לשון סחור. כי סביב תרגומו סחור סחור (ויקרא א ה).
שם ד"ה כצהרים וכו' לשון סהרא הוא. עי' לקמן דף יג ע"א רש"י ד"ה אסתהר.

דף יב:
אמר ר"כ מכאן שההדיוט כו'. עי' ירושל' פרק ד' דסנהדרין ה"ז.
שם אמר רבא אלמלא. ע"ל כ"א ע"א תוד"ה אלמלא.
רש"י ד"ה נערי לא גרסי'. עי' דבר נחמד בספר מקום שמואל.

דף יג.
ואשתו היהודיה. עי' מ"ר ריש ויקרא.
שם על שם הצדיקים. עי' ברכות דף כו ע"ב תוד"ה ואין שיחה.

רש"י ד"ה אסתהר ירח. כי ירח תרגומו סהרא (בראשית לז ט).

דף יג:
שני טרסיים. עי' חולין דף נז ע"ב תד"ה מטלית.

דף יד:
רש"י ד"ה בהדי כו' שהאשה מדברת. עיין סוכה דף נו ע"ב רש"י ד"ה שותא.

דף טו.
ששמו ושם אביו, עי' ב"ב דף טו ע"ב תוס' ד"ה בלעם ובמהר"ש איידלס בח"א שם.
שם כל האומר רחב. עיין סנהדרין מה ע"א תד"ה אלא.
שם ואילו איהו לא אזיל לגביה. עי' ב"ב דף ד ע"א תוס' ד"ה שכל.

דף טו:
רבה בר עופרן. ע"ל י ע"ב תד"ה רבה.
שם אמר רנב"י ורב כתיב. כעין זה יומא לח ע"ב ודף עה ע"ב.

דף טז.
עבד שקנה נכסים. ע"ל טו ע"א רש"י ד"ה וזה בא.

דף טז:
ששון זו מילה. עיין שבת דף קל ע"א ברש"י ד"ה שש.
רש"י ד"ה כאמיתה. כס"ת עצמו. עיין מנחות דף לב ע"ב תד"ה הא מורידן.

דף יז.
מתני' אבל קורים אותה. בטורי אבן דקדק דבתחלה נקט מתני' הכל על הקורא ואמאי נקט אח"כ על השומע והו"ל למנקט אבל הלועז קורא לועזות. והאריך בזה ליישב. ולענ"ד דהרי באמת בשארי דברים בבהמ"ז וכדומה אינו יוצא בשמיעה אא"כ מבין לה"ק אבל אם מברך בעצמו יוצא אע"פ שאינו מבין כמ"ש תוספות והרא"ש בברכות דף מ"ה וכן פסקינן בש"ע א"ח סימן קצ"ג, וא"כ אשמעינן הכא רבותא דלא מבעי' כשהלועז קורא בעצמו אשורית דיצא אלא אפילו שמע אשורית אף דבעלמא לא יצא מ"מ הכא יוצא דמ"מ איכא פרסומי ניסא כמ"ש ברכות שם.
מה שרוצים שהצבור ג"כ יתפללו בלעז, היה לא תהיה, דהדבר פשוט דמי שמבין בלה"ק אינו יוצא בשאר לשון, כמו דחזינן במגילה וכדאיתא בשו"ע סי' תר"צ, והדבר ק"ו דהרי מגילה קיל דאף בשומע מהני אם אינו מבין, משום דפרסומי ניסא עדיף כמ"ש הרא"ש ואפילו הכי לא מהני הך סברא לענין זה שיהיה בידו לקרות בשאר לשון אם יודע לה"ק,

מכל שכן שהדין כן בעלמא. והכי דייקא לישנא דרבינו יונה הובא בב"י סי' ק"א ואם אינו יודע לשה"ק יכול לצאת בכל לשון, משמע דדוקא מי שאינו יודע לה"ק אבל לא בידע. וביותר נ"ל דאף הנשים ועמי ארצות אינם יכולים לקרות ולהתפלל בלעז, דהא זה פשוט דכמו בקורא בלה"ק וחסר תיבה אחת או קרא למפרע, אף בענין שלא ישתנה המכוון, כמו במקום אשר ד' אלקיכם נותן לכם קרא אשר נותן לכם ד', דאינו יוצא, הכי נמי בלע"ז צריך שלא יחסר תיבה ולא יקרא למפרע, וכמו שכ' הרמב"ם בהל' ברכות והוא שיאמר אותה כמו שתקנו חז"ל. והמעתיקים ללע"ז לא דקדקו בזה, כאשר ראש המעתיקים ר"מ דעסק בפסוק שמע ישראל לועז דער עוויגע אונזער גאטט איזט איין אייניג עוויגעס וועזען היפך תיבת א' לתיבת ד', גם הבא אחריו ר"י ברי"ל אשר בראש ספרו שהעתקתו ווערטליך איבערזעטצונג וכאשר נטה הרבה מדרך ר"מ דעסא, שראה לתקן ללועז כסדר הכתוב, אעפ"כ לא שמר כל הסדר כראוי, וגם הוא בפסוק שמע ישראל לועז איזט איין אייניגער אונד עווגער גאטט, היפך ג"כ תיבת אחד לתיבת ד', וגם בפסוק והיו הדברים האלה לועז עס זאללען זיין דיעזע ווארטע, הקדים תיבת האלה לתיבת הדברים, ואני שואל אם נחזור להעתיק מלע"ז זה ללה"ק והיו אלה הדברים לא יצא, ולמה נגרע מה שאומר בלשון קודש מאומר בלשון חול, ואף אם נימא דטבע הלשון לועז ומשפטו כן ומקרי לגבי לשון זה כסדרן, מ"מ מה נעשה בתיבות חסרות מכל וכל, בפסוק והיה אם שמוע תשמעו השמיטו תיבת שמוע, ואם נעתיק מלע"ז ללה"ק והיה אם תשמעו דהוא לשון מעליא, אלא דאתי לדרשא אם שמוע בישן תשמעו בחדש, ואמאי לא יצא, וכן בתיבות את שבכמה מקומות אי אפשר ללעזו וכגון והאדמה לא תתן את יבולה דלא לעזו תיבת את, ובלשונינו אם יאמר והאדמה לא תתן יבולה לא יצא, וכל תיבת את אתין לדרשא אשר אנן לא ידעין ואי אפשר להשמיטם.

וכן בתיבת לטטפת דאין לו דמיון במקרא וכמ"ש האבן עזרא ואין ידוע לנו ביאור הלעז, אלא הדרש טט בכתפי שתים וכו' ובשבת נו טטפת המקפת מאזן לאזן, ובערוך על שהחפץ ההוא מונח במקום הנחת תפילין קרא אותן טטפת, ובתרגום לתפלין, [ובאמת אינו מובן לי קצת דמשמע דטטפת אינו לשון ארמית עד שמתרגם לתפלין וביחזקאל פארך חבוש עליך מתרגם טטפכן] והמעתיקים הנ"ל לעזו שטירנטוך או פארדער הויפט, וכי בזה נהיה בטוחים שהלעז כדינו לצאת ידי חובה. ומתניתין דקתני בכל לשון אפשר הם ידעו היטב הלעז של זה וכן ללעוז אם שמוע תשמעו וכדומה, וכעין מה שהשיב הר"ן להריב"ש סי' שפ"ט לענין האחשתרנים בני הרמכים, וכן הריב"ש קרא תגר על שקורין המגילה בלע"ז הא הני תיבות האחשתרנים אינם יודעים וחסרים תיבות האלו.

ונראה דכונתו האי דקתני אבל קורין ללועזות בלעז, באמת הנך תיבות צריך לקרותם ככתבם וכלשונם, ומוכח באמת דמותר לקרות המגילה בשני לשונות, קצת לה"ק וקצת לע"ז, והפר"ח הביא ראי' מהא דיש במגילה ג"כ תיבות ארמית, ואין מזה ראיה, דארמית ולה"ק הוי ענין אחד כמ"ש הרמ"א בתשובה סי' כ"ז כ"ח ליישב הא דכותבין בגט אשה קצת לשון ארמית וקצת לה"ק, אבל מהנ"ל יש ראי', דהא להריב"ש גם חכמי הש"ס לא ידעו לעז דתיבות אלו והיו קורין ללועזות הכל בלעז מלבד אלו תיבות.

והב"י כ' סי' תר"צ וראיתי שכ' הריב"ש בתשובה אין יוצא ידי חובתו במגילה הכתובה בלע"ז וכו'. ולא זכיתי להבין מה הפרש בה בין זמנינו לזמן חכמי הש"ס, דהא להריב"ש גם לחכמי הש"ס לא היה ידוע לעז אלו התיבות, והדבר פשוט להמעיין בריב"ש כמ"ש, דבא להוכיח להמורה שלא יפה עושה בזה במה שמניח לקרוא המגילה לנשים כולו בלעז, אף תיבות אלו.

עכ"פ ברור לענ"ד דתיבת לטטפת הוא כמו תיבות אלו האחשתרנים בני הרמכים. וכן בתיבת ציצית יש שני פירושים לשון מציץ ולשון ציצת נובל, ומאן מפיס.

וביותר אני מתפלא גם על כל הברכות בתפילה דלעזו שם הוי' ב"ה לקרוא עוויגער, מלבד דשם עצם לא שייך ענין כינוי, כמו שמעון שנקרא על שם כי שמע ה', וכי נלעוז לעז של שומע לקרוא שמעון בשם העריכטס וכדומה, גם אמרינן לא כשאני נכתב אני נקרא, ואנן קוראין בלשון אדני ונקודות בנקודות הוי', ומכוונים על שם אדנותו ועל שם הי' הו' וכו' ובלעז עוויגער אינו נקרא ענין אדנות, וכן מה שנכלל בתיבת שם הוי' שהוא מהו' הכל, זה אינו נכלל בלעז עוויגער. וכן בשמות נרדפים כמו שאנו אומרים שיר ושבחה הלל וזמרה, שיר וזמרה הכל לעז אחד.

שם הי' כותבה. בירוש' הדא דתימא דפורים מותר בעשיית מלאכה. ואע"ג דכתיב משתה ושמחה וי"ט מ"מ כיון דלבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו י"ט לא כתיב אלמא דהספד ותענית קבילו עלייהו ומלאכה לא קבילו עלייהו. גמרא פ"ק דף ה' ע"ב. ולשינויא קמא דהתם דפורים אסור במלאכה צ"ל דמשנתינו דהכא מיירי בכפרים המקדימים וקוראים. פר"ח.

דף יח.

שכחום וחזר וסדרום. לעיל דף ג ע"א סוכה דף מד ע"א.

שם מכאן ואילך אסור לספר. עיין לקמן דף כה ע"א.

דף יח:
עד שיעשה אחיך הגדול. במתניתין יבמות דף מא אינו ואולם במתניתין במשניות איתא כן ועיין בתוי"ט שם.
שם ומי יצא והאמר ר' חלבו וכו' ואפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה, בהר"ן [ד"ה ת"ר השמיט וכו'] כ' משמע דלעכב נמי אמרינן מדפרכינן אלא דכתיב פסוקא פסוקא וקרי לי' והאמר ר' חלבו וכו', ועדיין קשה דמנ"ל באמת למיפרך, דילמא צריכה שתהא כתובה היינו לכתחילה, ולפי הנ"ל [בדו"ח ח"א דף פ"ט ע"א דדוקא היכא דנקט צריך, שהעושה צריך שיעשה כן, זה הוי בדרך חיוב מצוה שיעשה כן, ואינו מוכרח דמעכב דיעבד], ניחא, דלישנא כזה דנקט על הכתיבה עצמה משמע דזהו הנצרך להכתיבה ואפילו דיעבד.
שם אלא דמנחה מגילה קמיה וקרי לה מינה וכו' [בתשו' שב יעקב סימן מ"ט כתב דאם כ' הריני נשבע לא הוה שבועה דכתיבה לאו כדיבור דמי. והביא ראיות לדבריו] ולא ראיתי ראיה ברורה בדבריו זולת מה שהביא מסוגיין דבעי דוקא קרא ואינו יוצא בכתיבה, ואי משום הא לא אריא לענ"ד להחליט דלאו כד"ד, דהא דמוקמינן במסקנא כגון דמנח מגילה קמיה וקרי בה וכתב וכו' אין ראיה דבעי קריאה, דבפשוטו י"ל אף דכתיבה כד"ד, מ"מ י"ל דשאני התם כיון דבעי שיהא קריאתו דוקא מתוך הכתב ולא בע"פ, א"כ נהי דכתיבה הוי כקריאה מ"מ הא הכתיבה הוי רק כקורא בע"פ, דאף דמתחילה קודם הכתיבה ראה כל פסוק בתוך המגילה והרהר בו מ"מ בשעה שכתב הוי קורא בע"פ וכאלו ראה פסוק בתוך המגילה והרהר בו ואח"כ קרא הפסוק בע"פ, דפשיטא דלא יצא דהוי קורא בע"פ והכא נמי כן בכתיבה.
ומה שהביא עמו ראיה מתחילת דברי הש"ס בס"ד דקאמר ה"ד אי דקמסדר פסוקא פסוקא וכתב לה וכו' ופי' רש"י קמסדר פסוקא בע"פ כו' והוכיח מזה דאם איתא דכתיבה כד"ד, למ"ל להש"ס לומר דקמסדר פסוקא פסוקא.
נלענ"ד כיון דקיי"ל דכל הברכות צריך לכתחילה להשמיע לאזניו, משום דילפינן מק"ש דכתיב שמע, השמע לאזניך מה שאתה מוצא מפיך, הרי אף דמוציאו מפיו דבודאי הוי דבור מעליא מ"מ בעי דוקא השמעת אוזן ג"כ, א"כ י"ל דנהי דכתיבה כד"ד מ"מ הוי רק כשפתיו נעות וקולו לא ישמע, ואף דבאמת קיימא לן דבדיעבד גם בלא השמיע לאזניו יצא כדאיתא בש"ע א"ח (סימן ר"ו) מ"מ כיון דלר' יוסי אינו יוצא אפילו דיעבד א"כ נקט הש"ס מלתא דמהני לכ"ע, וא"כ נדחית ראיית השב יעקב.

אח"ז נדפס ספר או"ת וראיתי כי בסימן צ"ו האריך בדין שבועה בכתב, ונדחק בסוגיא דמגילה, ולענ"ד הדבר פשוט כמ"ש, וראיתי בדקדוק לשונו שם כלאחר יד שכתב, א"כ מי שכתב פ' ק"ש יפטור מק"ש למאן דלא בעי השמיע לאזניו עכ"ל, מבואר הסברא כדכתבתי דאף אם כתיבה כד"ד, מ"מ מקרי לא השמיע לאזניו.

ומ"ש א"ד ני' עוד לדחות ראיית הש"י למה דפסקינן ביו"ד (סי' רע"ד) דבעי שיקרא כל תיבה ותיבה בפיו קודם שיכתבנה, עדיין יש לפקפק דבשביל זה אינו מוכרח שיהא הוא קורא דוקא, דהא סגי במקרא לו אחר בע"פ והוא כותב, ועי' במג"א (סי' תרצ"א) ואלו הכא במגילה בעי דוקא שיקרא בעצמו, משמע דהוא לצאת בקריאתו דוקא, וגם משמע דצריך לכוון לצאת בקריאתו ולא בכתיבתו, וכמ"ש רש"י וז"ל קמסדר פסוקי וקתני דיצא על ידי אותו סידור עכ"ל, משמע דוקא בקריאה יצא ולא בכתיבה.

גם הרי בתוס' מנחות משמע דדין הנ"ל שיקראנה קודם שיכתבנה תלי בחילופי גרסאות, וא"כ יהי' הוכחת הש"י, דאם איתא דכד"ד הי' ראי' ברורה לדין זה שיקראנה קודם שיכתבנה מסוגיא דמגילה, מדקאמר דקמסדר פסוקי.

ובאמת בלא דברינו חידוש אצלי שלא הוכיחו דין זה דצריך לקרותה קודם שיכתבנה מסוגיא דמגילה והיינו מהא דלבתר דמוקי הש"ס דמנח מגילה קמיה וכו' אמרינן מסייע לרבב"ח אמר ר"י אסור לקרות כו' וע"כ הפירוש דמדקתני סתמא הי' כותבה ולא פרשה המתניתן להדיא דמנחה מגילה קמיה, ע"כ משום דממילא משום דאסור לקרות וכו' בעי דמנחה מגילה קמיה וא"כ מה"ט גופא יש להוכיח ג"כ דין הנ"ל דצריך לקרות כל תיבה ותיבה קודם שיכתבנה מדלא קתני במתניתן דקרא מיני' וכתבה, ע"כ משום דממילא לכל כתיבה צריך לקרות מקודם, ואף דאפשר דמקרא לו אחר מ"מ תני סתם כיון דעפ"י הרוב קורא בעצמו, כמו דסמך המתני' דממילא מנחה מגילה קמי', אף דאפשר דמונח לפניו מגילה כתובה שלא מן הכתב (ועיי' באלי' רבא) אע"כ דמ"מ מסתמא מונח מגילה כשירה לפניו ה"נ מסתמא קורא בעצמו, עכ"פ ראי' ברורה מסוגיין דצריך לקרות כל תיבה קודם שיכתבנה וצ"ע.

שם שהלך לעבר שנה. עיין יבמות קטו ע"א תוד"ה אמר ר"ע.

שם שאני ר"מ. עיין מ"ר בראשית ס"פ ל"ו שתירץ ששתי מגילות כתב גנז הראשונה וקיים השניה.

שם מזוזות צריכין שרטוט. (עי' שו"ת ח"א סי' נ').

דף יט.
תוס' ד"ה ובלבד שיהו כו' מראש התפר. עיין בכורות דף לט ע"א תוספות ד"ה שיהיו משולשים ושם איתא מראש הדף וכו' וכן נכון.

דף יט:
בצבור שנו. עי' לעיל דף ד ע"א תוס' ד"ה הוה עובדא.
שם חוץ מחש"ו (עי' חי' ברכות כ' ע"ב סוד"ה הקושיא).
שם מאן תנא כו' ר' יוסי היא דתנן וכו', והטעם כיון דא"י להשמיע לאזניו אינו מחויב בדבר ע"כ א"י להוציא. והכי קיימא לן בש"ע סימן תקפ"ח לענין תקיעה דחרש המדבר ואינו שומע א"י להוציא אחרים בתקיעה והיינו ג"כ כיון דהוא א"י לשמוע אינו מחוייב בתקיעה. ותימא, דהרא"ש בברכות דף כ' הקשה מ"ש דנשים דאינן מוציאות אנשים בבהמ"ז משום ספק דלמא אין מחויבות בבהמ"ז כ"א מדרבנן ולא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא ומ"ש באיש שאכל רק שעורא דרבנן דמוציא למי שאכל שעורא דאורייתא. ותירץ דאיש אע"ג שלא אכל כלום דין הוא שיוציא דכל ישראל ערבים זב"ז וכמו דבברכת המצות אם יצא מוציא אלא דבברכת הנהנין מדרבנן אמרו שלא יברכו בלא הנאה אבל אשה אינה בכלל הערבות עכת"ד. וא"כ הכא דליתא לתירוצו דהרא"ש דהא מיירי באנשים דיש דין ערבות תיקשי מ"ש מיצא מוציא. וע"כ נלע"ד דאין כוונת הרא"ש לחלק בין אנשים לנשים אלא כוונתו דחילוק יש בין יצא מוציא לאינו מחויב במצוה זו בעצמותו, דערבות רק במי שמחוייב ג"כ במצוה זו מש"ה אף שהוא כבר יצא לעצמו מוציא לאחרים, אבל במצוה שאינו בר חיובא כלל דהיינו לפי הצד דנשים אינם מחוייבות בבה"מ מדאורייתא אינם ערבים על מצוה דבהמ"ז. אבל לא שיש חילוק בין איש לאשה.
ולפ"ז במצות דנשים חייבות גם הם בכלל ערבות ושייך בהו דינא דאם יצא מוציא. וכ"מ גבי ינאי מלכא ומלכתא דכריכו רפתא משמע דאם הי' שמעון בן שטח אוכל כזית היה מוציא גם למלכתא והא לצד דנשים בבהמ"ז דאורייתא מה מהני שאכל כזית הא חיובא דידיה רק מדרבנן ודידה דאורייתא (דדוחק לומר דהיא לא אכלה כדי שביעה) ואתינן עליה רק מטעם יצא מוציא. גם לא מצינו בשום דוכתא דבאשה לא יהיה הדין אם יצא מוציא. וע"כ נ"ל דליתא למ"ש בס' דגול מרבבה דאיש שכבר התפלל א"י להוציא לאשה דלא התפללה דל"ש כאן דין דיצא מוציא דאשה אינה בכלל ערבות, אלא דמסתפק דאפשר רק נשים אינן ערבים אבל ערבות דאנשים היא גם על הנשים. ולדבריו אשה שיצאה ידי קידוש אינה יכולה להוציא לאחרים שלא יצאו. ולדעתי ז"א, דנהי דראייתי

מינאי מלכא יש ליישב לצד ספיקו דערבותן דאנשים הוא גם על הנשים, מ"מ הראיה ממתני' דהכא מכרעת דאין כוונת הרא"ש כפשוטו. עיין מ"ש ר"ה כ"ט וברכות כ'.
רש"י ד"ה מחט סדקית וכו' ויש מחט אחרת. במתני' דשבת דף קכב ע"ב.
תוד"ה ור"י וי"ל דלעולם מיירי בקטן וכו', עי' בהר"ן שכתב דהרמב"ן תירץ דטעמא דרבנן דקטן לא מקרי חיובא כלל דעליו אין המצוה אלא על אביו לחנכו, וההיא דבן מברך לאביו היינו בן גדול, והא דמוקמינן פ"ג דברכות באכל שיעורא דרבנן היינו משום אשה מברכת לבעלה, ולא זכיתי להבין הא בברכות שם אמרינן ולטעמיך קטן בר חיובא הוא אלא דאכל שיעורא דרבנן, ולהרמב"ן הא בקטן לא מהני אף שאכל אביו שיעורא דרבנן ומיירי רק בבן גדול ואיך אמרינן קטן בר חיובא הוא, וצע"ג.
בא"ד ולא אתי תרי דרבנן. עיין לקמן דף כד ע"א תוס' ד"ה אבל.
בא"ד אבל ההיא דבהמ"ז וכו'. כתבו דקטן שלא אכל כדי שביעה א"י להוציא לגדול שלא אכל כדי שביעה דהקטן תרי דרבנן והגדול חד דרבנן, עי' בדבריהם. וקשה לי, הא חזינן דגדול שאכל כזית יכול להוציא לגדול שאכל כדי שביעה, דהוא ברכת המצות ומדינא אף בלא אכל כלל יכול להוציא, אלא דבעי שיאכל כזית מכח האסמכתא דואכלת ושבעת מי שאכל הוא יברך, אם כן גם בקטן שאכל כזית דשייך ביה ואכלת ושבעת היה ראוי להוציא לגדול שאכל כדי שביעה, ואינו מעכב בזה רק חסרון דקטנות דהגברא בעצמו לאו בר חיובא דמצוה כלל, וא"כ ממילא יכול להוציא לגדול שאכל כזית, ולא מקרי ב' דרבנן דמה שאינו מחויב עתה מצד שלא אכל רק כזית זהו אינו מזיק, דמכל מקום בר חיובא מקרי אלו יאכל, ויכול להוציא לבני חיובא דאורייתא וכנ"ל. (ועי' חי' ברכות כ' ע"ב וחי' ר"ה כ"ט).
ונ"ל דזהו כוונת הרא"ם שהביא המג"א (סי' תרפ"ט סק"ד), ומ"ש שם הטעם דבידו לאכול כדי שביעה נראה לענ"ד דזהו הטעם ליסוד הדין דגדול שאכל כזית יכול להוציא למי שאכל כדי שביעה, דאף דאינו דומה לשופר וכדומה דיצא מוציא, דהתם החיוב מוטל עליו מצד עצמו ואין לו מקום להפטר ממנו אלא דכבר יצא זהו מקרי בר חיובא ויכול להוציא אחרים, אבל בהמ"ז דכל זמן שלא אכל לא מקרי בר חיובא דאינו מחוייב לבא לידי חיוב, לאכול כדי שביעה, משום הכי הטעים דמ"מ מקרי בר חיובא כיון דבידו לאכול כדי שביעה ולהתחייב בבהמ"ז ודברי תוס' הנ"ל צע"ג. (וע"ע בשו"ת ח"א סי' ז).
בא"ד וי"ל דסומא עדיף. עיין לקמן דף כד ע"א תוס' ד"ה מי שלא ראה. (ועי' מ"ש רבינו בגל' המג"א סי' קפ"ו סק"ג).
תוס' ד"ה ודלמא ר"י היא משום דפסיק. כעין זה שבת דף לז ע"א תוס' ד"ה לעולם.

דף כ.

מתני' אין קורין וכו' ולא טובלין ולא מזין עד שתנץ החמה. מה דקאמר אין טובלים אלא ביום לא דלא סגיא בלא"ה דודאי אי בעי לטבול ב' רשאי לטבול שתיהן בלילה אחת בלילה שקודם יום הזאה לקבל ההזאה, ואחת בלילה שאחר ההזאה לטהר מטומאתו, כיון שכבר עבר שביעי, יכול לטבול גם אותה בלילה, אלא דמתני' מיירי בבא לטבול רק טבילה אחת שתעלה לשתיהן, לקבל ההזאה ולטהר מטומאה, וקאמר מתני' דלא טובלין טבילה זו אלא ביום כיון דבעי שיעלה גם לטהרה, וטבילת טהרה צריך שתהיה ביום דוקא. ובתוס' הקשו באיזה טבילה מיירי, אי דקודם הזאה הא טבילה זו הוי אפילו בלילה, ואי לאחר הזאה תיפוק ליה משום דהוי לאחר הזאה שהוא ביום, ואי למעוטי ליל שמיני הא אחר שעבר שביעי באמת מותר לטבול בכל עת שתרצה. ובל ידעתי מנא להו זה דבעי ב' טבילות שלטהר מטומאה צריך דוקא לאחר הזאה, דלמא זהו רק אמת דצריך טבילה קודם הזאה לא סגיא לטבול לאחר הזאה לחוד, אבל מ"מ י"ל דטבילה דקודם הזאה אם היא ביום עולה לשתיהן, אלא דאם היתה בלילה אז צריך שיטבול שנית אחר הזאה ביום השביעי. גם בלא"ה הא זב וזבה, דליכא הזאה ג"כ טבילתן ביום דוקא, והוצרך מתני' למתני משום הנך דטבילת טהרה הוא ביום דוקא, והדבר צריך תלמוד.

שם מתני' וכולן שעשו כו'. צ"ע שהשמיטה הרמב"ם בפ"ו ה"ט מהל' איסו"ב ובפי"א מהל' פרה ה"ב, ובהל' איסו"ב אפשר לדחוק דמדכתב בהלכה י"ב דטבלה בלילה כאילו לא טבלה ממילא משמע הדיוק דלאחר לילה מהני הטבילה אף קודם שתנץ החמה.

תוד"ה ולא ופיר"ת דב' טבילות היה א' לפני הזאה לקבל הזאה ואותה הוי בלילה וא' אחר הזאה והוי ביממא וכו'. ומ"מ ק' הכא באיזה טבילה מיירי וכו' ואי מיירי באותה שלאחר הזאה וכו'. וקשה לי דמה הכריחם להמציא דהיה חיוב ב' טבילות דהיינו דאחר הזאה בעי' טבילה בעצמותו, ולא בפשוטו דטבילה א' היה ביום הז' לטהרת טומאתו כמו טמא שרץ וזב וזבה דצריכים טבילה ביום האחרון דטומאתן ביום דוקא ה"נ טמא מת. וטבילה זו הברירה בידו אם לעשותו ביום הז' קודם ההזאה ואזי סגי בטבילה זו דעולה לשתיהן לקבלת הזאה ולטהרה מטומאה, אבל אם אינו רוצה ביום הז' לטבול עד אחר ההזאה מ"מ צריך טבילה קודם הזאה לקבלת ההזאה ואזי יכול לעשות טבילה זו בלילה ואינה עולה לטהרתו כיון דהוא בלילה, וא"כ שפיר קתני ואין טובלין קודם לאין מזין היינו אם רצונו שהטבילה דקודם הזאה יעלה ג"כ לטהרתו צריכה להיות ביום. גם בלא"ה הא זה ברור דזב וזבה צריך להיות טבילתן ביום א"כ אצטריך ואין טובלין להנך דאין בהם הזאה. וצ"ע.

בא"ד וגם צרי' טבילה לאחריה. עיין חגיגה דף כג ע"א תוס' ד"ה עשאוהו.
בא"ד דאי לפני ההזאה היאך מותר לטבול ביוה"כ. עי' שבת דף קי"א ע"א תוס' ד"ה לא ס"ד.

דף כ:

כל היום כשר וכו' (עי' חי' יומא כ' ע"ב).
שם לתנופה להגשה. כתבו בתוס' (ד"ה לקמיצה) דתנופה והגשה אין צריך בהו כהן במנחה לפני הקמיצה. תמהני מאד הא מקרא מלא הוא זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן, דמיירי בהגשה כדאיתא בסוטה דף יד וכן בספ"ק דקדושין ילפינן מיניה דהגשה פסולה בנשים, ובתוס' קדושין שם כתבו דמהגשות ואילך מיירי בכהנים.
שם ולמוספין. ואף דלא קרב קודם תמיד של שחר ולא אחר תמיד של בין הערבים מ"מ הכשר המוספים הוא כל היום אלא דדבר אחר מעכב עליהן, או דאפשר דאם בדיעבד הקדים מוספים לתמיד של שחר או שהקריב אחר תמיד של בין הערבים כשר. חידושי הרשב"א.
שם דכתיב וסמך ושחט. עיין מנחות דף צג ע"ב תוס' ד"ה ידו.
תוס' ד"ה לקמיצה וכו' וכן תנופה והגשה. עיין קדושין דף לו ע"א תוס' ד"ה הסמיכות וצע"ג.

דף כא.

מתני' הקורא כו' [ביו"ט חמשה ביוה"כ ששה, בשבת שבעה] אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן. הטעם דבכולהו אין בהם ביטול מלאכה, והר"ן ז"ל כתב בשם אחרים דאין פוחתין קאי אכולהו, אבל מוסיפין אשבת לחודי' קאי, אבל בשארי לא, בכדי שלא להשוותן לשבת, מינייהו ויתיר במנינא. וא"א לי להעמיד פירושם, דנסתר הוא מהברייתא בפרקין לקמן (דף כג ע"א) ר"ע אומר ביו"ט חמשה ביוה"כ שבעה ובשבת ששה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן, והא עכ"פ קאי אדסמיך ליה דהיינו שבת, והרי לרבי עקיבא יוה"כ טפי במנינא משבת, ואפ"ה מוסיפין בשבת ולא חיישינן במה דמשוה ליה ליוה"כ, ופירוש אחרים שבר"ן צריכים לימוד.
שם אלמלא מקרא כתוב. ר"ה דף יז ע"ב סוטה דף יג ע"ב.

דף כב.

בשלמא רב הונא קרי בכהני. עי' לקמן דף כח ע"א תוד"ה כי קאמר.
רש"י ד"ה ואמצעי דולג, שאם לא ידלג הוא כו'. לא זכיתי להבין הא אם לא ידלוג הוא, השלישי ידלוג ויתחיל מתחילת פסוק יהי רקיע, ואיך כתב רש"י דהא צריך להתחיל

בפ' פחות מג' פסוקים גם הלא עתה דאמצעי דולג מתחיל הוא בפ' פחות מג' פסוקים, והו"ל לרש"י לומר דאם השלישי ידלג יהא בראשון אין משיירין וגם בשני אין משיירין, וטוב יותר דאמצעי דולג, ויש בראשון לבד אין משיירין, ועל השני אין מתחילין, דעדיף טפי מלעבור ב' פעמים על אין משיירין, ועכ"פ לשון רש"י צ"ע.
לא זכיתי להבין הא אם לא ידלג הוא אלא דהשלישי ידלג דהיינו שהשני קרא ב' מבראשית וא' בתוך ויהי רקיע והג' ידלג ויתחיל מן יהי רקיע א"כ איך כ' רש"י דהא צריך להתחיל בפרשה וכו' הא הוא יתחיל מתחילת הפרשה ויהי רקיע, וגם הלא גם עתה דהאמצעי דולג הוא מתחיל עם הב' בפרשה בפחות מג' פסוקים והו"ל לרש"י [לומר] דאם האחרון דולג, ישייר בהשני בפרשה פחות מג' פסוקים, והיינו דהשתא אם האמצעי דולג עובר בראשון על אין משיירין ועל הב' אין מתחילין, ואם השלישי דולג עובר בראשון אל אין משיירין וגם בהשני עובר על אין משיירין, וטוב יותר לעבור על פ"א אין משיירין ופ"א אין מתחילין ממה שיעבור ב' פעמים על אין משיירין, וצ"ע.

דף כב:
רש"י ד"ה ולרב אשי דאית בי' מוסף תפלת עננו. מכאן ראי' מפורשת דלא כהט"ז סי' תקנ"ז סק"ב.

דף כג.
הכל עולין למנין שבעה. מבואר בע"ש דהיכי דעולים פחות משבעה כגון יו"ט ויה"כ אינו עולה. ורק למנין ז' עולה עיי"ש, לפ"ז נראה פשוט דבשבת רק אשה א' עולה, אבל לא ב' נשים כיון דמבלעדה ליכא ששה קרואים ולא גרע שבת מיוה"כ דלששה לא מצטרף אשה, ואולם מל' הרמ"א סי' רפ"ב אבל לא שיהי' כולם נשים לא משמע כן, וע' תשו' פנים מאירות ח"ב סימן נ"ד.
שם ואפי' אשה. עי' ר"ה דף לג ע"א תוס' ד"ה הא ר' יהודה.
שם מפני כבוד צבור. לקמן דף כד ע"ב וש"נ.
שם מפטיר מהו שיעלה. עי' תענית דף כט ע"ב תד"ה בשני ובחמישי.
תוס' ד"ה כיון וכו' והם תקנוהו להודיע שת"ע רשות. עי' ברכות דף ב ע"א תד"ה מברך ודף ד ע"ב תד"ה אמר ר' יוחנן ודף כז ע"ב תוס' ד"ה והלכתא.

דף כג:
כיון דבעי למימר נברך לאלהינו. עי' ברכות דף מט ע"ב תוס' ד"ה נברך.
תוס' ד"ה לא שנו וכו' שבכל ימות השנה. עי' לקמן דף כד ע"א תוס' ד"ה ואם היו.

דף כד.

א"ר אסי כנגד תורה. עי' מ"ר פ' תבא.
שם ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו, פירש"י למפרע, וכתב בכ"מ דבנביא של שנים עשרה לא ידלג מנביא לנביא למפרע, אבל בנביא אחד מדלג מסופו לתחלתו מידי דהוי אשאר נביאים עכ"ל, ועי' במג"א לא"ח סי' קמ"ד סק"ד.
שם מתני' אביו או רבו. בט"א כתב דהיינו באין לו אב, אבל ביש לו אב האב קודם. ול"ד להנהו דמתני' דספ"ב דב"מ דרבו קודם, דהכא דהוא זכות הקטן וכבוד האב קודם לזכות בו כמו דיורשו, וגם בהנהו דבב"מ על הבן מוטל להקדים כבוד רבו, משא"כ הכא שהוא דבר הבא מאליו ע"י תקנת חז"ל מטעם דמפרש בגמרא אביו קודם.
תוס' ד"ה מי שלא וכו' אבל מדרבנן מיהא חייב. עי' ר"ה דף לג ע"א תד"ה הא ר' יהודה. בא"ד אפ"ה סומא שיש בו תרי מדרבנן. עי' לעיל דף יט ע"ב תוס' ד"ה ור' יהודה.

דף כד:

משום כבוד צבור. לעיל דף כג ע"א יומא דף ע ע"א גיטין דף ס ע"א סוטה דף לט ע"ב. שם אלמלי. עי' לעיל דף כא ע"א תוס' ד"ה אלמלא.
שם מתני' ציפן זהב. פרש"י נמי כתיב למען כו' וכ"כ הר"ן, אבל לכאורה אינו מספיק דאטו זהב מן האסור לפיך. וברש"י במנחות דף מ"ו ע"ב כתב על ציפן זהב דהטעם דעור בעיא דאפי' קשירתן אינן אלא רצועות במינו כדאיתא בפ' הקומץ דף מ"ה ואח"כ גבי טלה עליהן עור בהמה טמאה כ' רש"י דבעינן מן המותר בפיך ובסנהדרין דף מ"ח ע"ב כ' רש"י על ציפן זהב דפסולות דהלכה למ"מ הוא.
ק"ל היאך ממעט מהך קרא זהב דהא י"ל דממעט רק שלא לעשות ממין טמא דאינו מותר בפיך אבל שארי מינים זהב י"ל דשרי, ובסנהדרין מ"ח כ' רש"י על זהב דהל"מ הוא, ועל עור בהמה טמאה פירש"י דכתיב מן המותר בפיך, משמע דזהב דפסול דהל"מ דבעינן על עור, והכי משמע בשבת ק"ח דכותבי' על עור עוף דמקרי עור דמשמע דאלו לא מקרי לא היו כותבי' אף דהוי ממותר בפיך, וא"כ הכא במתני' דלא קתני רק ציפם זהב לא הו"ל לרש"י למינקט הך דרשא רק דהל"מ הוא דבעי עור, וצ"ע.

דף כה.

גנאי הוא לו. עיין לעיל דף יח ע"א.
תוס' ד"ה מפני. שיסד הקליר. עיין חגיגה דף יג ע"א תוס' ד"ה ורגלי החיות.

דף כה:

דלמא פייגא. עיין ברא"ם ויגש פ' מ"ו פסוק י'.

דף כו.

לא שנו אלא בהכ"נ של כפרים וכו'. (עי' בגל' המג"א סי' קנ"ג סקי"ז).

שם אבל מכרו זט"ה וכו' (עי' בגל' המג"א סי' קנ"ג ס"ק כ"ז).

רש"י ד"ה תוספתא ובמעמדות וכו'. ובמעמדות לא גרסינן. בחי' הרמב"ן ב"ב דף עז ד"ה אין אותיות כתב דאשגירות לישנא הוא ולאו דוקא מעמדות.

שם ד"ה טורסיים צורפי נחושת. עי' חולין דף נז ע"ב תד"ה מטלית. ע"ז דף יז ע"ב תד"ה רבן.

שם ד"ה לא שנו, ובית הכנסת בחשיבתו עומד. מבואר דס"ל דבלא מעמד אנשי העיר קיימא בה"כ בקדושתיה. והאי מתני' דלקמן חוץ מד' דברים, צ"ל דמיירי במכרו במעמד אנשי העיר, ואעפ"כ אסור בד' דברים, והאי תילא צ"ל דזריעה קיל מהארבעה דברים. (בכתי"ק כתוב "ובהרא"ש כ' היפוך מזה"). ותימה לי מדברי רש"י לקמן (דף כז ע"ב) ד"ה ורבנן וכו' ומעלין להו, וכיון דכתב רש"י דמעלין הדמים, ע"כ דמיירי בלא מעמד אנשי העיר, ואיך כתב רש"י עליה כל מה דבעי ללוקח חוץ מד' דברים, הא בלא מעמד אנשי העיר, הבית הכנסת בקדושתיה קיימא. וה' יחנני וילמדני.

מבואר דס"ל לרש"י דבלאו מעמד אנשי העיר אין מורידין דמים מקדושתן וגם הבהכ"נ בחשיבותו ובמעמד אנשי העיר בהכ"נ והדמים יוצאים לחולין. ותמוה לי מזה דברי רש"י לקמן כז ע"ב ד"ה ורבנן וכו' דכיון דשקיל דמי ומעלה להו בקדושה וכו' וממ"נ אם במכרו במעמד אנשי העיר לא צריך להעלות הדמים בקדושה ואעפ"כ הלוקח מה דבעי עביד דהא בהכ"נ יוצא לחולין והמעות מותר אפי' למישתי בי' שכרא ובלא מעמד אנשי העיר אף אם מעלין הדמים בקדושה מ"מ הבהכ"נ בקדושתה קאי. וצע"ג.

מלישנא דהרמב"ם והשו"ע יו"ד סי' רפ"ב סט"ז תפוחי כסף וזהב אסור להוציאן לחולין אם לא לקנות בהם ס"ת או חומש, משמע דהם יוצאים לחולין ע"י שמעלים הדמים לקדושה חמורה, ובמעמד אנשי העיר גם הדמים מותר למשתי ביה שכרא. ונפלאתי הא בר"ן ר"פ בני העיר מבואר דהא דביהכ"נ יוצא לחולין והא בדבר שקדושת הגוף אינו יוצא לחולין בפדיון, הרמב"ן כ' דביהכ"נ אין לו קדושה רק תשמישי מצוה כסוכה ולולב, והר"ן כתב כיון דאומרים בו קדושה עשו חז"ל כמו תשמישי קדושה עיי"ש, עכ"פ משמע להדיא דתשמיש קדושה לא פקע הקדושה מהם בשום מקום, וביותר תמוה לי על הטור שכ' וא"א הרא"ש ז"ל כ' הילכך יחיד שמכר ס"ת וכו' ולפי"ז התפוחין וכו' והלוקח יכול לעשות בו מה שירצה, מהיכן למד כן הלא הם רק כמו ס"ת לענין דמיו אבל לא שהלוקח יכול לעשות בהם כחפצו, והכי מדוייק לישנא דהרא"ש ואכל הני דמתני' קאי וכו' ומיהו

ה"ה בביכה"נ וכו' משמע דבתחילה דמיירי לענין דמי משו"ה קאי אכל הני דמתניתין וסיים ומיהו ה"ה בביהכ"נ וכו' היינו דבית הכנסת עדיף יותר דאפילו הבית הכנסת יוצא לחולין, אבל באינך לא.

דף כו:

א"ל מהו למזרעיה. עי' לקמן דף כח ע"ב תד"ה בתי כנסיות וברי"ף ליתא להנך תיבות מהו למזרעיה.

שם פליגי בה רב אחא ורבינא. עיין ב"מ דף טז ע"א ועיין בר"ש רפ"ב דמעשרות.

שם לנטורי בעלמא עבידן וכאדרונא דמיא גירסת הרי"ף.

שם וחוצץ בפני הטומאה. עיין ב"ב דף כ ע"א תד"ה היא גופה.

דף כז.

ת"ש גוללין וכו' וחומשין במטפחות נו"כ (עי' בגל' המג"א סי' קנ"ג סק"ב).

שם אלא ללמוד תורה. ע' ב"ב דף ח ע"ב תד"ה פדיון שבויים ע"ז דף יג ע"א תד"ה ללמוד תורה.

שם אשה נמי. ע' ב"ב דף יג ע"א תד"ה שנא'. ובחגיגה דף ב ע"ב תד"ה לא תהו ובגיטין דף מא ע"ב תד"ה לא תהו.

דף כז:

ר"מ בשיטת ר"י אמרה וכו', ע' בתוס' ב"מ ס"ה ע"ב ד"ה לכשיהיו לי מעות אבל כאן נהי דהוא יכול לפדות יורשים א"י לפדות, ויש לעי' לפ"ז בסוגיין דאין מוכרין בהכ"נ אלא על תנאי שאם ירצו יחזירו ומוקי לה כר"י דצד א' ברבית מותר, ואמאי מהני הא היכא דלעולם יכולים לפדות הוי כמו משכנתא.

דף כח.

שאל רבי את רבי יהושע בן קרחה. עיין ב"ב דף קי"ג ע"א תוד"ה ומטו בה.

שם להסתכל בצלם. דוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בו בצלמו ובדמותו אבל ראיה בעלמא שרי. מ"מ ססי' רכ"ו.

שם מתני' קדושתן אף כשהן שוממין. במהרי"ט בתשו' ח"א סי' קכ"ג כתב דהכי דייקי' דודאי אי היה כתיב והחרבתי את מקדשיכם היה אפשר לפרש מקדשיכם שהיה כבר בשעת החורבן אבל לשון שממה אינו נופל אלא על שעת חורבתה מכבר שנים רבות ואינה נבנית כדכתיב על הר ציון ששמם. ואילו נחרב וחזר ונבנה תיכף אף שהיה נופל עליו לשון חורבן לא היה נופל עליו לשון שממה. והכא דכתיב והשמותי את מקדשיכם אלמא קדושתן אף כשהן שוממים אף אחר שנחרבו עיי"ש וכ"כ המהרי"ט בדרשותיו פ'

וישב דרוש א' ועיי"ש מ"ש עוד בזה ועי' במ"ש המ"ל פ"א מהלכות קרבן פסח הלכה ה' ובתשו' מוצל מאש סי' מ"ג.

דף כח:
חכמים ותלמידיהם וכו' (עי' חי' ברכות כ"ה ע"א).

דף כט.
בבי כניסתא דשף. עיין ברמב"ן במלחמות ספ"ד דכתובות.
שם מריש הואי גריסנ'. עיין ברכות דף ח ע"א.

דף כט:
קדמינן וקרינן. עי' בכורות דף נז ע"ב תד"ה בפרוס.

דף לא:
לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות. ואילו היה מפסיק הי' אותו שבא לקרות חייב לברך על הקללות. הר"ן. ובתוי"ט כ' ואע"ג דתנן כ"א ע"א הפותח והחותם מברך לפניה ולאחריה אבל כל שאר הקוראים בתורה אין מברכין וכו' ע"ש, ובלח"מ כתב שמצא בירושלמי רבי סימון בשם ריב"ל אין לך טעון ברכה לפניו ולאחריו אלא שירת הים ועשרת הדברות וקללות שבת"כ ושבמשנה תורה ע"כ, וא"כ א"צ לכל הדחוקים ומשנתינו עולה יפה בלי גמגום ע"ש.

דף לב.
משום דאפכי להו. גיטין כח ע"א מנחות ל ע"ב.
שם מנין שמשתמשין בבת קול. ע' תוי"ט פט"ז מ"ז דיבמות.

מועד קטן

דף ב.
מתני' ובשביעית בין ממעיין. עיין לקמן דף ו ע"ב תוס' ד"ה מרביצין.

דף ב:
איתביה ר"י לרבה [המנכש והמחפה לכלאים לוקה, ר"ע אומר אף המקיים, בשלמא לדידי במנכש מתרינן ביה משום זורע, היינו דאסורה זריעה בכלאים, אלא לדידך דאמרת משום חורש חרישה בכלאים מי אסירא, אמר ליה משום מקיים והא מדקתני סיפא ר"ע אמר אף המקיים] מכלל דת"ק לאו משום מקיים. קשה לי, דלמא הת"ק ס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, ואינו חייב במקיים בעלמא אא"כ ע"י מעשה כגון נכוש וחיפוי, ור"ע הוסיף דאף מקיים בעלמא לוקה, דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקה. ולשיטת התוס'

מכות (דף ד' ע"ב ד"ה הא ל"ק) דגם ר"ע לא מחייב אלא במקיים ע"י מעשה ניחא, אבל לפי' הערוך שם בתוס' דלרבי עקיבא חייב גם בלא עשה מעשה קשיא, [אב"ה עיין לאבא מארי נ"י בכתביו].

ק"ל דילמא הת"ק ס"ל לאו שאב"מ אין לוקין במקיים בעלמא אלא א"כ ע"י מעשה, כגון המנכש והמחפה, ור"ע הוסיף דאף מקיים בעלמא לוקין דס"ל לאו שאב"מ לוקין.

ונ"ל למ"ש תוס' ריש מכות ד' ב' ד"ה הא ל"ק וכו' להוכיח דר"ע סובר לאו שאב"מ אין לוקין, והוכיחו מזה דע"כ הא דקאמר ר"ע אף המקיים היינו ע"י מעשה עיי"ש. וכ"כ עוד ב"ק פ"א ד"ה אין מחייבין ובע"ז ס"ד ד"ה רבי עקיבא, א"כ שפיר פריך הש"ס דמכלל דת"ק סבר אף מקיים במעשה אין לוקין. והנה הרמב"ם ריש כלאים כ' המנכש חייב משום מקיים, ובהל' ב' כ' ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו ואם קיימן אינו לוקה, ועיין בכס"מ דהא דפסק הרמב"ם דמקיים אינו לוקה, היינו דפסק דלא כרבי עקיבא אלא כרבנן ומודו דאיסורא איכא. ואף דהרמב"ם פסק כרבה דמנכש משום מקיים ולדידי מוקמינן כולהו כר"ע, מ"מ משמע דרבנן פליגי וס"ל דאינו לוקה, והביא שם הירושלמי ריש פ"ח דכלאים דאיתא שם הכל מודים דאסור בשלא קיים ע"י מעשה. אבל אם קיים ע"י מעשה לוקה כהדא דתני המחפה בכלאים לוקה. ואח"כ כ' הכס"מ ויש מי שאומר למאי דמוקמינן כולה כר"ע היא כי אמר ר"ע המקיים לוקה דוקא בעשה מעשה כגון המנכש והמחפה, אבל מקיים בלא מעשה אינו לוקה, וק"ל א"כ מנ"ל דאסור, ועוד שהירושלמי שכתבתי הוי תיובתא, עכ"ל הכס"מ. ונפלאתי על הכס"מ דדחה דברי היש מי שאומר לגמרי, והרי הם דברי תוס' בשלשה מקומות שכתבתי, גם נראה דהכס"מ לא נחית כלל לסברא דלאו שאב"מ אלא דסובר דכונת היש מי שאומר דכל עיקר הלאו במקיים הוא רק במעשה. ובלא מעשה ליכא לאו כלל רק איסורא בעלמא משו"ה הקשה דא"כ מנלן דאסור, משא"כ אם נפרש כוונת היש מי שאומר דמדין לאו שאב"מ אין לוקין במקיים בלא מעשה אין התחלה כלל לקושית הכס"מ דבאמת הלאו של המקיים היינו בסתם מקיים אלא דמ"מ אינו לוקה בלא מעשה כדין כל לאו שאב"מ דאסור ואין לוקין. ולפי דברינו דדעת יש מי שאומר הם דברי תוס', וסלקנו קושיא א' דהכס"מ מעיקרו, נברר ג"כ לסלק קושיא ב' של הכס"מ דהירושלמי הוא תיובתייהו, ואדרבא דברי הכס"מ תמוהין, במה דדעתו לעיקר דר"ע מחייב מלקות אף במקיים בלא מעשה, והרמב"ם פסק כרבנן, הא כיון דמוקמינן כולה כרבי עקיבא והברייתא קאמר המנכש והמחפה לוקה דברי רבי עקיבא, שרבי עקיבא אומר המקיים בכלאים לוקה, מבואר להדיא דדין מנכש הוא רק לר"ע אבל לא לרבנן, א"כ איך פסק הרמב"ם דמנכש לוק'. גם קשה באמת למה

נדחק הש"ס לאוקמי כולה כרבי עקיבא ולא קאמר דפליגי במקיים בלא מעשה כמו דהקשינו בתחילת דברינו, לזה נראה ברור דבהך גופא פליגי סוגיא דידן והירושלמי, דהרי הירושלמי קאמר דלכו"ע אם קיים ע"י מעשה לוקה כהדא דתנינא המחפה בכלאים לוקה, מבואר דהירושלמי ס"ל דמחפה לאו היינו זורע ומחייב רק משום מקיים, גם לא ס"ל כולה כר"ע הוא. ולזה הוכיח דרבנן מודו במקיים במעשה לוקה. נמצא דהירושלמי מפרש פלוגתייהו במקיים בלא מעשה וכיון דזה עיקר הוכחת הירושלמי, א"כ ממילא בהיפוך מדנדחק תלמודא דידן לומר כולה ר"ע ולא קאמר דפליגי במקיים בלא מעשה, וגם הלישנא דברי ר"ע אומר שר"ע וכו' משמע בלא"ה לא הי' מלקות במנכש, ע"כ מוכח בבירור דתלמודא דידן ס"ל דר"ע לא מחייב אלא במקיים במעשה, וכדמוכח מכח קושית תוס' מכות הנ"ל, וא"כ עולים ד' התוס' כהוגן, ופסקו של הרמב"ם כר"ע ודוקא במקיים במעשה לוקין, ודברי היש מי שאומר שרירין וקיימין, וגם אף אם נימא בזה כהירושלמי דר"ע מחייב אף באין בו מעשה, מ"מ בזה לא פסק הרמב"ם כר"ע, כיון דקיימ"ל בכ"מ לאו שאב"מ אין לוקין עליו כנלע"ד.

בכ"מ הלכות כלאים פרק א' הל' ב'. ואסור לאדם לקיים וכו' ועוד שהירושלמי שכתבתי הויא תיובתיה עכ"ל. לפי דברי הכ"מ יש לתמוה כן על תוס' דכתבו בריש מכות דף ד' ע"ב בד"ה הא לא קשיא וכו' ובע"ז דף ס"ד ע"א ד"ה רע"ק וכו' ובב"ק דף פ"א ע"א ד"ה אין מחייבין דלר' עקיבא מקיים בלא מעשה אין לוקין, ויהיה הירושלמי תיובתייהו דרבותינו בעלי התוס' שכתבו כן בשלשה מקומות.

ומתחילה אני אומר דיש להפליא על הכ"מ דהונח לו בישובו להרמב"ם דס"ל אף דקיי"ל כרבה ולדידיה אמרינן כולה רבי עקיבא היא מ"מ משמע דר' עקיבא הוא דאמר המקיים בכלאים לוקה ורבנן פליגי עליה, לפי"ז יקשה בהיפוך הא בברייתא קאמר דברי רבי עקיבא שרבי עקיבא אומר המקיים בכלאים לוקה, מבואר דלמאן דפליג על ר' עקיבא דמקיים אינו לוקה ה"נ אינו לוקה במנכש, ואיך פסק הרמב"ם דלוקה במנכש. ואם נימא דכוונת הכ"מ לסוף דבריו דרבנן פליגי רק באין בו מעשה אבל במעשה לכו"ע לוקין, א"כ איך קתני בברייתא שרבי עקיבא אומר המקיים הא גם לרבנן לוקין במנכש. וביותר תמוה דלמ"ל באמת להש"ס לדחוק דכולה רבי עקיבא היא, לוקי בפשוטו דת"ק ס"ל דוקא המנכש והמחפה דהוי מקיים במעשה לוקה ורבי עקיבא הוסיף אף באין בו מעשה.

ולזה נראה ברור דכד נדייק בירושלמי דאמר אבל אם קיים ע"י מעשה לוקה כההיא דאמר המחפה בכלאים לוקה, הרי דראיית הירושלמי מדברי הת"ק, וס"ל להירושלמי דמחפה

אין בו משום זורע רק משום מקיים וכס"ד דתלמודא דידן פ"ג דמכות, וגם הרי מבואר דהירושלמי לא מוקי כולה כרבי עקיבא רק הוכיח מזה דרבנן מודו במקיים במעשה, הרי דהירושלמי מפרש באמת פלוגתתם כקושייתנו הנ"ל דרבי עקיבא הוסיף מקיים בלא מעשה, וא"כ כיון דכל עיקר הוכחת הירושלמי מדברי ת"ק דמחפה, א"כ ממילא כפי"מ דמוקמינן בסוגיא דידן לרבה דכולה רבי עקיבא היא י"ל דרבי עקיבא מיירי רק במעשה, ואדרבה מדלא מוקי הש"ס פלוגתייהו בהכי מוכח להדיא דס"ל להש"ס בפשיטות דגם רבי עקיבא לא ס"ל דלוקה רק במעשה. והא דבאמת קים להו להש"ס הכי, היינו מכח קושית תוס' ריש מכות הנ"ל דמוכח דרבי עקיבא ס' לאו שאין בו מעשה אין לוקין, וא"כ אין כאן עוד קושיא על תוס' דהרי מבואר דסוגיא דידן חולק בזה על הירושלמי, ודברי היש מי שאומר שרירין וקיימין דס"ל להרמב"ם כיון דמוקי כולה כרבי עקיבא [פסק] כרבי עקיבא אלא דרבי עקיבא בעצמו ס"ל הכי רק במעשה. ובלא"ה אף אם נניח כדברי הכ"מ כפי קושייתו בתחילה דלא מצינו דרבנן פליגי על רבי עקיבא ונניח ג"כ כדעתו דיסוד מוסד כהירושלמי דרבי עקיבא מחייב אף במקיים בלא מעשה, מ"מ אין כאן קושיא על הרמב"ם, דאם רבי עקיבא מחייב בלא מעשה מוכח באמת דס"ל בכל מקום לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, וא"כ לדידן דקיי"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ה"נ הכא ליכא מלקות בלא מעשה, דאף [ד]ביסוד דין מקיים לא מצינו פלוגתא על רבי עקיבא אבל מ"מ ממילא תלי בפלוגתא דלאו שאין בו מעשה. אך באמת אין צורך לזה דבלא"ה ניחא כמ"ש, דמהירושלמי דס"ל דפליגי רבנן על רבי עקיבא וגם ס"ל דרבי עקיבא מחייב אף באין בו מעשה מישך שייך חדא בחברתא כיון דהירושלמי ס"ל דפליגי וס"ל דמחפה הוי רק מקיים הוכרח דפליגי במקיים בלא מעשה, אבל בש"ס דידן דנדחק דכולה רבי עקיבא היא לא מצינו דפליגי וגם לא מצינו דרבי עקיבא מחייב במקיים בלא מעשה, ואדרבא מוכח בהיפוך וכנ"ל.

גם מה שהקשה הכ"מ דא"כ מנ"ל דלרבי עקיבא בלא מעשה איסור איכא, לענ"ד לק"מ דאנן לא אמרינן דהלאו הוא רק במעשה, אלא כך אמרינן דהלאו הוא במקיים סתם אלא דבלא מעשה אין לוקין כמו כל לאו שאין בו מעשה דאין לוקין עליו. ובלא"ה י"ל דמבואר בכמה משניות בכלאים דאסור לקיים בלא מעשה וכמ"ש תוס' בב"ק דף פ"א ע"א כנלע"ד ברור בעזה"י. ועיי' בטורי אבן ר"ה דף ט' ד"ה ל' יום וכו' ובסופו.

תוס' ד"ה חייב שתים וכו' וקשיא ל"ג. עיין ב"ב דף נ"ב ע"ב.

דף ג.

מנין לעידור ולקישקוש ולניכוש כצ"ל לענ"ד.

דף ג:

תד"ה יכול ילקה כו' דה"ק רחמנא כו'. והא ודאי מ"מ לא מוכח דתסתיים דר"י דאמר דלוקה על החרישה, די"ל דקרא קאמר רק דתוס' דינו כשביעית, ועל חרישה אף בשביעית גופא לא לקי אבל עכ"פ יכול ילקה על תוס' באותו שלוקי' בשביעית.

אולם יש לע' דמשמע דאי נפקא מן הלכה מעשר נטיעות אין כאן מלקות דהא ההלכה לא היה כלל בדרך איסור רק להתיר נטיעות ונשמע ממילא האיסור. א"כ מה פריך הש"ס לקמן דלרבי עקיבא קרא למ"ל. הא איצטריך למלקות. ובפשוטו יש לדחוק דפירכת הש"ס למ"ד דחרישה בשביעית לא לקי. א"כ בחריש אייתר דהא לחרישה עצמה בלא"ה איסוריה ידעי' מההלכה ומלקות בלא"ה בחרישה ליכא. אולם לחד תירוצא בתוס' דלקמן ד"ה שהרי כבר נאמר דרבי עקיבא מוכח דסבר דלוקה על החרישה. א"כ תקשי כנ"ל.

גם יש לע' במה דנדחקו בתוס' ד"ה ר"א אומר. דר"א לא שמיע ליה הך דלקמן דנמנו עליה והתירוה. הא בלא"ה י"ל דר"א סבר כמסקנת רב אשי דר"ג ס"ל כר"י וכו' וא"כ ממנ"פ איך קאמר יכול ילקה דאם מההלכה הא ליכא מלקות. ואם מקרא דבחריש איך אמר עלה ונסיב לה לפטורא הא לגבי הקרא ליכא לימוד לפטורא. ור"י לשיטתי' דאמר לקמן דגמר משבת בראשית. גם בעיקרא דמלתא קשה מאד לומר דלרבי עקיבא לוקמי על תוס' שביעית ולא מצינו כן. וע' בהריטב"א שכ' די"ל דיכול ילקה היינו מכת מרדות. וניחא הכל בעזה"י.

דף ד.

ואם בשביל לייפותן אסור. במ"מ פ"ח ה"ב כ' ובברייתא לאו דוקא כדי ליפותן אסור אבל אם היו נפסדין מותר בהדלאה, אלא כל שאינו כדי לאכלן הרי הוא כבית השלחין שאין מתירין בו טורח יתר. ולענ"ד יש לחלק, דהתם אינו ראוי כלל למועד, אבל הירקות חזי למועד, אלא דהוא אינו רוצה לאכלם, בזה י"ל דאם הוא פסידא דמותר אף לדלות דהוא טירחא יתירה מטעם הואיל, והרי אפי' ביו"ט מותר במלאכה גמורה משום הואיל במקום פסידא כדאיתא בסוגי' דפסחים מ"ו גבי מסוכנת ודו"ק.

דף ד:

איכא בינייהו דקא שקיל מיני' ושדי לבראי [בנמוק"י כ' וחכ"א עושין את האמה דעודר לא הוי כיון דמשליך את העפר למרחוק כו', וכ' בתי"ט דהכי איתא בגמ' דלמ"ד מפני שמכשיר אגפי' לזריעה דלהכי לא קאמר מפני שנראה כעודר דמיירי דשדי לאבראי וכו'], בסוגיא אינו כן ואדרבה מבואר ההיפוך דאם שדי לאבראי לית ביה משום מכשיר אגפיה לזריעה. אלא דהש"ס קאמר דא"כ בשדי לאבראי דלמ"ד כעודר איכא ולמ"ד מכשיר

אגפיה ליכא, ועלה פרכינן למ"ד משום שמכשיר תיפוק ליה משום עודר ור"ל וליתסר גם בשדי אבראי, ומשני עודר נמי כל שקיל בדוכתא מנח לה, ור"ל דהך מ"ד ס"ל דבשדי לאבראי אינו דומה לעודר. הרי מבואר דלמ"ד מפני שמכשיר אגפיה לזריעה מיירי מתני' באינו משליך לאבראי וממילא ל"צ לטעם דעודר דבלא"ה אסור משום דמכשיר. ואדרבא זהו מוסיף חומרא דאפי' היכא דאתא מיא בתריה דליכא משום עודר מ"מ אסור משום שמכשיר אגפיה לזריעה. וא"כ ע"כ דברי הר"ן קאי למ"ד משום דנראה כעודר דאיהו ס"ל דבשדי לאבראי ג"כ שייך משום עודר ולדידיה י"ל דמתניתין מיירי בשדי לאבראי דוקא דכה"ג מתירים חכמים דבהא פליגי ראב"ע וחכמים אם כה"ג נראה כעודר, אבל בלא שדי אבראי גם חכמים ס"ל דנראה כעודר דפלוגתא רחוקה לא משוינן, וכיון דהך חילוק מבואר בגמ' אליבא דמ"ד מפני שמכשיר אגפיה לזריעה וממילא י"ל הכי לאידך מ"ד אליבא דחכמים. כנלע"ד מוכח בכוונת הר"ן אף דדחוק קצת. ודברי התוי"ט צע"ג. ואולם בדברי הר"ן הנ"ל קשה לי דנראה דס"ל דבלא שדי אבראי אסור משום דמיחזי כעודר. ועדיפא הו"ל למנקט דאסור משום שמכשיר אגל"ז, כמבואר בסוגיא דמאן דאוסר משום דמיחזי כעודר ס"ל ג"כ האיסור דמכשיר אגל"ז. ולהך טעמא דמכשיר אגפיה לזריעה אסור גם באתא מים אבתריה וצ"ע.

תוד"ה מפני שמכשיר. א"נ חשיב ליה עבודת קרקע ממש, דנראה ברור דמ"מ הטעם מפני נראה כעודר היינו רק מפני הרואים, מדלא קאמר משום דהוי כעודר וגם מדמשני אההיא דעושה את זבלו דזבלו מוכיח עליו מבואר להדיא דבעצמותו ליכא איסור אלא מפני הרואים [ולמ"ד מפני שמכשיר צ"ל דבלא"ה לא קשה משום דהתם דשדי לבראי]. אולם תמיה לי, דא"כ מאי פרכינן למ"ד מפני שמכשיר ליחוש מפני שנראה כעודר הא כיון דרבנן לא חשו לרואים דלמא גם ר"א לא חש לכך, אלא דמחולקים בעיקר הדין דלר"א אסור דהוי עבודת קרקע דמכשיר אגפיה לזריעה אע"כ דגם מכשיר הוי רק מפני הרואים, מש"ה מדמי הש"ס דאם חיישינן להך ניחוש נמי להך, וצ"ע.

דף ה.

ת"ל וראה עצם אדם. עי' נדה דף נז ע"א תוס' ובנה.

דף ה:

ששם אילנות בידוע שנחרש, מבואר בסוגיא, דחרישה עושה תקנה דאף באבד קבר ע"י שנחרש אינו מטמא באהל. ולא הבנתי, דבמה פקעה לטומאת אהל ע"י החרישה, וכי ודאי הוא שע"י החרישה נפרסו העצמות ונקרע בשר המת עד שאין שיעור לטמא באהל, והרי תוס' כתבו בד"ה מנפח דהא דמיקל בנפוח דמסתמא לא הגיע המחרישה עד המת,

א"כ אי אפשר להקל ע"י המחרישה, [ולשון תוס' אח"כ ולא היו רגילין לקבור מתים בעומק א"י הא אדרבא כתוב תחלה דאין החרישה נוגע למת כלל].
תוס' ד"ה אין מציינים אין צריך ציון. לא זכיתי להבין הא בפשוטו אין מציינים דאין ראוים לציין דישרפו לחנם תרומה וטהרות, דהרי אמרינן מוטב ישרפו לפי שעה ואל ישרפו עליו לעולם, הרי דאיסורא איכא דמשום האי חששא אפי' בכזית דמטמא באהל דהיה ראוי לציון אמרינן דאין מציינים.
תוס' ד"ה יש בה אילנות וכו' אי נמי בידוע לאו דוקא. עיין נדה דף סד ע"ב תוס' ד"ה ע"ג כולם.

דף ו.

תד"ה דאמר מר, ונהי דברוח א', לא ידעתי לפרש עומק כוונתם במ"ש כי אין הטומאה בפחות מן הציון, הא מ"מ תחתי' יהא טהור דהא אין מציינין על מקום הטומאה ומה הפרש בין מצד א' ובין מב' הצדדי', וה' יאיר עיני.

דף ו:

מושכין את המים מאילן לאילן. ברש"י ובהטור דמיירי בשדה הבעל, וכ' הה"מ בשם הרי"ץ גיאות דמיירי בשדה שלחין וע' תו' יו"ט, ובב"י הביא דברי רי"ו דמיירי שהם קרובים כמו שדרך לניטען ממטע י' לבית סאה אבל לא ברחוקי' וכן איתא להדי' בירושלמי.

דף ז.

מתני' רמ"א רואין את הנגעים בתחלה. ברש"י וכן הרע"ב לא העתיקו תיבת בתחלה, ובאמת הגירסא בתחלה קשה דהא מבואר בסוגיא דבתחלת הסגר הראשון דהיינו בטהור גמור לכו"ע לא חזי כלל, ובתחלת הסגר ב' כו"ע חזי ומטמאי ליה. ולשיטת תוס' דבתחלת הסגר ראשון חזו (וע"כ דלא גרסי בטהור כ"ע ל"פ דלא חזי) מ"מ הא ס"ל דבתחלת הסגר הראשון גם לחכמים רואים להקל ולא להחמיר דרשאי לשתוק וא"כ פלוגתייהו לא הוי בתחלה. משנה למלך פ"ז מהלכות יו"ט.
תוד"ה אמר רבי וכו' צריך פריעה ופרימה כשהוא מוחלט וטמא טמא יקרא. עי' תוי"ט פ"א מ"ז דמגילה.
בא"ד ע"כ נראה וכו'. דברי תוס' בזה תמוהים, דמי הכריחם לכך הא י"ל דפשוטו דלכו"ע היכי דלא נשכר כלום חשוב פריעה ופרימה הפסד, אלא דמאן דס"ל דר' אמר נראין דר"מ במוסגר וד"ר יוסי במוחלט, היינו כדברי ר"מ ממש במוסגר וכטעמי' דיכול לשתוק ולא יטמא אותו, ודר"י במוחלט ג"כ מטעמי' ממש, דצוותא דאשתו עדיפא לי', ומאן דס"ל דר'

אמר נראי' דבר"מ במוחלט ודבר"י במוסגר הכל מטעמייהו ממש, דבמוסגר כר"י דצריך לומר טמא ויפסיד פריעה ופרימה ובמוחלט כר"מ דצוותא דעלמא עדיפא. ומרויחים קוש' תוס' אח"כ דמהו נראי' דברי ר"מ הא לא ס"ל כלל דיכול לשתוק, דהא באמת אמר מטעמייהו ממש וכנ"ל. וראיתי שכ"כ הריטב"א וצע"ג.

דף ח.
תוס' ד"ה נפקא ליה וכו' וספר כריתות איצטריך לדרשה אחרינא. וע"ע תוס' זבחים דף קיז ע"א ד"ה והתורה ובכריתות דף טו ע"א תוס' ד"ה ערות.

דף ח:
מאי בינייהו (עי' חי' סוכה כ"א).
תוס' ד"ה בחגך כו' עיקר דרשה כו'. ועי' כתובות דף מז ע"א תוס' ד"ה דמסר.

דף ט.
דקדושתו קדושת עולם. עיין שבועות דף טז ע"ב תוס' ד"ה קדושתו.

דף ט:
תוס' ד"ה כאן במצוה וכו' וק"ש אין מפסיקין. להדיא איתא בשבת דף יא ע"א דלק"ש מפסיקין וצ"ע.

דף י.
מעמידין תנור וכירים וריחים כצ"ל.

דף י:
רבינא הוה מסיק זוזי וכו' (עי' בגל' הט"ז סי' תקל"ט סק"א).
תוס' ד"ה ואין מונעין וכו' אין נ"ל דהא קיי"ל. עיין בראש"ש דהגירסא הכא רב. ולפ"ז לק"מ דרב לשיטתיה דס"ל דבר שאין מתכוין אסור. ואסור קרצוף בי"ט.

דף יא.
וא"ד שרי להו רבא מיצד וכו' (עי' בגל' המג"א סי' תקל"ג סק"ז).
בראש"ש סי' כ"ח. (עי' בחי' או"ח סי' תקל"ג ס"ג).

דף יא:
פתח באבל וסיים במועד אר"ש בדר"א זאת אומרת וכו', פי' הרע"ב מדקתני וארעו אבל ומחמת האבל עכב עד המועד טוען קורה ראשונה במועד אבל בימי אבלו הי' אסור לטעון וכו'. תמוה לי דלפי מה דפירש הרע"ב דאירעו אבל היינו דמחמת האבל עכב עד המועד (וכן מבואר ממ"ש הרא"ש בשם הראב"ד להוכיח דדבר האבד אף אם ליכא אחר דאסור לעשות ע"י עצמו בצינעא דאם איתא דבצנעא מותר הו"ל כמכוי' מלאכתו

במועד דהא לאו אונס הוא עכ"ל. הרי מבואר דמפרש כהרע"ב דמוכח דארעו אבל מותר במועד) א"כ מפרשים הוכחת הש"ס דפתח באבל וסיים במועד, הא מה דלא מפרש דינא דאבל, היינו דמתני' לא מיירי הכא כלל מדין אבל. והא דקתני וארעו אבל לא משום דינא דאבל אלא דע"י שאירעו אבל מותר בחוה"מ. ועדיפא הו"ל להש"ס למידק מהא גופא מדשרי במועד ע"כ דאסור באבל דאל"כ לאו אונס הוא וליתסר במועד. ולזה היה נלע"ד בדעת הרע"ב והראב"ד דהכי קאמר הש"ס מדפתח באבל וסיים במועד ולא פירש דינא דאבל ע"כ דלא מיירי מדין אבל. ולא מלתא באפי' נפשי' הוא אלא דחדא קתני דארעו אבל מותר במועד א"כ ש"מ דבימי אבל אסור. ומה דמשני רב אשי לא מבעיא קאמר לא מיבעיא בימי אבלו דשרי כו' היינו דר"א קאמר דלאו חדא קתני אלא דמתני' מילי מילי קתני דארעו אבל ואף במועד מותר. אבל למה דקי"ל כשינויא דרב שישא כו' דאבל חמור מתני' חדא קתני דמכח דארעו אבל מותר במועד. כנלע"ד ברור בעזה"י.

ואולם תמוה לי למ"ש הרא"ש לדחות הוכחת הראב"ד הנ"ל דאף שהיה מותר בימי אבל מ"מ מתוך מרירות אבילות אין דעתו סובלת להתעסק במלאכה. א"כ מאי מדייק הש"ס פתח באבל, הא כיון דחדא קתני ליכא הוכחה למה דלא פירש דינא דאבל דלא מיירי מיני', וגם ההוכחה מדשרי במועד לאו ראי' הוא דהא אף דשרי בימי אבלו מותר במועד כמ"ש הרא"ש וצע"ג.

שם לא מיבעיא בימי אבלו דמדרבנן. עיין לקמן דף יד ע"ב תוס' עשה דיחיד.

שם אם היה אומן לרבים וכו' (עמש"כ לק' כ"א).

דף יג.

לברי' לא קנסו רבנן. אפשר דדוקא בלא עשה אביו מלאכה דהדין שלא יעשה, בזה לא קנסו לברי' דמותר לעשותו, אבל אם כבר עשה אביו דהדין דמפקירים אותו לכל, כיון דנעשה הפקר אפשר דאם מת לא זכה בנו, ולא עדיף מאחר כיון דכבר נעשה הפקר, ולפמ"ש [בחי' שו"ע סי' תקל"ח ס"ו] בכוונת לישנא דהמחבר אם הוא דבר האבד, מוכרח דגם אם עשה אביו ל"ק בנו אחריו.

דף יג:

רש"י ד"ה מטומאתו לטהרתו, לפי שלא היה להם פנאי, כן דרך רש"י לפרש המשנה כפי ס"ד דהש"ס, והיינו לפי האבעי' דבהיה לו פנאי אסור, וגם דממדה דפשיט אביי דף י"ד ע"ב הא בימי טומאתו נהיג מוכח דהי' ס"ל דמתני' מיירי באין לו פנאי, דאל"כ אדרבה איכא רבותא בעולה מטומאתו קודם הרגל דהי' לו פנאי אפ"ה שרי.

דף יד.

תוד"ה ומנודה וא"ת מאי קמ"ל נזיר ומצורע, ר"ל כיון דגם בבא ממדה"י ואינך מותר בגילוח כל הראש מכ"ש נזיר ומצורע דאיכא מצוה.

בא"ד ואי מיירי הכא בשלא הי' להם פנאי וכו', לא הבנתי דהא כל עיקר דבריהם הראשונים היינו לאותו צד דמיירי באין לו פנאי דס"ד למיסר משום שמא ישהה קרבנותיו, דאילו לאידך צד דמיירי דיש להם פנאי בלא"ה ליכא קושיא דזהו קמ"ל דאף שהיה לו פנאי דבכה"ג בבא ממדה"י אסור מ"מ בנזיר ומצורע שרי. וצל"ע.

מבואר דתחלת דבריהם לפי הצד דמיירי גם ביש פנאי. קשה לי, הא ממילא הוי חידוש דאף דליכא אונס דהיו יכולים לגלח מקודם שריא. וגם מהו זה שכתבו דס"ד דאסור שלא ישהו, הא אסור בפשוטו, כיון דיש שהות לגלח קודם הרגל, אלא דטעמא דשרי שלא ישהו ויאחרו עוד קרבנן כדאיתא לקמן (דף יז ע"ב).

במהרש"א ונראה לפרש דבריהם וכו' (עי' חי' יו"ד סי' רי"ג ס"ג).

דף יד:

ואי אמרת קטן אית ביה פלוגתא, [דדוקא נולד במועד מותר לגלח, דהוי כיוצא מבית האסורים אבל נולד קודם הרגל אינו מגלח ברגל, והא אמרת כל שאסור לגלח במועד, אסור לגלח בימי אבלו], נמצא אבילות נוהג בקטן, [והתני' מקרעין לקטן מפני עגמת נפש ולא מפני שהוא אבל]. תימא הא אדרבא כיון דבקטן לא שייך אבילות אין זה יוצא מן הכלל דכל שאסור במועד אסור בימי אבלו, דהכל אמת דבאבלו היינו מי שהוא אבל אסור, אבל קטן אינו אבל כלל, ובמועד אין האיסור על הקטן, רק על המגלח, אבל באבל דהמגלח אינו אבל, ועל קטן ליכא איסור.

שם מי קתני הא אסורין. כעין זה זבחים קב ע"א.

שם אבל אינו נוהג אבילותו ברגל שנאמר ושמחת בחגך, אי אבילות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבים (ושמחת) ודחי עשה דיחיד. ובהרא"ש כתב בזה"ל ודאי ליכא שום אבילות, והא דאמרינן הכא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד, אע"פ שאינו אלא מדרבנן קרי ליה עשה, וה"ק אע"פ שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה והעמידו דבריהם במקום עשה, בכאן לא החמירו עליו, ואתי עשה דרבים כו' ואע"פ שלא עשו כן לענין שופר כו' עכ"ל. ותמוה לי מאד, למאי צריך הרא"ש לכנס בפרצה דחוקה לחלק בין שופר דעשו חיזוק לדבריהם, בין אבילות דלא עשו חיזוק, הא חזינן דלפי מה דהביא הרא"ש תחלת שיטת הרי"ף והראב"ד דדייקי מסוגיא דהכא דאיכא אבילות דאורייתא, א"כ מוכח דאף בדאורייתא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד, אלא דר"י הוכיח דליכא

אבילות דאורייתא כלל, אבל מ"מ יכול להיות הסברא קיימת, דאף אלו היה דאורייתא היה הדין דנדחה עשה דיחיד דאבילות מפני עשה דרבים דיו"ט, וא"כ רווחא שמעתתא שפיר, דגבי שופר כיון דבמלאכה דאורייתא אין עשה דשופר דוחה עשה ול"ת דיו"ט ה"נ עשו שבות דדבריהם כשל תורה והעמידו דבריהם כאלו הוא דאורייתא, אבל גבי אבילות ל"ש לומר דיעמדו דבריהם כשל תורה דהא אלו היה דאורייתא ממש היה נדחה מפני עשה דרבים דיו"ט. ומיושב יותר לישנא דגמרא דאתי עשה דרבים וכו', היינו להמתיק דבאמת אלו לא היה אבילות דאורייתא נדחה מפני יו"ט גם אבילות דרבנן לא היה נדחה, דהעמידו חכמים דבריהם, לזה נקט יסוד הטעם דעשה דרבים דוחה עשה דיחיד, וע"כ גם אם יעמידו דבריהם כשל תורה, מ"מ נדחה באבילות דיחיד מפני עשה דרבים דיו"ט, וצע"ג, [אב"ה עיין לעיל מ"ש בפסחים (דף צב) ובמ"ש אאמ"ו בתשובה סימן י"ג].

רא"ש סי' ג' דברי הרא"ש תמוהים לי, דסדר דברי הרא"ש כך הוא, דבתחילה הביא דברי הרי"ף דהוכיח מדאמרינן דדחי' לעשה דיחיד מוכח דאבילות דאורייתא, והרא"ש הוכיח דלא הוי דאורייתא, והא דקרי לה עשה אפילו שהוא דרבנן קרי לה עשה, וה"ק אע"פ דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה והעמידו דבריהם במקום עשה בכאן לא העמידו עליו, ואתיא עשה דרבים ודחי לה ואע"פ שלא עשו כן לענין שופר וכו'.

ותמיה לי למאי הוצרך הרא"ש לחלק בין זה לשופר הא י"ל דהיסוד דהרי"ף אף אם אבילות דאורייתא מ"מ עשה דרבים דחי לה לעשה דיחיד זהו קיימא, ומש"ה הכא אף דעשו חיזוק כשל תורה הא אף אם היה של תורה ממש נדחית מפני עשה דרבים, משא"כ בשופר דבמלאכה דאורייתא לא נדחית דהוי עשה ול"ת ואין דוחה ל"ת ועשה מש"ה אף דהמלאכה דרבנן עשו והעמידו דבריהם כאלו המלאכה דאורייתא וכמ"ש להדיא הר"ן בר"ה.

והיינו מרוויחים לישנא דש"ס דקרי לה בשם עשה דיחיד, היינו דזהו עצמו הטעם דעשה דאבילות אפילו היא עשה גמורה דחי, דאלת"ה אף שהיה דרבנן מ"מ העמידו והוי כשל תורה.

שם הא בימי טומאתו נהיג (עמש"כ לעיל י"ג ע"ב).

שם לא מיבעיא קאמר. עיין לקמן דף יח ע"ב תוס' ד"ה העולים.

שם מכלל דכולי עלמא אסור. עיין לקמן דף כ"ג ע"ב תוס' ד"ה ואינו אוכל.

תוס' ד"ה ממנעי משמחת יו"ט, וגוף ההריגה דהיא מלאכה לא חששו. קשה לי, אף לפי הצד שצידדו בחגיגה דמלאכת חוה"מ הא אמרינן שם דהכתוב מסרן לחכמים איזהו מותר ואיזהו אסור, מש"ה שרי מלאכה לצורך מצוה זו, אבל מ"מ שייך לאסור משום

מצות שמחת יו"ט, וגם במה דתירצו מדאסר רחמנא הבערת בת כהן בשבת מכלל דבמועד שרי, הנה בפשוטו דאם נלמד כן מדיוק הקרא בודאי תמוה, דא"כ מוכח גם זה מהקרא דלא חיישינן בזה משום ביטול שמחת יו"ט, ואך אפשר דכוונתם כיון דהי' ס"ד דתדחה שבת הרי דלא חששה תורה לאיסור מלאכה בזה, ומקרא לא ילפי' רק בשבת דאסור אבל במועד קיימא על הסברא דאין בו משום איסור מלאכה, אעפ"כ קשה לי, מלבד הא מה דהיה ס"ד דשרי בשבת היינו מק"ו דרציחה וכיון דהתורה גלתה לדחות הק"ו, ממילא י"ל דגם במועד אסור וכמו דאסור מה"ט ביו"ט כמ"ש תוס' סנהדרין (דף לז). גם עדיין נימא ג"כ כיון דהתורה לא חששה לאיסור מלאכה מכ"ש דלא ניחוש למניעת שמחת יו"ט, וזה יש ליישב קצת, אבל הראשונ' קשה.

גם מה שכתבו בתירוצם ב' דלצורך יו"ט קרינא ביה קשה דא"כ גם ביו"ט לישתרי אע"כ דמצוה לא מיקרי צורך יו"ט ואפילו לצורך קצת ליכא רק במצוה שזמנו קבוע לבו ביום, כמו ס"ת לקרות, וצע"ג.

דף טו.

תוס' ד"ה ובועלי נדות וכו' ובתוספ' פי' דכיון דטומאת בועל נדה. עיין משנה למלך פ"ג ה"ג מהל' ביאת מקדש.

דף טו:

מנודה מהו ברחיצה אר"י תא שמע, [כשאמרו בתענית צבור אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר, וכן אתה מוצא במנודה ובאבל, מאי לאו אכולה (ארחיצה נמי אלמא דמנודה אסור), לא אשארא, אנעילת הסנדל] מנודה מהו בנעילת הסנדל, אר"י ת"ש שכשאמרו אסור בנעילת הסנדל, לא אמרו אלא בעיר וכו' וכן אתה מוצא במנודה ובאבל, מאי לאו אכולה לא אשארא (ארחיצה). וכתבו בתוס', זיל הכא קמדחה ליה וזיל הכא קמדחה ליה, וכ"כ כל הפוסקים. וקשה לי, לפי ההלכה דבתענית תצבור מותר ברחיצת צונן, א"כ ע"כ הך ברייתא מיירי ברחיצת חמין, וממילא ע"כ האי וכן אתה מוצא וכו' לא קאי ארחיצה דהא קתני לא אמרו אלא כל גופו ואבל אפילו אצבעו בחמין אסור, וצ"ל דקאי אנעילת הסנדל, וכדאיתא להדיא תענית (דף יג ע"א), וא"כ נפשט דמנודה אסור בנעילת סנדל.

רש"י ד"ה לא אשארא אעטיפת ראש תמיהני הא עטיפת ראש לא קתני בהך ברייתא, וגם הא עטיפת ראש במנודה איבעי' דלא אפשיטא לעיל וכפי פירוש רש"י הא למה דפשיטא הכא דמותר במלאכה א"כ וכן במנודה קאי אשארא יהי' נפשט איבעי' דלעיל

דצריך עטיפה, ומה ביקש רש"י מזה ואמאי לא בפשוטו דלא אשארא היינו ארחיצה אנעילת הסנדל דקתני בהך ברייתא וכמ"ש תוס' וצ"ע.
שם הא כיצד יצא לדרך. עי' לקמן דף כז ע"א תוס' ד"ה אם יכול.
בהרי"ף וכל תיקו דאמרי' בהך ענינא לקולא. (עי' חי' פסחים ק"ח).
תוס' ד"ה לא אשארא דמיירי כו' משום בת מלך. עי שבת דף קט ע"א.
תוד"ה לא וזיל הכא קמדחי, וכן כתבו כל הפוסקים, ותמיה לי לפי ההלכה בתענית דף יג ע"א דבתענית צבור מותר ברחיצת כל גופו בצונן א"כ ע"כ הך ברייתא מיירי ברחיצת חמין, וממילא וכן אתה מוצא במנודה ובאבל לא קאי על רחיצה דהא באבל אפילו אצבע אסור בחמין כמבואר שם להדיא דקאי אשארא וא"כ מוכח דקאי אנעילת הסנדל ונפשט דמנודה אסור בנעילת סנדל וצע"ג.
בא"ד, וא"ת אמאי לא פשט. קשה לי, אמאי לא הקשו כן מקודם באבעי' דמנודה מהו בקריעה דלפשוט ממה דקרע ר"א וכמו שהקשו כן באמת בב"מ.

דף טז:
דוד שירה אתה אומר. עיין יומא דף כב ע"ב תוס' ד"ה והאמר.
שם הוא עדינו העצני. עיין רש"י תענית דף כח ע"א ד"ה בני עדין הן הן.

דף יז.
אי במילי דשמיא. עיין תוס' סנהדרין דף ח ע"א ד"ה מפיקנא.
שם למערתא דדייני וקיבלוהו. עי' שבת דף י ע"א תוס' ד"ה אי איכא.
שם אמר רב הונא באושא התקינו. בכ"מ פ"ז ה"א מהל' ת"ת הגירסא אמר רב אויא.

דף יז:
תוס' ד"ה ותנא דידן וכו' דאיכא למימר תנא ושייר. עיין שבת דף עה ע"ב תוס' ד"ה חסר אחת ובכתובות רפ"ג תוס' ד"ה ועל הכותית.

דף יח.
אשה עוברה ותפיל. עי' סנהדרין דף נט ע"א תד"ה ליכא.
תוס' ד"ה ובגנוסטרי וכו' ולא כרב שישא בריה דרב אידי. לעיל דף יא ע"ב.

דף יח:
מאן לימא לן דברצון חכמים. עיין תשובת מהרי"ט ח"א סי' פג.

דף יט.
מתני' רגלים מפסיקין ואינם עולים. כתב הרא"ש בסוף פרקין (סי' צ"ו) דקטן שמת לו אביו, וקודם שעברו שלשים יום נעשה גדול דאינו חייב להתאבל, ואינו דומה זה לרגלים

שאינם עולים כשמת לו מת ברגל, וחייב לנהוג ז' אחרי כן משום דאין דיחוי אצל מצות דחילוק יש בין שהמצוה נדחית לבין שהאדם היה דחוי, וכתב ועוד דבמצות גופייהו פעמים יש דיחוי, ואם דגבי כיסוי אמרי' דאין דיחוי אצל מצות שאני התם שיש בידו לגלות הדם לבטל הדיחוי. ותמוה לי, דא"כ למאי הוצרך הש"ס בפ"ג דסוכה (דף לג ע"א) לומר דר"פ גופא מספקא ליה, [אב"ה שם בגמרא בעי ר' ירמיה נקטם ראשו (של הדס) מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו יש דיחוי אצל מצות או לא, ותפשוט לי' מהא דתנן כסהו הרוח ונתגלה חייב לכסות, ואר"י ל"ש אלא שחזר ונתגלה, אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות, והוינן בה כי חזר ונתגלה אמאי חייב לכסות, הואיל ואדחי אדחי, אמר רב פפא זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות, ודחי דר"פ גופיה מבעיא לה מפשיט פשיט ליה (לר"פ) דאין דיחוי, או דלמא ספוקי מספקא ליה, לחומרא (לחייבו כיסוי) אמרינן לקולא (להכשיר ההדס) לא אמרינן] הא יש חילוק דבכיסוי הוי בידו.
וגם להיפוך למאי הוצרך הרא"ש לחילוקו, הא בלא"ה כפי דקאמר הש"ס דר"פ גופא מספקא ליה א"כ חייב בכיסוי רק מספיקא, וממילא באבילות הוי ספק דרבנן ולקולא, דהא באמת גם לחלוקו דהרא"ש הא מ"מ גם במידי דלאו בידו הוא הוי איבעי' דלא אפשטא בעלתה בו תמרה אם יש דיחוי, אע"כ דמטעם ספק אבילות מקילין, א"כ בלאו חלוקו הוה מצי ליתן טעם זה, וצ"ע [אב"ה עיין מ"ש אאמ"ו נ"י בתשובה סי' נג].
רש"י ד"ה שמונה ימים וכו' מותר לאלתר בתכבוסת. עי' יבמות דף מג ע"א ברש"י ד"ה מקום שמותר ועיין לקמן דף כג ע"א תוס' ד"ה כל שלשים.
ד"ה ואין עולין וכו' ג"י לאו דוקא. קשה לי הא בהדיא מבואר לקמן דף כ ע"א דלתנא דמתני' דהכא ג"י דוקא כדאמרי' שם הלכה כתנא דידן דאמר שלשה וצ"ע.
תוס' ד"ה וטווה וכו' אפי' טירחא דלאו מלאכה. עי' לעיל דף יב ע"ב תוס' ד"ה מכניס.

דף יט:

למנין שבעה לא קמיבעיא לי דלא נהגא מצות שבעה ברגל. עי' לקמן דף כג ע"ב תוס' ד"ה יש אבילות בשבת.
תוס' ד"ה שאסור ברחיצה וכו' ובשביעי לאבא שאול. צ"ל ובשמיני.
בא"ד והרי"ט פירש וכו'. עי' לקמן דף כג ע"א תוס' ד"ה ואמר לאחותה.
תוס' ד"ה ומלאכתו נעשית. לא זכיתי להבין קושייתם ותירוצם הא הכא מקילי' מאחר שהוא אחר ז' אלא דצריך להשלים מחמת הרגל שלא עלה בהך מקילין, וא"כ אדרבא משמע דבתוך ז' אסור ע"י אחרים כההיא דלעיל, וע"כ דלא מיירי בדבר האבד, וה' יאר עיני.

דף כ.
אורי ליה רבי אלעזר לרבי פדת בריה. עיין נדה דף ח ע"א תוס' ד"ה ואמר ר' פדת.
שם הן הן. כעין זה כתובות דף ס ע"ב.
תוס' ד"ה שכבר כו' שאין עושין הבראה ברגל. עי' לקמן דף כד ע"ב תוס' ד"ה אלא.

דף כ:
והולך אחרי כלי. עיין לקמן דף כד ע"ב תוס' ד"ה אלא קרוביו.
שם מי שאין לו חלוק. עיין לקמן דף כד ע"א תוס' ד"ה וכל קרע ובתוס' ד"ה כי תניא.
תוד"ה על שניים שלהם. נ"ל דאין כוונתם דת"ק דנקט שניי' משמע דוקא נולדים אבל חכמים דאמרי כל שמתאבל עליו מתאבל עמו הכל בכלל אפילו על אחיהם ונשותיהם דא"כ כי פרכי' חכמים היינו ת"ק, הול"ל אחיהם ונשותיהם א"ב, אע"כ דגם חכמים מיירי בכה"ג בנולדים, אמנם קשה לי אמאי בעי מר עוקבא לנהוג אבילות על בר חמוה דהוא אחי אשתו, וגם ר"ה אמר לו שלא לנהוג משום דלא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו ותמותו, דמשמע דבאשתו אין הדין כמו בשאר קרובים דהוא רק לכבוד חמיו וחמותו, הא בכל קרובים כה"ג אינו מתאבל אלא על הנולדים מהם. וגם היכי מוכחי' דבאשתו ל"א אלא בחמיו ותמותו מברייתא דמצעת לו המטה, דלמא מיירי הברייתא באבילות דיד' על אחי'. אבל על הנולד ממנה דהיינו בנה מאיש [אחר] צריך להתאבל, אע"כ דאין חילוק בין נולדים או שארי קרובים וצ"ע.

דף כא.
ודלמא מילתא יתירתא. עיין לקמן דף כו ע"א תד"ה משכם.
תוס' ד"ה אלו דברים וכו' ענין עטיפת ישמעאלים. עי' לקמן דף כד ע"א תוס' ד"ה ושמואל לטעמיה.
יפה הורה מעלתו להתיר להשוחט אונן לשחוט העגל, דאף בימי האבל נ"ל דמותר, אף דהרי"ף והרמב"ם השמיטו לדברי רשב"ג באומן לרבים מותר, לענ"ד זה בשאר מלאכות אבל במלאכת אוכל נפש מותר, כמו במשרתת שאירע אבל דמותרת לאפות ולבשל ולעשות צרכי הבית, ומשמע אף שלא לצרכה רק לצורך הבעה"ב ה"נ כיון שהוא שוחט דמתא הוא כמשרת שלהם בענין זה, ומותר, כיון דהוא צורך א"נ ומותר לשחוט בביתו. ובאמת בימי האבל היה מקום היתר יותר, שיתנו כזית בשר מזה להשוחט דעושה לעצמו דא"א לכזית בשר בלא שחיטה, משא"כ באונן דאסור בבשר, אבל מ"מ נ"ל דמותר כנ"ל, ובאונן ישחוט בלא ברכה.

מה שכתב מעכ"ת על דברי להתיר יותר במלאכת אוכל נפש, וכתב רו"מ דיש להטעים, כיון דאיתקש לרגל.
אפריון נמטייה שחתר לסייעני אבל באמת לא מלבי הדברים יוצאים. דמפורש כן בד"מ יו"ד (סי' שפ ס"ג) מהמרדכי שהובא בב"י דאבל מותר למלאות תנור פת, דאפילו ביו"ט מותר, ומ"ש רומ"פ דלטעם זה לא יהיה היתר אם יש להאבל מכבר בשר שחוטה בביתו, לענ"ד המשמעות דהיתר דהמשרתת לא בשביל עצמה, אלא אף בשביל הבעה"ב לחוד, והכלל דכל מה שמותרת לעצמה מותרת נמי לצרכי בעה"ב, ובאמת בהיפוך לא ידעתי כ"כ טעם הא דמשרתת דוקא אמאי לא גם אחר, כמו ביו"ט דמותר לאפות לחבירו, ודוחק לחלק דביו"ט דאם האי אחר יעשה לעצמו ג"כ יהיה נעשה מלאכה ביו"ט, מש"ה אין חילוק בין אם הוא עושה מלאכה לחבירו או שחבירו עושה כן, משא"כ באבל שאם האי אחר יעשה כן לעצמו לא יודחה שום איסור, או דביו"ט הוא לצורך אוכל נפש דיו"ט, משא"כ באבל דבאמת לא הוי כמו יו"ט דאיתקש לרגל, אבל לאחר שאינו אבל הוא סעודת חול, דא"כ נימא דבן חוץ לארץ דיו"ט ב' יהא אסור לאפות ולבשל לצורך אורח בן א"י שדעתו לחזור, דאצלו ליכא איסור מלאכה כלל והוי סעודת חול, גם באבל אטו אם אבל אופה לצורך אבל אחר מותר, ולצורך אחר שאינו אבל אסור, זה אינו במשמע, וכן נראה בפשוטו דכמו שאבל מותר לבשל לצרכו לצורך מחר, ה"נ מותר לבשל ביום השביעי לצורך יום השמיני, ולא אמרינן דגרע דהוי לצורך חול, דהשמיני מקרי סעודת חול לגבי השביעי.
ובעיקר דינא דשוחט ראיתי בתשובת ש"י (ח"א ספ"ו) כתב לאסור ולא נחית למה שחלקתי בין שאר מלאכות למלאכת אוכל נפש ולכאורה מפורש הדין באבל רבתי הובא בב"י, נחתום בעיר ואין שם אלא הוא עושה בצנעה מפני כבוד העם, רשב"י אוסר, והרי שהיה ספר או בלן וכו' משמע דלת"ק אף דאפשר דבספר או בלן אינו מתיר, מ"מ נחתום מותר יותר שהוא מלאכת אוכל נפש, ושחיטה דמי לנחתום, ואם אין שם שוחט אחר מותר.

דף כב.
רצה ממעט בעסקו. עיין לקמן דף כז ע"א תוס' ד"ה אם יכול.

דף כג.
שבת ראשונה אינו יוצא. עי' לק' דף כ"ז ע"א תוס' ד"ה אם יכול.
שם בגרדא דסרבלא כרבי. עי' לק' דף כד ע"ב תד"ה ברכת אבלים.
תוס' ד"ה ואמר לאחותה וכו' מותר לישא ולבעול. נ"ל שתיבת ולבעול ט"ס הוא.

דף כג:

וחייב בק"ש ובתפלה ובתפילין ובכל מצות. בברכות בברייתא זו איתא וחייב בכל מצות האמורות בתורה וברי"ף שם חייב בק"ש ותפלה ובכל מצות האמורות בתורה.

אינו מובן לי כראוי, מה דס"ל להרמב"ן דאונן אסור בכל דיני אבילות רק שהקילו שאינו חולץ מנעלים וכדומה מפני שטרוד בעסקי המת, ועסקי המת נפסדים עי"ז, א"כ איך אמרינן בגמרא (דף כג) ע"כ ל"ק ר"ג התם אלא דאכתי לא חל אבילות, הא בענין זה דאין עסקי המת נפסדים במניעת תשמיש חל עליו אבילות, וגם בהאי דמוטל בתפיסה דלא חל עליו אנינות ולא אבילות, אמאי לא נשאר באיסורו שאבל אסור, וכה"ג יאסור גם בנעילת מנעלים כיון דאין יכולים לעסוק בצרכי המת.

ומ"ש רומעכ"ת על קושייתי במה דמשנינן גבי תשמיש משום דעדיין לא חלה אבילות עליו, דהא גם באונן חלה אבילות להרמב"ן בדברי' שאין חשש ביטול לצרכי המת דדעת הרמב"ן דבמוטל עליו לקברו חלה אבילות, משא"כ בשבת דאין מוטל עליו לקברו, דבשבת דבתוך אבילות אסור, מ"מ באנינות קיל יותר. יסוד החילוק אף דלא היה נייח לי דמה סברא דחיוב התעסקות יטיל עליו חיוב אבילות, גם יקשה בלשון הסוגיא דאכתי לא חל עליו אבילות הא בנעשה אונן קודם שבת כבר חלה עליו אבילות בשעה שהיה מוטל עליו התעסקות בצרכי המת, וגם הא הבאתי דברי התפל"מ דכתב במת לו מת בשבת דאסור להרמב"ן בת"ת דהוי דבר שבצנעה, הרי דס"ל דגם בשבת חל עליו דיני אבילות להרמב"ן ואפילו בנעשה אונן בשבת, וצ"ע.

מ"ש מעכ"ת לתמוה אירושלמי [פ"ג דברכות מי שמתו מוטל לפניו פטור מן התפלין אם ביום השני אינו נותן תפלין צורכה מימר מי שמתו מוטל לפניו] הרי צריך לאשמועינן אפילו קודם קבורה דלא חל עליו אבלות, אפ"ה פטור מתפלין, גם אני עמדתי בקו' זו, ורציתי להוכיח כהרמב"ן (בטוי"ד סי' שמ"א) דאונן חייב בכל אבילות חוץ מנעילת סנדל ועטיפת ראש דעי"ז עסקי מת נפסדים, ושכ"כ הר"ר פרץ דאף שנמסר לכתפי' וליכא אנינות אפ"ה אסור בכל אבילות חוץ מסנדל, ובתפארת למשה כ' דבכל ל"ת של אבל, חייב אונן, אבל במ"ע של אבל כחליצת סנדל וכדומה פטור דהא פטור מכל מצות שבתורה עכ"ל, ומ"ש דחליצת סנדל מ"ע, ולא דהאיסור שלא ילך במנעל, נ"ל ראיה מהר"ן ריש כתובות גבי מת אביו של חתן דדחיית אבילות הוי שוא"ת שאינו מקיים מצות אבילות, מ"מ צל"ע דאם הטעם דאונן שרי בסנדל מדפטור ממצות, א"כ בנתפס המת ולא ניתן לקבורה ליתסר בסנדל, מדחייב במצוות, וכמו"כ קשה נמי להרמב"ן דהרי בכה"ג אין עסקי מת נפסדים.

דף כד.
אסור אתמר ומשמיה דר"י אתמר. לא ידעתי מה חידש בזה הא איתא בברייתא לעיל דף כא ע"א ואלו דברים שאבל אסור בהם וכו' ובתשמיש.

דף כד:
יום אחד לפני עצרת וכו', ברא"ש סכ"ח כ' ויראה כיון דאנו בקיאין בקביעא דירחא וכו' דיום שני של עצרת עולה לו למנין ט"ז, וק' לי ל"ל הטעם זה הא אף אם נוהגין כן מספק גמור מ"מ הוי ספק שמא יום א' יו"ט ויום ב' חול והוי ספק דרבנן לענין שלשים ולקולא. צ"ע.
תוס' ד"ה אלא כו' כגון ברגל. עיין לעיל דף כ ע"א תד"ה שכבר.

דף כה.
מילתא דלרביה לא ס"ל אנן ניקום נעביד. עיין בבא קמא דף יז ע"א תד"ה אלא שהניחו.

דף כו:
מ"ד כל קורע אמאי דלא ניתן לאחותו, קשה לי, דלאחר מאי צריך להוספה הא כשמאחה סגי לחזור ולקרוע באותו האיחוי, דהא קרע מתוך האיחוי יצא.

דף כז:
תוס' ד"ה בכליכה וכו' מביאין ראיה להא דאמר. ב"ב ד' ט"ו ע"א.
יו"ד סי' שצ"ז סעי' א' מתאבלין על פי עד אחד ועד מפי עד ועכו"ם מסיח לפי תומו. בהרא"ש [פרק ואלו מגלחין סי' ל"ב] הביא כן בשם הרמב"ן וכ' ראיה מהא דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא ותטול כתובתה וכו' אם התרתם ערוה חמורה לא תתירו ממון הקל וחזרו ב"ה להורות כב"ש וכיון דנאמנים להנשא וליטול כתובה כ"ש לענין אבילות ולא פלוג רבנן בין אבילות לאבילות עיי"ש. ותמוה לי הא מה דקיי"ל דנוטלת כתובתה היינו מטעם מדרש כתובה כשתנשאי לאחר וכו' אבל לא מטעם דאם התרתם ערוה החמורה וכו' דהא אין האחים נכנסים לנחלה וכו' וכדקתני במתני' וכ"כ כל הפוסקים דמדין מדרש כתובה הוא דנוטלת כתובתה ומזה הטעם כתב הרמב"ם דאינה נוטלת נדוניא עיי"ש וא"כ איך נלמוד מזה לענין אבילות וצלע"ג.
הרא"ש סוף מ"ק כתב בשם הר"ם דקטן שמת לו מת והגדיל אחר ז' דצריך להתאבל דאין דיחוי. נראה דאם נידון כהר"ם לחייבו להתאבל משהגדיל, דאף אם היה מתאבל בקטנותו דלא יצא בזה ולא מפטר בכך כיון דבאותה שעה לא היה מחויב בדבר אינו פוטר לשעה שיהיה מחויב בדבר [וכדהקשה הכ"מ פ"ה ה"ז מהל' קרבן פסח, ועי' מג"א רסי' רס"ז בקידש קודם לילה עיי"ש].

מ"ש מעכ"ת חביבי ני' דלא דמי לקטן שהגדיל תוך חג הסוכות, דהתם כל יום החיוב מתחדש, הראיה זו כ' הט"ז יו"ד (סי' שצ"ו) לדחות דברי הרא"ש באבילות, וגם אנכי עמדתי בזה לחלק, דבסוכה בכל יום מתחדש החיוב אבל מ"מ הראיה שמביא הט"ז א"ח (סי' תע"ו סק"י) משוטה שנשתפה בליל פסח, הוא ראיה נכונה לכאורה, דהתם אין החיוב מתחדש בכל רגע, דאם אכל בתחילת הלילה תו לא מחויב.

ומ"מ לענין אבילות יש לחלק, דבמצה משך זמנו כל הלילה, ובידו להמתין כרצונו ואין החיוב דוקא בתחילת הלילה, משא"כ באבילות דמיד שמת לו מת אין בידו לדחות ולנהוג אבילות אח"כ, א"כ עיקר החיוב מיד בשעת מעשה ומה שנוהג אחר ז' הוי רק תשלומין מש"ה בלא חזי מעיקרא פטור, וכבר כתבתי מזה בתשובה.

במחלוקת מהר"מ והרא"ש בסוף מועד קטן דלדעת הרא"ש כל שנפטר בתחילת חיוב אבילות לא נתחייב אחר כך ומדמי לחיגר ביום א' ונתפשט ביום ב' דפטור, ה"נ לענין אבילות דמה דיושבים ז' בשמועה קרובה הוא רק להשלים אבילות שהיה לו לעשות מיום הקבורה עיי"ש. והנה בשו"ע סימן שצ"ו ס"ג סתם ב"י כהרא"ש, והב"ח הכריע כהר"מ ודימה זה להבדלה, ובט"ז הוסיף עוד ראיה מקטן שהגדיל בסוכות דחייב לעשות סוכה. ועיין בט"ז או"ח סימן תע"ה סק"י שהביא עוד ראיה משם אף דנפטר בתחילת חיוב מ"מ חייב אחר כך.

אלא דהט"ז ביו"ד יצא לדון בדבר חדש לפסוק כהרא"ש ולא מטעמיה, דאבילות תליא רק בשעת מרירות דאז חל עליו החיוב ולא אחר כך, ולמד כן מהרוגי בית דין עיי"ש. ותה"ל כוונתי לנקה"כ לדחות ראיית הט"ז, דהתם אין המת גורם חיוב אבילות בשעת סתימת הגולל. והנקה"כ סיים, מיהו מה שמחלק בין הבדלה לכאן הוא נכון וכ"כ בש"ך שבקל יש לחלק ביניהם. ודבריו סתומים אם כוונתו מסברא די"ל דאבילות אינו חל אלא משעת מרירות, קשה מנ"ל זה כיון דהרא"ש לא בא בסברא זו וגם הראיה מהרוגי ב"ד כבר נדחה וא"כ באיזה כח נחלוק על הר"מ בסברא בעלמא.

ולענ"ד לולי דמסתפינא היה נראה לי לכאורה להכריע בזה, בהגדיל בתוך ז' קשה מאוד להקל, דאף אם נפטור בהבדלה היינו בדבר שהחיוב עליו רק פעם אחת א"כ י"ל דהחיוב רק בהתחלה ואח"כ הוי רק תשלומין, אבל הכא לענין ז' הלא כל ז' מחוייב באבילות בכל רגע ורגע ואיך נימא דבאותן ימים גופייהו יש עליהן שם תשלומין, הא אף שנהגו ביום א' חייב לנהוג כל ז', וא"כ אין לו דמיון כלל לחיגר וכו' דהתם אילו הביא חגיגתו ביום א' היה פטור ביום ב' א"כ הוי רק תשלומין, משא"כ הכא, וזה דומה ממש להגדיל תוך סוכות, א"כ בהגדיל תוך ז' ראוי שיהא מחוייב עכ"פ להשלים האבילות עד שיכלו ז'

משעת קבורה, דמשעת הקבורה עד ז' ימים בכל רגע ורגע מחוייב באבילות א"כ משעה שנעשה גדול מחוייב בזה, זולת מטעם הט"ז כשבר נדחה בטוב בנקה"כ.
אולם בהגדיל אחר ז' וכן בהגדיל תוך ז' לענין האבילות שלאחר ז' משעת הקבורה, בזה שפיר י"ל דהעיקר הם ז' הראשונים ואינך הויין רק תשלומין, ובזה אין סתירה דשו"ע או"ח (סימן תע"ה), דהתם באכילת מצה זמנה כל הלילה משא"כ הכא מיד בשעת סתימת הגולל מחוייב באבילות ואין הברירה בידו להמתין שעה או יום ולהשלים אחר כך, א"כ בכהאי גוונא שפיר יש לומר שהאבילות שלאחר ז' מיום הקבורה הוי רק לתשלומין לימים שעברו, וכל שהיה קטן באיזהו ימים אין ימים אלו צריכין תשלומין.
ומשו"ה ג"כ אין ראיה מהבדלה, די"ל התם ג"כ אין החיוב דוקא בתחילת מוצאי שבת אלא עיקר זמנה עד ד' בשבת.
אחר כך מצאתי את שאהבה נפשי בתפארת למשה שדחה גם כן ראיית הטורי זהב מהרוגי בית דין כמו שדחה בנקודת הכסף, וגם כתב שהדבר תמוה למאוד דבשבעה ימים הראשונים הם תשלומין זה לזה, והוסיף ברב חכמתו דבאמת ברא"ש ובקיצור פסקי הרא"ש לא נזכר הגדיל תוך ז', רק הגדיל לאחר ז', אם כן יש לומר דבאמת בהגדיל תוך ז' מודה אלא שהטור כתב כן בשם הרא"ש, והוא תמוה. ובסוף דבריו כתב וז"ל, ונ"ל דהיכי דאיכא אחרים גדולים שהתחילו להתאבל מיד, יש לקטן שהגדיל תוך ז' להתאבל עמהם מיום שהגדיל עד תשלום ז' ול' מיום הקבורה עכ"ל. אפשר שרצונו לדמות לבא ממקום קרוב ומצא גדול שבבית שמונה עמהם. ובעזה"י גם בדעתי עלה כן בהשקפה הראשונה, אולם יש לחלק הרבה. ולענ"ד אף בליכא אבלים אחרים כי אם הקטן, יש לסמוך ע"ז משעה שהגדיל ימנה ז' ול' מיום הקבורה.

חגיגה

דף ב.

מתני' הכל חייבין בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן. הרב ר"ע מברטנורה כתב שאין לו שמיעה גמורה. ותמוה לי דבסוגיין מבואר, דמקרא למען ישמעו לא ממעט רק חרש לגמרי, אלא מדכתיב ג"כ באזניהם בא למעט חרש באוזן אחת, ודברי הרב צ"ע.
תוד"ה תשלומין דהא פשיטא הוא, ומדברי הרמב"ם נראה דאם נעשה חיגר בליל יום טוב א' ג"כ פטור כיון דלא חזי בתחלת היום עיין שם ובמ"ל.

דף ג.

רש"י ד"ה פרט (עי' שו"ת ח"ב סי' כ"ח).

תד"ה גמיר, הו"מ לאקשויי למ"ל קרא. לא זכיתי לעמוד על עומק כוונתם, הא כמו דחזינן דלפי האמת דהוי דרבנן ולא ילפינן מהקהל, וע"כ משום דנשים פטורות טפלים לכ"ש, א"כ ה"נ להמקשן אם היה דאורייתא היה צריך קרא דכל לרבות קטנים, דמהקהל לא מצי למילף מכח ק"ו הנ"ל.

תד"ה אלא קרי, קשה לי למאי הוצרכו לדחוק הא בפשוטו י"ל דמה דאמרינן קרי למען ילמדו היינו מכח יתורא, דאינו שומע נפקא מלמען ישמעו וכיון דבאמת גמיר מה ממעט הקרא דלא ילמדו יתורא דקרי ביה לא ילמדו, אבל אלו לא כתיב למען ישמעו הוי אמרינן לא ילמדו כפשוטו ובא למעט אינו שומע דלא מצי גמיר, אבל אינו מדבר דמצי גמיר לא היה ממעט.

תוס' ד"ה חרש וכו' אזן לכל אחד ואחד. עיין יומא דף לז ע"א וביבמות דף קא ע"ב תוס' ד"ה ש"מ.

ד"ה מפעמים נפקא וכו' דמפעמים נפקא. עיין תוס' ר"ה דף ה ע"א ד"ה שלמי פסח.

דף ד.

הא למה לי קרא. עיין שיטה מקובצת רפ"ב דב"מ ד"ה מצא פירות בשם הרמב"ן.

שם אחרים אומרים המקמץ וכו'. והרמב"ם פ"ב ה"ב מה"ח כתב המקמץ כו' אעפ"י שהם מאוסים מפני מלאכתן הרי אלו מטהרין גופם ומלבושיהם ועולים בכלל ישראל ליראות. וכ' בכ"מ דמשמע לרבינו כיון דבלשון אחרים מיתנייא משמע דרבנן פליגי עליהן ומחייבי ונקטי' כוותייהו, ובשם הר"י קורקוס כתב דאחרים לא ממעטי אלא בעודם במאיסתם מפני שא"י לעלות עם כל זכורך אבל כשיטהרו מלבושיהם הרי הם כשאר כל אדם. והך דאין לו קרקע השמיט הרמב"ם ולא הביאה וכבר תמה במ"ל דלמה השמיט הרמב"ם דין זה.

שם מי שאין לו אלא אדון אחד יצא זה שיש לו אדון אחר, במל"מ בהל' מלכים (פ"י ה"ז) כתב הרב המגיה, דמ"ש רש"י בערכין דעבד גמור פטור מראיה מקרא דאת פני האדון, ולא כתב משום גז"ש דלה לה, היינו משום דלמשנה אחרונה במסכת גיטין (דף ע"א) דמי שחציו עבד וחציו בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין חציו עבד וחציו ב"ח חייב בראי', וע"כ צ"ל דקרא את פני האדון צריך לעבד גמור.

ודבריו אינן אלא תימא דאטו משנה אחרונה חולקת על משנה ראשונה בדין, והלא גם משנה אחרונה סוברת דלפני התקנה היה חצי עבד פטור ושפיר אצטריך קרא לחצי עבד לפוטרו, אלא דאחר שתקנו לכוף את רבו נשתנה הדין, ותו דגם לאחר תקנה אכתי איצטריך לפטור חציו עבד וחציו ב"ח אם הוא סריס.

שם דגמר לה לה (עי' חי' ברכות כ' ע"א).
תוד"ה אלא דהכי קאמר הש"ס פ' האשה וכו' (בדו"ח נדפס כאן מערכה ח', והועתק בחי' פסחים דף פ"ט).
בא"ד אבל הא ק"ל וכו' בכל כח בעי' וכו'. לא זכיתי להבין קושייתם דאיך שייך לפשוט מדברי המקשן די"ל דדברי המקשן הם באמת בדרך דתפשוט דלאו בכל כחו בעי'. ומהברייתא גופא בודאי אין לפשוט דהא באמת טומטום מגזה"כ דהרי ביציו מבחוץ ג"כ פטור. וא"כ אי לא בעי' כל כחו ניחא יותר הברייתא דבעי' קרא למעוטי טומטום, וע' במהרש"א דנראה דנפשוט מדברי המקשן.
מה דהקשה רומע"ל בדברי תוס' קידושין נ"ה ע"ב ד"ה מ"ש ודלמא וכו' הא בסמיכה לא מעכבא וכו' הא בחגיגה דף ד' ע"א ד"ה אלא טומטם וכו' כתבו תוס' דלכתחילה אין לנו לתקן קרבן כדי לבטלו מסמיכה והביא ראיה מסוגי' מפורשת פסחים פ"ט גבי ה' שנתערב עורות פסחיהן וכו', וכ"כ תוס' ג"כ בשבת פ' ר"א דמילה זהו תורף קושייתו.
כבר שמעתי להקשות כן והשבתי בזה"ל בפשוטו י"ל דתוס' קידושין אזלי בשטתייהו בפסחי' שם ד"ה הנ"מ דיעבד וכו' דמבואר דס"ל דווקא כיון דרובים עושים שלא כהוגן מש"ה אין מביאים קרבן ע"ש, משמע דב"ב שנתערבו עורות פסחיהן באמת היו מביאים קרבן ומתני דסמיכה לא מעכבא וע"כ תוס' בחגיגה ובשבת חולקים על דבריהם שם בפסחים וא"כ י"ל דתוס' בקידושין אזלי לשיטתייהו שבפסחים, אולם שינוי' דחיקה לא משנינן, ונ"ל יותר מרווח דדברי תוס' לא סתרי כלל אהדדי די"ל דס"ל בהחלט כדבריהם בפסחים דדווקא בעושין רובן שלא כהוגן וההיא דחגיגה הנ"ל היינו כיון דאנו באין לתקן רק הספק של זכר, ובזה אם באתי לדון אם זכר הוא ממילא חייב בסמיכה והוי כמו ממ"נ דאם נקבה הוא אין צריך לקרבן ואם זכר הוא אתה מבטלו מסמיכה, ובזה הביאו ראיה מפסחים דמוכח עכ"פ דמקרי שלא כהוגן אם מבטלו מסמיכ' ממיל' בטומטם אין לחייבו קרבן מספק דבמקום שבאת לתקן דהיינו שהוא זכר אתה מקלקלו ומבטלו מסמיכה, אבל בה' שנתערב עורות פסחיהן שפיר ס"ל גם בחגיג' דמייתי קרבן דאם נתחייב בפסח אנו מתקנין אותו בלי שום דבר שלא כהוגן, וא"כ דבריהם בקידושין עולי' כהוגן, כנלע"ד.
הקשו התוס' דס"ד שיתחייב מספק לקיים מצות ראיה והקרבן יביא על תנאי דאם הוא אשה להוי נדבה, ואף למ"ד נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב נקריב בחוה"מ, ותירצו דאינו יכול לעשות כן דמבטל ממצות סמיכה, דא"י לסמוך דשמא אשה, וקרבן נשים לא בעי סמיכה, והוי עבודה בקדשים. וקשה לי, דהא יכול להתנות דאם הוא זכר יהיה

עולת ראיה ויסמוך, ואם הוא נקבה יהיה חולין, ואחר הסמיכה יאמר דאם הוא נקבה מקדישו עתה לנדבה, ואם כן בשעת סמיכה לא היה עבודה בקדשים דהיה עדיין חולין, ואולי אפשר דענין סמיכה הוי כעין הקרבה, ואסור לעשות כן בחולין דהוי בכלל חולין בעזרה, עיין תוס' ב"ב (דף פא ע"ב ד"ה ודלמא).

תוס' ד"ה לא נצרכה קשה, [דהכא אמרי' חציו עבד וחציו ב"ח פטור מראיה, דאל פני האדון ה' כתיב, יצא זה שיש לו אדון אחר, מ"מ למשנה אחרונה דכופין את רבו לשחררו חייב בראיה דרבו לא מקרי אדון כיון דכופין לשחררו] ובגיטין מבעיא אם חציו עבד וחציו בן חורין יש לו קנס כו' ויתן לאדוניו והא יש לו אדון הרי דמקרי אדון ותירצו דהתם דמית אגלאי דלא היה עומד לשחררו ומקרי אדון, ויש לעיין למה דקי"ל דחיישינן שמא ימות, א"כ איך מייתי קרבן ראיה דלמא ימות רבו קודם שישחררנו ואגלאי מלתא למפרע דהיה לו אדון אחר ופטור מראיה, ואולי י"ל דמייתי בדרך תנאי בחוה"מ דאם ימות רבו קודם שחרורו יהיה זה למפרע נדבה והסמיכה ליכא איסור כיון דמחוייב בסמיכה מצד חירות לא מקרי עבודה בקדשים, ואולם למאי דקי"ל בדאורייתא אין ברירה והכא דצריך להתנות שיחול למפרע דזה הוא א"א אם אין ברירה ועי'.

דף ד:

בשלמא טמא דכתיב ובאת שמה וכו', כ' בס' טורי אבן הא דאיצטריך קרא לטמא ולא יליף לה כפשוטו מקרא דכתיב ג"פ בשנה יראה ולא יראה פני ריקם דאין חייב בקרבן אא"כ ראה פניו דדוקא בעזרה היא, וטמא אסור ליכנס בעזרה, מ"מ נ"מ אם היה טהור ביום א' דחג וראה פנים בעזרה ונתחייב בעו"ר, ובשאר ימי החג נטמא דאינו מביא קרבן בעוד שהוא טמא דבשעת הבאה בעינן ראויה לביאה.

תוס' ד"ה דכתיב ובאת שמה וכו' ולא מסתבר לחלק וכו'. תמוה לי דא"כ אמאי ערל משלח קרבנותיו הא ערל אתקיש למצורע וכמ"ש תוס' בעצמם כעין זה בד"ה דמרבה לערל וכו' והרי זו הברייתא ע"כ כרבי עקיבא דמרבה לערל כטמא, דאל"כ יביא בעצמו קרבנו, וכמ"ש תוס' פסחים (דף סב ע"א) ואם כן כיון דאתקיש למצורע אם איתא דמצורע אינו משלח גם ערל לא יהיה משלח.

תד"ה דמרבה. וי"ל התם ממעטי' כו' דלאו כטמא כו'. תמוה לי דדבריהם סותרי' לדבריהם שלמעלה, שכתבו הא דערל משלח אף דאינו סומך מיירי בערל שמתו אחיו מחמת מילה א"כ אם איתא דמתו אחיו מחמת מילה לא אתקיש לטמא אמאי משלח קרבנותיו יביא בעצמו. וצ"ע.

גם תמוה לי במה דכ' ע"ז וזהו דוקא לפירש"י דמפרש התם ערל שמתו אחיו מחמת מילה, הא לפירש"י ביבמות ר"פ הערל דמתו אחיו מחמת מילה אסור בתרומה, והיינו מטעם דילפי' תושב ושכיר בפסח, והרי בברייתא דהתם ר"פ הערל קיליף ת"ק גז"ש דתושב ושכיר דאסור בתרומה רבי עקיבא אומר א"צ איש איש לרבות את הערל. א"כ בודאי רבי עקיבא לא פליג לדינא עם הת"ק ולא בא להקל. כדמשמע לשון אינו צריך. וכיון דלת"ק מתו אחיו מחמת מילה אסור בתרומה ה"נ לרבי עקיבא. וא"כ מוכח דגם מתו אחיו מחמת מילה מרבי' כי טמא, וכדפירש"י להדיא, גם הכא בסוגיין דערל דרבי עקיבא היינו מתו אחיו מחמת מילה. וא"כ עדיין תקשי למ"ל קרא לאסור ערל בפסח תיפוק ליה מאיש איש. וצלע"ג.

בא"ד ומיהו זהו דוקא לפירש"י [והיינו דלא כפירש"י דהכא, אלא דהכא מיירי בעושה כן מחמת צער] וקשה לי דא"כ איך אמר רבי עקיבא ביבמות פ' הערל א"צ דכתיב איש איש כו' הא מאיש איש לא ידעינן דאסור ערל בתרומה רק במומר לערלות מחמת צער, אבל במתו אחיו מחמת מילה הא זהו לא אתקש לטמא, אבל מחמת גז"ש דתושב ושכיר מפסח ממועט גם מתו אחיו מחמת מילה, כמו בפסח, וצע"ג.

דף ה.

תוס' ד"ה הא יראוני וכו' דהוה ליה ל"ת. עיין תשובת פנים מאירות ח"א סימן כ"ו ובספר מים חיים להפר"ח בתשובה האחרונה.

דף ו.

עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי. עיין יומא דף לד ע"א תוספות ד"ה העולה.

תד"ה הראיה כו' ומדרבנן היא. עי' קדושין יז ע"א תד"ה ונילף.

דף ו:

רבי עקיבא נמי כדאמרן, לא ידעתי היאך מוכח מדרבי עקיבא דעולת תמיד הוי דהא לא קאמר רק דבסיני נשנו כללות ופרטות אבל קודם הדיבור י"ל דלא נצטוו כלל על התמיד וס"ל דעולת ראי' הוי, וגם אם נימא דלר"ע עולת תמיד הוה, הא כמו דפרכי' לר' ישמעאל מי איכא מידי דמעיקרא לא בעי הפשט, יקשה ג"כ לרבי עקיבא דהא בסיני נצטוו על הפרטי' ואיך הי' מקודם ההקרבה בלא הפשט, וצ"ע.

תוד"ה יש בשמחה כו' ולא בשתיהן. עיין פסחים דף ע' ע"ב תוס' ד"ה מ"ט.

בא"ד ס"ל גם באינך יש תשלומין. לא זכיתי להבין, דמ"מ איך קתני בתוספתא ולא בשתיהן הא משנה מפורשת היא לקמן (דף ט' ע"א) מי שלא חג בראשון חוגג והולך כל

הרגל כולו ומה שייך לומר על זה ושמעתין שלנו ס"ל כמה דמפורשת במשנה בחגיגה וגם בראיה מפורש בתחלת מסכתין חגר ביום הראשון וכו' וצע"ג. תו ק"ל איך שייך בשמחה תשלומין הא החיוב על כל יום ויום, כדקתני דהלל והשמחה שמנה, ומה הועילו בתוס' דגם באינך יש תשלומין, מ"מ ליתני דשמחה חייב בכל יום משא"כ בשתיהן, ראיה וחגיגה יוצא בפעם אחת, וזה לא יתורץ לנו באידך תירוצם דחשיב רק מילי דחומרא, שי"ל זהו חומרא דשמחה צריך בכל יום, אחר זמן רב מצאתי בעזה"י בטורי אבן באבני מלואים שהקשה כן.

תוד"ה שאין ואני הייתי מפרש וכו', קשה לי הא מ"מ מדאורייתא אין חילוק בין עין יפה לרעה, והרי מתני' לא חשיב רק דאורייתא וכמו פאה וכנ"ל, וביותר בממנ"פ, דאם בדרבנן, מה צריך לן דיש חילוק בין עין יפה לעין רעה, הא בפשוטו ניחא דמדרבנן יש לו שיעור דלא יפחות מאחד מששים ובדאורייתא ל"ש דיש חילוק בין עין יפה לרעה וצלע"ג. לא זכיתי להבין דאם בדאורייתא הא בכולם א' עין יפה ובינוני שוים דסגי בכ"ש, ואם מדרבנן למ"ל מפני המחלוקת הא פשוט מדרבנן יש לו שיעור דעכ"פ לא יפחות מא' מששים.

דף ז.

איתביה ולא יראו פני ריקם בזבחים כו' מיתיבי ריב"י אומר כו'. לא זכיתי להבין מה נזכר בברייתא יותר מהקרא דלא יראו פני ריקם, ובא הברייתא לפרש מהו ריקם וא"כ אם מגופא דקרא ליכא קושיא גם מברייתא אין קושיא, ומה הוספת קושיא מהברייתא יותר מהקרא עצמו.

שם כל היכא דאתא. כעין זה שבת דף נ ע"א ועיין בתוספות שם ד"ה אלא אי אתמר.

דף יא:

רש"י ד"ה לבתו מאנוסתו וכו' ואין עונשין מדין ק"ו ד"מ. עיין ב"ק דף ב ע"א תוס' ד"ה ולא זה ושם ד ע"ב תוס' ד"ה ועדים.

דף יג.

תוס' ד"ה ורגלי וכו' שיטת הירושלמי שהוא היה תנא. צ"ל וי"א שהוא היה תנא. כן הוא בראי"ש בפ"ה דברכות.

דף יג:

תוס' ד"ה כתוב אחד אומר כו'. בשש כנפים. עי' חולין צב ע"א תד"ה ברוך.

דף יד:
תוס' ד"ה נכנסו וכו' ולא עלו למעלה ממש. עי' גיטין דף פד ע"א תוס' ד"ה ע"מ שתעלי לרקיע.
ד"ה בתולה וכו' ושמא כאן וכו'. אין מובן לי דמה הועילו בתירוצם מההיא דראוה מעוברת דהא התם היא אינה נאמנת לר"י גם לגבי עצמה ול"א דאם נבעלה לפסול ונתחללה גם היא מוזהרת לכהן ונאמנת.
בא"ד שאף היא בכלל האיסור. עיין נדרים דף צ ע"ב ת"י ד"ה חזרו לומר.

דף טו.
וחיישינן שמא באמבטי עיברה. עיין משנה למלך פט"ו מהל' אישות הלכה ד ופי"ז מהל' א"ב הל' יג.

דף טו:
רש"י ד"ה זמר יוני וכו' דכתיב בשיר. עיין גיטין דף ז ע"א.

דף טז:
סמיכה בכל כחו בעינן. עיין לעיל דף ד ע"א תוס' ד"ה אלא טומטום ועיין פסחים דף פט ע"א תוס' ד"ה ואילו פסח וביבמות דף ק"א ע"א תוס' ד"ה ואין ב"ד שקול.
תוס' ד"ה דבר וכו'. בריש כל הפסולין מרבינן נשים לשחיטה. ובענייי לא מצאתי שם רק ילפותא דשחיטה כשרה בזרים אבל על נשים ליכא ראי' וצ"ע.

דף יז.
מתני' ב"ש אומרים מביאים שלמים (ביום טוב) ואין סומכין עליהן. במסכת ביצה (דף כ ע"א) פי' רש"י בד"ה ב"ש היא משום דסמיכה כתיב בשלמי נדבה. ולא גמרינן חובה מנדבה, הלכך לא דחיא סמיכה דידהו יום טוב. וקשה לי, לפי מה דקיימינן עתה דבית שמאי לית להו סמיכה כלל בשלמי חובה, ממילא גם בחול אסור לסמוך, דהוי עבודה בקדשים, דהא גם משום יום טוב לא מקרי משתמש בבעלי חיים רק אי בעי סמיכה בכל כחו, וכמ"ש רש"י שם בביצה במתני', וא"כ ממילא גם בחול אסור משום עבודה בקדשים וצע"ג.
שם שלא לקיים דברי האומרין. בלאו האי טעמא הי' ראוי לאסרו בהספד ותענית דאפילו יחיד שמביא קרבן אסור בהספד ותענית. כ"כ במ"ל פ"ו מהלכות כלי המקדש. ע"ש דנסתפק אם הכא במשנתינו גם במלאכה התירו להוציא מלב הצדוקים או לא, עיין שם.
תוס' ד"ה אף עצרת וכו' בירושלמי אר"י. עיין מ"ל פ"ג הלכה ו' מהלכות אבל.

דף יח.
תוס' ד"ה מה לר"ח וכו' הו"מ למימר. עי' תשובת מהר"י בן לב ח"ג סימן י"ג.

דף יט.
תוד"ה לא ורבותא דמתני' כו'. לא זכיתי להבין דברי תוס' בזה דאיך שמעינן דלחולין הוי טבילה הא אדרבא אם נימא דלא מהני יהי' מתני' כפשטא יותר דאשמעינן דהוי כלא טבל כלל אף לחולין, וכדאמרינן בסוגיין מאי לאו כאלו לא טבל כלל וצע"ג. שוב מצאתי בעזה"י שהקשה כן במהרש"א.

דף יט:
תוס' ד"ה בגדי וכו' היה נטמא הוא ובגדיו כנושא רוקו של זב. עיין בהר"ש פ"א מ"ג דכלים.

דף כ.
אלא מעתה הושיט ידו לסל כו' והא תנן המשמר את החביות. לא ידעתי למאי הלכתא נקט תחלה הקושיא בגוונא זו דהושיט ידו לסל, דזהו לא ידעינן רק מההיא דהמשמר חביות, אמאי לא פריך מיד והתניא המשמר את החביות דהא היינו הך חטי' ושעורי' או יין ושמן ומאי עדיפות זה למנקט חטי' ושעורי', ועי' בערובין דל"ז ע"ב דיש קצת ג"כ כי הכא.
שם ועוד מתיב רבה בר אבוהו. לא זכיתי להבין פשט הפשוט לפרש פרכת הש"ס, דהיכן נזכר רמז דמהני שמירה מה שביד חבירו.
תוס' ד"ה רבי אלעזר וכו' ואין שלישי בתרומה מטמא רביעי בקודש. עיין פסחים דף יד ע"ב תוס' ד"ה ואילו הכא.

דף כא.
תוס' ד"ה האונן ומחו"כ צריכין טבילה לקדש וכו' אי נמי כר' ישמעאל בנו של ריב"ב שאמר ריש תמיד נשחט שחטאת העוף קרב אחר תמיד הערב וכו'. וקשה לי דמלבד דהמשמעות דמ"מ מדרבנן גם חטאת העוף אסור כדקאמר ר' ישמעאל בנו של ריב"ב דמחוסר כפורים מביא כפרתו ואוכל בקדשים דמשמע דוקא משום אכילת קדשים מותר אבל בעלמא אסור לכתחילה וכמ"ש תוס' להדיא מנחות דף מ"ט דרבנן אסרו גם בעוף אטו הקטרה, וא"כ מהיכי תיתי דהבית דין יתעצלו לעשות שלא כדין. ולפמ"ש תוס' מנחות דאף לאחר זריקת תמיד מ"מ קודם הקטרת אברי התמיד אין בו איסור השלמה ואפילו מדרבנן, א"כ י"ל בפשוטו דהבית דין יכולים לאחר עד סמוך להקטרת אברי התמיד ולפעמים מקטירין התמיד משתחשך.

בא"ד ומשמע דעולה נקרבת וחטאת תאכל. תימא הא מפורש במתני' דשם וזה וזה אסורים באכילה אלא שזה תעובר צורתו וכו'.

דף כב.

שלא יהא כל אחד ואחד הולך. עי' תוי"ט רפ"ה דפרה.

דף כג.

תוס' ד"ה לעולם וכו' ונ"ל דידים שניות. עיין לעיל דף כ ע"א תוספות ד"ה נימא.

דף כה.

תוס' ד"ה שרצועה וכו' אבל צ"ע האיך עולין לרגל. עיין ת' שער אפרים סי' לו.

תוס' ד"ה אוהל וע"ק לר"י דהתם נמי צ"ל לריב"י דשמיה אהל, כי מוקי פלוגתא בשמא יוציא ראשו ורובו, ולית ליה טעמא דאוירא לא שכיח ואמאי מטהר ר' יוסי, נראה מדבריהם דעל שינויי קמא דמתני' דכ"ע משום אוירא, וטעמא דר"י דלא שכיח שיכנס בשידה תיבה ול"ג בלא שכיח לא היה קשה דשפיר י"ל דס"ל לר"י דלאו שמיה אהל דגם לענין האוהל משום גושא שייך לומר דל"ש ל"ג וכן נראה מדבריהם במס' נזיר שכתבו ומשני דכ"ע משום אוירא, ואפ"ה משום דלא שכיחא ליכנס בשידה תיבה ומגדל לא גזרו, ומש"ה העמיד הר"י קושייתו רק על אוקימתא דכ"ע משום גושא ופליגי בשמא יוציא ראשו ורובו ולית ליה טעמא דל"ש, וא"כ מאי דלא אסור משום גושא מוכח דהוי אהל, אבל לא ידעתי דמי הכניסם לדוחק זה דלאוקימתא קמייתא דפליגי בלא שכיח שייך כן גם באהל, דקשה על זה דלמאי צ"ל דכ"ע משום אויר דהא גם אם כ"ע משום גושא י"ל כן, והא בפשוטו י"ל לפ"מ שכתבו תוס' בנזיר בעצמם דלס"ד דפליגי אם משום גושא אם משום אויר לא היה קושיא על ר"י, די"ל דל"ש אהל, ופליגי במונחת, א"כ ממילא י"ל בפשוטו דמשני דכ"ע משום אויר היינו דמיירי במונחת והוי אהל וליכא משום גושא אלא דכ"ע משום אוירא ופליגי אי גזרינן בלא שכיח, ועל זה אמרי' ואב"א הכא בשמא יוציא ראשו ורובו, היינו ג"כ דמיירי במונחת, ולא משום דאוירא דל"ש לא גזור אלא דלכ"ע ל"ג רק משום גושא ופליגי בשמא יוציא ראשו ורובו, והכל דלהנך ב' אוקימתות מיירי במונחת כמו לס"ד.

ק"ל דאיך ניחא לתירוצא קמא דטעמא דריב"י דלא שכיח לא גזרו הא מ"מ כיון דאהל זרוק ל"ש אהל א"כ לטמא משום אהל, ונהי' מוכרח לומר דבזה אמרי' נמי דל"ש ל"ג ותקשה למאי צריך לומר בשינוי' קמא דכ"ע משום אויר' הא כיון דר' ס"ל דל"ש גזרו י"ל דכ"ע משום גושא וכיון דאהל זרוק ל"ש אהל מש"ה לר' טמא, אע"כ מוכח דלענין גושא אף על ל"ש גזרו אלא דעל אוירא ל"ג משום ל"ש והא דריב"י מטהר ע"כ מוכח דמוקמי

במונחת השידה במקומה, וכמו דצ"ל בהא דפרכינן והתנן איך תלי זה בשינוי' דהש"ס דפליגי באהל זרוק הא לפי"מ דאמרי' מעיקרא דפלוגתייהו אם גזרו משום אויר' יקשה ג"כ הא אין דבר מפסיק, אע"כ דאמרי' דמיירי במונח וכדנראה מדברי תוס' נזיר, א"כ ה"נ י"ל לשינוי' בתרא דמיירי במונח ופליגי בחשש שמא יוציא ראשו וצלע"ג.

דף כו:

תד"ה שאני שולחן ועוד אמר בסמוך וכו' ואלו גבי שלחן ודולפקי כו'. תימה איך ס"ד להתו' לדמות כל שולחן לשולחן דהיכל, איך יפרשו לסוגיא במקומו, הא המקשן פריך ותיפוק ליה משום ציפוי דתנן השולחן כו' ועלה משנינן שאני שולחן דנקרא עץ, והא עדיין קשה מדתנן והשולחן, וע"כ בפשוטו הכי הוא דמשני שולחן זה של היכל שאני דמקרי עץ משא"כ שאר שולחנות וא"כ זהו החילוק מפורש, וזהו עיקר שינויי' דהש"ס, ואיך עשו בזה התחלת קושיא, וה' יגיה חשכי.

דף כז.

רש"י ד"ה סלמנדרא חיה הנבראת וכו'. עיין חולין ד' קכז ע"א ברש"י ד"ה וסלמנדרא.

יבמות

דף ב.

ואשת אחיו מאמו. הא דלא חשיב ג"כ אשת אחיו מאביו והיינו בגוונא דמתניתין לקמן ל"ב ע"א דכשמת אחיו נפלה לפניו אחות אשתו ואח"כ מתה אשתו דתו לא אסירא משום אחות אשתו ואעפ"כ אסור לו כיון דנאסרה עליו שעה א' וא"כ אסורה לו רק משום אשת אח מאביו ואח"כ נשאה אחיו ומת דפוטרת צרתה. צריך לומר כיון דמכח אחות אשתו אסירא בכלל אחות אשה היא. תוס' דף ל"ב ע"א ד"ה לא פקע, וקשה לי דלמאי צריך קרא לצרת צרתה הא הצרה הנפטרת בלא יבום נשארה לו באיסור אשת אחיו מאביו והיא עצמה ערוה וממילא צרת צרתה היא צרת ערוה דאשת אחיו מאביו וצ"ע ורש"י כתב כך ממש בדף ח' ע"ב ד"ה א"כ וכו' דלרבי דלא דריש לצרור דמ"מ צרת צרתה ידעינן כמו דידעינן צרת ערוה מן הקרא ולקחה דבעינן דאי בעיא נסיב האי ואי בעי נסיב האי. א"כ ממילא כשנפלה לו צרת ערוה מאחיו נדחית ממנו נאסרת עליו עולמית משום אשת אח וכשנתייבמה לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת וחזרה ונפלה לפני זה קרינן בזה ולקחה דאי בעי האי אסורה לו משום אשת אח וממילא צרתה היא צרת ערוה ממש וכנ"ל.

שם רש"י ד"ה חמותו. שמת בעלה כו' הא דלא נקט רש"י בפשוטו שנשא בת אחיו ומתה ואח"כ מת אחיו היינו כיון דיש פלוגתא בזה ביבמות דף צ"ד ב' דרבי עקיבא ס' דחמותו

לאחר מיתת בתה אינה בשריפה וברש"י סנהדרין דף ע"ו דחמותו כזאת ליתא רק בארור שוכב עם חותנתו. משמע דאפילו כרת ליכא לרבי עקיבא רק איסורא בעלמא (ודלא כתוספות ביבמות דף צ"ד) א"כ אינה בכלל ערוה מש"ה נקט רש"י דאחיו נשא חמותו דתיתי לכ"ע.

שם ד"ה אחותו מאמו וכו' וילפינן. לקמן דף י"ז ע"ב.

תוס' ד"ה אשת אחיו מאמו וכו' יש בה כרת. עיין כריתות דף י"ד ע"ב תד"ה אשת אחיו. תוס' ד"ה ואחות אשתו וכו', ופריך עלה מ"ש יבמתו דקעביד מצוה משמע דקני לה. אף דשם אמרינן עלה אשתו נמי קעביד מצות עונה והא פשיטא דבאשתו נדה ליכא מצות עונה, וע"כ דקעביד מצוה היינו לפי טעותו דטעה בדבר מצוה, א"כ הכא נמי יש לומר ביבמה כן, מ"מ יש ראיה מהך לישנא דשם דר"י אית ליה דר"ל דנתחלף לו נותר בצלי דחייב דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה חייב, א"כ מדס"ל דביבמתו נדה פטור מוכח דבאמת עשה מצוה וקני לה, ופירכת הש"ס הנ"ל אשתו נדה נמי, היינו לאידך לישנא דר"י פליג על ר"ל וס"ל דאפילו לא עשה מצוה פטור, כנלע"ד בכוונתם אף דלשונם אין מדוקדק כ"כ.

[דברי הב"ש [סי' קס"א דחליצת קטן הפנוי עדיף] מרפסין איגרי דמה"ת נידון דמשום חרם דרגמ"ה יהי' נקרא אינו עלה ליבום, הא בודאי אם עבר ונשאה קיים מצות יבום ולא פגע באיסור ערוה אלא דעבר חרם, א"כ דמי ממש לנודרת הונאה בחיי הבעל מיבמה, ובאמת הב"ש סי' קס"ה מחלק קצת בין נדר לחרם דרגמ"ה דנדר אפשר בהתרת חכם, אבל לא ידעתי מי מכריחנו לזה, דבפשוטו הטעם בנודרת משום איסור שבועה לא מקרי אינו עולה ליבום, כיון דבעצמותו היבום כהוגן אלא דארי' דאיסור שבועה רמי עלה, ומה"ט נראה דנדה יכולה לחלוץ, ולא מצינו שיחמיר דנדה צריכה לטהר עצמה קודם חליצה כדי שתהא עולה ליבום, והיינו ג"כ מה"ט דמקרי עולה ליבום כיון דאם בעלה קנאה, א"כ ה"נ בנודרת ובחרם דרגמ"ה, ובהדיא כתב הפסקי מהרא"י סי' רס"ג לחלק לענין חלוקת הכתובה בין אינו עולה ליבום משום חרם דרגמ"ה דאין פיסול ביבום עצמו, בין פיסול משום דינא דאבא שאול דהוי פסול בגוף היבום, הרי להדיא דאין נדנוד פסול ביבום מחמת חרם דרגמ"ה א"כ מקרי עולה ליבום. גם ראיה לזה ממ"ש בש"ע סי' קנ"ט ס"ה בהגה"ה, דאם היתה לו משודכת כבר שמותר לכונסה במקום יבמתו. ואם כהב"ש הי' ראוי להחמיר שלא לכונסה שלא יגרום שיהי' אח"כ חליצה גרועה, דאף דבשעה שנפלה לפניו היתה עולה ליבום, מ"מ ג"כ בשעת החליצה תלי' בזה כמו בשומרת יבם שקידש אחיו את אחותה, וכן בעשה בה מאמר או נתן גט, לזה הי' נראה דגם הב"ש

כתב רק דיש מעליותא בחליצת הקטן, דאין בזה פקפוק כלל, היינו היכי דשניהם רוצים בוחרים הב"ד יותר בקטן הפנוי. אבל אם שניהם אינם רוצים לחלוץ דהדין נותן לכפיה ומדינא החליצה בגדול, אפשר דאם כופין להקטן הוי חשש חליצה מעושית [ואני מסופק בזה לדינא בב' יבמין ששניהם אין רוצים לחלוץ דהדין דכופין לגדול, אם כפו לקטן אם מקרי חליצה מעושית, דאולי כל שאין לפנינו מי שרוצה לייבם או לחלוץ לא מקרי מעושית כיון דזקוקה לכולם, דהרי חזינן בתלה הקטן בגדול עד שיבא ממדה"י דאין שומעין לו, דשיהוי מצוה לא משהינן, משמע דהדין נותן גם לכפיית הקטן אלא דיותר היו בוחרים לכפיית גדול אם הי' אפשר, משום מצוה מן המובחר, מש"ה היכי דאין הגדול כאן במקום שיהוי מצוה לא חיישינן למצוה מן המובחר, וצ"ע לדינא] ובפרט דלכמה פוסקים במקום יבום לא הי' חרם דרגמ"ה לקצת פוסקים לא תיקן רגמ"ה רק עד סוף אלף החמישי, לזה נראין דברי הב"ש רק לענין לכתחילה בשניהם רוצים, דבוחרים יותר בקטן. אבל בשניהם אין רוצים כופים לגדול, בפרט בנ"ד דאין שייכות יבום גם לקטן מחמת ספק ערוה, כן נראה לענ"ד.]

דף ב:

במתני' וכולן כו' או שנמצאו אילונית צרותיהן מותרות. הטעם דאילונית משום דהוי מקח טעות ואינה אשת אחיו, וא"ת מה טעמא דרבי מאיר דקטנה לא מתיבמת שמא תמצא אילונית ופוגע באשת אח, והא אינה אשת אח כלל, תירצו בתוס' בשם ר"ת דזהו באמת רק בקיבל עליה, ובשם הר"ר אברהם מבורגולייה תירצו דמתניתין דהכא מיירי בנמצאת אילונית בחיי הבעל והקפיד אבל לאחר מיתה דלמא אלו היה קיים לא היה מקפיד.

ונראה לי תירוץ הר"ר אברהם עיקר, דעל תירוצו של ר"ת, קשי' לי מלקמן פ' הבא על יבמתו (דף ס"א ע"ב) וכר' מאיר מי סבר לה (ר"א) וכו' ותניא קטנה מתיבמת ואינה חולצת דברי ר"א, ומה קושיא דלמא ר"א מיירי בלא קבל עליה. ומה שדחו בתוס' תירוץ הר"ר אברהם מהתוספתא דאיתא נמצאת אילונית בין בחיי הבעל בין לאחר מיתה צרותיהן מותרות, יש ליישב, די"ל דודאי רובא דאנשי קפדי ומיעוטא הוא דלא קפדי, ומש"ה בנמצאו אילונית לאחר מיתה צרותיהן מותרות דלא חיישינן למיעוטא, אבל בההיא דקטן וקטנה דר"מ הוא דסובר לא חולצת דחייש למיעוטא, ולדידיה שפיר חייש שמא האח שמת מהמיעוט דלא קפדי. וא"ת הא אמרינן בפ' אין מעמידין (ע"ז דף ל"ד ע"ב) כיון דאיכא רוב עגלים דאין נשחטין לע"ז, ואיכא נמי שאר בהמות כו' הוי ליה מיעוטא דמיעוטא (ולא היה חייש ר"מ לאסור גבינות בית אוניקי בהנאה, לולי טעמא

דנתן שרוב עגלים נשחטין לע"ז) יש לומר התם שאני, דהמיעוט השני הוא מכללא דהמיעוט הראשון, דהעגלים הן מיעוטא, ומאותן מיעוט עגלים נשחטין מיעוט מהן לע"ז, אבל הכא כל חד מיעוט עומד בפני עצמו, דעלי' חיישינן שהיא ממיעוט נשים דאילונית הן, ועל הבעל חיישינן שהוא מיעוט דלא קפדי וכל אחד מהני הוי מיעוט מעליא.
רש"י ד"ה וכולן או נמצאת אילונית כו', (בנ"י והרשב"א ז"ל תמה על פרש"י כו', עמ"ש לק' דף ל' ע"ב במתני').
תוד"ה או שנמצאו כו' הקשו דא"כ אמאי סבירא ליה לרבי מאיר (לקמן דף ס"א ע"ב) דקטנה לא מתייבמת דחיישי' למיעוטא דהיא איילונית הא אם היא איילונית ג"כ שרי ליה דאינה אשת אחיו ואור"ת דההיא בקבלה עליו. וק' לי מסוגיא דיבמות דף ס"א ע"ב דדייקי' דר"א ע"כ ל"ס כר"מ דחיישי' למיעוטא מדקתני רא"א קטנה מתייבמת ואינה חולצת. ומאי ראיה דלמא הברייתא מיירי בסתם ומש"ה מתייבמת מכח ממנ"פ הנ"ל דאם היא איילונית אינה אשת אחיו וצ"ע.
בא"ד ולקמן אפרש כו' מאי חידוש השמיענו כו'. נראה דסמכו ענין זה לכאן דבאו לחזק דבריהם דלא נימא דנהי דלרב אסי מוכח בפירוש התוספתא דאפי' לאחר מיתה הוי טעות מ"מ לדידן מוכח מהתוספתא בהיפוך דלדידן ע"כ פירוש התוס' ל"ש בחיים דהוי טעות ל"ש אחר מיתה דליכא טעות מ"מ צרתה מותרת משום דאפי' בלאו טעות איילונית אינה פוטרת וא"כ הי' סייעת' לשיטת הר"א מבורגיילא, לזה כתבו ולקמן אפשר וכו' ואזדא הוכחה זה וממילא קיימי' כיון דלרב אסי מוכח דסברא דגם אח"כ הוי קפידא קיימא הסברא גם לדידן וק"ל.
בא"ד אף על גב דקידשה על תנאי וכו' נראה דכוונתם דבתחלה חלקו למ"ד דהטעם דאחולי אחלי'. וק"ל אמאי נקטי קושייתם לרב דוקא הא גם לשמואל ק' דהא ס"ל דבקדשה וכנסה סתם בעי גט אמאי באיילונית לא בעי גיטא ונצטרך ג"כ לומר דבאיילונית לכ"ע קפדי א"כ ממילא גם לרב ל"ק דאחולי אחלי לא עדיף מקדשה סתם וכנסה סתם ודאחולי אחלי היינו דהוי כלא התנה בשעת קדושי' אבל בדבר שא"צ תנאי דדיינינן גם בסתמא לקפידא גם בקדשה ע"ת וכנסה סתם ל"צ גט וכיון דהכא באיילונית גם בכלהו סתמא ל"צ גט א"כ מאי הקשו מקדשה ע"ת וכנסה סתם ואף למ"ש הר"נ פ' המדיר דקדשה ע"ת וכנסה סתם גרע מכולם סתמא כיון דחזי' דהקפיד להתנות ולא התנה גם בשעת הכנסה הנה מלבד דתוס' בכתובות לא ס"ל כן גם מאי קושי' דלמא באמת גם באיילונית והתנה בקדושי' וכנסה סתם בעי' גט והכא מיירי בכולה סתם ואי

דזהו גופ' קושייתם דאמאי באיילונית בכולה סתמא לא בעי גיט' זהו לא תלי' בדרב דגם לשמואל יקשה כן וצ"ע.
גם ק' לי דהא לא מצינו מאן דסובר אחולי ואביי אמר רק בלשון לא תימא וכו' ואי דכוונתם על ר' אלעזר דאמר דקדשה ע"ת ובעל לכ"ע צריכה גט וע"כ פלוגתי' בכנסה ולא בעל וטעמא דרב משום אחולי וא"כ היכי כ' עלה ואפי' לאביי דמפרש טעמא דאא"ב ב"ז הא זהו ק' לר' אלעזר דס"ל לכ"ע אמרינן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וצ"ע.
בא"ד ואפי' לאביי וכו'. לא ידעתי מנ"ל זה דלמא אביי סובר כפי הלכה כרבא (לקמן י"ב) דאיילונית אפי' בהכיר בה אינו פוטרת צרתה ולרב אסי מטעם טעות ס"ל באמת כשמואל דאדם עושה בב"ז גם יש לומר לרב אסי דמתניתן בנפלה מאירוסין דל"ש א"א עושה בעילתו בעילת זנות ואדרב' היינו מרויחים קושייתם מהא דכתובה לא בעי' הא גיטא בעי די"ל דהתם בבעל וכן הא דהמוציא את אשתו והכא מיירי בלא בעל, וצע"ג.
וחתני הרבני מוה"וו נ"י אמר מדאמרינן לקמן ג' ע"ב או ס"ל דהדדי משמע דאפשר דרב סבר כרב אסי וע"ז שפיר הקשו דהא לרב דס"ל דא"א עושה בב"נ ע"כ דלא ס"ל לדרב אסי וק"ל.
תד"ה ואי אתה יכול לומר וכו' דליכא למימר משום דר' יודא נמנו לכאורה ק' מה הרויחו בזה דאז יקשה על מתני' הא לר"י משכחת חמותו ממאנת ומה לי אם משכחת לר' ישמעאל או לר' יודא ואולי י"ל דאר"י י"ל דס"ל כרבי עקיבא דחמותו אחר מיתת בתו אינה בשריפה ואף דתוס' כ' לקמן דמ"מ כרת איכא מ"מ אינו הכרח לכך אבל מדר' ישמעאל שפיר ק' דלר"י לשיטת' דהיא בשריפה בודאי משכחת חמותו ממאנת וע' מהרש"א וק"ל.
[תוס' ד"ה ואי אתה וכו', במ"ש מהרש"א אלא דדברי תוס' נמשכים לפי"מ דמסקינן לקמן בפרקין וכו', תמוה מאד דהא מסקינן שם דבנים הרי הם כסימנים וא"כ אם נתקדשה לאחיו אחרי שנתעברה אינה יוצאת במיאון וצ"ע.]

דף ג.

אם אתה אומר חולצת מתיבמת. לקמן דף ל"א ע"א קדושין דף ס' ע"א.
שם כל העולה ליבום כו', (עי' בזה בתשו' ח"ב סי' מ"ב).
שם מנינא דרישא (דקתני ט"ו נשים פוטרות צרותיהן) למעוטי מאי ומנינא דסיפא למעוטי מאי, למעוטי דרב (דאית ליה צרת סוטה פטורה) ודרב אסי (דאית ליה צרת אילונית פטורה). קשה לי למ"ש התוס' פ"ק דגיטין (דף ה' ע"א) ד"ה בשניסת, דלא שייך לומר מנינא למעוטי, מאי דבלא"ה לא מצי למחשביה, וכ"כ בפ' כל היד (נדה דף י"ח

ע"ב) ד"ה האמר, והרי הכא לא מצי למחשביה כיון דאינן בצרת צרתה. ולומר דרב לא ס"ל להא, אלא דאף מה שאינה בצרת צרתה ראויה למחשביה מ"מ תיקשי דהא אמרינן בסמוך, ואי לא ס"ל בהדדי חדא למעוטי דחבריה, והדר מקשינן לרב ולר"א ליתנינהו (במתניתין צרת סוטה ואילונית בהדי הנך) ומשני לפי שאינן בצרת צרתה א"כ לכל אחד מאי דלא חשיב דינא דידיה על כרחך משום דאינה בצרת צרתה וא"כ האיך אמרינן דמנינא למעוטי דחבריה הא בלא"ה לא מצי למחשביה.

רש"י ד"ה ה"א מיחלץ חלצה וכו' וכל היכא דאמרי'. עי' לקמן דף כ"א ע"א וצע"ק.

דף ג:

לפי שאינה בצרת צרה. לקמן דף י' ע"ב.

שם צרת צרתה מנין כו' קשה לי דלמאי צריך קרא לצרת צרתה הא הצרה הנפטרת בלא יבום נשארה לו באיסור אשת אחיו מאביו והיא עצמה ערוה וממילא צרת צרתה היא צרת ערוה דאשת אחיו מאביו וצ"ע, ורש"י כתב כך ממש בדף ח' ע"ב ד"ה א"כ וכו' דלרבי דלא דריש לצרור דמ"מ צרת צרתה ידעינן כמו דידעינן צרת ערוה מן הקרא ולקחה דבעינן דאי בעי נסיב האי ואי בעי נסיב האי, א"כ ממילא כשנפלה לו צרת ערוה מאחיו ונדחית ממנו נאסרת עליו עולמית משום אשת אח וכשנתייבמה לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת וחזרה ונפלה לפני זה קרינן בזה ולקחה דאי בעי האי אסורה לו משום אשת אח וממילא צרתה היא צרת ערוה ממש וכנ"ל.

שם לא תעשה שיש בו כרת מי דחי. עיין תשובת רשד"ם חלק יו"ד סימן רל"א.

רש"י ד"ה צרת ממאנת וכו' כדאיתא בפירקין. דף י"ב ע"א וצ"ע.

שם בא"ד גזירה משום בתו ממאנת. היינו דצרת ממאנת אסורה ליבם משום גזירה דצרת בתו ממאנת דאסורה כיון דלא מיאנה בחיי בעלה כמ"ש תי"ט במשנה ב'. ואולם אף דגם רש"י פי' כן בסוגיא (דף ג' ב') דבא למעוטי דאף דאסורה ליבום מ"מ בעי חליצה. מ"מ קשה לי הא להדיא מסקי' להלכה די"ב ב' דצרת ממאנת מותרת ליבום וא"כ בא למעט דאף דהממאנת אסורה ליבום מ"מ צרתה מותרת וצ"ע.

שם ד"ה מחזיר גרושתו וכו' שניהם אסורות להתיבם. עי' לקמן דף י"ב ע"א וצ"ע.

תוס' ד"ה לפי כו' כך צרתה פטורה. להדיא איתא בירושלמי ר"פ יו"ד דמסכתין דצרתה מותרת.

בא"ד וי"ל כיון כו' ק"ל דא"כ גם לרב י"ל למעוטי סוטה והיינו סוטה לגבי בועל אינה פוטרת צרת צרתה וצע"ג.

תד"ה טעמא דכתב רחמנא וכו' ותימה לר"י מנ"ל. תמהני על קושייתם הא בודאי גם לס"ד ידעי דאצריך קרא לצרתה אלא דלס"ד משמע מהברייתא דגם ערוה גופא למידי' רק מקרא וא"כ שפיר פריך הש"ס הא לערוה ל"צ ללמוד מקרא דאיך מצינו דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ואי דלהכי למידי' ערוה מקרא למידק מיני' דבעלמא דוחה הא זהו אינו מוכח דאף אם גם בעלמא אינו דוחה ליכא יתור בקרא דהא אצריך לצרות וע"ז משני רב דהברייתא יליף מקרא רק לצרה וצע"ג.

בא"ד אלא ודאי סבר האי תנא עשה דוחה ל"ת ול"צ קרא להיתירא. ק"ל דהא זהו אינו מספיק דדלמא להיתירא והיינו יבמה יבא עליה אפי' באחות אשה ועלה כתיב ולקחה כיון דלקחה נעשית כאשתו דאפי' שנייה דליכא עשה שרי כמו אשת אחיו דעלמא, והו"ל לתוס' לומר בפשיטות אי אמרינן דבעלמא עשה דוחה ל"ת וא"כ נהי דלהיתירא ג"כ צריך קרא לענין ביאה שנייה מ"מ לענין האיסורא נמי צריך קרא לגופי' לאסור ביאה ראשונה ושפיר דרשי' לאיסורא אבל אם בעלמא אין עשה דוחה ל"ת שבכרת ואתי' הקרא לדיוקא וגם הוי גזה"כ דבעלמא דחי והכא לא דחי נדרש להיתירא ולגופא ודוק.

דף ד.

בשומרת יבם הכתוב מדבר ולעבור עליו בשני לאוין. קשה לי על השמטת הרמב"ם והסמ"ג והחינוך לדבר זה דעובר בב' לאוין, והא כיון דקימא לן כרבנן דאנוסת אביו מותרת, ע"כ קרא דלא יגלה לשומרת יבם של אביו ולעבור עליו בב' לאוין. ונלע"ד ללמוד מדברי רש"י לקמן (דף מ"ט ע"א) דלר"ש התימני דיש ממזר מחייבי כריתות מדסמיך ליה לא יבא ממזר, מה"ט גופיה לאו דלא יגלה בשומרת יבם של אביו כתיב לסמוך ללאו דלא יבא ממזר להורות דיש ממזר מח"כ, ולר' יהושע דאין ממזר אלא ממיתות ב"ד, וס"ל דלא יבא ממזר קאי על לא יקח איש את אשת אביו, ע"כ דלא יגלה אי דמיירי באנוסת אביו, אי בשומרת יבם של אביו, ולעבור עליו בב' לאוין (עיי"ש היטב) א"כ ע"כ הא דאמרינן בסוגיין ובר"פ נושאין דלרבנן בשומרת יבם של אביו ולעבור עליו בב' לאוין, היינו לתרץ אם נימא דס"ל כר"י דלא יבא ממזר לא קאי עלה, אבל לפי ההלכה דקימא לן כר"ש התימני, אצטריך קרא דלא יגלה לגופיה, משום סמיכתו ללא יבא ממזר. וזהו לשיטת רש"י, אבל לתוס' שם הוא בהיפוך דלר"י אצטריך לא יגלה לאורויי דדוקא מולא יקח עד לא יגלה היינו חייבי מיתות ב"ד הוי ממזר דלא נילף לח"כ מהקישא דר"י אבל לר"ש התימני אייתר לא יגלה, דלאורויי דהוי ממזר מח"כ בלא"ה ידעינן מהקישא דר"י, אע"כ דאתי לעבור בב' לאוין, א"כ לדינא דקימא לן כר"ש התימני עובר בב"ל, וביש"ש (פי"א סי' ג') כ"כ לקושטא דמלתא דאתי לעבור בב' לאוין. ואולם קשה לי למ"ש הש"ש

(שם סי' ב') שהקשה דמנ"ל דאשה ובתה לא מיירי גם מאנוסתו, ומה דמשני רבא דא"כ קרא דבת בנך מיותר דלמא לעבור בב"ל, ותירץ דס"ל לרבא דל"ש לומר לעבור בב' לאוין אם לא שתמצא כל שם בפ"ע. בת בנך לחוד ובת בתה לחוד, אבל אם איתא דגם מאנוסתו חייב משום אשה ובתה לא משכחת זה בלא זה עיי"ש, וקשה לי מהך דהכא בשומרת יבם ש"א דלא משכחת זה לחוד בלי שיהיה ג"כ משום אשת אחי אביו, ואף על פי כן אמרינן לעבור עליו בב' לאוין.

תד"ה דכתיב לא תלבש דא"כ לשתוק קרא מיני'. אף דאצטריך קרא ללמוד דמדאסר כלאים בציצית מוכח דקשר עליון דאוריי' מ"מ הא עכ"פ גוף הדין דלא לעשות כלאים בציצית נדע בלא"ה שאם קשר עליון דאוריי' אסור משום כלאים ואם לאו דאורייתא וליכא כלאים ממילא אסור לעשות בדרך שהוא כלאים. ודוחק לומר דקרא אתי' רק להורות דקשר עליון דאורייתא ולא לגוף הדין דסמיכות דאין לעשות כלאים ציצית. ולקמן ע"ב ד"ה ואמר רחמנא שפיר כתבו דהקרא אתי' דתעשה כלאים בציצית היינו דתעשה קשר עליון דהוי כלאים אבל לענין איסור שלא לעשות כלאים ל"ש כן וק"ל. (אב"ה עי' מ"ש אאמ"ו נ"י במס' ביצה דף י"ד ע"ב).

בא"ד כלאי' למאי חזי, ק"ל הא י"ל בפשוטו דפירכת הש"ס כיון דקתני במתני' שם רי"א אף לא מנעל לבן ולא קתני אף לא כלאי' מוכח דס"ל ג"כ דמשלחי' כלאים ולדידי' דס"ל דתפילין לא [הוה] מעשהז"ג וליכא הקיש' דרשי' הסמוכי' הכא לחומרא דנשים דישנם בכלאי' ישנם בציצי' וא"כ כלאים למאי חזי, וצע"ג.

ולענ"ד ראי' אחר' ממימרא דרב ברכות ד"כ המוצא כלאים בבגדו ויעויין בתוס' שם דלאו שאינו שוה בכל כבוד הבריות דוחהו אפי' בקום ועשה דילפי' מולאחותו, והרי רב סבר בברכות די"ד דאין אומרי' ויאמר בלילה הרי דס"ל דציצית הוי הז"ג וגם ס"ל לרב דתפילין הוה מעשהז"ג דאינו נוהג בשבת וי"ט כמ"ש תוס' מנחות ל"ב ע"ב ד"ה מאי קסבר, ואם כן [נקיש] דפטירי מכלאים והוי כלאים אינו שוה (בכלאים) [בכל] ואמאי פושטו בשוק ודוק.

דף ד:

תד"ה והא תנא דבי ר"י דליכא למימר דהכנף מרבה, והיינו דאף כל דתנא דבי ר"י לא קאי אציצית (ובתוס' יומא ע"א ב' כ' דקאי אכלאים) ותירצו דהכנף לאו ריבויא הוא, וביארו דבריהם ביומא [דף ע"א ע"ב ד"ה ואימא עמרא] דאו בגד הוי ריבוי אבל הכנף הוי רק כאילו כתיב הבגד, וקשה לי מדברי תוס' בדיבור שאח"ז וק' דבפרק במה מדליקי', והא מ"מ כי היכי דילפי' גבי שרצים דבגד הוי צמר ופשתן ה"נ ממילא גבי ציצית כיון

דהכנף הוי כאילו כתב הבגד, וצ"ל דהך מילתא מבעל תוס' אחר, וצ"ע. אח"כ ראיתי דהמהרש"ל הק' כן וע' במהרש"א.

דף ה.

שכן ישנו בשאלה. עי' טורי אבן ר"ה דף כ"ח ע"ב ד"ה עובר.
תוד"ה מאי ללאו דהקפה וכו' ס' מגדילים לא ילפינן. וק"ל א"כ לדידי' מנ"ל דקשר עליון דאורייתא. ובלא"ה יקשה כן בההיא דאמרינן שם אלא מראשו דהך תנא א"כ קיימינן השתא דלא ילפינן סמוכין להתיר כלאים בציצית. א"כ מנ"ל דקשר עליון דאורייתא. וצ"ע.
בא"ד דמזקנו לא הוי מוקמי' בכהנים וכו'. ק"ל דהא כי מסיק דילפי' מראשו דאידך תנא ע"כ הא דמוקי לזקנו בכהן ולא בישראל אף דמראשו לא ידעי' דמה לנזיר דישנו בשאלה היינו דס"ל דסתמא כתיב זקנו אפי' בכהן א"כ דלמא גם הך תנא דראשו דמוקי במצורע לחוד ס"ל הכי ואיתר ראשו ואתי נאם אינו ענין.
גם קשה לכאורה למסקנא דסוגיין דשעטנז הוי מופנה א"כ יקשה לתנא דראשו במצורע לחוד למה לי הא יש ללמדו מכלאים, ולפמ"ש תוס' בתירוצם ב' דמהכא נפקא לי' הקפת של ראש שמה הקפה ניחא הכל ולתירוץ א' קשה וצ"ע.
תד"ה ואכתי איצטריך וכו' ואר"י דלא דמי. עיין מכות דף ט"ו ע"א תד"ה אם כהן.
תד"ה שכן ישנו בשאלה ונראה דהוי כמו ב' כתובים וכו' ועוד אי ילפי' וכו'. ק"ל תינח לסוגי' דידן דלכ"ע ילפי' משעטנז וקרא דראשו במצורע לחוד אתי' לאוריי דהקפת כל ראש שמי' הקפה ניחא אבל לסוגיא דנזיר דתנא דראשו הנ"ל לא דריש כלל קרא דציצית והא דידעי' דבכל התורה עשה דחי ל"ת אתי' מראשו מכח אם אינו ענין לאינו שווה בכל דאתי' מזקנו בזה יקשה אי לא כתיב ראשו הוי ילפי' מזקנו וממילה דעשה דוחה ל"ת ועשה (דלא הוי ב"כ דמזקנו לחוד י"ל דאינו שוה בכל וממילה לחוד שכן נכרתו י"ג כריתות) ואצטריך ראשו להוכיח דלא נלמוד מזקנו ומילה ולעשותו ב"כ וכיון דאין למידי' מהם ממילא ליכא למילף כלל אף לל"ת גרידא וילפי' רק מראשו ושוב נימא דדוקא לאו שאינו שוה בכל וצע"ג.

דף ה:

יכול יהא כבוד אב ואם. עיין כתובות דף מ' ע"א תוס' ישנים ד"ה אי אמרה.
תוס' ד"ה כולה וי"ל דש"ה דלא בטלה מצותו. עיין שבועות דף ג' ע"א תד"ה ועל.
תוס' ד"ה טעמא כו'. לפר"י (לעיל דף ג'). צ"ל לקמן דף ח' ע"א ד"ה רבא.

דף ו.
יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת. עיין שבועות דף ט"ו ע"ב רש"י ד"ה אין בנין. תד"ה טעמא וכו' בסה"ד ומפסח תמיד ומילה לק"מ וכו'. תמהני הא בפשוטו אף דהיינו יודעי' מדאצטריך כיבוד אב דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת מ"מ ס"ד דפסח תמיד ומילה לא לדחי שבת שאין עשה דוחה ל"ת ועשה דהא לענין זה ליכא למילף מדאיצטריך קרא דכיבוד אב דשאני התם דס"ד כיון דהוקש כבודם ל"ש לומר מאי אילמי' האי עשה מהאי עשה כמ"ש תוס' מקודם וצע"ג.

דף ו:
שומע אני בין בחול בין בשבת. עיין פסחים דף ע"ה ע"א תד"ה למעוטי.
שם לא ר' יוסי, תמוה לי כיון דאתי' כמ"ד מקלקל בהבערה חייב וכמ"ש תוס' ומה דאסמכ' מושבותיכם להבערה למידי' דללאו או לחלק, א"כ מה בכך דר' יוסי הא מ"מ אלו אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ידענו דאסור משום [הרציחה] עצמו דיש בו כרת ואייתר כל עיקר דמושבותיכם והו"ל לכתוב סתם לא תבערו, ללאו. וגם לפמש"ל (הג"ה עי' בתוס' בסמוך) דאתי' אף אם מקלקל בהבערה פטור דמ"מ אלו עיקר דדינא ליכא חידוש ל"ש לומר דכל עיקר מושבותיכם אתי לדין מקלקל בהבערה, ג"כ קשה דמה בכך דללאו יצאת הא מ"מ אלו אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ליכא חידוש בעיקר הדין דהא ממילא אסור משום [הרציחה] וצ"ע.
תד"ה טעמא דכ', וכל סוגי' זו לא אתי' כר"ש דלר"ש אצטריך ל"ת לאשמעי' דמקלקל בהבערה חייב, וכ"כ בשבת [דף ק"ו], תמוה לי הא בפשוטו ניחא דאף אי מקלקל בהבערה פטור ידענו דהבערת ב"כ אסור בשבת דהא ממילה ידענו דמקלקל בחבורה חייב וא"כ ממילא כל רציח' אינו דוחה שבת, א"כ נהי דילפי' מקלקל בהבערה חייב מדאסמכ' קרא ממושבותיכם גבי הבערה וכמ"ש תוס' אח"כ היינו אם עכ"פ עיקר הקרא אתיא לאסור מיתות ב"ד בשבת ואסמכ' להבערה לאשמעי' דגם משום ההבערה אסור דמקלקל בהבערה חייב, אבל אלולי דעשה דוח' או דאתי' מק"ו אייתר עיקר הדין דמושבותיכם וצ"ע.

דף ז.
לאו ל"ת חמור מיניה. עיין רמב"ן פרשה יתרו בפסוק זכור את יום השבת.
תוס' ד"ה לפי כו' דא"כ היה יוצא לידון בדבר החדש. עיין תשובת רשד"ם ח"א סימן ל"ג.

דף ז:
תיתי במה מצינו. עיין יומא דף מ' ע"ב תד"ה מה במקום.

שם במה מצינו מאשת אח. בתוס' לעיל ג' ע"ב ד"ה לא תעשה שיש בה כרת היה להם הגי' פה תיתי אחות אשה מאשת אח.
שם מוטב יבא עשה (דפסח) שיש בו כרת וידחה לעשה שאין בו כרת (ויכנס הטבול יום להר הבית להכניס ידיו לבהונות לטהר לאכול פסחו לערב). ואין זה דומה לערל הזאה ואיזמל, דהעמידו חז"ל דבריהם במקום כרת, דהתם אלו היה דאורייתא לא היה מותר, דמכשירים אינו דוחה שבת, ואמרו חז"ל ששבות דבריהם יהיה כוחו כאלו הוא דאורייתא, משא"כ הכא דאף בטמא דאורייתא עשה דפסח דוחה אותה כיון דליכא כרת אלא בעשה, וכדאיתא להדיא בזבחים (דף ל"ג) רבינא אמר לענין מלקות אתמר, וכנראה ג"כ מדברי תוס' (ד"ה ור"י וכו') דהיה מקום לומר דתנא דברייתא ס"ל דהוא דאורייתא, ואפ"ה פסח דוחה אותה, וא"כ ל"ש שיעמידו דבריהם דמה בכך שיעמידו ויהיה כטמא דאורייתא, הא גם בדאורייתא ממש פסח דוחה אותה. ובתוס' ד"ה מוטב דחקו בזה, ותמיהני, (אב"ה עיין בחי' אאמ"ו נ"י במועד קטן דף י"ד ע"ב). [ועי' חי' פסחים דף צ"ב].
תוס' ד"ה רבי יוחנן אמר וכו' דרבי יוחנן כמתני' דכלים. וכן ראיה ממתני' פ"א מ"א דתמיד בא וישב לו אצל אחיו הכהנים. (ועי' מ"ש רבינו להקשות בחי' פסחים דף צ"ב).

דף ח.

היכי דנשא מת ומת ואח"כ נשא חי, על קושית רומעכ"ת דמזה יש להוליד דין אף דכבר חלה הזיקה עליה ועל צרתה אם אח"כ נעשית לו ערוה אמרינן ג"כ כמו שממנה פקעה הזיקה כך מצרתה זו, דכיון דמוקי קרא דעליה בכה"ג ממילא גם לצרור עלה קאי, משמע דגם לצרור עלה קאי, ואף דאיכא בסוגיין עוד שינויא אחרינא, מ"מ משמע דלענין דינא לא פליגי, לפי זה יקשה מתני' (דף י"ג ע"א) שש עריות חמורות מאלו אשת אחי אביו הא משכחת לה בנשא מת ומת, ואח"כ נשא אותה אחי אביו דמותר בה שהיא לו אשת בן אחיו, נמצא דעתה נעשית ליבם ערוה שהיא עתה אשת אחי אביו ופוטרת צרתה, ויהיה מוכח מכאן דאין קדושין תופסים ביבמה לשוק ואינה אשת אחי אביו, לפ"ז יקשה מסוגיא דיבמות (דף צ"ב ע"ב) ולאו משנתינו היא זו וכו' אמינא לך רבי עקיבא היא, הא מ"מ נפשט ממתני' דשש עריות הנ"ל, ובזה ליכא למדחי רבי עקיבא היא, דהא כתבו תוס' (דף י' ע"א) ד"ה לר"י נמי דמתני' זו ס"ל דקדושין תופסין בחייבי לאוין דשאר עכ"ד. לכאורה הו"ל למעכ"ת להקשות בחזקה יותר לשמואל דאמר בעניותינו צריכה גט, דמספקא ליה אם קדושין תופסין ביבמה לשוק, הא מכח קושיא הנ"ל מוכח דאין קדושין תופסין, אמנם בזה י"ל דבגווני הנ"ל הא בלא"ה ערוה ליבם מצד איסור אשת איש, ומתני' רצה לומר דלא משכחת מצד ערות אשת אחי אב לחוד, ואי דמשכחת דאח"כ מת ג"כ

אחי אביו שנשאה דמצד איסור א"א הותרה עתה ליבם, דיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, חוזרת להתירה הראשון כדאיתא לקמן (דף מ"א ע"א) ואסורה רק מחמת איסור אשת אחי אב, הא י"ל דשמואל לשיטתיה דסבר שם דלא אמרינן חזרה להתירה הראשון, ורב דס"ל שם דחזרה להתירה הראשון הא ס"ל אין קדושין תופסין ביבמה לשוק, ולזה קושייתו דמר רק על ר"י, דאמר ולא משנתינו וכו', דלר"י לשיטתיה דסבר ביבמות שם דחזרה להתירה הראשון, נפשט הדין ממתני' דששה ערות הנ"ל, ואם כך כוונת מעכ"ת נ"י אין הקושיא חזקה כ"כ, דר"י שאל לר"י דאמר בחבורה נשנית דהיא מלתא דפשיטא כיון דמפורש כן במשנה, ואלו ממתני' הנ"ל אין ראיה רק ע"י ההקדמת הדין דחזרה להיתרה הראשון, וזה בודאי אינו פשוט כ"כ עד דלא נצטרך לאמרו.

אמנם באמת לקושטא דמלתא הקושיא גם על שמואל דאמאי מספקא ליה ביבמה לשוק אם תופסים בה קדושין הא נפשט ממתני' הנ"ל, דמה שכתבנו דבלא"ה היא ערוה משום א"א ופוטרת צרתה, זהו ליתא למ"ש תוס' לקמן (דף ט"ז ע"א) ד"ה בני צרות דאיסור א"א אין מפקעת זיקה אי מטעם דבידו להתירה בגט, אי מטעם דגזה"כ הוא לא תהיה אפילו ע"י הוי', א"כ צריכים למיתי עלה רק משום ערות אשת אחי אב.

אך מעיקרא לק"מ דהא מבואר בסוגיא (דף י' ע"א) דהא דלא חשיב אמו בט"ו עריות דאתי' כר"י דאנוסת אביו אסורה, ואי בעבר ונשאה דאי לא קתני, ועי' תוס' שם דאף בקדשה לחוד, מ"מ אסור מדרבנן, והוי ג"כ בכלל דאי לא קתני וא"כ ממילא ליתא לקושיית מעכ"ת, דהא בהך גווני נשאה אחי אביו באיסור יבמה לשוק ודאי לא קתני, ואף דנשואי המת לא היה באיסור, מ"מ הא אמרינן שם אחותו דאסורה לא קתני.

אך עדיין יקשה קצת דמ"מ ללוי דתני במתני' דיליה אמו וחשיב דאי, ואמאי לא חשיב ג"כ אשת אחי אביו ובגווני הנ"ל, ולומר דלוי חשיב רק דאי דרבנן ואמו מיירי בקידשה לחוד ונישאת דקתני בברייתא לאו דוקא, הא זהו נסתר מדפרוך ר"ל לר"י שם לקמן (דף י' ע"ב) ללוי דאמר דאי נמי קתני ליתני החולץ ליבמתו וחזר וקידשה וכו', הרי גם דאי דאורייתא קתני, ומ"מ ג"ז לק"מ, דהא חזינן דלוי גם כן תני שש עריות חמורות אלו, והיינו ע"כ דאמו דחשיב היינו דע"י היתר בלא דאי לא משכחת לה, ולענין זה חמורות מאלו, אלא דלוי בחשבון דט"ו נשים דפוטרות צרותיהן הוסיף ג"כ אמו דמשכחת ע"י דאי, וכיון שכן במתני' דשש עריות דחשיב אשת אחי אביו ניחא גם ללוי דחמורות דלא משכחת בלא דאי כמו דחשיב אמו, ולא יקשה רק דהו"ל להוסיף ג"כ במתני' דט"ו עריות אשת אחי אביו כמו דהוסיף אמו, וזהו לא קשה מידי, דהא לא משכחת בצרת צרתה דלכל אחי' אסורה צרתה משום צרת אשת אחי אביו ופשוט.

והנה כ"ז כתבתי לדעתו דמר, אבל באמת כמחכ"ת שגג בזה להוליד דין מה דמפורש להדיא בהיפוך בתוס' לקמן (דף כ"ו ע"ב) ד"ה חליצה פסולה שכתבו דבב' אחיות שנפלו לפני היבם ונשא אחת מהם, דאע"ג דאסור בצרת האחרת כמו שאסור בצרת קרובת חלוצתו, מ"מ חליצה בעי מדאוריית' שאינה צרת אחות אשה, כיון שכבר לא היתה אחות אשה שמת בעלה עכ"ל, הרי להדיא דזקוקה לו מדאוריית', כיון דבשעת מיתה לא היתה צרת ערוה, ואף ביבום מותרת לו מדאוריי' אלא דמדרבנן אסור כמו קרובת חלוצתו, ומה דמוקמי' קרא עלי' בנשא מת ומת ואח"כ נשא חי, היינו על הערוה גופא, דלזה אצטרך הקרא דעלי' אבל מ"מ קרא דלצרור לא מיירי בזה דלא מקרי צרתה אלא כשהיתה עמה ביחד צרות בחיי בעלה, וזהו ברור.

תוס' ד"ה רבא אמר וכו' וי"ל דרבא לית ליה דעולא. עיין טורי אבן מגילה דף ג' ע"ב ד"ה מולאחותו.

בטורי אבן מגילה דף ג' ד"ה ולאחותו כ' לדחות דברי תוספות דמשמעות הסוגיא בזבחים דף ל"ב דרבא ס"ל דביאה במקצת ש"ב אלא דמעיקרא ליתא לקושית תוספות דהא להדיא מבואר בזבחים שם דרבא ס"ל דבהיתירא לא אמרינן הואיל והותרה הותרה. ולענ"ד במחכ"ת אין אלו אלא דברי תימה דאם יסבור רבא דביאה במקצת ש"ב יקשה קושית הש"ס אההיא דמצורע שראה קרי הא עשה שיש בו כרת הוא ושינוי' דעולה הואיל והותרה. ליתא לרבא דבמצורע דהיתירא הא ל"א הואיל והותרה. ומוכח ודאי דרבא ס"ל ל"ש ביאה. וקושייתו על קושית תוס' דלהדיא ס"ל לרבא דבהיתירא ל"א הואיל והותרה. אינו מבואר שם להדיא כן אלא דעל מה דאמר אביי דדוקא בהיתירא אמרינן הואיל והותרה אבל בדיחוי ל"א הואיל ונדחה ועל זה אמר רבא דאיפכא מסתברא היינו דאדרבה אם יש מקום לחלק היה הסברא בהיפוך ולומר כיון דאפילו בהיתירא אמרינן הואיל והותרה כ"ש בדיחוי דיותר מסתבר לומר הואיל ונדחה מלומר הואיל והותרה ולתירוצם דרבא לית ליה דעולא י"ל באמת דמה"ט הוא דרבא ס"ל לקושטא דמלתא דבהיתירא ל"א הואיל והותרה ועל קושית הש"ס יסבור דבאמת ביאה במקצת לש"ב וא"כ אין בתוספות שפת יתר דעכ"פ צ"ל דלית ליה דעולא דהא גם לדעת הט"א צ"ל כן וגם צ"ל דרבא ס"ל דביאה במקצת ל"ש ביאה וכנ"ל.

מ"ש מר אחי נ"י על קושית הט"א מגלה (דף ג') דנזירות הוי כנשבע להדיא שלא יטמא למתים. לענ"ד אינו נראה כן דאל"כ בעובר ומטמא ושותה יין לחייב קרבן כדין עובר על שבועה. א"ו דאינו ענין שבועה רק שמשוה לגופו להיות נזיר וכנשבע להיות נזיר ואחר

שגופו נזיר חלה עליו דיני נזירות כאשר צותה התורה עליו. וא"כ עדיין שייך בזה הואיל והותרה הותרה.

ודברי הט"א באותו ענין נפלאו ממני מאד במ"ש גם מה שתי' עוד דרבא לית ליה דעולא דס' דביאה במקצת שמה ביאה וכו' משמע דלא פליג אדעולא וכו' ומחוורתא כדפרישית וכו' והוא תמוה מאד דאם כמסקנתו דרבא דלא אמרי' הואיל גבי היתרא ממילא מוכח דפליג בהא על עולא לענין ביאה במקצת דאל"כ ישאר לרבא פרכת הש"ס בזבחים על הברייתא דראה קרי איך יכנס למקדש הא יש בו כרת.

ובעיקר קושי' הט"א שהוסיף לבאר דאף לתירוצם דתוס' יבמות דרבא ס"ל דדוקא בבעל קרי דשם טומאה אחת היא, מ"מ לפ"מ דקאמר סתמא דגמרא דאצטריך לנשא מת ומת מאי איכא למימר. לענ"ד זהו הכלל לכ"ע דבב' ענינים ממש ל"א הואיל והותרה אלא דלענין אשת אחיו ואחות אשה דכל עריות כיון דכללינהו הקרא לענין כרת דכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות ומסברא היה כמו חלב וחלב לחייב בהעלם כולם רק חטאת א' אי לאו דיצא כרת באחותו לחלק מש"ה מקרי שם א'. ורבא ס' דמ"מ מקרי שני שמות או כאידך תירוצא דתוס' דרבא ל"ס לדעולא ויש להסביר את זה דמצינו כזה ביבמות בתוס' (בדף לב ע"ב) ד"ה איסור כולל עיי"ש. והיינו דסתמא דגמרא ס"ל דא"א ונעשית חמותו הוי כולל דמגו דאתסר בשאר עריות דס"ל דכל עריות מקרי שם א' וכסתמא דתלמודא דהכא דאצטריך קרא לנשא מת ומת. ולמסקנא אמרי' דלא הוי כולל דלא מקרי שם א' וכדס"ל לרבא. אבל לענין כהן ונזיר דמקרי ב' שמות לגמרי ל"א הואיל והותרה [ובאמת ק"ל מה"ט במ"ש רש"י חולין ק"א בההי' דשבת ויה"כ דיה"כ לגבי שבת הוי כולל דמגו דאתסר באכילה אתסר במלאכה הא למסקנא דיבמות מוכח דבב' שמות לא הוי כולל. ובהכרח צ"ל דלס"ד זו דחולין היה מוכרח באמת כס"ד דיבמות. והוא סותר לדבריי הנ"ל דבב' שמות לגמרי בודאי לא הוי כולל. ויש לדחות].

ובאמת בזה אמרתי ליישב מה דהיה תמוה לי וכדומה מצאתי לימים הרבה אח"כ בשאגת אריה בסוגיא דיבמות (דף לד) ומאן האי תנא וכו' דמאי ראי' מר"מ לענין ב"א הא פשיטא היכא דאפי' בזא"ז היה חייל לא גרע במה שהוא בב"א וא"כ בשבת ויה"כ דאפילו בזא"ז מצי חייל ביה"כ לגבי שבת הוי כולל. ושבת לגבי יה"כ הוי מוסיף כמ"ש רש"י חולין הנ"ל. כדמוכח להדיא מאותו סוגיא דהיה ס"ל דל"א איסור ב"א ורק כולל אמרינן. ומש"ה חייב ב' משום שבת ומשום יה"כ. אבל איסור ב"א בעלמא בלא כולל ומוסיף היכי מוכח מר"מ דסבר כן. ולפי הנ"ל דסוגיא דיבמות הנ"ל קאי למסקנא ויה"כ לגבי שבת לא הוי כולל כיון דהוא מב' שמות.

מ"ש אחי נ"י על דבריי דגם אם קבלת נזירות לא הוי כנשבע להדיא שלא לשתות יין אלא שקיבל עליו להיות נזיר. מ"מ כיון דלוקה ב' משום לאו דנזירות ולאו דבל יחל אמאי מפטר מקרבן הא כיון שקיבל עליו לנהוג במצות נזיר שמוזהר שלא לשתות יין הרי הוא כעובר שבועה במזיד משום דעבר על ב"י וחייב קרבן על שגגתו. באמת אף אם יהיבנא כן מ"מ על מה שאני בדברי הטורי אבן אשר העמיד אחי הגנ"י דבריו עליו דל"ש ביה כיון דהותרה הותרה כיון דמשום שבועה אתי' עלה. ולענ"ד לא דהוי כנשבע שלא לשתות יין אלא דקיבל עליו להיות נזיר ולהיות זהיר במצות נזיר ואם עובר על לאוי נזירות עבר ג"כ על שבועתו ליזהר במצות נזירות. וכל שאנו מתירים לו משום לאוי נזירות ואמרי' הואיל והותרה הותרה. לא עבר על שבועתו דהא נהג במצות נזיר כראוי דכך הדין דבמקום שהותרה הותר גם לאו נזירות וכללא הוא דכל היכא דהותר לו לאו נזירות לית ביה משום שבועה. ובנזיר (פח ע"ב) אמרי' מה לי חד לאו גבי מת מצוה מה לי ב' לאווין. והו"ל לומר מה לי תרי לאו מה לי ג' לאוין דהא בנזיר הוי ב' לאוין דלא יחל ולאו דלא יטמא. א"ו דכל דמתירים לו משום נזירות גם לאו דבל יחל ליכא. ואולם לקושטא דמלתא לענ"ד ברור דנזיר ששתה יין בשוגג לא מחייב קרבן ולא אשתמט שום פוסק לומר דחייב קרבן והטעם דקבלת נזירות לנהוג דיני נזירות לא הוי כנשבע להדי' רק בקבלה בעלמא וילפי' בריש נדרים מהיקישא דנזיר לנדרים מה נדרים עובר משום ב"י וכו' וההיקש רק לענין ב"י אבל לא דמחייב קרבן דבנדר ג"כ ליכא קרבן.

דף ח:
רש"י ד"ה א"כ דהאי כו' (עי' מ"ש לעיל ב' א').

דף ט.
תוד"ה מה (עי' חי' מכות די"ג).

דף י.
תוד"ה לר"י וי"ל דשמא אסור לקדש מדרבנן. עי' סוטה דף מ"ד ע"א אפי' תימה ריה"ג כדרבה וכו' ואם איתא דאיסור דאורייתא הוא א"כ ישאר הקושיא הא הוא ירא מעבירה שבידו, דהא אפי' עבירה דרבנן חוזר מעורכי מלחמה לריה"ג מכ"ש באיסור דאורייתא אף שאין בו לאו אבל איסור דרבנן י"ל דיש בו. וע' תוס' יבמות דמסתפק בזה וכתבו ושמא אסור מדרבנן, וגם ע"ז יש לפקפק קצת מסוגיא דסוטה הנ"ל אבל עכ"פ זהו ברור מסוגי' הנ"ל דאין בו איסור דאורייתא. (ועי' תורעק"א שם אות כ"ט).

דף י:
לפי שאינה בצרת צרה. לעיל דף ג' ע"ב.

דף יא.

וח"א בעשה (עי' חי' כתובות דף ל').

שם א"ר צרת סוטה אסורה כו' בנמו"י כתב א"ה ברצון מיירי באשת ישראל ובאשת כהן שנאנסה צ"ע אם צריכה חליצה, ובב"ש סי' קע"ג סק"י תמה דודאי אונס בכהן הוי ג"כ טומאה כדאיתא ביבמות דף נ"ה וא"צ חליצה, ואני העני בעניי לא ידעתי הא בסוטה ו' א' אמרינן אלא מעתה אשת כהן שנאנסה ויש לו אח חלל לא תתייבם ולהב"ש הא באמת אף מחליצה פטורה דהוי כסוטה אשת ישראל ברצון ואע"ג, (ועי' חי' סוטה דף ב' ע"א).

שם ודקארי לה מאי קארי לה. כתובות ט"ז ע"א וש"נ.

דף יא:

דאמרי' ק"ו כו'. עיין לקמן פ"ד ע"ב תד"ה שייר פצוע דכא.

תוד"ה מאי כו' דאם בא וכו' לוקה. עיין לקמן ס"ט ע"א תד"ה כי תהיה.

תוד"ה א"ל וכו' כרבנן. עיין לקמן ל"ה ע"ב תד"ה כ"ע לא פליגי.

תוד"ה או היא וכו' שלימה פוטרת. עי' לק' כ"ו ע"ב תוד"ה וחליצה פסולה.

דף יב.

אמר רב אסי צרת איילונית אסורה (אב"ה עיין מ"ש לקמן דף צ"א ע"ב).

שם אמר רבא הלכתא צרת איילונית מותרת ואפילו הכיר בה. בנמוקי יוסף הביא בשם ר"ת וזה לשונו, "כתב ר"ת ז"ל דלרבא דלאו טעמיה משום מקח טעות, אפשר דאיילונית שלא הכיר בה גיטא מדרבנן בעי וכו' ואתי שפיר הא דאמרינן כו' קטנה שמא תמצא איילונית, וא"א דלא בעי גיטא כלל תתיבם ממנ"פ, דאם תמצא איילונית אנוסת אחיו בעלמא היא ושרייא ליה, אבל אי בעי גיטא מדרבנן אמרינן פוגעין בערוה מדרבנן עכ"ל". ותמיהני כיון דרצונו לומר דאף לר"א מוכח דאיילונית א"צ גט, מ"מ י"ל דרבא פליג עליה בזה וס"ל דצריכה גט, א"כ יש לנו לומר ביותר דלרבא גם מדאורייתא צריכה גט, די"ל דס"ל דמום דאיילונית הוי כשאר מומים, דאמרינן דהוי ספק דאורייתא אי קפיד אי לא, וכמ"ש הרמב"ם (עיין בב"ש סימן ל"ט ס"ק ז') ויתישב עוד יותר ההיא דקטנה דאינה מתיבמת לר"מ משום שמא תמצא איילונית, ופגע בספק ערוה דאורייתא.

תמוה לי דהא י"ל דגם מדאורייתא צריכה גט כמו בכל מומי' דאמר רבא בכתובות דהוי ספק, וצע"ג.

דף יב:
ג' נשים משמשות במוך. במה דמחולקים רש"י ור"ת אם אשה מצווה על השחתת זרע כמו איש או לא. כמו דאינה מצווה על פריה ורביה. לכאורה יש להביא ראיה דאינה מצווה. ממתני' דפ' המדיר (דף ע"א ע"ב) המדיר את אשתו שלא תלך אל בית אביה וכו'. אמר לה ע"מ שתאמרי לפלוני וכו'. וע' בטור דמפרש שהבעל היפר לה דברים שבינו לבינה ע"מ שתאמרי או שתהא ממלא וכו' ע"ש. והנה שם (דף ע"ב ע"א) אמרי' או שתהא ממלא אר"י א"ש שתמלא ונופצת ע"ש בפירש"י. והנה לכאורה הדין ברור כמו דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל דהוי כמתנה ע"מ שתעלי לרקיע דהוי כמפליג בדברים כמו שהמתיק הרמב"ן בב"ב ה"ה באם הבעל מיפר לאשתו ע"מ שתאכל בשר חזיר דהנדר מופר דהוי כאומר ע"מ שתעלי לרקיע דהוי כמפליג בדברים והנדר מופר. וכיון שכן יקשה סוגיא דכתובות דמיפר ע"מ שתהא ממלא ונופצת הוי כמתנה לעבור על ד"ת דהנדר מופר כנ"ל. אע"כ דאשה אינה מצווה על השחתת זרע. וק"ל. (ועי' תשו' ח"א סי' ע"א).
הנ"י הביא פירש"י דמשמשת במוך היינו דמותר לשום מוך קודם תשמיש, והנ"י הקשה עלה, דא"כ כי אמרינן קודם זמן זה משמשת כדרכה, היינו דאסורה לשמש במוך, ואמאי כיון דאין מתעברת כל עיקר אין כאן השחתת זרע, ולזה דחה פירש"י אלא דמשמשות במוך היינו דמחוייבות בכך.
ודברי הנ"י צריכים ביאור דממנ"פ אם הי' ס"ל בכוונת רש"י דהוי כמשמש על עצים ואבנים, ממילא ליתא להקושיא כלל, דמה בכך דאינה ראוי' להתעבר הא מ"מ הוי כמשמש על עצים ואבנים דלאו דרך תשמיש הוא, ואי דרצון הנ"י לדמות דתשמיש בענין דאינה יכולה להתעבר יהי' ג"כ לאו דרך תשמיש ודומה לשימוש במוך, א"כ אמאי נקט הקושיא דמקודם לזה אמאי אסורה במוך, בהיפוך הו"ל להקשות דגם בלא מוך תתסר כל קטנה ואיילונית וכמו שהקשו תוס'.
ולזה נראה ברור בכוונת הנ"י דלא ס"ל בכוונת רש"י דהוי כמשמש על עצים ואבנים והאיסור על הבעל, אלא דאיסור משום לתא דידה דשימת מוך שם הוי השחתת זרע, ועל הבעל ליכא איסורא דמ"מ הוי דרך תשמיש, אלא דהיא במה שמשימ' המוך שם אף דמכינה ומנחת שם קודם תשמיש מ"מ מקרי השחתת זרע, וס"ל לרש"י דהיא מצווה על השחתת זרע כמ"ש הר"י, או דס"ל לרש"י דהיא אינה מצווה על זרע דידה אבל מ"מ היא מצוות שלא להשחית זרע שלו כמ"ש הראשונים, וכדמשמע לשון רש"י בכתובות מותרות לשמש במוך ואינן כמשחיתות זרע, משמע דהאיסור בגדולות משום הנשים דהן

משחיתות זרע, ולזה שפיר הקשה הנ"י דהשחתת זרע שייך בזרע שראוי להתעבר אבל קודם הזמן ההוא דאינה יכולה להתעבר לא שייך איסור השחתת זרע, ולפ"ז לשיטת רש"י דהיא מצווית על השחתת זרעו גם במוך אחר תשמיש אסורה, והנ"י סתר רק היכא דאינה ראויה להתעבר לא שייך השחתת זרע, אבל בגדולה בראויה להתעבר ס"ל כרש"י דמצווית על השחתת זרעו, ובריטב"א בחידושיו כתב ג"כ כדברי הנ"י, ומסיים להדיא, לפ"ז מה דקתני פחות מכאן ויתר מכאן משמשת כדרכה, היינו הפחות מיכן מותרת לשמש כדרכה, וביתר מיכן מחוייבת לשמש כדרכה, והיינו משום דבגדולה דראויה להזריע אסורה להשחית זרעו.

גם הרמב"ן ורא"ה ותלמיד הרשב"א והריטב"א, הובאו בשיטה מקובצת כתובות, כתבו תחילה בכוונת רש"י דאסורה ליתן מוך קודם תשמיש דהיא מצווית שלא להשחית זרעו, ועלה הקשו דא"כ מאי טעמא דרבנן דס"ל משמשת כדרכה הא עכ"פ א"א לה להתעבר ולהוליד כדאיתא פ"ק דיבמות, אלא דמן השמים ירחמו שלא תתעבר וא"כ דאין ראוי להזריע אין כאן השחתת זרע, והיינו ג"כ כעין קושיית הנ"י הנ"ל, אלא דהנ"י נקט על פחות מיכן והם נקטו הקושיא על חכמים והכל מטעם אחד, דבאינה ראוי' להזריע ליכא השחתת זרע, ולזה העלו דמשמשת כדרכה בפחות מיכן, וכן לרבנן בשנת י"ב מותרות. בכל הסוגיא דג' נשים עי' תשו' ח"א סי' ע"א ע"ב.

תוס' ד"ה דאפילו וכו' דהא מודה ר"י כשבעל ונראה ליישב קושייתם דכיון דהיא עדיין קטנה ומחזקי' דודאי לא תתעבר ותלד וא"כ אף דבביאה זו נתעברה וילדה ונעשית גדולה מקודם הזמן נערות דעלמא והיא ממיעוטא דמיעוטא, מ"מ הוא כשבעל לא בעל לשם קידושין דהא היא בחזקת קטנה דלית בה קידושין, וכתבתי מזה בש"ע (סי' קנ"ה והועתק לפנינו).

אבה"ע סי' קנ"ה סעיף כ"א. שאם הי' ידוע שהי' לה ב' שערות קודם שבא עליה הוי קידושין גמורים שודאי בעל לשם קידושין. מסתפקנא לדינא בבעל תוך שנת י"ב ונתעברה וילדה דאיגלאי דבשעת העיבור היתה גדולה כמ"ש הרמ"א לעיל סעיף י"ב בהג"ה אם נימא ג"כ דהוי ודאי קידושין, כמו בא עליה אחר שגדלה, או כיון דעיקר הטעם דדייניגן חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וגמר ובעל לשם קידושין א"כ י"ל זהו דוקא אחר י"ב שנים דאז מסקא אדעתיה דאולי הביאה ב' שערות ובידו לעשות ביאות דידיה דרך אישות לקדשה, משא"כ בבעל תוך י"ב, כיון דבאמת לא חיישינן כלל שהיא גדולה, ומשום שהיא מיעוטא דמיעוטא, וכמ"ש בנ"י פ"ק דיבמות, א"כ לא עלה

על דעת הבעל כלל לבעול לשם קידושין, דהא מסתמא עדיין קטנה היא ולא מיתפסא בה קידושין.
ולכאו' מסתבר כפי צד השני דלא אמרינן בזה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אך העומד לנגדי דברי תוס' יבמות י"ב ב' ד"ה ואפי' לר"י, וא"ת אכתי בלא בנים עדיפי מסימנים וכו' דהא מודה ר"י כשבעל [מכאן חסר בכת"י].
[תוס' ד"ה דאפילו לר' יהודה וכו'. [משום דבעיי לאוקמיי כו']], ואף לפרש"י במתניתין דחמותו היינו שהיתה לה בת מאיש אחר ונשאת לאחיו וא"כ גם לר' יהודה לא משכחת מיאון, היינו דרש"י פירש כן כדי לאסוקי אף לר' עקיבא דס"ל דחמותו לאחר מיתת בתה אינה בשריפה עיי' בהמרש"א בריש פרקין, והכא בעי לאסוקי אף אם ר' יהודה ס"ל כר' ישמעאל דחמותו לאחר מיתה בשריפה והיה משכחת לה חמותו ממאנת בקדש את בת אחיו. וביותר י"ל דר' יהודה בודאי לא סבר כר' עקיבא דהא ר' עקיבא יליף לה מקרא דישרפו אותו ואתהן דאתהן היינו בזמן ששתיהן קיימות ואלו ר' יהודה דרש לקמן דף צ"ה לענין דאם בא על חמותו דפוסל את אשתו עיי"ש.]

דף יג.

ורב זביד אמר אין בנים בלי סימנים (ומש"ה לא מצינו חמות ממאנת דאף דאפשר דילדה בתוך שנת י"ב לא תמאן דהוי סימנים גמורים, דס"ל לרב זביד ת"ז כלאחר זמן דמי) ונבדוק, חיישינן שמא נשרו משום צער לידה. כתבו בתוס' דלאו דוקא נקט צער לידה, דה"ה נמי משום צער עיבור חיישינן, דאלת"ה תיקשי נבדוק קמי לידה, ואם לא ימצאו סימנים לא ניחוש לשמא נשרו דאכתי ליכא צער לידה. רצונם בזה דתיקשי דאכתי מצינו חמות ממאנת, דכיון דשעת עיבור גרים לחששא דהביאה סימנים (וכמ"ש התוס' ד"ה רב זביד) א"כ היכא דנבדקה אחר העיבור וידענו דלא הביאה סימנים ממילא גם אחרי הלידה, יכולה למאן. דמה"ת לחוש דהביאה ואח"כ נשרו בשעת הלידה וא"כ משכחת לה אם נבדקה אחר העיבור וקידש להבת אחר הלידה, ואח"כ מיאנה החמות, כתבתי כל זה משום שראיתי מ"ש הנ"י על דברי תוס' אלו, וזה לשונו, וזהו לדעת הרמב"ם ז"ל שכתב דבהוכר עוברה מקודשת, ואם לא היו לה סימנים מצינו חמות ממאנת. ונוראות נפלאתי, דמעולם לא היתה כונת התוס' בשקידש להבת בעודה מעוברת, אלא כונתם שהקידושין והמיאון היה אחר הלידה דאחרי שנבדקה אחר שעה שהיה גורם שיבואו הסימנין ומצינו דלא באו, שוב גם אחר הלידה יכולה למאן. וכן מוכח דזה כונתם ממ"ש אח"כ, ואי היה מפרש מילתא דר"ז דאין לידת בנים בלא סימנים קאמר הוי אתי שפיר,

ואי כדברי הנ"י אדרבא היה הקושיא יותר חזקה דמשכחת חמותה ממאנת שקידשה בעודה מעוברת.
ובדברי הנ"י הנ"ל קשה לי, במ"ש בד"ה משום צער לידה, כתבו תוס' דצער לידה ל"ד אלא צער עיבור וכו', וזה לדעת הרמב"ם וכו', ולא זכיתי להבין, דאיך תלי זה בהרמב"ם, הלא קושיית תוס' בפשוטו כיון דהחזקה דלא מעברה בלא סימנים, א"כ בבדקו אותה אחר העיבור, דלא שייך נשרו קודם צער לידה חזינן דזו נתעברה כשהיא קטנה ויצאה מחזקה, ממילא כשקדשה אחר הלידה עדיין יכולה חמותה למאן, דעדיין היא קטנה ופשוט, וצ"ע. (ועי' חי' קדושין ס"ב).
שם רב אשי אמר סברא היא. עיין לעיל דף ב' ע"א תד"ה עד סוף.
שם נשואין הראשונים מפילים. לקמן דף פ"ד ע"ב.
שם ה"נ משעת נפילה. עיין לקמן דף כ"ט ע"א תד"ה אי כרבי אלעזר.
רש"י ד"ה ב"ש כו' דלית להו הך דרשא דלצרור תמוה לי הא בסוגיא אמרי' מ"ט דב"ש דכתיב לא תהיה אשת המת החוצה מכלל דאיכא פנימית ואמר רחמנא לא תהיה. ובתוס' הקשו דמאי קבעי ליה מ"ט דב"ש דלמא מוקי ב"ש קרא דלצרור לכדר"ש וקרא דעליה דעליה לכדרבי ותירצו משום דמסתבר יותר לדרוש לצרור לענין צרתה, עכ"פ הרי חזינן דהגמרא ס"ל דלב"ש יש קרא להתיר צרת ערוה וצ"ע.

דף יג:

רש"י ד"ה וב"ה פוסלים. בסופו, אסורה לכהונה. וכן נפסלות מתרומה דבי נשא ע' לקמן ספ"ג ובמ"ש בגליון בפרק י' משנה א' בתי"ט ד"ה מן המעשר.
שם תוס' ד"ה מאי טעמא וכו' דלמא מוקמי לצרור וכו'. ק"ל על לשונם הזהב דלמא ולא הקשו ביותר דהא גם לפי האמת דיליף ב"ש מן החוצה ע"כ דרשינן לצרור לכדר"ש ועליה לכדר' וצ"ע.
בא"ד וא"ת כו' דילמא כו', תמוה לי דנקטו בקושייתם בדרך דלמא דריש לצרור כר"ש אמאי לא האלימו קושייתם ביותר דהא גם לפי האמת דס"ל לב"ש דצרת ערוה מותרת יהיה מאיזה הטעם שיהיה מוכח דלצרור כר"ש ועליה כר' א"כ מאי פרכינן מ"ט דב"ש וצ"ע ובאמת תמוה לי כיון דע"כ ב"ש ס"ל דלצרור לכדר"ש והיינו בנפלו לפניו ב' אחיות מב' אחים כיון דנעשו צרות זו לזו בזיקה לא יהיה לו לקוחים אפילו באחת מהן והא במסכתין במשנה ה' פ"ג שלשה אחים שנים מהם נשואים שתי אחיות וכו' בש"א אשתו עמו והלה תצא משום אחות אשה ומשמע בסוגיא דשם דף כ"ט דזהו משום דס"ל לב"ש דמאמר קונה לדחות לצרה לגמרי. א"כ משמע דבלאו מאמר או אם מאמר היה דוחה

ומשייר היתה צרתה אסורה להנשא קודם שכנסה היבם לבעלת המאמר והא בלאו מאמר ג"כ מותרת מקרא דלצרור כר"ש ואתי המאמר רק להתיר אשתו ולא לדחות צרת' וצ"ע. והנה לפי שינויא דרבא בסוגי' די"ג ב' דטעמא דב"ש דמתירים צרת ערוה משום דאם נשא חי ואח"כ נשא מת לא אתי אשת אח וחל על אחות אשתו והוי כצרת ערוה שלא במקום מצוה ואם נשא מת ואח"כ נשא חי לא אתי אחות אשה וחייל על אשת אחיו ואינה צרת ערוה. ולפ"ז היה הדין דאם ב' האחים קדשו לב' האחיות בב"א כגון דאביהם קיבל קידושים מהן בב"א וקידש להם בנותיו או דעשאו שליח לקבלה באמת פוטרת צרתה ואף דדוחק לומר כן דהא מתני' סתמא קתני דב"ש מתירים צרת ערוה. מ"מ הא ע"כ טעמא דרבא היכי דאתו בב"א מודו ב"ש ושבקיה למתני' דדחיק ומוקי אנפשיה דלאו בכל גווני מיירי וא"כ י"ל דלב"ש אתי לצרור לפטור צרתה בכה"ג. (ועמש"כ לק' כ"ט ב).

דף יד.
ודקארי לה מאי קארי לה. כעין זה כתובות ט"ז ע"א ול"ו ע"א.

דף טו:
רש"י ד"ה היא עצמה מתחללת ועמיו היינו אשתו. עיין לקמן דף ס"ט ע"א ברש"י ד"ה מקיש זרעו.
תוס' ד"ה מה לאלמנה וכו' וי"ל דר"י ס"ל כר"ע. עיין לקמן דף מ"ז ע"א תד"ה נאמן.

דף טז.
בני צרות אני מעיד לכם. עיין לקמן דף פ"א ע"א תד"ה לימא ודף צ"ב ע"א תד"ה אבל חכמים.
שם בני צרות (ערוה שנשאת לשוק) אני מעיד לכם (דכשרים אף לב"ש דלית ליה דרשא דלצרור, וסבר דצרת ערוה זקוקה ליבום). וא"ת מעדותו של ר' יהושע תפשוט מה דמספקא ליה לשמואל אי קידושין תופסין ביבמה תפשוט דאין תופסין, דא"א דתופסין פשיטא דכשרים דהא מיד כשקידשה פקע ליה זיקה כמו שומרת יבם שקידש אחותה שקידושיה מפקיעין היבום, תירצו בתוס' בשם רב יצחק, דלא תהיה אשת המת לאיש זר משמע דאפילו ע"י הויה דהיינו קידושין לא תהיה לאיש זר, דלהכי אפקה בלשון הויה. תימא הא לרב ודאי א"א למדרש הקרא הכי, דהא סבר אין קידושין תופסין ביבמה, ובאמת אין לה הויה ולא משכחת לה ע"י הויה אלא דהוא דריש להקרא דלא תהיה כפשוטו שלא יהיה בה הויה, וא"כ לרב ישאר פרכת הש"ס סוף פרק יש מותרות דלא יהיו מתים כחיים לפוטרה מיבום, (דאם היה לה בן בשעת מיתת הבעל ומת הבן תהיה

מאז זקוקה ליבם) ומה דמשנינן דרכיה דרכי נועם, והיינו דאם תנשא וימות הבן תצטרך חליצה ותתגנה לבעלה (וכמו שפירש"י ז"ל) זהו ל"ש לרב, דהא לא תצטרך חליצה תחת בעלה, דבעידן שנתקדשה דהיה הבן חי ולא היתה זקוקה ליבם תפסו הקידושין, ואח"כ כשמת הבן והיא תחת בעלה לא חל הזיקה כיון דהיא ערוה משום א"א, וי"ל דלאותו ס"ד גם לרב אפשר למדרש לא תהיה אפילו ע"י הויה, ובגוונא זו דמת הבן תחת בעלה השני. ועדיין קשיא כיון דלפי האמת דמתים כחיים ע"כ לא דרשינן קרא בהכי אלא מפרשינן כפשוטו דלא יהיה בה הויה, א"כ מנ"ל דמתים כחיים נימא דאינם כחיים ונימא באמת דכשהיא א"א לא יחול הזיקה, ונדרוש ג"כ הקרא רק ללא יהיה בה הויה. ע"כ נראה לי דר"י לא יפרש כפירש"י שם בסוף פרק יש מותרות מחמת שתתגנה על בעלה, אלא שכל שבשעת מיתת בעלה לא היתה זקוקה, אין זה דרכי נועם להיות שוב נזקק (אב"ה עמ"ש לקמן דף י"ז ע"ב) ורש"י שפירש כן ע"כ ליתליה כתירוצו של ר"י אלא כתירוץ ראשון שבתוס' כאן, דכיון דאפשר לתקן ע"י גירושין שיגרשה המקדש לא פקע הזיקה ואינו דומה לקידש אחותה.

ק"ל מסוגיא דלק' פ"ז: לא נעשה מתים כחיים דרכי' דרכי נעם כתיב הא לרב דס"ל דאק"ת אין ראי' מקרא דלא תהי' דאין קדושי' מפקיעי' דשאני התם דל"ת קדושי' ואם כן ממילא יהי' הדין אף אם לא נעשה מתים כחיים ונישאת לאחר קודם שמת הבן דאותו שעה דתפ"ק ממילא פקע הזיקה כשימות וא"כ עדיין ק' דבמת [הוא] קודם שנתקדשה תצטרך ליבום וצ"ע.

שם ואחריו מי ר"ע, עיין כתובות דף ק"ה ע"א תד"ה דחשיב ליה.

תוד"ה טמון כו' וקשה לר"ת כו' (עי' תורעק"א שביעית אות מ"ב).

דף טז:

גמרא וכי תימא זאת ולא ס"ל והאר"י הלכה כסתם משנה, וא"ת והא מ"ד דאין מקבלין גרים מן התרמוד משום עבדי שלמה, קסברי כותי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, והו"ל לאקשויי מסתם מתניתין דהאומר דסברה דהולד כשר דהא סוברת דקידושין תופסין בחייבי לאוין וא"כ אין ממזר מכותי ועבד, ובתוספות הקשו כן, וי"ל דאף דמוכח דמתניתין דקידושין סוברת דאין הולד ממזר, מ"מ יש לומר דשדיא בתר אבוה והוי נכרי, וא"כ י"ל דטעמא דר"י דסובר דהמפקיר עבדו צריך גט שחרור, מש"ה אין מקבלים תרמודיים משום עבדי שלמה. ועוד י"ל דמעיקרא לק"מ, דהא בפרק החולץ לקמן (דף מ"ד ב') ארבב"ח אר"י הכל מודים בעבד וכותי הבא על בת ישראל דהולד ממזר, מאן הכ"מ אפילו שמעון התימני, אע"ג דא"ר אין ממזר מחייבי לאוין, ה"מ ח"ל

דתפסי קידושין, אבל הכא כותי ועבד כיון דלא תפסי בהו קידושין כחייבי כריתות דמי וכו' מאן הכ"מ רבי, אע"ג דליה לא ס"ל בכותי ועבד מודה, הרי דר"י עצמו סבר דלא תלוי זה בזה, דאף מאן דס"ל דאין ממזר מחייבי לאוין יכול לסבור דמנכרי ועבד הולד ממזר וכן הוא לקמן סוף פרק אלמנה לכה"ג א"ל ר"ל לר"י כמאן כר"ע, אפילו תימא רבנן בנכרי מודו, וא"כ שפיר מצי לר"י סתמא דמתניתין דהאומר סוברת דמנכרי ועבד הוי ממזר.

והתוס' ז"ל דחקו בזה ולא ידעתי למה, והרי הם בעצמם כתבו ג"כ בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף ע"ה ע"ב) ד"ה שאין ממזר, די"ל שאין זה תלוי בזה, וצ"ע. ותירוץ התוס' דבאמת הו"מ לאקשויי ממתני' דהאומר, אלא דממתני' דנדה אלימא לאקשויי וכו' מוכח דלא באו עליהן עבד ונכרי, תמוה לי מאוד, דלפ"ז איך אמרינן וכ"ת זאת ולא ס"ל, האיך מצינו בזה חולק על המתני' לענין דלא באו עליהן נכרי ועבד, דלפי פשוטו דההוכחה ממתני' דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד נכרי י"ל דמצינו בה פלוגתא דתנאי אם הולד ממזר או לא, אבל לענין זה דלא באו עליהן נכרים לא מצינו מאן דפליג, ואיך שייך לומר דלא ס"ל, וה' יחנני וילמדני.

שם אמר רב יהודה אמר רב אסי עכו"ם שקידש בזמן הזה חוששין לקידושין. משום דחיישינן לבנות שנשבו ונשאום עכו"ם וקרוי בנה וכמ"ש תוס'. והתוס' ז"ל רצו לקיים פירש"י ז"ל דפירש דהטעם משום ישראלים שנשאו כותית וקסבר רב אסי כר"ע דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין והולד ממזר מכותי ועבד, וה"ה איפכא מישראל הבא על שפחה וכותית, ותמוה לי טובא הא מפורש במתני' לקמן בפרק אלמנה (דף ס"ט ע"ב) בת ישראל לכהן וילדה הימנו בן והלך הבן ונכבש על השפחה וילדה הימנו בן הרי זה עבד וכו' ילדה הימנו בת והלכה הבת ונשאת לעבד או לעכו"ם וילדה הימנו בן הרי זה ממזר, הרי מבואר דאם האב נכרי ועבד והאם ישראלית הולד ממזר, ומ"מ בהיפוך בישראל שבא על הכותית ושפחה הולד עבד, ואיך יחלוק ר"א בזה היסוד ויאמר דזה בזה תלוי דאם מכותי הבא על בת ישראל הולד ממזר ה"ה איפכא, והרי מתני' לא אמרה כן.

תוס' ד"ה אמוראי וכו' והולד כשר דלר"ע וכו'. עיין לקמן מ"ז ע"א ודף ע' ע"א וצע"ג.

תד"ה (נכרי שקידש) [קסבר] וכו' וכל הני סברו כרבי עקיבא וכו'. תמהני לפי"מ דקיימי לן עתה דמ"ד דהולד כשר ס"ל דהולד נכרי ומשו"ה ס"ל דגם בהיפוך הולד נכרי אבל מאן ס"ל דהולד ממזר גם בהיפוך הולד ישראל והוא ממזר א"כ האיך תלי' זה בדר' עקיבא היכי מצינו דרבי עקיבא יסבור דהולד ממזר נהי דס"ל דלא בעי' דומי' דאנוסת אביו כיון

דס"ל דלא בעי' דח"ל דשאר דוקא וכמ"ש תוס' בכמה דוכתי מ"מ דלמא סבר ג"כ דהולד נכרי וממילא אינו ממזר וצ"ע.
בא"ד, (עי' מש"כ לק' דף מ"ה).
תד"ה פסוק זה וכו' ועוד דאגדות חולקות. כפי' רשב"ם ב"ב דף קכ"א ע"ב ד"ה קפלו.
תוד"ה עכו"ם שקדש כו' ורב אסי סבר כר"ע כו'. ותמהני איך חולק ר"א על הני מתני' בזה היסוד דמתלי תלי בזה דאם נכרי הבא על ב"י הולד ממזר ה"ה בהיפוך בישראל שבא על הנכרית והא מפורש איתא לקמן ס"ט ע"ב כיצד בת ישראל לכהן וכו' ונכבש על השפחה וילדה הימנו בן ה"ז עבד כו' והלכה הבת ונשאת לעבד או לכותי וילדה הימנו בן ה"ז ממזר. הרי דאם האב נכרי והאם ישראלית הולד ממזר. ובהיפוך הולד עבד ואח"ז מצאתי שהק' כן בשער המלך.
בא"ד וה"ה הבא על שפחה. עיין לקמן ס"ט ע"ב במתני' וצע"ג.

דף יז:
אשת אחיו שלא היה בעולמו היכא כתיבי וא"ת תיפוק ליה מדכתיב דרכיה דרכי נועם, ובתוס' הקשו כן, וי"ל דנהי דהיכא דליכא אחים אלא הוא שפיר ידעינן דאין זה נועם שתהיה מותרת להנשא ואח"כ שיולד האח תהיה אסורה לבעלה, מ"מ היכא דיש עוד אחים דלא אדחית מהאי ביתא וממילא לא תנשא בזה לא שייך הכי. והתוס' דלא ניחא להו לתרץ כן יראה דאזלי בתירוצם השני בריש מסכתין דטעמא דכל אשה שאין אני קורא בה בשעת נפילה וכו' הוא מטעם דרכיה דרכי נועם, ומוכח דאף בלא אדחי מהאי ביתא אמרינן כן (אב"ה עי' מ"ש לעיל (דף ט"ז ע"א) על גמרא בני צרות אני מעיד לכם), וע"כ הוצרכו לתירוצם דאצטריך קרא להיכא דחמותה מעוברת דהוי שפיר דרכי נועם, ותמתין עד שתלד זכר. מיהו תירוצם קשה בעיני, דהא מדאורייתא מ"מ אינה זקוקה עתה ומותרת לעלמא מכח הרוב דמחצה נקבות ומיעוט מפילות.
ולכאורה היה נראה על קושית תוס' דשאני בההיא דמתים כחיים דנדחית מביתו לגמרי דבעוד דהם חיים אינה זקוקה ליבום ותנשא לעלמא ואח"כ כשימותו תהיה זקוקה להם זהו לא הוי ד"נ אבל הכא דאצטריך קרא להיכא דלא אדחייא מהאי ביתא דיש עוד אחין דזקוקה להם ולא תנשא לעלמא. ואף לפי תירוצם הב' בריש מכילתין ד"ה ואחות אשתו דמוכח בלא אדחייא לא מקרי ד"נ היינו כמ"ש תוס' שם דאין זה ד"נ אם תזקק לזה שנפטרה ממנו אבל הכא שאינה זקוקה למי שנפטרה ממנו אלא דבתחלה לא היה בעולם אבל לא נפטרה ממנו. ועל תירוצם יש לעיין הא בחמות' מעוברת מותרת להנשא וא"צ להמתין דהוי רוב להתיר מחצה נקיבות ומיעוט מפילות וא"כ שוב שייך ביה דרכי נועם.

שם ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה אפילו בחד (יבם וממילא ידענא מה דאמר רב דשומרת יבם שמתה מותר באמה, ומשני אי הוי אמר הכי ה"א אפילו מחיים קמ"ל) לאחר מיתה אין מחיים לא. אין הכונה דעיקר מה שבא להשמיע לן הוא דמחיים לא דזה דחוק, דאמר דין לא"מ משום הדיוק לחוד, והו"ל לומר להדיא דמחיים אסור באמה, אבל הכונה דהעיקר בא להשמיענו דלא"מ מותר, והיינו דהלכה דאין זיקה אלא מה דלא אמר להדיא הלכה אין זיקה. וממילא ידענו דמותר באמה זה הוא להשמיע אגב דמחיים לא. ובהכי ניחא הסוגיא דלקמן (דף כ"ו ע"ב) דהקשה שם על מימרא זו דרב, ע"מ דאמר רב דאמצעית צריכה חליצה משתיהן דיש זיקה, ומשני דההיא דאמצעית למ"ד יש זיקה קאמר, ולא קאמר איפכא דמימרא דהכא למ"ד אין זיקה קאמר, ובתוס' שם נתקשו בזה ותירוצם מחוסר ביאור, ולפי פירושנו אין כאן קושיא כלל, דבשלמא אי דנפשיה קאמר, ובא להשמיענו הלכתא דאין זיקה היינו דקאמר גוף הדין דלאחר מיתה, אבל אם הוא סבר דיש זיקה ויהי' מאמרו רק למ"ד אין זיקה מותר באמה, זהו משנה שא"צ, דפשיטא דכן הוא, וכנראה מקושית הש"ס דאם אין זיקה פשוט דמותר באמו ותצטרך לומר דאמר כן רק משום הדיוק דמחיים לא וזה אינו במשמע דהוה ליה לומר כן להדיא (אב"ה עי' מ"ש אאמ"ו נ"י עוד לקמן שם).
שם תוס' ד"ה אבל מחיים וכו' שכבר נשואה לו. עיין לקמן דף כ"ט ע"א תד"ה אי כר"ג.

דף יח.
א"ל אביי לרב יוסף הא דר"י דשמואל היא. עירובין דף ז' ע"א דף פ"ה ע"א כתובות דף י"ב ע"ב.

דף יט.
בשעה שנעשו צרות. עיין קדושין דף נ' ע"ב תד"ה אי הכי.
תד"ה דתני' וכו' דמאמר קונה קנין גמור. תמהני הא גם אמר ר"ש אם ביאתו של הראשונים וכו' והיינו דס"ל דלפי הצד דמאמר קונה הוי קנין גמור אבל מ"מ ספוקי מספק' לי' אם מאמר קני וכמ"ש תוס' שם להדי' בד"ה כולהו ס"ל וצ"ע.

דף יט:
רש"י ד"ה חלץ לבעלת מאמר וכו' משום אשת אחיו שלא היה בעולמו. קשה לי דזהו שפת יתר דאם מאמר לא קנה גם חליצה המועילת לא היה פוטרה לזו דהוי משני בתים. תוס' ד"ה רש"א, ולר"י נראה דאפילו ס"ל יש זיקה ומאמר קונה קצת מדרבנן כו'. תמוה לי הא סברא זו נסתר מההיא דלעיל ג' אחין נשואין ג' נכריות וכו' דנימא ג"כ דמותר

ליבם. דל"ש לומר דמאמר קונה קצת דהא אלו כנסה ממש לא היתה אסורה דאז לא נקראה אשת ב' מתים.

דף כ.

מתני' חולצת ולא מתיבמת. עיין בר"ש פ"ב דחלה.
שם יבא עשה כו' (ע' מ"ש לק' נ"ג ע"ב ובחי' קדושין י' ע"א).
תד"ה לאתויי וכו' וצרת מחזיר גרושתו. ק"ל הא לרבנן דר"י בן כיפר דקי"ל כוותייהו היא בעצמה צריכה חליצה וצרתה מספקא בש"ס לעיל אי מתייבמת או לא עכ"פ אינה פוטרת צרתה ולר"י בן כיפר ג"כ לחד צד דאיבעי לעיל בלישנא קמא צרתה מתייבמת דהיא תועבה ולא צרתה תועבה וא"כ מה"ת לפרש במתני' צרת מחזיר גרושתו, וצ"ע.

דף כ:

סריס אדם. עיין סוטה דף כ"ו ע"א תד"ה אשת סריס.
שם אלא אמר רבא אלמנה מן האירוסין נמי עשה ול"ת היא, (ומש"ה אינה מתיבמת דאין עשה דיבום דוחה עשה ול"ת) קשה לי, מה הרוויח רבא בזה, הא עדיין יקשה בברייתא זו דפצוע דכא דקתני ואם בעלו קנו, דמשמע דלכתחילה אינו מיבם וכמ"ש רש"י, ואמאי לא אמרינן דליתי עשה ודחי ל"ת.
ק"ל דאם כן הא דקתני בברייתא אם בעלו קנו משום דפ"ד ליכא אלא לאו וא"כ עדיין יקשה גבי פ"ד אמאי קתני אם בעלו קנו, אפי' לכתחילה לשתרי משום דליתי עשה ולדחי ל"ת, וא"כ מה מרויח רבא בתירוצו, ואולי י"ל דמדרבנן לא מייבם דגזרינן אטו חייבי לאוין דאלמנה לכ"ג דהוי עשה ול"ת ודוקא לס"ד הוי דוחק לגזור אטו אלמנה מן הנשואי' לחוד דזהו אינו מצוי אבל השתא דאלמנה מן הארוסין ג"כ עשה ול"ת וכן ממזרת ונתינה גזרי' חייבי לאוין דעלמא אטו הנך, ודוחק.
שם גזירה ביאה ראשונה. עיין לקמן פ"ד ע"א רש"י ד"ה והא כולה פירקין וצ"ע.
שם תני' נמי הכי אם בעלו קנה (בביאה ראשונה, אלמא מדאורייתא אלמנה מן האירוסין עולה ליבום אלא דרבנן אסרו אטו ביאה שניה). לא זכיתי להבין, הא מזה עצמו הקשה רבא והוכיח דהוא רק דרבנן, ואיך שייך בזה לומר תני' נמי הכי.
תוס' ד"ה אם בעלו וכו' כדמוכח לקמן. עיין לקמן דף פ"ד ע"ב תד"ה שייר פצוע דכא.
תוס' ד"ה אטו ביאה שניה וכו' אלא היכא דשרי ליה בלא דחייה. עיין לעיל דף ח' ע"ב תד"ה מלמד.

דף כא.

ומאי משמע דהאל לישנא דקשה הוא. עיין מדרש רבה פרשה תולדות פ' ס"ד בפסוק את כל הארצות האל.

ע"ד הענין לישא אשת חמיו דכתבו תוס' והרא"ש לאיסור עפ"י הירושלמי, אף דבשמעתין דיבמות שרו לה, שמא אח"כ אסרוה, ובשו"ת נודע ביהודא ח"א סי' כ"ו הרבה לתמוה, דמרא דדינא בירושלמי, רבי חנניא דהי' מבית דינו דרבינו הקדוש וחבירו של ר' חייא, והא בתלמודא דידן איתא כי אתי ר"י בר שילא אמר כל שבנקיבה ערוה בזכר גזרו על אשתו משום שניה, ופריך עלה רבא וכללא הוא חמותו ערוה אשת חמיו מותרת ומבואר בתוס' שם דהך כללא דריב"ש בדורות האחרונים גזרו בכך, והא דפריך רבא מאשת חמיו, היינו דגם בדורות אחרונים קים ליה לרבא דאשת חמיו מותרת, והא רבא הי' כמה דורות אחר רבי חנינא, עוד טען הגאון הנ"ל אחרי דברי דבירושלמי אמר עלה דאשת חמיו אם תימר תורה, מדס"ד דהוא דאורייתא, ע"כ דגזירה קדמוניות היתה כמ"ש תוס' כה"ג גבי שלקות ובתלמוד דידן אף בימי רבא עדיין אשת חמיו מותרת, והניח בתימא.

לענ"ד נראה דלק"מ, דכד נדייק בלישנא דהרמב"ן והרשב"א בחידושיו דכתבו מדקתני בברייתא דאשת חמיו מותרת ולא סיימו בה דאסורה משום מראית עין, נשמע דמשרי שרו לה לגמרי עכ"ל, מבואר דמגופא דדינא דברייתא אין ראיה די"ל דמותרת, היינו דלית בזה איסור שניות, אבל מ"מ אסורה משום מ"ע, וי"ל ג"כ דנ"מ לדינא, דשניות הוי ערוה דרבנן, וקדושייהו לא הוי קדושין גמורים, ואם בא אחר וקדשה צריכה גט משני, כמ"ש הב"ש סי' כ"ו, אבל אם אסורה רק משום מ"ע לית בזה צד ערוה דרבנן כלל וקדושיה קדושין גמורים, ואם בא אחר וקדשה א"צ גט, [וי"ל עוד נ"מ אם האיסור משום מ"ע מותר באתר דלא חכמי' להון כדאיתא בירושלמי גבי חורגין, ואף דלכאורה קשה על הירושלמי, מה מפני דלא חכמי' להו, הא קימא לן כרב דכ"מ שאסרו מפני מ"ע אפילו בחדרי חדרים אסור, ובהכרח לומר דר"ח בירושלמי לא ס"ל להה"א דרב, וביותר דבירושלמי פ"ט דכלאים על משנה א' איתא על ההיא דרב דמביא כמה מתניתא דלא כרב, דנראה דהירושלמי ס"ל לדחות דברי רב אלו מהלכה, מ"מ י"ל דגם ברייתא זו דקתני אשת חמיו מותרת ס"ל ג"כ דלא כרב, דהרי בביצה (דף ט') אמרינן עלה דרב כתנאי ושפיר יש נ"מ בין איסור דשניה בין איסור דמשום מראית עין], ולזה דייקא רק מדלא סיים בברייתא דאסורה משום מראית עין, וזה לא שייך רק על הברייתא דדינא קתני דמותר באשת חמיו הו"ל לסיים דאסורה משום מ"ע, אבל רבא דלאו דינא דאשת חמיו קאמר אלא דבא להקשות על כלל דריב"ש דכל דבנקיבה אסור, א"כ שפיר י"ל דבימי רבא

וכמה דורות לפניו גזרו לאסור משום מ"ע, ורבא פריך על הכללא דריב"ש מן אשת חמיו דלית בה משום שניה אף דבנקיבה ערוה, ואף דאסורה משום מ"ע, מ"מ הקושיא דלפי כללא דריב"ש תהי' אסורה בכלל שניות, ונכון ובזה מיושבים דברי בה"ג, דבתחילה (דף נ"ב ע"א) כתב אשת חמיו ואשת חתנו מותרת, אבל אמרו חז"ל אסורה מפני מ"ע, ואח"כ (דף נ"ג ע"א) הביא ברייתא כצורתה מותר אדם באשת חמיו, ולהנ"ל ניחא, דההיא (דף נ"ג) לענין דלית בה איסור שניות, ועל האיסור דמשום מ"ע סמך אדלעיל.

והנה הגאון נ"ב העלה מרגניתא טבא לחלק דאחר מיתת אשתו מותר באשת חמיו דדמי ממש להההיא דיבמות (דף צ"ח) אשה ובתה דגיורת לרבי עקיבא מתה אשתו מותר באמה דחמותו ממש לאחר מיתה הוא רק באיסור ארור שוכב עם חותנתו לשיטת רש"י ולתוס' כיון דקילא משריפה לכרת לא גזרו רבנן בזה, יהי' איך שיהי' כמו דהתם לא גזרו משום חמותו ה"נ לענין אשת חמיו גזרו רק בחיי אשתו, אבל לא אחר מיתת אשתו, אלא דהגאון בעצמו שדא בה נרגא, הא', דהבה"ג אוסר ג"כ באשת חתנו, והב"י כתב בטעמו כי היכא דחיישינן באשת חמיו משום מ"ע, דנראה כנושא חמותו, ה"נ אסור באשת חתנו דנראה כנושא בתו, וכתב עלה הב"י ומ"מ אין זה מוכרח, די"ל הבו דלא לוסיף עלה, [ודברי הב"י תמוהים לי, דנראה דס"ל דבה"ג מסברתו למד לאיסור באשת חמותו, בדרך דמיון מן אשת חמיו, ומדברי הרמב"ן והרשב"א נראה דבה"ג גריס בתלמוד ארץ ישראל אשת חמיו ואשת חמותו מותרת לו, אבל אמרו חכמים אסורה לו מפני מ"ע] ולזה כתב הגאון דודאי אלו הטעם באשת חמיו דנראה דנושא חמותו אין לדמות ללמוד מזה איסור באשת חתנו אלא דבה"ג ס"ל ההיא דאיסור אשת חמיו מ"ע, היינו שיטעו על חמיו שהוא אביו ויאמרו זו אשת אביו, מש"ה נמי באשת חתנו שייך מ"ע דיטעו על חתנו שהוא בנו, ויאמרו זו אשת בנו, וכיון שכן גם אחר מיתת אשתו אסור באשת חמיו, כיון דהחשש דיאמרו שהיא אשת אביו, ומעכ"ת כתב דלא נזכר בהרשב"א ורמב"ן דבה"ג אוסר באשת חתנו, ואדרבא ראי' בהיפוך, מדנקטו אבל אמרו אסורה מפני מ"ע, ולא אמרו בירושלמי דאמרו חכמים אסורות לו משמע דקאי רק על אשת חמיו, לא נ"ל כלל, דבאמת ברשב"א ובבה"ג איתא לשון אשת חמיו ואשת חתנו מותרת לו, ולא נקט מותרות לו בלשון רבים, דמותרת לו היינו כל חדא מותרת לו, מש"ה נקט גם בסיפא אסורה לו דכל חדא אסורה לו, אלא דבהרמב"ן איתא לשון מותרות לו, וא"א לבנות דייק על זה די"ל טעות דפוס הוא, וצ"ל מותרת, ובאגודה איתא להדיא דבה"ג אוסר באשת חמיו ואשת בנו, ואולם באמת הא הך דינא דאיסור אשת חתנו לא נזכר מזה בתוס' גם הישי"ש החליט להתיר, ואוסר רק באשת חמיו, ועי' במסכת דרך ארץ פ"א איתא שם אשת חמיו ואשת חתנו

מותרות לו, אבל אמרו חכמים אשת חמיו אסורה מפני מ"ע, משמע מדפתח בתרתי וסיים בחדא אשת חמיו, דרק באשת חמיו אסרו, אבל אשת חתנו קיימא בהיתירא, א"כ הדרינן דטעמא דאשת חמיו דמ"ע הוא, דנראה נושא חמותו, ומותר במתה אשתו, א"כ י"ל אף דכוונת הרשב"א והרמב"ן בשם בה"ג הכי הוא, ואף דבטור ובאגודה אוסרים בשם בה"ג באשת חתנו, מ"מ אפשר דלענין זה הוא יחידאה, ושארי רבוואתא דאסרו באשת חמיו לא אסרו באשת חתנו, הגמגום הב', דהא הר"ח פוסק גבי גרים דמתה אשתו אסור באמה דפסק כר' ישמעאל דחמותו לאחר מיתה בשריפה, ה"נ באשת חמיו, ומעכ"ת כתב עלה דלרש"י וסייעתו דלרבי עקיבא דחמותו לאחר מיתה ליכא לאו וכרת רק איסורא בעלמא אין הולד מזה ממזר, א"כ אף לדידן דמספקינן שמא כהפוסקים כר"י דחמותו לאח"מ בשריפה, או שמא כתוס' והרמב"ם דלרבי עקיבא חמותו לאח"מ בכרת והולד ממזר, מ"מ הוי לדידן בכל ספק ממזר דמותר, וא"כ קליש איסורא דהולד אינו ממזר, זה אינו דמה בכך, דהתורה התירה ספק ממזר, מ"מ להפוסקים כר"י הדין דאשת חמיו לאח"מ אסורה לו, וא"כ נהי ספק ממזר מותר, מ"מ אנו דנין דהוי ספק אם אשת חמיו לאח"מ מותרת דאין זה מדרך אקליש איסורא ממה דדנין להולד בספק ממזר דהא מכל מקום להסוברים אשת חמיו בשריפה הדין דאשת חמיו לאחר מותו אסורה לו, גם לענין ממזר מסתפקנא, דיש לומר דהתורה אמרה ספק ממזר מותר, היינו בספיקא במציאות, אבל לא בספיקא דדינא דמזה לא מירי קרא, דבקרא לא שייך ספק בדין, כמו שכתבו תוספות יומא (דף ע"ד ד"ה איצטרך גבי כוי) אף דיש לחלק קצת, דזהו לא שייך לומר דהקרא רק לכוי דהוא ספיקא דדינא, אבל לגבי ממזר דקרא איצטרך לספק במעשה, וממילא גם ספיקא דדינא בכלל, דמ"מ מנין לנו לחלק, די"ל כיון דהקרא לא מירי מזה הדרא לדינא דספקו לחומרא, [ועי' בסי' מ"ש ליישב בזה דברי תוס' גיטין (דף כ"ה ד"ה ואי) וא"ת לקולא וכו'].

ואני מוסיף עוד גמגום, דלשיטת רש"י דלרבי עקיבא חמותו אח"מ אשתו לית בה רק איסורא בעלמא, אין לנו ראי' כלל דל"ג בקליש איסורא, והיינו למ"ש רש"י סנהדרין (דף נ"ח) דהנך דקתני בברייתא שם דגר אסור בהם הטעם כיון דנאסרו לב"נ, אסורה גם אח"כ שנתגיירו, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקלה, היינו דכל ח"כ נאסרו לב"נ, זולת מה דנאסר ע"י אישות כמו אשת אחיו, וכיון דלא נאסרו לב"נ מותר בהם אחר הגיורות, וההיא דאשה ובתה דאסורה לו, היינו דנאסרה לב"נ כיון דאין בזה רק אישות דעצמו, ולא ע"י אישות דאחר וכמ"ש רש"י ותוס' ביבמות לענין אחלופי, ה"נ לרש"י בסנהדרין לענין דאורי' לב"נ, ומה"ט אסור גר בחמותו בחיי אשתו דב"נ אסור בה, וקיימא הטעם

דלא יאמר באנו מק"ח, כ"ז מבואר ברש"י סנהדרין להמעיין בה דלא הזכיר רק טעמא דלא יאמרו, א"כ כ"ז דנזכר דגר אסור בהם, ע"כ דנאסרו לב"נ, אלא דבמתה אשתו קתני פלוגתא אם מותר באמה, דהיינו דפליגי בפלוגתא דר"י ורבי עקיבא, דמאן דמתיר הוא רבי עקיבא, כיון דאינה בכרת רק איסור לא נאסר לב"נ דאינה בכלל עריות, וזה שכתב רש"י שם ד"ה מתה אשתו דב"נ לא הוזהר על חמותו, דנימא דבאים מק"ח, היינו דב"נ מותר בחמותו כזאת במתה אשתו, דאי כוונת רש"י דבכל חמותו לא הוזהר ב"נ, מלבד דטעמא לא ידענא דמ"ש מאשה ובתה, גם א"כ מ"ט דגר אסור בחמותו בחיי אשתו, הא לא שייך שלא יאמרו, אלא ודאי דכוונת רש"י דחמותו דאיירי בה דהיינו במתה אשתו לא הוזהר ב"נ עלה, לפ"ז לא מצינו דקלשא איסור קיל לענין גזירה, אלא דבגר מותר במתה אשתו, היינו דכל איסורי דגר בקרובות רק משום שלא יאמרו, ובמתה אשתו דלא הוזהר ב"נ, כיון דאינה בכלל עריות דח"כ, ממילא ל"ש שיאמרו באנו, אבל הכא באיסור אשת חמיו דהאיסור משום מ"ע י"ל דאין חילוק בין קלשא ללא קלשא, ואך לשיטת תוס' דלרבי עקיבא חמותו אח"מ אשתו הוא בכרת מוכח שפיר ממה דבגר יש חילוק בין מתה אשתו ללא מתה, היינו משום דבקלשא אסורא ל"ג, וכן לרש"י יבמות (דף צ"ח) דכתב הטעם דגם אסור בהנך דקתני בברייתא דאחותו מאמו דגזרינן דלמא אתי למיתב אחותו שנולדה לו אח"כ, אבל בקורבא דאב ל"ש כן, והא דאסור באשת אחי אביו מהאם, היינו כיון דיש בזה צד אם גזרינן דיתירו ג"כ אחותו מאם, וההיא דמותר באשת אחיו דל"ג רק בקורבא אבל לא בבא מחמת אישות וההיא דמתה אשתו מותר באמה אף דלא אתי ע"י קדושין אחרים, היינו משום דקלשא איסורא ל"ג [ודברי רש"י אלו ביבמות לא זכיתי להבין, (הג"ה כבר כתוב כל זה לק' צ"ח א' ולכן לא העתקנוהו כאן)], ואך בלא"ה כיון דרובא דרבוואתא פסקו דאשת חמיו מותרת, ולהאוסרים י"ל ס"ל כרבי עקיבא דאשת חמיו לאח"מ אינה בשריפה ממילא אשת חמיו לאח"מ אשתו מותרת כמו בגיורת מה"ת לנו לגבב כל החומרות ולחוש לה, והפרי מגדים ביו"ד כיי"ל כמה פעמים דהיכי דמתירי' בהפ"מ אם יש עוד ענין ספק וצידוד להתיר מקילים גם שלא במקום הפ"מ, ה"נ הכא באשת חמיו אם נשאת לא תצא כמ"ש הב"ש, א"כ נקטינן לדינא לעיקר כהפוסקים אשת חמיו מותרת ממילא אם יש עוד צד להקל, והיינו אחר מיתת אשתו דיש צד כהפוסקים כרבי עקיבא, וגם עיקר האיסור דרבנן, ומה"ת לחוש כולי האי.

אולם בעיקר הדמיון של הגאון הנ"ל להתיר אחת מיתת אשתו לדמות לגיורת דמתה אשתו מותר באמה, נ"ל דיש לחלק הרבה, דלכאורה יפלא בההיא דגיורת אף לשיטת רש"י דלרבי עקיבא הוקלש חמותו אח"מ דלית בה לאו וכרת רק איסורא בעלמא, הא

בכ"מ חיישינן למראית עין, אפילו באיסור דרבנן, עי' ש"ך יו"ד סי' פ"ז ס"ו, ולמה הקילו כ"כ באיסור מ"ע דאשת חמיו מכח קלישות איסורים, ולזה צ"ל דתרי גווני מראית עין, דהיכי דמראית עין שעושה כזה, ואם האמת כן הוא עביד איסורא כההיא דם דגים וכדומה דיאמרו שהוא דם בהמה, וזה באמת אסור, בזה הטעות מצוי יותר לטעות במציאות, ואסרו גם בדרבנן כגון בשר עוף בחלב שקדים, כיון דהרואים יסברו שהוא חלב ממש, אבל היכא דהטעות שיטעו בדין דיאמרו שהדין הוא דאסור, זה אינו מצוי כ"כ, ולא חששו, וכעין זה כתב הר"ן פ"ק דביצה (דף קפ"ה ע"א) דחלקו ואמרו דכשחושדים אותו בדבר דאלו עשאו עביד איסורא כהולכת סולם [דכפי החשש של הטיח גגו דעושה עביד איסורא] ונפלו כליו למים [דלחששא שכבסן עביד איסורא] בהכי אמרינן אפילו בחדרי חדרים אסור, אבל היכי דחוששין אותו דסוברים דעושה איסור ואינו עושה כה"ג בצנעא שרי עיי"ש היטב, ומש"ה בגיורת דשם נראה דאין המ"ע דיסברו דאינה גיורת, דזהו קלא אית לה, אלא דהחשש שיטעו בדין ולא ידעו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, כמ"ש רש"י יבמות (דף כ"ב ע"ב ד"ה לכל מסורה) מש"ה מתה אשתו מותר באמה, כיון דאקלישׁ איסורא ל"ג, כיון דהוי רק המ"ע דיטעו בדין, וכיון שכן אין ראיה לזה לענין אשת חמיו, דנראה דהמ"ע הוא דיסברו דאשתו היא בתה, והיא באמת חמותו, ומוכח כן ממ"ש הרא"ש לחלק דבחורגה הגדולה בין האחים אית לה קלא וליכא למיחש למ"ע, אבל אשת חמיו לית לה קלא ואיכא למיחש למ"ע, והרי הא דמהני בגדולה בין האחים טעמא דקלא ע"כ לא דהחשש שיטעו בדין דחורגים הוי דין אחוה זה לזה דמאי מהני בזה קלא, אע"כ דהדין ידוע, רק דיהא חשש שיאמרו שהם באמת אחים בזה שייך קלא אית לה ולא יטעו, וא"כ אם איתא דבאשת חמיו המ"ע דיטעו בדין דיחשבו דאשת חמיו ג"כ אסורה בכלל חמותו, הו"ל להרא"ש לחלק בפשיטות, דבאשת חמיו לא מהני קלא, דמ"מ יטעו בדין דאשת חמיו אסורה ג"כ משום חמותו, אע"כ דהמ"ע רק דיסברו שהיא באמת חמותו דליכא קלא שאשתו בת חמיו אינה מהאשה הזאת, וכיון שכן י"ל דגם אחר מיתת אשתו דנהי דקלישׁ איסורא מ"מ אסורה כמו בכ"מ דאף מדרבנן אסור משום מראית עין, כן נראה לענ"ד.

דף כב.

הואיל ואתו לידן. שבת פ"א ע"ב וש"נ.

שם במשנה מי שיש לו בן מכל מקום. כתב המרדכי וז"ל כ' המיימוני פ"ג מהל' יבום מי שזינה עם אשה וכו' ונתעברה ואמרה זה העובר ממנו הוא אע"פ שהוא מודה הר"ז ספק לענין יבום דכשם שזינתה עמו כך זינתה עם אחר וחולצת ולא מתייבמת וצ"ל דמתני'

דהכא איירי שהיו שניהם חבושים בבית האסורים וכן משמע ס"פ אלמנה לכ"ג עכ"ל ולכאורה קשה דא"כ אדדייק רבא ס"פ אלמנה ממתני' דהתם ילדה תאכל בתרומה דנימא מדאפקרה אמאי לא דייק ממוקדם ממתני' דהכא והי' נ"ל דבמתני' דהכא י"ל דמיירי בנאנס שהיא אינה מופקרת כלל ול"א לגבה מדאפקרה אבל במתני' דהתם דקתני האונס והמפתה וכו' ילדה תאכל דמשמע דזהו קאי על המפתה. ואולם הה"מ בפ"ג מיבום כ', על דברי הרמב"ם הנ"ל אבל בנו מאנוסתו או מפותתו א"י אם הוא זה בבירור וכו' משמע דס"ל דגם באנוסה חיישי' שזינתה גם עם אחר. ולענ"ד הסברא קשה מאד דאיך שייך גבה מדאפקרא וצל"ע אח"ז ראיתי בספר פנים יפות על התורה (להגאון בעל הספר כתובה) פ' כי תצא בפסוק כי תהיין נקט בפשיטות דבאנוסה ל"ש לומר מדאפקרה עיי"ש. והנה בידעי' שאנס או פיתה אותה והבן הנולד לה נשא אשה ומת בלא בנים י"ל דאסורה לעלמא דשמא הוא הפקיר עצמו וזינתה עם אחרות ויש לו בנים מהם וזקוקה להם. ובזה י"ל דמ"מ הוי ס"ס מחצה נקיבות ומיעוט מפילות. אלא דנ"מ באנס או פיתה אחת ולא ילדה והוא מת בלא בנים י"ל דאחיו א"י לייבמה דדלמא זינה גם עם אחרות ויש לו בנים מהם וצ"ע לדינא.

שם במשנה חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית. ואינו חייב על אביו ולא על אמו. וכן גר שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה אינו חייב על הכאה וקללה דאביו וכשם שאינו חייב על אביו כך אינו חייב על אמו שנאמר ומקלל אביו ואמו אח שהוא חייב על אביו חייב על אמו וזה שא"ח על אביו א"ח על אמו. רמב"ם פ"ה הלכה ט' וי' מהל' ממרים.

שם מן השפחה ומן הנכרית. ותנן נמי בפ"ג דקדושין משנה י"ב דולד שפחה ונכרית כמותה מיהו כתב התוס' במסכתין דף ט"ז ע"ב ד"ה נכרי שקידש דהני מתני' סברי דכותי ועבד הבא על ב"י הולד כשר וה"ה איפכא. אבל לר"ע דהולד ממזר מכותי ועבד. ה"ה הבא על שפחה ונכרית.

שם אר"י לאתויי ממזר בהרי"ף והרא"ש איתא ושמעינן מינה דחייבי לאוין מדאורייתא בני יבום נינהו וכו' כוונת דבריהם מדנקט זוקק ליבום הרי דמדאורייתא עולה ליבום ומה דקתני במתני' ד' חולצים ולא מייבמים ע"כ דהיינו מדרבנן. וק' לי דלפ"ז יקשה לס"ד דסוגיא דף כ' דמדאורייתא לא מייבמים איך קתני הכא זוקק ליבום. אלא ע"כ דליכא ראיה מהכא דעיקר חידושא דמתני' דהכא דאח פסול מקרי אח ולא ממעטינן מגז"ש דאחוה אחוה מבני יעקב ומשכחת לה יבום במותרת לו כגון שהיא גיורת או שהיא ג"כ ממזרת וצ"ע.

דף כב:

מ"ט אמר קרא האשה וילדיה לקמן ע"ח ע"א.

הנה בפלוגתא דר' יאשי' ור' יונתן באביו ואמו קלל אם משמע שניהם כאחד או כל אחד בפני עצמו לא נפסק ההלכה כמאן, ולכאורה נראה להוכיח דקימא לן כר' יאשי' דמשמע שניהם כאחד, מההיא דפרק ב' דיבמות, (דף כ"ב) ורבנן אע"ג דכתיב אחותך אצטרך למכתב היא וכו' מלתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא, והרי אנן קימא לן התם כרבנן א"כ אם איתא דהלכה כר' יונתן יקשה איך אפשר לומר דכתב אחותך משום מלתא דאתיא בקל וחומר וכו' מכל מקום אמאי כתב בת אביך או בת אמך וצריכין ללמוד בת אביו ובת אמו מקל וחומר וטרח וכתב לקרא אחותך, לכתוב בת אביו ובת אמו וממילא משמע בין תרווייהו יחד דהיינו שהיא בת אביו ובת אמו ובין כ"א בפני עצמו שהיא בת אביו או בת אמו, אלא על כרחך כר' יאשי' וצריך לכתוב או לחלק.

אמנם נראה דמהכא ליכא ראי' דפלוגתא דר"י ור"י הוא רק גבי אביו ואמו קיל אם משמע שניהם כאחד או כל אחד בפני עצמו, דאנן דנין אם בעי שיעשה ב' מעשים, יקלל אביו ואמו או יקלל אחד מהם, וכן כל כיוצא בזה, וכמו כן גבי בת אביו ובת אמו אם היינו מסופקים אי בעי שיבא על בת אביו ועל בת אמו או על אחת מהם, היינו מפרשים לר' יונתן דחייב גם על כל אחת בפני עצמו, אבל באמת אינו כן דאי כתיב בת אביו ובת אמו, אם הי' בא על בת אביו והי' בא גם על בת אמו לא הי' חייב, דאחותו שהיא רק בת אביו לחוד או בת אמו לחוד לא היתה אסורה עליו כ"א דוקא באחותו שהיא אחות משני צדדים בת אביו ובת אמו, וזהו לא תליא כלל בפלוגתא דר"י ור"י כיון דאמרינן דלא אסרה תורה אלא באופן זה לא שייך לומר כל אחת בפני עצמו דהא לא מקרי אחותו כלל כל שאינה אחות משני צדדים ואם היא רק מהאב או רק מאם איננה חלק מהאיסור כלל.

תוס' ד"ה בן אין לו וכו' אפילו בני בנים כדמשמע נמי התם. עיין סנהדרין פ"ד ע"ב.

דף כג.

חייבי לאוין תפסי כו', במקדש חייבי לאוין בביאה לא אמרינן דאינה מקודשת משום אי עביד לא מהני כיון דבמה דתאמר דאינה מקודשת לא יתוקן האיסור דהיינו הביאה. שם האי באומות כתיב. ק"ל מ"מ נילף מאומות ושפחה, דכי פרכת מה לאומות דאדיקי בע"ז שפחה תוכיח, ואי דמה לשפחה דאין לה חייס אומות יוכיח, ואולי דידע הגמרא שיש איזה פירכא כל דהוא על מה הצד.

דף כג:

דיקא נמי (דקתני מי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזה מהם קידש) ולא קתני ואינה ידוע ש"מ (דמיירי כשהוכרו ולבסוף נתערבו אבל בלא היה ידוע מתחילה לא תפסי קידושין כלל, דהוי קידושין שאין מסורין לביאה) ומ"מ אין קושיא על אביי דסבר קידושין שאין מסורין לביאה הוי קידושין עפ"מ שכתוב בתוס' ורש"י דמה דמקשה לקמן בפרק החולץ (דף מ"א ע"ב) בקידש אחת משתי אחיות דהדין דחולצת ולא מתיבמת והא אינה עולה ליבום, ולא מקשה כן משאר ספיקות, היינו דהיכא דתצטרך להתעגן לעולם נכון דחולצת, אבל הכא יכולה להמתין עד שיתברר הספק בעדים, וא"כ י"ל דנקט אינו יודע לרבותא, דלא מבעי באינו ידוע, היינו דאמר אחת מכם מקודשת דא"א להתברר לעולם דודאי חולצת אף דאינה עולה ליבום אלא אף בהוכרו ולבסוף נתערבו דאפשר להתברר בעדים מ"מ חולצת, כיון דאם יבא אליהו ויאמר דהוא הוא דקידש בת חליצה היא כדמשני שם בגמרא. ובתוס' דחקו בזה ואין צורך.

שם היו לו שני אחין (לזה שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזה מהם ומת) אחד חולץ ואחד מיבם, דוקא מיחלץ והדר יבומי אבל יבומי ברישא לא. פירש"י יבומי ברישא והדר מיחלץ. ולא ידעתי אמאי אין רשאי השני ליבם בתר יבום דהראשון, כמו דרשאי ליבם אחר חליצת הראשון, דמ"ש, והוי ליה למנקט אבל יבומי שניהם לא.

לא זכיתי להבין דאחר יבום הראשון השני מייבם בהיתר גמור כמו שרשאי לייבם אחר חליצת הראשון דהא בשני ליכא חשש איסור וא"כ אם הי' יבום מתחילה, הדין דשניהם מייבמי' והו"ל לומר אבל יבומי שניהם לא, אבל יבומי ברישא ואח"כ חליצה אין לו שחר כלל וצלע"ג.

תוד"ה דיקא הקשו דלאביי דקידושין שא"מ לביאה הוי קידושין אמאי נקט ואינו יודע ולא נקט ואינו ידוע דהוי משמע דמעולם לא הוכר. וי"ל דהוי רבותא דלא מיבעי בלא הוכר מעולם דהיינו דאמר אחד מכם דלא אפשר שיתברר לעולם וכיון דהוי רק מדרבנן א"ע ליבום וכנ"ל מש"ה מתירים בחליצה כמו אחות חלוצתו וכדומה אבל בהוכרו ולבסוף נתערבו ס"ד כיון דאפשר שיתברר נידון ביה דכל שאינו עולה ליבום כמו ביבמה תוך ג"ח לזה קמ"ל דאפ"ה חולצת דבת יבום היא באם יבא אליהו. ונכון מאד בעזה"י.

דף כד:

משום דרב אסי וכו', שיטת רש"י דהלזות שפתים הוא שיאמרו שזינה עמה, אבל לפמ"ש הרשב"א שהביא הב"י (סי' י"א) הלזות שפתים שיאמרו שנתגיירה רק בשביל כן, והכנה"ג (סי' י"א) כ' דהעיקר כהרשב"א.

כתב הישי"ש להכריע כדברי הר"י דבנטען מן הפנוי', כיון דאלו ודאי בא עליה אפילו מצוה איכא, ממילא בקול אין להחמיר וכתב שם דאם הגיעה לעונת ווסת כיון דמסתמא לא טבלה לנדתה, הוי נטען על נדה דאורייתא דאיכא כרת, וכיון דנטען מן השפחה דאיכא לאו לא יכנוס, מכ"ש נטען על נדה עיי"ש, ודברי מהרש"ל צריכים ביאור, כיון דבנטען מן פנויה שלא היתה נדה, היינו דנין אף שהוא בכלל נטען מ"מ כיון דאיכא צד מצוה לא מחינן ביה, א"כ דלמא גם בנטען עליה כשהיא נדה ומה זה למוד הק"ו משפחה דלמא במקום צד מצוה עדיף, גם למה לא למד בק"ו מנטען על נכרית דהוי רק דרבנן דב"ד של שם גזרו.

והנראה כי לכאורה דברי הרשב"א הנ"ל תמוהים דהא בנטען על השפחה שאינו שלו ונשתחררה, הא ל"ש הטעם דיאמרו דנשתחררה משום כך, דהא זה אין בידה, והאדון שלה משחררה בע"כ דידה, וכמו כן קשה בדברי תוס' דשמעתין ד"ה א"כ לכתחילה נמי, דבל"ז הי' הטעם שמא נתגיירה בשביל כך, איך אפשר לומר כן, דבשפחה מה טעם יש, וחידוש בעיני שלא מצאתי מי שהערה מזה.

ולזה צ"ל, דודאי בשפחה דאיכא לאו מדאורייתא, הטעם משום לעז שיאמרו שבא עליה ועבר על לאו, אבל בנכרית דליכא דאורייתא לא הי' ס"ל לס"ד לאסור בשביל כך, אלא רק מטעם דשמא נתגיירה בשביל כך ואין גירותה גירות, והתרצן משני דמ"מ איכא לזות שפתיים, אי כפירש"י דמ"מ חששו ללעז זו אי כהרשב"א דהלעז שנתגיירה בשביל כך, אבל בשפחה בודאי הטעם משום לעז דביאת איסור, ולזה ס"ל למהרש"ל לסמוך על הר"י בפנויה משום סרך מצוה, היינו בצירוף שיטת הרשב"א הנ"ל, דממילא ל"ש כן בפנויה, אבל בנטען על הנדה דבזה הק"ו משפחה, היינו דבזה גם להרשב"א הלעז משום ביאת האיסור, ומכ"ש באיסור כרת, בזה כיון דליכא סניף היתר מדעת הרשב"א לא סמכינן על הר"י להתיר משום סרך מצוה.

שם רש"י ד"ה גירי אריות כגון כותים. עיין סנהדרין פ"ה ע"ב ברש"י ד"ה גירי אריות.

תוס' ד"ה לא בימי דוד וכו' דסופו לעשות לש"ש. הנה במהרש"א חדושי אגדות פרק ב' דשבת גבי מעשה דהלל, כ' וז"ל ומיהו ק"ק הא אין מקבלים גרים משום שולחן מלכים, וצ"ל הא דאמרינן וגייריה לאו דוקא, אלא דלא גייריה עד לבתר דידע דגר אסור בכהונה, ואין להקשות אם כן איך למדו תורה מקודם שנתגייר, הא נכרי הלומד תורה חייב מיתה יש לומר דכיון שבא לגייר שרי ללמדו תורה, עכ"ל.

אולם כתבתי בגליון מהרש"א בקושיא הא אין מקבלים גרים וכו' בזה הלשון, כך הקשו תוס' בפרק כיצד ותירצו דבטוח הי' הלל דסופו לשם שמים, וכ"כ עוד שם בפרק בית

שמאי (דף ק"ט ד"ה רעה) הרי דס"ל לתוס' דגייריה קודם שלמדו, א"כ אזדא ראיית מהרש"א דאחר הגירות אף דעדיין לא הי' לש"ש, מכל מקום בדיעבד הוי גר ומותר ללמוד תורה, ובסוף קיבל הגירות לש"ש, ע"כ לשוני.

וקצת מוכח בהיפוך דס"ל לתוס' דאסור ללמד קודם גירות מדלא תירצו כמהרש"א דלא גייריה עד שלמדו, ואף די"ל דדחיקא להו לישנא דהש"ס מדאמרינן בא לפני הלל, משמע דמיד גייריה מ"מ היא גופא קשיא על הלל אמאי סמך על בטחונו שבסופו יהי' לש"ש אמאי לא המתין לגייריה עד אחד שילמוד עמו ויתברר דכוונתו לשם שמים, אלא ודאי דאסור ללמדו מקודם ויש לדחות קצת עכ"פ אזדא ראית המהרש"א.

תוס' ד"ה אמר רבי וכו' ורוק למעלה בגג כו'. עיין לקמן דף צ"ב ע"ה תד"ה כל קלא.

בא"ד נראה לר"י כו' (עי' באורך בחי' כתובות י"ג ע"א תד"ה מעלה ודף ס"ג ע"ב תד"ה אבל).

ברא"ש בשם השאלתות ומהר"ם. (עי' באורך בשו"ת סי' צ"ט ק"א ק"ג).

כתב הנ"י דהא דא"ר תצא מן הבעל לאו בע"כ קאמר, דב"ד לא מפקי אלא בדבר ברור, אלא לומר באם רצה להוציאה הבעל מפני שלבו נוקפו תצא ממנו בע"כ שלא בכתובה, וכעוברת על דת משה דיוצאת בלא כתובה אם רצה הבעל להוציאה. והכי אמרינן בירושלמי ועובדא דגברא דעאל לביתו, כולהו בשרצה לגרש ובבא לציי"ש, וכן העלו בתוס' ובהרמב"ם ובהרא"ה והריטב"א עכ"ל, וכזה ממש כ' הריטב"א סוף קדושין, בהא דאין אוסרין על היחוד, [ובאמת איני מבין כראוי, דאם נימא דר' אייריי דתצא מבעל אם רצה בלא כתובה, א"כ הא דדייקינן מיניה דמפקינן מנטען היינו בדרך דמיון, וכמ"ש הנ"י דר' ס' דמחמרינן בנטען אעפ"י שכנס מדחזינן בבעל דאמר תצא וכו' והרי באמת קימא לן הכי לדינא דיוצאת מבעלה בלא כתובה ואעפ"כ לא מפקינן מנטען אלא עם קדל"פ, וצריך לדחוק לא דמדמינן לגמרי דבכ"מ דיוצאת בלא כתובה מפקינן מנטען, אלא דראוי להחמיר בנטען אף בליכא ע"ט, והכריע הש"ס דהוא כן בכיעור עם קדל"פ, ואפשר דגם רבי סבר הכי באמת, עכ"פ י"ל דמבזה הוציא הרמב"ם דינא דבכיעור מפסדת הכתובה בלא התראה וכמ"ש הנ"י בשם הריטב"א די"ל דמפר' דחצ' היינו בלא כתוב', ואם נימא דמיירי בהתראה, א"כ מאי ראיה דר' ס' דמחמרינן בנטען כיון דמחמיר בבעל, הא פשיטא דגם רבנן ס"ל דתצא בלא כתובה בהתראה ממתני' ערוכה דעוברת ע"ד ומכל שכן בכיעור, ומאי הוסיפו הש"ס בד"ר יותר מדמתני' דהעע"ד, אע"כ דר' חידש דיוצאת בלא התראה והם אפשר דלא ס' בזה כר' וס"ל יוצאת משום ש"ר היינו ג"כ בהתראה].

ואפשר דזה ג"כ כוונת הגהת מיימוני, (פכ"ד מה"א) דהירושלמי מיירי רק בבא לצאת ידי שמים זולת בע"א שזינתה ומהימן לי' כבי תרי, בזה כתב הרמב"ם ה"ז חייב להוציא ואסור לבא עליה, מבואר דאסור בה, ומשמע דס"ל דזיל אפקה היינו מדינא אלא דאין ב"ד כופין לגרשה, אולם בתולדות אדם להרמב"ן (סי' קל"ג) כתב הא דאמר זיל אפקה לאו לאוסרה עליו ד"ת, דהרי אפילו קינא לה ואיכא עד טומאה אינה אסורה אא"כ נסתרה בפני ב' וכשקינא לה מאיש ידוע ואיכא עד טומאה בודאי לכאורה מאמין הוא לדברי העד, ואפ"ה אינה נאסרת עליו, אלא כי אמר שמואל זיל אפקה כדי שלא יהא לבו נוקפו קאמר, א"נ חייב לאפוקה בבא לציי"ש קאמר, וכעובדא שלהי נדרים, משמע דרק לציי"ש קאמר, אבל אין הב"ד אוסרים אותה עליו ואפשר נתכוין לזה הרשב"א במ"ש הב"י (סי' קט"ו) בשמו בשו"ת (אלף רמ"ט) דמ"ש הרמב"ם שאם א"ל אחד מקרוביו שהוא מאמינו שזינתה אשתו הר"ז חייב להוציאה ואסורה לבא עליה לא נתחוורו לי דבריו בזה עכ"ל, והיינו דמהרמב"ם משמע דמדינא הוא וזה לא נתחוור לו, רק בבא לציי"ש הוא, וכ"כ הרי"ף קדושין אבל בבא לציי"ש מחייב לאפוקה, ובהה"מ הביא על הרמב"ם דברי ההלכות אלו, וכ' עלה וזה דעת רבינו וצ"ע.

אבל לישנא דהנ"י תמוה לי שכתב ועוד הא אשתו שזינתה בע"א קימא לן דשרי אא"כ מאמין ליה ולבו נוקפו, ולא עדיפי ע"כ מע"א בזנות דנאמן באיסורא דעלמא עכ"ל, הרי לדבריו דע"א עדיף מכיעור, א"כ במכ"ש דבע"א מצוה לגרשה, ומדקאמר אי מהימן לך זיל אפקה על כרחך היינו מדינא ומדכתב אלא אם כן מהימן לי' ולבו נוקפו משמע דוקא בלבו נוקפו.

שוב ראיתי בשו"ת מהריב"ל (ח"ב סי' ו') הקשה מסברא דיליה על הרי"ף דבלא דמהימן ליה כבי תרי ג"כ לציי"ש ראוי לגרשה, ולענ"ד מדברי הנ"י הנ"ל סייעתא לדבריו.

דף כה.

במשנה הרגנוהו לא ישא. בתוס' בכתובות דף כ"ב ב' אההיא דמוקמינן שם בנישאת לא' מעדיה הקשו מהכא דבהרגנוהו לא ישא את אשתו ותירצו דבתרי ל"ח לעיניו נתן בה והרגנוהו היינו שא' אומר הרגתיו עם רבים. קשה לי איך ס"ד לומר דב' מעידים כך נהי דאמרי' גם בב' שמא עיניו נתן בה והתם בתרי ותרי הי' הקושיא דבנשאת לא' מעידיה ניחוש דעיניו נתן בה ומסלקי' עדותו ואסורה משום ב' האומרים לא מת. מ"מ הכא אמאי לא ישא דל עדותו לגמרי היה מותר בה ע"י עדות השני דהא ע"א נאמן לומר מת בעלה. והנלע"ד כיון דהיתירא עפ"י ע"א הוא משום חזקה דדייקא ומנסבא א"כ י"ל דוקא בע"א דדייקא טובא וחוששת דלמא העד משקר אבל בב' עדים (אף לר"ש וכן קי"ל) דמ"מ

בבא בעלה תצא מזה ומזה ואיכא חומר כסופה מ"מ י"ל דלא דייקא כ"כ הרבה דסומכת על העדים וא"כ י"ל בהרגנוהו וכיון דשנים מעידים מגרע גרע דהיא לא דייקא כ"כ ולא ניתן הדין להתירה עפ"י ע"א וכיון דאנן חיישינן לעיניו נתן בה ונשאר ההיתר רק עפ"י ע"א דהיינו העד השני וכיון דהיא סבורה דיש ב' עדים לא דייקא כ"כ ואין מתירים עפ"י עד אחד.

שם שהכתב מוכיח (עי' באורך לק' קי"ז ע"א).

שם מת הרגתיו כו' נהי דלא ישא אח אשתו הא לאחר תנשא, (ואמאי הא רשע הוא כיון שאמר שהרג). ואפילו לרבא דבעי רשע דחמס בפרק זה בורר (דף כ"ז ע"א) מ"מ הא אמרינן התם ורבא ע"כ לא אמר ר"מ התם (דעד זומם פסול לכה"ת כולה) אלא גבי עד זומם דממון, דרע לשמים ורע לבריות, א"כ רוצח דרע לשמים ולבריות גם לרבא פסול לכל עדות, ואף לר' יוסי שם דס"ל דעד זומם דממון כשר לעדות נפשות דחמירי, מ"מ רוצח לנפשות דחמור פסול לכל עדות שבעולם.

וראיתי להנימוקי יוסף דכתב וז"ל ואפילו לרבא וכו' בהא מודה דהא קרי' רחמנא לרוצח רשע דכתיב אשר הוא רשע למות, וא"כ הא קרינן ביה אל תשת ידך עם רשע עכ"ל, ולא זכיתי להבין, דאטו משאר עבירות דחייבי לאוין לא רשע מקרי הא מקרא מלא והיה אם בן הכות הרשע, אלא דטעמיה דרבא מדכתיב להיות עד חמס לא פסלה התורה רק רשע דחמס, א"כ גם רוצח ליתכשר.

שם והתורה אמרה כו' (עי' חי' סנהדרין כ"ז א').

שם רש"י ד"ה רי"א כו' לפי שהוא מע"ר. היינו דלא נימא כיון דרשע דאורייתא פסול לעדות אשה נימא כיון דפוסל עצמו לעדות א"נ להעיד על מיתת בעלה ולא היה מהני לומר דפלגינן דיבוריה דמ"מ כיון דעשה עצמו רשע אינו כשר להעיד דנהרג בעלה לזה אמרי' דא"א מע"ר היינו דאינו פסול ע"י עצמו דאדם קרוב א"ע דכמו דאינו נפסל ע"י קרובו ה"נ אינו נפסל ע"י עצמו ונשאר כשר לכל עדיות שבעולם. אלא דמ"מ ממנ"פ אם נאמין לעדותו הוא ודאי רשע ופסול להעיד. לזה אמרי' דפלגי' דיבוריה ומהימן להעיד שנהרג בעלה והוא נשאר כשר דא"נ ע"י עצמו. ומבואר בסוגיין דלמ"ד גזלן דאורייתא כשר לעדות אשה ל"צ לפלגי' דיבוריה ומהימן בכל דבורו שהוא הרגו דאף דהוא רשע הא כשר להעיד לעדות אשה. ול"א דאין מקבלים דבריו כלל היכא דבאותו דיבור אומר על עצמו שהוא רשע. ואולם קשה לי מההיא דכתובות דף י"ח ב' דבכת"י הוא אבל אנוסים היינו דנאמנים ל"ש אלא באנוסים מחמת נפשות אבל מחמת ממון א"נ דאין אדם מע"ר. והא דל"א בלא"ה דבממנ"פ דאם האמת כדבריהם הם רשעים וא"נ להעיד דהא התם

ל"א פלגינן דיבוריה צ"ל דהתם מה בכך שא"נ מדין עדים מ"מ היו נאמנים במגו דאין זה כת"י לזה צ"ל דאא"מ ע"ר ומה"ט ניחא דבתחלת הסוגיא בל"ק דרמב"ח אמר אסיפא בכתב ידם יוצא ממ"א דא"נ ל"ש אלא באנוסים מחמת ממון לא נזכר שם טעמא דא"א משים עצמו רשע [ורש"י הוא דפירש כך] (והיינו דבסיפא דליכא מגו וצריכים לדון מדין עדות דמעידים דהשטר פסול בזה הוא באמת מטעם ממנ"פ דאם כדבריו הם פסולים וא"נ להעיד) ולפי הנ"ל קשה כיון דראוי להאמין מדין מגו מה בכך דאין אדם מע"ר הא מטעם זה לא דחינן דבריו כמו בהרגתיו דאם גזלן דאורייתא כשר לעדות אשה מקבלים דבריו דהוא הרגו ומהימן וכנ"ל. וכמו כן ק' לי בנ"י ב"ב פ"ח דף רי"ב דכ' דבההיא דנאמן לומר בני זה בן גרושה דהיינו באומר שבא עלי' בשוגג אבל במזיד לאו כל כמיניה לשוי' נפשיה רשע. וע"כ צ"ל הא דלא נקט הטעם במנ"פ דאם כדבריו הוא רשע וא"נ להעיד שבנו הוא פסול היינו דגם אביו רשע נאמן להעיד על בנו (ובפרט הזה אני מסופק אם נאמנותו דאב רק כמו ב' עדים בכה"ת ואם הוא רשע א"נ או דבכל ענין הימני' רחמנא לאב וכן לענין נאמנות האב שקידש את בתו אם הוא רשע) וא"כ עדיין מה בכך דא"א מע"ר הא מ"מ לא מסלקינן דיבוריה ודמי ממש להרגתיו למ"ד דגזלן דאורייתא נאמן לעדות אשה דאף אם לא פלגי' דיבורי' נאמן וצ"ע.

דף כה:

גזלן כו' אמרינן דאם גזלן כשר לעדות אשה אף דלא פלגינן דיבוריה נאמן, ולכאורה קשה, הא מ"מ נימא א"א משים עצמו רשע וא"נ לומר הרגתיו, בזה היה נראה דבזה אין מסלקין עדות אלא בפלוני רבעני ס"ל לר"י דכיון דאומר על עצמו שהוא רשע פסול לעדות שרבע פלוני, ורבא אמר דא"נ לפסול עצמו לעדות עפ"י עצמו ולא נפסל, ואי בממנ"פ אם אמת הוא נפסל בזה אמרינן פלגינן דיבוריה, ובזה פרכינן ביבמות מר"י דגם בהרגתיו נימא דפסל עצמו לעדות וא"נ להעיד, ומשני דגזלן כשר לעדות אשה, א"נ כרבא דאינו נפסל ע"י עצמו.

ובעיקר היסוד שהמצאתי מסוגיא דיבמות גבי הרגתיו קשה עלי למאוד, דהא בכת"י הוא זה. אבל אנוסים היינו מחמת ממון לא מהימני אף דהתם לאו מדין עדות דמעידים שאנוסים היו אתינן עלה דאינו חוזר ומגיד, רק מדין מגו אתינן, ועיין בהר"ן דמגו דאי בעי שתקי אמרינן גם בתרי, ואעפ"כ אמרינן דא"א משים עצמו רשע דלא שמעינן כלל לדבריו שעשה מעשה רשע אף במקום מגו, וההיא דסוגיא דיבמות צל"ע וא"א לי לדון מכח קושיא. (ועי' חי' כתובות די"ח).

שם מעשה בלסטים כו', במ"ש הרשב"א והריטב"א מההיא דספ"ב דיבמות בברייתא א"ל מעשה בלסטים וכו' דדלמא מסלפ"ת הוי, ועדיין תקשי לר"י אמר שמואל דס"ל יבמות (דף קי"ג) דנתכוון להעיד גם כן נאמן, א"כ מה הקשו לו מלסטים, אע"כ דבשאל על אשת פלוני מקרי מתכוון להתיר, ובכה"ג י"ל דאף שהתחיל במסלפ"ת, כל מה שאומר במתכוון להתיר א"נ, כן נראה לענ"ד.
שם והאמר (רב) אר"ח בר אבין. צ"ל [רבא] סדר הדורות בהקדמה אות ד'.
שם רש"י ד"ה בנדר שנדרה כו' ובאת לחכם להתיר. מזה מוכח דאף נדרים שיכול הבעל להפר ולא הפר יכול החכם להתיר לה דלא כההיא דספרי שהביא המרדכי פרק השולח. תה"ד סי' רע"ט.
תוס' ד"ה לימא רב יוסף דאמר כר"י תימא דהכא וכו'. עיין תשובת רשד"ם חלק י"ד סימן רנ"ד.

דף כו.

רש"י ד"ה ברננה כו' יל"ד לנטען על א"א כו' ומדברי התוס' ד"ה אמר משמע דקאי רק על החכם שאסר דבזה אפי' לפי החשד מותרת לו מדאורייתא משא"כ בעד המעיד שמת בעלה דלפי החשד אסורה לו מדאורייתא. בזה הדין דיוציא. אבל הנ"י כתב כרש"י והרע"ב דבכל הנך דמתני' אם כנס לא יוציא חוץ מהנטען על א"א.
רש"י ד"ה דבזיז מיניה בוש הוא כו'. עיין נדה ט"ו ע"ב תוד"ה אפילו ילדה.

דף כו:

לדברי האומר יש זיקה קאמר. וא"ת לימא איפכא דרב לנפשיה סבר יש זיקה וההיא דשומרת יבם לדברי האומר אין זיקה קאמר, ובתוס' הקשו כן, וי"ל דהא יש עוד מימרא דרב לקמן (דף כ"ז ע"ב) דמתה ראשונה מותר בשניה וטעמיה משום דאין זיקה (ועיין בתוס' שם ד"ה אבל) א"כ אם נימא דלנפשיה סבר יש זיקה נצטרך לומר דתרי מימרות דרב לא אמר לנפשיה רק לדברי האומר אין זיקה ונוח יותר לומר דמימרא חדא דאמצעית היא לדברי האומר ממה דנימא דשתים הן לדברי האומר וליה לא ס"ל. והתוס' כתבו על קושי' זו דלא מסתברא דהאי דשומרת יבם למ"ד אין זיקה משום דהתם קמ"ל תרתי, דאין זיקה ומחיים אסור, והדברים מחוסרי ביאור, דמה נ"מ אם אשמע לן תרתי או חדא, ותו דגם הכא אשמעינן תרתי, דיש זיקה ויש חיזור על כל האחין. ואולי יש להעמיד בכוונתם, עפ"י הדברים שכתבתי לעיל (דף י"ז ע"ב) והיינו מ"ש דהתם אשמועינן תרתי, ר"ל לא הדיוק בלחוד אלא גם גוף הדין דהלכה אין זיקה, וא"כ מוכח דהלכה קאמר לא לדברי האומר אלא דאין מדוייק כן בלשונם.

תוס' ד"ה וחליצה פסולה וכו' וכן סוטה דרבנן דקרי ליה בירו' וכו'. עיין לעיל דף י"א ע"א תד"ה רש"א. (ועמ"ש לעיל ד"ח ע"א).

ע"ד אחד שנרגש בו שהוא סריס, ואין ידוע אם הוא היה כך מתחלת לידה והוי סריס חמה ואינו יכול לפטור יבמתו בחליצה, או דנעשה אח"כ והוא סריס אדם ופוטר אותה בחליצה.

מה דפשיטא ליה למעכ"ת דאם נדינהו לסריס אדם דפוטרה בחליצתו, לדידי אינו ברור כ"כ, דהרי דעת הרמב"ם פ"ד מה' חליצה דבאסורה ליבם מחמת לאו הוי חליצה פסולה ואינה פוטרת צרתה, ואף שהה"מ הניח בתימה, דהא ברייתא ערוכה ר"פ כיצד דנפטרה צרתה, ולומר דצרתה כיוצא בה קאמר, הא מ"מ דעת הרמב"ם דאפילו כיוצא בה לא פטרה, מ"מ לדעת תוס' והרא"ש דקימא לן דכיוצא בה פטרה שפיר י"ל דצרתה כיוצא בה קאמר, ובלא"ה אין הקושיא חזקה כ"כ, די"ל כמו דאמרינן ר"פ ר"ג, א"ל שמואל כי אמרינן למ"ד יש זיקה ור"ג סבר אין זיקה, ה"נ י"ל דהך ברייתא ס"ל כמ"ד אין זיקה, ואי דמ"מ יקשה לס"ד דהש"ס (דף כז ע"א) דשמואל סבר אין זיקה, ואעפ"כ לא נפטרה צרתה דרחל, ובזה יקשה גם לשיטת תוס' והרא"ש דנהי דס"ל דקימא לן דפוטרת כיוצא בה, הא מ"מ להך ס"ד דפרכינן עלה מצרת רחל מי מפטרא וכו' הרי דס"ל דכיוצא בה ג"כ לא פטרה ותקשי כנ"ל, ומ"ש בחידושי הרשב"א ד"ה שמואל נמי התחיל דאמר לך שמואל פליגי רבנן עלי' דר"ג אף בזו וכו', לא זכיתי להבין, דהא מדברי רבנן דקאמר חולץ לראשונה דמוכח עכ"פ דכיוצא בה פטרה ותקשי להך ס"ד דאפילו כיוצא בה נמי לא פטרה, אח"כ ראיתי בהרמב"ן יבמות דהקשה כן ונדחק דגט ומאמר דלאו משום ערוה דאורייתא פוטרת בשוה עכ"פ כיון דבלא"ה קשי' ממתני' דרפ"ג, ובהכרח לומר דבלא"ה פריך שפיר למסקנא דאמרי' שמואל התחיל קאמר ס"ל באמת דשמואל סבר יש זיקה כמ"ש תוס' לעיל, וי"ל דרבנן ור"ג ס"ל לתרווייהו דאין זיקה או דהעיקר כשנויא דר"א, ושפיר י"ל דשמואל סבר דיש זיקה, ה"נ י"ל על ברייתא הנ"ל, ולא אלימא הך ברייתא ממתני' דר"ג, והש"ע (סי' קעד) סתם כהרמב"ם הנ"ל, א"כ ממילא להפוסקים דסוברים דחליצה פסולה צריכה חיזור על כל האחים אם אסורה לאחד בלאו לא מפקע בחליצתו זיקתה מאח השני, כיון דדנין דאסורה בלא"ה מקרי חליצה פסולה.

ואף די"ל הא להרמב"ם דס"ל דאיסור לאו מקרי חליצה פסולה, וס"ל דלמפטרה נפשה מהני חליצ' פסולה ואינה צריכה חיזור וכמ"ש בכ"מ, והפוסקים דס"ל דצריכה חיזור, י"ל דס"ל כשיטת תוס' דמחמת איסור לאו לא מקרי חליצה פסולה, א"כ י"ל דא"צ לחוש לחומרת שניהם, אף דאינו תלוי זה בזה, מ"מ י"ל הכי וכמ"ש בד"מ יו"ד (סי' נד) גבי

צלעות מ"מ הא מצינו להטור (סי' קע) דהביא לדברי הרמב"ם הנ"ל בלי חולק וכן סתם (בסי' קעד), ובסי' (ק"ע) הביא דעת הרא"ש דקימא לן כשינויא קמא דגם למפטר נפשה אין חליצה גרוע פוטרתה למשובחת, א"כ ממילא גם באיסור מצוה הכי הוא.
אך מ"מ י"ל דלהלכה אנן לא תפסינן לחומרת שניהם כיון דהרבה פוסקים ס"ל דאיסור מצוה לא מקרי חליצה פסולה, וכן הרבה פוסקים ס"ל דחליצה פסולה א"צ חיזור שפיר יש לסמוך דעכ"פ באיסור מצוה למפטר נפשה אין צריכה חיזור.
ובזה מיושב קושי' הב"ש (סי' קע סי"ג) גם על הרמ"א קשה וכו', דלפי הנ"ל י"ל דהרמ"א דקדק בלשונו והא דחליצה פסולה צריכה חיזור, היינו דלענין חיזור על כל האחים דהוא למפטר נפשה בזה סמכינן על החולקים על הרמב"ם וס"ל דאיסור מצוה לא מקרי חליצה פסולה, אבל בסי' (קעד) דמיירי למפטר צרתה בזה לא הכריע הרמ"א ועדיין צ"ע לדינא.
ועכ"פ בספק סריס חמה או סריס אדם הוי כמו ס"ס להחמיר, ספק שהוא סריס חמה, את"ל שהוא סריס אדם דלמא כהטור דחליצה גרוע [ואף איסור מצוה] לא מהני למפטר נפשה מהאחים אחרים.

דף כז:

והאמר רב כל אשה. עיין לעיל ב' ע"א תוד"ה ואחות אשתו ולעיל י"ז ע"ב תוד"ה אשת אחיו.
שם איני יודע מי שנאן. ב"מ נא ע"ב ב"ב קט"ו ע"א ודף קמ"א ע"ב.
תוס' ד"ה ורב וכו' ממתני' הוה מצי למפרך וכו'. עיין כתובות נ"ה ע"ב תוד"ה מתנת שכיב מרע וחולין קט"ז ע"ב תוד"ה ומי אמר וקכ"א ע"ב תוד"ה ומי אמר ויומא ל"ד ע"ב תד"ה הנ"מ.

דף כח.

רש"י ד"ה בשלמא לראשון כו' בתוי"ט ד"ה רא"א כתב וז"ל ופירש"י דליכא אלא ספק פגע באחות זקוקה ובכה"ג אמרינן בפרק דלעיל קדמו כו' עכ"ל. לשון זה אינו מדוקדק דהא ודאי אינה אחות זקוקתו דהא מאחותה פקע הזיקה ע"י שכנסה הראשון אלא דהוי ספק שמא פגע ביבמה שנאסרה עליו בשעת נפילה משום אחות זקוקתו. ובאמת אין זה מלשון רש"י אלא דרש"י כ' וז"ל דהכי אמרינן קדמו וכנסו אין מוציאין מידם משום דליכא אלא ספק פגע באחות זקוקה והא נמי לשני ספק הוא עכ"ל והיינו דמדמין כמו בספק פגע באחות זקוקתו אין מוציאין ה"נ בס' דפגע ביבמה שנאסרה בשעת נפילה משום אחות זקוקתו ואף דרש"י כתב לעיל בההיא דפרק כיצד (דף כ"ג ע"ב) דקדמו וכנסו אין מוציאין דאין כאן אלא ספק דפגע באחות זקוקתו ואי נמי הוי איפכא דקמא

פגע באחות זקוקה כיון דבא שני ויבמה פקע זיקתה מאחיו והותרה לו אשתו ואיסורא דעבד עבד עכ"ל וא"כ אין ראיה משם דעל ספק אין מוציאין דהא התם עתה ודאי בהיתר היא אצלו משא"כ היכא דעדיין הוא בספק איסור דאם זו היא היבמה שנאסרה בשעת נפילה עדיין היא אצלו באיסור זה. צ"ל דרש"י ס"ל כתו' שכתבו לעיל (דף כ"ג ב') דאם ידעי' בודאי דפגע באחות זקוקתו אף דאחר כך פקע הזיקה צריך להוציאה כיון דכנסה בביאה באיסור אלא דבספק מקילים. ועדיין אין מיושב כ"צ דהא לפ"ז צריכים לפרש מ"ש רש"י וא"נ הוי איפכא היינו כיון דאפילו הוי איפכא אין כאן עוד איסור אחות זקוקה אלא דהיינו קונסי' אותו להוציאה כיון דעבד איסורא בזה בספק מקילי' וא"כ עדיין לא דמי ההיא דהכא לדהתם דהכא הוי עדיין ספק איסור בעצמותו וכיון דרש"י הוצרך להסביר ואפי' אי עביד איפכא משמע דמטעם ספק לחוד לא מקילי' ואלו הכא כתב רש"י דילפינן משם לספק איסור ממש וצע"ג.

דף כט.

לא תימא מאמר לב"ש קונה קנין גמור. מבואר דלב"ש בלא מאמר שתיהן אסורות לו, דכל אחת היא אחות זקוקתו. וקשה לי הא לב"ש דס"ל דצרת ערוה מותרת ע"כ דמוקי קרא דלצרור לכדר"ש כדאמרינן לעיל (דף ח' ע"ב) על רבי דלצרור ע"כ אתיא לכדר"ש משמע דכל דלא דרשי' לצרור לערוה ע"כ דאתי לכדר"ש דבשעה שנעשו צרות זו לזו שתיהן פטורות, והוא תמוה לכאורה. והנלע"ד למה דמבואר לעיל (דף י"ג ע"ב) דטעמא דב"ש דמתיר צרת ערוה, דבנשא מת ואח"כ נשא חי לא אתיא אחות אשה וחל על אשת אחיו ואינה צרת ערוה, ובנשא חי ואח"כ נשא מת לא אתי אשת אחיו וחל על אחות אשה והוי צרת ערוה שלא במקום מצוה, וא"כ משכחת קרא דלצרור לצרת ערוה היכא דאתיין בבת אחת, כגון דב' אחיות עשו שליח לקבל קידושין משליח של הב' אחין, וכדאיתא כזה לקמן (דף ל"ד ע"א) דבזה מקרי צרת ערוה, ומכל מקום עדיין קשה לישנא קמא דשם דטעמא דב"ש דדריש החוצה מכלל דאיכא פנימה, תיקשה כנ"ל.

דף כט:

אלא הא דקתני בש"א אשתו עמו והלה תצא משום אחות אשה, [קשה] הא מסוגיא דלעיל ח' ע"ב מבואר במה דאמרינן שם לצרור מפיק ר' לכדר"ש דמאן דלא דריש לצרור לצרת ערוה ע"כ מוקי קרא לצרור לכדר"ש, ואם כן לב"ש דס' לעיל י"ג ע"ב דצרת ערוה מתייבמות ע"כ דמוקי לצרור לכדר"ש, ובזה הסברתי לי קושית תוס' שם ד"ה מ"ט דב"ש דקושיתם ביד חזקה כיון דלפי אמת ג"כ ע"כ מוקי ב"ש קרא דלצרור לכדר"ש, א"כ מאי פריך מ"ט דב"ש, וכיון שכן מאי פריך הש"ס הא לב"ש לשיטתי' בוודאי ניחא הא דתצא

הלזו משום אחות אשה דהא גם בלא המאמר היו שתיהן פטורות מחליצה והמאמר לא פעל רק להתירה לזו אבל השני' ממילא מפטרא מקרא דלצרור, וצלע"ג.
תוד"ה עבד כו' (עי' חי' כתובות דף פ' ע"ב).

דף ל.

מתני' הרי זו אסורה עליו עולמית. עיין לקמן דף ל"ב ע"א תד"ה לא פקע.
תוס' ד"ה אמר רב נחמן זאת אומרת אין זיקה תימה שלא דקדק ר"נ על מתני' דריש כיצד, תמוה לי, הא לדבריהם לעיל (דף י"ח ע"א) ד"ה והא דקתני ממילא ניחא דלעיל י"ל דנקט מאמר לאפוקי מדב"ש, דהסברא פשוטה דיש זיקה, אבל מהך מתניתין דאייתרא ע"כ דאתי לאורויי דדוקא מאמר דאין זיקה.
תמוה לי לפמ"ש תו' לעיל י"ח ע"א ד"ה האי וז"ל ורב דאמר אין זיקה סבר דמסברא הוה אמינא דיש זיקה ואי לאו משנה יתירה בפשוטו ניחא דממתניתין דלעיל י"ל דה"ה בלא מאמר ונקט מאמר לאפוקי מב"ש אבל הו"א דנקט עשה בה מאמר לאפוקי מב"ש עכ"ל. הא הכא דייק ממשנה יתירא דבא לומר דדוקא מאמר אבל בלא מאמר מתייבמת דאין זיקה.

דף ל:

מתני' זרק לה קדושין כו' (מבני הר"ר שלמה נ"י) כתב בנ"י דמאי דתנן במתני' וכולן שהיה בהם ספק גירושין חולצת ולא מתייבמת, איזהו ספק גירושין, כתב בכת"י ואין עליו עדים וכו' יש בו זמן ואין בו אלא ע"א, כתב עלה הנמוק"י, דהאי דאין בו אלא ע"א, מיירי שהכתב אינו כת"י הבעל, ותמיהני, כיון דקימא לן כרב דסבר בגיטין כת"י הבעל שנינו, אבל כתב סופר ועד לא, א"כ כיון דהגט בטל ואינו בכלל גיטין הפסולים מחלק נמי לא חלצה, וכן בטור (סי' קע"ג) התנה שיהיה כת"י הבעל וע"א.
על קושייתך על הנ"י פ"ג דיבמות, לא עמדתי על דעתך דהרי גם ברש"י הדברי' כהווייתן אות באות, ולמה העמדת קושייתך על הנ"י ולא על רש"י, ואף דהתי"ט כ' כמה פעמי' וחד מנהון פ"ב דפיאה, שכן דרך רש"י בכמה מקומות לפרש המשנה כס"ד דהש"ס, דדרך פירושו כסדר המשנה שבגמ' וראוי להבין המשנה כס"ד דגמרא טרם בואו למסקנא, היינו במשנה שבמקומו שקיל וטרי הש"ס עלה ראוי לפרש כס"ד, דעי"ז מתפרש היטב השקלא וטריא על המשנה, אבל היכי דלא שקיל וטרי הש"ס עלה במקום זה ראוי לפרש כמסקנא, ובפרט דהכא דגם בגיטין ליכא שקלא וטריא כלל כדרך מקשן ותרצן, אלא דהוי פלוגתא דאמוראי, ואך באמת מצאנו כמה פעמים דאף שלא במקומו מפרש רש"י כס"ד ואפשר מפני שהוא קרוב יותר לפשוטו דמתני', וחד מנהון ערובין (דף מ"ז ע"א ד"ה

היבמה לא תחלוץ וכו') ואתה מצריכה כרוז לכהונה וזהו רק ס"ד ביבמות, ודחינן לה דבגרושה מא"ל, ומסקינן משום דאינה עולה ליבום, [ובאמת לא נחה דעתי בזה, דפשטא דמתני' אינו מותר מורה יותר לטעם דכרוז כהונה מטעמא דאין עולה ליבום וצ"ע].

ובנ"י ריש יבמות במתני' במ"ש והרשב"א ז"ל תמה על פירש"י ז"ל וכו', קשה ג"כ כזה הא מצינו כמה פעמים דרש"י מפרש במתני' כס"ד דהש"ס שבזה מתפרש ומובן יותר השקלא וטרי' עלה וכנ"ל, וה"נ י"ל כן כיון דאמרינן בסוגי' דיקא נמי דקתני שנמצאו ולא קתני שהיו ועלה אמרינן אמר רבא הלכתא וכו' ואלא הא דקתני שנמצאו תני שהיו, הרי דס"ד דהש"ס לדייק מלישנא דנמצאו דוקא בלא הכיר לזה נקט רש"י במתני' כס"ד דהש"ס, ונראה דלזה כיון התיו"ט במתני' זו [אלא דהתי"ט כ"כ גם על הרע"ב, וע"ז אינו מספיק דהרע"ב צריך לפרש כפי המסקנא וכפי ההלכה].

ולזה לא הקשית על רש"י דנקט כפי המורה פשטא דמתני' יותר, דיש בו ע"א משמע כתב סופר, דאלו כת"י הבעל כבר קתני כת"י ואין עליו עדים, אלא דלרב צריכים לדחוק דנקט לרבותא דאעפ"כ לא תנשא, מש"ה נקט רש"י כפשטא דמתני', ולזה העמדת קושייתך על הנ"י דראוי למנקט אליבא דהלכתא כיון דפירושו על הרי"ף דסדר חבורו אליבא דהלכתא [ובאמת יש לי ראיות דכמה פעמים מצינו דנזכר בהר"ן והנ"י במתני' בדרך פירושא דמתני' כלשון רש"י אות באות, ומוכח דאין זה מלשון הר"ן והנ"י, ואפשר דלא פירשו כלום על המתני' זו והדפיסו לישנא דרש"י או הם העתיקו לישנא דרש"י ולא דקדקו בזה].

ובעיקר הקושי' נ"ל די"ל דרש"י ונ"י סוברים כשיטת העיטור ור"ח שהביא הריב"ש (סי' תי"ג), דרב ס"ל דסופר מובהק לא גרע מכת"י דבעל ולא תצא, והובא בב"ש (סי' ק"ל), א"כ נראה ודאי כיון דכתב סופר מובהק וע"א מהני, ממילא גם באינו מובהק מדאורייתא הוי עדות אלא דס"ל לרב דהחשש אלים שראוי לומר בזה תצא כדמצינו בכמה פסולי דרבנן, וכיון שכן דמה"ת הוי גט כשר, ממילא ביבמות לענין צרת ערוה גם לרב בכתב סופר ועד הדין הכי כיון דמדאורייתא הוי גט אינה פוטרת צרתה מחליצה מש"ה נקטו רש"י והנ"י למתני' בכתב סופר ועד, אף מה דכתבו זהו ספק גרושי' דאמרינן בגיטין אינו מדוקדק כ"כ, מ"מ כיון דבמקור דינא דמתני' זו דצרתה חולצת אין חילוק, לא דקדקו כ"כ כיון דדינא דגט אין זה מקומו ביבמות.

גם י"ל בסגנון זה למה דפסקינן עידי מסירה כרתי, א"כ כתב סופר ועד לשמואל הוי גט, דאמרינן מסתמא נמסר כהלכתו כמו בכל גיטין בחתימת שני עדים, ולרב הוי כע"א שמעיד שנמסר כהלכתא דתצא, ולפ"ז להפוסקים דהמקדש בע"א חוששין לקדושין

לחומרא, ומבואר בקדושין דבכלל הזה ג"כ היכי דע"א מעיד נתקדשה כדאמרינן התם גבי חבילה, א"כ ה"נ י"ל דהמגרש בע"א, דהיינו ע"א מעיד דנתגרשה חוששין לגרושין לחומרא, ונהי דהדין דתצא, מ"מ לגבי צרת ערוה חיישינן לחומרא לגרושין וצרתה חולצת א"כ במקור הדין ביבמות לענין צרת ערוה גם לרב הכי הוא בכתב סופר ועד.

ומ"מ מסתפינא להמציא דבר חדש כזה דלא מצינו וגם מדחשש הרמ"א (בסי' מ"ב) להפוסקים להחמיר בע"א בקדושין, ובסי' ק"ל ס"ג דכתב המחבר דנתן גט בע"א אינו גט, דמשמע אפי' לקולא, ומדשתק הרמ"א משמע דאדויי אודי בזה ואין לחלק דבגרושין בע"א דליכא ב' עידי מסירה לשווי' לשטרא הוי כמגרש בחספא בעלמא, וה"נ במקדש בשטר בפני ע"א י"ל דאינו כלום, ודוקא במקדש בכסף או ע"א מעיד דנתקדשה בפני ב' עידי מסירה בזה הוא דחיישינן, דמסתימת הש"ע משמע דאין חילוק, דאף בבא לפנינו גט חתום בע"א אינו גט כלל, ועי' תוס' ריש גיטין (דף ב' ד"ה נאמן), משמע דס"ל דאם ע"א נאמן בגיטין, גם אם הגט חתום רק בע"א מהני, א"כ ה"נ לענין חששא להחמיר לדידן, אע"כ דמחלקינן בין מקדש בע"א למגרש בע"א, ולזה נראה יותר כפי דרך א' הנ"ל עפ"י שיטת העיטור ור"ח.

שם ואילו בגירושין וכו' ספק קרוב לה, דאמרינן אוקי אותה בחזקת היתר לשוק, אף דנולד ריעותא מחיים דהיתה אסורה לעלמא באיסור א"א, ונראה לי לא דמוכח רק דאין מחזיקים מאיסור לאיסור, דחזקת א"א ודאי נסתלק לפנינו, אלא אפילו באותו איסור עצמו, דהא שם בנתקדשה ערוה בספק קדושין, ספק קרוב לה, אמרינן אוקי אותה בחזקת היתר ליבם, ואמאי הא כשנולד הריעותא היתה אסורה ליבם גם משום אשת אחיו, ונימא אוקי אחזקת איסור דאשת אח, דעדיין אסורה משום הך איסור אשת אח דהקדושין דערוה היה קרוב לה, אלא ע"כ דמ"מ מקרי חזקת היתר, והיינו משום דהיינו דנין כשימות בעלה תהא מותרת ליבם, והרי מת לפנינו, אלא דבאת לומר דנתחדש דבר שמיתתו לא יהא מתרת אותה, דהיינו קדושי ערוה, בזה אמרינן אוקי אחזקה דמיתת בעלה תהיה מתרת ליבם.

ומזה נראה לענ"ד לפרש קושיית תוס' מההיא דישב לו קוץ בושט, והאחרונים הקשו דהא הוי ספק בשחיטה, ולענ"ד דס"ל לתוס' דרק בספק שהה או דרס, דהחזקה היתה אם יעשה השחיטה כתיקונה תהיה מותרת, וזהו עצמו בספק אם עשה שחיטה כהוגן וכתיקונה, אבל בישב קוץ דהשחיטה הי' כתיקונה והחזקה היה מורה דאם יעשה כן תהיה מותרת, והרי נעשה כן בפנינו, אלא דבאת לומר דנתחדש דבר נקובת הקוץ שגורם שלא תתיר השחיטה, דזה הוי כמו חזקת היתר ליבם הנ"ל.

דף לא.
אוקי תרי כו' (עי' תשו' ח"א סי' קל"ו קל"ז וח"ב סי' מ"ה ד"ה השבתי).

דף לא:
הניחא למ"ד משום פירי (עי' חי' גיטין י"ז).

דף לב.
ור"ש היכא דנשא מת. עיין בספר המקנה לקדושין דף ע"ז ע"ב בתוס' ד"ה פרט לכ"ג. תוס' ד"ה מדרבנן וגזירה וכו', ומיהו כי ליכא צרה בהדה נמי אסורה כדא"ר התם. קשה לי, הא התם דייק הכי רבא מרישא דמתניתן דהתם, ומזה אין ראי' למתני' דהכא, דלתנא דמתני' התם דהטעם דבעלת מאמר לא מתיבמת משום גזירה אטו אשת ב' מתים דאורייתא, מש"ה אף בליכא צרה אסורה, ואין שום מקום לחלק בזה, אבל לתנא דמתני' דהכא דהטעם משום אטו צרה, שפיר י"ל דדוקא באיכא צרה, אבל בליכא צרה ל"ג ומתייבמת. ואי דס"ל להתוס' דהמשמעות דרבא אמר כן כלל לכ"ע, היא גופה תיקשי על רבא מנ"ל זה, דהא בודאי ליכא ראיה ממתני' דהתם לתנא דהכא וכנ"ל, ואם נימא דרבא לא ס"ל כמסקנא דהתם דפליגי הנך דמתני' בטעמא דאיסורא, אלא דס"ל כשינויא קמא דלא עשו, מ"מ תוס' כאן דנקטו האוקימתא דמסקנא דהתם דפליגי בטעמא דאיסורא, א"כ מנ"ל דלמתני' דהכא גזרו אף בליכא צרה, וד' יחנני וילמדני.
תוד"ה לא פקע כו' (עי' מ"ש לעיל ב' א').
בענין אין איסור חל על איסור
א יומא (פ"ג א) מאכילין אותו הקל הקל תחילה, הנה אם יש לפנינו נבלה ושארי איסורין של לאוין, בפשוטו נראה דשארי איסורין מקרי קל גבי נבלה, דהא לרוב הפוסקים יש בנבלה ג"כ עשה דזבוח אכול שאינו זבוח לא תיכול, ואם יש לפנינו נבלה וחלב בודאי מאכילין אותו נבלה דחלב יש בו כרת וכדאמרינן בנבלה וטבל מאכילין אותו נבלה, והנה בפשוטו גם אם מספיק לחולה לאכול חצי שיעור הדין דנבלה (קודם) [מאוחרת] לשארי איסורין דהוי ח"ש מן עשה ומן הלאו דאף באיסור עשה הדין דח"ש אסור מה"ת כמבואר מתוך דברי תוס' שבת (צ"א. בד"ה כגון דאיכא) וכן לענין נבלה וחלב לכאורה נראה פשוט שמאכילים אותו נבלה דבחלב הוי ח"ש מן איסור כרת, ואולם בהא יש לספק ותליא במה דנסתפק בס' גינת וורדים דאם גם לר"ל דס"ל דח"ש מותר מה"ת מ"מ מודה דלענין עשה שאינו זבוח גם ח"ש בכלל, דדוקא באזהרה דלא תאכל אין בכללו ח"ש אבל בקרא דוזבחת ואכלת דדייקינן מיני' הא שאינו זבוח ל"ת י"ל דגם חצי שיעור בכלל [וכן נקט בפשיטות הפמ"ג בפתי' לה' שחיטה ד"ה השורש הב'], ואם נימא כן

ממילא י"ל גם למה דקי"ל כר' יוחנן דח"ש אסור מה"ת, מ"מ חצי שיעור דנבלה חמור דיש בו עשה כיון דבכלל עשה דאינו זבוח גם (עשה) [ח"ש] בכלל, אבל בח"ש חלב הוי רק איסור בעלמא וקיל מעשה כמ"ש תוס' שבועות (כ"ג ב) ויבואר לפנינו בעזה"י.

ב והנה לכאורה דברי הגינת וורדים תמוהים דהא להדיא מוכח בהיפוך מסוגיא דשבועות (כ"ג ב) דמוקי ר"ל במפרש ח"ש כו' והרי במתני' קתני ג"כ נבלות א"כ מוכח דגם בנבלה ח"ש מותר, וכן ממ"ש תוס' שם בהא דפרכינן ר"י מ"ט ל"א כר"ל, אף דר"י ס"ל דח"ש אסור מה"ת מ"מ לא מקרי מושבע ועומד דאף דעל עשה לא חל שבועה מ"מ על ח"ש דהוא רק איסור בעלמא חל השבועה, והא מ"מ בנבלה דבכלל העשה דשאינו זבוח לא תיכול גם ח"ש בכלל וא"כ עדיין יקשה דלא ליחול שבועה על נבלה, אע"כ דגם בעשה דאינו זבוח אין חצי שיעור בכלל, ולר"ל מותר מה"ת ולר"י אסור מדין ח"ש אסור מה"ת כמו בעלמא ואין בו עשה.

ג אמנם אחרי העיון נראה דאדרבא מהאי סוגיא יש סייעתא לסברת הגו"ו הנ"ל, דהנה בדברי תוס' הנ"ל דהוכיחו לחלק בין איסור לעשה מכח ראייתם שהביאו מההיא דשבועה שאתן לעני דפרכינן עלה מושבע ועומד מה"ס דכתיב נתון תתן (ביאור דבריהם אף דבצדקה איכא גם לאו דלא תקפוץ את ידך, מ"מ מדנקט תלמודא דכתיב נתון תתן משמע משום העשה לחוד ג"כ לא חל השבועה) ועוד ראיה מכהן טמא שאכל תרומה טמאה כו' עיי"ש, לכאורה יש לי תמיה רבתא דהנה מסוגיא דחולין (ק"א א) האוכל גיד הנשה של נבלה כו' לכאורה יש ללמוד דמאן דס"ל איסור כולל ס"ל ג"כ דאיסור חמור לחוד ג"כ חייל, והיינו ממ"ש תוס' שם (ד"ה איסור) דהא דאמרינן בכריתות אקדשי' מיגו דאתוסף איסור הנאה לאו מוסיף היא אלא איסור חמור, והרי ודאי כוונת הש"ס מצד חמור לחודי', דאם מטעם דהקדש הוי ג"כ כולל דחל על שאר הבשר א"כ למאי נקט כלל חומרא דאיסור הנאה הא להאי תנא ס"ל איסור כולל לחוד בלא חמור כמבואר בכריתות שם, אע"כ דמשום חומרא דאיסור הנאה לחוד אתינן עלה, והא דאמרי' גבי ג"ה של עולה ושור הנסקל דהוי כולל בחמור, היינו דהאי תנא ס"ל דל"א איסור כולל, מש"ה גם חמור לחוד לא מהני ובעינן דוקא כולל בחמור, עוד ראי' ממ"ש רש"י שם דבשבת ויה"כ אם אמרי' כולל לחוד שפיר חיילי בהדדי דאף אם הי' יו"כ קדים חייל עלה שבת דיש בה מיתת ב"ד, וכן בהיפוך אם הי' שבת קדים חייל עלה יה"כ דהוי (יה"כ) [כולל] מגו דנאסר באכילה, והרי בודאי האי דשבת הוי מב"ד לא הוי מוסיף [ממש] דהא לא ניתוסף איסור (חומר) [חדש], א"ו דמקרי חמור וכדאמרינן שם דטומאת הגוף

ראוי להיות חמור דהוי בכרת, א"כ מוכח דחמור לחוד ג"כ מהני, וגם נשמע משם דעונש חמור מקרי איסור חמור.
וא"כ רווחא שמעתתא דשפיר י"ל דאין חילוק בין איסור לעשה אלא דתרווייהו מקרי מושבע ועומד, אלא דמ"מ שבועה חל עליהן דבשבועה יש מלקות ומצד העונש מקרי חמור, מש"ה שפיר פרכינן דלמאי צריך ר' יוחנן לאוקמי בכולל הא כיון דס"ל כולל ממילא ס"ל ג"כ דחמור לחוד חייל והו"ל לאוקמי כר"ל בחצי שיעור וחל השבועה דהו"ל חמור מצד המלקות.
ולפי"ז אזדא ראייתם, דבההיא דשבועה שאתן לא מצי חייל אעשה דהא בהך שבועה ליכא עונש מלקות כדקי"ל שבועה שאוכל ולא אכל דלא לקי דהוי לאו שאין בו מעשה, וא"כ לא מקרי חמור [ואף דשרש לאו דשבועה יש בו לפעמים מלקות, מ"מ י"ל דלא מקרי חמור אלא היכא דיש בו עונש מלקות, ואף בלא התרו מ"מ עונש מלקות יש בו, וכמו דקי"ל לענין פסולי עדות דבעי עבירה שיש בה מלקות דבנשבע שלא אוכל ואכל אף בלא התרו פסול לעדות, ובנשבע שאוכל ולא אכל אינו פסול לעדות כמ"ש בתומים].
והראי' הב' מכהן טמא ממילא מופרכה, דהא בלא"ה הוי שם כולל, דטומאת הגוף לגבי טומאת בשר הוי כולל דנאסר בחתיכות טהורות, אלא דשמואל לית ליה איסור כולל, ולדידיה גם חמור לא מהני וכנ"ל, וגם לא מקרי חמור כדאמרינן שם דגם טומאת בשר חמירי דלית לי' טהרה במקוה, באופן די"ל דאיסור בעלמא ואיסור עשה שוים דנקראו מושבע ועומד אלא דמ"מ חל עליהן שבועה שלא אוכל כיון דהוי לאו שיש בו מלקות מקרי חמור, והוא לכאורה תמיה גדולה ועצומה

ד והנלע"ד דהנה לכאורה תמוה מסוגיא דחולין הנ"ל על סוגי' דיבמות (ל"ד א) מאן האי תנא דס"ל איסור כולל ואיסור מוסיף ואיסור ב"א ר' מאיר היא דתניא יש אוכל אכילה אחת, ועי' בתוס' (ד"ה והוציא) מדס"ל לר"מ דחייב ג"כ ב' על הוצאה משום שבת ומשום יוה"כ והיינו איסור ב"א, והא מסוגי' דחולין הנ"ל דאף אם לא אמרינן ב"א מ"מ היכא דהיו יכולין לחול בזה אחר זה בודאי לא נדע מה דהוי ב"א ומש"ה ריה"ג מחייב משום שבת ויה"כ דכל אחד יכול לחול על חבירו דשבת הוי מיתת ב"ד ויה"כ על שבת הוי כולל, א"כ היכי מוכח, דר"מ אית ליה איסור ב"א הא י"ל דהא דחייב משום שבת ויה"כ דהא אפי' בזא"ז חלו אבל בההיא דיבמות דכשקידש ראובן אשה שתאסר על שמעון משום אשת אחיו ואשת איש דהוי בת אחת [לחוד] י"ל דאינם חלים, כיון דאילו הי' אשת איש קדים לא הי' אפשר לאיסור אשת אחיו לחול עליו י"ל דגם בב"א לא חייל וזה תמיה נשגבה.

ה ולזה נראה דרך אחר דבאמת שבת אינו ראוי לחול על יה"כ אף דהוא חמור דחייב סקילה מ"מ י"ל דחמור לחודא אינו חייל, וההיא סוגי' דחולין י"ל למ"ש ריב"א בהך דפסחים (ה' רע"ב) דלמ"ד הבערה ללאו יצאת כיון שאינה בכלל מלאכה, בי"ט ליכא איסור הבערה, דגבי הבערה ביום השבת כתיב עיי"ש, ולפי"ז ממילא גם ביה"כ ליכא איסור בהבערה, וא"כ י"ל דהכי אמרינן בחולין דבשלמא אם ריה"ג ס"ל איסור כולל י"ל דס"ל כמ"ד הבערה ללאו יצאת מש"ה חייב על שבת ויה"כ דכל א' ראוי לחול על אידך, דשבת לגבי יה"כ הוי כולל דמגו דאתסר בהבערה אתסר בשאר מלאכות, ויה"כ לגבי שבת הוי כולל מגו דאתסר באכילה, ובזה ניחא הסוגיא דיבמות והיינו דמסתמא ר"מ ס"ל כפי ההלכה דהבערה לחלק יצאת וגם ביה"כ אסור הבערה, וא"כ שבת אינו ראוי לחול על יה"כ, אלא ע"כ דס"ל אף היכא שאינו יכול לחול בזא"ז מ"מ בב"א חיילי והוא נכון לכאורה.

ו לפי"ז הוכיחו תוס' שיטתם דחמור לחודי' אינו חל, דאל"כ עדיין תקשי סוגי' דיבמות, דהא שבת יכול לחול על יה"כ משום חמור דהוי בסקילה, אע"כ דחמור לחודי' לא חייל, וההיא (דאקשי') מגו דאתוסף א"ה היינו דהוי כמו כולל מגו דחל לענין הנאה חל נמי לענין אכילה, ושפיר הוכרחו לדבריהם לחלק בין איסור בעלמא ובין איסור עשה.

ז אמנם זהו אינו מספיק בישוב סוגיא דיבמות הנ"ל דהנה בכפות תמרים בר"ה (דף ל"ב ע"ב) נסתפק לרבי עקיבא דס"ל תחומין דאורייתא ונפקא לי' מקרא דאל יצא איש ממקומו ביום השביעי י"ל דבי"ט מודה ר"ע דתחומין לאו דאורייתא דביום השביעי כתיב עיי"ש, והנה מצאתי בתוס' פסחים (צ"ג: ד"ה ור' יודא) וז"ל ועוד אליבא דר"ע קיימינן דאית ליה תחומין דאורייתא עכ"ל, מבואר דס"ל דגם בי"ט הוא דאורייתא [ובדברי תוס' אלו תמוה לי מאד דמאי אר"י דרבי עקיבא לשיטתי' דס"ל תחומין דאורייתא הלא אף אם תחומין דרבנן העמידו חכמים דבריהם ואסור לילך חוץ לתחום משום אכילת פסח כההיא דאיתא בר"ה בשופר דאין מביאים מחוץ לתחום, גם קשה לי אף אם תחומים דאורייתא אמאי לא הותר לו לילך לביתו לאכול כמו כל מלאכות אוכל נפש, ואף דההליכה עצמה לא הוי אוכל נפש מ"מ לא יהי' גרע מהוצאת סכין לאכול בו דמותר, (והא ודאי) [ואף דהא ודאי] דאכילת פסח דנאכל על השובע לא מקרי אוכל נפש רק מצוה והוא בכלל לכם ולא לגבוה, דז"א דהא מותר לצלות פסח בליל י"ט (וע' תוס' ביצה כ"ז סע"ב) וא"כ מ"ש צלייה ומ"ש מחוץ לתחום.

ועוד בה שלישי', מה שלא זכיתי להבין פשט התוס' במה דכתבו דליכא ביניהם כולי האי הא באמת יש חילוק קרוב לששה פרסאות דהא מתחילת שקיעה עד סוף (תחילת)

שקיעה דמותר לילך וגם בלילה מותר עד קרוב לאלפיים והרי ב"ה ליכא לכל היותר רק ג' רביעי מיל א"כ יש הפרש יותר מן חמשה מיל וצ"ע].

עכ"פ נלע"ד לסברת הריב"א הנ"ל דאם ההבערה ללאו יצאת אין בי"ט איסור הבערה, בודאי ה"נ לענין תחומין דג"כ הוי לאו בעלמא ואינו בכלל מלאכה, וכיון שכן עדיין יקשה סוגי' דיבמות הנ"ל דנהי דנימא דר"מ סבר כפי ההלכה דהבערה לחלק יצאת, מ"מ הא לר"מ לשיטתי' דס"ל (עירובין ל"ה ב) דתחומין דאורייתא הוי שבת לגבי יה"כ כולל, דבשבת תחומין אסור וביה"כ תחומין מותר, וא"כ עדיין ליכא ראי' דס"ל לר"מ איסור ב"א דהא שאני שבת ויה"כ דהא אפי' בזא"ז ראוי לחול כל א' על האידך.

ח ולזה נראה ליישב סוגיא דיבמות הנ"ל בב' אופנים, הא', דלכאורה ק' לי לפמ"ש התוס' יבמות (ל"ב: ד"ה איסור כולל) דהיכא דהם מב' שמות לא מקרי כולל עי"ש היטב, א"כ האיך כ' רש"י דיה"כ על שבת הוי כולל דמגו דחייל על אכילה, הא אכילה ומלאכה ביה"כ הוי ב' שמות דאכילה נאסר בלשון עינוי ומלאכה בלשון שבתון, אח"כ שמעתי שעמד בזה בס' ראש יוסף, ולזה צ"ל כפי"מ שכתבו תוס' שם דלפי סוגי' הש"ס מעיקרא דרצה להוכיח דר' יוסי לית ליה איסור כולל היינו ע"כ משום דהי' (ספק) [סבר] דאף בב' שמות הוי כולל אלא דלמסקנא דס"ל דר"י אית ליה איסור כולל מוכח בהיפוך דב' שמות לא הוי כולל, א"כ י"ל דהכי אמרינן בסוגיא דחולין (ק"א ב) דבשלמא אם ריה"ג ס"ל איסור כולל י"ל באמת כפי הס"ד דב' שמות הוי [ג"כ] כולל מש"ה בשבת ויה"כ חייב ב' דיה"כ הוי כולל, וכיון שכן י"ל דסוגיא דיבמות (ל"ד א) אזלא למסקנא דשם (ל"ג א) דב' שמות לא הוי כולל וא"כ יה"כ לגבי שבת לא הוי כולל, וע"כ הא דמחייב ר"מ משום שבת ומשום יה"כ משום דס"ל איסור בת אחת ודוק.

ועדיין צריך לבאר דהא לכאורה נהי דלמסקנא דס"ל לר' יוסי איסור כולל מוכח דב' שמות לא הוי כולל הא מ"מ מדקתני במתני' דסנהדרין (פ"א ב) עבר עבירה שנתחייב ב' מיתות נידון בחמורה ר' יוסי אומר נידון בזיקה הראשונה, כיצד אשת איש ונעשית חמותו נידון בא"א, משמע דהת"ק ס"ל דגם בכה"ג נידון בחמורה משום חמותו והיינו מטעם דבהא פליגי דת"ק ס"ל דב' שמות הוי ג"כ כולל [מיגו דנאסר בשאר קרובות], ור"י ס"ל דלא הוי כולל, וא"כ עדיין יקשה על סוגיא דיבמות דלמא ר"מ לא ס"ל איסור ב"א אלא דס"ל כת"ק דר"י דב' שמות הוי ג"כ כולל וא"כ בזא"ז ג"כ חל יה"כ על שבת מטעם כולל.

ט אמנם לפ"מ דקיימינן השתא דהראי' ביבמות מדמחייב ר"מ על יה"כ, א"כ אפשר לן לומר דאיסור חמור הוי ג"כ כמו כולל וכמש"ל, וא"כ י"ל דלמסקנא לכ"ע ב' שמות

לא הוי כולל אלא דבהא פליגי דרבנן דר' יוסי ס"ל דחמור לחודא ג"כ חייל מש"ה ס"ל דחמותו חל על א"א משום דחמור, דאשת איש בחנק וחמותו בשריפה, ור"י ס"ל דכולל אמרי' אבל חמור לא אמרינן, וא"כ לכ"ע אין מהראוי שיחול יה"כ על שבת כיון דאינו חמור וגם כולל לא הוי דהוי ב' שמות ושפיר מוכח דר"מ ס' איסור ב"א ודוק.

ואדאתינן לכך אפשר לומר עוד בדרך רווחא ליישב עקרו דקושית תוס' ביבמות (ל"ב ב) הנ"ל, והיינו דבתחלת הסוגיא היה נראה לסברא פשוטה דמאן דאית ליה כולל ס"ל ג"כ איסור חמור, וא"כ מדס"ל לר"י דחמותו לא חל על א"א מוכח דלא ס"ל איסור חמור ע"כ דלא ס"ל ג"כ לאיסור כולל, ולמסקנא דס' ר"י איסור כולל מוכח דיש חילוק דחמור לא אלים כ"כ כמו כולל ור"י ס"ל כולל ולא חמור וחכמים ס"ל ג"כ חמור וק"ל.

ואולם לא מרווחנא בזה כל כך דעדיין מוכרח דיש עכ"פ צד לומר דב' שמות הוי ג"כ כולל דאל"כ היאך היה ס"ד לומר בחולין דטעמא דריה"ג בשבת ויה"כ משום דס"ל איסור כולל הא יה"כ על שבת הוי ב' שמות אע"כ דיש פנים לומר דגם זה הוי כולל וק"ל.

י האופן הב' דלכאורה ק' לפמ"ש התוס' בשבועות (כ"ד: ד"ה יש) וביבמות דאף למאן דאית לי' איסור כולל מ"מ הקל על חמור בודאי לא מהני כולל א"כ איך אמרינן דאי ריה"ג ס"ל איסור כולל ניחא דחיוב משום שבת ויה"כ הא יה"כ (על שבת הוי ב' שמות) לא מצי חייל על שבת דהוי קל על חמור, וזהו לכאורה תמיה גדולה.

והנלע"ד עפ"י סוגיא דכתובות (ל' א) דר' נחוניא בן הקנה ס"ל דיה"כ כשבת לתשלומין דאמרי' קלב"מ, ומפרש התם רבא הטעם דכתיב ואם העלם יעלימו וגו' אמרה תורה כרת שלי כמיתה שלכם עיי"ש, אף דבאותו קרא לא מפרש לענין קלב"מ וע"כ משום דכללא הוא דכרת כמיתת ב"ד לכל דבר, ולפי הך ראי' כרת כמו סקילה דהא במולך מיתתו בסקילה, וכיון שכן י"ל דהכי אמרינן דבשלמא אם ס"ל לריה"ג כולל י"ל דס"ל כר' נחוניא בן הקנה דדין כרת נדון [כמו] מיתת ב"ד, וא"כ [כמו] אילו היה ביה"כ עונש סקילה הי' יכול לחול על שבת מטעם כולל, ה"נ אף דיש בו רק עונש כרת, הכרת הוא במקום סקילה ולא מקרי קל על חמור, ואי דקשי' א"כ בהיפוך איך מצי שבת לחול על יום הכפורים הא לא מקרי חמור דסקילה על כרת לא מקרי חמור כיון דכרת ג"כ כמו סקילה, הא כבר כתבנו (א"ק ה' ז') דגם שבת לגבי יום הכפורים הוי כולל אי משום הבערה אי משום תחומין, או שביתת בהמתו, דאינו ביום טוב ויום הכפורים, ואין אנו צריכי' לטעמא דרש"י דשבת חייל על יה"כ מטעם חמור אלא באמת הטעם משום כולל וכנ"ל, ולפ"ז רווחא שמעתתא דיבמות (ל"ד א) הנ"ל דהרי בכתובות שם מבואר דמתני' דאלו נערות שיש להם קנס אתיא כר"מ דלוקה ומשלם, והא דבא על בתו פטור דמת

ומשלם לית ליה, וכיון דבמתני' קתני הבא על אחותו חייב, ע"כ דר"מ לא ס"ל כרנבה"ק מדאמרינן שם בכתובות עלה דמתני' הנ"ל ולאפוקי מדרנבה"ק, א"כ חזי' דר"מ לא ס"ל דרשא דרבא הנ"ל אליבא דרנב"ה דכרת שלי כמיתה שלכם, וא"כ לר"מ לשיטתי' אין יה"כ ראוי לחול על שבת דהוי כולל בקל על חמור, אע"כ דטעמא דר"מ דס"ל איסור בת אחת ודוק.

יא וכיון דבררנו דההיא דיבמות דמוכיח דר"מ ס"ל איסור ב"א היינו מדמחייב על יה"כ, א"כ שפיר י"ל דמאן דאית לי' כולל אית לי' נמי חמור ובפרט לפי הדרך הא' הנ"ל הוכחנו (א"ק ט') דטעמא דרבנן דר"י דחמותו חל על א"א משום חמור, א"כ שפיר י"ל בסוגיא דשבועות דאיסור בעלמא ואיסור עשה הכל חד אלא דשבועה יכולה לחול עליהם דכיון דשבועה היא עונש מלקות הוי חמור על קל, ואך מ"מ צריכין אנו ליסוד דברי תוס' דחצי שיעור קיל מעשה דהא תוס' הקשו שם דמ"מ לר' יוחנן (א"כ) [איך] יחול על חצי שיעור דהא ליתא בלאו והן והרמב"ם (פ"ה ה"ח משבועות) ס"ל דאיתא אפי' בהן דבנשבע שאוכל חצי שיעור חל השבועה, ובזה בודאי על עשה לא חל (ובטל) [לבטל] העשה, כמו שלא אשב בסוכה, אע"כ דח"ש הוי איסור בעלמא וקיל מעשה.

יב ולפ"ז שפיר יש לקיים ספיקו דהגנו"ו שכתבנו דאפשר דעשה שאינו זבוח לא תיכול גם ח"ש בכלל, והיינו די"ל דהא דאמרינן התם דר"ל לא אמר כר"י דבאיסור הבא מעצמו [ל"א כולל היינו דאיסור הבא מעצמו] מקרי קל על איסור אחר ובקל על חמור לא מהני כולל, ולזה משני ר"ל דמיירי במפרש ח"ש, והיינו דנשבע שלא יאכל נבלות וטרפות ושקצים חצי שיעור, ובטריפה (על) שקצים חל על ח"ש דח"ש מותר מה"ת, וממילא על נבלה אף דח"ש אסור מטעם אינו זבוח והוי אפילו עשה, מ"מ הוי כולל מגו דחל על טריפה ושרצים חל נמי על נבלה, ואף דהוי איסור הבא מעצמו לא מקרי קל על חמור, דהא נגד זה שבועה חמורה דיש בה לאו וחצי שיעור דנבלה לא הוי רק עשה וק"ל.

וה"נ בהא דפרכינן ר"י מ"ט ל"א כר"ל, היינו אף דס"ל דבנבלה ח"ש כמו עשה, הא מ"מ ממילא הוי כולל מגו דחל על טריפה ושרצים, וגם בלא"ה הא לר"י דס"ל כולל לחוד הכי נמי חמור לחוד וממילא חל שבועה אף על עשה וכנ"ל.

אמנם עדיין לא יספיק בין על ר"י בין על ר"ל דהא ליתא בהן דהשבועה לא תחול בהן על ח"ש דנבלה כיון דהוי עשה שאינו זבוח דגם בח"ש הוי עשה.

יג ולזה י"ל למה דנסתפק עוד בגנו"ו דבעוף ליכא עשה דאינו זבוח דהעשה כתיב רק בבקר ובצאן והארכנו בזה במקום אחר אי"ה, א"כ אף בנשבע על נבלות לחוד הוי ג"כ כולל מגו דחל על ח"ש של נבלת עוף דליכא ב' עשה שאינו זבוח ולגבי נבלה [דעוף]

ח"ש מותר מה"ת חל נמי על ח"ש דנבלת בהמה, דאף דהוי איסור הבא מעצמו מ"מ לא מקרי קל על חמור כיון דשבועה ג"כ חמור מחמת עונש מלקות, וזה איתא בהן דבנשבע סתם שאוכל ח"ש נבלה יכול לקיים שבועתו בנבלת עוף דלר"ל מותר מה"ת, וכן לר"י הוי רק איסור בעלמא דחל עליו שבועה שאוכל כמ"ש הרמב"ם ודו"ק.

יד וביסוד זה דסברת איסור הבא מעצמו היינו דהוי קל על חמור, מרווחנא בזה [לישב] קו' תוס' שבועות (כ"ד: ד"ה שלא אוכל תמרים) דמאי קמ"ל רבא טפי מר"י, ולדידי ק' יותר דהא כבר אמר רבא יבמות (ל"ו א) כלל דהלכה כר"י לגבי ר"ל בר מהני תלת, וא"כ דברי [רבא] הכא לכאורה אך למותר, ולפי הנ"ל י"ל דדברי רבא בדרך [זה] דלכ"ע בזה חייב דר"ל מודה בזה כיון דהאיסור ראשון ג"כ ע"י שבועה דבא מעצמו שבועה שניה חל עליו בכולל דלא הוי קל על חמור כיון דגם הראשונה הוי איסור הבא מעצמו, ומה דאמרי' מה דתימא איסור הבא מאליו וכו' היינו דס"ד דכללא הוא באיסור הבא מעצמו דלא חייל בכולל לר"ל, לזה קמ"ל רבא דדברי ר"ל רק מטעם קל על חמור אבל בשבועה על שבועה דל"ש זה חל (קל על חמור) והא דפרכי' עלה דלחשיב שבועה שלא אוכל תמרים וחלב היינו דג"ז לא מקרי קל על חמור כיון דחלב יש לה קולא דהותרה מכללה כמ"ש תוס' ודו"ק.

טו ואדרבא יש לה סייעתא לסברת הגנו"ו [דאיסור עשה דא"ז גם ח"ש אסור מה"ת אפילו לר"ל] מסוגי' דלכאורה ק' לפמ"ש (הכ"מ) [המל"מ פ"ה סה"ח משבועות] בשם הריב"ש דאיסורי דרבנן מקרי אוכלין ראויין ובסתם שבועתו ג"כ [דעתו] עליהן, א"כ לפי"מ דמוקי ר"ל דמתני' מיירי במפרש ח"ש ממילא ל"צ לאוקימתא כאן בסתם וכאן במפרש, דאף אם סיפא מיירי ג"כ שלא פירש נבלות מ"מ כיון דאסר עצמו בכ"ש ממילא גם נבלות בכלל דלר"ל דח"ש מותר מה"ת מקרי ח"ש נבלה בכלל אוכלין ראויין, ומפשטא דסוגי' משמע דאוקימתא כאן בסתם וכאן במפרש קיימא גם למסקנא [ע' מל"מ שם], ולפי הנ"ל דמ"מ היה עדיין ק' דנבלות בהמה דח"ש אסור מן התורה גם לר"ל מכח אינו זבוח מקרי אינו ראוייה ואינו בכלל שבועתו, מש"ה צריך לאוקמי במפרש ודו"ק.

דף לב:

מודה ר"י באיסור מוסיף. עי' בריטב"א קדושין דע"ז ע"ב ד"ה אפי' תימא ואיכא דק"ל וכו' ולאו קושיא היא דבהא נמי וכו' ולענ"ד יש לתמוה על הריטב"א מסוגיא דאמרי' מודה ר"י באיסור מוסיף, א"כ באשת איש ונעשה חמותו נימא ג"כ דחייל חמותו מטעם מוסיף דלאחר שימות בעלה או יגרשה תהי' אסורה לו מטעם חמותו וצ"ע. ואולם לאחר העיון נלע"ד בכוונת הריטב"א דלא מיקרי מוסיף אלא כשנוסף איסור על אנשים אחרים אף

אם ביומו ליכא איסור לאחר מ"מ אם לאח"ז יהי' האיסור לאחרים מקרי מוסיף דהיינו באחותו אלמנה דנוסף איסור [על] אחר שיתמנה אחרי מותו של זה, אבל באשת איש ונעשה חמותו דליכא איסור לאחרים בזה ההוספת זמן האיסור לאחר שימות בעלה לא מקרי מוסיף.

דף לג.

במאי קמפלגי באיסור כולל כו' ר"ח סבר בא"כ מחייב תרתי. אין להקשות לר' חייא למה ליה לאשתבועי די"ל דגם ר"ח צריך לאשמועינן לאפוקי ר"י מפשטיה דכיון דס' דא"א ונעשית חמותו דאין איסור חמותו חל על איסור א"א דמשמע בפשטא דלית ליה כולל, וכדס"ל באמת סתמא דתלמודא לעיל כמ"ש התוס' (ד"ה איסור כולל הוא) לזה אשמעינן דאית ליה כולל אלא דהתם לא הוי כולל כמו שכתב התוס' שם, ובתוס' כתבו דהו"מ להקשות כן ואנכי בל ידעתי.

שם כגון דאייתי שתי שערות בשבת דהוי להו (בזר ששימש בשבת) זרות ושבת בהדי הדדי. קשה לי, בכל מקום דאמרינן אין איסור חל על איסור, וננקוט נבילה ביוה"כ, אמאי לא מקרי מוסיף באם אחד נעשה גדול ביוה"כ זה, ונימא מגו דאתוסף איסור יוה"כ על איש הזה אתוסף לכ"ע, וצ"ל דלא מקרי מוסיף אלא היכא דמצד איסור הראשון לחוד היה מותר לזה ורק משום איסור הב' אסור לו. ואולם בהרמב"ם בפי' המשניות (פ"ג מ"ה דכריתות) מבואר דגם זה מקרי מוסיף, במ"ש לפרש בהא דאמרינן (לפי גרסתו שם דאתיילד בן קטן) דלכשיגדיל חל עליו איסור אשת אחי אביו ואיסור אשת אביו בבת אחת ומגו דחל וכו', ובתיו"ט שם הביאו לדברי הרמב"ם אלו, ומ"ש התיו"ט עלה דאכתי קשיא דלמאי מצריכים שיהיה הבן קטן, במח"כ לא דק דבבן גדול הא גם לדידיה לא חל איסור אשת אביו על איסור דאשת אחי אחיו, הרי מפורש דכה"ג מקרי מוסיף.

שם אי נמי שחתך אצבעו. עיין כתובות דף ל' ע"ב תד"ה לא צריכא.

שם ר' חייא שקורי קא משקר. עיין שבועות דף כ"ו ע"א תד"ה את לבך.

דף לג:

טלטול בעלמא הוא. עיין סוכה דף מ"ב ע"ב תד"ה טלטול.

שם והאמר ר"י הבערה ללאו יצאתה. עיין ירושלמי פ"ב דשבת סוף הל' ה' דמשני כיון דהוא רוצה בעיכולה כמבשל הוא.

שם ותו הא דתנא ר"ח הרי כאן שש עשרה חטאות. קשה לי הא קימא לן כר"י (בשבת דף ס"ט) דשגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו חייב חטאת, וא"כ שפיר משכחת בהחליפו במזיד

דהזידו בלאו ושגגו בכרת, ואף לר"ל דס"ל עד שישגוג בלאו מ"מ משכחת בידעו שיש איסור ושגגו בלאו ובכרת, וכמ"ש תוס' שם.
שם פיתוי קטנה אונס. עיין כתובות ט' ע"א תד"ה ואב"א.
תוס' ד"ה לקוברו וכו' דהא חשיב בע"מ ששימש אע"ג דחייב כו' דר"י אית ליה איסור כולל. תמוה לי הא תוס' בדיבור הקודם כתבו הא דבע"מ ששימש בטומאה חייל בכולל, זהו רק לרבנן דבע"מ באזהרה אבל לר' דבע"מ במיתה הוי טומאה קל על חמור דהותר מכללו, ונדחקו דאף דקאי הכא לר' מ"מ גם ר' מודה, דר"י ס"ל כרבנן דידיה דבע"מ באזהרה, א"כ כאן יקשה בהיפוך דמנ"ל להש"ס הכא לדחוק, דלמא באמת גם בע"מ ששימש בטומאה מיירי רק לקוברו בין רשעים גמורים, ומשום דקאי לר' דבע"מ במיתה. ולא חייל טומאה בכולל רק לקוברו בר"ג, גם אף אם סבר כרבנן דבע"מ באזהרה דלמא מיירי בשימש בהצתת אליתא דמשום טומאה ג"כ ליכא מיתה דלא הוי עבודה תמה כדאיתא במתני' דזבחים (דף קי"ב) וממילא הוי טומאה קל לגבי בע"מ דהותר מכללה ולא חל, רק לענין לקברו בר"ג, וד' יחנני דעה והשכל.

דף לד.

ומאן האי תנא כו' (עמ"ש לעיל דף ח').
שם בשופעות וכו' (עי' חי' ערכין ל"א).
אשר הביא אחי הגאון נ"י דברי נ"ב סי' נ"ב בשם הגאון מוה' סענדר ז"ל בדרך גררא ראיתי שם פלפול הגאון ז"ל ברש"י יבמות וברשב"א דגדלות לא מקרי מחוסר מעשה דבודאי יבא ואי דתהיה איילונית הא לא שכיחא. ועל פרט זה דלא שכיח הרבה להשיב הגאון מה"ס והגאון נ"ב החזיק דבריו, ולענ"ד הי' נראה דל"צ לכ"ז דאף בפירש ואמר אם אין אתה איילונית תתקדש לי לאחר שתגדיל כיון דאיילונית הוא ענין עבר והוא מתולדה ולאות' צד דאינה איילונית בודאי יבא הגדלות ולא מקרי מחוסר מעשה אלא גדר ספק על העבר אם היא איילונית.
[גמ' והא לא מעברא מביאה ראשונה. וקשה לי, דלמא מיירי בבעולות. והשיב לי מו"ח הגאון לגירסת ר"ת בתוד"ה מתוך י"ג ומיירי דנתקדשו קודם ג' דודאי לא משכחת שהן בעולות בדרך היתר. גם לגירסת רש"י, מ"מ מדקתני בסיפא ואם הי' קטנות והיינו בנתקדשו ע"י אביהן, ונידוק דבכה"ג דוקא קטנות אבל גדולות עתה צריכ' הפרשה, ובקדושי' שע"י אביהן לא משכחת שהי' בעולות מקודם דנישאו ונתארמלו, דא"כ הויין כיתומי' בחיי האב ופקע כח אביהן לקדשן, ולא משכחת רק בביאת זנות מקודם או אחר

הקדושי' בפתוי קטנה, ולא ניחא להש"ס לאוקמי מתני' בבנות ישראל שאינן צנועות. [ד"ז נכתב ע"י חתן רבינו].

דף לד:

והא תמר. עיין פי' רש"י בחומש בראשית י"ט ל"ז ובירא"ם שם בשם מדרש רבה.
שם באצבע מיעכה. עיין לקמן ע"ו ע"א תד"ה שלא ראה.
שם אבל דעתה להנשא. עיין כתובות דף ס"ב ע"ב ברש"י ד"ה איעקרה.
תוס' ד"ה ולא כמעשה ער, וכן אם תענה את בנותי שלא כדרכן. וקשה לי, הא ביומא (דף ע"ז ע"ב) מבואר דאם תענה היינו מניעת תשמיש, וברש"י שם על מה ששמע לפרש ויענה היינו שלא כדרכה דא"כ גם אם תענה נפרש כן, ועיין במפרשים שם שכתבו לתרץ, אבל עכ"פ אם תענה אין פירושו שלא כדרכן.

דף לה.

והאמר רב עמרם. הא מילתא כעין זה לקמן דף נ"ח ע"א ב"ב דף י"ג ע"ב.
שם ואנהרינהו לעיינין. עיין לקמן דף צ' ע"ב תד"ה היתה בת ישראל.

דף לה:

מתני' החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וכו' אין הולד של קיימא הוא אסור בקרובותיה. ואף בחולץ תוך שלשה, מ"מ בדיעבד כשרה החליצה, ומש"ה אסור בקרובותיה, ואפילו מדרבנן א"צ חליצה אחרת, כדמוכח ממאי דמקשה ר"ל (דסוברת חליצת מעוברת לא שמה חליצה דדריש בן אין לו עיין עליו, לר"י דאמר דחליצה כשרה) ממתני' דתנן אסור בקרובותיה, בשלמא לדידי דלא שמה חליצה היינו דקתני אסור בקרובותיה מדרבנן ולחומרא אלא לדידך א"צ חליצה אלא מן האחין מבעי ליה, ואם איתא דמדרבנן צריכה חליצה אחרת, איך הו"מ למתני כן, ובתוס' (ד"ה ונמצאת) בתירוצם א' ס"ל דמדרבנן בעי חליצה אחרת, ואיני מבין.
שם ור"ל כו' חליצת מעוברת ל"ש חליצה ופרכי' עלה א"ה אמאי פסלה מן הכהונה ומשנינן מדרבנן ולחומרא. ובחי' הריטב"א כתב דטעמא דר"ל דצריכה חליצה היינו מספק דאם בשעה שחלץ לא היתה ראויה לבא לכלל לידה ההוא עיבור כמאן דליתי' וחליצה שחלץ לה כשירה אלא דחיישינן שמא בשעה שחלצה ראויה היתה לילד והולד היה גמור אלא שגרם לה אח"כ איזה סיבה להפיל וחליצה דמעיקרא לא חליצה היא כלל והא דפרכינן אמאי פסלה מן הכהונה היינו דמשמע דאם נשאת לכהן דתצא ובספק חלוצה לכהן ל"ג בדיעבד. ומשנינן מדרבנן ולחומרא פי' מאן דחזא דחלצה סבר דחליצה כשירה הוא ויסבור דחלוצה כשירה לכהן.

שם תוד"ה ונמצאת כו' וא"ת כו' ואור"י דנהי דלאו חליצה הוא מ"מ אסור בקרובותי' כיון דמדאורייתא הוי חליצה ועוד דדיעבד אם חלצה אפי' מדרבנן א"צ חליצה אחרת. דאמרינן לקמן וכו' משמע דלא בעי חליצה עכ"ל משמע דספוקי מספקא להו בזה דבתחלה כתב ר"י רק דמדאורייתא הוי חליצה מש"ה אסור בקרובותיה משמע דמדרבנן לא הוי חליצה וצריכה חליצה אחרת אלא דאח"כ הוסיפו ולמדו ממשמעות סוגיא דלקמן דדיעבד אפי' מדרבנן א"צ חליצה אחרת. ותמוה לי דאי רצו לומר דמדרבנן אפי' דיעבד לאו חליצה וצריכה חליצה אחרת וביאור דבריהם דהא דאר"י החולץ למעוברת והפילה א"צ חליצה מן האחים היינו למעוברת והיא אחר ג"ח אף דא"ע ליבום דשמא הולד ב"ק ופוגע באשת אחיו מ"מ כיון דהוי רק מספיקא ואם יבא אליהו דלא יהיה ב"ק מותר לייבם מקרי עולה ליבום אבל תוך ג"ח כיון דאף אם יבא אליהו דאינה מעוברת מ"מ אסרו חז"ל משום הבחנה כמו זקינה ואיילונית זה מקרי א"ע ליבום מדרבנן א"כ איך פריך ר"ל לר"י דלתני אין הולד ש"ק א"צ חליצה מן האחים הא ר"י מודה דצריכה חליצה כיון דחלץ תוך ג"ח צריכה חליצה אחרת וצלע"ג.

בא"ד דאמר לקמן יבמה וכו', ק"ל דלתירוצם א' דמשמע דאפילו דיעבד לאו חליצה היא א"כ איך פריך ר"ל לר"י דלתני אין הולד ש"ק א"צ חליצה מן האחי' הא כיון דחלצה תוך ג' גם לר"י החליצה לא מהני, וצ"ע.

תד"ה תגלי מילתא וכו' דאמר לקמן דף ל"ט וכו'. צ"ל דף קי"א ע"ב.

דף לו.

אתה מצריכה כרוז לכהונה, קשה לי הא בידה לאסור על עצמה על דעת רבים תשמיש של כל הכהנים, וליכא כרוז לכהונה. אחר הזמן נזכרתי בעזה"י שבב"י (סי' קנ"ו) כתב בשם הרי"ו דמסתפק אם מהני תקנתא דנודרת.

דף לו:

ומינקת חבירו, זכורני שחכם אחד רצה לומר דמינקת נכרי אין זה בכלל מינקת חבירו, אבל באמת אין ממש בראיות אלו, דמלשון מינקת חבירו ליכא דיוקא, דהא מצינו בשבת (דף ק"נ) דמוקי ר"פ ההיא דלא יאמר לחבירו לשכור פועלים היינו דלא יאמר לנכרי, ובתוס' שם ד"ה אומר אדם לחבירו וכו' ל"ש נכרי ל"ש ישראל, הרי דאין לחלק דגם נכרי בכלל חבירו, (ועי' ח"א סי' צ"ה).

שם התם תנן. עיין בבאר שבע פ"א דהוריות סימן ל"ז.

שם ואם אשת כהן היא אינה חולצת. עיין לעיל כ"ד ע"א תד"ה וספק חלוצה.

תוד"ה ור"י, (עי' חי' ב"מ דט"ז).

תוס' ד"ה חיזוק לדבריהם וכו' אבל הכא מלתא דלא שכיח. ויש ליישב קושייתם בפשוטו. דבכתובה עשו חיזוק לדבריהם שיתקיימו רצונם בתקנתם להיות לה כתובה, ועשו חיזוק דאף בתנאי לאו כל כמיניה לעקור תקנתם משא"כ הכא במה דמחזירה אחר כ"ד חודש זה אינו נגד תיקון חז"ל, דהא השתא הותרה לו באמת, ולר"מ ג"כ הוא רק דרך קנס כיון שעבר על דברי חכמים, ור"י לא ס"ל למקנסיה על העבר ורק בכתובה החיזוק הוא שלא יתבטל תקנת חז"ל שיהיה לה כתובה.

תוד"ה ולא והא דתני כו', מ"ש להוכיח עוד מדהקשו הראשונים מההיא דהתם יכול להפרישה משמע דהפרשה בעלמא סגי, ולא תירצו דמיירי בשוגג, לענ"ד י"ל דאמאי נקט תקנה דליכא בכל גוונא הו"ל למנקט יותר יכול להוציא דזהו תקנה כוללת לכל גווני, אלא דלדעתי יש לדחות דהך תקנה יכול להוציאה ליתא באשת כהן, והי' הדין דאינה שותה, וכמ"ש תוס' בסוטה, מש"ה נקט יכול להפרישה דזהו אף באשת כהן, ומיירי באמת בשוגג.

מ"ש מעכ"ת ראיה מתוס' דהקשו בההיא דלא תתארס ולא תנשא, הא י"ל דנקט לא תנשא לענין אירסה בשוגג זהו ליתא, דהא הך ברייתא ר"מ קתני וה"מ לשיטתי' דקניס בדרבנן שוגג אטו מזיד, כדאיתא בגיטין (דף נ"ד ע"ב) והי' הדין דגם בשוגג לא יוציא, אבל לדידן דקימא לן דבדרבנן לא קנסינן שוגג אטו מזיד, י"ל דבשוגג לא יוציא, ומה"ט יש להקשות על המהרש"א דכתב דקולא בקדשה כיון דבלא"ה אסורה לו אינו לר"מ, דהא ס"ל סוטה דצריך להוציאה בגט ולא יחזירנה, אף דהתם בלא"ה אסורה לו מדאורייתא עיי"ש, א"כ יקשה על ראייתם מההיא דלא תתארס, הא עדיין ישאר הקושי' דהא התם ר"מ הוא ולדידי' גם קידש יוציא.

ובעיקר קושיית מהרש"א נראה לענ"ד לחלק דדוקא בקידשה דמיד כשחלה איסור מינקת אסורה לו ממקום אחר, אבל בההיא דסוטה כשנשא מעוברת חבירו לא היתה אסורה לו ממק"א וחלה הדין דיוציא אותה לא מהני מה שאח"כ נאסרה עליו משום סוטה, ואבאר עוד דלא יקשה עלי דא"כ היאך מחלקין תוס' דבסוטה סגי בהפרשה דבלא"ה אסורה משום סוטה, הא מ"מ כבר נשאה באיסור קודם שהיתה סוטה, והיינו דלרבנן דר"מ דמאותו שעה דפקע איסורא דמעבורת חבירו כגון בהמתין אח"כ אין הדין דיוציא, ה"נ מאותו שעה דנעשית סוטה ונאסרה עליו ממקום אחר הדין דלא יוציא, דאם דנין הכל על אותו שעה שבאנו לדון דיוציא, אבל לר"מ דלעולם יוציא מכח דנשאה באיסור, א"כ אנו דנין על אותה שעה שנשאה דאם הוא באיסור זהו הגורם להוציא,

מש"ה אף דעתה נעשית סוטה, מ"מ תיכף כשנשאה באיסור נגמר הדין דיוציא אף שיגיע שעה דאין לחוש לזה, ולא עדיף נעשית סוטה ועברו עליה כ"ד חודש דיוציא.

דף לז.

הכא גבי מעוברת חבירו וכו' הנשואה לכהן מאי (מי עביד רבנן תקנתא כמו דעשו במת הולד תוך ל' יום דאם נתקדשה לכהן אינה חולצת. כיון דלא יהיה יוכל להחזירה, קשה לי לשיטת הר"י מאוריינש (לעיל בתוס' ד"ה ולא קתני יפריש) דבקידש מינקת חבירו ולא נשאה א"צ גט כיון דכלה בלא ברכה אסורה עליו ולא חיישינן שיבא עליה, א"כ ממילא מהני ג"כ בנודר ע"ד רבים שלא יבא עליה, וכ"מ בהרא"ש להדיא, דכתב תחילה לדחות דברי הר"י מאוריינש, דמה לי חד דרבנן מה לי תרי דרבנן, ואח"כ כתב ועוד דאם נשא מעוברת חבירו אף וכו' דהוי איסורא דאורייתא אפ"ה צריך להוציאה, משמע להדיא דלהר"י מאוריינש בנדר א"צ להוציאה, וא"כ איך בא ללמוד מן מת תוך ל' שאני התם דליכא תקנתא, אבל הכא הא יש תקנה להדירו מנ"ל דמקילין.

שם וזו הואיל ולא הוכר עוברה איתרע לה רובא. ואם תאמר אכתי איך פסיק ותני דחייבים אשם תלוי והא לפעמים משכחת חיוב חטאת כגון דהוכר עוברה ולא אתרע רובא. י"ל דאם הוכר שוב אין כאן ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון. דודאי מראשון הוא דאילו משני לא היה עוברה ניכר דקודם שליש לא מינכר העובר. וכ"מ מדברי רש"י ד"ה וזו הואיל דלא הוכר עוברה שכתב בזה"ל דאי הוכר לא הוי מספקא לן. מבואר דבא ליישב כדברינו. מיהו אכתי קשה לי הא מ"מ משכחת ספק. וכגון דהיבם כנס אותה עשרים יום אחר מיתת בעלה. ואחר ב' חדשים ועשרה ימים מכניסתו הוכר עוברה ולבסוף ט' חדשים ממיתת בעלה ילדה והוי ספק בן ט' לראשון והוכר עוברה לשליש של ט' חדשים. או בן ז' לשני והוכר העובר בשליש העובר של ז' חדשים. דהוא ב' חדשים ועשרה ימים. ובזה לא אתרע רובא ולייתי חטאת וצ"ע.

שם וזו (דכנסה היבם וילדה ספק בן ט' לראשון ספק בן ז' לאחרון, מש"ה חייבין רק באשם תלוי ולא מחייבין אותם בחטאת דהא רוב נשים יולדות לתשעה, משום דרוב היולדות לט' עוברה ניכר לשליש ימיה וזו) הואיל ולא הוכר עוברה איתרע לה רובא. ובתוס' הקשו נימא סמוך מיעוט יולדות לשבעה אחזקה חזקת היתר ליבום ואיתרע ליה רובא, ונסמוך ארובא דעובר ניכר לשליש ימיה וגם באשם תלוי לא יתחייבו. וי"ל דלא קשה ולא מידי, דהא אף למ"ד סמוך מיעוטא לחזקה הוי רק לחומרא ומדרבנן, אבל מה"ת לא הוי כפלגא רק לר"מ (כמבואר בתוס' בכמה דוכתין) וכמבואר מההיא דתינוק שנמצא בצד עיסה. ואולי כוונת קושייתם דמשמע דליכא שום פלוגתא בדינא

דמתני' דהכא, דגם לר"מ חייבין באשם תלוי, והיינו אף דלר"מ לא מהני הרוב דחיישינן למיעוטא, מ"מ זהו רק מדרבנן, כמ"ש התוס' בחולין (דף פ"ו) ורק סמוך מיעוטא לחזקה הוא דאורייתא לר"מ, ולזה קושייתם דלר"מ דמכח סמוך מיעוטא דיולדת לשבעה לחזקה איתרע ליה רובא דלתשעה ילדן, והוי פלגא ופלגא ונשוב ניזל בתר רובא, דניכר עובר לשליש והוי ודאי בן שבעה. והיה מיושב בזה אמאי לא העמידו קושייתם על המקשן לימא הלך אחר הרוב נשים הא הוי ליה מיעוט וחזקה נגד הרוב, והיינו די"ל דפרכת הש"ס לרבנן דר"מ דמדאורייתא לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה וליתי חטאת ודחוק. וביותר קשה לי למה נקטו קושייתם בכה"ג ולא בפשוטו דנימא אוקי רובא דלט' ילדן נגד הרוב דהוכר עוברה לשליש ימיה והוי פלגא ופלגא ושוב ניזל בתר חזקה ליבום וצע"ג.
שם וזו הואיל ולא הוכר עוברה וכו', מדלא אמרינן הב"ע דלא הוכר עוברה, משמע דבממילא מוכח כן, וכמו דפירש"י דאלו הוכר עוברה לא הוי מספקא לן דודאי מהראשון, והיינו ע"כ לאו משום דהוכר ולא אתרע הרוב מוקמינן ארובא דילדה לט', דא"כ הוי מערכה מכח הדרוש דהא זהו בעצמו פרכת הש"ס דניזל בתר רובא דיולדות לט', ע"כ משום דבלא"ה הוכחה דהוא מהראשון, דקודם ג' חדשים ליכא הכרת עובר, ועכ"פ רובא הוי.
אמנם יש לדחות דהרי מה דאמרינן רוב היולדות לט' ניכר עוברה לשליש, היינו ודאי דניכר בהכרת עין לבד בלא בדיקה בדדין או בהילוך בעפר תחוח, דהא אינו במשמע דמתני' מיירי בבדקו אותה, וגם בזה לא היה שייך לישנא וזו הואיל ולא הוכר עוברה והיינו כמש"ל דממילא מוכח כן, והא מ"מ לא מוכח דבדקו ולא הוכר עוברה, דלמא מיירי בסתמא בלא בדקו, והו"ל לומר הב"ע בבדקו ולא הוכר, ע"כ דגם בלא בדקו אתרע רובא דרוב היולדות לט' הוכר עוברה בהכרת עין לשליש ימיה, והכי מוכח ג"כ ממה דמתייבמת אחר ג"ח בלא בדיקה.
והא דהבחנה בעי ג"ח ולא סמכינן על ההכרה דעין, היינו דחיישינן שתהיה מהמיעוט, ואולי היא מעוברת מהראשון ולא יהא ניכר בהכרת עין את עוברה ועי"ז יסתפק לנו שמא מהב' מכח דאיתרע הרוב כיון דלא הוכר עובר או דתתעבר מהב' ותלד לז' ויסתפק לנו שמא מהראשון מכח הרוב דילדן לט', ולרבא דאמר גזירה שמא ישא אחותו מאביו וכו' והיינו דנחזיק אותו שהוא מהשני, היינו דחיישינן שמא מעוברת מהא' ותהיה מהמיעוט ולא יוכר עוברה והא דליבם מותרת אחר ג"ח וסומכין על הרוב דאלו היא מעוברת הי' ניכר עוברה ובהבחנה לא סמכו על הרוב, צ"ל דליבום שעכ"פ יתברר לבסוף שהיא מעוברת מהראשון ולא תשב באיסור כל ימי' ואין הולד ממזר, בזה לא חששו להמיעוט,

אבל בהבחנה דאם ישא אחותו מאביו תשב עמו באיסור כל ימיה וגם הולד ממזר חששו טפי, וכעין דחילקו תוס' ריש כתובות לענין חשש זינתה.
ולפ"ז צ"ל הא דפרכינן ביבמות (דף מ"ב ע"א) ותמתין משהו וכי מלאו ג"ח תבדוק וכו' מ"מ ניחוש שמא תהיה מהמיעוט ולא יוכר עוברה, צ"ל דזהו יש מיעוט שאינו ניכר בהכרת עין אבל שלא יהיה ניכר אפי' בבדיקה אפילו מיעוט ליכא.
וכיון שכן אזדא ראיתינו הנ"ל, די"ל דמה דאמרינן וזו הואיל ולא הוכר עוברה, היינו דאלו היה ניכר בהכרת עין הוא ודאי מהראשון, דזהו כל, או רוב דקודם ג"ח אין העובר ניכר בהכרת עין, אבל מ"מ י"ל דהכרה ע"י בדיקה מצוי גם קודם ג"ח.
ובזה נדחה ג"כ ראיית מעכ"ת ידידי הרב נ"י מדברי תוס' (דף ל"ז) דהרי מ"ש דמסתמא לא יהי' משתהה הכרת העובר עד שליש ימיה מהשני, היינו דיהי' אפילו הכרת עין, דהא אין בודקין הנשואו', וא"כ מה"ט לא יהי' עוד שום ספק, דאפילו הרוב ליכא הכרת עין קודם ג"ח, אבל עדיין לא שמענו דהכרת בדיקת דדים ליכא קודם ג"ח.
מ"ש מעכ"ת הגאון נ"י עוד ראיה מפרכת הש"ס (דף מ"ב). ולכי מלאו ג"ח נבדוק דבזה לא יהיה עוד ספק שמא מהשני והוכר קודם ג"ח, לכאורה יש לדחות למ"ש הרמב"ן והרשב"א והריטב"א שם בהא דאמרינן א"נ לתמניא ילדה דלמא אשתהי חודש אחר ואיעבר ליישב קושיית רש"י, הא דלא אמר דלמא בן ט' לראשון הוא ואיעברה קודם מותו חודש אחד, היינו דסתמא קתני אפילו לא עמדה אצל הראשון רק יום אחד ולפ"ז י"ל דהכי פרכינן דהיכא דלא עמדה עם בעלה רק יום אחד תמתין משהו, ולכי מלאו ג"ח תבדוק, דאם מהראשון בודאי יהיה הכרה לג"ח, דאפילו מיעוט ליכא שלא יהיה הכרה על ידי בדיקה, ואזי נידון מכח הרוב דלט' ילדן, דהא לא אתרע הרוב כלל, ויהיה זרעו מיוחס, וגם לא יטעו לדון שהוא מהשני להשיאו לאחותו מאביו, כיון דליכא מקום ספק כלל לתלות בשני.
גם י"ל דהא בכה"ג יהי' הספק רק אם תלד לט' חדשים בציר ההוא המתנת משהו, ויהי' הספק אם הוא בן ט' להא' או בן ז' להב', דהיינו דאשתהי אצל הב' מלהתעבר וילדה לז', א"כ בזה יהי' ההכרה בדדין לא יהי' עוד ספק שמא מהב', דאז ע"כ שהתה ב' חדשים קודם דאיעברה, ובשעת הבדיקה היא מעוברת חודש אחד, ובזה בודאי א"א שיוכר עוברה, אבל מ"מ סמוך לב' חדשים י"ל דמצוי הכרת עוברה כמו דחזינן בנשי דידן.
אולם למ"ש רש"י דה"ה דהו"מ למימר דשמא איעברה חודש קודם מותו, היינו ע"כ משום דמסתמא שהתה אצל הא', או דאמרינן לא פלוג וחיישינן שמא שהתה, א"כ קיימא הוכחת מעכ"ת ידידי הרב נ"י דאם איתא דמצוי שהוכר עוברה קודם ג"ח מאי פרכינן

ונבדוק, הא יש לחוש דלמא כבר איעברה ב' חדשים מהא' והיא תלד לז' אחר הנשואין, ואולי תהי' מהמיעוט ולא יהי' הכרת עין בחודש א' אחר הנשואין ובזה אפילו מלאו ג"ח נבדוק בדדיה ויהי' הכרת עובר, אכתי יהי' לנו ספק שמא נתעברה מיד מהשני, ולא מלאו אז ג"ח והוכר עוברה קודם ג"ח, וליכא למסמך על הרוב דלט' ילדן דהא אתרע רובא במה דלא הי' הכרת עין לבסוף ג"ח, דהיינו אחר חודש א' מהנשואין דהשני, ע"כ דעכ"פ הוי רוב דלא מינכר אפילו ע"י בדיקת דדין קודם ג"ח וכיון דבין כך ובין כך היא מהמיעוט לענין הכרה, שוב ניזל בתר רובא דלט' ילדן, וכיון שכן דעכ"פ לשיטת רש"י מוכח כן ולא מצינו בזה חולק, והרי הראשונים לא סתרו לדברי רש"י מזה מההיא פרכא לכי מלאו נבדוק, משמע דכולהו הכי סבירא להו דעל כל פנים רוב הוי, ויש לסמוך בזה להקל.

שם אביי סבר כשמואל דאמר הלכה כהלל. ק"ל האיך מוכח כן הא אביי אמר טעמו דמוקי כן דמוכח דראב"י סבר ממזר כודאי כדאמרי' אמר אביי מנא אמינא וכו' וצ"ע.

תוד"ה רוב כו' הקשו דאכתי אם תלד לו' חדשים ויום א' או אפילו ג"י יהיה ספק אם הוא בן ט' לראשון ולא נקלט הזרע עד יום הג' או שהוא בן ז' לאחרון וילדה למקוטעם ותירצו דכל כך לא היה משתהי הכרת עובר של הראשון עד שליש ימיה מן השני עכ"ל וזה תמוה דעדיין ק' ביבמה איך מתייבמת אחרי ג"ח מיום המיתה דלמא לא נקלט הזרע עד יום ג' ובאמת תוך ימים מועטים יהיה ניכר עוברה ופגע באיסור אשת אח. אחר כך מצאתי בת' נ"ב סי' ס"ט שהביא קושיא זו בשם הרב טרטקוב זצ"ל.

אני מתקשה בדברי התוס' דעדיין יקשה מה דתנן היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שלשה חדשים, ואמאי לא נבעי שלשה חדשים ושלשה ימים וצל"ע.

מ"ש ידיד מעכ"ת נ"י על קושייתי העצומה בתוס' יבמות דעדיין יקשה בהיתר היבום אחר ג"ח דנבעי ג' ימים וג"ח, די"ל דרוב הנקלטים קלטי ביום אחד ואמרי' דהיא מהרוב. גם אנכי רציתי לומר כן, אבל לכאורה נסתר זה ממ"ש הרשב"א בתהה"א (דקפ"ו ב') במתני' דספ"ג דנדה, והמפלת ליום מ"א תשב לזכר ולנקיבה ולנדה, דהטעם דתשב לנדה דדלמא נקלט הזרע ביום ב', והוי עתה מיא בעלמא עי"ש, הרי דלא משווינן זה להרוב דנקלט ביום א'.

וזה יש לדחות, כיון דהפילה לפנינו אתרע הך רוב, דלאחר שנעשה בן מ' יום אין דרך להפיל, ומורה יותר דעדיין לא היה וולד רק מיא בעלמא, ולפ"ז היה אפשר לומר דדוקא במפלת ליום מ"א לשמועה ולא שמשה בנתיים דיש רוב דהוא מ"א יום דרוב הנקלטים נקלטים ליום אחד, ולנגד זה רוב דהוא עדיין מיא בעלמא ולא נקלט ביום א' דרוב שנעשו

ולד אין מפילות, אבל שמשה בנתיים יש לומר דתשב רק לנדה מכח הרוב דכשנעשה ולד אין מפלת וליכא רוב כנגדה, דדלמא נקלט בתשמיש האחר.
ואך מ"מ נסתר כן מדברי תוס' נדה (דף ל"ח ע"א ד"ה שפורא גרם וכו') שמא לא נקלט הזרע עד מחרת התשמיש, ואם נידון דהוי רוב דנקלטים ליום אחד למה ניחוש לזה.
שם תוס' ד"ה וזו. תמהו אמאי יתחייב בא"ת נוקמינה בחזקת היתר ליבם ונימא סמוך מיעוט יולדות לז' אחזקה ואיתרע ליה רובא ונסמוך ארובה דעוברה ניכר לשליש ימיה. והניחו בתימא. ובענייי אף קושי איני רואה. דהא אף להסוברים דקי"ל סמוך מיעוטא לחזקה היינו לחומרא מדרבנן אבל מה"ת לא הוי כפלגא רק לר"מ כמ"ש תוס' בכמה דוכתי ומקורו מהאי דתינוק שנמצא בצד העיסה ואולי כוונתם דמשמע דמתני' ד"ה היא וגם לר"מ חייבי בא"ת. והיינו אף דלר"מ. לא מהני הרוב דחיישינן למיעוטא מ"מ זהו רק מדרבנן כמ"ש תוס' חולין דף פ"ו. ורק סמוך מיעוטא לחזקה הוא דאורייתא (אליבא) דר"מ. וכ"מ מדלא העמידו קושייתם על המקשן לימא הלך אחר רוב נשים הא הו"ל מיעוט וחזקה נגד הרוב. והיינו די"ל דפרכת הש"ס לרבנן דר"מ דמדאורייתא ל"א סמוך ולייתי חטאת ודוחק. וביותר קשה לי למה נקטו קושייתם בכה"ג ולא בפשוטו דנימא אוקי רובא דלט' ילדן נגד הרוב דעובר ניכר לשליש ימיו והוי פלגא ופלגא ושוב ניזל בתר חזקה ליבום וצע"ג.
דעת המהרש"א במסכתין אהא דתנן ק' ב' אינו יורש אותם דדוקא כשיש להם בנים דהם ודאי יורשים והוא ספק אבל אם אין להם בנים רק אחים בזה הוא טוען שמא אני הבן ואין לכם כלום בזה הדין שיחלוקו עיי"ש. אבל בחי' הרמב"ן שם מבואר דגם בכה"ג אינו יורש כיון דהם ודאי קרובים והוא ספק קרוב עיי"ש. ולענ"ד ראיה להרמב"ן מסוגיא דקידושין דף ס' ע"ב. אמר לה הר"ז גיטיך ע"מ שתתן לי ר' זוז וכו' או לא' מקרוביו. לכאורה תמוה הא נתינתה לקיים הגט לפטור מיבם וכיון דיש אח מה מהני שתתן לקרוביו. הא צריכה ליתן ליורשיו דהוא האח אח"כ ראיתי בחי' הריטב"א שטרח הרבה לתרץ. ולפי שיטת הרמב"ן ניחא. די"ל דזה היבם הוא ספק בן ט' לראשון ואינו אחיו. או ז' לאחרון והוא אחיו וזקוקה לו ליבום מספק (ובענין שזה המת אינו אחיו מן האם דמותר להספק ליבם אותה בממנ"פ) ובזה הב"ד פוסקים דהיורש הוא קרובו ודאי. ואם נותנתה לו מקיימת התנאי. דאף אם קמי שמיא גליא שהוא אחיו. מ"מ לו וליורשו. היינו למי שהב"ד מחזיקים אותו ליורש על נכסים וצריכה דוקא ליתנם. דאם ניתנת לאחיו הזה אינה פטורה מיבום. דשמא הוא אחיו. ומ"מ לא קיימא התנאי כיון דלענין ירושה אין הב"ד מחזיקים אותו ליורש ונכון בעזה"י. ולפ"ז מחוזק יותר תירוצא דתוס' שם ד"ה

אבל וכו' דמשמע ליה זקוקה ליבם דמתייבמת אם תרצה. וזה דחוק דבלא נתנה מחיים כיון דגם אם תתן לא משתריא לשוק משום ספק דשמא לאו כמעכשיו. וממילא אם ניחא לה ביבום יותר מחליצה באמת אינה נותנת לו ומותרת להתייבם. ולפי' הנ"ל י"ל כך כיון דרשב"ג דנקט לא' מקרוביו היינו בגוונא הנ"ל דהיבם הוא ספק אחיו. ואם איתא דת"ק סבר ג"כ לי ואפי' ליורשי אלא דס"ל דשמא ע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי. א"כ בההיא דלא' מקרוביו ג"כ לת"ק יהא מהני לפטרה מחליצה משום ס"ס דאינו אחיו ואינה זקוקה לו. ואת"ל דהוא אחיו שמא כאומר מעכשיו דמי. וק"ל.

דף לח:

ואביי לותבי מהכא, (מדסבר בית שמאי במתו בעליהן עד שלא שתו דנוטלות כתובה, אלמא דספק דלמא לא זנאי מוציא מידי וודאי של יורשי הבעל) וא"ת ודלמא אביי סבר כר"ה ור"י דברי ושמא ברי עדיף, וא"כ ליכא לאותיב מהכא דיהיה לדידיה טעמא דב"ש כפשוטו משום דהיא ברי והיורשים שמא, וכ"ת כיון דהתורה עשאה ספק עד שתשהה אינה יכולה לטעון ברי ע"ז, וסברא זו כתבו התוס' בפרק ארוסה (סוטה דף כ"ה ד"ה בה"א) על קושייתם שהקשו לר"ה ולר"י דאמרי ברי ושמא ברי עדיף אמאי ס"ל לב"ה דאינה נוטלת כתובה, א"א לומר הכי דהא ע"כ ב"ש פליג על סברא זו וסבר דמ"מ מקרי ברי דידה ברי, דאל"כ עדיין תקשי אי ס"ל דספק מוציא מידי ודאי מ"מ למה נוטלת כל הכתובה, ובתוס' הכא הקשו כן ותירצו דמה שנוטלת כל הכתובה הוא משום ברי ושמא, והיינו דאלו היה סבר אין ספק מוציא מידי ודאי לא היה מועיל הברי להוציא (וכמו שביאר הרב הר"ש איידלס ז"ל) וכיון דלדידיה ע"כ הוי ברי, א"כ אי יסבור כר"ה ור"י שפיר גם אם אין ספק מוציא מידי ודאי נוטלת מטעם ברי ושמא, וי"ל דע"כ לא קאמרי ר"ה ור"י אלא בברי טוב ושמא גרוע אבל הכא בסוטה דברי גרוע ושמא טוב לא אמרינן ברי עדיף, ובאמת אין צורך למה שחדשו בתוספות בסוטה, וכמ"ש בחדושינו דאין קושייתם מובנת לי (אב"ה עיי"ש מה שהוסיף א"א מ"ו נ"י להקשות על דבריהם). ועדיין קשה הא חזינן בפרק קמא דכתובות (דף י"ב) אמר אביי הא דר"ה ור"י דשמואל היא דס"ל דטעמא דר"ג משום ברי ושמא ברי עדיף, והרי התם הברי גרוע ושמא טוב, ואפ"ה ס"ל דברי עדיף, וא"כ נהי דאפשר דאביי קבל אח"כ הטעם, דטעמא דר"ג משום מגו או חזקת הגוף, הא מ"מ חזינן דס"ל לאביי דאפשר לומר דאפילו ברי גרוע ושמא טוב ברי עדיף, וא"כ לא הוי מצי לאתובי ממתני' דדלמא באמת ס"ל לב"ש כן דגם בברי גרוע ושמא טוב ברי עדיף, וצלע"ג. (עי' חי' ב"ב דף קנ"ז ע"א משה"ק שם).

שם ולא קתני יורשי האב עם יורשי הבעל. עיין יומא דף פ"ה ע"ב בתוס' ישנים ד"ה תשובה ובר"ש פ"ז מ"ב דטהרות.
תד"ה דאי ס"ד וכו' אלא מסיפא. ק"ל הא מסיפא אין הקושי' חזקה כ"כ דלא נשמע מיני' ירושה רק הא י"ל שהבעל מוציא מיד הלקוחות היינו בחי' ולפירות כדאמרי' בכתובות דליכא הוכחה מזה לתקנת אושא דדלמא בחי' ולפירות, וצ"ע.
תוד"ה ב"ש (עי' חי' סוטה דף כ"ה).

דף לט.

א"ל רבא אי דנפלי כו' (עי' חי' כתובות פ' ב).
שם או בגדול עד שיבא ממדה"י כו', אני מסופק בזה לדינא בב' יבמין שניהם אין רוצים לחלוץ דהדין דכופין לגדול, אם כפו לקטן אם מקרי חליצה מעושית, דאולי כל שאין לפנינו מי שרוצה לייבם או לחלוץ לא מקרי מעושית כיון דזקוקה לכולם, דהרי חזינן בתלה הקטן בגדול עד שיבא ממדה"י דאין שומעין לו, דשיהוי מצוה לא משהינן, משמע דהדין נותן גם לכפיית הקטן אלא דיותר היו בוחרים לכפיית גדול אם הי' אפשר, משום מצוה מן המובחר, מש"ה היכי דאין הגדול כאן במקום שיהוי מצוה לא חיישינן למצוה מן המובחר, וצ"ע לדינא.
תוד"ה אע"ג, דרב פפא בתראה עי' מס' ע"ז נ"ט ע"ב תד"ה אר"פ וברא"ש שם.

דף לט:

חד אמר בעדים, צ"ע טובא לדינא, אם בעדות אחוה דמיתנא מהני עפמ"ע, דבפוסקים לא נזכר מזה.
והנה מסברא אין לנו ללמוד לדמות לעדות אשה שמת בעלה, דהתם עדיפא דשייך בה דדייקא ומנסבא, כדמוכח מהא דס"ל לחד מ"ד דפליגי ר"א ורבינא בעדות אחוה דמיתנא, דבעדות אחוה דמיתנא בעי ב' עדים, הרי דגרע מעדות מת בעלה יהיה מאיזה טעם שיהיה, אם כן יש לומר אף לדידן דקימא לן דע"א ואפילו קרוב ואשה נאמן, מ"מ י"ל דעמפ"ע גרע.
בפרט שהרי עיקר הטעם דגלוי מלתא בעלמא הוא והרמב"ם (ספ"ד מהל' יבום) ביאר הדבר שזהו דבר שעשוי להתגלות הוא עכ"ל, נראה דהטעם דמלתא דעבידא לאגלויי לא משקרי אנשי דמתירא דיאחז ויתבדה אם כן יש לומר דבעד מפי עד לא שייך כלל שיהא נתפס כשקרן, בפרט כשמעיד מפי עד שכבר מת.
שם והלכתא גלויי מילתא בעלמא הוא, קשה לי למאי צריך לפסוק הלכתא הא בלא"ה אית לן כללא היכי דפליגי ר"א ורבינא הלכה כדברי המיקל.

דף מ:

רש"י ד"ה ובאבי אביו וכו' גזרוה רבנן נמי בחלוצה. כאן א"צ לזה דאף אילו לא גזרו שניות בחלוצה מ"מ אסורא משום מיתנא דהיא כלת בנו. אלא במה דאסורה לבן בנו ההיא לגבי החולץ אשת אבי אביו שהוא רק שנייי'. ולהפוסקים דאשת אחי אבי אביו הוא ג"כ שנייי'. ג"כ בלא"ה אסורה משום מיתנא. אלא במה דאסורה לבן אחיו אם מיירי באחיו של החלוץ מן האם ואינו אחיו דמיתנא בזה דאסורה לו דהיא אשת אחיו מן האם דהוי רק שנייי'.

דף מא.

מתני' היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיש לה שלשה חדשים. תימא אמאי תסגי בג' חדשים ליבעי ג' חדשים וג' ימים דדלמא לא נקלט הזרע עד יום ג' ובתוס' לעיל בפירקין (דף ל"ז ע"א ד"ה רוב היולדות) הקשו כן לענין הבחנה ותירוצם לא שייך הכא, ואין לומר דרוב הנקלטים קולטים ביום א' ואזלינן בתר רובא, זה אינו, דהרי הרשב"א בתה"א (דף קפ"ו ע"ב) במתני' דספ"ג דנדה, והמפלת ליום מ"א תשב לזכר ולנקבה ולנדה. כתב דהטעם דתשב לנדה דדלמא נקלט הזרע ביום ב' והוי עתה מיא בעלמא עיי"ש, הרי דלא משווינן זה לרוב דנקלט ביום א', וי"ל דשאני התם כיון דהפילה בפנינו אתרע הרוב דלאחר שנעשה בן מ' יום אין דרך להפיל ומורה יותר דעדיין לא היה ולד רק מיא בעלמא, ולפ"ז היה מקום לומר דדוקא במפלת ביום מ"א לשימושה ולא שמשה בנתים דיש רוב דהוא מ"א יום דרוב הנקלטים נקלטים ביום א' דרוב שנעשו ולד אין מפילות אבל שמשה בנתים יש לומר דתשב רק לנדה מכח הרוב דכשנעשה ולד אין מפלת וליכא רוב כנגדה דדלמא נקלט בתשמיש האחר, אך הא מ"מ נסתר זה מדברי תוס' דנדה (ל"ח) ד"ה שפורא גרים וכו' "שמא לא נקלט הזרע עד למחרת התשמיש" ואי נידון דהוי רוב דנקלטים ליום א' למה ניחוש לזה. (וע"ע לעיל דף ל"ז).

שם אחד גרושות כו' (עי' מ"ש בחי' גיטין דף י"ח ב').

שם חוץ האלמנה מפני האיבול (אב"ה עיין מ"ש אאמ"ו נ"י בחידושי מ"ק דף כ"ג ע"א). תוס' ד"ה ואמאי תיהוי יבמה שהותרה תימא דלא פריך כו' ולשני דר"א היא כדמשני הכא. תמהני הא על זה אין מספיק לשינויי דר"א הוא, דהא נשמע מדר"א דמאמר דזיקה מקרי נאסרה שעה אחת וממילא ה"נ לרבנן דר"א, היכא דנאסרה מתחילת נפילה בזיקה, דלענין זה לא פליגי ר"א ורבנן אלא דפלוגתייהו בדין הותרה ונאסרה, (ועיין במהרש"א, וקושייתו לא קשה כ"כ די"ל דמה דמשני ר"א הוא דס"ל לברייתא מסברא דזיקה משויא ליה לנאסרה לכ"ע, אלא דר"א הוא היינו לענין הותרה ונאסרה, אבל על תוס' קשה כנ"ל).

ואלולי דבריהם היה נ"ל די"ל דעל רב ליכא קושיא, דהא תוס' כתבו לעיל דטעמיה דרב דס"ל אין זיקה א"כ יש לומר דמוקי הברייתא כתנא דסבר יש זיקה.

דף מא:

הכי השתא התם אם יבא אליהו. עיין לקמן דף ס"ז ע"ב תוס' ד"ה אין חוששין.

שם גמרא נפלה לפני יבם קטן. (פליגי בה ר"א ורבינא חד אמר אית לה מזונות מנכסי הבעל וחד אמר לית לה) והלכתא לית לה. קשה לי למה ליה למפסק הלכתא, הא בל"ז מכללא דכל היכא דפליגי ר"א ורבינא הלכתא כדברי המיקל ידעינן זה דממילא בממונא לא מפקינן, וכמ"ש בתוס' בפרק השואל (בב"מ דף צ"ה ד"ה דאתמר וכ"כ בהר"ן והובא גם בב"י חוה"מ סימן ר"ל). וכעין זה קשה לן בהא דפליגי ר"א ורבינא בעדות אחוה דמיתנא דמאי צורך לפסוק הלכתא והרי מכללא דהלכה כדברי המיקל ידעינן הלכתא כמאן.

כתב ידיד רומפכ"ת להוכיח דלא תלינן באשתהי רק מטעם חזקת כשרות מסוגיא דפריך הש"ס תמתין חודש אחד ותנשא ואי לז' ילדה, האי בר ז' לבתרא, וקשה הא מ"מ שמא דראשון הוא ובר ז' ואישתהי חודש אחד ע"כ דלא תלינן באשתהי בלא חזקה, יעיין מר חידושי הרשב"א יבמות שם, דכתב דבאמת הוי מצי לשנויי הכי אלא דבעי לומר לכולי עלמא אף למאן דלא סבירא ליה לאשתהי עיי"ש.

תו כתב רומפכ"ת להוכיח כדברי הח"מ דבאיזה ימים תלינן בפשוטו דאשתהי דרגילות הוא בכך, מדלא פריך הש"ס מיד ותמתין משהו ותנשא, לענ"ד אינו כלום דודאי ידע המקשן דגם פלוגתייהו ביולדת למקוטעין אלא דהיה סבר דמ"ד יולדת לט' א"י למקוטעין, ה"נ יולדת לז', א"כ י"ל דבתחילה לא רצה להקשות ותמתין משהו דעכ"פ למ"ד יולדת למקוטעים ליכא ראיה דא"כ לט' פחות משהו ילדה דלמא דבתרא הוא וילדה למקוטעים, מש"ה הקשו יותר תמתין עד חודש א' דהוא אליבא דכ"ע, ולבתר הכי פריך ותמתין ב' חדשים ומחצה, היינו על כל פנים למ"ד א"י למקוטעין, ומשני דיולדת לז' לכולי עלמא יולדת למקוטעין ופשוט.

תד"ה הספיקות אלא שהי' צריך להאריך. לא זכיתי להבין הא אדרבא הדין מפורש במתני' וא"צ להאריכות והפירכא מברייתא צריך להאריך ולפלפל מאי ספיקות וכו' וצע"ג.

[גמרא ולאו מי אותביניה לר' יוחנן חדא זימנא, תמוה לי הא לא אותיבנא לעיל ממתניתין רק דמייתי ברייתא דתניא כוותיה דר"ל, ומזה לא מקרי תיובתא לר' יוחנן דאפשר דלא ידע הברייתא כמ"ש תוס' כמה פעמים, משא"כ הכא ממתניתין יקשה לר' יוחנן

ממתניתין, וצ"ע. שוב ראיתי שדרך הש"ס להקשות כן כדאיתא בנדה דף ס"ח ולאו אותבינה לרבא חדא זימנא.]

דף מב.

רבא אמר גזירה וכו' (עמש"כ לעיל דף ל"ז ע"א).

שם היכא דקים לן דמעוברת היא תנשא, מבואר בתשו' הריב"ש דיש שהתירו בילדה ומת בעלה ולא התחילה להניק דלא חל עליה שם מינקת והריב"ש סתר זה, וכתב ומכ"ש במת בעלה כשהיא מעוברת וילדה ולא התחילה להניק כיון דבעודה מעוברת עומדת להניק נקראה בשם מינקת חבירו, מבואר דיותר חמור מת בעלה קודם שילדה ממת אחר שילדה (וכ"כ הח"מ ס"ק ט"ו) והנה אם נאמר לקושטא דמלתא לחלק דבמת קודם דילדה כיון דחלה רגע א' שם מינקת חבירו אסורה גם אחר שילדה ולא התחילה להניק, אבל במת אחר שילדה ולא התחילה להניק מותרת דלא חל עלה שם מינקת חבירו, ורווחא שמעתתא דלכאורה קשה דפרכינן מעוברת תנשא איך אפשר להתיר' להנשא, הא ידעינן אחר שתלד יהי' הדין דיוציא משום מינקת חבירו, ולפי הנ"ל ניחא דס"ד דאחר שתלד ג"כ יהי' היתר דלא תתחיל להניק ולבסוף תירץ דמעובר' למניקה קיימא והיינו דעתה בעודה מעוברת אנו דנין דמסתמא תניק וחלה עלה שם מינקת חבירו. (וע"ע בשו"ת ח"א סי' צ"ה).

תוד"ה סתם, כשנשים לב על ההפרש והשנויים ביני רבוואתא, דתוס' ורא"ש והסמ"ג ומרדכי הביאו בשם הר"ש היתר דגרושה משום דנתגרשה אינו כופה, והר"ן הביא משום דהאב ממסמס, וכן בשיטת ר"ת דהסמ"ג מביא הטעם לאסור כיון דאם מכירה כופה, והר"ן הביא הטעם דבושה לתבוע ממנו, והלא דבר הוא, דודאי דוחק לומר דהר"ש והר"ת לא נתנו טעם לדבריהם והרבוואתא הנ"ל המציאו מדעתם טעם לדבריהם זה בכה וזה בכה וכפי הנראה לו בטעמא הביא כן בשמם, ובודאי ראוי להתבונן לעמוד על עיקרן של דבריהם.

וביותר יש לתמוה על לשון המרדכי כתובות בשם הר"ש דגרושה מותרת דאין עליה חיוב להניק כיון דבעלה קיים דתני נתגרשה אינו כופה אבל כשמת בעלה אעפ"י שאינה מחוייבת להניק (ירצה בתבעה כתובה) מ"מ כיון שאין לו אב עשו חכמים תקנה שתניק האם, והיינו כמ"ש הצ"צ לנכון דהכוונה להך תקנה שלא תנשא דעי"ז ממילא תחוס ותניק לבנה, אבל בגרושה דהאב קיים וממסמס לא הצריכו חז"ל לתקנה זו, אך מ"מ תמוה דא"כ אמאי נקט הר"ש להראיה דנתגרשה אינו כופה הא בלא"ה ההיתר כיון דאיכא אב דממסמס, וא"כ לא רישא סיפא ולא סיפא רישא, דברישא משמע דתליא

בשיעבוד ובסיפא משמע דתליא במסמוס, ודוחק לומר דתרתי בעי דליכא שיעבוד וגם דאיכא אב דממסמס, דמנ"ל הא דדלמא בממסמס לחוד סגי.

ולזה נ"ל דר"ש ור"ת אמרו לתרווייהו הטעמים ומישך שייכי להדדי, דגם הר"ש סבירא ליה דאיסורא דחז"ל לא היה מדין הפקעת שיעבוד של חבירו, דהרי באלמנה ותבעה וכדומה דליכא הפקעת שיעבוד ומ"מ אסרו, אלא דהטעם דמסתמא חסות על בניהן ויניקו אותם, ומ"ש הר"ש ההיתר מכח דתניא נתגרשה אינו כופה, אין זה דרך טעם להיתר, אלא דרך הוכחה ליסוד הדין דגרושה מותרת דודאי מה שאינו נכלל בלשון מינקת חבירו א"א לומר דהיה בכלל הגזירה, ורצה להוכיח דגרושה אינו בכלל זה דאינה נקראת מינקת חבירו וא"א לומר דהיא בכלל הגזירה, ולזה הוכיח דגרושה אינו בכלל זה, דהא אינה נקראת בלשון מינקת חבירו כיון דאינו כופה, ואף במכירה כיון דהכפיה רק משום סכנת הולד, ולדעת הש"ג (הובא ברמ"א סי' פ"ב) גם באשה אחרת כופין א"כ אינה נקראת מינקת חבירו, ונהי דלפי האמת להר"ש גרושה מעוברת מותרת להנשא אף דמכל מקום נקראת מעוברת חבירו היינו דאפשר דלא מיירי בכל גווני אלא דמיירי רק באלמנה, וכדמצינו כמה פעמים דמוקי הש"ס בדרך הב"ע, והרי בתוס' לא דייקו מהך דסתמא קתני מעוברת חבירו אף גרושה בכלל זולת הר"ן שכ"כ וכן הרא"ש כתובות, והיינו משום דאין הכרח כ"כ לומר דסתמא קתני בכל גווני, אבל איפכא ודאי מה דאינו נכלל בלשון מינקת חבירו בודאי אינו בכלל האיסור, מזה הוכיח הר"ש דגרושה כיון דאינו כופה אינה נכללת בכלל האיסור ומותרת ורק אלמנה אסורה דנקראת מינקת חבירו, כיון דבעידנא דמת בעלה היתה משועבדת לו בעוד שלא תבעה כתובתה.

והא דבאמת חלקו חז"ל בין אלמנה דאסרו אפילו בלא שיעבוד ולא אסרו בגרושה מוכח באמת דסמכו על מסמוס דאבי הילד, ור"ת ג"כ אמר דהיינו על היסוד דאפשר לאסור בגרושה ולסתור הוכחות הנ"ל, בזה הוצרך לומר דאפשר לכוללה בלשון מינקת חבירו כיון דבמכירה כופה, ואך מ"מ עדיין מנ"ל דמיירי אף בגרושה ולזה מביא ראיה ממה דמעובר' ודאי אסור' גם בגרושה כדמוכח מהס"ד דהטעם משום דחסה הכא נמי למסקנא, דלענין הדין אין חילוק בין ס"ד למסקנא, וממילא גם מינקת חבירו אסור, דהא חד טעמא למסקנא הוא למעוברת ולמינקת ומוכח ע"כ דכללו חז"ל גם לגרושה בלשון מינקת חבירו, כיון דבמכירה כופה.

ובזה מיושב מה דנקט ראיה זו דחלושה קצת, דהא כמה פעמים מצינו דהדין משתנה לפי הטעמים ולא נקט הראיה ביותר חיזוק, דהא לס"ד דמעוברת בגרושה הכא נמי מינקת דדומיא דמעוברת קתני, וממילא גם למסקנא הכי הוא, דהא במינקת ליכא חילוק

טעמים [והפ"י כ"כ באמת בכוונת תוס' אבל לענ"ד א"א להעמיס כן בכוונתם דהרי נקטו לראייתם בהקדמה ממה דמפרש טעמא דמעוברת כיון דלמניקה קאי, דמשמע דהראיה משום דאין מקום לחלק בין מעוברת למניקה, כיון דחד טעמא הוא ולהפ"י א"צ להקדמה זו, דהא אדרבא לה"ט אפשר לומר דגם במעוברת גרושה מותר', והו"ל למנקט הראיה בקיצור דלס"ד גם מינקת גרושה אסור, בדומיא דמעוברת, וה"נ למסקנא, א"ו דאין כך כוונתם אלא בפשוטו להוכיח דמעוברת גרושה אסור' גם למסקנא, ומזה נלמוד דה"ה למינקת דחד טעמא הוא עם מעוברת למסקנא] ולפי הנ"ל ניחא דלא הו"מ לאוכוחי דלס"ד מינקת דומיא דמעוברת, דדלמא גרושה לא אפשר לכללה בלשון מינקת חבירו, ול"ש בזה דומיא, דהאמת דמינקת חבירו מה דנקרא בלשון זה דומה בדינו למעוברת חבירו, אבל לא גרושה דאינה מינקת חבירו, לזה נקטו ראייתם דמעוברת מיירי גם בגרושה כדהי' כן לס"ד הכא נמי למסקנא, ומוכח דגם מינקת גרושה אסור' דחד טעמא הוא למינקת ומעוברת למסקנא ומוכח באמת דגם גרושה אפשר לכללה בלשון מינקת חבירו, כיון דמכירה כופה וכן הביא ראיה הב' מאלמנה, והיינו דפסיקא לר"ת מסברא דבושה לתבוע מהאב, ולזה הוכיח כמו דאסרו חז"ל באלמנה שתבעה כתובה אף דליכא שיעבוד ההנקה, וע"כ הטעם משום דסתם נשים חסות על ילדיהן ויניקו, הכא נמי ראוי לאסור בגרושה דאין טעם לחלק ביניהם, ומוכח דכללו גם גרושה בלשון מינקת חבירו כיון דבמכירה כופה.

ולפ"ז מיושב היטב לשון הרא"ש בשם הר"ש הזקן דגרושה א"צ להמתין כיון דבעלה קיים הוא ממסמס, היינו דרך נתינת טעם דלא ראו חז"ל לתקן בגרושה דסמכו על מסמוס דהאב, ועלה כתב להביא ראיה הנ"ל דמוכח דכך הי' דעת חז"ל לסמוך אמיסמוס, דהא תני נתגרשה אינו כופה אם כן א"א לכללו בשם מינקת חבירו, מזה ראיה דלא גזרו חז"ל בגרושה וסמכו על מסמוס דהאב, אבל כשמת בעלה אף היכא דליכא שיעבוד עשו תקנה להולד כיון דליכא מסמוס תקנו דלא תנשא, ועל ידי זה ממילא תניק ועלה כתב ור"ת אוסר דתני סתמא ל"ש אלמנה ל"ש גרושה היינו דר"ת סבירא לי' דגם גרושה בכלל לשון מינקת חבירו, משום הכא הביא ראיה דגם בגרושה אסרו כיון דסתמא קתני, ולאשר הראיה זו אינה חזקה כ"כ דדלמא לא מיירי בכל גווני או דדלמא אינה נכללת בלשון מינקת חבירו, לזה הביאו ראיה מהס"ד דהש"ס דודאי גרושה מעוברת אסורה והכא נמי למסקנא.

ומש"ה לא הביא הרא"ש בכתובות הראיה דהביא ביבמות מאלמנה שתבעה ושהטעם דמסתמא חסו' על ילדיהן כיון דכבר נכלל בדברי הר"ש שהביא דס"ל דחסות על ילדיהן,

אלא דסבירא לי' דהאב ממסמס, אבל ביבמות דקיצר בדברי הר"ש ולא הביא רק הראיה מנתגרשה אינו כופה, משום הכא הביא סברא זו בשם הר"ת ודברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר ודברי הרא"ש מדויקים ומזוקקים היטב.
באופן דמה שכתב הסמ"ג בשם ר"ש ור"ת, היינו ביסוד הבנין אם אפשר לכלול גרושה בלשון מינקת חבירו, או דא"א לכללו בזה ומוכח דמותרת, ומ"ש הר"ן בשמם היינו בטעם הדבר של חז"ל יסוד ההיתר לר"ש ויסוד האיסור לר"ת והכל עולה בקנה אחד והיו לאחדים, (וע"ע בשו"ת ח"א סי' צ"ה).

דף מב:
ולתבעיניה ליורשים, מ"ש רו"מ לתרץ קושיית הש"כ בס' גבורת אנשים דמאי פרכינן ולתבעי ליורשים, הא פשיטא די"ל דלא פלוג כיון דכמה פעמים אין ביד היורשים לשלם, והיינו דפרכת הש"ס דמסתמא גם ר' יוסי לא פליג על הך ברייתא, ולדידיה דלית ליה גבי רדופה לא פלוג שפיר פריך היכא דאיכא ביד היורשים לשלם תשתרי עכ"ד.
אני אוסיף בזה דהך ברייתא דיבמות ע"כ אתיא כר"י והיינו דבברייתא כתובות קתני מינקת שמת בעלה, ואלו בהך ברייתא קתני לא ישא מעוברת חבירו וכו' והיינו דבברייתא כתובות בא לומר דאם בשעה שמת בעלה היתה מינקת אסורה עד כד"ח אפי' גמלתו או נתנה למינקת אח"כ, אבל ברייתא דיבמות הנ"ל אתיא כהברייתא דנתנה בנה למינקת מותרת מש"ה נקט לא ישא וכו', היינו דבשעת נשואין עדיין היא מינקת חבירו ולא נתנה למינקת אחרת, עוד ראיה מדקתני לא ישא ולא קתני לא יארוס כדקתני בברייתא דכתובות לא תתארס, אע"כ דאתי כר"י דס"ל כל הנשואות יתארסו א"כ ע"כ לא אתי כת"ק דרדופה דהא לדידיה אף אירוסין אסור כדאיתא ביבמות (דף מ"ב ע"ב) יחידאה היא דתני הרי שהיתה רדופה וא"כ שפיר פריך ולתבעינהו ליורשים.
תו כתב מר דמוכח דל"ג אלא היכא דאיכא תרתי דהיינו שייכות גזירה, וגם שמא גרים בשם מינקת חבירו, דאל"כ גם גמלתו ונתנתו למינקת בחיי בעלה תחסר למה דמבואר ביבמות דחיישינן שמא תתעבר ותעכר ובדידיה תמסמס ובדידה לא יהיב בעל ולזה אסרו להנשא כי היכי דתמסמס משלה לשכור מינקת ובגמלתו תמסמס אם כן מה יועיל גמלתו בחיי בעל, וכן נתנתו למינקת בחיי בעל, היאך אזלא החשש דאם לא תנשא תמחול ותשלם שכר הנקה או מסמוס משלה, אלא על כרחך דבעינן דוקא שם עצם דמינקת חבירו.
לא ידעתי היכי מצא רו"מ יסוד זה ביבמות, דהתם בפשוטו דגזרו שלא תנשא ולא תתעבר ותניק הולד, ולדברי מעכ"ת נ"י יפלא למ"ש התוס' והרא"ש דהא גמלתו אסור דחיישינן

שמא תגמול כדי להנשא, והא בממנ"פ אם לא נקראת בשם מינקת חבירו הא ל"ג רק בשם פרטי מינקת חבירו ואם נקראה בשם מינקת חבירו כיון דגמלתו אחר שמת בעלה, א"כ בפשוטו ניחא דלא תנשא שתמסמס משלה, ולא מצאתי דבר מיסוד זה רק בתשובת הרא"ש (כלל נ"ג דשם בסי' ב') כתב להחמיר גם בנתנו למינקת קודם מות בעלה מדלא חילק הש"ס בין נתנתו אח"כ לנתנתו מקודם, ועלה כתב דהרמ"ה כתב דהטעם דאם לא תנשא תטרח לבקש מינקת, אבל תחת בעלה לאו אורחה להדורא עיי"ש, א"כ משמע דהרמ"ה הוא שחידש זה ומטעם מדס"ל להכרח דנתנתו בחיי בעלה ג"כ אסורה מצריכים להמציא טעם זה, אבל לפי"מ שכתב הרא"ש שם (סי' ג') להקל ולסמוך על הגאונים להתיר באמת לא אמרינן טעם זה, ומה"ט הוצרך שם (בסי' ד') ליתן טעם לגמלתו אחר מיתת בעלה דאסורה דשמא תגמול בשביל זה.

גם הריב"ש בשו"ת (סי' תס"ג) במ"ש בנתנו למינקת אסורה דשמא תחזור המינקת, הוסיף להמתיק ושמא תתן להמינקת בשביל זה כדי שתנשא, והיינו דרצה ליישב באם עי"ז דנתנה למינקת פסק חלבה אם ניחוש לשמא תחזור מה בצע לנו אם לא תנשא, לזה פירש דשמא תתן בשביל זה כדי שתנשא הרי דלא ניחא ליה בסברת הרמ"ה הנ"ל דמרויחין שתהדר אחר מינקת.

ובאמת קשה לי למה דמבואר בריב"ש בנתנתו ג' חדשים קודם מות בעלה דמותרת דלכאורה גם בנתנתו יום א' תשתרי אחר שתמתין ג"ח לשיעו' פסיקת חלבה, דהא גם בנתנתו למינקת אחר מיתת בעלה הי' ראוי להתיר בכה"ג כיון דאין מרווחין במה דלא תנשא אלא דחיישינן שעשתה זה ליתן למינקת בשביל שתנשא, וזהו ל"ש בנתנו בחיי בעלה, וצ"ע.

שם א"ל הל' כסתם. עיין חידושי הרשב"א בב"ק ק"ב ע"א ד"ה אלא הלכה.

תוס' ד"ה סתם ואח"כ מחלוקת וכו' וא"ת והא אמרי' וכו'. עיין תשובת הרשב"א סי' קי"ד.

דף מג.

רש"י ד"ה מקום שמותר וכו' אבל כבוס לא. עיין מו"ק דף י"ט ע"א ברש"י ד"ה שמנה ימים וצ"ע.

דף מג:

תוס' ד"ה שאני, והא דאסור במתניתין לארס וכו' לפי שצריכה להמתין ג' חדשים. וקשה לי דמ"מ לפי ב' התירוצים בסוגיין, דר' יוסי להבחין לית ליה, או דאימא רי"א כל ארוסות גרושות ינשאו, וכיון דמשום הבחנה ליכא ממילא גם משום איבול משכחת לה דתנשא למי שאין לו בנים, וצ"ע. ואולי יש ליישב דקושי' תוס' דוקא למסקנא דפלוגתייהו דר"י

ור"י רק לענין איבול וכיון דעיקר דינא דמתני' לענין איבול בזה קשה דה"ל לפלוגי דתנשא למי שאין לו בנים, אבל לפי תירוצם הנ"ל דעיקר פלוגתייהו בהבחנה ולא באיבול, ואבילות דנקט הוא דרך גרירא, י"ל דלא מיירי בכל גווני ובאמת משכחת דמותרת למי שאין לו בנים. ולפ"ז היינו מרוויחים קושי' תוס', דאי הכי היינו ר"י (ותירוצם דחוק דכיון דלפי האמת בארוסה ליכא אבילות. אך נימא דלס"ד לא עלה על דעת כלל לומר דבארוסה ליכא אבילות בהיפוך מן האמת. ולפי הנ"ל ניחא) דאם איתא דפלוגתייהו באבילות ישאר הקושיא דמשכחת להנשא למי שאין לו בנים.

דף מד.

תוד"ה כל שאינו עולה כו' וא"ת והרי חרש כו' הרי דנקטו בפשיטות דהכל חד הוא דכמו דאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה הו"ה בהיפוך דכל שאינו עולה לחליצה אינו עולה ליבום [ובתוי"ט פ"ב דסנהדרין מ"ב כתב דלא מצאנו אלא כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה עיי"ש], ואולם הרי באמת מכח הך קו' תוס' מוכח כתירוצם דחרש וחרשת בני חליצה נינהו אלא דפומי' כאיב להו, לכאורה ה"נ במלך דבר חליצה הוא אלא דאינו רשאי לגנות עצמו והוי ג"כ כמו פומי' כאיב לי'.

דף מה.

מודו שהולד פגום, אף להפוסקים דסברי דקימא לן דהולד פגום לכהונה י"ל דהוא רק דרבנן כמ"ש ביש"ש, ולענ"ד נראה לכאורה דכן הוא, דלכאורה יש לתמוה למ"ש תוס' ספ"ק דיבמות אההיא דס"ל לר"י נכרי ועבד הבא על בת ישראל דהולד ממזר אף דבביאת נכרי ליכא איסור דאורייתא, מ"מ ממזר לא תליא בביאת היתר אלא ביש בו הוי' או לא, עיי"ש, הא מ"מ עדיין יקשה דאיך ילפינן בק"ו דפגום מיהו הוי מאלמנה לכ"ג דאין איסורה שוה בכל וכו' הא בנכרי ליכא איסור כלל, ואין ראיה מאלמנה לכ"ג דאסורה לו, וצ"ל דעיקר הק"ו לענין עבד דאיסורו מדאורייתא ובנכרי באמת הי' הקל וחומר בדרך אסמכתא דהשוו חז"ל נכרי ועבד להדדי.

ומ"ש הרא"ש לתמוה על הרי"ף במ"ש דאנן מספקא לן אי הוי פגום, דאין כאן מקום ספק מדקאמר לעיל סתמא דגמרא וכולהו אמוראי דמכשרי, דפגום מיהא הוי מק"ו דאלמנה, וכיון דק"ו דלית ליה פירכא ליכא מאן דפליג עליה, י"ל דשטחיות דברי הרא"ש כך הם, דהא ע"כ ליכא לדייק מהא דאמרינן והלכתא דנכרי ועבד הבא על ב"י הולד כשר, ולא קאמר הולד פגום דהדין דכשר לכהונה כמו דדייק הרי"ף, דהא הך דיוקא הוי ג"כ על עבד, והא גבי עבד הוי ק"ו דלית לי' פירכא, אע"כ דאין זה דיוק כלל דסמך אדלעיל

דקאמר פגום מיהא הוי א"כ ממילא גם בנכרי מה"ת לן לומר דפליג אסתמא דגמרא וכולהו אמוראי.
שם ה"נ כיון שנבעלה פסלה. עיין לקמן ע"ז ע"א תד"ה רבי יוחנן אמר כשרה.
שם דאמר רבי יוחנן משום ר"ש מנין לעובד כוכבים וכו'. לקמן ס"ח ע"ב ובסוטה דף כ"ו ע"ב ובקדושין דף ע"ה ע"ב איתא משום רבי ישמעאל.
בישראלית שילדה בן מנכרי אם מלין אותו בשבת יש להערות ממה דאיתא בשו"ע יו"ד סי' רס"ו סי"ב ישראל שהמיר ונולד לו בן מישראלית, מדלא נקט ריבותא יותר בנכרי שהוליד בן מישראלית ואולי מחמת דתוס' כתב יבמות ט"ז: ד"ה אמוראי נינהו וז"ל משום דסברי דהולד כשר דבתר נכרי שדינן ועוד שם בתד"ה נכרי שקידש ואע"ג דר"י אית ליה בהחולץ דהולד כשר, הרי דפשיטא להו דאזי בתר נכרי שדינן וקודם גירות אין קידושי' קידושין וכן הוציא המהרש"א שם מדבריהם. וכתב דכן משמע ג"כ מדבריהם קידושין ע"ה: ד"ה ור"י ס"ל כרבי עקיבא [ואולם במהרש"א קדושין שם כ' דרך אחר בכונת תוס' שם], וכן מבואר בבכורות מז. תוד"ה ולא תימא דמזהמין היינו למ"ד דהולד כשר דשדינן ליה בתר נכרי עיי"ש הרי מבואר בתוס' בד' מקומות דהוא נכרי.
ואולם מדברי תוס' יבמות דף מה ע"ב במ"ש ושמואל גופי' אית ליה דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר הרי דס"ל דלא הוי עבד ולא צריך לשחרור וכן מבואר ברש"י קדושין דף ע' שכ' ג"כ כדבריהם אלו דמסתמא לאו מבנות ישראל נסיב והמהרש"א קידושין הוציא כן מדברי רש"י קידושין דף ע"ו ד"ה ופרכינן, הרי דהוי פלוגתא דרבוותא אם צריך גירות.
ולזה לענין מילה בשבת לא ידענא מה אידון ביה, דהרי בבכורות מבואר דכהנת שנתעברה מנכרי דצריך הבן פדיון ומכ"ש ישראלית וכן פסקינן בשו"ע, הרי דלא הוי כגר ממש, אם לא דנאמר דמ"מ כיון דפטר רחם ישראלית, אחר שנתגייר חייב בפדיון, או דמיירי באמת דהאם בעת עבורה טבלה על דעת גירות של העובר, דמהני מדאורייתא כמ"ש תוס' כתובות דף י"א ע"א ומ"מ עדיין קשה מההיא דיבמות דף צ"ז ע"ב אחים תאומים הורתן ולידתן בקדושה מייבמים הא מ"מ בשעת ההריון היה העובר נכרי אלא דאח"כ ע"י טבילת האם נתגייר. ואולי דהברייתא ס"ל דעובר ירך אמו ובשעת העבור לא היה שם נכרי עליו דהוא חלק מאמו ואינו בפני עצמו ובשעת לידה כבר היו ישראל כיון דאמם טבלה בשביל כן, אבל עכ"ז היה צריך לפרש דמיירי דהאם טבלה לשם גירות העובר. וגם אני מסופק אם למ"ד עובר ירך אמו מהני טבילת האם ישראלית, דעל מה

יחול עתה בשעת הטבילה ענין הגירות, האם לעצמה כבר היא ישראלית והעובד עדיין אין עליו שם בפני עצמו.
ולזה לא ידענא דלענין קידושין ודם נידות נידון אותו כנכרי ולענין בכורה ויבום כישראל ומילה בשבת למה נדינהו, אח"כ ראיתי בשער המלך שהאריך בזה ומדין מילה בשבת לא הערה. (וע"ע בליקוט תשו' מרע"א סי' כ').

דף מו:

תוס' ד"ה תקוני גברא כו' משום דנראה כמיקר. כדאיתא בביצה דף י"ח ע"א.

דף מז.

א"ל נאמן אתה לפסול את עצמך. עיין כתובות כ"ה ע"ב תד"ה הרי שאמר.
שם ואי אתה נאמן לפסול את בניך. עיין לעיל כ"ה ע"ב תד"ה לימא רב יוסף.
תוד"ה במוחזק לך כו' דרוב הבאין כו'. עיין ירושלמי רפ"ב דר"ה ובקרבן עדה שם.
תוד"ה נאמן אתה לפסול וכו' דמשוי נפשיה חתיכה דאיסורא. עיין במרדכי סוף פירקין.
[מבני הר"ר שלמה נ"י] כתב בנ"י על אי עובדא דאיתא בגמרא והובא בהלכות, באחד שבא לפני ר"י ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי, א"ל נאמן אתה וכו' ואין עדות לגוי, וז"ל הנ"י, וא"ת ואמאי יהיו נפסלים אפילו היה נאמן הא קימא לן נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, י"ל דהכא מיירי בגר וגיורת, ושניהם טוענים כן, הרי בניהם גוים גמורים, עכ"ל. קשה לי בדברי הנ"י, כיון דבאמת מה דאמרינן נאמן אתה לפסול עצמך אין זה נאמנות ממש, אלא דאנן מחזקינן ליה לישראל גמור לכל מילי, ואם בא על ישראלית אינו פוסלה, וכן לכל דיני ישראל, וכמ"ש תוס' בסוגיין, והכי פסקינן בש"ע (סי' רס"ח) בני חולק, אלא דאסור בבת ישראל מטעם שויא אנפשיה חד"א, וכיון שכן למה באמת לא יהיה לגבי בניו נאמן, ומה זה שאמר לדבריך נכרי אתה, מה בכך דהוא משקר ואומר על עצמו שהוא נכרי, הא אנן מחזקינן ליה לישראל, אטו משום שהוא משקר לית ביה תורת יכיר, וכיון דאנו אומרין שהוא ישראל להמניה לגבי בניו, בשלמא למה דתירצו תוס' על קושיית הנ"י, דר"י סבר דנכרי ועבד הבא על ב"י הולד ממזר ומיירי באשת ישראל ניחא, ושפיר אמר לדבריך נכרי אתה, היינו דאנן מחזיקין אותך לישראל ובניך ממנה כשרים מכל הצדדים, ולדבריך נכרי אתה ואין עדות לנכרי, אבל להנ"י דאף אם הוא ישראל בניו פסולים דנולדו מנכרית לדבריו, א"כ מה לנו במה דהוא משקר ואומר שהוא נכרי, והדבר צריך תלמוד.
והנראה לי לנכון עפ"מ שראיתי פעם בכתבי כבוד אאמ"ו נ"י שהשיג על הרמ"א בש"ע אה"ע (סי' ד' סכ"ט בהגה"ה) שכתב וז"ל, הא דהאב נאמן על בנו, היינו במי שהוא בחזקת

אביו כגון באשתו נשואה, אבל פנויה שאומרת בני זה מפלוני, והוא אומר שממזר נתעברה א"נ, עכ"ל, ובמקור הדין בתה"ד מבואר להדיא דסברתו כיון דהיא פנויה, אבל בנשואה נאמן לומר מפלוני נתעברה [והנ"מ לדעתו אם יאמר על בן אשתו נשואה מנכרי נתעברה, דלתה"ד נאמן, ואינו ממזר, ולסברת אאמ"ו נ"י הבן ספק או ודאי ממזר], וכבוד אאמ"ו נ"י השיג ואמר דלא מצינו שהאמינה התורה לאב אלא לומר בני זה בן גרושה, דהרי זה אביו של זה הבן, אלא שאומר מה הוא ומה טיבו, אבל כשאמר מפלוני נתעברה, הרי כבר אמר שאינו בנו והרי הוא כאישר אחר, וא"נ לומר ממי הוא אלא דנאמן דאינו בנו, אבל לא ממי נתעברה, ע"כ דבריו הקדושים.

ועפ"ז יש ליישב דברי הנ"י היטב, ויובן עוד מה דסיים הנ"י בזה"ל, והרי הם גוים גמורים, דמלת גמורים מיותר, אך יראה דהכי פירושא דאר"י אי אתה נאמן לפסול בניך, לא שהבנים כשרים גמורים, דהא כיון דבאמת ישראל הוא, לגבי הבנים נאמן וכנ"ל, אלא כלפי מה שאמר נאמן אתה לפסול עצמך, והיינו דנותנים עליו כל חומרא דגוי, דשויא אנפשי' חד"א, לעומת זה א"ל דלגבי הבנים א"נ ליתן להם דין נכרים גמורים, והטעם כיון דקימא לן (דף נ"ג) דבנך הבא מנכרית אינו קרוי בנך אלא בנה, א"כ כשאומר דהבן מנכרית הרי אומר שאינו בנו, ושוב אין אנו אחראין לדבריו כלל, ואמרינן שזה שאמר שאינו בנו האמינתו התורה, אבל מ"מ מה שאמר דמנכרית אין אנו מאמינים לו, ואמרינן שמישראלית בא, ודומה ממש לסבר' אאמ"ו נ"י דמה לי אם אינו ממנו, או שהו' ממנו, והתור' הפקיע אותו ממנו ואין לו עליו תורת אב, אלא כיון דאנו מאמינים עליו, עכ"פ היוצא מדבריו שאינו בנו ממילא לא ידעינן אבוהון דהנהו מאן נינהו, ויהבינן להו דין ספיקים ומותרים בגרים עכ"פ, וזהו שאמר ואין אתה נאמן לפסול בניך כלפי מה שאמר דנאמן על עצמו דהוא אסור אף בקהל גרים דשוי' ליה חד"א.

מיהו כ"ז באמת כיון דאנו אומרין דהוא ישראל, אבל אלו הוינן אומרין דהוא נכרי, וגם שיש דין עדות לנכרי, ממילא היו בניו גוים גמורי', דהא קימא לן גוי שהי' לו בנים בגיותו ונתגייר קיים מצות פו"ר, דנכרי אית ליה חייס, וא"כ בן הנולד לנכרי מנכרית הוא בנו, וכיון דהוא בנו נאמן לומר מה הוא, אלא משום דלדבריו הוא נכרי ואין עדות לנכרי, מש"ה אין אנו מאמינים לו ואומרים דהוא ישראל, ושפיר דייק הנ"י בלשונו וכתב דלדבריהם הם גוים גמורים, ר"ל אבל גם עתה מ"מ ספיקי הויין, כן נראה לנכון.

מ"ש בני לבאר דברי הנ"י בדף ח"י בההי' דנתגיירתי ביני לב"ע ולהביא מזה סיוע לדברי, דבריך טובים ונכוחים ואני קורא עליך אם חכם בני וכו', אולם ידידי בני יש לי כוונה אחרת בנ"י כי דבריך אינם מספיקים דאף אם הדין כדעתי היינו באומר שאינו בנו ע"י

שאשתו זינתה עם אחר, בזה א"נ לומר דזנתה עם פלוני דאיכות הזנות עם מי, אין לו שייכות לאינו בני, דכל שאמר שזינתה ואינו בנו שוב הוי כאחר וא"נ לומר עם מי זנתה, אבל בנידון זה דמה שמעיד שאינו בנו היינו ע"י שהיא נכרית, א"כ י"ל דל"ש לומר כיון דלדבריך אינו בנך שוב אינך נאמן להעיד שהיא נכרית, דהא זהו עצמו העדות שהיא נכרית דעי"ז אינו בנו ול"ש לומר דאנן ניקו ונאמר ע"י ענין אחר דאינו בנו, בפרט היכי דהיה בחזקת בנו בהולדה שהוליד אותו מאשתו זאת, והוא מחזיק החזקה שהחזקנו בו, אלא דאומר שהיא נכרית ועי"ז אינו בנו, ואיך נאמר כיון דאינו בנו א"נ כלל וניקום ונאמר שאינו אביו בהולדה, הא במה נגרע החזקה שהוא בנו בהולדה, ע"י שהתנהגו כאב עם בנו.

ולזה הי' נ"ל באופן אחר והיינו דהתורה האמינתו בא' מב' פנים, או דמעיד שהוא בנו פסול שהולידו מגרושה וכדומה, או דמעיד שאינו בנו, וא"כ באמת אלו לא העיד על עצמו, רק עלי' שהיא נכרית הי' נאמן מדין אינו בני, אבל כיון דאומר על עצמו שהוא נכרי והוי בנו, א"כ לא בא להעיד שאינו בנו, אלא שמעיד זהו בני והוא נכרי, בזה אמרינן אותו העדות אינך נאמן דאין עדות לנכרי. ואם נידון אותו לישראל ולהאמינו שהיא נכרית ומדין אינו בני זהו לא העיד מעולם, אלא שהעיד זה בני ונכרי, אין אנו יכולי' לשווי' עדות אחרת שאינו בנו ודוק.

דף מז:

קשים גרים לישראל כספחת. וברמב"ם פי"ג הל' י"ג מהל' א"ב איתא כנגע צרעת.

דף מח.

ולא עבד אשה. עיין מהרש"א לקמן ע"א ע"ב ד"ה כגון שהיה אביו.

שם ה"נ דאפילו רבנן מודו. עיין קדושין דף ס"ב ע"ב תד"ה אלא מעתה.

תוד"ה אלא עבד וכו' ואמאי ימהלנו על כרחו. עיין ע"ז דף נ"ז ע"ב תד"ה עד.

דף מח:

גר שנתגייר כקטן. עיין סנהדרין דף ע"א ע"ב תד"ה בן.

דף מט.

רש"י ד"ה סבר לה כרבנן והאי דהדר כתביה במשנה תורה משום למסמך כו' ולק' בד"ה לא יקח כו' אי בשו"י לעבור עליו בב' לאוין כו' ואי באנוסת אביו כו' מזה יש ללמוד דלר"ש התימני איירי לא יגלה בש"י ש"א ומ"מ ל"צ לומר לעבור בב' לאוין אלא דכתבה למסמך ללא יבא ממזר לאורויי דיש ממזר מח"כ והא דאמרינן בריש מסכתין וכן בר"פ נושאין דלרבנן מיירי בש"י ש"א ולעבור בב' לאוין היינו כי היכי דתיתי גם לר' יהושע

דלדידיה דלא יבא ממזר קאי אאישא דלא יקח ע"כ לא יגלה קאי אי לאנוסת אביו אי לשיש"א ולעבור בב"ל. והיה מיושב לי בזה הא דהרמב"ם והסמ"ג והחינוך לא הביאו כלל דעל ש"י ש"א חייב בב"ל אף דקי"ל דמותר באנוסת אביו וע"כ דלא יגלה בש"י ש"א היינו למה דקי"ל כר"ש התימני אתיא קרא דלא יגלה להסמיך ללא יבא ממזר וכנ"ל. אולם לשיטת תוס' בשמעתין הוא להיפוך דלר"י לא יגלה מיירי בשיש"א ואתי קרא לאורויי דמלא יקח עד לא יגלה דוקא ולאתויי שארי מיתות ב"ד הוא דהוי ממזר אבל מלא יגלה ואילך דהיינו ח"כ לא הוי ממזר דלא נימא ללמוד ח"כ בהיקישא דר' יונה דהוקשו כל עריות זה לזה ולר"ש התימני לא איצטריך לא יגלה דלהסמיך לל"י ממזר לאורויי דיש ממזר בח"כ בלא"ה ידעינן מהיקישא דר"י וע"כ משום לעבור בב"ל עיי"ש היטב וא"כ לדידן דקי"ל כר"ש התימני קיימא הדין דעל ש"י ש"א עובר בב' לאוין וכן נקט הישי"ש פ' נושאין סימן ג'.

תוד"ה לכתוב רחמנא וכו' ולפיר"י צ"ל וכו'. וכפיר"י צ"ל כצ"ל.

תד"ה הכל מודים בבא על הנדה. לפי דבריהם הא דקתני בברייתא הכל מודים בבא על שמ"י היינו רק לר"ע דמתני' דדוקא בשאר אבל לאידך דרבי עקיבא הולד ממזר. וקשה לי בהא דאמרינן ואביי מספקא ליה וכו' דלמא בפשוטו דאביי דאמר הכ"מ היינו דכ"ע אף לרבי עקיבא דברייתא בכללו משה"ה לא חשיב שמ"י, דנהי דרבותא דנדה וסוטה אפילו לרבי עקיבא דמתני' דסוטה מקרי שאר מ"מ נקט מה דהוי לכ"ע ממש.

דף מט:

גמרא נדה דהא תפסי בה קידושין, (משה"ה הבא עליה אין הולד ממזר שנאמר ותהי נדתה עליו אפילו בשעת נדתה תפסי בה קידושין), סוטה נמי, דהא תפסי בה קדושין. פירש"י דבסוטה אף לאחר שזינתה לא פקעה מינה קידושין הראשונים. אין כוונת רש"י דכיון דלא פקעי ממילא ה"ה נמי דתפסי דהא מצינו בנעשה פצוע דכא אחר הנשואין דלא פקעי ואפ"ה לא תפסי לר"ע, אלא דכוונתו דבסוטה באמת מיירי רק בעודה תחתיו דלא פקעי, אבל מחזיר סוטתו שגירש באמת לר"ע הולד ממזר, וכן משמע מדברי תוס' פרק האומר [קידושין דף ס"ח ע"א], שהביאו כן בדברי רש"י, אבל התוס' דהכא נראה שפירשו לדברי רש"י דמדלא פקעי מוכח נמי דתפסי, דהרי הקשו על רש"י דלמה לי קרא בנדה, והא בנדה נמי לא פקעי, ומה קושיא הא אצטריך קרא להבא על נדה פנויה, אע"כ דגם זה ידעינן ממילא מדלא פקעי ועל דבריהם קשה מפצוע דכא. גם קשיא לי, מה שכתבו התוס' אח"כ וכן משמע בפרק י"מ דבסוטה ודאי תפסי קידושין, והא לא פליגי עם רש"י בדינא כ"א בטעמא, וא"כ מה ראיה משם.

תד"ה סוטה נמי וק' לר"י דנדה נמי, הנה מדבריהם נראה דלא ס"ל בכוונת רש"י כדנראה מדבריהם הקדושים דבאמת בסוטה מיירי בהיא תחתיו ולא בגירשה דדוקא לא פקעי אבל אין קדושי' תופסי' דא"כ מה הקשו מנדה הא י"ל דבא על הנדה משמע אף בפנוי' נדה דמ"מ תפסי קדושין מדכתיב ותהי נדתה, אע"כ דס"ל בכוונת רש"י כיון דלא פקעי ה"נ תפסי. לפ"ז ק' מ"ש אח"כ וכן משמע בפ' יש מותרות וכו' הא לא פליגי בדינא עם רש"י רק בטעם הדין וא"כ מאי ראי' מהתם וצ"ע.
ולדבריהם דהכא בכוונת רש"י דכיון דלא פקעי ה"נ תפסי, ק' לי הא בנעשה פצוע דכ' כשהוא נשוי פשיטא דלא פקעי הקדושין ואפ"ה לא תפסי קדושין לר"ע ועיין.

דף נ.
תוס' ד"ה ר"ג, ולהכי לא קאמר בגמרא עלה זו דברי רבי עקיבא. וקשה לי דעדיין יקשה אמאי לא קאמר עלה דר"ג בהא דאין בעילה אחר בעילה. ובעיקר קושייתם היה נ"ל דההוכחה זו אינה לר"ל דס"ל לעיל (דף י"א ע"א) דעל צרתה בכרת, ולשיטת תוס' אף שהוא עצמו בא על צרתה בכרת, וא"כ הוי ח"כ לזה נקט הדיוק על סיפא, דחלץ ועשה בה מאמר, דגם לר"ל הוי בלאו.

דף נ:
ואי ביאה אחר מאמר היא, (כגון מאמר לזו ובעל לזו להכי בעי גט וחליצה דאי תצא בגט לחוד יאמרו ביאה של זו אחר קנין של זו מהני, ואתי למיעבד) ביאה אחר ביאה. ועובר אעשה, דבית אחד בונה ולא ב' בתים. ורש"י ז"ל כתב וקפגע באיסור אשת אח, ותמיהני, דהא קימא לן כר"י דלא הוי רק בעשה, ולרש"י עצמו לעיל (דף י"א) גם לר"ל אם הוא עצמו בא על צרתה הוי רק בעשה, וכן בסוגיין נקט רש"י עצמו (בד"ה ומ"ט אמרו רבנן) והוי לי' בונה ב' בתים וצריך תלמוד.

דף נב.
תוס' ד"ה בעל וכו', וכן הא דתנן הכא במתני' (הבעילה בזמן שהיא בתחילה אין אחריה כלום) דלמא נמי היינו משום דמדאורייתא קני. קשה לי, הא ע"כ מתניתין קאמר דאפילו מדרבנן אין אחריה כלום דאי מדאורייתא גם בביאה באמצע אין אחריה כלום.

דף נב:
ליבמתו מהו. עיין נזיר דף י"ב ע"א תד"ה מאי טעמא.
שם כעודר בנכרי הגר (עי' שו"ת סי' ל"ז).
תוד"ה ולאשה כיון דאין בידו כו' מבואר בהרמב"ם פ"ג ה"ו מה"ג הטעם כיון דלא היתה בת גירושין כשנכתב הגט הוי כנכתב שלא לשמה, ומה דדעת הרב המגיה במ"ל פ"ו

לעשות פלוגתא בין תוס' לדעת הרמב"ם, דלדעת תוס' יבמות שם הטעם כיון דאין בידו לגרשה עכשיו, לא מצי משוי שליח, במחכ"ת אינו כן, דהכל עולה בסגנון א' ושניהם צריכים להדדי, דדברי תוס' המה כאומר לסופר שיכתוב אחר שיכניסנה כמבואר בתוס' שם דבזה אינו מספיק טעמא דהרמב"ם, דהא בשעת כתיבה תהי' בת גירושין, והוצרכו לטעמיה כיון דאין בידו לגרשה עכשיו לא מצי משוי שליח, והיינו דכללא הוא, דבמה שא"י לעשות עתה א"י לעשות שליח לעשות לאח"ז, כמ"ש תוס' נזיר (דף י"ב) ואך לטעמא דידהו צריך ג"כ ליסוד סברת הרמב"ם הנ"ל, דבלא"ה יקשה הא בידו לכתוב בעצמו עכשיו הגט, וממילא יכול לכתוב גם ע"י שלוחו, וכיון דבידו לעשות כן עתה ע"י עצמו או שלוחו, ממילא יכול לעשות שליח לעשות כן לאחר זמן לזה מוכרחים אנו לטעמא דהרמב"ם דעתה א"א לו ולשלוחו לכתוב הגט, וכיון דעתה אינה בת גירושין הוי כמו שלא לשמה, ומש"ה אף שמצוה שיכתוב בעת שתהי' בת גירושין, מ"מ כיון דא"י לעשות עתה שליח א"י לעשותו לאח"ז, וזהו ברור.

והנה אם כדעת המגיה לדמות נשתטית להההיא דיבמות הי' נראה דאף להפוסקים דלא בעי' שליחות בכתיבה מ"מ פסול, דפשטא דסוגיא דיבמות כתב גט וכו' משמע דכתיבה לחוד איכא ג"כ קפידא, וע"כ הטעם כמ"ש הרמב"ם, כיון דבשעת הכתיבה אינה ראויה להתגרש לא מקרי כתיבה לשמה אך מדברי המגיה שם נראה דלשיטת תוס' דלא מצי משוי שליח כיון דלא מצי עביד, י"ל דלהפוסקים דשליחות לא בעי' בכתיבה אינו מזיק אם כתב הסופר קודם האירוסין, ולדבריו ע"כ להנך פוסקים הסוגיא דיבמות מיירי שאמר כתוב ותן וזהו דוחק גדול, גם עיקר הדברים תמוהים, דממנ"פ לפ"ז גם להפוסקים דבעי' שליחות בכתיבה יהא מהני, דהא הבעל יכול לכתוב עכשיו וליתנו לה אחר אירוסין, ולענין הכתיבה מקרי מצי עביד, ואיך תלוי זה במחלוקת הפוסקים האלו בענין שליחות לכתיבה.

גם תמוהים דבריו במ"ש דלשיטת הרמב"ם אף למ"ד אדם מקנה דבשלב"ל לא הוי גט, וזהו תמוה, דהא מהראיה שהביא תוס' מסוגיא דקדושין ספ"ג לכשאקחך הרי עצמך קנוי' לך מוכח דמקרי ג"כ כתיבה לשמה, דהא גט שחרור דינו כגט אשה, כמבואר גיטין (דף י"א) אע"כ דגם להרמב"ם תליא בזה, והטעם למ"ד אדם מקנה דבר שלב"ל מקרי ראויה לגרש, דהא יכול ליתן לה שתתגרש לכשישאנה, ונ"ל ברור דגם תוס' ס"ל בזה כהרמב"ם דלא הוי כתיבה לשמה, אלא דס"ל דסתמא אמרי' ללבלר כתוב גט וכו' משמע אם הסופר כתב לאחר שנשא אותה אינו גט, גם משמע כן מדנקט ללבלר ולא נקט שכתב

בעצמו, ולזה בא ליתן טעם דלא מצי משוי שליח, כיון דאיהו לא מצי עביד לכתוב עכשיו דלא מקרי לשמה.
אמנם עיקר הדמיון של המגיה לולי שאיני כדאי יהי' נ"ל דלא דמי נשתטית להיא דיבמות, דאינו שייך כלל ענין גירושין כיון דאין לו אישות בה, בזה הוי שלא לשמה, דהיא לו כאשה דעלמא, וכאלו כתב הגט לשם אחרת אבל בנ"ד ובנשתטית דהמניעה מצד אחר מה"ת יהא נקרא כתיבה לשמה, וזה נראה דעת הפ"י רפ"ז דגיטין דהוכיח מסוגי' שם דבעינן וכתב ונתן שהיא בשעת כתיבה ראויה לנתינה ומזה פקפק על המנהג של השלשת הגט, ולא הוכיח כן מסוגי' ערוכה יבמות (דף נ"ב הנ"ל) היינו דס"ל כחילוק הנ"ל, אך מההיא דגיטין שפיר יליף, ומדמי לה המניעה מצידה למניעה מצדו, כיון דמ"מ אין הגט ראוי לנתינה יהי' מאיזה טעם שיהי', אף דמ"מ יש לחלק דמקרי ונתן כיון דאין המניעה מצדו, מ"מ מאן מפיס בסברות קלושות לחלק.

דף נג:

בין בשוגג. במ"ל [פ"ב מיבום ה"ד] מסתפק אם מ"מ בעי' ביאה בפ"ע כמו כל קידושין או דל"צ בפני עדים. ונלע"ד ראיה מסוגיא דיבמות דף נ"ח דכוותה גבי שומרת יבם אשתו מעליא היא. והא י"ל דמשכחת לה בבא עליה שלא בעדים דלא קנאה אלא ע"כ דגם בלא עדים הוי יבום מעליא ולכאורה יש לדחות דבזה מנא ידעי' דקדמה שכיבתו להשקות אותה וצריך עדים על זה שקדמה שכיבתו וממילא הוי יבום. ואך מ"מ י"ל דמשכחת לה בבא עליה ב' פעמים בכל פעם לפני ע"א דקידושין לא הוי דהא על כל ביאה וביאה לא היה רק ע"א (ועי' פ"ז דגיטין ברי"ף דקע"ז ב' ראה א' בשחרית שנתייחדה עמו וא' בין הערבים אין מצטרפין וכתב הר"ן הטעם דאף ע"ג דבממון הלואה אחר הלואה מצטרפים מ"מ אישות דשייך ביה נפשות עדות בבא אחת בעינן ותמוה לי אמאי ל"א בפשוטו דבממון דהעדים רק לראיה משום הכי מצטרפין אבל בקידושין דהמעשה קידושין בעצמותו לא נגמרו ולא נתפסו רק אם הוא בעדים איך שייך שיצטרפו שע"י צירוף יהיה מעשה קידושין הא מ"מ כל מעשה ומעשה לא נתפס לקידושין וצ"ע) ולענין קדמה שכיבת בעל מצטרפים דהא יש לנו ב' עדים שקדמה שכיבתו. ואולי י"ל דענין השקאת סוטה הוי כמו דיני נפשות ובעינן עדות בבת אחת שקדמה שכיבת בעל ובתשובה הארכתי בעזה"י.
שם אחד המערה וכו', ז"ל הנמוקי יוסף ומיהו ביבמתו אף אם גמר ביאתו ואמר שאין רצונו לקנות אלא בגמר ביאה, אין הדבר בדעתו שתורה רבתה שוגג כמזיד עכ"ל, מ"ש בני בארוכה לברר הדין דבא על יבמתו ואמר במפורש דאינו רוצה לקנותה אם גם

בזה קנאה בע"כ, דבריך בהשכל ומתוקי' מדבש, אולם בני לקושטא דמלתא אשר רצית לעשות בזה פלוגתא דרבוואתא בין הר"ן והנ"י, לא כן נראה לענ"ד, אמת דדעת הנ"י ברור דאפי' בכה"ג קנאה, דאם איתא דבע"כ א"ק, גם באומר שאינו רוצה עד גמר ביאה, לא לקני בהעראה, כיון דעד שעת גמר ביאה אין רצוני לקנותה, ומה לי שאינו רוצה לקנותה כלל, או שא"ר לקנותה עד אח"ז וכמו שהעלית בעצמך, וכן כתבתי במק"א בארוכה, ומ"ש הנ"י דאמר שא"ר לקנותה אלא בגמר ביאה, ולא נקט יותר רבותא דא"ר לקנותה כלל וע"י דקדוק זה רצונך לומר תחילה דבזה באמת א"ק, זהו אינו, וכוונת הנ"י כך דזהו ודאי פשיטא דיבם קונה בע"כ, ולא בא הנ"י לחדש דין זה, אלא דעיקרו דהנ"י בנוי, דלא נימא כמו דבאשה דעלמא דהעראה קונה, ומ"מ בסתם דעתו על גמר ביאה, והי' מקום לומר דגם ביבמה אף דלא בעינן דעתו, מכל מקום יש לומר דהעראה דהוי ביאה גרועה לא מחשבה ביאה אלא באחשבה לקנותה על ידה, אבל בלא אחשבה אין עליה שם ביאה כלל, וכאשר צ"ל לכאורה בדברי הריטב"א קדושין (דף ע"ז ד"ה אר"א) דכתב דכי אמרינן דהעראה שמה ביאה וחייב, היינו כשפירש ולא גמר ביאתו אבל כשגמר, דעתו על גמר ביאה עיי"ש, וזה תמוה, איך שייך לענין האיסור דעתו, אע"כ דבלא אחשבה לא מקרי ביאה, וכדדייק הריטב"א בלשונו דכי אמרינן דהעראה שמה ביאה וכו', [ומ"מ דברי הריטב"א תמוהי', דהא ס"ל ג"כ כהנ"י דביבמה קונה בהעראה בע"כ, הרי דמקרי בשם ביאה, ואמאי לא מקרי ביאה לענין איסור וצ"ע] , לזה השמיענו הנ"י דאינו כן דהעראה הוי ביאה בעצמותו לכל דבר, אלא היכי דבעינן דעת קונה, אין דעתו ורצונו לקנות אלא בגמר ביאה, וביבמה דלא בעי דעתו קונה בהעראה, ואפילו אמר במפורש שא"ר לקנותה בהעראה, דהי' מקום לומר דזהו לא נחשב כלל לביאה, אפ"ה קונה א"כ לענין זה רבותא יותר באמר שא"ר לקנות בהעראה, היינו, דאפ"ה לא אמרינן דאז לא נחשב כלל העראתו כביאה, אבל באומר שא"ר לקנותה כלל בביאה זו, בזה לא גלי דעתי' דגריעה אצלו העראה ולא נחשב לביאה, וליכא ריעותא המורה על זה, רק דא"ר לקנותה, וזה פשיטא דקנאה, כיון דלא בעי דעתו.

אולם מ"ש בני לדייק מדברי הר"ן קדושין מדלא נקט רבותא יותר דאפילו אמר שא"ר לקנותה בהעראה, ע"כ ס"ל דכה"ג ל"ק דהיכי דא"ר לקנותה לא תקנה לו התורה בע"כ, לפמש"ל י"ל דגם הר"ן ס"ל בביאה גמורה דקונה בע"כ, אלא בהעראה היכי דגלי דעתו שא"ר לקנותה אלא בגמר ביאה אין העראה נחשבת לביאה לקנותה, אבל באמת לענ"ד גם בזה לא פליג הר"ן על הנ"י, אלא דהר"ן ס"ל זה בפשיטות כיון דגם בסתמא כל בועל דעתו על גמר ביאה ואפ"ה אמרי' ביבמה כיון דשוגג ואונס קונה בביאה גמורה ה"נ קנה

בהעראה בלא דעתו דלא בעי אחשבה לביאה, וממילא ה"נ אף באומר שא"ר לקנותה אלא בסוף ביאה קונה כיון דלא בעי' אחשבה לביאה, והוי כביאה גמורה דקונה בע"כ, והנ"י כתב זה דרך רבותא קצת, אבל לדינא הם שוים.

ואשר דקדק בני מקוצר לישנא דהר"ן דלא נקט זה לרבותא, וכן מדלא הביא הנ"י ראיית הר"ן מסוגי' דיבמות דליתי עשה ולדחי ל"ת ע"כ דחלוקים בדינא אם קונה בע"כ או לא זהו דקדוק קלוש, ואינו כדאי לעשות מזה פלוגתא בין הפוסקים, והראי' דכדברי הנ"י מפורש אות באות בחי' הריטב"א ליבמות, ובקדושין כתב הריטב"א ג"כ כהר"ן בשורש הדין, וגם הראיה מיבמות הנ"ל, הרי דהכל עולה בקנה א' [וכעת נתקשיתי בלשון הריטב"א קדושין מ"ש, "מיהו דוקא באשה דעלמא וכו' והבא על יבמתו אפילו באונס ושלא מדעת דנפל ונתקע בה קנאה" הא להדיא מבואר ביבמות דנפל ונתקע בה ל"ק].

ומ"ש בני הרב נ"י דאף אם בעולת עצמו לאו דאורייתא, מ"מ ראיה מיבמות דקונה בהעראה דאל"כ מאי פרכינן וליתי עשה ולדחי ל"ת, הא לא הוי בעידנא וכו' ואף לדברי פסקי תוס' זבחים דהיכי דא"א בענין אחר ל"צ בעידנא, מ"מ הכא הא אפשר שיאמר בפירוש שרצונו לקנות בתחילת ביאה, לענ"ד זה אינו ברור דעיקר סברת פסקי תוס' דדוקא מה דל"צ לקיום עשה, זהו לא מקרי התחלת הקיום ולא מקרי בעידנא כגון כתישת העפר לכסות (בביצה דף ח') דהכתישה לא מקרי חלק והתחלה מכיסוי דכיסוי דם שייך בלא כתישה אם יש לו כבר עפר אבל בשבירת עצם השבירה הוא התחלת קיום המצוה ומקרי בעידנא, וה"נ הכא דלא אפשר סוף ביאה בלי התחלה, מש"ה מקרי התחלת ביאה תחילת קיום עשה דהא אף אלו נתכוין לקנות בתחילת ביאה, מ"מ סוף סוף א"א למצוה זו בלא תחילת ביאה מקרי התחלת ביאה בעידנא, ומה בכך דהיה אפשר לעשות בעידנא ממש, מ"מ גם עתה מקרי בעידנא, דהתחלת ביאה מקרי צורך המצוה, גם הא עיקר פלפולך על הנ"י שהיה יכול להביא ראיה מיבמות, ומדברי הנ"י פ"ב דבב"מ גבי אבידה בבית הקברות נראה דלא ס"ל כפסקי תוס' הנ"ל ודוק.

ונ"ל ראיה לזה דקונה בע"כ דידיה מסוגי' יבמות (דף נ"ח) דכוותה גבי שומרת יבם וכו' והא"ר קנה לכל, ואמאי לא מוקי ליה בבא עליה היבם ופירש שאינו רוצה לקנותה, ע"כ דגם בזה קנאה.

והנה לכאורה קשה כזה על הפוסקים דיבום בפני ב' עדים כדין כל קדושין. א"כ דלמא מיירי בבא עליה היבם שלא בפני עדים, אבל בזה י"ל דממנ"פ בליכא עדים אנן לא מאמינים להיבם שבא עליה להשקותה עי"ז, אך עדיין קשה לוקי שבא עליה ב' פעמים כל פעם בפני ע"א דלהוי קנין אישות לא מקרי עדים כמ"ש הר"ן פ"ז דגיטין (דף קע"ב),

ואולי י"ל דגם לענין השקאה הוי כדיני נפשות ולא מצטרפין העדים להעיד שבא עליה היבם להשקותה.
שם והאמר רבא וכו' מ"ש בני נ"י ליישב ק' תוס' והרשב"א בפרכת הש"ס והא"ר אין אונס לערוה, דלמא מיירי דכפאוהו שיקשה עצמו ויבעול דבזה אמרינן אגב אונס דמצוה גמר ומתרצה והוי רצון כמו בקרבן וגיטי נשים, לענ"ד זה אינו, דהא התם בעי' שיאמר רוצה אני אלא דהיה ראוי לומר דמ"מ בלביה לא ניחא ליה בזה אמרינן אגב מצוה גמר בלבי', אבל בצווח מתוע"ס איני רוצה, לא מקרי רצון, א"כ עדיין יקשה דלוקמי בצווח מתוע"ס, גם אינו דומה להתם, דהכא ליכא בזה אונס מצוה דהא אין המצוה ליבם דוקא, דהתורה מסרה לו הברירה ליבם או לחלוץ, וכמו לדידן אף לאבא שאול דמצות חליצה קודמת, מ"מ אם כפו אותו לחלוץ עד שיאמר רוצה אני, מקרי חליצה מעושית, ה"נ ביבום אלו הי' הדין דבעי שלא באונס היה הדין כן דלא מהני כפייה זו.
שם רש"י ד"ה קנה. וזכה בנחלה. דלא רבי רחמנא דביאת שוגג וכל הנך דקנה אלא לדברים המפורשים בפרשה בהדי' דהיינו לירש בנכסי אחיו דכתיב יקום ע"ש אחיו ולפוטרה דכתיב לו לאשה ולא לאחיו לאשה דפקע מיניה זיקה. ולפטור צרתה דכתיב בית אחד בונה אבל לדברים אחרים ליורשה ולטמא לה ולהפר נדריה לא. והיינו דוקא בנפלה מאירוסין אבל מנשואין קנה לכל זהו דעת תוספת והרא"ש בשמעתין אבל מדברי הרמב"ן והרשב"א בחי' נ"ל דמבואר דס"ל דלרב דקי"ל כוותיה אף במן אירוסין קנה לכל חוץ מלתרומה דלא אכלה לל"ב. והב"י סימן קס"ו מדייק כן מדברי הרמב"ם והב"ש כ' דיש לדחות ולא הביא דמ"מ דעת הרמב"ן והרשב"א הכי הוא.

דף נד.

נפל מן הגג ונתקע חייב בארבעה דברים. האי נפל ע"כ ברוח מצויה דהוי כמזיד, דאי לאו הכי אינו חייב כ"א בנזק, דמה דמרבינן מפצע תחת פצע לרבות שוגג כמזיד, אינו לענין ד' דברים כ"א לנזק בלחוד, כדאיתא ספ"ב דבב"ק.
ורש"י ז"ל כתב הכא חייב בד' דברים וכו' כדאמר בהחובל פצע תחת פצע, ותמיהני. רש"י ד"ה חייב בד' דברים וכו', תמוה לי הא דמה דנפקא מהאי קרא חייב רק בנזק ולא בד' דברי' כמבואר ספ"ב דבב"ק, וע"כ דהכא בנפל ברוח מצוי' דהוי כעין מזיד, וצ"ע.
שם ויבם ביאה גומרת. עיין לעיל דף ח' ע"ב תד"ה ויבמה ובקדושין י"ד ע"א רש"י ד"ה א"כ.

דף נה.
ולר' יצחק למה יצאה כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות. פירש"י דאי התרו בו למלקות אינו לוקה דלאו שניתן לאזהרת כרת הוא. ותימא הא כרת לא בעי אזהרה, דהא פסח ומילה יש בהו כרת בלא אזהרה וכדאיתא בפ"ג דמכות (דף י"ג ע"ב) והו"ל לרש"י לפרש דס"ל קרבן בעי אזהרה.

דף נו:
אמר רבא אשת כהן שנאנסה. עיין לעיל דף ל"ה ע"א תד"ה אע"פ.
רש"י ד"ה לשון אחר והוא עיקר. קשה לי, הא כיון דר"מ ס"ל דאפי' פסלי אמאי נקט הקו"ח מבת ישראל לישראל, שאין מאכילין, דזהו מספיק רק לענין דאין מאכילין, אמאי לא נקט ביותר ומה קידושי רשות דפוסל כש"כ קידושי עבירה דפוסל.

דף נז:
תוס' ד"ה רב אמר דבכה"ג שייכא פירכא כדאשכחן בפ' קמא דמנחות. עיין בב"מ דף מ"ב ע"א תד"ה אמר.
תוס' ד"ה נשאת לכהן וכו' ואיכא למיחש לסמפון וכו'. עיין לקמן דף ע"ב ע"א תד"ה מבחוץ. ביאור הסוגיא דיש חופה לפסולות עי' חי' כתובות דף ע"ה באות ט"ז.

דף נח.
אלא דקני לה כשהיא ארוסה ואיסתתר ונכנסה לחופה ולא נבעלה (ומנוקה האיש מעון דהא לא בא עליה אחר שנסתרה ושפיר בדקי לה מיא על זנות דאירוסין ושמע מיניה יש חופה לפסולות). מכאן קשיא לי על הסוברים דבבעולה ליכא חופה כלל ורק ביאה גומר בה, א"כ הכא מ"מ לא הוי חופה כיון דהיא בעולה. מיהו אין להקשות כיון דפלוגתא דרב ושמואל (אם יש חופה לפסולות) קאי על מתניתין וקתני אלמנה לכה"ג, די"ל דהיינו באלמנה מן האירוסין, (וכ"כ בשער המלך בקונטרס חופת חתנים) אבל הא דכתיבנא קשיא ליה, (אב"ה עי' מ"ש בכתובות דף מ"ה ע"א).
שם דכוותה גבי שומרת יבם (ומשכחת קדמה שכיבתו לשכיבת בועל, שבא עליה יבם בבית חמיה, שומרת יבם קרית לה), אשתו מעליא היא. וא"ת דלמא מיירי בבא עליה שלא בפני עדים ויבום בעי בפני עדים לכמה פוסקים כמו קידושין, וי"ל דמקשה ממ"נ דאם אין עדים אין מאמינים לו שבא עליה להשקותה, ועדיין קשה לוקמי בבא עליה שני פעמים כל פעם בפני עד אחד, דלענין קנין אישות לא מצטרפים דהוא כדיני נפשות, וכמ"ש הר"ן פ"ז דגיטין לענין עדי קדושין, ואולי י"ל דגם לענין השקאה הוי כדיני נפשות

ולא מצטרפים, [אב"ה עי' מ"ש אאמ"ו נ"י לתמוה על דברי הר"ן אלו בפ"ז דגיטין] (ועי' חי' סוטה כ"ד ע"ב, ולעיל דף נ"ג ב').
[תוס' דהני תנאי וכו' וי"ל דלצדדין קתני אוכלות משלו לאחר מיתה: מזה נ"ל דמוכח דס"ל לתוס' דהגיע זמנו אוכלת אף אחר מיתתו כשיטת הר"ן בשם הנגיד בפ"ד דכתובות בסוגיא דעד דתלקחין לגוברין, דהא הכא כיון דאין חופה לפסולות והוי רק מדין הגיע זמנו אפ"ה אוכלת לאחר מיתה, ודו"ק.]

דף נח:
והא"ר קנה לכל כו' (עי' מ"ש נ"ג ב' ד"ה וז"ל).

דף נט.
מתיב רבא [ולו תהיה לאשה וכו' פרט אלמנה לכה"ג וכו'] אילימא בכדרכה תיפוק ליה משום דהוי לה בעולה. ומדלא משני שבא עליה בהעראה לחוד ולא השיר הבתולים וכמ"ד העראה זו נשיקה, הוכיחו בתוס' דלענין קנס לא נתרבתה העראה כגמר ביאה, והקשו על זה דא"כ ע"כ גם למ"ד העראה זו הכנסת עטרה, אינו חייב קנס בהעראה אלא בגמר ביאה ממש, א"כ מאי פריך בפרק בן סורר הניחא למ"ד העראה זו נשיקה [ניחא האי דבא על אחותו יש לה קנס דליכא למפטרי' מטעם דניתן להצילו בנפשו, דכיון דאפגמה בהעראה תו לא ניתן להצילו ועדיין בתוליה לא יצאו לאחיוביה קנסא] אלא למ"ד העראה זו הכנסת עטרה מאי איכא למימר, [דהא לדידיה אין כאן פגם בלא הוצאת בתולים, ונמצא דניתן להצילו ותשלומין באין כאחד], הא לדידיה נמי אתי שפיר, דהא לא מחייב קנס אלא בגמר ביאה ממש, ובהאי שעתא כבר אינו ניתן להציל דכבר אפגמה בהכנסת עטרה, והניחו בקושי'.
ויראה לתרץ דהרי זה ברור דאם אחד הערה בה בהכנסת עטרה ואח"כ בא זה ובא עליה דליכא קנס כיון דכבר הושרו הבתולים ע"י הראשון, אלא דבאדם אחד המערה והגומר חייביה רחמנא על הגמר, אף דבהאי שעתא כבר היא בעולה, כיון דהוא עצמו השיר בתוליה דהכי חייביה רחמנא, כמ"ש התוס' בעצמם, א"כ שפיר פריך הש"ס בסנהדרין דכיון דבשעת הראתו היה חיוב מיתה, א"א שתהיה הראה זו מביאתו לידי חיוב ממון, והוי כאלו לא עשה הוא מעשה הראה זו, אלא כאילו הושרו הבתולים מעצמם או ע"י אחר, וממילא א"א לחייבו על הגמר, כיון דכבר נעשית בעולה מקודם, וכיון דאתה בא לחייבו ממון על הגמר מכח שהערה הוא עצמו, א"כ מעשה הראתו גורם החיוב, ונימא אין אדם מת ומשלם, וכסברא זו ממש כתבו בתוס' פרק הנזקין דגיטין (דף נ"ג ד"ה מנסך) בסוף דבריהם, [דשמואל סובר דאא"מ לחייבו משום מדאגבהה קניא, כיון דאלו נסכו

אחר היה יכול לומר הרי שלך לפניך, וממילא גם בנסכו הוא עצמו כיון דעל הניסוך חייב מיתה הוי רק כאלו אחר נסכו]. וא"ת והא אנן קימא לן כרב דאמר מנסך חייב דמעידן דאגביה קני' הרי דלא ס"ל דהוי כאלו נסכו אחר, י"ל דודאי בעצם הסברא לא פליג רב אלא דטעמא דרב דאף דקלב"מ מ"מ חייב משום קנס דשלא יהא וכו', וטעמיה דשמואל [כמ"ש התוס' בגיטין שם] דמשום קנס לא עשו רבנן יותר מאלו היה באמת ההיזק ניכר, וא"כ י"ל בהא פליגי דרב סובר דקנסו אותו במעשה ניסוך דידיה שיהיה כאלו ניכר וממילא היה חייב דלא היה מהני קלב"מ לפטרו, דהא אף אלו אחר הזיק בהיזק זה דהוי כמו שינוי חייב דאין יכול לומר עוד הרי שלך לפניך, ושמואל ס' דמ"מ אלו הניסוך הזה עשאו אחר לא היינו דנין אותו להיזק ניכר לחייב לזה שהגביה, ומש"ה גם בניסוך הוא כן הדין, דמשום קלב"מ הוי כאלו עשאו אחר [אב"ה דוק היטב ועי' מ"ש אבא מארי במסכת כתובות דף ל"ב].

תוד"ה דומיא וא"ת אדרבא נילף גרושה מאלמנה דומיא דאלמנה דדוקא מנשואים וי"ל דלחומרא מקשינן. וכ"כ הרשב"א, וקשה לי הא קושייתם היה דבתחלה נילף גז"ש אלמנה אלמנה מתמר דהיא מן הנשואין ואחר כך נילף בהיקשא גרושה מאלמנה דג"כ מן הנשואין וא"כ מה תירצו דלחומרא מקשינן דזהו שייך אם הברירה להקיש לזה או לזה אבל הכא מכח גז"ש דאלמנה מוכח דמקשי' גרושה לאלמנה דבהיפוך יתבטל הגז"ש דאלמנה וא"כ יש לקיים שניהם הגז"ש וההיקש וצע"ג.

דף נט:

ורב דאמר כרבי אלעזר. עיין תשובת הרשב"א סימן אלף רלא.

תוס' ד"ה הא מני ר"מ היא וכו' אבל קשה דמשני היכא אמרי' דדחי כגון מילה בצרעת. לא זכיתי להבין קושייתם, דהא כתבו דאפילו לחייבי כריתות צריך קרא דהיה ס"ד כיון דחייב קנס איכא גם כן נשואין, והמקשן דפריך ניתי עשה ולדחי לא תעשה, היינו דבלאו הדיחוי ליכא קושי', דלמא אתי קרא רק לחייבי כריתות דס"ל כיון דדרשינן בראויה לו ממילא גם בחייבי לאוין ממועט דאינה ראויה לו, ולזה פרכינן דניתי עשה ונדחי לל"ת ומקרי ראויה לו, וקרא אתיא לחייבי כריתות, ולזה משני שפיר דל"ש כאן דיחוי כיון דאי אמרה לא בעינא ליתא עשה כלל, וכיון דמסברא לא אתי העשה לדחות ל"ת מקרי אינה ראויה לו, וממועט מולו תהיה לאשה, וא"כ מה זה שהקשו דלמ"ל קרא, הא אפילו לחייבי כריתות צריך קרא, וכנראה דזהו כוונת התוס' בכתובות (דף מ') בתירוצם השני ודברי התוס' כאן נפלאו ממני וד' יאר עיני.

על קושיית רומפכ"ת תוס' ד"ה (בע"א) שלא כדרכה וכו' הו"ל לאוקמי שלא עשה אלא נשיקה וכו', דאמאי לא הקשו בפשוטו יותר דאף בבעל בעילה גמורה מ"מ דלמא מיירי הברייתא לענין חייב קנס דס"ל להברייתא כר"ש בן מנסיא פ"ג דכתובות דאינו חייב אלא באשה הראויה לו, ואלו משום בעולת עצמו, הא כבר נתחייב קנס משעה שעושה נשיקה דאם הי' ראוי' לו דאלו פירש היתה ראויה, ובמה דגמר ביאתו אח"כ לא נפטר מקנס שכבר נתחייב, ואף דהתוס' ד"ה הא מני ר"מ דהברי' לאו מקנס ממעטי רק לענין גוף המצוה דלו תהי' לאשה, היינו לפי מה דמשנינן ר"מ היא, ולר"מ דסבר במתני' דאלו נערות דחייבי לאוין חייב קנס, מוכחים לומר דברייתא לא מיירי מקנס דנתחייב מעידן נשיקה עכ"ד.

יפה הקשה, ואעתיק לו אשר כתבתי בגליון המשנה למלך פי"ח ה"ב מהל' א"ב, ד"ה שוב ראיתי וכו' אע"ג דלאחר גמר ביאה אין לו בה הי' חייב קנס, וזה לשוני, ולכאורה קשה, דא"כ למ"ד הראה זו נשיקה, יקשה דע"י נשיקה נעשית חללה ועדיין לא נתחייב קנס, כמ"ש רש"י סנהדרין (דף ע"ג) ובשעת חיוב קנס דהיינו בהכנסת עטרה כבר אין בה הוי' מקודם, ודוחק לומר דסוגיא קאי רק למ"ד הראה זו הכנסת עטרה, ונ"ל די"ל דגם רש"י ס"ל כשיטת תוס' דגם מחמת בעילת עצמו שייך המיעוט מקרא, אלא מלישנא דהש"ס א"ב בעולה לכה"ג משמע דאנס את הבעולה, והא דבאמת לא נקט סתם שאנס בתולה א"ב דמשום הך ביאה עצמו אינו רשאי לקימה, היינו דס"ל להש"ס מסברא דאנו דנין רק אם בשעה שבא עליה היה שייך לגבה ולו תהי'. וא"כ באנס בתולה לכ"ע חייב קנס, וכ"ז למ"ד הראה זו הכנסת עטרה, אבל למ"ד זו נשיקה הנ"מ בפשוטו באנס בתולה דמעידן נשיקה אסורה לו מחמת בעולת עצמו [וזהו דלא כמ"ש תוס' יבמות (דף נ"ט) בפשיטות דע"י נשיקה לא מקרי בעולה לאוסרה לכה"ג] ותו לא מחייב על הכנסת עטרה, וא"כ שפיר אמרינן א"ב בעולה לכה"ג, היינו לכ"ע, דלמ"ד זו נשיקה דליכא נ"מ בבעולה מקדם דע"י נשיקה נעשית חללה וכנ"ל, הא"ב באנס עצמו וא"ר לקיימה אבל יש בה הוי', ולמ"ד זו הכנסת עטרה דליכא נ"מ בכה"ג, הנ"מ בבעולה מקודם דלא נתחללה ע"י הנשיקה ורק ע"י הכנסת עטרה ואז חל חיוב הקנס.

אמנם בעיקר היסוד דנימא דלענין חיוב הקנס אנו דנין אם קודם ביאה זו היתה ראויה לו, קשה לי מסוגיא דיבמות הנ"ל, מתיב רבא ולו תהי' לאשה וכו' תיפוק ליה משום בעולה, ומאי פריך דלמא מיירי הברייתא לענין חיוב קנס דבאינה ראויה לו פטר כר"ש בן מנסיא, וא"כ ליכא קושיא ת"ל דהוי בעולה, דהא מ"מ בהך ביאה דחייב קנס נעשית א"ר לו ומקודם היתה ראויה לו, ולכאורה כן יש לדייק בדברי תוס' כתובות ד"ה א"ב

בעולה לכה"ג וכו' ועוד דקאמר מתיב רבא וכו', משמע בבעולת עצמו אסור מה"ת, מבואר דהביא ראיה דבעולת עצמו אסור מה"ת, ואח"כ נקטו מסברא כיון דמה"ת לא ישא מקרי א"ר לו, ולכאורה קשה אמאי לא הביאו הראיה גם לגוף היסוד דבעולת עצמו מקרי א"ר לקיימה מהך פרכת הש"ס, תיפוק ליה דהוי בעולה, ומדלא מיירי לענין קנס ומקרי ראויה לו כיון דאם נשא נשוי, אע"כ דמ"מ כיון דלכתחילה לא ישא מקרי א"ר לו, אמנם זה לק"מ די"ל דפרכת רבא על רב לשיטתיה דס"ל דאם נשא מוציא בגט, א"כ מקרי א"ר לקיימה אבל עדיין הי' יש לומר לפסק הלכה דקיימא דברי רב בקושיא, י"ל דמקרי ראוי' לקיימה לזה נקטו רב מסברא כיון דמוכח עכ"פ מפרכת הש"ס הנ"ל דהוי דאורייתא, [דלא ניחא להו לתוס' לעשות פלוגתא חדשה דלרב דמוציא בגט הוי איסורא דאורייתא, ולדידן רק דרבנן], אבל לשיטת רש"י הנ"ל תקשי כנ"ל, ודוחק לומר דרבא ס"ל דהעראה זו נשיקה, ולזה הקשה דע"י נשיקה נעשית בעולת עצמו וא"ר לקיימה, ואינו חייב קנס על הכנסת עטרה, דהא בסוגיא דסנהדרין דמשני רבא במניחתה שלא יהרגנה, אבל בעלמא פטור מקנס דכיון דניתן להצילו בנפשו מוכח דס"ל דהעראה זו הכנסת עטרה, ובתוס' יבמות הנ"ל דהקשו דלמא מיירי הברייתא דלא עשה רק נשיקה, היינו דמאי פריך על רב, דלמא רב ס"ל דהעראה זו נשיקה, ובאמת אינו קושיא כ"כ, אבל בהיפוך בודאי קשה דלמא רב ס"ל דהעראה זו הכנסה, וכדס"ל לרבא עצמו, וצ"ע, ואף דהתוס' יבמות ד"ה ה"מ ר"מ כתב דהברייתא לא מיירי מחיוב קנס, היינו למה דמוקי כר"מ מוכרחים לומר כן. אבל על הקושיא קשה דלמא מיירי הברייתא לענין קנס, ובאמת מדברי המ"ל ד"ה וכ"ת וכו' בתירוצו הא' מוכח ג"כ מדברי תוס' יבמות דהקשו דלמא מיירי הברייתא שעשה רק נשיקה, ואמאי לא בפשוטו, דדלמא מיירי הברייתא לענין קנס ומחוייב מעידן נשיקה, אע"כ דהי' אפשר לומר דפסיקא ליה להסוגיא דהברייתא מיירי לענין לקיימה, וא"כ י"ל הכי ג"כ בישוב קושייתינו על רש"י, עד כאן לשוני.

[גמרא ורב דאמר כר' אלעזר אי כר"א וכו'. תמוה לי דאטו אנן דוקא בדר' אלעזר אגודין הא י"ל דרב דאמר כר' שמעון דס"ל ג"כ דשלא כדרכה פסול ולר' שמעון לא מצינו דסבר דפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה. וכעין זה הקשו בתוס' כתובות דף ל"ו ד"ה ואם איתא וכו'. אח"ז מצאתי תה"ל בתשובת הרשב"א סי' אלף רל"א שכתב דהוא הדין דהו"מ לשנויי דרב כר' שמעון.]

דף ס.

אמר ר"ה אמר רב הלכה כראב"י. עיין תוס' בכורות דף כ"ג ע"ב ד"ה משנת.

שם ואלו בהא אמר רב עמרם אמר רב. מדברי תוס' לעיל דף נ"ט ע"ב ד"ה ורב מבואר דל"ג כאן אמר רב וכן הוא לקמן ס"א ע"ב.
שם ראב"י סבר יש חלל מחייבי עשה. עיין לקמן דף נ"ט ע"ב תד"ה מחלל.

דף סא.

אתם קרוין אדם. עיין מתני' רפ"ג דנגעים ובתוי"ט שם רפי"ב.
שם מתני' אירס את האלמנה. עיין לעיל דף כ' ע"ב תד"ה אטו ביאה.
שם קטיר קחזינא הכא עיין ב"ב דף כ"א ע"א תד"ה זכור.
תוס' ד"ה ואין וכו' דיש חילוק בין אדם להאדם. עיין ירמיה ל"ב כ' ובישראל ובאדם.
בסה"ד היינו בני אדם הראשון. עיין בראב"ן סימן שי"ז.
תוס' ד"ה שנבעלה וכו'. עיין גיטין דף פ"ט ע"א תד"ה בעולה ובמהרש"א שם.

דף סא:

א"ל רב חסדא לרבה פוק. עיין גיטין דף כ"ז ע"א.
שם ותני' קטנה מתייבמת וא"ח, ק"ל למ"ש תוס' ברישׁ מסכתין דר"מ ע"כ מיירי בקיבל [עליו] אחיו אף שהיא איילונית, דאל"כ מותרת בממנ"פ דאם איילונית לא תפסי קדושי אחיו א"כ מאי פריך דלמא ר"א מיירי בקידשה אחיו סתם ומתייבמת בממנ"פ, וצ"ע. (עי' מ"ש לעיל ב' ב').
שם ר"ע אומר זונה זו מופקרת. עיין סנהדרין דף נ' ע"ב תד"ה ת"ל ובת כהן.
שם ר' מתיא בן חרש אומר אפי' הלך בעלה להשקותה ובא עליה בעלה בדרך, עשאה זונה. פירש"י הואיל ונבעלה לפסול לה אם מת (הבעל) אסורה לכהן. וקשה לי הא בלא"ה אף אם לא בא עליה בעלה אסורה לכהן מכח הקינוי וסתירה כ"ז שלא שתתה כדאיתא בסוטה (דף כ"ח ע"א) וברמב"ם (פי"ח מה' א"ב) ובש"ע (סי' ו') והא הכא ממילא אינה שותת כיון דבא עליה בעלה הוא אינו מנוקה מעון, וא"כ אף אם לא עשאה בביאתו זונה פסולה לכהונה. ואולי י"ל דנ"מ לענין מלקות דמכח הקינוי וסתירה דמרבי לה מונטמאה ליכא לאו אלא ספק זונה כמ"ש תוס' פ"ק דיבמות (דף י"א) דבעלה אינו לוקה עליה, אבל מכח בא עליה בעלה בדרך, כיון התורה אסרתו לו מספק מקרי ביאה פסולה ונעשית בביאה זו ודאי זונה, ולוקי' עליה, ועיין לקמן (דף ס"ט ע"א) תוס' ד"ה כי תהי', ועדיין צריך תלמוד.
שם פתויי קטנה אונס הוא. וכן הוא בירושלמי פ"א דסוטה הובא בתוס' בסוטה דף כ"ח ע"ב תוד"ה מכאן עיין כתובות דף ט' ע"א תד"ה ואב"א ושם דף מ' ע"ב תד"ה הא לאו.

דף סב.
קין ואחותו. עיין סנהדרין דף ל"ח ע"ב תד"ה וירדו ובסוטה דף ט' ע"ב רש"י ד"ה קין ובב"ב דף קכ"ג ע"א ובמהרש"א חדושי אגדות שם.
שם ר' יוחנן אמר קיים כו' עיין טורי אבן ר"ה דף כ"ח ע"א תד"ה אילימא.
שם מיתיבי ולציבא. עיין טורי אבן חגיגה דף ב' ע"א ד"ה כאן כמשנה ראשונה.

דף סב:
מנא הא מילתא דאמור רבנן דבני בנים הרי הן כבנים. עיין יומא דף ס"ו ע"ב ולעיל דף י"ז ע"א ובפי' רש"י בחומש בראשית כ' י"ב ובמ"ב ח' כ"ו וברד"ק שם ובמ"א ט"ו י' וצ"ע ובראשית כ"ט ה' ש"ב י"ט כ"ה ובמהרש"א ח"א סוף סוטה ד"ה א"ל אשקיין.

דף סד:
א"ב דאירסה ומית. עיין לקמן דף ק"ח ע"א ובתו' שם ד"ה קטנה.

דף סה.
היא קיימא לה ביורה כחץ עיין נדה דף מ"ג ע"א תד"ה בראויה. (ועי' באורך בחי' נדרים צ"א).
רש"י ד"ה קובעת וסת וכו' ולא בדקו טמאה וכו'. קשה לי דהא זהו אינה להלכתא דקימא לן וסתות דרבנן ואם עבר הוסת ולא בדקה טהורה, והו"ל לרש"י למנקט דנ"מ דאינו נעקר בפעם אחד וצריכה לחוש לו שאסורה לשמש באותו עונה עד שיעקר ממנה ג' פעמים.

דף סה:
תוס' ד"ה כי כתבו דאין לפטרו מדין תוספת כתובה באומדנא דאדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה לידה דנשאת לו רק אדעתא דאישות. לענ"ד כוונת תוס' כיון דידוע לי דנישאת רק ע"ד אישות הוי כנתחייב לנהוג לה אישות ובאם לאו ראוי' לה להיות נפקעת ממנו, א"כ משום הכי לא מקרי מפקעת עצמה לומר לגביה אדעתא למשקל ולמיפק, דכל שא"א לו לנהוג לה אישות כראוי ראוי לה להפקיע עצמה ממנו.
ומ"ש ידידי נ"י לפום דרכו דידע איהו בנפשיה להפליא על תוס' שכתב דאין לה תוספת כתובה דדמי' לחופת נדה הא אדרבא דמי לח"נ והכיר בה בתחלת שהיא נדה שיש לה ת"כ כמ"ש החכ"צ דלא גרע מאלמנה לכהן גדול דיש לה תוספת כתובה ואף אם לא ידע בתחלה במומו, מ"מ י"ל דאח"כ כשנתגלה לו מומו ונתייחד עמו קנתה, ודומיא למ"ש הר"ן ס"פ אלמנה ניזונית באיילונית ולא הכיר בה עכ"ד.
נפלאתי על ידיד דאיך שייך לערוך בזה מערכות קושיא על דברי תוס' הא אדרבא מסתימת רוב הפוסקים משמע דס"ל אף בהכיר בה שהיא נדה לא קנתה. וראיית החכם

צבי אינה מכרעת לענ"ד מלבד דס"ל די"ל כיון דדעתו לבוא עליה באיסור מקרי חזיא לביאה כסברת הלח"מ הנ"ל, גם יש לומר דערבך ערבא צריך, דלמא באמת אלמנה לכה"ג לית לה תוספת כתובה אא"כ אחר שבא עליה. אולם לכאורה יועיל לנו דמיון של מעכ"ת נ"י אם נדון כסברתי הנ"ל לענין חיוב מזונות דאף דדחינו הדבר דבשעה שנתחייב לא ידע בנפשי' דאין לו גבורת אנשים, בזה יש לדון כסברת ידידי הרב נ"י, כיון דאחר שנתגלה לו מומו חזר וזן אותה הרי סבר וקיבל. אמנם לענ"ד לענין זה לא דמי להההיא דהר"ן דעיקר סברת הר"ן כיון שידע אחר כך שהיא אילונית ואינו מקפיד א"כ נתקיים המקח והיא כאשתו לכל דבר וחייב בכתובה, משא"כ בנ"ד דגם עתה א"א להיות כאשתו אם נדון כדעת הרמב"ם דחופה דל"ח לביאה הוי כארוסה, א"כ ממילא אין לה חיוב מזונות עליה א"כ מה בכך דזן אותה, וכי בשביל זה יתחייב לזון אותה לעולם, וכי אם זן ארוסתו שעה אחת חייב לזונה לעולם, והרי מצד הקנין כבר כתבנו דהי' רק כפי תקנת חז"ל כיון דלא ידע ממומיה וא"כ בטלה לו חיוב מזונות ממנו, גם בלא"ה אינו נוח לי סברתי הנ"ל ואף בהכיר מומו מתחלה ושעבד נפשיה בקנין ואנא אפלח, מ"מ לגבי זה בוודאי האומנדא נכונה דלא נתחייב רק לכל זמן שתהיה יושבת תחתיו ומשמשתו, אבל לא בבאה להפקיע ממנו.

דף סו.
ועבדיו שקנו עבדים. עיין נזיר דף ס"א ע"ב תד"ה אי הכי בעבדים נמי.

דף סו:
שהכניס לה שום משלו. הרמב"ן במלחמות ובחדושיו כתב די"ל דהיינו שהכניסה לו ממון בנדוניא ושמו שדה שלו וכ' לה אותו שדה שיהי' לה במקום השום וקבל אחריות עליו עיי"ש, ובחי' הרמב"ן פ"ג דב"ב לא משמע כן.
תוד"ה עבדי צאן ברזל יוצאין בשן ועין כו' ותירץ כו'. תוכן דברי הרב מוהר"ש איידלס דבבת ישראל לכהן והניחה מעוברת לבנים אחרים דעבדי צאן ברזל לא יאכלו בתרומה אף דהיא אוכלת ומהראוי שתאכיל להם למ"ד הדין עמה כמו דיכולה לשחררם היינו דמ"מ כיון דמחוסר גוביינא הם ג"כ חלק העובר והויין נמי קנין כספו דישראל. וקשה ליד לפ"ז האיך כתבו תוס' לעיל (ד"ה גזירה שמא תאכיל וכו') ובעבדי צאן ברזל ל"ש למגזר אפילו למ"ד הדין עמה, דכ"ז שלא גבתה אוכלת מכוחו, הא אף דהוי קנין כספו דבנים הא הם ג"כ קנין כספה דהאשה דהרי יוצאים ממנה בשן ועין, וא"כ מכחה לפסלו בתרומה.

דף סז.
הכניסה לו שני כלים (עמ"ש בתשו' ח"ב סי' צ"ה).

בהר"ן פ' ר"א דמילה (דף נ"ט) כתב בההיא דהחולץ דבא ואמר מלתי ולא טבלתי דס"ל לר"י אין מטבילין, ע"כ לא דחיישינן שמא נולד מהול דהא מיעוטא הוא ור"י ל"ח למיעוטא, לכאורה קשה הא בדף ס"ז דר"י ס"ל דבת ישראל שנשאת לכהן והניחה מעוברת ויש לו בנים דלא יאכלו עבדים בתרומה מפני חלקו של עובר, ורשב"י ס"ל דיש לה בנים יאכלו ואמרינן דהטעם דסמוך מיעוט מפילות למחצה נקבות אם כן מוכח דר"י ס"ל דחיישינן למיעוטא, ואולי יש לומר דדוקא התם מחמיר ר"י משום דלמחר יתברר שילדה זכר בן קיימא ויהי' מבורר דאכלה למפרע באיסור, משא"כ בעלמא דאינו עומד להתברר ל"ח למיעוטא, ומיושב בזה קושיית תוס' מההיא דר"י בתינוקת שנאנסה.

דף סז:

תוס' ד"ה אין חוששין וכו' וי"ל דחשיב עולה ליבום. עיין לעיל דף מ"א ע"ב.
בא"ד בסופו ויש לחלק. עיין בר"ן שבת פ' י"ט דף נ"ט ע"ב ובב"י יו"ד סי' קצ"א בשם תשובת הר"ן וצ"ע.

דף סח.

תוד"ה רישא (עי' שו"ת ח"ג סי' ל').

דף סח:

א"כ לכתוב קרא היא. עיין לעיל דף ח' ע"ב תד"ה ויבמה.
שם גלוי מלתא בעלמא הוא. עיין בר"ש פ"ב מ"ג דטבול יום ועיין סנהדרין דף ט"ו ע"א.

דף סט.

תוס' ד"ה כי תהיה וכו' דליכא אלא עשה. עיין לעיל דף י"א ע"ב תד"ה מאי נסתרה.
תוד"ה לא (ע' חי' גיטין דף ע"ג ב').

דף סט:

הבא על ארוסתו, (עי' חי' כתובות דף י"ג ע"א).
שם ארוסה שעיברה כו' (עי' שו"ת ססי' ק"א ד"ה אמנם).

דף ע.

מתני' פצוע דכא וכו' ונשיהן לא יאכלו. קשה לי הא לא הוי זר אצלה מעיקרא דלא נאסר לה מקודם שנעשה פצוע דכא.
[במתני'. מבואר דנבעלה לפצוע דכה דנתחללה, ופירש"י דנבעלה לפסול לה. וקשה הא לעיל ס"ט א' [אמרינן], ואימא נבעלה לפסול לה אף מחזיר גרושתו לאיש זר אמר רחמנא מי שזר אצלה מעיקרא, והא פ"ד לאו זר מעיקרא הוא דמקודם שנעשה פ"ד הי' מותר לה, ולומר דאיסור שאפשר מעיקרא בכלל זר מעיקרא הוא ורק איסורי דע"י קדושי'

דא"א מעיקרא, הא פצ"ד בידי שמים כשר ורק ביד"א, וא"כ א"א להיות זר מעיקרא. וגוף החילוק ג"כ לא מצאתי עדיין מקור לזה. [עי' בקרבן העדה יבמות ד"ה המחזיר גרושתו בסופו ובירושלמי דף כ"א].]

דף ע:
רש"י ד"ה ושמעי' ליה כו' ולא הוי בעי למיהדר. עיין לקמן ק"ד ע"א ברש"י ד"ה אוזן אוזן וכו' ובשבת דף קל"א ע"א ד"ה מצד אחד ובקדושין דף ט"ו ע"א ד"ה ונאמר להלן אוזן.

דף עא:
בעי מעל"ע. ואף להתשב"ץ הובא בש"ך יו"ד ס"ס רס"ו ע"ש דאסור למול שלא בזמנו תוך ג"י קודם י"ט, י"ל דביום הראשון חלצתו חמה ועתה היא זמנו, אבל מ"מ ק' בהא דבסוגי' משום חולשא דאורחא.

דף עג.
משא"כ בתרומה. עי' מנחות ט"ו ע"א תד"ה לחם.

דף עג:
ואסורין לאונן כו' (בכל הסוגיא עי' תורעק"א ביכורים פ"ב אות י"ב).

דף עד:
חלצה לאו זרעו דאהרן. עיין קדושין דף ס"ו ע"ב תוס' ד"ה ולזרעו.

דף עו.
רש"י ד"ה כהן וכו' שנבעלה מקודם. עיין תוס' לעיל ס"א ע"א ד"ה אין זונה.

דף עז:
אמר רב יוסף היינו דשמענא. כעין זה שבת דף כ"ח ע"ב לקמן דף פ' ע"א.
תד"ה הלכה לאו הל"מ וכו'. ק"ל למה לא הוכיחו בפשיטות דאיך אפשר לומר דר"ש אמר שהוא הל"מ יקשה לדידי' דאיכא ק"ו למ"ל ההלכה וצ"ע.

דף עח.
מצרי שני במאי יטהר. עיין קדושין ס"ז ע"א תד"ה בנה שלישי. (ועי' חי' גיטין מ"ג).
שם הרי ממזר דאי [עשה אביו עבירה ובא על חייבי כריתות הוא ממזר] וכתבי' קרא [ואיך אמרת דאי לא כתיב קרא]. וא"ת הא מרא דשמעתא הוא ר' יוחנן [דאמר אי לאו דאמר ר"י נקיבות מצרית נמי אסורות, מצרי שני במה יטהר דהא מצרית ראשונה ושניה אסורות למצרי ראשון ושני, ואיך יבוא לדור שלישי, ואי דעבר ונסיב דאי לא כתיב קרא] ולדידי' דאית לי' לעיל פ' החולץ (דף מ"ה ע"א) דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, משכחת ממזר שפיר בלא דאי דהיינו בנכרי שבא על בת ישראל דליכא איסורא

דאורייתא כמ"ש התוס' בפ"ק דמסכתין (דף ט"ז ע"ב ד"ה קסבר) וביאתו הוי היתר גמור מדאורייתא אלא דמ"מ כיון דלא תפסי בה קידושין הולד ממזר (ע"ש בתוס' הנ"ל) וי"ל דהכי פרכינן והרי ממזר היינו לר' שמעון בן יהודא, דס"ל לעיל (שם דף מ"ה) דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ומוכרחים לומר דממזר דקרא היינו דאי, א"כ מהיכן פסיקא לר' יוחנן דאי לאו דאמר ר' יהודה נקיבות אסורות מצרי שני במה יטהר דלמא סבר ר' יהודה ג"כ דכתיב קרא דאי כמו דע"כ סבר ר' שמעון בממזר.

אמנם תמוה לי בתוס' ד"ה מצרי שני [דהקשו הא מ"מ משכחת דיטהר מצרי שני שישא שתוקית דבקהל ספק לא נאסר והבן נמי מותר לבא, דממזר ספק יבא, ותירצו דמ"מ ממזרת דלא אפשר אלא באיסור חשיב דאי, הא ר' יהודה ס"ל ג"כ דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר כדאי' בתוס' בפ"ק (דף ט"ו ע"ב) ד"ה מה לאלמנה] ובפרק החולץ (דף מ"ז ע"א ד"ה נאמן אתה) וא"כ משכחת שתוקית שלא ע"י דאי, דנולד ספק בן ט' לראשון מנכרי או בן שבעה משני מישראל וצ"ע טובא.

ותמהני הא ר' יהודה ס"ל דגוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר כמ"ש תוס' לעיל דף ט"ו ב' ד"ה מה לאלמנה. ובדף מ"ז א' ד"ה נאמן אתה. וכיון דבגוי הבא על ב"י ליכא אסורא דאורייתא כמ"ש התוס' לעיל דף ט"ז ע"ב. א"כ משכחת שתוקי שלא ע"י דאי. וכגון דנולד ספק בן ט' לראשון מגוי או בן ז' משני מישראל וא"ת קושיא זו תיקשי גם על הגמרא דמקשה והרי ממזר דהוי דאי והרי מרא דשמעתא הוא ר' יוחנן והוא סובר דגוי ועבד הבא על ב"י הולד ממזר כדאיתא לעיל ד' מ"ה א' וא"כ משכחת ממזר בלא דאי. י"ל דהכי פריך בגמרא והרי ממזר לרשב"י דסובר שם דכותי כו' הולד כשר ולדידיה ע"כ כתיב בממזר דאי. וא"כ מנ"ל לר' יוחנן דר"י אינו סובר ג"כ דכתב קרא דאי כמו דס' רשב"י מיהו קושיא ראשונה קשה טובא. הביננ"י ד' ולמדני.

שם דאמר קרא האשה וילדיה. לעיל כ"ב ע"א.

שם בנה אין צריך טבילה. עיין לעיל מ"ז ע"ב תד"ה מטבילין אותו.

למ"ד עובר לאו ירך אמו בודאי יכולה להתנות שלא יהי' הטבילה לגירות לעובר, למ"ד עובר ירך אמו נראה דל"ש להתנות בכך דאין גירות לחצי הגוף.

תד"ה מצרי וכו' וא"ת וישא נתינה וכו'. עיין טורי אבן מגילה י"ד ע"ב ד"ה דאגיירה.

[תוס' ד"ה מצרי שני וכו' אי נמי דממזרת דלא אפשר אלא באיסור חשיב דאי. יש לעיין לפי מ"ש תוס' לעיל ספ"ק [ט"ז ב] ד"ה קסבר וכו' דאף דביאת נכרי הוי היתר מדאורייתא מ"מ הולד ממזר למאן דס"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, א"כ לר' יהודה לשיטתו דס"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר כמ"ש תוס' לעיל דף מ"ז

ד"ה נאמן וכו' א"כ משכחת שתוקית בדאי דהיתירא דיש ספק אם נתעברה מעכו"ם או מישראל דאין כאן ביאת איסור מדאורייתא ומ"מ הולד שתוקי. ודאי על סוגיין דקאמר והרי ממזר דהוי דאי דאיסורא, אין כאן קושיא דהא לר' יהודה קיימינן ולדידיה משכחת ממזר בביאת היתר, די"ל דהכי פריך דהרי ממזר למאן דס"ל דמעכו"ם לא הוי ממזר א"כ מוכרח לדידיה דקרא מיירי בדאי דאיסורא א"כ דלמא גם ר' יהודה מוקי קרא דמצרי בדאי דאיסורא, אבל על תירוצא דתוס' קשה כנ"ל דמאי פריך הש"ס דהא משכחת לר' יהודה מצרי שני בנשא שתוקית שבאה מספק ביאת נכרי. וצ"ל דהך תירוצא דתוס' קאי לאידך תירוצא דתוס' דספ"ק דמנכרי ליכא ממזר.]

דף עט:

מתני' א"ר יהושע שמעתי. כעין זה פסחים צ"ו ע"ב.

רש"י ד"ה והסריס וכו' דכתיב לא ימחה וכו'. לעיל כ"ד ע"א.

דף פ.

אמר רב יוסף היינו דשמענא. כעין זה לעיל ע"ז ע"ב שבת כ"ח ע"ב.

שם וכי תנן ההי' לעונשי'. ק"ל אמאי לא לחליצה דעסיק בה דהוי גדול לענין שיכול לחלוץ וצ"ע.

תוס' ד"ה אילונית לר"מ כו' לשמואל ניחא, כיון שימי קטנות נמשכים עד י"ח א"כ אין כאן נערות. וקשה לי כיון דלר"מ היה ניחא ליה אליבא דשמואל דמקטנותה היינו מזמן שנעשית אילונית יצאתה לבגר א"כ מה קאמר כל כי האי מילי מעליותא דתנן ואין אילונית וכו' ומה ראיה הוא הא גם בזה נידון כשמואל דלא נעשית אילונית למפרע, ואשמועינן דמעשה שנעשית אילונית וזינתה אח"כ תוך ששה חדשים דאין לה דין נערה מאורסה דמקטנותה יצאת לבגר, ומאי אולמא ראיה זו מראיה דאילונית אין לה קנס, וד' יאר עיני.

ובסוגיין קשה לי לרב איך קתני בברייתא דאין לה דין נערה מאורסה דמקטנותה יצאתה לבגר, הא בלא"ה הוי התראת ספק דאף דתוס' כתבו בההוא דנעשה סריס דלא הוי התראת ספק, דהוי גילוי מלתא בעלמא, היינו באכל חלב דהאיסור חלב ודאי, אלא דהספק אם הוא בר עונשין [אב"ה וכמ"ש הפ"י בקונטרס אחרון (פ"ג דקידושין) אות צ"ג] וא"כ הכא הוי הספק אם היא נערה מאורסה מקרי התראת ספק וצ"ל דהברייתא ס"ל דהתראת ספק שמה התראה.

תוד"ה והא. מ"ש חתני הגנ"י בכוונת תוס' במה דסיימו דאפילו בגמרו אסור לטלטלו, דהא כתבו בתחילת דבריהם דפרכת הש"ס דאם מהני כ' שנים יהא מותר לטלטלו, והיינו

דלס"ד דלא מיירי בגמרו, וההיתר דגם בבן ח' אפשר דחי, דעביד ליה סמא וחי, בזה מותר לטלטלו, אבל למסקנא דמיירי בגמרו ומשום דאמרינן אשתהי דזהו מציאות רחוק לטלטלו, אינו מובן לי, דמלבד דגם לס"ד לימא דמציאת רחוק הוא, דבן ח' יהי' לו ע"י דמהדרי לי' סמא, גם איך תלי זה בזה בגמרו או לא גמרו, הא גם לס"ד י"ל כן דכ' שנים הוי בירור דבן קיימא הוא ואשתהי.

ולענ"ד הי' נראה ליישב לתוס' לשיטתם דר' ורשב"ג כחדא דבעי שיהוי וגמרו, א"כ לס"ד דר"א מיירי בלא גמרו, ומדקאמר אין עושין מעשה, משמע דמקודם הוי עכ"פ רק ספק נפל ולא ודאי, וכמו גבי סימני סריס דאין עושין מעשה, היינו דקודם בן כ' הוי ספק סריס ועי' תוס' (דף פ' ד"ה עד שיהא וכו') [ומזה תמוה לי דברי תוס' קדושין (דף ד' ד"ה דלא אתי וכו') דמאי הקשו, הא י"ל בפשוטו דנולד מקצת סימן סריס בקטנותה דהי' מהדין דאין יכול למוכרה כיון דיצאה מהרוב והיא בספק סריס] וממילא מוכח דגם לרבנן קודם כ' ספק נפל, דאל"כ אלא הא דקאמר ר"ח אין עושין מעשה להקל כרשב"ג דקודם כ' הוי בן קיימא, דהא רשב"ג מיירי בגמרו ובלא גמרו לא פליג על רבנן, אע"כ דגם לרבנן לא הוי ודאי נפל, מש"ה פרכינן לשתרי בטלטול, אבל למאי דמוקי בגמרו י"ל לרבנן אף בגמרו קודם שהגיע לכ' מחזיקינן ליה לנפל ודאי, והא דקאמר ר"א דאין עושין מעשה, היינו דמ"מ ודאי נפל לא הוי, דדלמא כרשב"ג דמהני שיהוי ל' יום, ורק אין עושין מעשה כרשב"ג נגד רבנן.

דף פ:

הב"ע כשגמרו סימניו, דעת הרשב"א מפורש דלרבנן סתם ולדות ל"צ שיהוי והוא דגמרו. והנכון עם חתני נ"י דבעינן גמרו בשעת הלידה וכדדייק מלשון רש"י, וה"נ מלשון הרמב"ם (פ"א ממילה) ואם נולד כשהוא לקוי, אמנם מ"מ י"ל דלא צריך לרבנן גמרו רק לאפוקי דאם לא גמרו הוי ריעותא ומוכח כן מהא דפרכינן בסוגיא דשבת נפל מן הגג ד"ה חי, והאר"פ וכו', והרי כיון דלרבנן בעי גמרו א"כ מה דאמרינן אכלו ארי מודה רשב"ג לרבנן, היינו ג"כ בגמרו, וזהו ל"ש בבהמה אע"כ דל"צ לגמרו, רק שלא יהי' ריעותא דל"ג, והכי דייק לישנא דר' דקאמר סימנין מוכיחין עלה שערו וצפרניו דלא גמרו, משמע דזהו מוכיח לריעותא דהוי נפל.

ובזה יש ליישב סוגיא דיבמות דמשני הב"ע כשגמרו, והרי עדיין נשאר פרכת הש"ס, דהא הך ברייתא דהוא כאבן מיירי ג"כ בגמרו דהא עלה קתני בתוספתא איזה בן ח' וכו', הרי דלרבנן דר' לא מהני גמרו ואסור לטלטלו, ולפי הנ"ל ניחא די"ל דג' חילוקים בדבר, דר"א מיירי בחזינן דגמרו שערו וצפרניו מיד, וזה גם לרבנן מהני כ' שנים ומותר

לגמרי, והברייתא מיירי בלא גמרו היינו בליכא ריעותא דל"ג דעתה כשבאין לטלטלו חזינן דגמרו, ואפשר דגמרו מיד וליכא ריעותא, ובזה פליגי רבנן ורבי, אבל אם ידעינן דל"ג והוי ריעותא גם לר', בחזקת נפל, וזה דא"ר סימנין מוכיחין, היינו דבעי סימנין לריעותא דחזינן דל"ג [ועדיין אינו מיושב לי כ"צ דהתינח לתוס' והרא"ש דר' ורשב"ג כחדא, דתרוייהו בעי גמרו ושיהוי, א"כ שפיר י"ל דגמרו לא הוי סימן לטיבותא, רק דליכא ריעותא דל"ג, אבל להרשב"א עצמו דמפרש דלר' מהני גמרו לחוד, א"כ ע"כ משום דגמרו הוי סימן לטיבותא והוכחה דהוא בן קיימא, א"כ היא גופה יקשה מאי פריך מההיא דר"פ, דלמא גם הא דמתירין חכמים סתם ולד בגמרו, היינו ג"כ מכח הראיה וההוכחה דגמרו וזהו ל"ש בבהמה, ויש ליישב].

מ"ש מר חתני נ"י לחזק לדעת התוס' והרא"ש, דלרשב"ג תרתי בעי לס"ד דהש"ס דרשב"ג דוקא בפיהק, אבל לא באכלו ארי והא ודאי בבן ח' דזהו עיקרו דרשב"ג אין להתיר בלא סימן והוכחה כלל אע"כ דהיינו דלא שהה אבל גמרו, ומזה דן חתני נ"י דגם בסתם ולדות בעי לרשב"ג תרוויהו, כיון דבהא דקאמר כל ששה היינו בבן ח' ובסתם ולד, וכיון דבחדא מחתא מחתינהו גם בסתם בעי גמרו ושיהוי, לענ"ד אינו הכרח דדיניהם שוים והרי הריטב"א דן דרשב"ג תרתי בעי, ואפ"ה כתב אח"כ בסתם תלי הכל בשיהוי לבד, גם נשמע כן מדברי תוס' שבת, ד"ה מימהל וכו', ועוד דקאמר לקמן נפל מן הגג ד"ה חי הוא ואי בבן ח' היכי תיסק אדעתין דודאי חי הוא, והא זהו לא יתורץ בתירוצם דפליגי בתרווייהו, הא מ"מ איך אמרינן ב"ה חי הוא, הא בחד מחתי מחתינהו, ובודאי בן ח' איך אפשר לומר דחי הוא, אע"כ דא"צ להיות שוים בדינייהו.

תד"ה כיון וכו' ואמר ר"י דקי"ל דשמואל וכו'. עיין שבת ט' ע"ב תד"ה הא לן וש"נ.

תוד"ה עד שיהא בכולן אע"ג דאמרינן לעיל דבעי שיהא לקוי ממעי אמו ויש סימנים כו'. נ"ל להמתיק דבריהם ביותר לפי שיטת הפוסקים דחזקה דאתיא מכח רובא מקרי חזקה כדכתב הרשב"א גבי גבינות א"כ י"ל דבספק מאימת נעשה סריס יש לנו לדון מכח חזקה דהשתא דכמו שהוא עכשיו סריס כן היה מעולם, דאף דקימא לן דחזקה דכל הטומאות כשעת מציאתן הוי רק לחומרא בקדשים, היינו משום דחזקה דגופא עדיף לומר דהשתא הוא דנשתנה אבל היכא די"ל דמעולם היה כך י"ל דהוי חזקה מעלי' דכמו שהוא עכשיו כן הוא מעולם, וכדס"ל לרב בקידושין פ' עשרה יוחסין (דף ע"ט ע"ב) הרי בוגרת לפנינו ומחזיקינן לה דמצפרא היתה בוגרת כיון דבאותו יום ליכא חזקה דנערות אזלינן בתר חזקה דהשתא ומשוינן אותה בוגרת למפרע, ואף לשמואל דס"ל דחיישינן לקידושי שניהם, היינו דהתם עכ"פ נעשה ביום ההוא שינוי בגופה ממה שהיתה מקודם, הוי

ספק באיזה זמן נעשה שינוי זה, משא"כ היכא די"ל דכמו שהוא עתה כן היה מעולם ולא נעשה בה שינוי מקרי חזקה מעלי', וזהו עצמו בכלל חזקת הגוף, דתמיד ראוי להחזיק הגוף בענין אחד, שאין מתחדש בגוף ענין חדש, ואם איתא דלא הי' סריס ממעי אמו תצטרך לומר דנשתנה הגוף וזהו נגד החזקה מש"ה אמרינן דמעולם הי' סריס כמו שהוא עתה ולא נשתנה הגוף מהווייתו, והא דבעי' ראיי' שהוא לקוי ממעי אמו שמטיל מים ואינו עושה כיפה, היינו משום דהוי חזקה בהיפוך דבשעה שנולד היה בכלל רוב שאינם סריסים ונעשה מזה חזקה מכח הרוב לאוקמי בחזקת שלא נעשה סריס עד עתה, לפ"ז מש"ה סגי בסי' א' ממעי אמו דכל שיש לו סי' א' עכ"פ יצא מהרוב דאין לדון בו שהוא מרוב שאינם סריסים דבאותם שיש להם סימן מסימני סריס אין רובם בחזקת מתוקנים, כמ"ש תוס' וממילא אזלינן בתר חזקה דהשתא דמעולם היה כן.

יש להמתיק היטב סברת תוס' והיינו דלפי הסברא דהיכי דיש לומר דמעולם היה כך הוי חזקה דכשעת מציאתו כן היה ממעי אמו, וביותר דיש להסביר דזהו בעצמו ענין חזקת הגוף, כיון דדנין דיש לגוף חזקה דאיננו נופל בו שום שינוי, א"כ אם תאמר שלא היה לקוי במעי אמו, תצטרך לומר דמה שאנו רואים אותו עתה לקוי, היינו שנשתנה אח"כ וזה נגד החזקה משום הכי מחזקינן שמעולם כך היה, אך לכאורה למה צריך ראיה שהוא סריס ממעי אמו, הא בלא"ה יש לדונו כך מכח חזקה כיון דהשתא הוא סריס כן היה ממעי אמו, ולזה נ"ל דהוי חזקה בהיפוך דבשעה שנולד היה בחזקת הרוב שאינם סריסים, והוי חזקה דאתיא מכח רובא ואמרינן השתא הוא דיצא מהרוב, וכל זה כשלא נולד בו ממעי אמו שום סימן סריס, אבל כל שיש לו סימן א' א"כ עכ"פ יצא מהרוב, דאותן שיש להם איזה סימן מסימני סריס, אין הרוב בחזקת מתוקנים כמ"ש תוס' שם להדיא, א"כ תו אזלינן בתר חזקה דהשתא דמעולם היה כן, אף דלשיטת תוס' הנ"ל דחזקה דאתיא מכח רובא לא הוי חזקה, א"א לכוון כן בדבריהם, מ"מ לשיטת הרשב"א מסתברים הדברים כנלע"ד.

בא"ד וא"ת הא דאמרינן קטן וקטנה לא חולצין כו' לר"ה דאמר עד שיהא בכולן כו'. הרב מוהר"ש איידלס נדחק דלא בדוקא הוא, דקושייתם אף לר"י, ומביא מדברי תוס' שלאח"כ דג"כ לאו בדוקא נקטו. ואינו מהדומה, דהתם עכ"פ קושייתם רק בהקדמה דבעינן שיהיה בכולם, ומה דנקטו למ"ד באמת כוונתם מכח היסוד דבכה"ג לכ"ע עד שיהא בכולם, אבל לומר דקושייתם לא תלוי כלל ביסוד דעד שיהא בכולן, ובכדי נקטו כל עיקרא דמלתא דעד שיהא בכולם, בודאי דחוק טובא.

והנלע"ד בכוונתם דודאי לר"י הדבר בפשוטו כיון דיש לו עתה סי' אחד דמחזקינן עבורו לסריס ואותו סי' לא היה מציאות להיות ניכר מקודם בודאי מידי ספיקא לא נפקא דשמא היה סריס ממעי אמו, והא דבעי בירור שלקוי ממעי אמו היינו לענין לפוטרה לעלמא אבל מ"מ בלא בירור עכ"פ ספק הוי, ואף אם נידון דבלא בירור מחזקינן ליה לודאי אינו סריס, היינו ע"כ דאמרינן דהשתא הוא דיצא מהרוב, אבל לר"מ דחייש למיעוטא פשיטא דהוה ספק, דהרי אפילו בלא שום ריעותא חיישינן למיעוטא שמא ימצא סריס, ממילא אם באמת ימצא סריס לא יהיה לנו בירור שיצא ממיעוטא דמשעת לידה, דהא לר"מ מכח חששא דמיעוטא בעי' בירור שאינו סריס, ולא ידעתי איך אפשר להסתפק בזה ולומר דתוס' בקושייתם לא ירדו לזה, דספיקא מיהא איכא, א"ו דקושית תוס' רק לר"ה והיה ס"ל לתוס' בקושייתם כיון דבעינן כל סימני סריס ממילא ג"כ בהיפוך, בעוד שיש בו סי' א' בהיפוך כגון שעושה כיפה הוי כידוע שעתה אינו סריס דמבלעדי סימנים כולם בודאי לא הוי סריס, ולזה קושייתם אף אם יולדו אח"כ כל הסימנים שישתנה ולא יעשה כיפה מ"מ עתה אינו סריס, ומ"מ בלא זה שהקדימו דבעי שיהא לקוי ממעי אמו לא הוי מצי להקשות כיון דעתה בשעה שבא להתייבם אינו סריס אמאי אינו מותר לייבם, די"ל דכיון דביבומו בעודו קטן אינו קונה אותה מדאורייתא אלא דזקוקה לו ומותר לבא עליה ולא מקרי איסור אשת אחיו שלא במקום מצוה כיון דזקוקה לו לכשיגדיל כמו שכתבו תוס' לעיל (דף ל"ה ע"ב) ד"ה תיגלי מלתא וכו' א"כ י"ל היכא דיהיה סריס קודם שיגדיל לא מקרי זקוקה לו כיון דכשיגדיל לא יהיה רשאי לייבם, ולעולם לא יקיים בה מצות יבום, לזה נקטו קושייתם רק ע"י ההקדמה דכל שהיה לו שעת הכושר דהיינו שאינו לקוי ממעי אמו מותר לייבם וא"כ אף שיולדו לו סימנים בעודו קטן, מ"מ עומד ליבמה כשיגדיל, ובזה תירצו דכשנולדו לו כל סימני סריס הוא ספק למפרע אף לאותו שעה שהיה מטיל כיפה, דאפשר להיות סריס אף בלא הסימנים, אלא דלא מחזקינן ליה לודאי סריס אלא בכולם, ובאמת אפשר ביותר דאף בלא נולדו לו כל הסימנים משיש בו סימן א' יצא מהרוב והוא בכלל ספק סריס, אלא דודאי לא הוי רק ע"י סימנים כולם, וע"ז הביאו ראיה מהא דאמרינן דבלא נולדו לו סימני סריס עד רוב שנותיו, ופי' רשב"ם דהוי גדול וסריס, הרי דדנין אותו לסריס אף כשיש לו סימנים הפוכים, וע"כ דיש במציאות לסריס שיהיה מעלה כיפה, אף דלשונם בתירוצם דהא דבעינן לעיל וכו' דחוק קצת. מ"מ טוב לסבול מעט דוחק ולומר דכוונתם אבל ספק סריס הוי אעפ"י שאין בו סימנים היינו אף שיש סימנים בהיפוך שעושה כיפה, וזהו עיקר מה שחדשו בתירוצם, כי מלבד הדוחק שיש לפירוש המהרש"א לענ"ד תמיהתנו הנ"ל חזקה למאד, דאיך היה ס"ד בקושייתם

דלר"מ דחייש למיעוטא לא הוי ס' לקוי ממעי אמו, וגם מה הביאו ראיה בתירוצם מההיא דעברו רוב שנותיו דמהיכא מוכח מהתם דהוי ספק לקוי ממעי אמו, אלא ודאי העיקר כדברינו ודו"ק.

ולפענ"ד היה נראה דלמסקנתם דתוס' עיקר חששא דר"מ לשמא ימצא סריס היינו ע"י שיעברו רוב שנותיו אף שלא יהיה לו סימני סריס, אבל לא מטעם שיולדו לו סימני סריס, דהרי כיון דעכשיו עושה כיפה, א"כ אם ניחוש שיולדו לו כל סי' סריס ע"כ דישתנה בגופו שלא יעשה כיפה והוי כמו רוב וחזקה דלא חייש לה ר"מ כדאיתא ברישׁ פ"ג דע"ז. עיין מהרש"א והדוחק גדול למאוד, ומה דהביא ראיה מדברי תוס' שאחר זה דג"כ לאו דווקא נקטו דס"ד עד שיהא בכולן, אינו דומה דהתם עכ"פ עיקר קושיתם רק מכח היסוד דבעי עד שיהא בכולן, ורק לשונם למ"ד הוא קצת שלא בדקדוק, דבאמת לכ"ע סברי דבעינן עד שיהא בכולן אבל לומר דכל יסודם דעד שיהא בכולן אינו צריך לקושייתם, זה כמעט א"א לאמרו.

ונ"ל בכוונת דבריהם, דהרי בלאו הכי צריך להבין דאיך היה ס"ד לתוס' בקושייתם דבלא בירור שהוא לקוי במעי אמו יהא רשאי לייבם, הא פשיטא דבנולדו לו עתה סימני סריס דמידי ספיקא לא נפקא דשמא הוא סריס ממעי אמו, ובוודאי הא דקאמר הש"ס מנא ידעינן וצריכים שאינו עושה כיפה, היינו להקל לפטור בלא חליצה בזה בעינן ברור שהוא סריס במעי אמו, אבל להתיר לו לייבם אותה פשיטא דאף מספק אסור לייבם. ואף אם נימא דאפילו להקל לא מחזיקינן ליה לסריס ממעי אמו, משום דבשעה שנולד היה בכלל רובא בעלמא דאינם סריסים, והוי חזקה דאתיא מכח רובא, ואמרינן השתא הוא דיצא מחזקה וכדעת הרשב"א גבי גבינות מ"מ הא בוודאי לר"מ דחייש למיעוטא אף דלא אתילד שום ריעותא וחייש למיעוט שמא הוא סריס ובעי בירור שאינו סריס ע"י ב' שערות קודם כ' שנים, א"כ פשיטא דאם נולדו סמני סריס והוא בן כ' ולא הביא ב' שערות דמחזקינן ליה לסריס, דא"א לו להתיר לייבם אותה דבוודאי הוי ספק שמא הוא סריס ממעי אמו דאף דבשעת לידה לא היה בו ריעותא, הא עכ"פ לא נתברר ההיפוך וממילא הוי חששא בעצמותו שמא הוא ממיעוט הסריסים, והוא לכאורה תמיה עצומה. גם יש לעיין בתירוצים שכתבו וכן פירש רשב"ם פ' יוצא דופן וכו' דמאי ראיה מדברי רשב"ם אלו דמחזקינן ליה לס' סריס ממעי אמו.

ולזה חלקי אמרה נפשי דתוס' בקושייתם היה ס"ל דכמו דסימני סריס דהיינו אינו מעלה כיפה, ואין מימיו מעלה רתיחות, והוא בן כ' ולא הביא ב' שערות מחזקינן ליה לסריס, ה"נ בהיפוך, אם יש לו סימן בהיפוך כגון שמעלה כיפה וכדומה הוי בירור דבשעה זו

אינו סריס, דכל שלא נשתנה באיברי הזרע על ידי פצוע וכדומה לא הוי סריס רק ביש לו טבע כל סימנים הנזכרים, אבל כל שיש לו סימן בהיפוך הוי בירור דעתה אינו סריס, ואף אם למחר ישתנו ויולדו לו כל הסימנים שלא יעלה כיפה וכדומה, מ"מ בוודאי לא היה סריס עתה בשעה שמעלה כיפה, וההיא דעברו רוב שנותיו ולא הביא ב"ש דמחזקינן ליה לגדול אף דמעלה כיפה ואינך דברים היה ס"ל באמת דלא הוי סריס רק כיון דעד סוף שנותיו לא הביא ב' שערות בודאי טבעו לכך, ולא קטנותו גרמה לזה דלא מסתבר שיהא קטן כל כך ומחזקינן ליה לגדול ולא לסריס, ולזה הקשו שפיר דאם עתה מעלה כיפה אף אם למחר יוולדו לו כל סימני סריס דהיינו דלא יהא מעלה כיפה וכדומה או שיהא בן ל"ה שנים ולא יבא ב' שערות, מ"מ עתה בודאי לאו סריס הוא כיון דמעלה כיפה, ומשום הכי לאו הו"מ להקשות לר' יוחנן דס"ל דאפילו באחד מהן דלדידיה כיון דאף בשעה שהוא מעלה כיפה, אפשר שיהא מוחזק לסריס ע"י סימן אחר, א"כ פשיטא דאם למחר יהא נולד לו סימן מה שלא היה אפשר להתברר עתה כמו אין לו זקן, אף דעתה לא אתרע כלל מכל מקום באפשרות הוא דהוא סריס למפרע והי' בכחו וטבעו שלא להעלות זקן, אבל לר"ה דבעינן עד שיהא בכולם היה ס"ל דבבירור שאין לו אחד מהם, הוא בירור שאינו סריס, ומ"מ בלא הקדמת היסוד דבעינן שיהא לקוי ממעי אמו לא הוי מצי להקשות כיון דעתה מעלה כיפה, ואינו סריס תתייבם, ומה בכך דהיה אפשר לומר כיון דבלאו הכי אם מייבם בעודו קטן לא קנאה ולא מפטרה לעלמא ביבום זו ועיקר הזיקה לו להתייבם אותה כשיגדל, ורק כיון דזקוקה לו לייבמה לכשיגדל גם עתה מותר בה ולא מקרי א"א שלא במקום מצוה כמ"ש תוס' יבמות רפ"ד ד"ה תיגלי מלתא וכו' א"כ י"ל דאם נולדו בו סימני סריס קודם שיגדל אף למפרע קודם שנעשה סריס אסורה לו כיון דאינה עומדת להתייבם לו לכשיגדל הוי כמו אינה זקוקה לו, ולזה הקדימו דכל שאינו לקוי ממעי אמו היינו אף אם נסתרס קודם שהגדיל מותר לייבמה כשיגדיל דמ"מ מקרי היה לו שעת הכושר, ולזה שפיר הקשו.

ולזה חידשו בתירוצם דאף אם בבירור אין לו סימני סריס אפשר לו להיות סריס זולת ע"י ב' שערות קודם שעברו רוב שנותיו, בזה השערות מבררים שאינו סריס אא"כ שיש בו כל הסימנים דמוכח מלתא דהם שומא בעלמא, וא"כ אם נולדו בו אחר כך סימני סריס והוא בן כ' ולא הביא ב' שערות דבזה מחזקינן ליה עכ"פ מהשתא לוודאי סריס והשערות שלאחר כ' שנים בוודאי הם שומא. אם כן אותן שערות לא הוי בירור שאינו סריס, וממילא הוי ספק דשמא הוא סריס ממעי אמו דאף שהי' מעלה כיפה מ"מ אפשר דהוא סריס דאף אם לא היה נולד בו אחר כך ריעותא דאינו מעלה כיפה היינו מחזקינן

אותו לאינו סריס בוודאי היינו דאז היינו דנין להשערות לבירור שאינו סריס ולתלות שאר סימני סריס במקרה בעלמא. אבל כל שנשתנה ונולדו בו כל הסימנים דבזה בוודאי הוא סריס והשערות בוודאי הם שומא, ממילא הוי ספק סריס למפרע, ולזה הביאו ראיה מפירוש הרשב"ם פ' יוצא דופן דס"ל דבעברו רוב שנותיו ולא הביא ב' שערות דהוי סריס, הרי אף דבבירור אין לו סימני סריס מ"מ אפשר שיהיה סריס בלא הסימנים אלא דבהביא ב' שערות קודם שעברו רוב שנותיו אזי השערות בירור דאינו סריס כל שאין הוכחה גדולה שהם שומא על ידי כל הסימנים. ובאמת לפי תירוצם יש לומר דמה דחייש ר"מ שמא ימצא סריס היינו בפשוטו דשמא יעברו רוב שנותיו ולא יביא ב' שערות דבזה בלא שום סימן הוי סריס, ואדרבא אפשר דזהו הוי חששא יותר דאפשר שלא ישתנה בשום סימן ואף על פי כן יהא סריס, אבל לחוש שיהא נולדו בו כל הסימנים, דהיינו אף שעתה מעלה כיפה מ"מ אולי ישתנה ולא יעלה כיפה דזהו הוי כמו נגד חזקת הגוף דלא ישתנה והוי רובא וחזקה דגם לר"מ לא חייש למיעוטא כדאיתא רפ"ג דע"ז, אבל בקושייתם היה סבורים דגם בזה אין חשש דכל שבבירור אין לו סימנים סריס הוי לפי שעה בוודאי אינו סריס דא"א להיות סריס בלא הסימנים ובעברו רוב שנותיו ולא הביא ב' שערות גם כן לא הוי סריס רק גדול והקשו שפיר כנלע"ד בעהי"ת.

[תוס' ד"ה דהביא שתי שערות וכו' ואמר ר"י דשערות דזקן אין מועילין לדין הבאת שתי שערות. וכ"כ הרא"ש וכן פסק בשו"ע [סי' קע"ב] בפשיטות, ותמוה לי דאיך ניקום ונמציא דין כזה מכח קושיא, הא בפשוטו י"ל דמשכחת לה שהביא ב' שערות קודם שנת י"ג דלענין סימני גדלות לא מהני כיון דהביאו קודם פרקן והויין כשומא בעלמא ומ"מ לענין זה עכ"פ הוי קצת ראיה שאינו סריס ובעינן שיולדו כולם, שכן נראה באמת לדינא דלא מצינו חילוק דבהביא קודם י"ג ב' שערות בזקן שלא יצטרכו כל הסימנים וא"כ משכחת לה בכה"ג. גם יש לאשכוחי דהב' שערות אינם כשיעור המבואר במתניתין דנדה [נ"ב ב] כדי שיקרצו בצפורן וכו' ומ"מ לענין סריס אפשר דמהני וצלע"ג.]

דף פא.

גמרא טעמא דבעלוה הא לא בעלוה לא כו', דאי ר"י האמר אילונית זונה היא. תמיהני הא פשיטא דאילונית בת כהן אכלה בתרומה, דאף דמתקרי זונה מ"מ בזונה כתיב לא יקחו, אבל לא דמפסלי מתרומה דבי נשי, זולת היכא דנבעלה לפסול לה, דדרשינן מוכי תהיה לאיש זר. וכמ"ש תוספות לעיל (דף מ"ד ע"ב) וגדולה מזו כתבו תוס' לעיל (דף ס"ט) דאפילו דר"א דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה, זהו רק לכהונה ולא לתרומה, וא"כ י"ל דבעלוה פסלוה היינו למפסל מתרומת בית אביה, ואפשר לדחוק כיון דקתני

בהדי דחלצוה פסלוה דמיירי לכהונה דאילו לתרומה חליצה מעליא ג"כ אינה פוסלת, משמע דבעלוה פסלוה מיירי ג"כ לכהונה.

דף פא:

תד"ה רי"א וכו' וא"ת וי"נ דחשוב. תמהני די"ל דהמקשן לא הי' יכול להקשות דלחשוב נמי חבילי תלתן דס"ל דאתי' כרבנן וי"נ מיירי באמת בסתומות אבל למה דמשני דלא חשיב אגוזי פרך משום דתני לה התם איירי באמת י"נ בחביות פתוחות ואתי' באמת כר"מ אלא דלא חשוב חבילי תלתן משום דתני לי' התם, וצלע"ג.

דף פב.

מ"ש רישא ומ"ש סיפא. הקשה בני על הנמוק"י שפי' דקושי' אזלא לר"י דלדידי' מיירי רישא בלא נמוח, ואינו מבין, הרי הנמוק"י עצמו כ' בא"ד מקודם, דמש"ה לא מקרי חטאת טמאה שנתערבה בחתיכ' טהורות ראויי' להתכבד, משום דאף אחר הביטול לא חזי רק לכהנים, א"כ שפיר איכא בין רישא לסיפא, דסיפא חטאת טהורה בחולין א"ע, משום דהוי חתהר"ל וכמ"ש תוס', ולא עוד אלא דהנמוק"י בעצמו כ' בזה"ל, וי"ל דהתם (ר"ל בב"ח) אלו בטילי היה ראויי' להתכבד, אבל חטאת וכו', ואיך כ' אח"כ לפרש דפרכת הש"ס מ"ש רישא וכו' אזלא אליבא דר"י דאיירי בשלימות.

מ"ש בני הרב נ"י להקשות על הנ"י פ' הערל דגרס ולר"י מ"ש רישא, לענ"ד י"ל למ"ש תוס' בסוגיין ד"ה ככרות של בעה"ב והא דמשמע לקמן דחתיכה של לה"פ דלא בטלה וכו' מבואר דמסברא הפשוטה היה נראה דלחה"פ הוי כמו לחם דעלמא דחתיכה ממנו לא מקרי חתהר"ל רק דמקרי דבר שבמנין, אלא דהוציאו כן מסוגי', והיינו לשיטתייהו דגרסי ולר"ל מ"ש רישא דמבואר דלר"י ניחא והיינו דבסיפא הטעם דהוי חתהר"ל וכמ"ש תוס' ד"ה דברי הכל ל"ת מש"ה הוצרכו לחלק דלחה"פ עדיף דפרוס' מקרי ג"כ חתהר"ל, א"כ י"ל להנ"י ס"ל לקושטא דמלתא דפרוסת לחה"פ הוי כפרוסת לחם דעלמא דלא הוי חהר"ל, וכדמוכח ממה דכ' הנ"י על קושי' דחהר"ל דאם היינו מוקמין בחתיכה שלא נתבטלה היה ניחא, והרי מ"מ יקשה מפרוסת לחה"פ, אע"כ דס"ל דלא היו חר"ל היכי דלא הוי ככר שלם, וא"כ שפיר פריך הש"ס ולר"י מ"ש סיפא היינו דאמאי הדין בסיפא בפרוסות לחה"פ תוך חולין דל"ת הא זהו לא הוי חתהר"ל.

בנ"י סוף פ' הערל הביא דעת הרמב"ן דבכל איסורי דרבנן שאין להם שורש דאורייתא בטל ברוב וילף לה מהא דתרומת ח"ל מבטלה ברוב. ודעת הנ"י שם והרשב"א דליתא. ולא ילפי' מינה אלא בבישול עכו"ם ובחמאה דקליש איסורי' ואינו שוה בכ"מ ע"ש. ודעת הא"ז הובא בשמו בת"ח כלל כ' אף בציר דגים טמאים דיש לו שורש דאורייתא בטל

ברוב. ע"ש. ומ"ש הישׁ"ש פ' כ"ה סימן ע"ט דהא"ז אינו מיקל רק במין במינו אבל לא במין בשא"מ דאיכא טעם ע"ש. והוכיח כן מכחל וביצת נבילה וכיוצא בזה ע"ש. וכ"כ בבאר שבע. אולם תמהני מדברי הא"ז שהובא בהגהת אשר"י פ' כ"ה דהא דאיתא במתני' אם יש בה בנ"ט אסורה מיירי בבשר בהמה אבל בבשר עוף שרי החתיכה אף דנ"ט אם הוא רוב ע"ש. הרי אף במין בשא"מ הדין כן. גם חשבתי למאי דקימא לן כהרשב"א דאף באיסור דרבנן במין במינו בלח בעי' ס' אף דאסור רק מגזרה דאטו אינו מינו. וא"כ ה"ה מין בשא"מ ביבש ביבש דבעי' ס' דשמא יבשלם. אף באיסורי דרבנן הדין כן. וכמ"ש הב"י (ססי' צ"ח) דאין לחלק בשיעורים בין דאורייתא לדרבנן אבל בש"כ (סי' ק"ט סק"ט) ראיתי שתמה בזה על הרמ"א ודעתו להקל ע"ש. ע' בש"כ (סי' ס"ט סקנ"ז) ובמנ"י (כלל ל"ט סקי"ט). בבאר שבע כתב וראיתי מי שכ' על הא"ז אבל הרא"ש וכו' כוונתו לדברי הת"ח ריש כלל כ'. וכן במ"י שם תמה על הת"ח מאין מצא כן בהרא"ש.

ולע"ד נראה משום דבודאי אין להמציא דאיסור דרבנן יהא בטל ברוב. רק שהא"ז וסייעתו למדו כן מהא דתרומת ח"ל מבטלה ברוב. אף דקמת בקמת הוי לח בלח וממילא יש ללמוד דאיסורי דרבנן מותר לבטל לכתחלה כדקתני ומבטלה ברוב. וכ"כ להדיא לדינא בהגהת אשר"י פ' ג"ה ופ' כ"ה. וא"כ למ"ש הרא"ש פ"ק דמציעא דאיסורי דרבנן אין מבטלים לכתחלה ברוב. וע"כ ס"ל דשאני תרומת ח"ל דקיל משאר איסורים דלא פשט איסורי' בכ"מ. וכמ"ש הר"ן בפ"ק דמציעא. וא"כ ממילא אין ללמוד ממנה לענין רוב כנלע"ד. ומזה הסברא בעצמו תמהני דנראה ברור למה שלמד הנ"י פת עכו"ם וחמאה. מתרומת ח"ל דבטל ברוב משום דאין איסורים שוה בכ"מ. ודמי לתרומת ח"ל. א"כ יש ללמוד ג"כ דמותר לבטל לכתחלה. ותמי' על הגהה (סי' קי"ג) שפסק דבטל ברוב ולכתחלה אסור לבטל. וצ"ע.

דף פב:

רש"י ד"ה נתן סאה וכו' ומי פירות וכו'. עיין זבחים דף ע"ח ע"ב תוד"ה דלי שיש בו יין וכו'.

יו"ד סי' ר"א סכ"ד אפי' עשה כן עד י"ט פעמים, הקשה בני הרב נ"י קושי' עצמוה דעכ"פ עד ך' פעמים יכול לעשות כן אף דאפשר שלא נשתייר רוב דאתרמי דנטל רק המים, מ"מ שפיר שייך שאני אומר דנטל מים ומי פירות לפי ערך, ונשתייר רוב מים.

זכורני שהסברתי לעצמי כך, די"ל כמו לר"ל גבי קופה אף אלו ידענו דתרומה לתוך חולין נפל לא מהני רוב דליכא שיעור ביטול, וגם בליכא רוב לא מקילין בשאני אומר, מ"מ מצרפין תרווייהו, דבמקום רוב היתר סמכינן על שא"א, א"כ י"ל דבמקוה גם בנטל

סאה עד י"ט דנשאר ודאי רוב מים, אף אלו ידענו דעדיין יש במקוה מהמ"פ, לא היינו מקילין לבטל המ"פ ברוב מים, מ"מ בצירוף שאני אומר דליכא מי פירות כלל דנטל כל המ"פ מקילין, והיינו כיון דעכ"פ איכא בודאי רוב מים סמכינן על שא"א דנטל כל המ"פ ויש במקוה עתה מ' סאה מים, לזה פריך הש"ס הניחא לר"ל, אבל לר"י ניקל בשאני אומר לחוד, ולזה תירץ הש"ס באב"א ש"ה די"ל שאני אומר, והיינו כמ"ש הנ"י, דהכא ל"ש כ"כ שא"א כיון דמעורב, מש"ה כיון דדחיקא התליי' שא"א, בעי גם לר"י תרווייהו דבעי רוב היתר ודאי, ואזי תליא בשא"א, אף במלתא דדחיקא, וכמו דס"ל לר"א בשא"א רויחא, ה"נ ס"ל לר"י בשא"א דחיקא, וא"כ זהו רק בנטל י"ט סאין דאיכא עכ"פ בודאי רוב היתר, אבל בנטל כ' סאין דבדרך הפשוט שנוטל לפי ערך ולא הוי רוב היתר כיון דליכא מ' סאה מים פסול המקוה, אבל דבאת לדון שא"א בדרך רחיקא דאתרמי דנטל רק המ"פ, ממילא יש לספק דנטל רק המים, ואין כאן אפילו רוב מים, וכיון דליכא רוב ודאי לא תלינן בשא"א רחיקא, וקיימא כפשטא דנטל לפי ערך וממילא ליכא מ' סאה מים ופסול המקוה ויצא כן להפוסקים, דהא לר"ל דאינו מיקל בשא"א לא מהני נטל ד' סאין דדלמא ליכא רוב דאולי נטל רק המים ולא מתכשרי רק עד י"ט סאין, א"כ לאידך שינויא דהש"ס, משמע דעד רובו דקתני ס"ל לר"י כמו לר"ל ובזה לא פליגי ומוכח דלר"י ג"כ לא מהני רק עד י"ט סאי' ומטעם הנ"ל.

דף פג:

אמר רב יהודה אמר רב אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה. בתוספות בדף זה ע"א ד"ה הלכה כר"י וכן בראשונים הגי' כאן אמר רב הונא אמר רב.
שם לא לכל אמר ר' אליעזר אנדרוגינוס עיין נדה כ"ח ע"ב תד"ה אמר עולא.

דף פד.

רש"י ד"ה והא כולי פירקין וכו' מן ועלתה יבמתו, קשה לי הא למסקנא באמת מדאורייתא עולה ליבום דאתי עשה ודחי לא תעשה אלא מדרבנן גזרינן אטו ביאה שניה. [רש"י ד"ה אח כשר וכו' כדילפינן מובת כהן וכו'. תמוה לי הא בסוגיא שם מבואר דמהאי קרא לא נפקא דהא לא מקרי זר אצלה דהא מותרת בו וילפינן לה מקרא ולא יחלל זרעו מקיש זרעו לו וכו' וצ"ע.]

דף פד:

כל היכא דהוא מוזהר. עיין חגיגה דף י"ד ע"ב תד"ה בתולה ובנדרים בת"י דף צ' ע"ב ד"ה חזרו לומר.

תד"ה אי נסיב וכו' ועוד דר"ש מתיר הנקיבות מיד. ק"ל הא האיסור דישראלית אסור' למצרי שני וכמ"ש תוס' בתחלת דבריהם וזה שייך אף לר"ש וצ"ע.

דף פה:

ולרבי עקיבא דאמר יש ממזר מחייבי לאוין (הא לא מרגלא ליה). תימא הא הנ"מ בפשוטו בממזר לממזרת וגירשה והחזירה משנשאת דלמ"ד דאורייתא הא נמי דאורייתא ולמ"ד מפני שמרגילה הא בזה מרגילה לו, דהא בלא"ה כל בניו ממזרים.

דף פו.

תוס' ד"ה רבי אלעזר וכו' קדים טובא לרבי מאיר וכו'. עיין בבכור שור ריש ברכות.

דף פז.

ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כולד מן השני לפוטרה מן היבום (דאם נשאת לאחד וילדה בן ומת וניסת לאחר ומת בלא בנים צריכה יבום) עשה עובר כילוד. פירש"י שאם היתה מעוברת פטורה. קשה לי הא סוגיא ערוכה ריש פרק החולץ (דף ל"ו), דעובר אינו פוטר עד שיולד, וא"כ הרי בזה עובר אינו כילוד.

דף פז:

גמ' לא נעשה מתים כו' (עי' מ"ש ט"ז ע"א).

שם אלמא ע"א מהימן. וק"ל הא כתיב בהדי' לא יקום ע"א באיש. תוס' ד"ה הולד ממזר וכו' שהולד ממזר ממנו. עיין לעיל דף מ"ט ע"ב תוד"ה סוטה נמי.

דף פח.

הכא איתחזק וכו' (עי' שו"ת סי' קכ"ד).

שם ואלא דאחר וכו' (עי' שו"ת סי' קכ"ה ד"ה והגע).

שם דאתו בי תרי ואמרי אנן הוינן. עיין תשובת מהריב"ל ח"ג סי' מ"ה.

תוס' ד"ה מתוך וכו' לא חשיב עוקר וכו'. וכ"כ תוס' בנזיר דף מ"ג ע"א ד"ה והאי מ"מ וכו' ובע"ז דף י"ג ע"א תוד"ה אמר אביי ועיין ברכות דף ט"ז ע"א תוס' ד"ה וחותם ובשבת דף קמ"ה ע"ב רש"י ד"ה לעדות אשה ועיין בב"מ דף כ' ע"א תוס' ד"ה שובר.

דף פח:

כגון שנשאת לאחד מעדיה. (עי' חי' כתובות דף י"ד ע"א).

שם מתיב רבא (על הא דשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דבנשאת לאחד מעדיה לא תצא, מנין שאם לא רצה דפנו ת"ל וקדשתו בעל כרחו וכו') אלא לאו דניסת לאחד מעדיה, וקאמרה ברי לי, וקתני דפנו. תימא הא כל טעמא דלא תצא אף דתרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאורייתא מוקמינן אחזקת אשת איש, היינו משום דחזקה דדייקא

מרעה לחזקת א"א, ובנשאת ע"פ שנים דלא שייך דייקא היינו טעמא משום דמ"מ כשבאו המכחישים איכא חומרא במה שתעמוד תחת בעלה ושייך דייקא, וכדאיתא בתוס' בפרק חזקת הבתים (דף ל"ב ע"א) והשתא הכא דכת השניה אומרים ג"כ דמת בעלה אלא דאומרים דמת השתא, בזה למה לה למידק אם מת מקודם או לא, הא מ"מ אין בעלה קיים ולא ישוב אליה עוד, וגם הכתובה לא תפסיד, דהא מעשה הנשואין שלה היה ע"פ שני עדים, וליכא חומר דהיא כאנוסה, ובמה שנשארה תחתיו עתה לא פשעה נגד בעלה הראשון והוי כזינתה אחר מיתת בעלה דאינה מפסדת כתובתה, וגם חומר לגבי בעלה שני ליכא בהשארתה תחתיו, דאם יפסלו העדים ראשונים אף אם לא תעמוד תחתיו, יהיה הדין דתצא ממנו מחמת איסור טומאה, וא"כ אין הפרש לה אם תצא עכשיו או אח"כ, וגם הכתובה לא תפסיד מהשני דהא מיירי בניסת לאחד מעדיה, והוא הודאת בעל דין כשנשאה, שנשאה כדין ושמותרת לו (אב"ה וזהו תמיה גדולה, ועיין עליה מ"ש א"א מ"ו נ"י בתשובותיו חלק א' מפסקים סימן ק"ל) [הועתק לק' דף קט"ז].

מ"ש אחי מעכ"ת להוכיח עוד, דהא בההיא דדפנו ליכא ספק דייקא, ואף לרבנן מתסר מדינא, ומה שתירץ אא"ז זצ"ל בספרו משנת דרע"ק דבעדים ג"כ דייקא, הא התם אקרא קאי, ולדין דאורייתא ליכא דייקא בעדים עכ"ד: גם בדבריך אינו מיושב, דעכ"פ מכח קושיית תוס' ומכח פירושך דיהי' הולד ממזר מוכח סבר תירוצם דדייקא מגרע לחזקת א"א, א"כ ממילא כי היכי דלרמב"י מדאורייתא אסורה היכי דליכא חזקת היתר בבאו עדים ואח"כ נישאת, ולא מהני הברי דידה משום חזקת איסור, וכיון דרמב"י בודאי סבר כן מהיכן פסיקא להש"ס דלרבנן מהני הברי נגד חזקת איסור, כיון דרמב"י בודאי לא ס"ל כן.

גם מה שתמה אחי על הפ"י דדייק מסוגיא דיבמות דלרמב"י תצא מדאורייתא, א"כ תקשי דגם לרבנן ליתסר, דבדינא דאורייתא ליכא דייקא, אע"כ דהקרא אסמכתא בעלמא וסוגי' דיבמות אזלא רק לדינא לבתר תקנת חז"ל.

מלבד דלפי דרכו דהפ"י נסתלק קושי' אא"ז הגאון זצ"ל כיון דס"ל דנישאת תחילה הוי חזקת היתר, גם י"ל על קושייתך על הני אריות הפ"י ואא"ז זצ"ל דתרווייהו איתנהו, דודאי הדרשא היא דרשא גמורה רק דלא ניחא להש"ס לומר דהברייתא נקט מלתא דלא קאי כן הדין לבתר תקחז"ל, אולם מה דהקשה זקנינו הגאון זצ"ל, דלרבנן למ"ל קרא דוקדשתו והאריך בזה, דהנך רבנן ס"ל דליכא דייקא בעדים, בזה נכונים דברי אחי, דבלא"ה לדינא דאורייתא ליכא דייקא.

שם ואב"א כשבאו עדים ואח"כ ניסת (מיירי האי דדפנו) ור"מ בר יוסי היא. תימא א"כ מאי אריא כהן אפי' ישראל נמי דהא הוי ספק איסור זונה להבועל.
נתקשיתי במה דמשני הש"ס ביבמות בבאו עדים ואח"כ נישאת ורמב"י היא, דא"כ מאי ארי' כהן, בישראל נמי הא הוי ספק איסור זונה להבועל, בשלמא למה דמוקמינן מעיקרא בנישאת ואח"כ באו עדים ניחא, דבבעלה ישראל מותרת דאף אם מת עתה מותרת לו כיון דנישאת לו בהיתר עפ"י ב' עדים הוי כאנוסה, [והיינו כר"ש דבנישאת שלא ברשות ב"ד לא דנו חכמים לקונסה לדונה כאלו זינתה ברצון, או דגם כרבנן דנקט בכהן, דבישראל מדאוריתא מותרת לו דהוי כאנוסה, ובאמת לאחר תקנת חז"ל גם בישראל אסורה, גם י"ל כיון דעכ"פ מותרת מדאוריי' ואסורה רק מקנס לא החמירו היכי דאיכא ספיקא דתרי ותרי] ואף להסוברים דלתירוצא ב' דתוס' כתובות (דף ט') ד"ה ואב"א גט כריתות מחולק בדין עם התירוץ הראשון, וס"ל דגם באונס אסורה להבעל, מ"מ היינו היכי דלגבי הבועל הוא רצון כמ"ש הב"ש (סי' י"א סק"ג) והכי דגם הוא נשאה בהיתר ומקרי אונס גם בדידיה שריא ליה ואף דמיירי בנישאת לאחד מעידיה, וא"כ לפי עדות הכת ב' דלא מת אז והוא שיקר בעדותו היה הוא מזיד, י"ל דמ"מ בישראל משכחת בהיתר בלי נישאת לאחד מעידיה, אבל בכהן בכל ענין תצא, גם בישראל משכחת בהעידו ג' עדים שמת ונישאת לאחד מעידיה, דבזה אף ששיקר בדבריו והוא לא ידע מזה דמת, מ"מ נשואים יש לו בהיתר, דסמך על אינך ב' עדים דמעידים שמת, [אבל בב' עדים ונישאת לאחד מהם י"ל אף לפי תקנת חז"ל להתירה בעדות ע"א שמת בעלה, מ"מ אין לדון כה"ג, דאף לפי כת הב' מקרי הוא אונס, אף דשיקר בעדותו והוא לא ידע, מ"מ נשאה בהיתר עפ"י עדות עד השני, די"ל דהכא דהיא חשבה דיש ב' עדים לא דייקא כ"כ דליכא חומר וממילא אין לה היתר רק מכח ב"ע, וכיון דידע בנפשו דמשקר וליכא רק ע"א נשאה באיסור כיון דהיא לא דייקא אזדא ההיתר דע"א.
וראיה לזה מתוס' כתובות ד"ה דניסת לאחד מעידיה והא דתנן הרגנוהו וכו', ולכאורה תמוה, איך הי' ס"ד דתוס' לפרש הרגנוהו דשנים אומרים כן, הא לו יהא דגם בב' אמרינן עיניו נתן בה מ"מ דל עדותו מהכא ותשתרי ע"י עדות השני אע"כ כנ"ל היכי דיש ב' עדים המעידים ההיתר רק מכח ב' עדים, כיון דהיא סבורה שיש לה ב' עדים ולא דייקא, וכיון דאנן חיישינן דעיניו נתן בה ליכא רק ע"א, אמנם י"ל דההיא דהרגנוהו הי' אפשר לומר דאתי' כר"ש, דבב' עדים ליכא חומר ולא דייקא, אבל למה דקיימא לן כת"ק דאף בב' עדים איכא חומר יש לומר דדייקא ונשאה בהיתר על ידי עדות עד השני, אבל עכ"פ לפי אוקימתא דמיירי בב"ע ואחר כך נישאת יגדל התמיה, הא גם לישראל אסורה

מספק סוטה להבועל, ואולי יש לומר דמיירי בבאו עדים דמת וניסת לישראל ואח"כ באו כת ב' ואמרו דלא מת אז אלא עתה דמותרת לבעלה דהוי כאונס וכנ"ל, ואח"כ מת בעלה הב' וניסת לכהן דתצא מטעם ספק חללה דשמא כשניסת לבעלה הב' הי' בעלה הראשון חי ונתחללה, ומה דאמרינן בבאו עדים ואח"כ ניסת היינו אח"כ ניסת לבעלה זה הכהן, ולפ"ז יהי' הוכחה ברורה לדעת הסוברים דהעיקר כפי משמעות סוגיא דב"ב דטעמא דרמב"י משום זילותא דב"ד והיינו דמדינא גם בב"ע ואח"כ ניסת מותרת אלא דהחמירו, ובניסת תחילה אוקמי אדינא משום זילותא וקרא דוקשרתם דנקט הברייתא היינו בדרך אסמכתא, א"כ שפיר י"ל כנ"ל, דמיירי בנישאת לישראל ואח"כ באו עדים ואמרו דמת עתה ומת הישראל וניסת לכהן דלגבי כהן זה הוי באו עדים תחילה, דהא צריכים לחזור מהוראתן לאסרה על כהן אחר שאינו מהעדים אוסרים אותה ג"כ לאחד מעידיה ואף אם אפשר דבעלמא בתרי ותרי ונישאת ואח"כ באו עדים ואח"כ מת וניסת לעד הב' מהכת שאמרו מת דלא תצא, כיון דבשעה שבאו עדים השניים והיתה תחת בעלה לאחד מעידיה לא היו צריכים לחזור מהוראתם ונתקיים הוראתם להתיר, מ"מ י"ל שאני התם דבשעה שפסקו הב"ד שתשב תחת בעלה הב' הוי הוראה שמאמינים לעדים שאומרים מת להתירה לא' מעידיה, אבל בנ"ד דהכת הב' אמרו מת עתה, דבזה דבמה שהותרה לישב תחת הב' לא הוי הוראה דגם לפי כת ב' מותרת דהוי כאנוסה, ולגבי ההוראה ראשונה שהתירו להנשא להב' הוי עתה רק כמו התירוה להנשא כיון דעתה צריכים לחזור על שאר כהנים דתצא, אבל אם נימא כשיטת הפ"י דרמב"י מדינא קאמר דוקדשתו הוי לימוד גמור דבבאו עדים תחילה הוי חזקת א"א ומדינא תצא, א"כ א"א לומר בניסת תחילה לישראל קודם שבאו הכת הב' דא"כ אזדא חזקת איסור והוא בכלל נישאת ואח"כ באו עדים ונצטרך לומר בפשוטו דבאו עדים ואח"כ נישאת היינו דלא ניסת כלל עד שבאו עדים ואמרו לא מת, ואחר שניסת לכהן באו עדים ואמרו מת עתה, א"כ הדרא הקושיא לדוכתי' דבכה"ג אף בישראל תצא משום ספק זונה, וצע"ג.

רש"י ד"ה ועשו. [כ' הרי"ו הובא במהרח"ש בתק"ע (ד' ע"ט ע"ד) דהיא עצמה מצטרפת לרוב דיעות לגבי המכחשת אותם], ומהרח"ש רצה לדון דרש"י חולק על זה ממ"ש שכל אדם נאמן ע"ע וכו' משמע דהיא עצמה אינה מצטרפת למנין הדיעות אלא מטעם האדם נאמן ע"ע וכו', וזה שייך בנישאת לעד המתיר, דהוא והיא נאמנים ע"ע, אבל להנשא לאחר לא אבל לענ"ד אינו הכרח מדברי רש"י, דיש לומר דעדותה שאין זה בעלה אמרה היא אינו בעלי, ובזה ס"ל לרש"י דאין לדונה מכח עדותה לתרי פסולין אומרים מת וב' פסולין אומרים לא מת, דבהתירוה להנשא לא תצא כיון דמיד שבאו ב' העדים פסולים

ואמרו זהו בעלה והי' כתרי לגבי חד נתבטל ההיתר הראשון, וכשאמרה אחר כך אין זה בעלי הוי כתרי ותרי שבאו בב"א, כיון דכבר נתבטל ההיתר הראשון.
אשר כתב ידידי נ"י לדון באשה שאמרה מת בעלי והלכה והיתה לאיש אחר ואחר כך שבעלה הראשון חי די"ל דאין השני יכול לישא אחרת בלא שילחה אותה בגט דכמו דהיא צריכה גט ממנו דשמא יאמרו גירש האחד ונשא הב' ואשת איש יוצאת בלא גט ה"נ מה"ט הוא אסור לישא אחרת בלא גט דיאמרו שנשא את זאת בגט פטורי ועובר על חרם דרגמ"ה.
לענ"ד נראה להקל דבאמת גם לענין הצרכת גט אני נבוך דהא מבואר ביבמות דף פ"ט דמדינא אין לחוש דיתלו לומר דקדושי טעות הי' אלא כיון דעבדא איסורי קנסוה רבנן לחוש לזה, וא"כ י"ל דהיכי דאתמר אתמר בנשאת עפ"י עדות אבל לא באמרה מת בעלי ונשאת, והיינו למ"ש תוס' יבמות מ"ט ע"ב ד"ה סוטה נמי לחלק לענין דהולד ממזר דדווקא במת בעלה קנסוה כי היכי דתידוק אבל זינתה לא קנסוה, והיינו דזהו מצוי שתסמוך על העד ולא תדקדק משום הכי החמירו טפי, וא"כ י"ל ה"נ לענין הצרכת גט משני דבאמרה מת בעלי ושיקרה ונישאת דהיא מזידה להנשא באיסור והוי כזינתה במזיד ולא קנסוה, אבל חלילה לי להחליט כן רק בדרך הערה וספק לדינא, גם י"ל דדווקא לדידה דעבדה איסורא קנסוה, אבל לדידיה לא קנסוה, וי"ל באמת לדינא דהוא מותר בקרובותיה ולגבי דידיה לא חיישינן שיאמרו שנשא אותה ע"י גט מהראשון והם קרובות אשתו, ואף דלבתר הגירושין יאסר בקרובותיה דמחזי כנושא קרובות גרושתו כדמוכח בקדושין דס"ה ע"א במה דאמרינן אלא כופין אמאי אמר לא ניחא לי דאתסר בקרובותיה מ"מ לא מפסיד מידי במה דאוסרים אותה בלא גט מיניה, דהא י"ל דא"י לכופו להוציא ויכול לעגנה כיון דהיא פשעה בעצמה, ע' בתשובה שנדפס בסוף ס' המג"א על התוספתא שדן בזינתא תחת בעלה אם כופינן אותו לגרש, והכי עדיף דאינו בעלה, ועיין בתשובת מהריב"ל ח"א סוף כלל ג' דמסתפק בההיא דינא דש"ע סימן מ"ו ס"ה ואם לאו מגרש הא' אם בדרך כפייה או רק אם רוצה כיון דהיא נתנה אצבע בין שיניה, ועיין בתשו' לחם רב סימן י"ט, ובתשו' רש"ך ח"א סס"י ר"ח כתבו בפשיטות דאין כופין, א"כ ליכא קנס גבי בעל, ובנדון דידן אין לקונסו מלישא אחרת ויכול לומר לא אגרשנה וליכא מראית עין, גם הא לאחר הגרושין פסק המראית עין דמותר באחרת וקודם הגירושין י"ל דלגבי דידיה לא קנסו ליחוש שיאמרו גירש זה ולדון דלאחר שיגרש אותה יהיה המראית עין על העבר שעבר קודם הגירושין על חרם דרגמ"ה מנין לנו לחוש כולי האי. גם יש לחלק דלענין גירושי' לפי מה שיאמרו שנשא על ידי גט מהראשון ליכא צד היתר אבל הכא

אף בנשא ע"י גט יש בו צד היתר כגון שאין בו חרם דרגמ"ה במורדת לכמה פוסקים וכדומה ויכולים לתלות בזה, וגם יש דעת הסוברים דחרם דרגמ"ה לא הי' אלא עד סוף החמישי, מכל הלין נלע"ד להקל.

מסתפקנא באשה שנשאת בלי שום עדות, ואח"כ בא ע"א שמת בעלה הראשון מכבר די"ל דלא מהני, דאף דהאמת סברת דייקא אינו דוקא בתחילת נשואין, אלא על כל רגע ורגע שיושבת תחת בעלה, כמ"ש תוס' ב"ב (דף ל"ב ע"א) ד"ה אנן לענין נישאת עפ"י ב' עדים ואח"כ באו עדים והכחישום, עיי"ש, מ"מ י"ל דבאשה זו דראינו דנשאת בלי שום עדות, ולא הי' לה ע"מ לדייק אתרע חזקה זו לגבה, ודלמא גם עתה כשמעיד העד והיא יושבת תחת בעלה יושבת בלי דיוק.

וביותר י"ל דל"ש כלל אצלה סברת דייקא, דדוקא התם בתרי ותרי אמרינן כשבאו כת הב' לא הי' לה ליישב תחת בעלה וליחוש שמא יבא בעלה ויהי' לה כל חומר, והא טוב לה עתה לצאת מבעלה הב', דבזה אם יבא בעלה הא' לא יהי' לה החומר, כיון דנשאת עפ"י ב' עדים היא כאנוסה, אך למאי דקימא לן כרבנן דר"ש דגם בנשאת בב' עדים ובא בעלה דתצא מזה ומזה, וא"כ לא תרוויח במה דתצא עתה מבעלה הב', מ"מ להך מ"ד בלא"ה נשארה סברת דייקא מיראת החומר אף ע"י ב' עדים בלי הכחשת עדים אחרים, וכמו דמדוקדק בלשון תוס' כתובות (דף כ"ו ע"ב) משא"כ נישאת בלא עדים ואח"כ בא העד, דגם אח"כ ל"ש דייקא ומינסבא במה דיושבת תחת בעלה, דהא לא תרוויח מידי בצאתה ממנו, דהא אם יבא בעלה א' יהי' לה כל חומר על שנשאת להב' בלי עדות. וכיון דליכא דייקא בתחילת נשואין ולא אח"כ י"ל דאין ע"א נאמן [אב"ה פוק ועיין מה שכתב מרן אבא מ"ו נ"י בנידון כעין זה להלן בתשובתו (סי' ק"ל) שהשיב להחכם רבי מאיר גבאי נ"י מן דבור המתחיל עוד יש לדון דבמומר א"נ מת בעלי ובדבורים שאחריו ותתענג נפשך (והועתק לק' דף קט"ז)].

מ"ש רומעכ"ת הגאון על דברי שרציתי לומר דאשה הנישאת בלא עדים ואח"כ בא ע"א, והעיד שמת בעלה הראשון קודם שנשאת לזה, די"ל דא"נ להתירה לעמוד עם בעלה זה דל"ש דייקא כיון דכבר ניסת לו ולא תרויח אם תצא ממנו עתה, דמ"מ יהיה כל החומר כיון דנשאת שלא ברשות, וע"ז כתב רומפכ"ת די"ל דבלא"ה א"נ למפרע דבעל שאמר גרשתי נאמן משום דבידו, ומ"מ א"נ למפרע ועיין בנ"י דהטעם דיכול לחפות עלי', וה"נ כן הוא, דאם נאמן הע"א למפרע א"כ לעולם יכול קרובה לחפות לומר שיודע שמת עכ"ד. לענ"ד בפשוטו יש לחלק דגבי גרשתי בקל יכול לחפות, דעפ"י רוב אין באפשרות לברר ששקר בימינו, אבל לענין מיתה בקל ימצא הרבה שיעידו שראו אותו חי.

גם נ"ל אף אם אין מאמינים לו למפרע, אין ממיתין אותה בלא בירור דהיה חי אז, כיון דהאמינו אותו על להבא, והוי כברור לנו ע"י ב' עדים שמת ואין ידוע אימת מת, דיש לדון דאין ממיתין אותה בספק על כל פנים בטענת ברי שמת מכבר, וכמו בגט שבידה ואין בו זמן דאין ממיתין אותה מספק.

ובאמת לכאורה יש לעיין, דתמיד יכול לחפות ולומר גרשתי אשתי בסתם, או שיאמר גרשתי כבר למ"ד פלגינן דיבורא, וכיון דנאמן לו עכ"פ על להבא א"כ היא גרושה ושוב א"א להמיתה מספק דשמא נתגרשה כבר, וצ"ל כיון דהנאמנות שלו רק מכח מגו דבידו לגרשה אין דנין עליה יותר ממה דאפשר לדון במגו זה לפנינו ואין משוין ספק על העבר כמו במגרשה לפנינו דליכא ספק על העבר, דכל שאתה בא לחדש דבר עפ"י דבורו יותר מאלו מגרשה בפנינו ממילא ליכא מגו, דהא אין בידו לגרשה ולהולד ספק למפרע, א"כ כ"ז באומר גרשתי אבל בע"א שמת בעלה דמהימן מדין עדות מצד עבידי לגלוויי' ודייקא, וכיון דהאמינוהו חז"ל כבי תרי לכאורה הדין דאין ממיתין אותה מספק בלי בירור דהי' חי כשזינתה.

דגם לא מצאתי כן בנ"י דהטעם דאין הבעל נאמן למפרע משום דא"כ יבא לחפות עליה, אלא דכתב הטעם דאולי אירע מעשה ורצונו לחפות במה שא"י לעשות ע"י גירושין דעתה וליכא מגו, והיינו דמדינא א"נ כיון דליכא מגו דאולי עושה מאיזה טעם להחזיקה גרושה למפרע אבל לא דנידון דא"נ בכדי שלא יהא יכול לחפות, ואך תוס' הקשו כן בב"ב דא"א דמה דאמר ר"י גרשתי א"נ היינו רק למפרע ופלגינן דיבוריה, א"כ פשיטא דא"נ דמוכח כן מדאר"נ דתיקנו זמן משום חפוי, הא עדיין יכולין לחפות ולומ' גירשתי והניחו בקושיא.

ובאמת מהכרח קושיא זו אפשר די"ל אף אם הי' הדין דנאמן למפרע מאיזה טעם שיהי' לדונו כמו נאמנות ע"א באיסורין, מ"מ מועיל רק לענין איסור אבל לא לענין עונשין, הן לחיוב והן לפטור, דכך היא המדה ד"ת הקדושה להאמין ע"א לענין איסורין ולא לענין עונשין, וה"נ י"ל בע"א שמעיד מת בעלה מכבר נאמן על האיסור, דהיינו לענין שהותר לה לעמוד עם בעל זה שלא לאסור עליו מטעם סוטה דלגבי איסור האמינו חז"ל, אבל לא לחפות על זנות שלעבר דלענין חיובי ופטורי עונשין א"נ.

ואף דעל זנות דלהבא נאמן לפטרו, היינו אחר דנתחזקה ע"י העד לפנויה, ממילא אין עונשין עליו אבל לא על העבר, וכעין שכתב הרמב"ם (פ' ט"ז מהל' סנהדרין) ענין ע"א באיסורין דאחר שנתחזק על פי העד שזה החתיכה חלב אם בא אחד ואכל לוקה עליו,

וה"נ לענין פטור עונשין, אבל לא למפרע אף דנאמן לענין איסור, מ"מ לענין עונשין אינו נאמן.

ובתוס' חולין (דף צ"ו) נראה דפליגי על הרמב"ם וס"ל בנישאת עפ"י ע"א וזינתה אין מענשין עליו דלענין עונש דיינינן דאינה כנשואה להבעל הב', ודנין אותה לפנויה, הרי אף דהתירו ב"ד הביאות של הבעל, ודנין דודאי בעלה הראשון מת מ"מ לענין לענוש על מי שמזנה עמה תחת בעלה הב' דיינינן דכשנשאה היה בעלה הא' חי ולא נתפסו הקדושין, ה"נ לא רחוק לומר דלענין נאמנת למפרע דמהני לענין היתר לעמוד עם בעלה הב', אבל לא לענין חיפוי דזנות.

ועכ"פ אם נידון דהא בהא תליא, דאם נאמן למפרע ממילא א"א לענוש על הזנות, מ"מ י"ל דליכא כ"כ חשש חיפוי, כיון דעומד בקל להתברר אם מת אם לא, וכמו דצ"ל עכ"פ לס"ד דיבמות דע"א נאמן מדינא דהוא בכלל ע"א נאמן באיסורין, א"כ ממילא אין חילוק בין להבא בין למפרע, ואם בא ע"א אחר שנשאת והעיד דמת מקודם אמאי לא יהא נאמן באיסורין דהביאות של בעל זה להבעל יהיה בהיתר ע"י שבעלה הא' מת מקודם שנשאת לו, ויקשה ג"כ דיכול לחפות, א"כ כל מה דנתרץ לס"ד ה"נ י"ל לפי האמת. (ועי' עוד בתשובה ח"א קכ"ד ובח"ד סי' כ' סק"א).

מה שחזר וכתב רו"מ הגאון נ"י על מה שרציתי לדון באשה שהלך בעלה למדה"י וניסת בלי ידיעת מיתת בעלה, ואח"כ בא ע"א העיד שמת בעלה קודם שניסת, דנ"ל דאינו נאמן גם להבא להכשיר בניה דליכא דייקא, דלא תרויח אם תצא, דג"כ יהי' לה כל החומר, ע"ז כ' מעכ"ת לדון דנאמן אלהבא, דודאי בכל ע"א דמעיד מת בעלה ההיתר נגמר מיד אף קודם שניסת ונגמר בבירור הדיוקא, וע"כ הטעם דלא חשיד לשקר כיון דיודע דתידוק, ה"נ כיון דתצא מזה ותנשא לאחר לא חשיד העד לשקר, דבודאי תידוק.

לענ"ד אמת נכון הדבר דההיתר נגמר מיד, וראי' ברורה מתוס' ב"ב (דף ל"ב ד"ה אבל), דהקשו למה דלא ידע באומרת ברי לי יקשה דבחטאת קאי, הרי דס"ל דבלא ברי דידה ליכא דיוקא, א"כ יקשה בכל אשה דמתירין לנשים עפ"י עד אחד אפילו באינה אומרת ברי לי, והא לא דייקא, אע"כ דההיתר נגמר מיד, כיון דמסתמא תידוק לא משקר העד.

דף פט.

רישא דעבדא איסורא, (עמש"כ לק' קי"ז ע"א ובשו"ת סי' ר"ו).

דף פט:
מאימתי אדם יורש את אשתו קטנה, ב"ש אומרים משתעמוד בקומתה (ותכנס לחופה). ואין אומרים דלמא עתידה היתה למאן דהא ב"ש סברי אין ממאנין אלא ארוסות, וא"צ למה שפי' רש"י דאין חוששין דלמא היתה ממאנת.
שם קתני מיהת (בקטנה שנכנסה לחופה דבעלה) יורשה, והא הכא דמדאורייתא אבוה ירית לה ומדרבנן ירית לה בעל (אלמא דב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה). האי דמשכחת דמדאורייתא אבוה ירית לה, היינו בנעשה בה מעשה יתומה בחיי האב, ואף דהתוס' כתבו בפ' בן סורר (סנהדרין דף ס"ח) דלא משכחת לה שיהא ממון לקטנה רק דרך ירושה מאביה, הא מ"מ באמת משכחת לה בהרויחה במעשה ידיה, וכמ"ש התוס' שם. ואין צורך למה שפי' רש"י דאבוה לאו דוקא אלא קרובי האב.
שם והא הכא דמדאורייתא וכו'. עיין כתובות דף ק"א. תוס' ד"ה ובהפרת נדריה.
[רש"י ד"ה את אשתו קטנה אם מתה ולא אמרינן שמא עתידה היתה למאן וכו'. תמוה לי אליבא דמאן כתב רש"י להאי טעמא דאליבא דבית הלל לא צריך טעם דהא בלא חופה גדולה ג"כ אינו יורשה וגם הלא אף ע"י חופה לא נתקן חששא דהא בית הלל ס"ל ריש פרק בית שמאי דנשואה ג"כ ממאנת, ולר' אליעזר הא אף גדולה דאינה יכולה למאן אינו יורשה עד שתבעל, ולבית שמאי הא בחופה לחודיה אינה יכולה למאן כדס"ל לבית שמאי בר"פ ב"ש דאין ממאנין אלא ארוסות ואעפ"כ ס"ל דאינו יורשה עד שתעמוד בקומתה, וצלע"ג.]

דף צ.
א"ל שב ואל תעשה שאני. עיין סוטה ח' ע"א תוס' ד"ה אם היה.
רש"י ד"ה תרומה טמאה כו' דלא חלק הכתוב כו'. עיין חולין קי"ג ע"ב וצ"ע ועיין רש"י בכורות י"ב ע"ב ד"ה חלה טמאה ויש ליישב קצת על פי דברי הר"ש פי"א מ"ג דפרה דמתניתין דהתם פליג אההיא דחולין הנ"ל וצ"ע.
רש"י ד"ה והכא דמדאורייתא וכו' כדר' אלעי. לא זכיתי להבין דמאי צריכין כאן לדר' אלעי דהוא מיירי מן הרע על היפה אבל פשיטא דהרע מהרע על עצמו יחל תרומה על הרע וצ"ע.
תוס' ד"ה אכל תרומה טמאה וכו' ואפשר דאם אכל תרומה במזיד וכו'. תמיהני דמאי מקום לספק, והא מפורש כן בפ"ג דכתובות דאמרינן א"ב זר שאכל תרומה והיכא דשייך מדאגבה קניא מפורש שם דחייב.

מ"ש חתני רו"מ לתמוה על הריב"ן בתוס' יבמות (דף צ') דשוגג ומזיד קאי על אכילה מסוגיא דגיטין (דף נ"ד) דרמינן דר"מ אדר"מ, ואם מיירי באכילה הא הוי בדאורייתא דלא קניס ר"מ שוגג אטו מזיד.

הנה ביסוד דברי הריב"ן, הי' נ"ל כיון דבאו לתרץ רק הא דפרכי' תבא עליו ברכה וכו', דחזי לכהן, והא התשלומין נעשו תרומה, ולזה פירש הריב"ן דמיירי באכילה, ובאכילת מזיד לא נעשו התשלומין תרומה, א"כ י"ל דמזיד דקתני היינו דכל שבמזיד בא אם באכילה אם בתשלומין קנסוה, ובשוגג דקתני היינו שוגג גמור באכילה ובתשלומין, וליכא צד מזיד ופרכת הש"ס הנ"ל תבא עליו ברכה, היינו במזיד על אכילה דהתשלומין לא נעשו תרומה, ופרכת הש"ס בגיטין הנ"ל היינו מהתשלומין כיון דבהזיד בתשלומין קנסוהו גם בשוגג לקנסיה, דהא בדרבנן קנסינן שוגג אטו מזיד.

ואולם לישנא דהתוס' אבל התשלומין הם מזיד, מבואר שעל מזיד בתשלומין לא קנסו, והם ידעו בכוונת הריב"ן שכן הוא, או הוכיחו כן דאל"כ מ"מ מנ"ל למפרך דתבא עליו ברכה, דלמא מיירי רק במזיד בתשלומין, יהי' איך שיהיה כפי דברי תוס' שבכוונת הריב"ן, יפה תמה חתני רומ"פ נ"י.

ונראה לענ"ד דע"י קושייתו מובני' יותר דברי תוס' דלכאורה קשה מי הכריחם לומר בשיטת הריב"ן או על הריב"ן עצמו דבמזיד בתשלומין לא קנסו, ואי מכח קושיא הנ"ל, דמאי פרכי' דלמא מיירי רק במזיד בתשלומין, הא י"ל בפשוטו, דבתשלומין אמאי קנסו רבנן בשוגג, דהא סתם בר פלוגתא דר"מ הוא ר"י דס"ל בגיטין דבדרבנן לא קנסינן שוגג אטו מזיד, אע"כ דקאי על האכילה, ואי דמ"מ יקשה דלמא בשוגג ובמזיד דקתני היינו בתשלומין, וחכמים קנסו על שגגתו, באכילה דהוא דאורייתא, ז"א, כיון דעל מזיד באכילה ל"ש קנס דתע"ב ל"ש למקנסיה בשוגג אטו מזיד, דהא במזיד ליכא קנסא, וא"כ מנ"ל להמציא דעל מזיד דתשלומין לא קנסו, הא י"ל בפשוטו, דפרכת הש"ס הכי הוא, דהא טעמא דרבנן דקנסו שוגג אטו מזיד, ע"כ משום האכילה דהוא דאורייתא ולזה פרכינן דהא במזיד באכילה ליכא קנסא דתע"ב ורווחא שמעתתא.

ולזה נראה דהי' קשה לתוס' כקושייתו דמה פרכינן בגיטין ר"מ אדר"מ, ע"כ דס"ל להש"ס דסתמא קתני אף באוכל תרומה דרבנן, או דנטמא בטומאה דרבנן, א"כ אף אם מיירי באכילה, יקשה דרבנן, ומוכרח לומר דרבנן דר"מ לאו היינו ר"י, א"כ שפיר יקשה מנ"ל להש"ס דלמא שוגג ומזיד קאי על התשלומין, ולזה הוכרחו לומר דס"ל להש"ס דבאמת ליכא קנסא כלל רק על מזיד דאכילה.

עוד נ"ל על תמיהתו דהך מלתא אי שוגג ומזיד קאי על האכילה או על תשלומין תליא בפלוגתא דפליגי בפסחים (דף פ') בההיא דנטמא וזרקו דלמ"ד התם דמזיד קאי על הטומאה דקנסוהו רק על התחלתה דפסולא, ה"נ באכל תרומה הקנס רק על התחלה, דהיינו האכילה דוקא, ולאידך מ"ד דהתם דקאי רק על הזריקה, ה"נ הכא קאי על התשלומין [אף דתוס' נקטו הטעם להך מ"ד דראוי לקנוס יותר על הזריקה דמקריב דבר טומאה לגבוה, היינו דמנ"ל להך ס"ד לפרש על הזריקה ולא על הטומאה וקנסוהו רק על התחלה, לזה כתב דס"ל דמ"מ על הזריקה ראוי לקנוס יותר אף דהוא סופו, כיון דמקריב דבר טמא לגבוה, וא"כ מה דקתני במזיד הורצה ע"כ דקאי על הטומאה ומוכח דליכא קנס על התחלתא מדלא קנסו גם על הטומאה] א"כ ממילא ה"נ באכל תו ליכא קנס על ההתחלה רק על גמרו דהיינו התשלומין דדמי לזריקה וע"כ השוגג באכל תרומה קאי על התשלומין א"כ י"ל דמה דפרכינן תע"ב, היינו למ"ד התם בדם שנטמא דקאי על הטומאה, הא הוי דאורייתא, וכמ"ש להדיא בתוס' גיטין ולהך מ"ד ע"כ באכל תרומה ג"כ קאי על התשלומין, ושפיר פרכינן.

תד"ה ואזיל כהן וכו' דמה פשע כהן. ולא זכיתי להבין הא חזי' דנטלו והפקיעו ממנו הממון דהא תשלומיו אין תשלומין וצריך להחזיר הממון, וכיון דהפקיעו ממילא שייך בי' הפקר ב"ד הפקר וצ"ע.

תוד"ה והא מדאוריתא ליכא לפלוגי כו' (עי' חי' יומא דף ז').

[רש"י ד"ה תרומה טמאה. וכהן טמא קאי עלה במיתה דלא חילק הכתוב וכו', וכ"כ רש"י גיטין נ"ד ע"א ד"ה דאכיל מיני'. וקשה דהא להדי' איתי' חולין קי"ג ע"ב כהן טמא שאכל ת"ט וכו' פרט לזו שמחוללת ועומדת, ואף די"ל דזהו דוקא בנטמאה התרומה ואח"כ הגוף, אבל בנטמא הגוף ואח"כ נטמאה התרומה חייב מיתה ע' תוס' חולין ק"א ע"א ד"ה בנטמא הגוף, מ"מ איך כ' רש"י הטעם דלא מצי אכיל בימי טומאה דבמיתה, הא משום הא לא אירי' דלאכול בטומאה אם נטמא הגוף אח"כ לא הוי במיתה. ובזה י"ל ס"ל לרש"י דאין ההלכה כשמואל ממתני' דפי"א מ"ג דפרה, עי' בר"ש שם.]

דף צא.

חולץ מדרבנן ולא מייבם לא מדאורייתא ולא מדרבנן. אינו מובן לי כראוי טעמא דמלתא דאחיו של ב' אינו רשאי לייבם. דבשלמא אחיו של הראשון אינו מייבם מדרבנן כיון דלא דייקא כראוי והוי כמו מזיד והיא סוטה מדרבנן שאסורה לייבם. או כיון דמצרכים גט מהשני משום שמא יאמרו גירש הראשון ולפי החשש זו הוא כמייבם גרושת אחיו. אבל אחיו של ב' הא ממנ"פ לענין דנראית כמזידה ואסורה לבועל א"כ אינה אשת אחיו

שהיתה בזנות עם אחיו. ולפי החשש שיאמרו גירש הראשון ונשא השני היא מותרת לו מיבום א"כ מאיזה צד נבוא עליו לאסרו ביבום ולא מצאתי מפורש טעם לשבח בזה.

דף צא:

ת"ש הכונס את יבמתו והלכה צרתה ונשאת ונמצאת זו אילונית (תצא מזה ומזה). פירש"י ואין ביאתה פוטרת צרתה כדאמר בפ"ק פרט לאילונית שאינה יולדת. ותימא דהרי מלשון זה מבואר דנקט כהלכתא וכרבא (לעיל דף י"ב) דאפילו הכיר בה או התנה שיהא קידושין אף אם תמצא אילונית, דאל"כ אין צורך ללמוד אשר תלד פרט לאילונית דתיפוק ליה דאינה אשתו ופשיטא דאינה פוטרת צרתה, אלא ע"כ דנקט כרבא דצרת אילונית מותרת ביבום גם בהכיר בה ולא מקרי צרת ערוה, ואחר זה בדבור המתחיל הלכו צרות אלו כתב רש"י דערות אילונית אינה פוטרת צרתה דאיילונית מקח טעות הוא ולאו אשתו היא והיינו כר"א דבלאו מקח טעות היא צרת ערוה ומותרת לעלמא, וא"כ שני דבורי רש"י בשני דבורים סמוכים סותרים אהדדי, וד' יפתח לבי בתורתו.

שם איבעי לה לאמתוני (עי' שו"ת סי' ר"ו).

שם איבעי לה לאקרויי כו'. עיין גיטין י"ט ע"ב תוס' ד"ה צריכין למקרייה.

רש"י ד"ה חוץ מא"א, עי' במהרש"א. וק"ל הא המהרש"א הקשה לעיל בתוס' פ"ח דהא ממילא אסורה מטעם שיאמרו שמחזיר גרושתו משנשאת ותירץ דניחא לי' יותר להקשות מסיפא אבל עכ"פ ברור דאם צריכה גט משני אסורה לראשון, וצ"ע. [דף צב עמוד א] במתני' ונתייבמה, למה דס"ל להטור [והכי פסקינן בש"ע סי' קנ"ט] דבנתיבמה בטעות מותרת לבעלה, והיינו משום דלא קנסו רק בצירוף החשש שיאמרו גירש הראשון ואצרכוה גט להשני, וממילא אסורה להראשון דהוי כמחזיר גרושתו, ובהכרח צ"ל הא דאסורה לשני אף דל"ש טעם זה, היינו דעל השני דבו נעשה האיסור בלאו ה"ט קנסוה, ורק לבעלה הראשון לא קנסו אלא בצירוף חשש הנ"ל דיאמרו גירש הא'.

שם זו דברי ר"ע, מה שהוכיח הרי"ף מהירושלמי דמסיק אלו דברי ר"מ שאמר משום רבי עקיבא וחכ"א אין ממזר ביבמה אבל לצאת מזה ומזה ד"ה תצא, והא מתני' מיירי ביש לה בנים, כדקתני והולד מזר מזה ומזה, הרי דאפילו ביש לה בנים תצא, י"ל דלא חשו לראיה זו הגאונים המתירים הנ"ל [הכנה"ג ומהר"י מינץ (סי' י"ד) בשם תשו' מיי' דהראב"ן והרמ"ה הסכימו להתיר] דהרי בגיטין (דף פ"ו) מוכח דבהנך דמתני' הנ"ל, לא תצא ביש לה בנים, כדהוכיח הר"ן שם מדפרכינן אלא למ"ד תצא מא"ל. הרי דמ"ד תצא דהוא רב ס"ל דיש לה בנים לא תצא והכא ל"ת, ע"כ מוכח דגם באינך דהיינו גט קרח ושלום מלכות וכדומה ל"ת ביש לה בנים, וכזה יוקשה ג"כ כדיוקא דהרי"ף הנ"ל, דהא

מתני' מיירי ביש לה בנים, ונוכיח מזה דמודו רבנן דתצא אף ביש לה בנים, וע"כ דאין זה דיוקא, דיש לומר דהא בהא תליא, היכי דהולד כשר, ממילא ל"ת ביש לה בנים משום לעז בנים, א"כ י"ל דגם דברי הירושלמי הכי מתפרשים דחכ"א אין ממזר ביבמה, וממילא חיישינן ללעז בנים, אבל היכי דליכא לעז מודו דתצא מזה ומזה, ואף דיש חילוק רב בענין לעז די"ל דוקא בפסולי גיטין דרבנן דע"י דתצא יחשבו העולם דהגט פסול לגמרי, וידונו דהולד ממזר מה שאינו באמת משא"כ הכא ביבמה כיון דליכא צד מקום לטעות לומר דהולד ממזר, ל"ש חשש לעז, ואי דידונו הולד לבני חייבי לאוין והוי פגום, הא כך הוא האמת שהבנים בני חייבי לאוין.

ולענ"ד שלזה כיון הנ"י בשם הריטב"א דלא כמ"ש בחידושי אנשי שם (סק"ד) משא"כ הכא דהולד ממזר מזה ומזה, ודברים אלו אין להם שחר, דהא קיימינן עתה דאין הולד ממזר אלא דתצא, א"ו כמ"ש דהכא אין מקום לטעות ולדון דהולד ממזר, ונראה דבה"ג נזהר מזה בלשונו במ"ש הרי"ף בשמו כיון דבאשה שהלך בעלה למדה"י הולד ממזר מזה ומזה, אם אתה אומר תצא אתה מוציא לעז על בניה, והדברים סתומים וחתומים ולזה נראה דנזהר הבה"ג מפקפוק הנ"ל דל"ש הכא לעז, ולזה כתב כיון דבאשה שהלך בעלה, והיינו דהתם ממזר משני אף לאחר שגירשה הראשון, כמ"ש תוספת ר"פ האשה שהלך, הרי אף דאח"כ ליכא איסור אישות רק איסור סוטה דאסורה לבועל אפ"ה הולד ממזר, ועי' תוס' יבמות (דף מ"ט ע"א ד"ה סוטה נמי) מש"ה ביבמה אם אתה אומר תצא וידונו דגם יבמה שזנתה אסורה ליבם ולבועל, וכדס"ל לרב המנונא, יאמרו שהולד ממזר.

תוס' ד"ה ואמרו לה מת בעלך וכו' (ומיבם לא הוי ממזר מדאורייתא כשאמרו לה מת בעלך ואח"כ מת בנה ונשאת ונמצא שבנה מת קודם, אפילו לר"ע דמשוי זנות דיבמה כזנות דא"א לאוסרה איבם), דאפילו א"א לא מתסרה מדאורייתא ע"י טעות. תמיהני הא גם בלא טעות אין כאן ממזר דאורייתא ואפי' בא"א דהא הסוגיא מפורשת בפרק החולץ (לעיל דף מ"ט ע"ב) הכל מודים בבא על הנדה ועל הסוטה שאין הולד ממזר.

קשה לי הא בלאו הכי אף בלא טעות אין כאן ממזרת דאורייתא, דהרי סוגיא ערוכה יבמות (דף מ"ט) דהבא על הסוטה אין הולד ממזר, וחכם אחד השיב לי, דאם היתה נקראת סוטה דאורייתא פקע מצות יבום, כדאמרינן פ"ק דיבמות בסוטה דטומאה כתיב בה כעריות ונעשית עתה ערוה, וממילא הוי ממזר משום אשת אחיו ודפח"ח.

דף צב:

בעניותינו צריכה גט (עמ"ש לעיל ד"ח ע"א).

שם אמר רבי ינאי בחבורה נמנו וגמרו כו'. כעין זה מכות כ"א ע"ב.

רש"י ד"ה בזנות, דעת רש"י דנראה דס"ל דבודאי עכ"פ באין לה בנים תצא, אף דכתב בסוגיא דר"א דאמר לעיל דשני נותן לה גט והותרה ליבם לית ליה לדרב המנונא, והיינו דלית לי' ג"כ דמחלפי בא"א, ומתני' דיבמות ע"כ כרבי עקיבא, וא"כ אפשר דקימא לן כר"א, מ"מ היינו רק ליבם אבל להאחר אסורה, כדפרכינן לעיל אתגורי אתגור היינו כפשוטו דעל האחר דבו העבירה ראוי לקנסו ולאסרו וכמ"ש הריטב"א בכוונת רש"י, וממילא דגם ביש לה בנים תצא דהא לשיטת רש"י (דף מ"ט ע"ב) דאי אין קדושין תופסין ביבמה לשוק הולד ממזר, וא"כ לדידן אף דקימא לן כשמואל דבעניותינו צריכה גט דמספקינן אי קדושין תופסין, מ"מ הא הולד ספק ממזר, ומה דאמרינן שם מספקא ליה אי כרב אי כשמואל, היינו אי כרב והוי ודאי ממזר, אי כשמואל דהוי עכ"פ ספק ממזר, (ועי' שו"ת ס"ס ר"ו).

תוד"ה נותן נתקשיתי לפום רהיטא על לשון הש"ע נישאת אפילו בשוגג וכו' משמע דמכ"ש במזיד, אף דתוס' כתבו אפילו את"ל דבניסת במזיד לא קנסו, היינו רק צידוד, אבל לפי האמת בכ"מ קנסו, מ"מ קשה, הא דברי הנ"י (דף ל' ריש ע"ב) בשם הריטב"א מפורש דבנישאת בלא עדים כלל הוי זנות בעלמא ולית לן דרב המנונא, משמע בפשיטות דבנשאת במזיד מותרת ליבם, ואחר העיון נ"ל דלק"מ, דהנ"י והריטב"א באו להוכיח דע"א נאמן ביבמה, דהא רב ע"כ לא מיירי בנשאת בלא עדים כלל דההיא זנות בעלמא, ובניסת בב' עדים הא רב ס"ל לעיל דהלכה כר"ש דבנשאת שלא ברשות ב"ד דמותרת לבעלה, אע"כ דמיירי בע"א, וא"כ י"ל דהכי קאמרי, דלרב לשיטתו דס"ל אין קדושין תופסין ביבמה לשוק, ואין כאן מעשה נשואין הוי זנות בעלמא ומותרת ליבם, אבל לדינא דקיימא לן כשמואל דצריכה גט שם נשואין עלה, ואינו כזנות בעלמא, כן נראה לענ"ד.

דף צג.

כר"ע דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. עיין בר"ן סוכה דף רלא.

שם ר' ינאי (נמי סבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דהוי ליה ארישא דהוי מייתי ליה כנתא דפירי, נגה ליה ולא אתא) שקל עשר מפירי דביתיה עלה. תימא מה מבעי בנדרים פרק אין בין המודר (דף ל"ז) בתורם משלו על של חבירו אם צריך דעת, הא נפשט מדר"נ בר' יצחק. מדחשיב לר' ינאי דס"ל אדם מקנה דבר שלא ב"ל, ואם איתא דא"צ גם עתה יכול לתרום אף שעדיין אינם שלו ולא מקרי דבר שלב"ל.

וביותר דהרמב"ם פוסק דא"צ דעת ובריטב"א קידושין (והביאו ג"כ המ"ל) כתב דהוא אבעי' דאיפשטא דא"צ דעת. ובהר"ש (פ"ד משנה ד' דדמאי) הקשה אמאי לא היה ר' ינאי קורא שם על חלק שלו לחוד, ויפריש בשבת, ולמה לו לתרום שלא מן המוקף ותירץ

דבודאי (שאינו דמאי) אינו מתנה על מה שביד חבירו כדאיתא בירושלמי. וגם זה תימא בעיני, דהא טעמא דירושלמי משום אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו, והרי ר' ינאי סובר אדם מקדיש דבר שלב"ל.
שם אצטריך קרא למשרי טלטול דרבנן. וכ"ה ביומא פ"ג ע"ב וצ"ע לשון טלטול והו"ל למימר מתקן דרבנן.
רש"י ד"ה ורב הונא כרב כו' זה למעלה מדורו וכו'. עיין תשובת חו"י סימן צ"ד דף צ"ג.
תוס' ד"ה קנוי' לך וכו' ומסתברא כיון דאמר לאחר מיתה וכו' ע"ש, וע' בהר"ן פ' הכותב דחולק בזה ומדמה באמת לגופא מהיום וכו' ע"ש, ולענ"ד הי' נראה ראי' ברורה להתוס' מדברי הירושלמי פ"ז דגיטין הלכה ג' תמן תנינן הכותב נכסיו וכו' לשייר לו אכילת פירות וכו' אף בגט שיחרור כן הרי גט שיחרורים מעכשיו ולאחר ל' קני שהרי מופקרת מעכשיו ולאחר ל' וכו' ע"ש, וע' בקרבן עדה דמפרש דמבעי בשחרור אם נפרש גופא מהיום ומעשה ידיו לאחר ל' או לא ע"ש ולא פי' החילוק אמאי לא נפרש גופא מהיום, ועיין במל"מ [פ"ה הל"ג מהל' עבדים] שמפרש דלא מצינו שחרור ומעשה ידיו לרבו ע"ש והוא דחוק הא מצינו דאין לו בעבד רק מעשה ידיו כגון בעבד שמכרו רבו לקנס, גם עדיין קשה אמאי מבעי בשדה מופקרת הא בזה בודאי מצינו לפרש גופא מהיום וכן הניח המל"מ בצ"ע.
ולזה נלע"ד פי' הירושלמי כך ומדוקדק הלשון דבגט התחיל מהיום ולאחר מיתה ואח"כ בשחרור והפקר תני מעכשיו ולאחר ל', והיינו דבתחילה קאמר דבגירושין מעכשיו ולאחר מיתה תליא בפלוגתא דרבי ורבנן דל"ש גופא מהיום וע"ז אף בשיחרור והפקר תליא בפלוגתא זו והיינו במעכשיו ולאחר ל' דלא מפרשינן גופא מהיום, משא"כ בלאחר מיתה ליכא פלוגתא דנראה דלהבריח מיתמי אמר כן וכוונתו גופא מהיום, הרי ממש כסברת התוס' והוא ראיה ברורה לענ"ד.

דף צג:
ע"א ביבמה, (עי' שו"ת סי' פ"ט וסי' קכ"ד).
שם א"ל רב ששת וכו', (עי' באורך לק' קט"ז ע"א ד"ה אולם).

דף צד:
אי ר"ע ניתני נמי חמותו כו' (עי' מ"ש לקמן דף צ"ח ע"ב).
רש"י ד"ה אותו (עמש"כ לעיל כ"א ע"א).
תוד"ה אשת (עמש"כ לק' קי"ז ע"א).
תוד"ה מאיסורא כו' (עי' מ"ש לעיל ב' א').

דף צה:
רב אמר ה"ה כאשת איש, (עמש"כ לק' קי"ז ע"א).
שם כאשת איש ושריא ליה וכו'. עיין לעיל צ"ג ע"ב תד"ה עד אחד ולקמן ק"ז ע"א תד"ה ב"ש ודף קי"ז ע"א תד"ה חוץ מחמותה.
שם דלמא דר' אמי קאמר. תימא הא מ"מ לשנויא דר"א מוכח דלא בעי גיטא מדשרי באשתו, מ"מ אסורה, ומוכח דאף בלא טעמא דמחזיר גרושתו אסורה, דהו"ל למידק על גיסו, וע"כ הוי כזינתה במזיד, א"כ מנ"ל להמציא פלוגתא חדשה דר"י פליג על יסוד זה דהוי כזינתה והא בזה לא מצינו דפליג ר"י אלא דמוסיף דע"פ ב"ד דאסורה לגיסו גם אשתו אסורה לו אי מטעם כיון דביאתו עשאה פעולה לפסול לאחרים, אי מטעם דנקט רש"י בההיא דמשנינן דלמא אדר"א דטעמא דר"י דצריכה גט אלו בא גיסו לבד וא"כ הוא מוסיף דאפילו גט צריכה מחשש שיאמרו מתה אשתו וקידש אחותה וממילא אשתו אסורה, אבל בזה היסוד דאף בלא גט אסורה לראשון מחמת זונה בזה לא מצינו דפליג ר"י ואיך מתיר שמואל ליבם. ואף לרב תקשה דמודה בנשואה לראשון הא אסורה מטעמא דהוי לה למידק והוי כזינתה, וד' יחנני וילמדני.
ותמוה לי, הא מ"מ כיון דת"ק ס"ל דבע"א דפוסל אגיסו ואשתו שריא ע"כ ס"ל דלא בעי' גט, ול"ח שיאמרו דמתה אשתו וקידש אחותה, ואע"כ אסורה על גיסו, וע"כ משום דהוי כזינתה במזיד, א"כ מנ"ל להמציא פלוגתא חדשה דר"י פליג על יסוד זה דהוי כזינתה, הא י"ל דר"י הוסיף דאפילו גט צריכה מחשש שיאמרו מתה אשתו וקידש אחותה, וממילא אשתו אסורה, אבל עדיין י"ל דס"ל האיסור ג"כ משום דהוי כזינתה, ואף יבמה אסורה וצ"ע.

דף צו:
שמע ר' יוחנן איקפד. עי' ירושלמי רפ"ב דברכות.

דף צז.
תוס' ד"ה עריות וכו' ואר"י דסברא היא וכו'. עיין לעיל דף ב' ע"ב תד"ה בתו.

דף צז:
א"ד הנ"מ וכו' א"א אסורי מאי אפי'. תמוה לי הא מ"מ ההיתר לעלמא קתני במתני' בהא דקתני אין חולצין וא"כ עדיין י"ל דאפי' קאי על היתר דלעלמא וצע"ג.
שם שני אחים תאומים כו' (עמ"ש לעיל מ"ה ב').

דף צח.

נשא אחותו מן האם יוציא, פירש"י דגזרינן דלמא אתי למינסב אחותו שנולדה לו אח"כ. אבל בקורבה דאב ל"ש כן, והא דאסור באשת אחי אביו מהאם, היינו כיון דיש בזה צד אם גזרינן דיתירו ג"כ אחותו מאם, והאי דמותר באשת אחיו, דלא גזרו רק בקורבה, אבל לא בבא מחמת אישות, והאי דמתה אשתו מותר באמה אף דלא ע"י קידושי אחרים, היינו משום דקלישא איסורא לא גזרינן. ותימא דלפ"ז מאי פרכינן בסנהדרין וסבר ר' מאיר כל ערוה שהב"ד ממיתין עלה וכו' פירש"י שם קתני מיהו מותר באשת אביו אף דב"ד ישראל ממיתין עליה, וכן בחמותו וקתני אסור באחותו ואחות אביו, אע"ג דאין ב"ד ישראל ממיתין עלה, ולשיטת רש"י הא משניהם ליכא קושיא דמה דאסור באחותו ואחות אביו אין ראיה דב"נ מוזהר בזה, דהא הטעם דאתי לאנסובי אחותו שנולדה אח"כ, וגם מהא דמותר באשת אביו אין ראיה דב"נ לא מוזהר בזה, דהא באשת אביו לא שייך למגזר משום נולד אח"כ, והרי אפילו באשת אחיו דמשכחת ביה איסור בנולד לו אח אח"כ ונשא אשה, אלא כיון דבא ע"י אישות דאחרים לא גזרו, מכ"ש באשת אביו דתרווייהו איתנייהו דלא משכחת ביה ערוה בנולד אח"כ, וגם בא ע"י אישות דאחרים, ואי באמת הקושיא רק מהא דמתה אשתו מותר באמה הא הך תנא רבי עקיבא דמתה אשתו אין ב"ד ישראל ממיתין על חמותו, ומה דנקטו רש"י ותוס' דפרכא מאשת אב וחמותו ע"כ חמותו אשגירת לישנא בעלמא, דהא במתה אשתו אין ב"ד ישראל ממיתין, וא"כ לרש"י כאן ליכא פירכא כלל ולא מצאנו ידינו ורגלינו בפרכת הש"ס בסנהדרין. וד' יאר עיני. (ועי' בזה באורך לעיל כ"א ע"א).

תוס' ד"ה רב נחמן בר יצחק וכו' על אותו מדרש שהביא וכו' והוא בסדר עולם.

דף צח:

מתה אשתו מותר בחמותו כו'. במחלוקת הרמב"ם עם הרא"ש והטור דנראה דרוב הראשונים פסקו כהרמב"ם דהלכה כרבא ואליבא דרבי עקיבא, וגם הרא"ש והטור לא הכריעו לאיסור והמחבר סתם בשולחנו הטהור להקל, א"כ במקום דחק גדול והכרח לגדל ית"ק כדאי לסמוך להקל.

אמנם זה במתה אשתו ובא לישא אמה, אבל בנידון דרוצה לישא בתה, אף דהרמב"ם השוה אותן, ואף מרן הב"י שתק, וכל האחרונים שמו יד לפיהם כאלו היא הלכ' ברורה באין מקום ס' דדין אשה ובתה כדין אשה ואמה, אעפ"כ עפר אנכי תחת כפות רגליהם ובדבר הזה איני מבין, דנראה דהרמב"ם לשיטתיה אזל דכתב (פ"ב מהא"ב ה"ח) בא עליהן אחר מיתת אשתו, הרי הן בכרת ואין בהם מיתת ב"ד, הרי דס"ל דאשה ובתה

ואשה ואמה שוים, דלאחר מיתת אשתו אינה בשריפה אלא בכרת וכי היכי דבגיורת מותר באמה אחר מיתת אשתו כיון דקליש איסורא לא גזרו בגר ה"נ מותר בבתה, אבל למ"ש הה"מ שם (ה"ב מהא"ב) דדעת הרמב"ן והרשב"א דחמותו לאחר מיתת אשתו אפילו כרת ליכא אלא איסור דאורייי בעלמא, א"כ לא מצינו דהקילו בגר רק היכי דקליש איסורא לגמרי דאפילו כרת ליכא אבל היכי דאיכא כרת י"ל דהוי ככל עריות, א"כ באשה ובתה דעכ"פ כרת איכא דדוקא באשה ואמה דלא כתיב כרת בגופה אלא שריפה, וכיון דאימעט משריפה גם כרת ליכא, אבל אשה ובתה דכתיב כרת בגופה, א"כ אף אם נימא דאין בו שריפה היינו מטעם דשריפה ילפינן רק מגז"ש מהיא ואמה אמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון, אבל לענין כרת דכתיב בגופה לא מצינו מיעוט על אחר מיתה, וכיון דאית בה כרת י"ל דלא מיקרי קליש איסורא ולא הקילו בגר.

וביותר למ"ש עוד הה"מ שם אף במה דסבירא לי' להרמב"ם דאשה ובתה אינה בשריפה לאחר מיתת אשתו, חלקו הרמב"ן והרשב"א וס"ל דהיא בשריפה, א"כ בודאי גם בגר גזרו דהא לא קליש איסורא כלל, ואף דהה"מ שם סיים והרמב"ן הניח דין זה בצריך עיון בפ' נושאין על האנוסה, היינו אם הי' בשריפה או בכרת, אבל בדין הראשון דאם אשתו אחר מיתת אשתו דלא הוי בכרת, זהו החליט הרמב"ן, ואם כן לא מצינו דמקרי קליש איסורא, רק היכא דליכא כרת.

אח"כ מצאתי בחי' רמב"ן יבמות ובהרשב"א שבע שיטות דמתחילה הוכיח הרמב"ן דלא כהרמב"ם דאפי' כרת ליכא, דאל"כ דאיכא כרת מאי קליש איסורא איכא, כולהו אינך נמי ח"כ אינהו, ואח"כ כ' דמ"ש הרמב"ם דאשה ובתה א"מ אשתו אינה בשריפה אינו מחוור וכו' [ובאמת ההוכחה הראשונה מדקתני רק מותר בחמותו, ולא קתני מותר בבתה משמע דאסורה לעולם וכן מדפרכינן לעיל (דף צ"ד) אי רבי עקיבא ליתני נמי חמותו, ולא עלה ע"ד למפרך ליתני נמי בתו, לכאורה ראיות אלו אינם לפי הנחת הרמב"ן עצמו, דבאמה דאח"מ אפילו כרת ליכא, א"כ י"ל דאף דבאשה ובתה אח"מ אשתו ליכא שריפה, מ"מ אסור בבתה לעולם, כיון דאיכא כרת לא מקרי קליש איסורא וכן מסוגיא הנ"ל (דף צ"ד) י"ל דזהו הי' פשוט להמקשן דבתה אסורה אח"מ דהיא בכרת דכתיב בגופה וליכא מיעוט, ורק באמה כיון דאמעוט גם מכרת היה סבר המקשן דליכא איסור, ולזה משני דמ"מ איסורא איכא כמו דפירש"י מקרא דארור שוכב עם חותנתו, ובהכרח צ"ל דהוכחות אלו שכ' הרמב"ן המה דרך קושיא על הרמב"ם לשיטתו דס"ל דבאמה ג"כ עונש כרת איכא ואעפ"כ מקרי קליש איסורא, ובאמת מ"מ הוכחה שנייה ליתא אף להרמב"ם די"ל דזהו הי' פשוט להמקשן, דבבתה איכא כרת דכתיב בגופה ואין בו

מיעוט, אבל באמת היה ס"ל כיון דלא כתיב כרת בגופה, כיון דאמעיט משריפה אמעיט לגמרי כדס"ל להרמב"ן באמת, ומשני ליה דלא אמעיט רק משריפה, אבל כרת ילפינן לה מאשה ובתה.

וביותר י"ל דלפי ס"ד דהש"ס דבאמה ליכא איסורא כלל דלגמרי אימעט לה, ממילא הי' ס"ל דבבתה אפילו שריפה איכא, כיון דחזינן דבאמה ליכא אפילו כרת, ולא ילפינן לה מגז"ש דבתה, ע"כ משום דאמרינן דהוי כמו דון מנה ומנה ואוקי באתרא, דינא דכרת כמו שריפה דכתיב בגופה דאינו רק בחיי אשתו, א"כ ממילא ה"ה בהיפוך אחרי שלמדנו שריפה בבתה ואמה, אוקי באתרא דדין שריפה דידה כמו דין כרת שלה, דאף לאח"מ אשתו דינה בשריפה, אבל למסקנא למאי דמשנינן דנהי דאמעיט משריפה מאיסורא לא אמעיט, וס"ל להרמב"ם דמהיכי ילפינן האיסור, ע"כ משום דלמדנו כרת ואזהרה מבתה, ולא אמרינן אוקי באתרא מש"ה ס"ל להרמב"ם דה"ה בהיפוך מה שלמידין שריפה בבתה מאמה לא אמרינן אוקי באתרא, וגם ל"ש לומר כלל בזה אוקי באתרא, לומר דדין שריפה שוה לכרת דידה, דזהו היה שייך אם הי' באמת באמה עונש שניהם שוים, דפטורים לאחר מיתת אשתו משריפה וכרת היה שייך לומר דילפינן רק מאמה, דבמקום דאיכא כרת איכא שריפה, וכיון דבבתה איכא כרת אלח"מ גם שריפה איכא, כההיא דאמרינן ריש שבועות העדות גבי מושבע מפי אחרים, וזהו לס"ד אבל לפי שינויא דהש"ס דבאמה כרת איכא ושריפה ליכא, א"כ ל"ש להלימוד דבכ"מ דאיכא כרת איכא שריפה, בודאי א"א ללמוד בתה מאמה, רק שיהיה בשריפה בחיי אשתו כמו באמה, ונכון מאד בעה"י וסיים הרמב"ן וצ"ע, ומבואר בעליל דהצ"ע קאי על ההשגה שניי' בדין בתה אם הוי בשריפה או בכרת, אבל בדין הראשון הכריע דבאמה אפילו כרת ליכא, ומכח הראיה דהרמב"ן מסברתו דהיכי דאיכא כרת לא מקרי קליש איסורא, וכן ראיתי בריטב"א יבמות דפוס ליוורנו דהכריע כהרמב"ן דבאמה אפילו כרת ליכא, ובבתה אפילו שריפה איכא. והרי זכינו דלהרמב"ן והרשב"א והריטב"א אסור בגירות בבתה, וכן נראה בדעת רש"י יבמות דכתב דאיסורא איכא מקרא דארור שוכב עם חותנתו וכ"כ סמ"ג לאוין ק"ג, משמע להדיא דליכא כרת, וכ"כ המהרש"ל יבמות (דף צ"ד) לדייק מלשון רש"י וסמ"ג א"כ ממילא לא מצינו דמקרי קליש איסורא רק היכא דליכא כרת, ואין לנו שיטת המתירין רק הרמב"ם וכן הבה"ג דכתבו דבאמה איכא כרת, א"כ מצינו דמ"מ מקרי קליש איסורא ולשיטתם נראה בפשיטות דבבתה ג"כ איכא שריפה דכמו דלמידן כרת באמה אף לאח"מ אשתו מבתה ול"א אוקי באתרא, ה"נ בהיפוך במה דילפינן שריפה בבתה

מאמה לא אמרינן אוקי באתרא, אלא דינה כמו באמה דליכא שריפה רק בחיי אשתו וכמו שכתבתי לעיל, אם כן מסתייע דעת הבה"ג להרמב"ם.
ומדברי תוס' יבמות (דף צ"ד ע"ב) דס"ל ג"כ דאיכא כרת באמה ליכא סייעתא לדינא דאולי ס"ל כר"ח דלא פסק כרבי עקיבא, א"כ אין לנו דעת מתיר במפורש, רק הרמב"ם ובה"ג, נגד זה מצינו דעת האוסרים רש"י וסמ"ג רמב"ן ורשב"א והריטב"א ור"ח וספיקא דהרא"ש והטור, לזה לדעתי הקלה והנמוכה קשה מאד להקל אף במקום עיגון, ואף בנשאת קשה מאד להקל לדון שלא תצא, כיון דרבו האוסרים.
ואעפ"כ יש לדון כיון דהוקבע להלכה בש"ע כהרמב"ם דבגיורת מותר ג"כ בבתה אח"מ אשתו, גם הה"מ (פי"ד מהאס"ב) משתק שתק משמע דאודויי אודי, אף דבער אנכי מאיש וטעמא לא ידענא, אמאי לא הביא דעת החולקים, גם תמה אני מאד דבש"ע אה"ע (סי' ט"ו סט"ו) אם אשתו ואמו אסורות מה"ת, משמע בפשוטו דהיא בכל כל עריות ואין קדושין תופסין בה כדנקט ריש הסי', והו"ל לחלק דבמתה אשתו קדושין תופסין באמה לחוש לדעת הרמב"ן והרשב"א וסייעתייהו דבאמה אפילו כרת ליכא לאח"מ אשתו, ממילא קדושין תופסין בה, וכמ"ש הרמב"ן להדיא, וכ"ז צל"ע גדול.
כתב הרמב"ם (פי"ד מהל' איסורי ביאה) הנושא גיורת ובתה וכו' יושב עם אחת מהן ומגרש השניה, והה"מ כ' ודינו ודאי אמת וכו' ובענייי קשה מאד, דבנושא אותן אחר שנתגיירו דתפסי בהן קדושין בשתיהן מדאורייתא מה מהני לגרש השני' הא בישראל כה"ג הוי אם גרושתו או בת גרושתו, ובגר הו"ל לאסור מדרבנן, והרי במתה אשתו דמותר באמה הוא רק משום דקליש איסורא, אבל בלא"ה אף דעתה אינו יושב עם שתיהן ביחד אסורה, א"כ בגירש א' דלא אקליש איסורא, אמאי מותר בשניה.
ואף דלפי"מ דרצה רש"י לפרש כן דמיירי בנשא אשה ובתה גיורת, היינו מוכרחים לדחוק מאיזה טעם שיהי' אי כיון דמגרש לאחת מהן הוי היכר יותר ועדיף ממתה, אי מטעם אחר, מ"מ לפי האמת שכתב רש"י וכ"כ כל הראשונים דמיירי בנשא בגויתם אשה ובתה ונתגיירו, י"ל דוקא בכה"ג דעדיין לא נתפסו קדושין בהן וכשנתגיירו ובא לישא אותה אמרינן דיכנוס א' ומגרש א' אבל בנשא אחר הגירות דתפסי בהם הקדושין, וכדדייק לישנא דהרמב"ם יושב עם אחת מהן, ושינה מלשון הש"ס כונס אחת מהן, דבא להסביר כיון דכבר נשא, א"צ ליכנוס מחדש, אלא מגרש אחת, ויושב עם אחת, בזה י"ל דלא מהני הגירושין, כיון דלא קליש איסורא.
גם י"ל במה דעלה על דעת רש"י, דמיירי בנשא אותן בגירותן, הא דמהני מגרש אחת, היינו דס"ל דאיסור אשה ובתה הוא רק אחר ביאה אבל לא לאחר הנשואין כיון דכתיב

ערות אשה ובתה לא תגלה, אף דהתוס' ריש יבמות כתבו דבנכנסה לחופה ולא נבעלה אסור בבתה, וכ"כ תוס' יבמות (דף צ"ז ד"ה ערות) מ"מ דלמא רש"י לא ס"ל כן, אף דגם תוס' בשמעתין ד"ה נשא אשה ובתה כתבו כדברי רש"י י"ל דלא הי' פסיקא להו לעשות הוכחה מזה, דאולי בזה איסור אשה ובתה הוא רק בבעל, דהרי מלישנא דתוס' ריש יבמות, ובת אשתו היכא דנכנסה לחופה ולא נבעלה נראה לר"י דחייב, משמע דלא פסיקא להו כן בהחלט.

גם י"ל שכוונת רש"י ותוס' דהי' אפשר דמה דקתני כונס אחת, היינו ראשונה שנשאה תחילה, ומגרש א' היינו מה שנשא שניה, ואף דהקדושין תופסין גם בשניה דהוא רק ערוה דרבנן, מכל מקום מותר לקיים הראשונה דכיון דכל עיקר האיסור משום דאתי לאחלופי בישראל וכהאי גוונא גם בישראל שנשא אשה ואחר כך בתה רשאי לקיים הראשונה ומוציא השניי' ולא החמירו בגר יותר.

אבל כ"ז אינו מעלה ארוכה על הרמב"ם דכתב (פ"א מהל' א"ב) כיון שקידש אדם אשה וכו' ואלו הן אמה ובתה, הרי דס"ל להרמב"ם דגם בקידש לחוד אסור בבתה, גם כתב (פי"ד מהא"ב) יושב עם א' מהן, ולישנא דעם א' מהן, משמע דיכול לקיים איזה מהן שירצה, א"כ לא יספיקו כל התירוצים הנ"ל, ולומר דהנושא אשה ובתה שכתב הרמב"ם היינו שקדש שניהם כאחד בישראל כה"ג לא תפסי קדושין, דכל שאינו בזא"ז אפילו בב"א אינו, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ט מהל' אישות) זהו בודאי דחוק מאד וצע"ג.

דף צט.

תוס' ד"ה מני וכו' דלא סמכה דעתה וכו'. וכ"כ הרשב"ם ב"ב דף קכ"ח ע"א ד"ה ור"נ.

דף צט:

רש"י ד"ה ובכורו ירעה כו'. אפילו בזמן הבית. תמהני הא בסוגיא דפ"ק דתמורה (דף ח' א') פרכי' אי בזמן הבית כיון דקי"ל דבבכור תם אין לכהן זכייה מחיים אלא לאחר הקטרת אמורים זוכה בבשר משלחן גבוה (וכמ"ש התי"ט פ"א מ"ג דמעשר שני) א"כ ליתי גזבר ולשקליה ומסקינן דמיירי בבכור בזה"ז אלא דבכור דידן יהבינן לכהן במומייהו והכא מטעם ספק מחזיק לעצמו וצ"ע. ובקרבן עדה תמה על פירש"י דמיירי בזמן הבית כיון דהוא ודאי בכור אלא דהבעלים ספק כהן איך יעבור על לאו דבל תאחר מספק.

דף ק.

כופין אותן ומשחררין כו'. עיין בטורי אבן חגיגה דף ב' בד"ה ולישא שפחה בסה"ד.

דף ק:
אלא לאו בזנות. ק"ל דלמא דוקא בודאי זנות קנסו אבל לא בספק.

דף קא.
פרט לסומין. יסוד הדין דדייני חליצה לא יהי' בהם בעל מום, אין לו יסוד בגמרא ופוסקים, ומסתימת כל הפוסקים משמע דזה בכלל שארי דינים דהיכי דמהני ב"ד של ג' רשאים להיות בע"מ, אך בשו"ת הר"ם מינץ סי' כ"ט שכתב ג"כ תחילה דבפשוטו רשאים להיות בע"מ אלא דמ"מ יש להחמיר דדילמא חליצה חמיר בזה מדיני ממונות, ובאמת קשה לי מאד דהא בסוגיין אמרינן מדאיצטריך קרא למעט סומין ש"מ דאפילו הדיוטות א"צ להיות מנוקים מכל מום, וכיון דקימא לן דבהדיוטות סגי רשאים להיות בע"מ, זולת דנדחוק דלס"ד הי' באמת מוכח דסגי בהדיוטות, וגם א"צ שיהיו מנוקים ממומין, אבל למה ddחינן ההיא לכדרב' הוא דאתי, י"ל דאף דקימא לן בהדיוטות מ"מ צריך שלא יהא בע"מ ודוחק. עכ"פ הוי רק חומרא בעלמא כמ"ש הר"ם מינץ אלא דיש להחמיר.
תוס' ד"ה ואין ב"ד כו' דהתם נמי איכא פלוגתא. עיין פסחים דף פ"ט ע"א תד"ה דאילו פסח.

דף קא:
תוס' ד"ה וקראו וכו' מהפרת נדרים לרבי יאשיה. ותו איכא שמירה בבעלים דממעטינן שלוחו בב"מ דף צ"ו ע"א ובעיר הנדחת בסנהדרין דף קי"א ע"ב ובתורת כהנים פרשה מצורע פ"ה אות ז' אשר לו הבית שלא ישלח ביד שליח ובירושלמי פ"ב דקדושין ואם המר ימירנו למעט שלוחו ורצע אדוניו את אזנו אדוניו ולא שלוחו וכן הוא במכילתא פרשת משפטים.
תד"ה ש"מ, וסגי בא'. לכאורה אף היינו דורשי' לעיני למעט סומין י"ל דלעיני דסגי בעין א' ולעיני דכל על כל עיני ב"ד כדדרשי' בחגיגה ד"ג בקרא דבאזניהם דסגי בשומע באוזן א'.

דף קב.
רש"י ד"ה מרופט מבוקע. וכן האי תיבותא דאירפט מגילה דף כ"ו ע"ב.
תוס' ד"ה ואע"ג וכו' דלא מפסלא אם לא חלצה בידה הימנית. עיין חולין כ' ע"א תד"ה לא למעוטי.

דף קב:
והתניא בין שנתכוון כו', דעת רוב הפוסקים דחליצה בלא כוונה ל"ש חליצה כלל אפילו למפסלה על האחים ומותרת ביבום, וזהו דעת רש"י דהא דאמרינן אבל לאחים מפסלה

היינו דחיישינן שמא כוונו, וכן הוא בריי"ף וברמב"ם שמא כוונה היא, וכ"כ הנ"י, הרי מבואר דעכ"פ בלא כוונו שניהן לא מפסלה ומסתימת הדברים משמע דאפילו חלצה בב"ד הכי הוא, והכי מפורש יותר בחידושי הריטב"א שכתב בההיא דיבמות הנ"ל בהא דפרכינן הא חזינן חיישינן והתניא בין שנתכוון. והקשה הריטב"א דמה קושי' הא הבריתא קתני חליצה פסולה עד שיכוונו שניהם, וחליצה פסולה משמע דמפסלה על האחים, כדאמרי' רפ"ג דגיטין, וכדמוכח לקמן דאמרינן לי' חלוץ לה ובכך אתה כונסה דמפסלה לי' אף דלא נתכוון לחלוץ לפוטרה נפסלה עליו, ויש שתירצו דהתם הוא דאיכא כוונת אחת מהם פסלה עליו מדרבנן. אבל בלא נתכוון אחד מהם אפילו פסולא דרבנן ליכא, הרי מפורש דבההיא דחלוץ לה ובכך אתה כונסה הוא רק משום דנתכוונה היא. אבל בלא"ה לא מפסלה אף דהתם מיירי בב"ד, אלא דאח"כ כתב הריטב"א ואחרים תירצו דהתם הוא בב"ד ומפני מראית עין שלא יאמרו להתיר חלוצה לאחים, אבל שלא בבית דין לא הוה מראית עין ומדינא לא מפסלא בלא כוונת שניהם, היינו דהך שיטה לא ס"ל לחלק בין לא כוונו שניהן ובין לא כוון אחד מהם דמ"ש ומחלקים דבב"ד גרע, אבל לפי תירוץ הא' דמחלקים בין כוון אחד מהם לבין לא כוונו שניהם, גם בב"ד הכי הוא, וא"כ ה"נ ודאי דעת הריי"ף והרמב"ם והנ"י לפי דבריהם דכוון א' מהם גרע דמפסלא ממילא אמרינן דמה"ט בחלוץ לה ובכך אתה כונסה מפסלא, ומה"ת לן להמציא חילוק דבב"ד אף דשניהם לא כוונו מפסלא, ואף להרא"ש דכתב הטעם דרקקה לא פסלה משום דליכא כוונת שניהם, מ"מ הא כתב כן בטעמא דדחקו האמוראים להטעות ולא אמרינן לה לרוק בפניו, דמ"מ לא מפסלה כיון דהוא לא כוון ומדמי לה לחליצה עיי"ש. א"כ מוכח דאפילו בב"ד לא מפסל בלא כוונת שניהן, וכיון דמדמין לחליצה משמע דאף בחליצה הכי, וההיא דחלוץ לה ובכך אתה כונסה צ"ל כמ"ש הב"ש דחליצה גמורה שאני והיינו דנעשה כל סדר החליצה עם הרקיקה והקריאה, דמה הוי מראית העין דנראית כחליצה גמורה, אבל החליצה לחודא לא.

וביסוד הנ"ל שלמדנו דברי רש"י דבחליצה ושניהן לא כוונו לא הוי חליצה פסולה ומותרת להתייבם, ורק בכוון אחד מהם הוי חליצה פסולה והטעם משום מראית העין, נלענ"ד דיש להבין בזה דברי רש"י (דף ק"ד) במתני' החרש שנחלץ חליצתו פסולה שכתב רש"י לפוטרה במקום אח כשר, דבפשוטו משמע דבליכא אח אחר ליכא נ"מ דאינה זקוקה, וזהו תימא הא מתני' ערוכה פרק חרש דזקוקה לחרש ליבם אותה, וכן הקשה בתוי"ט, גם לשון רש"י שם בההיא דחרשת דחלצה חליצתה פסולה, ז"ל היא עצמה אינה נפטרת בחליצה כדאמר לקמן בפרק ב"ש (דף ק"ו) עכ"ל. משמע דבא

לומר דחרשת שחלצה אין דוקא לפטור צרתה אלא דהנ"מ על היא עצמה דאינה נפטרת בחליצה, וטעמא בעי דאמאי לענין חרש נ"מ רק במקום אחר, ומ"ש בחרשת דנ"מ בהיא עצמה, גם במה דרמז רש"י כדאמר לקמן וכו' תמוה דמה נזכר שם יותר מהכא דחליצת חרשת פסולה.

והנראה לענ"ד דרש"י ס"ל דלשון חליצה פסולה ולא קתני אין חליצתה חליצה, משמע דבא לומר דשם חליצה עלה למפסל, ולזה ס"ל לרש"י דבחרש לא מבעי לס"ד דהטעם דלאו בני דעה אלא אפילו למסקנא דאינו בואמר ואמרה, והיינו דאי מטעם לאו בני דעה הי' מהני ע"י שהב"ד עומדים ע"ג ומורים לו לעשות חליצה דמקרי כוונה, אבל מ"מ מכח דאינו בואמר ואמרה מסתמא לא היו הב"ד מורים לו לחלוץ וממילא הוי חליצה בלא כוונה, דהא חרש בלא עומד ע"ג ומלמד אותו לאו בן דעה ולא מקרי חליצה כלל, אלא כיון דכוונה היא שם חליצה עליה לחומרא מדרבנן משום מראית העין. ולזה ס"ל דאם ליכא אחר לענין מאי לימא דמקרי שם חליצה למפסלה, ויהיה רק למפסלה לחרש לייבם דדמי לחליצה ולמיקם עלה בלא יבנה ס"ל לרש"י כיון דמדאורייתא זקוקה לה לייבם ולא מפסלה עלה מדאורייתא, דהא בלא כוונת שניהן לא מקרי חליצה, לא העמידו חז"ל דבריהם לעקור מצות ייבום דאורייתא היכן דלא מצינו כן מפורש, לזה נקט רש"י דנ"מ במה דשם חליצה פסולה עלה ביש אח אחר דפוסלת בחליצה זו מלייבם דאפשר בתקנה דאורייתא לחלוץ להאח אחר, אבל בחרשת כתב רש"י די"ל בפשוטו דשם חליצה פסולה עליה למפסלה לעיו לייבם דלא עברו בזה מצוה דאורייתא די"ל דמיירי בחרשת מעיקרא ולא היתה מקודשת לאחיו מדאורייתא ולא רמי' ליבם מדאורייתא, בזה העמידו חז"ל דבריהם לדונה בלא יבנה, וכדי שלא נימא דע"כ מיירי בפקחת ואח"כ נתחרשה, דאלו בחרשת מעיקרא כמו דכנסה אחיו ברמיזה כך הוא מוציא בחליצה ברמיזה, לזה כתב רש"י כדאמר לקמן פ' ב"ש, והיינו דמסקינן שם תיובתא דרבה דלא אמרינן בזה כשם שכנס ברמיזה ובחרשת מעיקרא ג"כ לאו בת חליצה, ושפיר י"ל דמתני' בחרשת מעיקרא והוי חליצה פסולה לגבי עצמה ואין לה תקנה עוד, כן נראה לענ"ד.

תוס' ד"ה ודקתני וכו' ומדקתני עד שיתכוונו. עיין בתשובת מהריב"ל ח"ב סימן י"א באריכות.

ד"ה ואנעלך וכו' מכאן אר"ת וכו'. עיין רא"ם תרומה בפ"ה ד"ה תחשים.

דף קג.

והחולצת מן הסומא (עי' שו"ת סי' צ"ג).

רש"י ד"ה האי אסתוירא קבילא וכו'. עיין מנחות ל"ג ע"א רש"י ד"ה אסתוירא ושם דף ל"ז ע"א בתוס' ד"ה קיבורת בסוף הדבור.

ומ"ש חתני הגנ"י דאם הנידון דנחתך עד האיסתוירא והאיסתוירא קיים יש לדון דהוי ס"ס, ספק נחתך כשר וספק דהאיסתוירא הוי רגל כר"פ, אף להרמב"ם דפסק כר"א לא חליץ ועשינו סמוכים מב' תלמודים בבלי וירושלמי דקימא לן כר"א, מ"מ בשעת הדחק יש לסמוך ע"ז.

הנני בעניי מסכים לזה, אף דיש לי לדון דלא הוי ס"ס, דהא גם לר"פ י"ל דלא הוי חליצה למ"ש הרמב"ן במלחמות בתירוצו הא' דאף לס"ד דהש"ס דשוק הוי רגל, מ"מ נחתך פסול דכיון דכתיב וחלצה חליצה מעליא בעינן דתריץ לה לכרעא בארעא, והא לא מצי תריץ לה בדרכו הלוכו, א"כ ה"נ לר"פ אף דאיסתוירא הוי רגל מ"מ כיון דנחתך עקיבו לא מצי תריץ לה שפיר, וא"כ להצד דנחתך פסול, הוי ס"ס להחמיר ס' כר"א דאיתסוירא לא הוי רגל ס' דגם לר"פ פסול, מ"מ כיון דהרבה פוסקים נקטו פסולו דנחתך דבליכא רגל לא מקרי מעל רגלו וממילא לר"פ מהני האיסתוירא קיים, וגם לטעמא דר' חסא לא ברירא טעמא דהרמב"ן הנ"ל, דהרמב"ן עצמו כתב אח"כ או דבאמת לס"ד דשוק הוי רגל כשר בנחתך, ולהרבה פוסקים נחתך כשר יש לסמוך ע"ז במקום הדחק, ובשגם דהנידון על הסמוכין שעשה חתני נ"י דקימא לן כר"א, דמה דדייקינן מהרמב"ם לפי יסודו דא"ב בין לר"פ בין לר"א דלר"פ עיקר כרעא הוא עקב, אבל לר"א עיקר כרעא הבשר שבין האצבעות לבשר העקב, ומדפסל הרמב"ם הולך על אצבעות, משמע דבהולך על צד כפות רגליו, דדחיס בבשר שבין אצבעות לעקב כשר, והיינו כר"א, לא ידעתי, הא הרמב"ם כתב מפורש דהחלוץ צריך לנעוץ עקיבו בארץ, גם בעיקר היסוד, אם נידון דלר"א עיקר כרעא בין אצבעות לעקב אם כן נהי דלר"פ אפשר דעיקר כרעא העקב, מה"ת לן לומר להמציא פלוגתא דפליג ר"פ בזה על ר"א.

גם הסמוכים מב' תלמודיים, הנה פתח דבריו הקדושים יאירו בביאור הירושלמי דהקדים תחילה כיני מתני' בקושר, ואח"כ הקשה מהא דעד הסובך, היינו דאלו מתני' בנחתך י"ל דארכובא דמתני' היינו ארכובת סובך, וכיון דהאסתוירא קיים מקרי רגל כר"פ, אבל כיון דמיירי בקושר א"א לקשור למטה כ"כ, ואך היא גופא קשה לוקי באמת בנחתך, אע"כ דהאסתוירא לא הוי רגל.

ולענ"ד הא עדיין לא הי' פשיטא ליה להירושלמי פירושו דרגל עד דיליף מהא דעד הסובך, ואיך הי' פסיקא ליה דאסתוירא לא הוי רגל, וכה"ג כתב חתני הגנ"י בעצמו אח"כ, דק' על הסוגיא דפריך מבעלי קבים דלמא מתני' בארכבת סובך וב"ק היינו דנחתך

האסתוירא, דאין לומר דפשיטא ליה דאסתוירא לא מקרי רגל, הא עדיין לא פשיטא ליה פירושו דרגל עד דיליף מב"ק.
ובאמת י"ל דהא פשיטא ליה מתחילת אסתוירא מתחיל השוק, וכיון דיליף בירושלמי מההיא ועד הסובך, וכן בסוגיין בב"ק דשוק לא הוי רגל, ממילא גם אסתוירא לא הוי רגל, מ"מ עדיין לא יתיישב דברי הירושלמי, כיון דאלו מתני' בנחתך הי' ניחא דמיירי מתני' בארכובת סובך וכר"פ, הרי דלא פשיטא ליה לגמרי כר"א א"כ עדיין היא גופא תיקשי דלוקי בנחתך וכר"פ, ואי דמה דאמר כיני מתני' בקושר, היינו דכך הי' קבלה בידם מדורות שלפניהם, א"כ אזדא לה ראיית חתני' נ"י דאתי' כר"א, ואי מההיא גופא דפירשו רבותינו למתני' בקושר ולא בנחתך, א"כ אדמקשה הירושלמי מההיא דסובך לקשי ליה מיני' וביה, דאמאי לא מוקי בנחתך, ע"כ דאסתוירא לא הוי רגל ומה מהני קושר, הא אין הקשר על הרגל גם הא אף לר"א מצינו לאוקמי מתני' בארכובת סובך, דהא מתני' קתני חלץ למטה מארכובא והיינו דהלביש המנעול וחלץ למטה מארכובא, א"כ הך מקצת שיור דלמטה שבו המנעול מיקרי רגל.
ולענ"ד היה נראה לפרש הירושלמי כך, דאלו מתני' בנחתך, י"ל כיון דנחתך וליכא רגל, עומד במקומו השוק והוא הרגל, משא"כ בההיא עד הסובך כיון דהרגל קיים אין השוק רגל, ומצאתי בע"ה אח"כ סברא זו בהריטב"א בחי', וכ"כ הישש בכוונת רש"י, הא דקיל נחתך ממסגי אלוחתא דבנחתך דליכא רגל השוק במקומו והוי רגל, [אולם דברי הישש קשים לי, הא מההיא דבעלי קבים מוכח דאפילו ליכא רגל אין השוק רגל, והא דחולצין היינו כדמסקינן דמיקרי מעל רגלו, וא"כ ליתא לחילוק זה], לזה הקדים הירושלמי דמתני' בקושר, והי' להם זה בקבלה, או דהכוונה דמיירי גם בקושר, או דדוקא בקושר דנחתך פסול, דלא הוי דחיפא כפי שיטת הרמב"ן במלחמות, הרי דאפילו יש רגל השוק מיקרי רגל מש"ה פריך מההיא דסובך, ונכון.

דף קג:
רש"י ד"ה חליצתה כשרה ואי משום איסור הנאה. עיין ערכין כ' ע"ב תוד"ה אע"פ.

דף קד.
רש"י ד"ה אזן אזן וכו' דמצורע עני מיותר. עיין לעיל דף ע' ע"ב ברש"י ד"ה ושמעינן ליה לר' אליעזר וש"נ.
ד"ה וכי לא מופנה וכו' ולמידין ומשיבין. שבת קל"א ע"א ולעיל ע' ע"ב.

דף קד:
שחלץ בינו ובינה, היינו שלא בב"ד אבל שלא בעדים י"ל דלא מהני, דלהדיא אמרינן בגמ' דמיירי עדיו רואים אותו מבחוץ, ועי' בנ"י שם בדלא עדים לא מהני, אף אם שניהם מודים דהוי דבר שבערוה, כמו קדושין בלא עדים דלא מהני אלא דכ' שם די"ל עוד דלא מהמנין ליה, וכ"כ בחידושי הריטב"א הרי דמספקא להו להנ"י והריטב"א אם הוא בכלל דבר שבערוה, ובאמת נלענ"ד דבכל חליצה ראוי לייחד עדים, דהא הב"ד הם יושבים ולאו בשם עדים נינהו.
ואחר העיון דהא דעדים בעמידה רק בעדות ההגדה בפני ב"ד וילפינן מקרא דועמדו שני האנשים לפני ד' אבל בעדות כזה שהמעשה לא חל אלא כשנעשה בפני עדים א"צ להיות העמידה כשנעשה המעשה בפניהם, והרי אמרינן עדים החתומים בשטר כמי שנחקרה עדותן דבחתימתן הוי כמעידים, ולא מצינו שצריכים לחתום מעומד וכן בקדושין לפני עדים ל"צ שיהיו עדים בעמידה וא"כ הב"ד אף שהם יושבים מקרי עדות.
רש"י ד"ה החרש וד"ה וחרשת. (עי' בזה לעיל ק"ב ע"ב ובשו"ת סי' צ"ג).

דף קה.
לוי נפק לקרייתא. כעין זה עירובין דף כ"ח ע"ב.

דף קה:
רבי יוסי היא. עיין לעיל דף ס"ז ע"ב תוס' ד"ה אין חוששין.
תוס' ד"ה קטנה שחלצה ומיהו בירושלמי גרסי' וכו'. עיין בכורות דף כ"ב ע"ב תוס' ד"ה תירום ותירקב.
תוד"ה ובא כו' (עי' תויו"ט). והמעיין בתוס' יראה דזהו ודאי דצריכים לגרום בא מדמספקינן דשמא המעשה היה מאבראי וע"כ הא דקתני בבית האסורים דקאי רק על השאלה לפני רבי עקיבא א"כ מוכח דהגירסא בא. ומ"ש תוס' דבלא"ה ידע היינו לתרץ קושיא אחרת דמהיכן פשיטא לן דהשאלה בודאי היה בבית האסורים ומספקינן רק אם גם המעשה היה בבהא"ס או לא. ועל זה תירצו דזה ידוע בודאי דבא השאלה בבהא"ס.

דף קו.
תוס' ד"ה אין לו וכו' וכן ההיא דהגוזל בתרא וכו'. עיין תשובת לחם רב סימן רכ"ז ובספר כתנות אור על התורה להגאון בעל פנים מאירות בפרשה תולדות.

דף קו:
מתקיף לה מר בר רב אידי. גירסת הרי"ף והרא"ש מר בר רב אשי.

דף קח:

אלמא אתי מיאון ומבטל גיטא, (דקתני ברישא נתן לה גט והחזירה מיאנה בו ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה מותרת לחזור לו, ורמינהו הממאנת באיש ונשאת לאחר וגירשה לאחר ומיאנה בו לאחר וגירשה כל שיצאה הימנו בגט אסורה לחזור לו, במיאון מותרת לחזור לו), אלמא לא אתי מיאון דחבריה ובטיל גיטא דידיה.

אבל מסיפא לחוד לא הוי מצי להקשות דמה טעם אסורה להשני שגירשה יבא מיאונה דהשלישי ויפקע קידושיו והוי כמו זינתה אחר גירושין דמותרת לחזור לו, (ובתוס' הקשו כן) דהוי אמינא דמיאון מבטל רק למעשה הקידושין ומש"ה מותרת למי שיצאה ממנו במיאון דהא קידושיו כלא היה והיתה אצלו רק בזנות, אבל גט אין מבטל המיאון. ומה דאסורה לשני באמת לא מטעם קידושי השלישי דהא המיאון בו עקר לקדושיו והוי רק כזינתה אחר הגירושין, אלא דאסורה מטעם הרביעי דגרשה ולא נעקרו קדושיו והיה מדוקדק לישנא דמתני' דנקט שתי פעמים נתגרשה, ולזה פריך מרישא דמוכח דגם את הגט מבטל המיאון, וא"כ יבטל מיאון דהשלישי את גיטו דהשני ותהיה כזינתה עמו ולא נאסרה לו ע"י קידושין וגירושין דהרביעי, ומשני שמואל תברא, ותנא דסיפא סובר דמיאון לא מבטל כ"א קידושין לא גט, ונכון בסיפא בפשטיה דאסורה לשני משום הרביעי, ורבא משני דמיאון לא מבטל גיטא דחבריה משום דמשבשא לה וממילא אסורה להשני משום מיאון דהשלישי, ומה דנקט שוב ונשאת וגירשה לרבותא, דמ"מ מותרת לשלישי ולא חיישינן דמחזי כגדולה כיון דנתגרשה ב' פעמים וכמ"ש בתוס' ד"ה כגון ששלשה. ופריך מרישא דלא חיישינן למשבשא דהא מותרת לחזור לו אחר מיאון דהשני ועלה אמרינן תברא, והיינו דפליגי בסברא אי חיישינן למשבשא, והסוגיא מרווחת בלי שום גמגום.

והתוס' ז"ל שדחקו הרבה בזה, דעתם רחבה מדעתי, ואנכי בל ידעתי.

הקשו בתוס' דמגופיה דסיפא הו"מ לאקשויי דמ"ט אמרי' כל שיוצא ממנו בגט אסורה לחזור לו ואמאי לא אמרינן אתי מיאונה ומפקע קדושי שני והוי כמו שזינתה אחר גירושי' דמותרת לחזור לו. אלא ניחא ליה לאקשויי רישא אסיפא וע' במהרש"א. ולענ"ד י"ל דבגופא דסיפא י"ל הא דאסור להחזירה לא מפני מיאון דבעל שלישי דזהו באמת הוי כזינתה אלא דאסורה לו מפני גירושין דהרביעי והיה מדוקדק לישנא דמתניתין דקתני ב' פעמים נשאת לאחר ונתגרשה לזה פרכינן רק מרישא דחזינן דמיאון מבטל גיטא א"כ מיאון דהשלישי יבטל גיטא דהשני ותהיה מותרת להשני. ורק לבתר דמשני דלא אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא דידיה דהוא מטעם דמשבש לה א"כ ממילא במיאון

דחבריה אינה ניתרת לראשון ומיאון דהשלישי אוסרתה על השני (ומתני' דנקט פעם שני נשאת ונתגרשה זהו באמת קושית תוס' ד"ה כגון ששלשה וצריכים לתירוצם) לזה שפיר פרכינן מיאון דחבריה ממיאון דחבריה דברישא מוכח דמיאנה בשני מותרת לחזור להראשון א"כ גם בסיפא מיאנה בג' תהיה מותרת להשני ואי משום גירושין דהרביעי הא כיון דמיאון מבטל גיטא תהיה מותרת להשני בסיפא דמתניתין דליכא משום גירושין דהרביעי ובאנו לאסרה רק משום דמשבשת ליה ממילא גם בלא גירושין דהרביעי תחסר וקשיא אירשא והוא נכון מאד בעזה"י. וכמעט הוא תימא על תמיהתם דתוס' דאמאי נדו מזה זולת דהיה להם הגירסא של מקצת הספרים דקתני עוד פעם לאחר ומיאנה בו בזה שפיר ק' אגופא דסיפא דאמאי דאסורה להרביעי הא הוי כזינתה עם החמישי.
שם כגון ששלשה בגיטין. אף דבמתני' תני רק נתגרשה ב' פעמים י"ל דמתני' נקט לה אליבא דרבי דתרי זימני הוי חזקה ועולא נקט אליבא דרשב"ג דג' זימני הוי חזקה כ"כ בתשובת ב"ח ח"ב סי' י"ג.
שם ותתייבם בצרתה ויש מיאון. ק"ל הא באמת צרת שניי' מתייבמת כדאית' בש"ע סס"ק ע"ג. עיין במהרש"א.

דף קט.

מתני' קטנה שהשיאה כו' (עי' מ"ש בחי' גיטין דף פ"ה בתוס').
שם אסורה ליבם, וצריכה חליצה, ולענין צרתה היא מחלוקת דרבוואתה עי' במאור ובהרמב"ן.
שם ומי שרי והתני בר קפרא כו' ויתרחק משלשה דברים מן המיאון וכו'. ברש"י במתני' נקט בדר"י, טעמא דמתרחק ממיאונין כדאמרינן בגמרא. וק"ל הא טעמא דריחוק מיאונין, דשמא לכי גדלה מתחרטא, והכא לר"י דליכא תקנה לה לא שייך דמתחרטא, דהא בלאו המיאון אסורה לו לעולם ולמה תתחרט.
רש"י ד"ה קטנה שהשיאה וכו' וקבל אביה גיטה וכו'. עיין קדושין מ"ג ע"ב ברש"י ד"ה היא ואביה ובסנהדרין ס"ט ע"א ברש"י ד"ה קנאה ועיין קדושין דף י' ע"א תוד"ה ומקבל ושם מ"ג ע"ב תוד"ה תנן התם. (ועי' בחי' קדושין דף מ"ג באורך).

דף קי.

מת חרש בעל חרשת וכו' פקח וכו' כונס, ואם רצה להוציא יוציא. בגט מוציאה דהא אפילו פקחת ונתחרשה יוצאת בגט כדאיתא בר"פ חרש, וכן כאן דמשנינן בפקחת ונתחרשה. ורש"י ז"ל נתן טעם דכשם שנכנסה ברמיזא כך תצא ברמיזא, ואין כאן צורך לטעם זה.

דף קיא:
מתני' תגדלנו. עיין לעיל כ' ע"א תוד"ה יבא עשה ודף ל"ה ע"ב תוס' ד"ה תיגלי.
שם לאחר ל' יום מבקשים הימנו. וא"ת ונהימנה לדידה במגו דאי בעיא אמרה אינו יכול לבוא עלי דנאמנת כדמוכח בסוף נדרים דף צ"א. וי"ל דהא בנדרים מבואר טעם הנאמנות משום חזקה דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה והרי הכא מיירי בגט בידה וכדאוקמי בגמרא. וכפי דברי בעלה שבא עליה אינו בעלה עוד וא"כ ליכא חזקה דאינה מעיזה כו' ודהא ממנ"פ אינו בעלה. ואדרבא כפי דבריה עדיין זקוקה לו. בתוס' ב"ב סוף דף ה' הקשו כן והניחו בקושיא ולא אדע מה קשיא להו וצ"ע.
תד"ה לאחר שלשים יום וא"ת מה הוא מפסיד כו' ולמה אין כופין כדי להתירה. בנמוקי יוסף כתב לתרץ דיכול לטעון אע"פ שנתתי לה גט אינה אסורה עלי בחזרה, ואולי תתפייס לחזור לי, ואין רצוני לאוסרה עלי בחליצה. וקשה לי הא א"א לה להתפייס ולחזור לו דהא שוויה אנפשה חד"א דנדבריה דלא נבעלה הגט פסלה ואסורה לו, ואולי י"ל דס"ל להנ"י כשיטת הפוסקים דבאיסורא דרבנן ל"א שוויה אנפשה חד"א (ועי' שו"ת סי' צ"ט ד"ה האומנם).

דף קיג:
אי אמרת (חרש לר' אליעזר דעושה תרומתו ספק כל ימיו) חדא דעתא הוא כקידושין כך גירושין, ואי אמרת עתים חלים עתים שוטה קדושי מצי מקדש גרושי לא מצי מגרש. קשה לי תגרש מטעם ספק ספיקא ספק דלמא בשעת קידושין היתה שוטה, ואת"ל חלים היתה דלמא גם בשעת הגט היא חלומה, וי"ל דכל ספק ספיקא צריך שיהיו ב' הספיקות נולדים יחד, ומכאן ראיה לדין זה, (אב"ה עיין בחי' ברכות דף כ"א).

דף קיד.
והאר"י בעושה ע"ד אביו. ק"ל הא י"ל דר"י רוצה לאוקמי מתני' אף כר"ש וכיבוי הוי א"צ לגופו' ומדרבנן ואין מצווי' להפרישו עיין תוס' שבת קכ"א וצ"ע.
שם ת"ש יונק תינוק והולך מנכרית ומבהמה טמאה (אלמא דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו). קשה לי הא זה הדין דב"ד מצווין להפרישו ילפינן משרצים ודם וטומאת כהנים, וא"כ חלב טמאה מהראוי דלא יהיו מצווין להפרישו דליכא למילף מהנך, דמה להנך שיש בהם מלקות משא"כ בחלב טמאה דהוא רק איסור ואין בו מלקות דכתיב מבשרם לא תאכלו, וכדאיתא בהרמב"ם הלכות מאכלות אסורות, (אב"ה עיין מ"ש אאמ"ו במסכת חולין דף ק"כ).

שם היכי דמי (הא דשרי לינק מבהמה ביו"ט אי דאיכא סכנה אפילו בשבת נמי כו' ל"צ דאיכא צערא, וקסבר מפרק כלאחר יד הוא שבת דאיסור סקילה גזרו ביה רבנן) יו"ט דאיסור לאו לא גזור ביה רבנן. וא"ת למה ליה לחלק בין איסור סקילה לאיסור לאו, בפשוטו הו"ל לשנות שבת דאיסור (מפרק ממש) דאורייתא גזרו, יו"ט דאיסור דרבנן, דהא לצורך אוכל נפש הוא לא גזרו ביה רבנן, כיון דאיכא צער דרעבון, וי"ל דמה דשרי ביו"ט לצורך אוכל נפש מדאורייתא שרי רק מלישה ואילך וככתוב בתוס' ריש ביצה ומכאן קשה על שיטת הר"ן (פ"ג דביצה) וסייעתו וכן הוא בתוס' פרק המצניע (דף צ"ה ע"א ד"ה הרודה) דגם דישה וטחינה מדאורייתא שרי ביו"ט, וצריך התבוננות.

קשה לי לשיטת הר"ן רפ"ג דביצה דמדאורייתא מותר דישה אלא דרבנן אסרו דישה וכדומה שהיא לימים הרבה, א"כ למאי קאמר לחלק בין שבת דאיסור סקילה ליו"ט דאיסור לאו, ואמאי לא בפשוטו דביו"ט דמה"ת הותרה דישה להשביע הרעבון והוי רק דרבנן ולא גזרו במקום צער, וצ"ע, אח"כ מצאתי שהרמב"ן במלחמות פכ"ב דשבת בההיא דחולב עז לקדירה עמד בזה ונדחק עי"ש.

שם וצריכי דאי אשמעינן שקצים. עיין במכילתא דזה"ל בקרא דגבי שבת ובנך ובתך להזהיר גדולים על קטנים. ועיין בתשובת מוצל מאש סי' ד'.

תוד"ה שבת (עי' חי' כתובות דף ס').

דף קיד:

ת"ש שני אחין פקחין וכו' קטן אוכל נבילות. יש לדייק דאף בדרבנן מצווין להפרישו ובתוס' לעיל מוכח דבדרבנן לכ"ע אין מצווין להפרישו, וצ"ע.

דף קטו.

איבעי להו ע"א במלחמה מהו, והנראה מדברי תוס' ד"ה טעמא מאי, דזהו ודאי לא חיישינן דיאמר העד בדדמי אלא דמבעי בעיקר טעמא דהימנותא דע"א, אם מטעם דל"ח למשקר במלתא דעבידי לגלויא ואף במלחמה מהימן ואפי' בלא אמר קברתיו, אם מטעם צירוף דייקא ובמלחמה ליכא דייקא כ"כ דכשיודע לה שבעלה היה במלחמה תאמר בדדמי להאמין להעד ולא תידוק יותר וממילא אף באמר קברתיו לא מהני דדלמא משקר, וזהו שיטת הרמב"ן במלחמות והרשב"א והריטב"א, ובעי למפשטיה מההיא דשני ת"ח, והא מים דכמלחמה דמי, היינו ג"כ דלא דייקא כ"כ דכשיודע לה דבעלה נטבע סמכה אבדדמי להאמין להעד ולא תידוק יותר.

ולכאורה תמוה, דהא להס"ד מיירי דהעידו רק על הטביעה [וכמ"ש תוס' ד"ה והא מים] . וכיון דהיה ס"ל דמספיק הטביעה להתירן א"כ דיוקא דידה על הטביעה סגי ולא צריך

יותר, וצ"ל דמ"מ לס"ד במשאל"ס מהני הטביעה דמי למים שיל"ס לדידן דבעי שיאמר העד שעמד שם עד שיעור שתצא נפשו ולא יצא, או שיאמר טבע ומת, וכמ"ש הה"מ (פי"ג מה"ג) ולזה ניחוש דמשקר העד במה דאמר שעמד עד שתצא נפשו והיא לא דייקא, וע"י הטביעה תאמין להעד שלא יצא ולא תידוק יותר, ודחינן ותסברא והא מים שאל"ס הוא ולא מהני שהה אע"כ דאמרו אסקינהו וכו'.

והנה בהא דאמרינן וקאמרי סימנים כתבו תוס' דט"ע לחוד לא מהני, דאמרי בדדמי, ובדבר מועט יאמרו שהן בעליהן של אלו, ואף דתוס' ס"ל דל"ח דמעידין בדדמי, וצ"ל דס"ל דטב"ע בקל משקר להעין וחיישינן בזה יותר לבדדמי, ולכאורה תמוה מי הכריחם לחילוק זה הא בפשוטו ניחא למה דדחי עתה דלעולם עד אחד במלחמה א"נ דחושדין למשקר היכי דליכא דייקא כל כך, משום הכי הוצרך לאוקמי דאמרי סימנין, דטביעת עין לחוד לא מהני דדלמא משקר ואין להם טב"ע.

וביותר קשה למ"ש תוס' אח"כ א"נ מהני עפ"י טב"ע והיינו אף בסימנים שאינם מובהקים ואף אם סימנים לאו דאורייתא מהני עם הטב"ע ומה מועיל הצירוף קב"ע ניחוש דמשקרי ואין להם טב"ע, וראיתי להב"ש (ס"ק קמ"ג) דהקשה מה מהני הסימנים דלמא משקר ולא מת, וביאור הקושיא דבשלמא אי מיירי במובהקים י"ל דהיה במקום מוצנע דא"א לידע הסימנים אלא בעת מיתתו דראה אותו וכ"כ הנ"י [וכ"כ הרשב"א והריטב"א דמיירי במקום מוצנע דא"א לידע אא"כ דחזו השתא] אבל אי מיירי באין מובהקים והיה להעד טב"ע, א"כ ע"כ בחיים ראה הסימן ועי"ז מכירו בטב"ע למה נאמן, דלמא משקר ולא מת והניח בצ"ע, ולא ידעתי אמאי לא נקט הקושיא דשמא משקר בטב"ע וזה היה קשה גם לפי דפירשו תוס' תחילה דמיירי בסימנים מובהקי סמ"מ למאי דחקו ליתן טעם על טב"ע משום דאמרי בדדמי, הא בלא"ה ניחוש דמשקרי ולית להו טב"ע.

תו יש לעיין בדברי תוס' ד"ה והא מים, אבל לא ראו שהעלום ולכך אמרה בדדמי, דמחוסר הבנה, דנהי דהאמת דלס"ד מיירי בהעדות על הטביעה מדאמרינן ותסברא והא משאל"ס הוא וכמ"ש מהר"ש איידלס ז"ל, מ"מ מה זה דדייקי בלשונם הזהב ולכך אמרה בדדמי, הא גם בהעלום שייך כן דתידוק רק על הטביעה ואמרה בדדמי להאמין להעד.

והנה הלח"מ הקשה ג"כ קושית הב"ש הנ"ל, ותירץ דדוקא בלא אמר לה שהעלוהו אמרה בדדמי דודאי לא יצא, אבל כיון דאמרו שהעלוהו דייקא, וזהו כוונת תוס' ד"ה והא מים דהמקשן דמדמי מים למלחמה דאמרה בדדמי ולא דייקא והיינו כיון דס"ד דלא אמרו שהעלוהו עיי"ש.

ותורת אמת בפיו שהדברים מפורשים במרדכי ובביאור יותר וז"ל תימא אפילו למה דאמרינן אסקינהו וחזי' לאלתר וקאמרי סימנים, יש לחוש שהעד משקר שלא הוציאו מת אלא חי, [הא דלא נקט הקושיא שמא לא אסקוהו כדנקט הלח"מ, נ"ל דס"ל להמרדכי ג"כ דבסימנים במקום מוצנע א"א להם לידע אא"כ חזו השתא אבל ס"ל להמרדכי דמ"מ שמא העלוהו חי, ואותם דאסקינהו שהיה מוטל ומסור בידם, הפשיטוהו והפכו אותו כהופך הגלל, וזרועו לא הושיעה לו, ונראו הסימנים, והא דלא נקט הקושיא דדלמא משקרי בטב"ע, צ"ל דהי' אפשר לומר דבאמת טב"ע לא מהני ובעי דוקא סימנים, ומה דהקשה המרדכי אח"כ עוד דל"ל סימנים הא בלאלתר אפשר להכירו בטב"ע היינו דא"ל משום חשש דמשקר דהא על זה גם סימנים לא מהני דשמא העלוהו חי כדהקשה תחילה. ועל הוצעת קושיא הראשונה חלה ג"כ קושיא השניה ובדרך מ"ש סימנים מטב"ע] ונראה לר"י דל"ש בדדמי, אלא כשמעיד שטבע ולא יצא דאפילו לא ידעה בבירור, אמרה מסתמא לא יצא, אבל במעיד שהועל מת ל"ש בדדמי, דאין לה [כצ"ל לה במקום לו] במה לטעות, והכי פריך והא מים כמלחמה דמי, דקס"ד דהעידו על הטביעה ולא יצא משם וכו' עיי"ש, הרי מפורש בכוונת הר"י כדברי הלח"מ.

ומ"מ יש הפרש בין דברי תוס' להמרדכי, דלהתוס' טב"ע לחוד לא מהני דאף דבאמרו לה שהועל דייקא מ"מ חיישינן דמעידין בדדמי, ולהמרדכי מהני באמת טב"ע ומה דאמרינן דקאמרי סימנים היינו בדרך א"נ, ואף דעדיין יש להקשות דלענין אם הועל מת או חי שייך לומר דאין לה מה לטעות, אבל לענין טב"ע יש לה מקום לטעות דכשתידוק דטבע בעלה והועל א' מת תאמר בדדמי להאמין להעד שזהו הנמצא ומכירו שהוא בעלה. וצ"ל דמ"מ כל שאינו מעיד לה דלא יצא היינו דשהה ולא יצא גם היא חוששת שיצא והנמצא הוא אחר ודייקא.

ועדיין אינו מיושב כ"כ דנהי די"ל כן להמרדכי דס"ל טב"ע לחוד מהני היינו משום דס"ל דקאמרי סימנים היינו בדרך א"נ משום קושיא דבסימנים למ"ל לאלתר ומוכח דא"נ קאמר, א"כ מצינו מפורש דטב"ע מהני ומוכח דגם בזה שייך דייקא דאין לה במה לטעות, אבל תוס' ס"ל דבעי דוקא סימנים ולא ניחא להו לומר דאו או קאמר ובאו ליתן טעם בהא דלא מהני טב"ע, מנ"ל לומר דלענין טב"ע חיישינן דמעיד בדדמי ולחלק בין בדדמי דמלחמה לבין בדדמי דטב"ע, והא י"ל בפשוטו דלענין טב"ע היא אומרת בדדמי דכשתידוק דטבע בעלה והועל אחד מת תאמין להעד שהכיר שזה בעלה.

ואולי י"ל דהיה קשה להו דבסוגיא גבי אפקיד שומשמי דאמר רבא התם יהבי סימנא משמע דס"ל לרבא דבעי דוקא סימן וטב"ע לא מהני, ואם היה הטעם משום דחיישינן

למשקר והיא לא דייקא, איך אנסבה רבא בההיא דדגלת אפומא דשביסתנא דזהו אף בלא ראה העד והיא הטביעה, מ"מ שייך חשש דכשתידוק הטביעה לא תידוק יותר וכמ"ש הרמב"ן במלחמות, דמההיא דדגלת נפשט האיבעיא ורבא בתר דאיבעי ליה הדר פשטה עיי"ש, מזה דכל שאינו מעיד דלא יצא היא דייקא, אלא דהטעם דלא מהני דאמר העד בדדמי ובזה שפיר יש לחלק דההיא דדגלת מיירי בלא ראה הטביעה, ולפ"ז היה מוכח דתוס' ס"ל דבלא ראה בעי דוקא לאלתר. דאם נימא דלא ראו הטביעה מועיל אפילו באשתהי א"כ נצטרך לומר דההיא דדגלת בראו הטביעה ואיכא סימנים וכמ"ש הב"ש, וכיון דנחתו להא דמיירי בסימנים עדיין יקשה כנ"ל דדלמא הטעם דטב"ע לא מהני דחיישינן למשקרי, ודגלת מיירי בסימנים, ובלא"ה בפשוטו להך צד דתוס' דמיירי דוקא בסימנים מובהקים ממילא ליתא לדברי הב"ש, דאם דגלת מיירי במובהקים למה לא יועיל באשתהי אלא על כרחך דדברי הב"ש עולים רק לאידך צד דתוספת, דמיירי בסימנים שאינן מובהקים, ובצירוף טב"ע דלאלתר, ושפיר יש לומר כנ"ל [אבל לפנינו נכתוב דגם להך תירוץ י"ל דדגלת מיירי בסי'].

[ובזה היה מקום ליישב מה דקשה לכאורה, דמאי פרכינן אינהו כמאן עביד, דדלמא התם השני דנטבע במים שאל"ס דמדאורייתא שריא, ולגבי דרבנן י"ל דמהני אחר ג"י, ובפרט להסוברים דאשתהי ג"י הוא רק דרבנן, דלמא לא מחמירינן כולי האי בתרי דרבנן, וכן הקשה בתשו' נודע ביהודא (ובאמת מה"ט מה דהקשה אח"כ להסוברים דספק ג"י שרי, ולפנינו נכתוב קושייתו עדיפא היה לו להקשות אף להרשב"א דהסוברים בספק ג"י אין מעידין, הא כתב הטעם דהוי סי' דאורייתא והתם דודאי טבע דהוי רק דרבנן, ראוי להקל בס' ג"י) ולפי הנ"ל ניחא דהא דמשאל"ס דרבנן היינו בעמד ושהה עשת"נ ולא יצא, ואח"כ הועל מת מגרע גרע דדלמא משקרי בטביעת עין, והיא לא דייקא כיון דתידוק דשהה ולא יצא לא תידוק יותר דתאמין להעד שזהו בעלה, כיון דידעה דבעלה לא יצא בשיעור שתצא נפשו וק"ל].

אמנם באמת דברי הרמב"ן במלחמות הנ"ל דמדגלת נפשוט איבעיין דאף בהוא והיא לא ראו הטביע שייך החשש דמשקר, והיא כשתידוק דנטבע לא תידוק יותר, תמוה לי, דלמא מיירי בלא נודע כלל מי הנטבע, בפרט שהנב"י הוכיח כן במישור, דלהסוברים דספק ג"י מעידין, מאי פרכינן אינהו כמאן עביד, הא כיון דבעל הנטבע זה הי' בממנ"פ אם זה הנמצא בעלה הא מת, ואם יצא בעלה מהטביעה שוב זהו שנמצא הוי ספק ג"י ומעידין, ואף לאינך פוסקים מ"מ מה דאמרינן ואנסבה בתר ה"י מספק זה מאי עבידתא, דהא אם אתה דן דהנמצא זה הוא הנטבע קודם ממילא ידעינן דבעלה הוא, ולזה הוכיח

דמיירי דאחר ראה א' שנטבע ולא נודע מי הוא הנטבע, אלא דהרואה זה יש לו סימן דהנמצא הוא הנטבע והשביסתנא מכיר בטב"פ שזה בעלה, [ובאמת אין צריך לזה, דיש סימן שהנמצא הוא הנטבע, די"ל דאף דבספק ג"י מעידין, מ"מ כיון דידעינן דנטבע א' זה הי' ומקרי רגלים לדבר, דהנמצא הוא הנטבע, ובמקום דרגלים לדבר שהוא אחר ג"י, כ' הב"י בשו"ת סי' ז' דלכ"ע אין מעידין], וכיון שכן איך שייך לומר דלא דייקא דכשיודע לה שנטבע בעלה לא תידוק יותר, התינח אם מעידים עדים אחרים שטבע בעלה, או דהעד מעיד שראה בעלה שטבע וכשהועל מת הכירו בטב"ע, שייך לומר שמא זהו אמת שטבע בעלה, וכשיודע לה כן לא תידוק יותר, אבל בלא נודע כלל מי הנטבע דהעד לא ראה הטביעה, והאחרים דראו לא ידעו מי הוא הנטבע, רק שהעד ע"י ההכרה אחר העלאה יודע שהוא בעלה, ואם נידון דהעד משקר וזה הנמצא אינו בעלה אין כאן רמז ידיעה דבעלה נטבע, ולעולם לא יודע לה שנטבע, והסברא נכונה לפי חולשת שכלי, וצע"ג.

ולפ"ז יסתער לנו קושיא גדולה על התוס' דמפרשין בסימנים מובהקין, א"כ למ"ל לאלתר הא שהה ג"כ מהני, דבסימנים ל"ש דאשתני, כמ"ש הרמ"א (סי' כ"ז) והב"ש (ס"ק קמ"ג) הקשה כן על הרי"ף, ולענ"ד לק"מ די"ל דהרי"ף מפרש כמ"ש הרשב"א דהתרצן דחה להפשיטות ובדרך ולטעמך, הא משאל"ס הוא, וא"כ אף לטעמך דע"א במלחמה מהני ולא חיישינן למשקרא, מ"מ בעי עכ"פ אסקינהו וחזינא לאלתר, ושוב לא תפשוט די"ל דמיירי באמרי סימנים ול"צ לאלתר א"כ הך לאלתר, היינו בלא סימנים, ולפי צד איבעי דל"ח למשקר, אבל על תוס' קשה דהא ס"ל דבהעידו שהועל דווקא אלא דטב"ע לא מהני דדלמא מעידין בדמי, וזה נוגע לצדדי האיבעי' דהא לא הי' כלל לענין בדמי דעד, אלא דמסברא הוא דטב"ע בקל אומרים בדמי, א"כ לכל צד בעי סימנים, ויקשה שפיר לאלתר למ"ל.

והב"ש (ס"ק פ"ג) תירץ דאו או קאמר, כמ"ש המרדכי, ונפלאתי דארכבי דברי המרדכי עם תוס' להדדי, הא לתוס' דטב"ע לחוד לא מהני א"א לומר דאו או קאמר דהא בעי דוקא סימנים, ולומר דאו או קאמר היינו או דמיירי בטב"ע דלאלתר ובלא ראו הטביעה או דבראו הטביעה וקאמרי סימנים, ז"א, דאם נחתי לפרש דאו או, מנ"ל להמציא טב"ע לחוד לא מהני דלמא בפשוטו דאו או קאמר דמיירי לאלתר, או לאו לאלתר אלא בסימנים, גם לומר לתוס', כמו שתירץ הב"ש להרי"ף דלאלתר דנקט היינו לרבותא דאפילו בלאלתר בעי סימנים, מ"מ עדיין קשה לפי"מ דנראה מהרא"ש והטור כמו שהחליטו גדולי הגאונים בעלי תשובה דבלא ראה לא בעי לאלתר, וע"כ מעשה דדגלת בראו הטביעה, ולהך תירוצא דבעי סימנים מובהקים א"כ אמאי בעינן אסקוה בשעתיה, ודוחק לומר

דלהך תירוצא באמת מוכח דדגלת מיירי בלא ראו הטביעה, דמ"מ בעי אסקוה בשעתיה להרא"ש והטור דמשמע דס"ל בשיטת הר"י דבלא ראו לא בעי לאלתר, היינו לאידך תירוצא דתוס' דמיירי באין מובהקין ובצירוף טביעת עין, די"ל דגם דגלת מיירי בהכי כיון דלהך תירוצא קמא דתוס' מוכח דס"ל דדגלת בלא ראו הטביעה, דאפ"ה בעי לאלתר, מה"ת לן לומר באידך תירוצא לא ס"ל הכי ולומר דפליגי לדינא.

לזה נראה דמוכרחים לומר כמ"ש המהרח"ש, דודאי יש סימנים מובהקים כגון נחתך הרגל דל"ש אשתני, אבל יש סימנים דשייך אשתני כגון חרום שנזכר בפסקי מהרא"י וכדומה דאפשר מחמת הנפוח עלה הבשר במקצת הגוף ונעשה חרום, והמהרח"ש כתב דמצא כן בשו"ת הרא"ם, והב"ש רמז על דברי הרא"ם אם כן יש לומר דנקט חזיתינהו לאלתר, בכדי לאוקמי בכל מיני סימנים מובהקים, וכן בההיא דדגלת מיירי בראו, ובסימנים כאלו דאפשר להשתנות ועדיין צ"ע.

והנה הרי"ף כ' ולא איפשטא איבעיא אלא מיהו כיון דאמרו וכו', הנה הדרך הסלולה בהרי"ף דס"ל ג"כ כתו' דהאיבעיא אי חיישינן למשקרי היכי דליכא דייקא כ"כ, אלא דתוס' ס"ל דהא ודאי לא חיישינן דיאמר העד בדדמי, וא"כ האיבעי' אף בלא קברתיו והרי"ף ס"ל בהיפוך דזהו ודאי דחיישינן שיאמר העד בדדמי והאיבעי' רק בקברתיו, וכ"כ להדיא הרשב"א והנ"י והריטב"א בכוונת הרי"ף, וגם בענין חשש דמשקרי יש הפרש בין תוס' להרי"ף, דלתוס' במעידין שהועל מת ליכא חשש דמשקרי, והא דלא מהני טב"ע לחוד, דבזה חיישינן דמעידין בדדמי, ממילא קימא לן כן לדינא דהא זה אינו נוגע לצדדי האיבעי' וכמש"ל, והרי"ף ס"ל לדינא דטב"ע לחוד מהני, כיון דאפשיט איבעי' דל"ח למשקר מהני טב"ע, דהא דאמרינן וקאמרי סימנא, היינו כי היכי דלא תפשוט האיבעיא, די"ל דחיישינן ומיירי בסימנים, אבל לדינא דל"ח למשקרי לא בעי סימנים, וא"כ גם בזה הרי"ף ותוס' מהיפוך להיפוך, דלתוס' בדדמי דמחו ליה גירא אין העד מעיד, ובדדמי דזהו בעלה על ידי טב"ע אומר בדדמי, ולהרי"ף בהיפוך דבמלחמה מעיד בדדמי דמחו ליה, אבל על טב"ע ל"ח לבדדמי.

ולפי שיטת הרי"ף שפיר י"ל דבכל סימנים מובהקים לא בעי לאלתר, ומה דאמרינן ואסקיניה לאלתר, היינו בדרך ולטעמך, אף כדבריך לפשוט דע"א במלחמה דנאמן מוכרח לאוקמי בחזיתינהו לאלתר, ומיירי באמת בלא סימנים, ממילא יש לדחות דמיירי בדאמרי סימנים ול"צ לאלתר וכנ"ל.

והנה במ"ש הרי"ף בלשונו הזהב, ודוקא היכי דאמר אסקינהו תמן וחזיתינהו לאלתר, וה"ה לע"א במלחמה היכי דאמר קברתיו, ואי לא מסהדי הכי וכו' משמע דמחד טעמא

הוא, דבעי אסקינהו וחזיתינהו לאלתר, וכן במלחמה קברתיו משום דבדדמי הוא, ואי לא מסהדי כן אפילו תרי לא מהימני, ולכאורה תמוה הא בלא"ה במשאל"ס בעי אסקינהו וחזיתינהו לאלתר, דהא עדות דטביעה מדינא לא מהני דשמא יצא מצד אחר ממרחק.
ולזה נראה לענ"ד בכוונת הרי"ף דבעי דוקא אסקינהו קמן ולא סתם שטבע ומת. דיש לומר דעל ידי שעמד עד שתצא נפשו ולא יצא אומר שמת וכמו במלחמה, דע"י דמחו ליה גירא אמר שמת, והכי דייקא דברי הרמב"ם (פי"ג הי"ט) דכייל בחד בבא מת במלחמה, וטבע בים הגדול ומת.
גם י"ל דכוונת הרי"ף דדוקא אסקוה תמן, אבל מצאתיו מוטל על שפת הים ונודע מאחרים שעדיין לא אשתהי, או אם ספק אשתהי לא מהני, דשמא בלבלוהו המים ונדמה שמת, אבל אסקינהו קמן, היינו שטלטלוהו ממקומו ואין נודד כנף דהוי כמו קברתיו כמ"ש הריב"ש (סי' שע"ח) כן נראה לענ"ד ברור.
אולם מדברי הרא"ש למדתי כוונה אחרת, ממ"ש הרא"ש אחר דהביא דברי הרי"ף וסתירת הוכחת הראב"ד מההיא דחסא, כתב וז"ל ויראה לי הא דבעי אסקינהו קמן וחזיתינהו לאלתר, היינו לאותם שראו הטביעה, דהנהו אמרי בדדמי כיון דראו דנפלו למים, בדבר מועט אמרו שאלו בעליהן, אבל מי שלא ראה הטביעה ומצאו שמת ואמר שמכירו בטב"ע לחודיה מהימן ואין מדקדקין אחריו, וכי פיר"י הא דבעי הכא סימנים ולא סגי בטב"ע לחוד היינו דראו הטביעה ואמרי בדדמי, וכ"כ הרז"ה עכ"ל, מבואר דמ"ש תחילה, הא דבעי הכא אסקינהו וחזיתינהו ולא נקט סימנים, משמע דזה קאי אדלמעלה לשיטת הרי"ף דלא בעי סימנים, דאם נימא דהרא"ש כתב זה בפ"ע ואשמעינן דבלא ראו לא בעי לאלתר וגם בעי סימנים, הו"ל למנקט בחדא, דמה דבעי לאלתר וסימנים זה בראה, אבל לא ראה לא בעי לאלתר ולא סימנים, וגם איך סיים וכ"כ הרז"ה, הא הרז"ה כתב דההיא דדגלת בלא ראה הטביעה, הרי דס"ל דמ"מ בעי לאלתר כדאמרינן התם, והנ"מ דחזיא בשעתיה, א"ו דתחילה קאי לדברי הרי"ף, ומהיכין ראה זה הרא"ש דהרי"ף ס"ל דבלא ראה לא בעי לאלתר, דלמא ס"ל דמתפח היינו כפשוטו, דמשתנה הגוף וא"א להכירו וכדס"ל להרז"ה.
ולזה נראה דהרא"ש ס"ל בכוונ' הרי"ף ואי לא מסהדי הכי וכו' היינו דלא קאמרי לאלתר דלא מהני, ומדכיילי ליה עם במלחמה בלא קברתיו משמע דהטעם דבעי לאלתר דאם אשתהי אפשר דנשתנה ובעי דיוק ועיון גדול להכיר שזהו ודאי בעלה, ואולי לא דקדקו כ"כ ואמרי בדדמי, ולזה ס"ל להרא"ש כיון דהטעם משום דבדדמי מסתבר דזהו רק לאותם שראו הטביעה, וע"ז כ' וכ"כ הר"י כמו דלהר"י לענין דבעי סימנים, דהטעם משום

דאמרו בדדמי על טב"ע דמחלק בין ראו ללא ראו הטביעה ה"נ להרי"ף לענין דבעי דוקא לאלתר, ועלה כ' וכ"כ הרז"ה היינו ביסוד החילוק לענין בדדמי דטב"ע לחלק בין ראו ללא ראו, אלא דהרז"ה ס"ל דלאלתר בעי אף בלא ראו הטביעה דאין הטעם משום בדדמי אלא דבשינוי הגוף א"א להכירו, והחילוק בלאלתר לענין דבעי סימנים, ולהרי"ף החילוק באשתהי דמשום דתפח יש חשש דאמרי בדדמי, דזהו רק לראו הטביעה.

ובדברי הר"י אין הכרע אם כדברי הרז"ה וההיא דדגלת בפשוטו בלא ראו הטביעה, אם דס"ל בזה כהרי"ף דבלא ראה לא בעי לאלתר ובראה בעי לאלתר וסימנים, ואפשר לומר דמה"ט פסק כן הטור דחשש להר"י דבעי סי' אבל בלא ראה הטביעה סמך על המוכח בשיטת הרי"ף, כיון דאפשר דהר"י לא פליג בזה, ולפ"ז לפי פירושינו הנ"ל בדברי הרי"ף במ"ש ואי לא מסהדי הכי היינו דמעיד סתם שטבע ומת או מצאתיו על שפת הים דזהו לא מהני מחשש בדדמי, אם כן אין גילוי ורמז דס"ל להרי"ף דבאשתהי דמתפח תפח הטעם משום בדדמי, ולהוליד מזה דבלא ראו מעידין.

והנה לכל הפירושים אלו בשיטת הרי"ף י"ל דמשאל"ס מהני עדות טבע ומת, די"ל דודאי לא מעיד שמת אלא בשהה עד שת"נ, וכמ"ש הרא"ש בההיא דחסא וגם במשאל"ס עכ"פ אינו מעיד שמת אא"כ עמד שם עד שת"נ ולא עלה, אלא כיון דלא מהני שהה בזה אף שאמר מת חיישינן דע"י שעמד שם ולא יצא בשיעור שתצא נפשו אומר שמת.

ובזה נסתלק קושיית הרשב"א על הרי"ף דהיכי אמרינן והא מים כמלחמה דמי הא אף אם נאמן במלחמה תיקשה הא בעי שיאמר קברתיו, ותו הקשה דהיכי אמרינן והא ק' נשים הא אפילו ב' עדים כשרים להרי"ף לא מהני בלא קברתיו, ולפי הנ"ל ניחא, דזהו ודאי דאין מעידים אא"כ ששהו עד שת"נ ובזה סגי במשיל"ס וכן להס"ד במים שאל"ס וליכא חשש בדדמי אלא דהחשש דמשקרי והיינו דאמרינן והא מים כמלחמה דמי והיינו כמלחמה בקברתיו דמיני' מיירי האיבעי' ונסתלקו ב' הקושיות של הרשב"א.

עד שתמה אני ובער אני ולא אדע איך עלה על דעת אדוננו הרשב"א ז"ל לעשות מזה קושיא על הרי"ף, הא דברינו הנ"ל מוכרחים דאינו מעיד עד ששהה כשת"נ, דהא בההיא דחסא העיד סתם דשכיב והא הוי בדדמי דעל כל פנים עד אחד לא מהני, ולהרי"ף אפילו שנים לא מהני, אלא על כרחך דזה לא חיישינן דודאי אינו מעיד אלא בעמד עד שת"נ, וכמ"ש הרא"ש לדחות ראיית הראב"ד, ואם כן אין התחלה לקושיית הרשב"א.

וביותר תמוה על הרא"ש דבעצמו כתב כן על ראיית הראב"ד ואעפ"כ הקשה על הרי"ף קושיא ב' דהרשב"א הנ"ל דאמאי נקט ק' נשים הא אפילו ב' עדים כשרים לא מהני, וזה תמוה, דמאי קושיא הא לפי סברת המקשן דבמים שאל"ס מהני הטביעה הוי כמו מים

שיל"ס לדידן דל"ש בזה בדדמי כההיא דחסא אלא דפריך דניחוש לשקרא כמו במלחמה וקברתיו ובזה ודאי מהני שני עדים כשרים, וצע"ג לכאורה.
ולגודל הקושיא צ"ל דס"ל דדוקא במשיל"ס כיון דהעד יכול לעמוד על הבירור מסתמא עומד על הבירור ושוהה עשת"נ, אבל במשאל"ס דסובר העד דא"י לעמוד על הבירור דאולי יצא ממרחק ואף להס"ד דגם במים שאין להם סוף מהני עדות הטביעה בשהה, מ"מ העד סובר דלא הוי בירור גמור מש"ה אינו שוהה שם ומיד מעיד שמת, וכן מבואר החילוק בלח"מ, ומ"ש הרא"ש לתרץ הוכחת הראב"ד בההיא דחסא אין סתירה לזה, דכל עיקר השגת הראב"ד לא היה מגוף הדין דאמרינן בי חסא דלא אסקוה אף שלא היה משאל"ס דיש לומר דחששא בדדמי דבעי קברתיו הוא רק לענין דלא תנשא אבל נישאת ל"ת, וכמו דפסק הרמב"ם ומש"ה השיג רק דמשמע גבי חסא דאלו משיל"ס אפילו לכתחילה תנשא, ועל זה שפיר תירץ הרא"ש במשיל"ס אינו מעיד אלא אם כן שוהה, וקצת מוכח כן בשיטת הרז"ה דס"ל דההאיבעיא בלא אמר קברתיו והאיבעיא אם אמרינן דמעיד בדדמי, א"כ מדאמרינן והא מים כמלחמה דמי, אף דלהס"ד הי' מספיק הטביעה להתיר, ע"כ דאמרי בדדמי במה דאמר מת דמכח הטביעה אף דלא שהה נדמה לו כמת, וא"כ כיון דלהרז"ה הוא איבעיא דלא אפשטא, מהראוי דבמשיל"ס לא מהני טבע ומת ויקשה מההיא דחסא קושיית הראב"ד [זולת דס"ל דליכא משמעות דבמשיל"ס היינו מתירין להנשא, אלא דקאמר דמוכח דאפילו במשאל"ס לא תצא, ובאמת לדינא בעי שיאמר במפורש שעמד עד שת"נ], אע"כ דרק במשאל"ס חיישינן דלא שהה, אבל במשיל"ס לא חיישינן לכך, וא"כ שפיר הקשו על הרי"ף.
אמנם לא אבין את זאת מי יכריחנו לומר כן, ולעשות מזה קושיא על הרי"ף, הא בפשוטו י"ל דבכל ענין אף במשאל"ס אינו מעיד אא"כ שהה עד שת"נ, שוב ראיתי בחידושי הרשב"א שהעמיד דבריו על הרמב"ם במ"ש וכן האשה שמעיד לה שטבע בעלה במשאל"ס ולא עלה, הר"ז לא תנשא ואם נשאת ל"ת, וכתב הרשב"א עלה נראה דטעמא דע"א אמר בדדמי כדברי הרי"ף אבל במשיל"ס דאפשר לו לעמוד על בוריו של דבר לעולם אינו מעיד אא"כ עמד שם עד שת"נ, משמע להדיא דהחילוק כפי הנ"ל דבמשאל"ס מעיד מיד, ובמים שיל"ס אינו מעיד אא"כ שהה עד שת"נ, ועכ"ז לא ידענא מנ"ל דהרי"ף סבר כן, גם מדברי הרמב"ם אין הכרע, דהא בפשוטו ניחא דמשיל"ס כיון דאינו מעיד עד שת"נ מש"ה משיאין אותה, אבל במים שאל"ס אף דשהה, הא מ"מ לא מהני דשמא עלה מרחוק, ואי משום דמעיד שמת, היינו כיון דשהה עשת"נ אומר שמת, אבל לומר דבמשאל"ס מעיד מיד מנ"ל הא, ודי יאיר עיני.

המורם מכל זה דלכל הפוסקים קיימא הדין דל"ח למשקר, דאף לפי"מ דביארנו בשיטת תוס' ליתא לראיית הרי"ף דהא במעיד שהועל כההיא דדגלת דייקא שפיר מ"מ איפשטא מההיא דחסא דהעיד רק על הטביעה, וגם מההיא דכרקום וכמ"ש הרמב"ן, אבל לענין בדדמי תליא במחלוקת הפוסקים לדעת הרי"ף חיישינן בדדמי, [ולענין דיעבד בנשאת לפי"מ דס"ל להרשב"א והרא"ש וכמו שבארנו דבמשאל"ס אינו שוהה עשת"נ, וכיון דמ"מ בההיא דחסא לא אפקוה מוכח דחששא דמעיד בדדמי הוא רק לענין דלא תנשא, וכ"כ בלח"מ אבל לפימ"ש בכוונת הרי"ף דגם במשאל"ס אינו מעיד אם לא שהה עד שת"נ אין הכרח לזה], ומ"מ מהני עדות דאסקינוהו והכרתיו בטב"ע, ולשיטת תוס' במלחמה לא בעי קברתיו דל"ח למעיד בדדמי, ומ"מ הכרה דטב"ע לאותם שראו הטביעה חיישינן לבדדמי.

עוד נלענ"ד דרך אחרת בישוב דברי תוס' בההיא דטב"ע לא מהני דלא נקטי לטעמא דמשקר והיא סמכה עליו אבדדמי כשיודע לה טביעת בעלה, והעלאת א' מת, דמה דמשמע מדברי תוס' ריש גיטין ד"ה הוי דבר שבערוה, ממה דלא פירשו דפרכת הש"ס בתרתי, חדא דאתחזק ובעלמא ג"כ א"נ, וחדא אף בלא אתחזק הוי דבר שבערוה, מוכח דס"ל לתוס' דבלא אתחזק גם בדבר שבערוה ע"א נאמן, והכי משמע מדברי הר"ן קדושין פ"ג במתני' קדשתי את בתי וא"י למי, שכתב וז"ל ואע"ג דאין דבר שבערוה וכו' התם הוא להוציאה מחזקתה, [ובאמת קשה לי, דהר"ן סותר את דבריו בגיטין (דף פ"ו) בההיא דהאומר לשלוחו צא וקדש לי דכ' הרמב"ן דאם הקרובות מעידות לפנינו לא נתקדשנו מותרת דע"א נאמן, והקשה הר"ן, דהא אין דבר שבערוה פחות מב', הרי דנקט לה בפשיטות דגם בלא איתחזק אמרינן כן] וא"כ י"ל דסבירא ליה לתוס' דמשמעות לישנא דאסיקנא וכו' ואמרי סימנים היינו הכל דהם אומרים שהי' כן שראו סימנים ולא דהוו הסימנים דוקא במקום מוצנע, והי' קשה להו דניחוש שמא משקר דלא אסקינהו, אע"כ דמיירי דהטביעה הי' ידוע ע"י אנשים, אלא דלא הי' אפשר להתיר משום דהוי משאל"ס, ובזה כיון דרובם למיתה אלא דחז"ל חששו לכתחי' מטעם מיעוט השכיח או מדין סמוך מיעוטא לחזקה עכ"פ נסתלק חזקת איסור מכח הרוב, וכמ"ש כל האחרונים בזה לא בעי דייקא דידה דמדינא ע"א נאמן בדבר שבערוה, [ומזה הי' אפשר לומר דכל מת בעלי מדינא נאמנת דמכח סברת דייקא אתרע חזקת א"א וכמ"ש תוס' גבי תרי ותרי, וממילא מדינא ע"א ואשה ובע"ד נאמנת, אלא דמ"מ הי' ראוי להחמיר מדרבנן מש"ה צריכין לזה טעמא דעגונה, ואין כאן מקומו], משום הכי הוצרכו לדבריהם דטביעת עין לא מהני משום חשש דמעיד בדדמי וק"ל.

והנה בנדון דעדים לא ראו הטביעה וראו אותו אחר דאשתהי, לסמוך על שיטת הרא"ש והטור לחוד דבלא ראו מעידים אף באשתהי ודאי יש לפקפק וכמ"ש הב"ש דמשמעות הרמ"א דאין סומכין ע"ז להקל וחושש לשיטת המאור, דההיא דדגלת בלא ראו הטביעה ואעפ"כ בעי חזיא בשעתיה.

ומ"ש ש"ב הגאון רומפ"כ, דלהרז"ה ב' עדים מעידים כדסיים הרז"ה ב' עדים מעידים בכל ענין, אין מזה ראיה, דהא דברי הרז"ה סובבים רק על במלחמה בלא קברתיו, וכן במים בלאלתר בלא סימנים דבההיא דדגלת מהני משום דלא ראו, ובראו בעי דוקא סימנים וע"ז מסיים דב' עדים מעידין בכל ענין, היינו במלחמה בלא קברתיו, וכן בלאלתר בלא סימנים אבל מן אשתהי לא מיירי כלל, ואפשר דסבירא ליה דמתפח היינו דנשתנה ואי אפשר להכירו ואפילו ב' לא מהני.

מ"ש מעלת ידידי ש"ב נ"י דאם אשתהי רק מדרבנן כדהוציא בס' עצי ארזים מדברי הר"ן, א"כ בספיקא דרבוואתא יש להקל, לענ"ד דברי העצי ארזים רק דלהסוברים ג"י הוא דרבנן, גם אשתהי הוא דרבנן, אבל בהא גופא נחלקו הפוסקים, דהרשב"א ס"ל דהוי דאורייתא והריב"ש (סי' שע"ח) כ' דבודאי ג"י או אשתהי הבא עליה בחטאת, ובספק באשם תלוי, אך בזה י"ל כיון דמהרח"ש הביא חבילות תשובות שהסכימו דהמנהג להקל בספק ג"י נשמע דקימא לן דהוי דרבנן, וה"נ באשתהי, אולם עכ"ז כפי הנראה רבו דיעות הראשונים דלא ראו אין מעידין באשתהי, דעת הרז"ה דמוקי ההיא דדגלת בלא ראה ומשמע בפשוטו דמתפח הוא מטעם שינוי דא"א להכירו, וגם דעת הרמב"ן הכי הוא, דמחליט דעד אינו מעיד אלא בדבר הברור, דמה לו ולצער הזה, ממילא הא דאשתהי אין מעידין. משום דנשתנה ואי אפשר להכירו, וממילא גם ב' עדים אין מעידין.

מ"ש רומ"פ בכוונת הרמב"ן מלחמה כמים היינו כמו דבמים דאפילו ב' עדים בעי לאלתר ה"נ במלחמה, אינו מובן לי, דהיא גופא קשיא דמנ"ל להרי"ף כ"כ ללמוד לא ת"נ מלא ת"נ, דדלמא גם במים מהני ב"ע, ואי דמסברא הוא כן דמתפח היינו א"א להכירו, ממילא אין לדמותו וללמוד מלחמה למים, דבגמ' מדמינן רק היכי דהטעם בשניהם שוים, אבל איך אפשר לדמות בדדמי לטעמא דמתפח משום שינוי הגוף, וממילא ה"נ הרשב"א והריטב"א דכתבו, דבעדות ליכא חשש בדדמי, ממילא הא דאמרינן מתפח היינו דהוי שינוי הגוף, א"כ אף ב"ע לא מהני, ודוחק לחלק דבמתפח מצוי יותר לטעות ולומר בדדמי בזה חיישינן דהעד אומר בדדמי, וגם הריב"ש כתב להדיא דהטעם דמתפח דהוי שינוי הגוף וא"א להכירו, גם בס' תולדת אדם המיוחסת להרמב"ן כתב בפשיטות דבאשתהי אף בב' עדים לא מהני.

ונ"ל לדייק כן גם מהרמב"ם דממ"ש (פי"ג הי"ט) ע"א אומר ראיתיו שמת במלחמה וכו', מדדייק ע"א משמע דב' עדים לא מעידין בדדמי ולא בעי קברתיו (בהלכה כ"ב) טבע בים וכו' ואם שהה ביבשה וכו' אין מעידין עליו, מדלא הזכיר ע"א רק סתם אין מעידין משמע להדיא דאפילו ב' מעידין עליו, וכיון דכל הנהו רבוואתא ס"ל כן ומדברי הרי"ף לפי פירושינו אין הכרע דיסבור דההיא דדגלת דמתפח היינו מטעם בדדמי, בודאי קשה לסמוך על הטור לבד.

וביותר דעומד עלינו קושייתו של הנודע ביהודא דע"כ ההיא דדגלת בלא ראו הטביעה ואפ"ה בעי חזיוהו לאלתר, וגם הב"ח והובא בח"מ כתב בישוב דברי הטור (סעיף י"ז) והוא שראהו מיד אחר עלייתו מהמים, דמיירי באינו ידוע דנטבע פלוני אלא שמצאו איש א' במים והכירוהו, בזה בעי ראה מיד, ומה דטען הח"מ דמה חילוק בין ידוע דנטבע או אין ידוע שנטבע, כבר כתבתי על הגליון דהחילוק פשוט דבמשאל"ס דהוי דרבנן ראוי להקל יותר, מאלו לא ידע דנטבע דהוי חשש דאורייתא [ומ"ש הב"ח עוד לתרץ דבסעיף י"ז מיירי בראו הטביעה והא דלא בעי סימנים דמיירי בב' עדים כשרים, קשה לענ"ד, כיון דבלא ראה מעידין בנשתהה, א"כ אף בנתפח הוי אפשר להכירו, אלא דחיישינן לבדדמי, ממילא בב' עדים אף בראו לא בעינן לאלתר, דמה דמהני בעד אחד בלא ראה מהני בב' עדים בראו לשיטת הרא"ש דבב' עדים לא שייך בדדמי]. (ועי' שו"ת סי' ק"ז).

הנה בגוף החשש שמא יצא וחזר ונטבע, י"ל ראיה לזה דהרי מדברי הרמב"ן במלחמות מבואר דס"ל בשיטת הרי"ף דאין חילוק בין ראוהו הטביעה ללא ראוהו, ול"ח כלל להעד שיאמר בדדמי לענין הטב"ע, אלא דבמלחמה כמו דאמרינן שהיא אומרת בדדמי היינו על ענין המיתה דע"י דמחו לי' ברומח' סברה שמת, ה"נ חיישינן להעד שאומר כן בדדמי, מש"ה בעינן קברתיו, אלא דהרמב"ן ס"ל דדוקא במלחמה כן ולא במים, והריב"ש (סי' שע"ח) ס"ל בשיטת הרי"ף דגם במים שייך כן דע"י דבלבלו המים נדמה שמת, ומש"ה ס"ל רבה דבההיא דדגלת בעינן אסקינהו דע"י הטלטול ניכר אם מת.

ואף דמדברי הריב"ש בכוונת המאור דקברתיו בעי' בראה הטביעה והיינו ע"כ לענין ההכרה בטב"ע דע"י התעסקו עם הנטבע מכירו היטב בטב"ע, וכמו שצידד המהריב"ל ח"א בחידושי דינים שלו (סי' ס"ט), מ"מ לשיטת הרי"ף ס"ל דל"ח לבדדמי דטב"ע רק לבדדמי דמיתה עיי"ש היטב.

והנה מפירוש הסוגיא דדגלת אם נימא כפירוש הגאון נ"ב (מהדו"ק אה"ע סי' כ"ח) שהוצרך הרי"ף דבעי' אסקינהו דהוי כקברתיו אף דידוע בסימניו שאותו שהועלה הוא הנטבע, מוכח דחיישינן שמא יצא וחזר ונטבע, דאפי' אם נדחוק דגם להרי"ף בעי'

קברתיו מחששא דבדדמי לטב"ע כשיטת המאור, הא השושבין לא ראה שנטבע בעלה ולא נודע רק ע"י טב"ע כשהועלה שזה בעלה.

אבל באמת אין דברי הנ"ב מוכרחין, וכאשר כתבתי בגליון הנ"ב זה שנים רבות, דבפשוטו י"ל דראינו איש א' נטבע ואין מכירים מי הוא, ואחר ג"י שהועלה ממים ניכר לשושבינ' שזה בעלה, דאף להמקילים בספק אשתהי ג"י מ"מ בכה"ג רגליים לדבר דזהו הנטבע אז קודם ה' ימים, מש"ה פרכי' שפיר דעביד כמאן (ועתה ראיתי מכתבו דמר דגם הגאון ושב הכהן כ"כ ושמחתי שכוונתי לדעת הגדול), וזהו רק להחמיר, אבל מ"מ בעי' אסקינהו דשמא הנטבע אז הי' אחר, ובעלה הנמצא עתה נטבע זה מקרוב ועדיין חי הוא והמים בלבלוהו.

אבל באמת כתבתי על הגליון דפירושו דהגאון נ"ב וגם פירושי אין לו מקום בשיטת הרי"ף, דא"כ איך מביא הרי"ף ראי' דאפשטא איבעיא, הא אף למ"ש הרמב"ן במלחמות דאפילו בלא ראה הטביעה האיבעי' דשמא היא תחקור על הטביעה וכשיוודע לה שבעלה נטבע תאמין להעד עיי"ש, וזהו שייך רק באם ידוע דבאמת בעלה נטבע והעד מעיד שמכיר בהעלאתו שזה בעלה, אבל בההיא דדגלת דלא נודע כלל שבעלה נטבע רק ע"י ההכרה דשושבין, ואם נידון דמשקר וזה אחר ממילא מה"ת לומר דבעלה נטבע ואם תידוק לא יוודע לה דנטבע בעלה, וא"כ לא נפשטה האיבעיא מזה, וע"כ מוכח דהרי"ף מפרש להסוגיא כפשטא דידענו דנטבע בעלה אז, ואחר ה' ימים כשהועלה הכירו השושבין, ובאמת מוכח דהרי"ף ס' דספק אשתהי ג"י לחומרא או כמ"ש מעכ"ת נ"י לנכון דמכח מכה הוי ספק גדול לאסור מספק, וכיון שכן מדהוצרכו לאסקינ' דהוי כקברתיו ע"כ משום דחיישינן שמא יצא וחזר ונטבע.

ואולם אעפ"כ י"ל דההיא דדגלת מיירי היכי דהוי חשש דאורייתא, כגון בלא שהה שת"נ בזה חיישינן שיצא וחזר, ואף דמלתא דל"ש ומסייע לזה כאן נמצא כמ"ש מעכ"ת נ"י בידו הגדולה, מ"מ מכח חזקת חי חיישינן, אבל בשהה דהוי רוב ויצא מחזקת חי שפיר י"ל שכולי האי ל"ח שיצא וחזר ונטבע.

והיה מיושב בזה מה דעמד הגאון בנ"ב להקשות על הרי"ף דאיך נפשוט מההיא דדגלת דלמא בדרבנן מהימן הע"א משא"כ במלחמה דהוי דאורייתא, וגם הגאון אב"ד ק"ק האנויא עמד בזה. ולפי הנ"ל דהרי"ף הוכיח מדבעי' אסקי' דהוי כמו קברתיו, מוכח דמיירי בלא שהה עד שתצא נפשו, ושפיר מוכח דאף בדאורייתא מהימן.

דף קטו:
וקאמרי סימנין, הנ"י כתב דקאמרי סי' היינו כדרך שנותנין באבידה, כוונתו שהסי' במקום מוצנע כדרך שנותנים באבידה, דהראי' שמנין ידע הסימן, הכא נמי מיירי בכה"ג דמאין ידע הסי' מוכח דחזו אותו השתא, אבל במהות הסי' בעי סימנים מובהקים, וכן מוכח ממה דכתב הנ"י במתני' דאין מעידין וכו' אבל בסימנים מובהקים מהני כההיא דב' ת"ח, והרי במתני' בעי סי' מובהק לגמרי משמע דב' ת"ח בעי גם כן סימן מובהק לגמרי. (ועי' שו"ת סי' ק"ז).
תוד"ה אימור. הרא"ש בסוף כלל ק"ג כתב דאין להוציא מיתומים בטענת פנקס דשמא נתפרע ולא נמחק, והביא ראי' מירושלמי שהובא בתוספות כאן. והנה באמת דברי הרא"ש דחיישינן דתפרע ולא נמחק דהביא ראי' לזה מהירושלמי לכאורה קשה דהא מרא בשמעתתא בההיא דינא בירושלמי הוא ר' יוסי דלמא רק ר"י לשיטתיה דסבר במתני' פ"ד במעשר שני והוא ביבמות שם דחיישינן שמא פינן ואשתלויי אשתלי למחוק. אבל למאי דפסקינן כת"ק כמ"ש הרמב"ם פ"ו דמעשות דהוא מעשר שני והיינו דאמרינן ביבמות אם איתא דפינן מיכפר הוי כפר הרי דלא חיישינן דשכח למחוק, ואולי יש לומר דמשמע להרא"ש דדינא דירושלמי כיון דלא מצינו חולק משמע דהוי לכ"ע, והיינו דלהוציא מיתומים חיישינן דשכח למחוק אבל במתני' דמ"ש דהוי ספק איסור חיישינן לחומרא. ועדיין אינו מיושב לי כ"כ דהרי בסוגיא דיבמות פרכינן ומי חיישינן שמא פינן והתנן וכו' ומאי פרכינן דלמא לחומרא חיישינן שמא פינן אבל בשומשמי' אין מוציאין מספק אע"כ דס"ל להש"ס דממתני' משמע דהוא וודאי תרומה ומעשר שני ובאם קידש בזה אשה אינה מקודשת למ"ד מ"ש ממון גבוה, א"כ יקשה טפי הא מה על הרא"ש דכ' דחיישינן דאשתלי.

דף קטז.
ה"ד קטטה וכו' עיי"ש ובתוס', והנראה מדבריהם דכ"ע אית להו לדשמואל דלא מקרי קטטה רק באומרת גרשתני ואשתכח שקרא, ומה דאמרינן דארגיל הוא, היינו דמכח זה נמשך הדבר דאמרה גרשתני, [וכמ"ש מהרש"ל ומהר"ם לובלין] ובהא פליגי, דר"ח ס"ל דלא חיישינן לבדדמי, אלא דחיישינן למשקרת וזהו רק בארגלה היא, דחזינן דמסני סניה ליה הרבה, בזה חיישינן דלגודל שנאתה עליו תשקר לומר מת בעלי, שרצונה להשמט מבעלה לאסור עצמה עליו, ואינה חוששת לחומר שבסופה, ובדרך תמות נפשי עם פלשתים, אבל בארגיל הוא, דאפשר דמרחמא ליה אלא דהוא הוליד קטטא עד שאמרה גרשתני, בזה לא חיישינן שתשקר לומר מת בעלי אבל לרשב"א דחיישינן שאמרה בדדמי

אף כה"ג דהקטט יוצא ממנו, מכל מקום כיון דגרם כל כך עד ששיקרה לומר גרשתני, חיישינן כמו ששקרה הא לומר גרשתני, ה"נ תאמר בדדמי, ולזה הקשו דאמאי לר"ח וכן לרשב"א אילולי חשש בדדמי לא חיישינן למשקרת, כיון דארגיל הוא, הא מ"מ חזינן דמשקרת לומר גרשתני ה"נ תשקר לומר מת בעלי, ותירצו דמ"מ כולי האי לא תשקר לומר מת בעלי, פן יבא בעלה ותצא מזה ומזה, ואף דבגרשתני ג"כ אם יבורר שקרותה יהי' הדין דתצא מזה ומזה, צ"ל דסברה דאולי לא יתודע שקרותה, אבל לומר מת בעלי זהו מצוי שתתגלה שיבא לביתו, ורק בארגלה היא דשנאתה מרובה ורצונה להשמט ממנו אינה חוששת לשום דבר, ועיין במהרש"א שכתב הא דלא הקשו כן מיד על רשב"א דאמר משום דאמרה בדדמי, ואמאי לא חיישינן למשקרת בכוונה, כמו ששקרה לומר גרשתני, היינו די"ל דרשב"א מוסיף הוא, דאף היכי דלא שיקרה אלא דיש לה קטט בעלמא ג"כ א"נ לומר מת בעלי דאמרה בדדמי, והיינו דרשב"א מוסיף על עיקר מימרא דשמואל, וס"ל דבכל קטט אף בלא אמרה גירשתני א"נ דאמרה בדדמי, לזה העמידו דבריהם על מה דאמרינן א"ב בארגיל הוא, מדלא קאמר סתם א"ב בקטטה בעלמא היכי דלא שיקרה, מזה מוכח דסבירא לי' להש"ס ליסוד מוחלט דלכ"ע אית להו לדשמואל בקטטה, ולא הוי רק באומרת גרשתני, ושפיר הקשו, באופן דדעת התוס' דבקטט דעלמא בלא אמרה גרשתני נאמנת לומר מת בעלי.

אמנם עדיין יש להסתפק, אם מה דאמר רשב"א דחיישינן לבדדמי, היינו באומרת סתם מת בעלי, אבל באומרת קברתיו נאמנת כמו ברעבון, דאף דמהרש"א כתב בפשיטות לדברי הרא"ם דמדלא קאמר א"ב במת וקברתיו, ש"מ דלכ"ע א"נ דכיון דחושבת ע"פ אומדנא דודאי מת, ואינה יריאה דשמא יבא בעלה דלמא משקרא קצת ואומרת קברתיו להוציא הספק מלב השומעים עיי"ש, והיינו אף דבעלמא כמו ברעבון לא אמרינן כן ונאמנת לומר מת וקברתיו, הכא גרע, כיון דחזינן דמשקרת לומר גרשתני חיישינן למשקרת בזה, דבאומדנא דידה דמת תשקר לומר קברתיו.

ויש להסביר ביותר, דהא בגרשתני ג"כ אם יבורר ותוכחש מהעדים תצא מזה ומזה, אלא כיון דאפשר דלא יתודע שקרותה מכנסת עצמה לספק הזה, מכ"ש היכי דלפי אומדן דידה מת, ובדדמי לה שלא יבא, אף דמכל מקום יש קצת ספק בלבה שמא לא מת, מכל מקום מכנסת עצמה לספק זה ומשקרת ואומרת קברתיו.

מ"מ במחכ"ת דהמהרש"א לשיטת תוס' אין זה הכרח, דהא לא הו"מ לומר א"ב מת וקברתיו, דהא בארגילה היא לכ"ע חיישינן למשקרת במכוון ובודאי לא מהני קברתיו, ובארגיל הוא לכ"ע נאמנת לומר קברתיו, דלר"ח נאמנת בלא קברתיו, ולרשב"א ג"כ

נאמנת דל"ש בקברתיו בדדמי, ושפיר י"ל דבארגיל הוא דהחשש רק לבדדמי נאמנת לומר קברתיו, אלא דיש להסתפק בזה, דדלמא אף בלא ראיה אמרינן כן כסברת הרא"ם דא"נ לומר קברתיו.

ומזה נולד לנו עוד ספק אחר, דלפי הצד הראשון דבאמת גם לרשב"א נאמנת לומר קברתיו, אלא דמיירי באומרת מת סתם, א"כ כיון דמוכח דלכ"ע קטטא דמתני' רק באומרת גירשתני וכנ"ל, ממילא מוכח דבקטט דעלמא ל"ח כלל לבדדמי, ונאמנת לומר מת בעלי סתם, אבל לפי הצד הב' דאפילו קברתיו א"נ, נ"ל דבמת סתם אף בקטט דעלמא א"נ, דכל דאיכא ענין קטט חיישינן לבדדמי, והאי דבעינן הכא דאמר גרשתני, היינו דבזה א"נ לומר קברתיו, כיון דבחזקת משקרת היא, חיישינן דמכח אומדנא דזה דמת משקרת לומר קברתיו וכנ"ל.

ואי דקשיא מנ"ל לרשב"א דמתני' מיירי בקטט דגרשתני, לוקי מתני' במת סתם ובקטטא בעלמא, י"ל דבאמת במלחמה א"נ לומר קברתיו כשיטת הרמב"ם דרגלים לדבר דמשקרת, דאין דרך לקבור במלחמה (עי' ב"ש) וכיון דמתני' כייל בחד בבא קטטא ומלחמה, משמע דגם בקטטא אינה נאמנת לומר קברתיו, מש"ה מוקי לה באמרה גרשתני, וזה ספק עצום לפי דעתי העניה.

והנה בהרמב"ם (רפ"ג מהל' גירושין) האשה שאמרה לבעלה גרשתני וכו' א"נ, דהרי הוחזקה שקרנית ורוצית להשמט מתחתיו עכ"ל, מדלא מפליג הרמב"ם בין ארגיל הוא בין ארגלה היא, משמע דבכל ענין א"נ, ומדנקט לטעמא דמשקרת משמע דחיישינן למשקרת במזיד, א"כ ממילא גם במת וקברתיו א"נ, ובכ"מ הביא דברי הרא"ם דביאור כוונת הרמב"ם דס"ל בפירוש הסוגיא דלא כתוס' דמה דאמרינן א"ב דארגיל הוא, היינו דלר"ח א"נ דכיון ששיקרה לומר גירשתני, גלתה דעתה ששונאת ורוצית להשמט ממנו, חיישינן נמי למשקרת לומר מת בעלי כדי לאסור עליו, שבזאת הפעולה תשמט ממנו, ורשב"א ס"ל דאין לחוש שתשקר ג"כ לומר מת בעלי להנשא לאחר, דיריאה שיבא בעלה ותצא מזה ומזה, אלא דחיישינן דאמרה בדדמי, שמרוב שנאתה לא שמה לבה לראות בשעת סכנה לדקדק אם ודאי מת, וזה רק בארגלה היא, ששונאת אותו שנאה טבעיית, אבל בארגיל הוא שאין שנאתה כל כך לא חיישינן לבדדמי, ור"ח לחומרא ורשב"א לקולא, מש"ה פסק הרמב"ם כר"ח לחומרא עיי"ש.

ובאמת קשה לי טובא, דלמאי צריך הרא"ם לומר דלר"ח הטעם כיון דחזינן דשונאתו ומשקרת ורוצית להשמט ממנו, ואמאי לא בפשוטו, כיון דמשקרא לומר גירשתני חיישינן דמשקרת ג"כ לומר מת בעלי, דהא גם בגרשתני יהי' הדין דתצא מזה ומזה,

וחזינן דמשקרת ואינה חוששת לכך, ה"נ משקרת לומר מת בעלי, דהא באמת מעט הפרש ביניהו, דכמו דמת בעלי מצוי להתגלות שיבא בעלה, ה"נ בגרשתני בפני פלוני ופלוני מצוי להתגלות ע"י שיבאו עדים ויכחישוה, ומה הפרש בין ביאת בעלה לביאת עדים, ודוחק לחלק דלביאה דחד דהיינו בעלה חוששת, אבל לביאת עדים א"ח, דאם יבא רק א' לא יהא נאמן להכחישה, או דסברתו דאף אם יבאו עדים אולי לא יודע להם שטענה שנתגרשה בפניהם, וכשרואים שיושבת תחת בעל אחר, יאמרו ויתלו שנתגרשה באמת בפני אחרים, מ"מ מי מכריחנו לדוחק הזה.

אף דרש"י כתב ג"כ הכי דמשקרה שמרוב שנאה מתכוונת לאסור עצמה עליו, י"ל דרש"י ס"ל בפירוש הסוגיא כתוס' דלר"ח בארגיל הוא נאמנת, ומוכרח לומר כתירוצא דתוס', דאינו דומה שקר דמת בעלי לשקר דגרשתני, דיותר חוששת שיבא בעלה, א"כ הא דבארגלה היא אינה נאמנת, ע"כ הטעם דאמרינן דלגודל השנאה עושית פעולה לאסור עצמה עליו, ואינה משגחת לשום משגחת לשום דבר מענין חומר, אבל לפי שיטת הרמב"ם בפירוש הסוגיא דלר"ח בכל ענין אינה נאמנת, י"ל בפשוטו דר"ח ס"ל כיון דמשקרת בהא משקרת נמי בהא, יהי' טעם דידה מאיזה טעם שיהי', ונהי דמ"מ מוכרחים לומר דסברת תוס' הנ"ל לרב שימא בר אשי דל"ח למשקרת לומר מת בעלי, דחוששת יותר לשמא יבא בעלה, מ"מ י"ל דבזה עצמו פליגי ר"ח ורשב"א, דר"ח ס"ל כיון דמשקרת בהא לומר גירשתני משקרת ג"כ לומר מת בעלי, ורשב"א סבירא ליה דמ"מ לא תשקר לאמר מת בעלי דיריאה שמא יבא בעלה, אלא דחיישינן דמרוב שנאתה אומרת בדדמי, ובארגיל הוא דליכא שנאה כל כך לא חיישינן לבדדמי.

ואף דמלשון הרמב"ם, "ורוצית להשתמט מבעלה" משמע ג"כ דחיישינן דעושית תחבולה להשמט ממנו, מ"מ היא גופא קשיא, דמנ"ל להרמב"ם זה, ואמאי לא בפשוטו, כיון דמשקרת לומר גרשתני יהי' מאיזה טעם שיהי', כן משקרת ג"כ לומר מת בעלי, ואדרבה דזה מרווח יותר, דאם אמרינן דלר"ח ג"כ טעמא דא"נ מכח סבת שנאה, דמשום זה רוצית להשמט ממנו, ואמרינן ג"כ בארגיל הוא דליכא שנאה כ"כ, ומ"מ חיישינן לכך, א"כ מנ"ל להש"ס דלרשב"א דסובר דמחמת שנאה חיישינן לבדדמי בעינן דוקא שנאה גדולה דארגלה היא, דלמא ג"כ דבשנאה מועטת חיישינן לכך, דכיון דלר"ח לא מחלקין בין שנאה לשנאה לחוש אפילו למשקרת במזיד, מכ"ש די"ל דלרשב"א לענין בדדמי דאין לחלק בין שנאה לשנאה, ואיך תלי' זה בין טעמא דר"ח לבין טעמא דרשב"א, אבל אם היינו אומרים דטעמא דר"ח כפשוטו כיון דמשקרת בהא משקרת נמי בהא הי' ניחא, די"ל דסבירא ליה להש"ס מסברא דבארגיל הוא לא נחשב לשנאה כלל, ואינה גורמת

לשום דבר לא למשקרת ולא בדדמי, אלא דלר"ח לא באנו למדת שנאה אלא בפשוטו, כיון דמשקרת בגרשתני משקרת נמי מת בעלי, א"כ ממילא גם בארגיל הוא ג"כ א"נ, אבל לרשב"א דס"ל דאין דמיון שקר דמת בעלי לשקר דגרשתני, אלא דהטעם דמחמת שנאה אומרת בדדמי, שפיר מחלקינן בין שנאה לשנאה, וצע"ג.

ואולי יש לדחוק, דלשנא דקטטא בינו לבינה משמע דקטטא גורמת שא"נ, והיינו ענין שנאה, דאלו משום משקרת לחוד אין זה ענין קטטא, והו"ל למתני' למנקט דמשקרת א"נ. והנה בש"ע (סי' י"ז סמ"ח) סתם המחבר כהרמב"ם, דקטטא בינו לבינה כגון דאמר' גרשתני ב"פ ופלוני והכחישוה ואח"כ אמרה מת בעלי א"נ, ומשמע בסתם אף בארגיל הוא ואפילו באומרת קברתיו, וכמ"ש בהג"ה שם, והרמ"א הכניס בין הדבקים "או שהמיר בעלה" משמע דבהמיר לחוד אף בלא אמרה גרשתני אינה נאמנת, דאל"כ מאי ארי' שהמיר הא בלא"ה א"נ, ודוחק לומר דהרמ"א נקט לרבותא דאף שאמרה גרשתני מכח זה שהמיר דהוי כמו ארגיל הוא קטטא דאפ"ה א"נ, דא"כ הו"ל לרמ"א לומר אפילו המיר, אלא ודאי דכוונת הרמ"א דבהמיר לחוד א"נ, ומשמע אף בקברתיו, דהא כלל דין מומר עם דין דגרשתני דסיים הרמ"א עלה אפילו קברתיו ומשמע דקאי על המיר, ומקור דין זה בש"ג, דהריא"ז [הוא רבינו ישעיה האחרון] שכתב בשם מז"ה [היינו מורו זקינו הרב רבינו ישעיה הראשון], דאם בעלה הניחה עגונה והמיר, קטטא בינו לבינה הוא ואינו נאמן, והריא"ז נכדו חלק עליו, שלא אמרו א"נ בקטטא אלא כשהרגילה היא קטטא ע"י הגירושין שגילתה דעתה שאינה חפיצה בו, אבל המיר דתו ומרד בה נאמנת ואין מחזיקים אותה למשקרת, עכ"ל, משמע להדיא דדעת מז"ה הוא דאף דלא ע"י גרשתני אמרינן דהמיר הוי קטטא וחיישינן למשקרא דגם קברתיו א"נ, וחשש הרמ"א להחמיר כדעת מז"ה, אבל באמת תמוה על המז"ה איך מדמה המרה לקטטא, הא משמע דקטטא הוא היכי דחזינן דמשקרת, והב"ש כתב דתליא בב' שיטות, דמאן דס"ל דגם בארגיל הוא א"נ בהמיר, אבל לתוס' דבארגיל הוא לא אמרינן דמשקרת ה"נ בהמיר עיי"ש, ואף דהא מ"מ לתוס' ולרשב"א א"נ בארגיל הוא משום בדדמי, וראוי להחמיר כרשב"א, וצ"ל דכוונת הב"ש הוא דנאמנת בקברתיו כיון דלא חיישינן למשקרת רק לבדדמי.

ומ"מ תמוה דגם להרמב"ם מה ענין המיר לקטטא דגרשתני, דגרשתני חזינן דמשקרת משא"כ בהמיר, וביותר דממנ"פ דהא י"ל דהרמ"א ס"ל דאף לתוס' גם קברתיו א"נ וכמ"ש הרא"ם, ונהי דהריא"ז שחולק על זקינו יסבור דל"ח לבדדמי בקברתיו, מ"מ י"ל הריא"ז חולק עם זקינו, דדעת זקינו דמכח בדדמי א"נ לומר קברתיו שחשש הרמ"א לדעתו, ואין מהצורך להב"ש לתלות בפלוגתא דהרמב"ם ותוספת, אלא דפליגי בשיטת תוס'

אם נאמנת בקברתיו, ואם נימא דסברת הרא"ם ל"ש רק היכי דמשקרת אמרינן דתשקר פורתא, דהיכי דבאומדנא דידה הוא מת משקרת לומר קברתיו, מה שאין כן במומר, א"כ ממילא גם להרמב"ם יש חילוק בין מומר לקטטא דגרשתני, ודברי הב"ש צ"ע.

ולכאורה היה נראה דטעמא דמז"ה דס"ל בפירושא דסוגיא, דרשב"א פליג על שמואל דקטטא בעלמא אף בלא גרשתני אינו נאמן, דבמקום קטט חיישינן לבדדמי, ומה דאמרינן א"ב דארגיל הוא ולא קאמר א"ב בקטטא דעלמא, היינו דזהו ממילא נכלל במה דא"ב דארגיל הוא, דמשכחת רק בלא שיקרה בגרשתני, דאלו בגרשתני גם לר"ח א"נ וכקושיית תוס', ונקיט לרבותא דארגיל הוא לאורויי דאפילו בכה"ג דליכא שנאה כל כך חיישינן לבדדמי, וס"ל למז"ה דאפילו קברתיו אינו נאמן לרשב"א, דבמקום שנאה חיישינן היכי דבדדמי לה שהוא מת אומרת קברתיו, מש"ה ס"ל למז"ה לדמות דגם בהמיר הכי הוא לדמות לקטטא דעלמא לרשב"א, ונכדו חלק עליו בזה, דלכ"ע לא מקרי קטט אלא בגרשתני, או דס"ל ג"כ דלרשב"א בכל קטט א"נ, אלא דס"ל לפסוק כר"ח כיון דשמואל אמר דקטט רק בדרך גרשתני.

ואולם לפ"ז אחרי דהרמב"ם מפרש דקטטא רק בגוונא דמשקרת, וגם דעת התוס' הוא כן, דלכ"ע אית להו לדשמואל דקטטא דוקא בגרשתני כמו שביארנו לעיל, וא"כ אף אם דעת מז"ה בפירוש הסוגיא דלרשב"א בכל קטטא א"נ, מהראוי לסמוך יותר ע"ד תוס' והרמב"ם וריא"ז נכדו, ויראה דיש ליישב פסקא דהרמ"א דפסק כדעת מז"ה ולאו מטעמיה, דנהי דא"א למילף מקטטא דמשקרת, מ"מ יש ללמוד מדין מת יבמי דא"נ לטעם דמיסני סניא ליה, כדאיתא ביבמות (דף צ"ד ע"א) ואמרינן דמחמת שנאתה ליבם משקרת לומר מת יבמי, א"כ ה"ה במומר, דהרי בסוף פ' האשה שלום, מבעי' במזכה גט לאשתו במקום יבם מהו, כיון דסניא זכות הוא לה, או דלמא דזימנין דמרחמה ליה וחוב הוא לה, ומסקינן דחולצת ולא מתיבמת דמשוינן ליה לספיקא אם זכות הוא לה או לא. ואילו במומר שמזכה גט לאשתו כתב הב"י (סי' ק"מ בשם רבינו ירוחם) שגדולי האחרונים כתבו דמגורשת ודאי דזכות הוא לה דסניא ליה, וכן בתשו' הר"ן בשם הר"פ דודאי זכות הוא לה, דלא תרצה לחזור לו וטוב לה המות ממנו, עיי"ש, הרי להנך גדולי רבוואתא במומר יותר סניא ליה מלגבי יבם, א"כ כיון דא"נ לומר מת יבמי דכיון דסניא ליה משקרת, מכ"ש במומר דסניא ליה יותר דאינה נאמנת לומר שמת.

והריא"ז וזקינו דלא למדו מדין מת יבמי, י"ל דס"ל דשאני מת יבמי דקיל לה האיסור דהוא רק חייבי לאוין וכמ"ש הרמב"ם, או דס"ל כדעת הר"ן בתשובה דחולק על הר"פ דמומר שזיכה גט לאשתו מתיבמת דדמי לקטטא.

וא"כ בפסקא דהרמ"א במומר דחושש לפסקא דגדולי רבוואתא הנ"ל דמומר המזכה גט לאשתו מגורשת ודאי, דדנין לזיכוי ודאי דסניא ליה, ועדיף מן מזכה במקום יבם, א"כ ממילא הדין דבמומר א"נ כמו במת יבמי.

זה איזה שנים שבא לידי עובדא באשה שבעלה הרחיק ממנה זמן רב והיא זנתה תחתיו, ואח"כ בא ע"א והעיד שמת בעלה, והי' אז בין כסא לעשור, והרהרתי דאולי עיקר דייקא מן חומר היינו מה שתצא מן בעלה הראשון אבל בזינתה דאסורה לו, י"ל דמשום בעלה השני שרצונה להנשא לו, לא מקרי חמור, וכמ"ש המאור בההיא דע"א ביבמה, ומחמת טרדת הימים הקדושים הנחתי הדבר עד אחר ימי המועד, ובנתים בא בעלה ולא הוצרכתי לדקדק ביסוד זה ככל הצורך.

אך אח"כ הי' לי ויכוח בזה היסוד עם הגאון אב"ד דליסא מ' יעקב זצ"ל בעל חוות דעת, והסכים דגם זה מקרי חומר, וכן הסכים חתני הגאון רבי משה נ"י אב"ד דק"ק פרעשבורג, ואני בעניי הוכחתי זה בראיות ברורות.

הא' ממה דפירש"י בסוגיא בד"ה דמשקרא דמרוב שנאה מתכוונה לאסור עליו, משמע דאומרת בשביל זה מת בעלי בכדי לאסרה עצמה עליו, וכן מבואר בלשון הרא"ם הנ"ל דאומרת מת בעלי דבזה הפעולה תשמט ממנו, ואמאי לא בפשוטו, כיון דשונאת לבעלה ואינה רוצה בו, ממילא ליכא להאמינה מכח חומר דבסופה, דהא אינה רוצה כלל בבעלה זה, דמכח ששיקרה לומר גירשתני חזינן דסני' ליה ואינה חפיצה בו, תו ליכא חומר דבעלה הראשון דלא אכפת לה בזה, דהא רוצה להשמט ממנו, ולמאי הוצרכו להוסיף דאומרת מת בעלי בכדי להשמט ממנו, אע"כ דמ"מ הוי חומר ודייקא שלא להנשא למי שתצטרך לצאת ממנו, מש"ה הוצרכו לומר דמ"מ מכח שנאתה לבעלה עושית פעולה בכדי להשמט ממנו, ואינה חוששת לחומר נגד הפעולה להשמט מבעלה, ובאמת במת יבמי דא"נ דסניא לה דעושית פעולה להשמיט מיבם ואינה חוששת לחומר שלה.

הב' מסוגיא זו דקטטא, דהנה לכאורה תמוה במה דאמרינן ואלא דאמרה גרשתני, הא אמר רב המנונא האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת, הא בפשוטו י"ל דאמרה שלא בפניו גרשתני בעלי, והנה לפמ"ש הב"ש (ס"ק ק"מ) דבאומרת גרשתני, אף דבזה א"נ מ"מ בלא הוכחשה נאמנת אח"כ לומר מת בעלי, דלא הוחזקה לשקרנית, וא"כ ניחא דבאמרה שלא בפניו גרשני לס"ד דמיירי בלא הוכחשה בעדים, אף דא"נ שגרשה מ"מ כיון דלא הוחזקה לשקרנית נאמנת לומר מת בעלי, ובאמת מכח קושיא זו הוציא הב"ש דינו, [ובאמת חידוש דינו אף לדינא דגמרא, ובאמרה שלא בפניו שגרשה] ואולם דברי הב"ש לכאורה מוקשים, דהא משמע, דבלאו מימרא דר"ה דגרשתני נאמנת הי' ניחא

לאוקמי בגרשתני, והא מ"מ לא הוחזקה לשקרנית ונאמנת, וא"כ כיון דמוכח דהי' ס"ד לומר אף דלא הוכחשה בעדים מ"מ כיון דלא האמינו לה טענת גרשתני א"נ לומר מ"ב, א"כ הדרא קושיא לדוכתא דלוקי באמרה שלא בפניו דגרשה גם סברת הב"ש בעצמה מוקשת, כיון דאין מתירין אותה באמירתה גרשתני וחוששין לשקרא, למה תהא נאמנת לומר מת בעלי, הא אם נידון דשיקרה במה דאמרה גרשתני ממילא תשקר לומר מת בעלי, כמו דאמרינן בהוכחשה בעדים, ומה בכך דלא הוכחשה בעדים דהא להצד דלא נתגרשה והיא רצתה להפקיע עצמה בשקר שוב א"נ במת בעלה.

ולזה הי' נראה בפשט הסוגיא, בהקדם איזה יסודות מוצקות בעזה"י.

הא' דנראה באשת כהן דאמרה שלא בפניו שגירשה אסורה לו, אף למשנה אחרונה דתלינן דעיניה נתנה באחר, מ"מ כל דידע בה בעלה דמשקרה לא תלינן דאומרת בשביל דעיניה נתנה באחר, כדאיתא בסוגיא דסוף נדרים, אף דהתם איתא כן באומרת גרשתני היינו דוקא לענין היתר להנשא לאחר, אבל לאסור נפשה על בעלה כהן, גם בגרשני כיון דגם שלא בפניו הוי קצת חזקה דאינה מעיזה נאמנת לאסור עצמה על בעלה כהן, ודמיא להההיא דסוף גיטין דא"א שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר שלא בפניו, דמגרש ראשון ונושא שני, ואין במשמע לחלק בין אמרה שלא בפניו למעשה שלא בפניו.

הב' באומרת גרשתני ובאו עדים והכחישוה מותרת לבעלה כהן, ולא אמרינן שויתה אנפשה חד"א כיון דידוע להב"ד דודאי שקר בפיה, בזה אנו דנין אותה לעיניה נתנה באחר, אף דידע בה בעלה דמשקרת, וביותר לפ"מ שכתב הר"ן בנדרים שם דל"ש שויה אנפשה חד"א לאסור עצמה על בעלה כיון דמשועבדת לו, אלא דלמשנה ראשונה נאמנת לומר טמאה אני דאמרינן דאי לאו דהאמת כן לא היתה מבזית עצמה לומר כן, וא"כ בגרשתני והוכחשה בעדים דודאי משקרא לאו כל כמינה למיסר עצמה על בעלה, ואף למ"ר אינה נאמנת.

הג' דמבואר במתני' דכתובות (דף כ"ב) דאם יש עדים שהיא א"א אינה נאמנת לומר שלא בפניו שהיא גרושה, ואף בנשאת תצא, כדאמרינן שם דהך בבא דאם משנשאת באו עדים לא תצא קאי רק אסיפא דנשביתי אבל לא אירשא דא"א הייתי, ואף לאידך לישנא דקאי גם אירשא דלא תצא משום דשלא בפניו איכא ג"כ קצת חזקה דאינה מעיזה, מ"מ משמע דוקא בנשאת בהיתר ע"י הפה שאסר, אבל בעלמא שאמרה גרשני וידוע שהיתה א"א אף בנשאת תצא, מדקתני מתני' הדין רק באומרת א"א הייתי וגרושה אני, וגם הא אמרינן מאן דמהני אירשא כ"ש אסיפא, הרי דלא קילא רישא מסיפא, וכיון דבידוע דנשבית ואמרה טהורה אני דא"נ אפילו נשאת תצא, ה"נ מכ"ש בא"א שאומרת שלא

בפניו גרושה אני, דאם נשאת תצא, והכי דייקא לישנא דהר"ן בכתובות שם שכתב כיון דנשאת בהיתר.
וע"פ יסודות אלו מרווח הסוגיא, דליכא לאוקמי באמרה שלא בפניו גרשני, דהא סתמא קתני אף באשת כהן, דבזה תהי' נאמנת לומר מת בעלי דל"ש בה לומר דמחמת שנאה אומרת כן להשמיט עצמה מבעלה, הא כבר היא משומטת ממנו משעה שאמרה גרשני, וראוי להאמינה מת בעלי משום חומר דבעל השני.
ואף דמרא דשמעתא ביבמות הוא שמואל, והוא סבר בסוף גיטין דפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר דמותרת לראשון, ובפשוטו משום דא"נ גרשתני לאפוקי עצמה מבעלה מחשש עיניה נתנה באחר, מכל מקום יש לומר דליכא מאן דפליג בזה על שמואל, דקטט דמתני' היינו בדרך אמירתה בגירושין וזה פרכינן אליבא דר"ה.
ואף ללישנא ב' דכתובות, דבבא ואם משנשאת באו עדים קאי גם ארישא, דבנישאת בהיתר לא תצא, וא"כ לא יהי' חומר בסופה, דאם יבא בעלה ל"ת מהשני ע"י אמירתה שאמרה גרשני ונשאת ברשות ב"ד דאף דחזינן דאמרה מת בעלי בשקר דאמירתה מ"ב הוי ג"כ העזה כמו גרשני שלא בפניו, דמ"ש גרשני ומ"ש מת בעלי, דאף דהמהרש"א (בתוס' ד"ה באותה שעה) כתב רק בדרך ואם נימא דמת בעלי הוי ג"כ העזה כמו גרשני, מ"מ באמת הסברא פשוטה הכי, ומוכח כן מכח קושיית המהרש"א שם ממה דהקשו התוס' דתהא נאמנת מת בעלי במגו דגרשני הא מת בעלי לא הוי העזה והוי מגו דהעזה [ובאמת מה דנקט המהרש"א דמגו דהעזה לא אמרינן בפ"ק דבב"מ, לענ"ד ליתא, דהא תוס' ס"ל דרק התם דהוי מגו לאפטורי משבועה, אבל בעלמא אמרינן מגו דהעזה ע"כ לענ"ד כך ראוי להקשות כיון דהנאמנות דגרשתני הוא רק מחזקה דאינה מעיזה, הרי דדנין לסברא אלימתא דא"י להעיז לאפקועי עצמה מבעלה וא"כ ממילא ליכא מגו דגרשתני דהא אמרת דא"י להעיז לומר כן, ומה"ט כתבתי בגליון הש"כ חו"מ (סי' ס"ב ד') ד"ה כ' בבעה"ת וכו' אמרינן מגו כה"ג אע"ג דאיכא העזה, וכתבתי דלענ"ד הכא דמה דמאמינין אותה מתנה נתת לי מכח החזקה דאינה מעיזה, וע"כ דמחזיקינן זה לחזקה גדולה, דאינה יכולה להעיז לומר כן בשקר א"כ ממילא ליכא מגו דהא אמרת דא"י להעיז לטעון כן] א"ו מוכח דס"ל לתוס' בפשיטות דאין חילוק בזה בהעזה בין גרשני למת בעלי, דבשניהם ההעזה בשוה.
ומה דהקשה המהרש"א שם, דא"כ דס"ל לתוס' בפשיטות דבשניהם ההעזה בשוה, הו"ל לתוס' להקשות דכי היכי דנאמנת גרשני ה"נ תהא נאמנת דמ"ב, לענ"ד י"ל דמאמינים

לה רק נגד חזקה אחת היינו חזקת א"א, אבל מת בעלי א"נ נגד שני חזקות חזקת א"א וחזקת חי.

[ובדברי תוס' אלו לא יכולתי להבין ולעמוד על עומק כוונתם, הא להדיא מפורש במתני' דכתובות, דבאם יש עדים שהיא א"א אינה נאמנת לומר גרושה אני, ומה בקשו בקושייתם ובתירוצם הראשון, וגם בתירוצם הב' כתבו רק בדרך אפשר הא מפורש כן במתני' וד' יאיר עיני].

מ"מ י"ל דבמה שאמרה מת בעלי ובא בעלה, לא אתרע נאמנתה דגרשני מחמת חזקה דאינה מעיזה דמהני בנשאת בהיתר דלא תצא, דמה שאומרת מת בעלי בשקר, בזה אינה מעיזה, דאם האמת אתה דגרשה אינו עוד בעלה ויכולה להעיז לומר מת בעלי, וא"כ לא יהא חומר בסופה דאם יבא בעלה לא תצא מהשני ע"י טענתה מכבר גרשני ונשאת בהיתר, מ"מ נלענ"ד דדוקא שנשאת בהיתר בטענת גרשני מכח הפה שאסר, אלא דאחר שניסת באו עדים ואיתרע המגו שלה, מ"מ כיון דהאמינו אותה גרושה אני, וגם איכא קצת חזקה דאינה מעיזה, הניחו אותה חז"ל בהתירה הראשון דנתגרשה, אבל בנ"ד דלא האמינו לה לעולם בטענת גרשני כיון דמוחזקת לא"א אלא דניתרת באמירתה מת בעלי, בזה אם יבא בעלה הדין דתצא מהשני, כיון דליכא לקיימה אהיתרא הראשון משום מ"ב, וא"כ באמרה שלא בפניו גרשני דבאשת כהן נאמנ' מת בעלי משום חומר דבעל השני, ולזה רצונו לאוקמי בגרשתני, די"ל דבלאו דרב המנונא דאף דלכתחילה אין מתירין אותה, מ"מ אם ניסת לא תצא מכח חזקה אלימתא דידה דא"י להעיז בפני בעלה דמהני לענין דאם נישאת לא תצא, דאין בזה סתירה ממתני' דכתובות דהתם מיירי דאמרה שלא בפניו גרושה אני, וא"כ ליכא חומר בסופה דאם יבא בעלה לא תצא מבעלה השני ע"י שטענה מכבר גרשתני, מש"ה גם באשת כהן א"נ דליכא חומר בסופה ולא דייקה, ולזה פרכינן מדרה"מ דבגרשתני מתירין אותה לכתחילה, ולזה משני דהוכחשה בעדים דבזה אף באשת כהן דאיכא חומר לגבי בעלה הב' מ"מ א"נ, דמחמת שנאה רוצית להשמט מבעלה דהא מכח גרשתני אינה מופקעת ולא נאסרת לבעלה, כיון דהוכחשה לאו כל כמינה לשוי' אנפשה חד"א וכנזכר לעיל, משום הכי אומרת מת בעלי דבזה גומרת הפעולה להשמט ממנו והוא נכון מאד בעזה"י.

עוד נ"ל ראיה ליסוד הנ"ל דחומר דתצא מבעלה הב' ג"כ סגי להאמינה, דהנה בתוס' ב"ב (דף ל"ב ע"א ד"ה אין וכו') וא"ת כי איכא ב' עדים לה דייקא דליכא חומר כדאמרינן ביבמות (דף פ"ח) ניסת שלא ברשות ב"ד מותרת לחזור לו, ולכאורה תמוה, הא מבואר ביבמות (דף צ"א) דר"ש הוא דאמר הכי אבל ת"ק ס"ל דגם בזה תצא מזה ומזה, וא"כ

דלמא הברייתא כת"ק, ובפרט דקיימא כן להלכה, ואי דקושייתם לרב ששת דאמר שם הלכה מכלל דפליגי וכו' וס"ל דליכא פלוגתא בזה, ולדידיה יקשה מהברייתא דב' אומרים מת, ג"ז אינה קושיא, דהא קושייתם בנויה רק על היסוד למאי דפסקינן דתרי ותרי הוי ספיקא דרבנן ומדאורייתא אוקי אחזקת א"א, והא דנאמנת בברי לי ע"כ משום דדייקא מגרעה לחזקת אשת איש, אם כן יש לומר דרב ששת ס"ל תרי ותרי הוי ספיקא דאורייתא, וזהו תמיה גדול לכאורה.

וצ"ל דקושייתם לרב דאמר לא שנו אלא דנשאת מבואר דס"ל לרב דבנשאת ואח"כ באו עדים דלא תצא דומיא דמתני' דמיירי בנשאת בהיתרא, אלא דלל"ק דשם אשמועינן רב דבבאו עדים לכ"ע ל"ת אפילו באו עדים ואח"כ נישאת, ולל"ב אשמועינן דדוקא בנישאת ואח"כ באו עדים לא תצא, ובזה הקושיא לרב לשיטתי', דפסק כר"ש דבנשאת שלא ברשות דמותרת לחזור לו, א"כ בנשאת ואח"כ באו עדים ליכא דייקא, ואי דרב סבר ג"כ דתרי ותרי הוי ספיקא דאורייתא, א"כ מאי פרכינן מאי למימרא הא טובא אשמועינן, דלא נימא דהברייתא כת"ק ויש חומר ואיכא דייקא, אבל לר"ש אין הדין כן, לזה הוצרך רב לומר דאף לדידיה דפסק כר"ש מ"מ בנשאת ואח"כ באו עדים לא תצא דתרי ותרי ספיקא דאורייתא, והוצרכו לתירוצם דמ"מ בזה דנשארת תחתיו אחר שבאו העדים המכחישים מקרי ג"כ דייקה.

ובזה מיושבים לי דברי רש"י ביבמות שם ד"ה וקתני דפנו וקשיא לרב, וקשה לי, הא בלא"ה קשיא מברייתא זו או אברייתא דלעיל, ואדרבא על רב ליכא קושיא כ"כ דהא יש לו תנא דמסייע, הברייתא דלעיל, ולא מצאתי למי שהעיר בזה, ולפי הנ"ל י"ל דס"ל לרש"י דעיקר רק בתחילת נשואין, אבל לא במה שנשארת תחתיו, ובאמת הברייתא רק כת"ק דבנשאת ובאו עדים ג"כ תצא מזה ומזה ואיכא חומר, ורב דפסק כר"ש ואעפ"כ ס"ל דלא תצא דס"ל תרי ותרי ספיקא דאורייתא, ומה שכתבנו דא"כ מאי פרכינן על רב מאי למימרא הא רב אצטרך אשמועינן דתרי ותרי ספיקא דאורייתא יש לדחות בקל, דהו"ל לרב לאשמועינן בעלמא דתרי ותרי ספיקא דאורייתא, וממילא נדע דהכא ל"ת כדקתני בברייתא וליכא למימר דמ"מ הוי ס"ד דאף תרי ותרי הוי ספיקא דאורייתא והוי ספק השקול, לא מהני אומרת ברי לי רק בצירוף דייקא, והיינו לת"ק אבל לא לדידיה דסבר כר"ש דליכא דייקא, דזה אינו, דאם תרי ותרי ספיקא דאורייתא דהעדים מסלקים לכל החזקות, ה"נ מסלקין לחזקה דדייקה והוי ספק השקול, ומוכח מהברייתא דבספק השקול מהני ברי דידה דממנ"פ דאם תרי ותרי ספיקא דרבנן הוי דייקא נגד חזקת א"א והוי ספק השקול ואם תרי ותרי ס' דאורייתא מסלקין לחזקה דא"א ולחזקא דדייקא והוי

ס' השקול, וכיון שכן ליכא למירמא הברייתות אהדדי, די"ל דהברייתא דדפנו דמיירי בפשוטו דנשאת ואח"כ באו עדים ס"ל כר"ש וליכא חומר וליכא חזקה דדייקא לגרע חזקת א"א, ובריייתא דלעיל כת"ק דר"ש ואיכא דייקא, לזה פירש"י דהפרכא לרב דפסק כר"ש ואעפ"כ ס"ל דל"ת קשה מברייתא דדפנו, ונכון בעזרת השי"ת.

אולם תמוה לי מאד, למה דס"ל לתוס' דדייקא רק מכח דנשארת תחתיו, מאי פרכינן מברייתא דדפנו, הא התם דכת הב' ג"כ אומרים דמת, אלא דאמרו השתא הוא דמת, ובזה למה לה לדייק אם מת מקודם או לא, הא מ"מ אין בעלה קיים ולא ישוב אליה עוד, וגם הכתובה לא תפסיד, דהא מעשה הנשואין שלה היא עפ"י ב' עדים וליכא חומר דהיא כאנוסה, ומה שנשארה עתה תחתיו בזה לא פשעה נגד בעלה הראשון, והוי כזנתה אחר מיתת בעלה דלא מפסדה כתובתה, וגם חומר לגבי השני ליכא דמה תפסיד בהשארותה תחתיו, דאם יפסלו עדים הראשוני' אף אם לא תעמוד תחתיו יהיה הדין דתצא ממנו מחמת איסור טומאה, וא"כ אין הפרש לה אם תצא עתה או אח"כ, וגם הכתובה לא תפסיד מהשני, דהא מיירי בניסת לא' מעידיה ע"י הודאת בע"ד דנשאה כדין ושמותרת לו, וזה תמיה גדולה לענ"ד.

והנראה מזה הכרח גדול לסברת תוס' כתובות (דף כ"ו ע"ב ד"ה אין וכו') א"נ ש"ה דאיכא ריעותא דהרי נטמאת לפנינו וכו', היכא דאיכא תרי ותרי לא אמרינן השתא הוא דאתרע, עיי"ש, מבואר דהא דבתרי ותרי אוקמה אחזקה, היינו בחזקה אלימתא דלא אתרעי, אבל באתרעי ובאנו לומר מכח החזקה השתא הוא דאתרע, בזה כיון דהחזקה לא אלימתא לא מוקמי אחזקה במקום תרי ותרי, ולפ"ז שפיר פרכינן מברייתא דדפנו, דנהי דהתם ליכא חזקה דדייקא, הא מ"מ גם חזקת א"א וחזקת חי ליכא, כיון דעכ"פ השתא מת והוי ספק השקול דלא תצא, כמו בברייתא דלעיל דע"י דחזקה דדייקא מגרע לחזקת א"א והוי ספק השקול דלא תצא.

ובזה יש לפרש עוד בכוונת רש"י הנ"ל במה שכתב וקשיא לרב, והיינו דיסוד זה דתוס' כתובות נ"ל להמתיק דהוי ג"כ חזקה כשעת מציאתה שהי' מכבר כן, אלא דחזקה דמעיקרא עדיפא לומר השתא הוא דאתרעי, ובזה בתרי ותרי ל"א אוקמי אחזקה, ויסוד זה עצמו דיש ענין לחזקה כשעת מציאתה תליא בפלוגתא דרב ושמואל בקדושין ביומא דמשלם שיתא, דבאותו יום עומדת להשתנות לצאת מנערות לבגרות, דסבר רב הרי היא בוגרת וא"ח לקדושי אביה, והיינו כיון דביום ההוא ליכא חזקה דנערות, אמרינן חזקה דכשעת מציאתה, ושמואל דסבר חוששין לקדושי שניהם ס"ל דכשעת מציאתה לא מקרי חזקה.

ובזה אמרתי ליישב קושיית תוס' בקידושין במה דפרכינן שם ומ"ש ממקוה, דהקשו דגם לרב לפרוך דהא רק ביומא דמשלם שית פליג דליכא בזה חזקה דמעיקרא, ואמרתי דלרב ליכא קושיא, די"ל במקוה אוקמי חזקת טמא לחזקת מקוה, וממילא אמרינן חזקה דהשתא שנמצאת חסר שהי' כן מקודם, לזה פריך רק לשמואל, דלא ס"ל לחזקה דהשתא א"כ במקוה יהי' רק ספק, ומשני דהוי ב' לריעותא, דהיינו דמוקמינן הריעותא דלפנינו לחזקת טומאה, ולפ"ז לאחר שאמרנו דמאי דפרכינן מההיא דדפנו דהא התם ליכא חזקה דדייקא ואע"ג דמ"מ הוי ספק השקול דלא מוקמי בחזקת א"א וחזקת חי, כיון דהרי מת לפניך, וכדברי תוס' כתובות הנ"ל, ולזה דייק רש"י לרב פריך, היינו לרב דס"ל בקידושין דחזקה כשעת מציאתו, בזה בתרי ותרי לא מוקמי אחזקה דמעיקרא.

אולם עדיין קשיא לי מסוגיא דיבמות (דף צ"ג ע"ב) א"ל ר"ש תניתותו, א"ל מת בנך ואח"כ מת בעלך וכו' מאי חזית דסמכת אהני, ובתוס' שם דאע"ג דתרי ותרי ס' דרבנן ואוקמי אחזקת איסור ליבם, אור"י היכי דהיבם אמר ברי לי וכו', בזה קשה הא לא אתרע חזקת איסור ליבם דאם הבעל מת קודם קיימא עדיין בחזקת איסור ליבם, וחזקה דדייקא ליכא במה דנשארה תחת היבם אחר שבאו עדים המכחישי', דהא לא תפסיד מידי בזה, דאם יפסלו כת הראשונה לא יהי' לה לעולם היתר ליבם ותצא ממנו, וא"כ למה לה לדייק אם מת הבן תחילה או לא אחרי שכשבאו עדים המכחישים כבר היא תחתיו דיבם, ובין כך ובין כך אם יופסלו הכת הראשונה צריכה לצאת מהיבם, אמנם בזה ליכא קושיא, דהא כל עיקר דהוצרכו תוס' לומר דדייקא הוי במה דנשארה תחתיו, היינו דבתחילת נשואין כיון דבב' עדים תהי' מותרת לחזור לו, אבל הכא במת בנך דדייקא מיד קודם היבום שלא תנשא לו לצאת אח"כ ממנו, דאם יופסלו העדים תצא מהיבם ובעלה הראשון הוא מת והוי כמו חומר דתצא מזה ומזה, א"כ מוכח מזה דהחומר מכח השני לחוד מספיק לומר בו חזקה דדייקא.

גם בלא"ה קשה כזה במה דאמרינן ביבמות שם, אלא לאו בחד הא ע"א נאמן רק בצירוף דייקא, ובזה בע"א אומר מת בנך ואח"כ מת בעלך אם תידוק ויבורר לה שמת בעלה לא תידוק עוד אם מת בנה קודם, הא בעלה מת ול"ש חומר דבעלה הראשון, ואף לפ"מ שכתבו תוס' שם (ד"ה ע"א ביבמה) הואיל ואיכא דייקא בשאר נשים מדקדקת גם זו, זהו שייך בע"א אומר מת בעלה להתירה ליבם, אף דתהי' מותרת להראשון כקושית התוס' מ"מ כיון דדרך כל הנשים לדייק על מיתת בעלה גם היא דייקה ע"ז, אבל לענין מיתת הבן דל"ש כן בסתם נשים ושייך רק לענין יבום, היכי דמת בעלה כולם אין מדקדקים,

אע"כ דאף דמת בעלה, דייקה קודם היבום שלא תצטרך אח"כ לצאת ממנו, הרי מוכח דדייקה ג"כ משום חומר דבעל השני, והראיה ברורה לענ"ד בעזה"י.
באופן דנסתלק הפקפוק הב' הנ"ל, דבחומר אף דליכא חומר דבעל הראשון מ"מ דייקה, ואדאתאן עלה נסתלק ג"כ פקפוק הראשון דבמומר דסניה ליה יותר מיבם, וכיון דאינה נאמנת לומר מת יבמי א"נ ג"כ לומר דמת המומר, דשאני יבם דעושית כן דרך תחבולה לומר דמת יבמה להשמט עצמה ממנו, ואינה חוששת לשום חומר, אבל במומר דבלא"ה משומטת ממנו, דלדעת המרדכי [והוא דעת י"א בהגהת ש"ע בסי' קנ"ד] דמומר כופין אותו להוציא, מכל מקום על כל פנים אין כופין אותה להיות עמו, וא"כ היא משומטת ממנו, ובפרט גם בתחבולה זו דאומרת עליו דמת ותנשא לאחר, אם יבא המומר דאסורה לו, דהוי כזינתה, מ"מ בזנתה ג"כ אין ברור דכופין להבעל להוציאה בגט, [עיי' תוס' ריש זבחים ד"ה סתם], והארכתי בזה בתשו' בעזה"י, א"כ דאינה מרווחת בתחבולה אמרינן דדייקה משום חומר דבעל שני, וזה דדן ריא"ז הזקן לדמות מומר לקטטא, אפשר שאז הי' הדין בערכאות לכופה להיות עמו, אבל עתה דמדינא דמלכותא אין מניחין אותה להיות עמו, י"ל דל"ש לומר דעושית כן להשמט ממנו, ונאמנת לומר עליו דמת דדייקה משום חומר דהבעל השני.
תד"ה אותיות וכו' דשטר אפסרא דארעא, ק"ל למאי צריכ' לזה הא בפשוטו ניחא דהתם דהשטר שנכתב לשם הלוקח דמהני מסירה, אלא דהמקשן שם רצה לדמות דאם אגב דהוי קנין גרוע מהני לשטר זה, מהני ג"כ מסירה בשטר אחר, וכמ"ש תוס' שם, והתרצן משני דאגב לא הוי גרוע דהוי כמסירה, ומהני בשטר דהתם דמהני מסירה והו"ה בשטר אחר מהני אגב וכתיבה אבל לענין דתהני אגב לחוד ליכ' שום ראי' משם, וע' בת' תולדת אדם להרשב"א סי' צ"ט, ולפי שיטתו שם מוכח באמת דאגב מהני במקום כתיבה ומסירה אבל לשיטת תו' ליכא שום ראי' וצע"ג.
ובאמת הרמב"ם פסק ג"כ דאגב במקום כומ"ס וכן פסקינן בשולחן ערוך והיינו דס"ל דהש"ס אגב שאני קאי על כל השטרות, אבל תוס' דבאו לחלק דלא קאי אכל שטרות אלא על דינא דהתם מה צורך להו לחלק דהוי אפסרא דארעא ולא בפשוטו דהתם הוי כמו מסירה אבל למיהוי במקום כתיבה לא וצע"ג.

דף קטז:
תוד"ה באותה (עמש"כ לעיל בע"א ד"ה ואף וד"ה ובדברי).

דף קיז.

מה בין גט למיתה כו', [מבני חביבי האברך הרר"ש נ"י] הקשה הנ"י (דף ז' ע"ב) על מה דתנן המביא גט ממדה"י, לא ישא את אשתו, דמ"ש מאותן נשים שאין נאמנות לומר מת בעלי, ומ"מ נאמנת להביא גיטה ממדה"י, משום דאיכא כתבא, ואני בעניי איני מבין קושייתו כלל, דהא לרב יוסף ספ"ב דגיטין דמוקי לה למתני' דנשים נאמנות להביא גיטה מיירי בא"י דוקא, ובמדה"י דצריכה להעיד בפ"נ באמת א"נ, ודאי לק"מ, ולאביי דפליג התם על ר"י וסובר אפכא דבא"י דאתי בעל ומערער משגחינן ביה, מש"ה אותן נשים א"נ די"ל דלקלקולן קמכוונו, ומתני' דקתני נאמנת דוקא בח"ל כיון דע"י אמירתן בפ"נ אי אתי בעל ומערער לא משגחינן ביה, ליכא למיחש דמחמת שנאתן אומרות כן לקלקולה, דהא לא תהא מקולקלת לעולם, נמי לק"מ, דהא טעמא רבא איכא במלתא, וכדמחלק אביי, כיון דאזדא חששא דקלקולא הן ככל הנשים דעלמא, דנאמנות להביא גיטה, משא"כ לענין דישא את אשתו, דחיישינן דיצרו תקפו, ומעיד שקר כדי לישא אותה, כל כמה דאת מהימנת לעדותו, ואף אי אתי בעל ומערער לא משגיחינן ביה, יותר ויותר יש לחוש דיצרו תוקפו ומשקר כיון דלא יפקיעו אותה ממנו אפילו ע"י ערעור הבעל מש"ה כל שאנו צריכין לעדותו, דהיינו במדה"י, אין סומכין עליו.

והנני להשיבך אשר הקשית על הנ"י פ"ב דיבמות גם אנכי נתקשיתי בזה, והנה בלא"ה דברי הנ"י תמוהים, מ"ש בתירוצו לחלק בין חששא דאיבה לחששא דיצרו תקפו, הא מ"מ הוי סברות הפוכות, דבח"ל חיישינן יותר לשיקרא מחמת יצרו תקפו ממה דניחוש משום איבה, ואלו בא"י הוא בהיפוך משום איבה חיישינן לזיופא, ומשום יצרו תקפו לא חיישינן, גם יש לעיין בסוגיא דגיטין דלאביי יקשה לישנא דמתני' מה בין גט למיתה שהכתב מוכיח, הא זהו אינו עיקר הטעם, דהרי גם בא"י הכתב מוכיח ואפ"ה א"נ להביא גיטה, והו"ל למתני' למנקט עיקר החילוק דבמיתה אי אתא בעל תהיה מקולקלת, ובגט לא תהיה מקולקלת דאף אי אתי בעל ומערער לא משגחינן ביה, וראיתי בדבריך שגם אתה הרגשת בזה, ורצית ליישב מה דקתני הכתב מוכיח, היינו ליתן טעם על יסוד הדין דלא חיישינן לערעורא דהבועל, ידעתי בני ידעתי, שגם בעיניך נחשב זה לדוחק גדול, כיון דעיקר הדין דלא מהני ערעורו אין זהו מקומו ונכלל במתני' ריש גיטין, דקתני בסיפא אם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו, משמע דברישא במביא ממדה"י לא מהני ערעורו כלל, [ואף דתוס' גיטין (דף ג' ע"א) כתבו דלס"ד דהש"ס דינא דמתני' דאם יש עליו עוררין קאי גם ארישא, מ"מ לפי האמת דל"ל לערעורא דבעל, פירושא דמתני' אם יש עליו עוררים דוקא בסיפא, אבל ברישא א"צ קיום בחותמיו] א"כ שם בעיקר הדין הו"ל לפרש

הטעם דל"ח לערעורו דהבעל משום דהכתב מוכיח, גם קשה הא דקתני בברייתא האשה נאמנת להביא גיטה מק"ו ומה נשים וכו', מה זו ק"ו, הא בנשים ל"ש שום חשש בגט, כיון דאין סופן לקלקלה, אבל באשה עצמה דחיישינן דרצונה להפקיע עצמה מבעלה זה, זהו שייך גם בגט.

ונלע"ד דהנה ביסוד הדין דהנך נשים ששונאות א"נ להעיד שמת בעלה דרוצים לקלקלה, יש בזה ב' אופנים, הא' לא דמחמת שנאה רוצין לנקום נקמתן ממנה לקלקלה בידי אדם שיהי' לה כל דין חומר דתצא מזה ומזה, אלא דרוצים רק בתקנת עצמן, כגון חמותה ששונאת כלתה דאכלה עמל בנה, לזה רצונה לאוסרה על בעלה שהוא בנה להפרידה ממנו, וכן צרתה רצונה להפרידה מבעל זה דלא תהי' עוד צרתה שלא תצער אותה, וכן כולם דקחשיב במתני' וכדנראה להדיא מלשון רש"י (דף קי"ז ע"ב ד"ה אמרה מת בעלה וכו'), כי היכי דלבתר שעתא כשישוב בעלי ובעלה תדחה לחרפות ולא תיתי לטרדן, מבואר דרש"י בא לתרץ בכלה המעידה לחמותה דהטעם דשונאת אותה דמגלה לבנה כל מה דעבדה, כדס"ל התם לר' יהודא [דע"כ סוגי' זו דדייק דחיישי' דמסקא אדעתא על שם סופה קאי לר"י, דאלו לרבנן דשונאת אותה משום כמים הפנים וכו' ליכא למפשט מיניה, דבלא"ה אף מקודם שבא בנה לביתו היא שונאת משום כמים הפנים, וכן מצאתי בעזה"י במ"ל] ובזה יקשה דמה תועלת לה לאוסרה על בעלה ותינשא לאחר הא מ"מ אח"ז תהי' ג"כ חמותה ומגלית לבנה, לזה כ' רש"י דתדחה לחרפות ולא תיתי לטרדן לגלות לבנה מבואר דס"ל לרש"י דלנקמה בעלמא בלי מצוא תועלתה ל"ח למשקרא, וכן נראה דעת הכ"מ (פי"ב מה"ג) דעל מ"ש הרמב"ם שמא יתכוונו לאוסרה עליו ועדיין הוא קיים, כ' הכ"מ ביאור הדברים האלו, דבא ללמדינו דאם מת בעלה של זו שהוא קרובם של אלו ונשאת לאחר נאמנות אלו להעיד שמת בעלה האחרון ול"ח שמתוך שנאה יעידו כדי לקלקלה, שאין חשודות להעיד שקרא אלא להפריד בינו ובינה עכ"ל, משמע דאין כוונתן לקלקולא דידה, אלא שיהי' פירוד בינה לבעלה של זו, שממנה גורם הצער והשנאה, ולפ"ז יהי' הכי ג"כ כוונת הרמב"ם (פ"ז ה"ג) מ"ש לפיכך נשים שחזקתן ששונאות זו לזו א"נ להביא גט בא"י זו לזו שמא מזוייף הוא ותכוין לקלקל אותה כדי שתנשא ותיאסר על בעלה, עכ"ל, היינו העיקר לאוסרה על בעלה זה שמביאה הגט ממנו להפרידה ממנו, ומה דכ' הרמב"ם (בהלכה ג') ואפי' היא צרתה נשואה לאחרים, צ"ל דהיינו הצרה המעידה נשואה לאחר ע"י גט, אף דכבר נפרדה ממנה ואינה עוד צרה לה, מ"מ א"נ להעיד לה שמת בעלה זו, וכדנראה בהה"מ [אלא מה דטרחו למצוא מקור לזה, לכאורה היא סוגיא ערוכה יבמות (דף ק"כ ע"א), וליחוש דלמא בגט אתי לה וכו',

הרי מפורש דאף דכבר יצאו בגט א"נ להעיד] וצ"ל באמת הטעם דרצונה להפקיעה גם צרתה מבעלה זה שתהי' כמותה, וכענין קנאת אשה בירך חברתה אבל בהיפוך אם הצרה שמעידה עליה היא נשואה לאחר מעידות עליה, כיון דכבר נפרדה מבעלה זה, וכ"כ הב"ש (סי' י"ז סי"ג) בכוונת הרמב"ם, הב' דלעולם השנאה משקרת לקלקלה בידי אדם שיהי' לה כל החומר, ומה דנראה מהרמב"ם נשאת לאחר מעידות עליה וכדמסיק הכ"מ הנ"ל, צ"ל הטעם כיון דבשעת העדות אינה עוד חמותה ולא צרתה פסקה השנאה, ואין חשודות עוד לשקר מחמת שנאה הקדומה, ויצא להרמב"ם כן, מדאמרינן גבי מת בעלי ואח"כ מת חמי, דאמרינן לא בעלה מת ולא חמיה מת, משמע דאלו ידעינן דמת בעלה יכולה להעיד ול"ח לשנאה קדומה, ואף לפי"מ דמשנינן שם ש"ה דרגש צערא, משום דכבר הרגישה חוששת ומסקא אדעתה על סופה דיבוא לביתו ויהי' לה הצער, אבל במת בעלה קיימא הדין דמעידה לחמותה, וכדמוכח ג"כ דעת תוס' (דף קי"ט ע"ב) מ"ט דר"א ע"ש ובמהרש"א, [והמ"ל נסתפק בזה אם למסקנא גם בידוע דמת בעלה חיישינן לשנאה קדומה, ולא העיר מדברי תוס' הנ"ל, וביותר מדברי הרמב"ם כדכתב הכ"מ, דאם נשואה לאחר מעידות עליה, הרי מפורש דל"ח שנאה קדומה] ולא ס"ל להרמב"ם לחלק בזה בין חמותה דהוא רק צערא דעלמא, מצרתה דהוי צערא דגופא, אלא לענין מסקא על סופה, בזה כ' רש"י לחלק דביבמתה דסופה להיות צרתה והוי צערא דגופה מסקא יותר ע"ש סופה, ובפרט להרמב"ם לשיטתי' דמשמע מדברי הה"מ (פ"ו מה"ג) במ"ש הרמב"ם דביבמתה אפילו היא אחותה, די"ל דס"ל להרמב"ם דיבמתה שונאה בעצמותה ולא משום דתהי' צרתה א"כ ממילא ל"צ לחילוקא דרש"י הנ"ל, ולא מצינו חילוק בין צערא דגופה לאינך צערא אלא בדרך צריכותא (דף קי"ח ע"א).

ולענ"ד מוכרח בביאור כפי טעם הב' דמחמת השנאה רוצים לנקום נקמתן ממנה דאל"כ אלא דהעיקר דרוצים להפרידה מבעל זה משום תקנת עצמן, א"כ בגט הבא ממדה"י נהי דאם אתי הבעל ומערער לא משגחין ביה ולא תהיה מקולקלות בידי אדם הא מ"מ תהי' מופרדת מבעל זה לעולם מדין מחזיר גרושתו משנישאת, וא"כ ניחוש לזיופא, כדי להפרידה מבעלה זה, כמו דחיישי' בא"י לזיופא, וכן יקשה על דברי הרמב"ם (פ"ז מהלכות גרושין הנ"ל) בא הבעל וערער וכו' לפיכך נשים שחזקתן וכו' ותיאסר על בעלה, אם נפרש שעל בעלה זה שמביאות הגט ממנו מה צורך להקדמה, דבערעור הבעל תצא מזה ומזה, ואיך תלי בזה הדין לומר לפיכך וכו', הא בלא"ה ע"י הגרושין מופקעת ואסורה לבעל זו אחר שתנשא לאחר מדין מחזיר גרושתו, גם למה דקימא לן כרבנן דר"מ, דכלה בחמותה וכן לאשת אביו הטעם משום כמים הפנים, בזה מה תועלת ומה

תרויח בהפקעה אותה מבעל זה, בזה לא תפקע השנאה דכמים הפנים, ואין לה תועלת רק לנקום ממנה, אלא על כרחך ברור ומוכרח דחיישינן דמשום שנאתן רוצים בקלקולא דידה בידי אדם.

אמנם אף דבררנו דחיישי' דרצונם לקלקלה ולנקום נקמתן ממנה, מ"מ כיון דשונאות אותה כ"כ, בודאי ראוי לחוש ג"כ אף במקום שלא תהיה מקולקלת ולא מצאו ידם להפק זממם בזה, מ"מ מעידות שקר כדי להפרידה מבעלה זה לתקנת עצמן, שלא תהיה עוד צרה לה וכדומה, דאף דשונא כשר להעיד, מ"מ כיון דחזינן דכ"כ גוברת השנאה לשקר ולקלקלה, ממילא בודאי ראוי לחוש דמשקרות בעדותן לתקנת עצמן, והוי נגיעה גדולה, אלא דבגט לענין לחוש לזיופא דהוא חשש רחוק, כולי האי לא עבדא, אלא היכי דיכולין לנקום נקמתן ממנה, כגון בא"י דאם יבוא הבעל ויערער יהיה לה כל חומר, אבל במדה"י דלא תהיה מקולקלת, דהא לא ניחוש לערעורא דבעל אינם חשודים לזיוף בשביל הצלה פורתא להפקיעה מבעלה זה, מש"ה בח"ל מדינא ל"ח לזיופא, ואף העדות דבפ"נ מקבלין ממנה ול"ח למשקרות בזה העדות כדי להפקיעה מבעלה זה, כיון דהכתב לפנינו ומדינא אין צריך קיום לא החמירו חכמינו ז"ל לפוסלן מעדות זו.

וראיה לזה, דהרי באמת לפי"מ דברנו דמחמת שנאתן רוצים לקלקלה, א"כ יפלאו דברי רש"י הנ"ל שכתב גבי מת בעלי ואח"כ מת בני שתדחה לחרפות ולא לטרדן, דלמאי צריכים לזה הא בלא"ה רצונה שתדחה לחרפות לנקום נקמתה ממנה, ולזה צ"ל דס"ל לרש"י מסברא, דהיכי דלפי שעה אינה מצירה, ואין לה שנאה רק דמסקא ע"ש סופה, זהו אינו גורם שנאה בלב אלא דיראה לנפשה שיהיה לה צער, בזה אין כוונתה לקלקלה, כיון דעוד אין להשנאה מקום לחול, מש"ה הוצרך רש"י למנקט הטעם דלא לטרדן ופועלת להציל עצמה, ובזה מדוקדק לישנא דרש"י דלא פירש כן מקודם בסוגיין, כדאמרי' בטעמא דר"י דכלתה אינה מעידה דמגלית לבנה, הו"ל לרש"י לפרש זהו הטעם דרצונה שתדחה לחרפות ולא לטרדן, א"ו דס"ל דלעיל מיירי שבעלה בביתו ומצטערת עתה ממנו, הטעם בפשוטו דמחמת שנאה רצונה לנקום נקמתה ממנה ולקלקלה, אבל הכא דאמרינן דמסקא ע"ש סופה, בזה ס"ל לרש"י דהוא רק להציל עצמה, וכדדייק לישנא דהש"ס לבתר שעתא לא תיתי תצטערן, מש"ה כתב רש"י דלא לטרדן ונכון.

הרי בררנו דתרווייהו איתניהו דחשודות להעיד בשקר הן מצד תקנת עצמן להפקיע אותה מבעלה זו, הן מצד לנקום נקמתה ממנה, אבל לזיופא לא חיישינן רק במקום שיכולים לקלקל אותה דגדולה נקמה.

ולפ"ז מיושב לישנא דמתני' מה בין גט למיתה, היינו אף דבגט דאי אתי בעל ומערער לא משגחינן ביה ולא תהיה מקולקלת בד"א, הא מ"מ כיון דאמרת דשונאות אותה הרבה, מהראוי לחוש אותן לנוגעי' בעדות לתקנת עצמן להפרידה ממנה, א"כ נהי דל"ח לזיופא בשביל כך, מ"מ כיון דבעי' עדות בפ"נ, לא להמני בעדות זו, ולזה נתן הטעם דהכתב מוכיח, היינו כיון דמעיקר הדין לא בעי קיום סגי בעדות כל דהוא.

ובזה מיושב מה דתמהו על הרמב"ם דהשמיט לאיבעי' דחמותה הבאה לאחר מיכן והיינו כפי"מ שדקדקנו מדברי רש"י, דהיכי דרק משום דמסקא על סופה אין רצונה בקלקולא דהאיך אלא לתקנת עצמה דלא תיתי לבסוף לצערה, ולפ"ז הי' קשה להרמב"ם הא דקתני בברייתא דגיטין, הנשים שא"נ לומר מת בעלה א"נ להביא גיטה, דמוקי אביי דמיירי בא"י, הא בכלל אותן הנשים חמותה הבאה לא"מ, והרי בזו דחוששת רק לתקנת עצמן, ובשביל זו ל"ח לזיופא כדמוכח מדנאמנת בח"ל, גם בא"י תהיה נאמנת להביא גיטה, אלא על כרחך דלאביי נפשוט האיבעי' דחמותה הבאה לא"מ נאמנת לומר מת בעלה.

ולפ"ז מיושבים היטב דברי הנ"י וקושייתו עצומה, כיון דחזינן דמביא גט במדה"י לא ישא אשתו, הרי אף דמשום עיניו נתן בה, ל"ח לזיופא מדחזינן דבא"י ישא אשתו, מ"מ במדה"י חיישינן, דמשום דעיניו נתן בה חשוד להעיד שקר דבפני נכתב, אף דהכתב מוכיח והעדות זו רק לחומרא בעלמא, מ"מ חיישינן, א"כ אמאי נאמנת להביא גיטה, דמה בכך דהכתב מוכיח, מ"מ ניחוש דמשקרה בעדות דבפ"נ כדי להוציאה מבעלה זו להציל עצמן, דנהי דאנן ל"ח לזיופא משום כך, מ"מ לא נאמינם בעדות דבפ"נ, ולזה תירץ הנ"י דמשום חשש אין להפרידה מבעלה זו, אף אם מדינא צריכין לעדותן, היינו חוששי' דמשקרת, מ"מ כיון דהכתב מוכיח ומדינא א"צ קיום ל"ח כ"כ למשקרות, דמרתתי דיבא הבעל ויכחישם, ול"ח רק ליצרו תקפו, אבל בא"י דהחשש רק משום זיופא בזה גם ליצרו תוקפו ל"ח, ומ"מ א"נ להביא גט דחיישינן דרוצים לנקום נקמתן, ומשום כך מזיופא, וא"כ ליכא סבורת הפוכות, דחששא דיצרו תוקפו אלים מחששא דרוצים להפקיע אותן מבעל זו משום תקנת עצמן, אבל החשש דרוצים לנקום נקמתן החשש בזה יותר מיצרו תוקפו ודוק היטב.

הנה הרי"ף והרמב"ם השמיטו לאיבעי' דחמותה הבאה לאחר מיכן ולמד מזה הב"י דס"ל להקל ובכ"מ נתן טעם דהאי חששא דרבנן הוא, ונקטינן ספיקו לקולא, אולם תמיה לי איך אפשר לומר דהוי רק חששא דרבנן הא בהנך נשים דאין מעידות, אם בעלה כהן אוכלות בתרומה, הרי דמחזיקינן אותה לודאי משקרת וקיימא בחזקת א"א, ולומר דעכ"פ לענין מסקא אדעתה שמא ימות בעלה ותפול קמי יבם, זהו רק חששא בעלמא

ומדרבנן, זה אינו, דהא למאי דבעי למפשט דמתני' מת בעלי ואח"כ מת חמי דהוי ג"כ בדרך דמסקא דעתה ושונאת אותה על העתיד, ואעפ"כ קתני בהך במתני' דהיתה בת ישראל לכהן אוכלת בתרומה, ובמ"ל למד מזה דאם זנתה הולד ממזר ודאי, וכן אם בא אחר וקדשה מותר בקרובותיה דדנין לודאי דבעלה חי א"כ ממילא הוי ספיקא דאורייתא, ועי' בתשו' עבודת הגרשוני (סי' ס"ז) כתב דגם דעת הרי"ף והרמב"ם לפסוק האיבעיא לחומרא, אלא דסמכו על שהביאו דינא דמתני' מת בעלי ואח"כ מת חמי דמיניה רצו למפשט האיבעיא דמסקא דעתה וכו'.

וזה תמוה דאף אם אפשר לדחוק כן בכוונת הרי"ף הא הרמב"ם לא הביא כלל הך דינא דמת בעלי ואחר כך מת חמי.

ונלע"ד דתוס' בסוגיין הקשו אההיא דיבמתה אינה מעידה, והלא כשמעידה על יבמה שמת שמא ייבם אותה בעלה ותהי' לאלתר צרתה, ותירצו דאינה חוששת לכך כיון דיודעת דבעלה חי ויבא ויקלקלנה עכ"ל, ותמוה לי הא לשמואל ס"ל דיבמה אינה כא"א, וכן לרב עכ"פ בנשואה מותרת ליבם כדלעיל (דף צ"ה) ואר"ה כגון שקידש אחיו, א"כ גם אחר שיבא בעלה לא יקלקלנה, ותוס' הנ"ל בתחילת דבריהם הקשו מזה דמה תרויח הא לא תתקלקל לה, ותירצו דמ"מ מכוונת לביישה וזהו שייך אם עכ"פ אינה מגרעת כחה עתה, אבל מ"מ ישאר קושייתם השניי' הנ"ל דעתה מגרעת עצמה שתהי' צרתה לאלתר ולבסוף כשיבא בעלה לא תרויח לסלקה מהיות צרתה.

ולזה באמת צ"ל על קושית תוס' דהעיקר תקנת חז"ל הי' היכא דמעידה על יבמתו שיש לה בנים והיא אין לה בנים דחוששת שמא ימות בעלה ותפול לפני יבמה ותהי' צרתה, לזה מעידה שמת יבמה ותנשא לאחר ותהי' מקולקלת לבעלה, ובאינך גווני הוי משום לא פלוג (ועי' במ"ל).

אך לפי זה יקשה על האיבעיא דחמותה הבאה לאחר מיכן, דזהו שייך רק היכי דמעידה לכלתה הבאה לאחר מיכן שאין לה בנים ובזה ישאר קושיית תוס' הא כשמעידה על בעלה שמת תפול מיד לפני בנה ותהי' מיד כלתה, וגם אחר כך כשיבא בעלה לא תהי' נפקעת מזה.

ולזה נראה דיסוד הדין דיבמה אינה כא"א וכן לרב אם מן הנשואים, היינו משום דהטעם דאמרו רז"ל באשת איש דתצא מזה ומזה, מחששא דיאמרו שגירש בעלה ונשא זה, וזהו לא שייך ביבם, וכדאיתא להדיא בסוגי' (דף פ"ח) ומה דמסקינן שם רישא דעבדה איסורא קנסוה, היינו שקנסו לחוש שיאמרו גירש ראשון, (ועי' בהרא"ש שם), אולם כ"ז לסוגיא דידן, אבל לפי דברי הירושלמי שהביא הנ"י ר"פ האשה דמבואר דקנס בעלמא

הוא, לצאת מזה ומזה, דמשני צריכה גט לברר איסורו דראשון, ועי' במ"ל (פ"י מהל' גירושין) דהוציא מזה דס"ל דאיסורו דראשון הוא מקודם שנתגרשה, ולא אסרו משום מחזיר גרושתו, אלא דאסרו מקנסא בעלמא, וא"כ ממילא גם יבמה היא כא"א.

ולפ"ז י"ל דהא דאמרינן בעו במערבא חמותה הבאה לאח"מ, היינו דבמערבא לשיטתייהו, דגם ביבמה אסורה כא"א, מש"ה שפיר שייך דמסקא דעתה כו', דאף דתהיה לאלתר כלתה מ"מ כשיבא בעלה תהיה מקולקלת, אבל לסוגיא דידן ליתא כלל להך איבעיא, דמה"ת תעיד בשקר הא מגרעת עצמה דתהיה מיד כלתה, ובסוף בבוא בעלה ג"כ לא תתקלקל, ואף דאם מן האירוסין קימא לן כרב דאסורה, מ"מ י"ל כיון דעכ"פ בנשואה מותרת א"כ תו ליכא למימר דחמותה הבאה לאח"מ נכלל בלשון חמותה דקתני במתני' דכל היכי דאיכא צד חמותה אסורה, דהא במן הנשואין איכא צד חמותה ושריא להעיד, ע"כ דלא נכלל בזה א"כ ממילא מוכח דגם מן הארוסין שריא מדלא חשבה למתני בפני עצמה, והבן.

ואולם עדיין לבי מפקפק דבאמת קשה לכאורה לפי טעמא דתצא מזה ומזה דיאמרו גירש הראשון, הא זהו שייך לאסרה על הראשון דהוי כמחזיר גרושתו, אבל מ"ט אסורה להשני, וצ"ל דלהשני דעבדה עמו איסורא בלא"ה קנסוה לדון כאלו זינתה במזיד דאסורה לבועל ורק לאפוקה מבעלה הראשון בזה לא היה ראוי לקנוס לדונה כמזיד אלא דוקא במקום דשייך חששא דיאמרו גירש ראשון ומחזיר גרושתו, וכן מצאתי בעזה"י במ"ל (פ"י מה"ג), ולפ"ז י"ל דהא דאמר שמואל יבמה אינה כא"א, ומותרת לחזור לבעלה, וכן לרב מן הנשואין, היינו דוקא לבעלה, אבל אחר שימות בעלה אסורה ליבם, דלגבי דידיה קנסוהו בפשוטו לדונו כמזיד דאסורה לבועל, ואף דבעידן דנבעלה לו בלא"ה היתה אסורה לו משום אשת אחיו, מ"מ אסורה לו משום סוטה וכמו דאיתא להדיא בהגהת ש"ע (סי' קע"ח סי"ט) לענין אחות אשתו, ומבואר כן להדיא בתוס' (דף צ"ד ע"ב) ד"ה אשת גיסו, והטעם מבואר במקור הדין בפסקי מהרא"י דשייך שפיר שנאסרה לבועל באם תמות אחות אשתו, וה"נ ביבם דשייך דנאסרה לבועל באם ימות בלא בנים.

ומה"ט תמוהים לי דברי תוס' הנ"ל בקושייתם דמה תרויח הא לשמואל יבמה אינה כא"א ומותרת ליבם, הא י"ל בפשוטו דלשמואל מותרת רק לבעלה אבל מ"מ לא תפול קמי יבם דאסורה לו דמשום קנס עשאוה כזינתה דאסורה לבועל ומרווחת שפיר שלא תפול לפני בעלה ליבום, ואולי י"ל דאף דאסרו להשני דהוי כזינתה, מ"מ כיון דמה"ט לא רצו לאסרה לבעלה א"א לאוסרה גם על השני, דהוי כחוכא ואטלולא, דממנ"פ אם אתה דן אותה למזיד תאסור לבעלה, ואם לא, תשתרי גם להשני, אלא אסרו להשני רק

היכא דממילא אסרו להראשון משום שיאמרו גירש אותה בזה הוא אסרו להשני משום סוטה לדונה כמזיד, כיון דעכ"פ היא אסורה גם להראשון אבל ביבמה דמותרת להראשון שהוא בעלה דלא שייך דגירש הראשון, מותרת גם להשני ותפול לפניו ליבום.
ועדיין צ"ע דמהיכן פסיקא להו לתוס' כן, דדלמא אסורה להשני בכל ענין, ואם נימא כן לקושטא דמלתא אזדא לדברינו הנ"ל.
וביסוד דברי הרמב"ם בחמותה הבאה לאח"מ כתבתי ישוב נכון בארוכה בתשובתי לבני חביבי הרב רבי שלמה נ"י (הנ"ה הועתק לעיל בסמוך). ואין רצוני פה להאריך בזה, כי אחרי כל התירוצים, מאן ספין ומאן רקיע להקל ח"ו נגד דעת הרא"ש והטור ופסק הרמ"א.
ואולם עכ"פ יש מקום לנו לדון להקל במה דאפשר, היכי די"ל דלא פליגי בזה האוסרים, והיינו כמ"ש הח"מ, דעתה דאין מיבמים ליכא חשש, ומה שטוען העבה"ג בתשובה דדבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, ובתשו' צ"צ כתב כיון דנאמנות דע"א באשה משום דאפקעינהו רבנן לקדושין מיניה וכיון דבזמן הש"ס לא אפקעינהו בעדות של חמותה הבאה לאח"מ ממילא גם עתה לא מהני עדותה, הנה מלבד מה שיש לטעון עליהם, דלענין דבר שבמנין מצינו כמה וכמה חולקים בדבר, וגם לענין אפקעינהו לא מצאנו הך טעמא רק ברש"י שבת (דף קמ"ה ע"ב) אבל מסתימת כל הפוסקים לא משמע כן, גם אף אם יהיבנא להו קושייתם, זהו רק אם אמרינן כדעת הב"ש דבחמותה הבאה לאח"מ אף אם היא ערוה לבנה ולא תהי' כלתה משום לא פלוג, א"כ כשגזרו גזרו סתם חמותה הבאה לאח"מ שייך בזה דבר שבמנין, וגם סברת הצ"צ דמ"מ עתה דאין מיבמים וליכא חשש הא לא אפקעינהו לקידושין, אבל בהך גיסא י"ל כדעת הח"מ דהיכי דהיא ערוה מעידה, דמה דטען הב"ש מן יבמתה שהיא אחותה יש לחלק דיבמתה היינו גיסתה שייך לא פלוג, דבכל ענין שם גיסתה עליה, וכמו כן אלו בפירוש אמרו אם יבמה לא תעיד היינו אומרים לא פלוג, אבל כיון שלא אמרו כן מעולם על אם יבמה רק דנכלל בכלל חמותה והיינו היכי דיש צד חמותה ממילא במקום שהיא ערוה ליכא בזה צד חמותה ואין שם חמותה עליה, ולא שייך לא פלוג.
ובזה מיושב קושיית עבה"ג שהקשה כיון דלא חשיב חמותה הבאה לאח"מ, ע"כ משום דנכלל בכלל חמותה, ה"נ לא הו"ל למחשב יבמתה דנכלל בכלל צרתה, ולפי הנ"ל ניחא, דבלשון צרתה יבמתה שהיא אחותה לא היתה בכלל כיון דליכא בה צד צרתה, לזה אמרו יבמתה דגם אם היא אחותה בכלל דמ"מ מקרי גיסתה, ואם נימא כן ממילא ליתא לטענת העבוה"ג והצ"צ, דלטענת דבר שבמנין י"ל כיון דבתחילה ג"כ חילקו והתירו בהיא ערוה,

ואסרו רק היכא דיש צד חמותה וכיון דלדידן דאין מיבמים ליכא צד חמותה, ממילא מותרת, ודומה לגילוי נחש, (עי' מג"א סי' תס"ח) וכן לטענת אפקעינהו כיון דאמרו אפקעינהו היכא דליכא צד חמותה, נכלל ממילא בזה לדידן דכללו דבריהם דבליכא צד חמותה אפקעינהו לקדושין.

וביותר י"ל דממנ"פ אם נידון ביבמתה אחותה משום לא פלוג, וה"נ בחמותה הבאה לאח"מ יקשה היכי פשטינן מהא דאמרה מת בעלי ואח"כ מת חמי, והיינו כיון דבעלה אינו בעיר ליכא שנאה עתה, הא י"ל דלמא התם משום לא פלוג דכשאמרו דכלה אינה מעידה היכא דהיא בעיר אסור בכל ענין משום לא פלוג, וזה תמוה מאד.

אע"כ או דנסתר סברת לא פלוג היכא דליכא צערא דגופה או י"ל דהיכא דהוי משום לא פלוג ומדינא נאמנת ממילא לא אמרינן דאינה נאמנת רק להחמיר לא לקולא, מש"ה פשיט שפיר מדתני בההיא דמת בעלי ואח"כ מת כו' דאוכלת בתרומה דאין הטעם משום לא פלוג.

וכיון דהוכחנו דהיכא דהוא מטעם לא פלוג הא דאינה נאמנת הוי רק דרך חומרא, ממילא נהי דלאותו צד איבעיא מדחמותה הבאה לאח"מ א"נ, גם לדידן דאין מיבמין א"נ משום לא פלוג, מ"מ כיון דהיא איבעיא דלא אפשטה, ממילא בהיא ערוה וכן לדידן דאין מיבמין הוי ספיקא דרבנן, ובזה קיימא סברת הכ"מ שהבאנו בתחלת דברינו, דהוי ספק דרבנן ולקולא, ואפשר להעמיס כן בכוונת הח"מ במ"ש בזה"ז אפשר לסמוך על הב"י, היינו דבזה קיימא דברי הב"י דנהי דביסוד האיבעיא הוי ספיקא דאורייתא, אבל היכי דהוא רק משום לא פלוג הוי ספיקא דרבנן, ולענ"ד נכונים דברי הח"מ ויש לסמוך על זה במקום דחק אם יסכים עמי מעכ"ת נ"י ועוד מורה מפורסם, כנלענ"ד.

דף קיז:

דלמא ש"ה דרגיש צערא, ראיתי במ"ל פי"ב ה"א מהלכות גירושין ד"ה ואני מסתפק דמסתפק שם אם זהו דווקא בצירוף דחוששת לעתיד ואנו חוששי' דבאמת לא מת לא בעלה ולא חמיה אבל בידוע בעדים שמת בעלה נאמנת, או דרגיש צערא היינו דשנאה ישנה הוא מהצער שעבר ולעולם שונאת אותה, ולענ"ד מלישנא דרש"י קי"ח ע"א במתני' ואע"ג דפקע צד כלתה וכו' מ"מ הא אמרינן לעיל לאו בעלה מת וכו', משמע להדיא דגם למסקנא צריך לזה, וכן יש לדייק מדברי תוס' קי"ט ע"ב ד"ה מ"ט דר"א וכו' דהקשו דמ"מ לפלגו גבי ההיא שמת בעלי וכו' ע"ש, ואם נימא דמכח צער הקודם מכוונת לקלקלה, א"כ לא הקשו מידי דמה בכך דנישאת מ"מ אנו מאמינים באמת שמת בעלה, ומ"מ אינה נאמנת על חמותה, וא"כ מה שאנו מתירים אותה לינשא אין זה מתנגד לגבי איסור

חמותה, אע"כ דאם באמת היינו ידעינן דמת בעלה היתה נאמנת על חמותה, גם יש לדייק כן מדברי הש"ס מכח צריכותא בדף קי"ח ע"א דלפי דברי המ"ל הו"ל להש"ס לאצרוכי בפשיטות ובהיפוך דבסיפא רבותא יותר לרבי עקיבא דאף אם באמת מת בעלה א"נ על חמותה, וא"כ במה דמתירין אותה לינשא אין זה סתירה לאיסור חמותה, אע"כ דבמת בעלה באמת נאמנת על חמות' אף דעדיין אינו מתיישב כל צרכו דמ"מ הו"ל צריכותא גדולה דעכ"פ בסיפא ליכא תרתי דסתרי אהדדי דעכ"פ אפשר דמת בעלה ולא מת חמיה, מ"מ אינו קושיא כ"כ, אבל להמ"ל בוודאי יגדל התמיה, אע"כ ברור דרגיש צערא הוא רק משום להבא כנלע"ד.

שם א' אומרת מת וא' אומרת נהרג כו' בשו"ת הרא"ש (כלל נ"א) בנידון הכחשה דעד אחד העיד דבנו התעסק בקבורתו וע"א העיד שלא היה בנו על קברו, דכיון דקימא לן כר"י ור"ש דא' אומרת מת וא' אומרת נהרג דתנשא כש"כ בזה דהכחשה במלתא אחריתי, עיי"ש.

ומה דלא למד הרא"ש כן בפשוטו דקימא לן כרבי עקיבא דעדי נשים לא בעי דרישה וחקירה, כיון דאיכא כתובה למשקל כד"מ דמי וכיון דכד"מ דמי ממילא בהוכחשו בבדיקו' כשר כמו בדיני ממונו', וההיא דהכחיש' אם בנו הי' בשעת הקבורה שם בודאי לא הי' יותר מבדיקות, נלענ"ד פשוט דאף דהר"ן בתשו' כתב בפשיטות שכיון שמדמין לד"מ הכחשה בבדיקות כשר מ"מ לא פסיקא להרא"ש כן מסברא די"ל כיון דהוא קולא גדולה לומר משום דפתיכא ביה צד ממון יהא דינו כד"מ, עד שהרמב"ם הוצרך להוסיף דמשום עגונא דאתתא הקילו, א"כ י"ל דלא הקילו רק לענין דלכתחילה ל"צ לדרישה וחקירה, אבל היכי דחזינן ריעותא דהוכחשו בבדיקות י"מ דלא הקילו, ובתשו' מהרי"ט (ח"א סי' קל"ח) כ"כ לקושטא דמלתא, [אבל פלא בעיני שלא הביא דברי הר"ן בתשובה ודברי הרא"ש בתשו' הנ"ל דמבואר בהיפוך, ומ"ש מהרי"ט שם דמוכח כן בתשו' הרא"ש כלל מ"ו, לא ידעתי כוונתו] לזה הביא הרא"ש ממתני' כיון דההכחשה בגוף המיתה אינו מזיק, כ"ש דההכחשה במלתא אחריתא.

ואפשר באמת דר"מ מורה בהכחשה במלתא אחריתא דתנשא, ולא פליג רק בהכחשה בגוף המיתה אלא דלר"מ לא מצינו כן במפורש, ולזה הוכיח הרא"ש רק מדקיימא לן כר"י ור"ש ממילא מכ"ש בהכחשה במלתא אחרית', או אפשר דר"מ ס"ל דכל הכחשה אפילו בבדיקות לא תנשא, משום דס"ל כר"ט דעדות נשים לד"נ מדמינן להו, או דס"ל דלענין הצרכת דו"ח הקילו לדמות לד"מ אבל בהוכחשו לא הקילו וכנ"ל.

עכ"פ מדברי הרא"ש נלמד דס"ל לדינא דדינא דמתני' א' אומרת מת וא' אומרת נהרג, ה"ה גם בעדים דעלמא שהכחישו בזה אם מת או נהרג ס"ל לר"י ור"ש דתנשא.
ומה דקשה הא לכאורה בסוגיין מוכח בהיפוך, דהא לשנוייא דר"א דבמחלוקת שנוייה, א"כ רישא דקתני ואחת אומרת לא מת דתנשא אתי כר"י ור"ש, וע"כ נלמד כן מדס"ל לר"י ור"ש דמת ונהרג תנשא, ואם איתא דר"י ור"ש ס"ל דגם בעדים דעלמא כה"ג תנשא א"כ איך מוכח מדבריהם דפליגי בזה אר"מ דהכחשה דצרה דלא מת דהוי הכחשה ולא תנשא, הא שאני מת ונהרג כיון דתרווייהו קאמרי מת לא מקרי הכחשה, דמה"ט אפילו בעדים דעלמא שריא, אע"כ מוכח דר"י ור"ש ס"ל דבמת ונהרג תנשא, דזהו רק בצרות ומטעם דהכחשה דצרה לאו הכחשה היא, וצ"ל באמת לשנוייא דר"א מוכח דר"י ור"ש ס"ל הכי רק בצרות, אבל למה דקיימא לן כשנוייא דר"י דגם לר"מ הכחשת לא מת בצרה לא הוי הכחשה, ורק במת ונהרג כיון דשניהם באים להתיר עצמן הוי הכחשה אפילו בצרות, וממילא אמרינן דהיא סברה פסוקה, וגם לר"י ור"ש הי' ראוי לומר כן דאף ע"י הצרה הוי הכחשה כה"ג אי לאו דטעמייהו דאפילו בעדים דעלמא אינו מזיק ההכחשה, כיון דתרווייהו מודים בגוף המיתה, זהו כוונת הב"ש בקוצר אמרים וכך כתב המהרח"ש בק"ע.
ומזה גלוי הסתירה על דברי מעכ"ת נ"י שכתב דרך פלפול להוכיח כשיטת הרא"ש, משום דקשה לשנוייא דר"א, דאמאי נקט פלוגתייהו בא' אומרת מת וא' אומרת נהרג, ולא נקט פלוגתייהו בא' אומרת לא מת דלר"מ ל"ת, ולר"י ור"ש תנשא, ע"כ דבא לאורויי בסיפא דבמת ונהרג אפילו בעדים דעלמא תנשא, ובמח"כ לנשויא דר"א אין קיום לדברי הרא"ש וכנ"ל (ועי' שו"ת סי' פ"ה).

דף קיח.

תוד"ה סד"א (עי' שו"ת סי' פ"ה).
תוד"ה בת ישראל לכהן וכו' מידי דהוי ב' שבילין וכו' ומיהו איכא הכא חדא דאיסורא וכו' וכה"ג לא ילפינן מסוטה, ופשטא מחוסר הבנה, דגם בב' שבילין איכא חדא דאיסורא ואעפ"כ מקילים, ולזה נראה לי ברור להגיה ולמחוק תיבת ומיהו, וצ"ל ואע"ג דאיכא הכא חדא דאיסורא, וכוונתם דיש ראיה מב' שבילין דאף דחד חזקה ממ"נ נסתרה, מ"מ לגבי כל חדא באפי נפשי' אזלינן בתר חזקה, וכדי דלא נימא דשאני ב' שבילין דלאו מדין חזקה אתינן עלה רק מדין ספק טומאה ברה"ר דגזרת הכתוב דטהור, וכזה הקשה ממש הש"ך בנקודת הכסף יו"ד סי' ק"ץ על הטו"ז עיי"ש, לזה כתבו דבכה"ג לא ילפינן מסוטה, והיינו כמ"ש תוס' חולין כיון דחדא מינייהו בוודאי טמא אינו דומה לסוטה

ועיקר ההיתר דב' שבילין רק משום דכל חד וחד מוקמינן בחזקתו ואע"ג דבממ"נ א' נטמא א"כ הו"ה הכא כנ"ל ברור.

דף קיט.

מה טעם אין מייבמין, קשה לי להפוסקים דאנן קיימא לן סמוך מיעוטא לחזקה לחומרא מדרבנן אמאי סברי רבנן דמתייבמת נימא סמוך מיעוטא דאיילונית לחזקת איסור אשת אח, ובתשובה הארכתי בעז"ה.

מה שכתב בני חביבי נ"י דלתירוצא ב' דהרשב"א במשמרת הבית דלא אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה אלא דוקא היכי דהמיעוט נגרע מהרוב עצמו דמיושב בזה קושייתי בההיא דקיימא לן דקטן וקטנה מייבמים דסמכינן על הרוב שאינם סריסים ואיילונית דמ"מ נימא סמוך מיעוטא דאיילונית לחזקת איסור אשת אח שהי' מקודם בעוד שבעלה הי' חי.

דבריך נכונים, אבל אינם מעלים ארוכה לגמרי, דהרי הרא"ה ותוס' והרא"ש בבכורות (דף כ"ג) הקשו אם הי' רוב מצויים אצל שחיטה מומחים דנימא סמוך מיעוטא דאין מומחים לחזקה, ותירץ הרא"ה דרוב היינו כל, וכ"כ עוד גבי רוב פרות אינן חולבות אא"כ יולדות, דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, הרי דס"ל אף דהיכי דאין המיעוט נגרע מהרוב עצמו, מכל מקום אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, וישאר קושייתי הנ"ל. (וע"ע חי' חולין י"א).

שם מה לי איסור כרת. עיין קדושין י"ד ע"א תד"ה ותהא ושם י"ב ע"ב תד"ה אם הקלנו ועיין לעיל קי"ד ע"א ועיין מנחות נ"ג ע"ב תד"ה אין מחמיצין. (ועי' שו"ת ח"ב סי' קל"א).

שם רבא אמר רישא חזקה ליבום וכו'. ופירושו דרבא אמר דרישא וסיפא אתיא בין לר"מ בין לרבנן, לא תנשא, דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה [וזהו דלא כתוס'] עיין שם היטב.

תד"ה מחוורתא, בסוף הדבור, מיהו אי לא חייש ר"מ למיעוט מן התורה אפילו היכא דאיכא חזקה בהדיה הוי אתי שפיר. קשה לי, וכי אפשר לומר כן, הא בתינוק שנמצא בצד עיסה ס"ל לר"מ כן לקולא וע"כ דאורייתא הוא.

קשה לי הא סמוך מיעוטא לחזקה ע"כ דהוי דאורייתא לר"מ כמבואר בסוגיא דקדושין דף פ' גבי תינוק שנמצא בצד העיסה דאפילו להקל אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא ופלגא, א"כ עדיין יקשה על כל דמאי הא מדינא אסור דסמוך מיעוטא לחזקת טבל (ועי' תו' רעק"א טהרות פ"ה אות י"ז).

דף קיט:
תנן ניתן לי בן כו', כ' בב"ש (סי' קנ"ו סט"ז) מדלא פריך מרישא מוכח דלעולם תהי' אסורה לכהן משום שווי' אנפשה חד"א, ומ"מ ליכא הוכחה גמורה, די"ל דברישא לענין זה מאמינין לה שכן הוא שמת בעלה ואח"כ בנה ולא נצריך כרוז לכהונה, דאף דלהתיר עצמה ליבם לא מהימנא, מ"מ לענין זה לגבי החשש דתצריכה כרוז לכהונה נאמנת, ובפרט דאחרי דהדין שלא תתייבם מה לנו לחשוד אותה למשקרת דהא ל"ש דמרחמא ליבם דהא יהא הדין דלא מתייבמת, ורק מסיפא פריך דדלמא האמת כדבריה ותצטרך כרוז לכהונה, כן נראה לענית דעתי.

דף קכ.
במשנה אין מעידים אלא עד כו'. בתשובת עבוד' הגרשוני סי' ע"ב דקדק מלשון מתני' מדלא סידר רבינו הקדוש דינא דאע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו אחר בבא זו דאין מעידים עד ג"י דאז הוי קאי אתרתי בבות, לדייק מזה דדוקא ברישא דליכא הכרת פנים הוא דלא מהני סימנים בגופו ובכליו אבל בזה דישנו להכרת פנים ורק חשש בעלמא שמא תפח בזה סמכינן על סימן דגופו וכליו. (ועי' שו"ת סי' ק"ח ד"ה ונלענ"ד).
שם אלא עד ג' ימים. מלשון זה דייק הרשב"א דבעינן דידוע דהוא תוך ג"י אבל בספק א"מ אבל יש נוסחות אין מעידים אחר ג"י משמע דבספק מעידים, ובמדרש ויקרא רבה פי"ח הובא משנתינו בנוסח דאין מעידים אג"י אבל בפרשה ל"ג וכן בבראשית רבה פע"ג איתא הנוסחא אלא עד ג"י.
שם לא כל האדם. כעין זה פסחים מ"ח ע"ב.

דף קכ:
מ"ס סימן מובהק וכו' מה שתמה אחי הגנ"י על הנ"י יבמות ד"ה סימן מובהק, לענ"ד פשוט דצריך להיות פסיק ב' נקודות בין גבי גט ובין מצא קשור, ובתחילה כ' לדינא דמעידים בסימן מובהק אפילו בדאורייתא כדאמרינן גבי גט היינו מההיא דנקב יש בצד אות פלוני ואח"כ ציין בפ"ע על הגמרא מצאו קשור, וי"ל דלהך תנא אית ליה סימנים דאורייתא וממתניתן ליכא סתירה דמיירי בארוך וגוץ, וביותר נלע"ד דבא לומר אהא דכתב דסימן מובהק מהני דמהני בין בגופו בין בכליו.
שם ואב"א כליו (דקתני אין מעידין אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו) בחוורי וסומקי. דאין זה סימן שהרבה נמצאים כן, אבל לשאלה לא חיישינן ובהאי דפרק כל הגט מצאו בחפיסה או בדלוסקמא אם מכירו כשר צריך לדחוק דמכירו אחפיסה ודלוסקמא קאי אף דנקט בלשון זכר ובלשון יחיד, כ"כ בתוס', אבל ללשון ראשון דחיישינן לשאלה

א"צ לדחוק כלל, ומפרשינן כפשטיה דהאי מכירו קאי אגט. ונוראות נפלאתי על התוס' שכתבו דלל"ק דחיישינן לשאלה מיירי התם שידוע שכן נאבדו בחפיסה ולהכי לא חיישינן לשאלה, ומה צורך לכך ואי משום דקתני מצאן בחפיסה, הא חזינן דהתוס' בקושייתם לל"ב דל"ח לשאלה היה ניחא להו לפרש דמכירו קאי אגט ולא חששו למה דקתני מצאו בחפיסה אלא דהוקשה להם מה דקתני בלשון יחיד וזכר, ומכ"ש דלל"ק ליכא קושיא כלל מזה, די"ל דלרבותא נקט אף דמצאו בחפיסה מ"מ אין החפיסה סימן דחיישינן לשאלה וצריך דוקא שיכיר הגט עצמו, וד' יחנני וילמדני. (ועי' שו"ת ס"ס ק"ז). שם א"נ שמא איהו קירב מיתתו, (עי' שו"ת סי' ק"ט).

רש"י ד"ה מן הארכובא וכו' ועלה ברחוק פרסה וכו' משמע דשיעור פרסה יכול לחיות תוך המים, וזה יותר משעה, [זולת אפשר דהילוך פרסה במים הוי זמן מועט].

דף קכא.

ההוא גברא דטבע בדגלת כו', נלענ"ד דכמו דחיישינן אם אנחנו מוצאים א' טבוע שמת ואין מכירים אותו אף דידעינן דפלוני נטבע ויצא מחזקת חי, דהא במים שאל"ס רובם למיתה, אעפ"כ חיישינן שמא הנטבע הלך לו וזהו איש אחר שנטבע ה"נ יש לחוש שהוא בעצמו אחר שהלך חזר ונטבע דמה לי דחיישינן שנטבע אחר או שהוא חזר ונטבע.

ולבאר יותר מה שחדשנו חשש חדש שמא יצא וחזר ונטבע, נ"ל ראיה לזה דהא בשו"ת הריב"ש סי' שע"ח מבואר דס"ל להרי"ף במלחמה ובמים בעי' קברתיו דחיישינן שמא בלבלוהו המים וסבר שמת ויצא להרי"ף כן מההיא דדגלת דבעינן אסקינוהו, דהייני טלטלוהו דהוא כמו קברתיו עיי"ש, וכ"כ בפשיטות בנודע ביהודא סי' כ"ח דקברתיו אינו ענין לדדמי על הטב"ע אלא לבדדמי שסובר שמת ועדיין חי עיי"ש, והנה הגאון נב"י תמה להסוברים דספק אם אשתהי ג"י תלינן לקולא, מאי פרכינן בההיא דדגלת אינהו דעביד כמאן, הא כיון דבעלה של זו נטבע זה ד' ימים א"כ בממנ"פ אם זהו שנמצא הוא אותו שנטבע, הא ידעינן דהוא בעלה, ואם ניחוש שבעלה הנטבע יצא חי וזהו טביעה אחרת ממילא הוי ספק ג"י, ותירץ דמיירי דהשושבינים לא ראו הטביעה רק איש אחר ראה שנטבע א' בדגלת והוא מכיר עתה בסי' שזהו שהועל זה שנטבע אז, אבל אינו מכירו מי הוא, ושושבינים הכירו שזהו בעלה א"כ שפיר פרכינן דלא מהני טב"ע של שושבינים כיון דהוי יותר מג' עיי"ש, מדאצרכי ואסקיני' דהוי כקברתיו הא ליכא חשש דשמא חי ובלבלוהו המים דהא זהו שנמצא הוא הנטבע זה ה' ימים, ואף אם נפרש דקברתיו הוא משום בדדמי על טב"ע דע"י העסק בקבורה נותן בו עין היטב להכירו וכמ"ש המהריב"ל ח"א דס"ט לצדד בכוונת המאור, הא כיון דהשושבינים לא ידעו שפלוני, ורק ע"י הכרתם

בטב"ע שזהו בעלה נודע שהוא הנטבע, א"כ ל"ש כלל בדדמי, אע"כ דהא דבעינן קברתיו דחיישינן שמא חי שזהו הנמצא זה הנטבע, מ"מ דלמא יצא וחזר ונטבע, ואף דדברי הנב"י הנ"ל אינם מוכרחים דבפשוטו י"ל דמיירי דראינו איש אחד נטבע וא"י מי הוא ואחר שהעלוהו הכירו השושבינים בטב"ע שזהו פלוני, ובזה אף המקילים בספק ג"י, מ"מ הכא קרוב יותר שזהו הנמצא הוא הנטבע אז, והוי כמו ודאי שהה ה' ימים, א"כ י"ל דנהי דלחומרא דנין כן, מ"מ אינו ודאי שהנמצא הוא הנטבע אז, מש"ה בעינן קברתיו דשמא הנמצא הוא חי והמים בלבלוהו, והנטבע זה הוא איש אחר, אבל לענ"ד מוכח דהרי"ף לא פירש כן, וגם לא כפירוש דברי הנב"י הנ"ל, דאם כן איך הוכיח הרי"ף מזה דאפשטא איבעיא דעד אחד במלחמה, הא בזה לא שייך בדדמי, דממה נפשך אם ניחוש שהנמצא אינו בעלה ממילא לעולם לא יתוודע לה דבעלה נטבע, ואיך שייך דלא דייקא דמאמנת להעד, הא לא נודע לה כלל שנטבע בעלה, דדוקא אם בעלה באמת נטבע, ואנו חוששין דהעד המעיד שנמצא הוא בעלה בזה שייך סברא דמאמנת להעד כיון דידעה דבעלה נטבע סומכת דהעד מעיד אמת שזהו הנמצא הוא בעלה, אבל בלא ידעינן כלל שבעלה נטבע רק ע"י ההכרעה של העד, ואם העד שקר מה"ת לן לומר דבעלה נטבע ול"ש לומר דנודע לה שנטבע א"כ ברור דהרי"ף ס"ל כפשטא דידעינן דבעלה נטבע, ומוכח באמת דס"ל להרי"ף דספק ג"י חיישינן לחומרא א"כ מדבעינן קברתיו מוכח דאף דידעינן דבעלה נטבע וגם עתה מכירים בטב"ע שזהו בעלה מ"מ חיישינן דחי הוא דשמא יצא וחזר ונטבע, זולת אם נימא דקברתיו בעינן דשמא כיון דידע דנטבע בקל הוא סובר שזהו בעלה ובעי' קברתיו דבזה דייק היטב וכסברת מהריב"ל, אבל מתשו' הריב"ש לא משמע כן אלא דקברתו בעי' דחיישינן שמא חי הוא עיי"ש, א"כ מוכח דחיישינן שיצא וחזר ונטבע ודו"ק.

כתב ש"ב רומפכ"ת ידידי נ"י בדבריו היקרים לישב קושיית הנב"י דאי מיירי בסי' מאי פרכינן אינהו כמאן עבדי דלמא בצירוף סי' מהני, וכ' ש"ב רומ"פ לנכון דדוקא לענין בדדמי דאמרינן דלא עיין שפיר מהני סי' דדייק שפיר, אבל מטעם שינוי הגוף דא"א להכירו לא מהני סי' וה"נ לענין אשתהי (הג"ה בדברי הנב"י ע"ע מ"ש לעיל דף קט"ו באורך).

שם במשנה מן הארכובה ולמעלה. עיין חולין דף ע"ו ע"א ושם כתב הרא"ש בתירוצא קמא דלענין בין הפרקים כיון דדיוקי סתרי אהדדי אזלינן לחומרא דדינו כלמעלה עיי"ש. וא"כ הכא בהיפוך דאזלינן לחומרא דהוי כמו מלמטה ולא תינשא ולא הוי ב' חומרי

דסתרי אהדדי כיון דאין כאן הלכה ידוע אלא דמספקא לן איזה דיוק עיקר עבדינן מספק לחומרא בכל מקום. כ"כ הרא"ש בתשובה כלל ב' סי' ט"ז.

דף קכא:

אר"נ האלקים כו'. בתשו' מיי' ס' נשים סימן י"ב כ' ואין לתמוה על ר"נ דאשתבע דאכלי כוורי לחסא היכי אשתבע הכי כיון דאמר אשתו אסורה אלמא מספקא ליה אי מיית אי לא וי"ל דרובם אין ניצולין ור"נ שפיר אשתבע דאפי' בדיני נפשות אזלינן בתר רובא אלא דבעריות מחמירין ואמרי' דלכתחלה לא תנשא אע"ג דרובם מייתי עכ"ל ועי' תשובת הראנ"ח ח"ב סימן מ"א.

דף קכב.

ואמר חבל על קולר של ב"א וכו'. ברי"ף איתא שהיו מהלכין לאנטוכיא.

שם שהיו מהלכין בדרך ביתר. ברי"ף איתא לכרכום של ביתר.

שם הא קמ"ל דאי משתכחת סתמא וכו'. עיין עירובין דף י"ז ע"ב תוד"ה אמר רב הונא.

שם ונומיתי לו אמרתי לו, וכן בפסוק עזרא ד' ח' כנמא ופרש"י שם כאשר נאמר.

שם להיות משיאין עד מפ"ע כו' י"ל בעדות אשה אף דע"א ועמפ"ע נאמן, מ"מ בעי דוקא שנתקבל עדות בב"ד ובעד מפ"ע מהני כשמעיד הב' בב"ד אבל שלא בב"ד י"ל דלא הוי עדות, ומ"ש הר"ן בנשאת שלא ברשות ב"ד ג"כ אמרינן כיון דנישאת הוי כשנים ואין ע"א נאמן להכחישו לומר לא מת, היינו ג"כ שהעיד העד בב"ד, אלא דהיא לא המתינה עד שהורו ב"ד להנשא, וקדמה ונשאת בלי התרה מב"ד אבל כ"ז שלא העיד בב"ד י"ל דא"נ. ומה"ט י"ל דבעינן קב"ע נשים בב"ד של ג' כיון דצריכין להעיד בב"ד בעי' בג' ככל דבר שצריך ב"ד, וכמו קב"ע דעלמא.

ומ"ש בח"מ (ס"ק מ"ה) בארוכה דלא בעי ב"ד של שלשה, דהרי הטעם דהצריכו ג' לקב"ע ולא סגי ב' דהוי כעד מפ"ע ובעגונא דעמפ"ע כשר לא בעי ג', לענ"ד י"ל הא דאמרינן בעלמא דלא סגי בב' דהוי עד מפ"ע, היינו דבלא"ה הי' באפשרי לב' לקבל עדות ויעידו בפני ב"ד של ג' שהועד כן בפניהם ויהי' אז שם עדות, לזה צריכים לטעם דעד מפ"ע וכה"ג בעדות אשה מהני, אבל מ"מ כל שלא הועד בפני ב"ד לא גמר ההיתר, ומ"ש הח"מ ראיה ממה דמבואר בתשו' ב"י בעסק עיגונא דהסכימו כולם לאסור זולת המבי"ט וחד דעמיה, וכתב המבי"ט מאחר שהוא התירה לא תצא מהתירה הראשון, לעניית דעתי זהו אמת, דההוראה זו הוי רק כהוראת איסור והיתר ולא בעי ג', אבל מ"מ בעי ההוראה על ידי קב"ע בג' דצריך שיקבל העדות בפני ג'.

ולכאורה מה חידוש דעד מפ"ע כשר, הא כיון דעדות הא' הי' מהני חוץ לב"ד א"כ העד הב' שמעיד מפיו, הוי כמעיד שנגמר עדות הא' בב"ד דמיד שהעיד נגמר עדותו, ובאיזה ענין מקרי עד מפ"ע, כיון דא"צ הגדה כלל בב"ד, א"ו משמע דבעי הגדה מעליא בב"ד דוקא (וע"ע בשו"ת סי' קכ"ג קכ"ד).

דף קכב:

כיון דחזיתינהו בכיא, עי' ח"מ סק"ל דאם בתחילה שאלו אותו והשיב אח"כ בזמן אחר הסיח לפ"ת מדינא מקרי מסלפ"ת דהוא ענין אחר, ולענ"ד מוכח כן מדברי הב"י דכתב בכוונת הנ"י במ"ש דכמו בהתחיל לומר מסלפ"ת אפילו ששאלו אותו בסוף ואמר עפ"י שאלתו מקרי מסלפ"ת, ה"נ כל שאומר א"י פלוני כל מה שישיב להם מכאן ואילך לא מקרי מסלפ"ת, ופי' הב"י אף שאומר אח"כ כמה נאה כמה גבור ולא פירש כפשוטו שיאמר אח"כ בזמן אחר במסלפ"ת, ואי דלשון הנ"י כל מה שהשיב משמע הכל דרך תשובה היא גופא קשיא אמאי לא נקט הנ"י רבותא יותר אפילו מה שאמר אח"כ לפ"ת לא מהני, אע"כ דבמעמד אחר הוי ענין חדש.

כתובות

דף ב.

ואלמנה כו' דוקא בעולה אבל נכנסה לחופה ולא נבעלה אף דאין לה טענת בתולים כדאיתא לקמן במתני' דף י"א היינו להפסיד כתובתה. אבל מ"מ שייך לטעון לאסרה עליו משום הכי נשאת בד'. ירושלמי.

שם מתני' שפעמים בשבת כו' שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין. קשה לי איך קתני סתמא והא בקטנה אמרינן דפיתוי קטנה אונס הוא, והא רש"י לא ניחא ליה לומר לא פלוג, ויש לומר דלא פלוג משום מיעוט נשים דהיינו אשת כהן או אשת ישראל שנתגרשה פחותה מבת ג' זהו ל"א אבל בזה גם רש"י ס"ל דלא פלוג בין קטנה לגדולה. [אב"ה יש לדון קצת בזה, דודאי כל שהדברים משתוים ומתחלפים זה בזה יותר מהראוי לומר בהו לא פלוג, והרי גדול בגדול מחלפי אהדדי גם נכרי בישראל כדאיתא במסכת שבת פ' תולין (דף קלט ע"א) ומשמע שם דקטן בגדול לא מחליף אף בששניהם ישראלים, ובבכורות פרק כל פסולי המוקדשים (דף לה ע"א) איתא כן להדיא, וא"כ כהנת וישראלית אף דב' מינים הן מחלפי כיון דשניהם גדולות, וקטנות וגדולות לא מחלפי אף דשניהן ישראלית]. (אאב"ה מכבוד אחי חביבי הרב רבי שלמה נ"י שמעתי בטעם רש"י ז"ל שמיאן לומר משום לא פלוג משום דלמאי דס"ד דהמקשן לקמן (דף ט

ע"א) דהאומר פ"פ מצאתי לא תהא אסורה עליו משום דאין אשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה והיינו דס"ד דאפילו ראה אדם שזינתה אשתו רק שלא היה שם עדים לא נאסרה עליו וכמ"ש בתוס' שם ולפי סברא זו דבעי עדים רואים הזנות יקשה איך יפורש המתני' דאף אם מוקי לה בטענת דמים ומברר בעדים שלא מצא דם, מ"מ הא לא תהא אסורה עליו, דנהי דידעינן בבירור שזינתה מ"מ הא גם באומר פ"פ מצאתי לגבי דידיה מחזיקים בבירור שזינתה דהא נאמן לגבי עצמו לשויה חד"א ומ"מ זנות כזה אינו אוסר כיון דזינתה בלא עדים וע"כ צ"ל דמתוך שיבא לב"ד יבאו עדים שהיו בשעת מעשה וראו מעשה הזנות. הן בתוס' שם (לקמן דף ט ד"ה ומי) סיימו בזה"ל אבל אהא דאר"א דנאמן בלא עדים לומר דמצא פ"פ פריך שפיר, משמעות דבריהם דאלו היה (אפשרות שיהא) מביא עדים שהיה פ"פ היה ניחא, וזהו קשה דהא מ"מ לא היו עדים שראו הזנות, ויראה דמזה ראיה קצת למ"ש הב"ש (סימן מב) בלא ראו עדים נתינת הטבעת לידה ואח"כ מיד ראו אותו בידה מקרי מקדש בעדים ולמד זה מהן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה, ולכאורה אינו דומה דהתם בשעת ביאה כבר ידעו ע"פ אומדנא שעתא הוא בא עליה ומתקיים העדות בידיעה שלא בראיה, דהא הידיעה הי' בשעת מעשה, משא"כ בראו הטבעת אח"כ בידה, דבשעת הנתינה גם ידיעה לא היתה להם, ומנ"ל דידיעה למפרע מקרי מקדש בעדים, אבל מדברי התוס' אלו מסתייע סברא זו, דמש"ה אתי שפיר מה דדייקינן מדבריהם שאם היו עדים שפ"פ לא היה קשה, משום דכיון דעתה יודעים העדים שזינתה, מקרי למפרע זנות בעדים בידיעה שלא בראיה, וי"ל דהתוס' הוציאו סברא זו כי היכי דלא תקשי לס"ד דהמקשה איך יפורש המתני' דהכא כיון דהם לא ניחא להו בפירש"י דיבאו עדים שזינתה, אבל בדעת רש"י י"ל דלא ס"ל דידיעה למפרע מקרי בעדים, וע"כ מוכרח שזה המקשן מפרש שיביאו עדים שזינתה, וכיון דלא מצא הכרח גם במסקנא לנטות מזה הפירוש לא ראה רש"י לחדש משום לא פלוג עכ"ד אחי שי').

ובמה דנקטו תוספות בפשיטות דמשום א"י צ"ל לתקן דתהיה מותרת מס"ס קשה לי הא י"ל דע"י שיבא לב"ד תהיה אסורה כשתתאלמן להנשא לכהן דהוי רק ספק דאינה תחתיו וי"ל דאמת אינו נאמן לאסרה על אחר דרק לעצמו נאמן מדין שוויה אנפשיה חד"א.

ועדיין קשה במ"ש תוס' לקמן בסוגיא דפ"פ (ד"ה מאי לאו דקטעין פ"פ) משום דבטענת דמים לא יקרר דעתו והיינו בדרך ממ"נ דבא"כ או א"י ונתקדשה פחותה מג' דאסורה לו לא יתקרר דעתו ובא"י דעלמא דהוי ס"ס יתקרר ויתקרר דהא באמת מותרת לו (וכ"כ בתוס' ישנים שם) ובזה קשה הא התקנה משום א"י דעלמא דמותרת לו מטעם ס"ס

ויתקרר דעתו, ואם יבא לב"ד ויברר טענותו שלא נמצא לה דמים, לכשתתאלמן תהיה אסורה לכהן.

שם לפיכך חלה הוא כו' אינו מעלה לה מזונות. וא"ת האיך שייך ללמוד מדברי עצמו דהרי שמואל עצמו הניח ויסד הדין דהגיע זמנו בא' בשבת א"מ לה מזונות והוא עצמו למד מההנחה זו דבחלה הוא או היא א"מ מזונות וי"ל דהא מה שאמר שקדו חכמים כו' אינו דברי עצמו דזהו ברייתא לקמן (דף ה ע"א) וממילא דין הראשון דהגיע זמנו באב"ש לאו דידיה הוא אלא דמוכרח מדתיקנו ג' ימים והלא גם אלו תיקנו רק יום א' כיון דכבר לא היה אפשר שתנשא ביום א' ממילא לא היתה יכולה להנשא עד יום ד' מחמת טענת בתולים וא"כ מאי נ"מ מג' ימים, וע"כ נ"מ מענין מזונות דאם יגיע זמנה בב' או בג' בשבת כיון דמסיבתה ותקנתה דידה הוא מעוכב א"צ להעלות מזונות (וכן ראיתי להרב מור"ש איידלס על תוס' ד"ה ותנשא), וכיון שדין זה לא הניח הוא ויסוד מונח הוא מהברייתא עצמה שפיר למד ממנו לחלה.

ורש"י ז"ל פירש דהאי לפיכך ר"י מסיים ליה משמיה דנפשיה, ויראה דמפרש דנ"מ מתקנתא דג' ימים היכא דבתי דינין יושבים בכל יום, וא"כ דין דהגיע זמנו באחד בשבת אינו מוכרח מהברייתא ושמואל מדנפשיה אמרה וא"א שיאמר על דברי עצמו לפיכך אע"כ רב יוסף הוא דמסיים ליה.

תוד"ה שאם כו' ואומר ר"ת כו' [הקשו הגאון רעק"א] על ר"ת דאף באשת כהן ופחותה מבת ג' ויום אחד נמי איכא ס"ס, דהנה התוס' מקשו בדף ט' ד"ה ואב"א דאכתי איכא ס"ס ספק מכ"ע וספק אונס, ותי' תוס' דאם איתא דהויא מכ"ע הויא טוענת, זה לא שייך רק אמימרא דר' אלעזר אבל במתני' שעדיין לא בא לב"ד ותקנו שתהא נשאת ביום ד' כדי שיבא מה בכך אם לא יבא דלמא אם הי' בא לב"ד היתה טוענת, (הועתק מספר חיי עולם כלל ס"ס הל' מ"א).

לכאורה יש [להקשות] על האיבעי' דחלתה היא דנסתחפה שדהו, אמאי קתני עמד בדין וברח דהיינו האונס מצידו, ליתני מחייבי לאוין דמותרת ביבום מה"ת ול"א דהיא עוברת הלאו בלא טענת הא קאימנא [דזהו] פוטר אפילו חלתה אחר שעמד בדין וכנ"ל. ואולי י"ל דהתם ל"ש כ"כ נסתחפה שדהו דעדיין אינה שדהו כיון דרק זקוקה לו.

גם י"ל לפי פי' תוס' דנסתחפה שדהו דא"י לקיים פ"ו, והיינו דהיא אינה מצווה, אבל לענין יבום דגם היא מצווה כדמוכחי' מחייבי לאוין דמותרת ביבום מה"ת ול"א דהיא עוברת הלאו בלא עשה, וא"כ לא שייך נסתחפ' שדהו וק"ל.

הקשה מעכ"ת במ"ש הר"ן להוכיח מההיא דפרסה נדה דאינו מעלה לה מזונות, דחופה היינו יחוד מש"ה א"א לכונסה, הא י"ל דהטעם דאסור לכונסה, דשמא יבא עליה שלא בליל חמישי ויתקרר דעתו, דהא אחרי שנשאת מותר לבא עליה בכל עת כמ"ש הר"ן גבי אתפסוה מטלטלין.

הנה למ"ש מהרש"א בסוגיין דהא דאמרינן שקדו ג"י ולא סגי מעלה לה מזונות, דחופה היינו יחוד מש"ה א"א לכונסה, בתולים, היינו משום דט"ב צריך להעלות לה מזונות, דהיא אומרת יודע אני שבתולה אני עיי"ש, ממילא ניחא דאם יכול לכנסה נדה והעיכוב רק מחמת ט"ב היה מחוייב להעלות לה מזונות.

אמנם דברי מהרש"א סתורים ממ"ש רש"י בסוגיא לפיכך רק יוסף מסיים לה משמיה דנפשיה, והיינו דאם איתא דשמואל מסיים לה, איך שייך דלמד כן מתוך דברי עצמו שהמציא דמשום שקדו אינו מעלה מזונות, אע"כ דרב יוסף למד כן מדברי שמואל, ואם איתא לדברי המהרש"א, י"ל כפשוטו דשמואל הביא ברייתא דלקמן דקתני ותנשא בא' בשבת ומשני שקדו ג"י, מזה מוכח מדנקט שקדו ג"י ולא סגי ביום א', ע"כ דהנ"מ דמשום ט"ב מעלה מזונות, ומוכח שפיר דמשום שקדו אינו מעלה מזונות, וע"ז אמר שמואל ולמד לפיכך חלה וכו' אע"כ דלא כהמהרש"א, ובעיקר קושיות מהרש"א י"ל בפשוטו דנקט האמת דשקדו ג"י, ונ"מ היכא דבתי דינים קבועים בכל יום דנשאת בכל יום, דמ"מ בעינן ג"י א"כ יש מקום לקושיית מעכ"ת, דדלמא ההיא דפרסה נדה מיירי באמת היכי דאין ב"ד קבועים בכל יום ואסורה להנשא משום ט"ב.

אמנם מעיקרא לק"מ, דהמשמעות דפרסה נדה אינו מעלה מזונות עד שתטהר, הא היכי דחזינן דכבר פסקה איזה ימים מלראות ועומדת בספירתה ז"נ ועת טבילתה יהיה בליל ב' או בליל ה' יהיה מותרת להנשא בימי נדתה, דמה"ת נחוש שמא תחזור ותראה ותתקלקל ויגיע ליל טבילתה בלילה אחרת, ובפרט למ"ש הב"י יו"ד סי' קצ"ו דאין דרך נשים לראות יותר מן ד' ימים עיי"ש.

דף ב:

אין גט לאחר מיתה הא תני ליה רישא. וא"ת הא מ"מ ס"ד דבסיפא דאם לא באתי דאסורה ליבם דהעולם לא ידעו שמת תוך יב"ח ויאמרו דהיא גרושת אחיו, והרי תוס' בגיטין סוף פ' מי שאחזו (דף עו ע"ב ד"ה דהא) כתבו במה דמספקינן במעכשיו אם לא באתי ומת בתוך י"ב חדש דאסורה להנשא עד כלות יב"ח דהעולם א"י שמת ויתמהו על זה שמתירים להנשא, א"כ ה"נ י"ל דאסורה ליבם דלא ידעו שמת תוך י"ב חודש ויאמרו

דהיא גרושת אחיו, וי"ל דמ"מ ליתני חלה ונדע ג"כ דלא גזרינן לזה מדמותרת ליבם ול"א דלא ידעו דחלה בתוך י"ב חודש.
וא"ת למה באמת בחלה ובמת לא חיישינן לזה כמו דחיישינן במעכשיו ומת תוך יב"ח, י"ל דהתם אין הפסד כ"כ בהמתנת זמן מלהנשא עד אחר יב"ח אבל הכא דאסרה לחלוטין ליבם לא החמירו בזה, ועוד י"ל דהתם במעכשיו דדנין דהגט יהיה גט להתירה בלא חליצה, דהמיתה אין מתיר אותה אלא הגט, וע"י המיתה ידוע שיתקיים התנאי והדין דהגט יהיה מתירה, בזה חיישינן שיאמרו דהגט לא התירה עדיין דאולי יבא למחר אבל הכא באם לא באתי דדנין דאין גט להתירה ליבם דההיתר הוא מכח המיתה בזה לא חיישינן דהעולם לא ידעו שמת ונכון בעזה"י.
שם דלמא לאפוקי מדרבותינו דתני' ורבותינו התירוה להנשא.
פירש"י דרבותינו ס"ל דכיון דכתוב בגט זמן כתיבתו הוא מוכח שיהא גט למפרע מהיום דאי לא משום גיטא אלא עד יב"ח למה כתב זמן לכתוב אם לא באתי לר"ח פלוני. ותמוה לי הא התנאי הוא שלא יבא תוך יב"ח דהיינו מיום כתיבה ואילך, ואם היה כותב סתם אם לא באתי לר"ח פלוני אין ידוע אימת היה התנאי זה אם חודש אחד מקודם ר"ח פלוני אם שנים הרבה.
ולא הבנתי דהא באמת התנאי דאם יבא מכאן עד יום פלוני הגט בטל וממילא הוצרך לכתוב הזמן כדי שנדע מאיזה זמן יהי' ביאתו לביתו מבטל הגט ואם יכתוב אם לא באתי לר"ח פלוני אם יבא מקודם לא נדע דבטל הגט דאולי אחר ביאתו מסר לה הגט בתנאי זה וצל"ע.
ואלולי פירש"י היה נראה דלישנא הר"ז גיטך אם לא באתי משמע דאומר כן בע"פ בשעת נתינת הגט לידה, והכי משמע להדיא בגיטין (דע"ב ע"ב) ומי מספקא ליה עיי"ש, וכיון דלא נכתב התנאי בשטר וסמך על התנאי שבע"פ שפיר היה יכול להתנות לומר ר"ח פלוני, ואפשר דמה"ט גופא פסיקא ליה בגיטין דמיירי בע"פ דאם הכל בכתב לא אמרינן בזה זמנו של שטר מוכיח וכנ"ל, ולשון רש"י קשה לי.
שם דלמא מת דוקא דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם. ר"ל דמסתמא לא ניחא ליה דתפול קמיה ורש"י ז"ל כתב דכל עצמו שכתב לה גט מחמת כן כתב שאם ימות שלא תזקק ליבם וכו' משמע כיון דזהו עיקר כונתו בגט דלא תצטרך ליבם מש"ה לא ניחוש ליה בההיא אונסא דמיתה למבטל גיטא, ובער אנכי לא אדע מהיכן פסיקא דכתב לה הגט משום זה דלמא בלאו חששא דנפילת יבם כתב לה גט שלא תהא יושבת גלמודה יותר מיב"ח, וכי נימא ביש לו בנים דודאי כתיבתו היה שלא מכח יבום דיהיה הדין דאם מת

תוך י"ב חודש דלא יהיה גט וכשרה לכהונה אלא ודאי בפשוטו דאמרי' דמסתמא ניחא ליה דלא תפול קמי יבם ולשון רש"י קשה לי.

תד"ה לפיכך חלה, ע' מהרש"א במה [דהקשה] דלוקי רישא בחלה אחר שהגיע זמנו עיי"ש, ועדיין לא הועיל על הפשיטות דרב אחאי דלמא מיירי בחלתה היא אח"ז, ולזה נראה דלפי הצד דטעון אנא קאימנא אפי' בחלתה אחר שהגיע זמנו, מהני, דדוקא טענת אונס מדידי' לא מהני כיון שכבר התחיל החיוב, אבל טענת אנא קאימנא והמניעה ממך הוא פטור דסוף סוף אני רוצה להשיא עתה, וא"כ י"ל דפשיט רב אחאי דעכ"פ נפשט האיבעי האמצעי דהא קאימנא ליכא טענה, ולפ"ז מיושב מה דקאמר בלישנא קמא לפיכך חלה הוא או שחלתה, הא חלתה הוי זו ואצ"ל זו אלא י"ל דאשמעי' דהכ' רק מדין אונס אבל אחר שהגיע,,, כמו שחלה הוא חייב גם בחלתה היא חייב דנסתחפ' שדהו והוי הכל כחלה הוא ופטור רק מדין אונס משא"כ בחלתה אחר שהגיע הזמן ודוק.

תוס' ד"ה לא נשאו וכו' מקובלין היו כך. וכן בנדרים דף לה ע"א בר"נ ד"ה דיקא נמי.

תד"ה דלמא לאפוקי אבל מההיא דרישא (אאב"ה עמ"ש אאמ"ו בחידושי גיטין (דף עב ע"א) ביאור דברי תוס' דהכא).

הקשה בדברי מהרש"א דלא מסתבר לומר דהו"ל לכתוב שבת או שבוע כיון דסוף סוף צריך לכתוב זמן, אין בזה יתיר במה שכתב היום ממש, גם אם יכתוב שבת נימא דהו"ל לכתוב שבוע.

בודאי דברי המהרש"א בזה קשים לשמוע, ובעיקר קושיית מהרש"א אמרתי בפשוטו דלכאורה קשה מאי הקשו תוס' דהוי גט שאין בו זמן, הא אם מתי גופא כמו זמן, דהא לא שייך חשש דחיפוי, כיון דאם תברר דמת בעלה מקודם הזנות היא באמת פנויה, ומה תרויח בגט אם היא פנויה מחמת הגט, ממילא היא פנויה מחמת אלמנות, דהא הגט לא חל עד מיתת הבעל, וגם לר"ל דמשום פירי, הא כתבו תוס' בגיטין בסוגיא דחיפוי בגט מאוחר כשר גם לר"ל דבמאוחר א"א לגרש בו לחול מיד ובכה"ג לא הפסידה פירות משעת חתימה, א"כ ה"נ אם נכתב אם מתי א"א לגרש בגט זה לחול מיד ואין לה הפירות, ואף אם לר"ל יהי' בכלל אין בו זמן, מ"מ הא בסוגיא קאי אליבא דרבא דאמר אין אונס בגיטין, ורבא לא סבר כר"ל דהא כייל ביבמות (דף ל"ז) בכ"מ הלכה כר"ל, בהני תלת, ועוד ראיה מההיא דגיטין (דף ע"ו) א"ל רב עילישׁ לרבא מה שקנתה אשה קנה בעלה איכסף רבא, וא"א דרבא סבר כר"ל משעת חתימה ממילא מיד נסתלקה מהפירות מעידן חתימה והוי חצירה, [וזהו אפשר לדחות דעובדא היה בגט בלא חתימה רק דבא לגרשה בעידי מסירה דבזה לא הפסידה הפירות, לר"ל עד הנתינה, ולזה נראה דקושיית תוס'

דהא מבואר בגיטין (דף ע"ב ע"ב) דהרי זה גיטך וכו' מיירי שאומר כן בע"פ, ולזה הקשו תוס' שפיר דאם אין בו זמן הא פסול, ולפ"ז ליתא לקושיות מהרש"א, דקושייתם לנכון דרישא ע"כ מיירי ביש בו זמן מוכח דזמנו של שטר מוכיח, דאל"כ למאי כתב הזמן יום פלוני ואומר בע"פ אם מתי הי' לו לכתוב רק הך דאם מתי והיה כשר מדינא דזהו עצמו הוי זמן וכנ"ל ונכון.

ועדיין צריך ביאור דמה תירצו דמיירי במאוחר, הא מ"מ מוכרח דכוונתו במעכשיו דהיינו מיום המאוחר, מדלא כתב סתם התנאי אם מתי, א"כ איך מיירי, אי מת קודם זמן המאוחר מאי אירי' דאמר אם מתי, הא בלא"ה אינו גט למה דמסקו תו' בגיטין דמאוחר אינה מגורשת עד זמן המאוחר, וכיון דמת מקודם ממילא לא חל אחר מיתה, ואם דמת אחר יום המאוחר עדיין קשה, נימא זמנו מוכיח דמגרשה מיום המאוחר בתנאי דאם מתי ומגורשת למפרע מיום המאוחר, אבל ג"ז לק"מ דבמאוחר אין הוכחה מכח הזמן די"ל דרצו ששניהם יהיה שלא יחול הגט עד אחר שיהיה שיגיע הזמן וגם ימות אז יחול הגט והוצרך לכתוב זמן שלפי דעתו שיש גט אחר מיתה, מש"ה אם ימות תוך הזמן לא תתגרש עד יום המאוחר וק"ל.

וקשה לי הא לפי מסקנתם בגיטין די"ח דמאוחר לא חל הגירושין עד אותו זמן א"כ בממנ"פ אם מיירי דמת קודם אותו הזמן של גט מאי אריא דהתנה אם מתי אף בנתן לה הגט סתם הא מת קודם חלות הגט, ואם מת אחר אותו זמן עדיין קשה דמוכח מיני' דלא אמרינן זמנו ש"ש מוכיח עליו, מדלא אמרינן דהוי כאומר הר"א מגורשת ליום פלוני אם מתי מחולי זה דלענין זה דזמנו ש"ש מוכיח בין כתב זמנו ביום [היום] דהוי כמעכשו בין שכ' זמן מאוחר הוי ג"כ כאומר מאותו יום, ולתי' שכתבו שבוע שנה ניחא די"ל דבאמת גם בזה זמנו ש"ש מוכיח עליו אלא דאינו מוכיח יותר רק מסוף שבוע, ומיירי במתי תוך שבוע ובלא התנה אם מתי היתה מגורשת מיד ע"י המסירה דהוי כאומר מעכשו. משא"כ במאוחר דא"א לו לגרשה מעכשו וצל"ע.

דף ג.

כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. הקשה לי בני ב' המשכיל טובא כמר בונם שי' דא"כ כל קידושין הוי בדרך ע"מ שירצו רבנן, וא"כ למ"ד אין ברירה איך חלו הקידושין הא בע"מ שירצה אבא למ"ד אין ברירה אף אם רצה האב אינה מקודשת כדאיתא פרק ג' דגיטין (דף כה ע"ב), והשבתי לו דלק"מ כיון דתקנת חכמים לא ישתנה ואחר שתקנו לא ירצו בשום פעם לבטלו גם הסוגיא דגיטין אליבא דמ"ד דעד שירצה היינו שיאמר הן וכיון דבעינן מעשה לחלות הקידושין זה תליא בברירה אבל למ"ד שלא ימחה אבא

כיון דל"צ למעשה רק בהיפוך שלא יעשה מעשה מחאה זו לא תליא בברירה כמ"ש הראשונים ז"ל וא"כ י"ל דכל הקידושין המה ע"מ שלא ימחו רבנן (אאב"ה כבוד אחי הרב רבי שלמה נ"י העיר כעין זה בהאי דפ"ק דסנהדרין (דף יא ע"א) תנו רבנן אין מעברין כו' אא"כ ירצה הנשיא ומעשה ועיברו כו' ע"מ שירצה ר"ג וכשבא ר"ג ואמר רוצה אני כו' וכ"ה במשנה במסכת עדיות פ"ז מ"ז).

שם ואפקעינהו רבנן. עיין תשובת רשב"א סימן אלף קסב.

תד"ה איכא, וקשה לר"י דמסיק בפ' מי שאחזו הרי זה גיטך כו' ונפל עליו הבית כו' דלא הוה גט אלמא דיש אונס בגיטין. קשה קישור דבריהם תחלה כתבו דפסק ר"ח כל"ק כו' ואח"כ הקשו כן הא בלא"ה קשה דהרי בההיא דמי שאחזו מרא דשמעתא הוא רבא דאמר אכלו ארי אין לנו ויקשה לל"ק דשמעתין הא ס"ל לרבא דאין אונס בגיטין. ונלע"ד דלכאורה דברי תוס' צריכין ביאור בקושייתם הנ"ל הא כבר כתבו מקודם (בד"ה דלמא מת דוקא) לחלק דבאונס דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה, (אאב"ה וכן הקשה הפ"י) אבל לק"מ דבההיא דניחא ליה דלא תפול קמי יבם דתלי' בניחותא דידיה שרצונו לגרש אף במקום אונס כדי דלא תפול קמי יבם בזה חילקו דבאונס דל"ש כלל לא אסיק אדעתי', אבל עתה דקיימינן דאין אונס בגיטין ומטעם תקנת צנועות ופרוצות בזה היה ס"ל בקושייתם דבזה לא שייך לחלק כן דגם באונס דל"ש כלל שייך תקנה זו.

והנה בתוס' (ד"ה וסברה) הקשו מת בתוך יב"ח נמי יהא גט מה"ט דזימנין דלא מת וסברה דמת ומעגנת ויתבה ותירצו דמיתה קלא אית ליה וקשה על דבריהם כיון דבמיתה ל"ש תקנות צנועות ופרוצות גם במעכשיו אם לא באתי תוך י"ב חודש ומת תוך י"ב חודש לא יהיה הגט מדין אונס, והתינח לפי שינוייא דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם אבל לס"ד דהש"ס דמשום אין אונס בגיטין הוא יקשה (אאב"ה גם זה הקשה הפ"י) ואפשר לדחוק דלהך ס"ד לא ידענו דטעמא דאין אונס בגיטין משום צנועות והיה סבור דמדינא הוא אין אונס בגיטין, וביותר י"ל דלק"מ דדוקא לענין דלתקן דיש גט לאחר מיתה דכל התקנה יהיה רק לענין מיתה בזה אמרינן דל"צ לתיקוני דמיתה אית ליה קלא ול"ש צנועות ופרוצות, אבל לענין דין אונס דהתקנה הוא משום אונסים אחרים ממילא אף באונס מיתה דיש קול לא חילקו בין אונס לאונס.

ולפ"ז ניחא דבפשוטו ליכא קושיא לל"ק דרבא מההיא דרבא דאכלו ארי די"ל דבמיתה דיש קול ל"ש צנועות ופרוצות והא דבמעכשיו אם לא באתי ומת תוך י"ב חודש דהוי גט באמת לא מתקנת צנועות ופרוצות אלא מטעם דניחא ליה דלא תפול קמי יבם וא"כ ממילא ליכא קושיא מההיא דאכלו ארי דבזה כבר חילקו דבאונס דל"ש כלל לא אסיק

אדעתיה, אבל לבתר דפסקו בשם ר"ח כל"ק מכל הני דמייתי סייעתא לל"ק ולא סמכי אשנויי דחיקי, דמשמע מכל הני דמייתי סייעתא והיינו דלא דחינן מטעם ניחא ליה דלא תפול ק"י אלא דהטעם דאין אונס בגיטין ומוכח דאף באונס מיתה אמרינן כיון דשייך התקנה בשאר אונסים וכנ"ל לזה הקשו מההיא דאכלו ארי, ותירצו דגם לענין התקנה דצנועות ופרוצות שייך החילוק דעל אונס דל"ש כלל לא יחושו הצנועות, ואף דכתבנו דלא חילקו בין אונס לאונס היינו דתקנו בכל אונסין דשכיח אבל לא באונסין דלא שכיח, ונכון בעזה"י. (אאב"ה אזכיר אשר כבוד אחי חביבי הרב מוהר"ש נ"י כתב בזה וז"ל ואשר הביא רו"מ דברי הבית מאיר (סי' קמד) שנסתפק באומר לשליח אי לא אתינא עד תלתין יומא הב לה גיטא, ואיתניס ולא בא אי נימא גם בזה אין אונס בגיטין או כיון דל"ש ביה משום פרוצות דאם יצא קול דאניס בל ימסור השליח הגט לידה ליתא לתקנות אין אונס, לפום רהיטא היה נ"ל לפשוט מהתוס' (ד"ה וסברה) במ"ש לתרץ דמיתה קלא אית ליה, וקשה לי הא מ"מ משום פרוצות איכא דהא התוס' בעצמן כתבו בדבור זה עצמו דפרוצות לא יחושו לקול וצ"ל בכונתם דמשום אחת לחוד לא תקנו וכיון דליכא גם משום צנועות לא תקנו וא"כ ה"ה להיפך בנידון הב"מ לא תקנו כיון דליכא גם משום פרוצות, ויש לדחות דהא אם כן יקשה דלא היו צריכים התוס' כלל לחדש דמיתה אית ליה קול אלא י"ל דחשש פרוצות בל"ז לא שייך במת דהא בגמרא מפורש דחשש דפרוצות הוא דאזלי ומנסבי ונמצא גט בטל ובניה ממזרים, א"כ במת דאין איסור כ"א יבמה לשוק דאין בניה ממזרים י"ל דלאסור לאו גרידא שיעברו הפרוצות לא חששו, ונשאר רק משום צנועות ובזה י"ל דמשום חדא לא תקנו. וע"כ נ"ל דהתוס' באו לתרץ רק דל"ש חששא דצנועות ועל חששא דפרוצות לא היה קשיא להו דפשיטא להו לתרץ כמו שכתבתי כיון דליכא משום בניה ממזרים לא חשו, וא"כ דוק מיניה לפשוט ספיקותו של הגאון ז"ל להיפוך דסברת התוס' ע"כ דגם מחשש חדא תקנו תקנתם, דאל"כ לא תירצו התוס' כיון דבמיתה ליכא משום פרוצות משום חדא דהיינו צנועות לא חששו. ומ"מ היה נלע"ד ליישב דגם מצנועות ל"ק, דהא לר' יהודא טעמא דרודף אחר נערה מאורסה ניתן להצילו בנפשו הוא משום דמסרה נפשה לקטלה ואמרה תורה הצל דמה בדמו, והיינו שיש צנועות שמוסרים נפשן למות שיהרגנה ולא תבעל לו (פרק בן סורר דף עג ע"ב) ומ"מ פשיטא ליה להש"ס דעד כאן לא מסרי הצנועות נפשייהו אלא באיסור חמור, כגון עריות דכריתות דחמור ובניה ממזרים, דהרי על מ"ד דטעמא משום פגמה מקשה רב פפא (פ' בן סורר שם) אלמנה לכה"ג נמי קא פגים לה ומשני אפגימא זוטא לא קפיד רחמנא, ואלו על טעמא דר"י לא הקשה כלל מאלמנה לכה"ג, וא"כ י"ל דה"ה גבי עיגון

עד כאן לא מעגנות הצנועות א"ע אלא בחשש איסורא רבא אבל משום איסורא זוטא דיבמה לשוק לא. עוד נראה לומר דאין צריך לחדש דמיתה קלא אית ליה דמ"ש התוס' בטעם מה דמדינא אין להצנועות לחוש דרובן לא אניס, ולא כתבו משום חזקה דלא אניס ככל חזקת הגוף, יראה משום דאיכא חזקת א"א כנגדו וע"כ תפסו רובא דעדיף מחזקה וא"כ י"ל דע"כ לא יחושו הצנועות אלא היכא דיש צד לאסור דאיכא חזקת א"א אבל במת דע"כ אזדא חזקת א"א כדאיתא בפרק יש נוחלין, ויותר מזה דעוד חזקת א"א מסייע דאם נימא דמת קודם זמן שהגביל בהגט הנה נעשית פנויה קודם ע"י מיתה ויש להעמידה על החזקה דמעיקרא ולומר דנשארה א"א עד יום המוגבל שיגרש הגט א"כ רובא וחזקה וחזקת חי כולם מסייעים דלא מת בזה גם צנועות לא יחושו וליכא משום צנועות. ויש להטעים עוד די"ל דודאי גם הצנועות לא ינהגו איסור בדבר המותר לגמרי, אלא בדבר שהדין נותן דצריך לברר אם אפשר לברורי, אז יחושו דעדיין לא יצאו כל הצורך ואולי יהיו יכולות לברר עוד אחר הזמן ומתעגנות, וכבר כתבנו במק"א דברוב גרידא שאין חזקה מנגדתו גם היכא דאיכא לברורי א"צ לברר ושזהו טעם הר"ן דברוב מצויין אצל ניקור א"צ לבדוק אחריו, ואולם היכא דאיכא חזקה מנגדת אל הרוב אז צריך לברר היכא דאפשר ושזהו מ"ש הר"ן דברוב מצויין אצל שחיטה מומחין צריך לשאלו והיינו כיון דחזקת אינו זבוח מנגד להרוב, ועל כן באמת הדין אף דרובא לא אניס מ"מ כיון דאיכא חזקת אשת איש המנגדת להרוב, צריך לברר היכא דאפשר ושייך חשש צנועות דיאמרו עדיין נטרח לברר, משא"כ בחשש מיתה דהחזקות מסייעות לרובא דלא אניס דגם היכא דאיכא לברורי א"צ לברר בזה לא יחושו הצנועות כלל. ואשר הקשה לי רו"מ (בתוס' דף ג ע"ב ד"ה ולדרוש) על ראיית ר"ת דהוכיח מהמקשה פ' בן סורר ומורה, ולמה לא הביא ראיה מהמסקנא, כיון דע"כ דעת ר"ת דבעריות אינו מועיל קרקע עולם (דהא זה באמת תירוץ הריב"א להלן בתוס') וא"כ אלו היה בנכרי משום ג"ע גם למסקנא דמשני דאסתר קרקע עולם היה קשיא, בפשוטו לק"מ די"ל דהא גופיה דס"ל לר"ת דק"ע לא מהני בג"ע, הוא משום דלא מצאנו סברא זו כ"א לגבי פרהסיא ומנ"ל דיועיל גם לגבי ג"ע, אך הא היה א"ל דבסברא דאסתר קרקע עולם היתה, בא ליישב גם דלא תקשה אסתר ג"ע הוה וע"ז כתב דז"א דאם כן הו"ל להמקשן להקשות קושיא זו ולשנות, אע"כ דמג"ע לא היה קושיא וממילא מנ"ל דק"ע מועיל לגביה. אך אדברה עוד דבר בזה למען שעשועי עמו, דלכאורה הסברות הפוכות לשיטת ר"ת בג"ע לא מועיל ק"ע ובחילול השם מהני ולריב"ם סברא יותר דלהני בג"ע מבחילול השם, גם על ר"ת יקשה ראיית הרמב"ם דהא ג"ע ילפינן מרוצח (הן הרז"ה בסנהדרין כתב דלאו בכל מילי דמי להדדי

והנאת עצמו דמועיל בג"ע לדעתו ברוצח אינו מועיל) וי"ל בזה דהנה רש"י נתן טעם בקרקע עולם משום דאינה עושה מעשה, אבל בנ"י (ס"פ בן סורר) נתן טעם משום דבל"ז יכולים לבעול אותה באונס אף אם תמסור נפשה, ונ"מ בין הטעמים בהעלתה טינא בלבה להבעל לו, דלהנ"י כיון דודאי תנצל מהבעל ע"י שתמות, תמות ואל תבעל, וכן מבואר בנ"י ובמלחמות שם, והנה לפירוש התוס' לקמן מבואר דקושיא ולדרוש להו כו' היינו שנדרוש אז תנשא בד' וצ"ל אף דבכ"מ אסור להביא עצמו לידי אונס מ"מ כדי שלא תתעגן שרי, כיון דסוף סוף תעבור רק באונס, ואולם הסברא מכרעת היכא דהעבירה מן החמורות שתהרג וא"ת לא עדיף העגון מהריגה למות, אך כיון דק"ע היא והיינו דעבירה שאין בה מעשה אינה חמורה כ"כ להרוג ולא לעבור מש"ה ניחא שלא תתעגן, אבל הר"ת י"ל סבר כהנ"י דלאו משום קלות האיסור בק"ע הוא, אלא משום דבלא"ה יכולים לבעלה ולא תועיל בהריגתה א"כ הכא דאם תתעגן ודאי תנצל הדין דתתעגן ולא תביא עצמה לידי אונס. ולפ"ז י"ל דגם ר"ת מודה דק"ע מועיל גבי ג"ע, מיהו סברתיה דדוקא בגוונא דהוא ברוצח דמיניה ילפינן לה והיינו דלא ינצל בודאי גם ע"י ההריגה, משא"כ כאן דתנצל ודאי ע"י העיגון והריב"ם לשיטתיה דמפרש כרש"י וזה מוכח ממ"ש דא"א לגרוס תוא"ת אלא יהרג ול"י, ואלו היה מפרש כהנ"י שפיר אפשר לגרוס תהרג והיינו בהעלתה טינא, ולפ"ז אין כאן קושיא מרוצח ולא סברות הפוכות איכא הכא דגם לר"ת מועיל ק"ע גבי ג"ע, ולפי הדברים מיושב קושייתו דרו"מ ג"כ דממסקנא אין הוכחה דבאמת גבי אסתר מועיל קרקע עולם גם אלו היה גילוי עריות כיון דאפשר דלא תנצל על ידי ההריגה, ולזה מוכיח רק דהמקשן היה ליה לאקשויי מגילוי עריות, עכ"ד אחי שי').

תד"ה אי איכא כו' ועתה נוהגין לישא אף בששי. והא דאמר רב שמואל בר"י אי איכא וכו' נשאת בכל יום והא בע"ש אין נשאת יש לומר דרב ושמואל ס"ל דההלכה כברייתא דלא יבעול בתחלה בשבת ונשאת בע"ש בממ"נ אם יבעול ביום יבא לב"ד ואם לא יבעול ביום אסור לבעול עד אחר שבת וישכים לב"ד.

בא"ד ועוד לפירוש הקונטרס כו' שע"י כך יתברר הדבר ויבואו עדים מתוך שמתאספים ואין שייך לומר עכשיו כן. קשה דמ"מ אשת כהן או אשת ישראל שנתקדשה פחותה מג' לא תנשא בא' בשבת בכדי שיבא לב"ד ובלא בירור תאסר דהוה רק חד ספק ואפשר דאזלא לפי תירוצם הראשון בריש מסכת בכונת רש"י דמשום שמא יתברר לחוד לא תקנו, וא"כ י"ל דבא"כ כיון דהוי רק חד ספק ואסורה לו לא חיישינן דיתקרר דעתו והתקנה היה רק משום א"י דיתקרר דעתו דהא מותרת מטעם ס"ס ותקנו שישכים לבא

לב"ד ויבורר בעדים ומשום לא פלוג תקנו גם באשת כהן, מש"ה לדידן דליכא משום יתברר ליתא לתקנה כלל ואף א"כ מותרת להנשא דממילא לא יתקרר דעתו וק"ל.
מה שהקשית על דברי הריטב"א ריש כתובות דמ"ש הריטב"א דתקנתא דמתני' לא היתה באשת כהן דיפלא מסוגיא ערוכה ואיכא נמי אשת כהן, יפה תמהת והקשית לשאול ואינני מוצא דרך נכון ליישב עפ"י פשוטו ובדרך פלפול נלע"ד למ"ש הב"ש לדינא דללישנא דסוגיין דף י"ג דטעמא דר"ג דמשארסתני נאמנת במגו דמכ"ע וההיא דמכ"ע אמר דנאמנת היינו במגו דמכ"ע אני תחתיך, לפ"ז באמת הדין בטוענת מכ"ע אני תחתיך דאינה נאמנת עיי"ש, ולפ"ז ישאר קושי' תוס' בסוגייא דפ"פ [תוס' כתובות ט' ע"א ד"ה ואי בעית אימא] דגם בא"כ הוי ס"ס מכ"ע ומה שתירץ י"ל דמכ"ע אני מקודם לא רצתה לטעון ולהפסיד הכתובה ומכ"ע אני תחתיך ג"כ לא היתה נאמנת, אולם ר"א אזיל לשיטתו דממה דמשנה ר"א בסוגיא דהי' בה מומין תברא מי ששנה זו וכו' מבואר דס"ל לר"א כלישנא דטעמא דר"ג משום חזקה דגופא ונאמנת לטעון מכ"ע אני תחתיך ולפ"ז י"ל דהי"א כתבו כך לדינא דקי"ל שינוי' דחזקה וליכא בא"כ ס"ס, והש"ס דנקט ואיכא נמי כהנת היינו לרווחא דמלתא, דלחד לישנא איכא נמי כהנת והיינו ללישנא דמגו דא"נ לטעון מכ"ע אני תחתיך באמת בכהנת איכא ג"כ ס"ס וללישנא דחזקה באמת ליכא רק משום פרוצות.

דף ד.

ודוקא אביו של חתן וכו' דליכא אינש דטרח להו אבל אפכא לא. אף דבאין לו בנים מיירי מכל מקום בשאר מתים אסור לכנוס מיהו במתה אשתו והניחה לו בנים קטנים י"ל דגם תוך ז' מותר לכנוס וכדמשמע בפשטות מעשה דיוסף הכהן בפ"ג דמ"ק דמתה אשתו ואמר לאחותה בבית הקברות צאי ופרנסי בני אחותך, וטעם החילוק משום דבאין לו בנים טעם ההיתר משום פו"ר וכיון דבין כך אסור לבעול כלום תועלת יש בכניסה, אבל בהניחה לו בנים קטנים ימצא התועלת המכוון שיפורנסו הבנים וכמו שהתירו בשביל זה תוך ל' י"ל דהתירו נמי תוך ז'. ובתוס' כתבו "ותוך ז' ודאי אסור כדמוכח הכא", ובענייי איני מכיר ההוכחה.
רש"י ד"ה כל ל' יום. עיין מג"א סי' תרי"ג ס"ק י"ב.
תוס' ד"ה אבל איפכא לא. ואע"ג דתנן פרק החולץ וכו' דבלא"ה אסורה דצריכה להמתין ג"ח, תמוה לי הא אמרינן שם אלא אימא כל הנשים ינשאו ולית לר' יוסי הבחנה ואבע"א לעולם אית ליה ואימא כל ארוסות יינשאו, ולהנך תירוצים דלית ליה הבחנה או דבארוסות ליכא משום הבחנה יישאר קושיתם דהא יכולה להנשא למי שיש לו בנים

קטנים. וצ"ע. (אב"ה עיין מ"ש אאמ"ו זצ"ל בחדושיו במסכת מ"ק (דף כג ע"א) לתמוה על תוס').

דף ד:
אבילותא דעלמא חמיר. עיין סוטה ז ע"א תוס' ד"ה אמר.

דף ה:
איבעיא להו מהו לבעול בתחלה בשבת דם מפקד פקיד כו'. וא"ת וכי לא ידע הברייתא שמא ישחוט בן עוף וי"ל דידע להברייתא אלא דס"ל דאינו ההלכה כן מכח אידך ברייתא דקתני ולא יבעול בתחלה בשבת משום חבורה דמשמע במ"ש מותר ולא ס"ל לחששא דישחוט ב"ע ובזה סמכינן על ברייתא זו דלא חיישינן לשחוט ב"ע, ומה דאוסר בברייתא משום חבורה י"ל דפליגי בזה ר"י ור"ש וכמ"ש בתוס', והתוס' כתבו דע"כ לא ידע הברייתא זו ולענ"ד אין צורך לומר כן.
שם או הלכה כר"י דאמר דשא"מ אסור. עיין פסחים כה ע"ב תד"ה לא אפשר.

דף ו.
תד"ה האי מסוכרייתא כו' והכא אומר ר"ת דליכא למימר דאסור משום מפרק כיון שהנסחט הולך לאיבוד דכל פסיק רישא דלא ניחא ליה שרי. קשה לי הא פ"ר דלא ניחא ליה הוי משא"צ לגופה דלר"י חייב וא"כ י"ל דרב סבר בהאי כר"י דמשאצ"ל חייב דהא מצינו דשמואל סבר כן דבדבר שאינו מתכוין ס"ל כר"ש ובמשאצ"ל ס"ל כר"י כדאיתא בשבת, והא דמתרצינן דמודה ר"ש בפ"ר היינו דאלו לא הודה ר"ש בפ"ר דמ"מ מקרי אינו מתכוין א"כ אא"ל דסבר בהא כר"י דמשאצ"ל חייב דהא מ"מ הוי אינו מכוין דבזה ס"ל כר"ש ולזה אמרינן דמודה ר"ש דלא מקרי אינו מכוין ובשארי איסורים אסור לר"ש אלא דבשבת הוי משאצ"ל, וי"ל דרב ס"ל בהא כר"י דמשאצ"ל חייב, וצריך התיישבות.
בא"ד ועל פי' הערוך קשה דתנן המפיס מורסא ואם להוציא ממנה ליחה פטור ומותר ודוקא משום צערא אבל אי לאו משום צערא היה אסור אע"ג דלא ניחא ליה בפה כלל. תימא הא מפיס מורסא מכוין להמלאכה דהיינו לפתוח המורסא דזהו המלאכה אלא דאין צריך לגופה להוציא ולהכניס אויר אלא להוציא ממנה ליחה ופשיטא דזהו אסור כמו כל מלאכה שאצ"ל כמו מכבה וחופר בור, והערוך אינו מתיר רק באינו מכוין כמו בגיגית דאינו מכוין שיעשה כלל הסחיטה ומה זה שהקשו (אב"ה עיין בכורות דף כה ע"א תד"ה גוזז במספרים). (ועי' חי' יומא דף ל"ד אות ט').
בא"ד ואומר ר"י דמצינן למימר דדוקא כבשים שרי דהוי הנסחט מהם כמו אוכלא דאיפרת כדאמרינן דאפילו למימיהם פטור אבל אסור כו', ותמיה דמה הועילו בכך,

דמ"מ תקשי לר"י דאמר דבשבת למימיהן חייב חטאת ואעפ"י כן סובר דלגופה מותר לכתחלה וצע"ג. ואולי י"ל דכונת תוס' רק בדרך הוכחה כדאמרינן דאפילו למימיהם פטור, היינו דהרי חזינן דלרב למימיהם פטור וע"כ הטעם דהנסחט אוכלא דאיפרת, וא"כ י"ל דעד כאן לא פליג ר"י אלא בסוחט למימיהם דבזה שם משקים עליו, אבל לגופה גם ר"י ס"ל דהנסחט הוא אוכלא דאיפרת ואין כאן סחיטה כלל.

דף ו:

רש"י ד"ה חייב וכו' דאשכחן בנין בבע"ח. שבת צה ע"ב.

דף ז.

א"ל רב פפי לרב פפא מה דעתך (דאמרת משמיה דרבא דרק ביום טוב שרי למבעול בתחילה אבל בשבת לא). תימא הא בריש פרק הנחנקין בסנהדרין (דף פד ע"א) מבואר דשגגת סקילה אסור ושגגת לאו מותר (ובתוס' שם ד"ה ור"ש הקשו דא"כ שמואל דס"ל במלאכה שא"צ לגופיה כר"י איך סבר בשבת דבשא"מ מותר גבי מיחם הא הוי שגגת סקילה, ועיי"ש מה שתירצו, ותוכן דבריהם דדוקא בסלוא דהחשש קרוב דשמא יהפוך ידו בענין שיהא פסיק רישא בזה החמירו באיסור סקילה) א"כ דלמא רבא ס"ל כשמואל דהלכה כר' שמעון בדבר שא"מ והלכה כר"י במלאכה שאצ"ל, וס"ל דלא הוי מקלקל אצל הפתח, ומש"ה בשבת אף דלא הוי פ"ר אסור דשמא לא יטה כראוי, ויבעול בענין דיהיה פ"ר (והרי אביי הקשה דהוי פ"ר אלא דמשנינן יש בקיאין בהטיה עכ"פ חשש איכא שמא יבעול בענין דהוי פ"ר) ובשבת דאיסור סקילה אסור וביו"ט דאיסור לאו שרי, וצריך תלמוד.

דף ז:

ברכת חתנים בבית חתנים. עיין סוכה כה ע"ב תד"ה אין שמחה.

דף ח:

כל המנבל פיו. עיין ט"ז יו"ד רסי' קכד.

דף ט.

התם אונס הוה. עיין יבמות לה ע"א תד"ה אע"פ.

תד"ה ל"צ באשת כהן וא"ת ונוקמה אחזקה דהיתה כשרה לכהונה ולא זנתה תחתיו וכו'. וי"ל דהוי ס"ס לחומרא ספק תחתיו ואת"ל אינה תחתיו שמא לנכרי (אאב"ה גם הפ"י הקשה כן) ואף דקימא לן כר"ג לקמן בראוה מעוברת דאפילו ברוב פסולים נאמנת (וכ' תוס' הטעם דס"ל) דאשה מזנה בודקת ומזנה מ"מ דלמא אנסה נכרי, דהא רוב אונסים יש להם קול הוי רק רוב מדרבנן ומדינא הוי ספיקא, ובההיא דר"ג ליכא קושיא דדלמא

באונס דמ"מ לא הוי נגד רוב פסולים די"ל דדלמא ברצון היה וקיימא חזקה דבודקת ומזנה, גם כתבתי בתשו' דבודקת ומזנה לאו ענין חזקה הוא אלא דלא הוי נגד רוב פסולים די"ל דבאמת באו פסולין לה והיא לא נתרצית להם עד שבא כשר ונתרצית לו, וא"כ עכ"פ ספיקא הוי שמא נתרצית לפסול והוי ס"ס להחמיר ומהתימא על התוס' דלא נחתי להכי. ואולי התוס' ס"ל דמיירי בכל גווני אף בעיר דכולה ישראלים וכשרים לה וזה לא חיישינן שנבעלה בשדה לפסול דאמרינן כאן נמצא כאן היה דנבעלה במקום מציאתה, וביותר דלשיטת ר"ת (שהביאו תוס' ריש מכילתין) דביאת נכרי ל"ש ביאה, ובהכרח הא דמוכח מכמה סוגיות דנבעלה לנכרי אסורה לבעלה כמ"ש תוס' שם היינו מדרבנן, וא"כ יקשה באוקימתא באשת ישראל ונתקדשה פחות מבת ג' דמ"מ לשתרו דבדאורייתא הוי ס"ס ספק נכרי ספק אונס, ובדרבנן הוי ספק דרבנן דשמא באונס דכמו דספק אונס מקרי ספק לענין לצרף לס"ס בדאורייתא ה"נ הוי פסק מעליא לענין ספיקא דרבנן כדמשמע בכ"מ דספק אחד בדרבנן וס"ס בדאורייתא דמיין להדדי, (ועיין בד"מ יו"ד סימן פ"ג גבי דגים מלוחים) ויהיה בהכרח לומר דמיירי היכא דכולו ישראלים וליכא ספק נכרי, אף דמ"מ י"ל דלהך אוקימתא באשת ישראל מיירי בליכא לספוקי בנכרי אבל לאוקימתא בא"כ מיירי באיכא לספוקי בנכרי, או דמיירי כהדדי בכולה ישראלים אבל מ"מ בתוכה פסולים לה, מ"מ ס"ל לתוס' דמשמע דמיירי בכל גווני אף בליכא לספוקי בנכרים, ודוחק.

תו קשה אף אלו ידעי' ודאי דהיא אינה תחתיו מ"מ ספק לכשר או לפסול אסורה (אאב"ה וכן הקשה בש"מ) כדמשמע להדיא בסוגיא דראוה מעוברת דטעמא דר"ג דאלים ליה ברי אבל בלא ברי לא דמשום מעלת יוחסין החמירו חז"ל, ומשמע אף בנשאת תצא דבלא ברי אינו מיקל ר"ג יותר מר"י ולר"י משמע דיעבד תצא דהא מדמי ליה לשבויה וכן בההיא דארוס וארוסתו משמע דלר"י אפילו דיעבד תצא וה"נ לר"ג בלא ברי. ולזה נראה דבאמת הו"מ לתוס' לתרץ כן אלא דר"ל לקושטא דמלתא דאף היכא דליכא לספוקי בנכרי ופסול מ"מ אסורה דלגבי חזקת היתר הוי חזקת הגוף. וביותר דהרי מוכרח כן דהרי כתבו הא דבאשת ישראל לא מתירים מכח חזקת היתר דהיתה באונס הינו דרוב אונס יש לה קול, והא מ"מ נימא דהיה פיתוי קטנה דליכא קול ע"כ משום דהוי לגבה חזקת הגוף א"כ ממילא ה"נ בא"כ אף בליכא לספוקי בפסול אסורה כיון דנגד חזקת היתרא יש חזקת הגוף.

אך תירוצם ז"ל דאוקמי אחזקת הגוף תמוה לי דאמאי לא נימא הרי בעולה לפניך ואוקמי אחזקת היתר דנבעלה מכבר כשאינה תחתיו כמו במקוה שנמדד בריש נדה ולחד

תירוצא דתוס' דלא אמרינן כן רק במקוה דחסר ואתאי ניחא, (אאב"ה גם זה כתב בש"מ) אבל לאידך תירוצם קשה. וי"ל דהא באמת קושית תוס' אינה חזקה דהא אסורה מחמת ספק דנבעלה לפסול וכדכתיבנא, אלא דנקטו לקושטא דמילתא דאף בליכא לספוקי בפסול אסורה משום דאוקמי בחזקת הגוף, ואזלי הכא כפי תירוצם דרק במקוה אמרינן כן משום חסר ואתאי ולאינך שיטות יתרצו באמת דמיירי דוקא ביש לספוקי בפסול.

ועדיין קשה דהא ממה דלא מקילין באשת ישראל מחזקה דהיה פיתוי קטנה מוכח דהטעם משום דאוקמי בחזקת הגוף ויקשה לאינך סברא דתוס' דבכל ענין אמרינן תרתי לריעותא נימא דהרי בעולה לפניך ונוקמה אחזקת היתר דהיה בקטנותה (ולומר דלהך תירוצא ס"ל לתוס' דלא פסקי' לפיתוי קטנה אונס וכשיטת הרמב"ם, זה בודאי דחוק כיון דתוס' בשום מקום לא העלו זה לספק דלא פסקי' כסוגיא דיבמות דפיתוי קטנה אונס. ולמ"ש הש"ך (בנקה"כ סי' א') דהיכא דאיכא חזקה ורובא לא אמרינן דתרתי לריעותא משוי לודאי, י"ל הכי נמי הכא דאיכא חזקה דנולדה בתולה ורוב שאינן מזנים) וי"ל דבכל מקום דמצינו ב' לריעותא כמו במקוה, וכן קושית תוס' בנגעים ובסכין שנמצא פגום, וכן קושייתם בסוגיא דהיו בה מומין דנימא הרי מום לפניך ואוקמי אחזקת פנויה, היינו דכל היכא דהריעותא שלפנינו מורה על החזקה, דבמקוה כשהיא עתה בפנינו חסירה מורה דאינה מטהרת לטמא, אלא דבאת לדון דכשטבל עדיין לא היה חסר, בזה דנין לצרף הריעותא שלפנינו לחזקת טומאה כיון דענין הריעותא שלפנינו אינו מטהר לטמא, וכן בנגעים דכשהיא עתה הנגע חסר מורה לטהרת הבית דנגע חסרה א"י לטמא הבית וכן בסכין שהריעותא כשהוא לפנינו סכין פגום מורה על איסור הזביחה דסכין פגום אינו מכשיר לזביחה וכן במומין דהמום שלפנינו מורה שאינה מקודשת דהא התנה שלא יהיה בה מומין, משא"כ הכא דהריעותא שלפנינו אינו מורה בשום דבר לענין ההיתר דאדרבא בלא בעילה היה חזקת היתר והבעילה הוא נגד חזקת היתר, בזה לא מצרף הריעותא דבעילה לפניך לחזקת היתר כיון דהריעותא שלפנינו אינו מועיל לסייע לחזקת היתר ונכון בעזרת הש"י אם כי סברא זו חדשה היא.

ועדיין ק' במה שכתבנו, דתוס' שתירצו בא"כ משום חזקת הגוף משום דקושטא הכי הוא אפילו בליכא לספוקי בפסולין, הא בלא"ה אף בליכא למיחש לפסולין מ"מ הך גופיה בספק תחתיו דנתיר מכח חזקת היתר הא ביחוס כהונה לא מהני חזקת היתר בלא ברי דמ"ש ספק לכשר או לפסול דאסרינן לה אף דיש חזקת היתר ומ"ש ס' דתחתיו. ולומר דתוס' ס"ל כהרא"ה דאם מדאורייתא מותרת ל"א שוויה נפשה חד"א בדרבנן, הא תוס' ע"כ לא ס"ל כהרא"ה דהא בספק באונס דאסורה כתבו משום רוב דרבנן

דאונס יש לה קול, הרי דמדאורייתא דלא הוי רוב מותרת משום חזקה ואעפ"כ אמרי' שויה אנפשיה חד"א. וי"ל דהוקשה להם לתוס' דמאי פרכינן מאי קמ"ל תנינא האומר לאשה קדשתיך, דלמא אשמעינן דאף באשת ישראל דמה"ת מותרת מכח חזקת היתר אלא דמדרבנן אסורה משום דרוב אונס יש לה קול ואשמעינן דגם בדרבנן אמרינן שוויי אנפשי' חד"א דמההיא דקדשתיך אינו ראיה לזה דדלמא באמת אסור רק בקרובותי' דאורייתא ולא בשניות, או כיון דלענין קרובות דאורייתא דנין דקדשה ממילא אסור גם בשניות, וצ"ל דזה עדיין לא שמעינן מדר"א דכיון דממילא לא מיירי בכל גווני, ממילא י"ל דלמא מיירי בא"כ והוי בדאורייתא, ולזה קושייתם הא גם בא"כ נשמע כן דבדאוריי' מותרת משום חזקה דאינה תחתיו אלא דמדרבנן החמירו ביוחסין ואשמועינן שפיר דגם בדרבנן אמרינן שוויא אנפשי' חד"א, דזהו ודאי לא שייך למטעי דר"א מיירי בגוונא דחיקא בא"כ ונתקדשה פחות מג"ש, והוכרחו לתירוצם דמדאורייתא אסורה דאיכא כנגדה חזקת הגוף וק"ל.

תו י"ל דס"ל לתוס' דאף דמדרבנן אמרי' ג"כ שווי' אנפשי' חד"א מ"מ מה דאסור רק משום מעלת יוחסין קיל יותר והוא רק במבואר לפנינו דהיא בעולה אבל לא היכא דהוי רק משום שאחד"א. אאב"ה עיין בח"א מפסקים לאבא מארי זצוק"ל (סימן קז) שם כתבתי מה ששמעתי מאחי הג"ר שלמה נ"י שרצה לייחס דין זה דהרא"ה לרש"י במ"ש במסכתי' (ריש דף ט') על דברי ר"א דהאומר פ"פ נאמן לאוסרה. אבל לא להפסידה כתובתה, א"נ דנהי דאפשר דלשון נאמן לאוסרה משמע ליה לרש"י הכי מ"מ מה צורך בו לפירוש הסוגיא וע"כ י"ל דמפרש כהרא"ה דקושית אמאי ס"ס הוא ר"ל נהי דמ"מ אסורה מדרבנן הא מדרבנן ל"א שאחד"א ואקשיתיה ליה לרש"י דמנ"ל להמקשה דטעמיה דר"א משום שאחד"א, דלמא משום חזקה דאא"ט בסעודה כו', ולזה הקדים דמשמעות דבריו דלהפסיד כתובה א"נ וע"כ ל"ל חזקה זו, ואחר הימים הקשה לו חכם אחד, דהא כ' הר"ן דטעמיה דשמואל דנאמן להפסיד כתובתה הוא משום דכתובה דרבנן אבל אלו היה דאורייתא לא אלימא חזקה זו להפסידה וא"כ עדיין י"ל דטעמיה דר"א משום חזקה דאא"ט כו' ומאי דא"נ להפסיד כתובה היינו דס' כתובה דאורייתא והשיב לו ע"ז בזה"ל, יפה הקשה לי רו"מ שי' אלא שיש לי ליישב דברי כך. דלכאורה בל"ז יש לטעון על דברי דהא גם אם יסבור ר"א דנאמן להפסיד כתובתה, מ"מ כיון דנאמן רק מחמת שכתובה דרבנן ואלו היה כתובה מה"ת לא היה נאמן ע"כ חזקה זו דאא"ט הוא רק חזקה דרבנן, וא"כ עדיין שפיר מקשה בגמרא אמאי ס"ס דהא טעמיה דהרא"ה דס"ס זו אסור מדרבנן הוא דהוי כספק א' בגופו וס"א בתערובת, וא"כ קשה ממנ"פ אי לית ליה חזקה דאא"ט

וע"כ טעמא משום שאחד"א הא ס"ס הוא ואינו כ"א אסור דרבנן ובדרבנן ל"א שאחד"א ואי ס' לחזקה זו וטעמיה לאו משום שאחד"א כ"א מטעם חזקה, א"כ עצם הנאמנות רק מדרבנן דהא מדאורייי' ליכא חזקה ובדרבנן סגיא בספק א' בגופו וס"א בתערובת נמי להתירה (וכדאיתא בב"ש סימן ב' ס"ק יד) וא"כ שוב א"צ לרש"י להקדים זה, אבל י"ל כך דנהי דשמואל ס"ל דחזקה זו רק מדרבנן מדאמר חכמים תקנו כו' ולבתולה מאתים והם האמינוהו, מ"ש מנ"ל להקשות, ודלמא ר"א ס"ל נמי לחזקה זו ומוסיף אדשמואל דאלו לדידיה החזקה רק מדרבנן ור"א ס"ל דהוא חזקה דאורייתא וכיון דאסורה מדאורייתא מטעם חזקה זו מש"ה לא מועיל ס"ס ולזה הקדים רש"י להפסיד כתובתה א"נ וע"כ או דלא ס"ל ר"א כלל לחזקה זו ויוכל לסבור כתובה דרבנן או דס"ל כתובה דאורייתא וע"כ החזקה רק מדרבנן. ויכולני עוד לפרש דברי רש"י דרך פלפול קצת, דכוונתו ליישב קושיא הנופלת על דברי ר"א דהנה המהרש"א הקשה בסוגיא דנאמינה שלא לאוסרה עליו במגו דמ"ע, והפ"י תמה עליו דמאי מועיל מגו נגד שוויא אנפשיה, ולענ"ד הא לרש"י שפירש הסוגיא בנאבדה המפה דאם לא נאבדה המפה, הדם מורה ששקר בפיו בטענתו פ"פ מצאתי ע"כ צריכים אנו לדברי הב"ש (סימן סח סק"ג) דלא דאין אפשרות למצוא דם אחר שנבעלה דהא באמת נותנים לה ד' לילות ותולין בדם בתולים אלא דלא שכיח שימצא דם (ודם נדות שלא בשעת וסתה ל"ש עוד טפי מזה ע"כ תולין בדם בתולים ע"ש) והשתא כיון דדחינן שויא אנפשיה מקמי דבר דלא שכיח (ובאמת לענ"ד דברי הב"ש צריכים התבוננות וכי אפשר זה דהא עדים לא מהני נגד שאחד"א ולא שכיח יהיה מהני, ונ"ל כוונתו דאף דאמרינן דבקי בפ"פ מ"מ יש מיעוט דאינם בקיאים אלא דהוא מיעוט דל"ש, מיהו דם ל"ש עוד טפי וע"כ יותר תלינן דאינו בקי ובאמת כש"כ דבשויה אנפשיה דפ"פ אלו היה אפשר שיכחישוהו עדים היו נאמנים) י"ל כש"כ דדחינן אותו נגד מגו דהא מגו עדיף מלא שכיח דהרי נאנסו ל"ש ומ"מ מקשה בגמרא שבועת שומרים היכי משכחת לה מגו דיכול לומר להד"ם כו' והנה מה דנאמן להפסיד כתובתה הקשו בתוס' (סוף דף ט') דנאמינה לדידה במגו דמ"ע ותירץ הרא"ש דמ"ע לא שכיח, וביאור דבריו אף דבמשארסתני נאנסתי נאמנת לר"ג במגו דמ"ע, היינו מטענה גרועה לגרועה, דמ"נ פסלה נפשה מן הכהונה משא"כ מטענת בתולה אני, ואולם בזה יש לטעון דכיון דטענת בתולה אני הוה נגד חזקה אא"ט בסעודה ראוי לחשבה נמי לטענה גרועה והנה הרא"ש תירץ עוד דמגו להוציא ל"א ואולם לענין לאוסרה עליו (אם נימא דרש"י ס"ל כרבינו יונה שבהרא"ש דהסוגיא מיירי במכחשת דוקא) תשאר הקושיא וע"כ כתב רש"י דהאי דשמואל אינו מוכרח וי"ל דר"א ל"ל דשמואל ולא ס"ל לחזקה דאא"ט בסעודה

ומש"ה אין מאמינים לה במגו דהוי מטענה טובה לגרועה. ודע חביבי שבהיותי בענין זה נזכרתי בדברי הש"ך חו"מ (סימן קח סק"ז) בדעת הטור דע"כ לא איבעי לן אי אמרינן מגו במקום חזקה אלא היכא דאיכא הפה שאסר, והיינו בטוען פרעתיך, אבל היכא דצריך לטעון כמו מגו דנאנסה ודאי ל"א במקום חזקה וטרח למצוא מקום בתוס' דחולקים על הטור בזה ולענ"ד הא התוס' הכא (סוף דף ט') על מה שכתבו דמגו נגד חזקה אא"ט בסעודה לא אמרינן הקשו על עצמם דהא מגו במקום חזקה איבעיא הוא והשתא אלו סברי כהטור לא היה קושיא כלל, דהא הכא צריכה לטעון מ"ע אני. ועצם קושיית התוס' הלזו אינה מבוארת לי כראוי דמה בכך דהוא איבעי' דלא אפשיטא הא מ"מ הדין דאין מוציאין ממון מחמת ספק, ואולי כוונתם כיון דשמואל אמר (ריש דף י') חכמים תקנו כו' והם האמינוהו שאם אמר פ"פ מצאתי נאמן, הרי דתיקנו להאמינו, וכיון דהוא ספק אי מהימנת במגו לא היה להם לתקוני לכתחילה להאמינו, ואין פנאי לחפש אולי יש בגדולי מפרשים ביאור יותר רחב. גם י"ל בכוונת רש"י הנ"ל למ"ש הר"ן סוף נדרים דמדינא אין אשה נאמנת לומר טמאה אני לך כיון דמשועבדת ליה להבעל ע"ש ולפ"ז יקשה והא גם הוא משועבד לה לדידה ולמה נאמן לטעון פ"פ ולאוסרה, וכמדומה ראיתי למי מאחרונים שהקשה כן וי"ל בזה כיון דבידו לגרשה אינו חב לדידה, וע"ז יקשה הא מ"מ חוב הוא לה דאם יגרשה תטול כתובתה והשתא תפסיד, לזה כתב רש"י דבאמת להפסיד כתובתה א"נ. והנה הא דאמריתא אז לסייע עוד סברתי, דרש"י אזיל בשיטת הרא"ה, דבהכי א"צ למה שהוסיפו התוס' כעין הגה"ה בדברי רש"י במתני' דריש פרקין דרש"י כתב ויבואו עדים שזינתה ובתוס' (ד"ה שאם) כתבו בשמו ויבאו עדים שזינתה ברצון, ורצונם דאל"כ אכתי תהיה מותרת מטעם ס"ס די"ל דסברת רש"י כיון דאם יהיו עדים שזינתה ולא נצטרך לבא מצד שאחד"א ממילא אף דיהי' ס"ס מ"מ תהיה אסורה מדרבנן. כעת נ"ל להוסיף עוד, דיש לדון לפמ"ש הר"ן פ' גיד הנשה בשם הראב"ד דברוב מצויין אצל ניקור גם כי איכא לברורי א"צ לברר, א"כ זה שמצא פ"פ אלו אתי קמן למלוכי אם חייב לשאול לעדים שראו שזינתה [גם אם היו ידועים העדים] באיזה אופן הי' הזנות, היינו מורין לו דא"צ לברורי דהא ס"ס מטעם רוב ועדיף מרוב למ"ש התוספות דבס"ס מוציאין ממון וא"כ לא הועילו בתקנתם שתנשא בד' דהא אינו צריך לבא לב"ד [וכש"כ הכא דעדיין אינו יודע כלל אם יבאו עדים, ולומר דמתוך כעסו אף שאינו חייב לילך לב"ד מ"מ ילך, זהו דוחק] ואולם אם יסבור רש"י כהרא"ה דבס"ס דהכא מ"מ מדרבנן אסורה אלא דל"א ביה שאחד"א, הנה זהו דבשאר שאחד"א לא מצי למיהדר ביה והכא מצי לאהדורי, אבל כ"ז שאינו חוזר ודאי לא ספינן ליה איסורא דרבנן שתהיה מותרת לו

וא"כ הוא דידע בנפשיה דלא מצא פ"פ שפיר ילך לב"ד דהא יודע דאסורה לו מדרבנן, מיהו לא הו"מ למימר דהתקנה היתה משום כך, כדי שילך לברר התירו אם יבאו עדים שזינתה באונס [ויקשה איך בעי אביי להוכיח ממתני' דנאמן לאוסרה בטענת פ"פ] דזהו א"א דא"כ מה נחוש אם לא ישא ברביעי תתקרר דעתו ולא יחוש להאיסור הא גם כשילך ולא יבורר התירו מ"מ אחר הזמן שתתקרר דעתו בל נהי יכולים לאסרה עליו דהא אי בעי להדורי מדבריו מצי למיהדר בי' כיון דבדרבנן ל"א שאחד"א וע"כ התקנה היתה למען יבורר האיסור [אחרי שהוא ודאי ילך על דעת לברר ההיתר]. והנה טעמיה דהרא"ה דס"ס דהכא מ"מ אסור מדרבנן משום דהוי כס' אחד בגופו וס' אחד בתערובת, ואולם אם נימא דיש אינו בקי בפ"פ עכ"פ יהיה גם לדידי' זה עצמו ספק אם יש כלל פ"פ דשמא נדמה לו כן ואינו בקי ואם נצרף אליו עוד ספק משני ספיקות שבגמרא בס"ס זו תהי' מותרת גם מדרבנן וא"כ שוב לא יחויב לילך לב"ד כיון דלברר א"צ בס"ס שהוא כרוב וממילא תהיה התקנה על מגן, וא"כ א"צ למאי דדחקו בתוס' (ד"ה שאם) בישוב קושייתם על פירוש רש"י מדברי אביי מאי לאו דקטעין פ"פ דר"ל דאם אינו בקי אין הקול יוצא, אלא די"ל דאם אינו בקי נהי דאם יבא לב"ד יצא קול מ"מ לא הועילו בתקנתא דהא לא ילך כלל להב"ד כיון דאינו חייב לילך ולברר, ע"כ דברי אחי שי'].

תוד"ה ואבע"א הקשו הא באשת ישראל הוי ס"ס לכאורה תמוה הא מ"מ יהי' תועלת מזה שכשתתאלמן תאסר לינשא לכהן, ואי דס"ל דא"נ רק לגבי עצמו מטעם שווי' אנפשי' אבל לא לאסרה לכהן אחר, הא מ"מ י"ל [דהתקנה] משום מאי לאו דקטעין פ"פ, בזה יקשה למה תיקנו בא"י לינשא בד' הא טענת דמים [ויתקרר], וצ"ל דקושי' תוס' דעכ"פ לפי הס"ד דאמרי' לו היא מותרת, ולאחר אינו נאמן.

אמנם בזה י"ל למ"ש תוס' לקמן דהא דס"ד דטעי' פ"פ, היינו משום דבדמי' דברור לו לא יתקרר דעתו, ולזה י"ל דדוקא באשת כהן דיודע דאסור' לו לא יתקרר אבל באשת ישראל דמותרת לו יתקרר דעתו, ולפ"ז י"ל דהכי אמרי' מאי לאו דקטעין פ"פ, היינו דאי בדמים דוקא אמאי באשת כהן תנשא בד' הא בדמים לא יתקרר דעתו, אע"כ משום טענת פ"פ ומוכח דנאמן, ובאשת ישראל באמת הטעם דיטעון ט"ד וחיישי' דיתקרר דעתו לזה תקנו דתנשא בד' ויבא לבית דין משום הכתובה ויהיה תועלת לאסרה לכהן כשתתאלמן, ודוק.

בא"ד וא"ת אכתי איכא ס"ס ספק באונס ספק ברצון כו' וספק כשהיא קטנה ופתוי קטנה אונס וי"ל דשם אונס חד הוא. בכוונת דברי תוס' דשם אונס חד הוא נחלקו המפרשים אם כוונתם כיון דהכל מצד היתר אונס הוא, מה לי אונס זה ומה לי אונס דקטנות וגם אין א' מתיר יותר מחבירו, או דכוונתם דהוי ס"ס שאינו מתהפך ואם נתחיל בס' אונס

שוב א"א לומר את"ל ברצון שמא קטנה דאם הוא ברצון א"א דהיא בקטנותה. ולענ"ד להכריע כדרך הא' הנ"ל, דלכאורה קשה על תירוצם דלמאי צריכים לאוקמי שקיבל בה אבי' קדושי' בפחות מבת שלש, הא כל שקבלה קדושי' בעודה קטנה מספיק דלא הוי ס"ס דאם אינה תחתיו ממילא הי' הזנות בעודה קטנה ושם אונס חד הוא, אך ז"א דדוקא אם האונס מכח פיתוי קטנה אונס אז אמרי' דהכל חד הוא, אבל אם יש עוד היתר מצד אינה תחתיו, אלא דממילא היה ג"כ אונס דקטנות זה לא שייך שם אונס חד הוא, וגם א' מתיר יותר מחבירו דאינה תחתיו מותרת לכהן כשתתאלמן וזה ניחא לדרך הא' אבל לדרך הב' ישאר הקושיא דגם בקבלה קידושין בעודה קטנה אינו מתהפך, דא"א לומר את"ל ברצון שמא אינה תחתיו דהא אם היה ברצון בודאי היא תחתיו דהא מקודם לזה היתה קטנה ולא היה רצון, ולהפוסקים דבעי' ס"ס מתהפך, באמת יהא מוכח דלא קימא לן פתוי קטנה אונס כמ"ש הרמב"ם, ולהתוס' יהי' מוכח דלא בעי ס"ס מתהפך והוא נכון וברור לכאורה.

ולפ"ז ניחא דבזה פליגי התוס' והרי"ף דתוס' נקטו קושייתם על ב' האוקימתות והרי"ף נקט הקו' רק על אוקימת' דאשת כהן, די"ל דהרי"ף ס"ל דבעי' מתהפך א"כ באשת ישראל לא הוי ס"ס מתהפך דא"א לומר את"ל ברצון שמא מכ"ע דגבי מכ"ע ל"ש רצון לזה הקשה רק דבא"כ הוי שפיר ס"ס דאת"ל תחתיו שמא נעשה ע"י מכ"ע ותו' לשיטתי' דלא בעי' מתהפך נקטו קושייתם על ב' האוקימתות וק"ל. [אאב"ה ע' מ"ש ע"ז הג"ר זאבל אב"ד דק"ק ברוינשווייג נ"י בן דודי הג"ר ליב איגר זצ"ל אב"ד דק"ק האלבערשטאט בספרו עטרת פז].

בא"ד דהא רובא דברצון אינו רוב גמור. וע' בפ"י שמפקפק דאפשר אפי' אי הוי רוב מעליא מהני לצרף לספק אחר להיות ס"ס ע"ש. ולענ"ד ראיה לדברי תוס' מסוגיא מפ"ב דב"מ אתמר ישל"מ אביי אמר כו' ת"ש פירות מפוזרים כו', והא לא ידע דנפל כו' ע"כ. והיינו דליתסר מספיקא שמא לא ידעו הבעלים דנפלו מיניה. וכ"כ להדיא הה"מ פי"ד ה"ה מהל' גו"א, ומעתה יקשה מה פריך הש"ס אימא דמותר מס"ס, ס' דנכרי ואת"ל דישראל שמא ידע דנפל מיניה, וזה בודאי לא מסתבר לומר דסתמא קתני אף במקום שאין נכרי כלל וכלל, דהא פשיטא דליכא דוחק לומר מתני' בסתמא דגם נכרים מצויים שם, אע"כ דפירכת הש"ס דסתמא קתני אף ברוב ישראלים, דהא בר"נ אף ביש בו סי' הוא שלו, ולאוקמי מתניתין דוקא במע"מ זהו ודאי דחיקא טובא, ולזה ס"ל להש"ס דמיירי אף בר"י והוי כמו ודאי ישראל וליכא למחשביה כלל לספק ספיקא כשי' תוס' הנ"ל.

ובאמת נ"ל לדינא במצא אבידה שא"ב סי' מדברים שאינם חשובים דהוי ס' ישל"מ, ובעיר מחצה עכו"ם ומחצה ישראל דמותר מס"ס, ס' דנכרי וס' ידע דנפל מיניה, ובזה נ"ל דמיושב סוגיא דב"מ (דף כד) ת"ש מצא בה אבידה אם ר"י וכו' שמעת מיניה כי קאמר רשב"א בר"נ אבל בר"י לא כו', וקשה לי דלמא מתני' מיירי באבידה שאינו מדברים החשובים דאפשר דלא ידע דנפל, ומש"ה בר"י אסור דהוי ישל"מ, ובר"נ מותר דתלינן בר"נ, אבל בידע דנפל י"ל דאפי' בר"י הוי יאוש, וביותר קשה דהא גם למה דמשני בטמון הוי יאוש רק דהוי ישל"מ וכמ"ש תוס', א"כ למה ליה לדחוקי בטמון לוקמי בקיצור בישל"מ, ולפי הנ"ל ניחא דא"א לאוקמי מתני' בכך דעדיין קשה הא דקתני במתני' דמכשירין מע"מ חייב להכריז ואמאי הא הוי ס"ס. ס' דנכרי ואת"ל דישראל שמא ידע דנפל מיניה והוי יאוש, ולזה מוקי בטמון דהוי ודאי הנחה והוי ישל"מ, ואף דלא מביא הש"ס הך בבא דמע"מ, י"ל דמתחלה דרצה לפשוט ס"ל דסתמא קתני בכל ענין אף מדברים החשובים, והתרצן דדחיק ומוקי בטמון ולא מוקי בישל"מ מכח בבא דמע"מ וכנ"ל, ובזה מיושב ג"כ קושיא תוס' דאמאי שני רי"צ אדם עשוי למשמש בכיסו אברייתא ולא משני כן אמתני', והיינו דממתני' אין הקושיא חזקה כ"כ דאפשר דמיירי במע"מ עכו"ם וישראלים והוי ס"ס, אבל בברייתא דקתני בתי כנסיות ובתי מדרשות דמוקמי' לקמן בשל ישראל ויתבי בה עכו"ם, ופירשו הראשונים דהוי יאוש כיון דעכו"ם שומרים ומחפשים תמיד מסתמא ימצא עכו"ם והיינו לענין יאוש, אבל לענין לתלות ממי נפל הוי רוב ישראלים וליכא ס"ס, אך למ"ש הר"ן הובא בשיטה מקובצת שם בסוגיא דמצא אחר הגפה דטמון באשפה הוי רק ס' הנוח ולא יגע בו. דבמקום המשתמר לגמרי אף ס' הנוח ויש בו סי' אסור דשמא הניח שם ומפסיד לבעליו במה שנוטלה שמוציאה ממקום המשתמר לגמרי למקום משתמר ואינו משתמר דאצלו הוי רק משתמר קצת דשמא לא ישמעו הבעלים ההכרזה ע"ש, וא"כ תקשי לפי האמת בהא דמשני הש"ס דמתניתין דמצא בה אבידה מיירי בטמון היכי קתני מע"מ חייב להכריז הא הוי ס"ס, ס' נכרי ואת"ל ישראל דלמא דרך נפילה. ודוק.

בא"ד איכא ס"ס ספק מכ"ע. קשה בלאו ס"ס לשתרי בספיקא דמוכת עץ משום חזקת היתר וכמו שהקשו תחלה דלשתרי בספק אונס לחודי' משום חזקת היתר, ולפמ"ש לעיל י"ד דתוס' דרצו להקשות גם על א"כ דבזה בחד ספיקא משום חזקת היתר לחוד לא מהני בלא ברי משום מעלת יוחסין, וקושי' תוס' דבא"כ דלשתרי משום ס' אינה תחתיו משום חזקת היתר היינו דהי' נשמע מזה דאף בדרבנן אמרינן שווי' אחד"א ומה פרכי' תנינא האומר קדשתיך, וכאן רצו תוס' להקשות לדינא דבא"כ לשתרי דבזה משום חד ספק אין

מתירין משום חזקת היתר בלא ברי, לזה הקשו ביותר דהו"ל ס"ס דבזה בלאו ברי מותר כדאמרינן גבי אלמנה עיסה לר"ג אלים ליה ס"ס. תו י"ל לפמ"ש השיטה מקוצבת (דף לו) בהא דאמרינן כולהו חבוטי מחבטין אף דאיתא בירושלמי והובא בר"ן דמכ"ע לא שכיח היינו דהיכא דכולהו חבוטי' ומראות לאמן ומפיק עלי' קלא דהיא מכ"ע ובליכא קלא ניכר דאינה מוכת עץ, וא"כ י"ל דס"ל כיון דבאמת שכיח מכ"ע אלא דיש לה קול לא עדיף מאנוסה דיש לה קול ואעפ"כ מצרפי' לס"ס דהוי רק רוב דרבנן ה"נ לענין מכ"ע מצרפי' לס"ס אבל בספיקא משום חזקת היתר לא מהני דהוי כמו רוב דרבנן דמכ"ע ראוי להיות לה קול ואי דיקשה דמנ"ל לתוס' להקשות דלשתרי באשת ישראל משום ס"ס הא י"ל דהא דמצרפי' ספק אונס לס"ס היינו דהיכא דאידך ספק הוי ספק מעליא דהיינו ספק אינה תחתיו דמכח חזקת הגוף נגד חזקת היתר הוי ספק מעליא, משא"כ לענין מכ"ע באשת ישראל דספק אונס וספק מכ"ע שניהם גרועים דעל כל ספק יש ריעותא דלית ליה קלא ולא הוי ספק מעליא, בזה י"ל דקושית תוס' הכי דהוי ס"ס ספק פיתוי קטנה דלית ליה קלא אלא דהוי חזקת הגוף נגדה דזה הוי כמו בספיקא דאינה תחתיו דמצרפינן לספק גרוע ה"נ לצרף ספק פיתוי קטנה דהוי ספק מעליא לספק מכ"ע.

ולפ"ז י"ל בכוונת הרי"ף דהקשה ג"כ קושי' תוס' אבל מדהפסיק בקושי' זו בין הפרקים לבתר שינוי' דא"כ משמע דהקושיא רק בא"כ ולא באוקימתא בא"י, והיינו דהרי"ף ס"ל דל"א פיתוי קטנה אונס וכמו שפסק הרמב"ם וא"כ באשת ישראל לא הוי ס"ס דספק אונס וס' מכ"ע שניהם גרועים. ובהכי מיושב קושית הר"ן על מ"ש לתרץ דמכ"ע פתחה סתום דהא מ"מ יקשה למה דמשנינן לא בטוען ט"ד דבזה יקשה הא הוי ס"ס, ומה שכתבנו דהתקנה הי' משום א"כ שנתקדשה פחותה מג', הא פשיטא דלא נעלם זה מעינו הבדולח ובודאי ס"ל לדוחק גדול שיתקנו משום מלתא דחיקתא כזה, ולפי הנ"ל ניחא דהתקנה משום אשת ישראל שנתקדשה פחות מג' דלא הוי ס"ס כיון דשני צדדי הספיקות גרועים. מיהו בלא"ה קושי' הר"ן אינה חזקה די"ל דהרי"ף ס"ל כרש"י דהתקנה הי' שמא יבורר בעדים דבטענת דמים דבקי יוצא הקול ויבואו עדים, ואולם בכוונת תוס' דחוק לומר כן דפשוטו משמע דס"ל דמכ"ע הוי שכיח וכן משמע מדבריהם לעיל (דף ט' ע"ב) ד"ה אי למיתב במה דהקשו דבמתני' היא אומרת מכ"ע אמאי ס"ל לר"י דא"נ הא הוי ס"ס ספק מכ"ע וס' תחתיו באונס ואם תרוייהו הוי ספיקו' גרועים דלמא בכה"ג אין מוציאין ממון, אבל מ"מ בדברי הרי"ף יש לומר כן.

עמדתי מכבר ליישב קצת קושי' הריב"ש בסתירת דברי תוס' לדבריהם נדה (דף י"ח) ולדברי סוגיא ערוכה סמוך מיעוט דמפילות, והיינו דמההיא דשליח בודאי ליכא קושיא

ויש לחלק בפשיטות דהתם הפלגא והמיעוט מחזקין להדדי בגוף המעשה, דמיעוט שליא בלא ולד, מורה איך היה המעשה שלא יצא רוב ולד, וגם הפלגא מורה כן, ומקרי רוב שלא יצא רוב הולד, משא"כ בפ"פ דאין מיעוט אונס ופלגא דאינה תחתיו מורים על מעשה אחת, רק לענין היתירא דאשה הם שוים, אבל הם ב' ענינים ומעשים נפרדים דהמיעוט אינו מורה לענין אינו תחתיו והפלגא אינו מורה לענין אונס, שפיר אמרינן דקיימא הרוב דהיה המעשה ברצון, גם מההי' דמיעוט מפילות אף דזה יש לדמותו לכאורה ולומר דענין נפל ובן קיימא וענין זכר ונקיבה הוו ג"כ ב' ענינים, ואין זה מורה על זה, מ"מ י"ל דהם ענין א' דאנו דנין דמעשה לא היה זכר ובן קיימא דנפלים לא מקרי בתואר זכר, והוא כעין חתיכת עץ והפלת רוח, אלא דלענין טומאת לידה יש בו חילוק דין דזכר ונקיבה, אבל מ"מ י"ל כשאנו דנין אם נתעברה זכר בן קיימא המיעוט ופלגא מורים כהדדי דלא נתעברה זכר בן קיימא.

וכעת נ"ל לחלק ביותר אף אם גם גבי פ"פ אמרינן סמוך מיעוטא דאונס לפלגא דאינה תחתיו מ"מ י"ל דעכ"פ מחזיקין זה לזה בשליטת המעשה דשניהם מורים דלא נעשה מעשה ביאת רצון תחתיו. (ועי' עוד בתשו' ח"א סי' פ"ה ד"ה אמנם ובהשמטות שם ובסי' ק"ו באורך).

[תוס' ד"ה לא צריכא באשת כהן. וא"ת ונוקמה אחזקתה וכו': לכאורה תמוה דהוי ס"ס לחומרא ספק תחתיו ואת"ל אינו תחתיו דלמא מנכרי, ואף דרבן גמליאל ס"ל לקמן דחזקה אשה מזנית בודקת ומזנה, מ"מ הא יש לחוש דלמא באונס, דהא רוב אונס יש לו קול הוי רק רוב דרבנן, וא"כ ממילא מדינא דלא הוי רוב הוי ס"ס לחומרא. ובשלמא לקמן גבי מעוברת דמיקל ר"ג מטעם בודקת אף דיש חשש אונס י"ל דעיקר הסברא דבודקת היינו דאינו נגד רוב פסולין די"ל דזהו רק אם לא איכפת לה מי המזנה ממילא י"ל דהיה מהרוב אבל היכי די"ל דלא נתרצה להרוב ולא רצתה עד שבא לה אחד מהכשר[ים] לא הוי נגד הרוב כיון דבמכוון בחרה רק להתרצות להמיעוט, משום הכי כיון די"ל דהיה ברצון ובדקה לזנות לא הוי נגד רוב, אבל הכא שפיר הוי ס"ס לחומרא דשמא היה מנכרי ובאונס. והא ליכא למימר דתוס' ס"ל דס"ס במקום חזקה לא מהני, דהא תוס' ס"ל לקמן דבס"ס מוציאין ממון הרי דאלים ס"ס אפילו להוציא מחזקת ממון מכ"ש להוציא מחזקת היתר דהרי קימא לן בכל דוכתא דחזקת ממון אלים יותר וכדקימא לן דרוב עדיף מחזקה ואפילו הכי אינו מועיל להוציא מחזקת ממון, וצ"ע.

ובדרך פלפול דקושית תוס' לשיטת ר"ת דס"ל בריש מסכתין דביאת עכו"ם לא שמה ביאה ואינה נאסרת לבעלה, וע"כ הא דמצינו בכמה מקומות דאסורה וכדהוכיחו תוס'

לעיל היינו מדרבנן, וא"כ יקשה לכאורה איך משנינן באשת ישראל וקבל בה אביה קידושין פחות מבת ג' שנים ויום א', הא מ"מ לגבי דאורייתא הוי ס"ס ספק אונס וספק נכרי (ואף דאיכא חזקה דבודקת ומזנה ותצטרך לומר דהוי ע"י נכרי באונס וכנ"ל וא"כ הוי שם אונס חד הוא, מ"מ י"ל דלמא מישראל באונס ואת"ל ברצון דלמא מנכרי בעודה קטנה דלא שייך בודקת ואף דפיתוי קטנה אונס, מ"מ כיון דלא באנו עלה מדין היתר דפיתוי קטנה אונס אלא מכח היתירא דנכרי אלא דממילא הוי אונס מכח פיתוי קטנה, לא מקרי שם אונס חד הוא וכמו דנכתוב לקמן בעזה"י. גם י"ל דכיון דתחתיו זינתה לא שייך ביה דין בודקת ומזנה דהא כולהו פסולין אצלה) ולגבי איסור דרבנן מנכרי מותר בחד ספק שמא באונס וכמ"ש הד"מ ביו"ד סי' פ"ג גבי דגים מלוחים, אע"כ דמיירי בליכא נכרי בעיר או דברוב ישראלים כיון דאי אזיל איהו לגבה מרובא פריש ואף (באזל איהו) [באזלה איהי] לגביה הוי ספק, מקרי רוב וכמו שנכתוב לקמן בעזה"י, וס"ל לתוס' דמסתמא גם באוקימתא דאשת כהן מיירי בליכא נכרי והקשו שפיר.

ובזה מיושב מה דקשה לכאורה על קושייתם הא אף בודאי אינו תחתיו אסורה לכהונה מספק נכרי דהא רבן גמליאל דמיקל בראוה מעוברת הוא רק מכח ברי וחזקה אבל היכי דאומרת בתולה וזה יודע דמשקרת ממילא ליכא ברי ואסורה מספק שמא מנכרי, ולפי הנ"ל ניחא דקושייתם היכי דליכא נכרי.

אמנם עדיין אינו מספיק כי היכי דבספק נכרי וספק ישראל לא מהני חזקת היתר בלא ברי, ה"נ גם בליכא נכרי מ"מ בספק שמא תחתיו ושמא אינו תחתיו לא מהני החזקת היתר בלא ברי.

ולכאורה היה נ"ל לומר דתוס' ס"ל כהרא"ה דבאיסור דרבנן לא אמרינן שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא משום הכי הקשו שפיר דעכ"פ מותרת מטעם חזקת היתר בלא ברי והוי רק איסור דרבנן ולא אמרינן שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא. אבל באמת זה אינו דתוס' ע"כ לא ס"ל כהרא"ה ממה דכתבו בסמוך דהא דאשת ישראל שקיבל בה אביה קידושין פחות מבת ג' שנים ויום א' דאסורה ולא מוקמינן בחזקת היתר משום דרוב אונס יש לו קול והוכיחו דהוי רק רוב מדרבנן, וא"כ ממילא מדאורייתא דליכא רוב מותרת מטעם חזקת היתר ואעפ"כ אמרינן שויי' אנפשיה חתיכה דאיסורא (והא דפרכינן מאי קמ"ל תנינא האומר לאשה קדשתיך וכו' ולא משנינן דאשמעינן דאפילו בדרבנן אמרינן שוייה אנפשיה, י"ל דס"ל להש"ס דזהו פשיטא דאין לחלק בזה בין דאורייתא לדרבנן, גם י"ל דמדקתני אסור בקרובותיה משמע אף בשניות דרבנן, גם י"ל כיון דר' אלעזר לא אמר במפורש דמיירי באשת ישראל, א"כ אם איתא דעיקר חידושיה דאפילו בדרבנן אמרינן

שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא עדיין לא נשמע כן כיון דממילא לא מיירי בכל גווני א"כ דלמא מיירי באשת כהן דהוי דאורייתא) וא"כ יקשה כנ"ל על קושית תוס'.
ואולי י"ל דתוס' ס"ל דמההיא דאסור בקרובותיה לא נשמע רק דאסור בקרובות דאורייתא דאינו מוכרח דגם שניות בכלל, גם אף אם שניות בכלל מ"מ אינו מוכרח דגם בדרבנן אמרינן שוייה אנפשיה די"ל כיון דמאמינין ליה לענין קרובות שניי' [נראה דצ"ל: קרובות דאורייתא] מכח שוייה אנפשיה ממילא אסור גם בשניות אבל היכי דכל עיקר איסורו רק בדרבנן י"ל דלא אמרינן שוייה אנפשיה והיה קשה לתוס' קושייתנו הנ"ל דמאי פריך הש"ס מאי קמ"ל דלמא אשמעינן דאף בדרבנן אמרינן שוי' אנפשיה, וע"כ כתירוצנו ג' הנ"ל דעדיין לא שמעינן זה דהא י"ל דמיירי באשת כהן, ולזה הקשו דגם באשת כהן נוקמה אחזקה ונצטרך לומר דבלא ברי לא מהני חזקת היתר משום מעלת יוחסין, וא"כ גם להך אוקימתא מוכח דאפילו בדרבנן שוייה אנפשיה ויקשה כנ"ל דמאי פריך הש"ס מאי קמ"ל, דהא ודאי דחוק לומר דעדיין לא שמעינן דדלמא מיירי בגוונא רחיקא כ"כ באשת כהן שקיבל בה [אביה] קדושין פחות מבת ג' שנים ויום א', אע"כ דבאשת כהן מדאורייתא אסור והקשו שפיר.
גם יש לדחות דאף דס"ל דבאיסור דרבנן ג"כ אמרינן שוייה אנפשיה חד"א, מ"מ בחזקה בלא ברי דאסורה לכהונה רק מכח חומרא דמעלת יוחסין י"ל דלא שייך מעלת יוחסין [רק] היכי דידעינן כן בעדות אבל לא היכי דרק מדין שוייה אנפשיה ושמעתי שבסברא זו כוונתי לבעל ס' הפלאה.]
[בא"ד דאוקמה אחזקת הגוף שהיתה בתולה: ולכאורה תמוה דמ"מ נימא דהוי תרתי לריעותא כדאמרינן ברישׁ נדה דמקוה שנמדד ונמצא חסר הוי ודאי טמא כיון דישׁ לגברא חזקת טומאה וחזקה דמקוה דהרי חסר לפניך, וה"נ הכא דהוי חזקת היתר וחזקת בתולה הא בעולה לפניך. ולמ"שׁ תוס' נדה בחד תירוצא דדוקא היכי דאינו רגיל לבא בבת אחת כגון במקוה דאינו רגיל להתחסר בבת אחת הוא דאמרינן הכי אבל לא בעלמא, ניחא. וכן למ"שׁ בנקה"כ בסי' א' גבי שוחט דהיכי דאיכא חזקה ורובא לא אמרינן תרתי לריעותא, ה"נ הוי חזקת בתולה ורוב שאין מזנים. גם נ"ל דבר חדש דבכל מקום דמצינו ב' לריעותא כמו במקוה וכן קושית תוס' בנגעים וקושית תוס' בשחט בסכין ונמצא פגום וכן בסוגיא דהיו בה מומין, היינו הכל דהריעותא שלפניך מאלם החזקה, דבמקוה החסרון שבמקוה מורה דהוא טמא אלא דבאת לומר דמשום חזקת מקוה השתא הוא דחסר, בזה אמרינן דהריעותא עם חזקת טומאה מחזקים זה את זה, וכן באינך דהנגע חסרה מורה שהבית טהור, וסכין פגום מורה דאינו זבוח, והמום מורה דהיא פנויה, אבל הכא מה שהיא

בעולה לפנינו אינו מורה להיתר דאטו הבעולה מורה להיתר הא אדרבא בלא בעולה לפנינו היתה מותרת בודאי, והבעולה לפנינו מורה לאיסור ולא להיתר ואינו מחזק לחזקת היתר כנלע"ד בעזה"י.]

[תוס' ד"ה ואי בעית אימא באשת ישראל וכו' וי"ל דשם אונס חד הוא: לכאורה קשה דא"כ אמאי צריכים לאוקמי באשת ישראל שקבל בה קדושין פחות מבת ג' שנים ויום א', הא גם בקדשה כשהיא קטנה יותר מג' שנים ניחא, דאיך שייך לומר ואת"ל ברצון שמא אינו תחתיו הא אם אינו תחתיו ממילא היתה קטנה והוי אונס ושם אונס חד הוא. וצריך לומר דבאנו לדון מדין פיתוי קטנה אונס הוא דאמרינן שם אונס חד הוא והיינו מטעם דבעי בכל ס"ס שיהא ספק אחד מתיר יותר מחברו, ובפירכת הש"ס ואמאי ס"ס הוא היינו דאחד מתיר יותר מחברו דאם אינו תחתיו אם תתאלמן תהיה מותרת לכהן ואם תחתיו באונס אסורה לכהן, או מטעם דכיון דבין כך ובין כך אתה מתירה מדין אונס מה לי אונס בגדלות ע"י חוזק או אונס ע"י פיתוי קטנה, וב' מיני אונסים לא שייך לקרותו ס"ס, וא"כ כל זה בתירוץ התוס' דאנו צריכים לבא מדין פיתוי קטנה אונס, אבל בקדשה כשהיא קטנה שפיר הוי ס"ס שמא תחתיו באונס ושמא אינו תחתיו ויש היתר אחר מדין אינו תחתיו, אף דממילא הוי פיתוי קטנה אמנם מ"מ כיון דיש היתר בלא"ה שפיר הוי ס"ס דאטו משום דהוי ג"כ היתר דפיתוי קטנה יהא גרע. וגם ספק א' מתיר יותר דאם אינו תחתיו מותרת לכהן ואם תחתיו באונס אסורה לכהן.

ואולם אם נפרש דכוונת תוס' דהוי ס"ס שאינו מתהפך והיינו אף די"ל בדרך זה ס' קטנה ואת"ל גדולה שמא באונס מ"מ אינו מתהפך דאם נתחיל ספק באונס ספק ברצון שוב אי אפשר לומר ואת"ל ברצון שמא קטנה דכיון שאמרת ברצון ע"כ דלא היתה קטנה דקטנות לא הוי רצון, ומה דכתבו שם אונס חד הוא היינו דלא נימא דמ"מ נוכל לומר ואת"ל ברצון היינו בדרך פיתוי שמא קטנה והפיתוי הא [נראה דצ"ל הוא] אונס כיון דהוי מין אחר, לזה כתבו דהוי הכל ענין אונס אחד ואם אתה אומר שמא ברצון ממילא הוי לאפוקי גם פיתוי דקטנה, א"כ יקשה כנ"ל דגם בקדשה כשהיא קטנה נימא דאי אפשר להתהפך דכל שאתה אומר ברצון שוב אי אפשר לומר דאינו תחתיו דא"כ היתה קטנה והוא אונס.

ואולי י"ל דלפמ"ש הש"ך בכללי ס"ס גבי ספק לא על דלא בעינן ראוי' להתהפך דתחילה ראוי לדון שמא לא על כלל ה"נ י"ל דתחילה ראוי [לדון] שמא אין כאן איסור בעולם והיינו שמא אינו תחתיו וליכא שום איסור דמותרת אף לכהן ואת"ל דיש כאן איסור דהוא תחתיו שמא אסורה רק לכהן ולא לישראל דשמא באונס, ובפרט לפמ"ש הרא"ה

דאינו תחתיו הוי שלא כזנות כלל כיון דלא עשתה איסור, א"כ י"ל דהוי כמו לא על דראוי לנקוט בתחילה שמא אינו תחתיו ואין כאן זנות כלל ואת"ל דהיה זנות שמא באונס.]
[בא"ד אלא הוי מדרבנן וכו' ובמקום חד ספיקא וכו': נלע"ד להמתיק דבריהם דחכמים אמרו דהוי קצת רוב לגרע החזקה ולדון בו סמוך מיעוט לחזקה והוי פלגא דכיון דלא הוי רוב דאורייתא אלא דרבנן עשאו כרוב מ"מ המיעוט חשוב לצרף לחזקה והוי חד ספק ומשום הכי מצרפינן לס"ס.]
[בא"ד ואין לומר דמוכח עץ לא שכיח וכו'. לכאורה קשה אמאי לא הקשו בפשיטות דגם בחד ספק לשתרי מספק מוכת עץ והוי חזקת היתר, וביותר קשה למ"ש דלר"ח ניחא ולכאורה קשה דא"כ היכי משנינן לקמן לא דטען טענת דמים הא בזה יקשה דהוי ס"ס וכן הקשה הר"ן. ובהכרח לומר דמ"מ הי' התקנה משום אשת כהן שקיבל בה אביה קידושין פחות מבת ג' שנים ויום א', וא"כ בזה יקשה דמ"מ לשתרי בחד ספק משום חזקת היתר.
וצ"ל דמ"מ הוא קצת לא שכיח לענין דהוי כמו רוב דרבנן שלא להתיר' מכח חזקה כמו בספק אונס, אלא דקושייתם דעכ"פ לא הוי רוב גמור כיון דאמרינן כולהו חבוטי מיחבטן וא"כ הוי ס"ס. ולכאורה עדיין קשה דא"כ מנ"ל להקשות דבאשת ישראל הוי ס"ס הא י"ל כיון דבכל ספק הוי רוב דרבנן, דבספק אונס הוי רוב רצון, ובספק מוכת עץ הוי רוב דלא שכיח מוכת עץ בזה לא הוי ס"ס. אמנם י"ל דקושית תוס' הכי דמ"מ הוי ס"ס, ספק מוכת עץ וספק פיתוי קטנה דלא שייך רוב אונס יש לו קול ואי דהוי חזקת הגוף, מ"מ הא זהו ממש כמו פירכת הש"ס דעל חד ספק הוי חזקת גוף נגדו ובחד ספק הוי רוב רצון דמקרי ס"ס וק"ל.
ובזה יש ליישב דברי הרי"ף דהפסיק בין הפרקים דבשינויא דאשת כהן הקשה דהוי ס"ס [ספק אין תחתיו ס'] מוכת עץ ולא המתין מלהקשות עד אחר אידך אוקימתא באשת ישראל ויהיה הקושיא בתרווייהו וכמו דהקשו תוס'. והיינו לפי"מ דבארנו דקושית תוס' רק מכח פיתוי קטנה א"כ י"ל דהרי"ף ס"ל כהרמב"ם דלא קימא לן פיתוי קטנה אונס הוא משום הכי באשת ישראל ליכא ס"ס כיון דבכל ספק איכא רוב דרבנן נגדו משום הכי נקט הקושיא באשת כהן. ולפי"ז מיושב קושית הר"ן על תירוצו דהרי"ף דמוכת עץ פתחה סתום דא"כ היאך משנינן לקמן דקטעין טענת דמים, בזה יקשה דהוי ס"ס, וכבר כתבנו די"ל דהתקנה משום אשת כהן שקיבל אביה קדושין פחות מבת ג' שנים ויום א', אלא דהוא קצת דוחק לעשות תקנה משום מלתא רחוקה כזה כאשר בודאי לא נעלם זה

מהר"ן ובודאי דחקתו הסברא דהוי מלתא דלא שכיח לתקן בשביל זה, ולפי הנ"ל ניחא דתקנו משום אשת ישראל שקיבל קדושין פחות מבת ג' שנים דג"כ לא הוי ס"ס וכנ"ל. ובלא"ה בפשוטו אין קושית הר"ן חזקה כ"כ די"ל דהרי"ף ס"ל כשיטת רש"י דתקנו משום שמא יבורר בעדים אלא דבפתח פתוח אם לא קים ליה בגוויה לא יצא הקול אבל בטענת דמים שייך שיבורר.

ומ"ש להפליא על הר"ן [ד"ה והני מילי וכו'] בקושיתו על הרי"ף משנוי' דהש"ס לא דקטעין טענת דמים, הא לפי פירש"י דהטעם שמא יבאו עדים ניחא, יפה הקשה וגם אנחנו עמדנו בזה, ובפרט שהר"ן בעצמו ריש כתובות הביא דברי רש"י וביאר דבריו.

ובהאי ענינא זכורני קצת מה שרצינו לומר בכוונת הרי"ף מה שהכניס הרי"ף קושי' דס"ס מחמת מכ"ע בשינוי' דהב"ע באשת כהן, ולא המתין בקושי' זו עד בתר שנוי' באשת ישראל פחות מב"ג, שיהי' הקושי' על ב' התירוצים, והתוס' [ט' ע"א ד"ה ואי בעית אימא] באמת נקטו הקושי' על ב' התירוצים.

ואמרנו כי בכוונת תוס' דשם אונס חד הוא, נחלקו האחרונים אם כוונתם בפשוטו כיון דהכל מותר מטעם אונס הוי הכל חד מה לי אונס [זה] או אונס זה, או שכוונתם דס"ס בעי' שיהי' ראוי להתהפך והכא אם נתחיל ספק אונס איך תאמר את"ל ברצון שמא קטנה הא כיון שאתה אומר ברצון ע"כ לא היתה קטנה.

ולענ"ד מוכח כדרך הא'. דלכאורה קשה על תירוץ התוס' דשם אונס חד הוא, א"כ למאי צריכים לאוקמי' בקבל קדושי' פחות מב"ג, לוקמי בקבל קדושי' בעודה קטנה דלא הוי ס"ס, דהא אם אינו תחתיו היתה קטנה דהיא אונס ושם אונס חד הוא. אבל באמת לק"מ דהא ההיתר דאינה תחתיו נהי דהוי אונס, מ"מ ההיתר אינו מחמת אונס לחוד רק מאינו תחתיו ג"כ, והוי ב' מיני היתרים וא' מתיר יותר מחבירו, דאם תחתיו באונס אסורה לכהן לכשתתאלמן ואם מאינו תחתיו מותרת לכהן וזהו ניחא לפי דרך הא', אבל לדרך הב' הנ"ל אכתי יקשה כזה דמ"מ אינו מתהפך דאיך תאמר את"ל ברצון שמא אינו תחתיו הא זה אי אפשר דאם אינו תחתיו היתה קטנה ושוב לא הי' ברצון, והפוסקים דס' דבעי' מתהפך באמת מהא מוכח דלא פסקי' פתוי קטנה אונס הוא כפסק הרמב"ם, ולתוס' מוכח דלא בעי' מתהפך מכח קושי' הנ"ל.

ולפי"ז ניחא די"ל דהרי"ף אזיל בשיטת הרמב"ם דלא קי"ל פתוי קטנה אונס הוא, ושפיר י"ל דבעי' מתהפך, וא"כ באשת ישראל ופחות מב"ג ליכא לאקשויי דהוי ס"ס, די"ל דמקרי אינו מתהפך, דאם נתחיל שמא באונס ל"ש למימר את"ל ברצון שמא מכ"ע דבמכ"ע ל"ש רצון, [ואפשר דהוי כמו ספק על דלא בעי' מתהפך, דתחילה אמרינן שמא

אין כאן זנות כלל, ואינו מוכרח, אבל בא"כ שפיר הוי ס"ס מתהפך דנוכל לומר ג"כ את"ל תחתיו שמא מכ"ע. ולפ"ז ממילא מיושב קושי' הר"ן בשנויא דקטעין טענת דמים די"ל דהתקנה משום אשת ישראל דלא הוי ס"ס, וכנ"ל וק"ל.]

דף ט:

תד"ה אי למיתב לה וכו' דאי אמרת אפילו בס"ס מפסדה. [אב"ה עי' מ"ש אאמ"ו זללה"ה לקמן דף יב ע"ב].

וא"כ יש ג' ספיקות בקיום המתנה די"ל דמהני בממון כעין מ"ש הש"ך בכללי ס"ס, דאף דס"ס באתחזק איסורא לא מהני, מ"מ ג' ספיקות מהני ובזה יש לי מקום ליישב קושיית תוס' כתובות (דף ט') דהקשו למ"ד מקח טעות ממאתים אבל מנה יש לה, נימא דשמא זינתה תחתיו ברצון ואין לה כלום, והוכיחו מזה דבס"ס מוציאין ממון ולפי הנ"ל י"ל כך דאלו טענה מכ"ע לגבי מנה הוויין ג' ספיקות, ספק מכ"ע דודאי עכ"פ יש לה מנה, את"ל דרוסת איש דלמא אינה תחתיו ויש לה מנה, את"ל דרוסת איש תחתיו דלמא באונס ויש לה מאתים, מש"ה בטוענת משארסתני נאנסתי לגבי מנה יש לה מגו דמכ"ע, דאף דר"י לית ליה מגו, היינו היכי דלא הוי מגו גמור אלא דהיה טענה מעולה, אבל מגו מעליא מהני כמ"ש תוס' כתובות (דף י"ג ע"א) ד"ה רב אסי ואף לזעירי דוקא התנו דס"ל דלא הוי מגו דאינה טוענת ברצון לא נבעלתי דלא יאמינו לה כיון דאין אפוטרופס לעריות כמ"ש תוס' שם ד"ה השבתני מ"מ לא מצינו דבר חדש כזה דבג' ספיקות מוציאין, וגם אפשר דהוא בכלל שם אונס חד הוא, דהכל רק משם אחד דלמתנה גמורה איכוון, וכבר כתבתי מזה במק"א אם גם בספיקא דדינא אמרינן שם אונס חד הוא.

תד"ה מאי לאו דקטעין פ"פ, נראה לפרש דקס"ד דבטענת דמי' כו'. נראה ביאור דבריהם דבשלמא במאי דאמר רב יוסף בסמוך על האי דבגליל מצי טעין מאי לאו דקטעין פ"פ ליכא קושיא די"ל דמה דקתני דינא דמצי טעין משמע סתם בכל טענות בין דמים בין פ"פ, אבל הכא דלא קתני דינא דמצי טעין אלא דנשאת ליום הרביעי דיבוא לב"ד ולטעון דבזה ל"ש סתמא קתני דהא עכ"פ נשאת בד' דהא אנן לא ידעינן מה יטעון ושמא יטעון טענת דמים, ומהרש"א חנם נתקשה בזה. (הג"ה ועמ"ש לעיל דף ב').

תוד"ה לא דקטעין כו' לכך נראה כו' (עי' באורך לק' דף ט"ז ע"א).

בענין שלפנינו בעוה"ר איני רואה מקום היתר, דאף ביסוד הדין באומר פתח פתוח אומרת נאנסתי רבו המתירים, רבינו יונה הרא"ש והרשב"א, וכנראה מהרמ"א (סס"י ס"ח) אף דכתב רק וי"א מכל מקום נראה דיש לסמוך ע"ז שלא להוציא אשה מבעלה, ואין בכחינו ואף בקושיות ופלפולים לאין מספר להכריע, ואנחנו צריכין לכפוף קומתנו

לקבל דעתם, מ"מ נחזי אנן, דהא מדברי הרמ"א (סי' קע"ח ס"ג) מבואר דלכו"ע אינה נאמנת לומר נאנסתי רק במיגו דלא נבעלתי עיי"ש, וא"כ לכאורה פסקי הרמ"א סי' קע"ח וסי' ס"ח סתרי אהדדי. ולזה היה מקום לומר, דהרמ"א ס"ל דדלמא טעמא דרבינו יונה ואינך פוסקים דנאמנת לומר נאנסתי במיגו דמוכת עץ, ומה שתמה הרא"ש על רבינו יונה דשאני במשארסתני נאנסתי דיש לה מיגו הוא באמת תמוה, דהא גם בפתח פתוח מצאתי יש לה מיגו זו, דהא הרא"ש הביא ב' דיעות אם מוכת עץ פ"ס, והביא דעת רש"י באחרונה דמוכת עץ פ"פ, ולא יהא דדעת הרא"ש להלכה כההוא דס"ל דמוכת עץ פ"ס, מ"מ איך גזר אומר דטעו תלמידיו דילמא רבינו יונה סבר כרש"י דמוכת עץ פ"פ ויש הכא מיגו, ועדיף מההיא דמשארסתני נאמנת דלא הוי מיגו טוב דהא מוכת עץ אני ג"כ לא היתה נאמנת והוי רק קצת מיגו דהתם טוענת טענה מעולה כמש"כ תוס' ואילו הכא י"ל דהוי מיגו מעליא דהא מוכת עץ היתה נאמנת דהוי ספק ספיקא, ספק מוכת עץ ספק נאנסה, כקושי' התוס' ז"ל דתירצו מדלא טענה מוכת עץ אני, וא"כ בטענה באמת נאמנת וא"כ הוי מיגו מעליא.

ובתשובת נודע ביהודא (אה"ע מהדורא תנינא סי' י"ד) הניח באמת בתמיה מתקיימת על הרא"ש ז"ל, וראיתי בעטרת פז דכתב ליישב דקושי' הרא"ש דמדלא נקט רבינו יונה דנאמנת לומר מוכת עץ אני מוכח דס"ל כהר"ח דמוכת עץ פ"ס, וא"כ לא מהני מיגו, לא נייח לי, דדילמא מוכת עץ ל"צ לנאמנות דבלא"ה דמותרת מדינא מטעם ספק ספיקא, והשמיעני רק בנאנסתי דליכא ספק ספיקא דמדלא טענה וודאי מוכת עץ, אפ"ה מותר מדין נאמנות דידה, ואף אי נימא דהרא"ש ס"ל בפשיטות דלא הוי ס"ס כיון דכל ס' לעצמו, מ"ע וכן אונס, לא שכיח, מ"מ י"ל בהיפוך דדילמא במוכת עץ אני באמת אינה נאמנת ודווקא במשארסתני נאמנת משום מיגו דטענה מעולה כמו במשארסתני נאנסתי, עכ"פ י"ל דטעמא דרבינו יונה ואינך פוסקים משום מיגו, אלא דדעת הרא"ש במסקנתו בראייתו מראוה מעוברת מבואר דבלא מיגו נאמנת, וא"כ י"ל כיון דמאינך פוסקים אין הכרע דנאמנת בלא מיגו לא סמכינן להקל אלא היכי דאיכא מיגו, ולפ"ז בנ"ד דליכא מיגו דמוכת עץ אינה נאמנת. אמנם ראיתי בנודע ביהודא ח"ב דכ' לתרץ הסתירה דסי' ס"ח [ההמשך נקרע מהכת"י].

מ"ש בני נ"י דא"א לפרש דבריה דנבעלה באונס קאמרה דהא תוס' כתבו דרוב אונס יש לו קול.

לענ"ד אינו מוכרע, דהא תוס' כ' דלא הוי רוב גמור אלא לגרע לחזקת היתר וצדקת ולשוויי' פלגא ופלגא דמה"ט מצרפינן ספק אונס לספק אחר לדונו בס"ס, וא"כ י"ל כיון דבעצמות הבעילה אנן דנין לספיקא דאפשר באונס, שפיר י"ל דכוונתה לצד זה.

ואף די"ל דנהי דהדין כך דמשום חזקת היתר נקטינן לגדר ספק, מ"מ כיון דבלא התנגדות דחזקה היינו דנין כן לרוב, א"כ במה דאמרה נבעלתי היינו כדרך רוב ביאות וכאלו אמרה דברצון, ונוציא מזה דין, בעדים שהעידו דנבעלה ולא עמדו הב"ד לחקור אותם אם עדותם על רצון, דנדון דמה שמעידים דנבעלה היינו דנבעלה כדרך רוב בעילות דהיינו ברצון.

אבל לא ידעתי הכרע לזה, וגם הא איכא ג"כ סברא דמסתמא כוונתה נאנסתי דלא שוויי' נפשה רשיעא. ואף די"ל באשת ישראל שאמרה נבעלתי היכי דל"ש דעיניה נתנה באחר כגון דא' אומר בעלתי אותה ופלגינן דיבורי' ובמקום עד אחד לא אמרינן עיניה נתנה באחר דהוי רגלים לדבר כנלע"ד דלא כהח"מ (סי' קט"ו ס"ק כ"ו) והב"ש (ס"ק כ"ט) אלא דהך גופא דביש ע"א מקרי רגלים לדבר הארכתי בזה בעזה"י [עיין שו"ת ח"א סי' צ"ט ד"ה ואף דבשו"ת רשב"א], בזה י"ל דאינה נאמנת אח"כ לומר דכוונתה היתה באונס כיון דרוב בעילות ברצון מסתמא נבעלתי היינו ברצון, דלית בזה סברא דהיפוך דבאונס קאמר דלא שוויי' נפשה רשיעא די"ל דאומרת כן לאפרושי מאיסורא היא ובעלה כמ"ש המהרש"א גבי לא אכלתי שוגג אלא מזיד, אבל באשת כהן דלאפרושי מאיסורא סגי באונס ואם אומרת דברצון משוי נפשה רשיעא י"ל דכוונתה לאונס.

תו כתב בני טעם לזה דא"א לפרש כוונתה לאונס, ממה דכ' הרמב"ם (ריש הל' נערה) דנבעלת בעיר היא בחזקת מפותה, ומשמע דאפילו במקום מגו לא מהני דומיא דנבעלת בשדה דלא מהימן לומר דהי' פיתוי במיגו דלהד"ם.

לענ"ד הי' נראה, דמאיזה סברא נימא דבשדה הוי ודאי אונס וכי בשביל שמצאה בשדה חזקה דלא נתרצית לו ודלמא שניהם לדבר א' נתכוונו, ואולי היא ארגלה לי', א"ו דהרמב"ם מיירי דראינו מרחוק שנבעלה וכמ"ש המ"ל שם, ואני מוסיף דראינו שהחזיק בה ושכב עמה, דבזה דנין לאונס כיון דלא הי' לה לצעוק, אבל בראינו מרחוק שוכבים להדדי מאן יימר במי תחלת האשמה, וא"כ י"ל דה"נ מה דדנין בחזקת מפותה היכי שראינו מרחוק שהחזיק בה ושכב אותה, [היינו] בשראינו מדלא צעקה אבל בלא ראינו כלל י"ל דאולי הי' בעת ששכנותיה היו ישינים וצעקה ואין מושיע או שלחמה עמו בהכאה וחשבה שתגבר עליו ולא תצטרך לצעוק, וכן נראה מלשון הרמב"ן על התורה (פ' תצא).

ומ"ש בני הרב נ"י ראיה מההיא דפ"פ מצאתי דמייתי במכחשת או בשותקת ואם אומרת נאנסתי נאמנת, הרי דכל שלא טענה כן אין אנו מעמידין ששתיקתה והודאתה הי' רק על גוף הבעילה ולא על הרצון, אינו ראיה דהתם כיון דמצא פ"פ היא אסורה לו מספק אלא דבברי וחזקת היתר נאמנת, וכיון דצריכין לברי מש"ה בשותקת לאו ברי מקרי ונשאר הספק בעצמותו, ואדרבא הא מוכח כן דהא בשותקת מותרת באשת ישראל משום ס"ס ולא אמרינן דשתיקתה הוי כאומרת נבעלתי מרצון ולא הוי ס"ס, א"ו דשתיקתה לא מעלה ומוריד, וכ"ז דלא אמרה במפורש הדר אסורה מספק, אבל היכא דליכא ספק לפנינו רק היא אומרת נבעלתי ואנו דנין רק עפ"י דיבורה ומדרך שויא אנפשה חתיכה דאיסורא, י"ל כ"ז שלא אמרה במפורש רצון לא מקרי שויא אנפשה לאוסרה בנ"ד רק משום איסור כהונה, (ועי' עוד בתשו' מכת"י סי' צ"ה).

[ט' ע"ב. תד"ה אי למיתב וכו'. ביאור דבריהם, אף [ד]למאי דקי"ל מקח טעות לגמרי, אין הכרח דמוציאים ממון בס"ס, מ"מ כיון דלאידך מ"ד דמקח טעות ממאתים מוכח דמוציאים ממון בס"ס, מה"ת לעשות בזה פלוגת'. אבל תמוה לי, כיון דאטרחו למצא מ"ד דמוציאים ממון בס"ס, מוכח דהי' מקום לומר בלא הוכחה זו דלכ"ע אין מוציאים בס"ס, ואף דרב ס"ל דהולכים בממון אחר הרוב, מ"מ בס"ס אין מוציאים דגרע מרוב, א"כ מי הכריחם לומר דלדינא מוציאים בס"ס ועדיף מרוב, דלמא הוי כמו רוב ותלוי בפלוגת' דרב ושמואל, והך מ"ד דמקח טעות ממאתים ס"ל כרב דמוציאים ברוב וה"ה בס"ס, אבל לדינא דקי"ל כשמואל אין מוציאים בס"ס, ולא הוי פלוגת' חדשה דהא י"ל דתלי' בממילא בפלוגת' דרב ושמואל, וצע"ג.]

דף י.

חכמים תקנו להם. עיין סנהדרין ח ע"א תד"ה מוציא שם רע.

שם חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. וא"ת למה לי האי טעמא ואמאי א"נ מדינא לטעון פתח פתוח, ותו דמה"ט דאין אדם טורח בסעודה נאמן רק אי כתובה דרבנן, והר"ן הביא דהרמב"ן הקשה כך וטרח לתרץ. [אאב"ה כתב ע"ז רב אחד בזה"ל אני לא מצאתי בגמרא שיהי' חזקה אאט"ב ומפסידה טעם למה שנאמן הבעל אלא שנתנו טעם זה בגמרא דלא תיקשי מה הועילו חכמים בתקנתן והראשונים ז"ל לא תלו קושייתם בחזקה דאאט"ב כמו שהקשה מרן אבא רב הגולה נ"ע אלא דדקדקו מלשון חכמים תיקנו כו' והם אמרו דמשמע דאלו הי' כתובה דאורייתא לא היה נאמן והר"ן בתירוצו שהרכיב הדברים הוא רק אחר שכתב דגם אם היה מדאורייתא סברא הוא שלא להאמינו הוצרך לומר מה דבאמת נאמן הוא מטעם חזקה זו ועל כן אני עני בדעת איני מביא /מבין/ למה

הי' בעיני הראשונים ז"ל הדבר הזה מאומת כ"כ דאם היה דאורייתא לא היה נאמן מה שדחק להם מאוד מחמת מה שהקשו על זה, והא אפשר לפרש דמ"ש שמואל חכמים תיקנו כו' היינו דאם הי' כתובה דאורייתא ודאי היה נאמן מהדין וכסברת הראשונים בקושייתם, ולא היה מהפלא דא"כ כל אדם יטעון כן כיון דאינו תקנה אלא דין ויהיה לו מ"מ מציאות אם ימצא אחד במשך כל ימים שהעולם עומד שלא יטעון כן וכמה וכמה צווים ודינים יש בתורה שאינן בנמצא כ"א לעתות רחוקות מאד, אך כיון דחכמים תיקנו הי' להם לחזק שיאמנו דבריהם, ואמר דמ"מ הם האמינוהו והעמידו על הדין שיהא נאמן כאלו הי' מדאורייתא, וע"ז הקשו א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן כי ודאי לא ימצא כזה שלא יטעון כ"א לימים רבים ובאחד האדם, ועל זה השיב דאאט"ב עכ"ל. והשיב לו אחי חביבי הרב רבי שלמה נ' בזה"ל. בנתי לרעי מרחוק כי לא בא לתפוס דברי אבי אבי רכב ישראל זצוק"ל, אחרי שדברי רו"מ עליו ז"ל איננם דקדוק בענין כ"א בלשון כי אלו כתב ז"ל להקשות מן מ"ש שמואל והם האמינוהו וכמו שהקשו הראשונים נ"ע כבר הי' נכון וכל כהאי אין חובה על כל אדם לדקדק, וכש"כ לאבי מאור הגולה נ"ע, אשר נודע כי מרוב טרדות למודו וטרדות הענינים במדינה וחוץ למדינה היו כל כתביו בחדושי דאורייתא ואף התשובות שהשיב רובן דרובן נכתבין אף בעש"ק יום דמפגרי ביה התלמידים אשר בישיבה וכמדומה אני שמ"ש רו"מ שי' על דברי אאמ"ו ז"ל כיון רק להוצעה אל קושיתו על הראשונים ז"ל, ובאמת גם לדברי רו"מ שי' שחז"ל העמידו דבריהם על הדין אף דהי' ראוי להם לחזק דבריהם מ"מ לא נופל היטב לשון והם האמינוהו דלא מטעם נאמנות שהאמינוהו הם ז"ל הוא נאמן, כ"א מצד הדין כיון דלא עשו חיזוק לדבריהם ממילא נשאר על הדין, ומ"מ מודינא ליה לרו"מ נ' שלולי דברי הראשונים ז"ל היה לנו אפשרות לפרש כן כי זהו אמת שעל דבר תורה אין קושי' אם יהיה הדין קשה המציאות, והרי יותר מזה מצינו דיש מאן דס"ל דעיר הנדחת ובית המנוגע ובן סורר ומורה לא היה ולא יהי' (פרק בן סורר ומורה דף עט ע"א) אך דעתנו קצרה להבין דבריהם כש"כ לחלוק עליהם, ומ"מ ההערה זאת אשר העיר כבודו שי' הביאה אותי לידי פלפול קצת בל אמנענו מהציגו בזה לפי מעלתו, דהנה יש להקשות במה דאיתא (בדף יג ע"א) אלא לר' יוחנן תרתי ל"ל כו' בתרייתא להודיעך כחו דר"ג דאע"ג דליכא מגו מהימנא, וקשה לי במה אשמע לן זה, הא גם בבתרייתא איכא מגו דהיתה מכחישתו וטוענת בתולה אני ואי דהוא נאמן לטעון פ"פ הא ר"י דסבר כנסה בחזקת בתולה כו' יש לה מנה לית ליה דשמואל דלדידיה ליתא לחזקה אאט"ב וכמ"ש התוס' (דף י' ע"א ד"ה חזקה) וי"ל דמה שהולידו התוס' דר"י לית ליה דשמואל יש לדחות

עפמ"ש מעלתו נ"י דהאי החזקה אאט"ב באמת אינו טעם אל הנאמנות וי"ל דגם לר"י הבעל נאמן, אף דליכא חזקה אאט"ב מ"מ נאמן מדינא ככל כופר הכל, ואי משום קושי' הש"ס מה הועילו חכמים בתקנתן י"ל דזהו קושיא רק למ"ד כנסה כו' אין לה כלום אבל לר"י אין זה קושיא כלל דכיון דיש לה מנה א"כ יצטרך לשבע שבועה דאורייתא דהוה מודה במקצת הטענה דומה למ"ש הרמב"ם ז"ל בטוענת בתולה נשאתני והוא אומר אלמנה נשאתיך דחייב לישבע ש"ד ושפיר הועילו בתקנתם דודאי לא ישבע לשקר, אבל י"ל דמ"מ דברי התוס' דלר"י אין הבעל נאמן נכונים עפ"מ שהקשו התוס' (סוף דף ט) ע"מ דהבעל נאמן אמאי לא נאמינה לדידה במגו דמ"ע, ותירצו דהוי מגו במקום חזקה אאט"ב וא"כ לר"י דלדידי' ליתא לחזקה זו ממילא אין הבעל נאמן כיון דמגו דמ"ע שלה אינה נגד חזקה ונאמנת היא במגו ומעתה ל"ק קושייתי דלמא גם טעם דבתרייתא דמ"ע אני נאמנת הוא מטעם מגו דמכחשת, דהא מכחשת עצמו אינו כ"א מטעם מגו דמ"ע וע"כ דנאמנת בעצם טענת מ"ע בלא מגו. ברם הדברים שאמרתי דלר"י דיש לה מנה ליכא קושי' מה הועילו חכמים בתקנתם כיון דיתחייב ש"ד טעות הם שע"כ לא כתב הרמב"ם דחייב לישבע בטוען אלמנה נשאתיך אלא אחר התקנה דגובי' כתובה ממטלטלין וכמ"ש הרא"ש והה"מ עכ"ד אחי נ"י].

ובשם הרשב"א כתב הר"ן כיון דאית לה רוב וחזקה היא נאמנת מדינא, ובאמת קשה לי על הרמב"ן הא לקמן רפ"ב מקשינן דניזל בתר רוב נשים בתולות נשאות ופירש שם הרז"ה דגם לשמואל דס"ל שאין הולכין בממון אחר הרוב פריך משום דהוי רובא וחזקה וברי מוציאין ממון, והרמב"ן סתר דבריו מטעם דליכא חזקת הגוף דדלמא נכנסה לחופה ולא נבעלה עיי"ש א"כ הכא שפיר קיימא הסברא דברוב וחזקה וברי מוציאין ממון נגד ברי דהמוחזק וצ"ע. (ועי' בתשו' ח"א סי' קצ"ז).

דף יא.

אר"ה גר קטן מטבילין אותו כו' וזכין לאדם שלא בפניו. דמה דקימא לן אין שליחות לקטן, לא משום דקליש כחו דקטן, אלא משום דמעשה קטן אינו כלום והעשיה שעשה שליח לית ביה משהש, ומיהו זה דוקא במקום דצריך דעתו ועשייתו כגון בתרומה, דמאיזה טעם שהוא, או משום דדלמא רוצה לפטור במעוט או במרובה, או משום טעם אחר עכ"פ הדין מוסד דצריך לעשותו שליח אמרינן דקטן אין לו מעשה אבל היכא דא"צ דעתו שיעשה לשליח, גם לקטן יש שליחות. (אאב"ה אמר לי אחי חביבי הרב רבי שלמה נ"י שדברי הרמב"ם (ריש פרק ב' משלוחין) בטעם א"ש לקטן משום דקטן לאו בר דעת הוא מורה כדברי אבא מארי זצוק"ל אבל אמר לפקפק בדבריו מחצר דקטן,

דקטן ל"ל חצר משום דחצר דגברא משום שליחות אתרבי והרי בחצר א"צ לא מחשבה ולא מעשה).

והתוס' לא נחתו לכך וכתבו לחלק בין תרומה לזה (בסוף ד"ה מטבילין) ואא"ל דטעמא בעו לאשמעינן מה דבתרומה צריך שיעשנו שליח דזה אינו ענין לכאן דהא זה ברור דגם גדול צריך שיעשנו שליח בתרומה ומה לנו בטעמא להכא, יהיה הטעם איזה שיהיה מ"מ כיון דצריך שיעשנו שליח ומעשה קטן אינו כלום מש"ה אין לו שליחות. ולפי הגרסא שלפנינו בפרק א"נ דזכיה מדרבנן אית ליה, קשה איך משכחת גר קטן מדאורייתא וכתבו בתוס' דמשכחת לה במעוברת שנתגיירה דבנה א"צ טבילה והוה גר מה"ת, ואני תמה דנהי דעלתה לי' טבילה דאין זה חציצה משום דהיינו רביתיה, מ"מ גירות אין כאן דכיון דקימא לן עובר לאו ירך אמו הוא וקימא לן דקטן ל"ל זכיה מה"ת א"כ מאן משווי' לגר וד' יפקח עיני העורות, ובשעושי עם בני יקיר לי הג"ר שלמה שי' בפלפולי דאורייתא. (אאב"ה שרצה אחי ני' לומר דאפשר דכמו דהדין באין שליח לדבר עבירה דמ"מ אם המעשה מועיל בשביל אחד יועיל גם בשביל זה המשלח בעבירה לפירוש רש"י בב"מ בשותפין שגנבו ה"ה נמי בכל מילי דאמרינן אין שליחות כמו א"ש לנכרי דמ"מ אם במעשה זו עשה שליחות לנכרי ולישראל מתוך שמועיל לישראל מועיל נמי לנכרי וביקש גם ליישב בהקדמה זו קושיא אחת באיבעי' בנדרים אי כהני שלוחא דידן נינהו וקשה א"כ איך מקבלין קרבנות מן הנכרים הא א"ש לנכרי, ואמר ליישב עפ"י דברי התוס' קידושין (דף כג ע"ב) דשלוחי דרחמנא ודאי נינהו והאיבעיא רק אי הוי נמי שלוחא דידן ומש"ה מתוך שקיים שליחותו לגבי דרחמנא מועיל גם לגבי נכרי (להבנת בעל קצה"ח בדברי רש"י אין מעמד לדברי אחי הג' ני') וכתבתי דלדבריו י"ל גם הכא אף דא"ש לקטן מ"מ מגו דזוכית לעצמה לגירות זוכית נמי להעובר לגירות. (אאב"ה חד מן חכימיא דק"ק קאליש השיב על סברת אחי שי' מריש פ"ב דקדושין (דף מב א') ותסברא דהא שליחות הוא וקטנים לאו בני שליחות נינהו ומאי קושי' נימא מגו דנעשה הנשיא שליח לגדולים נעשה שליח נמי להקטנים, ואמר לו אחי ני' דל"ק ול"מ דהא התם הנשיא זכה לכל אחד מבני שבטו את חלקו, ובזוכה שני חפצים א' לזה וא' לזה לא קאמינא כ"א כגונא דרש"י דבחפץ א' יהי' שליח לזה ולזה).

שם דהא קימא לן דעבד וודאי בהפקירא ניחא ליה. אף דקימא לן כרבנן דשחרור הוי זכות היינו בעבד שאינו חושש בהפקירא שמפקיע עצמו משעבוד אבל גבי נכרי שאינו משועבד ניחא ליה בהפקירא כ"כ תוס' ומ"מ לישנא דקימא לן עבדא בהפקירא ניחא ליה קשה דהא באמת בעבד לא קימא לן בהפקירא ניחא ליה.

ונראה לפמ"ש בגיטין (דף יד ע"א) דשמואל דאמר התם דבחוב הולך לאו כזכי ולשיטת ר"ת דהולך ותן הכל חד א"כ בעבד בתנו אמאי אם רצה לחזור לא יחזור אף דהוי כחוב דמסתמא עביד ליה נייח נפשי' כמ"ש הר"ן שם הא אפילו בחוב לא הוי כזכי לשמואל, היינו דשמואל אמר כן לפי ההלכה דקימא לן שם ספ"א כר"ש הנשיא דהולך במתנה לאו כזכי ס"ל לשמואל דה"ה בחוב ומתני' בעבד י"ל כתנא די"א בברייתא דאפי' במתנה הולך כזכי, ואף דר"מ ס"ל שם דהולך לאו כזכי א"כ אמאי אמר ר"מ במתני' דבעבד יכול לחזור דהוי חוב דפסיל ליה מתרומה הא לר"מ בלא"ה יכול לחזור דהולך ותן לאו כזכי, וצ"ל דר"מ לדבריכם קאמר דאף לדידכו מ"מ לאו זכות הוא לעבד דפוסלו מתרומה, לפ"ז לא מצינו כלל סברת דעבדא בהפקירא ניחא ליה דאף דר"מ ס"ל דאפילו בעבד ישראל א"י לחזור מ"מ י"ל דהטעם דר"מ לשיטתו דהולך לאו כזכי אלא דהקשה לרבנן לדידכו דעכ"פ בעבד כהן דפוסלו מתרומה לאו זכות הוא לו, ולזה אמרינן הכא דקימא לן דעבדא בהפקירא ניחא ליה היינו דקימא לן כרב דבחוב לכ"ע הולך כזכי וא"כ בעבד דהוי כמו חוב וכמה דכתיבנא מוכרח דטעמא דר"מ בעבד ישראל דאינו יכול לחזור משום דבהפקירא ניחא ליה וראוי לומר דבנכרי דאינו מפקיע עצמו משיעבוד גם לרבנן בהפקירא ניחא ליה ומדוקדק לישנא דקיי"ל.

שם ה"מ גדול דטעם טעמא דאיסור' אבל קטן זכות היא לו. ואף ר"מ מודה בזה ככתוב בתוס', מיהו ה"מ בגירות אבל בשחרור וודאי חובה הוא ואפילו רבנן מודי' בזה כיון דזכיית קטן מדרבנן א"כ כשיגדיל יהיה אסור בשפחה ובבת חורין ואין לך חוב גדול מזה ואי דא"כ יהיה דינו כחצי עבד דכופין את רבו ועושהו בן חורין דלמא שביק ליה ואזיל לעלמא דלא ימצאו ב"ד לכופו, וגירות שאני דבידו לגייר עצמו כשיגדיל. (אאב"ה נשאל אחי חביבי הג"ר שלמה נ"י לאיזה צורך כתב אאמ"ו זצוק"ל זה הא משמעות התוס' (ד"ה מטבילין) דבגירות עקרו החכמים ד"ת ומותר בישראלית, והשיב בזה"ל באמת קשה על התוס' דהקשו איך מותר בישראלית דמאין להם זה דמותר בה, ואי דאי אמרת דאסור בישראלית א"כ אין לך חוב גדול מזה, הא י"ל כמ"ש אבא מארי זצוקללה"ה דלכשיגדיל ישוב ויטבול, וע"כ נלענ"ד די"ל דהתוספות אזלי בשיטת ר"ח והביאו בטור (יו"ד סימן רס"ח) דערבי מהול אין לו תקנה ולא מועיל הטפת דם ברית, ויען שבגר קטן ע"כ צריך ג"כ למולו ע"ד ב"ד ומטעם זכין וכדאיתא בהריטב"א א"כ מדאורייתא דאין לו זכיה לכשיגדיל בל יוכל לטהר לישא ישראלי' דיהי' כערבי מהול וע"כ הוכרחו לומר דמותר בישראלית, אבל אאמו"ו קדוש ד' נ"ע לא נחית בהכי ותפס דרך הפשוט די"ל דאסור בישראלית עד ישוב ויטבול ויטיף דם ברית. ואשר הקשה לי רו"מ כבודו למאי צורך

כתבו בתוס' דר"ה סבר כו' כח לעקור בקום ועשה, הא עליו בל"ז ליכא דמדאורייתא דנכרי הוא אינו מוזהר על ישראלית, ומדרבנן דהוא גר הא גר מותר בישראלית ואין האיסור כ"א עליה ואצלה הוי שוא"ת דקרקע עולם היא, אי בעינא אמינא ליה דנ"ל להתוס' מאי דתפס ר"ה מטבילין ול"א מלין היינו משום דתפס דבר ששייך בין באיש בין באשה וא"כ תיקשי עדיין באשה מא"ל איך תנשא לישראל הא אצלו הוי קום ועשה, אך א"כ יפלו דברי הראשונים דיקשה שוב מנ"ל להתוס' להקשות, דהא מגיורת ליכא קושיא דלמא באמת אסורה לישראל עד שתטבול משתגדיל ומאיש דלא יועיל מה שימול כשיגדיל מ"מ בדידי' י"ל כקושיית מעלתו שי' כיון דהאיסור לגבי דידה הוה שוא"ת, אבל לקושטא דמלתא מה דהוה קרקע עולם מועיל לה רק לענין שתעבור ואל תהרג אבל לענין איסור הא כתיב ונכרתו הנפשות העושות והתורה עשתה גם שוא"ת דידה למעשה, עכ"ד אחי שי').

והתוס' כתבו דגם בשחרור זכות הוא לקטן ויראה לי דאזלי בשינויא ב' לעיל דזכיית קטן מה"ת אבל לגרסתינו בפרק א"נ דזכייתו דרבנן ודאי הוא חוב, ואפילו לרבנן, כנ"ל נכון בעזה"י.

שם שלא יהא חוטא נשכר. פ"ב דחלה מ"ז נדה דף ד ע"ב.

תוס' ד"ה לכי גדלה. וא"ת והלא כבר גדולה. עיין נדה מד ע"ב תוס' ד"ה שלשים יום.

דף יא:

מתני' ואין להם כו'. בכנה"ג כ' דאם היתה נדה כשנכנסה לחופה עם הראשון ונתאלמנה קודם שתטהר יש לה ט"ב.

שם ארב"ח מחלוקת כו' מתיב רב נחמן כו' (עי' ביאור הסוגיא לק' דף ע"ה אות י"ח).

שם ואמר רבא מאן דקא מותיב שפיר. שבת קכג ע"א ר"ה ו ע"ב.

דף יב.

וליחוש שמא תחתיו זנתה. כיון דכל הכונס בחזקת בתולה ונמצא בעולה אין לה כלום והכא בנכנסה לחופה ולא נבעלה יראו דיש לה כתובה יאמרו דהב"ד מחזיקין אותה לוודאי בעולה מבעלה ראשון ואחר שתתאלמן מהשני תנשא לכהן ויתעביד איסורא דהא לגבי כהן ליכא כ"א חד ספיקא, ואף אם נשאת לישראל יש לחששה זו באותה אשה ממש.

ובתוס' פירשו דהחשש אם יהיה הבעל שני כהן ומ"מ אפילו באשת ישראל יש לנו להפסידה גזירה שמא יראה כהן, ותמוה לי, דא"כ מה משנינן דקידש ובעל לאלתר מה בכך דזהו קידש ובעל לאלתר הא ממילא באשת ישראל ליכא חשש באשה זו אלא שיראה

כהן וזה שייך גם בזה שקידש ובעל לאלתר מ"מ כהן שיקדש ולא יבעול לאלתר לא יבא לב"ד כיון דרואה שהב"ד מחזיקין אותה לבעולה מבעל הראשון ומה מעליותא כלל במה שזה קידש ובעל לאלתר הא מ"מ ניחוש על כהן אחר וצע"ג.
ואלולי דברי תוס' י"ל דהחשש הכל רק על אותו אשה דאף באשת ישראל שלא יבא לב"ד ואחר שתתאלמן ממנו תנשא לכהן. (אאב"ה חשש זה שתנשא לכהן הוא גם בתוס' דכתבו (בד"ה כגון) דצריך להעמיד שגם הראשון קידש ובעל לאלתר ע"ש).
שם כל שלא מושמש מבעי' לי' ע' פירש"י תמוה לי לפי"מ דסברי' עתה דבלא בירור אינו יכול לטעון א"כ המשמוש שלו אינו צריך לטובתה דבלא משמוש ג"כ א"י להפסידה והמשמוש רק בשבילו שיהי' בידו לטעון ע"י הבירור שלא איבד בידים וא"כ שפיר קתני וצ"ע.

דף יב:

מתני' היא אומרת משארסתני נאנסתי והוא אומר לא כי כו' ר"ג ור"א אומרים נאמנת. מסתפקנא באשת כהן שאומרת כן אם נאמנת ליטול כתובה די"ל דא"נ דאמרינן אין אדם משים עצמו רשע ולאו כל כמינה לומר שנאנסה תחתיו ועבדה איסורא שנשאת לו באיסור. (אאב"ה אחי הרב רבי שלמה נ"י הראה לי מ"ש בהגהת אשרי פרק הגוזל עצים (סימן י"ח) דדעת הריב"ם דלפטור עצמו מממון נאמן אף דמע"ר, ושלא לדחו' דלמא להוציא ממון שאני הראני שוב דברי בעה"ת שבב"י חו"מ (סימן לד אות מח) דכתב אדם הטוען על חבירו ענין שמע"ר טענתו טענה, ותשובת רמב"ן בב"י חו"מ (סימן עה אות יג) בטוען גזלתני או הלויתני ברבית כתב שלא להשביע על טענתו משום דלדבריו חשוד הוא, ותיפוק ליה דבהלויתני ברבית משוי נפשיה רשיעי וא"נ להוציא ממון ואף לכשת"ל דאין ה"נ דלא דנקט טעם השוה בכל גם בטענת גזלתני מ"מ הא הביא הב"י מיד בסמוך דברי תלמידי רשב"א שחלקו בין טענת גזלתני דמשביעים את הנתבע לבין טענת מנה של רבית יש לי בידך דס"ל דאין משביעין וטרחו לחלק ואמאי לא בפשוטו דברבית מע"ר בטענות וא"נ להוציא ממון וממילא אין כאן שבועה, גם הא בהג"א הנ"ל כתב דל"א אאמע"ר כ"א לענין עדות וכן מורה לשון רש"י כתובות (דף יח ב' ד"ה אאמע"ר) דז"ל אינו נאמן לפסול את עצמו מחזקתו, דקרוב הוא א"ע וקרוב פסול להעיד (וע' לקמן דף סג ע"ב על תוס' ד"ה אבל מ"ש אבא מארי מאורן של ישראל ז"ל ומ"ש שם בשם אחי) ובפ"ק דבב"מ (דף ג' ע"ב) הקשו בתוס' האיך נאמן לומר גבי אכלתי חלב מזיד הייתי והא אאמע"ר משמע דגם לאו לענין עדות אמרינן אאמע"ר עכ"ד אחי שי', ע' מ"ש לקמן (דף יח ע"ב) על התוס' ד"ה אין נאמנים ומ"ש שם בשם אחי שי').

תו י"ל דבממ"נ שאם תחתיו נאנסה הכשילתו בביאת איסור ואבדה כתובתה כמו במשמשתו נדה.

שם והוא אומר לא כי כתב בתויו"ט א"א לפרש שמכחישה בברי דמהיכי ידע כו'. הא ודאי דמתני' לא איירי בברי וברי דהא להדיא אמרי' בסוגיין רפ"ב דלא אמר ר"ג בברי וברי. אלא דמ"מ ק' לישנא דלא כי. דלשון זה משמע ברי כדאיתא ספ"ג דבב"ק. וע"ז תירצו תוס' דהכא דליכא למטעי דמיירי בברי דמהיכא ידע וכו' מש"ה שייך שפיר לשון לא כי. ואולם ק' לי לשיטת ר"ח דמ"ע פתחה סתום א"כ במתני' דבסמוך היא אומרת מ"ע איך קתני והוא אומר לא כי הא איכא למטעי דמיירי בברי דאומר דמצא פתחה פתוח דהיינו דלא נמצא דמים ואומרת מכ"ע אני והוא אומר לא כי בברי כי מצאתיך ג"כ פ"פ ומה דאר"י תביא ראי' לדברי היינו על הבירור של טענת דמים ועל טענתו פ"פ י"ל דס' ר"י כתובה דאורייתא וא"נ להפסידה וגם אף אם נאמן מטעם חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה י"ל דבזה דנמצאת בעולה ע"י ע"ד י"ל דעכשיו נהפך על כך ושנאה דאינו רוצה גם במכ"ע כי בחזקת שלימה נשאה משו"ה משקר ואומר שמצא פ"פ וצ"ע. שם אלא עד שלא ארסתיך והי' מקחי מקח טעות. מכאן הוכיחו בתוס' (לעיל דף ט' ע"ב ד"ה אי למיתב לה) דמוציאין ממון בספק ספיקא, דהא איכא מאן דמפרש מקח טעות ממאתים אבל מנה אית לה, ואמאי אית לה מנה, דלמא אחר שנתארסה וברצון היה ולית לה כלום, אע"כ משום דהוי ס"ס ספק קודם שנתארסה וספק אונס. ויש להשיב דהא וודאי לפי הטעם דס"ס באיסור מהני משום דהספק ראשון מן התורה לקולא והוי ספק השני ספק דרבנן פשיטא דל"ש זה בממון, וע"כ התוס' אזלי בשיטת הסוברים דס"ס מטעם רוב, ולפ"ז קשה הא צריכים להבין ראייתם, דנהי דלמ"ד כנסה בתולה ונמצאת בעולה יש לה מנה מוכח כן הא מ"מ לאידך מ"ד וכדקימא לן בנמצאת בעולה אין לה כלום לא מוכח ולא מידי, אך בפשוטו כוונתם כיון דעכ"פ מוכח כן לאותו מ"ד אף דלאידך מ"ד אינו מוכח מ"מ מהיכי תיתי להמציא פלוגתא חדשה ובזה קשה לי דהא אם נימא דלכ"ע מוציאין ממון בס"ס היינו ע"כ דס"ס עדיף מרוב, ומנ"ל זה דלמא באמת ס"ס הוא כרוב ולא יותר, ותליא בפלוגתא דרב ושמואל, אם הולכין בממון אחר הרוב, וא"כ י"ל דמאן דאמר נמצאת בעולה יש לה מנה ומוכח ממתני' דמוציאין ממון בס"ס ס"ל באמת כרב דהולכין בממון אחר הרוב, אבל אנן דקימא לן כשמואל גם בס"ס אין מוציאין ואין כאן פלוגתא חדשה.

בעיקר דברי תוס' זכורני שעמד בקושיא, דהא ביאור כוונתן בהוכחתן מההיא דמשארסתני נאנסתי, דהא לדידן דקימא לן מקח טעות לגמרי משמע אזדו ראייתן, אלא

דכוונתן כיון דעכ"פ מוכח למ"ד דמקח טעות מ"ר דמוציאין ממון בס"ס, ראוי לפסוק להלכה כן, דבזה לא מצינו חולק ופשוט, ובזה קשה לי לפי מה שכתבו תוס' ורצו תחילה במ"ש וא"ל דאפילו בס"ס מפסדת כתובתה, וכיון דאין רוצים לעשות פלוגתא חדשה יצטרך לומר דס"ס גרע מרוב דהא לרב מוציאין ממון ברוב, ולבתר הוכחתם דמוציאין ממון בס"ס יצטרך לומר דעדיף מרוב דגם לשמואל מוציאין, ומנ"ל לתוס' כן דלמא באמת ס"ס דמי לרוב ותליא בפלוגתא דרב ושמואל ומ"ד מקח טעות מאתי' סבר כרב דמוציאין ממון ברוב וה"ה במ"ט ולדידן דקימא לן כשמואל דאין מוציאין ממון בס"ס, הא קימא לן דמקח טעות לגמרי, וא"כ לא הוי פלוגתא חדשה אלא דהיא פלוגתא דרב ושמואל.

שם הא דרב הונא ור"י דשמואל היא. עיין יבמות יח ע"ב תד"ה דאי דרב. - בסוגיא זו עי' לק' דף ע"ה אות מ"א.

שם עד כאן לא אמר ר' גמליאל התם אלא דאיכא מגו. ובמכ"ע ג"כ הוי מגו דאי בעי אמרה מכ"ע אני תחתיך דהוי טענה מעולה שכתובתה מאתים והיינו לר"נ די"ל דס"ל כר"א דאמר טענתייהו במנה ולא כלום אבל לר"י דאמר במאתים ומנה ליכא מגו דהא גם עתה תובעת מאתים, וכ"כ תוס'. ומ"מ קשה כיון דטעם מגו אינו מספיק לכ"ע לימא רק מטעם חזקה דמספיק לי' לכ"ע ולמאי הלכתא נימא לר"נ טעמא אחרינא מדלר"י, וי"ל למאי דקשה אמאי נאמן פ"פ מצאתי להפסידה כתובתה להאמין לדידה בתולה אני במגו דמכ"ע אני תחתיך ובתוס' הקשו כן (בדף ט' ע"ב ד"ה לא) וי"ל בזה באמת דהך מ"ד ס"ל לטעמא דמגו, ובמכ"ע אני תחתיך באמת א"נ אלא דמ"מ הוי מגו דהיא טענה מעולה ומהני בצירוף ברי ושמא, וזהו ל"ש בטוענת בתולה אני, וכיון שכן י"ל דמש"ה הוצרכו לומר לר"נ טעמא דמגו כיון דר"נ א"ש ס"ל לעיל (דף יוד ריש ע"א) דטוען פ"פ מצאתי נאמן להפסידה כתובתה ומדלא מהימנא במגו דמכ"ע אני תחתיך מוכח דס"ל דבמכ"ע תחתיך באמת א"נ ומוכח דלית לי' מטעמא דחזקה אלא מטעם מגו.

ובנ"י בב"מ בסוגיא דשאלה ושכורה כתב דמה דמשנינן רישא בב' פרות הא מרישא בלא"ה ליכא קושיא דהא הוי איני יודע אם החזרתי, הינו דלא בדוקא קתני דה"ה שכר חצי יום ושאל חצי יום דהוי א"י אם נתחייבתי עי"ש, וקשה לי הא בזה ליכא קושיא דהוי ברי וחזקת הגוף דהיינו חזקת חי דבהמה ומוציאין ממון כההיא דמשארסתני נאנסתי. ולפי דברינו ניחא דהא התם משנינן כן לר"נ ולדידיה מוכח דהעיקר משום מגו אבל משום ברי וחזקת הגוף אין מוציאין ממון מדלא מהימנא. ומיושב בהכי מה שיש לדקדק במה דנקטי' הפירכ' שם לימא תהוי תיובת' דר"נ ולא נקט לדר"נ ולדר"י והיינו דעל ר"נ הקושיא ביותר גם מרישא אבל על ר"י ליכא קושיא מרישא דאם בתחילה השכירות

ואח"כ השאלה הוי ברי וחזקת הגוף דמוציאין ממון לר"י ואם בתחלה השאלה ואח"כ השכירות הוי א"י א"פ (אמנם אין בזה די ישוב בסוגי' דר"פ הבית ועליי' דאמרינן ג"כ לימא תהוי תיבותא דר"נ).
שם רש"י ד"ה פטור מלשלם ומ"מ משבעינן לי' כו' (עי' חי' ב"ק דף קי"ח ע"א מ"ש שם אדברי רש"י).

דף יג.

מתני' היא אומרת מ"ע והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את. (אאב"ה עיין לאבא מארי זצוק"ל מ"ש לעיל י"ב ב' במתני').
שם מתני' לנתין ולממזר. עיין גיטין פט ע"א תוס' ד"ה בעולה ובמהרש"א שם.
שם לנתין ולממזר. אף דבבא זו רק מן להכשיר בה א"כ למאי הלכתא נקט לנתין ולממזר מה פסול יש בה יותר מנבעלה לנכרי. י"ל דרצה להשמיענו אף דנתין וממזר בודאי הוי מיעוטא דאפילו ברוב כשרים אסורה מחששא דנבעלה למיעוט וכדאמרי' בסוגיא דמאן דפוסל פוסל אפילו ברוב כשירים. אולם לפ"ז קשה מהא דאמרינן בסוגיא עלה דברייתא ראוה שנכנסה עם אחד לסתר או לחורבה דלר"א דנסתרה נבעלה. הא דקתני לסתר היינו לסתר חורבה דמתא או לחורבה דדברא וצריכי דאי אשמעי' חורבה דדברא בההיא קאמר ר"י דאיכא ר"פ והא מדנקט ר"י בחזקת בעולה לנתין ולממזר דגם בדברא הויין מיעוטא נשמע דפוסל אפי' בר"כ. ונלע"ד דהא לר"א אמרינן דמכשיר גם בבתה כמבואר מסוגיא וא"כ דינא דפלוגתא דר"ג ור"י אף לבתה דר"ג מכשיר דחזקת אם מועיל לבת. וא"כ שפיר י"ל דס"ד דר"י מודה ברוב כשרים כיון דאיכא רוב וחזקת כשרות נאמנת ואפי' לגבי בתה. והא דנקט לנתין ולממזר היינו לענין דפסלי' להולד לבא בקהל דכיון דאיכא רוב נכרים ודנין דעכ"פ היא נתחללה ואזדא לה חזקת כשרות דהאם מש"ה הולד פסול לקהל דבליכא חזקת כשרות פסלי' גם משום מיעוטא אבל בחורבה דמתא דאיכא חזקת כשרות וגם רוב ס"ד דנאמנת.
שם עד שתביא ראיה לדבריה. וא"ת ומה מועיל ראיה שזהו כשר מ"מ ניחוש דלמא אפקרה נמי לאחריני ונבעלה לפסול וי"ל כיון דלר"ג מהני בריא וח"כ גם ר"י לא פליג עליו אלא בנבעלה ודאי והספק למי דאתרע חזקה או מטעם דהירושלמי דהזונות רצות אחר פסולים. אבל בספיקא דאפקרה דהספק בעיקר המעשה אם נבעלה עוד גם לר"י מהימנא לא נבעלתי עוד בברי וח"כ. וא"ת הא בבא על ארוסתו ספ"ז דיבמות (דס"ט ב') ס' רב דהולד ממזר ולא מהני בדיקת האם וכפשוטו טעמא דרב דס' כר"י אלמא דלר"י גם בספיקא דאפקרה לא מהני ברי וח"כ. וי"ל דלאו משום דס' רב כר"י אלא דס' כר"א

דאמר מאן דמכשר בה פוסל בבתה דחזקת האם לא מהני להבת. וראיה לדבר מדפרכינן בסוגיא הא דא"ר אין אוסרים על היחוד לימא דלא כר"י. ולא פריך בחזקה יותר דרך רומיא דרב אדרב מהאי דבא על ארוסתו. אלא ע"כ די"ל דטעמיה בהאי משום דס' כר"א. וא"ת והא ביבמות שם מדמי האי דילדה תאכל בתרומה אף דמיירי לגבי עצמה. וי"ל דמ"מ לענין דנבעלה לישראל אין ח"כ מסייעתה דהא לא נפסלה בכך אלא דאין העובר מאכילה בתרומה ולגבי זה אין לה חזקה ואדרבה קצת חזקת איסור נמי איכא.

תוס' ד"ה רב אסי וכו' טענה מעולה ביותר. וכ"כ הרשב"א קדושין דף נ ע"א ד"ה הא. תד"ה ואין אוסרים כו' אבל קשה דבהדי' משמע וכו'. ונ"ל ליישב והיינו יש לנו להמציא דרוב כשרים גרע מברוב פסולי' והיינו כמו שמצינו בסוגי' דשבועות בענין דהמלוה את חבירו בעדים וא"ל אל תפרעני אלא בפני עדים דלא מצי אמר פרעתיך ביני לבין עצמי במגו דפרעתיך בפו"פ והלכו למדה"י משום דאף דהיה נאמן מ"מ בעיני עולם נראה כשקר ויאמרו הרוצה לשקר וכו'. וע' בכנה"ג שם דאם אמר אל תפרעני אלא באפי ראובן ושמעון והוא טוען פרעתיך בפו"פ והלכו למדה"י דנאמן במגו דפרעתיך בפני אותם שייחדת ומתו דהוי שפיר מגו כיון דגם לפי טענתו עכשיו נראה כשקר ע"ש. היוצא מזה דמגו ל"א היכא דנראה כשקר אף דמהימן, ואם גם לפי טענתו עכשיו נראה כשקר הוי מגו טוב, וא"כ י"ל דברוב פסולים עדיפא דהוי מגו דלא נבעלתי, ואי דאין רצונה לטעון כן מפני שנראה בעיני הבריות כשקר דעפ"י הרוב נבעלה ביחוד, מ"מ הלא גם לפי טענתה עכשיו הוא נגד הרוב, משא"כ ברוב כשרים דכפי טענתה אינו כנגד הרוב ליכא מגו. אמנם ברוב פסולים י"ל דאינה מגו דאפי' ביחוד אסור משום מעלה ולא הוי ס"ס כיון דהוא רוב פסולי', וברוב כשרים י"ל דבאמת כשר ביחוד מטעם ס"ס. ואעפ"כ לא הוי מגו כמ"ש, וא"כ י"ל דהא דפריך הש"ס הכא היינו ברוב פסולי' נימא מגו דאינה אסורה ביחוד אף בלא ס"ס כמו דיחוד דא"א דליכא אלא חדא ספיקא ושרי א"כ הוי מגו טוב, ומשני דמעלה עשו ביוחסי' ופסול ביחוד, ולקמן בפ"ב קאי ארוב כשרים דג"כ פסול לר"י, ומדוקדק במתני' מלישנא דנתין וממזר דמשמע דאתי לאורויי דאם הנכרים מועטים כמו נתין ג"כ פסול וע' בפ"י, וא"כ ברוב כשרים דנאמנת ביחוד ואיכא מגו ואפ"ה לא ס"ל מגו מטעם הנ"ל ולקמן מודה.

ובדברי תוס' תמוה לי מאד אמה שדחקו בד"ה השבתנו וכו' ולפרש הא דקאמר מדברת היינו שבויי' דיראה לומר לא נבעלתי, אמאי לא ניחא להו בפשוטו דבאמת ברוב כשרים כשר ביחוד מטעם ס"ס ואפ"ה לא ס"ל מגו מטעם דירא' ומזה מיירי לקמן בפ"ב רק בזה

הסברא דירא' ליכא לאקשויי בו לר"ג ולזה השיבו רק לכה"פ בר"פ דליכא ס"ס אסור ביחוד, וצע"ג.

בלימוד הישיבה אמרתי ליישב לנכון בזה מה דנדחקו התוס' בסוגיא דראוה מדברת דבריש פ"ב דכתוב' משמע דאי אמרה לא נבעלתי מהימנא לר"י ואלו מברייתא דקאמר ר"י אין אפוטרופס לעריות, משמע דבא לומר דלא נבעלתי לא מהימנא ונדחקו התוס' דאין אפוטרופוס לעריות, היינו דאינה טוענת ברצון דמחזי כשקרא וגם הוקשה להם בפרכת הש"ס לזעירי הא דא"ר מלקין על היחוד וכו' הא גם לזעירי לא נבעלתי נאמנת, ואמרתי דבודאי סברת תוס' אמת דליכא מגו כולי האי דאין רצונה לומר לא נבעלתי דמחזי כשקרא, אך זהו דוקא ברוב כשרים אבל ברוב פסולים י"ל דהוי מגו, כיון דגם מה שטוענת עתה לכשר נבעלתי מחזי כשיקרא כיון דהוי נגד ר"פ, אולם לעומת זה י"ל דבכה"ג באמת גם לא נבעלתי אינה נאמנת דלא הוי ס"ס כיון דבספק שני הוא נגד רוב, וא"כ בברייתא דבא ר"י לר"ג להשיב ללמוד מדברת משבויה עכ"פ ברוב פסולים שפיר השיב אין אפוטרופוס לעריות, היינו דבכה"ג אפילו לא נבעלתי אינה נאמנת, וס"ס לא הוי כיון דרוב פסולים, אבל עכ"פ ר"י לנפשי' סבר דאינה נאמנת לומר לכשר נבעלתי אף בר"כ, אף דבזה נאמנת לומר לא נבעלתי בס"ס בזה באמת הטעם דליכא מגו דמתיראת לומר לא נבעלתי וכנ"ל, ובזה מיירי ברפ"ב דכתובות דמודה ר"י קאי אמדברת והיינו אף דהתם פוסל אף ברוב כשרים דאיכא מגו, מ"מ מודה ר"י וכו' דהתם במדברת ליכא מגו טובה כלל, וא"כ שפיר פריך הש"ס לזעירי דאמר מאי מדברת נסתרה ותיקשה בר"פ תהא נאמנת במגו, דהוי מגו טובה כיון דגם עתה מחזי כשיקרא, אע"כ ברוב פסולים אפילו לא נבעלתי א"נ א"כ הא דקא"ר אין אוסרים על היחוד לימא דלא כר"י וק"ל.

גם בלא"ה נ"ל דיש לדון כיון דלר"ג מהני ברי וח"כ י"ל דעד כאן לא פליג ר"י אלא בנבעלה והספק למי, דאתרע ודאי, או מטעם דהירושלמי דהזנות רצה אחר פסולין, אבל בספיקא דאפקרה דהספק בעיקר המעשה אם נבעלה עוד, י"ל דמהימנא לא נבעלתי עוד בברי וחזקת כשרות.

ואף דבמקור הדין ביבמות (ס' פ"ז) בבא על ארוסתו דאמר רב הולד ממזר ושמואל אמר שתוקי, הרי דלרב לא מהני בדיקת אם, והיינו בפשטא דמלתא דס' כר"י, הרי דלר"י אף לענין מדאפקרה לא מהימנא ולא מהני ברי וח"כ, י"ל דרב סבר כר"א דאמר מאן דמכשיר בה פוסק /פוסל/ בבתה דחזקת אם לא מהני לבת ומש"ה ס"ל דלא מהימנא, וכן בההיא דילדה תאכל בתרומה דמדמינן שם ביבמות אף דמיירי לגבי עצמה, מ"מ

לענין דנבעלה לישראל אין חזקת כשרות מסייע דהא לא נפסלה בכך אלא דאין העובר מאכילה בתרומה ולגבי זה אין לה חזקה ואדרבא קצת חזקת איסור איכא.
וראיה לזה דאין טעמא דרב משום דסבר כר"י, מהא דפרכינן פ"ק דכתובות (דף י"ג ע"א) הא דאמר רב אין אוסרין על היחוד לימא דלא כר"י, אמאי לא פריך בחזקה יותר דרך רומיא דרב אדרב מההיא דבא על ארוסתו, וזה יש לדחות קצת, אבל ראיה ביותר מדברי תוס' כתובות (דף י"ד ע"ב ד"ה כמאן וכו') דרב סבר כר"ג, דאם לא כן אף דשמואל ס' כר"ג, הו"ל לפסוק כרב לגבי שמואל, ולכאורה תמוה הא באמת ס' רב כר"י בההיא דבא על ארוסתו.
ולזה נראה דכוונתם דרב סבר כר"ג, אלא בההיא דבא על ארוסתו. טעמא דרב דסבר כר"א דפוסל בבתה ובזה קימא לן כר"י דמכשיר בה מכשיר בבתה, דרב ור"י הלכה כר"י, כנלענ"ד ביאור דבריהם, וכיון שכן שפיר אפשר לקיים דברינו לדינא דקימא לן כר"י דמכשיר בבתה דחזקת אם מהני להולד, י"ל דמודה ר"י דלגבי חששא דאפקרה מהני ברי וח"כ להימנה דלא נבעלה הוא להכשיר אותה ואת ולדה.
ונ"ל ראיה לזה ממה דאמר ר"י לא מפיה אנו חיין עד שתביא ראיה לדבריה, ומה מהני ראיה שזהו כשר, מ"מ ניחוש מדאפקרה אפקרה נמי לאחרינא ונבעלה לפסול, אע"כ דבזה מודה ר"י דלגבי חשש דאפקרה מודה ר"י דמהימנא.
והנה מדברי תוס' כתובות (דף יד) ד"ה חדא דקמודה לל"ק דיבמות מיירי בלא דיימא, וכן בתוס' בדבור לאח"ז במ"ש אפילו כי ליכא טעמא דמודה כגון לאביי ביבמו' דחיישינן דאפקרה, הרי מבואר דאפי' בספיקא דאפקרה לא מהימנא לר"י, וכן הריטב"א כתב דהא דאמרינן חדא דקמודה, היינו דאומר שלא זז ידו ממנה, גם בשיטה מקובצת שם כתב בשם הר"י מיג"ש לתרץ הקושיא במה דאמרינן וכי לא מודה, הא בזה בודאי שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא דהיינו דאינו מודה שלא זז ממנה אבל אומר שבא עליה הרי דלכולהו ס"ל דאף לענין חשש דאפקרה לא מהימנא לר"י.
אך מ"מ הא ראיה הנ"ל עצומה, מדמהני לר"י שתביא ראיה מוכח דלגבי חשש דאפקרה מהימנא, ולזה נלענ"ד דדבריהם רק בההיא דארוס וארוסתו דליכא ס"ס דכ"ע פסולים אצלה וליכא ס"ס דספק אונס ליכא, דאם אפקרה אין כאן אונס, גם אף אם דנין לגבי הולד דיש עוד ספק נכרי דהולד כשר, מכל מקום יש לומר כיון דלגבי הך ספק אם לנכרי אין חזקת כשרות מסייע, אבל מתניתין מהני שתביא ראיה לדבריה, דלגבי ב' הספיקות אם אפקרה ואם לכשר מסייע לכל צד ספק ח"כ בזה מהימנא.

ובזה מיושב לי מה דלכאורה תמוה בההיא דכתובות (דף י"ג) חדא בחורבא דדברא וחדא בחורבא דמתא, וצריכי, וכו', וקשה לי, איך ס"ד למימר דר"י מיירי רק בחורבא דדברא ברוב נכרים, איך ס"ד למימר דר"י מיירי רק בחורבא דדברא ברוב נכרים, איך אמר ר"י הרי זה בחזקת בעולה לנתין ולממזר, הא לחשש זה הוי רק מיעוט, והו"ל למנקט בחזקת בעולה לנכרי, וביותר מדקאמר עד שתביא ראיה לדבריה משמע לכל דבריה דוקא שהוא כשר, והא סגי בראיה שהוא ישראל, וממילא נתיר אותה משום הרוב דרוב ישראלים הם כשרים.

ובאמת על קושיא הראשונה דאמאי נקט לנתין ולממזר הא משום כך לא היינו אוסרים כיון דהוי רק מיעוט, י"ל דנקט כן לאורויי דאם נתעברה הולד פסול לקהל, דשמא הוא מנתין וממזר, והיינו דהס"ד דחורבא שיש רוב כשרים מהני בצירוף חזקת כשרות אבל בחורבא דדברא הולד פסול גם לקהל, דאף דלגבי פסול קהל הוי רוב כשרים דהא אם נבעלה לנכרי הולד כשר, מכל מקום הא לולד ליכא חזקת כשרות, ומצד חזקת כשרות דהאם נמי ליכא דהא האם ממילא דנין אותה דנתחללה מחמת רוב נכרים, וכיון דליכא ח"כ חיישינן גם כן למיעוט דנתין וממזר לפסול הולד.

אך הקושיא שניה הנ"ל יקשה, דמ"מ יספיק שתביא ראיה שהוא ישראל, וממילא ניזל בתר רוב דרוב ישראלים הם כשרים, גם עדיין יקשה לר"א דס"ל דמאן דמכשיר בה פוסל בבתה וא"כ הברייתא לא מיירי כלל לענין הולד דגם ר"ג מודה דפסול.

ולפי הנ"ל י"ל דמה דכתבנו דמהני ראיה ול"ח למדאפקרה דהוי ס"ס אפילו ברוב פסולים וכדרך סמוך מיעוטא לפלגא, היינו אם צד הפלגא דהיתר הוא ודאי כגון דידעינן שזה ישראל וכשר, דלפי צד דלא אפקרה עוד ההיתר ודאי אבל אם תביא ראיה רק דהוא ישראל, אף דהוי דר"י כשרים מ"מ החשש שמא אפקרה לאחרינא ואפקרה לא' מרוב נכרים, ובזה לא סמוך מיעוטא דכשרים לפלגא דלא אפקרה דאף אם לא אפקרה אין ההיתר ודאי דהא מ"מ אפשר שזהו ממזר אלא דתולין ברוב, וכיון דמכל מקום לא הוי ודאי ממש ל"א בזה סמוך מיעוטא לפלגא, מש"ה נקט ר"י הר"ז בחזקת בעולה לנתין וממזר לאורויי אף אם תביא ראיה דהוא ישראל לא מהני, כיון דיש חשש שהוא נתין וממזר, חיישינן לדאפקרה, אבל בחורבא דמתא דעל כל ביאה וביאה אמרינן דהוא מרוב כשרים, בזה ס"ד דמודה ר"י ודוק. (ועי' עוד בתשו' ח"א סי' פ"ה).

תד"ה מעלה עשו ביוחסין. כתב מהרא"י לפרש דברי תוס' דאזלו כפי שיטתם ביבמות, דהנהו עובדא דנדרים מיירי באומרת טמאה אני לך, וקושייתם היינו דאין אוסרין על היחוד, משמע סתמא אף באומרת טמאה אני לך [ומה דהקשה במגיני שלמה דאיך

הקשו תוס' בדבור הקדום דהא זעירי מיירי ע"כ במודית שנבעלה ומאי פריך הש"ס, והא לדבריהם גם ההיא דאין אוסרין על היחוד מיירי במודית שנבעלה, ואבי אמי האדון הגאון זצ"ל בספרו משנת דרע"ק טרח ליישב את זה, עפר אני תחת כפות רגליהם, ובזה אני אומר דאין שום התחלת קושיא דהא עיקר כוונת קושיית תוס' לא בדרך הכרח, כיון דבמדברת בלא נבעלת מותרת ממילא גם ביחוד הכי הוא דהא שני ושני, דבמדברת בלא נבעלת הוי ס"ס, כמ"ש תוספות, ואלו בההיא דאין אוסרים עה"י דמיירי באשת איש וכן בפנויה וידוע מי המיחד עמה שהוא פסול לה ולא הוי ס"ס אלא דקושייתם כיון דאינך יכול לומר דמדברת סתמא מיירי אף באמרה לא נבעלתי, דהא הוי ס"ס ומוכרח לומר דמיירי במודית שנבעלה, א"כ מאי פריך דלמא בההיא דאין אוסרים על היחוד דהוי ספק בעיקר הבעילה אם נבעלה קיל יותר מהיכי דהבעילה ודאי והספק למי נבעלה, ואיך מדמי הגמרא ספק זו לספק זו, וזהו ברור בכוונת תוס', וכיון שכן שפיר הקשו דבמדברת ומודית שנבעלה דנאמנת על עצמה דנבעלה, והוי כאלו עדים בדבר והספק רק למי נבעלה, אבל באין אוסרים על היחוד, אף דאמרה טמאה אני לך כיון דהטעם דאין מאמינים לה דשמא עיניה נתנה באחר דיבורה והודאתה כמאן דליתא, וממילא הספק בעיקר הבעילה אם נבעלה, וברור, ואולם לענ"ד הא קשיא, דאיך אמרינן לימא דלא כר"י, לר"ג מי ניחא הא טעמא דר"ג דאלים ליה ברי, ובההיא דאין אוסרין על היחוד אם מיירי באומרת טמאה אני לך, נהי דאין מאמינים לה מ"מ ברי להכשיר ליכא, ומשום קושיא זו ההכרח לתירוצו של אא"ז זצ"ל דלר"ג נוקי ההיא דאין אוסרין עה"י בפנויה לכהונה דאז ממילא מיירי באינה אומרת טמאה אני לך] ועל זה תירצו דנואף שאני, הרי דביחוד בעלמא אינה נאמנת לומר טמאה אני לך, וראיתי שנתכוון לזה הפני יהושע בקונטרס אחרון.

ואני אוסיף לחזק הקושיא, דליכא למימר דמ"מ מסתימת תוס' יבמות דלא זכרו סברא זו דבנואף שאני, משמע דבכל ענין ביחוד נאמנת לומר טמאה אני לך, דזה אינו, דע"כ תוס' ביבמות ג"כ נחתו לסברא זו, והיינו דהרי בקושייתם דהיו מפרשין דההיא דנדרים לא מיירי באומרת טא"ל ועשו מזה קושיא על שיטת רבינו תם, דכל סוגיא דיבמות רק לענין הבועל אבל לא לבעל, והא אף בלא שיטת ר"ת דההיא דיבמות מיירי ג"כ לבעל כדס"ל להשאלתות, הא פשיטא דזהו רק בכיעור, כההיא רוכל יוצא אבל ביחוד לחוד הא הדין פשוט דאין אוסרין עה"י, וכן מפורש להדיא בשאלתות וא"כ יקשה מההיא דנדרים דהיה יחוד לחוד, אע"כ דס"ל להההיא סברא דנואף גרע מש"ה בלא שיטת ר"ת ניחא אבל לר"ת

שפיר קשה דיחוד דנואף לא גרע מכיעור דאינה אסורה לבעל, וכיון שכן שפיר י"ל דעל זה תירצו דבנדרים מיירי באומרת טמאה אני לך והיינו הכל בנואף דוקא.
ואף די"ל דנהי דלא רצו להקשות בלאו שיטת ר"ת דהיה אפשר לומר דנואף שאני, אבל מ"מ י"ל מדלא זכרו זה בתירוצם לאורויי לדינא דבאומרת טמאה אני לך ג"כ אסורה רק בנואף, משמע קצת דגם בלא נואף אסור, מ"מ משום דקדוק קלוש כזה אין מהראוי וכדאי לעשות מחלוקת בין שני דיבורי תוס' ביבמות עם כתובות.
אמנם יש ליישב במ"ש לנכון אא"ז הגאון הנ"ל זצ"ל בכוונת המשך דברי התוס' בכתובות הנ"ל, דבסוף דבריהם כתבו והר"ר יוסף דשליטו תירץ וכו' דמשמע דקאי גם על קושיא מנדרים, והיינו דקושייתם הי' דאין אוסרים על היחוד, מדלא מפליג משמע דמיירי גם באומרת טא"ל, וזהו שייך רק אם אין אוסרים על היחוד מיירי באשת איש ולא מיירי בחד גוונא עם דין דרישא מלקין על היחוד שפיר דייקא דהו"ל לחלק ולפלוג בדידיה לענין איסור דבאומרת טא"ל אוסרין, אע"כ דגם בטא"ל אין אוסרין, אבל לפי תירוצא דהר"י שליטו דמיירי בפנויה לענין אנוסת אביו, כיון דמלקין ואין אוסרין מיירי בחד גוונא ניחא ליה יותר לחלק הכל בין אומרת טא"ל, עיי"ש.
ולי נכדו הצעיר הי' נראה בסגנון זה ובפשיטות יותר, דמה דאמרינן דא"א על היחוד מיירי בסתמא אף באומרת טא"ל, היינו דמשמע דמה דלא הי' אסור בלא היחוד לא נאסר ג"כ ביחוד, דהיחוד אינו גורס איסור ובכללו ג"כ אומרת טמאה אני לך דלא הי' נאסרת בלא יחוד, וזהו שייך אם מיירי בא"א, אבל אם מיירי בפנויה ומשום אנוסת אביו ל"ש לומר כן, דהא באומרת שנבעלה גם בלא יחוד אסורה, דשווית אנפשה חד"א ושפיר מיירי בלא אמרה דנבעלה, והוא פשוט מאד.
לפ"ז דבדבריהם דכתובות מצינו שני צדדים, אם בנדרים מיירי דוקא בנואף ובטא"ל אבל בטא"ל לחוד ביחוד בלא נואף אינה אסורה, או כדעת הר"ר יוסף דשליטו ולא אמרינן כלל דנואף שאני, אלא דביחוד בטמאה אני לך אסורה, ממילא ראוי לומר מחמת דקדוק לשון דתוס' יבמות מדלא הזכירו בתירוצם סברת דנואף גרע, משמע יותר דנהי דלא רצו להקשות בלאו שיטת ר"ת דהי' אפשר לומר דנואף שאני, מ"מ בתירוצם דמיירי באומרת טמאה אני לך ל"צ לזה דנואף שאני, וזהו דרך הכרעה דס"ל ביבמות כשיטת הר"ר יוסף דשליטו וכדעת תוס' קדושין (דף פ') דאין אוסרין על היחוד מיירי בפנויה, וממילא מיירי ע"כ באינה אומרת דנבעלה, ול"צ לומר דנואף שאני, ועולים לנכון דברי מהרא"י.
והנה בנ"ד נראה דל"צ לכל זה, דלפי הנראה ליכא אפילו עדי יחוד, וכפי דברי הבעל לא הוי אפילו כיעור דרוכל יוצא, ובזה בודאי כפי שיטת המהרא"י בכוונת תוס' מוכח

דבנואף עכ"פ באמרה טמאה אני לך אסורה, וממילא ה"ה בכיעור, ובנכרי ס"ל דאפילו ביחוד בעלמא דמקרי נואף כיון דרוב נכרים פרוצים בעריות.

אף דיסוד ראיית מהרא"י מדלא הקשו תוס' על מתני' דנדרים והא שוויא אנפשי' חד"א [וזהו קושיית המהרש"א בכתובות וכן קשה בדבריהם ביבמות], אע"כ דקושייתם דברגלים לדבר יש לאסור, ובעניות דעתי בקל יש לדחות (קושיית המהרש"א) די"ל דקושייתם כיון דמפסדת כתובה ל"ש כ"כ לומר דעושית משום דעיניה נתנה באחר.

ואוסיף לבאר דלכאורה הא בכתובות הקשו תחילה דאם איתא דנאמנת במאיס עלי דל"ח עיניה נתנה באחר כיון דמפסדת כתובתה, תהי' נאמנת בהנך עובדא דנדרים לומר טא"ל במגו דמאיס עלי, ויהי' מוכח דא"נ לומר מאיס עלי, ועל זה כתבו וכן נראה וכו', ואם נפרש דכוונתם כיון דמפסדת כתובה ל"ש לומר דעיניה נתנה באחר א"כ הוי כדרוש על המערכה, דבאמת נידוק מזה כפי מה דרצו להוכיח בקושייתם, דגם במפסדת כתובתה חיישינן לעיניה נתנה באחר, אבל נראה דלק"מ דנהי די"ל דמאיס עלי א"נ, היינו דליכא הוכחה דהאמת אתה דדלמא משקרת ולא חששה להפסד כתובתה, אבל בטמאה אני לך דמדינא אסורה דשויי' אנפשה חד"א אלא דחז"ל עשו למגדר מלתא לעקור דבר מה"ת משום דכל הנשים יאמרו כן, בזה ס"ל כיון דמפסדת כתובה ל"ש כ"כ לומר דכל הנשים יעשו כן, וממילא אוקמי אדינא דשווי' אנפשה חד"א.

אולם נראה דדברי מהרא"י נכונים, דבתוס' יבמות א"א לפר' כן דאם קושייתם באופן זה, מה תירצו כיון דראו דרוב נשים משקרות וכו' והיינו ע"כ דמשקרת אף במקום דמפסידות כתובתן, א"כ יתרצו בקיצור אף במפסדת כתובה יעשו כן ושייך מגדר מלתא, אבל לשיטת מהרא"י נכון, והיינו לא דקושייתם הי' דברגלים ראוי לאסור, ותירוצם כיון דאיכא סברא בהיפוך דארכוסי הוי מרכס, דא"כ עיקר חסר מדבריהם אבל הנראה דודאי נגד סברת רגלים לדבר, יש סברא בהיפוך דארכוסי הוי מרכס, אלא דבקושייתם הי' ס"ל כמ"ש תוס' והרשב"א נדרים דשורש הטעם דעקרו חז"ל לדאורייתא משום מגדר מלתא, ולזה קושייתם כיון דסוף סוף הי' המעשה בענין דיש רגלים לדבר, מה בכך דאיכא צד סברא בהיפוך דארכוסי, הא מ"מ ליכא משום מגדר מלתא דלאו בכל פעם יהי' בדרך רגלים לדבר, ותירצו דאין הטעם משום מגדר מלתא אלא כיון דראו רוב נשים משקרות ראו להתירן, והיינו דדנין אותה לודאי משקרת, [ואפשר מקרי כמו אמתלא מבוררת לפנינו ול"צ שתטעון כן] וה"ה בעובדא דנדרים היינו דנין אותה לודאי משקרת אלא דאלולי סברת ארכוסי הי' ראוי לדון דהאמת אתה דיש לפניה רגלים לדבר, ויהי'

זה הוכחה דהאמת אתה, ובזה שפיר שייך לומר כיון דאיכא ג"כ סברא בהיפוך מחמת ארכוסי ליכא לנו הוכחה כלל וממילא אנו דנין אותה למשקרת כמו בעלמא.
גם בלא"ה אף אם נימא דקושייתם מכח דמפסדת כתובה מ"מ לתירוצא דגם במפסדת אומרת כן, בזה ודאי א"א לפרש דכוונתם מכח סניף דארכוסי הוי מרכס, דא"כ יהי' נשמע מזה דבעלמא באומרת ברצון נבעלתי נאמנת, והא הרא"ש כתב ג"כ כדברי תוס' אלו ממש והרי הטור כתב בפשיטות דאינה נאמנת לומר ברצון נבעלתי, אע"כ דלתירוצם אף במפסדת כתובה אינה נאמנת וא"כ יקשה למ"ל טעמא דארכוסי אלא על כרחך דבלא"ה נאמנת משום רגלים לדבר, ודברי המהרא"י נכונים.
אמנם באמת לא זכיתי להבין דברי מהרא"י בזה דיסוד ראייתו מדאקשו תוס' רק מכח שוויא אנפשה סד"א /חד"א/, ולענ"ד הא י"ל דלא רצו להקשות מכח דע"י רגלים לדבר נתאמת שאומרת אמת, דבזה שפיר י"ל כיון דאיכא ג"כ סברא דארכוסי הוי מרכס לא נתאמת לנו שכן הוא, מש"ה נקטו הקושיא דשווי' אנפשה חד"א, והיינו דלא שייך למגדר מלתא, כיון דמ"מ הי' בענין רגלים לדבר וזהו לא יהי' בכל פעם, ולזה תירצו דראו דרוב נשים משקרות ראו להתירה שלא להאמינה ומש"ה כיון דאיכא סברא דארכוסי מרכס ואין לנו הוכחה שהאמת אתה, קיימא על הדין דדנין אותה למשקרת וכמו שכתבנו לעיל, וא"כ עדיין י"ל דבלאו טעמא דארכוסי מרכס אנו דנין לאמירתה דהאמת כן מכח רגל"ד (ועי' תשו' ח"א סי' קי"א).

דף יג:

גמרא חדא לחורבה דמתא וחדא לחורבה דדברא. קשה לי איך ס"ד למימר דר"י מיירי רק בחורבה דדברא ברוב נכרים א"כ איך אמר ר"י הר"ז בחזקת בעולה לנתין ולממזר, הא לחשש זה הוי רק מיעוט והו"ל למנקט בחזקת בעולה לנכרי, וי"ל דנקט כן לאורויי דאם נתעברה הולד פסול לקהל דשמא הוא מנתין וממזר. (אאב"ה ג"ז מצאתי בפ"י) והיינו דס"ד דחורבה שיש רוב כשרים מהני בצירוף חזקת כשרות, אבל בחורבה דדברא הולד פסול גם לקהל, דאף דלגבי פסול קהל הוי רוב כשרים דהא אם נבעלה לנכרי הולד כשר, מ"מ הא לולד ליכא חזקת כשרות, ומצד חזקת כשרות דאם נמי ליכא, דהא האם ממילא דנין אותה דנתחללה מחמת רוב נכרים, וכיון דליכא חזקת כשרות חיישינן גם למיעוט דנתין וממזר לפסול הולד. מיהו הא קשיא טובא, דמדקאמר עד שתביא ראייה לדבריה משמע לכל דבריה דוקא, היינו שהוא כשר, והא בראיה שהוא ישראל סגיא, וממילא נתיר אותה משום הרוב דרוב ישראלים כשרים. גם עדיין יקשה לר"א דס"ל דמאן

דמכשיר בה פוסל בבתה, וא"כ הברייתא לא מיירי כלל מדין הולד דגם ר"ג מודה דפסול (אב"ה עי' לאבא מארי בתשובותיו חלק א' [והועתק לעיל ועי"ש בד"ה ובזה]).
בסוגיא דראוה מדברת, דלר"ג נאמנת אפי' בר"פ. אף לכאורה אין ע"א נאמן נגד הרוב דהא א"נ נגד החזקה לכש"כ נגד הרוב, ואפשר לומר כיון דהוי רק בירור והוי רק כמו גילוי מלתא נאמן העד כמ"ש הר"ן בפ' האומר בהא דקדשתי את בתי וא"י למי קדשתי ובא א' ואמר אני קדשתי' דנאמן ליתן גט אף שהוא נגד רובא דעלמא וגם הוא דבר שבערוה, מ"מ כיון שהוא רק בירור שאומר שהוא זה שקדשה נאמן ע"ש, וכ"כ הפ"י בקידושין דמה"ט בטבח שיש לו רוב טריפה בחנות ופירש א' מהחתיכה נאמן לומר שהיא מן החתיכות הכשירות, אף שהוא נגד הרוב דהוי רק גילוי מלתא ע"ש, אבל באמת לענ"ד אינו דומה להא דהר"ן דהא אין שם המיעוט נשתנה מהרוב, וגם הוא שאמר שקדשה בכלל רובא דעלמא ופשיטא דהי' רק א' מש"ה נאמן לברר שהוא הוא שקדש', אבל הכא דהרוב הוא פסולי' או טריפה והמיעוט כשר. א"כ אם אנן דנין על הרוב בלאו עדות העד אמרי' דודאי היא מחתיכות טריפות ואין חתיכות כשרות נכנס בספיקן. א"כ גם העד לא יהי' נאמן, ולזה אפשר לומר מטעם אחר דנאמן והיינו כיון שהמעשה הוא שאירע בעצמה של האשה והיא אומרת ברי לי שכך עשיתי ודבר זה הי' בידה לבחור דוקא זה ושלא לזנות עם אחרים וכל דבר שבידה נאמנת, וה"נ בידה שלא לזנות עם הפסולים.
וביותר יש לי לומר דאלו היינו דנין שכל אפים שוים לה לזנות ובזמן שהאשה רוצה לזנות מזנית עם כל הבא אלי' בזה יש לנו רוב, שהמזנה הי' מהרוב, משא"כ באמת י"ל דאולי עיני' נתנה בזה, וא"כ אין הרוב מתנגדת לומר דודאי אותו שבא עלי' הוא מהרוב, דבאמת הרוב בא לזנות והיא לא היתה רוצית רק לזה, והוא כדמות סברת תוס' דאשה מזנה בודקת, ואף למ"ש רש"י בקידושין דנאמנת להכשיר גופה לתרומה אם בת כהן היא ונאמנת לומר שכהן הי' ואין הולד פוסל אותה אף דרוב ישראלים ול"ש כ"כ בודקת דמה הפרש בין כהן וישראל, מ"מ אפשר דבלא טעם היתה בוחרת בזה שחביב הוא בעיני'. ובזה נסתלק ג"כ מה שהקשו דלמא נאנס' ול"ש בודקת דהא לענין ד"ת רוב רצון לא הוי רוב מעלי', ע' בתוס' (דף ט'). ולפמ"ש ניחא דמ"מ אין הרוב מתנגד עלי' דמה שלא הי' מהרוב, היינו דבאמת לא נאנסה ולא היתה חפיצה לזנות עם האחרים, וא"כ כל שיש לנו טעם וסברא דמה"ט לא הי' מהרוב ובצד זה אין כחו של הרוב כח מעלי' שפיר נאמן, ולסברא דלעיל לחוד לא הי' מספיק כ"כ, איך אתה מאמינה מטעם בידה דלמא נאנסה ולא הי' בידה.

וע' בהרא"ש בסוגי' דפ"פ שמסכים לדברי רבינו יונה בטוענת ברי שנאנסה נאמנת להתירה לבעלה אף נגד רוב רצון והראי' מהא דנאמנת אפי' בר"פ אף דבבתה ליכא חזקת כשרות. ע"ש, הרי דס"ל דבבתה ליכא חזקת כשרות והיינו דלכ"ע חזקת אם לא מהני להולד. וכן נראה מלשון הה"מ (פי"ח מהל' א"ב) וא"כ בודאי טעמא בעי היאך נאמנת נגד הרוב, וגם אפי' אם הוי חזקה קשה לומר דבברי וחזקה נאמן ויהי' הדין דע"א נאמן לסייע החזקה נגד הרוב, דהא מ"מ בלא עדותו היינו משוינן לודאי כן מחמת הרוב דהא לא קימא לן סמוך מיעוט' לחזקה, וכיון דבלא עדותו הוי כן היאך נאמן בזה העדות ול"ש לומר סמוך עד לחזקה כמו דאמרי' סמוך מיעוט' לר"מ, דהתם הצדדי' בעובדא נוטים כן שהמיעוט כן וגם כפי החזקה, אבל בעדות ל"ש סיוע, וכיון דבלא עדותו משוינן ליחידאי אין מהראוי להאמין העד זולת מטעם דהוי בידה או דאין הרוב מתנגד, וע"ז שפיר הביא הרא"ש דגם שם הוי בידה שלא לבעול ברצון, אך לסברתינו אינו דומה כ"כ, דהתם שפיר הרוב מתנגד דהא הרוב הוא ע"ז גופא שהרצון יש לה קול ורוב ביאות שאין להם קול הוי באונס. ואפשר דמה"ט באמת דעת החולקים על הרא"ש דא"נ עי' בהה"מ, ולכאורה ראיות הרא"ש חזקה ול"ל דטעמייהו דס"ל לחזקה בודקת ומזנה כמ"ש תוס', ז"א דהא עכ"פ מבואר דאף ר"י מודה לר"ג דמד"ת נאמנת לומר לכשר נבעלתי רק מטעם יוחסי' מחמיר דהא מדמי לה לשבוי', וא"כ אם נימא דעיקר הטעם דבודקת פשיטא דל"ד לשבוי', אע"כ דמד"ת בלא בודקת נאמנת, והתוס' כתבו רק בודקת לחלק בדרבנן בין ההיא לשבויי', אבל לד"ת בלא"ה נאמנת, וא"כ לאסור אשה על בעלה דלא הוי יוחסי' ול"צ לסברת בודקת ואמאי ס"ל החולקי' דא"נ, אע"כ כנ"ל דהכא גבי רוב אינו מתנגד כ"כ משא"כ לענין רוב רצון דהוא ענין אחר דמתנגד לגמרי, והא דמדמי ר"י לשבוי' אף דהתם הרוב מתנגד לגמרי דהא לא תלי כלל בבחירתה, מ"מ מדמי לה דגם בשבוי' ליכא רוב גמור דלא מנוולא נפשה דהא מה"ט ע"א נאמן ואפ"ה לגבי עצמה החמירו ביוחסי' שלא להאמינה וה"נ כיון דבלא דיבור היתה אסורה אין ראוי להאמינה לגבי עצמה מצד יוחסי', אבל רוב רצון אפשר דס"ל דהוי רוב מעלי' ובלאו יוחסי' א"נ דהוי עדות נגד הרוב. ובכל דברינו אלה עדיין בראינו שנאנסה לא היתה נאמנת נגד הרוב.

ואפשר לדון ולומר בענין אחר והיינו די"ל דהא דאין ע"א נגד החזקה דנפקא לן מסוגי' דר"פ האשה בתרא דא"נ היינו דוקא לומר שנשתנה עדות ובלאו עדותו לא הי' אצלנו ספק דמה"ת לומר שנשתנה כגון להעיד שנתרם תבואה זו או שמת בעלה וכיוצא בכל הנזכרים בסוגי' דשם, אבל במקום שנולד הספק במחצה כשרים ומחצה פסולים או באלמנת עיסה, דד"ת דמוקמי' אחזקה, בזה י"ל דע"א נאמן לפוסלה והיינו דהחזקה הכא

הוא דמספק אין אתה יכול לפוסלה וכ"ה ברש"י, וא"כ זהו דוקא בספק, אבל בע"א המעיד לפוסלה מיד שנולד הספק נאמן דלגבי איסורי' נאמנות העד כמו בעלמא ב' עדים ול"ש לומר אל תפסילנה מספק דהא אין אנו פוסלים מספק דהא יש לנו עדות, וזה הס' י"ל ג"כ לענין הרוב ולחלק בענין הרוב שטבע עולם כן כמו רוב מצויי', או רוב בהמות כשרות וכדומה, בזה הוי רוב מעליא, משא"כ בר"פ וכדומה דגם המיעוט לפנינו רק דגזה"כ לומר דכל דפריש, ופשיטא דאין ס' לומר דהוא מהפסול יותר מהכשר רק דהתורה אמרה לתלות ברוב. וא"כ י"ל דוקא באופן דאלו הי' מע"מ הי' ס' ע"ז אמרה דאם צד א' רוב וחבירו יותר שכיח מצד זה, ויש לתלות בצד זה שהוא הרוב, וא"כ בזה ע"א שפיר נאמן דבמקום עדות אין כאן ספק ואין הדין כלל לתלות ברוב דעיקר התליי' רק במקום ספק. ובזה נסתלק קושי' הפ"י שהקשה הא דר"ג מכשיר בברי וחזקה, ובאלמנה לא מהני חזקה וס"ס, אף דס"ס עדיף לשיטת הרשב"א, ולדברינו ניחא דפשיטא דע"א עדיף מס"ס דהא על ס' הא' נאמן דאין דבר מתנגד וכן על ס' הנ"ל, וא"כ לענין יוחסי' עשו מעלות לאסור מספיקות כגון באלמנה דאף בחזקה וס"ס, מ"מ מידי ספיקא לא נפקא משא"כ בברי דהוי עדות וליכא ספיקא.

דף יד.

חדא דקמודה. ועוד הא קיימ"ל כר"ג, משמע דבמודה גם לר"י מהימנא, מ"מ באמת לכאורה טעמא בעי, דמה יוסיף תת כחו במה שמודה, א"כ הי' נראה דהתם ג"כ עיקר הטעם משום ברי דידה וחזקת כשרות דגם ר"י ס"ל דמדינא הוי מהני רק משום מעלת יוחסין ס"ל דמחמירינן בזה, ומש"ה בצירוף הודאתו מודה ר"י דמהני, אבל בלא חזקת אם י"ל אף במודה לא מהני. - בסוגיא זו עי' תשו' ח"א סי' ע"ב.

האומנם ראיתי בשו"ת הרא"ש כלל פ"ב כתב בההיא ילדה תאכל בתרומה, ואם הבן זכר שוחט ומקריב ע"ג מזבח, היינו טעמא כיון דמודה שבא עליה ספק אם אחר בא עליה שדינן בתר דידיה וכו' משמע אף בליכא עדים שבא עליה בהודאתו לחוד מחזיקינן ליה כבנו, ולכהן ודאי להקריב ע"ג מזבח, אף דליכא חזקת כשרות דאם מסייע, וכ"כ עוד הרא"ש מפורש יותר בכלל ב' בנידון כהן שבא על הפנויה וילדה ממנו בן שכשר לכהונה, דאפילו לר"י דסבר מאן דמכשיר בה מכשיר בבתה, מ"מ מודה שפסול לכל דין כהונה, דלא הוי זרעו מיוחס היינו היכי דאין הבועל בפנינו, אבל היכי דהוי בפנינו ומודה לדבריה דאפילו לר' יהושע מהימנא, כ"ש לענין זרעו מיוחס אחריו שאינו אלא מעלה, כיון דשניהם מודים קרינן ביה זרעו מיוחס אחריו עיי"ש, היינו דמהימנינן לשוי' להבן לכהן מעליא.

אבל לא זכיתי להבין דברי הרא"ש, מהיכן פשיטא ליה כן, דהודאתו בלי חזקת אם מהני, דהא פשיטא י"ל דעיקר הטעם דמהני הודאתו לר"י, כיון דבלא"ה מדינא מהני ברי דידה מטעם חזקת אם, או כיון דמהני הברי לגבי דידה, גם וולדה כמותה, משא"כ לדונו לכהן דאינו נוגע כלל לגבי נפשה ומדינא אינה נאמנת, י"ל דגם הודאתו לא מהני.

ובפרט דבלא"ה דברי הרא"ש בכלל ל"ב, תמוהים לי, במה דדן בדרך ק"ו כיון דהודאתו מהני גם לר"י לענין יוחסין, מכ"ש לדידן לענין זרע מיוחס אחריו, דמבואר דס"ל להרא"ש אף באינו לפנינו עפ"י דבריה לחוד ג"כ הוי כהן מדינא, ורק מקרי אין זרעו מיוחס אחריו, ומה דמשנינן אבל בבתה ד"ה הולד שתוקי, היינו מדין זרעו מיוחס אחריו ותמהני הא בלאו הודאתו היכן מצינו דברי דידה מהני לשוי' לבנה כהן, דלא מצינו דמהימנא אלא רק לענין דנכשר נבעלה, דחזקת כשרות והימנותא לגבי נפשה מסייע לה, אבל לא לענין דנתעברה מכהן, ומה דאמרינן אין איכא שתוקי וכשר כדשמואל דא"ש עשרה כהנים וכו' הינו דמייתי ראיה דלישנא דשתוקי שייך לומר שתוקי וכשר, אבל מ"מ הפרש יש דבההיא דשמואל מדינא הוי כהן רק שפסול לעבודה דאין זרעו מיוחס אחריו, ובההיא דעדות אשה בבתה מדינא בנה לאו כהן הוא, וראיתי דכ"כ להדיא שיטה מקובצת לכתובות בשם הריב"ש וצ"ע.

ואף דיש לדחוק, דמ"ש הרא"ש מכ"ש לענין זרעו מיוחס אחריו היינו לדידן, דלענין תרומה בזה"ז בודאי נאמן אביו להאכיל על פיו, (כדקימא לן בש"ע סי' ג') אלא דהי' אפשר לומר כיון שהוא בזנות לא מקרי זרעו מיוחס אחריו, בזה דן מק"ו דמהימן לגמרי גם לענין מיוחס אחריו, אך לישנא דהרא"ש משמע דסובב והולך אההיא דעדות אשה בבתה דהולד שתוקי דמהכי ג"כ מודה, ובזה בודאי בלאו הסברא דהודאתו מהני מדינא לאו כהן הוא צ"ע.

את לא תעביד עובדא כו', אבל ברוב פסולים ואומרת לכשר נבעלתי לכתחילה לא תנשא לכהן, מיהו י"ל היינו לגבי עצמה שייך להחמיר לכתחילה אבל לגבי בתה אם באת להחמיר שלא להאמין לדבריה ממילא תצטרך לפסלה מקהל, כדין שתוקי שלא נבדקה האם, וזה הוי דיעבד, כדאמרינן גבי ארוס וארוסתו, וכיון דצריכים אנו להאמינה גבי קהל ממילא כשרה גם לכהונה, דא"א לחלק ביניהם.

ואף דאפשר דאסורה לכהונה וכשירה לקהל כגון דזינתה עם נכרי דקימא לן דבתה פגם לכהונה וכשרה לקהל, מ"מ לא פלגינן דבורה להאמינה לחצאין דאם אין אתה מאמין לדבריה דלכשר נבעלתי הוי דבורה כמאן דליתא וכאלו לא נבדקה האם כלל, ממילא

איכא חשש דנבעלה לממזר ותהי' בתה פסולה לקהל, וצריכין אנו להאמין לדבריה, וכיון דמאמינים לה ממילא כשירה לכהונה.

ומה דהיא לא תנשא לכהן ולא אמרינן כיון דמאמינים לדבריה לגבי בתה ממילא גם היא כשרה לכהונה, צ"ל דלגבי תרי גופי פלגינן דבורה אבל בחד גופא דהיינו על הבת לא פלגינן דבורה להאמינה לחצאין, ובפשוטו נראה שלזה כיון הב"ש (סי' ו' סל"א) שכתב בזה"ל, כשהולד כשר לקהל כשר גם לכהן וא"א לחלק ביניהם כגון אפילו ברוב ממזרים והיא אומרת לכשר נבעלתי, כשר הולד אפילו לכהונה.

אמנם לפ"ז יקשה ממ"ש הב"ש שם מיהו אם היא גרושה שייך בולד ג"כ תחילה ודיעבד כי שמא כהן בא עליה עכ"ל, ונימא ג"כ דלא פלגינן דאם תאמין לדבריה תאמין בכולה ואם לא תאמין ודיבורה כמאן דליתא ממילא תהי' פסולה לקהל משום ספק ממזר.

והא ודאי אין לומר דמיירי באומרת סתם לכשר נבעלתי, ובלשון זה נכלל רק שלא נבעלה לפסול היינו לא לנכרי ולא לממזר ובזה א"א למפלג דבורה אבל בגרושה חיישינן שמא מכהן דבמה דאומרת לכשר לא אמעיט כהן דגם הוא בכלל כשר, דלענ"ד א"א לומר כן דא"כ באומרת לכשר נבעלתי יהיה הולד פסול לקהל דשמא לקרוב נבעלה דהוא ג"כ בכלל כשר, דהא בעצמותו הוא כשר אלא לגבי דידה הוא פסול אע"כ דלכשר נבעלתי היינו מי דכשר לה, א"כ ממילא נכלל בזה שנבעלה למי שאינו כהן.

גם הא בההיא דינא דגרושה כ' הב"ש דשייך בולד ג"כ תחילה ודיעבד, דמשמע דאם נישאת לא תצא ואם נימא דבדבורה לכשר נבעלתי לא ממעט' בזה כהן אפילו דיעבד תצא כיון דליכא ברי, אלא על כרחך דבמה דאומרת לכשר נבעלתי, היינו לכשר לה אבל לא לכהן אם כן נימא דלא מפליגינן דיבורה.

ולזה נ"ל דכוונת הב"ש כך, דלגבי חשש נכרי י"ל דבתה תנשא לכתחילה, כיון דמדינא מועיל ברי דידה לגבי הבת, אלא דלכתחילה לא תעביד עובדא בזה כיון דבלא"ה הרבה פוסקים ס"ל דנכרי הבא על בת ישראל אין הולד פגום לכהונה כדמשמע מסתימת הרמב"ם דכתב דהולד כשר, ולא כתב דפגום לכהונה, גם הרמב"ן במלחמות כתב דאם נישאת לכהן לא תצא וכ"כ הב"ש (סי' ד' ס"ק ב') להלכה, בזה י"ל דאף לכתחילה עבדינן עובדא.

תד"ה אלמנת עיסה וי"ל דבת עיסה אין לה חזקת כשרות. תימה לי הא קימא לן כר"י דמאן דמכשיר בה מכשיר בבתה ומבואר בתוס' לקמן בפרק ב' (דף כו ע"ב) דהטעם דחזקת אם מועיל להבת, ונ"ל דיש לחלק דר"ג מיירי היכא דאין שייך לדון הספק על האב בכשרות ופסלות כההיא דראוה מעוברת האב אינו בפנינו ואם הי' בפנינו היינו

מכירים אותו ואיכותו, בזה מכשיר בבתה, דהבת גרירה בתר אמה וחזקתה דהאם מועיל לה משא"כ הכא באלמנת עיסה דהאב לפנינו ומחזיקין אותו לספק חלל בזה לא שייך לומר דהבת תגרור בתר אמה דהא יש לגררה ג"כ לאביה שהוא ספק חלל וממילא גם היא בספק, ובתשובה הארכתי בעזה"י.

דף יד:

מתני' א"ר יוסי מעשה בתנוקת. עיין יבמות דף סז ע"ב תוס' ד"ה אין חוששין.

שם מתני' אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה הרי זו תנשא לכהונה. קשה לי הא אם יש כ"א כשרים ועשרים נכרים מ"מ אם הכהן שבא לנושאה יודע בעצמו שהוא לא הי' הבועל וא"כ לגבי דידיה הוי מחצה כשרים ומחצה פסולים ואסורה ליה וצ"ל דבאמת אם רוב אנשי העיר היינו מבלעדי זה הבא לנושאה.

נראה דאם הרוב עודף על המיעוט רק בא' דיש למשל ג"א כשירים וג' פסולים דבזה אסורה לכהן מאותה העיר דהא הוא יודע בעצמו שהוא לא בא עליה וא"כ הוא אינו בכלל הספיקות ולגבי דידיה נשאר רק מע"מ שעומדים בספק ואינו יכול לתלות ברוב וחידוש שלא נמצא מפורש מי שדיבר מזה.

הנה אם ידוע שבא עליה הכשר ואומרת שלא נבעלה לאחר, אף דהב"ש כתב דחשי' למדאפקרה ובעי' רוב כשרים, מ"מ אנכי פקפקתי תמיד בזה, דהא הוי ס"ס, ספק לא אפקרה, ספק לכשר, ומותרת ממנ"פ לר"י מדין ס"ס, כמו באלמנת עיסה, ולר"ג מדין ברי וחזקת כשרות, אח"כ מצאתי כן בספר דגול מרבבה יעיי"ש, דכתב אף דליכא רוב כשרים, משמע דדעתו בפשוטות דברוב פסולים אסורה דלא מקרי ס"ס, דאם אפקרה, אפקרה לאחד מהרוב, ולענ"ד יש לדון גם בזה, דדלמא אזלה איהי לגביה, והו"ל קבוע, זולת למ"ש הרשב"א בחידושיו לקידושין (דף ע"ג בד"ה מאי אמרת) דברוב כשרים כיון דאם אזיל איהו לגבה הוי רוב, ואי אזלה איהי לגביה הוי ספק, מקרי רוב צדדים להכשיר, ה"נ י"ל בר"פ דמקרי רוב צדדים לפסול, אמנם לענ"ד בלא"ה יש לומר דעד כאן לא פליג ר"י על ר"ג דברי וחזקת כשרות לא מהני אלא בבאנו לדון על הבעילה למי, כיון דודאי נעשה המעשה אתרע או מטעם הירושלמי דרוב זנות רצה אחר הפסולים, אבל לענין הספק אם נעשה מעשה, היינו בעילה אחרת, יש לומר דמהני ברי וח"כ, וכדמוכח לכאורה מהא דאר"י הרי זו בחזקת וכו' עד שתביא ראיה לדבריה מה מהני ראיה דאיש פלוני כהן, נימא מדאפקרה, אע"כ דלענין זה מהני ברי וח"כ שלה, וההיא דיבמות במקור הדין דמדאפקרה בבא על ארוסתו, דס"ל לרבא הולד ממזר, ולא מהני בדיקת אם, י"ל דאין הטעם דרב סבר כר"י אלא דס"ל כר"א, דמאן דמכשיר בה פוסל בבתה, וליכא ח"כ

לבתה, ובלא"ה צ"ל כן דאם איתא דטעמא דרב דסבר כר"י, הא דפרכינן בכתובות ארב דאין אוסרים על היחוד נימא דלא כר"י אמאי לא פרכינן ביותר למרמי רב אדרב, וזה יש לדחות קצת, אבל ראיה גדולה מדברי תוס' (דף י"ד ד"ה כמאן וכו') דרב כר"ג א"כ מוכח דטעמא דרב דס"ל כר"א דחזקת אם לא מהני להולד, אלא דבזה שפיר הדין דקימא לן דלא כרב, כיון דר"י ס"ל דמכשיר בבתה, ורב ור"י הלכה כר"י, כן נראה לענ"ד כוונת תוס' וכיון שכן שפיר י"ל דמה"ט חושש רב לדאפקרה, ולא מהני ברי דידה, כיון דלהולד ליכא ח"כ, אבל לגבי דידה וכן לדידן גם לבתה מהני ברי וח"כ שלה אף לר"י שלא נבעלה עוד, ומההיא דמדמין ביבמות להא דילדה תאכל בתרומה, אף דהתם הוא לגבי דידה, מ"מ במאי דחיישינן דאפקרה לישראל, זה אינו נגד ח"כ שלה, דאם נבעלה לישראל כשר, לא אפסלה בביאתה, אלא דהבן אינו מאכילה בתרומה, ולזה אין לה ח"כ, ואדרבא קצת חזקת איסור.

ולכאורה סתירה לזה מדברי תוס' ישנים (דף י"ד ד"ה חדא דקמודה) וליל"ק דיבמות וכו' הרי דס"ל דלר"י גם חששא דאפקרה לא מהני ברי וח"כ, גם הריטב"א בחידושיו שם כתב דחדא דקמודה, היינו שלא זזה ידו ממנה, דאי לא"ה נימא מדאפקרה, ובשיטה מקובצת כתב שם הר"י מיגש ליישב הא דאמר אביי ואי לא מודה וכו', הא בזה שוי' אנפשה חד"א, היינו דאינו מודה שלא זזה עינו ממנה, אבל טוען שבא עליה, הרי מפורש דלר"י גם לחששא מדאפקרה לא מהני ברי וח"כ ולהר"י מיגש מבואר יותר דגם לגבי זה אמרינן לא תעביד עובדא, א"כ לזה י"ל דוקא בארוסה דכולם פסולים לה, וכדדייק רש"י, וביאר בשיטה מקובצת דכוונת רש"י עפ"י דברי הריטב"א והר"י מיגש הנ"ל, דהא דקרי לה בש"ס רוב פסולים היינו דלא מודה, דאינו אומר דלא זז ממנה, אבל אומר דנבעלה, וכיון דהוי רק ספק אם אפקרה מקרי כמו ר"פ, אבל היכא דאין כולם פסולים לה, כיון דאפשר דלא מפקרה לא מקרי רוב פסולים עיי"ש, א"כ י"ל דמקרי אפילו ר"כ כיון דהוי ספק אפקרה ומיעוט כשרים הוי כמו סמוך מיעוטא לפלגא והוי רוב.

ויותר י"ל דמדברי תוס' ראיה להתיר, דהא כתב לל"ק דיבמות מיירי בלא דיימא מעלמא, הרי ס"ל דבלא דימא ל"ח לאפקרה, גם מהריטב"א ור"י מיגש אין סתירה כלל מדלא מוקמי בדלא דיימא, דקושייתם על אביי דאמר כי לא מודה דמשמע דבמודה מודה אביי, והא אביי ס"ל ביבמות דגם בלא דיימא חיישינן לאפקרה, מש"ה הוכרחו לומר דמודה דלא זז ממנה, וכן הא דכתב הר"י מיגש דכי לא מודה, היינו מ"מ אומר דנבעלה לו, היינו ג"כ אביי לשיטתיה דס"ל דגם בלא דיימא חיישינן ולל"ב דיבמות צ"ל דהך עובדא מיירי בדיימא, וא"כ כ"ז לאביי, אבל לדינא י"ל דס"ל להנך רבוואתא ג"כ דל"ח בלא דיימא

דפסקינן כרבא לגבי אביי, ולא נשאר רק דעת הרמב"ם דמסתימת דבריו פ"ג מהלכות יבום ומשמע דגם בלא דיימא חיישינן, ומדברי הרמב"ם אין סתירה לדעתינו דגם לר"י נגד חששא אפקרה מהני ברי וח"כ דידה, וביותר דהא באמת תמה הה"מ על הרמב"ם מדבריו בהלכות תרומות והב"ח סי' קנ"ו תירץ דמיירי בתרומה דרבנן, הרי בדרבנן גם להרמב"ם לא חיישינן, א"כ הכא הא דלר"י לא מהני ברי וח"כ, היינו בדרבנן, דהא למד כן משבויה דהוא רק דרבנן, וביותר לדידן דקימא לן כר"ג אלא דלא תעביד, והוי פחות מאיסור דרבנן בעלמא, דגם בדיעבד אסור, י"ל בזה דלא חיישינן לדאפקרה, כיון דאפילו ידעינן דאפקרה אסורה רק מדרבנן, ודוקא בבא על ארוסתו דאלו ידעינן דאפקרה הוי אסורה מדאורייתא, בזה הוצרך הב"ח להוסיף טעם כיון דלחדא היתירא ולחדא איסורא לא אמרינן מדאפקרה, ואף דיש לחלק, דבתרומה דרבנן שורש האיסור דרבנן, והכא איסור חללה לכהן דאורי', אלא דהחשש הוא דרבנן, זה חמיר יותר, ומוכח כן דעת הב"ש סי' ד' סק"א דבתחילה הביא הב"ח הנ"ל והוסיף דאף למהרי"ו דסבר בדעת הרמב"ם דאף בדרבנן חיישינן, מכל מקום כיון דהרא"ש והרשב"א סבירא להו דל"ח לדאפקרה עבדינן כותייהו, אח"כ כתב דבפנויה שזינתה עם כשר סגי בחד ר"כ, ולכאורה דבריו סותרים, דלמ"ל ר"כ הא גם בר"פ מדאורי' מותרת אף דידעינן דאפקרה מכח ברי וח"כ, אע"כ כיון דעיקר איסורו דאורייתא והחששא דרבנן חמיר יותר, אך מכל מקום לא מצינו הכרח וראיה להב"ש, וביותר אף אם נימא דלהרמב"ם גם בכה"ג חיישינן, מ"מ כיון דיש לנו דעת הרא"ש והרשב"א דס"ל דלא חיישינן כלל לדאפקרה ובפרט בלא דיימא, דנראה דהרמב"ם יחידאה בזה לכל הפוסקים דס"ל בפשטא סוגיא דיבמות דאף ללישנא קמא עכ"פ בלא דיימא לא חיישינן, א"כ במלתא דרבנן אף דשורש איסור דאורי' בודאי כדאי הנך רובא דרבוואתא לסמוך להקל ולזה בידוע, שבא עליה, אף שאיני כדאי, מ"מ נ"ל להקל.

וכ"ז בידוע, אבל אם רק עפ"י הודאתו, י"ל לאו מפיו אנו חיין, ומההיא דארוס וארוסתו דאמרינן חדא דקמודה, דמבואר אפילו לר"י מהני הודאתו [ובאמת לא הבנתי הא דנדחקו תוס' כתובות דף פ"ה ע"ב ד"ה ועוד. (הג"ה כתוב לקו' שם)] אין ראיה, דבאמת תמוה לי, מה מהני קמודה, הא במתני' כתובות (דף כ"ז ע"ב) מעשה דר"ז בן הקצב, אמרינן אין אדם נאמן על עצמו, והיינו דאף דבמה דאמרינן כתובות (דף ל"ו ע"ב) דמעיד בה לא ישאנה דכתב הריטב"א יבמות (דף כ"ה) דאיתא בתוספתא דאם כנס לא יוציא, היינו דבשעה שהעיד הי' עדות מעליא אלא דהחשש כשבא לנשאה דלמא עיניו נתן בה, זהו רק לענין לכתחילה, אבל במתני' דמעיד כשהוא בעלה אין מעיד על עצמו כלל, א"כ תקשי

בארוס וארוסתו מה מהני מודה, הא אינו מעיד על עצמו, ומה בין זה לשבויה, ודוחק לחלק בין ארוסה לנשואה, ונאמר דבההיא דר"ז אם היא ארוסתו דמעיד עליה, ולזה הי' נ"ל דהרי תמוה לי במתני' הנ"ל הא חזינן דבתרי ותרי בנשאת לא' מעידיה והיא אומרת ברי לי דלא תצא, אף דהוי ספיקא דאורייתא והבא עליה באשם תלוי אעפ"כ כיון דהוא והיא אומרים מותרים אנחנו זה לזה לא מפקינן מינייהו מכ"ש בשבויה דמדאורייתא מותרת ורבנן אמרו לדונו בספק דנטמאה דיהיה מהני ברי לשניהם, ובזה ל"ש לחלק כנ"ל דהתם העיד מקודם, דהא התם לאו מדין עדות אתינן עלה, דהא הוי תרי ותרי, ורק מדין ברי וברי אתינן עלה ויקשה מ"ש משבויה, וזהו תימא לכאורה, ולזה בהכרח צריכים לחלק דבאמת ברי וברי דהבע"ד מהני, אלא דבשבויה חיישינן דאמר בדדמי, דלדעתו ראויה להאמינה ולא לחוש לנטמאה, אלא דהב"ד חוששים לה, מש"ה משקר ואומר דברי לו, וכעין זה כתבו בתוס' גיטין (דף כ"ז ד"ה מעולם לא חתמנו) משא"כ בתרי ותרי מה טעם יש לו להאמינה נגד עדים, ואף בג' אומרים מת דמבלעדו יש ב' עדים, מ"מ מה טעם להאמינה במקום תרי ותרי והוי ברי מעליא, ולפ"ז ניחא ההוא דארוס וארוסתו דלאו מדין עדות אתינן עלה דאין בע"ד מעיד, וגם לא מצינו חילוק דמשמע דאף אם הוא גזלן דמהני קמודה אלא הטעם כיון דהוא ברי מעליא דל"ש בזה בדדמי, מש"ה כיון דהבע"ד אומרים מותרים אנחנו זה לזה ואין לנו ספק מהני, וכיון שכן אינו ראיה לנ"ד דהודאה דנער, די"ל דלא מהני לכהן הבא לנושאה דאין ברי להכהן עצמו, [ובאמת קשה לי דבההיא דפ"ז דיבמות דמדמין ההיא דילדה תאכל בתרומה לדינא דאפקרה, והא י"ל דבתרומה כיון דנוגע רק לעצמה והיא אומרת ידעתי שאני מותר בתרומה מהני כמו בספק דתרי ותרי] אך מ"מ י"ל דמסברא מהני הודאת הנער דהא ר"י למד דינו משבויה והתם מהני עדות ע"א דטהורה היא, ואכ דר"י אין דינו רק מכח שבויה דהא לגבי רוב כשרים ליכא ראיה, וע"כ דהקשה לר"ג דעכ"פ ברוב פסולים ליתסר מההיא דשבויה, מ"מ י"ל דלא חמיר משבויה, וגם לדידן דקי"ל כר"ג ברוב פסולים, י"ל דמה דחיישינן לדר"י לכתחילה בר"פ היינו מכח הקושיא דדמי לשבויה, דמה דס"ל לר"ג לחלק דמזנה בודקת ומזנה, בהא לא סמכינן לכתחילה, ובפרט דלענין דינא קילא משבויה, דבשבויה דיעבד תצא ובזה רק לא עבדינן עובדא, ואם נשאת לא תצא, שפיר י"ל דמהני עדות ע"א, וא"כ הודאתו דנער מהני מכח עדות.

תו י"ל בנ"ד כיון דלא ידעינן דודאי בא עליה אלא דמפיו אנו חיין בהודאתו, בזה הערה בתשובת נב"י תנינא (סי' כ"ח) די"ל כיון דבא לישאנה חיישינן דעיניו נתן בה כדאמרינן גבי שבויה המעיד בה לא ישאנה, ומה דכתב הגאון לחלק דבשבויה כיון דבדלא ברי

דידיה אפילו נישאת תצא בזה חיישינן דעיניו נתן בה, אבל הכא דקיל דאף בלא ברי דידיה לא אמרינן תצא מכח ברי דידה וח"כ אלא דלכתחילה לא תעביד עובדא, ואם כן הברי דידיה רק משום לכתחילה לא חיישינן לעיניו נתן בה, ע"ז יש לפקפק דמכל מקום כיון דלר"י דבלא ברי דידיה תצא יהיה הדין דלא מהני הודאתו משום דחיישינן דעיניו נתן בה, וכיון דלכתחילה עבדינן כר"י יש לומר דבכולם עבדינן לכתחילה כר"י והודאתו לא מהני.

והנה הרב הנ"ל זצ"ל מותיב תיובתא לנפשיה מההיא דארוס וארוסתו דאמרינן חדא דקמודה, הרי דל"ח לעיניו נתן בה, ואיהו מפרק לנפשיה דהתם שאני דאם איתא דלאו מיניה היתה מאוסה בעיניו.

ולענ"ד הקושיא מעיקרא ליתא, דההיא דהמעיד בה לא ישאנה הוא רק לכתחילה, והרב הזה בעצמו נסתפק שם בזה (בסי' כט) והריטב"א ביבמות (דף כ"ה) הביא תוספתא מפורשת דאם נישאת למעיד בה לא תצא, א"כ בארוס וארוסתו ניחא דלא תצא.

אבל לענ"ד אי קשיא הא קשיא, דמ"ש ממתניתין דכתובות (דף כ"ז ע"ב) בעובדא דר' זכרי' בן הקצב דלא האמינוהו על אשתו דאין אדם מעיד על עצמו, היינו דאף שהיא תחתיו תצא, דדוקא בההיא דמעיד בה לא ישאנה אבל דיעבד לא תצא דבשעת עדותו לא היה בעלה ולא היה עדותו על עצמו, אלא אח"כ כשבא לישאנה יש חשש דעיניו נתן בה, אבל בעל המעיד על אשתו גרע דאין שם עדות עליו דאין אדם מעיד על עצמו ואפילו דיעבד תצא, וא"כ יקשה בארוס וארוסתו מה מהני הודאתו, הא אין אדם מעיד על עצמו ולזה אינו מספיק תירצו דהגאון הנ"ל דמאוסה לו, דזהו שייך לענין חששא דעיניו נתן בה דכיון דמאוסה לו מסתמא לא נתן עיניו בה, אבל מ"מ הא אין אדם מעיד על עצמו.

ולזה נראה לענ"ד, דלכאורה תמוה דמ"ש בשנים אומרים מת וב' אומרים לא מת דבאומרת ברי לי ונשאת לאחד מעידיה דלא תצא, והתם אף דבשעה שהעיד לא היה בעלה ולא היה מעיד על עצמו, הא מ"מ לאו מדין עדות אתינן עלה דהא הוי תרי ותרי, אע"כ משום דבספיקות אם שני הבע"ד דהיינו הבעל והאשה אומרים ברי לנו שאנחנו מותרים זה לזה לא מפקינן מינייהו, וכיון דבתרי ותרי דהוי ספיקא דאורייתא והבא עלה באשם תלוי, מהני ברי וברי דהבע"ד מכ"ש בשבויה דהספק שמא נטמאה הוא רק חשש דרבנן, דמה"ת שבויה מותרת, דפשיטא דתהא מותרת לבעלה שמעיד בה ואומר ברי לי דטהורה, דנהי דמדין עדות ליכא, דאין אדם מעיד על עצמו, מכל מקום מהני מדין ברי וברי דידיה ודידה, ולמה יהא חמור מתרי ותרי, דתצא מר' זכריה.

ולזה נלע"ד דבהכרח צ"ל דבשבויה חיישינן דמה דאמר ברי לי אולי א"י לו בבירור, אלא דמאמין לה ולאשר יודע וחושש שהב"ד לא יאמינו לה ויאסרו אותה עליו אומר ברי לי ולא הוי ברי מעליא, אבל בתרי ותרי הוי ברי מעליא, דאלו לא ידע דמת בעלה ל"ש לומר דסומך ומאמין לדבריה דהא היא מוכחשת מב' עדים, ואף באם ג' אומרים מת דבלעדו יש ב' דמעידים שמת מ"מ למה לו להאמין לה כיון דיש ב' עדים שמעידים לא מת והוי תרי ותרי מש"ה אמרינן דבאמת טוען שברי לו ומקרי ברי מעליא.

וכיון שכן מיושב קושיתינו דגבי ארוס וארוסתו מהני הודאתו מדין ברי וברי דהוי ברי מעליא, דאלו ידע דלאו מיניה הא ידע דמשקרא [ועדיין יש לעיין לשטת הרשב"א והר"י מיג"ש הנ"ל דבעינן דיאמר לא זזה ידי ממנה, נשאר הקושיא דלמא זהו אמת דבא עליה והוא מאמינה שלא אפקרה לגבי אחרינא מש"ה טוען שלא זז ממנה] (ועי' עוד בתשו' ח"א סי' פ"ה ובשו"ת מכת"י סי' פ"ה).

דף טו.

תד"ה וספק נפשות להקל, אבל הכא אינו יודע שודאי יבא לידי איסור וכו. לכאורה דבריהם אלו סותרים למ"ש תוס' חולין (דף יא ע"ב ד"ה וכ"ת וכ') ושמא קסבר דשמה התראה, והא הוא א"י את מי יקטול אם טרפה אם שלם, ובעיקר קושית תוס' שם י"ל דהכי אמרינן דדלמא מכח רוב שם התראה מעליא הוי אבל מ"מ לא מוכח דקטליה מכח הרוב, ועמ"ש בחי' גיטין (אאב"ה ועיין בח"א מפסקים לאבא מרי ני' סוף סימן ק"ז מ"ש שם בשם אחי שי' בד"ה ויראה).

דף טו:

מצא בה תינוק מושלך כו' מחצה על מחצה ישראל לנזקין דנגח תורא דידיה לתורא דידן משלם פלגא. וא"ת לוקמי גם רוב ישראל לענין נזיקין, דאם נגח דידן לדידיה משלמין לו נזק, וי"ל דבאמת אין משלמין לו נזק גם ברוב ישראל דהא אין הולכין בממון אחר הרוב. וא"ת והא ע"כ ברובא דאיתא קמן שאני דמדקתני מחצה על מחצה ישראל לנגיחה, אלמא דברוב נכרים משלם לו נזק שלם, וע"כ צ"ל דרובא דאיתא קמן שאני, וי"ל דהא מטעמא אחריני הוא דחזקת ממון דנכרי לא אלים כ"כ וכמ"ש בהה"מ. ומהתוס' יש להוכיח ג"כ דגם באיתא קמן הרוב אין מוציאין ממון, מדכתבו בהא דקאמר להחזיר לו אבידה, ואפילו לשמואל דסבר אין הולכין בממון אחר הרוב וכן דייק מיניה בס' תה"ד. (וע"כ תמיהני, איך כתבו בד"ה לא צריכא דכולי הוי מצי למימר לענין נגיחה, ואיך הוי מצי למימר כן גבי רוב ישראל). ועדיין קשה דאיך אמרינן מחצה ע"מ ישראל דמשלם חצי נזק הא הוי עדות שאינו יכול להזימה דאף דיוזמו לא יהיו צריכים לשלם לו, דיאמרו

שמא אתה נכרי, ואף להסוברים דבממון משום נעילת דלת לא בעינן יכול להזימה מכל מקום בפלגא נזקא דהוא קנס לכ"ע בעינן יכול להזימה, וליכא למימר דמיירי לאחר הנגיחה טבל עצמו לשם גירות ואח"כ העידו דהם מעידים על ישראל מעליא ויהיה דין הזמה (ובכה"ג לא מקרי תחלתו בפסול כיון דאין בעדים בעצמותן שום פסול רק בתחלתו לא היה עדות שיכול להזימה) דא"כ יקשה דמאי אר"י דמחצה על מחצה נכרים א"צ לשלם רק פלגא דאין הולכין בממון אחר הרוב, וסברת הה"מ דממון נכרי לא אלים ל"ש הכא דהא כשבא לדין הוי ישראל מעליא, וי"ל דמיירי בנגח לפני ב"ד דא"צ שיהיה יכול להזימה וכמו בטרפה שהרג בפני ב"ד כדאית' בסנהדרין.

ומ"מ קשה דאמאי אמרי' מע"מ ישראל ובנגח בפני ב"ד ומשלם מחצה לימא מע"מ ישראל בנגח בפני עדים ואינו משלם כלל דהוא ישראל והוי עדות שא"א יכול להזימה, וצ"ל דזהו לאו במע"מ דוקא דאפילו רוב ישראל פטור דהא הוי עדות שא"א יכול להזימה דהעדים א"צ לשלם כיון דאין הולכין בממון אחר הרוב דשמא הוא נכרי, וזה לחד תירוצם דתוס' ריש מכות דהא דעדות שהוא בן גרושה לא מקרי אאי"ל משום דועשיתם לו לא קאי על ענין עדות זו, דאלו לאידך תירוצם דאם לוקים אותם מקרי ג"כ יכול להזימה הדרא קושיא לדוכתיה דהא ברוב ישראל ונגח שלא בפני ב"ד אין העדות בטל משום אי"ל דהא אם לא ישלמו משום דאין הולכין בממון אחר הרוב יחייבו מלקות דלענין מלקות אזלינן בתר רובא. (עי' חי' יבמות דף מ"ה).

שם ולרב חנן בר רבא דאמר הוראת שעה היה קשיא. קשה לי הא חזינן לעיל דרוב סיעה עדיף מרוב עיר דבר"ע יש ששש דאזלה איהי לגביה דל"ש כן ברוב סיעה אלא דגזרינן רוב סיעה אטו רוב עיר וא"כ מאי פרכי' הא י"ל דמתני' דבקרונות של צפורי היה מעשה דהוי רוב סיעה וארי"ה אריב"נ אם רוב אנשי העיר היינו דצריכים ג"כ ר"ע, על זה אמר הוראת שעה היה דלדורות סגי ברוב סיעה לחוד דהוי כמו גזרה לגזרה אטו רוב עיר ור"ע דלמא אזלה איהי לגביה, או דבפשוטו דלא גזרינן ר"ס אטו ר"ע אבל בר"ע לחוד באמת מדינא לא מהני, ומש"ה אמר רב אבל ליוחסין לא, ואי דבתינוק מושלך ל"ש דלמא אזלה איהי לגביה א"כ איך אמרינן אשתמיטתיה הא דאר"י א"ר בקרונות ש"צ הא תרי רובי בעצמותו לא עדיף מחד רוב אלא דהפעולה דליכא שייכות בשום פעם דאזלה איהי לגביה (כמבואר היטב בסוגיין) וא"כ עדיין יקשה בתינוק נמצא בחד רובא תסגי, וצריך התבוננות.

תד"ה להחזיר וכו' ואפילו לשמואל וכו', וצ"ל לדבריהם הא דבמחצה ע"מ ישראל באזקי' תורא דידי' לתורא דידי' לתורא דידן אבל ברוב נכרים הוי נכרי לענין זה ומשלם נ"ש אף

דאין הולכי' בממון אחר הרוב, צ"ל דחזקת ממון לנכרי לא אלים וכ"כ הראשוני', אולם מ"מ יסתרו דברי תוספות דלאח"כ שכ' דהוא מע"מ נכרי בנגח תורא דידן לדידי' והא בזה אפי' ברוב ישראל הוי כנכרי דאמרי' לי' שמא נכרי את דאין הולכין בממון אחר הרוב, וב' דיבורי תוס' הסמוכי' סתרי זה את זה, וצע"ג.

מבואר דס"ל דאפילו ברובא דאיתא קמן אין הולכי' בממון אחר הרוב, א"כ הא דאמרי' מחצה ע"מ ישראל וכו' לנזקין, והרי אפילו ברוב נכרי' א"א להוציא ממנו נ"ש, וצ"ל כמ"ש הה"מ דנכרי לא הוי מוחזק כ"כ בממונו, לפ"ז ק"ל דאיך כ' תוס' מיד בדיבור שאח"ז כולי מלתא הומ"ל לנגיחה והיינו דרוב ישראל ישראל לענין דנגחי' תורא דידן לדידי' צריך לשלם לו חצי, והא מ"מ א"צ לשלם לו דאין הולכי' בממון אחה"ר, וצלע"ג.

דף טז.

בברי וברי לא אמר. מה שכתב חתני ני' ליישב קושיית הריטב"א, בהא דאמרינן בברי וברי מי אמר, דא"כ בההיא דפ"פ דנאמן להפסידה כתובתה, דאמרינן הטעם דאין אדם טורח בסעודה הא בלא"ה היא א"נ, דהוי ברי וברי, עפ"מ שכתבו תוס' (דף ט' ע"ב) דהקשו דליהמנה לדידה במגו דמוכת עץ אני תחתיך, ותירצו דהוי מגו במקום חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה, א"כ ממילא צריכים להך טעמא לאפוקי דלא תהיה נאמנת בהך מגו.

באמת הריטב"א פ"ק דכתובות הקשה ג"כ קושיית התוס', ותירץ דאין זה מגו דמוכ"ע לא שכיח, וא"כ לשיטתו הקשה שפיר, אלא דדברי חתני ני' יכונו לפי הך תירוצא בתוס' דהוי מגו במקום חזקה ממילא מיושב קושיית הריטב"א.

ואף דלכאורה יפה דיבר, מ"מ אינו מספיק ליישב קושיית הריטב"א, דהא קושיית תוס' הנ"ל ע"כ רק ללישנא ב' דכתובות (דף י"ב ע"ב) דטעמא דר"ג דהוי ברי וחזקה, א"כ נאמנת לומר מוכח עץ אני תחתיך והוי מגו, אבל ללישנא קמא דהטעם דהוי מגו, ובמתני' דמוכ"ע אני הוי מגו דמוכ"ע אני תחתיך וממילא בטוענת מוכ"ע אני תחתיך אינה נאמנת (וכ"כ להדיא בב"ש סי' ס"ח ס"ק כ"ב) והא דהוי מגו היינו דבאמת לא הוי מגו גמור, כיון דמוכ"ע אני תחתיך ג"כ לא היתה נאמנת אלא דהוי מגו כל דהוא, דתחתיך הי' טענה מעולה, דלגבי משארסתני נאנסתי הוי מעולה, דלא מפסל' מכהונה ולגבי מוכ"ע אני מעיקרא, הוי טענה מעולה לתבוע מאתים, ובצירוף ברי ושמא מהני הך מגו גרוע, כך הוא היסוד שם, וא"כ ממילא ליתא לקושיית התוס', דבטוענת בתולה שלימה, דהוי ג"כ טענה מעולה ביותר לא הוי מגו דמוכ"ע אני תחתיך, כיון דגם בזה לא היתה נאמנת, וע"כ דקושיית תוס' רק לאידך לישנא לטעמא דחזקה, והוא ברור.

ובאמת הי' ק"ל דאחרי שתירצו דהוי מגו במקום חזקה הקשו דהוא איבעיא בב"ב אי אמרינן מגו במקום חזקה, ומה הקשו דילמא האיבעי' כך, אם אמרינן כלישנא דחזקה, ומוכח דלא אמרינן מגו במקום חזקה, או כלישנא קמא ולא הוי מגו, וצ"ל דקושייתם, דהא לר"י דאמר טענתייהו במתני' דמוכ"ע אני במאתים ומנה, וכיון דהיא תובעת ר' ליכא מגו, ומוכח לדידיה לטעמא דחזקה, וכמ"ש תוס' (דף י"ב ע"ב ד"ה אלא) וא"כ לר"י נפשוט האיבעיא, דהא הך דינא דפ"פ דנאמן להפסידה דאמר שמואל, משמי' דראב"ש אמרו דהוי תנא, ויקשה לר"י הא הוי מגו, ויהיה נפשט לר"י דמגו במ"ח לא אמרינן.

וא"כ עדיין נשאר קושיית הריטב"א דללישנא קמא דהטעם דהוי מגו, ובאמת מוכ"ע אני תחתיך אינה נאמנת, יקשה דלמאי צריך לטעמא דחזקה דא"א טורח בסעודה ומפסידה, הא הוי ברי וברי ומגו הא ליכא.

ואף דרבא הוא דנתן לטעם דא"א טורח בסעודה וי"ל דרבא ס"ל לטעמא דחזקה כמו ר"י, דע"כ ס"ל לה"ט, מ"מ הא אין קושיית הריטב"א לבד על טעמא דאין אדם טורח בסעודה, אלא דקשה גם על מימרא דרב נחמן א"ש משמיה דרשב"א דאמר חכמים תיקנו להם וכו', והם האמינוהו, דלמאי צריך ההקדמה דחכמים תיקנו ומש"ה נאמנת, דהא האמינוהו כדרך הם אמרו והם אמרו, הא אף אם כתובה דאורייתא היא א"נ, דהוי ברי וברי, וא"כ נשאר קושיית הריטב"א עכ"פ ללישנא קמא מהך ברייתא.

שם ודקארי לה כו' לק' לו ע"א [יומא ל ע"ב] יבמות יא ע"א יד ע"א [עב ע"א גיטין סא ע"ב ב"ק מז ע"ב] ב"ב ב ע"ב [יז ע"ב] קמז ע"א [בכורות ד ע"ב] נדה סד ע"א.

שם דאי בעיא אמרה לא נבעלתי וקאמרה נבעלתי מהימנא. לשון זה מוקשה דהא באמת לא מהימנא לר"י ואי דקאי על ר"ג דמהימנא לר"ג משום מגו ור"י פליג עלה ומודה ליה בהא דשדה הא באמת לר"ג בלאו מגו מהימנא דהא אפילו בראוה מעוברת נאמנת, ומדברי תוס' לעיל (דף יג ע"א) ד"ה ואין אוסרין נראה דהגרסא כאן מגו דבעי' אמרה לא נבעלתי דמהימנא היינו אף דבלא נבעלתי היתה נאמנת אעפ"כ אין מאמינים לה נבעלתי לכשר במגו.

ואולם עדיין קשה בסמוך דאמרינן אלא אהא הנושא את האשה וכו' דמגו דאיבעי אמרה מוכת עץ אני וכו' מש"ה קאמר ר"ג דמהימנא, והא אזלינן לר"י דאמר במאתים ומנה הרי דלר"ג בלאו טעמא דמגו נאמנת כיון דס"ל דגם במכ"ע דנאמנת דליכא מגו וע"כ הטעם משום ברי וחזקה, ונהי דהוי חידוש דלר"י אף דאיכא מגו לא מהימנא מ"מ בשדה מהימן במגו, מ"מ הלשון מש"ה קאמר ר"ג דמהימנא הוא תמוה. ובאמת היה לי מקום לומר דלישנא דמגו ס"ל ג"כ דבמכ"ע טעמא דר"ג משום חזקה אלא דס"ל דדוקא במכ"ע

דהוי חזקה מעליא דלא נבעלה כלל אבל במשארסתני נאנסתי דאתרע חזקת הגוף אין מוציאין רק מכח מגו אבל הא תוס' לא ס"ל כן כמ"ש לעיל (ד"ה אלא דאיכא מגו) וה' יאר עיני.

שם מגו דאי בעי אמרה מכ"ע אני תחתיך וכו' מש"ה קאמר ר"ג דמהימנא, לא זכיתי להבין הא כל סוגיי' אזלא לל"ב דטעמא דר"ג משום חזקה דמש"ה פרכי' נימא מתני' דלא כר"ג, וביותר דהא אמרי' אלא לר"י דאמר במאתי' ומנה מאי מגו איכא וע"ז משנינן אלא אהא, והרי לר"י ע"כ אין טעמ' דר"ג משום מגו דהא במכ"ע ליכא מיגו אע"כ דהטעם משום חזקה א"כ [צ"ל] לר"ג משום מיגו וצ"ע, וד' יאיר עיני.

שם רוב נשים כו' (עי' חי' ב"מ י"ג ע"ב ד"ה לכאו').

תוד"ה התם שור כו' שאין יכול לומר חי הוא. היינו דהתם במכ"ע עצמה לא היתה נאמנת כדס"ל לר"י והוי רק קצת מגו דהיא טענה מעולה דלא פסלה נפשה מכהונה בזה ס"ל לר"י דלא מהני מגו אבל היכא דאי טען להד"ם הוי נאמן הוי מגו מעלי' כ"כ מהרש"א והוציא כן מדברי תוס' (די"ג א' ד"ה רב אסי כו') ועדיין ק"ל דתוס' בקושייתם של רב אסי הא בלא"ה יקשה דאמאי במשארסתני נאנסתי לא ס"ל לר"י מגו וגבי שדה זו של אביך אמרי' מגו והא זהו פרכת הש"ס ולפי שינוי' דשור שחוט והיינו כפי' הנ"ל ממילא ליכא קושיא לר"א וזהו תירוצם דתוס' וצ"ע.

דף טז:

אי כל הנישאת. כעין זה נדה דף כט ע"א.

שם אם יש עדים. וליחוש כו' במקום דלא אפשר כו'. משמע דפירכת הש"ס היה גם על מתני' לאוקימתא דר"פ דמוקי לה במקום שא"כ, וקשה דא"כ מיד כדמשני ר"פ אמתני' במקום שא"כ לפרוך דמ"מ ניחוש דלמא מפקי עידי הינומא, ואלולי שאיני כדאי היה נ"ל דזהו במקום שאין כותבין, וגם איהו לא כתב לה ודאי ליכא קושיא דליחוש דלמא מפקא דא"כ לא תגבה ולאיזה ענין נתחייבו בנשואין בכתובה הא ידוע דלעולם לא תגבה ובודאי נתחייבו ע"ד כן לפרוע וליקח שובר, אלא דהציון קאי אברייתא דמיירי בכתב לה ונשרפה דבזה בעידן התחייבותו כתובה היה ע"ד לפרוע שתחזיר לו הכתובה ולא ע"ד ליטול שובר בזה פרכינן דאף דעתה נשרפה הכתובה מ"מ ניחוש דלמא מפקא, ומשני דמ"מ כל שעתה אי אפשר אף דבעידן התחייבות היה אפשר מ"מ כותבין שובר.

הנה בפשיטו נראה דהאלימו חז"ל כח הלוה דמחשש פסידא דיליה מפסידין המלוה, דהרי למ"ד אין כותבין שובר מפסידין להמלו' חובו מחשש פסיד' דהלוה, וא"כ יש לומר דעד כאן לא פליג ר' יוסי וס"ל דכותבין שובר וקימא לן הכי, היינו משום דאיכא תקנה

בשובר ומחייבין להלוה לשמור שוברו מטעמא דעבד לוה לאיש מלוה, אבל היכי דליכא תקנה בשובר לכ"ע מפסידין להמלוה, ואף היכי דאיכא עדים דנאבד באונס גמור בענין דלא שייך לומר דהמלוה איהו דאפסיד אנפשי', דהכי משמע ברפ"ב דכתובו' דאמרי' מעיקרא מאי איבדה, איבדה באור, ופרכי' עלה היינו נשרפה, ולא מוקמינן באיבדה כמשמע' ובאונס, וכמו כן במסקנא דאמרינן איבדה כתובתה כי הטמינה בפנינו דמי ולא יהבינן לה עד דמייתי עדים דנשרפה משמע דבעינן דווקא עידי שריפה אבל לא מהני עידי אבידה באונס דכל שהשטר בעולם לא יהבינן לה, וכן לפי"מ דפירש הרא"ה דלא בעי עידי שריפה אלא דמהימנא במגו דלא כתב לי משמע ג"כ דווקא בטוענת נשרפה, אבל בטוענת נאבד ממני באונס אף דמהימנא במגו, מ"מ לא יהבי' לה, גם מדפרכי' בתר הכי וניחוש דלמא מפקא עידי הינומא בהאי ב"ד וגביא והדרא ומפקא עידי הינומא בב"ד אחר וגביא, ועיין בהרא"ה דמפרש דפרכת הש"ס לר"פ בין אמתני' בין אמתניתא, הרי דגם אמתני' דמיירי במקום שא"כ כתובה, דוודאי לא שייך לומר דאפסדא אנפשיה, מ"מ פרכינן דליחוש לפסידה דהבעל ונפסיד אותה ובפני יהושע כתב בפשיטו' דפירכת הש"ס קאי באמת רק על הברייתא דתמה אמאי לא פריך כן אמתני' ואם נימא דהיכי דל"ש איהו דאפסדי' אנפשיה לא מפסידין להמלוה מחששא פסידא דהלוה, בפשוטו א"ש דבמתני' דמיירי במקום שאין כותבין ליכא למפרך כלל, משא"כ ברייתא דקתני דאבדה כי הטמינה דמי, וע"כ דהיינו היכי דלא נזהר בשמירתו ודומי' דהכי נשרפה אף דהי' מכח מיעוט זהירתו מ"מ מגבי' לה ועלה פריך דניחוש דגבי' בב"ד אחר בעידי הינומא, (ובאמת בלא"ה י"ל בפשוטו במתני' דמעיקרא כי אחייב לה כתובה ע"כ נתחייב ע"ד לקבל שובר דאם לא כן לעולם לא משכחת דיצטרך לפרוע, משא"כ בברייתא דמיירי בכתב לה בזה פרכינן דניחוש דילמא מפקא עידי הינומא, והוא לא נתחייב לה ע"ד לקבל שובר דהא כשהתחייב לה כתב לה כתובה והיה דעתו לשלם אם תחזור לו הכתובה, ופשוט), ועלה משנינן במקום דלא אפשר וודאי כ"ש, והיינו במקום שא"כ או דנשרפה, אבל באיבדה כתובתה דהכתובה בעולם והוי אפשר אף היכי דלא שייך איהו דאפסיד אנפשי' לא יהבינן לה, והא וודאי ליכא למימר דתלי' הכל אם איהו דאפסיד אנפשיה, וכל היכי דלא נזהר כראוי ולאו איהו גרם לה מקרי לא אפשר, וכל היכי דלא נזהר בשמירת השטר מקרי אפשר כיון דהיה אפשר שיזהר בשטרו ויגבה חובו. דז"א דאם נימא הכי, ע"כ הא דקתני איבדה כי הטמינה דמי היינו שלא באונס אם כן דומיא דהכי נשרפה היינו שלא באונס, ואמאי מגבי' הא זהו מקרי בכלל אפשר אלא ע"כ דאנו דנין על של עכשיו דעתה דנשרפה מקרי לא אפשר, וא"כ הא דאיבדה מקרי אפשר היינו

משום שהשטר בעולם, אם כן ממילא אף דאיבדה באונס מפסידין ליה דכל דאפשר לא יהיבי' ליה כדמשמע מרהיטא דפירכא הש"ס הנ"ל, ואף אם נדחוק דגם איבדה באונס מקרי לא אפשר, הא אמרינן רק במקום דלא אפשר וודאי כ"ש, והיינו דסמכינן אתקנתא דשובר אבל במקום דליכא תקנה בשובר אף במקום דל"א מפסידי' להמלוה. (ועי' עוד בתשו' ח"ג סי' כ"א).

דף יז.
מרקד אתלת. ירושלמי פ"א דפאה על מתני' א ובשינוי קצת ועוד במ"ר בראשית פ נט. תוס' ד"ה מבטלין וכו' דגדול שמושה. ברכות דף ז ע"ב.

דף יז:
דיוקא דמתניתין קאמר. שבת דף לו ע"ב שבועות דף כט ע"ב.

דף יח.
וראב"י לית ליה משיב אבידה פטור. קשה לי הא מ"מ אין נשבעין על טענת שמא ואף אם טוען אח"כ שידוע לי שלא החזרת כלום לאבי וע"י דבריך שהיה לך מאבי בידך מנה ידוע לי שעדיין אתה חייב לו המנה והוי טענת ברי, הא מ"מ הוי הודאה קודם לתביעה דלא מקרי מודה במקצת כמו שכתב הר"ן (פ"ו דשבועות) וצע"ג.

דף יח:
מתני' אנוסים היינו כו'. ולא משוו נפשייהו רשעים בכך דהא אומרים דהאמת שהלוהו ואף דגורמים שיטרוף ממשעבדי שלא כדין מ"מ אין זה מעשה רשע כיון דהלוהו באמת קודם שקנה ולא הי' לו לקנות. ועוד יכולים להתנצל ולומר סברנו שהמלוה לא יסמוך עלינו אלא יחתום עליו עוד עדים כשרים סמ"ע. ולפ"ז מיירי רק באומרים שההלואה היא אמת אלא דבאו לפסול השטר ע"י שקרובים היו ומ"מ אפי' מע"פ לא הוי דהוי תחלתו בפסול. אבל הט"ז כתב דסמכו עצמם דמסתמא יהא גלוי לכל שהם קרובים ולא ידונו על השטר עיי"ש. א"כ אפשר דגם באומרים קרובים היינו וההלואה הי' שקר מהימני. אמנם לענ"ד נסתר זה מדברי תוס' בשמעתין ד"ה חזקה אין העדים וכו' וצ"ע דבעיא היא פ"ק דב"ב ולא אפשיטה וכו' כוונתם לא דנפשט מדר"מ דלא אמרינן מגו במק"ח דהא למסקנא טעמא דר"מ דס"ל מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו. אלא כוונתם דנפשוט מדרבנן דאמרי' מגו במק"ח. ואם נימא דאף באומרים פס"ע היינו והמלוה חתם אותנו בלא דעת הלוה ולא ראינו ההלואה וחתמנו שהיינו קרובים. א"כ לא נפשוט האיבעיא דדלמא באמת מיירי רק בכה"ג ואלו אמרי פס"ע היינו והלואה היה אמת א"נ דהוי מגו במק"ח דמלוה גופי' מידק דייק אע"כ דס"ל א"א לאוקמי בהכי דבזה גם בפס"ע היינו

משוי נפשייהו רשעים. (אמר י"מ התלמיד לכאורה יש לדחות דברי רבינו די"ל דהתוס' ס"ל כהט"ז ומ"מ קושייתם מהא דאמר חזקה אין העדים וכו' והיינו לפי סברא הראשונה שכתבו התוס' שם ד"ה קטנים דהך חזקה אין העדים כו' לא תליא בהך סברא דמלוה מידק. וכן מבואר בהדיא באורים ותומים בכללי מגו סי' ס"ג עיי"ש. ויהיה מדוקדק מה דהעמידו תוס' קושייתם על הא חזקה אין העדים ולא על דלעיל מלוה גופי' כו'. אך אפשר לתרץ דברי רבינו דהוא אזיל לשיטתו אשר בספר דרוש וחידוש שלו בסוגיין עמד בקושיא על תירוץ שני של התוס' ותופס לעיקר שהחזקה אין העדים כו' ג"כ עיקר הטעם דמלוה מידק דייק עיי"ש ויהי' מוכח דהתוס' לא ס"ל כהט"ז. וע"כ צריכים לומר דקושי' התוס' היא רק מפ"ע דבקטנים בודאי לא שייך שמשווים עצמם רשעים כיון דבאותה שעה קטנים היו ומה שהעמידו קושי' על חזקה אין העדים כו' ע"כ היינו משום דכאן מוזכר לשון חזקה ועדיין הדבר צ"ע ובפרט בענין סברת החזקה אין העדים שאפשר לפרש דלא כמבואר בספר דרוש וחידוש ואין כאן מקום להאריך).

שם לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון ואף למאן דס"ל אדם משים עצמו רשע מ"מ כאן לא מהני עדותן דאנוסים היו דהא אם היו אנוסים הם רשעים וא"כ רשעים מעידין שהשטר פסול ואין ממש בעדותן והשטר בחזקתו, ורש"י כתב דלאו כל כמינייהו ומשוי נפשייהו רשעים ואיני יודע מה צורך לזה.

שם אבל כו' מחמת ממון אין נאמנים מאי טעם אין אדם משים עצמו רשע. דבההיא דפלוני רבעני דאמרינן אא"מ עצמו רשע היינו דאינו נעשה פסול עפ"י עצמו, ומהימנינן ליה דפלוני רבע אף שהוא אומר על עצמו שהוא רשע ואינו ראוי להעיד אין מאמינים לו שהוא פסול לעדות, אלא דהיה ראוי לומר בדרך ממנ"פ דאם האמת שפלוני רבעו הוא רשע ואין כאן עדות, לזה אמרינן פלגי' דבוריה ומהימן דפלוני רבע וה"נ הכא אם היו אומרים דהשטר אמת כדינו מדעת הלוה אלא דאנו פסולי עדות והשטר חספא, בזה אמרינן דאין נפסל על פי עצמו והשטר כשר, אבל בזה דאומרים דהמלוה אנסם לחתום והשטר פסול בעצמותו שלא נעשה מדעת הלוה וראוי להאמינם במגו, א"כ מה בכך דאינו נפסל עפ"י עצמו מ"מ נהמני' להו שהמלוה אנסם והשטר פסול בעצמותו, מזה מוכח דכללא דא"א מע"ר לאו בדוקא שאין דנין אותם לפסולי עדות אלא דהב"ד אין שומעים לדבריהם שעשו כך וכך מעשה רשע.

אמנם תמוה לי מסוגיא דיבמות (דף כה) דמבואר באומר הרגתיו אף אם לא פלגי' דבוריה מ"מ אם גזלן כשר לעדות אשה מהימן ומשיאין אותה על פיו הא מ"מ נימא דא"א מע"ר

ולא מהימנינן ליה דעשה מעשה זאת שהרג, ובמקום אחר הארכתי בעזה"י. (עי' בחי' יבמות שם).

שם בשלמא פסולי עדות (מלוה גופיה מידק דייק) קטנים נמי כו' אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה בגדול. וא"ת הא לפי דבריהם היו קטנים בעת שחתמו, וכלום חזקה שייך בקטנים, וי"ל דעיקר הטעם דמלוה מידק דייק ואינו מחתם קטנים כמו דאמר גבי פסולין אלא דהיה אפשר לומר דאינו מדקדק בזה כ"כ אם נראה כגדול בקומה סומך עליו. לזה מביא ראייה מדר"ל דאמר אין העדים חותמין, והיינו דמדייקים גם בגדול בקומה אם הביא סימנים וה"נ מלוה מידק דייק, והתוספות כתבו דהו"מ למימר גבי קטנים נמי משום מלוה מידק דייק, משמע דס"ל דזהו דאין עדים חותמין הוא טעם אחר, ובענייי איני מבין וד' יחנני ויבינני.

תוס' ד"ה ובכולי, וא"ת מ"ש דלעדות פסול. ואלולי שאיני כדאי היה נ"ל דלק"מ דלעדות שיפסקו הב"ד על פיהם צריכים שיהיו מנוקים מעון והם בחזקת צדיקים גמורים וכמו שלא האמינה תורה לע"א דלא הוי בירור גמור כ"כ דאפשר דע"א הוא משקר אלא דמ"מ נאמן הוא לפסוק שבועה על פיו כיון דמ"מ הוא בחזקת כשרות גמור, אבל כל שעברו עבירה לא רצה תורה להאמינם שיהיה בירור בדבריהם לפסוק על פיהם אבל לשבועה לפטור לעצמו כל שאינו חשוד על השבועה מאמינים לו בשבועתו לפטור לעצמו ומה ענין שבועה לפטור את עצמו לענין עדות לפסוק על פיהם.

תוס' ד"ה הרי, דהא לקמן אמרי' תרי ותרי נינהו, קשה אמאי לא הוקשה להם לתוס' על הברייתא עצמו דאמרינן בסיפא דאין נאמן דלא מגבי' ולא מקרעי' אמאי ברישא נאמנים לגמרי הא מ"מ הוי תרי ותרי ומצד המגו הוי מגו במקום עדים, ואפשר לומר דס"ל לתוס' הכא דבתרי ותרי ויש לכת א' מגו מהימנא ולא מקרי מגו במק"ע כיון דגם הם עדים וכדמוכח מדבריהם לקמן (דף יט ע"ב) ד"ה ואם לזה הקשו רק על מתני' דברישא דאין נאמנים בתורת עדות כלל לחזור ולהגיד, ומצד מגו להוי כמגו במק"ע (אאב"ה וכ"כ זה בספר הפלאה).

עוד י"ל דלכאורה קשה מה הקשו הא ברישא השטר פסול בממ"נ דאם לא נאמין להם דאנוסים היו ממילא במה שמעידים עתה דאנוסים היו הוי עדות שקר, ומפסלי עתה בזה שמעידים בשקר וממילא נפסלו לקיים השטר כיון דמעידים עדות שקר וכההיא דבב"ק (דף עג) גבי גנב וטבח דבהוזמו על הטביחה בטל גם העדות גניבה, ולזה צ"ל כיון דאין שייכות עדות להיות חוזר ומגיד, במה דמשקרי לא מקרי עדות שקר דאין שם עדות עליו כלל והוי פטומי מילי בעלמא כאילו מספרים איזה ענין בעלמא בשקר, ולפ"ז ממילא

ניחא, דעל רישא דברייתא ליכא קושיא דהתם דעכ"פ שם עדות על ההגדה דאנוסים היו לשווי' עכ"פ לתרי ותרי א"כ ברישא נאמנים לגמרי לפסול השטר מטעם ממ"נ דאם לא היו אנוסים ממילא במה שמעידים שאנוסים היו מעידים בשקר וממילא בטל עדותן של הקיום דכתב ידם הוא.

תד"ה אין נאמנים ליכא לאקשויי דליהמנו במגו דאיבעי אמרו פרוע ועוד דחוזרים ומגידים הם. לא זכיתי להבין דהא קושייתם לא היה דלהימני מדין עדות אלא מדין מגו וא"כ מה ענין זה לאין חוזרים ומגידים והא אנוסים מחמת נפשות יכולין לחזור ולהגיד אלא כיון דאמרי אנוסים מחמת ממון אאמע"ר.

וחשבתי לומר דתיבת ועוד הוא טעות סופר דתרווייהו צריכי להדדי, דאילו היה הדין דחוזרים ומגידים לא היה מגו במק"ע, כיון דגם להמגו יש עדים וכמש"ל ואך מטעם דאין חוזרים ומגידים הוי מגו במק"ע, אבל עם כ"ז לא הבנתי, הא לל"ק דנאמנים מחמת נפשות הרי דיכולים לחזור ולהגיד אלא דבאנוסים היינו מחמת ממון א"נ מטעם דא"א מע"ר, ושוב יקשה דבמקום מגו ל"א א"א מע"ר לל"ק כמו דנאמנים ברישא מכח מגו, ולפמ"ש לעיל דל"צ לטעמא דא"א מע"ר אלא דבאם אנוסים היינו הם רשעים, ואין נאמנים להעיד שהשטר פסול ואין על אנוסים היינו שם עדות כיון דפסולין להעיד והוי רק מדין מגו והוי מגו במקום עדים כיון דמקויים כדינו, אבל לשון תוס' אין חוזרים ומגידים תמוה. (אאב"ה מתחלת דברי אבא מרי מאור הגולה זצוק"ל בזה, נראה דפשיטא ליה דדין כיון שהגיד כו' הוא רק שא"נ על זה שחוזר ומגיד מטעם עדות אבל מ"מ כשיש לו מגו נאמן, ואחי הרב רבי שלמה ני' בחדושיו על ש"ע חו"מ כתב היפוך מזה ע"כ אעתיק דבריו כאן והם דברי הש"ך בדיני מגו (סוף סימן פב אות כד) שהביא ראיה דהיכא דמשים עצמו רשע בטענתו א"נ במגו מפלוני רבעני לרצוני (סנהדרין דף ט') דלא מהימן במגו דאמר לאונסי', וכתב אחי שי' וז"ל, ראיה זו איני מכיר דלמאן קא קשיא ליה, אי לדידן דפלגינן דבוריה והורגין את הרובע וע"ז ק"ל דנאמינו שהוא כן כמו שאומר שרבעו לרצונו והוא פסול לעדות ולא נהרוג את הרובע כיון שנשאר רק ע"א ואין הורגים בע"א אף אם הדבר אמת זה ודאי אינו קושיא דאם באומרו ברצון יהיה הדין דלא נהרגנו ממילא שוב לא יהיה מגו דהוה אמר לאונסי כיון דבאומר לאונסי הורגין את הרובע ואין הטענות שוות ואי לרב יוסף דסבר דאין הורגין את הרובע משום דהוה רשע ואינו עדות וק"ל דנאמינו דהמעשה אמת במגו דלאונסי ונהרגנו, ז"א קושיא דאטו הורגין עפ"י מגו והרי מגו אינו כ"א אומדנא חזקה שכך הוא הדבר ולא עדיף מעובדא דשמעון בן שטח (סנהדרין דף לז).

ומדברי התוס' פרק אע"פ (דף סג ב' ד"ה אבל) שהקשו דנאמינה באומרת טמאה אני ברצון במגו דמאיס עלי והרי באומרת שזינתה ברצון מע"ר וע"כ סברת התוס' דלא כש"ך. גם לקמן (דף יט) הקשו בתוס' דנאמין למלוה שטר אמנה הוא זה במגו דאי בעי מחל, והרי בטענת אמנה מע"ר וכבר העיר ע"ז הפ"י ז"ל. גם בהגה"ת ש"ע יו"ד (סי' קסט ס' כה) דהלוה נאמן דהלואה היה ברבית במגו (וע"ש בש"ך ס"ק ע"ט).

ואולם הא ודאי קשיא לי על התוס' והגהת ש"ע דהא ממסקנא דרבא בכתובות (דף יח ב) דא"נ לומר אנוסים היינו מחמת ממון אף באין כתב ידם יוצא ממ"א ונתן רבא שם הטעם משום דאמע"ר ודאי מבואר דל"א מגו היכא דמע"ר. והנלע"ד דבלא"ה קשיא לי למ"ש רש"י שם בפירוש אמע"ר דא"נ לפסול עצמו דקרוב פסול להעיד, א"כ מה זה ענין שלא יהיו נאמנים לפסול השטר, דהא אינם קרובים לגבי השטר והרי דברי רש"י נראים מתאימים עם דברי הריב"ם שבהגהת אשרי פרק הגוזל עצים (סי' י"ח) דל"א אמע"ר כ"א לענין עדות (ור"ל בפלוני רבעני לרצוני דסברת רב יוסף דרשע הוא פסול לעדות ע"ז השיב רבא אמע"ר ולא נפסל לעדות ע"י עצמו) והרי כ' הריב"ם דמה"ט יכול לפטור עצמו מממון בטענה שמע"ר בה, אלמא דאף דכפי טענתו פסול הוא לעדות ואין מאמינים לו מ"מ לגבי ממון מהימן וה"נ אף דכפי דבריהם הם פסולים לעדות מ"מ יהיו נאמנים לגבי השטר, ותו קשיא כיון דרבא הקשה רק על מה דאמר רמב"ח דמחמת נפשות גם בסיפא נאמנים, א"כ היה לו די לנייד בזה מדבריו ולומר דבסיפא בכל גווני אף מחמת נפשות ת"נ, אבל ממה דס"ל לרמב"ח דברישא בכל גווני נאמנים, אף מחמת ממון דמגו מועיל גם היכא דמע"ר, ע"ז לא הקשה רבא ולא היה לו לנייד מדעת רמב"ח בל"ק מזה, וכבר הקשה כן בס' הפלאה, וע"כ נ"ל דהטעם דנתן רבא דא"נ מחמת ממון דאמע"ר רצה בזה לא דמש"ה א"נ אלא כיון דאמע"ר ממילא שוב א"נ מטעם כיון שהגיד כו' והוא למ"ש רש"י ז"ל בפירוש קושית רבא כיון שהגיד כו' בזה"ל אבל רישא באכ"י יוצא ממ"א כו' כולה חדא הגדה הוא, ומדלא כתב בפשוט דרישא לא מטעם עדות נאמנים מה שמגידים שנית אלא משום המגו דאית להו משמע דס"ל לרש"י דכל דשייך ביה כיון שהגיד כו' גם במגו א"נ לחזור ולהגיד, וי"ל מעתה דהענין כך דכל שהגדתם השניה היא בגדר עדות שייך ביה לומר כולה חדא הגדה, אבל אם בהגדה השנייה הוסר גדר העדות ל"ש ביה כולה חדא הגדה, דהגדת עדות לחוד ודבור שאינו עדות לחוד, וע"כ מה שא"ר דא"נ מחמת ממון דאמע"ר, היינו כיון דבהגדה זו דבר נוגע על עצמו ולעצמו הוא קרוב, ואין לדבור זה גדר עדות ול"ש לצרפו אל דבור ראשון שהוא עדות לומר דכוליה חדא הגדה, וממילא נפל שוב תחת סוג כיון שהגיד כו'.

ומיושב מה שנתקשינו בהבנת דברי רש"י שפירש אאמע"ר משום דקרוב לעצמו דאה"נ דלאו מטעם זה א"נ לגבי השטר. דלדבר דל"ש דהוא קרוב לו נאמן ובפרטות הכא דאית ליה מגו דנאמן אלא דאאמע"ר גורם שלא יהיה דבור זה הגדת עדות וממילא א"נ כיון שהגיד, ובזה גם מגו אינו מועיל כמו שדקדקנו מדברי רש"י דלעיל מיניה. ומיושב מה דנטה רבא גם בזה מדברי רמב"ח וסבר דמחמת ממון גם במגו א"נ אף דלא הקשה על זה מאומה די"ל דבקושייתו כיון שהגיד כו' מוקשה גם חלק זה של דברי רמב"ח, דהא גם רמב"ח ס"ל אאמע"ר דמש"ה אמר דמחמת ממון א"נ בסיפא אלא דברישא ס"ל דמ"מ נאמן במגו, וע"ז בעצם לא היה קשיא לרבא דגם הוא מודה דמגו מועיל גם היכא דמע"ר אבל הוא מעצמו מופרך בפרכת כיון שהגיד כו' דכיון דמודה רמב"ח דאאמע"ר שוב לא הוי חדא הגדה. וניחא ג"כ מה דקשה עוד כיון דמחמת נפשות נאמנים באכ"י יוצא ממ"א במגו א"כ גם בכ"י יוצא יהיו נאמנים במגו דתנאי דלהר"ן דע"א אומר תנאי נמי נאמן אינו מגו דבי תרי והפ"י הקשה כן ולדרכנו לק"מ דכיון דכ"י יוצא ממ"א וא"א לצרף הגדה של עכשיו אל הראשונה לאמור כולה חדא הגדה ושייך ביה כיון שהגיד בזה באמת גם מגו אינו מועיל, ובאכ"י יוצא דנאמנים לאו משום מגו מהימני אלא משום דאינו בגדר כיון שהגיד כו' דכולא חדא הגדה. גם מה שנקשה עוד הפ"י דמנ"ל לרבא דא"י לחזור ולהגיד מחמת נפשות כיון דהוא אמתלאה וניתן לכתוב כמו מודעה היה דברינו וי"ל דנאמן, לדרכנו יש ליישב דהא לא פירש שעיקר קושית רבא נוסדה על זה החלק דנאמנים גם בסיפא לומר מחמת נפשות וי"ל דיסוד קושייתו על חלק זה של רמב"ח מה דשמעת מיניה דברישא גם מ' ממון נאמנים וע"ז קשה הא הוה חוזר ומגיד כיון דאאמע"ר זה לא הוה אמתלאה ולא ניתן לכתוב וכיון דמשום קושיא זו מוכרח דרישא מיירי רק במחמת נפשות ממילא מופרך מה דס"ל לרמב"ח דמחמת נפשות נאמן גם בסיפא דא"כ אין בין רישא לסיפא ולא כלום, ועכ"פ לפי פירושנו אין מכאן הכרע כלל דל"א מגו היכא דמע"ר עכ"ד אחי נ"י).

בא"ד במגו דפרוע וכו', ולכאורה קשה דלמא מיירי דהלוה טען להד"ם, ואח"כ נתקיים השטר, דאם היו העדים אומרים פרוע הי' הדין כאומר ל"פ וחייב לשלם, ובפרט דלשיטת תוס' מוקמי' הברייתא בסמוך פלוגתא דר"מ ורבנן באומר לא לויתי.

ולפי מ"ש בתשו' סי' קמ"ט ניחא, דמ"מ קושייתם לנכון על הברייתא דס"ל לר"מ דאין נאמנים, דכיון דמודים שהוא כת"י הוי נתקיים, ואינו נאמן במגו דמזוייף, דמגו דמזוייף לא הוי מגו, כמ"ש תוס' שם, בזה יקשה דמ"מ להימני' במגו דפרוע, והי' הלוה פטור אף דטען להד"ם, מ"מ לפ"מ דס"ל מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו, לא הי' בזה הדין

דכאומר ל"פ דמי, כיון דלא הי' אפשר למפטר נפשי' בקושטא, דהא לא מאמינים לו בטענת פרוע כיון דמודה בשטר שכ' א"צ לקיימו, ואי דהי' יכול לטעון מזוייף ופרעתי ולא לא לויתי, י"ל דס"ל לתוס' כדעת הנ"י סוף ב"ב דגם מזוייף הוי כאומר לא לויתי עיי"ש, ולזה הוכרחו לתירוצם כיון דמקויים הוי מגו במקום עדים, וזהו מספיק אף לר"מ, כיון דס"ל דלא מהימני במגו דמזוייף, ממילא השטר נתקיים, ושוב לגבי מגו דפרוע הוי מגו במקום עדים. (עי' תשו' ח"א סי' קי"ג ד"ה אמנם).

בא"ד דבשני עדים לא אמרינן מגו. וברישא דמתני' דאמרינן מגו דאי בעי שתקי. והר"ן הוסיף דברישא אין אחד צריך לחבירו דאם הוא שותק ממילא לא היה מתקיים השטר וכ"כ הש"ך סימן פ"ב בכללי מגו וכ"כ בספ"י. ולפ"ז הא ואם יש עדים היינו אפי' ע"א דבזה אם הוא שתק מ"מ יהיה קיום ע"י השני בצירוף העד מן השוק. ואף לפ"ז אם הי' ג' עידי השטר ואמרו כת"י הוא זה אבל אנוסים היינו לא היו נאמנים דהא כל אחד לעצמו אינו מועיל בשתיקתו כיון דאיכא ב' עדים מבלעדו. וצ"ע.

דף יט.

אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש. עיין סוטה דף י' ע"ב תוס' ד"ה נוח לו.

שם אלא טעמא דר"מ כדרב הונא אמר רב. ור"מ נמי מיירי במודה הלוה שכתבו, וא"ת לפלוג בלא עדים ובלוה גופיה אי נאמן, וי"ל דבעדים הוי רבותא טפי וכדאיתא לקמן (סוף דף כג) דאי תנא מודה ר"י משום דאיכא דררא דממונא אבל עדים דליכא דררא דממונא אימא לא, הרי דעיקר חדושים דמתני' דגם בעדים אמרינן מגו, ומש"ה גם הברייתא נקט פלוגתייהו בעדים ובתוס' נתקשו בזה ואנכי לא אדע. ובהכי מיושב ג"כ קושית התוס' לקמן שם בשם הרשב"א דהא אצטריך בל"ז גבי עדים לאשמועינן דמהימני במגו לפסול השטר דהא אף דר"מ פליג בסיפא מודה ברישא, והיינו דלאפוקי מדר"מ יקשה דליתני באיהו גופיה לזה קאמר כיון דליכא דררא דממונא.

שם תבא עליו ברכה [הקשה הרעק"א] דלמא הי' שכ"מ ונתן כל הנכסים לאחר וזה השטר שייר לעצמו ועתה רוצה לחזור מהמתנה ואינו יכול משום דשייר זה השטר, ע"כ אומר מעתה שהוא אמנה ויהי' יכול לחזור, [הועתק מספר תשובות גברי ועיי"ש].

שם אביי אמר לעולם דאמר מלוה וכגון שחב לאחרים וכדר' נתן, עיין בר"ן שכתב דמהכא מוכח דאין ב"ד מגבי שטרות דאין גופן ממון, דאל"כ ממילא הוי חב לאחרים ול"צ לדר"נ. ותמוה לי הא מיד אח"ז כתב הר"ן לתרץ הא דא"נ אמנה במגו דמחיל, דשיעבודא דר"נ א"י למחול עיי"ש, א"כ ממילא ליתא לראייה זו דאלו מטעם גביית ב"ד היה נאמן במגו דמחיל דלא היו הב"ד יכולין להגבות כיון דמחיל וצע"ג.

תוס' ד"ה וכדרב הונא אמר רב וכו' וי"ל דחדא מכלל חבירתה. עיין ברמב"ן במלחמות פ"ב דשבת ד"ה ועוד כתב הרי"ף הא דאר"ג א"ר.
בא"ד דחדא מכלל חבירתה. כה"ג מגילה דף כט ע"ב בכורות דף לז ע"א.

דף יט:

אמר רב ששת זאת אומרת, הכחשה תחלת הזמה. פי' דמוכח כמ"ד בב"ק דהכחשה תחלת הזמה היינו דאם מזימים אותם אחר שהוכחשו יש להם דין הזמה ולא אמרינן דהעדות כבר נתבטל בהכחשה אלא דהכחשה תחלת ההזמה, מש"ה צריך לפניהם כמו בהזמה. וקשה לי התינח דאם אפשר לבא לידי הזמה דעתה הכחשה הוי התחלה להזמה, אבל הכא דמתו ולא אפשר לבא לידי ההזמה איך שייך לדונה בדרך הזמה.
שם זאת אומרת הכחשה. עיין שיטה מקובצת בב"מ דף קב ע"א ד"ה אר"א זאת אומרת בשם רבי' סעדי' גאון.
נ"ל להביא ראיה, דלהפוסקים דבאונס לחוד מקבלין, ע"כ הטעם רק משום הפקר ב"ד מסוגיא דכתובות זאת אומרת הכחשה תחילת הזמה, וכשם שאין מזימין העדים וכו' ולכאורה תמוה דהא מירי במתו עדים שבשטר, ולעולם לא יהיה אפשר לקבל בפניהם, ואין לך אונס גדול מזה, דמקבלין להנך פוסקים, אע"כ דמדאורייתא בעי דוקא בפני בע"ד ואף באונס כן רק משום דהפקר ב"ד נגעו בה, א"כ י"ל דוקא בממון תקנו חז"ל אבל בהזמה דקנס הוא, וכן לפסול להעדים לא תקנו חז"ל, כדמצינו לענין דו"ח דבקנסא אוקמוה אדאורייתא, ומש"ה בהזמה בכל ענין אף באונס אין מקבלין שלא בפניהם.
אולם למ"ש הנ"י פ' בתרא דבב"ק (דף מ"ב) אההיא דאין מקבלין עדות בפני קטנים, ול"ד לחולה דהתם מיהא איתא לבע"ד בעלמא אבל הכא ליכא בע"ד כלל עכ"ל, א"כ י"ל דמש"ה ה"נ במתו עדים דגרע טפי דליכא בע"ד בעולם, ובזה יש ליישב קושיית תוס' כתובות שם ד"ה אר"ש וכו', במה דהקשו מסוגיא דפ' מי שמת גבי שטר אמנה. [ומ"ש הרב מהר"ש איידלס שם ליישב אינו מובן, דהא הכא אם יוזמו אח"כ לא ישלמו, כיון דעפ"י עדים אלו היו קטנים ופס"ע דאין בהם דין הזמה] די"ל דהתם מירי דלא מתו העדים, רק דאינם לפנינו והנך עדים אחרים רדופים לילך למדה"י ומש"ה מקבלין אותם דבמקום אונס מקבלין.
ומזה יסתער לנו קושיא גדולה לשיטת הרשב"א בחידושיו לבב"ק הנ"ל, דס"ל בטעמא דבמקום אונס מקבלי' משום דמדאורייתא לא בעי בפניו רק בנפשות וא"כ ממילא גם לענין הזמה דאורייתא מקבלין היכי דליכא נפשות, וממילא הדין דבמקום אונס מקבלין, וגם כתב להדיא בחידושיו דבעדות חולים מקבלים בפני יתומים קטנים, הרי דלא ס"ל

כחילוקו דהנ"י הנ"ל בין איתא לבע"ד בעולם או לא דלהנ"י בקטנים דליכא בע"ד בעולם אף עדים חולים לא מהני, וא"כ יקשה מסוגיא דכתובות הנ"ל אמאי אין מקבלין ההזמה במתו העדים, וצ"ע.

דף כ.

אוקי תרי להדי תרי כו' מידי דהוי אנכסי דבר שטיא. תמיה לי דלאיזה ענין מביא ראיה מבר שטיא וכי עדיין לא ידענו דמספק לא מפקי' ממונא והרי פרכינן בפשיטות ומגבי' ביה כבשטרא מעליא ואמאי תרי ותרי נינהו הרי דמפשט פשיטא ליה דבתרי ותרי אין גובין, ואי דהראיה על הא דמקרע לא קרעינן והיינו דאם תפס מהני ומביא ראיה מבר שטיא דמהני תפיסה, הא באמת בבר שטיא לא מהני תפיסה ונהי דהטעם דבקרקע ל"ש תפיסה אבל במטלטלין מהני עכ"פ ליכא ראייה משם על תפיסה דמהני, וזהו תמיה עצומה לכאורה. ואף דנראה דרש"י ד"ה ואוקי ממונא נזהר מזה. ודקדק לפרש ואם קרקע היא תעמוד בחזקת המוכר ועל זה קאי הראייה מנכסי דבר שטיא. אבל מ"מ אין זה תעלה דהא זה ל"ש להאוקימתא דאין נאמנים דאוקי תרי להדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה דזה פשוט דבספק אין מוציאין ממוחזק ובקרקע מי מקרי מוחזק זה אינו שייכות להאוקימתא, וזה עינן ודין בפני עצמו בקרקע מי מקרי מוחזק. וי"ל למה דמבואר ביבמות (דף לא) דההיא דבר שטיא הטעם דתרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאורייתא בכל תרי ותרי מוקמי אחזקה מש"ה מוקמי הקרקע בחזקת מרא קמא אבל למ"ד תו"ת ספיקא דאורייתא דתרי ותרי מסלקין לכל החזקות ה"נ לא מוקמי הקרקע בחמ"ק, והנה בפשוטו היה נראה כיון דאסתלק חזקת מ"ק מוקמי הקרקע ביד המוחזק דא"א להוציא מהמוחזק, אבל בכדי ליישב קו' הנ"ל י"ל דלמ"ד תו"ת ספיקא דאורייתא מסלקין לכל החזקות ואפי' חזקת מוחזק ולא אלים חזקת המוחזק כלל במקום תו"ת והדין דיחלוקו, ולזה בתחלה פרכי' ומגבי' ביה כבשטרא מעליא היינו דמגבי' ביה כולא הא תו"ת נינהו, דעכ"פ אין גובה כולו, ור"נ הו"מ לשנוייה באמת לא מגבי' ביה כולו אלא יחלוקו אבל ר"נ ס"ל לקושטא דמלתא דבתו"ת אין מגבי' כלל דקיימי' חזקת ממון דתרי ותרי ס' דרבנן ועל זה מביא ראיה מבר שטיא דבתו"ת לא מסלקין החזקות.
שם וכשהוא שוטה זבין. עיין סוכה דף מז ע"ב תוס' ד"ה דינוקא.
תוס' ד"ה דילמא כו' אור"ת דדוקא כו'. עיין לקמן דף כח ע"א תוס' ד"ה קיום שטרות.

דף כ:

שאין אדם זוכרה. עיין תוס' יו"ט פ"ב מ"ג דב"ב ד"ה לא יסמוך.

דף כא.

מהו דתימא ספוקי מספקא ליה, ונ"מ היכא דמת חד מנייהו, לבעי שנים מן השוק. הומ"ל נ"מ בפשוטו בשובר כה"נ דאם הוי ספק אין מוציאין ממנו דשמא על מנה שבשובר הם מעידים, גם נ"מ דלכאורה לר' מ"מ מחייב שבועה דמצרפין עידותן ויש לב"ד ב' עדים דיש ע"א בשטר שאינו מזויף וכמו הלואה אחר הלואה דמצטרפין והוי כאלו ב' מעידים בקיום ע"א שבשטר וצריך לישבע להכחיש העד ואף במקום דהוי שיעבוד קרקעות צריך לישבע מדרבנן אבל אם ספוקי מספקא א"א למסור לו שבועה דשמא על כתב ידם הן מעידים וא"א ליתן שבועה להכחיש עדים דהוי ודאי שבועת שקר.

שם אמר אביי לכתוב חתימת ידו אחספא אבל אמגילתא לא, הריטב"א כתב דהחשש במגילתא שיגבה בו תוך זמנו. ותימא הא אביי עצמו אית ליה בריש בתרא דאדם פורע תוך זמנו.

שם אבל אמגלתא לא. עיין ב"ב דף קס ע"א תוס' ד"ה מקושר עדיו מאחוריו.

שם אבל אמגילתא לא כו' ותנן הוציא עליו כתב ידו כו', גובה מנכסים ב"ח. מזה מבואר דהחשש שיעשה עליו שט"ח וכ"כ רש"י, ותמוה לי הא זהו רק דרך עצה טובה לחוש לעצמו שלא יבא לידי הפסד, ואמאי לא ניחוש ביותר שיעשה שט"ח על אחד ויהיה שט"ח בע"א לחייב שבועה, ועיין בתוספות דעכ"פ בב' עדים על השטר ונתקיים רק א' הוי עד אחד לחייב שבועה וא"כ החשש שיזייף ויחתום עוד א' ויחייב להאחר שבועה. וביותר דאם יהיה רשאי לכתוב אמגילתא יש לחוש שמא כבר היה עובדא כזה בשט"ח שמת א' מהעדים וליכא אלא איש אחד לקיים החתימות וחתם העד שמו אמגילתא למשדי בבי דינא, ואולי שמא משכח שני השטרות האלו אינש דלא מעלי ויוציא על אחד שני שט"ח כל אחד חתום ממנו ויגבה ממנו. ומה"ט מתפלא אני על מעשים בכל יום שמדרך בעת קישור שידוכים לחזק הדבר חותמים שני המחותנים בלאנקע על מגילתא ומוסרים ליד שליש, ואיך רשאים לעשות כן הא יש לחוש שהשליש יכתוב ע"ג שט"ח על אחר ואם הם מאמינים אותו על עצמם האיך יכולים להאמינם על אחרים וצלע"ג.

שם כמה מעליא. כעין זה שבועות דף מז ע"ב.

שם לא תציתינהו. לקמן דף ס ע"א ודף עו ע"ב חולין דף מד ע"א.

דף כא:

אמר רב כו' ב' דיינים מכירים חתימת עדים ואחד אינו מכיר עד שלא חתמו מעידים לפניו וחותם כתב הר"ן בשם הרשב"א אף דבעי ג' לקבלת עדות כיון דקיום שטרות דרבנן אפילו השנים בשעה שמעידים נעשים דיינים ומצטרפין עם הג' לקבל עדות עצמן, ואחר

כך כתב דפירכת הש"ס גבי קידוש החדש ליתבו בדוכתייהו ולקדשי וז"ל לאו למימרא שלא יצטרכו לצרף עמהם אחר דע"כ צריכי להכי דלא צריכי לדון על פי עדותן שקבלו בלילה, ואי אפשר אלא הכי מוכחה דא"א ליקום חד ויושיבו אחד מחבריהם אצל הב' ויעיד אחד בפניהם ואחר כך ישב זה ויקום חבירו ויעיד כן והכי אמרינן בירושלמי לותיב חד ולוקים חד עכ"ל. ודברי הר"ן אלו סתומין וחתומים וצריכים ביאור, דאף דזה אמת דע"כ אין פירכת הש"ס דליתבו בדוכתייהו ולקדשי על פי ראייתן בלא הגדה אבל מ"מ למאי צריך לצרף עמהם אחר הא אפשר שיעידו ב' בפני הג' דהוי הגדה מעליא אף דלכ"ע בעינן ג' הא בשעה שמעידים הם עצמן נעשו דיינים, וכדכתב הר"ן בעצמו בשם הרשב"א גבי קיום שטרות. ודוחק לומר דאף אם עד נעשה דיין מ"מ הך מלתא דבשעה שמעיד נעשה עד ודיין בבת אחת, זהו הוי קולא גדולה, והוא בודאי רק בקיום שטרות דרבנן, אבל בדאורייתא ליכא ס"ד למימר הכי, הא בוודאי דחיקא טובא, הא כיון דלס"ד דמי קיום שטרות לעדות דעלמא, משמע דלכל מילי דמי ליה ומה דכתב הרשב"א בלישנא כיון דקיום שטרות דרבנן נקט האמת דהא דעד נעשה דיין הוא רק בקיום שטרות דרבנן, וכוונת הרשב"א רק כיון דמכח קיום שטרות דרבנן הדין דעד נעשה דיין ממילא בשעה שמעיד הוי עד ודיין בבת אחת. אבל באמת לס"ד דהש"ס גם בקידוש החדש כן וכמו שמצאתי לקושטא דמילתא שכך כתב הרשב"א במיוחסת להרמב"ן סי' קי"ב דליתיב בדוכתייהו ולקדש, היינו בלא צירוף רק דליקום חד ויעיד בפני ב' האחרים וליתיב ויעיד הב' ושזה גם כן פירוש הירושלמי ע"ש.

ונלע"ד כוונת הר"ן דהא דאמרינן דבשעה שמעיד הוי עד ודיין בבת אחת, היינו לענין זה שיהיה קבועת עדות בשלשה ומקיימין עדותן בפני דיין השלישי לדון על פיהם דמקרי עדות בפני ב"ד, אבל מ"מ שיהיה עדים שעצמם דיינים אח"כ לדון ע"פ הגדת עצמן זהו לא מסתבר שיהיה מקרי עדות לגבי נפשיה וכל שא"י לדון על ידיעתו בלא הגדתו ג"כ אינו יכול לדון בשביל מה שהגיד ג"כ הדבר בפיו, דמה יוסיף תת כחו לגבי עצמו במה דהשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו הלא כבר ראה וידע זה קודם שהגיד בפיו ולא שייך למקרי לגבי נפשיה שהעיד לפני עצמו לדון עליו, ומה דמעידים בפניו וחותם היינו דהוא חותם על ידי קבלת עדות שלהם בב"ד של שלשה והם חותמים מכח הכרתם לחתימת העדים, וסברא זו מוכרחת לכאורה להדיא בסוגיא במה דאמרינן ודלמא לעולם אימא לך דיינים המכירים חתימת העדים צריכים להעיד, ושאני הכי דמקיימי הגדה בחד לכאורה יפלא דלמה לו דמקיימי הגדה בחד דמשמע דבהגדה כל שהוא הקילו, וגם מה התחלת ראיה יש להוכיח דדיינים המכירים אין צריך להעיד הא כיון דעד נעשה דיין, א"כ במה

שמעידים לפני הג' נעשו אז עדים ודיינים כסברת הרשב"א והוי הגדה בפני כולהו אע"כ מוכח כנ"ל דמה דהם חתומים לא הוי דיינים על פי הגדתן דלגבי עצמו לא מקרי הגדתו עדות לדון עליו אלא שמקיימין מכח הכרתם ומשום הכי אמר ש"מ דדיינים המכירים אין צריך להעיד, והש"ס דחי דלמא בעי' דלקיים עכ"פ הגדה בפני חד ואזי יכולים האחרים לחתום עפ"י הכרתן. ועיין ברמב"ן במלחמות דכתב באמת הא דאמרינן דמקיימא הגדה בחד, היינו דמכח זה הוי הגדה לפני כולם כיון דגם הב' שמעו דברי עצמם עיין שם, מ"מ כיון דאתקפתא דר"א הוי רק דרך דיחוי אבל קימא לן לעיקר כמו הש"מ דדיינים המכירים א"צ להעיד ומוכח ע"כ הא דבאמת הוי הוכחה ולא אמרינן כדדחי ר"א היינו דלא מקרי הגדה לגבי עצמן במה ששמעו דברי עצמן. וא"כ נכונים דברי הר"ן דגבי קידוש בלא צירוף אחר, אף דכל אחד מעיד בפני ג' והוי הגדה מעליא לגבי הג', אבל מ"מ במה דהם נעשים אח"כ דיינים לקידוש החדש יצטרכו לדון על פי ראייתם בלילה דלגבי נפשן לא מקרי הגדתן עדות לדון עליו כנלע"ד בכוונת הר"ן בעהי"ת.

והא דלא כ' הר"ן דפירכת הש"ס דליתיב בדוכתייהו ולקדשי היינו דלא צריך כלל לצרף להושיב עמהם אחר אלא דהנך תלתא יעידו כל אחד ואחד בפני ב' חביריו יהי' הגדה בפני כל אחד ואחד על פי שנים שהעידו לפניו, היינו דהא דאמרינן דעד נעשה דיין דבשעה שמעיד הוא עד ודיין לקבל העדות היינו היכי דשם דיין על כולם לדון על אותו דבר כההיא דקיום שטרות דכשמעידים בפניו ומקרי הגדה לפני הג' ממילא הם ג' לדון על הקיום דהא הב' שהעידו הם דיינים משום הכרתם אבל הכא בקדוש החדש דבשעה שמעיד הא' הוא בעצמו עדיין אינו דיין לדון על קידוש החדש דהא עדיין לא היה הגדה בפניו דעל ידיעתו אינו יכול לדון כי דראה בלילה משו"ה לא מקרי קבלת עדות דג' כיון דהג' אין כולם דיינים בדבר לדון על זה וכיון דלגבי מקצת לא מקרי עדיין הגדה אין חשובים ב"ד לקבלת העדות משום הכי כתב הר"ן דיושיבו א' מעלמא ויעיד אחד מהם בפני ג' וכן יעיד אח"כ הב' ודוק.

אולם יש לעיין מה הועיל הר"ן לתירוצו דמצטרפינן עמהם אחר מ"מ מאותן ב' המעידים כ"א מהם כשהעיד בפני ג' לא מקרי עדות לגבי נפשיה ומה שדן אח"כ הוי רק דן עפ"י ע"א במה שהעיד חברו לפניו או על פי שראייתו בלילה וזה אי אפשר, וזהו בלאו הכי קשה יהי' הפירוש בהר"ן איך שיהי' אם כדברינו הנ"ל או מטעם דבעינן קביעות עדות בפני ג' ולגבי דאורייתא בוודאי לא אמרינן דהוי עד ודיין בבת אחת, עכ"פ כיון דבשעה שמעיד לא היה דיין ממילא אינו יכול לדון על עדות דידיה אם כן מה בכך דמצטרפינן עמהם אחר מ"מ הא בפניו לא נתקבל רק עדות חברו והוי דן על פי עד אחד, אע"כ מוכח

כדברינו דבכה"ג יכולים לצרף הארבעה דיינים ביחד לדון על פי עדות זה דהב' דיינים עם זה הוי בית דין מעליא לענין עדות של זה וכן הוויין ב"ד עם זה ע"פ עדותו עד זה ודוק היטב.

תד"ה האמר כו' מיהו איכא לתרץ דאלישנא דאמרי לה משמיה דרב הונא פריך. קשה לי דמה הרוויחו בזה הא למה דאמרינן אלא אימא עד שלא כתבו וכו' קשה בהיפוך על לישנא דאמרה לה משמיה דרב הא רב לא ס"ל למחזי כשקרא וזהו בודאי ל"ש לומר דללישנא דאמרה לה משמיה דר"ה אמרו עד שלא כתבו וללישנא דא"ל משמיה דרב אמר עד שלא חתמו דזה אינו במשמע כלל דפליגי הלשונות בהא. וגם מנ"ל להש"ס לדחוקי בזה יותר טוב היה לומר דר"ה ס"ל כרב דל"ח למחזי כשקרא וקיימא המימרא דעד שלא חתמו לב' הלשונות.

גם מ"ש תוס' שם אלא טעמא דמשחתמו דמי לנוגעים, לא ידעתי למאי הוצרכו לכך הא במה שרצו לומר דפירכת הש"ס כיון דאמר משחתמו משום מחזי כשיקרא ה"נ בכתיבה היינו לא דפרכינן כן מסברא דאין חילוק בין כתיבה לחתימה, דא"כ לפרוך סתם מ"ש חתימה מכתיבה ולמה ליה למפרך מדר"פ, אע"כ דאפשר דהיה מקום לחלק אלא דפרכי' כיון בדר"פ דמחזי כשיקרא שייך ג"כ בכתיבה ראוי לומר דכתיבה וחתימה שוים לענין מחזי כשיקרא וסתרו זה דא"כ קשיא דרב אדרב, וא"כ ל"נ לתוס' לתרץ דבר מענין נגיעה אלא לסתור סברת דאין לחלק, דע"כ יש חילוק לרב דס"ל בגיטין דבכתיבה לא חיישינן למחזי כשיקרא והכא ס"ל דמשחתמו אין מעידים וצ"ע.

גם מ"ש תוספות דדרך הש"ס להקשות אפי' מדבר דלאו הלכתא תמוה דזהו שייך לומר דמתרץ לכ"ע אבל לא בהיפוך דמתרצינן אימא עד שלא כתבו והוי שלא אליבא דהלכתא דהא להלכה לא אמרינן למחזי כשיקרא, וכ"ז צ"ע.

ק"ל למה צריכי' לזה הא מה שרצו לומר דפירכת הש"ס כיון דאמר משחתמו היינו לא דפרכי' מסברא דאין חילוק בין כתיבה לחתימה דא"כ לפרוך סתם מ"ש עד שלא חתמו ומ"ש משחתמו אע"כ דר"ל דהכי פירכת הש"ס כיון דמצינו דר"פ ס"ל דגם בכתיבה מחזי כשיקרא ראוי לומר דכתיבה וחתימה שוים לענין מחזי כשיקרא, וסתרו זה דהא רב באמת ס"ל דל"א מחזי כשיקרא ואם כן א"צ תוס' לחדש דבר לטעמא דנגיעה אלא לסתור סברת דאין לחלק בין חתימה לכתיבה דע"כ יש חלוק ומשחתמו הטעם דמחזי כשיקרא, ואולי י"ל דס"ל דמסוגי' דפ"ה דאמרי' וליתא משמע דקאי גם על המעשה דכתבו לי זכותא היינו ודאי דכתבו וחתמו לי ומוכח דס"ל לסתמא דתלמודא דאין לחלק בין כתיבה לחתימה לזה הוצרכו לומר טעמא דנגיעה.

תד"ה וש"מ כו' דכשאין מעידין בפניהם אין נראה אלא כעד מפ"ע. ק"ק איך נראה דעמפ"ע הא הם כותבין אנו מכירים וא"כ הם בעצמם מקיימים החתימות ומה לי שמקיימים באמירה אנו מכירים או שכותבין כן והו"ל לתוס' לומר כיון דלא נראה שהם ב"ד הוי רק כעדות בעלמא ושייך ביה מפיהם ולא מפי כתבם, וצ"ל דכוונת תוס' דאם יבא השטר בפני ב"ד שאין מכירים לחתימת הדיינים וחתימת הדיינים דומה ג"כ רק לעדות שהם מכירים לחתימת העדים שבשטר.

דף כב.

מתני' שהפה שאסר. ק"ל למאי צריך לזה הא בדיבורה א"א הייתי לא מהימנא לב"ד בדרך נאמנות ועדות ואנן אמרי' שאינו אמת אלא מדין שויי' אנפשה חד"א וכיון דהיא מסיימת וגרושה אני מעולם לא אסרה. ובפרט בנשביתי וטהורה אני דשבויה עצמה ליכא איסור כלל אלא הטומאה והיא ידעה בעצמה אם נטמאה או לא ולזה באמירתה נשביתי ליכא ענין שויי' אנפשי' חד"א אם יודעת בעצמה שלא נטמאה וכאשר אמרה בעצמה טהורה אני א"כ למ"ל טעמא דהפה שאסר הא לדידן ליכא בירור כלל על השביה ושויי' אנפשי' חד"א ג"כ ליכא. גם ק' לי לישנא דמתני' ואם יש עדים שהיתה א"א והיא אומרת גרושה אני דמשמע דאחר שבאו עדים אמרה גרושה אני. והא באמת אף באמרה תחלה א"א הייתי וגרושה אני ואח"כ באו עדים לא מהני ואפי' בבאו עדים אחר שנשאת לא מהני. וא"כ הי"ל למתני סתם ואם באו עדים שהייתה א"א א"נ והי' קאי אירישא דא"א הייתי וגרושה אני נאמנת ואם באו עדים אח"כ א"נ. וכן בסיפא דשבוי' למאי קתני ואם באו עדים וכו' ואמרה טהורה לא לתני כלל ואמרה טהורה אני והוי קאי אירישא דנשביתי וטהורה אני דנאמנת ואם באו עדים היינו אח"כ (והיינו קודם שהתירוה להנשא) ועלה שייך למתני ואם משנשאת וכו' וצלע"ג.

שם ואם יש עדים שנשבית. ודוקא אם העדים לפנינו אבל על קול שיש עדים במדה"י שנשבית אין אוסרין (גמ' כ"ג א') ואינו דומה לקול שיש עידי קדושיה. משום דשאני שבויה דמנוולה נפשה גבי שבאי. או משום דשבויה רק איסור לאו וקדושין איסור מיתה תוס' קדושין י"ב ב' ד"ה אם. ותמהני ואיך אפשר לומר כטעם השני והא בב"ב קל"ה א' באיכא סהדי במדה"י דאית ליה אחי קאמר גם כן אם הקלו בשבויה ניקל בא"א (וגם שם פירשב"ם דאיכא איסור חנק וצ"ע) ומה איסור מיתה איכא התם והא היא אלמנה והחשש רק דהיא זקוקה ליבם ואסורה בלאו. וכ"כ ק"ל בתוס' יומא נ"ה ב' בד"ה השולח חטאתו. דדוקא במביא גט חיישינן למיתה משום חומרא דא"א. והא החשש רק דמת

והגט וזקוקה ליבם וא"כ אין כאן חשש א"א. (עי' בחי' גיטין כ"ח ע"א ועי' בחי' יבמות דף קט"ז ד"ה הג').

שם מניין להפה שאסר הוא הפה שהתיר כו' לאיש אסרה הזה התירה. אבל בלאו מגו מחמת פירוש לדבריו אינו נאמן דמיירי דקאי האיש שקידש לו קמי' דמשמע שאינו מכירו מדלא אמר את בתי נתתי לזה, כ"כ בתוס'. וקשה לי נהי דמצד פירוש לדבריו אין ראוי להאמינו מ"מ יהיה נאמן עתה מדין עדות, דהא בבא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן ליתן גט, כיון שבא רק לברר ע"א נאמן (וכמ"ש הר"ן בארוכה בקידושין) והעיקר בידנו דכ"מ דע"א נאמן קרוב נאמן, וא"כ להימניה לאב מדין עדות וי"ל דקרא אתי אף דאותו פלוני מכחישו שלא קדשה לו דמדין עדות היה ע"א בהכחשה ועדותו במה דאומר לזה נתבטלה ונתקיימו דבריו ראשונים שנתקדשה ומיתתו של פלוני אינו מתירה לעלמא, אי לא דנאמן מטעם מגו, אבל התוספות בקושייתם שפיר הקשו, דאם ראוי להאמינו מטעם מפרש דבריו ממילא גם במכחישו נאמן, דהוי כאלו מתחלה לא אמר רק שנתקדשה לפלוני ואף דפלוני מכחישו מ"מ מיתתו מתרת דהא על קדושי אחר מעולם לא הגיד האב.

ומ"מ לשון התוס' במ"ש דמשמע שאינו מכירו מדלא אמר לאיש הזה בלי הפסק מרובה, קשיא לי טובא דמשמע דבהפסק מועט לא נשמע שאינו מכירו, א"כ מה סיימו הלכך לא יהא נאמן אלא תוך כד"ד דאיכא מגו, והא תוך כד"ד דליכא הפסק מרובה שוב א"צ למגו, דיהא נאמן לפרש, ובהפסק מרובה שוב גם מגו ליכא וצריך התבוננות.

קשה לי הא מ"מ גם לאחר כ"ד דליכא הפה שאסר להימין מדין עדות שאומר לזה כמו דאחר נאמן לומר אני ה"נ להימין האב לברר ומצאתי כן מפורש בהה"מ פ"ט דאישות הי"א, ובזה אינו מספיק תירוצם דתוס' דשם דקאי האיש המקדש קמי' וכו' דזהו מספיק רק שאינו דרך פירוש שמיד נתכוין לזה, אבל מ"מ להני דבריו שאומר לזה מדין עדות, ונדחקתי דהתורה אשמעינן דאף אם זה מכחישו ואומר לא קדשת אותה לי דמצד עדות הוי הכחשה ובזה צריכים לטעמא דהפה שאסר דאי באינו מכחיש למ"ל קרא דסברא פשוטה היא להאמינו בכך וקושי' תוס' עולה יפה דאף בכה"ג כיון דעושה פירוש לדבריו א"כ מעולם לא אמר דקדשה רק לזה וממילא מותרת לאחר אם ימות זה, ועדיין צ"ע.

ודברי תוס' אלו קשים לי דדייקא בלשונם מדלא אמר ביחד וכו' בלא הפסק מרובה הא מ"מ אם באמת לא הפסיק ואמר כן תכ"ד הזה אזדא כהוכחה זו ושפיר יש להאמינו מדין פירוש לדבריו ומהיכן מוכח דאמרינן הפה שאסר.

מה דהקשה כבודו בהר"ן קדושין מהא דילפינן מהפה שאסר וכו' דלמא התם הטעם דלברר, ואין למדין להוציא מלברר.
גם אנכי עמדתי בקושיא זו זה ימים רבים, ובפשיטות יותר דליכא ראיה כלל, כיון דע"א נאמן בלברר גם האב מדינא נאמן, דגם קרוב ואשה נאמנים, והארכתי בזה דאפשר לכוין כן בקושיית תוס' כתובות (דף כ"ב ע"א) דמה דפסיקא להו דנאמן אחר שעה לומר לפלוני י"ל דהיינו מסוגיא דקדושין דנאמן ליתן גט, אבל מ"מ נסתפקתי, דאפשר בזה ל"ש תירוצם, דדוקא אם נאמן מסברא כיון דמפרש דבריו הראשונים י"ל זהו דוקא במפרש דכוונתי היה מיד ע"ז, אבל בעמד לפנינו מדלא אמר זה, בודאי שאז לא הכירו ולא היה כוונתו ע"ז, א"כ מה דאמר אח"כ לזה, הוי עדות אחרת, אבל אם נדמה אותו להההיא דקדושין דנאמן ליתן גט, מה בכך דלא הכירו אז, מ"מ עכשיו מעיד דזהו, ונאמן כמו ע"א דעלמא דנאמן זולת דנימא דהוי קצת סתירה, דדוחק לומר דבתחילה לא הכירו ועכשיו הכירו, ועי' הה"מ (פ"ט הל' אישות ה"ו בד"ה ובסמוך יתבאר) דאפילו אחר נאמן להתירה וכ"ש האב, הרי להדיא דמדמין אב לאחר ונאמן בדיבור בעלמא, א"כ בודאי יקשה מנ"ל ראיה להפה שאסר, ובהכרח לדחוק כנ"ל.
שם למה לי קרא סברא. ב"ק מו ע"ב נדה כה ע"א.
שם מניין שהאב נאמן לאסור את בתו, שנאמר את בתי נתתי וכו'. בתוס' ז"ל הקשו למה לי קרא תיפוק ליה דנאמן מטעם בידו לקדשה. ויראה לשיטת ר"ת שבמרדכי דמה דנאמן היכא דבידו, היינו רק היכא דליכא דמכחיש ליה, לא קשיא ולא מידי די"ל דאצטריך קרא היכא דזה המקדש מכחיש להאב, זולת אם נימא דהתוס' ז"ל ס"ל דגם מה שהאמינה התורה להאב הוא רק היכא דליכא הכחשה וזהו באמת דבר ראוי להסתפק בו. אבל יראה ראי' דהאב נאמן גם בדאיכא דמכחיש לי', ממה דאמרינן בפרק האומר (קידושין דף סה ע"א) סד"א דאורייתא הימניה רחמנא לאב מדרבנן הימניה לדידה (להאם שאומרת קדשתי את בתי) שתהיה נאמנת מדרבנן לאסרה, והרי התם הוא מכחיש ואומר לא קדשתי את בתך, אלמא דדומיא דהכי מ"מ האב נאמן. אך לקושטא דמלתא התוס' לא ס"ל כהמרדכי דמדבריהם בפרק ג' דקדושין (דף סה ע"ב ד"ה נטמאו) מבואר דמטעם בידו גם בהכחשה נאמן.
ויראה ראיה לדבריהם ממה דפרכינן בקדושין שם (דף סד ע"א) והא בידו להשיאה לחלל, הרי דאף בנשבית והיא מכחישתו, ואף אם אינה מכחישתו ואמרה טהורה אני נהימנה במגו דהכחישתו לומר לא נטמאתי, אע"כ בדבר שבידו לא מועיל הכחשה (ובאמת מ"ש בשם המרדכי הוא שכן ראיתי למוהר"ש איידלס שהביא כן בשמו, ואנכי

בעניי לא מצאתי כן) וא"כ יפה הקשו, דלמ"ל קרא הא אף במכחיש להאב יהא נאמן מטעם בידו.

גם ק"ל על קושית תוס' הא אדרבה מאותה ראיה מההיא דגרשתי משם הוי תירוץ על קושייתם, דהא מבואר שם דבגרשתי א"נ למפרע אלא על להבא ובקרא דנתתי את בתי הא אומר שקדשה כבר קודם שזינתה, ולומר דקושייתם על לשון הגמרא מנין לאב שנאמן לאסור דמשמע על הנאמנות לאיסור בעי קרא ויקשה למ"ד שם בגרשתי דפלגי' דבוריה ואם אמר גרשתי למפרע נאמן לענין מכאן ולהבא, וה"נ באב שאמר קדשתי בתי מכבר נאמן לאסרם מכאן ולהבא, הא מ"מ י"ל דנ"מ באומר קדשתי לפלוני מכבר ועתה הוא מת לענין לאוסרה על קרוביו או לאסרה מחמת שזקוקה ליבם דל"ש להאמינו מכאן ולהבא מדין בידו כיון דעכשיו מת וילפינן זה מקרא דהא מה מנינן ליה על למפרע דסוקלין אותה, ואף לדבריהם קדושין (דף סג ע"ב) דבאמת א"נ לסקלה והקרא וסקלוה לא קאי על בתי נתתי א"כ מהקרא דנאמן לאסור אין ראיה דנאמן למפרע די"ל דאסורה משום דנאמן על מכאן ולהבא דפלגי' דיבוריה, מ"מ י"ל דאדרבא מכח דאייתר מוכח דאתי' להיכא דל"ש כלל לענין מכאן ולהבא וכנ"ל. ולדינא לפי הנראה מתירוצם שם דטעמא דקרא כיון דהוא קצת בידו, הדבר ספק אם אמר קדשתי מכבר דהא קימא לן דלא פלגי' דבוריה וא"כ אם למפרע א"נ גם לענין להבא א"נ, וכן לענין היכא דל"ש כלל מכאן ולהבא וכנ"ל, אם נימא דהתורה האמינתו להאב מכח שקצת בידו כאילו הוא בידו לגמרי ולא יותר וצ"ע לדינא.

שם כגון שנתנה אמתלא כו' הגאון הפלאה בספר כתובה כתב דדוקא בלא אמרה כן בב"ד אבל אמרה בב"ד כיון דנאמנת מדין עדות כיון דבידה לקדש א"ע, אינ' חוזר' ומגד' באמתלא כמו באנוסים היינו מחמת נפשות דאינן נאמנים ואין לך אמתלא גדול מזה עיי"ש, ודבריו תמוהים דבאמת היא אינה נאמנת מכח דבידה, כמ"ש תוס' ישנים כתובות (דף כ"ו) דלא מקרי בידה כיון דאולי לא תמצא איש שירצה לקדשה אלא דהתורה האמינתו לאב מגזה"כ כ"ז שבידו לקדשה (לאפוקי בוגרות), אבל היא לא מהימנא רק מדין שויא אנפשה חד"א, ולהדיא אמרינן קדושין (דף ס"ג) ומודינא היכא דאמרה איהי דאין סוקלין, לאב הימניה רחמנא ולא לדידה, ופירש"י לענין איסור טעמא אחרינא איכא דשוי' אנפשה חד"א, וא"כ שפיר מהני אמתלא, אלא דמ"מ נ"מ לדברי הרב, באב שאמר בפני הב"ד קדשתי את בתי דלא מהני אמתלא.

דף כב:

אמר אביי תרגמה בעד אחד א"ה אפילו לכתחלה נמי כו' דאר"א הסר ממך עקשות פה כו'. בפשוטו י"ל דדברי עולא גם בב"א וכמו דס"ל לעולא בסוטה (דף לא) בע"א אומר נטמאה וע"א מכחישו דאינה שותת אף שבאו בבת א' ובהכי מיירי בסוגיין ובזה דוקא לכתחלה לא תנשא משום לזות שפתים אבל בהתירוה תחלה ואח"כ בא עד המכחיש לא חיישינן ללזות שפתים דנגד זה עומד מה דהוי זילותא דב"ד כיון דכבר התירוה וההיא דיבמות דהתירוה לא תצא מהתירה הראשון כפשטיה דהיינו להנשא אף לכתחלה ואלו לא התירוה היתה אסורה להנשא משום לזות שפתים וזהו באמת טעמא דאידך מתני' דע"א מת וע"א לא מת ה"ז לא תנשא היינו לכתחלה משום לזות שפתים. ובתוס' (ד"ה אי הכי ובד"ה משום) נדחקו הרבה בזה והעלו לחלק בין סוטה דהיא דאורייתא לע"א אומר מת דהוא דרבנן ודהאי דהתירוה ל"ת מהתירה היינו אם נשאת אח"כ ולא ידעתי למה דהא בפירוש זה הכל מרווח.

וא"ת גם לפירושי ישאר דקדוק קצת במה דפרכי' הכא א"ה לכתחלה נמי הא מתני' ערוכה עד אחד מת ועד אחד לא מת לא תנשא, זה יש ליישב בקל די"ל דהמקשן היה סבר באמת דעולא מיירי בזא"ז דוקא ונדחק בההיא דסוטה כתירוצם דתוס' אבל מ"מ למסקנא דהכא י"ל כנ"ל דבב"א לכתחלה לא תנשא משום לזות שפתים ואם נשאת לא תצא והתירוה אפי' לכתחלה תנשא והכל נכון.

עוד י"ל הקושיא מההיא דסוטה די"ל מש"ה בעד מיתה בעי דוקא התירוה להנשא כיון דאמרי' בע"א בעדות אשה דנאמן דמשום עיגונא הקילו בה רבנן, י"ל דבב"א כיון דחכמים מוחין לה להנשא משום לזות שפתים ממילא אוקמי אדינא דע"א אינו נאמן דל"ש להקל משום עגונה דהא לא ניחא לחכמים דתנשא, ואף דבע"א שאמר דנטבע במשאל"ס אם נשאת לא תצא (כמבואר ברמב"ם וש"ע וכדמשמע מסוגיא דיבמות דף קכ"א טבע חסא) ולא אמרינן כיון דסוף סוף א"י להנשא ל"ש בזה טעמא דעיגונא מ"מ יש לחלק כיון דחכמים האמינו לע"א האמינו לו בכ"מ היכא דליכא ריעותא דמשקר דזהו מאמינים לו דנטבע אלא דיש חשש שמא לא מת אבל הכא דאיכא עד המכחיש ודנין דלא תנשא משום זילותא הוי כמו דרך חשש שמא משקר זה העד, ובכה"ג לא תקנו חז"ל ולא נעשה כשנים.

שם תרווייהו בא"א קמסהדי והאי דקאמר נתגרשה הו"ל חד. וא"ת הא משמע דידעינן דהיא א"א רק מכח דבריהם והא אחד מהם בודאי פסול ואין כאן עידי קדושין וכבר הקשה כן הר"ן ז"ל ותירץ דמיירי בע"א אומר קרוב לו וע"א קרוב לה דתלינן בטעות ולא

הוי פסולים. וא"ת דלפ"ז לוקי דברי ר"י כפשטן בתרי ותרי ובגירושין מיירי דכת אחת אומרת קרוב לו וכת אחת אומרת קרוב לה דבזה תצא דתרי ותרי הוי חזקת א"א ודייקא ליכא כיון דיש עדים אינה חוששת למשקרים כמ"ש תוס' ב"ב (דף לא) אלא דכי אתו ב' המכחישים והיא רואית דכת א' משקרת חוששת שיבורר שיופסלו בגזלנותא וזהו בתרי ותרי במת בעלה אבל בגירושין בקרוב לה דמטעי טעי מסתמא העדים כשרים ולא דייקא ומש"ה תצא, וי"ל דא"כ הו"ל למפלגי בדידה בגירושין בין היכא דמכחשי סתם ובין דמכחשי אם קרוב לה או לו ובשלמא למה דמוקי הכא בע"א ליכא קושיא דלפלוג בדידיה בגירושין באם מכחשי בשרש גירושין דהוי א' פסול ל"ת דלא שייך תרווייהו בא"א קמסהדי דהא אחד מהן פסול, דזה אינו דהוא מטעם אחרינא דאין מחזיקין אותה לא"א ומניה לא מיירי ומפליג הכל היכא דמוחזק בא"א אבל בתרי ותרי שפיר הו"ל למפלג בדידיה והכל מטעם הגירושין.

שם ומי חציפא כ"ה כו' חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה. תימא הא מ"מ חזינן דלא דייקא בגירושין כ"כ כמו במיתה דהא תנן דמת בעלי נאמנת משום דייקא ומנסבה, וגרושה אני תנן דאינה נאמנת זולת בפה שאסר וע"כ משום דסומכת וסוברת אם יבוא בעלה תעיז בפניו לומר גרשתני, וצ"ל דלענין יסוד דייקא שוים, אלא דבמת דהוי עיגון יותר אם ימות בלא עדים, ע"כ ראו ז"ל לסמוך יותר על החזקה, ובני יקירי הרב רבי שלמה נ"י כתב אלי להשיב על קושיא זו בעצה עמוקה דבאומרת גרושה אני היינו טעמא דא"נ משום דאם יונח שהיא נאמנת ממילא גם אם יבא בעלה ויאמר לא גרשתיך והיא תודה יהיה הדין שבל נוציאה מבעלה שני, דנימא לה לאו כל כמינך דאסרת לך אבתרא וכדאיתא בפ"ק דקידושין (דף יב ע"ב) ונחזיק דבריה שאמרה גרושה אני ונתלה דעכשיו משקרת דנתנה עיניה באחר, וכיון שכן חזר הדין ממאוחר אל המוקדם דא"א לה להאמינה כשאומרת גרושה אני מטעם חזקה א"א מעיזה, דאימא שלא היה בדעתה כלל להעיז אלא שאם יבא בעלה תודה לדבריו אלא דסומכת שמ"מ לא תצא מהשני, ואולם הכא בשנים אומרים מת כו' דבאשם תלוי קאי וכל טעם ההיתר משום דאומרת ברי לי, הנה אם תודה אח"כ לבעלה, אף דלא נאמין לה מ"מ יהיה נופל הברי שלה ותצא משום דהיא קאי באשם תלוי ועל כרחך כשאמרה גרושה אני סמכה עצמה שתכחיש לבעלה ואיתא לחזקה א"א מעיזה ומש"ה שפיר הקשה להאמינה.

איני מבין כלל דאיך ס"ד דאינה יכולה מכחשתו דגירושין, שוה לאינה יכולה מכחשתו דמיתה [ואפילו למסקנא הכי הוא דהיכי דליכא עדים דקמסייעי לה שוה גירושין למיתה] וכי אפשר לומר כן הא האשה שאמרה מת בעלי נאמנת, והאומרת גרושה אני

אינה נאמנת כדאיתא במתני' הרי דהפרש יש דבגירושין אינה מתיראת כ"כ מההכחשה מאשר מתיראת במיתה, וצל"ע.

השיב לי בני חביבי הרב נ"י על זה בזה"ל. על תמיהת אאמ"ו נ"י בכתובות (דף כ"ב ע"א), דעת תלמידו נוטה להקל התמיה כך, דהנה בפשוטו הדין באשת איש שאמרה לבעלה, נתקדשתי לאחר עד שקדשת אותי, אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה, ודינה כמו האומרת לבעלה טמאה אני לך, וכדאמרינן פרק קמא דקדושין (דף י"ב) לאו כל כמינך דאסרת לך אבתרא.

ומסתברא לי דה"ה אם הי' הדין מונח ומוסד דא"א שאמרה גרושה אני תהא נאמנת כמו א"א שאמרה מת בעלי, אם בא יבא בעלה אח"כ ויאמר לא גרשתיך, והיא בל תכחיש אותו ותודה לדבריו מ"מ לא יהי' בידינו לאסור אותה על השני, דמאיזה צד נאסור, אי מצד הודאתה עכשיו לבעלה הראשון, הרי היא בזה כאומרת בשעה שקידש אותי השני הי' בי תפיסת קדושין מאחר, וזה אינה נאמנת כדכתיבנא, ואי מצד כיון דכל יסוד ההתר שהתרנוה להנשא לזה השני הי' משום חזקה דא"א מעיזה פניה בפני בעלה, ועתה הא באמת הודית לו ולא יכלה להעיז, ונפל ההיתר ונשארה באסורא קמא, ז"א, דהיסוד לא נפל כלל ועודנו מוסד, דאנו אומרים אלו הי' שקר שגירשה, לא היתה אז מרהבת בנפשה לומר גרושה אני מיראתה שיבא בעלה, ואיך תעיז פנים נגדו, אע"כ אמת הי' בפיה, אלא עתה הפך לבה לשנוא לבעלה השני, ועיניה נתנה באחר.

וכיון שזכינו לדין זה דאלו יבא בעלה הראשון ותודה לו שלא נתגרשה תהי' נשארה תחת בעלה השני נקיש מן המאוחר אל הקדום, ונאמר דא"א להתיר אשה האומרת גרושה אני, כמו במת בעלי, משום דבגרושה ליתא לחזקה דדייקא ומנסבה, דחיישינן שמשקרת, ומה דאינה מתיראת שיבא בעלה, הוא משום דמוסכמה שכשיבא ולא תוכל להעיז בפניו תודה לו, ומאי תפסיד הא מ"מ תשאר תחת השני, ולא שייך בה מתוך חומר וכו' כמו במת בעלי, דכאן בגרושה אני לא תצא מזה ומזה.

ואולם הכא בסוגיין שפיר מקשה אע"ג דאר"ה, דהא בשנים אומרים נתגרשה וב' אומרים לא נתגרשה מדינא היתה אסורה להנשא משום דקאי באשם תלוי, אלא דמה דאומרת ברי לי זהו שמציל אותה מאשם וכל הביאות שאח"כ בסתם הם על דעת הברי, ובודאי אם אחר ימים תחזור מאמירת הברי ותתחיל להסתפק מאותו שעה תהי' שוב כל ביאותיה אסורין, כיון דנפסק הדבר המציל חוזרת מעתה להאיסור אשם תלוי, וא"כ כשיבא בעלה והיא בל תכחישנו נהי דלא נאמין לה שלא נתגרשה, מ"מ הברי שנתגרשה יהא חסר מעתה וממילא נאסור אותה על השני דלא תהא קאי באיסור אשם תלוי, ומעתה אלו

הסכימה שבבוא בעלה הראשון תודה לו הרי היא יודעת שיהי' לה החומר שתצא מזה וגם מזה, ועל כרחך לומר דהי' מוסכם אצלה שתכחישינו אם יבא, וזהו א"א לה להסכים עליו, כיון דא"א מעיזה, לולי שהאמת אתה שנתגרשה.

ומעתה לא תשאר הקושיא כ"א על הרא"ש בתשובה כפי מה שהבין בו מרן הב"י (באה"ע סימן מ"ו) דא"א שאמרה נתקדשתי לאחר קודם שקבלתי קדושיך דאוסרין אותה על בעלה [והאי דפ"ק דקדושין הנ"ל מיירי לדידיה באומרת רק בשם אמה], וא"כ הרווחנו הרבה להחליף ולהמיר התימה גדולה שתמה האדון אבא מארי נ"י על הש"ס, בראיה לסתור הבנת הב"י בת' הרא"ש ולסייע בסיוע שיש בה ממש למרן הרמ"א (שם סוף סימן מ"ו) דהרא"ש מיירי רק ביצא קצת קול מקודם שנתקדשה, אבל לולי זה יודה הרא"ש דאינה נאמנת זהו מה שמצא בנו ועבדו לדבר בזה, עכ"ל, וקורא אני עליו שפתים ישק וכו'.

תד"ה הבא עליה כו'. נקטו בפשיטות בב' עדים ליכא דייקא כיון דלא יהי' לה חומר, והא מ"מ איכא חומר דלא תעשה בניה ממזרים, אך מ"מ י"ל דמשום חד מלתא לחוד ליכא חומר, רק בצירוף חומר דמפסדת כתובה ותנאי' משום הכי בב' עדים אף דלא יהי' לה על הב' כתובה ומזונות, מ"מ יהי' לה כן מהראשון אבל בנ"ד דאין לה מהראשון י"ל דדייקא דלא תפסיד כן מהשני.

אך מ"מ אין ראיה מזינתה דעלמא דהתם חושש העד דתנשא לאחר ותידוק, ואדרבא מסתמא לא תנשא לזה באיסור אבל בנ"ד דיושבת תחת הב' מסתמא תשאר תחתיו, כיון דלפי עדותו מותרת לו, ובפרט אם כדעתי דאין חילוק בזה בין למפרע ללהבא ואם נאמן להבא נאמן גם למפרע, ממילא מסתמא תשאר תחתיו, ולגבי זה האיש ליכא דייקא, ואף אם נימא דבזינתה אפילו לגבי הבועל איכא דייקא משום בניה ממזרים וכתובה, מ"מ בנ"ד בפשוטו ל"ש דייקא דהרי עד כה יושבת תחתיו, ואיך עתה כמעט רגע שבא העד נהפך עליה בלהות, ומורא עלה על ראשה שמא יהיה העד משקר ויהיה לה החומר מהשני, הא חזינן דדעתה לישב עמו באיסור, אם כן אף אם אחרי הדיוק יבורר לה שלא מת לא תפרד מזה האיש לחבק בזרועותיו, ומה לה לדיוקא.

ולזה גם מ"ש מעכ"ת נ"י מדברי תוס' יבמות (דף צ"ג) בחד תירוצא כיון דאיכא חומר דשאר נשים מדקדקות, גם זה אינו ראיה, דהתם אמרינן כיון דדרך נשים שלא לסמוך על העד לחוד ומדקדקות לידע ההיתר בבירור, גם זו מדקדקת לידע ההיתר בבירור, משא"כ בנ"ד דאינה חוששת להיתר אף אם יודע לה ששקר העיד תשאר תחתיו כדרכה הרע עד כה, ל"ש כלל דייקא.

תד"ה כיון כו' והא דתנן הרגנוהו לא ישא את אשתו לא ששנים מעידין כן, קשה לי איך היה ס"ד לפרש דשנים אומרים הרגנוהו הא אף אם בתרי ניחוש ג"כ שזה שנושא אותה עיניו נתן בה, מכל מקום דל אותו לגמרי היא מותרת לו ע"פ עד השני. י"ל דהא דהקילו חז"ל להאמין עדות אשה בע"א הוא מטעם דייקא ומינסבא וא"כ י"ל דאם היה העד השני מעיד לבדו היתה מותרת דשייך ביה דייקא ומנסבי אבל כיון דהעידו ב' היא סברה דיש ב' עדים ולא דייקא כמ"ש תוס' ב"ב (דף לא ע"א ד"ה אמר ליה) ואנן חיישינן דעיניו נתן בה ונשאר רק ע"א דאינו נאמן היכא דליכא דייקא. ובעיקר קושית תוספת יש לומר הא מבואר במתני' דיבמות דכולן שהיו להם נשים ונתארמלו מותר לישא אותה וא"כ י"ל דבהכי מיירי הכא. עי' בחי' יבמות שם).

שם תוספות ישנים ד"ה תרווייהו בא"א מסהדי כו' דאין זה מגו דרוצה להעיד כדי לפוסלה מכהונה. קשה בממנ"פ אם היא אומרת גרושה אני ממילא פסולה לכהונה בלא עדותן ואי דהיא אומרת לא נתקדשתי אף בב' מעידין על הגירושין תהיה אסורה דבמה דאומרת לא נתקדשתי מוכחשת מהעדים ולגבי עדותם על הגירושין היא מודית דלא גירשה כיון דאומרת לא נתקדשתי בכללו דלא נתגרשה והוי כההיא דשבועות אתו סהדי דאוזפיה ופרעיה דאמרינן כל האומר לא לויתי כו' (ודוחק לומר דמיירי בשויתיה שליח לקבלה והיא א"י מאומה אם נתגרשה, או בארוסה ומעידים שנתקדשה ונתגרשה ע"י אביה) ואולי יש לומר דדוקא בממון אמרינן דהודאת שלא פרע מהני משום הודאת בעל דין אבל באיסור באם מכחיש להעדים הוא רק מדין שאחד"א, ל"ש לומר דהיא מודית דלא נתגרשה ושוויה אנפשה חד"א דהא היא אומרת דלא נתקדשה ולא אמרה מעולם דהיא אסורה.

ובאמת קשה לי על היסוד, דא"א הייתי וגרושה אני דנאמנת מטעם הפה שאסר, למאי צריך לזה הא בלא"ה אין מאמינים לה כלל בתורת עדות דהיתה א"א אלא מדין שאחד"א, וכיון דאומרת שהיתה א"א אבל עכשיו גרושה, מעולם לא שוויה אנפשה חד"א.

וביותר בנשבית וטהורה היא למ"ל מדין הפה שאסר הא ב"ד אין מאמינים כלל על מעשה שנשבית ומדין שוויה אנפשה חד"א הא השביה עצמו אינו האיסור רק דחשש שנטמאה וכיון דהא אומרת דטהורה היא מעולם לא שוויה אנפשה חד"א דהא אומרת דנשבית ולא היה טומאה דאין בזה חד"א וצ"ע.

דף כג.

שרינהו סוף עול שבויינהו. עיין ב"ב קמט ע"א תד"ה רב מרי שבת קנד ע"א תד"ה ואמרי לה.

תד"ה מ"ש רישא, וי"מ כיון דלא מפליג וכו'. ק"ל דמאי הוצרכו לכל אריכות, דממנ"פ אם נימא דברישא מיירי באמת רק בנישאת ואח"כ באו עדים ג"כ תיקשי סיפא דהא אפילו רמב"י מודה דבניסת ואח"כ באו עדים דל"ת, וצלע"ג. וע' במהרש"א מה שהקשה דלמא מיירי סיפא בלא נישאת לא' מעידי'.

ובמחכ"ת בודאי גם הי"מ ס"ל כתירוץ הא' דהא באמת לכל הפחות תרי ותרי ספיקא דרבנן וכיון דעכ"פ מדרבנן הוי ספק שקול ס"ל להגמרא מסברא דגם ברישא בעי ניסת לאחד מעידיה אלא דהי"מ לא הספיקו להם בתירוצם, דמ"מ מאי פריך מ"ש רישא ומ"ש סיפא, דלמא ברישא דנהי דחזקת פנוייה אסתלק מדרבנן מ"מ מספק השקול מהני ברי לי ונישאת לאמ"ע, ובסיפא הוי חזקת א"א דהא מדאורייתא אוקי אחזקה, ודלמא הברייתא לא ס"ל דדייקא מגרע' לחזקת א"א, או דברישא דהוי ספק השקול יש לה סיעות דייקא, ובסיפא דהוי חזקת א"א וע"י דייקא הוי ס' השקול ותצא. (ולתירוץ הא' צ"ל דמדרבנן בתרי ותרי מסלקי' לכל החזקות, ונסתלק חזקת פנויה וחזקת דייקא והוי ספק השקול, ובסיפא הוי ג"כ ס' השקול דחזקת דייקא נגד חזקת א"א), לזה הוצרכו הי"מ לפירושם, אבל היסוד קיימא דברישא בע' ג"כ דוקא נישאת לא' מעידיה, ונכון בעזה"י.

מה שהקשה עוד המהרש"א דהא לרבא אליבא דר"י דאמר ראה דבריו של רמב"י וכו' ג"כ לא מפליג ועיי"ש מה שתירץ. וזה תמוה דא"כ יקשה מני' ובי' כיון דפירכת הש"ס מכח מדלא מפליג ברישא לפרוך מסיפא לחוד, כיון דלא מפלגת משמע אפילו ניסת ואח"כ ב"ע תצא והוא דלא כמאן, לא מבעי' להמהרש"א לשיטתו אפילו לפי תירוצינו הנ"ל על קושית המהרש"א, דרישא מיירי דוקא בניסת לא' מעידיה, א"כ מסיפא לחודא ליכא פירכא דדלמא בל"נ לאמ"ע ופריך רק מכח דמ"ש רישא, מ"מ למה נקט תוס' מדלא מפליג ברישא, ולא בפשוטו מדלא מפליג בסיפא משמע אף בנישאה ואח"כ ב"ע תצא, ומרישא מוכח דמיירי בניסת לא' מעידיה וממילא הקושיא מהסיפא, א"ו נראה דעל סיפא ל"ש לא מפליג דפשטא דלישנא ב' אומרי' וכו' הרי זה לא תנשא ואם נישאת משמע דמיירי בבאו עדים קודם שנישאת כדקתני לא תנשא, ועלה קתני ואם נישאת היינו אם אעפ"כ נישאת, ורק ברישא אם איתא דמיירי דוקא בנישאת ואח"כ ב"ע הו"ל לפרש ולחלק דהא פשטא דלישנא דמיירי בב"ע ואח"כ נישאת, וא"כ ממילא ליתא לקושיא מהרש"א ונכון בעזה"י.

ואולם מה דק' דהא חזי' בשינוי' דרבא דלעיל ראה ר"י דבריו של רמב"י גירושין יכולה מכחשתו, דהא ע"כ אין הפירוש דגירושין ליכא דייקא דלא ס"ל החשש שמא יופסלו בגזלנות' דא"כ אפי' נישאת ואח"כ ב"ע תצא וא"כ אפילו כרמב"י לא ס"ל, אע"כ דלא הוי

כ"כ דייקא כמו במת, וא"כ החילוק לענין ב"ע ואח"כ נישאת דאף דנישאת באיסור ב"ד מ"מ יש חילוק היכי דהוי היתר יותר דהיינו במיתה לא קנסוה, והיכי דלא הוי היתר כ"כ דהיינו בגירושין דליכא כ"כ דייקא נהי דמדינא מותרת דהא בנישאת ואח"כ ב"ע ל"ת מ"מ קנסוה דבנישאת באיסור ב"ד דתצא, א"כ עדיין יקשה כקושית תוס' דדלמא כולה רמב"י, וברישא אפילו ב"ע ואח"כ נישאת כיון דהוי היתר יותר בזה לא קנסוה, ובסיפא דלא הוי היתר כ"כ קנסוה, דהא להנך י"מ דליכא קושיא מסברא דמ"ש רישא ומ"ש סיפא דרישא קיל יותר, א"כ עדיין יקשה כנ"ל דדלמא ברישא דקיל יותר לא קנסוה, ובסיפא קנסוה, דהא חזי' דלענין קנס ג"כ יש הבדל כדמחלק ר"י בין מיתה לגירושין, ועיין.

במהרש"א הקשה גם רבא אמר לעיל כהאי לישנא וס' כרמב"י ואעפ"כ לא מפליג. ונראה דלק"מ דהא בלא"ה צריכים להבין דאמאי לא פרכינן מסיפא דלא מפליג, והא בנשאת ואח"כ באו עדים לכ"ע לא תצא, וא"כ הברייתא דלא כמאן, וצ"ל דבסיפא ליכא דיוק דלא מפליג דלישנא וב' עדים אומרי' לא נתגרשה לא תנשא ואם נשאת תצא, דלא תנשא הוא משום שכבר באו עדים דלא נתגרשה ועלה קאי ואם נשאת ול"צ להפליגו ורק ברישא אלו מיירי דוקא בנשאת ואח"כ ב"ע דנתקדשה היה צריך להפליג כיון דפשטא דלישנא לא משמע כן, וביותר דאיך שייך שבאו עדים דלא נתקדשה קודם שבאו עדים דנתקדשה וא"כ ממילא ליתא לקושית המהרש"א דרבא ל"צ להפליג ממילא משמע דמיירי בבאו עדים ואח"כ נשאת.

תוס' ד"ה אית ליה. אע"ג דרב המנונא איירי בפניו. עיין יבמות קטז ע"ב תד"ה באותה שעה.

תוד"ה עדי כו' וקשה לר"ת כו' (עי' חי' ב"ב בדף קל"ה מ"ש שם).

דף כג:

אני טמאה וחברתי טהורה נאמנת כו' ואיכא ע"א דקא אפיך. מסתפקנא באשת כהן שנשבית וע"א מעיד דטהורה והיא אומרת טמאה אני די"ל דאינה נאמנת דאמרי' עיניה נתנה באחר ודינא דהכא רק בפנוי' שאומרת טמאה, או כיון דנשבית ויש חשש גדול לטומאה נאמנת וכמו ברגלים לדבר דנאמנת וצ"ע לדינא.

שם זה אומר כהן אני. עיין בהרא"ש פ"ה דגיטין סי' ח באות י.

תוד"ה שתי נשים שנשבו אומר ר"י דל"ג כו' לענ"ד לפי מ"ש הרא"ש בתשו' כלל ס"ו סי' ח' והובא בש"ך סי' נ"ח ס"ק י"א ובסי' פ"ב בכללי מגו אות ה' דאם על הטענה שהיה יכול לטעון יש עדים פסולים נגדו לא הוי מגו דלא רצה להכחיש העדים עיי"ש א"כ מתני' דהכא י"ל דמיירי דעדים פסולים מעידים דנשבו ואילו לא הודית דנשבית לא נאסרה

ע"י פסולים ולזה נקט אמרה נשביתי וטהורה אני דאסורה מחמת הודאתה דנשבית וא"נ לומר טהורה אני במגו דלא רצתה להכחיש עדים פסולים.

תוד"ה הא תו למה לי היינו רישא וא"ת ואמאי לא קאמר הכא מרישא דרישא וכו'. וי"ל למ"ש הר"ן בסוגיין דאף דבבאו בבת אחת בכל מקום הוי ע"א בהכחשה ולא אמרינן דזה שהאמינה התורה הוי כשנים צ"ל דבשבויי' הקילו עיי"ש ולדברי תוס' לעיל (דף כב ע"ב ד"ה א"ה) דבמילי דאורייתא הדין כן בכ"מ דאף בבאו בב"א הוא כשנים ורק בע"א אומר מת בעלי דלא מהימן אלא מדרבנן בזה לא הוי כב' אלא בבאו זה אחר זה אבל לא בב"א, וא"כ ממילא בשבויה דעדיף יותר מדאורייתא ל"צ לנאמנותו אלא דרבנן אסרוה לשבויה מכיון דהם האמינוהו לע"א בודאי כחו יפה כמו בהימנותיה במילי דאורייתא מש"ה אף בבאו בב"א הוי כב', א"כ מרישא דרישא לא נשמע זה דרק כיון דהיא אמרה תחלה וחברתי טהורה היא כב' מש"ה כשאח"כ אפיך העד ואמר חברתך טמאה א"נ אבל באני וחברתי טמאה דכשבא העד המפיך כבר הוא מוכחש מהראשון סד"א דלא הוי כב' מש"ה הפרכא רק מסיפא דרישא דאני טהורה וחברתי טמאה דא"נ על חברתה הרי דאף דהיא אמרה תחלה חברתי טמאה א"נ נגד העד המפיך אח"כ.

והנה מאי דמקשה דחתיכה דאיסורה מרישא שמעינן יש להקשות עליו דהא י"ל דדוקא ברישא דהעד המפיך אומר את טהורה כיון דתוך כ"ד אמר וחברתך טמאה ועל עדות זו אנו דנין דהיא שאמרה חברתי טהורה הוא כשנים ומחזיקינן לעדות המפיך בזה לשקר מש"ה גם עדותו דאת טהורה בטלה כההיא דבב"ק דבהוזמו על הטביחה בטל גם עדות גניבה כיון דבתכ"ד העידו על הטביחה והוזמו עלה, ומש"ה נאמנת על עצמה כיון דהעד נפסל אבל מציעתא דאני וחברתי טמאה והעד אומר את וחברתך טהורה דלא נפסל העד בעדותו על חברתה ס"ד דנאמן גם לגבי דידה וי"ל דדוקא התם דמעידן שהעידו על הטביחה נפסלו לכל עדות בעולם בזה אמרינן דאף דמקודם העידו שגנב מ"מ כיון דעדות טביחה הוא תוך כדי דבור הכל חד וכאילו העידו טבח וגנב אבל אלו לא נפסלו להעיד אח"כ היה מתקיימת עדות גניבה וכדאמרינן התם דאם מכאן ולהבא נפסל עדות גניבה קיימת, ולהכי בזה דהעד המפיך אף דדנין דעדות שלה וחברתי טהורה הוי כתרי היינו לענין הך מלתא הימנוה רבנן כבי תרי אבל לא שיפסול העדות המפיך לשאר עדיות.

וכן נראה אף בעד סוטה דמדאורייתא הוא כתרי וע"א אומר לא נטמאת הוי כחד במקום תרתי והיינו ג"כ לאותו עדות אבל מ"מ העד דאומר לא נטמאת לא נפסל לשאר עדות ולא הוי כהוכחש על פי שנים ואם כן עדות המפיך בזה שאומר את טהורה לא בטל אם לא מדין שוויה אנפשה חד"א.

בפשוטו י"ל למ"ש הר"ן בסוגיין אף דבבאו בב"א הוי ע"א בהכחשה ול"א דהוי כשנייי צ"ל בשבוי' הקילו ואם כן מרישא דרישא לא נשמע זה רק כיון דהיא אמרה תחלה וחברתי טהורה היא כשנייי' מש"ה כשאח"כ אפיך העד ואמר חברתך טמאה א"נ, אבל באני וחברתי טמא' דכשבא עד המפיך כבר הוא מוכחש ממנה י"ל דלא הוי כשנייי, מש"ה הפירכא רק מסיפא דרישא דאני טהורה וחברתי טמאה דא"נ על חבירתה, הרי אף דהיא אמר' תחלה חברתי טמאה א"נ נגד העד דאפיך אח"כ.

דף כד.

דר' יהודה אדר"י קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא. קשה לי מאי רומיא הא שני ושני [אאב"ה וכן הקשה הפ"י] דהכא דע"א נאמן בעדותו בעצמותו לא משוי חשש דגומלין לריעותא לבטל עדותו משא"כ התם דבעצמותו אינו נאמן כיון דהוא ע"ה וחשוד על המעשרות אלא דבאנו להוכיח דבקושטא מעיד מדאמר שלי אינו מתוקן בזה אמרינן דאין זה הוכחה דדלמא אמר כן משום גמולין והדרא לדינא דע"א א"נ. ואולי דמ"מ הוי כסברות הפוכות דר"י חייש הכא יותר לגומלין ורבנן חיישי התם יותר, ומדוקדק לישנא דר"י אדר"י קשיא היינו דמכח זה דרבנן אדרבנן קשיא ואתי שפיר במה דמשנינן דטעמא דר"י משום דמעלין מתרומה ליוחסין היינו דממילא מיושב רומיא דרבנן די"ל כנ"ל.

תד"ה וכן ב' אנשים משמע דלא פליג ר"י, ק"ל הא י"ל דמש"ה לא תני פלוגתייהו גבי שבוי' דהא ר"י ס"ל דשבוי' מותרת לכהן כדס"ל לקמן ל"ח ע"ב לר' יוחנן אליבא דר"י, ולרבה שם י"ל דס"ל כל"ב דבמעלי' מתרומה ליוחסי' קמיפלגי ולא ס"ל לר"י כלל גומלין. בא"ד ומיהו למאי דמוקי פלוגתייהו, תמוה לי דמה הועילו בזה דעדיין תיקשי דהא משמע מתני' דשבוייי' דהוא לכ"ע והכא גבי כהן קתני [פלוגת'] דר"א דס"ל מעלי' ע"פ ע"א מוכח דס"ל דלא מעלין מתרומה ליוחסי' ואע"פ כן ס' דבמעידי' זה ע"ז ומוכח דס"ל גמולין ומוכח ע"כ דשבוי' קל מתרומה, וצע"ג.

בא"ד אבל למאי דמוקי פלוגתייהו משום גומלי' קשה, ק"ל הא י"ל דהך אוקימתא אזלא לר"י לקמן ל"ו ע"ב דר"י ור' דוסא אמרו דבר א', ולר"י שבוי' מותרת, ולא הו"מ למפלג על ב' נשים שנשבו וצלע"ג.

בא"ד וי"ל דבתרומה דרבנן דוקא הוא דמתכשר מסיח לפ"ת. תמיהני דא"כ דמוכח דעכ"פ תרומה דרבנן קיל משבוי' עדיין יקשה הא בשבוייי' קטן נאמן אף בלא מסיח לפי תומו כדקתני לקמן (דף כז ע"ב) בברייתא זו עדות איש ואשה תינוק ותינוקת ומוקי ליה שם בליכא מסל"ת, ואלו בתרומה דרבנן אין קטן נאמן באין מסל"ת דהא תנן במתניתין

(דף כח) ואלו נאמנים להעיד בגודלן כו' להאכיל בתרומה ומוקמי שם בתרומה דרבנן הרי דנאמן רק להעיד בגדלו מה שראה בקטנו אבל בעודו קטן אינו מעיד, וצלע"ג.

דף כד:

תד"ה אמנה, וי"ל דהיכא דהוחזקו שני יוסף ב"ש ודאי אכולי' מלתא קמסהדי. קשה לי באם לא כתבו כהן לא יהיה סימן שזה יוסף בן שמעון הוא הלוה דלמא אידך יוסף בן שמעון הוא הלוה והא דלא כתביה לסמן אותו כהן משום דבאמת אין יודעים בבירור כ"כ שהוא כהן להעלותו ליוחסין.

תד"ה חד אמר מעלין וא"ת אמאי לא חשיב ס"ת שקרא בחזקת כהן כדלקמן. לא זכיתי להבין איך מבואר זה לקמן (דף כה ע"ב) הא י"ל דלקמן העלוה לכהונה היינו לתרומה וס"ל דאין מעלין מתרומה ליוחסין אבל ליוחסין י"ל דאין מעלין מס"ת.

דף כה.

קתני מיהת נשיאת כפים והא דומיא דאכילת חלה קתני. קשה לי למה צריך למידק מדומיא בלא"ה ליפרוך כיון דאמרת דמאכילת חלה מעלין ליוחסין, איך אפשר דנשיאת כפים הוא לתרומה ולא ליוחסין, הא כיון דמאכילין אותו בתרומה הדר יהיו מעלין אותו ליוחסין.

דף כה:

הרי שבא ואמר בני זה וכהן הוא וכו' ואינו נאמן להשיאו אשה. ואף דמשמע דמיירי דלא ידענו דהי' בנו מדקאמר בני זה א"כ יהא נאמן במגו דאיבעי אמר אינו בני דהיה נאמן להשיאו, י"ל דאין זה מגו דאינו רוצה להפסידו מירושתו בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס דלא שייך בהו אי בעי ליתבי' ליה במתנה. ובתוס' תירצו דמש"ה לא מהימן במגו דלדבריו קרוב הוא, וכמו דאמרינן בהחולץ, לדבריך נכרי אתה ואין עדות לעכו"ם, ובענייי איני מבין, דהתם מדין עדות באנו להאמינו מדין יכיר שפיר אמרינן לדבריך וכו' אבל הכא דמטעם מגו באנו להאמינו, מה בכך דהוא קרוב, אטו קרוב אינו נאמן במגו, וצלע"ג.

דף כו:

ואתי בי תרי ואמרי דבן גרושה. ק' לי דמ"מ בזה אמאי צריך ערעור תרי הא אף בחד מועיל לסלק העד המכשיר דהוי ע"א בהכחשה לא מבעי לדעת רש"ל דבאיסור ל"א דכ"מ שהאמינה תורה ע"א הוא כב' אלא אפי' לאינך שיטות הא העד המכשיר לא הי' נאמנות כתרי דהא הקול דעדיף מיני' הכחישו ואינו נאמן אלא כיון דמסייע לי' החזקה כמ"ש תוס' וא"כ לא הי' נאמנות מדין עדות בירור רק לגרע הקול וממילא נתקיים החזקה וא"כ עתה דבא ע"א הפוסל ממילא הוי ע"א בהכחשה וממילא פסול ע"י הקול וצ"ע.

שם ורשב"ג סבר אנן אחתינן ליה ואנן מסקינן ליה. אף דתרי ותרי הוי ספיקא דרבנן ולא מוקמינן אחזקה, הכא בתרומה דרבנן הקילו כ"כ בתוס'. וקשה לי הא מתני' ע"כ בתרומה דאורייתא מיירי מדקתני ר"י אומר אין מעלין לכהונה עפ"י עד אחד, ואמרינן לעיל דטעמיה משום דמעלין מתרומה ליוחסין, וזהו ע"כ מתרומה דאורייתא, ואף לשינויי דטעמא דר"י משום גומלין, ע"כ איירי מתרומה דאורייתא כמ"ש תוס' לעיל (דף כד ע"א ד"ה וכן ב' אנשים) [אאב"ה עי' מ"ש אבא מארי מ"ו נ"י במתני' לעיל] ואי דמיירי בתרומת דגן בזה"ז. דלמ"ד מעלין מתרומה ליוחסין גם מתרומה זו מעלין, א"כ שוב יקשה, הא כיון דיעלו ליוחסין הוי כדאורייתא ואמאי מהני תרי ותרי.

תד"ה אנן אחתינן ליה כו' ואמרינן נמי לעיל למאן דמכשיר בה, מכשיר בבתה, [אב"ה עי' מ"ש אבא מארי מ"ו וצוק"ל בקידושין דף ס']. (ועי' מ"ש בחי' יבמות דף קט"ז ע"א ד"ה והנראה).

בא"ד ועוד כיון דתרי ותרי ספיקא דרבנן יש לאוסרה כדאמרי' גבי ינאי. לא זכיתי להבין, דמה עדיפות קושיא מכח דתרי ותרי הוי ספיקא דרבנן וע"כ כוונתם דאם תרי ותרי הוי ס' דאורייתא ומסלקין כל החזקות, מוקמינן סוגיא דיבמות באומרת ברי לי, וכמ"ש התוס' ביבמות, אבל למ"ד תרי ותרי ספיקא דרבנן דמדאוריי' מוקמינן אחזקת היתר ורק מדרבנן החמירו, הרי דלא מסלקין לחזקה, ממילא היכא דאיכא חזקת איסור הוי חזקה דאורייתא ולא מהני ברי, והא זהו עצמם קושייתם הראשונה, ומה הוסיפו להקשות בדרך ועוד, וצריך אני לרב בהבנת כוונתם.

בא"ד ועוד כיון דתרי ותרי ספיקא דרבנן. לשון זה תמוה הא אדרבא אם רבנן לא החמירו מוקמא אדינא דאוקמי אחזקה וכ"ש דקשה אמאי אם נשאת ל"ת וצ"ע.

מ"ש אחי רומעכ"ת לתמוה על הפ"י בסוגיא דתרי ותרי שכתב רמ"י מדינא קאמר דבעי' נשאת בתחילה דהוי חזקת היתר, דא"כ לא הקשו תוס' כלום בסוגיא דב"ב, דמאי ארי' ניסת אפילו התירוה נמי הוי זילותא דבי דינא, הא מ"מ בהתירוה מדינא אסור עכ"ד.

נ"ל דהתוס' ב"ב אזלי בשיטת הר"י בר ברוך דמיד שבאו עדים המתירים תחילה אתחזק להיתירא, וע"כ לרמב"י בבאו עדים המתירים תחילה דתצא הוא רק חומרא ושפיר הקשו תוס' אולם זה אינו דהא כל עיקר טרחתו דהפ"י להשוות סוגיא דיבמות דמבואר דרמב"י מדאורייתא אסור בלא נשאת תחילה, לסוגיא דב"ב דתליא בזילותא דב"ד, וא"כ לכאורה לשיטת הריב"ב אין מקום לדבריו, דהא גם בלא נשאת תחילה מותרת מדאורייתא ואי דכוונת הש"ס ביבמות היכי דב' כיתי העדים באו בב"א, הא לשיטת הריב"ב גם לרבנן דרמב"י בכה"ג תצא דלא ס"ל לסברא דייקא, א"כ אם באנו לקיים דברי הפ"י גם לשיטת

הריב"ב, צ"ל דבהא גופא פליגי רמב"י ורבנן, דרבנן ס"ל דע"י עדים המתירים תחילה אתחזק להיתירא, ורמב"י סבר דלא אתחזק להתירא רק ע"י דנישאת תחילה, ורמב"י סבר דלא אתחזק להתירא רק ע"י דנישאת תחילה, וא"כ עדיין לא הקשו תוס' כלום, ודוחק לומר דתוס' ב"ב ס"ל ב' הסברות דלרבנן דייקא מגרע לחזקת א"א, וגם סברת הריב"ב דע"י עדים אתחזק להתירא, וביבמות מיירי בבאו בב"א, וא"כ יפה הקשה אחי בזה.

אולם באמת יש לקיים דברי הפ"י ובסגנון אחר, ולא יצטרך לדוחקא דהפ"י דס"ל לסוגיא דב"ב מסברא דאף אתחזק בהיתירא ע"י דנשאת תחילה ראוי לאסור מדרבנן לולי טעמא דזילותא דב"ד, ולמסקנא בהא לחוד דאתחזק היתירא מהני, והיינו דבלא"ה קשה על הפ"י, הא מ"מ למ"ד תרי ותרי ספיקא דאורייתא א"כ בלא"ה ליכא חזקת איסור, מה חילוק יש בין באו עדיף תחילה לנישאת תחלה, הא ליכא חזקת היתר, דתרי ותרי מסלקים כל החזקות, ודוחק לומר דחז"ל החמירו בתרי ותרי ליזול בתר החזקות לחומרא, ולזה נ"ל דהסוגיא דיבמות אזלא להלכתא דתרי ותרי הוא ספיקא דרבנן ושפיר אמרינן דלרמב"י מדאורייתא בעי' נשאת תחילה שיהי' חזקת היתר אבל סוגיא דב"ב אזלא למ"ד תרי ותרי ספיקא דאורייתא, א"כ הא דבאו עדים תחילה דתצא משום דחז"ל החמירו אף בספק השקול, והוא והיא אומרים ברי, א"כ הא דנישאת תחילה דל"ת ע"כ משום זילותא דב"ד, ולמסקנא הסוגיא ב"ב דל"ח לזילותא דב"ד, באמת הא כהלכתא, דקימא לן דתרי ותרי ספיקא דרבנן, וקיימינן דרמב"י מדינא קאמר וכסוגיא דיבמות וא"כ שפיר הקשו תוס', ושני הסוגיות עולים לנכון.

אולם ביסוד דברי הפ"י דתוס' מודים להריב"ב דנישאת הוי חזקת היתר, טובים דבריך לסתור דבריו ממה דהקשו ביבמות דהתם מיירי בנתייבמה, ובלא"ה נסתרו דברי הפ"י ממה דהקשו ב"ב דבנישאת ואח"כ באו עדים דליכא דייקא דבב' עדים ליכא חומר, ואמאי לא תצא, ולא ניחא להו דבניסת תחילה ממילא ליכא חזקת היתר, אע"כ דס"ל דגם בזה נשאר חזקת איסור בתוקפו.

דף כז.

מתני' עיר כו' פסולות ערש"י והרע"ב דאשת כהן אסורה באונס אף דזהו שייך גם בפנויה להנשא לכהן ולפסול מתרומה דבי נשא מ"מ אסברא לה באשת כהן דאילו בפנויה ע"כ דמיירי באומרת טהורה אני. דבאומרת טמאה אני פשיטא דאסורה משום דשויא אנפשה חתיכה דאיסורא, וא"כ נשמע דאינה נאמנת על עצמה ולא הוי צריך למיתני הסיפא ואין נאמן אדם ע"י עצמו. אבל אם מיירי באשת כהן י"ל דס"ד דמיירי באומרת טמאה אני דבעלמא אינה נאמנת משום דאמרי' עיניה נתנה באחר והכא נאמנת. ספר כתובה.

ועדיין אינו מספיק על לשון דאשת כהן אסורה כשנאנסה הא בלא"ה אסורה דנתחללה מביאת נכרי דאפי' פנוייה אסורה לכהן וכמ"ש. ולפי מ"ש בהגהת ש"ע סי' ז' בשם ש"ג דבנשואה שבוייה וע"א מעיד דטהורה והיא אומרת נטמאתי נאמנת לאסרה עצמה על בעלה ול"א בזה עיניה נתנה באחר. נסתרו דברי הס"כ דאיך היה אפשר לומר דמתני' בנשואה ודוקא באמרה טמאה אני א"כ היכי קתני עלה אפילו עבד ואפי' שפחה נאמנות הא אמרה טמאה היא נאמנת נגד העבד ושפחה.

שם ואין נאמן אדם כו'. ואם נשאה לא תצא כ"כ הריטב"א יבמות בשם תוספות. וההיא דזכריה בן הקצב דאסרוה עליו צ"ל דבעל גרע דעל עצמו ליכא עדות כלל אבל בפנויה שהמעיד אינו בעלה ושם עדות עליו ואח"כ נשאה בזה ל"ת.

רש"י ד"ה בלשת וכו' שמחפשין. כי בפסוק ויחפש בראשית מד התרגום ובלש.

דף כז:

ושפחה מחזי חזי ושתקה. תמיהני למאי צריכנא לכך הא אף אם לא שתקה, מ"מ אנן חיישי' שלא תתבייש מלהבעל והשפחה תעיד באמת שנבעלה והיא תהיה מגורשת בגט זה, דהא בגט ישן בדיעבד מהני וא"כ תהיה מגורשת בגט ישן, ואף דכתבו תוס' גיטין דכ"מ דבודאי נבעלה אף דיעבד תצא, מ"מ בעדות שפחה דנטמאה איך תהיה נאמנת להצריכה גט אחר.

שם השתא נמי אתי ומשקרה תרתי לא עבדה. לשון זה איני מבין דבמה נקרא תרתי הא אם שותקת אין עול בידה דהא בשתיקתה אסורה כיון דליכא עדות על טהרתה, ובעדותה בשקר דטהורה לא עבדה אלא חד והו"ל למנקט דמעשה לא עבדה, אבל לשון תרתי לא עבדה לא מתיישב שפיר.

שם במתני' א"ר זכרי' וכו' לא זזה ידה כו' אמרו לו אין אדם מעיד על עצמו. תימא מ"ש בשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דבנשאת לאחד מעידיה ואומרת ברי לי לא תצא, דודאי לאו מדין עדות אתינן עלה, ומשום דבשעה שהעיד עדיין לא היה בעלה ולא העיד על עצמו, דהא מ"מ הוי תרי ותרי ומה כח בעדותו, אע"כ משום דבספיקות אם בעלי דברים שניהם היינו היא והבעל אומרים ברי לי לא מפקינן אותה, והרי התם הוי ספיקא דאורייתא והבא עליה באשם תלוי מ"מ מהני ברי דבעלי דברים, ומכ"ש בשבויה דהספק הוא רק מדרבנן אסור, דמדאורייי' שבויה מותרת לבעלה דיועיל ברי דידה ודהבעל, ונהי דמדין עדות ליכא, דאין אדם מעיד על עצמו מ"מ מדין ברי דידיה ודידה לא תצא מר' זכרי' כמו בתרי ותרי דבנשאת לא תצא, (אב"ה עי' מ"ש אבא מארי מ"ו זצ"ל בתשובותיו חלק א' מהפסקים והועתקו הדברים לעיל דף י"ד ע"א).

שם רש"י ד"ה ואעפ"כ שאסרו עליו לפי שכהן היה, וכ"פ הרע"ב במתני', ולענ"ד יש הפרש בין הרע"ב לרש"י בזה דהרע"ב מפרש כן במתני' משמע דצריך לזה דרך פירוש במתני' דאילו לא היה כהן למאי נ"מ דא"נ ע"י עצמו נשמע מיני' דס"ל להרע"ב דבעלה ישראל שמעיד על אשתו דנאמן לענין שאם תתאלמן ממנו דמותרת לכהן דזהו לא מקרי על עצמו כיון דלדידיה ליכא נ"מ בזה. אבל רש"י לא פי' כלום במתני' רק על הברייתא דקתני ואף עפ"כ יחד לה בית בחצרו. ע"ז כתב רש"י אעפ"כ שאסרו עליו שהיה כהן מדלא פי' כן במתני' שהיה כהן משמע דבמתניתין אינו הכרח לזה דלא קתני דאסרו עליו די"ל דהיה ישראל אלא דא"ל דא"נ להתירה לכהן לכשתתאלמן ורק בברייתא דמוכח דאסרי עליו כתב רש"י דכהן היה.

דף כח.

שיש גדול עמו וכו'. בתוס' ערובין דנ"ט א' ד"ה אפי' נסתפקו אם קאי ההיא דהכא דיש גדול עמו גם על עד כאן היינו באים בשבת. ויהיה נשמע דע"א לחוד א"נ. ומתני' דעירובין אפי' עבד אפי' שפחה מיירי באמת דיש אחר עמו. או דלא קאי על הך דע"כ היינו באים בשבת ובאמת ע"א נאמן ומתני' דערובין כפשטא עיי"ש. ובאמת ק' לי מה"ת לומר דאין ע"א נאמן דמ"ש זה מכל איסורים דע"א דנאמן עכ"פ בלא אתחזק איסורא. ועל ההיא דעירובין דקתני דעבד או שפחה נאמן דלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל. ומפרש בסוגיא שם דתחומין דרבנן. והלא אף היה דאורייתא אמאי לא נאמנו מדין ע"א נאמן באיסורין (דאפילו עבד ושפחה דדינייהו בכל דבר כאשה נאמנות) [אמר י"מ התלמיד תיבות אלו דאפי' כו' רשמתי בין שני חצי לבנה כי לענ"ד הדבר צ"ע דאם נפרש כוונת רבינו בפשיטות דקושיא שני' מקשה על הגמרא דעבד ושפחה בעצמם יהו נאמנים דדינייהו כאשה הא זה כבר הקשה בתוס' ד"ה ותחומין ותירצו בתחומין לא הוו בידה אף דלכאורה אין ראיה לסברתם והדבר צ"ע עכ"ז התוס' מכריחין סברתם מחמת קושיא הנ"ל וגם ראיה מקטן כמבואר בדבריהם יעו"ש (ועוד אפשר לתרץ קושיית תו' דבתחומין יש טירחא רבה כמבואר בריטב"א שם משום הכי לא האמינו לנשים) ואולי יש איזה חסרון תיבות בדברי רבינו וקודם תיבות דאפי' כו' צ"ל אע"כ מיירי בלא גדול עמו ומחמת שהוא מדרבנן משום הכי אמרו דאפי' כו' ויהיה כוונת רבינו לאלם קושיתו על התוס' וצ"ע כי הלשון קצת דחוק].

שם כיון דקיום שטרות דרבנן כו'. ודוקא לקיים חתימת עדים אבל לקיים חתימת הלוה היא דאורייתא ובעינן עדות מעליא. סמ"ע וש"ך.

תוס' ד"ה והוא וכו' לא קאי אתרומה. עיין עירובין דף נ"ט ע"א תוס' ד"ה אפילו עבד.

בא"ד דלהני מוקי בתרומה דרבנן כיון דסבר תנא דמעלין מתרומה ליוחסין. תמוה לי דמה צריכי לזה הא בפשוטו ניחא דבתרומה דאורייתא ממנ"פ אין מעלין ליוחסין מה מהני עדות גרוע לזה דהא יעלו ליוחסין ואי אין מעלין ממילא ע"א כשר לחוד מהני, ואם אין גדול עמו אמאי נאמן בדאורייתא על מה שראה בקטנו, אע"כ בתרומה דרבנן ומיירי באין גדול עמו ומ"מ נאמן בדרבנן על מה שראה בקטנו, וצ"ע. גם כל אריכות דבריהם אינו מובן אמאי לא הוכיחו בפשוטו דלא קאי אתרומה דהיכא דמעלין לא מהני גדול עמו, והיכא דלא מעלין בגדול לחוד תסגי. (עי' עוד בתורע"ק על המשניות בזה).

דף כח:

היו מעלין מתרומה ליוחסין. עיין ברכות דף טז ע"ב תוס' ד"ה אין עומדין.

דף כט.

מתני' על הגיורת כו' היינו באונס דאילו במפותה כיון דקנסה לעצמה הוי מחילה כמו ביתומה לק' מ' א'.

תוד"ה אלו נערות הבא על הנתינה. הקשו כיון דעבדות ממש גזר עלייהו אמאי יש לה קנס, אי דנתינה מנטרה נפשה הא אמרינן בירושלמי דשפחה אפילו משומרת אין לה קנס, ויש לומר דטעמא דירושלמי דכי היכי דממעטי' קטנה מקנס לר"מ לקמן (דף מ ע"ב) מקרא דולו תהי' לאשה במהוה עצמה הכתוב מדבר. ואף דמרבי' מנערה נערה חייבי כריתות אף דאין בהם הויה צ"ל משום דעכ"פ בנות הוי' הן לאחרים משא"כ קטנה דלאו בת הוי' היא כלל וא"כ י"ל דה"נ שפחה דלאו בת הוי' היא כלל וממעטי' מולו תהי' ואפשר דאפילו רבנן דס"ל דנערה אפילו קטנה במשמע היינו דמ"מ שייך בה הוי' ע"י אביה, ואף ביתומה מ"מ שייך בה הוי' אילו הי' האב קיים, או דאתיא לכלל הוי' לכשתגדל כדאיתא בגיטין (דף פה ע"א) דמה"ט בגירש חוץ מקדושי קטן הוי שיור משא"כ בשפחה דלא מקרי אתי לכלל הוי' וכדמוכח מההיא דגיטין שם דחוץ לעבד ולנכרי לא הוי שיור. והא דשוטה יש לה קנס כדמשמע לקמן (דף לב ע"ב) אחותו בוגרת נמי הא איכא בושת ופגם בשוטה דמשמע דמ"מ רק בבוגרת אבל נערה יש לה קנס צ"ל דזהו מקרי הוי' לכשתשתפה משא"כ בשפחה ונכרית, עיין גיטין (דף כד ע"ב) בתוס' ד"ה הא, וא"כ י"ל דבנתינה אף דדוד גזר עבדות עליהם לא הקילו עליהם בדאורייי' לומר דלא יתפסו בהן קידושין וגם הא נתיני בחרורי מותרים זה בזה וא"כ שייך הויה לישא לחרורי מש"ה יש להם קנס.

תד"ה ועל הכותית כו' ובת עכו"ם אין לה קנס כדפריך בפ"ק. קשה בלאו ההיא דפ"ק הו"מ להקשות דאם איתא דגירי אריות הן אמאי תני כותית ליתני נכרית, ונראה דהומ"ל

דטעמא דנכרית אין לה קנס כיון דקנאים פוגעים בו הו"ל כמו חייבי מיתות ב"ד דקלב"מ וא"כ היה מקום לחלק דזהו רק בנכרית ממש אבל בכותית דאפשר דהרבה מהם נתגיירו לש"ש והוו גרים גמורים והבא על הכותית אין קנאים פוגעים בו דשמא היא גיורת גמורה, וא"כ אף אם קמי שמיא גלי' דהיא מאותן גירי אריות מ"מ כיון דאנן לא ידעינן ואין קנאים פוגעים בו אינה בכלל חיוב מיתה ולהכי משלם קנס לזה הוצרכו לראיה מפ"ק דפרכינן דלמא אזלה ואכלה בגיותא אף דהתם עכ"פ עכשיו היא בכלל גיורת ואין קנאים פוגעים בו וא"כ אף אם תגדל ותמחה ותהיה נכרית למפרע מ"מ מגיע לה הקנס דהא לא הוי קלב"מ דבעידן דבא עליה לא היו קנאים פוגעים בו אע"כ דנכרית מצד עצמותה ליה לה קנס בלאו טעמא דקלב"מ בזה קשה על הנתינה.

בא"ד דליתני מחזיר גרושתו משניסת ונבעלה שלא כדרכה. תמוה הא מבואר בקידושין דף ט' ע"ב דהבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה וצ"ע.

גם ק' אמאי לא הקשו עוד לחשוב סוטה שאירסה וזינתה תחתיו וגירשה ואנס אותה וכמו שכ' בתוס' בעמוד ב' בד"ה מאי בינייהו.

והא דלא נקטי משנתארסה היינו דזה אפילו לר"י בן כיפר דס"ל ביבמות י"א ע"ב דמחזיר גרושתו מאירוסין מותרת מן הנשואין אסורה וס"ל דבעי ג"כ נבעלה כיון דטעמא דריב"כ דכתיב אשר הוטמאה. ומ"מ דברי תוס' תמוהים דהא מבואר קדושין ט' ע"ב דבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה וא"כ אין כאן קנס. וכמדומה מצאתי אח"כ הקושיא בס' כתובה. ועוד הו"מ למתני יבמה לשוק וק"ל אמאי לא נקטי דהו"מ למתני בא על סוטתו שאירסה וזנתה תחתיו שלא כדרכה וגירשה ואח"כ אנס אותה. ואפשר לומר דתוס' רצו להקשות דליתני מה שהוא לאו אליבא דכ"ע אבל סוטה לר"י ב"כ ביבמות שם ליכא לאו בסוטה). וע"ז מסקו דתנא ושייר א"נ דלא חשיב אלא פסולי קהל. ומ"מ אין זה כולל תירוץ על הכל דהא מצרי ואדומי הוא ג"כ פסולי קהל וצריכים לתירוץ הראשון דיש להם היתר או דלא חשיב חייבי עשה.

ממה שהקשו תוס' דלתני מחזיר גרושתו משנשאת ונבעלה שלא כדרכה מבואר דס"ל דנשאת וגרשה ג"כ יש לה קנס וזה דלא כמ"ש הטור בסי' קע"ז. ומ"ש התוי"ט בפ"ג מ"ג וראיה גמורה להטור ממתני' דפ"ק דף י"א ע"ב. לענ"ד אפילו קצת ראיה ליכא דהתם הטעם דהוא נושא אותה בחזקת בעולה דאף דעדים מעידים אותה שלא נבעלה מ"מ חושב דלשבחה אומרים כן כמ"ש תוס' (שם די"ב א' ד"ה שאני) וכיון דהוא נושא אות' בחזקת בעולה לא תקנו לה כתובה רק מנה. משא"כ הכא דלא שייך כן וכיון דמעידים עדים שלא נבעלה מה"ת לא היה לה קנס ובפרט באם היתה נדה כשנשאת לחופה

ונתאלמנה קודם שתטהר דכתבנו לעיל פ"ק בשם כה"ג דיש לה כתובה מאתים אם כן פשיטא די"ל דגם קנס יש לה.

תוד"ה ועל אשת אחיו. פיר"ח דאשת אחיו מיירי במת מן האירוסין והקשה עליו הריב"א איך מוקי ר"פ למתני' במפותה והא נתארסה ונתגרשה קנסא לעצמה וכיון דלעצמה מפותה אין לה קנס. וי"ל דמשכחת שאביה קידש אותה וקיבל הגט שלא מדעתה קודם שנתפתתה וכיון דבשעת הפיתוי לפי דעתה דסברה דהיא פנוי' והקנס לאביה לא ידעה ולא מחלה, מש"ה גם עתה דאיגלאי דנתארסה ונתגרשה מגיע לה הקנס כיון דלא מחלה, ודמי לדינא דהירושלמי בבא על בתו במת עד שלא עמדה בדין אף דהקנס למפרע שלה מ"מ לא הוי מחילה.

ובדברי תוס' סנהדרין (דף עג) תמוה לי מאוד במ"ש דע"כ מתני' לא מתוקמא כרבי עקיבא דברייתא דהא ר"פ ס"ל דחידוש שחדשה תורה בקנס ואע"ג דמקטל משלם והש"ס קאמר התם דמאן דאית לי' הכי ע"כ ס"ל כרבי עקיבא דמתני' ולא זכיתי להבין דהא ר"פ מודה דמתני' לא ס"ל כן דחידוש הוא וכו' דהא במתני' קתני בא על בתו פטור אלא דר"פ קאמר הכי לר"מ דס"ל טבח בשבת חייב אבל עכ"פ ברור דמתני' ס"ל דאף בקנס לא אמרינן מת ומשלם ושפיר מצי סבר כרבי עקיבא דברייתא וצלע"ג.

ק' לי הא משכחת בפשוטו דאבי' קידש אותה וקיבל הגט הכל שלא מדעתה והיא לא ידעה כלל שנתארסה ונתגרש', וא"כ י"ל דלא הוי מחילה דהא סברה דהממון לאביה ואין לה מה למחול ולא מחלה.

תוס' ד"ה נערה וכו' דאסיפא דמתני' סמיך. עיין נדה מד ע"ב תוס' ד"ה שלשים יום.

[תוד"ה ועל אשת אחיו וכו', הא נתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה. לכאורה י"ל דמשכחת לה כשאביה קיבל הגט בלא דעתה קודם שנתפתתה וכיון דבשעת הפיתוי לא ידעה דנתגרשה וכפי דעתה לא נתחייב כלל בקנס כיון דהיא ארוסה לא הוי מחילה דלא ידעה דמחלה כיון דסברה דבלא"ה לית לה קנס. ואף אם נימא דתוס' בקושייתם לא אסקו אדעתייהו הך סברא דלא הוי מחילה אא"כ ידעה דמגיע לה הקנס, מ"מ לפי"מ דמסקו בשם הירושלמי דמוקי דהבא על בתו דמיירי דמת עד שלא עמדה בדין דלא הוי מחילה אף דלמפרע הקנס שלא וגם ידעה בשעת הפיתוי דלעולם לא ישלם קנס דהא אביה למאן יהיב לה אעפ"כ לא הוי מחילה, א"כ ה"נ י"ל דמתניתין אתיא אפילו כר' עקיבא דמתניתין ובגוונא הנ"ל דנתגרשה בלא דעתה.

ואולי יש לחלק דדוקא בבא על בתו דסברה דהיא ארוסה דידעה דאין לה שייכות בקנס ההוא דהא אביה זוכה בקנס לעצמו משא"כ היכי דסברה דהיא ארוסה דידעה עכ"פ

דיצאה מרשות אביה לענין הקנס דהא אף בנתארסה ונתגרשה לר' עקיבא דמתניתין לעצמה משו"ה כל דנתפתתה לו וידעה כי היא ברשות עצמה לענין הקנס היא מוחלת לו דמצדה איננה רוצית שום דבר אף דסברה דפטור בלא"ה משום קלב"מ מ"מ י"ל דמקרי מחילה אא"כ היכי דסברה דאיננה ברשות עצמה לענין הקנס.

אך מ"מ משכחת דלא ידעה כלל מאירוסין וגירושין וחשבה שפנויה היא והקנס לאביה. ובדברי תוס' סנהדרין ע"ג: תמוה לי מאד מאד במ"ש דע"כ מתניתין לא מתוקמא כר' עקיבא דברייתא דהא רב פפא אית ליה דחידוש שחדשה תורה בקנס אע"ג דמקטיל משלם והש"ס קאמר התם דמאן דאית ליה חידוש וכו' ע"כ ס"ל כר' עקיבא דמתניתין. לא זכיתי להבין דהא רב פפא מודה דמתניתין לא ס"ל להך חידוש דהרי במתניתין קתני דבא על בתו פטור, אע"כ דרב פפא לא ס"ל כמתניתין או דקאמר לה רק אליבא דר' מאיר כמ"ש תוס' כתובות דרבה קאמר רק אליבא דר' מאיר, עכ"פ ברור דמתניתין ס"ל דאף בקנס אין אדם מת ומשלם וממילא ארוסה פטור ושפיר מצי סבר כר' עקיבא דברייתא וצל"ע.

ובדרך פלפול אמרתי לפרש דבריהם, דלכאורה בלא"ה קשה איך אפשר לאוקמי מתניתין כר' עקיבא דברייתא א"כ אצטריך לא אורסה לומר דאף בקנס לא אמרינן דמת ומשלם א"כ אמאי קתני במתניתין גבי בא על בתו דכתיב לא יהיה אסון הא מזה לא נשמע רק בממון ולא בקנס והו"ל להביא דכתיב לא אורסה, וכזה ממש הקשה תוס' כתובות דף ל"ח ע"א ד"ה סד"א חידוש הוא וכו' ותירוצם בתרא לא שייך הכא. וצריך לומר כיון דמ"מ באמת ליכא שום חילוק בין ממון לקנס אף דאצטריך קרא דלא נטעה לחלק מ"מ נקטה מתניתין דרשא הפשוטה כיון דבאמת אין סברא לחלק. אך כל זה אם לא מצינו תנא מפורש דיסבור לקושטא דמלתא לחלק בין ממון לקנס, משא"כ לרב פפא דסבר דלר' מאיר בקנס אע"ג דמקטיל משלם, א"כ כיון דבאמת יש חילוק בין ממון לקנס, אם איתא דלתנא דמתניתין ג"כ צריך קרא בייחוד לקנס בודאי היה ראוי להביא קרא דלא אורסה לאפוקי מדעת ר' מאיר, אע"כ דמתניתין כר' עקיבא דמתניתין ויליף קנס וממון מחד קרא. וא"כ י"ל דלזה כוונו תוס' דלרב פפא דס"ל חדוש וכו' ע"כ מתניתין לא אתיא כר' עקיבא דברייתא והיינו מדלא נקט לא אורסה, והוא רחוק בכוונת תוס' ובלשונם וצל"ע. גם מה שתירצו שם דמיירי באמרה בפירוש שאינה מוחלת, יש לדון דא"כ מאי פריך הש"ס בריש פרק נערה [מ"ב א] פשיטא דלאביה מדקא יהיב מפתה הא י"ל דמפתה מיירי באומרת שאינה מוחלת.

במהרש"א כאן ובסנהדרין, ולדבריו עיקר קושית תוס' דמסתמא אתיא כחד תנא ולר' עקיבא דברייתא איך משכחת בא על בתו למאן ניתבה. לכאורה תמוה הא משכחת בנשאת ולא נבעלה ונתגרשה דבזה דיצאה מרשות אביה לכל מילי בודאי גם לר' עקיבא דברייתא לעצמה דהרי אפילו בא עליה ואח"כ נשאת לעצמה כדלקמן דף ל"ט. והרי מדברי תוס' ד"ה ועל הכותית ממה דהקשו דלתני מחזיר גרושתו משנשאת מוכח דס"ל דנישאת ונתגרשה יש לה קנס, וצ"ע. אח"כ מצאתי בעזה"י בספר כתובה שתמה כן.]

דף כט:

ור"ל נמי מבעי ליה לדאביי. תמוה לי דאמאי פריך ממימרא דאביי דרבא חולק לקמן בזה ויש מקום לומר דר"ל לא סבר לדאביי אמאי לא פריך יותר דהא מבעי' לי' למה דאיתא במתני' לא הספיק לעמוד בדין עד שבגרה הרי הן של עצמה אף דהקנס על מעשה הביאה שהיא בנערותה והיינו משום דכתי' ונתן לאבי הנערה דבשעת נתינה צריך אבי הנערה ולא אבי בוגרת וכמ"ש רש"י לקמן (דל"ט ע"א) ובתוס' שם ד"ה מה בוגרת אלא דאביי ס"ל דלא מקרי אבי הנערה אלא כשהיא בחיים ולא לאבי מתה ורבא פליג בזה אבל לכ"ע דרשינן לאבי הנערה ולא לאבי בוגרת וא"כ הו"ל למפרך דמבעי לי' להכי וצריך תלמוד.

שם אייתרי ליה תרי חד לאתויי ת"ל וחד לאתויי ח"כ פירשו בתוס' וחד לאונס וחד למפותה. וקשה לי הא במפותה לא כתיב ולו תהי' ולא אצטריך לריבוי אלא משום דהיינו למידים בגזירה שוה דפיתוי מאונס וא"כ בריבוי חד גבי אונס סגי דמה דמרבי' גבי אונס חייבי לאוין דלא בעי ראוין לקיימה ממילא גם במפותה כן ואין התחלה לקושייתם וצריך תלמוד.

תוד"ה וחד לאתויי חייבי לאוין. הקשו וא"ת ולשתוק מולו תהיה לאשה ולא יהי' צורך לרבות. וי"ל דלו תהיה אצטריך למעט קטנה דבמהוה עצמה מדבר, דמה"ט ס"ל למתני' שהוא ר"מ דקטנה אין לה קנס מ"מ צריך למעוטי שפחה, וכמש"ל על התוס' ד"ה על הנתינה.

י"ל דלו תהי' אצטריך למעט קטנה כדאמרי' לקמן דטעמא דר"מ דבמהוה עצמה הכתוב מדבר. ואף לרבנן דקטנה יש לה קנס, י"ל דמ"מ טעמא דירושלמי שהובא בתוס' לעיל דשפחה משומרת אין לה קנס, היינו כיון דא"י להוות עצמה ורק בקטנה ס"ל לרבנן דמקרי מהו' עצמה דאתי' לכלל הוי' וק"ל.

דף ל.

איכא בינייהו בעולה לכ"ג. עיין פסחים מא ע"ב תוד"ה אכל.

שם איכא בינייהו בעולה לכה"ג (דהוי' יש בה ולקיימה אינה ראוי'). קשה לי אמאי יש הויה בבעולה לכה"ג נימא אי עביד לא מהני כדפרכינן בתמורה על אלמנה לכה"ג, ומה דמשנינן שם דכתיב לא יחלל חלולין הוא עושה ואינו עושה ממזרים הא הכא לר' ישבב קיימינן דאיהו סבר דמלאוין דכהונה הוי ממזר וע"כ לא דריש זה הדיוק דאינו עושה ממזרים, וא"ל דבעשה לא אמרינן אי עביד לא מהני, דהא פרכינן שם מתורם מן הרע על היפה דהוי לאו הבא מכלל עשה, והרי הכא נמי דייקינן כ"א בתולה מעמיו, בתולה ולא בעולה הוי לאו הבא מכלל עשה, ולדבר הזה הערני חתני ידידי הרב רבי שמואל מבראדי. ואף דמבואר בסוגי' דקידושין (דס"ח ע"א) דמהקרא דכי תהיה לאיש אחת שנואה מוכח דיש שנואה בנישואין ויש בה הוי' ומוקמינן שם דלרבי עקיבא מיירי בבעולה לכה"ג, א"כ לכאורה מזה למד רבי עקיבא דבעולה לכ"ג קידושין תופסין מ"מ קשה על מה דאמרינן מעיקרא א"ב מצרי ואדומי ומשמע דמכ"ש בעולה לכ"ג בזה יקשה הא דמצרי ואדומי ל"ש בי' אי עביד לא מהני דהא אין עבירה תליא בקידושי' אלא בביאה והרי בא עליה ומה"ט פרכי' בתמורה והרי אלמנה לכ"ג וכו' ולא פריך מכל חייבי לאוין וזה לא יתורץ בשינויא דהש"ס שם, אלא ודאי דבחייבי לאוין דלא תלי' העבירה בקידושין רק בביאה ל"ש לומר אי עביד לא מהני, ופריך רק מאלמנה לכ"ג דכתיב לא יקח ולא יחלל דבבעל לוקה על לא יקח ותלי' העבירה בקידושי', וא"כ יקשה דבבעולה לכ"ג דבפשטא דמלתא נמי תלי בקיחה כדכתיב בתולה מעמיו יקח אשה, נימא דאי עביד לא מהני, וכי תהיה נוקי במצרי ואדומי לחוד דל"ש בי' א"ע לא מהני.

וגם לפי המסקנא דמצרי ואדומי אין קידושין תופסין ובבעולה לכ"ג קידושין תופסין יקשה דיותר נוקמי לקרא דכי תהי' במצרי ואדומי דאמרה תורה דאף דהוי עשה שוה בכל קדושין תופסין דזה אינו מתנגד לשום כלל, ממה דמוקמי בבעולה לכ"ג לסתור הכלל דא"ע לא מהני וצריך תלמוד.

שם ומ"ש בעולה לכ"ג דהוי לי' עשה שאינו שוה בכל. קשה לי, הא לרבי עקיבא חייבי לאוין וחייבי עשה מחד קרא יליף דהוא ממזר, דחייבי לאוין דסמך לא יבא ממזר ללא יגלה כנף אביו, דהיינו אנוסת אביו שהוא חייבי לאוין, ולמ"ד אף בעשה היינו מריבוי דויו דולא יגלה, כמבואר כל זה ביבמות (דף מט ע"א) וא"כ כמו דאמרינן בעשה דבעולה לכה"ג, כיון דקיל דאינו שוה בכל, לא ילפינן, ה"נ נימא דלאוין דאלמנה לכה"ג וגרושה להדיוט לא נילף מאנוסת אביו כיון דקיל דאינו שוה בכל, ומנ"ל לחלק בין לאו שאינו שוה בכל לעשה שאינו שוה בכל.

ולולי דמסתפינא הייתי אומר דבר חדש, דעשה בבעולה לכה"ג הוא רק עליו ולא עליה, עי' יבמות (דף פד ע"ב) דהוזהרו כשרות להנשא לפסולים דכתיב לא יקחו לשון רבים, וא"כ לגבי העשה דבתולה מעמיו יקח אשה ולא בעולה דכתיב בלשון יקח, י"ל דהעשה רק עליו ולא עליה, ויעויין בתוס' יבמות (דף ה ע"א ד"ה ואכתי אצטריך) היכא דמוזהרים כהנים ולא ישראל לא מקרי כ"כ אינו שוה בכל, ורק מה דבכהני' עצמן מצווים רק האנשים ולא הנשים כגון טומאת כהנים זהו מקרי אינו שוה בכל, (ומה דכתבו שם דאלמנה מן הנשואין מש"ה לא אתי עשה דיבם ידחי לעשה ול"ת אף דאינו שוה בכל, מ"מ לא דמי לזקנו, כיון דגם נשים מצווים, אף דלפי דברינו אין הנשים בעשה דבעולה, מ"מ י"ל דלא דמי לזקנו דהלאו ועשה שניהם אינם שווין בכל, אבל בלאו ועשה דאלמנה אף דהלאו לחודי' הוא אינו שוה בכל, מ"מ חמיר) וא"כ י"ל דרק בעולה לכה"ג אין למדים משארי עשה דקיל הרבה דא"נ בנשים דהיא אינה מוזהרת עליו אבל אלמנה לכה"ג דהלאו גם עליה זה ילפינן מאנוסת אביו.

ובזה היה מקום ליישב קושית המ"ל (ריש הלכות מכירה) דבנשבע למכור לו קונה בכסף דמכח השבועה גמר ומקנה והוי כפירש דיקנה בכסף, א"כ האיך אמרינן בקידושין דאף סוף ביאה קונה אסור לכה"ג לקדש בביאה, נימא דמכח האיסור דבעולה לכהן הוי כפירש שיקנה בתחילת ביאה עיי"ש, ולפי הנ"ל ניחא די"ל דכמו דאמרינן דבסתם כל הבועל דעתו על גמר ביאה, ה"נ דעתה דידה על גמר ביאה והוא דאינה מצווה על איסור דבעולה לכה"ג לא הוי כפירשה דדעתה על תחלת ביאה ולדינא צריך התבוננות.

תד"ה אי לאפוקי מדר' סימא, תימה וכו' ומסתמא הכא אליבא דכ"ע מספקא ליה. מבואר דנקטו ראייתם רק לר"י דס"ל ביבמות דשליחותייהו קעביד, אבל לר"ל ליכא ראיה ונקטו קושייתם דכיון דלכ"ע הכא מספקא ליה ולר"י עכ"פ מוכח הכי. אבל תמוה לי הא לפי הגרסא ביבמות בעשה והיינו בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים, ממילא לכ"ע יבם שבא על צרתה הוי רק עשה, ופלוגתייהו דר"י ור"ל רק באחד מהאחים שבא על צרתה (אאב"ה עיין היטב בגמרא ותוס' שם) וא"כ לכ"ע אף לר"ל תקשי ממתני' דאין בעילה אחר בעילה דקתני גם ביבם אחד ויבמה אחת, והא להיבם היא רק בעשה ומוכח דר' ישבב טעמא דנפשיה קאמר.

תד"ה א"ב בעולה לכ"ג כו' ור"ח פי' דלא איירי בבעולה מאחר. ק"ל דלפ"ז מאי פרכ' ומ"ש הא שני ושני דבשארי עשה נשאר האיסור תמיד עליו משא"כ הכא בבעולת עצמו דקיל דאחרי הנשואין רשאי לקיימה ופקע האיסור מש"ה קדושי' תופסי' כיון דראוי אח"כ לקיימה וצ"ע.

בא"ד ועוד דקאמר התם מתיב וכו'. (עי' בזה בחי' יבמות נ"ט ד"ה אמנם).
בא"ד ור"ת לא פירש כן. (אאב"ה יפול לב כל אדם דלא כתבו התוס' שום טעם מפני מה לא פירש ושמעתי מאחי הרב רבי שלמה ני' שאפשר לפרש כוונתם דר"ת לשיטתי' במקום אחר א"א שיפרש כן, דהנה בקידושין (דף י ע"א) באיבעי' דתחלת ביאה קונה, הקשו שם בתוס' איך פשט דסוף ביאה קונה והא קימא לן דאשה ויבמה נקנית לבעלה בהעראה, ותירצו בזה שלשה תירוצים וחד מנהון בשם ר"ת דאחר שנתרבתה העראה כגמר ביאה כל מקום שמזכיר בש"ס ביאה היינו העראה וה"ק תחלת העראה קונה או סוף העראה ואפשיט דסוף העראה קונה ע"ש, והנה לפ"ז ע"כ יהיה מוכרח דגם מתחילת העראה נעשית בעולה דהא בהאיבעיא זו דפירושו הוא אי תחילת אי סוף העראה קונה קאמר נ"מ לכה"ג דקני בתולה בביאה והיינו דאי אמרת סוף העראה קונה כבר היא בעולה בהאי שעתא ממה שנעשה בה בתחלת העראה ולפ"ז קשיא לכאורה ע"מ דמקשה בגמ' פ"ב דיבמות (דף כ ע"א) באלמנה לכה"ג מן האירוסין אמאי חולצת ואינה מתייבמת ניתי עשה דיבום וידחה לל"ת דאלמנה לא יקח, וקשה הא מאי דקיי"ל דהעראה קונה ביבמה היינו ע"כ סוף העראה, וא"כ לר"ת גם מן האירוסין איכא עשה ול"ת כמו מן הנשואין דהא בהאי שעתא דקניא לה היבם כבר היא בעולה מתחילת העראה, וכמדומה הקשה גם בשעה"מ כן, וצ"ל דהכי מקשה בשלמא מן הנישואין שפיר הוי עשה דבעולה דהיא בעולה מאחרים, אבל מן האירוסין נהי דהוי בעולה מ"מ אינה אלא בעולת עצמו ואינו אסור מן התורה, וכיון שהתוס' הקדימו דבעולת עצמו הוא מה"ת וא"כ ר"ת לשיטתיה ע"כ אא"ל לפרש כן דלדידיה ע"כ בעולת עצמו לא ישא הוא מדרבנן וזהו שכתבו ור"ת לא פירש כן ור"ל דמוכח מדבריו במקום אחר כן עכ"ד אחי נ"י).
תד"ה הכ"מ כו' ובקונ' פירש דאמתני' קאי כו' ותימא מנ"ל דמפקא מני'. משמע דלפירושם דלאפוקי קאי על ר"ח ניחא דבאמת מתני' לא מפקא דרנב"י, ותמוה לי הא להדיא אמרינן (דף לה ע"ב) אי רנב"י קשיא אחותו, אח"ז ראיתי דתמה כן בתוס' ישינים. ונראה במה דכ' התוס' ישינים ליישב קושי' התוס' דבהדיא איתא בתוספתא וכן היה רנב"ה פוטר באחותו מקנס, ולזה נראה דחדא קושיא מתורצת בחברתה דלקמן אמרינן סתם אי רנב"י קשיא אחותו י"ל דהיינו מכח הסיפא דתוספתא הנ"ל דרנב"ה פוטר באחותו אבל הכא דאמרינן לאפוקי מדרנב"ה דתניא רנב"ה היה עושה את יה"כ כשבת בזה קשה להו דהא מזה אין ראיי' דדלמא הכא גלי קרא דנערה נערה, והו"ל לאתויי הסיפא ולומר ולאפוקי מדרנב"ה דתניא רנב"ה פוטר באחותו, (אב"ה עיין להלן מ"ש אבא מארי זצוק"ל על רש"י שבעמוד ב' ד"ה ואי דלא מצי).

בא"ד וחד לחייבי כריתות, במהרש"ל הקשה אימא חד לעשה ולאוין וחד לנדה דתפסי קידושין אבל ח"כ דלא תפסי קידושין לא, והמהרש"א הקשה דחד ללאוין וחד ליבמה לשוק אף דלא תפסי קידושין אבל ח"כ י"ל דקלב"מ עיי"ש מה שמתרץ בדוחק. ונלע"ד דקושי' מהרש"ל ומהרש"א חדא מתורצת בחברתה, דכיון דאפשר לאוקמי הקרא לנדה וגזה"כ דכרת לא פטרי' מתשלומין או ליבמה לשוק וגזה"כ אף דאין בה הוי' אמרינן דשקולין הן, הי מנייהו מפקת ומרבינן לתרווייהו ליבמה לשוק ונדה וכיון דל"צ שתהי' בת הוי' וגם הכרת אינו פוטר מתשלומין ממילא גם באחותו חייב קנס.

ומה שכ' תוס' דלרבי עקיבא ניחא אף דג"כ י"ל כיון דהקרא אתי אי לחייבי לאוין אי לנדה שקולים הם ומרבינן לשניהם, בזה י"ל לענין דההכרעה יותר לומר דהקרא לחייבי לאוין כולהו. ממה דנוקמי רק לדבר א' לנדה ורק לרבנן דקאי על חדא ליבמה לשוק או לנדה בזה אמרינן דשקולין הן, ואולם יש לפקפק לומר דאין שקולים הם דאם קאי ליבמה לשוק אין זה סתירה לשום כלל ול"צ לומר דהוי גזה"כ אלא דהי' ס"ד למעט ולמדרש ולו תהיה לאשה שיש בה הוי' ואשמועינן הקרא דל"צ שיהי' בה הויה ואינו בגדר גזה"כ אבל אי קאי לנדה כיון דכללא הוא דכרת בעלמא פוטר מתשלומין דקים לי' בדרבה מיני' מוכרח לומר דהכא נפקא מכללא וגזה"כ שלא לדון בי' קלב"מ. (בדברי תוס' עי' באורך בחי' פסחים דף כ"ט מאות א').

מה שנתקשה בתוס' בכתובות (ל' ע"א) ד"ה הכל מודים וכו', ובקונטרס פירש דאמתני' קאי וכו', מנ"ל דמפקא מדר' נחוניא בן הקנה וכו', והא להדיא אמרינן לקמן (ל"ה ע"ב) אי ר' נחוניא בן הקנה קשיא אחותו, והיינו כרש"י.

תשובה, בודאי בפשוטו תמוה מאוד, וכן הקשה בתוס' ישנים. ואולם לענ"ד יש ליישב עפ"י מה שתירץ בתוס' ישנים לקושיית תוס' דלהדיא איתא בתוספתא דר"נ בן הקנה אומר דבא על אחותו אין לה קנס וכן הי' ר"נ בן הקנה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין, הרי מפורש דלר"נ בן הקנה אין לה קנס באחותו עיי"ש, והוא דבר תמוה על רבותינו בעלי תוספות וכי העלימו עין מהתוספתא זו. ולזה נלע"ד דחדא מתורצת בחברתה, דקושייתם שפיר, דבמה דאמרינן ולאפוקי מדר"נ בן הקנה דתניא ר"נ בן הקנה הי' עושה את יוהכ"פ וכו', הא מזה אין ראיה דדילמא נערה נערה רבי, ואי ממה דאמר רנבה"ק ברישא דהבא על אחותו אין לה קנס, הו"ל לאתויי הך רישא, ולזה העלו דלא קאי לאפוקי ר"נ בן הקנה על מתני', אבל בההיא דלקמן אי ר"נ בן הקנה קשיא אחותו, באמת הקושיא מכח רישא דתוספתא דמפורש דר"נ בן הקנה ס"ל דליכא קנס באחותו, והוא נכון מאד בעזה"י.

וביותר דבלאו הכי מוכח דמה דאמרינן אי ר"נ בן הקנה ארישא דתוספתא קאי, דהא לכאורה קשה לי איך אמרינן אי ר"נ בן הקנה היינו דהוא ע"כ סבירא לי' דלוקה ומשלם, והיאך נשמע כן, הא י"ל דעושה את יוהכ"פ היינו לענין חובל לחבירו ביום הכפורים דמצד מלקות הא בחובל ממונא משלם מלקי לא לקי וכמפורש ברמב"ם ובשו"ע חושן המשפט (סי' תכ"ד סעיף ב') דבחובל ביום הכפורים ממונא משלם מלקי לא לקי, משו"ה אמר ר"נ בן הקנה לפטור מדין כרת דהוי כמיתת ב"ד וכחובל בשבת דפטור, וזהו לכאורה קושיא אלימתא.

אלא על כרחך דההוכחה מרישא דתוספתא, דמשמע דבאחותו פטור ג"כ מדין קם לי' בדרבה מיני', כדאמר עלה וכן היה ר"נ בן הקנה עושה יוהכ"פ כשבת, [ואף דקחשיב התם ברישא דתוספתא בא על הנדה ובזה צריכין לטעמא דקלב"מ, מ"מ מדכייל נדה עם אחותו משמע דרק מטעם חדא היא דקלב"מ, דאם איתא דבאחותו יש עוד טעם דאין לה הוי' הו"ל למחשב ג"כ יבמה לשוק], ואם איתא דלא ס"ל דלוקה ומשלם א"כ אצטריך תרי קראי דנערה חד לעשה וחד לחייב לאוין להורות דאע"ג דחייב מלקות מ"מ חייב קנס, וממילא באחותו פטור מטעם דאין לה הוי' ולא צריך לטעמא דקלב"מ דכרת, ואי דר"נ בן הקנה סבירא ליה כרבי עקיבא דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין וכיון דמרבינן חייבי לאוין ממילא ידעינן דלא צריך שתהא בה הויה, זה אינו, דא"כ יקשה דאפילו בחייבי לאוין לא יהי' קנס כיון דלית בה הויה וקרא דנערה מנ"ל לאוקמי בחייבי לאוין דנשמע מיני' תרתי דלא צריך שיהי' בה הויה וגם דלא אמרינן בי' קם ליה בדרבה מיניה דללקי ולא לשלם, דילמא הקרא אתיא לנדה דגזרת הכתוב רק בחדא דלא אמרינן קם לי' בדרבה מיניה אבל מ"מ צריך שיהי' בה הויה (ואף דהמהרש"א בתו' ד"ה הכל מודים כתב די"ל דלא מוקמי לקרא רק על חד מלתא לחוד, מ"מ אינו מוכרח, ונראה יותר כדברי הפני יהושע שם דכיון די"ל דהקרא קאי על יבמה לשוק לאורויי דלא צריך שיהי' הויה ואפשר דקאי על נדה והגזרת הכתוב דלא אמרינן מלקא לקי ממונא לא משלם אמרינן הי מינייהו מפקת ואוקמינן לקרא על יבמה לשוק ועל נדה ומוכח תרוייהו דאף דיש מלקות וגם אעפ"י דאין בה הויה מ"מ משלם קנס, וממילא ה"ה באחותו. [אאב"ה: שמעתי מאאמ"ו נ"י לבאר יותר, דלכאורה לדברי הפני יהושע יקשה מה תירצו בתוס' דלרבי עקיבא ניחא, הא עדיין י"ל כיון די"ל דקרא אתי' על חייבי לאוין וי"ל דקאי על נדה הי מנייהו מפקת וקאי אתרוייהו. ואמר אאמ"ו לתרץ, דלענין זה קיימא כסברת המהרש"א דלענין הי מנייהו מפקת יותר י"ל דקאי על כל חייבי לאוין ממה דנוקי קרא לנדה לחוד. ואולם אאמ"ו פקפק על דברי הפני יהושע, דהא הך דלא צריך שיהי' בה

הויה לא מקרי גזרת הכתוב, דהיכן מצינו בעלמא דבעינן שיש בה הויה אלא דהי' ס"ד לומר כן, אבל לומר דקאי על נדה כיון דבכל התורה כרת פוטר מתשלומין יהי' כאן גזרת הכתוב דאינו פוטר, ממילא מסתבר לאוקמי ביבמה לשוק דהתורה גלי דלא צריך שיהי' בה הויה ואין כאן ענין גזרת הכתוב]).

וא"כ כ"ז היכי דאי מוקמי' בחד הני גזה"כ לדבר א' בזה שייך לומר שקולין הן והי מנייהו מפקת או לרבי עקיבא מוקמינן יותר לכל חייבי לאוין ולא לנדה לחוד כיון דאי מוקמת לחייבי לאוין לא נשמע אידך דין שיהי' קנס לנדה, אבל הכא דאי מוקמי לחייבי לאוין נפיק מיני' תרתי, חדא שלא צריך להיות בה הויה וחדא דלא אמרינן קם ליה בדרבה מיניה ומלקי לקי, בודאי יותר מוקמי' לנדה וגזרת הכתוב רק דח"כ לא לפטר מתשלומין אבל בחייבי לאוין ושאר חייבי כריתות אינו משלם קנס כיון דלית להון הויה, אלא ע"כ דר"נ בן הקנה סובר דבכל מקום לוקה ומשלם וס"ל כרבי עקיבא דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין ומוקמי' קרא דנערה לרבות חייבי לאוין ללמוד חדא מיני' דלא בעינן שיהי' לה הויה, אבל חייבי כרת פטורין מטעם קם ליה בדרבה מיניה, ודו"ק.

ובזה יש להמתיק כוונת תוס' שכתבו ולרבי עקיבא ניחא וכו', דמאי בעו בזה הא בזה לא מתרצא קושייתם דדלמא מתני' כרבנן, ולפי מ"ש ניחא, דאחרי שעשו קושיא דלמא נערה נערה רבי הא יקשה באמת על רישא דברייתא דר"נ בן הקנה פוטר באחותו משום קם ליה בדרבה מיניה, ומדלא מפטר מטעם אין בה הויה מוכח דדריש נערה נערה, וא"כ אתרבי ח"כ, ולזה כתבו דלרבי עקיבא ניחא וא"כ י"ל דר"נ בן הקנה כרבי עקיבא ואצטריך נערה נערה חד לעשה וחד ללאוין וכנ"ל וק"ל.

[אאב"ה שמעתי מאאמ"ו נ"י על פסק הרמב"ם והש"ע (סי' תכ"ד סעיף ב') הנ"ל דבחובל בחבירו ביום הכפורים אף בהתרו בו ממונא משלם מלקי לא לקי, דמנ"ל זה, הא יש לומר למה דקיי"ל בכל מקום דמלקי לקי ממונא לא משלם היינו משום דמלקות חמירא, ובחובל שאני דהלאו הותרה מכללה בב"ד כדאיתא בכתובות (דף ל"ב), וא"כ זהו רק בלאו דחבלה, אבל בחובל ביום הכפורים דהלאו משום יוהכ"פ י"ל דהוי כמו בעלמא דמלקי לקי דנדון בחמורה. (ומה"ט תמה אאמ"ו נ"י על לשון רש"י כתובות שם דר"ל ואי ממונא לקולא וכו' תאמר בשאר חייבי ממון כגון קנס דאונס ומפתה דלא הותרו מכללן בב"ד, דאינו מובן, דמה ענין ממונא דאונס ומפתה לכאן, דהא דנין הכא דהלאו קיל דהותרה מכללה, והו"ל לרש"י למימר תאמר בבא על חייבי לאוין כגון ממזרת וכדומה דהלאו לא הותרה מכללה הדין דמלקי לקי). ואפשר דיש סייעתא להרמב"ם מסוגיא דכתובות (ל"ה ע"ב) לא צריכא דבהדי דמחייב קרע שיראין דיליה, הרי דהלאו הוא

דחבלה כיון דממון הוא ממון אחר דנין בי' דמלקי לקי, א"כ משמע דתליא הכל בממון אם הוא דחבלה, וא"כ בחובל ביום הכפורים ממון משלם כיון דהוא ממון דחבלה. ומ"מ אינו מוכרח כל כך, דיש לומר דרק בחובל אמרה תורה דממונא משלם דהלאו קיל דהותר מכללו והממון חמור כיון דחייב בה' דברים כמבואר בכתובות שם, ובעינן דוקא תרוייהו דהלאו ובממון הוא דחבלה, אבל בקרע שיראין דאין הממון חמור אמרינן דמלקי לקי לכן בחובל ביום הכפורים דהלאו חמור דלא ילפינן מחובל רק כמו בחבלה דהלאו קיל והממון חמור, וצ"ע. עד כאן שמעתי מאאמ"ו נ"י].

דף ל:

ולאביי פטור והאר"ח מודה רנב"ה כו' שכבר נתחייב בגניבה קודם שבא לידי איסור חלב. מיהו לא הוי מצי לאקשויי על מתני' דהאוכל תרומת חמץ אמאי פטור במזיד דאפשר לומר דמהתם ליכא קושי' דאם נאמר דחייבי מלקות פטורין מתשלומין א"כ בשעה שהגביה עבר על בל יראה ויש בו חיוב מלקות כמו בקנה חמץ להרמב"ם ופטור מתשלומין וכשאכלי' דאזדא חיוב מלקות דבל יראה בא חיוב כרת מש"ה פטור.

שם ה"נ בעידנא דאגבי' קני' מתחייב בנפשיה לא הוי עד דאכיל. קשה לי דהא משכחת שכהן אחד הפקיד תרומה ביד אביו והיורש בא לירש ולא ידע מהפקדון והיה הכל בחזקת אביו דבזה לא מחייב מטעם שומר ומזיק רק מה שנהנה, כדאיתא לקמן (דף לד ע"ב) היתה לו פרה שאולה וכו' כסבורים של אביהם משלמין דמי בשר בזול והיינו מה שנהנה ושפיר פטור משום קים לי' בדרבה מיני'.

שם היכי דמי אי דמצי לאהדורי נהדרי. פירוש ומהאי שעתא כבר נתחייב בממון ואף דהראשון דנטלי' ותחבו לתוך פיו של זה נעשה עליו גזלן ונתחייב מ"מ הא יכול לתבוע גם מהשני כדאמרינן במס' בבא קמא גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו רצה מזה גובה ורמ"ג. ורש"י ז"ל כתב וז"ל מהאי שעתא איהו מזיק ליה דראשון לאו מידי עביד ולא נתחייב לכהן כלום, ואיני מבין כלל, דהא ודאי גם הראשון נעשה עליו גזלן ונתחייב. והתוס' (ד"ה ואי דלא מצי לאהדורי) כתבו דאע"ג דאמרינן בב"ק גזל ולא נתייאשו הבעלים כו' רמ"ג ורמ"ג היינו דוקא לפי שהדבר הגזול ישנו בעולם בשעה שזה שני גזלו, אבל הכא בשעה שזה נהנה כבר אבד מן העולם עכ"ל. וגם זה תימא בעיני דמה להם להקשות מבב"ק, והא זהו ממקומו מוכרח מדקאמר אי דמצי לאהדורי, והו"ל למנקט ואע"ג דבמצי לאהדורי חייב היינו דוקא לפי שהדבר הגזול ישנו בעולם כו'.

שם רש"י ד"ה ואי דלא מצי לאהדורי אמאי חייב מיתה אנוס הוא. היינו דגם לאביי יהא חייב בתשלומין כיון דאינו מחויב מיתה, ואפשר דרש"י כ"כ לשיטתיה דדוקא חייבי

מיתות שוגגים פטורים אבל לא ח"כ שוגגים כמ"ש המהרש"א בפסחים (דף לב) בכוונת רש"י ע"ש (ולפי דבריו מיושב דברי רש"י דלעיל במה דאמרינן ולאפוקי מדרנב"ה דקאי על מתני' ולא ניחא לפרש כפי' תוס' דקאי על ר"ח דאמר הכ"מ בבא על הנדה, היינו דדלמא מיירי בשוגג דבכה"ג חייב גם לרנבה"ק אבל על מתני' דייקא שפיר כיון דקתני שהן בכרת משמע אפילו מזיד), או די"ל דאף אם ח"כ שוגגים פטורים מ"מ באנוס לאו דין איסור מיתה יש בו דאונס מן התורה מותר ולא עבר כלום, ונ"מ לדידן בחייבי מיתות אם עושה באונס וקרע אז שיראי' של חבירו, וצ"ע לדינא.

תוס' ד"ה ואי וכו' דדוקא לענין הגט. תמוה לי הא להדיא איתא כן בב"מ ז ע"א וצלע"ג. מאד תמוהים לי בזה דברי תוס' כתובות (דף ל') ד"ה אי דיכול לאהדורי וכו' אע"ג דיכול לנתקו ולהביאו אצלו, דדוקא לענין גט וכו', אבל לענין זכיה אשכחן גבי טלית וכו', דנראה כאלו באו לדון מסברתם דשאני גט דבעי כריתות, ומכח הוכחה מדמיון מטלית שחציו על גבי קרקע, ולמאי הוצרכו לכך הא זהו סוגיא ערוכה בבבא מציעא (דף ז' ע"א) וצ"ע.

תד"ה לא צריכא וכו' מ"מ כיון דשוין כל שהוא. עיין בב"ק דף כ ע"ב תד"ה הא איתהנית. ביאור דברי התוס' בסוגייא זו עיין באורך בחי' פסחים דף כ"ט ע"א, אות ז', כ"ט - מ.

תד"ה ר"א אמר, א"כ תקשי לרבא הא דתנן בהמניח והוא שהדליק את הגדיש כו'. קשה לי איך הי' ס"ד לתוס' לפרש כוונת רש"י דכל מיתה לשמים מקרי ממון לזה ומית' לזה אף בחד מעשה, הא רש"י עצמו לא כתב הכי. רק על אוקימתא דר"א באוכל תרומה וקרקע שיראין אבל באוקימתא הראשונה דמיירי בתשלומי דאכילת תרומה לא כתב רש"י הכי דסבר מיתה לזה ותשלומין לזה פטור, וע"כ משום דבחד מעשה מקרי מיתה ותשלומין לחד. וי"ל דהי' ס"ל לחלק דדוקא באכילת תרומה על שנהנה גרונו דבהך חפץ דהיינו התרומה לא משכחת הנאת גרונו בלא חיוב מיתה וכיון דתמיד בהדדי נינהו מקרי לחד אבל בהדלקת הגדיש דתשלומי דליקת זה הגדיש משכחת בלא מיתה במדליק בחול זה לא מקרי לחד, ועיין בהרא"ה.

בא"ד שהיו יכולים להעיד עליו בלא הבת. תמוה לי הא בסוגי' דסנהדרין מבואר דבארוסה דכתובה לאביה נהרגין ומשלמין אבל בנשואה דכתובה לה נהרגין ולא משלמין א"כ מיירי דמעידין שהתרו אותה, ונתחייבו מיתה עבורה, ובזה מקשי דכה"ג בארוסה אמאי נהרגין ומשלמין הא מ"מ העדות לחייב אותה מיתה עם ההפסד ממון לאביה הוי מעשה חד דכל שמעידים דזינתה ברצון לחייבה מיתה ממילא נפסד הכתובה, וצריך תלמוד.

[דף ל' ע"ב גמרא אי דמצי לאהדורה ניהדר: נלע"ד אף ללישנא קמא דעקירה צורך הנחה פטור אף במעביר, וה"נ מה שהוא לתוך פיו הוא צורך בליעה דא"א לבליעה בלי הנחה תחילה בפיו, מ"מ פריך שפיר דאין אנו דנין על ענין הנחת המאכל בתוך הפה אלא על קנין והתחייבות תשלומין.]

[תוס' ד"ה רב אשי אמר בזר שאכל תרומה וכו' ור"י רצה ליישב פי' הקונטרס דחשיב הכא וכ' לפי שהן ב' מעשים: לפי"ז נסתר דברי מהרש"א שכתב הא דפלוני בא על בתו של פלוני לא מקרי מיתה וממון לחד דהא חייבים מיתה גם לדידה, היינו משום דהכתובה לאביה, דהא מ"מ לפי"מ דקיימינן עכשיו בשיטת רש"י דבחד מעשה מקרי ממון ומיתה לחד והרי על הך דיבור דזינתה מחוייבים מיתה לדידה וממון להאב.]

דף לא.

הגונב כיס בשבת. עיין ירושלמי ב"ק פ"ג הלכה ד.

תד"ה שעקירה וכו' והשתא ר' ירמיה וכו' וה"ה דלית ליה עקירה צורך הנחה היא. עדיין אינו מספיק כ"כ דמנ"ל למפרך על שינויא דר"פ דאמר זרוק גניבותיך דלמא ס"ל כר' אבין דאמרי' עקירה צורך הנחה. ולענ"ד לולי דברי התוס' הי' נ"ל לומר ברווחא ובסוגיין כך דהיינו מה דפרכינן בסוגיין דלעיל אי דמצי לאהדורי נהדריה, והא מ"מ אי אפשר לחייב מיתה דהיינו בבית הבליעה בלי שיהיה המאכל תחילה בפה במקום שיכול לאהדורי והוי כזורק חץ, וצ"ל דקאי ללישנא ב' דתליא במצי לאהדורי, וכיון שכן י"ל דר"פ דאמר לעיל כגון שתחב לו משקין וכו'. דבאוכלי' ל"א קלב"מ דנתחייב מקודם דלא אהדרי' במקום שיכול לאהדורי, א"כ ללישנא קמא דאינו מחלק בין מצי לאהדורי ע"כ ר"פ לא ס"ל כלל לדר' אבין דעקירה צורך הנחה וא"כ י"ל דסוגיא דבב"ק קאי ללישנא קמא ופריך שפיר על ר"פ לשיטתיה דמוכח דלא ס"ל לדר' אבין (אב"ה עמ"ש אאמ"ו בארוכה בדרשותיו והוא בחי' פסחים דף כ"ט במערכה עיי"ש באורך).

[תוס' ד"ה נימא הגבהה צורך הוצאה וכו' דלמטה מג' הוי כלבוד. ביאור דבריהם נלע"ד, דוודאי דחיוב מיתה מתחיל משעת עקירה כיון דא"א להנחה בלא עקירה, ואף דאפשר ע"י עקירה אחרת כגון מגרר ויוצא, מ"מ כיון דעכ"פ צריך לעקירה ועכשיו עקרו והגביהו לא עשה עקירה אחרת, אגלאי מלתא דמעקירה הראשונה התחיל החיוב מיתה וכל מה שנתחייב ממון מעידן עקירה ואילך עד אחר שהונחה שייך בי' דין קים לי' בדרבה מני'. ולזה הקשה התוס' הא מ"מ שם עקירה אינו מתחיל אלא מכי עקרו למעלה מג' טפחים וכבר נתחייב מקודם בממון מכי עקרו טפח, ובהגבהתו טפח לא מקרי עדיין עקירה. ולא שייך לומר כיון דהגבהת טפח צריך להגבהת ג' טפחים הוי הגבהת טפח ג"כ צורך

עקירה, דהא אפשר לעקירה בלא הגבהה מקודם ע"י מגרר ויוצא. וכיון שכן דההחיוב שבת יוכל להיות בלא מעשה הגבהה רק במעשה עקירה, א"כ בשעת הגבהת טפח קודם שחל עליו שם עקירה לא התחיל החיוב מיתה.]

דף לא:

ורמינהו אלו הן הלוקין הבא על אחותו כו' וקיי"ל דאין לוקה ומשלם. הקשה לי חכם אחד לפמ"ש תוס' יבמות (דף נט) בחד תירוצא דלא מחייב קנס על העראה אפי' למ"ד העראה זו הכנסת עטרה א"כ נימא דהמלקות על העראה והממון על גמר ביאה, וכבר כתובה קושיא זו בהקדמת פ"י בשם חתנו ז"ל וכתב שם לתרץ דמ"מ על גמר נמי מחויב מלקות ולא פקע מניה המלקות עד גמר ביאה וכדאיתא כה"ג בירושלמי גבי מדליק גדיש בשבת דעל כל שבולת ושבולת חייב מיתה עיי"ש. ולא מתחוור לי תירוצו דגבי מדליק גדיש כיון דיש עליו חיוב מיתה על כל שבולת ושבולת, נהי דאין הב"ד דנין על שבולת השניי' דכבר נתחייב על שבולת הראשונה מ"מ הוי כמו חייבי מיתות שוגגין משא"כ הכא גבי מלקות לר"י דסבר חייבי מלקות שוגגין חייב למאי צריך לאוקמי הכא בלא אתרו הא אף באתרו ה"ל כמו לא אתרו דהא מיד בהעראה חל המלקות שעל ההתראה ושוב הוי גמר ביאה כעובר בלא התראה. אבל בעיני אין התחלה לקושיא זו דהרי בסנהדרין (דף עג) גבי ניתן להצילו בנפשו דפרכינן אלא למ"ד העראה זו הכנסת עטרה מא"ל, אף דהתם ג"כ שייך לומר דעל העראה זו חייב מיתה דניתן להצילו בנפשו, והקנס על הגמר בעיה דהא התם ל"ש סברת הירושלמי הנ"ל דהא על הגמר ליכא ח"מ כיון דכבר אהנו מעשיו לא ניתן להצילו בנפשו, וזהו באמת קושי' לתוס' ביבמות שם והניחו בקושי' עכ"פ לא ידענו מה הוקשה להרב ז"ל על סוגיא זו יותר ממה דקשה על סוגי' דסנהדרין.

ובאמת לענ"ד נראה ליישב קושי' תוס' ביבמות הנ"ל דהרי הדין דאם אחד הערה בה בהכנ"ע וחזר אחר ובא עליה ליכא קנס כיון דכבר הוסרו הבתולים ע"י הראשון והוי כבא על בעולה, אלא דבאדם אחד שהוא המערה והגומר בזה גזה"כ לחייב קנס על הגמר אחרי שהוא בעצמו השיר הבתולים ע"י העראה שלו, וכמ"ש התוס' להדיא ביבמות, וכיון שכן מיושב היטב סוגי' דידן וסוגי' דסנהדרין דהכי פרכינן כיון דבשעת העראתו נתחייב מיתה דניתן להצילו בנפשו או דנתחייב מלקות בחייבי לאוין שוב א"א שיהיה העראתו זו מביאתו לידי חיוב ממון והוי כלא הערה הוא אלא כאלו נעשה ע"י אחר וממילא א"א לחייבו ממון על הגמר כיון דנעשה כבר בעולה ע"י העראה ואם אתה מחייבו ממון זהו מכח שגם העראה הי' ממנו א"כ המעשה שלו בהעראה משוי לי' חיוב ממון, ושפיר פרכינן הא אין אדם מת ומשלם ואינו לוקה ומשלם, וכסברא זו ממש כתבו

תוס' גיטין (דנ"ג ע"ב) ד"ה מנסך בסוף הדיבור, והוא נכון מאוד בעזה"י, (אב"ה אבאר דברים אלו קצת לפני קטני הבנה כמוני, הניעני לזה רב אחד פה כי ראיתיו שונה דברים אלו בכתב יד ולא עמד על עיקרן ואבא מארי זצוק"ל רצונו בזה, דהרי זה יכול לומר לה אסוף ביאה הרי את בעולה לפניך ע"י הראה שקדמך, ואי דהכי חייביה רחמנא דכל שהוא בעצמו עשה בה מעשה הראה, מתחייב אסוף ביאה אף שכבר איננה בתולה, ע"ז מביא הדמיון מהתוס' בגיטין, דהנה דין הגזלן דמעשה הגזילה מביאה עליו החיוב תשלומין אלא דכל שהגזל בעין אף דהווזק בהיזק שאינו ניכר יכול לומר לו הרי שלך לפניך, זולת אם הגזלן עצמו עשה בו מעשה הנזק כי אז אף הנזק נעשה באופן שאינו חייב עליו (או בהיה שוה בשעת הגזילה סלע ובשעת הנזק דינר) מ"מ א"י לומר הש"ל וחייב לשלם (וכשוי' בשעת הגזילה), והרי הכא האי לחודיה והאי לחודיה אינו מביא עליו החיוב, דאלו עשה מעשה הגזל בעצמו ולא עשה מעשה הנזק בעצמו (אלא אחר היה מזיק) לא היה חייב ואלו עשה מעשה הנזק בעצמו (באופן שפטור מטעם מזיק) אחרי שאחר גזלו נמי לא היה חייב, ומהראוי א"כ שגם בעשה שניהם לא יהא חייב, אלא דהכי חייביה רחמנא, דחייב אמעשה גזילה אם בעצמו עושה אח"כ מעשה הנזק, עד שתאמר דמעשה הנזק אינו דבר המחייבו אך הוא תנאי החיוב, ונ"ד דומה בדומה בדין האונס ומפתה דמעשה גמר ביאה מביאה עליו חיוב תשלומי קנס, אלא דכל שנעשית בעולה מקדם ע"י הראה אינו חייב זולת אם זה הבועל בעצמו עשה בה מעשה השרת בתולים בהראה כי אז אף דעל הראתו אינו חייב מ"מ חייב אמעשה דגמר ביאה, והרי האי לחודי' והאי לחודי' אינו מביא עליו החיוב, דאלו עשה מעשה השרת בתולים בהראה לבד לא היה חייב, ואלו עשה מעשה גמר ביאה אחרי שאחר קדם לו לעשות מעשה השרה ע"י הראה נמי לא היה חייב, ומהראוי א"כ שגם בעשה שניהם לא יהא חייב אלא דהכי חייביה רחמנא דחייב אמעשה גמר ביאה אם בעצמו השיר בתוליה ע"י הראתו, עד שתאמר דמעשה הראה אינו מחייב אך הוא תנאי החיוב, וכיון דכתבו התוס' דאם גזל היין בהגבהה וניסכו אח"כ כיון דעל הניסוך קלב"מ יכול לומר לו הש"ל דהוי כאלו נסכו אחר, הרי מבואר לך דגם אם הי' חייב מיתה רק בשעת עשיית מעשה תנאי המחייב, אף דבשעת עשיית דבר המחייב לא הי' עליו חיוב מיתה פטור מתשלומין ויכול לומר הש"ל דהוי כאלו לא הוא עשה מעשה הניסוך כ"א כאלו אחר עשאו א"כ ה"ה בנ"ד כיון דבשעת עשיית מעשה תנאי המחייב היינו בשעת הראה הי' חייב מיתה או מלקות פטור מתשלומין ויכול לומר הרי את בעולה לפניך דהוי כאלו לא הוא עשה מעשה הראה כ"א כאלו אחר עשאה, והרי הדברים עמוקים וישרים).

תו הקשה בהקדמת הפ"י לעולא דס"ל ממונא משלם מלקי לא לקי נימא אידי ואידי באחותו נערה דבהעראה דעדיין ליכא חיוב ממון חייב מלקות ובגמר דבא חיוב ממון אף דעדיין חיוב מלקות עליו על הגמר מ"מ הא אמרי' ממונא משלם והניח בצ"ע. ובדברינו הנ"ל מיושב גם זאת דהכא א"א לחייב מלקות על העראה דאם נחייבהו מלקות אי אפשר שההעראה יגרום חיוב ממון והוי כהערה אחר ואינו מחויב קנס על הגמר דהיא כבעולה וכיון שכן דע"י מלקות דהעראה ידחה החיוב ממון הדרי לכללא דממונא משלם ולא לקי, והא דאצטריך בזרק חץ וקרע שיראין לטעמא דא"א לעקירה בלא הנחה אבל בלא"ה חייב על השיראין התם מעשה השיראין לא יגרום חיוב מיתה דאלו לא קרע השיראין כלל ג"כ הי' חייב המיתה א"כ מעשה השיראין מחייבי' רק ממון ולא גורמים חיוב מיתה, אבל הכא ההעראה א"י לגרום ב' חיובים ואם ילקה לא יגרום לחיוב קנס וממילא הדין דדחינן להמלקות מקמי ממון. ועל קושי' זו י"ל עוד דס"ל כהך לישנא דבמעביר סכין וקרע שיראין ג"כ פטורים דא"א להנחה בלא עקירה אף היכא דמצי לאהדורי, א"כ הכא דא"א להגמר ביאה בלא ההתחלה א"כ מתחיל החיוב ממון מיד בשעת העראה.

אולם מה דתמוה לי הוא בהיפוך לאידך תירוצא דתוס' דהחיוב קנס על העראה ולפום הך סברא החיוב קנס רק על העראה ולא על הגמר דהיא נעשית בעולה תחילה בהעראה ומה"ת לומר גזה"כ, א"כ יקשה על עולא דלוקי אידי ואידי באחותו נערה אלא דבשעת העראה דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם ואחר העראה דפקע חיוב ממון חייב מלקות דאף דדיינינן למעשה דידיה בהעראה כאלו עשאו אחר מ"מ חייב מלקות על הגמר דהחיוב ג"כ על בעולה, וצריך אני לרב בזה. (עי' בכ"ז בתשו' ח"א סי' קס"ד).

תוס' ד"ה רב אשי וכו' דקניא ליה ידו. עיין בב"ק כט ע"ב תוד"ה אלא אמר רב אשי.

דף לב.

וקיי"ל דאינו לוקה ומשלם. וא"ת מכדי הכא בקנס קיימינן והא קנסא ילפינן שפיר ממש"ר דלוקה ומשלם, ובתוס' תמהו כן. וי"ל דממש"ר ליכא למילף אלא כההיא דמש"ר דשני העונשי' מצד אותו מעשה שהחמירה תורה לקנסו ואמרינן היכא דהתורה החמירה לקנוס על מעשה זו החמירה התורה לענשו על מעשה זו בממון ומלקות, וזהו דלר"מ ילפי' מעדים זוממים דג"כ המלקות ותשלומים שניהם מכח מעשה דעדות שקר, דחמיר דקנסה תורה על זה, משא"כ הכא דעונש מלקות אינו ענין לאותו מעשה שקנסה תורה דהא בנערה דעלמא איכא קנס ולא מלקות והמלקות הוא משום איסור עריות דאינו ענין להקנס בכה"ג י"ל דליכא למילף ממש"ר. ואף דהתוס' כתבו בדיבור הקודם דפירכת הש"ס על מתני' דהכא דילקה ולא לשלם ובזה יקשה דהא מלקות א"א לפטור מעונש

הקנס דזה מצינו למילף ממש"ר דעונש הקנס הוא אף במקום מלקות, מ"מ י"ל דס"ל דמלקות חמירא, ואם נחייב אותו בקנס לא יהיה אפשר לחייבו מלקות משום עריות דלענין עונש עריות א"א לחייבו במקום דמחייבין אותו משום רשעה אחרת ואמרינן דמלקי לקי דהיא החמורה ולא משלם להקנס, דעכ"פ א"א לעונשו בשתים וכנ"ל והבן.
ועל תירוץ ריצב"א שבתוספות דכדי רשעתו משמע ממון ומלקות וכו' קשה לי דהא תינח למ"ד עדים זוממין קנסא אבל למ"ד ע"ז ממונא ילפי' בעלמא בקנס ממש"ר דלוקה ומשלם וא"כ ישאר הקושיא דמאי דפרכי' דלמא מתני' כמ"ד ע"ז ממונא וממילא בקנס לוקה ומשלם וצ"ע.
ומה שכתבו עוד אע"ג דעדים זוממים נמי בדיבורייהו מחייבי נראה דאין קושייתם דנימא ג"כ בעדים זוממים לוקה ומשלם דהא י"ל בפשוטו דע"ז א"א למילף דהוי ממונא ולא ילפי' ממש"ר ובקנסות דעלמא ג"כ ליכא למילף ממש"ר דהוי חידוש אלא דכוונת התוס' דאם איתא דע"ז הוי דיבור בעלמא ממילא מש"ר לא הוי חידוש במה דחייבה התורה על דיבור בעלמא כיון דמצינו כיוצא בזה בע"ז, וכההיא דפסחים (דף מז ע"ב) דבב"ח לא הוי חידוש דהאי לחודיה שרי כיון דמצינו כן עוד כיוצא בזה בכלאים.
תד"ה וקי"ל דאינה לוקה כו' פשיטא דמשכחת לה וכו', היינו דע"כ המקשן ניחא ליה לאוקמי מתני' בשום גוונא מדלא הקשה בלא"ה אמתני' דמכות הא איכא בושת ופגם, דאף דמקנסא ליכא למפרך בלא"ה די"ל דבעדות פסולות ליכא קנס מקרא ולו תהי', מכל מקום מבו"פ הו"ל למפרך, וע"כ דידע דמשכחת בשוטה ומפותה, א"כ גם מקנס מי סני לי' לאוקמי גם בבוגרת.
תוד"ה אלמא כו' (בדברי התוס' עי' באורך בחי' פסחים דף כ"ט אות ל"א, ועי' לק' דף ל"ד ל"ה).
בא"ד בתוס' ישנים, ועוד מדמסיק עולא תחת תחת. תמוה לי הא למסקנא י"ל דעולא סבר באמת דחייבי מלקות שוגגים חייב לשלם, והא דלא מוקי מתני' דהכא בלא אתרו ומתני' דמכות באתרו, היינו דמגז"ש דתחת תחת הדין דהכא דאף באתרו בי' ממונא משלם וא"כ ליכא למילף מנערה הנערה דהוא דמיירי בלא אתרו גם המהרש"א כתב לקמן דעולא ע"כ סבר דחייבי מלקות שוגגים פטורים מתשלומין מדלא משני כאן באתרו, וידי קצרה מהבין דבריהם הקדושים.
בא"ד אטו בושת לאו חובל הוא. תמוה לי דבפשוטו יש ליישב קושיית' והיינו דש"ס פריך בממנ"פ דאם בו"פ ניחא דבכלל חובל הוא תקשי בהיפוך דלמאי צריך עולא לשנוי' על קנס הא בקנס י"ל דמלקי לקי, ואי דגזה"כ הוא נערה הנערה הא כיון דקיימי' עכשיו

דבו"פ בכלל חובל ממילא ליכא גזה"כ לענין קנס דהא בלא"ה לא לקי מכח בו"פ ומדינא משלם קנס, משא"כ במתני' דמכות דמיירי בשוטה ומפותה דליכא רק קנס הדין דמלקי לקי ולמ"ל לעולא לאוקמי בבוגרת. ומזה הכרח לומר דבכה"ג מקרי ג"כ נתחייב מלקות וכלא אתרו, גם אפשר לומר דהא דמדמי תוס' בו"פ לחובל היינו היכא דהוא ממונא של נחבל כמו בבוגרת דממונא של נחבל חמיר דלפעמים משלם ה' דברים, משא"כ היכא דהבו"פ לאבי' דבכה"ג לא משכחת ה' דברים דבחבלה דעלמא אינו משלם לאבי' כדאיתא פ"ח דבב"ק אינו בכלל חובל, וא"כ ע"כ ריבוי' דהנערה היינו מגזה"כ ושפיר הקשו תוס'. אמנם נלע"ד דהא גם לאביה שייך ה' דברים דמשלם האונס, והעיקר כמ"ש בראשונה, ונכון.

תד"ה ואי ממונא קולא כו', וי"ל דחס רחמנא אממונא של נחבל. מה שכ' הפ"י בהא דאמרי' בעדים זוממין ואי ממונא לקולא אף דהתם ל"ש חס רחמנא, מ"מ כיון דהכל משם א' מכח עדות שקר ל"א אתגורי אתגר. ועיקר קושי' תוס' רק דבחובל כבר נתחייב בעונש חמור בהכא' ראשונה שלא היה ש"פ ע"ש.

דבריו אינם נוחים בעיני דלפ"ז היאך אמרי' ואי ממונא לקולא הא מ"מ א"א למילף קנס דהכא מעדים זוממים דשאני התם דלא נתחייב מעולם בעונש חמור והכל בהדדי אתי' מש"ה ל"א אתגורי, משא"כ הכא דבהערא' דלא משלם קנס כבר נתחייב בעונש חמור י"ל דאינו נידון בקלה מכח הגמר ביאה כמו בחובל.

תד"ה שכן יש וכו', אין בהם כרת אלא לאו גרידא. קשה לי דזה הי' ניחא לדברי ר"י בתוס' דלעיל ד"ה אלמא קסבר וכו' דהכי פרכי' מה להנך שיש בהם צד הקל בלאוין דקיל שאין בהם כרת אבל באחותו ואינך דהלאוין חמירי שיש בהם כרת יהיה הדין דלוקין ואין משלמין, ואינו מספיק שנויא דעולא על אחותו ואי דנערה נערה רבי מ"מ נוקי הקרא חד לעשה ולאוין הקלים כגון ממזרת וכדומה וחד ללאו שיש בו כרת דהיינו נדה, ומנ"ל שאר חייבי כריתות דאין בהם הוי' (ולפמ"ש לעיל כיון דאפשר דהקרא אתי' ליבמה לשוק לאורויי דל"צ שיש בה הויה אבל בנדה פטור דבלאו החמור לוקה ואינו משלם או דקאי רק על נדה לאורויי דממונא משלם ולא לקי אבל ביבמה לשוק ליכא קנס כיון דלית בה הוי' ואמרינן שקולי' הם הי מפקת, מ"מ י"ל דעכ"פ יקשה לר"ע דחד לעשה וחד לכל ח"ל דלית בהו הוי' אבל בנדה נימא דבלאו החמור מלקי לקי ממונא לא משלם דבזה לא שייך שקולים הם דטוב יותר לאוקמי קרא בח"ל ממה דנוקמי רק בחדא מלתא בנדה כמש"ל).

אבל לר"ת לשיטתו שבתוס' הנ"ל דפירכת הש"ס אלמא קסבר עולא דנוקי קרא דנערה בלא אתרו בי' וכן לדברי ר"ת שבתוס' ישנים דאלמא קסבר עולא היינו ממה דפריך בוגרת נמי הא איכא בושת ופגם, יקשה דמה פרכינן מה להנך שיש בהם צד הקל דלמא באמת קסבר עולא כן דרק בלאוין הקלי' אמרינן ממונא משלם ולא הו"מ לאוקמי הכא בלא אתרו דמ"מ יקשה על מתני' דמכות בממזרת ואינך דהוי לאוין הקלים נימא ממונא משלם וכן הקושי' דעולא בוגרת נמי הא איכא בושת ופגם הקושיא עכ"פ על ממזרת ואינך לאוין הקלים דנימא דממונא דבושת ופגם משלם מלקי לא לקי, ואפשר לדחוק וליישב.

[גמרא וקיימא לן דאינו לוקה ומשלם: [תחילת הדברים עי' בחדושים לדף ל"א ע"ב] תו הקשה הגאון ז"ל לעולם דס"ל ממונא משלם לוקי אידי ואידי באחותו נערה אלא דבהעראה דעדיין ליכא חיוב ממון חייב מלקות ובגמר דבא חיוב ממון מחייב ממון, דאף דעדיין ג"כ חיוב מלקות עליו גם על הגמר הא אמרינן ממונא משלם, והניח בצ"ע. ולענ"ד בפשוטו י"ל דעולא ס"ל כהך לישנא דלעיל דבמעביר סכין וקרע שיראין ג"כ פטור דא"א להנחה בלא עקירה אף היכי דמצי לאהדורי, א"כ ה"נ כיון דאי אפשר לגמר בלא העראה א"כ החיוב ממון מתחיל מיד מתחילת העראה.

גם נ"ל לומר על פי הסברא הנ"ל דהכא א"א לחייבו מלקות על העראה דהרי אם תחייבהו מלקות שוב א"א לחייבו ממון על הגמר דכיון דנתחייב מלקות על העראה אינו מחוייב קנס על הגמר כאלו הערה בה אחר מתחילה דהיה פטור על הגמר דהיא כבעולה, וכיון שכן דע"י מלקות דהעראה ידחה חיוב ממון דהגמר שוב הדרינן לכללין דממונא משלם ודוחין המלקות ומחייבין הממון. והא דאצריכין לעיל גבי זרק חץ לטעמא דאי אפשר להנחה היינו דבלא"ה היה מחויב ממון על השיראין כיון דעדיין לא נתחייב מיתה ואעפ"כ היה מחויב מיתה על הגמר דהא לא מצינו דחיוב ממון פוטרו ממיתה אלא בהיפוך דמיתה פוטר מממון. וגם מה בכך דע"י חיוב ממון דשיראין אי אפשר לחייבו בעונש אחר על מעשה זו דקריעת שיראין וכאלו קרעו אחר דמי לענין חיוב מיתה, הא באמת לא מחייבין מיתה זו וכאלו לא נעשה שום מעשה בשעת קריעת השיראין כלל דג"כ היה מחויב מיתה על העקירה וההנחה, ומה בכך דבתוך הילוך החץ בשעת (עקירת) [קריעת] השיראין ליכא מעשה לענין חיוב מיתה, ובאמת י"ל דאם בשעה שעקר הזיק ממון חבירו בלא"ה פטור מממון דאם תחייבהו ממון ממילא העקירה שעשה באותה שעה א"א לגרום מיתה וכאלו עקר אחר דמי, וכיון דעי"כ יהא פטור ממיתה ממילא הדין בהיפוך דחייב מיתה ופטור מממון. משא"כ הכא במלקות דגם לר"ל [נראה דצ"ל: לעולא] מלקות פוטר מממון דהרי בעלמא אמרינן מלקי לקי רק דבאונס ומפתה

ס"ל ממונא משלם, אבל עכ"פ אם מחויב מלקות א"א לחייבו בממון א"כ אם יהיה הדין דלוקין על הראה שוב אין הראה גורמת (על) [עליו] חיוב ממון וא"א לחייבו קנס על הגמר דגמר בלא הראה אינו מחייב קנס משו"ה פטור ממלקות, ודוק היטב.
אולם מה דתמוה לי בהיפוך למה דס"ל לתוס' בחד שינויא דמחייבים קנס על ההראה, ולפום הך סברא ממילא מתחייב קנס רק על הראה ולא על הגמר, דהא בגמר היא בעולה ומהיכי תיתי לומר גזירת הכתוב, א"כ יקשה על עולא לוקי אידי ואידי באחותו נערה אלא דבשעת הראה דאיכא ממון הדין ממונא משלם ובגמר דפקע חיוב ממון מתחיל החיוב מלקות, דאף דדייניגן להערתו כהערה בה אחר ג"כ מחוייב מלקות על הגמר, וצלע"ג.]
[תוס' ד"ה דאין לוקה ומשלם וכו' ועוד תירץ ריצב"א וכו' משום דכדי רשעתו משמע בממון ומלקות: לפי"ז היה מקום לומר בהיפוך דדוקא למ"ד עדים זוממין קנסא בזה אמרינן דאפילו בקנס אינו לוקה ומשלם דהא כדי רשעתו בקנסא כתיב אבל למ"ד עדים זוממין ממונא י"ל דבקנסא לוקה ומשלם דילפינן ממוציא שם רע. אולם לפי"ז יקשה בהיפוך דמאי פרכינן לקמן אלא מתניתין במאי מוקים לה ואמאי לא מוקי כרבנן דר' עקיבא דעדים זוממין ממונא וקיימינן דבקנס לוקה ומשלם, ולזה צ"ל דגם בהך תירוצא קיימינן כתירוצא א' של תוס' דלמ"ד עדים זוממין ממונא וכדי רשעתו אתיא לממון ומלקות בודאי אף בקנס אין לוקה ומשלם דסתמא כתיב כדי רשעתו אף אם בשעה שהעיד שקר נתחייב קנס אלא דבאו להוסיף דאף אי עדים זוממין קנסא י"ל דכדי רשעתו משמע בממון ומלקות.]
[תוס' ד"ה אלמא קסבר עולא, בתוס' ישנים ועוד מדמסיק אלא לעולא תחת תחת גמר משמע דבקנס גופיה בעי קרא וכו' ועוד מאי קאמר מנ"ל לעולא וכו': ביאור דבריהם דהקשו בתרתי, הא' על עולא גופיה דלר"ת למה ליה לעולא גזירה שוה דתחת תחת תספיק ליה מנערה נערה, הב' דמנ"ל להגמרא דטעמא דעולא מגז"ש דתחת דלמא טעמיה דעולא מריבויא דנערה וילפינן בעלמא מקנס וחובל ועדים זוממין דממונא משלם. אולם תמוה על קושייתם הראשונה הא על עולא גופ' ליכא להקשות דהא י"ל דעולא סבר חייבי מלקיות [שוגגין] חייבי' בתשלומין וא"כ ריבויא דנערה י"ל דמיירי בשוגגין משום הכי איצטריך לגזירה שוה דתחת ללמוד מחובל דאף באתרו ביה ממונא משלם, וצלע"ג.]
[בא"ד אטו בושת לאו חובל הוא: ולענ"ד יש ליישב קושייתם דאם נימא דבושת ופגם בכלל חובל ממילא יש ליישב מעיקרו קושיית תוס' דהכא גלי קרא דנערה נערה, דהא י"ל דמשום הכי מחייב קנס בחייבי לאוין כיון דבלא"ה אין לוקין עליו דהרי צריך לשלם

בושת ופגם כדין חובל דממונא משלם א"כ ממילא צריך לשלם קנס אבל במקום דליכא בושת ופגם לא מצינו גזירת הכתוב גבי קנס, א"כ למאי צריך עולא לאוקמי באחותו בוגרת הא כיון דמוקי לה בשוטה ומפותה דליכא בושת ופגם וצער ממילא לגבי קנס הדין דמלקי לקי ממונא לא משלם אלא ע"כ דסבר עולא דבעלמא ג"כ ממונא משלם.
והא דלא תירץ כן ר"ת בקיצור לקושייתו דמכח הנ"ל מוכח דסבר עולא דממונא משלם, י"ל דהא דבושת ופגם הוי בכלל חובל היינו אי ממונא לחומרא ולגבי חובל אחמיר רחמנא כיון דחייב בחמישה דברים א"כ ה"נ בבושת ופגם מענשינן ליה בחמור, כיון דהתורה הקפידה שלא למחול לו דמי החבלה אין חילוק אם הלאו מחמת החבלה או דהלאו מחמת דבר אחר, משא"כ אם ממונא לקולא והטעם בחובל כיון דהותרה מכללה בבית דין היינו עיקר הסברא כיון דלאו דחבלה קיל דהותרה מכללה בב"ד משום הכי אין לוקין עליו במקום שמשלם, וא"כ י"ל דזהו דוקא אם הלאו מחמת חבלה משא"כ בבא על הממזרת וכדומה דהלאו חמור דינו כמו בכל התורה כולה דמלקי לקי. א"כ י"ל דגם ר"ת ס"ל דבושת ופגם הו"ל בכלל חובל ומ"מ הקשה שפיר על הש"ס דלמא טעמא מגזירת הכתוב דנערה דליכא לתרץ כדברינו הנ"ל דדלמא טעמא דקרא כיון דבלא"ה ליכא מלקות משום בושת ופגם דמ"מ קשה דלמא סבר עולא ממונא לקולא וממילא הכא גבי לאו דבא על הממזרת אינו בכלל חובל דהלאו לא הותר מכללו וכנ"ל, ולזה תירץ ר"ת דא"כ מאי הקשה עולא והא איכא בושת ופגם הא בעלמא קיל מלקי לקי דהרי למאי דקיימינן בושת ופגם דהכא לאו בכלל חובל. וא"כ הוכחת הש"ס בדרך ממנ"פ דאם ממונא לקולא ודינא דחובל דממונא משלם תלוי הכל בלאו דחובל א"כ מאי פריך עולא והא איכא בושת ופגם, ואם ממונא לחומרא ותלוי הכל בממונא דחובל א"כ ממילא ליכא גזיה"כ בקנס דהא בלא"ה ליכא מלקות מצד בושם ופגם א"כ בשוטה ומפותה דליכא בושת ופגם הדרן לכללא דמלקי לקי והו"ל לעולא לאוקמי הכל באחותו נערה וק"ל.]

דף לב:

אלא עולא תחת תחת גמר כתיב הכא תחת אשר עינה וכו'. מה שהשיג מהרש"א על מהרש"ל במחכ"ת לחנם השיג דלא שייך בזה אין גז"ש למחצה דהגז"ש הוא רק בכל מקום דאיכא ממונא ומלקות הדין דממונא משלם וממילא זה רק בנדה משא"כ חייבי לאוין הי' ס"ד דליכא כאן ממון כלל מקרא דלו תהיה בראוי' לקיימה ופשוט. גם על תירוצו דמהרש"א דעולא לא דריש רק חד נערה, קשה לי ממ"ש תוס' לקמן (דף לה ע"ב) ד"ה מתני' וכו' דר"פ מצי לשנויי כעולא והא ר"פ ס"ל להדיא חד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי ח"כ, גם מ"ש המהרש"א אי מכה מכה ממיתות ב"ד זה תמוה הא מכה מכה

לא ילפי' ממיתות ב"ד רק בהיקשא דהכאת בהמה. עוד שם במהרש"א דהתם מרבוי דהנערה שפיר כ' תוס' דלית לן לפלוגי לרבות חייבי כריתות טפי מחייבי מיתות לפ"ז יקשה ממ"ש תוס' לעיל ד"ה אלמא קסבר עולא דאין זה דיוק דאיכא למימר דעולא ס' כר"ל, ומאי הקשו דכיון דמהריבוי מהנערה אין חילוק בינה למיתות ב"ד א"כ בתו נמי. ואפשר לומר שדברי תוס' הם דברי הר"י כמ"ש בתירוצם שם ונראה להר"י, והר"י לא ס"ל הך סברא דכיון דתרווייהו חד אית להו דנרבי מנערה אפי' מיתות ב"ד דהרי בדברי תוס' ד"ה הכ"מ בבא על הנדה וכו' תימא לר"י וכו' ובקונטרס פירש. ותימא מנ"ל כו' משמע דהר"י דוחה פירש"י משום הך קושיא אלא דכתבו ונראה להרשב"א לתרץ וכו' אבל הר"י לא סבר כן וקושית מהרש"א כאן על סתימת דברי תוס' דהא לשיטת הרשב"א דלעיל יקשה אפילו בתו נמי ולא ניחא ליה למהרש"א דדברי תוס' דכאן קאי דוקא להר"י ובדרשותי הארכתי בעזה"י. (הדברים בחי' פסחים דף כ"ט אות ל"ב עיי"ש היטב).

שם ר"י אומר אפ"ת אחותו נערה כאן שהתרו וכו'. לכאורה ק"ל לסברת תוס' לעיל דבו"פ הוי בכלל חובל והרי בחובל מודה ר"י דממונא משלם, וא"כ עדיין תקשי במתני' דמכות הא איכא בו"פ, ודוחק לומר דר"י מוקי למתני' בשוטה ומפותה, ולפי הסברא שכתבנו לעיל היכא דבו"פ לאבי' מודה התוס' דלא הוי בכלל חובל א"ש.

שם אלמא קסבר ר' יוחנן כו' מלקי לקי ממונא לא משלם מנ"ל לר"י האי. וא"ת דלעיל בעי מנ"ל לעולא דממונא משלם מלקי לא לקי והכא על ר"י בעי אפכא וראיתי שבת"י הקשו כן, וי"ל לפי' ר"ת הנ"ל דצד הקל היינו דהם חייבי לאוין שאין בהם כרת מרווח הסוגיא היטב, דפירכת הש"ס לר"י ממנ"פ אם ממונא חמור נימא דממונא משלם ואם מלקות חמור נילף מחובל ועדים זוממים דנידון בקלה, ואי דפרכת מה להנך שיש בהם צד קל מ"מ נילף עכ"פ דבלאוין שאין בהם כרת דממונא משלם ותיקשי לר"י דמה משני כאן דאתרו בי' מ"מ בחייבי לאוין השנויי' במתני' דמכות יקשה דנימא דממונא משלם דנילף מחובל וע"ז.

תד"ה שלא השם דלא מסתבר שלא יהיו חייבים ממון ומלקות. וא"ת הא להדיא מפורש בפ"ק דסנהדרין (דף ט') דבהביא האב עדים והזימו לעידי הבעל דנהרגין ולא משלמין אף דרצו לחייב האשה מיתה וממון להפסיד כתובתה, (אב"ה וכ"כ בספר פ"י) וי"ל דהתם מה דמפסידים האשה הכתובה אינו בכלל עונש דא"כ האיך דנים אותה ב' רשעיות אלא הטעם דכיון שזינתה ממילא פקע כתובה דאדעתא דהכי לא נתחייב הבעל וא"כ העדים לא היו מחייבים אותו ב' רשעיות משא"כ במש"ר דבאו לחייב אותו ב' רשעיות בזה סברת התוס' דגם הם מחוייבים כך. ועדיין קשה לי בהא דאמרינן התם בסנהדרין

דבהוזמו עידי האב נהרגים ומשלמין ממון דמיתה לזה וממון לזה דהיינו שהיו רוצים לחייב הבעל מאה כסף, ואמאי לא אמרינן דנהרגים ולוקין ומשלמין דעל שרצו לחייבו הבעל מלקות וממון יחייבו הם, ולזה נלע"ד דכוונת התוס' רק דלר"מ כיון דיליף דלוקין ומשלמין ממוש"ר אף אם מחד קרא הי' ראוי דלוקין ומשלמין כמו מש"ר דהא ר"מ יליף משם לדעלמא, אבל לדידן באמת ס"ל לתוס' דגם בכה"ג אין לוקין ומשלמין.

והנה מסוגיא דסנהדרין הנ"ל מבואר דבמעידים שפלוני הוציא ש"ר דמשלמין ואין לוקין כדאמרינן נהרגין ומשלמין ממון אבל לא דנהרגין ולוקין, ולכאורה טעמא בעי דנהי דבעדים זוממים קיי"ל דממונא משלם מלקי לא לקי, היינו דלא לקי על לאו דלא תענה אבל בעדים שהוציא ש"ר דמדין כאשר זמם אתינן אמאי מקיימים כאשר זמם בממון ולא מקיימים כאשר זמם שרצו לחייב הבעל מלקות. ואפשר דקיי"ל כטעמא דר"א בכתובות דע"ז ממונא משלם היינו כיון דלאו בני התראה נינהו ועי' פירש"י שם דהיכא דאפשר לקיים הזמה בממון לא לקי כיון דלא התרו וזה שייך בכה"ג דהעידו שהוציא ש"ר, אך הא משמע דאלו הי' הדין דממון לזה ונפשות לזה ג"כ לא מחייבי תרתי היו עידי האב נהרגין ולא משלמין ואמאי לא נימא בהיפוך דמשלמין ולא נהרגים כיון דלא אתרו בהו בוחרים יותר בחיוב תשלומין, ואפשר כיון דהוי הזמה לגבי תרי גברי בוחרים יותר החמור ומקיים להזמה במה דרצו לחייב לעידי הבעל מיתה דבהזמה זו ליכא צד ממון.

דף לג.

א"ר תדע נתרי בהו כו' נתרי בהו אח"כ מה דהוי הוי פירש"י דכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד ואינם יכולים לחזור. קשה דהא כ"ז דלא אתרו לא נתקיים העדות דהוי א"י להזימה וא"כ עד התראה לא נתקיים העדות ושפיר מצו הדרי בהו, ומצאתי בעזה"י שהקשו כן הרז"ה והרא"ש על אביי דפריך ונתרו בהו תוך כדי דבור הא גם אח"כ מהני כיון דלא נתקיים העדות עד שהתרו, וזה ליכא קושיא לתירוץ א' בתוס' ריש מכות (וכמ"ש תוס' בשמעתין) דבעדות בן גרושה ל"צ שיהיה עדות שאתה יכול להזימה וא"כ י"ל דאביי רצה להקשות על ב"ג דבזה דל"צ יכול להזימה נתקיים העדות בלא התראה וא"י לחזור מש"ה פריך דמ"מ נתרי ביה תכ"ד אבל על רבא דאמר כן על דברי רבי אליעזר יקשה כנ"ל. ונ"ל דלק"מ דבממון בודאי שייך מה דהוי הוי דהא העדות נתקיים מיד דהוי יכול להזימה לענין ממון דאם לא אתרו ביה בודאי ממונא משלם דקיי"ל ח"מ שוגגין חייבים לשלם וא"כ שוב ליכא מלקות בהתראה דאח"כ דכיון שהגיד כו' ונכון מאד בעזה"י.

וראיה יש מסוגיין לתירוץ תוספות א' דמכות הנ"ל דאלו לתירוצם הב' דגם בב"ג בעי' יכול להזימה אלא דמשום מלקות מקרי יכול להזימה וקשה כנ"ל על אביי הא גם לאחר

כדי דבור מהני התראה דלא נתקיים עדותן עד ההתראה. והא ל"ל דבא לסתור דברי ר"א דבעדות ממון ליכא מציאות מלקות דכיון דבלא אתרו ג"כ העדות קיים דהוי יכול להזימה מכח ממון וממילא אמרי' מה דהוי הוי, ז"א דא"כ איך אמר אביי לאו מלתא היא דאמרי דמי איכא מידי דאינהו בעי למקטליה בלא התראה כו' הא בזה עדיין לא מתרצא דברי ר"א דהא רוב עדות הוי עדות ממון ונבעי התראה וכמש"ל אע"כ דאביי בעי לומר דאף על עדות דבן גרושה דל"צ יכול להזימה, ומה דאמר לאו מלתא דאלו אינהו בעי' למקטליה בלא התראה היינו כיון דרוב עדות אף בב"ג הכי הוא דמשפט א' יהיה לכם, ודו"ק.

ומ"מ י"ל דאביי בא לומר דאף בהעידו שפלוני הוציא ש"ר דבזה אם צריכים התראה אף בלא אתרו קיים דמקיימי הזמה בממון ומחויבים העדים לשלם ממון ושייך ביה כיון שהגיד.

שם אמר קרא משפט אחד. עיין מכות דף ד ע"ב ברש"י ד"ה עדים זוממין א"צ התראה וצע"ק.

שם משפט השוה לכולכם, פירש"י וכיון דרוב זוממים לאו בני התראה נינהו הני נמי לא בעי התראה. קשה לי דלפ"ז איך אמר ר"א דע"ז ממונא משלם דלאו בני התראה נינהו הא אם נימא דבע"ז ג"כ מלקי לקי היו באמת בני התראה דהא רוב עדות הוי ממון דבני התראה נינהו, וצ"ל דלא בא לתרץ דברי ר"א וס"ל באמת דבע"ז ממונא לקי כדאמר ר' עילאי בפירוש רבתה תורה ור"א דאמר דלאו בני התראה נינהו ס"ל כרבא דאמר נתרי בהו אימת.

תד"ה אלא וא"ת ואמאי לקי אעדות דבן גרושה הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה. היינו הא עדותן לא נתקיים לשוויי' אותו לבן גרושה דהוי עדות שאאי"ל וכיון דאין ממש בעדותן אמאי לקי, ועיקר קושייתם לא שייך הכא דהא הדין מפורש בריש מכות דעדותן מתקיים לעשותו לב"ג והם לוקי' וא"כ שפיר אמרינן דאפשר לקיומה בב"ג ועיקר הקושיא על דינא דמתניתין דמכות אמאי עושים אותו לב"ג הא הוי עדות שאאי"ל, ובסוגין הו"מ להקשות במה דס"ד לומר דבעדים זוממים מלקי לקי ממונא לא משלם וקרא כאשר זמם מיירי במיתה ומלקות כמ"ש תוס' ד"ה מכדי כתיב, ויקשה איך מתקיים כלל עדות ממון הא הוי אאי"ל (ומדאורייתא גם בממון בעי' יכול להזימה) ולתירוצם ניחא דמעונש מלקו' מקרי יכול להזימה או כאידך תירוצא דעל מה דלא קאי כאשר זמם לא בעי' יכול להזימה.

דף לג:

הניחא לרבנן דאמרי נפש ממש אלא לרבי דאמר ממון מאי איכא למימר. דהא לרבי דמיירי בנתכוין להרוג את זה וכו' ממילא אף באתרו ביה הוי כלא אתרו דעל החבלה של זה ליכא מלקות דהוי כנתכוין לחבול זה וחבל זה. ורש"י ז"ל כתב דהקושיא דאפשר לאוקמי קרא בלא התרו ביה ותמהני.

שם אלא אמר ר' יעקב כו' אם יקום והתהלך וכו' וכי תעלה ע"ד שזה מהלך בשוק וזה נהרג אלא מלמד שחובשין אותו. מכאן נ"ל ראיה לסתור דברי הלבוש (הובא בס' צידה לדרך פרשת וישלח ובהגהת משנה למלך בפ"ח ה"י מהלכות חובל) דהרודף אחר חבירו להרגו ויכול להצילו בא' מאיבריו דמ"מ הנרדף מותר להרגו אף ביכול להצילו בא' מאיבריו, ולדבריו צ"ל הא דמשני הש"ס בסנהדרין בקרא דלא יהיה אסון דמיירי ביכול להצילו באמ"א אף דמ"מ מקרי מחויב מיתה לגבי הנרדף מ"מ כיון דמיירי במתכוין להרוג את זה והרג את זה דהנרדף הוא האחר והוי מחויב מיתה לזה וממון לזה, אף דשם בסנהדרין דחו הטעם דמיתה לזה משום ההיא דרבא דרודף *ששיבר* כלי וכו' היינו משום דהרודף מקרי מחויב מיתה לכל, כיון דכולם מותרים להרגו כמ"ש תוס' לעיל (דף לא ע"א) אבל ביכול להצילו דאין רשאי להרגו רק הנרדף מקרי שפיר מיתה לזה וממון לזה ולר"ת בתוס' לעיל דגם מיתה לזה וממון לזה פטור באמת יהיו נסתרים דברי הלבוש מהסוגיא דסנהדרין הנזכר ומעתה מסוגיין נסתרו בבירור דבריו דקאמרינן מלמד שחובשין, והא גם בנקה המכה מ"מ הא מחויב מיתה מדין רודף וע"כ דמיירי ביכול להצילו ולהלבוש הכא דנתכוין לזה בעצמו הא מחויב מיתה לו אע"כ דגם הנרדף אסור להרגו ולמאי דרצה הש"ס בסנהדרין לתרץ דהוי מיתה לזה צ"ל באמת כפירכת רב מרי דמיירי בשוגג ונקה מגלות.

והוכחה כזו נגד דעת הלבוש איתא ג"כ מכח דברי תנא דבי חזקי' דע"כ מוקי לונתת נפש מיתה ממש ובמכוין לאשה זאת וכמ"ש תוס' א"כ מוכח דגם הנרדף אינו רשאי להרגו ביכול להצילו (לכאן שייך מ"ש להלן אאב"ה בענין כו').

שם וכ"ת ר"מ לוקה ומשלם וכו'. ק"ל דלמא ההיא דגנב וטבח בשבת מיירי בלא אתרו בי' מש"ה מחייב ר"מ, אף דר"ל סבירא ליה דחייבי מיתות שוגגי' פטורי'. מ"מ למ"ש תוס' לקמן בשם רשב"א דר' בכולהו מלת' פליג על תנא דבי חזקי', אם כן יש לומר דר"מ סבר כר', ובזה שפיר עולה שינוי' דר"ל דמתני' כר"מ, והיינו דר"מ ס"ל כר' דח"מ שוגגי' חייבי' ובאתרו בי' פטור, ומתני' דהבא על בתו מיירי באתרו, וכר' לחודי' לא מצי לאוקמי ובלא אתרו בי', דא"כ גם בא על בתו חייב. וכתנא דב"ח לחוד לא אתי' דעולא

ס"ל דלתנא דב"ח גם חייבי מלקות שוגגי' פטורי' דסבירא ליה דמלקות כמיתה לכל מילי. מש"ה מוקי לה כר"מ והיינו דמיירי הכל באתרו בי', ובריש חייב משום דלוקה ומשלם. ובבתו פטור דמת ומשלם לית לי', וההיא דטבח בשבת מיירי בלא אתרו בי'.
שם הא אתמר עליה בטובח ע"י אחר וכי זה חוטא וזה מתחייב. בתוס' בב"ק כתבו דהומ"ל דמיירי בשוגג שלא ידע שהיא גניבה דבשוגג יש שליח לדבר עבירה עיי"ש ביאור דבריהם אף דעל שבת הוא מזיד כדמוקי כר"י הסנדלר וא"כ הוי עבירה משום שבת מ"מ י"ל דמיירי דהמשלח צוה לו סתם לשחוט והשליח מדעת עצמו שחט בשבת דבזה אף שעשה עבירה מ"מ אין העבירה תלוי בשליחות דהא יכול לעשות שליחותו בלי עבירה לשחטו בחול מש"ה לא בטל השליחות, וכה"ג כתב להדיא המ"ל (פ"ג מהלכות גניבה) לשיטת הרמב"ם דע"כ מיירי כה"ג דלא צוה לו לשחוט בשבת והיינו ע"כ כנ"ל דכל שהשליחות אינו ביחוד על ענין עשיה בעבירה דוקא אין זה בכלל אין שליחות לד"ע.
ובהכי מיושב מ"ש רש"י ז"ל ד"ה וכי זה חוטא כו' והא קיי"ל דאשלד"ע, וקשה על פירושו דהא מהכא גופא מוכח דאי יש שלד"ע מחויב המשלח מיתה והוה קלב"ם ולפי הדברים האלה ניחא דהכא י"ל דלא פירש לו לשחוט בשבת. ודע דלענ"ד צ"ל דכונת המשלח שישחוט בזמן שירצה הן בשבת הן בחול או בסתם שהרשהו לשחוט אף שחיטה שאינה ראויה דאל"כ בלא"ה השליחות בטל דהוי עוות בשליחות לשחוט בענין דאסור באכילה ואמרינן לתיקוני שדרתיך כו'.
רש"י ד"ה אלא לר' כו'. א"כ אפשר לאוקמי קרא בלא אתרו כו'. תמוה לי דהא לר' דמיירי בנתכוין להרוג את זה כו' ממילא אף אם מיירי באתרו בי' הוי כלא אתרו דעל החבלה אינו חייב מלקות דהוי כנתכוין לחבול את זה וחבל את זה, וצ"ע.
תוס' ד"ה גנב וכו' נאסר מחיים ניחא. עיין זבחים דף עא ע"א תוס' ד"ה (בעמוד הקודם) אפי'.
(אאב"ה בענין הזה ראיתי לאחי חביבי הגר"ש נ"י בחי' לש"ע חו"מ דברים אשר יש לטעון עליהם ע"פ האמור כאן מאבא מארי מאורן של ישראל זצ"ל ע"כ אעתיקם פה, והנה הנם בש"ע (סימן ש"פ סעיף ג') רודף שהיה רודף אחר חבירו להרגו כו' ושבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור כו' שכיון שרדף התיר עצמו למיתה וכתב על זה אחי הרב בזה"ל קשה לי דהו"ל להמחבר להתנות במד"א כשלא היה אפשרי להצילו באחד מאיבריו דהא באפשר אסור להרגו (כדאיתא בגמרא ובש"ע לקמן (סימן תכה סעיף א') וא"כ חייב לשלם הכלים דהא לא התיר עצמו למיתה.

תו קשיא לי למה לקמן (סימן תכ"ה סעיף א') כתב המחבר, הרודף את חבירו להרגו והזהירוהו כו' ולמה לא כתב גם כאן דדוקא התרו בו הוא דפטור לשלם את הכלים אבל בלא הזהירוהו חייב לשלם יען כי לא ניתן להצילו בנפשו עד שהזהירוהו, ולמ"ש בהגהת מל"מ בעשירי לשמיני מהלכות חובל ומזיק דהנרדף עצמו לעולם רשאי להרגו אף ביכול להצילו באחד מאיבריו ניחא, דלקמן (סימן תכ"ה) דמיירי בדין דיכול להרגו כתב דביכול להצילו באבר אסור להרגו אבל הכא גם ביכול פטור על הכלים דהא מ"מ התיר עצמו למיתה גבי הנרדף וניחא נמי דלא כתב כאן דהזהירוהו, דהא הנרדף רשאי להורגו להרודף גם בלי התראה וכמ"ש בתשובת הריב"ש והובא במל"מ שם (הן הסמ"ע כתב בסי' תכ"ה בפירוש דברי הש"ע שם דבדיעבד גם בלא הזהירוהו ג"כ רשאין להרגו), ולדבריו ניחא בל"ז דקדוק השני אבל לענ"ד לא משמע כן ברמב"ם גם מהתוס' כתובות (דף לג ע"א ד"ה אלא פשיטא דאתרו ביה) דהביאו קושית הש"ס בסנהדרין אמאי ישלם בלא היה אסון והא ניתן להצילו בנפשו ותירוצו דהש"ס דמיירי ביכול להצילו באחד מאבריו, ומדציינו דבריהם על דאתרו ביה משמע דבלא אתרו לק"מ משום דאז באמת לא ניתן להצילו בנפשו כלל וכפשטות לשון הש"ע סי' תכ"ה וחכם אחד פק"ק קאליש השיב ע"ז ואמר דלענין תשלומין אף דלא הזהירוהו מ"מ הוי כחייבי מיתות שוגגין, ונומיתי לו דשאני חייבי מיתה, דנהי דב"ד א"י להורגו מחוסר התראה מ"מ חיוב מיתה רמי עליה, משא"כ רודף דאין המיתה מצד העונש אלא משום הבא להורגך רשאי להשכים להרגו, נפטור מתשלומין רק משום שמ"מ צד מיתה היה בהאי שעתא, ואולם אם באמת לא היה רשאי להורגו לא היה בו צד מיתה כלל וחייב בתשלומין, והראיתיו שכדברי מוכח מהתוס' סנהדרין פרק בן סורר (דף עא ע"ב ד"ה אפילו) דאלת"ה לא הועילו כלום בתירוצם דנהי דבגנב מגנו בעי התראה מ"מ יקנה בדמים מטעם חייבי מיתות שוגגים דפטור מתשלומי' לדידן וקניה בדמים לרב שוים נינהו ומדלא קנה באיתנייהו בעינא לרב ע"כ אינו פטור מתשלומין לדידן. וחזר והשיב דבגנו כל שלא התרו בו אמרינן דלא בא כלל אדעתא נפשות וכמ"ש רש"י שם ע"ב ד"ה זו היא התראתו משא"כ כאן דחזינן דרודף אחריו להורגו והודיתי לו שמהתוס' אין ראיה אבל מ"מ סברתי נכונה מצד עצמה. אך אף אם נימא דהש"ע פוסק כדעה זו שבהגהת מל"מ, עדיין אינו מיושב דתינח בשבר כלים של נרדף אבל עדיין כיון דהמחבר כתב בין של נרדף בין של כל אדם ובשל אדם אחר הוה מיתה לזה ותשלומין לזה וחייב לדעת ריב"א שבתוס' פרק אלו נערות (דף ל' ע"ב סוף ד"ה רב אשי אמר) אך אי משום הא י"ל דבאמת מצינו הכרעה הכא בש"ע בין פיר"ת לפירוש ריב"א שבתוספות שם והיינו דע"כ הכריע כר"ת דאל"כ היה לו לכתוב

דבשבר כלים של אחר והיה יכול להצילו באחד מאיברים יש אומרים דחייב. אבל סברא זו דהנרדף תמיד רשאי להרגו לכאורה נסתר מהסוגיא דסנהדרין דאיך היה ניחא ליה לר' יוחנן בן שאול קרא דלא יהיה אסון ענוש יענש, משום דמיירי ביכול להצילו באחד מאיבריו ולסברא זו הא עדיין יקשה דיהיה פטור כיון דהותר למיתה גבי הנרדף עכ"פ (וכבר הקשו כן רבים מהאחרונים הלא בספרותיהם) וזה יקשה גם לפירוש הריב"א דהא בכה"ג דהוה מיתה ותשלומין בחד גברא גם לדידיה פטור מתשלומין (אם לא דנימא דדוקא האשה עצמה היתה רשאה להרגו אבל בעל האשה אף דאשתו כגופו מ"מ הוה כאחד /כאחר/ לדין זה, וכיון דהתשלומין להבעל לא הוה שוב מיתה ותשלומין לאחד, מיהו לפירוש ר"ת לכאורה א"א להעמיד סברא זו כלל מכח קושיא זו).

ויש לי מקום ספק בשנים רודפים זה אחר זה וזה אחר זה להרוג והתחילו שניהם כאחד (וכעין דאיתא בהרא"ש ובש"ע לקמן (סי' תכ"א ס"ג) בשנים שחבלו זה בזה דמשלם במותר נזק שלם דהוא דוקא בהתחילו כאחד), אם אחר הרואה רשאי להרוג לכל חד מנהון או לא דבכה"ג אין גם לאחד מהם דין רודף להנתן להצילו בנפשו, כיון דכמו שהוא רודף לחבירו כן הוא נרדף מחבירו. והנה בהאי קרא דואם לא יהיה אסון כתיב ונגפו אשה הרה, לשון רבים, ויש לפרשו בשני פנים או דנגפו שניהם ר"ל השנים דמיירי בהו קרא היינו האנשים שנצו יחדיו או דיפורש ונגפו דר"ל זה או זה כמ"ש כל זה בבן עזרא בפירוש מלה זאת (במקומו שמות כא בפרשת משפטים), ולפ"ז יש להקשות על ההוכחת ר' יונתן בן שאול בסנהדרין דהא י"ל דקרא הכי מתפרש, כי ינצו כו' ונגפו ר"ל שניהם נגפו, אם לא יהיה אסון ענוש יענש אחד מהם, ור"ל הנרדף, דהא נרדף ששבר את הכלים חייב, וא"ל דא"כ אכתי אמאי יענש בכוליה ישלם רק המחצה דידיה, ז"א דהא י"ל דמשלם כולו מדר"נ דכל היכא דליכא לאשתלומי מהאי משתלם כוליה מהאי כדאיתא בפרק ה' דבב"ק (דף נ"ג ובש"ע סימן ת"י סל"ה) [וחכם אחד פ"ק קאליש הקשה לי ע"ז מדברי בעל קצה"ח (סימן ת"י סק"ד) דכתב דלדעת הר"ר חזקיה דבשור תם דחייב לשלם אלא דאין דנין דיני קנסות ליתא לדינא דר"נ, ה"ה בחייבי מיתות שוגגין, והשבתי לו אף שהרב אומר כן ועשה מזה קושיא אין דמיונו מוכרח, די"ל דוקא בשור תם שחיובו מסור לב"ד אלא דעכשיו ליכא סמוכים והוי כברח דמאי לי ברח הבע"ד או שברחו השופטים משא"כ בחמ"ש דגם אם משה ושמואל יעמדו לפנינו אין דינו מסור בידם כלל וחייב רק לשמים, זה מקרי אינו חייב כלל בידי אדם, גם אם מדברי המחבר זה בא לקפחני אומר לו הא הוא בעצמו העלה (ריש סימן כח) דבמחתרת לא מהני תפיסה כיון דכבר נעשה בו החומרא אינו דומה בזה לחמ"ש ומחתרת היינו רודף וא"כ בנ"ד דרודף לדידי' נמי

ל"מ תפיסה ומקרי ודאי היינו מחויב כלל] וכתב קרא ואם יהי' אסון ונתת נפש ר"ל כל נפש אחד נפש הרודף ואחד נפש הנרדף שרצה להציל עצמו בנפש הרודף, דמ"מ נתכוין להרוג וכיון שסוף הרג את האשה נהרג עליה דהא נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב, ומטעם שהוא נרדף אין לפוטרו כמו דאינו פטור בשבר את הכלים כן אינו פטור אם הרג את האדם, וי"ל בזה דס"ל לר"י בן שאול דא"א לפרש הקרא הכי משום דא"כ תיקשה סיפא דקרא דאם יהי' אסון ענוש יענש, ואם איתא דכוונת ונגפו היינו ששניהם נגפו, א"כ אין כאן חיוב מיתה דהוה כהכהו עשרה בני אדם דכולם פטורים כדאיתא בפרק הנשרפין (ריש דף עח) וע"כ פירוש ונגפו זה את זה, ושפיר קשיא ליה בנגף הרודף אמאי ישלם הא התיר עצמו למיתה.

אבל לפ"ז יקשה להיפוך אכתי איך ניחא ליה לאוקמי לקרא ביכול להציל הא מ"מ יקשה האיך אמר קרא לדונו בנגף זה או זה, והא בנגף הנרדף אמאי יהא חייב מיתה באם הי' אסון, דנהי דנתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב [וכדמוכיחים רבנן דר"ש מהכא בסנהדרין דף עט] מ"מ הא בנתכוין להרוג את הנפלים והרג בן קיימא מודים החכמים דפטור, והרי את הרודף היה רשאי הנרדף להרוג אף דיכול להצילו באחד מאיבריו, וא"כ הרודף לגביה בגדר נפלים דלא מחייב הנרדף עליו, א"כ גם כשהרג את האשה לא יהא חייב מיתה עליה, [וכן נדחה בזה התחלת דברינו דיפורש בנגפו שניהם, ולקמן נדבר מזה עוד דמ"מ צריכים אנו למד שדחינו את זה מטעם דהוה כהכהו עשרה בני אדם] וצ"ל [למאן דס"ל דהנרדף תמיד רשאי להרגו], דיפורש הכתוב כי ינצו כו' שהתחילו שניהם כאחת במצות שבמיתה ובא זה להרוג את זה וזה את זה, וכיון דכל אחד לגבי חבירו לא הי' לו דין נרדף ולא הי' רשאי להרגו, הרי הוא לו בגדר בן קיימא ומש"ה גם כשהרג להאשה חייב, וע"ז הקשה ר"י בן שאול הא ניתן להצילו, ויהי' נפשט הספק דגם בהתחילו כאחת רשאי הרואה להרוג לכל חד מנהון מדהקשה ריב"ש דניתן להצילו בנפשו.

ולפ"ז מיושב הקושיא מעיקרא מה שהקשינו על בעל סברא זו, דא"כ מה הועיל ריב"ש לאוקמי לקרא ביכול להציל באחד מאיבריו, הא מ"מ התיר עצמו למיתה לגבי הנרדף, דלפירושנו לק"מ דהא הקרא מיירי דהתחילו כאחת ואין כאן נרדף כלל [ומאי דהאריך לפרש דבריו ואמר בשלמא אי אמרת כו' משכחת לה ביכול להציל כו' ולא פירש ג"כ ומשכחת לה בהתחילו שניהם כאחת, היינו דזה אין צורך לפרש כיון דקרא מוקי אנפשיה, ואין להדין שבכתוב מקום, כ"א בהתחילו כאחת דאל"כ אלא בהתחיל אחד, א"כ איך קאמר דבנגף זה או זה אם יהי' אסון ונתת, והא בהרג הנרדף הוי כנתכוין להרוג

נפלים כו' ואולם מ"מ אי אמרת דגם ביכול להציל באחד מאיבריו רשאי כל אדם להרגו, א"כ תיקשי אמאי ישלם הנוגף הא התיר כל אחד מהם עצמו למיתה].
וארוחנא בזה עוד, דלכאורה דברי רש"י בסנהדרין שם מורים להדיא דלא כסברא זו, דכתב בהא דרודף אחר חבירו להרגו ויכול להצילו באחד מאיבריו בזה"ל ויכול הנרדף או הרואהו להציל באחד מאיבריו ולא הציל אלא בנפשו נהרג עליו עכ"ל, הרי כתב ויכול הנרדף כו' ולא הציל כו' דנראה מזה בהשקפה ראשונה מפורש יוצא דגם הנרדף אם יכול להציל באבר חייב עליו. אמנם לדרכנו נוכל לומר דאדרבה דיותר מרווח יתפרשו דברי רש"י אם נאמר דס"ל לסברא זו דהנרדף מ"מ רשאי להרגו, כי יפול לב המעיין למה לקמן בסמוך בהא דקאמר אא"ב יכול להציל באחד מאיבריו לא ניתן להצילו בנפשו כתב רש"י ז"ל בזה"ל כגון שיכול הרואה להציל בא' מאיבריו, ולא כתב ויכול הנרדף או הרואה כמ"ש לעיל מזה, ולדרכנו י"ל דמ"ש לעיל ויכול הנרדף כו' אין הכונה דיהיה הנרדף נהרג עליו, אלא דבא לפרש אמתת הכונה במאמר ויכול להצילו דלא תטעה לפרש דעל הרואה דוקא קאי דהיה הוא יכול להצילו באבר אבל אם הוא אינו יכול אלא דהנרדף יכול להצילו באבר, לא יתחייב עליו הרואה, דכיון דס"ל דהנרדף מ"מ רשאי להורגו א"כ כי ניתי לחייב את הרואה מצד הנרדף נימא דמצדו מה דיכול להציל לא מעלה ולא מוריד דהא משפט אחד שוה לו דרשאי להרגו, לזה אשמע לן דמ"מ נהרג עליו הרואה אם לא הצילו אלא בנפשו דכל שהנרדף היה יכול להצילו באחד מאיבריו נהי דהוא עצמו א"צ לדקדק בכך ורשאי להרגו מ"מ אין הריגתו ברור ואינו גברא קטילא עדיין כדי שתפטור עליו את האחר שהרגו, [ואין להשיב למה באמת כן הוא דכיון דמ"מ רשאי הנרדף להרגו נימא דהוא עכ"פ ספק גברא קטילא ואיך יהיה ההורגו נהרג עליו ומאי שנא מהורג את ספק טרפה דאינו נהרג עליו דהא מזה מוכיחינן בפ"ק דחולין דאזלינן בתר רובא דדלמא טרפה הוא, י"ל דגברא קטילא כהאי דדנין אותו בקטיל משום שיהרג אחר הזמן שאני כיון דלא אתעביד ביה מעשה ולא נעשה שינוי בגופו [ע' סנהדרין ריש דף עט] כל כמה דאין קטילתו לאחר הזמן ברור כשמש לא מקרי משום כך גברא קטילא, והרי כעין זה פירש"י בפ"ק דמכות (דף ה' ע"א) ד"ה מאי טעמא כו', אכתי לאו בר קטלא הוא שלא הועד עליו בב"ד ואלו הוה אתי ומודה הוה מפטר נמצא שהם היו מחייבים מיתה את מי שאינו ראוי למות עכ"ל, הרי דל"א דהוה ספק גברא קטילא משום דלמא לא היה מודה ולא נהרוג העדים], אולם להלן מזה דקאמר בגמרא אא"ב דיכול להציל כו' היינו דמשכחת לה כו' ור"ל דמוקי לקרא דואם לא יהיה אסון ביכול להציל לא כתב

רש"י ביכול הנרדף להציל, דהא הכונה דהקרא מיירי ע"כ בהתחילו שניהם כאחת ול"ש כלל דהנרדף יכול להציל דאין כאן נרדף כלל.
ויכולני לייחס גם לרמב"ם סברא זו שבמל"מ דבהכי יתיישב קושיא חזקה שבדבריו דהנה הרמב"ם כתב דביכול להציל באחד מאיבריו והצילו בנפש של הרודף חייב מיתה אבל אין ב"ד ממיתים אותו (פ"א מה' רוצח הי"ג) והטור (סי' תכ"ה) תמה וכתב דלא ידע לו טעם למה אין ממיתים אותו והכ"מ רצה ליישב התמיה ואין דבריו מובנים כמ"ש עליו הלח"מ ונלענ"ד די"ל דהרמב"ם למד זה מדברי רבי עקיבא במתני' פרק אלו הן הגולין (דף יא ע"ב) דאמר [ברוצח בשוגג שיצא מעיר מקלטו דסבר ריה"ג דמצוה ביד גואל הדם להורגו וכל אדם רשאי וחלק עליו ר"ע וסבר] רשות ביד גואל הדם וכל אדם אין חייבים עליו [גרסת הרמב"ם לא כגרסא שלפנינו] ופסק הרמב"ם כוותיה דר"ע (פ"ה מהלכות הנ"ל ה"י) וי"ל מכאן יצא לו דכל דרשאי אדם להרגו, כבר אין לו דמים להרוג עליו למי שהרג אותו אף שזה לא היה רשאי וס"ל גם כן כסברא הנ"ל דהנרדף מ"מ רשאי להורגו, וא"כ ממילא גם אחר אינו נהרג עליו כהאי דפ' אלו הן הלוקין וע"כ הוציא הרמב"ם מלת נהרג דקאמר רבי יונתן ב"ש מפשטיה. ואף שבדברנו עשינו פלוגתא חדשה בין רמב"ם לרש"י אם משום ספק ואפשרות שיהרג מקרי בר קטלא לא ירחק לנו זה, דהא מחלוקת זה יצא מחלוק הגרסא בדברי ר"ע במתני' דפרק אלו הן הגולין דלגרסת רש"י וכל אדם חייבין עליו, מוכח דמשום אפשרות לא מקרי בר קטלא או ספק בר קטלא ולהרמב"ם לפי גרסתו וכל אדם אין חייבים עליו מוכרח להיפוך.
ודע דבדין הכהו עשרה בני אדם דכולם פטורים כתב הרמב"ם בששי לרביעי מהלכות רוצח בזה"ל וה"ה לשנים שדחפוהו או שכבשוהו לתוך מים או שהיו רבים יושבים ויצא חץ מביניהם והרג שכולן פטורין עכ"ל ואין זה דעת הרשב"א בב"ק (דף נג ע"ב ד"ה שור ואדם) דכתב לחלק דדוקא הכהו בעשרה מקלות אבל במעשה אחד כגון שדחפוהו לאש חייבין, ולדברינו הא ראיה יש לדעת הרמב"ם מסוגיא דסנהדרין הנ"ל דאל"כ יקשה דאיך הוכיח ר"י ב"ש דיכול להציל באחד מאיבריו נהרג עליו, אימא דפירוש ונגפו שנגפו שניהם יחד ומשלם הנרדף וכאמור לעיל, ואין להשיב דכמו דכתבנו לעיל דא"א לפרש ונגפו זה או זה דיקשה בהי' אסון אמאי בנגף הנרדף יהרג הא הוי כמכוין להרוג את הנפלים כן אדחי נמי הא דא"א לפרש דנגפו שניהם דאכתי אמאי יהרג הנרדף דז"א דאי קרא מיירי בנגפו שניהם י"ל דהעונש דכתיב בקרא ר"ל שיענשו תמיד את הראוי לעונש והיינו אם לא יהיה אסון ענוש יענש הראוי לשל' ר"ל הנרדף ואם יהי' אסון ונתת כו' מי שראוי היינו הרודף. אולם לקושטא דמלתא מדברי רש"י (סנהדרין דנ"ז סוף ע"א) וכן

(ריש דמ"ט) וכן מהגמ' שם מבואר דגם הנרדף עצמו אינו רשאי להרגו (וגם זה כבר נמצא באחרונים) וע"כ גם מ"ש ליישב דברי הרמב"ם לא נחה דעתי בו כיון דבנוי על יסוד הסב' דהנרדף עצמו רשאי להרגו. ומה דנראה לי בישוב הרמב"ם הוא דבסנהדרין פ' ארבע מיתות (דנ"ז ע"א) איתא על הגזל והגנב כו' וכיוצא בהן בן נח בבן נח ובן נח בישראל אסור וישראל בבן נח מותר, ונאמר שם כיוצא בו בגזל מה היא אראב"י לא נצרכה אלא לפועל בכרם, ומקשה אימתי אי בשעת מלאכה התירה הוא ואי לאו בשעת מלאכה גזל מעליא הוא (וגזל תנא ליה רישא) ומשני בפחות מש"פ, ופירש"י דזה ישראל בישראל נמי אסור אלא מיעבר הוא דלא עבר אבל בבן נח לא נפק פחות מש"פ מכלל פרוטה, ואיתא שוב כיוצא בו דשפיכת דמים משכחת לר"י בן שאול דרודף שיכול להצילו באחד מאיבריו נהרג עליו ע"כ, וזה קשה מאוד דמאי כיוצא דשפיכת דמים איכא הא ש"ד מעליא הוא דהרי נהרג עליו וכמו דהקשה לעיל גזל מעליא הוא והכא ל"ש מ"ש רש"י בפחות מש"פ דבישראל אסור ומיעבר לא עבר, דכיון דנהרג ע"כ מיעבר עבר, ורש"י ז"ל נדחק הכא במאד מאד וכתב דמקרי כיוצא בו דש"ד משום דהוי קרוב להתיר ואינו מותר, וי"ל דזהו שהביא להרמב"ם לפרש מ"ש ר"י בן שאול נהרג דאינו ר"ל דהורגים אותו אלא דחייב מיתה ואין ממיתין אותו ולזה שפיר מקרי כיוצא דש"ד מודה לפחות מש"פ דאסור ואינו עובר, עד כאן דברי אחי נ"י.

והנה על מה שהעמיד כבוד אחי חביבי בפלפולו הזך את הסברא שבמל"מ גם לשיטת ר"ת אמינא ליה יישר אבל מה שכתב מקודם דגם לשיטת ריב"א נסתר סברא זו מסוגיא דסנהדרין על זה יש לטעון דהרי דברי אבא מארי זצוק"ל ברור מללו, דכיון דקרא מיירי בנתכוין להרוג לאחר, א"כ להריב"א שפיר מקרי ממון לזה ונפשות לזה דהא האש' שמשלם וולדותיה לא היתי' נרדפת ולא היתה היא רשאה להורגו כ"א זה שנתכוין אליו הרודף הוא היה רשאי, וא"כ חיוב מיתתו להאיש שכוון אליו וחיוב תשלומיו להאשה (רצוני דהולדות שהם בגוף האשה מיוחסים לה אף דהדמים להבעל מכל מקום אלו היה החיוב מיתה להאשה היה נקרא מיתה ותשלומין לאחד כמ"ש בתוס' כתובות דף ל בשם ר"י).

דף לד.

ולמ"ד דרבנן מאי טעמייהו דרבנן דפטרי כי קא פטרי רבנן אשארא. הקשו בתוס' אמאי אצטריך כלל למתני טבח בשבת, וי"ל דבאמת למסקנא ל"צ לאוקימתא דאומר בגמר זביחה עובדה דפירכת הש"ס דלאו דידיה טבח מיושב ג"כ בהאי אוקימתא דגנב מבית שומר, זולת לר"ל דס"ל דכל שאינו במכירה אינו בטביחה, לדידיה ע"כ דגם

במסקנא מיירי באומר בג"ז הוא עובדה דאל"כ תקשי מכי שחט פורתא אסרה בהנאה וליתא במכירה וליתא ג"כ בטביחה ואינו חייב על הגמר טביחה דלא שייך תירוץ תוס' דמשכחת מכירה במכרו לנכרי דהא ע"ז תופס דמיו, אבל לאינך דפליגי על ר"ל בזה, שפיר י"ל דלמסקנא דמוקי בגנב בבית שומר ל"צ לאוקמי דאומר בגמר זביחה עובדה, ולפ"ז י"ל דאי לא תני טבח בשבת לא היינו יודעים דטובח ע"י אחר חייב די"ל דמיירי בטובח ע"י עצמו ואי דטבח הוי קלב"מ י"ל דמיירי בהיפוך דאמר דרק בתחלת זביחה עובדה ועל הגמר ליכא חיוב מיתה וחייב בתשלומין, לזה תנא טבח בשבת דחיוב מיתה ג"כ על הגמר ומוכח דמיירי בטבח ע"י אחר. עי' עוד בחי' שבת דף ק"ו אות י"ב ואות י"ח. תד"ה אמר קרא לכם וא"ת לא לכתוב לא קודש ולא לכם כו', וי"ל דאי מהתם כו'. בפשוטו הו"מ לתרץ כיון דבאמת בשוגג מותר א"כ אפקא קרא דמעשה שבת אינו בכלל ל"ת כל תועבה דמדין תועבה אף בשוגג ואף בנעשה המעשה בממילא אסור וכמ"ש תוס' בחולין לענין צורם אוזן בכור דאינו אסור משום תועבה דא"כ לא משכחת בע"מ דשרי. (אאב"ה זה ימים לא כביר כתב לי אחי הג"ר שלמה נ"י בסוף אגרת שלום בזה"ל אני עומד כעת בקושית הש"ס פ' כל הבשר (ריש דף קטו) אלא מעתה מעשה שבת לתסרו פירש"י כגון המבשל בשבת כו' ואנן תנן במזיד לא יאכל הוא משום קנס אבל אחרים אוכלין, מה דפירש דהקושיא ממזיד ומהדיוק דרק משום קנס הוא ולא פירש דהקושיא ממאי דתנן בהדיא דהיינו בשוגג יאכל דכל שתעבתי כו' גם בשוגג אסור נ"ל משום דגם למאן דלא דריש כלל מלת קודש לא לאיסור ולא להיתר כמו שהוא לדעת המקשן י"ל דדרש מ"מ סיפא דקרא מחלליה כו' במזיד אמרתי לך ולא בשוגג וכעין המבואר בהתוס' שם (ד"ה היא קודש) דהאי מ"ד דדרש היתר מקודש מ"מ לכם דבסיפא דורש שלכם יהא ומותר בהנאה והנה התוס' בפ"ק דתמורה (סוף דף ד) כתבו דמש"ה צורם אוזן בכור לא נאסר משום ל"ת כל תועבה כיון דבנפל מום מעצמו שרי ל"ש בו כל שתעבתי אפילו נעשה בידים ודוקא בב"ח דגם בנפל מעצמו אסור, וכ"כ התוס' בקיצור הכא בחולין סוף (ד"ה כל שתעבתי), ז"ל וא"ת צורם אוזן בכור לתסר אפילו צרמו נכרי וי"ל דשרי רחמנא קדשים שהוממו א"כ אינו דבר מתועב עכ"ל ולפ"ז איני מבין בעניי כלל קושית הש"ס, דכיון דידענא ממחלליה דנתבשל בשבת בשוגג מותר וכש"כ נתבשל מעצמו א"כ על כרחיה אינו דבר מתועב דומה לצורם אוזן בכור, וא"כ א"צ לתרץ דרוש דהיא קודש ואין מעשיה קודש עכ"ל אחי שי', ולדבריו צ"ל שכוונת אבא מארי ז"ל על כרחיה בקושית הש"ס בחולין דאין ה"נ דהקשה דלתסר נתבשל בשבת אף בשוגג ואף בנתבשל

ע"י עצמו ודלא כפירש"י והיינו דדרשת דסיפא דקרא שייכים להדרש רק למ"ד קודש לאיסור דאל"כ דבריו הקדושים נסתרים מקושית הש"ס שם).
תד"ה מאי טעמא דרבנן. הא דלא הקשו תוספות כן מיד בתחלת הסוגיא דפרכינן אי בטובח ע"י אחר מ"ט דרבנן דפטרי היינו די"ל דס"ל לגמרא דסתמא קתני בשליח שוגג דיש שליח לדבר עבירה ור"מ מחייב אף במזיד מקרא דאו לרבות שליח אבל לרבנן פרכינן נהי דלא דרשי הנך קראי מ"מ בשוגג לחייב אבל לבתר דקאמר הש"ס דשחיטת שבת מטעם שחיטה שא"ר ומיירי במזיד א"כ חזינן דלא מיירי בכל גווני, לזה הקשו דמאי פרכינן למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דרבנן דלמ' גם אינהו לא מוקי בכל גוונא ומיירי בשליח מזיד ולא דרשי להני קראי.
[אשר הבין ממכתבי דאף בלא אייקר מקרי ישנו בגניבה כיון דאילו אייקר הי' חייב כשעת הגנבה. יפה כיוון דכוונתי רק דהברירה ביד הבעלים רצו תובעים מכח השאלה רצו תובעים מכח הגנבה והראיתי לדעת שכן הוא דהרי ביוקרא צריך לשלם כשעת הגנבה, א"כ ה"נ בלא אייקר יכולים הבעלים לומר דל חיוב שאלה מהכא אנן תובעים מכח הגנבה משו"ה טבח בחול מקרי איתא לגניבה אבל טבח בשבת דא"י לתובעו רק מכח השאלה הוא בכלל כל שאין גנבה כו'.
ומ"ש ידידי ב"א להשיג עלי בארוכה דהא גם מאן דרמי עלי' חיוב אונסין מעידן שאלה חייב על היוקרא כדאיתא בב"ק ס"ה תברא או שתי' דהיינו שבח דהוא תברא.
שותא דמעכ"ת נ"י בזה לא ידענא דהתם בב"ק אין החיוב יוקרא למפרע מעידן גניבה רק מעידן דתברא דחייב על עתה מטעם מזיק וכמו בא אחר והזיק דחייב המזיק לשלם כדהשתא ה"נ בהזיק הוא בעצמו. וה"נ בנ"ד דמה שטבח בדרך גניבה הוי כמו אלו בא אחר וטבח בדרך גניבה הי' חייב בד' וה' ה"ה בטבח הוא בעצמו דרך גניבה.
ואולם כך הי' לב"א נ"י לטעון דבאמת בההיא דבב"ק בגזל חביתא ותברא או שתי' החיוב רק עתה דהא אילו איתניס עתה ממילא לא הי' חייב רק כשעת הזול דשעת הגזלה דגזלן אין עליו דין שמירה רק דחייב על שעת גזלה, מש"ה בתברא חייב רק מטעם מעשה דידי' דהוא המזיק ועל אותו שעה בא החיוב ולא למפרע אבל בשומר אם אמרינן משעת שאילה דנראה דגם בנתייקר ונאנסה מעצמו חייב כפי שעת האונסין למפרע משעת שאילה דכך הוא חיובא דידי' דכל מה שיתחייב בשעת אונסין הוא חל למפרע מעידן שאלה דזהו בודאי אינו משמע דעל שיווי החפץ בשעת שאילה חייב מעידן שאילה ועל היוקר דאח"כ חייב משעת אונסין וגם סתמא אמרינן הניח להם אביהן אחריות נכסים חייבים לשלם משמע דגובים בכל מה שהי' חייב אביהן אלו הי' חי והיינו כשעת אונסין,

וא"כ יש לטעון דגם בטבח בחול בדרך גניבה נימא דמיקרי אין גניבה דכל החיוב הוא למפרע מעידן שאלה ואם נימא דמ"מ כיון דההוצאה מהעולם הי' ע"י טביחה זו וע"ז חייב למפרע מעידן שאילה מקרי איתא לגניבה, א"כ גם בטבח בשבת יהי' בכלל איתא לגניבה דהא ג"כ חייב אפי' על יוקרא דגניבה דל"ש קלב"מ כיון דגם אלו אחר טבחו הי' השומר חייב למפרע מעידן שאילה וכמ"ש תוס' גיטין נ"ג בההיא דהמנסך וא"כ מה בין טבח בחול לטבח בשבת הלא בשניהם חייב על היוקר דשעת גניבה. זהו מה שהי' אפשר לטעון.

אבל באמת גם זה אינו דמ"מ עיקר סברתי אף אם אין נ"מ מ"מ כיון דבאמת יש לחייבו ג"כ מכח חיוב גניבתו דאף שיש עליו חיוב בלא"ה מכח שאלה מ"מ בזה לא פקע מיני' שם גניבה דכמו דאם גנבה אחר הי' הגנב חייב, ה"נ הוא בגנב הוא עצמו א"כ הברירה ביד בעלים ויכולים לומר אנו תובעם מכח הגניבה ואין אנו רוצים השעבוד נכסים למפרע רק כאלו הי' אחר הגנב, משא"כ בטבח בשבת דבאים רק לתבוע אף היוקרא רק מכח עידן שאלה ולא מכח מעשה הגניבה, מקרי אין גניבה.

ובאמת יכילנא לאשכוחי גם נ"מ אם השומר קנה נכסים בין השאלה להטביחה זו ומכרם אחר הטביחה דמדאורייתא גובין ממשעבדי דמצד חיוב למפרע מעידן שאלה הוי לוה וקנה ומכר, אבל מצד חיוב הגניבה לא מקרי דאיקני דבזה ג"כ לענ"ד ברור דיכולין לומר אנו תובעים מכח הגניבה ודטבא להו עבדי להו, וא"כ אם ידידי ב"א מסכים דאפשר לומר כסברתי דכל שהחיוב קרן מקודם מכח שאלה לא מקרי יש גניבה דהחיוב ד' וה' רק אם מכח הגניבה הוא ד' וה', אזי לדעתי ישובי ברמב"ם לא רחוקה ממרכז האמת בעזה"י.]

דף לד:

הואיל וא"ר פפא משעת משיכה הוא דאתחייב ליה במזונותיה, ה"נ משעת שאלה אתחייב באונסין קמ"ל. משמע בפשוטו דקמ"ל דאינו חייב באונסין וכמבואר בסמוך במה דאמרינן והיינו דר"פ אבל אלו היה חייב משעת שאילה היה חייב ד' וה' כיון דמחויב בקרן מכח השאלה, והוי כמו גנב בע"ש וטבח בשבת, ובאמת הסברא מוקשה דהא מ"מ חיוב קרן דגניבה ליכא דחיוב קרן דשומרים הוא ענין אחר מצד שומרים אבל לא מחמת חיוב קרן דגניבה ויש נ"מ בדינא דמצד שאלה חייב כשעת אונסין ביוקרא וזולא ומצד חיוב קרן דגניבה החיוב כשעת גניבה ביוקרא וזולא, ובשאל פרה בחול וטבחה בחול לשם גניבה דחייב ד' וה' לא מצד חיוב קרן דשאלה אלא דבטביחה לשם גניבה כיון דאיכא קנין שינוי מעשה הוי הטביחה ג"כ ענין גניבה וחיוב גניבה וחיוב טביחה בהדדי אתיין.

ומה"ט נראה דמדוקדק לישנא דרבה גנב וטבח בשבת פטור דאם אין גנבה ומאי אריא טבח בשבת אפילו טבח למחרתו בחול פטור דהא ליכא חיוב גנבה, ולזה נראה דאלו טבחו בחול הטביחה עצמו הוי גנבה וטביחה, דאף די"ל כיון דגנבו תחלה אין לחייבו על הטביחה משום גנבה דאין גונב אחר גנב חייב דמ"ש דגנב אחר הגנב או שהוא עצמו חזר וגנבו, מ"מ י"ל כיון דהגנבה היה בשבת ולא קם ברשותו לשום חיוב דקלב"ם לא נעשה גנב בזה ומש"ה בטבח בחול שפיר מקרי גנבה, וא"כ בשאל פרה מע"ש וטבחו בשבת דמצד דטביחה הוי גנבה הא קלב"מ ומצד חיוב שאלה מ"מ מקרי אם אין גנבה דהא ליכא חיוב קרן מדין גנבה.

ומה"ט נ"ל ליישב פסקא דהרמב"ם דפסק לדר"פ ובההיא דסמוך פסק כמאן דמתני ארישא והוי סתירה דהא אמרינן מאן דמתני ארישא ופליגא דר"פ, והה"מ כ' דהרמב"ם היה לו גירסא אחרת ולע"ד דהרמב"ם גריס בהיפוך דבל"ק אמרי' והיינו דר"פ והיינו דמה דאמרינן שאילה חייב במזונותיה קמ"ל היינו דקמ"ל דאף דמשעת שאילה חייב באונסין מ"מ פטור מד' וה' כיון דליכא חיוב קרן דגנבה אבל לא דקמ"ל דאינו חייב באונסין דא"כ הו"ל למנקט הדין בעלמא דאינו חייב באונסין מעידן שאלה ואין לו שייכות לדין ד' וה', אלא ודאי דפירושו דקמ"ל דמ"מ מקרי אם אין גנבה כיון דחיוב קרן דגנבה ליכא, ולזה אמרי' בל"ק היינו דר"פ אבל ללישנא בתרא דאינו חייב משעת משיכה ע"כ דפליגי דר"פ דמדברי ר"פ מוכח דס"ל דבאמת חייב משעת שאלה אלא דפטור מד' וה' וכנ"ל ונכון בעזה"י.

בחור אחד הביא כרים וכסתות מבית אביו ואח"כ השאילן לבחור אחר, ועתה רצה לחזור וטוען כי אבותיו אינם רוצים להשאיל רק לו לבדו, ואין השואל רשאי להשאיל. ונסתפקתי כיון דהא דאין השואל רשאי להשאיל בדיעבד לא הוי גזלן כשהשאילן לאחר, דכיון דמסרן לבן דעת ולא מיחשב פושע, א"כ י"ל דבדיעבד אין להוציא תוך זמן ימי השאלה. וראיה מהך דהניח להן אביהן פרה שאולה יורשין משתמשין כל ימי שאילתה, ואי בדיעבד נמי כששאל השואל לאחר יכול להוציא המשאיל, אמאי ירשין משתמשין, אלא ודאי דבדיעבד שפיר דמי, ויורשין כדיעבד דמי. אח"כ ראיתי בתשובת הרשב"א שהרגיש בקושיא זו, והביאו הב"י בחו"מ (סי' שמ"א) עיי"ש, וא"כ משמע מדברי הרשב"א איפכא, ועיין שם שתירוצו צ"ע.

שם ריש לקיש מ"ט לא אמר כר"י אמר לך כיון דאלו אתרו כו' כי לא אתרו ביה נמי חייב. תמוה לי לפי ב' תירוצים דר"ת לעיל (ל"ב ע"א בתוס' ד"ה אלמא קסבר עולא) הא מ"ש תוס' דע"כ אין טעמו דעולא מגזה"כ דהנערה דדלמא מיירי רק בלא אתרו א"כ תקשי

הכא לר"ל למה מוקי כר"מ הא גם לרבנן חייב קנס מקרא דהנערה ואף באתרו דהא לר"ל אתרו ולא אתרו שוים ואף אם נימא דר"ת ס"ל דאף לר"ל מ"מ הגזה"כ ראוי לאוקמיה רק במסתבר יותר דהיינו בלא אתרו ומיושב באמת קושיא תוספות דלעיל על ר"ת מ"מ עכ"פ בלא אתרו הוי גזה"כ ולוקי מתני' באמת בלא אתרו ומתוקמי אף כרבנן.

והתירוץ הב' (בתוס' ישינים שם) בשם ר"ת דפירכת הש"ס אלמא קסבר עולא מבושת ופגם מדאמר עולא אחותו בוגרת הא איכא בו"פ זהו פשיטא דלא שייך הכא דמ"מ הו"ל לר"ל לאוקמי כרבנן ומטעם גזה"כ ואף אם נימא כמ"ש המהרש"א לעיל (ד"ה והא קיי"ל) דמתני' דאלו נערות שיש להם קנס משמע דגם חייבים בבושת ופגם וא"כ י"ל דר"ל בא לתרץ אף מבו"פ, גם זה אינו דלענ"ד ברור דגם בו"פ הוי בכלל גזה"כ דהנערה דאתקיש להדדי בו"פ במקום קנס לקנס וכדמוכח ממה דנדחקו דפירכת הש"ס מכח פירכא דבוגרת נמי הא איכא בו"פ ולא כתבו בקיצור דפירכת הש"ס ממה דמשני כאן באחותו נערה הא מ"מ יקשה אמאי משלם בו"פ (ואין לדחות כיון דמשום קנס הוי גזה"כ דממונא משלם ולא לקי ממילא חייב בו"פ כיון דלא לקי, דהא אם נימא דהקנס מגזה"כ והיינו ע"כ משום דבעלמא חייבי מלקות שוגגים פטורים א"כ לגבי בו"פ לפטר דאף דמכח שילום הקנה לא לקי מ"מ הוי כח"מ שוגגים פטורים, ואי דנימא דזהו עדיף מדלא אתרו בממנ"פ דא"כ ממילא הדרי קושייתנו לדוכתא על ר"ל הא לרבנן גזה"כ הוא בקנס דממונא משלם ולא לקי וממילא חייב בו"פ).

גם מדברי התוס' לעיל ד"ה ולאפוקי מדרנח"ב שהקשו דלמא גזה"כ מקרא דהנערה ולא תירצו דמתני' משמע דחייב ג"כ בבו"פ לדעת המהרש"א אע"כ צ"ל דבו"פ בכלל קנס דהוא גזה"כ דלשלם, ועיקר דברי ר"ת לעיל, הא דאמרינן בוגרת האיכא בו"פ דבבוגרת ליכא גזה"כ א"כ קושייתנו במק"ע לר"ל דהא באמת מתני' אתיא ג"כ כרבנן ומגזה"כ. וצע"ג.

תד"ה ורבי מאיר וכו'. מה שהקשה המהרש"א ונדחק בזה, לא הבנתי התחלה לקושייתו, דהא י"ל דהסוגי' דמכות כפ"מ דס"ל לרוב האמוראים לר"מ גם בקנס אינו מת ומשלם. הרי דמסברא אין מחלקי' בין ממון לקנס והוצרך ללמוד ממש"ר, ופשוט.

דף לה.

בפירוש רבתה תורה חייבי מלקיות כו' היכא רבתה אמר אביי אתי' רשע רשע. קשה לי איך אמר אביי (בב"מ דף צא ע"א) ה"מ ר"מ היא דאמר לוקה ומשלם, והיינו אף דטעמא דר"ע דעדים זוממין קנסא מ"מ גם בממון לוקה ומשלם כיון דכדי רשעתו דכתיב בע"ז דהוי קנס לא מיירי בממון ומלקות רק במיתה ומלקות ממילא לית לן לימוד דאין לוקה

ומשלם כמ"ש תוס' בב"מ שם וכן בשמעתין דהכא (דף לד ע"ב ד"ה ור"מ) והא לאביי ל"צ קרא כלל דנילף דאינו לוקה ומשלם בגז"ש דרשע רשע ממיתה וכמ"ש התוס' להדיא דלקמן דמצרכינן קרא לממון ומלקות לא קאי לאביי דלדידיה ל"צ קרא דילפינן רשע רשע וא"כ אמאי לר"מ בממון לוקה ומשלם.

ואף אם נדחוק דאביי דנפשיה ס"ל כר"י דלא דריש רשע רשע אבל אליבא דר"ל יסבור באמת דר"מ ס"ל דבממון אינו לוקה ומשלם, מ"מ קשה איך ס"ל לאביי אליבא דר"ל דאתי' רשע רשע א"כ נילף בממון דאינו לוקה ומשלם מגז"ש דרשע רשע ממיתה ובקנס אף מת ומשלם בגז"ש דרשע רשע מיתה ממלקות ואיך מוקי ר"ל מתני' כר"מ א"כ יקשה בתו דהא באמת מהראוי דבקנס מת ומשלם בגז"ש דרשע רשע וצע"ג.

שם אמר אביי אתיא רשע רשע רבא אמר אתיא מכה מכה. וא"ת ר"י אמאי לא דרש מכה מכה דהא בפרק החובל הוא ברייתא ובתוס' הקשו כן וי"ל להך תנא דאצטריך קרא דמכה מכה לתשלומין, ממילא ליכא אם אינו ענין וקיימי' דהקרא בהכאה שיש בו ש"פ וליכא מלקות וליכא לימוד לפטור מממון וכמו שהקשו תוס' בעצמם ד"ה אם אינו ענין ואף אם נימא דלמסקנא דמיירי בקרע שיראים מיירי גם בהכאה דש"פ דפטור מהשיראין אף דבלא"ה לא לקי היינו לר"ל דלא אתרו פטור והוי לגבי השיראין כלא אתרו, מ"מ איך נלמוד מה מכה בהמה כו' אף מכה אדם לא חלקת הא גם במזיד עדיין לא ידענו דפטור מהשיראין דהא ממילא לא לקי משום חבלה, ועיין מהרש"ל דכ' דלמסקנא דמיירי אף בהכאה ש"פ, ולענ"ד צ"ע לומר כן והתוס' דחקו ליישב קושיא זו ותמהני.

תד"ה מאי לאו כו', ודריש ונתת נפש כו', בהשקפה ראשונה, אמרתי דכוונתם הא דמחייב ר"ל ממון, היינו דדוקא בשוגג פטור דהי' שייך בי' מיתה אלו אתרו בי', אבל באינו מתכוין חייב דל"ש בי' אתרו בי', אמנם נ"ל דלית' דא"כ היכי פריך ר"ל לר"י מאי לאו אסון ממש הא גם לדידי' תקשי בלא מתכוין אף אם יהי' אסון יהי' חייב דמי ולדות. ולזה נלע"ד דכוונת תוס' דר"ל סבירא ליה דאותו ממון חייב וכמה שכתבו תוס' בסמוך לר', והיינו דר"ל ס"ל ממש דאותו ממון חייב ומש"ה ס"ל דקרא היינו אסון ממש, ונתת נפש היינו ממון, ומש"ה ניחא לדידי' קרא דלא יהיה אסון, דאם הי' אסון הי' פטור מהולדות כיון דלגבי ולדות הוי ממון אחר. דח"מ שוגגי' פטורי', ואף דתוס' כתבו בסמוך ד"ה מתניתי' כמאן, דבמתניתין דהכא הוי כמו אותו דבר ואפ"ה קאמר הש"ס דר"ל לא מוקי כר"י כיון דאלו אתרו כו', נלענ"ד דה"ק הש"ס דר"ל ס"ל דבכ"מ מלקות שוה למיתה ולר' בכ"מ אותו ממון חייב, ולחזקי' גם במלקות אותו ממון פטור, וא"כ מתניתי' דפטור בבתו ע"כ דאתי' כתנא דב"ח דגם אותו ממון פטור, וממילא גם בממזרת ואחותו משום

מלקות, ולר' ע"כ מתני' מיירי באתרו בי' מדפטר בבתו, ומש"ה הוצרך ר"ל לאוקמי כר"מ דלוקה ומשלם, ור"י דס"ל דמלקות לא אתקוש מוקי למתני' בלא אתרו ומתני' אתי' כתנא דב"ח דאף אותו ממון פטור. ומש"ה פטור בבתו, כנלענ"ד נכון. אח"כ ראיתי במהרמ"ש שדחה פי' זה מכח דברי תוס' דלקמן דמתני' הוי לאותו דבר, ובחר לעצמו כפי' הראשון שכתבנו לחלק לר"ל בין שוגג לאינו מתכוין, ולולי שידעתי בעצמי מך ערכי מבלי להרים ראש נגד המהרמ"ש הי' נלע"ד עיקר כמו שכתבתי.

תוס' ד"ה ומי איכא וכו' א"כ מתני' סברה. כעין זה בב"מ דף ח ע"ב תוס' ד"ה מנהיג לחודיה.

בא"ד ולפ"ז מצינו למימר דמפקא מרבי ומדרבנן. קשה לי לפ"ז מה פרכי' על ר"ל וכ"ת ר"מ לוקה ומשלם לית ליה והתנא וכו' דלמא ר"מ ס"ל כר"י דלא ס"ל כתנא דבי חזקיה ובטבח בשבת מיירי בלא אתרו ביה ומתני' דבא על בתו באתרו ורישא דבא על אחותו אף באתרו דהא ר"מ ס"ל לוקה ומשלם, דכרבי לחוד לא מצי לאוקמי דא"כ דבא על בתו באתרו גם באחותו ליפטר לזה מוקי כר"מ דס' לוקה ומשלם ובאמת סבר ר"מ כרבי דחייבי מיתות שוגגים חייבים, וצלע"ג.

תד"ה רבא אמר וכו' תמהני לאביי אליבא דר"ל דל"צ כדי רשעתו לממון ומלקות ממילא גם לר"מ דס' עדים זוממי' קנסא וילפי' ממש"ר דלוקי' ומשלמי', מ"מ בעלמא בממון יהי' הדין דאינו לוקה ומשלם דל"ש בזה תירוץ התוס' ל"ד ע"ב ד"ה ור"מ לוקה ומשלם, דהא לא ילפי' כלל זה מקרא דכדי רשעתו (והא דאמר אביי בב"מ צ"א ע"א גבי חסמה ודש בה דהא מני ר"מ היא היינו דאביי ס"ל לעצמו כר"י דלא דרשי' רשע רשע) וא"כ ממילא יהא הדין דבקנס מת ומשלם, דבתחלה ילפי' דבקנס לוקה ומשלם ושוב ילפי' בהיפוך רשע רשע ממלקות דגם מת ומשלם, וא"כ איך מוקי ר"ל מתני' כר"מ דא"כ קשי' בתו, וצלע"ג.

דף לה:

ת"ר עריות ושניות כו' הממאנת אין לה לא קנס ולא פיתוי. שאינה בחזקת בתולה הואיל ונשאת וכמ"ש רש"י ומאי דלא נקט אשה שנשאת ונתגרשה י"ל דכמו דאמרינן בנערה מפותה דמחלה ה"נ בקטנה שהגיעה לעונת הפעוטות דכמו דמתנתן מתנה ה"נ יכולות למחול (כמ"ש בתוס' לקמן דף פו ע"א ד"ה תיזל) והנה בגיטין (דף סה ע"א) אמר רבא ג' מדות בקטן צרור וזרקו כו' וכנגדן בקטנה מתקדשת במיאון הפעוטות מקחן מקח כו' וכנגדן הקטנה מתגרשת בקידושי אביה, וא"כ מש"ה לא מצי למתני נשאת ונתגרשה כיון דלאחר שנשאת א"י אביה לקבל גיטה אף בקטנותה כמ"ש רש"י קידושין (דף מג ע"ב) וע"כ דהיא עצמה קבלה גיטה דהגיעה לעונת הפעוטות ולא הוי מצי למתני ולא פיתוי

דהא פשיטא דהא מחלה מש"ה נקט ממאנת דמשכחת דהגיעה לצרור וזרקו ועדיין לא הגיעה לעונת הפעוטות דלא מהני מחילתה, ואין צורך למ"ש התוס' דס"ל דנתארסה ונתגרשה אין לה קנס.

וא"ת הא למסקנא מיירי בממאנת נערה וע"כ דאין לה פיתוי לאו דוקא וכמ"ש בתוס' וא"כ יקשה דליתני נשאת ונתגרשה, ויש לומר דלמסקנא ליכא קושיא דליתני נשאת ונתגרשה די"ל דנקט ממאנת לדייק ולהורות דנערה יכולה למאן. ובהכי מיושב קושית התוס' על רש"י דמנ"ל לדייק הא קטנה דעלמא יש לה קנס דלמא מיירי במיאנה בקטנותה ואחר שגדלה בא עליה זה, והיינו די"ל דהכי דייקינן דאם איתא דבא עליה אחר שגדלה ומה דנקט ואין לה פיתוי הוא לאו דוקא יקשה דאמאי לא נקיט נשאת ונתגרשה אע"כ דלא פיתוי הוא בדוקא דבא עליה בקטנותה קודם שהגיעה לעונת הפעוטות דל"ש כן בנשאת ונתגרשה וכנ"ל ושפיר מוכח דקטנה דעלמא יש לה קנס, ולזה משני דמיירי בנערה ממאנת ושפיר י"ל דלא פיתוי לאו בדוקא ומה דלא נקט נשאת ונתגרשה היינו דבעי לאורויי הך דינא דיש מיאון בנערה.

אבל באמת לא ניחא לי בכך דהא מגוף דין דממאנת עדיין אינו מוכח דנערה ממאנת דהא משכחת בבא עליה אחר שגדלה, גם לעשות הוכחה מדלא נקט נשאת ונתגרשה יקשה דלמא באמת דנתארסה ונתגרשה אין לה קנס ומכ"ש נשאת ונתגרשה, (אאב"ה רצונו דבתירוץ זה נרויח דאצ"ל דסבר כן אבל מ"מ אפשרות הוא ואיך יוכיח). וי"ל בדרך אחר דהא דמיירי דבא עליה אחר היינו שבא עליה קודם המיאון דלפי שעה אין לה קנס דהא מדרבנן אינו רשאי לקיימה (וכמ"ש הכ"מ בהל' נערה בתולה) דכל שאסורה מדרבנן מקרי א"ר לקיימה (וכ' המ"ל דלפ"ז הא דפרכי' על שניות הא מדאורייתא מחזי חזי היינו כיון דנקט עריות דמשמע דבחייבי לאוין יש קנס והיינו כשמעון התימני דולו תהיה היינו אשה שיש בה הוי' ובזה בודאי באיסור דרבנן מקרי יש בה הוי' דהא הקידושין תופסים בה עיי"ש) וא"כ כשבא עליה קודם מיאון לא היה חייב קנס אלא דלאחר מיאון דיעקרו הקידושין למפרע אגלאי מלתא דראוי' לקיימה אלא דאין לה קנס דבחזקת בעולה וא"כ שפיר נקט אין לה פיתוי דמדין מחילה ליכא דהא בעידן ביאה לא היה חיוב קנס כלל והוי כההיא דירושלמי שהביאו תוס' בלא עמדה בדין עד שמת אב דאפילו מפותה יש לה קנס דלא הוי מחילה כיון דבעידן ביאה לא היה הקנס שלה, ולאוקימתא קמייתא דהברייתא כר"ש התימני דבעי' יש בה הויה י"ל באמת דקאי לפי שינוי' דרפרם דממאנת היינו הראויה למאן.

ומעתה מיושב היטב קושית תוס' דשפיר דייק הא קטנה דעלמא יש לה קנס דע"כ מיירי דבא עליה קודם המיאון דליכא לאוקמי בבא עליה אחר המיאון כשגדלה דיקשה איך קתני ולא פיתוי הא מחלה, ולזה משני דבאמת ס"ל דנערה ממאנת ובא עליה כשגדלה קודם המיאון ולא הוי מחילה כיון דבעידן ביאה ליכא חיוב קנס דא"ר לקיימה. וממילא מיושב דלא מצי למיתני נשאת ונתגרשה דאם בא עליה קודם הגירושין בלא"ה פטור דקלב"מ ובבא עליה אחר הגירושין לא הו"מ למנקט אין לה פיתוי דהא מחלה.

תד"ה מתניתין כמאן כו'. נלע"ד ביאור דברי תוס' דאלזי לתירוצם א' לעיל ד"ה ומי איכא כו' דר' מחלק בין אותו ממון לממון אחר, ומ"מ לא הו"מ להו לתוס' להקשות בפשיטות דדלמא רבה סבר כר'. דא"כ גם בבא על בתו יהי' חייב כיון דהוי לאותו דבר, והא דר"ל מוקי מתני' כר"מ אף דאיהו סבר ג"כ כר' דלאותו ממון חייב כמש"ל היינו ג"כ מהאי טעמא דא"כ בבתו אמאי פטור, וע"כ או דמתני' דבתו באתרו בי', או כתנא דחזקי', מש"ה הוצרך לאוקמי כר"מ. ולזה הקשו תוס' הכא דדלמא רבה מוקי' למתני' כתנא דחזקי' ומש"ה פטור דאף אותו ממון פטור (באותו ממון), ומ"מ לענין מלקות ס"ל לר"ל לחלק בין אותו ממון דחייב משום תחת תחת, ובין ממון אחר הגז"ש דרשע רשע כנלענ"ד נכון ואין מהצורך להדחוקים.

בא"ד ונראה דר"פ אפילו ס"ל כר"ל מצי לאוקמי כעולא. וי"ל עוד דר"פ לעצמו מצי סבר כעולא וכר"ל ולי"כא קושיא דכיון דתחת תחת אתיא דהכא ממונא משלם גם בבא על בתו לחייב כקושית מהרש"א דלעיל, די"ל דס"ל דטעמא דר"ל כרבא דאתיא מכה מכה דלא ילפינן כלל ממיתה וכמ"ש לתמוה על המהרש"א בזה, לזה פריך לאביי לשיטתו דס"ל דאתיא רשע רשע מש"ה ליכא לשנויא כדעולא דא"כ גם בא על בתו חייב כקושי' מהרש"א.

והיה נלענ"ד לתרץ ג"כ קושיית' כעין זה, והיינו למ"ש תוס' לעיל דעולא סבר רק בתלת מילי דממונא משלם. וע' מהרש"א שם שהקשה דכמו דמרבי' ח"ל נרבי ג"כ חייבי מיתות כיון דלר"ל מלקות ומית' משפט א' להם ע"ש. ובאמת סברתו ניחא לאביי דסבר בטעמא דר"ל משום גז"ש דרשע רשע וילפי' חייבי מלקות ממיתה. אם כן לגבי קנס נערה נלמוד ג"כ מיתה ממלקות. וכמו כן לרבא למ"ש תוס' דהכאה הכאה הוי גז"ש, ויש ללמוד ג"כ הכאת אדם דכי יתן מום בעמיתו ממכה אדם יומת, אבל לגירסת תוס' וסמוך לי' דמהיקשא ילפי' הכאת אדם מהכאת בהמה ולא מצינו כלל דמלקות שוה למיתה, לית' לקושי' מהרש"א הנ"ל, וא"כ י"ל דר"פ לנפשי' לא קשי' די"ל דס' כעולא ובקנס גזה"כ הוא מגז"ש דתחת תחת, ומ"מ בתו פטור דס"ל מהיקישא דהכאה הכאה, ואמרינן דוקא גבי

מלקות גלי רחמנא ולא במיתה, אבל לאביי לשיטתי' דיליף רשע רשע, א"כ י"ל דילפי' תחת תחת דתקשי בתו נמי וכקושי' מהרש"א הנ"ל.
אמנם אחר העיון הדק היטב. הדרנא בי, דהרי לרבה ולר"פ בלא"ה ע"כ לית להו גז"ש דרשע רשע דהא לר"מ דסבר גם בממון לוקה ומשלם אף דממש"ר ליכא למילף רק קנס. ע"כ היינו כמ"ש תוס' לעיל כיון דכדי רשעתו אתי' למית' ומלקות, ממילא ליכא לימוד למפטרי' מממון, וא"כ אם אית' להגז"ש דרשע רשע תקשי לר"מ דנילף בממון מלקי לקי ממונא לא משלם מגז"ש דרשע רשע ממיתה, וכמ"ש תוס' ד"ה רבא אמר וכו' דהא ע"כ לר"מ ס"ל גז"ש דרשע רשע, דגם לר"מ אין העדי' חייבי' מלקות עד שיגמור הדין, אע"כ דר"פ ואביי ס"ל כרבא דרשע רשע לא אסו' רק בגוף דין מלקות אבל לא לענין פטור ממון, ולאביי באמת ע"כ ס"ל הא דר"מ ס"ל אף בממון לוקה ומשלם משום דגמר ממש"ר דמסברא לא מחלקי' בין קנס לממון, וא"כ לית' לדברינו, ודוק.
תד"ה הממאנת, הו"ל למנקט כל אשה שנשאת ונתגרשה וכו'. לכאורה י"ל דבאמת כמו דאמרי' דנערה מפותה מחלה, ה"נ קטנה כל שהגיעה להפעוטות דמתנתן מתנה, ה"נ יכולה למחול, וכמ"ש תוס' לקמן (דף פו ע"א) ד"ה תיזיל דפעוטות יכולי' למחול, והנה בגיטין (דף סד ע"א) אמר רבא ג' מדות בקטן צרור וזרקו וכו' וכנגדן מתקדשת במיאון הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלי' וכנגדן הקטנה מתגרשת בקדושי אבי' כו' וא"כ מש"ה לא מצי למתני נשאת ונתגרשה דהא אבי' א"י לקבל הגט כיון דנשאת כמ"ש רש"י קידושין (דף מג ע"ב) וע"כ דהיא בעצמה קבלה הגט והיינו דהגיעה לעונת הפעוטות וממילא לא הו"מ למתני ולא פיתוי דהא פשיטא דכבר מחלה משום הכי נקט ממאנת דמשכחת דהגיעה לצרור וזרקו ועדיין לא הגיעה לפעוטות דלא מהני מחילתה. אמנם זה אינו מספיק דהא למסקנא מיירי בממאנת בנערה וע"כ אין לה פיתוי לאו דוקא, ואם כן תקשי דלתני נשאת ונתגרשה, ולזה יש לומר דלמסקנא בלא"ה לק"מ דנקט הממאנת כדי לדייק ולהורות דנערה יכולה למאן, ובזה היה נראה דמיושב קושיית' הראשונה דהש"ס הוכיח שפיר הא קטנה דעלמא אית לה קנס, דל"ל דמיירי בבא עלי' כשהיא נערה, א"כ ע"כ לאו דוקא נקט ולא פיתוי ותקשי לנקוט נשאת ונתגרשה, אע"כ דלא פיתוי דוקא ומיירי בקטנה שלא הגיע' לפעוטות ולא מצי למנקט נשאת וכנ"ל, ולזה משני הגמרא דמיירי בנערה ממאנת. ובאמת ולא פתוי לאו דוקא והא דנקט ממאנת היינו לאורויי דנערה יכולה למאן. אמנם עדיין יש לפקפק דאי הבריית' נקט ממאנת לאורויי דגדולה יכולה למאן. איך נשמע זה, דהא אפשר שזה בא עלי' כשהיא גדולה. ואיך נשמע זה מענין ממאנת.

ואמרתי בדרך אחר, והיינו למה דהקשה הגאון בספר כתובה על קושיית תוס' ד"ה ולא פיתוי, שהקשו דתיפוק לי' דמחלה. הא לשיטת תוס' דמיירי דהבעל בא עלי' וקודם מיאון בודאי לא הי' שייך קנס ול"ש מחילה והוי כמו לא עמד בדין עד שמת האב. ואף דבידה למאן מ"מ מקרי דבר שלא בא לעולם כיון דבעי' ב"ד למיאון, ומי יימר דמזדקקי תלתא כמו דאמרי' לענין גירות פ"ג דקידושין, ע"ש. והנה לענ"ד גם לשיטת רש"י נוכל לתרץ כן, והיינו למ"ש הכ"מ בהל' נערה בתולה, דאסורי דרבנן מקרי אינו ראויה לקיימה וכ' המ"ל דלפ"ז הא דפריך הש"ס אשניות הא מדאוריית' מחזו חזי היינו כיון דנקט עדות ע"כ דס"ל דבח"ל חייב קנס, וע"כ דס"ל כשמעון התימני דיש בו הוי', ובזה בודאי בדרבנן מקרי יש בה הוי' דהא קידושין תופסי' בה ע"ש, וא"כ י"ל דלרש"י מיירי דאחר בא עלי' קודם מיאון ובאותו פעם בודאי לא היה שייך קנס לשמעון התימני דהא אינה ראויי' לקיימ' כיון דמקודשת לזה מדרבנן, אלא דלאחר מיאון דנעקרו הקידושין למפרע ואגלאי מלת' דראויה לקיימ' ואינה אסורה עליו דגם להבעל מותרת כדאית' בב"ש (סי' קעח סק"ג) ומ"מ מותרת להבועל הי' מהראוי לחייב קנס אי לא דמחזקי' לה לבעולה. וא"כ מש"ה נקט ולא פיתוי דלא הוי מחילה כיון דבאותו פעם לא הי' מגיע קנס, ולאוקימת' קמיית' הברייתא כשמעון התימני י"ל באמת דקאי באוקימת' דרפרם הראויי' למאן ומיירי בקטנה ונקט שפיר ולא פיתוי, ומעתה מיושב שפיר קושי' תוס' דשפיר דייק הש"ס הא קטנה דעלמא יש לה קנס דהא ע"כ מיירי בבא עלי' אחר קודם מיאון, דאי לאחר מיאון וכשהיא נערה תקשי למ"ל דנקט ולא פיתוי הא מחלה לה, ולזה משני באמת דמיירי בנערה ובא עלי' קודם מיאון דנערה יכולה למאן ולא הוי מחילה כנ"ל, וממילא מיושב קושיית' ב' דלא הו"מ למנקט בנשאת ונתגרשה דאם בא עלי' אחר קודם גירושי' בלא"ה פטור דקלב"מ ובבא עלי' אחר גירושין לא הו"מ למנקט ואין לה פיתוי, דכבר מחלה וכנ"ל, וק"ל.

תוס' ד"ה הממאנת, וקשה לר"י דא"כ היכי דייק, ונ"ל ליישב קושייתם עפ"י מה שכתבו אח"כ ואין להקשות אמאי לא נקט ניסת ונתגרשה, ולכאורה י"ל דכמו דאמרינן דבנערה מפותה אין לה קנס דמחלה, ה"נ בקטנה שהגיעה לעונת הפעוטות כיון דמתנתן מתנה ה"נ יכולים למחול, וכמ"ש תוס' לקמן (דף פ"ו ע"א) ד"ה תיזל.

והנה בגיטין (דף ס"ד ע"א) אמר רבא ג' מדות בקטן צרור וזורקו וכו' וכנגדן מתקדשת במיאון, הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלים וכנגדן מתגרשת בקדושי אביה וא"כ מש"ה לא מצי למתני נישאת ונתגרשה דהא אביה א"י לקבל הגט כיון דנשאת כמ"ש רש"י קדושין (דף מ"ג ע"ב) וע"כ דהיא עצמה קיבלה הגט, דהיינו דהגיעה לעונת

הפעוטות ולא הו"ל למיתני ולא פתוי דהא מחלה, ולזה נקט ממאנת, דמשכחת בצרור וזרקה דלאו בת מחילה היא, אמנם זהו אינו מספיק, דהא למסקנא דמיירי בנערה ממאנת, וע"כ אין לה פתוי לאו בדוקא, ויקשה דהו"ל למנקט נשאת ונתגרשה ואך בזה י"ל דלמסקנא בלא"ה ל"ק, אמאי לא נקט נשאת ונתגרשה די"ל דנקט ממאנת לאתויי דנערה יכולה למאן, ולפ"ז ניחא דשפיר דייקינן הא קטנה דעלמא יש לה קנס, דל"ל דבא עליה כשהיא נערה, א"כ ע"כ לאו דוקא נקט ולא פתוי ותקשי אמאי לא קתני נשאת ונתגרשה, אע"כ דולא פיתוי בדוקא ומיירי בקטנה שלא הגיעה לפעוטות, ומש"ה לא מצי למנקט נשאת ונתגרשה.

אמנם עדיין יש לפקפק, דאם הברייתא נקט ממאנת לאורויי דגדולה יכולה למאן הא כיון דולא פיתוי לאו בדוקא איך נשמע דגדולה יכולה למאן, הא י"ל דבא עליה אחר שגדלה, ודוחק לומר דמדלא נקט נשאת וגרשה, ע"כ מוכח דממאנת אשמעינן דגדולה יכולה למאן, כיון דבעצמותו מדינא דממאנת אינו מוכח, גם היסוד דפרכת הש"ס הי' מדלא נקט נשאת ונתגרשה, הא באמת תירוץ תוס' נכון, די"ל דהברייתא ס"ל דנשאת ונתגרשה אין לה קנס.

ולזה י"ל בד"א, והיינו די"ל דרש"י ס"ל דולא פיתוי הוא בדוקא ומה דהקשו תוס' דהא מחלה, י"ל דהיינו למ"ש הכ"מ בהל' נערה בתולה דאיסורי דרבנן מקרי אינה ראויה לקיימה, וכתב המ"ל דהא דפרכינן אשניות הא מדאורייתא מחזי חזי, היינו כיון דהברייתא נקט ערוה, ע"כ דס"ל דבח"ל יש לה קנס, וע"כ דס"ל כר"ש התימני דבעי' יש בה הוי', מש"ה פריך שפיר הא מדאורייתא מחזי והקדושין תופסין ומקרי יש בה הוי', וא"כ י"ל דהאחר שבא עליה קודם המיאון בשעת מעשה לא הי' מגיע לה קנס לר"ש בן מנסיא, דלא היתה ראויה לקיימה מדרבנן, כיון דמקודשת לזה מדרבנן אלא דלאחר מיאון דנעקרו הקדושין למפרע ואיגלאי מלתא דראוי לקיימה, דאינה אסורה עליו משום אחת לבועל, דהא גם לבעל מותרת [אאב"ה וכמ"ש הב"ש סי' קע"ח ס"ג] מהראוי היה לחייב קנס אי לאו טעמא דמחזיקינן אותה לבעולה, וא"כ לא הוי מחילה כיון דבשעת ביאה לא הי' מגיע לה קנס, וליכא דלמחלה, וכמו בלא עמד בדין עד שלא מת האב דקנסה לעצמה, ול"א דמחלה כיון דבשעת ביאה לא הי' הקנס שלה, [ובאמת מה"ט יש לעיין על תוס' מאי הקשו דלא פיתוי הא ממילא מחלה לשיטתייהו דהבעל עצמו אנסה או פיתה אותה ליכא מחילה, כיון דבשעת ביאה הי' בעלה, ולא הי' שייכת קנס], ולאוקימתא קמייתא דמוקי כר"ש התימני י"ל דבאמת היינו לאוקימתא דרפרם דממאנת היינו קטנה הראויה למאן ונקט שפיר ולא פיתוי, אבל לאוקימתא דמיירי בנערה ממאנת

היינו לאוקימתא דהברייתא כר"ש בן מנסיא, ובעידן דבעלה לא הי' קנס, כיון דלא הי' ראויה לקיימה, ומעתה ממילא מיושב קושיית תוס' דשפיר דייקינן הא קטנה דעלמא יש לה קנס, דהא ע"כ מיירי דאחר בא עליה קודם מיאון, דאי לאחר מיאון וכשהיא נערה תקשי איך שייך ולא פיתוי הא מחלה, ולזה משני דמיירי בנערה ממאנת, ובא עליה האחר קודם המיאון, דל"ש מחילה כיון דבעידן דבעלה ליכא קנס דא"ר לקיימה, וממילא מיושב קושייתם ב' אמאי לא נקט נשאת ונתגרשה, דאם בא עליה אחר קודם גירושין פשיטא דפטור, דק"ל ב"מ ובא עליה אחר גירושין, לא הו"ל למינקט ולא פיתוי דהא מחלה ודו"ק.

דף לו.

החרשת והשוטה והבוגרת ומ"ע אין להן טענת בתולים, פירש הר"י בהתוס' לפי שבחזקת מ"ע היא. וקשה לי דא"כ לר"ג איך שייך קנס תמיד נימא שמא מכ"ע היא דלא שייך מדלא אמרה ואי דמיירי בנמצאים בתולים אם כן גם בחרשת ושוטה יהיה קנס בכה"ג, וי"ל כיון דהיא טוענת ברי נאמנת בברי וחזקה ואף אם הוא היה טוען ברי שמצא פתח פתוח היה נאמן דהוי ברי וברי מ"מ לא מקרי מודה בקנס כיון דשתיקתו מחייבתו אלא דהיה יכול לפטור עצמו בטענה לא מקרי מודה (אב"ה ככתוב בתשובות הרשב"א ח"ג סק"י ובמל"מ פי"א מהלכות אישות) וכצ"ל לדברי הרמב"ן שהביא הר"ן בפ"ק בההיא דפ"פ מצאתי נאמן להפסידה כתובתה דכתובה דרבנן והם האמינוהו, שהקשה דאמאי א"נ מדינא ותירץ שם דא"כ כל אדם ישא אשה ולמחרתו יעליל עליה וישלחנה בלא כתובה ויהיו בנות ישראל הפקר, ויקשה חיובא דקנס היכי משכחת לה דיאמר תמיד פ"פ מצאתי ומדינא נאמן לפטור עצמו וא"כ אף בלא טעין להוי מודה בקנס, אע"כ דדוקא אם הודאתו מחייבתו מקרי מודה בקנס אבל אם החיוב בעצמותו לפנינו כל ששותק אלא דהי' יכול לבוא בטענה לא מקרי מודה בקנס.

תד"ה אבל ח"ל, לא הומ"ל מני רנב"ה, לא הבנתי קושייתם דהא דרשה דולו תהיה לאשה דרש' פשוט' הוא כדפרכי' בפשיטות אקרי כאן ולו תהיה לאשה וכו', וא"כ כיון דע"כ האי תנא לא דריש לרבויא דהנערה לח"כ, וא"כ ממילא בלאו טעמא דרנב"ה דקלב"מ ג"כ ליכא קנס מקרא דולו תהיה לאשה ואולי דקושיית' דדלמא ס"ל חד לעשה וחד ליבמה לשוק דאין קדושי' תופסי'. וא"כ ממעטי' מכח דרנב"ה, אמנם תוס' לעיל (דף ל ע"א) ד"ה הכ"מ בבא על הנדה וכו'. לא ניחא להו בזה ע' באחרונים שם.

תד"ה ולתני קטנה דהו"א דוקא קטנה. ק"ל הא בפשוטו ניחא דתני איילונית לאשמועינן דמקטנותה יוצאת לבגר.

בא"ד ותימא לר"י אמאי לא משני דקמ"ל דממאנת עד שתביא שתי שערות. ותמיהני על תמיהתם דאיך נשמע כן דאדרבא אם גדולה יכולה למאן הממאנת כפשטא, (וראיתי אח"כ דגם במגיני שלמה נתקשה בזה) וי"ל דדלמא הברייתא סמך דמדקתני ולא הפיתוי דלא מיירי בגדולה דהא ממילא מחלה וכקושית התוס', אע"כ דממאנת קטנה ויקשה הא קטנה דעלמא ג"כ אין לה קנס ומוכח דממאנת ראויה למאן ומוכח שפיר דא"י למאן בגדולה. מיהו בעיקר קושייתם דלא פיתוי היא מיותר, בפשוטו י"ל דמשכחת בנשתטית דלאו בת מחילה, ואי דל"ש לשון ולא פיתוי, כיון דפיתוי דידה אונס הוא הא לרפרם וכן לס"ד דמיירי בקטנה ואף עכ"פ נקט לישנא ולא פיתוי דמ"מ עשה דרך פיתוי.

תד"ה החרשת, לפי שבחזקת מכ"ע היא וכו'. ע' מהרש"א דעיקר תי' התוס' דטענינן עבורה דהיא מכ"ע ואתי' כר"מ דמכ"ע יש לה מאתים ע"ש. ולדבריו צ"ל למה דמשמע מתוספות דחבוטי מחבט' דחרשת ושוטה שוה לשאר נשים אלא דבעלמא יכולה למטען משא"כ בחרשת. א"כ ע"כ הא דפליגי ת"ק ור"מ בסומא. היינו דת"ק ס"ל דסומא יכולה לידע קצת, אך אם נאמר דכוונת תוס' בפשטא. והיינו דבאמת עיקר קושית תוס' היה רק בענין טענת משארסתני נאנסתי דאיכא ריעותא לפניך אלא דבאת לומר מכח החזקה דתחתיו היה. בזה בעי' טענת ברי, אבל לטעון מכ"ע שפיר טענינן לה דהוי חזקה מעליא דלא נבעלה מעולם [וממה דכתבו תוס' לעיל (דף יג) דלישנא דמגו ע"כ כמ"ד במנה ולא כלום, אין לסתור זה מהא דלא ניחא להו. דגם לל"ק אמרי' חזקה גבי מוכת עץ כיון דלא אתרע כלל, דזהו קשה גם למהרש"א דס"ל דמכח דמכ"ע שכיחא לא מקרי אתרע ותקשי ג"כ כזה. אע"כ דס"ל להתוס' דפשטה דמלתא דלל"ק ליכא טעמא כלל. אלא משום מגו] אלא דקושייתם היתה דמ"מ יהא מפסיד לה מנה עכ"פ. ואף דמכ"ע ליכא מקח טעות דהא אף בלא הכיר יש לה ג"כ מנה. וכיון דחרשת ושוטה לית לה כתובה אלא בכתב לה ומהראוי דאף במכ"ע ולא הכיר לתחייב בכולו. וזהו באמת דעת הרמב"ן במלחמות. ולתוס' לא ס"ל כן כמו שסתר זה במ"ל שם בטענה נכונה ע"ש. ולזה תי' הר"י דשפיר טענינן לה מכ"ע ויש לה כתובה משלם דבחזקת מכ"ע נשאה והוי הכיר בה. ואף דלרבנן גם בהכיר בה אין לה רק מנה. מ"מ בחרשת ושוטה דמיירי דכתב לה פשיטא דצריך לשלם הכל כיון דהכיר בה ואדעתא דהכי נתחייב וכתב לה. והוא נכלל בדברי המ"ל בשם הראנ"ח ע"ש. ומרויחים בזה דא"ש ההיא פלוגתא דסומא דגם בסומא טענינן לה מכ"ע. ומ"מ יש לה ט"ב להפסיד עכ"פ מנה.

גם מרווח יותר קושי' הרשב"א על ר"י דלוקמי כולה כר"ג והא ר"מ והא רבנן. דלפי' מהרש"א ע"כ לא קאי לפי הגירסא דלא קתני בברייתא ויש לה ט"ב. אף דמדברי

המהרש"א נראה דס"ל דקאי גם להך גירסא. דבריו שגבו ממני לאיש קטן כמוני ולא אבין עומק דעתו. ולהך פירוש ניחא בפשוטה דקושית הרשב"א דהך גופא מנ"ל להש"ס דהטעם דבחזקת מכ"ע נשאת. ומכח זה מרמי אהדדי מט"ב על קנס. דלמא הטעם דטענינן לה מכ"ע דאף דליכא ברי מ"מ כיון דלא אתרע החזקה טענינן לה. והא דיש לה כתובה משלם היינו דאתי' כר"מ דמכ"ע כתובתה מאתים. ומה דמשני הש"ס הא ר"ג הא ר"י היינו דלהגירסא ויש לה ט"ב אתי' כפשטא דלר"י לא מצינן למטען מכ"ע דאף בטוענת כן א"נ. וא"כ אף דבחזקת מכ"ע נשאת. מ"מ דלמא בעולה היא. ולאידך גירסא ע"כ הא ר"י היינו דלר"י מכ"ע ל"ש ולא הוי בחזקת מכ"ע. וכדברים אלו צ"ל ממש ג"כ לפי המהרש"א.

אמנם אף דהרווחנו הרבה לענין מחלוקת ת"ק ור"מ לענין סומא. מ"מ תקנתנו הוא קלקלתנו דמכח זה מוכח כמהרש"א דלאידך פי' הנ"ל מה הקשה הרשב"א דלוקי אידי ואידי כר"ג, והא כר"מ, והא כרבנן, הא י"ל דמה"ט גופא דס"ל לת"ק דסומא אית לה ט"ב מוכח דס"ל כרבנן. דאל"כ מ"ש חרשת ומ"ש סומא דבתרווייהו לא ידעה למטען. אע"כ כפי' המהרש"א דבאמת מוקי ר"ש כר"מ. וע"כ דסומא ידעה למטען יותר ושפיר הקשה תוס'. וע'.

בא"ד וכ"ת משום דקתני חרשת דומי' דאיילונית. וק"ל הא כיון דע"כ תוס' ס"ל דמה שכ' לה לא כתב לה אדעתא דמכ"ע דלא כהרמב"ן כנ"ל, אם כן ממילא לרבנן דר"מ בחרשת ושוטה הפסידה. דהא כתיבתו לא היה אדעת דמכ"ע והוי כלא כ' לה כלל דלית לה כלום. דבחרשת ושוטה לא תקנו חכז"ל כתובה כלל. וצ"ע.

[והרב הנ"ל הקשה על זה דלפי"ז מאי פרכינן בכתובות דל"ו ב' ממימרא דרבא דיצא עלי' שם מזנה וכו' הו"ל לאוקמי דיוצאת משום ש"ר היינו דיצא עלי' קול מעוברת, ויפה הקשה אבל מ"מ משום קושי' א"א להכחיש הסברא הפשוטה דמשום פריצות לא ידונו לה למעוברת.

ולזה נלענ"ד לתרץ די"ל דלישנא דהיוצאת משום ש"ר אין לה קנס משמע דאין פוסקין לה קנס דאם קודם ההעמדה בדין או בשעת ההעמדה בדין יצא עלי' ש"ר אין פוסקין לה קנס, אבל אינו במשמע דאם אחר העמדה בדין יצא עלי' ש"ר דחוזרין מהפסק וגם מוכרחים לומר דבשעת העמדה בדין עדיין אינה בוגרת דאל"כ איך קתני ואין לה פתוי הא בגרה קודם העמדה בדין הקנס לעצמה ובמפותה הא מחלה כמ"ש תוס' רפ"ג דכתובות ד"ה ועל אשת אחיו (ואף דבדף ל"ה ב' כ' תוס' ד"ה ולא פתוי דבממאנת דמוקמי' בנערה הא מחלה דנקט לה אגב אחריני י"ל דאגב דקתני חדא משום תרתי דבעריות וש"ר שייך

שפיר ולא פתוי אבל אם היוצאת ש"ר איירי בבוגרת ל"ש לומר דקתני ולא פתוי רק משום חדא בעריות מה דל"ש בתרתי) וא"כ כיון דנפיק קלא בשעת ההעמדה דאפשר לבדקה אם היא ריקנית או מליאה ובפרט כיון דהקול דמעוברת בודאי הידיעה דראו דכריסה בין שיני' א"כ הדבר ניכר לכל בשעת ההעמדה, וע"כ דבאמת עתה היא ריקנית אלא דלחוש לקלא דהיתה מעוברת בזה י"ל דע"כ הי' באופן או שנתעברה תוך י"ב שנים או אחר י"ב שנים והפילה תוך ו' חדשים, וכיון דתרוויהו נגד הרוב דהא רובא דרובא לא מעברא תוך י"ב שנים כדאיתא ביבמות די"ב, וכן להפיל תוך ו' חדשים הא רוב נשים ולד מעליא ילדן וא"כ כיון דרוב מתנגד להקול ולזה ג"כ חזקת הגוף י"ל דלא ניחוש לקלא.]

דף לו:

אלא דאתו בי תרי ואמרו לדידהו תבעתנהו באיסורא. לפ"ז יהיה הדין דבכה"ג בעדים מעידין שתבעתנהו לבעול תהיה אסורה לכהונה שניחוש שמא נבעלה לפסולי כהונה ואף דבודקת ומזנה ואינו רוצה לבעול לפסול דהא ביותר מזה אמרי' דבנבעלה בודאי לכשר להרבה פוסקים לא חיישי' למדאפקרי' וכשרה לכהונה, מ"מ בתבעתה לפסולי לה תאסר לכהן וזה לא מצינו.

תד"ה אי דקא טעין כו' ושמא לית ליה חזקה וכו' תמוה לי דהא בלא"ה החזקה מהני רק לענין כתובה דרבנן, אבל למ"ד כתובה דאורייתא א"נ. וא"כ בחרשת ושוטה דלית לה כתובה אא"כ כ' לה והוי חיוב דאורייתא א"נ כלל מכח החזקה. וצע"ג, ות"ל מצאתי שתמה כן הגאון בס' כתובה ושמחתי מאד שכוונתי לדעתו הגדולה. גם יש לע'. דע"כ קושי' תוס' היה דלוקמי הברייתא בא"כ. דהא באשת ישראל ל"ש כלל החזקה דהא אינו מפסיד הכתובה דהא רשאי לקיימה דבחרשת ושוטה ל"ש רצון. ואסור לשהות בלא כתובה ג"כ ל"ש הכא דהא ר"ש ס"ל דכנסה בחזקת בתולה וכו'. יש לה מנה. ובלא"ה הא בחרשת לא תקנו כלל כתובה ואינו בכלל אסור לשהות, אע"כ דקושי' תוס' דלוקמי בא"כ דאסור לקיימה משום ס' תחתיו ושייך חזקה דא"א טורח בסעודה. ולפ"ז יש לע' בהיפוך לפי גירסתנו אי דקטעין ט"ד ה"נ ואם כן הברייתא מיירי בפ"פ וממילא גם בחרשת ושוטה וקטן מיירי כן דכייל הכל בחד בבא. ותקשי בהיפוך למה קתני דאין לה ט"ב. הא בלא"ה מה"ת להאמין להבעל בטענת פ"פ הא ל"ש חזקה. ואי דמיירי בא"כ, הא מ"מ תהי' מותרת לו מכח ס"ס. ס' מכ"ע וס' אינה תחתיו. דל"ש תי' תוס' לעיל מדלא טענה. דבחו"ש ל"ש כן. ואף אם נדחוק דמיירי בא"כ וקבל אבי' קדושי' פחות מבת ג'. מ"מ בספיקא דמכ"ע לחודיה תשתרי מכח חזקת היתר ובלא"ה הא בכה"ג פשיטא דליכא ט"ב כיון דודאי תחתיו היה ובאונס, דפיתוי דחו"ש גם אונס הוא. ואם נדחוק

דאין לה ט"ב היינו באמת מה"ט גופא דאין מאמינים ליה דליכא חזקה. תקשי מה פריך הש"ס הברייתות אהדדי. הא בברייתא השניי' דמיירי בטענת פ"פ מדכייל בבבא דבוגרת. משה"ה אין לה ט"ב דאין מאמינין ליה כיון דליכא חזקה וכנ"ל והברייתא י"ל דמיירי בטענת דמים ומברר טענתו. אע"כ דהלשון אין לה ט"ב משמע דנאמן בטענתו אלא דאנן מתרצין אותה וטוענין עבורה. וא"כ תקשי כנ"ל הא באמת בלא"ה מדינא א"נ.

ולזה נלענ"ד דלגירסתנו י"ל דהא דבעי' חזקה דא"א טורח כו' היינו בטוענת ברי. אבל בחו"ש דליכא ברי והוא טוען ברי והוי ברי ושמא וחזקת ממון. בלאו חזקה לא מפקי' ממונא מיניה. ובזה אמרתי דרך נכון בפירכת הש"ס רומי' דקנס אטענת בתולים. דלכאורה אינו ענין זה לזה כמ"ש מהרש"ל ומהרש"א. והיינו דפירכת הש"ס מדקתני ואין לה ט"ב דמיירי בפ"פ מדכייל בהדי בוגרת. וא"כ משמע דאין לה ט"ב משום דחזקת מכ"ע נשאת. אבל אם לא היה נשאת בחזקת מכ"ע היה הבעל נאמן אף דבפ"פ דאינו מברר טענתו. וגם בחו"ש ליכא חזקה דא"א טורח כו' מ"מ הי' נאמן. וע"כ דברי ושמא וחזקת ממון הוא נאמן. אף דלפנינו ליכא ריעותא דהא אינו מברר טענתו. וא"כ גם בקנס יהא נאמן בחו"ש כיון דהיא טוענת שמא והוא ברי. וממילא אף במודה הוי מודה בקנס. ולזה משני הא ר"ג דס"ל מכ"ע שכיח. משה"ה היה הבעל נאמן מכח ברי ושמא אם לא היינו דנין דבחזקת מכ"ע נשאת. והא ר"י דמכ"ע ל"ש משה"ה א"נ הבעל לערער היכא דליכא ריעותא לפנינו דבחזקת בתולה שלמה היא משה"ה יש קנס. ומיושב ג"כ היטב מה דהקשו האחרונים דלר"ג דחו"ש אין לה קנס. גם נערה דעלמא אמאי יש לה קנס הא כולהו חבוטי מחבטן ובזה ל"ש מדלא טענה. ומה שתירץ המהר"ם שיף דנאמנת בברי זהו מספיק קצת לענין קנס דאינו מכחישה. ומ"מ לא הוי מודה בקנס כיון דמעצמו בלא טענתו כ"ז שאינו מכחישה חייב כמ"ש המ"ל.

אך מ"מ תקשי לענין כתובה דמשמע דבלאו חזקה דא"א טורח כו' א"נ כלל, ואמאי הא לענין להפסיד מנה בלא"ה איכא חששא טובה דמכ"ע היא דכולהו חבוטי מחבטן ואף דהיא טוענת ברי הא הוי ברי וברי דהבעל מכחישה. וא"כ לענין הפסד מנה יהא נאמן מדינא. ולפי דברינו ניחא דאף דחזקת מכ"ע נשאת היינו דדעתו של אדם כן. אבל מ"מ הב"ד אין מחזיקים שום ריעותא לחוש למכ"ע. ומה דפריך הש"ס מקנס היינו כדברינו. כיון דמוכח מהברייתא דהבעל היה נאמן בטענת פ"פ ה"נ יהא נאמן לענין קנס. ואף דמודה הבעל הוי מודה בקנס. וא"כ י"ל בפשוטו דהך גופא דנאמן לענין כתובה ולקנס היינו מכח צירוף ברי דהבעל ושמא דידה וכנ"ל. משה"ה נערה דעלמא דהוי ברי וברי מדינא הבעל א"נ. דאין הב"ד מסתפקים בדבר אם לא מחמת ברי ושמא דמסייע לחזקת

ממון. ומיושב ג"כ היטב קושי' הרשב"א. דלא הו"מ הש"ס לאוקמי הכל כר"ג והא ר"מ והא רבנן. דע"כ הברייתא לא מתוקמא כר"מ. והיינו די"ל דמ"ש דאם מסייע להבעל ברי ושמא נאמן בטענת פ"פ בלא חזקה דא"א טורח כו' היינו כיון דמכ"ע שכיח קצת. וא"כ א"א לאוקמי הברייתא כר"מ, דא"כ תקשי כנ"ל למאי קתני ואין לה ט"ב משום דטוענין לה מכ"ע הא בלא"ה אף אם לא נטעון מכ"ע לא יהא הבעל נאמן בטענת פ"פ כיון דבחו"ש ל"ש חזקה כנ"ל. ועיקר נאמנותו לענין מכ"ע בצירוף ברי ושמא ושכיח קצת. וכיון דלר"מ מכ"ע כתובתה מאתים פשיטא דאין לה ט"ב. אע"כ דאתי' כרבנן. ומדינא ראוי להאמין הבעל בטענת פ"פ מכח ברי ושמא ושכיח קצת. וקמ"ל דמ"מ אין לה ט"ב דאמרי' בחזקת מכ"ע נשאת והוי כהכיר בה ואדעתא דהכי כתב לה. ודוק היטב בכל זה.

תוד"ה ואלו שאין כו' אף ע"ג דמדאורייתא כו'. לכאורה י"ל דשאני התם דחזקת היתר שלה מסייע לברי שלה אבל להוציא ממון י"ל דמדאורייתא חיישינן שנבעלה. אח"כ ראיתי שכ"כ הפ"י.

דף לז.

והא מהכא נפקא כו'. ק"ל דהא י"ל דמתני' בא ללמוד אף בלא אתרו ביה דפטור דלא נשמע כן מקרא דכדי רשעתו ניליף לה מאסון דהיינו אסון ממש ומוכח דח"מ שוגגים פטורים. ולפי תי' ב' של תוס' לעיל דס"ל אסון ממש ע"כ ונתת נפש היינו ממון. וביארנו לעיל בעזה"י. היינו דאותו ממון חייב בשוגג ע"ש. א"כ שפיר פריך הש"ס כיון דמתני' דפטור מקנס אף דהוי אותו ממון כמ"ש תוס' לעיל ע"כ דנפש היינו נפש ממש ואסון היינו דין אסון. וע"כ או דמיירי מתני' באמת באתרו בי'. או דיליף לא אתרו. ופריך שפיר מכדי רשעתו נפקא.

שם רש"י ד"ה דיה שעתה, והיכא דלא גזר מעת לעת לא גזר מפקידה לפקידה. כך הוא בנדה (דף לז) ברואה אחר דם טוהר וקשה לי דשם וכן הכא ל"צ להך סברא דהא בפשוטו יש לומר דמש"ה דיה שעתה דהוה ס"ס שמא בא הדם מקודם במעל"ע, וכותלי בה"ר העמידוה והיא טהורה התם דהוי דם טוהר והכא דהוי דם כותית ואת"ל שלא בא מקודם במעל"ע דלמא בא הדם עתה מש"ה דיה שעתה דעל קודם לזה הוי ס"ס להתיר וצ"ע.

דף לז:

לפי שמצינו למומתים בידי שמים שנותנים ממון ונתכפר להם כו' יכול אף בידי אדם כן. עיין ברש"י ותוס' דמחללי שבת וע"ז ממעטין מן כל חרם מן האדם דחייבי מיתות

באדם ליכא כופר ולא ידעתי אטו מיתה בד"ש, כגון טמא שאכל תרומה שניתן לכפרה בכופר וזה לא מצינו רק גבי שור הנסקל.
תד"ה וחדא, ורבנן ילפי מיתה ומלקות מכדי רשעתו. קשה אמאי לא ניחא להו לתוס' לומר בפשיטות דרבנן לומדים מיתה וממון ממיתה ומלקות ולית להו הסברא של הצריכותא. ונראה דאם איתא דהסברא פשוטה לדמות זה לזה יקשה לר"י בחולין (דף פא ע"ב) דס"ל במיתה ומלקות ולא אתרו למיתה דלוקי', ויקשה כי היכי דמיתה וממון אף דלא אתרו ביה פטור מממון ה"נ ליפטרי מיתות שוגגים ממלקות אע"כ דלא דמי להדדי ועיקרו דמיתה ומלקות ילפי' מכדי רשעתו ולא מוכח רק באתרו כמו במלקות וממון בלא אתרו, ונכון בעזה"י.

דף לח.

בין מתכוין לשאין מתכוין. עיין לקמן מ ע"א תוד"ה אחר כדרכה.
תד"ה אבל סימא וכו' ובסמוך דקאמר ולרבה וכו'. תמיה לי דהא מה דהוציא רבה דר"ע ס"ל דחידוש שחדשה תורה בקנס היינו מדחייב ר"מ בטבח בשבת וטבח לע"ז ואם איתא דסבר כר"י דלא כתנא דבי חזקי' פשיטא דליכא שום הוכחה די"ל דר"מ מיירי בלא אתרי בי' וצע"ג.
תד"ה אמר רב אשי כו'. דלפי האמת נפקא כולהו מתנא דב"ח כו'. לכאורה לפ"ז בחייבי מלקות וממון חייב בב' מעשים דליכא קרא לפטרו וההיא דלעיל בהדיא דמחי' קרע שיראין. י"ל דהוי בחד מעשה דבהכאת מחי' זו קרע השיראים. אך לפ"ז יקשה לתירוצם א' בתוס' בתחלת סוגיא דהא דס"ל לרבנן דבקנס לוקה ומשלם דמיירי אף בטבח בהמת חבירו בשעה שהעידו שקר הא בב' מעשים אין מלקות פוטר מממון. ולזה צ"ל דבאמת גם במלקות פטור, וע"כ משום דכדי רשעתו משמע בכל ענין אינו חייב ב' רשעיות אף בב' מעשים. רק במיתה דילפי' מאסון דלא מצינו רק בחד מעשה הוצרכו תוס' לומר דיליף מתנא דב"ח. וצ"ל דמה דנקטי תוס' בקושייתם מהא דאביי פוטר בזר שאכל תרומה וקרע שיראים, אין קושייתם לאביי דהא כיון דבמלקות ידעי' דפטור אף בב' מעשים מכח כדי רשעתו ממילא גם במיתה פטור לאביי דיליף רשע רשע. אלא דקושייתם דקאמר לעיל זר שאכל תרומה א"ב וכו' דמשמע דלרבא חייב דמיתה בד"ש אינו פוטר. אבל בלא"ה היה פטור. ובזה שפיר קשה לרבא דלא יליף רשע וגם דחי שינוי דרמב"ח דמאידך תנא דב"ח נפקא, מנ"ל לרבא דבמיתה פטור בב' מעשים.
תוד"ה סד"א חידוש כו' (עי' חי' סנהדרין דף ע"ג ע"ב).

דף לח:

הואיל וחידוש הוא שחידשה תורה בקנס, אע"ג דמקטל משלם. ק"ל לר"פ דמוקי בסנהדרין למתני' דאלו נערות במפותה ממילא מה דקתני על אשת אחיו דהיינו נתארסה ונתגרשה מוכח כרבי עקיבא דברייתא דקנסה לאביה וכמ"ש תוס' לעיל בפשיטות וא"כ ע"כ דדריש אשר לא אורסה למעט ארוסה דלא נימא דבקנס חידוש הוא למקטל ומשלם, א"כ איך קתני במתני' דהבא על בתו דפטור מקרא דאסון הא משם לא מוכח דבקנס פטור והו"ל למתני' למנקט הראיי' מאשר לא אורסה, וכעין זה הקשו תוס' לעיל ד"ה ס"ד ולתירוצם הב' עדיין יקשה קושייתנו.

שם דבעי רבא יש בגר בקבר וכו' ודבנה הוי או אין בגר בקבר ודאביה הוי. אבושת ופגם קאי, דאלו הקנס הא קיי"ל אין אדם מוריש קנס לבניו, כן פי' ר"י בתוס', וא"ת בושת ופגם פשיטא אף דלא עמד בדין עד שבגרה הוי לאביה, דאמאי יהא משונה בו"פ זה מכל בו"פ דעלמא וגם אלו היתה עדיין בחיים כשבגרה הי' הבושת ופגם לאב, וי"ל דבושת ופגם דבהדי קנס שאני מכל בושת ופגם דעלמא דבושת ופגם זה אתקש לקנסא דלמי שזה ניתן זה ניתן, ותדע דהא תנן לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה משום דאין אדם מוריש קנס, והשתא תקשי בו"פ אמאי לא ירתי בניו, והא והרי הן קתני דכולל נמי בו"פ אע"כ דאיתקש דלמי שזה ניתן זה ניתן, וא"ת א"כ דאתקש לקנס היכי מבעי אי ירית לה בנה לבו"פ הא הקנס לא ירית, א"כ גם הבו"פ לא ירית, וי"ל דלאו לכל מילי איתקש, דוקא לענין זה איתקש דלמי שזה ניתן זה ניתן, אבל לענין שלא להוריש לא איתקש.

ודברים אלו דבו"פ איתקש לקנס ודאיתקש רק לענין מי שזה ניתן, לאו דידי הוא אלא דרבי, דרבותינו בעלי התוס' ז"ל, וכתבתים משום דנוראות נפלאתי, דהם ז"ל אחר שכתבו פירוש הר"י דהאיבעי' הכא לענין בושת ופגם דממונא הוא ויכול להוריש, כתבו בזה"ל, ואע"ג דתנן בריש נערה לא הספיקה כו' הרי הן של עצמה, וגם בו"פ בכלל יכול להוריש בו"פ ואו' ר"י דלענין זה ודאי איתקש כו' דלמי שזה ניתן וכו' אבל למילי אחרינא לא, דהא בו"פ משלם עפ"י עצמו וקנס אינו משלם עפ"י עצמו, ודברי הפך אני רואה כאן, דממקום שהיה להם להביא סייעתא דהאיבעיא מצי הכי אזלא, דהא מכח מתני' זו ניחא האיבעי' ולולי דחזינא ממתני' דאיתקש בו"פ לקנס לא היה בידינו לפרש כלל האיבעיא לענין בו"פ דמה שייטא דבנה הכא הא מהראוי שבני האב ירשו עשו הם קושיא ממנה, דהחילוק דההיקש רק לענין דלמי שזה ניתן וכו' ולא לשאר מילי, דבר דמוכח מניה

וביה לפי פירוש זה בהאיבעי' דהכא, המציאו מכח הקושיא ממתני' דדין נערה והוכיחו מדמשלם בו"פ עפ"י עצמו, ולא זכיתי לעמוד על סוד קדושים. (ועי' חי' שבועות ל"ג ע"ב). ובגוף הקושי' הא א"א מוריש קנס י"ל דהאיבעי' אליבא דר"ש ובעמד בדין קודם שמתה דמ"מ כשבגרה לאחר העמדה בדין לעצמה, ולזה מבעי אם יש בגר בקבר ודידה הוי והיא יכולה להוריש דבשאר קנסות מודה ר"ש דאחר העמדה בדין הוי כשאר קנסות דבעמד בדין הוי ממון להוריש כדאיתא להדיא בסוגי' לקמן רפ"ד.

תד"ה ארוסה כו' האי דשנה וכתב אורסה למדרש לגז"ש. קשה דמ"מ אף אם היה כתוב לא ארוסה היה ג"כ מופנה לגז"ש דלדרשה דבקנס ג"כ דאין מת ומשלם לכתוב רק בחדא באונס או במפתה ונלמד חד מחבריה אף בלא הגז"ש דהוי גילוי מלתא בעלמא דבקנס ג"כ אין מת ומשלם כדמוכח מפירכת הש"ס ולרבה דאמר חידוש הוא שחדשה תורה בקנס דאע"ג דמקטיל משלם, וכן לעיל (דל"ה ע"ב) לרבה מתני' כמאן מוקי לה אי ר"מ קשיא בתו, והא רבה אמר זה רק על ר"מ דטבחו בשבת וא"כ דלמא ס"ל לר"מ כרבי עקיבא דברייתא ובבתו פטור דבקנס דאונס ומפתה לא אמרינן דמקטיל ומשלם מקרא דאשר לא אורסה. וביותר דלעיל דר"פ הוא דפריך לעיל מתני' כמאן מוקי לה והא לר"פ דמוקי מתני' במפותה ממילא מוכח דמתני' כרבי עקיבא דברייתא מש"ה פטור בבתו, אע"כ דאם גלי רחמנא במקום א' דבקנס ג"כ קים ליה בדרבה מינה ילפינן מניה בכל דוכתי וא"כ מדכתיב באונס ומפתה אשר לא אורסה אייתר חד קרא לגז"ש, וצ"ל דרבי עקיבא ס"ל דמופנה מצד אחד למידין ומשיבין ואפשר דיש הכא איזה פירכא ובעינן מופנה מב' צדדים.

ולפ"ז מיושב מה דקשה לכאורה לרבי עקיבא דברייתא לא צריך קרא דנערה לרבות דל"צ שיהי' בה הוי' וראוי' לקיימה הא ממילא נפקא מדאיצטריך קרא למעט ארוסה היינו מדלא כתיב ארוסה ע"כ דאז לא היה מייתר קרא לגז"ש דאצטריך לגופי' דלא נימא דמקטל ומשלם אף דאין בה הוי', ודוחק לומר דרבי עקיבא דברייתא לא דריש כלל לנערה נערה.

וביותר קשה בהא דאמרי' בר"פ (דף כט ע"ב) ולרבי עקיבא דאמר אין קידושין וכו' והיינו דר"ש בן מנסיא שהוא בתרא ראוי שיסבור כרבי עקיבא שהוא רבו הא אם יסבור כרבי עקיבא דברייתא מוכח דל"צ שיהיה ראוי' לקיימה דמדלא כתיב אשר לא אורסה מוכח דלא היה מיותר לגז"ש, והא ל"צ לארוסה דממילא אין לה קנס דאינה ראויה לקיימה, ואי דמ"מ יסבור כרבי עקיבא דמתני' דאשר לא אורס' כפשוטו למעט דנתארס' ונתגרש' לעצמה, א"כ מאי פרכי' ולרבי עקיבא וכו' הא י"ל דס"ל כרבי עקיבא דמתני' ביבמות

(דף מט ע"א) דדוקא חייבי לאוין דשאר לא תפסי קידושין ועיין בתוס' שם דאף מתני' במחזיר גרושתו מקרי ג"כ לאוין דשאר אלא דרבי עקיבא דברייתא ס"ל דבכל ח"ל דלאו דשאר ג"כ לא תפסי קידושין וזהו דברי ר' סימאי וכיון דממילא סבר רק כרבי עקיבא דמתני' לענין נתארסה ונתגרשה י"ל דס' ג"כ כרבי עקיבא דמתני' דדוקא ח"ל דשאר לא תפסי קידושין והיינו דמ"מ אם היה כתוב בשתיהן אשר לא אורסה לא היה מופנה רק מצד אחד דהיינו דבמפתה דלא כתיב ולו תהיה אצטריך קרא דלא אורסה לגופיה אלא דבאנוסה ל"צ דקרא דנמעטי' מולו תהיה דצריך שיהיה בה הוי' והוי רק מופנה מצד אחד דלמידין ומשיבין. ואולם בנזיר (דף מח ע"ב תד"ה ולאחותו) דרבי עקיבא ס' דמופנה מצד א' אין משיבין, א"כ קשה לי כנ"ל דלכתוב בתרווייהו ויהיה מופנה מצד א'.

עוד י"ל דאפשר דארוסה לא היינו ממעטים מקרא דולו תהי' דיש בה שייכות הוי' אם בעלה רוצה לגרשה ואף דתוס' לעיל (דף ל) ד"ה הכל מודים בבא על הנדה נקטו בפשיטות דיבמה לשוק מקרי אין בה הוי' אף דאפשר שיחלוץ לה י"ל דהיינו כיון דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וא"א לקדשה עתה שיחול לאחר שיחלוץ אבל לרבי עקיבא לשיטתיה דס"ל ביבמות (דף צג) דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואם מקדשה עתה שיחול לאחר שיחלוץ מהני י"ל דמקרי בכלל הוי' אף דההתפס' קידושין אינו עד אחר הגירושין מ"מ כיון דמעשה קידושין מועיל על אח"כ מקרי יש בה הוי' וא"כ י"ל ג"כ דדריש ב' קראי דנערה דס"ד דבעינן ראוי לקיימה ומ"מ צריך אשר לא אורסה דמקרי ראויה לקיימה ע"י הגירושין דהבעל והיינו במפותה דאינו רשאי לקיימה גם אחר הגירושין דהא אסורה לבעל, הא במפותה לא כתיב ולו תהיה לאשה ובאנוסה היא מותרת לבועל כדאמרינן לעיל בסוגי' דפ"פ ההוא אונס הוי ומקרי ראוי' לקיימה (אב"ה זה עפ"י סברת הח"מ סי"א ס"ק י' וע' בב"ש שם ס"ק ג' ובמל"מ פ"ב הלכה י"ב מהלכות סוטה ד"ה מפי ובד"ה אחר זה).

ולכאורה קשה דמ"מ אף אם היה כתיב אשר לא אורסה דמופנה לגז"ש מדכ' בשניהם באונס ומפתה אשר לא אורסה משום להורות דבקנס מת ומשלם נוכל ללמוד חד מחבריה אף בלא גז"ש דהוי גילוי מלתא בעלמא כדמוכח מפרכת הש"ס ולרבה דאמר וכו' דלמא רבה לא אמר רק לענין טביחה אבל באונס ומפתה מודה מכח גזה"כ, וע"כ דאם גלי רחמנא דגם בקנס אין מת ומשלם ילפי' מיניה בכל דוכתי', וא"כ אף אם היה כתיב בשניהם אשר לא אורסה ידעי' הגז"ש דחד קרא אייתר לגז"ש ובהכרח צ"ל דרבי עקיבא סבר כהך תנא דמופנה מצד א' למידין ומשיבין. וא"כ ה"נ אפשר דאיכא שום פירכא ובעי מופנה מב' צדדים. ובהיות כן שפיר נוכל לומר דרבי עקיבא דברייתא דריש

ג"כ דנערה ובתולה לרבויי נשים פסולות, ומה שהוכחנו לעיל דא"כ תקשי הא בלא"ה מוכח מדאצטריך קרא למעט ארוסה אף דאין בה הויה. ז"א די"ל דמ"מ אם היה כתיב בשניהם אשר לא אורסה לא היה מופנה לגז"ש דהא מ"מ במפתה דלא כתיב ולו תהיה לאשה. ואצטריך קרא למעט ארוסה. ואף דבאונס לא אצטריך. מ"מ הוי רק מופנה מצד א' דאין למידין. עוד יש לי לומר דאפשר דארוסה א"א למעט מקרא דולו תהי' לאשה דמ"מ יש בה שייכות אם בעלה רוצה לגרשה. ואף דתוס' לעיל ד"ה הכ"מ הבא על הנדה כו' נקטו בפשיטות דיבמה לשוק מקרי לית בה הויה אף דאפשר לחלוץ. י"ל דהיינו למ"ד א"א מקנה דבר שלא בא לעולם. אבל לרבי עקיבא לשיטתי' דס"ל יבמות (דף צג) אדם מקנה דבר שלא בא לעולם א"כ אם מקדשה עכשיו לאחר שיגרשנה בעלך מהני. א"כ י"ל דמקרי בכלל הויה אף דעיקר תפיסת קדושין לא חל עד אחר הגרושין. מ"מ כיון דענין קדושין של עכשיו מהני לאותו זמן י"ל דמקרי יש בה הוי'. ונכון.

תד"ה יש בגר בקבר כו' הא א"א מוריש קנס. לכאורה י"ל בפשוטו דאיבעי' קאי לר"ש ומיירי בעמד בדין קודם שמתה דמ"מ כשבגרה היא לעצמה לר"ש. ולזה מיבעי' אם יש בגר בקבר ודידה הוי והיא יכולה להוריש. דבשאר קנסות ר"ש מודה דיכול להוריש ולגבי דידה מקרי שאר קנסות כדאיתא להדיא לקמן רפ"ד.

בא"ד דנוטלי' בע"ח וכו'. תמיה לי לפ"ז למר בר"א דאמר הכי קמבעי' מיני' מיתה עושה בגרות מ"מ מחוייב ליתן הקנס לאבי' כדין בגרה ומתה דאביה יורשה אלא דצריך לשלם לבע"ח או דאין מיתה עושה בגרות והקנס לאביה וא"צ לשלם לבע"ח וא"כ ג"כ רבא דלא כאביי דהא אביי אמר פטור וא"כ איך אמרי' מלתא דפשוט לאביי מבעי לי' לרבא וצע"ג.

בא"ד ואע"ג דתנן בריש נערה וכו'. ק"ל הא בלא"ה מהכא גופא מוכח מדאמרינן דאם יש בגר בקבר בושת ופגם דבנה הוי הא בו"פ מגיע ממעשה שנעשה בנערותה ומגיע לאבי' כמו בכל בו"פ דעלמא דפשיטא דאף בלא עמד בדין עד שבגרה הוי לאבי' וצ"ל דהכא כיון דהקנס ניתן לה גם בו"פ שלה ובנה יורשה, וא"כ יקשה מני' ובי' כי היכי דאמרת דבנה הוי משום דבו"פ שוה לקנס נימא ג"כ דלא ישלם כלל כמו שאינו משלם קנס דאינו מוריש וצריכי' ג"כ לחלוק דלענין זה לא אתקש, וא"כ אדרבה מכח המתני' דמקשים ניחא האבעי' דבלא"ה אמאי בו"פ דבנה הא כבר זכה האב משעת ביאה ואיך כ' ואע"ג, וצע"ג.

תוד"ה יש בגר כו' (עי' חי' שבועות ל"ג ב').

דף לט.

והאמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים. מכאן נ"ל דאף חודש עיבור נכלל בתוך הששה חדשים ועולה מן המנין דששה חדשים שאח"כ היא בוגרת, (עיין מג"א סי' תקע"א סק"ב).

שם ולטעמך הא דתניא בא עליה ונשאת לעצמה. קשה איך ס"ד למפשט מזה דבא עליה ונתארסה דהקנס לעצמה הא אדרבה ההוכחה בהיפוך מדנקט ונשאת משמע דנתארסה לא, ונראה דלק"מ די"ל דבאמת הברייתא בדוקא נקט נשאת דס"ל כרבי עקיבא דברייתא דנתארסה ונתגרשה קנסה לאביה דמכ"ש בבא עליה ונתארסה או דאתיא כריה"ג דנתארסה ונתגרשה ליכא קנס כלל דלדידיה לא מצינו דאירוסין מוציאין מרשות אב מש"ה בא עליה ונתארסה הקנס לאביה כמ"ש תוס', אלא דלמד מהברייתא כמו דבבא עליה ונשאת הקנס לעצמה כיון דנשואין מוציאין מרשות אב ה"נ לרבי עקיבא דמתני' דנתארסה ונתגרשה יש קנס וקנסה לעצמה דחזינן דענין אירוסין מוציאין מרשות אב, ה"נ בבא ונתארסה כמו בבא ונשאת לריה"ג ולרבי עקיבא דברייתא.

שם רש"י ד"ה בגרות מוציאה מרשות אביה דלא מצינו. ק"ל דהיכן מצינו בתורה שיש חילוק בין נערות לבגרות, דאי ממה דילפינן מן לאמה דנערה מעשה ידיה לאביה דלמא באמת גם בבוגרת ומנין לנו לעשות חילוק, ואי מהפרת נדרים א"כ לנקוט בקיצור דבוגרת מוציאין מרשות אב לענין הפרת נדרים כדאמרינן בסמוך לענין נשואין ופשוט מה בוגרת דמוציאין מרשות אב לענין הפרת נדרים אף נשואין.

תוס' ד"ה שלש וכו' דאע"פ שאינה מצווה על פריה ורביה. עיין סנהדרין דף נט ע"ב תוד"ה והא. (ועי' תשו' ח"א סי' ע"א ע"ב).

דף מ.

אמר רב כהנא כו' ניתי עשה ולדחי לא תעשה. שמעתי מקשים מזה על תוס' עירובין (דף ק) בהאי דמתן א' שנתערב במתן ד', דהא דלא אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת היינו כיון דבפשיעתו נתערב א"כ ה"נ הכא הא הוי בפשיעתו דאנס אותה, ולענ"ד לק"מ דהתם העשה שמקיים עתה במתן ד' היה יכול לקיים בלא פשיעתו והוא גרם שיעבור על הלאו, אבל הכא העשה הוא ג"כ על ידי פשיעתו שאנס אותה ואלו לא פשע בה נאנסה לא היה כאן העשה כלל בזה שפיר העשה דוחה לל"ת דבלא פשיעתו גם העשה לא היה יכול לקיים.

שם ניתי עשה ולדחי לא תעשה. הקשו בתוס' והא דריש מקרא בהדיא ולו תהיה לאשה אשה הראוי' לו. וי"ל לשיטת הריב"א בתוס' חולין (דף קמא) דאף דעשה אינו דוחה

לל"ת ועשה מ"מ אם עבר לא לקי דעכ"פ הלאו נדחה מכח העשה א"כ שפיר פרכינן דנימא דעשה דוחה לל"ת ומקרי ראויה לו וקרא דולו תהי' לאשה למעט למצא בה ערות דבר דאיכא עשה ול"ת לאורויי כיון דאינה ראויה ליכא עשה כלל ולענין דאם עבר ונשאת דללקי דבאשה כזאת ליכא עשה דולו תהיה כלל אבל בממזרת כיון דעשה דוחה ל"ת מקרי ראויה.

שם אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל. בתוס' כ' דגבי דידה ליכא עשה אין לה לעבור בלאו משום עשה דידיה, הקשה בני החתן הנבון יצחק ליב שי' דא"כ באם היא קטנה דהיא אינה מוזהרת יהיה הדין דישא אותה דגבי דידיה עשה דוחה ל"ת, והשבתי לו דהוי מ"מ כמאכילה איסור בידים ואסור להאכיל נבילות לקטן. ומ"מ ק"ל דזהו נפקא מקרא דלא תאכילום להזהיר גדולים על קטנים, והוי לאו א"כ לר' ישמעאל בנזיר (דף מח ע"ב) דעשה דוחה ב' לאוין דמה לי חד לאו מה לי ב' לאוין, א"כ ליתי עשה ולדחי לאו דממזר ולאו דלא תאכילום. וי"ל כיון דחזי' לר"מ דממעט קטנה מקנס דולו תהיה לאשה במהוה עצמה דאף דיש לה אב מ"מ כיון דא"י להוות עצמה ממעטי' מולו תהיה אלא דרבנן דרשי נערה אפילו קטנה היינו לענין קנס אבל העשה עצמה דולו תהיה זהו רק במהוה עצמה וכמו בח"ל וח"כ אף דדרשה נערה נערה דגם בח"כ וח"ל דאין בהם הוי' וא"ר לקיים יש להם קנס ומ"מ אין נושאה דהעשה דולו תהי' רק בראוי' לקיימה ה"נ בקטנה דהעשה דתהיה משמע במהוה עצמה וא"כ בממנ"פ בעודה קטנה אינו מקיים העשה וכשתגדיל שוב האיסור מצדה מלעבור על הלאו.

ובאמת מסתפקנא גם בכשרה בקטנה אם כשתגדיל מחויב לנושאה דבכל עת שיכולה להוות עצמה מחויב לישא אותו או כיון דבעידן ביאה לא חל העשה תו לא חלה כלל.

תד"ה ניתי עשה כו' ולמאי דמשני דל"ח עשה כו'. וק"ל דלמאי אצטריך קרא למעוטי שאינ' ראוי'. לשיטתם דס"ל דעיקר שינויא דהש"ס דלגבי דידה ליכא עשה וממילא א"א לישא אותה דעובר בלאו. א"כ י"ל בקטנה דהיא אינה מוזהרת הי' הדין לישא ממזרת, לזה אצטריך ולו תהיה דבעי' ראוי' לקיימה. וגם קטנה אמעט דהא אינה ראוי' לקיימה כשתגדיל. אמנם אלולי דמסתפינא הייתי אומר דבר חדש. והיינו כיון דחזינן לר"מ דממעט קטנה מקנס דולו תהיה במהוה עצמה הכתוב מדבר ואתמעט ג"כ אפילו יש לה אב כיון דבעצמה א"י להתקדש. א"כ י"ל אף לרבנן דדרשי' נערה לרבות קטנה היינו רק לענין קנס והתורה בא לרבות דקנס אינה תלויה בהויה אבל מ"מ לענין מצוה דולו תהיה כו' אפשר דמודו דקטנה נתמעט דבמהוה עצמה הכתוב מדבר. וא"כ ליתא לדברינו הנ"ל דבקטנה בלא"ה ליכא עשה כלל.

והא דנקט במתני' הטעם דלו תהיה לאשה אשה הראוייה היינו דלאו מיתורא דריש אלא דכתיב ולא תהיה דילפינן מיניה דמדעתה א"כ לא מקרי ראוייה לו דאין עשה דוחה לל"ת דכיון דאי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל. או דמתני' מיתורא יליף ומה דפרכינן וניתי עשה ולדחי לל"ת היינו דדלמ' קרא אתי' לחייבי כריתות דלא נימא כיון דאתרבאי לקנס אתרבאי לנשואין להכי כתי' קרא דלענין נשואין רק בראויי' לו ולהכי פרכינן דנימא דחייבי לאוין מקרי ראויה לו דעשה דוחה לל"ת. תוס'. וביבמות דנ"ט ב' ד"ה ה"מ ר"מ אחר תירוצם זה דפירכת הש"ס דדלמא קרא אתיא לח"כ דלא נימא כיון דאתרבאי לקנס מותר לקיימן כתבו עלה אבל קשה דמשני היכי אמרי' דדחו כגון מילה בצרעת וכו' א"כ למ"ל קרא שלא ישאנה. ולא זכיתי לעמוד על עומק כוונתם בזה דהא אפי' לח"כ צריך קרא דלא נדמי לקנס וגלי לן קרא דמ"מ לנשואין בעינן ראוייה לו וממעטים לח"כ וכן לח"ל כיון דמצד דחייה עשה לל"ת ליכא כיון דכי אמרה לא בעינא ליכא עשה וא"כ בעצמותו אינו ראוי לו וצע"ג.

דף מ:

אר"ח מ"ט דר"מ אמר קרא ולו תהיה לאשה במהוה עצמה הכתוב מדבר. קשה דלמאי צריך לרבויי על ח"כ דל"צ שתהיה בת הויה נילף מקטנה לרבנן דרבי רחמנא לקנס אף דאינה בת הויה, וזה יש ליישב דשאני קטנה דאתי' לכלל הוי' אפילו לזה לכשתגדל עיי' גיטין (דף פה ע"א) וכן בהיפוך לא הומ"ל קטנה מח"כ די"ל דשאני ח"כ דהיא בת הוי' לאחריני אבל קטנה אינה יכולה להוות עצמה לשום אדם. ואמנם ק"ל מנ"ל דריבוי דהנערה קאי לכל ח"כ דלמא קאי רק לאחות אשתו דאתיא לכלל הויה לכשתמות אשתו דמ"מ לא הוי מצי למילף מקטנה דהתם מעצמה אתיא לכלל הוי' משא"כ אחות אשתו דמחוסר מעשה דהא במקדש לאחר שתמות אחותך מקרי דבר שלא בא לעולם ובמקדש קטנה לכשתגדל (כתב המשנה למלך) דלא הוי דבר שלא בא לעולם כיון דאתיא ממילא והוצרך קרא דהנערה לאחות אשתו כיון דעכ"פ משכחת דיהיה בה הוי' לכשתמות אשתו.

שם המוציא שם רע על הקטנה פטור שנא' ונתנו לאבי הנערה. מסתפקנא בנשא חייבי לאוין למ"ד קידושין תופסין בח"ל והוציא עליה ש"ר דא"י לקיים ולו תהי' לאשה אם אינו פטור מעונש מאה כסף כמו בקנס דאונס ומפתה לר"ש בן מנסיא כיון דא"י לקיים ולו תהיה לאשה פטור מהקנס, ולדידן דמחייבי' הוא מכח ריבוי' אבל במוציא ש"ר דליכא ריבוי' י"ל דפטור מקנס, ולא מצאתי עדיין גילוי לדין זה.

דף מא.

מתני' המית שורי. פרש"י וכ"כ הרע"ב דקסבר כופרא ממונא. משמע דאילו כופרא כפרה הוי קנס וזה תמוה דהא בב"ק דמ"א ע"ב דמשנינן דר"א סבר כופרא כפרה מש"ה אפי' בתם לא הוי קנס עיי"ש. וגם הא בב"ק מ' ע"א אמרי' דכ"ע כופרא כפרה וא"כ יקשה ממתני' דהכא דמשלם ע"פ עצמו וכן הרמב"ם פסק כופרא כפרה ואפ"ה פסק דמשלם ע"פ עצמו וצע"ג וע' בפני משה על הירושלמי פ"ד דבב"ק ה"ד.

מ"ש מעכ"ת לתרץ דבריו דדמי עבד כפי שהוא שוה הוי קרן ולא הוי קנה רק המותר מדמיו שכן הוא מפורש בירושלמי ספ"ה דשבועות. אני אומר דממקום שהביא שם מבואר ההיפוך, דז"ל הירושלמי שם וספ"ג דכתובות בעי מהו לשלם דמי עבד מפ"ע כל שלשים הוי קנס או יתר מדמיו קנס, תמן תנינן המית שורך עבדי משביעך אני ואמר אמן פטור, אמר ר' חגי קומי ר"י תפתר במוכה שחין, א"ל ומה דבתרי (היינו אימא סיפא) המית שורך בני וכו' חייב ואי במוכה שחין ליפטר א"ר חגי קומי דר"י תפתר כמאן דאמר ונתן פדיון נפשו דמי מזיק ואין דמי מזיק כולו קנס עכ"ל, הרי דמסיק הירושלמי דע"כ סבר דמי נזק ולא מיירי במוכה שחין ונפשט האיבעי דכולי ל' קנס, ואף די"ל דרך אחר על פשיטות הירושלמי להסוברים דבתובעו דמי קרקע הוי קרקע, וא"כ י"ל הא דבעבד פטור משום דדמי עבד הוי דמי קרקע והמותר מדמי עבד הוי קנס, מ"מ כיון דהירושלמי ס"ל כן לראיה ולדינא דכוליה קנס אין בידנו לחלוק, וגם הא לרב פפי משמיה דרבא דאמר ספ"ה דשבועות דף ל"ד אימא סיפא וכו' לאו לאתויי גרבת עבד, הרי דס"ל להוכיח דס"ל למתני' דמשביע ע"ק חייב, ולדידיה קם ראית הירושלמי דכוליה ל' קנס, וגם מסקי' שם בשבועות מהא ליכא למשמע מיניה הרי דאינו הכרח דאפשר דמתני' סבירא ליה דמשביע ע"ק חייב וממילא מוכח דכולי ל' קנס. גם נ"ל למה דאמרינן גיטין מ"ב ע"ב מכר עבדו לקנס מהו וכו' מי איכא עבד דליכא ש"פ ומשני בטריפה הרי דלבד זה גם עבד דמוכה שחין אם אינו טריפה שוה עכ"פ פרוט' דיכול למכרו לקנס וא"כ לית' לדחיית רב חגי בירושלמי ומוכח דכולי ל' קנס.

גם נראה לענ"ד ראיה ברורה מסוגיא דבב"ק דמ"ג סוף ע"א אידי ואידי דמי' מיהו בע"ח דמשלם על פי עצמו וכו' הרי מדבאנו ליתן טעם דפטור בהמית שור עבדו מדמי עבד ע"כ דאינו במוכה שחין ודפטור אפילו מדמי עבד, הרי מבואר להדיא דכולי' קנס, וזהו ראיה שאין עליה תשובה. ובההיא ענינא ראיתי בפני משה על ירושלמי ספ"ג דכתובות דס"ל פירושי דירושלמי אי דמי מזיק כולי' קנסא היינו אם דמי מזיק ע"כ כופרא כפרה והוי קנס. ועשה מזה קושיא על הרמב"ם דפסק כופרה כפרה ואף עפ"כ פסק דמשלם כופר

עפ"י עצמו. ולענ"ד בפשוטו דכוונת הירושלמי דאם דמי מזיק אם כן אם הניזק אינו שוה כ"כ משלם יותר ממה שהזיק והוי קנס אבל למ"ד דמי ניזק אף דהוי כפרה מ"מ לא הוי קנס וכסוגיא דידן בב"ק מ"א ע"ב דמשני קסבר ר"א כופרה כפרה ואפי' בתם לא הוי קנס וק"ו במועד עיי"ש וא"כ פסקי הרמב"ם אלים יפה לדינא. ועיין בתוס' ספ"ג דכתובות ד"ה זה הכלל דכתבו בפשיטות דאפי' למ"ד דמי מזיק שמשלם יותר ממה שהזיק לא הוי קנס כיון דבא לכפר על הלאו ותמהני איך כתבו כן בפשיטות נגד דברי הירושלמי הנ"ל וצריך עיון.

דף מא:

מתני' עד שבגרה, וכן נשאת קודם העמדה בדין, אבל נתארסה אף לרבי עקיבא דמתני' ל"ח ע"א דנתארסה קנסה לעצמה מ"מ בנבעלה קודם שנתארסה ואחר כך נתארסה קודם העמדה בדין הקנס לאביה.

תוד"ה הא מני וכו' ומיהו תימה. עיין תשובת מהרלב"ח סי' ס"ה.

דף מב.

לאביה נמי פשיטא מדקא יהיב מפתה וא"ת דלמא הא דיהיב מפתה היינו בקטנה דל"ש בה מחילה, ומ"מ אינו נותן צער דכיון דנשאת מדעתה אין לה צער וי"ל דהא קתני שם עלה האונס נותן מיד והמפתה לכשיוציאנה האונס שותה בעציצו והמפתה אם רצה להוציא יוציא ובקטנה דפיתוי הוי אונס יהי' הדין בזה כאונס ממש דשותה בעציצו ומשלם מיד (ובתוס' דחקו בזה ועי' בזה בתשו' ח"א ס"ס רי"ח).

שם אנסת ופתית את בתי וכו' ר"ש פוטר (מקרבן שבועה) שאינו משלם קנס על פי עצמו. ומיירי בייחד לו כלי לדמי אונסו דאל"כ בל"ז ליכא קרבן, ולאביי דאפשר דר"ש מיירי בלא עמד בדין צ"ל דייחד לו לכשיזכה בדין יהיה זה לדמי אונסו ואדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ומאי דלא חשביה בקידושין בפ' האומר בין התנאים דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הוא משום דמרא דשמעתא בקידושין הוא אביי והרי הוא עצמו מספקא ליה הכא אי פלוגתא דר"ש מיירי בעמד בדין ומש"ה לא היה ליה הוכחה דס' אדמשלב"ל דדלמא כצד זה דמיירי בעמד בדין וכבר בא לעולם ולמסקנא נמי לא הוי יכול למחשביה דהא למסקנא ר"ש לדבריהם דרבנן קאמר להו, וי"ל דמה דלא הוקשה להם הא ליכא יחוד כלי היינו משום דדלמא סברי אמדשלב"ל ומ"מ איהו גופיה אפשר דסובר אין אמדשלב"ל, אך א"א להעמידו בכך דהא אף למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מ"מ פשיטא דבעינן שיעשה איזה קנין כמו בפירות דקל דנותן לו המעות עכשיו וכן בקידושין לאחר שתתגיירי ואינך הכל בנותן לה עתה הכסף שתתקדש בזה לאחר

שתתגיירי משא"כ הכא דעדיין לא נתחייב וליכא עתה לא קנין ולא משיכה דלכ"ע לא קנה, והתוס' לא נחתי לא לזה ולא לזה ותמהני מאד וה' יאר עיני בדבריהם הטהורים. שם בעא מיניה אביי מרבה. עיין בתשובת מהרלב"ח סימן סז ובתשובת רשד"ם חא"ח וי"ד סימן רנב שהאריכו בסוגיא זו.

שם האומר לחבירו אנסת ופתית את בתי כו' ונשבע והודה לר"ש מאי. קשה לי במאי מיירי אי דשמו הב"ד בושת ופגם ויש לו קצבה א"כ גם לר"ש לחייב ק"ש משום בו"פ, ואי דעדיין לא שמו הב"ד להבו"פ יכול למבעי גם לרבנן בסתם דודאי קנס תבע דהא טעמא דרבנן דתבע בו"פ דאי מודה לא מפטר אבל אי לא"ה הוי מודה לר"ש דתבע מידי דקיץ וא"כ בזה בעמד בדין דגם קנס אי מודה מחייב ודאי תבע רק הקנס ולא בו"פ דלא קיץ כמו לר"ש. ובתוס' כתבו דלר"ש האיבעי' בלא פירש ולרבנן לא הו"מ למבעי כ"א בפירש. שם והוא אומר לא אנסתי כו' ולא העמדתני בדין. קשה הא אף באמר אנסתי אלא שלא עמדתני בדין ואני פטור מטעם מודה בקנס איכא להאי האיבעי', והיינו לפירש"י אי פטור משום דעיקרו קנס ולפי' התוס' האיבעי' אי אלו היה מודה דהעמידו בדין היה חייב בהודאתו והוי כפירת ממון או דלא היה חייב בהודאתו והוי כפירת דברים וא"כ מה דאמרינן והוא אומר לא אנסתי הוא שפת יתר כיון דממילא אומר שלא העמידו בדין בזה לחוד סגי.

ולשיטת תוס' הנ"ל אפשר לי ליישב דנראה ברור דאף לפי הצד דמודה ומפטר מ"מ אם באו עדים אח"כ שהועמד בדין ונתחייב דחייב, שהודאתו זאת לא פטרתו ולא נמחל לו הקנס דהא מ"מ כיון דעמד בדין מקודם ואותו הב"ד עדיין מחייבים אותו לשלם לא שייך לומר דנמחל לו הקנס ופקע חיובו ממנו אלא דהודאתו אינה מחייבתו כ"ז שלא באו עדים, דאין דנין כלל על הודאתו, וכאלו לא הודה (וכעין זה מצינו במודה בפני עדים חוץ לב"ד דהודאתו אין מחייבתו אבל מ"מ אין פוטרתו וכמ"ש הש"ך יו"ד סי' רסז) ולפ"ז מסתפקנא דאף אם באו עדים אח"כ דנאנסה אבל אין מעידין שהועמד בדין דג"כ חייב דא"א מחייבים אותו על הודאתו אלא על העדים, אלא דאלו הודה תחלה סתם אנסתי היתה הודאתו פוטרתו ומפקיע ממנו חיוב הקנס אבל אחר שבהודאתו אמר ג"כ דעמד בדין דלפי דבריו אין הודאתו פוטרתו אלא דאינה מחייבתו וממילא חייב עתה משום העדים ודנין באמת כאלו לא הודה ולא פלגי' להודאתו לענין שאנסה ולסלק הודאתו שעמד בדין ואם האמת כן הוא ממילא יש לומר דבאמר אנסתי ולא העמדתני בדין חייב ק"ש דהוי כפירת ממון לענין אם יבואו עדים סתם שאנסה דכפי דבריו דלא עמד בדין יהיה פטור מדין מודה בקנס ואח"כ ב"ע ואלו הודה דעמד בדין היה חייב עפ"י העדים

ואף דעתה אין העדים בפנינו מ"מ י"ל דכ"ז שיש אפשרות שיהיה בזה כפירת ממון חייב (וכעין זה אמרינן בב"ק בנשבע על גזל חמץ שעבר עליו הפסח דחייב ק"ש דהוו ממון לענין אם יאבד החמץ) ולזה בדקדוק נקט האיבעי' בכפר שאמר לא אנסתי דבזה דאם יבואו עדים על האונס באמת חייב דהא לא הודה כלל.

תד"ה ר"ש פוטר דבעמד איבעי לי' לאביי, מבואר דלפי הצד דמיירי בעמד בדין ליכ' קושיא, ואף דמ"מ מה דקאמר שאינו משלם עפ"י עצמו והיינו לדבריהם דרבנן אודו לי מיהא היכא דלא עמד בדין ויקשה ע"ז הא ליכא יחוד כלי, היינו תוס' לשיטתייהו דגם בעמד בדין מודה ומפטר צריך לטעם זו גם לעמד בדין, אלא דלנפשי' גם בבגרה ומתה דבזה מודה מחייב מ"מ פטור [מק"ש], ואמר לדבריהם דרבנן דעכ"פ אודו לי מיהא בעלמא היכא דאינו משלם עפ"י עצמו והיינו אפילו בעמד בדין (ומ"מ לישנא דהש"ס אודו לי מיהת היכא דלא עמד בדין אינו מתיישב כ"כ), עכ"פ בין כך ובין כך מדנקטו קושייתם רק בדרך זה דמאי מבעי' לי' לאביי, אם כן מה הקשו תוס' אח"כ וכ"ת ה"נ א"כ נחשבי' באינך תנאי, הא לפי הצד דמיירי בעמד בדין מעיקרא לק"מ ואינו מוכח דס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ובפרט דלמסקנא הכי הוא דמיירי אפי' עמד בדין, ובלא"ה תמוה לי כיון דמסקינן דלדבריהם דרבנן קאמר א"כ פשיטא דליכא ראי' דס"ל לר"ש לנפשי' דאדם מקנה מדלא הקשה לרבנן דאודו לי בלא עמד בדין משום יחוד כלי, דלא הו"מ להקשות להו מזה דדלמ' סברי דאדם מקנה מש"ה הקשה דמ"מ אינו משלם עפ"י עצמו, וצלע"ג.

בא"ד אבל הכא אינו נותן לו. תמוה לי דלמא באמת מיירי הכא דנתן לו הכלי ממש לזכות בו אם יתחייב בדין. ומצאתי להגאון בספר כתובה דנתקדשה ג"כ בזה. והוא תירץ דא"כ היכי דייק הש"ס לקמן טעמא דלא עמד בדין וכו' הא עמד בדין וכו' ואם איתא דמיירי במשך הכלי מש"ה בעמד בדין חייב דכבר נעשה ממון עכ"ד. ודבריו עדיין תמוהים דדלמא מיירי במשך לשם שעבוד כמ"ש תוס' ד"ה מאי לאו וכו'. גם א"כ תקשי באמת מאי דתירצו תוס' בחדא ועוד קאמר. מ"מ מנ"ל לאביי להקשות טעמא דלא עמד בדין וכו' דלמא מיירי כפשטי' דמשך הכלי ומש"ה בעמד בדין חייב. ולענ"ד י"ל דתוס' אזלי לשיטתם בקידושין (דף ח ע"ב) ד"ה מנה אין כאן. דס"ל דבנותן לו כלי לשעבוד מנה שנותן לו ליכא שעבוד כלל כיון דלא קנה במנה. וע' בהר"ן רפ"ו דשבועות דהא דלא זכה במשיכת הכלי השעבוד. דמשיכה לא הוי קנין לענין שעבוד כיון דאינו עומד להשאר בידו ע"ש. וא"כ י"ל דמה דכתבו תוס' דהברייתא מיירי במשך לשעבוד. היינו דעיקר מקנין הוא המעות. ואף ר"ל מודה דבכה"ג מעות קונות כיון דלא מחסרא משיכה.

משא"כ הכא דעדיין לא נתחייב כלל קודם העמדה בדין ממילא אף במשך לא קנה לשעבודו דמשיכה לא הוי קנין לענין שעבוד ולומר דמיירי במשך הכלי שיקנה לו נגד מה שיתחייב כשיעמוד בדין. ובזה צדקו דברי הגאון הנ"ל. דא"כ לא הוי אביי מדייק הא עמד בדין. אע"כ דדוחק לאוקמי שהקנה לו הכלי ממש.

אולם מה דתמוה לי מאד מאד דהיאך תלי זה בקנין דבר שלא בא לעולם הא אף למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מ"מ פשיטא דבעינן שיעשה איזה קנין כמו בפירות דקל דנותן לו מעות עכשיו. משא"כ הכא דעדיין לא נתחייב וליכא מעות ולא משיכה פשיטא דלכ"ע לא קנה. גם אף למ"ש דמשיכה לא מהני לקנין שעבוד. מ"מ דלמא מיירי דהקנה לו בק"ס החפץ לשעבוד. גם אידך ברייתא דעמד בדין י"ל דמיירי בהכי ולא הוצרכו לאוקמי דוקא במשיכה. וע'.

בא"ד א"כ נחשביה בהדי' אינך תנאים. לכאורה בפשוטו י"ל דהא למסקנא דר"ש לדבריהם קמ"ל. א"כ אינו מוכח דר"ש סבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ממה דלא הקשה לחכמים מבעיא ייחד לו כלי. די"ל דלא הוי פסיקא להו להקשות כן לרבנן דדלמא יסברו רבנן דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. וצ"ע.

תד"ה א"ד וכו' דאביי גופי' מודה דהוי ממון, עיין במהרש"א. ולענ"ד י"ל בפשוטו למה דס"ל לתוס' בשיטת רש"י דגם לפי האמת אף באונס ומפתה אם מודה מתחייב. א"כ הא דפריך אביי ת"ל וכחש ת"ל ונתן מיבעי ליה. היינו דפשיטא דקרבן שבועה תלי בירושה. הרי דפשיטא דהיכא דאינו מוריש ה"נ אינו חייב ק"ש וא"כ למה דמספקא אביי אם חייב ק"ש אקנס ע"כ עכ"פ הפסק ג"כ להוריש. ותקשי לי מתני' דהכא.

תד"ה הפלת את שיני וכו' דהא מוכח בב"ק וכו'. בעניי לא מצאתי כן בב"ק ואולי ט"ס הוא וצ"ל בגטין ד' מ"ב ע"ב והיינו לפי הצד דמעוכב ג"ש קנסא לרבו עיי"ש. ומ"מ ק"ל הא תוס' כ' שם בפשיטות דמ"י בודאי לעצמו א"כ עדיין נתקיים התירו דתובע מע"י, וצלע"ג.

דף מב:

תד"ה ונתן לחוד, וגבי מוציא שם רע דכתיב ונתנו. קשה לי דלמא באמת במש"ר לא יוכל להורישו לבניו דהיכן קתני דמש"ר דמשעבד בדין הוי ממון להוריש ולעיל בברייתא דוכחש לא תני מש"ר.

דף מג.

התם מדידיה מתזנא. אף דאב יש לו מע"י אף אם אין נותן לה מזונות היינו (העדפה) צ"ל דאמרי' דזיכה לו רחמנא מע"י משום דדרך הוא דאב נותן מזונות לבתו אף שאינו מחויב וכה"ג כתבו תוס' גיטין (דף מז ע"ב).

שם אי בשאינה נזונית מאי למימרא. תמוה לי הא מ"מ אשמעי' מתניתין דלא נימא דאב מוריש זכות לבתו ואם היורשים ירצו לזון אותה יהיה בידם לתבוע מע"י כמו שהיה הברירה ביד האב.

שם אתמר נמי אר"י א"ר בת הניזונת וכו' אר"כ מ"ט, ק' לי אמאי אמר ר"כ הטעם לרב, הא בלאו מימרא דרב עכ"פ מבואר במתני' דעכ"פ באינה ניזונית מה שעשתה אחר מיתת האב לעצמה וצריכי' ג"כ לטעמא זו דוהתנחלתם מגיד דאין אדם מוריש זכות בתו לבנו ורב הוסיף רק דאף בניזונית אין לה אפי' מצד תק"ח אבל עכ"פ לענין דאוריית' מוכח ממתנ' וצ"ע.

ת"י ד"ה ר"ש סבר כו' הו"ל למימר כי קאמר רבה דממונא וכו'. לענ"ד יש ליישב על נכון דודאי מסברא אין שום מקום לחלק בין הודאה לירושה. או דלכולהו הוי קנס. או דלכולהו הוי ממון. והא דס"ל לרבה בתחלה דלהוריש לא הוי ממון. ולענין הודאה וק"ש הוי ממון. י"ל דבאמת מסברא לא הוי ממון. אלא לענין הודאה ושבועה הוי גזה"כ. ולענין הודאה וקנס לא הוי ממון. וי"ל ג"כ דמסברא הוי ממון. אלא דלענין הודאה ושבועה גזה"כ הוי מקרא דוכחש. והיינו דוקא אם הודאה ושבועה תלי בהדדי. אבל למסקנא דהודאה לא תלי בשבועה מה"ת לחלק בין הודאה לירושה. כנלענ"ד נכון וברור.

תד"ה בת הניזונית אלא נקט רב כו'. עדיין לא יתיישב דהו"ל לקבוע על מתני' דמוכח עכ"פ דבאינה ניזונית המעשה ידיה לעצמה. והטעם מקרא דוהתנחלתם. ואפשר לומר דבמתני' י"ל דמיירי בנערה מש"ה המע"י לעצמה מקרא דלאמה דאינה עובדת את הבן. כמ"ש תוס'. אבל לרב דקאמר סתם בת הניזונית משמע בכל ענין אף קטנה. הוצרך ליתן טעם מקרא והתנחלתם.

בא"ד וקצת מגמגם רשב"א כו'. לא זכיתי להבין דהיכי משמע כן בסוגיא דהא בפשוטו י"ל דודאי היכא דלא תקנו חכמים מזונות מה"ת תקנו מע"י (זולת באלמנת אנשי יהודה הוי ג"כ תקנה דחכמים חייבו במזונות עד שמסלקים הכתובה) ועיקר האיבעיא כיון דחייבו חכמים שהיורשים יזונו אותה תקנו ג"כ מע"י דבמקום אב קיימי. או כיון דהתקנה היה רק ליזון מנכסי אביהם ולא מדידהו לא תקנו מעשה ידי'. ופשוט.

תד"ה עשו, דדוקא כשיש אלמנה ובנים ובנות. מסתפקנא במחלו הבנות להבנים ולא באו להן אם הוי כמו שיש רק אלמנה ובנים ולא תטול האלמנה, גם מסתפקנא באם יש מעט יותר משיעור עד שיבגרו דלאלמנה בודאי נותנים רק מזון הבנות עד שיבגרו ואיתר השאר אם יש זכות לבנות בזה כדין נכסים מועטים.

תד"ה חבלות. דמיירי בחבלות. ק"ל דלמא מיירי בחבלות שיש בה ביטול מע"י אלא דמיירי דבודאי אין מע"י ליורשים מקרא דלאמה. ובפ"י הקשה דמה משני שפצעה בפנים הא גם דהוי לאבי' לא ידעי' אלא מסברא דמפסיד דמי מכר וכיון דהיורשים א"י למכרה פשיטא דאין החבלה שלהם. ולזה י"ל דבאמת גם הך גופא דא"י היורשים למכרה שלא ירשו זכות זה ג"כ נפקא מקרא דוהתנחלתם ונקט חבלות וה"ה מכר דהא בהא תליא. וא"כ ניחא דלא הומ"ל דמיירי בביטול מע"י ובנערה. דבזה ל"צ קרא דמה"ת יהי' החבלה ליתומי' הא כבר אשמעי' מקרא דלאמה דאין מע"י שלה.

ובאמת ק"ל לתנא דר"ח דס"ל בקנס פיתוי חבלות הכתוב מדבר אבל מע"י לאחין תקשו קושי' תוספות הא מקרא דלאמה ממעט כמו אמה דאינה עובדת את הבן. ואי דמיירי בקטנה תקשי הא מ"מ ליכא ק"ו דהשתא זבוני מזבן וכו' דהא היתומים אינם יכולים למוכרה, וכמו שהקשה התוס' ישינים. ואי דבאמת ס"ל להך תנא דיכולים היתומים למכרה. א"כ אמאי חבלה דפצעה אינה מוריש. הא זה הזיק להיורשים דמי מכירה. והמחוור בזה כמ"ש הפ"י דהשתא זבוני וכו' לאו מדין ק"ו אתינן עלה דנימא דיו. אלא מכח הכרח כיון דזיכה לו התורה למוכרה. ע"כ הדין דמע"י שלה.

דף מג:

רש"י ד"ה הואיל וברשותו וכו' נכתבים לשון רבים. עיין תוי"ט פ"ג מ"ו דכתובות.

תד"ה שפצעה. וא"ת תקשי הך ברייתא לרב. ע' במהרש"א. וע"כ כוונתו דבהך מלתא שפיר פליג רב על תנא דר"ח משום דמסייע ליה מתניתין דמוכח דגבתה לאחר מיתת אב לעצמה. אמנם עדיין קשה דלמא מתני' ג"כ ס"ל דוהתנחלתם לא ממעט מע"י. אלא דמתני' מיירי בנערה וממעט מקרא דלאמה דהא כל מתני' על נערה קאי. אבל בקטנה יש לומר דבאמת הוי להיורשים.

תד"ה ומיגבא מאימת גביא וכו' דמה שייך ההיא בעי' הכא וכו'. והא ל"ל דהש"ס מספקא ליה דלמא מהאי טעמא גופא ס"ל לר"י דמשעת כתיבה זכה בה משום דמכח הכתיבה דנשתעבדו הנכסים הוי קצת כגבוי מיד אבל מארוסי' דלא טריף ממשעבדי לא הוי זכות גמור שיזכה בה האב. דהא באמת משמע מדברי ר"י דאלו לא נשאת ומתה מן הארוסין אחר שבגרה דזכה בה האב. הרי דבאמת גם מחמת שעבוד האירוסין זכה בה.

בא"ד ונראה לר"י דדוקא בהך דמיירי ר"י וכו'. ודוחק להעמיד כולה שמעתין וכו'. ותמוה לי דעדיפא הו"ל להקשות דהא מסקי' והלכתא אידי ואידי מן הנשואין. הרי דאף למה דקיי"ל כרבנן דר"י מכל מקום קי"ל דאידי ואידי מן הנשואין. ואי דנימא דלמסקנא באמת מטעם אחריני אתינן עלה משום מחילה. אלא דהאיבעי' היה לר"י. א"כ גם קושייתם

לק"מ דהא באמת י"ל דכולה שמעתין כרבנן דמחלוקת ר"ה ור"א היה אליבא דרבנן כאשר הוא באמת למסקנא.
גם בעיקר דבריהם תמוהים לי דהוצרכו לדחוק דהאיבעי' דר"י רק אליבא דר"י ונדחקו ג"כ דמסתפק בטעמא דר"י אמאי לא ניחא להו בפשוטו. די"ל דודאי טעמא דר"י משום דמחלה בשעת הנשואין. ולזה מבעי' אליבא דרבנן ומיגבא מאימת גביא היינו דמסתפק אם נימא כיון דחזינן בטעמא דר"י דהוי מחילה. ה"נ בהך סברא לא מצינו דפליגי רבנן ובכל פעם בשעת הנשואין מוחלת זכותה דמן הארוסי'. או דרבנן לא ס"ל הך סברא, וגם י"ל לאידך גיסא דמסברא בודאי אין להמציא פלוגתא דאמרי' דר"י ס"ל דמחלה ה"נ לרבנן. אלא דמסתפקא בטעמא דר"י אם משום מחילה או משום דתליא בכתיבה כמ"ש תוס'. והיינו דמתחילה לא תליא בבגרה. אלא משום דבכ"מ בשעת נשואין מחלה כמו שהוא האמת. כמ"ש תוספות ד"ה והלכתא וכו'. ומש"ה תלי עיקר האיבעי' הכא דמסתפק אי טעמא דר"י משום מחילה היינו משום דבכ"מ בשעת נשואין נמחל זכות הארוסין והסוגיא כפשטא. וע' בהרא"ש שכ"כ לקושטא דמלתא.

דף מד.

פשיטא ראשון במכר ושני במתנה כו' דליפות כחו הוא דכתב ליה משום דינא דבר מצרא. ק"ל הול"ל דכתב בכדי שאם יבא בע"ח לגבות ממנו יראהו השטר מתנה ולא יגבה ממנו השבח (אב"ה וכדאיתא פ"ק דבב"מ דף טו ויראה כוונת הקושי' דאלו לטעם שבגמרא אם הלוקח עצמו המצרן בטל שני את הראשון, ואף דהתוס' כתבו די"מ דלאו דוקא משום דינא דבר מצרא דגם היכא דלא שייך דינא דבר מצרא נ"מ לענין דרך, מ"מ זה ודאי אינו קושיא דיאמר משום דרך, דהא גם זה לא פסיקא, דפעמים ליכא דרך, אבל משום בע"ח תמיד יש לחוש דלמא ידע שיש לו בע"ח ואנחנו לא נדע אותו, וחכם אחד הקשה על קושיית אבינו אב ישראל זצ"ל די"ל דמיירי במכר בפירוש שלא באחריות דאז גם מלוקח אינו גובה שבח ומ"מ לא ביטל משום דינא דב"מ, וטעה בזה דהא מסיים וכש"כ ראשון במתנה ושני במכר דאמרינן משום דינא דבע"ח הוא דכתב ליה, אלמא דמיירי בסתם דהוי אחריות ט"ס או בפירש לו אחריות).
שם שניהם במכר ביטל השני את הראשון. לכאורה לפוסקים דדאקני לאו ט"ס הוא א"כ בשטרות דלא נכתב דאקני י"ל דזהו ההוספה בנכסים שקנה בין שטר ראשון לשני אם קודם זמנו לזמן שטר שני.
שם והלכתא אחד זה ואחד זה מן הנשואים. ואף דהלכתא כר"נ בדיני מ"מ הא דאי אוסיף לה דקלא לתוספת כתביה לאו ר"נ בעצמו אמר הכי רק ר"פ אמר כן אליביה ואפשר דר"נ

עצמו אינו סובר כן, גם רפרם ור"א לא פליגי בהאי דינא דאוסיף דקלא רק בלא אוסיף דביטל שני את הראשון בזה פליגי ובתוס' נתקשו בזה. מיהו קשה דהא בכ' במפורש אוסיפת ודאי לא ביטל והכא בתוספת כתובה כתובים /כותבים/ בפירוש ואוסיפת כמ"ש רש"י לעיל ד"ה ה"נ וכו'.

מתני' הגיורת כו' יש לה אב ואין לה פתח בית אב כו' לא נאמר פתח בית אב אלא למצוה. ואף למ"ד נקטעה יד העדים פטור דבעינן קרא כדכתיב, מ"מ הכא גלי קרא ומתה לרבות הורתה שלא בקדושה, היינו נמי שאין לה אב, כ"כ בתוס'. ולאו בדוקא נקטי התוס' כן דהא אכתי תקשי דמנ"ל דומתה אתי לרבות הורתה שלא בקדושה וממילא שמעינן דפתח בית אב רק למצוה דלמא ומתה אתי לישראלית גמורה שאין לה אב אלא דכוונת תוס' דמדאצטריך בישראל למעט גרים מובן דפתח בית אב רק למצוה. אבל קשה הא מ"מ ישאר קושיית הש"ס דלמא ומתה אתי רק לרבות הורתה ולידתה בקדושה. ואי כדמשני האי ישראלית מעלייתא היא, הא מ"מ אצטריך דהוי ס"ד דבעי קרא כדכתיב ופתח בית אב לעיכובא ואייתר קרא בישראל, והוי ממעטין הורתה ולידתה בקדושה אף דישראלית מעלייתא היא, וכמו דאמעיט מחליצה כיון דאייתר קרא, (וכדכתבו בתוס' לקמן ריש ע"ב).

בתוס' הקשו למ"ד בסנהדרין נקטעה יד העדים פטור דבעינן קרא כדכתיב ה"נ נימא בעינן קרא כדכתיב. ותירצו דשאני הכא דגלי קרא ומתה לרבות הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה והיינו נמי אין לה אב עכ"ל. והו"ה דהומ"ל דמדאיצטריך בישראל למעט הורתה ולידתה שלא בקדושה אף דממילא אין לה אב. אולם ק"ל דהא תוס' בדיבור שלאח"ז ד"ה ואימא לרבות וכו' כתבו דבחליצה דאייתר בישראל ממעטינן אף הורתו ולידתו בקדושה אבל הכא דבישראל לא אייתר מסברא לא היינו ממעטינן הורתה ולידתה בקדושה וע"כ קרא דומתה בא לרבות הורתה שלב"ק ולידתה בקדושה עיי"ש לפ"ז קשה לי למ"ד בעי קרא כדכתיב מנ"ל דומתה מרבינן הורתה שלב"ק ולב"ק דלמא ומתה אתי להורתה ולידתה בקדושה דאי לא כ' ומתה היינו אומרים דבישראל לא איצטריך ללידתה שלב"ק דבלא"ה ממעט כיון דאין לה אב ובעי' קרא כדכתיב ועל כרחך דבישראל ממעט להורתה ולידתה בקדושה כמו בחליצה לזה אצטריך ומתה לרבות הולדב"ק. וע"כ בישראל קאי להורתה שלא בקדושה ולב"ק ומוכח באמת דלא בעי' קרא כדכתיב. וצע"ג.

שם רש"י ד"ה אורועי סהדי וכו' לרפרם פסולים. עיין מ"ל פ"ג מהל' שחיטה הל' כו.

תוס' ד"ה אימר וכו' אומר רשב"א דנ"מ. עיין בתשובת מהר"א ששון סימן קה.

בא"ד ועוד אומר רשב"א דנ"מ וכו'. נלע"ד דזהו דוקא בע"ח דשעבד לו דאקני דהא הך אחולי אחיל נגמר רק בזמן כתיבת שטר שני דהוי באותו שעה כאלו חזר והקנה להנותן אבל עכ"פ בשעה שלוה הנותן לה הי' קרקע זו שלו והוא בכלל דאקני. ומ"מ יש לע' במה זכה בה הנותן שישתעבד לבע"ח דבמחלה בעלמא לא חזר המתנה להנותן בלא קנין ע"ש אח"כ ראיתי שכ"כ הר"ן ודחה דברי תוס' מפ"ז וצ"ל דהוי כמו קנין אודייתא דמכח כתיבת שטר שני בזמן שני הוי כמו הודאה שקרקע הוא אז של נותן ומקני ליה הקרקע בהך הודאה גופא.

ומ"מ אני תמה כיון דבאמת משכחת גוונא דמחילה לענין בר מצרא כמ"ש תוס' בתירוצם א' א"כ מהיכי נוכיח דמקנה לי' להנותן באודייתא דהא י"ל דלא מקני לי' שום דבר רק שמוחל לו לענין בר מצרא. ואולי דבאמת כוונת תוס' בתירוצם ב' רק היכא דליכא נ"מ לענין מצרא כגון שלא קנה הנותן בנתיים שדה של המצר דהמקבל מתנה. וצ"ע.

תד"ה א"ב אמאי יכול לפסול להעדים בענין זה. נראה כוונתם במה דדייקי בלשונם הזהב בענין זה, דל"ק איך יכול לפסול לעדים, די"ל דנ"מ אם יבא עוד אחד ויעיד שהם פסולים דהוי ב' עדים עם זה אלא דהקושיא בענין זה היינו ע"י הוכחה שהשטר ראשון פסול דמ"מ לא הוי עדות בפה ולא עדיף מעדות מפי כתבו דלא מהני.

תד"ה והלכתא וי"ל שאינו רוצה לפשוט. כעין זה בתוס' קדושין כג ע"ב ד"ה דאר"ה ודף סה ע"א תוס' ד"ה ואם.

בא"ד אמרה משמיה ואינה ברייתא. עיין לקמן פז ע"א ברש"י ד"ה וא"ד. - בדברי תוס' עי' לק' דף ע"ה אות כ"א.

בא"ד ואי ארוסה אין לה כתובה פשיטא. ק"ל הא מברייתא לחוד ל"ק די"ל באמת בכתב לה ושני ביטל את הראשון אלא הקושיא רק משום דר"פ ס' לעיל דלא ביטל וא"כ ליכא פשיטות רק מאמורא והא כתבו לפני זה דלא רצה לדייק מאמוראים.

תד"ה אין לה פתח בית אב. תימה דתקשי מהכא למ"ד נקטעה יד עדים פטור. ואין לומר דמוכח דהוי רק למצוה דאל"כ יהיה בכל פעם התראת ספק שמא ימות האב או ימכור, ובנקטע יד העדים שאני דהוי ענין דלא שכיח לקוץ יד העדים, דכיון דמחוסר מעשה מיתה או מכירה לא מקרי התראת ספק כמ"ש תוס' בשבת (דף ד' ע"א) ובגיטין (דף לב ע"א).

בא"ד דגלי קרא, ק"ל דמנ"ל דמרבי' הורתה שלא בקדושה מקרא דומתה הא איצטריך קרא להורתה ולידתה בקדושה והיכי דאין להאב בית, אך י"ל דשמעי' מדאיצטריך בישראל [למעט] הורתה ולידתה שלא בקדושה תיפוק לי' דליכא פתח בית אביה. אמנם

יקשה למ"ש תוס' לקמן ד"ה ואימא ואור"י אע"ג דהורתה ולידתה בקדושה הוי ישראל מעליא אי איכא שום יתור אמרי' דבעינן ישראל ממש א"כ הדר' קושי' לדוכתי' לשמואל דס' דבעי' קרא כדכתיב אם כן נימא דפתח בית אביה דוקא והקרא איצטריך להורתה ולידתה בקדוש' דהוי פתח בית אביה דמ"מ ממעט הקרא בישראל עד שיהי' אמה מישראל כדדרשינן בחליצה ואיצטריך קרא דומתה להורתה ולידת' בקדושה ובישראל אהני להורתה שלא בקדושה ובאמת שמעי' מהא דפב"א ל"ד ודוק.

דף מד:

א"כ בישראל מאי אהני לי', ק"ל הא לשיטת תוס' לעיל י"א ע"ב לא משכחת גר קטן מדאורייתא דקטן לית לי' זכיי', (זולת בנתגיירה מעוברת) ואם כן למאי איצטריך בישראל למעט הורתה ולידת' שלבק"ד הא ממילא אין מגיירי' אותה קודם שגדלה וממילא הוי בחזקת בעולה, ודינא דמתני' שפיר איצטריך לבתר תקחז"ל וגיירו אותה פחות מג' וכשגדלה חזרה וטבלה ואח"כ זינתה דהוי בחנק דהא היא ישראל מה"ת ע"י הטבילה השניי', [ואיכא] חידוש דלא הוי בסקילה דמכח תקחז"ל והייתה גיורת מדבריהם החזיקה עצמה לגיורת [ולא] זינתה אבל מ"מ על הקרא קשי' וצע"ג.

וק"ל למה דס"ל לתוספות פ"ק י"א ע"א דההיא דגר קטן מטבילין ע"ד ב"ד דזכין לאדם שלא בפניו הוי רק גר מדרבנן אבל לא מדאורייתא דקטן לית ליה זכייה מדאורייתא ולא משכחת מדאורייתא גר קטן רק בנתגיירה אמה כשהיא מעוברת עיי"ש א"כ נהי דמתני' דהכא דנתגיירה פחותה מבת ג' דהיא בחנק היינו באמת דאחר שגדלה חזרה וטבלה לשם גירות ואח"כ זנתה ומ"מ הוי חידוש דאינה בסקילה דמ"מ אחרי שהיתה מחזקת עצמה לגיורת דרבנן היא בחזקת שלא נבעלה אבל מ"מ קשה למאי צריך קרא למעט לידתה שלא בקדושה הא מה"ת אין הב"ד מגיירים בעודה קטנה עד שתגדל. וא"כ היא בחזקת בעולה וממילא ליכא סקילה וצ"ע.

שם ואם מאן ימאן אביה לרבות יתומה לקנס. וא"ת תיפוק ליה מבתולת ישראל ולא בתולת גרים וי"ל דהוי אמרינן דלגיורת שהורתה שלא בקדושה ל"צ קרא דגם בישראל כה"ג פטור ויהיה מוכח דבתולת ישראל אתי למעוטי הורתה ולידתה בקדושה (וכמ"ש בתוס' דבחליצה כיון דאייתר קרא ממעטינן הורתה ולידתה בקדושה) אבל השתא דמרבינן מואם מאן לרבות יתומה שפיר צריך קרא למעט הורתה שלא בקדושה ולא מוקמינן להורתה ולידתה בקדושה וזה פשוט, ובתוס' (ד"ה בתולת ישראל) דחקו בישוב קושיא זו.

שם אלא אי אמרת בישראל כה"ג פטור השתא בישראל פטור בגרים מבעי. תמוה לי הא מקרא דלאבי הנערה לא ממעיט דבר אלא דמעצמו הוא כן דהתורה צותה רק דהנתינה יהיה לאבי הנערה והיכא דליכא אב ממילא מפטר אבל לענין חיוב מלקות מהיכא תיתי לחלק ולומר דביתומה פטור, וא"כ אצטריך קרא דבתולת גרים למעט מחיוב מלקות. ואף למ"ש תוס' בחד תירוצא דכל דינין שבפרשה מיירי בחד גוונא היינו לענין הגוונא דקטנה או נערה, אבל לענין יתומה דליכא ענין פטור רק דליכא אב ואין עליו חיוב נתינה לאב וממילא פטור דהתורה לא זיכתה הממון רק לאב אבל בשארי דברים דאפשר ביתומה מחויב. וביותר דהרי מרבינן מקרא ומתה סקילה בגיורת הרי דאין הפרשה מיירי בחדא גוונא לענין הך מלתא דהא בגיורת דלא שייך ונתן לאבי הנערה ואעפ"כ חייב סקילה א"כ ה"נ י"ל דמחייב הבעל מלקות.

שם השתא בישראל פטור בגרים מבעי'. תמוה לי דהא מקרא דלאבי הנערה לא ממעט. רק דהנתינה זיכה התורה רק לאבי הנערה והיכא דליכא אב ממילא מפטר. אבל לענין חיוב מלקות מה"ת לחלק ולומר דביתומה פטור, וא"כ אצטריך בתולת גרים למעט לענין מלקות. ואף למ"ש תוס' בחד תירוצא דכל דינין שבפרשה מיירי בחד גוונא. היינו לענין גוונא דמיירי הפרשה בקטנה או בנערה. כיון דקטנה פטור מסקילה ה"נ אינך דברים אינו נוהגים בקטנה. אבל לענין יתומה דליכא ענין פטור רק כיון דאין עליו חיוב ונתנו לאבי הנערה דא"א לקיים כיון דליכא אב ממילא פטור. אבל שארי דברים דאפשר ביתומה שפיר מחייבים גם ביתומה. וביותר דהרי מקרא דומתה דרבתה תורה סקילה בגיורת הרי דאין הפרשה מיירי בחדא גוונא לענין הך מלתא דהא גבי גיורת דל"ש ונתנו לאבי הנערה ואעפ"כ חייב סקילה. א"כ ה"נ י"ל דמחייב הבעל מלקות. ואצטריך קרא דבתולת גרים למעט מחיוב מלקות. וצ"ל דמלקות ומאה כסף בודאי תלי בהדדי. וצ"ע.

שם הא כתיב ואם אמת. עיין תוס' סנהדרין ח ע"ב ד"ה והביא.

תד"ה א"כ כו' תימא לרשב"א דנימא אהני כו' ואומר ר"י וכו' ועוד אומר ר"י כו'. לא זכיתי להבין מה עלה בדעת רשב"א להקשות ומה נדחקו בתירוץ הא', ומה הוסיף הר"י בתירוץ השני יותר ממה שמפורש להדיא בסוגיא דרישא, ומה התחלת קושיא יש כאן. ומה"ט כתבתי בגליון משניות להקשות על הרע"ב ד"ה ולא מאה סלע כו' דכולה פרשה בישראל כתיב דמשמע מקרא דכי עשתה נבלה בישראל שהביא מקודם, והא בדידיה גופיה כתיב קרא בתולת ישראל ודרשינן ולא בתולת גרים.

בא"ד אלמא דילפי' קנס ממיתה. לא הבנתי הא מ"מ א"א למילף בסתם ממיתה יותר ממה שהוא במיתה וכיון דלמיתה נתרבתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה ה"נ לקנס מש"ה איצטריך בתולת ישראל וצע"ג.

תד"ה המוציא ש"ר וכו' אבל ריב"ח דהכא אליבא דריה"ג. תמוה לי הא באמת גם לרבי עקיבא דרשי' בתולה ולא בעולה. ונערה ולא בוגרת למעט לגמרי אלא גבי לא אורסה לא ממעט לגמרי כיון דבעי לה לגז"ש כדאיתא בסוגיא (דף לח) וכיון שכן היאך תלי זה הדין של יתומה בפלוגתא דריה"ג ורבנן הא עיקר פלוגתייהו אם אשר לא אורסה אצטריך לגז"ש. או דגז"ש נפקא מהבתולות שיהיה זה כזה. אבל לענין מיעוטא דלאבי הנערה אין חילוק ביניהם. ואם נימא דכוונת תוס' דפשטא דמלתא דממעטי' לגמרי יתומה רק לרבי עקיבא כיון דמצינו דנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה וחזינן דהתורה זיכה הקנס להבת. מש"ה מפרשי' ג"כ דיתומה יש להם קנס. ז"א דאם ס"ל לרבי עקיבא מפורש בקרא דנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה ונימא ג"כ דאף דהתורה מיעטה רק דאין הקנס לאבי' ממילא פטור לגמרי. דהתורה לא מחייב הקנס רק ליתן לאבי הנערה. והיכא דפטור לגבי אבי' פטור לגמרי. אע"כ מוכח מדברי רבי עקיבא דס"ל מסברא דהתורה מחייב קנס גם לדידה. א"כ ה"נ לריה"ג לענין יתומה, דע"כ לא פליג אלא בנתארסה ונתגרשה דהתורה מיעטה מדין קנס לגמרי כמו דמיעטה בעולה ובוגרת, אבל בהך סברא דהתורה זיכתה הקנס גם לדידה ביתומה בזה לא מצינו דפליג על רבי עקיבא. וצ"ל דבאמת ריב"ח ס"ל דלכ"ע בעי' לא אורסה לגז"ש (והברייתא דדריש מהבתולות לא שמיע לי' לריב"ח כמו דמצינו כמה פעמים דהאמורא לא ידע מהברייתא) וס"ל לריב"ח דבזה בעצמו פליגי ריה"ג ורבי עקיבא דמאשר לא אורסה לא נתמעט רק דלא הוי לאבי'. אלא דריה"ג סבר דהתורה לא יזכה הקנס רק לאבי' כדכתיב ונתנו לאבי הנערה. וכל היכא דפטור לגבי האב פטור לגמרי, וממילא יתומה פטור, ורבי עקיבא סבר דהקנס מגיע גם לה אלא דהתורה זיכה לאב היכא דהיא ברשותו, ומ"מ היכא דפטור מהאב חייב הקנס לדידה וביתומה חייב.

תד"ה בתולת ישראל וכו' אלא לדרשא אחריתי, תמוה לי למאי צריכי' להו הא בפשוטו ניחא דהוי אמרי' דלגיורת הורתה שלא בקדושה ל"צ קרא דג"כ בישראל כה"ג פטור והיינו מוקמי' באמת בתולת ישראל למעט הורתה ולידתה בקדושה וכמ"ש תוס' ד"ה ואימא לרבות דבחליצה כיון דמייתר קרא ממעטי גם הורתו ולידתו בקדושה אבל השתא דמרבינן מואם מאן לרבות יתומה, שפיר צריך ישראל למעט לידתה בקדושה ולא [מוקמי'] להורתה ולידתה בקדושה וצ"ע.

ומה"ט באמת קשה לי בתוס' לעיל ד"ה אין לה וכו' וי"ל דש"ה דגלי קרא ומתה (ובפשוטו קשה דמנ"ל דומתה אתא לרבויי הורתו שלב"ק ולידתו בקדושה וממילא שמעי' דפתח ב"א רק למצוה דלמא ומתה אתא לרבות בישראלית גמורה שאין לה אב, וצ"ל דלאו בדוקא נקט תוס' דמכח דגלי קרא ומתה אלא מדאיצטריך בישראל למעט גיורת מוכח דפתח ב"א רק למצוה), הא מ"מ ישאר קושי' הש"ס דלמא ומתה אתיא לרבות הורתה ולב"ק, ואי דההיא ישראל מעליא הא היינו אומרי' דבעינן קרא כדכתיב דבעי' פב"א ואייתר קרא בישראל ואתי ע"כ להורתו ולב"ק כמו דדרשי' גבי חליצה וצע"ג.

תד"ה הא כ"מ כו' מדכתיב ולו תהיה במהוה עצמה. מזה מוכח דחרשת ושוטה לא ממעטים מולו תהיה דאל"כ אף אם כתיב נערה מ"מ אצטריך ולו תהיה למעט חרשת ושוטה, וכן מוכח ממ"ש הרא"ה דאשת אחיו דמיירי לר"פ במפותה ול"א דמחלה דמיירי בשוטה אף דמתני' זו דאלו נערות מוקמי לה דנערה דוקא ולא קטנה, וכמו כן כתב עוד בשמעתין דואם מאן ימאן לרבות יתומה לקנס דלס"ד דהש"ס דמיירי דיתומה מעיקרא ויקשה הא הקרא מיירי במפותה דמחלה ותירץ הרא"ה דמיירי בקטנה לרבנן דר"מ או בשוטה ולכ"ע הרי דס"ל להרא"ה בפשיטות דאף לר"מ חרשת ושוטה יש להן קנס.

אבל בער אני ולא אדע כיון דממעטינן קטנה דאינה מהוה עצמה מה"ט נמעט ג"כ חרשת ושוטה, וממה דקתני לעיל (דף לו) דחרשת ושוטה יש להן קנס אין ראיה דהיינו לרבנן דר"מ דקטנה יש לה קנס כדמוקמי התם הך ברייתא דקתני בה דהאיילונית יש לה קנס דכיון דריבתה תורה קטנה לקנס מוכח דלא בעי' מהוה עצמה מש"ה גם חרשת ושוטה יש להן קנס. ובאמת קצת ראיי' להתוס' והרא"ה ממה דאמרינן לעיל אחותו בוגרת נמי האיכא בושת ופגם בשוטה, משמע דמ"מ צריך לאוקמי בבוגרת אבל נערה יש לה קנס אף דמתני' ס"ל כר"מ דקטנה אין לה קנס, ויש לדחות דרוצה לאוקמי מתני' דמכות אף כרבנן דר"מ.

דף מה.

סרחה ולבסוף בגרה תידון בחנק. וצ"ל או דמותרה לדבר חמור הוי מותרה לקל או כמ"ד דא"צ שיתרו באיזה מיתה ומיירי בהתרו סתם. וכההיא דאמרינן בסנהדרין גבי הנסקלים. והנה למ"ד דצריך שיתרו באיזה מיתה נערה מאורסה יהיה בגדר התראת ספק שמא לא יוגמר דינה עד אחר שתתבגר, וצ"ל דהך תנא דהוא ר"י אזיל לשיטתיה שהתראת ספק שמה התראה ולמאן דס"ל דהתראת ספק ל"ש התראה יהיה מוכרח דא"צ להתרות באיזה מיתה, ומ"מ רחוק לומר דכל דין נערה מאורסה דבסקילה הוא רק במתרי במיתה סתם.

שם דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא וזנתה בחנק ואלו מוציא שם רע בסקילה. פירש הר"ש בתוס' (ד"ה אמר רבא) דבמוציא שם רע שזינתה אחר נישואין קאי דדינה בסקילה. וא"ת הא כשהתרו אותה בשעה שזינתה אחר החופה התרו אותה בחנק כדין נשואה בלא מש"ר, ואח"כ אחר שהוציא ש"ר דדינה בסקילה הא לא התרו אותה על סקילה. (אאב"ה גם בספר הפלאה הקשה כן) ואי דמיירי בהתרו אותה סתם שנתחייב מיתת ב"ד, מ"מ יקשה לר"י דס"ל בסנהדרין דאינו חייב עד שיתרו בו באותה מיתה, וי"ל דר"י לשיטתיה דס"ל התראת ספק שמה התראה, ומיירי בהתרו אותה אם בעלך מוציא עליך שם רע ואח"כ יבאו עדים תתחייב סקילה, ולפי פירוש התוס' ואלו מוציא שם רע שזינתה באירוסין בסקילה אף אלו זנתה השתא אחר שנכנסה לחופה ולא נבעלה היה דינה בחנק, ולא אמרינן כיון דאשתני דינא אשתני קטלא, קשה לי על הסוברים דבבעולה ליכא חופה ואינו גומר אלא ביאה והא כיון דזינתה תחתיו והיא בעולה לא מהני בה חופה, והיא עדיין ארוסה ומה אשתני דינא יש כאן, וצע"ג, (אב"ה עיין מ"ש אבא מארי נ"י ביבמות דף נח).

קשה לי הא כשהעדים התרו אותה בשעה שזינתה אחר החופה היו מתרי' אותה במיתת חנק כדינה בלא מש"ר, וא"כ איך אחר שהוציא ש"ר דינה בסקילה הא לא התרו אותה על סקילה, ואי דהתרו סתם שתתחייב מיתת ב"ד מ"מ יקשה דס"ל בסנהדרין דאינו חייב עד שיתרו באיזה מיתה א"כ קשה כנ"ל. ואולי י"ל דר"י לשיטתי' דס"ל דהתראת ספק שמה התראה, ואם כן אפשר דמתרי' אותה באם בעלך יוציא ש"ר עליך ואח"כ יבואו העדים תתחייב סקילה ועדיין צ"ע.

בסוגיא תמוה לי, הא דחופה לא מהני בה דהוי מקח טעות, דהא רבא דהוא מרא דשמעתא ס"ל דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כלום, עיי' פ"ק דכתובות (דף י"ב ע"ב) וא"כ לכאורה ה"נ הוי החופה טעות כיון דהחופה הי' בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, וביותר לכאורה לכ"ע הכא הוי טעות, כיון דזינתה תחתיו ונאסרה לו הוי טעות גמור, וא"כ עדיין היא ארוסה ולא אשתני דינא וצ"ע.

והנלענ"ד למה דמבואר במ"ל בה"א פ"ה ה"ד ד"ה ואז חסר, דכל דיני תנאים צריכים ג"כ בתנאי על העבר עיי"ש, ויעויין בכתובות (דף ע"ג ע"א) מכדי כל תנאי ב"ג מהיכי ילפינן וכו' דלא אפשר לקיומי ע"י שליח לא הוי תנאי, ועי' תוס' שם ובכתובות (דף נ"ו ע"א) דהא דבעי' בתנאי דומיא דב"ג וב"ר משום דמדינא לא אתי דיבור ומבטל מעשה אלא דילפינן מב"ג וב"ר, מש"ה בעי' דומיא דהתם עיי"ש, לפ"ז ממה דהדין דגם בתנאי דלעבר בעי דיני תנאי מוכח דמסברא לא הוי מהני גם תנאי דלעבר, וצריכים ללמוד מב"ג וב"ר,

הרי דמתנה ואמר ע"מ שאין לך עלי נדרים או מומין דחזינן דקפיד שלא ליקח אשה שיש בה מומין ונדרים, מ"מ מסברא לא מהני רק אם מתנה בכל דיני תנאי, וא"כ ממילא מוכח דכל מק"ט דעלמא היינו דאף בלא התנה אנן סהדי דקפיד והוי כהתנה ומהני מדין תנאי, אבל לולי דלמדנו מב"ג וב"ר דמהני תנאי לא הי' שייכות דינא דמק"ט, דלא עדיף מהתנה במפורש, ולפ"ז ניחא דהיכי דלא הוי טעות בקדושין רק בחופה דהיינו דזינתה באירוסין לא הוי מקח טעות דכיון דחופה א"א לקיימו ע"י שליח לא מהני ביה תנאי, ה"נ טעות לא מהני, ולא בטלה קנין החופה.

ולפ"ז מיושב קושיית תוס' שם ד"ה אמר רבא וכו', ולפ"ז הא דתניא לעיל צריך לדחוק וכו', ולפי הנ"ל ניחא די"ל דהברייתא כולה במש"ר, והא דקתני סרחה ולבסוף בגרה בחנק, היינו דהך תנא ס"ל כהך תנא דיבמות (דף נ"ג ע"א) דיש תנאי בחליצה, דלא בעי' אפשר לקיומי ע"י שליח, א"כ מהני תנאי בחופה וא"כ ליכא מש"ר חידוש, דהרי לא אישתני דינא דהא עדיין היא ארוסה דהוי מק"ט לגבי החופה דהוי כהתנה ע"מ שאינה בעולה, א"כ גם במש"ר בעי' דלא אישתני גופא, ומיירי הברייתא בין במש"ר בין בזינתה בעלמא בלא מש"ר, דהא קתני ברישא דבאו לה עדים בבית חמיו, היינו משום דלא אישתני דינא דעדיין היא ארוסה משום דלגבי נשואה דחופה הוי מק"ט, אלא דלענין פתח בית אביה בעי לפרסם שהגידו לי' בבית אביה, וכן הא דקתני בסיפא סרחה ולבסוף בגרה מיירי אף במש"ר דליכא חידוש וכנ"ל, ואידך ברייתא ס"ל כאידך דיבמות דאין תנאי בחליצה, ולא מהני תנאי בחופה ול"ש מק"ט והוי מש"ר חידוש, אלא דרבא לא ניחא ליה דפליגי באשתני גופא לעשות פלוגתא חדשה באישתני, אבל לענין זה דפליגי ביש תנאי בחליצה פליגי בפלוגתא דתנאי ביבמות הנ"ל.

ומזה נ"ל להביא ראיה לשיטת רש"י בכתובות (דף מ"ח) ד"ה ליורשה, דמסר לשלוחי הבעל לא הוי נשואין לשום דבר רק לענין ירושתה, וכ"כ הטור יו"ד (סי' רל"ד) מסר האב יצאה מרשות האב ואין הבעל יכול להפר לה עד שתכנס, ועי' במגיני שלמה שכתב בדעת רש"י והטור דבאמת מה"ת הוי כחופה, אלא דא"י להפר מחשש סמפון, ולענ"ד א"א לומר כן דמדכתב הטור יצאה מרשות אב, היינו ע"כ דאף דבאירוסין יכול האב להפר בשותפות הארוס, אבל במסר יצאה מרשות האב דאין בכחו להפר וגם הבעל אינו יכול להפר כיון דלא נכנסה לחופה, ואם איתא דהמסירה הוי חופה ממש אלא דחיישינן לסמפון אמאי אין הבעל והאב מפירים בשותפות, הא בממה נפשך אם לא יהי' סמפון הוא בעל ממש והפרתו הפרה מעליא, ואם ימצא סמפון הרי נתבטלו הקידושין למפרע ומהני הפרתו דאב ודוחק לומר בכוונת הטור דיצאה מרשות האב, היינו לענין הנדרים

שנדרה קודם המסירה א"י הבעל והאב להפר אחר המסירה משום דמדינא הוי כחופה יפקע רשות אב ושוב א"י הבעל להפר מה שנדרה מקודם, דאין הבעל מפר בקודמין, ומ"ש אח"כ ואין הבעל יכול להפר עד שתכנס לחופה, היינו ע"כ בנדרים שנודרת אח"כ דבחופה יכול להפר, זהו מיירי בלא שותפות האב, ומחשש סמפון, גם לפ"ז הא מכל מקום יכול להפר אחר שמסרה, ונהי דהיא לא הותרה לעשות עתה מחשש סמפון, מ"מ יועיל ההפרה לענין אם יכניסנה אח"כ ויבורר דאין לה סמפון דאגלאי דלא הי' מק"ט מותרת אז מכח ההפרה היא, ולזה נראה עיקר כמ"ש הב"י דס"ל לרש"י והטור דמסירה מוציאה מרשות אב, ולא מקרי לזנות בית אביה לענין סקילה, וכן לא מקרי בנעוריה בית אביה לענין ההפרה, אבל מ"מ לא נכנסה לרשות הבעל, מש"ה גם הבעל א"י להפר, וממילא גם בשותפות דהאב א"י להפר, דיצאה מרשות האב לגמרי ולא נכנסה לרשות הבעל, ומה דקתני בברייתא דתנא בי' ר"י ונדר אלמנה וכו', אלא הרי שמסר, באמת גם קודם שנתאלמנה אין תקנה להפר נדרה, אלא דקרא אשמעינן דאפילו נתאלמנה אינה חוזרת לבית אביה, וכ"כ להדיא הרא"ה בשטת רש"י אבל דעת תוס' וסייעתי' דמסירה הוי חופה ממש לכל מילי חוץ מתרומה עיי"ש, ולפי דברינו הנ"ל יש ראיה לרש"י, ויעויין בכתובות (דף ע"ד) והא ביאה דלא אפשר לקיומי ע"י שליח ומשנינן אתקוש הוויות להדדי, עי' פירש"י דאתקש קדושי ביאה לקדושי שטר וכסף, וקשה לי, כיון דמצינו מכח ההיקש דבביאה יכול להתנות נילף מזה דבעלמא כגון בחליצה דאף דא"י לקיים ע"י שליח תנאי' קיים, ולולי פירש"י הי' נ"ל לפרש דהכי אמרינן איתקש הויות להדדי, דכל ענין הוי' אחד הוא, ונהי דמעשה הביאה א"א לקיים ע"י שליח, מ"מ כיון דהקדושין אפשר ע"י שליח ע"י דבר אחר כגון כסף ושטר מקרי יכול לקיים ע"י שליח.

לפ"ז אם נידון כשיטת תוס' הנ"ל דמסירה הוי כחופה א"נ אפשר נשואי ע"י שליח דהיינו שלוחי הבעל שלוקחים אותה לרשותם, וממילא אף בחופה ממש מהני תנאי כיון דשם חופה יכול ע"י שליח כגון במסירה והדרא קושייתינו לדוכתי' דמש"ר ליכא חידוש דהא הוי חופה בטעות ועדיין היא ארוסה, אע"כ דמסירה לא הוי כחופה להיות ברשות הבעל, ומקרי א"א לקיים ע"י שליח ולא מהני בי' תנאי מש"ה לית ביה דין מקח טעות וכנ"ל, ודו"ק היטב.

דף מה:

תד"ה הנערה שהיתה כבר. ק"ל לרבא דאמר לעיל מש"ר קאמרת, בממנ"פ הא כתיב הנערה דבעי' בשעת הוצאה נערה וע"כ דדרשי' הנערה שהיתה כבר א"כ למאי צ"ל כיון דחדית רחמנא הא במפורש כתיב הקרא דאף דבגרה כיון שהיתה נערה כבר בסקילה

וגם מאי פריך ר"ה בריה דר"י ודלמא כי חדית' האי חדית' ג"כ בוגרת דהנערה שהיתה כבר ואי דליכא משמעות כלל בפסוק אם הנערה שהיא עכשיו ותלי' בדינא דאשתני א"כ מנ"ל לתוס' דילפי' מהכא דלא דאשתני גופא דלמא ג"כ משום דמסברא דלא אשתני גופ' מפרשי' לקרא הנערה שהיתה כבר וצ"ע.

בא"ד ומהכא שמעי', תמוה לי דמ"מ מנ"ל להש"ס לדחות דברי [שילא] הא י"ל כדס"ל מעיקרא דסרח' ולבסוף בגרה שלא במוציא ש"ר ואמרי' אשתני גופ' (ואדרבה עתה ניח' יותר דגם רישא [באו] עדים בבית חמיה מיירי שלא בהוצאת ש"ר דאשתני [דינא ל"א] ואי ברייתא במוציא ש"ר דרבי רחמנא בקרא [והוציאו] הנערה שהי' כבר דהא זה כתיב [במש"ר] ובמש"ר לא ילפי' דהא מעיקרא הי' אומר שאני מש"ר דחידוש הוא ולא היינו לומדי' ממש"ר אלא דכל הקושי' דמקשי' עלה דמ"מ מנ"ל במש"ר דאשתני גופ', ועתה הא נתיישב דלהדי' כתיב והוציאו את הנערה שהי' כבר, וא"כ הכל כפשטא וצע"ג.

תד"ה רי"א וכו' אמאי צריך ויסרו, תמוה לי הא ס"ד כיון דכתיב וענשו א"א ללקות דהוי ב' רשעיות, ואם ח"מ שוגגי' חייב די"ל וענשו בלא אתרו עכ"פ הי' ס"ד באתרו יהא מלקי לקי ממונא לא משלם משום הכי צריך דעונשי' אותה בתרתי מלקות וממון.

גם קשה הא כל עיקר דר"י ס"ל לאו שאב"מ לוקי', היינו דילפי' מביניי' ממש"ר ועדי' זוממי' וא"כ אי לא כתיב ויסרו היינו אומרי' דלשאב"מ אין לוקי' וצע"ג.

דף מו.

בשלמא לראב"י היינו דכתיב ופרשו השמלה. דהתורה לא חייבה להבעל רק בהעליל עליה בלי מצוא ריעותא עליה דנתברר דבאמת מצא בתולים אבל בלא בירור והבעל עומד בדבריו שלא מצא בתולים אף דהביא עדי שקר על הזנות דאירוסין מ"מ אינו חייב, ובאמת י"ל מה"ט דבהוזמו עדי הבעל ובאו עדים דזינתה קודם הנשואין דאף דנמצא בתולים מוכח דהנואף הטה או דהכניסה דם ממקום אחר בזה י"ל דאינו חייב כיון דמ"מ זינתה ולא שיקר בכולהו או כיון דמ"מ הוא מצא בתולים ובלא ריעותא העליל עלי' מחייב כיון דשיקר בהבאת עדים שקרים, וצ"ע לדינא, ובתוס' לא כתבו כן.

תוד"ה אתיא כו' (עי' חי' ב"מ דף ס"א א' בתוס').

דף מו:

מתני' ובמעשה ידיה. בש"ס קדושין דף ד' מצרכינן לב' קראי בקדושיה ובמעשה ידיה דאי כתיב קדושיה ס"ד משום דלא טרחה בה אבל מעשה ידיה דטרחה י"ל דלעצמה ואי כתיב מעשה ידיה י"ל משום דמתזנא מיניה ואע"ג דאין האב חייב לזונה דרך האב לזונה. תוס' גיטין דמ"ז ע"ב ד"ה ולביתך. והא דלא ילפי' מציאה מקדושיה ומעשה ידיה

דמה להנך דמפסיד האב על ידה. דבמעשה ידיה מפסיד מזונות ובקדושיה מפסיד זכותו דנפקא מרשותו, תוס'. וק"ל היאך יהא אפשר ללמוד מע"י מכסף קדושיה הא באמת אביה מקבל קידושיה וא"כ הכסף קדושיה מצד עצמותו הוא לו כדאמרי' השתא אביה מקבל קדושיה אבל מע"י דיזכה אביה בשלה לא ידעי' וצע"ג.

שם מתני' יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה כו'. אף דגם לענין ירושה יתרון דא"י להפקיע ירושתו ע"י מכירה ומתנה מתקנת אושא והבת יכולה להפקיע ירושתה מאביה ע"י מכירה ומתנה, י"ל דלא חשיב לה כיון דהוא רק מתקנת אושא ואילך, גם י"ל דלא חשיב רק בכללות דינו ולא מה שיש בפרטות, דהא הו"מ למחשביה בזכיות האב יותר מהבעל דהאב יורש בראוי ובעל אינו יורש בראוי, גם הך יתר עליו הבעל משמע דבאינך דמתני' שוה הבעל להאב והא במעשה ידיה הוא גרוע מהאב דהאב זוכה בהעדפה אף באינו זן אותה משא"כ הבעל, א"ו דחשיב שרשי דברים שם מע"י אבל לא מיירי מפרטות דיני מעשה ידיה, וכן בשם ירושה הבעל והאב שוים.

בתויו"ט הקשה אמאי שייר שהבעל יורש את אשתו עיי"ש והמהר"ם שי"ף לקמן ס"ה ב' תירץ דהא באב לא שייך כלל הדין דאינו יורש במקום שיש בן דהא אי אפשר שתלד קודם שתבגר וממילא לא הוי ברשות האב כיון דבגרה וכיון דמתניתין רצה למתני זכיות הבעל הם יותר מזכיות האב עד שתבגר אם כן לא מצי למתני לענין ירושה במקום שיש לה בן דהא זהו לא שייך קודם שתבגר וליכא שייכות בשום פעם שהאב לא יירש את בתו קודם שתבגר עיי"ש. אך עדיין יקשה איך קתני יתר עליו הבעל הא גרע כחו מאב לענין ירושת ראוי (ב"ב דף קי"ג א') גם לענין מע"י גרע כח הבעל דהא יכולה לומר איני ניזונית וא"ע וההעדפה לעצמה. אבל לגבי האב אם אומרת א"נ וא"ע ההעדפה להאב כדאיתא במסכתין דמ"ג ע"א. גם קשה דלתני יתר עליו הבעל לענין ירושה דאם מכרה ונתנה אין האב יורש. והבעל יורש ומוציא מן הלקוחות מכח תקנת אושא. ואף דיש לומר דמתניתין לא רצה לתני מה שהוא רק אחר תקנת אושא. מכל מקום למה דאמרי' ר"פ האשה שנפלו לימא תנינא לתק"א דרצה לומ' דמתני' דקתני מה שהוא לאחר תק"א יקשה כנ"ל. ולזה נראה דמתני' חשיב רק כללי שרשי זכיות מה שיש לאב ומה שיש יתרון להבעל שם ירושה ושם מע"י אבל לענין פרטי דיניהם לא חשיב.

שם גמרא ואימא ה"מ קטנה וכו' אלא מסתברא דכי ממעט רחמנא יציאה דכוותה קא ממעט. נראה לפרש דשוב לא תקשי נערה איהי תקדש נפשה דהשתא דידעינן דעכ"פ הכסף קדושין דאביה, שוב ילפינן הקדושין עצמן מהפרת נדרים, דל"ש ביה מעתה ממונא מאיסורא לא ילפינן, כיון דאין הממון תלוי באיסור דבין כך וכך הוי הממון של

האב. והתוס' פירשו כיון דשמעינן דכספא לאביה, סברא הוא דמקבל נמי הקידושין, דהשתא נימא איהי תקדש נפשה ואביה מקבל כספא, ותמיהני על פירושם דבשלמא להיפוך שייך לשאול שפיר השתא אביה מקדש ואיהי תשקול, דמהיכן תזכה היא בכסף דאביה, אבל להקשות איהי תקדש נפשה ואביה שקיל, זה אינו קושיא, די"ל דהתורה זכתה את אשר לה לאביה, כמו מעשה ידיה שזינתה לו. ותו תימא דאם זה יסוד מוסד דאם איהי מקדשת נפשה א"א שיהא כסף לאביה, א"כ איך קאמר בריש קידושין (דף ד') וצריכא דאי אשמועינן מעשה ידיה משום דמתזנה מיניה, והא בפשוטו ליכא למילף כסף קידושין ממעשי ידיה, דהא י"ל דאביה א"י לקדשה, ומש"ה ע"כ הכסף שלה דאם יהיה דידיה ע"כ יהא יכול לקדשה וזה א"א למילף ממע"י וצע"ג. (אב"ה עיין מ"ש אבא מארי מ"ו זצוק"ל בקידושין שם).

שם ואימא ה"מ קטנה דלית לה יד, אבל נערה כו' איהי תקדש כו' ואיהי תשקול כספא. קשה לי דנימא דאביה מקבל גט בקטנה מכח ויצאה והיתה וממילא גם בנערה מקבל גיטה דאין בזה סברא לחלק דהא גם קטנה יש לה יד לקבלת גט, ואח"כ לחזור ונילף קידושין מגט בהיקש' דויצאה והיתה דיכול לקבל קידושי בתו בנערה, וצע"ג.

תד"ה ואימא ה"מ קטנה ולפי המסקנא לא אתי' אלא להכי. וי"ל דאתי' קרא לאורויי דהאב זוכה למסרה לחופה, ואי דנילף מהפר' נדרים הא בהפר' נדרי עצמה לאחר אירוסין פקע קצת רשות האב, דאינו מיפר לבדו, ואי דנילף מגט דמקבל גיטה אחר אירוסין מהקישא דויצאה והיתה י"ל דגט שאני דבזה חוזרת לרשות אביה והוי כעין גיטא ורשות אביה באים כאחד משא"כ בחופה שמוציאה מרשותו.

תד"ה ממונא, וי"ל דאיסורא דאית בה ממונא. ק"ל הא נוכל למילף דאב זוכה בקידושי שטר וביאה דהוי איסורא גרידא והדר ילפינן גם קידושי כסף מכח דאתקשו הויות להדדי.

דף מז.

דמסר לה בשבתות וימים טובים. ק"ל הא בשבת ויו"ט שייך ג"כ ביטול מעשי ידיה דהא יכולה לעשות בדברים המותרים, לחתוך תלוש ולשמור פירות ולילך בשליחות תוך התחום וכאלה הרבה דהא איסור שכר שבת ויו"ט לאו דאורייתא.

קשה לי הא מ"מ שייך ביטול מלאכה דהא יכולה לעשות דברים המותרים לחתוך תלוש ולשמור פירות וכדומה דהא שכר שבת ליכא דררא דאיסורא דאורייתא וצ"ע.

דף מז:

ואיפוך אנא. ק"ל הא ענין מע"י תחת מזונות מצינו בקרא גבי אב דזכי ליה רחמנא כיון דמתזני מיניה [היינו דרגיל לזונה וכדאמרינן לעיל (דף מג) או דלמא לא דמי לאב דמתזנה מיניה] מש"ה מסתבר דכמו כן תקנו חכמי' מע"י תחת מזונות זה מול זה.

ק"ל הא מצינו בקרא דמע"י דהבת לאבי' ואע"פ כן אמרי' דמציא' מה"ת אינו לאבי' רק מדרבנן משום איבה, וע"כ הא דלא יליף ממע"י היינו משום דמתזנה מיני' כדאמרי' בקדושין ד"ד, וא"כ אמרי' דהתורה נתנה לאבי' מע"י משום דמתזנה וכיון דמצינו בתורה דמע"י הוא נגד מזונות מש"ה תקנו כן רבנן באשה ובעלה אבל ליתן פירות תחת מע"י לא מצינו כזה בתורה וצע"ג.

תד"ה שלא כתב לה, דבדידה תלי הקידושין. ומה"ט פירכת הש"ס דוקא במן האירוסין דאלו מן הנשואין לא שייך הטעם דבדידה תלי מלתא דהא אפשר דהוא לא היה רוצה בגונא זה שיתבטלו הקידושין למפרע שיהיה למפרע בעילתו בעילת זנות וא"צ למה דנדחקו התוס' בב"ק שם בזה.

תד"ה זמנין דלא מלו וכו'. א"נ שאני פירות דידו כידה וזוכה בגוף הקרקעות. ויש לע' בנכסי מלוג שעדיין לא באו לידה תהיה יכולה לומר מקודם איני נפדית ואיני נותנת לך מנכסים שאנכי עתיד לירש דבזה עדיין לא זכה בהם הבעל.

בא"ד א"נ שאני פירות. עיין גיטין עז ע"ב תד"ה ידה.

תד"ה אם וכו' וא"ת דאדרבה וכו'. עיין בדרשות הראנ"ח פ' שמות.

דף מח:

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מי שנשתטה וכו' ולא שאני לך בין יוצא לדעת וכו'. לכאורה יש לספק אם בנשתטה מסברא אמרי' דניחא ליה. רק בהלך גלי דעתיה דלא ניחא ליה מדלא צוה. או דגם בנשתטה לא אמרי' מסברא רק מדגלי דעתי' שזן אותם קודם שנשתטה רק בהלך אף שפרנסם מקודם מ"מ מדלא צוה גלי דעתיה להיפוך. אבל לעולם בעי' גלי' דעתי' דניחא ליה. ונ"מ בנשתטה קודם שהיו בניו בני שש דליכא גילוי דעת דניחא ליה דמה שהיה זן אותם מקודם הוא מטעם חיוב וגם ליכא גילוי דעת דלא ניחא ליה. ובזה הספק אם אומדין דעתה או לא. וכן יש לספק בהלך דאפשר כל דגלי דעתיה דניחא ליה כגון שפרנסם מקודם גם אנו זנין דלא אלים הסברא מדלא צוה לעקור הגילוי דעת דניחא. וגם בלא פרנסם מקודם גם בנשתטה אין זנין אותן דגלי דעתי' דלא ניחא ליה. והחילוק בין נשתטה להלך. היינו בהיה זן אותן פחות מבני שש ונשתטה אנו זנין אותן. אף אחר שש דמסתמא ניחא. אבל בהלך אמרי' מדלא צוה גלי דעתיה

דלא ניחא ליה כיון דמעולם לא גלי דעתיה דניחא ליה דמה שזן אותן הוא מתורת חיוב. ובזה היה אפשר לכוין דעת הגהה באה"ע סימן ע"א ע"ש. אולם באמת להמעיין במקור במרדכי שם א"א לכוון כן. ומסתימת לשון הפוסקים משמע דבהלך לעולם אין זנין אותן ובנשתטה זנין. אף שנשתטה כשהיו בניו מבן שש דלא בעי' גילוי דעת דניחא ליה. והבאתי ראיה לזה מדברי הרמב"ם דס"ל דהא דזנין בנשתטה. היינו באמיד. אבל בהלך אף דאמיד אין זנין דאין כופין שלא בפניו כך מבואר בהר"ן ובהה"מ ע"ש. מעתה לדעת הרמב"ם דנשתטק מיירי באמיד בזה ליכא גילוי דעת דניחא ליה דאומר מה שהיה זן מקודם היינו כיון דאמיד הדין דנחתי' לנכסים וידע דכייפי' ליה. מש"ה היה זן. אבל בשעת שהוא שוטה לא ניחא ליה. וממילא הוי שלא בפניו דלא כייפי' לנכסים. ואף דלדעת הש"כ ביו"ד סי' רמ"ח סק"ד נראה דאפשר בנשתטה הטעם דזנין משום דיורדים לנכסים דוקא בהלך דאפשר לאודועי מודיעים ליה משא"כ בנשתטה ע"ש. מ"מ מדברי הרמב"ם לא משמע כן. וכן מבואר בהר"ן בשמעתין. ונראה דהש"כ ג"כ חזר בו בנקה"כ סימן רמ"ה ע"ש. אע"כ דלא בעי' גלי דעתי' דניחא ליה וק"ל.

ומעתה לולי דברי הפוסקים היה מקום לומר דהחילוק בין נשתטה להלך הוא דוקא בלא אמיד, אבל באמיד אין זנין, ומשום דלא אמיד הוי גילוי דעת דניחא ליה אבל באמיד ליכא גילוי דעת וק"ל.

שם אבל תכשיט יהבינן לה. ק"ל למה דמסקינן לקמן (דף קו) דמיירי בששמעו ביה שמת בע"א, בזה כיון דנותנים לה מזונות דסמכי שמת איך יהבי' לה תכשיט ממעות יתומים. שם רש"י ד"ה לעולם, וזכאי בה בכל זכות אב בבתו. אינו מדוקדק דהא להפרת נדרים במסירה יוצאה מרשותו וכן לענין מציאה דמשהגיע זמנו אוכלת משלו וכיון דאינה ניזונים מהאב אין מציאתה לאביה.

דף מח:

גמרא ושמואל אמר לירושתה. תמוה לי לשיטת רש"י לעיל (דף מז) דהברייתא דכתב לה כסות וכלים מיירי בארוסה א"כ שמואל דפסק לקמן כראב"י, הא ע"כ שמואל פסק כרבנן דר' נתן דהא לר"ל גם בהלכו שלוחי האב זכה דהא אפי' מהאירוסין זכה, וע"כ דס"ל כרבנן דר"נ ואינהו מדמי לדראב"י ומאי מהני מסר הא בדראב"י לא מהני מסר דהא מבעי לן לקמן בפ' אע"פ אפי' בנכנסה לחופה ולא נבעלה מהו מכש"כ במסר דלא מהני וצע"ג, (וראיתי בב"ש סי' ס"א דרוצה לומר דמסר עדיף מחופה והוא תמוה).

שם רש"י ד"ה ולא נישאו אוכלת משלו כגון שעיכב החתן או אונס שלו. תימא הא אמרינן בריש מסכתין דחלה הוא אין מעלה לה מזונות ולאידך לישנא דמספקא ליה, הא גם באונס דידה מספקינן.
קשה לי הא לל"ק דריש מכילתין חלה הוא אינו מעלה לה מזונות א"כ מתני' רק בעיכב בפשיעתו. ולל"ב שם היא אבעי' דלא אפשטה וגם הא האבעי' גם באונס מצידה דחלתה היא. וא"כ איך בחר רש"י לפרש אונס שלו. וצ"ע.
שם רש"י ד"ה לעולם וכו'. ק"ל למאי צריך לזה רש"י הא בלא"ה ניחא פירכת הש"ס דלר"א דלכל מילי ואף לתרומה הוא בנשואי' לענין מאי קתני הברייתא עד שתכנס לחופה דלרב י"ל דמיירי לתרומה וצ"ע.
שם רש"י ד"ה שמואל, עי' בישו"ש שכ' דבאמת היא בנשואה אלא דא"י להפר משום חשש סמפון. וק"ל הא בשותפות יפר בממנ"פ דאם יהי' סמפון היא דרשות אביה ומהני הפרת האב.
שם ד"ה ליורשה (עי' מ"ש בדף מ"ה ע"א ד"ה ומזה).

דף מט.

אמר רבא ההוא כבר פסקה כו' כיון שיצאה שעה אחת כו'. וא"ת נהי דילפינן דאינה חוזרת לרשות אב מ"מ אכתי לא ידעינן דהיא בחנק דמ"מ תהא כיתומה שאין לה אב, ומ"מ היא בסקילה, ובתוס' הקשו כן, וי"ל דבאמת הדין כך הוא דאף במסר ואפילו בחופה הדרא והיא בסקילה, דמ"מ עתה היא ארוסה והוי כיתומה, אלא דהכי משני הש"ס, דע"כ בית אביה קאי למסר, דאלו לחופה ולאורויי דלא הדרא, א"כ כש"כ דבהפרת נדרים לא הדרא ומוכח ע"כ דקרא דהפרת נדרים למסר, נשמע דמסירה הוי כחופה וא"כ ממנ"פ מוכח דבמסר היא בחנק, אי משום דבית אביה קאי למסר וקרא דהפרת נדרים ללא הדרא, או דבית אביה קאי לחופה דלא הדרא, ומוכח דקרא דהפרת נדרי' קאי למסר וילפינן מהפרת נדרים דמסר הוי חופה אבל באמת זה י"ל דקרא דהפרת נדרים אתיא ללא הדרא, וקרא דלזנות בית אביה אתיא למסר, ובהפרת נדרים דידעינן דבחופה לא הדרא ממילא ה"ה מסר, כיון דלמדנו מנערה המאורסה דמסירה הוי נישואין ולענין סקילה באמת אפילו בחופה הדרא, דמ"מ היא כיתומה מאורסה, ובתוס' דחקו בזה הרבה, ובל ידעתי על מה.
שם דתניא מצוה לזון את הבנות קו"ח לבנים דעסקי בתורה דר"מ. י"ל דנ"מ באין לו רק לזון לאחד דלר"מ בנות עדיפי וזן אותן ולר"י בנים עדיפי וזן אותם.

תד"ה ואימא הנ"מ היכא דלא הדרא לבי נשא וכו' ואע"ג דהיכא דנבעלה קים לן דלא הדרא. קשה לי איך שייך לומר בנבעלה דהדרא, הא מ"מ היא בעולה, וגם כשלא ניסת מעולם והיא ברשות האב ג"כ היה בחנק, ולומר בכוונתם דלמא קרא דהפרת נדרים צריך בבעולה דלא הדרא, ואכתי בחופה מנ"ל דלא הדרא, א"א לך לומר כן, דאדרבא לא לחדשו כלל החילוק דאשתני גופא, ונימא כיון דעכ"פ גלי קרא דבעולה דלא הדרא בהפרת נדרים ה"נ בנשואה דחופה ואייתר בית אביה ע"כ למסר.

בא"ד ומיהו קשה, ק"ל מה קושיי' דלמא באמת הדין [דלענין] חנק במסר ואף בחופה הדר' דמ"מ עתה היא ארוסה אלא דהכי משני הש"ס דע"כ בית אבי' קאי למסר דאם קאי לחופה ולארויי דלא הדרה א"כ כ"ש בהפ"נ דלא הדרה והקרא בהפ"נ למסר וידעי' דמסר כחופה, וא"כ עכ"פ ממנ"פ מוכח דמסר היא בחנק אם משום דבית אבי' קאי למסר או דילפי' מהפ"נ אבל באמת זהו י"ל דהקרא בהפ"נ אתי' ללא הדר', וקרא בית אבי' אתי' למסר ובהפ"נ דידעי' דנכנסה לחופה לא הדר' הו"ה למסר כיון דלמדנו מחנק דמסר הוי נישואי' אבל לענין חנק באמת גם בחופ' הדר' וצע"ג.

דף מט:

מתקיף לה ר"ז כו' (ע' תשו' ח"א סי' קכ"ט בסוגיא זו).

רש"י ד"ה מיבעיא וכו' אבל בנו ליכא למימר הכי. עיין ברש"י לקמן נד ע"ב ד"ה דנייחד.

תד"ה הוא ואשתו וכו' משמע הא לאחר וכו'. יש לע' טובא דמהיכן דייקו כן הא י"ל דלאחר אין נזונין אף אם מתנה אינה כמכר משום דטרח ליה לדידיה ולדידה כמו דחזינן דאפילו מבניו בלאו תקנת אושא לא היתה ניזונית מה"ט. ואם ראייתם דא"כ תהיה ניזונית לאחר מיתה. דלמא באמת כן והא לא מיירי הכא רק מחיים. וצ"ל דתוס' ס"ל דהך סברא דטרח לדידי' ולדידה לא מהני להפסידה לגמרי מה שמגיע לה מדינא. והא דבעי' תקנת אושא היינו באמת משום דבבניו ג"כ מתנה כמכר דלא כפי' רש"י. והא דפריך הש"ס דשלח רבין באיגרת'. היינו כמ"ש הראשונים דסוגיא דהכא ס"ל דבעלה לוקח וע'.

דף נ.

באושא התקינו המבוזבז. בירושלמי פ"א דפאה כך היתה הלכה בידם ושכחוה וחזרו ועמדו השניים והסכימו ע"ז הראשונים.

שם וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת. עיין מדרש רבה אסתר סי' קכד דף צד ע"ד.

תוד"ה הבעל, (עי' תשו' ח"ב סי' פ"ה).

[תוס' ד"ה ממקרקעי: במ"ש תוס' כתובות דבנין דכרין וכן מזונות בנות בשעבד בפירוש מטלטלי גובין גם ממטלטלי, ולכאורה יש לדון הא פרכינן בב"ב פרק יש נוחלין [קל"א

א] דהוי לדבר שלא בא לעולם ומשנינן תנאי ב"ד שאני, וכיון דתנאי ב"ד היה רק על קרקע במה שהוא הוסיף לשעבד המטלטלין נימא דהוי שעבוד לדבר שלא בא לעולם. וצריך לומר כיון דהקרקעות משועבדים מטעם תנאי ב"ד יכול לשעבד [ל]החוב הזה גם מטלטלין. ואמרתי ראיה לזה מסוגיא דבכורות [נ"ב א] ולא הבנות במזונותיהן תנאי כתובה ככתובה דמי, והא שבח הוי בכלל דאקני (עיי' תוס' דהוכיחו דיתומים הוי כמו לקוחות ועדיף ממתנה ולא ניחא להו כדברי הרמב"ן דשבח ממילא גובה גם ממתנה) וכיון דדאקני בעצמותו לא משתעבד אא"כ שעבד בפירוש דאקני, ממילא נימא דאינו יכול לשעבד דהוי לדבר שלא בא לעולם, אע"כ דכה"ג מהני.]

[שם. עי' בהר"ן ראית הרי"ף מהירושלמי דכל נדר וכו', והם השיבו דאין ראי' דהתם במאכל רע דאין קפידא כלל כו', ומייתי הרי"ף מאידך ירושלמי על מתני' דהתם שלא תטעום בכל מיני פירות ואפילו מאכל רע, ואפ"ה דוקא הוא נתן אבל היא נתנה אינה צריכה גט, אלמא דצריך לפלוגי בין תחתיו לאינו תחתיו. וק' מאי ראי', דלמא מש"ה אמר הוא נתן משום דבמאכל טוב וודאי איירי מתני', ועל הא קאי דיוקא הא היא נתנה א"צ ליתן לה כתובה, אבל במאכל רע אפי' למ"ד היא נתנה נמי צריך ליתן כתובה וא"כ לא צריך לחלק בין תחתיו לאינו תחתיו.]

[שם. עוד בהר"ן שהביא ב' דעות אם שאר פירות הוי בכלל ג' מינים, והבי' ראי' ממתני' שלא תטעום מכל פירות וקתני דווקא משום דהוא נתן אבל אם היא נתנה הי' יכול להוציאה בלא כתובה. ראייתו אינו מובן, דלמא משום דהוא נתן כופין אותו להוציאה אבל אם היא נתנה אין כופין, אבל אם גירשה נותן לה כתובה. בסוגיא דקדשה על תנאין].

הר"ן כתב דרבה סבר דהטעם דאחולי אחלי לתנאי, וה"נ ס"ל להמקשן דפריך אלמא כיון דעבד מעשה אחולי אחלי לתנאי, כלומר דחיישי' דלמא אחולי, דלטעמא דרבה נמי מבואר במתני' דכתובה לית לה, ולית טעם לחלק בין גט לכתובה אלא משום דמספקי' אם אחולי אחלי, עי"ש. ולא זכיתי להבין איך ס"ד לפרש בפירכת הש"ס אלמא כיון דעבד מעשה, היינו דהוי ספק אם אחולי אחיל, הא מכח הראי' מן חליצה מוטעת מוכח דאמרי' דבודאי אחולי אחיל, דהא התם מקילי' ומכשירי' החליצה מסברת אחולי אחיל. ואפשר לדחוק דבחליצה עדיפא דהוי תחלת מעשה וכיון דבעיקרו דמעשה לא פירש תנאו אמרי' דודאי אחיל, משא"כ במתני' בכנסה סתם דהוי רק גמר קנין וכבר אתני' בתחילת קנין בזה הוי ספק דשמא סמך אתנאי הראשון, אלא דהש"ס מדמי לה כיון דבחליצה אמרי' דודאי אחולי ה"נ י"ל דבכנסה סתם דהוי עכ"פ ספק אחולי אחיל, ודוחק, וצ"ע.

ובעיקרא דמלתא דהר"ן כפל ושלש דא"א לחלק בין כתובה לגט אלא משום דהוי ספק אחולי, עפר אנוכי תחת כפות רגלי הר"ן ואיני כדאי להרים ראש ולצפצף פה, אבל תורה היא וללמוד אני צריך, דלענ"ד הקלושה הי' נראה די"ל דוקא היכי דבסתמא ליכא קפידא דאין דרך עולם להקפיד אלא דהוא הקפיד והתנה וצריכי' לבא מכח התנאי בזה אמרי' כיון דכנסה סתם ולא כפל לתנאי בודאי אחולי והוי כאלו קדשה וכנסה סתם, אבל בדבר שדרך עולם להקפיד, ואף בלא תנאי דנין דקפיד, בודאי לא גרע מכח שהתנה בשעת קדושי' לומר דבשעת כניסה סתם דחזר מתנאי, דלו יהא דלא התנה מעולם הי' ג"כ קפידא. וא"כ י"ל דרב ס"ל בהא כדשמואל דקדשה וכנסה סתם הוי ספק אם מקפידי' או לא מש"ה בקדשה וכנסה סתם צריכה גט דשמא סתם לא הוי קפידא, וצריכי' לבא מכח תנאי וכיון דכנסה סתם בטל התנאי, אבל כתובה לית לה דשמא סתם הוי קפידא ואין צריכי' לתנאי. ונ"מ לדינא דאם התנה בנדרים שאין הם ענוי נפש, דלפי דברי הר"ן לית לה כתובה דהוי ס' אחולי, ולפי דברינו יש לה כתובה, דבנדרים שאין ע"נ דודאי סתמא לא הוי קפידא ובאנו לדון רק מכח תנאי בזה כיון דכנסה סתם אחיל לתנאי.

ומרוח בזה. די"ל דר"פ דאמר אסיפא מצי ס' ג"כ כרב דסיפא אריישא קאי, אלא דס"ל דהטעם משום אחולי וא"כ שפיר קתני בברית' בד"א דאין לה כתובה בנדרים שיש בהם ע"נ דאין דני' מכח התנאי, אבל באין בהם ע"נ דדני' מכח התנאי וכיון דכנסה סתם בטל התנאי.

ובזה אפשר לישב פירש"י דאחולי אחיל תנאי ואית לה כתובה, ותמהו תוס' והראשונים דלהדי' קתני במתני' דאין לה כתובה. די"ל בכוונת רש"י דלפעמים אית לה כתובה - היכי דהתנה בדבר שבודאי בסתמא לא הוי קפידא, דלטעמא דאחולי אית לה כתובה דהוי כלא התנה. ולטעמא דא"א עושה בב"ז גם בזה [אין] לה כתובה, דלענין ממונא בתנאי קאי, וא"כ לק"מ ממתני', דבנדרים שיש בהם ע"נ ומומי' גם בסתם הוי ספק קפידא מש"ה לית לה כתובה, כנלע"ד.]

[שם. עוד בהר"ן שהקשה על הרשב"א הא ביאה ארוסין עושה וארוסה אין לה כתובה. ולמאי דמסופק המשנה למלך [פרק י' מהל' אישות] אם הי' חופה קודם הקידושין נמי חופה גומר, לא מקשה הר"ן דכאן הוי חופה קודם ביאה, ולו יהי' דביאה אירוסין עושה הא הוי חופה מקודם, אע"כ נפשוט מקושית הר"ן דבכה"ג אין גומר.]

[שם. עוד בהר"ן ומקומו מוכרע דטעמי' משום אחולי דאי טעמא משום דאין אדם כו' אפי' באשה אחת צריכה גט. וקצת דחוק, דלמא אפי' לטעמא דאין אדם נמי צ"ל דודאי אחולי אחלי, הלכך נמי מצריכין שתי נשים לראי' דאחולי.]

דף נ:

כשם שאין הבנים יורשים אלא מן הקרקע כך אין הבנות ניזונות אלא מן הקרקע. יש לי מקום ספק אם כתב בכתובה שישתעבדו גם מטלטלי אגב קרקע למזונות בנות אם מהני. ואופן ספיקתי אם מהני כמו בכל בע"ח דעלמא דאינו גובה ממטלטלי דיתמי. ואפ"ה מהני בשעבדם בפירוש. או דהכא לא מהני, דהוי משתעבד לדבר שלב"ל דלא מהני רק מה שהוא מתנאי ב"ד. כדפרקי' בפרק י"נ אבל במטלטלין דלא נתקן התנאי כתובה הוי כמחייב מעצמו דלא מהני כיון דהוי לדבר שלב"ל, והיה נלע"ד לומר דמהני בנ"ד אף דקיי"ל דא"י לשעבד עצמו לדבר שלא בא לעולם, היינו דמה שמחייב עצמו לדבר שלא בא לעולם לא הוי חיוב. וזהו בעצמו החילוק בין דבר שלא בא לעולם דאלים שעבודיה ויכול לשעבד דבר שלא בא לעולם. ולענין לדשלב"ל ל"א אלים שעבודיה. וכבר עמד בזה הפ"י בגיטין (דף יג). ולענ"ד דהחילוק הוא נכון בסברא להמעיין בתוס' ר"פ אע"פ דהדין דאין יכול לשעבד דאקני אם אינו החיוב מתחלה על גופו. רק אם יש לו נכסים דהוא משועבד מחמת הנך נכסים וכבר נתחייב מש"ה יכול לשעבד דאקני שיהיו משועבדים לחובו. אבל אם אין החיוב עליו רק שרוצה לחייב שישתעבדו. דאקני לא מצי משעבד ע"ש. וא"כ שפיר י"ל דבשלמא דבר שלא בא לעולם מצי משעבד כיון דהחיוב על גופו מחמת נכסים שישנן בידו. אבל במחייב לדבר שלא בא לעולם. דלזה דבר שלא בא לעולם לא נתחייב מעולם והוי רק שרוצה עתה להתחייב לו גופו ונכסיו. ולא מהני כיון דהחיוב לזה הוא לדבר שלא בא לעולם. כנלע"ד נכון בסברא. ומעתה י"ל בנ"ד דעכ"פ נתחייב גופו לדבר שלא בא לעולם דהיינו הבנות מתנאי ב"ד. וכיון דכבר נתחייב להם והשעבוד על קרקעות יכול לשעבד גם מטלטלים לזה דאלים שעבודיה כמו בדבר שלא בא לעולם דאלים שעבודיה כיון דכבר נתחייב. כנלע"ד ודוק. וראיתי בש"ע אה"ע סי' קי"ב סי"ד שכתב בפשיטות דמהני והוא משו"ת הריב"ש. ולענ"ד דין זה צריך תלמוד.

שם א"ל אביי אלו בע"ח הוה כו' מי הוה יהיב ליה מר. והרי בע"ח מחיים יש לו שיעבוד על המטלטלין ואפ"ה אינו גובה ממטלטלי דיתמי למזוני דתנאי כתובה ככתובה וכתובה עצמה לא הוי השיעבוד על המטלטלין מחיים כש"נ דא"ג ממטלטלי דיתמי.

ורש"י פירש אפילו בע"ח דיכול לטרוף ממשעבדי, וק"ק דהיא הנותנת כיון דבע"ח יש מקום לגבות ממשעבדי לא תקנו ליה ליטול ממטלטלי דיתמי, וכמ"ש תסו' לקמן פ' אלמנה (דף צו ע"א) ד"ה אלמנה שתפסה עיי"ש, ועוד דבשלמא בע"ח אינו גובה ממטלטלי דיתמי דלאו אדעתא דהכי אוזפיה דלא מסקא אדעתא דמית לוה כדאמרי' בגיטין ר"פ הנזיקין לענין זיבורית, משא"כ מזוני דכל החיוב רק ביתמי.

שם רש"י ד"ה דלמא כב"ד, ק"ל למאי הביא רש"י לדברי ר"ש הא גם הת"ק ס' דצריך קרקע אלא פליגי אם המותר דינר צריך ג"כ דוקא קרקע.
שם רש"י ד"ה א"ד מזוני ממש ואע"ג דתנאי כתובה. קשה אמאי לא בפשוטו דהוי מטלטלי דיתמי [אאב"ה וגם בפ"י הקשה כן] ואפשר דבזה לא הוי הפשיטות מר' בנאי דהתם דהיה ביד ר' בנאי לא מקרי מטלטלי דיתמי כדאיתא במתני' דכושל ואפילו לרבי עקיבא רק משום דצריכים שבועה משא"כ במזונות בנות, לזה נקט רש"י משום תנאי כתובה. וא"ת דבההיא גם כתובה נפרעי' י"ל דהא הר"ן שם הקשה באמת מה בכך דהם ביד אחרים ועדיין לא נעשו של יתומים הא גם מניה דהבעל אין גובים כתובה ממטלטלי ומתרץ דאתי כר"מ דכתובה נגבית ממטלטלי מיני' וא"כ לדידן דקיי"ל כרבנן לא מהני ממטלטלי ביד אחרים לכתובה וממילא גם בתנאי כתובה כן ושפיר פשיט מר' בנאי.
תד"ה ואמר לה זיל זון, וא"ת היכי משמע. ק"ל הא י"ל בפשיט' דזיל זון א"א לפרש בב"ד הא צריך תחלה לב"ד לשום האב.

דף נא.

ולבנים מן הבנות. עיין לקמן דף צו ע"א תוס' ד"ה אלמנה שתפסה.
שם במתני' הרי גיטה וכתובתה תרפא וכו'. מלשון זה דייק הרשב"א בתשו' סי' אלף רנ"ד דאינו יכול לגרש אשתו בע"כ אם אין לו לשלם כתובתה.
שם גמ' אימא סיפא כו' ול"כ כל נכסים דא"ל אחראין לכתובתך כו' אתאן לר"י דאמר אחריות טעות סופר. תמוה לי מאי שייטיה דט"ס כאן למ"ש רש"י דבס"ד מיירי שמחלה והא מחילה בפירוש בודאי מהני דאף דהוי תנאי ב"ד מ"מ מהני לענין אחריות מחילה כדקתני כתובת אשה שאין בה אחריות ממילא נשמע דבפירוש שלא באחריות דמהני גם לר"י דלא תטרוף ממשעבדי ופשטא דמתני' דקתני שהוא תנאי ב"ד ניחא דבאמת קאי על מנה השנייי' ועל טריפת הלקוחות הטעם דט"ס הוא, אבל ההיא דלעיל קשה.
תד"ה ממקרקעי כו'. ונראה דבזמן הזה דכולהו גבי ממטלטלי וכו'. אף דנקטו כל הפוסקים זה לפשיטות עפר אני תחת כפות רגליהם ואני בעניי יש לדון בי' טובא, דמסתפקנא לדינא באם שיעבד במפורש למזונות בנות ולגביית בנין דכרין מן המטלטלין אם מהני, דהרי בסוגיא דב"ב (דף קלא ע"א) פרכי' על בנין נוקבין ובנין דכרין הא אינו יכול לשעבד לדבר שלא בא לעולם, ומשנינן דתנאי ב"ד שאני, וא"כ כיון דתנאי ב"ד היה רק על מקרקעי אלא מדעתא דנפשיה שיעבד המטלטלין לגבות מהן י"ל דמה שהוא מוסיף ולא היה מדין תנאי ב"ד הדרא לכללא דא"י לשעבד לדבר שלא בא לעולם דאף דמשעבד המטלטלין להחוב שנתחייב לדבר שלא בא לעולם מ"מ מאן יימר דזה מהני

דדלמא גם כה"ג א"י לשעבד המטלטלין לדבר שלב"ל, ואם נידון כן י"ל דתקנת הגאונים לא היתה רק שיהיה כאלו שיעבדו בפירוש המטלטלין אבל לא היכא דשיעבד בפירוש לא מהני וצלע"ג.

תד"ה מני ר"מ דאמר כל הפוחתת וכו' וקשה לר"י בפ' החובל וכו'. ויש לע' מה שהקשו לריב"ן הא בב"ק לא מוכח רק בל"ל כלל. ומטעם שלא תהיה קלה כו' אבל באית לה מחצה משמע התם דבאמת לא הוי בעילת זנות. וע' בתוס' בב"ק שם שהקשו באמת מדברי ר"מ דכל הפוחת וכו', וא"כ י"ל דריב"ן בא לתרץ קושיתו בב"ק. ומש"ה ס"ל באם באמת ל"ל מה שפחת ליכא בעילת זנות כיון דעכ"פ אית לה מחצה. רק היכא דיש לה הכל והיא לא סמכה דעתה בזה בעילת זנות מטעם אחר וע'. וגם יש לע' בשיטת ריב"ן מהא דאמרי' לקמן (דף נו ע"ב) אחתי' דרמב"ח הוה נסיבא ר"א ארכס כתובתה וכו' אבל חכמים אומרים משהה וכו'. ולדברי ריב"ן די"ל אף אם הדין דל"ל. לא הוי בעילת זנות. מ"מ באית לה ולא ידעי' דאית לה גרע טפי. א"כ היכי מוכח מדברי חכמים דפליגי על ר"מ דבכה"ג דארכס דמשהו ב' וג' שנים. אימא דמודו ג"כ לר"מ היכא דאית לה ולא ידעה הוי בעילת זנות. רק דר"י ור"י דפליגי דס"ל דתנאי מהני ולית לה באמת ממילא לא הוי ב"ז ולענין סברת ב"ז לא מצינו דפליגי. רק אם אית לה או לית לה בזה וממילא תליא אם הוי ב"ז או לא. ובאמת גם לשיטת תוס' קשה היכי אמר אבל חכמים אומרים אימא אף דס"ל היכא דל"ל. וכן באית לה ולא ידעה דלא הוי ב"ז. היינו באית לה ולא ידעה והיא סברה דמחלה כתובתה וחושבת לחלוטין דלית לה, בזה שפיר הסברא מה יגרע ומה יוסיף אם הוי ב"ז או לא. ובאמת גם לשיטת תוס' קשה היכי אמר אבל דהיא אינה מרוצה בפחות וסברה ג"כ דאית לה מטעם דנאבד דלא סמכה דעתה והיא כמסופקת. בזה גרע ודומה למקדש בשט"ח קידושין (דף מח) וצ"ל דאבל חכ"א היינו חכמים אחרים דסברי כן להדיא. ודוחק.

תו יש לע' במה דאמרי' אימא סיפא וכו' מני ר"י דאמר אחריות ט"ס וכו'. ונתקשיתי הלא זה לא כתב לה רק מנה. רק דאנן מגבי' לה בתנאי ב"ד. ואעפ"כ גובה לר' ממשועבדים. ועל המנה הוי כמקום אין כותבין כתובה גובה ממשעבדי מתנאי ב"ד. וא"כ זהו לר"מ ג"כ גובה ממשעבדי כמו מקום שאין כותבין דבודאי לר"מ גובה ממשעבדי. ושאני שטר כתובתה שאין בו אחריות. שלא נכתב אחריות גרע טפי. אבל היכא שלא כתב המנה השני כלל הוי כמו מקום שאין כותבין. וגם אין לומר דקושית הש"ס דלר"מ לא תגבה כלל אותה שדה שכתב לה ממשעבדי. ז"א דאותו שכתב הוא אפותיקי מפורש דגובה בו. וע'.

דף נא:
אונס דשרייא רחמנא ה"מ לה. יש לע' הא מאותו קרא דנפקא ליה דאונס שריא. נפקא מקרא ועד אין בה והיא לא נתפשה. משמע דבנתפסה מותרת וקשה מנ"ל נתפס מותרת דלמא אלו יודעין שהאמת כן הוא אסורה וקרא קאמר ועד אין בה היינו (אף) שאין כאן שנים נאמן לאסור. כדברי רש"י בסוטה והיינו דקינוי וסתירה רגלים לדבריהם מש"ה ע"א נאמן כמבואר בסוטה. א"כ י"ל דה"ק קרא דאם העד אומר שהיא ברצון נאמן. אבל אם אומר נתפסה לא מאמינין ליה. דקינוי וסתירה ליכא ראיה לאונסו והוי כע"א דעלמא דא"נ. ודומה לזה כ' מ"ל בהלכות סוטה דאם היה קינוי וסתירה בראובן וע"א אומר שזינתה עם לוי דלזה א"נ. שלזה אין קינוי וסתירה רגלים לדבר. ע"ש. א"כ ה"נ באונס כן. אבל לעולם אם היינו יודעים דהיא נתפסה י"ל דאסורה (וצ"ל דהי' להאמינו לאונס במגו דברצון והוי ע"א במגו דנאמן כשנים).
שם יצר אלבשה. עיין ב"ק דף מא ע"א תוס' ד"ה כמאן.
שם ת"כ דרבא והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת. ק"ל דמנ"ל דאונס שריא לבעלה הא בהך קרא כתיב ועד אין בה והיא לא נתפשה ודרשינן ברישׁ סוטה דעד אין בה היינו דליכא שני עדים רק ע"א אסורה דע"י רגלים לדבר דקינוי וסתירה ע"א נאמן וא"כ דלמא בהא אמר והיא לא נתפשה היינו דהעד אומר דלא נתפשה דהיה במזיד נאמן דהוי רגלים לדבר מכח הקינוי וסתירה אבל אמר דנתפשה לא מהימן דלענין אונס אין לו שייכות לקינוי וסתירה דהקו"ס רגלים שעצת זימה ביניהן זה שייך על זנות רצון אבל לא על אונס, אבל מ"מ אם יש ב' עדים דנאנסה אסורה וי"ל מדדרשינן ויש לה אחרת שאע"פ שלא נתפשה וכו' והיינו מלישנא דוהיא דממעט לאחרת דאפילו לא נתפשה מותרת א"כ מוכח דלא נתפשה לענין גוף הדין הוא דאונס שריא.
ומ"מ קשה לאבוה דשמואל דלא ס"ל לדרשא זו דהא באמת אוסר בתחלתו באונס וסופו ברצון א"כ יקשה לדידיה מנ"ל גוף הדין דאונס שריא לבעלה דלמא אתי רק דאין העד נאמן על זה, וי"ל אלו היתה נאסרת בנתפשה היה גם ע"א נאמן במגו דאמר דלא נתפשה [והיינו דלא כשיטת הריטב"א דלא שייך להאמין לעד אחד משום מגו אלא כשיטת תוס' לעיל (דף כב) ד"ה תרוויהו בא"א מסהדי וכן דעת הר"ן שם דע"א נאמן במגו]. ומ"מ יש לפקפק דלא הוי מגו למ"ד כתובה דאורייתא לא רצה להעיד להפסידה כתובתה, גם לא לפסלה לעדות שהאשה נאמן לה כגון לעדות סוטה ועגלה ערופה, וי"ל דאבוה דשמואל ס"ל כאידך ברייתא דוהיא היינו לאחרת דאשת כהן אסורה בנתפשה ומוכח דוהיא לא נתפשה היינו על גוף הדין דבנתפשה אינה אסורה כלל.

שם אמר אביי אלמנה לכ"ג וכו' ע' ברש"י דתנאי כתובה ההוא למשקל ולמיפק. וקשה לי לפ"ז למאי צריך לומר אח"כ ממזרת ונתינה לישראל א"ח לפדותה דלא קרינן בי' ואותבינך לאנתו ומה צריך לזה דא"י לקיים לשון התנאי והלא אף אם לא כתב כלל רק ואפרקינך ג"כ היה הדין דלישראל א"ח קרא לפדותה כיון דממזרת ונתינה אין להם תנאי כתובה רק למשקל ולמיפק והיינו עיקר כתובה דזה גובה בזמן שיצאה ממנו. וכן כשנשאת לכהן דגם כהן הוי תנאי ואפרקינך למיפק מיניה כיון דאסור בשבויה. אבל כשנשאת לישראל לא הוה לגביה תנאי ואפרקינך למיפק מיניה דלא גרעה מהשתא ולא נזכר בתנאי דהוא למיפק. וממילא הדין דל"ל תנאי כתובה דפורקנה. דאף אם לא דייקא בלישנא דאותבינך לאינתו והיה הדין במדיר את אשתו דחייב לפדותה. מ"מ הכא בממזרת ונתינה א"ח לפדותה כיון דבתנאי של פורקנה לגבי ישראל לא מוכרח דלמיפק קאי.

תוד"ה וגט חוב כו' (עי' באורך בחי' ב"מ דף י"ד ע"א ודף מ"א ע"ב ובחי' שבועות דף מ"ה ע"ב ד"ה אמנם, אדברי תוס' אלו).

תוס' ד"ה אונס וכו' אע"ג דאבוה דשמואל וכו'. עיין שער המלך פ"ה מהלכות יסודי התורה ה"ג.

דף נב.

תד"ה רצה, דפירות ופרקון מצויין יותר מכתובה וקבורה. עיין מהרש"א דאף לרש"י מ"מ הקושיא היא דנתקן פרקונה תחת כתובתה, ולענ"ד מסברא אין אנו יכולים לעשות קושיא מזה די"ל דכתובה דזוכה במיתתה מש"ה מחייבי' אותו בקבורתה דבמיתתה הוא זוכה ממנה והיא זוכית ממנו חיוב קבורתה ומישך שייכים לזה מש"כ פרקון נגד כתובה דל"ש בהדדי ולא באים בזמן אחד.

דף נב:

רשב"ג אומר רפואה שיש לה קצבה נתרפאת מכתובתה. בהרא"ש כתב דאשה תחת בעלה יש לה רפואה שיש לה קצבה דהוי כמו פרקונה, לפ"ז יהיה נ"מ באומרת איני ניזונית ואיני עושה דלת"ק דכל רפואה בכלל מזונות א"צ לרפאותה ולרשב"ג חייב ברפואה שיש לה קצבה דהוי בכלל פרקונה, ועוד נ"מ בפדה אותה פעם א' או שריפא אותה פעם א' ברפואה שיש לה קצבה וחלתה דלרשב"ג א"צ לרפאותה שנית.

שם גמרא אר"י משום ר"ש בן יוחאי מפני מה התקינו כתובת בנין דכרין כו' ותטרוף ממשעבדי. קשה לר"ש דס"ל דבמותר דינר צריך להיות קרקע, א"כ בממנ"פ אם לא נשתייר בנ"ח מותר דינר ממילא לית דין כבית דין ואם נשתייר הא הלקוחות יאמרו

על הך דינר הנחתי והשאר טורפים ממנו ושוב ליכא מותר דינר ולת"ק משכחת במ"ד מטלטלי דאין יכול לומר הנחתי דהמטלטלי דיתמי לא משתעבדי, אבל לר"ש קשה, ואפשר דמשכח' ביש בע"ח דנוטל להדינר דבע"ח נעשה מותר. גם י"ל דדוקא היכא דע"י נטילת הב"ד מיעקרא נחלה דאורייתא אבל בכה"ג דאף אם לא יטלו הכב"ד מהלקוחות ישארו ביד הלוקח ולא יקוים בהם נחלה דאוריי' בזה דליכא הפקעה מכחם לנחלה דאורייתא משום הכי נוטלים כב"ד.

דף נג.

מוחלת כתובתה לבעלה א"ל כב"ד כו'. מדברי רש"י משמע דהטעם כיון דהוקל בעיני' להפסיד בניה מש"ה ל"ל כב"ד. לפ"ז ממילא אין חילוק בין כתובה מנה ובין כתובה מאתים. או לנדונית ומוחלת נדוניא אין לה כב"ד על הנדוניא שמחלה. וכן נראה לדינא דעת הרא"ה שכ' ליישב הא דמוחלת אף דאסור לשהות כו' דמוחלת כתובתה היינו נדוניא ע"ש. וכן נראה בדעת הריטב"א שמוחק כלל הנוסחא דמ"ט זוזי אנסוה. והטעם דמוחלת לבעלה אין לה כב"ד משום דמה שמוחלת הוי כנפרעת. כיון דזוזי אנסוה לא מכרה אלא חלקה באם תמות מקודם וכאלו מכרה לאחר אבל לא שהיא כנפרעת עכנ"ד. וא"כ ממילא אף במוחלת נדוניא כן נמצא לדינא לרש"י ולהרא"ה ולהריטב"א במוחלת נדוניא אין לה כב"ד על נדוניא.

אולם מתוך דברי הרמב"ם למדתי פשר אחר בדיני. שכ' (בפי"ז מהל"א) המוכרת כתובתה לבעלה כו', והנה מ"ש מתחלה ואם היה לה בן זכר אף שכבר כ' דיש לה כל תנאי כתובה וכב"ד בכלל. מ"מ הוצרך לפרש דלא נימא דלענין כב"ד גרע דע"ז גופא שמכרה הוי כסילקה. ולזה קמ"ל דשלה כב"ד דלא הוי כסילקה רק שמכרה חלקה באם ימות הוא מקודם. ופשיטא דק' במה שכ' הרמב"ם אח"כ במוחלת דהפסידה אין לה ת"כ. לא הוצרך לפרש דאין לה כב"ד. דהוא בכלל במ"ש דמחלה כל ת"כ והשתא אם איתא דס"ל להרמב"ם דגם במוחלת צ"ב אין לה כב"ד על מה שמחלה. וכסברת הריטב"א דדוקא מוכרת לא הוי כסילקה כיון דזוזי אנסוה אבל מוחלת הוי כסילקה או מסברת רש"י דהיקל בעיניה. א"כ הו"ל להרמב"ם לכתוב דין זה. אע"כ ברור דס"ל להרמב"ם דגם במוחלת לא הוי כסילקה. והא דאמרי' מוחלת כתובתה אין לה כב"ד אף על מה שמחלה. לכן נ"ל בדעת הרא"ש שכ' ליישב אהא דמוחלת כתובתה הא אסור לשהות בלא כתובה ומפרש באמת מחוייב לה מנה ומאתים. ואין לה כב"ד היינו על צ"ב ע"ש. ולכאורה באמת קשה כיון דנחית לפרש דאין לה כב"ד היינו על שאר מנה ומאתים. אמאי לא מפרש דמוחלת כתובתה היינו שמחלה רק השאר. וכמ"ש הרא"ה. א"ו ברור דהרא"ש

ס"ל ג"כ דמוחלת לא הוי כסילקה. ומפרש הטעם דמוחלת אין לה כב"ד משום דבמוחלת כתובתה גם ת"כ בכלל וכהרמב"ם. וא"כ ע"כ מיירי שמחלה סתם ושפיר הקשה הרא"ש. ומזה נראה הטעם שפסק הטור (בסימן קה) כהרמב"ם והיינו כמו שבררנו דגם אביו הרא"ש ס"ל כן. וכן נ"ל להביא ראיה מדברי הטור שפסק כהרמב"ם דמחלה הכל. קשה מהיכן מצינו זה בש"ס. דל"ל דנפקא זה מהא דמוחלת אין לה מזונות. ז"א דהא במוכרת דלא מכר הכל ג"כ אין לה מזונות כמבואר (בסי' צב) א"כ אימא גם מוחלת מה"ט. בשלמא להרמב"ם י"ל דנפקא ליה משום דמפרש אין לה מזונות אף בחייו ומזה למד דמחלה. וכ"כ הה"מ להדי'. אולם לשיטת הטור דפסק דבחייו יש לה מזונות א"כ לא מוכח מידי מזה. אע"כ דהטור למד כן מהא דמוחלת אין לה כב"ד דליכא טעם אחר רק מטעם דמחלה הכל. והוא ברור.

נמצא זכינו לדון לדעת רש"י והרא"ה והריטב"א גם במוחלת נדוניא אין לה כב"ד על מה שמחלה. ואם מחלה כתובה לחוד יש לה כב"ד על הצ"ב דלא מצינו כלל הסברא דמחלה הכל. וע' ברא"ה ובריטב"א ותמצא דלא ס"ל זה הסברא. ולשיטת הרמב"ם והרא"ש והטור במוחלת צ"ב יש לה כב"ד אף על שמחלה. ובמוחלת כתובה בלא צ"ב אין לה כב"ד אף על הצ"ב. כנלענ"ד.

ובאמת לולי דמסתפינא הי' נ"ל לשיטת רש"י דבמוחלת יש סברא דהיקל בעיניה. י"ל דאם מחלה צ"ב אין לה כב"ד אף על מנה ומאתים כיון דבאמת עיקר כב"ד לא נתקן על מנה ומאתים היכא דלית לה מאב. רק משום לא פלוג כדאמרי' לעיל. א"כ י"ל דלא פליגי רק בסתם נשים. אבל זהו שנקל בעיני' ואינה חוששת לבנים אינה בכלל התקנה ועל אשה כזו לא התקין כב"ד.

והיה נ"ל ליישב בזה דברי הש"ס דבעי רבא מוכרת כתובתה לבעלה וכו' וכ' רש"י דבמוכרת לבעלה הוקל בעיני' יותר דנחלטת לו הכתובה. ולכאורה קשה מה הוקל בעיני' יותר הלא סוף סוף הפסידא רק אם ימות הוא מקודם ואדרבא אין הפסידא כ"כ דהא מ"מ בני' יורשים בשוה כבנים אחרים. ובמוכרת לאחרים בני' הפסידו לגמרי. ולזה י"ל דלרבא פשיטא דאותו חלק גופא דמוכרת כגון שמוכרת צ"ב בודאי אין לה כב"ד על צ"ב כיון דאינו יורש ממנה וכאיבעי' ראשונה בש"ס, רק עיקר איבעי' דרבא אין שייך במוכרת לבעלה זוזי אנסוה. או לא. ונ"מ דמוכרת צ"ב אם יש לה כב"ד על מנה ומאתים. או דהוקל בעיני' ואין לה מספק הנ"ל. וא"כ שפיר יש חילוק דבמוכרת לבעל הוקל בעיני' יותר כיון דעל אותו גופא שמכר עכ"פ הפסידה בזה לגמרי בין ימות הוא מקודם. או תמות היא מקודם. וק"ל.

או י"ל דמוכרת לבעלה הוקל בעיני' יותר משום דבמוכרת לאחרים הוי לבנים ג"כ טובת הנאה דלפעמים יש להם ריוח באם תמות היא מקודם וירש אביהם המעות שלקחה ואחר מיתת אביהם יהיו יורשים עכ"פ בשוה עם אחיהם. אבל במוכרת לבעלה ליכא לאשכוחי ריוח דבאם תמות היא מקודם אין ריוח דבלא"ה ירשו המעות שלקח מאביהם. וק"ל.

במ"ש הב"ש (סימן צ) להרא"ש אי"ל נ"ר עשיתי לבעלי וכו' והוא מדברי הב"י שהוציא כן משו"ת הרא"ש. אמנם יש לע' דהא הטור פסק ג"כ לדינא כאותו שו"ת הרא"ש (בסי' קיח). ואפ"ה פסק בזה הסי' דבנכסי צ"ב יכולה לומר נ"ר. ואף שי"ל דהטור פסק כהרא"ש בשו"ת לדינא ולאו מטעמא, אלא דמיירי שם מנדוניא היינו מעות דבזה פסק ג"כ כאן דאי"ל נ"ר עשיתי לבעלי. אבל בנכסי צ"ב יכולה לומר נ"ר. וקצת ראיה לזה שהטור לא העתיק סוף דברי שו"ת הרא"ש אשר משם הוציא הב"י. אמנם אי קשי' הא קשי' בטור ח"מ (סי' קנא) כתב וא"א הרא"ש ז"ל כ' כסברא א' והיינו דבצ"ב יכולה לומר נ"ר עשיתי לבעלי ע"ש.

שם מחלה כתובתה לבעלה אין לה מזונות כו' משיב רעה תחת טובה. ע' ברא"ה דפסק לדינא דמוחלת בין לבעלה בין ליתומים יש לה מזונות ע"ש. ונסתפקתי אם מחלה עיקר כתובה ולא תוספת. ואח"כ תבעה התוספת כתובה אם אמרי' בזה אף דמחלה יש לה מזונות מ"מ הכא איבדה מזונות מחמת תביעת תוספת דהא מ"מ לא שיירה כלום או דמ"מ אלו היתה תובעת תוספת מתחלה ואח"כ היתה מוחלת עיקר כתובה היה לה מזונות ומסברת הרא"ה דמוחלת הוי רק שאין רצונה לתבוע. אבל לא שיהא כנפרעת ע"ש. ה"ה בהיפוך התביעת תוספת לא מגרע כיון דלא קבלה הכתובה הוי כעדיין מקצתה ביד יתומים דמחילה לא הוי כקבלה. ויש פני' לכאן ולכאן. וצ"ע.

שם רש"י ד"ה אינו יורשה נדונייית בית אביה. וד"ה שאח"כ גובה כתובתה מנה ומאתים ותוספ' אם כתב לה. זה לכאורה סתירה דמדכתב דגובית תוספת כתובה והיינו ע"כ כרבנן דראב"ע א"כ איך כתב דמתה אינו יורש נדונייתה הא מבואר לעיל (דף מז) דלרבנן דלא אזלינן בתר אומדנא בודאי זכה הבעל מן האירוסין ופלוגתא רבנן ור"נ ע"כ רק אליבא דראב"ע.

תד"ה שאין, ושמואל דדריש לשון השטר דקאמר בע"ח גובה השבח תדע שכך כתב לו אנא איקום ואשפי. תמוה לי הא התם בב"מ פירשו תוספות ד"ה דאמרינן תדע לא דמזה הוי הוכחה דגובה שבח אלא דמסברא ראוי ליטול שבח כיון דלא יהיה הפסד ללוקח.

דף נג:

רב אמר עד דתלקחין לגוברין וכו'. ע' בר"ן מ"ש בשם ר"ח דדוקא בנערה אבל לא בקטנה שארסוה אחי' דאין כח בידם להפקיע מזונותי'. וברשב"א הוסיף דאם מדעתו לא מהני דהוי מחילת קרקע כמו ביתומה שהשיאתה אמה או אחי' ע"ש בר"ן. ובהגהת אשר"י בפ' מציאת אשה אמתני' דיתומה שהשיאוה אמה וכו'. הקשה על זה דהוי מוחלת קרקע דא"כ מאי ארי' קטנה גדולה נמי דהא קיי"ל ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ' ע"ש. ותמהני על תמיהתו דהא בהדיא אמרי' בב"ב ומתנתו מתנה. וע' ברשב"ם שם מי"ג ואילך. וכן פסקו כל הפוסקים וכן הוא בש"ע ח"מ (סי' רלה) א"כ שפיר כ' דבקטנה דגם מתנה לא מהני בקרקע, מש"ה אין מחילתן מחילה. וכן כ' הר"ן להדי' כשם שאין מתנתן מתנה כך אין מחילתן מחילה. והיינו רק עד י"ג אבל מי"ג ואילך דמתנתה מתנה מחילתה מחילה. והוא פליאה על הגהת אשרי שדימה אותה לדינא דלמכור עד בן כ' הא מחילה דומה למתנה. ופשוט. גם על הר"ן בפ' מציאת אשה שהקשה אמתני' דהמשליש מעות לבתו דאר"י בד"א בגדולה אבל בקטנה אין מעשה קטנה כלום, והקשה הר"ן הא הוי בנכסי אביו דבעי בן כ' ע"ש. בזה יש לעיין ג"כ הא מ"מ מי"ג ואילך שייך שפיר סברת ר"י וכי אינה אלא שדה ורוצה ליתן לאביו וכו'. וצ"ל דהר"ן דקדק על לשון המשנה דקתני ולמכור ודוחק. וצ"ע. ובעיקר דברי הר"ח יש לעיין דמסברתו גם בהשיאוה אחי' כן אין בידם להפקיע אותה מחיוב מזונות רק דפטירי מטעם דהבעל חייב במזונותיה. אבל מ"מ לא נפקע חיוב מההיורשים רק שהעמידו לה א' שנותן לה מזונותיה [ודומה לזה צ"ל לשיטת רש"י שכ' (בדף מז) מציאתה משום איבה דמזונות. והרי אף באינה סמוכה על שלחנו כיון שמכרה לאמה ג"כ מציאתה לאביה כדאמרי' בקדושין אמה מע"י לרבה ומציאתה לאביה. וכן הקשה הר"ן לעיל, וצ"ל נמי דמה שמכרה הוי כנותן לה מזונות. שמעמיד לה אחר שנותן לה מזונות. וא"כ קשה מ"ט דר' יהודה דסבר ממאנת אין לה מזונות הא החיוב לא נפקע רק שהיה לה א' שנותן לה מזונות. ומיד שממאנת ונפקע החיוב מבעל ממילא החיוב על היורשים. (אח"כ ראיתי בשיטה מקובצת שהרגיש בזה. וכ' דלר"ח לא מבעי בארוסה בודאי יש לה מזונות דארוסה קטנה יש לה מזונות רק דאיבעיא בנשואה ע"ש) ועדיין לא ידעתי החילוק.

בב"ש (סי' קיב סק"ז) וי"א וכו' אבל למ"ש הר"ן וכו'. כוונתו מבואר דלדעת הה"מ שהעתיק הטעם כיון דאירוסין הם רק מדרבנן א"כ ה"ה בנתארסה מעצמה. אבל למ"ש הר"ן שא"י היורשים להפקיע מזונותיה ס"ל להב"ש דזהו דוקא בארסוה אחי'. אבל לא בארסה מעצמה ע"ש. ולענ"ד להמעיין בהר"ן אינו כן דלפי הראיה שהביא הרשב"א

לדבריו ממתני' דיתומה שהשיאתה אמה או אחי' וכו'. מזה נשמע ג"כ בהשיאתה מעצמה היינו מאמה. ואם נימא לחלק דש"ה דאין טעם לפטור רק מטעם מחילה. אבל הכא הפטור הוא גוף אירוסי'. וכיון שנתארסה מעצמה הפסידה מזונותיה כיון שהאחי' לא הפקיעו זכותה. דא"כ מנ"ל להרשב"א כלל דמדעתה הפסידה אימא דבמדעתה הפסידה מטעם אירוסי' כמו בעצמה. אע"כ דס"ל דאין מעשיה כלום ורק מטעם מחילה נגעו בה, א"כ ה"ה בנתארסה מעצמה. וכן דקדק הר"ח דדוקא כשארסוה כשהיא נערה וכו' משמע דבע"א א"א לאשכוחי. ועיין. ואפשר דהרשב"א ס"ל כהרמ"ה דארסוה לדעתה לא מקרי ארסה בעצמה רק דהיה אפשר לדון מטעם מחילה. וע"ז כתב לראיה דמחילתה לא מהני. וכן להרמ"ה אפשר דצריכים לדברי הרשב"א דלא תהוי מחילה. ועיין.

והנה דעת הרמב"ם כמו שכתב הר"ן והה"מ דאף ארוסה קטנה אין לה מזונות. ונ"ל דלהרמב"ם לטעמיה יפה פסק וליתא לסברת ר"ח והרשב"א. והיינו למה דפסק פי"ט הט"ו בדעת הנגיד הובא בהר"ן דהמארס יתומה הארוס חייב במזונותי' כיון דע"י נפסדה המזונות מהאחים ע"ש. א"כ אף דאין לנו לפטור היתומים על סמך דהארוס יתן דאדרבא יאמר הארוס תתנו אתם. כמבואר בהר"ן ובהרא"ה. היינו בעיקר החיוב שאין לנו לפטור ארוסה רק מטעם זה דהארוס יתחייב. דאדרבא כ"ז שהיתומים חייבים מדינא אין ארוס חייב. אבל אליבא דאמת דהדין דארוסה אין לה מזונות בלאו הסברא דהארוס יתן רק דדינא כך דארוסה אין לה מזונות. וממילא הארוס חייב. א"כ י"ל מה"ט ה"ה בארוסה קטנה דהרי מ"מ היא ארוסה ואין לה מזונות וממילא החיוב על הארוס. מאי אמרת כיון דהאירוסין הוא שהאחים ארסוה אין להם כח לעשותה כארוסה כיון דעי"כ תפסיד מזונות. ז"א דהרי במה שתיעשה ארוסה אינם מפקיעים מזונותי' כיון דהיא ארוסה הארוס יתחייב. והרי הארוס בודאי לא יוכל לטעון. שאין כח ביד האחים להפקיע, והר"ח והרשב"א אפשר דלא סברי כפירוש הנגיד. כנלע"ד נכון בסברא.

שם עד דתלקחן לגוברין. עיין לקמן דף סח ע"ב תוס' ד"ה בין נשאו.

תד"ה בת יבמה, וי"מ דאף בדאית כו' בין אית ליה בין ל"ל. קצת יש לעיין למאי דקיימינן השתא דאיבעי' גם באית לה משום דהבת אינה אוכלת מתנאי כתובה של הראשון. א"כ ממילא לק"מ אמאי דלא מיבעי ביבמה עצמה די"ל דרוצה למבעי בכל גוונא אף באית לה דל"ש כן ביבמה עצמה. אבל בלית לה י"ל דגם ביבמה עצמה כן דאין חילוק בינה לבתה. וק"ל.

דף נד.

בת ארוסה מהו, עיין בהרא"ש דהאיבעי' בנשאה אח"כ ומסתפקנא אם הוליד אח"כ ממנה בנים ובנות ויש נכסים מועטים דהבנות יזונו אם יתנו גם להבת ארוסה ליזון עמהם די"ל דדוקא לגבי הבנים א"י להוציא מספק אבל הבנות אין מוחזקים כ"כ רק שניזונות מהנכסים, [ועיי' בש"ע חוה"מ סי' ר"פ מטומטום ובנות בנכסים מועטים. והתבונן].

שם בביתי ולא בביקתי. ע' בר"ן מ"ש בשם הרמב"ן בלא נשאר בית כלל חייבים לשוכר'. אבל בביקתא אין חייבים לשכור ע"ש. ולכאורה אפשר לכוון כן בהרמב"ם (פי"ח מה"א) שכ' מדור אלמנה שנפל כו' נפל הבית וכו'. ע' בהה"מ שכ' בפשוטו דעת הרמב"ם דחייבים לשכור ע"ש. ולפע"ד היה נראה דדעת הרמב"ם כהרמב"ן ומש"ה חילק הדין לב' בבות, בתחלה כ' מדור אלמנה שנפל היינו רק מדור אלמנה ונשאר מדור היתומים בזו אין חייבים לשכור והיינו ממש כהרמב"ן. והנה דעת הרא"ש דאף בביקת' חייבים לשכור וכדעת הר"ן וההה"מ בשם הרשב"א. וכהירושלמי. אולם נראה דחילוק גדול יש ביניהם לדינא. והיינו כשנדקדק דהר"ן מפרש להירושלמי היא אומרת קרקע כו' היינו דין בפ"ע וקאי אכתובה שלא נשאר קרקע כשיעור כתובה. והרא"ש מפרש דהיא אומרת קאי אדלעיל שאומרת לדור בביקת' והם אומרים מעות היינו שרוצים לסלק במעות. הדין עם היתומים ומדמה לכתובה כמו התם לית להו רק שעבוד על הקרקע. ה"נ אין לה רק שעבוד על הדירה ויכולים לסלקה לשכור לה אחר ע"ש. ונראה דהחילוק לדינא הוא לשיטת הר"ן והרשב"א משמע דהחיוב לשכור הוא רק כמו בלא נשאר בית כלל. ושוכר מנכסי קרקע שירשו מאביהם. אבל לא שיהיה לה שעבוד דירה על הביקתא, כיון שהיתומים דרים בה. אבל לשיטת הרא"ש נראה בעליל מדומי' הירושלמי דשעבוד על הביקת' רק שהם מסלקים. וא"כ הסילוק מהיתומים משלהם ופורעים לה החוב ומסלקים לה בזוזי. ואף אם לא נשאר רק הביקתא צריכים לשכור משלהם. ולעולם צריכים ליתן לה או דירה בביקת' או סילוק במעות. ותביעה על הביקתא. וכן נראה להדי' להמדקדק בלשון הטור. אבל אינך שיטות י"ל דהחוב הוא על שארי נכסים כמו בליכא בית כלל. והביקתא כמאן דלית ליה דמיא. והוא ברור להמעיין. וחידוש שלא העירו בזה האחרונים.

ולולי שיראתי היה נ"ל לשיטת הרא"ש דדוקא בנשאר ביקת' חייבים לשכור כיון דנשאר בית יש לה שעבוד עליו לדירה. אבל בלא נשאר כלל לא. והירושלמי דקאמר לא היה בית היינו לא היה בית גדול וכמ"ש הרא"ש להדי' והוא להיפוך מדעת הרמב"ן והרמב"ם כמ"ש. והטור השוה דעת הרא"ש להרמב"ם. ולא ידעתי מנין לו זה. וצ"ע.

שם אמר ר"י אמר שמואל התובעת כתובתה כו', מכרה אין אבל תובעת לא. ק"ל למ"ש רש"י גיטין (דף לה) דטעמא בתובעת משום דגלי דעתה דבעי לאנסובי עיי"ש, וא"כ ע"כ פירכת הש"ס כיון דתובעת גלי דעתה מכ"ש במכרה ולתני תובעת וכ"ש מכרה, ובזה ק"ל דהא מכרה או משכנה היינו אף בחיי בעלה דלא שייך לומר דגלי דעתה דמצית לאנסובי ולא נשמע זה מתובעת. [ועיין בית שמואל סי' צג ס"ק ח' שהוכיח מסוגיין דלא כהב"ח דס"ל דמכרה בחיי בעלה אף מבעל לית לה מזוני דא"כ מאי פרכי' מכרה אין הא בעי למכירה לענין מזונות בחיי בעלה אע"כ שיש לה מזונות מהבעל אלא לאחר מיתה לית לה ע"ש ועדיין קשה כנ"ל דהא מכרה בחיי בעלה ל"ש גלי דעתה וצריך לאשמועינן דמ"מ לית לה מזוני לאחר מיתה דלא שמעי' זה מן תובעת].

שם אתמר אלמנה רב אמר שמין מה שעליה כו'. ע' ברי"ף מה שכ' אחר שנוי' דהש"ס דלמישקל ולמיפק לא. וכ' ושמעיא מינה דמאן דגריש וכו'. יש לע' בכוונת הרי"ף מהיכ' נשמע זה. ובמלחמות דחיק דנפקא מלשון כו' ע"ש. ולענ"ד נראה עפ"מ שהקשיתי היכי משנינן למישקל ולמיפק. הא כיון דאינו שלה רק להתקשט לפניו. אבל אינו ברשותה למכור או לכלות. רק להתקשט להוית אשה ואינה רק כשואל ששאלה הבגדים לה להשתמש בה. ואם נקרעו הבגדים מתשמיש הוי כמתה מחמת מלאכה אבל אין הגוף שלה רק הפירות. וא"כ יהיה הקדש חל עליו כדאמרי' בערכין (דף כג) הקדישו משכיר שוכר במעילה קאי. וע' בתוס' שם. ובתוס' בב"ק (דף נב) כיון דאין לו רק לפירות והגוף של משכיר חל עליו ההקדש וממילא במעילה, וא"כ הכא גבי אשה נמי נימא הכי. אולם למ"ש הב"ש אה"ע (סי' צט סק"ד) וז"ל נראה אפי' אם בגדים שווים יותר וכו' רק היא תשלם המותר ע"ש שכ"כ מסברא בלי ראיה. ומתוך קושי' מוכח כדבריו והוי שלה ממש. אולם יש ליישב בדרך אחר. והיינו למ"ש הר"ן בנדרים בפ' השותפין בסוגיא דמרחץ ובית הבד מושכרים בעיר דאף דמשכיר יכול להקדיש ביתו של שוכר. מ"מ כל שלא הקדיש בפירוש רק כל נכסי סתם אין דעתו על המושכר שאינו כעת בכלל נכסיו ע"ש. וא"כ גם הכא י"ל כן דכסות אשתו אינו בכלל נכסיו. או די"ל דדוקא בית הוא קרקע דבחזקת בעלים קאמר יכול לאסור. אבל במטלטלין השכורים דכ"ז השכירות הוי של שוכר וא"י לאסור. ומעתה נראה דמיושב ע"פ תוס' לקמן (דף נט) ד"ה לכשאקחנה כו' אין נראה לו לחלק, עכ"ל. מבואר דס"ל דלר"מ א"צ לכשאקחנה. אבל דעת הר"ן שם דבעי לומר לכשאקחנה והוי לדידן כדבר שבידו דמקנה דבר שלא בא לעולם כדאי' בקידושין (דף סב) לשיטת התוס' א"צ להגביל הזמן שיהיה כך. ולדעת הר"ן צריך להיות הזמן. ומעתה י"ל דהרי"ף לא ס"ל כסברא הנ"ל ויכול ליקח המלבושים. וגם ס"ל דהוא בכלל

נכסי. וס"ל לעיקר לתרץ כתירוץ אחרון הנ"ל דמטלטלין א"י לאסור. ולזה היה קשה להרי"ף דבברייתא קתני אין לו בכסות אשתו משמע דאינו בכלל ההקדש ולעולם לא יהיה הקדש אף אחר מיתתו או אחר גירושין. ואמאי לא יהיה אח"כ הקדש. ואי משום דקיי"ל א"א מקדיש דבר שלא בא לעולם. ז"א דהא הוי בידו. דיש בידו לגרש וליקח ממנה המלבושים. וכל שבידו אינו כמחוסר מעשה ולא הוי דבר שלא בא לעולם. וא"כ אח"כ כשיהיה לו שלו יהיה הקדש. ולזה כ' הרי"ף וש"מ דדוקא באלמנה וכו'. ולכן לא הוי בידו והוי שלב"ל ודוק.

תו נסתפק מעכ"ת להרי"ף דס"ל בגרושה אין שמין, די"ל דלאחר מיתתה או מיתתו מחזרת אותם, כיון דהשתא בלא"ה היא מופקעת ממנו בידי שמים, זהו ספק עצום, וקצת ראי' לזה ממ"ש הר"ן בשם הגאונים במתנת קרקע הוי שלה לגמרי, ואין שמין לה באלמנותה מההיא דאמרינן לחד מ"ד דבנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות, וא"א דכשתתאלמן או תתגרש צריכה להחזיר למאי הלכתא קנתה לה, עיי"ש, וזהו הלכה פסוקה בלי חולק, ולכאורה יקשה הא לשיטת הרי"ף אזדא לראי' זו, דהא י"ל דקנתה לענין הגירושין [דהא ודאי ל"ק דלהריטב"א נ"מ דיכולה ליתן הדמים, זה אינו דדוקא בבגדים שייך דאין דעתו שיפשיטוה ערומה, אבל בקרקע אי נימא דלא קנתה לגמרי צריכה להחזיר גוף הקרקע] אלא ודאי מוכח דגם להרי"ף בגרושה אחר שמת הוא או היא חוזרים הבגדים א"כ שפיר מוכח דגם להרי"ף דלענין מאי קנתה, הא גם אחר הגירושין אין יכולה לכלות הקרקע או למכרה כיון דעומד לחזור בודאי או לכשימות או לכשתמות, ואי משום אכילת פירות לאחר גירושין, זהו אינו במשמע, דלישנא קנתה והבעל אוכל הפירות, משמע דקנתה לה מיירי מאכילת פירות רק מקנין הגוף דקנתה הגוף והבעל אוכל פירות, גם אפשר דזה לא מסתבר לדון דנתן לה מתנה אכילת פירות לאחר גירושין, דמה"ת נימא דיתן לה ענין זכות דוקא לשעה דתיפוק מיניה, אע"כ דבמתנת קרקע אקני לה לגמרי והוי כמתנה גמורה מעכשיו, והוי ממש כמו הקרקע שלה אלא דהבעל אוכל פירות מדין נ"מ ולאחר הגירושין ממילא גם הפירות שלה, א"כ גם להרי"ף אתי' שפיר ראיית הר"ן, אך מ"מ אין כדאי להוציא מתוך זה הכרעה לדין, וצ"ע. שם דתנן אחד המקדיש כו' (עי' שו"ת ח"ב סי' ע').

דף נד:

נ"מ למוכרת ולמוחלת. ע' ברש"י ובראשונים דמוכרת ומוחלת היינו דאם מכרה כתובה גם תוספת בכלל. ולפ"ז צ"ל אף דלעיל (דף נג) מבואר דבמכירה לכ"ע לא אמרי' דמכרה כל תנאי כתובה דזוזי הוא דאנסוה ודעת הרא"ה והריטב"א ורש"י שם דגם במוחלת ל"א

דמוחלת הכל, וצ"ל דת"כ שאני דהוא נכלל בכלל לשון כתובה. לא מטעם דתנאי כתובה הוא בכלל כתובה דשם כתובה הוא על התנאים ג"כ דא"כ גם לענין שארי דברים נאמר שמכרה הכל. אע"כ דשאני תוספת דיותר נכלל בכלל לשון כתובה. ובאמת לא ידעתי מנין לנו זה ולדחוק לפרש זה בענין ת"כ ככתובה דתוספת הוא בכלל לשון כתובה. ומה דאמרי' למוכרת ולמוחלת יש לפרש עפמ"ש הר"ן לעיל בסוגיא דמוכרת כתובתה לבעלה. ל"א נ"ר עשיתי לבעלי כיון דכל הנשים יש להם כתובה ליכא איבה אם אינה מוחלת. ואדרבא תאמר עיניך נתת בגירושין שתהא קלה בעיניך להוציאה ע"ש. אבל בשאר חוב יכולה לומר נ"ר עשיתי לבעלי. וכ"כ בב"ש אה"ע (סי' קה סקי"א) רק בת"כ ג"כ אינה יכולה לומר נ"ר עשיתי לבעלי ע"ש. א"כ יש לנו לפרש דברי הש"ס למוכרת ולמוחלת היינו אם מוכרת או מוחלת לבעלה דמהני דאי"ל נ"ר עשיתי לבעלי כמו דאי"ל בכתובה ולא הוי כשאר חוב. אבל לומר שהוא נכלל בלשון כתובה זו לא שמענו מדברי הש"ס. וצלע"ג.

שם רש"י ד"ה דנייחד לה וכו' ואין הבנות והאשה נזונות ממשעבדי. עיין לעיל דף מט ע"ב רש"י ד"ה מיבעיא וצ"ע.

תד"ה אם רצה. מתנה ש"ח להיות כשואל וכו'. ע' במהרש"א שהקשה דאימא דמיירי ג"כ במשעבד נכסיו. ותירץ דהתם משמע שאינו מקנה הנכסים רק שמשעבד גופו לעשות שמירה מעולה ע"ש. ועדיין יש לעיין מנ"ל זה לתוס' אימא דמיירי שמשעבד נכסיו. והנלע"ד ע"פ מה דאמרי' לעיל (דף לד עב) אר"פ היתה פרה גנובה לו וכו' משעת שאילה אתחייב באונסים קמ"ל. אמר רבא הניח להם אביהם וכו'. והרמב"ם פוסק כמ"ד משעת שאילה אתחייב לה באונסים. והפוסקים חלקו עליו שם ע"ש. והנה לפום ריהטא יש להביא ראיה לשיטת הרמב"ם מסוגיא דבב"מ (דף צד) דפריך במאי בדברים. ומשני בשלקח מידו. ור"י אמר אפילו תימא בלא קנו וכו'. משמע עכ"פ דקנו מהני. ומעתה אם איתא דבשואל משעת מיתה נשתעבדו הנכסים. א"כ זה ש"ח שמתנה להיות כשואל. מתנה ג"כ באם יארע אונס יתחייבו הנכסים בשעת האונס והוי כמתנה שישתעבדו לאחר ל' יום. והיכי מהני קנו מידו דהא הוי כקונה בק"ס שיקנה לאחר זמן דלא מהני דהדרא סודרא למרא. כדאיתא בנדרים (דף מח ע"ב) אע"כ כשיטת הרמב"ם דבשואל משעת שאלה אשתעבד נכסים. וה"נ הש"ח מתנה באם יארע אונס ישתעבדו הנכסים מעכשיו דשפיר מהני קנו מידו.

אולם לאחר העיון נראה דלא מוכח מידי. ואדרבא משמע קצת דלא כהרמב"ם. והיינו דלכאורה יקשה מאי צריך לשנויי בשקנו מידו ולא משני בפשוטו דמתנה הש"ח באם

יאבד הבהמה יהיה המשיכה שמושך הבהמה כקנין. וממילא חייב בדמיו. ודומה לזה בר"פ המפקיד כשתגנב ותרצה ותשלמני וכו' אולם לשיטת החולקים על הרמב"ם ופוסקים דמשעת מיתה איחייב באונסים א"ש דמשמע דש"ח מתנה להיות כשואל. והיינו שישתעבדו נכסים משעת מיתה. וא"כ א"צ דמקנה לו הבהמה. דממנ"פ אם יקנה הבהמה מעכשיו שיתחייב בדמיו מעכשיו זהו לא הוי כשואל. ואם נאמר דמקנה לו דרגע א' קודם אונס יהיה הבהמה קנוי לו. א"כ היה הדין דבקיימ' באגם בשעת מיתה דלא לקני דכלתה לה משיכה כדאמרינן ר"פ המפקיד א"נ דקיימא באגם. ולזה משני הש"ס בשקנו מידו. ולא קשה מה שהקשינו דהדרא סודר' למרי'. ז"א לא דהקנין הוא על שעבוד נכסיו בשעת אונס. אלא דהקנין הוא על שמשעבד נפשו לשמור מהאונסים ולהיות כשואל. ואם יארע אונס ממילא נתחייב. ובפרט לפ"מ שהמתיק הש"כ ח"מ (סי' רצב סקמ"ד) דאף למ"ד משעת מיתה אתחייב לה מ"מ על גופו השעבוד מיד רק שעבוד נכסים הוא רק מיתה ע"ש. א"כ א"ש דברי הש"ס דמשני בשקנו מידו. אבל בלא קנין לא הו"מ למימר דמשיכת הבהמה יהיה לקנין שיהא הבהמה קנוי לה דבזה היה חילוק דבקיימא באגם בשעת מיתה לא לקני.

אולם לשיטת הרמב"ם דמשעת משיכה אתחייב לה שפיר יקשה דאמאי לא משני הש"ס דמתנה באם יאנס יהיה המשיכה שיהא קנוי לה מעכשיו ומהני אף בקיימא באגם בשעת מיתה. ואפשר לומר דל"ש לומר שיהא הבהמה קנוי לו בשעת משיכה. דא"כ יהא חייב כשיעור הדמים דמעכשיו. ובאמת דין השואל דבשעת שאילה נשתעבדו הנכסים לשיעור דמים שישוה הבהמה בשעת אונס. ואם נימא דלא יקנה הבהמה מעכשיו רק רגע א' קודם אונס. א"כ לא היה מהני דקיימא באגם וכנ"ל. באופן שאין ראי' לשום א' מהפוסקים מסוגיא דבב"מ. מעתה הדר' לדברי תוס' שהתחלנו. דשפיר הוכיחו מההיא דב"מ דס"ל לתוס' כשיטת הפוסקים דמשעת מיתה נשתעבדו נכסי'. וגם זה הש"ח מתנה כן. א"כ א"ל דקנו מידו היינו על הנכסים שישתעבדו דקשה כנ"ל דהדר' סודר' למרי'. אע"כ דקנו מידו היינו על הגוף לחיוב שמירה ושפיר מוכח דמהני קנין הגוף. ודוק היטיב.

בא"ד ומשני בשקנו מידו ומשמע בכל ענין אעפ"י שאינו מקנה לו נכסים. דבריהם סתומים דמאי אולמא ההיא דהתם מההיא דהכא דאם נוקמי מתני' דהכא רק באית ליה נכסי נוקמי גם מתני' דהתם בהכי, וכבר נתקשה בזה מהרש"א, לענ"ד נראה דהתם לא מיירי מדין שיעבוד נכסים דהא לר"פ וליל"ב דרבא לעיל (דף לד) דלשואל משעת מיתה אחייב ואם מת השואל קודם שנאנסה אין גובין מנכסיו, ולליש נא דמתנה ש"ח להיות כשואל משמע כשואל ולא יותר והיינו דשעבוד הוא משעת אונסין, ולזה איך משעבד

נכסיו ע"י קנו מידו הא סתם קנו מידו היינו קנין חליפין [אאב"ה כמ"ש תוס' לקמן דף נה ע"ב ד"ה מתנת שכ"מ] ואין יכול להקנות בק"ס שיחול לאחר ל' דהדרא סודרא למריה אלא שיחול לאחר ל' במעכשיו וא"כ יהיה יותר משואל שיהיו נכסיו משועבדים מעכשיו אלא ע"כ דהשעבוד הוא על גופו שמתחייב עצמו להתחייב בחיובי דשואל ומוכח דשעבוד גופו לשלם לא הוי קנין דברים, אח"כ הראו לי שכ"כ בספר כתובה.

בא"ד וי"מ כו' מטעם הודאת בע"ד כמאה עדים דמי. קשה דבמקום דחב לאחריני לא יהיה מהני באופן אם לוה כבר מקודם לכן מאחר וכ' לו דאקני, ואחר שנשאה קנה נכסים דהוי לוה ולוה וקנה דיחלוקו ואם מהני רק מדין הודאה איך מחייבים להב"ח ויהיה הדין דיגבה רק הבע"ח, וי"ל דס"ל כהפוסקים דבדאקני קודם שקנה יכול לחזור מש"ה מהני הודאתו דלא גרע מחזרה.

דף נה.

ולכתובת בנין דכרין. הר"ן הביא מחלוקת הרמב"ן והרשב"א בנדוניא שאינה בעין אם דינה ככתובה לכל מילי דתוספת. או לא. ע"ש. ולכאורה היה נ"ל ראיה לדעת הרשב"א מסוגיא דשבועות (דף לב) דאיתא שם אמר אביי הכ"מ בעד סוטה שחייב בעד טומאה דרחמנא הימניה וכו'. אר"פ הכ"מ בעד מיתה וכו' ש"מ משביע ע"ק חייב וכו' ולכאו' תמוה אמאי לא קאמר הש"מ מיד אאביי דאמר הכ"מ בעד סוטה לימא ג"כ ש"מ משביע ע"ק חייב דהא כתובה גם מיני' אינה גובה רק ממטלטלי'. וראיתי אח"כ בתוס' שם ד"ה ש"מ כו' שכתבו באמת דקאי ג"כ אאביי ע"ש ודוחק. דא"כ מיד הו"ל למפרך. אולם אם נימא כשיטת הרשב"א רווחא שמעתת' דמאביי ליכא לאוכוחי מידי. די"ל דמיירי בהכניס' נדוניא שאינה בעין דמפסדת. כדאיתא (בדף קא) דזינתה לא הפסידה בלאותי' קיימין. מבואר דמה שאינה בעין הפסידה. ולשיטת הרשב"א דנדוני' שאינה בעין הוא כשאר החוב ויגבה מיני' דידי' ממטלטלין. מש"ה פריך רק אאביי דבעד מיתה הוי עכ"פ מטלטלי דיתמי. ובפרט לפמ"ש הרמב"ם פ"ז מהל' נחלות דנדוני' אינה גובה עפ"י עד מיתה דאינו בכלל מדרש כתובה. ועולה הסוגיא כהוגן. ותוס' שלא סברי הכי בהכרח פסיקא להו כשיטת הרמב"ן דנדוני' שאינה בעין ג"כ ככתובה דמי להנך דחשיב הש"ס, וחד מנהון לגבות מן הקרקע. ופי' הר"ן שם היינו מיני' דידי' כמו כתובה ע"ש. וא"כ שפיר מוכח מאביי דמשביע ע"ק חייב דהנדוניא בעין לא הפסידה כלל וק"ל.

ובר"ן שם כתב וראיות הרמב"ן אינם כו' ואיני מבין כראוי כיון דקיימינן עכשו דלשאר דינים אין נדוניא בכלל א"כ בדינא דשהתה בבית אביה כ"ה שנים וכן בדין דשבח ולא האשה בכתובתה אין נדוניא בכלל לישנא דכתובה, הרי דמצינו בלישנא דחז"ל לפעמים

נדוניא בכלל לשון כתובה ולפעמים אינו בכלל, א"כ מנין לנו להכריע לישנא דבני אדם. (עי' עוד בתשו' ח"ג סי' ל"א).

שם מטלטלין ואיתנהו בעינייהו. נ"ל לדקדק מדנקט מטלטלי דוקא הלא אף בקרקעות הדין כן אם יחד לה שדה והוא בעין גובה בעין. ואם אינו בעין כגון ששטפתו נהר גובה. ונראה מזה סייעת' לדברי תוס' לקמן (דף נו ע"ב) ד"ה אבל קבל וכו' שיכול לייחד שדה לכתוב' בלא שום אחריות ע"ש, א"כ י"ל דלהכי נקט מטלטלי' דבזה מלתא דפסיק' דבליתנהו בעינייהו דגובה דהרי תמיד צריך לכתוב כל נכסיו דאית לי אחראין לכתובתך מתקנת שמעון בן שטח. אבל בקרקע לא הוי מלתא דפסיק' דגובה בליתנהו בעינייהו דאפשר דלא שיעבד נכסיו לאחריות. וק"ל.

שם מטלטלי ואיתנייהו בעיניהו בלא שבועה. הא דלא נקט כן בבע"ח דעלמא דכיון דחיישינן לפירעון גם באיתנהו שייך כן ורק בכתובה דליכא חשש פירעון דלא נתנה לגבות מחיים והחשש רק לצררי מש"ה דבאיתנהו בעינייהו זה עצמו כמו הצררי ומה"ת תתפוס עוד צררי.

תוד"ה ולשבועה (עי' להלן דף פ"ט אות א' ד"ה ואפשר).

תד"ה ולשביעית. תימא דבסוף שביעית וכו'. נראה דרש"י נזהר מזה דמפרש להסוגיא שלא אליבא דהלכתא דהרי בגיטין אמרי' תניא כוותיה דשמואל דלא בעי' רק פגמה או זקפה. ורש"י נקט כרב. אא"כ פגמה וזקפה. ולזה נראה דרש"י רוצה ליישב קושי' תוס' והיינו דמטעם הקפת חנות מהני זקפן. וע"ז אמרי' ת"כ ככתובה דלא מהני אא"כ פגמה כיון דתנאי ב"ד. אבל תוספות לא ניחא להו בזה ההפרש שלא אליבא דהלכתא. ובתירוצם שכתבו וכן למ"ד עד שתפגום ותזקוף וכו' באמת הומ"ל כנ"ל. אלא דנקטו בחד גוונא. ובאמת על הרי"ף יש לע' דמפרש בפירוש תוס' כמ"ש הר"ן ואמאי נקט במלתי' דברי רב דבעי' עד שתפגום ותזקוף דהוא שלא אליבא דהלכתא. וצ"ע. ולשיטת הרמב"ן הובא בר"ן דגם נדוניא שאינה בעין הוי לכל מילי ככתובה ע"ש. בפשוטו לק"מ קושי' תוס' דלשביעית קאי אנדוניא דזהו שפיר בא בהלואה לולי דהוי תנאי ב"ד ככתובה. וק"ל.

תד"ה כתובו, וה"ה אפילו לא אמר כתובו. קשה דמנ"ל לדחוק אימא באמת קנו מיניה לא מיירי בחליפים רק בקנין חזקה דסתמא אינו עומד לכתיבה, ועיין תוס' לקמן ד"ה מתנת, דבלשון קנו מיניה שפיר יש לפרש קנין חזקה.

בא"ד אבל במתנה אפי' בשטר א"י לחזור, ק"ל לפמ"ש התוס' (דף כ) בחד תירוצא דהא דלא הוי מפי כתבם היינו בנעשה מדעת המתחייב א"כ איך יוכלו העדים לכתוב שטר מתנה כיון דהנותן מוחה לא הוי מדעת מתחייב וממילא הוי מפי כתבם דלא מהני.

דף נה:

הרי היא כמתנת שכ"מ שאם אמר הלואתי לפלוני הלואתו לפלוני. לפי פירש"י דבבריא לא זכה משום דאין מטבע נקנה בחליפין קשה מסוגיא דבב"מ אתמר רב ולוי חד אמר מטבע נ"ח וח"א אין נ"ח אמאי לא אמרינן תסתיים דרב דאמר אין מטבע נ"ח מההיא דהכא ולתוס' לא קשה להיפוך דמדנקט הלואתו ולא נקט מטבע מוכח דנ"ח י"ל דכיון דאנן מספקי' בדרב אי ס' דמטבע נ"ח אי לא נקט הלואה דודאי לא נהנה.

תד"ה מתנת שכ"מ, וכי פריך מדשמואל אדשמואל הו"מ למפרך ממתני'. לא זכיתי להבין מאי פרכא ממתני' דלמא מתני' באמת הכי קאמר לא שייר קרקע כ"ש אין מתנתו מתנה, היינו אפילו במת הנותן, דלא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. (עי' חי' ב"ב דף קמ"ו ב').

בא"ד אלא דניחא ליה למיפרך דשמואל אדשמואל. עיין יבמות דף כז ע"ב תוס' ד"ה ורב וחולין דף קטז ע"ב תוס' ד"ה ומי אמר ודף קכא ע"ב תוס' ד"ה ומי אמר ויומא דף לד ע"ב תוס' ד"ה הנ"מ.

תד"ה שאם אמר, פי' בקונטרס, ולענ"ד ק' עוד על רש"י בהא דבב"מ דאמרי' רב ולוי חד אמר מטבע נ"ח, אמאי ל"א תסתיים דרב אמר אין מטבע נ"ח מההיא דרב דהכא, ולתוס' ליכא ק' בהיפוך דלימא תסתיים דרב אמר נעשה מדלא קאמר שאם אמר מעות לפלוני די"ל דדלמא רב ס"ל רק נקנה ולא נעשה. גם י"ל דדלמא רב ס' קני את וחמור קנתה כולה וה"נ במקנה מעות ומטלטלי' בחליפי' ביחד קנה הכל וע' בחוה"מ סי' ר"ג. אבל לרש"י ק' כנ"ל.

דף נו.

בעי רב אשי נכנסה לחופה ופירסה נדה מהו. זה ודאי דפירסה נדה בשעת חופה אלא דהוא לא ידע כמ"ש הרא"ש. ומסתפקנא אם החופה ביום ז' לנקיים שלה דתטבול בלילה אם מקרי חזיא לביאה כיון דממילא ביום לאו אורח ארעא ובלילה הא תהיה חזי לביאה ומדברי הפוסקים משמע דג"ז מיקרי א"ר לביאה ואולם מסתפקנא בחופה דל"ח לביאה ואח"כ טבלה לנדתה ומת קודי שבא עלי' אם נימ' דכל דשעת חופ' ל"ח לביא' לא אקני לה עד שעת ביאה ממש או דמשעה שנעשית חזי' לביאה זכתה בכתובת'.

וסבר ר' יהודה דכותבין שובר. ק"ל הא הכא א"א ביחליף דאם תוציא כתובה במנה יהי' לה מאתיים כדלעיל נ"א. ואפשר לדחוק דהקושי' דלעשה שוברת' מתוכה ולישנא דמתני' לא משמע כן ומשני ר' ירמי' דמיירי באמת כן. ולתי' א' דתוס' אינו מספיק דמנ"ל למיפרך דלמא מיירי דלית לה נדוניא וגם שוברת' מתוכה לא מהני דדלמא תטמין הכתובה וצ"ע.

תד"ה ה"ז, ע"כ בדכפליה איירי דאמר לה כו' ואם לאו אל תהי מקודשת. ואלולי שאיני כדאי היה נ"ל דע"מ אינו בדרך תנאי רק שמקדש אותה בלי התחייבות שאר כסות ועונה והיא נתקדשה לו על אופן זה וכמו על מנת שאין לך אונאה דלא שייך לומר דהוא ענין תנאי דאם יהיה בו דין אונאה לא יהיה המכר מכר דא"כ אם יהיה אונאה יאמר הלוקח רוצה אני שיהיה בו דין אונאה ויתבטל באמת המכר א"ו דאינו בדרך תנאי אלא דמוכר בענין שלא יהיה ללוקח עליו דין אונאה והלוקח שמתרצה הוי כקנה בלי זכות זה דאונאה וסילק זכותו בזה.

בא"ד עשה עמי היום וחובך מחול. לשון זה אינו מובן דזה לא מקרי מתנה על מש"ב אלא דהוי תשלומין על מה שעושה עמו, ואמאי לא נקטו בסתם לא יהא יכול למחול חוב כדנקטו אח"כ בנזיקין נימא שלא יהיה יכול למחול.

בא"ד (בע"ב) אבל גבי נזקין ל"ש למימר הכי וכו'. ויש לעיין דא"כ בע"מ שאין לך עלי אונאה ג"כ כן. דהוא ממש אין לך עלי דין נזק.

דף נו:

לכל יש כתובה במהרש"א הקשה מדברי תוס' לעיל (דף נב ד"ה רצה פודה) דמשמע דפירות מצויים יותר מכתובה. ובמחכ"ת לק"מ דלעיל דקבורה תחת נדוניא ודנין הכל על נדוניא בזה פירות שכיח יותר אבל הכא מיירי בעיקר כתובה בזה אמרי' לכל יש כתובה. שם כל הפוחת אפילו בתנאי אלמא קסבר תנאי בטל כו', והא שמעי' לר"מ. ק"ל דלמא הכי קאמר כל הפוחת אפילו בתנאי ולא התנה כדינו דלא כפלי' או שלא אמר הן קודם ללאו דתנאי בטל ואית ליה.

שם ר"י אומר רצה כותב לבתולה מאתים והיא כותבת התקבלתי כו'. היינו אף דלר"מ ג"כ בכותב התקבלתי מהני מ"מ אסור לעשות כן דהוי ב"ז ור"י אמר דמותר לעשות כן כדאמר רצה, ואולם לשיטת הריב"ן בתוס' לעיל (דף נא) דהיכא דבאמת לית לה לא הוי ביאת זנות רק באית לה וסברה שאין לה א"כ גם לר"מ רצה כותב וכו' והיא כותבת התקבלתי, ובדרך תנאי בין לר"מ בין לר"י לא מהני דלר"מ מ' כתובה דאורייתא ולר"י מ' דעשו חיזוק, וא"כ במאי פליגי ר"מ ור"י. ולומר דפליגי בתנאי דלא מהני אם הוי ב"ז,

הא מזה לא נזכר כלל בברייתא דר"י חולק על כל הפוחת דהוי ב"ז, הא הא דאמרינן בסמוך גבי כתובה דארכס' זו דברי ר"מ אבל חכמים וכו' והיינו ר"י דסבר דרצה כותב וכו', והיכן נזכר בזה דר"י לא ס"ל דהוי ב"ז הא בהתקבלתי דבאמת לית לה גם לר"מ לא הוי ב"ז ובארכס' דסברה דלית לה דמש"ה הוי לר"מ ב"ז גם ר"י מצי סבר כן ועיקר פלוגתייהו חסר מן הספר וצע"ג.

תד"ה הא דרבנן. תימא הכא שמעי' לי' לר"מ וכו' והכא גבי כתובה וכו'. מזה נסתר סברת הלח"מ פי"ב מהל' אישות דמ' בעילת זנות הוי איסור. דלפ"ז קושית תוס' במקומה עומדת דגם בכתובה הוי איסור. וע' בנתיבות המשפט שהקשה על לח"מ הנ"ל מדברי הש"ס דפריך אר"מ. והא שמעי' לר"מ וכו' הא הכא הוי איסור, וע"ש, ובאמת לק"מ דהש"ס פריך שפיר דהא מ"מ הוי רק איסור דרבנן. ולר"מ לא ס"ל ע"כ חכמים עשו חיזוק כשל תורה דהא ס"ל במתני' דהכותב דיכול להתנות שלא יירש. וכמ"ש בפ"י בשמעתין. והרי ר"מ ס"ל דבממון ג"כ מתנה על מה שכ' בתור' תנאו בטל. וע"כ דחכמים לא עשו חיזוק אף כשל תורה. וא"כ שפיר פריך הש"ס. או דהש"ס פריך מדלא קתני בדברי ר"מ כתובה כמ"ש תוס' בשמעתין. ופשוט.

תוד"ה קסבר כתבו דמה דס"ל לר"מ דהפוחת תנאו בטל משום דכתובה דאורייתא אף דנקט נמי ולאלמנה מנה וכתובת אלמנה היא דרבנן מ"מ כיון דעיקר כתובתה דאורייתא תנאו בטל. ואפשר לומר נמי הא דס"ל לרבי מאיר דמדרבנן תנאו קיים ול"א דעשו חיזוק היינו דליכא גבי' צא דאורייתא ל"ש לומר כשל תורה כגון אי מזונות היא דרבנן וכן כתובה אבל כיון דכתובה דאורייתא עשו בכתובת אלמנה חיזוק כשל תורה היינו שיהא שוה כמו הכתובה דהבתולה דהוא דאוריי'. וכמ"ש תוס' ב"ב דף מ"ט ד"ה וכדרב כהנא לחלק לרב בין ירושה דס"ל דעשו חיזוק כיון דשאר ירושות דאוריי' עשו ירושות בעל כשאר ירושות דאוריי' אבל בפירות לא עשו חיזוק עיין שם.

דף נז.

הלכ' כר"מ בגזרותיו. ע' בריטב"א דמפרש דטעמ' דר"מ דגזר אית לה ולא ידעה אטו באמת לית לה ע"ש. ותמהני על דבריו דהא גופא קשה דבלית לה גופא לא הו"ל לפסוק כר"מ רק כר"י ור"י דלא ס"ל ב"ז, זולת שנאמר דגם ר"י ס"ל בלית לה כלל הוי ב"ז רק פלוגתייהו בפוחת וסבר ר"י דעד מחצה לא הוי ב"ז, ודומה לזה מצינו בחבלה לר"מ, בב"ק (דף פח) ע"ש בשיטה מקובצת, והא דאמרי' לעיל (דף נא) מני ר"מ היא דאמר כל הפוחת היינו דלר"י הוי רק ב"ז אבל מ"מ אינה גובה דתנאי מהני דאי משום מתנה שלא

כדין זהו גם בפוחת ולענין תנאי אין חילוק רק לענין ב"ז, אע"כ דאתי' כר"מ דאמר כל הפוחת. והיינו בתנאי וכדדייקי' בשמעתין דס"ל דתנאי בטל. וק"ל.
אולם לסברת לח"מ הנ"ל א"א לומר כן. דא"כ דלר"י בלית לה כלל הוי ב"ז ממילא לא מהני תנאי שלא יהיה לה כלל דהוי איסור וחכמים עשו חיזוק כשל תורה. א"כ שפיר קשה מאי פריך מני ר"מ אימא דהוא כר"י והא דגובה היינו דתנאי בטל. והא דבפוחת תנאו קיים לדעת השיטה מקובצת היינו דבפוחת הוי רק תנאי שבממון אבל במתנה על כולו הוי איסור דתנאו בטל. וגם לענין תנאי יש לחלק בין מקצת לכולו. ולא פריך הש"ס מידי. אע"כ דר"י לית לי' ב"ז אף באין לה כלל. ודוק.
שם מתני' כשם שנותנים לאשה כך נותנים לאיש. ע' ברא"ה שכתב וז"ל נראה לפרש דלבחור נותנים שנים עשר חודש. ולאלמון שלשים יום עכ"ל. והיינו כדעת הרא"ש כדמשמע מהירושלמי. ואח"כ כתב ברא"ה בברייתא דמביא הש"ס תני' המארס את הבתולה בין שתבעה היא וכו' נותנים לה י"ב חודש וכו' וז"ל הרא"ה ואע"פ שלא אמרו יב"ח אלא לקשט א"ע. אע"פ שהיא רוצה יכול הוא לעכב כדי שתפרנס א"ע יפה, עכ"ל. ולא הבנתי במאי קמיירי אם בהוא בחור מאי צ"ל דטוען שתפרנס א"ע יפה. ולא בפשוטו דמעכב שרוצה לפרנס א"ע. כמו בבחור שנשא אלמנה. ואם מיירי בהוא אלמון ואעפ"כ יכול לומר שתפרנס א"ע יפה. א"כ בכ"פ באלמון שנשא יש לו יב"ח והיאך כתב בתחלת דבריו ולאלמון ל' יום. והיה נראה לדעת הרא"ה דאלמון שנשא בתולה הדין כך בתובעת מיד אחר אירוסי' ואומרת שרוצית לינשא יכול הוא לעכב שתעכב יב"ח לפרנס א"ע יפה. ומזה מיירי הרא"ה בפירוש הברייתא, אבל אם כבר ארוסה זמן רב ותובעת ואומרת שהכינה כבר מיום האירוסין ולא תבעה כי יודעת שהוא א"צ רק ל' יום כיון שהוא אלמון בזה הדין עמה דאין נותנים לו רק ל' יום ואינה צריכה לתובעו רק ל' יום מקודם בתנאי שיכלו ל' יום בכלות יב"ח מיום אירוסי'. כנלע"ד בדעת הרא"ה. וק"ל.
שם רש"י ד"ה הא קמ"ל וכו' ואיכא למימר אלו ואלו דברי אלהים חיים. עירובין דף יג ע"ב.

דף נח.

רש"י ד"ה קמייתא משנה ראשונה וכו'. יש לעיין האיך כתב רש"י לעיל (דף מב ע"ב) דטעמא דר"א דאמר מסירתה לכל אף לתרומה משום דסבר דחשש הוא משום שמא ימזוג ומהני מסר. וקשה ל"ל מסר הא גם הלך מהני והיכי קתני עלה הלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל ה"ה ברשות האב. וצ"ל דהא דבהלך מהני ולא חיישי' לשמא ימזוג היינו למשנה ראשונה דמהני הגיע זמן. אף דעדיין היא אצל משפחתה. אבל למשנה

אחרונה דס"ל דגם בהגיע זמן חיישי' לשמא ימזוג ה"ה בהלך. ובעי' דוקא מסר. ור"א קאי למשנה אחרונה.
אמנם באמת עדיין קשה לפ"ז דר"א סבר דלמשנה אחרונה ג"כ הטעם שמא ימזוג. וג' מחלוקות בדבר דעולא סבר למשנה ראשונה שמא ימזוג ולמשנה אחרונה משום סמפון. ורב שמואל בר יהודה סבר גם למשנה ראשונה משום סמפון. ור"א סבר גם למשנה אחרונה שמא ימזוג. וכ"כ להדי' בשיטה מקובצת פ' נערה. אם כן היכי אמרינן בקידושין אפלוגתא דבן בג בג וריב"ב דא"ב קבל מסר והלך. אימא דגם ריב"ב סבר כמשנה אחרונה ומשום שמא ימזוג וה"ה בהלך וכנ"ל. אע"כ דגם למשנה אחרונה מהני הלך להוציא מחשש שמא ימזוג ועדיף מהגיע זמן. אם כן הדר' קושי' הנ"ל לדוכתי' על ר"א דאמר מסירתה לכל וכו' הא גם הלך מהני.
תו יש לעיין במ"ש תוס' לעיל (דף מח ע"ב) ד"ה ר"א אמר וכו' ועוד אור"י דמצינן לפרש דא"ב וכו' וקשה לפ"ז מאי פריך הש"ס תיובתא אימא דהברייתא כריב"ק דחש לשמא ימזוג ולא מהני מסר. ור"א סבר כבן בג בג דמעולם לא חיישי' לשמא ימזוג רק לסמפון ומהני מסר. בשלמא לפירש"י לא קשה להיפוך אימא דהברייתא כבן בג בג דחיישי' לסמפון ולא מהני מסר. ור"א סבר כריב"ב דל"ח לסמפון רק לשמא ימזוג ומהני מסר. משום די"ל דתיובתא דכלהו היינו באמת אאינך דברים חוץ מתרומה. וכן לפי' תוספות דמפרש דתיובתא דכלהו היינו רק לתרומה. ותיובתא דר"א ג"כ לק"מ כיון דאינהו מפרשי' דלמשנה אחרונה בודאי חיישי' לסמפון שפיר פריך מברייתא דמוכח דבמסר חיישי' לסמפון. וכ"ז פשוט. וראיתי אח"כ גם בפ"י שהאריך בזה וכ' ככל זה. אולם על הך תירץ של ר"י קשה לשיטתייהו דתיובת' דכלהו הוא רק לר"א. תיקש' מאי פריך אימא דר"א לא סבר רק סמפון ומהני מסר ובריתא אתי' כריב"ב דחיישי' לשמא ימזוג. וצ"ע. תד"ה הנהו קלא, ורבינו אלי' היה מקיים פירוש הקונטרס, לפ"ז כל כמה דלא ניתנו דמים אינו אוכל בתרומה א"כ הומ"ל זה לאיכא בינייהו.
בא"ד וקצת משמע כן בפ' המוכר פירות כו' אלמא מיירי שהלוקח מוחזק, מהר"ש איידלס כתב ודומיא דהכא איירי ההיא דלסטים מזויין. במחכ"ת נטה מדרך הפשט הפשוט דהא באמת הך דנמצא גנב מיירי בסתמא דהיינו בין מוחזק בין אינו מוחזק דאל"כ מאי פריך לשמואל דלמא מיירי באין הלוקח מוחזק וע"כ משום דסתמא קתני דומיא דהכי מיירי בלסטים מזויין בסתם, אבל לא דמיירי רק בלוקח מוחזק אבל בפשוטו נראה בכונת תוס' דראייתם הוא ממה דפרכינן לשמואל דלמא הברייתא מיירי רק באין לוקח מוחזק [ובאמת ליכא ראיה גמורה די"ל דפריך דסתמא קתני ולזה כ' באמת רק

בדרך וקצת משמע כן] אע"כ דההיא דלסטים מיירי רק בלוקח מוחזק ופרכי' מכח דדומיא דהכי מיירי נמצא גנב.

דף נח:

גמ' נקדשו ידיך לעושיהן כו' (עי' חי' גיטין ס"ו ב').

שם מההיא אין. עירובין דף צ"ה ע"א שבועות דף ל"א ע"ב.

מתני' המקדיש מעשה ידי אשתו א) רמב"ם (פ"ז הכ"ח מהל' ערכין) וכן המקדיש מעשה ידי אשתו הר"ז עושה ואוכלת והמותר חולין, אמר לה יקדשו ידיך לעושיהן, הואיל והן משועבדים לו, כל מעשה ידיה הקדש. ותמה הר"ן דהא מסוגיין מדאמרינן ופליגי דר"ל, מוכח דלר"ה דקיי"ל כוותיה דיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה א"י לומר יקדשו ידיך, דאין הידים שלו להקדישם, כיון דיכולה להפקיע מע"י ממנו ע"י איני נזונית ואיני עושה. ב) רמב"ם (פי"ב הלכה יו"ד מהלכות נדרים) אמרה יקדשו ידי לעושיהן, או שנדרה שלא יהנה ממעשה ידיה, אינו נאסר במע"י מפני שמשועבדים לו, אע"פ שאמרו חכמים הקדש חמץ ושחרור מפקיע מידי שעבוד, חכמים עשו חיזוק לשעבודא דבעל דאינו יכול להפקיע, אבל צריך להפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור לו לעולם. הנה בהקדש נקט הרמב"ם יקדשו ידי, דאלו יקדשו מע"י לא חל, דהוי דבר שלא בא לעולם, אבל בנדרה נקט שלא יהנה במע"י, צ"ל כמ"ש הכ"מ, דלמסקנא דמשנינן קונמת קדושת הגוף ומפקיע מידי שעבוד, לא צריך תו לשנויא דאמרה יקדשו ידי, דכיון דקדושת הגוף אלים דמפקיע מידי שעבוד, ה"נ אלים לחול על דבר שלב"ל עיי"ש, אבל ביקדשו דמיירי בהקדש דעלמא דהוי קדושת דמים לא חל על דבר שלב"ל, מש"ה נקט הרמב"ם יקדשו ידי, אלא דהר"ן לא ניחא ליה בסברת הכ"מ, ותמה באמת על הרמב"ם, דמה בכך דהוי קדה"ג מ"מ המע"י דהוי דבר שלא בא לעולם ולא חל אא"כ דאמרה יקדשו ידי. והנה כדברי הכ"מ הנ"ל מבואר בתוס' קדושין (דף סג ע"א) בד"ה וידים איתנהו שכתבו דה"מ לשנויי קונמת קדוה"ג הוא, הרי דס"ל בפשיטות דמכח זה חל על דבר שלא בא לעולם, ולא צריך לאוקמי ביקדשו ידי. ונראה דתוס' והר"ן לשיטתייהו אזלי, דהנה בפשוטו במה דניחא להו לתוס' דהו"מ לשנויי קונמת קדה"ג הוא, לכאורה תמוה, דהתינח אם אין הפרש בין שינויא דיקדשו ידי ובין שינויא דקונמת קדושת הגוף הוא, אבל הא באמת הך שינויא דיקדשו ידי עדיין אינו מספיק, דמ"מ יקשה דלחשביה ר"י בן נורי דהא הגירושין לא בא לעולם ומוכח דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וצריכין לשינויא דקונמת קדוה"ג הוא, וא"כ אמאי נקט שינויא דיקדשו ידי דמספיק רק על רבי עקיבא ולא על ריב"צ, לישני יותר דקונמת קדוה"ג הוא, דהוי תירוץ כללי על רבי עקיבא ועל

ריב"נ. אמנם באמת לא קשה מידי דתוס' לשיטתייהו, דכתבו בשמעתין דפרכת הש"ס דאין בידה לגרש זהו רק לר"ל, אבל לר"ה דיכולה לומר א"נ ואיני עושה הוי בידה, וא"כ י"ל דאביי בקדושין ס"ל כר"ה א"ר דיכולה לומר א"נ וא"ע, ומספיק שינויא דיקדשו ידי גם על ריב"נ. דמצד המע"י לא הוי דבר שלא בא לעולם, כיון דאמרה יקדשו ידי, ומצד גירושין בלא"ה לא הוי דבר שלא בא לעולם, דבידה לומר איני נזונית וא"ע, ולזה שפיר יכולים לומר דקה"ג חל על דבר שלב"ל ובאמת הו"מ לשנויי דקונמת קדה"ג הוא. אבל הר"ן לשיטתי' דכ' דפרכת הש"ס היא גם לר"ה א"ר, דעל טחינה ואפיה לא מהני איני נזונית וא"ע. מוכח כשיטתיה דקדה"ג לא חל על דבר שלא בא לעולם, וקיימא שינויא דיקדשו ידי גם למסקנא. דאל"כ יקשה אדמשני בקדושין יקדשו ידי דמספיק רק על פרכת דלחשבי' לדרבי עקיבא ולא יספיק על ריב"נ, עדיפא הו"ל לשנויא דקונמת קדה"ג דמספיק על רבי עקיבא וריב"נ אע"כ דמ"מ צריך לאוקימתא דיקדשו ידי.

ונוסיף עוד לומר דנהי דלתוס' לשיטתיה אפשר לומר דלמסקנא דקונמת קדה"ג הוא, צ"ל יקדשו ידי, מ"מ מנ"ל לתוס' זה, דהא בפשוטו משמע דלענין דבר שלב"ל לא מהני קדה"ג וקיימא גם למסקנא אוקימתא דיקדשו ידי (ובמקום אחר כתבתי, דיותר מרווח לומר הכי, דלכאורה מה דפרכינן בסוגיין ויקדשו מהשתא לכאורה מוקשה איך מדמה זה לקונמת מפקיע מידי שעבוד הא המע"י הם עצמם של בעל דהבעל זוכה בהם כמו שזוכה במציאתה ומה ענין זה לשעבוד, ולזה היה נראה דקיימא אוקימתא דיקדשו ידי, והידים אינם בעצמם שלו רק שמשועבדין לו למע"י, מש"ה שפיר פרכינן ויקדשו מהשתא ובזה מרווח לן סוגיא דר"פ המדיר, ואם איתא לדר"ה אמר רב וכו', ולכאורה תמוה, למאי נקט בלשון ואם איתא, לנקוט בדרך קושיא על רב, דלדידיה דמוכח דלא אמרינן נעשה כאומרת איני ניזונית וא"ע ישאר רומיא דמתני' דר"פ המדיר אמתני' דקונם שאני עושה לפיך, ולפי הנ"ל י"ל דפרכת הש"ס רומיא דמתני' אמתני', זהו רק לפי אוקימתא דשמואל דריב"נ מיירי ביקדשו ידי, וא"כ מדלא אמרינן ביה קונמת מפקיע מידי שעבוד ומטעם אלמוה ה"נ בהמדיר את אשתו לא לחול מטעם אלמוה, וא"כ על רב עצמו ליכא קושיא, די"ל דרב ס"ל דריב"נ סבור דאדם מקדיש דבר שלב"ל ובפרט דרב ס"ל להלכה דאדם מקדיש דבר שלב"ל, ולא מוקמינן כלל באמרה יקדשו ידי, ליכא פירכא כלל דהמדיר את אשתו מלהנות לו דהוי רק שעבוד קונמות מפקיע מידי שעבוד, אבל באמרה קונם שאני עושה דמע"י הם בעצמם של הבעל לא חל קונמת, ולזה קאמר ואם איתא, היינו אם איתא דשמואל יסבור כר"ה אמר רב בזה יקשה). ונראה לענ"ד דתוס' הוכיחו שיטתם דבגיטין כתבו תוס' הא דלא חשיב רבא גם אצטלא דפרסוה אמיתנא דמפקיע מידי

שעבוד דחשיב רק הנך דמפורשין במתניתין. והיינו דהקדש מבואר ממתניתין דקונם שאני עושה. דמוכרחים למסקנא לשינויא דהש"ס דקונמת קדה"ג ומפקיע מידי שעבוד, ולכאורה דהא לפי ההלכה דקיי"ל דיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה. ליתא לפרכת הש"ס דהוי בידה כמ"ש תוס' הנ"ל, וא"כ אין הכרח ממתני' דהקדש מוציא מידי שעבוד [ודוחק לומר דרבא ס"ל כר"ל דא"י לומר איני נזונית וא"ע] ומתוך קושיא זו הכריחו שיטתם. דאם קדה"ג מפקיע מידי שעבוד אלים ג"כ לחול על דבר שלב"ל. וא"כ י"ל דרבא ס"ל דקונם שאני עושה לא משמע דמיירי באמרה יקדשו ידי. וא"כ קשה דהוי דבר שלב"ל. אע"כ דקונמת מפקיע מידי שעבוד. ואלים ג"כ לחול על דבר שלא בא לעולם. וכל זה לתוס' לשיטתם דלר"ה ליתא לפרכת הש"ס אבל להר"ן לשיטתיה דגם לר"ה איתא לפרכת הש"ס דעל טחינה ואפיה לא מהני איני נזונית וא"ע. אזדא להוכחה זו כמובן.

באופן דתוס' לשיטתייהו הוי אפילו הוכחה דקדה"ג חל על דבר שלא בא לעולם ולהר"ן לשיטתיה הוי אפילו סתירה לזה. מדלא משני בקידושין דקונמת קדושת הגוף כיון דבלא"ה צריכין לזה מכח קושיא דלחשביה לדריב"נ ודוק. ולפי זה עולים יפה דברי הכ"מ הנ"ל בישוב דברי הרמב"ם. דהרי בלא"ה יקשה איך כתב הרמב"ם דביקדשו ידי חל על מע"י דאחר גירושין הא הוי דבר שלב"ל. דאין בידה לגרשה ושנוייא דהש"ס קונמות קדוה"ג ומפקיע מידי שעבוד, הא בהקדש סתם דהוא הקדש בד"ה ל"ש כן. וצ"ל דהרמב"ם ס"ל כדברי תוס' דלר"ה דקיי"ל דיכולה לומר איני נזונית וא"ע. לא מקרי דבר שלב"ל דהוי בידה. וכיון דמוכרחין כן בדעת הרמב"ם ממילא עולים שפיר דברי הכ"מ. דס"ל להרמב"ם דכיון דקונמות קדה"ג אלים לחול על דבר שלב"ל. דמוכח כן מדלא חשיב רבא גם אצטלא דפרסוה אמיתנא וע"כ קחשיב רק מה דקתני במתניתין וכדביארנו לעיל בארוכה בעזה"י ונכון.

ג) שיטת רבינו יונה בטור (סי' פ') דהא דקיי"ל דיכולה לומר א"נ ואיני עושה דוקא בעיקר מע"י. אבל המותר על ה' סלעים שהוא שלו ותקנו לה כנגדו מעה כסף. א"י לומר איני נוטלת מ"כ ואיני נותן לך המותר. לפי שתקנו לו מותר משום חינא. ובתר הכי תקנו לה כנגד זה המעה כסף, והרב מהר"ם לובלין תמה. דא"כ אמאי מוקי רב ושמואל דמותר לאחר מיתה קדיש ולא אוקמי במחיים ובפשוטו. דכולה מתניתין במעלה לה מזונות ומ"כ. דהיינו שרוצה להעלות לה. וקתני במתני' דעל העיקר עושה ואוכלת. דאומרת א"נ וא"ע אבל המותר דא"י לומר כן הוי הקדש. והמהר"ם לובלין תירץ דא"כ אמאי סבר ריה"ס חולין. ונהי דא"א מקדיש דבר שלב"ל. נימא דהוי כאומר יקדשו ידיך. ולא ניחא להו לרב ושמואל לומר דר' יוחנן הסנדלר סבירא ליה דאדם מוציא דבריו לבטלה, דהו"ל

לפלוגי בההיא דערכין עיי"ש. ובפשוטו תמוה לי. דהא מ"מ לרב אדא דמוקי במעלה לה מזונות תחת מותר ומחיים קדיש, ע"כ דריה"ס לא ס"ל דאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ולא חש לדקדוק זה דהו"ל לפלוגי בההיא דערכין וא"כ עיקר פלוגתייהו דרב ושמואל ור"א בדקדוק הזה, אם אפשר לומר דריה"ס ס"ל אדם מוציא דבריו לבטלה או לא, וא"כ מה צריכין להאריכות דפליגי אם תקנו מזונות תחת מותר או מעה כסף תחת מותר, הו"ל להש"ס לפרש בפשוטו דרב ושמואל ס"ל דע"כ מתני' באינו מעלה לה מה שתחת המותר, דאל"כ אמאי סבר ריה"ס חולין, נימא דהו"ל כאומר יקדשו ידיך, ורב אדא ס"ל דרבי יוחנן הסנדלר ס"ל דאדם מוציא דבריו לבטלה, ושפיר מיירי במעלה לה תחת המותר ומחיים קדיש. ואולי י"ל דסברת רב"י רק באם מעה כסף תחת מותר, כיון דמ"כ אינו הכרח לה כ"כ. מסתבר יותר דתחילה תקנו לו המותר משום איבה, ואח"כ תקנו לה ממנו מ"כ. אבל אם מזונות תחת מותר דמזונות הכרח לה, אמרינן דתחילת תקנה היה מזונות, ויכולה לומר גם על המותר א"נ ואיני נותנת המותר, וא"כ י"ל דס"ל להש"ס בהחלט דקדוק זה. דא"א לומר בטעמא דר' יוחנן הסנדלר דאדם מוציא דבריו לבטלה, דלפלוג בערכין. ובהא פליגי רב ושמואל ורב אדא. רב ושמואל סברי דמ"כ תחת מותר. ממילא א"י לומר בזה איני נוטלת מ"כ וא"ע מותר, וא"כ אלו מיירי במעלה לה מ"כ. מ"ט דריה"ס. נימא דהוי כאומר יקדשו ידיך. ור"א ס"ל דמזונות תחת מותר. וא"י לכופה דהא יכולה לומר גם על המותר א"נ וא"ע מותר. ול"ש לומר בזה יקדשו ידיך. מש"ה שפיר מיירי מתני' דמחיים קדיש.

ועדיין צ"ע דהא חזינן דאין זה הדקדוק מוחלט. דהא לפי דאר"ל לא תימא טעמא דר"מ וכו' אלא מתוך שיכול לכופה, מוכח דטעמא דריה"ס דס"ל דאדם מוציא דבריו לבטלה וא"כ מנ"ל להש"ס דרב אדא חושש לדקדוק זה. דלמה ר"א סבר ג"כ כרב ושמואל בזה. דמזונות תחת מע"י ומ"כ תחת מותר. ומוקי ברוצה להעלות לה הכל, והיא אומרת על הכל א"נ וא"ע. וברישא בעיקר מע"י יכולה לומר כן, ובסיפא א"י לומר כן, וטעמא דריה"ס דא"א מקדיש דבר שלא בא לעולם. וס"ל דאדם מוציא דבריו לבטלה. כיון דמצינו דר"ל לא חש לדקדוק הזה. וביותר דלר"י הוי הדקדוק יותר חזק. כיון דפלוגתייהו דר"מ וריה"ס רק בהא דאין אדם מוציא דבריו לבטלה. א"כ לפלגו בערכין אבל לר"א אם נימא כן אין הדקדוק חזק כל כך. דהא באמת ס"ל לר"מ דאדם מקדיש דבר שלב"ל, ול"צ לר"מ לטעמא דא"א מוציא דבריו לבטלה. וא"כ עיקר פלוגתייהו בדין מקדיש דבר שלב"ל, אלא דממילא מוכח דריה"ס ס"ל דאדם מוציא דבריו לבטלה וליכא דקדוק כל כך לפלוג בההיא דערכין. וזה קושיא גדולה על המהר"ם לובלין לעניית דעתי.

ד) קושיית המהר"ם לובלין על רב"י דאיך אמרינן דפליגי דר"ל והא ר"ל דקאי אסיפא על מותר. דבזה א"י לומר גם לרב א"נ ואיני עושה מותר. שפיר אמר דיכול לכופה. וזה באמת תמיה עצומה דאף אם נימא כמש"ל (באות ג') דתליא זה באם מזונות תחת מותר או מ"כ תחת מותר. וכיון דלר"ל מזונות תחת מותר. בזה ליתא לסברת ר"י, ומוכח שפיר דפליגי, מ"מ דלמא באמת סבר ר"ל דמ"כ תחת מותר. וכולה מתני' ברוצה להעלות הכל. והיא אומרת א"נ וא"ע וממילא בסיפא כיון דמ"כ תחת מותר אי"ל איני ניזונית וא"ע. ושפיר שייך יכול לכופה וכקושיית המהר"ם לובלין על רב ושמואל הנ"ל. ובזה ל"ש תירוצו דהמהר"ם לובלין הנ"ל, דא"כ מאי טעמא דריה"ס. דהא לר"ל בהכרח אמרינן דטעמא דריה"ס דס"ל דאדם מוציא דבריו לבטלה.

ה) ולענ"ד אפשר לתרץ דהא מדקתני עושה ואוכלת משמע ודאי אם באינו מעלה לה מזונות או באם אמרה א"נ וא"ע. כדדייקו לישנא ואוכלת. אבל במעלה והיא נוטלת מזונות משמע דקדיש. מדלא קתני סתם חולין. וממילא מוכח דלר"ל דטעמא דר"מ דיכול לכופה. זהו שייך גם ברישא דבניזונית מבעלה דקדיש מה"ט הוא דהוי כאומר יקדשו ידיך. וא"כ מוכח דאפילו ברישא במה שהוא תחת מע"י ג"כ א"י לומר א"נ וא"ע, ושפיר אמרינן ופליגי דר"ל [ודוחק לומר דלישנא דעושה ואוכלת היינו להסביר הטעם כיון דיכולה לומר א"ע ואזון משלי מש"ה אין הידים שלו וא"י לומר יקדשו ידיך דלישנא ואוכלת משמע דוקא היכא דבאמת אוכלת ממע"י] והוא נכון מאד בעזה"י.

ו) והנלע"ד ומתחלה נבא ליישב שיטת תוספות קידושין, והכ"מ אליבא דרמב"ם דקונמות חל על דבר שלב"ל, דהנה הר"ן בנדרים כתב הא דת"ק לא חש לשמא יגרשנה, משום דס"ל דא"י להפר דלא הוי בינו לבינה, או דס"ל דאין הנדר חל על אחר גירושין כיון דהשתא לא חייל לקמיה נמי לא חייל, ביאור דברים אלו נ"ל בשני אופנים (אב"ה סיום הדברים לקמן אות י') דהנה הר"ן בשמעתין בכתובות כתב והקשו כיון דנדר לא חל עד אחר גירושין אמאי יכול להפר הא א"י להפר רק נדרי ע"נ או בינה לבינה (ונראה לענ"ד דבודאי לא נעלם מהם מתניתין ערוכה דהריני נזירה לאחר שאתגרש דס"ל לרבי עקיבא דיכול להפר, דאזלינן בתר אמירת הנדר, גם מדלא נקטו הקושיא איך יכול להפר. הא בשעת חלות הנדר דהיינו אחר גירושין אינו בעלה. א"ו דמ"מ יכול להפר דבשעת הנדר הוא בעלה, אלא דקושייתם נהי דבהריני נזירה לאחר שאתגרש יכול להפר, היינו דמ"מ הוא נדר ע"נ אבל לענין בינו לבינה נהי דאם חל הנדר מיד מועיל גם אחר גירושין עד שתנשא לאחר, כדאיתא בר"פ א"נ, מ"מ היכא דלא חל עד אחר גירושין אין זה בשם בינו לבינה) וכתב הר"ן דתירצו כיון דמדינא חל הנדר מיד דקונמות מפקיע מידי שעבוד

אלא דאלמוה לא אלמוה רק לטובתו אבל לא לגריעותא דידיה, שלא יהיה יכול להפר, והר"ן לעצמו תירץ דכמו דהריני נזירה וכו' מצי להפר ה"ה בנדרים בינו לבינה עיי"ש.
ולכאורה תמוה לי, דמה יענו הנך רבוואתא בתירוצם כיון דמדינא מהשתא חל, הא מוקמינן באומרת לכי מגרשא, ואף די"ל דלמסקנא ל"צ לאוקמי בהכי כיון דמדינא חל מיד אלא דאלמוה, מש"ה אחר הגירושין אוקמי אדינא כאלו חלה מיד, מ"מ יקשה לסלקא דעתא דמוקמי באמרה לכי מגרשא איך יכול להפר. ואולם בזה י"ל דס"ל להנך רבוואתא דמה דאמרי' דאמרה לכי מגרשה, לא שאמרה כן בפירוש, אלא דמפרשינן כוונתה שיחול לזמן שיבאו הידים לרשותה וכמ"ש מהרש"א בכוונת התוספות (ודברי מהרש"א אלו תמוהים לענ"ד דכתב דתוס' הוכיחו כן, דאלו במפרשה כן אמאי לא חש לת"ק ליגרשנה, הא נדרה היה במפורש ע"ז, וקשה לי להוכיח בקיצור, דאיך אמר רבי עקיבא שמא תעדיף הא לא אסרה עליו רק מע"י דאחר הגירושין, ובהכרח דזה ליכא הוכחה, והיינו דשורש פלוגתייהו הכי, דרבי עקיבא אמר דענין נדר דקונם שאני עושה לפיך, משכחת בה הפרה בנדרה סתם דשמא תעדיף, וריב"נ אמר דבסתם לית ביה הפרה דהעדפה לבעל, אלא דמשכחת הפרה בנדר זה היכא דאמרה לכי מגרשא, וכיון שכן גם הוכחת המהרש"א ליתא, דדלמא הת"ק ס"ל כר' ישמעאל. דבאמרה הריני נזירה לאחר שאתגרש לא מצי להפר, דאזלינן בתר שעת חלות הנדר ואז אינו בעלה, ואי דאמאי קאמר ת"ק א"צ להפר הא א"י להפר, י"ל דת"ק אמר דבהך נדר לא משכחת בה הפרה, דבנדרה סתם א"צ להפרה דלא חייש לשמא יגרשנה, דלא שכיח, ובאמרה לכי מגרשא בלא"ה א"י להפר ולישנא דא"צ משום נדרה סתם, (ואפשר דכוונת המהרש"א דמ"מ לרבי עקיבא דאמר שמא תעדיף דמשמע דמשום עיקר לא משכחת דיצטרך להפר, ונ"מ בנדרה רק בעיקר מע"י, ואמאי לא משכחת ג"כ משום עיקר היכא דפירשה לכי מגרשא, דהא רבי עקיבא לשיטתיה בהריני נזירה דיכול להפר דאזלינן בתר אמירת הנדר ודוחק)
וא"כ מ"מ קשיא הא לס"ד מדינא לא חל מהשתא קודם שנתחדש ההסברא דקונמות מפקיע מידי שעבוד, וא"כ אף בנדרה סתם הא לא חל עד אחר גירושין, ואיך יכול להפר הא לא הוי בינו לבינה, והוא תמוה מאד.
ז) והנלע"ד דהנה תוספות בסוגיין ד"ה א"צ להפר ואין לפרש וכו' ועיין מהרש"א דפירש דכוונתם לבאר, דמנ"ל דמיירי במעלה לה מזונות דלמא בא"מ, ות"ק ס"ל דאין אדם מקדיש דבר שלב"ל, והקשה ע"ז דא"כ איך אמר ת"ק א"צ להפר, הא כיון דאינו מעלה מזונות לא הוי בינו לבינה ע"ש, והיינו דבשלמא גבי העדפה כתבו תוס' דהוי בינו לבינה

דא"י ליזהר, זה אם מעשה ידיה שלו א"י ליזהר ליקח מעט יותר, אבל בא"מ דהכל שלא לא הוי בינו לבינה.
ואולם באמת תמוה, דמלבד די"ל דדבריהם אלו לפי אידך תירוצא בההיא דשמא תעדיף, דהוי לבינה דהוי נ"מ, וזה שייך גם באין מעלה לה כלל, גם הא לתוס' דבאיני ניזונית וא"ע גם טחינה ואפיה בכלל, ובזה א"י ליזהר, דהא מה"ט אסורה לחזור לו, ופשיטא דהוי בינו לבינה, והכי מוכח נמי מתוך קושית תוס' דאמאי לא חש לשמא תאמר איני נזונית וא"ע והא בזה לא הוי בינו לבינה אלא על כרחך כנ"ל. גם יסוד דמהרש"א לא נהירא, דהא פשיטא דלא מיירי באינו מעלה לה מזונות דא"כ איך אמר רבי עקיבא שמא תעדיף והא גם עיקר שלה וצריך להפר. אבל נראה דכוונת תוס' בהא שהקדימו דלת"ק העדפה לבעל, וזה מפורש בסוגיא דר"פ מציאת האשה, ע"ז באו לבאר דמנ"ל להש"ס כן, דלמא גם ת"ק ס"ל דלעצמה, אלא דס"ל דאין אדם מקדיש דבר שלב"ל, ואי דסוגיא דלקמן קאי למסקנא דאמרה יקדשו ידי, הא מ"מ מוכח דגם בס"ד דהכא אמרינן כן, מדפרכינן ולימא הלכה כת"ק להעדפה לגירסת תוס' ובזה יקשה להך ס"ד הא לא מוכח מת"ק דהעדפה להבעל, דשמא הטעם דאין אדם מקדיש דבר שלב"ל. גם הא אמרינן בפרק האשה רבה (יבמות דף צב) דא"ל ר"י לר' ינאי ולאו משנתינו היא זו, והיינו דס"ל דע"כ מתני' לאו כרבי עקיבא, דהא רבי עקיבא ס"ל דאדם מקנה דבר שלב"ל, מדס"ל יפר שמא תעדיף עיי"ש היטב. הרי דר"י לא ס"ל דמיירי ביקדשו ידי, וכיון שכן מנ"ל לר"י בר"פ מציאת האשה דת"ק ס"ל דהעדפה לבעל, דלמא טעמא דת"ק דא"א מקדיש דבר שלא בא לעולם, והוא נכון מאד בעזה"י.
ח) ולפ"ז יש לעיין על קושית תוס' בההיא דשמא תעדיף דלא הוי בינו לבינה הא מקרי בינו לבינה דשמא תאמר איני נזונית וא"ע וא"י ליזהר בטחינה ואפיה, ונהי דהוא אינו מיפר מה"ט. דאינו חושש שתאמר כן כמ"ש תוס' מ"מ אם רצה יכול להפר דהוי בינו לבינה, מש"ה שפיר קאמר רבי עקיבא דראוי לו להפר משום שמא תעדיף, וצ"ל דקושית תוס' באמת דלר"ל יקשה דהעדפה לא הוי בינו לבינה, ואי דמכל מקום יש לומר דהוי בינו לבינה, משום הגירושין דיאסור אחר כך בטחינה ואפיה, אלא דת"ק ורבי עקיבא ל"ח לשמא יגרשנה כמ"ש המהרש"א, אבל מ"מ יכול להפר דמקרי משום זה בינו לבינה.
יש לומר דס"ל דמטעמא דשמא תעדיף משמע דאף באשת כהן יפר וזה לא הוי בינו לבינה וק"ל.
ט) ולפ"ז מיושבת התמיה על הרבוואתא שבר"ן (באות וי"ו) והיינו די"ל דבאמת קושייתם לא היה רק לר"ל, דאלו לר"ה דיכולה לומר איני נזונית וא"ע. נהי דהוא מיפר מטעם

שמא יגרשנה ואינו חושש לשמא תאמר א"נ וא"ע, מ"מ מהני ההפרה דהוי בינו לבינה משום שמא תאמר א"נ וא"ע, ולזה תירצו די"ל דר"ל ס"ל כמסקנא דקונמות מפקיע מידי שעבוד ואלמוה לטובתו דוקא, ולס"ד קודם דאמרינן דקונמות מפקיע מידי שעבוד אזיל באמת רק לר"ה, והא דפרכינן דאין בידה לגרש קאי גם לר"ה, דעל טחינה ואפיה לא מהני א"נ וא"ע וכמו שכתב הר"ן. ומכל מקום מקרי לר"ה בינו לבינה. מטעם דהוי נ"מ, ונכון מאד בעזה"י. ולשיטת תוס' דפרכת הש"ס דאין בידה לגרש קאי לר"ל, באמת ליתא לתירוצא דהנך רבוואתא, דא"כ דלהך ס"ד ממילא לית ליה קיום לדר"ל דלדידיה היאך יכול להפר הא לא הוי בינו בינה, וצ"ל דס"ל כהר"ן דאף בשביל אחר גירושין לחוד מקרי גם כן בינו לבינה.

י) ומעתה נבא לקיים הבטחתנו אשר יעדנו (באות וי"ו לבאר דברי הר"ן נדרים בב' אופניו, הא' דכ"ע ס"ל דקונמות מפקיע מידי שעבוד ואלמוה, אלא דת"ק ס"ל דל"ח לשמא יגרשנה, דעל זה לא מהני הפרה, דמשום אחר גירושין לא מקרי בינו לבינה, וריב"נ ס"ל דמקרי בינו לבינה, ופליגי בקושיא דרבוואתא ותירוצו דהר"ן בכתובות הנ"ל, והא דבאמת דחק הר"ן לעשות מזה פלוגתא, ולא בפשוטו דטעמא דת"ק דס"ל כר' ישמעאל בההיא דהריני נזירה דאזלינן בתר חלות נדר ואז לא הוי בעל, י"ל דבזה כיון דמדינא מיד חל רק דאלמוה. ואחר הגירושין אוקמי אדינא כאלו חלה מיד. ומה"ט לא הוי דבר שלב"ל, לפ"מ דקאי הר"ן השתא בטעמא דת"ק ממילא הוא ג"כ דבר שלב"ל, לפ"מ דקאי הר"ן השתא בטעמא דת"ק ממילא הוי ג"כ בעל להפר, דכיון דדנין ליה כאלו חל הנדר מיד, אע"כ דהטעם משום דלא הוי בינו לבינה, דאף דהוי כאלו חל מיד מכל מקום הא אינו נפסד דבר על ידי דאלמוה, ולא נפסד בנדרה רק אחר גירושין זה לא מקרי בינו לבינה. גם י"ל דמ"מ היה קשה מדברי רבי עקיבא. דמשמע דרק משום העדפה צריך להפר אבל משום עיקר לא, כגון באמרה קונם עיקר מע"י לפיך, ואמאי ל"ח לשמא תתגרש, דהא רבי עקיבא ס"ל גבי הריני נזירה דאזלינן בתר אמירת הנדר, מש"ה הוצרך הר"ן לומר דפליגי בזה אם משום אחר גירושין לחוד מקרי בינו לבינה, ולשיטת הרבוואתא שבר"ן כתובות דכיון דחייל מיד אלא דאלמוה לא אלמוה לגריעותא דא"י להפר, י"ל דבזה עצמו פליגי, דת"ק ס"ל דמ"מ כיון דלבתר דאלמוה לא נפסד הוא בדבר רק משום אחר גירושין לא מקרי בינו לבינה, ואח"כ הוסיף הר"ן א"כ דטעמא דת"ק כיון דהשתא לא חייל לקמיה נמי לא חייל, והיינו כיון דאלמוה והשתא לא חל מקרי דבר שלב"ל, וריב"נ ס"ל כיון דמדינא חייל השתא, אלא דאלמוה ולגבי בתר גירושין אוקמוה אדינא לא הוי דבר שלב"ל, ומ"מ לס"ד דהש"ס דלא מיירי ביקדשו ידי מוכח דת"ק ורבי

עקיבא ס"ל ג"כ דאדם מקדיש דבשלב"ל צריכין לטעמא קמא דהר"ן, דטעמא דת"ק דלא הוי בינו לבינה, או דטעמא דת"ק דס"ל כר"י גבי הריני נזירה, דכיון דמדינא לא חייל מעתה וכשיחול דהיינו אחר גירושין לא הוי בעל, הדרך הב' דזה ודאי דאם מדינא חייל מיד רק דאלמוה לא מקרי דבר שלב"ל וגם אפשר דמקרי בינו לבינה אלא דבזה עצמו פליגי דת"ק ס"ל דקונמות אינו מפקיע מידי שעבוד, מש"ה הוי דבר שלא בא לעולם, וגם יש לומר דלא הוי בינו לבינה.

יא) והנה מתוך דברינו יש לתמוה לכאורה על הר"ן ר"פ המדיר במ"ש שם לתרץ דברי הרמב"ם, דס"ל דמה דפרכינן ומדמין המדיר את אשתו לקונם שאני עושה, דלענין אלמוה ליכא דמיון, אלא דפריך מת"ק דלא מצינו מי שיסבור דקונמות מפקיע רק ריב"נ אבל לת"ק לא מצינו עיי"ש, והא זה דחוק מאד מה בכך דלא מצינו, וכי מזה הטעם ליכא למימר דגם ת"ק ס"ל דקונמות מפקיע מידי שעבוד, וכללא הוא בכל הש"ס דלא משוינן פלוגתא היכן דלא מצינו מפורש כן, והא יש מקום להר"ן לפרש ברווחא, דהרי חזינן להר"ן דיש לו צידי הסברות אם משום אחר גירושין לחוד מקרי בינו לבינה, וגם צדדי הסברות אם משום אלמוה מקרי דבר שלב"ל או לא, א"כ ממילא י"ל דהיה זה סברא מוחלטת להש"ס דמשוה אלמוה לא מקרי דבר שלב"ל וגם סברא חלוטה דמשום חלות אחר גירושין מ"מ מקרי בינו לבינה, וא"כ מוכח מדת"ק דלא חש לשמא יגרשנה והטעם משום דהוי דבר שלב"ל מוכח דס"ל קונמות אין מפקיע מידי שעבוד, ומדינא לא חל מהשתא וזו תמיה גדולה לכאורה.

יב) אמנם י"ל דהר"ן ראה דהרמב"ם ס"ל ע"כ דאיני נזונית וא"ע מהני גם לטחינה ואפיה מדס"ל ביקדשו ידי חל אחר הגירושין ואסורה לחזור לו לעולם, ולא מקרי דבר שלב"ל, מוכח דס"ל כתוס', דלר"ה לא הוי לב"ל, דבידה לומר א"נ וא"ע, וא"כ לר"ה לא נשאר לן טעמא לת"ק, אף אי לא ס"ל לת"ק דקונמות מפקיע, דהא בינו לבינה הוי, דשמא תאמר א"נ וא"ע וא"י ליזהר בטחינה ואפיה, וגם דבר שלב"ל לא הוי, כיון דבידה לומר א"נ וא"ע, אע"כ דטעמא דת"ק דאין לו לחוש דיגרשנה דחשש רחוק הוא, וכמ"ש מהרש"א וכמו דביארנו כל הנ"ל היטב, וא"כ אזדא הוכחה זו, ושפיר הוכרח הר"ן לדחוק דלא מצינו לת"ק דיסבור קונמות מפקיע מידי שעבוד, ודברינו הנ"ל הכל להר"ן לשיטתיה דלר"ה א"נ וא"ע לא מהני לטחינה ואפיה, מש"ה הסביר הר"ן דטעמא דת"ק אי משום דלא הוי בינו לבינה או משום דמקרי דבר שלב"ל, אבל לומר כן דרך ביאור להרמב"ם אי אפשר בכך, דלהרמב"ם מוכח דטעמא דת"ק דהוא חשש רחוק שיגרשנה, ודוק היטב. ולפי זה י"ל בפסק הרמב"ם דאם קונמות מפקיע מידי שעבוד חל ג"כ על דבשלב"ל כמ"ש

הכ"מ אליביה היה לרמב"ם לזה הוכחה מסוגיא דיבמות, דרנב"י חשוב לכולהו דסבר אדם מקנה דבר שלב"ל, וחשיב בהדייהו רבי עקיבא דקונס שאני עושה לפיך, ולכאורה תמוה אמאי לא חשיב ג"כ לריב"נ דמוכח ג"כ דס"ל דאדם מקדיש דבר שלב"ל. ולפי הנ"ל ניחא די"ל דרנב"י סבר טעמא דת"ק ורבי עקיבא דל"ח ליגרשנה משום דלא מקרי בינו לבינה, והיינו דס"ל כר"ל דא"י לומר א"נ וא"ע, ולזה ס"ל דליכא הוכחה דריב"נ ס"ל אדם מקדיש דבר שלב"ל, די"ל דקונמות מפקיע מידי שעבוד וה"נ חל על דבר שלב"ל, אבל רבי עקיבא מדלא חייש ליגרשנה דהטעם משום דלא הוי בינו לבינה, אלו ס"ל דקונמות מפקיע מידי שעבוד ומדינא חייל מיד אלא אלמוה, לא אמרינן כן לגריעותא שלא יהיה יכול להפר וכסברת הרבוואתא שבר"ן הנ"ל, אע"כ דלא ס"ל דקונמות מפקיע מידי שעבוד ומוכח שפיר דסבירא ליה דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ומכל מקום אי אפשר לומר דהמקשן ר"פ המדיר ס"ל ג"כ הכי, והוכיח מזה דת"ק לא ס"ל דקונמות מפקיע מידי שעבוד. דמ"מ מדאמרינן שם ואם איתא לדר"ה א"ר יכולה אשה והא לר"ה דע"כ טעמא דת"ק לא הוי משום דאינו בינו לבינה, דהא הוי בינו לבינה, דשמא תאמר א"נ וא"ע, ומוכח דטעמא דת"ק דאין לו לחוש לגירושין וממילא ליכא ראיה דלת"ק קונמות אינו מפקיע מידי שעבוד, וליכא רומיא דהמדיר את אשתו לקונם שא"ע, אע"כ כדדחק הר"ן דפרכת הש"ס בדרך לא מצינו דת"ק יסבור דקונמות קדוה"ג וק"ל.

יד) אמנם קשה לי. דגם דברי הר"ן אינם מספיקים בביאור הרמב"ם, דלשיטת הרמב"ם דאם קדושת הגוף מפקיע מידי שיעבוד חל ג"כ על לב"ל א"כ היכי פריך דלא מצינו דת"ק יסבור. הא י"ל דשפיר מצינו ומצינו דקונם שאני עושה לפיך קתני ולא מיירי ביקדשו ידי, וא"כ מדנקט דוקא שאני עושה לפיך. הא למעלה קדוש והרי המע"י לא בא לעולם ע"כ משום דקונמות מפקיע מידי שעבוד וחל על דבר שלב"ל, וצ"ע.

טו) ועתה נבא ליישב ב' קושיות דמהר"ם לובלין על רבינו יונה (באות ג' וד') דהנה במה דכתבו תוס' דר"ל דאמר לא תימא טעמא דר"מ, וס"ל דמותר קדוש היינו מחיים ע"כ ס"ל כר"א דמזונות תחת מותר. ובמהר"ם לובלין הקשה דישאר קושית הש"ס ברישא פשיטא ול"ש שינויא דהש"ס סיפא אצטריך ליה. דהא בסיפא מיירי במעלה. ולענ"ד י"ל כך. דהנה תוס' והר"ן פליגי, דדעת תוס' לעיל (דף מו) דגרוע יותר לעקור תקנת חכמים לגמרי, לומר א"נ וא"ע לעולם, דזהו אפשר דלא מהני ועדיף יותר סתם א"נ וא"ע ובידה לומר למחר אטול מזונותי ואתן המע"י. דלא נעקר התקנה לגמרי. והר"ן בסוגיין כתב בהיפוך דדוקא א"נ וא"ע לעולם יכולה לומר, אבל לומר היום כך ומחר כך לא, ובב"ש (סימן פא) הסביר למ"ש הר"ן דכסות בכלל מזונות. א"כ כיון דכסות שנותן פ"א בשנה

וכדומה הוא נגד מע"י של כל השנה. מש"ה לא מצית לומר היום א"נ וא"ע דאינו ענין דבר יום ביומו וכמ"ש תוס' לעיל לענין פרקונה, ולפ"ז י"ל כך. דמה שהוא נגד מ"כ דיש לזה שייכות דבר יום ביומו לכ"ע מצי אמרה כיון דאינה עוקרת תק"ח לגמרי. אבל מה שהוא נגד מזונות דל"ש לומר כן על לפי שעה. כיון דגם כסות בכלל מזונות ותצטרך לומר א"נ וא"ע לעולם. בזה פליגי דרב ס"ל דיכולה לומר כן, ור"ל ס"ל דא"י כיון דנעקר תק"ח לגמרי. ולפ"ז י"ל דר"ל מוקי רישא וסיפא במעלה לה הכל, דהיינו דהוא רוצה ליתן הכל, ובריש בעיקר מע"י שהוא תחת מעה כסף לר"ל יכולה לומר א"נ מע"כ וא"ע. וסיפא במותר שהוא תחת מזונות א"י לומר כך כיון דתצטרך לעקור תק"ח לגמרי. [ואך יקשה בזה לישנא דעושה ואוכלת הא גם בנוטלת המע"כ הוי חולין, כיון דיכולה לומר א"נ המ"כ אין לו שעבוד על הידים. ולא יכול לומר יקדשו ידיך. וממילא לא הוי דבר שלב"ל וכמ"ש לעיל באות ד].

טז) והנה לכאורה ביסוד דברי תוס' אלו י"ל דאין הכרח לומר דר"ל ס"ד כר"א דמזונות תחת מותר. והיינו דלכאורה קשה בסוגיין דאמרינן אר"ה אמר רב יכולה אשה וכו' קסבר כי תקינו רבנן דכו' ומקשינן עלה מברייתא דקתנו מזונות תחת מע"י. דלמא טעמא דרב דסבר מזונות דאורייתא מש"ה מזוני עיקר וחז"ל תקנו מע"י תחת מזונות, והברייתא ס"ל דמזונות דרבנן וחז"ל תקנו לתרווייהו בזה תקנתא דידה עיקר, ומצאתי בשיטה מקובצת שהקשה כן, ותירץ דהא דאמרינן קסבר רב הוא מדברי ר"ה ששמע כן מרב, ולפ"ז י"ל דר"ל דפליג על רב. היינו לתנא דס"ל מזונות דרבנן. אבל לתנא דס"ל דמזונות דאורייתא דודאי מזוני עיקר יכולה לומר א"נ וא"ע.

ולפ"ז שפיר י"ל דר"ל ס"ל דמזונות תחת מע"י. והיינו דבפשטא דמלתא משמע דר"מ ס"ל דמזונות דאורייתא. ממה דאמר בההיא דהרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה. דתנאו בטל. והיינו דלהסוברים דאם כסות דאורייתא הוי מזונות ק"ו. אלא דמאן דס"ל מזונות דרבנן ס"ל דשאר כסות ועונה בקרא מיירי הכל מעונה. וכסותה היינו שלא יאמר אני בכסותי והיא בכסותה, א"כ בודאי ליכא למימר דשאר כסות ועונה דנקט ר"מ היינו לישנא דקרא והכל בעונה, דא"כ איך אמר ר"י עלה דבר שבממון תנאו קיים הא ר"מ לא מיירי מדבר שבממון, ואך לאינך שיטות דס"ל דמ"ד מזונות דרבנן, ס"ל דבשאר וכסות הכל מיירי מכסות. בזה שפיר אפשר לומר דר"מ ס"ל מזונות דרבנן. ושאר וכסות דנקט היינו כסות לחוד כלישנא דקרא. מ"מ נהי דהוכחה ליכא מ"מ י"ל דר"מ סבר מזונות דאורייתא. וכיון שכן י"ל דברישא בעיקר מע"י שהוא תחת מזונות יכולה לומר א"נ וא"ע. כיון דמזוני דאורייתא ממילא מזוני עיקר ובסיפא במותר שהוא

תחת מעה כסף, דתרווייהו דרבנן תקנתא חיוב דידה עיקר, והא דאמרינן ופליגי דר"ל אף דגם לר"ל יכולה לומר א"נ וא"ע, מ"מ פליג בהך סברא עם רב, דרב סבר מזוני דרבנן וס"ל דמ"מ תקנתא דחיובא דבעל עיקר, וממילא יכולה לומר ג"כ א"נ מע"כ ואיני עושה מותר, ולר"ל א"י לומר כן היכא דב' מילי הוי דרבנן, והוא נכון מאד לכאורה.

יז) ובזה נתיישב היטב הא דאמרינן ר"פ המדיר ואם איתא לדר"ה. מלשון זה משמע דלא קיי"ל כר"ה והא באמת איתא לקמן דהלכה כר"ה א"ר, ובתוס' שבועות (דף מו ע"א) עמדו בזה. ולפי הנ"ל ניחא. דמה דפסקינן הלכה כר"ה א"ר היינו הלכה ולאו מטעמיה, דאנן פסקינן מזונות דאורייתא וממילא מזוני עיקר מש"ה יכולה לומר, אבל לא מטעמיה דרב דאלו היה מזונות דרבנן היה תקנתא דידה עיקר, ואז לא היה קשה אההיא דא"ע לפיך דנימא נעשה כאלו אמרה א"נ וא"ע. די"ל דהנך תנאי ס"ל מזונות דרבנן ואינה יכולה לומר א"נ וא"ע, לזה פריך רק אם איתא לדר"ה א"ר דהיינו דס"ל מזונות דרבנן, ואפ"ה יכולה לומר א"נ וא"ע ונכון מאד בעזה"י.

יח) ואולם נראה דתוס' ניידו מזה, דלשיטתם א"א לומר כך, דאם איתא דלמ"ד מזונות דאורייתא גם ריש לקיש מודה דיכולה לומר, ישאר קושייתם בהא דפרכינן אין בידה לגרש עצמה הא הוי בידה לומר איני ניזונית וא"ע. ותירוצם דפריך לר"ל. מ"מ דלמא ריב"נ ס"ל מזונות דאורייתא ויכולה לומר א"נ וא"ע, אבל לשיטת הר"ן דפרכת הש"ס גם לר"ה א"ר דעל טחינה ואפיה לא מהני א"נ וא"ע שפיר יש לקיים דברינו הנ"ל.

יט) ולפ"ז מיושבים דברי רבינו יונה די"ל דטעמא דידיה דפסק דבמ"כ אי"ל א"נ וא"ע מותר, היינו דלמד כן מלישנא דאם איתא לדר"ה א"ר דמשמע דאינו הלכה כן, לזה פירש כדברינו הנ"ל דמה דפסקינן הלכה כר"ה א"ר, היינו דלאו מטעמיה אלא משום דמזונות דאורייתא וממילא מזוני עיקר, וא"כ ממילא במ"כ דהוא דרבנן תקנתא דידה עיקר, אבל ר"ה א"ר דסבר מזונות דרבנן ואפ"ה יכולה לומר א"נ וא"ע. ממילא יכולה לומר ג"כ איני נוטלת מ"כ וא"ע מותר. אלא דאנן לא קיי"ל הכי, ונסתלקו היטב ב' קושיות דמהר"ם לובלין, ודוק היטב.

כ) והנה בקושיא הנ"ל (באות טז) דדלמא רב סבר מזונות דאורייתא, נלענ"ד ליישב לשיטת הר"ן הנ"ל דצריכי דוקא א"נ וא"ע לעולם דנפטר הבעל לגמרי מחיובו דלכאורה תמוה לי לרב לשיטתיה דסבר ר"פ הכותב דבדבר שבממון תנאו בטל. ואף בירושת הבעל דרבנן דחז"ל עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, ותוספות שם הקשו אמאי בפירות תנאו קיים ולא עשו חיזוק ותירצו כיון דהוא לא שכיח דליכא בכל הנשים לא עשו חיזוק,

וא"כ במזונות דישנו בכל הנשים אף אם מסלקת עצמה מחיובו לא מהני, וא"כ לא שייך כלל לומר א"נ לעולם. דע"מ מחר יכלה לחזור מדבריה.
בשלמא לתוס' דא"נ לומר א"נ וא"ע לעולם ניחא דמ"מ אומרת איני אוכלת עתה, ואי אפשר להאכילה בע"כ, וכמ"ש תוס' ר"פ הכותב לענין לא בא לעולם, אבל להר"ן דזהו דוקא בא"נ לעולם, הא אמירתה לא מהני לפטרו לעולם, וצ"ל דהר"ן סבירא ליה כתירוצא דתוס' ב"ב (דף מט) ד"ה וכדרב כהנא לחלק דבפירות דעיקרו דרבנן לא עשו חיזוק רק בירושת הבעל דשם ירושה בעלמא דאורייתא, ואם כן במזונות דעיקרו דרבנן לא עשו חיזוק. ולפ"ז ניחא דהוכרחו הש"ס לפרש טעמא דרב דקסבר כי תיקנו וכו', דע"כ סבר דמזונות דרבנן, דאלו מזונות דאורייתא לא נפטר הבעל מחיובו ממנה, דהא רב סבר כר"מ דבדבר שבממון תנאו בטל, ונכון בעזה"י. והא דאמרינן לימא מסייע ליה אף דמתניתין ר"מ צריך לומר באמת דר"מ סבר מזונות דרבנן וכמו שצדדו לעיל (באות טז) והא דאמרינן ופליגי דר"ל הא יש לומר דר"ל יאמר דר"מ סבר מזונות דאורייתא. וכיון דסבירא ליה לר"מ בדבר שבממון תנאו בטל. לא מהני א"נ. כיון דהבעל לא נפטר מחיובו, דאם כן ברישא במע"י שתחת מ"כ יכולה לומר איני נוטלת מ"כ וא"ע מותר, ממילא א"י לומר יקדשו ידיך, ואמאי קתני עושה ואוכלת, הא גם בנוטלת המעה כסף יהיה חולין, דהוי דבר שלב"ל, וכמ"ש לעיל (באות ד').
ובזה מיושב היטב מה שכתב רש"י ד"ה ומי אמר שמואל הכי, הא אמר שמואל לעיל מותר לאחר מיתה קדוש, והוא תמוה, דגם אלו היה אמר מחיים קדוש היה מוכח דס"ל דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ולפי הנזכר לעיל דהיה מקום לומר, דמתניתין ברוצה להעלות מזונות שתחת מותר והיא אינה רוצה ליקח, ור"מ לטעמיה דסבירא ליה מזונות דאורייתא ודבר שבממון תנאו בטל, ולא נפטר מחיובו, אינה יכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה מותר, ורה"ס סבירא ליה דמזונות דרבנן או בדבר שבממון תנאו קיים ויכולה לומר א"נ וא"ע מותר, משום הכי סבירא ליה חולין, אבל בניזונית מודו דקדוש, דאדם מקדיש דבר שלב"ל, משום הכי הוצרך לומר דהראיה מדס"ל מותר לאחר מיתה קדוש, ונכון בעזה"י.
כא) ולפ"ז מיושב קושיית תוספות בההיא דקונם שא"ע לפיך, אמאי לא יפר מחשש שתאמר א"נ וא"ע, דיש לומר דהנך סבירי להו מזונות דאורייתא, ובדבר שבממון תנאו בטל ואינה יכולה לומר א"נ וא"ע, ואי דמ"מ יפר דשמא תאמר אינה נוטלת מ"כ ואינה עושה מותר, יש לומר דזה לא הוי בינו לבינה, דדוקא בעיקר מע"י דטחינה ואפיה בכלל ואינו יכול ליזהר בזה, אבל לגבי מותר לא הוי בינו לבינה, ורבי עקיבא דאמר

שמא תעדיף היינו בלוקח מותר מע"י דאינו קצוב אינו יכול ליזהר מליקח גם מהעדפה שע"י הדחק, אבל היכא דרק מע"י שלו שהוא קצוב ה' סלעים ל"ש כן וכ"ז להך תירוצם בהעדפה משום דא"י ליזהר אבל לאידך תירוצם דהוי נ"מ ליתא לדברינו.

כב) ולפ"ז יש עוד ליישב פסקא דר"י מקושיות המהר"ם לובלין (באות ג' וד'), דיש לומר דרב"י סבירא ליה לעיקר על קושיית תוס' זו, דהעדפה לא הוי בינו לבינה כאידך תירוצם דהוי נ"מ, ומה שהקשו תוס' דאם כן לא חל הנדר דמשועבדים לו לפירות. ותירוצם דבנ"מ לא אלמוה תמוה לי, דהא סוגיא מפורשת בב"ק גבי שן ועין לא לאיש ולא לאשה משום דאלמוה. ואף לאידך תנא דלאשה ולא לאיש היינו משום דשחרור דהוי כהקדש כלל לא אלמוה כמ"ש תוס' לקמן. אבל לענ"ד יש לומר בישוב קושייתם, למה דמבואר ברפ"ח דכתובות דר"ש חולק בין נכסים לנכסים, נכסים שאין ידועים לבעל אם מכרה ונתנה קיים, ומסקינן שם דנכסים שא"י היינו שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדה"י ולדעת רוב הפוסקים מדה"י לאו דוקא אלא כ"ז שלא נודע לו שנפלו לה מקרי נכסים שא"י, א"כ הכי נמי שעדיין לא נעשה המע"י, אלא לכשתעשה יהיה להם דין נ"מ, הוי עכ"פ נכסים שא"י לבעל ולא אלים שעבודה כיון דאפילו מכרה ונתנה קיים. מהני ג"כ הקדש דידה, והוא נכון בסברא מאד בעזה"י.

ואך לפ"ז ישאר קושיית תוס' דאמאי לא יפר שמא תאמר א"נ וא"ע, ואי כנ"ל דסבירא ליה מזונות דאורייתא ובדבר שבממון תנאו בטל, מכל מקום שמא תאמר א"נ מ"כ וא"ע מותר, ואי דלא הוי בינו לבינה הא מכל מקום הוי נ"מ, מזה הוכיח רבינו שיטתיה דאינה יכולה לומר א"נ מ"כ וא"ע מותר. ולפ"ז ניחא דבאמת ממה דאמרו רב ושמואל מותר לאחר מיתה קדוש, ולא מוקי במחיים ומעלה לה הכל, ובריש יכולה לומר א"נ וא"ע ובסיפא במ"כ אי"ל כן כקושיית מהר"ם לובלין, מוכח דס"ל גם במותר יכולה לומר א"נ מ"כ וא"ע מותר, ואי דקשה אמאי לא יפר מחשש שתאמר א"נ וא"ע, צ"ל דסבירא ליה לת"ק כרבנן דר"ש דאף בנכסים שא"י לבעל לא מהני מכירתה, וא"כ שייך בי' אלמוה, ורבי עקיבא דאמר שמא תעדיף ס"ל כר"ש בנכסים שא"י, ובאמת הכי קאמר שמא תאמר א"נ מ"כ וא"ע מותר ויהיה ההעדפה לה, ולפ"ז אין הכרח דרבי עקיבא ס"ל דהעדפה שע"י הדחק לדידה, די"ל דס"ל דהוי דהבעל, אלא דהחשש שתאמר א"נ מ"כ וא"ע המותר, אבל אנן דחזינן בסוגיא דר"פ מציאת האשה דמוקי פלוגתייהו דרבי עקיבא ורבנן בהעדפה שע"י הדחק, ומוכח דת"ק ורבי עקיבא ס"ל כר"ש, וא"כ יקשה דיפר שמא תאמר א"נ וא"ע, מוכח דא"י לומר, ומה דאנן פסקינן בפ' שני דייני גזירות כר"ה אמר רב, היינו לעיקר מימריה דיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה, אבל לא לענין מ"כ ומותר, אבל

רב ושמואל מוכח דסבירי להו דגם במ"כ ומותר י"ל כן, ושפיר אמרינן ופליגי דר"ל, ודו"ק היטב.

כג) והנה במ"ש תוס' דפירכת הש"ס דאין בידה לגרש, דרצה לאסוקי גם לר"ל, הי' נ"ל לומר ברווחא, והיינו לפמ"ש [באות ב' תוך ב' חצאי מרובעים], דמה דפרכינן ונקדשו מהשתא, היינו למה דמוקמי ביקדשו ידי, דהם רק משועבדים לו, ושייך בי' קונמות מפקיע מידי שעבוד, אבל באמרה קונם מע"י ל"ש כן, דהמע"י הם עצמם שלו, ונקדים עוד סברא במה דאמרינן אלמוה, לכאורה י"ל דזהו רק לר"ל דאלמוה לבעל שלא תפקיע ממנו מע"י, אבל לר"ה א"ר למאי אלמוה, הא כשלא תתן לו מע"י ממילא לא יתן לה מזונות וזהו בלא"ה יכולה לומר כן א"נ וא"ע, וא"כ ל"ש לומר דאלמוה דהטעם דאלמוה דכל אשה תאמר כן, דהרי כיון דרצונה לסבול שלא תזון ממנו ממילא יכול' לעשות כן, [ועיין כעין זה בהר"ן ר"פ המדיר], וא"כ דלרב ל"ש אלמוה ישאר קושיית הש"ס ונקדשו מהשתא, וצ"ל דרב לא מוקי ביקדשו ידי אלא בקונם מע"י דלא הוי שיעבוד, דהם עצמם שלו, ובאמת לרב ס' ריב"נ דאדם מקדיש דבר שלב"ל, ובפרט דרב סבר כן לדינא ביבמות, וכיון שכן ניחא, דהש"ס רצה לתרץ דשמואל יסבור כר"ל, כיון דלקושטא דמלתא כן הוא, כיון דמוקי ביקדשו ידי, ואמאי אין מפקיעין מידי שעבוד ונקדשו מהשתא, וצ"ל דאלמוה, וזה רק לר"ל, ודו"ק.

כד) והנראה לענ"ד עוד ליישב ברווחא דהנה למה שכתב הר"ן בנדרים בההיא דמוקמינן דאמרה לכי מגרשה דהיינו דאמרה כן במפורש, דבכל דבר שלב"ל אף לר"מ דמהני, מכל מקום דוקא באומר לכשיבאו לעולם, ואני מסתפק אם הקנה ראובן לשמעון שדה של לוי, ואמר הרי קנוי לך לאחר ל', והוא קנה מלוי תוך ל', אם נימא דלא מהני דצריך דוקא להזכיר בדבריו לכשאקנה. או דהעיקר דיפרש לזמן פלוני, ולאותו שעה דבאמת הוא שלו מהני, דדוקא בסתם, דמשמע דיקנה מיד לאותו שעה שאינו שלו הוא דלא מהני, ונ"מ טובא לדידן בדבר שבידו, דמכל מקום צ"ל לכשיבא לעולם, אם מהני כה"ג באמר לאחר שלשים יום ובנתיים זכה בו.

כה) ונלע"ד להביא ראיה דבזה מהני, דהנה בשטחיות הסוגיא תמוה לכאורה דלבתר דמשני ביקדשו ידי פרכינן והא משעבדא ליה, ומשני דאמרה לכי מגרשא, אמאי לא פריך כן מיד על מתני' דשמא יגרשנה הא לא אמר הכי, ואיך תליא קושיא זו בשינויא דיקדשו ידי. ונראה לענ"ד דהא ודאי בלישנא דקונם מע"י לא בעינן שתפרש לכשאעשה, דמע"י היינו כשיהיה בשם מע"י שיהיה בעולם, וכאמרה דבכל רגע ורגע שיהא נעשה דבר יהי' אותו מעשה קדוש, מש"ה לא הו"מ למפרך על הגירושין דלא אמרה הכי, כיון

דבכלל דבריה הזמן של עשיית מלאכתה, וא"כ במה שעשתה אחר הגירושין חלה הקונם, דהא מצד אמירתה הוי הזמן דהקדש עתה בשעה שעושית המלאכה, וכיון דאז מגורשת והוי ברשותה חל ההקדש, והוי ממש כמו נדון הנ"ל, באמר לאחר ל' ובנתיים נעשה שלו, אבל לבתר דמשני באמרה יקדשו ידי, בזה שפיר פריך דיקדשו ידי סתם משמע מיד, ונפשט הספק הנזכר לעיל והסוגיא מרווחת ודו"ק.

כו) והנה כבר הבאנו (באות וי"ו) דברי הר"ן נדרים דת"ק דלא חייש לשמא יגרשנה, אי משום דלא הוי בינו לבינה אי משום דהוי דבר שלב"ל וכבר כתבנו (באות ו') דלתוס' דבא"נ וא"ע גם טחינה ואפיה בכלל, לר"ה דאמר א"נ וא"ע נסתרו ב' טעמים, דהא הוי בינו לבינה דשמא תאמר א"נ וא"ע וטחינה בכלל וא"י ליזהר, וגם לא הוי דבר שלב"ל דהא בידה לומר א"נ וא"ע.

אך י"ל דרך אחרת, דהא למסקנא ל"צ לאוקימתא דאמרה לכי מגרשא, כיון דקונמות מפקיע מידי שעבוד ומדינא חל מיד, אלא דאלמוה לגבי', ובתר גירושין אוקמי אדינא, א"כ י"ל דטעמא דת"ק אי דלא ס"ל דקונמות מפקיע מידי שעבוד ומדינא לא חל מיד, מש"ה אף דלא הוי דבר שלב"ל משום דבידה לומר א"נ וא"ע, מכל מקום בדבר שבידה לדידן, הוי לדידן כמו לר"מ ובעינן שיאמר לכשיבא לידי, והכא לא אמרה לכשאתגרש ולא לכשתאמר א"נ וא"ע, או דסבירא ליה לת"ק גם כן דקונמות מפקיע מידי שעבוד, אלא דלבתר דאלמוה דלא חייל מהשתא הוי דבר שלב"ל, אלא משום דבידה מהני, מ"מ בעינן שתאמר לכשיבא לעולם.

כז) ומעתה י"ל דבאמת זהו סברא חלוטה, דמשום אחר גירושין, מקרי בינו לבינה, אלא דטעמא דת"ק דלא חל הנדר אחר גירושין דהוי דבר שלא בא לעולם, ואף לר"ה דיכולה לומר א"נ וא"ע והיא בידה מ"מ הא לא אמרה לכשאתגרש, אך יקשה לס"ד דלא מיירי באמרה יקדשו ידי, דבזה דהגבילה זמן לכשיעשה המעשה והוי כמו לכשאתגרש, כיון דבשעת עשיית מעשה לאחר גירושין הוי ברשותה וכנ"ל (באות כד) ובזה י"ל דת"ק ורבי עקיבא ס"ל אין אדם מקדיש דבר שלב"ל, אלא כיון דאין אדם מוציא דבריו לבטלה הוי כאומרת יקדשו ידי וממילא משמע מיד. מש"ה לא הוי כאמרה לכשאתגרש ולא חל אחר הגירושין, וריב"נ ס"ל דאדם מקדיש, ולא מפרשינן לדבריה דכוונתה ליקדשו ידי, וממילא ל"צ לומר לכשאתגרש וכנ"ל.

אך כל זה לס"ד בתחלת הסוגיא, וכן בסוף דמסקינן קונמות, אבל לפי האוקימתא דגם ריב"נ ס"ל דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אלא דמיירי באמרה יקדשו ידי, ובעינן דאמרה לכי מגרשה, בזה יקשה מ"ט דת"ק דלא חש לשמא יגרשנה, וע"כ דסבר כר"ל,

והוי דבר שלא בא לעולם, ולזה פרכינן דא"כ אמאי ס"ל לריב"נ דקדוש כיון דע"כ שמואל כר"ל ס"ל (אב"ה דוק היטב כי הדברים יפים וחריפים).
מתני' המקדיש מ"י אשתו וכו'. לשון הרמב"ם פי"ב מהל' נדרים. האשה שאמרה יקדשו ידי לעושיהם או שנדרה שלא יהנה במע"י וכו' ואע"ג בהקדש וכו'. והנה במה שכ' הרמב"ם דיקדשו ידי' צריך להפר מטעם שמא יגרשנה. אף דהוא רק קד"ד. י"ל כמ"ש הב"ש (סי' פא) דלדידן דקיי"ל כר"ה דבידה לומר איני נזונית וא"ע לא מקרי גרושין לב"ל. או דהרמב"ם לטעמו דמשמעות דבריו בהל' ערכין לפ"מ דפסק כר"ת דק"ד ג"כ מפקיע מידי שעבוד, וכמ"ש הה"מ לדעת הרמב"ם בהל' לוה. אולם במ"ש הרמב"ם דנדר שלא יהנה במע"י צריך הפרה. הוא תמוה דהא המלאכה לב"ל. וכן תמה הר"ן בשמעתין. הכ"מ תירץ דס"ל להרמב"ם הואיל דמצינו בקה"ג מפקיע מידי שעבוד אף דהוי קצת אינו ברשותו. משום הכי חל קדה"ג על דבר שלא בא לעולם ע"ש, ודבריו תמוהים לענ"ד לשיטת הרמב"ם דק"ד ג"כ מפקיע מידי שעבוד הרי אף דמפקיע מידי שעבוד אפ"ה לא חל עליו לב"ל. וא"כ אימא אף קדה"ג כן. וכן כ' בשיטה מקובצת בשם הרבה ראשונים דלמסקנא נשאר ממילא תירוצא דר"י קונמות קאמרת שאני קונמות מתוך שאדם אוסר פירות חבירו עליו וכו' דהא דדחי ליה אביי יאסר דבר שלא בא לעולם על חבירו שכן א"א אוסר פירות חבירו על חבירו. היינו בלא בא לעולם דגרושין דעכשיו הוא ממש פירות חבירו. אבל בפירותיו ממש יכול לאסור בקונמות אף בדבר שלא בא לעולם. ומש"ה למסקנא דגרושין לא הוי לב"ל כיון דמדינא מפקיע מידי שעבוד הוי פירותיו ויכולה לאסור אף מע"י שלב"ל, ולא צריכים לשנויי דיקדשו ידי ע"ש.
אמנם עדיין יקשה לשיטת הרמב"ם דפסק כר"ת קשה לישנא דש"ס שאני קונמות דקה"ג נינהו הא באמת אף ק"ד מפקיע מד"ש, בשלמא על שיטת ר"ת לחוד לק"מ דיש לומר כתירוץ הרשב"א דגיטין דקה"ג היינו שחל על גוף ידים דלא הוי מע"י דבר שלא בא לעולם ע"ש. אבל לשיטת הרמב"ם ליתא להך תירוצא דהרי דקונמות דמיני' מיירי הש"ס לא בעי דליחול על גוף ידים וסגי באוסרה מע"י. ואם כן לשיטת הרמב"ם דפסק כר"ת וגם פסק דקונמות חל על דבר שלא בא לעולם קשה דברי הש"ס דקדה"ג הוא. גם יש לע' מאין הוציא הרמב"ם דלמסקנא לא צריכין לשנויי דיקדשו ידי.
ונראה עפמ"ש תוס' בשמעתין ד"ה ר' עקיבא, וא"ת והאיך יכולה להדירו וכו' וי"ל דוקא בעיקר מע"י וכו'. ויש לע' בשורש סברת תוס'. כי מדברי תוס' בשמעתין ד"ה קונמות וכו' נראה דפשיטא להו דבקונם פרטי בודאי בנ"מ ג"כ אלמוה רק בקונם כללי פליגי בב"ק לחד תנא אף בקונם כללי ובנ"מ אלמוה. ואם נאמר דר"ע לנפשי' ס"ל לחלק דבנ"מ לא

אלמוה אף בקונם פרטי. מ"מ יקשה מנ"ל להש"ס ר"פ מציאת האשה דת"ק סבר העדפה לבעל. אימא דהוא לעצמה וא"צ להפר דמשועבדת לו ואלמוה לשעבודי'. ונ"ל להסביר סברת תוס' וממילא יתורץ הקושי'. עפמ"ש תוס' בב"ק (דף נא ע"ב) ד"ה השותפים שנדרו הנאה וכו'. וי"ל דשאני הכא שהוא זוכה בגוף הקרקע, תוכן כוונתם דשאני ב"ח דמשעת טריפא הוא זוכה.

ובט"ז שם י"ד (ססי' רלד) ודעת הגאונים ז"ל דמתרצים מצית לסלקו בזוזי ליתן תחת מע"י. או לר"ה כיון דיכולה לומר א"נ וא"ע ע"ש, ודבריהם תמוהים דא"כ הוי ג"כ בידו לפדותו ודמי ממש למשכנתא והיכי קאמר הכא אין בידה לגרשה. וע' בתוס' שהקשו באמת לר"ה דיכולה לומר א"נ וא"ע הוי בידה. ותירצו דרוצה לאסורי גם לר"ל, והרי עכ"פ מדברי הש"ס מבואר דאין בידו לסלק. גם בר"ן נדרים גבי קונם תשמישי מבואר דתשמיש הוי רק משועבד ומדינא מפקיע אף דלא מצי לסלק בזוזי. וצ"ע על הגאונים ז"ל. ולכן נ"ל ליישב קושייתם בפשוטו דאף דל"ש מכאן ולהבא מ"מ אין כאן יותר משעבוד דאין גוף ידים שלב"ל ושאני ב"ח דאם אמרי' למפרע הוא גובה. י"ל דלמפרע הוא קנין ולא היה שעבוד. אבל הכא דע"כ אין לבעל רק שעבוד וכן בתשמיש מש"ה מדינא קונמות מפקיע מד"ש, והוא נכון לדעתי. אמנם כ"ז בידים אין ליתן לבעל כח יותר משעבוד, אבל בגוף הצמר שפיר י"ל דמיד שנגמר ובא לעולם הוא של בעל כיון דלא מצית לסלקו בזוזי. וה"ה ברור לדעתי אם אמרי' על הצמר לאחר שבא לעולם קונם הצמר וכו' דלא מהני מדינא דהיא כמוכרת ממש, ונראה להוסיף אף אם קודם שבא לעולם אמרה יוקדשו מע"י, אף לר"י דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, מ"מ בעודה תחתיו מדינא לא חל דמיד שיבא לעולם היא של בעל והמכר קודם להקדש, ושאני לוה ולוה וקנה דיחלוקו היינו משום דמצי לחזור אבל הכא דבע"כ מכרה כבר לבעל ואנן סהדי דמיד שיבוא לעולם הוא של בעל, ומש"ה לא מצי לחול ההקדש על הצמר. וראי' לזה מדברי הר"ן ר"פ המדיר שכת' בהא דאמרינן עד השתא מגלגלינן עמך וכו' אף דנדר ושעבוד באים כא' מ"מ לא אלמוה בכה"ג משמע דוקא היכא דמטעם אלמוה קאתינן, אבל אם היה מדינא דהקדש אינו מפקיע מד"ש אף בבאים כא' לא היה מהני, ואם כן בנ"ד לפי סברתינו מדינא אין מפקיע דהיא כמכורה. קם /גם/ בבאים כא' לא מפקיע. והא דאמרינן בשמעתין קונמות מפקיע מד"ש היינו כיון שמקדשת גוף הידים ומע"י אגידי בי' ומתחלת ההקדש מן הידים ונגרר למע"י. ועל הידים לא היה רק שעבוד. מש"ה חל ההקדש מקודם כנלפע"ד. ומעתה יש לפרש בדברי הרשב"א דהא דמשני קדה"ג נינהו היינו דחל על גוף הידים דל"ת להיכא שהקדיש מע"י דמי', ואם כן מלבד לב"ל דמלאכה הי' הגרושין ג"כ לב"ל דמדינא לא חל

מהשתא דעדיף משעבוד דהוי כמכורה. ולזה קאמר הש"ס דקדה"ג הוא היינו משמתחיל מידים ומע"י אגידי בי' ואז הוא רק שעבוד ומדינא מפקיע מד"ש. כנלפע"ד.
ועפ"ז מבואר דברי הרמב"ם שהתחלנו ויתיישב ג"כ דברי הש"ס דקדה"ג נינהו והוא לכאור' ראי' ברורה לדברי הרמב"ם דאליב' דאמת מיירי רק במקדשת מע"י ולא גוף ידים. והיינו עפ"י היסוד הנ"ל דשמא יגרשנה הוא חשש טובה, רק דטעמא דת"ק דמי איכא מידי. ואם כן קשה לכאורה לר"ה דיכולה לומר א"נ וא"ע מה טעמא דת"ק דל"ח שמא יגרשנה כיון דע"כ מיירי ביקדשו ידים דאל"כ מה טעמא דריב"נ. ואם כן המלאכה לא הוי לב"ל כיון דבידה לומר א"נ וא"ע הוי כמו בידו לפרנסה וכקו' תוס'. אע"כ מוכח דלמסקנא לא צריכנא ליקדשו ידים. אמנם לכאורה עדיין אינו מעלה ארוכה כיון דע"כ קונמות חל על לב"ל אם כן עדיין קשה מ"ט דת"ק. ודוחק לומר דפליגי בזה. ומאיזה סברא פליגי. בשלמא לפי סברת הכ"מ דהטעם דקונמות חל על דבר שלא בא לעולם כיון דחומר מפקיע מד"ש שפיר פליגי. כיון דת"ק לא סבירא ליה קונמות מפקיע מד"ש וכמ"ש הר"ן ר"פ המדיר. אם כן לא חל על לב"ל ומש"ה א"צ להפר דהמלאכה גופא לב"ל. אמנם כבר כתבנו בתחלת דברינו לדחות דברי הכ"מ דק"ד ג"כ מפקיע מד"ש. ואפ"ה לא חל על לב"ל ע"ש, וא"כ הטעם כסברת השיטה מקובצת דקונמות יכול לאסור פירותיו בדבר שלא בא לעולם כיון דאדם אוסר פירות חבירו עולמית. א"כ יקשה מ"ט דת"ק. ובאיזה סברא פליגי.
ויותר קשה אם מוקמי בקונם מע"י לבד ע"כ גם הת"ק סבירא ליה דחל על לב"ל כדקתני ברישא דמתניתין קונם שאני עושה ע"פ אבא וכו' ואם כן עדיין יקשה על ת"ק אמאי לא חייש לשמא יגרשנה ולא הוי דבר שלא בא לעולם כיון דבידה לומר א"נ וא"ע אם כן הוי פירותיו של חבירו דמצי לאסור על דבר שלא בא לעולם. ולזה נראה עפמ"ש הר"ן דמה דאמרינן לכי מגרשי היינו שתאמר כן בפירוש כמו לאחר שאתגייר ע"ש. אבל למסקנא דמדינא חל מהשתא רק דאלמוה. לא בעי שתאמר לכי מגרשה ומעתה יש לומר דלר"ה בזה פליגי ר' עקיבא וריב"נ עפ"י יסוד שיסדנו דמע"י גופא הוי כמכירה כיון דלא מצית לסלוקי, וכ"ז לר"ל דלא מצית לומר א"נ וא"ע, אבל לר"ה כיון דיכולה לומר א"נ וא"ע לא הוי כמכורה, רק כל יום ויום כשיתן מזונות יש לו שעבוד, ומה שאומרת א"נ וא"ע הוי כמו פרעון וכסברת הט"ז על גוף ידים, וא"כ יש לומר דבזה פליגי דמיירי שלא אמר לכי מגרשה ואמרה קונם מע"י, ות"ק סבירא ליה אף דיכול לאסור פירותיו על חבירו בקונם מ"מ הכא משועבדת לו, ואף דבידה לומר א"נ וא"ע מ"מ הא לא אמרה לכשאפדה, ולענין זה לא מהני מה שבידה כמו דבעי בקידושין שיאמר פירות ערוגה

וכשיתלשו וכו' הרי אף דבידו סבירא ליה וכשיתלשו, וכ"כ הר"ן בחידושי גיטין (דף מה) ע"ש, וכיון שלא אמרה לכאפדה לא חל ההקדש כיון שמשועבדת, ות"ק סבירא ליה דמדינא קונמות אינו מפקיע מד"ש כמ"ש הר"ן בר"פ המדיר לשיטת המאור, ולא חל ההקדש, אבל ריב"נ קסבר מדינא מפקיע מד"ש, מ"מ לא בעי שתאמר לכשאפדה דהרי מדינא לא חל מהשתא דלר"ל הוי כמכורה ממש, אע"כ באמרה יקדשו ידים דאז לא הוי רק שעבוד ומדינא חל מהשתא. מש"ה ל"צ לומר לכשאתגרש, ולזה הוצרך הש"ס לומר קדה"ג היינו שחל על גוף ומשום דקאי לר"ל כמ"ש תוס', אבל לדידן כר"ה מרווח שפיר אף בלא יקדשו ידים. ועולים דברי הרמב"ם לנכון, ודוק היטב, ולפענ"ד ברור ונכון הוא. במ"ש תוי"ט בנדרים (פי"א מ"ד) קונם שאיני עושה ע"פ כו', ליישב קושית הר"ן על הרמב"ם דנדר שלא יהנה במע"י חל משום דס"ל להרמב"ם כמ"ש הר"ן ע"ש תוס' (פ"ב מ"ב) דנדרים, דישיבת סוכה הוי כמו סוכה לישיבתה, וכן מע"י הוי כמו ידים לעושיהם ול"ד דאמרה יקדשו ידים, אלא שתמה דלפ"ז למה כ' הרמב"ם גבי בעל שאם אמר יקדשו ידיך לעושיהם לא מהני. גם באומר יקדשו מע"י לא מהני דהוי כמו ידים לעושיהם ע"ש. ובאמת יותר יש להפליא על דברי הר"ן בשם תוס' ל"ד באמרה יקדשו ידי'. אם כן מה פריך הש"ס אר"ל והא ל"א הכי הא מע"י הוי כמו ידים לעושיהם. ולפע"ד עפמ"ש הרשב"א (והובא בשיטה מקובצת) שהקשה על פירוש דיקדשו ידי לעושיהן היינו כמו דקל לפירות. ומה שייכות יש למע"י לידים בשלמא דקל לפירות שייך שיהי' הדקל לענין זה קדש. שפירותיו יהיו הקדש כמו שאם הי' מקדיש כל הדקל היו הפירות הקדש. אבל במע"י אטו אם היא גופא הי' קדוש הי' המלאכה קדוש. מה"ת לומר כן. והוא הוי רק כמו בקרדום של הקדש דאין המעשה קדוש. ואם כן איך שייך לומר דהידים יהיו קדוש שיהיו מע"י קדוש ג"כ. ונדחק דגם בידים, כח הידים הוא במע"י ע"ש. לכאורה יש ליישב קושית הרשב"א והיינו דגבי קונם ידי שאני עושה לפיך פשיטא דלק"מ דיש לומר דידים אסורי' ליה בהנאה לענין זה דלא יהנה במע"י. דשפיר דנהנה במע"י מן הידים. וגם לעיל בזה שאמר יקדשו ידיך. יש לומר דה"ק דהשעבוד שיש עליהם לעשות מלאכה יהי' גופא להקדש ויהיו הידים משועבדים להקדש היינו לעשות מלאכה להקדש, וכן המקדיש ידי עבדו בגיטין. נמצא דאין שוים הפירוש של יקדשו ידיך עם יקדשו ידי. דיקדשו ידי של אשה דמיירי בקונם שפיר שייך ידיהם לעושיהם כמו דקל לפירות, אבל גבי בעל בהקדש ממש ל"ש דקל לפירות, והפירוש יקדשו ידיך היינו שיעשה מלאכה להקדש, ומעתה מיושב דברי הר"ן והיינו דוקא באשה ביקדשו ידי הוא ל"ד דמע"י היינו ג"כ ידים לעושיהן, אבל ביקדשו ידיך שפיר פריך הש"ע והא לא אמר הכי דאין לפרש מע"י

לעושיהן דזה לא מהני ולעשות פירוש חדש שיהי' משועבד להקדש זהו פי' חדש ולא נזכר בלשון מע"י וק"ל.

דף נט.

וכי קאמרה הכי מי מקדשה הא משעבדה ליה דאמר לכי מגרשה. הר"ן בנדרים כתב דפירכת הש"ס דאף אם מקדיש אדם דבר שלא בא לעולם מ"מ צ"ל במפורש לכשאקחנה אבל לא במוכר או מקדיש בסתם. ותימא דאיך תליא פירכת הש"ס על אוקימתא דיקדשו ידי הא זה ק' בלא"ה על ריב"נ שמא יגרשנה הא משעבדא ליה. וי"ל דמה דצריך לר"מ לומר לכשאקחנה היינו דבסתם משמע דמכרה הוא מעתה ולא מהני כיון דאינו שלו אבל אלו אומר מכור לך לאחר שלשים יום וקודם ל' בא לרשותו אף דלא הזכיר במפורש לכשאקחנה מ"מ כיון דבממילא חלות המכירה הי' על אחר שלשים יום ובאותו שעה הוא שלו מהני לר"מ.

ונ"מ לדינא לדידן דבדבר שבידו כגון ראה את המציאה חוץ לד' אמותיו דיכול להקדיש כיון דבידו לזכות בו כמ"ש הרא"ש בפ"ד דנדרים (דף לד ע"ב) בשם הרא"ם דפשוט דצ"ל לכשאזכה, דמהני ג"כ באמר שיהא הקדש לאחר שלשים יום ומקודם השלשים יום זכה במציאה כיון דבעידן חלות ההקדש הוא שלו, וכיון שכן רווחא שמעתא דלס"ד דהקדיש מע"י והיינו כל פורתא ופורתא שתעשה יהיה לאחר עשיי' הקדש דאז נקרא מעשי ידיה וא"כ מה שתעשה אחר הגירושין הוי הקדש כיון דממילא חלות ההקדש לכשתעשה ואז היא ברשותה כיון דנתגרשה, אבל לבתר דמשני דאמרה יקדשו ידי דסתמא משמע דהידים יהיו הקדש מעתה שפיר פרכי' הא משעבדא ליה.

דף נט:

מתני' לעשות בצמר, והוא לבעל דאל"כ מי ישגיח עליה ותלך בטל. הר"ן.

תד"ה שדה זו שמשכנתי וכו' ע' דבריהם. ונ"ל דכל יסודם בנוי על דבריהם בב"ק (דף נב) דבשוכר קד"ד מפקיע מד"ש כיון דהגוף של משכיר, ולזה הקשו מסוגי' דהכא דבעי לכשאפדה, אבל מהשתא לא חלה קדושה וע"כ משום דהגוף נמי משועבד, ואף דבשאר נכסים חל ההקדש עד זמן גבייי כמו שמכורה לשעה, מ"מ ע"כ במשכנתא שהוא ממושכן לחבירו עדיף, וע' בר"ן גיטין פ' השולח על ברייתא דעושה שדהו אפותיקו ע"ש, ולזה הקשו התוס' הא בשוכר ג"כ עד כדי שכירות יש לו שעבוד בגוף, ותירצו דמ"מ השאר יכול להקדיש דאף השאר משועבד לו ג"כ לפירות. מ"מ כיון דאין לו בגוף. ההקדש מפקיע כסברתם בב"ק. אבל תוס' דערכין כתבו דבשוכר אין לו שעבוד כלל אפילו כדי

דמיו כיון דסופו לחזור לבעלים בלא מעות הוי רק שעבוד פירות והכל הולך ליסוד דבריהם בב"ק.
תד"ה כגון שנדרה היא וביאור הדברים כיון דמדינא מפקיע רק דאלמוה ובקיים הא ניחא ליה ולא אלמוה, ועיין מהרש"א. וקושיתו יש ליישב דכה"ג דהנדר לא חל דמשעבד ליה ולא חל רק מחמתו שקיים לה בכה"ג לכ"ע הוא גרם לה וליכא למפלגי' ב"ש וב"ה, ומסוגיא דר"פ המדיר מוכח דלא כמהרש"א מדלא מוקי באמרה תשמישי עליך וקיים לה הוא.

דף ס.

כי אתא רמי בר יחזקאל. לעיל דף כא ע"א לקמן דף עו ע"ב חולין דף מד ע"א.
שם תני ר"מ אמר גונח יונק חלב בשבת וכו' מפרק כלאחר יד הוא. וא"ת אמאי שרי למעבד כן כיון דליכא סכנה יאמר לנכרי ויעשה, תירץ הר"ן (בשבת פ' חבית) דהכא א"א ע"י נכרי דרפואתו הוא כשהוא רותח, ובשם הרמב"ן ז"ל תירץ דמש"ה שרינן מפני שהוא שבות הנעשה בשינוי שלא כדרך המלאכות. ותמיהני איך ניחא ליה להר"ן בתחלה כיון דא"א ע"י נכרי מותר ע"י עצמו הא מדבריו פ"ד דשבת שכתב דאסור לישראל לחלל בשבת דדבריהם לצורך חולה שאין בו סכנה, ומתוך הראיה שהביא מביצה אמימר שרי למכחל עינא דהוקשה לו הרי קא מסייע, מבואר דדעתו דאפי' החולה בעצמו אסור לעשות לעצמו דבר לרפואה במידי שיש בו חלול שבת דדבריהם.
שם מינקת שמת בעלה כו' (עי' חי' יבמות דף מ"ב ע"ב).
שם הרי זו לא תתארס. עיין יבמות דף לו ע"ב תוס' ד"ה ולא קתני.
תוס' ד"ה רבי יהושע וכו' ואפי' טובא. כדאמרינן שבת דף קכז ע"א.
מה שנשאל מר בחולה שאין בו סכנה, והוצרך בשבת לרפואה אכילת פירות, ולא נמצאו רק מאותן שנשרו בשבת, אם מותר להאכילם לחולה.
הנה לדעת הר"ן פי"ד דשבת דאסור לישראל לחלל בשבות דדבריהם לצורך חולה שאין בו סכנה, ולשיטתו אף החולה בעצמו אסור לעשות לעצמו דבר לרפואה במידי דיש בו חילול שבת דדבריהם, וכדמוכח מתוך הראי' שהביא הר"ן מביצה, אמימר שרי למיכחל עינא (וכמ"ש להדי' בב"י סי' שכ"ח) נראה דאכילת פירות הנושרים וכדומה לא קיל משארי שבות דשבת ואסור להחולה לאכלם.
אולם לשיטת הטור בדעת הרמב"ם (וזה דעה א' בש"ס סי' הנ"ל) דמותר לישראל לחלל שבת במידי דרבנן צורך חולה שאב"ס, בזה יש להסתפק טובא באכילת מוקצה, למאי דפסקינן ביו"ד (סי' קנ"ה ס"ג בהג"ה) דכל איסורי הנאה דדבריהם מותר לחולה שאב"ס

להתרפאות בהם אפילו כדרך הנאתן, ובלבד שלא יאכל ולא ישתה האיסור ע"ש, א"כ י"ל דאכילת פירות הנושרים וכדומה הוי בכלל שארי איסורים, או כיון דהמאכל בעצמותו היתר אלא דיומא גרים ואם אכלם הוי בכלל חילול שבת, הוי רק כמו שאר מלאכת שבת דדבריהן דשרי לחולה שאב"ס.

ולכאורה נראה להביא ראי' מסוגי' דכתובות (דף ס' ע"א) תניא ר' מרינוס אומר גונח יונק חלב בשבת מ"ט מפרק כלאחר יד הוא, ובמקום צערא ל"ג בי' רבנן, ולכאורה יש לי לדון דהחלב זו שינק ומלץ בפיו משדי הבהמה אם יפלטן אסורים משום מוקצה, כיון דהבהמה בשבת יש בה משום מוקצה מחמת איסור, ה"נ החלב שיצא ממנה.

ואף למה שכתב הרמב"ן הובא בהר"ן בשבת פרק חבית בההי' דחולב עז לקדרה שיש בה אוכלים דאף דהעז בשבת מוקצה, מ"מ מוקצה כזה דלא דחי בידים אינו אסור אלא בעוד שהאיסור עליו, א"נ בנסתלק ע"י איסור כגון שוחט בשבת, הא כל שלא עבר על השבת ואף לא בשוגג כיון דנסתלק האיסור נסתלק המוקצה ע"ש, מ"מ זהו דוקא כשנסתלק בלא מלאכת שבת, אבל בגונח יונק דנסתלק ע"י מלאכת שבת מפרק כלאחר יד, אף דחז"ל התירו כן במקום צער מ"מ נעשה בו מלאכת שבת, כמו בשוחט בשבת לחולה שיש בו סכנה אף דהשחיטה היתה בהיתר, מ"מ כיון דנסתלק האיסור ע"י מלאכת שבת יש בו משום מוקצה.

וכיון שכן החלב הוי מוקצה, ואעפ"כ התירו לגונח לינק ולבלוע ולשתות החלב מוכח דאכילת מוקצה שרי לחולה שאב"ס.

אך זהו ליתא, דהרמב"ן לא כ"כ אלא דאפילו מאן דאית לי' דמוקצה ונולד אסור בשבת, מ"מ בחולב העז לא הוי מוקצה כיון דנסתלק המוקצה בלא מלאכת שבת אבל למאי דקיי"ל כר"ש בלא דחיי' בידים והשוחט לחולה שנחלה בשבת קיי"ל דמותר לבריא באומצא, א"כ החלב אין בו משום מוקצה.

אמנם נראה לכאורה דהחלב מ"מ אסור, דהרי במשקין שיצאו מעצמן בזיתים וענבים שעומדים למשקין לכ"ע אסירי משום שמא יסחוט, כדאיתא בריש פרק חבית, א"כ לכאורה גם החלב שזב מעצמו מהבהמה אסורה מה"ט גופיה, כיון שעומד לחלוב אסורה מחשש שמא יחלוב וכיון שכן קיימא ראייתי הנ"ל, כיון דחזינן דהגונח שרי לשתות החלב אף דאסור משום משקין שזבו, מוכח דכה"ג אינו בכלל אסורי אכילה דדבריהם.

ולכאורה יש לסתור דברינו בדרך הכרח, דממנ"פ אם איתא דיהי' זה הוכחה א"כ יקשה מזה על שיטת הר"ן שכתבנו דלשיטתו ודאי אסור להחולה להתרפאות באכילת פירות הנושרים וכדומה, ותקשה מההי' דגונח יונק.

אך זה אינו דלשיטת הר"ן יש לישב הסוגי', אבל להרמב"ם ראייתינו קמה וגם נצבה, דהנה הקשו התוס' בכתובות דלמ"ל טעמא דהוי מפרק כלאחר יד הא בלא"ה אין דישה אלא בגדולי קרקע, ותירצו דקאי לר' יהודא דס"ל יש דישה שלא בגד"ק ע"ש, ולכאורה נראה דלשיטת הר"ן ל"ק קושית התוס' דהרי באמת להר"ן לא הותרו השבותין לצורך חולה ע"י ישראל, וע"כ צ"ל הא דגונח יונק היינו כיון דהוי כלאח"י קיל מפי, וכמ"ש הר"ן פ' חבית, וז"ל גרסינן בכתובות גונח יונק וכו' ואי קשיא היכא שרינן למעבד הכי איהו גופיה אע"ג דליכא סכנה, ואמאי לא אמרינן שיעשה ע"י נכרי כדקיי"ל כל דבר שאב"ס אומר לנכרי ועושה, י"ל דהכא א"א ע"י נכרי דרפואתו הוא כשהוא רותח, והרמב"ן ז"ל כתב דמש"ה שרינן מפני שהוא שבות הנעשה בשינוי שלא כדרך המלאכות עכ"ל. [ודברי הר"ן אלו תמוהים לי, דהאיך ניחא לי' בתחילה כיון דא"א ע"י נכרי מותר ע"י עצמו הא מדבריו פי"ד דשבת הנ"ל מבואר דאפילו בא"א ע"י נכרי דאסור אף לחולה בעצמו לעבור על שבות דדבריהם, כדמוכח מסוגי' דביצה דהקשה לו הרי קמסייע וצ"ע] וא"כ מיושב קושית התוס' דאי הי' מפרק כדרכו אף דאין דישה אלא בגד"ק, כיון דמ"מ מדרבנן אסור לא הותר לחולה שאב"ס, מש"ה הוצרך למינקט דהוי כלאחר יד, דזהו דוקא הותר לחולה ע"י ישראל.

ומעתה י"ל דהחלב אין בו איסור שתייה משום משקין שזבו די"ל דקאי להלכתא דאין דישה אלא בגד"ק ומש"ה ל"ג שמא יחלוב, דאף אם יעשה כן לא עבר אדאורייתא, וכעין זה כתבו התוס' שבת (דף י"ט ע"א ד"ה רע"א יגמור וכו') דהיכי דמרוסקין קצת מע"ש עד שאם ירסק אותם בשבת לא יהי' סוחט דאורייתא, אם יצאו מעצמם מותרים עיי"ש. ואף דמ"מ י"ל לר"י דאמר פ"ק דביצה דטעמא דבנולדה בי"ט אסורה משום משקים שזבו וכולהו חדא גזירה, הרי דאף בביצה לא שייך גזירה שמא יסחוט וגם התרנגולת אינה גדולי קרקע ומ"מ יש בו משום משקים שזבו, דבכל מידי דקיימא שיוסחט ממנה גזרו בחדא גזירה, וא"כ ה"נ בחלב הזב מהבהמה לא עדיף מביצה, ובההי' דתוס' בשבת הנ"ל צריכין לחלק דוקא במרוסקים קצת דמדינא רשאי לסוחטן, משום דהוי כסחוטין ועומדין מע"ש אינם בכלל משקין שזבו דאינם בלועים כלל לדונם בכלל זה משא"כ בחלב דמי ממש לביצה, ובזה מיושב קושיית המג"א (סי' רנ"ב ס"ק י"ט). מ"מ הא מבואר פ"ק דר"י מודה דלר' יהודא דסבר אם לאוכלין היוצא מהם מותר לא ס"ל דכולא חדא גזירה וליכא בביצה משום משקין שזבו, א"כ י"ל דר' מרינוס ס"ל כר' יהודא, וליכא בחלב משום משקין שזבו, כיון דכי חולב בידים ליכא דאורייתא.

ואף דכתבנו דהברייתא דלא כר"י דאין דישה אלא בגד"ק י"ל דר' מרינוס ס"ל בהא כר"י דלא אמרינן כולה חדא גזירה היא, אבל בהא דיש דישה שלא בגד"ק לא ס"ל כר"י.
ואף דר' יוסף אמר הלכה כר' מורינוס, והרי בביצה ס"ל לר' יוסף דביצה אסורה משום פירות הנושרים, ואמרינן עלה מ"ט ל"א משום משקים שזבו ומשני ביצה אוכלא ופירא אוכלא לאפוקי משקין וכו' משמע דבמשקין שייך דכולא חדא גזירה עם משקין שזבו וא"כ חלב דמשקה הוי בכלל גזירת משקין שזבו י"ל דאנן הכי אמרינן דודאי אין לנו לבדות גזירות מה דלא מצינו במתני', והש"ס בעי רק כיון דמתני' קתני ביצה שנולדה בי"ט אסור ובאנו לדון מאיזה טעם גזרו חז"ל, אמאי בחר ר"י לומר משום פירות הנושרים ולא ניחא לי' דהטעם משום משקין שזבו, ומשני דר"י ס"ל מסברא דבביצה דהוא אוכל ל"ש למגזר משום משקין שזבו, וע"כ טעמא דביצה משום פירות הנושרין, וכיון דמוכח דזהו טעמא ממילא לא מצינו כלל שעמדו חז"ל למנין לאסור משום משקין שזבו במידי דלא שייך שמא יסחוט ולכלול הכל בחדא גזירה, ואף דבגזירה שמא יעלה ויתלוש כללו הכל בחדא גזירה כל מה דנושר, אין לדמות גזירות חז"ל זה לזה, ומה דלא מצינו לא מצינו. וראיה לזה ממה דאמרי' בביצה ואף ר"י סבר משום משקים שזבו, דר"י רמי דר"י אדר"י, ואם נימא דראוי לדמות הגזירות להדדי, דלטעמא דפירות הנושרים, כי היכי דגזרו בכל אוכל הנושר בחדא גזירה, ה"כ ראוי לגזור במשקין, דבכל משקין הנבלעים ויוצאים יהי' בכלל גזירות משקין שזבו, א"כ הא מצי סבר רבי יוחנן כטעמא דפירות הנושרים, ודוחק לומר דמה דאמרינן דר"י סבר משום משקים שזבו, היינו רק לאפוקי דאין הטעם משום הכנה, אבל באמת מצי סבר משום פירות הנושרים, אע"כ דליכא לדמות גזירות להדדי, ואולם לפ"ז יקשה כיון דלטעמא דפירות הנושרים ליכא רומיא דר"י אדר"י, מאי פרכינן רב יוסף מ"ט לא אמר כרי"צ, דלמא משום דקשיא לי' רומיא דר"י אדר"י לא ניחא ליה לדחוק דמוחלפת השיטה, או דלדבריהם דרבנן קאמר, משום הכי אמר משום פה"נ, ויש ליישב.
באופן דלשיטת הר"ן הנ"ל דחולה אסור לאכול אסורי אכילה מחמת יומא דשבתא, ל"ק מהיא דגונח יונק די"ל דאתי כרבנן דאין דישה אלא בגד"ק, וממילא י"ל דהחלב מותר ואין בו דין משקין שזבו, אולם לשיטת הרמב"ם דהותרו השבותים כולם ע"י ישראל לחולי שאב"ס א"כ שפיר קשה קושית התוס' דלמ"ל דהוי כלאחר יד הא בלא"ה הוי דרבנן דאין דישה אלא בגד"ק, ובהכרח לומר כתירוצם דאזלא לר"י דס"ל דיש דישה שלא בגד"ק וממילא החלב אסור מדין משקין שזבו, כמו זיתים וענבים העומדים למשקין

דלכ"ע משקין היוצאים מהם אסור, וא"כ שפיר מוכח לכאורה מההיא דגונח יונק דאסורי אכילה דיומא דשבתא מותר לחולה שאב"ס, וקיל משאר איסורי מאכלות דדבריהם.
אמנם לכאורה גם להרמב"ם ליכא ראיה, למאי דקיי"ל (בש"ע סי' ש"ז ס"ה והוא לישנא דהרמב"ם) דבר שאינה מלאכה אלא משום שבות מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת, והוא שיש שם מקצת חולי עיי"ש, הרי דבמקצת חולי מודה הרמב"ם דשבות ע"י ישראל אסור ואינו מותר אלא שבות דשבות, וע"כ הא דמתיר הרמב"ם שבות ע"י ישראל לצורך חולה, היינו בחולה כל הגוף, ועי' מג"א סי' ש"ז סק"ז שכ' ושבות שלא כדרכה אפילו במצטער שרי, כמ"ש סי' שכ"ח ס' ל"ג עכ"ל, כוונתו דרומז על דינא דסי' שכ"ח ס' ל"ג שהוא דינא דגונח יונק, דס"ל להמג"א דמה דאמרינן גבי גונח במקום צערא ל"ג רבנן, דמשמע במצטער בעלמא אף שאינו חולה כל הגוף, היינו כיון שהוא שלא כדרכה, וא"כ גם להרמב"ם יש לתרץ קושית התוס' הנ"ל ובאותו סגנון דבלאו טעמא כלאחר יד אף דאין דישה אבגד"ק, מ"מ הוי שבות כדרכה דאסור במצטער בעלמא, להכי נקיט טעמא דכלאחר יד דזהו שרי גם במצטער בעלמא.
וא"כ הדרן לכל דברינו הנ"ל, די"ל דהסוגיא אזלא להלכתא דאין דישה אלא בגד"ק, וכיון דאם יחלב ליכא איסורא דאורייתא, ממילא החלב אינו אסור משום משקין שזבו וכנ"ל, [וחידוש בעיני שלא הערה המג"א דמתוך דברי התוס' שהקשו כן מוכח דעתם, או דס"ל דמצטער דמי לחולה ממש והותרו כל השבותים, או בהיפוך דס"ל דמצטער אף כלאחר יד אסור, ופירושו דגונח היינו חולה גמור].
וביסוד הנ"ל אף דאם אין דישה אבגד"ק אם הי' כדרכו הי' אסור, מיושב ג"כ קושית תוס' כתובות שם מברייתא דיבמות (דף קי"ד בד"ה גונח יונק) והיינו דר' מורינוס ס"ל כרבנן דר"י דאין דישה אלא בגד"ק בזה שרי כלאחר יד שלא הוי איסור סקילה, דהא אפילו כדרכו הוי רק שבות, וקיל יותר מיו"ט דשרינן ביבמות כיון דהכא אפילו לאו ליכא דאין דישה אלא בגד"ק, ובריייתא דיבמות ס' כר"י דיש דישה שלא בגד"ק. מש"ה בשבת דכדרכה סקילה אסור, ובי"ט דאיסור לאו שריא, ונכון, [אב"ה עיין מ"ש אאמ"ו נ"י בחדושיו יבמות דף קי"ד].
אולם עם כל זה, הא לשיטת הרמב"ם דס"ל דבהמה מקרי גד"ק לענין דישה, ולכ"ע יש דישה בחלב א"כ לכאורה ראייתינו חזקה מההיא דגונח יונק אף דהחלב אסורה לכאורה משום משקין שזבו, מוכח דכה"ג מותר לחולה שאב"ס, וכמו כן לשיטת תוס' דסוגיין אזלא כר"י דיש דישה שלא בגד"ק.

אמנם נראה דבגוף היסוד שרצינו לומר דחלב זו יש בה איסור דמשקין שזבו, ולדמותו למשקין שיצאו מעצמן מזיתים וענבים העומדים למשקין, נראה דאינו כן, דהא בזיתים וענבים עצמן (מבואר ברמ"א סי' שכ"א ס"א) מותר למצוץ מן הענבים המשקין שבהם וא"כ קשה דמה בכך דאין דרך פירוק בכך, הא מ"מ אחר שמצץ כשהמשקים בפיו ליתסרו משום משקים שזבו, ובהכרח לומר דדוקא יצאו מעצמן דנעשה עכ"פ הפירוק בעצמן, ואם היה עושה בידים מה שנעשה בעצמו הי' חייב משום מפרק בזה גזרו חז"ל לשמא יסחוט, אבל במוצץ דהוציא המשקין בדרך שינוי בענין דלא הוי מפרק עדיף טפי, דאיכא היכרא ול"ש למגזר, א"כ ה"נ י"ל בגונח יונק דהוציא החלב בענין דלא הוי פירוק גמור.

באופן די"ל דהחלב אין בו איסור, ואף להפוסקים דנולד אסור בשבת, י"ל דכה"ג לא מקרי נולד כמ"ש הרמ"א (סי' תקע"ה בשם תשובת רשב"א) דנכרי חולב בהמה ביו"ט וישראל רואהו דמדינא מותר דלא הוי נולד, כיון דהי' אפשר לישראל לחלוב בהיתר לקדירה שיש בה אוכלין.

ומהתם יש לדייק ג"כ דחלב אין בו משום משקין שזבו, דאל"כ גם ע"י נכרי ליתסר, דהא בודאי נכרי התולש פירות הוא ג"כ בכלל פירות הנושרים כמבואר בתוס' ריש ביצה, וכ"כ ב"ח בשם רשב"א שבת קכ"ב ד"ה הא דתניא [אב"ה ע' בחדושי אאמ"ו נ"י מ"ש לתמוה על דברי רשב"א אלו], וא"כ נסתר ראייתינו הנ"ל.

דף ס:

הלכתא מת מותר גמלתו אסור, ע' בהרא"ש דגמלתו אסור משום שמא תגמול, אבל בגמלה בחיי בעלה לא מיתסר, הנה לכאורה הי' נראה לחדש דין א', והיינו בנדרה אחר גירושין שלא תניק בנה אסור לינשא דשמא תדור. אבל בנדרה בחיי בעלה דפסקי' לעיל דף נ"ט דאין הנדר חל דמשעבדה לי', ובזה ממילא אחר הגירושין חל הנדר כמו בקונם שאני עושה לפיך, היה נראה דבזה מותרת לינשא כמו בגמלה בחיי בעלה. אמנם לאחר העיון היה נראה לצדד לאסור, עפ"מ שהמתיק ברא"ה הטעם דאף באינו מכירה אסור לינשא אף שאינה משועבדת להניק משום דשמא לא ימצא מינקת והשעבוד עלה דידה רמיא כמו בהכירה ע"ש, א"כ י"ל דגם בנדר' בחיי בעלה אסור' לינשא דהב"ד חושש שלא ימצא מינקת ותצטרך לעבוד על נדרה מפני סכנה, ע' בב"ש רסי' פ"ב שמסתפק בזה ושאני גמלה בחיי בעלה דאין התינוק יונק, כנלע"ד.

דף סא.
רש"י ד"ה אבל מוזגת כו' ובכפיה הני לא כפי כו'. הא דהוצרך רש"י לב' החילוקים לחלק בין הצעת המטה לפריסת סדין ובין ע"י כפיי' לעצה טובה היינו דהוקשה לרש"י דד' יושבת בקתדרא משמע דא"צ לעשות לו שום דבר מש"ה ס"ל לרש"י דמתני' מיירי שא"י לכוף אותה. ומ"מ הוצרך לחילוק הצעת מטה לפריסת סדין דלישנא דמתני' ג' אינה מצעת לו המטה משמע דאפי' דרך עצה טובה לא. דומיא דאינך ב' אינה מבשלת. משנה למלך.

דף סא:
במשנה המדיר את אשתו מתשמיש קשה לי הא לפ"מ דפסקינן כשמואל בגיטין דף י"ח ע"א דג"ח דהבחנה מונין מיום הכתיבה א"כ אמאי כופין אותו להוציא אחר שבת א' הא אפשר להמתין ג"ח דיכתוב לה גט עתה ואם לא ימצא פתח תוך ג' חדשים ינתן לה הגט ולא מגרע בזה דהא ממילא אסורה להנשא עד ג"ח לאחר נתינת הגט ולאחר ג"ח תהיה מותרת להנשא מיד וצ"ע: (סבר רבינו שהגמ' פריך מגמל כו' ובודאי לא ניחא להו למימר שלא חלקו חכמי' בזה. אך באמת הקושיא ג"כ אפילו לרב דמונין מיום הנתינה מפני מה תקנו חכמים במפרש א' או ב' שבועות הי' להם לתקן ג' חדשי' דבהבחנה ג"כ צריכה להמתין. ואם יגרע באם שנדר יותר שצריכה להמתין עוד ג"ח הרי רב ס' בכאן שבסתם וה"ה על יותר מהזמן צריך לגרש תיכף ולא מגרע בזה. ומוכרחים אנו לומר דסברתם הוא כשיש לה בעל היא מצערת על נדר שלו. ובזה ג"כ נתישב קושי' רבינו דגם לשמואל אשתו היא. אלא שזה גזר משום שתי נשים וזה לא גזר. ועיין בגיטין שם בתו' ד"ה השולח).

דף סב:
רבי אתי משפטיה. עיין כנה"ג חו"מ סימן ג בהגהותיו להב"י אות ו'.

דף סג.
במשנה כנגד כתובתה. אבל לא מנכסים שנפלו לה בירושה. ולפ"ז פליג ר"י בתרתי דפוחתים גם מנ"מ וגם אף בלית לה פוחתים על העתיד דשמא תפסול לה. והר"ן כתב דיש שפירש דגם לת"ק פוחתים אף מנ"מ ופליגי רק בלית לה דת"ק ס"ל דאין פוחתים על להבא ור"י ס"ל דפוחתים על להבא. והנך ז' דינרין אף דאינם שוים דשל כתובה שוים רק כפי טובת ההנאה ובנ"מ שוים יותר וכן בנכסים שאין לבעלה רשות מהם שוים עוד יותר מ"מ השוו חז"ל מדותיהם לפחות לעולם ז' דינרים דהרי בכתובה ג"כ אין שוים לעולם. דשל ילדה הט"ה הוא ביותר משל זקינה.

ומדברי תוס' דף נד ע"ב ד"ה ולמורדת נ"ל לדייק דס"ל דלת"ק אין פוחתים מנ"מ. ולאינך שיטות צ"ל דקאי התם לדינא דרבותינו דמפסידים לה ביחד כל הכתובה דלדידהו אין מפסידין לנ"מ שלה ולענין זה נ"מ דת"כ הכתובה או דמיירי באומרת מאיס עלי דמפסידין לה כל הכתובה ביחד דה"נ איתא בסוגיין כלתי' דר"ז אימרד' פירש"י דאמרה מאיס עלי אמנם תמוה לי דהרא"ה כתב בר"פ ולמורדת כלומר שפוחתים לה מן הכל בין מן כתובה בין מן תוספת עכ"ל. דמשמע מדין פחת לדינא דמתני' ואילו הכא בסוגיי' כתב בפשיטות דלת"ק גם מנ"מ פוחתין וא"כ למאי הלכתא אמרי' דת"כ ככתובה הא בלא"ה פוחתים דלא גרע מנ"מ וצלע"ג.

שם אלא למ"ד ממלאכה מי משועבד לה. ק"ק דלמא מורד היינו מתרווייהו ממלאכה ומתשמיש, וצ"ל דלשון וכן משמע דשוו לגמרי להדדי מורד למורדת (ועיין בכתובות דף ד ע"ב ומ"ק דף טו ע"ב דוכן לא צריך ששוה לגמרי) ואולם הא לר"ה הוא בהיפוך דמורדת רק מתשמיש וכן המורד היינו בין מתשמיש בין ממלאכה דהא הטעם דהיא לא הוית מורדת ממלאכה משום דיכולה לומר איני ניזונית וא"ע כמ"ש תוס' משא"כ במורד הוא ממלאכה הוי מורד דהא א"י לומר איני זן ואיני נוטל מע"י וסבור הייתי לומר דמ"ש התוס' דר"ה לשיטתיה דס"ל דיכולה לומר א"נ וא"ע לא דמה"ט לית לה דין מורדת אלא דבאו ליתן טעם דמנ"ל לר"ה דמורדת רק מתשמיש דלמא גם במרידה ממלאכה תקנו חז"ל לה דין מורדת, והיינו דר"ה לשיטתיה דס"ל דיכולה לומר א"נ וא"ע ומוכח מזה דמורדת היינו רק מתשמיש וממילא דומי' דהכי וכן המורד היינו ג"כ רק מתשמיש ולא ממלאכה והיינו אף דא"י לומר איני זן מ"מ לא רצו חז"ל להטיל דין מורד משום מלאכה, אבל מה אעשה דלהדי' מפורש בהרא"ש דלר"ה מורד הוא גם ממלאכה באומר איני זן, הרי דלהכי לא שוו אהדדי מורד למורדת ואפשר דבאמת פרכת הש"ס לס"ד דלא אסיק אדעתא דלר"ל דאמר ממלאכה דה"ה מתשמיש, ומ"מ קיימא למסקנא הדין דשייך גבי מורד מרידה ממלאכה באומר איני זן.

שם רש"י ד"ה עד כדי כתובתה, אבל אינו משהה לפסוק על הנכסים שנפלו. לפענ"ד כן מבואר ג"כ דעת תוס' מדבריהם ריש פרקין ד"ה ולמורדת לר' יוסי לא אצטריך, הרי דלרבנן אצטריך לומר דתוס' כתובה ככתובה לפחות לה מזה דאלו משאר נכסים דידה אין פוחתין, ולאינך שיטות שהביא הר"ן דלת"ק פוחתין ג"כ מנ"מ, צ"ל דמה דאמרינן נ"מ למורדת היינו לדינא דרבותינו דמפסידין לה כל כתובתה ביחד דלדידהו אין מפסידין לה הנ"מ וכן באומרת מאיס עלי דמפסידין לה כל כתובתה ביחד כמו שפירש"י גבי כלתיה דר"ז דבזה תוס' כתובה ככתובה להפסידה.

ומזה תמוה לי על הרא"ה בחידושיו דבשמעתין כתב בפשיטות דלת"ק פוחתין גם מנ"מ, ובר"פ אף על פי כתב ולמורדת כלומר שפוחתין לה מן הכל הרי דנקט הנ"מ לענין דרך פחיתה לדינא דמתני' והא אף אם תוס' כתובה לא הוי ככתובה פוחתין מזה דלא גרע מנ"מ דידה, וצע"ג.

תד"ה ר"ה, עין מה שכתב עליהם הרב רבנא שמואל אייידלס זצ"ל. ויש ליישב די"ל אה"נ דהאי מקשן סבר דריב"ח ס"ל כר"ל ושפיר הוי מורדת ממלאכה ועדיין לא היה מוכרח דלפי האמת ס"ל כר"ל, לזה דייקי הכי דע"כ מוכח דאין זה סברא כלל לעשות מורדת ממזיגת הכוס, דאל"כ מאי פריך חולה בת מלאכה, ואף דממילא מוכח דהמקשן סבר כר"ל דהא בלא"ה צריך להבין מאי הקשו תוס' דנימא מורדת ממזיגת הכוס מאי רבותא גבי חולה משאר נשים ואיך קתני אפילו חולה ע"כ צ"ל דאה"נ דס"ל כר"ל אבל עכ"פ אם נימא דמשום מזיגת הכוס הוי מורדת מאי פריך דלמא ה"ק ואפי' חולה דליכא גבה רק מזיגת הכוס הוי מורדת ואפי' נדה דליכא משום מזה"כ הוי מורדת משאר מלאכות אע"כ דאין סברא כלל להיות מורדת משום מזיגת הכוס ומוכח שפיר דגם למסקנא ריב"ח כר"ל.

אולם הא קשה על הוכחת תוס' דלמא ס"ל דאפילו חולה ואפילו נדה היינו אפילו שהיא חולה ונדה פריך שפיר חולה בת מלאכה ומשום מזיגת הכוס הא היא נדה, ולכאורה מוכח כן ממה דאמרי' כי פליגי ממלאכה משמע דלא פליגי כלל במתשמיש, ולכאורה קשה דלמא פליגי גם במתשמיש דר"ה דסבר דרק מתשמיש הוי מורדת ומוכח דאפילו בנדה שייך מורדת מתשמיש דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו וריב"ח דס"ל דגם ממלאכה הוי מורדת אינו הכרח לכך די"ל דאפי' נדה היינו דשייך דין מורדת במורדת ממלאכה ומשום האי טעמא עצמו מפרש דמורדת גם ממלאכה דסתמא קתני אף בנדות, וכדקתני בברייתא מש"ה אמר דגם ממלאכה הוי מורדת דמשכחת שפיר בנדה, א"ו דאפילו חולה קאי על אפילו נדה שהיא ג"כ חולה ומוכח גם לריב"ח דבנדה מתשמיש הוי מורדת.

בא"ד וא"ת לנקוט פזרא וי"ל דאין אדם דר עם נחש. ק"ל דלמ"ד ממלאכה צ"ל דבארוסה מיירי בהגיע זמנה דחייב לזונה ומעשה ידיה שלו, א"כ בממנ"פ אם יכול לכופה וא"י לומר א"נ וא"ע יקשה דלנקוט פזרא דהא לא שייך אין אדם דר דעדיין לא דר עמה ואם יכולה לומר א"נ וא"ע הא לא הוי מורדת וכן בהיפוך במורד הוא בארוסה ואומר איני זן יכפוהו לזון. אך קשה בשומרת יבם מאי שייך מורדת ממלאכה הא אף בחייב לזונה בעמד בדין וברח אין מעשה ידיה שלו כדאיתא בסוגיין דפוסקים מזונות.

דף סג:
כלתיה דרב זביד אימרדא. בפירש"י איוב לט יח הגי' כאן אמריא.
תד"ה אבל כו' וי"ל דכופין וכו'. עיין ניטין פד ע"א תוס' ד"ה הכא בידה.
בא"ד ויהודית דביתהו דר"ח דהוי לה צער לידה כו' לא רצתה לומר מאיס עלי. משמע דמתביישה לומר על ר"ח מאיס עלי, וק"ל הא בפשוטו ניחא דלא רצתה להפסיד הבלאות. (אאב"ה גם בס' הפלאה הקשה כן) גם בלאו ה"ט דבמאיס עלי אין כופין אותו להוציא יקשה הא משמע דמכח צער לידה אינה רוצה להיות תחת בעלה. ובהא דאמרינן לאו כל כמינה דאימך, ולא אמרי' דהיא אינה נאמנת שאמרה לה אמה כן דדלמא עיניה נתנה באחר י"ל במה דכתב הר"ן (אאב"ה בסוף מס' נדרים) דבנטמאה אני לך לא שייך שוויה אנפשה חד"א דמשועבדת לבעל וי"ל דבכה"ג דאמרה דלא נשתעבדה לבעל דמקמי הכי נתקדשה לאחר ל"ש כן (אב"ה הרואה יכול להקשות שהרי כתב הרמ"א בהגהת ש"ע סוף סי' מ"ו דאין אשה נאמנת לומר נתקדשתי מקודם לאחר אא"כ יצא גם קול קדושין, אבל דברי אבינו אב ישראל זצלה"ה הם טעם לשבח (ע"פ דברי הר"ן) לשיטת הב"י שם דסובר דגם בלא קול נאמנת, אלא שדרכו בקודש לקצר דלא לכתוב שדבריו עולים עפ"י שיטה זו ולא ע"פ זו וע"כ הזהרנו בההקדמה שאל יעלה ההורס על דברי אבינו ז"ל עד יראה אם קושייתו על דבריו הם ע"פ כל השיטות).
בא"ד וכיון דבאומרת טמאה אני לך מיירי א"כ רוצה להפסיד כתובתה דהא מסתמא ברצון היה דבביתה היה. בלא"ה מוכח דאמרה דברצון נטמאת דהא כל עיקר מה דמאמינים לה לומר דטמאה היא אלולא טעמא דארכוסי היה מרכס היינו משום דהיחוד הוי רגלים לדבר וזה שייך לענין רצון דהיחוד מורה דהיה ביניהם עצת זימה אבל אין היחוד רגלים לנאנסה.
מה דתפס רומעכ"ת לדוחק דתוס' ס"ל דביוצאת משום ש"ר לא אבדה כתובתה אלא ע"י התראה, לכאורה מוכח כן בבירור דעתם מדהקשו בכתובות (דף ס"ג) דהאי דנואף מיירי ע"כ באומרת טא"ל, א"כ רוצית להפסיד כתובתה, דהא ברצון היה וא"כ תהיה נאמנת במגו דמאיס עלי, והרי ס"ל לתוס' שם דהנך עובדא מקרי כיעור כדכתבו שם דלהשאלתות ניחא, וכיון שכן מה הקשו תוס' דתהא נאמנת במאיס דאינה חוששת להפסיד כתובתה, הא בלא דיבורה כבר אבדה הכתובה ע"י הכיעור ע"כ דס"ל דבכיעור לא הפסידה בלא התראה.
אמנם נ"ל לדחות די"ל דהא בהנך עובדא בכלל כיעור היינו אילולי טעמא דארכוסי ארכס דהדברים מראים דהיה שם עבירה, אבל לפי הטעם בארכוסי דמראים הדברים

דעד עתה לא היה עבירה ובזה גם הרמב"ם מודה דלא הפסידה כתובתה, כדדייק הב"ש (סי' י"א ס"ד) מלשון הרמב"ם והוי רק בכלל עוברת ע"ד ובעי התראה, ואף דממה שהעלו התוס' שם בסופו דבאומרת טא"ל אינו נראה להתירה בטעמא דארכוסי ארכס, וביאר בפסקי מהרא"י (סי' רכ"ב) כוונתם דבמקום דאיכא רגלים לדבר דזינתה אז, וא"כ עדיין י"ל דהוי ג"כ בכלל כיעור, ומראים הדברים שהיה שם עבירה, מ"מ י"ל דקושיית תוס' דרך הוכחה דע"כ הנך עובדא מיירי באומרת טא"ל, ומדאינה נאמנת על כרחך דמטעם ארכוסי לא מקרי רגלים לדבר א"כ מראים הדברים דלא היה שם עבירה ולא הפסידה כתובתה בלא התראה, ולבסוף כ' בדרך הכרעה דמסתבר דמקרי רגלים לדבר, ומיירי ע"כ דאינה אומרת טמאה אני לך.

בא"ד ואמאי תהא נאמנת במגו דאי בעי אמרה מאיס עלי. הא דלא הקשו בפשיטות דכמו דנאמנת מאיס עלי ממה דרצונה להפסיד כתובתה, תהיה נאמנת ג"כ דזינתה מה"ט דרצונה להפסיד כתובתה היינו די"ל דמ"מ מכח הוכחה דארכוסי הוי מרכס מוכח דעיניה נתנה באחר ואינה חוששת לפסידת כתובתה לזה הקשו דתהא נאמנת במגו ולא מסתבר להו לומר דההוכחה דארכוסי הוי מרכס אלים כ"כ להיות בכלל אנן סהדי לדון במגו במק"ע. (עי' במ"ש בדף י"ג ע"א).

ומתוך דבריהם משמע דאם במאיס עלי אין כופין אותו לגרש לא הוי מגו דרוצית יותר לומר דזינתה שיכופו אותו להוציאה וראיה זו כתב המג"א בספרו על תוס' דס' נזיקין, וכבר כתבתי בתשובה לדחות הראיה די"ל דרצונה יותר לטעון דזינתה דתאסר עליו לעולם ולא ישהה אותה מליתן גט כיון דלא יהיה לו תקנה לקיימה לאשה אבל אם תטעון מאיס עלי אפשר שישהה אותה דיחשוב שירבה בפיוסים לרצותה.

הנה דין זה נזכר בסוף ספר המג"א על התוספתא סדר נזיקין שנשאל המג"א מחכם אחד על זה אם הדין נותן דכופים אותו ליתן גט, או כיון דהיא גרמה במעשה לאסרה לו יכול לומר תשב עד שתלבין ראשה, והמג"א השיב בקוצר להוכיח דכופים אותו מדברי תוס' כתובות (דף סג ע"ב ד"ה אבל וכו') תהיה נאמנת במגו דמאיס עלי, משמע דלר"ת ניחא, והתינח אם בנטמאה כופין אותו לגט שפיר ניחא די"ל דאתתא שריא, היינו דאין כופין אותו ליתן גט, דלזה אין לה מגו דמאיס עלי, דהא במאיס עלי ג"כ אין כופין לר"ת, אבל אם נימא דבנטמאה אין כופין להוציא, ע"כ דאתתא שרי' היינו דמותרת לבעלה. הא לר"ת ג"כ יקשה דתהיה נאמנת לישב לבדה במגו דמאיס עלי, עכ"ד. ואני כבר כתבתי על גליון הספר, וזה לשוני, מ"ש המג"א דיש לפרש אתתא שרי' דאין כופין לגרשה, דחוק מאוד, וכמעט לא ניתן לאומרו, אבל לא היה צריך לזה די"ל ברווחה, כיון דלפי

טענתה טמאה אני לך הדין לכופו ובטענת מאיס עלי אין כופין אותו לר"ת ניחא לה לומר יותר טמאה אני לך בכדי לכופו על הגט וליכא מגו אפילו לישב לבדה, דאין מגו לחצי טענה, דסברה להרוויח יותר, וכמ"ש הרמב"ן ב"ב (דף לג ע"ב ואר"ז אי טען פירות וכו') ומביא ראיה מההיא דנשבית ופדיתיה. אמנם לענ"ד אין לבנות יסוד על ראיה זו דהמג"א, דיש לדחות בקל דאף אם בנטמאה אין כופין, מ"מ לא הוי מגו דניחא לה לטעון יותר טא"ל דסברה דכל כמה דאגידה ביה לא ירצו ליתן לו אשה אחרת, והוא לא ירצה לישב גלמוד באפס תקוה ויגרשנה, אבל בטענת מאיס עלי חושש שלא ירצה לגרשנה שיהיה יושב ומצפה שתתפייס לו, גם י"ל דלא מצינו להקשות לר"ת דאולי באמת היינו מכריחים מתוך קושיא זו דבנטמאה כופין לגרש, אבל אליבא דאמת י"ל דליכא ראיה לזה ואין כופין, אולם פלא בעיני על הני אריוותא דלא הזכירו על שפתותיהם דברי תוס' המפורשים ריש זבחים להדיא, וגם אם לא ירצה הבעל לא יגרשנה אלא שלא תשמשנו, ע"כ לשוני. (המשך הדברים יעוין בחי' זבחים דף ב' באורך).

אאב"ה חכם אחד לא נתקררה דעתו בפירוש זה בדברי התוס' דמאן שקל ומאן פלג להם להתוס' דחזקה דארכוסי הוי מרכס כחה חזק להכחיש הנאמנות של שאחד"א ואין כחה כ"כ חזק להכחיש המגו עד שעשו מזה קושיא ואמר כי יותר הו"ל לאבא מארי זצוק"ל לומר דהתוס' תפסו חזקה זו לחזקה מעליא ומ"מ הקשו להימנא במגו כיון דמגו במקום חזקה הוא איבעי' דלא אפשיטא וראוי תהיה אסורה מספק ואמר זה החכם דמה דלא הקשו התוספות בפשוטו להאמינה דנטמאה ברצון היינו משום דבאומרת דברצון זנתה עושית עצמה רשעה וקיי"ל א"א מע"ר.

ונשאל דבר זה לאחי חביבי הרב רבי שלמה נ"י והשיב בזה"ל אשר כתב מעלת כ"ת נ"י על דברי אבי רב הגולה זצללה"ה בדברי התוס' כתובות (דף סג ע"ב) דמה ראו התוס' לחלק בכח חזקה דארכוסי הוה מרכס ודלמא הוה חזקה מעליא להכחיש גם המגו, יפה העיר ואני מוסיף דהא שאחד"א עדיף מעדים דהא ס בעדים מכחישים אותו נאמן לגבי נפשיה (ומה דחשש עינה נתנה באחר עומד נגד שאחד"א צריך לומר דזה הוא כאמתלא) ומגו הא גרוע מעדים דמגו במקום עדים לא אמרינן וכיון דחזקה זו עומדת נגד שויה אנפשה כש"כ דעומדת נגד מגו, אלא דבאמת זהו פרכא בעצם הדבר דאיך אפשר יהיה כוונת התוס' דבלא מגו א"נ מטעם חזקה דארכוסי הוה מרכס וכי עדיפא חזקה זו מעדים ואבא מארי ז"ל ע"כ כוונתו בסברת התוס' דזה דס"ל להי"מ דבמפסדת כתובתה ל"ש עיניה נתנה, אינו דבר ודאי אלא כעין חזקה דמסתמא בשביל נתינת עין לא תבוז לכסף כתובתה ועומדת חזקה זו נגד החשש דעיניה נתנה אבל עדיין הוא אפשריי ומש"ה כשיש

שוב חזקה דארכוסי הוה מירכס המנגדת לחזקה דאין אשה מאבדת לכתובתה בשביל הילוך אחר עיניה, נשאר שוב חשש עיניה נתנה במקומו דאם תאמר להוכיח שלא נתנה עיניה מדאיבדה לכתובתה תוכיח להיפוך דע"כ נתנה עיניה, דאל"כ אלא דאמת בפיה ארכוסי היה מרכס, ואחר הצעה זו ממילא שפיר הקשו להאמינה במגו, ואי דהוה נגד חזקה דארכוסי הא איכא חזקה אחרת דאין אשה מאבדת כתובתה לנגד חזקה דארכוסי, ואוקי חזקה בהדי חזקה ונשאר רק חשש עיניה נתנה ויועיל המגו להכחיש חשש זה.

ומ"ש רו"מ דהקושיא דתהיה אסורה מספק עכ"פ דמגו במקום חזקה איבעי' דלא אפשטא, מ"מ גם בזה עדיין לא יסור הפקפוק מכל, דאכתי יש לשאול כיון דאין כל החזקות שוות, ויש שלא נכנסו בכלל האיבעי' וכמ"ש התוס' לעיל (סוף דף ט') דנגד החזקה א"א טורח בסעודה ומפסידה ודאי לא מועיל מגו, וכיון דחזקה דארכוסי היה מרכס חזקה כ"כ לעמוד נגד שאחד"א דלמא עומדת ודאי נגד מגו ואינו בכלל האבעיא.

ואשר משבח מעלתו שי' דבריו בטעם התוס' דבלא מגו לא היה קשיא להו משום דאאמע"ר רוצה הייתי לומר למעלתו טול לך מה שהבאת הרי תיקשי לנפשיה דא"כ גם ממגו לא הקשו כלום דהא היכא דמע"ר גם מגו אינו מועיל ככתוב בש"ך [דיני מגו אות כד] אבל ראיתי שבספר שעה"מ (הלכות אישות פ"ט הלכה טו ד"ה הן אמת) כתב כדברי מכ"ת בכוונת התוס'. אך הוא הוכיח מזה באמת דסברי התוס' דאמרינן מגו גם היכא דמע"ר וכל כהאי הו"ל למעלתו שי' לפרש ולא לסתום. כי זה חדש דנמצא דעת התוס' דאמרינן מגו נגד אאמע"ר. אבל אגיד להאדם הטוב רו"מ מה שנראה לי אופן לקיים הכונה זו בהתוס' ושמ"מ לא נצטרך לומר דס"ל דאמרינן מגו היכא דמע"ר וצריך אני להציע לפני כבודו איזה הקדמות כמדומה תסכים דעתו עליהן, והן.

אחת דאף להי"מ שבתוס' דהיכא דמפסדת כתובתה ליתא לחשש דעיניה נתנה, מ"מ יהיה הדין אם תאמר טמאה אני וכתובתי מחולה לך דלא נאמינה על הטומאה דע"כ לא יאמרו הי"מ דבריהם אלא היכא דאבדן כתובה יוצא מתוך טענתה אבל מחילה מלתא אחריתי היא, והטעם דכל שאין תחילה לעינינו אין אנו תולין שהיא בוזה כסף כתובתה ושדי' לזוזי בכדי ואמרינן לולא שאמת יהגה חכה לא היתה טוענת דברים שיגרמו לה אבדון כתובתה משא"כ במוחלת לפנינו אנו תופסין הענין כהווייתו שהיא רוצית לוותר הכתובה והכסף לא נחשב בעיניה ומחלה אותו ושוב תולין דמה שאומרת טמאה אני הוא בשביל נתינת עין באחר כי אין דבר מונעתה אחרי שבל"ז אינה מקפדת על כתובתה.

השניה דאף במקום שאין אנו מאמינים לכל אשר יאמר האדם ומחזיקים קצת דבריו לכזב ובדוי בודאי, מ"מ אם לקצת הדברים שאין אנו מכזיבים בודאי אלא מפרשין

אותם הנה אם יהיה לו מגו נאמין לו על אלה הדברים כפי תפיסתנו דבריו ולא נאמר הא כל טעם המגו דאמרינן דאינו משקר והרי זה שקר לעינינו דהא לא אמר כן כמו שאנו תופסים בדבריו ונפל המגו, וזה באמת לא היה מוסכם אצלי כ"כ מסברא, אבל מוכרח הוא מהתוס' דהקשו בפ"ק דסנהדרין (דף ט' סוף ע"ב) על המסקנא דרמב"ח דמה דקתני העדים שאמרו כת"י הוא זה אבל אנוסים היינו אם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנין, דזה הוא רק באנוסים היינו מחמת נפשות והקשו ע"ז דגם באומרים מחמת ממון נימא פלגינן דיבורייהו עיי"ש והרי הכא גם אחר שנפלוג דבורייהו ונפרשם דמחמת נפשות היה אכתי לא יהיו נאמנים בלא מגו, דהא גם באומרים בפירוש כן א"נ כ"א באין כתב ידם יוצא ממקום אחר במגו דהוה אמרי' אין זה כתב ידינו, מבואר מזה דתרתי עבדין ליה דמפרשין ותופסין הדברים לא כמו שאומר, וזה שאנו תופסין מדבריו מאמינים במגו, אף דמ"מ אנו תופסין ששיקר שלא כן הוא כאשר דבר, מ"מ הוי מגו.

השלישית דמה שתירצו התוס' בסנהדרין שם על קושיא זו דבחד גופא לא פלגינן דבוריה וכתבו לתרץ עוד כיון דקיום שטרות דרבנן לא פלגינן ולכאורה התירוץ הראשון מרווח והשני דחוק ומה ראו על ככה, יש לומר דהיה דחיקא להו גם התירוץ הא' משום דבפלוגתא דר"ז ור"ש בפרק יש נוחלין (דף קלד ע"ב) מקשה בגמרא ומ"ש מדרבא, ומשני מ"ס כי פלגינן דבוריה בתרי גופי כו' משמע דבעי לומר דלא אדרבא פליגי כ"א בכוונת דברי רבא פליגי אם אמר אף בחד גופא או לא, וכיון דרבא הוא דשקיל וטרי בדברי רמב"ח שם בכתובות ומסיק אלא אי איתמר הכי איתמר א"כ יקשה למ"ד דרבא סבר דבחד גופא נמי פלגינן איך אמר דמחמת ממון א"נ ונצטרך לומר דרבא רק מפרש דברי רמב"ח וליה לא סבירא ליה. וזהו דוחק בעיניהם.

הרביעית דמה דשוים בו כל הפוסקים (זולת הראב"ד שבהר"ן בפ' המדיר בסוגיא דעוברת על דת) דמה שאדם אומר לחובתו נאמן אף היכא דמע"ר כגון האומר לקחתי ממך ריבית או האומרת עברתי על דת דנאמנים ומחייבים לזה להחזיר הדמים שנטל ולזו להפסיד כתובתה, הטעם משום כיון דבידו למחול או לחייב עצמו דהוה כמחילה או כמחייב עצמו.

ואחר אלו ההקדמות נוכל לפרש דברי התוס' כך דהן אמת דמש"ה לא הקשו בפשוטו דברצון דנפסדת כתובה וליתא לחשש עיניה נתנה נאמין לדבריה כמו בטוענת מאיס עלי דזה לא הוה קשיא להו משום דאמע"ר וכדברי מעלתו שי' ואולם מה שהקשו דנאמינה במגו אינו כפי הבנה הפשוטה דנאמינה שזינתה ברצון במגו. דהא היכא דמע"ר לא מועיל מגו אלא דקושייתם אזלא הכי דאנן נפליג דיבורה ונפרש ונתפוס מדבריה

שנטמאה באונס ונאמין זה שאנו תופסין מדבריה במגו דמאיס עלי, ואף דהיא לא אמרה כן מ"מ שייך מגו וכמו שהצענו בהקדמה שניה. בשלמא כל הטוענת נטמאתי באונס לית לה מגו דמאיס עלי דאין רצונה לאבד כתובתה אבל זו דמסכמת לאבד כתובתה דהא אומרת דנטמאת ברצון. אין דבר ימניענה עוד מלטעון מאיס עלי.

מיהו בלא מגו ליכא קושיא כיון דמפסדת כתובתה נאמין לה, דאמנם כן אלו היה אפשר לנו לתפוס דבריה כהווייתן, באמת היה נופל חשש דעיניה נתנה כיון דהפסד כתובתה יוצא מתוך טענתה אבל עכשיו דא"א לנו ליקח דבריה כמו שהן דאאמע"ר אלא מפרשי' שנטמאה באונס, ומה דמ"מ הפסידה כתובתה הוא דהוי כמוחלת מ"מ לכתובתה הנה המחילה שאצל טענת נטמאתי באונס אינו מדחה לחשש עיניה נתנה וזה על פי הקדמה ראשונה ורביעית שהצענו. אבל להאמינה במגו יפה הקשו דנהי דאנו תופסי' מדבריה שנטמאה באונס ואבדון כתובתה הוא מטעם מחילה מ"מ כיון דמוחלת ואינה חוששת לכתובה כבר סר המונע ומסיר המגו, ושניא דא מכל טוענת נטמאתי באונס, דאמרינן מסתמא רוצית בקיום כתובתה וזהו שמנע אותה לטעון מאיס עלי. ולא היה אפשר להו להתוס' לתרץ כמה שתירצו בסנהדרין על קושייתם דנפלוג דבוריה, דתירוצם השני הא לא שייך הכא דהא שאחד"א הוא דאורייתא ותירוצם הראשון נמי לא דהא מרא דעובדא בנדרים הוא רבא ויקשה אכתי למ"ד דרבא אמר בחד גופא נמי פלגינן וזה ע"פ הקדמה השלישית שהקדמנו.

כל זאת אני כותב דרך פלפול קצת אבל לקושטא דמלתא לענ"ד עצם דברי רו"מ שהם דברי שעה"מ מופרכים דאיך שייך שלא להאמינה היכא דשויה אנפשה חד"א משום דאאמע"ר בין יהיה כקצת האומרים דשאחד"א הוא מטעם נדר בין כקצת שהוא מטעם הודאת בע"ד לחובתו כמאה עדים דמי הנה כמו דנאמן אדם לחובתו גבי ממון ה"נ נאמן לגבי איסורא ועל כרחנו צריכים אנו לפירושו של אבי מ"ו זצוק"ל. וחפשתי וראיתי שגם בספר הפלאה פירש כן והוא אבי ז"ל לא ראה ולא ידע מדברי ההפלאה כי לא היה דרכו לשקוד על ספרי האחרונים גם כתב הרבה מדבריו עד לא יצאו החבורים ההם ואין ספק כי לא מעט ימצא מדבריו הקדושים בספרן של צדיקים שקדמוהו בחבוריהן זולת במסכת כתובות עשה חסד חד מן חכימיא דפה הוא המופלא רבי מאיר שטארקמאן, וטרח לחפש בספר הפ"י ובספר הפלאה ואשר מצא מהלקוטים כתוב שם רשם לי, ורב אשר מצא והנחתי מהציגו בזה ולולי הוא הנה אנכי מלבד שאיני מופנה איני רגיל בחפוש וקשה עלי עבודה זו, והיה מובא הרבה דאמרו הני רבנן בכפילא, ומ"מ אי אפשר

שגם הוא לא השאיר איזה דברים אשר כתובים שם ועיניו לא ראו והיה זה שלום עכ"ד אחי נ"י] .

דף סד.

כותבי' אגרת מרד על ארוסה וכו', יש לע' לשיטת הפוסקים דארוסה לית לה כתובה למאי נ"מ הוי מורדת דהא בלא"ה לית לה כתובה, ואם אח"כ יתרצו ליכנוס, בלא"ה יצטרך לחייב כתובה מטעם שלא תהא קלה, כמ"ש בש"ע סי' ע"ז, והי' נ"ל כיון דבמורדת נשואה הפסידה כתובה ותנאי כתובה דהיינו פרקונה וקבורת', ואם אח"כ תחזור וירצה הוא לקיימה אין לה רק כתובה מטעם שלא תהא קלה אבל ת"כ הפסידה, ודומה למ"ש הרא"ש בפ' נערה בסוגיא דמוחלת כתובתה ע"ש, ה"נ בארוסה חשבי' לה שהפסידה כתובה ות"כ, ואם אח"כ ישא אותה לא יחייב רק כתוב'. אבל לא ת"כ דלא עדיפא מאלו הי' לה גם באירוסין ת"כ והפסידה, כנלע"ד, וק"ל.

דף סה:

ת"ר מותר מזונות לבעל וכו' ע' בר"ן שהביא דברי הירושלמי דשמעתין דסותר לדברי הירושלמי ר"פ אלמנה לענין מותר מזונות אם הוא ליתומי', או דהוא רק כמו מציאה דאינה ליתומי' ע"ש, ולענ"ד דיש לחלק להמעיין בלשון רש"י בשמעתין יראה דמפרש מותר מזונות היינו שהיא אינה צריכה למזונות האמור במתני' שאינה רעבתנית, וע' בתוס' נזיר (דף כ"ד) ד"ה שמקצתה וכו' דנראה דלא מפרשי הכי, דלשיטת רש"י בלא"ה לק"מ קושי' תוס' דבמקצתה שפיר הוי שלה, והכא מיירי שא"צ כ"כ, וא"כ י"ל דהירושלמי לא סתרי אהדדי דיש חילוק בין קמצתה הוי כמו מציאה, כיון דנתחייבו היתומי' ליתן לה סך זה למזונות קנתה זה הממון וצמצמה הוי כמו מציאה ואינה ליתומים, משא"כ אם אינה צריכ' כ"כ לשיעור הקצוב המותר ליתומי' דא"צ ליתן יותר ממה שצריכ', וק"ל.

תד"ה וירושתה, דהא שמעינן מפ' הכותב, לפענ"ד משם אין ראיה דהתם לא עסיק בדין ירושת הבעל רק בדין סילוקו דהבעל ע"י שכותב דין ודברים אין לי דמ"מ אם מתה יורשה עד שכותב במפורש בחייך ובמותך י"ל דהכל באין לה בנים ובנות דביש לה בנים אינו יורשה דלא שייך לימר דסתמא קתני דהא לא נחית לדיני ירושת הבעל איך הוא, משא"כ הכא דקתני גוף הדין דהבעל יורשה ולא מחלק משמע דגם ביש לה בנים הוא יורשה.

תד"ה שלה אבל למ"ד נותן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה להרב צריך לחלק בין עבד לאשה. י"ל דהחילוק דבעבד דלית לרבו שום זכות בשבת גדולה מש"ה נותנין לו שבת קטנה אבל באשה דממילא יש לבעל זכות בשבת גדולה לאכול הפירות מזה מדין נ"מ לא

תקנו שיהא שבת קטנה כולו לו אלא דאוכל הפירות מהשבת גדולה וקטנה. ומסתפקנא בכתב לה דו"ד אין לי' בנכסייך ובפירותיך אם דינו כמו בעבד דהשבת גדולה שלה ושבת קטנה כולה שלו מדין מע"י כמו בעבד.

דף סו.

רש"י ד"ה שע"י הדחק, כגון שדחקה עצמה והעדיפה, נראה בעליל מלשון רש"י ז"ל דמפרש והעדיפה היינו שעשתה יותר מה' סלעי', ובאמת תמהני דאף דבס"ד דפלוגתיי' בהעדפה שלא ע"י הדחק. ע"כ העדפה היינו היותר על ה' סלעים דבלא"ה לענין מאי נקרא העדפה, אבל למסקנא דפלוגתייהו בדוחק. היינו שדחקה ועשתה בלילה. א"כ י"ל אף אם עדיין לא הגיע לה' סלעים. מ"מ כיון דא"צ לעשות רק כל היום כפי כחה. וזו עינה נפשה לעשות הרבה ס"ל לר"ע דההוא לעצמה. ועיין.

דף סח.

רש"י ד"ה מה שראוי ליתן לה עישור נכסים. בשטה מקובצת כ' הא דפירש"י כן משום דס"ל כהרמב"ם דבדבר שאינו קצוב לא מהני מחילה וא"כ אין חידוש במה שתוכל להוציא כשתגדיל וגם אף בניסת כשהיא גדולה נימא כן אלא ע"כ דס"ל דמגבי' לה ע"נ והוי קצוב ובספר כתובה כ' דס"ל דלא מהני מחילתה דקטנה אף דהפעוטות מקחן מקח ומתנתן מתנה היינו במטלטלין מ"מ כיון דפרנסה לא נגבית רק ממקרקעי כקרקע דמי כמ"ש המרדכי. וא"כ אם איתא דהכא מיירי כשגובית לפי אומדנא דאב הא בכה"ג דגובים גם ממטלטלים כמ"ש תוס' פרק נערה יהיה מהני מחילתה ואמאי תוכל להוציא' כשתגדיל ויסוד הדבר זה הוא בר"ן פ' נערה דפ"א ע"ב דהרשב"א כתב דאפי' ארסוה מדעתה לא הפסידה מזונותי' משום דאין מעשה קטנה כלום וכדתנן פ' מציאת האשה יתומה שהשיאוה וכו' יכולה היא משתגדיל להוציא מידן אעפ"י דקי"ל דהפעוטות מתנתן מתנה במטלטלין מזונות ופרנסה שאני דכיון דאינן אלא מן הקרקע הו"ל כמקרקעי (ולענ"ד מדברי תוס' כתובות דפ"ו ע"א ד"ה תיזיל וכו' מבואר דחולקים ע"ז וס"ל דאף בנגבית רק מקרקעי מהני מחילת פעוטות) והר"ן שם כ' עלה דמתני' די"ל דאע"ג דהשיאוה מדעתה מסתמא לא מחלה עיי"ש וא"כ ממילא ממה דכ' רש"י מדעתה רבותא קמ"ל דאפילו נתרצית לא הוי מחילתה מחילה דמשמע דדנין אותה למחילה אלא דלא מהני מחילתה. וע"כ מסברת הרשב"א הנ"ל ממילא מוכרח רש"י למנקט דמיירי בליכא לאמוד אלא מדין עישור דגובה רק ממקרקעי ומתוך הדברים אלו תמוה לי דברי הר"ן במתניתין דהכא דכתב תחלה לישנא דרש"י מדעתה וכו' אין מחילתה מחילה. ואח"כ מיד כ' מה שראוי להנתן לה כ' רש"י עישור נכסים ואפשר דת"ק ה"ק

מה שראוי להנתן לה לר"י לפי אומדנא דהאב ולרבנן לפי שומת הנכסים עכ"ל והא ע"כ לא מיירי בלפי אומדנא דכיון דגובית ממטלטלים מהני מחילתה וכמ"ש הר"ן בפ' נערה הנ"ל וצל"ע.

דף סח:

לא קשיא הא דמחאי הא דלא מחאי. והא דס"ל לרשב"א דהפסידה צ"ל כמ"ש הר"ן כיון דבשעה שבאה לגבות הוא אחר נישואין אין לה זכות פרנסה וצריכה לתבוע ג"כ קודם שנשאת, והא דכתב רש"י הטעם משום דנתרצית וגם הר"ן כתב כן צ"ל דזהו לס"ד דמיירי בלא מחאי והא דגבי בגרה כתב רש"י הטעם דאסתלקא מהא ביתא הא י"ל ג"כ דהטעם כיון דבשעת תביעתה היא בוגרת פקע זכותה כדס"ל לרבי למסקנא ה"נ י"ל לס"ד בטעמא דרשב"א, היינו מדקאמר שוכרת להן בעלים והא יש להן תקנה למחות אע"כ דגם לס"ד לענין בגרה לא מהני מחאתה דבשעה שמגיע לה דהיינו מן נשואין כבר אסתלקא מהאי ביתא.

בהגהת אשרי כתב במתני' שהשיאה לדעתה היינו רק שנתרצתה אבל מחלה בפירוש מהני דהפעוטות מתנתן מתנה דל"ל כיון דפרנסה לא נגבית רק ממקרקעי הוי כקרקע מש"ה לא מהני מחילתה כדקי"ל למכור בנכסי אביו עד שיהיה בן עשרים א"כ מאי אריא קטנה אפי' נערה או בוגרת נמי עכ"ל. ולא זכיתי להבין הא להדיא אמרינן בסוגיא דב"ב דרק למכור בנכסי אביו צריך שיהיה בן כ' אבל מתנתו מתנה וא"כ בנערה מהני מחילתה אבל בקטנה מדין פעוטות לא מהני רק במטלטלין כדאיתא בגיטין דמשמע דבמקרקע לא ואף בלא נכסי אבוהן.

ובאמת בהגהת אשרי סוף פרקין כתב אההיא דפעוטות דמתנתן מתנה במטלטלין ולא פירש אם ה"ה בקרקע וכתב הר"ר ישראל דודאי פחות מבן כ' במקרקעי אין ממכרו ממכר ואין מתנתו מתנה. ותמיהני הא זהו רק בנכסי אביו ולא בנכסי דעלמא וא"כ עדיין הוי ספק בפעוטות בנכסי דלאו מאבוהן אם הוי מתנתו מתנה בקרקע וגם הא אפילו בנכסי אביו רק למכור אבל מתנתו מתנה וכנ"ל וצע"ג.

דף סט.

יתיב ר' חייא קמיה אמר ליה מכרו או משכנו. ק"ל לשיטת הפוסקים דמלוה בשטר מאוחר קודם למע"פ מוקדם א"כ הא י"ל דשעבדו היינו שעבוד בעלמא שלוו להם בשטר דנשתעבדו נכסיהם, ובפרט דמרא דשמעתא הוא רב דס"ל שעבודא לאו דאורייתא י"ל דמע"פ מוקדם אינו גובה במקום שיש מבש"ט מאוחר כמ"ש המ"ל.

שם שמיע ליה ולא קבלה. אף דלא מצינו תנא דחולק על רבי י"ל דתלי בפלוגתא דתנאי דקצובין וכתובין בגיטין ורבי ס"ל דתליא בקצובים ור"י לשיטתיה דס' בגיטין אין כתובין וס"ל דפרנסה אין לה קול. אך עדיין קשה דהא בפשוטו נראה הא דאר"ח גדולה מזו אמרו מוציאין לפרנסה, היינו כיון דמוציאין לפרנסה מוכח דזוכית בפרנסה מיד במיתת האב ולא בשעת נשואין ואמאי שניה ויתרה דהא כבר זכתה במיתת האב וכיון שכן איך אמרינן ואם איתא נימא מאן אמרה והיינו דע"כ שמיע ליה ולא קבלה מש"ה לא חזר מדין שניה ויתרה והא נהי דלא קבלה מיניה והיינו משום דלית ליה קלא הא מ"מ בזה דס"ל לרבי דפרנסה זוכית מיד לא מצינו מאן דפליג ואמאי שניה ויתרה, וי"ל דהא דאר"ח גדולה מזו אמרו מוציאין לפרנסה היינו דר"ח ס' בטעמא דר"י כיון דמת הבן ונפלו נכסיו ליורשיו אין יכולין לגבות מהם עישור נכסי דרק מיניה גובה היינו מהאחים כדמסקינן דהיא בע"ח דאחי אבל אין גובים מיורשים שלהם ולזה אמר דגדולה מזו אמרו דמוציאין לפרנסה ממשעבדי מכ"ש דגובים מיורשים.

שם והשתא דאמרת בע"ח הויא דאבא או דאחי למאי נ"מ למגבי בינונית. יש לומר עוד נ"מ באם היתומים לוו מקודם בשעבוד דאקני דאם הבת בע"ח דאחי כשירשו הנכסים הו"ל שעבוד דבת עליהם ושעבוד דב"ח והוי כלוה ולוה וקנה דיחלוקו ואם היא בע"ח דאבא היא קודמת לגבות לבע"ח שלהם.

שם ת"ש דרבינא אגבי ממר בריה דר"א בינונית ושלא בשבועה ומבריה דר' סמא בריה דר"א זיבוריה ובשבועה. וא"ת הא האי דמבריה דר' סמא הוא למותר דהא עיקר הראייה במה דאגביה ממר בריה דר"א בינונית ושלא בשבועה וי"ל כיון דאבעי' לן בגיטין בהא דאמרינן אין נפרעין מיתומים אלא בזיבורית אם בקטנים או דה"ה מגדולים גם מצינו בכתובות (דף צד ע"א) דאמרינן דאביי קשישא איכא בינייהו [דתני אביי קשישא דיתומים שאמרו דאין נפרעין מהם אלא בשבועה גדולים ואצ"ל קטנים] ת"ק ל"ל דאביי קשישא וב"נ אית ליה א"כ ממה דאגביה ממר ברי' דר"א בינונית שלא בשבועה אין ראיה דהוי בע"ח דאחי דדלמא ס"ל לרבינא דדינא דאנ"פ מיתומים אלא מזיבורית וכן אלא בשבועה היינו מקטנים אבל לא בגדולים לזה הביא דאגביה מברי' דר' סמא זיבורית ובשבועה ומוכח מזה דס"ל דהך דינא גם לגדולים ושפיר מוכח ממה דאגביה ממר בריה דר"א בינונית שלא בשבועה משום דהוי בע"ח דאחי.

שם א"ל זיל אימא ליה ובשמתא יהא מאן דלא אמר ליה. בתוס' הקשו אע"פ שאמר ליה יהא צריך הפרה דנידוי על תנאי צריך הפרה. וי"ל דהרי מצינו במקנה לחבירו לכשיעשה כך וכך דאין צורך לדיני תנאי דההקנאה לא חל רק לאחר שיעשה ובעוד שלא עשה כן

ממילא לא חל אבל באמר אם תעשה הוי ענין תנאי דהמעשה הוא מעשה אלא דמתנה ביה תנאי וצריך לדיני תנאי ומסברא לא היה גם תנאי מועיל לבטל המעשה אלא דלמידין מתנאי דב"ג וב"ר וכמ"ש תוס' לעיל (דף נו ע"א) וכיון שכן יש לחלק דנידוי על תנאי היינו בדרך תנאי דהנידוי הוא נידוי אלא דמתנה ביה תנאי וכיון דהנידוי הוא נידוי אע"פ שקיים התנאי יש לו עונש דסוף סוף נידו אותו וכההיא דיהודה אם לא הביאותיו אליך דלשון אם הוי בכ"מ תנאי אבל הכא דאמר ובשמתא מאן דלא אמר לא גרע מתולה בזמן שיחול לשלא יאמר לו ואם יאמר לו ממילא לא הגיע זמן חלות הנידוי כלל.

דף ע.

גמרא הא קיי"ל מצוה לקד"ה כתבו בתוס' יש מקשים כו' מה אהני דברי ש"מ ככו"מ. וי"ל דנ"מ אם היתומים חייבים לאחרים ואין להם לשלם רק מירושה זו דאפשר דלעומת מצוה לקדה"מ יש יותר מצוה פריעת בע"ח אבל מטעם מתנת שכ"מ קנוי מיד להמקבל ולא נגע יד יורשים לזכות בהם, [ועיין ברמ"א סימן רנ"ב בשם המרדכי]. עוד י"ל דנ"מ באם קדמו היתומים ומכרו דמטעם מצוה מהני מכירתן אבל מטעם מתנת שכ"מ מוציאין מהלוקח.

שם מתני' המדיר את אשתו מליהנות לו עד שלשים יום יעמיד פרנס. כתב הר"ן ומיהו למסקנא אפילו נדרה היא מנכסיו אע"ג דאפשר בפרנס יוציא לאלתר ויתן כתובה, דאמרינן מסני סני לה, ול"ל דהאי טעמא לר"י אתמר אבל רבנן לא מודו, דהא תנן במתני' דבסמוך ע"מ שתאמרי לפלוני וכו' דע"כ מיירי דתלתה בתשמיש כו' דאל"כ אמאי יוציא ויתן כתובה הא אין בידו להפר וש"מ דאמרינן מסני סני עכ"ל. ותמוה לי דהא בפשוטו י"ל דמיירי בתלתה בקישוט דיכול להפר לרבנן דקישוט הוי עינוי נפש ובזה א"א לה להמתין, דא"א להיות בלא קישוט אף יום אחד כדס"ל לרבנן במתניתין בנדרה שלא תתקשט דיוציא לאלתר, ואי דהו"ל למתני דלר"י תמתין בעניות י"ב חודש ובעשירות ל' יום וכעין שכתבו התוס' בסוגיא דלא מוקי בתלתה בפירות, דהוי למתני דלר"י יום אחד יקיים, זה אינו, דהא לר"י דס"ל דקישוט לא הוי עינוי נפש, ואין הבעל יכול להפר וליכא כלל הדין דיוצא, וכל עיקרא דמתני' רק לשיעורא לכמה תמתין אבל מה דלר"י אין הדין דיוציא ויתן כתובה מזה לא איירי מתני', ומש"ה לא תני דלר"י וכו'. גם דלמא מיירי בתלתה בתשמיש וקשוט דבזה לכ"ע יוציא מיד לרבנן משום קישוט ולר"י הא הבעל יוכל להפר משום תשמיש, ולהמתין שבת אחת לא אמרינן דלר"י הא אמרינן מסני סני, וצע"ג.

והנה הא דגימגם הר"ן לומר דדילמא רק לרבי יוסי איתמר אבל לרבנן לא מודו, לכאורה הוא גמגום חלש מאד דמה"ת להמציא פלוגתא דתנאי במה דלא מצינו. ובפרט דנצטרך לומר דת"ק במדיר שלא תתקשט לא מיירי בתלתה, ורבי יוסי מיירי בתלתה, וזהו ודאי דוחק וכנראה מפירש"י בפירכת הש"ס ותתקשט ותאסר ואמאי יוציא לאלתר וכו', הרי דנקט לפירכת הש"ס על הת"ק, אף דאינו מוכרח דת"ק מיירי בתלתה, מ"מ מיירי בחד גוונא עם רבי יוסי, (ומה דלא פירש"י בפשוטו דפירכת הש"ס על רבי יוסי דאחר דכלה זמן קישוט, תתקשט ותאסר שבת א', כתבנו בארוכה במקום אחר), ואך בדרך זה יש לגמגם לדינא, דדילמא דוקא למ"ד דקישוט לרבי יוסי אפילו בינו לבינה לא הוי מוכרחים לאוקימתא דמסני סני, אבל לר"ה דס"ל אליבא דר"י דהוי בינו לבינה וא"כ מתני' כפשטא ולא מיירי בתלתה, אין הכרח לדינא דמסני סני. ובזה ל"ש כדברינו, דמה"ת להמציא פלוגתא, די"ל דהך מ"ד דס"ל דלא הוי אפילו בינו לבינה לא ס"ל לסברא דמסני סני, אלא דלדידיה מוכרח כן ממתני', אבל לר"ה כיון דליכא הכרח ממתני', מנ"ל להמציא ס' דמסני סני, ואולם על זה קיימא שפיר ראיית הר"ן. דמ"מ מוכח כן מאידך מתני' דע"מ שתאמרי לפלוני, דמיירי ע"כ בתלתה בתשמיש או במזונות וליתא לראייתנו הנ"ל, דאימא דמיירי בתלתה בקישוט, דמ"מ יקשה דליתני דלרבי יוסי תמתין בעניה יב"ח ובעשירה ל' יום, כיון דגם לר' יוסי ל"א מסני סני, אבל דברי הר"ן צע"ג כנ"ל.

שם רש"י ד"ה המדיר. אין הנאת תשמישו נאסר עליו שהרי משועבד לה. ע' בראשונים ואחרונים שכתבו ליישב פירכת הש"ס ומי מצי מדיר לה וכו', ובאמת יש לע' מי דחקו לכל זה לרש"י ולפרש שלא כהירושלמי. וע' בר"ן. לענ"ד דמהך מקשן גופא הוכיח רש"י בפירושו. ומתחלה נבא ליישב דברי רש"י בסוגיין, שכ' הב"ע שנדרה היא וכו' ומה יש לה עוד להמתין וכו' וכבר תמהו תוס' וכל הראשונים מדברי הש"ס ותתקשט ותאסור וכו'. ונ"ל עפ"מ שהקשה מהרש"א בתוס' ד"ה שנדרה היא וכו' דנקטו בתירוצם בא' מכל מיני פירות. דדבריהם סתרי לדבריהם דלמעלה ד"ה שלא תטעום וכו' ע"ש. ולכאורה לק"מ די"ל דדבריהם לעיל קאי למסקנא לטעמא דמסני סני וממילא מתני' אף בנדרה סתם. דהא דכתבו תוס' שנדרה כ"ז שהיא תחתיו. היינו בה"א דלא ידעי' לטעמא דמסני סני ויוציא ויתן כתובה. היינו מחמת צער פירות. ומש"ה בנדרה סתם לא תרויח מידי. אבל למסקנא אף בנדרה סתם יוציא משום דא"י לדור עמו מחמת דמסני סני לה. (אח"כ מצאתי כן בט"ז יו"ד סי' רל"ה). ומש"ה דל"ג כל פירות דבנדרה סתם הוי נדר שוא. וק"ל. אולם דעת המהרש"א כש"כ שם דל"א מסני סני רק בתלתה בתשמיש. וגם למסקנא או דתלתה בתשמיש ולא הוי נדר שוא או דנדרה כ"ז שהיא תחתיו. ושפיר הקשה

המהרש"א. והוכרח לדחוק דכוונת תוס' ג"כ במין א' כדבריהם לעיל. ובהיות שדברי מהרש"א יסוד מוסד יובא על נכון שהכריחו תוס' דנדרה כ"ז שהיא תחתיו ולא ניחא להו בסברא הר"ן דא"א בבעל שמקיים נדר'. והיינו דקשי' להו כיון דבמין א' ג"כ יוציא משום דאינה רוצה להיות ולסבול שעה אחת בלא פירות. א"כ יקשה ברייתא דנזיר דקתני ואם אמר א"א באשה נדרנית יוציא ויתן כתובה דמשמע דהיא א"י לכופו. ואמאי הא אסרה ביין. וע' בר"ן שכתב דבאמת לאו דוקא לשון הברייתא. אבל לדברי תוס' ניחא דהתם לא תרויח אם יוציאנה ומשנתינו בנדרה כ"ז שהיא תחתיו. וק"ל.

ונקדים עוד לישב קושית תוס' שהקשו דמאי פריך ותתקשט ותיאסר. לימא שתלתה באיסור פירות. ומה שתירצו דא"כ לר' יהודה תמתין יום א'. תמוה לי לפי דבריהם דמתני' מיירי במין א' וגם ס"ל דאם תולה בד"א יכולה לאסור כל פירות כההיא עובדא דנדרי'. א"כ לימא שאמרה יאסר כל פירות שבעולם אם אתקשט. ואימא גם ר"י מודה דא"י לסבול בלא שום פירי אף שעה. ושאני מתני' דקאמר יום א' דאיירי במין א' יכולה לסבול יום א'. וכן קשה לוקי שתלתה שלא תלך לבית האבל. לשיטת הפוסקים דבית האבל הוי עינוי נפש ויכול להפר. ולזה נראה ליישב קושית תוס' והיינו דודאי הא דמשני כגון דתלנהו לקישוטי' בתשמיש. היינו דגם ת"ק מיירי בהכי דהא ר"י את"ק קאי. ואם כן יקשה באמת את"ק אמאי נקט בתלנהו. הא אף בלא תלנהו כן וכיוצא דייק הש"ס בהא דפריך לא תרחץ ולא תאסור. ע' בר"ן שם. גם היכן נזכר דהנך בבות מיירי בתלנהו כיון דבאמת אף בלא תלנהו כן. וצ"ל דודאי מתני' מיירי לשמואל שאסר בסתם בלי זמן קצוב וא"כ בלא תלנהו בתשמיש אין הדין דיוציא ויתן כתוב'. דמה תרויח אם יוציא. וא"כ ממילא ל"ק קושי' תוס' דאימא דתלנהו בפירות, דא"כ עדיין קשה מה תרויח. ואם באמר' כ"ז שהוא תחתיו א"כ ל"ל כלל התלייי'. כנלע"ד נכון.

ובהיות שכן מיושב דברי רש"י והיינו דמ"ש דבנדר' היא ל"ש מסני סני היינו בה"א. ומשום דס"ל לרש"י כהר"ן, דאף בנדר' סתם דלא תרויח יוציא דא"א בבעל שמקיים נדר'. ולזה הי' קשה לרש"י כיון דע"כ מיירי במין א' קשה ברייתא דנזיר דממתינן ל' יום וא"י לכופו להוציא, וע"כ דאפשר להיות בלא מין א' ל' יום. וא"כ במתני' לשמואל ג"כ תמתין, אע"כ דנדרה היא ל"ש שמא תמתין, משא"כ לבתר דמשנינן כגון דתלנהו לקישוטי' בתשמיש. וקשה היכן נזכר זה בדברי הת"ק ול"ל כלל התלייי' אע"כ דכל הני בבות מיירי בתלנהו. דבלא תלנהו ליתא לדינא שלא תטעום א' מכל הפירות. דממנ"פ בכל פירות בלא תלנהו הוי נדרש וא', ובמין א' תמתין ל' יום בנזיר רק בתלנהו משכחת

בכל פירות. וא"כ ע"כ במין א' תמתין זמן מה, ול"א דנדרה היא ל"ש שמא תמתין. ואם כן שפיר פריך הש"ס ותתקשט ותאסור, וק"ל.

ובהיות שכן למה דמשני מסני סני תקשי ל"ל כלל התלייי' הא גם בלא תלייי' ובמין א' יוציא מיד מטעם מסני סני. וצ"ל דס"ל לרש"י כדעת הש"כ דבלא תשמיש ל"א מסני סני. ובהיות שכן מיושב דברי רש"י שהתחלנו. והיינו דקשי' מאי פריך הש"ס וכיון דמשועבד לה דהוא רק לשמואל כמ"ש תוס' ואימא דמיירי בנדרה היא וקיים לה הוא כמו אידך בבות. וצ"ל דקושי' הש"ס למסקנא דמסני סני. א"כ בנדרה היא מיד יוציא. אולם רש"י לשיטתי' דהוכחנו דבתשמיש לחודי' ל"א מסני סני הדרא קושי' לדוכתי' ולזה הוכיח רש"י דלהנות לו משמע אף תשמיש רק דאינו חל דמשועבד לה. וא"כ ל"ל בנדרה היא דהיינו קונם הנאתך עלי דאף תשמיש בכלל. וא"כ שפיר שייך מסני סני לה ויוציא מיד ושפיר פריך הש"ס וק"ל. (אחר כותבי זה מצאתי שרשי דבריו בישוב רש"י שהתחלנו בדברי כבוד קדשו של אא"ז הגאון זצ"ל בספרו משנת דרע"ק).

תד"ה המדיר. ועוד כי מוקי לה בגמרא שהדירה כשהיתה ארוסה וכו'. ע' בפ"י שכ' להשיג על בעל מג"ש דודאי בהגיע זמן והדירה מתשמיש ב' שבתות יכולה לכופו להוציא כמו בנשואה דהא כותבים איגרת מרד לארוסה ע"ש. ודבריו נכונים ופשוטים.

אולם יש לע' אף לשיטת תוס' דלהנות לו משמע מנכסי'. מ"מ למאי דמשנינן שהגיע זמן ולא נשאו קשה הא יכולה לכופו מיד להוציא כיון שא"י לישא אותה מחמת שאין יכול לזונה. ואם נימא דיכול לטעון שרוצה לישא אותה ויפרנס אותה ל' יום ע"י פרנס שמא ימצא פתח לנדרו. א"כ יקשה למסקנא דפריך נשאת הא סברה וקבלה וכו' ולא מוקי מתני' כפשטא דעד ל' יום א"י לכופו להוציא דיכול לישא אותה ולפרנסה ל' יום ע"י פרנס. רק אחר ל' יום יכולה לכופו דזילא בי' מלתא ול"ש סברה וקבלה דבאמת טענה שאינה רוצה לישא רק שלא היתה יכולה לכופו להוציא ונשא אותה ונתן לה ל' יום ע"י פרנס ואח"כ כופה אותו להוציא. ואם נאמר דאינה מחוייבת לישא אותו על זמן ל' יום מספק. שמא תמצא. א"כ הדרא קושי' הנ"ל לדוכתי' בהגיע זמן יכולה לכופו אחר שבת א' כיון דא"י לישא אותה וצ"ע.

ובעיקר קושית תוספות על רש"י י"ל דשאני תשמיש דמיד שמגיע זמן מחוייב לישא אותה דהיינו לשמשה. וא"כ מיד בארוסין הוי כמשעבד עצמו מעכשיו ולאחר ל'. וא"כ כיון דמיד ידעי' דבהגעת זמן יתחייב בתשמיש מש"ה אין הנדר חל אף שנדרה מקודם. משא"כ לענין מזונות דאין החיוב ממילא רק כשנשא אותה והוא בעלה תקנו רבנן

מזונות. ומצד מזונות של הגעת זמן יכול לידור אותה דלא אלמוה כ"כ כמ"ש תוס' לקמן בחד תירוץ. ושפיר הוי נדרה קודם לשעבודה. וק"ל.
תד"ה ה"נ כיון דמשועבד לה. וי"ל וכו'. קשה לי לפי דברי תוס' בנדרים (דף סו) ד"ה שאת נהנית לי וכו' דיכול לאסור הנאתו עליה בתנאי אם לא תלך לבית אביה דלא תלך ולא תאסור ע"כ. א"כ לוקי הכא שהדירה ממזונות מעכשיו אם תלך לבית אבי' בחצי שנה. וא"כ אסורה במזונות מעכשיו דבתנאי לא מזדהר. ומש"ה עד ל' יום יעמיד פרנס ואח"כ יוציא. וזה גם בתירוץ הר"ר יוסף אינו מיושב דזהו רק אם ההנאה הוא התנאי כקושי' תוס'. בזה שייך תירוץ הר"ר יוסף דלשון המדיר מליהנות משמע דההנאה הוא הנדר. אבל בגוונא הנ"ל דהנדר הוא ההנאה שפיר יש לכוון כן בלשון המשנה.
ואמרתי דתוס' דהתם קאי בשיטת הר"ן בנדרים (דף כד ע"א) דבאומר קונם שאת נהנית לי אם תלך למקום פלוני יכול להתיר נדרו שלא ע"פ חכם לומר לו לך ואינני מקפיד ע"ש. וזהו ע"כ באוסר חבירו מהנאתו אם תלך דהוי כאוסרו רק אם ילך. משום דמקפיד שלא ילך. ומש"ה כיון שרצונו שילך מותר בהנאתו. אבל באומר קונם הנאתך עלי אם תלך ע"כ גם הר"ן מודה דצריך התרה. והוי כאומר אם אלך. דאל"כ קשה היכי אמרי' בשמעתין בשלמא לרב כאן בסתם כאן במפרש. ופירשו תוס' שאמר יאסר הנאת תשמישך עלי אם תטעום ממין פירות. וקשה ג"כ למה יוצא אם אינו מוצא פתח יאמר שתטעום ואינני מקפיד [ובאמת תמוהים לי דברי הר"ן בשמעתין שכ' בלשונו דלרב מיירי מתני' שהדירה מנכסיו אם תטעום ובזה הקושי' במקומה עומדת הא יכול להתיר נדרו שלא ע"פ חכם] וכיון שכן מיושב קושייתנו דלא מצי הש"ס לומר דמתני' מיירי שאוסר הנאתה אם תלך וכו' דהא יכול להתיר נדרו שלא ע"פ חכם. ודוק.

דף ע:
במספקת לדברים גדולים. ק"ל דלמה לי' לאוקמי באמר צאי מ"י למזונותיך לוקמי בפשוטו שהדיר אותה בסתם ועל דברים גדולים באמת לא חל כיון דמשועבד לה אבל כיון דחל על דברים קטנים מש"ה יעמיד פרנס, ואולי י"ל דדוקא בניזונית ע"י אחר יכולה לומר שאינה יורדת ולא מצינא לאגלגולי בהדי' כיון דאינה ניזונית מבעל עצמו אבל בלא א"ל צאי כיון דניזונית משל בעל דלא חל הנדר דמשועבד לה א"צ ליתן לה הדברים קטנים כיון דזן אותה כמקדם, ואולם לתירוץ א' דתוס' דמדין מחילה הוא ובמדיר אותו לא מחלה, אינו מיושב כ"כ, ועיין לדינא.
שם הא סברה וקבלה. עיין נדרים מז ע"א בר"ן ד"ה בעי רמב"א בסה"ד וצ"ע.

מ"ש חתני נ"י להקשות בסוגי' ר"פ המדיר נימא נעשה וכו' להסוברי' דא"י לומר איני נזונית ואיני עושה להפקיע חיוב ז' מלאכות, א"כ כיון דמיירי בלקדשו ידי ולא חל לענין ז' מלאכות לא חל כלל, א"י מניין לו זה דסוף סוף חלה ההקדש על הידים במה שהם ברשותה דהיינו ענין מע"י, והרי רבי עקיבא דאומר שמא תעדיף וכן ריב"נ שמא יגרשנה, הרי דאף דלא חל בכולו, מ"מ חל על מקצתו, וראיתי בס' מחנה אפרים הביא דברי הריטב"א בנשבע לשלם קרן וריבית דאף דלא חל על רבית חל על קרן ול"א בזה הותר מקצתו, דזהו רק בטעות במקצת, אבל כיון דליכא טעות רק שאין כח השבועה לחול, חייל על דמצי חייל, והרב בעל מ"א הנ"ל הביא ראי' מדאמר ריב"נ שמא יגרשנה, הרי אף דלא חייל על השתא, מ"מ חייל במקצת על אחר גרושין, (וא"י אמאי לא הביא ראי' מדרע"ק שמא תעדיף) וכ' לדחות די"ל כיון דקונמו' מפקיע מד"ש אלמ' דאלמוה בזה כיון דמדינא חייל בכולה, מש"ה חייל במקצתו, אלא דמ"מ ראי' מהא דפרכי' ר"פ המדיר ואם אית' לדר"ה וכו' נימא נעשה, הא מ"מ לא חייל על ז' מלאכות ואפ"ה חייל על מקצתו, עכ"ד, וכתבתי בגליון, דלכאור' דברי' אלו נפלאו דמה גם ע"ז מספק הדחוי שלו כיון דקונמת מפקיע מד"ש, מש"ה חייל על קצתו ואולי י"ל דראייתו למ"ש הר"ן ר"פ המדיר בכוונת הרמב"ם דל"א אלמוה רבנן לשעבודי' דאשה, והא דפריך הש"ס וכיון דמשועבד לה וכו' והתנן קונם שאני עושה לפיך, היינו דת"ק לא ס"ל דקונמת מפקיע מד"ש, דלא מצינו שיסבור כן רק ריב"נ עיי"ש, ובזה שפיר קאי ההוכחה דאמאי אמרי' עלה נימא נעשה דהא כיון דלא ס"ל דקונמת מפקיע מד"ש לא חלה בקצתו, אמנם ג"ז יש לדחות דנהי דפרכא הראשונה הי' מהת"ק דמסתמ' מתני' דהמדיר אתי' גם כת"ק, מ"מ הא דאמרי' נימא נעשה היינו דסברא זו נסתר מריב"נ דס"ל דקונמת מפקיע מד"ש ואמאי קאמר שמא יגרשנה, הא בלא"ה צריך להפר דנימא דנעשה וחייל על מע"י כיון דמדינא חייב בכולו ולענין הך סי' דנעשה לא מצינו פלוגת' ונשאר קושי' הראשונה במתני' דהמדיר ג"כ לת"ק ולא יחול הנדר, ומ"מ אפשר דדחקי' לישנא דהש"ס קונם שא"ע לפיך, אמאי א"צ להפר נימ' נעשה, משמע דהפרכ' גם זו לת"ק, עכ"ד.

וזכורני שנתקשיתי קצת להסוברי' דא"נ וא"ע לא חל על ז' מלאכות והא בלישנא שאני עושה לפיך הכל בכלל, הרי חזינן דבא"י לאסור גם על בעלה אף מה דאין בידה להפקיע ממנו דהיינו ז' מלאכות ושוב מה"ת לומר דנעשה כאלו אמרה א"נ וא"ע הא חזינן דאוסרת עליו גם ז' מלאכות דלא תליא בא"נ וא"ע א"כ אין ראיה דכוונתה לא"נ וא"ע, ובעיקר דברי הר"ן הנ"ל נתקשיתי דנדחק לומר דלא מצינו דיסבור דקונמת מפקיע מד"ש רק ריב"נ, הא זה דוחק טובא, דמה"ת להמציא פלוגתא בזה, הא י"ל ברווחה למ"ש הר"ן

לעיל פ' אע"פ ובנדרים הא דת"ק לא ס"ל שמא יגרשנה דס"ל כיון דלא חל השתא גם אחר גרושין לא חל דהוי דבר שלא בא לעולם, וריב"נ ס"ל כיון דמדינ' חייל מהשתא רק דאלמוה לא מקרי דבר שלא בא לעולם, ובפשוטו דפליגי בהך ס' אי מקרי דבר שלא בא לעולם כיון דמדינא חייל, א"כ להרמב"ם י"ל בפשוטו דזהו ס"ל לסוגיא לסברא החלטה דאם מדינא מיד חייל לא מקרי דבר שלא בא לעולם, וא"כ מדלא ס"ל לת"ק דיפר שמא יגרשנה ע"כ דס"ל דקונמת אינו מפקיע מד"ש והוי דבר שלא בא לעולם, ולא חייל אחר הגרושין ורווחא שמעתתא.

המדיר את אשתו מליהנות לו ש"ע יורה דעה (סס"י רלט) אם תלאן זו בזו וכו' אסור לאכול כל אחד מהם דחיישינן שמא יאכל השניה וכו'. הנה במקור הדין (ספ"ג דשבועות) לא נזכר מדין איסור אכילת א' מהככרות אלא באם אכל אחד בשוגג וחד במזיד לענין חיוב קרבן, אך שורש הדין דאסור לאכול האיסור דחיישינן שמא ישכח ויאכל אידך ככר התנאי ועבר למפרע על האיסור דבתנאי לא מזדהר, מקומו בנדרים (דף טו) ושם לא נזכר תלאן זה בזה רק בקונם עיני בשינה היום אם אישן למחר, ולפ"ז צ"ע לדינא. דלמא בההיא דתלאן זה בזה מותר לאכול א' מהן כיון דהשניה ג"כ אסר עליו בעצמותו ומוזהר עליו, ומוכרחים לומר, כיון דגם שם תנאי עליו אף דיהיה נזהר בו מחמת האיסור, מ"מ לא פלוג רבנן, כיון דגם שם תנאי עליו, או דחיישינן שמא ישאל על השניה ושוב לא יהיה נזהר בתנאי (וזהו דחוק, דהא סתמא קאמר אף באסרן עליו ע"ד רבים דליכא התרה), ומ"מ אף די"ל כן, מ"מ צריך ראייה גדולה לזה מהש"ס.

א) יעויין בסוגיא ר"פ המדיר, דהתוס' והר"ן הקשו לפירש"י דליהנות גם תשמיש בכלל, אלא דלא חייל כיון דמשועבד לה, אמאי לא פריך הש"ס בקוצר, מ"ש מזונות מתשמיש, והמהרש"א תירץ, די"ל דתשמיש הוי שיעבוד דאורייתא, (ונ"ל לבאר אף בפלוגתא דר"מ ור"י במקדש את האשה ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה דסבר ר"מ תנאו בטל, ומבואר בכתובו' (דף נז) דס"ל לר"מ בדאורייתא בטל ובדרבנן תנאו קיים, ור"י פליג דבממון תנאו קיים ומבואר שם דר"י ס"ל בהיפוך דבדאורייתא קיים ובדרבנן עשו חיזוק, הרי דלר"מ ור"י מזונות דאורייתא, ואיך קאמר ר"י בישראל חודש א' יקיים, והא ל"ל כיון דלמ"ד מזונות לאו דאורייתא, שאר וכסו' דקרא מיירי הכל בתשמיש, וכסות היינו באומר אני בבגדי וכמ"ש הר"ן, ומזה אירי ג"כ ההיא דר"מ ור"י, דהא מדאמר ר"י בדבר שבממון, הרי דמיירי במילי דממונא, וצריך לומר דהמהרש"א כתב דבריו לתוס' כתובות (דף מח ע"א) דמ"ד מזונות לאו דאורייתא הוא ראב"י דכסות דקרא מיירי בכסות ממש, והא דאורייתא, ושארה דכתיב היינו לפי שארה תן כסותה, ושאר כסות

ועונה דנקטי ר"מ ור"י, היינו כלישנא דקרא דלא מיירי ממזונות, אלא מתשמיש וכסות, וא"כ שפיר י"ל דסבר ר"מ ור"י מזונות לאו דאורייתא, ועל תשמיש וכסות לא חל הנדר לר"מ דמשועבד לה מדאורייתא, ולמזונות שהוא דרבנן חייל), וזה אינו מספיק לרש"י לשיטתיה דמפרש בשנויי' דהש"ס שהגיע זמנו ול"נ דהוי דרבנן, משמע דסוגיין אזיל למ"ד מזונות דאורייתא.

ב) קושיית תוס' על רש"י דבהגיע זמנו וכו' כיון דחיובא דרבנן חייל הקונם עלה הא בקונם שאני עושה לפיך הוי מע"י דרבנן.

ג) בסוגיא דאמרינן אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא, דמשמע דשינוי' קמא דוקא וכמ"ש הר"ן דדחה להסברא דעד ל' יום עביד שליח שליחותיה, ועדיין קשה באיזה הכרח נדחה הנך שינויי דהגיע זמנה.

ד) והנה בקושיא א' י"ל בב' פנים, הא', מ"ש הר"ן ליישב דלא הו"מ למפרך כך דהו"ל לדחות דמליהנות אין תשמיש בכלל, וזהו דחוק מאד, כיון דמוכיחים כן לס"ד, מנ"ל לרש"י לפרש דלמסקנא אינו כן. ולזה נראה די"ל דגם רש"י ס"ל דיש פנים לכאן ולכאן, אם תשמיש בכלל סתם ליהנות אם לא, אלא דיש הוכחה דלמסקנא גם תשמיש בכלל, והיינו דלכאורה תמוה בסוגיא, דמה דפרכינן וכיון דמשועבד לה וכו' דלמא מיירי בנדרה היא וקיים לה הוא, ואף דזה לק"מ, דהא מדאמר שמואל בסתם נמי מוכח דמיירי בנדר הוא, דאלו בנדרה היא, הא אמרינן מסני סני לה ולא תמתין, גם מלישנא דשמואל שמא ימצא פתח לנדרו משמע דמיירי בנדר הוא, מ"מ היא גופא קשיא לשמואל דאמאי מוקי לריש בנדר הוא ומוכרח לדחוק דמיירי באמר לה צאי מעשה ידיך, ובמספקת לדברים גדולים וכו', אמאי לא מוקי בפשיטות בחד מכסיסא עם סיפא דמתני' כולה בנדרה היא, וקיים הוא, ובאמת מיירי רק במפרש, אבל בסתם לא תמתין דמסני סני לה וכמו סיפא דמתני' דא"ר יום א' יקיים, וכן בקישוט לר"י בעשירות ל' יום, דהיינו בפירשה ל' יום ואלו בסתם לא תמתין לה, ה"נ י"ל ברישא וכולה מתני' כפשטא, ואין כאן דוחק כלל, וזה תמיה עצומה לכאורה.

ולזה הוכיח רש"י שיטתו דע"כ שמואל ס"ל דתשמיש בכלל ליהנות, אלא דאינו חל דמשועבד לה, מש"ה ע"כ מיירי בנדר הוא, דאלו נדרה היא, כיו דאסרה הנאתו עליה חל ג"כ אתשמיש, וכמו אומרת קונם תשמישך עלי.

ה) ואך כ"ז למסקנא דאוקימתא בנדר הוא דחיקא שעי"ז צריכים לאוקמי באומר לה צאי, ובמספקת לד"ג, אבל אלו היה הדין דנדר חל על המשועבד לה, ממילא אוקימתא דנדר הוא רוויחא כמו בנדרה היא, אזדא הוכחה זו, ושפיר י"ל דתשמיש אינו בכלל ליהנות,

ובאמת הו"מ שמואל לאוקמי גם רישא דמתני' בנדרה היא, אלא דמוקי בפשוטו בנדר הוא ולפ"ז ניחא דבלאו מתני' דקונם שאני עושה, לא הו"מ למיפרך ממזונות אתשמיש דהיינו אומרים דנדר מפקיע מידי שיעבוד וגם על תשמיש חל אלא דתשמיש אינו בכלל סתם ליהנות, דהא אוקימתא דנדר הוא ג"כ אוקימתא רויחא, אין ראיה משמואל דתשמיש בכלל ליהנות וכנ"ל, ולזה פריך מקונם שאני עושה, ומשנינן באומר צאי ובמספקת לד"ג, ועתה נתעורר הקושיא ל"ל לשמואל לאוקמי בנדר הוא ובאומר צאי, לוקי בפשטי' בנדרה היא, ע"כ מוכח דתשמיש בכלכל ליהנות ולא מצי מיירי בנדרה היא, ונכון בעזה"י.

ו) ובזה מיושב קושיית תוס' דמאי פרכינן דמשועבד דלמא מיירי בתלינהו בתשמיש, והיינו דלשיטת רש"י לק"מ, דא"א דמיירי בתנאי היינו דהנדר ליהנות הוא בתנאי, ואמר אם תהנה ממני יאסר תשמישך עלי, ממילא א"א לה לשמש דבזה עברה על תנאי, דהא תשמיש בכלל סתם הנאה ונאסרה התשמיש עליו, אך אם נימא כפשטות דברי הר"ן הנ"ל דמה דלא פריך מתשמיש על מזונות, משום דהו"מ לדחות דתשמיש אינו בכלל ליהנות, ממילא נסתר תירוץ זה דלפי אותו הדיחוי דתשמיש אינו בכלל ליהנות, גם מקונם שאני עושה ליכא קושיא, דלמא מיירי באמר אם תהנה אסר תשמישך עלי. אבל לפי דברינו ניחא, והיינו בלא ההיא דקונם חל על שיעבוד ואוקימתא דנדר הוא ברווחא שפיר מצינו לומר דתשמיש אינו בכלל סתם ליהנות, אבל מכח ההיא דקונם אין חל על שיעבוד, ונצטרך לומר דתלינהו בתשמיש דדחיקא קצת, יקשה לשמואל אמאי לא מוקי ביותר בנדרה היא וכמו בבא דסיפא, ומוכח מזה דתשמיש בכלל ליהנות, ממילא א"א לאוקמי בתלה בתשמישך עלי, דהא אם תהנה גם תשמיש בכלל וכנ"ל.

ז) הדרך הב', דהנה הר"ן כתב בישוב הרמב"ם דלא העתיק שנויי דהש"ס בצאי ומספקת לד"ג, והיינו דלענין אלמוה יש לחלק בין שעבודא דבעל לשעבודא דאשה, דאין מהצורך לאלם שעבודה כיון דבע"כ או דיפר או דתכוף אותו ליתן גט עם כתובה, וזה כל בעל יכול לעשות לגרשה וליתן לה כתובה, אלא דפרכת הש"ס מת"ק דמתניתין דקונם שא"ע דלא מצינו דסבר דמדינא קונמות מפקיע מידי שעבוד, אלא דאלמוה וקיימינן כפשטא דס"ל דקונמות מדינא אינו מפקיע מידי שעבוד ומש"ה פריך דלא ליפקע ג"כ שעבודה דאשה, מש"ה מוקי באומר לה צאי, וזהו הכל בכדי לאוקמי מתני' גם כהת"ק אבל לדינא למה דקיי"ל כריב"ן דקונמות מפקיע מידי שיעבוד אלא דאלמוה גם בלא אמר צאי חל הקונם דשעבודה דידה לא אלמוה, עיי"ש.

ואולם עדיין קשה הא הרמב"ם פסק באמר קונם תשמישי עליך לא חל, הרי דגם על שעבודא דאשה לא חל, והלח"מ תירץ דהוא צערא דגופא מדינא אין קונמות מפקיע שיעבודה, ולענ"ד א"א לומר כן, דהר"ן הבין כן בכוונת הרמב"ם, והיינו אף דהר"ן בעצמו בנדרים (דף טו) כתב דפרכת הש"ס שם והא משועבד לה, היינו מכח אלמוה, היינו דהר"ן לנפשיה ס"ל כפשטא דאלמוה גם לשעבודא דאשה אבל מ"מ יסבור כן בשיטת הרמב"ם דבתשמיש דצערא דגופא מדינא אין קונמות מפקיע מידי שיעבוד, דהרמב"ם לשיטתו דלא אלמוה לשעבודה דידה, ופרכת הש"ס בשמעתין רק לת"ק דריב"נ דמ"מ יקשה על התמא דהש"ס בנדרים דפריך והא משועבד לה, הא לפי ההלכה כריב"נ קונמות מפקיע מידי שעבוד, ולומר דג"כ הפרכא מת"ק דריב"נ כמו פרכת הש"ס דשמעתין, זה דחוק מאוד, כיון דלא מייתי התם בנדרים מתני' דקונם שא"ע משמע דפריך גם לפי ההלכה, והוכיח הרמב"ם שיטתו דבצערא דגופא מדינא אין קונמות מפקיע מידי שעבוד. אולם זה קשה אם איתא דיסבור הר"ן כן בשיטת הרמב"ם, דגלוי לפני הר"ן דיש סברא לחלק דצערא דגופא עדיף, א"כ למאי נדחק הר"ן ליישב דברי רש"י דתשמיש בכלל ליהנות, אמאי לא פריך בלא"ה מ"ש מזונות מתשמיש, הא בפשוטו י"ל דתשמיש צערא דגופא הוא דאין קונמות מפקיע משא"כ מזונות, והוצרך להקשות ממעשה ידיה על מזונות, וכיון דהרמב"ם ס"ל הכי לקושטא דמלתא לחלק בזה פשיטא דעכ"פ מצינו לומר כן בדרך ס"ד דהומ"ל כן. ע"כ דלא ס"ל להר"ן כלל לחילוק זה וליתא לדברי הלח"מ. ולזה נראה עיקר כתירוצו דהמ"ל דדוקא במזונות אמרינן דשייך רק לגבי דידה לא אלמוה לשיעבודא אבל תשמיש כיון דשייך ג"כ לגבי בעל אלמוה שאין נדרה חל, ה"נ אם הוא הדיר אותה לא חל ואלמוה רבנן בזה לשיעבודה דידה כמו שיעבודא דידיה, ובזה שפיר הקשה הר"ן לרש"י דלפרוך בקוצר מ"ש מזונות מתשמיש, ואי דתשמיש שאני דשייך גם כן גבי דידיה משום הכי אלמוה גם כן לשיעבוד דידה, אבל במזונות לא אלמוה לדידה, דיש חילוק בין דידיה לדידה, דא"כ גם מקונם שא"ע לא פריך.

ולומר גם לרש"י כמו להרמב"ם דפריך מת"ק דריב"נ דס"ל מדינא אין קונמות מפקיע ואין חילוק בין דידיה לדידה, זה אינו, דהא מה דאמרינן דת"ק דריב"נ ס"ל דמדינא אין קונמות מפקיע, היינו כיון דמצינו דסבר דקונם לא חל על מעשה ידיה קיימינן כפשטא דמדינא הכי הוא, ולא דחקינן דהוא מטעם אלמוה רק לריב"נ דמוכח כן, וא"כ עדיין יקשה. דהא מצינו גם במתני' דהכא דנדר לא חל אתשמיש קיימינן ג"כ כפשטא דמדינא אינו מפקיע, ויקשה מ"ש מזונות, והיכן מצינו יותר במתני' דקונם שא"ע דהוא מדינא

ממה דמצינו במתני' דהכא דקונם אינו חל על תשמיש, מש"ה הקושיא חזקה על רש"י אבל בכוונת הרמב"ם למד הר"ן כן.

ח) ואדאתן להכא נראה דיש לתרץ קושיית תוס' והר"ן על רש"י בהא דלא פריך מתשמיש אמזונות, והיינו דבאמת דברי הר"ן בישוב דברי הרמב"ם דפריך מת"ק דריב"נ דלא מצינו דסובר דקונם מפקיע מידי שיעבוד מדינא, זהו דחוק מאד, דמה בכך דלא מצינו כן, הא מ"מ כיון דמצינו דריב"נ ס"ל הכי מה"ת להמציא פלוגתא חדשה. ולזה היה נראה ברווחא, למ"ש הר"ן נדרים, הא דת"ק לא חיישא לשמא יגרשנה היינו דס"ל דאחר הגירושין ג"כ לא חל הנדר דהוי דבר שלא בא לעולם דאין בידה לגרשה, וריב"נ ס"ל כיון דמדינא קונמות מפקיע מידי שיעבוד וחל מיד אלא דאלמוה, מש"ה למקרי דבר שלא בא לעולם עיי"ש, והיינו בפשטא דמלתא פליגי בזה דת"ק ס"ל אף דמדינא חייל מיד מ"מ לבתר דאלמוה ולא חל מיד מקרי דבר שלב"ל וריב"נ ס"ל כיון דמדינא חל מיד לא מקרי דבר שלב"ל.

ומעתה י"ל בשיטת הרמב"ם דסוגיין ס"ל לסברא פשוטה וברורה דמה דחל מדינא מיד לא מקרי דבר שלב"ל, וא"כ מדלא חייש הת"ק לשמא יגרשנה, ע"כ בהא פליגי, דת"ק סבר דמדינא אין קונמות מפקיע, מש"ה מקרי דבר שלב"ל, וריב"נ ס"ל דקונמות מפקיע ומדינא חייל מיד, מש"ה לא הוי דבר שלב"ל, וא"כ שפיר פריך הש"ס מת"ק דמוכח דס"ל דקונמות מדינא אינו מפקיע מידי שיעבוד. וזהו נכון מאד, עד שלדעתי העניה תמוה על הר"ן שנטה מדרך זה, ולפ"ז שפיר נתקיים דברינו הנ"ל בישוב דברי רש"י דס"ל ג"כ כהרמב"ם, וכפי דברי המ"ל הנ"ל, ולא הו"מ למפרך מתשמיש אמזונות די"ל דקונמות מפקיע מידי שיעבוד, אלא דאלמוה, ובדידה לא אלמוה רק בתשמיש דשייך גם בדידיה מש"ה אלמוה גם בדידה, לזה פריך רק ממתני' דקונם שא"ע דמוכרח דסבר מדינא אין קונמות מפקיע מדלא חש לשמא יגרשנה, וממילא אין חילוק בין דידיה לדידה, ודוק.

ט) והנה בקושיא הב' על רש"י בההיא דהגיע זמנה ולא נשאת, נלענ"ד די"ל לעיקר סברא דאלמוה, היינו דבשיעבוד דאורייתא מדינא לא מפקיע והא דאמר רבא הקדש חמץ ושחרור מפקיע מידי שיעבוד י"ל דסבר רבא שעבודא לאו דאורייתא, והיינו דאף דפשטא דמחויב הוא מדאורייתא לשלם, מ"מ החפץ שהקדיש אין השיעבוד עלה מדאורייתא, ואף דתוס' גיטין (דף נ' ע"א) כתבו דרבא ס"ל שיעבודא דאורייתא, מ"מ במטלטלין שיעבודא לאו דאורייתא, והקדש דהיינו קדושת הגוף, דהיינו הקדיש שור למזבח והיה משועבד לב"ח במטלטלין אג"ק כמ"ש תוס' ערכין (דף כז ע"ב), וזה רק דרבנן וכמ"ש בתוס' בב"ק (דף יב) דקנין מטלטלי אג"ק הוא רק מדרבנן.

[ובדברי תוס' שם אמרתי בהא דפירשו בכוונת רש"י דשיעבד לו השור אג"ק, דזהו דחוק, דא"כ למאי צריך רש"י לפרש דעשאו אפותקי ולזה היה נראה בפשוטו דההקדש הוי כמתנה דבלא אפותקי גם מההקדש דמים לא יכול לגבות כמי דא"י לגבות ממטלטלי דמתנה להדיוט לזה פירש"י דמיירי באפותקי והיינו כמ"ש תוס' בב"ק (דף קט ע"א) דעשו אפותקי ומכרו אין בע"ח גובה ממנו, דוקא מכרו אבל ממתנה גובה, עיי"ש, מש"כ גם מההקדש דמים יכול לגבות, ואשמועינן רבא דמקדושת הגוף א"י לגבות דקה"ג מפקיע. אב"ה אעתיק מ"ש אאמ"ו ני' בחידושיו לב"ק שם במ"ש תוס' והרא"ש דקנין אגב לאו דאורייתא], (הג"ה כבר נדפסו הדברים בחי' ב"ק שם ולכן לא העתקנום פה).

מש"ה קונמות מפקיע מידי שיעבוד מדינא, אלא דאלמוה כאלו הוי השעבוד דאורייתא, וכן שחרור למה דקיי"ל עבדא כמטלטלי דמי, הוי רק שעבוד דרבנן, [ואף דתוס' בב"ק (דף יב ד"ה אנא) כתבו דבדאורייתא עבדים כמקרקעי והא דאר"נ אין גובים מעבדים. היינו דסבר שעבודא לאו דאורייתא ובדרבנן עבדי כמטלטלי. א"כ רבא דס"ל שעבודא דאורייתא לדברי תוס' גיטין הנ"ל א"כ עבדי כמקרקעי. מ"מ י"ל כמ"ש הרשב"ם ב"ב (דף קכח ד"ה ור"נ) וכן בתוס' יבמות (דף צט ד"ה מני) דהטעם דאין בע"ח סומך דעתו עליהם דמתים ובורחים, [אב"ה מה שתמה אאמ"ו נ"י על התוס' ב"ק הנ"ל תמצא בס' דרוש וחדוש שם]. מש"ה מדינא מפקיע מידי שעבוד, אלמוה לדונו כשעבוד דאורייתא, אבל אם היה הדין דאף בשעבוד דאורייתא קונמות מפקיע ל"ש לומר אלמוה. דא"א לאלם יותר משעבוד דאורייתא.

ולפ"ז מיושב היטב, די"ל דלענין אלמוה אין לדמות שעבודא דידה לדידיה, ומה דפרכינן מקונם שא"ע היינו כיון דאלמוה לשעבודא דידיה מוכח דקונמות מדינא אין מפקיע מידי שעבוד דאורייתא, א"כ מזונות דהוא דאורייתא (והיינו דיש לומר דרש"י ס"ל כהפוסקים דאף ראב"י דמפרש שארה כסותה לפי שארה תן כסותה, כיון דכסות דאורייתא מכ"ש מזונות, אלא דהמ"ד מזונות לא"ד ס"ל דמיירי הכל מעונה לחוד, וכסותה היינו לומר אני בבגדי והיא בבגדה וכמ"ש הר"ן, א"כ מפלוגתא דר"מ ור"י בהמקדש ע"מ שאין לך עלי שאר כסות דמיירי מדברים שבממון ופליגי אם בממון בדאורייתא תנאו בטל או לא, ממילא מוכח דס"ל לר"מ ור"י מזונות דאורייתא, וא"כ כיון דסתם מתני' ר"מ וגם ר"י דאמר בישראל חודש אחד יקיים והוא דסבר מזונות דאורייתא) שפיר פרכינן וכיון דמשועבד לה דהא מוכח מההיא דקונם שא"ע דבשעבוד מדאורייתא מדינא אין קונמות מפקיע. ואף אי סברי שעבודא לא"ד, ומ"מ הא מליהנות לו מיירי שאסר נכסיו אלא שאסר הנאתו עלי', דהא מהאי טעמ' ס"ל לרש"י דתשמיש בכלל, וכן מוכח מפרכת

הש"ס ופרנס לאו שליחותי' עביד, ואלו באסר נכסיו מה בכך דשליחותיה קעביד, הא אף בקנה הבעל נכסי דהמפרנס מותר לזונה מהם דהא אין אדם אוסר דבר שלב"ל על חבירו, א"ו מליהנות לא מיירי דאסר נכסיו, וכיון דהוא משועבד מדאורייתא לשלם לא יהיה קונמות מפקיע מידי שעבוד, ועלה משנינן דהגיע זמן ולא נשאת והוי דרבנן ומדינא מפקיע מידי שעבוד, אלא דבקונם שא"ע אלמוה ולענין אלמוה יש חילוק בין שעבוד דידה לדידיה.

י) אולם באמת בפרט הזה דבשעבוד דאורייתא מדינא אין קונמות מפקיע מידי שעבוד יש לי אריכות דברים לבנות ולסתור ואין כאן מקום לקבל אריך, ולזה נראה ליישב קושיית תוס' באופן אחר. דהנה על קושיית הר"ן בסוגיא דאין מדמין שעבוד דידה לדידיה. הא בנדר הוא אי דיתיר נדרו או דיוציא ויתן כתובה א"צ לאלם כחה דבלא"ה יכול לגרשה וליתן כתובתה. נלענ"ד דהא לכאורה קשה למאי צריך למפרך מההיא דקונם שא"ע ולא פריך מיניה וביה איך יוציא ויתן כתובה איך יכולה לגבות כתובה. הא אסר עלה הנאתו, ומוכח כיון דמשועבד לה לא חל הנדר. וא"כ מ"ש מזונות מכתובה. ודוחק לומר שהדירה מליהנות לו כ"ז שהיא תחתיו. ויעויין בר"ן דהקשה באוקימתא דנדרה היא וקיים לה איהו דמה תרויח בגט. והוצרך לדחוק, דמ"מ אומרת איני רוצה בגברא דמקיים נדרי, ועי"ז הוצרך לדחוק במה דקתני בברייתא גבי נדרה בנזיר ואם אמר א"א באשה נדרנית יוציא ויתן כתובה דמאי אריא דהוא טען כך. הא אף אם איהו שתק היא יכולה לכופו שיוציא ויתן כתובה. דבאמת לאו דוקא הוא וזה בודאי דחיקא טובא. ואמאי לא תירץ כתירוץ תוס' דמיירי בנדרה כ"ז שהיא תחתיו. ומרויחה שפיר בגט. וממילא הברייתא דנזיר כפשטא דהיא אינה יכולה לכופו ליתן גט וכתובה, דמה תרויח בגט. ואי דבלא"ה צריכים לדחוק בברייתא דנזיר דלאו דוקא. דהא למסקנא אמרינן דמסני סני לה אף אם לא תרויח בגירושין. מ"מ יוציא ויתן כתובה דמסני סני לה. [ומ"ש הדרישה דרק בתלאה בתשמיש אמרי' מסני סני אבל לא בנדרים אחרים והט"ז חולק, במחכ"ת הא הר"ן כתב להדיא בסוגיין דבין בתלאה בתשמיש בין במזונות אמרינן מסני סני לה] לענ"ד אינו די"ל דעיקר סברא דמסני לא הוי משום דאינו מיפר לה דבר שקשה לה לסבול מוכח דסני לה, וההפרש רק דבעשירות ל' יום דאינו קשה לה לסבול לא חש להפר, וליכא הוכחה דמסני לה, אבל בסתם דקשה לה לסבול מדלא חשש בתקנתא להפר מוכח דסני לה. אלא די"ל כך דעיקר מסני היינו אם בסופו אם לא תמצא פתח לנדרה יהיה הדין דתכוף אותו שיוציא ויתן כתובה, א"כ מדלא חש לזה שיצטרך להוציאה והיה לו להפר מוכח דסני לה, מש"ה בסתם לא אמרינן דתמתין כיון דעכ"פ ידוע לו דאם לא תמצא פתח יוציא

ויתן כתובה, והיה לו להפר מוכח דסני לה. וא"כ י"ל דגם למסקנא מיירי הכל בנדרה לזמן שהיא תחתיו. דבזה כיון דיהיה הדין דיוציא ויתן כתובה. מש"ה מוכח דמסני לה. אבל בלא אמרה תחתיו כיון דיהיה בידו לומר מה תרויח בגט. ולא יהיה הדין דיוציא ויתן כתובה. מש"ה לא חש להפר ואין ראיה דמסני לה. וא"כ יהיה הברייתא דנדרה בנזיר כפשטא. כיון דלא אמרה תחתיו, ומדינא לא יוציא ליכא הוכחה דמסני לה.

ומדהוכרח הר"ן להמציא סברת דא"א בגברא דמקיים נדרי ולדחוק בברייתא דנזיר מוכח דיותר דחיקא לומר דמיירי בנדרה לזמן שהיא תחתיו. וא"כ יקשה כנ"ל דלפרוך הש"ס מיניה וביה מ"ש כתובה ממזונות. וצ"ל דיש לפרש דיוציא ויתן כתובה היינו כמ"ש הרא"ש לעיל פרק אע"פ על הקושיא דכל בע"ח יאמר קונם דילוה מאחר ויגבה מדר"נ וא"כ אף דתוס' לא ס"ל כן. דלאו בכל פעם ימצא כן, ומש"ה ס"ל דאלמוה ג"כ לשיעבודא דבע"ח. אבל מ"מ המציאות אמת. וא"ת לא הו"מ למיפרך מכתובה. די"ל דיתן כתובה היינו ע"י שתלוה מאחר ויגבה מדר"נ. אבל לפי האמת דאלמוה מתני' כפשטא דגובית כתובתה מיניה מכח דאלמוה.

יא) ולפ"ז יש לקיים פירש"י דשינוי' שהגיע זמן ולא נשאת משום דהוי דרבנן, ואעפ"כ י"ל דסוגיי' כמ"ד מזונות דרבנן והיינו די"ל דמה דפרכינן וכיון דמשעבדא. אף די"ל דלא אלמוה לשעבודא דידה, כיון דממילא ביד כל בעל להוציא וליתן כתובה, הא מ"מ כיון דמקונם שא"ע לפיך מוכח דאלמוה. ממילא אלמוה ג"כ לשעבוד דבע"ח. וממילא סופו כשיגרשנה יחול תקנת חז"ל לאלם שעבודא ולגבות כתובה ממנו. א"כ כיון דבאשה זו ממילא סופו לבא לתקנת חז"ל לאלם שעבודא, הפוכי מטרתא למ"ל מה"ת נימא דיוציא ויתן כתובה ע"י הפקעת נדר, ולגבי שעבוד כתובתה טוב יותר להפקיע מיד הנדר לגבי מזונות ותשב תחתיו ונכון בעזה"י.

יב) ואולם הא י"ל דניחא יותר דיוציא ויתן כתובה לא מיבעי לפי הצד שצדדנו לעיל דבשעבוד דאורייתא מדינא אין קונמות מפקיע, וצ"ל לבא לאלמוה. אלא אפילו אם גם בדאורייתא מדינא מפקיע, מ"מ ניחא יותר לאלם שעבוד דאורייתא ממה דנאלם שעבוד דרבנן, וע"כ עדיין ליכא קושיא מההיא דקונם שאני עושה דלמא מזונות דרבנן, והיינו לפי מ"ש תחלת דברינו בכונת מהרש"א ולשיטת תוס' דראב"י סבר דשארה כסותה היינו הכל כסות ולפום שארה תן כסותה. י"ל דמזונות דרבנן, ופלוגתא דר"מ ור"י במקדש ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה, היינו במה דמיירי קרא עונה וכסות ממש, ולא איירי במזונות ולא אלמוה לשעבודא דידה, כיון דכל בעל יכול להוציא וליתן כתובה ואי דהא סוף סוף נפקיע שעבודה לכתובה, מ"מ ניחא יותר לאלם שעבוד דאורייתא.

אמנם זה לק"מ, דהא מסקינן בכתובות (דף נו ע"א) דר"י סבר כתובה דרבנן, וא"כ תיקשי על ר"י דאמר חודש א' יקיים, כיון דסופו לבא לאלמוה לשעבוד כתובה דרבנן נאלם למזונות דרבנן.

והנה בכתובות ספ"ט מבואר דהוא איבעיא דלא איפשטא אם ארוסה אית לה כתובה או לא, וכל הנך דקתני דיש לה כתובה מיירי בכתב לה, ולפ"ז י"ל דהכי משני בהגיע זמן ולא נשאת, וממילא לית לה כתובה מתקנת חז"ל רק דמיירי בכתב לה, וכיון דמשעבד נפשו מה דלא חייבוהו חכמים הוי כמתנה בעלמא וכמחייב עצמו מה שאינו חייב, והך כתובה ודאי דאורייתא כמ"ש הראשונים בסוגיא דחרשת ושוטה אין לה טענת בתולים בכתובות (דף לו ע"א) מש"ה חל הנדר על מזונות דלא אלמוה לשעבודא דידה וכנ"ל, ומה דממילא יהיה הדין דאלמוה לכתובה, מ"מ יהי' זה לשעבוד דאורייתא אבל למזונות דרבנן לא אלמוה, ודו"ק.

יג) ולפ"ז דכל הנך תירוצי קאי להצד דארוסה לית לה כתובה כיון דאנן קיי"ל דארוסה יש לה כתובה כמו שכתבו התוספות (דף מד ע"א) דאפשיטא מדברי האמוראים שם, ממילא אזדא להך תירוצא, משום הכי אמר ופסק בהכרעה מחוורתא כדשנינן מעיקרא, וק"ל. ולפ"ז יש ליישב בהא דאמרינן בסוגיא ואם איתא להא דאר"ה א"ר יכולה אשה וכו' ולכאורה קשה, אמאי תליא באם איתא, אף בליתא לרב מ"מ יקשה לרב מתני' (אאב"ה ובמהר"מ שי"ף כתב ליישב עיי"ש) ולכאורה היה נראה די"ל דהא דפרכינן מקונם, היינו לאוקימתא דלעיל דמיירי באומרת יקדשו ידי, דבזה הגוף שלה ומקרי רק משועבד לבעל למע"י, אבל אילו מוקמינן בפשטא דאסרה מע"י לא היה ראיה דנדר לא חל על שעבוד דשאני התם דמע"י עצמם הם דבעל ותיכף כשבאו לעולם וראוי לחול עליהם הקונה זכה בהם הבעל וגוף מע"י בעצמם הם שלו, והוי כמו פירות חבירו ממש. והנה מה דמסקינן לעיל דמיירי ביקדשו ידי היינו מכח רומיא שמואל אדשמואל, דס"ל כריה"ס דאין אדם מקנה דבר שלב"ל ופסק כריב"נ דיפר, וא"כ לרב ליכא קושיא די"ל דלא מוקי ביקדשו ידי, ובפרט דרב ס"ל להלכה דאדם מקדיש דבר שלב"ל כדאיתא ביבמות (דף צב) לזה פריך אם איתא דשמואל סבר כרב בהא דיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה.

אמנם למ"ש תוס' קידושין (דף סב ע"א) דלמסקנא דאמרינן קונמות מפקיע א"צ לאוקמי ביקדשו ידי עיי"ש, וע"כ דגם מע"י עצמן מקרי רק שעבוד, וא"כ נסתר זה. ולפי הנ"ל י"ל בדרך זה, דהרי לפמ"ש דפרכת הש"ס רק לר' יהודה דסבר כתובה דרבנן, והנה היסוד הזה דמוקי בכתובות (דף נו) דר"י סבר כתובה דרבנן, יעויין בתוס' בב"מ (דף נז ע"ב ד"ה אלא וכו') דלרב דמחלק בין ידע דמחיל ללא ידע ליתא לפרכת הש"ס דכתובות ברומיא דר"י

אדר"י, דדוקא שאר כסות דידע דמחל תנאו קיים, אבל בכתובה לא ידעה דמחלה דאולי תמות קודם, וא"כ לשנויי דש"ס דר"י סבר כתובה דרבנן, וא"כ לרב לשיטתיה ממילא ליתא לפרכת הש"ס, ופרכינן רק לשמואל דאליביה מוכח דר"י סבר כתובה דרבנן אם איתא דיסבור כרב דיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה וק"ל.

יד) והנה ברש"י בסוגיין דפרכת הש"ס ותתקשט ותיאסר אמאי יוציא לאלתר לכאורה קשה, דנראה דס"ל לרש"י לפרש דפרכת הש"ס לרבנן דמתני' הנ"ל דבקישוט אמאי יוציא לאלתר, דאף די"ל דרבנן לא מיירי בתלינהו (ויעויין בהר"ן דנראה דבאמת ס"ל הכי במ"ש דליכא למימר דדוקא ר"י סבר מסני סני, הרי דס"ל דפרכת הש"ס רק על ר"י, אבל לת"ק י"ל דלא מיירי בתלינהו) ואמאי לא נקט רש"י בפשוטו דפרכת הש"ס על ר' יוסי דבעשירות ל' יום, דבסוף ל' יום תתקשט ותאסור שבת א'.

ובפשוטו י"ל דעל ר"י ליכא קושיא די"ל דתלינהו בתשמיש במעכשיו ונהיה מוכרחים לומר דפרכת הש"ס רק למ"ד בתנאי לא מזדהר דלדידיה א"א לאוקמי במעכשיו, דא"כ דגם שלשים יום א"א להמתין דהא אסורה בתשמיש מיד דשמא לא תזהר בתנאי ותתקשט עצמה, והו"ל להש"ס לומר הניחא למ"ד בתנאי מזדהר אע"כ דהפרכא לרבנן, וס"ל להש"ס כיון דר"י מיירי בתלינהו גם רבנן מיירי בהכי.

טו) אמנם לכאורה זה אינו, דהרי לכאורה קשה מאי פרכינן ולא תתקשט ולא תיאסר הא י"ל דמיירי דאיהי אסרה עלי' תשמיש לחוד והוא היפר בתנאי אם לא תתקשט ועד שלשים יום היינו שהיפר בתנאי אם לא תתקשט תוך ל' וקיים דתהיה באמת בזמן הנ"ל בלא קישוט ונתקיים ההפרה, אבל בהיפר בתנאי דקישוט יותר מל' יום דא"צ לסבול כ"כ בלא קישוט ובטלה ההפרה, וצ"ל דפרכת הש"ס למ"ד בתנאי לא מזדהר, דהא ודאי א"א לומר לגבי הפרה דהיפר בתנאי שאם תתקשט תבטל ההפרה מאז ואילך, דאיך שייך לחלק דהפרה יחול רק לזמן, וע"כ דאמר אם תתקשט תבטל ההפרה למפרע וא"כ אסורה בתשמיש מיד דבתנאי לא מזדהרה ושמא תתקשט ובטלה ההפרה ועבדה איסור למפרע. וכיון שכן דממילא מוכרחים דהך פרכת הש"ס ולא תתקשט ולא תיאסר אזלא למ"ד בתנאי לא מזדהר אף דלא אמר הניחא א"כ פשיטא דיש לפרש ג"כ אידך פרכא ותתקשט ותיאסר דהפרכא על ר' יוסי ולמ"ד בתנאי לא מזדהר.

והנלע"ד דהמעיין בסוגיא דנדרים ר"פ ואלו נדרים ובהר"ן שם יראה דתמצית הדבר דחכם אינו יכול להתיר עד שיחול הנדר והבעל יכול להפר מקודם ודוקא בתלוי בזמן, אבל בתלאה במעשה א"י להפר עד שתעשה המעשה ויחול הנדר. זולת אם תלתה במעשה שבינו לבינה כגון דאמרה אם ארחץ היום יאסר עלי הנאת רחיצה לעולם או אם אעשה

ע"פ אבא יאסר עלי רחיצה דמסתמא תעשה כן ובודאי יחול הנדר יכול להפר מיד, [והש"ך יו"ד סימן רל"ד ס"ק מ"ה חולק על הר"ן דדוקא בתלתה בדבר שבינו לבינה, וההיא דאיני עושה ע"פ אבא, היינו משום דג"ז מקרי בינו לבינה, ולענ"ד דברי הר"ן מפורשים בסוגיא דידן במה דפרכינן ולא תתקשט ולא תיאסר ומשנינן דקרי לה מנוולת, הרי אף דקיימא השתא דלר' יוסי קישוט לא הוי בינו לבינה, מ"ה כיון דמסתמא תעשה כן ותתקשט דלא ליקרי לה מנוולת יכול להפר מיד] ויעויין בדברי הר"ן בתשובה (סי' נא) שכתב דבאמר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר אין החכם יכול להתיר עד אחר שישן למחר, אף דע"י שינה דמחר יהיה אגלאי דהיום אסורה בשינה, מ"מ כיון דעדיין לא הוברר האיסור מקרי לא חל הנדר [וכ"כ המהרש"א רפ"ג דמ"ק ד"ה והמנודה, עיי"ש].

ונלענ"ד ראיה לזה, דלכאורה קשה בסוגיא דמאי פריך לא תתקשט ולא תיאסר, דלמא מיירי באמרה יאסר תשמישך עלי במעכשיו וכיון דהב"ד מוחים לו מיד לשמש דקיי"ל דבתנאי לא מזדהר והוי בינו לבינה, ואי דמה מהני בעשירות ל' יום הא אסורה לשמש מיד י"ל דהבעל יטעון הא יש בידך למצוא היתר לתשמיש דתיאסר עליך הקישוט שלשים יום בלא תנאי, וכיון דהקישוט יהיה ג"כ איסור בעצמותו מזדהרא ותהיה מותרת בתשמיש ושלא להתקשט שלשים יום, וכמו כן קשה בפרכת הש"ס ותתקשט ותיאסר שבת אחת, ונהי דבזה י"ל דפרכת הש"ס קאי על ת"ק דאמאי יוציא מיד, מ"מ קשה על פרכת הש"ס ולא תתקשט ולא תיאסר וכנ"ל. אע"כ כשיטת הר"ן. וא"כ א"א לאוקמי בהכי דלמאי תמתין שיעור הקצבה דשמא תמצא פתח לנדרה הא החכם א"י להתיר נדר זה דכל כמה דלא תתקשט לא חל האיסור ולא הוברר איסור דתשמיש ולקשט קודם ההתרה א"א דמיד עוברת על התשמיש למפרע ואינה רשאה לעשות מעשה באיסור, ואף דאחר התרת החכם יהא הנדר נעקר למפרע, מ"מ א"א לעבור עתה בסמך שיתיר לה החכם אח"כ [עיין בשער המלך פ"ו מהלכות שבועות ד"ה שוב מצאתי בשיטה מקובצת], ומדברי תוס' שכתבו בפרכת הש"ס וכיון דמשועבד לה לתרץ דלא מצי לאוקמי בתלינהו בתשמיש אם תיהני ממני יאסור תשמישך עלי במעכשיו, דהא אסורה מיד דבתנאי לא מזדהר, אף למ"ד בתנאי מזדהר כיון דהיא אינה עושה איסור למפרע לא מזדהרא ולא נקטו בפשוטו דא"א בהתרת חכם אין ראיה דחולקים על הר"ן הנ"ל דהא התם יכולה ליהנות ואח"כ להתיר ע"י חכם דבמה שנהנית היא לא עברה כלום אלא דנאסר הוא בתשמיש למפרע.

טז) ובזה מיושב מה דקשה לכאורה על תירוצא דהתוס' הנ"ל דעדיין י"ל דמיירי בתלינהו בתשמיש, והיינו דאמר אם תהני יאסר תשמישך עלי ועליך במעכשיו דלכאורה בזה

חל האיסור תשמישו עליה, דהא בעוד שתשמישה אסור עליו ל"ש לומר דמשועבד לה, דהא אנן לא שבקינן ליה לשמש מחמת איסורא דידיה, ובפרט כיון דמדינא קונמות מפקיע מידי שיעבוד, אלא דאלמוה, ובכה"ג כיון דבלא"ה א"א להתיר לשמש עצמה משום איסורא דידיה לאיזה צורך יאלמו שיעבוד דידה ובזה שפיר מותרת לשמש עתה ול"ש דבתנאי לא מזדהר דהא תזהר משום איסורא דידה. ולפי הנ"ל דבכה"ג לא יהיה אפשר בהתרת חכם דקודם שתהנה לא הוברר איסור התשמיש וליהנות ולהתיר אח"כ ג"כ א"א, דאינה רשאה ליהנות, דבאותו מעשה האיסור בידה בשימושה למפרע ודוק.

יז) אמנם באמת זה אינו, דלכאורה קשה בסוגיין מאי פרכינן ותתקשט ותיאסר שבת אחת הא י"ל דמיירי באם אתקשט תחתיך יאסר תשמיש כל העולם עלי, ובזה טוענת לרבנן מיד ולר' יוסי אחר שיכלה זמן הל' יום שאין רוצית להיות בלא קישוט תוציאנו בגט ויהיה בידה לקשט, אבל אם אמתין שבת א' ואתקשט בשבת זו שמא לא אמצא פתח לנדרי, ומה בצע לי בגירושין אח"כ דמ"מ אני אסורה לכל העולם, ולא שייך בזה המתנת שבת א' דדוקא אם לא נגרעה כחה בזה בין אם מגרשה מיד או אחר שבת א', בזה תמתין דשמא תמצא פתח, ואם לא יגרשנה אז ולא נגרעה כחה, אבל בגווני הנ"ל דאם אינו מגרשה מיד ומתקשטת ונאסרה בתשמיש לכל העולם לא מהני לה הגירושין, וזהו קושיא עצומה לכאורה.

יח) והנראה ע"פ מה דהקשו תוס' נדרים במתני' נטולה אני מן היהודים דיפר חלקו ותהא נטולה מן היהודים, לר"ה דאמר דכולי פרקי ר' יוסי והא בשעת הנדר אסורה לכל העולם משום א"א ולא חל הנדר דאין איסור חל על איסור ומטעם כולל דמגו דנאסר בתשמיש דבעלה עליה נאסר גם תשמיש כל העולם עליה, הא ר"י לית ליה איסור כולל פ"ג דיבמות [ואף דבכל מקום דאמרינן אין איסור חל על איסור דמתלא תלי וקאי דאחרי שפקע האיסור הראשון חל השני, מכל מקום בנדר ושבועה בעי' שיחול מיד בשעה שמוציא מפיו כמו שכתב הש"ך (סי' רל"ח סכ"ו) והארכתי בזה בגליון יו"ד שם] .

יט) ובתוי"ט שם הקשה על קושיית תוס' דהוי מוסיף כיון דהיא נאסרה על הבעל נאסרה לכל העולם. אבל באמת בפשוטו לק"מ דהא ע"כ לא מיירי באסרה תשמיש על היהודים, דא"כ אמאי יפר חלקו הא משעבדא ליה, דע"כ אסרה תשמיש יהודים עליה, וא"כ הוי רק כולל ולא מוסיף [ומצאתי אח"ז שכ"כ בשעה"מ].

כ) ונלע"ד לקיים דברי התויו"ט, דלכאורה קשה לי בסוגיא דנדרים (דף פב ע"א) ואם איתא דהוי עינוי נפש אמאי תהא נטולה מן היהודים, ולכאורה תמוה הא חזינן למשנה ראשונה דיכולה לכופו וליתן כתובה וע"כ משום דאמרינן מדאסרה עליה תשמיש כל

העולם בודאי תשמיש קשה לה, וכיון דקשה לה ממילא מניעת תשמיש לא מקרי עינוי נפש, ואף דהתיו"ט כתב דלמשנה אחרונה דאמרי' עיניה נתנה באחר ואין תשמיש קשה לה מקרי עינוי נפש. אבל לדעתי אין זה מספיק דנהי דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר ואין התשמיש קשה לה, היינו לענין הנוגע לבעלה שא"י לכופו ולהוציאה, אבל גבי דידה איך נתיר אותה לאחרים על ידי הפרה דבעל, הא כפי דבריה דתשמיש קשה לה לא הוי עינוי נפש ולא מהני ההפרה, והרי בטמאה אני לך אסורה בתרומה דלגבי עצמה נאמנת, ומאן דמתיר, היינו שלא יצא לעז על בניה ולאחר מיתה וגירושין מודה דאסורה בתרומה, ה"נ לענין נטולה אני מן היהודים.

ולגודל התמיה בהכרח לדחוק, דמ"מ כיון דהיא לא אמרה בהדיא בשעת הנדר דתשמיש קשה לה, א"כ אם לאחר שמת בעלה או שגרשה ורצונה להנשא לבעל ע"י ההפרה ואומרת דלא אמרה נטולה אני משום דתשמיש קשה לה, אלא מאיזה סיבה אחרת תהי' נאמנת, ולא מקרי שויה אנפשה חד"א (ויש לה ג"כ מגו דבידה לשאול אצל חכם, עיין ערכין (דף כג ע"א) ובתוס' שם) וכיון שכן שפיר י"ל דאסרה תשמישה על העולם, ומ"מ צריך להפר חלקו, דבלא הפרה א"א להתירה לו ולומר דלא חל הנדר דמשעבדא ליה דדלמא באמת הדין עמה דתשמיש קשה לה, ואינה מחוייבת לדור עמו ולא משעבדא ליה לתשמיש וחייל נדרה דנהי דכייפינן אותה להיותה תחתיו מחשש עיניה נתנה באחר, אבל לא נתיר לו ספק איסור נדר מש"ה פסקינן ליה דיפר חלקו דבודאי נסתלק האיסור, דאף אם תשמיש קשה לה מ"מ מקרי בינו לבינה ואין עוד חשש איסור.

ולפ"ז מיושב שפיר קושיית תוס' די"ל דמיירי באמרה תשמישה על היהודים דהנדר חל על האחרים מדין מוסיף, דאף שכתבנו דאחר הגירושין כשבאה להנשא טוענת דלא היה תשמיש קשה לה, א"כ ממילא לדבריה לא חל הנדר, כיון דלא חל על הבעל דמשעבדא ליה וליכא איסור מוסיף ואין איסור חל על איסור, מ"מ כיון דמדינא קונמות מפקיע מידי שיעבוד אלא מטעם אלמוה, ולגבי אחרים אוקמי אדינא וחל אבעי והוי מוסיף, וכמ"ש הר"ן בסוגיא דהמקדיש מעשה ידי אשתו דחל לאחר הגירושין ולא מקרי דבר שלא בא לעולם כיון דמדינא חייל מיד, אלא דאלמוה ולענין אחר גירושין אוקמי אדינא ה"נ לגבי אחרים אוקמי אדינא דחייל מטעם מוסיף, גם י"ל כיון דחייל על בעלה לאסרה עליו אחר הגירושין כמו בא"ע לפיך דחייל אחר הגירושין, ממילא הוי מוסיף וחייל ג"כ על אחרים, ואף דדברי תוי"ט לא נתיישבו בזה דהוא לא אזיל ביסוד זה כמש"ל בשמו דס"ל דדנין אותו לאחר מ"א דודאי אין התשמיש קשה לה, מ"מ הדברי' בעצמותן נכונים.

כא) ולפ"ז מיושב קושייתנו הנ"ל דאף אי מיירי באמרה אם אתקשט תחתיך יאסר עלי תשמיש של כל העולם תוכל להמתין שבת א' ואם לא תמצא פתח לנדרה ויגרשה תהיה מותרת להנשא לר' יוסי לשיטתיה דלית ליה כלל דהא א"א לומר דאמרה אם אתקשט יאסר תשמישי על העולם דלא חל כלל על בעלה דמשעבדא ליה (ואף למ"ש תוס' נדרים (דף יד) ד"ה נהנית, דהבעל יכול לאסור תשמישו עליה בתנאי אם תעשה כך וכך כיון דאפשר דלא תעשה, היינו בתולה התנאי בה דיכולה להחזיק בשיעבודא באם תרצה שלא לעשות כך וכך, אבל באמרה יאסר תשמישי עליך אם אעשה כך וכך דהוא מסור בידה, לא חל הנדר להפקיע שיעבודו דאם יהיה חייל בידה לעשות כך וכך ולהפקיע שיעבודו).

ולפ"ז נסתר דעת המהרש"א לעיל (דף נט) דבנדרה במידי דמשתעבדא והוא מקיים דחל הנדר כיון דבעצמו מקיים לה עיי"ש, ובאמת לכאורה קשה, א"כ כי אמרינן בסוגיין דאמרה אם אתקשט יאסר תשמישך עלי כדרב כהנא והוי צריכים להקדמה זו כדר"כ דתשמישך עלי חייל הא בלא"ה כיון דמקיים לה חל, ובזה י"ל דבעי לאוקמ' אף בלא קיים אלא דשתק ולא הפר. אבל לדברינו הנ"ל מוכח דלא כמהרש"א, דאל"כ הדרא הקושיא לדוכתה דמאי פריך ותתקשט ותיאסר דלמא אסרה תשמיש דכל העולם וטוענת דלא מועיל לי הגירושין אח"כ דאהיה נאסר לכ"ע, ואי דר"י ס"ל דלא אמרינן כולל, דלמא מיירי באסרה תשמישה על העולם והוי מוסיף, ואף דמשעבדא ליה חייל דמיירי בקיים לה ממש אלא ע"כ דאף בקיים לא חל הנדר, ודוק. ואולם בזה ישאר התמיה על תוס' בסוגיין דהקשו דלוקמי בתלתה בפירות באם אתקשט יאסר על פירות, ותירצו דא"כ לר' יהודה תמתין יום א', הא בזה יקשה דלמא דאמרה אם אתקשט תחתיך יאסר עלי לעולם הפירות, ותטעון אם אתקשט תחתיך אולי לא תמצא פתח לנדרי ונאסרו עלי כל הפירות ולא מהני לו בזה הגירושין של אחר יום או יומים, והסברא נכונה לדעתי העניה ודברי תוס' תמוהים. ולפ"ז ליתא לדברינו הנ"ל באות ט"ו בהוכחה לדברי הר"ן בתשובה דהא ודאי קושייתנו לא היה דלוקי באמרה אם אתקשט סתם יאסר עלי תשמישך מעכשיו, והוא טוען דיש לך היתר לשמש מיד דתאסור עליך הקישוט, ול"ש בתנאי לא מזדהר דהא תצטרך לאסור עליה ג"כ הקישוט סתם, דאם לזמן הקצוב עדיין אסורה בתשמיש מיד דשמא לאחר זמן הקצוב תתקשט דבתנאי לא מזדהר, וזה אין רצונה לעשות לאסור עליה הקישוט לעולם. דאף אם תמצא פתח ויוציאנה בגט תהיה אסורה בקישוט לעולם, וגם בפשוטו דיכולה לומר דעל זה האופן איני רוצה לשמש עתה דשמא לא אמצא פתח, ומה מועיל אם לא אתקשט הזמן ל' יום, מ"מ אם לא אמצא פתח ויגרשני אהיה

נשאר באיסור קישוט לעולם, ויהיה עיקר קושייתנו רק דאמרה אם אתקשט תוך שיעור הקצוב יאסר עלי תשמישך במעכשיו דבזה שפיר יכול הבעל לומר יש לך תקנה בהיתר תשמיש דתאסור קישוט עליך בלא תנאי על ל' יום, וזה עדיין אינו מיושב אף לדברי הר"ן בתשובה, דהא בלא פתח תהיה מותרת בקישוט לאחר שלשים יום ושמשה בהיתר למפרע. ואף דאפשר דמיירי באמרה אם אתקשט תחתיך יאסר עלי תשמישך במעכשיו דיכול לטעון יש לך תקנה לשמש דתאסר עלי הקישוט תחתי ואם לא תמצא פתח אגרש אותך ותהיה מותרת בקישוט, ובזה שפיר דברינו דלשיטת הר"ן בתשובה ניחא, דזה אין החכם יכול להתיר בעוד שלא קשטה תחתיו, ואך מ"מ הקושיא קיימת דלוקי באמרה אם אתקשט זמן קצוב ל' יום יאסר תשמישך עלי מעכשיו, דהא לפי מה דמשני מסני סני מיירי גם כן במפורש ל' יום, ע"כ נצטרך לומר דפרכת הש"ס באמת רק למ"ד בתנאי מזדהר ולא הוי בינו לבינה כיון דאין מוחים אותה מלשמש וא"כ אזדא ההוכחה להר"ן.

כב) אמנם נלענ"ד דמהך גופא ראיה להר"ן כיון דמוכח דלמ"ד בתנאי מזדהר ומתירים אותה לשמש לא מקרי בינו לבינה אף דמ"מ ההפרה הוא שאף אם תעבור על תנאי ותתקשט ויהיה האיסור תשמיש למפרע, וא"כ מקרי בינו לבינה, צ"ל דמ"מ עתה כ"ז שלא עבר על התנאי דלא נתברר האיסור שימוש למפרע לא מקרי בינו לבינה, א"כ מכ"ש לענין התרת חכם דאפילו תלוי בזמן א"י להתיר מקודם, דלא מקרי חל הנדר כ"ז שלא נתברר איסורא, ודוק. ואף דהר"ן נקט הטעם דא"י להתיר כיון דקיי"ל אין ברירה לא הוברר האיסור למפרע, מש"ה לא מקרי חל הנדר, וזה באמת תמוה, דהא מבואר בהר"ן פ"ג דגיטין דמההיא דאתקין שמואל בגט דשכיב מרע אם מתי וכו' מוכח דקיי"ל במברר דבריו דיש ברירה, או כמ"ש הרמב"ן דדוקא במתנה על ב' דברים כמו לאיזה שתצא מפתח תחילה, בזה דוקא קיי"ל דאין ברירה, אבל באומר על אשתו אם תצא קיי"ל דיש ברירה ובין כך ובין בך בקונם עלי שינה היום אם אישן למחר יהיה הדין דיש ברירה ודברי הר"ן בתשובה צע"ג, מ"מ דברינו נכונים דאף אם לדינא יכול החכם להתיר דקיי"ל בזה דיש ברירה מ"מ שפיר פרכינן לר' יוסי לשיטתיה דס"ל פ"ג דעירובין גבי חלול מעשר דאף במברר דבריו סלע שתעלה בידי מהכיס דאין ברירה, א"כ לא מקרי חלות הנדר עד אחר דעברה על תנאי, ושפיר פרכינן ולא תתקשט ולא תיאסר ולא מקרי בינו לבינה ודוק.

כג) ואולם לפ"ז דהוכחנו דפרכת הש"ס רק למ"ד דבתנאי מזדהר, א"כ הדרא קושיתנו הנ"ל לדוכתיה דלמא מיירי בנדרה מתשמיש סתם ובעלה היפר בתנאי אם לא תתקשט דבתשמיש מותרת דבתנאי מזדהרת ולא תעבור על הקישוט בכדי שלא תבטל ההפרה.

ובאופן דממנ"פ דלמ"ד בתנאי לא מזדהר, יש לאוקמי באמרה אם אתקשט זמן הקצוב יאסר תשמישך עלי במעכשיו, והבעל טוען דיש לך תקנה עליך הקישוט הזמן הקצוב, ולמ"ד בתנאי מזדהר ולא הוי בינו לבינה משכחת בנדרה מתשמיש והפר בתנאי דקישוט.

כד) והנלע"ד דמהרימ"ט בתשובה כתב דא"י להקדיש ע"י שליח דמילי לא ממסרן לשליח, אבל באמת לענ"ד קשה דהא ר' יאשיה ור' יוחנן פליגי אם יכול להפר ולקיים ע"י שליח. עיין נדרים (דף עב) דמ"ד דא"י הוא מדכתיב אישה יקימנה ואישה יפירנה ממעט דלא ע"י שליח ותיפוק ליה דהו"ל מילי ולא ממסרן לשליח. ולזה נראה למה דדקדק רש"י בגיטין (דכ"ט) דמה דאמרי' מילי לא ממסרן לשליח, היינו דמילי לא אלים שיהיה בכחו לחזור למסור שליחותו לאחר והיינו רק שהשליח שנעשה שליח במילי דעלמא, דהיינו סופר לכתוב אין בכחו למסור לאחר שהוא יעשה שליח אחר, אבל בממנה שליח על מילי, דהיינו באומר אמרו לסופר דמהני שנעשה השליח על המילי, דהבעל עושה אותו שליח על המילי, שבמקומו יאמר הוא להסופר, וכאלו בעצמו אמר להסופר דגם על מילי שייך שליחות, שנעשה השליח במילי מהני רק דאין בכחו דהשליח למנות שליח אחר במקומו. ומש"ה שייך הפרה והקמה ע"י שליח דהבעל עושהו שליח על המילי שבמקומו יאמר המילי מופר לך.

אולם כ"ז לפי ההלכה דאומר אמרו לא הוי מילי, אבל לר' יוסי דס"ל דאומר אמרו פסול, הרי דס"ל דא"א לעשות שליח ע"י מילי, ובמה דהשליח אומר להסופר לא הוי כמותו דהבעל ממילא אינו יכול להפר ע"י שליח, וכיון שכן שפיר פרכינן ולא תתקשט ולא תיאסר. והיינו למ"ד דבתנאי מזדהר וכנ"ל, ואי דלוקמי בנדרה מתשמיש והפר בתנאי דקישוט. הא ר' יוסי לשיטתיה דס"ל אומר אמרו הוי מילי, א"כ אינו יכול להפר ע"י שליח וממילא תנאי בטל והמעשה קיים, כיון דמעשה ההפרה א"א לקיים ע"י שליח כדאמרינן כתובות (דף עג ע"א) גבי חליצה ודוק, [אאב"ה מה דהקשה אאמ"ו נ"י מזה היסוד על הטור ש"ע יו"ד ססי' רל"ד ס"ד ותירוצו מבואר בתשובה, ואזכיר אשר שמעתי מפי קדשו בענין זה בגיטין (דף עז ע"א) לימא קסבר ר' יוסי כתב גט על תנאי כשר. דלכאורה תמוה מאיזה טעם יהיה דין זה נשתנה מכל דיני תנאי, דאם לא נתקיים תנאי דהמעשה בטל. ואמאי אינו יכול לתלות שליחות הכתיבה בתנאי, ותירץ די"ל דר' יוסי לשיטתיה דס"ל אומר אמרו פסול. וא"כ א"י לצוות להסופר ע"י שליח מש"ה הצווי כתבו שזה המעשה א"א לקיים ע"י שליח מש"ה התנאי בטל והמעשה קיים]. אך לפ"ז יקשה מאי פרכינן ותתקשט ותיאסר, בין אם הקושיא לרבנן בין על ר"י, הא י"ל דמיירי דאמרה

אם אתקשט תחתיך יאסר עלי כל תשמיש במעכשיו, ולת"ק דס"ל דאינה מחוייבת להיות בלא קישוט אף יום אחד היא טוענת שיוציאנה ותתקשט אחר הגירושין ולא תיאסר בתשמיש, אבל בלא גט אינה רוצית להתקשט ולאסור התשמיש עליה ולהמתין שבת א', דדלמא לא אמצא פתח לנדרי ולא יועיל לי הגירושין, דהא אהי' נאסרת לכל העולם, ולר' יוסי דלא ס"ל איסור כולל ומהני הגירושין שתוכל להנשא. כיון דס"ל דיכולה להיות בלא קישוט שיעור הקצוב יכול לטעון יש לך תקנה בהיתר תשמיש שתאסור עליך הקישוט תחתי, ותהיה מותרת עתה לשמש ותמתין שיעור הקצוב על הקישוט ואם לא תמצא פתח אגרש אותך, אבל אם תנאי הקישוט יותר מל' יום טוענת שרצונה לקשט וקודם הגירושין א"א דעבר למפרע על התשמיש.

ולזה נראה דלשיטת הר"ן דלא מיירי מתני' בתחתיו ומה דיוציא אף דלא תרויח היינו דאומרת א"א בבעל שמקיים נדרי. י"ל דפרכת הש"ס לת"ק כיון דסתמא קתני בלא תחתיו, וא"כ אף באסרה עליה תשמיש של כל עולם הא לא תפסיד בהמתנת שבת א', ונימא דתתקשט ותמתין שבת א' ואם לא תמצא פתח לנדרה יגרש אותה ואי דנשארת באיסור לכל העולם, הא גם אם מגרשה מיד כן הוא, אלא דטענתה א"א בבעל שמקיים נדרי, א"כ מועיל לה מה שיגרשה אח"כ. וא"כ י"ל דמש"ה פירש"י דפרכת הש"ס לת"ק אבל לר' יוסי ליכא פירכא די"ל דאסרה התשמיש במעכשיו, וא"י להתקשט אחר שיעור הקצוב דלא תיאסר בתשמיש למפרע, ומ"מ צריכה להמתין שיעור הקצוב דיכול לומר דיש לך תקנה שתאסור עליך הקישוט בשיעור הקצוב ויהיה לך עתה היתר תשמיש, אבל לשיטת תוס' דממילא מוקמי באומרת תחתיך, א"כ ליכא קושיא לת"ק צ"ל באמת דהפרכא לר"י ולמ"ד בתנאי לא מזדהר. ואי דאמר תיאסר עליך הקישוט שיעור הקצוב צ"ל דמ"מ עתה תהיה אסורה בתשמיש כיון דקישוט יש עליה שם תנאי ג"כ לא פלוג רבנן בזה. והיינו כפסקא דהש"ע אשר עליו העמדנו יסוד דברינו ומה"ט שפיר כתבו התוס' בפרכת הש"ס וכיון דמשועבד לה דמיירי בלא תלתה בתשמיש במעכשיו, שאל"כ הא אסורה בתשמיש מיד דבתנאי לא מזדהר, ואינו יכול לומר יש לך תקנה בהיתר תשמיש דתיאסר עליך הנאת מזונות ממני. דמ"מ דכיון דהנאת מזונות הוא ג"כ תנאי אמרינן לא פלוג.

באופן דלשיטת רש"י והר"ן דלא מיירי מתני' בתחתיך. אין הכרח לפסקא דהש"ע, די"ל דפרכת הש"ס לת"ק אבל לשיטת תו' מוכח כפסקא דש"ע הנ"ל ודוק היטב. יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

[ובדברי הר"ן שהבאתי לעיל עמדתי בתמיה בשם הרמב"ן רפ"ג דגיטין הנ"ל דמחלק דוקא בתולה בב' דברים כמו לאיזה שתצא בפתח, וכן אם בא חכם למזרח עירובי למזרח, ואם בא למערב עירובי למערב, אבל תולה בדבר א' שאמר אם בא חכם למזרח ואם לאו יהא עירובי בטל קיי"ל דיש ברירה, ותמהתי דאמאי אם בא למזרח וכו' ואם למערב ערובי למערב נקרא מתנה בב' דברים דהתינח אם חד עירוב היה קונה או למזרח או למערב, וכמו לאיזה שתצא בפתח, דהכתיבה לשמה יהיה לאחת משתי אלה איזה שתצא בפתח תחילה, אבל הא באמת דאין עירוב דמזרח פועל כלל למערב וכן בהיפוך, וכל אחד הוי מלתא בפ"ע. ולגבי כל אחד הוי מתנה על דבר א' דכשמניח במזרח ואומר אם למזרח יהא עירובי למזרח ובאם לאו יהא עירובי זה בטל זה מהני. וכשמניח אח"כ למערב ואומר אם בא למערב יהא עירובי זה עירוב ואם לאו יהא עירובי בטל זהו ג"כ מהני, וכיון דכל חדא בפ"ע מהני, למה יגרע ממה שמערב בב' מקומות ובכל תנאי חד מתנה בחד מלתא וצע"ג].

דף עא.

המדיר את אשתו מתשמיש כו' אפילו בסתם שמא ימצא פתח לנדרו. ק"ל הא אפשר להמתין יותר דהא ממילא תצטרך להמתין אחר הגירושין ג"ח מלהנשא משום הבחנה, וא"כ יכתוב לה גט מיד וימתין לה ג"ח [פחות מן ז' ימים לנקיים לנשואין חדשים] ואם לא ימצא פתח יתן לה גט ותהיה מותרת להנשא מיד לשמואל לשיטתיה דס"ל בגיטין (דף יח ע"א) דהג"ח מונין משעת כתיבת הגט ולא מפסדת כלום בהמתנת ג"ח.

שם וקסבר ר"מ הוא נותן אצבע בין שיניה, עיין תוס' לעיל פרק אעפ"י (דף נט ע"ב) ד"ה כגון שנדרה כו' אבל ליכא למימר דאסרה הנאת הנקה עליו דכיון דמשעבדא ליה לא חל הנדר. ובמהרש"א שם הקשה דהא י"ל דמיירי באסרה הנאת הנקה עליו וקיים לה הוא, נ"ל דכוונת המהרש"א כיון דמדינא קונמות מפקיע מידי שיעבוד אלא דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל בזה כיון דמקיים ומרוצה בזה ליכא טעמא דאלמוה ואוקמי אדינא דחל נדרה דקונמות מפקיע מידי שיעבוד. ולכאורה היה נ"ל בישוב קושית המהרש"א די"ל דבכה"ג לכ"ע הוא נתן אצבע כיון דאלו שתק לא היה חל הנדר ורק הוא במעשה דידיה בהקמתו חל הנדר הוי גרמא דידיה. ואולם לפ"ז יקשה משמעתין דלמאי אצרכי' לומר דקסבר הוא נותן אצבע ולאסוקי איפוך, לוקמי בנדרה היא אם אטעם פירות או אתקשט יאסר תשמישי עליך וקיים לה הוא דבכה"ג לכ"ע אמרינן דהוא נתן אצבע ואין ממתינין על מציאת פתח להקמתו דכיון דנדרה היא אמרי' דמסני סני לה כדמסקי'. והי' מקום להוכיח מזה כדברי הר"ן ריש פירקין דפירכת הש"ס דשם וכיון דמשועבד לה היכי מצי

מדיר היינו לת"ק דריב"נ דקונם שאני עושה לפיך וכו' דלא ס"ל דקונמות מפקיע מד"ש, וא"כ ליכא ממש בקיום שלו כיון דהנדר לא חל כלל. אמנם לפ"ז יקשה בסוגיא דלעיל גבי הנקה אמאי מוקמה בנדרה על עצמה הנאת הנקה ופליגי בהיא נתנה ומוכרחי' לדחוק דכופה ומניקתו היינו שהיא תתן שכר הנקה כמ"ש תוס' שם, לוקי דאסרה הנקה עליו וקיים לה הוא ופליגי בהא דב"ש ס"ל דקונמות מפקיע מד"ש ולגבי אלמוה מהני קיום דידיה וב"ה ס"ל כל"ק דלא אמרי' קונמות מפקיע מד"ש ולא חל ההקמה וכופה ומניקתה ממש.

תוס' ד"ה רבי יהודה וכו' היכא דמוכח שאני. עיין תשובת מהריב"ל ח"ג סימן צו.

דף עא:

מתני' שתהא ממלאה כו' ובגמ' שתמלא ונופצת, (עי' מש"כ בחי' יבמות דף י"ב להוכיח מהכא ובתשו' סי' ע"א וסי' ע"ב).

עומד אני כעת בתימא בהר"ן כתובות ר"פ המדיר, ומיהו למסקנא אפילו נדרה היא מנכסיו, אע"ג דאפשר בפרנס יוציא לאלתר ויתן כתובה, דאמרינן מסני סני לה וכו', וליכא למימר דה"ט דר"י אתמר, אבל רבנן לא מודו, דהא תנן במתני' דבסמוך ע"מ שתאמרי לפלוני כו' דע"כ מיירי דתלתה בתשמיש וכו', דאל"כ אמאי יוציא ויתן כתובה הא אין בידו להפר, וש"מ דאמרינן מסני סני עכ"ל, ותמוה לי דהא בפשוטו י"ל דמיירי דתלתה בקישוט דיכול להפר לרבנן דקישוט הוי עינוי נפש, ובזה א"א לה להמתין דא"צ להיות בלא קישוט אף יום אחד, כדס"ל לרבנן במתני' בנדרה שלא תתקשט דיוציא לאלתר, ואי דהו"ל למתני דלר"י תמתין בעניות יב"ח ובעשירות ל' יום, וכעין שכתבו תוס' בסוגיא, דלא מוקי דתלתה בפירות, דהו"ל למתני דלר"י יום אחד יקיים, זה אינו, דהא לר"י ס"ל דקישוט לא הוי עינוי נפש, ואין הבעל יכול להפר, ליכא כלל הדין דיוציא, וכל עיקרא דמתני' רק לשיעורא לכמה תמתין, אבל מה דלר' יוסי אין הדין דיוציא ויתן כתובה, מזה לא מיירי מתני', ומש"ה לא תני דלר"י וכו', גם דלמא מיירי בתלתה בתשמיש וקישוט, דבזה לכ"ע יוציא מיד, דלרבנן משום א' לא אמרינן, דלר' יוסי הא אמרינן מסני סני, וצע"ג.

קישוט, ולר' יוסי הא הבעל יכול להפר משום תשמיש, ולהמתין שבת

ובעיקר מה דגמגם הר"ן לומר דדלמא רק לר' יוסי אתמר, אבל רבנן לא מודו, לכאורה הוא גמגום חלוש מאד, דמה"ת להמציא פלוגתא דתנאי במה דלא מצינו, ובפרט דנצטרך לומר דת"ק במדיר שלא תתקשט לא מיירי בתלתה, ור' יוסי מיירי בתלתה דזהו ודאי דוחק, וכנראה מפירש"י בפרכת הש"ס, ותתקשט ותאסר, ואמאי יוציא לאלתר וכו',

הרי דנקט לפרכת הש"ס על הת"ק, ואף דאינו מוכרח דת"ק מיירי בתלתה מ"מ מיירי בחד גוונא עם ר' יוסי, [ומה דלא פי' רש"י בפשוטו דפרכת הש"ס על ר' יוסי, דאחר דכלה זמן קישוט תתקשט ותאסר שבת א', כתבנו בארוכה במק"א] ואך בדרך זה יש לגמגם לדינא, דדלמא דוקא למ"ד דקישוט לר' יוסי אפילו בינו לבינה לא הוי, מוכרחים לאוקימתא דמסני סני אבל לר"ה דס"ל אליבא דר"י דהוי בינו לבינה, וא"כ מתני' כפשטא ולא מיירי בתלתה, אין הכרח לדינא דמסני סני, ובזה לא שייך כדברינו דמה"ת להמציא פלוגתא, די"ל דהך מ"ד דס"ל דלא הוי אפילו בינו לבינה לא ס"ל לסברא דמסני סני, אלא דלדידיה מוכרח כן ממתני', אבל לר"ה כיון דליכא הכרח ממתני' מנ"ל להמציא סברא דמסני סני, ואולם ע"ז קיים שפיר ראיית הר"ן, דמ"מ מוכח כן מאידך מתני' דע"מ שתאמרי לפלוני, דמיירי ע"כ בתלתה בתשמיש או במזונות, וליתא לדחייתינו הנ"ל, דאימא דמיירי בתלתה בקישוט, דמ"מ יקשה דלתני דלרבי יוסי תמתין בעניות י"ב חודש ובעשירה ל' יום, כיון דגם לר' יוסי לא אמרינן מסני סני, אבל דברי הר"ן עצמם צלע"ג.

דף עב.

דאמרה לי' פלוני חכם כו' (עי' חי' שבועות דף ל"ב ד"ה ולפ"ז).

הרמב"ן בהלכות נדה כתב האשה סופרת לעצמה ונאמנת לומר טבלתי הוחזקה נדה בשכנותיה אינה נאמנת ע"כ. משמע גם בזה קאי על עדותה שטבלה וכ"כ בכו"פ סי' פ"ה סק"ב וצ"ע בהאי דכתובות ע"ב ע"א אי בשעת שמושה לבשה בגדי נדות הרי רואה כן ואפסיד אנפשי' ואי רק קודם לכן הא י"ל עד שעה שטבלה כן דרכן, ואי אח"כ דלמא שוב ראתה או היתה לבושה כשאר נשים טהורות ושוב שכנותיה ראוה לבושה בו ובימים שא"א שטבלה מזמן ההוא שמשה והרי מבואר דקאי על תחלת ראי' נמי אינה נאמנת בזו גם באמתלא, ומוכרח כונת הרמב"ן באמת כן דא"נ דלא ראתה מ"מ לבשה בגדי נדות שלה אינה נאמנת גם באמתלא ודלא ככרו"פ וכן הוחזקה כו' בעלה לוקה עליה לא נאמר רק בשעת תשמיש אלא כמה שכתבתי ודו"ק.

אב"ה בענין זה שמעתי ממרן אמ"ו ני' שנסתפק בהפרת בעל נדרי אשתו, אם אמר שיחול הפרתו לאחר שעה אם מהני, די"ל דלא מהני, כיון דבשעה שיפול, דהיינו לאחר שעה, אז כלתה דבוריה, וכקושית הר"ן גבי הקדש הנ"ל, והביא אמ"ו ני' ראיה לזה מסוגיא כל שיודע באשתו יחזיר ויקניטנה כדי שתדור בפניו, ועי' תוס' שם, ואע"ג דבעי' הוא וכו' אלא מיירי בנדרים שכבר נדרה וכו', וקשה דמ"מ יפר ויאמר כל נדרים שתדור יהיו מופרים אז אחר שתדור אותם, ויחולו אחר נדרה מיד, דאף דעתה א"י להפר שיחולו מיד כיון דעדיין לא נדרה והוי כמו דבר שלב"ל, הא ר"מ הוא מרא דשמעתתא

ס"ל דמקנה דבר שלב"ל ויוכל לקדש אשה נכרית שיחולו הקדושין לאחר שתתגייר, ה"נ יהי' יכול להפר שיחול אחר שיבא לעולם, דהיינו אחר שתדור, אע"כ דלא מהני משום דכלתה הדיבור, דמה דבקדושין מהני, היינו בקדושי כסף, או בשטר והשטר קיים אחר שתתגייר, אבל בנקרע השטר מקודם לא מהני, וכמ"ש תוס' יבמות (דף צ"ב), וה"נ בהפרה דהוי דיבור בעלמא כלתה הדיבור, וכיון שכן ממילא ה"נ אף דבעידן דמיפר כבר נדרה, מ"מ כיון דאומר דיחול אחר שעה לא מהני כמו בק"ס, וכמשוך פרה דלא מהני באומר שיקנה לאחר ל', אולם הקשה הא סוגיא ערוכה נדרים (דף ע' ע"א) כי אמר מופר לכי למחר וכו' עיי"ש, ואפשר דהתם המכוון שאומר דמופר לכי האכילה וההנאה דלמחר, שההפרה הוא מיד דא"ל לכי שמענא, עיין בהר"ן שם.

דף עב:

תד"ה ע"מ כו' וא"ל למידק כתובה כו' הא גיטא בעי כדדייק בגמ' אמתני' דהכא תמוה לי די"ל דהכא לאו מלשון תצא דייקי דבעי גיטא אלא דההוכחה כך דלפ"מ דס"ל בס"ד דכנסה סתם ארישא קאי דקדשה ע"ת וכנסה סתם בודאי מוכח דתצא היינו בגט דאל"כ דאתי לאשמועינן רק דאין לה כתובה לתני יותר רבותא דקדשה סתם וכנסה סתם אין לה כתובה אע"כ דנקט בהכי בקדשה ע"ת לרבותא דאפ"ה בעי גיטא ולבתר דמשני דסיפא איירי בקדשה וכנסה סתם ופרכי' עלה מ"ש כתובה וכו' ג"כ ניחא דאם איתא דא"צ גט אמאי תני ברישא קדשה בע"מ וכנסה סתם דא"צ גט לתני רבותא יותר דאפילו בקדשה סתם דא"צ גט אע"כ דבאמת בתרווייהו סתמי צריכים גט ולזה פרכי' מ"ש כתובה ומ"ש גט, והסוגי' מרווחת.

דף עג.

כיון שכנסה סתם אחולי אחלי' לתנאיה. עיין בר"ן שכתב דלא שייך לומר דודאי אחיל לתנאי אלא דהוי ס' שמא אחיל לתנאי ולית לה כתובה דלא כר"ש, וכן כפל ושלש איזה פעמים. ותמוה לי הא בסוגיין (דף עג ע"א) איתביה ראב"י חליצה מוטעת כו' אלמא כיון דעבד מעשה אחולי אחליה לתנאי ה"נ כיון דבעל אחולי אחיל לתנאי והרי לפי ראייה זו אמרי' דודאי אחליה דהא בחליצה מקילי' מהך סברא הרי דאפשרות ושייכות לומר דודאי אחיל וד' יאר עיני.

תד"ה לא תימא כו' ונראה דלאו פרכא היא דה"מ לאוקמי מתני' בלא בעל. וא"ת לפ"ז יקשה לעולא דס"ל דפלוגתייהו דרב ושמואל בלא בעל והא מדלית לה כתובה ע"כ דלא אמרינן דמחיל א"כ מ"ט צריכה גט לרב, י"ל דאפשר דלרש"י לא גרסינן בדעולא בבעל ד"ה צריכה גט. וקצת מוכח כן מדלא גרס רש"י ביבמות רק צריכותא דשמעתין וא"כ

משמע דלא מצינו צד הסברא בהיפוך לומר דבקדשה ע"ת יותר אמרינן אאעב"ז מהקטנה וא"כ ממילא לא נוכל לומר דעולא אליבא דשמואל סבר דבבעל צריכה גט דאאעב"ז דמ"ש מקטנה דס"ל לשמואל דלא אמרינן אאעב"ז.

בא"ד ע"ש שנדחקו להגי' בסוגיא דיבמות. וגם עדיין גם לפי הגהתם קשה כמו שיאמרו העולם בארוסה שהתנו בשעת קידושי' גם בנכנסה יוכלו לתלות שהתנו גם בחופה. דזה לכ"ע מהני אף לאביי אליבא דרב כיון דבחופה ל"ש א"א עושה בעילתו ב"ז רק כיון שכנסה סתם פשיטא דתנאי מהני. ובאמת לולי פה קדשם היה נ"ל דאין צורך להגיה כלל. והיינו דודאי העולם לא יתלו כלל בתנאי כיון דליכא קול רק יאמרו סתמא שנמצא בה מום מש"ה מוציאה וזהו שאמרו בש"ס לפי שאין תנאי בנשואים היינו בנשואה סתמא ליכא שום שיור אם ימצא בה מום דשלחה בלא גט והוי כאלו יש תנאי בכל נשואה דתליא אם ימצא מומים או לא. ובאמת בקדשה סתם וכנסה סתם צריכה גט מספק. אבל בארוסה ליכא למיחש למידי לפי תירוצם א' למעלה בד"ה ע"מ שאין וכו'. דקדשה סתם ליכא ספק וא"צ גט. וכן צדד הדבר להקל בר"ן. אם כן אף באמת אם נמצא בה מום א"צ גט וליכא למיחוש למידי. ומעתה כדי לקיים הסוגיא מרווחת יש להכריח מזה דקדשה סתם א"צ גט. וק"ל.

זולת דנידון על שורש הנשואין דאדעתא דהכי לא נשאה ובטלה הנשואין, וזה ודאי אינו, דא"כ נימא דבטלו גם האירוסין, כיון דאירסה ע"ד שיסלק לו הנדן, ותנשא לו, והרי במתני' דפשט לו הרגל מבואר דצריך גט, ואף אם נימא דמ"מ הוי אומדנא על חיוב הממון דלא נתחייב אדעתא דהכי, מ"מ לא פקע ממנו חוב העונה, דכמו דא"י להתנות ע"מ שאין לך עלי עונה אם יהי' כך וכך, וכיון דנתחייב בחיוב עונה, ממילא חל חרם דרגמ"ה בלי לגרש בע"כ, ושאני בארוסה דעדיין אין עליו חיוב עונה וכיון דא"צ לכונסה דהוי כתלאן זה בזה לא חל חרם דרגמ"ה, כיון דאין עליו חיוב אישות, משא"כ בנשואה, ובאמת מסברא זו הי' קשה לי במאי דאסברה לי' לרב בקדשה ע"ת וכנסה סתם דאין אדם בועל וכו' אבל לענין כתובה בתנאי, והר"ן הקשה דהא מ"מ הוי ב"ז משום דכל הפוחת, ותירץ דמ"מ איהו לא משוי ב"ז, וזהו רק בממילא כביאת זנות, או דביאה אירוסין עושה ול"ש בזה כל הפוחת עיי"ש, ואמאי לא הקשו ביותר, כיון דרב ס"ל בר"פ הכותב דבדבר שבממון תנאו בטל, גם ס"ל דבדרבנן עשו חיזוק כשל תורה, א"כ ממילא במתנה ע"מ שאין לך עלי כתובה תנאו בטל, א"כ איך אפשר לומר דבממון התנאי קאי, הא כי היכי דאין יכול להתנות ע"מ שאין לך עלי כתובה, נימא ג"כ דא"י להתנות ע"מ שיהי' לך מום תהי' לי נשואין בלא כתובה, ובזה אין מספיק תירוץ הר"ן הנ"ל, דממילא הוי ב"ז, הא

מ"מ התנאי בטל ויש לה כתובה, ואם נאמר כיון דהטעתו והוא מתנה ומקפיד לא הוי נגד תקנת חז"ל, ומדינא תהי' נפקעת בלא כתובה והתנאי קיים, וממילא גם על קושייתם דהוי ב"ז י"ל הכי דהיכי דרצונו ליתן לה כתובה רק דהטעתו ומהראוי דנפקעת בלא כתובה ליכא ב"ז, והארכתי בזה.

דף עג:

[ברש"י ד"ה במאי קמפלגי, מאי טעמא דמ"ד לא קנה. וקצת דחוק, דהשתא מסקינן דכ"ע סברי אדם עושה בעילתו זנות ולכך לא קנה דדעתי' אתנאי. ונ"ל דמעיקרא י"ל דפליגי אם אדם עושה בעילתו זנות ומ"ד לא קנה דאין עושה בעילתו זנות, אבל השתא מסקינן ע"כ צ"ל דכ"ע סברי דאדם עושה בעילתו זנות, וא"כ צ"ל דמ"ד קנה משום טעמא דאדם יודע, ומאי טעמא דמ"ד לא קנה הא א"י, ומשני דסבר אא"י.]

דף עד.

והא הכא דבטעות אשה א' וכו'. בכאן נלאו כל מעיינים למצוא פתח מה חילוק יש לענין קטנה בין טעות אשה א' לב' נשים. וע' בבעל המאור. גם דבריו אינו מובן דמיון הש"ס. וכאלו לא הבין המקשן שום סברא לחלק בין אשה א' לב' נשים ומדמה רק הלשונות להדדי. ולענ"ד אם נפרש כפי' רש"י דטעות אשה א' כעין ב' נשים. היינו בגרשה בנתיים יש מקום לפרש דהך מקשן היה מפרש דברי רבה כך. והיינו דודאי בבועל ארוסתו אין מקדשה בביאה. ומש"ה אמר רבה דבאשה א' והיינו קדשה ע"ת וכנסה סתם אף דדעתו שהבעילה יהיה אף אם יהיה בה מומין. מ"מ אינו מקדשה עכשיו בביאה ולא הוי קידושין. ולזה אמר רבה דרב מיירי בטעות אשה א' כעין ב' נשים היינו בקדשה ע"ת וגרשה וחזר ובעלה לשם קידושין. בזה כיון דדעתו לבעול בלתי תנאי והרי מקדשה עכשיו הוי קידושין בלתי תנאי. אבל בבועל ארוסתו ע"ד הקידושין הוא בועל. וחילוק זה נזכר בתוס' בשמעתין ומש"ה פריך הש"ס מקטנה דע"כ מקדשה עכשיו בביאה. וע"ז מישך שייכים דברי תוספות דהא דלא פריך מפחות מש"פ. דשאני הכא דלא היו הקידושין מעולם ל"ש דבועל לשם קידושין ראשונים. אבל היכא דהיה בפעם שם קידושין אינו בועל לשם קידושין ועולה הכל כהוגן וק"ל.

ע' בר"ן בשמעתין שכתב ג"כ דאם אח"כ אינו מקפיד אמומים חלים הקידושין למפרע. והקשה ע"ז ממתני' דפ"ב דקידושין דקתני ובכולם אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו וכו' אינה מקודשת. ותירץ דמיירי דעכשיו מקפדת באמת רק שאומרת דבלבה היה ודברים שבלב אינן דברים ע"כ. ועדיין צריך ביאור. דמ"מ למאי דאמרי' בקידושין דדברים שבלב הוי דברים ושאני מתני' דהלב סותר הדיבור. בזה יקשה כיון דמ"מ גם בזמן

מועט אחר התנאי היה בלבה להתקדש אע"פ שהוא עני וממילא חלו הקידושין. ואמרתי דכוונת הר"ן כך היא דאף דהיה בלבה להתקדש. לא שאינה מקפדת והוי כנתקיים התנאי רק שהיה בלבה שיהיה בלא תנאי. אבל מ"מ כפי התנאי לא נתקיים אצלו ולא הוי כמו התקבלתי. ושפיר סותר הלב הדבור כנלע"ד וק"ל.

וע"פ דברינו י"ל דזהו ג"כ כוונת הראב"ד (פ"ז מהל' אישות הלכה כ"ג) שכ' וז"ל א"א והוא שכנסה בעדים וכו' ע"ש. והנה מפשוטו נראה דדעת הראב"ד דבכל מחילת תנאי בעי' עדים. ולפי דברינו אין ראיה והיינו די"ל דהראב"ד דקדק לשון הרמב"ם שכ' וחזר אחר כמה ימים ובטל התנאי. דמאי לשון ובטל דנקט הא מחילה לא הוי רק כנתקיים שאומר התקבלתי. אבל לא שביטל התנאי. אע"כ דכוונת הרמב"ם אף באותן אופנים דל"ש הריני כאלו התקבלתי ע' ברשב"א הביאו בר"ן נדרים (דף כד). מ"מ מהני שמבטל התנאי ונתרצו שניהם שיהיה הכסף קיים לקידושין בלתי תנאי ולא הוי מקדש במלוה כיון דעדיין תליא הקידושי' אם יקיים התנאי. וסברא זו נזכרה להרא"ש בשו"ת הרא"ש כלל מ"ו. הביאו בטור ססי' קמ"ג דבגט אם התנה ע"מ שאתן לך מאתים זוז יכול אח"כ לבטל התנאי שיהיה הגט בלתי תנאי כיון דיכול לגרשה בע"כ והוי ונתן בידה כיון דלא נתבטל הגט רק בקידושין א"י לבטל בע"כ התנאי שהוא לטובתה כיון דא"י דקדשה בע"כ ע"ש. אבל בשניהם רוצים מהני הביטול. וזהו שכ' הרמב"ם ובטלו בינו לבינה. והיינו שנתרצו שניהם. וע"ז כ' הראב"ד כיון דמטעם ביטול קאתינן עלה ושיחולו הקידושין מעכשיו בלתי תנאי בעי' עדים דהוי כמקדש עכשיו. כנלע"ד. אך באמת בזה היה נראה דאין הרמב"ם חולק דבעי' עדים וע"כ לשון ובטל שכ' הרמב"ם הוא לאו דוקא. ודוק.

שם והא ביאה כו' התם משום דאתקש הויות להדדי. פירוש דכל ענין הויה אחד הוא ונהי דמעשה הביאה א"א לקיים ע"י השליח מ"מ כיון דהקידושין אפשר ע"י שליח ע"י דבר אחר כגון בכסף ושטר מקרי יכול לקיים ע"י שליח. ורש"י ז"ל פירש דאתקש קדושי ביאה לקדושי שטר וכסף וקשה לי על פירושו דכיון דמצינו מכח ההיקש דיכול להתנות בביאה נילף מזה דבעלמא כגון בחליצה נמי קיים התנאי אף דאינו יכול לעשות ע"י שליח. (עי' עוד לעיל מ"ה ע"א סוד"ה ומזה).

תד"ה דברי כו', התם ליכא בעילת זנות דהא איכא קדושי דרבנן. ק"ל דלפ"ז יקשה לשמואל מדברי חכמים דכשהחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו דמתייבמת כמו שהקשו התוס' זאת [בד"ה ושמואל] דהשתא ליכא לתרץ כתירוצם דשם דשמואל סבר כר' ישמעאל דהא ר"י סבר דאף דליכא קידושי דרבנן לא אמרינן אאעב"ז ושמואל הא לא

ס"ל, זולת דנימא דשמואל סבר כר' ישמעאל בחדא באיכא קידושי דרבנן וסבר כרבנן דר"א בליכא קידושי דרבנן.
בא"ד וא"ת לרב תיקשי למ"ד לא קנו כו'. ק"ל הא י"ל דרב סבר כרב אחא דמוכיח מחליצה מוטעת דאמרינן אחולי אחיל או דס' כס"ד דבני ישיבה דסיפא דמתני' כנסה סתם משמע דקאי ארישא דקדשה ע"ת וכנסה היינו אף בלא בעל ומוכח ממתני' סברא דאחיל. גם מה שהאריכו התוס' בתירוצם והא ל"א דבעל לשם קידושין הני מילי אינם מובנים הא בפשוטו כיון דקדושי טעות היינו פחות משוה פרוטה פשיטא דלא שייך ביה ענין אחולי.
[תוד"ה ד"ה צריכה הימנו גט. עי' מהרש"א שהקשה דאף לשמואל י"ל קושי' זו, ומ"ד נמי לא קנה דכוותי' עי' מהרש"א שמא צריך לתקן או לציין על השינוי דשמא דוקא בפחות משוה פרוטה קנה משום דא"א יודע משא"כ בתנאי. והוא תמוה מנ"ל להקשות דלמא לשמואל איירי התם בטעות נדרים, ולכך לא קשה לשמואל דסבר כמ"ד קנה.]

דף עה:

אימא סיפא. אתאן לרבן גמליאל. לשמואל ליכא קושיא דהא סבר דכנסה סתם ויעויין בהתוס' לעיל ספוקי בחד תירוצא דדוקא בב' סתמות צריכה גט דבזה אמרי' תנא ספוקי מספקא אם קפדי אבל בקדשה לחוד בסתם ל"צ גט דאמרינן דודאי קפיד א"כ י"ל דמתני' כולה ר"י וברישא בעודה בבית אביה דודאי קפיד מש"ה על האב לה"ר אבל בסיפ' בנכנסה לרשות הבעל הוי ס"ס ס' דלא קפיד וס' דנולדו ברשות הבעל והוי ג"כ מתהפך מש"ה על הבעל לה"ר דבס"ס מוציאין ממון כמ"ש התוס' לעיל (דף ט) בסוגיא דפ"פ ועיין מהר"ש איידלס ויהיה הקושיא רק לרב דכנסה סתם קאי ארישא דקדשה ע"ת וכנסה סתם וצריכה גט משום דאעב"ז ולענין כתובה בתנאי קאי וליכא ס"ס. לפ"ז יקשה על ר' אלעזר דמשני תברא הא לר"א לשיטתיה דס"ל דבבעל כ"ע ל"פ דצריכה גט ומוקי פלוגתייהו דרב ושמואל בלא בעל וטעמא דרב משום אחולי אחלי ומדלית לה כתובה מוכח דהוי ספק אם אחולי, א"כ גם לרב הוי ס"ס ספק אחולי נולדו וס' דברשות הבעל ולשמואל הוי ס"ס דבתרי סתמי הוי ספק קפידא ואין הכרח לומר תברא. וצ"ל דר"א ס"ל כרב אשי דמשני לעיל על פרכת הש"ס דלשמואל מ"ש כתובה מגט דצריכה גט מדרבנן א"כ ס"ל דהוי ודאי קפידא וליכא ס"ס והוצרך ר"א לשנויי' אליבא דשמואל דתברא (ובאמת לא נחה דעתי בזה דרב אשי דמשני מדרבנן דלא ניחא ליה להמציא דהוי ספק קפידא אבל לר"א דס"ל אליבא דרב ספק אחולי פשיטא די"ל דלשמואל בקדשה ע"ת וכנסה סתם הוא דלא אמרינן דאחולי אבל בב' סתמות הוי ספק אי קפיד כיון דלרב

אמרינן דלא קפיד ואחיל לתנאי' מה"ת לומר לשמואל דודאי קפיד. יותר מסתבר לומר דלשמואל הוי ספק קפידא אא"כ התנה כשקידשה). ורבא דאמר לעיל אליבא לשמואל דהוי ספק קפידא י"ל דסבר כאביי וטעמא דרב דאעב"ז ולענין ממונא בתנאיה קאי וליכא ס"ס ור"א צריך לשנויי אליבא דשמואל ורבא צריך לשנויי' אליבא דרב. ואולם עדיין ק"ק דמ"מ יש לחלק דדלמא דוקא במשארסתני נאנסתי דמסייע להבעל חזקת ממונא גם חזקת פנויה לרבא דס"ל פ"ק (דף יא) דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה דהוי מקח טעות (ומשמע דברי הפוסקים דא"צ גט דבזה ל"א אעב"ז והארכתי בזה בתשובה) וה"נ במומין ברישא בעודה בבית אביה דמסייע להבעל חזקת פנויה מש"ה על האב להביא ראיה אבל בסיפא בנכנסה לרשות הבעל דודאי יצתה מחזקת פנויה אם דבשעת האירוסין לא היה בה מום אם דבשעת הבעילה מחזקה דאעב"ז מש"ה על הבעל להביא ראיה דבלאו חזקת פנויה עדיפא חזקת הגוף מחזקת ממון לחוד. ומה"ט קשה גם על רבא דאמר לא תימא טעמא דר"י דלא אזיל בתר חזקת הגוף וכו' דלמא גם נגד חזקת ממון אזיל בתר חזקת הגוף כמו בבהרת דאלים חזקת הגוף יותר מחזקת טומאה אלא היכא דאיכא חזקת פנויה נגד חזקת הגוף בזה מהני חזקת ממון.

שם חזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו. והא דשמואל בקדשה ע"ת וכנסה סתם א"צ גט אף דהוי חזקה א"א שותה צ"ל דבקדשה ע"ת סומך על התנאי ואינו בודקה כ"כ או דבזה אלים יותר החזקה אין אדם מפייס כיון דחזי' דהתנה במפורש. אולם ק"ל דמאי פרכי' לשמואל בב' סתמות דמ"ש גט ומ"ש כתובה. הא החילוק בפשוטו דצריכה גט משום חזקה דא"א שותה נגד חזקה דא"א מפייס כדאמרי' הכא ולגבי כתובה מסייע אין אדם מפייס לחזקת ממון, וכן לרב בקדשה ע"ת וכנסה סתם למאי צריכה לטעמא דאעב"ז או שארי טעמים הא צריכה גט מכח חזקה דא"א שותה דהרי לרב דמיירי בכנסה ע"ת מוכח ממתני' דהכא דגם בכה"ג הוי חזקה דא"א שותה נגד חזקה דאין אדם מפייס.

שם רש"י ד"ה רבא אמר רישא כאן נמצא וכו' דמוקי הלכתא כותי' פ"ק וכו' [הקשה] למאי צריך לזה, הא בפשוטו ניחא דמהדר לאוקמי כחד תנא ולא למדחק תברא.

גם אנחנו עמדנו בזה בלימוד עם הבחורים ואמרנו לפרש ד"ה קשה לרש"י, כיון דרבא ממילא צריך לאסוקי דבסיפא הוי חדא במקום תרתי, א"כ למאי צריך כלל לחדש סברא דכאן נמצא, הא בפשוטו ניחא דכולה כר"י ובסיפא משום חדא במקום תרתי, דס"ל לרש"י דגם לר"י שייך הך סברא, הן כפי פירוש תוס' בתירוץ הא' דא"א לחזקת ממון לסייע לתרווייהו חזקות דזהו שייך גם לר"י, דהא לולי חזקת ממון גם לר"י אלים חזקת

הגוף, וכן לפי תירוץ ב' דהתוס' דהאב בא משני צדדים זהו שייך לר"י, ולזה כתב רש"י לתרץ דמה דחידש סברא כאן נמצא כדי לאוקמי כר"ג דהלכתא כוותי', ומ"ש רש"י דשינויא דרב אשי מהדר נמי לאוקמי כולה כר"ג, בזה באמת לא נקט רש"י משום דהלכתא כוותיה, אלא דמהדר לאוקמי כחד תנא ומה דנקט רש"י ר"ג, היינו כיון דקושטא הוא דמתני' אתי רק כר"ג.

אולם לפ"ז יקשה, מה דרש"י נדחק בסוגיין (דף ע"ו ע"ב) דלס"ד דשמואל ס"ל דעל בעה"ח להביא ראיה ס"ל כשינויא דר"א תברא דזהו דחוק דמביא ראיה מרישא כיון דתנא דסיפא פליג, הא י"ל דס"ל בהך יסוד כרבא דטעמא דסיפא משום חדא במקום תרתי, אבל לא ס"ל בזה כרבא סברת כאן נמצא, ומוקי לכולה מתני' כר"י ומביא ראי' מרישא דתנא דסיפא לא פליג בזה רק משום דהוי חדא במקום תרתי, והיה ג"כ מיושב בזה אמאי מביא ראיה מהך מתני' מרישא דאתי' כר"י אמאי לא מוקי ראיה מגופא דדינא דר"י ממתני' משארסתני נאנסתי, [ובזה י"ל דשם דקתני היא נאמנת י"ל דמיירי רק מכתובה, דהא היא טוענת רק על הכתובה או דס"ל כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה מנה דממילא לא הוי מקח טעות, וליכא טענה על הקדושין מש"ה מביא ראיה מהכא דקתני על האב להביא ראיה, משמע בכל הדין שיש להבעל עם האב דהיינו אף על כ"ק], ולפי הנ"ל ניחא דממתני' דמשארסתני נאנסתי דדלמא ההלכה כר"ג, ולזה מביא ראיה ממתני' דהכא דסתמא כר"י דגם תנא דסיפא כר"י, אלא דהוי חדא במקום תרתי, ע"כ מוכח דס"ל לרש"י דלר"י לא אמרינן תרתי במקום חדא, ומתני' רק כר"ג ויקשה כנ"ל. וצ"ע.

גם יש לעיין הא דס"ל לרש"י דלאוקימתא דרבא מתני' אתיא רק כר"ג, הא רש"י לשיטתיה לעיל רפ"ב דלא ס"ל לר"י כלל מגו אפילו טוב רק מגו דאי בעי שתק דזהו מקרי אין שור שחוט, א"כ י"ל דלרבא מתני' אתיא ככ"ע, והיינו דגם ר"י ס"ל דהיכי דהוי סיפא כאן נמצא נאמנת אלא במשארסתני נאנסתי כיון דאומרת משארסתני ולא משנשאת נאנסתי, מודית דאיתרע רשות אב, אלא דלר"ג נאמנת במגו דאמרה משנשאת נאנסתי, ור"י לית לי' מגו, ובפלפול הארכנו וכאן אין מקומו.

תוד"ה אבל במומין כו' וקאי בין ארשות אב בין ארשות בעל. ר"ל דמכח הקושיא דהא קאי אמתני' דלעיל דמיירי בהתנה. הי' אפשר לתרץ אי דקאי אירשא דנמצא ברשות האב דעל האב להביא ראיה עלה אמרי' דבמומים שבגלוי א"צ האב להביא ראיה דאילו הי' המומין היה חזי לה ומוכח דבאמת נולדו אח"כ ומה דקתני א"י לטעון היינו בלא בירור שהיה המומין קודם אירוסין. או דהיה אפשר לומר דקאי אסיפא דנכנסה ברשות הבעל וכיון דלא התנה בשעת נשואין כדקתני במתני' דלעיל כנסה סתם אמרי' דחזי לה

ומחל עלה אבל השתא דמתרצי' דאמרינן דהתנאי היה על מומין אחרים מצי קאי בין ארשות אב ובין ארשות בעל ובשניהם הפי' דא"י לטעון דאפילו הביא ראיה אינו כלום. תוס' ד"ה מי ששנה זו וכו' קשה דא"כ וכו'. עיין שבת צב ע"ב תוס' ד"ה תברא ועיין יבמות י ע"ב תד"ה וליתני.

בא"ד קשה דא"כ אמאי נקט ברישא עודה ברשות אב וסיפא כו'. וי"ל דעודה בבית אביה הוי רבותא יותר למאי דקיי"ל דברי עפ"י קרוב הוי ברי אבל ברי עפ"י נוגע לא (עי' ש"ך חוה"מ סי' ע"ה) א"כ ברישא אשמעינן דעל האב להה"ר אפילו לענין כסף קדושין אף דהוא טוען ברי עפ"י בתו, דזה לא שמעי' מנכנסה לרשות הבעל דהתם צריכה להחזיר כ"ק כיון דבתו היא נוגע לענין הכתובה הוי ברי ע"י נוגע, ולפ"ז י"ל הא דאמר רבא אח"ז לא תימא טעמא דר"י וכו' היינו דבא לסתור שינוי' דר"א דיקשה קושית התוס' הנ"ל ואי דלענין כ"ק הוי עודה בבית אביה רבותא יותר הא בעלמא אזיל ר"י בתר חזקת הגוף וא"כ צריכה גט כמ"ש תוס' וס"ל לרבא כאמימר ב"ב (דף קמה ע"א) דהיכא דצריכה גט אין מחזירין כ"ק דלא לימרו קידושין תופסין באחותה והכי קיי"ל להלכה וא"כ א"א לומר דמיירי בכ"ק.

תד"ה ספק טמא הקשה ר"ת מ"ט דרבנן אמאי לא אזלינן בתר חזקה. תמוה לי הא בכל ספק טומאה ברה"י לא מהני חזקה ואי דסתמא קתני אפילו ברה"ר הו"ל להקשות בקיצור הא הו"ל ספק טומאה ברה"ר דטהור אפילו בלא חזקה כדהוכיחו תוס' ברישׁ נדה.

בא"ד דשאני התם דכתיב קרא כו' דפתח בו הכתוב לטהרו. וי"ל דדרשא דפתח תחלה בטהרה היינו דהתורה הורה לנו להוציא ספק זה מכלל חומר דשאר ספק טומאות דברה"י טמא ולא מהני חזקה, אבל מ"מ לא קיל יותר משארי איסורים ולזה פליגי בהי' לו נגע אחר דהוי חזקת טומאה דת"ק ס"ל דבעלמא לא אלים כ"כ חזקת הגוף נגד חזקת איסור ואסר מספק ה"נ הכא ור"י סבר דאלים חזקת הגוף ובעלמא כה"ג אזלינן בתר חזקת הגוף ה"נ בבהרת דאפקיה רחמנא מדין ספק טומאה ברה"י.

מתני' היו בה מומין א) רש"י במתני' הבעל צריך להביא ראיה, כתב רש"י עדים, ומאי בעי בזה, ואמאי לא פירש כן ברישא בההיא דהאב צריך להביא ראיה.

ב) בפרכת הש"ס טעמא דמייתי האב ראיה וכו' אמאי לא פריך בפשיטות מ"ש רישא ומ"ש סיפא.

ג) מימרא דרבא לא תימא ר"י לא אזיל בתר חזקה דגופא בין שינויא דר"א ובין שינויא דידיה, ואין זה מקומו, דהו"ל להעמיד דבריו על מתני' משארסתני נאנסתי, או על מתני' דהכא, ולא להפריך בין הדבקים בין שינוי' דר"א דתברא ובין שינוי' דידי' כאן נמצאו.

ד) רש"י כתב בשינויא דרבא דמהדר לאוקמי כולה כר"ג דהלכתא כוותיה וכ"כ רש"י בשינויא דר"א דמהדר נמי לאוקמי כר"ג, והא בפשוטו ניחא דבאו לתרץ פרכת הש"ס מרישא לסיפא ולאוקמי הכל כחד תנא.
ה) קושית תוספות ד"ה מי ששנה זו, דתנא דרישא הו"ל למנקט יותר רבותא בנכנסה, ותנא דסיפא הו"ל למנקט רבותא יותר בעודה בבית אביה.
ו) קושיית מהרש"א תוס' ד"ה ספק טמא וכו' דר"ג ור"י יפלגו בסברות הפוכות דלגבי חזקה דממון אלים ליה לר"ג חזקת הגוף ולר"י לא, ולגבי חזקת טומאה לר"י אלים ליה חזקת הגוף ולר"ג לא.
ז) תמיה עצומה בתוספות ד"ה רישא וכו' דמסתמא לא פליג ר"א אדשמואל, הא זה גם לתירוצם אינו מיושב, דלר"א דחזקת הבת לא מהני לאב ליתא לדינא דשמואל דחזקת חמור ג"כ לא מהני לבעלים, כמ"ש תוס' להדיא דלס"ד דשמואל דסבר על בעל החמור להביא ראיה ס"ל כר"א, וחזקת חמור לא מהני לבעלים, ולמסקנא דסבר שמואל על בעל הפרה להביא ראיה, כתבו תוס' דס"ל כרבא, וא"כ ממילא לדר"א ליתא לדינא דשמואל.
ח) קושיית רש"י אההיא דכלה בבית אביה ולקדושין, הא שמואל פסק להדיא הלכה כר"ג.
ט) דברי תוס' ד"ה על בע"ח וכו' בסופו, ולפ"ז לא אתי שפיר פי' הקונטרס דבסמוך כמו שאפשר, והוא מחוסר ביאור.
י) תוס' ד"ה ותנא תונא כלה, היינו כלה בבית חמיה, והוא תמוה, דהא לרבא מוכח בסיפא דלא מהני עדים משתתארס, דהוי חדא במקום תרתי, א"כ ממילא ליכא ראיה מסיפא לסברת כאן נמצאו.
יא) השמטת הרי"ף מימרא דרבא ודר"א, ולא הביא שום אוקימתא על מתני', ומ"ש הר"ן לתרץ דפשטא דמתני' משמע כשנוייא דרבא דהיא טועמת ג"כ שמא, תמוה, דא"כ יקשה פשטא דמתני' קושיית הש"ס עד שלא תתארס אין משתתארס לא, וצריכה לשינוייא דחדא במקום תרתי. וזה ודאי היה לו להרי"ף להביא, וזה אינו מובן בפשטא, וגם נ"מ לדינא היכא דידעינן דלא בדקה או במומין שאין נבדקים כגון ריח הפה, כמ"ש תוס' מהני עדים משתתארס.
גם מ"ש הרא"ש דליכא נ"מ בין רבא לדר"א דגם בבוגרת גם לרבא נאמנת דהוי כמו סיפא כאן נמצאו וכו', הוא תמוה כדהקשה הב"ש דנ"מ בעדים משתתארס במומין שאינה נבדקים, דלרבא אינה נאמנת דליכא תרתי, ולר"א נאמנת דהוי מנה לי, גם מיניה וביה איכא נ"מ דלרבא מהני בבוגרת אם מביא עדים דעד שלא בגרה היו בה מומין דאם הוי

כמו רישא כאן נמצא, דבזה לא שייך תרתי דהא עדיין לא נשאת וליכא חזקה דאין אדם שותה, ולר"א נאמנת דהוי מנה לי.

יב) ונלע"ד ליישב קושיא באות א' בב' פנים. א' דרש"י לשיטתיה בשבועות (דף לב) ד"ה משביע ע"ק, דאינה נגבית אלא מקרקעי, משמע דס"ל לרש"י דאלו נגבה גם ממטלטלי לא מקרי קרקע, וכ"כ הה"מ והרא"ש רפ"ב דכתובות דבטוען אלמנה נשאתיך דלבתר דתקנו הגאונים דגובין אף ממטלטלין מקרי מודה במקצת ולא מקרי שעבוד קרקעות, וההיא דפ"ק דבב"מ גבי סלעים דינרין דאמרי' דהו"ל כפירת שעבוד קרקעות אף דחוב נגבה גם ממטלטלין, צ"ל או דההיא דבב"מ מיירי דוקא בלית ליה מטלטלין אי דמטלטלין דגובים רק מיניה ולא מיתמי וליכא שם שעבוד עליו מקרי ש"ק, אבל לבתר תקנת הגאונים דמטלטלי דיתמי משעבדי שם שעבוד עליו, ולא מקרי שעבוד קרקעות. והנה בתוספות כתובות (דף פא ד"ה ר"מ) כתבו דלר"מ דמטלטלי משעבדי לכתובה היינו רק מיניה כמו בע"ח דעלמא לדידן, אבל הר"ן נדרים (דף סה ע"ב) כתב דלר"מ בכתובה גובין אפילו ממטלטלין דיתמי עיי"ש, א"כ י"ל דרש"י ס"ל כהר"ן וממילא כתובה לר"מ לא מקרי שע"ק, א"כ במתני' דקתני דברי ר"מ, ברישא דהאב צריך להביא ראיה לא בעי ב' עדים דסגי בע"א לחייב שבועה להבעל, וכיון דאינו יכול לישבע משלם, ואף דלא הו"ל למידע, י"ל דס"ל לרש"י דגם בלא הו"ל למידע אמרינן מחויב שבועה וא"י לישבע משלם, ואף דהש"ך (סי' עב) כתב דאף להרמב"ם אם התובע יודע שאין הנתבע יודע אינו מחוייב שבועה כלל, אינו מוכח דס"ל לרש"י כן, גם האב טוען אולי אתה יודע שחקרת בשעת ארוסין ונודע לך אז שאין לה מומין אלו, ולזה כתב רש"י רק בסיפא עדים, אבל ברישא מהני עד אחד.

יג) הדרך הב', דברישא מלתא דפשיטא דבעי ב' עדים, אבל בסיפא י"ל דסגי בע"א, דהרי אמרינן רפ"ב דכתובות כי אמר ר"ג בברי ושמא, אבל בברי וברי מי אמר, א"כ לרבא דסבר (במס' ב"ב דף קלד) גבי זה אחי דברי ע"פ אחר וע"פ קרוב הוי ברי, א"כ סגי במביא הבעל ע"א דמכח זה מקרי טענת הבעל ברי, והוי ברי וברי, לזה כתב רש"י דבעי עדים ממש דבאמת קיי"ל כאביי שם דברי ע"פ אחר לא הוי ברי, והוצרך זה דרך פירוש במתני', דאלו מהני ברי ע"פ אחר, נהי דאפשר לפרש דראיה היינו בע"א, דגדולה מזו כתב הרא"ש פ"ק דבב"מ דצריך להחזיר לו בעדים היינו בעדות המועיל בע"א מ"מ אמאי צריך להביא הבעל, דמשמע דצריך להביא להב"ד. הא סגי באומר הבעל ששמע מפי אחד דעד שלא נתארסה היו בה המומין, ע"כ דברי ע"פ אחר לא מהני, וממילא צריך ב' עדים, ואי דבאמת יקשה לרבא דס"ל דברי עפ"י אחר הוי ברי, איך יתרץ משנתנו דהבעל

צריך להביא ראיה הא אין צריך להביא. רק לטעון ע"פ האחר, י"ל דרבא לשיטתיה דטעמא דסיפא משום חדא במקום תרתי, וי"ל דבזה אפילו ברי וברי האב נאמן.
גם י"ל כי היכי דבסיפא כאן נמצא אפילו בשמא ושמא האב נאמן, ה"נ בברי וברי, ושאני ההיא דרפ"ב דכתובות דל"ש בזה כאן נמצא, לא דרישא ולא דסיפא בזה בעי ברי ושמא, י"ל דקאי על ר"ג דמתני' במוכת עץ אני, דהתם ליכא למיתי עלה מדין כאן נמצא, א"כ ב"כ וב"כ לא מהני בסיפא ברי ע"פ אחר ובעי ב' עדים דוקא.
יד) ומעתה נ"ל ליישב הקושיא באות ב' בג' פנים, א' דבהגהת מרדכי הקשה אההיא שנוייא דטעמא דר"ג משום מגו דאמרה מוכת עץ אני, הא הוי מגו להוציא, והש"ך (סי' פב בכללי מגו אות טו) הקשה ע"ז. דהא אם יש לו שטר אמרינן מגו להוציא כמו בסטראי עיי"ש. ובאמת ליכא ראיה כ"כ מסטראי דהתם השטר היה טוב ונאמן סטראי במגו דמסייע ליה השטר שנשאר בחזקו כמקדם, אבל גבי משארסתני ע"ז גופא אנו דנין דלמא עד שלא ארסתיך נאנסת ומעולם לא היה לה דין שטר. ואך מ"מ י"ל על קושיית הגהת מרדכי הנ"ל כקושיית הש"ך, והיינו די"ל למ"ש בכנה"ג הטעם בסטראי דאמרינן מגו להוציא, דלא מקרי כ"כ מוציא, כיון דשטר העומד לגבות כגבוי דמי, היינו אף דב"ש היא דסברי הכי (בפ"ז דשבועות) אבל אנן קיי"ל כב"ה דלא אמרינן כגבוי דמי, מ"מ הוי קצת כגבוי דלא מקרי להוציא כ"כ ומהני ביה המגו א"כ אף דדנין על גוף השטר, מ"מ כיון דלפי דבריו הוא קצת מוחזק אמרי' ביה מגו, ודוקא בשטרא זייפי דאף לדבריו בא להוציא ממש.
ולפ"ז יסתער קושיא גדולה, לשיטת הרמב"ם (פ"י מהל' אישות) דכתובת אירוסין אפילו כתב לה אינה גובה ממשעבדא. א"כ מאי פרכינן מרישא לסיפא, דלמא הא דר"ג סובר דחזקת הגוף מהני הוא נמי על דרך דסבר דמגו מהני והיינו משום דלא מקרי כ"כ להוציא, כיון דלדבריו הוא מוחזק, ה"נ בלישנא דחזקה י"ל דמהני רק היכא דאינו מוציא ממש, דלדבריה, שטר שבידה קצת כגבוי, וא"כ ניחא מתני' דהכא דברישא בעודה בבית אביה דהוי כתובת ארוסין דאינו גובה ממשעבדי ובזה לא הוי כגבוי כלל (וכההיא דפ"ק דמציעא דשטר מקרי הילך כתב רש"י דיכול לגבות מכל מה שימצא ממשועבדים וכן זה מקרי לב"ש כגבוי ולדידן קצת כגבוי, אבל שטר ארוסין דאינו גובה ממשעבדי לא הוי כגבוי כלל) בזה לא מהני חזקת הגוף, ובסיפא נכנסה לרשות הבעל דהוי כתובת נשואין והשטר כגבוי מהני חזקת הגוף כיון דאינו מוציא ממש.
טו) ונלע"ד במה שאני מסתפק באם ארוסה לית לה כתובה ונאנסה אחר אירוסין די"ל דנהי דלא הוי מקח טעות דנסתחפה שדהו מ"מ כיון דהכתובה מתחיל משעת נשואין,

ואז היא בעולה כתובתה רק מנה, ויש להמתיק דתקנו חז"ל כעין דאורייתא ואסמכוה אקרא, דכמוהר הבתולות, דהעיקר באם הוא עושה אותה לבעולה מגיע לה מאתים, ואף דבנתאלמנה אחר החופה קודם הביאה מ"מ החופה הוי קרובה לביאה והכל אם תהיה בתולה בשעת ביאה, אבל כל שהיא בעולה עכ"פ קודם החופה יש לה רק כתובת בעולה (ועי' בב"ש ססי' סח בשם הש"ג) וכיון שכן בההיא דמשארסתני נאנסתי, לא מבעי אם ארוסה אית לה כתובה, א"כ היא טוענת מאתים, דאף דמצד כתובת נשואין היא בעולה, מ"מ תובעת מאתים מחמת האירוסין, ואף אם ארוסה אין לה כתובה י"ל דסתמא קתני אף בכתב לה, וא"כ כפי טענתה יש לה מאתים, אבל יש חילוק בזה. דמנה מצד כתובת נשואין דתקנו לה חז"ל תגבה ממשעבדא, אבל אידך מנה כיון דמצד כתובת נשואין היא בעולה ויש לה רק ק' אלא דתובעת מצד כתובת אירוסין זה אינה גובית ממשעבדי, א"כ מה דאמר ר"ג נאמנת היינו על כל תביעתה ק' מצד כתובת ארוסין וק' מצד כתובת נשואין, א"כ מוכח דאף ענין כתובת ארוסין דאין לה כח שטר מ"מ נאמנת בחזקת הגוף. והא דמהני המגו גם על הק' דכתובות ארוסין דאין שם שטר עליו והוי מגו להוציא י"ל באמת כתירוץ הגהת מרדכי דבברי ושמא אמרינן מגו להוציא. לפ"ז מיושב דלא הו"מ למפרך מ"ש רישא ומ"ש סיפא, דהיה מקום לחלק דברישא דיש לה רק כתובת ארוסין דאי טורף ממשעבדי מקרי מוציא גמור, ובסיפא יש לה שטר גמור, ולא מקרי כ"כ מוציא, לזה פריך בדרך ממנ"פ, אי ר"ג קשיא רישא דהא לר"ג מדנאמנת במשארסתני נאנסתי על מאתים, והא על מנה לית לה שטר ואפ"ה נאמנת, ואי ר"י קשיא סיפא דהא לר"י אינה נאמנת כלל אפילו על מנה, דתובעת משום כתובת נשואין, ודוק.

טז) ובזה מיושב מה דקשה לי בסוגיא דיבמות (דף נז ע"ב) ותמצית הסוגיא לשיטת רש"י שם דמיירי בחופה בלא קידושין, ורב ושמואל ס"ל דחופה קונה, דרב ס"ל דיש חופה לפסולות דאף פסולה דלא חזיא לביאה שייך בה חופה, ואפילו לר"א ור"ש דנתקדשה לפסול מותרת לאכול תרומה מ"מ חופה גרע דקרובה לביאה ושמואל ס"ל דבפסולה ל"ש בה חופה, ואף לר"מ דנתקדשה לפסולה אסורה לאכול בתרומה. מ"מ בפסולה ל"ש חופה. וא"כ אף אם בעלמא חופה קונה. מ"מ בפסולה לא קנה ולא נפסלה מתרומה, ועלה אמרינן אמר רמב"ח יש חופה לפסולות, היינו דס"ל דפסולה דומה לכשרה ושייך בה ג"כ חופה, וממילא באנו למחלוקת ר"מ ור"א ור"ש ועלה פרכינן דלמא עד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא בקידושין דקני לה, אבל חופה דלא קנה לה לא. ותמוה לי למ"ש תוס' בסוגיא דקדשה ע"ת (בד"ה לא תימא וכו') דבהתנה תחלה אף אם מחל אח"כ, מ"מ לא חלו הקידושין למפרע וההיא דאחולי אחיל היינו דמקדשה עתה, ואי דמיירי

בלא בעל צ"ל באמת דס"ל חופה קונה, לפ"ז לר"א דס"ל קדשה ע"ת ובעל לכ"ע צריכה גט, ופליגי רב ושמואל רק בכנסה סתם ולא בעל מוכח דס"ל חופה קונה עיי"ש היטב. והנה מבואר בתוספות לעיל בסוגיא דקדשה על תנאי דלר"א דסבר דבבעל מודה שמואל הא דפרכינן על שמואל ממתני' מאי לאו דקדשה ע"ת וכנסה סתם, היינו דס"ל דכנסה משמע חופה לחוד ולא בעל, לפ"ז מאי פרכינן ביבמות דלמא רמב"ח ס"ל כשינוייא דרבא דרישא כאן נמצא. והא דבסיפא עד שלא תתארס אין משתתארס לא, מוכח משום דהוי חדא במקום תרתי ודלמא ס"ל לרמב"ח כר"א דכנסה היינו חופה לחוד בלא בעל. א"כ איך הוי תרתי לרב דמיירי בקידשה ע"ת, מה בכך דאין אדם שותה וראה ונתפייס, הא מ"מ לא חלו הקדושין ומוכח דהך תנא סבר חופה קונה, וכיון דבמתני' קתני דברי ר"מ מוכח דס"ל לר"מ חופה קונה. ושפיר אמר רמב"ח דלר"מ פסלה בחופה, דהא מוכח דר"מ ס"ל חופה קונה, וזהו קושיא עצומה לכאורה.

ואף דקושיא זו הכל לרש"י ביבמות, אבל תוספות שם פירשו בענין אחר דמיירי בחופה אחר קידושין ונתקדשה ע"ש. מ"מ בפשוטו נראה דגם רש"י ס"ל דאין הקדושין חלין למפרע ע"י מחילה, ממ"ש רש"י גבי אין אדם בועל בעילת זנות. ובעל לשם קידושין. משמע דבעי דוקא לשם קידושין אבל לא שיחולו קדושי כסף למפרע, ואף שהר"ן שם הקשה דא"כ למאי כתב רש"י דכתובה אין לה דלענין ממונא בתנאי קאי, ולא בפשוטו כיון דקדיש בביאה. והא ארוסה לית לה כתובה, י"ל כמ"ש הר"ן אח"כ בשיטת הרשב"א דביאה שמביאה לביתו ובא עליה הוי קידושין וחופה ביחד עיי"ש.

יז) (ואולם לענ"ד י"ל דרך אחר ברש"י. והיינו למה דהקשה הר"ן שם בשיטת הרשב"א כיון דהיא נשואה, איך אמרינן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ולענין כתובה בתנאי קאי הא הוי כל הפוחת וכו' וממילא בעילתו בעילת זנות עיי"ש. א"כ י"ל דרש"י ס"ל דאם מוחל חלו קידושי כסף למפרע. והא דכתב רש"י דבעל לשם קידושין, וגם קושיית הר"ן דתיפוק ליה דאין לה כתובה דביאה אירוסין עושה, י"ל דה"ק רש"י דאין רוצה שיחולו למפרע ק"כ כיון דלענין ממונא בתנאי קאי, ואם היה מוחל למפרע הוי איסור מדין הפוחתת מכתובתה אלא מקדש עתה בביאה, ואין מגיע לה כתובה. דארוסה לית לה כתובה, וק"ל).

יח) ונלע"ד בהקדם סוגיא דכתובות (דף יא) אמר רמב"ח מחלוקת בהכיר בה וכו' מתיב ר"נ היא אומרת מוכת עץ וכו'. ולכאורה תמוה איך נעלם משנה ערוכה לרמב"ח, ונ"ל, דהנה השיטה מקובצת כתב בשם שיטה ישינה, הא דפריך ר"נ ממתני' דמוכת עץ אני, היינו דליכא למימר במוכ"ע אני תחתיך, דא"כ מה מהני שאומר דרוסת איש הא תחתיו

אף אם דרוסת איש היא שמא באונס. ונסתחפה שדהו, ואי דטוען דרוסת איש אינה תחתיו הו"ל לומר שמא מוכ"ע אינה תחתיו, ולדברינו י"ל דרמב"ח ס"ל אוקימתא רחבה דהך מתני' דהיא אומרת מוכ"ע לא מיירי כלל מאינו תחתיו די"ל דידוע שהיא תחתיו כגון דנתקדשה פחות מבת ג'. אלא דמתני' כר"מ דמוכ"ע בהכיר בה יש לה מאתים. דלענין תקנת חז"ל גם למוכ"ע מגיע מאתים דהויא בתולה, ולזה טענתייהו בהכי, והיינו דארוסה לית לה כתובה ומיירי בלא כתב לה, ולזה היא טוענת מוכ"ע אני תחתיך, וליכא מקח טעות. וממילא בשעת נשואין נתחייבת לי כתובת בתולה כמו בהכיר. והוא טוען דרוסת איש את, ונהי דלא הוי מקח טעות דנסתחפה שדך מ"מ בשעת חיוב כתובה דהיינו מנשואין יש לך רק כתובת בעולה דהיינו ק' [והא דלא טען יותר שמא ברצון ואין לך כלום דבזה ליכא ס"ס. דהא מיירי דהיא בודאי תחתיו, י"ל דבלא"ה ליתא כ"כ לקושיית תוס' דלרצון ל"ח דאלים חזקת צדקת. או דמיירי בנשאה כשהיא קטנה דליכא רצון כלל], ור"נ דפריך י"ל דס"ל דארוסה אית לה כתובה. א"כ גם בדרוסת איש יש לה כתובה מאתים מצד כתובת אירוסין, ודוק.

יט) ומעתה מיושב קושיא באות ט"ז דשפיר פריך לרמב"ח לשיטתיה דמוכח דס"ל אירוסין אין לה כתובה וגם מוקי למתני' דמוכ"ע אני דמיירי בלא כתב לה. ממילא ליתא לפרכת הש"ס בשמעתין מרישא לסיפא. די"ל דכולה ר"ג. אלא דסברת חזקת הגוף מהני רק היכא דלא הוי מוציא גמור דיש לו שטר שגובין ממשעבדא וכדכתבנו אות י"ד. ומה דתירצו באות ט"ו מדסבר ר"ג נאמנת בכל טענתה דהיינו על מאתים, ולגבי ק' הוי רק כתובת ארוסין ואפ"ה נאמנת, זה ליתא דלרמב"ח כיון דמוכח דס"ל ארוסה לית לה כתובה ומתני' היא אומרת מוכ"ע אני מיירי בלא כתב לה, א"כ דלמא גם משארסתני נאמנת מיירי בלא כתב לה, וא"כ היא תובעת רק מנה כתובת בעולה. וע"ז יש לה שטר כתובת נשואין, בזה אמר ר"ג נאמנת, א"כ כיון דליכא רומיא במשנתינו דהיו בה מומין, ול"צ כאן נמצא ולא לחדא במקום תרתי שפיר פריך דלמא קסבר ר"מ דחופה אינו קונה.

כ) ובזה מיושב דברי תוס' (דף יא ע"ב) ד"ה והדר ביה מההיא. אבל מהא לא בעי למימר דהדר ביה, מקח טעות לגמרי משמע, ותמהו בזה המפרשים איך אפשר דמהא הדר ומוקי ברייתא כפשטא דזינתה מעיקרא מנה, א"כ עדיין יקשה איך אמר במוכ"ע בלא הכיר אינה כלום, הא לא גרע מנמצאת בעולה דיש לה ק', ולהנ"ל יש ליישב. והיינו די"ל דרבא סבר דנמצאת בעולה אין לה כלום. וכן במוכ"ע, אלא דהברייתא זינתה מעיקרא יש לה מנה. ולא דידוע דזינתה מעיקרא אלא טוען שמא עד שלא ארסתיך נאנסת, והא דיש לה מנה הא בממנ"פ אם היא נאמנת אית לה מאתים. ואם הוא נאמן אין לה כלום. היינו

דאתיא כר"י ס"ל דחזקת הגוף לא מהני היכא דהוא מוציא גמור. ובההיא משארסתני נאנסתי נאמנת באמת מקח טעות היינו ממאתים אבל מנה נותן לה. דעל מנה שהיא כתובת נשואין אלו נאנסה תחתיו יש לה שטר ונאמנת בכך, ורק על מנה האחר מכח הארוסין. דבזה לית לה שטר א"נ. וההיא דמוכ"ע אף בתובעת כתובת נשואין י"ל בההיא טעם אחר דמוכ"ע לא שכיח לר"י כמ"ש תוס' בסוגיא דפ"פ.

ובזה מיושב מה שתירצו דמקח טעות לגמרי משמע. הא מ"מ למ"ד דיש לה מנה ס"ל דמקח טעות לאו לגמרי משמע. ונהי דרבא אמר מקח טעות לגמרי משמע, דלמא מהא הדר ביה דמצינו למימר דמקח טעות לאו לגמרי משמע. ולפי הנ"ל ניחא, דנהי דלמ"ד נמצאת בעולה יש לה מנה אין דוחק כ"כ לומר דמקח טעות לאו לגמרי. היינו דטענתו שייכא רק לענין מנה והוי מקח טעות לענין מנה, אבל לומר דנמצאת בעולה אין לה כלום. וא"כ דלפי דבריו דעד שלא נתארסה נאנסת אלו הי' כן באמת לא היה לה כלום. בזה בודאי דוחק דטוען להפסידה מנה. משום דעל כתובת נשואין אין מאמיני' לו, דהא מ"מ כפי טענתו אלו היה כן היה מקח טעות לגמרי. וממילא משמע דנאמן שכן הוא להפסידה לגמרי. ודוק.

כא) אולם אף דהדברים נכונים. מ"מ רחוק להעמיד כן בכוונת תוס'. דהא בתוס' (דף מד ד"ה והלכתא) משמע דלא ס"ל להיסוד דהרמב"ם דכתובת ארוסין לא טרפה ממשעבדי, עיי"ש היטב. וא"כ ליתא לדברינו. ולזה נראה לענ"ד באופן אחר. והיינו די"ל דרבא היה ס"ל דר"י מודה היכא דסיפא כאן נמצא דנאמנת. וההיא דמשארסתני נאנסתי נאמן לר"י באמת רק להפסיד מנה. והיינו עפ"מ שכתבו תוס' בשמעתין לחלק דבהמחליף פרה בחמור לא אמרינן נולד ספק ברשותו. דלטיבותא לא אמרינן, וביאר הריב"ש דנולד ספק ברשותו הסברא דלא מבטלין בזה מעשה הקנין שהיה הקנין מוחזק בפנינו בחזקת טוב שעה אחת, אבל בהמחליף דהקנין בין כך ובין כך קיים על הפרה, ומחלקותם רק על הולד עיי"ש. א"כ י"ל דר"י ס"ל דאם הבעל יטעון דהוי טעות דהוא מקפיד על בעולה ממילא לא יהא נאמן כלל דאמרינן נולד ספק ברשותו עליו להביא ראיה דמחזקינן שעתה נבעלה שלא לבטל הקנין, אבל אם טוען איני מקפיד על בעולה, ואינו מקח טעות, אבל הא מגיע לה רק כתובת בעולה בזה דבין כך ובין כך לא בטל המקח ל"ש נולד הספק ברשותו, וא"כ י"ל כפי סגנון הנ"ל דזינתה מעיקרא היינו דטוען שמא זינתה מעיקרא ואתיא כר"י ויש לה מנה דהא מוכרח לטעון דאינו מקפיד על בעולה. ע"ז תירצו דמקח טעות לגמרי משמע, והיינו ג"כ כנ"ל, דעכ"פ כיון דאלו היה אמת דעד שלא ארסתיך

היה יכול להפסידה לגמרי דבעצמותו הוא מקח טעות דוחק לומר דטעין שאין אצלו טעות. ודוק.

כב) ועתה נבא לבאר הפן השני בישוב קושיא באות ב' ויתיישב בזה הקושיא באות ג', דלמ"ש מהרש"א בתוס' ד"ה מי ששנה דלפי תירוצא דר' אליעזר ס"ל דתנאי פליגי גם בזה אי מהני להבעל בנכנסה עדים דעד שלא נתארסה אם אמרינן אין אדם שותה או דמוקמינן כנגד אין אדם מתפייס במומין, וכיון דידע ר"א מסברות אלו לוקמי כולה כר"י וסיפא משום דהוי חדא במק"ת. ותירץ דלר"י חזקה דגופא במקום חזקה דממונא לאו כלום עיי"ש, א"כ י"ל בל"ז ליכא קושיא מ"ש רישא ומ"ש סיפא, די"ל דסיפא הוי חדא במק"ת. לזה פריך בדרך ממנ"פ דמתני' מני, דאי ר"י קשיא סיפא דלר"י ליכא חדא במקום תרתי. ולפ"ז ניחא קצת הקושיא באות ד', והיינו די"ל דרש"י ס"ל דלר"י שייך ג"כ חדא במקום תרתי, די"ל דלר"י חזקת הגוף ג"כ אלים, אלא דחזקת ממון אלים מיניה והיכא דמסייע לחזקת הגוף חזקת אין אדם שותה מהני כמו דלר"ג מהני היכא דהוי רישא כאן נמצא, אף דחזקת הגוף לא אלים בכה"ג לאפוקי ממונא, ה"נ לר"י בחזקת הגוף דעלמא. וקושיית מהרש"א אינה חזקה כ"כ דמה בכך דר"א ידע מסברות אלו דאין אדם שותה ואין אדם מפסיד, מ"מ לא ס"ל לסברת חדא במקום תרתי, דהרי תוס' טרחו לפרש סברת חדא במקום תרתי, וא"כ י"ל בפשוטו דר"א לא ס"ל כן, גם י"ל דר"א לא ידע מאלו סברות, ואי משום קושיית תוס' דליתנא תנא דרישא רבותא בנכנסה ותנא דסיפא רבותא בעודה בבית אביה, י"ל בפשוטו דר"ל דפלוגתייהו דר"מ ורבנן במרחץ, תנו לה ב' התנאים. תנא דרישא בנידון עודה בבית אביה ותנא דסיפא בנכנסה, אם כן י"ל דתנא דרישא נקט לרבותא דרבנן דאפילו בעודה בבית אביה לרבנן א"י לטעון במרחץ ותנא דסיפא נקט נכנסה לרבותא דר"מ דאפילו בנכנסה ס"ל לר"מ דאפילו ביש מרחץ יכול לטעון, דר"מ דאפילו בנכנסה ואיכא מרחץ יכול לטעון, וק"ל. לפ"ז ס"ל לרש"י דלרבא דס"ל דהוי חדא במקום תרתי, לא היה צריך כלל לסברת כאן נמצא אלא בפשוטו דכולה ר"י וסיפא משום חדא במקום תרתי, לזה כתב רש"י דרבא מהדר לאוקמי ג"כ כר' גמליאל דהלכתא כוותיה וק"ל.

כג) וביותר י"ל דס"ל לרש"י ג"כ כתוס' ומהרש"א הנ"ל אלא דסברת מהרש"א רק אם אמרינן דלר"י חזקת הגוף לא אזלינן בתרה כלל, ואפילו לגבי חזקה אחרת, אבל לרבא דחידש לומר דר"י מודה דחזקת הגוף אלים רק לגבי ממון לא אלים, בזה ג"כ לר"י שייך לומר חדא במקום תרתי, ויש להמתיק הדבר למ"ש תוס' דחדא במק"ת היינו דא"א להעמיד חזקת ממון ב' פעמים כיון דהוצרכת לחזקת ממון נגד חזקת הגוף שוב א"א

לצרפו להעמיד נגד א"א שותה, וא"כ אלו ס"ל לר"י דחזקת הגוף לא אלים אפילו נגד חזקת פנויה, א"כ נגד חזקת הגוף היינו מעמידין חזקת פנויה, ושוב נגד חזקה אין אדם שותה, הוי אין אדם מפייס עם חזקת ממון, ולזה שייכות דברי רבא בתר שנויי' דר"א, דהיינו מדאמר ר"א תברא, ומדנקט תנא דרישא עודה בבית אביה ותנא דסיפא נכנסה, מוכח דפליגי עוד בסברא אם אין אדם שותה עדיפא מאין אדם מפייס או לא, א"כ לוקי כולה כר"י ומטעם חדא במקום תרתי כקושיית מהרש"א, וצ"ל דלר"י לא הוי חדא במקום תרתי כתירוצו של מהרש"א, וע"ז בא רבא לחלוק דמוכח מבהרת דס"ל לר"י ג"כ דחזקת הגוף אלים ועדיף יותר מחזקת פנויה, וא"כ גם לר"י הוי חדא במקום תרתי, אם כן ל"צ לתברא, די"ל דכולה כר"י, ואח"כ הוסיף רבא דמצי אתיא אפילו כר"ג, ורישא כאן נמצא, ומדוקדקים דברי רש"י דמהדר לאוקמי כר"ג דהלכתא כוותיה, וק"ל.

כד) הדרך הג' בישוב הקושיא באות ג', דהנה תוס' בסוגיא דפ"פ הוכיחו דמוציאין ממון בס"ס מהא דס"ל לחד מ"ד דמקח טעות ממאתים, אבל מנה אית לה, ואמאי לא טען שמא ברצון ולית לה כלום, אע"כ משום דלענין מנה הוי ס"ס, ושוב הקשו א"כ בהיא אומרת מוכ"ע אני אמאי לר"י א"נ הא הוי ס"ס ספק מוכ"ע וספק תחתיו באונס, ותירצו דס"ל דמוכ"ע לא שכיח עיי"ש, והנה רבו הפוסקים וחולקים על התוס' דבס"ס אין מוציאין ממון, ועל ראיית התוס' דאמאי לא טען שמא תחתיו ברצון, תירצו דהוי חזקה אלימתא חזקת צדקת, או דהוי איני יודע אם פרעתיך.

ולענ"ד י"ל עוד דהא באמת לדידן דקיי"ל דנמצאת בעולה אין לה כלום ומקח טעות לגמרי הוא ליתא לראיית תוס', אלא דכוונתם י"ל כיון דעכ"פ הסברא מוכח ממ"ד דספק מקח טעות ממאתים, אבל מנה אית לה דמוכח דבס"ס מוציאין ממון, ובזה לא מצינו פלוגתא וראוי לומר כן לדינא, ולזה נ"ל די"ל דתלי בפלוגתא דרב ושמואל אם מוציאין ממון ברוב, דלמה דקיי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב ה"נ בס"ס, וא"כ י"ל דבאמת מאן דס"ל דנמצאת בעולה יש לה מנה ומקח טעות רק ממאתים דמוכח דבס"ס מוציאין ממון, ס"ל כרב דהולכין בממון אחר הרוב ואנן דקיי"ל כשמואל, ה"נ בס"ס, ולדידן באמת מקח טעות לגמרי, ולא הוי בזה פלוגתא חדשה. אלא דתליא בפלוגתא דרב ושמואל אם הולכין בממון אחר הרוב, ונכון, וכמעט תמוה על תוס' בראיה זו [וחד מחכמיא אמר לתרץ כיון דר"י ס"ל דנמצאת בעולה יש לה מנה א"כ יצטרך לומר דר"י ס"ל דהולכין בממון אחר הרוב, היה לנו לפסוק כן כר"י לגבי שמואל].

כה) והנה בסוגיא דקידשה על תנאי אמרינן לשמואל סיפא בקידשה סתם וכנסה סתם ופרכינן שם דמאי טעמא דגט בעי וכתובה לית לה, ומשני רבא דהתנא ספוקי מספקא

ליה אם קפדי אינשי, ועי' תוס' שם במתני' דס"ל בתירוצם הא' דבקידשה סתם ל"צ גט דודאי קפדי, אלא כיון דכנסה סתם בזה נולד הספק אם קפיד או לא, ולפ"ז לכאורה מוכח דפרכת הש"ס דשמעתין מרישא לסיפא וממה דמשני ר"א תברא מוכח כהפוסקים דבס"ס אין מוציאין ממון, דאל"כ מצי לאוקמי כולה כר"י, וברישא בעודה בבית אביה, דאלו ידעינן דהיה המום מקודם לא היתה צריכה גט דודאי קפיד, א"כ הוי רק חד ספק אימתי נולדו, אבל בסיפא בנכנסה דממילא הוי ספק בעיקר הקפידא א"כ הוי ס"ס, ספק נולדו אח"כ וספק דלא קפיד. ואי דפרכת הש"ס לרב דמוקי כל מתני' בקידש על תנאי, וא"כ הא דצריכה גט היינו משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ולענין כתובה דבתנאי קאי ליכא ס' וא"כ לא הוי ס"ס, הא מ"מ קשה לר"א למאי צריך לשנויי תברא, הא ר"א לשיטתיה דאמר לעיל דבקידשה על תנאי ובעל לכ"ע צריכה גט, דגם שמואל ס"ל דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ופלוגתייהו דרב ושמואל בלא בעל וטעמא דרב דאחולי אחיל, א"כ ע"כ הא דצריכה גט ואין לה כתובה היינו דאחולי אחיל הוא ספק כמ"ש הר"ן בסוגיא דקידשה על תנאי, וא"כ גם לרב הוי ס"ס אע"כ מוכח דבס"ס אין מוציאין ממון.

וכיון שכן י"ל דהך גופא דס"ל לר"א דבס"ס אין מוציאין ממון הוכיח כן מכח קושית תוס' דאמאי ס"ל באומרת מוכ"ע דא"נ, הא הוי ס"ס, ולפ"ז לא הוי מצי למיפרך מ"ש רישא ומ"ש סיפא, די"ל דברישא הוי חד ספק ובסיפא הוי ס"ס, לזה פריך בדרך ממנ"פ אי כר"ג מ"ט דרישא, דהא במשארסתני נאנסתי ליכא ס"ס ואפ"ה נאמנת (ואי דהטעם משום מגו דאומרת מוכ"ע אני דהיתה נאמנת מכח ס"ס, ואף דלליש נא דחזקה לא ס"ל לטעמא דר"ג משום מגו, היינו משום דמוכ"ע ג"א אין ראוי להאמין, והוי רק מגו דטענה טענה מעולה, אבל מגו גמור פשיטא דס"ל כמו כל מגו בש"ס. א"כ י"ל דטעמא דר"ג רק היכא דהוי ס"ס ונאמנת בטוענת מוכ"ע מכח ס"ס, ושוב נאמנת נאנסתי במגו דמכ"ע, ואף דר"א לשיטתיה דמוקי מתני' דאומרת מוכ"ע במנה ולא כלום, א"כ במשארסתני נאנסתי נאמנת דתובעת מאתים ליכא מגו דמוכ"ע, דלענין מאתים גם במוכ"ע אני תחתיך ליכא ס"ס דהבעל טוען שמא אינה תחתיו ולה רק מנה, מ"מ הוכחה ליכא דדלמא ר"ג ס"ל כר"מ דמוכ"ע בין הכיר בין לא הכיר כתובתה מאתים, א"כ במוכ"ע יש לה מאתים מכח ס"ס ונאמנת נאנסתי במגו דמוכ"ע, י"ל דלשיטת ר"ח דמוכ"ע פתחה סתום, וא"כ במתני' דמשארסתני קתני סתמא אף בטוען דלא מצא לה בתולים ע"י פ"פ ולית לה מגו דמוכ"ע, אע"כ דל"צ ס"ס וא"כ קשיא רישא) ואי ר"י קשיא סיפא, דהא לר"י מוכח דאפילו בס"ס אין מוציאין דהא בהיא אומרת מוכ"ע אני הוי ס"ס, וק"ל.

כו) ואולם לשיטת תוס' דבס"ס מוציאין ממון, יסתער הקושיא הנ"ל דהו"ל לר"א לאוקמי כולה כר"י ובריש הוי חד ספק ובסיפא הוי ס"ס, ולזה צ"ל דר"א ס"ל כרבה ור"ח דתירצו לעיל אההיא דכנסה סתם בלא כתובה דהגט מדבריהם ואם כן לא הוי ספק ספיקא. אולם לרב דמיירי הכל בקדשה על תנאי וצריכה גט מטעם אחולי אחיל, א"כ לכאורה מוכח מטעם ספק, דבזה ליכא למימר דאחולי אחיל הוי סברא דרבנן דהא חזינן בסוגיא דלעיל איתביה ר"א בריה דרב איקא חליצה מוטעת, הרי דס"ל דאחולי אחיל הוי סברא דאורייתא דהא מקילין בזה דהחליצה כשרה, וא"כ דוחק לומר ולהמציא פלוגתא בסברא דאחולי אחיל, ור"א ס"ל דהוי דרבנן, א"כ לרב הוי בסיפא ס"ס. וביותר דאף לשמואל כן, דמה דתירצו רבה ור"ח צריכה גט מדבריהם דלא ס"ל סברא דיש ספק בקפידא, וכ"ז למאי דקאי לעיל לאביי דטעמא דרב משום דא"א עושה בעילתו בע"ז, א"כ לא מצינו לרב לענין ספק אלא דצריכה גט משום א"א עושה בעילתו בע"ז, ושמואל הא אמרינן דלא ס"ל כלל א"א עושה, ואפילו ספק לא הוי, א"כ אמאי צריכה גט לשמואל, בקדשה סתם וכנסה סתם, מש"ה ס"ל רק מדרבנן, אבל לר"א דס"ל אליבא דרב דהוי אחולי אחיל, והיינו דהוי ס"ס דאחולי אחיל ממילא י"ל דאף דשמואל פליג היינו דסמך אתנאו וא"צ לכפול ולהזכיר התנאי בשעת כניסה, אבל בקדשה סתם וכנסה סתם ס"ל לשמואל דהוי ספק אם אחולי אחיל, א"כ מה"ת לן להמציא לשמואל דצריכה גט מדבריהם א"כ גם לשמואל הוי ס"ס, וישאר הקושיא לוקי כולה כר"י ובסיפא הוי ספק ספיקא.

כז) אמנם לעניית דעתי דברי הר"ן תמוהים דהוכיח מדלית לה כתובה על כרחך משום דאחולי אחיל הוי ספק, ותמוה לי, דהא דר"א בריה דרב איקא דהוכיח מחליצה מוטעת, מוכח דסבר דודאי אחולי אחיל, דהא בחליצה מקילין בזה הסברא א"כ יקשה לדידיה אמאי לא בעי כתובה. ולזה היה נ"ל לנטות מדברי הר"ן, והיינו די"ל אחולי אחיל הוי ודאי, אלא דל"ש אחולי אחיל אלא היכא דצריכים לבא מכח התנאי בזה אמרינן כיון דכנסה סתם הוי תנאי הראשון כמאן דליתא, אבל היכא דבלא התנה הוי קפידא, לא גרע קידשה על תנאי וכנסה סתם מכולה סתם כיון דהוי בעצמותו קפידא ואחולי אחיל מועיל רק דהתנאי כמאן דליתא, ודינו כדין סתם בלא תנאי. ומש"ה תצא בלא כתובה, דבסתם הוי ספק קפידא כדס"ל לשמואל, ה"נ ס"ל לרב, א"כ לפי הצד דקפדי אינשי ה"נ בקידשה על תנאי וכנסה סתם, משא"כ בחליצה כיון דמסלקין התנאי ממילא החליצה כשרה ונכון.

כח) ובזה יש ליישב קושיית תוס' והר"ן על רש"י דכתב בההיא דלא תימא טעמא דרב דאחולי אחיל, דאז אפילו כתובה בעי למיתב, א"כ איך קתני במתני' תצא בלא

כתובה, ולהנ"ל ניחא, דכוונת רש"י דלפעמים אפילו כתובה בעי למיתב היכא דהתנאי היה בדבר, דלולי התנאי לא היינו דנין דקפיד, ובאנו רק מכח התנאי, בזה בכנסה סתם דאחולי אחיל ונסתלק התנאי, וממילא אית לה כתובה, משא"כ במתני' בתנאי נדרים ומומין דבעצמותו הוי ספק קפידא, א"כ אף אם התנאי כמאן דליתא מ"מ הא בסתם הוי ג"כ ספק קפידא, מש"ה לית לה כתובה. ולפ"ז יש לקיים שפיר דר"א ס"ל כרבה ור"ח דצריכה גט מדבריהם, והיינו דודאי קפדי אינשי. וגם רב ס"ל הכי אלא דסברת אחולי אחיל אף דהוי סברא דאורייתא, הא מ"מ הוי רק סילוק תנאי. והוי כאילו לא התנה, ובלא התנה גופא הוי רק דרבנן, וא"כ לא הוי ס"ס, וק"ל.

כט) ולפ"ז מיושבים דברי רש"י במ"ש דרבא מהדר לאוקמי כר"ג דהלכתא כוותיה והיינו דלרבא לשיטתיה דמשני לעיל תנא ספוקי מספקי ליה הו"מ לאוקמי כר"י ובסיפא הוי ס"ס וכנ"ל. אולם עדיין אינו מיושב במ"ש רש"י גם על רב אשי דמהדר נמי לאוקמי כר"ג, הא כי היכי דאמרינן לר"א דלא מוקי הכל כר"י משום דס"ל כרבה ור"ח דצריכה גט מדבריהם ה"נ י"ל לרב אשי ולא מצי לאוקמי רק כר"ג.

ל) ונלע"ד באופן אחר, דמה דהקשינו דאמאי לא מוקי ר"א כולה כר"י ובסיפא הוי ס"ס. י"ל לפי הצד שכתבו תוס' בסוגיא דקידשה על תנאי וכנסה סתם ולא בעל במה מהני אחולי אחיל, הא מ"מ לא חלו הקידושי כסף (וצ"ל הא דלא מקדשה עתה בכסף שבידה משום דהוי מלוה) אם לא דס"ל חופה קונה עיי"ש, א"כ י"ל דר"א ס"ל דמתני' סתמא קתני בין לענין כתובה בין לענין כסף קידושין, וא"כ לא מצי לאוקמי כולה כר"י ובסיפא מטעם ס"ס דלרב דמיירי כולה דקידשה על תנאי, תיקשה בסיפא דעל הבעל להביא ראיה אף לענין כסף קידושין, ובזה לא הוה ס"ס, דאף אם בשעת הכניסה אחיל, הא מ"מ היא נקנית רק בקידושי החופה, אבל הקידושי כסף לא חלו וצריכין להחזיר לו הכסף קידושין.

ולפ"ז מיושבים ג"כ דברי רש"י שכתב אההיא דרבא דמהדר לאוקמי כולה כר"ג וכן על רב אשי, והיינו דלדידהו לא מיירי מתני' לענין קידושין דלרבא דטעמא בסיפא דעדים משתתארס לא משום חדא במקום תרתי לא שייך לענין קידושין למה דקיימינן עתה דלא חלו הקידושין למפרע, וא"כ מה בכך דאין אדם שותה, הא מ"מ קידושי הראשונים בטילין, וכן לר"א לענין קידושין הוי מנה לאבא, אע"כ דלא מיירי מתני' רק מכתובה, א"כ הו"מ לאוקמי כולה כר"י וסיפא מטעם ס"ס, אע"כ דמהדרי לאוקמי כר"ג, וק"ל, ואך עדיין אינו מיושב כל צרכו דמ"מ דלמא ר"א ס"ל כרבה ור"ח דצריכה גט מדבריהם וליכא

ס"ס, ואף לרבא דלמא ס"ל כאביי דטעמא דרב משום אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ולענין כתובה בתנאי קאי וליכא ס"ס).

לא) ולפ"ז מיושב הקושיא באות ג', למה דמבואר בסוגיא דב"ב (דף קמה) דקיימ"ל דקידושין לא הדרי שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה, לפ"ז י"ל דרבא דאמר לא תימא ר"י לא אזיל בתר חזקה דגופה כלל, זהו הקדמה דבא לתרץ רישא כאן נמצא, וצ"ל הא דבסיפא לא מהני עדים משתתארס דהוי חדא במקום תרתי, ולכאורה ניקום להקשות דסתמא קתני אף לקידושין ולגבי קידושין לא הוי חדא במקום תרתי וכנ"ל, לזה הקדים רבא, דממילא ע"כ לא מיירי מתני' מכסף קידושין, דאף אם נוקמי רישא כר"י, הא מודה ר"י דלגבי פנויה עדיף חזקת הגוף, וא"כ בעי גיטא ואין מחזירין כסף קידושין משום שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה, א"כ ממילא מתני' לא מיירי בכל גווני, ומיירי רק מכתובה, א"כ שפיר י"ל רישא כאן נמצא, ובסיפא חדא במקום תרתי, ולא מיירי מקידושין. ואף למה דמוקי רבא כר"ג א"כ י"ל ברישא חזקת פנויה עדיף כדס"ל בבהרת, דלא אזלינן בתר חזקת הגוף ולא בעל בעי גיטא ומצי מתני' מיירי בכל גווני, מלבד די"ל דמ"מ בא לומר דשינוייא דידיה עדיף משנויא דר"א תברא, דאם ניקום להקשות אשינויא דידיה דבקידושין ליכא חדא במקום תרתי, ולהוכיח מזה כשינויא דר"א. הא לר"י בעי גיטא, ומוכרחים ג"כ לומר דלא מיירי מקידושין וא"כ לא מרווחנא מידי בשינויי דר"א לענין זה. וממילא טוב יותר לאוקמי כחד תנא, גם י"ל ביותר דאפילו מוקי כר"ג דלא מיירי רישא מקידושין, והיינו דעל קושיית מהרש"א באות ו' דהוו סברות הפוכות, יש לומר בפשוטו דלר"י אלים יותר חזקה משל ר' גמליאל, אלא דר"ג ס"ל דאלים ליה ברי, (וכן מצאתי דכתב הר"ש פ"ד דנגעים במתניתין ס' בהרת קדמה) א"כ לענין גט דליכא ברי דהא אדרבה היא טוענת משנתארסה נולדו וצריכה גט מדינא, דכי היכי דברי וחזקת הגוף אלים מחזקת פנויה, כיון דאלים אפילו מחזקת ממון, ואם כן לא מטעם שויא אנפשה בעי גיטא, אלא דבעי גט מדינא דברי וחזקת הגוף עדיף מחזקת פנויה, א"כ ממילא אין מחזירין הקידושין דשמא יאמרו קידושין תופסין באחותה, ומוכח דלא מיירי מתני' רק מכתובה ושפיר שייך בסיפא חדא במקום תרתי. ובאמת לכאורה לשיטת הרי"ף דפסק על בע"ח להביא ראיה, ולמסקנא קיימא כלה בבית אביה ולקידושין, הא הקדושין לא הדרי כיון דצריכה גט, ואף אם נימא דשמואל ס"ל כאמימר בב"ב דס"ל דקידושין הדרא דגיטא מוכח עלה, הא הרי"ף סבר הלכה כשמואל כיון דמתני' מסייע ליה, הא לדינא דקיי"ל דקידושין לא הדרי ולא מיירי מתניתין מקדושין ליכא סייעתא

ממתניתין וזהו תמוה לכאורה, ולזה צ"ל דהרי"ף ס"ל כדעת הר"א דמכח רישא כאן נמצא ל"צ גט כלל, וממילא קידושין הדרי.
ולפ"ז מיושב כפשוטו המשך דרבא, דבא להוכיח סברת כאן נמצא, לזה הקדים דאפילו אי תוקמי תברא ורישא רבי תיקשי, הא מיירי אף מקידושין, והרי קידושין לא הדרי כיון דצריכה גט כדמוכח מבהרת, דבעלמא אזלינן בתר חזקת הגוף, אע"כ מוכח סברת כאן נמצא, ול"צ גט ברישא וק"ל.
לב) אופן הב' י"ל בישוב קושיית אות ג' הנ"ל, ונבא ליישב קושי' תוס' באות ה', והיינו די"ל דמיירי אפילו לענין קידושין, ובזה הוי עודה בבית אביה יותר רבותא, דהא לענין קידושין באמת אם האב טוען ברי א"צ להחזיר כדמסקי תוס' בסוגיא דתפיסה בטענה ברורה עדיף ממרא קמא, ומכ"ש בברי גמור, כמ"ש המהרש"א להדיא, א"כ מוכח דברי ע"פ אחר לא מהני, ומזה לא היה מוכח אלו היה נקט נכנסה דבזה הוי ברי עפ"י נוגע דלכ"ע לא הוי (כדאיתא בש"ע ססי' עה) והבת היא נוגע דרוצית לגבות כתובתה, לזה נקט עודה בבית אביה דהכתובה לאביה והיא אינה נוגע, ואשמעינן דאפ"ה ברי דעפ"י בתו לא מהני, דברי עפ"י אחר לא הוי ברי, ואי דקשיא א"כ בסיפא בנכנסה לענין קידושין אמאי צריך הבעל להביא ראיה, נהי דאתיא כר"ג הא האב טוען שמא, י"ל דר"א ס"ל דאף בשמא ושמא ס"ל לר"ג דמוציאין ורק בברי וברי לא אמרינן וק"ל.
לג) לפ"ז י"ל דרבא דאמר ל"ת טעמא דר"י דלא אזיל בתר חזקת הגוף בא לדחות שינוייא דר"א תברא דיקשה קושיית תוס' לנקוט תנא דרישא רבותא יותר בנכנסה, ואי דבעי למנקט מקדושין הא ממילא ע"כ לא מיירי מקידושין דלענין חזקת פנויה גם לר"י חזקת הגוף אלים, וצריכה גט ברישא, וממילא קידושין לא הדרי וכנ"ל ואף דרבא ס"ל בב"ב דברי עפ"י אחר הוי ברי א"כ ממילא לא מצי מיירי מכ"ק, ואי דגם הבת טוענת שמא, א"כ ליכא רבותא בבא מנכנסה, י"ל דלמא ר"א ס"ל דלא הוי ברי, ולא הוי יכול לדחות בכח שינויא דר"א לזה הוכיח מכח דבעי גט, וק"ל.
לד) ולפ"ז מיושב מה דפסקינן בש"ע אה"ע בשם מהרי"ל דבנשאה הדרי כסף קידושין דכ"ע ידעי דצריכה גט עיי"ש, ובמהרי"ו גמגם על זה דמנ"ל כך, ולפי דברינו בין למ"ש בואת ל"א, בין למ"ש באות ל"ב בישוב המשך דברי רבא דבעי להוכיח דצריכה גט ברישא ולהוכיח מזה דלא איירי מתניתין מקידושין, הא בלא"ה הו"ל להוכיח כן, דהא בסיפא בודאי בעי גט, כדקתני תצא בלא כתובה, וא"כ לא מצי מיירי מקידושין דהא לא הדרי, אע"כ דבנשואה קידושין הדרי, וא"כ הו"מ למימר דמיירי גם מקידושין, דבסיפא הא בנשואה הדרי, וברישא י"ל דלא בעי גט דחזקת פנויה אלים וג"כ קידושין הדרי. ולזה

הוצרך להוכיח מההיא דבהרת דחזקת הגוף אלים יותר וצריכה גט גם ברישא ולא מצי מיירי מקידושין, דבארוסה היכא דצריכה גט קידושין לא הדרי ודוק.

לה) והנה לפי יסוד דברינו דגבי קידושין ליכא חדא במקום תרתי, ולכאורה יש להקשות מדברי תוס' בשמעתין ד"ה ואמאי מנה לי בידך, דכתבו דלרבא ניחא, די"ל דמומין הראוין לבא מבית אביה, היינו דבאו ודאי מבית אביה שהיו לה קודם הנשואין, וגם ראויים לבא שאין הבעל מרגיש דהיינו ריח הפה, וכיון דלא הוי תרתי האב נאמן, למאי צריך כולי האי הא י"ל בפשוטו דראוים לבא עמה מבית אביה שהיו לה בודאי קודם נשואין, ומיירי לענין כסף קידושין. ואין זה דוחק, דאדרבא מדוקדק יותר הלשון, דהא מיירי בנשאת דהכתובה לעצמה וקתני דהאב צריך להביא ראיה, וטענת האב בנשואה הוי רק כסף קידושין, ובכסף קידושין דליכא תרתי כנ"ל, מש"ה כיון דבארוסה היה ואיתרע רשות האב, וחדא במקום תרתי ליכא, האב צריך להביא ראיה. בשלמא על רב אשי פריך שפיר, דל"ל רק מכסף קידושין, דא"כ למאי קתני הראויין לבא מבית אביה, הא אף באפשרי לבא אחר הנשואין מ"מ לענין קידושין הוי מנה לאבא, אבל לרבא שפיר י"ל כן.

לו) ונלע"ד ונבא ליישב הקושיא אות ז', די"ל דהסגנון דב' קושיו' תוס' הם רק קושיא אחת, ובדרך ממנ"פ אם אנחית חדא, אתקיף חדא. והיינו דעל קושיא א' י"ל דר"א מוקי למתניתין ככ"ע דסיפא אתיא אפילו כר"י ומשום דהוי חדא במקום תרתי, ורישא אתיא כר"ג דהוי מנה לאבא בידך, והא דקאמר וסיפא מנה לי בידך, הא בסיפא בלא"ה משום חדא במקום תרתי, י"ל דלמא גם חדא במק"ת רק בצירוף מנה לי דהיינו בטוען ברי, גם הא זהו קשה גם לרבא במה דאמר וסיפא כאן נמצא, הא ממילא ניחא משום חדא במק"ת, וע"כ דנקט כן, היינו דבפשוטו ניחא בסיפא דהא באמת הוא נמצא ברשות הבעל, אלא דלענין קושיא דעדים משתתארס לא צ"ל חדא במקום תרתי, ה"נ י"ל לר"א. א"כ ממילא לא קשיא ליתני ברישא או עד שיאמר ברי לי דמתני' נקט פסקי דינים שהם אליבא דכ"ע ובאומר ברי לי לא מהני לר"י ונכון. ועל קושיא הב' יש לתרץ ברחבה, די"ל דגם ר"א ס"ל כשמואל, דהיכא דהספק נולד ברשותו אף בשמא ושמא מוציאין ממון, אלא דר"א ס"ל דתירוצא דרבא דכאן נמצא אינו מספיק, דיקשה משתתארס נמי, ולא ניחא ליה בסברת חדא במקום תרתי. לזה תירץ דרישא מנה לאבא, וסיפא היינו הא דלא מהני בסיפא כאן נמצא אף במנה לאבא, דהיינו בשמא ושמא, מוציאין ממון, ורק היכא דהוי רישא כאן נמצא כיון דאתרע רשות אבא בזה בעי ברי ושמא, וכמעט תימה אתוס' שלא תירצו כן.

ולזה י"ל דקושייתם רק בממנ"פ אם לא ס"ל סברת חדא במקום תרתי, א"כ מתני' ע"כ כר"ג דוקא ויקשה דליתני רישא או עד שיאמר ברי לי, ואי ס"ל סברת חדא במקום תרתי ומתני' ככ"ע, יקשה דא"כ פליג ר"א על שמואל, דאלו ס"ל סברת כאן נמצא הא מספיק תירוצו דרבא, ואי מכח קושיית משתתארס נמי, הא אמרי' דס"ל סברא חדא במקום תרתי, וא"כ קושייתם בדרך ממנ"פ.

וע"ז תירצו דמנה לאבא היינו חזקת הבת לא מהני לאב, וממילא אין שייכות לקושייתם הראשונה, וממילא י"ל על קושיא שניה דגם ר"א ס"ל לדינא כשמואל, והיינו דהיכא דלא אתרע רשות האב כלל, ל"צ כלל לחזקת הגוף, דמ"מ טוען האב חזקת רשות. דרשות לא אתרע כלל, וכאלו לא נולד לו ספק כלל על אותו שעה והיינו דינא דשמואל, במחליף פרה בחמור, אלא דבאתרע רשות אב, וליכא חזקת רשות בזה בעי חזקת הגוף, ולזה אמר ר"א רישא מנה לאבא וליכא חזקת הגוף, וסיפא דהיינו עדים משתתארס לא אף דליכא חזקת רשות, מ"מ הוי מנה לי דלדידיה מהני חזקת הגוף, וא"כ ר"א לא פליג על שמואל.

ואף דתו כתבו במסקנא במה דא"ש ותנא תונא כלה דסבר כרבא, ומייתי ראיה מכלה בבית חמיה, היינו דאלו לר"א ליכא ראיה מסיפא, דהא בסיפא הוי חזקת הגוף דהיא הטוענת, ובחמור ליכא חזקת הגוף דלא מהני לבעלים, אע"כ דשמואל סבר כרבא, אבל מ"מ לענין הדין לא פליגי, דאף דלר"א ליכא ראיה, מ"מ י"ל דהדין הכי דבנולד ספק ברשות הלוקח ל"צ כלל לחזקת הגוף ועל בעל הפרה להביא ראיה, ודוק היטב.

לז) ולפ"ז מיושב הקושיא אות ל"ה, והיינו דתוס' הוכרחו אם איתא דלרבא פירוש הברייתא דעל האב לענין כסף קידושין דוקא, ממילא גם לר"א לא פריך דלענין כסף קידושין הוי מנה לאבא, ואי מדקתני הראויין לבא מבית אביה דמשמע אילו אפשר שנולדו אחר הנשואין א"צ להביא ראיה, הא באמת הכי הוא לר"א דהיכא דהוי סיפא כאן נמצא אף במנה לאבא מהני, אע"כ דס"ל להש"ס דעל האב להביא ראיה לאו דוקא דה"ה לענין כתובה, וא"כ הוכרחו לומר לרבא דמיירי בריח הפה, וק"ל.

לח) והא דבאמת לא ניחא להש"ס לאוקמי לענין קידושין, דהא בנשאת דמיירי מינה אין תביעת האב רק כסף קידושין, י"ל למ"ש המהרש"א דבברי מהני תפיסה לגבי מ"ק, וכי אמרינן רישא כלה בבית אביה ולקידושין, ע"כ מיירי דטוען האב שמא, אלא דהקשה דא"כ ישאר קושיית תוס' ליתני או עד שיאמר ברי לי, ולענ"ד לק"מ דהא מתני' גם לכתובה ולא מצי למתני או עד שיאמר ברי לי, דהא לא מהני לענין כתובה, וא"כ שפיר מוכח דהברייתא מיירי גם מכתובה דאלו מקידושין ליתני בברייתא עד שיאמר ברי לי וק"ל.

לט) באופן אחר י"ל בסגנון הנ"ל דב' קושיות תוס' הם רק בדרך ממנ"פ, והיינו דעל קושיא א' י"ל דאולי אין זה דקדוק גדול דליתני או שיאמר ברי לי, ולזה הוכיחו דא"כ יקשה קושיא ב' דר"א דלא כשמואל, ואי דר"א ס"ל כשמואל דבסיפא כאן נמצא מוציאין בשמא. אלא דברישא כאן נמצא בעי מנה לי דהיינו ברי, ומה דקאמר וסיפא, היינו הא דלא מהני עדים משתתארס דהוי מנה לי דהיינו ברי, וכמש"ל באריכות, דא"כ יקשה מאי פריך לר"א מברייתא דמודה ר"מ, דלמא בפשיטות כיון דתביעת האב בנשואה הוא רק על כסף קידושין, ובזה במומין הראוין לבא מבית אביה, דהיינו שהיה בודאי קודם נשואין דהוי רישא כאן נמצא, האב צריך ראיה לטענה דידיה דהוא קידושין דהוי מנה לאבא, דאלו היו ראויים שנולדו אחר הנשואין לא היה צריך להביא ראיה דהא השתא קיימינן דר"א ס"ל ג"כ לדשמואל, ובהכרח לומר דהוכחת הש"ס דלא מירי בקדושין לחוד, מדלא קתני עד שיאמר ברי לא. לזה תירצו דמנה לאבא, היינו חזקת הבת לא מהני לאב, ור"י ס"ל כשמואל דהיכא דנולד הספק ברשות הלוקח ל"צ לחזקת הגוף ורק רישא היכא דהוי כאן נמצא בזה בעי חזקת הגוף וכנ"ל, ודוק היטב.

מ) ועפ"ז ניישב הקושיא אות ט'. ובתחילה ניישב קושיית רש"י אות ח', והיינו דשמואל מייתי רק ראיה מרישא דהוא ר"י דאפילו לגבי מרא קמא לא מהני חזקת הגוף, וממילא מכ"ש לר"ג דלא מהני דהא חזינן גבי בהרת דלר"י אלים יותר חזקה"ג מלר"ג. וע"כ הא דלר"ג נאמנת, היינו מטעם דאלים ליה ברי, וכמש"ל אות ל"א, אבל בשמא ושמא. נשמע מדר"י לר"ג דאפילו במקום חזקת מרא קמא לא מהני חזקת הגוף, דבלא ברי לר"י אלים יותר חזקת הגוף מלר"ג. ומש"ה במחליף דשניהם שמא על בע"ח להביא ראיה, ונכון. ומיושב גם קושיית תוס' על רש"י דמאי פריך ממחט בבה"כ דלמא התם כר"ג. דזה אינו. דהכי פריך. דהא שמואל פסק כר"ג ואעפ"כ סבר על בע"ח להביא ראיה, משום דר"ג ס"ל דבהדי ברי דוקא מוציאין, א"כ במחט בבה"כ דהוי שמא ושמא גם לר"ג יהיה הטבח יכול להוציא.

מא) ובקיצור י"ל. דהא חזינן דבסוגיא משארסתני נאנסתי. ס"ד לומר דר"ה ודר"י דשמואל הוא, דהיינו דס"ד דטעמא דר"ג דברי ושמא ברי עדיף. אלא משום דא"כ יקשה הלכתא אהלכתא דאנן קיי"ל כר"נ וקיי"ל כר"ג, מש"ה משני דטעמא דר"ג משום חזקת הגוף. א"כ עכ"פ לר"י דס"ל דברי ושמא ברי עדיף, י"ל דקיימינן בפשוטו דטעמא דר"ג משום ברי ושמא ברי עדיף, אף דתוס' שם כתבו דלחד שינויא בב"ק מודה ר"י דברי גרוע ושמא טוב לא אמרינן דברי עדיף, מ"מ הא חזינן דהיה ס"ד לומר דר"י ס"ל דגם בברי גרוע ברי עדיף. וטעמא דר"ג משום ברי עדיף. וא"כ בלי ברי לא פליג ר"ג על ר"י.

והכא דמרא דשמעתתא ר"י אמר שמואל שפיר אמר כיון דמרישא מוכח דלר"י חזקת מרא קמא עדיף מחזקת הגוף. ה"נ לר"ג היכא דליכא משום ברי ושמא, מש"ה במחליף על הבע"ח להביא ראיה ונכון פשוט. עד שכמעט יש לתמוה דמיאן רש"י בזה.

מב) ונלע"ד ליישב. למה דמסקי התוס' דתפיסה בטענה ברורה בודאי מהני ממילא גם בברי מהני. כמ"ש המהרש"א. לפ"ז כיון דמוקי כלה בבית אביה לקידושין ובטוען האב שמא, א"כ תנא דסיפא דהא כר"ג דאמר הבעל צריך להביא ראיה, היינו ג"כ בין לכתובה בין לקידושין, והאב טוען שמא, א"כ מוכח דלר"ג אפי' בשמא מהני חזה"ג נגד מרא קמא ושפיר קשה דהא שמואל פסק כר"ג. ובזה מיושב ג"כ מה דכתב רש"י, דע"כ לא סבר שמואל כרבא ור"א. ואמאי לא מצי סבר כר"א דהא חמור הוי כמו מנה לאבא דחזקת חמור לא מהני לבעליו וכמ"ש תוס' באמת, ולפי הנ"ל דכיון דמוקי מתני' גם לקידושין, אין קיום לשינויא דר"א. דיקשה בסיפא אמאי לקידושין הבעל צריך להביא ראיה. הא לענין הקידושין דתובע האב הוי מנה לאבא. ור"א באמת מוכח דלא מוקי מתניתין לקידושין, וק"ל.

מג) ובאמת לכאורה תמוה על התוס' דכתבו דשמואל ס"ל כר"א וחזקת חמור הוי מנה לאבא, הא יקשה כיון דמתני' מיירי לקידושין אמאי בסיפא על הבעל להביא ראיה. הא לענין קידושין הוי מנה לאבא. וצ"ל דשמואל סבר לענין זה כר"א דרישא מנה לאבא דאתיא אפילו כר"ג. ובסיפא י"ל משום חדא במקום תרתי, מש"ה בסיפא גם לקידושין הבעל צריך להביא ראיה, אף דכתבנו לעיל דלענין קידושין לא הוי תרתי, היינו לרב דקדשה על תנאי ולא חלו הקידושין למפרע, אבל שמואל לשיטתיה דמוקי בקדשה וכנסה סתם בזה אם חזינן דבדקה בעשת נשואין ונתפייס אנו דנין מכח זה דאינו קפדן וחלו הקידושין למפרע, ושפיר הוי גם לענין קידושין תרתי.

מד) ולפ"ז מיושב הקושיא אות ט'. דהן הן דברי תוס'. ולפ"ז לא א"ש פירוש הקונטרס כמו שאפרש. והיינו דלפ"ז קשה הקושיות דהקשו בדיבור שאח"ז על רש"י מהא דפסק שמואל כר"ג ומהא דפריך ממחט, דבל"ז היה אפשר ליישב ב' קושיות אלו כמו שתירצנו אות לט ואות מ'. אבל לפ"ז דתפיסה מהני בטענה ברורה ואם כן כי מוקי מתני' כלה בבית אביה ולקידושין, ע"כ מיירי בטוען שמא, א"כ מוכח מתנא דסיפא דכיון דמיירי גם לענין קידושין ואפ"ה על הבעל להביא ראיה דאפילו בשמא מהני חזה"ג לר"ג נגד מרא קמא. א"כ שפיר יקשה אלו קושיות על רש"י וכמ"ש באות מ"ב.

ואף דלפ"מ דפירשו הם דשמואל סבר כר"א מוכרחים לומר בטעמא דסיפא משום חדא במקום תרתי, וכמ"ש באות מ"ג. אם כן ממילא יש לקיים ג"כ כפירש"י ושמואל סבר

כר"ג, אלא דר"ג בלא ברי ס"ל ג"כ כר"י ובסיפא לענין קידושין אף דליכא ברי מ"מ על הבעל להביא ראיה משום דהוי חדא במקום תרתי. מ"מ נכונים דברי תוס' כיון דבלא הך יסוד דשמואל סובר ג"כ חדא במקום תרתי יקשו קושיות אלו על רש"י. ונצטרך לומר דשמואל ס"ל ג"כ סברת חדא במק"ת. ממילא קיימינן כפשטא דסבר כר"א, דכל עיקר מה דנדחוק לומר דסבר תברא ולא נימא דסבר כר"א, היינו משום כיון דמוקי לקידושין יקשה דבסיפא לענין קידושין הוי מנה לאבא וכמ"ש באות מ"ב, וכיון דגם לפירש"י נצטרך לומר דשמואל סובר בסיפא משום חדא במק"ת, ממילא קיימינן כפשטא דסבר כר"א ודוק.

מה) ומעתה ניישב הקושיא אות יו"ד, די"ל בעיקר קושיית אביי עד שלא תתארס אין כו', לכאורה ליכא קושי' כ"כ, די"ל דסברת רישא כאן נמצא כיון דנמצא ריעותא ברשות אב יש לדון דלא נשתנה רשות האב, ולא יצאה מרשותו כלל, דנולדו המומין קודם אירוסין ולא נכנסה כלל לרשות האב, וא"כ כל זה ברישא הריעותא דמום מודה דלא יצאה מרשות אב. דהמום עושה אותה למקח טעות, אבל בסיפא דכנסה לרשות הבעל דאף במקום מום שקודם אירוסין מ"מ אינו ברור דלא יצאה מרשות אב, דהא בקדשה סתם וכנסה סתם דהוי ספק אם קפדי אנשי ואם באמת לא קפיד אגלאי מלתא דהקידושין למפרע קיימין, וכיון דאינו ברור דהמום מוציאה מרשות אב שוב לא אמרינן כאן נמצא, דדוקא היכא דלפי הנמצא אלו היה כן מקודם בודאי לא יצאה מרשות אב מסייע כאן נמצא לחזקת רשות אב, אבל בסיפא ל"ש דכאן נמצא מסייע לחזקת אב, דהא מ"מ אפשר דלא יצאה מרשות אב. והסברא נכונה (וכעין זה כתבנו ביו"ד בכוונת תוס' חולין (דף יא) בהא דסכין אתרע בהמה לא אתרע) ולזה י"ל דקושיית אביי אליבא דרבא דמוקי בקדשה על תנאי וליכא ספק קפידא, ואף לאחר שנכנסה והוי קפידא היינו לענין שיחולו הקידושין חופה וביאה, אבל עכ"פ קידושין ראשונים בטלו, ושפיר פריך בעדים משתתארס הוי ג"כ רישא דכאן נמצא דאנו דנין עוד על אותו שעה דכאן נמצא מסייע לחזקת האב שלא יצאה מרשותו, דהא המום מבטל בודאי הקידושין הראשונים, אבל שמואל לשיטתיה דמוקי בקדשה סתם, וכיון דנכנסה איכא ספק דהמום לא מבטל כלל הקידושין דחלו עתה למפרע, מש"ה לא מקרי רישא כאן נמצא, ודו"ק.

ולפ"ז י"ל יותר. דלפי הצד שצדדו תוס' דגם בהתנה אם אחר כך מוחל חלו למפרע הקידושי כסף, דהתנאי היה אם אקפיד. א"כ י"ל דבאמת גם לרב ליכא קושיא בסיפא אמאי משתתארס לא דהא ע"י הספק דאחולי אחיל כשכנסה סתם הוי ס' על הקידושין למפרע, וא"כ אין המום מבטל הקידושין בהחלט, ול"ש בזה רישא כאן נמצא והא

דהקשה אביי מסיפא משתתארס לא. היינו אביי לשיטתי' דס"ל אליבא דרב דהטעם משום אין אדם בועל בעילת זנות, וקדיש לה בביאה כמ"ש תוס' לעיל להוכיח מדפרכינן מההיא דקטנה שלא מיאנה, א"כ לא חלו הקידושין ראשונים למפרע. ושפיר שייך ביה רישא כאן נמצא. וק"ל.

מז) ומרווחנא בזה מה דקשה על לישנא דרבא וסיפא נמי כאן נמצא, הא מסיפא ממילא מדלא סגי בעדים משתתארס צריך לסברת חדא במקום תרתי. א"כ ל"צ כלל לסיפא משום כאן נמצא. ולפי הנ"ל ניחא. דרבא י"ל דס"ל כר"א דטעמא דרב משום אחולי אחיל, ואף בהתנה חלו הקידושין למפרע, ואין המום מבטל המקח, וממילא ל"ש בזה רישא כאן נמצא וליתא לקושיית אביי, וא"צ כלל לסברת חדא במקום תרתי, ואביי הקשה רק לשיטתו דנפשיה דס"ל משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכנ"ל, ורבא השיב לו דאף לשיטתו י"ל דהוי חדא במקום תרתי. אבל רבא לנפשיה לא חש לקושיית אביי. ול"צ כלל לטעמא דחדא במקום תרתי ושפיר אמר וסיפא נמי כאן נמצא. וק"ל.

מח) ולפ"ז מיושב הקושיא אות י"א. דשפיר י"ל כהר"ן דפשטא דמתניתין כרבא דטוענת שמא. ואזלינן בתר נולד ספק ברשותו, דזהו נכלל במה שהביא דברי שמואל ההיא דהמחליף, ומה דהקשינו דהו"ל להביא פרכת הש"ס משתתארס לא והתירוץ חדא במקום תרתי. דלפי הנ"ל ניחא. דהרי"ף לשיטתיה דפסק מטעם אחולי אחיל, ממילא ליתא לקושיית אביי וכנ"ל.

מט) ונ"ל עוד ליישב שיטת הרי"ף ברחבה ודלא כהר"ן. והיינו כיון דרבא אמר רישא כאן נמצא. והיינו בטוען שמא וכמ"ש הר"ן. ממילא מתני' כפשטא דמסתמא הבת טוענת ברי והאב שמא. והיינו תירוצא דר"א. ואין בזה דוחק כלל. דמסתמא הבת יודעת והאב אינו יודע. ורבא ג"כ לא היה נייד לאוקמי הכי, אלא דלשיטתיה דס"ל דברי עפ"י אחר הוי ברי א"כ מוכח מרישא דמיירי דהבת טוענת ג"כ שמא, דאל"כ הוי ברי לאב עפ"י אחר. ולזה הוצרך לומר וסיפא נמי כאן נמצא. דבשמא בעי כאן נמצא דסיפא. וע"ז קשה קושיית אביי משתתארס וכו' ומוכרחים לומר משום דהוי חדא במקום תרתי, וזהו הכל רבא לשיטתי', דמוכרח דהבת טוענת ג"כ שמא. אבל להלכה דקיי"ל כאביי בב"ב דברי עפ"י אחר לא הוי ברי מתני' כפשטא דהבת יודעת והאב אינו יודע. ול"צ לדחוקי משום חדא במקום תרתי. ואביי דהקשה מסיפא משתתארס היינו דהקשה לרבא לשיטתיה דסבר ברי עפ"י אחר הוי ברי, ומוכרח לאוקמי דהבת טוענת ג"כ שמא. אבל להלכה מתני' כפשטא. כנלע"ד בכוונת הרי"ף ודוק. יהיו לרצון אמרי פי וניב שפתים, לפני אלהי ארץ ושמים.

דף עו.

רב אשי אמר רישא וכו'. הרא"ש הביא דעת הרמ"ה דנ"מ בין רבא לר"א בבוגרת. דלרבא בעודה בבית אבי' על האב להביא ראיה דכאן נמצא וכו' ולר"א על הבעל להביא ראיה דמנה לי בידך הוא. והשיג עליו דגם לרבא בבוגרת שאין אבי' זכאי במצאתה ובמע"י מיד באירוסין הוי ברשות הבעל. ולכך לא הביא הרי"ף בהלכותיו כל האוקימתות משום דאין נפקותא ביניהם לדינא. וכן מוכח מתוס'. זהו תורף דברי הרא"ש.

ויש לע' בו טובא (הא') ממה שתמה בב"ש סי' קי"ז דהרי יש נ"מ במומין שאין נבדקים כגון ריח הפה וכדומה ונכנסה לחופה והביא הבעל ראיה דמשנתארסה נולדו בה המומים. וכן בנאנסה וליכא שהות ליאנס אחר החופה. דלרבא על האב להביא ראי' ולר"א על הבעל להביא ראיה דמנה לי בידך הוא. ומה שתירץ שם הוא דחוק. (הב') מה דתמוה לי אף לפי דוחק של הב"ש מ"מ יש נ"מ לענין גט דלרבא א"צ גט דכאן נמצא משוי ליה לחזקה בחזקת שלא יצאתה לרשות אחר וכמ"ש הרא"ה. ולר"א צריכה גט הטעם דחזקת הגוף מהני לדידה. (הג') תמוה לי אליבא דאמת על הטור דמשמע מדבריו סי' ל"ט דאף בברי בעודה בבית אביה א"צ גט כמו שהעלה הב"ש. ואמאי הלא קיי"ל כר"א דהוא בתרא ולר"א משמע דצריכה גט דלענין גט הוי חזקת הגוף לעצמה ומהתימה שלא הרגישו אחרונים בזה. (הד') מה כוונת הרא"ש שכ' וכן מוכח מתוס'. (הה') מאי בעי ר"א בתירוצו אם אין נ"מ לדינא.

ונראה ליישב. ויתיישב ג"כ דברי הרי"ף בשיטת הר"ן דאליבא דאמת על בעל החמור להביא ראיה. ונ"ל לפרש הכי ולהוציא הסוגיא מפשטי'. דהנה המהרש"א הקשה על תירוץ ריב"א דטעמא דר"י א"ש דעל בעה"ח להביא ראיה ולא מהני התפיסה ברשות כמו כור בל' וכדומה. משום דהתם הוי תפיסה בטענה ברורה דע"ז התפיסה. אבל הכא הוי תפוס מספק. והקשה עליו דאכתי תיקשה מ"ט דרישא דצריך האב להחזיר הכ"ק הא הוי תפיסה ברשות. וברישא ע"כ איירי אפי' בברי כמו שהוכיח הר"י לעיל מדלא קתני עד שאמר ברי לי ע"ש. ובחי' מהרי"ט תירץ דבאמת בברי א"צ להחזיר כ"ק. והא דלא קתני עד שיאמר ברי לי משום דמיירי אף מכתובה דלא מהני ברי להוציא מיד הבעל. אבל לענין כ"ק באמת מהני ברי ע"ש. (לפענ"ד נראה באופן אחר דבודאי אין כוונת ריב"א משום דהכא טוען שמא דבאמת מתני' אף בברי רק דהסברא לחלק. בשלמא גבי כור בל' דלא נולד הספק במעשה רק הספק על מה היה כוונת הקנין ויוכל להיות שהתפיסה לתלות בדעת הלוקח איך ירצה לקנות. או כל סאה וסאה. או כל הכור ביחד. בזה מהני תפיסה ברשות דאחר מעשה תפיסה לא אתרע במה לבטל התפיסה.

וכן בהמוכר שור לחבירו ונמצא נגחן דאם האמת דהתפיסה לשחיטה אין לנו עוד ספק לבטל התפיסה. משא"כ בההיא דהמחליף. וכן במתני' דידוע לנו שקדשה ע"מ שאין בה מומים והספק לב"ד במעשה אם היו המומים קודם שנתארסה אם לאו. מש"ה מיד שאנו רואים המומים ואנו יודעים שע"ז לא התפיסה אתרע התפיסה ומוקמי' אחזקת מרא קמא. ודמי לדסומכוס דסבר נולד הספק לב"ד יחלוקו. ואפ"ה מודה בההוא דהמוכר שור לחבירו ונמצא נגחן דהמוציא מחבירו ע"ה כמ"ש הרשב"ם שם ומסברא הנ"ל דלא נולד הספק במעשה ע"ש. ה"ה לדידן דלא קיי"ל כסומכוס דנולד ספק לב"ד לא מרע לחזקת ממון היינו במה שהיה מוחזק בו מעולם. או שהתפיסה ברשותו ולא נולד הפסק במעשה הוי התופס בעל הממון. אבל היכא דנשוויי' לזה הבעל הממון מכח מעשה התפיסה הרי מיד שאנו רואי' המומים אתרע התפיסה ומוקמי' אחזקת מרא קמא. כך נראה לענ"ד בכוונת הריב"א. ודוק היטב).

והנה לכאורה נראה להכריח בפירוש מהרש"א ומהרי"ט הנ"ל בכוונת תוס'. בהקדם דברי תוס' ד"ה רישא מנה לאבא וכו' עיין שם היטב. ודברי תוס' הללו צריכים ביאור גדול דאותה הקושי' בעצמה שהקשה הר"י לפירושו קשה ג"כ לפירש"י מאי מייתי ותנא תונא כלה אימא דבעי' חזקת הגוף מעלי' ולא חזקת חמור לבעלי'. ומצאתי אח"כ במהרי"ט שנתקשה ג"כ בזה. ולאחר העיון גדול אמרתי בהקדם דברי מהרש"א בסוגיין שכ' דיש לפרש ותנא תונא כלה הוא מרישא כלה בבית אבי' ולקידושין ונאמן הבעל להוציא מהאב הכ"ק ע"כ משום דנולד ספק ברשות האב דזכאי במציאתה ובמע"י. ה"ה בהמחליף ובטבח דלאחר הקנין הוא ברשות הלוקח ונס"ב הלוקח דנאמן בעל הבהמה להוציא ממון. אך שדחה זה לפירוש הריב"א דתפיסה מספק לאו כלום. א"כ י"ל דטעמא ברישא משום חזקת מר"ק ע"ש. מבואר דבלא פי' הריב"א היה אפשר לפרש דההוכחה מרישא כמו שהבעל נאמן להוציא הכ"ק מהאב משום נס"ב האב ה"ה שהמוכר נאמן להוציא משום נס"ב הלוקח. וכן מבואר במרדכי בשם הר"ר אביגדור כ"ץ דמפרש כן לקושטא דמלתא דההוכחה מרישא וכן צריכים אנו לומר לשיטת הר"ן דמפרש סיפא מנה לי דהוי ברי ע"ש. וליכא לאוכוחי מסיפא. וע"כ דההוכחה מרישא והיינו דמדמי' כמו דמוקמי' בחזקת שלא יצאת מרשות האב ומוציאים ממנו הכ"ק. ה"ה בקנין אחר שנתחזק לנו הקנין ונולד ספק ברשות הלוקח לא מבטלינן מספק חזקת הקנין ומוקמי' בחזקה שלא נתבטל הקנין ודומי' ממש להדדי.

מעתה י"ל דכוונת הר"י כך הוא. והיינו דס"ל כשיטת הריב"א שזכרנו דתפיסה מספק לאו כלום הוא. ומש"ה הקשה לפירושו דמנה לאבא היינו שמא קשה מאי מייתי ותנא

תונא. דאין לפרש דההוכחה מרישא ומכ"ק. ז"א דהוי חזקת מר"ק כיון דהוא תפוס מספק. משא"כ לפירש"י ניחא די"ל דההוכחה מרישא דמיירי אף בברי והוי להתופס חזקת ממון. וע"כ דמוציאים ממנו משום נס"ב. ודוק.

וכ"ז אם נפרש בכוונת הריב"א דתליא בברי ושמא. אבל לפום דרכנו שכתבנו דקושי' על הר"י במק"ע. ונלע"ד ליישב בסגנון זה באופן אחר. והיינו דלא ס"ל כהריב"א דתפיסה מספק לא מהני. ואפ"ה הקשה שפיר דמאי מייתי ותנא תונא דאין לפרש דההוכחה מרישא ומקידושין דהא באמת שמואל מיירי במשך בעל החמור את הפרה ואמר דעל בעה"פ להביא ראיה משום דנס"ב. משמע דבלא סברת נס"ב היה הדין דעל בעל החמור להביא ראיה אף דהוא תפוס ברשות יהיה מאיזה טעם שיהיה עכ"פ ליכא הוכחה מרישא לסברא דנס"ב דהרי בלא הך סברא על בעה"ח להביא ראיה. והוי ג"כ דינא דמתני' שפיר דצריך האב להחזיר כ"ק כמו שצריך בעה"ח להחזיר הפרה. אבל לפי פירש"י א"ש. והיינו די"ל הא דס"ד דבלא סברא דנולד ס"ב על בעה"ח להביא ראיה היינו דמקרי נולד ספק בממון של בעה"ח שהיה ממונו מתחלה ובממונא נמצא הריעותא ונימא שהוא בחזקת שהיה ממונו מתחלה לא נעשה ממון אחר. כמ"ש הר"ן לטעם דר"י א"ש ע"ש. וע"ז מייתי שפיר ותנא תונא כלה היינו דמוכח מסיפא דלאחר הקנין מקרי נולד ספק ברשות וממון של לוקח. דאל"כ דמקרי נולד הספק בממון האב אלא דהטעם בסיפא דחזקת הגוף עדיף מנולד ס"ב. מ"מ קשה כיון דמתני' מיירי בין בברי בין בשמא. עכ"פ בשמא אמאי על הבעל להביא ראיה הלא הוי שור שחוט לפניך ואין הו"א שיוציא בשמא כמו שתמה הר"י בפשיטות לעיל (דף לו). אע"כ דלא מקרי בסיפא שור שחוט דלא אתרע כלל חזקיה דאב. ומה שנמצא עתה מקרי נולד ספק בממון לוקח. וא"כ אמאי ברישא צריך להחזיר הכ"ק הא הוי ספק ברשות. אע"כ הטעם משום דנולד ס"ב האב דעדיין יש לו זכות בה במציאתה ובמע"י. וא"כ ה"ה במחליף ובטבח דנולד ספק ברשות הלוקח כדמוכח בסיפא המוכר נאמן להוציא. וכ"ז לפירש"י אבל לפי' ר"י דמנה לאבא היינו שמא וסיפא מנה לי הוי ברי וע"כ משום דבמלת נכנסה משתמע דטוענת ברי דהיא טוענת מסתמא ברי. ושפיר קשה מאי ותונא. דאין לפרש דהוא מרישא. אימא הטעם משום נולד ספק בממון האב שהיה בתחלה כמו דהיה ס"ד דעל בעה"ח להביא ראיה מה"ט. ומסיפא אין ראיה לסתור הך סברא דברי עם חזקת הגוף עדיף מכל החזקות שהוא רק בירור שהדין עם חזקת הגוף כמו שהטעים בהרא"ה ע"ש. ועולים דברי הר"י נכונים וברורים לענ"ד ודוק היטב.

מעתה אם נפרש דר"א בא לשנויי קושי' דאביי משתתארס אין עד שלא תתארס לא. ולזה משני דסיפא מנה לי בידך. ע"כ הכי פירושו. דסיפא מיירי בין בברי ובין בשמא. ובברי לא מהני ראיה משתתארס. ושאני רישא דאף ברי לא מהני דהוי מנה לאבא. אבל בשמא הדין דלא מהני ראיה משתתארס כיון דנולד ספק ברשות האב והוי עכ"פ שור שחוט לפניך ולא מהני חזקת הגוף כנ"ל.

ועתה נבוא ליישב דברי הרא"ש דמתחלה ניישב קושי' הב"ש ושני תמיהות בענין גט שכתבנו. והיינו די"ל דגם ר"א מודה דנולד ס"ב עדיף מברי וחזקה דגופא וכרבא. רק בא ליישב דמשמע ברישא דצריך האב להחזיר הכ"ק וס"ל לר"א אף דנולד ס"ב הוא כחזקה גדולה. מ"מ כיון דיש להאב ב' חזקות חזקת ממון דהוא תפוס ברשות וחזקת הגוף הוי חזקה דנולד ס"ב וכאן נמצא וכו' חדא במקום תרתי. ולזה אמר דהוי מנה לאבא. היינו דחזקת הגוף דבת לא מהני. מעתה גם לר"א צריכין אנו לשינוי' חזקה א"א שותה וכו'. וגם ליכא נ"מ במומים שאינם נבדקים כקושי' הב"ש דממנ"פ דלענין כתובה גם לר"א נולד ס"ב עדיף מחזקת הגוף. ולענין קידושין ליכא חזקת הגוף דהוי מנה לאבא וכו'. וגם לענין גט ליכא נ"מ דליכא אלא חזקת הגוף ולא מהני במקום נולד ס"ב ומש"ה פסק הטור דא"צ גט וליכא נ"מ רק בבוגרת ולכ"ק דלר"א הוי ב' חזקות ועל הבעל להביא ראיה להוציא כ"ק. וע"ז כתב הרא"ש דגם לרבא הוא כמו נכנסה וליכא שום נ"מ בין רבא לר"א ועולים דברי הרא"ש כהוגן.

ועפ"ז י"ל דזהו כוונת הרא"ש במ"ש וכן מוכח מתוס' והיינו דס"ל כהריב"א דתפיסה מספק לאו כלום הוא. וגם מפרש דההוכחה מרישא כדמוכח בתוס', וכמ"ש והיינו ע"כ דההוכחה מרישא ולקידושי'. דתהני התפיסה בברי וכדרך הראשון שכתבנו בפירוש הר"י. וקשה אימא דבאמת מהני ברי והא דלא תני עד שיאמר ברי לי משום דמיירי אף בכתובה וכמ"ש מהרי"ט. וצ"ל דס"ל דלישנא דצריך להביא ראיה דלא מהני ברי קא אכלהו אף אכ"ק משום דמיירי בכל אופנים. וא"כ ל"ל דר"א בא לשינויי' אתקפתא דאביי משתתארס אין עד שלא תתארס לא. ז"א דעדיין קשה אמאי נאמן האב בשמא הא הוי שור שחוט וכנ"ל. וגם ל"ל דלהכי לא קתני ראיה משתתארס משום דמיירי אף בברי. ז"א דהא ע"כ הדיוק קאי אכל אופנים כמו שהוכיח ותנא תונא כלה כנ"ל. ולזה הוכיח הרא"ש דר"א לא בעי לשנויי' אתקפת' דאביי רק דינא קאמר. וא"כ יש לנו למעט הפלוגתא ולומר דר"א קאי אכ"ק דהוי חדא במקום תרתי. כנלע"ד. ויפה עולים דברי הרא"ש ודוק היטב.

ועפ"ז מיושב דברי הרי"ף לשיטת הר"ן דמפרש אליבא דאמת דעל בעה"ח להביא ראיה דס"ל דפירוש מנה לי בידך היינו ברי כמו שפי' הר"ן, וקשי' ליה מאי מייתי ותנא תונא. וצ"ל דקאי מרישא ולזה קשי' ליה דהא בלא סברא דנולד ס"ב היה הדין דעל בעה"ב להביא ראיה. אף דהוא תפוס. ושפיר קתני במתני' דצריך האב להחזיר הכ"ק וכנ"ל לזה הוכיח דבאמת כוונת שמואל על בעה"ח להביא ראיה ובלא סברא דנולד ס"ב היה הדין באמת על בעה"פ להביא ראיה. וא"כ יש לפרש ותנא תונא ארישא. ודוק.

ואסיים במה דתמוהים דברי הר"ן בשמעתין שהעלה דר"י מודה דבסיפא דנולד ס"ב הבעל דעל הבעל להביא ראיה. ולר"ג ברישא בעי' ברי. א"כ יקשה סוגי' דלעיל (דף לו) דמשני על שני ברייתות דחרשת הא ר"ג הא ר"י. וע' בהר"ן לעיל דהוא ר"ג ור"י דמשארסתני נאנסתי ע"ש. וקשה ממנ"פ אי איכא שהות ליאנס תחתיו אף ר"י מודה דנאמנת ואף בשמא. ואי בליכא שהות לר"ג בעי' ברי. וע'.

שם רישא מנה לאבא בידך. ק"ל הא יש תקנה שיקנה האב לבתו השטר כתובה והיא תוציא מהבעל שיש לה ברי וחזקה טובה, [ועיין בש"ך חוה"מ סי' ע"ה ס"ק פ"ג] וצ"ל דמתני' לא מיירי מתקנה אלא הדין עצמו אם האב תובע.

שם איתביה מודה ר"מ במומין הראוין לבא עמה מבית אביה. ק"ל דלמא מיירי רק לענין כסף קידושין ומדוקדק הלשון דעל האב להביא ראיה דלענין כתובה כיון דנכנסה לרשות הבעל אין לאב שייכות לזה והבת היא תובעת והוי כמו ברישא דמנה לאבא דלענין כ"ק אין חילוק בין עודה בבית אבי' לנכנסה דסוף סוף האב הוא הבע"ד, בשלמא לפירש"י דמנה לאבא היינו דחזקתה לא מהני לאב א"כ א"א לומר כן דמאי ארי' במומין הראויין לבא מבית אביה היינו שהיה קודם נישואין הא בכל מומין כן ולתני סתם מודה ר"מ לענין כ"ק אע"כ דמיירי לענין כתובה, אבל לפ"מ דפירש הר"י בתחילה [וכן ס"ל לכמה פוסקים] דמנה לאבא היינו דהוא טוען שמא א"כ י"ל דגם ר"א ס"ל כרבא דהיכא דהוי סברא כאן נמצא מוציאין אפי' בשמא אלא דרב אשי בא לתרץ קושית אביי מסיפא דעד שלא נתארסה אין אבל משנתארסה לא, ולהכי מתרץ דברישא כאן נמצא יש חילוק בין מנה לאבא וכו' מש"ה בסיפא דמנה לי דהוי ברי לא מהני עדים משתתארס אבל ברישא מנה לאבא והוי שמאו דברי ר"א הכל היכא דנמצא המומין קודם הנשואין והיינו דברי ר"מ דמומין הראוין מבית אביה שהיה בודאי קודם הנשואין בזה על האב לה"ר לענין כ"ק דבאתרע רשות האב לא מוציאין ממון בשמא והיה מיושב בזה ג"כ ההיא דטבח וצע"ג.

שם אמר ר"י אמר שמואל המחליף פרה בחמור כו' הי' כלה אילימא כלה בבית אביה. דקתני על האב להביא ראיה וה"ה אפי' נכנסה לחופה דס"ל לשמואל כר"א דמוקי לה

בתרי תנאי וכפירש"י. וא"ת והא שמואל ס"ל בפ"ק דשמעתין דהלכה כר"ג, ואיך ס"ל הכא ברישא דמתני' דאתיא כר"י, וי"ל דס"ל לשמואל דטעמא דר"י בפלוגתא על ר"ג לאו משום דחזקת הגוף לא אלים אלא דלדידיה באמת אלים חזקת הגוף עוד יותר ממה דאלים לר"ג, אלא דר"ג ס"ל דאלים ברי דאם יש ברי עם חזקת הגוף מהני אפילו לאפקועי ממון, וכההיא דאמרינן פ"ק גבי אלמנת עיסה, וי"ל דהראיה דמביא שמואל מתנא דרישא הוא להוכיח דמרא קמא אלים מחזקת הגוף וע"כ לא פליג תנא דסיפא דהיינו ר"ג אלא דאלים ליה ברי אבל בשמא ושמא יש ללמוד מקו"ח, כיון דאפילו ר"י דאלים ליה חזקת הגוף יותר מלר"ג ס"ל דחזקת מרא קמא עדיף מחזקת הגוף כ"ש דר"ג ס"ל הכי היכא דליכא ברי וא"כ בדיני דהמחליף דמיירי בשמא ושמא שפיר נסתייע ממתני'.

וא"ת ואכתי מנא ליה לשמואל לומר כן דלר"י אלים חזקת הגוף, וי"ל דיצא לו מההיא דספק בהרת קדמה דפלוגתא בהיה לו נגע מקודם אם חזקת הגוף אלים מחזקת טומאה [וככתוב בתוס'], וקשה דהא הוי סברות הפוכות דהא לגבי חזקת ממון ס"ל לר"ג דחזקת הגוף אלים יותר וגבי בהרת בחזקת טומאה ס"ל לת"ק דר"י דלא אלים כ"כ חזקת הגוף ור"י ס"ל דאלים, [ומהר"ש איידלס זצ"ל הקשה כן] ומכח קושיא זו ס"ל לשמואל דבאמת חזקת הגוף אלים לר"י יותר מר"ג וטעמא דר"ג משום צירוף הברי וכאמור, ורווחא שמעתא.

תד"ה רישא דמסתמא ר"א לא פליג אדשמואל. לפ"ז צ"ל אף מדחזקה דבת לא מהני לאב, מ"מ חזקת חמור מהני להבעלים דהוי ממונו יותר, ומה שכתבו תוס' לקמן ד"ה כלה דכי היכא דחזה"ג דידה לא מהני לגבי האב ה"נ חזקת חמור לא מהני לבעליו, צ"ל דזהו לס"ד דעל בעה"ח להביא ראיה אבל לפי האמת חזקת חמור עדיף.

אבל ק"ל מדברי התוס' דלקמן ד"ה כל הנולד ואוקי לכלה דמתני' כרבא, הא לרבא ליכא כ"כ ראיה מסיפא דשאני התם דהוי חדא במקום תרתי, הא יותר י"ל דס' כר"א ומדמי חזקת חמור לחזקה דידה לעצמה והראיה מכלה בבית חמיה דבחזקה טובה מוציאין ממון ה"נ בחמור דהוי חזקה טובה.

וכן קשה על רש"י ד"ה אליבא דמ"ד קידושין לאו וכו' אא"ל דקשי' לרבא ולר"א, ע"כ דרש"י ס"ל לסברא פשוטה דחזקת חמור הוי חזקה טובה לבעליו ולא ניחא לרש"י לומר דלס"ד חזקת חמור הוי כמו חזקת הבת לאב כמ"ש התוס' מש"ה קשיא גם לר"א מסיפא, וא"כ אמאי כתב רש"י בסוף הסוגיא ד"ה ותנא תונא דסבר כרבא ואמאי לא מפרשי' דס' כר"א דעדיף לומר כן דאלו לרבא אין כ"כ ראיה מסיפא וכו'.

תד"ה על בעה"ח, התם פריך לפי המסקנא. ק"ל הא כיון דעכ"פ לל"ק דר"י א"ש בעבה"ח לה"ר היה מוכרח היסוד דחזקת מ"ק עדיף מחזקת ממון, א"כ מנ"ל דלמסקנא אינו כן ולמפרך ולחזי ברשות דמאן קיימא הא טעמא דמסקנא משום סברת נולד ספק ברשותו דמוציאין ממון אף ממוחזק גמור אבל היכא דלית ביה משום נולד ספק ברשותו, קיימא היסוד דחזקת מר"ק עדיף מחזקת ממון.
בא"ד דמוחזק בטענה ברורה, המהרש"א הקשה דא"כ ממילא מהני טענת ברי וישאר קושי' תוס' דלעיל דליתני או עד שיאמר ברי לי. ולק"מ דבאמת לענין כ"ק היה מהני ברי אבל מתני' מיירי בין לכתובה בין לכסף קידושין ובטוען שמא צריך להחזיר אפילו כ"ק מש"ה לא מצי למתני או עד שיאמר ברי לי דהא הברי לא מהני אלא לכ"ק ולא לכולה מלתא דאב דהיינו להוציא הכתובה דבעינן דוקא עדים.

דף עו:

אלא כי אתא רמי בר יחזקאל. לעיל כא ע"א ודף ס ע"א וחולין מד ע"א.
שם רש"י ד"ה אליבא וכו' דהא שמואל סבר דהלכה כר"ג. לענ"ד נראה ליישב דהנה הר"ש בנגעים הקשה לעיל בההיא דספק בהרת קדמה דהוי סברות הפוכות דלר"ג לא אלים חזקת הגוף נגד חזקת טומאה ומ"מ מהני נגד חזקת ממון ולר"י אלים חזקת הגוף מחזקת טומאה ולא אלים חזקת ממון, (וכן הקשה הר"ש איידלס) ומתרץ הר"ש דבאמת ר"י מאלם יותר מר"ג לחזקת הגוף אלא דבמשארסתני נאנסתי טעמא דר"ג דאלים ליה ברי שעם חזקת הגוף, ולפ"ז ניחא דשמואל מייתי ראיה מרישא דהוא ברי כיון דס"ל לר"י דאף דמוחזק בכ"ק צריך להביא ראיה ולא מהני חזקת הגוף מכ"ש לר"ג דלא אלים ליה כ"כ חזה"ג כדמוכח מבהרת וע"כ לא פליג ר"ג במשארסתני נאנסתי רק מחמת אלמותא דברי אבל בשמא מדר"י נשמע במכ"ש לר"ג, ונכון מאד בעזה"י.
אך אודיע למעכ"ת גרגיר אחד שאמרנו בסוגיא זו, מה דנדחק רש"י דלס"ד דשמואל דעל בעה"ח להביא ראיה ס"ל כאוקימתא דר"א תברא, וס"ל דהלכה כר"י, וסותר לדברי שמואל פ"ק דאמר הלכה כר"ג, לענ"ד יש ליישב ברחבה, עפ"י מ"ש תוס' בסוגיין מההיא דספק בהרת קדמה דפלוגתא בהי' לו נגע מקודם אם חזקת הגוף אלים מחזקת טומאה, והקשה מהרש"א היאך הוי סברות הפוכות, דהא לגבי חזקת ממון ס"ל לר"ג דחזקת הגוף אלים יותר, ולגבי בהרת בחזקת טומאה ס"ל לת"ק דר"י דלא אלים כ"כ חזקת הגוף ור"י ס"ל דאלים עיי"ש, ונ"ל דלק"מ די"ל לר"י אלים חזקת הגוף יותר ממה דס"ל לר"ג, אלא דר"ג ס"ל דאלים ברי, דאם יש ברי עם חזקת הגוף אפילו לאפקועי ממון, וכההיא דאמרינן פ"ק גבי אלמנת עיסה, ולפ"ז רווחא שמעתתא דשמואל מיירי בשמא ושמא,

ומביא ראיה מתנא דרישא, דהיינו דמוכח מרישא דמרא קמא אלים מחזקת הגוף, ועד כאן לא פליג תנא דסיפא דהיינו ר"ג, אלא דאלים ליה ברי, אבל בשמא ושמא יש ללמוד בק"ו כיון דאפילו ר"י דאלים ליה חזקת הגוף גבי בהרת ס"ל דחזקת מר"ק אלים מחזקת הגוף, מכ"ש דר"ג ס"ל היכי דליכא ברי ונכון.

דף עז.

מתני' מפני שממקנתו כו' (עי' תשו' ח"ב סי' ע"ד).

רש"י ד"ה מקמץ לא ידעתי מה צורך בה אבל באשכנז ראיתי ששורים בהם הבגדים. וע' ברכות דכ"ה ע"א בהא דאמרינן שם לא יקרא ק"ש נגד צואת כלבים בזמן שנתן עורות לתוכן כתב רש"י שדרכן לתתן בעבוד עורות וצ"ע. וכן איתא בילקוט פ' בא בפסוק ולכל ב"י לא יחרץ כלב לשונו. ולא עוד אלא שזכו לעבד עורות מצואתן לכתוב בהם ס"ת תפילין ומזוזות. (נ"ל דרש"י לא רצה לפרש כמו בברכות דא"כ מאי פריך הגמרא קשיא לר' יהודה עיין בתוס' לכן כתב רש"י לא ידעתי פי' בלא בורסקי ועיין בריטב"א שמיישב קושיית התוספות ונשאר קושית רבינו על רש"י. ועיין ברש"י חגיגה דף ד' ד"ה המקמץ מפ' במסכת כתובות המקמץ בידו צואת כלבים ואומר אני כי לתקן בהן עורות כו' ועי"ש וצע"ג שדברי רש"י שם סותרים למה שפירש כאן וגם הלשון מה שכתב ואומר אני הלא היא גמרא בברכות וכנ"ל).

דף עח.

תוד"ה נפלו כו'. שמדעתו הוא מפקיר. והתנן העומר שהוא סמוך לגפה כו' הרי הוא קל לבעה"ב וחומר לעניים. שעדיין לא זכו בהן. אף הכא קל הוא לאשה ואינו חומר להבעל שעדיין לא זכה בהן א"ל מכיון שקידשה לזכותו ולזכותה נפלו עכ"ל הירושלמי וקשה לי אמאי פריך ממתניתין דעומר שהוא סמוך לגפה דתני לה במשנה ד' פ"ד דעדיות ולא פריך ממתני' ג' שם כל עומרי השדה של קב קב וכו' קל הוא לבעה"ב וחומר לעניים. ובפרט דפריך תחלה מהפקר לעניים דהוא רישא דמתני' ג' שם ושביק לסיפא דמתניתין ופריך ממתניתין ד' דסמוך לגפה. וצ"ע. ובר"ש פ"ו מ"ה דפיאה הביא הירושלמי הזה וכתב עלה ומשנתינו לא מצאנו בעדיות אבל פלוגתא דהפקר לענים ופלוגתא דהעומר של ד' קבין שנויי' שם עכ"ל. ולפנינו איתא כן בעדיות. (כבר נזכר זה בדברי רבינו בפ"י מ"ה דפאה באות ס' יעו"ש).

דף עח:

ור"ח בן עקביא כב"ש. ק"ל לפירש"י כת"י (בתוס' לעיל עמוד א' ד"ה איבעי' להו) דקאי ארישא דעד שלא תתארס ונתארסה יהא בטל, וא"כ כשהשיבו דארוסה אינה אשתו

וחזרו ואמרו מכרה אחר שנשאת מא"ל קאי הכל אפילו קודם שנתארסה ומכרה אחר שנשאת, ובזה שפיר אמר גם זו מוכרת לכתחילה כיון דנפלו קודם אירוסין, וזה גם לב"ה כמו לב"ש, אלא דב"ה ס"ל דבנפילה משנתארסה לא תמכור, אבל בנפלו קודם אירוסין כי היכי דלב"ש אף שעתה נשואה מוכרת דאזלינן בתר נפילה הכי נמי לב"ה.
שם אינהו דאמרי כרבותינו. נדה סה ע"ב.

דף עט.
הנ"מ לאחריני אבל לברתה יהיבא. ק"ל דלרבא דמחלק בין אחרים לבנו א"כ בשכ"מ שכתב כל נכסיו בקנין ועמד דלא מהני מכח אומדנא דלא שביק אינש נפשיה וכי נימא דבהקנה לבניו דעמד א"י לחזור וזה לא מצינו.

דף עט:
דלא חיישינן למיתה. עיין שער המלך פ"ד מהלכות סוכה הלכה ט"ז ד"ה ודע.
שם מתני' נפלו לה עבדים שפחות זקנים ימכרו וכו'. כתב הרא"ש דדוקא הוא יכול למכור. אבל היא אינה יכולה לכופו למכור, ע"ש. ויש לעיין. דלכאורה זהו רק הרא"ש לשיטתו דנראה דס"ל דגם לרבנן הולד שפחה דוקא לאשה דהולד שייכא לאמה מטעם שמא תמות. וכ"נ בדעת הרא"ה. אבל מע"י דשפחה לבעל. א"כ מש"ה א"י לכופו למכור והוא משתמש בהם דאף דזקנים הם, ואפשר דגם לחנניה חיישי' למיתה מ"מ כיון דהוא אינו מכלה הקרן לא הוי כמו מקים עז לחלב. וגם בשביל המיתה לא הוי מע"י קרן כמו לרבנן. כיון דל"ש מע"י לגוף השפחה. אבל לשיטת רש"י נראה ברור דלרבנן דחנניה גם מע"י דשפחה הוי רק קרן. וראיה לזה ממ"ש רש"י בהא דהגונב ולד בהמה דס"ד דהולד לאשה מטעם שמא תמות. וילקח בו קרקע והוא אוכל פירות. ע"ש. הרי אף דהדין דימכור ול"ש לומר דהולד במקום אימא קאי. דהא מיד יכול למכרו. והוי רק כמע"י אפ"ה הוא לאשה. וה"ה למסקנא בשפחה. וכן מדוייק ברש"י שכתב גם בעז לחלבה משום דאיכא עורה. אבל בלא"ה חיישי' שמא תמות. אף דהחלב הוי כמו מע"י. ואפשר דהוכיח רש"י כן מהא דס"ד בולד בהמת מלוג דהכפל לאשה. ולא נקט בבהמה גופא. אע"כ דבבהמה גופא פשיטא דלאשה דהוי כמו מע"י דג"כ לאשה. וא"כ י"ל דבנפלו זקנים גם לחנניה חיישי' למיתה ולא הוי קרן רק המע"י כמו לרבנן בילדי'. או אפשר דלחנניה גם לרש"י לא חיישי' למיתה מטעם דהוא לא מכלה הקרן. וגם בזקנים כן. ועיין. ובנתיבות המשפט הקשה על הרא"ש דאימא דבזקנים גם חנניא מודה לרבנן. והדבר ברור כמ"ש. דהא דבמע"י גם רבנן מודים. ומטעם עז ליכא לאתויי עלה. דהא השפחה קרן והוא לא מכלה. וק"ל.

ודעת הרמ"ה הובא בטור דאף היא יכולה לכופו למכור. וע"כ משום דהזקנים דחיישי' למיתה המע"י. והא דעז לחלבה ע"כ משום דנשאר עורה. אבל אם יש רק הזכרים דחלב באמת אינו אוכל. וזהו דעת הח"מ סקל"ד. ועיין.

והנה לשיטת הטור דגם בולד בהמה שייך שבח בית אבי' לענין אם נתגרשה דנוטלת ונותנת דמי'. יש לעי' אמאי נקט מודה חנניא דאם נתגרשה ולא נקט הך דינא לרבנן בולד בהמה (וכן ראיתי אח"כ שעמד בזה בס' קרבן נתנאל). ואמרתי דנקט כן לחנניה לרבותא. דל"ת דשרש פלוגתא דחנניא דס"ל דולד לאו במקום אמי' קאי והוא בפ"ע והוי כמו מע"י. ומש"ה הולד שפחה לבעל. והייתי אומר דדוקא לרבנן בנתגרשה הוי שבח בית אביה. דלדידהו הולד במקום אמי' קאי רק בבהמה איכא עורה מש"ה הולד דידיה אבל מ"מ שייך שבח בית אביה. אבל לחנני' אין הולד במקום אמי' ול"ש כלל שבח בית אביה. ולהכי נקט דחנני' מודה בנתגרשה. וק"ל.

וע' בהרמב"ן במלחמות שכ' ליישב קושית המאור על הרי"ף. ודעתו שם כרש"י דבעי' דוקא קרן ובגלימא השחקים קרן ובמחפורת של גפרית מקום הגומא הוא הקרן ע"ש. ויש לע' דהא הרי"ף כ' דעז וחלבה היינו הזכיה לחלבה. וצ"ל דדעת הרמב"ן להכריע ולחלק דהיכא דגזעו מחליף כמו חלב ופירות. הוי פירי מטעם דגזעו מחליף וא"צ שיהיה לה קרן בפ"ע. אבל באין גזעו מחליף כמו בלגימא ובמחפורת של צריף בעי' שיהא המקום שמור לה לקרן. וכן הוא דעת הרשב"א בשיטה מקובצת הובא ע"ש.

אולם יש לי מקום עיון לשיטת רש"י והרא"ש דבעי' שיהי' לה קרן דוקא. הא מבואר בב"מ (דף צו ע"ב) ע' ברש"י שם ד"ה והדר נסבא. וזכה הבעל להשתמש בה מתורת נ"מ. ואמאי הא הפרה היא לה רק למלאכה ואין לה קרן ויהיה הדין דבעד המלאכה ילקח קרקע והוא אוכל פירות. וצע"ג.

שם רש"י ד"ה אוכל והולך דגבי בהמה דאיכא עורה כו'. לפ"ז עז לחלבה היינו דוקא דהעז הוא שלה ועומדת לחלוב אבל אם יש לה רק עז לחלבה וגוף העז אינו שלה בזה אין הבעל אוכל חלבה כיון דליכא שיור. וק"ל מסוגיא דבב"מ (דף צו ע"ב) דאגרה פרה מעלמא ונשאת, הא בכה"ג אין הבעל זוכה במלאכת הפרה כיון דהפרה עצמה אינה שלה ואין לה רק למלאכה במשך שני השכירות וליכא שיור, וצע"ג.

תד"ה פירא כו' אבל פשיטא דפירי דפירא נמי תקינו ליה כדתנן בהכותב. נראה דאין ראייתם ממה דקתני במתני' דשם. כתב לה דו"ד אין לי בפירותיך דס' ר"י דאוכל פירי פירות דשאני התם כיון דלית ליה פירא מש"ה פירא דפירא שלו וכמ"ש הרי"ף והרא"ש, אלא דראייתם ממה דאמרינן שם איבעי' להו כתב לה דו"ד אין לי בנכסייך ובפירי

פירותיך מפירי פירי סילק נפשי' מפירי לא סילק והרי אף דמפרי לא סילק נפשי' הוצרך לדו"ד לסלק עצמו מפ"פ הרי מפורש דאף דיש לו פירא דאף דמיירי בלקח מהם קרקע הא מ"מ הקרקע עצמה היא שלו דזהו הפירי הראשון מהקרקע שלו ואין היא נוטלת אותה אחר מיתתו, וא"כ מוכח דאף דהיכא דיש לו פירי מ"מ יש לו ג"כ פירי דפירי.

ידידי חתני הרב נ"י כתב להוכיח כהרמ"ה דאף בולד בהמה דמכירה בטילה מטעם זה כיון דשייך שב"א אין רשאי למכור, דלפי דבריו יש לתרץ קושית תוס' כתובות דף ע"ט ע"ב דמקשה שם הגמ' כמאן דלא כרבנן ולא כחנני', ומתרץ אפ"ת דברי הכל פירא תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן, ומקשה התוס' ד"ה פירא מהא דהכותב לעולם אוכל פירא פירות והתוס' וכל הפוסקים דוחקים עצמם, דהיינו פירא דאתי מעלמא ולדברי הרמ"ה יש לפרש כך פירא דפירא לא תקינו לי' רבנן דהיינו בענין זה בולד בהמה דיש לאשה גם זכות שהוא אין רשאי למכור ואם היה ייאוש כדי קונה, לא היה מהני יאוש דבעל דזה פשוט דכמו דאין רשאי למכור ה"ה דאין יכול לייאש, דיקנה בזה הגנב, א"כ יש להאשה גם זכות בזה הולד לא תקינו ליה רבנן פירא דפירא ולא לו רק לה כיון דגם לה זכות. גם נ"ל דהרי"ף סובר גם כן כהרמ"ה ומתורץ בזה קושי' הרא"ש על הרי"ף דמתרץ על קושי' התוס' דהא דלקמן דאוכל פירא פירות היינו שמכר הפירות ולקח בהן קרקע דכיון דלא אכיל פירא דין הוא דלאכול פירא דפירא דבמקום פירא קיימא אבל הכא דשקיל פירא לא שקיל כפל דהוא פירא דפירא ומקשה הרא"ש ולדידי' נמי הוי ולד לאשה ולא מסתבר כלל כיון דולד דידיה הוא ואי בעי שחיט ואכיל דנהוי הולד דידיה כו' ופי' לפירושו דלדברי הרי"ף היכא דשקיל הפירא אז פירא דפירא לאשה א"כ גם הולד דולד להאשה, ומקשה דלא מסתבר כלל כיון דאי בעי כו' ואם הרי"ף סבר כהרמ"ה דאין רשאי למכור א"כ ה"ה דאין רשאי לשחוט, דברור דכמו שאין רשאי למכור ה"ה דאין רשאי לשחוט א"כ לק"מ עליו ומוכח לראי' מזה דהרי"ף סבר כהרמ"ה, ע"כ דבריו.

ידידי חתני בודאי בפשטא דלהרמ"ה ל"ק קושי' תוס' דהרי הרא"ש משיג על הרי"ף בסברא דאיך אפשר לומר דהולד ולד לאשה כיון דולד דידיה הוא ואי בעי שחיט ואכיל, ולשיטתו צ"ל דמ"מ בכפל שאני כיון דאתי מעלמא, עכ"פ פשיטא דלשיטת הרמ"ה החילוק מבואר דבפירי פירי כיון דפירי דידי' הוא ואי בעי שחיט ואכיל פשיטא דכל הזכיות של הולד שלו כקושי' הרא"ש משא"כ בולד דא"י לשחוט ולמכור עדיין זכותה קיימת לזכות בפירי פירי.

ומ"ש חתני הרב נ"י להוכיח דהרי"ף ס"ל כהרמ"ה דמיושב בזה קושי' הרא"ש הנ"ל, לענ"ד אינו דאם זהו סברת הרי"ף לא הוצרך להסביר דבפירי פירות כיון דלא אכיל

פירי, הא בלא"ה בפירי כיון דאי בעי אכיל להפירי ממילא כל היוצא ממנו שלו משא"כ בולד מלוג והיינו כנ"ל דלהך סברא ממילא ליתא לקושי' תוס', ואדרבא מוכח בפשיטא דהרי"ף לא ס"ל כהרמ"ה דבשלמא אי לא ס"ל כהרמ"ה וס"ל דאף דולד דלי' הוא לגמרי מ"מ ולד דולד דידה, ואינו חושש לקושי' הרא"ש היינו מ' הכרח דמשום דלא ס"ל לחלק בין פירי דמעלמא לפירי דמגופה, וכי היכא דהכפל שלה אף דהולד שלו לגמרי לשחוט ולמכור ה"נ ולד דולד והוצרך הרי"ף לתי' שלו לחלק בין ההיא דהכא להההיא דפרק הכותב, אבל אלו ס"ל כהרמ"ה הי' החילוק מרווח דבפירי דעלמא כקושי' הרא"ש הנ"ל. אמנם מ"מ אין לזה הכרח די"ל דהרי"ף ס"ל דבולד בהמה ליכא שב"א רק בולד שפחה כדמשמע בלשון הרמב"ם כמ"ש הח"מ.

ומהיום נלפענ"ד דמ"ש חתני הרב נ"י במ"ש הטור דהרא"ש לא ס"ל כהרמ"ה דיצא לו כן מקושי' הרא"ש על הרי"ף הנ"ל שכ' דאי בעי שחיט לה, דאין מזה ראי' דדלמא ס"ל כהרמב"ם בזה דבולד מלוג ליכא שב"א ואף דהטור לעצמו ס"ל דגם בולד בהמה איכא שב"א מ"מ כיון שכמעט ברמב"ם מפורש בהיפוך דלמא הרא"ש ס"ל בזה כהרמב"ם אבל נ"ל דיצא להטור ממ"ש הרא"ש כ' בה"ג והיכא דמתו אימהון והא דקי"ל כחנני' היינו דמשום חשש מיתה לא יניח מלשחוט והיינו דמחלק דאף דקי"ל כחנני' וא"כ אם איתא דבמתו במקום אומהון קיימא יהיה הדין דא"י למכור מחשש שתמות האם, ע"ז כתב דמ"מ משום חשש מיתה אין מוכריחין אותה להניח מלמכור (ותיבת מלשחוט ע"כ ט"ס וצ"ל מלמכור) והיינו להדיא דלא כהרמ"ה. והנה בפשטא דסוגיא הי' נלפענ"ד דמסתבר דלא כהרמ"ה דלכאורה יל"ד בלישנא דרבא אע"ג דא"ש הלכה כחנני' מודה חנני', דהו"ל לומר בפשיטות מודה חנני' ומה תולה בזה בההלכה להרבות בחידוש אע"ג כו' ובפרט להסוברים דגם בולד בהמה איכא שב"א מהו החידוש ג"כ לרבנן ולזה נראה למה שהקשה הב"ח על הרמ"ה דלענין מאי אי כחנני' דהולד להבעל הא מ"מ א"י למכור דודאי דוחק לומר דהוי שלו לענין כשתתגרש תתן לו דמיו דבפשטא מלתא דתיכף הוי להבעל ע"ש. ובזה ניחא דודאי ביסוד פלוגתת חנני' ורבנן הי' אפשר לומר דשייך ביה ממש שב"א כמו בנצ"ב דא"י למכור ופלוגתייהו אי לבעל או לאשה היינו דס"ל להך ברייתא כברייתא דיבמות דתניא כוותיה דר"א דלא ס"ל כלל לדין שב"א גם בנצ"ב ולזה קאמר אע"ג דאמר שמואל הלכה כחנני' אף דלפי הלכה קיי"ל ביבמות דהדין עמה וא"כ למאי הלכתא הוי להבעל ומוכח ע"כ דיכול למכור דאינו דומה לנצ"ב מ"מ לענין זה דמי דבנתגרשה נוטלתם, עי"כ ביסוד הדין אין הכרעה בין הרמ"ה להרא"ש וליכא סייעתא ולא תיובתא מדעת הרי"ף וכנ"ל.

דף פ.

תד"ה ישבע, דאפילו בשבועה אין נוטלין. בזה מדוקדק לישנא דמתני' דקתני וחנוני על פנקסו ולא נקט נמי והפועלים דגם הם נשבעים ונוטלים, היינו דגבי פועלים פשיטא דנוטלים דהא הוי א"י אם פרעתיך אבל החנוני דהוי הבעה"ב כטוען א"י אם נתחייבתי והוי ס"ד דאפילו בשבועה לא יטול, ואף לר"ה דסבר דגם בא"י אם נתחייבתי ברי ושמא ברי עדיף מ"מ הא בברי גרוע ושמא טוב מודה דלא אמרינן ברי עדיף כמ"ש תוס' לעיל (בפ"ק דף יג ע"ב) ואף לס"ד דשם דלר"ג אפילו בברי גרוע ושמא טוב אמרינן ברי עדיף י"ל דס"ד דלא יטול כלום דיאמר בעה"ב אמאי לא נתת להפועלים בעדים ולזה אשמועינן דיטעון החנוני אמאי לא אמרת הב לי בסהדי כדאיתא בפ"ק דבב"מ.

מ"ש מעלת כ"ת נ"י לתמוה בדברי הרא"ש בכתובות סימן ט' במ"ש וכן אם הוציא ולא אכל וניחא ליה למשקל הוצאה שיעור שבח דשומעים לו דלא תקנו להיות כמוציא על נכסי אחר אלא ליפות כחו ולא לגרע כחו עכ"ל, ותמה מעכ"ת דהרי כתב מקודם דאפילו באכל קמעא שמין לו כאריס ואיך כתב הרא"ש בלא אכל דנותנים לו רק הוצאה עכ"ד, בוודאי כל העובר ישתומם ולא יפול עליו שם קושיא רק מחוסר הבנה, ואולם לא אמנע למלאות רצון רומעכ"ת להודיעהו מה דנראה לי בזה על דברי הרא"ש, דנלע"ד לדינא בבעל שגירש את אשתו והוציא ולא אכל דאין האשה יכולה לומר טול עציך ואבניך כמו לשאר יורד שלא ברשות, ויש ללמוד זה מדברי הנימוקי יוסף פ"ק דמציעא בסוגי' דשבח בשם הרמב"ן דלא מצי הבעל חוב לומר ללוקח טול עציך ואבניך דכיון שהי' סבור שהוא שלו אף עפ"י דנמצאת שאינו שלו משום הכי באומר טול עציך ואבניך אין שומעין לו עיי"ש. וא"כ יש לומר דהכי נמי הבעל שהי' הקרקע בחזקת שלו וידו עדיפא מידה אינה יכולה לומר טול עציך ואבניך, והא דהבעל אינו נוטל כאריס והלוקח נוטל כאריס, היינו דבבעל דפירות שלו משום הכי לגבי דידה מקרי שדה שאין עשויי' ליטע, אבל התם בבעל חוב שגובה באפותיקו מלוקח דמחזיר כל הפירות לבעל חוב הוי לגביה שדה העשויי' ליטע (ובש"ע סימן קט"ו ס"ב בהגה רק שנותן ללוקח הוצאותיו ולא נזכר כלום ליטול כאריס, ובאמת מלישנא דהרמב"ן בנמוקי יוסף הנ"ל וביותר מבואר כן בשיטה מקובצת בשמו משמע להדי' דנוטל כאריס), ולפ"ז י"ל דמה שכתב הרא"ש דאם אכל ולא הוציא דיכול לומר ניחא לי למשקל הוצאה, היינו דאין האשה יכולה לומר טול עציך ואבניך, דבפשוטו הי' מקום לומר דלכל דבר כמוציא על נכסי אחר דמי דיכולה לומר טול עציך ואבניך, ומטעם כיון דבכל רגע בידה למאן לא מקרי כל כך שנוטע בשביל עצמו והוי כיורד שלא ברשות בנכסי אחר דמי, (דהרא"ש שם לא העתיק כמוציא על נכסי אחר

ברשות כדכתב הרי"ף) ולזה חידש הרא"ש שמ"מ לא לגרוע כחו אמרו דכמוציא על נכסי אחר דלא לגרוע כחו אמרו כן, וזהו דווקא בהוציא ולא אכל וגם רוצה למשקל רק הוצאה דבזה דיכול לגבות מדין בעל לא גרעינן כחו לומר דכאחר דמי, אבל באכל קמעא או דרוצה ליטול גם שבח כאריס בשדה העשויי' ליטע בזה דמדין בעל אינו גובה רק מדין מוציא על נכסי אחר בוודאי יכולה לומר לו טול עציך ואבניך כדס"ל להרא"ש לשיטתי' דגם בשדה העשויה ליטע יכול לומר טול עציך ואבניך דאין הבעל יכול לרכוב אתרי רכשי רק ליטול מדין בעל או מדין מוציא על נכסי אחר, כך הי' נראה לענ"ד הקלושה להבין בדברי הרא"ש.

דף פ:

מתני' שומרת יבם וכו'. אר"מ שמין אותן כמה הן יפין. וק"ל הא באמת נראה דאשה גובה משבח ששבחו הנכסים לאחר מיתת בעלה בשבח דממילא כגון דקלא ואלים. ואף דהב"ש והח"מ (סי' ק ס"ב) כתבו בפשיטות דגם משבח דממילא אינה גובה ע"ש. מ"מ דבריהם תמוהים להמעיין דהא בכור ואשה דינם שוה במתני' דבכורות והרי הבכור גובה בשבח דממילא כדאיתא בח"מ (סי' רעח) וכיון שכן בפירות שגדלו שליש בחייו גם מה שיגדל לאחר מיתתו נשתעבד לה בתורת שבח דממילא כמו בבכור. וא"כ גם מזה הדין דילקח בהן קרקע כיון שנכנס תחת שעבודה. אולם באמת בלא"ה ג"כ קשים דברי ר"מ אמאי שמין. הא כל מה שהלוקח יתן עבור הקרקע כמות שהיא אף שנותן כך מטעם שיגמרו הפירות. מ"מ הא הקרקע שוה כן סך זה. יהיה מאיזה טעם שיהי' סוף סוף כל שיווי הקרקע נשתעבד לה. בשלמא במתני' דלעיל (דף עט ע"א) דנפלו לה כספים שפיר שייך דשמין דמה שישוה בשביל הפירות שיגדלו זהו הזכיי' שייך לבעל מדין פירות. אבל הכא בשומרת יבם כל מה שהלוקחים נותנים עבור הקרקע כמות שהיא עכשיו, כל זה נשתעבד לה. הגע עצמך אם משתעבד עצמו לכל מה שישוה נכסיו בשעת מיתתו הנאמר דמה שהלוקח נותן בשביל שיגמרו הפירות אינו בכלל שיווי. ואפשר דמה"ט באמת פליגי רבנן ואמרי פירות המחוברים שלה ולא שמין. ועיין במהרש"א שם. ואפשר יש לכוון דבריו לדברינו.

תד"ה יורשי הבעל. ולפ"ז אפי' ביבמה מן הארוסים מבעי' ליה עכ"ל. לפום ריהטא תמוה טובא דביבמה מן הארוסים יהא הדין דתגבה הכתובה דהא כשמת הארוס הראשון היה זמן הגבייי' דהא יבם כאחר דמי וזה היבם לא ירית ממנה דהא בנפלה מן הארוסים לא עדיפא מארוסה כדאי' ביבמות (דף כט). וארוס אינו יורש אשתו. אמנם האמת יורה דרכו. דנראה ברור מדעת תוס' ביבמות שם ע"ש. ע"כ דס"ל דלב"ה מאמר לא קני כלל

ודלא כדעת המאור שם דאל"כ אלא דגם לב"ה חולקים מטעם ספק נשואה א"כ בפשיטות הו"ל לומר דמש"ה לא מצי רבא לאוקמי רישא בעשה בה מאמר דהא מאמר אירוסים עושה. ולב"ה ארוסה לא תמכור. אע"כ ברור דס"ל לתוס' שם ביבמות דלב"ה מאמר לאו כלום הוא. וס"ל ג"כ כפירש"י שם דמלשון רבא דקאמר אי בנפלו שהוא תחתיו דכ"ע ל"פ דידו עדיפא היינו דיחלוקו ומטעם דהוי ספק אם נתרוקנה הנכסים אלי' במיתתו, או כיון דיבם מצפה לכונסה אף דאינו בעל מ"מ לא נתרוקנה רשות אלי' והכל כאלו הבעל חי ומספק יחלוקו. וכסברת הרמב"ן ביבמות במלחמות. ובחידושיו ליבמות לדעת הרמב"ם דהוי ספיקא דנתרוקנה או לא ויחלוקו. רק במה שדעת הרמב"ם דבנ"מ ל"ש כלל סברא דלא נתרוקנה והכל ליורשה אשה. בזה ס"ל לתוס' דגם בנ"מ הוי כן הספק. וכן אתה מוכרח לומר בדעת הרשב"א הובא בר"ן בשמעתין דספק ג"כ במאמר לא קני כלל. ופסק ג"כ דהספק דיחלוקו. ואמאי יחלוקו ממנ"פ אם נתרוקנה הכל שלה ואם לא הכל שלה. אע"כ דהוי ספק אם נתרוקנה וניתן לגבות או לא. וכ"כ הרמב"ן במלחמות לשיטת הרי"ף אליבא דאביי דהוי ספק נתרוקנה. ומעתה י"ל דגם דעת תוס' כן. ומה שכתבו בד"ה נכסים בחזקתן דנכסי צ"ב של יורשי הבעל היינו מספק נתרוקנה. והיבם דהיה מוחזק דאף אם לא נתרוקנה א"צ ליתן לה עד שיחלוץ היבם מקרי מוחזק.

ועל קוטב זה סובב והולך דברי תוס' שהתחלנו. והיינו דאף לפ"ה דצ"ב בחזקתה. היינו דאף דהוי ספק אם נתרוקנה הוא בחזקת יורשי אשה כמו בספק דב"ב. אבל מ"מ בכתובה בחזקת יורשי בעל מטעם ספק נתרוקנה. וכיון שכן שפיר כתבו אף בנפל מן הארוסים הוי ספק שמא לא נתרוקנה וא"צ כלל לירושה. דהא כל יבם דעלמא לא הוי בעל לב"ה. רק מכח יבם כאחר דמי מהני דמקרי מינה דידה קירית שיהא חייב לקוברה. וכמבואר ברמב"ן במלחמות. עיין היטב שם. ולפענ"ד לכאורה מוכח כמ"ש דידו עדיפא מידה היינו מטעם נתרוקנה אף דלא הוי בעל. דאם נפרש כדעת המאור דגם לב"ה הוי ספק נשואה ומטעם דידו עדיפא יחלוקו. קשה לי טובא דהא בלא מאמר לרבא בודאי לא הוי נשואה. וא"כ מיד שמת בעלה נפסק ידו דהא קודם המאמר לא הוי נשואה והאיך שייך לומר דאחר המאמר יהא חוזר וניעור המעלה של יד הבעל שמת. ועיין.

ובמה שכ' במאור פ"ד סי' ה' דבנ"מ שנפלו כשהיא תחתיו אין היבם אוכל פירות דהפירות כמי שנפלו לה עכשיו דמי. הרמב"ן במלחמות דחה אותו בקושייתו דא"כ מאי פריך בש"ס לאביי דלפלגו בחיי' ולפירות. הא הפירות הוי כנפלו מעכשיו דגם ב"ש מודה לאביי דהוא בחזקתה ע"ש. וליישב דעת המאור נ"ל דלשיטתו אזיל דדעתי' בפ' מי שמת דרק ב' מיני נכסים הם וגרסי' כתובה בלא וי"ו ומנה ומאתים ותוספת ונכסי

צ"ב שאין בעין ושמאתן בכתובה הוא הנקרא כתובה ובחזקת יורשי הבעל. ונ"מ ונצ"ב שהם בעין הוא בכלל הנכסים הנכנסים והיוצאים עמה והוא בחזקתה. ומעתה י"ל דמה שכ' במאור דהפירות הוי כנפלו עכשיו היינו רק בנ"מ משום דיד הבעל שהיה לה היינו רק אקרקע. אבל הפירות הוא זכיי' באפי נפשה מטעם פרקונה. אבל בנצ"ב דהוא שלו הקרן והשבח הכל מטעם קרן ולא תחת פרקונה. ע' בהה"מ פכ"ב מהל' אישות. בזה פשיטא דאוכל הפירות ולא הוי כנפל עכשיו. וא"כ מיושב קושי' הרמב"ן והיינו הא דמסקינן שבק' לכתובתה וב"ש מודו דבחזקת הבעל היינו בצ"ב שאין בעין אבל בבעין לאביי דאמר דאף בנפלו כשהיא תחתיו פליגי גם נכסי צ"ב שהם בעין בכלל הנכנסים והיוצאים עמה ושפיר פריך הש"ס דליפלגו בחיי' ולפירות בנכסי צ"ב שהם בעין (והוי כאן חסר בכתבי העתקה איזה אותיות והמבין יבין למלאות החסרון) ומה שקשה עוד במלחמות שם איך אפשר לומר דלמסקנא לא קיימא הא דשבקה לכתובתה כיון דבשטר עומד לגבות כגבוי דמי. הא לא גרע מנכסים שנפלו כשהיא תחתיו דמודו ב"ש שהוא בחזקת יורשי הבעל ע"ש. המעיין במאור יראה דלק"מ דודאי מודה לרבא בנכסים שנפלו כשהיא תחתיו מודה ב"ש לב"ה. ע"כ ב"ש לא קאי אכתובתה. אלא דעיקר דברי הרז"ה דהאי שינוי' דמשני שבקה לכתובתה דמשני כן על אביי. ועלה אמר דיקא נמי וכו'. ובאמת לפי המסקנא לאביי דסבר בפרק האשה שנפלו דשטר העומד לגבות כגבוי דמי. וגם ס"ל דגם בנפלו כשהיא תחתיו יחלוקו. א"כ ה"ה דפליגי בכתובתה. וע"כ הדיקא נמי אדחי למסקנא. ולאביי גם אכתובה קאי. והא דאמר אביי דיורשי הבעל חייבים בקבורה. דירתי כתובה. היינו לב"ה. וק"ל.

ומה שהקשה הרמב"ן עוד דהא גם קודם שחזר אביי ס"ל בכתובה משום חינא דשטר העומד לגבות ע"ש להדי' מבואר במאור דלא ס"ל פשטא דש"ס משום חינא דאמר שטר העומד לגבות רק דמשום חינא מגבי' ובספק, וזהו רק בהיא קיימת. אבל לא בבנים וכמ"ש. ע' בתוס' דיש בזה תירוצים ע"ש. ובמהר"ם שיף שם.

אולם קשה על הרמב"ן ותוס' דמפרשים בשינוי' דהש"ס משום חינא היינו דאמרי' בי' שטר העומד לגבות. א"כ מאי פריך הש"ס ואביי לותבה כתובה הא כבר שני ליה דבכתובה אמרי' שטר העומד לגבות. ולשיטת הרמב"ן היה נ"ל ליישב והיינו די"ל דס"ל משום חינא היינו רק בכתובה גופא אבל לא בנדוניא שנאבדה. וא"כ שפיר פריך הש"ס ואביי לותבא כתובה, היינו דבדברי ב"ש דמזכיר רק ב' מיני נכסים כתובתה כולל לכתובה ונדוניא. וא"כ לותבה אמאי בנדוני' יחלוקו אף באינו בעין. הא היא בחזקת הבעל. ויורשי הבעל הוי ודאי כיון דנאבד' הוא כחוב דעלמא דהוא רק שעבוד אנכסי'

ול"ש בזה שטר העומד לגבות משום חינא דגבי נדוני' ל"א הכי. ומשני שבקה לכתובתה היינו דב"ש מודים לב"ה. רק קושית הרמב"ן הוא הבעל המאור דמשני שבקה לכתובתה היינו דמודו לב"ה. ואף בעיקר כתובה ואמאי בעיקר כתוב' נימא משום חינא דשטר העומד לגבות, והוא נכון לענ"ד.

אולם על תוס' כתובות דמבואר מדבריהם דכל השקלי וטרי' דהתם הוא אנדוני' אם מינה דידה קירית או לא. ועלה כתבו תוס' דמשום חינא אמרי' שטר העומד לגבות. וע"כ אף בנדוני' שייך סברא זו. והדרא קושיא לדוכתי' מאי פריך הש"ס ולותבא כתוב'. ועיין.

ובמה שכתבנו לשיטת הרמב"ן דפירכת הש"ס ולאביי לותבה כתובה היינו דכולל אף נדוני' שאין בעין. נ"ל לחזק הדברים יותר דהרמב"ן לשיטתי' הובא בהר"ן ר"פ אעפ"י דס' נדוני' שאין בעין הוא בכלל כתוב' לכל המיני' ע"ש. ויותר היה נ"ל לדינא לשיטת הרמב"ן והרא"ה שם דנדוני' שאין בעין הוא בכלל כתובה. ה"ה בנ"ד גבי שומרת יבם. וכן בנפל הבית בפרק מי שמת הוא בכלל כתובה ובחזקת יורשי הבעל. והא דיחלוקו בנכסי צ"ב הוא רק בבעין והא דמבואר מתוס'. ומתוס' יבמות. דאף באינו בעין. כן נראה דס"ל באמת כשיטת הרשב"א והר"ן ר"פ אעפ"י והרמב"ם והה"מ רפט"ז מהל' אישות דכלהו סברי דנדוני' בעין לא הוי כדין כתובה ומש"ה שפיר הקשה תוס' גם אנכסי צ"ב דאין בעין. אבל לרמב"ן והרא"ה נראה ברור דבשומרת יבם וכן בנפל הבית נדוני' שאינו בעין בכלל כתובה ובחזקת יורשי הבעל. וע' במ"ל פי"ח מהל' אישות דגם מהרשב"ם משמע כן ע"ש. ולא הערה מהשיטות שכתבנו. ומתוך מה שכתבנו ראי' ברורה יש לסייע להב"ש סי' צ"ג סקכ"א דכתב שם דמשמע מהרא"ש ר"פ אעפ"י דנדוני' שאין בעין לא הוי ככתובה ע"ש. ולמ"ש א"צ למשמעות ומבואר כן להדי' מדברי הרא"ש ב"ב דף ה' דנקט ג"כ הקושי' על נצ"ב למ"ד בחזקת יורשי אשה הא אין אדם מוריש שבועה לבנו ע"ש. הרי ע"כ דס"ל נצ"ב בחזקתה. אף בנצ"ב שאין בעין וע"כ משום דלאו ככתובה דמי'. והוא ברור לענ"ד.

אולם בהצעה זו יקשה על דברי הרא"ש ריש ב"ב שכ' שם אחר תירוץ הריצב"א. ובזה מיושב וכו'. הא גם לתירוץ ראשון ניחא כיון דמתנאי ב"ד קאתינן עלה הא ל"ש כן בנצ"ב. בשלמא חוץ לדרכינו י"ל דדעת הרא"ש דנצ"ב שאין בעין הוי ג"כ כתוספת כתובה דככתוב' דמי לענין שבוע' כדאיתא ר"פ אע"פ ויש בו דין תנאי ב"ד דחיישי' לצררי כמו בתוס' כתובה. אבל לפי דברינו דע"כ דעת הרא"ש דנדוני' לא הוי ככתוב' הדרא קושיא לדוכתי' דגם לתירוץ א' ניחא. וצל"ע. (אח"כ מצאתי בספר נתיבות המשפט נכ"ג שכ' בפשיטות דבנצ"ב ל"ש ההיא סברא דתנאי ב"ד [וכ"כ בב"ש רסי' צ"ו] ותמה על הרא"ש

שכ' ובזה ניחא וכו' הא גם לתירוץ א' מיושב ע"ש) ולא הערה כלום די"ל דתלי' בשיטות הנ"ל ודוק.
והנה במה שתירצו תוס' והרא"ש דבמת פתאום ליכא חשש צררי. יש לעיין דבזה מיושב רק דינא דנפל הבית דהוי מת פתאום. אבל משנתינו דשומרת יבם דמת כדרכו דסתמא קתני. ובזה יקשה ל"ל דכתובה בחזקת יורשי הבעל תיפוק דאין אדם מוריש וכו'. ואמרתי כמו דאמרי' במת פתאום דליכא חשש דלא מתפיס בחיים. ה"ה דלא מתפיס רק אם בשעת מיתה זמנו הוא. אבל בשומרת יבם דעדיין אינה יכולה לתבוע עד שיחלוץ גם המיתה לאו זמנו הוא ול"ח לצררי. וחידוש שלא דברו מזה כלום האחרוני', וע' בתוס' גיטין (דף לה ע"ב) ד"ה גט יבמין וכו' ובמהר"ם שיף שם. ודוק.

דף פא.

אמר אביי אף אנן נמי תנינא כו' הוי אומר זו שומרת יבם. ק"ל על הרמב"ם דסובר דבלא נשבעת על כתובתה חייבים יורשי הבעל לקוברה דנקראים יורשי כתובה ולמד כן מדין שומרת יבם, דהיבם אינו קונה רק חצי נכסי צאן ברזל ואעפ"י כן חייב בקבורתה מכ"ש בלא נשבעת דיורש כל הנצ"ב, אף דיורשין דידה נוטלין הנכסי מלוג וכדאיתא בהר"ן ר"פ אלמנה ניזונית, א"כ דלמא מיירי מתני' בלא נשבע' על כתובת' והוי אשה שיש לה שני יורשים דיורשים דידה יורשים הנ"מ ויורשי הבעל יורשים הנצ"ב אבל בשומרת יבם דיורש רק חצי נצ"ב (וחצי נצ"ב נוטלים יורשים שלה מש"ה) אין היבם חייב בקבורתה. ודוחק לומר דאביי ס"ל כר"א בשבועות דאדם מוריש שבועה לבניו, ואנן דקי"ל דהיבם חייב בקבורתה היינו מכח הברייתא דשם.
תד"ה ולימא כו' כדאמרי' באלו נערות הניח להן אביהן פרה שאולה כו'. מכאן ראיה דהתוס' חולקין על מ"ש הרא"ש ר"פ הגוזל בתרא אההיא דהניח להם פרה שאולה דאין חייבין באחריות דדוקא בסתם אבל אם השואל אמר להיתומים תחזירו לי הפרה או תקבלו עליכם אחריות אונסין הדין עמו, ובב"י (סימן שמ"א) לא הביאו שום חולק ולענ"ד התוס' חולקין על הרא"ש בזה.

דף פא:

ואי ס"ד נתנה כתובה לגבות מחיים. נייחד לה שיעור כתובה. והשאר לזבין. ע' בר"ן שהקשה הא קיי"ל דיכול הלוה לפרוע ת"ז בע"כ דמלוה. וא"כ אף בלא נתנה נייחד לה. ומתרץ דשאני בכתובה דהזמן נתקן גם לטובת האשה ע"ש. ולענ"ד הי' נראה ליישב קושי' הר"ן. והיינו כיון דבאמת שעבודה על כל הנכסים מש"ה א"י לייחד ולסלק כח השעבוד מאידך. וגם הלוה א"י לעשות כן לייחד השדה. ולסלק השעבוד מאינך. ורק

לפרוע יכול בע"כ. וא"כ ביבמה א"י לייחד אם לא שיפרע לה ממש ויצטרך לחייב לה כתובה כמו בלית לה מראשון. משא"כ אם נתנה לגבות. שפיר פריך הש"ס כיון דנתנה לגבות רק שהחכמי' תקנו שצריכ' שיהיו הנכסי' קיימי' ביד יבם שלא תהא קלה כו'. א"כ נייחד לה שיעור ארעא שיהיה זה כאלו גבתה והחזירה. כעין זה מצאתי בשיטה מקובצת בשם הריב"ש.

שם דאלת"ה סיפא דקתני כו' אי בעי לזבוני כו'. לא זכיתי להבין, הא מ"מ השיעבוד על הנכסים, ובזה אמר דלא יאמר הרי כתובתך וכו' לסלק השיעבוד מהנכסים, ועיין בתוס' לקמן (דף פב ע"ב) אבל ליחד הכתובה והשיעבוד ישאר על הנכסים לטרוף מהם, י"ל דרשאי.

שם כיון דאמור רבנן לא ליזבין אע"ג דזבין לא הוי כו' הדין פשוט בשו"ע חוה"מ ססי' קצ"ה וססי' רל"ה דמכר בשבת ממכרו ממכר, ואינו דומה להכא דאמרינן דלא הוי זבינא, דהכא דאמרינן לא לזבין דלא להפקיע כח הבעל להפסידו בזה אמרו אלמוה כח הבעל אף אם מכרה לא הוי זבינא להפקיע כח הבעל, אבל בעלמא מצד עבירה י"ל דאי עביד מהני בדרבנן.

תוס' ד"ה ודילמא דטבא לי' וכו' א"נ דלא זילי נכסי כל כך וכו' ולא היו יראים הלקוחות שתטרוף מהם וכו' עכ"ל, ולא זכיתי להבין דבריהם הקדושים דמה יראה מגיע ללקוחות אם מעט נשאר או הרבה הא אם ישתדף לא תהא טורפת ממה שקנו קודם דאישתדוף דהא אין השיעבוד מתחיל על נכסי היבם עד דאישתדפו, וכ"כ התוס' להדיא ביבמות [דף ל"ט. ד"ה אשה וכו'].

ובאמת בלא דברי התוס' לכאורה י"ל בפשוטו דזהו בעצמו הטובה דאם לא יפרע לה יהא שיעבודה על כל נכסיו ויהי' הלקוחות מתייראים שמא ישתדפו הנכסים ותטרף מהם מכח שיעבודא דר"נ אבל אם יוציא המעות ויקח בהם קרקע ה"ה כפרעון לאחיו ואם ישתדפו יתחיל מאז השעבוד על נכסי היבם ולא תוכל לטרוף מהלקוחות ולא זילי נכסי וק"ל.

תד"ה ר"מ הוא כו' דא"כ אפי' לית לן דר"ן כו' כבר נדחק בזה במהרש"א לפרש כוונת תוס' בזה. ולענ"ד נראה עפמ"ש בשיטה מקובצת בשם הריטב"א דהיכא דשיעבד לו מטלטלי אג"ק וחזר והלוה לאחר אין צורך לדר"ן דהך מעות עצמן דהלוה לזה נשתעבדו מקודם להמלוה שלו ומצי אמר שעבודא דידי איתא גבך עיי"ש, ועל דרך זה המה דברי תוס' דאם נימא דלר"מ כתובה גובין ממטלטלין דיתמי דכקרקע דמי לענין כתובה וגובין

ג"כ מטלטלין ממשעבדי וכדמוכח מההיא דיבמות שהביאו תוס' אח"כ א"כ א"צ לדר"נ דהמעות שהלוה לו אחיו כבר נשתעבדו לה ושיעבודא דידה אית לה גביה.
יעוין בתוס' ד"ה ר"מ היא וכו' ובתוס' ד"ה לא אשכחן וכו' ולענ"ד דברי תוס' אלו סותרים זה את זה, ובתחלה נבאר דברי תוס' ד"ה ר"מ היא אף שאיננו צריך לקושייתינו ויעויין במהרש"א שתמה לנכון דמה ראיה דאם גובין מיתמי ממטלטלין ל"צ לדר"נ, דאיך תלי זה בזה והרי הרא"ש כתב להדיא דאף אחר תקנת גאונים דמטלטלי דיתמי גובין צריכין לדר"נ.
והנלע"ד דלכאורה דברי תוס' הצעת דבריהם מוקשים דכתבו אור"ת דלא אמר ר"מ וכו' וליכא למימר וכו', דהרי לפמ"ש תוס' תחלה וכן משמע בכמה דוכתי דבמיני' פליגי, הרי דיש להם ראיה ממשמעות כמה סוגיין ואיך כ' אח"כ למצוא הוכחות אחרות, וגם לפי הוכחתם דא"כ ל"צ לדר"נ אינם צריכים לראיה מכח משמעות דכמה דוכתי והו"ל להתחיל תיכף בזה דר"ת אומר דלא אמר ר"מ לגבות מיתמי דאל"כ ל"צ לדר"נ, אע"כ דוקא מיני' דיבם במקום אחיו קאי.
ולזה נלע"ד דהצעת דבריהם כך הוא, דבתחלה כתב דיבום במקום אחי' קאי ועל יסוד זה הביאו ראי' ממה דמשמע בכמה דוכתי דבמיני' פליגי היינו דלרבנן אף מיני' לא גבי וכדאיתא בקדושין דף ס"ה ע"ב גבי חבילה ובנדרים דף ס"ה ע"ב גבי פותחי' בכתובת אשתו והיכן מצינו זה לרבנן דלא הוזכרו דבריהם רק הכא בשומרת יבם, ע"כ מוכח דהסברא טובה דיבם מקרי מיני' אבל לא באו לאוכוחי מכח הוכחתם [דל"צ לדר"נ] כקושית מהרש"א הנ"ל ובהקדם סברא טובה שנלע"ד דהא דגם לאחר תקנת גאונים צריכים לדר"נ היינו כיון דגובין רק מיתמי ולא מלקוחות, אבל אילו היה גובין גם ממטלטלי דלקוחות ל"צ לדר"נ דיטעון לזה הלא הלוה שלי נתן לידך מעותיו שמשועבדים לי ולו יהא דנותנם לך במתנה הייתי גובה ממך מדין טריפת לקוחות מכ"ש בדרך הלואה לך, ולזה לא הו"מ לאוכוחי מדצרכי' לדר"נ דהי' י"ל דלר"מ בכתוב' רק מיתמי גובין מטלטלין ולא ממשעבדי ולא היה קשה דמ"מ מנ"ל להש"ס לומר על הברייתא דאינה משנה דלא אשכחן וכו' דלמא ס"ל דגבי כתובה כמקרקעי ממש וגובין אף מלקוחות ול"צ לדר"נ די"ל כיון דמצינו רק בשומרת יבם דהיינו מיתמי אמרינן הבו דלא להוסיף עלה דדוקא מיתמי, ולזה הביא תחלה ראי' על זה דיבם הוי מיני' מדמשמע בכמה דוכתי' דלרבנן גם מיני' לא גבי והיכן מצינו זה ע"כ מקרי מיני' וממילא ראוי לומר דלר"מ רק במיני' פליג, וע"ז כ' לאלם ההוכחה [ולא נימא] דנהי דיבם הוי מיניה דלמא מ"מ ר"מ ס"ל דגם מיתמי גובים, ולזה הוכיחו דאם נימא הכי אף דלא מצינו בדר"מ

רק במיני' דהא כבר הוכחנו דיבם מקרי מיני', ממילא כי היכי דמוסיפין דבר חדש דגם מיתמי גובים ה"נ אפשר דמוסיפין דגם מלקוחות גובים דכמקרקעי ממש חשיב וא"כ מנ"ל להש"ס לשבש הברייתא דלמא ל"צ לדר"נ דדלמא ס"ל לר"מ דגם מלקוחות גובים ול"צ לדר"נ דדלמא מיירי הברייתא דאחר שנישאת לו הלוה לאחי' דבאה מכח טריפת לקוחות, אע"כ כיון דלא מצינו לדר"מ הכי בלקוחות אין מחדשים זה, ה"נ כיון דלא מצינו רק במיני' אין מחדשים לומר דגם מיתמי גובים, כנלע"ד נכון מאד בישוב כוונת תוס' בעזהי"ת.

ועתה אבאר קושייתי, דלכאורה יפלא למאי הוצרכו תוס' הוכחות דלא נימא דבתרתי פליגי דלרבנן גם מיניה א"נ ממטלטלי' ולר"מ אפי' מיתמי, האיך אפשר לומר כן הא יקשה מתני' דכושל דאיך סי' ר"ט, אם ס' כר"מ מה צריך שהמטלטלים ביד אחרי' הא אפי' ברשות יתמי גובים, ואיך קתני בסיפא דמתני' הי' לו פירות כל הקודם זכה, אף בקדמי יתמי תגבה הכתובה, ואי ס"ל כרבנן מה בכך דלא נכנסו המטלטלין לרשות יתמי הא גם במיני' לא גבי וכקושית הר"ן שם, דהרי בלא"ה צריכין להבין במתני' דשומרת יבם דקתני פירות תלושין קדמה היא זכתה ופרש"י תפיסה מחיים מהני, הא כיון דמיני' לא משעבדי מטלטלי, תפסה במחיים ג"כ דבר שאינו משועבד לה, ועכצ"ל כיון דבעלמא מטלטלי משתעבדי מחיים אלא דמקולי כתובה הוא שלא שעבדו מטלטלין, בזה תקנו חז"ל דתפיסה מהני ודוקא תפיסה לאחר מיתה דמטלטלי דיתמי מדינא לא משתעבד גם תפיסה לא מהני, אבל במחיים דרק בכתובה לא משתעבדי מהני תפיסה, א"כ ה"נ י"ל דר"נ ס"ל כרבנן והיינו דכל עיקר התקנה דמחיים לא משתעבדי מטלטלין היינו רק שלא להוציא מהבעל אם מוחזק בהם, אבל כל שהם ברה"ר או ברשות אחר מגבי' לה מחיים כמו דתפיסתה מהני מרשות הבעל ה"נ גובית ממטלטלין שביד אחרים, ולדעתי זהו יתד שלא תמוט בכוונת תוס', דאפשר לומר דר"ט כרבנן דהא כר"מ בוודאי לא מצי סבר למאי דס"ד דתוס' דר"מ אפי' ממטלטלי דיתמי גבי.

ולפ"ז תמוהים לי דברי תוס' ד"ה לא אשכחן תנא, דאין התחלה לקושייתם דתרי חומרי היינו דוקא לדון כר"מ במה דפליג ארבנן ולומר ג"כ דר"נ, וא"כ בההיא דכושל דאפי' לרבנן גובין מהמטלטלין כיון דהם ברשות אחר מש"ה לא מקרי ב' חומרי אבל הכא בשומרת יבם דהיבם שהוא היורש או במקום אחיו ומקרי בעל מוחזק במטלטלי צריכים דוקא לדר"מ מש"ה הוי ב' חומרי, בקצרה כיון דמדברי תוס' ד"ה ר"מ מוכח דיש מקום לומר דר"ט בהכושל ס"ל כרבנן דר"מ יהיה מאיזה טעם שיהיה ממילא ליתא לקושייתם דלא הוי ב' חומרי כיון דל"צ לדר"מ וצלע"ג.

שם מי שמת והניח בכיסי' ק' מנה אעפ"י שכתובתה אינה אלא מנה, והוא תמוה דהא כתובה מכח בעל ראשון מאתיים ואי דמיירי דבעלה הראשון נשאה אלמנה, מה בעי הברייתא בזה דפשיטא דמאתיים הוי ג"כ מועט נגד ק' מנה וכך לי אם ר' או ק', ואמרתי עפ"י דברי תוס' ד"ה הרוצה שימכור וכו' וא"ת ומה מפסדת וכו' ולכאורה אין התחלה לקושייתם דאם ישתדפו הנכסים ויהיה לה מהיבם שישתעבד לה מאותה שעה ואילך יגיע לה רק מנה דהיא בעולה, ואף ביבמה מן האירוסין מ"מ אם משתדפים אחר היבום כיון דחיוב היבם מתחיל רק משעה דאשתדפו ובאותו היא בעולת עצמו ומגיע רק מנה, ותצטרך לטרוף מן הלקוחות מנה ועי' תוי"ט פ"ד מ"ד דיבמות, ולפימ"ש גם ביבמה מן האירוסין נ"מ דאם ישתדפו תחתיו דידם /דיבם/ לא יהא לה רק ק', וכעין מה שתירצו תוס' יבמות דנ"מ אם ישתדפו אחר גירושין דזה דוחק קצת דמסתמא תגבה מיד, אבל להנ"ל ניחא דנ"מ גם אם ישתדפו תחת היבם ותשב תחתיו, אך קושית תוס' אם היתה אלמנה כשנישאת לאחיו דאין לה מבעלה הראשון רק מנה בזה ק' מאי מפסדת ומוכרחים אנו לתירוצם, ולפ"ז מדוקדק לשון הברייתא דלא מבעי אם כתובתה מאתיים מפסדת ע"י מכירתו דאם ישתדפו הבנ"ח תצטרך לטרוח לטרוף מהלקוחות ק' ויהי' לה רק ק', אלא אפי' כתובתה רק ק' ג"כ לא ימכור דג"כ מפסדת וכתירצא דתוס' והוא נכון בעזה"י.

דף פג.

מתני' רשב"ג אומר אם מתה יירשנה. משמע דהדין קיים דאינו אוכל פירות אלא דאם מתה יירשנה, וקשה למ"ד בב"ב דבקני את וחמור לא קנה כלל א"כ הכא דכייל בדבריו בחייך ובמותך וכיון דבטל לענין במותך יתבטל כולו, ואפשר דסילוק עדיף בזה כמו דעדיף לענין דבר שלא בא לעולם. - שם במתני' כתב לה כו' עי' תשו' ח"ב סי' פ"ה.

שם וכי כתב לה הכי מאי הוי, והתניא האומר כו' דבלא דר"ח י"ל דמיירי בקנין, כ"כ במהרש"א. ק"ל דהתינח לענין דאינו אוכל פירות בחיי' בזה שייך לומר דבקנין מגופי' של קרקע קנו מידה דמקנה לה הקרקע גופא ופירותיה אבל מ"מ בכתב לה בחיי' ובמותך דמתה אינו יורשה מה בכך דמקני לה הגוף, מ"מ חוזר ויורשה דהא לא הקנה ליורשי' כלום אלא לה הקנה וממילא חוזר ויורשה.

שם כ' לה מאי הוי כו' ומשני שכ' לה בעודה ארוסה. לכאורה איני מבין קושית הגמרא. דאיתא במס' כריתות (דף כד) אמר ר"ל הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה וכו' המחזיק בה זכה בה. ופירש"י כיון דאמר הלה אי אפשי בה הוי הפקר. ופריך הגמרא האומר לחבירו דו"ד אין לי ל"א כלום. ומשני ש"ה דא"ל כי סליקת נפשי מדו"ד מגופא דקרקע

לא סליקת נפשי. ומפרש הר"ן דא"א הוי לשון טוב. אבל הני לישני הוי לשון גרוע ולא משמע דסליק מגוף הקרקע אלא מדו"ד סליק נפשי'. ורש"י ז"ל מפרש הכי וז"ל הב"ע דאמר כל הלשונות הללו ביחד הלכך אמרי' כולהו ודו"ד קיימא. משמע מדברי רש"י דהלשונות הללו הוי לשון טוב רק הואיל ואמר טובא מגרע גרע. ולפ"ז קשה מה פריך הש"ס על מתני' וכי כ' לה מאי הוי והתני' וכו'. דלמא באמת דו"ד הוי לשון טוב כמו לשון א"א. והתם היינו טעמא דלא מהני משום שאמר כל הלשונות הללו ביחד הלכך אמרי' כולהו מדו"ד סליק נפשי'. אבל הכא במתני' מיירי דלא אמר אלא לשון אחד והלכך הוי כמו אי אפשי. ובזה סליק קושית הש"ס וצ"ע.

שם דא"ר כהנא נחלה הבאה לאדם ממק"א אדם מתנה עליה שלא ירשנה, עיי"ש. נסתפקתי בראובן שחייב לשמעון מנה ואמר בנו של שמעון לראובן בעוד אביו חי הריני מוחל לך, מעכשיו החוב לענין שאם ימות אבא ואהי' יורשו יהי' החוב מחול לך, אם מחילתו מחילה או לא, נלע"ד דתלי בשני הטעמים דבן אינו יכול לסלק מירושת אביו, האף דבגמ' דב"ב [דף] אמר רק הכא מי ידע דמחיל דמשמע דמחילתו של בן לסלק מירושתו מהני, ע' בני' שם דדקדק בלשונו וכתב דאף מחילתו לא מהני וכן דעת כל הפוסקים שוה כמו שאכתוב לפנינו בעזה"י ולא מצינו חולק בזה, ובעיקר הטעם דעת הרמב"ן והר"ן והרא"ש ר"פ הכותב כתבו דהטעם כיון דראוי לירש הוי ידו מוחזקת בנכסים ולא מהני לשון סילוק וגם קנין לא מהני דמ"מ הוי דבר שלא בא לעולם, ודעת הר"ח הובא בר"ן ובראב"ש דהטעם כיון דאין לו שייכות כלל עדיין הוי לא בא לעולם ולא מהני סילוק לדבר שלא בא לעולם רק בעודה ארוסה לענין זכיית פירות דיש לו קצת שייכות בו ומהני סילוק אבל לירושה שב"ל ממש ולא מהני סילוק זהו העולה בדעת ר"ח ע"ש היטב ותמצא כן, נמצא בנ"ד במחילת החוב אם נידון אותו לגבי בן שמעון דבר שלב"ל לא הוי מחילתו מחילה דמחילה דלא מהני בדבר שלא בא לעולם ממש כמו שביאר הר"ן בשו"ת [סי' כ"ג] והובא בהג"ה [סי' ר"ט] לפסק הלכה ושאני כותב לה ועודה ארוסה דיש לו שייכות בגוף קצת אבל קודם אירוסין באמת לא מהני כמ"ש הר"ן בשמעתין, וכן הביא בד"מ [אה"ע סי' צ"ב] בשם שו"ת הרשב"א דעודה ארוסה דוקא ע"ש, ואין מזה סתירה מדברי שו"ת הרשב"א הובא בב"י חו"מ סימן רמ"א דאם מחל לו מה שיטול מנכסיו מהני דנראה דחולק על הר"ן ומחילה מהני בדשלב"ל, לענ"ד לא מוכח מידי ושאני התם דהוי כמו בידו ליתן לו מיד הנכסים ושאני במחילת החוב דכ"ז שלא נתחייב אין לו שייכות [למחול], אבל בשו"ת הרשב"א נותן לו רשות למחול ודוק בזה, ועי' בשו"ת מהרי"ט [ח"ב חלק חו"מ סי' כ' וכ"א] שדיבר מזה ע"ש.

נמצא כולם ס"ל דמחילה לא מהני בדשלב"ל ממש וא"כ גם מחילת בן שמעון לא מהני, אולם לשי' הרמב"ן והר"ן והרא"ש הנ"ל מהני כיון דבן בנכסי אביו הוי כמוחזק וא"כ לא מקרי לגבי' דבר שלא בא לעולם ושאני ירושה דעלמא דלא מהני מחילת ירושה כיון דיש לו שייכות בגוף לא מהני לשון מחילה אבל בחוב לו יהי' דכבר נתחייב לו מהני מחילה וגם שלא בא לעולם לא הוי כיון דבן בנכסי אביו הוי כמוחזק אבל לשיטת הר"ח הנ"ל הוי בנ"ד לא ב"ל ממש ולא מהני מחילה כנלע"ד ברור דתלי' בשיטות הנ"ל וק"ל. שם רש"י ד"ה ממקום אחר דהואיל דמשום תקנתא דידי' תיקון רבנן. לא ידעתי מאי בעי רש"י בזה הא אף אם ירושת הבעל דאורייתא מצי מסלק עצמו קודם הנישואין למה דקי"ל דבדבר שבממון תנאי קיים כמבואר בסוגיא דלקמן (דף פד ע"א).

תד"ה הכותב וכו' והא דתנן בח"ה וכו' ל"צ דכ' לה דו"ד וכו'. אכתי משעבדי ליה לפירות לפענ"ד לתרץ קושיית תוס'. דהנה הגמרא פריך וכי כ' לה מאי הוי והתנן האומר לחבירו וכו' אמרי דבר"י בכותב לה ועודה ארוסה. א"כ בלא תנאי מכרה ונתנה קיים. ותירצו בשם הרמב"ם דמתני' מיירי כשנפלו לה נכסי' משנשאת. ובכותב לה ועודה ארוסה וזהו מהני אפילו לנכסי' שנפלו לה אחר שנשאת ע'. וע' ברמב"ם (פכ"ג מה"א). ולפ"ז אם נפלו לה נכסים בעודה ארוסה וכ' לה הבעל דו"ד אין לי בנכסיך ליכא למימר דכ' לה כדי שיהיה מכירתה קיים. הא בלא"ה מכירתה קיים. דעד שלא נשאת מכירתה קיים. וא"כ למה כ' לה דו"ד. אע"כ דכ' לה דו"ד לענין פירי. והנה בפ' ח"ה (דף מט) פריך הגמרא על מתני' ולא לאיש חזקה ע"נ אשתו וכו'. ה"נ תימא נ"ר עשיתי לבעלי. והטור בח"מ (סי' קנא) הביא דעת הרמ"ה דגם מתני' איירי בנכסי צ"ב ובנכסי מלוג דבתרווייהו שייך נ"ר עשיתי לבעלי וסתם נכסי צ"ב היינו דהעלת לי' מבית אבי' בעודה ארוסה. ולפ"ז לא קשה מידי קושית תוס' דהא על מתני' קשה הא ראי' יש תימא נ"ר עשיתי לבעלי. וצ"ל דמתני' מיירי בנכסי מלוג ונכסי צ"ב והיינו כשנפלו לה בעודה ארוסה. א"כ הוי עד שלא נשאת ונשאת מכרה קיים. וא"כ למה כ' לה. וע"כ צ"ל לפירי והו"א שיהיה חזקה לבעל קמ"ל. ול"ק קושית תוס' הנ"ל. ודו"ק.

תד"ה דין ודברים, וצ"ל דסתם לן כר"י. ק"ל דהא י"ל דאתיא כרבנן ורבותא קמ"ל דלא נימא דוקא בפירותיך לחוד אמרינן דמכל פירות סילק נפשו אבל בכתב ג"כ ובפירות פירותיך מדנחית למנינא ניכר דאינו מסלק עצמו מפירי דפירי פירות ואילך, ולומר דתוס' ס"ל לקושטא דלרבנן בכה"ג אוכל מפירי השלישי ואילך מש"ה הוכיחו דאתיא כר"י חידוש זה לא מצינו.

לענ"ד י"ל דהוי כרבנן ואשמעינן רבותא דלא נימא כיון דבכתב ובפירותיהן לחוד מסולק מכל פירות. כי כתב ג"כ ובפירי פירותיהן י"ל כיון דנחית למניינא ולא סגי ליה באמירת פירותיהן לחוד דבא למעט דפירות השלישי יאכל קמ"ל דמ"מ אינו אוכל כלל פירות.

בא"ד ושמא לא חש להאריך אלא לסתום כרבי יהודה. ק"ל דמ"מ לפי הצד דתרווייהו דוקא הכא בהך בבא לכאורה דעד עולם לחוד סגי דלא שייך לומר דעד עולם אפירות קאי לפמ"ש תוס' דאפירות קאי היינו שלא יאכל בחייה ובמותה, ועיין במהרש"א שלא יאכל הפירות אפי' בתורת ירושה והא בזה כיון דכתב בחייך ובמותך ממילא אין לו זכות ירושה וע"כ דעד עולם היינו שלא יאכל אף פ"פ וא"כ למה נקט במתני' כתב לה ובפירות פירותיך הא כיון דצריך עד עולם ל"צ לכתוב ופ"פ ובזה לא שייך לומר דלא חש להאריך דהא אדרבא היה לו לקצר שלא למנקט ובפ"פ, וי"ל דגם בהך בבא ג"כ תרווייהו דוקא והיינו דבעד עולם לחוד י"ל דבחייך ובמותך קאי רק אפירות שלא יאכלם אף אחר מיתתה דנדע מכח זה דעד עולם קאי על סילוק דפ"פ עד עולם וא"כ דנהי דהיינו יודעי' דסליק נפשיה מכל פירות מ"מ לא היה הדין דאם מתה אינו יורשה די"ל בחייך ובמותך קאי אפירי שנדע מזה דעד עולם קאי לסילוק פ"פ לעולם.

ובזה מיושב מה דקשה לכאורה לפי הצד דתרווייהו דוקא דאי לא כתב רק עד עולם מפרשינן דאפירות קאי שלא יאכל אחר מותה וא"כ בהך בבא דכ' פירות פירותיך עד עולם דעד עולם היינו דאף פירות שלישי ואילך לא יאכל א"כ נפרש בחייך ובמותך קאי אפירי דכל הפירות ופ"פ עד עולם לא יאכל אף במותך, אבל מגופי' דנכסים לא סילק ירושתו מהם, ולפי הנ"ל ניחא דא"כ אייתר לי' מה שכתב ובפ"פ דהא בפירותיך לחוד אם כתב עד עולם בחייך ובמותך הכי הוא דבחייך ובמותך היינו שלא יאכל הפירות בחיי' ובמיתתה ומוכרח דעד עולם קאי לענין פ"פ ולעולם.

תד"ה כדרב כהנא. וא"א היכי מייתי ראיה כו'. ולבסוף מייתי ראיה דרבא וכו' כיון דלטובתו תקנוהו יכול לומר א"א באותו טובה. ולפ"ז בדבר ששייך בו מן התורה לא מצי להתנות בדבר שלב"ל, והקשה המ"ל (בפכ"ג מה"א) והא דכ' הר"ן בפ' אלו נערות אמתני' דיתומה שנתארסה ונתגרשה דהמפתה פטור דכיון דהקנס שלה מחלה. בשם הירושלמי דקנס אינה יכולה למחול דהוי כדבר שלב"ל. לפי שאין זכה בו עד שעת העמדה בדין. ואיך מוחל דבר שאינו ברשותו. ובגמר דבריו כ' בשם הרמב"ן דיכול למחול כמו בעודה ארוסה דיכול למחול הירושה אע"פ שלא זכה בה עדיין. ולפי דברי התוס' דהכא אין ראיה מארוסה דהתם הוי מדרבנן ולהכי מצי להתנות אף מדשלב"ל אבל בקנס דהוי דאורייתא ואמאי המפתה פטור. מטעם אחלתה, ותי' המ"ל דקנס משעת ביאה הוא

מתחייב כלומר באותו שעה מתחיל החיוב. ובשעת העמדה בדין חל החיוב למפרע משעת ביאה ולא הוי דשלב"ל עכ"ל. אך התוס' לשיטתייהו בב"ק (דף לג) ד"ה איכא בינייהו. הוכיחו דבקנס ע"כ לא זכה עד שעת העמדה בדין. מדתנן לא הספיק לעמוד בדין עד שבגרה קנסה לעצמה. ואמאי נימא משעת פיתוי. האב הוא זכה. ולעיל (דף מב) תד"ה ר"ש פטור. הקשו ותיפוק ליה דהוי דשלב"ל. ותירצו דר"ש חדא ועוד קאמר. חדא דייחוד אינו מועיל דהוי דשלב"ל. דאינו מתחייב כלל עד שעת העמדה בדין וכו'. א"כ משמע להדיא דדעתו התוס' דבקנס הוי דשלב"ל. וא"כ יקשה קושית המ"ל אמאי המפותה פטור הא הוי קנס וגם הוי דשלב"ל ואמאי יכולה למחול. וצ"ל דאיתא התם (דף מ') על הך משנה דיתומה שנתארסה ר"א בשיטת ר"ע אמרה. ואיתא ביבמות (דף צג) דרבי עקיבא ס"ל אדם מקנה דשלב"ל ודוק.

דף פג:

יד בעל השטר. ב"ב דף קסו ע"א.

שם איבעי' להו כתב לה דין ודברים א"ל כו' ובפירי פירות ולטעמך כו' כיון דאכלינהו לפירי כו'. ק"ל להרמב"ם דלר"י הבעל יוכל לכופה ליקח קרקע והוא אוכל פירות איך קאמר ולטעמך הא שאני ושאני דמתני' דהדין דלוקח בהן קרקע יש לו זכות לענין זה דלוקח בהן קרקע ויאכל הפירות משא"כ בכתב לה דו"ד אין לי בפירותיך אם תאמר דלא סילק עצמו מהפירות יכול לאוכלם ומה זכות יש לה בפ"פ ומכאן תשובה גדולה על הרמב"ם ז"ל, [אב"ה עיין מ"ש אבא מארי נ"י בתשובותיו חלק א' מהפסקים] .

שם אלא בדשיירא כו'. וכתב הר"ן, משמע דוקא בדשיירא אבל אין הבעל יכול לכופה ליקח קרקע בפירות לעשות פירי פירות ודלא כהרמב"ם שכתב ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות, אלא שסמך על התוספתא וכו' ועדיין קשה דאף דכן משמע בתוספתא, מ"מ איך יתיישב דקדוק הלשון בדשיירא, וביותר אף נדחוק דהוא לאו דוקא אלא דמוכרחת לשייר, מ"מ היאך אמרינן ולטעמיך הא דתנן רי"א וכו' ה"נ בדשיירא הא שני ושני דמתני' דהדין דילקח בהן קרקע ויש לו זכות פירי פירות לענין זה דילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, מה שאין כן בכתב לה דין ודברים אין לי בפירות פירותיך אם לא מסלק עצמו מפירות יכול לאוכלם ומה זכות יש לה בפ"פ, וזהו קושיא עצומה, ותמיהה על הרמב"ם. ונלע"ד דהנה במה דפרכינן בסוגיין ואימא מפירי, והיינו דע"כ ס"ל להש"ס דמתני' מיירי ג"כ בתר תקנת אושא ולזה פריך דילמא רק מפירי סילק עצמו, אבל זכות ירושתו יהיה קיים דאם מכרה ונתנה בטל מדין תקנת אושא דאילו קודם תק"א, כיון דלית ליה פירי ממילא יהיה הדין דמכרה ונתנה קיים דהא גם בלא סילוקו קיים מכירתה לענין הפקעת

ירושתו, (ומזה נסתר דברי מהרש"א כתובות דף נ' דכתב בכוונת תוס' בב"ק דלאחר תק"א לא מהני כתב לה דין ודברים ומתני' מיירי רק קודם תק"א עיי"ש, דא"כ לא פריך הש"ס מידי ואימא מפירי וכנ"ל. ואולי יש לדחוק דס"ל לתוס' בב"ק מה דקתני מכרה ונתנה לאו דוקא דיעבד, אלא דה"ה דכתחלה וכמו שכתבו הב"ח והתוי"ט ודלא כדס"ל לתוס' בשמעתין ד"ה ר"א, ולזה פרכינן ואימא מפירי היינו אף קודם תק"א דילמא לא סליק עצמו ממכר ויהיה הדין דלא תמכור לכתחלה משום ירושתו, ודוחק דנהי די"ל דלאו דוקא מכרה דיעבד אבל לעשות מזה קושיא, דמ"מ מנ"ל להש"ס למיפרך דילמא באמת מכרה היינו רק דיעבד), ואף דאמרינן לעיל לימא תנינא לתק"א ומשני מתני' בחיי' ולפירות, היינו דלא ניחא להו להש"ס לומר דדינא דמתני' רק מדין תק"א, אבל מ"מ גם בהיפוך אינו במשמע דדינא דמתני' יהי' רק קודם תק"א, ולזה פרכינן דלבתר תק"א יהא מכרה בטל דאימא מפירי, וכ"כ להדיא הרא"ה, ועדיין קשה קצת דמ"מ מנ"ל למפרך ואימא מפירי דלמא מתני' דוקא קודם תק"א כדאמרינן בב"ק כאן קודם תק"א. ונלע"ד, דלכאורה קשה למה דכ' הרא"ש בפשיטות דגם מציעתא בכתב לה דו"ד אין לי בנכסייך ובפרותיך הדין דמכרה ונתנה קיים והא דלא קתני כן במתני' לפי שגם בבבא הראשונה הדין כן, ולא נקט רק במה שניתוסף זכותה, וכ"כ תוס' לעיל דף נ', והטעם ע"כ משום לישנא דבנכסייך ולא כ' לה בפירות נכסייך, ע"כ דבנכסייך הוא מלתא אחריתי דמסלק עצמו דמכרה ונתנה יהי' קיים, ובסיפא דמתני' כדו"ד אין לי בנכסייך ובפירותיך בחייך ובמותך לא קשיא דבנכסייך מיותר, דאילו כ' בפירות נכסייך הי' משמע דמסלק עצמו מפירות שלא יאכלם בחייו ולא יירש אותם אחר מיתתה, אבל מ"מ לא סילק עצמו מירושת הקרן, אבל במציעתא דלא סילק עצמו מירושה הו"ל לכתוב מפירות נכסייך, אע"כ דבא לומר דמסלק עצמו גם מנכסייך לענין מכרה ונתנה קיים, לפי"ז קשה בקודם תק"א דבלא"ה מהני מכירתה לגוף, א"כ במציעתא נימא מדלא כ' בפירות נכסייך ע"כ במה דאמר בנכסייך, היינו שלא יירשה כלל, דאלו לענין מכירה דקיים א"צ בנכסיך דקודם תק"א בלא"ה קיים, וא"כ יהי' מוכרח דמתני' דוקא אחר תק"א, וא"כ תנינא לתק"א. ומצאתי דהקשה כן הפ"י, ותירץ דמפרשינן דאמר בנכסייך שתהא רשאה למכור לכתחילה, אבל בלאו מכירה אינו מסלק עצמו מירושתו. ולכאורה עדיין קשה לשטת תוס' דברישא דוקא מכרה דיעבד, קיים, א"כ אם איתא דבמציעתא מוכרת אפי' לכתחילה, א"כ מתוסף זכותה בזה במציעתא דמוכרת אפי' לכתחילה, והו"ל למתני' למנקט ההוספה זו במציעתא דמוכרת לכתחילה.

ונ"ל דהדין כך דמקודם תק"א, כיון דבלא"ה מכירתה קיים, מוכרח דבנכסיך דקאמר היינו לענין לכתחילה, אבל בתר תק"א אמרינן דאמר בנכסייך רק לענין דיעבד קיים ומשו"ה לא תני במתני' במציעתא דין מכירתה, דסתם מתני' נקט רק דינים שהם בין קודם תק"א ובין אחר תק"א, ואילו מוכרת לכתחילה הוא רק קודם תק"א.

ובזה מיושב מה דקשה לכאורה במתני' דף מ"ו יתר עליו הבעל, ואמאי לא קתני ג"כ דיתר הבעל דיורש אשתו גם במקום בן והאב אינו יורש במקום בן, ונ"ל דמתני' קתני רק זכויות האב שהוא בקטנותה ובנערותה ולא משכחת דיש לה בן כדאיתא בכתובות דף ל"ט, ואף עדיין קשה, דהאב אינו יורש במכרה ונתנה לאחר, והבעל יורש גם בזה, ולפי הנ"ל ניחא דמתני' לא קתני מה שהוא רק אחר תק"א דוקא, אלא מה דאיתא גם קודם תק"א (ועדיין ק' קצת לס"ד דהש"ס ר"פ האשה שנפלו דדיקינן לימא תנינא לתק"א והי' סבר דדינא דמתני' שם רק מכח תק"א, א"כ יקשה דליתני יתר עליו הבעל בכה"ג, וצ"ל דמתני' חשיב רק מה דיש לאב ומה שיתרון להבעל, אבל ירושה כיון דאב ג"כ יורש אף דלענין פרטו עדיפא כח הבעל דמכרה ונתנה אינו קיים זהו לא חשיב, וראי' לזה דא"כ יקשה יתר עליו הבעל דמשמע דלא גרע כחו וזכותו וכמ"ש תוס' כתובות ס"ה ב' ד"ה וירושתה, והא גרע כחו לענין ירושה בראוי דאב יורש והבעל אינו יורש, גם לענין זכות מע"י דהבעל גרע דיכול להפקיעו ממנו לומר איני נזונית וא"ע, ובזה גם ההעדפה לא יהי' לבעל, ואלו באב כה"ג ההעדפה לאב כדאיתא במסכתין מ"ג ע"א, אע"כ דלא חש המתני' לחשוב רק כללות ולא פרטות), ולפי"ז ניחא, דשפיר פרכינן ואימא מפירי, דהיינו דמוכח דדינא דמתני' אף לאחר תק"א, דאל"כ אלא דוקא קודם תק"א, א"כ ליתני במציעתא דמוכרת לכתחילה, אע"כ דלא רצה למיתני מה דהוא רק קודם תק"א, ולזה, פרכינן ברישא לאחר תק"א יהא מכרה בטל דאימא מפירי.

ובזה נסתר דברי המהרש"א בתוס' ד"ה ר"א וכו' ותוכן דבריו דודאי אם דעת הבעל לסלק אותו לענין מכירתה, דעתו ג"כ לענין לכתחילה רק כיון דמספקא בי' אי מפירי אי מירושה, משו"ה לא תמכור עיי"ש, דא"כ יקשה דבמציעתא תהי' מוכרת לכתחילה דגם אחר תק"א יהי' כן, דמיתור לשון בנכסייך מוכח דסילק עצמו מירושה, וא"כ ממנ"פ אם סילק עצמו מירושה לגמרי ממילא הדין כיון דסילק עצמו מפירות וירושה דיכולה למכור לכתחילה ואם סילק עצמו ממכירה, ממילא דעתו [סוף הדברים נאבד].

שם וקסבר ירושת הבעל דרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. קשה מהא דאמר רב דיכולה לומר לבעלה א"נ וא"ע במה פקע חיובא דבעלה ממזונות, הא התנאי בטל משום חיזוק. וי"ל דהא בתוס' ב"ב (דף מט ע"ב ד"ה כדרב כהנא) הקשו דלפ"מ

דאמרינן בסוגיא דב"מ דרב ס' דירושת בעל דרבנן ועשו חיזוק מ"ש דמפירות יכול לסלק, ותירצו דלא עשו חיזוק אלא בדבר שיש לו שורש מן התורה כגון ירושה דאיכא ירושה דאורייתא אבל בדבר דלית לה דכוותה בדאורייתא לא עשו חיזוק, גם על מזונות י"ל כן דכיון דלית ליה דכוותה בדאורייתא לא עשו חיזוק. אבל מ"מ קשה דבאמת תירוצם עולה רק לפי מסקנא דעשו חיזוק כשל תורה בזה שייך לומר כשל תורה דדכוותה ועשו ירושה דבעל כירושה דעלמא אבל לס"ד דעשו חיזוק יותר משל תורה לא שייך כן, ואדרבא מה שהוא יותר דרבנן שאין לו אפילו שורש בדאורייתא צריך חיזוק יותר, ומה דמהני סילוק לפירות באמת לס"ד מוכח כאידך תירוצם דשם דפירות לא שכיח דהא באמת כך משני בסוגיא דלעיל (דף נו) וא"כ במזונות דשכיח יקשה לס"ד דעשו חיזוק יותר מש"ת מאי מהני איני ניזונית, ולהתוס' (בשמעתין ד"ה כדר"כ) דהטעם דיכולה לומר א"נ וא"ע הוא בפשוטו דאטו יש לה ליטול מזונות בע"כ והחידוש דיכולה להפקיע מע"י ממנו כ"ז שאינה אוכל וכשתרצה חוזרת ותתבע מזונות ותתן לו מע"י ניחא. אבל להר"ן פרק נערה דאין יכולה לומר א"נ וא"ע היום דדוקא במפקעת כל חיוב מזונות ממנו יכולה להפקיע מע"י ממנו ואיני ניזונית היינו דוקא באומרת איני ניזונית לעולם, תשאר הקושיא הא לא פקע חיובא דהמזונות מהבעל דתנאי בטל ובכל שעה תוכל לחזור ולתבוע מזונות וא"י לומר א"ע, וצ"ל דס"ל דהכא דעשו חיזוק יותר מש"ת מוכרח דס' רב מזונות דאורייתא מש"ה מהני הסילוק, ולמסקנא דס"ל לרב דדבר שבממון תנאו בטל ובירושה דרבנן עשו חיזוק כשל תורה אמרינן להיפוך דרב ס' מזונות דרבנן ולא עשו חיזוק בזה כיון דלית דכוותה בדאורייתא כסברת תוס' הנ"ל.

ובזה מיושב לי סוגיא דלעיל (דף נח ע"ב) אר"ה א"ר יכולה אשה שתאמר א"נ וא"ע קסבר כי תקינו רבנן מזוני עיקר כו' מיתיבי תקנו מזונות תחת מע"י אימא תקנו מע"י תחת מזונות ותמוה לי דדלמא באמת אם מזונות דרבנן מע"י עיקר והברייתא דס"ל דמזונות דרבנן כדקתני תקנו מזונות מש"ה מע"י עיקר אבל רב יסבור דמזונות דאורייתא ובודאי מזוני עיקר ומנ"ל לומר קסבר כי תקנו רבנן מזוני עיקר ופרכי' לה מהברייתא לימא דס' רב מזוני דאורייתא ובודאי מזוני עיקר והוא לכאורה תמיה עצומה ולפי דברינו ניחא דקאי למסקנא דרב ס"ל בדבר שבממון תנאו בטל (והיינו לאביי בב"מ דלא מחלק בין ידע דמחיל או לא אלא דרב ס' כר"מ) וע"כ דס' מזונות דרבנן [אב"ה עמ"ש ואמ"ו נ"י בח"א מהפסקים]. וא"ת לס"ד דעשו חיזוק יותר משל תורה תיקשי דהא דייקי' לעיל (דף נג) מלישנא דר"מ דמתנה על מ"ש בתורה דבדרבנן תנאי קיים ולא ס"ל כלל לחיזוק אפי' לא כשל תורה י"ל דלס"ד רב ס"ל כר"י דמוכח דס"ל עשו חיזוק יותר משל תורה

כדמוכיחים שם בסוגי' הנ"ל וא"ת הא ר"י סבר במתני' דמהני סילוק מירושה ומוכח דבירושה דלא שכיח לגמרי לא עשו חיזוק ואיך פליג רב עלה י"ל דבאמת ס' ר"י דירושת הבעל דאורייתא מש"ה תנאו קיים וא"ת הא אמרינן בב"מ דרב ס' דר"י מודה בלא ידע דמחיל וא"כ מדס' ר"י דיכול לסלק עצמו מירושה מוכח דס"ל דירושת הבעל דרבנן או בלא ידע דמחיל מהני ומוכח דלא עשו חיזוק אף כשל תורה וי"ל דזה קאי למסקנא דהכא דרב ס' דעשו חיזוק כש"ת ואף בירושה דליכא בכל נשים עשו חיזוק, ור"י באמת לא יסבור כלל דעשו חיזוק ופירכת הש"ס על ר"י (דף נו) דאמאי בכתובה לא מהני בע"פ דמזה מוכיחים דטעמא משום חיזוק יותר משל תורה זה אינו מוכח לפי הצד דר"י מודה בלא ידע דמחיל דמש"ה בכתובה לא מהני סילוק דסבר כתובה דאורייתא ולא ידע דמחיל אבל ירושת הבעל ס"ל דרבנן מש"ה אף דלא ידע דמחיל מהני תנאי דלא ידע דמחיל [ודברי מהרש"א בזה תמוה מהנ"ל כמובן] והא דרב ס' עשו חיזוק יש לומר דסבר כר' מאיר דמוכח דעשו חיזוק כשל תורה ממה דאמרינן כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה דדייקינן מזה דתנאי בטל ובתוס' שם אע"ג דכתובת אלמנה דרבנן מ"מ עיקר כתובה דאורייתא, וס"ל לרב דהטעם כיון דאיכא שורש דאורייתא בכתובה עשו חיזוק לכתובת אלמנה ככתובת בתולה דאורייתא וה"נ בירושה דיש לו שורש דאורייתא. ואולם לפי תירוצם בתרא דהתוס' בב"מ (דף נ"א ד"ה הכא) דכתובה כיון דתהא קלה בעיניו להוציאה מקרי ידעה ומחלה יקשה דלפ"ז מוכח דר"י ס' דעשו בכתובה דרבנן חיזוק יותר מש"ת וממה דס"ל לר"י דיכול לסלק מירושה אף דירושה לא ידע דמחיל מוכח דסבר ירושת הבעל דרבנן ומה דלא עשו חיזוק מוכח דדוקא בכתובה דיש לכל הנשים משא"כ בירושה א"כ יקשה איך פליג רב בזה על ר"י לומר דעשו חיזוק בירושה דבזה אין ראיה מן ר"מ דחולק דדוקא בכתובת אלמנה עשו חיזוק כשל תורה משא"כ בירושה כדס"ל לר"י לחלק בין כתובה לירושה דבירושה כיון דליתא בכל הנשים לא עשו חיזוק אפי' כשל תורה. - בסוגיא זו עי' עוד בחי' ב"מ דף נ"א.

תוס' ד"ה מיתה וכו' מסתכנת בלידה. עיין שער המלך פ"ז הט"ז מהל' סוכה בסופו.

תד"ה ר"א וכו'. כוונתם דלרב אשי דידעי' וודאי דמסלק עצמו ממכירה הדין דמוכרת אף לכתחילה אבל לאביי דכיון (דמ"מ) [דמס'] יש לפרש דמפירי סילק נפשי' מש"ה לא תמכור לכתחילה, כ"כ מוהר"ש איידלס. ויש לעיין למ"ש הרא"ש דבבא דאין לי בנכסייך ובפירותיהן דע"כ מכרה ונתנה קיים והיינו ע"כ דבנכסייך משמע מגוף הנכסים מדלא כתב בפירות נכסייך כמש"ל א"כ בהך בבא יהא הדין דמוכרת לכתחילה דהא ידעינן דבנכסייך היינו מגוף הנכסים, ובממנ"פ אם איירי מירושה ממילא יכולה למכור כיון

דסילק עצמו מפירות ומירושה ואם בנכסייך היינו למכירה ממילא כיון דידעינן בבירור דסילק לי' ממכירה מותרת למכור לכתחילה וא"כ אמאי לא קתני בהך בבא מה דנתוסף על הרישא דמוכרת ונותנת לכתחלה.

דף פד.

מי שמת והיה לו פקדון וכו' רבי עקיבא אומר וכו' שכולן צריכי' שבועה וכו'. ובירושלמי איתא הגע עצמך שפטרום מן השבועה וכו' הובא בהרא"ש. ובנתיבות המשפט הקשה לשיטת הר"ח וסייעתו דלא מהני נאמנות לגבי יורשי' א"כ מאי פריך בירושלמי הא אף שפטרום מן השבועה לא מהני נאמנות גבי יורשי' וצריכי' שבועה ע"ש. וכן המרדכי הקשה כן. ולענ"ד היה נראה דבלא"ה צריכים להבין על דברי רבי עקיבא דאמר שכולן צריכים שבועה הא סברת ר"ע כיון שעדיין לא באו ליד יתומים לא מקרי גבייי מיתומים והוי כמו מיניה. א"כ מה"ט א"צ שבועה ולא הוי בא ליפרע מנ"י. אמנם באמת לק"מ דלו יהא דהוי מיני' הא צריך שבועה מטעם הנפרעת שלא בפניו. וכיון שכן שפיר פריך הירושלמי דבנאמנות נימא דלא נפלו קמי יתמי ולא תצטרך שבועה דלגבי דידי' מהני נאמנות. וק"ל.

שם ר"ט ינתנו לכושל שבהן כו' וכתב הרב רבינו ניסים דצ"ל דר"ט ס"ל כר"מ כו'. תמוה לי דהר"ן סותר לדבריו בנדרים דף ס"ה סוף ע"ב שכתב ולר' מאיר עדיפא כתובה טפי מבעל חוב דמטלטלין דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי. וא"כ איך אפשר לומר דר"ט דהכא יסבור כר"מ א"כ בכתובה אף אם אינו ביד אחרים תגבה דהא מטלטלי דיתמי לכתוב' משתעבד לר"מ.

שם ר"ע אומר ינתנו ליורשים שכולם צריכים שבועה כו'. פירוש דאף דנחשבי' כגובה מיניה דידיה מ"מ כיון שמת הוא שלא בפניו וצריך לישבע ורש"י ז"ל פירש דתנן בפירקין הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה. וק"ל הא ע"ז גופא אנו דנין כיון שהם ביד אחרים ולא זכו היורשים לא הוי כגובה מהם שיהיה לזה דין מטלטלין דיתמי אלא דהוי כגובה מיני' דידי' א"כ ה"נ לענין השבועה נימא דלא מקרי ליפרע מנכסי יתומים כיון דעדיין לא זכו בהם דמה הפרש בין מטלטלי דיתמי ובין דין הבא ליפרע מנכסי יתומים. ולפי פירושי מיושב היטב דברי הירושלמי הגע עצמך שפטרה מן השבועה, והמרדכי (פרק הכותב סימן רכד) הקשה עליו דהא קי"ל כאבא שאול דלא מהני נאמנות נגד יורשים עיי"ש ולדברינו ניחא דהכא לא מדין הבא ליפרע מנכסי יתומים אתינן עלה כיון דעדיין לא זכו בהם ואתינן עלה רק משבועה נפרעת שלא בפניו ולגבי זה מהני נאמנות.

וקשה לי הא על זה גופה אנו דנין אם מקרי נפרעת מהיתומים. דכמו דאנו דנין כיון שהוא ביד אחרים עדין לא זכו בהם יתומים ולא מקרי מטלטלי דיתמי ה"נ לא מקרי דיתמי לענין שבועה הבא ליפרע מנ"י. והו"ל לרש"י למנקט שבועה דנפרעת שלא בפניו ל"ת אלא בשבועה. ובזה מיושב היטב מ"ש הר"ן והרא"ש בשם הירושלמי הגע עצמך שפטרוה מן השבועה. ומאי קושיא הא י"ל דרבי עקיבא ס"ל כאבא שאול וכר"ש בפרקין מ"ה דלא מהני נאמנות נגד יורשים. ולפי הנ"ל דכיון דהמטלטלים ברשות אחרים אין בכלל שבועת דהבא ליפרע מנכ"י אלא השבועה מדין נפרעת שלא בפניו ובזה מהני הנאמנות לכ"ע.

שם רבי יוחנן אמר לכתובת אשה משום חינא. דלענין גבי' מיתומים עדיף כתובת אשה מבע"ח משום דבע"ח לא מסיק אדעתיה דמית לוה וכי יזיף אדעתא לגבות מיניה יזיף אבל בגביית בינונית בע"ח עדיף וכמ"ש בתוס' לקמן (דף פו ע"א ד"ה לאשה) א"כ ניחא דלענין לגבות מיניה עדיף בע"ח מכתובה ובע"ח בבינונית ואשה בזיבורית אבל לענין דינא דהכא לגבות לאחר מיתה עדיפא כתובה מבעל חוב, ובתוס' נדחקו.

שם ואיידי דאמר ר"ט מותר תנא איהו נמי מותר. וא"ת הא לר"ט ג"כ א"צ דכבר מוכח מרישא דמתני' ומוהר"ש איידלס הקשה כן. וי"ל דאשמעינן בסיפא דאף אם האשה או הבע"ח שתפסו לעצמם מ"מ המותר היינו אף שתפסו המותר בשביל היורשים דלא מהני דהוי כמו שתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים וזה לא שמעינן מרישא דמשמע נמי דהאחר שבידו הפקדון אף אם תופס בשביל א' מהם דלא מהני, דשאני התם דלא שייך מגו דזכי לנפשיה אבל בסיפא דהאשה או הבע"ח תופס גם בשביל עצמו ס"ד לומר מגו דזכי לנפשיה לזה אשמעינן דלא מהני והכל מוציאין המותר ונותנים לכושל ומטעם דל"א מגו דזכי לנפשיה על חובו זכי לחבריה במותר (ומזה סייעתא להש"ך סימן ק"ה סק"ג).

שם רש"י ד"ה ינתנו ליורשים ולא מהני תפיסה ומבואר דלאו דוקא אם תפס מטלטלים אלא גם תפיסת מעות לא מהני דהא קאי גם על מלוה ביד אחרים. וא"ת מנ"ל לרש"י הא. ודלמא באמת דוקא במטלטלים דמיחסרא גובייניא ובא עליו רק מטעם תפיסה בזה אמרינן דתפיסה לא מהני. אבל במעות דמיד נפרע בהם י"ל דאינו בכלל תופס אלא בכלל גביה מהני. וי"ל דמהאי מסכת דף צ"ב ראובן שמכר שדה לשמעון וכו' אנן מטלטלים שבק אבון גבך כו' מוכח דגם תפיסת מעות לא מהני. דאילו היה מהני כש"כ שהיה מהני בתופס חוב שהוא עצמו חייב לאבי היתומים. ותמהני על הר"ן ר"פ אלמנה ניזונת שכתב נ"ל דכי אמרינן לכתובה מפקינן מיניה דוקא במטלטלים דמכ"מ מיחסרי גובייניא. אבל

במעות לא שהרי כבר נפרעה עכ"ל. ובל ידעתי איך לפרש לדבריו האי דאנן מטלטלים שבק וכו'. ואולי י"ל דע"כ לא קאמר הר"ן אלא היכי דלא מיחסרא שבועה והאי דרישא בב' תפיסות מיירי בנאמנות לי וליורשי דבמטלטלים לא מהני דמ"מ מיחסרי גובייגא ובמעות מהני. אבל בהאי דראובן שמכר כו' דצריך לישבע כמ"ש בתוס' בזה ל"א כבר נפרעה דהא מחוסר שבעה. ועדיין קשה דהא דעת הרי"ף פרק הכותב גבי הא דאי פקח מייתי לה לידי ש"ד. דבאותן נשבעין ונוטלין שמן הדין היה נוטלין בלא שבועה אי תפשי ואין רוצה לישבע לא נחתי' לנכסיה ומשמע שם בהר"ן דס"ל ג"כ הכי להלכה. אלא דהביא בשם הרמב"ן דמסתברא דוקא בתפס מעות אבל מטלטלים כיון דגופייהו לא קני מפקינן מיניה והדר לא גבי בשבועה (ובאמת קשה לי דבכתובה אפי' מיניה לא גבה רק ממקרקעי. א"כ גם בתפס מעות אינה תפיסה דהא א"י להחזיק במעות בפרעון דיאמר לה אני רוצה לסלק כדינך בקרקע ומפקינן מינה המעות) א"כ כיון דהלוקח תפס במעותיו לא מיחסרי שבועה דהא בלא שבועה מחזיק בידו כיון דתפס וצע"ג.
תד"ה לכתובת אשה. וצ"ל דדוקא לגבי בכור וכו' אבל לא לכתובה וכו'. כוונתם לכאורה מדר"נ. וא"כ קשה לכאורה הא הוי תרי חומרי בכתובה דר"נ וגם דר"מ דמטלטלי משתעבדי. דבהא ל"ש תירוצא דתוס' לעיל (דף פב) דהא בלא דר"נ הוי ראוי. וצ"ל כיון דדינא דראוי הוי רק מקולי כתובה. א"כ הא דלא מחשבי' לי' לראוי לא מחשיב כ"כ בכלל חומרי דכתובה.

דף פד:
ור"ע לא מהני תפיסה כלל אמר רבא אמר ר"נ והוא שתפס מחיים. וא"ת מאי לישנא דוהוא לימא סתמא בתפס מחיים י"ל דמה דאמרינן ולרבי עקיבא לא מהני תפיסה כלל הן לפירש"י שהוא לשון שאלה י"ל דשואל אם לא משכחת ענין תפיסה דמהני לר"ע ונכלל בזה הספק אם במחיים מהני וגם אם דברי רבי עקיבא דוקא מטעם שכולן צריכין שבועה אבל היכא דלא צריכי' שבועה כגון בנאמנת לי וליורשי או תוך זמנו מהני תפיסה, וכן לתוס' דהוא דרך קושיא ממתני' דשומרת יבם י"ל ג"כ אם מכח מתני' מוכח דמשכח' דתפיסה מהני היכא דל"צ שבועה מש"ה התם בשומר' יבם דאין זמנה לגבות עד אחר חליצה או מיתת היבם לא הוי שעת מיתה זמנו ולזה אמר ר"נ והוא שתפס נקט והוא לאורויי דבאמת שכולן צריכין שבועה לאו דוקא נקט דאף היכא דל"צ שבועה מ"מ כיון דמחוסר גובייגא נכנסו המטלטלין לרשות יתומים וכמ"ש הר"ן בשם הירושלמי, ולא מהני שום תפיסה רק בתפס מחיים ושומרת יבם כיון דבמקום אחין קאי הוי תפיסה מחיים.

ובזה מיושב לי היטב מה דאיתא לקמן (דפ"ה ע"א) אתו לקמיה דרבא כו' הכי אר"נ והוא דתפסה מחיים, ותמוה לי דמאי צורך לדר"נ הא מפורש במתני' דלרבי עקיבא לא מהני תפיסה אלא דר"נ אמר דרבי עקיבא מודה בתפסה מחיים ועכ"פ בלאו דר"נ ג"כ לא מהני תפיסה וכי מוכח מדברי ר"נ דפסק כר"ע הא ר"נ אמר רק פירוש או תירוץ דתפיסה מהני לרבי עקיבא, ולפי הנ"ל ניחא די"ל דהיה המעשה שהיה לה נאמנות בענין דא"צ לישבע דהיה מקום לומר דמהני תפיסה לרבי עקיבא ולזה מביא מדר"נ דמלישנא דאמר והוא דתפס מחיים משמע דבענין אחר לא מהני שום תפיסה וביותר דאם ר"נ אמר כן בדרך תירוץ על מתני' דשומר' יבם מבואר אף דהתם א"צ שבועה דאין שעת מיתה זמנו ומ"מ מהני רק מדין תפיסה מחיים ומוכח דאף היכא דל"צ שבועה לא מהני תפיסה.

תד"ה והוא שתפס מחיים, ומיהו למזונות תקנו רבנן (דיועיל תפיסה מחיים) כמו שתקנו שמוכרת שלא בב"ד לצורך מזונות. תימא הא גם לכתובה תקנו שמוכרת שלא בב"ד כדאיתא לקמן פרק אלמנה ניזונית (דף צז) ואיך העלו בתוס' דמה דאמר ר"נ והוא שתפס מחיים היינו בבע"ח דוקא אבל בכתובה גם מחיים לא מועיל תפיסה, וי"ל דשאני כתובה דהטעם דכתובה מוכרח שלא בב"ד הוא משום דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד דקיי"ל כר' יוחנן, וא"כ אין התקנה לתקנתה להקל עליה אלא מצד האומדנא שזהו רצונו של בעל, וי"ל דהאומדנא רק שמה שמגיע לה מהדין תטול בלא בזיון בב"ד אבל לענין מטלטלין דאינם מגיעים לה ליכא אומדנא דרצונו שאם תתפוס מחיי' דיועיל משא"כ במזונות שהתקנה שתמכור שלא בב"ד היה לתקנתא דידה שלא תמות ברעב (כמו שפירש"י שם במה דאמרינן בשלמא מן הנשואין משום מזוני, וזהו גם לפי המסקנא דהא גם מגורשת ואינה מגורשת מוכרת למזונות שלא בב"ד כמ"ש בתוס' שם ד"ה לאתויי) בזה שפיר אמרינן כמו דתקנו לטובתה למכור שלא בב"ד תקנו ג"כ שניזונית ממטלטלין שתפסה מחיים ולעולא דס"ל שם דטעמא דמוכרת לכתובה שלא בב"ד משום חינא דהוי תקנה לטובתה, י"ל באמת דמהני גם לכתובה תפיסה מחיים.

ואפשר דבזה פליגי מר בר רב אשי ורבנן והיינו דפליגי בפלוגתא דעולא ור"י, והא דמחלקי רבנן בין מזונות לכתובה (בתפיסה דלאחר מיתה כפי שפירשו בו הרי"ף והרמב"ם) היינו מטעם שכתבו בתוס' דבמזונות דתקנו דמוכרת שלא בב"ד תקנו ג"כ דתפיסה לא מהני, ודוקא במזוני שהתקנה לטובתה, משא"כ בכתובה דמה דמוכרת שלא בב"ד אינו משום תקנה דידה רק מטעם אומדנא וזהו כר' יוחנן, ומר בר רב אשי סובר כעולא דגם בכתובה מוכרת משום תקנתא דידה. ולפ"ז יפה עשה ר"י אלפסי ז"ל במה דפסק הלכה כר' יוחנן דהא רבנן ור' יוחנן בחד טעמא קיימי וכיון דפסקינן כרבנן ממילא

יוצא מזה דהלכה כר"י ולא כעולא (אב"ה וסרה תלונת הר"ן מעל הרי"ף (בדף צד) אמאי פסק כר"י ולא כעולא עיי"ש באורך).

על אשר הקשה לשאול ידידי הרב המאה"ג אבד"ק פלעשע נ"י במ"ל פי"א ה"ז ממלוה בראייתו מההיא דזימנין דתפסה ר' הא משנה מפורשת (פ"ח דכתובות) גבי שומרת יבם הניח פירות תלושים כל הקודם זכה הרי דמהני תפיסת מטלטלים לגבות כתובה מהם. וכבוד ידידי מחו' הרב המאה"ג אבד"ק קעמפנא נ"י כ' לדחותו כי שיטת תוס' דצ"ו דבכתובה לא מהני תפיסה מחיים כיון דכתובה לא ניתנת לגבות מחיים. והם בעצמם (בדף פ"ד ע"ב ד"ה ולרבי עקיבא) הקשו ממתני' הנ"ל ורמזו בס"ד וז"ל וממתני' דלעיל לא מצי למפרך כדפי' התם דפ"ב. וכוונתם לדבריהם שם ד"ה והתלושים כו' ובאמת תפיסה לא מהני לגבות. ולזה עולה יפה ראיית המ"ל ולא נעלם מהמ"ל מתני' כי תוס' בעצמם פירשו להמשנה ודברים אלו פשוטים עכ"ל.

ובאמת דברי הרב פלעשע נכונים אלא שקיצר. ואעתיק מה שכתבתי בגליון המ"ל הנ"ל והצבתי ציונים על מ"ש שם וראיתי להריב"ש (סי' שצ"ב) וכו' וא"כ דון מינה וכו' וזה לשוני הנלעג. דברים אלו תמוהים הא הריב"ש עצמו כ' שם וז"ל הנה עוד יש ראי' מרפ"ב דכתובות זמנין דתפסה ר' וכו' דתפסה שלא בעדים וכו' אף דקי"ל כרבנן דמטלטלין לא משתעבדי לכתובה אפי' מיני' כדמוכח בקדושין וכו' ואפי' תפיסה לא מהני כדאיתא ר"פ א"נ אפ"ה מהני תפיסה שלא בעדים דנאמנת במגו לגבות ממקרקעי עכ"ל. הרי להדיא דס"ל להריב"ש דאפי' מדינא דהש"ס דמטלטלי לא משתעבדי מהני תפיסה לגבות ממקרקעי.

ומ"ש הריב"ש שם בתחילה ואחרי שמתקנתן של הגאונים וכו'. היינו ע"כ דבא ללמוד דאף בליכא קרקעות רק מטלטלין מהני התפיסה במגו על חובו ולגבות מתקנת הגאונים. והו"ל להמ"ל להקשות על הסברא דמ"ש במטלטלין דמוריש מהני התפיסה ומ"ש במטלטלי דיורש לא מהני התפיסה. אבל להוליד מזה דלהריב"ש לא מהני תפיסת מטלטלי' דהמוריש קודם תקנת הגאונים הא זהו מפורש בהיפוך בריב"ש.

ובעיקר ראיית הריב"ש והמ"ל מההיא דזמנין דתפסה ר' תמוה לי לא מבעי' להרי"ף ר"פ א"נ דמהני תפיסה מחיים בכתובה אלא אפי' להחולקים דהובא בר"ן שם וזהו שיטת תוס' כתובות (פ"ד ע"ב וצ"ו ע"א) דבכתובה לא מהני תפיסה מחיים דלא ניתן כתובה לגבות מחיים. היינו לענין לגבות מזה אחר מיתה אבל לגבות מיני' בגירושין מהני התפיסה וא"כ י"ל דזמנין דתפסה ר' היינו לגבות מיני' בגירושין ודו"ק. ע"כ לשוני.

ואבאר טעמי בזה. דהנה הר"ן שם הוסיף ראי' א' לשיטת הרי"ף מההיא דשומרת יבם וכתב דהתם בתפסה מחיים דאלו לאחר מיתה הו"ל סתם מתני' כר"ט דלא כהלכתא, ואח"כ כ' דעת החולקים והן צריכים לדחות הראיות כמו שדחינום עכ"ל והנה על כל הראיות נזכר שם הדיחוי דמיירי דאתפסה בעלה מחיים אבל על ראי' זו ממתני' דש"י לא נזכר שום דיחוי. ובהכרח דהכוונה דאינה ראי' גמורה די"ל דאתי' כר"ט.

והנה דברי הר"ן אלו במ"ש דאלו בלאחר מיתה הו"ל סתם מתני' כר"ט. לכאורה תמוה דלר"ט מי ניחא הא טעמא דר"ט דעדיין לא מיקרי כ"כ נכסי דיתמי וא"כ לרבנן דר"מ דאמרי בפירות תלושין קדמה היא ימכרו ויקח בהן קרקע הא אינהו ס' דמטלטלי לא משתעבדי וא"כ מה יהני התפיסה מסימטא הא מ"מ שלו הם והא פשוט אם באו לרשות יתמי והניחו המטלטלין בסמטא לא מהני תפיסה וה"נ הכי הוא. וכזה ממש כ' הר"ן עצמו במתני' דכושל דר"ט דס"ל במלוה ופקדון ביד אחרים דינתנו לכושל דלא נעשו נכסי יתמי מוכח דס' כר"מ דמטלטלי משתעבדי לכתובה עיי"ש. וא"כ הכא דקיימינן לרבנן דר"מ גם לר"ט לא מהני תפיסה.

אבל הדבר ברור דזהו בודאי בכתובה כיון דבעלמא מטלטלי' משתעבדי מיני' אלא דתנאי כתובה שנוי כאן דלא משתעבדי אף מיני' בזה תחלת התקנה כ"כ הי' דתפיסה אף מרשות הבעל מהני לגבות מזה. וזהו לענין לגבות מיני'. אבל לגבות מזה לאחר מיתה זהו תלי' אם מהני בכתובה תפיסה מחיים כמו בבע"ח. או כיון דלא ניתן לגבות מחיים לא זכתה בתפיסה עד זמן שניתן לגבות וכיון דבא הזמן לאחר מיתה הוי ליה כתופס מיתמי. ולזה כ' הר"ן דמתני' דש"י מיירי בתפסה מחיים ומהני דלא נעשו כלל נכסי דיבם ויכולה לגבות מהם כמו כל תפיסה מחיים דאלו לאחר מיתה ובמונחים בסמטא סתמא דמתני' כר"ט דלדידי' מהני דבסמטא לא נכנסו לרשות יבם ומיקרי מיני' דמהני תפיסה לדברי הר"ן במתני' דכושל לענין ביד אחרים דמיני' לא מפקי' א"כ מה בכך דלא מיקרי דיתמי וע"כ דס"ל כר"ט. אבל בתפיסה מסמטא אף לרבנן דר"מ מהני דהוי כמו מיני' דמהני תפיסה. ולפ"ז להחולקים ומוקמי מתני' כר"ט מ"מ מוכח דמהני תפיסה בכתובה לגבות בתורת מיני' ולר"ט מקרי מיני' ולרבי עקיבא לא מקרי מיני' כיון דאינה גובית מיתמי אבל לגבות מיני' ממש בגירושין בודאי מהני תפיסה. ובפשוטו מוכח כן דהא החולקים וכן התוס' נקטו בכל פעם הטעם דכתובה שאני מבע"ח דלא ניתן כתובה לגבות מחיים. ולמאי הוצרכו לזה הא החילוק בפשוטו דבבע"ח דמיני' משתעבדי ממטלטלין ומש"ה כדתפסה מחיים זכתה בתפיסתה אבל בכתובתה בעידן תפיסתה ג"כ לא משתעבדי. א"ו דגם בכתובתה זכתה בתפיסה דלגבי מיני' הדין רק שא"י להוציא ממנו אבל תפסה מהני

וממילא הי' מהראוי לגבות מזה בתורת אלמנות אף דבע"ח הגבי' הוי דיתמי כמו בכל בע"ח דמהני תפיסה מחיים מש"ה הוצרכו לחלק כיון שלא ניתן לגבות מחיים הוי לגבי גביי' באלמנות כאלו תפסה מיתמי. וגם הא ממילא מפורש כן כי זו דנקטי הטעם דלא ניתנה לגבות מחיים. ממילא היכי דניתן לגבות מחיים כגון גרושה שתפסה מהני. והוא ברור וצלול דאלו גם במיני' דהיינו בגירושין לא מהני תפיסה לגבות אמאי בשומרת יבם מהני הא א"א להעדיף כחה יותר מהגביי' דמיני' ממש. כך הי' כוונתי.

ומ"ש הרב קעמפנא נ"י דמסיום דברי תוס' (דפ"ד ע"ב) וממתני' לעיל לא מצי למפרך וכו' מבואר דלגבות לא מהני תפיסה. הא תוס' כ' רק ליישב דברי רש"י דס"ל דלשון שאלה היא דדחיקא לפרש דרך קושי' דהו"ל להש"ס למנקט כן דרך רומי' ממתני' דש"י. הא דבאמת לא פריך ממתני' דש"י היינו די"ל כדפרשתי שם. אבל מ"מ לפי שינוי' דהש"ס בתפסה מחיים מהני אם אפי' בכתובה אם בבע"ח מ"מ ביבם מהני תפיסה בחיי יבם כמ"ש תוס' מקודם. ועכ"פ דעת תוס' שפתם ברור מללו דבש"י מהני מדין תפיסה מחיים דמהני. גם בלא"ה לא אבוש מלומר שתמיד לא זכיתי להבין פירוש הפשוט בדברי תוס' (דפ"ב) ד"ה והתלושים דמה זה החילוק לגבות או למשכון כיון דהדין שאין גובין ממנה מה ענין משכון ומה חילוק בין באה לגבות מיד או לאח"ז. וצערי גודל בזה שלא ראיתי מי דעמד לפרש דבריהם כאלו מובנים ופשוטים לכל יודעי ספר ורק ממני הנבער מדעת נעלם הפירוש.

וכעת אחרי העיון נראה לפי חולשת שכלי לפרש. דבלא"ה גם קושי' תוס' שם דכ' דלר"ט ניחא אבל לרבי עקיבא ק'. לכאורה תמוה הא תוס' ס"ל דיבם הוי כמו מיני' וכמ"ש תוס' (דפ"א ע"ב) ד"ה ר"מ היא וכן מבואר מדברי תוס' (דפ"ד ע"ב) ד"ה ולרבי עקיבא דכ' דתפיסה בחיי יבם מהני. וא"כ גם לרבי עקיבא מהני התפיסה דהוי כמו בחיי הבעל. ולזה נראה דתוס' אלו ס"ל כר"ת דבכתובה לא מהני תפיסה מחיים לענין לגבות מזה באלמנות ולא ס"ל החילוק שכ' (דפ"ד ע"ב) דיבם עדיף דהיינו דמקרי ניתן לגבות דיבם כאחר דמי. ולזה לר"ט ניחא דמהני תפיסה דעתה דמקרי מחיים לגבות מיניה אחר מיתת היבם דאף דלא ניתן לגבות מחיים מ"מ כיון דבעידן דמיית היבם המה ברשותה לא גרע ממטלטלים ביד אחרים דלא מקרי נכסי דיתמי. אבל לרבי עקיבא כיון דלא ניתן לגבות היכי דזמן הגביי' הוא באלמנות הוי כתופס מיתמי. וא"כ נהי דמהני תפיסתה דעתה בחיי יבם לגבות מהם כשיחלוץ לה או אחר היבום כשיגרשנה דלגבי גביי' דידי' מהני תפיסה וכנ"ל. מ"מ כיון דבתורת אלמנות לא תגבה א"כ דהי' היבם יכול לעכב שלא לקנות בהם קרקע בכדי דבתורת אלמנות לא תגבה מהם ויהי' הדין דילקח מהם מטלטלין שעושים

פירות ומהיכן נוכל להכריחו לקנות בהם קרקע דיהי' הדין לגבות מהם אחר מותו כיון בחייו שהוא כמו בחיי הבעל נקנה הקרקע. ועל זה תירצו דמ"מ כיון דיש להם בהם זכיי' לגבות בגירושין ובחליצה והוי רק ענין חשש שמא יגיע הזמן בדרך אלמנות לא חשו כ"כ וילקח בהם קרקע. כ"כ הי' נ"ל אם יסכימו עמי.

עכ"פ יהי' איך שיהי' לדעת תוס' (דפ"ד וצ"ו) דכל הטעם דלא מהני תפיסה מחיים משום דלא ניתן לגבות מחיים ממילא גרושה דתפסה מהני תפיסה לגובת מהן ואזדא לראיית המ"ל והר"ן.

מ"ש מחו' הרב קעמפנא להק' על המ"ל דדן דמהני תפיסת מטלטלי דהמוריש לגבות ממקרקעי. הא דעת כמה פוסקים דל"א מגו מממון לממון. במחכ"ת הא המ"ל כ' רק דלהסוברים דבעלמא מהני תפיסה לטעון עד כדי דמיו והיינו להסוברים דמהני המגו בכך בזה דן דאף דהמטלטלין לא משתעבדי מ"מ מהני המגו לגבות ממקרקעי.

ומ"ש עוד מחו' הרב נ"י דיקשה כן על תוס' בההיא דזמנין דתפסה ר'. למ"ש הש"ך בשם תוס' דל"א מגו מממון לממון. הנה דברי מחו' הרב נ"י חתומים דאיך תלי' זה בדברי המ"ל. הא זהו בלא"ה ק' על תוס' דהא לפי דברי תוס' שהביא הש"ך גם בעלמא ומיי' לא מהני המגו לטעון עד כדי דמיו.

אבל מ"מ הנכון עם מחו' הרב נ"י דבפשוטו י"ל דדוקא בחפץ דלא הוי כגבוי דמחוסר גובייגא אבל בתופס מעות הוי כגבוי ומהני מגו. וא"כ י"ל דזמנין דתפסה ר' היינו שתתפוס מעות. אבל לדעת המ"ל דא"י לגבות מהם דכתובה נגבית רק ממקרקעי א"כ גם תפיסת מעות לא הוי כגבוי דצריך להחזירם וליטול קרקע. (ומה"ט ק' לי באמת מכבר על דברי הר"ן ר"פ א"נ דכ' דההיא דפ' מי שהי' נשוי רישא בב' תפיסות מיירי לאחר מיתה ומהני במעות דלא מחסרי גובייגא. הא המעות לא ניתן להחזיק בהם דיתומים יאמרו אנו רוצים לסלק אותך בקרקע ואיך הוי כגבוי. גם ק"ל על הר"ן מההוא דכתובות (דצ"ב ע"א) דינא הוא דאמרי בני ראובן אנן מטלטלין שבק אבונא גבך. אמאי א"י לטעון החוב שלו בעד האחריות כיון דמוחזק בזה עדיין מתפיסת מעות. ואפשר לדחוק היכי דמחוסר שבועה לא מהני תפיסה כלל דמ"מ קודם שבועה נעשה מטלטלי דיתמי אלא דבמטלטלי דמחוסר גובייגא אף היכי דל"צ שבועה מ"מ נעשה דיתמי כמ"ש הר"ן במתני' דכושל דכולן צריכין שבועה לאו דוקא. ובזה מהני תפיסת מעות. וההיא דב' תפיסות נימא דמיירי בפטרה משבועת יורשי' ועדיין צ"ע) אבל לפי"מ דהעלינו דלא כהמ"ל דמיני' מהני תפיסת מטלטלין ומיירי בגרושה ניחא דמיירי דתתפוס מעות בעין ולא מקרי מממון לממון.

תוס' ד"ה מיגו וכו' אחר שנתקנה. עיין תשובת הראנ"ח ח"א סימן פט.
[ההוא בקרא דיתמי דתפסי וכו'. עי' בהר"ן בסוגי' דבקרא דמקשה אמאי לא להוי הבקרא כע"א ותי' וכו' ואפי' הוי באונס הא צריך שבועה ע"ז עי"ש. וקשה אמאי צריך שבועה על אונס הא הוי נאמן במיגו דאיבעי אמר דמחיים תפסוהו והוי תפיסה מעלי' והוי פטור, א"כ אי טעין שהי' באונס [נאמן], וקושי' הר"ן במק"ע.]

דף פה.

ההיא אתתא וכו' אמרה להו מחיים תפיסנא. כ' הרי"ף דמיירי בלא עדי פקדון ואפ"ה ל"ל מגו דלקוח דהא אותיות א"נ אלא בכתיבה ומסירה ע"ש. ואם בעי' עדי ראה או לא ע' בש"כ (סי' ס"ד) דמגו דהחזרתי לאו מגו מעלי' הוא. ודעת הרא"ה דגם הרי"ף מיירי בעדי ראה רק דליכא עדי פקדון ע"ש ובין כך וב"כ קשה הא אית להו מגו דבתורת משכון אתפסי' דתהיה נאמנת כמו דנאמנת לומר לקוח. וכן השיג באמת הרא"ש על הרי"ף. וע' בספר הזכות. ולענ"ד למה דמבואר בש"ע (סי' עב סכ"ג) דאם יש עדים דבתורת משכון בא לידו ואין יודעי' על כמה נאמן הלוה דממושכן על הפחות ע"ש. א"כ ה"נ אף דלשיטת הרי"ף ע"כ דידעי' שחייב לו כך וכך דהוא ליכא מגו. מ"מ אם נאמינהו דבתורת משכון בא לידה מטעם דהא ברשותה. מ"מ נטעון שמא רק על פרוטה א' התפיסה והשאר הוי מטלטלי דיתמי, ודעת הרא"ש אפשר כיון דידעי' סך החוב וגם בתורת משכון בא לידה יש לנו לומר דהתפיסה על כל החוב. או אפשר דאם ממושכן על פרוטה א' קיימי הנך שטרות ברשותה ולא בא לידי מטלטלי דיתמי ויכולה לתפסם לשאר החוב אף לאחר מיתה ודין זה צריך ענין /עיון/ לדינא.
שם רש"י ד"ה קאקי. אווזים. כנה אותם בהן על חכמתם ועל דרך דאיתא ברכות נז ע"א הרואה אווז בחלום יצפה לחכמה.
תד"ה אית לך סהדי. דתבעתינה מחיים כו' וראיה מפ' זה בורר גבי האי אתתא דנפיק שטרא כו'. ולפענ"ד עוד ראיה מסוגיא דשבועות (דף מא) איכא דמתני אסיפא וכו' התם דאיכא דררא דממונא, וק"ל כיון דלהד"מ א"צ לישבע גם על פרעתי לא ישבע במגו דלהד"מ וצ"ל דבאמת בעלמא גם בפרעתי א"צ לישבע ורק בסיפא דכבר הודה וכשתבעו למחר ואמר פרעתי חייב היסת דלית ליה מגו דלהד"מ דלא היה מודה דהוי מגו למפרע, (ואולם למ"ש השע"ך (סימן סו ס"ק כה וסי' צה ס"ק יז) דאף אם אמרינן מגו לאפטורי משבועה מ"מ לא אמרינן מגו לאפטורי משבועת היסת וכ"כ הפרישה סי' צג ס"ז ליתא לראייה זו אבל בדברי הט"ז יו"ד סי' קס"ט ס"ק לו מבואר דלא ס"ל כהש"ך בזה).

[סוגיא דסטראי. הר"ן בסוגי' דסטראי הוכיח דאי אחד חייב לחבירו מלוה בשטר ומלוה ע"פ אף דאמר בפיו איני נותן לך אלא על השטר, מצי המלוה למימר אנא במלוה ע"פ החזקתי, מדאמר כאן דמצי להחזיקו במלוה ע"פ דסטראי ע"ש. וקשה היכי מוכח, דלמא איירי במודה המלוה שנתן לו על המלוה בשטר, רק דהוא נאמן לו שיש לו עוד חוב אחר במיגו דלהד"ם.

ונ"ל לחילוק הש"ך בס' שפ"ו סקכ"ב בהג"ה דהיכא דהשליש החזיר את השטר ללוה חייב לפרוע מטעם דינא דגרמי, אבל אם החזיר שטר פרוע למלוה אין צריך לשלם לו, [ואפי'] ידעינן דודאי פרע לו והחזיר השטר נמי א"צ לשלם אלא דלק"מ דכאן טוען הלוה נגד השליח דשלח בשביל מלוה בשטר ומש"ה מחויב השליח דהא נתן לו את המעות בלא שטר והוי כמזיק בידים, א"כ זו הוכחת הר"ן דאי אמרת דהשטר באמת פרוע א"כ ע"כ טענת הלוה נגד השליח דע"י תבע פעם אחרת, כיון דהשטר נשאר בידו ונאמן מטעם מיגו, א"כ אמאי לשלם לו להוי כמסר השטר פרוע בעדים להמלוה.]

דף פה:

דלא אמיד. עיין בספר הצבא להרז"ה מדה יב וברמב"ן שם.

שם קריבתי' דר"נ זבינתי' וכו', ע' בתוס' שהקשו דהא מחייב לשלם מדינא דגרמי דמי שיווי השטר, ומכח זה הוכיחו דאין חייב המוחל לשלם רק דמי מה שנתנה, ועי' בהר"ן שתירץ עוד דמיירי בנשואה ואינה צריכה לשלם רק בשעת גירושין ע"ש, נראה מבואר הא דלא תירצו בפשיטות אף בפנוי' ואין לה מה לשלם, דמ"מ הי' קשה איך אמר ר"נ כי היכי דתיהדר ותירתה דמשמע שיהי' לה טובה שתירש ומה תרויח הא בעת שתירש תצטרך לשלם, ולזה מפרש הר"ן בנשואה וא"כ תרויח שתירש ויהי' לה נכסי מלוג ולא יגבה זה רק בעת גירושין, ותוס' דחיקא להו לפרש בנשואה, ולענ"ד שפיר י"ל דמיירי בפנוי' ואין לה לשלם וא"כ השטר שוה הרבה פחות מסך החוב דהלוקח יחוש שמא תמחול לטובת אבי' ולא תהי' לה לשלם ושמא תמות היא קודם ולא תירש כלום או שאבי' ימכור נכסיו, וא"כ השטר שוה פחות ושפיר אמר ר"נ כי היכי דתיהדר ותירתה ותרויח שהיא תשלם פחות דהשטר שוה פחות כנ"ל וק"ל.

תד"ה ועוד, דהני תרי טעמי אין מועילים זה בלא זה, כתב הרב מוהר"ש איידלס דמשום דלא אמיד לחוד היינו אומרים דזבנה. ודבריו תמוהים דלענין זבנה מה תוסיף תת כחה של הסי' דהא כיון שהיה שלו מקודם יודע הסימן, ולענ"ד דבלא אמיד לא מהני דמ"מ היינו מחזיקים בחזקת אביהם דיש מתרוששׁ והון רב אבל ע"י דיהיב סימנא שמעינן

שלא היה אבוהון מעולם ולגבי לקוח בזה מהני לא אמיד דלא נטעון לקוח כיון דלא הוי בחזקת אבוהון מעולם לא טענינן לקוח היכא דלא שכיח כיון דלא אמיד.
בא"ד י"ל דהתם א"ש דאי טעמא דמודה לחודי' וכו' וכ"כ בב"מ וביבמות, ולא הבנתי והא זהו דחוק קצת, כיון דלפי האמת מהני טעמא הודאה לחוד, עכ"פ שייך לומר דמהני עכ"פ לגבי לכתחילה לא תעביד עובדא, ואמאי לא ניחא להו בפשיטות, דס"ל להש"ס דהאמת דהודאה מהני אף לר"י, ול"ש לומר דתרי טעמא שייכי להדדי, כיון דבאמת טעמא דמודה לחוד מהני.
תוס' ד"ה המוכר וכו' התם הכי פירושא אא"ב דאורייתא וכו', ולכאורה עדיין קשה בהא דמשני עשאוהו כשל תורה הא גם מכירת שטרות הוא של תורה ואפילו הכי אינו יכול למחול, וצ"ל דהכי אמרינן דהך אסמכתא מקרא והעברתם נחלתו עשאוהו לדרש גמור כשל תורה והיינו דעשאוהו ליורש וכ"כ להדיא הר"ן פ"ט דכתובות.
ולפ"ז צ"ל דעשאוהו ליורש גם לשעבוד הגוף דאם לא כן עדיין יקשה אמאי אין היורש דהנותן יכול למחול שעב' דהגוף וממילא לפקע החוב אלא ע"כ דעשאוהו ליורש גם לשעבוד הגוף (ולכאורה קשה התינח לר"פ ב"ב שם דהואיל ויורש יורשו, אבל לשינוי דרב אחא שם דעשאוהו כיורש רק במה דאיתא בבריא ואם כן איך יזכה בשעבוד הגוף הא ליתא בבריא ויעויין בב"י סימן רנ"ג בשם הר"ן לענין אויר דפסק להעיקר כרב אחא, וצ"ל דגם בזה שייך שינוי דר"א דאיתא בברי במעמד ג' דחז"ל עשאו דין מעמד ג' שיזכה גם בשעבוד הגוף, ויהי' מוכח באמת דבמעמד ג' אינו יכול למחול). אח"כ ראיתי בש"ך סימן רנ"ג סק"ל שכתב במלות קצרות כדברי הנ"ל דעשאו כשל תורה היינו דעשאוהו כיורש, וכיון שכן יש מקום גדול לומר דמקבל שטר חוב במתנת שכיב מרע ומכרו דיכול למחול כיון דהוא הבע"ד וזכה בשעבוד הגוף והוי כיורש דעלמא שמכרו דיכול למחול, וחידוש שלא מצאתי הערה מזה וצ"ע לדינא.
ומ"ש אחי נ"י להוכיח דתוס' ס"ל ג"כ כשיטת הרשב"א דאף בחזקת איסור מהני הברי וקושייתם רק דהולד יהי' ממזר, ממ"ש תוס' כתובות פ"ה דפרכת הש"ס וכי לא מודה היינו דאם הודאה לחוד לא מהני, גם טעמא דר"ג לא מהני, וקשה דמידי ארי', דדלמא הודאה לחוד משום דהוי ר"פ אצלה, אבל כיון דההלכה כר"ג ורק לכתחילה לא עבדינן בה עובדא לא גרע מספק השקול דמהני ברי עכ"ד.
אינו מספיק, דזהו הי' ניחא אם היו התוס' מפרשים דפרכת הש"ס דהודאה לחוד ודאי מספיק, וע"כ כל חד וחד טעמא באפי נפשיה הוא, [ובאמת כתבתי לתמוה על התוס' אמאי לא ניחא להו לתרץ דהי' מלתא דפשיטא להש"ס דהודאה לחוד בודאי מהני וע"כ

כל חד וחד טעמא באנפי נפשיה הוא], אבל מדכתבו תוס' דאם הודאה לחוד לא מהני משמע דהוי ספק דאפשר דההודאה לחוד לא מהני, א"כ איך מדמינן ספק לרוב, ולזה הי' נ"ל בכוונת תוס' דגם לר"י מדינא מהני הברי וחזקת כשרות, רק מטעם יוחסין החמירו ומש"ה ס"ל להש"ס מסברא דאם טעמא דהודאה לחוד לא מהני אף דהוי רק חומרת יוחסין, גם טעמא דר"ג לא מהני, אך עכ"ז עדיין קשה איך מדמין דבר שיש בו חומרא רק דלכתחילה לא תעביד למלתא דאסור מדרבנן מדינא אף דיעבד, ולזה נ"ל ברור בכוונת התוס', דס"ל להש"ס דלכתחילה עבדינן לגמרי כר' יהושע, ואם לר"י לא מהני הודאה גם אנן עבדינן כוותיה לכתחילה, ונסתלק בזה קושיית אחי מעכ"ת נ"י.

דף פו.

אמר אמימר משמיה דר"ח, האי מאן דאיכא עליה כתוב' אשה ובע"ח, וליכא אלא חד ארעא לבע"ח יהבינן, לכתוב' אשה לא יהבינן, מ"ט יותר ממה דהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא, ועיין תוס' דה"נ לענין מטלטלי לבתר תקנת הגאונים, וכ"כ הרי"ף ועיין בחלקת מחוקק (סי' ק"ב ס"ק ב') דאף בכתב לה מטלטלי ומקרקע דנמצא דגובית מדינא, אפ"ה בע"ח עדיף עיי"ש, אמנם באמת דברי ח"מ אלו צריכים ראיה גדולה, דדלמא כיון דלה /דלא/ משתעבדי מדינא ולבע"ח רק מתקנה, איהי עדיפא [וכאשר ראיתי אח"ז שגם חביבי הגאון מוהר"ם נ"י בספרו בית מאיר פקפק בזה מטעמא דידן] .

ונראה ראיה ברורה לדברי דלא כהח"מ מדברי בעה"ת (שער ו' סי' ג') שכתב וז"ל עתה יש לנו לברר עסק המטלטלין והמעות שאין לה בהם כ"א אחריות לכתובתה מה דין המלוה עמה בהן, והא ודאי פשיטא לן, דאם קדם בע"ח ותפסן דזכה בהם, דהא קיי"ל במטלטלין בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה ולית להו דין קדימה היכי דלא אקני לה מטלטלי אג"ק, וכיון דכן נהי דמשעבדי לה מתקנתא דשמעון בן שטח ומפני שהיו כתובין לה בכתובתה, אין בהם דין קדימה, וכיון דתפסן זכה בהן לעולם, אף לכשתתאלמן או תתגרש, ולכאורה תמוה למה לו לזכות להמלוה מדין קדם וגבה, הא בלא"ה אם באים לפנינו לגבות, הדין דבדבר שאין בו קדימה נותנים לבע"ח, [ועי' בגד"ת שם דהקשה, הא בלא"ה אף בלא קדם וגבה נותנים לבע"ח, כיון דלא ניתן כתובה לגבות מחיים, ותירץ דבא לומר אף שיהיה בע"ח לעולם אף כשתתאלמן בזה צריכים לטעמא דקדם וגבה עיי"ש, אך עדיין קשה קושייתינו, דהא גם בנתאלמנה ובאים לגבות כא' נותנים לבע"ח] אע"כ מוכח דלא כדעת הח"מ, והדין דבכתב לה בפירוש מטלטלי ומקרקע כיון דמשתעבד לה מדינא ולבע"ח רק מתקנה היא עדיפא, א"כ י"ל דמזה מיירי

בעה"ת וכדדייקא בלישנא, ומפני שהם כתובים בכתובתה, מש"ה הוצרך לזכות להבע"ח מדין קדם וגבה כיון דלא נכתב לה מטלטלים אג"ק ודוק.
וביותר נ"ל להביא ראי' נגד דעת הח"מ, ממ"ש הר"ן והרא"ש להקשות כיון דהדין נותן דיחלוקו היאך גוזלין מהאשה ונותנין לבע"ח, והוכיחו מזה דלוה ולוה וקנה אם קדם אחד וגבה מה שגבה גבה, הלכך מגבין מהב"ד לבע"ח, מטעמא דיותר מה דהאיש רוצה לישא כו', ולאחר שהגבו לו זכה בהן מדין מה שגבה גבה עיי"ש, הרי מבואר דאם היה הדין דקדם וגבה לא מהני לא היה הדין נותן להגבות לבע"ח ולגזול מן האשה.
והנה בנידון דהח"מ כיון דשעבדו לה מטלטלי ומקרקע בזה היה הדין אף אם קדם הבע"ח וגבה לא מהני, כמבואר מדברי תשו' הרשב"א הנ"ל, דהרי התם כבר הגבו היתומים לשמעון, ואעפ"כ משמע דס"ל דלא מהני לגבי לוי, וכיון דקדם וגבה לא מהני, ממילא א"א לזכות להבע"ח לומר דבע"ח קדים, דהוי כגוזלים מן האשה.
אמנם י"ל דמה דמבואר ברשב"א בתשובה סי' תתקי"ד הובא בב"י סי' ק"ד, דאף שכבר הגבו לשמעון מפקינן מיניה ונותנים ללוי, זהו רק בגוונא דהתם דשיעבד ללוי מטלטלי אג"ק, דכיון דלשמעון ליכא שיעבוד מדינא רק מתקנתא, אין לשמעון זכות בהם רק משעת גביה ואילך, והוי כאלו לוי מוקדם, דבודאי לא מהני אם קדם שמעון וגבה, דהא במטלטלי אג"ק אפילו מלקוחות גובין, אבל בלאו אג"ק אלא דשיעבד בפירוש מטלטלין ומקרקע י"ל אף דלכתחילה הוא קודם מ"מ אם קדם וגבה מהני, כיון דעכ"פ מתקנתא דהגאונים גבה אותם כדין, הו"ל כקנה דאין מוציאין ממנו, והתבונן, וכדמוכח מדברי בעה"ת דביארנו דמיירי בכתב לה מטלטלין ומקרקע, ואפ"ה קדם בע"ח ותפסן מהני.
ונ"ל דאף להח"מ, מ"מ מודה דאם קדמה האשה ותפסה מהני, ויש לדמותו למ"ש שם (סק"ט) להסתפק דאפילו להי"א דתפסה מוציאין, היינו רק במטלטלין דלא משעבדא מדינא, אבל בקרקע י"ל דמהני תפיסתה, [ומה דהקשה בספר בית מאיר הא במטלטלין גם לבע"ח לא משעבד מדינא, וא"כ כח שניהם שוין הן בקרקע הן במטלטלין, נ"ל להליץ בעד הח"מ, די"ל במטלטלין כיון דלכתחילה הדין דינתן לבע"ח ממילא בכה"ג לא תקנו הגאונים לה שיעבוד על המטלטלין במקום בע"ח, כיון דהדין שלא ליתנם לה, והדרא לדינא כאלו לא תקנו לה כלל בנידון כזה, וממילא לא מהני תפיסתה], א"כ מכ"ש בנ"ד דלאשה מדינא משתעבדי ולבע"ח רק מתקנתא בודאי מהני תפיסתה, ובפרט למה דסיים שם הח"מ דאף במטלטלי קשה לפסוק נגד דעת הרא"ש והרמב"ם דס"ל דמהני תפיסתה א"כ הדבר ברור בנ"ד דודאי מועיל תפיסתה. (ועי' עוד בתשו' ח"א סי' קל"ג).

שם פריעת בע"ח מצוה, עי' תוס' (ועי' במה שהועתק בחי' קדושין דף ל"א במצות כיבוד אב).
רש"י ד"ה פריעת בע"ח וכו' ולאו שלך צדק. ב"מ דף מט ע"א וע"ש וצע"ק.
וקשה לי, הא בב"מ מסקינן דהכתוב מיירי רק שלא יאמר אחד בפה ואחד בלב, א"כ בבע"ח בשעת מעשה הי' בלבו לפרוע, ואם חזר בו אח"כ אינו בכלל זה, ואולי דדוקא לרב משנינן הכי אבל לר"י דס"ל דיש בדברים מחוסר אמנה לא משנינן הכי, ועי' בהרי"ף שכתב להך אוקימתא דשלא ידבר, ועי' בהר"ן דגם לר"י מוכרחים לכך דאמר רק דיש בדברים מחוסר אמנה, אבל לא דעובר בעשה דהין צדק, וצ"ע (ועי' בחי' ב"מ שם).
תד"ה תיזל ותמחלה, דמשמע דחייב לשלם כל הכתוב בשטר. ק"ל הא וודאי א"צ לשלם רק מה ששוה השטר למכרו, דלא גרע שורף שטרו מכל מזיקין דמשלמין מה ששוה בשעת ההיזק וא"כ י"ל דאם אין להבת ממון לשלם ממילא מי שירצה לקנות השטר בטובת הנאה קונה בזול הרבה דהא חושש שמא תמחול לאביה ויצטרכו להמתין עד שתירש ויהיה לה ממון לשלם ואולי תמות בחיי אביה, וא"כ תרוויח הרבה דתירש את אביה ולא תצטרך רק לשלם מדינא דגרמי רק מה שהיה שוה בשעה שמחלה שהוא דבר מעט, וצ"ל דהתוס' ס"ל כהרא"ש דמיירי שמת גם האב.

דף פו:
מכין אותו עד שתצא נפשו. קשה הא פשיטא דגם בל"ת אם בא לעבור כופים אותו ומכין עד שתצא נפשו שלא לעבור, ובעבר כבר גם בעשה אם עבר עלה ולא ישב בסוכה אין מכין עד שת"נ וא"כ אין הפרש בין עשה ללא תעשה.
שם מתני' המושיב את אשתו חנונית כו' ה"ז משביעה כ"ז שירצה. אפשר דבא לומר דאינה יכולה לומר שתשבע פ"א ולכלול בו על העתיד שלא תגזול, דיכולים לומר דשבועת להבא קילא מלשעבר כיון דבשעה שיוצא השבועה אינה שקר כדאיתא בשבועות.
שם מתני' המושיב את אשתו חנונית וכו' עד סוף הסוגיא, ע' בר"ן ובריטב"א וברא"ה כולם פה אחד נקטו דלת"ק דר"ש מגלגלין על פלכה ועיסתה דלמסקנא דר"א לכתחילה די"ל דלכ"ע מגלגלין דמה"ת להמציא פלוגתא חדשה, זולת דעת הרמב"ן במלחמות פ' כל הנשבעין דלת"ק אף ע"י גלגול אין משביעין, ולכאורה נראה ראי' ברורה להרמב"ן והיינו מדפרכינן בשמעתין אלא למ"ד משבועת אפוטרופסת מי מסקה אדעתה, וקשה הא ע"כ לאידך מ"ד מסקה אדעתה שתבא לידי פוגמת וממילא תהא נשבעת גם על פלכה ועיסתה

ע"י גלגול וא"א לה להנצל ממנה ושפיר מסקה אדעתה לפטרה משבועת אפוטרופסת, אע"כ כשיטת הרמב"ן דאף ע"י גלגול אין משביעין לת"ק על פלכה ועיסתה.
אמנם י"ל דלא מוכח מידי והיינו כפי מה דנקט רש"י ז"ל דלאידך מ"ד הא דפטורה משבועת אפוטרופסת היינו מכח כ"ש דפוגמת, וא"כ שפיר פריך הש"ס אמ"ד דאפטרופסת מי מסקא אדעתא ואי דמסקה אדעתה על פלכה ועיסתה ע"י גלגול א"כ אימא דפטרה רק על הפחות דהיינו פלכה ועיסתה שאינו רוצה לדקדק עמה אבל לא על אפוטרופסת, משא"כ לאידך מ"ד דפוגמת אפוטרופסת אתיא במכ"ש.
אך לכאורה לשיטת הרמב"ן ליתא לסברת רש"י והיינו כפי מ"ש במלחמות בשמעתין דאף דכ' לה נאמנות מ"מ בנפרעת שלא בפניו נשבעת די"ל דלא הימנה רק שלא תעיז בפניו אבל על שלא בפניו לא הימנה ע"ש, א"כ אין לפרש כפי' רש"י דלמ"ד פוגמת אתיא אפוטרופסת במכ"ש דהא י"ל דלא פטרה רק אפוגמת דיודע שהוא מכחישה וסמך שלא תעיז בפניו אבל על אפוטרופסת דאינו יודע לא הימנה, אע"כ צ"ל דלמ"ד פוגמת פטורה גם מאפוטרופסת מטעם דבלשון נדר ושבועה אין לי עליך נכלל כל שבועות [רק למ"ד אפוטרופסת י"ל דלא נכלל בלשון אין לי עליך [רק] שאין לי לגרום לך שבועה אבל לא מה שאתה גורמת] א"כ קושי' הנ"ל במקומה עומדת דמאי פריך הש"ס מי מסקה אדעתה הא שפיר מסקה על פלכה ועיסתה ע"י גלגול והא דפטורה גם מאפטרופסת היינו דנכלל בכלל הלשון כל השבועות שהוא גרם לה כמו לאידך מ"ד, אע"כ דלת"ק אף ע"י גלגול אין משביעין אותה על פלכה ועיסתה, וא"כ הרמב"ן לשיטתו מוכח כדבריו וק"ל.
ובדרך פלפול י"ל עפ"י הנ"ל בכוונת הש"ס אתון אהא מתניתו לה אנן אהא וכו' ועי' ברש"י שנדחק אהא מתניתן לדר"י ומעולם לא פליג ר"נ והוא דוחק, וי"ל עפ"י דברינו שהקשינו דמאי פריך הש"ס הא שפיר מסקה אדעתה שתשבע על פלכה ועיסתה ע"י גלגול של פוגמת, אמנם לשיטת הפוסקים דנאמנות לא מהני לפטור מגלגול שבועה לק"מ, ועי' בהרא"ה והריטב"א שהוכיחו דמהני אף לגלגול מיתורא דסיפא ואין משביעין על לשעבר ואף דלרב מתנא יש לפרש דקאי שאין משביעין על בין מיתה לקבורה מ"מ לר"י קשה היתור, אע"כ דמתני' הכי קאמר משביעין אותה על העתיד ואף במקום שבועה על העתיד אין משביעים על לשעבר דנאמנות מהני אף לגלגול ע"ש. ומעתה י"ל דה"ק הש"ס דפריך מי מסקה אדעתה וק' הא מסקה אדעתה שתשבע ע"י גלגול דפוגמת על פלכה ועיסתה וצ"ל דס"ל להמקשן דנאמנות לא מהני לגלגול, וע"ז משני אתון אהא מתניתו לה היינו אהא בלחוד, אנן מתנינן גם אסיפא פלוגתא דר"י ורב מתנא ולר"י משביעין אבין מיתה לקבורה, וק' למ"ל היתור דאין משביעין לשעבר אע"כ דאתא

לאורויי דנאמנות מהני אף לגלגול וא"כ שפיר מסקה אדעתה ושפיר אר"י אריש שבועת אפטרופסת ור"נ ס"ל כר"מ דבין מיתה לקבורה אין משביעין וי"ל דע"י גלגול משביעין כנ"ל ושפיר קשה מי מסקה אדעתה ומשום הכי אמר אפוגמת וק"ל.

ועיין בהרא"ש שכ' דג' מחלוקת בדבר לת"ק משביעין על אפטרופסת בטענת שמא ועל פלכה ועיסתה דוקא ע"י גלגול ולר"א גם על פלכה ועיסתה לכתחילה ולר"ש אין משביעין גם על האפטרופסת אם לא בתובעת ואז משביעה על הכל ע"ש, ועיי' בב"ש ובחמ"ח [סי' צ"ו באה"ע] לפירש"י דבתובעת אף בלא גלגול כגון במקום שאינה נשבעת על הכתובה [כגון דפטרה על שבועת כתובה] מ"מ נשבעת על אפטרופסת, ודוקא על אפטרופסת אבל לא על פלכה ועיסתה דבעי דוקא גלגול ע"ש, ובאמת מפשטא דלישנא דהרא"ש שכ' ואז משביעה על הכל משמע גם בפלכה ועיסתה משביעה בתובעת וכמ"ש הב"ש בעצמו, אמנם נראה הוכחה לדבריהם מדסיים הרא"ש דהעיקר כר"ח ור"ת מכח ראיותיהם לפסוק כר"ש ואם נימא דלר"ש בתובעת בלא גלגול משביעין על פלכה ועיסתה ליתא להוכחת ר"ת לפסוק כר"ש מדסבר במקצת כאבא שאול דהא למסקנא אין מוכרח דר"ש כאבא שאול דהא יש לפרש הכל אר"א ומחלקותו וה"ק כל הזמן שתובעת כתובתה משביעה אף על פלכה ועיסתה וזהו להחמיר מדברי ת"ק דלת"ק בעי גלגול, אבל אינה תובעת אין משביעים אף אפוטרופסת והוא פשוט לכאורה בפשט מאד מאד ואין בזה גמגום, אע"כ דס"ל להרא"ש דבתובעת גם לר"ש אין משביעים על פלכה ועיסתה אלא ע"י גלגול, וכן יש לדייק מסוף דברי הרא"ש שכ' וגם כיון דאיכא פלוגתא דרבוואתא לא עבדינן עובדא לחייב שבועה ע"ש, משמע דליכא נ"מ אם פסקי' כר"ש או לא רק לפטור אבל לא לחייב יותר מן הת"ק וק"ל.

בהרא"ש בסוגיא דנדר ושבועה אין לי עליך העלה דהלכה כאבא שאול ואפילו בפטרו בפירוש לי וליורשי ושכ"כ ר"ח ע"ש, ודברי הרא"ש תמוהים שכתב לפלפל ולהשיג על הרי"ף אם נאמנות מהני למתני' אף לגבי לקוחות או לא, והעלה דעיקר דמהני דבאים ברשותו היינו לקוחות רק מפני רמאים יש לנהוג כהרי"ף ע"ש, והוא תמוה דמאי נ"מ כיון דהוא פסק כאבא שאול דלא מהני לגבי יתומים כ"ש לגבי לקוחות, אח"כ ראיתי שכל האחרונים ה"ה הב"ח והסמ"ע [סי' ע"א בחו"מ] הקשו כן, [ובאו"ת [סי' ע"א] כתב דדעת הרא"ש כדעת הריטב"א בשו"ת בשם ר"ח שהובא בב"י אה"ע [סי' צ"ח] שדעתו שם דלי וליורשי לא מהני דאמרינן דמסתמא לא פטרו משבועת בא ליפרע רק מאפטרופסת אבל בכתב להדיא לי וליורשי מבשבועת בא ליפרע מהני ע"ש, ולזה נתכוון גם כן הרא"ש דלי וליורשי לא מהני ושכ"כ ר"ח היינו כמו שהביא הריטב"א בשמו, אבל בפטרו להדיא

משבועת הבא ליפרע מהני ליורשים וללקוחות. ובזה יישב ג"כ דברי הטור חו"מ שם שכ' בסתם דנאמנות מהני אם כ' לי וליורשי ולא הביא כלל דדעת אביו לפסוק כאבא שאול אע"כ דהתם דהאמינו בשטר והוא כפירש משבועת בא לפרע גם להרא"ש מהני עכ"ד האו"ת, ומה מאד מתקו דבריו לולי העומד לנגדינו דברי הרא"ש בגיטין [דף נ' א] בדינא דשט"ח היוצא על היתומים וכתוב בו שבח וכו' שכתב שם ואפי' לפר"י ור"ח וכו' ע"ש, הרי להדיא אף בפטרו לי וליורשי מהבא לפרע לא מהני, ובודאי דברי הרא"ש האלו נעלמו מעיני האו"ת במחכ"ת], ולענ"ד הי' נראה בדעת הרא"ש כיון דס"ל להרא"ש דלתנא דמתני' לי וליורשי מהני בין אם פגמו ממנו או מיורשיו ע"ש, וא"כ י"ל לכאורה דאף אבא שאול דפליג היינו רק משבועת בא לפרע דהוא תק"ח אבל אם ישביעו שהם עצמם פרעם או שפגמה מהם זהו אין בו דין הבא לפרע והמה רק כלוה גופא ובזו אפשר דלא פליג א"ש ומהני נאמנות ואף ע"י גלגול אינו יכול להשביע דהא דעת הרא"ש דנאמנות מהני לפטור הגלגול ובכה"ג מהני ליורשים וללקוחות, אבל באמת לא מצאתי חילוק זה ואדרבא מסתימת כל הפוסקים משמע דהוא כ"ש ועי' בלשון הרי"ף ודוק.

בב"ש [סי' צ"ח ס"ק ב'] ד"ה ויש מי שאומר וכו' עיי"ש, הנה הראי' שהביא הב"ש בפשוטו יש לדחות דהרי זהו קשה גם לשיטת הרמב"ן שהביא הנ"י בשמו דאף בנאמנות מגלגלים היכי קתני ואין משביעים אותה לשעבר, אע"כ דלא חש להך דיוקא ובבא יתירא אתי לאשמועינן דאף בין מיתה לקבורה אין משביעין וכמ"ש בהרא"ה, א"כ גם בשיטת הרי"ף י"ל כן, וכל מה שנתרץ להרמב"ן כן יש לתרץ להרי"ף, ואדרבא לענ"ד מוכח לשיטת הרי"ף דמגלגלים דאל"כ היכי קתני בדברי ר"ש אינה תובעת אין יורשים משביעין אותה דאתו לאפוקי מדר"א ומחלוקתו תיפוק לי' אף לר"א ומחלוקותו אין היורשין משביעין אותה, ול"ש לומר יורש לאו דוקא כמ"ש תוס' דהא מ"מ ביורשים גם אינך מודים, אע"כ דהרי"ף מפרש אינה תובעת היינו דבלא תובעת אף בגלגול א"י להשביעה דמטעם מחל הי' מהני גלגולו ולזה אורי לן ר"ש דאף בגלגול גם הוא עצמו אף במינה אפוטרופסת לא יוכל להשביעה משום שלום בית ולאפוקי מדר"א ומחלוקותו, אבל באפטרופס אחר יורשים יכולים עכ"פ להשביעה בגלגול משא"כ באשה רק בתובעת השבועה הוא העיקר מטעם הבא לפרע וק"ל.

דף פז.

מתני' הפוגמת כו' מנכסי יתומים כו' ושלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה. והא דהדר תני בגיטין אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה היינו דלא תטעה דמתני' דהכא איירי בגרושה כ"כ התוס'. וא"ת והא הוא בהיפוך דגרושה צריכה חן יותר שבזויה יותר

מאלמנה כמ"ש תוס' לקמן (דצ"ז ע"ב ד"ה אלמנה) וי"ל דמ"מ הכא לענין שבועה מנכסי יתומים בזה שייך יותר חן באלמנה דכל גבייתה רק מיתומים משא"כ בגרושה דיכולה לתבוע מיניה אחר הגירושין ותגבה בלא שבועה אלא דהיא המתינה עד שמת המגרש בזה ל"ש כ"כ חינא דאיהי אפסדה אנפשה שהמתינה עד שמת הוא וא"ת הא לאותו ס"ד דגם מתני' דכושל מיירי בגרושה כמ"ש תוס' ואפ"ה אמרינן לעיל בברייתא רא"א לכתובת אשה משום חינא הרי אף בגרושה לענין גביי' מיתומים אמרי' חינא, י"ל דלהך ס"ד דמיירי בגרושה היינו מפרשים כושל שבראיה אלא דלפי האמת דגם אלמנה צריכה שבועה ממילא מתני' דכושל כפשטא באלמנה מש"ה ס"ל לר"א דכושל היינו כתובת אשה משום חינא וראי' לזה מדברי תוס' עצמן דהוכיחו דבגרושה שייך חינא מסוגי' דלקמן ולא הוכיחו בפשוטו מיניה וביה מההיא דכושל דכתבו דמיירי בגרושה ואפ"ה אמרינן לכתובת אשה משום חינא אע"כ דמזה ליכא ראיה דלהך ס"ד היינו מפרשים כושל שבראיה וא"כ שפיר י"ל כדברינו דלענין גביי' מיתומים צריכה אלמנה יותר חינא, ובתו' נדחקו בזה.

שם מנכסי יתומים כיצד מת כו' והיא נפרעת מן היתומי' ל"ת אלא בשבועה. מסתפקנא בגרושה שגובית מיניה ואומר אשתבע לי דלא פרעתיך אם משביעי' לה כיון דתנינן בסוגיא דגיטין דס"ד דאלמנה ל"צ לישבע בנפרעה מיתומים משום חינא א"כ י"ל דבאמת לא משתבעי' רק בבואה ליפרע מיתומים וכן במיניה בפוגמת דהשבועה חמורה דאפילו לא טען איהו אנן משבעינן לה, אבל שבועת אשתבע לי דקילא דאי לא טען איהו אנן לא טענינן י"ל דבגרושה משום חינא לא משבעי' לה דהא תוס' נקטו דגם בגרושה שייך חינא אלא דאלמנה הוי חידוש טפי דצריכה יותר חן א"כ י"ל דלענין שבועת אשתבע לי הקילו בגרושה משום חינא, אף לפי דברינו דלענין גביי' מיתומים ל"צ לגרושה משום חינא היינו לענין הך שבועה אין נפרעין מיתומים דהיתה יכולה לגבות מיניה בלא שבועה ואיהי דאפסדה אנפשה דהמתינה אבל לענין אשתבע לי שפיר שייך חינא. אולם לרש"י דטעמא דשבועה בנפרעה מיתומים דאמרינן דאלו היה גובה מהלוה היה טוען אשתבע לי א"כ מוכח דגם בכתובה באשתבע לי משביעי' אבל לפמ"ש תוס' דלאו הך טעמא הוא אלא דמתקנת יתומים הוא, שפיר י"ל כנ"ל ואף דמסתימות הפוסקים משמע דמשביעי' מ"מ צריך ראיה גדולה לזה.

ובזה מרווח לישנא דהש"ס בשבועות, וכי מה בין זה לפוגם שטרו דמשמע דפריך מברייתא דקתני הפוגם שטרו ולא פריך ממתניתין דפוגמת כתובתה ולפי דברי ניחא דבכתובה דוקא פוגם אבל בלא פוגמת לא דבזה הקילו משום חינא (אב"ה עמ"ש אאמ"ו

עוד ישוב לזה בח"א מהכתבים [והועתק להלן]) ורש"י בשבועות ונקט באמת דפירכת הש"ס וכי מה בין זו לפוגם שטרו היינו ממתני' דפוגמת כתובתה, זהו לשיטתו דמוכח דגם שבועת אשתבע לי הוא ג"כ בכתובה וכנ"ל אבל לשיטת תוס' שפיר י"ל כן. והיה מרווח בזה מה שהקשינו (דף פז ע"א) במה דפרכינן שם למ"ד אפוטרופסות וכי מסקא אדעתי' והא שבועה של דאשתבע לי מסקא אדעתא ולפי הדברים ניחא דבכתובה באמת ליתא לשבועת אשתבע לי. ובני הבח' החתן המופלג ר' שמואל נ"י אמר לפשוט ממה דמבעי' פוגמת כתובתה בעדים דאם איתא דפרע בעדי' הוי פרע, ומה הוכחה הא י"ל דמה דפרע מקצת בעדים דחשש שתכפור הכל ולא תצטרך לישבע, מש"ה פרע מקצת בעדים והשאר פרע שלא בעדים דסמך על זה דאם תכפור השאר יהיה לה דין פוגמת ותצטרך לישבע ואינו חושש שתשבע בשקר. אע"כ דגם בכתובה יש דין אשתבע וא"כ אם רוצה להאמינה בשבועה לא היה צורך לפורעה כלל בעדים. דאם תכפור הכל בידו לטעון אשתבע לי, ויפה אמר, ואפשר לדחות דלא היה צריך לפרוע המקצת בב' עדים דהיה סגי לפרוע בע"א דאם תכפור תצטרך לישבע נגד העד.

שם רש"י ד"ה על אפוטרופא כו' שבועה דהיא גרמה לנפשה לא פטר לה. לפ"ז משבועה דאשתבע לי דלא פרעתיך שהוא גרם לה בכלל הפטור הוא וק"ל דלפ"ז במה דפרכי' למ"ד על אפוטרופא מי הוית ידעה הא זהו מסקא אדעתיה שיטעון אשתבע לי דלא פרעתיך ותבעה לו שיפטור אותה מכל שבועות כמו דלמ"ד מפוגמת דכ' רש"י דמכש"כ מאפטרופסות. ואלולי דברי רש"י היה נ"ל דהך מ"ד ס"ל דפטרה רק מאותו שבועה שהוא מסופק אם האמת אתה כמו שבועת אפוטרופסות שהוא בטענת שמא אבל משבועות ע"י ברי שיודע ומכיר בשקרה לא פטרה ולמ"ד מפוגמת כ"ש אפוטרופסות דאינו מכיר בשקרה. אך יש לגמגם דלמא רק מפוגמת פטרה דסמך שלא תהיה יכולה להעיז לשקר במה שהוא יודע ששקר אתה משא"כ בשבועת אפטרופסות.

תד"ה מנכסי יתומים כו' תימא למה לא הקשה מהך משנה למ"ד אין נזקקין לנכסי יתומים אא"כ רבית אוכלת בהם. קשה אמאי נקטו קושייתם רק להך מ"ד הא גם לאידך מ"ד דגם לכתובה גובי' משום מזוני ג"כ קשה והיינו דיקשה קושי' תוס' בדבור שאח"ז על סוגי' דגיטין דאלמנה אצטריכא ליה משום חינא הא תנינא הכא באלמנה שצריכה שבועה ותירצו דס"ד דמתני' דהכא מיירי בגרושה שבאה לגבות מיתומים והאיך אפשר למטעי ולומר כן הא בגרושה דלית לה מזונה אינה גובית כלל מית"ק אף בשבועה, ונראה דלק"מ, דלהך מ"ד ממילא ליתא לפרכת הש"ס בגיטין מאי ארי' אלמנה אפילו

בע"ח נמי די"ל דנקט אלמנה משום דמיירי אף בית"ק דבע"ח אינו גובה כלל ורק אלמנה משום מזוני ול"צ לשנוי' דהש"ס בגיטין דאצטריך אלמנה משום חינא.

בא"ד אבל האי דא"נ אלא מן הזבורית כו' לא ניחא ליה לאוקמי בגדולים דלא נפשוט הא דבעי עלה. וא"ת מאי פרכי' בערכין ממתני' דשום היתומים הא הך מתני' מצי לאוקמי בגדולים ומהרש"א הקשה כן, וי"ל דזהו אמת כיון דקתני שום היתומי' משמע בין קטנים בין גדולים וכן הכא אי הוי תנא אלמנה נפרעת מנכסי יתומים בשבועה היה משמע דנפרעת אף מיתומים קטנים אבל כיון דקתני בלשון שלילה דאין נפרעת אלא בשבועה דגוף הפרעון לא קתני רק מדיוקא הא בשבועה נפרעת שפיר י"ל דהדיוקא ל"צ להיות בכל גווני, אלא דעדיין היה קשה על פירכת הש"ס ממתני' דאין נפרעין מיתומים אלא מזיבורית דקתני בלשון שלילה על זה הוצרכו תוס' לתירוצם דלא נפשוט האבעי' דפ' הנזקין.

על תמיהת מעכ"ת במ"ש המרדכי פרק הכותב בסוגיא דפוגמת בשם הר"י מקורביל להקשות איך משביעים באומר אשתבע לי דלא פרעתיך הא הוי שיעבוד קרקעות, ותירץ דמיירי במחל השיעבוד, והקשה מעלתו, דהא אדרבה בסוגיא דפוגמת אמרינן אלא מדרבנן, הרי דמדרבנן משביעים גם בכפירת ש"ק, וצריך לדחוק דדוקא בפוגמת תקנו רבנן משום טעמא דפרע דייק, אבל בעלמא ליכא שבועה דרבנן בשעבוד קרקעות, ולפי"ז יקשה איך פרכינן בשבועות וכי מה בין זה לפוגם שטרו, הא שני ושני, דבפוגמת אף בלא מחל השיעבוד משביעין, משא"כ בלא פוגמת לא משביעין אלא במחל השיעבוד דוקא ע"כ.

מ"ש דדוחק לחלק בין פוגמת לשארי שטרות דרבנן אין זה דוחק, דלהדיא מבואר כן במרדכי רפ"ו דשבועות בשם הריב"א, אולם תמיהתו מפרכת הש"ר וכי מה וכו', זהו תמוה לכאורה.

ונראה לענ"ד, דהנה יסוד הדין דשיעבוד קרקע הוי כקרקע לענין שבועה, לא מצינו מפורש כן במשנה ובברייתא, זולת מימרא דרבא פרק הכותב גבי פוגמת, וכן בפ"ק דבב"מ גבי סלעין דינרין דאמרינן א"נ משום דהו"ל שיעבוד קרקעות ואין נשבעין על כפירת ש"ק, אולם באמת לאו דברי הכל היא, דהרי רמב"ח דהי' ס"ל דפוגמת היא שבועה דאורייתא ע"כ ס"ל דשע"ק אינו כקרקע לענין שבועה, והנה בשבועות (דף ל"ז ע"ב) אר"פ טעמא דר"י, עדים עבידי דמייתי שטרא הא נייח וכו' אלא אר"ה בדר"י טעמא דר"י משום דהו"ל שע"ק, לכאורה מדאצטרך ר"פ להמציא טעמא דשטרא הא מנח, ולא בפשוטו

משום דהו"ל ש"ק, ובפרט להסמ"ע (סי' פ"ח) דאף בלית ליה קרקע מקרי שע"ק, ע"כ דר"פ ס"ל כרמב"ח דש"ק לאו כקרקע לשבועה, וכ"כ הר"ן שם להדיא.

וכיון שכן בשבועות דמרא דשמעתתא דמפיק שטרא ואמר אשתבע לי הוא ר"פ, שפיר פרכינן וכי מה בין זה כו', דלר"פ שע"ק אינו כקרקע, גם בלא פוגמת אף בלא מחל השיעבוד משבעינן ליה, ועיקר קושיית הר"י מקורבל רק אעיקרא דדינא, דקיי"ל בהא כר"פ דבאשתבע לי משבעינן, ולדינא לא משכחת רק במחל השיעבוד, והכי דייקא לישנא דהר"י מקורביל, דנקט הקושיא היאך משביעין וכו' ולא הזכיר כלל מימרא דרב פפא, משמע דהקושיא דאנן היכי משבעינן והיינו להלכה דקיימא לן שע"ק כקרקע.

אולם לכאורה זהו נסתר מסוגיא דשבועות (דף ל"ב ע"ב) אר"פ הכל מודים בעידי מיתה וכו', שמע מינה משביע עידי קרקע חייב, והרי לפי דברינו ר"פ הא סבר דשע"ק אינו כקרקע, וליכא הוכחה לעדי קרקע ממש.

אמנם נ"ל דמהא סייעתא לדברי, דלכאורה יש לעמוד בהא דכתב רש"י שם בפרכת הש"ס ש"מ משביע עדי קרקע חייב "דכתובה אינה נגבית רק ממקרקע" ולכאורה תמוה דמה צריך לזה, הא אף אם נגבי' גם ממטלטלין מקרי שע"ק, כמו כל שט"ח דמקרי שע"ק כמבואר גבי סלעין דינרין, [ואולי י"ל דרש"י בא לתרץ דדלמא מיירי בלית ליה קרקע, וס"ל לרש"י שזהו לא מקרי שע"ק, מש"ה כתב רש"י דהא כתובה לא נגבה רק ממקרקעי].

ולפי הנ"ל ניחא, והיינו די"ל דמה שכתבנו דלרמב"ם ולר"פ שע"ק אינו כקרקע, זהו רק היכי דנגבה גם ממטלטלין, אבל היכי דאינו גובה רק ממקרקע ס"ל הם ג"כ דהוי שע"ק, והא דסבר רמב"ח למימר דפוגמת וע"א מעיד שהוא פרוע הוי שבועה דאורייתא אף דכתובה נגבית רק ממקרקעי, היינו צריכין לומר דמתני' כר"מ דכתובה נגבית ג"כ ממטלטלין, ובזה מדוקדק לישנא דרש"י דבא לתרץ קושייתינו הנ"ל, דהא ר"פ ס"ל דשע"ק אינו כקרקע, לזה מפרש דמ"מ בכתובה דאינה נגבית אלא ממקרקע והיינו מדקאמר הכ"מ בעדי מיתה, והא לרבנן דר"מ דכתובה אינה נגבית ממטלטלין הוי כקרקע, ואף לר"מ הא הכא בעד מיתה דבא לגבות מיתמי, גם לר"מ אינה נגבית ממטלטלין, והיינו לשיטת תוס' כתובות (דף פח וביבמות דף צ"ט) דס"ל דר"מ מודה בזה.

ובזה מיושב קושיית תוס' שבועות (שם ד"ה ש"מ משביע ע"ק) וז"ל, קאי נמי אההיא הכ"מ בעד סוטה ולפי הנ"ל מיושב היטב, עפ"מ דמבואר בהר"ן (ר"פ אע"פ) דלרוב הפוסקים נדוניא שאינה בעין אין דינו ככתובה, ונגבית גם ממטלטלין כבע"ח דעלמא, וכיון שכן גבי עד סוטה לא הו"מ להקשות, ש"מ משביע ע"ק חייב, די"ל דאביי סבר

כרמב"ח ור"פ דשע"ק אינו כקרקע, ואף דכתובה גובה רק ממקרקע לרבנן דר"מ, מ"מ הא הדין דזינתה הפסידה בלאותיה שאין קיימין, וא"כ הוי כפירת מטלטלין היינו החוב דנדוניא שאינו בעין דנגבית גם ממטלטלין, אבל בהא דר"פ דמיירי בעד מיתה דגם נדוניא שאינו בעין נגבית רק ממקרקעי מיתמי כמו כל בעל חוב בעלמא, וכה"ג מקרי ודאי לכ"ע כקרקע וכנזכר לעיל, שפיר אמרינן ש"מ משביע עידי קרקע חייב.

ולפ"ז נראה ראיה לפסקא דהרמב"ם דע"א שאמר מת בעלה דנוטלת כתובתה משום מדרש כתובה, זהו רק עיקר כתובה אבל לא נדוניא, והיינו דאל"כ מאי פרכינן ש"מ משביע עידי קרקע חייב, דלמא תובעת נצ"ב שהכניסה ועדיין הם בעין, דזהו בודאי לא מקרי מטלטלי דיתמי, אלא על כרחך דלגבי נדוניא לא אפסדה כלום, דאינה נוטלת ע"י ע"א.

ובהכי מיושב מה דקשה לי בסוגיא דכתובות (דף פ"ז ע"א) אלא למ"ד אפוטרפסת שנעשית בחיי בעלה מי מסקה אדעתה וכו' הא למה דפירש"י "הטעם דאמרינן דלא פטרה מפוגמת כיון דאיהי גרמה לה" א"כ ממילא משבועת אשתבע לי דלאו איהי גרמה, ובהא מסקה אדעתה דישביע אותה אשתבע לי דלא פרעתיך לפטור אותה מזה, ממילא פטרה גם מאפוטרפסת דבחד טכסיסא הוא עם אשתבע לי דלא פרעתיך דהוא גרם לה, [ולולי פירש"י הי' נ"ל דהחילוק דפטרה רק מאפוטרפסת כיון דא"י לו אם משקרת, דאפשר האמת אתה אבל לא מפוגמת, וה"נ לא משבועת אשתבע לי דלא פרעתך כיון דטוען ברי ויודע דמשקרה, וכן משמע בלשון הנ"י, גם י"ל דפטר רק מאפטרופסת דהוא בא להשביע אותה אבל לא היכי דהיא תתבע ממנו ממון ליטול בלא שבוע' דהיינו פוגמת ואשתבע לי דל"פ].

ולפי הנ"ל ניחא, די"ל מדאמר רב שבועת אפטרופס ולא נקט ג"כ אשתבע לי, ע"כ משום דסבר שע"ק כקרקע, ובפרט דכתובה דנגבית רק ממקרקע וכנ"ל, וליכא שבועת אשתבע לי רק בפוגם [אמנם לשיטת רש"י דטעמא דבא לפרוע מנכסי יתומים דטענינן דאבוהון הי' טוען אשתבע לי, הרי דגם בכתובה יכול לטעון אשתבע לי דל"פ] ושפיר פריך הש"ס.

ולפ"ז מיושב דקדוק הלשון דפרכינן וכי מה בין זה לפוגם שטרו, ולכאורה הו"ל למנקט וכי מה בין זה לפוגמת כתובתה, דהא במתני' לא נזכר כלל מפוגם שטרו כ"א פוגמת כתובתה, ולדברינו ניחא, דמפוגמת כתובתה ליכא קושיא, דבלא פוגמת א"צ לישבע כיון דנגבית רק ממקרקעי גם לר"פ שע"ק כזה כקרקעי ולא משבעינן רק בפוגם משום דפרע דייק, לזה פרכינן רק מפוגם שטרי והיינו מברייתא כתובות (דף פ"ז ע"ב) ואלו נשבעין

ונוטלין הפוגם שטרו, ובשטר דגובין ג"כ ממטלטלין ולא הוי כקרקע לר"פ לשיטתיה, בזה שפיר קשה מה ארי' פוגם, בלא פוגם נמי.
תו הקשה מעכ"ת ני' על הגהת אשרי פ"ק דמציעא דהיסת לא משבעינן על קרקעות, הא בסוגיא דפוגמת מבואר דשבועה דרבנן איכא גם בקרקעות, ורצה מעלתו לחלק בין שע"ק לקרקע ממש.
דחוק מאד, כיון דקיי"ל שע"ק כקרקע אין הבדל ביניהם, אבל כבר הראיתי לדעת דשיטה זו מבואר במרדכי בשם הריב"א, וכתב לחלק דדוקא בפוגמת משום דמפרע לא דייק ולא בעלמא, ומה דרצה מעכ"ת להסתייע בחילוקו הנ"ל בין שע"ק לקרקע ממש וליישב בזה דברי הסמ"ע (סי' ע"ב סכ"א) להצילו מהשגת הש"כ שם, ז"א, דלהדיא כתב הסמ"ע (סי' צ"ה ס"ק ה') דלאו דוקא היסת, אלא שגם שבועות המשנה משביעין בקרקעות, ודי בזה כיום.
מ"ש מעכ"ת על מה שכתבתי לישב לישנא דהש"ס [שבועות מ"א ע"א] וכי מה בין זה לפוגם שטרו, דבדקדוק נקט כן דפריך רק מהברייתא דפוגם שטרו [כתובות פ"ז ע"ב] ולא ממתני' דפוגמת כתובתה, ע"ז דן מעכ"ת נ"י הא מברייתא ליכא קושיא כלל די"ל דלרבותא נקט פוגם דס"ד כיון דאיתרע אפי' בשבועה לא יטול כמ"ש תוס' שם פ' הכותב, מלבד דלא כתבתי כן לכל השיטות רק לשיטת המרדכי דשבועת אישתבע לי רק במחל השיעבוד, דלפ"ד יש מקום לפרש לישנא דהש"ס בדקדוק, ועולים דברי לנכון לפי תירוצא א' דתוס' כתובות [פ' ע"א ד"ה ישבע] דגם להברייתא החידוש דצריכה שבועה ומ"מ מעייל בחושבנא דאינך, אלא אף לד' תוס' דהכותב, הא מ"מ אמרינן שם לא מבעיא בעדים דודאי צריכה שבועה אבל שלא בעדים אימא תהוי כמשיב אבידה וכו' ועי' מהרש"א שם דאף דהברייתא נקט לחידוש דנוטלת בשבועה, מ"מ נקט ג"כ חידושא דשלא בעדים צריכה שבועה, וא"כ י"ל דפרכת הש"ס מה בין זה לפוגם לפי צד האבעי' דפוגמת בעדים ג"כ צריכה שבועה, ועי' בהרי"ף דכ' למסקנא בין בעדים בין שלא בעדים לא תפרע אלא בשבועה, א"כ מדנקט הברייתא [שלא בעדים] מוכח דלרבותא נקט דל"ת דתהוי כמשיב אבידה, ולזה שפיר פרכינן וכי מה בין זה לפוגם דאם בלא פוגם ג"כ צריך לישבע פשיטא דפוגם צריך לישבע דלא הוי כמשיב אבידה דדלמא איערומי קמערים, והגם דמצינו כזה בסו' בב"מ [ח' ע"א] סד"א האי דקאמר חציו שלי להוי כמשיב אבידה וליפטר קמ"ל דאיערומי קמערים באמת כבר כרכרו בזה הריטב"א והרא"ש הובא באס"ז לתמוה דמאי ס"ד דלהוי משיב אבידה, ונדחקו שם כיון דהם מוחזקים והשבועה רק דרך עילה הי' ס"ד קצת ליפטרא בקל עי"ש.

תו כתב מעכ"ת הא רש"י כ' דפרכת הש"ס ממתני' פוגמת וכי מודיע בזה דבר חדש. הלא דברי לא אזדי בשי' רש"י דא"א לומר (דס"ל) כהמרדכי, דשבועת אישתבע לי רק בליכא שעבוד קרקעות וכפי ביאורי דלר"פ בכתובה הוי ודאי ש"ק ולכא שבועת אשתבע לי, דא"כ אמאי בבאה ליפרע מיתומים צריכה לישבע לשי' רש"י (שבועות מ"א ע"א) דהטעם משום דטענינן ליתמי מה דאיהו מצי למטען, ואני כתבתי רק דלפי דברי והיינו לשיטת תוס' דשבועת הבא ליפרע מיתומים אינה מטעם דאיהו מצי למטען נוכל לישב לישנא דהש"ס שיהא בדקדוק, (ועי' בחי' שבועות מ"א על תשובה זו).

בסוגיא דפוגמת

ע' חוה"מ רסי' ע"ח. הקבוע זמן וכו' נאמן בשבועת היסת במגו נסתפקתי בתובע אח"ז ואמר פרעתיך ביום הלואה אם נאמן, ואופן הספק למה דאיתא בב"מ (דף יז ע"א) אר"א אר"י המוצא שט"ח בשוק כו' דלא שכיחי אינשי דפרעי ביומי קאמינא וכו' עיי"ש. הרי דלרב אסי אף דבשטר שנפל חיישי' לפרעון תוך זמנו מכח ריעותא דנפילה. מ"מ בנמצא ביום שנכתב ל"ח לפרעון דפריעה בת יומא יותר לא שכיח מפריעה ת"ז. וכן הוא בש"ע (סי' סה ס"ז) בשם יש מי שאומר. ואף להפוסקים כשינויא דרב כהנא דגם בכה"ג חיישי'. היינו מכח ריעותא דנפילה חיישינן גם לזה. אבל מ"מ נשאר הסברא דפרעון בת יומא יותר לא שכיח מפרעון ת"ז. וא"כ יש לספק דדלמא ע"כ לא קמבעי' לן אי אמרי' מגו במקום חזקה רק מפרעון ת"ז, אבל בפרעון בו ביום דהחזקה אלימא טובא י"ל דל"א מגו. ונלע"ד לפשוט הך ספק. בהקדם ליישב מה שהקשו העולם על מ"ש הה"מ פי"ד מהל' מלוה. דמסתבר כדעת רבינו האי דבפוגם ת"ז צריך לישבע דאבטל' החזקה דא"א פורע ת"ז גבי האי, דהרי פרע קצתה ת"ז עיי"ש. א"כ מאי פרכי' בשבועות. וכי מה בין זה לפוגם שטרו. הא נ"מ בתוך זמנו. דבעלמא א"צ לישבע ובפוגם צריך לישבע. והאחרונים כתבו ליישב דפירכת הש"ס לר"פ לשיטתי'. דאמרי' בפ"ק דב"ב ר"פ ור"ה ברי' דר"י עבדי כאביי ורבא. דס"ל דעביד אינש דפרע בגו זמנו. ולכאורה דבריהם נכונים ומרווחנא בזה לישנא דקאמר ומה בין זה לפוגם שטרו. ואמאי פריך מברייתא דכתובות ולא פריך ממתני' דפוגמת כתובה. ורש"י נזהר מזה וכתב דהקושי' ממתני' דפוגמת כתובתה. אבל לפ"ז הו"ל למנקט וכי מה בין זה לפוגם כתובתה. ולפי הנ"ל ניחא. דממתני' ליכא למיפרך די"ל דנ"מ ת"ז דאף לר"פ דס"ל אדם פורע ת"ז. מ"מ בכתובה מודה כיון דאפשר דלעולם לא יבא לידי חיוב כמ"ש תוס' ב"ב לענין פדיון הבן. ושכירות הבית. [והיינו להפוסקי' דגם כתובה דהוא תנאי ב"ד אינו פורע ת"ז. ומה דאלמנה צריכה לישבע. היינו

משום דשעת מיתה זמנו] ולזה נקט הפירכ' מברייתא דפוגם שטרו דבשטר דעלמא ס"ל לר"פ דאדם פורע ת"ז.
אולם עדיין אינו מחוור כל הצורך דהא י"ל דאף ר"פ דס"ל א"פ ת"ז מ"מ מודה דא"א פורע בו ביום דלפריעה ב"י לא חיישי' וכנ"ל. וא"כ עדיין יש נ"מ בפוגם ביומו. דבעלמא א"צ לישבע. אבל פוגם ביומו צריך לשבע דגם בזה שייך סברת הה"מ דהא אבטלי החזקה לגבי' דחזי' דכבר פרע מקצת ביומו, ויש דמות ראיה לסברא זו דבו ביום לכ"ע אמרי' א"א פורע בו ביום, ממ"ש הרא"ש פ"ק דב"ב בשם רבינו יונה להוכיח דמיתומי' קטנים אין גובי' ת"ז. דמדאמרי' הטעם דא"נ לנכסי יתומי' קטנים משום צררי. ולא נקט משום פרעון. אע"כ משום ת"ז דלפרעון ליכא למיחש. ולצררי חיישי' עיי"ש. ולכאורה תמוה דהא מרא דשמעתא דאמר משום צררי הוא ר"ה ברי' דר"י. והרי איהו לשיטתי' דס"ל כאביי ורבא דאדם פורע ת"ז. הו"מ למנקט משום פרעון. אע"כ דנקט צררי משום מת ביום הלואה דבזה לכ"ע לא חיישי' לפרעון. ולצררי חיישי'. ולמד מזה רבינו יונה במכ"ש דת"ז חיישי' לצררי ודוק. וא"כ הדרא קושי' הנ"ל לדוכת'. הא נ"מ בפוגם ביומו.
ונראה בהקדם לבאר סוגי' דפוגמת מה דיש לתמוה מאד דאיך רצה רמב"ח לומר שבועה דאורייתא. ואיך מצא ידיו ורגליו במתני' ערוכה דכל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמי'. וכדהקשה רבא באמת. וע' בפ"י. ויעויין בר"ן דלקושיות דשעבוד קרקעות לא חש רמב"ח עיי"ש. ונראה ויעויין בתוס' בב"מ (דף ג') ד"ה ובכולי בעי דלודי. שהקשו על פירש"י דרבה בא לתרץ דלא נימא מגו דחשיד אממונא הא באמת קיי"ל דל"א מגו דחשיד וכו'. וא"ל דזהו רק דרבנן לפי שראו שהית' שבוע' חמור' עליהם אבל מדאורייתא מגו דחשיד אמרי'. דא"כ קשה מנסכא דר"א משמע דאם אמר לא חטפי הי' חייב שבוע' דאורייתא מדאמרי' משואיל"מ עיי"ש. ולכאורה תמוה דהא י"ל דבאומר לא חטפי כיון דמדאורייתא יש שבועה להכחיש העד אלא דלא הי' אפשר לישבע משום מגו דחשיד ממילא בדור הזה דראו חכמים דשבוע' חמיר להו לאינשי חוזר וניער עליו השבועה מדאורייתא ויש לו כל חומר שבועה דאורייתא. ומה"ט קשה ג"כ על דברי תוספות בסוגיא דפוגמת. דהקשו דאכתי איכא תשובה שלישית מדאמר רבה וכו'. והכא ל"ש אישתמוטי. ע' במהרש"ל דכוונתם לפירוש רש"י דצריכין לאשתמוטי לאפוקי דלא נימא מגו דחשיד. אם כן הכא בנוטל נימא מגו דחשיד, וע' בפ"י דכתב דכוונת מהרש"ל דתוס' לשיטתייהו דמפרשי בדרבה דצריך לאשתמוטי דלא נימא כיון דגם השתא מעיז אמרינן שפיר מגו דכופר הכל. ליכא קושי' מפוגמת, דיש לומר דכבר ידע רמב"ח מסברא דפרע דייקא וכו' וליכא מגו. דיש לומר דאומר בדדמי עיי"ש, ודבריו מרפסין איגרין דאם כן

גם לשיטת רש"י ליכא קושי' דהא ל"ש מגו דחשיד כיון דאמרינן מפרע לא דייק וכו' דמסופק בפרעון ולא פריש מספק ממון כיון דאפשר בחזרה נפריש מספק שבועה דליכא בחזרה. וההכרח לומר דכוונת מהרש"ל דודאי ס"ל לתוס' דלס"ד דרמב"ח לא נחתי' לסברת דמפרע לא דייק. אבל מ"מ היינו רק לענין דאנן לא חיישי' דלא דייק. אבל מ"מ יש סברא דהנתבע יכול לתלות בדעת התובע דכיון דמפרע לא דייק. ומש"ה תוספות לשיטתייהו לא קשה קושית רשב"א דנימא מגו די"ל דהוי מגו דהעזה דלא רצתה לכפור הכל דלא נפרע כלום דהוי העזה דליכא מידי לבעל לתלות ולזכות אותה. ולזה פוגמת כתובתה דסוברת דהבעל יתלה בה טעות דלא דייקא וכעין סברת תוס' והר"ן גבי שכיר עיי"ש. משא"כ לשיטת רש"י שפיר קשה קושי' רשב"א דמ"מ נימא מגו דחשיד כיון דבאמת אנן לא תלי' דלא דייקא לס"ד דהמקשן.

אמנם לפי הנ"ל יקשה דגם לרש"י ל"ק. דהא י"ל דמה דקאמר רמב"ח שבועה דאורייתא היינו כיון דפוגמת הוא בכלל מודה במקצת ויש מקום חלות שבועה דאורייתא. אלא דא"א להשביע מכח מגו דחשיד ממילא לבתר דראו חז"ל דבדור הזה חמיר להו שבועה הדר' הדבר לדינא וחזרה השבועה למקומה להיות שבועה דאורייתא. דכל דנסתלק סברת מגו דחשיד יהי' מאיזה טעם שיהיה ממילא איכא שבועה דאורייתא. והוא לכאורה סברא נכונה. ולכאורה תמוה על התוס' שמיאנו בזה. ונראה דתוס' הוכיחו דלשיטת רש"י ליכא למימר הכי. והיינו דא"כ מאי פריך רבא ממתני' דכל הנשבעים שבתורה הא י"ל דמתני' קאמר רק דשבועה דקרא מיירי רק מלענין דלא משלמי. משום דליטול לא משכחת שום שבועה והיינו לא משום דליכא דררא דשבועה בנוטל. אלא משום דאמרי' מגו דחשיד. ומש"ה שבועה דקרא לא איירי בנוטל. וא"כ ממילא לבתר דראו חז"ל דעכשיו שבועה חמיר להו ול"א מגו דחשיד שפיר איכא שבועה דאורייתא בנוטל, אע"כ דאין זה סברא לומר דלבתר תקחז"ל יתעורר מזה שבועה דאורייתא. וא"כ שפיר הקשו תוס' בדרך ממנ"פ. או דיש ג' תשובות דהא בנוטל ל"ש אשתמוטי ונימא מגו דחשיד. או דאם נימא דאין זה קושי' דאמרי' אף דהתורה לא הטיל' עליו שבועה משום מגו דחשוד. מ"מ בדור הזה דשבועה חמירא ממילא הדרא לשבועה דאורייתא. א"כ ממילא גם ב' קושיות ליכא דאין כאן קושי' ממתני' דכל הנשבעים כו'. דהא זהו באמת דשבועה הנזכרת בתורה אינו בנוטל. והיינו משום מגו דחשיד ועתה דשבועה חמירא ממילא איכא שבועה דאורייתא וכנ"ל. וק"ל. ננקוט מזה לראיה דא"ל מצינו גוונא דשבועה דקרא לא מיירי בנוטל ומשום דא"א אשתמוטי ולבתר תקחז"ל שייך השבועה בנוטל לא היה קושי' ממתני' דכל הנשבעים וכנ"ל. ועל יסוד זה נבאר דברינו

בעזה"י. לפמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' עדות. וכ"כ המחבר בש"ע (סימן כח סי"ב) חותכין ד"מ בעדות שבשטר כדי שלא תנעול דלת כו' הרי דס"ל להרמב"ם דמדאורייתא עדות שבשטר לא מהני דהוי מפי כתבם. [ולכאורה תמוה מסוגיא דקציצה דאפקיד בשטר והא לרמב"ם מה"ת עדות שבשטר לא כלום הוא. ואין לפרש דמיירי בכת"י דמקרי ג"כ שטר. דהא הרמב"ם ס"ל פי"א ממלוה דבכת"י יכול לטעון פרעתי. ולומר דמיירי בכת"י בנאמנות. א"כ היאך אמרי' עלה מכלל דתרווייהו ס"ל המפקיד א"ח בשטר צריך להחזיר בעדים. דלמא בשטר דעלמא ס"ל דנאמן החזרתי במגו דנאנסו ורק בנאמנות לא מהני מגו וכדס"ל לדידן דמגו נגד שטר מהני. ומגו נגד נאמנות לא מהני ע' ש"ע ח"מ רסי' ע"א בהגה בשם רשב"א. וגודל התמי' צריכים לדחוק דבאמת קרא מיירי בכת"י בנאמנות. אבל לישנא דאמוראי דאפקיד בשטר היינו שטר סתמא. ונקטו כן משום דבאמת לבתר תקחז"ל דעדות שבשטר מהני משכחת הדין באפקיד בשטר וממילא נדע דהקרא מיירי בכת"י בנאמנות ושפיר אמרי' מכלל וכו' ודוק. וצ"ע].

ולפ"ז י"ל דס"ל לרמב"ח דמה דקתני במתני' כל הנשבעים שבתורה כו' היינו דשבועה דקרא לא משכחת רק בנשבע ונפטר דהא בתביעה דבע"פ א"י להוציא ממון בשבועה ונאמן הנתבע בשבועה. ופוגם שטרא לא משכחת לה דהא מה"ת עדות שבשטר לא מהני. אבל לבתר תקחז"ל דעדות דבשטר מהני ממילא בפוגם שטרו איכא שבועה דאורייתא כמו במודה במקצת דעלמא וכנ"ל.

אמנם לכאורה עדיין משכחת לה שבועה דקרא בנוטל דהיינו דהלוה לחבירו בעדים למ"ד צריך לפורעו בעדים. וכן לדידן והתנה אל תפרעני אלא בעדים ופגו /ופגמו/ המלוה והודה שפרעו מקצתו בינו לבינו והלוה טוען פרעתי הכל דיהיה הדין דנשבע שבועה דאורייתא ונוטל. וגם אין לומר דבכה"ג אף בשבועה אינו גובה דהא כל הטעם דצריך לפרוע בעדים היינו משום דאנן סהדי כמ"ש הר"ן שבועות. וא"כ י"ל דלגבי ההוא גברא בטל דאנן סהדי כיון דחזינן דפרע מקצתו בינו לבינו וכסברת הה"מ. דז"א דמ"מ נאמן ליטול במגו לא נפרעתי כלל. ואי דהוי העזה. הא קיי"ל דאמרי' מגו דהעזה בממון. ואי דליכא מגו דאמרי' ונפרע לא דייק ואמר בדדמי. הא לרמב"ח ל"א האי סברא לקושטא דמלתא אלא דהמלוה יכול לתלות בו הטעות ומשום זה הוי מגו דהעזה וכנ"ל. ממילא לענין ממון מסימן /מהימן/ במגו. אבל לגבי שבועה ל"א מגו דהעזה ומש"ה מחוייב לישבע מה"ת. [ולהפוסקים דל"א מגו להוציא. י"ל דאינו נאמן ליטול]. וכן י"ל לדינא דסברת רבינו האי דפוגם שטרו ת"ז צריך לישבע. י"ל דבאמת במלוה ע"פ בעדים ת"ז

והמלוה פגם. י"ל דאינו נוטל כלל כיון דחזקה איבטל לה לגבי האי נאמן הלוה פרעתי ומגו דהמלוה לא מהני להוציא, וצ"ע לדינא.
והנה לפמ"ש הר"ן בשבועות דהא דצריך לפרעו בעדים וא"נ במגו דהלכו כו' משום דהוי מגו במקום אנן סהדי. י"ל דבכה"ג בפוגם אין המלוה נאמן ליטול בשבועה דכיון דעתם /דעתה/ דפגם איבטל לה אנן סהדי דהא חזינן דפרע מקצתו בלא עדים ממילא אין להמלוה להאמין על השאר רק במגו דלא נפרעתי כלל וכנ"ל. ולעומת זה יש להאמין ללוה במגו דפרעתי הכל בפני פו"פ והלכו דהא השתא דפגם מקצתו ליכא אנן סהדי ומהני מגו דהלוה אבל לשיטת הרא"ש דלא הוי מגו דאין זה טענה טובה דיאמרו הרוצה לשקר ירחיק עדותו. א"כ ליכא מגו אצל הלוה והדרינן לדינא דהמלוה נאמן במגו דלא נפרעתי כלל. ומ"מ צריך שבועה כדין כל מודה במקצת דל"א מגו דכ"ה דהוי מגו דהעזה לאפטורי משבועה. וא"כ משכחת שבועה דקרא בנוטל. ונראה דגם זה לק"מ דלכאורה יש לעיין במה דנקטו תוס' דהומ"ל דג' תשובות בדבר דהא הכא ל"ש אשתמוטי אמאי הקשה מסוף דברי רבה ולא מתחלת דברי רבה דאמר חזקה א"א מעיז. והכא דמסייע ליה לשטרא דיכול להעיז. וא"כ יהא נאמן במגו דלא הי' פוגם. ובהכרח לומר דאף דמצינו בגט אשה כיון דהגט מסייע לה מעיזה ומעיזה. מ"מ אין לדמות כל העניינים דאפשר דעומד לפרעון לא הוי כ"כ מסייע וא"י להעיז. ולפ"ז י"ל דבא"ל אל תפרעני יכול להעיז ולומר לא נפרעתי כלל דמסייע לי' אנן סהדי דלא פרע דזהו עדיף מסיועת חזקה דשטרך בידי מ"ב. דהא חזינן דחזקה דא"א פורע ת"ז עדיף מחזקה דשטרך בידי מ"ב דהא בשטר יכול לומר אשתבע לי דל"פ ובת"ז א"י להשביעו. וגם מצינו דבא"ל אל תפרעני חזקה דלא פרע ליה בלא סהדי עדיף מחזקה דא"א פורע ת"ז דהרי במגו במקום חזקה דת"ז מספקא לן ולקולא לנתבע. ואלו בא"ל אל תפרעני כתב הר"ן דלא מהני המגו משום דהוי מגו במקום אנן סהדי וא"כ מכ"ש דאלים יותר מחזקה דשטרך בידי מ"ב. וא"כ י"ל אף דע"י סיועת חזקה דשטרך בידי מ"ב א"י להעיז מ"מ ע"י סיועת אנן סהדי דלא פרע בלא עדים כיון דא"ל אל תפרעני יכול להעיז. ולפ"ז ליכא כאן שבועה דאורייתא דנאמן במגו דלא נפרעתי. ואי דמשכחת בפוגם קצתו בעדים דליכא מגו ז"א דבכה"ג לא אבטל חזקה דאנן סהדי דהא באמת מה דפרע פרע בסהדי וממילא נוטל בלא שבועה דאף דהוי מודה במקצת דאורייתא. מ"מ י"ל החזקה זו דאנן סהדי פוטרו משבועה דאורייתא כדמצינו גבי סלעים דנרין דהוי מ"מ. ואעפ"כ פטור משבועה כיון דמסייע לי' שטרא. ודוק היטב. אמנם לכאורה הא עדיין משכחת שבועה דקרא בנוטל כגון בא"ל אל תפרעני. ויש ללוה ע"א דמעיד שפרעו. ונראה לומר דין חדש דבא"ל אל

תפרעני א"צ לישבע להכחיש עד דחזקה דאנן סהדי אלים טובא לפוטרו גם משבועת ע"א. אף דכללא כיילי' כ"מ שב' עדים מחייבים ממון ע"א מחייב שבועה. י"ל היינו היכא דב' מחייבים ממון מועילין בעדותן לחלק החזקה כגון ת"ז. גם ע"א מחייב שבועה נגד החזקה. אבל הכא בא"ל אל תפרעני. דב' מחייבים ממון אין מועילין לסלק החזקה דאנן סהדי דבפרע בעדים ליכא אנן סהדי. בזה אין ע"א מחייב שבועה. ולכאורה ראיה לדין זה דהא לפמ"ש הה"מ בטעמא דצריך לפורעו בעדים ולא מהני מגו דהא הודה שלא קיים תנאו ואיהו אחייב נפשי' בקיום התנאי עיי"ש. הובא בש"כ (סי' פ' סקי"א) והיינו דהוי כעין נאמנות דקיבל עליו להאמין המלוה כ"ז שלא יפרע בעדים. וכמו דס"ל להפוסקים בא"ל אל תפרעני אלא בפני פו"פ דאף אם הביא עדים אחרים שפרע א"נ דפסלינהו לכולי סהדי. והרי להנך פוסקים פשיטא דאין ע"א מחייב שבועה כיון דהימני'. כדקי"ל בנאמנות סתם דא"ח שבועה נגד ע"א ממילא אין רחוק לומר דגם לטעמא דהר"ן דאנן סהדי אין ע"א מחייב שבועה. דלא מצינו דנפלגו הפוסקים אם ע"א בזה מחייב שבועה ולא אשתמיט לחד מהאחרונים לומר נפקותא זו בין הטעמים. וצ"ע לדינא. אולם עדיין יתיישב. דהא משכחת שבועה דקרא בנוטל. דהיינו דא"ל א"ת אלא בפני עדים והמלוה פגם והודה דנפרע קצתו והלוה מביא ע"א דפרע הכל דבזה כיון דעתה ליכא אנן סהדי דהא איבטל לגבי האי אנן סהדי וכנ"ל. ממילא ע"א מחייב שבועה דאף דיש להמלוה מגו דלא נפרעתי דאז לא היה צריך לישבע נגד העד מכח אנן סהדי וכנ"ל. וגם לא הוי מגו דהעזה כיון דמסייע לו אנן סהדי, מ"מ הא כתב הר"ן פרק הנשבעים דמגו אינו פוטר משבועת ע"א כי היכי דל"א מגו להכחיש עדים ה"נ לא מהני מגו להכחיש ע"א דלענין שבועה ע"א כמו ב' לממון עיי"ש. אמנם י"ל דסברת הר"ן רק לדידן דקיי"ל כנסכא דר"א כמו שפירשו תוס' הא דא"נ בשבועה דידי חטפתי במגו דלא חטפתי דע"א בשבועה הוי כמו ב' עדים דכ"ז דלא נשבע להכחישו הוי כשנים וכאלו היה ב' דחטף. מש"ה ה"נ לא מהני מגו להכחיש העד דכ"ז דלא נשבע הוי כמו ב' דהתורה אמרה או השבע או טול. וא"כ י"ל דרמב"ח ס"ל דל"א מחוייב שבועה וא"י לישבע משלם. ול"א או השבע או שלם ומהני מגו להכחיש העד. ולפ"ז י"ל דבזה פליגי רמב"ח ורבא, דרמב"ח לא חש לי לקושי' ממתני' דכל הנשבעים. היינו משום די"ל דפירושא דמתני' דשבועה דקרא לא משכחת בנוטל דפוגם שטרא לא משכחת בדאורייתא דהוי מפי כתבם וע"י אל תפרעני משכחת כנ"ל. אבל רבא לשיטתי' דס"ל ב"ב (דף קלה) מנה לי בידך והלה אומר א"י פטור. ממילא צ"ל דמתני' דשאולה ושכורה דמיירי בעסק שבועה ביניהם. וא"כ מוכח דאמרי' משאיל"מ וממילא לא מהני מגו להכחיש העד. ולזה שפיר הקשה ממתני' דהא

משכחת שבועה דקרא בא"ל אל תפרעני ופגם המלוה והלוה טוען שפרע הכל ויש לו ע"א דפרע וכנ"ל. אע"כ גזה"כ הוא דליכא שבועה בנוטל. ושפיר הקשה.
גם י"ל בדרך קצרה על אופן הנ"ל דהא איכא סברת הר"ן הנ"ל דכמו דל"א מגו במקום עדים ה"נ ל"א מגו במקום ע"א. והרי במגו במק"ע ג"כ מצינו פלוגתא ב"ב (דף לג ע"ב) זה אומר של אבותי כו' אבי ורבא. ולא ס"ל להא דר"ח מגו במק"ע ל"א. הרי דר"ח ס"ל דאמרי' מגו במק"ע וליכא שבועה דאורייתא. ורבא לשיטתיה דסבר דל"א מגו במק"ע א"כ ל"א מגו במקום ע"א ומשכחת שבועה דאורייתא בנוטל כפי הנ"ל ולזה שפיר הקשה ממתני' דכל הנשבעים. ודוק היטב כי נכון הוא.
ועתה הבא נבא לבאר דברי תוס' ד"ה דפרע דייק כו' ולכאורה קשה דלמאי הוצרכו לזה. הא י"ל דבלא פוגם החזקה דשטרך בידי מ"ב היא בתוקפה מש"ה ליכא שבועה. אבל בפוגם דאתרע חזקה בזה צריך שבועה. ונראה דהוכיחו זה ממה דמסקי' דפוגמת בעדים צריך ג"כ שבועה דאמרי' אתרמויי אתרמי ליה. ואם נימא דהשבועה דוקא היכא דאתרע החזקה דשטרך בידי מ"ב. הא בפוגמת בעדים אף דליכא הוכחה מדלא פרע גם אידך די"ל דסמך אעדים. אע"כ דבלא אתרע ג"כ צריך שבועה. לזה הוצרכו לבאר הא דבלא פוגמת א"צ שבועה משום דבזה ל"ש מפרע לא דייק. אמנם עדיין קשה על רבא גופא למאי הוצרך להמציא דהטילו שבועה משום דמפרע לא דייק. ואמאי לא בפשוטו משום דאתרע חזקה דשטרך בידי מ"ב. וע' במ"ל פי"ד ממלוה דהקשה בפוגם שטרו אמאי נאמן ליטול הא איבטל חזקה דשטרך בידי מ"ב דהא חזינן דפרע מקצתו עיי"ש. דנדחק לתרץ. עכ"פ י"ל דמש"ה הטילו חז"ל שבועה. ואי דרבא הוצרך לזה משום פוגמת בעדים. הא באמת לא נמצא מפורש דפוגמת בעדים דצריך לישבע. דלמא באמת פוגם בעדים א"צ לישבע. גם א"ל דרבא הוצרך לטעמא דפרע דייק בכדי שלא יקשה דיהיה לו מגו דלא פגם. ולזה אומר דפרע דייק והוי מגו בדמי כמ"ש תוס', דז"א דהא רבא לא הקשה על רמב"ח דלהימן במגו, וע"כ משום דהוי מגו דהעזה. ואי דעדיין מעיז, י"ל דהמלוה יתלה בו דלא דייק, יהיה מאיזה טעם שיהיה כיון דרבא לא הקשה מדין מגו ממילא מה דנתרץ לרמב"ח לענין דאורייתא ה"נ נתרץ לרבא לטעמא דרבנן, וא"כ למה ליה לרבא לחדש כלל סברת דפרע דייק.
ולזה נראה, במה דמבואר בר"ן שבועות דהא דפריך רבא שבועת שומרים דחייב רחמנא היכי משכחת, היינו דרוצה להוכיח מזה דל"א מגו דהעזה לפטור משבועה וה"נ בשכיר דהוי מגו דהעזה יהיה הדין דישבע בעה"ב. והנה לכאורה י"ל ביסוד מגו דהעזה דל"א לאפטורי משבועה. היינו דהיכא דשבועה זו יש לה מקום לחול בעלמא בזה אף

דלפעמים איכא מגו אין המגו פוטרו. אבל היכא דתמיד איכא מגו מהראוי דלא יהיה השבועה חלה כלל. וכמדומה לי ראיתי סברא זו בתומי'. ומה דאמר רבא מודה במקצת חזקה א"א מעיז. היינו דהוי מגו דהעזה לפטורי משבועה י"ל ג"כ כיון דשבועת מודה במקצת משכחת היכא דליכא מגו כגון דהעדאת עדים דר"ח. ואף למאן דל"ל דר"ח. מ"מ משכחת בהודה במקצת ויש ג"כ עדים על אותו מקצת דאיכא הודאת פיו וליכא מגו כיון דאיכא עדים. מש"ה אף בליכא עדים אין המגו פוטרו משבועה. וכן מה דהקשה רבא משבועת השומרים. היינו די"ל דודאי ידע רבא דאיכא מציאת שבועת שומרים. דהיינו באפקיד בשטר אלא דדחי' ליה לאוקמי קרא בכה"ג. ומש"ה הוכיח דהטעם כיון דשבועת שומרים תלה באפקיד בשטר, ממילא גם בלא אפקיד בשטרא הוי מגו דהעזה לפטורי משבועה דל"א, והקשה מזה דגם בשכיר כיון דבשכרו בעדים א"כ שבועה על הבעה"ב כדאמרי' עקרוהו רבנן שבועה מבעה"ב, א"כ אף בשכרו שלא בעדים לא ליהני מגו לפטורי משבועה, וכיון שכן י"ל דמה דלא הקשה רבא על רמב"ח מדין מגו, היינו כנ"ל דהוי מגו דהעזה לפטורי משבועה דל"א, כיון דשבועת מודה במקצת איכא בעלמא גם פוגם בכלל שם מודה במקצת, וביותר דגם בפוגם עצמו משכחת שבועה דאורייתא בפוגם בעדים דהוי מודה במקצת העדאת עדים דר"ח, או בהודאת פיו לפגום ויש ג"כ עדים ע"ז דליכא מגו, מש"ה אף בפוגם שלא בעדים הוי מגו לפוטרו משבועה, וכ"ז לרמב"ח, אבל רבא דהמציא דהוי שבועה דרבנן שפיר היה קשה דהוי מגו ואי דהוי מגו לפטורי משבועה, הא אתינן על עיקר השבועה דלא לחול כלל דלעולם איכא מגו ואי דמשכחת בפוגם בעדים, הא ממילא בפוגם בעדים דלא אתרע חזקה דשטרא בידי מ"ב אמאי צריך בשבועה, אע"כ דמפרע לא דייק, ואם כן בממנ"פ צריכים לסברת לא דייק, דאם פוגם בעדים א"צ שבועה א"כ לעולם הוי מגו וע"כ דמפרע לא דייק והוי מגו בדמי, ואי בפוגם בעדים ג"כ צריך שבועה ממילא ליכא טעם אחר רק משום דפרע דייק. ודוק היטב. כי דברים נכונים הם.

ולפ"ז מיושב קושיא שהתחלנו. דמה פריך וכי מה בין זה לפוגם הא איכא נ"מ בפוגם ביומו וכנ"ל. די"ל דהש"ס הוכיח דמאן דס"ל א"פ ת"ז ס"ל דאפילו ביומו פורע והיינו דאל"כ יקשה איך יפרנס רמב"ח מתניתין דכל הנשבעים. ומה שתירצנו בארוכה דשבועה דקרא לא משכחת בנוטל. הא משכחת בפשוטו בהלוה בעדים לזמן והלוה טען פרעתי ת"ז ויש ע"א דודאי חזקה דא"א פת"ז אינו מועיל לפטור שבועת ע"א. דהא בזה קיים הכלל דכ"מ שב' מחייבים ממון ע"א מחייב שבועה. וצ"ל דסבירא ליה לרמב"ח א"פ ת"ז ונאמן הלוה שפרע. ועדיין קשה הא משכחת שבועה דקרא בנוטל בטוען שפרע ביום

ההלואה. [דהיינו דאיכא עדים דמיום שלאחר הלואה לא פרע] וע"א מעיד דפרע ביומו. אע"כ דגם בכה"ג נאמן הלוה. דבכל ענין אמרינן א"פ ת"ז אפילו ביומו. וא"כ שפיר פריך וכי מה בין זה לפוגם.

אמנם עדיין אינו מספיק. דמנ"ל למיפרך דלמא רמב"ח ס"ל כרב כהנא בב"מ (דף יז ע"א) דבנפל חיישי' גם לפריעת בת יומא. והיינו דבת יומא לא גרע מת"ז. ומש"ה ס"ל לרמב"ח כאביי ורבא דא"פ ת"ז ואפילו ביומו. אבל ר"פ י"ל דס"ל כשינויי' דרב אסי דפריעת ב"י ל"ש כלל. וא"כ עדיין י"ל דאף דס"ל לר"פ א"פ ת"ז מ"מ מודה דבו ביומו לא פרע וא"כ נ"מ בפוגם ביומו. ולזה י"ל בד"א דבפוגם ביומו והלוה טוען דפרע הכל ביומו יהא נאמן המלוה בלא שבועה במגו. ואי דהוי מגו דהעזה י"ל כיון דמסייע ליה החזקה דפרע ב"י לא שכיח דאלים טובא בכה"ג יכול להעיז וכמש"ל לענין אל תפרעני.

ואי דלפי האמת אמרינן מפרע לא דייק ממילא ליכא מגו דהוי בדדמי. יש לומר למ"ש תוס' ב"ב גבי יומא דמשלם זמנא דלא חציף לומר פרעתיך היום אבל רגיל לומר פרעתיך אתמול ושכחת. הרי דבו ביום אין דרך לשכוח. אם כן יש לומר דבזה ל"ש דמפרע לא דייק ומכח דאתרע חזקה דשטרך בידי מ"ב ג"כ ליכא שבועה כיון דיש להמלוה מגו. ואף בתבעו אח"ז הרבה. והלוה אומר פרעתיך בו ביום (אף באיכא עדים דלא פרעו אחר יום ההלואה) דיש לומר דעתה שכח ושייך דמפרע לא דייק. מ"מ יש לומר דכל דפרעו כולו ביומו עדיין לא נשתקע עליו שם ההלואה. ותיכף סילק עצמו מההלואה. אין דרך לשכוח ולומר דלא דייק דדמי כאלו לא הלוה כלל כיון דתיכף בו ביום נפרע ולא נתחזק שם ההלואה. והוא נכון בעזה"י.

ואולם עדיין קשה הא נ"מ בתובע ת"ז. והיינו לר"פ דסבירא ליה א"פ ת"ז. או אפילו אי אמרינן א"א פת"ז נ"מ בתובע אחר זמנו דיש ללוה שפיר מגו. והלוה אומר פרעתיך בו ביום והמלוה פגם במקצת. דבזה אף יש להמלוה מגו דלא נפרעתי כלל וליכא העזה כיון דמסייע ליה חזקה דפריעה ב"י ל"ש. מ"מ הא גם ללוה איכא מגו דפרעתיך אח"כ ולהטיל עליו שבועה ואף דכתב הב"ש סי' צ"ו בשם הרי"ף דמגו לחייב שבועה ל"א. מ"מ הכא השבועה בעצמותו על המלוה מכח פוגם אלא דבאת לפטרו מכח מגו בזה כיון דיש גם ללוה מגו נסתלק זכות מגו דמלוה. וממילא חייב שבועה. ומעתה נפשוט ספיקותינו הנ"ל. דבפריעת ב"י ודאי ל"א מגו במקום חזקה. ואם כן מגו דלוה כמאן דליתא וממילא נאמן המלוה במגו. ושפיר פריך וכי מה בין זה לפוגם. ועדיין צריכים אנו להטעים דברינו. דלכאורה איכא פרכא דכיון דהמלוה פגם ואיבטל ליה לגבי האי אנן

סהדי דלא פרע ביומו דהרי פרע ביומו. ואם כן נאמן הלוה להשביעו דפרע כולו ביומו במגו דפרעתיך אח"כ דלא הוי מגו במק"ח כיון דאיבטל חזקה.
אמנם דברינו נכונים. דנראה היכא דיש לזה ולזה מגו. חזינן אם לכל א' יש מגו בפ"ע בזה הם שקולי' בשוה. אבל אם מגו של זה יוצא מכח טענת חבירו. ואלו רצה חבירו לטעון שקר לא היה נשאר לזה מגו. וממילא מגו דהך עדיפא. ונבאר דברינו דאם גם אילו טען המלוה לא נפרעתי כלל היה ללוה מגו להשביעו במגו דפרעתיך ת"ז. בזה שפיר היה הסברא דמגו דלוה נגד מגו דמלוה מסלקים תרווייהו ומחוייב המלוה לישבע. ולזה אמרנו דאילו טען המלוה לא נפרעתי כלל ביומו. לא היה ללוה מגו להשביעה במגו דפרעתיך תוך זמנו במקום חזקה אלימתא דהיינו פריעת ב"י ל"א. ואנו צריכים לדון אחרי שפגם המלוה והודה דנפרע מקצת ביומו ואיבטל ליה חזקה דפריעת ב"י. אזי אית ליה ללוי מגו. ממילא כיון דמגו דלוה הוא רק מכח טענת המלוה אם כן תיכף כשאמר לו פרעתיך בו ביום יש למלוה מגו לטעון לא נפרעתי כלל. והיה מספיק לדחות מגו דהלוה ולפטור עצמו מהשבועה. והדין נותן דנאמן המלוה בלא שבועה. ושפיר פרכי' וכי מה בין זה לפוגם. ודוק היטב.

דף פח.

אי פקח הוא כו' (עי' מ"ש לק' דף צ"ו ע"א).
שם רבא אמר ר"נ אפי' ב"ח. עיין תוי"ט פ"י מ"ג דב"מ ד"ה אמר.
שם רש"י ד"ה אי פקח וכו' דנ"מ לאנקוטי חפצא וכו' ולא פי' ג"כ לענין היפוך שבועה כמו שפירש"י לעיל בהא דסבר רמב"ח למימר שבועה דאורייתא. וכבר התעוררו בזה האחרונים. ולענ"ד נראה עפמ"ש היש"ש בב"ק פ"ט סימן מ"ז באמצע דבריו בשם הראב"ד לפרש דהא אי פקח מייתי לה לידי שבועה דאורייתא. היינו אף לאחר שנשבעת שבועת עד אחד מעיד שהיא פרוע ע"ש. וע' בנ"י ר"פ שבועת הדיינים שהביא בשם שו"ת הרי"ף דמי שנשבע היסת לחבירו ואח"כ הביא התובע ע"א צריך לחזור ולישבע להכחיש העד דשבועה להכחיש הוא בנקיטת חפץ ע"ש. מבואר דדוקא היכא דיש הפרש בין גוף השבועה אם היא בנקיטת חפץ צריך לחזור ולישבע. אבל היכא דשבועות בעצמם שוים אינו חוזר ונשבע דמ"ש זה מזה. ואם כן דינא דהראב"ד הוא רק לשיטת רש"י דשבועת המשנה הוא בלא נק"ח. ומש"ה יכול לחזור ולהשביעה שבועה דאורייתא שהוא בנק"ח. אבל לשיטת תוס' דאף שבועת המשנה בנק"ח הדבר ברור דא"י לחזור ולהשביעה. או דהראב"ד סבר כיון דעכשיו הוי כמו תביעה אחרת ושאני בנדון הרי"ף דהוי אותו דבר בעצמו שנשבע עליו בזה בעי' שהשבועה שניי' תהא חמורה. וכ"נ בשו"ת הראנ"ח סי'

פ"ה. מ"מ בדעת רש"י י"ל כמו שכתבתי. וא"כ נראה דזהו כוונת רש"י דרצה לפרש מייתי לידי שבועה דאורייתא היינו אף לאחר שנשבעת. ולזה כתב רש"י ונ"מ לענין נק"ח. היינו הנ"מ בין גוף השבועות והשתנות זו מזו הוא לענין נק"ח כנלע"ד ברור. וק"ל.

הקשו כולם אמאי לא נקט רש"י הנ"מ לענין היפוך שבועה כמו שפי' רש"י [דף פ"ז ב] בתחילת הסוגיא, ונראה עפמ"ש הש"ך [בח"מ סי' פ"ז] לפרש הא דנ"מ לענין היפוך שבועה הא עד המסייע פוטר מן השבועה ותירץ דאותו שבועה שבא לה ע"י העד היא בעצמה מהפכת ע"ש, מעתה י"ל הא דרש"י יפרש בתחילת הסוגיא דנ"מ לענין היפוך היינו בפשט המתני' דעדיין לא נתקנה שבועת אישתבע לי א"כ זו שמהפכת היינו שבועה שע"י עד א"י לסייע לפטור, אבל בהא דאמר ר"פ אי פיקח דנ"מ לדינא ליכא לפרש ע"י היפוך דהא ר"פ לשיטתו דיכול להשביע אישתבע לי, א"כ י"ל מסברא אף דאי לא טען אנן לא טענינן מ"מ בזה שע"א מעיד שהיא פרוע שהיינו טוענין שתשבע, וממילא גם הוא עומד בטענתו שתשבע והוי טוען אשתבע לי ומחויבת שבועה אף בלא עד ואם תהפך יהי' לו עד המסייע לפטור, דאף דבלא עד לא הי' משים על לב לטעון אשתבע אבל לבתר דטענו הב"ד אשתבע והוא עומד ומחזיק בדבריהם ממילא היא חייבת אף בלא הכחשת העד והוי עד המסייע וק"ל.

ועיין בהרי"ף שכ' הנ"מ דאם תתפוש ותאמר לא מהדרנא ולא משתבענא לא מפקי' מינה דבשבועה דרבנן לא נחתינן לנכסי ע"ש, ולא זכיתי להבין דמ"מ מאי פקחת הוא שישלם לה להביאה לידי שבועה דאורייתא מאי נ"מ לו בזה ואי משום שתתפוס ולא תרצה לשבע הא תהי' ממילא חייב שבועה דאורייתא ע"י עד שיש לה ממון ממנו שנתן לה לפרעון וא"כ מה לו לגרום לשלם הא אם תתפוס ממילא יהי' שבועה דאורייתא דיהי' הוא התובע ממנה לזוזי קמאי בהלוואה ע"י עד וצלע"ג.

ולכאורה יש לעיין בסוגיא זו לשיטת הר"ח והר"י שהביא הרי"ף בפ"ו דשבועות דהא דאמרי' גבי סטראי בפרעי באפי סהדי דאיתרע שטרא היינו רק שצריכה אבל השטר לא נפסל, א"כ בב' עדים מעידים על הפרעון לא נפסל השטר, קשה איך משני הש"ס דמודע להו לסהדי הא מ"מ תטעון סטראי ולא תהי' מחויב שבועה ואינו יכול לישבע דהא גם אם העד כשנים נאמנת בסטראי.

ונראה לי דודאי גם הר"ח מודה אם עדים מעידים שפרעו על השטר בודאי אינו נאמן לומר סטראי שהי' מגיע לו חוב אחר, כיון דאם אינו פרעון לשטר זה והוא בודאי לא נתנו על חוב אחר הוי כאילו העדים יודעים שבתורת פקדון בא לידו דא"נ לומר יש לי חוב כנגדו, וע"כ לא פליג הר"ח דלא איבטל שטרא אלא ביודעים סתם שנתנו לפרעון

ולא אידכר לי' שטרא דמיני' מיירי הסוגיא בזה ס"ל להר"ח דיוכל לומר לפרעון חוב אחר קבלתי והשטר בתקפו מחמת חזקה שטרך בידי מאי בעי אבל במעידים שפרעו על שטר זה י"ל דבודאי בטל, וא"כ שפיר משני הש"ס דמודע להו בסהדי ואם תטעון שהי' לה כתובה אחרת לא מהימנא דב' כתובות לא שכיח כמ"ש רש"י, ואם תטעון שהי' לה חוב אחר והחזיקה בו לפרעון אותו חוב תהי' מחויב שבועה ואינו יכול לישבע דאילו ב' מעידים שפרע לשם כתובה בטל השטר כנ"ל וק"ל, זולת זה לא ידעתי מקום ליישב כי' /גי'/ הר"ח, אם לא שמפרש בש"ס דמודע להו היינו שהיא תודית מתחלה ותטעון להד"ם שלא קבלה כלל כמו שנראה מלשון בעה"ת שמפרש כך וכן פי' בשי' מקובצת בשם תלמידי רבנו יונה וק"ל.

ובמה שכתב הרא"ה בסוגיין בפי' הרי"ף דנ"מ לענין תפס היינו דוקא בתפס מעות אבל בתפס מטלטלין כיון דא"י להחזיק בגופו לא הוי תפיסה לענין זה ע"ש, וקשה לי הלא גם בתפס מעות הא מטלטלי לא משתעבדי לכתובה ואם בתפסה הוי תפיסה מחיים דמהני מ"מ הלא כתב הרא"ש מסברא בסוגיא דלעיל [דף פ"ו א] דאית לי' ארעא ואית לי' זוזי וכו' דאם תפסה מטלטלין או זוזי והוא טוען שרוצה ליתן לה שיעבודה שהוא קרקע לא מהני תפיסתה כיון דרוצה לסלקה בשעבודה ע"ש א"כ גם בתפסה מעות א"י להחזיק בגופו, אם לא שנאמר דהרא"ה חולק בזה עם הרא"ש וצ"ע.

על קושייתו חתני ני' על הש"כ חוה"מ (סי' צ"ב סק"ח) במ"ש מי שנתחייב שבועה דאורייתא, משמע בין מ"מ, בין שבועת ע"א, וכן הוא בתשו' הרא"ש ריש כלל י"א להדיא דמי שכפר בכל וע"א מכחישו והוא חשוד שכנגדו נשבע ונוטל וכו' עכ"ל, הא זהו סוגיא ערוכה בשבועות (דף ל"ב ע"א) הכ"מ שכנגדו חשוד על השבועה וכו' לימא ליה מי יימר דמשתבעת הרי מפורש בשבועת ע"א והוא חשוד שכנגדו נשבע ונוטל, עכ"ד. (הג"ה המשך הדברים לכאן עי' בחי' שבועות שם).

מ"ש חתני ביסוד דברי הש"ך דמש"ה לא מקרי עד מסייע דהעד א"י לעשות שתי פעולות, ליישב זה דברי רש"י כתובות (דף פ"ז) בסוגיא דפוגמת דבתחילת הסוגי' סבר רב"ח למימר שבועה דאורייתא פירש"י דנ"מ לענין היפוך, ואח"כ בפסקא דע"א מעיד שהיא פרועה דאמרינן ג"כ סבר רמב"ח למימר שבועה דאורייתא, ולא פירש"י כלום, והיינו דהנ"מ ג"כ כמו מעיקרא, לענין היפוך שבועה, ואח"כ בהא דאר"פ אי פיקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא פירש"י דנ"מ לענין נק"ח, ורבים תמהו, דאמאי הוצרך רש"י לנ"מ חדש ולא לענין היפוך.

יפה כתב ויש להסביר יותר, דלכאורה קשה בע"א שהיא פרועה איך נ"מ לענין היפוך, הא אם תהפך ותאמר השבע את ותפטר, הא יהי' זה העד לו למסייע וא"צ לישבע, וצ"ל ג"כ כסברת הש"ך הנ"ל דהע"א אינו פועל שתי פעולות, כיון דזוהי השבועה שהוא מחייב הפכה א"י לפוטרו, ואף דבלאו העד הי' ג"כ מחוייב שכנגדו לישבע כדאמרינן בשבועות, האי מאן דמפיק שטרא אחברי' ואמר לי' השבע דלא פרעתיך צריך לישבע, מ"מ מתני' ע"כ מיירי בלא אמר השבע לי, ואין אנחנו משביעין אותו רק מכח העד שוב אין העד יכול לעשות ב' פעולות ולפטרו, וכ"ז ניחא במתני' אבל במימרא דר"פ דאי פיקח ליכא למימר הכי דהנ"מ לענין היפוך, כיון דבא לומר דאי פיקח יש לו עצה לעשות כן, הא אי פקח הוא יכול לעשות כך שיאמר לה אשתבע לי דלא פרעתיך ואם תהפוך יהי' זה העד עד המסייע, דהא השבועה לא בא מכחו, לזה הוצרך רש"י למנקט הנ"מ לענין אנקוטי חפצא, [אלא דקצת משמע ברש"י ריש בב"מ דלא נחתו לפרש דפרכת הש"ס ולחזי זוזי ממאן נקט היינו דלפטור אותו שמסייע משבועה, משמע קצת דרש"י לא ס"ל דעד מסייע פוטר משבועה, ויש לדחות].

עוד דרך אחר י"ל בכוונת רש"י למ"ש הישׁ"ש בב"ק פ"ט (סי' מ"ז) בשם הראב"ד פרק הכותב באותה שאמרו אי פקח וכו' שהוא פירש אף לידי ש"ד לאחר שנשעה אותה שבועה דע"א מעיד שהיא פרועה עיי"ש, ונ"ל הטעם שצריכה לישבע שנית אף דכבר נשבעה, היינו כמ"ש הר"ן (רפ"ו דשבועות דף ש"ד ע"ב) בשם תשו' הרי"ף דמי שהי' כופר הכל והשביעוהו היסת בלא נק"ח, ואח"כ בא ע"א והעיד חוזרים ומשביעין אותו בנק"ח, דכיון דאמרינן דאם נשבע בלא נק"ח חוזר הדין ה"נ חוזר עיי"ש, והיינו דלגבי הך שבועה דע"א היינו בנק"ח לא סגי השבועה דנשבע תחילה בלא נק"ח, וא"כ י"ל דרש"י ס"ל לפשוט דאי פקח מייתי לה לידי שבועה דאורייתא, היינו אף לאחר דנשבעה שבועת ע"א מעיד שהיא פרועה כהראב"ד, ולזה כתב רש"י דהנ"מ והיינו למה צריכה לישבע שנית הא כבר נשבעה, לזה כתב רש"י דנ"מ בנק"ח דשבועה הראשונה הי' בלא נק"ח, ועתה תבעי נק"ח מש"ה צריכה לחזור ולישבע.

מה שרוצה ידיד נפשי מחו' הרב החריף ובקי מוה' יונה נ"י לדחות דבריי מכל וכל דמוכרח מדברי רש"י ריש מציעא מדגרס ולא ידענא דס"ל דעד מסייע אינו פוטר, לענ"ד אינו הכרח כלל וכלל, דבפשוטו י"ל דס"ל לרש"י דזה ל"ש להקשות דיהי' מוכר עד מסייע דאיך פסיקא לי' מי לא משכחת במוכר קרוב ואשה ול"ש לומר דסתמא קתני דז"א, דדינא דרישא דמכח טענתם בלא עדות יחלוקו בשבוע', ודינא דעדות נכלל בסיפא דמתני' או שיש להם עדים דלהנך פוסקים דעד מסייע פוטר אם יש עד היינו עדות

המועיל יראה דיש להם ע"א וממילא ידענו אם יש לאחד מהם ע"א דעכ"פ הוא פטור משבועה, וממילא אין הפרש בין ע"א דעלמא לע"א דמוכר וממילא משתמע דרישא באופן דמוכר ליכא ע"ש, ואף שהי' אפשר לדחוק דמ"מ ניחא לי' להש"ס לדחוק לאוקמי במוכר קרוב ואשה, מ"מ י"ל לרש"י דאם איתא דגרסי' ולא ידע א"כ לשני בקיצור בלא ידע דזה שייך גם בנקט זוזי מחד (ולתוס' צריכי' לדחוק דאורח' דמילתא דבכה"ג רגיל לידע) אע"כ דגרסי' ולא ידענא אבל מוכר ידע והא דבאמת לא הוי עד מסייע היינו דלא מיירי מדין עדות ומשכחת במוכר קרוב ואשה, אבל בנקט זוזי מתרווייהו גם בכה"ג המוכר נאמן כמו דמוכר דעלמא מהימן כבי תרי והטעם כמ"ש הר"ן קדושין דתקחז"ל הוא כמו דחי' נאמנת, א"כ ממילא במוכר קרוב ג"כ הכי הוא ופשוט (ובדברי הרא"ש דקדק ממתני' דשבועו' ארשב"ג אם יש עדים ולא קתני ע"א לא ידעתי אמאי שבק לדקדק ממתני' דהכא דקתני או שיש להם עדים).

אשר הקשית בתוס' ריש דף פ"ח דהא י"ל בע"א שהודה ואמר הילך, יפה השיב לך רבך חתני דמה שאומר הילך הוי מסולק ואין שייך למשפט שדנים עליו ובלא"ה אין כאן קושיא כיון דממילא לפי הך תירוצא שמואל לשיטתיה בדינא דשמואל דע"א אפילו לא כפר אלא בפרוטה חייב אינו אליבא דהלכתא דלפי"מ דקי"ל כרב דבעי כפירת ב' כסף גם בע"א בעי כן א"כ י"ל דשמואל ס"ל כר"ח דהילך חייב ובלא"ה יש לעיין על הוכחת תוס' דהא משכחת במודה ובטענו עפ"י ע"א דס"ל לתוס' פ"ק דבב"מ (ג') דברי עפ"י ע"א חייב ומטעם מודה במקצת אינו חייב כיון דהוי טענת שמא וצ"ל דתוס' חדא מנייהו נקט ודחי בכופר ב' כסף והעד מעיד רק על פרוטה ובאמת יש עוד דחיות ואטו כי רוכלא ליחשב וליזל.

ואולם תמיד כשאני לומד דברי תוס' אלו איני מבין כראוי דחייתם דנראה דוקא במודה במקצת מצרפינן ההודאה והכפירה לב' כסף כיון דהשבועה נובע מתוך ההודאה והכפירה יחד דהודאה גורם השבועה אבל בשבועת ע"א אילו היה מדין דבעי דוקא כפירת ב' כסף היה הדין דבעינן דכופר על הודאת העד ב' כסף אבל אם תובע ב' כסף והעד יודע רק מפרוטה והוא כופר כל הב' כסף אינו ראוי לחייב שבועה דאידך כפירה שאינו מעיד העד עליו אין לו שייכות לשבועה זו דשבועה רק על העדאת העד וא"כ מאי דחי תוס', ומה"ט גם דחיית הנ"ל דבאמת מודה במקצת אלא שתבעו עפ"י העד ג"כ דהא ההודאה אינו גורם לשבועה אינו להכחיש העד וכיון דאין השבועה נובע מתוך ההודאה אין לו צירוף לענין ב' כסף.

תוס' ד"ה מייתי וכו' ולרבינו נראה דנ"מ. עיין ב"מ יד ע"א תוד"ה דינא הוא.

דף פח:
תוס' ד"ה לאפוקי וכו' וא"כ הלכתא נמי בכולה. וכעין זה כתבו תוס' נדה מט ע"א ד"ה ואבע"א.

דף פט.
מתני' רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך כו' הרמב"ם פ"ט מהלכות שמיטה הלכה כ"ד כתב ואם אמר הי' לי פרוזבול ואבד נאמן שמזמן סכנה ואילך בע"ח גובה שלא בפרוזבול וכתב הכ"מ דהרמב"ם מפרש דאז כשהיה הסכנה תקנו כן להאמין למלוה שהיה לו פרוזבול ואף על פי שעבר הגזירה נאמן שלא לחלק בין זמן לזמן. ופסק כרשב"ג אי משום דמפרש לדת"ק אי משום דהלכה כרשב"ג במשנתינו עיי"ש. (עיין בפי' המשנה שכתב והלכה כרשב"ג ועיין בתוי"ט פ"ז מ"ד מ"ש בשם הר"ן).
שם אלא לרב נהי דעיקר לא גביא תוספת מיהא תגבי, ק' לי אימא גם לרב [מוקי לה] במקום שאין כותבים כמו לשמואל ואי משום דמ"מ לא הי' צריך לפרוע תוספת עפ"י גט דתוספת לא הוי ת"כ והוא רק מלוה ע"פ ויכול לטעון פרעתי מ"מ יכול לומר שתבעתו מיד בב"ד בשעת גירושין ואז לא הי' יכול לטעון פרעתי משום דאין אדם פורע ת"ז, וצ"ל דבאמת קושי' הש"ס עכ"פ על דברי רב דאמר דבין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין כתובה גובה תוספת הרי אף במקום שאין כותבין כן, אולם באמת יפלא על רב אמאי לא יכול לטעון במקום שאין כותבין שתבעתו בגט בשעת גירושין ולא הי' יכול לטעון פרעתי, וצ"ל דס"ל לרב דגט לא הוי ריעותא כלל כיון דשטר בידה והא דכתובה גובה רק תוספת ולא עיקר היינו משום דרב לטעמי' דאין כותבין שובר ויכול לטעון שתתן לו הגט שלא תפרע אח"כ בגט אבל תוספת גובה בכתובה דכי הדר תגבה בגט לחוד לא תגבה רק עיקר שעל תוספת יטעון פרעתי אבל סברא דריעותא לא ס"ל כלל לרב.
ומזה יש מקום לומר דיצא להטור דגובה בעדי גט לחודי' ולא אמרי' דאתרע כמו לנפל הגט, משום כיון דמצינו דרב ע"כ [לא ס"ל] ריעותא בגט ממילא לא משוינן בזה פלוגתא בין רב ושמואל, והא דאמרי' בשלמא לשמואל מוקי לה במקום שאין כותבין היינו דא"צ ליפרע בעידי הגט כיון דשמואל ס"ל אין כותבין שובר יכול לטעון שתתן לו הגט שלא תפרע אח"כ בגט לחודי', וא"כ לדידן דכותבין שובר באמת גביא בעידי גט וע"כ כתובה ואין עמה גט היינו בלא עידי הגט ומטעם מיגו, ושרש הסברא דלא אמרי' איתרע כיון שאין לה גט היינו כיון דאין זה השטר לא משוינן לי' ריעותא ושאני במקום שכותבין דכולם גובים בכתובה וזהו השטר שלהם אמרי' דאתרע משא"כ בגט, ונראה דזהו בעצמו סברת הטור והרא"ש דבמקום שאין כותבין וכתב לה גובית בלא כתובה ע"ש ולא אמרי'

ג"כ דמ"מ אתרע כיון שאין שטר הכתובה, והיינו ג"כ מסברא הנ"ל דבמקום שאין כותבין אין הגבי' כלל בשטר וזהו שכ' לה הוא לאלומי כחה ומש"ה לא משוינן נפילת כתובה לריעותא כיון דהגבי' באותו מקום בלא שטר.

ומעתה לפי שיטת הרמב"ם פט"ז מהל' אישות דס"ל דלגבי עיקר אין לו מיגו דתהי' היא נאמנת לומר גרשתני וע"כ כתובה ואין עמה גט לאו מטעם מיגו אתינן עלה וע"כ מטעם ריעותא יכול לטעון שפרע בגט לחודי', ומה דכ' הרמב"ם דגובית העיקר בלא גט ואפי' בלא עידי הגט ע"כ היינו במקום שכותבין דא"צ לפרוע בגט לחודי' ולא יכול לטעון שפרע ומתני' במקום שאין כותבין דהוצרך ליפרע עפ"י הגט לחודי' דלא האמינוהו דכ' לה הוי נפילת הגט ריעותא, וזה הדרך ברור בדעת הרמב"ם, וכן מבואר דהבין כן בח"מ סי' ק' סקמ"ב ע"ש דדברי המחבר הוא שיטת הרמב"ם, ובב"ש סקמ"ב כ' בפשיטות דלא כח"מ דאף במקום שאין כותבין גובה בעידי גט וכן מבואר בדבריו סק"מ שהשוה דעת הרמב"ם להטור בזה לענין עידי גט ע"ש ולא הביא כלל דברי הח"מ, ולענ"ד עיקר כהח"מ דלדברי ב"ש לא מצאנו ידינו ורגלינו במתני' דכתובה ואין עמה גט דהא אף בלא עידי גט בכ"מ גובה עיקר אע"כ ברור כהח"מ, ומעתה לדעת הרמב"ם דנפילת הגט הוי ריעותא אף דאין זה השטר פירעון אעפ"כ הוי ריעותא ממילא ג"כ במקום שאין כותבין וכתב לה איהו הוי ריעותא דאף דא"צ השטר לגבות מ"מ הוי ריעותא דלא גרע מגט.

ובזה נ"ל דמכוון דברי הטור שכ' בשם הרמב"ם דבמקום שאין כותבין וכ' לה איהו אינה גובה בלא כתובה ע"ש, ובאמת לא נמצא זה בהרמב"ם וכן הק' הב"ח ולא מצא מקום לפרש, וביותר דלכאורה מדברי הרמב"ם מבואר להיפוך שכ' בלשונו הלכה כ"ב בד"א במקום שדרכן לכתוב וכו' אעפ"י שאין שטר כתובה בין נתגרשה וכו' ולשונו לכאורה תמוה שכ' אעפ"י שאין שטר כתובה פשיטא דבמקום שאין כותבין אין שטר כתובה בידה ומאי אעפ"י שייך, אע"כ נשמע לכאורה דהרמב"ם גלה לנו בזה אף שהביא ראי' שכ' לה וראוי' להיות בידה שטר כתובה אעפ"כ גובית אעפ"י שאין שט"כ בידה וא"כ משמע להיפוך מדברי הטור, אולם לפי דברים [ב"ל דהכל אף], והיינו דהטור הוציא דין זה מדברי הרמב"ם כיון דדעתו דבמקום שאין כותבין הגט הוי ריעותא אף שאין זה שטר פרעון אעפ"כ הוי ריעותא ממילא ה"ה במקום שאין כותבין וכ' לה איהו הוי נפילת הכתובה ריעותא, אך כ"ז דוקא באלמנה הוי נפילת הכתובה ריעותא דיכול לטעון שכבר תבעתו בעידי הינומא ופרע לה דלא הימנוהו דפרע לה אבל בגרושה אם הוציאה גט י"ל דלא הוי ריעותא דהרי לא הי' צריך לפרוע כשתבעתו שלא בגט דהא במקום שאין כותבין אינה גובית בעידי גט והוא כמו נפילת הגט במקום שכותבין דלא הוי ריעותא

כיון שלא הי' צריך לפרוע בלא כתובה הו"ה נפילת הכתובה במקום שאין כותבין והוציאה הגט לא הוי ריעותא דלא הוי' צריך לפרוע בלא גט, ולפ"ד מיושב הכל דהטור דמיירי מתחלה רק באלמנה ע' שם בלשונו דלא הזכיר מגרושה רק אח"כ ובזה שפיר העתיק משם הרמב"ם דבמקום שאין כותבין וכ' לה הוי ריעותא והרמב"ם שכ' אעפ"י שאין שט"כ בידה, דמשמע דמשכחת הדין אף בהביאו ראי' שכתב לה אדסמיך לי' קאי שכ' בין נתגרשה ובגרושה גובה כנ"ל, ומה שלא כ' באלמנה דאינו גובה רק בלא כ' לה דוקא י"ל דסמך עצמו אדינא דכתובה ואין עמה גט דהוי ריעותא הוא הדין דכתובה הוי ריעותא וק"ל.

א) מתני' הוציאה גט. רבינו האלפסי העתיק אוקימתא דשמואל דמתני' במקום שאין כותבין כתובה עסקינן. וכ"כ הרמב"ם (פט"ז מהל' אישות). ותמהו הא למאי דקיי"ל כר"י טוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום, וגם קיי"ל דכותבין שובר. מתני' כפשטה אף במקום שכותבין. והרמב"ן במלחמות כתב דס"ל להרי"ף דמימרא דר"י דהטוען אחר מעשה ב"ד דלא אמר כלום מיירי רק במקום שאין כותבין, אבל במקום שכותבין ריעא טענתה. כיון דאין הכתובה בידה. ומאי דאמר אביי מאי מרגניתא דלמא מתני' במקום שא"כ. מיטעי הוא דקטעי אביי תחלה, וסבר דר"י מיירי במקום שכותבין, אבל בתר הכי הדר ביה אביי, דר"י מיירי רק במקום שא"כ עיי"ש, ועכ"ז עדיין יקשה דמנ"ל להרי"ף והרמב"ם להוציא הסוגיא מפשטה. והנה רבינו שרירא גאון הביא ראיה מההיא דמצא שטר כתובה וכו', ואליבא דרבינא קיי"ל כר"י דחיישינן לפרעון [הביאו הרמב"ן במלחמות].

ביאור הדברים, דלא מבעי לר"פ דגם לרבנן חיישינן לפרעון, אלא אפילו לרבינא דלרבנן ל"ח לפרעון, היינו משום דאינהו ס"ל דגם במצא שט"ח דעלמא הוא בחזקתו ולא חיישינן לפרעון, והרי בהא בודאי לא קיי"ל כרבנן, דסתמא דהש"ס בסוגיא דשטרי הקנאה דבמצא שט"ח חיישינן לפרעון, ממילא קיי"ל גם בכתובה דחיישינן לפרעון כדס"ל לר"י דאין חילוק בין שט"ח לכתובה דלא מצינו מאן דפליג בזה. ולענ"ד נראה יותר דאף לרבנן עצמם כיון דטעמייהו משום דס"ל דגם במצא שט"ח דעלמא דל"ח לפרעון, והיינו מטעם דאמרינן אם איתא דפרע מקרע הוי קרע ליה כדאיתא בב"מ (דף טז ע"ב) וא"כ זהו שייך במצא שט"ח. אבל היכא דל"ש טעם זה כגון דתובע בלא שטר כלל אמרינן דפרע ובאמת קרעו, בזה מודו רבנן לר"י וא"כ כמו דס"ל לר"י דבמצא שטר כתובה דחיישינן לפרעון אף שהוא מעב"ד, ה"נ לרבנן היכא דל"ש אם איתא דפרע כגון דתובעת ואין הכתובה בידה חיישינן לפרעון, והוא ברור בעזה"י.

והנה אף דלכאורה ראיה זו חזקה ונכוחה, דמ"ש תוס' בב"מ (דף יז ע"א) דהטעם דלא יחזיר דגם לענין מנה ומאתים מפסיד דיכול לומר פרעתי ק' במגו דאלמנה נשאתיך וכו', זה תמוה, ולא זכיתי לעמוד בסוף דבריהם הקדושים, דסוף סוף עתה דהכתובה בפנינו וידעינן שהיא אשתו ונשאה בתולה ואנן מחזיקין דאינו פרוע ובדינא תובעת ממנו, למה נכבוש ממנה מליתן בידה עדות האמת מלמסור הכתובה בידה וליתן אצבע בין שיניו שיהיה בידו לכפור בשקר ולהאמינו במגו, וד' יאר עיני. אך מ"מ אין הראיה מספקת, דהרי הרמב"ם ז"ל כתב להדיא דבתוס' כתובה אף במקום שאין כותבין אינה גובה אלא בראיה ברורה, וכ"כ התוס' וכל הפוסקים דתוספת כתובה דלא הוי מעשה ב"ד בכל מקום יכול לומר פרעתי, א"כ י"ל דמשום תוס' כתובה הוא דלא יחזיר כמו שעלה כן על דעת תוס' בב"מ הנ"ל, ואין בזה דוחק דהא לרב דגט גובה עיקר וכן לס"ד דאביי, דר"י מיירי גם במקום שכותבין, מוכרחין לומר דמשום תוס' כתובה הוא דלא יחזיר, א"כ דלמא גם לדידן ולמסקנא כך הוא.

ולכאור היה נראה דהראיה כך הוא. דלרבינא דטעמייהו דרבנן משום דחיישינן לשתי כתובות, זהו שייך רק בעיקר כתובה, דמשום דאסור לשהות, דרכו לכתוב כתובה אחרת. אבל בתוס' כתובה ל"ח לכך, ועלה אמר ר"י אינה תחת בעלה לא יחזיר דחיישינן לפרעון, א"כ שפיר מוכח דבעיקר כתובה חיישינן לפרעון, [והיה מרווח בזה לישנא דרבינו שרירא גאון הנ"ל, במ"ש ואליבא דרבינא קיימא לן כר"י דחיישינן לפרעון והיינו דלאוקימתא דר"פ ליכא ראיה די"ל דמיירי בתוספת כתובה. ורק אליבא דרבינא מוכח דמיירי מעיקר כתובה]. אך עדיין אינו הכרח די"ל דמצא שטר כתובה, היינו דנכלל בו עיקר ותוס', וס"ל לרבנן דלא יחזיר משום עיקר כתובה, דחיישינן לשני כתובות. ור"י ס"ל דלב' כתובות ל"ח, אבל אינה תחת בעלה לא יחזיר משום תוס' כתובה, דחיישינן לפרעון. גם הא הש"ך (סי' ס"ה ס"ק ל"ב) כתב דמדסתם הרמב"ם בהל' גזילה, דמצא שטר כתובה בשוק דלא יחזיר, דשמא נפרעה. דמשמע אפילו בעודה תחת בעלה, משום דס"ל דהעיקר כר"פ עיי"ש, א"כ נהי דנימא דלרבינא מוכח דבעיקר כתובה חיישינן לפרעון י"ל דרבינא באמת לא ס"ל לדר"י דהטוען אחר מעשה ב"ד, ולדידן דקיי"ל כר"י הא קיימא לן כאוקימתא דר"פ, ויש לומר דמשום תוס' כתובה הוא דלא יחזיר. ואפשר לומר דגם לאוקימתא דר"פ מוכח דלא יחזיר משום עיקר כתובה הוא, דהנה בתוס' גיטין (דף לה) הקשו דאמאי אלמנה אינה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה הא הוי תוך זמנו ותירצו דבתנאי ב"ד דרך להתפיס צררי בחייו, ולדבריהם הא דאמרי' ר"פ אע"פ ת"כ ככתובה וכו' ולשבועה, צ"ל דאף בת"כ דאינו תנאי ב"ד דרך להתפיס צררי ובתוס' כתובות

ר"פ אע"פ הקשו אהא דאמר ולשבועה פשיטא דבכל שט"ח צריך לישבע יעיי"ש, וזה תמוה דלשיטתם גיטין שפיר היה חדוש גדול, דהא בבע"ח דעלמא אם תובע ת"ז א"צ לישבע אלא דבכתובה דהוא תנאי ב"ד דרך להתפיס צררי משא"כ בת"כ היה מקום לומר דאין דרך להתפיס צררי והוצרך לאשמעינן דמ"מ צריך לישבע, ומצאתי אח"כ בעזה"י להרא"ה כתובות שכ"כ בשם יש מתרצים, אבל הרא"ה כתב עלה וליתא דשעת מיתה זמנו הוא עיי"ש, ושני תירוצים אלו הוזכרו ברא"ש ריש ב"ב הא דאלמנה צריכה לישבע היינו משום דבתנאי ב"ד דרך להתפיס צררי אי משום דשעת מיתה זמנו הוא. לפ"ז י"ל דהרמב"ם ס"ל ביסוד הסברא כדברי תוס' דבתנאי ב"ד דרך להתפיס צררי, כדאיתא סברא זו בש"מ בסוגיא דפוסקין מזונות, אבל לענין ת"כ דלא הוי תנאי ב"ד אין דרך להתפיס צררי, ומה דצריכה לישבע היינו משום דשעת מיתה זמנו, וא"כ י"ל דודאי משום ריעותא דנפילה לא היה לחוש לפרעון תחת בעלה, דאף דבשט"ח שאבד חיישינן אפילו לת"ז מ"מ בכתובה דהחוב אינו ברור שמא ימות מקודם בודאי לא פרע אלא דהא דלא יחזיר משום צררי, ומדוקדק לישנא דהש"ס, וא"ל רבנן אימא צררי אתפסה ולא קאמר דחיישינן לפרעון אלא דבאמת ל"ח לה רק משום צררי, וזה מכח תנאי ב"ד אבל בת"כ י"ל דבאמת ל"ח לה בעודה תחת בעלה, דלשט"ח ל"ד כיון דאין החוב ברור, ולכתובה ל"ד כיון דאינו תנאי ב"ד לא מתפיס צררי, וא"כ שפיר מוכח דמשום עיקר כתובה לא יחזיר דחיישינן לה ודוק. ומ"ש הרא"ש אחרי שהביא דברי הרמב"ן בכוונת הרי"ף דהכי מסתברא דלמה נאמר דפליגי ר"י ושמואל כיון דנוכל לפרש דלא פליגי, זה תמוה, הא י"ל דבאמת לא פליגי ביסוד דין דהטוען אחר מעשה ב"ד, אלא דשמואל ס"ל דבמקום שכותבין כתובה א"צ לפרוע בלא כתובה, דיכול לומר לא אפרע כיון דאין כותבין שובר ור"י לטעמיה דכותבין שובר. וביותר דהא הרא"ש כתב שם מקודם דבמקום שאין כותבין ויש עדים דכתב לה דא"נ לומר פרעתי, כיון דמנהג אותו מקום שלא לכתוב, וא"נ לומר פרעתי איהו דאפסיד אנפשיה, ולא ישתנה הדין בכך והרי בזה בודאי פליגי ר"י ושמואל, דהא שמואל אמר במקום שאין כותבין ואמר כתבתי, עליו להביא ראיה, הרי דבהביא ראיה דכתב לא תפרע, וע"כ דהתם משום טעמא אחרינא נגעו בה, דכיון דאין כותבין שובר יכול לומר לא אפרע, וא"כ מעיקרא דדינא פרכא, די"ל דכל עיקרו דלשמואל דלא תפרע במקום שכותבין, הכל רק מטעם דאין כותבין שובר, ולדידן דכותבין שובר גובית בלא כתובה, והוא צע"ג לכאורה. ולומר דכוונת הרא"ש במ"ש והכי מסתברא, היינו על היסוד של הרמב"ן דאף במקום שא"כ צריכין לטעמא ודינא דר"י דהטוען אחר מעב"ד, דאל"כ אלא דבמקום שא"כ א"צ להא דבלא"ה גובה, דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן,

ועיקרו דר"י רק לענין מקום שכותבין, ונצטרך לומר דהמרגניתא הוא דסתמא דמתני' גם במקום שכותבין דומיא דסיפא. א"כ לשמואל דבלא"ה מתני' ע"כ במקום שאין כותבין אבדה המרגניתא ואין קיום לדינא דר"י. והוי כמו פלוגתא בין ר"י לשמואל ודוחק, דמ"מ י"ל דשמואל ס"ל כר"י מסברא בלא ראיה ובפרט דהא מ"מ לא פליגי בשום דין כיון דשמואל אין נ"מ אם יוכל לומר פרעתי או לא, דבין כך ובין כך לא תפרע, דיכול לומר לא אפרע בלא כתובה, כיון דאין כותבין שובר.

ב) קושי' הט"ז במ"ש הטור הוציאה כתובה ואין עמה גט וכו' והוא במקום שאין כותבין וכו' דלא האמינו לי שכתבתי, הא גם בהאמינו לו צריך לשלם כמ"ש הטור מקודם בשם הרא"ש, דבמקום שאין כותבין ויש עדים שכתב לה. אינו נאמן לומר פרעתי, ותירוצו צ"ע לענ"ד.

ג) קושי' הט"ז, הובא בב"ש במ"ש הטור דמן הסכנה ואילך גובה בלא עדי גירושין דמנ"ל זה דמ"ש תוס' דכי היכי דאלמוה למעשה ב"ד דקודם סכנה א"י לומר פרעתי, ה"נ אלמוה דלאחר סכנה לא מהני מגו, י"ל דזה רק לשיטתם דאלמוה הרבה דאפילו במקום שכותבין ונאבדה הכתובה א"י לומר פרעתי, אבל להטור דפסק דבמקום שכותבין יכול לומר פרעתי, י"ל דלא מקרי כ"כ אלמוה.

והב"ש הוסיף להקשות, דמנ"ל לפטור דגובה בלא עדי הגט, דרק לרב מוקמינן בהכי סיפא דמתני', אבל לשמואל מיירי כפשטא בגט ממש כדאמרינן בשלמא לשמואל עיי"ש. ובאמת לענ"ד זה הכל רק חדא קושיא, דהא אם נניח בזה כדעת הטור דבלא עדי גירושין גובה, ממילא ליתא לקושית הט"ז, כיון דכתוב ואין עמה גט. היינו דאין עמה עידי גט. ממילא מוכח דמסכנה ואילך גובה בלא עידי גט, וא"כ עיקר הקושיא רק כקושית הב"ש על היסוד עצמו דדלמא בעי גט ממש ומסכנה ואילך בעי עידי גט. ואולם באמת לענ"ד מעיקרא לק"מ, די"ל דהטור ס"ל דההלכה כאביי, ולא מקרעינן ולא כתבינן אגט, וא"כ אין טעם לומר דלא תפרע בעידי גט דל"ש כלל לומר דהגט הוי ריעותא, כיון דענין פרעון ל"ש בגט, ודלא כהב"ש (ס"ק מא) דמדמי ריעותא דגט לריעותא דכתובה, וכתב דהא דתוס' ס"ל דבלא גט ממש, היינו לשיטתייהו דגם בלא כתובה גובה, אבל להטור דבמקום ריעותא דכתובה אינה גובה ה"נ במקום ריעותא דהגט, אבל באמת לענ"ד במחכ"ת ז"א, דהוא תוס' כתבו איזה פעמים דלשמואל דאין כותבין שובר, מ"מ אינו יכול לומר לא אפרע עד שתוציא הגט דיכולה לומר בעינא לאנסובי ביה ולא כותבין על גבי הגט, א"כ ממילא ל"ש בזה ריעותא. ונהי דמדברי הנ"י פ"ק דמציעא דכתב תחילה דמההיא דגט ואין עמה כתובה מוכח דהטוען אחר מעב"ד לא אמר כלום, דאין לומר

משום דגט היינו כתובה. דאם איתא דפרע הו"ל למקרעיה לגט. דאטו גט מנה ומאתים כתיב בי', ועלה כתב דכתובה ואין עמה גט לא תפרע דכיון דאין הגט בידה איתרע המעשה ב"ד, דאמרינן בבי' דינא אגבוה וקרעו לגיטא, הרי דס"ל להנ"י דאף לאביי היינו רק דליכא הוכחה דלא פרע ממה דהגט שלם בידה, די"ל אטו כל דמגבי בב"ד מגבי, אבל מ"מ היכא דאין הגט בידה אתרע ואמרינן דאגבו בב"ד וקרעו לגיטא, מ"מ י"ל דהטור לא ס"ל כן וכדמשמע מפשטן דדברי התוס' הנ"ל דאפילו בפורע לה בב"ד א"י לומר לא אפרע בלא גט, דאינה מנחת כלל לכתוב ע"ג גט, וא"כ ממילא ליכא ריעותא במה דאין הגט בידה, ומש"ה ס"ל דאין עמה גט היינו עידי גט, וממילא מוכח דמסכנה ואילך גובה בלא עידי גט, כן נראה לענ"ד פשוט וברור בעזרת השם יתברך.

ד) קושי' הפ"י לפי מה שכתבו תוס' הא דהוי מגו דל"ג דלא יתחייב במזונות דהוי טענו חיטין, מאי פרכינן אימא סיפא רשב"ג וכו', דלמא רשב"ג ס"ל כר"ג דטענו חיטין והודה בשעורין חייב בדמי שעורין [לחד תירוצא דתוס' בשבועות] וליכא מגו אלא דקודם סכנה אינה נפרעת עיקר כתובה בלא גט. ולי נראה להקשות עוד, דלכאורה יש להקשות, הא בר"פ הכותב אמרינן דרב ס"ל כרשב"ג דאם מתה יורשה דמתנה על מה שכתוב בתורה בממון תנאו בטל. וס"ל דירושת הבעל דרבנן ועשו חיזוק כיון דאינה בכל הנשים דלפעמים אין לה נכסי מלוג א"כ לפ"ז לענין מזונות דאיתא בכל הנשים אף אם מזונות דרבנן עשו חיזוק. ומה דאמר רב יכולה אשה לומר לבעלה איני נזונית ואיני עושה. צ"ל דמ"מ א"א לכוף אותה לאכול. וממילא אינה נותנת לו מעשי ידיה, אבל באמת יכולה כל שעה לחזור ולתבוע מזונות. דהסילוק שלה לא מהני. וכעין מ"ש תוס' ר"פ הכותב. וא"כ לרב לשיטתיה מה מהני דהוי טענו חיטין, הא הודאת בע"ד מדין מחילה ומתנה אתינן עלה דלא מהני במזונות. ובהכרח לומר כפי חילוק התוס' ב"ב (דף נ') בין פירות לירושה, דבירושה כיון דשורש ירושה דאורייתא עשו חיזוק. א"כ ה"נ במזונות דאין לו שורש דאורייתא לא עשו חיזוק. ולפ"ז קשה דמאי פריך הש"ס דלמא רשב"ג ס"ל כראב"י דמזונות דאורייתא. ורשב"ג לשיטתיה דס"ל בר"פ הכותב דבדבר שבממון תנאו בטל. ולא מהני הסילוק במזונות. וליכא מגו דלא גרשתיך.

ה) קושית הפ"י לשיטת הרמב"ם דלגבי עיקר ליכא מגו דהיא נאמנת גרשתני ונוטלת עיקר כתובה משום מדרש כתובה. וליכא מגו רק לגבי תוספת [והיינו דיש לו מגו דלא גרשתיך והיה פטור לשלם העיקר, כיון דבאנו לחייבו מכח נאמנות דידה דגרשתני ודנין אותה לגרושה ממילא הוי כתובה ואין עמה גט דלא תפרע. ולגבי תוספת מאמינים לו דלא גירשה]. א"כ דלמא רשב"ג דקאמר מן הסכנה ואילך גובה. היינו העיקר דליכא מגו.

ו) והנלענ"ד דהנה החלקת מחוקק (ס"ק מא) דייק מלשון הטור במ"ש הוציאה כתובה ואין עמה גט, דהוא במקום שאין כותבין, דאלו במקום שכותבין, כיון דהיה נאמן לומר פרעתי מחמת ריעותא דכתובה א"צ לפרוע בלא כתובה, ריעא טענתיה דידיה ולא מהני המגו, ולענ"ד זה תמוה לכאורה דא"כ איך משנינן לרב סיפא בליכא עידי גט ומגו דלא גרשתיך הא לרב א"צ לפרוע תוס' כתובה בלא כתובה, ומ"מ מהני המגו, והרי לרב אפילו במודה א"צ לפרוע בלא כתובה כיון דאין כותבין שובר יכול לומר לא אפרע, א"כ ריעא טענתיה יותר במה דטען דפרע בלא כתובה, ואעפ"כ מהני המגו, ולענין זה לא מצינו מאן דפליג על רב, מכ"ש לדידן דכותבין שובר, ובמודה חייב לשלם אלא דהיה יכול לכפור דלא ריעא טענתי' כ"כ מכ"ש דמהני המגו.

וביותר קשה לי דלפי דברי הח"מ דבמקום שכותבין כתובה כיון דאין צריך לפרוע בלא כתובה ריעא טענתיה ולא מהני המגו א"כ ממילא לענין תוס' כתובה אף במקום שאין כותבין דא"צ לפרוע בלא כתובה דלא הוי מעשה ב"ד ג"כ לא מהני המגו, וא"כ ישאר קושיית הגמרא לדידן על מתני', דתוס' מיהא תגבה והוא לכאורה צע"ג. ונ"ל ליישב דהרי צריכין להבין להסכמת תוס' והפוסקים דתוס' כתובה לא הוי מעשה ב"ד ובכ"מ יכול לומר פרעתי היאך אמרינן בשלמא לשמואל מתני' במקום שאין כותבין וכו' ואמרינן ליה זיל פרע, הא מ"מ תוס' מיהא לא תגבה, דהא בתוס' כתובה לא אמרינן ליה זיל פרע ואפילו במודה א"צ לשלם, דנאמן לומר דכתב לה במגו דפרעתי, ויכול לומר לא אפרע דהא לשמואל אין כותבין שובר, וצ"ל דיכול לומר דתבעתה אותו בשעת גירושין וא"נ לומר פרעתי אף על התוס' כתובה, דהוי כמלוה בעלמא, דהא קודם הגירושין הוי תוך זמנו, ומה דנאמן בכך אף דעתה שטר כתובה בידה אף אם נפרש דמיירי בעידי גט, ומטעם ריעותא דגט, צ"ל דגם לענין תוס' כתובה הוי גט ריעותא, דאף דא"צ לכתוב ע"ג הגט, דהא בלא"ה למחר וליומא אוחרא יהא נאמן לומר פרעתי, מ"מ כיון דכותבין על הגט הפרעון עיקר כתובה כותבין כל הפרעון, גם הא הוא טען כתבתי אלא דלא האמינו לו, וזה רק שלא לגרע כחה לעכב אותה בפרעון עי"ז, אבל מ"מ למיחש בעי וכותבין על גבי הגט, וכל מה דאפשר לתקן מתקנינן. אבל לרב דאמר בין במקום שכותבין בין במקום שא"כ כתובה גובה תוספת, והיינו דאקרי וכתב לה גובה תוספת בכתובה בלא גט, יהיה מאיזה טעם שיהיה פרכינן תוספת מיהא תגבה, ולפ"ז י"ל דמה דמשנינן דליכא עידי גירושין ומשום מגו, היינו באמת דמוקי מתני' במקום שאין כותבין, וטוען דתבעתו בשעת הגירושין בעדים שהוסיף לה ואמרה לא כתב לי והוצרך לשלם מש"ה מהני המגו, אבל במקום שכותבין באמת לא מהני, ומיושבים דברי הח"מ. ולפ"ז מיושב קושיית

הט"ז באות ב', והיינו דנלענ"ד במ"ש הרא"ש והטור דבמקום שאין כותבין ויש עדים שכתב לה דא"נ לומר פרעתי היינו רק בע"כ וכדאסבר לה הרא"ש, כיון דבאותו מקום אין כותבין ומיפים כחה דא"נ לומר פרעתי מש"ה לא ישתנה הדין בכך, משא"כ לענין תוס' כתובה דבאמת גם באותו מקום יכול לומר פרעתי ולא ייפו כחה, ואדרבא מגרעין אותה לעשות רק עמו מלוה ע"פ, אלא דבשעת הגרושין א"י לומר פרעתי משום דאין אדם פורע ת"ז, ממילא ביש עדים דכתב לה כיון דבמקום ריעותא דשטר חיישי' לפרעון תחת בעלה, כמ"ש לעיל בדעת הרמב"ם דס"ל לעיקר כאוקימתא דר"פ ה"נ נאמן על תוס' פרעתי, ואין חילוק בזה בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין, והוא ברור בסברא לכל הולך ישר, וא"כ י"ל דמש"ה כתב הטור דלא האמינו לו, דבא לומר דמהני המגו על הכל, ואלו בהאמינו לו לא היה המגו על תוספת כתובה דריעא טענתיה, דהא אין צריך לפרוע בלא כתובה אף בשעת גירושין מש"ה הוכרח דלא האמינו לו דכתב לה, והיה מוכרח לשלם גם התוס' כתובה בשעת גירושין ולא ריעא טענתיה ומהני המגו.

אמנם נראה דתוס' חולקים על יסוד זה דהח"מ והיינו עכ"פ היכא דבהודה חייב לשלם, אלא דהיה יכול לכפור מהני המגו, והיכא דמדינא לא היה צריך לשלם אף במודה, נ"ל להוציא מדברי תוס' דבסוגיא דבב"מ ובסוגיא דכתובות דפליגי בזה, והוא דמבואר שיטת תוס' דלאביי גובית בלא גט ממש, ואף אי אכ"ש אינו יכול לומר לא אפרע, דתאמר בעינא לאנסובי ביה, אע"כ דגט היינו עידי גט, דכתובה ואין עמה גט היינו דאין עמה עידי גט ומדין מגו, גם ביארו דראיית אביי דס"ל דמתני' מיירי במקום שכותבין, דומיא דסיפא דכתובה ואין עמה גט, דדוחק לומר דשינה וכתב לה זו תמצית דברי תוס', והנה בכתובות הקשו, הא אביי ס"ל בב"ב דאין כותבין שובר, וא"כ אמאי גובית בלא כתובה, ותירצו דמיירי ביש עדים דנשרפה, ולפ"ז מוכח אף היכא דלא היה צריך מדינא לשלם בלא כתובה מ"מ מהני המגו, דהא לאביי דמיירי סיפא במקום שכותבין וכיון דהכתובה בפנינו עתה ולא היה לה עידי שרפה, מדינא לא היה צריך לשלם בלא כתובה, דהא אין כותבין שובר, ואעפ"כ מהני המגו, אבל לפי תירוצם הב' דאביי בתר דשמע מרבא סבר דכותבין שובר, שפיר י"ל דמש"ה מהני המגו, כיון דהיה צריך לפרוע בלא כתובה דהא כותבין שובר, אף דתוספת כתובה לא היה צריך לפרוע, והיה נאמן לומר פרעתי קודם הגירושין מחמת ריעותא דשטרא, מ"מ כיון דבהודה חייב לא ריעא טענתיה, ומהני המגו.

ובזה נראה לבאר דברי תוס' בשינוי דבריהם מסוגיא דבב"מ לסוגיא דכתובות דבסוגיא דבב"מ כתבו דשמואל ס"ל לגמרי כר"מ, ונפרעת בלא כתובה ובלא גט ומתני' מדין מגו, ואלו בכתובות כתבו דשמואל ס"ל גט ממש, אי מטעם דיכול לומר לא אפרע בלא גט, אי

דס"ל דאף במקום שא"כ אינה גובית אלא מטעם דגט היינו כתובה, ובאמת טעמא בעי אמאי דחקו בכתובות בזה, ולא בחרו כדבריהם בסוגיא דבב"מ, ולפום רהיטא דבריהם בכתובות בדרך ביאור סדר הסוגיא, במה דאמרינן בשלמא לשמואל וכו' אלא לרב וכו', הב"ע בליכא עידי גט, ומשום מגו, דמשמע דהמקשן לא נחית לזה דמדין מגו הוא, ולזה הוצרכו לומר דצריכה גט ממש, אבל למסקנא דמשנינן לרב בליכא עידי גרושין, י"ל דגם לשמואל הכי, וס"ל לגמרי כר"י ואביי, ודבריהם בסוגיא דבב"מ לפי המסקנא. אמנם נראה דאינו מספיק, דהא התוס' בעצמם כתבו בכתובות בהא דאמרינן כותבין שובר, הא דבלא כתובה גובה, ובלא גט אינו גובה, צ"ל דיפרש כר"י א"כ כבר ידעינן דיש לפרש בעידי גט, ומדין מגו כדס"ל לר"י, וע"כ מה דפריך לרב, היינו דסמך על אידך קושיא דאי בליכא עידי גירושין אימא סיפא רשב"ג מן הסכנה ואילך וכו', ואי בליכא עידי גירושין במאי גביא דלרב לא אלמוה, א"כ עדיין י"ל דלשמואל ידע המקשן דמתניתין בליכא עידי גירושין ומשום מגו, ומן הסכנה ואילך אלמוה דלא מהני המגו, אבל לרב דלא אלמוה מקשה מסיפא, וכיון דבתחלת הסוגיא היה מפרש כר"י, א"כ מנ"ל דאח"כ במה דמשני שמואל במקום שא"כ אמרינן דלא ס"ל כר"י ובעי גט ממש.

ולזה נראה לענ"ד דלכאורה קשה לפמ"ש תוס' בב"מ דשמואל ס"ל כר"י וגט היינו עידי גט, א"כ אמאי אמרינן בשלמא לשמואל מתני' במקום שאין כותבין, דלמא מוקי גם במקום שכותבין ומשום מגו כדס"ל לאביי, אמנם באמת לק"מ, דתוס' בב"מ על קושייתם הא אביי ס"ל דאין כותבין שובר, תירצו רק דאביי קיבל מרבא דכותבין שובר, א"כ י"ל דזהו ההפרש בין שמואל לדאביי, דאביי הוא דמצי לאוקמי גם במקום שכותבין דלא ריעא טענתיה, דבהודה היה צריך לשלם בלא כתובה מש"ה מהני המגו, אבל שמואל דסבר אין כותבין שובר מש"ה מתני' ע"כ במקום שא"כ, דהיה צריך לפרוע בלא כתובה ואפילו תוס' כתובה בשעת הגירושין, אבל במקום שכותבין דאף במודה פטור מדינא בלא כתובה, דהא אין כותבין שובר, ריעא טענתיה ולא מהני המגו, אבל בכתובות דתירצו דאביי ס"ל דאין כותבין שובר אלא דמיירי ביש עדים דנשרפה. ומוכח דאף דריעא טענתיה במה דפרע בלא כתובה מ"מ מהני המגו, וא"כ אם איתא דלשמואל מוקמינן ג"כ בעידי גרושין, מנ"ל דמוקי דוקא במקום שאין כותבין, דלמא מוקי במקום שכותבין כמו אביי, אע"כ דלשמואל מתני' בגט ממש דבלא גט יכול לומר לא אפרע, וזהו רק במקום שא"כ דאלו במקום שכותבין אין לו הפסד בכך דהא מחזרת לו הכתובה ולעולם לא יפרע דיאמר לא אפרע בלא כתובה, ואי מטעם דבעי שיהא לה שטר דהיינו הגט דגט היינו כתובה, הא זהו ג"כ רק במקום שא"כ דעשו לגט במקום שטר. ועדיין

צריך לבאר דנהי דתוס' הוכיחו כן מסוגיא ממה דקאמר דלשמואל מתני' במקום שא"כ מ"מ היא גופה תיקשי על סתמא דהש"ס דלמא שמואל ס"ל כאביי, וסיפא גם במקום שכותבין ובליכא עידי גט ומשום מגו, אמנם גם זה לא קשה מידי, דאם איתא דשמואל יסבור דסיפא גם במקום שכותבין, היא גופא תיקשה אמאי מוקי רישא במקום שא"כ ואינו דומיא דסיפא, הו"ל לאוקמי יותר ברווחא, דמתני' במקום שכותבין ונשרפה כדס"ל לאביי, דמה"ט יותר ניחא לאוקמי בכה"ג כמ"ש, אע"כ דשמואל לעצמו סבר דסיפא דוקא במקום שא"כ אי משום דס"ל גט ממש כמ"ש תוס' בכתובות, או כמ"ש תוס' בב"מ וכמו שביארנו, דבמקום שכותבין ריעא טענתיה ולא מהני המגו.

באופן דלדברי תוס' כתובות אביי ס"ל דאף בריעא טענתיה הרבה דלא היה צריך לשלם מדינא בלא כתובה מ"מ מהני המגו, ולשיטת תוס' בב"מ מוכח בהיפוך, כיון דשמואל ס"ל ג"כ עידי גירושין, ואעפ"כ מוקי דוקא במקום שאין כותבין, ע"כ משום דבמקום שכותבין לא מהני מגו וכנ"ל, והיכא דבהודה צריך לשלם רק דהיה יכול לכפור מהני המגו, דהא לאביי מהני המגו גם במקום שכותבין, אף דלא היה צריך לפרוע ת"כ אפילו בשעת גירושין מכח ריעותא דכתובה, אפ"ה מהני המגו, וזהו דלא כהח"מ. ואולם עדיין אינו מתיישב לי, דלפי דברינו דדעת תוס' בב"מ היכא דריעא טענתיה הרבה דמדינא לא היה צריך לשלם לא מהני המגו, א"כ מוכח דרב מוקי לסיפא דמתני' רק במקום שא"כ, והרי תוס' בב"מ בסוף דבריהם כתבו דלרב מיירי כל מתני' בין במקום שכותבין בין במקו' שאין כותבין.

גם כיון דתוס' בעצמם צדדו לכאן ולכאן. בזה הסברא אם מהני המגו וכנ"ל, עדיין קשה למאי הוצרכו תוס' בכתובות לומר דשמואל סבר גט ממש, הא י"ל דשמואל ס"ל לגמרי כר"י, ומה דמוקי הש"ס לשמואל סיפא דוקא במקום שאין כותבין, היינו דכן מוכח מדברי שמואל מדלא מוקי יותר גם רישא במקום שכותבין ונאבדה וכנ"ל, והא באמת שמואל ס"ל דמיירי דוקא במקום שא"כ היינו דס"ל דבמקום שכותבין ריעא טענתיה דלא היה צריך לשלם מדינא בלא כתובה ולא מהני המגו, ונהי דאלביי מוכח דס"ל דמהני המגו, מכל מקום דלמא בזה עצמו פליגי אביי ושמואל.

ולזה נראה לענ"ד בדרך אחר. דהנה יסוד דברי הח"מ הנ"ל דהיכא דהיה יכול לפטור עצמו לטעון פרעתי, ריעא טענתיה ולא מהני המגו, תמוה בעיני מאד, דהרי בכל שט"ח הכי הוא, דבלא שטר א"צ לשלם ואף עפ"כ קיימא לן דמגו במקום שטר אמרינן, כדקיימא לן דבמפקיד בשטר נאמן לומר החזרתי במגו דנאנסה.

וביותר נראה אף למ"ד דאין כותבין שובר דמדינא לא הי' צריך לשלם בלא השטר, מ"מ מהני המגו. דהרי בסוגיא דב"ב (דף ע' ע"ב) דמסקינן דדייני גולה איפכא תני'. והיינו דס"ל נשבע וגובה מחצה דנאמן החזרתי במגו דנאנסה. הא דייני גולה הם שמואל וקרנא, והרי לשמואל לא היה צריך לשלם בלא שטר דאין כותבין שובר (ולומר דבשטר פקדון צריך לשלם בלא שטר דאינו מפסיד בכך דיכול לומר נאנסה לא נראה לענ"ד, דיכול לומר אתחייב לך שבועת שומרים) ואעפ"כ מהני המגו.

והנה הרשב"ם שם הקשה במה דמסיק רבא דהלכה נשבע וגובה מחצה, הא אמרינן בשבועות מכלל דתרווייהו ס"ל המפקיד אצל חבירו בשטר צריך להחזיר לו בעדים, ותירץ דקאי רק לענין דהמפקיד בעדים א"צ להחזיר לו בעדים אבל לענין מפקיד אצלו בשטר לא קאי, וס"ל לרבא דא"צ להחזיר לו בעדים וס"ל באמת דלא מעליא הא שמעתתא, ולכאורה תמוה דהא שמואל דסבר גם כן נשבע וגובה מחצה כנ"ל, ישאר הקושיא על מימרא דידיה דבשכרו שלא בעדים נאמן במגו דלא שכרתיך, שבועת שומרים דחייב רחמנא היכא משכחת לה. וצ"ל דהרשב"ם ס"ל כמ"ש הר"ן בשבועות, דבשכיר הקילו להאמין במגו דהעזה, והא דפריך רבא משבועת שומרים, היינו אהא דארמב"ח כמה מעליא, ע"ז אמר רבא מאי מעליותא, דמשמע דמסברא הכי הוא, אבל לדינא לא פליג רבא על שמואל דבשכיר הקילו עיי"ש, וא"כ כוונת הרשב"ם דרבא ס"ל דמפקיד בשטר א"צ להחזיר בעדים, וקם ליה בקושיא דמאי מעליותא, היינו הכל דאין זה מעליותא, אלא דטעמא דשמואל דבשכיר הקילו, וגם שמואל ס"ל דמפקיד בשטר א"צ להחזיר בעדים. ואולם תוס' בשבועות בשם ריב"ם תירצו דרבא ס"ל דמפקיד בשטר צריך להחזיר בעדים, ורק בשטר עיסקא ס"ל לרבא דמהני מגו, דליכא כ"כ חזקה דשטרך בידי, די"ל דאפשיטא דספרא זייר ליה, עיי"ש, וא"כ קיימינן כפשטא דדינא דשמואל בשכיר מדינא הוא ושבועת שומרים משכחת באפקיד בשטר דצריך להחזיר בעדים, והאי דדייני גולה סברי דנשבע וגובה מחצה היינו בשטר עיסקא דוקא.

והנה תוס' ב"ב (דף ע') כתבו עוד חילוק בין שטר פקדון לשטר מלוה, דבמלוה דרך הלוה להאמין במלוה, דמקיים ביה תומת ישרים תנחם ונ"מ בזה בכתובה, דלפי התירוץ דאפשיטי דספר זייר. כתובה דומה לשטר מלוה, ולאידך תירוצא דמשום תומת ישרים כתובה דומה לפקדון. ולפ"ז ניחא דתוס' בב"מ דלרב מיירי גם במש"כ, דאף דריעא טענתיה אמרינן מגו, היינו לפי ההלכה דקיי"ל בשטר פקדון אף דל"ש ביה תומת ישרים, אפ"ה מהני המגו, ה"נ בשטר כתובה, והא דמוקי שמואל דוקא במקום שאין כותבין, היינו שמואל לשיטתיה דס"ל דבפקדון בשטר א"נ במגו, וע"כ הא דהכא באין עמה עידי

גירושין, דנאמן נגד מעשה ב"ד במגו דלא גרשתיך דפרע ואבד שוברו, ולא מהימן הכי בפקדון בשטר, היינו באמת מטעם דאין כותבין שובר שאיתרע טענתיה בשטר פקדון דפרע בלא שטר, וא"כ ממילא הכא ג"כ במקום שכותבין, לא מהני מגו, אבל לרב שפיר כתבו תוס' דמיירי אפילו במקום שכותבין, היינו למה דקיי"ל כר"ח דבשטר פקדון אף דלא שייך ביה תומת ישרים אפילו הכי מהני המגו, הכי נמי בכתובה. אף די"ל דלמא הא דאנן קיי"ל הכי, היינו משום דאנן קיי"ל כותבין שובר, ולא ריעא טענתיה כ"כ, אבל רב דסבר אין כותבין שובר, י"ל דגם בפקדון לא מהימן במיגו, ולא מצינו מאן דפליג בזה על שמואל, י"ל דמוכח הכי ממה דאמרינן בכתובות (דף יט) אר"י א"ר האומר שטר אמנה הוא זה א"נ וכו', דקאמר לוה וכדר"ה א"ר דמודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו, ועיין בתוס' שם דל"ל דהטעם משום דשטרך בידי מאי בעי, דזהו ל"ש באמנה, אע"כ מטעם אחר משום דד"ת א"צ קיום עיי"ש, ולכאורה קשה, כיון דחכמים ס"ל דצריך לקיימו, אלא דרב ס' כר"מ וכדאמרינן, אי ס"ל כר"מ גנובא גנובי למה לך, דלמא ע"כ לא פליג ר"מ אלא בטענת פרעון משום שטרך בידי אבל באמנה מודה, [זהו לפירש"י שם בכתובות דפלוגתא דר"מ ורבנן היכא דלוה טען פרוע] , וצ"ל דרב ס"ל מסברא דמגו לגבי שטר מהני, וליכא טעמא לר"מ אלא משום דד"ת א"צ קיום, או משום דמזוייף עומד להתברר ויתפס בשקר, ממילא ה"נ באמנה, וא"כ אם איתא דרב ס"ל לקושטא דמילתא דבשטר פקדון וכן בכתוב' כיון דא"כ שובר לא מהני המגו, יקשה כנ"ל דלמא טעמא דר"מ דכיון דא"כ שובר אתרע טענתיה, וס"ל לר"מ דאף בלוה דמקיים ביה תומת ישרים לא מהני המגו, ורבנן ס"ל דמהני המגו אי מטעם דמ"מ הוי מגו, אי דרבנן ס"ל באמת דכותבין שובר, אבל עכ"פ י"ל לר"מ הך טעמא, אע"כ דרב סבירא ליה בפשיטות דמ"מ הוי מגו מעליא, א"כ ממילא מתני' גם במקום שכותבין ומהני המגו.

ועדיין צריך לבאר, הא כי היכי שהוכחנו מההיא דשמואל גבי שכיר דל"א מגו היכא דל"ש דאפשיטא דספרי זייר, ומש"כ מתני' רק במקום שאין כותבין, הא הך הוכחה הוי גם לרב, דס"ל ג"כ בשבועות דשכרו שלא בעדים נאמן במגו, ולזה יש לומר דהר"ן כתב שם דפרכת הש"ס משבועות השומרים, היינו דמוכח דמגו לפטור משבועה לא אמרינן, וגבי שכיר היכא דיש לו מגו יצטרך הבעה"ב לישבע, דמעיקרא היה השבועה על הבעה"ב, כדאמרינן עקרוה לשבועה מבעה"ב, וא"כ זהו הכל לשמואל דהוא מרא דשמעתא דעקרוה, אבל לרב י"ל דס"ל דהתקנה הי' מיד על השכיר.

ואף לשיטת תוס' בכתובות בההיא דאנוסים היינו דפלוגתייהו דר"מ ורבנן אם העדים נאמנים במגו במקום שטר, וא"כ אין חילוק לר"מ בין אנוסים לאמנה, מ"מ י"ל בקצרה

ובדרך מרווח יותר, והיינו למה דכתבו תוס' רפ"ב דכתובות דאף דטעמא דכותבין שובר משום דעבד לוה, צ"ל דלאו דוקא לוה אלא ה"ה כל בע"ח כגון כתובה ושטרי מקח, וא"כ י"ל דזהו הכל בבע"ח דיש עליו שם שיעבוד, אבל בנפקד דאינו בע"ח, והפקדון כל היכא דאיתא ברשותא דמריה איתא, ועכ"פ בשומר בבעלים דאין עליו חיוב שמירה, דאפילו בפשע פטור, י"ל דלכ"ע א"כ שובר, וכיון דאנן קיי"ל כר"ח דמפקיד בשטר א"צ להחזיר בעדים ומשמע אפילו בשמירה בבעלים, הרי אף דא"כ שובר מהני המגו, א"כ מתני' גם במקום שכותבין, ורק לשמואל דס"ל באמת דבפקדון בשטר א"נ לדידיה מתני' דוקא במקום שאין כותבין, אבל תוס' בכתובות אזלי לאידך תירוצא דחילוקא דבין פקדון ומלוה דבמלוה שייך פשיטא דספרי זייר לה, וממילא כתובה דמי למלוה ולשטר עיסקא א"כ אם איתא דשמואל ס"ל דגט היינו ע"ג ומדין מגו, הו"ל לאוקמי גם במקום שכותבין, דהא אף בריעא טענתיה הוי מגו כדסבירא לי' לשמואל בשטר עיסקא דנשבע וגובה מחצה, ואין הפרש בין כתובה לשטר עיסקא, אע"כ דשמואל ס"ל גט ממש ודוק היטב. והנה במה שכתבנו (באות ו') ליישב דברי הח"מ, נלענ"ד לנטות קצת מדברי הח"מ, והוא דנראה דהטור ס"ל דאפילו במקום שכותבין ונאבדה צריך לפרוע בתבעתו ביו' הגירושין וכאוקימתא דרבינא, ולא מצינו לחוש לפרעון בעודה תחת בעלה, והיינו ממ"ש הטור (סימן צו) דבאומרת בתולה נשאתני, והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך, והוא במקום שאין כותבין, או במקום שכותבין ונאבדה דאינו נשבע אלא היסת, והקשה הב"ש שם (ס"ק לב) הא הרא"ש כתב הטעם משום דא"י לכפור, וזהו רק במקום שא"כ, אבל במקום שכותבין הא יכול לכפור ולומר פרעתי, ותירץ דמיירי בתבעתו ביום הגירושין, אע"ג דבשט"ח דעלמא קיל בנאבד דיכול לומר פרעתי אפילו ת"ז, מ"מ בידוע שנאבד באונס א"י לומר פרעתי ת"ז, וכאן מיירי שנאבד ממנו באונס, וכאן יפה כחה עוד מפני שהוא תנאי ב"ד עכ"ל. ודברי הב"ש תמוהים לי, דאם מיירי בנאבד באונס, א"צ לאוקמי דוקא בתבעתו ביום מגירושין, הא הרא"ש כתב בטעמא דהרי"ף דבמקום שכותבין דא"נ לומר פרעתי הוא רק מכח ריעותא דכתובה וא"כ ממילא ביש עדים שנאבד באונס הדרינן לדינא דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום, וא"י לטעון פרעתי, וצע"ג.

וא"כ נקיטנא בשיפולי גלימא דהב"ש, במ"ש בס"ד דכאן יפה כחה, דבמעשה ב"ד יפה כחה וא"י לומר פרעתי ת"ז, ובאמת בלא"ה הו"מ הב"ש לומר דדוקא בחוב בעלמא, דמ"מ יש קצת דרך לפרוע ת"ז כיון דודאי עתיד להיות מחוייב לפרוע, משא"כ בכתובה דשמא תמות היא בחייו ואין החיוב ברור בזה החזקה אלים יותר ולא מהני ריעותא דשטרא, וא"כ ליתא לדברי הח"מ, דבמקום שכותבין ריעא טענתיה ולא מהני המגו הא גם במקום

שכותבין היה צריך לפרוע ביום הגירושין. אבל יש לי לקיים במקצת, והיינו על דרך שכתבנו לעיל, דמ"ש הטור והאמינו לו וכו' זהו לענין דגם על הת"כ לא ריעא טענתיה, ה"נ י"ל דבאמת בעיקר כתובה גם במקום שכותבין לא ריעא טענתיה, דהיה צריך לפרוע ביום הגירושין, אלא מה דנקט דהוא במקום שא"כ, היינו משום ת"כ דבזה אף בשעת גירושין א"צ לפרוע, דמכח הריעותא דכתובה חיישינן לפרעון ת"ז, אף דאין החוב ברור, מ"מ י"ל דרק בע"כ ס"ל להטור דל"ח משום צירוף תנאי ב"ד, כמ"ש הב"ש הנ"ל, ויש לי להוסיף עוד, כיון דאסור לשהות אין דרכו לשלם הכתובה אבל לענין תוספת כתובה מכח הריעותא חיישינן לפרעון ת"ז. ועתה שבירנו דפליגי בזה הרמב"ם והטור, דדעת הרמב"ם דמחמת ריעותא דכתובה חיישינן לפרעון תחת בעלה, כמ"ש לעיל בשם הש"ך בדעת הרמב"ם דס"ל כאוקימתא דר"פ, ודעת הטור דלא חיישינן לפרעון תחת בעלה מההיא דסי' צו הנ"ל, בזה יתבארו לנו מחלוקת הרמב"ם והטור בסוגיא דידן.

דהנה לכאורה תמוהים דברי הרמב"ם שכתב דבכתובה ואין עמה עידי גט גובית העיקר דלגבי עיקר ליכא מגו דלא גרשתיך, איך יפרנס מתני' ערוכה, דכתובה ואין עמה גט לא יפרעו, ותירץ הב"ח דבמקום שא"כ הוי גט ריעותא, כיון דצריך לפרוע עפ"י הגט בלא כתובה, ומזה מיירי מתני', והרמב"ם מיירי במקום שכותבין דבזה לא הוי גט ריעותא, כיון דאין פורעין בלא כתובה עיי"ש, [ובאמת עדיין צ"ע דאמאי השמיט הרמב"ם דינא דמתני' דבמקום שא"כ אינה גובה בלא גט]. ואולם הטור כתב להדיא דהוציאה כתובה ואין עמה גט במקום שאין כותבין אם יש לה עדי גירושין א"נ הרי דפליגי בזה הרמב"ם והטור, דלדעת הרמב"ם במקום שא"כ אפילו בעידי גט אינה גובה מחמת ריעותא דגט ולהטור גובה, ונלענ"ד דלטעמייהו אזלי, והיינו דלכאורה מוכח דגט לא הוי ריעותא, מהברייתא דגרשני בעלי ניזונית עד כדי כתובתה הרי דל"ח לפרעון כתובה ע"י ריעותא דגט, וא"כ לחילוק הב"ח י"ל דהברייתא במקום שכותבין ולא הוי גט ריעותא, אבל במקום שא"כ הוי גט ריעותא, וזהו רק להרמב"ם לשיטתיה, דבמקום שכותבין ונאבדה אף בשעת הגירושין נאמן לומר פרעתי, דחיישינן לפרעון תחת בעלה, שפיר יש מקום לחילוק הב"ח הנ"ל, אבל לדעת הטור לשיטתיה דל"ח לפרעון תחת בעלה א"כ גם במקום שכותבין הי' צריך לפרוע בלא כתובה בשעת הגירושין, אין כאן מקום חילוק בין מקום שכותבין למקום שא"כ, וממילא קיימא ההוכחה הנ"ל מברייתא דגרשני בעלי, דגט לא הוי ריעותא וק"ל, [אמנם עדיין יש לדחות דדלמא הברייתא כהך תנא דס"ל דא"כ שובר וא"צ לפרוע בלא כתובה, דיכול לומר לא אפרע, מש"ה לא הוי גט ריעותא, ולדידן דכותבין שובר דלמא באמת גם במקום שכותבין הוי גט ריעותא]. אמנם בעיני יפלא

מאד לרב דאמר גט גובה עיקר, איך יפרנס הברייתא דגרשני בעלי, הא אין כתובה בלא גט, ודוחק לומר דהברייתא מיירי במקום סכנה, וחידוש בעיני שלא מצאתי עדיין מי שהעיר בזה, ולזה נראה לענ"ד דבר חדש, והיינו אף דפשוטו נראה דמה דא"ר גט גובה עיקר, משום דבגרושה גט הוא שטר כתובה אבל לא מטעם דלא אפרע בלא גט, ומוכח כן לכאורה, דהא גם ע"י הכתובה בידה הוא מפסיד דתגבה ממנו בעידי מיתה, ומ"ש הרב מהר"ש איידל"ס דיהיו נאמנים לומר פרוע במגו דגרשך אבינו, זהו דחיקא טובא לומר דאם היורשים אינם יודעים אם גרשה לא טענינן להו שמא גירשה, ואם טוענים נאמנים, ומ"ש תוס' והם לא ידעו, בפשוטו משמע דלא ידעו לברר שהיא גרושה, גם אף אם יהיבנא למהרש"א תקשה באלמנה דעלמא איך גובית בעידי מיתה יטענו היתומים שתחזיר הכתובה, דע"י הכתובה מפסידים, אם תחזור ותתבע יתברר האמת שישבה תחת בעלה לא יהי' להם מגו, ובלא הכתובה נאמנים במגו דאלמנה נשאה, ובהכרח לומר דאף דמפסידים היתומים בכך, מ"מ כיון דהכתובה נכתב רק בשביל תוספ' כתובה, לא הוי הכתובה שטר חוב על עיקר כתובה, וא"י לומר לא אפרע על שטר אחר. ושמעתי מהחברים הלומדים לפני בישיבה שכ"כ גם המהר"ם שי"ף, וא"כ ע"כ אין הטעם דצריכה לגט משום דיאמר לא אפרע, דאם אין גט שטר על העיקר אף דמפסידים במה דהגט בידה, מ"מ כיון דאין זה השטר על החוב הזה, א"י לומר לא אפרע כמו דא"י לומר לא אפרע בלא כתובה, אע"כ דגט הוא שטר כתובתה.

אך מכח הקושיא הנ"ל מברייתא דגרשני בעלי, נלענ"ד דרך אחר, דטעמא דרב דא"י לומר לא אפרע בלא כתובה היינו דמקרי מקום דלא אפשר דבלא"ה היא גובה בעידי הינומא, ואי דנאמן במקום שאין מכירין במגו דאין את אשתי, י"ל דאין זה מצוי שלא יהיו מכירים כמ"ש המפרשים, ואי דיכול לומר פרעתיך מנה במגו דאלמנה, י"ל דרב לשיטתיה דסבר דהולכין בממון אחר הרוב, ומסקינן בריש פ"ב דכתובות דהא דבעי הינומא היינו באין לה קול דאתרע הרוב, א"כ י"ל כיון דהיא באמת בתולה מסתמא יהי' לזה קול וממילא תהי' נאמנת שהיתה בתולה, וליכא מגו כלל דאלמנה נשאתיך ואינו מפסיד במה שהכתובה בידה, ומעתה שפיר י"ל דמה דצריכים להגט ואינו גובה בלא גט ממש, היינו דיכול לומר לא אפרע בלא הגט, דעי"ז מפסיד דא"י לומר פרוע במגו דלא גרשתיך, וא"כ לק"מ מברייתא דגרשני בעלי די"ל דברייתא זו ס"ל דא"כ שובר, ולא שייך לומר לא אפרע, ואי דהברייתא אתיא כר"ג, דטענו חיטין והודה בשעורין חייב בדמי שעורין, וליכא מגו דלא גרשתיך וגובית באמת בעידי הגט.

והנה לשיטת תוס' דגם לר"י מתני' בעידי הגט, ומן הסכנה ואילך לא מהני דאלמוה, ומה דפריך לרב משום דלרב לא אלמוה, זהו רק אם צריכים להגט בתורת שטר, אבל אם הוא בדרך לא אפרע, י"ל דגם לרב הוי אלמוה, ובהכרח לומר דלרב הגט הוא שטר כתובה, וההיא דגרשני בעלי מוכרח לדחוק דמיירי מן הסכנה ואילך, מ"מ יש לקיים דברינו הנ"ל בכוונת הטור דהוכיח דגט לא הוי ריעותא מההיא דגרשני בעלי, דדוחק לאוקמי במקום סכנה ולרב באמת מוכרח דהטעם משום לא אפרע. ואף דהטור כתב ג"כ דמתני' משום מגו, ומוכרח דמן הסכנה ואילך אלמוה דלא הוי גיטא, מ"מ נ"ל דאינו הכרח ליסוד דדברי תוס' דלרב פריך משום דלא ס"ל דאלמוה, אלא י"ל כך, דלרב פרכינן דמן הסכנה ואילך אמאי גובה תוספת כתובה, דלא הוי תנאי ב"ד, ולא שייך אלמוה, ויהי' נאמן במגו, ואי דרשב"ג מיירי באמת רק בעיקר כתובה, י"ל דמה דקתני במתני' כתובה ואין עמה גט, הא דנקט אבד שוברי, אף דמהראוי דא"נ לומר פרעתי דהגט לא הוי ריעותא, כדמוכח מההיא דגרשני בעלי, וע"כ משום דיכול לטעון לא אפרע, וא"כ הו"ל למנקט העיקר טעמא דאפילו במודה פטור משום לא אפרע, אע"כ דנקט הכי משום ת"כ דל"ש לא אפרע, כיון דמחזרת כתובה לא יפרע לעולם, וזה פרכינן תחילה תוספת מיהא תגבה, וגם לבתר דמשני בליכא עידי גירושין ומשום מגו ע"כ הא דנקט דטען אבד שוברי דזהו שייך רק במקום מגו, הא אף בלא מגו ואף במודה יכול לומר לא אפרע, וע"כ דנקט כן משום ת"כ, אם כן דכל עיקר דמלתא דת"ק משום ת"כ, וממילא רשב"ג דפליג עלה דת"ק קאי ג"כ את"כ, ושפיר פרכינן אי בליכא עידי גירושין במאי גביא, היינו במאי גביא ת"כ, אבל לר"י וכן לדידן דס"ל כותבין שובר, שפיר י"ל דמתני' בליכא עידי גירושין ומשום מגו, ומתני' לא מיירי רק מדין ע"כ דנאמן רק לומר דפרע ובמודה באמת חייב, מש"ה שפיר י"ל בדרשב"ג בדליכא עידי גירושין גובה משום אלמוה, ובאמת לגבי ת"כ מהני המגו, אבל המתני' לא מיירי רק מעיקר כתובה ודוק. אך להרמב"ם דס"ל דלגבי עיקר ליכא מגו דהיא נאמנת גרשתני, א"כ יקשה הא ל"ש טענת לא אפרע, דגם בלא גט לא יהי' לו מגו דלא גרשתיך וצ"ל דרב באמת ליה לדרב המנונא, ואנן דאית לן דרב המנונא מוכח דטעמא דמתני' משום ריעותא דגט, ומ"מ לא קשיא מברייתא דגרשני בעלי, דיש חילוק בין מקום שכותבין למקום שא"כ וכמ"ש הב"ח, כמ"ש לעיל, אבל לרב דבכל מקום פורעין עפ"י גט לחודיה עיקר מוכח מברייתא דגרשני דגט לא הוי ריעותא ומוכח דמדין לא אפרע דמפסיד דיהיה לו מגו דלא גרשתיך מוכח דרב לא ס"ל לדרב המנונא. ולפ"ז מיושב קושיית הפ"י (באות ה') דליכא למימר דרשב"ג דגובה כתובה בעיקר כתובה דליכא מגו, דהא מוכח דרב לא סבירא ליה כלל לדרב המנונא וק"ל.

ומיושב ג"כ קושיית הפ"י (אות ד') דמאי פרכינן מדרשב"ג דלמא רשב"ג ס"ל דטענו חטין והודה בשעורין חייב בדמי שעורין וליכא מגו, דא"כ גם קודם הסכנה אמאי לא יפרע, דהא לרב מוכח דגט לא הוי ריעותא, ואי משום לא אפרע הא לא יפסיד, דבלא גט ג"כ לא יהיה לו מגו, אע"כ דרשב"ג לא ס"ל דחייב בדמי שעורין, והוי מגו ושפיר פריך וק"ל, וע"פ דברינו נראה לענ"ד, דמוכח במ"ש הרי"ף בשם הירושלמי פ' אלמנה ניזונית, דגרושה שלא נתן לה כתובתה חייב במזונות עד שיפרע פרוטה אחרונה, והרי"ף דחאה מברייתא דגרשני בעלי, והרא"ש החזיר בדין דירושלמי, והנה לכאורה מוכח להדיא דלא כהירושלמי, דא"כ ישאר קושיית תוס', איך הוי מגו דלא גרשתיך הא יתחייב במזונות, ואי דהוי טענו חיטין, הא גם היא תובעת מזונות כדין גרושה בעוד דלא נפרעה הכתובה, אמנם זהו רק לתוס' דגם לר"י הטעם משום מגו, אבל אם נפרש כהרמב"ם, דלר"י בעי גט ממש ליכא ראייה, דמה דמשנינן לרב משום מגו, י"ל דהירושלמי מחייב רק במעכב עיקר כתובה, אבל לא במעכב תוס' כתובה, ובפרט לרב לשיטתיה דמשמע בכתובות (דף קד ע"א) דס"ל דגם באלמנה אין לה מזונות בשביל ת"כ, וא"כ י"ל דשפיר הוי טענו חיטין, דמה שהיא תובעת ואומרת נתגרשתי מדינא אין לה מזונות אף לדבריה, דהא פטור מלשלם העיקר מדינא, כיון דא"כ שובר יכול לומר לא אפרע עד שתתן לי הגט, דעי"ז לא אצטרך לפרוע עוד, דהא בלא גט אינה גובה, וכיון דמדינא א"צ לשלם כתובה אין לה מזונות ושפיר הוי טענו חיטים.

אמנם עדיין אינו מספיק, דא"כ מאי פרכינן מהיא דמן הסכנה ואילך, הא שם דל"ש לא אפרע ממילא לפי תביעתה עיקר כתובה ותוספת כתובה, מגיע לה מזונות וליכא מגו. אבל לפי דברינו דהוכחנו דלרב לא הוי גט ריעותא. אלא דעיקר טעם לא אפרע והיינו דמפסיד דבלא הגט יהיה לו מגו דל"ג, אם כן מוכח דבעצמותו הוי מגו משום דהוי טענו חיטין ומוכח דלא כהירושלמי. ומה דלא הביא הרי"ף ראיה זו, דהא כל עיקר דמוכח דלרב אין הטעם דגט הוא שטר כתובתה, היינו מברייתא דגרשני וכנ"ל, א"כ מביא הרי"ף בקיצור ראיה מההיא דגרשני. ואמנם תמוה לי מאד על הטור דפסק לדינא דנאמן במגו דלא גרשתיך, והא לדידן דכותבין שובר כפי דבריה דגירשה ולא נתן לה כתובה חייב במזונות במה שמעכב פרעון כתובתה, וכיון דהטור פסק להההיא דירושלמי, אם כן לא הוי טענו חיטין, וצלע"ג. הדרינן לקמייתא דמכח תמצית דברינו מיושב קושיית הט"ז והב"ש באות (ב' ג') דהטור הוכיח שיטתו דגט לא הוי ריעותא מההיא דגרשני בעלי, דלהטור לשיטתיה דגם עיקר כתובה צריך לשלם בלא כתובה ביום גירושין, אין חילוק בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין, ומוכח מברייתא זו דגט לא הוי ריעותא.

ומזה יצא ג"כ להרי"ף והרמב"ם שיטתייהו דר"י מיירי רק במקום שאין כותבין. דלשיטתייהו דלגבי עיקר ליכא מגו. לדידן דקיי"ל כרב המנונא, א"כ ע"כ טעמא דמתני' דגט הוי ריעותא. ובריייתא דגירשני לא הוי חיובתא להרמב"ם לשיטתיה, דבנאבדה חיישינן לפרעון ת"ז וא"צ לשלם בלא כתובה יש מקום לחילוקו של הב"ח. דבמקום שאין כותבין דפורעים בלא כתובה הוי גט ריעותא. ובמקום שכותבין לא הוי ריעותא, א"כ מזה גופא מוכח דמקום שכותבין לא אמר ר"י דהטוען אחר מעשה ב"ד כו', דאל"כ אין חילוק לענין ריעותא דגט בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין ויקשה בריייתא דגירשני. אע"כ דבמקום שכותבין א"צ לפרוע בלא כתובה, גם בלא"ה י"ל כיון דמוכח דגט הוי ריעותא, ממילא כיון דבמקום ריעותא לא מהני תנאי ב"ד, הכי נמי במקום ריעותא דכתובה, ודוק היטב.

המלמד חוקי חיים. יתן ברוחנו פי שנים. ללמוד וללמד תורתו על מנת לשמור ולקיים, לדרוש ולתור בחכמה לשם שמים. אמן.

עוד בסוגיא זו

בגמ' ש"מ כותבין שובר וכו' ושמואל אמר אף במקום שכותבין כתובה עסקינן וכו' אמר ר"ע לדידי מיפרשא לי מיני' דמר שמואל במקום שאין כותבין ואמר כתבתי עליו להביא ראי' וכו' עיי"ש הסוגיא, והנה הרי"ף העתיק אוקימתא דשמואל דמתני' במקום שאין כותבין כתובה, ונתחבטו בזה הראשונים כיון דקי"ל כותבים שובר א"צ לאוקימתא דשמואל, ולזה כתב הרמב"ן במלחמות דדעת הרי"ף דר"י דאמר הטוען אחר מעשה ב"ד ל"א כלום מיירי רק במקום שאין כותבין אבל במקום שכותבין אף אם מודה צריך לשלם דקי"ל כותבין שובר מ"מ נאמן לומר פרעתי דאיתרע טענתה כיון שאין הכתובה בידו רגלים לדבר שנפרעה ומש"ה מוקי למתני' במקום שאין כותבין ע"ש במה דדחק הרמב"ן לפרש סוגיא דבב"מ ע"ש, ועם כ"ז צריך ביאור דמנ"ל זה להרי"ף ולהוציא סוגי' דב"מ מפשטה, ומ"ש הרמב"ן דדחיקא ליה הברייתא דמצא שטר כתובה בשוק לא יחזיר דמוכח דאבידת הכתובה הוי ריעותא, אינו מספיק דהא הרי"ף ס"ל דתוספת כתובה לא הוי בכלל הטוען אחר מעשה ב"ד וא"כ בפשוטו י"ל דמיירי משום תוספת, וביותר מזה דהא רב דסבר בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין גט גובה עיקר ע"כ הברייתא דלא יחזיר היינו משום תוספת וא"כ דילמא גם ר"י ס"ל כן, ומ"ש הרא"ש ספ"ק דב"מ להוכיח שיטת הרי"ף דלא יחלוק שמואל ור"י ולמעט בפלוגתא עדיף, ג"ז תמוה דדילמא גם שמואל סבר דאף במקום שכותבין הוי מעשה ב"ד רק דא"צ לפרוע כיון דס' אין כותבין שובר ור"י לטעמי' דסבר כותבין שובר, וביותר מזה קשה דהא הרא"ש

כתב דבמקום שאין כותבין והביא ראי' שכ' לה א"י לטעון פרעתי וא"כ קשה ג"כ דהא שמואל אמר אמר כתבתי עליו להביא ראיה אע"כ דשאני ההוא דשמואל דהוא מטעם דאין כותבין שובר וא"כ ליכא הוכחה כלל לשיטת הרי"ף והרמב"ם.

ונ"ל ליישב, בהקדם דברי הטור באה"ע [סי' ק'] עי' היטב בלשונו, ומה שיש לדקדק בזה. (א) דכתב בשם הרמב"ם דבמקום שאין כותבין והביא ראיה שכ' דאינו נאמן לומר פרעתי ולא נזכר מזה כלום בהרמב"ם והגדיל לנו התימא דמשמעות הרמב"ם בהיפוך במ"ש הלכה כ"ב אבל במקום שאין דרכן לכתוב כתובה אפילו שאין הכתובה בידה וכו', מלשון זה נראה דמיירי אפי' בהביא ראי' שכ' לה דבלא"ה מאי אפי' שייך בזה כיון שהוא במקום שאין כותבין פשיטא שאין הכתובה בידה. (ב) קשה מה שהקשה בדרישה במה שכ' הטור בהוציאה כתובה ואין עמה גט שהבעל טוען שפרע לה שהוא במקום שאין כותבין ולא האמינו לי במה שכתבתי לה וכו' שהוא שפת יתר דאף אם האמינו לו וידעי' שכ' מ"מ הא במקום שאין כותבין והביא ראי' שכ' לה א"נ לומר פרעתי כמ"ש הטור מקודם בשם הרא"ש. (ג ד) מה שהקשה הב"ש מנ"ל להטור דבעידי גט גובה דילמא הוי ריעותא במה שאין הגט בידו דהא דס"ל לתוס' דאין גט ריעותא היינו לשיטתם דאף הכתובה לא הוי ריעותא, אבל לפסק הרי"ף והרמב"ם שהכתובה הוי ריעותא י"ל דגם הגט הוי ריעותא, גם במה שהעתיק הטור דמסכנה ואילך לא מהני גט מנ"ל זה דאין ללמוד כן מדברי תוס' שכ' דג"ז אלמוה חכמים למעב"ד דלא מהני מיגו ע"ש, היינו לשיטתם דמצינו דאלמוה קודם סכנה דאף במקום שכותבין גובה בלא כתובה, אבל למאי דפסקי' דבמקום שכותבין אינו גובה בל"כ דלא אלמוה לענין זה י"ל דג"כ לענין זה לא אלמוה ומהני מיגו. (ה) תו קשה בסוגיין מה שהקשה הפ"י לשיטת הרמב"ם דלענין עיקר לא הוי מיגו דהיא נאמנת לומר גרשתני לענין עיקר והא דמשני בגמ' דהוי מגו היינו לענין תוספת [ול"ש לומר דמתיירא לומר לא גרשתיך דיתחייב ליתן עיקר ולפי טענתו עכשיו פטור גם מן העיקר דהגט הוי ריעותא דהא עכשיו קיימינן לרב דסבר אין כותבין שובר וא"כ אף אילו טען לא גרשתיך פטור גם מהעיקר דהא יכול לטעון דאף לפי דבריך שגרשתיך לא אפרע עד שתחזיר לי הגט] מאי פריך הגמ' אי הכי אימא סיפא וכו' אי דליכא עידי גירושין במאי גביא דלמא הא דקאמר גובה שלא בגט היינו עיקר כתובה דליכא מיגו. (ו) תו הקשה בס' הנ"ל למ"ש התוס' בד"ה יכול לומר דמש"ה הוי מגו ולא אמרי' דאם יטעון לא גרשתיך יתחייב במזונות דטענו חטים והודה בשעורים פטור אף מדמי שעורים, א"כ מאי פריך הש"ס מרשב"ג דלמא ס' כר"ג בפ"ו דשבועות [דף מ א] דטענו חטים והודה בשעורים חייב [והיינו לחד תירוץ בתוס' שבועות שם]

וליכא מגו. (ז) קשה למ"ש הפוסקים דתוס' כתובה לא הוי מעשה ב"ד ואף במקום שאין כותבין אינו גובה בלא כתובה א"כ גם לשמואל קשה תוספת מיהא תגבה דהא לא הי' צריך לפרוע התוספת עפ"י הגט.

ונלע"ד ליישב כ"ז לנכון, ובתחילה נראה ליישב קושי' (הב') הדרישה הנ"ל עפימ"ש החמ"ח [שם ס"ק מ"א] בדקדוק לשון הטור שכ' בכתובה ואין עמה גט שהבעל טוען שפרע לה עפ"י הגט שהוא במקום שאין כותבין דמשמע דבמקום שכותבין כיון דא"צ לפרוע לה עפ"י הגט לחוד לא מהני מיגו דידי' דריעא טענה דידי', אף שיכול לטעון הוכרחתי לשלם לה מאחר שטענה אבדה כתובתה ואנן קי"ל כותבין שובר מ"מ כיון שהי' נאמן לומר פרעתי ולא היתה יכולה לגבות בלא כתובה ריעא טענתי' ולא מהני מיגו ע"ש, ולכאורה דבריו תמוהים מסוגיין ומשני לרב דמתני' באין שם עידי גירושין ומהימן במגו אף שלא הי' צריך לפרוע התו"כ בלא כתובה, ורואה אני הדברים ק"ו דהא לרב מדינא לא הי' צריך לשלם תוספת בלא כתובה כיון דאין כותבין שובר אף עפ"כ מהמנינן לי' שפרע במיגו ק"ו למאי דקי"ל כו"ש דאם הודה צריך לשלם רק שיכול לכפור ולא איתרע טענתי' כ"כ מכ"ש דמהני מגו אף דלא קי"ל כרב מ"מ לענין זה הסברא לא מצינו מחלוקת, ולפנינו יבואר איה"ש ליישב דברי החמ"ח, עכ"פ אם נניח ליסור /ליסוד/ מוסד במקום שכותבין לא מהני מיגו כיון דלא הי' צריך לפרוע בלא כתובה ממילא נראה הדין דבתוס' כתובה אף במקום שאין כותבין לא מהני מיגו, דהא דעת הרי"ף והרמב"ם והטור דאף במקום שאין כותבין נאמן לומר על התוספת כתובה פרעתי, אך באמת נ"ל לחלק אף לענין ת"כ בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין, והיינו אם תבעתו בשעת הגירושין בב"ד, במקום שאין כותבין פשיטא דצריך לפרוע אף דלא הוי מעשה ב"ד מ"מ לא גרע ממלוה ע"פ דאמרינן חזקה אין אדם פורע בתו"ז, אבל במקום שכותבין דהוי ג"כ ריעותא א"צ לפרוע דמהני ריעותא לענין דהוי רגלים לדבר שפרע אפילו בתו"ז כדאיתא בש"ע חוה"מ [סי' ס"ה] לענין מצא שט"ח שהוא ת"ז, ובהיות שכן י"ל דהטור בעי למינקט הדין דהוי מיגו אף לענין ת"כ וא"כ אילו האמינו להבעל שכ' לה לא הי' צריך לפרוע לה אף אם תבעתו בשעת הגירושין דהוי ריעותא אף שכ' הרא"ש במקום שאין כותבין וכ' לה א"נ לומר פרעתי היינו לענין עיקר כתובה כמ"ש הרא"ש בטעמא דמילתא דלא ישתנה ממנהג העיר שסומכים על תנאי ב"ד, וזהו ל"ש בתוספת, ולזה כ' הטור שהבעל טוען שלא האמינו שכ' לה ושפיר הוי מיגו אף לענין תו"כ דלא איתרע טענתי' די"ל דהי' צריך לפרוע לה מחמת שתבעתו בשעת הגירושין כיון שלא האמינו שכ' לה וליכא ריעותא אוקמה החזקה דאין אדם פורע תו"ז ומיושב קושי' הדרישה.

אך נ"ל דיש לסתור דברים אלו והוא בהקדם דברי הטור [אה"ע סי' צ"ו] היא אומרת בתולה נשאתני וכו' וא"א הרא"ש ז"ל כ' שאינו נשבע אלא היסת ע"ש, וע' בב"ש שם שהקשה דהא הרא"ש שכ' הטעם דא"צ לשבע כיון דא"י לכפור וא"כ ממילא במקש"כ צריך לישבע כיון דפסקי' במקום שכותבין [ביאור הדברים דהא ר' אבהו מוקי לה במקום שכותבין] ונאבדה דנאמן לטעון פרעתי ואיך כ' הטור בשם הרא"ש דבכ"מ אינו נשבע אלא היסת, ונ"ל דלק"מ והוא במ"ש הרמב"ם [פח"י הי"א מהל' גזילה] וז"ל מצא שטר כתובה אע"פ ששניהם מודים לא יחזיר לאשה שמא נפרעה כתובתה וכו' ע"ש, מזה מבואר דס"ל להרמב"ם דנפילת הכתובה הוי ריעותא שניחוש לפירעון אפי' תחת בעלה, ועי' בש"ך חו"מ [סי' ס"ה ס"ק ל"ב] דהנ"י והריטב"א חולקים על זה וס"ל דל"ח לפרעון תחת בעלה ע"ש, וכן מבואר דעת הרא"ה והר"ן רפ"ב [לעיל ט"ו א] שהקשו כי איכא עדים שיצאת בהינומא מ"מ ליהמן במיגו דפרעתיך לשיטת הרי"ף דבמקום שכותבין ואין לה כתובה נאמן לומר פרעתיך ותירצו דבגרושה מיירי שתבעתו ביום גירושין ע"ש, הרי בעליל דס"ל דאף לשיטת הרי"ף דנאמן לומר פרעתי מחמת ריעותא דכתובה מ"מ לא חיישינן שפרעה בעודה תחת בעלה, וא"כ י"ל דגם הטור ס"ל כן וא"כ שפיר משכחת דבאלמנה נשאתיך א"צ שבועה אפילו במקום שכותבין ונאבדה בתבעתו בשעת הגירושין דאף בנאבדה הכתובה א"י לטעון פרעתיך והוא א"י לכפור ומיושבים דברי הטור סי' צ"ו.

ואחר שביררנו כ"ז מחלוקת הרמב"ם אם מכח הריעותא דנפילת הכתובה חיישי' לפרעון תחת בעלה, נ"ל דבזה יש לכוון מחלוקת הרמב"ם והטור בסוגיין כמבואר להמעיין דלשיטת הרמב"ם דס"ל לענין עיקר לא הוי מיגו ע"כ מתני' דקתני הרי אלו לא יפרעו היינו במקום שא"כ ומטעם דהגט הוא ריעותא, והא דכ' הרמב"ם דגובית בעדי הגט היינו במקום שכותבין דאז לא הוי גט ריעותא כיון שלא הי' צריך לפרוע עפ"י הגט בלא כתובה משה"ה לא הוי גט ריעותא וכ"כ הב"ח, [ותמיה מילתא על הרמב"ם שהשמיט לדינא דמתני' דבמקום שאין כותבין הוי גט ריעותא] ודעת הטור דאף במקום שאין כותבין גובה בעידי הגט ולא הוי ריעותא, נ"ל דמחלוקתם לטעמייהו במחלוקתם הנ"ל.

והוא דלכאורה קשה לי בסוגיין דמאי פריך הש"ס לרב תוספת מיהא תגבה דילמא גם לרב מיירי במקום שכותבין כמו לשמואל והבעל טוען שתבעתו ע"פ הגט בשעת גירושין דלא הי' לו שום טענה והי' צריך לפרוע גם תוס' מחמת חזקה א"א פורע בתוך זמנו ונאמן בזה מחמת ריעותא דגט כמו לשמואל, תו קשה לי לרב דס"ל דגט גובה עיקר תיקשי ברייתא דלקמן [דף ק"ז] גרשני בעלי מתפרנסת והולכת עד כדי כתובה ואמאי ניחוש

שמא גרשה כדברי' ואף עפ"כ אין לה כתובה כיון דאין הגט בידה חיישי' לפרעון כדין משנתינו כתובה ואין עמה גט [ול"ש לומר דנאמן במגו דלא גרשני והיתה תובעת מזונות דהא רצונה לתבוע כתובה ליפרע בבת אחת.

ונ"ל דחדא קושי' מתורצת בחברתה, ובתחלה נאמר דבזה פליגי הרמב"ם והטור בריעותא דגט כנ"ל והיינו דהרמב"ם שפיר מפרש המשנתינו כפשטא מטעם ריעותא דגט ובמקום שאין כותבין כנ"ל ול"ק מברייתא דגרשני בעלי די"ל דמיירי במקום שכותבין דלא הוי גט ריעותא כיון שלא הי' צריך לפרוע לה עפ"י הגט וכנ"ל, אבל הטור לטעמי' דס"ל דריעותא דכתובה לא מהני לענין דניחוש לפרעון תחת בעלה ולזה הוכיח דהגט לא הוי ריעותא והיינו דאם איתא דהגט הוי ריעותא במקום שאין כותבין ממילא יהי' ג"כ ריעותא אף במקום שכותבין דהא אף במקום שכותבין הי' צריך לפרוע עפ"י הגט בל"כ בתבעתו בשעת גירושין וזהו ע"כ מוכח דליתא מהברייתא דגרשני בעלי וכנ"ל אע"כ דהגט לא הוי ריעותא כלל וכלל ומתני' מדין מגו אתינן עלה, והרמב"ם לטעמי' דמחמת ריעותא דנפילה חיישי' לפרעון אפי' תחת בעלה וא"כ במקום שכותבין אינו גובה בל"כ אף בעת גירושין ושפיר יש לחלק לענין ריעותא דגט בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין ול"ק מהברייתא דגרשני בעלי וא"ש. אך לפ"ז תקשי עכ"פ לרב דלדידי' אף במקום שכותבין הוי כמו מקום שאין כותבין תקשי מהברייתא דגרשני בעלי, ולזה צ"ל דרב לא ס"ל כלל לריעותא דגט והא דאינו גובה בלא גט מטעם דאין כותבין שובר ויכול לומר לא אפרע עד שתחזיר לי גיטי כדי שאם תתבע אותו בכתובה יהא נאמן פרוע במגו דלא גרשתיך, וא"כ ל"ק מהברייתא די"ל דהברייתא כמ"ד כותבין שובר, אך תקשי לשיטת הרמב"ם דלענין עיקר ליכא מגו א"כ הדרא קושי' לדוכתי' לרב מברייתא דגרשני בעלי דל"ל דטעמא דרב מחמת לא אפרע דלמאי מהני הגט הא אף בלא גט תהי' נאמנת לענין עיקר דליכא מיגו, ולזה י"ל דרב לא ס"ל כרב המנונא ואין האשה נאמנת לומר גרשתני והוי מגו אף לגבי עיקר. העולה מזה דלרב ע"כ לא הוי גט ריעותא דא"כ ק' ברייתא דגרשני בעלי אע"כ הא דלא גביא בלא גט היינו מטעם לא אפרע והברייתא סברה כ"ש, רק לפסק הלכה לשיטת הרמב"ם למה דקי"ל כרב המנונא וליכא מגו לגבי עיקר ע"כ טעמא דמתני' משום ריעותא ולא קשה מהברייתא הנ"ל דיש לחלק לענין ריעותא בין מקש"כ למקשא"כ, והטור לשיטתי' דאין סובר לחלק וא"כ תקשי מהברייתא הנ"ל אע"כ דגט לא הוי ריעותא ומתני' מדין מגו.

ומעתה מיושב ב' קושי' הפ"י הנ"ל (קושי' ה' וקושי' ו') דמה שהקשה אפירכא אי דליכא עידי גירושין במאי גביא דילמא קאי רק אעיקר דליכא מיגו לשיטת הרמב"ם, לפי דברינו

לק"מ דהא הוכחנו דרב לית לי' דרב המנונא והוי מיגו גם אעיקר, ומה שהק' עוד דלמא רשב"ג ס' כר"ג דטענו חטים והודה בשעורים חייב וליכא מגו, ג"כ לק"מ דא"כ תקשי גם קודם סכנה תגבי בלא גט דהא לרב ע"כ גט לא הוי ריעותא כנ"ל ואי דטעין לא אפרע עד שתחזיר לי הגט קשה למאי נ"מ הלא תתבע לו בלא גט ולא יהא נאמן במגו כיון דטענו חטים והודה בשעורים חייב [ואי משום דמצי טעין לא גרשתיך משום זה ל"צ להחזיר לו גט כיון דלא יפטור נפשי' בטענת פרעון רק בטענה אחרת כמ"ש השיטה מקובצת וגם אא"ז הגאון בספרו משנת דרע"ק, וגם לא יהי' נאמן לומר פרוע משום מגו דאין את אשתי דזהו מילתא דל"ש שיהא במקום שאין מכירין וכ"כ הפ"י בב"מ בתוס' ד"ה לא כ' וכו' עיי"ש] אע"כ דגם רשב"ג ס' דהוי מגו ומש"ה קודם סכנה לא גביא בלא גט דמצי אמר לא אפרע עד שתחזיר לי הגט כדי שאם תתבעני אהי' נאמן במגו דלא גרשתיך ושפיר פריך הש"ס דגם מהסכנה ואילך הוי מיגו.

ומעתה מיושב ג"כ ב' קושיות הנ"ל והוא מה שהקשינו דמאי פריך הש"ס תוספת מיהא תגבה דילמא מיירי ג"כ במקום שאין כותבין וטוען הבעל שתבעתו ביום גירושין והוצרך לפרוע לה גם התוספת, ולפי הנ"ל לק"מ דזהו שייך רק לענין ריעותא אבל למה שהוכחנו דלרב ליכא ריעותא והא דאינו גובה בלא גט מטעם לא אפרע בזה שפיר ק' לענין תוספת מאי נ"מ בגט כיון שמחזרת לו כתובה גם אם יהי' לה הגט אם תתבע אותו פעם אחרת יהי' נאמן פרעתי דתוספת לא הוי מעשה ב"ד.

ומיושב ג"כ קושי' (הז') הנ"ל דהא גם לשמואל ק' תוספת מיהא תגבה, והיינו דלשמואל י"ל דהגט הוי ריעותא וטוען הבעל שגם התוספת הוצרך לפרוע ביום גירושין ול"ק מהברייתא הנ"ל די"ל בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין לענין ריעותא דגט דהא לשמואל א"צ לפרוע בגט בלא כתובה במקום שכותבין ולא הוי גט ריעותא אבל לרב דאין חילוק וק' מהברייתא הנ"ל וע"כ דל"ס כלל ריעותא כנ"ל ושפיר ק' תוספת מיהא תגבה כנ"ל.

ואחר שהגענו לכל זה י"ל דמזה יצא להרי"ף והרמב"ם דר"י מיירי רק במקום שכותבין, והיינו דקשה להם לדינא דכתובה בלא גט דלא יפרעו ע"כ לאו משום מיגו הוא דהא קיי"ל כרב המנונא וליכא מיגו לגבי עיקר, וגם ל"ל משום לא אפרע וכו' דהא קי"ל כותבין שובר, ואף אם אין כותבין שובר מ"מ כיון דליכא מיגו לגבי עיקר מאי נ"מ אם הגט בידה או לא וכנ"ל, אע"כ דהטעם משום ריעותא דגט וע"ז קשה מברייתא הנ"ל וע"כ צריך לחלק לענין ריעותא דגט בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין ואם איתא דר"י מיירי אף במקום שכותבין ואף במקום שכותבין גובה בלא כתובה ממילא אין לחלק לענין

ריעותא דגט בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין דהא בכ"מ הי' צריך לפרוע עפ"י הגט והדרא קושי' הנ"ל מהבריי' הנ"ל לדוכתי', אע"כ דר"י מיירי במקום שאין כותבין אבל במקום שכותבין א"צ לפרוע בלא כתובה דהכתובה הוי ריעותא ושפיר יש לחלק לענין ריעותא דגט וכנ"ל וק"ל.

ועפ"ז יש לנו ראי' ברורה לשיטת הרי"ף שהביא בפרק בתרא סוגיא דירושלמי דאם גירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה חייב במזונות עד שיפרע לה פרוטה אחרונה ודחאה הרי"ף ז"ל מהלכה דסוגיא דידן פליג על הירושלמי מההוא דגרשני בעלי וכו' ע"ש והרא"ש כ' לדחות ראיה זו, ועי' בנ"י פ"ק דב"מ שכ' דהרבה מהאחרונים פסקו להההוא דירושלמי ע"ש, ולכאורה יש ראיה ברורה דסוגיא דידן פליג על הירושלמי והיינו ממה דהקשו תוס' בסוגיין היאך נאמן במגו דלא גרשתיך הא יתחייב בשאר כסות ועונה ותירצו דהו"ל טענו חטים והודה בשעורים, ואילו לדברי הירושלמי הא גם לפי דברי' מגיע לה מזונות דהא אינו נותן לה הכתובה וא"כ אילו טוען לא גרשתיך הי' חייב לה מזונות כיון דבין לפי טענתו בין לפי טענתה מגיע לה מזונות והוי טענו חטים וחטים אע"כ דלא כהירושלמי.

לולי דברינו הנ"ל הי' מקום לדחות ראי' זו די"ל דהא דמחייב הירושלמי מזונות היינו משום עיקר אבל לא בשביל תוספת דעיקר תקנת מזונות הי' כמ"ש בב"י שלא ידחה אותה ותקנת חכמים שיצטרך לפרוע וי"ל דזה רק לענין עיקר שהוא חיוב מתנאי ב"ד אבל משום תוספת א"צ ליתן מזונות, וביותר לרב לשיטתי' לקמן [דף ק"ח א] משמע דלא ס' כלל דתנאי כתובה ככתובה דמי וא"כ אפשר דלרב גם אלמנה אינה ניזונית בשביל תוספת וא"כ שפיר הוי מיגו דאי בעי אמר לא גרשתיך ולא יתחייב במזונות דלפי דברי' אין לה מזונות דהא העיקר אין צריך לפרוע מצד הדין דיכול לומר לא אפרע בלא גט כדי שאם תחזור ותתבענו יהא נאמן לומר פרוע כיון דמדינא א"צ לפרוע פשיטא דא"צ ליתן לה מזונות ומשום תנאי כתובה בלא"ה אינה מגיע לה מזונות, כך הי' נראה כדי להשוות סוגייתינו להירושלמי. אך לפי דברינו הנ"ל ליתא דהא הוכחנו דלרב לא הוי נפילת הגט ריעותא והא דאינה נפרעת בלא גט דמצי טעין לא אפרע והיינו כדי שאם תתבענו יהי' לו מגו ואם כדברי הירושלמי ליכא שום מגו דהא יתחייב במזונות ואין להבעל פסידא במה שנשאר הגט בידה אע"כ דסוגייתינו דלא כהירושלמי והוא סייעתא לשיטת הרי"ף לדחות הירושלמי, ואין להקשות דלפ"ז הו"ל להרי"ף להביא ראי' זו, ז"א דהא אם נימא דלרב הוי גט ריעותא ליכא הוכחה כנ"ל וכל עיקר ראי' דהגט [לא] הוי

ריעותא הוא מכח הברייתא דגרשני בעלי כנ"ל, וא"כ בקיצור מביא הרי"ף ראי' מהך ברייתא דלא כהירושלמי וק"ל.

אך לפ"ז נסתר ישוב שכתבנו (באות רמ"ב) לקושי' הדרישה דהטור נקט להא דהאמינו לו שלא כתב משום תוספת כתובה דלפמ"ש דהטור סבר דנפילת הכתובה לא משוי ריעותא למיחוש לפרעון תחת בעלה א"כ אף אם ידעינן שכ' לה לא הוי ריעא טענתי' דבעל דהא יכול לטעון שפרע לה מיד בשעת גירושין ולא הי' נאמן לו' פרוע ונאמן במגו דלא גרשתיך והדרא קושי' הדרישה לדוכתה.

ולזה נ"ל ליישב דברי הטור באופן אחר, ובתחלה נבאר ליישב דברי החלקת מחוקק הנ"ל שלא יקשה משינויא דהש"ס דנאמן במגו אף דריעא טענתי' דבעל כנ"ל, והוא במה שכ' התוס' דלר"י אלמוה דמן הסכנה ואילך אינו נאמן במגו והא דפריך הש"ס מסיפא דמתני' היינו לרב דס"ל דלא אלמוהו ע"ש, ועי' במהר"ם שי"ף שהקשה דהא למה דמסקו תוס' דלרב אלמנה גובה בעידי מיתה בלא כתובה א"כ גם לרב מצינו דאלמוה ותירץ דמ"מ בגרושה שתקנו דגובה דוקא בגט א"כ בגרושה לא אלמוה ע"ש, ולפי"מ שהוכחנו דטעמא דרב לאו מטעם ריעותא דגט רק משום דאין כו"ש וטוען שתחזיר לי הגט א"כ גם לרב לא מצינו דלא אלמוה דהא גם ר"י סבר אם אמרי' אין כותבין שובר דא"צ לפרוע בלא גט רק ר"י ס' כותבין שובר וא"כ רק לטעמי' דס' אין כו"ש מש"ה א"צ לפרוע בלא גט אבל מ"מ י"ל דאלמוה וא"כ גם לרב ל"ק מסיפא דמתני', אך באמת י"ל הא דפריך הש"ס בלא עידי גירושין במאי גביא היינו לענין תוספת כתובה ליהמן במיגו דבזה לא אלמוה, והא דלא מוקי דרשב"ג דקאמר דגובה בגט היינו באמת רק עיקר [וכקושי' פני יהושע [קושי' ה'] הנ"ל], י"ל דלא ניחא להש"ס בזה כיון דקאי את"ק דקאמר לא יפרעו והיינו בין עיקר בין תוספת מטעם מגו משמע דרשב"ג קאמר דמן הסכנה ואילך ג"כ גובה הכל, אך היא גופא קשי' דילמא הת"ק ג"כ לא מיירי רק מעיקר כתובה דנאמן במגו אבל לענין ת"כ אינו נאמן במגו דהא באמת יש לחלק בהו מסברא דבעיקר לא ריעא טענתי' דבעל דהא בגט לחודא גובה עיקר מש"ה נאמן במיגו, אבל בתוספת כתובה דא"צ לפרוע בלא כתובה [דהוי ריעותא וא"צ לפרוע אפי' בשעת גירושין ולשי' הטור הנ"ל דלא הוי ריעותא לענין פרעון תחת בעלה מ"מ א"צ לפרוע מטעם שיבואר לקמן] ריעא טענתי' דבעל ולא מהני מיגו כסברת החמ"ח ומיירי כולה מתני' בעיקר כתובה ול"ק מרשב"ג די"ל אלמוה, אמנם באמת ז"א דהא לרב דס"ל אין כותבין שובר תקשי אם מתני' מיירי מעיקר כתובה למה קתני דהבעל טוען דאבד שוברי דנאמן רק מטעם מגו [דהא ריעותא דגט ע"כ לא ס"ל לרב כמו שהוכחנו לעיל] הלא באמת אף בעידי גירושין א"צ לפרוע דהא מצי טעין

לא אפרע עד שתחזירני הגט כדי שאם תתבעני אהי' נאמן במגו אע"כ דנקט אבד שוברי ובליכא עידי גירושין משום תוספת כתובה דנאמן במגו וע"כ ס"ל לרב דאף בת"כ דריעא טענתי' דהבעל נאמן במיגו וא"כ דת"ק מיירי אף בתוספת כתובה גם רשב"ג קאי אף את"כ ושפיר פריך הש"ס מן הסכנה ואילך במה גביא, וכ"ז לרב, אבל לדידן דע"כ טעמא דמתני' משום מיגו דלא ס"ל ריעותא דגט כמו שכתבנו בשיטת הטור ומתני' בליכא עידי גירושין תקשי קושי' הש"ס מן הסכנה ואילך במאי גביא, ול"ש שינויא דהש"ס חסורי מיחסרא וכו' ועיקר אם מפקה גיטא גבי', הא אף בלא גט גביא דהא קי"ל כותבין שובר, ולזה צ"ל לדידן דמתני' מיירי רק מעיקר ות"ק מיירי ג"כ רק מהעיקר דלענין עיקר הוא דנאמן במיגו אבל לא לענין תוספת מסברת החמ"ח הנ"ל, וא"ש דמן הסכנה ואילך גובה דאלמוה רבנן, וא"כ מוכח לדידן כסברת החמ"ח אף דרב ע"כ ל"ס הכי מ"מ לדידן ע"כ לא ס"ל בזה כרב ומיושב דברי החמ"ח.

עוד בסוגיא הנ"ל

ביסוד דברי הרא"ש פ"ק דב"מ שכ' דבמקום שאין כותבין וכ' לה איהו גובה שלא בכתובה, תמיהא לן מילתא דהא להדיא אמר שמואל במקום שאין כותבים ואמר כתבתי עליו להביא ראי', משמע להדיא אם הביא ראי' שכ' לה אינו גובה בלא כתיבה והרי לא מצינו דפליג ר"י בזה, ואם נאמר דגם שמואל מודה דאף שכ' לה הוי תנאי ב"ד רק שמואל לטעמי' דאין כותבין שובר ואינו רוצה לפרוע עד שתתן לו הכתובה, א"כ היכי סיים הרא"ש שם דמסתבר כהרי"ף כי היכי דלא לפלוג שמואל ור"י ע"ש וק' נימא ע"כ דשמואל מודה דבמקום שכותבים הוי תנאי ב"ד ולא איתרע כלל והא דאינו גובה בלא כתובה היינו לטעמי' דס"ל דאין כותבין שובר ור"י לטעמי' דכותבין שובר ואין בזה שום דוחק דהא בלא"ה מצינו בב"ב פלוגתת ר"י ושמואל אי כותבין שובר ובפרט דהא עדיין ע"כ פליגי בזה במקום שאין כותבין וכ' לה איהו ואימא גם במקום שכותבים עיקר פלוגתייהו וצע"ג. ואפשר דכוונת הרא"ש כך שכתב ומסתבר כהרי"ף היינו כמ"ש מתחילה דכל שקלא וטריא דבב"מ ואף למסקנא דמתני' רק במקום שאין כותבין דאם נימא דאביי ור"י מסקו בב"מ מכח הכרח דמתני' אף במקום שכותבין מיירי כפשוטא דסוגיא וא"כ ע"כ אף דאביי סובר בב"ב דאין כותבין שובר יסבור דמתני' במקום שכותבין ומשום דהכא ליכא נ"מ דגם אם תיהדר הכתובה תגבה בעידי מיתה ולא ס"ל סברת תוס' דנ"מ לענין עידי הינומא דמסתמא תמצא עידי הינומא ופליג בזה הסברא עם אביי דאביי חושש שלא תמצא עידי הינומא ודוחק דיפלגו הסוגיות בזה, ומ"ש הרא"ש דלא יפלוג ר"י, היינו סוגיא דב"מ דמשמע דלר"י אף אם הי' הדין דאין כותבין שובר הי' הדין כן דהא אביי

ס"ל דאין כותבין שובר, אע"כ מסתבר כהרי"ף דאליבא דמסקנא אביי מוכיח רק דמיירי במקום שאין כותבין א"כ מה"ת לן לומר דהוי תנאי ב"ד ולא נימא דאיתרע כפשטא דברייתא דמצא שטר כתובה, אבל לענין במקום שאין כותבין ונאבדה בזה ממילא תליא בפלוגתא אי כותבין שובר או לא ומ"ש הרא"ש דמסתבר כרב אלפס היינו רק לענין זה דלא נשמע מהסוגיא רק במקום שאין כותבין כנלענ"ד וק"ל.

ובעיקר הדין אם תוספת כתובה ככתובה או לא כתבו הר"ן והנ"י דלשיטת הרי"ף ליכא נ"מ כיון דתוספת בכ"מ מקום שכותבים הוא ע"ש, ותמוה לי כפי מה דנקטו הר"ן והנ"י בדעת הרי"ף מטעם ריעותא א"כ ממילא אם הביאה עדים שנשרפה הכתובה גובה בתנאי ב"ד וכ"כ בהגהת ש"ע סי' ק"ב ולא הביא מי שחולק בזה, וא"כ הך נ"מ גופא איתא בתוספת כתובה אם הוי תנאי ב"ד וגובית בהביאה עדים שנשרפה או דלא הוי ת"כ והוא כשטר שנשרף דיכול לטעון פרעתי, ואדרבא לשיטת הרי"ף יותר י"ל דהוי ת"כ דלאינך שיטת מוכח דלא הוי ת"כ מברייתא דמצא שטר כתובה ומכלתי' דרבי שבתי כמ"ש בתוס', ולשיטת הרי"ף לא מוכח מידי דשאני התם בנאבדה והוי ריעותא אף לכתובה גופא אבל אם הביאה ראי' דנשרפה י"ל דגם תוספת הוי תנאי ב"ד, ועי' בהה"מ שכ' ג"כ דתוספת לא הוי תנאי ב"ד שנימא בי' אעפ"י שלא כ' כמאן דכתב דמי מק"ו ממקום שכותבים כתובה, והוא תמוה דגם במקום שכותבים והביא ראי' שלא כ' לה הוי תנאי ב"ד, וראיתי במשנה למלך שכ' דדעת הה"מ דבאמת גם במקום שכותבין אף שלא כתב לה לא הוי תנאי ב"ד ע"ש, והוא תמוה דהרי להדיא אמר שמואל במקום שכותבים ואמרה לא כתבתי עלי' להביא ראי' דמשמע דראי' מהני דהוי תנאי ב"ד והוא תמי' רבתא על המ"ל, ואפשר לדחוק דשמואל ס"ל דגט הוי שטר, ע' בתוס' פ"ק דמציעא ד"ה גט גובה דמשמע דאף במקום שכותבין יש מעלה לגט אבל לדידן ליכא מעלה בגט ודוחק, עכ"פ כל דברי המ"ל אפשר לומר רק אם נימא דבמקום שכותבין לא הוי כלל תנאי ב"ד ואף נשרף לא מהני אבל אם מטעם ריעותא אתינן פשיטא דבהביא ראי' שלא כ' לה לא הוי ריעותא וא"כ גם להר"ן והנ"י יקשה כנ"ל דהא נ"מ בתוספת כתובה בהביאה ראי' שנשרף או בהביאה ראי' שלא כ' לה וצלע"ג.

דף צ.

מתני' גר שנתגיירה אשתו עמו כתובתה קיימת שעמ"כ קיימה. לא ידעתי בלא"ה אמאי לא קם ההתחייבות מעידן דהיה נכרי ואין מצינו דנכרי א"י לשעבד עצמו.

שם מתני' מי שהי' נשוי כו' (עי' בתשו' ח"ב סי' ס"ב ד"ה אולם).

שם מדקתני הראשונה קודמת לשני' כו' מכלל דאי קדמה שני' ותפסה לא מפקינן מינה. וא"ת הא בסיפא נמי קתני קודמים אף דאי תפסו יורשי ראשונה מפקינן מינה י"ל דבסיפא קתני שניי' קודמת לאורויי דמקדם הוא דקדמי הא איכא שקלי הראשונה, דא' בחייו וא' במותו יש לה כב"ד וכדדייק בסמוך, ואם היה קתני והראשונה לית לה היה ס"ד דאף באיכא לא שקלי משא"כ ברישא שפיר דייקינן דלתני שניה אין לה דזהו פשיטא דאם איכא שקלי גם הם, ובתוס' נדחקו בזה.

תד"ה לא שנו כו' וליכא למימר דאשמועינן דטרפה ממשעבדי אע"ג דלית ליה קלא. ק"ל דמ"מ גם בלא כתובה גובית ממשעבדי בתנאי ב"ד גם מ"ש דע"כ לא גבי ממשעבדי דמוקדם הוא יקשה דל שטרא מהכא הא גובית ממשעבדי בתנאי בית דין והיה מוכרח מזה דבכתובה מוקדמת לא טרפו ממשעבדי אף מזמן דנשואין וצ"ע לדינא.

תד"ה ש"מ וכעין זה היה רגיל ר"ת לפרש בב"ק ש"מ מה שגבה גבה ממטלטלין. ק"ל דלפ"ז מאי פרכי' בב"ק ש"מ וכו' הא התם אף דהוי מטלטלי מ"מ כיון דיכול הניזק לגבותה מלקוחות אית לה קלא שפיר יכול לטרוף מב"ח מאוחר דלא עדיף מלוקח כמו במקרקעי דלכ"ע מה שגבה ל"ג מה"ט דלא עדיף מלוקח וכקושית תוס', וצע"ג. תו קשה לי לשיטת הפוסקים דמע"פ מוקדם ומבש"ט מאוחר מבש"ט קודם דמבש"ט הוי משועבדים לגבי המלוה ע"פ א"כ מאי פרכי' אלא חב עד שלא הזיק הא בע"ח קדים הא אף בשטר אין לו שיעבוד על השור דהוא מטלטלין והוי כמע"פ והניזק דשעבודו על השור לגבות ממשעבדי הוא כמלוה בשטר מאוחר.

דף צ:

וש"מ כתובת בנין דכרין לא טרפה ממשעבדי. נראה לפרש דקאי בין למ"ד כתובה נעשה מותר בין למ"ד דאין נעשה מותר והיינו דאי נעשה מותר הכי פירושו דאם איתא דטרפה משעבדי והוא באופן דליכא בנ"ח כלל כיון דממילא ליכא נחלה דאורייתא (עיין מה שכתבתי לעיל בפ' נערה) ליתי בני ראשונה ולטרפי' מבני שניי' עכ"פ באופן שיש מותר מכדי כתובה הראשונ' והשנייה שיקחו אותו מותר מקויים בזה נחלה דאורייתא דהא כתוב' נ"מ אבל בליכא מותר א"י לטרוף מבני השניי' כמו מלקוחות דהתם ממילא ליכא נחלה דאורייתא במה שישאר ביד לקוחות אבל הכא במה שתגבה השנייה הוי קיום נחלה דאורייתא כיון דכתובה נ"מ ממילא א"י בני הראשונה ליזל ולטרוף כיון דלא ישאירו מותר לקיים נחלה דאורייתא, אלא דהקושיא באם יש מותר דינר מכדי כתובה הראשונה, ולמ"ד דאין כתובה נ"מ הקושיא בהיפוך דאם ליכא מותר דינר לטרפה

הראשונה כיון דאם יגבו בני שניה נמי לא יקוים נחלה דאורייתא והוי כמו בלקוחות דהא כתובה לא נ"מ.

שם ר' עקיבא אומר כבר קפצה נחלה מלפני בני ראשונה. אפשר להסביר לשון דכבר קפצה לשיטת הסוברים והובא בהרא"ש דדוקא במקום בני שנייה נוטלים הראשונה כיון דגם יורשי שני' נוטלים ליכא אנצויי אבל בשני' קיימת ליכא כב"ד דחיישי' לאנצויי כיון דבני השניי' אין נוטלים כלום, א"כ ס"ל לפי הס"ד דפליגי בא' בחייו וא' במותו י"ל דטעמא דרבי עקיבא דכבר קפצה היינו דבעוד שהיתה קיימת דהיה חשש אנצויי לא היה דין כב"ד מש"ה אף אחר שמתה דליכא אנצויי מ"מ כבר קפצה נחלה והוי כמועטים ונתרבו, ולמסקנא דפליגי בכתובה נעשה מותר י"ל דמיירי דליכא מותר על כתובה הראשונה דטעמא דרבי עקיבא דכתובה א"נ מותר כיון דמחוסר גובייא כ"ז דלא גבתה לא מקרי מותר דינר וכבר קפצה נחלה קודם גביית הכתובה והוי כמועטים ונתרבו, עיין בהרא"ש.

בטור כתב וכן אם גירש א' ומתה (א' בחייה) נלע"ד דצ"ל ומתו בחייו. ואח"כ מת והניח בנים משתיהן בני המתה נוטלים כב"ד אפי' אין שם מותר דינר וכו'. וכתב ב"י עלה שהוא פשוט. ואלולי שאיני כדאי הייתי אומר דדין זה צריכה רבה דהא בסוגי' אמרי' לחד מ"ד בע"ח נעשה מותר ולא כתובה ופירש"י דבע"ח דנוטל מקרי בזה קיום נחלה דאורייתא אבל בכתובה דהן מקבלין ולא פורעים (והיינו במותר שתיהן) לא מקיימי בזה נחלה דאורייתא אלא דאנן קי"ל דאפילו כתובה נ"מ. וא"כ י"ל דהטעם דכשמת והשנייה קיימת היה בזה דין כב"ד כיון דהאם נוטלת והוי כבע"ח ומש"ה אף שמתה אח"כ והיורשים דידה מקבלים ולא פורעים מ"מ הוי כמרובים ונתמעטו. וא"כ י"ל דבגוונא דהטור כיון דהגרושה מתה בחייו תיכף כשמת זוכים היורשים הראשונים בפרעון כתובת אמם והן מקבלים ולא פורעים י"ל דלא מקרי מותר דינר.

ובאמת בלימוד הישיבה אמרתי די"ל בכוונת הסוגיא דר"ל דבע"ח נעשה מותר ולא כתובה י"ל הטעם דבע"ח דמכאן ולהבא הוא גובה א"כ קודם שגובה הבע"ח יש כאן מותר דינר ואף דהבע"ח בא וגבה הוי כמרובים ונתמעטו (וכמו דכ' הרא"ש דבאם גם בלאו הבע"ח ליכא מותר דינר על כתובת ב"ד לא משוי גביות בע"ח למותר דינר כיון דמכאן ולהבא הוא גובה כמרובים ונתמעטו דמי ה"נ י"ל דכל עיקר דבע"ח נעשה מותר כיון דמכאן ולהבא הוא גובה הוי כמרובים ונתמעטו. וכיון שכן י"ל דזהו ההפרש בין בע"ח לכתובה דבכתובה כיון דבחזקת אלמנה קיימי לחד תירוץ בתוס' כתובות דצ"ו ב' ד"ה נכסי י"ל דמיד כשמת הוי כגבתה האלמנה ולא מקרי מרובים ונתמעטו. אלא

דאנן קי"ל דגם כתובה נעשה מותר היינו דמ"מ הוי מחוסר גוביינא ומקרי מרובים ונתמעטו. ולפ"ז י"ל דבגרושה ומתה בחייו דמיד כשמת יורשי הגרושה הוי מוחזקים בנכסים לפרעון כתובה כיון דממילא הם יורשים ושלהם הנכסים הוי כמוחזקים ממש. כמו שכתבו בארוכה בתשובה לדון דיורשים שמגיע להם חוב מאביהם מקרי קדמו וגבו לגבי בע"ח אחר כיון דמיד הנכסים ברשותם. אלא דשם כתבתי לגבי בע"ח אחר וכאן אני מוסיף די"ל אף לגבי יורשי הראשונה דמ"מ כיון דכולם יורשים כל א' וא' הוי כמוחזק דשם יורש של כל א' על הנכסים וכמוחזקים דמי ולא מקרי כ"כ מחוסר גוביינא ולא מקרי מרובים ונתמעטו.

ויש להביא ראיה לזה ממה דאמרי' בסוגיין אמר מר זוטרא משמי' דר"פ הלכתא א' בחייו ואחד במותו יש להם כב"ד וכתובה נ"מ לחברתה ופרכי' לשמעינן כתובה נ"מ ואנא ידענא דא' בחייו וא' במותו יש להם כב"ד עיי"ש וקשה לי למ"ש הרא"ש דיש גאונים כתבו הא' דא' בחייו ואב"מ יש להם כב"ד דוקא כשהשנייה מתה דאין יורשים של זה יוצאים נקי לגמרי מנכסים בזה לא אתי לאנצויי אבל באיתא בחיים לא אשכחן די"ל דשייך אנצויי, כיון דהיורשים מאלו לא מקבלים כלום והרא"ש דחה זה דא"כ דבאיתא בחיים ליכא דין כב"ד גם כשמתה יהיה כמו מועטים ונתרבו אע"כ דגם דאיתא בחיים איכא כב"ד. ולפ"ז ק' לי מאי פרכי' דלשמעינן רק נ"מ הא מ"מ ס"ד דאחת בחייו ואחב"מ אין להם כב"ד והיינו משום דבהיא בחיים שייך אתי לאינצויי. ואף לאחר שמתה גם היא הוי כמועטים ונתרבו (ומדוקדק בזה לישנא דרבי עקיבא כבר קפצה נחלה לפי האוקימתא דטעמא דרבי עקיבא דאב"ח ואב"מ א"ל כב"ד. היינו שבאמת כשאין יוצאים נקיים ליכא לאנצויי אלא כשהיתה בחיים כבר קפצה נחלה והוי כמועטים ונתרבו) וההיא דכתובה נ"מ משכחת בא' גרושה ומתו שתיהן בחייו דמיד כשמת היורשים נפרעים ואין יוצאים נקיים בזה ליכא אנצויי. אע"כ כפי הנ"ל דבאמת בכה"ג אין כתובה נ"מ כיון דהם מקבלים ולא פורעים ולדינא צ"ע.

תו הקשה לי אחי בדברי הרי"ף פ' מי שהיה נשוי הביא תחילה דברי ר"פ דהלכתא אחת בחייו ואחת במותו יש להם כתובת בנין דכרין וכתובה נעשה מותר ואח"כ כתב והיכי דאיכא בע"ח ואיכא מותר על ב' כתובות, מאי דשקל בע"ח כ"ע ל"פ דנעשה מותר, והוא תימא, כיון דכבר פסק דכתובה נעשה מכ"ש בבע"ח, ולאיזה צורך הביא ההיא דבבע"ח לכ"ע נעשה מותר.

לענ"ד ליישב עפ"מ שכתב הרא"ש דהא דבע"ח נעשה מותר, הוא דוקא אם הניח ב' כתובות ומותר דינר, רק דהבע"ח שקיל המותר דינר ויותר, אבל אם לא הניח רק כשיעור

ב' כתובות, לא משוינן גביית בע"ח לשוי' למותר דינר כיון דבע"ח מכאן ולהבא גובה הוי כנתחדש דבר, אבל בשעת מיתה לא היה מותר דינר וכבר זכו יורשי קטנה כמו במועטין ונתרבו עיי"ש.

וע"פ דברים אלו י"ל דמרווח שמעתתא בהא דאמרינן דבבע"ח כ"ע ל"פ דנעשה מותר כי פליגי בכתובה דנדחק רש"י דהטעם דבכתובה כיון דמקבלים ולא פורעין לא מתקיים בזה נחלה דאורייתא, ולכאורה קשה לי, דלפ"ז כל מקום שאמם קיימת ונוטלת כתובתה הי' נקרא מותר דינר כמו בע"ח אחר, וא"כ אף שמתה אח"כ להוי כמרובים ונתמעטו [אח"כ מצאתי שעמד בזה בספר מגיני שלמה ונדחק הרבה בזה], אמנם לפי דברי הרא"ש הנ"ל מיושב היטב דלכאורה קשה במ"ש הרא"ש בתחילת דבריו וש"מ כתובה נעשה מותר, דבפרעון כתובה גופא מתקיים נחלה דאורייתא, ולאיזה צורך הוצרך לזה, הא בלא"ה כיון דבע"ח מכאן ולהבא גובה, והוי כנתחדש דבר ממילא כיון דבשעת מיתה הי' שם מותר דינר הוי כמרובים ונתמעטו. מש"ה טריפת הבע"ח אינו ממעט את המותר דינר, דכבר זכו בהם המרובים, ובהכרח צ"ל דבכתובה לא שייך לומר כן, דהא אף דאחת בחייו ואחת במותו יש להו כתובת בנין דכרין, ולא חיישינן לאתו לאנצויי, היינו כיון דמ"מ השניה נוטלת כתובתה והראשונים יורשים זכות אמם ליכא לאנצויי, [והא דמבואר בטור דאם השניה לא נשבעה ומתה דאין יורשים נוטלים כלום, אעפ"כ בני הראשונה נוטלים כתובת בנין דכרין, הרי אף דאין השניה נוטלת כתובה כלל לא חיישינן לאנצויי, יש לומר דהתם הראשונים אומרים שמא כבר קבלה אמכם כתובתה עי' ב"ש סימן קי"א ס"ק] וכיון שכן דעיקר זכות בני הראשונה מטעם דגם השניה נוטלת, ומיד אנו דנין דאלו ואלו נוטלים, א"כ לא שייך לומר הטעם דכתובה נעשה מותר דהוי כמרובים ונתמעטו והוי כנתחדש דבר, דהא מיד צריכים לדון על נטילת השניה, דמזה עיקר זכות בני הראשונה, ומש"ה הוצרך הרא"ש ליתן טעם דהפריעה עצמה מקרי נחלה דאורייתא, ורק לענין דליכא שיור כ"כ ומותר דינר, בזה כתב הרא"ש דכבר זכו בני הקטנה, דלענין זכיית הקטנים אין חילוק בין כתובה ובע"ח.

ולפ"ז יש לפרש דברי הש"ס בבע"ח כ"ע ל"פ דהוי מותר, דהוי כמרובים ונתמעטו כ"פ בכתובות דלא שייך היינו, כיון דמיד צריכים לדון דא"נ וא"נ בזה פליגי אם בפרעון מתקיים נחלה דאורייתא, והוא נכון מאד בעזה"י.

ולפ"ז י"ל דמש"ה הביא הרי"ף בהלכותיו הא דבע"ח דכ"ע נ"מ, והיינו כיון דדקדק הרי"ף בלשונו ואיכא מותר על ב' כתובות מאי דשקל בע"ח, מבואר בהרא"ש דבעי' מותר דינר זולת החוב, אלא דהבע"ח שקיל אותה ומטעם דהוי כנתחדש דבר, לזה צריך ראיה לדון

גביית בע"ח לנתחדש דבר, לזה הביא דברי הש"ס דבבע"ח לכ"ע נ"מ כ"פ בכתובה, וע"כ החילוק דבבע"ח הוי כמרובים ונתמעטו, ומוכח מזה דהוי כנתחדש דבר, ומינה למידין דבליכא שיעור ב' כתובות ומותר דינר דהוי כנתחדש דבר, ממילא הוא בכלל מועטים ונתרבו, ודוק היטב.

עוד יש לפרש בסגנון זה, דמה שהקשינו לעיל על רש"י דבכתובה לא נ"מ דמקבלי ולא פורעין, הא כ"ז שאמם היתה בחיים הי' מקרי השנייה לא יטלו כלום בתורת ירושה ומעקר מהם נחלה דאורייתא, לא אזלינן בתר שעת מיתה לקיים התקנה, דלא דמי לדעלמא במרובים ונתמעטו, דאלו ואלו נוטלים מהנכסים אחר מיעוטן לפי ערך ולא מעקר נחלה מהם, א"כ מה"ט י"ל דהוצרך הרא"ש לומר דהפריעה הוי מניעה, דבלא"ה מדין מרובים ונתמעטו לא הי' מועיל כיון דהשניים לא יטלו כלום בתורת נחלה ומעקר מהם נחלה, מש"ה צ"ל דלא מעקר נחלה כיון דבפריעת בע"ח הוי קיום נחלה דאורייתא. ולפ"ז י"ל דהכי אמרינן בבע"ח כ"ע ל"פ דנ"מ, דאף אם הפריעה לא הוי קיום נחלה דאורייתא מ"מ הוי מרובים ונתמעטו, כ"פ בכתובות דמצד מרובים ונתמעטו לא מהני כיון דהשניה אין לה כלום בתורת נחלה מיעקר נחלה דאורייתא בזה פליגי אם בפרעון מקרי קיום נחלה דאורייתא.

גם י"ל דבבע"ח כ"ע ל"פ דהוה כמרובים ונתמעטו אבל בכתובה כיון דבחזקת אלמנה קיימא לחד תירוצא בתו' כתובות (דף צ"ז) דדמי למזונות אלמנה דקיי"ל דבחזקת אלמנה קיימא, ומיד כשמת נעשית מוחזקת ולא הוי כנתחדש דבר, ועפ"י דברים אלו יש לפרש דברי הרי"ף כפי הדרך הראשון הנ"ל ודוק.

דף צא.

מתני' היה שם מותר אלו נוטלות כתובת אמן ואלו כו'. צ"ע אי מזונות בנות משוי מותר דפורעים חוב אביהם דבפשוטו כן הוא ואיך לא מצאתי מזה מפורש.

שם רש"י ד"ה ונתמעטו, שהוזלו קודם ששמאו בב"ד כו'. קשה אמאי פירש נתמעטו דאשתפו מקצת נכסים ונראה דפירש כן משום סיפא מועטים ונתרבו דא"א לומר דנתרבו היינו שנתוספו נכסים אחרים דרש"י לשיטתו דמפרש מה דקתני אם היה בראוי אינו כבמוחזק דראוי היינו ירושה ועיין בהרא"ש דהיינו אף דנפלה הירושה קודם שחלקו ביניהם והם דלא פשטה מיניה דין מועטים ונתרבו היינו משום שלא השביחו בגוף הנכסים עיי"ש, לפ"ז ע"כ פירושא דמועטים ונתרבו היינו שגוף הנכסים הושבחו דנתייקרו מש"ה פירש"י ג"כ נתמעטו על דרך זה שהמיעוט בנכסים ענין שהוזלו. ולפי פירש"י והרא"ש דבראוי היינו ירושה יש מקום ספק אם לזה חוב הוי ג"כ ראוי די"ל

דעדיף מירושה דחוב עומד בבירור לגבות ולפמ"ש הרע"ב דראוי היינו חוב (ומ"ש הרע"ב עיסקא ק"ל הא עיסקא הוי פלגא פקדון וכדמונח בעין וגם אידך פלגא דהוי מלוה מ"מ מחויב הוא שיהיה תמיד בעסקא ולא למשתי ביה שכרא, וי"ל דלא הוי ראוי ומתני' מיירי בחוב דעלמא) אפשר דס"ל דירושה בגוונא דהדא שנפל קודם חלוקה לשיטת תוס' דמועטים ונתרבו זכו בני הגדולה (דאלו לדידהו למה דס"ל דמועטים ונתרבו ג"כ זוכים בני הקטנה ליכא נ"מ) ה"נ בזה דאף דאין השבח בגוף הנכסים הוא בכלל נתרבו ומתני' דהיה בראוי היינו חוב ולא נגבה קודם חלוקה אבל אם נגבה קודם חלוקה י"ל דמקרי נתרבו וזכו בני הגדולה.

[מי שהי' נשוי שתי נשים וכו' היו שם נכסים בראוי אינן כבמוחזק וכו' ת"ר לזו אלף ולזו חמש מאות וכו' פשיטא מרובי' ונתמעטו וכו' מועטין ונתרבו מאי ומסיק דכבר זכו בהן יורשי קטנה. לכאורה קשה, מאי בא הברייתא להשמעינו מה דלא שמעי' ממתני'. ועו"ק על האיבעי' דעל מתני' הו"ל לאיבעי' מועטין ונתרבו מאי. ונראה, דהרא"ש כתב על מתני' היו שם נכסי' בראוי אינן כבמוחזק, אע"פ שמת אבי אביהם קודם חלוקה הואיל ולא היו בשעת מיתה כבר זכו בני הקטנה לחלק בשוה, ולא דמי למועטין ונתרבו דמבעי לי', התם הי' השבח בגוף הנכסי' כגון דקלא ואלים וכו' או נתיקרו הנכסי' אבל הכא הני נכסי' מעלמא קא אתי עכ"ל. ותמה הרי"ו עליו דא"כ למה לא פשט הש"ס ממתני' בהיפוך כיון דמתני' נקט רק שבחא דאתי מעלמא ולא נקט שבחא דאתי מגוף הנכסי', ש"מ דכה"ג אזלי' בתר שעת מיתה. ונראה לתרץ דהריטב"א הקשה על האיבעי' כיון דפשיט לך מרובי' ונתמעטו כבר זכו בהן יורשי גדולה, ש"מ דאזלי בתר שעת מיתה א"כ גם מועטין ונתרבו נזיל בתר שעת מיתה, ותירץ דודאי פשיטא דנזיל בתר שעת מיתה, אלא דאיבעי הוא אם נימא דקלא ואלים או נתיקרו הוי כמו בשעת מיתה כיון דאתי מגופה. ויש לחקור, כיון דאזלי בתר שעת מיתה אמאי הנשאר יחלקו בשוה הא יורשי גדולה יותר זכותם מזכות [יורשי] הקטנה, ד"מ אם יורשי גדולה כתובתם מאתים וקטנה מאה יהי' הדין דגדולה נוטל ב' חלקים וקטנה חלק א', אע"כ דמיירי שיש כאן בשעת מיתה חצי דינר מותר על שתי כתובות ואח"כ בשעת חלוקה נתיקר החצי דינר וקם על דינר, וא"כ שפיר יחלוקו דעל החצי דינר לא הי' השעבוד. ולפי"ז ניחא הכל דבברייתא קתני הי' שם מותר דינר שלם ואם לאו יחלוקו בשוה, נוכל לפרש דלא הי' שם מותר דינר שלם רק חצי דינר יחלקו בשוה ע"ז מספק הש"ס שפיר האם ניזל בתר שעת מיתה, אבל במתני' קתני ואם אין שם אלא שתי כתובות דכה"ג נוטל כל א' לפי שבחו. לפי"ז אזדא

גם תמיהת הרי"ו על הרא"ש דמתני' לא יוכל לנקוט שבחא דאתי מגוף דכה"ג נוטל כל א' לפי שבחו.]

דף צא:

ההוא גברא דמסקי בי' מאה זוזי שכיב שבק קטינא דארעא שויא נ' זוזי כו' אבל אמרו לי' הנך חמשין דמי קטינא סלוקי סלקוה כתב הר"ן שם (קטו ע"ב) די"ל מכאן דאף דמצוה איתומי' לפרוע חובת אביהם אין כופין בכך כו' ומיהו [את הלוה עצמו אפי'] למ"ד שיעבודא ל"ד משום פריעת בע"ח מצוה כופין אותו כדאמרי' לעיל דהוי כאומר להם איני נוטל כו' דהא נמי מצוה דאו' היא, ואפשר דמתורת כפיי' נמי יורדין לנכסיו דעד שאתה כופהו בגופו כופהו בממונו, אלא למ"ד של"ד כל היכא דליתי' קמן אין יורדין לנכסיו אבל בדאיתא קמן כופין אותו בין בגופו בין בממונו דמצוה דאו' היא עכ"ל הר"ן [והרמב"ן בחידושיו לב"ב קעה ע"ב] מפשט פשט"ל דמחמת כפיי' יורדין לנכסיו וצריכין להבין החילוק בין ליתא קמן לאיתי' קמן הא מליתא קמן חזינן דדין כפיי' הוא רק על הגוף ולא על הנכסים. ויש לפרש ברווחא דכשם שניתן רשות לב"ד לכפותו עד שתצא נפשו. אף שכל הכאות ורדיות הללו היו למגן כל כמה שלא אמר רוצה אני. ה"נ רשות לאבד ממונו עד שיאמר רוצה אני. וכיון שנוכל לאבד ממונו על מגן, אזי מוטב שיתנו לאיש אשר נשה בו, (הועתק מה' זי"ר ח"ב סי' לט א"ה וכתב ששמע ד"ז מהגאון הרש"א שאמר בשם אביו הגאון זצ"ל וקלסי').

שם מצוה על היתומים כו' (עי' במה שהועתק בחי' קדושין דף ל"א במצות כיבוד אב).

שם רש"י ד"ה אחריות דנפשיה שיחזיר לו מעותיו וא"כ רמב"ח ס"ל דגם מעותיו א"צ לשלם לו. וק"ל דהא בדשלב"ל לכ"ע יכול לחזור קודם שבא לעולם א"כ כשאמו מערערת יאמר הלוקח שחוזר מהמקח וצריכים להחזיר לו מעותיו אף למ"ד דבהכיר שאינו שלו דמעות אין לו היינו דמ"מ מורידו ללוקח להקרקע עד שיבא הנגזל אבל הכא שעדיין לא התחיל שום ענין קנין ויכול הלוקח לחזור, וי"ל דזהו ג"כ בכח תנאו דלא מפצינא דהלוקח סבר וקיבל שאם תערער אמו יהיה המעות מתנה, ובתוס' (ד"ה דזבנה וכו') כתבו דאין סברא לומר דאתי כמ"ד אדם מקנה דשלב"ל וק"ל אף אם נאמר כן הא מ"מ קודם שבא לעולם יכול לחזור והכא המכירה לא חל רק אחר שתמות אמו א"כ כי אתי אימיה ומערערה יכול הלוקח לחזור.

אבל מה שכתב רש"י אבל נפלה בירושה אמרי' התם ירושה ממילא הוי, תמוה דהתם לא משני כן אלא דמה שאירש לא סמכי' דעתי' [אב"ה וכן הקשה בפ"י] גם הא התם

בחזר לקחה מיירי בלא הכיר דטרח דליקו בהימנותא אבל בהכיר באמת לא מהני [כמ"ש בתוס' שם] והכא הוי כהכיר שאינו שלו.

דף צב.

אמר רמב"ח ראובן שמכר שדה לשמעון וזפקן עליו במלוה וכו' אנן מטלטלין שביק אבון גבך ומטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדא. מכאן אני תמה על הר"ן ז"ל שכתב ריש פרק אלמנה ניזונית וז"ל נ"ל דכי אמרי' לכתובה [אם תפסה] מפקינן מינה דוקא במטלטלין דמכ"ש מחוסרי גוביינא אבל במעות לא דהרי כבר נפרעה עכ"ל, ואיך אפשר דבמעות מהני תפיסה, א"כ מכ"ש דיהני בתופס החוב שהוא עצמו חייב לאבי היתומים ואיך יכולין לומר אנן מטלטלין שבק אבון גבך. ואולי י"ל דהר"ן לא קאמר רק היכא דלא מחסרי שבועה וההיא דרישא בשתי תפיסות מיירי ביש להן נאמנות לי וליורשי דבמטלטלין לא מהני דמ"מ מחוסרי גוביינא ובמעות מהני אבל בההיא דהכא דצריך לישבע [וכמ"ש בתוס'] בזה לא אמרינן כבר נפרעה דהא מחוסר שבועה.

ועדיין קשה דהא דעת ר"י אלפסי ז"ל פרק הכותב גבי ההיא דאי פקח מייתי לה לידי שבועה דאורייתא דבאותן נשבעין ונוטלין שמן הדין היה להם ליטול בלא שבועה אי תפסי ואינם רוצים לישבע לא נחתינן לנכסים ומשמע שם בהר"ן דס"ל הכי ג"כ להלכה אלא דהביא בשם רמב"ן דמסתברא דוקא בתפס מעות אבל במטלטלין כיון דגופייהו לא קני מפקינן מיני' והדר לא גבי אלא בשבועה [ובאמת ק"ל דכתובה דאפי' מיניה רק ממקרקעי א"כ גם בתפס מעות הא א"י להחזיק במעות בפרעון דיאמר אסלק לך כדינך בקרקע ונפקיע מינה המעות] וי"ל נהי דלא נחתינן לנכסיה אם אינו רוצה לישבע מ"מ משמתינן ליה ועדיין מקרי מחוסר גוביינא. אך קשה דנראה דאפילו שמותי לא משמתינן ליה דהא ר"י אלפסי ז"ל השמיט האיבעי' דפוגמת פחות פחות מש"פ, וטעמו דסמך על סתם משנתינו, והיינו כיון דמכח ספק אבעי' אינה גובית אלא בשבועה לא הוצרך הרי"ף להביאו כיון דמביא סתמא דמתני' דמשמע ממילא דבכל פוגמת צריכים לישבע וכמ"ש הר"ן בטעמו, וקשה הא מ"מ נ"מ בתפיסה דיכולה לומר קים לי דפוגמת פחות פחות מש"פ א"צ לישבע, אבל לק"מ דהרי"ף לשיטתיה דבתפיסה גם בפוגמת מעליא לא נחתינן לנכסי' [ומכאן משמע לי לכאורה דס"ל להרי"ף דאפי' תפסה מטלטלין לא נחתינן לנכסי'] והשתא הא מ"מ נ"מ דאילו ודאי פוגמת ותפסה משמתינן לה ובפוגמת פחות מש"פ דהוי ספק דאפי' שמותי לא משמתינן לה, [וכן פסק בסמ"ע סי' פ"ז סכ"ב, ומכאן נראה ראיי' גדולה לדיני] וא"כ הדרא התמיה לדוכתא למה לא מהני ללוקח תפיסת חובו, וה' יאר עיני.

שם אמר רבא אי פיקח כו' והדר גבי לה מינייהו. ק"ל אמאי יצטרך להגבות תחל' ליתמי והדר לחזור ולגבות מהם יעכב הקרקע מיד לעצמו שמשועבד לו מדר"נ, ובאמת ק"ל ג"כ על הר"ן בזה שכ' ופייסי' בזוזי דוקא דאלו אגביה ארעא מצי למימר דאגביה לו מדר"נ, ותמוה לי דא"כ אף בפייסי' בזוזי יעכב לעצמו הקרקע מדר"נ דכמו דמשועבד לבע"ח מדר"נ משועבד נמי לעצמו לאחריותו מדר"נ. וה' יאר עיני.

תד"ה (בע"א) ראובן כו' ע"כ לא קאמר ר"ע כו' אלא משום דכולן צריכין שבועה והכא האי לוקח מאי שבועה צריך. תמוה לי הא מ"מ מחוסר גוביינא יותר ממחוסר שבועה דהא מקודם שטרף הבע"ח מלוקח אין ללוקח כח לגבות וא"כ מיד נכנסו המטלטלין לרשות היתומים וגם הא מחוסר שבועה ג"כ דהלוקח א"י לגבות מיתומים עד שיטרוף הבע"ח והבע"ח א"י לטרוף מלוקח בלא שבועה, ובפשוטו דאפי' ר"ט מודה בזה דדוקא מחוסר שבועה דאפשר מיד לישבע ולגבות, אבל הכא דעדיין אין זכות ללוקח נכנסו המטלטלין לרשות היתומים, וצע"ג.

בא"ד ותימא כו' משכחת לה דנזקקין כו' ואח"כ נמצאת שאינה שלו הרי עכשיו חוזר על היתומים. הא דלא נקטו דבא הבע"ח וטרף י"ל דס"ל לתוס' כהפוס' דיכול הלוקח לומר הנחתי לגבות לכשיגדלו ובחידושי לח"מ (סי' קי) כתבתי די"ל דתוס' ג"כ סברי כאידך פוסקים כיון דא"י לגבות עתה מית"ק א"י לומר הנחתי, ומ"מ לא מצי למנקט הכא בע"ח דדוקא בלוקח דעלמא יכול הבע"ח לטרוף ממנו כיון דאין הלוקח יכול לחזור על היתומים בעודם קטנים דאין נזקקים אבל הכא דהלוקח יחזור על הית"ק וכההיא דאמרינן בשבועות (דף מז ע"ב) ערבא לאו בתר יתמי אזיל, ונכון בעזה"י.

בר"ן ר"פ אלמנה ניזונית דתפיסת מעות מהני לאחר מיתה (מהני) כיון דלא מחסר גוביינא, ותמוה לי מהא דאמרי' אי פקח מגבי להו ארעא, הא בלא"ה יחזיק חובו לאחריות דלא גרע מתפיסת מעות וצע"ג. וחשבתי לומר דתרתי בעי' אינו מחוסר גובייני' ולא מחוסר שבועה ומיירי באמת ההיא דרישא בב' תפיסות [כגון] שנשבעה או בנאמנות לי וליורשי בענין דלא מחסר' שבועה אבל בההיא דאי פקח טוענין [היורשים] דלפי שעה קודם שנשבע א"א לו להחזיק בתפיסתו, ג"ז אינו מספיק לפי"מ דהוכחתי דהרי"ף דס"ל כהפוסקים בסוגי' דאי פקח מייתי לה לידי ש"ד דבנוטלי' שתפסו ג"כ לא נחתי' לנכסי דאפי' לא משמתינן לי' כמ"ש הסמ"ע דדוקא בהיסת משמתי', דאל"כ כל א' יאמר לא אשבע, משא"כ בנוטל שתפס, והיינו ממה דהשמיט הרי"ף בעי' דפוגמת פחות פחות מש"פ, ע"כ משום דמספיק' אין נותני' לה בלא שבועה, מש"ה כתב סתם דפוגמת דהכל בכלל ובתפס גם בפוגמת ממש לא נחתי' לנכסי', והא מ"מ נ"מ בתפס' דבפוגמת ממש

משמתי' ופוגמת פחות מש"פ מספק לא משמתי' לה אע"כ דבכל ענין לא משמתי' א"כ בתופס חובו לאחריות אינו מחוסר שבועה כיון דתפס וצע"ג.
[גמרא ראובן שמכר שדה לשמעון וכו' אחריות דנפשיה מי קיבל: מסתפקנא אם בנמצאת גזולה בכה"ג אם חוזר (שמעון על ראובן) [ראובן על שמעון] די"ל דאין זה בכלל אחריות דנפשיה כיון דאין הגבייה מחמתו אלא דהנגזל נוטל את שלו היכי דמוצאו וכמבואר בנמוקי יוסף פ"ק דמציעא בסוף סוגיא דשבח גבי ג' מיני אחריות עיי"ש.
ונ"ל ראיה מדברי תוס' בב"מ י"ד ע"א ד"ה עד שלא החזיק וכו' וא"ת כשהחזיק בה אמאי אינו יכול לחזור לימא ליה שקול ארעא בזוזך, משמע להדיא דקושייתם גם אלישנא קמא בהחזיק שלא באחריות ולכאורה מאי הקשו הא יכול לומר אני אשקול ארעא באחריות ואם יטרפו ממני עוררין אחזור עליך כיון שמכרתי לך שלא באחריות אע"כ דס"ל דגם זה בכלל אחריות דנפשיה מי לא קיבל, ועדיין צ"ע לדינא. [א"ה ועי' ב"מ שם].

דף צג.

בגמ' הב"ע בכתובת בעלת שלש מאות וכו', ובתוס' ובהר"ן נתקשו דמאי קמ"ל מתני' בזה, ולענ"ד נראה עפימ"ש הרי"ף לעיל בפ' הכותב [בסוגי' דהאי מאן דאית לי' ארעא אית לי' זוזי] בשם קצת גאונים דגם בשטרות הלוואות תליא בפלוגתא דרב ושמואל ביוצאים ביום א' אם שודא אם יחלוקו ע"ש, והוא דחאם דהשעבוד אינו מתחיל עד סוף היום דאינו מוציא קול אלא משעה שמבורר מתוך השטר ע"ש, וא"כ י"ל דמדינא דמציעת' בלחוד הי' אפשר לומר דודאי כל היכא דבאמת כי הדדי נינהו כגון למטלטלים או בנשא ונתן וקנה שעבודם שוה על כל הנכסים ובעלת מנה נוטלת שליש מכל המאתיים כמו לר' לפירש"י, ומה דקתני במצעת' של מנה נוטלת חמשים, היינו דמיירי ביוצאים ביום א' ואין יודעים מי קודם וא"כ על הנך מאתים הוי כטוענת בעלת מנה מחצה שלי ובעלת מאתים ובעלת ש' כ"א טוען שהוא קודם וכולה שלי ושורת הדין דבמחצה שהכל טוענים יחלוקו בין כולם ועל המחצה שני יחלוקו בעלת ר' ובעלת ש' ודומה לשלשה שמצאו טלית וא' טוען חצי שלי ושנים האחרים כ"א טוען כולה שלי דהדבר ברור דבמחצה חולקים בין כולם ובמחצה [שנים] חולקים וה"נ דעל הספק הוי בעלת מנה כטוענת מחצי שלי, וסברא זו תמצא בהדיא בסוגיא דקידושין [דף ס"ה ב] בעובדא דחבילה עי' בהריטב"א שם, והא דבעלת מנה נוטלת חמשים משום דבעלת ר' כתבה לה דין ודברים אין לי על מנה, אבל בסיפא ליכא למימר הכי דא"כ אמאי נוטלת בעלת ר' רק ק'.

דף צג:

במשנה קודמת לשניה. אף דכבר קתני כן בתחלת פרקין הראשונה קודמת לשנייה נקט לה הכא לומר דבכה"ג דא' קודמת לחברתה בזה פליגי ת"ק ובן ננס. דלת"ק א"צ האחרונה לישבע משום דס"ל בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה ל"ג אבל אלו היו כולם בזמן א' גם לת"ק כולם צריכי' לישבע דבכה"ג מה שגבה גבה כמו שפסק הרמב"ם וכן קי"ל בש"ע סי' ק"ד ס"ו דהיכי דהמה שוים אם קדם א' וגבה מה שגבה גבה. ובזה מיושב גם כן סיפא דמשנתינו היו כולם יוצאות בשעה א' חולקי' בשוה. ותמה התוי"ט דמאי קמ"ל הא תנינא כן במתני' דר"פ. והיינו דבא לומר וביוצאות בשעה א' דכולם חולקות בשוה. וממילא הדין דאם קדם א' וגבה מה שגבה גבה בזה ליכא פלוגתא וגם לת"ק כולם צריכים לישבע כ"כ בתשובת ושב הכהן סימן ע'.

שם חולקות בשוה. בתוי"ט הקשה צ"ע מקמ"ל תנינא בריש מתני' דלעיל. לענ"ד י"ל דממתניתין דלעיל י"ל דמיירי בידוע שנתחייב לשנים בב"א שבודאי כולם שוים. והכא קתני דיוצאות בשעה אחת משמע דאין ידוע לנו זמן ההתחייבות להן רק מתוך השטר היוצאות בשעה א' וממילא הוי דדלמא א' בתחלת שעה וא' בסוף שעה והיה ס"ד לומר בזה שודא. ואשמעי' דמ"מ חולקין וכמ"ש תוספות בסוגיא דשודא לחלק בין ב' שטרי שעבוד לב' שטרי מכר עיי"ש.

תד"ה מי שהיה נשוי וכו' ואיכא למימר דהוו"א וכו'. ע' בפ"י שכ' להקשות כיון דע"כ מוכח דתוספות ס"ל דאף דנשבעת הג' ונוטלת חלקה. דמ"מ שייך השבועה על הא'. והיינו ע"כ כמ"ש רש"י משום דשמא לא תמצא לגבות הכל. א"כ בלא"ה הו"ל לתרץ קושייתם דאי הוי תני בג' נשים הו"א דמיירי דהשניי' לא נטלה כל כתובתה. ומש"ה נשבעת הא'. לזה נקט בד' נשים כיון דהג' נוטלת ע"כ השנייה נטלה כל חלקה וידעי' מזה דמ"מ הראשונה נשבעת לשנייה משום ספק דשמא לא יספיק לה לגבות הכל. וכ' הוא לתרץ בג' נשים מוכח כן כיון דקתני דהג' נפרעת שלא בשבועה. א"כ מיירי דהג' נוטלת וממילא השניה נטלה כל חלקה ע"ש. ולענ"ד דמ"מ יש ליישב קושית התוס' ע"ד הנ"ל. והיינו דאי הוי קתני בג' נשים היינו יכולים לומר דהא דהראשונה נשבעת להב' היינו דוקא באין השנייה גובית כולה דמיירי שאין הנכסים מספיקים לכתובה. והא דקתני והג' נפרעת מיירי ממטלטלים שביד אחרים דאף לרבי עקיבא דסבירא ליה ינתנו ליורשים היינו משום דכולם צריכים שבועה. משא"כ להך מתני' דסבירא ליה דמיתומים גדולים גובי' בלא שבועה. ממילא גם לרבי עקיבא הדין דינתנו לכושל. ואם כן יש לומר דמיירי דהקרקעות אינם מספיקים רק לחציו של הכתובה של השנייה רק שבמטלטלים שביד

אחרים חולקים השניי' והג'. ומירי דאף אחר חלוקת המטלטלים לא נפרעת השנייה כולה. ומש"ה הראשונה נשבעת להב'. והא דקתני השנייה קודמת להג' היינו על אותן מקצת מטלטלין. וגם לא קשה ע"ז דאם כן השנייה מפסדת מכח הג' שממעטת חלקה מהמטלטלין. ואם כן גם הג' תשבע להב'. דיש לומר דבמטלטלין דאין עליהם שם שעבוד ומדינא אם היה בא ליד היתומים לא היו גובים כלום. מש"ה לא מקרי הג' בכלל נפרעת מנכסים משועבדים ולזה נקט המתני' בד' נשים. דע"כ הג' נטלה קצת קרקע מדקתני הג' קודמת להד'. וממילא השנייה נטלה כל כתובתה והשמיענו דאעפ"כ הראשונה גובה מהשניה וק"ל.

דף צד.

והכא בחיישינן שמא תכסיף קמפלגי. ק"ל א"כ בין לב"נ בין לת"ק נשביע נמי כל בע"ח דאף דלת"ק ליכא חשש שמא תכסיף מ"מ ניחוש דאיכא בע"ח מאוחר ויפסיד ע"י גבייתו של זה, ולמ"ש התוס' דאין לנו לעשות תקנה לבע"ח דליתא קמן ניחא נמי הא אבל בקושייתם דלא נחתי להכי קשה למה הקשו רק לב"נ דניחוש משום בע"ח מוקדם ולשמא יכסיף, הא גם לת"ק קשה דניחוש לבע"ח מאוחר.

שם אתמר שני שטרות היוצאין ביום אחד. הר"ן זצ"ל כתב בזה הלשון, כתב הרשב"א יש מי שאומר במי שמכר לשנים, לאחד פירש בשטר כ"ה בניסן ולשני בניסן סתמא אין בע"ח יכול לטרוף מאחד מהם, וכל אחד יכול לדחותו אצל השני לומר הנחתי לך מקום לגבות ממנו, ואינו כן וכו' אלא מהאי דכתב בניסן סתמא גבי, וטעמא דמלתא משום דשדות שניהם משועבדים לבע"ח אלא דהתקינו להם חז"ל דאין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש נכסי' בני חורין א"כ עליו לברר. ותמה אני הא התקנה דאין נפרעין דקתני במתני' ר"פ הנזקין צריכא רק לענין ואפי' הם זיבורית אבל בשייר דכוותה מדינא הוא מכח מה מכר ראשון לשני כל זכות שלו וכיון דהוא היה יכול לדחותו מבינונית אלו ולהגבות לו האחרת זכה בה הלוקח שלא יגבה מבינונית אלו, והר"ן בעצמו כתב כזה לעיל (דף קיד ע"ב) דאם לוי לקח מראובן הלוקח ושייר אצלו זיבורית דא"י לדחותו ללוקח ראשון לזיבורית דל"ש בזה תקנת חכמים דאין נפרעין כיון דאין הזיבורית בנ"ח ומ"מ בשבק בינונית דכוותיה צריך הבע"ח לגבות מלוקח שני משום מה מכר, א"כ איך סתם הרשב"א כיון דמשום תקנה הוא עליו לברר הא באם הם קרקעות שוים מדינא א"י לגבות מהראשון, וה' יפתח לבי.

בר"ן פרק מי שהיה נשוי [בדפוס ווילנא דף נ"ד ע"ב] בשם הרשב"א [בב'] לקוחות שלקחו ביום אחד ולא נודע מי קודם אין כל א' יכול לדחותו לבע"ח לומר אני קדים והנחתי כיון

דהנחתי רק תקנת חכמים עליו לברר, וקשה לי דהא [התקנה] צריכ' רק לענין הנחתי על זיבורית אבל לענין בינונית דכוותה מדינא הוא מטעם מה מכר וע' היטב בלוגי' דב"ק ד"ח ע"ב, וא"כ יטעון אני קדים ולקחתי זכותו של מוכר שלא לגבות מבינונית שלי, וצ"ע. שם שודא דדיני. עיין לעיל נה ע"ב תוס' ד"ה שאם אמר.

תד"ה שנמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו, וק' לרבי כו' הקודמת לה למה אינה לוקחת אותה השדה.

וי"ל דמיירי הכא דאותה שדה שיצא עליה ערעור הוא אפותיקי מפורש לא' מג' נשים א"כ קודם שבא הנגזל אינה יכולה ליקח השדה הרביעית אבל אח"כ כשיבוא הנגזל ויטרוף ממנה אגלאי למפרע דהאפותיקי היה בטעות ושיעבודה קיים על שאר הנכסים וכדעת רבינו ירוחם (הובא בהגהת ש"ע סי' קיז ס"א).

בא"ד ואומר ר"ת דמשביעין וכו' א"כ נשביע כל בע"ח שמא יכסיף. תמוה הא ג"כ לל"ק קשה כן דנשבע כל בע"ח דשמא יש בע"ח מוקדם ויהיה הדין דגבה גבה. ואולי י"ל דקאי לשיטת ר"ת בר"פ מי שהיה נשוי דפלוגתא דמה שגבה גבה מיירי רק במטלטלין ולשון דנמצאת שדה ע"כ בדוקא אינו אלא עיקר טעמא קאמר כמ"ש בתוס' וכיון דממילא אין סמיכת הבע"ח על המטלטלין לא חיישינן כולי האי להשביע ליה מספק שמא יש בע"ח מוקדם ונפסידנו מלגבות המטלטלין, אבל ללישנא שמא תכסוף דמשמע דמיירי בקרקע שפיר קשה.

בא"ד וא"ת א"כ נשביע כל בע"ח דניחוש שמא יכסיף, ק"ל אמאי נקטו הקושי' דוקא לב"נ דחייש שמא תכסוף, הא גם לת"ק ק' דלמא יש בע"ח מאוחר ונפסד ע"י גבייתם של זה, וצע"ג.

בא"ד הם למה יכספוהו כו' יהא ריוח שלהן שיכולין לסלקו בזוזי. קשה דמ"מ יכספוהו מחששא שאותה שדה עצמה גזולה וא"י לסלקו, ונראה דבשביל הך חששא לא יכסיפו דמה ירוויחו בזה הא יצטרכו לשלם להנגזל כל הפירות אבל הרביעית תכסיף שחוששת שמא תהיה אחת מהראשונות גזולה ויחזרו עליה והיא א"י לסלקו בזוזי.

בא"ד כגון שפטרה משבועה. נראה שפטרה קודם מותו מש"ה לגבי הנשים הקודמות צריכה לישבע דלא מהני פיטורו לחייב לאחרים, דדוחק לומר שפטרה במפורש דוקא לגבי יתומים ולא לגבי משועבדים, ולפ"ז מיושב דקשה לכאורה אמאי מוקי שמואל דפליגי בבע"ח מאוחר שקד' וגב' הא שמואל גופי' אמר לעיל (דף"ז ע"א) דאביי קשישא דבין נקי נדר וכו' אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וס"ל להרבה פוס' דאפי' פטרה בפירוש לי וליורשי לא מהני, וא"כ

י"ל דבן ננס ס"ל כא"ש ולא מהני הפטור מש"ה לא תפרע מהיתומים אלא בשבועה. ולפי הנ"ל מ"מ דאם פטרה מכבר מכל שבועות שבעולם לת"ק כי היכי דמהני פטור לגבי יורשים מהני ג"כ נגד משועבדים ולא תצטרך לישבע נגד הראשונה אע"כ בפטרה קודם מותו, וי"ל דבכה"ג גם אבא שאול מודה דמהני דהוי כמודה שלא נפרעת כלום, וא"כ יצא לנו דין חדש דאף להפוסקים כא"ש דאפי פטור במפורש לא מהני מ"מ פיטור קודם מותו מהני דהוי כהודאה, וצ"ע לדינא דבפשוטו נראה דמ"מ לא הוי בכלל הודאה דפשיטא אם יבואו עדים דנפרעת דלא תפרע ולא נידון להודאת בע"ד אלא דפוטר אותה היינו שנותן לה נאמנות שלא תשקר.

בא"ד וקשה מ"מ תקשי מההיא דנפרעת מנכסי יתומים ל"ת אלא בשבועה. תימא דמי הכריחם לומר דס"ל כמ"ד באלמנה משום מזוני נימא דס"ל כמ"ד דאף לגרושה משום חינא, ואידך מ"ד דס"ל באלמנה משום מזוני ס"ל כאוקימתא דפליגי באביי קשישא וכמו דצ"ל לדבריהם למ"ד דאין נזקקין כלל אלא אם כן רבית אוכלת בהם.

בא"ד ואמר לי רבי דמ"מ אצטריך אלמנה בגיטין דלא נטעה לומר בגרושה ונימא דנזקקים. תמוה לי דלמה להו לדחוקי בזה, דממנ"פ אם נטעה כן מנ"ל דבאמת אינו כן דדלמא באמת גם בגרושה נזקקים וע"כ דמסברא הוא כן א"כ רחוק לומר דנטעה לומר נגד הסברא, והא אפשר לומר ברווחא דמה דאמרינן דלא כאביי קשישא היינו ממתני' דהכא דהרביעית נפרעת שלא בשבועה דמוכח דמיתומים גדולים א"צ שבועה וא"כ אלו לא קתני אלמנה בגיטין דס"ד דאלמנה משום חינא ל"צ לישבע ממילא ניחא מתני' דהכא דהרביעית נפרעת שלא בשבועה ושפיר הו"מ לאוקמי מתני' דנפרעת מנכסי יתומים בגרושה וביתומים גדולים דלא היה הכרח לאפוקי מדאביי קשישא וא"כ אחרי דקתני במתני' דגיטין דאלמנה צריכה לישבע מזה הוא דידעינן דלא כאביי קשישא ממה דהרביעית שלא בשבועה.

תד"ה לימא רב וכו'. ור"ת מפרש וכו'. נלענ"ד ביאור דברי תוס' דגם ר"ח ס"ל דאף לר"א אמרי' עדים בחתומין זכין לו. שהרי כ' דהמסירה ביד המוכר דכותבים שטר למוכר וכו' וזהו רק למ"ד עבחז"ל. וגם אם איתא דס"ל לר"א לא אמרינן עבחז"ל. א"כ בקיצור הו"ל לר"ת לומר דלר"מ תלינן דהחתימות היו ברגע א' ומש"ה יחלוקו אף דמסרם בזא"ז דעבחז"ל. ושמואל דאמר כר"א דע"מ כרתי ולא אמרי' עבחז"ל, אלא ודאי דסבירא ליה דגם לר"א אמרינן עבחז"ל, והא דבאמת לר"א במסרם בזא"ז מי שמסר לו קנה ול"א עבחז"ל, היינו כמ"ש תוס' לקמן דל"א עבחז"ל אלא משעה דמוכח מתוכו, ואף דר"ת ס"ל דלא בעי' מוכח מתוכו היינו דמשעה שמסרו לידו דנגמר כל הקנין קנה אף לר"מ,

אבל שיהיו העדים בחתימתם זוכים לו למפרע משעת חתימה בזה בעי' מוכח מתוכו, וכן באמת דעת הרבה ראשונים, כנלענ"ד.

אמנם עדיין תמוה לי הא פירכת הש"ס ואי ר"מ אמאי קנה הא אמר ע"ח כרתי. ע"כ דלר"ת הפירוש כיון דבשעת חתימת הב' כבר היה השטר חתום להא' בודאי היה בדעתו שלא יהיה עדיף כח הב' במסירתו כיון דנגרר אחר החתימה דלענין החתימה אין לו קדימות. וכיון דאלו היתה מוחלת להא' ג"כ בשעת חתימתו להב' היה הדין דשוים ממילא לא גרע כחו של הא' בשביל שהקדים חתימתו ולא יהיה זריז ונפסד. וכיון שכן למאי הוצרך ר"ת לדחוק דתליא דהחתימה היה ברגע א'. הא בלא"ה יכולים לתלות דהחתימה היה בזא"ז ומסר להב' תחילה דבכה"ג לר"מ יחלוקו כדמוכח מפירכת הש"ס הנ"ל.

והנה בדעת רש"י נלע"ד דס"ל דגם לענין עבחז"ל לא בעי' מוכח מתוכו. והיינו ממה דפירש פירכת הש"ס אטו בירושלים יתבי וכו' דגלי דעתייהו. ולא פי' בקיצור דלא הוי מוכח מתוכו דהרי ע"כ לשיטת רש"י דהא דזיכה ר"ש להא' משום דקדים היינו משום דעבחז"ל. דהא ליכא למימר דקדים היינו דתלינן דנמסר לו גם קודם כמו שפירשו תוס' בב"מ (דף כ'). דא"כ אמאי זיכה ר"נ להב' משום שודא הא מסתמא נמסר להא'. והתוס' שפירשו כן פירשו באמת דזהו בעצמו השיב לו ר"ש אטו בירושלים יתבי וכו' היינו דל"א מיד נמסר כיון דיש לו שהות לזה כל היום. אבל לפרש"י דאטו בירושלים יתבי היינו מטעם דגלי דעתייהו. א"כ אם איתא דקדים היינו דמסתמא נמסר לו תחלה גם לר"א יהיו הנכסים להא'. אע"כ ברור דס"ל לרש"י דקדים היינו מטעם דעבחז"ל. וא"כ מדפירש"י דאטו בירושלים יתבי היינו מטעם גלי דעתייהו ע"כ דס"ל לענין עבחז"ל לא בעי' מוכח מתוכו. וא"כ ממילא גם הא דלר"א זה שמסר לו קנה היינו משום דלר"א ל"א כלל עבחז"ל. אולם תמוה לי בלשון רש"י ז"ל שכ' דלאו בתורת הכי אתית לה. דהטעם שלך היה משום דקדים כר"מ ובזו טעית דהרי לאו בירושלים יתבי'. דהא טעות זה אינו מספיק שיזכה הב' בכולו דהא מ"מ לר"מ יחלוקו ויזכה גם הא' בחציו. וא"כ ע"כ דמזיכה ר"נ כולו להב' משום דס"ל דשורש פסקא דר"ש כר"מ הוא ג"כ טעות דבודאי הלכה כר"א. והא דהקשה לו אטו בירושלים יתבי היינו אף לשיטתי' דפסיק כר"מ. וא"כ למאי הזכיר רש"י הטעות משום דלאו בירושלים יתבי'. הא בלא"ה הוי טעות כיון דקיי"ל כר"א ל"ש טעמא דקדים.

בא"ד ואפשר דנחתם בבת אחת. תימא הא לפי סברתם בנחתמו כאחד אף שמסר אח"כ תחילה להאחד אין רצונו להעדיפו שיקנה יותר מחבירו כיון דכח שניהם שוה לענין

החתימה, א"כ ממילא פשיטא דאם חתם לראובן תחלה ואח"כ חתם לשמעון ומסר לו ואח"כ מסר לראובן דלא עדיף כחו דשמעון מראובן ולא רצה להעדיפו כיון דאין לשמעון כח קדימה בחתימה, הגע בעצמך אלו איחר לחתימה דראובן עד שעת חתימה דשמעון הי' שוה עם שמעון השתא דהקדים חתימת ראובן מגרע גרע כחו, וגם הא זה פרכת הש"ס אי ר"מ אימא סיפא וכו' כתב לאחד כו' ולר"ת היינו דאינו מיפה כחו במסירתו לזה לקנות יותר מהשני שנחתם מקודם לו, הרי מפורש דאף דאין חתימתם בבת אחת, מ"מ אם מסר תחלה להמאוחר בחתימה לא רצה שיקנה יותר מהאידך וא"כ למאי הוצרכו לדחוק דתלינן דנחתמו בבת אחת הא בפשוטו י"ל דתלינן דמסר תחלה להמאוחר בחתימה ודבריהם צריכים תלמוד גדול.

בא"ד ושמואל דאמר כר"א ונזהר שלא למסור בב"א. ק"ל הא יש לתלות שמסר לשניהם למחר זה אחר זה ומ"מ שניהם שוים כיון דזכו למפרע מטעם עבחז"ל והחתימה היה לשניהם בשוה, ואם שמואל ס' דמ"מ שודא עדיפא א"כ אף אם היה סבר כר"מ היה שייך שודא שכתב ומסר לזה וכתב לזה, וא"כ אין הפרש בין אי ס"ל כר"מ או לר"א הא לשניהם אפשר דחלוקה אמת.

בסוגיא דשני שטרות היוצאים ביום אחד

א) מה שתמהו על פסקי הרי"ף דבסוף גיטין פסק כרב דהלכה כר"א בגיטין ולא בשטרות ואלו בסוגיין פסק כשמואל דאמרי' שודא. והרי בסוגיין מבואר דזה תלי בזה דטעמו דשמואל דסבר כר"א אבל אלו ס' כר"מ היה הדין דיחלוקו. והרמב"ן בס' הזכות תירץ וז"ל דדוקא לשמואל דסבר פ"ק דב"מ דעדיו בחתומיו זכין לו וכיון דנחתמו ביום אחד הוי כאלו נחתמו בב"א ואפי' מסר וחזר ומסר שניהם קנו מעידן חתימה וזוכין כאחת. מה אמרת שמא כ' ומסר לזה וכ' ומסר לזה מ"מ דינא דחלוקה עדיפא מש"ה מוכח דשמואל סבר כר"א דע"מ כרתי וכיון דע"ח אין כורתין ביניהם לשעות הו"ל כשטר שאין עליו עדים דע"מ כורתים בו ומי שנמסר לו תחלה קנה ומסתמא שניהן נמסרו ביומן דלא מקדים אינש פורענותא לנפשיה מאי אמרת שמא לשניהם מסר כא' דינא דשודא עדיפא עכ"ל. הנה מדהוצרך לכך דלר"א הוי כאין עליו עדים כיון דאין כורתים לשעות וגם מדהוצרך לדון דמסתמא נמסרו ביומן מבואר דס"ל להרמב"ן דגם לר"א עבחז"ל ואלו נמסרו למחר היו זוכים למפרע שניהם כאחד מסוף היום אבל בנמסרו ביומן כיון דאין הע"ח כורתים לשעתן הוי כאלו אין עליו עדים וכך מבואר ג"כ בתוס' בשמעתין בקושייתם שמואל אדשמואל, מוכח דס"ל לדשמואל גם לר"א עבחז"ל. והא דבאמת לא ניחא להו לחלק דשמואל ס"ל רק אליבא דר"מ כיון דע"ח כרתי אמרי' עבחז"ל וא"כ

מדס"ל לר"מ דמצא שט"ח לא יחזיר ע"כ דמיירי באין חייב מודה והוליד מזה דאומר היה ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא מבני חורין אבל אליבא דר"א דס"ל עמ"כ לא אמרינן עבחז"ל. וביותר דהא חזינן להדיא דס"ל לתוס' דיש מקום לחלק בזה דהרי בקושייתם לאביי דס"ל עבחז"ל וגם ס"ל בסנהדרין דע"מ כרתי אמאי קתני בברייתא כתב לזה ומסר לזה שמסר לו קנה הרי אי לאו ההיא דסנהדרין היה אפשר לומר לאביי דס"ל בב"מ דשטרי דלאו הקנאה ג"כ כתבינן דעבחז"ל היינו משום דפסק כר"מ אבל אליבא דר"א לא וא"כ ה"נ י"ל לשמואל ואפשר דלזה נתכוין המהרש"א בקושייתו, ותירוצו סתום, ונלע"ד דהרי בלא"ה קשה איך מוכרח דשמואל ס"ל עבחז"ל דלמא טעמא דשמואל דלא מוקי למתני' בחייב מודה דס"ל דלאקרי וכתב לא חיישינן אך זה אינו דא"כ אמאי אמר שמואל מצא שטר הקנאה יחזיר גם בלא הקנאה למה ניחוש לשמא כתב ליתן בניסן הא העדים אין רשאין לכתוב בלא מלוה עמו וכיון שכן ממילא מוכח דשמואל ס"ל גם לר"א עבחז"ל דהרי חזינן בסוגיא דבב"מ דאמרי' עלה דאביי משום דקשיא ליה וכו' היינו דמנ"ל לאביי להמציא דחיישינן לפירעון ולקנוניא הו"ל לשנוי' יותר כר' אסי דלא אמרינן עבחז"ל אפילו לר"מ וטעמא דמתני' משום דחיישינן לשמא כתב ללות בניסן לזה אמרי' משום דקשיא ליה וכו' וממילא מוכח דחיישינן לפרעון ולקנוניא וכיון שכן אם איתא דשמואל ס"ל דרק לר"מ עבחז"ל אבל לנפשיה דסבר כר"א לא אמרי' עבחז"ל א"כ מדנקט שמואל המוצא שטר הקנאה אבל בלא הקנאה יחזיר יהא מוכח דס"ל לשמואל דחיישי' לאקרי וכתב וממילא יקשה מנ"ל לשמואל להמציא דר"מ ס"ל דשט"ח שאין בו אחריות אין גובה מבנ"ח דלמא מתני' בחייב מודה והא דלא יחזיר משום דאפי' לר"מ ל"א עבחז"ל וחיישינן לשמא כתב ללות בניסן דהרי חזינן דאפי' לאביי אמרינן עד דנמציא חשש לפרעון ולקנוניא יותר היה לו לומר דלא אמרי' עבחז"ל אפי' לר"מ מכ"ש דיקשה לשמואל מנ"ל להמציא דשט"ח שאין בו אחריות אינו גובה מבנ"ח, אע"כ דס"ל גם לר"א עבחז"ל ושפיר יש לומר דס"ל ג"כ דלאקרי וכתב לא חיישינן מש"ה ממילא מוכח דמתני' באין חייב מודה ומוכח דס"ל לר"מ דשטר שאין בו אחריות א"ג מבנ"ח והוא נכון מאד בעזה"י. ובאמת בדברי הרמב"ן א"צ לכ"ז כיון דאזיל ונחית ליישב דברי הרי"ף כיון דהרי"ף ס"ל דלר"א אף ע"מ כרתי ממילא גם לר"א שייך עבחז"ל כמו לר"מ דהא גם ע"ח כרתי ומש"ה בנמסר למחר שניהם זכו למפרע מעידן חתימה מכח ע"ח כרתי ורק בנמסרו ביומן קנו שניהם כאחד כיון דע"ח אין כורתים לשעתן הוי כאין עליו עדים כלל, והא דלא תליא דלא מסר בעדים וממילא בנמסרו ביומן קנו שניהם כא' כמו לר"מ יעויין בהרמב"ן במלחמות דכ' לתרץ דתליא דהיה ע"מ בכדי

שיכול לייפות כחו של זה מזה, עוד תירץ דהודאת בע"ד הוי כמו ע"מ והנה בדבריו בס' הזכות הנ"ל ע"כ לא קאי לסברתו הא' שבמלחמות הנ"ל דא"כ למאי הוצרך לומר דתליא דנמסרו ביומן דלא מקדים אינש הא בפשוטו ניחא דתליא דנמסרו ביומן כדי שיכול לייפות כחו של זה מזה אע"כ דקיי"ל כאידך טעמא דהודאת בע"ד הוי כע"מ. ומזה תמוהים לי דברי הר"ן סוף גיטין דהביא דברי הרמב"ן בס' הזכות הנ"ל והקשה עליו דאין הכרח דשמואל ס"ל עבחז"ל דמה דלא מוקי למתני' בחייב מודה י"ל דסתמא קתני דלא יחזיר אף בשטרי הקנאה וא"כ נהי דבאמת ס"ל שמואל כר"א דע"מ כרתי מ"מ מנ"ל לסוגיין דטעמא דשמואל דאמר שודא בהכי דלמא גם אם הי' סבר כר"מ היה ס"ל דאמרי' שודא משום דלא אמרי' עבחז"ל ונ"מ אפי' היכא דידעינן דלא היה אדם שם ולא היה ע"מ מ"מ ס"ל דאמרי' שודא, ובעניי תמוה לי דהר"ן סותר עצמו לדבריו פ"ק דגיטין (דף קמד ע"א) דמסיק דאנן טענינן ליתמי מזויף והא דפרכי' אי באין חייב מודה באין בו אחריות נכסים אמאי יחזיר מבנ"ח מיגבי גבי, הא בלא קיום ממילא לא יגבה וע"י קיום באמת ראוי לגבות. היינו דע"י קיום נמי א"י לגבות דאנן טענינן דלמא כתב ללות ולא לוה אע"ג דאיהו לא טעין הכי אלא מזויף מלתא דלא רמיא הוא וכו' עיי"ש היטב, וכיון שכן איך אפשר לומר דשמואל ניחא ליה לאוקמי מתני' אף בשטרי הקנאה א"כ גם באין חייב מודה יקשה אמאי ביש בו אחריות לא יחזיר הא בלא קיום ממילא לא יגבה מלקוחות ובקיום הא חזינן דלאו מזויף, ובזה ל"ש דאנן טענינן שמא כתב ללות דהא בהקנאה ל"ש כן אע"כ דמיירי בלא הקנאה וצע"ג, ואולי י"ל דהר"ן הקשה רק על הרי"ף לשיטתו דגם בהקנאה בעי' מטא לידיה והארכתי בזה בעזה"י, אך עכ"ז הא א"א להכחיש מימרא דשמואל דמצא שטר הקנאה יחזיר. ונהי דהקשו מזו על הרי"ף דמוכח דהקנאה ל"צ להיות מטא לידיה מ"מ הדין אמת דשטר הקנאה יחזיר לשמואל, א"כ א"א לאוקמי בהקנאה דהא לגבי חששא דלא לוה מחזירין שטר הקנאה, ולפי הנ"ל הא דברי הרמב"ן אלו בס' הזכות סובבים לפי הצד שכ' במלחמות דהודאת בע"ד כמ"ע דמי וא"כ ליכא נ"מ בהא דגם אלו ידעינן דלא היה שם שום אדם ולא היה ע"מ לא זכו שניהם כא' דהא מוכח כן מדלא תליא דלא היה ע"מ ודברי הר"ן אלו שייכים רק לטעמא הא' דהרמב"ן דלא תלי' מסר דלא בעדי' דתלי' יותר דהיה ע"מ בכדי ליפות זה מזה מש"ה שפיר כ' הר"ן דהיכא דידעי' דלא היו ע"מ זוכים שניהם כא' אבל באמת דברי הרמב"ן בס' הזכות ע"כ לא אזלי בהך טעמא מדלא כתב בקיצור דתלינן דנמסרו ביומן כדי ליפות זה מזה וצלע"ג, ואך מ"מ לטעמא א' דהרמב"ן דתלי' דהיה ע"מ משום דרצה ליפות זה מזה אין מספיקין דברי הזכות בישוב דברי הרי"ף מכח קושית הר"ן הנ"ל.

ב) שיטות הפוסקים שהביא הרי"ף בהכותב דבב' שט"ח ג"כ אמרי' שודא עדיף והרי"ף הקשה ג' קושיות, הא' ממתני' דקתני היו כולם יוצאים בשעה א' חולקים בשוה ואי דאתי כר"מ הו"ל לדקדק כן בסוגיא כדדייק כן מברייתא דב' שטרות, הב' דכי פרכי' בב"ב עלה דהאי ארבא ומ"ש מב' שטרות הו"ל לשנוי' דב' שטרות מיירי בשט"ח והוי דררא דממונא, ג' כיון דשעבוד שניהם שוים מסוף היום הדין דיחלוקו כמו בלוה ולוה וקנה, וביאר הר"ן הכונה דאין הקול יוצא רק משעה שמוכח מתוך השטר דהיינו מסוף היום ומקודם בו ביום הוי כמע"פ ואפי' זה קודם לז' מ"מ במע"פ אין בו דין קדימה, והא דהוצרך הר"ן לזה. אף דבלא"ה ס"ל להרי"ף והסכי' עמו הר"ן בר"פ מי שהי' נשוי דמלו' בשטר מאוחר קודם למע"פ דין קדימה והיה עליו שם שעבוד היה קודם גם למלוה ביום דהוי כמע"פ כח שניהם מסוף היום עדיף, דהוי מלוה בשטר מאוחר, ולגבי מלוה בשטר שניהם שוין דמתחיל משעה שמוכח מתוכו דהיינו מסוף היום, צ"ל דס"ל להר"ן דהא בהא תלי' דלאו היה למע"פ דין קדימה והיה עליו שם שעבוד היה קודם גם למלוה בשטר מאוחר אלא כיון דאין דין קדימה למע"פ דאין עליו שם שעבוד רק בתורת מיניה מש"ה מלוה בשטר מאוחר עדיף דלזה יש שעבוד ולזה אין שעבוד, והנה קושיא הב' בפשוטו יש ליישב דשמואל סתם קאמר דשודא עדיפא ומשמע דאפי' בשטרי מכר ומתנה וכ"כ הר"ן. ועל קושיא הג' בפשוטו י"ל דהנך פוסקים ס"ל דהשעבוד מתחיל מיד ולא בעי משעה שמוכח מתוכו. או דס"ל דמע"פ יש לו קדימה ומוקדם אפי' למלוה בשטר מאוחר אבל הקושיא ראשונה חזקה לכאורה, והר"ן תירץ דסתם מתני' ר"מ, ונראה כונתו דמש"ה לא דייקי' על שמואל ממתני' דידע המקשן די"ל הא מני ר"מ כיון דממילא סתם מתני' ר"מ היא לזה דייק מהברייתא, גם בפשוטו י"ל דידע המקשן די"ל ה"מ ר"מ וממה דדייק מהברייתא היינו דסובב על אידך הקושיא אי ר"מ אימא סיפא ודוחק.

ג דברי הרי"ף הנ"ל בקושיא הג', בעצמן תמוהים לי לכאורה דממנ"פ אי ס"ל כן בהחלט מסברא דשעבוד אינו מתחיל רק מסוף היום ושהדין דאין קדימה למע"פ. למאי צריך לראיי' ולדמות ללוה ולוה וקנה הא פשיטא כיון דשעבוד שניהם מתחיל בשוה דהדין דיחלוקו, ואי דזה בעצמו דהשעבוד מתחיל בסוף היום לא פסיקא ליה להרי"ף כ"כ. עדיין ליכא ראיה מלוה ולוה וקנה דשם בודאי אין השעבוד מתחיל רק משעה שקנה ויד שניהם שוים בו.

ד) קושית תוס' ד"ה כגון שנמצאת. לפירש"י אמאי אינה נוטלת הקרקע דברירא שהיא שלו, היינו אף אם לא נודע בבירור שהיא גזולה רק דיש עליה ערעור מ"מ יותר לה ליטול הקרקע דברירא שהיא שלו בלי עירעור.

ה) קושית התוס' לפרש"י דלשמואל לכ"ע לית להו דאביי קשישא נהי דמתני' דגיטין י"ל דמיירי בקטנים דאלמנה גובה משום מזוני מ"מ כי היכי דלא תקשי על מתני' דגיטין הא כבר תני כן במתניתין דהכותב וע"כ צ"ל דמתניתין דהכותב מיירי בגרושה, ולשמואל הא לא משכחת דגובים מקטנים, וגדולים ל"צ שבועה.

ו) ונלענ"ד דהנה בש"ך (סי' קד ס"ק יז) הקשה על פסקא דהש"ע דב' שט"ח היוצאים ביום אחד דיחלוקו דהתינח להסוברי' דאין הקדימה למע"פ וכמ"ש הר"ן אבל לפסקא דהש"ע שם (סעי" י) דמע"פ קודם למלוה בשטר מאוחר י"ל בזה שודא והניח בצ"ע. ובאמת נפלאתי דאין בזה סרך קושיא די"ל דאנן לא מטעמא דידן אתינן עלה אלא מטעמא שכ' התוס' בשם ר"ת כיון דשניהם אמת חשו חז"ל לנעילת דלת. גם י"ל דהרי חזינן בדברי הרי"ף הנ"ל בקושייתו השניה דס"ל בפשיטות דשטרי הלוואות מקרי דררא דממונא. ומה דלא סתר הרי"ף בפשוטו כיון דהוי דררא דממונא חלוקה עדיפא משודא כדאמרי' בההיא דמחליף, צ"ל משום די"ל דזהו רק לענין אלים גבר אבל מ"מ י"ל שודא, והא דלא אמרי' במחליף שודא היינו דשודא הוא אומד הדיין דל"ש כן במחליף וכמ"ש הרמב"ם, א"כ י"ל דס"ל להמחבר כיון דעכ"פ להסוברים דשודא היינו למי שירצה הדיין מוכרח מההי' דמחליף דבדררא דממונא חלוקה עדיפא משודא. ה"נ י"ל אף לדידן דשודא היינו אומד כדפסקינן (בסימן ר"מ) מ"מ בזה היסוד לא פליגי עלייהו דבדררא דממונא לא אמרי' שודא.

ז) ובלא"ה צ"ל כן לענ"ד. דבאמת קשה לי לשיטת הר"ן בדעת הרי"ף דלא הוי מלוה בשטר עד שעה דמוכח מתוכו יקשה ממ"ש הרי"ף בשמעתין בעובדא דב' שטרות חד כ' בניסן סתמא וכו' והנחתי לך מקום לגבות ממנו, מלשון זה מוכח דס"ל דמיירי בשטרי הלוואות כמ"ש הר"ן, והאיך שייך הנחתי לך, הא אף אם בר חד בניסן מ"מ לא הוי מלוה בשטר עד שעה שמוכח דהיינו עד סוף ניסן דמוכח מתוכו ומקודם הו"ל מע"פ וממילא הך דה' בניסן הוי לגבי מלוה בשטר מאוחר דקודם למלוה ע"פ מוקדם לשיטת הרי"ף, וזה תמוה מאוד, ובהכרח צ"ל דמיירי בשטרי הקנאה דמשעת הקנין הוי לוה בשטר. אמנם זה מספיק בפשט הסוגיא אבל לא יתכן לומר כן בפסקא דהש"ע (סי' מג סעיף כ) דכל כי האי הו"ל לפרושי דמיירי בשטרי הקנאה דוקא אע"כ דמיירי גם בלא הקנאה ויקשה כנ"ל. ואף דהמחבר פסק דמלוה ע"פ מוקדם קודם למלוה בשטר מאוחר מ"מ הא הרמ"א כ' (בסי' קד) דבב' מע"פ אם קדם המאוחר וגבה מה שגבה גבה, וא"כ מכ"ש במבש"ט מאוחר דאם קדם וגבה מהני וכיון שכן לא שייך לומר הנחתי דהא אחר שהגבו הב"ד להך דחמישי בניסן. באמת פקע זכותו דחד בניסן דהוא מלוה ע"פ עד סוף ניסן

דהוי זה מבש"ט קדם וגבה. וכיון דעתה אין שעבודו עוד על הקרקע זו ל"ש לומר הנחתי אע"כ דהמחבר לא ס"ל בזה כהר"ן אלא דמיד הוי מבש"ט וא"כ ממילא מוכרחים לומר הא דפסק המחבר בב' שטרי הלואה היוצאים ביום אחד דיחלוקו היינו מאינך טעמים הנ"ל ודוק.

ח) בד"א נלע"ד ליישב קושית הש"ך. ונקדים לבאר דברי התוס' בשמעתין דהוכיח ג"כ דבשטרי הלואות מודה שמואל דיחלוקו. אלא דסתמא דתוס' וחתמו עצמם מ"ר נקטו הראי' ממתני' דהיו כולם יוצאים בשעה א'. ור"ת נקט הראי' ממתני' דלעיל מי שהי' נשוי ג' נשים, וטעמא בעי ועיין מהרש"א. והנלע"ד, דהנה בהראי' ממתני' דכולם יוצאות בשעה אחת יש לדון טובא דשפיר י"ל דמתני' ר"מ היא, והא דלא דייקי' הכי על שמואל כדדייק מהברייתא, י"ל דלשמואל לשיטתיה בלא"ה ליכא קושיא כיון דמוקי פלוגתא דת"ק ובן ננס בבע"ח מאוחר שקדם וגבה וא"כ י"ל דסיפא דמתני' היו כולם יוצאות בשעה אחת זה מסיום דברי ב"נ היא ולדידיה י"ל דמש"ה יחלוקו דדוקא היכא דאחר החלוקה יהי' גזול ביד המאוחר בזה שודא עדיפא דאפשר דאתרמי את שלו אבל בבע"ח דאחר החלוקה אין גזול ביד המאוחר כיון דלב"נ בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה מש"ה חלוקה עדיפא והוא כעין מ"ש הרי"ף בההיא דאיכא עלה כתובת אשה ובע"ח שוים בזמן דנותנים לבע"ח ומשוים אותו לקדם וגבה, ה"נ י"ל בזה. ועדיף מיניה דעכ"פ במקום ספק חולקים ביניהם ומשוים את המאוחר לקדם וגבה. וזו סברא נכונה מאוד לענ"ד [וארווח בזה לומר דסיפא דברייי' ב"נ היא דבזה מיושב אמאי לא קתני דיש חילוק מדינא דרישא דבזה גם הרביעית נשבעת דבחלוקתה מפסדה להראשונות, אבל אי ב"נ ניחא דבלא"ה ס"ל דכולם נשבעים] וצ"ל דס"ל לתוס' קצת לדוחק לומר דהוא סיום דברי ב"נ, אבל עכ"פ כיון דהראיה אינה חזקה כ"כ ניחא לר"ת למינקט יותר הראיה ממתני' דלעיל דהוא רישא דמתני' דהכא וכיון דלת"ק מה שגבה לא גבה ואפי' הכי חולקים.

ט) אמנם י"ל דאדרבה לפ"ז ליכא שום ראיה ממתני' דלעיל דהנה יש מחלוקת בין הפוסקים דדעת הר"ן נדרים (דף סה) דלר"מ דמטלטלין משתעבדי לכתובה היינו דאפי' מיתמי גובים [ודברי הר"ן אלו תמוהים לי דסותרים לכאורה לדברי הר"ן בפ' הכותב במתני' דקתני דינתנו להכושל שהקשה שם הר"ן הא אפילו מיניה דידיה לא נגבית רק ממקרקע, ולא עדיף ברשות אחרים מאותם שביד הבעל מחיים. ותי' דר"ט ס"ל כר' מאיר דמטלטלים משתעבדי לכתובה. ולפי דברי הר"ן נדרים הא לר"מ אפי' מיתמי גובים וא"כ מ"ל שהם ביד אחרים וצע"ג, ואפשר לדחוק דמ"מ כיון דלא מקרי מטלטלי דיתמי יש לבע"ח נמי זכות בהם ונותנים לכושל, אך מ"מ יקשה בסיפא דמתני' הניח פירות

תלושים כו' כל הקודם בהם זכה דמה מהני תפיסת יתומים לגבי הכתובה כיון דסבר כר' מאיר דמטלטלי דיתמי משעבדה לכתובה, גם יקשה על מה שכתב הר"ן בנדרים בפרכת הש"ס ש"מ מטלטלי משתעבדי לכתובה פלוגתא דר"מ ורבנן דהפירכא דמהא נשמע דר"ע ס' כר"מ, הא הקושיא יותר חזקה דהא ע"כ ר"ע ל"ס כר"מ מדקאמר ינתנו ליורשים שכולן צריכים שבועה ואמאי לא ינתן לכתובה דגובים מיתומים לר"מ, בשלמא אי ר"ע ס"ל כרבנן אף דלכתוב' בלא"ה אין גובים דהא אף מיניה אין גובי' ממטלטלין י"ל דנקט טעם זה דכולן צריכין שבוע' משום בע"ח, אבל אלו יסבור כר"מ איך אמר ינתנו ליורשים הא נותנים לאשה בכתובתה, וצ"ע], ודעת התוס' ר"פ מי שהי' נשוי דלר"מ רק מיניה גובה ממטלטלין אבל לא מיתמי. ולפ"ז לשיטת הר"ן י"ל דמתני' דלעיל אתיא כר' מאיר, ומיירי במטלטלי דאף אם נימא דיש בהן דין קדימה מ"מ מה שגבה גבה דלאחר הגביה הוי כמו לוקח וכמו דמבואר בתוס' ר"פ מי שהיה נשוי בשיטת ר"ת שם דרצה לאוקמי במטלטלי ור"מ, מש"ה מה שגבה גבה, הרי אף דאית ליה דין קדימה כדקתני הראשונה קודמת לשניה מ"מ מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה אף דבקרקעות מה שגבה ל"ג עיי"ש, וכיון דמה שגבה גבה ממילא חלוקה עדיפא וכנ"ל. וכיון שכן י"ל דסתמא דתוס' ס"ל כשיטת הר"ן הנ"ל מש"ה נקטו הראיה ממתני' דהכא, והיינו דסתמא דמלתא דהיו יוצאות כולם בשעה א' אזלא גם לת"ק אבל ליכא לאלומי הראיה ביותר ממתני' דלעיל די"ל במטלטלי ור"מ היא דכתוב' נגבית ממטלטלי דיתמי, אבל במתני' דהכא ליכא למימר דמיירי במטלטלים דהא בזה ל"ש פלוגתא דב"נ ורבנן דבמטלטלי לכ"ע משג"ג [דלענין זה לא ס"ל כדס"ל לר"ת בריש פירקין דפלוגתיי' דבע"ח שקדם וגבה במטלטלי'] ור"ת לשיטתיה דר"מ מודה דמיתמי א"ג ממטלטלין, וממילא אלימא הראיה ממתני' דלעיל.

י) אמנם זה אינו מספיק דממנ"פ אם נדחה הראיה ממתני' דלעיל דאתי כר"מ לענין מטלטלים ממילא ליכא ראיה גם ממתני' זו דדלמא כר"מ דס"ל יחלוקו. ולזה נלע"ד בד"א דהנה ידוע מחלוקת הראשונים דדעת הש"ך (סי' קטו) דבכתובה לא תקנו דדאקני משתעבד כמו דאינו גובה משבח, וחלקו עליו האחרונים ונראה קצת ראיה להש"ך מדברי הר"ן בשמעתין שכ' לתרץ קושיא הא' דהרי"ף דמתני' דלעיל לא מיירי מדין חלוקה אלא מסדר החלוקה ומיירי דידוע דזיכה לשניהם כא' ע"י שליח, ולכאורה קשה למה הוצרך הר"ן לדחוק בגוונא דחיקא כזה דליכא שום חידוש כלל ביסוד הדין דיחלוקו אלא בסדר החלוקה, ולא תירץ דמיירי בנשא ונשא וקנה דקיי"ל דיחלוקו והוי חידוש גם בעיקר דינא דחלוקה דהרי באמת מבעי' לן אי לקמא אי לבתרא משתעבד, אע"כ כהש"ך

דבכתובה לא מהני דאקני, ואי דמ"מ נהי דדאקני לא משתעבד מ"מ בהוריש גובין כמו בלא כתב דאקני כלל דהעלה הש"ך דהעיקר בסוגיא דב"ב דקנה והוריש גובים אף בלא כתוב דאקני. זה אינו דכונת הש"ך למה דמשנינן תחלה אההיא דנפל הבית דקנה והוריש גובים ופרכי' עלה והא רב ושמואל דאמרי תרווייהו מע"פ א"ג לא מן היורשים וכו' א"כ ממילא לדידן דקיי"ל מע"פ גובים מיורשים קיימא הסברא דבהוריש לא בעינן דאקני זהו כונת הש"ך וא"כ עכ"פ לשמואל לשיטתו דס"ל מע"פ א"ג מיורשים ממילא היכא דלא כתב דאקני וכן בכתובה דלא תקנו דדאקני משתעבד והוי כלא כ' דאקני אינו גובה מיורשים וא"כ ליכא לאוקמי לשמואל מתני' דלעיל בדאקני מש"ה הוצרך הר"ן לתרץ בזיכה ע"י שליח, ואף דלר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל כיון דמדינא הוא ממילא גם בכתובה מהני דאקני מ"מ הא הר"ן כ' תחלה לתרץ די"ל דלר"מ הוא דס"ל יחלוקו ואח"כ בתירץ השני בא לומר דאף אם מתניתין דלא כר"מ ניחא, והוצרך לומר בגוונא הנ"ל דזוכה ע"י שליח דאלו בדאקני לא מהני בכתובה כיון דעכשיו קיימינן שלא לאוקמי מתני' כר"מ דוקא.

יא) וכיון שכן י"ל דסתמא דתוס' ס"ל כהסוברים דגם בכתובה מהני דאקני מש"ה לא הביאו ראיה ממתני' דלעיל די"ל דמיירי בנשא ונשא וקנה וכ' לכולם דאקני, אבל ר"ת ס"ל כהש"ך וליכא לאוקמי בהכי וכנ"ל, מש"ה ניחא ליה יותר בראיה ממתני' דלעיל דחזקה יותר, דאלו ממתני' י"ל דסיפא דהיו כולם יוצאות מסיום דברי ב"נ היא ומש"ה יחלוקו וכנ"ל. ולפ"ז מיושב קושיא א' דהרי"ף די"ל דהנך שיטות ס"ל בכתובה מהני דאקני ומתניתין דלעיל מיירי בנשא ונשא וקנה, ובמתני' דהכא י"ל דסיפא מסיום דברי ב"נ הוא וכיון דמאוחר שקדם וגבה גבה חלוקה עדיפא וכנ"ל.

ולפ"ז מיושב ג"כ קושיא ב' דהרי"ף דהנה הר"ן כתב דשמואל דאוקי פלוגתא דב"נ ורבנן בבע"ח מאוחר שקדם וגבה היינו דת"ק ס"ל שעבודא דאורייתא וב"נ ס"ל של"ד, א"כ שמואל דפסק שעבודא לד"א פסק כב"נ דבע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה וממילא בב' שט"ח חלוקה עדיפא וכנ"ל וע"כ שמואל מיירי רק בשטרי מכר ושפיר פרכי' בב"ב מההיא דאלים גבר אבל לפסק הלכה דקיי"ל שעבודא דאורייתא ומה שגבה לא גבה קיי"ל דגם בשט"ח שודא עדיפא.

יב) ונקוט מדברינו דהיכא דמה שגבה גבה חלוקה עדיפא דלאחר הגביה אין הגזל בידו, ומה דנקט הר"ן בטעמא דהרי"ף כיון דהשעבוד מתחיל בלילה, וביום הוי רק מע"פ ואין לו דין קדימה, ולא נקט בפשוטו דלענין מע"פ מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה מש"ה חלוקה עדיפא, היינו דהר"ן כ' היכא דיש דין קדימה לא מהני קדם המאוחר וגבה כמ"ש

הר"ן להדיא בריש פרקין דבמע"פ כיון דאין בו קדימה מש"ה קדם המאוחר וגבה משג"ג וכדדייק נמי לשון הרי"ף בסוגיא, דבמטלטלין כיון דאין בו דין קדימה בע"ח מאוחר שקדם וגבה משג"ג משמע דכל היכא דיש לו דין קדימה מה שגבה לא גבה ולא הוי ע"י שגבה כמו לוקח, משום הכי הוצרך הר"ן להקדים היסוד דבמע"פ אין לו דין קדימה.

יג) וכיון שכן ממילא מיושב קושית הש"ך דהא הרמ"א פסק דמע"פ מאוחר שקדם וגבה משג"ג אף דפסק מע"פ יש לו דין קדימה מ"מ משג"ג דהו"ל כלוקח, וא"כ שפיר פסק המחבר בב' שט"ח דיחלוקו, אף דפסקי' דמע"פ מוקדם למלוה בשטר מאוחר מ"מ כיון דמאוחר שקדם וגבה מהני נגד מע"פ המוקדם ואחר החלוקה לא יהיה הגזל בידו חלוקה עדיפא והוא נכון מאד בעזה"י ודוק היטב.

יד) ומעתה נבא ליישב הקושיא באות ג', דהנה (בסי' קיא ס"א בהגה"ה) דאף אם כתב לו דאקני יכול לחזור בו כ"ז שלא קנה ויש חולקים ובש"ך (סק"ב) הכריע כדיעה הא' דאל"כ שט"ח המאוחרים דכשרים בכ' לו דאקני ניחוש שמא חזר בו קודם שקנה, ובתומים סתר זה דא"כ עדיין תקשי לפי האי בעיא דלוה ולוה וקנה לבתרא משתעבד דעל כרחך ס"ל דיכול לחזור, ותיקשי ממאוחרים כשרים אע"כ דלא חיישינן לשמא חזר, ולענ"ד אי מהא לא אריא אך מטעם אחר מוכרחים לומר דל"ח לשמא חזר, דהנה בלא"ה ק"ל לפי הצד דלבתרא משתעבד ישאר קושית הש"ס מהברייתא דהשביחה ובא בע"ח דהיאך נוטל הא לבתרא דהוא הלוקח משתעבד, ולכאורה י"ל כיון דהטעם דלבתרא משתעבד דבמה ששיעבד דאקני לבתרא חזר מהראשון וזה ל"ש בשבח דהא בשעה שמכר לו ושיעבד לו דאקני כתב לו ואנא איקום ואשפי וכו' ושבחיהון, הרי דעדיין רוצה דהבע"ח יטול השבח ומוכח דלא חזר ממנו, אמנם אין זה מספיק לשיטת הרמב"ן והרשב"א שהובאו בשיטה מקובצת בב"מ, דהא דלא פשט הש"ס דדאקני משתעבד ממימרא דשמואל דבע"ח גובה השבח די"ל דמיירי בשבח שבגוף הקרקע דהוי כקרקע ממש ואינו בכל דאקני אבל מהברייתא פריך שפיר דקתני והשביחה דלשון זה משמע גם בבנה וכדומה, וא"כ עדיין ישאר קושי' הנ"ל לפי הצד דלבתרא משתעבד אמאי בע"ח גובה השבח שאינו מגוף הקרקע נימא דלבתרא שהוא הלוקח משתעבד ואי מדכ' לו ושבחיהון הא מזה ליכא ראיה דהא הוצרך לכתבו משום שבח שבגוף הקרקע ונהי דאנן אמרי' כיון דסוף סוף לא יפסיד הלוקח ויחזור על המוכר כיון דכ' ליה ושבחיהון ממילא גובה את השבח שאינו מגוף הקרקע, מ"מ זהו אם מדינא משתעבד לו אבל עדיין נימא דלבתרא משתעבד וחזר מהראשון ומה דכי ושבחיהון היינו לשבח דמגוף הקרקע.

טו) והנלע"ד בהקדם דברי הנ"י פרק איזהו נשך (דף ק ע"א) הביא דעת הרשב"א דבדאקני יכול לחזור בו קודם שקנה כמו דלר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל יכול לחזור קודם שבא לעולם ה"נ לדידן דקיי"ל כרבנן דאין אדם מקנה דשלב"ל, אמרי' הכי בשעבוד דאקני דיכול לחזור קודם שקנה דלא חשיב שעבוד לרבנן יותר ממכר דאקני לר"מ וא"כ אפי' נימא דלר"מ חשיב טפי שעבוד דאקני וא"י לחזור אין הדין כן לרבנן אלא דיכול לחזור כמו לר"מ בפירות דקל, ועוד יש ראיה מדמסקינן בלוה ולוה וקנה דיחלוקו ואם איתא דא"י לחזור בו הוה לן לומר דלקמא משתעבד עכ"ל, ונראה אף דכ' הנ"י דלר"מ י"ל דא"י לחזור מ"מ אין זה מוכרח דהא ר"ה דסבירא ליה כר"מ ואפ"ה סבר דלוה ולוה דיחלוקו ומוכח דס"ל דבשעבוד דאקני יכול לחזור דלא אלים ממכר דאל"כ יהי' הדין דלקמא משתעבד כמ"ש הנ"י בראיה הב' אע"כ ס"ל דאפי' לר"מ בשעבוד דאקני יכול לחזור קודם שקנה, ומעתה י"ל דלהצד דלבתרא משתעבד ליכא קושיא מההיא דמאוחרי' כשרים די"ל באמת דס"ל דלר"מ נחית דרגא. ובדאקני א"י לחזור כמו שצידד הנ"י הנ"ל דלקמא משתעבד. אבל למה דקיי"ל כרבנן דאין אדם מקנה דשלב"ל דהדין דבשעבוד יכול לחזור קוד' שקנ' מש"ה לבתרא משתעבד וא"כ י"ל דהך דמאוחרים כשרים וכן ברייתא דהשביחה אתיא כר"מ ולקמא משתעבד. אבל ר"ה דאמר יחלוקו אף דס"ל כר"מ בדבר שלא בא לעולם שפיר פרכי' חצי שבח מיבעי ליה ונכון בעזה"י.

טז) אמנם לענ"ד מטעם אחר אין קיום לדברי הש"ך הנ"ל דנלענ"ד דע"כ לא אמרינן די"ל דלר"מ אלים שעבוד דא"י לחזור אלא לפי האמת דדאקני גם לרבנן משתעבד דאלים שעבוד ממכר ה"נ לר"מ אלים שעבוד דא"י לחזור אבל לפי האיבעיא דאקני קנה ומכר מהו לר"מ לא תבעי' לך, בזה ודאי כיון דדאקני לא משתעבד לרבנן ולא אלים שעבוד ממכר ה"נ לר"מ לא אלים ויכול לחזור כמו במכר (ומה דכתב תוס' דאף דאקני קנה ומכר לא עבידי דאתי מ"מ בשעבוד מהני משמע דגם לפי צד זה אמרינן דלר"מ אלים שעבוד ממכר. לענ"ד דברי התוס' תמוהים ולא זכיתי להבין דמאי שייאטיי' דלא עבידי דאתי בזה הא כיון דלקנות לחוד הוי עבידי דאתי דהא שדה לכשאקחנה קנויה לך מהני לר' מאיר אלא דלקנות ולמכור לא עבידי דאתי ובזה אטו צריכים אנו למעשה דימכרו לענין חלות שעבוד דאקני ואנן אמרינן רק דמשעבד ליה דאקני וממילא אם מכר אח"כ גובה ממנו ואם לא ימכור פשיטא דגובה ממנו ואיך שייך לומר בזה ל"ע דאתי וצ"ע) וכיון שכן יקשה לתחלת הסוגיא ת"ש המאוחרים כשרים כו' ה"מ ר"מ מ"מ כיון דקיימינן עתה לרבנן דאקני לא משתעבד דלא אלים שעבוד ממכר ממילא גם לר"מ לא אלים ויכול לחזור, וניחוש שמא חזר בו אע"כ דלא חיישי' לחזור בו.

וביסוד דבריו אלו מיושב לי קושי' התוס' בב"ב (דף מד ע"ב) ד"ה כגון שלקח. הו"מ למפרך אפילו בית ושדה נמי, וכ"כ הרמב"ן וקושייתם עצומה מאוד, ולפי הנ"ל ניחא, דהנה הרמב"ן בב"ב הקשה במה דמשני שלא היה לו ארעא מעולם למאי צריך כ"כ לימא דלא הי' לו ארעא. משעה שקנה המטלטלין עד שמכרן. ותירץ דמזה מוכח דאם כ' לו מטלטלי אג"ק דאקני וקנה קרקע ומכרו ואח"כ קנה מטלטלי' ומכרן דגבי מינייהו. דאע"ג דהשיעבוד מעידן דקנה חייל ולא מקמי הכי כדאמרינן בלוה ולוה וקנה. מיהו מעיקרא ג"כ משתעבד, וכן בדין דהרי אם שיעבד לו דאקני א"י לחזור מקודם שקנה אלא דמההיא שעתא חל שעבודי' ולא דמי' לזביני' דאמרינן עד שלא בא לעולם דיכול לחזור עכ"ל, והנה כבר כתבנו דהא דדאקני א"י לחזור ולהרמב"ן אף לרבנן דר"מ הכי הוא היינו הכל לפי דאלמוהו להשעבוד אבל לפי הצד דלרבנן דדאקני אינו משתעבד דלא אלמוהו ממילא גם לר"מ יכול לחזור כמו במכר. ולפ"ז ניחא דהכי אמרינן כגון שלקח ומכר לאלתר והא דבבית אינו מעיד היינו דאתי כר"מ ודאקני משתעבד וחיישינן שמא אמר לו דאקני ולא חזר קודם שקנה אבל בפרה וטלית מעיד כיון דבעי' אג"ק. בפשוטו י"ל דמיירי דידענא דלא היה לו קרקע מעידנא דקנה אותם ועד אחר שמכרן. ואף דאפשר דהיה לו קרקע מקודם מ"מ כיון דהשעבוד מתחיל רק מעידן דקנה המטלטלין ואם אין לו קרקע לא חל השעבוד דאג"ק, ולזה אמרי' ש"מ דאקני קנה ומכר לא משתעבד היינו לרבנן דלא אלים שעבוד ממכר ממילא לר"מ יכול לחזור דבזה שפיר יש לומר דהברייתא דפרה וטלית כר"מ ובבית חיישינן דשיעבד דאקני ולא חזר, ובפרה וטלית ידעינן דלא היה לו ארעא מעידן דקנה אותם עד אחר שמכרן, אבל אי דאקני משתעבד גם לרבנן דר"מ דאלים שעבודא ממילא א"י לחזור קודם שקנה לכ"ע. א"כ מה בכך דלא היה לו ארעא בזמן שקנה המטלטלין ומכרן מ"מ כיון דא"י לחזור ומתחיל השעבוד מיד ונתקיים שעבוד דאג"ק אף דמכר הקרקע קודם שקנה המטלטלין וכמ"ש הרמב"ן. ומשני דבעי' באמת דידוע שלא הי' לו ארעא מעולם ודוק היטב כי נכון מאד בעזה"י. עוד נראה לי אף להסוברים לאמת דבדאקני יכול לחזור ומ"מ כ"ז שלא חזר חל למפרע השעבוד ממטלטלין אג"ק אף אם בעידן דקנה המטלטלין אשתדף הקרקע. מ"מ יש ליישב הסוגיא בפשוטו. דהכי אמרי' ש"מ דדאקני לא משעבד וא"כ י"ל דלקח ומכר לאלתר לא לאלתר ומיד ממש וידעינן דלא הלוה לו בנתיים אלא דהיה זמן מועט בין הלקיחה למכירה דאפשר לידע דבזמן ההוא לא היה לו קרקע ומש"ה בבית ושדה א"י להעיד דשמא לוה בין הלקיחה למכירה אבל אי דאקני משתעבד דלמא מקודם היה לו קרקע ושעבד לו מטלטלי אג"ק ומשני דידעינן דלא הו"ל ארעא מעולם. והוא נכון מאד בפשוטו עד שלא

ידעתי למה מיאנו תוס' והרמב"ן בזה, (ואולם קשה לשיטה זו דיכול לחזור למאי צריך לשנוי' דלא הו"ל ארעא מעולם דהוא ק' המציאות לוקי בפשיטות דידעינן דבין הלקיחה והמכירה לא היה לו קרקע אבל היה זמן ללות לו וקודם שלקח המטלטלין אמר בפני עדים מכל שעבודי דאקני דשיעבד לאחרים ובבית ושדה אינו מעיד דשמא לוה בנתיים וצ"ע). ומה דלא ניחא ליה להרמב"ן בזה. נ"ל דלשיטתו אזיל שכ' הרשב"א בשמו במסכת קדושין (דף ג' ע"ב) דלר"מ במכר מעכשיו דשלב"ל א"י לחזור בו קודם שבא לעולם וא"כ אף אם לס"ד אתיא כר"מ מ"מ יקשה דלמא שיעבד לו מטלטלין אג"ק דאקני במעכשיו דא"י לחזור כמו במכר וחלה למפרע וניחוש שהיה לו קרקע קודם שקנה המטלטלין ולא מהני שמכר אח"כ הקרקע קודם שקנה המטלטלין, ולפ"ז מיושב הקושיא באות ג' דלכאורה קשה באמת על הרמב"ן דס"ל דדאקני א"י לחזור איך יתרץ הוכחת הרשב"א דאמאי לוה ולוה וקנה יחלוקו, הא הרמב"ן בעצמו ס"ל דלר"מ בכתב ומסר לזה וכתב ומסר לאחר דהראשון קנה דכיון דא"י לחזור ממנו אין בכחו להקנות עוד לאחר, וה"נ נימא בשיעבוד דאקני כיון דא"י לחזור מהראשון אינו יכול לשעבד עוד לאחר, ובהכרח צ"ל דמ"מ לענין זה שעבוד עדיף כיון דאינו מפקיע לגמרי מהראשון אלא דמשעבד עוד לאחר, ולפ"ז נכונים דברי הרי"ף די"ל דס"ל מסברא בהחלט דהשעבוד מתחיל רק משעה שמוכח מתוכו מסוף היום ומקודם הוי רק מע"פ ובמע"פ אין בו דין קדימה רק דעדיין היה אפשר לומר שודא דלקמא משתעבד כיון דא"י לחזור משעבודו שיחול בסוף היום א"י לשעבד לאחר ולהפסידו. לזה מביא ראיה מלוה ולוה וקנה דס"ל כהרמב"ן דבשעבוד דאקני א"י לחזור ואעפ"כ יכול לשעבד לאחר קודם שחל השעבוד הראשון ושניהם שוים ה"נ ביוצאים בשעה א'. ודוק.

יז) ונבא ליישב קושיית התוס' באות ה' בג' אופנים, הא'. לפי מה דמבואר בתוס' גיטין דמה דפרכינן מאי ארי' אלמנה אפילו בע"ח נמי היינו אף דצריך למנקט אלמנה למיתני עלה נמנעו מלהשביעה מ"מ הו"ל למנקט סתם אין נפרעים וכו' נמנעו מלהשביע אלמנה ומשני דאלמנה איצטריך ליה וע"ז סובב והולך קושי' התוס' לעיל דמ"מ ניתני אין נפרעים סתם דהא חידוש זו דאלמנה נשבעת כבר ידענו ממתניתין דהכותב ותירצו התם מיירי בגרושה, וא"כ כל זה למסקנא דס"ל כאביי קשישא אבל לשמואל דלא ס"ל כדאביי קשישא ממילא ליתא לפירכת הש"ס גיטין אפילו בע"ח נמי דהא בבע"ח לא משכחת דלגבי מקטנים ומשכחת רק באלמנה משום מזוני, ואם כן באמת מתני' דהכותב מיירי באלמנה ומתני' דגיטין קתני משום דינא דסיפא דנמנעו מלהשביעה ולא הו"ל למתני ברישא סתם אין נפרעי' דהא לא משכחת לה אלא באלמנה ודוק והוא נכון מאד בעזה"י.

אופן הב' דכל עיקר דאמרינן דשמואל דלא כאביי קשישא היינו ממתני' דשמעתין דקתני לרביעית נפרעת שלא בשבועה, וכ"ז לפי האמת דקתני במתני' בגיטין דאלמנה צריכה שבועה ולא חשו חז"ל למפטרה משום חינא א"כ מדהרביעית נפרעת שלא בשבועה מוכח דלא כאביי קשישא אבל בלאו מתני' דגיטין שפיר היינו סבורי' דמתני' דהכותב מיירי רק בגרושה ולגבי יתומים גדולים דגם לגדולים צריכים שבועה וכאביי קשישא, והא דהרביעית נפרעת שלא בשבועה ניחא דבאלמנה משום חינא ל"צ שבועה מש"ה אצטריך מתני' דגיטין לאורויי' דאלמנה צריכה שבועה ומוכח ממתניתין דשמעתין דהרביעית נפרעת שלא בשבועה מטעם דלגדולים א"צ שבועה ומיירי באמת מתניתין דהכותב באלמנה ולקטנים, והוא נכון מאד עד שלענ"ד צל"ע על רבותינו בעלי התוס' דהקשו כן.

אופן הג' דהנה בתוס' בגיטין וב"ב הקשו דאמאי אלמנה צריכה שבועה הא הוי ת"ז דגובים מיתמי בלא שבועה, ותירצו כיון דתנאי ב"ד הוא מתפיס צררי ויעויין בתוספות פ"ק דב"ב דהעלו דאין גובים מיתומים קטנים אפילו ת"ז דלגבי קטנים חיישינן אפילו ת"ז ועיין בהרא"ש [ואזכיר דרך גררא מה דתמוה לי בדברי הרא"ש במה דהשיג על רבינו יונה דאדרבא אפי' לאביי ורבא לא מתפיס צררי בגו זימניה ומה דאמרינן גבי אין נזקקין משום צררי ולא משום פרעון משום דלגבי חשש פרעון אינו מספיק רק להצריך שבועה ולא לדחות הזמן פרעון וכו' וכ"ת אי גובים מיתומים קטנים אפי' ת"ז הול"ל אעפ"י דאמר מר אין נזקקין ליתומים קטנים אא"כ רבית וכו' עיי"ש ותמוה לי הא בפשוטו ניחא דהא הש"ס אמר והלכתא כר"ל ואפי' מיתמי ואע"ג דאמר מר וא"כ איך שייך דלנקוט אע"פ דאמר מר אין נזקקין לית"ק. עוד הא זהו לאו מטעם דהלכתא כר"ל דהרי אפילו לאביי ורבא הכי דהא צררי ודאי אינו מתפיס תוך זמנו, ולחשש פרעון אין דוחים זמן פרעון וא"כ אפילו לאביי ורבא גובים מיתומים קטנים וצע"ג] לפ"ז י"ל הא דלשמואל לכ"ע לא ס"ל כא"ק היינו דא"ק דאמר יתומים שאמרו וקאי על מתני' דכתובות וגיטין וקאי על שבועות אלמנה, בזה ס"ל דגדולים א"צ שבועה משום דהוי ת"ז ומתני' דגיטין מיירי בקטנים דמדינא לא היתה ראויה לגבות כלל רק משום מזוני מש"ה הטילו שבועה עלה, אבל בבע"ח וגרושה ס"ל לשמואל ג"כ דנשבעת ליתומים גדולים אלא דבאלמנה הוא דא"צ לישבע דהוי ת"ז והא דראשונה נשבעת לשנייי' דהיינו כיון דהוי משועבדים צריכים לישבע אפי' ת"ז כדעת רבינו האי דבלקוחות אפילו ת"ז צריכה לישבע וא"כ מתני' דהכותב שפיר מיירי בגרושה ולגדולים.

יח) ולפ"ז יש ליישב קושית התוס' שבאות ד', דלכאורה יש ליישב קושי' תוספות בפשוטו די"ל דמיירי דאותו שדה שערעור גזולה עלי' היא אפותקי מפורש לה דעתה א"י לגבות מהאחרים כיון דשעבודה רק על זו אבל מ"מ טוענת שמא יהיה הערעור אמת ואזי יהיה לה זכות לגבות משדה אחרת, לא מבעי' להסוברים דאם נמצאת אפותקי גזולה דגובה מנכסים אחרים דעדיף מאשתדיף כיון דהיה טעות למפרע, אלא אף לאינך פוסקים דא"ג מנכסי' אחרים י"ל דזהו רק בבע"ח דעלמא דהוי כהתנה שאינו חייב לו יותר רק לגבות משדה זו, אבל בכתובה דאפילו כתב לה כתובה ונתרצית בזה לא מהני בזה בוודאי באפותקי כיון דנמצאת גזולה הוי כלא כ' לה כלל וגובית מנכסי' אחרי' וא"כ שפיר י"ל דאיירי באפותקי, אך לכאורה אין קיום לדברים אלו דהא בר"פ אעפ"י אמרי' ייחד לה שדה א"צ לישבע וא"כ אמאי ראשונה נשבעת לשנייי', אולם לפי דברינו הנ"ל ניחא, דהנה בש"ך סי' ק"ח מביא דעת הפוסקים דבבע"ח על משכנתא צריך לישבע, וההי' דייחד לה שדה היינו דבכתובה דוקא כיון דהשבועה רק משום צררי וכיון דייחד לה זהו הצררי ואינו מתפיס דבר אחר לצררי עיי"ש, והנה זה גופא דבכתובה השבועה רק משום צררי ולא משום פרעון היינו משום דהוי ת"ז. וא"כ לשיטת רבינו האי דבלקוחות אפילו ת"ז נשבע הרי דלגבי לקוחות אפילו ת"ז חוששי' לפרעון ממילא גם בכתובה צריכה לישבע מה"ט [אף די"ל דבכתובה גרע משאר ת"ז דאפשר דלא יבא לעולם לידי גבייי' מ"מ י"ל דגם בזה חיישינן לגבי לקוחות] וא"כ אפילו בייחד צריכים לישבע וא"כ שפיר י"ל כדברינו דמיירי באפותקי ומ"מ הראשונה נשבעת לשני' דהוי כלקוחות דמשום פרעון צריכים לישבע גם באפותיקי, ומדוקדק לישנא דרש"י במתני' נשבעת שלא גבתה ולא נקט צררי היינו דלגבי זה מהני ייחד לה אלא דהשבועה משום פרעון וכנ"ל, [אלא דלפ"ז ק"ק דמנ"ל לרש"י לדחוקי דלשמואל לכ"ע לית ליה דא"ק הא י"ל דמיירי דכולהו אפותקי מפורש ומש"ה לגבי יתומים א"צ לישבע דהוי כייחד לה].

יט) ולפ"ז מיושב קושי' הר"ן על הרמב"ן באות א', והיינו לפש"כ הר"ן בטעמא דהרי"ף דבב' שט"ח שיוצאים ביום א' חולקים ולא אמרינן שודא, דהשעבוד מתחיל בשוה מסוף היום. אף דכתובה הוי תנאי ב"ד ול"צ לשטר והוי כהקנאה ומתחיל מיד השעבוד צ"ל דמיירי בתוספת כתובה, ובזה מיושב מה דקשה לכאורה במ"ש הר"ן דלשמואל דפליגי רבנן וב"נ בבע"ח מאוחר שקדם וגבה היינו דפליגי אי שעבודא דאורייתא או לא, וקשה דמנ"ל לשמואל דב"נ ס"ל שעבודא לד"א ובע"ח מאוחר שקדם וגבה משג"ג, דלמא ס"ל ג"כ דשעבודא דאורייתא ומה שגבה ל"ג אלא דס"ל דכתובה דרבנן ומש"ה מה שקדם וגבה ל"ג [ולכמה דברים נקטו האחרונים כיון דכתובה דרבנן מקרי בדרבנן עיין ש"ך

סי' פ"ב סקי"ט] ואף אם נדחוק דבאמת הכי קאמר דפליגי בבע"ח דכתובה מאוחר, מ"מ יקשה כיון דת"ק ס"ל שעבודא דאורייי' איך פליג שמואל וס"ל לעצמו דשעבודא לד"א הא מב"נ אין ראיה בהיפך דדלמא טעמיה דכתובה דרבנן, ולפי הנ"ל ניחא דשמואל לשטתיה דס"ל שודא עדיפא ומוכרחי' לומר הא דקתני בסיפא היו כולם יוצאות בשעה אחת דחולקים היינו משום דאין הקול יוצא עד סוף היום ומוכח דמיירי בתוס' כתובה דהוי דאורייתא כמו שאר בע"ח. אמנם עדיין לכאורה קשה הא דאמרי' ר"פ מי שהיה נשוי ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה משג"ג והיינו אי דמוכח דשעבודא לד"א אי דאפי' אי שעבודא דאורייתא מה שג"ג, ומנ"ל הא דלמא באמת שד"א ומה שגבה ל"ג רק דמתני' ס"ל כתובה דרבנן, ונראה דגם זה לק"מ דלכאורה קשה על הר"ן הנ"ל נהי דקיי"ל שד"א מ"מ נימא דבלוה וקנה ולוה אף דכתב להראשון דאקני דאם קדם המאוחר וגבה מהני דהא להראשון לא היה לו רק שעבוד דרבנן דמדאורייתא אין דאקני משתעבד, וא"כ כמו דלמ"ד שלד"א מהני קדם וגבה ה"נ לדידן בכה"ג והרי ממ"ש הר"ן דבלוה ולוה וקנה מהני קדם וגבה כיון דשניהם שוים מבואר דבאינם שוים דהיינו לוה וקנה ולוה לא מהני קדם וגבה, וצ"ל דהרי הר"ן כתב תחלה דקיימ"ל כר"נ דאמר לכ"ע מה שגל"ג אלא דהוסיף אחר כך דאפי' לשמואל מ"מ היינו דפליגי בשעבודא דאורייי' וכיון שכן דבשד"א הדין דקדם וגבה לא גבה, א"כ י"ל דמצד מימרא דשמואל היה באפשר לפסוק באמת דבלוה וקנה ולוה דמהני קדם המאוחר וגבה וכנ"ל מ"מ הא ר"נ דס"ל בב"ק (דף י"ב) דאין גובי' מעבדי' מיתמי ועיין בתוס' שם דס"ל שלד"א, וכן בגיטין (דף נ' ע"א) משמע דס"ל לר"נ שלד"א כמ"ש תוס' לאביי, וגם עכ"פ כתב תוס' במפורש דאביי ס"ל שלד"א, הרי דס"ל לר"נ ואביי דאפילו אם שעבל"ד לא מהני קדם וגבה וה"נ לדידן בלוה וקנה ולוה, וכיון שכן י"ל דהכי אמרינן ר"פ מי שהיה נשוי ש"מ בע"מ מאוחר שקדם וגבה ל"ג א"כ גם בכתובה יהיה הדין דלא מבה /גבה/ ודוק ולפ"ז ניחא וגבה ל"ג א"כ גם בכתובה יהיה הדין דלא גבה ודוק ולפ"ז ניחא דמש"ה הוצרכו הש"ס לומר דשמואל דס"ל שודא היינו דס"ל כר"א אבל אליבא דר"מ מודה דיחלוקו דאל"כ יקשה לדידי' מתני' דכולם יוצאות בשעה א' דל"ל דטעמא דמתני' כמ"ש הר"ן הנ"ל דהשעבוד מתחיל בלילה, דהא שמואל דמוקי למתני' בנמצאת שדה שאינו שלו, ומוכח דמיירי באפותקי דא"י לגבות מהאחרת אלא דאם ימצא באמת גזולה תגבה ומטעם דהוי כלא כתב לה כתובה וא"כ מוכח דמיירי מעיקר כתובה והוי כהקנאה דהקול יצא מיד, אע"כ דשמואל ס"ל עבחז"ל ולר"מ יחלוקו ומוקי למתני' כר"מ, ואף דהרי"ף פרק הכותב הוכיח דשמואל מודה בב' שט"ח מדלא פרכי' ממתני' ומשנינן ה"מ ר"מ והא לדברינו הפירכא קיימת לשמואל ממתני' כיון

דלדידיה מוכח דמיירי מעיקר כתובה, מ"מ לא הו"מ למיפרך רק בצירוף אידך מימרא דשמואל דמוקי בנמצאת שדה שאינו שלו דמזה מוכח דמיירי מעיקר כתובה לזה פריך בפשיטות יותר מברייתא אבל אנן פסקי' דל"א עבחז"ל ואף לר"מ אמרי' שודא ומתני' בתוספת כתובה דאין הקול יוצא עד סוף היום שניהם שוים ודוק היטב.

[תוס' ד"ה שנמצאת אחת מהן וכו' ואומר רבי דס"ל כמ"ד בערכין אף לכתובה משום מזוני: קשה לי דמ"מ קשה ממתניתין דהיה לו מלוה או פקדון ביד אחרים לעיל דף פ"ד דקאמר ר' עקיבא שכולם צריכים שבועה, והרי ליתומים גדולים לא בעי שבועה, ובזה לא שייך תירוצם דמיירי ביתומים קטנים ומשום מזוני דהא התם מלוה ג"כ קתני דלא משכחת דנזקקין ליתומים קטנים אלא בנכרי ורבית אוכלת בהן דלא שייך שבועה כמ"ש תוס' בסמוך, והוא לכאורה תמיה גדולה. ונלע"ד די"ל דבהך מתניתין בלא"ה אתי שפיר די"ל דמיירי ביתומים קטנים, ואי דאין נזקקין י"ל דלר' טרפון דס"ל דבמה שהוא ביד אחרים לא מקרי גבייה מנכסי יתומים והוי כמו תפס מחיים, ומשום הכי אף ביתומים קטנים כה"ג נפרעים כמ"ש הר"ן סוף כתובות דדוקא אין נזקקין אבל בתפס מחיים מהני, ולזה שפיר קאמר ר' עקיבא שכולם צריכים שבועה דשבועה עכ"פ בעי דאפילו בתפס מחיים בעינן שבועה.

בדרך אחר י"ל, למה דס"ל לתוס' בשבועות [מ"א. ד"ה וכי מה] דתקנתא דהבא להפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה לאו מטעם דמאי דאיהו מצי למטען, דהרי בכותב נדר ושבועה אין לי עליך יורשיו משביעין אותה, אלא דתקנה בעלמא [עבוד] לטובת יתומים, וא"כ י"ל בהיפוך דמאן דלא ס"ל כאביי קשישא היינו דלגדולים לא תקנו שבועת הבא ליפרע, והיינו היכי דיש לו נאמנות, אבל בלא נאמנות י"ל דבודאי צריך שבועה דכללא הוא בכל מקום מאי דאיהו מצי למטען וכו', וא"כ ממתניתין הנ"ל ליכא קושיא די"ל דהא דאמר ר' עקיבא שכולם צריכים שבועה היינו מטעם דמאי דאיהו מצי למטען דשייך ג"כ ביתומים גדולים, והא דמוקי אביי פלוגתייהו דבן ננס ורבנן בדאביי קשישא היינו בנאמנות סתם, אבל ממתניתין דהבא ליפרע שפיר הקשו דהא מתניתין תקנתא דהבא ליפרע קאמר ולא מטעם מאי דאיהו מצי למטען דזהו לאו מתקנתא אלא מדינא ואין בזה חידוש, ושפיר הקשו.

אמנם למ"ש המהרש"א דקושייתם למאן דלית ליה דאביי קשישא היינו לאוקימתא קמא וכפירש"י, ליתא לדברינו דלהך פירושא משמע דבכל ענין אין צריך לישבע נגד יתומים גדולים, דאי דוקא בנאמנות, א"כ דצ"ל דמיירי מתניתין בנאמנות א"כ מה"ת נימא דלאוקימתא קמייתא דכו"ע לית להו דאביי קשישא ואמאי לא נוקי בנאמנות מפורש

לגבי יתומים כיון דבלא"ה מיירי ע"כ לפחות בנאמנות סתם, ואי משום דהלכתא כאבא שאול דנאמנות לא מהני לגבי יתומים הא עדיין לא הוי כהלכתא דהא קיי"ל כאביי קשישא וגם הא מתניתין דלעיל סתם דלא כאבא שאול, אע"כ דלהך פירושא ס"ל דדוחק לאוקמי מתניתין בנאמנות וא"כ ליתא לדברינו, ובהכרח כתירוץ א' הנ"ל.

ובדברי המהרש"א הנ"ל לא ירדתי לעומק כוונתו במ"ש דקושית תוס' האחרונה דאמאי לא אקשי מאביי קשישא לר"י קאי ג"כ ללישנא קמא לפירש"י ע"ש, תמוה לי דא"כ הו"ל לחזור ולהקשות קושייתם הראשונה דללישנא קמא תיקשי לר"י ממתניתין דלעיל דהבא ליפרע מנכסי יתומים דהא ביתומים קטנים לא משכחת לר"י, ולמה להו כלל זה האריכות דלפרוך דמיירי בכתובה, והרי כבר כתבו תוס' בתחילה ואור"י דס"ל כמ"ד [אף ל]כתובה משום מזוני והו"ל להקשות בקצרה דלר"י מאי איכא למימר.

ולענ"ד היה נראה בכוונתם דבתחילה כתבו דס"ל כמ"ד משום מזוני, והיינו דממילא ר"י ע"כ דס"ל כלישנא דאביי דפליגי באביי קשישא ומתניתין דלעיל כבן ננס, אך זהו דוקא לפירש"י דללישנא קמא לכו"ע לית להו דאביי קשישא, ולזה באו להקשות גם לפירושם דללישנא קמא לכו"ע אית להו דאביי קשישא ומיירי בפטר מהשבועה, דמ"מ קשה דלפרוך הש"ס לר"י מאביי קשישא והיינו ג"כ ללישנא קמא דליכא למימר דר"י ס' כרבנן דבן ננס, דהא לכו"ע אית להו דאביי קשישא, ועל זה כתבו בדקדוק לשונם ע"כ צ"ל ודאי דהוה מוקי וכו' ר"ל דבין לפירש"י בין לפירוש רבי בהכרח צריך לומר דר"י סבר דפלוגתייהו בדאביי קשישא, כנלע"ד נכון בעזה"י.]

דף צה.

אבעיא להו אשתדוף בנ"ח וכו' ואם איתא מקמא מיהו תגבה, ולכאורה תמוה דלמא מיירי דהשדה הב' הי' אפותיקו מפורש דבכה"ג לכ"ע באשתדוף אינו גובה וביותר דהרי בלאו הכי קשה למה דייק הש"ס ר"פ ממתני' דינא דבעל חוב מאוחר שקדם וגבה אם גובה או לא והרי ממתני' דכתבה ראשונה ללוקח לכאורה מוכח להדיא דקדם וגבה לא גבה מדיכולה הראשנה לטרוף משני' ובהכרח לומר דיש לומר מתני' מיירי באפותיקו מפורש וכמ"ש הרא"ה עיי"ש אלא ע"כ מוכח מזה דבאפותיקו מפורש אף בנמצא גזולה אינו גובה משאר נכסים ולהכי א"א לאוקמא באפותיקו מפורש מדקתני לראשון ולא חתמה לו מה לו לחתום או לא הא בלאו הכי לו /לא/ יהי' אפשרות בשום אופן לגבות מהראשון כיון דהב' הוא אפותיקו מפורש אלא ע"כ דמיירי בלא אפותיקו, ואף למה דס"ד עכשיו דאשתדוף לא גבי ממשעבדי, מ"מ מהני חתימתה לענין אם ימצא הב' גזולה

דבזו בוודאי יוכל לגבות מהא, אבל באפותיקו מפורש דגם בכה"ג אינו גובה לא שייך כלל ולא חתמה לראשון כנלע"ד.
שם נהי דאיבדה כתובתה משני מראשון מיהא תיגבה. ק"ל דלמא מיירי שהראשון לא קנאה בשביל שלא חתמה, והרי ברמב"ם (פי"ג דאישות) כתב דדוקא דנפסד המכר הראשון בהא אמרינן אם איתא דנ"ר לקמא אבעי' לה למיעבד. וההי"מ הקשה דהא מוכח בגמרא דהראשון קנאה מדפרכי' מראשון תגבה עי"ש אבל מ"מ עדיין קשה מנ"ל להגמ' להקשות דלמא מיירי דהראשון לא קנאה.
תד"ה הא ר"מ כו' דאע"ג דא"ל כו' לנ"ר מכוונא כו' וכ"ש סתמא. לא זכיתי להבין מה הכריחם להמציא סברא דלס"ד דבכתב לראשון ולא חתמה יותר שייך לומר נ"ר בהיפוך מסברת רב אשי והרבותא הוא לר"מ, הא פשוט יותר לומר דלס"ד הרבותא לר"י דאפי' בלא חתמה לראשון אמרי' נ"ר ול"א אם איתא לקמא איבעי לה למעבד וכדכתבו תוס' באמת לבסוף ומה הגיעם בתחלה לנטות מזה, ואי דהוקשה להם דא"א דלס"ד היה ידוע הסברא בדרך רבותא לר"י דבב' לקוחות לא שייך כ"כ לומר נ"ר משום דלקמא אבעי' לה למיעבד, נימא באמת לחלק כן לר"מ וכאשר באמת הוצרכו תוס' בסוף לדחוק דלס"ד שייך רק לומר כן קצת דרך רבותא אבל לא לחלק באמת כן לר"מ ומה"ט לא רצו תוס' בתחלה כן מש"ה בחרו להם דרך אחרת דלס"ד היה הרבותא לר"מ דבב' לקוחות מסתבר יותר לומר נ"ר ובזה ליכא קו' דנימא באמת כן לחלק לר"י ומתני' כר"י וההיא דגיטין בב' לקוחות די"ל דמתני' דהתם דוחק לאוקמי בב' לקוחות כיון דהתם עיקר דנחת רוח הו"ל לפרש דמיירי בב' לקוחות אבל במתני' דהכא ליכא דוחק לאוקמי בב' לקוחות כיון דהכא לא נחת לדין נ"ר רק לדין חוזר חלילה והיינו היכא דמהני דו"ד כגון ב' לקוחות הדין דחוזר חלילה, דאא"ל כן דא"כ מה הקשו דאמאי הדר ר"א מהאי סברא ראשונה דבב' לקוחות יותר מסתבר לומר נ"ר ולוקמי הכל כר"י ומתני' דגיטין בב' לקוחות, הא י"ל דדחיקא לר"א לאוקמא מתני' דגיטין בב' לקוחות ומתני' דהכא בב' לקוחות זה אין דוחק אע"כ דלא ס"ל לתוס' לומר בהיפוך מסברא דר"א, וה' יאר עיני.
בא"ד ופירש לן ר', וק' לי א"כ לבסוף וכו', הנה קושי' זו בקל יש ליישב די"ל דזהו דחוק לאוקמי מתני' דגיטין בב' [לקוחות] כיון דהתם קתני עיקר הדין דיכולה לומר [נ"ר] הו"ל לפרש דמיירי בב' לקוחות דוקא, ורק במתני' דהכא שפיר מוקי בב' לקוחות דהא אין עיקר דינא דמתני' לאורויי דדו"ד מהני אלא דבא לארויי דינא דחוזרת חלילה והיינו היכי דמהני דו"ד שלה דהיינו בב' לקוחות, וק"ל.

בא"ד הו"ל למימר כולה ר"י. מקשים דא"כ תקשי מסיפא וכן אשה בעלת חוב דמיירי בב' לקוחות וכתבה ללוקח הב' דו"ד. א"כ בזה נימא דנ"ר עשיתי לבעלי. ולענ"ד בפשוטו לק"מ דעיקר החילוק דב' לקוחות אמרי' יותר נ"ר כיון דחזינן דקפדה מתחלה ולא חתמה זהו בודאי שייך רק אם הלוקח הא' ביקש כן ממנה ולא רצתה לחתום. אבל אם לא ביקש ממנה הדבר כלל בודאי היה רק כלוקח א' דהא י"ל אולי אם היה הלוקח הא' מבקש כן היתה חותמת לו. וא"כ י"ל דבכה"ג מיירי בסיפא דמתני'. גם י"ל דהיתה קטנה בשעה שלקח הא' דנתקדשה ע"י אביה דלא היתה ראוי' למחול. ואין ראיה ממה דלא חתמה להא' דעשתה כן להב' משום נ"ר. ונכון.

ובדרך חידוד אמרתי בהישיבה. די"ל דהא דפריך הש"ס וכי קנה מידה מה הוי. ולא מוקי למתני' דראשונה ושניי' היינו יורשי ראשונה ושניי'. דליורשים לא טענינן נ"ר כדאיתא בש"ע אה"ע סי' צ'. היינו משום דהיורשים אינם גובים כלל לרב ושמואל דס"ל א"א מוריש שבועה לבניו. וגם ל"ל דמיירי בנשבעה ומתה, דמה"ת היה לה לישבע דהא לא היה לה מקום לגבות כיון דסלקה נפשה. וגם לא טענה נ"ר, וא"כ י"ל דמסיפא לק"מ דשפיר י"ל דמיירי ביורשי האשה דלא טענינן להו נ"ר. ואי דא"א מוריש שבועה. י"ל דמיירי בנשבעה ומתה דהא הוצרכו לישבע לגבות עכ"פ מהלוקח הא' וק"ל.

תד"ה כתבה להא' וכו' יש מקשים כו'. הא דלא ניחא להו לתוס' דרב דאמר בשטר קנה היינו לר"מ וסבירא ליה דר"מ מודה בע"פ דאמרי' נ"ר ומוקי כן למתני' דגיטין כר"מ משום דס"ל בשינוי' דפירכת הש"ס דהכא דתימא נ"ר דכולה ר"מ. והתם בגיטין בע"פ אמרי' נ"ר והכא בשטר. אבל לר"י באמת מודה רב דגם בשטר אמרי' נ"ר. היינו דא"כ מה פריך הש"ס בגיטין לרב מברייתא דעד שתכתוב לו אחריות דלמא הברייתא אתי' כר"י. אע"כ דרב אמר כן לכ"ע. וע' בתוספות גיטין ובב"ק דהקדימו תחלה מסקנא דשמעתין דר"מ מודה בחד לוקח. ועל יסוד זה הקשו לרב דאמר בשטר קנה מברייתא דחתמה לו. משמע דבאו לשלול זה דלא נימא דרב מוקי באמת מתני' דגיטין לר"מ. לזה הקדימו דאף לר"מ אמרי' בלוקח א' אף בשטר נ"ר. ומ"מ אפשר לומר דבודאי לא באו להקשות על רב מר"א כיון דבאמת קיי"ל כשמואל. ועיקר קושייתם דע"כ רב ככ"ע אמר למילתיה מפירכת הש"ס בגיטין וכנ"ל. אלא דבאו לשלול דלא נימא דהא דאמר ר"י דאף בשטר אמרי' נ"ר היינו בב' לקוחות דהוי הוכחה לטענת נחת רוח. וכעין סברת תוספות בתחלה דב' לקוחות שייך יותר נ"ר. לזה הקדימו דהכא מסקי' דר"מ מודה בחד לוקח. א"כ מוכח עכ"פ דהסברא בהיפוך דבחד לוקח שייך יותר נ"ר ושפיר קשה על רב.

תוס' ד"ה התם וכו' לשנויי אלא קושיא אחרונה. כעין זה כתבו תוס' שבת י ע"א ד"ה טריחותא וש"נ.

[גמרא איבעיא להו אישתדוף בני חרי וכו' ת"ש כתב לראשון וכו': בש"ע חוה"מ סי' קי"ז סעיף א' בהגה עשה שדהו אפותיקי מפורש שאמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזו ונמצא השדה לא היתה שלו יש אומרים דגובה משאר נכסים וכו', ולענ"ד יש ראיה גדולה לאידך שיטות דגם בכה"ג אינו גובה, והוא מסוגיא דכתובות ס"פ מי שהיה נשוי איבעי להו אשתדוף בני חרי מהו לגבות ממשעבדי ת"ש כתב לראשון וכו' מראשון מיהא תיגבי. ולכאורה תמוה דהא י"ל דמיירי דהשדה הב' הי' אפותיקי מפורש דבכה"ג לכו"ע באישתדוף אינו גובה, (ועיי"ש בסוגיא דקשה לכאורה דבש"ס ר"פ הנ"ל בעי לדייק ממתניתין דבע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה, והרי ממתני' דכתבה ראשונה ללוקח וכו' מוכח ע"כ דמה שגבה לא גבה דהרי הראשונה מוציאה מן השניה, ובהכרח צ"ל דמיירי באפותיקי מפורש וכמ"ש הרא"ה שם, וא"כ גם הברייתא דאיבדה כתובתה יש לאוקמי בהכי).

ובהכרח קושיא זו י"ל דבאפותיקי מפורש ונמצא שאינו שלו דאינו גובה משאר נכסים, וא"כ משום הכי לא מצי לאוקמי באפותיקי מפורש דאיך שייך לראשון ולא חתמה לו דהא חתימתה לא מהני מידי לראשון דהא לא תגבה ממנו בשום אופן כיון דהשנייה הוא אפותיקי מפורש, אבל אם מיירי בלא אפותיקי שפיר מהני חתימתה אף למאי דקיימינן דאשתדוף בני חרי לא גבה ממשעבדי, דמ"מ נ"מ אם יהיה נמצא שאינו שלו דבזו תוכל לגבות מהראשון בודאי, וק"ל.]

דף צה:

מתני' אלמנה ניזונית מנכסי יתומים כו' ואין חייבין בקבורתם. אבל אינן חייבין בפירקונה כיון דלית להו פירי לא שייך למתני דהא בלאו טעמא דאין להם פירות נמי אין חייבין לפדותה כיון דלא קרינן ביה ואותבינך לי לאנתו דהא אפילו נשבית בחיי בעלה ומת בעלה אין היורשים חייבין לפדותה שאין אני קורא בה ואותבינך וכו' כדאיתא לעיל פ' נערה שנתפתתה (דף נב) ובתוס' דחקו בקושי' זו הרבה ולא אבין על מה, [אב"ה וכ"כ בפ"י].

ואפשר דקושי' תוס' לאביי דס"ל (דנ"ב) דאלמנה לכ"ג חייב לפדותה שאני קורא בה ואהדרינך למדינתך ממילא אשת כהן שנפדית ומת אף דלא הכיר בה בעלה חייבים יורשים לפדותה דהא קרינן בה ואהדרינך למדינתך והו"ל למתני דמ"מ אם אלמנה נשבית אין יורשים חייבים בפרקונה כיון דתקנו משום פירות.

ובזה מיושב לישנא דתוספות שם א"כ אמאי אצטריך למידק לעיל מדקתני יורשים כו', ולכאורה אמאי נקטו הקושיא על הפשטן ולא על בעל האבעיא וכן רב עמרם דפשיט מברייתא והא מוכח כן ממתני' מיתורא, ולפי הנ"ל י"ל דהאבעי' לפי ההלכה דקיי"ל כרבא דאלמנה לכ"ג א"ח לפדותה כיון דאיסור אחר גרם לה, א"כ י"ל דמה דקתני וא"ח בקבורתה היינו לאשמועינן הטעם דקבורתה משום כתובתה ותני אגב יורשים יורשי כתובתה ואי אמאי לא קתני ג"כ ואין חייבים בפרקונה היינו דבלא"ה פטירי אף באשת כהן כיון דדבר אחר גרם לה. ולזה נקטו קושייתם על הפשטן דהא מרא דשמעתא שם אביי דלדידיה דלא קתני וא"ח לפדותה באשת כהן לאשמועינן ג"כ דטעם משום פירות ע"כ לא בא לאשמועינן טעם החיובים ומה דקתני וא"ח בקבורתה משום דבעי ליה למתני יורשיה יורשי כתובתה ויקשה דלפשוט בקיצר דע"כ הא אתי לאשמעינן.

דף צו.

בהר"ן נ"ל דכי אמרינן לכתובה מפקינן מינה דוקא במטלטלין דמכ"מ מחסרא גובייגא, אבל במעות לא, דהרי כבר נפרעה, עכ"ל, ותמוה לי מההיא דכתובות (דף צ"ד) ראובן שמכר שדה לשמעון וכו' אנן מטלטל שבק אבון גבך וכו', והא במעות מהני תפיסה לאחר מיתה, משום דכבר נפרעה, מכ"ש בתופס החוב שהוא חייב לאבי היתומים.

ורציתי לומר, דאולי דברי הר"ן הנ"ל רק היכי דלא מחסרא שבועה, וההיא דרישא בב' תפיסות מיירי ביש להן נאמנות לי וליורשי, דבמטלטלין לא מהני דמכ"מ מחסרי גובייגא, ובמעות מהני, אבל בההיא דראובן שמכר וכו' דצריך לישבע כמ"ש תוס' בזה לא אמרינן כבר נפרעה, דהא מחוסר שבועה, אבל עדיין אין דעתי נוחה בזה, דהא דעת הרי"ף פרק הכותב גבי ההיא דאי פיקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא, דבנשבעים ונוטלים שמן הדין היו נוטלים בלא שבועה אם תפסו ואין רוצים לשבע לא נחתי' לנכסים, ומשמע שם בהר"ן דס"ל הכי ג"כ להלכה, אלא דהביא בשם הרמב"ן דמסתברא דוקא בתפס מעות, אבל מטלטלין כיון דגופייהו לא קני מפקינן מיניה, והדר לא גבי בשבועה, [ובאמת קשה לי דכתובה דאפילו מיניה רק ממקרקעי, א"כ גם בתפס מעות הא אינו יכול להחזיק במעות בפרעון, דיאמר אסלק לך כדינך בקרקע ומפקינן מיניה המעות] אם כן כיון דהלוקח תפיס במעותיו לא מחסרי שבועה, דהא בלא שבועה מחזיק בידו כיון דתפס ועי' סמ"ע (סי' פ"ז סכ"ב) דאפילו שמותי לא משמתינן, ונ"ל ראיה לזה, ממה דהשמיט הרי"ף האיבעי' דפוגמת פחות פחות משוה פרוטה, וכתב הר"ן הטעם דסמך לי' על סתם משנתינו, והיינו כיון דמכח ספק האיבעיא אינה גובית אלא בשבועה לא הוצרך הרי"ף להביאו, כיון דמביא סתמא דמתני' דמשמע ממילא דבכל

פוגמת צריכה לישבע, ולכאורה קשה הא נ"מ בתפסה דיכולה לומר קים לי דפוחתת פחות מש"פ א"צ לישבע, דהא הוי תפיסת ברי שמגיע לה הממון, אבל באמת לק"מ דהרי"ף לשיטתיה דבתפסה גם בפוגמת מעליא לא נחתי לנכסים [ומזה משמע לכאורה דס"ל להרי"ף דאפילו תפסה מטלטלים לא נחתינן לנכסים] ועדיין קשה הא נ"מ לענין משמתינן, דאלו ודאי פוגמת ותפסה משמתינן לה, ובפוגמת פחות משוה פרוטה דהוי ספק לא משמתינן לה, אע"כ כסברת הסמ"ע, דבנוטל ותפס אפילו שמותי לא משמתינן ליה, וכיון שכן יקשה כנ"ל, למה לא מהני להלוקח תפיסת חובו דלא מחסרא כלל וצע"ג.

דף צז.

א"ל תניתוה כו' וסמך לה שתגבה כתובתה מן השאר. כתב הר"ן דנפ"מ לענין מלוה בשטר, ואם יטרוף מן דמים שביד הלוקח והיא לא תטרוף מהן דמטלטלין לא משתעבדי לכתובה עיי"ש, והוא תמוה לכאו', דאף אם תמכור למזונות, מ"מ הא אין שייכות להמלוה בשטר להדמים רק מחמת שטורף הקרקע שמכרה למזונות דהיא משועבדת לו למלוה בשטר, א"כ תבא היא ותטרוף לכתובתה שקודם להמלוה בשטר, ואף דמוכרת למזונות מיניה חוזרת וטורפת לכתובתה, מ"מ הא הטעם דאחריות דנפשי' מי לא קבילת, והיינו לגבי לוקח שלא לטרוף להפסידו, אבל לגבי מלוה בשטר פשיטא שכתובתה קודמת, ואף אם הלוקח יסלק למלוה בשטר במעות, מ"מ היא תטרוף הקרקע מהלוקח בעד כתובתה, והלוקח יחזור על המלוה בשטר להחזיר לו מעותיו, כיון דבטעות סלקו דהכתובה קודמת ליתן הדמים להאשה ולא יפסיד הלוקח כלום מן טריפת הכתובה.

גם יש לעיין לכאורה, מה שייכות שיטרוף הדמים, מה שייכות לו בדמים לטרוף, ורק הלוקח יכול לסלקו במעות, אבל על הדמים אין לו כלל ענין טריפה.

ואמרתי עפ"מ שכתב הרא"ש פ' מי שמת בשם ה"ג דבמזונות בנות אם יתומים קדמו ומכרו דאין מוציאין למזון אשה ובנות ממשעבדי, מ"מ אחר תקנת הגאונים דמטלטלי דיתמי משתעבדי גובות ממעות שקבלו היתומים בעד הקרקע, דמה לי אם הקרקע בידם או המעות הלא זה משועבד כמו זה, והרא"ש שם חילק דמ"מ האי מטלטלין לא שבק אבוהון ולא נשתעבדו עיי"ש, [והובא הב' דעות בטור אה"ע (סי' קיב) ובש"ע חוה"מ סי' ק"ז] מבואר דעת רה"ג היכי דשניהם שעבוד שוה אף שזהו לא הניח אביהם דמ"מ כיון דבא מכח ירושת הקרקע הוי כאלו ירשו המעות, נמצא ה"ה לפי דינא דגמרא, אם היתומים החליפו קרקע בקרקע דגובות מזונות מהן, דהלא על שניהם שעבוד שוה, ולא גרע מהדמים אחר תקנת הגאונים, וכן הדין אם כתב לבע"ח שעבוד מטלטלין אגב קרקע והניח קרקע והיתומים מכרוהו גובה הבע"ח מהמעות שבידם תמורת הקרקע אף לדינא

דהש"ס, דהמעות ההמה כיון שבא מכח קרקע שירשו הוי כאלו ירשו אותם ובע"ח גובה מהם, כיון דיש לו שיעבוד מטלטלי אג"ק, ולפ"ז י"ל דזהו כוונת הר"ן דשמא יבא מלוה בשטר שמשועבד לו מטלטלין אגב קרקע והמעות משועבד לו כיון שבא מכח קרקע דיתמי ולכתובה אין משועבדים, דכתובה אינה נגבית ממטלטלין, וממילא אין יכולת לה לחזור ולטרוף מהלוקח הקרקע, דע"י טריפה זו מחזיר הקרקע, דאף שהיא אינה גובית רק פ"א, מ"מ שייך ביה אחריות דנפשיה לא קבילת שלא להפסיד אותו ע"י טריפת כתובתה.

וכן מוכרחים לומר בדברי תוס' שכתבו הנ"מ לענין אם נשאת אחר ל' שלא תטרוף לכתובה, דלכאורה גם ע"ז קשה הא לא גבתה למזונות, ואינה נוטלת ב' פעמים אמאי לא תטרוף לכתובה, אע"כ ס"ל כיון דאם תטרוף הקרקע לכתובה יפסיד הלוקח, דמ"מ יצטרך הלוקח ליתן הדמים להיתומים דלא מצי הלוקח לומר דמה שגבתה הקרקע ממנו לכתובה הוא מדר"נ, דהא הקרקע זו לא הי' משועבד לאביהם, והוא ברור ונכון בעזרת השם יתברך.

ובעיקר היסוד דאינה חוזרת וטורפת לכתובה, דאחריות דנפשיה מי לא קבילת מסתפקנא בפירושא דהא מלתא, אם הוי כסלקה עצמה שלא תטרוף ממנו פעם שני, או דהכי פירושא, דאף דאחריות דעלמא לא קיבל, היינו רק אחריות דאחרינא ליטרוף, מ"מ אחריות דנפשיה היינו מן טריפת עצמה מקבלת אחריות לשלם להלוקח, ויכולה לטרוף ממנו הקרקע ולשלם להלוקח המעות מדין אחריות, ואף דממילא אין יכול לטרוף הקרקע כיון דהלוקח יכול לסלקה בזוזי יכול לומר שרוצה לסלקה ומעכב המעות לעצמו מדין אחריות מ"מ נ"מ אם הקרקע משועבד לכתובה דרך אפותיקו מפורש שאין הלוקח יכול לסלק בזוזי אם יכולה לטרוף הקרקע ולשלם לו הדמים מדין אחריות.

ומסתברא לענ"ד יותר כפי' הב', דהכי משמע לישנא דהש"ס נהי דאחריות דעלמא וכו' דמשמע הכל לענין שיעבוד אחריות ולא לענין טריפה וכן הוא בההיא דלעיל (דף צ"א) גבי אי אתיא אימא ומערערה עיי"ש, דהדין ברור דהבן במקום אימא לטרוף הקרקע, רק דעליה אחריות דנפשיה לשלם להלוקח ה"נ כן הוא בדבר זה דמוכרת למזונות ובאה לחזור ולטרוף לכתובה, והחילוק רק דבההיא לעיל אם כתב סתם שלא באחריות א"צ לשלם כלל, כיון דהוי זכייה הבאה לו לאחר מכן, ובההיא דהכא דהזכיה היה לו מיד, אף אם פירש שלא באחריות אין אחריות דנפשיה בכלל, וכמ"ש הר"ן שם, אבל מ"מ דהכל רק לענין דצריך לשלם הדמים ללוקח, אבל מ"מ זכותה לטרוף הקרקע כנלענ"ד, ועדיין צ"ע לדינא.

תד"ה וסמך וכו' וא"ת מאי נ"מ. תמוה לי הא נ"מ שא"צ ליתן לו מע"י וצ"ע.

דף צז:

מהו דתימא אלמנה מן האירוסין דלא נפיש חן דידה, לרש"י דעיקר החילוק בין ארוס' לנשואה משום דהי' לה חיבת ביאה, וכן לתירוץ א' דתוס' החילוק בין ארוסה לנשואה משום דנשואה יש לה תוספת, ק"ל דהא מ"מ מוכח מרישא דמתנ' מכר' [קצתה] לא תמכור השאר דע"כ מיירי בנשואה דהי' לה מזונות הרי דאפילו בנשואה אינה מוכרת לכתובה שלא בב"ד וצע"ג.

שם אבל גרושה דנפיש חן דידה וכו'. לפירש"י משום דנשאה הוא. ק"ל דהא זהו שמעי' כבר מרישא דמתני' דלקמן מכרה כתובתה וכו' דמיירי מן הנשואים. אולם לשיטת תוס' ניחא זה. אף לתירוצם א' יש לומר כיון דכבר קיבלה מקצתה ואינה גובית כולה לא מקרי נפיש חן דידה.

תד"ה אלמנה מן האירוסין. במהרש"א הקשה מדברי תוס' דלעיל דאלמנה בעי חן יותר מגרושה ותירץ דלמסקנא לא קאי הכי. וקשה כיון דלפי האמת באלמנה שייך חן יותר מבגרושה מאי פרכינן אלא למ"ד משום חינא גרושה נמי בעי חן דלמא לא הקילו רק באלמנה דצריכה חן טובא אבל לא בגרושה. אח"כ ראיתי דהמהרש"א בעצמו נזהר בזה לקמן (דף צח ע"א) בתוס' ד"ה מוכרת עיי"ש שנדחק דמ"מ גרושה מן הנשואין צריך יותר חן מאלמנה מן האירוסין. וי"ל בדרך מרווח למה דמבואר בתוס' לעיל (דף פד ע"א ד"ה לכתובת אשה) דשינויא דש"ס דשמעתין שירשתה בתה עולה טפי לשיטת ר"ח דחן היינו שימצאו נשים חן בעיני אנשים שישאו אותם וא"כ י"ל דלענין חן דאנשים בעיני נשים אלמנה צריכה יותר חן דבתחלת נישואין בשעת התחייבות כתובתה עיקר סמיכתה על גביית אלמנות דלא מסקא דעתה על גירושין כמ"ש תוס' (דף פו ע"א ד"ה לאשה) ומש"ה שפיר כתב לעיל דאצטריך מתני' דגיטין דאלמנה צריכה שבועה דלא נימא דוקא גרושה דלא שייך חן דמעיקרא. אבל הכא בסוגיא פריך שפיר דהא דמה דהקילו למכור שלא בב"ד הוא משום חן של עתה שימצאו הנשים חן להנשא דהא בירשתה בתה מוכרת שלא בב"ד משום הך חינא ומש"ה פריך שפיר גרושה נמי בעי חן היינו בחן של עכשיו גרושה בעי חן יותר שהיא מבוזה יותר נכון בעזה"י.

והנה במה דאמרינן בסוגיא בשלמא מן הנשואין משום מזוני כתב הר"ן בשם מפרשים דהיינו כדי שתמכור במהירות ותפסיד מזונות הקילו לגבם למכור שלא בב"ד והר"ן סתר דבריהם דהא יכולה למכור עד פרוטה אחרונה ותיזון מן היתומין. ואין זה סתירה כ"כ די"ל דהכי אמרי' משום מזוני די"ל דמתני' סברי כר"ש דמכרה מקצתה אין לה מזונות,

ובזה מיושבים לי דברי הרי"ף בתשובה שהביא הר"ן שהוכיח דמוכרת לכתובתה בלא שבועה מקודם ומהני שבועתה לבסוף מהא דאמרינן בשלמא מן הנשואין משום מזוני וס"ל כהמפרשים הנ"ל ואם איתא דצריכה שבועה מקודם א"כ כבר תבעה בב"ד ושוב אין לה מזונות ע"ש. ותמוה לי דלמאי הוצרך לדייק מפירכת הש"ס דאינו הכרח כ"כ כמו שסתר הר"ן באמת מג' טעמים, א' דשבועה לא הוי כתביעה דהיא אומרת שאין רצונה לגבות כתובתה רק לישבע בכדי שאם תמות לא יהיו יורשים נפסדים מדין א"א מוריש שבועה לבניו. הב' דאם היתה מזקקת לטרוח למכור בב"ד לא הוי תובעת ולא היתה נשבעת והקילו למכור שלא בב"ד שעי"ז תשבע ותתבע, הג', די"ל מה דאמרי' משום מזוני היינו כפירשי' דמוכרת שלא בב"ד למזונות, ואמאי לא הביא הרי"ף ראיה בפשטא ממתני' דחכ"א מוכרת אפילו ד' וה' פעמים ומוכרת למזונות הא כיון דמוכרת רק ע"י שבועה הוי כתבעה והפסידה מזונות ובזה ליתא לדחיית הר"ן. דעל טענה א' הנ"ל הא יקשה ממתני' להחולקים על רב ושמואל דלא ס"ל לדין דא"א מוריש שבועה לבניו וב' טענות אחרונות מעצמם ליתא כמובן. ולזה נלענ"ד דממתני' ליכא לאוכוחי די"ל דאמרה קודם שבועה דנשבעת בכדי לגבות מקצתה והוי כתובעת מקצתה דלא הפסידה מזונות כמ"ש תוס' ר"פ אע"פ ולזה הוכיח מפירכת הש"ס משום מזוני לפי פירושו בכדי שתפסיד מזונות, ויקשה קושית הר"ן דתמכור עד פ"א. וצ"ל דאתיא כר"ש דמכרה מקצתה אין לה מזוני וא"כ ה"ה תבעה מקצתה אע"כ דאין צריך לישבע באופן דעכ"פ לשיטת רש"י לעיל ר"פ אע"פ דלכ"ע תובעת קצתה אין לה מזוני קמה וגם נצבה ההוכחה ממתני' דמוכרת ד' וה' פעמים ומוכרת למזונות דלא הועילו ג' דחיות הר"ן הנ"ל. ולזה קשיא לי דנראה מדברי הר"ן ר"פ אע"פ דס"ל לעיקר כר"א דתבעה מקצתה לית לה מזוני ובכאן דחה לדברי הרי"ף הנ"ל והא מוכח ממתני' הנ"ל וצע"ג.

דף צח.

גמרא א"ל הכרזה לא קמבעיא לי [דודאי אלמנה שמוכרת שלא בב"ד א"צ הכרזה]. ולא דמי לב"ד שמכרו שצריכין הכרזה כיון דבנתאנו פחות משתות מכרן קיים מש"ה צריך הכרזה שלא להפסיד ליתומים ומה דמבואר לקמן (דף ק ע"ב) דשליח בעי הכרזה אף דבי' גם פחות משתות מכרו בטל י"ל דהא סתם אמרינן כן על רב יוסף והרי בשמעתין השיב ר"י לעולם בדאכריז הרי דמספקא ליה דגם באלמנה המוכרת צריכה הכרזה מש"ה שפיר קאמר מהו דתימא דמיירי בשליח ולדידן דקיי"ל דאלמנה א"צ הכרזה באמת מוכח דמתניתין דערכין מיירי בב"ד דהם צריכין הכרזה.

ובתוס' תירצו דלקמן בשליח ב"ד מוקמינן לה כמו שפי' ר"ת ותימא דהא ע"כ קושייתם היינו אם ס"ל שליח כאלמנה דאם נימא דמה דקאמר מ"ד ה"מ שליח היינו למ"ד שליח כדיינים ממילא אין התחלה לקושייתם כלל. וא"כ מה הועילו בזה לר"א הא לר"ת דהסוגיא מיירי הכל בשליח ב"ד א"כ גם בשליח ב"ד קיי"ל דשליח כאלמנה.
ואדרבא לרש"י י"ל דההיא דשליח כאלמנה בשליח דעלמא אבל שליח ב"ד לכ"ע כדיינים וי"ל דמה דאמרינן ס"ד ה"מ שליח היינו שליח ב"ד ובמקום אחר כתבתי ליישב, אבל בפשוטו לר"ת קשה, ודבריהם צריכים לימוד.
תד"ה מוכרת שלא בב"ד וכו' וא"ת מתני' היא בפ' השולח וכו'. תמוה לי הא בפשוטו יש לומר דמתניתין דגיטין כר"ש ובא"ל מן הנשואין דס"ל דרק למזונות מוכרת שלא בב"ד אבל לא לכתובה. ואף להתוס' לשיטתם דס"ל לעיל ד"ה מתני' וכו' דכדי שתפסיד מזונות הקילו למכור שלא בפני ב"ד. מ"מ יש לומר בפשוטו כיון דעכ"פ משום כתובה עצמה לא הקילו לגבה מש"ה לא הקילו למכור בלא שבועה. אבל בסוגיא איבעיא רק לרבנן דהקילו משום חינא בזה מיבעי אם הקילו ג"כ משום חינא. למכור בלא שבועה. וה' יאיר עיני.
בא"ד ואיכא למימר ההיא באלמנה מן האירוסין. ע' במהרש"א שהקשה דא"כ היה קשה קושית תוס' לעיל דכבר שמעי' זה ממתני' דלעיל דנפרעת מנכסי יתומים. ולענ"ד י"ל למ"ש תוס' בגיטין הא דלא משני הש"ס בקיצור דאלמנה אצריכה לי' דלא נימא דהוי ת"ז דמ"מ יש בו מעליותא דהוי תנאי ב"ד. א"כ י"ל כיון דחכז"ל לא תקנו לה כתובה לא מקרי תנאי ב"ד. וא"כ בלא"ה ניחא דלא נשמע זה ממתני' דלעיל די"ל דמיירי בגרושה דכבר הגיע זמן.
ולענ"ד הא בעיקר קושי' תוס' יקשה אמאי לא הקשו ממתני' דלעיל הבא' ליפרע וכו' ובהכרח די"ל דס"ל כמ"ד משום שלא תתבזה וגרושה באמת לא תמכור אלא בב"ד, לזה הקשו מההיא דגיטין דקתני אין אלמנה, וכיון שכן ממילא ליתא לקושי' מהרש"א דשפיר תירצו דמיירי באלמנה מן האירוסין והיינו דס"ל כמ"ד דטעמא דת"ק משום דלא תתבזה ואפי' לת"ק גרושה לא תמכור אלא בב"ד אבל אלמנה מן האירוסין לא שמענו, לזה קתני מתניתין דגיטין באלמנה דשייך לא תתבזה צריכה שבועה, ומה דהוצרכו תוס' לעיל דאלמנה בעי חן טפי היינו הכל לתרץ למ"ד משום חינא אבל למ"ד משום דלא תתבזה פשיטא דאלמנה עדיף ואפילו אלמנה מארוסין, ונכון בעזה"י.
ועי' בר"ן לעיל דלשיטת תוס' דחינא היינו שתמצא מי שישאנה, אם נישאת לאחר ואח"כ תובעת כתובתה ל"ש זה עיי"ש, א"כ למאי נדחקו לעיל דס"ד דמיירי בגרושה ול"צ חן

כ"כ כמו אלמנה הא בפשוטו י"ל דסד"א דמיירי בנישאת ואח"כ תובעת דל"ש חינא לזה תני בגיטין אין אלמנה נפרעת היינו דאף בשעת פרעון עודנה אלמנה ועיין.
בא"ד ועוד ק', ק"ל דמ"מ ניחא דהתם כר"ש ולכתובה הא לר"ש אינה מוכרת אלא בב"ד, ואף די"ל דס"ל כשיטת הר"ן דלר"ש כ"ז שיש לה מזונות מוכרת ג"כ לכתוב' שלא בב"ד וכדנראה להדי' מדברי תוס' לעיל צ"ז ב' ד"ה מתני' מני, מ"מ דילמא מיירי בלית לה מזונות כגון שתבעה כתובתה או כדומה וצע"ג.
בא"ד י"ל דבלא"ה י"ל דקושית תוס' לעיל ל"ק כ"כ די"ל דס"ד דמתני' דלעיל מיירי ביתומים קטנים. וצ"ל דקושייתם עכ"פ למ"ד דכתובה אינה גובית מיתומים קטנים רק בע"ח שיש בו רבית. וא"כ י"ל דהאיבעיא דהכא להלכתא דקיי"ל דגם לכתובה משום מזוני ושפיר יש לומר דס"ד דלעיל מיירי ביתומים קטנים.
תוס' ד"ה אמר ליה כו' דהא בשליח ב"ד מוקמינן לה כמו שפי' ר"ת וכו'. תמוה לי הא קושייתם כמ"ד שליח כאלמנה א"כ מה הועילו בזה הא לר"א פלוגתייהו בשליח ב"ד וס"ל דגם בזה שליח כאלמנה ואדרבה בלאו שיטת ר"ת ניחא טפי די"ל דבשליח ב"ד לכ"ע שליח כדיינים וי"ל דהאי אי מהתם ה"א שליח היינו בשליח ב"ד וצ"ע.

דף צח:
זבין לי ליתכא. עיין בפ"ד מ"ד דתרומות בר"ש שם.
שם לא בדאוזיל, לכאורה קשה דאם כן איך אמר רשב"ג עד שתשייר שדה וכו'. הא אף שמכרה כדינא הכל מ"מ נימא דהמכר בטל מחמת שמכר בזול כדקיי"ל שליח שטעה בכ"ש המכר בטל. וצ"ל דהכא שאני כיון דמנה מגיע לה אם כן יש לומר דהזול הי' בחלק דידה שמכרה שוה מנה בצ"ט. והחסרון רק שמכרה קרקע בתוספת מש"ה אם לא שיירה ט' קבים דהכל עומד למכור מכר' קיים. אמנם לפ"ז יקשה לכאורה לת"ק וכן לרשב"ג בשיירה שיעור שדה אמאי מכרה בטל. הא מ' הזול יש לומר דהזול הי' בדידה. ומחמת העודף קרקע שמכרה הא קיימי' השתא דמוסיף על דבריו הוי. וצ"ל דהא דאמרי' מוסיף על דבריו היינו היכא דהשליח יודע שמכר נוסף מהשיעור אמרי' דאותו העודף מכר לעצמו וכאלו אמר חצי כור בשביל בעה"ב ואידך בשבילי. אבל במתני' בדאוזיל דחשבה דמוכרת הכל כדינו בתורה שליחות גרע כיון דבאמת לא הי' השליח.
גם י"ל דלפי שנוי' דהש"ס בדאוזיל מפרשי' באמת דהא דקתני אפי' אמרה אחזיר דינר פי' דינר ממש ולא קרקע, אבל אם רוצה להחזיר קרקע בדינר באמת המכר קיים. אמנם מסתימת דברי הפוסקים לא משמע כן וצ"ע לדינא.

דף צט:
מתני' רשב"ג אומר מכרן קיים, ומסקינן בגמרא עד פלגא. ומסתפקנא אם הוא רק בקרקע דבעלמא גם אין דין אונאה עד פלגא מש"ה ב"ד אף דהיה מדינא לומר דמקרי ע"י שליח דלתיקוני שדרתיך [עיין בר"ן] בזה אמרינן מה כח ב"ד יפה להשוות המכירה כאלו היה ע"י הבע"ד בעצמן אבל במטלטלין דבעלמא יש דין אונאה וביטול מקח ביתר משתות י"ל דגם מכרו ב"ד בטל, ולפי גרסת רש"י בקידושין הא דאמרת יתר משתות בטל מקח דלא אמרי פלוג בשומא דבי דינא וכו' ומייתי מדרשב"ג ועלה אמרינן והא דאמרת בשתות קנה לא אמרן אלא במטלטלין הרי דמיירי במטלטלין ואפ"ה מדמו לרשב"ג אבל לשיטת תוס' אינו מוכרח, וצ"ע לדינא.
תד"ה אמר לא' וכו' ור"ח גריס וכו' ע' במהרש"א שהקשה דא"כ האיך פשיט ממתני' שני פעמים הלא הך פשיטות על איבעי' הוא ממש הקושי' על ר"ה. ולענ"ד בפשוטו לק"מ והיינו דהאיבעי' היה רק לר"ח אם ר"ה מיירי דוקא בשטר א' או גם בב' שטרות דלא חיישי' לליפשו שטרי ופשיט ממתני' דע"כ ר"ה מיירי גם בב' שטרות. ולזה אמר כדאמר רב שישא וכו' היינו כמו דצריכים לשנויי לר"ה דמיירי מתני' בקטיני. ה"נ י"ל דר"ח מוקי מתני' בקטיני. אבל בלא"ה מודה ר"ח בב' שטרות לא.

דף ק.
תד"ה רבא אמר, וקשה לר"ת דלעיל וכו', מבואר דלר"ת [ההי'] דלעיל דטעה שליח לא קאמינא היינו אף בפחות משתות, והפלוגתא דהכא רק בשליח ב"ד, ותמוה לי דא"כ אמאי המתין למפרך דמ"ש מתרומה עד הכא הא כבר מבואר לעיל דבשליח דעלמא אף בפחות משתות אמרינן דלתקוני שדרתיך ויקשה עלה מ"ש מתרומה. וביותר דהא לעיל הקשה מתרומה מההיא דיותר מכן ואמאי לא הקשה ג"כ בהיפוך מההיא דפיחת עשרה על פחות משתות, וצע"ג.
בא"ד ועוד הקשה דבריש האיש מקדש וכו' במהרש"ל הקשה דא"כ בקידושין הו"ל לרבא לחלק הכל בשוויי' שליח ולומר דבפחות משתות צריך להחזיר האונאה. ובשתות הוי ביטול מקח. או בהיפוך הכל בדשיימי בי דינא. ולענ"ד דלכאורה יש לדייק הא דקאמרו לר"נ ואפי' טעה שליח ולמ"ש תוס' לעיל דטעו לדמותו למצרן. א"כ בשליח אפי' עד פלגא. וקשה היאך ס"ד לומר כן הא אפי' בשום דיינים בטל בשתות, ואף לרשב"ג רק מטעם ב"ד יפה דל"ש כן בשליח. וצ"ל דסד"א דשליח הוי ידו כיד בעה"ב ממש. ונתן לו רשות לכל ועדיף מב"ד דנוטלים בע"כ מיתמי. רק למסקנא דאמרי' לתקוני שדרתיך ממילא לא עדיף שליח מב"ד מש"ה אמרי' רק שליח כדיינים או כאלמנה. ומעתה י"ל

דודאי זהו ל"ק דלימא רבא הכל בשליח, די"ל דבא להשמיענו דגם בב"ד בשתות בטל לאשמעי' הלכתא כת"ק. וגם לומר בהיפוך הכל בב"ד. א"כ הי' ס"ד לומר דשליח עדיף דידו כיד משלחו. ולזה השמיענו רבא דבשוי' שליח פחות משתות מחזיר אונאה ומשום לתקוני שדרתיך. והשמיענו ג"כ דבב"ד בשתות בטל. וממילא נדע דגם בשליח בשתות בטל כיון דכבר ידעי' הסברא דלתקוני שדרתיך. ממילא לא עדיף שליח מב"ד.
בא"ד אבל האונאה צריך להחזיר וכן הדיינים. ק"ק דהומ"ל התם עוד והא דאמרת פחות משתות נקנה מקח וא"צ להחזיר אונאה בלא אמרו פלוג בשומא דבי דינא אבל בשומא דבי דינא צריך להחזיר האונאה. במהרש"א כתב דלעיל ליכא למימר ג"כ דמיירי בפחות משתות ולענין אונאה דא"כ מאי פריך לעיל מאין אונאה לקרקעות ע"ש. והדברים תמוהים דהא מוכח במפורש מסוגיא דב"מ (דף קח) לענין מצרן דהמקח קיים דהתם המצרן רוצה שהלוקח יפסיד משלו מאה והוא לא יתן לו אלא מנה אבל הקרקע רוצה לעכב ועלה אמרינן אין אונאה לקרקעות משמע דגם האונאה צריך להחזיר ושפיר פרכי' מדר"נ עיי"ש בתוס' לעיל דהקושי' הוא רק מההיא דבב"מ גבי אונאה.

דף ק:
מאי לאו דלא אכרוז וכו' כאן בדברים וכו', ק"ל הא משכחת בפשוטו דלא בעי הכרזה דהרי בסוגי' דערכי' מבואר דפסידא דמזונות דאלמנה עדיף מריוח דהכרזה. וגם בהרא"ש לעיל מבואר דבנפרעת מקצתה יכולין היורשים לסלק לה המותר אף לאנשי גליל. א"כ י"ל דרישא מיירי במכרה קצתה דעדיין יש לה מזונות רק דהיתומים רוצים לסלקוה להמותר ולהרויח המזונות בזה בודאי מזבנינן בלא אכרזת'. להפסיד לה מזונות מיד.
שם ולא קשיא כאן בדברים שאין מכריזין עליהם כאן בדברים שמכריזין עליהם. ק"ל והא משכח בפשוטו דל"צ הכרזה אף בקרקע דהרי בסוגיא דערכין מבואר דפסידא דמזונות אלמנה עדיף מריווח דהכרזה, והרי בנפרעת מקצתה יכולים היורשים לסלק לה המותר אף לאנשי גליל כמבואר בהרא"ש בהרא"ש א"כ י"ל דרישא מיירי במכרה מקצת דעדיין יש לה מזונות והיתומים רוצים לסלק לה המותר כדי להרויח המזונות דבזה בודאי מזבין בלא הכרזה כדי שירויחו המזונות.
תד"ה אלו דברים כו' דאי לאו הכי. ק"ק הא י"ל דמתני' מיירי בעבדים וכמאן דס"ל עבדא כמקרקעי ומייתי הברייתא דחשיב עבדים בכלל דברים שאין מכריזין.

דף קא.
אמר רב שימי וכו' ש"מ מדרב כהנא עיילא לי' גלימא. ק"ל דלמא באמת באשה אחרת דודאי לא מפקי' מיני' רק הכא דכיון דלא נתחייב בפרקונה לא הי' זוכה בפירות והי' ראוי

מדינא להחזיר הבלאות ואשמעי' דמ"מ אין לה בלאות. וצ"ל דלפי' ב' ברש"י במתני'. א"כ כבר שמעי' מרישא דקתני ולא פירות. ולפי פי' א' דולא פירות היינו תקנת פירות. י"ל דמלישנא דמתי' משמע דכל מה דקחשיב דוקא אלו נשים אין להם אבל לאשה דעלמא יש לה. ועוד יש ליישב באופן אחר ואין עת להאריך.

שם רש"י ד"ה אידי ואידי כו' מיהו יכול לומר כו' שמא תמות בחיי ואירשנה. ק"ל הא א"י לירש דכיון דכלינהו הוי עלה ב"ח וחוב הוי ראוי לענין ירושת הבעל ואף חוב עצמו מקרי ראוי כמו בבכור והאב חייב לו ועכ"פ הו"ל לפלוג עם היורשים כמו התם בבכור דאמרינן ובמלוה שעמו פלגי.

תד"ה ובהפרת נדריה כו' אע"ג דליכא כו' נשואים דרבנן כו' ע"ד בעלה נודרת. מסתפקנא אם אחר שהפיר לה מיאנה אם חוזרת ונאסרת כיון דהמיאון עוקר הנשואין מעיקרו בטל ההפרה למפרע ולא מהני בזה ע"ד בעלה נודרת דהוא רק בסוף דהוי בעל מדרבנן אף בזה למפרע לא הוי בעל כלל, ויהיה באמת הדין דעד שתגדל צריכה ליזהר בנדרה דשמא תמאן ובטלה ההפרה למפרע.

דף קא:

מתני' הפקחים היו כותבים כו' חמש שנים כל זמן שאת עמי. אפשר דבכה"ג אינה טורפת ממשעבדי דמקרי אין לה קצבה למטה דשמא תמות אמה או יגרשנה אף דבלא"ה אם מתה הבת עצמה פקע כמו שכתבו הראשונים דאין יורשיה יורשים המזונות ויהיה מקרי אין קצובים צ"ל דזה לא שכיח אבל השתא בכתיבת הפקחים יש הרבה גווני דיפקע חיוב מזונות י"ל דמקרי אין קצובים וצ"ע לדינא.

ת"ד והיא ניזונית וכו' לק"מ דהכא כו' ולמ"ד כתובין וכו'. ק"ל דא"כ לר"ל דס"ל דאין כתובין. וגם ס"ל דא"י לחייב עצמו בדבר שאינו חייב בלא קנין, א"כ ההיא דלעיל ע"כ מיירי בנתחייב בשעת נשואין ע"י דרב גידל. א"כ נפשוט איבעי' דלא ניתן לכתוב מדלא טריף ממשעבדי. וצ"ל דבאמת לר"ל נפשט איבעי'. ואף דמה דפשיט הש"ס לקמן ממתני' דבת אשתו ופריך עלה א"ה בנותיו נמי. ע"כ קאי לר"ל היינו לענין הך מלתא דר"ל דאין כתובין. אבל מ"מ אפשר דבהך מלתא קאי לר"י דחייב אני לך מנה חייב. גם י"ל אף דר"ל סבר אין כתובי'. מ"מ כיון דמסקי' בגיטין דפלוגתא דתנאי היא. א"כ י"ל דר"ל ס"ל דברייתא דלעיל סבר כאידך תנא דאין כתובי'.

תד"ה חייב לזונה כו' דאי בשטר גמור וכו' ע' במהרש"א. ותוכן דבריו דלס"ד דהכא דמתני' ע"כ לא מיירי בשקנו מידו. באמת נפשט כמ"ד דאין קצובי' ע"ש. וק"ל דא"כ מנ"ל להש"ס להוכיח תרתי ממתני' דחייב אני לך מנה חייב. וממילא נפשט ג"כ לטעמא

דאין קצובים. דלמא מיירי בבא להתחייב בכתב יד גמור ואשמעי' דאף בלא שטר גבי ממשעבדי.

ועל הנוגע לענין הכתובה דנקטו המורים הנ"ל בפשיטות דינתן לה כתובה ות"כ, לענ"ד יש לדון בזה טובא, מקור הדין בכתובות (דף קא) נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה כגון עע"ד וחברותיהם אין להם תוס' וכ"ש מנה ומאתים, והיוצאות משום ש"ר נוטלת מה שבפנים ויוצאת, מסייע לה לר"ה, דאמר ר"ה זינתה לא הפסידה בלאותיה קיימין, ופירש"י משום ש"ר שזינתה, מה שבפנים מנכסי לוג קאמר, משמע דס"ל לרש"י דדוקא בנ"מ נוטלת הבעין, אבל לא בנכסי צאן ברזל, דקמו מיד ברשותו, אולם הרי"ף כתב בלאותיה פי' הן נכסים הנכנסים ויוצאים עמה בין נ"מ בין נכסי צאן ברזל, והר"ן כ' שם וז"ל, הלכך הא דתנן פרק הזורק תצא מזה ומזה ואין להם כתובה ה"ה תוס' אין להם, ומשמע דה"ה לנדוניא שאינו בעין, דדוקא בבלאותיה קיימין אמרינן בסמוך דאפילו זינתה לא הפסידה, אבל נכסי צאן ברזל שאין קיימין אפילו עע"ד מפסידתן עכ"ל. משמע דאפילו בנדוניא מעות שהכניסה לו לנדן אינה נוטלת אא"כ הן בעין, אבל הוציאם הבעל דאינם בעין הפסידתן.

ואפשר דהבא מכחם בעין שלקח במעוט הנדוניא סחורות וכדומה מקרי בכלל בעין. וכאשר מצינו כעין זה לענין מורדת בהרי"ף פרק המדיר. וכן בב"י חוה"מ (סימן צו מחודש ב') בשם בעה"ת דאתי מחמתיה הוי כאלו המעות עודם בעין. א"כ י"ל ה"נ לענין זה דלא הפסידתם.

ועיין בהרא"ש כתובות שם שכתב מדקתני בלאותיה סתם משמע מכל מה שהכניסה לו, עכ"ל, והיינו אף נכסי צ"ב כדברי הרי"ף הנ"ל, ואולם בתשובת הרא"ש (כלל לב סי"א) כתב אבל נדוניא לא הפסידה דהוי כחוב דעלמא עכ"ל. משמע דאפילו אינו בעין. ויצטרך לומר דהרא"ש חזר בפסקיו ממ"ש בתשובה, ולפ"ז תמיה על הב"י (דבסי' קטו) על מ"ש הטור כל אלו אין להם כתובה ותוספת אבל תטול מה שהכניסה אליו והוא בעין. בין מנכסי צ"ב בין מנכסי מלוג, הביא הב"י על זה דין הוא בהרא"ש כתובות הנ"ל, ואח"ז בסי' הנ"ל ד"ה ומ"ש האומר לאשתו וכו', הביא דברי הרא"ש בתשובה הנ"ל. והן לכאורה דברים הסותרים זה לזה. וראיתי דבתשובת מהרח"ש סי' מ"ז עמד בזה, וכתב אם לא שנאמר שלא כיון הרא"ש במ"ש בתשובה דנדוניא לא הפסידה אלא בבלאותי' הקיימין, ואין זה במשמע מהטעם שכתב דהוי כחוב בעלמא, והעלה דההכרח דהרא"ש בפסקיו חוזר מדבריו בתשובה. והעיקר כדבריו בפסקיו עיי"ש, מבואר דס"ל לדינא דגם בנדוניא אם אינו בעין הפסידה. ובתשובת הר"י הלוי אחיו של הט"ז (סימן לט) כתב כך במפורש

יותר, וז"ל ובענין נדוניא שהכניסה לו מעות ותכשיטין וכלים דינא הוא שתטול מכל מה דיש מאלו בעין, וכ"כ הרמב"ם וריי"ו (נכ"ד ח"ד). וכ"כ הר"ן פרק א"נ דנדוניא דינו כצ"ב, ואינה נוטלת אלא מה שהוא בעין. ומ"ש הרא"ש בתשובה דנדוניא לא הפסידה. היינו שנוטלת מה שבעין מהנדוניא וכו', מבואר דמה דדחיק לה למהרח"ש בכוונת הרא"ש בתשובה דמיירי רק בנדוניא בעין הכי ס"ל מהר"י הלוי לקושטא דמלתא. עכ"פ לדינא שניהם עולים בקנה אחד, דנדוניא אם אינו בעין הפסידה, ויותר מזה ראיתי בתשובת חכ"צ (סי' קמה), דבנדן מעות כיון דלהוצאה ניתנה, הוי תיכף כאלו אינם בעין, ולא משכחת בעין שתטול רק נכסים וכלים שהכניסה עיי"ש.

ודבירם מסתברים לכאורה. וכיוצא בזה כתב הב"י חוה"מ (סימן צט) בשם הרשב"א דבהכניסה לו מעות ומטלטלים הבע"ח גובה ממעות אף שעדיין בעין, כיון שקבלם על עצמו אינם אלא כשאר מעות הבעל שיום מאחר דבע"ח גובה מהם, עיי"ש.

והכי משמע להדיא מדברי הריטב"א יבמות רפ"ו וכן הנ"י שכתב במתני' דאין לה כתובה דה"ה נדוניא דאין לה, מדסתם משמע אף שהוא בעין, ואח"כ במה דקתני ואין להם בלאות כתב דהיינו באינו בעין, משמע דבנדוניא אין חילוק דממילא הוא אינו בעין, דמיד שלקחם הבעל נעשו כמעותיו ממש. ויותר מזה מפורש בחי' רשב"א יבמות שם, דבתחלה ר"ל דבנדוניא וייחד לה קרקע עליהן לא הפסידה, ואח"כ סתר זה והעלה דמ"מ מפסדת, וסיים וז"ל, ואע"פ שאמרו בפרק א"נ היוצאת משום ש"ר נוטלת מה שבפניה, הנ"מ מה שבפניה מכלים שהכניסה ממש עכ"ל, וזהו ממש כדברי החכ"צ דלא משכחת הבעין רק כלים שהכניסה אבל לא נדן, וכיון דדברי הרשב"א מפורשים כן בודאי ראוי לומר דגם כוונת הריטב"א והנ"י הנ"ל דסתמו דאין להם נדוניא, היינו אף בבעין. וכדי להשוות דעת כל הפוסקים נראה יותר דגם דעת הר"ן כן, ומ"ש בלשונו הנ"ל משמע דה"ה לנדוניא שאינו בעין. אין בשום אינו בעין אלא שאינו בעין דכתב, היינו דממילא אינו בעין דלהוצאה ניתנה, וע"ז הביא ראיה דדוקא בבלאותיה קיימים אמרינן דלא הפסידה, אבל בנכסי צ"ב שאין קיימים הפסידה, היינו אף דהוא בע"ח על הנכסי צ"ב, מ"מ אם אינן בעין הפסידתן, וא"כ ה"נ בנדוניא דתמיד אינו בעין.

ולפ"ז לא מצינו מי שיחלוק בנדוניא בין בעין לאינו בעין, דמ"ש הרא"ש בתשובה דנדוניא לא הפסידה, היינו דס"ל אפילו אינו בעין לא הפסידה וכמ"ש המהרח"ש הנ"ל, אבל אינך פוסקים דס"ל דמפסדת לנדוניא באמת ה"ה בנדוניא בעין. אח"כ ראיתי בספר בית מאיר דכתב לתרץ שלא יסתרו דברי הרא"ש בתשובה לדבריו שבפסקיו. דדוקא בנכסי צ"ב אינה בעין אינה נוטלת, דמדינא כיון דאינו רשאי להשתמש בהם ולכלותם לא היה ראוי

להתחייב באחריותן. והוי רק תקנת חז"ל שיהיה באחריותו והוי רק כמו תנאי כתובה. מש"ה בזינתה דהפסידה תנאי כתובה, הפסידה ג"כ הבלאות שאין קיימין, אבל בנדוניא מעות נעשה בע"ח גמור וכלוה מאחר דמי ולא הפסידתן עיי"ש. ודבריו נראים לעיקר בכוונת הרא"ש, אבל לדינא כיון דגם לפי פירושו לא מצינו דמחלק הרא"ש בנדוניא בין בעין לאינו בעין, ממילא קיימינן יותר כסברת החכ"צ ובפשטות דברי הרשב"א והריטב"א והנ"י. ולפרש ג"כ דברי הר"ן הכי וכנ"ל, דנדוניא תמיד אינו בעין, וכיון דס"ל דמפסדת נדוניא דעכ"פ אם אינו בעין. ה"נ אם הוא בעין, דלא כפי משמעות דעת מהר"י הלוי הנ"ל להלכה, דנדוניא בעין נוטלא, וכ"מ דעת המהרח"ש הנ"ל. ולפ"ז בנ"ד אף אם היה הנדוניא בעין לא היה ברור בעיני להוציא מהבעל, ומכ"ש כיון דבאמת אין הנדוניא בעין בודאי זה שקשה בד"מ להוציא נגד דעת הרשב"א והריטב"א והנ"י והר"ן והמהרח"ש והר"י הלוי והחכ"צ והב"ש (סימן קטו) ואין לנו חולק במפורש זולת דעת הרא"ש לפי פירושו של הבית מאיר הנ"ל.

דף קב.

לא בשטרי פסיקתא. צ"ל הא דקאמר בשטרי פסיקתא משום דבא ליישב הא דגובה ממשעבדי. לטעמא דכותבי'. וע"כ דקאי למ"ד דניתן לכתוב לשיטת רש"י לקמן. ולקמן בסוגי' אמר דלטעמא דלא ניתן לכתוב ע"כ מיירי בקנו מידו והחידוש דלא ניחוש לצררי וכמ"ש במהרש"א. אבל הכא בסוגיא קאי למ"ד ניתן לכתוב לא ניחא לאוקמי בקנו מידו דמה קמ"ל. ומוקי ברווחא בשטר פסיקתא דבזה ל"ק מה קמ"ל דבאמת לאו שטר גמור דלא נזכר בו רק שהי' פוסק כך וכך ולא בדרך התחייבות ע"י שטר זה. וכמ"ש צ"ל ג"כ לתוס' בסמוך דמפרשי דאיבעי ניתן לכתוב. אם בעי' גם לדרב גידל כתיבה ג"כ. ולכאורה קשה הא למה דקיי"ל דר"י. א"כ אם מיירי דוקא בכתיב'. דרב גידל למ"ל. צ"ל דהכתיב' הוא רק לראיה ולא בקנין.

אמנם כ"ז לשיטת רש"י. אך להתוס' דלקמן דהאיבעי' גם אם גובה ממשעבדי בלא כתיבה. א"כ הא דקאמר הכא בשטרי ע"כ דקאי למ"ד לא ניתן לכתיבה. א"כ תמוה לכאורה אמאי הכא מוקי בשטרא ולקמן מוקי בקנו. ונלע"ד די"ל דהכא לר"ל דס"ל דא"י להתחייב עצמו בשטר. א"כ כי מוקי בשטרי פסיקתא הוי חידוש מעלייתא דקנה מדר"ג. מש"ה עדיף הא אוקימתא מדנוקי בקנו דליכא חידוש כ"כ רק לצררי. אבל לקמן קאי למה דפסקי' כר"י דיכול לחייב בשטר א"כ גם כי מוקי בשטר ליכא חידוש דהא ל"צ לדר"ג. וגם לומר דהך גופא החידוש דיכול לחייב בשטר. הא גם זה לא נשמע, דהא באמת קנה מדר"ג. וא"כ דלא נשמע חד מינייהו ע"כ דהחידוש רק לענין צררי. גם לאידך

פירושא דתוס' דהאיבעי' אם בעי כתיב'. י"ל בפשוטו דהכא קאי למ"ד ניתן לכתוב ובעי' כתיבה. א"כ עדיף יותר אוקימתא בשטר דל"ק מאי פסקא דהא בבת אשתו בעי שטר. אבל לקמן דקאי למ"ד לא ניתן לכתוב דגם בשטר קשה מאי פסק' לזה מוקי בקנו מידו. תד"ה אליבא דבן ננס וכו' וא"ת אמאי לא הוי שעבוד בזה השטר. המפרשים נתקשו בזה דדלמא רש"י סבר לבן ננס דא"י לחייב עצמו מדבר שאינו חייב כמו דס"ל לתוס' לר"ל. ומ"ש המהרש"א דדוקא בכ"י. אבל בשטר גמור מודה ר"ל. ביאור דבריו צ"ל דבשטר דמשעבדי נכסיו הוי קרקע הקונה בשטר.

לענ"ד ז"א. דא"כ כי פריך לר"ל מתני' מאי לאו כה"ג. מה פריך הא במתני' דגובה ממשעבדי ממילא גם בכ"י מהני דהוי ג"כ שטר על קרקע. גם ממה דהקשו תוס' דלר"ת אמאי לא נקט קודם חיתום. והרי בזה גם לר"ל יכול לחייב דהוי שטר גמור.

ולע"ד י"ל בדרך חידוד דהרי לרש"י לכאורה קשה מה פריך הש"ס לר"ל ממתני' דלמא מודה ר"ל דיכול לחייב בשטר. והא דפטור לר"ל משום דס"ל ע"ח כרתי ולא הוי שטרא להתחייב בו. וא"כ דלמא מתני' בע"ח ומתחייב בשטר. וצ"ל דבשטר התחייבות פשיטא. ולזה שפיר הקשו דמ"ט דבן ננס. ואי דס"ל לבן ננס דא"י לחייב עצמו בשטר. א"כ מה פריך הש"ס לר"ל דלמא מיירי בהתחייבות ולאפוקי מבן ננס ולזה תירצו בתוס' דכיון דאין כתוב שם ערב לא חשיב שטר לאשתעבודי. אבל לר"י ס"ל דגם כה"ג הוי שטר. ובזה ל"ק דמה פריך הש"ס דדלמא מתני' מיירי ג"כ, ואשמעי' לאפוקי מבן ננס. דז"א דהא לר"ל ע"כ מוכח דע"ח כרתי. וא"כ אי מתני' מיירי בע"ח ע"כ מיירי דמפורש שמו דהא בע"ח בעי' מוכח מתוכו ובכה"ג ליכא חידוש. וק"ל.

דף קב:

זאת אומרת בת וכו'. עיין שיטה מקובצת בב"ב קב. ד"ה אר"א ז"א בשם רב סעדיה גאון. תד"ה הב"ע וכו' ואין כותבי' וכו' נמי מדקתני כתיבה. לא זכיתי להבין דהא אף אם לא ניתן לכתוב וסגי באמירה היינו לענין בע"ח אבל לא ממשעבדי דהכי מפורש מדבריהם דפירכת הש"ס מההיא דהיא ניזונית ממשועבדי' דאין כובתי' אמאי גבו ממשעבדי הרי דבלא כתיבה לא טריף ממשעבדי א"כ שפיר קתני אין כותבי' דלענין בע"ח לא צריך כתיבה אבל מ"מ אין כותבי' אלא לדעת שניהם דלא לטרוף ממשעבדי ולישנא דתוס' מדקתני כתיבה לא ידעתי כלל לפרש דאיך הי' למתני בלשון אחר וד' יאיר עיני.

דף קג.

את אביך זו אשת אביך. עיין בכורות דף ו ע"א תוס' ד"ה ור"ש.

שם ה"מ מחיים. עיין רשב"ם ב"ב דף קלא ע"ב ד"ה ואשה אצל בני הבעל. (עי' בחי' קדושין ל"א במה שהועתק שם בדין כיבוד אב).
שם כל בי שמשי הוי אתי לביתיה. והיה נראה בבגדי חמודות שהיה לובש בשבת ופוטר את רבים בקידוש היום ולא כשאר מתים שהם חפשים ממצוות כי צדיקים חיים ופוטרים בקידוש. ספר חסידים סי' תתשכז.
שם לחכמי ישראל אני צריך. עיין מדרש רבה פ' ויחי.
[תני ר' יוסי בביתי ולא בבקתי. עי' בר"ן דף נ"ד ע"א מ"ש בשם הרמב"ן לחלק דבלא נשאר בית כלל דחיבי' לשכור לה דירה אבל בנשאר בית צר לדירת יתומים אין חיבי' לשכור לה. ולכאורה אפשר לכוון כן בכוונת הרמב"ם שכתב בפי"ח מה"א הל' ב' נפל המדור אין היורשים חיבי' לבנותה וכו' ובהל' ג' כתב נפל הבית או שלא הי' לבעלה בית אלא בשכר נותני' לה מדור לפי כבודה, נראה דחלק לב' בבות, דבתחילה כתב נפל המדור היינו דרק מדור שלה נפל והיורשים דרים בבית ההוא בשאר החדרים דאין מספיק להם ולה זה אין חיבי' לשכור, ואח"כ דקדק וכתב נפל הבית היינו דכל הבית נפל או שלא הניח בעלה בית כיון דשוכרים לעצמם צריכים לשכור גם לה. והה"מ כתב בהל' ב' הנ"ל דשוכרים לה וכדעת הרשב"א, ולענ"ד אינו מוכרח.
הנה דעת הרא"ש דאף בעקת צריכים לשכור וכדעת הרשב"א והר"ן. אולם נראה דחילוק גדול ביניהם לדינא. היינו כד נדייק דהר"ן מפרש להירושלמי היא אומרת קרקע הוא מילתא באפי נפשי' וקאי אכתובה שלא נשאר קרקע כשיעור כתובתה, והרא"ש מפרש דהיא אומרת קרקע קאי אדלעיל שאומרת לדור בעקת והם אומרים מעות שרוצים לסלק לה, הדין עם היתומים ומדמה לכתובה דכמו התם לית לה רק שעבוד על הקרקע, ה"נ אין לה רק שעבוד על הדירה ויכולים לסלקה לשכור לה אחרת עי"ש. נראה דהחילוק הוא דלשיטת הר"ן והרשב"א משמע דבנשאר בית עקת החיוב לשכור, דהוי כלא הניח בית כלל, דצריכים לשכור לה מנכסי אביהם, ה"נ בעקת כיון דאין רוצי' שתדור עמהם צריכי' לשכור משאר הנכסים, וא"כ אי ליכא שאר נכסים אין צריכים לשכור משלהם, דאין לה שעבוד על העקת כלל, אבל שיטת הרא"ש נראה בעליל מדמיון הירושלמי דשעבוד רמי על העקת לדור בו, רק כיון שהמקום צר להם יכולי' לסלקה לשכור לה אחרת, וא"כ הסלוק משלהם ופורעים לה החוב ואף דלא נשאר רק העקת, דתביעתה או לדור בעקת או לסלק לה זכות הדירה במעות. וכן נראה להמדקדק בלשון הטור, כנלע"ד בעזה"י.]

דף קג:
כשהיה רואה ת"ח. בילקוט מלכים ב' א' סי' רכד איתא תנא דבי אליהו מ"מ זכה אליהו ז"ל שהחיה את המת לפי שעשה וכו' וכשהיה רואה ב"א צדיקים היה מגפפן ומחבקן ומנשקן.

דף קד.
שיכופו עליונים. עיין בר"ן נדרים דף מ ע"א.
שם אין שלום אמר ה'. צ"ל אלהי (ישעיה נז).

דף קד:
אמר רב הכי בתשובות הר"י מיגש סי' לח הגירסא א"ל אישתיק א"ל אישתיק קאמרת אי אשקיין קאמרת וע"ש פירושו.
תוס' ד"ה שני דייני וכו' לא גרסינן שבנא. עיין מגילה דף י ע"ב תוס' ד"ה רבה.

דף קה.
מתני' לא תשבע אלא בסוף. במהרי"ט כתב די"ל דבדקדוק האריך לחזור דברי חנן להורות לן דלא נימא דדברי חנן דוקא היכא דסופה לישבע על הכתובה אבל אם יש לה נאמנות בכתובתה דלא תשבע בסוף נימא דתשבע תחלה לזה השמיענו דלא תשבע אלא בסוף ולא בתחלה וע' ב"ש סי' צ"ג ס"ק כ"ט.

דף קו:
מותר תרומה לקיץ המזבח. אם לא היה מותר היו עושים נדבה שלא יהיה המזבח בטלה. רבינו יונה פ"ג דברכות.

דף קז:
ת"ש האשה שהלכה כו' גירשני בעלי מתפרנסת והולכת עד כדי כתובתה הכי נמי כששמעו בו שמת. כתב ר"י אלפסי ז"ל בזה"ל וש"מ דליתא להא דגרסינן בגמרא דבני מערבא אדם שגירש אשתו ולא נתן לה כתובתה חייב במזונותיה עד שיפרענה עד פרוטה אחרונה דאי איתא להאי מימרא הו"ל למתני (באומרת גרשני) מתפרנסת והולכת עד שתפרע כל כתובתה ואע"ג דאוקמי שמואל להא מתניתא כששמעו בו שמת, האי שינויא בעלמא דלית הלכתא כוותיה, עכ"ל הטהור. ביאור דבריו נ"ל דלשמואל דמוקי בשמעו בו שמת וא"כ רשאים הב"ד ליתן לה כל כתובתה ביחד והא דקתני מתפרנסת עד כדי כתובתה היינו כמ"ש רש"י דהיא אינה רוצה ליטול כתובתה ביחד או בדרך שכתב מוהר"ש איידלס (בתוס' ד"ה ששמעו) א"כ ממילא לא נסתר מימרא דבני מערבא מסוגיין דהא הב"ד רוצים ליתן לה כל כתובתה כאחד אלא דהיא אינה רוצית ופשיטא דכה"ג אין

לה מזונות וע"ז כתב הרי"ף ז"ל דהא לית הלכתא כוותיה אלא כרב ולא מוקמינן בשמעו בו שמת ואין הב"ד רשאין ליתן לה הכתובה ביחד וכיון דמ"מ לא יהבינן לה מזונות כ"א בפרעון כתובתה מוכח דלא כבני מערבא.

אבל הר"ן פירש בענין אחר, והוא דהרי"ף ס"ל דגם לבני מערבא אם מת הבעל אחר שגירשה אין היורשין חייבין לזונה, ומש"ה אלו היו מוקמינן בשמעו בו שמת לא היה סתירה למימרא דבני מערבא. וק"ל למה מיאן בפירושנו שנראה פשוט (אב"ה וכ"כ בהפלאה) וי"ל דהר"ן ס"ל כריטב"א שכתב ליישב קושית רש"י (שהקשה כיון דשמעו בו שמת תגבה כתובתה יחד) וכתב דכיון דהיא אומרת שהוא חי הוי הודאת בע"ד ומאמינים לה לחובתה שהוא חי, ומה דאומרת דנתגרשה היא מוכחשת מהעדים שאומרים שבאותו זמן שאומרת שגירשה כבר היה מת וממילא הגירושין שקר, (ביאור דבריו דדמי להאי (דפ"ו דשבועות) אתו סהדי דאוזפי' ופרעי' דאמרינן כל האומר לא לויתי כו' והאי דמתפרנסת עד כדי כתובתה ולא אמרינן נמי הודאת בע"ד דלא מת וא"כ עדיין חי והוא גיטה לא נתן לה ואף מזונות לא ניהוב לה, נלענ"ד דכיון דהטעם דאין פוסקין משום חשש צררי ובהא דאומרת דלא התפיסה צררי נאמנת דעל זה אינה מוכחשת מעדים, וכיון דבאמת יש להב"ד עדים שלפי עדותם ראוי ליתן לה מזונות ראוי להאמין לה שלא התפיסה צררי כיון דאנן ידעינן שהאמת כן ע"י העדים שמגיע לה מזונות ורק להגבותה הכתובה כולה כאחד בזה שפיר אמרינן דהודאת בע"ד דהוא חי וע"פ העדים דנין אותה שאינה גרושה ואין לה זכות ליטול כתובתה ביחד) וכיון דהר"ן ס"ל כהריטב"א אין הב"ד רשאין ליתן לה כתובתה ביחד, מש"ה מיאן בפירושנו בדעת הרי"ף.

אבל מלבד שאני מגמגם טובא בדמיון שדימה הריטב"א לאומר לא לויתי, דלדעתי התם בדוקא קתני אתו סהדי דאוזפיה ופרעיה אבל אלו העידו על הפרעון לחוד לא היינו דנין כיון שפרע מוכח דלוה והוא ע"י אמירת לא לויתי מודה שלא פרע, דכיון דזה דלוה מוכח רק אם נחזיק דברי עדים שפרע מש"ה לא שייך לומר דהודאת בע"ד דלא פרע מסלק עדותן של פרעון דלפי הצד דלא פרע ממילא לית לך עדות על הלואה, ובדקדוק נקט הש"ס דאמרי אוזפיה ופרע דהוי עדות מיוחד על ההלואה וא"כ בהאי דהריטב"א דליכא עדים במפורש דלא גירשה אלא כיון דמעידים דלא היה חי באותו זמן ממילא לא גירשה בזה ל"ש לומר הודאת בע"ד שהוא חי, ולגבי גירושין הוכחשה מהעדים דכל שאתה אומר הוא חי לית לך עדות שלא גירשה ויהיה צורך לומר להריטב"א דלא בדוקא קתני דאמרי אוזפיה וזה צ"ע טובא. מלבד כל זה גם אם נימא דהר"ן ס"ל כהריטב"א מ"מ ל"ל הכי דיקשה לפ"ז על תירוצו דהר"ן דגרושה שמת הבעל אין היורשין חייבין לזונה, הא אם

נפרש דעדים מעידין שמת קודם זמן שנתגרשה בו לפי דבריה ממילא אינה בכלל גרושה שמת בעלה דאם האמת שהוא חי באותו שעה שאומרת שגירשה, מה"ת לנו לומר שמת אח"כ אלא ע"כ ס"ל להר"ן דשמעו בו שמת היינו אחר זמן שאומרת שגירשה וא"כ שוב יוכלו ליתן לה כל הכתובה יחד, וקשה למה לא פירש דברי הרי"ף כפשטן ואין הכרח ליסוד זה דגרושה שמת בעלה אין לה מזונות. וי"ל דהר"ן מפרש לישנא ה"נ בשמעו בו שמת היינו שמיעה ע"פ עד אחד כדמסיק ר"פ לעיל והיינו שהעד מעיד שמת אח"כ ובזה הדין דנותנין לה רק עיקר כתובה כיון דמתירין אותה להנשא הוא בכלל מדרש כתובה אבל תוספת כתובה לא מגבינן לה דלא שייך ביה מדרש כתובה, (וכמ"ש הרמב"ם והכי פסקינן בש"ע) וס"ל להר"ן כי היכי דבמזונות אלמנה אם קבלה מקצת כתובתה ניזונית בשביל השאר ואף בקבלה כל עיקר כתובתה ניזונית בשביל התוס' דהוי כקיבלה מקצת דאמרינן ר"פ אע"פ תוספת כתובה ככתובה נ"מ למוכרת ולמוחלת ופירש"י כך דבמכרה כתובה ולא תוספת הוי רק כנתקבלה מקצת כתובתה ויש לה מזונות ה"נ הדין בגרושה להירושלמי, ושפיר הוקשה להר"ן דמה בכך ששמעו שמת מ"מ מוכח דלא כבני מערבא, דהא הב"ד אין רשאין להגבותה התוס' בשביל עיקר כתובה שרוצים ליתן לה עדיין אינה מפסדת המזונות דזהו דינו רק כמקצת כתובה, ונסתר מ"מ מימרא דבני מערבא. אבל גם בזה עדיין לא עלתה ארוכה לדברי הר"ן דמלבד לשמואל היה אפשר לומר דמתני' מיירי באין לה תוספת כתובה, אלא אף אם נדחוק ונימא דהיה דחיקא ליה להר"ן לומר כן מ"מ יקשה מה הועיל בתירוצו הא פשיטא דבגרושה לפנינו וניזונית ובא עד אחד לומר עתה מת בעלך דאינו נאמן להפסידה מזונות והוי כמו כל עד אחד דעלמא דאינו קם לממון ונאמנותו דעד אחד במת בעלה רק בעוד שהוא בעלה, וא"כ עדיין יקשה דלבני מערבא אמאי אין נותנין לה מזונות דאם אתה אומר דנתגרשה ממילא אין משגיחין בעדות העד אחד שמעיד שמת, וא"כ ע"כ הר"ן מפרש ששמעו שמת בשני עדים והדרא קושייתנו לדוכתא, או דאין התחלה לקושיתו או דלא הועיל בתירוצו, וד' יאר עיני.

בסוגיא פוסקים מזונות לא"א

א) קושי' תוס' (ד"ה ששמעו בו שמת) על רש"י דכל מעליותא דשמעו בו שמת דסופה לשבע, א"כ ממילא יהא הדין דבשבועה פוסקין, והרי מדפרכי' ע"כ ל"פ אלא לענין שבועה אבל מזוני יהבינן לה אלמא דלשמואל אפי' בשבועה אין פוסקין.

ב) קושי' תוס' שם לפי תירוצם דהמעליותא דשמעו שמת דחששות דצררי [ודאמר לה צאי מעש"י במזונותיך] זהו רק מכח הוכחה, מדלא חזר לביתו בודאי נסתלק ממנה

באיזה ענין, ובשמעו שמת אזדא ההוכחה, א"כ אמאי דחיק לאוקמי ברייתא דואם בא ואמר פסקתי בשמעו שמת ובא לאחר שמועה לוקי בפסקי' מברא דג"כ אזדא ההוכחה.
ג) כוונת דברי תוס' הסתומים במ"ש (בד"ה תרגמה שמואל) ואין נראה לפרש בשמעו שמת בע"א, דאיך יתורץ בזה קושייתם דמה לי ששמעו שמת בע"א ומה לי מת בביתו, ודוחק לומר דאשמעי' יסוד הדין דיהבי' לה מזונות בע"א משום מדרש כתובה, דזה שייך למתני במקומו ביבמות (קי"ז א) במתני' דמת בעלי דנוטלת כתובה הו"ל למתני' דנוטלת כל תנאי כתובה, ומזה ק' קצת למה דמסקו תוס' דמאי דקאמר תחלה סתם ששמעו שמת היינו בב' עדים, היא גופא ק' הא לא בעי' כולי האי דהא באמת סגי בע"א כיון דבכל מילי אמרי' תנאי כתובה ככתובה ה"נ לענין ע"א שמת בעלה.
ד) קושי' מהרש"א בתוס' הנ"ל דדלמא באמת דוקא בהלך כיון דחשש צררי טובא בהא ס"ל לבני כהנים גדולים דתשבע תחלה אבל במת על מטתו ל"צ שבועה.
ה) לשון רש"י בשמעתין במה דאמרי' א"ב גדולה ולא ספקה דטעמא דצררי איכא וטעמא דצאי ליכא, ולא נקט שם האמוראים דלר' זביד אין פוסקין ולר"פ פוסקין, וכמו דפי' כן רש"י בהא דאמרינן א"ב קטנה וספק דכ' רש"י דלר"ז פוסקין ולר"פ א"פ, ובודאי טעמא בעי.
ו) קושי' מהרש"א לעיל (פ"ח: בתוס' ד"ה ב"ד משביעין) דקושי' תוס' ע"כ דדלמא הא דאמר ר' ירמיה אהא ונפרעת שלא בפניו היינו במת אח"כ א"כ לוקי ר"י בפשוטו דקאי על הנפרעת מנכסי יתומים, ותירוצו דחוק מאד, דעל דינא דמתני' או על דינא דאמוראי שייך לומר דנקט לרבותא משא"כ על אוקימתא בעלמא דבא רק לפרש מתני' אמאי דחיק דמיירי בהלך ומת, דהא במתני' דלעיל דנפרעת שלא בפניו ונפרעת מנכסי יתומים לא מיירי בהכי וחדא חדא נקט, נפרעת שלב"פ היינו שהוא חי, ומנכסי יתומים לא מיירי דוקא בהלך, והו"ל לאוקמי ברויחא דקאי על נפרעת מנכסי יתומים.
ז) קושית תוס' גיטין (נ"א. ד"ה אימר) דלענין משעבדי חיישינן במזונות טפי לצררי מבכתובה [שהרי כתובה נפרעת בשבועה ממשעבדי ומזונות לא גביא אפילו בשבועה], ולענין בני חורין הוא בהיפוך דלכתובה צריכה שבועה ולמזונות ל"צ שבועה כדקתני במתני' דחנן אומר לא תשבע תחלה.
ח) והנלע"ד דהנה המהרש"א הקשה על קושי' תוס' (באות א), דדלמא לטעמא דר"פ דשמא א"ל צאי אפי' שבועה לא מהני [כיון שאין הכרח לזה משמעו בו שמת דהתם מט"א משום דכשמת נתבטל מה שא"ל צאי וכמ"ש רש"י א"כ יל"פ דקו' הגמ' לר"פ אזדי] ותירץ דא"כ הול"ל דא"ב דלר"ז פוסקין בשבועה ולר"פ א"פ אפי' בשבועה ע"ש,

ביאור הדברים בקושייתו דבפשוטו איך אפשר לומר דפירכת הש"ס באמת רק לר"פ דאפי' שבועה לא מהני, הא שמואל עצמו תרגמה בשמעו שמת, ויקשה לר"ז דלמאי צריך שמואל לתרגם כך.

אמנם כוונת מהרש"א בפשוטו דודאי אף לר' זביד יש להקשות מדברי חנן דאמר דאמר לא תשבע תחלה אלא דקושי' תוס' מלשון המקשן ע"כ ל"פ אלא לענין שבועה אבל מזוני יהבינן לה משמע דפריך מכ"ע אף מבני כ"ג, וע"ז קושי' מהרש"א דדלמא בא לאלם הקושי' דלטעמא דר"פ ק' מן כ"ע, אבל מ"מ גם לר"ז קשי' מדברי חנן מש"ה תרגמה שמואל בשמעו שמת ופשוט.

ועוד צריך לבאר קושיית מהרש"א הא בפשוטו י"ל דס"ל לתוס' דפירכות הש"ס ממילא רק לר"ז דלר"פ ליכא קושי' די"ל דמתני' בלא ספקה, ואין זה דוחק דהא ממילא מיירי דעתה לא ספקה כמ"ש תוס' ומה דוחק בזה לומר דגם מתחלה לא ספקה, וא"כ שפיר הקשו תוס' דלר"ז ג"כ ליכא קושיא דהא בשבועה פוסקין, אבל גם בזה הדין עם מהרש"א דזה לא ניתן להאמר כלל דכל הפירכות יהי' רק לר"ז דיקשה כנ"ל דהא שמואל בעצמו תרגמה בשמעו בו שמת ויקשה לר"פ למאי צריך שמואל לכך, וביותר הא ר"פ עצמו מוקי ההיא דב"ד יורדים לנכסיו דמיירי בשמעו שמת בע"א והא לדידי' בלא"ה ליכא קושי', אע"כ דפירכות הש"ס גם לר"פ (מדניחא) [משום דניחא] לי' לאוקמי דספקה תחלה ודברי מהרש"א נכונים.

ט) אולם יש לתמוה על מהרש"א דעדיין בסגנון קושייתו יקשה על קושי' תוס' (באות ב), דהא כל עיקר היסוד דחיישינן רק מכח הוכחה זהו מוכח ממה דעדיף בשמעו שמת, וא"כ זהו מוכח רק לטעם דר"ז אבל לטעמא דר"פ הא ממילא ניחא דבשמעו שמת ל"ש חששא דצאי [כמ"ש רש"י ד"ה בששמעו] וא"כ דלמא לר"פ באמת בלא הוכחה חיישינן ולא מהני פסקי' מברא ופירכת השס מברייתא דבא ואמר באמת רק לר"פ, ובזה לא יספיק תירוצו דמהרש"א דלימא דא"ב דפסקי' מברא דז"א דכבר כתבו תוס' כמה פעמים דהה"ד דהומ"ל א"ב בלא שום גוונא רק ביסוד הדין דשמואל דאין פוסקין אם בשבועה פוסקין או לא, אבל לענין פסקא מברא ל"ש כן, והוא לכאורה תמוה מאד.

י) והנראה דלכאורה קשה על מהרש"א הנ"ל בקושייתו דמה בכך דאפשר לומר דלר"פ אף שבועה לא מהני, [משום דלדידי' אין הכרח דמהני], מ"מ קושי' תוס' שפיר דמנ"ל למפרך כיון דחזינן מדר' זביד דאפשר לפרש דברי שמואל דאין פוסקין היינו בלא שבועה דלמא גם לר"פ הכי הוא דחשש דצאי רק להצריכה שבועה, [ואי דמוכח כן מדמשני ר"פ עצמו על ברייתא דזנין ומפרנסין דמיירי בשמעו שמת בע"א ולא תירץ דמיירי בשבועה

מוכח דס"ל דאף בשבועה א"פ, הא ודאי בתחלת הסוגי' לא ידע מדברי ר"פ אלו דא"כ הרי כבר ידע מאוקימתא דשמעו שמת] ואדרבא בזה היינו מרויחין טובא דלכאורה קשה אמאי העמידו תוס' קושייתם על רש"י מהמקשן דאמר ע"כ ל"פ אלא לענין שבועה, דהא באמת אף אם שמואל אמר דא"פ אלא בשבועה קשה עכ"פ מדברי חנן דאמר לא תשבע, וקושייתם רק בדרך דקדוק דמלישני' דמקשן משמע דפריך מכ"ע אף מבכ"ג, ואמאי לא הקשו בחזקה יותר מהא דפריך מברייתא דב"ד יורדים לנכסיו, הא י"ל דב"ד נותנין לה בשבועה, ולפי הנ"ל ניחא דבההיא י"ל דר"פ דמשני הוא עצמו הי' המקשן כמ"ש תוס' (רפ"ב דבב"מ) ובכמה דוכתי, ובזה י"ל דר"פ לנפשיה ס"ל דאף בשבועה א"פ וכקושי' מהרש"א, ולזה הקשו תוס' רק מדברי המקשן הראשון דעדיין לא ידע מאוקימתא זו דר"פ א"כ דלמא גם לר"פ א"פ היינו שלא בשבועה אבל בשבועה פוסקין, [ואי דהו"ל להקשות מקו' הגמ' מברייתא דאם בא ואמר פסקתי, ז"א דשם י"ל דהקו' מחנן דהרי שם לא מסיק ע"כ ל"פ כו']. ואי דעדיין הו"ל לאלומי קושייתם מפירכת הש"ס מברייתא דואם בא ואמר צאי וכו' דדלמא מיירי בשבועה, באמת לבי אומר לי דמדקתני בברייתא ואם בא ואמר הא בתחלה לא נקט שום דין והו"ל למנקט אם בא, מזה נראה דברייתא זו קאי אמתניתין דקתני מי שהלך וכו' ואם בא ואמר וכו' או דהוא סיפא דברייתא ראשונה דואם בא ואמר פסקתי, וא"כ גם בכאן הקושיא עכ"פ ניחא מדברי חנן.

יא) ובזה י"ל דקושי' מהרש"א דדלמא פירכת המקשן דמוכח דלר"פ אפי' בשבועה א"פ, והיינו דקאי אהא דאמרי' א"ב קטנה ולא ספקה דלר"פ א"פ, ואם איתא דבשבועה פוסקין א"כ בקטנה דא"י לשבע תטול בלא שבועה, דהא ר"פ לשיטתי' דאמר (שבועות מ"ח ב) דפוגם שטרו ומת גובה בלא שבועה, דדוקא בשבועת הבא לפרע מנכסי יתומים אמרי' דהיכא דא"י לשבע מפסיד אבל לא בעלמא [דהבו דלא לוסיף עלה], ואף דהכא קאי אליבא דשמואל, ובשבועות שם דרב ושמואל ס"ל גם באינך שבועות אי"ל מפסיד, מ"מ י"ל למ"ש הר"ן שם (דף שי"ח: ד"ה וחשוד) די"ל דחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים גובה בלא שבועה דדוקא במת לוה בחיי מלוה דכבר נתחייב המלוה שבועה אבל חשוד מעולם לא נתחייב לישבע עיי"ש, ולסברא זו כמו דאמרינן כן לדידן בשבועת הבא ליפרע מנכסי יתומים, ה"נ לרב ושמואל כיון דמעולם לא נתחייב לישבע, א"כ הה"ד בקטנה דלאו בת שבועה, ולומר דקטנה וספקה היינו כשהלך היתה קטנה ועתה היא גדולה הא מ"מ י"ל דבזה גם לר"ז צריך לשבע דשמא שלח עתה צררי, [ואף דלשיטת תוס' דמכח הוכחה הוא, י"ל דאף בכה"ג ליכא חשש צררי דהא חזינן שהלך בעודה קטנה דלא נסתלק ממנה בצררי ואעפ"כ הלך, מ"מ לשיטת רש"י י"ל כן], וע"ז תירץ מהרש"א

דא"א לומר כן מדל"א דא"ב לענין שבועה אע"כ דגם לר"פ מהני שבועה, והא דאמרי' דא"ב קטנה וספקה מוכח באמת לומר אי דמיירי שהיא עתה גדולה [ולר"ז א"צ שבועה דל"ח לשלח צררי רק לאתפסה בעת הליכתו] או דמוכח [דלרב ושמואל] דגם בכה"ג אמרי' אי"ל מפסיד, [ועתה מיושב הקושי' (באות ט) כיון דקו' מהרש"א מכח הכרח ולענין פסקי' מברא אין הכרח], זהו דרך פלפול.

אבל לקושטא דמלתא נלע"ד על הקושי' (באות ט), דאף דכתבנו (באות ח) בביאור קושי' מהרש"א דפירכות הש"ס גם על ר"פ, מ"מ הך אוקימתא אברייתא ואם בא לאוקמי בשמעו שמת ואח"כ בא דזהו דוחק טובא בודאי קאי לר"ז, דלר"פ בודאי עדיף יותר לאוקמי בלא ספקה, וא"כ שפיר הקשו תוס' דהא לר"ז בודאי החשש רק היכא דאיכא הוכחה, [בקצרה דההכרח דקו' גמ' קאי לר"פ הוא רק בקו' א' וד' של הגמ' והרי קו' תוס' (באות ב) היא מקו' ב' ג' דש"ס], והוא נכון.

יב) אמנם בעיקר קושי' תוס' (באות א) על רש"י, נלע"ד מתוך קושייתנו (באות א) דס"ל לרש"י דממאי דחזינן דפרכות הש"ס גם לר"פ וכמ"ש (באות ח) והיא גופא קשיא אמאי לא מוקי בלא ספקה דאינו דוחק כיון דממילא מיירי דעתה לא ספקה, ע"כ דר"פ ס"ל ג"כ לטעמא דר' זביד, ואפשר דממילא הכי הוא דחששא צררי אלים יותר מחשש דצאי וקבלה עליה, והא דאמרינן א"ב גדולה ולא ספקה היינו דא"ב בין הטעמים אבל לא דלר"פ פוסקין דהא גם לר"פ חיישי' לצררי, מש"ה לא הזכיר רש"י בזה שם האמוראים. ולפ"ז י"ל באמת כקושית מהרש"א דלר"פ אין פוסקין אפי' בשבועה, וכיון דמחשש דצאי א"פ אפי' בשבועה מכ"ש בחשש צררי, ואי דא"כ ישאר קושית רש"י דלר"פ בשמעו שמת אמאי פוסקין [אף דחשש צאי ליכא כמ"ש רש"י מ"מ חשש צררי אלים לדידי' דא"פ אפי' בשבועה], בזה יש לי לומר דלר"פ דיש סברא דא"ל צאי, וא"כ אנן אמרינן דודאי נסתלק ממנה באיזה עינן אם בצררי אם בצאי, ומ"ש אף בלא ספקה א"פ דהיכא דא"א למתלי דאמר צאי בודאי החשש צררי אלים, והאי דשמעו בו שמת מיירי באמת רק בספקה דאזי אין החשש צררי אלים כ"כ דדלמא נסתלק ממנה ע"י צאי, ומה דלא אמרי' א"ב אם בשבועה פוסקין לק"מ דרצה לומר א"ב גם על ר"פ עצמו דס"ל ב' הטעמים ובשניהם לא מהני שבועה ובעי לאשכוחי נפקותא בין הטעמים, ואי דעדיין ק' דמנ"ל להש"ס למפרך דלמא גם לר"פ פוסקין בשבועה, בזה י"ל דהוכחת הש"ס דמנ"ל לר"פ להמציא עוד טעם בדשמואל לחוש לצאי אע"כ דס"ל דשמואל סתם אמר אף בקטנה, ואם נימא דשבועה מהני הא עדיין לא מצי מיירי בקטנה דכיון דאינה בת שבועה אינה

מפסדא כשיטת הפוסקים דחשוד בא ליפרע מנכסי יתומים גובה בלא שבועה וכמש"ל (באות יא) ודו"ק.

יג) והנה על הקושי' (באות ג), בפשוטו הי' נ"ל לומר דכוונתם כך דאם מיירי בע"א י"ל דבשמעו בב' עדים או דמת בביתו ל"צ שבועה כיון דבודאי אזדא ההוכחה דצררי ודצאי, אבל בשמעו בע"א דהרי באמת לענין ממון אין ע"א נאמן ורק לענין כתובה ות"כ יהבינן לה משום מדרש כתובה והיינו דלו יהא דקמי שמיא גליא דעודנו חי מ"מ הגיע זמן פרעון כתובה דכיון דהב"ד מתירין אותה קרינן בה לכשתנשא לאחר [עי' לקמן או"ק מב פי' אחר בזה] וא"כ זהו רק דמקרי זמן גביי' אבל מ"מ ניחוש שמא יש לה צררי, דדלמא חי הוא ודנין דאתפסה צררי, מש"ה אף דאין מפסידים לה לגמרי דמ"מ ההוכחה דחששא [דצררי] אינו אלים כ"כ דדלמא האמת כדברי העד מ"מ צריכה שבועה, ולזה כתבו התוס' דא"נ לפרש כן והיינו כמ"ש תוס' תחלה (ד"ה ששמעו) דסתם שמעו בו שמת היינו בב' עדים, ומה"ט ניחא מה שהקשינו במה דאמרי' תחלה סתם ששמעו בו שמת בב' עדים והא באמת סגי בע"א די"ל דתחלה היינו סבורין דבזה באמת ע"א לא מהני, דמועיל רק שהוא זמן גביי' אבל מ"מ חיישינן דאתפסה צררי דשמא חי הוא, ולא מגבינן לה כלל או דחנן מודה בזה דתשבע, כך הי' נראה לכאורה.

יד) אולם לקושטא דמלתא לא מחוור דהרי ממילא הו"מ לומר דבמת בביתו גם לבני כה"ג א"צ שבועה וכקושי' מהרש"א, וע"כ דפסיקא להו מאיזהו הוכחה דבמת בביתו צריכה שבועה יהיה מאיזה טעם שיהי' כיון דפסיקא להו כן א"כ א"א לומר כנ"ל, ולומר דכוונתם דנקט ע"א לרבותא דלא נימא דלענין זה לא מהימן העד לסלק החשש צררי וכנ"ל, ג"ז אינו במשמע דנראה דבתירוצם נחתי לומר דנקט שמעו שמת לרבותא אבל בתחלה ס"ל לתוס' דוקא נקט.

טו) ולזה נלע"ד דרך אחר בכוונתם והיינו דאם מיירי בע"א י"ל דנהי דבשמעו שמת בב' עדים וכן במת בביתו (מגיע לה) [מוטל עלי' חיוב] שבועה מ"מ מודו בכ"ג דסמכינן על מה דתשבע בסוף, ורק בשמעו שמת בע"א דמ"מ אינו ברור בודאי שמת בזה לא סמכינן על שבועה שלבסוף דלמא הוא חי ולא תבא לעולם לידי שבועת כתובה, שיבוא לביתו קודם שתגבה הכתובה, ונכון.

טז) ומעתה נבא ליישב קושי' המהרש"א (באות ד), ונקדים לתרץ קושית תוס' (באות ז), דהנה הטור כ' (בסי' צ"ג) וז"ל כ' הרמב"ם אלמנה שאין שטר כתובה בידה אין פוסקין לה מזונות דשמא מחלה או מכרה או משכנה כתובתה ואפי' לא טען היורש אנן טענינן לי' וכו' ואף כשיש בידה כתובה צריכה לישבע שלא תפסה משל בעלה כלום [ומבואר

הטעם במ"מ (פי"ח הי"ט מאישות) דס"ל לרמב"ם דלמאי דקיי"ל כרב דמתני' בלא שמעו שמת אמרינן דבשמעו שמת גם לחנן צריכה לישבע] ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אלא ניזונית מתנאי ב"ד בלא כתובה ובלא שבועה עכ"ל, תמוה לי מאד דהרי מקור דברי הרא"ש בשמעתין (בפ' שני דייני סי' ו') וז"ל כ' הרמב"ם הורו הגאונים וכו' עיי"ש היטב, א"כ מהיכן למד הטור דדעת הרא"ש דמזונות מתנאי ב"ד אפי' בלא כתובה הא ג' קושיות הראשונות דהרא"ש המה רק להוכיח דיותר אלים כוחה במזונות לאחר מיתתו ממזונות בחייו, א"כ עדיין י"ל דבאמת גם לאחר מיתה אינה ניזונית בלא שטר כתובה שבידה, זולת מתוך קושיא האחרונה דלמד מזונות בק"ו מכתובה, וגם בזה קשה הא הטור (בסי' ק') כתב דבמקום שכותבים ונאבדה נאמן לומר פרעתי וכתב שם שכן דעת הרא"ש ז"ל, ולכאורה הוא תמוה, הא מדברי הרא"ש הנ"ל מבואר דס"ל דגובית כתובה בלא שטר כתובה בידה, ואף דהרא"ש (פ"ק דבב"מ סי' מ"ד) העתיק לדברי הרי"ף דאינה גובית, מ"מ מוכח דהעתיק רק לשון הרי"ף וכדסיים שם זו סברת רי"ף אבל לנפשי' ס"ל לדינא דלא כהרי"ף וכעין זו ולא ס"ל וזה ברור, וצ"ל דכוונת הטור (בסי' ק') לדברי הרא"ש בתשובה (כלל ל"ו) דהסכים להרי"ף הנ"ל [מוכח מזה דהיכא דדברי הרא"ש סותרים מחידושיו לתשובותיו דברי תשובותיו עיקרים וכמ"ש הב"י יו"ד (סי' ר"א) וע' בב"י חוה"מ (סי' ע"ב) גבי מלוה על המשכון, וע' תשובת פנים מאירות (ח"ג סי' כ'), ודלא כמ"ש המהרי"ט בתשובת ח"ב חח"מ סי' זיין] וכיון שכן דלא נשאר רק ראי' אחרונה דהרא"ש ללמוד מזונות מכתובה וכיון דנקט הטור (בסי' ק') לעיקר דעת הרא"ש כפי דבריו בתשובה הנ"ל דגם כתובה אינה גובית אם אין הכתובה בידה, י"ל בממילא דגם אינה ניזונית, ובהכרח צ"ל דס"ל להטור דהרא"ש כ"כ לרווחא דמלתא דאפי' ק"ו מכתובה איכא אבל לדינא ס"ל לרא"ש דאפי' אם אין גובית כתובה מ"מ גביא מזונות כיון דהנכסים בחזקתה.

יז) [אך עדיין תמוה לי דהרי הטור (בסי' ע') כ' באשה שהלך בעלה למדה"י דהרמב"ם כ' דפוסקים לה אפי' אין שטר כתובה בידה וכן אמר א"א הרא"ש ז"ל, וכ' עלה מרן הב"י היינו דהרא"ש מתמיה רק על הרמב"ם במה דמעדיף כחה בחייו יותר מלאחר מיתתו אבל מ"מ י"ל דמודה לדינא להרמב"ם דגם בחייו ניזונת באין כתובתה בידה, וא"כ מפני שאין הדבר מפורש כ"כ בהרא"ש לזה כ' הטור וא"א הרא"ש ז"ל אמר שכך שמע ממנו בע"פ ע"ש, ולענ"ד תמוה מאד דאיפכא מסתברא דבמחיים בודאי ס"ל להרא"ש לדינא כהרמב"ם אף אם לאו מטעמיה, דהרי הרא"ש ס"ל בספ"ד דכתובות (ס"ס כ"ד) דמוחלת כתובתה לבעלה מ"מ (י"ל) ניזונת מחיים דמזונות דמחיים אין להם שייכות בכתובה,

וא"כ ממילא הדין דאף באין שטר כתובתה בידה דניזונת מחיים, ואילו בלאחר מיתה אינו מבורר כ"כ דעת הרא"ש לפי דבריו בתשובה דס"ל דאינה גובית כתובה אם אין ש"כ בידה וכנ"ל, די"ל דגם אינה ניזונת בכה"ג, וא"כ היפך הטור השיטה (דבסי' ע') לענין מזונות מחיים כ' וא"א הרא"ש ז"ל אמר כאילו אינו מוכרע כך מדבריו שבפסקיו (ובסי' צ"ג) כ' בלאחר מיתה ולא נראה כן לא"א הרא"ש וס"ל בהחלט דעת הרא"ש דניזונת ולכאורה הוא בהיפוך וצלע"ג].

יח) עכ"פ ההכרח ביסוד טעם הדין דס"ל להטור אף דכתובה אינה גובית אם אין שטר כתובה בידה, ומזונות יש לה, צ"ל משום דבמזונות נכסים בחזקתה ולא בכתובה, דבר זה צריך ביאור דהנה בכתובות (צ"ו א) בעי ר' יוחנן יתומים אומרים נתננו וכו' וע' בתוס' (ד"ה נכסי בחזקת אלמנה קיימי), ביאור דבריהם דבתחלה הקשו מכל בע"ח שלא יהיה' יתומים נאמנים לומר פרענו וכן נקטו אח"כ בקושייתם לענין כתובה למאן דלא ס"ל דהטוען אחר מעשה ב"ד ל"א כלום דמ"מ לא יהי' נאמנים יתומים לומר פרענו, מדדייקו הכל בטענת יתומים פרענו מבואר כוונתם דבטענה [שטוענין היתומים] אביהם פרע ל"ש בזה נכסי בחזקת בע"ח ואלמנה קיימי דודאי כחו עדיף מהם, ורק לגבי יתומים דבאים לירש וכבר קדם להם שעבוד זה בזה שייך לומר נכסים בחזקתה, ומבואר בדבריהם דבתירוצם א' הנ"ל דגם בכתובה נכסים בחזקתה ולתירוץ הב' מחלקים בין מזונות לכתובה, ובפשטא נראה דכוונתם דבמזונות דלעולם יש לה, היינו דאף לפי היתומים דפרעו לה כך וכך מ"מ אינה מסולקת לגמרי דאם זה לא יספיק למזונותיה תגבה עוד, והנכסים עוד בחזקת שעבודה עליהם, משא"כ בכתובה נהי דהנכסים הי' בחזקתה מ"מ כפי טענתם שפרעו לה נסתלק שעבודה ואינם בחזקתה.

יט) לפ"ז לכאורה תמוה לשון הרא"ש הנ"ל בשמעתין (סי' ו') במה שכ' וכ"ש שיש לה מזונות דהנכסים בחזקתה, הא בממנ"פ לתי' הא' הנ"ל גם כתובה בחזקתה, ולתי' הב' הנ"ל הא כיון דחיישינן דמחלה כתובתה או נפרעה דנסתלקה ממזונות גם לענין מזונות אין הנכסים בחזקתה.

כ) אמנם באמת א"א לומר כפי דברינו הנ"ל בכוונת תוס' שהרי מיד בדבור שאחריו כתבו דדוקא נשאת על האלמנה להביא ראיה אבל נתקבלה כתובתה על היתומים להביא ראיה, הרי [דאף שהיתומים אומרים] דעתה נסתלק שעבודה דמזונות מ"מ אמרי' נכסים בחזקתה, ואף אם נדחוק דדברי תוס' אלו קאי באמת רק לתירוצם הא' הנ"ל, מ"מ עדיין יקשה מהא דאמרי' שם דלמ"ד נכסים בחזקת אלמנה קיימי מוכרת וכותבת (כתובה) [סתם], והא הם יאמרו דמכרה הכל לכתובה ואין הנכסים עתה בחזקתה גם למזונות,

ולגודל ההכרח צ"ל דרך אחר בכוונת תוס' והיינו דכתובה מעולם לא הי' בחזקתה כיון דיש לזה קצבה וביד היתומים לסלק שעבודה מהנכסים ע"י פרעון הכתובה מש"ה לא אלים חזקתה בהם, אבל מזונות אין כח ביד היתומים לסלק שעבודה מהנכסים, דאף אם יפרעו לה כשיעור כל הנכסים מ"מ זכותה קיימת בנכסים, באם יתייקרו הנכסים, מה שיעלה יותר ממה שקבלה מהיתומים ניזונת מזה לדעת הש"ך (סי' קט"ו סק"ה וס"ק ל"ב) דלכ"ע שבח יוקרא לא מקרי ראוי עיי"ש היטב, ומדוקדק לישנא דתוס' הנ"ל במ"ש בחילוקם הנ"ל אבל מזונות דלעולם יש לה מזונות עד שתתבע הכתובה, ואמאי בחרו דוקא למנקט כפי המנהג דאנשי גליל דעד שתתבע, והיינו לפי"מ דבארנו דאנו דנין על ההתחלה אם יכולים היתומים לסלק שעבודה מהם, ולאנשי יהודא בידם לסלקה ע"י שיסלקו לה כתובה מש"ה באמת אין הנכסים בחזקתה.

כא) ובזה מיושב סתירת דברי הרמ"א שכתב (בסי' ק' ס"ב) דאם מת יעקב בחיי בנו ראובן והניח אלמנה הניזונת ואח"כ מת ראובן בנו אין אלמנת ראובן גובה מנכסים הללו את כתובתה [אע"ג שאחר מיתת ראובן מתה אלמנת יעקב] דכיון שבחיי ראובן משועבדים היו למזונות אלמנת אביו מקרי ראוי, והוא ממרדכי ספ"ד דכתובות (סי' ק"ע) בשם הר"מ, ואילו (בר"ס צ') כ' הרמ"א שבעל יורש נכסי אשתו שירשה מאבי' אף שבחיי' היו משועבדים לכתובת אלמנת אבי', והוא ג"כ ממרדכי (ספ"ז דשבועות) בשם הר"מ, והם דברים סותרים דמ"ש דלענין ירושת הבעל לא מקרי ראוי ולענין גביית כתובה מקרי ראוי.

כב) ולפי הנ"ל ניחא די"ל (דחילוק דשעבוד) [דחלוק שיעבוד למזונות] כיון שהם בחזקתה מקרי ראוי לגבי היורש, משא"כ שיעבוד כתובה דאינם בחזקתה לא משוי ראוי, א"כ אין פסקי הרמ"א ומרדכי סותרים זא"ז אלא דבפשוטו אינו מספיק דהא המרדכי בשבועות בראייתו מההיא דס"פ יש נוחלין (קל"ט א) דשלח רבין באגרתא מי שמת והניח אלמנה ובת כו' מתה הבת אלמנתו ניזונת מנכסיו [ולאח"מ האלמנה הנכסים לבעלה של הבת] הרי דבעלה יורש אף שהיו משועבדים למזונות אלמנת אבי' ולא מקרי ראוי, א"כ לפי ראי' זו מוכח דמזונות לא משוי ראוי, ולפי הנ"ל ניחא די"ל דההיא דרבין מיירי לפי מנהג אנשי יהודא דגם במזונות לא מקרי נכסים בחזקתה (נ"ל) [וכהנ"ל א"ק כ] מש"ה לא משוי ראוי, והמרדכי למד מזה לכתובה דג"כ אינה בחזקתה, אבל חיוב מזונות לאנשי גליל משוי לה ראוי, [צ"ע מל' המרדכי, ויתורץ לפ"ד מרדכי כתובות סי' קס"ט, וכ"מ בד"מ סי' ק'].

כג) ובזה מדוייק היטב לישנא דהרשב"ם (בס"פ י"נ) שכ' אההיא דרבין מתה הבת אלמנתו ניזונת, עד שתתבע כתובה או עד שירצו ליתן כתובתה, הרי דנקט לה לפי אנשי

יהודא, וטעמא בעי, גם אמאי העמיד הרשב"ם דבריו אלו על בבא דמתה ולא בתחלת מימרא דרבין, ולפי הנ"ל נכון שפיר דבדיוק כ"כ הרשב"ם אההיא דמתה, דבא לתרץ דלמה יורש אותה הא הו"ל ראוי כיון דבחיי' היו משועבדים למזונות אלמנת אבי', ולזה כ' דקאי לאנשי יהודא ואין הנכסים בחזקתה מש"ה לא הוי ראוי, והוא נכון מאד בעזה"י וזה כפתור ופרח.

כד) ולפ"ז נכונים דברי הרא"ש הנ"ל במ"ש מכ"ש במזונות דהנכסים בחזקתה, היינו דלפי דברי' שלא מחלה ולא נפרעה הנכסים בחזקתה ובכתובה מעולם אף לפי דברי' אינם בחזקתה וכנ"ל (א"ק כ) ואף דלפ"מ דבארנו (א"ק יח) בכוונת תוס' ממה דנקטו קושייתם הכל לענין טענת יתומים פרענו ולא בטענת דאביהם פרע משום דבזה הם טוענים שלא נכנסה מעולם הנכסים בחזקתה, ובזה אף לפי"מ שבארנו כוונתם בתירוצם הב' דאף בקבלה כתובתה דעתה אין הנכסים משועבדים לה וע"פ דברי היתומים דפרעו לה על העבר אין הנכסים כלל בחזקתה מ"מ כיון דעכ"פ [אפי' לטענת היתומים] רגע א' היו בחזקתה כשמת הבעל והיא טוענת דעדיין לא נפרעה נאמנת, משא"כ בטענת דאביהם פרע [דלטענת היתומים] דמעולם לא נכנסו בחזקתה, וא"כ ה"נ באין לה כתובה דחיישי' שמא מחלה לבעלה וכשמת הבעל לא נכנסו כלל בחזקתה, (מכ"ש) [מ"מ] איכא צד כ"ש נגד כתובה דמ"מ איכא צד עדיפות במזונות דעכ"פ (דבריהם) [דברי'] הם בחזקתה, ולשיטת הטור דצריכין באמת לחלק באין לה כתובה דמזונות עדיפי משום דהנכסים בחזקתה, צ"ל דאף דהספק שמא לא נכנסו בחזקתה מ"מ כיון דלפי דבריה הם בחזקתה נאמנת, וזה עדיין צ"ע.

כה) ולפ"ז לכאורה קושי' תוס' גיטין (באות ז) מתורצת לגמרי, והיינו דלתירוצם הב' הנ"ל (כתובות צ"ו: ד"ה נכסי) דבמזונות נכסים בחזקתה ולא לכתובה, א"כ י"ל דבאמת במזונות אלים יותר החשש צררי מבכתובה, והא דניזונת מבני חורין בלא שבועה היינו משום דהנכסים בחזקתה, דאף בהתפיס לה צררי יש לה זכות באם יתייקרו המזונות יותר מהצררי, והא דלא עדיפא כחה במזונות מבכתובה לענין משעבדי י"ל כיון דהתנאי ב"ד דמזונות לא הי' רק מבנ"ח כדאמרי' התם (גיטין נ' ב) מעיקרא הכי אתקין וכו', אלא דבאנו לדון מכח הקנין שקנו מידו, וזה לא מקרי תנאי ב"ד, מש"ה גרע כחה מכתובה דלענין הצררי החשש יותר במזונות מבכתובה, ולפי תירוצם הא' (בכתובות שם) דגם בכתובה נכסים בחזקתם י"ל כך דבאמת החשש צררי במזונות אינו אלים כ"כ כמו בכתובה מש"ה ניזונת מבנ"ח בלא שבועה, והא דממשעבדי עדיף כחה בכתובה ממזונות היינו דבכתובה הנכסים בחזקתה, דאף דהחשש שהבעל התפיס צררי ולא נכנסו הנכסים

בחזקתה, מ"מ י"ל דאף אם התפיס צררי לא פקע שעבודה לגמרי מהנכסים דצררי הוי רק כמו משכון, ועוד דמ"מ יפה כחה בחד צד דעכ"פ כפי דבריו הנכסים בחזקתה, משא"כ במזונות ממשעבדי דליכא תנאי ב"ד רק מכח שקנו מידו הוי כחוב בעלמא דאין הנכסים בחזקתה, [הג"ה מ"ש רבינו כאן ובדיבורים בסמוך כתב רבינו בקיצור נמרץ בדרוש שכ' (כפי הנראה) זמן רב אח"ז והוא בדרוש ה' אות ד].

כו) אמנם באמת לתירוצם הא' דגם בכתובה נכסים בחזקתה לא ניחא לי בתירוצי דהא דממשעבדי עדיף כחה (בנכסים) [בכתובה] משום דהנכסים בחזקתה, דנ"ל דלגבי משעבדי שקנו [מ]בעלה אין הנכסים בחזקתה, דדוקא ביתומים הבאים לירש וקדם (זמן פרעון) [שיעבוד] כתובתה על הנכסים, אבל הלקוחות שבאו הנכסים לידם במחיים דאז לא היו הנכסים בחזקתה [כדלעיל א"ק יח כד] לא נכנסו אח"כ בשעת מיתת בעלה בחזקתה דקדם זכות לקוחות בהם [דדוקא ביתומים דזכות שניהם (זכות ירושתם וזכותה להיות כמוחזקת בנכסים) באו לחול בב"א ברגע מיתתו, והרי כבר קדם שיעבודה לכן חל זכותה לגרע כח זכות ירושתם, אבל הלקוחות שוין ממש בזה להבעל עצמו].

כז) ואדאתינן להכי י"ל באמת בין לתירוצם הא' דמזונות וכתובה שוין בין לתירוצם הב' דיש חילוק, יש לקיים תירוץ קושי' תוס' גיטין כפי הדרך הראשון, דחשש צררי במזונות אלים יותר מבכתובה, והא דגובית מבנ"ח בלא שבועה היינו דנכסים בחזקתה דאף כפי החשש דהתפיס צררי מ"מ שעבודה קיים אם יתייקרו המזונות יותר מדמי צררי, משא"כ בכתובה אפי' לפי תירוצם הא' דגם בכתובה אף דכפי דברי היתומים דפרעו לה אינם בחזקתה מ"מ היא נאמנת, היינו כיון דעכ"פ כשמת בעלה ועדיין הי' חייב כתובה ונכנסו הנכסים בודאי בחזקתה [ע' לעיל א"ק כד], אבל הכא לענין התפסת צררי מבעלה אנו דנין דכשמת הבעל לא נכנסו כלל בחזקתה ובפרט להסוברים דשעת מיתה זמנה והחשש לפרעון ממש, אבל ממשעבדי גרע כחה למזונות דלא הוי מתנאי ב"ד רק מכח הקנין לא הוי נכסים בחזקתה, והוא נכון מאד בעזה"י.

כח) ובזה מיושב היטב מה שהקשו תוס' עוד בגיטין שם (נ': ד"ה כתובין) בהא דפרכינן והא מזון האשה והבנות דכתיבי וכו' ומשני מעיקרא הכי אתקין כו' דלישני מיד דחיישי' לצררי, ולפי הנ"ל דאם היה התנאי ב"ד גם על משעבדי ממילא כיון דכחה יפה לענין בנ"ח מבכתובה, ה"נ לענין משעבדי, וכיון דכתובה גביא ממשעבדי ק"ו מזונות, דאם הטעם דיפה כחה במזונות מבנ"ח משום נכסים בחזקתה ה"נ נימא במשעבדי, ואף שכתבנו לעיל (א"ק כו) דלגבי משעבדי אין בחזקתה, מ"מ הא גם במכרן היתומים אינה טורפת למזונות, ובזה הא הם בחזקתה, להכי הוצרך לשנויי דמעיקרא הכי אתקין, וא"כ

אף בקנו מידו כיון דתקנת ב"ד לא הי' על משעבדי אין הנכסים בחזקתה וכנ"ל, והוא נכון מאד בעזה"י.

כט) בדרך אחר הי' נראה ליישב קושי' תוס' גיטין הנ"ל (באות ז), די"ל דבאמת מדינא גם למזונות צריכה שבועה מבנ"ח במכ"ש מכתובה והא דס"ל לחנן דלא תשבע בתחלה היינו משום דסופה לישבע על הכתובה, ואף דלפמ"ש תוס' בשמעתין (כתובות ק"ז רע"א) דמעליותא דשמעו בו שמת דאזדא ההוכחה א"כ אין הכרח לסברת רש"י דסופה לשבע, מ"מ כפימ"ש (באות טו) מוכח דלתוס' ניחא להו הך יסוד.

ל) ובזה י"ל דתוס' (גיטין נ"א א) לא ניחא להו בזה דאם נימא דטעמא דחנן משום דסופה לישבע יקשה מסוגיא דגיטין (ל"ה א) ההיא דאתאי לקמי' דרבה בר"ה לגבות הכתובה אמר לה רב לא מגבי כתובה לארמלתא אמרה לי' הב לי מזוני אמר לה התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות, ומסוגיא זו למד הרמב"ן דאף למה דקיי"ל כרב דמתני' בלא שמעו שמת מ"מ גם בשמעו שמת גובה בלא שבועה דא"כ כי היכי דלא מגבי כתובה לארמלתא משום דבאתרי' דרב קילי נדרי גם מזוני לית לה, אע"כ דלמזונות א"צ שבועה עיי"ש, ומזה מוכח ג"כ לא בעי דוקא סופה לשבע דא"כ עדיין יקשה הא התם דאין סופה לשבע דהא רב לא מגבי (לא) כתובה כלל וממילא צריכה שבועה למזונות, וכ"כ הב"ש (סי' צ"ג ס"ק כ"ט) ראי' זו, ואולם לפי"מ דדחי הר"ן בשמעתין לראיה זו דעדיפא מיניה אמר דאפי' בקפצה ונשבעה אין לה מזונות כיון דתבעה כתובה, א"כ שפיר יש לקיים דברינו על קושי' התוס' דטעמא דחנן דסמכינן על שבועה דסופה.

לא) אמנם ב' תירוצינו הנ"ל (באות כז כט) עדיין אינם מספיקים דהא קי"ל דגם מחיים גביא מזונות בלא שבועה דבזה ליתא לטעמא דנכסים בחזקתה דבמחיים ל"ש כן כמש"ל (א"ק יח) וגם טעמא דתשבע בסוף ל"ש דשמא תמות מקודם, וא"כ קושי' תוס' במק"ע, ואף דהמעיין בסוגיא דגיטין דכל עיקר מה דבאתרי' דרב קילי נדרי גם מזוני לית לה, אע"כ דלמזונות א"צ דבנותיו דומיא דבת אשתו בקנו מידו תגבה ממשעבדי, וע"ז משני כיון דבתנאי ב"ד אכלה חיישינן לצררי, אבל למ"ד אין קצובין ליכא קושי' דשאני בת אשתו דקצוב זמן ה' שנים משא"כ במזונות בנות, וא"כ י"ל לכאורה דרב [דס"ל פוסקין מזונות לא"א גם בלא שמעו שמת] ס"ל לטעמא דאין קצובין ול"צ לטעמא דצררי ומעיקרא ליתא לקושי' תוס', אמנם זה אינו מספיק דהא חזי' בסוגי' (ק"ז ב) דתהי בה ר' יוחנן דהא לא נחלקו חנן ובכ"ג אלא לענין שבועה אבל מזונות יהבינן לה, הרי דר"י ס"ל כרב דמתני' מיירי במחיים ור"י בעצמו ס"ל בגיטין שם (נ' ב) לטעמא דאין כתובין וא"כ נשארה קו' תוס' במקומה על ר"י.

לב) אמנם נראה לפי"מ דכ' תוס' כתובות (ק"ב: ד"ה אימר) לחלק הא דבבנותיו קטנים אמרי' דחיישי' לצררי והא בסוגיין אמרי' א"ב קטנה וספקה דבקטנה ל"ח לצררי, היינו דלענין משעבדי חיישי' טפי' ועוד תירצו דבמחיים אין דרך כ"כ להתפיס צררי דסובר שתמצא מי שילוה לה ולכשיבא לביתו ישלם, א"כ לפי תירוצם הב' יש לקיים תירוצינו הנ"ל דבמזונות לאחר מיתה י"ל כפי דברינו הנ"ל אי משום דנכסים בחזקתה אי משום דהטעם דסופה לשבע ובמחיים טעמא אחרינא דליכא חשש צררי כ"כ, ותוס' גיטין (נ"א א) דהקדימו תחלה החילוק בקטנה דממשעבדי חיישינן טפי, וזה כפי תירוצם הא' בכתובות, ולא נחתי בחילוק זה דמחיים אין דרך להתפיס צררי, מש"ה שפיר הניחו בקושי' דהוי סברות הפוכות מזוני לגבי כתובה בחשש צררי, אבל עכ"פ לפי תירוצם הב' בכתובות (ק"ב ב) דמחלקו בכך מיושב באמת קושייתם בגיטין וכפי הנ"ל, ובאמת אף לפי תירוצם הא' בכתובות הנ"ל י"ל דהסברא טובה דבמחיים אין דרך כ"כ להתפיס צררי אלא דלא ניחא להו לתרץ בכך דהא מה דאמרי' קטנה וספקה קאי לשמואל ולדידי' חזינן דמחיים החשש יותר דאין פוסקים לה כל /כלל/ ואעפ"כ ס"ל דבקטנה ל"ח לצררי והוא באמת לכאורה תמיה על תירוצם ב' בכתובות, אבל לרב יש לקיים הסברא דבמחיים אין דרך להתפיס צררי, וא"כ מ"מ י"ל דלא ניחא להו לתוס' בגיטין לומר כן כיון דחזינן דלשמואל במחיים החשש אלים יותר מבלאחר מיתה אין סברא לומר לרב בהיפוך וכמו שמבואר בתוך ראיית הרא"ש לסתור דברי הרמב"ם.

לג) ומעתה מיושב היטב קושית המהרש"א (באות ד) די"ל דתוס' בשמעתין ס"ל לקושטא דמלתא בתירוץ קושייתם גיטין כפי תירוצינו (באות כט) דטעמו דחנן משום דסמכינן דתשבע בסוף, ובמחיים לרב הטעם דאין דרך להתפיס מחיים וכנ"ל (או"ק לב), ולזה שיעור דבריהם כך הוא כיון דלבני כ"ג בהלך תשבע בתחלה ובסוף הרי דלא ס"ל לסמוך על שבועה בסוף ממילא מוכח דבמת בביתו צריכה שבועה מק"ו דכתובה דהא חזינן דבמזונות גרע כחה לענין משעבדי מכ"ש לענין בנ"ח דצריכה שבועה, וזה ודאי אין סברא דבהלך (מחיי') כיון דהחשש צררי אלים הרבה לא סמכינן על דתשבע בסוף ובמת בביתו סמכי' ע"ז, והמשך דברי תוס' כך הם דבתחלה כתבו וא"נ לפרש דשמעו שמת בע"א דאזי יש לומר דבמת בביתו א"צ שבועה דגם בני כ"ג ס"ל סברת לסמוך על דתשבע בסוף ורק בע"א דאינו ודאי שמת לא סמכינן ע"ז וכמש"ל (באות טו), דאינו נראה כן דסתם ששמעו שמת מיירי בב' עדים וכיון דמיירי בב' עדים מוכח דבני כ"ג לא ס"ל כלל לסמוך על מה דתשבע בסוף א"כ בממילא מוכח דבמת בביתו צריכה שבועה מק"ו דכתובה ודו"ק.

לד) ובזה מיושב (לי) מה דתמוה לי לכאורה על תירוצם דתוס' דנקט מי שהלך לרבותא דס"ד דלא יהבינן לה כלל מזונות מחשש צררי, דמ"מ יקשה לר' פפא דהטעם משום דא"ל צאי וכפשטא דמלתא דס"ל לתוס' דר"פ לא ס"ל כלל לחששא דר' זביד ולטעמא דצאי ל"ש תירוצא דתוס' [ערש"י ד"ה בששמעו], ואי דמ"מ י"ל דהוי רבותא דהוי ס"ד לומר דחיישי' לצררי כ"כ שלא להגבותה כלל, א"כ מנ"ל לר"פ לחדש טעם חדש דחיישי' לצאי הא כיון דחזינן דמתני' נקט כן לרבותא דלא נימא לחוש לצררי שלא להגבותה כלל א"כ אימא דלקושטא דמלתא אמרי' כן דלא יהבינן לה מחיים מה"ט, ואי משום דס"ל דשמואל אמר סתמא אפי' בקטנה דליכא צררי וכמש"ל (באות יב), ז"א דאנחנו לפי שיטתנו שם דר"פ אית לי' ג"כ לדר"ז שייך לומר כן אבל לפי"מ דקיימא עתה דר"פ לא ס"ל לדר"ז ל"ש לומר כן דדחקתי' לדר"פ כדי דנימא דשמואל מיירי בסתם אף בקטנה, הא לעומת זה אם אמרי' דטעמא משום צאי מיירי שמואל רק בספקה וזה דוחק יותר לומר כיון דע"כ עתה לא ספקה יהא הדין רק בספקה מתחלה ממה דנימא דמיירי רק בגדולה, ודאי אם היינו אומרים לקושטא דמלתא כפי קושייתינו (באות ט) דטעמא דר"פ בלא הוכחה מדאינו חזר לביתו, שפיר י"ל דר"פ ס"ל ג"כ דיש מקום לומר טעם דצררי ומש"ה נקט מתני' שפיר רבותא בהלך, אלא דלפי האמת דקתני במתני' דיהבינן בשמעו בו שמת מוכח דמחיים ג"כ אין הטעם דאין פוסקין משום צררי דא"כ גם לאחר מיתה אמאי נותנין לה, ולא ניחא לי' לר"פ לומר דהחשש משום הוכחה ובשמעו שמת פסקה ההוכחה, מש"ה חידש הטעם דחיישי' לצאי דמש"ה בשמעו שמת פוסקין, אבל לפימ"ש תוס' דגם לר"פ הוא רק מכח ההוכחה ובפסקי' מברא פוסקין א"כ הקושי' במקומה כיון דחזינן דמתני' נקט לרבותא דלא נימא לחוש לצררי א"כ דלמא באמת הטעם דמחיים אין נותנין משום חשש צררי ובשמעו שמת פוסקין כיון דאזדא ההוכחה ומנ"ל לר"פ לחדש טעם דצאי והוא לכאורה קושי' עצומה.

לה) ולפי הנ"ל ניחא, דלכאורה אין מספיק תירוצינו הנ"ל (באות לג) על קושי' מהרש"א, דהא כל קושי' תוס' דגיטין היינו דלמ"ד אין כתובין דמוכרחים לבא לטעמא דצררי אבל לטעמא דאין קצובין לא אתינן לזה וכמש"ל (באות לא), וא"כ עדיין י"ל כקושי' מהרש"א דשמואל דמוקי בשמעו שמת באמת במת בביתו א"צ שבועה ומשום דהחשש צררי במזונות אינו אלים כ"כ כמו בכתובה, והא דגרע כחה במזונות לענין משעבדי היינו מטעם שאין קצובין דדלמא שמואל ס' לטעמא דאין קצובין.

לו) אמנם נראה דהנה בסוגי' דשבח קרקעות (ב"מ י"ד ב) אמרי' דשמואל מוקי לה בבע"ח, והקשו שם בתוס' (ד"ה תריץ) כיון דבע"כ איכא משעבדי שלקחו אחר לוקח הזה

א"כ יאמר הלוקח הנחתי, (ובאפותיקי ע"כ לא מיירי כמ"ש תוס' והניחו בקושי'), ובסוגי' דב"ב (קנ"ז: ד"ה גובה) תירצו דגובה הקרן מנכסים משועבדים היינו מה שיקנה הלוה אח"כ ומכרם, והנה תירוץ זה אינו מספיק למ"ד שאין קצובין דהא מבואר בגיטין (נ"א. ובתוס' ד"ה אלמא) דקדם שבחו למקחו גובה למ"ד אין קצובין, ומכ"ש בקדם (טריפת בע"ח ושבחו) [שבחו וטריפת בע"ח למקחו] ועיין מהרש"א ב"ב שם, אע"כ דתירוצו דתוס' היינו דסוגיא זו קאי למ"ד שאין כתובין, ומ"ד שאין קצובין ס"ל כרב דלוקח מגזלן יש לו שבח ואוקי הברייתא כדקתני בגוזל ונגזל, לפ"ז מוכח דשמואל דמוקי לה בבע"ח ס"ל כמ"ד שאין כתובין וממילא צריכין לבוא לטעמא דצררי ונתקיימו דברינו היטב על קושי' מהרש"א.

לז) ומעתה מיושב קושי' הנ"ל (באות לד) די"ל דתירוצם באמת רק לר' זביד אבל ר"פ לא ס"ל כלל לטעמא דצררי, והא דנקט מי שהלך היינו כקושי' מהרש"א [דלענין שבועה י"ל ג"כ לר"פ דבהלך חיישי' טפי אלא דלא ס"ל לחוש כ"כ שלא להגבותה כלל], ואי דע"כ במת בביתו צריכה שבועה בק"ו מכתובה י"ל דהחשש צררי לאחר מיתה אינו אלים למזונות כמו בכתובה, והא דממשעבדי גרע כח מזונות היינו באמת מטעם אין קצובין, ואף דקאי אליבא דשמואל, והיינו דאליבא דמסקנא בסוגי' דשבח (שם ט"ו א) דבקנו מידו או ביש לו קרקע ס"ל לשמואל ג"כ דלוקח מגזלן יש לו שבח ל"צ לאוקמי כלל בבע"ח, אלא דקושי' תוס' בשמעתין דאם נימא כקושי' מהרש"א ויהי' הכרח דשמואל ס' אין קצובין איך רצה לומר בסוגיא דשבח דשמואל מוקי בבע"ח דישאר קושי' תוס' ב"ב הנ"ל, ולזה תירצו דלר"ז י"ל דנקט מי שהלך לרבותא ואזלא סוגי' דבב"מ לר"ז אליבא דשמואל, ור"פ ס"ל כמסקנא דגם שמואל מצי לאוקמי בגוזל ונגזל וי"ל דס"ל כמ"ד אין קצובים ושפיר י"ל לקושטא דמלתא כקושי' מהרש"א, ודו"ק היטב והדברים עתיקים בעזה"י.

ובזה מיושב קושי' מהרש"א (באות ו), דקושי' תוס' דלמא ר' ירמיה ס"ל כר"פ דאמרי' לקושטא דמלתא דבמת בביתו ל"צ שבועה וכקושי' מהרש"א (באות ד), מש"ה מוכרח לאוקמי בנפרעת שלא בפניו היינו דהלך ואח"כ מת וק"ל.

לח) ובזה מיושב היטב קושי' תוס' (באות ב) די"ל דס"ל להש"ס כקושי' תוס' גיטין הנ"ל (באות ז) דמדינא צריכה לישבע למזונות בק"ו מכתובה וע"כ עיקר טעמא דחנן היינו דבלאחר מיתה איכא טעמא דסופה לישבע (כדלעיל אות כט) ובמחיים לרב י"ל דמחיים אין דרך להתפיס צררי וכמש"ל (באות לב), וזה שייך לרב אבל לשמואל דמחיים איכא חשש צררי טובא אלא דבשמעו בו שמת ליכא הוכחה דאפשר דהי' באמת דעתו לחזור

לביתו, אבל מ"מ ל"ש לומר בזה דאין רגילות דהא אדרבא אנו דנין דודאי התפיס צררי ופשיטא דאיכא עכ"פ שמא לא הי' בדעתו לחזור עתה והתפיס צררי הרבה וליכא טעם למפטר רק משום דסופה לשבע, וזהו שייך בשמעו בו שמת אבל בפסקה מברא דל"ש כן יקשה אמאי סבר חנן דלא תשבע בתחלה, ואף בפרכת הש"ס מאידך ברייתא ואם בא ואמר צאי כבר כתבנו (באות י) דגם הך ברייתא קאי על פלוגתא דחנן ובני כ"ג ואם איתא דמיירי בפסקא מברא אמאי ס"ל לחנן דלא תשבע בתחלה ודו"ק.

לט) ואולם יש ליישב דקושי' תוס' כך הוא דלפי דברינו הנ"ל (באות לז) דלר"פ צ"ל לקושטא דמלתא כקושי' מהרש"א והיינו לטעמא דאין קצובין, א"כ קושי' תוס' דלפי המסקנא בב"מ די"ל דלשמואל מיירי ג"כ בגוזל ונגזל ומצי ס' כמ"ד שאין קצובין, א"כ נהי דפירכת הש"ס בההיא ברייתא ממילא רק לר"ז, דלר"פ י"ל בלא ספקה וכמ"ש (באות יא), מ"מ דלמא גם ר"ז ס"ל כמ"ד אין קצובין, ובודאי בקושי' תוס' (ד"ה תרגמה) כתבנו לנכון דקושייתם עכ"פ לס"ד דהש"ס בב"מ דשמואל מוקי רק בבע"ח, אבל קושי' תוס' (באות ב) היינו דלמסקנא נימא דגם ר"ז ס"ל אין קצובין ודו"ק היטב.

מ) בדרך אחר נלע"ד ליישב קושי' [על] תוס' (באות ג), ונבוא לבאר דברי רש"י בשמעתין (ד"ה איהי דאפסיד) וז"ל שאם יבא בעלה תהא כל כתובתה קיימת עכ"ל, הוא תמוה דאם נימא דהבעל אמר שלא גירשה וכ"כ במהרש"א הא מ"מ לא יגיע לה מזונות (כי) [כיון] דהיא הודית שנתגרשה והוי כמו טענו חטין והודה לו בשעורין, ע' תוס' ס"פ הכותב (פ"ט: ד"ה יכול), וגם בממנ"פ אם תטול בב"א ג"כ לא תפסיד דתתבע מהבעל מזונות עד זמן הזה, ואי כיון דלא פסקו לה מזונות יכול לומר צאי והיינו דהי' לך לצמצם וכמ"ש תוס' (ד"ה ואם בא וא"ל צאי), גם בנוטלת לאחדים יאמר כן, דזה לא מקרי פסקו לה ב"ד דהב"ד נותנין לה בתורת כתובה דהא אין לה מזונות, וגם העיקר חסר בדברי רש"י דלא מזכיר כלל שיודה שלא גירשה.

מא) והנלע"ד דהנה הרי"ף כ' אההיא ברייתא דבאומרת גרשני מתפרנסת עד כדי כתובתה ולא יותר ש"מ דליתא להא דבני מערבא דגרושה יש לה מזונות עד שנפרעה כל כתובתה עד פ"א כו' ואע"ג דאוקמא שמואל להא מתניתא בשמעו בו שמת, ההוא שינויא בעלמא הוא דהא לית הלכתא כוותי' עכ"ל, ובר"ן ביאר מה דמשמע מהרי"ף דלשמואל דמוקי בשמעו שמת ליכא סתירה להירושלמי [ותמוה דהא לירושלמי נשאר קו' הגמ' מ"ש עד כדי כתובתה אפי' לעולם נמי ותי' הגמ' ל"ש לירושלמי דהא גם לדברי' מגיע לה מזונות], היינו דהירושלמי מיירי בגרושה ניזונת ממנו בחייו, אבל גרושה שמת בעלה אין לה מזונות, ולענ"ד תמוה מאד קיצור או סתירה או דקושי' הר"ן מעיקרא ליתא

או דתירוצו אינו מספיק, דבממנ"פ אם ס"ל שמעו בו שמת היינו על אחר זמן הגירושין, א"כ בודאי הב"ד מוכנים ורוצים ליתן לה כל הכתובה ביחד [כמ"ש רש"י ד"ה איהי] אלא דהיא רוצית יותר ליטול אחת אחת ופשיטא דלית לה טענת מזונות, ומצאתי שכ"כ בקרבן נתנאל [וכ"כ בהפלאה] לקושטא דמלתא בכוונת הרי"ף, א"כ מעיקרא ל"ק קושי' הר"ן ודברי הרי"ף כפשטן [א"כ אין הכרח לחידושו דהירושלמי מודה בגרושה במת בעלה], ואם הר"ן פירש שמעו בו שמת על קודם זמן גירושין וכמ"ש תוס' (ד"ה ששמעו בו שמת כ"ע ל"פ) וס"ל דבכה"ג אין נותנים לה הכתובה ביחד כמ"ש הריטב"א דאמרי' דלא מת ולא גירשה, ביאור הדברים נלע"ד דדמי להאי דשבועות (מ"א ב) בהאי גברא דא"ל הב לי מאה דאוזיפתך א"ל להד"ם אתי סהדי דאוזפי' ופרעי' וכו' כל האומר לא לויתי כאומר ל"פ דמי, והה"ד בנ"ד באם היא אומרת גרשני בניסן ושמעו שמת באדר מקודם דאמרי' דבמה שאומרת גרשה בניסן הוי כאומרת לא מת באדר ונאמנת לחובתה בזה יותר מהעדים ובמה שאומרת שגרשה בניסן נאמנים העדים בעדותן דלא גרשה בניסן דמה שאומרים דמת באדר הוי כשאומרים לא גרשה בניסן [ומדברי מהרש"א (ע"ד תוס' הנ"ל) מבואר דגם לתוס' דמיירי בשמעו שמת קודם זמן הגירושין נותנים לה כל הכתובה ביחד, ולענ"ד ליכא סתירה מההיא דשבועות הנ"ל דנלע"ד דבדוקא נקט הש"ס דאמרי אוזפי' ופרעי' אבל באומרים ראינו שנתן לו מעות דרך פרעון ולא ידעי' מההלואה אלא דמכח דמעידים שראנו הפרעון מוכח דהלוה לו, בזה נלע"ד ל"ש לומר כן כל האומר וכו', דכיון דאמרת דנאמן ע"ע יותר מהעדים לומר דלא פרעו שוב אין לך עדים המכחישים אותו לומר שלוה דלאותו צד דלא נאמין להעדים שפרעו ממילא ליכא עדות על הלואה, והוא נכון בסברא לענ"ד [כ"כ רבינו זי"ע בדו"ח בסוגיין ובתשובותיו סי' קמ"ט ושם במפתחות ציין לעיין כאן כנראה כוונתו משום דכאן הביא דהריטב"א ומהרש"א פליגי ביסוד זה], וה"נ בנ"ד דל"ש לומר דגרשני מוכחשת מהעדים דהא העדים א"י דלא נתגרשה בניסן אלא מכח עדותם דמת באדר, וכל שאתה אומר דנאמנת יותר לחובתה להכחיש העדים ולומר דלא מת באדר שוב אינה מוכחשת על גרשני דאם ננקוט הצד דלא מת באדר שוב ליכא עדים דלא גרשה בניסן], ולזה שפיר הקשה הר"ן דאף לשמואל יקשה מהירושלמי, א"כ לא הועיל הר"ן בתירוצו, דאיך נדון אותה לגרושה שמת בעלה דהא רק חד אמת או דמת או דגרשה ולא דנתגרשה ומת וזה צע"ג לכאורה, [להבין על בורי' תמי' זו צריכין עיון היטב לדבר בשפה ברורה דברי דרוש וחדוש בסוגיין (ד"ה וק"ל) וז"ל והא דמתפרנסת כו' נלענ"ד כו' עי"ש, וכ"כ הבית יעקב בסוגיין (ע"ד רש"י ד"ה איהי) עיש"ה בד"ק שאנהירו לעיינין בדבר חדש בענין כל האומר כו'].

מ"ב) ולזה נלע"ד לא כפי"מ שמפרשים בפשוטו [וכן כתב לעיל או"ק ג יג] דהא דמוקי ר"פ בשמעו שמת בע"א היא דאי בעית אינסובי בע"א כו' היינו דמתזנה מכח מזונות אלמנות דכמו דנוטלת כתובה מכח מדרש כתובה ה"נ גם מזונות בכלל, דחידוש דין זה לא מצינו בשום פוסק בראשונים ואחרונים דע"א אומר מת דתטול גם כל דיני תנאי כתובה, דאף דקי"ל כרב וגם במחיים נוטלת מזונות מ"מ נ"מ באומרת איני ניזונת וא"ע ובאה ליטול מזונות אלמנה, וכן נ"מ אם הבנות ניזונות, וגם הו"ל למימר איהי כיון דנוטלת כתובה וכו', וגם איך קתני אבל לא בניו ובנותיו הא בנותיו יזונו מתנאי ב"ד דמזונות בנות, ולזה נראה דבאמת מדרש כתובה הוא רק על כתובה ולא על דיני תנאי כתובה, ומה"ט באמת בתחלה כדאמרי' בשמעו שמת היינו בב' עדים דע"א לחוד אינו מספיק, ור"פ הוא דחידש דגם בשמעו שמת בע"א מהני, והיינו דשורש הטעם כיון דאף אם עודנו חי מגיע לה מזונות אלא דחיישי' לצררי ולצאי, בזה אף דע"א לכאורה אינו מספין דאין ע"א קם לממון, מ"מ הכא כיון דנתאמתו דברי העד להתירה להנשא ומחזיקים כ"כ לעדותו לממש מספיק ע"כ לאפוקי מחשש צררי.

מג) ובזה מיושב הקושי' (באות ג) דשפיר כתבו תוס' דאילו היינו מפרשים שמת בע"א הי' ניחא, דזהו קמ"ל דע"א מהני לאפוקי מחששא דצררי, דזהו אין לו שייכות למתני ביבמות ושייך מקומו הכא לענין חששא דצררי.

מד) ולפ"ז נראה דכוונת דברי הר"ן הכי הוא, דהר"ן הוקשה לו בין אם נפרש ששמעו שמת על קודם זמן גירושין בין שעל אח"כ למה אין נותנין לה כל כתובה ביחד, דאף במת קודם זמן גירושין יכולים ליתן לה ביחד כמש"ל (באות מא) בכוונת המהרש"א, אע"כ מוכח דמיירי בשמעו שמת על אחר זמן גירושין ומיירי בשמעו שמת בע"א, [דעל קודם זמן גירושין א"א לפרש ששמעו שמת בע"א, דבזה נראה דאין מתירין להנשא, דהוי ע"א בקטטה דהא ידוע לנו שיש לה קטט דהא אם נידון דבאמת מת באדר חזינן דרצתה להפקיע עצמה בשקר ממנו באמירתה דגרשני בניסן, אע"כ דמעיד שמת על אח"ז גירושין דבזה כיון דלא נתברר שרצתה להפקיע עצמה בשקר לא מקרי קטט ועי' בתשו' מהרי"ק], מש"ה ל"ק קושי' רש"י דליתבי' לה הכתובה ביחד די"ל דמה דקתני ניזונית ומתפרנס עד כדי כתובתה היינו עד תשלום סך כתובה ותוספת כתובה, וזה א"א ליתן לה ביחד דהא תוספת אינו בכלל מדרש כתובה כמ"ש הרמב"ם וא"א ליתן ע"פ ע"א [הרמב"ם כ"כ לענין גרשתני (בפט"ז הל' כ"ו מאישות) והמ"מ בשם רמב"ן דמדרש כתובה אינו על התוספת ובש"ע (סי"ז סמ"ג) לענין האומרת מ"ב ובב"ש (ס"ק קכ"ט) לענין ע"א], אבל בדרך מזונות יש ליתן כשיעור תוספות, דאינה ניזונית מכח מדרש כתובה אלא דמכח

דמחזיקים לדברי העד להשיאה מספק עכ"פ לאפוקי מחשש צררי, ולפ"ז י"ל דהר"ן ס"ל כי היכי דאלמנה שנפרע עיקר כתובה ניזונת בשביל ת"כ ה"נ גרושה להירושלמי, ולזה שפיר קשה דאף לשמואל דמוקי בשמעו שמת כיון דאין הב"ד יכולים ליתן הת"כ ביחד תהי ניזונית להירושלמי, וע"ז שפיר תירץ הר"ן דמודה הירושלמי בגרושה שמת בעלה, ודו"ק היטב כי נכון מאד בעז"ה.

מה) ולפ"ז מיושב דברי רש"י (באות מ), דרש"י ס"ל דע"א נאמן אפי' לענין ת"כ [או דס"ל דגרשני הוי קטט ומוכח דמיירי בשמעו שמת בב' עדים], ולזה הקשה דיתנו לה כתובה ביחד, ולזה ליכא למימר דכוונתה לידון לעולם מכח דברי הירוש' כיון דמיירי שמעידין אחר זמן הגירושין, [דאילו מיירי שמעידין על קודם זמן הגירושין נימא דלא מגיע לה כלל דלא גירש ולא מת וכמ"ש הריטב"א הנ"ל וס"ל לרש"י דאפי' לענין מזונות לא יהבינן לה כיון דמודית דלא מת] א"כ הוי גרושה שמת בעלה דאף להירושלמי א"נ, לזה כ' רש"י לתרץ דסברה דשמא יתברר שלא מת דהיינו שיבא לביתו והוי גרושה בחייו דתיזון לעולם וכנ"ל וק"ל.

מו) ועדיין אני נבוך על תירוצי הנ"ל (באות מב) על הר"ן דמיירי בשמעו שמת בע"א והזמן מיתה אחר גירושין, אם מספיק ע"ז תירוצו דהר"ן לדונה כגרושה שמת בעלה, דאם אנו דנין אותה כגרושה שוב אין ע"א נאמן לחובתה, הגע עצמך בודאי גרושה להירושלמי ויבא ע"א שמת בעלה וכי נאמן להפסיד, וכן בכל בע"ח שהלך למדה"י ובא ע"א שמת וכי נאמן בכך שא"י הבע"ח לגבות ממטלטליו לדונו בכל מטלטלי דיתמי וצ"ע.

עוד בסוגיא הנ"ל

מז) בתוס' בשמעתין ד"ה ששמעו בו, ובקול ליכא למימר וכו', דבריהם צריכים ביאור דאם נפרש בשמעו בקול אמאי אוקי (ר"ה [ר"פ] ההוא דיורדין לנכסיו ששמעו בו שמת בע"א, למאי חידש ענין אחר לוקמי ג"כ בקול כדמעיקרא, ונצטרך לומר דקול עדיפא מע"א ועל קול הי' קשה בניו ובנותיו, ואף דבפשוטו דגם על קול לא נחתי לנחלה, מ"מ היה באפשר לומר דס"ל דאבל לא בניו ובנותיו משמע אפי' לא לירד ולאכול [ובקול מורידין לאכול לשמואל (תוס' יבמות קט"ז ב) דסוגיין קאי אליבי', וכ"ת א"כ מאי משני ר"פ בע"א הא בע"א ודאי מורידין לאכול (ואפי' לרב) כתוס' שם וכאן בסמוך, ז"א וכמו שיבואר], והיינו דהיינו יכולים לפרש דהא דאמרי' בב"מ בשמעו בו שמת כ"ע ל"פ היינו בב' עדים [דאף דע"ז קשה כמ"ש תוס' לקמן מאי למימרא מ"מ אינו קושי' כ"כ כנראה מדבריהם ביבמות (קט"ז ב) דרצו באמת לומר דמיירי בב' עדים], כי פליגי בשלא שמעו היינו דליכא ב' עדים כ"א קול, אבל בע"א דגרע מקול גם לשמואל אין מורידין, ומש"ה

כי משני ר"פ בע"א באמת מה דקתני אבל לא בניו ובנותיו היינו כלל כלל לא אפי' לירד ולאכול, מש"ה לא מוקי בקול כיון דקאי אליבא דשמואל ולדידי' דבקול מורידין יקשה אמאי לא בניו, כך נראה כוונתם.

אלא דעדיין צריך לבאר דאף דסתרו תוס' והעלו דשמעו בו שמת דסוגיין היינו ב' עדים מ"מ מה שכ' אח"כ דמה דאמרי' ששמעו שמת כ"ע ל"פ דמורידין היינו לא בב' עדים דא"כ מאי למימרא אלא דמיירי בע"א, ובתוס' יבמות מבואר דלא שמעו בע"א אלא בקול דאם לא שמעו כלל גם לשמואל אין מורידין, א"כ נקטי' דע"א עדיף מקול דלרב בע"א מורידין ובקול אין מורידין, דלמא באמת איפכא דמאי דאמרי' בשמעו שמת כ"ע ל"פ היינו בשמעו בקול כי פליגי בלא שמעו אלא בע"א בזה לרב אין מורידין, דלענין היסוד דקול עדיף מע"א אפשר לקיים כן, אף דלא היינו מרויחים בזה קושית תוס' מהא דאבל לא בניו דהא מ"מ לשמואל בע"א מורידין ובסוגיי' קאי לשמואל ומוכרחין לתירוצא דתוס' דאבל לא בניו היינו למכור, מ"מ בעיקר הפירוש מנ"ל לתוס' לחזור מסברתם דקול עדיף מע"א, דלרב בקול אין מורידין ובע"א מורידין דלמא בהיפוך והוא תמוה לכאורה.

מח) והנלע"ד דלכאורה קשה מה דכתבו תוס' ביבמות דבלא שמעו כלל בודאי גם לשמואל אין מורידין א"כ מאי פרכי' בב"ב (ל"ח ב) דוחרה אפי, דלמא התם בלא שמעו כלל, וצ"ל דדומיא דאין מניחים לנשותיהן קתני והרי בנשים אף בשמעו בקול אין משיאין ה"נ אין הבנים יורדים לנחלה ושפיר פריך לשמואל, ואף למה דמשני הש"ס שם לירד ולמכור לא הוי דומי' דנשים דהא נשים כלל כלל לא ע"ש בתוס', היינו דבנשים ל"ש חילוק לענין נשואין ובזה ל"ש כלל ענין דומי', דבנשים ליכא ענין כולו או מקצת, אבל בהא שייך דומיא דמיירי אפי' שמעו בקול, אך לכאורה עדיין קשה דא"כ גם לרב יקשה דהא דומי' דנשים קתני דאפי' בע"א אין משיאין, וצ"ל דהברייתא דנקט זה בדרך אסמכתא ומיירי לבתר תקנת חז"ל דבאמת בע"א משיאין והוי שפיר דומי', אבל (לרב) [לשמואל] הפירכא דמ"מ מיירי אף בקול דומיא דנשים דבאמת אין משיאין עפ"י קול.

ולפ"ז מיושב דלא הי' מקום לתוס' לומר בהיפוך דקול עדיף ורב מיירי בע"א אבל בקול (משיאים) [מורידין] דא"כ ישאר הקושי' דמאי פריך לשמואל דלמא הברייתא מיירי בלא שמעו כלל, ואי דומיא דנשים גם לרב יקשה [וכמו שיבואר] והיינו דבממנ"פ אם נרצה לומר דהברייתא מיירי ע"פ דין תורה בפירוש הכתוב א"כ (גם לשמואל קשה דהא נשים אין משיאים ע"פ ע"א והרי רב מודה דבע"א מורידים קרוב), [גם לרב ק' דהא אין משיאין עפ"י קול והרי רב מודה דבקול מורידין] ואי דהברייי' נקט לפי תקנת חכמים גם ליכא קושי' דהא נשים באמת בלא שמעו אפי' בע"א מיירי דהא בע"א משיאין [נמצא

דהקו' שהק' הגמ' לשמואל בע"א ל"ק, והקו' בקול שהיא גם לרב, תקשי], לזה הוצרכו תוס' לחזור מיסוד הזה וקיימא באמת דקול גרע מע"א, וא"כ (י"ל) [כיון] דבקול באמת אין משיאין אשה ושפיר י"ל דס"ל דברייתא נקט כפי תקנת חכמים, ולרב ניחא דמיירי הברייתא דומיא דנשים דאפי' בקול אין משיאין, אבל מע"א לא מיירי דבזה באמת בנשים משיאין, אבל לשמואל פריך שפיר דדומי' דנשים קתני דמיירי אפי' בקול והא לשמואל בקול מורידין קרוב, ודו"ק היטב.

דף קט.

תד"ה תשב עד וכו' ומיהו לא קש' כולה האי כו' היכי אמר לאחיך הייתי רוצה ליתן וכו'. תוכן כוונתם מבואר דקושי' הירושלמי דאם בלא קנין מה חילוק בין אחיו הלא חתנו בעצמו ג"כ לא היה יכול לתבוע הממון למאי דקיי"ל דא"מ להלבין ראשה, אע"כ דמיירי בקנין ושפיר הקשה הירושלמי, הוכרח הירושלמי לתרץ דאמדי' דעתי' דהקנין היה רק בזמן שיכנוס. אבל לא קודם שיכנוס. ובאמת עדיין יש לעיין דמנ"ל להירושלמי זאת אימא הקנין דכבר זכה אחיו הוא יורש אותו כמו במת רגע אחר הנישואי'. ומתני' דלעיל מיירי בלא קנין. והחילוק בין חתנו לאחיו הכי הוא. והיינו דהרי באמת ת"ק דאדמון סבר תשב עד שתלבין דא"צ לכונס' אף דהפסיקה הי' בלא קנין. מ"מ יכול לטעון אנכי לא חייב עצמי לכונס' רק אם יקיים התנאי הפסיקה, רק אדמון לא ס"ל כן מטעם אלו אני פסקתי לעצמי וכו'. אבל מ"מ נראה דהדין ברור אף אם ארוס' אית לה כתובה. או בכתב לה. אינה יכולה לומר רק כנוס או פטור. בלא כתובה. אבל א"צ ליתן הכתובה דבזה בודאי יכולה לומר לא שעבדתי נפשי רק אם יקיים הפסיקה. וכ"ז נראה באם הוא עצמו קיים ורוצה לכונסה עם הפסיקה וזה אינו רוצה ליתן. יכול לגרשה בלא כתובה. אבל אם הוא מת יכולה לומר ליבם או כנוס או חלוץ עם כתובה. דהרי באמת מיד שמת הי' שעבודה על נכסי המת. רק אם כונס' היא מכנסת הנכסים בתורת נצ"ב. וא"כ יכולה לתובעו שיתן לה כתובה או שיחלוץ. דאם היה המת קיים. היה מקיים התנאי ליתן הפסיקה וממילא במיתתו נתחייב בכתובה ומה שהיבם טוען שהוא רוצה לכנוס ויתנו לו הפסיקה. לאו טענה הוא דהרי באמת אחיו לא קנה המעות. וגם מטעם הפסיקה דהרי לא פסק עמו ואם אחיו היה קיים הייתי נותן לו הפסיקה. ונראה ברור דצריך היבם או לכנוס או לחלוץ וליתן כתובה, וא"כ שפיר יש לפרש המתני' בלא כתובה והמתני' קאמר רק יכול לומר לאחיך הייתי רוצה וכו' וא"כ או כנוס או חלוץ ותן כתובה, ודוק היטב.

דף קי.

בר"ן סוף כתובות במה דהקשה דהא קיי"ל כר"נ בדינא וראוי לומר דרבינא ס"ל הכי. ותמהני הא גם לרבינא ניחא דר"נ די"ל דגם ר"נ ס"ל דבשע' שמי' אלא ס"ל כהך ברייתא שם דבכה"ג ליכא תקנתא דעולא וממילא מרויח הבעל זבורית דהרי לא יהי' בינונית וזבורית דבכה"ג ליכא תקנתא דעולא וישלם רק זבורית וצע"ג.

אולם בנ"ד דאין ידוע שמחלה אם היה שטח"ז קיים בלי קרוע, יש לדון בזה הרבה, אחרי דידוע לכל בני העיר שקבלה מאחיה נדן כשנשאת לבעלה השני, י"ל דהוי כאלו יש עדים שנתן הלוה להמלוה סך מסויים ולא נודע לנו אם בתורת פרעון אם בתורת מתנה, דתליא במחלוקת הר"י מיגש והרא"ש בש"ע חוה"מ סי' נ"ח דדעת הרא"ש שם דאיתרע שטרא דאין דרך ליתן מתנה עד שישלם חובו, ואף דבמשנה למלך פי"ד ה"ט ממלוה כתב דאם הוא ת"ז נאמן לומר סטראי דמסייע לו חזקה דאין אדם פורע ת"ז, מ"מ י"ל דזהו רק לענין סטראי שטוען שפרע לו בשביל חוב אחר, אבל לענין מתנה, י"ל דמ"מ יותר היה לו ליתן זה דרך פרעון תוך זמנו ממה שנותן לו במתנה, אלא דנאמן לומר במתנה במגו דסטראי שהיה על חוב אחר, אבל היכי דלא שייך כן היכי דידוע לנו שלא היה דרך פרעון חוב אחר, וכעין נ"ד י"ל דא"נ לומר במתנה ניתן לי, ומ"מ אינו ברור כ"כ, די"ל דבכל ת"ז ואינו חל עליו חיוב פרעון ל"ש בזה סברת הרא"ש הנ"ל, דכל ת"ז הוי כאלו אינו חייב לו כלום עתה ואינו חושב ועוסק כלל בענין פרעון ודמות ראיה לזה מסוגיא דסוף כתובות דפרכינן אי דלא מטא זמני' מ"ט דאדמון ועיין מהרש"א שם, נראה דכוונתו דבפשוטו בא רש"י לתרץ דמה בכך דלא מטא זמני' מ"מ לוה מבקש שילוה לו, יותר הי' לו לבקש שיפרע לו ת"ז מש"ה כתב רש"י דזה לא היה רוצה לפרוע כ"א להלוות לו כדי שבסוף ממש יתבע מעותיו ומעות ההלואה ישאר בידו עד סוף העשר, אך על זה קשה איך פרכינן בראשון לחמש והשני לעשר מ"ט דאדמון, הא בזה לא שייך סברא הנ"ל, אע"כ דלרווחא דמלתא כתב רש"י כן, ואף הא דבאמת לא אמרינן כן, דאדזייפת מינאי הי' לך לבקש לפרוע לך, לכך צ"ל דכל ת"ז אין עוסקים כלל בענין החוב ההוא ופרעון, ואולם לענ"ד הי' נ"ל ליישב קושיית מהרש"א דס"ל לרש"י דנהי דיש מקום לומר כן, מ"מ ליכא למפריך בפשיטות מ"ט דאדמון דדלמא טעמא דאדמון דיותר הי' לו לבקש להקדים פרעונו, ע"כ דפרכת הש"ס דיש סניף לומר דניחא ליה ביותר בהלואה מפרעון, דבראשון לי' והשני לה', ניחא ליה להשני להלוות מלפרוע כמ"ש רש"י, ובהיפוך הראשון לה' והשני לי' ניחא ליה לראשון ללוות מלהתפרע דבסוף חמש יתבע חובו, וההלואה יהיה עוד בידו עד עשר דאף במטא זמני' לא אמרינן כן, מ"מ בת"ז כיון דאינו זמן פרעון, בסברא

קלה דחינן הטענה דכיצד אתה לוה ממני, והי' ההכרח לרש"י לזה כדי ליישב הבל"ז דלא פריך מקודם על מתני' אי דמטא זמני' וכו'. א"ו דיש סברא לכאן ולכאן בת"ז וליכא ברווחא לזה ולזה בהלואה יותר מפרעון אם אמרינן בזה כיצד אתה לוה ממני, מש"ה לר"נ י"ל דהשני הלוה קודם דמטא זמניה, וזמן התשלומין לב' שטרות שוים ועולים וכלים כא' דבזה ס"ל לאדמון כיצד אתה לוה, דיותר הי' לו לבקש להקדים לו פרעונו, וחכמים ס"ל דמ"מ ת"ז לא אמרינן כן, וכדס"ל להמרש"א באמת, אבל לר"ש דס"ל הפוכי טרתא, וע"כ דמתני' בלא מטא זמן ב' תשלומי שטרות כא' בזה פרכינן אי דלא מטא זמני' מ"ט דאדמון, כיון דיש רווחא לזה או לזה בהלואה יותר מפרעון, כן נראה לענ"ד.

אולם אחרי דהמאור והרמב"ן טרחו ליישב הבל"ז ולא ניחא להו כהנ"ל מוכח דס"ל כהמהרש"א, דבכל ענין בת"ז לא אמרינן כיצד אתה לוה ממני, א"כ ה"נ בנ"ד בת"ז לא אמרינן דודאי אין נותן לו מתנה ולא יפרע חובו, כיון דאין מוטל עליו עכשיו לא חשש לכך, ולדינא צ"ע.

דף קיא.

ע"י גלגול. עיין סוטה ה ע"א תוס' ד"ה כל אדם.

דף קיא:

תוס' ד"ה בלבושיהן וכו' בלבושיהן מחיים. ובירושלמי שם אמר על ההיא דרבי אמר לא כמו דבר נש אזיל הוא אתי ורבנן אמרי כמו דבר נש אזיל הוא אתי מבואר דפליגי בזה רבי ורבנן וס"ל לרבנן דעומדין בלבושיהן שנקברו וצ"ע.

בסיום מס' כתובות לקשר כל הפרקים להיות משולבים יחד, ותה"ל כל פרט ופרט יש בו דברים נכוחים בפלפול ולדינא, אך ההתקשרות הוא בדרך חדוד לימוד הישיבה, ה' עליהם יחיו.

א) בסוף כתובות (ק"י א) במתני' שנים שהוציאו שט"ח זע"ז כו' וחכ"א זה גובה שט"ח וזה גובה שט"ח ומקשינן לר' ששת דאמר הפוכי מטרתא ל"ל, ומשני דמתני' בשאין זמניהם שווין דאיכא רווחא דהמתנת מעותיו, רמב"ח אמר הכא ביתמי עסקינן [שמת א' מהם והיתומים לית להו קרקע דע"י שיגבו היתומים תחלה מטלטלי תו לא יוכל אידך לגבות מינייהו דהוי מטלטלי דיתמי], אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דז"ג וז"ג קתני ועוד דלגבינהו ארעא ליתמי כו' יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן בע"ח חוזר וגובה אותה מהן, לכאורה יש כאן ג' קושיות (א) דילמא מיירי במתו שני המלוים, וזה שמת תחלה יורשיו יכולים לגבות בשבועת יורשים, וזה שמת אח"כ אין יורשיו יכולין לגבות,

דהוי מת לוה בחיי מלוה דקיי"ל (בחו"מ סי' ק"ח) אין אדם מוריש שבועה לבניו [משא"כ לגבי אינך הוי מת מלוה בחיי לוה].

והנה לכאורה אמרתי דלק"מ, והיינו דמפשטא דסוגי' צריכין להבין כיון דבהכרח [מכח הקושי' דאילו הייתי חייב לך דאי במטא זמני' מ"ט דרבנן] צריך לאוקימתא דביומא דמשלם זמני', א"כ ממילא אין זמניהם שווין, וזמנו של זה לא כזמנו של זה, א"כ למאי צריך רמב"ח לחדש דביתמי עסקינן, ולזה אמרתי במה שהקשה מהרש"א על מ"ש רש"י (ד"ה בהא) ונוח לו לזה שהלוהו כו' דא"כ היכי קאמר הש"ס אלא ראשון לחמש ושני לעשר כו' אי דלא מטא זמני' מ"ט דאדמון, הא בזה לא שייך טעמא דנוח לזה שהלוהו, ומ"ש מהרש"א דרש"י כ' כן לרווחא דמלתא, היא גופא קשיא, הא הסברא נכונה דאף דלא מטא זמני' [מ"מ] כיון שרוצה להלוות לו לעשר דממילא לא יהי' לו מקום לגבותו, יתרצה ג"כ לפרוע, והי' לו לבקש ממנו לפרוע לו, ולזה אמרתי (דבכהנ"ל דזה) [דבראשון] לחמש ושני לעשר, א"כ ממילא מרויח הראשון במה שבקש להלוות לו כי בסוף חמש יתבע את חובו והוא לא יצטרך לשלם עד עשר [אף דלהשני נוח הפרעון אבל להראשון נוח ההלואה], רק במטא זמני' דנראה כעין הודאה במה שמלוה ממנו כיון שיכול לתבוע בכח מש"ה הוי לי' לממסר מודעא, אבל בלא מטא זמני' דלא מחזי כהודאה כיון דאי אפשר לו עדיין לתבוע הלואתו, ממילא שייך טעם הנ"ל דניחא לי' להראשון יותר בהלואה, א"כ י"ל דרמב"ח דחיקא לי' לאוקמי ביומא דמשלם זמני', ומפרש באמת דלא מטא זמני', וטעמא דאדמון דהי' לו לבקש הפרעון מחבירו, דמיירי באמת דזמן שניהם שלים כא' ולא יהי' לו יתרון בהלואה, ואי דאפוכי מטרתא לזה מוקי ביתמי.

ומעתה ממילא מיושב קו' הנ"ל, כיון דלרמב"ח מיירי בששני הזמנים כלים כא', א"כ לא שייך כאן שבועה כלל, דהא ת"ז לא חיישינן לפרעון [וגובה מיתמי בלא שבועה כדאי' ב"ב ה' ב], ואחר שהגיע הזמן כבר מטא חיוב שניהם ומהכ"ת ישלם לו, וא"כ לא שייך כאן אין אדם מוריש שבועה לבניו.

אמנם זה לא יתכן לשיטת תוס' לעיל צ"ב. ד"ה ראובן שמכר שדה דס"ל דאמר רבי עקיבא (פ"ד א) שכולן צריכין שבועה בדוקא קתני [הא אי התובע נמי א"צ שבועה מודה שיתנו להתובע דלא הוי מטלטלי דיתמי כיון שהמטלטלי ביד אחרים ע"ש], א"כ אם איתא דמיירי במקום שא"צ שבועה, א"כ לא הוי מטלטלי דיתמי כיון שהם ביד אחרים, אע"כ דבצריך שבועה איירי, א"כ קשה כהנ"ל, גם לרבא לשיטתי' דס"ל פ"ק דבתרא (ה' ב) אדם פורע ת"ז, א"כ המוקדם חייב לישבע להמאוחר דשמא פרע לו מקודם שהלוה, א"כ מצי לאוקמי דהמאוחר מת בחיי המוקדם.

ב) קו' הר"ן דלוקמי ביתומים קטנים דמגבי גבי ואגבויי לא מגבו, דאין נזקקין לנכסי יתומים קטנים כו', ומה שתירץ הר"ן דדוקא אין נזקקין אבל הכא דכבר תפוס ועומד עדיף, ק' מהיכא פסיקא לי' לרבא להקשות כזה.

ג) ק"ל מאי פריך רבא לגבינהו ארעא ליתמי ויתומים שגבו קרקע בע"ח גובה מהם, דלמא מיירי ששמעון שהוא המלוה המאוחר מת, דבזה אין ראובן שהוא המלוה המוקדם יכול לגבות מהקרקע שמגבה להם, דהא בשעה שהלוה ראובן לשמעון לא הי' קרקעו משועבד לשמעון, רק כשהדר ללות משמעון נשתעבד לו קרקעו, להוי כמו דאיקני, ואין להמוקדם לגבות מיורשיו לשיטת הפוסקים דבהוריש בעינן דאקני, גם להפוסקים דבהוריש לא בעינן דאקני, מ"מ דילמא מיירי שקנה באמת הקרקע אחר שחזר ולוה ממנו, ובזה יש מקום לומר דלית גבי' כלל משום דר' נתן לסברת תוס' פסחים (ל"א א) דבמטלטלי ליכא משום דר"נ [בתורת שיעבוד] כיון דיכול להבריח ממנו לא הוי כאילו גבה, ה"נ אילו חזר ומכרה לא הי' יכול לגבות ממנו דהוי קנה ומכר, וליכא בי' משום דר"נ, וסברא זו יבואר לפנינו בעז"ה.

ד) ונלע"ד לישב הכל על נכון בעזה"י, וממילא יתבאר ההתקשרות, בסגנון, דתמיד הפרק הסמוך מישב קו' אחת מהנ"ל כסדרן, ואח"כ חוזר חלילה לישב שנית הקושיות כסדרן. ונקדים לישב בתחלת פרק האחרון (ק"ה א) בפלוגתא דחנן ובני כ"ג דחנן אומר תשבע בסוף [כשתבוא לגבות כתובתה] ולא תשבע בתחלה [בשעת גבוי מזונות], ודעת הרמב"ם (פי"ח הי"ט מאישות) דדוקא מחיים אבל לאחר מיתה צריכה שבועה בתחלה, והרמב"ן חולק והוכיח מסוגי' דגיטין (ל"ה א) הב לי מזוני, מזוני נמי לית לך כו' התובעת כתובתה בב"ד ל"ל מזונות, ואמאי לא אמר שגם מזונות לית לה מחמת חסרון שבועה, אע"כ דלא צריכה שבועה, והט"ז הקשה דעודנה ק' הא טעמא דלא תשבע בתחלה דסמכינן על שבועה דלבסוף והתם בסוגי' דגיטין דלא שייך כן דהא לא תשבע אכתובה א"כ מדינא לית לה מזוני, והב"ש (סי' צ"ג אות כט) כ' דהרמב"ן ס"ל דבלא"ה לא צריכה שבועה על המזונות משום דהנכסים בחזקתה, ולענ"ד י"ל כהט"ז [דהטעם משום דסמכינן אשבועה דלבסוף], ונקדים סוגי' דר"פ הנושא (ק"ב ב) אלא בנותיו ה"ט כיון דאיתנהו בתנאי ב"ד חיישינן להתפסת צררי, ובתוס' שם הקשו דא"כ למאי צריך (בגיטין נ' ב) לטעמא דאין כתובין הלא בלא"ה חיישינן לצררי עי"ש, ואמרתי לישב עפ"י סוגי' דר"פ אלמנה ניזונת (צ"ו א) בעי ר' יוחנן יתומים אומרים נתננו והי"א לא נטלתי על מי להביא ראי' כו' נכסי בחזקת אלמנה קיימי ע"ש, א"כ י"ל דודאי חששא דצררי לא אלים כל כך לאפקה מחזקתה, ואף דלפי חששא דצררי שוב אין לה מזונות, מ"מ מקרי בחזקתה כמ"ש הר"ן

בסוגי' דפוסקין מזונות (ק"ז א) בטעמא דשמואל בשמעו בו שמת ע"ש, ומש"ה צריך לטעמא דאין כתובין, רק לבתר דמסקינן דלא תקנו רז"ל התנאי ב"ד לענין משועבדים [כדאמרי' בגיטין שם מעיקרא הכי אתקין כו'], ומש"ה אף בקנו מידו, כיון דלאו מדין תנאי ב"ד אית לה רק מכח הקנין, א"כ לא הוי בחזקתה לענין משעבדי ומש"ה חיישינן לצררי, והוא נכון לענ"ד בעזה"י.

ועפ"י זה מיושב היטב קושיית תוס' לעיל (ק"ב ב) דמ"ש דכתובה גביא ממשעבדי ולא חיישינן לצררי, ובגיטין (נ"א א) הוסיפו בביאור הקושי' דהוי סברות הפוכות, דלענין יתמי בכתובה חיישינן טפי דבעיא שבועה ולמזונות א"צ שבועה, ולענין משעבדי נהפוך הוא דבמזונות חיישינן טפי דלא גביא כלל ממשעבדי ולכתובה מהני שבועה, ולפי הנ"ל ניחא, דהרי התוס' (צ"ו: ד"ה נכסי) נחלקו בתירוצם אם גם בכתובה הנכסים בחזקתה או לא, וא"כ בין כך ובין כך ניחא, דאם גם בכתובה בחזקתה, י"ל דודאי לענין כתובה יותר יש חשש צררי, והא דמהני לגבי הלקוחות השבועה, היינו כיון דמתנאי ב"ד גביא מלקוחות, א"כ הנכסים בחזקתה ולא מפקינן ממנה בחששא דצררי, משא"כ במזונות דהתנאי ב"ד לא הוי לגבי משעבדי רק מכח הקנין ולא הוויין בחזקתה, ואם נימא דלענין כתובה אין נכסים בחזקתה, י"ל בהיפוך דבמזונות חששא דצררי אלים, והא דלא בעי שבועה משום דהנכסים בחזקתה.

והא לא תקשי דאם בכתובה לא הוויין בחזקתה, וע"כ הטעם דיכולה לכלות הכל למזונות, א"כ במזונות בנות דלא שייך זה דלית להו רק עד שתבגרן, לא הוי בחזקתן, וא"כ ליתא לדברינו, דמ"מ יש לקיים דברינו דהוצרך לטעמא דאין כתובין משום מזונות האשה דהוי בחזקתה, או י"ל דגם במזונות בנות כיון דרפואה שאין לה קצבה בכלל יכולה לכלות הכל לצרכן.

וא"כ י"ל כהט"ז הנ"ל, דפשטא דמתני' דתשבע בסוף, היינו [דמש"ה לא תשבע בתחלה משום] דסמכינן על שבועה דלבסוף [דאל"ה דינא דתשבע בסוף אכ"מ כלל דהא בתובעת מזונות איירי כדקתני ואשתו ת"מ ובע"כ דאינה תובעת הכתובה דאי תובעת תו ל"ל מזונות והאיך תנן ול"ת בתחלה, ושבועת כתובה תנן במקומה לעיל (פ"ז א) הנפרעת שלב"פ כו'], וההיא דגיטין (ל"ה א) לק"מ דלגבי מזונות דהנכסים בחזקתה לא אמרינן מתוך שאינו יכול לשבע מפסיד ודמי להההיא דאמרי' בשבועות (מ"ח ב) דלב"ש דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי לא אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו, וכמ"ש תוס' ג"כ בב"ב (קנ"ח. ד"ה וב"ה) לענין נפל הבית, אבל כתובה דלא הוי בחזקתה שפיר אמרינן דמתוך שאי"ל מפסיד.

ה) ומעתה ליתא לקושייתינו (הא') דהכא דתפוס ועומד ורוצה לגבות מקרקעו ממש ולא גרע ממשכון [ע' חו"מ סי' ק"ח סי"ב ובש"ך ס"ק כ"ה], ועדיף מנכסים בחזקתה דלא אמרינן מתוך שאינו יכול לשבע מפסיד, כש"כ הכא דהוי מוחזק ממש (ומבואר).
זהו סליקא לה מס' כתובות, וק' קשיא (א) הנ"ל [דמש"ל במתו תרווייהו דלגבי יתמי השני הוי מת לוה בחיי מלוה], ואמר הדרן עלך ב' דייני גזירות, דק' על תשבע בסוף קושי' הט"ז הנ"ל [דמדהוסיף דתשבע בסוף נ' דטעם פטור שבועתה אמזונות משום דסמכינן דתשבע אכתובה וק' מגיטין ל"ה א] לה אמר הדרן עלך הנושא, דק' קו' תוס' דלמה לן טעמא דאין כתובין לז"א הדרן עלך אלמנה ניזונת דלגבי מזונות הנכסים בחזקתה [לכן ל"מ חשש צררי לאפוקי מחזקתה], וממילא לק"מ קו' הט"ז [כיון דלמזונות הנכסים בחזקתה ל"א בזה משאי"ל מפסיד], א"כ ממילא מיושב קו' זו [דכש"כ בתפוס ממש ל"א מתוך שאי"ל מפסיד].
ו) ונשוב לקושי' (ב) הנ"ל, דנ"ל ראי' לדברי הר"ן דדוקא אין נזקקין לנכסי יתומים קטנים אבל תפס מהני, עפ"י סוגי' דלעיל פ' מי שהי' נשוי (צ"ד א) אמר שמואל כגון שנמצאת שדה שאינו שלו כו', ובתוס' שם (ד"ה שנמצאת) דלמאן דלית לי' דאביי קשישא וס"ל דליתומים גדולים א"צ לשבע תקשי מתני' (פ"ז א) הנפרעת מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה וכן מתני' דגיטין אין אלמנה נפרעת כו' דממנ"פ ביתומים גדולים א"צ שבועה וביתומים קטנים אין נזקקין אלא ברבית אוכלת בהן, דזה ל"ש בכתובה, ותירצו דביתומים קטנים איירי דגובה כתובה משום מזוני דדמי לרבית אוכלת בהן, והקשיתי דמ"מ תקשי מתני' דכושל (לעיל פ"ד א) דקתני שכולן צריכין שבועה, [היינו האשה והבע"ח, והא דמבואר בכולי תלמודא דהבא ליפרע מנכסי יתומים בעי אשתבועי לא מבואר בשום משנה ובריית אלא ממשנה זו למדוהו, אס"ז בשם תר"י], דהתם אי אפשר לאוקמי ביתומים קטנים דהא הבע"ח אינו גובה כלל [ולבע"ח עכו"ם אין מוסרין שבועה ולאוקמי בגר תושב דחיקא טובא] ולזה אמרתי דגם כאן י"ל דאיירי ביתומים קטנים [ובאמת הבע"ח א"ג כלל], רק אי לאו טעמא דצריכין שבועה לא היו כלל נכסי דקטנים ולא היו בכלל אין נזקקין [כיון שהם ביד אחרים ולא זכו היורשים דמה"ט לא הי' נידון כמטלטלי דיתמי לולי שכולן צריכין שבועה ערש"י שם ותוס' (צ"ב א) רא"ש פי"נ (ס"ס י"א) ומ"ל לענין מטלטלי דיתמי או לענין נכסי יתומים קטנים ועדו"ח שם פ"ד א], אך עדיין קשה הא בערכין (כ"ב ב) פריך ומי חיישינן לשובר והתנן הנפרעת שלא בפניו, א"ל כדאמרינן טעמא שלא יהא כל א' נוטל מעותיו של חבירו והולך למדה"י, הרי דשלא בפניו דמיא ליתומים קטנים, א"כ עדיין ק' אף אם לא מקרי נכסי היתומים

הא מ"מ הוא בכלל שלא בפניו [כן נקט רבינו גם בדו"ח פ"ד א], ובזה לא שייך טעמא דשלא יהא כו', ולזה צ"ל דלענין גביי' מיתומים קטנים הוי רק אין נזקקין, אבל היכא דהוא ברשות אחרים וק"ו תפס מהני, ולזה אמר רבי עקיבא רק דעכ"פ לגבי ית"ק בעי שבועה וממילא הוי מטלטלי דיתמי, א"כ מוכח דבריעותא דית"ק מהני תפס, ושפיר פריך ולגבינהו ארעא.

לזה לישב קו' (ב) אמר הדרן עלך מי שהי' נשוי דלאוקימתא דלכ"ע לית להו דאביי קשישא [היינו לשמואל ור"נ ורבה ב"א גם ת"ק ל"ל דא"ק וערש"י במתני' שם], וגם הדרן עלך הכותב היינו מתני' דכושל, ומוכח דלגבי דררא דית"ק מהני תפס ומיושב קו' (ב).

ז) ונשוב לקו' (ג), לפמ"ש הרא"ש פרק יש נוחלין (סי' י"א בסופו) דגם למ"ד דמלוה הוי ראוי לגבי בכור וירושת הבעל אבל לגבי כתובה לא, אף דממתני' דכושל אין ראי' די"ל דשאני התם דבעוד שלא גבו היתומים יפה כחה לגבות, מוכן כן מההיא דלעיל פ' האשה שנפלו (פ"א ב) מי שהי' נושה באחיו מנה ומת והניח שומרת יבם לא יאמר הואיל ואני יורש החזקתי אלא מוציאין מידו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, ומבואר שם דלר"מ דמטלטלי משתעבדי לכתובה יש בו דר' נתן, וה"נ לדידן בתר תקנת הגאונים עי"ש, א"כ מוכח מזה דלא כהש"ך (ס"ס פ"ה) דתליא דוקא אם הי' יכול להבריח, דהרי גם במטלטלי לר"מ שייך דר"נ, אע"כ דהעיקר דהא דממטלטלי שגבו היתומים אין בע"ח חוזר וגובה משום דלא עדיף מאילו כבר הי' ביד אביהם דהוי מטלטלי דיתמי, א"כ ממילא בדאקני להסוברים דבהוריש לא בעי דאקני יש בו דר' נתן, והוא נכון.

לזה כדי לישב קושי' (ג) אמר הדרן עלך פרק האשה שנפלו דמההיא דהי' נושה באחיו דתליא הכל אם יכול לגבות היכא דגבה אביהם גובה ג"כ מדר"נ וכנ"ל.

דרך ב' בישוב ג' קושיות הנ"ל

ח) בדרך אחר נלע"ד לישב קו' א' הנ"ל [ויתורץ גם רמב"ח מתמיהת רבא עליו ולגבינהו ארעא כו'], די"ל דרמב"ח דמשני ביתמי מיירי באמת בגוונא הנ"ל [במתו שניהם דלגבי יתמי השני הוי מת לוה בחיי מלוה], ורמב"ח ורבא לשיטתייהו אזלי, דהנה לכאורה יש להוכיח דלא אמרינן מתוך שאי"ל מפסיד, והוא ממתני' דהי' בה מומין (ע"ה א) דקתני נכנסה לרשות הבעל, הבעל צריך להביא ראי' שעד שלא נתארסה הי' בה מומין אלו, ולכאורה קשה למה דמבואר בריש ב"מ (ו' א) דטעמא דנשבעין ונוטלין [דבהו ל"ש אשתמוטי], או משום דלא אמרי' מגו דחשוד, או דספק מלוה ישנה, ולשני הטעמים מ"מ הכופר בפקדון פסול לעדות כיון דהוחזק כפרן לפנינו התורה פסלו לעדות, וה"נ רבנן פסלוהו לשבועה, וכן לטעמא דאביי היכא דהוחזק כפרן בפנינו לא מתרצינן מכח

מלוה ישנה, והנה הב"ש (סי' ס"ח ס"ק כ"ג) הביא בשם הש"ג דאם נאנסה מן האירוסין לית לה תוספת כתובה שלענין תוספת שהחיוב משעת נישואין הוי מום עי"ש.
ומעתה אם האשה טוענת משנשאת הי' בה המום ותובעת גם התוספת, והבעל הביא שני עדים דעכ"פ הי' משנתארסה, א"כ כיון דבאה ליטול בחנם דל"ש אשתמוטי הוית הוחזק כפרן, א"כ אם הבעל מביא רק ע"א שהי' המום קודם שנתארסה, כיון דחייבת לשבע להכחיש את העד והיא חשודה, נימא דמפסדת, והרי במתני' משמע שצריך ב' עדים שהי' קודם שנתארסה, אולם אם אמרינן דבשבועה דרבנן ל"א מתוך שאי"ל מפסיד ניחא, דהא הוי רק ע"א מעיד שהיא פרועה וליכא רק שבועה דרבנן, וגם ל"ש אי פקח כו' דהו"ל קרקע דליכא שבועה דאו' [חסרון הניכר יש כאן], א"כ שפיר פריך רבא ולגבינהו ארעא כיון דמוכח דחשוד נוטל בלא שבועה, ה"נ גבי שבועת הבא לפרע מנכסי יתומים דמדינא אין חילוק בין השבועות כמבואר בשבועות (ניח' אלא אין מחלקי') [דף מ"ח אלא אנן מחלקינן בזה והטעם משום כבודם של רב ושמואל כדי] שלא לחלוק על רב ושמואל ע"ש.
אמנם רמב"ח לשיטתי' דס"ל בפ' הכותב (פ"ז ב) דפוגמת וע"א מעיד שהיא פרועה הוי שבועה דאו', א"כ עדיין לא יתישב זה, לכן בהכרח דמתני' לאו דוקא קתני דלענין זה באמת מהני ע"א, או דמיירי בדלא כתב לה תוספת, א"כ אין הכרח לזה, וי"ל דאמרי' מתוך שאי"ל מפסיד, א"כ י"ל דזה גובה מיירי ביתמי ובגוונא דקו' (א) הנ"ל כגון שמתו שניהם.
לזה אמר הדרן עלך המדיר, היינו לחזור חלילה ולישב קו' (א) ע"י הדרך עלך פרק המדיר במתני' דהי' בה מומין וכהנ"ל.
ט) ונשוב לקושי' (ב) הנ"ל, דמ"ש (א"ק ו) להוכיח פשטת הר"ן דתפס מהני, היינו רק לטעמי' דר"ה ברי' דר"י (ערכין כב א) משום צררי, אבל לטעמא דר"פ דקטנים לאו בני מיעבד מצוה נינהו י"ל דגם תפס לא מהני דאין עליהם חיוב תשלומין [וכן מורה באצבע לשון הר"ן שכ' דכיון דטעמא דאין נזקקין ליתא אלא משום חשש צררי לא אלימא האי חששא דנפיק מהאי וניתיב להאי עכ"ל], ומתני' דכושל אין ראי' דהתם עדיין לא נעשו נכסי יתמי [א"כ לא מוכח עוד הדין המבואר בפשטות לשון הר"ן דגם תפיסה מיד היתי"ק מהני], והנה בפ' מציאת האשה (ס"ט א) גבי ברתי' דר' אשי שבאה לגבות עישור נכסים אח"מ ר"א אגבא רבינא ממר ברי' דר"א בינונית ושלא בשבועה [משום דבעלת חוב דאחין היא ואינה כבא לפרע מנכס"י] ומברי' דר' סמא ברי' דר"א זיבורית ובשבועה [כיון דבע"ח דר' סמא היא וכדין הבא לפרע מנכס"י], ופירש"י דר' סמא מת בחיי ר'

אשי, כוונתו משום דאל"כ הא ליכא למיחוש לפרעון דר' סמא דהא הוי ת"ז דאין לה עד שתנשא [ות"ז גבי בלא שבועה אפי' מיתמי ב"ב ה' ב], לזה פי' שמת בחייו וחיישי' שר' אשי התפיס לה דרווחא דבתו ניחא לי'.

אמנם באמת י"ל כפשטא דר' סמא מת אח"כ, והיינו למ"ש הרא"ש ריש ב"ב (סי' ט') דתוך זמנו גובין מיתומים קטנים דלא חיישינן לצררי ואפי' שלא בשבועה גובין ועי"ש שנדחק קצת הא דלא קאמר הש"ס ואפי' מית"ק, אך אם נימא באמת דבית"ק חיישינן טפי לענין הפרעון לענין השבועה כמו דחזינן למאן דל"ל דאביי קשישא וס"ל דביתומים גדולים לא בעי אשתבועי וביתומים קטנים בעי [כן לדידן נחתי' חד דרגא בת"ז] א"כ י"ל דבאמת גם קטנים אף שגובין מהן ת"ז אבל עכ"פ שבועה בעי, א"כ י"ל דהעובדא הי' דברי' דר' סמא קטן הי', ומ"מ גבי מיני' כיון דת"ז הוא, ובעי שבועה, אך לטעמא דיתמי לאו בני מיעבד מצוה ליתא דהרי לדידי' לא מהני ת"ז לגבות מית"ק.

לזה קאמר דלענין קושי' (ב) הדרן עלך פ' מציאת האשה דמוכח דטעמא דצררי עיקר ועולה שפיר ישוב הנ"ל.

י) ונשוב לקושי' (ג) דמה שכתבנו לעיל (א"ק ז) לישב, היינו להפוסקים דלענין אוריש לא בעי דאקני ומקורו מסוגיא דב"ב (קנ"ז א) דמשני מצוה על היתומים ודחי רק מדרב ושמואל [דהתם בעי שמואל דאקני קנה ומכר או קנה והוריש מהו לרבנן דא"א מקנה דשלב"ל אי יכול לשעבד דשלב"ל, ובעי למפשט ממתני' נפל הבית עליו ועל אביו והי' עליו כתובה ובע"ח כו' ובע"ח אומרים האב מת ראשון כו', ואס"ד דאקני לא משתעבד נהי נמי דאב מת ברישא דאקני הוא ומשני מצוה איתומים לפרוע חובת אביהן (פרשב"ם דאפי' לא כתב דאקני) ומקשי' הא מע"פ הוא ורב ושמואל דאמרי תרווייהו מע"פ אינו גובה מיורשים, אבל לדידן דקי"ל מלוה על פה גובה מיורשים שפיר י"ל כן, אך באמת מנ"ל הא, הא כיון דבאמת דאקני משתעבד י"ל דאיירי בכתב דאקני אבל בלא דאקני גם מיורשים אינו גובה, אולם לשיטת הש"ך (סי' קט"ו ס"ק ל"ב ד"ה ולפ"ז) דלענין כתובה לא מהני דאקני, א"כ שפיר מוכח דמיורשים לא בעי דאקני [דהא במתני' דנפל הבית כו' תני גם כתובה].

אמנם נ"ל ראי' דלא כהש"ך מסוגי' דפ' נערה שנתפתתה (מ"ד א) אמר מר אי בעי בהאי גביא כו' [בהוציאה עליו ב' כתובות אחת של ר' ואחת של ש' באתה לגבות ר' גובה מזמן ראשון ש' גובה מזמן שני, ופרכינן האר"נ שני שטרות היוצאין בזא"ז ביטל שני את הראשון, ומשני דמודה ר"נ דאי אוסיף בי' דיקלא לתוספת כתבי' ה"נ הא אוסיף לה מידי שהרי כ' לה ש'], והקשה לי אחי הרב כו' נ"י הא אף בלא אוסיף לה מידי י"ל דכ'

לה משום נכסים שקנה בנתים דלא משתעבדי מחמת שטר הראשון דהוי דאקני, ולזה הוכיח הוא דדאקני הוי ט"ס עכ"ד ודפח"ח, וא"כ לפ"ז מוכח דלכתובה ג"כ מהני דאקני, א"כ ליכא ראי' דלענין ירושה לא בעי דאקני.

גם אף לשטת הש"ך י"ל דדילמא מתני' דנפל הבית אתיא כר"מ דדאקני משתעבד מדינא [דס"ל אדם מקנה דשלב"ל וכש"כ משתעבד] וממילא גם בכתובה כן, אולם לכאורה אינו דהרי גם דאקני לר"מ הוא רק מתקנתא כמ"ש תוס' ב"ב (קנ"ז. ד"ה דאקני) דהא לא עבידי דאתי ומודה ר"מ דא"א מקנה דשלב"ל, אמנם לפמ"ש תוס' פ' אע"פ בסוגי' דהמקדיש מעש"י אשתו (נ"ח: סד"ה לאחר) שהניחו בקושי' דמותר לאחר מיתה קדיש הא לא עבידי דאתי דליכא לאוקמי בגוסטת דהא עושה מלאכה עי"ש, כוונתם דלפי תירוצם א' דהיכא דהגוף בעולם לא בעי עבידי דאתי ניחא כיון דגוף מעש"י הוי עבידי דאתי, וממילא הוי כמו גוף בעולם, וא"כ אף דהמיתה לא עבידי דאתי מ"מ מהני, וא"כ מוכח דבגוף בעולם לא בעי ר"מ עבידי דאתי, ממילא דאקני לר"מ מדינא משתעבד [וכ"כ מזה לעיל בסוגי' דשבח א"ק רעז סד"ה והנה] א"כ י"ל דמתני' דנפל הבית כר"מ, וליכא ראי' דבירושה לא בעינן דאקני, והדרא קושייתי (ג) לדוכתה.

אולם נ"ל ראי' אחרת [דבקנה והוריש א"צ דאקני] מסוגי' דפ' אלו נערות (ל"ט א) אלא הכי קמבעי' לי' יש בגר בקבר ופקע אב כו' [פירש"י פקעה תביעת אב וזכה הלה במה שבידו שאין בע"ד קיים וקנס לאו ממון הוא להורישו לאבי' בתורת ירושה כ"כ דלא גבתה], אמנם אי אמרינן אדם מוריש קנס לבניו כ' תוס' שם (ל"ח: ד"ה יש) דצ"ל דנ"מ כשהיא חייבת לאחרים דאם יש בגר בקבר פקע אב אע"ג דאדם מוריש קנס דנוטלין בע"ח דידה עי"ש, ועי' תוס' ב"ק (ע"ב. ד"ה סיפא) דמסק' דאמרי' אדם מוריש, אך לכאורה הא הוי לגבי הבת דאקני, ואי בכ' דאקני לא מהני כיון דבשעה שבאו הנכסים לרשותה שיחול השיעבוד היא ליתא בעולם, וסברא זו כ' המל"מ בה' מלוה (בפכ"א ד"ה עוד יש לחקור) לענין ראוי, אע"כ דלענין יורשים לא בעינן דאקני [וכמבואר בסי' קי"א ס"כ ובש"ך שם]. לזה אמר כחוזר על הראשונות בקושי' (ג), דהרן עלך פ' אעפ"י דמסוגי' דהמקדיש כו' (נ"ח ב) מוכח דר"מ ס"ל דבגוף בעולם לא בעי עבידי דאתי [א"כ דאקני לר"מ מדינא משתעבד ממילא גם בכתובה מהני דאקני] א"כ י"ל דמתני' דנפל כר"מ ולעולם ביורשים בעי' דאקני, גם ה"ע פ' נערה דמההיא דביטל שני את הראשון (מ"ד א) מוכח דבכתובה מהני דאקני, א"כ י"ל עוד במתני' דנפל הבית דמיירי בכתב דאקני, ולעולם ביורשים בעינן דאקני, וק' כהנ"ל, לזה אמר הדרן עלך פ' אלו נערות דמסוגי' דיש בגר (ל"ט א) מוכח דליורשים לא בעינן דאקני.

דרך ג'
יא) באופן ג' נלע"ד לישב קו' (א) הנ"ל, ורמב"ח ורבא לשיטתייהו אזלי, והוא להמעיין בשבועות (מ"ז א) רבותינו שבבבל כו' רבותינו שבא"י כו' מבואר דמאן דס"ל משאיל"מ לא ס"ל לדרב ושמואל עי"ש.
והנה בפ"ק (י"א ב) א"ר ששת זאת אומרת כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה, מתיב ר"נ הנושא את האשה כו' וה"א לא כי כו' והי' מקחי מקח טעות, ולית לה כלל, וא"ל רחב"א אפשר ר' עמרם וכל גדולי הדור יתבי כי אמר ר"ש להא שמעתא וקשיא להו, ושני מאי מק"ט נמי ממאתים אבל מנה אית לה, ואת אמרת לית לה כלל, ואמר רבא מאן דקמותיב שפיר קמותיב מקח טעות לגמרי משמע, וכ' אא"ז הגאון בספרו משנת דר' עקיבא עפ"י דברי הריטב"א שהקשה למ"ד במאתים ומנה א"כ הו"ל הבעל מודה במקצת ומתוך שאי"ל משלם להפוסקים דלא בעי' הו"ל למידע, ותירץ דאירי בקידש ובעל לאלתר דאינו יכול לכפור, ע"ש, ולפ"ז כ' אא"ז זצ"ל דבמתני' דמשארסתני נאנסתי הי' יכול לכפור לומר תחתיו ברצון, א"כ אם איתא דמק"ט רק ממאתים, ממילא הוי מתוך שאיל"מ, ולזה אמר רבא מאן דקמותיב והיינו ר' נחמן לשיטתי' דס"ל מנה לי בידך והלה אומר איני יודע [אם נתחייבתי] פטור וק' ממתני' דשאולה ושכורה (ב"מ צ"ז ב) ומוקי רבא התם דאירי ביש עסק שבועה ביניהן, ומוכח דאמרי' מתוך שאיל"מ, וממילא מוכח דמק"ט לגמרי משמע [אף דר' עמרם וסייעתי' ניחא להו בתי' זה אבל ר"נ שפיר קמותיב] עכ"ד.
אולם לכאורה הדברים מופרכים מעיקרא דהא הו"ל שיעבוד קרקעות, ונלע"ד לקיים דבריו לשיטת הרמב"ן הובא בהרא"ש (ס"פ שבועת הפקדון) בטענו מנה לי בידך בשטר ואבד ממני השטר והו"א אין לך בידי אלא חמשים בשטר דחייב שבועת מודה במקצת ולא הוי שיעבוד קרקעות כיון דאינו יכול לגבות ממשעבדי, ועי' בתוס' סוגי' דפתח פתוח (ט': ד"ה אי) שהקשו למ"ד מק"ט ממאתים אבל מנה אית לה אמאי לא יכול לטעון שמא תחתיו ברצון עי"ש, ולמ"ש מהר"ם שיף בסוגי' דמשארסתני נאנסתי (י"ב: ד"ה גמ') ניחא דלענין זה הוי א"י אם פרעתיך כיון דהשיעבוד חל כבר ע"ש, והנה לענין משועבדים י"ל דאינו גובה כלל למה דמבואר לעיל (מ"ד א) דגובה משעבדי רק מן הנישואין [וכ"פ הרמב"ם פ"י הי"א מאישות ובש"ע סי' נ"ה ס"ו], א"כ הוי ספק שמא תחתיו ברצון ולא נשתעבדו כלל, וא"כ לא הוי שע"ק, ועולים יפה דברי אא"ז זצ"ל.
והנה בפ"ב דכתובות (כ"ח א) ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן זה כת"י של אבא כו', ובגמ' והוא שיש גדול עמו, ובתוס' (ד"ה קיום) כ' דמיירי בטוען פרעתי דבכה"ג

קיום שטרות דרבנן ע"ש, א"כ לכאורה ק' הא הוי מתוך שאיל"מ כיון דיש גדול עמו ואם הי' טוען מזויף הי' צריך לישבע [א"כ תו לא צריכין עדות הקטן כלל], וצ"ל דה"ל כפירת שיעבוד קרקעות, ואף למ"ש דהיכא דא"י לגבות משעבדי לא מקרי שע"ק, מ"מ הא אילו לא כפר הי' יכול לגובת משעבדי להפוסקים דמזויף הוי לא שכיח ולא טענינן ללקוחות [ואף דלרמב"ן לא סגי אילו יודו הלקוחות לשווי' שע"ק אבל אילו יודה הבע"ד אמרי' ומהני לשווי' שע"ק, ודוקא בנידון דרמב"ן שאין לפנינו שטר כלל ל"מ הודאת הלוה לענין משעבדי משא"כ בנ"ד דאיכא שטר ומזויף לא טוענין ללקוחות ואמרי' אילו יודה הבע"ד], אולם לרמב"ח דס"ל (כתובות פ"ז ב) דעל שיעבוד קרקעות נשבעין שבועה דאורייתא [וס"ל דרק על קרקע א"נ אבל על שע"ק נשבעין ער"ן שם] הקושי' במק"ע, וצ"ל דלא אמרי' מתוך שאיל"מ, וממילא הדין במת לוה בחיי מלוה אינו גובה.

א"כ י"ל דרמב"ח לשיטתי' דהוכיח דל"א מתוך שאיל"מ, וגם משני כן לר' ששת [דס"ל הפוכי מטרתא ל"ל] ואיהו דס"ל מק"ט ממאתים אבל מנה אית לה ע"כ דלא אמרי' מתוך שאיל"מ [דאל"ה תהדר עליו קו' ר"נ דשפיר קמותיב מטעם מתוך], א"כ שפיר משני ביתמי והיינו ביתומים מן היתומים וכקו' (א) הנ"ל, ורבא לשיטתי' דס"ל דבשע"ק ליכא שבועה דאורייתא וליכא הוכחה ממתני' דאלו נאמנין בגודלן, וגם לשיטתי' דאמר מאן דקמותיב כו' דס"ל מתוך שאיל"מ, א"כ מת לוה בחיי מלוה גובין יתמי מלוה, מש"ה שפיר הקשה ולגבינהו ארעא.

וזהו הדרן עלך פ' האשה שנתארמלה, היינו סוגי' דאלו נאמנין בגודלן (כ"ח א), והדרן עלך פ' בתולה נשאת היינו סוגי' דכנסה בחזקת בתולה כו' (י"א ב) ודוק היטב בכל זה.

נדרים

דף ב:

גמ' כדתנן במה מדליקין. קשה לי אמאי לא הביא מהמוקדם ריש שבת כיצד העני עומד בחוץ.

שם כ' הר"ן מחלוקת הרמב"ן והרשב"א באומר נדר בלשון שבועה כגון קונם שאיני אוכל לך. וכן שבועה בלשון נדר כגון יאסר דבר עלי בשבועה. דעת הרשב"א דלא מהני. ודעת הרמב"ן דמהני מדין ידות.

ולי הפעוט לולי דמסתפינא היה נ"ל ראיה שלא הזכירו ראשונים לדברי הרמב"ן. והוא מסוגיא דלקמן (דף ט"ז) אמר אביי שאוכל שתי לשונות משמע וכו' דלא אכילנא קאמר ע"ש. והנה באמת קשה הסברא מאד. היכן נוכל לפרש בלשון שבועה שאוכל דשלא

אכילנא קאמר. ואף אם היה בלבו, הא הוי דברים שבלב כיון דאי אפשר לכוון כן בלשונו. אע"כ דמפרשינן שבועה שאוכל היינו מה שאוכל יהיה עלי באיסור שבועה. ולא מצאתי כן זולת רש"י שדקדק כן במתק לשונו רפ"ג דשבועות, א"כ משמע להדיא דיכול לאסור דבר על עצמו בשבועה. וזולת זה לא ידעתי לפרש שבועה שאוכל דשלא אכילנא קאמר, כנלענ"ד.

והנה מסתפקנא לשיטת הרמב"ן אם מהני דוקא קונם שלא אוכל הוי יד דכוונתו שאיני אוכל דהאכילה עלי קונם. אבל באומר קונם שאוכל י"ל דהרמב"ן מודה דלא הוי נדר דא"א לפרש כלל בלשון נדר לחייב עצמו לאכול. או אפשר דגם הרשב"א מודה דהוי נדר. דמפרשינן קונם שאוכל היינו מה שאוכל דהוא המאכל יהא עלי בקונם. כמו בשבועה שאוכל במסרבין בו לאכול דמוכח דלא אכילנא קאמר וכנ"ל. ה"ה בקונם שאוכל כיון דאמר קונם מוכח דשלא אכילנא קאמר והוי נדר והוא כמו קונם שאני אוכל לך. ועיינתי בש"ע (ססי' ר"ו) משמע דלדעה הראשונה הוא דעת הרא"ש דלא מהני שבועה בלשון נדר וכן איפכא הנודר שלא אוכל או שאוכל לא הוי נדר. וכן הוא לשון הטור והוא מהרא"ש. ובאמת לאחר העיון אין ראיה, דלכאורה י"ל דגם להרא"ש נדר בלשון שבועה מהני. ודבריו הם רק באומר אני נודר שלא אוכל או שאוכל, בזה הוי שבועה. דמבואר דמקבל על נפשו דבר שלא יאכל או יאכל. אבל בקונם שאיני אוכל י"ל דגם הרא"ש סבר דהוי יד. ע' בלשון הרא"ש ומדוקדק כדברינו.

אולם באמת הרא"ש בפירושו בסוגיא דמודרני ממך כתב דגרסי' שאני אוכל במתני' דשאיני אוכל הוי שבועה. מבואר אף בקונם שאיני אוכל לא הוי נדר. עכ"פ י"ל בקונם שאוכל לכ"ע הוי נדר. ומ"ש הרא"ש בפסקיו שאוכל היינו שאני נודר שאוכל וכמו שדקדק הרא"ש שם דשאני נודר לשון שבועה ולא מהני. ובקונם שאוכל לכ"ע מהני ובקונם שאיני אוכל הוא אופן פלוגתת הרמב"ן והרשב"א כנלע"ד ברור. וכן נלע"ד ראיה ברורה למ"ש דשאוכל הוי כמו שאני אוכל ולכ"ע אסור ממתניתין (דף יג) קרבן שאוכל לך.

דף ג.

ודידות נדרים כו' א"נ מלנדור נדר. ק"ק לי דל"ל קרא או היקש נילף נדרים במה מצינו מנזיר דהא ע"כ לא איבעי' לן לקמן בדף ו' יש יד לקדושין אף דבקדושין ליכא רבוי לידות, אלא משום דנילף במה מצינו מנדרים. או דליכא למילף משום דנדרים חמירי דהן בדיבור משא"כ קדושין דבעי מעשה וכדאיתא בהר"ן שם, וא"כ נדרים שפיר מצינו למילף במה מצינו מנזירות דשניהם בדיבור. וכן קשה לי מה איבעי לקמן ד"ז אי יש יד

לצדקה דדלמא אתקש לקרבנות רק לענין בל תאחר, והא איכא למילף במ"מ מאינך כיון דצדקה איתא בדבור לחוד.

דף ג:

גמרא בשלמא בל יחל דנדרים משכחת לה וכו'. דברי הש"ס צריכין עיון ליישבם היאך שייך נדר שיאכל ככר דהא הוי נפשי' אחפצא והא הוא להדיא בחי' הרשב"א לקמן (בדף ה') בסוגיא דידות ע"ש. וצלע"ג.

ובאמת בלא"ה לא ידעתי דגם בקונם שלא אוכל ואכל. נראה דליכא רק משום בל יחל, כמבואר ברמב"ם פ"א מהל' נדרים ע"ש. וצ"ע.

שם כגון דאמר ככר זו אוכל. עיין לקמן דף ח' בתוס' ד"ה מושבע וצ"ע דהא נדר בקום ועשה לא משכחת לה דכל נדר הוא שאוסר חפץ עליו ובנדר שלא אוכל ס"ל לכמה פוסקים דהוי יד דכוונתו לאסור המאכל עליו אבל לידור לעשות מעשה לא משכחת לה. וה' יאיר עיני.

שם בהר"ן ד"ה בל תאחר. הרי הנזירות חל מיד. עיין לקמן דף סג בהר"ן שם.

בא"ד מיהו קם לי' בבל תאחר לאלתר וכו' אי מה התם לית' בב"ת עד אחר ג' רגלים וכו'. תמיהני הלא מסקנת הר"ן פ"ק דר"ה דכל מידי דלא תלי' במקדש כמו בצדקה מחויב לאלתר בב"ת, והרי אפי' בסוגי' זו אזיל הר"ן בהך שיטה דהא בסמוך גבי נזר והוא בביה"ק כתב שצריך לצאת מיד וכי לא מפיק קם בב"ת דמשמע דלאלתר עובר בב"ת וכן בההי' דר"א שטימא עצמו במזיד כ' הר"ן דלוקה וע"כ דעובר לאלתר דאי על השהיי' הוי לאו שאין בו מעשה וא"כ הכא בפשוטו [ניח'] דכיון דלא תלי במקדש עובר לאלתר וצ"ע.

דף ד.

בהר"ן ד"ה חטאת חלב. אלא במה הצד היקשא עדיפא. וקשה לי הא זהו אינו דרך לימוד דין חדש מכח מה הצד אלא דפשטא דקרא כי דרוש ידרשנו אלו חטאות ואשמות כל חטאת בכלל אלא דהיה מקום לומר מסברא להוציאו מכללא חטאת נדר כיון דקילא. וכיון דמצינו בחלב ושלמים אף דקיל איתנהו בבל תאחר. ממילא מה"ת לצאת מפשטיה דקרא דחטאת נזיר מכלל וא"כ שרש הדין דחטאת נזיר מקרא דכי דרוש ידרשנו וצ"ע.

ק"ל דהתינח אלו הי' כתיב בקרא חטאת חלב והיינו צריכי' למילף חטאת נזיר וחטאת חלב ושלמים, אבל הא באמת בקרא כתיב סתם כי דרש ידרשנו אלו חטאות דבפשוטו גם חטאת נזיר בכלל, אלא דהי' מקום לומר דמוקי רק במסתבר על חטאת חלב משום דאתי' לכפרה, ולזה אמרי' הא לא תלי' בזה דהרי שלמי' לא אתי' לכפרה ואי דדלמא טעמא אחרינא דיכול לנדב כן, הא בזה לא תלי' דהא חטאת חלב אינו מתנדב, וכיון

דחזי' דלא תלי' בזה ובזה ממילא חטאת נזיר נכלל בכלל הקרא דכי דרש ידרשנו וכתיב בגופי', וצ"ע.
שם בהרא"ש ד"ה נזיר טהור אם נשתהה. עיין טורי אבן ר"ה דף ד' ד"ה וצדקות.

דף ד:
גמ' והרי חטאת יולדת דלא אתיא לכפרה. תמוה לי מהיכן פשוט יותר חטאת יולדת מחטאת נזיר וכמו דהיינו אומרים דחטאת נזיר אינו בבל תאחר כיון דלא מתפיס בנדר וקרא דכי ידרשנו לא איירי בכל חטאות אלא בחטאת חלב ה"נ לא היינו מוקמי' לקרא בחטאת יולדת והיינו אומרים באמת דחטאת יולדת ליכא בל תאחר אלא לבתר דדרשה מהיקשא דבחטאת נזיר איכא ב"ת ה"נ בחטאת יולדת וצ"ע.
שם משום דלא אית ליה קיצותא. עיין לקמן דף כ' ע"א תד"ה מי שנדר.
שם ועוד אסור אסור למ"ל. עיין בבכורות ל"א ע"ב תד"ה א"כ.
בהר"ן ד"ה תיתי במה מצינו. משום דידות למלקות. ע' לקמן דף ז' בהר"ן ד"ה מודה היה ר"ע.
בא"ד ואין עונשין מן הדין. עיין מ"ל פ"ב הי"ז מהל' נזירות.
ד"ה א"ה היינו רישא וכו' כי היכי דלא נטעי וכו', לא ידעתי למאי הוצרך הר"ן לזה הא מסיום דבריו הו"ל לתנא למיתני כאידך תנא, מבואר דזהו ליכא קושי' דתרתי בריית' למ"ל, דכמה פעמים מצינו כך אלא דהפירכא רק דהו"ל למיתני כאידך תנא משום דבד"א שייך יותר למיתני מלמיתני וכבר אמר, וא"כ ממילא דבשלמא אם חדא חדא קתני ליכא קושיא כיון דתרוייהו נקט בדרך בד"א (ליכא קושי' כלל), והרא"ש כתב באמת כך בדרך ועוד, ובפרטות דהא לפי האמת דמסקי' דחדא חדא קתני ליכא למימר דאידך ברייתא אשמעי' דלא לטעי דחדא קתני דהא אמרינן ועוד אסור אסור למ"ל למיתני, א"כ ליכא למטעי, אע"כ דבלא"ה ליכא קושי' וכנ"ל. וצ"ע.

דף ה.
מודר אני לך שניהם אסורין כו'. יש לי לחקור במודר אני לך מהנאה דאמרינן שניהם אסורים משום דמפרשי' לך הוא עליך וגם ממך אם הם על הגופות שזה יאסור ליהנות מזה ואינו כלל על הנכסים ונ"מ לדינא דסי' רכ"ח ס"ה ע"ש או דהוא רק על הנכסים ונ"מ דמותר לחמם זה בבשרו של זה או דמפרשי' מודר אני ונכסי עליך וגם ממך ומנכסיך ולכאורה מתוך הסוגיא נראה דתרווייהו במשמע ע' בר"ן בפירוש בס"ד דמודרני ממך שניהם אסורים משום דאני ונכסי מודר ממך ומנכסיך קאמר וא"כ נהי למסקנא אידחי דאין שניהם אסורין היינו משום דממך משמע רק הוא ממנו אבל במודר אני לך מהנאה

דמשמע שניהם י"ל דעל הגופים ועל הנכסים קאמר וכן במודרני ממך בהנאה י"ל דאסור ממנו ומנכסיו ובר"ן ראיתי כתב בדינא דמודר אני לך שניהם אסורים וז"ל דלך משמע לך כלומר נכסי אסורים עליך וכו' ממתק לשונו נראה דרק הנכסים אסורים ובאמת צ"ע אמאי לא נפרש דמודר אני לך היינו עכ"פ גם על הגופים וצ"ע. ואדרבה נ"ל ראיה דקאי על הגופים מדברי הר"ן ר"פ המדיר את אשתו מליהנות לו שכתב במדירה מזה הלשון אין נאסר רק הנכסים אבל לא מתשמיש דאינו חל דמשועבד לה ע"ש. מבואר להדיא במדירה בלשון מליהנות לו היינו מגופו כגון תשמיש רק תשמיש אינו חל מטעם שעבוד אבל מ"מ משמע דלי כולל ממני אף מגופי א"כ ה"ה במודר אני לך דכולל ממך מגופך כנלע"ד ראיה ברורה לדינא ועי' בחי' הרא"ה (ר"פ המדיר).

בר"ן ד"ה אלא הכי איתמר כו' כלומר נכסי אסורין לך ומשמע משלך. וכן בפסוק שופטים יז ב הכסף אשר לוקח לך.

דף ה:

גמ' אמאי דחיק שמואל. כעין זה פסחים דף ע"ח ע"ב.

תד"ה ע"כ ל"ק רבנן, תימא לר"י תיקשי לי' ברייתא דלעיל, לענ"ד הי' נראה למ"ש תוס' פ"ק דשבת ד"ד א' ד"ה אבל למטה דיעמיד מתני' כרבנן ורבי עקיבא ולא כההיא ברייתא עיי"ש, א"כ ה"נ רבא ס"ל כשמואל דמשנתינו דקתני שלא אוכל לך מוכח דס"ל דידים שאין מוכיחות לא הוי ידים ניחא לי' לאוקמי מתני' גם כרבנן ולא כהברייתא דמודרני ממך, אבל לאביי פרכי' שפיר בסוגי' מברייתא דהר"ז חטאת דמה"ת לומר דגם ר"י ס"ל דידי' שאין מוכיחות הוי ידים ולא כהברייתא, ונכון בעזה"י.

בר"ן ד"ה ר' יהודה כו' נימא דמשום דהכי סבירא ליה. עיין גיטין יג ע"א תד"ה והא לא משך.

דף ו.

אם היה מחויב דבריו קיימין. עי' חולין מ"א ע"ב תד"ה והא לא.

שם אנא דאמרי אפי' לרבנן. קשה לי דא"כ דלכ"ע לא הוי ידים יקשה הברייתא דלעיל מודרני ממך אסור הא מודרני הוי ידים שא"מ לתירוץ א' דהר"ן לעיל ה' ע"ב, ולומר דרבא פליג אשמואל וס"ל דמודרני ממך הוי מוכיחות א"כ איך כ' הר"ן לעיל וקיימא לן כשמואל דמודרני ממך וכו' דקיימא לן כרבא, הא לרבא מוכח דס"ל דהוי מוכיחות וצע"ג.

דף ו:
בר"ן ד"ה מיגו וכו'. דהיינו נתינת הגט לידה. ק"ל דלפי זה מאי פרכינן מכלל דס"ל לר"פ יש יד והיינו דמשמע דמוכיחות מהני כמ"ש הר"ן והא התם דיהיב לה ואיכא נתינת מעשה באמת הוי יד כמו בגט דעיקרו מוכיח.

דף ז.
גמ' יש יד לצדקה. קשה לי הא הר"ן לעיל ד"ה בעי ר"פ כתב הא דמיבעי בקידושין ולא ילפי' במה מצינו מנדרים דדלמא נדרים חמירי דאפי' בדבורא בעלמא חיילא משא"כ בקידושין א"כ מאי מספקא ליה הכא בצדקה הא צדקה דמתפס בדיבור שפיר יש ללמוד מנדרים.
בהר"ן ד"ה ולענין הלכה כו' דיש יד לצדקה. עי' בר"ן פ"ק דקידושין ד' רח ע"ב.
בהר"ן ד"ה מודה היה ר"ע. דידות נמי למלקות עי' לעיל דף ד' ע"ב בר"ן ד"ה תיתי במה מצינו.

דף ז:
גמ' ש"מ תלת. לקמן דף ח' ע"ב, ברכות כ"ז ע"א, פסחים ה' ע"א. ק"ל אמאי לא אמר ש"מ ד' דהא ש"מ ג"כ דאם לא נדהו הוא עצמו יהא בנידוי.
בהר"ן ד"ה ואם לא. לא שיהא בנידוי מאיליו. עי' קדושין כ"ח ע"א תד"ה הקורא. ובנדה דף י"ג ע"ב תד"ה המקשה.
בהר"ן ד"ה שנאמר. וליכא למימר נמי שהיו מצורעים. עי' בספר שאילת שלום להגאון מהר"י ברלין אות צ"ב.

דף ח.
גמ' עליו להשכים שנאמר. עי' בפרש"י שמות י"ט ט"ז.
בהר"ן ד"ה והלא מושבע ועומד. שהיא חלה לגבי בל יחל. עי' בלשון הרמב"ן על התורה פ' חוקת שכתב ואפי' בקיום מ"ע אין חלות שאם נשבע לקיים את המצות ולא קיים אינו מתחייב משום שבועה לא קרבן ולא מלקות.
תמצית דברי הר"ן דבנשבע לישב בסוכה לא חייל לענין קרבן דליתא בלאו והן אבל מכל מקום חייל לענין מלקות דלענין מלקות לא בעינן שיהיה בלאו והן אבל לענין אין שבועה חל על שבועה לא חל כלל מטעם דאין איסור חל על איסור. וכן נראה דעת תוספות בשבועות דכ"ו ד"ה לקיים דריב"ב דמחייב בנשבע לקיים המצוה היינו בנשבע שאשב בסוכה אבל בנשבע שלא לאכול נבילות אין אחע"א עיי"ש. הרי דבנשבע לקיים מצוה בקום ועשה אין בכלל מושבע ועומד הוא אלא דרבנן דריב"ב פוטרים שם משום

דליתא בלאו והן וזהו לענין קרבן אבל מלקות איכא ואולם בתוס' שבועות ד"כ ב' ד"ה דכי לא נדר משמע להדיא דס"ל דריב"ב אף בנשבע שלא לאכול נבילות חלה השבועה עיי"ש. וצ"ע. וברמב"ן על התורה פ' מטות כ' ואפילו בקיום מ"ע אין חלות שאם נשבע לקיים את המצוה ולא קיים אינו מתחייב משום שבועה לא קרבן ולא מלקות עכ"ל. וזהו דלא כהר"ן הנ"ל דס"ל דלמלקות הוי שבועה (ולומר דהטעם דליכא מלקות משום דלא עשה מעשה אינו במשמע דזה בעלמא ג"כ בלא מקום מצוה אלא ודאי דמשום דלא חלה השבועה ואפילו לאו ליכא).

ואבאר יותר, דבאמת לשיטת הר"ן נדרים (דף ח' ע"א) להמעיין שם נראה דבנשבע לקיים המצוה לא שייך לומר אין איסור חל על איסור, ובאמת חייל השבועה לענין הלאו ופטור רק מקרבן משום דליתא בלאו והן, ואך בנשבע שלא לעבור בזה שייך אין איסור חל על איסור ולא חייל כלל כמו בכל התורה דאין איסור חל על איסור, ובזה נראה לי במ"ש הש"ך יו"ד (סי' רל"ח סכ"ו) דבהפרת בעל על שבועה הראשונה אינו חל השניה, והביא כן בשם הר"ם מינץ, וראיתי במקור הדין דדקדק כן מלשון רש"י שכתב משום דחכם עוקר הנדר מעיקרו, משמע דבהפרת בעל לא חייל, אף דבכ"מ אמרינן דאיסורא מתלי תלי וקאי, ואי פקע הראשונה חל השניה, צ"ל דשבועה שאני, דאם לא חל בעידן דנשבע לא חייל כלל, עיי"ש, ולענ"ד ליכא ראיה, די"ל דבאמת דמי לכל התורה כולה וגם בהפרת בעל חייל השניה, אמנם זהו דוקא לענין הלאו דליכא מיעוטא רק מדין אין אחע"א אתינן עלה, בזה כיון דפקע הראשונה ע"י הפרת בעל חייל השניה, אבל לענין קרבן דאפי' בנשבע לקיים לא חייל, אף דל"ש בזה איסור חל על איסור, מ"מ לא חייל משום דליתא בלאו והן, א"כ לא מהני הפרת בעל על הראשונה, דמ"מ בשעה שנשבע שבועה השניה אלו היה נשבע אז שאוכל לא חל כלל אף אחר הפרת הבעל לראשונה, דמ"מ בעידן השבועה הוי נשבע לבטל את המצוה, וממילא ליתא בלאו והן, ולא חל השבועה שנייה שלא אוכל לענין קרבן, מש"ה נקט רש"י הטעם דחכם עוקר הנדר מעיקרו, היינו דסתמא קאמר דעלתה לו שבועה שנייה דמשמע בכל תוקף אף לענין קרבן בזה בעינן דחכם עוקר הנדר מעיקרו ואיתא בלאו והן, דאף אלו נשבע אז שבועה שאוכל היה חייל אחר התרת חכם להראשונה, כיון דעוקר הנדר מעיקרו א"כ י"ל לדינא דהפרת בעל לראשונה חייל הב' לענין לאו ולא לענין קרבן, עכ"פ לשיטת הר"ן הנ"ל ממילא מה דפרכינן שבועה שאתן מושבע מהר סיני, אף דבלקיים ל"ש אין איסור חל על איסור היינו ע"כ דמ"מ לא לחייב קרבן משום דליתא בלאו והן, וא"כ לכאורה ליתא לדברינו הנ"ל, דאף אי הוי נקט מכח הלאו דלא תקפוץ היה הקושיא רק מכח קרבן דליתא בלאו והן.

אמנם אף דהאמת דלהר"ן הכי הוא, אבל תוס' לשיטתייהו אזלי דחולקים על הר"ן, עי' תוס' נדרים שם דכתבו דפרכת הש"ס מושבע ועומד לאשמעינן דמותר לישבע לקיים המצוה ול"ח שיעבור על שבועתו, הא א"נ לא מקיים לא עבר על שבועתו, דמושבע ועומד, הרי דלא עבר כלל אפילו על הלאו, גם יש ללמוד כן מדברי תוס' שבועות (דף כ"ז ע"א ד"ה לקיים את המצוה וכו') וטעמא כדאמר בנדרים, מנין שנשבעין לקיים את המצוה וכו', מבואר דמסברא לא היה חייל אף לריב"ב דלא דרש דאיתא בלאו והן, מ"מ היה ראוי לומר בו דאין איסור חע"א כמו בנשבע שלא לעבור אלא דילפי' לה מקרא דנשבעתי ואקיימה, והיינו ע"כ דריב"ב ס"ל הכי, אבל לרבנן דריב"ב לא דרשינן הכי מקרא, דהרי בנדרים אמרינן דקרא אשמעינן רק דשרי לזרוזי נפשיה, מבואר דלא אתיא קרא דחייל עכ"פ לענין הלאו, (והא דבאמת פשיטא להו להש"ס כן, ומנ"ל למפרך, דלמא גם רבנן ס"ל זה הדרש, צ"ל דס"ל להש"ס דלישנא דנשבעתי משמע או דהוי שבועה גמורה או דלא מיירי כלל מדין שבועה אלא לזרוזי נפשיה, וכיון דלרבנן עכ"פ שבועה גמורה לא הוי לענין קרבן, ממילא דרשינן רק לזרוזי נפשיה, וא"כ קיימא הדין דלרבנן לא חייל כלל אף לענין הלאו, דהוא בכלל אין איסור חל על איסור, וא"כ פרכת הש"ס גבי שאתן לעני דגם לענין הלאו לא חייל ונתקיימו דברינו לנכון בעז"ה) (ועי' חי' שבועות שם).

דף ח:

ש"מ תלת. לעיל דף ז' ע"ב ברכות כז ע"א פסחים ה ע"א.

בהר"ן ד"ה בעל מהו שיעשה שליח. עי' גיטין דף מו ע"א אין אדם רוצה שתתבזה אשתו ובחי' הר"ן שם.

בהר"ן ד"ה כשהיה נזיר וכו' אי לאו דאמר כנדרי רשעים. כ"כ תוס' ריש נזיר ד"ה האומר הריני.

ד"ה ש"מ כו' ומוכח בירושלמי. עי' לקמן פא ע"ב בהר"ן.

בר"ן דיבור המתחיל ודלמא הימנו דאכילנא קאמר ולא הוי שבועה כלל דהוי ידים שאינן מוכיחות. ומה דלא כ' כן הר"ן מקודם במאי דפרכינן ודלמא הריני בתענית קאמר דהוי ידים שאינן מוכיחות. היינו דבפשוטו ניחא דאף אם הוי ידים ממש פירכת הש"ס שפיר דדלמא הריני בתענית ולתני דנדר ג"כ בתענית אבל בהך פירכא דדלמא הימנו דאכילנא. והא במתינ' קתני סתם דנדר בשבועה ודלמא באמת בשבועה דאכילנא וגם עכ"פ מספק אסור לאכול דדלמא הימנו דלא אכילנא. לזה הוצרך הר"ן לפרש דפירכת הש"ס דהוי ידים שאין מוכיחות ולא ליהוי שבועה כלל.

דף יא.
בהר"נ ד"ה דתנן ר' מאיר כו' דבסוטה ועדות לית.
שם מתני' האומר לחבירו. לא ידעתי אמאי נקט לחבירו ולא סתם דאוסר על עצמו או על חבירו שלא בפניו. ורש"י ציין האומר קונם.
רש"י ד"ה חרק הריני נזיק אם אוכל ככר זה. לא ידעתי מאי בעי רש"י בזה דתולה בתנאי אם אוכל ולא בפשוטו שאמר הרי נזיק הוא נזיר וכמו שפירש"י תחלה קונם שאמר ככר זה עלי קונם.
בהר"ן ד"ה דתנן ר' מאיר כו' דבסוטה ועדות לית ליה. נראה לענ"ד דצ"ל דבסוטה לית לה.
שם ד"ה אלא רבי יהודה. גבי מוציא את אשתו משום נדר, צ"ל משום איילונית.
שם הרא"ש ד"ה אלא ר"י היא דהוא בר פלוגתי' דרבי מאיר בכל מקום. ק"ל דזהו שייך היכי דלא נזכר במפורש מי הוא החולק על ר"מ ונישנית בלשון חכמים. משא"כ הכא דמפורש במתני' פ"ג דקדושין מ"ד דר"ח בן גמליאל מחולק. ובר"ן כ' דמצינו דר"י ס"ל דלא בעי כפול ממתני' דפ' השולח מ"ו ב' במוציא אשתו משום איילונית (ובר"ן איתא גבי מוציא אשתו משום נדר. ולענ"ד ט"ס וצ"ל איילונית) ומה דנקט באמת ר"י ולא נקט ר"ח בן גמליאל דבעי לאוקמי כר"י משום דאיירי בה.

דף יא:
תוד"ה טמא כו' וי"ל דסד"א כו' ולענ"ד י"ל למה דאמרי' בסוגיי' די"ב א' נותר ופיגול אצטריכא סד"א באיסור נותר ואיסור פיגול והו"ל כמתפיס בדבר אסור ולא מתסר קמ"ל, א"כ י"ל דגם טמא נקט מה"ט דלא נימא דמתפיס באיסור דטומא'. וא"כ לא הוי כ"ש מטהור דבאומר טהור ל"ש לומר כן ובודאי מתפיס בעיקר הקרבן.

דף יב.
בפירוש הרא"ש ד"ה כחלת אהרן ותרומתו כו' הוא אסור משום טבל כו'. ק' לי הא משכחת דקרא שם תרומה בשבלים דלא הי' אסור משום טבל ובפי' נאסר משום תרומה.
ובר"ן כ' הטעם כיון דאינו אסור לכל דהא מותר לכהנים דבר האסור מקרי ולא דבר הנדור דמדין נדור הי' ראוי לאסור לכל (שהרי כשהפרישן לא פירש כן סיום הר"ן בכאן. ועיין במשנה ד' מ"ש התוס' והרא"ש אצל חרמי כהן. ואפשר שגם הר"ן יסבור שם כן וד"ל).

דף יב:
בהרא"ש ד"ה כגון דאפרשן כו' דקודם שחיטת הזבח ל"ש. עיין נדה דף ו ע"ב תד"ה דאפרשינהו.

דף יג.

מתני' ר' יהודה מתיר. עיין נזיר דף ט' ע"א תד"ה הריני נזיר.

שם מתני' לקרבן לא אוכל לך. כתב התוי"ט וז"ל לקרבן לא אוכל לך ר"מ אוסר. כתב הר"ב דנעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. הכי איתא בגמרא וכלומר אע"ג דר"מ לית ליה מכלל לאו כו' הכא נעשה כאומר לקרבן. פירש בשב"א. ולישנא דנעשה מוכח דלפי האמת אינו אומר בשב"א אלא נעשה וכן דעת ר"ת בתוספות דלעולם בפת"ח אומר אלא נעשה כו' וכן משמע לשון הרא"ש שם בגמרא אע"ג דבריש מתניתין ג' לחולין שאוכל לך פליג ר"מ לאחד מן הפירושים שכתבתי מחלק הרא"ש דהכא דמסיים לא אוכל לך מוכח דלאסור בא. תמהני הא מזה ליכא קושיא כלל דהכא לקרבן אם מפרשי' בשב"א א"כ אין כאן מכלל לאו דהא פירש דבריו שיהא קרבן. משא"כ בלחולין אם נפרש לאסור דהיינו בפתח לא חולין אלא קרבן זהו גופא הוי מכלל לאו דלא מהני לר"מ. אבל באמת עיקר חילוקו של הרא"ש דבא לתרץ לפי"מ דמשמע בסוגיין דגם בלחולין שלא אוכל בפתח אסור לר"מ דמפרשינן לא חולין אלא קרבן לפיכך לא אוכל. בזה צריך לחלק אף דלחולין שאוכל לך לא מתסר לר"מ מ"מ הכא כיון דמסיים לא אוכל מוכח דלאסור בא. גם מ"ש התוי"ט אלא דקשי' לי דמתוך לשונו של הרא"ש וכו' מיהו לקמן פ"ב וכו' מזה מוכח דלקושטא דמלתא כו' דימה רבינו לחולין לא אוכל להה"א דלקרבן לא אוכל לך. במחילת כת"ה אינו. מדדייקא באומר לחולין ל"א לך דא"צ לדייק בדברים רק לא חולין אלא קרבן ולפיכך לא אוכל בזה המעט דייקא כיון דמסיים בדיבוריה לישנא דאיסור לא אוכל לך משא"כ בההיא לקרבן לא אוכל דנצטרך לפרש מה שלא אוכל לא יהיה קרבן ומכלל לאו נשמע ההן דמה שאוכל יהיה קרבן זה לא אמרי' לר"מ כמבואר בפשיטות בפירכת הש"ס לקרבן לא אוכל לך אסור הא שמעי' לר"מ דלית לי' מכלל וכו' וכן פסק הטור סי' ר"ד דלקרבן ל"א לך מותר ולחולין ל"א אסור. והוא ברור ופשוט אלא דבהא סתרי דברי הרא"ש אהדדי דבפ"ק משמע דלקרבן לא אוכל לך אסור דמפרשי' כאילו אומר בשב"א לקרבן יהא לפיכך ל"א לך. ואילו בפרק ב' משמע בהרא"ש דדוקא בשב"א אסור אבל בפת"ח שרי דהוי כאומר לא קרבן. ודו"ק. אח"כ מצאתי בעזה"י כל זה במ"ל פ"א מהל' נדרים הל' י"ח בד"ה ודע שהחכם בעל תוי"ט וכו'.

בהר"ן ד"ה ולענין הלכה וכו' הא לא"ה בהיתרא קמתפיס. עיין לקמן דף עה ע"א בר"ן ד"ה דאתפיס.

בהר"ן ד"ה הקרבן וטעמא דמילתא דכי אמר קרבן בלא ל' משמע דנשבע בחיי קרבן. ותמוה לי הא מדברי הר"ן שבסמוך ד"ה לקרבן לא אוכל וכו' משום דהנהו תלתא וכו'

מבואר דכקרבן לא אוכל מותר הא כקרבן לא שייך נשבע בחיי קרבן, וא"נ נפרש דכקרבן יהא לפיכך לא אוכל כמו דאמרי' באומר לקרבן ומה הפרש בין לקרבן ובין כקרבן, וה' יאיר עיני העוורות והיו למאורות.

ד"ה לקרבן כו' אבל אמר לא אוכל שרי. דאמרי' דנשבע בחיי קרבן. ולא זכיתי להבין דהתינח באומר הקרבן או קרבן שלא אוכל אבל באומר כקרבן אינו שייך לומר דנשבע בחיי הקרבן וכיון דלקרבן לא אוכל לך אסור דמפרשים לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. מכ"ש באומר כקרבן דמשמע יותר שיהא זה כקרבן לפיכך לא אוכל. וצע"ג.

דף יג:

בהר"ן ד"ה באומר יאסר פי וכו' ודכוותה בהש"ס ע' לקמן דף טז ע"ב בהר"ן ד"ה אמר רבא ובגיטין דף עג ע"ב תד"ה אמר רבה וביבמות דף כה ע"ב תד"ה באומר.

דף יד.

גמ' הא בעם הארץ. עי' לקמן דף כ ע"א.

דף יד:

קונם עיני בשינה היום, הא דנקט היום ולא נקט סתם קונם עיני בשינה אם אישן למחר דאף דא"י סתם שלא יישן כיון דא"א לקיימו כדאמרי' בסוגיין מ"מ ע"י תנאי יכול לאסור כמ"ש תוס' גיטין דל"ה ד"ה ונודרת ואוסרת, י"ל לפמ"ש הר"ן שבועות דרצ"ח דכל אם לאחר משמע כמו בגט אם תתן לי ר' זוז, ומחלק שם דהיינו [בנמשך] האיסור גם לאחר התנאי בזה אמרי' דלא כוון לאסור רק משעת שיתקיים התנאי ואילך, אבל בלא אוכל זה אם אוכל זה דאפשר שיתקיים התנאי ולא יאסור דיאכל ככר האסור קודם ולא יהי' אחר תנאי שום איסור בעולם בזה אמרי' דמעכשיו קאמר עיי"ש היטב, וא"כ הכא בשינה דנמשך גם אחר התנאי אלו לא אמר מהיום היינו דהאיסור יתחיל אחר קיום התנאי והיינו אחר שינה דלמחר והוא נכון בעזה"י.

ואולם עדיין אינו מספיק בלשון הברייתא בסמוך דט"ו ב' ככר זה עלי היום אם אלך הא בזה גם בלא היום כן כיון דאינו נמשך האיסור אח"כ דאפשר שיאכל הככר קודם ההליכה וצ"ע.

וביותר קשה להר"ן הנ"ל במה דפרכי' דט"ו ב' תנן שאת נהנית לי עד החג וכו' לא הלכה לא, הא בזה דאיסור נמשך אחר התנאי מפרשי' דאם לאחר קאמר דאחר הליכתה עד הפסח תאסר עד החג מש"ה לא הלכה מותר דקודם ההליכה לא נאסרה כלל וצע"ג.

בר"ן ד"ה הנודר בתורה וכו' וכדכתיבנא לעיל. דף ח' ע"א ד"ה והלא מושבע.

בהר"ן ד"ה ואלא דאמר קונם וכו' דנדר שוא לא אשכחן. וכ"כ הר"ן לקמן דף כה ע"א. ועיין תוס' גיטין דף לה ע"א ונודרת.

דף טו.

גמ' כי לא מזדהיר בתנאה. עיין לקמן דף כ"ה ע"ב בתוס' ד"ה נדרי שגגות (ועי' חי' כתובות דף ע' במערכה).

תוד"ה תנן. כתבו דהבעל יכול לאסור תשמישו עלי' בתנאי אם תעשה כך וכך כיון דאפשר דלא תעשה, והיינו [דוקא] בתולה התנאי בה דיכולה להחזיק בשיעבודא דאם תרצה שלא לעשות כך וכך, אבל באמרה יאסר תשמישי עליך אם אעשה כך וכך דהוא מסור בידה לא חל הנדר להפקיע שיעבודו דאם יהי' חייל בידה לעשות כך וכך ולהפקיע שיעבודו.

בר"ן ד"ה הלכה כו' הקשה על הרמב"ם דס"ל במדיר חבירו שלא יהנה ממנו שהמהנה עובר מהא דמקשה שם דף ל"ה ככרי עליך ונתנו לו במתנה למעול מאן, למעול נותן הא לא אסירא עליה, משמע דנותן לא מעל עיי"ש.

ולכאורה דברי הר"ן תמוהים, דבדף ל"ד בד"ה בעי מיני' ר' חייא בר אבין מרבא ככרי עליך ונתנו לו במתנה כתב וז"ל והקשה הרמב"ן. מאי קא מיבעי לי' מתני' היא דקתני המודר הנאה וכו' וי"ל דהתם מדירו מהנאתו וכיון שכן, אם נותן במתנה בשעת מתנה הוא נהנה, אבל הכא כשאומר ככרי עליך איכא למימר דשרי משום דבשעה שנהנה אינה של המדיר עיי"ש. וא"כ מאי מקשה הר"ן על הרמב"ם מנדרים דף ל"ה, הא שם באומר ככרי עליך דאינו עובר בשעת מתנה דהא בהדיא אמרינן בנדרים דף ל"ד באומר ככר זה הקדש נטלה לאכלה מעל לפי כולה, נטלה ע"מ להורישו לבנו מעל לפי טובת הנאה שבו, אלמא דבשעת נטילה לאכילה מעל, ומה לנו אם נטל מהפקר לאכילה או נטלה מהנותן במתנה לאכילה, וע"כ צ"ל דס"ל להר"ן כיון דלפי צד האיבעי' דאחר שבא לידו היתר הוא, ואין עוברין באכילתה, בשעת נטילה לאכילה ג"כ אינו עובר, דדוקא בנטלה באסור עובר בשעת נטילה אבל הכא דבשעת אכילה אינו עובר על הנטילה לאכילה כיון דבשעת אכילה שוב לאו ככרו הוא ג"כ אינו עובר על הנאת מתנה אינו עובר שלא אסר הנאתו רק הנאת ככר והנאת ככר הוא אחר שנעשית שלו ונעשית היתר. אבל לפי המסקנא דבאומר ככרי עליך דאסורה באכילה ומעל באכילתו אף אחר שנעשית שלו, ממילא להר"ן דס"ל דהמקבל עובר, עובר תיכף כשמקבלה מיד הנותן לאכילה. ולהרמב"ם ס"ל דהמהנה עובר תיכף כשנתנה להמקבל כיון שנתנה לו לאכילה באיסור

מעילה, וכללא הוא דכשמועל באכילתו מועל תיכף בשעת נטילה לאכילה, דמדאגבהי' קנאו למעול, ומקשה שפיר על הרמב"ם.
וליישב דברי הרמב"ם מקושיא שניה של הר"ן דמוכח מהש"ס דהנהנה לוקה, נראה דהרמב"ם מחלק בין אוסר דבר מטלטל בקונם כגון ככרי עליך שנעשה כהקדש מועלין בו, דיש מעילה בקונמות וכיון לעשות כהקדש על חבירו והמועל בהקדש לוקה, ושפיר מעל המודר הנהנה מהככר שנעשה כהקדש, ולוקה ג"כ כדין הזיד במעילה שלוקה כמבואר ברמב"ם פ"א מהלכות מעילה עיי"ש. אבל באוסר הנאת גופו על חברו, דאף שנעשה גופו כהקדש אין מעילה בגופו דאדם כקרקע דמי דאין מועלין ואין נהנין, וליכא גבי' לאו דמעילה ולאו דבל יחל דברו, ס"ל להרמב"ם דלא נאסר רק על המדיר שהוא מוזהר שלא יבטל הנדר ולכך רק המהנה לוקה ולא הנהנה וכמו שפסק בפרק ג' מנדרים בהדיא, ולא קשה מה שהקשה הלח"מ בפ"י מהל' נדרים עיי"ש ודו"ק היטב ונכון.
בהר"ן ד"ה אלא לאו בדניים ומתני' הא קמ"ל וכו' וק' בעיני וכו'. תמוה לי הא ודאי זהו דוחק גדול דמתני' היתירא קמ"ל, והר"ז בב"י היינו דמותר להביא עצמו לידי ספק ב"י דאינו משמעות כלל בלשון המשנה, ועל הקדמה זו כ' וק' בעיני, וגם במה דמשנינן כי קתני דאי ניים נדחק דמתני' קתני דאסור להביא עצמו לידי ספק ב"י הא אפשר לפרש כפשוטו, דהרי חזינן בסוגיין דאמרי' אימא סיפא הלכה אחר פסח בבל יחל ואי דלא איתהני מי איכא ב"י ומשנינן כי קתני דאי אתהני, וגם מבואר בר"ן בסוף הסוגיא וא"ת כיון דהלך אחישא קתני דאכל פשיטא דהוא בב"י וי"ל דס"ד כיון דבעידנא דאכל לא עבר וכו', וא"כ הסוגיא כפשטא, והכי אמרי' אלא דאמר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום והיינו דאזי א"א לפרש דהר"ז בב"י היינו אי ניים היום דמותר לניים, עובר בשינה דלמחר בב"י דזהו פשיטא דהא בשעת שינה דלמחר הוא עושה העבירה, אלא דהי' אפשר לפרש דהר"ז בב"י היינו דאסור לישן היום דשמא ישן למחר ולזה פרכי' האמרת באיסור' לא מזדהר, אלא פשיטא דאמר קונם עיני היום אם אישן למחר והיינו דמפרשי' למתני' דבשינה דלמחר אף דבעידנא דישן היום דהוא עיקר הנדר לא עבר מ"מ בשינה דלמחר עבר למפרע, בזה יקשה אי בלא יישן היום הא לא ישן אלא ע"כ דבישן היום א"כ מוכח דמותר לישן (ומה דלא מפרשי במתני' דאסור לישן היום דשמא ישן למחר כמו דרצינו לפרש באומר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום, זהו קשה גם על פי' הר"ן, אלא דהר"ן נזהר בזה בלשונו הזהב ד"ה ואלא דאמר וכו' ולא קתני אסור וכו' היינו דזהו שייך [בקונם] עיני בשינה למחר דע"י שינה דהיום ל"ש למנקט לשון אסור דהא שינה דהיום אינו גוף האיסור, אבל בהיפוך בקונם עיני בשינה היום אם איתא

דמתני' קתני על שינה [דיומו] דאסור הו"ל למנקט לשון אסור), ומשני דאי ניים היינו דמתני' קתני דבשינה דלמחר עובר בב"י באם עבר וניים ביומו לא שמעי' דעובר למפרע והיינו ממש כההיא דהלכה אחר פסח וצלע"ג. והנראה מלשון הרא"ש דכוון לזה.

דף טו:

מתני' שבועה שאיני ישן. בתוי"ט הקשה דלא תנן נמי שאיני משמשך עיי"ש. ולק"מ דהא בשבועה לא חייל כלל דמשועבד לה ודוקא בנדר חל באוסר התשמיש על עצמו. אבל שבועה דמתסר נפשיה אחפצא לא חייל והוי כנשבע שלא אשב בסוכה. ופשוט. בהר"ן ד"ה אכל. שלא היה זכור וכו'. ע' לקמן דף כה בהר"ן ד"ה נדרי שגגות. בא"ד דבכורות. צ"ל דככרות.

תוד"ה ומותרת. כתב תוי"ט בסוף פ"ז וז"ל משמע מדבריהם דאה"נ דאם הלכה לפני הפסח שאסורה לילך אח"כ כדי שתזכור שעברה על תנאה ושאסורה ליהנות. ולענ"ד נראה בהיפוך דתוס' ס"ל דליכא הו"א כלל לאסור דלא ס"ל לסברת הר"ן אף להו"א בעלמא מש"ה מפרשי' דמה דנקט במתניתין ומותרת לילך אחר הפסח היינו דהליכה דקודם פסח גורם איסור על הפירות אבל אחה"פ אינו גורם איסור כלל. ולזה כתב דמיירי בלא הלכה ק"פ דאילו בהלכה כבר נאסרה ול"ש לומר ומותרת אח"כ ומה לנו בהליכה השנייה והוא פשוט וברור לענ"ד. ואדרבא לפי דברי התוי"ט מהיכן פסיקא להו לתוס' לודאי דאסור ומגזירה עד דדחקי בפירושם ולא ניחא להו כפירוש הר"ן דבאמת מותר ול"ג, אע"כ בהיפוך דלא ס"ל כלל לחידוש שיהא הו"א לגזור.

דף טז.

גמרא מכלל שאוכל לך דאכילנא משמע. קשה לי לפמ"ש המ"ל פ"א הלכה ח"י מהל' נדרים הסברא דיש חילוק בין קרבן שאוכל לך דאסור ולא אמרי' דבחיי קרבן משתבע. ובקרבן לא אוכל לך אמרי' בחיי קרבן משתבע. משמע דבקרבן שאוכל לך ל"ש לישבע שיאכל משל חבירו דשמא לא יניחו לאכול. וכתב שם דלפ"ז באמת יהיה הדין באומר על ככר שלו קרבן שאוכל דבחיי קרבן משתבע ע"ש. א"כ מאי פריך הש"ס הכא אימא דשאני בשבועות דלא קתני שאוכל לך. רק סתם שאוכל. מש"ה מפרשי' כפשוטו דאכילנא קאמר. אבל הכא דקאמר שאוכל לך נוכל לומר דלא אכילנא דשמא לא יניחו חבירו לאכול כסברת המ"ל.

ובעיקר יסודו של המ"ל נראה דאינו והחילוק בין קרבן שאוכל ללא אוכל נראה משום דבקרבן שאוכל שפיר מתפרש כפשטה דמה שאוכל יהא קרבן אבל קרבן לא אוכל דצריכים לדחוק ולפרש דבר דיהא קרבן לפיכך לא אוכל מתפרש כפשטא דנשבע

בחיי קרבן שלא יאכל. וכ"נ בכ"מ ע"ש. והחילוק הזה בעצמו כתבו במ"ל באותו הפרק לחלק בין לקרבן לא אוכל בפתח דמפרשי לא קרבן ובין לקרבן בפתח דמפרשי' כמו בשבא ע"ש. ומה שהוצרך הר"ן במתני' דשבועה שאוכל וכו' לחלק דלא אמרי' דבחיי שבועה משתבע משום דל"ש לישבע בחיי שבועה וכנ"ל. י"ל דהר"ן הוצרך לחלקו מבבא דהשבועה שאוכל לך בזה יקשה דהא שבועה נפרש דבחיי שבועה כמו הא קרבן שאוכל לך אף דבשאוכל שפיר משתמע קרבן ממש אפ"ה בהא קרבן מלישנא דהא משמע דבחיי קרבן נשבע וגם בשבועה נימא כן והוצרך הר"ן לומר דל"ש לישבע בחיי שבועה קרבן. וק"ל. והוא ברור לענ"ד.

שם מתני' בנדרים אסור. הרא"ה בספר החינוך מצוה ל' כ' ואם תשאל הרי אותו דבר שנדר עליו מצוה היא עליו בעשה וליתי עשה ולדחי ל"ת דלא יחל דברו. תשובתך נדר עשה ולאו יש בו לאו דלא יחל. ועשה ככל היוצא מפיו יעשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה עכ"ל. והמ"ל בהגהותיו לספר הנ"ל הקשה מסוגיא דריש יבמות דף ה' דאמרינן שם בנזיר מצורע דאתי עשה דמצורע ודחי ל"ת ועשה דנזיר משום דקיל דאיתיה בשאלה וה"נ נדר הא איתי' בשאלה עיי"ש. ועיין בשאגת ארי' סימן ס"א שהקשה ג"כ קושי' הרא"ה הנ"ל ועיי"ש. וע' פ"ב מ"י בב"מ בתוי"ט ד"ה ואם היתה בבה"ק. שוב ראיתי בשו"ת רשב"א ח"ג (סי' שנ"ג) שנשאל על זה דליתי עשה ולדחי ל"ת ועשה דנדר כיון דאיתי' בשאלה. והשיב דההיא דפ"ק דיבמות הנ"ל דחוייא בעלמא הוא ובאמת אף היכא דאיתא בשאלה לא דחי ושאני נזיר דגדול השלום עכ"ל. ועיין פ"ו מ"ה בנזיר בתוי"ט ד"ה דתגלחת מצוה. בבעה"ת שער ס"ב כתב וז"ל ונמצא כנודר שאם לא יחלל שבת שיתן מנה לעניים שהוא חייב לשומרו ולקיים נדרו ודבר זה שנוי במשנתינו חומר בנדרים מבשבועות אמר קונם סוכה שאני עושה וכו' וזה ששנינו בנדרים אסור זה ר"ל כמו זה שאמרנו שאם נדר בצדקה לקיים מצוה חייב באותה צדקה וכו' עכ"ל, והב"י בחוה"מ סי' כ"ו בבדק הבית כתב דלא משמע לי' האי פירושא בפשטא דמתני' עכ"ל.

דף טז:

בסוגיא משמע דלשון מיום אל יום משמע מעל"ע, וברש"י פרשת מטות כתב בהיפוך דמיום אל יום אתיא דלא בעי מעל"ע וצ"ע.

דף יח.

גמ' אמר רבא אם נשאל. עיין לקמן סט ע"א.

דף יח:

גמ' לספיקא גופיה נמי מעייל. עיין לקמן דף סא ע"ב.

בהרא"ש ד"ה ואם כמעשר כו' ואין מעשר בהמה אוסר הגורן כמעשר דגן, זהו לפי טעם הרא"ש שכ' לעיל י"ב א' בד"ה כחלת כו' ועי' מ"ש שם, (והר"ן כתב ג"כ כאן ואסור לכל כפי שיטתו לעיל).

דף יט.

אלא הא ר"י. תמוה לי דא"כ ג"כ יקשה איך מצי אתי כר"י הא בסיפא קתני דספק משקין לטמא אחרים טהור והא בתוספתא וכן הוא פסחים ט"ו ב' פליג עלי' ר"י ואמר לכל טמא. והנה לשיטת הר"ן דפרכת הש"ס דאם מקילין בספק נזירות דאורייתא ה"נ הוי ליה להקל בספק טומאת משקין דרבנן ועיקר פרכת הש"ס מדר"א אדר"א א"כ י"ל דשפיר משני הא ר"י, והיינו דמתני' אתיא בזה כר"י דלא מעייל נפשיה לספיקא, אבל לענין טומאת משקין לטמא אחרים לא ס"ל כר"י אלא דהוי דרבנן, ועיקר פרכת הש"ס רק דאם איתא דר"א דס"ל לא הקדיש הכוי הטעם דלא מעייל נפשיה לספיקא, ומיקל בספק דאורייתא, וה"נ הו"ל להקל בספק דרבנן ואמאי ס"ל לר"א דס' משקין ליטמא טמא הא ר"א סבר דטומאת משקין עיקרו דרבנן, (ואף לפי"ז לא הוי צריך להר"ן לדחוק במה דפריך מתוספתא דעדיפא ליה לאקשויי משום דמיפרשא להדיא דר"א ס"ל דספק משקין ליטמא טמא, ולפי הנ"ל בלאו הכי ניחא דממתני' ליכא קושיא די"ל דס"ל כר"א בהא דלא מעייל נפשיה לספיקא, אבל לא ס"ל כר"א דטומאת משקין דרבנן ולזה פריך בדוקא מר"א דברייתא דמוכח דטעמא דר"א לא הקדיש הכוי הוא מטעם אחר דכוי שמו עליו). ואולם למ"ש הרשב"א, לקיים עיקר לגירסא דל"ג דברי ר"י וכן היה ר"א וכו' ופרכת הש"ס רק ממתני', והיינו דעל ר"א עצמו ליכא קושיא די"ל דהא דקתני וכן ר"א אומר כדבריו קאי רק על לטמא אחרים טהור, ומשו"ה פריך ממתני' דאיך אפשר דמתני' ר"א אמאי לטמא עצמו טמא הא הוי ס' דרבנן עיי"ש, הרי דלא ניחא להש"ס לומר כר"א בחדא לענין דלא מעייל נפשיה בספיקא ופליג בחדא וס"ל דטומאת משקין דאורייתא, א"כ עדיין מאי משני הא ר"י ויקשה כנ"ל הא ר"י ס"ל דגם לטמא אחרים טמא. וצע"ג. אח"כ מצאתי שהקשה כן הר"ש פ"ד מ"ז דטהרות.

דף כ.

עד שינהוג בו איסור כימים שנהג בהן היתר. ובנדר שלא לאכול מן פרי פלוני ל' יום ועבר על נדרו עשרה ימים ובא ד' ימים קודם תשלום הל' יום לשאול על נדרו נלע"ד דא"צ לנהוג עשרה ימים באיסור כיון דאחר הל' יום אין עליו איסור נדר אין קונסין אותו רק הד' ימים שעליו הנדר שינהוג בהם איסור שלא להתיר לו וממילא אסורים לו באיסור נדר והקנס רק שלא להתיר וממילא עומד באיסורו מחמת הנדר וע' מ"ש ביו"ד (סי' רל"ח)

בשם ת' שער אפרים ולשיטתו אם נמתין בהתרתו עד שינהוג איסור ד' ימים לא יהיה לו אח"כ היתר כלל על נדרו י"ל דלא קנסו כה"ג ואפשר דקונסים אותו שלא להתיר לו עד שעה א' קודם תשלום הנדר וצ"ע לדינא אח"ז ראיתי בת' יכין ובועז (סג"ת דט"ז ע"ד) ד"ה והטעם השביעי שכתב בשם זקנו התשב"ץ שמי שקיבל בשבועה או בחרם לחבירו לעשות איזה דבר לזמן ועבר הזמן ולא עשה אם התירוה אינו מותר עיי"ש ולענ"ד צ"ע.

דף כ:

ר"נ ד"ה דמצייני כו' מצויינים ונבדלים. עי' קדושין עב ע"א ברש"י ד"ה דומים.
בהרא"ש ד"ה ערכתי לו שולחן ששימש עמה שלא כדרכה. עיין יבמות דף לד ע"ב תד"ה ולא כמעשה.

דף כא.

בהר"ן ד"ה גרסי' וכו' אבל מעמידין וכו'. עיין לקמן כג ע"א בהר"ן ד"ה נמי שרי.

דף כב.

גמ' א"ל נפשך הצלת. עי' סוטה דף מא ע"ב תד"ה כל המחניף.
בהר"ן ד"ה ההוא שעתא. לא נתקדש וכו'. עי' סנהדרין דף יא ע"ב רש"י ד"ה על שתים ובמנחות דף פג ע"ב רש"י ד"ה כל הארצות.

דף כב:

גמ' משתבח ליה רבא לר"נ. כעין זה ברכות לח ע"א וש"נ.

דף כג:

גמ' איבעיא להו פליגי רבנן. כעין זה בב"מ דף כד ע"א.

דף כד.

גמרא ת"ש נדרי אונסים הדירו כו' הלא"ה נדר הוא כו' ק"ל מטעם זרוזי אסור במעמיד דבריו שנשבע בדוקא כמש"ל במתני' א' א"כ הא י"ל דמתני' דהכא מיירי במעמיד מש"ה מותר רק בחלה מחמת אונסים וצ"ע.
שם אי רבי אליעזר בן יעקב זירוזין הוי. קשה לי דלמא מיירי במעמיד דבריו עיין בר"ן לעיל דף כא ע"א וצ"ע.
בהר"ן ד"ה יתר על כן ולאידך פירושא וכו'. ק"ל הא י"ל דגם אידך פירושא ס"ל דיש סברא דגם על מתנה מועטת שייך לאו כלבא אנא, ומשו"ה קתני יתר על כן לאפוקי מהך סברא ואשמועינן דבמתנה מועטת לא אמרינן לאו כלבא אנא, ומה דפירשו לעיל דמשום מתנה מרובה הוא, היינו משום הך קושיא גופא דהא אמרינן דאתיא אפילו כראב"י

והיינו דבמתנה מרובה מודה ראב"י דאמרינן לא כלבא אנא, וכן משמע להדיא מדברי הרא"ש בפירושו, וצ"ע.
גם במ"ש הר"ן ד"ה יתר על כן ולאידך פירושא כו' קשה לי הא י"ל דגם אידך פרושא ס"ל דיש סברא דגם על מתנה מועטת שייך לאו כלבא אנא. ומש"ה קתני יתר ע"כ לאפוקי מהך סברא ואשמעינן דבמתנה מועטת (ל"ס ראב"י הסברא) דלאו כלבא אנא ומה דפירשו לעיל דמשום מתנה מרובה הוא. היינו משום הך קושיא גופא דהא אמרינן דאתי' אפי' כראב"י והיינו דבמתנה מרובה מודה ראב"י לסברא דלאו כלבא אנא. וכן משמע להדיא מדברי הרא"ש בפרושו שם וצ"ע.
בהר"ן ד"ה משום. וכתב הר"ן שלפי זה הטעם וודאי קיימא הסברא דלאו כלבא אנא להלכה. אף דמסקי' דהלכה כראב"י, מ"מ גם הוא מודה בסברא זו. ומה דאמר יתר על כן קונם שאני נהנה לך אם א"א אוכל עמי פת חמה דהוי נדרי זרוזין לאו משום דל"ח לסברא דלאו כלבא אנא דהא פת חמה מתנה מועטת היא. אלא דיתר ע"כ הוא אף דמייחד האיסור סד"א דדוקא נדר. ואולם יש עוד טעם בהר"ן דהחילוק בין אוסר נכסי חבירו על עצמו דבזה שייך לאו כלבא אנא דאינו רוצה להנות לבין אוסר נכסים על חבירו. ולזה הטעם ע"כ לא קיימא ס' דלאו כלבא להלכה (דהא בשאני נהנה לך דאוסר הנאת המזומן ע"ע אפילו הכי קאמר ראב"י) דנדרי זרוזין הן (והוא הפירוש הא' בהר"ן שם). ומ"ש בהר"ן שם ריש ע"ב ד"ה ולענין הלכה בסוף הדיבור ואי הכי היכי פסקינן כראב"י אפילו מה דאמר בבתרייתא אני כעולל לא ראה אור. אין דבריו מאירים לי. ולדעת בל אוכל היכן מצינו דפסק כראב"י בבתרייתא דלמא מימרא דר"ה הלכה כראב"י קאי אמתני' (שם) כי המשנה שגורה בפי הכל וכמ"ש הר"ן בעצמו שם מקודם ובאמת בבתרייתא אין הלכה כוותיה ואדרבה בהכי מיישב הסוגיא יותר דמש"ה פשיט דפליגי רבנן אף אקמייתא (דהר"ן נדחק בזו הקושי' דדלמא קאי ר"ה אבתרייתא) דע"כ קאי אמתני' אבל אבתרייתא לא מכח סתמא דמתני' דפרק קונם יין (דכאן) ומוכח שפיר דפליגי רבנן אף בקמייתא. באופן דמה דס"ל להר"ן ז"ל דללישנא קמא הוי קולא דפסקינן כראב"י דבקונם שאיני נהנה לך אא"א נוטל לבנך כור חיטים ל"צ התרה דהוי זרוזים וללישנא ב' קיימינן בזה לחומרא דצריך התרה דגם ראב"י מודה משום דלאו כלבא אנא. ולדברי הוא בהפוך דלל"ק הוי חומרא דפסקינן כרבנן (ורק בההיא מתני' דמדיר חבירו שיאכל אצלו ומסרב פסקינן כראב"י) אפילו בההיא דברייתא דאם א"א אוכל פת חמה דבזה קיימא לן לסברא דלאו כלבא אנא מכח סתמא דמתני' דכאן. ולישנא ב' הוי קולא דקי"ל כראב"י בהך ברייתא דפת חמה. וצע"ג וה' יגיה חשכי.

ק"ל היכן מצינו דפסק כראב"י בבתרייתא דילמא מימרא דר"ה הלכה כראב"י קאי אמתני' כי המשנה שגורה בפי הכל ולא קאי אברייתא כמ"ש הר"ן שם מקודם ובאמת בבתרייתא אין הלכה כראב"י ואדרבא מתיישב הסוגיא יותר דמשו"ה פשיט דפליגי רבנן אף אקמייתא דהקשה הר"ן דילמא קאי אבתרייתא ונדחק בזה. ולפי הנ"ל ניחא דע"כ קאי ר"ה אמתני', אבל אברייתא לא מכח סתמא דמתני' דפרק קונם יין, ומוכח שפיר דפליגי רבנן אף בקמייתא, באופן דמה דס"ל להר"ן דלישנא קמא הוי קולא דפסקינן כראב"י דבקונם שאיני נהנה לך אלא אם אי אתה נוטל לבנך כור חיטים לא צריך התרה דהוי זרוזין ולישנא בתרא קיימינן בזה לחומרא דצריך התרה דגם ראב"י מודה משום דלאו כלבא אנא. ולדברינו בהיפוך, דלל"ק הוא לחומרא דפסקינן כרבנן ורק בההיא מתני' דמדיר חבירו שיאכל אצלו ומסרב פסקינן כראב"י, ואפילו בההיא דברייתא דאם אין אתה אוכל פת חמה לא קיימא לן כראב"י דבזה קיימא לן לסברא דלא כלבא אנא מכח סתמא דמתני' דפרק קונם, ולישנא בתרא הוי קולא, דקיימא לן כראב"י בהך ברייתא דפת חמה. וצע"ג.

דף כד:

בהר"ן ד"ה ת"ש וכו' דהוה ידיע להו. כעין זה בר"ן לקמן כ"ז ע"א ד"ה ולר"ה ובשבת דף ט' ע"ב בתוס' ד"ה הא לן וש"נ.

דף כה.

בהר"ן ד"ה אלא כו' דנדר שוא לא אשכחן. עי' בר"ן לעיל דף יד ע"ב ד"ה ואלא דאמר. שם ד"ה רמו תליסר אורוותא. אודריתא. כך גי' הר"ש שביעית פ"ה מ"ז ועי' פירושו בערוך והר"ש הביאו בשמו.

דף כה:

מתני' ונודע שלא הכתו. עי' לעיל דף כב ע"ב בהר"ן ד"ה חוץ מקונם.
שם תנא כשם שנדרי שגגות. עי' קדושין דף יג ע"א תד"ה כשם.
שם נדר שהותר מקצתו. עי' ירושלמי פ"ה דברכות עלה דמתני' מזכירין גבורות גשמים.
בהר"ן ד"ה נדרי שגגות כו' דכיון דנדרא וכו'. עי' שבועות דף כח ע"א. ולעיל טו ע"ב בר"ן ד"ה אכל.

דף כו.

בהר"ן ד"ה איתיביה ר"פ וכו'. וקמ"ל דכה"ג נמי קפידא הוא ושינוי ואיקרי דאיכא אינשי דקפדי, משמע דבעינן טעם דראוי להקפיד, וקשה לי דבבצל וכופרי מאי קפידא במילתא לומר כך או כך וצ"ע.

דף כו:

בהר"ן ד"ה אלא סיפא וכו' וליכא למימר כי היכי דלרבה תרי בבא קמאי במשנה לרבא נמי תרי קמאי במעמיד וכו'. וכ"כ הרשב"א, ואני בער ולא אדע, ועפר אני תחת כפות רגליהם ואירא ואומר דבאומר לזה ולזה במעמיד ליכא למ"ד דהוא בכלל הותר מקצתה הותר כולה בשלמא בכולכם במעמיד הוי ג"כ כמו שינוי דכולכם סתמא כולהו משמע בני שיור, ועתה אומר אילו הייתי יודע, הייתי אומר כולכם חוץ מפלוני דהוי שינוי, משא"כ בלזה ולזה ומעמיד דבריו דאילו היה יודע לא היה אומר על איש פלוני דאשתכח שהוא אביו לזה, דלגבי אינך דלזה ולזה ליכא שום שינוי כלל, אלא דהיה מחסר ולא היה אומר גם על פלוני ולזה. וצ"ע.

בהר"ן ד"ה איתיביה וכו' וכ"ש דקשיא לרבא וכו'. וכך כתב הרא"ש. ולא ידעתי, די"ל בפשוטו דלרבה בודאי י"ל דמיירי במשנה דהא כולה הך מתני' מיירי במשנה, וא"כ מה"ת לומר דהך דקונם בצל מיירי במעמיד ולעשות מזה קושיא, אבל לרבא דכולה דמתני' מיירי רק במעמיד, שפיר ס"ד דהך בבא דקונם בצל מיירי ג"כ במעמיד.

בהר"ן ד"ה לרבא רישא וכו' דאיכא למימר וכו'. עיין בר"ן ריש סוכה דף רל"א וצ"ע.

דף כז.

בהר"ן ואי הכי מאי קא מקשי לרבא ממתני' דכלכלה וכו' קשה לי מאי צורך להאריכות ובדרך קושיא, הא להדיא אמרינן בסוגיא ור"מ אליבא דרבי עקיבא ואליבא דרבנן, הרי להדיא דלרבנן ג"כ שייך חילוק בין משנה למעמיד וצ"ע.

לא ידעתי אמאי נקט הקושי' דוקא מזה ולא ממוקדם דמאי מקשי לי' ר"פ לרבא אלא סיפא דאמר לזה ולזה רבי עקיבא היא אמאי פליגי רבנן, ק' ג"כ כזה הא באמת פליגי רבנן עלה דלרבנן ע"כ גם משנה אסור, וביותר דמאי צריכי' לכל האריכות והא להדי' אמרינן [ור"מ] אליבא דר"ע ורבנן הרי מפורש דלרבנן ג"כ משנה מותר וצלע"ג.

דף כח.

גמ' בית שמאי אומרים וכו' עי' לעיל כב ע"ב בר"ן ד"ה אמר רב אסי.

קשה לי למאי דקיימא לן לעיל כ"ב דנזקקי' להתיר שבועה מנ"ל דלב"ש אין שאלה הא קתני רק לא יפתח ודלמא רק אין פותחי' להתיר שבועה אבל בדיעבד י"ל דמהני וצע"ק.

דף כח:

בר"ן ד"ה אין, י"ל דמתני' ר"מ היא דקסבר דקונם כללי יש לו פדיו', הקשה לי חתני נ"י דלפ"ז איך אמרינן שם (דף ל' ע"א) תפשוט דבעי ר' הושעיא וכו', הא איבעי דר"ה רק

לרבנן דר"מ דס"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אבל מתני' דממילא היא ר"מ ולדידיה [ליכא למיבעי] דהא ס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, עכ"ד.
לענ"ד י"ל, דמתני' אתיא כרבי מאיר בהא דקונמות יש להם פדיון כיון דכך הלכה כמ"ש הר"ן שם (דף ל"ה ע"א) ד"ה ולענין הלכה, מ"מ לא ניחא לי' לאוקמי גם בהא כר"מ דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כיון דאין הלכה כן. וכיוצא בזה ממש כתב הרשב"א והריטב"א קידושין (דף נ"ד ע"ב) במה דאמרינן שם הכא במאי עסקינן דיהיב לי' כשהוא סמדר ודלא כר"י דאמר סמדר אסור וכו', והקשו ולוקמי כר' יוסי ובדיהיב לי' מקמי דהוי סמדר ותירצו דמקמי סמדר הפירות שלא בא לעולם חשיבי, ואע"ג דרבי מאיר היא דמעשר שני ממון גבוה, מ"מ לא בעי [לאוקמי] בזה כר"מ דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דבזה לית הלכתא כרבי מאיר, עיי"ש.
ואגב אודיע לחתני נ"י שנתקשיתי בדברי הרשב"א והריטב"א אלו, הא מבואר בסוגיא דבבא בתרא (קכ"ז ע"ב) במה דמשנינן בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס דר"מ דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם היינו דהקנאה מצי לחול לכשיבא לעולם, וא"כ הכא קודם סמדר גם לר"מ לא מהני אם נימא כר"י דסמדר אסור מפני שהוא פירי, דהא מקמי דסמדר לא חל הקנין, ולכי יבוא בעולם שיהי' סמדר אז יהיה ממון גבוה ולא מצי לחול הקנין וצע"ג.

דף כט.

גמ' קדושת דמים פקעה בכדי. עיין ערובין דף לו ע"א רש"י ד"ה היום תהא הקדש וצ"ע.

דף כט:

אלא אי אמרת אידי ואידי קד"ד. ק"ל כמו דאמרי' דלאביי אי תני חדא הוה אמרי' דוקא קד"ד פקע ותנא תרתי דמיתורא אתי' לקה"ג, ה"נ י"ל לרבא דאי תנא חדא הו"א דאפי' קד"ד לא פקע אלא דמיירי בפדאו כדס"ל באמת לבר פדא לזה הני תרתי דמיתורא משמע דאפילו בלא פדאו והכל בק"ד דוקא, והר"ן בסוף הסוגיא נדחק דלרבא ליכא קושי' כ"כ די"ל זו ואצ"ל זו קתני ואמאי לא בפשוטו כנ"ל.
שם וקא מנמנם ר' ירמיה. גיטין יא ע"ב. שבת דף סג ע"ב.

דף ל.

בהר"ן (ד"ה בעמוד הקודם) הכא שאני כלומר וכו'. עי' בהר"ן קידושין דף רל"א ע"ב.
נראה בבריא שאמר סלע זו לצדקה לאחר מותי הוי ספיקא דדינא, דמדברי הר"ן נדרים נראה דסבירא ליה דבצדקה שאמר סלע זו לצדקה אחר שלשים הוי כמסירתו להדיוט במעכשיו ולאחר ל' יום, וא"כ הכי נמי הוי כמעכשיו ולאחר מיתה, אלא דכתב שם הר"ן

דהרשב"א מסתפק בזה, דאולי זהו רק לבר פדא, אבל לדינא י"ל דלא הוי כמעכשיו, וביותר נראה מדברי הרשב"א בחי' יבמות, דאף לבר פדא הטעם דא"י לחזור לא דהוי כמעכשיו, אלא דאלימא הקדש למיהוי כמעשה, דלא אתי דיבור ומבטל מעשה עיי"ש, וא"כ זהו באמר לצדקה אחר ל', דשפיר חלה לאחר ל' כמו בנותן להדיוט ואמר תקנה לאחר ל' אלא דבהדיוט יכול לחזור תוך ל', ובהקדש אלים דאין יכול לחזור, אבל באומר לאחר מותו דבהדיוט כהאי גוונא אף בלא חזרה לא חל כלל, דאין קנין אחר מיתה גם בהקדש לא חלה.

אח"כ מצאתי בתשובת הרשב"א (ח"ג סי' קכ"ב) וז"ל ועוד אני אומר דאפשר דבריא אפילו לא נתן לאחר קודם ההקדש, אלא שאומר אם תצא חמה מנרתקה הרי זה הקדש, ומת קודם שתצא חמה מנרתקה פקע הקדש, לפי שלא חל ההקדש מעכשיו אלא לאותו זמן, ובאותו שעה כיון דמת אינו יכול לחול ההקדש, ואפילו למאן דפסק באיבעי' דשכ"מ שהקדיש כל נכסיו לחומרא, ואם עמד אינו חוזר, התם בהקדש סתם משא"כ כאן דתל' באם תצא, ואע"ג דאמרי' פ"ד דנדרים לבר פדא הכא אינו חוזר דאמל"ג, התם הוא בעוד שהמקדיש קיים ובא לחזור בו דלא אתי דיבור ומבטל דיבור דהקדש, דאלים כמעשה וטפי מנתינת מעות ליד אשה דחוזרת, אבל במת תוך ל' פקע ההקדש עכ"ל, ושמחתי שכוונתי בעזה"י האמת בכוונת דברי הרשב"א.

דף ל:

בהר"ן ד"ה מדלא קתני כו' דהיינו אנשים וכו'. ק' לי דנימא באמת דשחורי הראש דוקא קאמר למעט קרחי' ובעלי שיבה ומש"ה לא אמר מבעלי שער דאזי לא היה ממועט רק קרחי' ולא בעלי שיבה, וצ"ע.

דף לא.

מתני' שאיני נהנה לישראל כו'. כתב התוי"ט וז"ל דוקא נקט אומה שלימה דאילו מחבירו תנן בס"פ דלקמן דלא ימכור ופירש הר"ב גזירה שמא יקח כו' אבל אומה שלימה לא גזרו דא"א לו שיפרוש מכולם כ"כ הרמב"ם בפ"ז מה' נדרים. בתשובה כתבתי להקשות דמנ"ל לדמות אומה שלימה לאומה ישראל. הא י"ל דהטעם דלא גזרו הכא דכמו דמצינו בסוגיא דבב"מ דאסרו רבית עו"ג משום שלא ילמוד ממעשיו. ופירשו שם הא דשאר מו"מ שרי היינו דאפשר לעשות כן ג"כ עם ישראל אבל רבית דיהי' עסקיו רק עם עו"ג חיישינן שילמד ממעשיו א"כ י"ל מש"ה ל"ג דא"כ יצטרך לעשות כל עסקיו עם עו"ג ויש בזה קלקול וחשש דילמוד ממעשיו אבל באומה אחרת אין ראי' להמכר.

שם מתני' לוקח ביותר. עיין לקמן דף מג ע"א.

בהר"ן ד"ה אמר שמואל והו"ל כשמואל. כשואל. ועיין בהר"ן פ"ק דמסכת ע"ז דף שלג ע"ב וצ"ע.

דף לא:

גמרא מתני' בזבינא מיצעא, אבל בזבינא חריפא הוי הנאת לוקח לחוד ובזבינא דרמי על אפיה הוי הנאת מוכר לחוד. וכל זה דוקא בשוה בשוה אבל בלוקח בפחות בכל ענין הוי הנאת לוקח ובלוקח ביותר בכל ענין הוי הנאת מוכר.

שם גמ' בהליכה חייב. עי' בהר"ן פ"ק דמס' ע"ז דף שלג ע"ב.

שם מתני' גדולה מילה שדוחה את הנגעים. אף דבקציצת בהרת עובר על ל"ת ועשה. שבת פרק ר"א דמילה. וכ' תוס' שם הא דלא ילפינן מיניה בעלמא דעשה דוחה לל"ת ועשה. דמה למילה שנכרתו עליו י"ג בריתות.

שם גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה עולמו, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי ואמרינן לקמן גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי משמע דאם לא בריתי קאי אתרוויהו על מילה ועל התורה, והנה על התורה הפשט פשוט בריתי יום ולילה דכתיב בו והגית יומם ולילה, אבל על המילה אינה נוהגת בלילה, ובתוס' יו"ט כ' דפסקיה לקרא, אם לא בריתי, אזי יומם ולילה חוקות ש"ו לא שמתי, דהיינו את הכל לא שמתי, והוא דחוק, ויותר נראה דבאמת מילה ותורה שייכים להדדי, וכמ"ש בעוללות אפרים (מאמר שצ"ב) שמילה חצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת לב, כשימול ערלת לבבו אז יהי' חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל עיי"ש, א"כ מילה מבוא למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ומצות, א"כ יש לומר דאם לא בריתי היינו ג"כ מילה דעי"ז בא לשערי תורה להגות יומם ולילה.

ומומתק בזה יותר דברי הלבוש (סי' רס"ה) [דיש מתמיהים למה יברך האב להכניסו, הא המוהל שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו, וכיון שהמוהל מברך על המילה מה צורך לאב לברך להכניסו, הרי המילה היא בריתו של א"א, וי"מ דברכת להכניסו אינה כלל על המילה רק האב משבח ומברך לד' שמיום ההוא והלאה מוטל עליו עוד מצות אחרות הנגררות אחר המילה, והם שמצוה לפדותו אם הוא בכור וללמדו תורה ולהשיאו אשה, עיי"ש] דלהכניסו היינו על הגרירה ממצוה זו ללמוד תורה דזה נגרר מתוך המילה דיזכה למול ערלת לבבו להשכיל בתורה ומצות, וכיון דהחיוב גמור על אבי האב ללמדו תורה ממילא שייכות הברית יותר עליו, שזהו הגורם לבא לשערי התורה.

דף לב:
מתני' אבל משאיל לו כו'. ואף דמלתא דפשיטא היא מ"מ איידי דתני רישא לא ישאילנו תני נמי סיפא אבל משאילו. ולפי הצד איבעי' בגמרא דמותר להשאילו טבעת להראות שהוא חשוב ויכבדו לו מאכל מפרשי' דזהו דקתני אבל משאילו טבעת דבכה"ג מיירי והוי חידוש שפיר.

דף לד:
לאפוקי אזמני', ק"ל סוף סוף הא כשנהנה מהככר היינו כשאוכלו הוי מתנה דאזמנה ונתן לו רשות לאכלו וא"כ כשנוטלו הוא מתנה לו, והרא"ש בפירושו אסבר לה דמיד כשהזמינו הוא נהנה שמכבדו, ולא זכיתי להבין דהא מתנה ג"כ [מהני] אלא דמה בכך דהוא לא אסר הנאה עליו רק שהככר אסור עליו, ואם כן באזמני' מה בכך שמכבדו דהוי הנאה הא רשאי הוא ליהנות ממנו, ובעידן הנאתו מככר דהיינו כשאוכלו כבר הוא שלו במתנה, וה' יאיר עיני. בסוגיא זו עי' מ"ש לק' מ"ז ע"א.

דף לה.
איתיבי' א"ל השאילני, תמוה לי הא רבא אמר רק דמוכח דבא לאסור עליו אף במתנה דלאפוקי מאי וזהו שייך בככר דלא שייך ענין שאלה רק לאכלו (ואף דשייך הנאה בעלמא בלא אכילה כגון לחמם בו כדמבעי בירושלמי שהביא הר"ן סוף סוגי' צ"ל כיון דאינו מצוי כ"כ לא אסיק אדעתי' על זה) אבל הכא בפרתי ובנכסי ליכא הוכחה זו [דבא] לאסרו עליו בזמן שהוא פרתו לענין שלא להשאיל לו פרתו ונכסיו דאוסר עליו כ"ז שהוא פרתו ונכסיו אבל לא במתנה וצע"ג.
שם למעול מקבל יכול לומר התירא, קשה לי אמאי לא פשיט כן ממתני' ערוכה במעילה נזכר שליח חנווני מעל כשיוציא הרי דקודם אינו מועל והרא"ש הביא כאן מתני' זו וצ"ע. (ועי' תורעק"א מעילה אות ט"ו).
בהר"ן ד"ה מת וכו' וק' לרבא דאסר. ק"ל הא רבא פשט רק מכח הוכחה דאילו ככרי עליך לאפוקי מאי וכדפי' הר"ן לעיל וזהו שייך בככר דסתם הנאת ככר רק לאכילה וכמ"ש הרא"ש אבל הכא בפרה ובקורדום ל"ש הוכחה זו דבא לאפוקי בעוד שהפרה שלו אסור להשאילו ליהנות ממנה אם כן י"ל דרבא מודה בזה דמותר בנותן במתנה וצ"ע.
בהר"ן ד"ה דיקא נמי וכו' שאין בכתיבה שום וכו'. וכיוצא בזה כתובות ב ע"ב.
[איתיבי' השאילני פרתך וכו', והקשיתי מאי קושיא הא אמר רבא הטעם דככרי עליך לאפוקי מאי, וכי יסיק אדעתי' דמיגנב מיני' וזהו שייך בככר דעיקרו לאכילה, ולמאי ענין אסרו עליו אם לא יגנב (ואף דיש עוד ענין הנאה לחמם בו בעוד שהככר לבעליו,

כמ"ש הר"ן דף ל"ה סוף ע"א בשם הירושלמי דמסופק בזה, צ"ל דזהו לא שכיחא, לומר דאוסר עליו בשביל זה לחוד) ומוכח דככרי עליך בא למעט רק אפסקי' אחר, אבל בפרה וקורדום דלמלאכה עומד ל"ש הוכחה זו, די"ל דאוסר עליו בעודן שלו דאסורין לו בדרך שאלה למלאכתו, אבל ליכא ראי' דאוסר עליו אף במכירה ונתינה לו, ועי' בהר"ן שכתב דלרבא בביתך שאני נכנס דוקא מכרן לאחר, אבל מכרן לו אסור, אף דהתם ליכא הוכחה לכך דשפיר י"ל דאוסר [ל]עצמו הכניסה בעוד שהבית שלו, צ"ל דהוציא הר"ן כן מדאמרינן בפרה וקרדום דלרבא אסור בלא אפסקי' אחר, אף דליכא הוכחה לכך וכנ"ל, אבל מ"מ היא גופה קשיא על הגמרא איך מדמין פרה וקרדום לככר, וצ"ע.]

דף לה:

שהרי אדם מביא קרבן וכו' עי' בר"ן. וקשה לי הא אלו הי' באפשרי דקטנה ילדה היינו מוקמי' שיביא קרבן עבורה, ואף דקטנה נשואה יצאה מרשות אבי' וכמו דאמרי' בזב על בניו הקטנים אף דבן אינו ברשות אביו או דמיירי בזינתה א"כ ה"נ כי מוקמי בשוטה אפשר לאוקמי בבתו גדולה ושוטה שאביה יביא קרבן ואפי' בעודה ברשות אביה משכחת לה שהיא נערה ואף דאין בין נערה לבוגרת רק ו' חדשים מ"מ משכחת בהפילה וצ"ע.

בהר"ן ד"ה ומלמדו מדרש דמצות וכו'. עיין ר"ה דף כח ע"א ובטורי אבן שם ד"ה ובשופר. ד"ה משמשות במוך וכו' קטנה שתלד. עיין בסדרי טהרה בחי' למסכת נדה דף נב ע"ב ד"ה ודע דמסקינן.

תוד"ה איבעיא להו וכו'. ממתני' או מברייתא. עיין לקמן דף עב ע"א בר"ן ד"ה ולענין.

דף לו.

ותני עלה אלא שפיגולן פיגול. עיין בר"ן והרא"ש דנדחקו במה דלא פרכינן ממתניתן לחוד', ותמהני הא בפשוטו דממתני' יש לומר דבאמת אין פיגולו פיגול דלתקוני שדרתיך, אבל מ"מ כיון שהקרבן לא נעשה בהכשר דעבודה במחשבת פיגול לא הוי עבודה והוי הקרבן פסול, וגדולה מזה כתב הר"ן בחולין ספ"ב דבשוחט בהמת חבירו לע"ז למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ אסורה באכילה דמ"מ השחיטה לא הוי שחיטה להתירו, עכ"פ בקדשים דבעינן הקרבה בודאי הקרבן פסול, מש"ה חייבים לשלם, לזה צריך למפרך מברייתא דקתני אלא שפיגולן פיגול דמשמע דהוי פיגול ממש לחייב עליו כרת וצ"ע.

שם שכן אדם מביא על אשתו שוטה כר"י. קשה לי הא מה דאמרינן לעיל גבי יולדת שכן מביא על אשתו כר"י היינו כיון דחיובי קרבן דאשה על בעלה מוקמי לקרא דזאת

תורת היולדת לרבות אשתו שוטה וכמ"ש הר"ן שם אבל בחלב דלא כתיב תורת ליכא רבויא ובאמת אין מביא על אשתו שוטה כיון דצריך דעת וצלע"ג.

דף לו:

איבעיא להו התורם משלו על של חבירו צריך דעתו כו' (עי' מש"כ רבינו בחי' יבמות צ"ג א' ע"ז).

בהר"ן ד"ה הכא נמי באומר כו' דהא אמרינן בפרק המדיר כל השומע קולי יזון שליחותיה קעביד ומפיק לה מדתנן בפרק המקבל דגבי גט מהני אם אמר כל השומע קולי יכתוב עיי"ש. תמוה לי מאד מה ראיה משם דהתם כיון דכל השומע קולי הוי שליחות מחוייב הבעל לשלם לאותו שזן אותה זהו אסור דהיא נהנית מהבעל דהוא משלם לזן אותה אבל לענין מודר הנאה דהכא י"ל דכל שאין עושה שליח לא מהנה במה דתורם תרומתו כמו בכל הרוצה לתרום דמותר מה"ט. וא"כ י"ל דתרומה וגט שוים בכל הרוצה לכתוב יכתוב מהני גם בגט כמו בתרומה אלא דלא מקרי מהנה רק במשוה אותו שליח להדיא. ובההיא דכתובות תליא היכא דהבעל חייב לשלם מקרי הנאה וצע"ג.

בהר"ן ד"ה ה"נ באומר וכו' אבל אם אמר כל השומע וכו' דהא אמרינן פ' המדיר וכו'. תמוה לי הא מסוף דברי הר"ן אלו במ"ש אבל אם אמר כל התורם וכו' אפשר אפי' לגבי תרומה לא מהני וה"נ מוכח וכו'. ביאור הדברים נ"ל דאם איתא דכל הזן אינו מפסיד ג"כ מהני לתרומה נהי דבמדיר דהכא מותר כמו בכל הרוצה לתרום דאף דמהני לתרומה, מ"מ לא מיקרי מהנה כ"ז שלא יחדו לשליח בפירוש, מ"מ בההיא דפרק המדיר אמאי מותר באומר כל הזן א"מ דכיון דהוי לשון שליחות מחויב לשלם להזן אותה וא"כ מהנה אותה שמשלם להזן אותה. והסברא פשוטה, א"כ אזדא ראיית הר"ן, דשפיר י"ל דאפילו באומר כל השומע קולי יתרום מותר הכא, ואין חילוק בין כל רוצה לתרום, ובין כל השומע, וזה וזה מהני בתרומה ובגט, אלא דפירכת הש"ס פרק המדיר הא שליחותיה קעביד כמו בגט, וממילא צריך לשלם להבן ומיקרי מהנה גמור לאשתו, וצ"ע.

קשה לי, הא מסיום דברי הר"ן אבל אי אמר כל התורם אינו מפסיד, אפשר דאפי' גבי תרומה לא מהני וה"נ מוכח דהא אומר כל הזן אינו מפסיד וכו', ביאור הדברים דאם איתא דכל התורם אינו מפסיד הוא ג"כ כמו כל הרוצה לתרו' דמהני לענין תרומה אלא דלא מקרי מהנה כיון דלא עשאו שליח ביחוד ממש אמאי מותר בפ' המדיר לומר כל הזן אינו מפסיד דהתם מקרי נהנה ממש דאם הוי לשון שליחות צריך לשלם לו, ואם כן מהנה לאשתו שמשלם עבורה מזונותיה לזה אינו דומה למדיר דהכא דההנאה רק השליחות אע"כ דלא הוי שליחות כלל, וא"צ להחזיר לו מעותי', והסברא ברורה ופשוטה

דענין הדרה דכתובות אינו דומה להכא, וכיון שכן איך הוכיח הר"ן דכל השומע קולי הוי שליחות ממש ואסור הכא, דלמא הכא מותר דלא מקרי מהנה כיון שלא ייחדו ממש לשליח, ובפרק המדיר הכי פרכינן שליחותיה קעביד כמו בגט ממילא צריך לשלם לו ומהנה ממש לאשתו, וא"כ י"ל דכל הרוצה וכל השומע ענין א' ומהני בתרומה ובגט והכא מותר ובפ' המדיר אסור כיון דצריך לשלם לו וצלע"ג.

דף לז:

בהר"ן ד"ה גדול מי בעי שימור ואיכא נוסחי וכו' והכי פריך ודאי בין איש בין אשה משמע. תמוה לי אמאי לא בפשוטו מדקתני אבל מלמד בנותיו מוכח אם הבת עצמה הנודרת אסור ללמוד עמה, ומהאי טעמא אף אם באמת נפרש כן קשה על עיקר גירסא זו, דהא באמת היא ראי' גדולה דאפילו בת אסורה וא"כ נצטרך לומר דרב ס"ל דבנות בעי שימור ור"י ס"ל דלא בעי שימור היא גופא קשה מי הכריחנו לזה, דילמא תרוויהו ס"ל דבנות צריכים שימור אלא דר"י לא רצה לומר שכר שימור דס"ל דמתני' מיירי בגדול, דלא ניחא ליה לומר חסורא מחסרא, דהא באמת זהו תי' מרווח ואין צריך להמציא דטעמא דר"י דס"ל דבנות לא צריכין שימור ולעשות מזה פלוגתא דרב ולוי, וצ"ע.

דף מ.

גמ' לא לסעוד איניש. עיין רש"י שבת דף י"ב ע"ב ד"ה סועד וצ"ל דגרסי' כאן לא ליסעור.

דף מ:

בהר"ן ד"ה ולענין הלכה וכו' וכדאמר בעלמא וכו'. שבת דף נד ע"א ביצה דף כט ע"א.

דף מא:

בהר"נ ד"ה אלא רפואת כו' דהא תנן וכו'. תמיהני הא שם אין הטעם דמשום מצוה רשאי ליהנות אלא משום דנותן לו את שלו ומונע רק לאחרים ליטלו והוי מבריח ארי ולא מקרי מהנהו וזה שייך באבידה דבהשבתו אינו משביח להאבידה עצמה אלא דמונע אחרים ליטלו אבל הכא דבהמתו חולה והוא מרפא אותה ומשביח נכסיו ועדיף ממפטם בהמתו ואסור וצ"ע.

בעניי א"י הדמיון דבאבידה אינו משביח נכסים אלא דמונע אחרים מליטלם והוי כמו מבריח ארי דלא מקרי מהנהו. אבל הכא בחלתה הבהמה במה שמרפא אותה הוא משביח יש לומר דאסור (אפי' שעושה מצוה, וראיה מפרוטה דרב יוסף דמ"ב).

בהר"נ ד"ה אבל אומר לו וכו'. דמן חיותיה וכו'. כדלעיל דף לט ע"א.

דף מג.

אמר אביי גזרה לשאול וכו'. ע' בר"ן שהקשה ממתני' דלעיל דקתני שאיני נהנה מישראל לוקח בפחות וכו' ותירץ בשם הרמב"ם כיון דנדר מכל ישראל יהיה טריחא ליה מלתא להשתכר באומות ע"ש. וע' ברמב"ם ד"ה בנדר מאומה שלמה. וכ"כ הש"כ (סי' רכ"ו) בדעת הרמב"ם ומדברי הרשב"א מבואר דדחיקא בעיניו תירוץ זה שהרי ראה דברי הרמב"ם ואעפ"כ הניח הקושיא בצ"ע.

ולולי דמסתפינא אמינא תירוץ אחר והיינו עפ"מ דאיתא בב"מ (דף ע') דאסרו חכמים רבית עכו"ם דגזרי' שמא ילמד ממעשיו. וע' בט"ז יו"ד (סי' קנט סק"ב) דאמאי לא אמרו כן בכל מו"מ עם עכו"ם. ותירץ דבשאר מו"מ שהוא ג"כ עם ישראל לא גזרי' שמא ילמד ממעשיו. משא"כ ברבית שהוא רק עם העכו"ם. מש"ה בזמנינו דכל מו"מ הוא עם העכו"ם א"כ אם נאסר רבית עכו"ם משום גזרה נאסר כל מו"מ מש"ה גם רבית עכו"ם מותר ע"ש. ומעתה י"ל כיון דבאמת כל ההיתר מו"מ עם העכו"ם בזמן הש"ס היה כיון דהוא גם עם הישראל לא גזרו שמא ילמוד ממעשיו, משא"כ בזה שנדר מישראל לא גזרו ליקח אטו למכור. דא"כ יצטרך לישא וליתן רק עם העכו"ם ונפק קלקולא לא גזרו כנלענ"ד. ומעתה הדין דוקא בנדר מישראל ולא משאר אומה.

גם יש לדון לפי דברינו עכשיו בזמנינו דבלא"ה עיקר מו"מ עם העכו"ם וגם רבית עכו"ם מותר מש"ה אפשר דליתא לדינא דמתני'. ובאמת גזרי' ליקח אטו למכור ודין זה צ"ע.

בפירוש הרא"ש ד"ה נותן לאחר לשום מתנה ודוקא כו' ולענ"ד מדברי הרא"ש דציין על רישא דמתני' נותן לאחר משום מתנה משמע דגם זה מותר רק באין לו מה יאכל ורק במתני' הקודם גבי הולך אצל חנוני כ' דאורחא דמילתא נקט א"ל מה יאכל וביותר מפורש כן בהרא"ש בדף מ"ח א' במתני' דהמודר הנאה מחבירו הובא בתוי"ט בסוף פ"ה מ"ו. וכן מדברי הטור סימן רכ"א דההיא דבהולך אצל חנוני כתב דה"ה ביש לו מאכל אלא דאורחא דמלתא נקט. ובהך בבא דנותן לאחר מתנה נקט סתם אין לו מה יאכל. וכן בש"ע סי' רכ"א ס"ח המודר הנאה מחבירו יכול לומר לחנוני וכו' והשמיט כלל להא דאין לו מ"י (והיינו כיון דמתניתין נקט הכי רק משום אורחיה דמלתא). ובסעיף ט' נקט היו מהלכים בדרך וא"ל מ"י נותן לאחר מתנה מבואר דבכה"ג בעי' דוקא אלמ"י. אבל מדברי הרע"ב לא נראה כן דציין על סיפא ור"י אוסר. דבזה נקט ודוקא באלמ"י, היינו הא דת"ק מתיר במניח על הסלע זהו דוקא באלמ"י והכי דייק לישנא דהרע"ב הוא דשרו רבנן משמע במה דפליגי רבנן עם רבי יהודה ושרו להו זהו דוקא באלמ"י אבל ברישא דנותן לאחר דגם ר"י מתיר ל"צ לאלמ"י כיון דיצא מתחילה לרשות אחר וכדס"ל לתוס' ריש

פרק המדיר (ד"ע ב') ד"ה טפי לא עביד ומה דנקט הרע"ב במתני' הקודם אורחא דמלתא נקט ולא כתב כן הכא ברישא דמתני' אפשר דנמשך גם על זה או דבמתניתין זו ל"צ לתרץ אורחא דמלתא אלא דנקט אלמ"י משום סיפא דאם אין עמהם אחר כנלע"ד בעז"ה.

דף מג:
גמ' כל הנודר. עי' לקמן דף מו ע"ב בר"ן ד"ה ה"ד ועי' בב"ק דף קב ע"ב.

דף מד:
ר"נ ד"ה ופרכינן. משום דהפקר כו'. ויש לעיין ממתני' דפאה רפ"ה.

דף מה.
גמ' ור' יהושע ב"ל אמר. עיין שבת דף י"ח ע"ב תוד"ה דמפקרא. פסחים דף ד ע"ב תוד"ה דמדאורייתא.

דף מה:
מתני' השותפין כו' עיין תוי"ט ד"ה השותפין כו' קונמות מפקיעין אותו. מזה נראה דמיירי דנדרו שאסרו נכסיהן זה על זה דאי בנדרו שלא יהנו זה מזה הא מ"מ לא מהני מידי דהא נותן לו מה שמחוייב לו. וכן בהרא"ש כתובות פ"ה סימן ט"ז הקשה וא"ת ע"י קונם יפקיע אדם כל בע"ח ויאסר עליהם אשר לו בקונם. משמע גם כן באוסר נכסיו אבל לא בקונם שאת נהנה ממני דפרעון חוב לא מקרי נהנה ממנו. וא"כ מה דנקט הר"ן דמתני' דהכא ס"ל דויתור אסור במודר נאה והא בפשוטו דמאן דשרי ויתור היינו באוסר הנאתו עליו דויתור שמדרך לוותר לא מקרי מהנה אבל באוסר נכסיו עליו ליהנות מהן הא כשהולך בחצירו נהנה מהקרקע שהולך עליה וזה תלוי זה בדין ויתור הא הנכסים אסורים עליו וכיון דהכא מיירי באוסרים נכסיהם זה על זה כנ"ל לכאורה לכ"ע ולא תלי' בפלוגתא דויתור ויסוד זה לא מצאתי (ואף לר' אב"י גם כן בוודאי אסור להעמיד שם מטע' הנ"ל. וקושית רבינו הוא שהרי בפירוש תירץ רבינו בב"ב דף נ"ז ב' מתניתין למ"ד וויתור אסור וה"ה מאי הקושיא שהקשו שם ממתניתין דהכא הא מיירי באסרו נכסיהם וכנ"ל).
וגם יש לעיין בזה בכתובות רפ"ז המדיר את אשתו מלהנות לו דמיירי לכאורה ג"כ באוסר עליה אשר לו דאילו באת נהנית לי מה מהנה אותה במזונות הא נוטלת כן מדין וא"כ אמאי פרכינן שם וכיון שמשועבד לה היכי מצי מדיר לה והתנן קונם שאני עושה לפיך. הא בלא"ה ק' דהא אינו מהנה לה כלל. אע"כ דמיירי באוסר נכסיו עליה. וכיון שכן מאי פרכי' שם ופרנס לאו שליחותא קעביד הא גם בקונה הנכסים מהפרנס מותר לזון אותה ממנו כיון דהנכסים לא היו אז שלו דא"א אוסר על חבירו דבר שאינו ברשותו. גם ממה

דהקשו בלהנות לו דיהיה גם תשמיש בכלל ואי מיירי באומר נכסים ממילא אין תשמיש בכלל א"ו מפרשי דלהנות לו היינו ממנו ואעפ"כ אסור לזונה וצ"ע.
גם ק' לי על הר"ן בעיקר הקושיא דאיך קיימא לן כראב"י הא הר"ן כ' שם דר"ת תירץ דקי"ל כראב"י ולא מטעמיה אלא מטעם דויתור מותר במודר הנאה אלא דהר"ן סתר זה דלא מסתבר לדחות כל הני סתמי דמשניות דויתור אסור. הא מ"מ אף מאן דס"ל דויתור אסור היינו מדרבנן ובדרבנן קי"ל דיש ברירה וצ"ע. (ויהיה הקושי' גם על ר"ת דאיך אמר ולאו מטעמיה הא פסקי' שבדרבנן יש ברירה).
מ"ש מעכ"ת להקשות בביצה (דף ל"ט) לא הי' צריך לאריכות דהקושיא בפשוטו כיון דבהך מתני' קתני ואסורים בבהכ"נ ובמרחץ, והיינו כל"ק דראב"י, וס"ל דאין ברירה כדאיתא בב"ק, א"כ איך מותר לשתות כיון דאין ברירה, ואני הורגלתי ליישב לי, דהרי מבעי בנדרים אם בנדרו דוקא ומשום קנסא, אבל לא בהדירו דאנוסים הם, ועי' בהר"ן שם דסוגיא דבב"ק דפליגי בברירה היינו לפי הצד דבהדירו פליגי, א"כ י"ל דמשני לחלק בין לרחוץ בין לשתות, יהי' באמת מוכרח דס"ל לר"נ כפי הצד דדוקא בנדרו פליגי, א"כ גם הת"ק ס"ל דיש ברירה אלא דבנדרו קנסו, ובזה יש מקום לחלק לענין הקנס דדוקא בלרחוץ דלא נטל זה חלקו לגמרי אלא דבאנו לדון דאותו שעה הוא המבורר דמרחץ שלו, אבל מ"מ נתקיים המרחץ לשניהם, ובאותו מקום עצמו שזה רוחץ ורחץ גם השני אח"כ ואינו ניכר כ"כ דרוחץ בשלו בזה קנסו, אבל בלשתות כיון די"ב ואמרינן דדילי' קממלא נסתלק זכותו דהיאך לעולם באלו המים שמילא זה לחלקו, ולא מחזי כנהנה מחבירו ולא קנסו, ואף דהרא"ש כתב בנדרים בלישנא דבנדרו קנסו שלא לסמוך על ברירה, דמשמע דמחמירים ביה לדון דין דאין ברירה, מ"מ אינו מוכרח כ"כ, די"ל דהקנס רק כיון דמים אלו שרוחץ בהם זה ירחץ ג"כ חבירו מקרי הכל בשם שותפות וק"ל.

דף מז.

בהר"ן ד"ה מת או מכרן כו' וה"ה כו' אבל אמר ביתך שאני נכנס ומכרו לו אסור. באמת אין זה דיוק גדול דהא במסכתין (דל"ד ב') מבעי באומר ככרי עליך ונתן לו במתנה אם מותר דאף דלא אפסקי' אחר מ"מ כי איתא ברשותיה הוא דאסור אבל נתן לו במתנה דאין הככר עוד ברשותו מותרת. וכתב הר"ן שם דלפי זה הא דקתני במתני' דהכא מכרן לאחר ה"ה דמכרן לדידיה שרי ונקט לאחר לרבותא דסיפא דבבית זה אפילו מכרו לאחר אסור. אלא כיון דבאמת קי"ל שם דאסור אם כן באמת מכרן לאחר הוא בדוקא ואף דרבא דפשט שם לאיסורא. מטעם דאלא ככרי עליך לאפוקי מאי לאו לאפוקי דאי גנבה מיניה מיגנב ע' בר"ן שם דעל זה לא מסקו אדעתייהו לאסרו (ואף ע"ג דמשכחת לה לאסרו

לחמם ידיו בככר בעוד שהוא ברשותו וכמ"ש הר"ן שם דל"ה סוף ע"א בשם הירושלמי איבעי' דלא אפשיטא בנדר מככר אם מותר לחמם בו ידיו. י"ל דרבא ס"ל באמת דמותר לחמם בו ידיו או דג"ז דבר שאינו מצוי). וא"כ בביתך שאני נכנס ליכא הוכחה דהא הוצרך לאסרו דבעוד שהבית ברשותו לא יכנס בו. מ"מ במה דאמרו שם אההי' ברייתא דא"ל השאילני פרתך אר"א דיקא נמי דקתני שניתנה לו. הרי דאף בפרה דליכא הוכחה די"ל דאסרה עליה שלא ישתמש בה בשכר או בשאלה בעוד שהפרה ברשותו אפ"ה אסור בלא אפסק' אחר. ועכ"ז באמת ק' לי פירכת הש"ס שם מברייתא זו דא"ל השאילני פרתך דלמא רבא ס"ל רק בככר אסור מכח הוכחה זו דלאפוקי מאי אבל בפרה דל"ש כן באמת מותר וצ"ע.

בהר"ן ד"ה בעי רמב"א בסה"ד ומסתברא צ"ל ומתסרא.

בא"ד והכי מוכח וכו'. שם מסקי' דנשאת סברה וקבלה וצ"ע.

כתובות נ"ט ע"א וכי קאמרה הכי מי מקדשה הא משעבדה לי' דאמר לכי מיגרשה. הר"ן בנדרים כתב בפירכת הש"ס דאף אם מקדיש אדם דבר שלב"ל מ"מ צ"ל במפורש לכשאקחנה אבל לא במוכר או מקדיש בסתם.

ותימה דאיך תליא פירכת הש"ס על אוקימתא דיקדשו ידי הא זה קשה בלא"ה על ריב"נ שמא יגרשנה הא משעבדא לי'. וי"ל דמה דצריך לר"מ לומר לכשאקחנה היינו דבסתם משמע דמכירה הוא מעתה ולא מהני כיון דאינו שלו. אבל אלו אומר מכור לך לאחר ל' יום וקודם ל' יום בא לרשותו אף דלא הזכיר במפורש לכשאקחנה מ"מ כיון דבממילא חלות המכירה הי' על אחר שלשים יום ובאותו שעה הוא שלו מהני לר"מ.

ונ"מ לדינא לדידן דבדבר שבידו כגון ראה את המציאה חוץ לד' אמותיו דיכול להקדיש כיון דבידו לזכות בו כמ"ש הרא"ש פ"ד דנדרים (דף ל"ד ע"ב) בשם הרא"ם דפשוט דצ"ל לכשאזכה, דמהני ג"כ באומר שיהא הקדש לאחר שלשים יום ומקודם השלשים יום זכה במציאה כיון דבעידן חלות ההקדש הוא שלו, וכיון שכן רווחא שמעתא דלס"ד דהקדיש מע"י והיינו כל פורתא ופורתא שתעשה יהי' לאחר עשיי' הקדש דאז נקרא מע"י וא"כ מה שתעשה אחר הגירושין הוי הקדש כיון דממילא חלות ההקדש לכשתעשה ואז היא ברשותה כיון דנתגרשה, אבל לבתר דמשני דאמרה יקדשו ידי דסתמא משמע דהידים יהיו הקדש מעתה שפיר פרכינן הא משעבדה לי'.

דף מז:

גמ' האומר לאשתו קונם. עי' ב"ק דף קט ע"א תד"ה בע"ח.

שם אמר רבא דלמא לכתחלה. עי' לקמן דף פג ע"א בהר"ן ד"ה דלמא מיין.

בהר"ן ד"ה ולענין הו"ל ספיקא דרבנן כו'. הפר"ח א"ח (סי' תצ"ז) כ' דבספיקא דדינא בדרבנן ספיקא להקל אף בדשיל"מ אא"כ דהוי ספק במעשה, וכ"כ בשו"ת שאגת אריה (סי' צ'), ואנכי הבאתי ראי' לזה ממ"ש הר"ן דספיקא דרבנן לקולא, ולכאורה קשה הא נדרים הוה דבר שיש לו מתירין, אע"כ דבספיקא דדינא ספיקו לקולא, (ועי' שו"ת סי' ס"ה ובחי' עירובין דף ל"ה).

[לכתחלה הוא דלא כו', במהרש"א חולין דף ד' כתב והר"ן בשמעתין הק' לפירש"י דאסור הדמים למחליף עצמו מהא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת אלמא חליפין איסוה"נ מותרין ולא ידענא מאי קושיא, הא בנדרים מקשי לה תלמודא ומשני לה דלמא לכתחילה הוא דלא, הא דיעבד עבד, עכ"ל. וכתבתי בזה"ל, במחכ"ת, הא הם ב' ענינים, דקושית הש"ס בנדרים היאך הוא מותר ליהנות מהחליפין במה שמחזיקה לו לאשה, דע"ז משני הש"ס דבאמת אינו רשאי לקדשה לכתחילה בדמיהן, אבל דיעבד שקידשה בהם מותר להחזיקה לו לאשה להנות ממנו, דהא הוי לו חליפי חליפין, כמ"ש הר"ן נדרים והרא"ש בקדושין או משום מצוות פו"ר לא החמירו כ"כ, אבל קושית הר"ן הוא בענין אחר, כיון דהדמים אסורים לדידי' א"כ לא נתן לה כלום משלו, ובמה נתקדשה לו, ובזה הוכרח לתרץ דמ"מ כיון דבגרמתו באו לידה המעות ולדידה שריא נתקדשה בזה, וזהו ברור בכוונת הר"ן להמעיין, ומבואר יותר בהר"ן ספ"ב דקדושין, ע"כ לשוני שם.]

דף מח:

גמ' זימנין א"ל וכו'. כעין זה שבת דף ז' ע"ב.

דף מט.

מתני' הנודר כו' מותר בצלי. ובסוגיא איתא תניא ר"י אומר ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ויבשלו את הפסח. וק' לי למאי הביא ראיה מקרא זה דהוא בד"ה ולא מביא מקרא בפ' ראה דכתיב גבי פסח ובשלת ואכלת וי"ל.

שם ותנא דילן סבר בנדרים. לעיל דף ל ע"ב. ולקמן דף נא ע"ב.

בהר"ן ד"ה ולענין הלכה וכו' דאי תפיס. עיין בתוס' קדושין שם ובדף כו ע"ב ד"ה אלא מאי לדמי (ובמה שצויין שם).

דף נ:

גמ' א"ל אם לעוברי רצונו כך. עיין בזה דבר נחמד בתשובת שבות יעקב ח"א סי' קפב.

דף נב.

בהר"ן ד"ה וקשיא להו כו' אלא אחר חילוקן באו"ה. עי' בהר"ן לקמן דף נט ע"ב ד"ה שאני גבי מעשר (ועי' שו"ת ח"ג סי' ס"ח).

כתב הר"ן בשו"ת (סי' ס"ד) דחמץ קודם זמנו אף דהוי היתר בהיתר מכל מקום בטל, ומביא ראיה מההי' דצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה דמותר לערב בו פשתן כדאיתא במתניתן כלאים (פ"ט), ולפי מ"ש בשו"ת סי' ל"ח אין ראי' דצמר רחלים שם איסור עליו לערב בפשתן ונתבטל שפיר בצמר גמלי' האיסור הזה והותר לערב בו פשתן משא"כ בחמץ דקודם זמנו אין בו שייכות איסור י"ל דלא בטל, [ומצאתי אח"כ בפר"ח א"ח סי' תמ"ז כ"כ לדחות ראיית הר"ן].

ובאמת תמוה לי, הא הר"ן בעצמו ע"כ מודה לחילוק הזה, דהא למ"ש הר"ן נדרים בשיטת הרי"ף, דמה דאמרינן לרבנן דדם הפר ודם השעיר דלא בטל דעולין שאני, היינו דאזלינן בתר שם איסור והיתר ולא בתר העצם, אלא דהיתר בהיתר מקרי מינו כההיא דדם הפר, עיי"ש, א"כ איך יפרנס מתניתן דכלאים הנ"ל אף דהר"ן בתשו' הנ"ל לא נחית לדבריו בנדרים בשיטת הרי"ף הנ"ל. דהא פסק חמץ קודם זמנו אף דהוי היתר בהיתר בטל, מכל מקום עכ"פ יקשה על הר"ן בנדרים הנ"ל דאיך יפרנס מתניתן דכלאים הנ"ל, ע"כ דצמר רחלים שם איסור עליו לערבו בפשתן, [ומזה מבואר דלא כמה שכתב הפ"מ בהקדמתו להלכות תערובת, דלהר"ן בנדרים אם נתערב חלב חי' בששים בחלב דשחוטה, דאסור לבשלו עם בשר, דהיתר בהיתר לא בטל, ולפי הנ"ל אינו, דחלב חי' הוי מיד שם איסור עליו לערבו עם בשר, ומתבטל איסור זה, דשרי לערבו עם בשר, ודומה ממש להההיא דכלאים הנ"ל].

אף דהפמ"ג שם כתב דלהר"ן נדרים, היתר בהיתר מב"מ לא בטל, דנראה דס"ל דבאינו מינו בטל, ומש"ה נקיט הציור דנתערב חלב חיה בחלב שחוטה, ולא נקיט דנתערב במים. אבל שגג בזה הרבה, דהא בהר"ן שם מבואר דלרבנן לא אזלינן כלל בתר העצם אלא בתר איסור והיתר, אלא דבדבר שיל"מ כיון דמ"מ השתא איסור עליו, אמרו חז"ל לאסור היכא דגם העצם שוה, מבואר דבהיתר בהיתר ממש אף באינו מינו לא בטל מדאורייתא, אלא דגם לפי דבריו, הא במתניתן דכלאים צמר רחלים וצמר גמלים הוי ג"כ מב"מ, דקיימא לן כרבא דאזלינן בתר שמא והוי כמו חלא דחמרא וחלא דשכרא, אלא ע"כ דמכל מקום שם איסור עליו לערבו עם פשתן, ה"נ בחלב חי' דשם איסור עליו לערבו עם בשר.

ובההי' דהר"ן נדרים הקשיתי במ"ש ביש לו היתר גבי דאטוי גבי בינתא כיון שיש לו היתר לאכול בבשר לא בטל גם בא"מ, נהי דמשמע דזהו רק דרבנן ומה"ת אפשר באמת דמ"מ שם איסור עליו לאכלו עם בשר, אבל מדרבנן אסרו, וא"כ בחלב שנתערב אפילו במים אסור לאכלו עם בשר דהא יש לו מתירין לאכלו בלא בשר, בזה יקשה ההיא

מתניתן דכלאים דמ"מ ליתסר מדרבנן מדין דבר שיש לו מתירין, והארכתי בזה הרבה בפלפולא.

מ"ש ידידי הרב נ"י ליישב על מה שמקשים לטעמא דהר"ן בנדרים בשיט' הרי"ף בהא דדבר שיל"מ לא בטל היינו דרבנן דר"י ס"ל בההיא דדם הפר דעולים אין מבטלין היינו כיון דתרווייהו התירא מקרי מין במינו ובביצה שנולדה ביו"ט כיון דלא הוי היתר בהיתר ממש צריך שיהיה מב"מ גם בעצם, היאך אמרינן ברישׁ ביצה דהא שנתערבה באלף אסורות דהוי דבר שיל"מ, הא יבש ביבש בטל לר"י במין במינו, דזהו דוקא לר"י דס"ל דבכ"מ מב"מ בעצם לא בטל, וא"כ קשה קושיית תוס' האיך תרומה בטל בא' ומאה, וע"כ אליביה צריכים לחלק בין לח ליבש, אבל לדידן דסבירא לן דמין במינו לא תליא בעצם, אלא דהיתר בהיתר משוי ליה למין במינו, ממילא ליכא ראיה לחלק בין לח ליבש עד כאן דבריו.

לענ"ד התינח אם היה מפורש בקרא דתרומה בטל במינו היה שייך לומר דר"י הוכיח מהקרא לחלק בין לח ליבש משא"כ לרבנן, אבל באמת ליכא קרא לביטול תרומה, דהא דרשה דאת מקדשו ממנו אסמכתא היא, ואם כן יקשה על ר"י מנ"ל החילוק בין לח ליבש, דלמא באמת תרומה לא בטל במינו, וע"כ דר"י ס"ל כן מסברא ודברי תוס' רק דמוכח מתרומה, דר"י ס"ל דביבש ביבש בטל אבל ר"י לא אמר כן משום הוכחה וכיון דר"י סבירא לי' מסברא לחלק בין לח ליבש, מהכ"ת לומר דרבנן פליגי על יסוד זה לחלק בין לח ליבש.

יעוין בהר"ן ותמצית הדברים בשיטת הרי"ף, דהא דדבר שיל"מ לא בטל, היסוד דרבנן דס"ל גבי דם הפר ודם השעיר דעולין אין מבטלין זה את זה, והיינו דב' מיני היתר לא מבטלים זא"ז, ולזה בדבר שיהי' לו היתר למחר מקרי קצת היתר בהיתר, אלא כיון דלאו היתר גמור הוא, בעי ג"כ שיהי' מב"מ בעצם, מש"ה במין בשא"מ בטל, אבל ביש לו היתר מיד כההיא ביניתא דאטוי בהדא בשרא, דיכול לאכלו עם בשר, וכן בההיא דמים ומלח דיכולים להוליך במקום דשניהם יכולים לילך, הוי ממש היתר גמור בהיתר ולא בטל עיי"ש.

ואך באמת קשה מאד, דהא ה"ט אינו שייך לענין ספק דרבנן דמחמירין בדבר שיל"מ, אלא מטעם דעד שתאכלנו על ספיקא תאכלנו בהיתר ודאי, ורק בביטול דהוי היתר ודאי, בזה רק הטעם משום דדמי להיתר בהיתר, וא"כ איך אמר ר"א רישׁ ביצה הוי דבר שיל"מ, וכל דבר שיל"מ אפילו בדרבנן לא בטל, והיינו דכי היכי דלא בטל, ה"נ ספיקו

אסור, הא לא דמי זה לזה, דטעמא דלא בטל דהוי היתר בהיתר, וזהו לא שייך לענין ספיקא דרבנן.
ולזה הי' נ"ל כדברי הר"ן במקצתו ולא בכולו, והיינו דהיכי דאין לו עתה היתר רק למחר לא מקרי כלל היתר בהיתר, וטעמו רק משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וזה רק במין במינו, אבל לא בשאינו מינו דמקרי על שם האחר, וכמו דס"ל לאינך פוסקים, ואך בזה י"ל כהר"ן, דהיכי דיש לו היתר מיד מקרי היתר בהיתר ולא בטל, מש"ה אף באינו מינו לא בטל, דרבנן דר"י לא אזלי בתר עצם אלא בתר שם איסור ושם היתר.
ולפ"ז רווחא שמעתתא, דבריש ביצה שפיר מדמה ר"א דכי היכי דיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטל, והיינו ביצה שנולדה ביו"ט דלא מקרי היתר בהיתר, כיון דאין לו עכשיו היתר, והטעם רק משום עד שתאכלנו באיסור ה"נ לענין ספיקא דרבנן, וא"כ שפיר י"ל בההיא דעירובין הנ"ל דבתחומין הקילו והיינו דהקילו שלא לומר עד שתאכלנו באיסור, וההיא דגבי מים ומלח דמשני ר"א דהוי דבר שיש לו מתירין, היינו כיון דמיד יש היתר, משום הכי לא בטל, דהוי מב"מ, ובזה לא שייך לדמות ספיקו לדין ביטול וכנ"ל, ודוק. (וע"ע בחי' עירובין מ"ה).
אולם תמוה לי מאד על דברי הר"ן בשיטת הרי"ף הנ"ל ממתני' ערוכה רפ"ט דכלאים דצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר, היאך בטל הצמר רחלים בגמלים, הא הוי היתר בהיתר דלא בטל, כמו דבשר לא בטל בפת לאכלו עם חלב, בשלמא לדידן ל"ק הא דצמר גמלים וצמר רחלים הוי מב"מ בשמא, וא"כ לא לבטל מדין ישל"ס, די"ל לדבר אחר חוץ מפשתן לא נאסר מעולם, כמו שהקשו מה"ט על הרי"ף, אבל לדברי הר"ן בשיטת הרי"ף דמ"מ הוי דבר שיל"מ קשה כנ"ל, דמה חילוק בין ריח משהו של בשר שנבלע בפת דלא בטל משום ישל"מ דהוי היתר בהיתר, ובין צמר גמלים דבטל בצמר רחלים, הא הוי היתר בהיתר ואי דצמר רחלים שם איסור עליו, דאסור לחברו עם פשתן ה"נ בשר שם איסור עליו דאסור לחברו עם חלב, וצל"ע.
ומה שכתב רו"מ ליישב קושייתי על הרי"ף ממתני' דצמר רחלים וצמר גמלים, די"ל בטעמא דהרי"ף הכי, דהיסוד דדבר שיל"מ לא בטל, היינו כיון דלחד מ"ד דהיינו לר"י מין במינו לא בטל החמירו בזה לדידן בדבר שיל"מ, ובביצה שנתערב אף דגם לר"י בטל דהוי יבש ביבש, מ"מ לחד מ"ד לא בטל מטעם דבר שבמנין מש"ה מחמירין כן בדבר שיל"מ, וכן בההיא דפת שאפאה עם בשר כיון דחד תנא ס"ל דריחא מלתא מחמירין כן בדבר שיל"מ, משא"כ בכלאים דלכ"ע בטל דהוא בעצם מין בשאינו מינו, [במחילה מכבודו הא הוי מב"מ בעצם למה דקיימא לן כרבא דאזלינן בתר שמא, והוי כמו חלא

דחמרא וחלא דשכרא, אבל הי' לו לידידי לומר דכיון דהוי יבש ביבש גם לר"י בטל], בזה לא החמירו ביש לו מתירין עד כאן דבריו.
ידידי נ"י בוחר דרך לעצמו בכוונת הרי"ף אבל אינו מעלה ארוכה לקושייתי על הר"ן בכוונת הרי"ף ובאמת כתבתי בזה בארוכ' [אב"ה אפשר כוונתו על תשובה בח"א סקפ"ט (והועתקה לעיל)] לנטות קצת מדרך הר"ן ואנקוט כאן בקצרה והיינו בזה כהר"ן דהיתר בהיתר ממש מדין מין במינו הוא, אבל בנולדה ביו"ט דהיום אין לו היתר, באמת לאו מדין מב"מ אתינן עלה אלא מטעם דעד שתאכלנו בהיתר, וממילא זה הוי רק במין במינו כמו דאמרי' לדידן דל"ש בזה עד שתאכלנו דנקרא על שם דאינו מינו, וכן היכי דלדבר זה לא נאסר מעולם ל"א בי' עד שתאכלנו באיסור, דרוצה לאכלו בדרך זה. ה"נ להרי"ף דכל שאין לו היתר עתה רק למחר הוי להרי"ף כמו לשאר פוסקים, אלא ביש לו היתר עתה זהו שחידש הרי"ף דמדין מין במינו אתינן עלה, ואף באינו מינו בעצם ואף היכא דלזה לא נאסר מעולם, ולפ"ז י"ל הא דאמרי' בביצה שנתערב בדבר שיל"מ לא בטל אף דהוי יבש ביבש, דהא התם אתינן עלה מדין עד שתאכלנו באיסור, אבל היכא דאתינן עלה מדין מין במינו, באמת ביבש בטל, וכיון שכן ניחא ההיא דכלאים דהתם אף דהוי היתר מיד, מ"מ לאו מדין מב"מ אתינן עלה, דהוי יבש ביבש, ונשאר רק הסברא דעד שתאכלנו, בזה כיון דבלא פשתן לא נאסר מעולם לא אמרי' בי' עד שתאכלנו דרצונו לילך לחברו בפשתן, והוא נכון בעזה"י, אבל עכ"ז להר"ן דלא דרך בדרך זה נשאר התמיה.

דף נב:
בהר"ן ד"ה ולענין הלכה כו' ואיכא מ"ד הא דאסור כו' הלכך כשאמר שאני אוכל ליכא הוכחה למיסר ביוצא מהן וקשה לי הא מה"ט גם בשאני טועם אינו מיותר. דצריך לפרש כן שלא יאסר גם בהנאה ואי דהו"ל לומר שאני אוכל הא י"ל דבעי למיסר עצמו בלאו אף בחצי שיעור דאכילה כזית במשמע כדאיתא במתני' דריש פרק ג' דשבועות וטעימה בכ"ש משמע כדאמרי' שם דכ"ב א' אבל בשלא אטעום ד"ה בכ"ש וצ"ע.

דף נד.
בהר"ן ד"ה אמר אביי מודה וכו' דדלועין לא משתמעי. ע' חולין דף קד ע"א תד"ה הא עוף.

דף נה:
מתני' טען והזיע כו' עיין רא"ש ור"ן. וקשה לי דאמאי נקט ר"י דמותר להתכסות דזהו בלאו הוכחה דטען והזיע מותר והחידוש רק דאסור להפשיל הו"ל למנקט יותר מותר ללבוש ואסור להפשיל דהוי חידוש גם על ההיתר וצ"ע.

דף נז.

בהר"ן ד"ה בדבר כו' כדמוכח לעיל בהשותפין. ובעניותי לא זכיתי להבין ראיית הר"ן דהא התם באוסר על חברו דא"א לבא עלה מדין דשוינהו הקדש דאין אאדשלב"ל על חברו אלא דהאיבעיא אם החליפים והגדולים אסור להמחליף היינו דהספק ככל א"ה אם אסרו חז"ל החליפים למחליף וא"כ מש"ה לא נאסרו גדולי גדולים דכולי האי לא החמירו חז"ל עליו אבל באמר קונם פירות אלו עלי דאפי' החליפם אחר אסור דמדינא אסורים דשוינהו עליו כהקדש כמ"ש הר"ן שם י"ל דגם גדולי גדולים אסורים כמו בהקדש וצע"ג ועי' במ"ש בתשו' (סי' רי"ט).

דף נז:

מתני' שאת נהנית לי עד החג אם תלכי לבית אביך עד הפסח. בתוי"ט ד"ה אחר הפסח. דהיא גופא קמ"ל שתיזהר ליהנות קודם פסח. וכך מבואר בסוגיא דט"ו ע"ב דאסורה ליהנות קודם פסח דבתנאי לא מזדהר ושמא תלך אחר כך (ואפילו באת נהנית לי עד החג כו' ג"כ אסור ליהנות קודם פסח כמבואר בסוגיא שם). וק' לי הא כל אם כלאחר דמי ובאוסר עצמו באם אעשה מתחיל האיסור משעת עקירת התנאי וכמ"ש הר"ן נדרים דע"ט ע"ב ובפרק ג' דשבועות ואם כן נימא דאסורה בהנאה עד החג משעה שתלך לבית אביה קודם פסח ולא תתסר על הנאה שקודם הליכתה וצע"ג (נ"ל דלזה עמד רבי' על הסיפא, כי הרישא שאת נהנית לי עד הפסח כו' הוי כמו שאמר מהיום).

שם שבקת תרי וכו'. מבואר דהך דר' ינאי פליג על ההי' דר' יוחנן ור' יונתן, מזה תמוה לי דברי הרמב"ם דבפ' י"א הכ"ב מה' תרומות פסק לדר' ינאי, ואלו ספ"ה דכלאים פסק לדר' יונתן ובפ"י מהל' נטע רבעי פסק לדר' יוחנן, וזהו סותר אהדדי. גם בפ"ה מה' נדרים כתב דהא דאין גדולי' מבטלי משום דהוי דשיל"מ מבואר דבעלמא מבטלי וזה מסכים לדברי רבינו בהל' תרומות וסותר לאידך פסקי רבינו הנ"ל ולא מצאתי מי שהרגיש בזה וצלע"ג. בשו"ע יו"ד (סי' רט"ז ס"א) קונם פירות האלו וכו' אבל חילופי חילופי חילופין מותרים, בעיקר דין זה תמוה לי שהר"ן כתב כן בפשיטות ודייק כן מסוגיא (דף מ"ז), ולא זכיתי להבין, דהא התם דהמודר מותר מדינא אף בחילופי' כמו כל חילופי איסורי הנאה רק רבנן אסרו בחילופין דאיסורי הנאה, משו"ה מותר בחילופי חילופין דבכה"ג לא גזרו, משא"כ הכא באומר פירות אלו דשוינהו כהקדש ואפילו החליפן אחר אסור לשיטת הר"ן ואפילו מדאורייתא דהוי כחילופי הקדש א"כ מה"ט י"ל דגם חילופי חילופין אסור, וצע"ג.

גם קשה לי במש"כ הרא"ש במתני' נדרים (נ"ז ע"א) דחילופיהן אסורין מיירי בהחליפן הוא, אף אם לא נימא כהר"ן דבאלו בודאי אפילו החליפן אחר אסור מ"מ עכ"פ לפי

טעמא דכן אדם אוסר פירות חבירו על עצמו ומצד כוונתו אתינן עלה, ממילא גם בהחליפן אחר אסור, א"כ הו"ל ספיקא דאיבעי באומר פירות אלו עליו והחליפן אחר, וצל"ע.

והנה מדברי הרמ"א שהאריך והעתיק לדברי הר"ן דאם אמר פירות פלוני או מקום פלוני קונם עלי הוי כאומר פירות אלו קונם עלי, משמע דס"ל בדעת המחבר כהר"ן דבאלו אפילו החליפן אחר דאסור, דאלו לדעת הרא"ש דדוקא החליפן הוא אסור ממילא אין חילוק בין אלו לסתמא וכמ"ש בהדיא הרא"ש, וכיון שכן תמוה לי, דא"כ היאך כתב המחבר (בסעיף ב') וכן אם אמר פירות אלו על פלוני אסור בחלופיהן וגידוליהם, דמשמע דמשוום להדדי, והרי חילוק גדול ביניהם, דבאומר קונם עלי אסור גם בהחליפן אחר, וקונם על חבירו אינו אסור בהחליפן אחר, ועיין.

גם יש לי מקום עיון בעיקר דברי הר"ן שהמציא דין זה דפירות פלוני הוי כמו אלו, ולמד זה מהא דקונם מעשה ידיה, ולכאורה חילוק גדול ביניהם, ואדרבה י"ל דפירות פלוני קיל מפירות מין זה, דמכיון דאמר פירות פלוני א"כ אם מכר אותו פלוני פירותיו לאחרים היה מותר בהם כמו בביתך שאני נכנס, וא"כ אין על גוף הפירות שם איסור דנדון בי' דין חליפין איסורי הנאה, דהאיסור תלוי רק בזמן שהפירות של בעלים אלו, ומכיון דהחליפם רשאי הוא ליהנות מגוף הפירות, וא"כ לא שייך למיסר החלופין כיון דפירות עצמם הותרו, ואף בהחליפם הוא יש לדון די"ל דמ"מ מותר הוא בפירות האלו, ואף היכי דמידו בא לו, ולא אפסיקן אחר אסור כמ"ש הש"ך (סק"ט), מ"מ י"ל דאם נתנם המודר למדיר ואח"כ נתנם המדיר לאחרים י"ל דאח"כ מותר ליהנות בפירות דהוי נהנה מאותו אחר, וא"כ י"ל דגם החליפן מותר, עכ"פ בהחליפו אחר בודאי י"ל דמותר בהם כיון דהותר בפירות עצמם. ואם החליפם המודר בפירות אחרים הנה לדעת הש"ך (סקי"א) ג"כ י"ל דמותר, ולדעת המשנה למלך (פ"ה מה' גרושין) אסור עיי"ש, אבל בהחליף בחפץ י"ל דמותר. ומה שהביא הר"ן ראיה מקונם מעשה ידיך, אין ראיה, דהתם אף בנתנם לאחר דבמה שאמר מעשה ידיך היינו המעשה שנעשה מידיך, אבל לא שיהא נכסים שלה דוקא, וצל"ע לדינא.

שוב ראיתי כי מה שהי' נ"ל בפשיטות דבאומר פירות פלוני עלי אם אותו פלוני נתנם לאחר דמותר, אינו כן, דלהדיא מפורש בר"ן נדרים (דף פ"ג ע"ב). ד"ה אלמא אפשר וכו' דבאמרה פירות פלוני חנוני עלי אז אם הביאם לה הבעל אסור עיי"ש, ומ"מ טעמא בעי לחלק בין פירות פלוני לביתך שאני נכנס, דהא ודאי אין הטעם דבלישנא שאני נכנס

משמע יותר דאוסר לעצמו הכניסה בביתו דוקא, דהא להדיא מבואר (דף ל"ד) באומר ככרי עליך דאם נתנה לאחר מותר, וכן פסקינן בשו"ע בסימן זה (סעיף ח').
ולא זכיתי להבין הא לעיל דמיירי לענין חליפין איסור הנאה דמדינא מותרין אלא דלהמחליף אסרו משום קנס בזה אמרינן דילמא לכתחילה לא, אבל אי עביד עביד, היינו דכולי האי לא החמירו לאוסרו בחליפי חליפין אבל הכא בפירות אלו דמדינא אסור ואף בהחליפן אחר משום דשוינהו כהקדש ממילא גם בחליפי חליפין אסור מה"ט וצע"ג.

דף נח.

גמ' והלא שביעית אין לה מתירין. קשה לי עדיין יקשה הא יין נסך דאין לו מתירין ואסור במינו במשהו. ומשום חמץ ליכא קושיא כל כך דיש לומר דמה דגם באינו מינו במשהו לא חשיב אבל מיין נסך קשה וצ"ע.

דף נט.

והא קתני סיפא תמכר לכהן, ק"ל דלוקמי בנפל לו תרומה מאביו ישראל שקרא שם תרומה ומת, ואצל הבן קודם שנתן לכהן נתערב דבזה לא הוי דשיל"מ דהבן א"י [לישאל] על תרומת אביו ושייך שפיר תמכר לכהן וצלע"ג.
שם תרומה מאי מצוה. עי' ב"מ נ"ג ע"א תוס' ד"ה הו"ל וצע"ק.
שם היתר שבהן להיכן הלך. עי' בר"נ ע"ז דף שס"ו ע"א.

דף נט:

בר"ן ד"ה הרי ליטרא, מבואר דפירכת הש"ס דאם נימא בטרח נעשה ההיתר גם כן שביעית א"כ דכולה שביעית לפטר' ממעשר בשלמא בפשוטו הא דאין הטבל בטל בתוספת דפטור, היינו אי דטבל דאין איסור' בקרקע אין גידולי' מבטלי' אי משום דהוי דשיל"מ כמבואר כ"ז בסוגי', אלא דהפירכא היא דשביעית דקאמרת דבטרח איסור מבטל להיתר והוי כולי' שביעית [ואמאי] מעשר עלה, וקשה לי דמה בכך דהעיקר ג"כ נעשה שביעית הא פטורא דשביעית ממעשר משום הפקר הוא וכיון דכבר הי' טבל הפקר דלאח"כ אינו מפקיע איסור טבל כמו כל טבל שהפקירו וצלע"ג.

דף ס.

גמ' הטבל גידוליו מותרין. קשה לי הא בטבל ל"ש דגדוליו יבטלו דהא טבל בכ"ש והוי כמו נדרים דגדולי גידולין אסורין דאין לו ביטול דהוי דשיל"מ וה"נ טבל וצ"ע.
שם גידולין מותרין וכו' ובהר"ן ה"ג התם דלא רבו גידוליו על עיקרו וכו'. תמוה לי הא באמת אף ברבו גידוליו על עיקרו אסור דהוי דשיל"מ לא בטיל וכההיא דליטרא מעשר טבל שזרעה והיא כעשר ליטרין דאותה ליטרא מתעשרת, וכמ"ש הר"ן לעיל בסוגיא

דלרבי ינאי הא דלא בטל משום דהוי דשיל"מ, ובתוי"ט במתני' זו דטבל גידולי גידוליו אסורין כתב עלה משום דטבל הוי דשיל"מ ולא בטל, והוא נגד סוגיא זו דאוקי דוקא בלא רבו גידוליו, וצ"ע.

ובענינים אלו לא זכיתי לעמוד על דעת הרמב"ם דהא בסוגיין מבואר דלרבי ינאי בבצל של תרומה פליג על רבי יוחנן ור"י דערלה וכלאים, וכיון שכן איך פסק הרמב"ם פי"א הכ"ב מהל' תרומות דלרבי ינאי, ובסוף פ"ה דכלאים פסק לדרבי יונתן, ובפרק י' מהל' נטע רבעי פסק לדרבי יוחנן, והם סתורים להדדי, גם בפרק ה' מהל' נדרים כתב הא דאין גידולין מבטלין להעיקר משום דנדרים הוי דשיל"מ משמע דבעלמא מבטלין והיינו כדמשנינן בסוגיא אליבא דרבי ינאי וסתר לפסקיו דערלה וכלאים הנ"ל וצע"ג.

מ"ש לישב בסתירת דברי הרמב"ם בגדולין הנה זהו ודאי פשוט דמערלה וכ"כ ליכא סתיר' על נדרים דהרי הרא"ש כ' להדיא דפירכת הש"ס מנדרים דף ס' ע"א ודף ע"ז ע"ב משום דתערובת הוא ממילא דע"י גדולין מתערבי' יחד, הרי דפירכת הש"ס קאי לר"י ור' יונתן אבל עיקר הסתירה מתרומה על ערלה דהא משנינן במעשר דדיגונו גרם להו וזהו שייך גם בתרומה ואי דמשכחת בלא דיגון שקרא שם לשיבלים וה"נ משכחת טבל לתרומת מעשר בלוי שקדמו בשיבלים דטובלו לת"מ כדאיתא בביצה דף י"ג ע"א, ואולם ראיתי שכבודך רוצה לישב ולהניח יסוד דמדפשטי' לאיבעי דבצל מההיא דחסיות ע"כ משום דכל דאפשר בלא מעשה מבטל בטל ובתרומה ג"כ אפשר בלא מעשה באומר פירות ערוגה זו יהי' תרומה לכשיתבשלו משא"כ בטבל לת"מ. ואני לא אבין דא"כ האיך פרכינן והא מעשר וכו' הא זהו א"א אא"כ בתלוש וזרעו וע"י מעשה ודמי לערלה, גם הרי משנינן דדיגונו גרם לה וזהו שייך ג"כ בתרומה, ובעיקר היסוד הא דבאמת פרכינן ממעשר הי' נ"ל דכל שתערובתו בחיבור לקרקע בלי מעשה אחר רק הזריעה והגידולין מתערבי' ממילא מקרי בלא מעשה ורק בערלה דבעי' מעשה אחר סיבוכו בדגינה, ובכ"כ עקירת הכרם והכי דייק לישנא דהרא"ש כ"כ הי' נ"ל אם דעתך יסכים לזה.

ובההיא ענינא נתקשיתי במ"ש הרא"ש בתחילת האיבעי' דבצל דגדולין ודאי מותרים אף בלא רבו מדאמרינן בכלאים הוסיף מאתים אסור ול"א קמא קמא בטלי א"כ אמאי דלא הוסיף מאתיים מותר הא מ"מ אוכל הגדולים שהם אסורים.

ברש"י ד"ה ור"ח להבא. כלומר. עיין ר"ה דף טז ע"א רש"י ד"ה להבא.

דף ס:

גמ' אלא מהא ליכא למשמע מינה. עיין ב"מ דף לד ע"א תד"ה אלא מההיא וצ"ע.

דף סא.
גמ' דר"מ סבר לא מעייל. עיין לעיל דף יח ע"ב.
בהר"ן ד"ה אסור בה. פשיטה דהשנה. ע' רד"ק ירמיה כח יז.

דף סא:
בהר"ן ירושלמי קבע וכו' ולחומרא. עיין בהר"ן לקמן דף סב ע"ב ד"ה מחלוקת.

דף סב.
גמ' אוי לו שנשתמשתי. עיין ב"ק דף נט ע"ב ובמהרש"א ח"א שם.
שם כיון שפרצום נעשו חול. עיין במס' ע"ז דף נב ע"ב.
שם שרי לי תיגראי ברישא. עיין שבועות דף ל' ע"א.

דף סג.
בר"ן ד"ה קונם יין וכו' וא"נ לי דודאי עיקר חידושי' דתנא לומר וכו'. ק"ל אמאי מקשה על מתני' דבב"מ ולא על מתני' דאשמעי' דקונם יין לשנה אסור בה ובעיבורה ולא משכחת לה אלא באורחא דחיקא דאמר כן בר"ה דוקא, ואדרב' מבב"מ ליכא קושי' כ"כ דהא שם לא בא מתניתין לאשמעי' הך חידוש' דבשנה מעוברת יש לשוכר יג"ח, אלא דבא לאשמעי' כיון דלשנה נתעברה לשוכר [ובדינר] זהב למשכיר בזהב אמר ב' לישני איך הדין ועיקר מתני' לומר לענין באומר תרי לישני.
ואולי י"ל דכוונת הר"ן לא דל"ש למנקט באורח' דחיקת' דהא מ"מ צריך למיתני איך הדין בעומד בר"ה אלא דהקושיא כיון דעיקר דינא דמתני' דבב"מ לענין אמר ב' לישני איזה עיקר הי' לו למנקט שלא במלתא דחיקתא אלא בעומד באמצע שנה וביי"ב זהובים לשנה ריוח דהמשכיר דהשוכר ידור בה רק עד כלות שנה זו דהיינו עד תשרי ויצטרך ליתן בעד זה י"ב [זהובים], ובלשון דינר זהב לחודש יתן עד תשרי רק לכל חדש דינר זהב והוי ריוח להשוכר, ולישנא דהר"ן לא משמע כן, וצ"ע.
בא"ד ואני חוכך עוד וכו' תמהני דהא זהו נסתר מהסוגיא דלעיל דס"א ע"א אלא לאו דאמר שנה אלמא שנה כהשנה, הרי דאילו הי' כמו שנה אחת לא הי' אסור בעיבור' וכמ"ש הר"ן בעצמו שם וצע"ג.

דף סה.
מתני' ואין חכמים מודים לו. אם נפרש כהירושלמי דלר"מ ל"צ שאלה י"ל דחכמים ס"ל דצריך שאלה או דס"ל דלא הוי כלל כתולה נדרו והוי נולד ולא מהני שאלה. אבל אי אמרינן דלר"מ צריך שאלה נלע"ד הא דאין חכמים מודים לו היינו דלא מהני שאלה אבל (אין) לומר דאין חכמים מודים דס"ל דהוי כתנאי ממש וא"צ שאלה, דלישנא דר"מ דיש

דברים שהן כנולד היינו אף דהוי כנולד מ"מ אינן כנולד ומהני שאלה משמע דאין חכמים מודים לו במה דחידש ר"מ דאינו כנולד. ומה דכתב הרא"ש בפירושו לפי אוקימתא דר"י דמת מעיקרא ולר"מ צריך שאלה משום גזירה ואין חכמים מודים לו היינו דא"צ שאלה היינו להך אוקימתא דמה דאמר ר"מ יש שהן כנולד היינו דחכמים עשו אותו כנולד אף דאינן כנולד כמ"ש הרא"ש שם וא"כ חידש ר"מ דעשו אותו כנולד מש"ה שייך שפיר ע"ז ואין חכמים מודים דלא עשאו כנולד. אבל לאוקימתא דר"ה מה דאמר ר"מ יש שהן כנולד היינו אף דהם כנולד מ"מ לא הוי כנולד וזהו שחידש ר"מ דאינו כנולד א"כ משמע דחכמים פליגי על זה דהוי כנולד.

בהר"ן ד"ה תניא וכו' דיהיב טעמא. עי' לעיל דף ז' ע"ב בר"ן ד"ה נדוהו בפניו.

בהר"ן ד"ה נעשה כו' אינו צריך שאלה לחכם, ואם אח"כ אביה חזר לסורו חוזר ונאסר, ואם נשאה ואח"כ חזר לסורו י"ל דמותר לקיימה דהנדר הי' רק שלא לישא אותה, הראנ"ח בתשו' סי' ע"ב.

בפירוש הרא"ש בד"ה וכבר מת כו' דגזר ר"מ מת כבר אטו לא מת ואין חכמים מודים לו וכו' וקיימא לן יחיד ורבים הלכה כרבים כמ"ש הרא"ש בפירושו ד"ה אלא דר"י, ובאמת תמוה לי הא הרא"ש כתב שם דטעמי' דר"מ דגזרינן מת מקודם אטו לא מת עד אחר הנדר וא"כ מהראוי דהלכה כר"מ בגזירותיו אפילו נגד רבים כדמוכח מההיא דפ"ו דכתובות (דף ס' ע"ב כנלענ"ד) ואף להגירסא וחכמים מודים לו וא"כ לר"י צריך התרה וע"כ שאני מתני' דלקמן דהכא הוא דשייך גזירה אטו לא מת מעיקרא, אבל בכעורה לא שייך גזירה דלא שכיח שתעשה אח"כ נאה, וכמ"ש הרא"ש בפירושו שם, מ"מ כיון דקיימא לן דהלכה כר"ה ומשנתינו במת או ע"ת אח"כ ממילא קיימא כפשטי' דבטעות ל"צ התרה.

דף סה:

ר"ן ד"ה שמעת מינה כו' ומזון שנים עשר חודש, ומזון שלשים יום, וכסות שנים עשר חדש כצ"ל.

בהר"ן ד"ה ומדאמרינן כתב דלר"מ דמטלטלין משתעבדי לכתובה היינו דאפי' מיתמי גובים דברי הר"ן אלו תמוהים לי דסותרים לכאורה לדברי הר"ן בפ' הכותב במתני' דקתני דינתנו להכושל שהקשה שם הר"ן הא אפי' מיניה דידיה לא נגבית רק ממקרקע, ולא עדיף ברשות אחרים מאותם שביד הבעל מחיים. ותי' דר"ע ס"ל כר' מאיר דמטלטלים משתעבדי לכתובה. ולפי דברי הר"ן נדרים הא לר"מ אפי' מיתמי גובים וא"כ מ"ל שהם ביד אחרים וצע"ג. ואפשר לדחוק דמ"מ כיון דלא מקרי מטלטלי דיתמי יש לבע"ח נמי

זכות בהם ונותנים לכושל, אך מ"מ יקשה בסיפא דמתני' הניח פירות תלושים כו' כל הקודם בהם זכה דמה מהני תפיסת יתומים לגבי הכתובה כיון דסבר כר' מאיר דמטלטלי דיתמי משעבדי לכתובה, גם יקשה על מה שכתב הר"ן בסוגיין בפרכת הש"ס ש"מ מטלטלי משתעבדי לכתובה פלוגתא דר"מ ורבנן דהפירכא דמהא נשמע דר"ע ס' כר"מ, הא הקושיא יותר חזקה דהא ע"כ ר"ע ל"ס כר"מ מדקאמר ינתנו ליורשים שכולם צריכים שבועה ואמאי לא ינתן לכתובה דגובים מיתומים לר"מ, בשלמא אי ר"ע ס"ל כרבנן אף דלכתובה בלא"ה אין גובים דהא אף מיניה אין גובים ממטלטלין י"ל דנקט טעם זה דכולן צריכין שבועה משום בע"ח, אבל אלו יסבור כר"מ איך אמר ינתנו ליורשים הא נותנים לאשה בכתובתה, וצ"ע.

ע"ד שאלתו באחד שנדר ליתן נרות בביהכ"נ על מנורה התלויה לפני העמוד, ולעת הנדר היתה המנורה בת ששת קנים, וכעת נשתנה שהמנורה ההיא הורדה ממקומה לתלותה למטה, ובמקומה נתנו מנורה חדשה בת ט"ז קנים.

איתא במתני' דנדרים (דף ס"ה) בקונם מפלונית שאביה רע דאם אביה עשה תשובה אח"כ הותר הנדר דהוי כנודר על תנאי, הכי נמי כיון שאמר התלוי' לפני העמוד הוי כמפרש הסיבה שבגללה נדר ובנ"ד פשיטא דשכיח לשנות המנורה ממקום למקום לאיזה סבה שיהיה ואין כאן חיוב ליתן נרות עוד על המנורה הישנה.

ואין לחלק דדוקא התם שאביה רע דיתור לשון זה א"א לפרשו בענין אחר, אלא שהוא הסבה שבגללה נדר, מש"ה הוי כתולה נדרו בתנאי, וה"ה בנ"ד אם היה הנודר בשעת נדרו בבה"כ ואמר ליתן נרות על מנורה זו התלויה לפני העמוד, בזה בודאי יתור לשונו לפני העמוד הוא לומר שזהו הסבה שבגללה נדר, אבל אם לא היה הנודר אז בבית הכנסת יש לפרש דמה שאמר התלוי לפני העמוד, היינו להודיע ולסמן לאיזה מנורה כוונתו, ואין בכלל לשונו פירוש הסבה, מ"מ נ"ל דממילא כן הוא, דאטו המנורה כיפי תלי לה להתחייב דוקא על מנורה זו, ובודאי טעם הנודר היה כיון שהיא תלויה לפני העמוד, וא"כ הוה כמפרש דבגללה נדר.

ואדרבא נ"ד עדיף, דהתם גבי שאביה רע דנדר עכ"פ מהאשה ההיא, ושאביה רע הוא רק סבה וטעם לעיקר הנדר, אבל בנ"ד לא נדר מעולם על מנורה זו, רק ליתן נרות לזמן קצוב על מנורה התלויה לפני העמוד, ובאיזה מנורה שיהיה קאמר, ובכל ענין נדרים אזלינן בתר ענין שבגללה נדר, ולא אחר משמעות הלשון, כמבואר בש"ע (סי' ריח) וק"ו בנ"ד שגם הלשון סובל כן, ומעולם לא היה דעתו על המנורה זו דוקא, והכוונה היה לא' משתי אלה, או להתחייב ליתן נרות להאיר לפני העמוד, או לסמן במנין דמתחייב ליתן

על מנורה כזו שהוא מספר ששה קנים, אבל אין החיוב דוקא לתחבם על מנורה זו, והרי הדבר פשוט דבנדר ליתן נרות על מנורה התלויה למטה אצל פתח בה"כ, דודאי כוונתו רק למספר הנרות כפי הקנים שבמנורה ההיא, אבל לא דהחיוב דוקא לתוחבם במנורה ההיא, ופשיטא דהשמש תוחב הנרות א"צ לדקדק שלא יתחוב נרות שלו במנורה למעלה ממנו זולת בנודר על מנורה שלפני העמוד כמו נ"ד אפשר דדוקא לפני העמוד, דרוצה במצוה מן המובחר, אבל שיהיה נדר דוקא על המנורה ההיא ממש, אינו.

אך ראוי להסתפק אם יוצא ידי נדרו במספר נרות ששה כמו שהיה מקדם בעת נדרו, או דצריך ליתן מספר כמספר קנים דמנורה התלויה עתה לפני העמוד, אופן הספק אם עיקר הנדר שהנרות שצריכים ומדליקים במנורה לפני העמוד יוגבה הכל ממנו, או שהיה הנדר רק על מספר ששה נרות.

והנה אם הנודר יודע שכוונתו היה בשעת הנדר רק על מספר הנרות, אזי אינו מחויב יותר, לא מבעי' לדעת תוס' ספ"ג דשבועות דהיכא דבלבו פירש לנדרו לא מקרי דברים שבלב, אלא אפילו לדעת הר"ן שם וסייעתו שהם רוב הפוסקים דבנדר מפת ובלבו פת חטים, דהיינו דהיה בלבו להוציא בשפתיו פת סתם ושלא יהיה נאסר רק מפת חטים, דמקרי דברים שבלב אא"כ היה בלבו להוציא פת חטים, ולישנא הוא דאתקיל, ולא אמר רק פת סתם, עיי"ש, מ"מ נ"ל דבנ"ד אדרבא אם ניזיל בתר משמעות לשונו אין לחייבו יותר מב' נרות, דהרי נדר רק ליתן נרות, ומיעוט נרות שתים, כדאיתא במנחות (דף קו) הרי עלי עצים לא יפחות מב' גזרים, וה"נ בנ"ד דאם היה כוונתו בשעת הנדר שהיה כפי אשר מורה משמעות לשונו היה נראה דיוצא בב' נרות ויוצא בזה ידי נדרו.

אף דיש לחלק, דהתם אמרינן תפסת מועט משום דאין קצבה לדבר, דא"א לומר דנתכוון לעצים מרובים, דא"כ אין לדבר סוף, משא"כ נ"ד דיש לדבר סוף למלאות המנורה, בזה לא אמרינן מיעוט נרות שתים, וכיוצא בזה כתבו תוס' סוכה (דף ד' ד"ה תפסת מועט) [ובענין זה עמדתי בדברי תוס' יומא (דף עב) (הג"ה כבר נדפס בחי' יומא עיי"ש)] מ"מ י"ל דלשון ב"א בנדר לא אמרי' כן, אלא כההיא דמנחות היכא דאין לדבר סוף, מ"מ נ"ל דאינו כן, דהרי הרא"ש בתשובה (כלל וי"ו) הובא בהגהת ש"ע חוה"מ (סי' ס') במחייב עצמו לזון חבירו, דנפטר בשעה א', והביא ראיה מההיא דמנחות הנ"ל, אף דהתם יש לדבר סוף לזונו כל ימי חייו, ואף לדעת הרשב"א בתשובה דס"ל דבאמת צריך לזונו כל ימי חייו, והובא בב"י אה"ע (סי' קיד) ולמד כן מההיא דיאסרו כל הפירות עלי בנדרים (דף כו) דאסור לעולם, ולא אמרינן דסגי ביום אחד עיי"ש, י"ל דוקא התם דסתמא לעולם משמע, אבל בעיקר שיעור סך התחייבות אמרינן תפסת מועט כההיא דמנחות הנ"ל, ואף

ביש לדבר קצבה, כמו דס"ל להרא"ש וכמו שהוכחנו, ובזה לא פליג הרשב"א ונחלקו רק בענין קביעת זמן, אם סתמא לעולם משמע או לא.
אח"כ ראיתי בתומים שכתב בהיפוך, דגם להרא"ש ס"ל דבנדרים ספיקא להחמיר, כדמוכח באמת מההיא דיאסרו עלי כל פירות, ושאני ההיא דמנחות דאין לדבר סוף, וההיא דהרא"ש הנ"ל במחייב לזון לא מיירי בנודר לעני רק במתחייב לעשיר, ומה דמדמה הרא"ש להההיא דמנחות, היינו לענין דמצינו תפסת מועט, אבל לא שיהיו דומים להדדי עיי"ש, וזהו דוחק גדול, ולענ"ד דברי הרא"ש כפשטן, דאף בנודר לעני כן, וההיא דיאסרו עלי אינה קושיא להרא"ש, דיש לחלק, דוקא באוסר דבר על עצמו, דברגע אחת חל האיסור על הפירות ונעשו כנבילה ואין בזה ענין התחדשות בכל רגע דנימא דלא נתכוון רק לרגע אחת. אלא אמרינן דאסרן עליו כנבילה, וממילא אסורים לעולם, משא"כ במתחייב לזון, דהוא לעשות מעשה במה שעושה כן פעם אחת הרי קיים דברו לזון חבירו. ואם נחייב אותו לזון לעולם, הוי כמחייב לעשות כן לעולם, ובכל רגע מתחדש חיוב מעשה עליו, בזה אמרינן תפסת מועט, ודומה לנשבע שאדבר עם פלוני, דפשיטא דכל שמדבר עמו פעם אחת יצא ואינו מחוייב לדבר עמו בכל רגע ורגע, אבל בנשבע שלא ידבר עמו לעולם דכל שמדבר עמו פעם אחת עובר על שבועתו, ה"נ באמרו יאסר עלי, או שנשבע שלא לאכול הפירות, לא שייך כאן זמן, דאם יאכלם באיזה זמן עובר שבועתו ונדרו, משא"כ בנודר לעשות מעשה בפעם אחד שעושה סגי, כן נראה לענ"ד.
באופן דבנ"ד אם לא היה הכוונה בלב לעשות פירוש לנדרו, אלא שיהיה כפי שיסבול לשונו, אינו מחויב ליתן רק ב' נרות, ומכ"ש אם היה כן בלבו במפורש, אך אם הנודר מסופק כעת בכוונה שהיה לו בשעת הנדר ומסתפק דאולי היה כוונתו שיהיה תמיד המנורה שלפני העמוד ממולא בנרות שלו בלא מספר וקצבה להנרות בזה יש לחוש להחמיר, ואף לדעת הש"ך יו"ד (סי' רנט סי"ד) דבספק צדקה הוי רק ספק ממון, והמוציא מחבירו עליו הראיה, י"ל דוקא היכא דליכא חשש איסור דלא יחל, כגון לגבי היורשים דאין עליהם חיוב נדר, וכמו כן בהקדיש ואמר הרי זו, ויש ספק אם נתפס הדבר בקדושה בדיבור זה, וכההיא דאיבעי' דאם יש יד לצדקה דהוא רק נדבה, ואין החיוב נתפס אקרקפתא דגברא, בזה אמרינן דספיקא לקולא, דלא חל ההתפסה ולא קם הממון ברשות הקדש, וממילא ליכא בל תאחר, אבל היכא דאמר הרי עלי דחל עליו החיוב מדין נדר, י"ל דספיקו לחומרא, וכדאיתא חילוק זה בתשובת מהרי"ט (ח"ב חוה"מ סי' קכד) עיי"ש, ולכאורה ראיה לדבריו ממתניתין דמנחות (דף קו) פירשתי ואיני יודע מה

פירשתי מביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי, הרי דמספיקא שמא כך וכך נדר מחוייב ליתן להקדש, ה"נ י"ל בנ"ד במסופק לכמה נרות איתכוין, ועדיין צ"ע.
ובנ"ד אם קשה עליו ליתן נרות הרבה כ"כ, טוב שישאל על נדרו בתנאי דאם היה בלבו ליתן רק ששה נרות, או שלא היה בלבו לשום מספר נרות, נראה דלא נתחייב רק ששה נרות יתקיים נדרו ובאם לאו מבקש התרה.
ובמה שכתבתי לעיל דאם לא היה בלבו שום כוונה ומספר נרות, די"ל דיכול לפטור עצמו בב' נרות, אפשר לחלק בין אמר נרות למנורה זו דמשמעות לשונו להספיק נרות למלא המנורה, אך בלשון השאלה נזכר על מנורה זו, עדיין אני מסתפק, או דהפירוש לשון הפחות שבנרות, דהיינו שתים על מנורה זו, או דמ"מ לשון בנ"א גם בזה סתמא כפירושו דעל מנורה היינו ליתן די לצורך נרות העולם על מנורה זו, ולדינא צ"ע.

דף סו.

בר"ן ד"ה ולענין הלכה כו' ומה לי וכו'. כדאיתא בקדושין דף נד ע"ב.
תוד"ה שאת נהנית לי כו' (עי' מש"כ בדברי תוס' אלו בחי' כתובות דף ע').

דף סז.

גמ' מהו דתימא או אביה. עיין יבמות דף י"א ע"ב תד"ה לאו.

דף סח.

בהר"ן ד"ה ואי אמרת וכו' דבכלל נדר שבועה. עיין לקמן דף פ ע"ב.
בא"ד ליכא קרבן בפחות מכשיעור. ק"ל הא לענין קרבן שיעורו בפרוטה כדין מעילה כדאיתא בשבועות דף כב ע"א ולא תליא כלל בכזית וצ"ע.
בהרא"ש ד"ה בין איש לאשתו כו' ואיכא לשנויי כו' ועדיין קשה לי דלמא בקודמים מיפר בשותפות האב, ומזה מיירי קרא דבין איש לאשתו ובנדרים שנדרה תחת בעלה מיפר לבד וארוסה לא שמעינן כלל, ועי' בר"ן שכתב דבנשואה אין שייכות להפרת האב דאין לו שייכות בה, וא"כ ניחא הכל.

דף סט.

בר"ן ד"ה בעי רבה וכו' דאיתקושי איתקוש. עיין בר"ן לקמן דף פו ע"ב ד"ה למימרא.

דף סט:

בר"ן וכ"ת אמאי ל"א ואפי' ר"מ. לא זכיתי להבין תירוצו דהר"ן דא"כ גם מדר"י לא נפשט דהא ר"י ס"ל דתמורת לא הוי לשון יתיר' דטעי דסבר דצריך להזכיר שם תמורה על שניהם כמ"ש הר"ן מקודם וא"כ ממילא כאילו אמר תמורת עולה ושלמים ואם כן איך יש ראי' מר"י יותר מדר"מ וצע"ג.

ע"ד הקושי' בשם הרב מוהר"ש שובן נ"י שהקשה לו באשה שנדרה בה"ש לא יהא כח להבעל להפר דשמא בזו הרגע נעשה לילה ואינו יום שמעו, נ"ל דמ"מ כיון דלא הי' אפשר לו להפר מקודם ממילא יכול להפר אף דאינו ביום שמעו. אמנם מ"מ עכ"פ יהא הדין באם שתק הבעל שיעור כ"ד א"י להפר אח"כ דשמא אחר שתיקתו כ"ד נעשה לילה ובעידנא דשתק עדיין היה יום והי' יכול להפר ביום שמעו וכיון דלא היפר אז שוב א"י להפר, וחד מחברייי' רצה לומר דיכול להפר מטעם ס"ס ס' דשמא עדיין יום הוא ואת"ל לילה שמא גם בשעת הנדר היה לילה, ולכאורה יש לפקפק להפוסקים דס"ס לא מהני בדשיל"מ וכיון דנדרים הוי דשיל"מ לא מהני הפרת בעלה וצריכה התרת חכם, ולשיטת מהרש"ל בהגעלת כלים דכל מידי דבעי טרחה לא הוי דשיל"מ ושאני נדרי' כיון דמצוה לאתשולי ובוודאי יעשה כן הוי כמו אתי' ממילא א"כ י"ל דווקא היכא דהנדר בוודאי קיים כדינו והספיקות הם מצד אחר וכמו ביטול ברוב בזה שייך דשיל"מ כיון דבוודאי סופו למתשל על נדרו ממילא יהי' המאכל מותר בלא ביטול אבל בנ"ד דהספיקות אם הנדר בטל ע"י ההפרה דסמכי' על הס"ס בכדי שלא תצטרך הטורח להתרת חכם.

אולם לדעת הט"ז והש"ך דאף בטרחה מקרי דבר שיל"מ ושאני תרומה דהוי ס"ס אם ימצא פתח לנדרו כמ"ש הט"ז סימן שכ"ג או כמ"ש הנקה"כ שם דבתרומה אין נשאלין אלא מדוחק א"כ הכא בנ"ד מקרי דשל"מ דבידה להתיר ע"י חכם וי"ל דלא מהני הס"ס, גם להמהרש"ל נ"ל דהוי שיל"מ כיון דמצד עצמותו עומד הנדר להתיר ע"י חכם אלו לא ירצה הבעל להפר, ומה שחלקו דע"ז גופא אנו דנין להקל בס"ס שלא תצטרך להתרת חכם נ"ל דז"א דא"כ בנודר מככר זו ונתערב נימא דבטל ושוב לא יהא מצוה לאתשולי אע"כ כיון דאם נידון דלא בטל בודאי יחזור למישאל עליה דמצוה לאתשולי ומש"ה מקרי דשיל"מ ולא בטל וה"נ בנ"ד דאם נידון שלא לסמוך על הספיקות ממילא הא קיימא לאתשולי הוי דשיל"מ אולם כבר כתבתי בסי',,, דהיתר שע"י הפרת הבעל לא מקרי שיל"מ ע"י התרת חכם כיון דהבעל יכול להפר בע"כ ואין בכוחו להכריחה לשאול לחכם כנלע"ד. (ועי' מ"ש לק' דף ע"ב).

מה דהק' ידידי רומעכ"ת בשם הר"ש שובין דבנדרה בין השמשות לא יהי' כח להבעל להפר דשמא בעת שנדרה עדיין יום ואח"כ מיד נעשה לילה ואינו יום שמעו, זהו טעות, דממנ"פ כיון דלא הי' יכול להפר אחר כך, ונחשב יום שמעו מאותה שעה שהי' יכול להפר כמבואר סי' רל"ד סכ"א, ופשוט. אבל בזכרוני שדנתי בנדרה בין השמשות, ואחרי שתיקתו כ"ד בא להפר, דבזה שפיר יש לדון שמא בשעת הנדר וגם שיעור כ"ד הי' יום ואח"כ כשבא להפר הוא לילה ואינו יכול להפר אחר שהי' שהות להפר, אולם יש לדון

דיכול להפר מטעם ס"ס, שמא עדיין יום, את"ל לילה שמא גם בשעת נדרה הי' לילה, ואף להסוברים דס"ס בדאורייתא בדשל"מ לחומרא ונדרים הוי דשל"מ ע"י שאלה לחכם, מ"מ כבר כתבתי במק"א דבהפרת בעל דהוא בע"כ דידה לא מיקרי ישל"מ, דהא אין בידו שהיא תשאל על נדרה. ומזה יש לי לדון דאסור לבשל ביום טוב בבין השמשות דאפוקי יומא לאכול בין השמשות דשמא בשעת בישול יום ובשעת אכילה לילה, ומדין ס"ס הנ"ל לא מהני, דהא הוי דשל"מ ומשמע דהכי קיימא לן בש"ע סי' תקי"ג סט"ו, ועיין מג"א סי' תצ"ב סק"ד מה דהקשה מפסקי דהשו"ע שם סי' תצ"ב להההיא דסי' תקי"ג, ולענ"ד לק"מ דבסי' תצ"ב דמיירי בספק מוכן בצידה דהוי דרבנן מקילין בס"ס, אבל בסימן תקי"ג דמיירי בביצים ביו"ט אחר שבת דאסורין מדאורייתא מחמירינן בס"ס בישל"מ, והכי דייקא לישנא דהר"ן פ"ג דביצה שכ' הלכך ספק מוכן ביו"ט שני כיון דמוקצה לא אסור אלא מדרבנן הוי ליה ס"ס בדרבנן, עכ"ל. וא"כ בנ"ד דהוי בדאורייתא לבשל מיו"ט לחול לא מקילין בס"ס, ואם הדבר כן יהא הדין דא"א לדלוק נר בבין השמשות דאפוקי יומא להשתמש בו דשמא בשעת הדלקה הוא יום ותיכף אחר הדלקה נעשה לילה, וחידוש כזה לא הוי שבקי הפוסקים להשמיענו וצ"ע.

דף עב.

בהר"ן ד"ה אי רישא כו' דמצי לאפוכי להו כו'. תמוה לי הא א"נ מתני ברישא שמע ושתק וגרשה בו ביום הו"מ לאפוכי בסיפא שמע ושתק וגרשה למחר וכמו דקתני במיתה. וה' יאיר עיני.

דף עב:

בר"ן ד"ה אמר רבא ת"ש כו' דאי שמעינהו הו"ל למימר נדר פלוני ופלוני, לענ"ד היה נראה כפשוטו דאילו בשמע מאי איריא דבא הזמן לצאת מרשות אביה הא בלא"ה צריך להפר דהא לכשתחשך פסק כחו לגבי נדר זה. ואי דהו"ל שהות להמתין עד קודם שתחשך, ועי"ז שיוצאת מרשות אביה בו ביום צריך להקדים ולהפר, מ"מ לינקט סתם מיפר נדרי בתו (ששמע) וממילא משמע קודם שיעבור זמן ההפרה. אע"כ דמיירי בסתם שלא שמע וקודם שתצא מרשותו חושש באם ישמע למחר ולאח"ז לא יהיה בידו להפר מש"ה יפר עתה.

בר"ן ד"ה אורחי' דצורבא מרבנן, אבל הכא דכי שמע כבר יצאת וכו'. תמי' לי דמ"מ למאי צריכי' לדחוק דמיפר סתם ועי"ז תתן אל לבה לזכות נדרה וישמע ויחזור ויפר לימא דהוא אומר לכי שמענא מופר לך ועי"ז תתן לבה ותאמר נדר פלוני נדרתי ויהי' השמיעה קודם שתצא מרשותו ול"צ לחזור ולהפר, באמת לפי"מ דנקט והיא סבורה שכבר הם

מופרי' ואומרת כך וכך נדרתי, משמע דהיא אינה רוצה נדרים שרצונה להחזיק נדרי' רק ע"י שתהי' טועית בדין וסבר' דהם מופרים שוב תגלה הנדרי' וא"כ הי' ניחא דאם יאמר לכי שמענא א"כ ידעה דמקודם אין מופרי' ולא תגלה לו אבל מלשון הר"ן כדי להכניסה בדברים שמתוך כך נותנת אל לבה דמשמע דאינה זכור' בנדרי' רק ע"י התגלגלות בענין ההפרה נותנת אל לבה (ואילו להרא"ש אדרבה אם הם מופרים מה צריך לה ליתן אל לבה) שפיר ק' כנ"ל וצע"ג.

בר"ן ד"ה והא לא שמע וכו' דהא מה"ט גופ' אוקי להך ברייתא בנזיר כר"א. תמוה לי דממנ"פ אם לא שייך ענין שליחות על שמיעה ושמיעת השליח לא מקרי שמיעת הבעל א"כ למאי צריכי' ראי' מנזיר הא זהו פשוט דבשעה שעושה השליח שליחותו צריך שיהי' ביד המשלח לעשות כן דאל"כ מי איכא דלא מצי איהו עביד, ובנזיר הוי דין חדש דאף דהשליח עושה שליחותו אחר שנודרת דאז המשלח ג"כ יכול להפר, אלא דמ"מ כיון דבעידנא דמשוי אותו שליח א"י לעשות השליחות לא מהני, ואם כן הכא דבשעה שמיפר השליח ולא שמע הבעל והוא עצמו א"י להפר פשיטא דלא מהני הפרת שליח וא"צ לראי', ואם אפשר לומר דשמיעת השליח הוי כשמיעת בעל ולזה הוי ג"כ שליח עדיין ליכא ראי' מנזיר דמה דהבעל יכול לעשות בעצמו לשמוע ולהפר עושה שליח לשניהם, וצע"ג.

בפלוגתא דר' יאשי' ור' יונתן. מתקשה אני בש"ע יו"ד (סי' רל"ד) אין יכולין לעשות שליח לא להקמה ולא להפרה כך לשון הטור, וכ' עלה הב"י פלוגתא דר' יאשי' ור' יונתן פ' נערה המאורסה ופסק שם הרא"ש הלכה כר' יאשי' דמחמיר.

תמוה לי הא לענין הקמה הוי ר' יאשיה לקולא במה דס"ל דע"י שליח לא הוי הקמה, גם בנ"י פרק ח' דבבא מציעא בסוגיא דשאילה בבעלים כ' בשם הר"ן כיון דליכא הכרעה במלתא נקטינן לחומרא וגבי נדרים לא מצי מיפר ע"י שליח וגבי שאילה בבעלים פטור דהממע"ה ע"ש, וכן הובא להלכה בחו"ה (סי' שמ"ו ס"ו בהג"ה) אם כן ממילא לענין הקמה יש לפסוק לחומרא דע"י שליח הוי הקמה, ועי' תשובת יד אליהו (סי' נ"א) הקשה על הרמ"א שלא הגיה כאן דיכול לקיים ע"י שליח כדהביא דעת החולקים לענין שאילה בבעלים.

ובאמת התמיה יותר על הרא"ש דכ' בפשיטות דר' יאשי' המחמיר, וביותר על הטור דכתב דא"י לקיים על ידי שליח, והא לדעת הרא"ש אזלינן לחומרא ממילא לענין קיום ראוי לפסוק כר' יונתן לחומרא דהוי קיום וצלע"ג.

מ"ש ש"ב מעכ"ת נ"י ליישב תמיהתי הנ"ל דהטור לשיטתיה דפסק דא"י להפר בלא שמיעה ממילא א"י לקיים בלא שמיעה, דהא עיקרא מביום שמעו נפקא דכתיב גבי קיום, ואם כן בלאו הכי אי אפשר לקיים על ידי שליח היכא דלא שמע הבעל נדרה, ולא משכחת הדין רק במשוי שליח שיקיים לכי שמענא. ובזה ישאר קושית הש"ס לכי שמע יקיים הוא דלא שייך לומר דלמא מטרידנא דהא אם ישכח ולא קיים יתקיים גם כן הנדר בשתיקתו עכ"ד.

לפום רהיטא דברי ש"ב אין להם שחר, דהא הך מלתא גופא דפסק הטור דאינו יכול להפר בלא שמיעה הוא רק מספיקא דאיבעיא דלא אפשיטא דאף דאמרינן שם את"ל בעל מיפר בלא שמיעה וס"ל להטור דאם תמצא לומר לא הוי כפשיטות, וכמ"ש בב"ש אה"ע (סי' קל"ז סק"ו) בדעת הרא"ש, ואם כן עדיין קשה במקיים על ידי שליח להוי הקמה לחומרא.

אולם אפשר לקיים דברי ש"ב נ"י דמ"מ הוי ספק ספיקא דדינא דהסכימו האחרונים דהוי ספק ספיקא מעליא ספק דקיום בלא שמיעה לא מהני וספק דקיום ע"י שליח לא מהני ואף דהוי דבר שיל"מ להסוברים דאף בקיום הבעל יש היתר ע"י התרת חכם, (עי' יו"ד סי' רל"ב סי' כ"ג) וביותר נ"ל שכן דעת הרא"ש ממה דכתב בפירושו לנדרים (דף ח' ע"ב) בעובדא דרבינא דנדר לדביתהו וכו' שקיים לה בעל עיי"ש, מ"מ זהו לא מקרי יש לו מתירין דהא הבעל יכול להפר בע"כ דידה, ואם כן מה שהבעל אינו רוצה בקיום מכח ספק ספקא הנ"ל ולהפר לה בע"כ, זהו אין בידו שהיא תתיר אצל חכם.

ואף די"ל דמ"מ הוי דבר שיל"מ למה דפסק הרא"ש דנשאלים על ההקם, ואם כן בידו להתיר הקמתו ולהפר לה, מ"מ יש לקיים דברינו למה דסבירא ליה להרא"ש בתשובה דספק ספיקא שלא בתערובות מותר ביל"מ (כמ"ש הש"כ יו"ד ק"י סקנ"ו) גם למה שכתב הפרי חדש יו"ד (סי' ק"ב ובא"ח סי' תצ"ז) דספיקא דדינא בדבר שיש לו מתירין בדרבנן לקולא, אם כן הכא נמי יש לומר דספק ספיקא דדינא לקולא בדשיל"מ, ואם כן שפיר יש לקיים דברי ש"ב מעכ"ת נ"י לדינא דקיום ע"י שליח לא מהני.

אמנם עם כל זה לא מחוורין לי דבריו להעלות ארוכה לדברי הטור בזה שכתב דל"ש לומר לכי שמענא קיים לה, דע"כ יסוד זה אינו דאם כן יקשה ברישא דמתני' דפרק נערה המאורסה (נדרים דף ע"ה) האומר לאשתו כל נדרים שתדור וכו' הרי הן קיימים לא אמר כלום, וישאר בזה קושיית הש"ס הא בלא"ה לא שמע ועכצ"ל כשינויא דהש"ס דמיירי באמר לכי שמענא, דגם בזה שייך לומר דלא מטרידנא דאף דבשתיקתו גם כן יתקיים מ"מ רוצה יותר בקיומו בפועל כמו בכל קיום דהוא לכאורה דבר שפתים אך למותר,

אלא ע"כ דרוצה בכך לאיזה סיבה או דחושש על עצמו שמא יתחרט אח"כ וירצה בהפרת נדר וע"י שתיקה לא יהי' אח"כ למחרתו בידו להפר, אבל ע"י קיום יש לו תקנה להשאל על הקיום ולהפר לה.

[ובהא דהכריע הטור (סי' רל"ד) דאף בנשאל על ההקם למחרת יום שמעו מ"מ יכול להפר אחרי כך, כיון דלא היה יכול להפר בשביל הקמתו אותו יום ששואל על הקמתו הוא יום שמעו, כתבתי בגליון הטור וז"ל הא דהכריע כן מסברא ולא כתב שכן דעת אביו הרא"ש ז"ל ממ"ש בגיטין בסוגיא דנודרת וא"ת ידירוה בפני הבעל ויאמר קיים לכי או שמא ישאל על ההקם ואח"כ יפר לה עכ"ל, ואם איתא דאין נשאלים על ההקם רק בו ביום א"כ נשגיח על הבעל שלא ילך לחוץ לחכם או לג' להתיר לו הקמתו ואח"כ לא יהיה בידו להפר היינו דמכל מקום יספיק תירוצו דהרא"ש, כי נ"ל דאף להר"ן דסובר דאין נשאלים על ההקם רק בו ביום מ"מ אם בו ביום אחר ההקמה מיפר לה, ולמחר או לאחר זה נשאל על הקמתו כיון דחכם עוקר נדר מעיקרו והוי כלא קיים מהני ההפרה דבו ביום אחר הקמתו, ורק להפר אחרי שאילת הקמתו זהו לא מהני אם אינו ביום שמעו, אבל בזה דהפיר ביום שמעו אחר הקמתו כל אימת דשואל על הקמתו חלה למפרע ההפרה, ולפ"ז שפיר עולה תירוצו דהרא"ש דחיישינן שיפר לה הבעל בלחש אחר ההקמה בו ביום ולאחר זה ישאל על הקמתו, דאף דבהך תירוצא לא ניחא ליה להרא"ש בתירוצא דיפר לה בלחש, היינו דעל זמן מועט בין נדרה להקמה אפשר להשגיח עליו שלא יהיו שפתותיו נעות כלל אבל על זמן רב עד סוף היום א"א, דאם לא כן יקשה נשגיח על הבעל שיעמוד בפנינו כל היום ולא יפר.

ואולם אף דהדברים נכונים מ"מ מלשון הרא"ש שמא ישאל על הקמתו ואח"כ יפר לה ולא כתב דיפר לה היום ואח"כ ישאל על ההקמה מוכח בהדיא דס"ל להרא"ש דאף אם נשאל על הקמתו אחר יום שמעו יכול להפר אח"כ וצ"ע ע"כ לשוני שם].

יהיה מאיזה טעם שיהיה כיון דמתני' מיירי באומר לכי שמענא, א"כ עדיין יקשה באומר לשלוחו לכי שמענא קיים לי נימא דלחומרא הוי קיום.

ובההיא ענינא הי' נ"ל לפום רהיטא לדינא, בבעל שמיפר נדרי אשתו שיהי' מופר בתנאי אם תעשי כך וכך, דהדין דאף אם לא מקיימת התנאי נתקיים ההפרה והתנאי בטל ומעשה קיים, כיון דהמעשה שהיא ההפרה א"א לקיים ע"י שליח דבכה"ג התנאי בטל, וכדאמרינן בפרק המדיר (דף ע"ד ע"א) גבי חליצה.

ואחר העיון נ"ל דמפורש בהיפך בטור וש"ע (ס"ס רל"ה) נדרה מדברים שבינו לבינו והיפר לה ע"מ שתאמרי לפלוני דברים של קלון וכו' יוציא ויתן כתובה, הרי מפורש

דבלא קיום התנאי בטלה ההפרה, והטעם נ"ל כיון דמה דקיימא לן דאינו יכול להפר ע"י שליח הוא מספק אם הלכה כר' יאשי' או כר' יונתן, א"כ בהיפוך קיי"ל לחומרא דלמא יש הפרה ע"י שליח, והוי מעשה שאפשר לקיים ע"י שליח דמהני התנאי, ואף דדינא דש"ע הוא ממתניתין ר"פ המדיר אמר לה ע"מ שתאמרי לפלוני, ומדקדוק לשון דעל מנת פי' הטור דהיפר לה בתנאי שתאמרי לפלוני דברים של קלון, א"כ הו"ל להוכיח לדינא דיכול להפר ע"י שליח מדלא אמרינן בי' תנאי בטל ומעשה קיים, מ"מ יש לומר דליכא הוכחה כ"כ דדלמא מתניתין אתי כר' יונתן ומ"מ אין ההלכה כן, או דליכא לדייק לישנא דע"מ דמיירי בהיפר ע"ת, די"ל דמיירי בהדיר אותה שתאמרי ומ"מ לדינא שפיר פסקינן כן דיכול להטיל תנאי בהפרה, דלחומרא אמרינן שמא יכול להפר ע"י שליח, והא דיוציא ויתן כתובה ומפקינן ממונא מיני' ולא מקרי ספק ממונא, דכיון דעכ"פ אנן פסקינן מספיקא דבלא קיום התנאי לא חל ההפרה וצריכה לקיים נדרה מספק ע"י מעשה הבעל, ממילא צריך ליתן לה כתובה דמה לו דמכחו אסורה מחמת ודאי או מחמת ספק, כנלענ"ד.

ולפ"ז יצא לנו דין חדש באם היפר תחילה בתנאי ואחרי שעה שנית ע"י שליח בסתם בלי תנאי בזה אף בלא קיום התנאי חל ההפרה בממנ"פ אם הדין דיכול להפר ע"י שליח חלה ההפרה השני' על ידי שליח בסתם, ואם אינו יכול להפר ע"י שליח ממילא הוי מעשה שא"א לקיים ע"י שליח ותנאו בטל והמעשה דהפרה ראשונה קיים.

אולם יש לדון למ"ש השיטה מקובצת נזיר, יש אומרים דשייך תנאי בנזירות אף דא"א בנזירות לקיים ע"י שליח, דדוקא גבי מעשה אם א"א לקיים ע"י שליח אלא ע"י עצמו דוקא, אלים המעשה ואפי' לא נתקיים התנאי לא נתבטל המעשה, אבל נדר ונזירות דליכא מעשה בידים לא אלים שיתקיים אם לא יתקיים התנאי עיי"ש, וע' פ"י דכתובות (דף נ"ז) דהיכי דהמעשה הוי רק דבור בעלמא מסברא יכול להתנות דאתי דיבור ומבטל דיבור וא"צ ללמוד מתנאי ב"ג וב"ר וא"צ להיות דומיא דב"ג וב"ר עיי"ש וא"כ הכא נמי ההפרה דהוי רק דיבור בעלמא אף שא"א שיתקיים ע"י שליח חל התנאי.

אבל בתוס' נזיר (דף י"א ד"ה דהוי מתנה) ס"ל דגם בכה"ג צריך אפשר לקיים ע"י שליח, והנה דברי התוס' מוקשים במש"כ וא"ת ותיפוק ליה דאי אפשר לקיים ע"י שליח הנזירות וקשה לי דמה אולמא האי טעמא מהאי טעמא ואדרבא מדין דצריך אפשר לקיים ע"י שליח אינו ברור, דיש בה פלוגתא פרק חמישי דיבמות (דף נ"ז) לזה נקט טעם פשוט דהוי מתנה ע"מ שכ"ב [וחתני הרב ר' שמואל מבראד אמר דיש עוד טעם בנזיר דהוי תנאי סותר למעשה והשבתי לו דזהו לא מיקרי סותר למעשה דאף אם יקיים התנאי

וישתה יין מ"מ המעשה קיים דנתפס בנזירות אלא דעובר ושותה יין באיסור, ורק בהר"ז גיטך ע"מ שתחזיר לי הניר דאם ע"מ לאו כמעכשיו הוי סותר המעשה דאחר חזרת הגט, אין במציאות להמעשה לחול הגט, משא"כ בנזיר בע"מ שאשתה אין הנזירות מתבטל והוי רק מתנה על מה שכתוב בתורה] עכ"פ טעם דמתנה על מה שכתוב בתורה הוא טעם יותר פשוט וצ"ע.

וביותר תמוה לי על תירוצם, אחרי שאחרים יכולים להביא קרבנותיהם מקרי אפשר לקיים ע"י שליח, מ"מ איך יתורץ ההוא דר"פ ואלו נדרים קונם רחיצת עולם עלי אם ארחץ, הא אי אפשר לקיימו על ידי שליח ותנאו בטל ומעשה קיים וצ"ע.

המהרי"ט בתשובה כתב דא"י להקדיש ע"י שליח דמילי לא מימסרן לשליח, אבל באמת לענ"ד קשה דהא ר' יאשי' ור"י פליגי אם יכול להפר ולקיים ע"י שליח, דמ"ד דא"י הוא מדכתיב אישה יקימנו ואישה יפרנו ממעט דלא ע"י שליח, ותפו"ל דהו"ל מילי ולא מימסרן לשליח, ולזה נראה למה דדקדק רש"י בגיטין דכ"ט דמה דאמרינן מילי לא ממסרן לשליח היינו דמילי לא אלים שיהי' בכוחו לחזור למסור שליחותו לאחר והיינו רק שהשליח שנעשה שליח במילי דעלמא דהיינו סופר לכתוב אין בכוחו למסור לאחר שהוא יעשה שליח אחר, אבל בממנה שליח על מילי דהיינו באומר אמרו לסופר דמהני שנעשה השליח על המילי דהבעל עושה אותו שליח על המילי, שבמקומו יאמר הוא לסופר וכאילו בעצמו אמר להסופר דגם על מילי שייך שליחות, שנעשה השליח במילי מהני רק דאין בכחו דהשליח למנות שליח אחר במקומו, ומשו"ה שייך הפרה והקמה ע"י שליח דהבעל עושהו שליח על המילי שבמקומו יאמר המילי מופר לך. (ועי' עוד בחי' כתובות דף ע' אות כ"ד שהאריך רבינו בזה).

דף עג.

גמ' שנאמר והשקה אותה. ע' סוטה דף ח. וברש"י שם ד"ה אותה.

בר"ן ד"ה סבר דילמא וכו' דלא מצי הדר, ולא הבנתי היכן פשיטא כ"כ דלא מצי הדר הא בכל מילי דחייל אחר זמן יכול לחזור קודם, ולעיל כ"ט גבי הקדש לאחר ל' יום פרכי' דאמאי לא מצי מיהדר בי' ומשנינן דאמירתו לגבוה כמסל"ה ובר"ן שם דהוי כמעכשיו וזהו ל"ש הכא, וגם [דאם] הוי כמעכשיו הא השתא לא מצי חלה ההפרה ולא חל במעכשיו וכמ"ש תוס' בב"מ דט"ו ד"ה שדה זו לכשאקחנה. (ובאמת בר"ן גיטין בחי' בדף מ"ה כ' דבפירות דקל דיכול לחזור עד שלא [בא לעולם] היינו בלא אמר מעכשיו). גם הא יכול לתקן זה ויאמר כל נדרים שתדורי שאלך מכאן יהיו מופרים לכי שמענא אם לא אחזור מזה, וצע"ג.

דף עג:

בסוגי' ק' לי דאיך אמרינן דר"א מצי ס' כמ"א אמאי יפר ליחוש לסמפון ולית' להההפרה ואף דסברה דהוא בעלה ונדרה ע"ד מ"מ הא הר"ן מסיק דע"ד לחוד לא מהני אלא דגזה"כ הוא דבעל מיפר היכי דע"ד [נודרת] וא"כ אם ישתכח סמפון ויגלאי דלא הי' בעלה לא מהני ע"ד לחוד וצ"ע.

בהר"ן ד"ה ב"ד שאחריהם. אי משום סימפון כו'. תמוה לי הא מבואר בסוגיא דכתובות דלכ"ע טעמא דמשנה אחרונה משום סימפון ופליגי רק בטעמא דמשנה ראשונה אי משום סימפון אי משום שמא תשקה.

דף עד.

מתני' ר"י אומר לאחד אבל לא לשנים, כתב הרע"ב בפירוש המשנה דלא ס"ל לר"י ממר קונה קנין גמור מיהו ס"ל דיש זיקה וזיקה ככנוסה וכשאין שם אלא יבם אחד מיפר, אבל כשיש שני יבמין אין שום אחד מהן מיפר שאין ברירה, עכ"ל. והר"ן כתב וז"ל ואפילו שניהם אינם יכולים להפר כיון דבשעת הפרתן אין ברור לנו מי הוא אישה אין הפרתן כלום דרחמנא אמר אישה יקימנו ואשה יפרנו דבעינן שיהא ידוע בשעת הפרה עכ"ל. והיינו אי טעמא דר"י דיש זיקה כמש"כ הרע"ב. אבל לאידך טעמא שכתב דלפי המסקנא דמוקמינן במאמר י"ל דגם ר"י סבר דמאמר קונה קנין גמור, וטעמא דבב' אינם יכולים להפר היינו מטעם דיש רשות אחרים עליה. וכמ"ש הר"ן להדיא, ובאמת לא ידעתי אמאי נקט הר"ן בפשיטות במתני' בטעמא דר"י דאין ברירה הא אף דנקט לה מטעמא דלאחד מיפר משום דיש זיקה וכדס"ל להש"ס מעיקרא, הא גם להאי טעמא י"ל דטעמא דר"י מטעם דיש רשות אחרים עליה כמו דאמרינן לטעמא דמאמר, ואולי י"ל דהר"ן נקט לה לטעם הפשוט דלהאי טעמא דיש זיקה ממילא מדינא אינו יכול להפר מטעם אין ברירה, וכדפרכינן בפשיטות על ר"א נהי דיש זיקה אין ברירה.

דף עה.

מתני' הרי הן קיימין לא אמר כלום. דדוקא לענין הפרה אר"א מופר משום ק"ו דידיה אבל לענין הקמה ליכא ק"ו דנהי דאשכחן דנדרים שחלו דחמירי מצי לקיומי מאן לימא לן בנדרים שלא חלו דלא אלימא. כ"כ הר"ן. מבואר דליכא לימוד בהקמה אלא דליכא ק"ו. וק"ל דאם כן היאך דחו רבנן הק"ו מהקישא את שבא לכלל הקם מ"מ הא אפשר לקיים שתיהם דנלמד הפרה בק"ו דיכול להפר מקום שנדרה ואח"כ נקיש הקמה להפרה דיכול לקיים קודם שנדרה וצ"ע.

שם בהר"ן ד"ה כשם שארוסה וכו' ומסתפקא לי כיון דיבם לא מצי מיפר אי מצי האב להפר, כיון דלהיבם אין לו זכות בהפרה הוי כליתא או דאינו מיפר עיי"ש. ובשו"ע פסק דמיפר. ולא זכיתי להבין הא לפי הס"ד בסוגיין דיפר דקאמר ר"א, היינו בשותפות האב, בודאי מוכח דלרבי עקיבא דאמר לא יפר היינו אפילו בשותפות האב, וא"כ מכ"ש דהאב לחודיה אינו מיפר, ואפילו למה דמסקינן דיפר דקאמר ר"א היינו היבם לבדו, והקשה הר"ן איך אמר ר"א ק"ו ומה אשה וכו' הא האי ק"ו לא סגי רק לענין להפר בשותפות האב, ותירץ דר"א אמר כן לדבריו דרבי עקיבא, דעכ"פ אודי לי מיהת דבשותפות האב יפר מכח ק"ו, ורבי עקיבא השיב לו דיבם גרע מארוס, הרי מוכח להדיא דרבי עקיבא סבר דאפילו בשותפות האב אינו מיפר, וכ"כ הר"ן בפשיטות במתני' דרבי עקיבא דאמר לא יפר דגרע מארוס ואפילו בשותפות אינו מיפר, וזהו ע"כ ביבם מן אירוסין דאילו מן הנישואין הא פקע כח האב, ואין שייך הפרה בשותפות, וא"כ איך אפשר לספק דאב לחודיה מצי מיפר הא היבם אפילו בשותפות האב אינו מיפר וצע"ג.

ישים עיניו בדברי הר"ן להוציאני מצערי על קוצר דעתי להבין מ"ש הר"ן מסתפקנא אב אם במקום יבם מן הארוסי' מצי מיפר וכו' ובש"ע פסק בפשיטות דמצי מיפר, ולא זכיתי להבין, הא הר"ן כ' במפורש במתני' ר"א יפר מסקי' בגמ' דיפר בשותפות אב וכו' רבי עקיבא וכו' ואפילו בשותפות לא מצי מיפר, וביותר דאף לס"ד דיפר דר"א היינו לחודי', מ"מ הא כ' הר"ן בסוגיי' ד"ה תפשוט וכו' דאיך ס"ד דר"א יפר לבדו, הא מהק"ו דר"א א"א ללמוד רק בשותפות מיפר, ותירץ דלדבריו דרבי עקיבא דעכ"פ בשותפות יפר, אם כן מוכח דרבי עקיבא ס' דאפילו בשותפות אינו מיפר דהא ודאי מיירי בכל ביבמה מן הארוסי', דאלו מן הנשואי' אין לאב זכות ואיך שייך שותפות דאב, ובכ"מ דבעי' שותפות האב מהני דוקא מן הארוסי', וא"כ מה מסתפק הר"ן דאב לחודי' מיפר הא רבי עקיבא קאמר דאפי' בשותפות אב אינו מיפר, ראיתי בספרי האחרונ', ולא מצאתי שתמהו בזה וניכר שהדבר פשוט וקל להבין, ורק אנכי בעניי סתום העין בעו"ה.

דף עה:

בר"ן ד"ה הא כדאיתא, וקשה בעיני דנגמור נמי בק"ו וכו'. ק' לי הא זהו ליכא למילף דנימא דיו אסוף דינא דמפר נדרי אשתו משתדור אינו מועיל שלא חלו הנדר דהבעל מיגז גייז, ה"נ בהפר מקודם אינו מועיל שלא יחול כלל, וצ"ע.

דף עו.

בר"ן ד"ה זרועי' ועומדים וכו' דאי חיילי במאי פקעי, ולא ידענא הא מצינו למימר דפקעי ע"י שעדיין זרועי' והחיבור שבקרקע מבטל הטומא' שנטמא עתה בשעת חיבורן מק"ו

שמבטל מה שנטמא מקודם ושפיר הוי ק"ו כיון דטהרתן מיד [בצידן] כדאמרי' בנדרי', ובאמת מזה ק' לי דמה הוכיח ר"י לרבנן דהם עצמם ס"ל הק"ו דהתם שפיר הוי ק"ו כיון דעדיין יש כאן מה שגורם הביטול טומאה דהיינו החיבורי' והזרוע שבקרקע דכמו דזריעת קרקע מבטלת טומאה [דמקודם] הזריעה ה"נ מבטלת עתה מה שקבל' טומא' עתה בשעה שזרוע, משא"כ בהפרה דל"ש כן דהא עתה אחר הנדר אינו מיפר וליכא מעשה מבטל רק שנאמר דההפרה שמקודם עשה פעולה זו זה לא ס"ל לרבנן.
גם קשה לי לר"א אמאי לא נימא בק"ו דזריעה מועיל שלא יקבל טומאה אף אחר תלישתן כמו דיליף בהפרה דמועיל שלא יחול הנדר אח"כ, וכן קשה למסקנא לרבנן דס"ל ג"כ הק"ו היכי דליכא דרשא, ובמקוה היה ג"כ ק"ו אי לאו קרא, וכי היכי דבמקוה אם הי' ק"ו הי' הטבילה מועיל שלא יקבל טומאה אח"כ, ה"נ נימא הק"ו דהזריעה מועיל על הטומאה שאחר שיתלשו, ואולי דא"כ לא יהי' מציאות קבלת טומאה בזרעים מעולם דהא היו פ"א זרועים, ועדיין צ"ע בכ"ז.

דף עו:
דכתיב מיום אל יום, ברש"י פ' מטות כתב בהיפוך דמיום אל יום אתיא דלא בעי מעל"ע וצ"ע.

דף עז.
תנן התם מפירין נדרים בשבת ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת, מסקינן דמוכח ממתניתין דבעל או אב מיפר אף שלא לצורך שבת. וא"כ מתניתין דשבת דקתני שהן לצורך השבת קאי רק על ונשאלין לחכם. מזה קשה לי בסוגיא דשבת דמ"ו ע"ב מתיב רמב"ח מפירים נדרים בשבת, ואמאי נימא מי יימר דמזדקק לה בעל, ומאי קושיא דלמא באמת לא תותר לאכול בשבת וההפרה מועיל על אחר שבת דהא מיפר אף שלא לצורך שבת. ודוחק לומר דפריך מברייתא דמייתי הכא דתני ר"ז דבר"פ אין מפירין נדרים אלא לצורך שבת ומקצר הלשון. וגם מהרש"ל מגיה דצ"ל מפירין נדרים בשבת ונשאלים דמשמע לי' דפרכת הש"ס ממתני' דהכא וצ"ע.
בהר"ן ד"ה מפירין כיון דצריך חכם או ג' הדיוטות מחזי כדינא, א"נ שאין שעה עוברת לשאלה. תמוה לי הא ע"כ מוכח טעם הב' דאלו לטעם הא' ממילא בהפרת בעל דלא מחזי כדינא אף אלו לא היה שעה עוברת יכול להפר בשבת, ומה דקתני במתני' דנדרים נדרה עם חשיכה מיפר עד שלא תחשך שאם חשכה ולא הפר אינו יכול להפר, זהו לאו דרך נתינת טעם הוא אלא דהוא מילתא באפי נפשה כיון דיכול להפר בשבת צריך להקדים עצמו להפר מיד עם חשיכה דאם חשכה אינו יכול להפר (וכדמוכחי' לומר לפי

צד האיבעי' דבעל מיפר ג"כ רק נדרים שלצורך שבת דודאי לאו נתינת טעם הוא דהא לצורך שבת אף חכם דאין שעה עוברת מותר), א"כ יקשה מה פרכינן לקמן דף ע"ט ע"א אמאי להוי כשותק על מנת למיקט, הא אף אם נדון כן ויהיה בידו להפר למחר מ"מ יכול להפר בשבת וממילא שתיקתו לא הוי כמו ע"מ למיקט, אע"כ דס"ל להש"ס דלפי האמת דפשטי' ממתני' דנדרה עם חשיכה דבזמן מועט כזה דלאו צורך שבת היא מ"מ מיפר, ומוכח דמיפר אף שלא לצורך שבת, בזה צריכים לטעם דשעה עוברת ושפיר פרכינן דאמאי מקרי שעה עוברת הא יהיה כשותק ע"מ למיקט. וכן בסוגיא דנדרים דף ע"ז מסקי' דלהך תנא דס"ל הפרת נדרים מעל"ע אינו יכול להפר בשבת הרי דבאין שעה עוברת גם בעל דלא מחזי כדינא אינו יכול להפר ומוכח כטעם שני דהר"ן הנ"ל וצ"ע.

דף עז:

גמרא נשאלין נדרים כו' ובקרובים נלע"ד דאשה לא דדוקא קרובים דאין הפסול בגופו דראוי לדון למי שאינו קרובו וכן בלילה הלילה גורם וליכא פסול בגברא וכן קטן נלענ"ד דלדעת תוספות (נדה דף כ') דנראה דדעתם דגם קטן פסול לדון מכח כללא דמתני' דכל הכשר לדון וזה דעה א' בטור חוה"מ (ס"ז) ואף לדעת הטור וש"ע שם דקטן בן י"ג שלא הביא ב"ש כשר לדון מ"מ נלע"ד דהיינו שלא בדקו על שערות דמדינא אמרינן חזקה שהביא ורק חכמים החמירו במילי דאורייתא בחליצה וכדומה להצריך בדיקה וה"ה בדיני ממונות לא החמירו ואוקמי אדינא אבל בבדקו ולא הביא ב"ש נראה דפסול לדון דהא פסקי' שם דאשה פסולה לדון וכתב הב"י דילפינן כן מעדות וכיון דילפינן דין מעדות ה"נ לענין קטן ובאמת מדברי הגמ' שכתב טעם דקודם י"ג פסול לדון מטעם דלא מחזי בו כלל גדלות ולא נקט הטעם דאז ודאי הוי קטן משמע דס"ל דאף אם בדקו ולא הביא שערות כשר אבל לענ"ד קשה מ"ש מעדות אח"כ מצאתי בתומים שכ"כ ושם הוסיף לומר דכוונת הירושלמי ביש ב' דיינים מבלעדו דמדאורייתא חד כשר בדיני ממונות ולגבי דרבנן מניח אחזקה שהביא ב"ש אלא דהטור כתב דאפילו בתורת יחיד מומחה יכול לדון אבל עכ"פ זהו אפשר דכוונת הטור בא"י שהביא ב"ש וזהו אפשר רק דבדיני ממונות הקילו אבל לענין נדרים וכן בחליצה צריך בדיקה ובתשו' כתבתי דאם אינו צריך לפרט נדרו רק בפני א' והיא בן י"ג ולא בדקו על שערות דיכול לצרפו עם ג' מבלעדו דלענין צריך לפרט דהוי רק מדרבנן אמרינן חזקה שהביא ודוק.

דף עט.

גמ' קיים בלבו קיים. עיין לקמן דף פ"ו ע"ב בהר"ן ד"ה למימרא.

בהר"ן ד"ה הפר כו' ומינה דכל שקיים בלבו. ק"ל הא קיימא לן דאף דדברים שבלב לא הוו דברים מ"מ היכא דמוכח וגלוי לכל הוי דברים כההיא דמברחת וכדומה א"כ מה ראיה דבשתק כל יום השמיעה דאנו דנין דמוכח שהוא רוצה בקיומו של נדר וגלוי לנו כוונתו מש"ה הוי קיום אבל בקיים בלבו שאינו גלוי לכל הוי ככל דברים שבלב דלא מהני וצע"ג.

בר"ן ד"ה קיים בלבו כו' ומינה דכל שקיים וכו'. וקשה לי, הא חזינן בכל מילי דברים שבלב לא מהני. אבל מה דמוכח וגלוי כוונתו הוי דברים כמו במברחת, א"כ בשלמא בעבר היום דדנין דגלי דעתי' דרוצה בקיומו, א"כ דידוע לנו כוונתו מש"ה הוי קיום ולא מקרי דברים שבלב, אבל אין ראיה מזה דקיום בלבו קודם שעבר היום דמהני, די"ל כיון דאינו גלוי לנו דעתו הוי דברים שבלב, וצע"ג.

בהר"ן ד"ה נשאלין. באותו יום שמיעה. וכ"כ תוס' כתובות דף ע"א ע"ב ד"ה אבל הכא.

דף פא.

בהר"ן ד"ה ערבוביתא. כשאינו מסרק. עיין רבינו יונה פ"ב דברכות דף י"א ע"ב ד"ה מתניתין רחץ וצע"ק.

דף פא:

גמרא ושלא אתן תבן לפני בהמתך וכו'. ע' בר"ן וע' בריטב"א ובהרא"ה בכתובות שתירצו אף דמשועבד לו. מ"מ אינו אלים כ"כ לומר אלמוה רבנן לשעבודיה דבעל ע"ש. ויש לעיין אף דהנדר חל מ"מ אמאי א"י להפר הא הוי דברים שבינו לבינה שאם יפר יכריחה ליתן תבן. ועיין.

בר"ן ד"ה וגרסי' כו' עי' תורעק"א נגעים אות א'.

דף פב.

וא"א נדר עינוי נפש הוי אמאי תהי' נטולה מן היהודים, וקשה לי הא באמת מעיקר הדין למ"ר אנן דנין דתשמיש קשה אלא דמ"א התקינו דלגבי בעל חיישינן דעיניה נתנה באחר אבל איך נוכל לעשות זה לעינוי נפש, הא לגבי אחרים אוקמי אדינא ואמרינן דאמרה כן בשביל שהתשמיש קשה לה וכיון דתשמיש קשה לה פשיטא דלא הוי עינוי נפש וצע"ג. והתוס' יו"ט נזהר בזה וכתב דלמ"א לא אמרינן דהתשמיש קשה לה אלא דעושית כן לקלקל על בעלה, אבל עדיין לא נח דעתי בזה, אף דחיישינן לזה דלא נכוף לבעלה לגרש, היינו הכל לגבי בעלה, אבל לגבי אחרים חיישינן שמא באמת קשה לה.

גם יש לעיין במ"ש התוי"ט סוף נדרים בקושייתו דאמאי אסורה לאחרים בנטולה אני מן היהודים הא אין אחע"א, ותירץ דהוי איסור מוסיף, דמגו דמיתסרא על בעלה מיתסרא

ג"כ על אחרים ע"ש. ותמה מזה על תוס' דנקטו זה רק לכולל, ותמהו דהא כולי פרקא ר"י, ור"י לית ליה כולל. ודבריו תמוהים דהא נטולה אני ע"כ מיירי באומרת תשמיש של עולם עלי קונם, דאל"כ הא אשתעבד לבעלה ואינו חל, וע"כ דאסרה עליה תשמיש וא"כ לא מקרי היא חתיכת האיסור לדון בה דין מוסיף. ואולי יש לומר דמיירי באוסרת תשמישה על כל העולם, והא דחל על בעלה, היינו כיון דאנו דנין דהתשמיש קשה לה תו לא משעבדת ליה, ואף דלמ"א אמרינן דעיניה נתנה באחר ובערמה אומרת כן, היינו דחיישינן להכי אבל לא לשויו כוודאי להקל שלא תצטרך הפרה, ואולם התוי"ט מדויל ידיה משתלים למש"ל בשמו דהא דתשמיש הוי עינוי נפש משום דלמ"א אמרינן דאין התשמיש קשה לה, א"כ ליתא לדברינו דבאסרה תשמישה על העולם לא לבעי הפרה דהא משועבדת ליה כיון דדייניין לוודאי דתשמיש קשה לה, אע"כ באסרה תשמיש עולם עליה וא"כ לא הוי מוסיף ודוק. (ועי' לקמן דף צ' מש"כ רבינו ז"ל שם).

ואולם באמת לא ידענא התחלה לקושית התוס' יו"ט הא בכל מקום דאין אחע"א קיימא לן דהאיסור מתלי תלי וקאי, וכשיפקע איסור הראשון חל השני, והכי נמי אחר שנתגרשה ופקע איסור אשת איש חל איסור הנדר ופשוט. אחר זמן רב בא לידי ספר שער המלך ומצאתי שהערה ממש זה פי"ז מהלכות א"ב עיי"ש. [א"א ב"ה ראיתי בס' שער המלך שתירץ דבשבועות ונדרים כיון דאינו יכול לחול בשעה שיצא מפיו תו לא חייל ולא אמרינן ביה מתלי תלי וקאי, וכבר עמד בזה א"א הרב נ"י במכתבו בגליון ש"ך סימן רל"ח ע"ש]. (ועי' לקמן דף צ' ובחי' כתובות דף ע' במערכה אות ט"ו כ"א).

דף פג.

בהר"ן ד"ה דלמא וכו' לאו דוקא. וכן לעיל דף מ"ז ע"ב אמר רבא דלמא לכתחילה ועיין חידושי רשב"א חולין דף י"ג ע"ב ד"ה דלמא ובתשובות רשב"א סימן תש"י.

דף פג:

בהר"ן ד"ה אלמא, קשה לי בר"ן שכתב דהמקשן בא מכח ב' הוכחות חדא מדלא קתני שיכולה ליהנות מלקט שכו"פ, הב' דהא מ"מ מקרי ע"נ דהא באין לו פרנסתו אלא ממנו יכול להפר, ולפ"ז הא דמשני רבא לעולם בעל בכלל בריות ומה טעם קאמר וכו' דבזה דוחה להוכח' א', ולומר דויכולה ליהנות היינו טעם שיכולה ליהנות, ועל אידך הוכחה רבא מוקי להההיא דחנווני בימות הגשמים דהעיקר חסר מן הספר, וגם נדחק הר"ן בשינויא דעולא לחלק דלענין בעל עני מהני טעמא דלקט שכו"פ אבל בחנווני דאסורה בפירות [כה"ג] לא מהני זה, דמנ"ל להר"ן להמציא כ"ז, ונולד מזה פלוגתא חדשה בין עולא לרבא דלעולא היכי דפירשה להבעל בכלל בריות הוי ע"נ אף דיכולה

ליהנות מלקט, ולרבא לא הוי ע"נ, הא בפשוטו י"ל דליכא הוכחה כלל ממתני' דחנווני די"ל דהתם בימות הגשמים, והוכחת המקשן הי' רק מדלא קתני שיכולה, ולזה משני עולא [דועד] א"י להפר וכו' היינו דמתני' קאמר ב' טעמים חדא דבעל לאו בכלל בריות ועוד היינו אפי' אם בכלל בריות [מ"מ] יכולה ליהנות מלקט (ונ"מ [בכללה] במפורש ובכלל בעל) ורבא משני דויכולה היינו שיכולה, ולכ"ע טעמא דלקט שכו"פ מהני דלא הוי ע"נ והכל כפשטי' וצלע"ג.

דף פד.

בר"ן ד"ה שאני הכא וכו' דליכא למימר נטולה אני מהנאת וכו' בעודן שלהן וכו'. לא זכיתי להבין הא באמת יכול להפר בכה"ג משום בינו לבינה כדאמרינן לעיל דף פ"ב ע"ב ומאי דאינו נהנה לבריות אינו יכול להפר משום ע"נ אבל מיפר משום בינו לבינה, וא"כ שפיר מצינן לפרש מתני' דאסרה הנאת פירותן כל זמן שהן שלהן יפר חלקו כמו באיני נהנה לבריות דג"כ אסורה רק כ"ז שהן שלהן, ואחר [גירושי'] אסורה דבינו לבינה אינו מיפר לאחרים, וצלע"ג.

גם למאי צריך הש"ס להוכח' זו והא בלא"ה איך שייך לפרש נטולה מהנאת פירות איך קתני יפר חלקו ומשמשתו והיאך תלי משמשתו ביפר הא לא נאסרה בתשמיש לעולם וצ"ע.

דף פד:

גמרא כיון דאילו מפקיר נכסי' והוי עני ושקל לי' כו' תמי' לי הא ע"י הפקר לא הוי חזי לי' דהא לא תלקט להזהיר העני על שלו ועי' תוי"ט (פאה פ"ג מ"ה) א"כ הדר הו"ל גזל, ואף אם נדחוק דע"ה לא ס"ל דרשא דלא תלקט, מ"מ עכ"פ הו"ל להש"ס לומר דה"ט דרבנן דס"ל דנחשדו וצ"ע (עי' תורע"ק דמאי פ"ד).

בהר"ן ד"ה רבא אמר וכו' וה"פ. עיין יבמות דף ק' ע"א תד"ה מ"ע.

דף פה.

המקדיש מעשי ידי אשתו כו' (כל הסוגיא עיין בכתובות נ"ח ב', ועי' מ"ש רבינו במערכה בכתובות שם אסוגיא זו, והוא סובב אסוגיין ואדברי הר"ן בסוגיין).

דף פה:

ר"ן ד"ה וכי. (עי' חי' שבועות כ"ד).

[כי קאמר הלכה כריב"ג וכו' הר"ן מפרש ג"כ כפי' התוס' בהא דמשנינן כי קאמר הלכה כריב"ן להעדפה היינו דפסק כוותי' לענין זה דהעדפה לבעל, ובדברי המקשן גרסי' ולימא הלכה כת"ק או אין הלכה כרבי עקיבא. ותמוה לי לפמ"ש הר"ן שם בחד תירוצא הא

דת"ק לא חייש לשמא יגרשנה, היינו דס"ל דא"י להפר כלל כיון דהנדר לא חל עד אחר גירושין, [נלע"ד דר"ל דס"ל לת"ק כר' ישמעאל דס"ל בנדרים דבאמרה הריני נזירה לאחר שאתגרש דא"י להפר דאזלי' בתר חלות הנדר, וריב"נ ס"ל כרבי עקיבא דס"ל התם דיכול להפר דאזלי' בתר שעה שנדרה. וצ"ל הא דארע"ק יפר שמא תעדיף ולא קאמר שמא יגרשנה, אף דרבי עקיבא לשיטתו ס"ל דיכול להפר, משום דעדיפא מני' נקט דאף משום קודם גרושין צריך להפר דשמא תעדיף]. ואף לאידך תירוצא דהר"ן דטעמא דת"ק דהוי דבר שלא בא לעולם, מ"מ זהו רק למסקנא אבל לס"ד דלא מיירי ביקדשו ידי, וע"כ דס"ל לת"ק דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם בודאי מוכח דת"ק דלא חייש לשמא יגרשנה משום דס"ל כר"י דא"י להפר, לפ"ז מאי פרכי' דלמא הלכה כת"ק או אין הלכה כרבי עקיבא הא י"ל דשמואל דאמר הלכה כריב"נ היינו בכל הדיני' דנשמע מדברי ריב"נ הן לענין דהעדפה לבעל הן לענין בתר שעת הנדר ולא בתר חלות הנדר. דהא לס"ד דלא ידעי' דקונמות מפקיע ומדיני' לא חייל עתה הנדר, בודאי מוכח דריב"נ ס"ל דאף דחלות הנדר אחר הגרושין, לת"ק דאזלי' בתר חלות הנדר לא ס"ל לשמואל הכי, וגם לא מצי לומר אין הלכה כרבי עקיבא דהי' נשמע מזה רק דהעדפה לבעל, אבל לענין דאזלי' בתר שעת הנדר זהו לא נשמע מדהכא, אלא מאידך דרבי עקיבא גבי הריני נזירה והי' צריך לפסוק בשני מקומות דאין הלכה כרבי עקיבא כאן והלכה כרבי עקיבא גבי הריני נזירה, לזה אמר הלכה כריב"נ דשמעת מני' תרתי דהעדפה לבעל ושההפרה חל על אחר הגרושין. וצלע"ג.]

דף פו:

בהר"ן ד"ה למימרא אמרינן לעיל חומר וכו' דף ע"ט ע"א.

בא"ד דכי היכי דפשיטא לעיל, דף ע"ג ע"א.

דף פז:

בהר"ן ד"ה אבל חכמים אומרים אלמא וכו' עיין בהר"ן לעיל דף פ"ב ע"ב ד"ה ור"א אר"י.

דף פח.

בהר"ן ד"ה הנודר וכו' בדקמצה מעיסתה. ועיין בתוס' שם.

דף פט.

גמ' ורבי עקיבא אומר יפר. עיין לעיל דף פ' ע"א בהר"ן ד"ה ור' יוסי.

דף פט:

בהר"ן ד"ה קונם, אע"פ שלא חל הנדר. עיין בר"ן לעיל דף פ' ע"א.

דף צ.
גמ' מאן חכים. כעין זה חולין דף קי"ב ע"א.

דף צ:
מתני' שלא תהא אשה נותנת עיני' באחר. במרדכי פרק ג' דקדושין (סי' תק"ל) כתב דיש לתמוה קצת למה אינה נאמנת לאסור עצמה מגו דאי בעי אסרה נפשה בנדר שהודרה ברבים למ"ד אין לו הפרה ומשמע דאפילו לדבר מצוה דלא דמי לע"ד רבים. עיי"ש.
שם רב ששת אומר אוכלת. עי' סוטה דף ו' תוד"ה האומרת.
בהר"ן ד"ה השמים כו' ואינו ראוי להוליד, עי' נדה מ"ג ע"א תוד"ה בראויה להזריע.
תוד"ה חזרו ומיהו נראה וכו' ואמר הבעל שמאמינה כו' (עי' שו"ת ח"א סי' צ"ט ק"א).
בא"ד וי"א דמשמתינא כו' (עי' שו"ת סי' פ"ח ד"ה ובאמת).
בהר"ן ד"ה ואיכא אלא שלפ"ז כו' (עי' שו"ת מכת"י סי' צ"ה).
מתני' ותהא נטולה מן היהודים. בתוי"ט ד"ה ותהא נטולה וכו'. בפ"ג דכריתות מפורש כמה גווני דאיסור חל על איסור ומינייהו איסור מוסיף וה"נ דכוותה דאע"ג דכבר היא אסורה לעלמא באיסור אשת איש מגו דאתוסף איסור בנדרה על בעלה שהיתה מותרת לו חל נמי על האחרים ובאיסור מוסיף מודה ר"י כדאשכחן ליה במ"ה פ"ג דכריתות ואזדא לה תמיהת התוספות מדאמרינן דכולי פרקין רבי יוסי היא. ואיהו סבר (במשנה ד' פ"ט דסנהדרין) בא"א ונעשית חמותו נדון בזיקה ראשונה משום דלית ליה איסור חל על איסור ע"כ. ולא קשיא דבגמרא דהתם מסיק איסור מוסיף אית ליה והא דאמר נעשית חמותו נידון בזיקה ראשונה, משום דתרי קטלי לא קטלינן ליה. ולענ"ד נראה דדברי תוס' ברורים דהרי ע"כ הכא מיירי דאסרה תשמיש עולם על עצמה דאי באסרה תשמישה עליהם הא לא חל על בעלה דמשעבדא ליה וכיון שכן לא מקרי איסור מוסיף דהיא לא ניתוסף לאסור על בעלה. דהיא לא נאסרה עליהם אלא דבעלה מיתסר עלה ושפיר הוי כולל. ואולי יש לתקן דברי תוי"ט דשפיר י"ל דמיירי באסרה תשמישה על העולם. ומ"מ חייל שפיר על בעלה כיון דדנין דתשמיש קשה לה ואנוסה היא בדבר עד שמדינא כופין אותו ויוציא ויתן כתובה לא משתעבדא ליה לתשמיש. ואף למשנה אחרונה דחשדינן [אותה] דמערמת שנותנת עיניה באחר מ"מ לא דנו כן לודאי עד דלא נצטרך הפרה. ואולם למ"ש התוי"ט בדיבור הקדום דהא דקרינן הכא תשמיש עינוי נפש אף דדייניין דתשמיש קשה לה דלמשנה אחרונה אמרינן דלא קשה לה ולא נדרה אלא לקלקל על בעלה. וא"כ מבואר דדייניין לודאי דאין התשמיש קשה לה עד דלרבנן לפי האיבעיא דהוי עינוי נפש גם לאחרים מופר. ממילא באסרה תשמישה על העולם לא חל האיסור

על בעלה דמשעבדא ליה וע"כ דמוכח באסרה עליו ושפיר הוי רק כולל ונכונים דברי תוס' ודו"ק. (ואף לפי פסק הרמב"ם בספ"י מה"נ ומבואר בתוי"ט לעיל ספ"ז שאפילו הוא לוקה, לא הוי איסור מוסיף, כי בנ"ד אפשר שהיא אינה חייבת מחמת טעם השעבוד כסברת רבינו. אך יכולה לאסור הנאתו עליה).

אמנם בלא"ה קשה לי על התוס' דהא קיימא לן בכ"מ דאין איסור חע"א מ"מ מתלי תלי וקאי וכשפקע איסור האחד חייל איסור הב' וא"כ ה"נ אחר שתתגרש ופקע איסור אשת איש חל איסור הנדר (והתוס' בעצמם כתבו הפי' ותהא נטולה אחר שיגרשנה. אחר זמן רב זכני ה' בספר שער המלך. ומצאתי ככל החיזיון הזה בדבריו פי"ז מהל' א"ב. והעלה מזה דבנדרים ושבועות כיון דאין יכולים לחול בשעת הנדר אף אם פקע איסור הראשון לא חיילי עיי"ש. (ועי' חי' שבועות כ"ד כ"ז ובחי' כתובות דף ע' במערכה אות ט"ו כ"א).

ובעיקר יסוד זה דבנדרים ושבועות ל"א דמתלי תלי וקאי דבעינן דוקא שיחול בשעת הנדר. וכ"כ הש"ך יו"ד סימן רל"ח דבנשבע שלא אוכל שלא אוכל דנשאל על הראשונה דחלה השנייה זהו דוקא בהתרת חכם דעוקר הנדר מעיקרו אבל באשה שנשבעה כך שהפר הבעל על הראשונה לא חלה הב' כיון דהבעל מיגז גייז וכ"כ בתשובת מהר"ם מינץ סימן מ' עכ"ל. ועיינתי במקור הדין בתשובת מהר"ם מינץ וראיתי שדייק כן מלשון רש"י במימרא דרבא (שבועות דף כ"ז) דנשאל על הראשונה עלתה שנייה תחתי' דמפרש דחכם עוקר הנדר מעיקרו. מבואר דבהפרת הבעל ל"א כן דאף דבעלמא בכל היכא דאין אחע"א דאם פקע הראשונה חל השנייה מ"מ בנדר ושבועה ל"א כן דבעי שיהיו אפשר לחול מיד ולענ"ד נראה דאין הכרח לזה עפ"י מ"ש לעיל בפ"ק דף ח' ע"א דבנשבע לקיים המצוה חלה השבועה לענין הלאו ורק לענין קרבן לא חייל כיון דליתא בלאו והן עיי"ש ואולם זהו דוקא בנשבע לקיים המצוה אבל בנשבע שלא לעבור על לאו לא חייל כלל אפי' לענין לאו דבל יחל כדאיתא להדיא במכות דכ"ב א' במה דפרכינן שם ולחשוב נמי שלא אחרוש כו' ומשני התם לא חלה השבועה דמושבע ועומד מה"ס והתם מיירי הכל לענין מלקות. וע"כ הטעם משום דאין אחע"א כמו בעלמא וממילא אפי' לאו לקיים ורק בלקיים מצוה דלא שייך ביה אחע"א ובאנו עליה רק מדין דבעינן איתא בלאו והן וזהו רק לענין קרבן. וכזה כתבו תוס' שבועות (כ"ו ד"ה לקיים) דר' יהודה בן בתירא דמחייב קרבן בנשבע שלא לקיים המצוה דלא בעינן איתא בלאו והן דמ"מ מודה בנשבע שלא לאכול נבילה משום דא"א חע"א ע"ש וה"נ לדידן דקיימא לן דנשבע לקיים ולא קיים דפטור משום דליתא בלאו והן דמ"מ חל לענין בל יחל זהו רק בנשבע לקיים ולא קיים אבל נשבע שלא לאכול נבילות לא חל כלל אח"כ ראיתי בר"ן שבועות ד"פ דצ"ה א'

שכתב ואע"פ שהשבועה חלה לדברי ריב"ב אף בנשבע לבטל המצוה כן מוכח בפרקין עכ"ל ולא ידעתי היכן רמיזא כן בפרקין. (ועיין בתורעק"א שהקשה גם על התוס' בזה). ולפ"ז י"ל דמ"ש רש"י הטעם דחכם עוקר הנדר מעיקרו היינו דלישנא דרבא משמע דעלתה שנייה תחתיה דיש לשנייי' כל דיני שבועה אף לקרבן ובזה יקשה הא כשנשבע השנייה היה נשבע לקיים המצוה דלא חלה לענין קרבן משום דליתא בלאו והן (וביותר למ"ש רש"י במכות שם גבי שבועה שלא אחרוש דלא חייל דנפקא לן מלהרע או להטיב מבואר דס"ל לרש"י דאפילו לענין הלאו דלא יחל ממעטינן מלהרע או להטיב דלא כהר"ן הנ"ל) מש"ה צריך לטעם דחכם עוקר נדר מעיקרו ואם היה אז נשבע שבועה (שלא אוכל ואח"כ נשבע על הראשונה היה חלה השניה אם נשאל על הראשונה) דלא מקרי לבטל המצוה דהא חכם עיקר נדר מעיקרו ובטלה הראשונה מעיקרא וחלה השנייה שבועה שאוכל וא"כ מקרי איתא בהן. ובכה"ג בהפרת בעל לא חל השנייה לענין קרבן דאילו נשבעת השנייה שבועה שאוכל לא חל משום נשבע לבטל המצוה ואף לאחר הפרה על הראשונה לא חל וא"כ גם שלא אוכל לא חייל דליתא בהן. אבל לענין לאו דבל יחל דלא בעינן שיהא איתא בהן להר"ן הנ"ל י"ל דחייל גם בהפרת בעל דנהי דא"א חע"א מ"מ מתלי תלי דכשיפקע הראשון חל השניה (כמו בעלמא).

שם נטולה אני מן היהודים דיפר חלקו ותהא נטולה מן היהודים, הקשו תוס' לר"ה דאמר דכולי פרקי ר' יוסי והא בשעת הנדר אסורה לכל העולם משום א"א ולא חל הנדר דאין איסור חל על איסור ומטעם כולל דמגו דנאסר בתשמיש דבעלה עליה נאסר גם תשמיש כל העולם עליה, הא ר"י ליט ליה איסור כולל פ"ג דיבמות [ואף דבכל מקום דאמרינן אין איסור חל על איסור דמתלא תלי וקאי דאחרי שפקע האיסור הראשון חל השני, מכל מקום בנדר ושבועה בעי' שיחול מיד בשעה שמוציא מפי כמ"ש הש"ך (סי' רל"ח סכ"ו) והארכתי בזה בגליון יו"ד שם].

ובתוי"ט הקשה על קושיית תוס' דהוי מוסיף כיון דהיא נאסרה על הבעל נאסרה לכל העולם. אבל באמת בפשוטו לק"מ דהא ע"כ לא מיירי באסרה תשמיש על היהודים דא"כ אמאי יפר חלקו הא משעבדא ליה, דע"כ אסרה תשמיש יהודים עליה, וא"כ הוי רק כולל ולא מוסיף [ומצאתי אח"ז שכ"כ בשעה"מ].

ונלע"ד לקיים דברי התוי"ט, דלכאורה קשה לי בסוגיא דנדרים (פ"ב ע"א) ואם איתא דהוי עינוי נפש אמאי תהא נטולה מן היהודים, ולכאורה תמוה הא חזינן למשנה ראשונה דיכולה לכופו וליתן כתובה וע"כ משום דאמרינן מדאסרה עליה תשמיש כל העולם בודאי תשמיש קשה לה, וכיון דקשה לה ממילא מניעת תשמיש לא מקרי עינוי נפש,

ואף דהתוי"ט כתב דלמשנה אחרונה דאמרי' עיניה נתנה באחר ואין תשמיש קשה לה מקרי עינוי נפש. אבל לדעתי אין זה מספיק דנהי דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר ואין התשמיש קשה לה, היינו לענין הנוגע לבעלה שא"י לכופו ולהוציאה, אבל גבי דידה איך נתיר אותה לאחרים על ידי הפרה דבעל, הא כפי דבריה דתשמיש קשה לה לא הוי עינוי נפש ולא מהני ההפרה, והרי בטמאה אני לך אסורה בתרומה דלגבי עצמה נאמנת, ומאן דמתיר, היינו שלא יצא לעז על בניה ולאחר מיתה וגירושין מודה דאסורה בתרומה, ה"נ לענין נטולה אני מן היהודים.

ולגודל התמיה בהכרח לדחוק, דמ"מ כיון דהיא לא אמרה בהדיא בשעת הנדר דתשמיש קשה לה, א"כ אם לאחר שמת בעלה או שגרשה ורצונה להנשא לבעל ע"י ההפרה ואומרת דלא אמרה נטולה אני משום דתשמיש קשה לה. אלא מאיזה סיבה אחרת תהי' נאמנת, ולא מקרי שויה אנפשה חד"א (ויש לה ג"כ מגו דבידה לשאול אצל חכם, עיין ערכין (דף כ"ג ע"א) ובתוס' שם) וכיון שכן שפיר י"ל דאסרה תשמישה על העולם, ומ"מ צריך להפר חלקו, דבלא הפרה א"א להתירה לו ולומר דלא חל הנדר דמשעבדא ליה דדלמא באמת הדין עמה דתשמיש קשה לה, ואינה מחוייבת לדור עמו ולא משעבדא ליה לתשמיש וחייל נדרה דנהי דכייפינן אותה להיותה תחתיו מחשש עיניה נתנה באחר, אבל לא נתיר לו ספק איסור נדר מש"ה פסקינן ליה דיפר חלקו דבודאי נסתלק האיסור, דאף אם תשמיש קשה לה מ"מ מקרי בינו לבינה ואין עוד חשש איסור.

ולפ"ז מיושב שפיר קושיית תוס' די"ל דמיירי באסרה תשמישה על היהודים דהנדר חל על האחרים מדין מוסיף, דאף שכתבנו דאחר הגירושין כשבאה להנשא טוענת דלא היה תשמיש קשה לה, א"כ ממילא לדבריה לא חל הנדר, כיון דלא חל על הבעל דמשעבדא ליה וליכא איסור מוסיף ואין איסור חל על איסור, מ"מ כיון דמדינא קונמות מפקיע מידי שיעבוד אלא מטעם אלמוה, ולגבי אחרים אוקמי אדינא וחל אבעל והוי מוסיף, וכמ"ש הר"ן בסוגיא דהמקדיש מעשה ידי אשתו דחל לאחר הגירושין ולא מקרי דבר שלא בא לעולם כיון דמדינא חייל מיד, אלא דאלמוה ולענין אחר גירושין אוקמי אדינא ה"נ לגבי אחרים אוקמי אדינא דחייל מטעם מוסיף, גם י"ל כיון דחייל על בעלה לאסרה עליו אחר הגירושין כמו בא"ע לפיך דחייל אחר הגירושין. ממילא הוי מוסיף וחייל ג"כ על אחרים, ואף דדברי תוי"ט לא נתיישבו בזה דהוא אזיל ביסוד זה כמש"ל בשמו דס"ל דדנין אותו לאחר מ"א דודאי אין התשמיש קשה לה, מ"מ הדברי' בעצמותן נכונים. (הג"ה ועי' עוד בחי' כתובות דף ע' במערכה מ"ש בזה).

במ"ש תוי"ט (פי"א מ"ד) קונם שאיני עושה ע"פ וכו', ליישב קושית הר"ן על הרמב"ם דנדר שלא יהנה במע"י חל משום דס"ל להרמב"ם כמ"ש הר"ן ע"ש תוס' (פ"ב מ"ב) דנדרים, דישיבת סוכה הוי כמו סוכה לישיבתה, וכן מע"י הוי כמו ידים לעושיהם ול"ד דאמרה יקדשו ידים, אלא שתמה דלפ"ז למה כ' הרמב"ם גבי בעל שאם אמר יקדשו ידיך לעושיהם לא מהני. גם באומר יקדשו מע"י לא מהני דהוי כמו ידים לעושיהם ע"ש. ובאמת יותר יש להפליא על דברי הר"ן בשם תוס' ל"ד באמרה יקדשו ידי', אם כן מה פריך הש"ס אר"ל והא ל"א הכי הא מע"י הוי כמו ידים לעושיהם. ולפע"ד עפמ"ש הרשב"א (והובא בשיטה מקובצת) שהקשה על פירוש דיקדשו ידי לעושיהן היינו כמו דקל לפירות. ומה שייכות יש למע"י לידים בשלמא דקל לפירות שייך שיהי' הדקל לענין זה קדש, שפירותיו יהיו הקדש כמו שאם הי' מקדיש כל הדקל היו הפירות הקדש. אבל במע"י אטו אם היא גופא הי' קדוש הי' המלאכה קדוש, מה"ת לומר כן. והוא הוי רק כמו בקרדום של הקדש דאין המעשה קדוש. ואם כן איך שייך לומר דהידים יהיו קדוש שיהיו מע"י קדוש ג"כ. ונדחק דגם בידים, כח הידים הוא במע"י ע"ש. לכאורה יש ליישב קושית הרשב"א והיינו דגבי קונם ידי שאני עושה לפיך פשיטא דלק"מ דיש לומר דידים אסורי' ליה בהנאה לענין זה דלא יהנה במע"י. דשפיר נהנה במע"י מן הידים. וגם לעיל בזה שאמר יקדשו ידיך. יש לומר דה"ק דהשעבוד שיש עליהם לעשות מלאכה יהי' גופא להקדש ויהיו הידים משועבדים להקדש היינו לעשות מלאכה להקדש, וכן המקדיש ידי עבדו בגיטין, נמצא דאין שום הפירוש של יקדשו ידיך עם יקדשו ידי. דיקדשו ידי של אשה דמיירי בקונם שפיר שייך ידיהם לעושיהם כמו דקל לפירות, אבל גבי בעל בהקדש ממש ל"ש דקל לפירות, והפירוש יקדשו ידיך היינו שיעשה מלאכה להקדש. ומעתה מיושב דברי הר"ן והיינו דוקא באשה ביקדשו ידי הוא ל"ד דמע"י היינו ג"כ ידים לעושיהן, אבל ביקדשו ידיך שפיר פריך הש"ס והא לא אמר הכי דאין לפרש מע"י לעושיהן דזה לא מהני ולעשות פירוש חדש שיהי' משועבד להקדש זהו פי' חדש ולא נזכר בלשון מע"י וק"ל.

דף צא.

איבעיא להו כו' (עי' חי' יבמות דף קט"ז ד"ה הא' הב').

בהר"ן ד"ה ולענין הלכה. מ"ש מעכ"ת בכוונת הר"ן בטעם אחד שכתב דגרשתני יש לה כתובה ומדמי לה למתני' היינו דכוונת הר"ן משום חזקה דאינה מעיזה פנים אלים להוציא ממון דקדוק קלוש למאוד, דלא מצינו כלל דאסבר לה הר"ן בב' טעמים אלא שהביא ב' ראיות, ובתחלה בא רק לברר הדין דעכ"פ מדמה לה הש"ס למתני' מוכח דיש

לה כתובה יהיה מאיזה טעם שיהיה, ואח"כ כתב ראיה שנית דהא במת בעלי נוטלת כתובה משום מדרש כתובה, וא"כ ממילא יש לומר דטעמא דגירשתני דיש לה כתובה הוא רק משום מדרש כתובה, דהרי מנ"ל להמציא דבר חדש דהחזקה אלים להוציא ממון הא יש לומר דטעמא דמתניתן משום מדרש כתובה, גם בהר"ן פ"ב דכתובות כתב להדיא דבגירשתני יש לה כתובה משום מדרש כתובה.

תו כתב ידידי נ"י להוכיח כן והקשה מזה על הרא"ש דס"ל דגירשתני כיון דמכחישה בברי אין לה כתובה מסוגיא דילן למאי דאמר רב משרשי' השמים ביני לבינך דמ"ר קשיא לרבא, דהרי דלא הי' ס"ל טעמא דכסופא והי' ס"ל דטעמא דמתני' משום חזקה דאינה מעיזה, וממילא ע"כ מיירי במכחישה בברי דאל"כ ליכא העזה, הרי דמוכח דאעפ"כ יש לה כתובה, לכאורה קושיא אלימתא הוא להרא"ש, ונלע"ד דלר' משרשיא י"ל דאוקי מתני' בטוענת אין לו גבורת אנשים, ונאמנית על הכתובה במגו דהי' טוענת דאינו יורה כחץ דאז לא הי' הכחשה בברי, ומ"מ היתה נאמנת מטעמא דכסופא. וגם ר"מ ס"ל לטעמא דכסופא, אלא דמ"מ הוכיח דמ"ר קשיא לרבא, דלרבא דחזקה דאינה מעיזה לא מהני רק חזקה דכסופא א"כ אלים טענת דכסופה מטענת העזה, ממילא ליכא מגו דלא היתה טוענת כן משום כסופה, אע"כ דגם טענת העזה אלים כ"כ וכי היכא דמעיזה ה"נ לא היתה חוששת לכסופא, וממילא גם לענין כתובה נאמנת במגו ולא הוי מגו להוציא כיון דמסייע לה שטרא.

אמנם נראה דליתא די"ל דלא הוי מגו דהא אם תטעון שאי"כ אולי יבדוק עצמו באשה אחרת ויוליד ממנה בנים ותתבדה ותוחז, אבל בטענת א"ל ג"א לא תהי' כמשקרת דיכולה לומר דאצלה א"ל גבורת אנשים כדאיתא בהגהת ש"ע שם סימן קנ"ד [ואפשר דגם בטענת אי"כ לא מהני מה שיבדוק עצמו רק להפקיע כתובתה דניכר דהמניעה ממנה דלא זכתה להבנות ממנו. אבל מ"מ לא תהיה כמוחזקת לכפרנית ואצלה איו"כ, דאף דמ"מ טענת אי"כ גרוע דעכ"פ אם יבדוק את עצמו תפסיד כתובתה, מ"מ י"ל דבאמת לס"ד דרב משרשיא גם בטענת אין לו גבורת אנשים ובדק עצמו א"ל כתובה דאינה נאמנית יותר ממה שנאמנית בטענת אי"כ, ועדיין יש לפקפק דבאמת נבוך אנכי לדינא למאי דקיימא לן בשהתה עמו י"ש ולא ילדה וטוענת דאי"כ נאמנת גם למ"א, דמ"מ י"ל דבשהתה יותר מי' שנים אינה נאמנת דהא סברה וקבלה, אף דהאחרונים סתמו ולא פירשו כן, מ"מ נלע"ד דמפורש כן בתוס' יבמות ס"ד ע"א ד"ה יוצא וכו' ובכתובות ר"פ המדיר במ"ש דהא דלא חשיב במתני' שכופין להוציא גם י' שנים ולא ילדה ובא בטענה, דא"כ לא הוי מצי למיתניה עלה בין שהי' לה עד שלא נישאת וכו' וכן מפורש עוד בתוס' יבמות

ס"ה ע"א ד"ה שביני לבינה וכו' ומה שלא אמרה מיד משום דעד י"ש לא היו חוששין לדבריהם ולא הי' מאמינים להם, משמע דבלא"ה אמרינן סברה וקבלה כיון דלא אמרה כן מיד עכ"ל, וכל זה בטוענת אי"כ אבל בטוענת א"ל גבורת אנשים נראה דל"ש לומר כן דמחלה לו שלא יהא לה אישות לגמרי ובוודאי גרע מהמומין הגדולים דלא מהני בהו סברה וקבלה. ומעתה הרי לר' משרשי' דמוקי למתני' בטוענת א"ל גבורת אנשים ממילא משמע אף בשהתה תחתיו הרבה ולא טענה, ובזה לית מגו דאי"כ דבשהתה תחתיו אמרינן סברה וקבלה. ואולי יש לדחוק דבאמת לס"ד דר' משרשי' מיירי מתני' בטענה א"ל גבורת אנשים ג"כ רק בטוענת מיד, ואעפ"כ כתבתי כן מחמת חידוש הדין שנולד לנו לענין סברה וקבלה.

ונ"ל ליישב קושייתם על הרא"ש במה דנדייק לישנא דהש"ס דבנדרים אמרו ה"נ היא גופא קא אמרה נהי דבביאה ידע בי"כ מי ידע, ואלו ביבמות אמרו היא קים לה בי"כ והוא לא קים לו, ולזה נלע"ד דבאמת אפשר דהוא ידע גם כן ומרגיש בוודאי האמת אתו דהוא י"כ, אלא דמ"מ לא נחשב להב"ד להכחשת ברי על טענתה כיון דאפשר דטוען כן משום דלא קים ליה בגווי' כ"כ וטוען כן משום אומדנא דידיה, וכעין מה דאמרינן לענין פ"פ מצאתי א"כ י"ל דדווקא לענין דיהי' נקרא הכחשת ברי בזה טענינן אולי לא קים לי' כ"כ בגווי' אבל מ"מ עדיין שייך גבה חזקה דאינה מעיזה, דאם ידעה דמשקרה לא היתה מעיזה כיון דיודעת שהאמת שהוא י"כ מסתמא גם הוא יודע האמת בבירור ואיך נאמר דיכולה להעיז ולסמוך דהבעל יתלה בעצמו דלא קים ליה בגווי', ולזה מוכרח הש"ס בנדרים להסביר הדבר היא גופא אמרה נהי דבביאה ידע ירצה שהיא סוברת דהוא לא ידע כלל ענין י"כ.

ומה מתקו שפת אמת דברי הרא"ש בנדרים שכ' וז"ל וטועה היא וסבורה היא שאין הבעל מרגיש בי"כ, ולכאורה תמוה מה טעות הוא, הא באמת לא ק"ל כדאמרינן בנדרים, אלא וודאי כדברינו דמסברת לא קים ליה לחוד, מ"מ הי' מקרי העזה אלא דהיא טוענת שאינו מרגיש כלל בי"כ, ומעתה י"ל דר"מ הי' סבור כפשטא דהוא לא ק"ל בי"כ, אבל לא דהיא טוענת שאינו מרגיש כלל וא"כ הוי העזה מש"ה נאמנת ומ"מ לא הוי הכחשת ברי די"ל דלא קים ליה בגווי'.

ובאמת לקושטא דמלתא בער אנכי ולא אבין דעת רבותינו הקדושים ובראשם הר"ן שכתב תחלה דבגרשתני נאמנת ליטול כתובה משום מדרש כתובה, ואח"כ כתב דלפ"ז בטוענת אין לו גבורת אנשים גם כן נוטלת כתובה, ותמוה לי דבשלמא בגירשתני וכן במת בעלה שייך סברת מדרש כתובה דכיון דמאמיני' לדברי' שנתגרשה או נתארמלה

ומתירין לה להנשא, וממילא הוי זמן גביית כתובה, אבל בטענת אין לו גבורת אנשים הא בלאו סברת מדרש כתובה, הא פשיטא דאחר שנתגרשה לפנינו תהיה גרושה בוודאי, אלא דטענת הבעל דבגירושין כזה ע"י הפקעתה ממנו בטענת שקר לא נתחייב לה כתובה, א"כ מה יועיל לזה מדרש כתובה, ואם נדון דאף במפקעת עצמה שלא כדין יש לה כתובה מדינא כדחזיא במורדת דלא קנסוה רק לפחות לה כתובה ועיין תוס' ר"פ אעפ"י ד"ה ועוברת ע"ד שכתב דקנסא היא, משמע דמדינא אף דמעשיה גרמו לה אית לה כתובה, [וצ"ל בנודרת היכי דהיא נתנה אצבע בין שיניה ג"כ רק משום קנסא] וא"כ י"ל דלענין זה מהני חזקה דאינה מעיזה שלא נתחזקה לעיני ב"ד לדונה כמורדת ואין קונסין אותה, א"כ בלא ספק מדרש כתובה גם כן יש לה כתובה כיון דבוודאי היא גרושה בפנינו ומותרת לעלמא וא"כ שייטי' דמדרש כתובה לא ידענו להסביר גבי השמים ביני לבינך. תו כתב ידידי נ"י עפ"י הקדמת המהרי"ק דגם רבא דס"ל דגרשתני אינה נאמנת, מ"מ בטוענת אין לו גבורת אנשים נאמנת אפי' למ"א, דבמקום העזה וכיסופא מודה דנאמנת, א"כ ה"נ יש לומר בכה"ג נאמנת להוציא ממון, אולם אינו מוכרח, דיש לומר דסברת מהרי"ק כי היכא דחזינן דרב המנונא למד דמ"א מודה במקום חזקה דאינה מעיזה, והיינו די"ל במקצת סניף מודה המ"א למ"ר וכעין אפושי פלוגתא לא מפשינן. הכא נמי הוא הדין לרבא דס"ל דעיקר דנאמנת למ"ר הוא משום כסופא דעדיף מחזקה דהעזה מ"מ מודה המ"א היכי דיש עם הכסופא גם חזקה דהעזה דנאמנת, או דאנן אמרינן כיון דלרב המנונא נאמנת משום העזה לחוד ה"נ לרבא עכ"פ הוי צירף לטעמא דכסופא, וא"כ כל זה היכי דמפורש דלחד תנא או לחד אמוראי מהימן י"ל דאידך מודה ליה בכה"ג עכ"פ, אבל לענין כתובה י"ל דלכ"ע לא מהני טעמא דאינה מעיזה וא"כ אף בצירוף כסופא י"ל דלא מהני.

אולם יש להסתייע לידידי רומפמכ"ת בדבר זה, דלכאורה יש לעיין איך למד רבא גרשתני מן טמאה אני לך למ"ר דלמא שאני התם דליכא חזקת אשת איש כנ"ל דהא עכשיו אין דנין אותה לפנויי' אלא דמכריחים אותו לגרש, ואף דבריש גיטין אמרינן לענין בפ"נ דמקרי אתחזק איסורא, אף דג"כ דנין רק אם ראוי' להתגרש בגט זה, מ"מ אחר שתתגרש שוב י"ל דחזקת אשת איש מורה דהגט לא נכתב לשמה ואינה מגורשת, משא"כ הכא דעכ"פ אחר שתתגרש בפנינו בוודאי תהי' גרושה גמורה לפנינו, [ואולי י"ל דאם באמת שקר בפיה מקרי גט מעושה שלא כדין ובטלו הגרושין ועיין] משא"כ בגרשתני דהוי חזקת אשת איש כנגדה, וצ"ל דמ"מ בטא"ל הוי גם חזקת היתר שאינה טמאה לו, אך עדיין יש לעיין דלמא טא"ל מהני חזקה דלא עבידי לבזויי נפשה לסלק חזקת ההיתר

ובאמת מכ"ש דחזקה דאינה מעיזה מהני אף למ"א לסלק החזקה, אבל מ"מ י"ל בטא"ל מאחר דנסתלק חזקה דהיתר שוב נאמנת בברי כדין ע"א, ואף בדבר שבערוה היכי דליכא חזקה נסתפקו תוס' יבמות פ"ח עיי"ש, משא"כ בגרשתני דהבעל מכחישה בברי והוי עד אחד בהכחשה, ובאמת בלא"ה קשה לי למ"ש הרא"ש ספ"ק דכתובות בסוגיא דארוס וארוסתו דאם הארוס מכחישה גם ר"ג מודה דהולד פסול דהוי ברי וברי, הרי דגם לענין איסור משגחי' בברי דידיה א"כ בוודאי יש לתמוה דלמא חזקה דכסופא או העזה מהני רק שלא במקום הכחשת ברי ודומה ממש לראו' מעוברת דברי וחזקה מהני, ומ"מ לא אמרינן היכי דהוי הכחשת ברי ואם כן ה"נ בגרשתני דהוי הכחשת ברי י"ל דא"נ. והוא לכאורה פליאה עצומה.

ולזה נלע"ד בהכרח קושיא זו לומר דבטא"ל איכא תרתי חזקה דהיתר ורוב שלא נטמאו, וכיון דחזקה דכסופא מהני נגד רוב וחזקה, ה"נ לכ"ש דמהני נגד חזקה וברי בגרשתני דחזקה ורוב עדיף מברי וחזקה, כמ"ש הרז"ה רפ"ב דכתובות גבי רוב נשים בתולת נישאת כיון דלר"ג במשארסתני נאנסתי מהני ברי וחזקה להוציא ממון, ה"נ מהני חזקה ורוב אף בברי וברי ע"ש. ומעתה שפיר יש לומר דבטוענת אין לו גבורת אנשים נאמנת להוציא ממון חיוב מזונות אף דלית ביה משום מדרש כתובה והיינו כיון דחזינן דבטא"ל דברי וחזקה דכסופא מהני לסלק רוב וחזקה, ה"נ באין לו גבורת אנשים נסתלק משום חזקה דכסופא הרוב וחזקה דממונא. ואי דהוי תלתא להבעל חזקה דממונא ורוב וברי, הא מ"מ כיון דיש לה ג"כ חזקה דהעזה וכל חד וחד לחודיה יכול לסלק רוב וחזקה ממילא במכ"ש דתרווייהו בהדדי יכולים לסלק רוב וחזקה וברי ודוק.

ומ"ש ידידי נ"י בסוף דבריו די"ל דאף אם שקר בפיה ומפקעת עצמה שלא כדין מ"מ מדינא יש לה מזונות עד הגרושין, אלא דבמורדת קנסוה רבנן, ומש"ה עכ"פ אלים להב"ד טענתה ע"י חזקה דהעזה דאינה מעיזה לאמתלא טובה שלא לשווייה כמורדת ושלא לקנסה, וממילא יש לה מזונות, מסתברים דבריו, אולם מ"ש ידידי נ"י עוד דנאמנת במגו דאי"כ דאז לא הי' מכחישה בברי ואף דלמ"א אינה נאמנת, מ"מ לענין מזונות כמ"ש הרמב"ם דאין דנין אותה למורדת. זה אינו דדווקא לעשותה כמורדת לפחתה מכתובתה לא משווינן לה, אבל מ"מ לית לה מזונות ג"כ מחששא דעיניה נתנה באחר דאם נתחייב לבעל לזונה תעגן אותו כי יודעת שיהיה קשה לו לזונה ויצטרך לגרשי' ולנקטי' בכובסא. ובזה מיושב מה דקשה לכאורה הא בנטולה אני מן היהודים למ"ר בוודאי אינה יכולה לכופו לגרש דהא ליכא טענה דבעי חוטרא לידה דהא אסורא וקיימא לכ"ע, וכיון שכן

איך שייך עיניה נתנה באחר כמ"ש התוס' בסוגיא דמאיס עלי, ולפי הנ"ל ניחא דאם נאמינה דתשמיש קשה עליה יצטרך לזונה ושפיר שייך עיניה נתנה באחר וכנ"ל.
מ"ש מעכ"ת להקשות על הראב"ד, דס"ל דעע"ד מפי עצמה א"נ להפסיד כתובתה דא"א משים עצמו רשע, מסוגיא דנדרים גבי טמאה אני לך, דאמרינן באשת ישראל אי ברצון כלום יש לה כתובה, ולהראב"ד נימא אא"מ ע"ר, נפלאתי, הא מעכ"ת בעצמו הביא דברי הפ"י גבי משמשתו נדה די"ל דעושית כן להציל ממכשול לעתיד, אלא דדן שם דיכולה לומר דמשמשת בשוגג, א"כ הכא באשת ישראל דשוגג מותרת לבעלה א"א לה להציל ממכשול היא ובעלה לדור עמו אלא על ידי דברצון נבעלה ואף דגם באומרת מותר אסורה לבעלה כדאיתא בש"ע (סימן קע"ח בהג"ה) מכל מקום גם בזה אין לה כתובה כדמוכחא ממה דלא מוקמי מתני' טא"ל באשת ישראל וכה"ג, אם כן זהו ודאי מאמינים לה שנבעלה דע"ז ל"ש א"א מע"ר דההודאה שנבעלה צריכה לאפרושי מאיסורא אלא דאמירתה במזיד ממש באיסור זה למותר, דהיתה יכולה להשכיל דבריה לומר דהיתה אומרת מותר, על כל פנים לו יהא דאין מאמינים לה את זאת ודנין באמת כך שהיתה אומרת מותר, מ"מ הפסידה כתובתה.
אולם עדיין יקשה מהא דאמרינן שם בנדרים ואלא באשת כהן אי ברצון כלום יש לה כתובה וכו' הא בזה נימא דא"א מע"ר לומר דהיה ברצון אלא באונס דהא גם ע"י אונס תהיה אסורה לבעלה, ואין באמירתה מזיד ענין לאפרושי מאיסורא, ואולי יש לומר דמכל מקום כל שאנו דנין שנבעלה נהי דבאומרת נאנסתי יש לה כתובה מכל מקום כיון דסתם אונס יש לה קול, כל שלא טענה כן אין אנו טוענין לה, ובפרט שהודית בהיפוך.
כעת ראיתי בס' סדרי טהרה הקושיא והתירוץ הנ"ל (בסי' קפ"ה ס"ק ב') וראיתי שכתבתי שם בגליון, וזה לשוני, וכ"כ בשער המלך (פ"ט מהל' אישות), ולענ"ד יש לתרץ עוד דלו יהא דלא זינתה, מ"מ כיון דע"י דבורה אנו אוסרין אותה לבעלה מדין שויה אנפשה חד"א, מזה עצמו אין לה כתובה, וכמ"ש רש"י ותוס' ר"פ ארוסה, ובתוס' יבמות (דף ל"ח) בתירוצם הא', כיון דע"י סתירה אוסרת עצמה על בעלה הפסידה כתובתה אף אם באמת לא זינתה ה"נ יש לומר כיון דע"י דיבורה אוסרת עצמה על בעלה הפסידה כתובתה, עד כאן לשוני שם.

דף צא:
גמ' דטעמינון חויא. ע' שבת ד' ק"י ע"א בתד"ה וליתי.

נזיר

דף ב.

בספר שם הגדולים להגאון מוה' חיים יוסף דוד אזולאי באות ש' כתב בשם הרב יד מלאכי דפי' נזיר אינו מרש"י.

תוד"ה או אהא נאה ובגמרא מפרש. צ"ל אפשר.

תוד"ה האומר הריני כזה כו' לא מהני. עיין ר"נ נדרים דף ט' ע"א ד"ה כשהיה. (ועי' תורעק"א במשניות).

דף ג:

גמ' לאסור יין מצוה כיין הרשות, עי' שבועות דף כ"ה ע"א תד"ה חומר.

תוד"ה מאי בינייהו וא"ת ולישני דא"ב, ק"ל הא ודאי אין קושייתם דלימא הא"ב באמר צפורי' סתמא, אבל מה דאמרי' השתא א"ב אם בעי' נזיר עובר מנ"ל זה דלמא ר"י אמר דאפי' בסתמא מהני אם נזיר עובר לפניו אבל היכי דאמר צפורי' סמוכי' לשער מהני, דהא ר"י אמר במפורש דכ"ע לא מתפיס אלא דקושי' תוס' דלימא גם כן הך א"ב, ובזה ק"ל דהיא לאו קושי' אלימתא דכיון דחזינן דלר"י צפרי' דסמיכי לא מהני, ועובר לפניו מהני אף בסתמא מה"ת נימא דפליגי מהיפוך להיפוך דלר"ל צפרי' דסמיכי מהני ונזיר עובר לפניו לא מהני, והו"ל למנקט קושייתם ביותר דלימא הא"ב דלר"ל דמתני' בצפרי' דסמיכי י"ל דרבנן מודו בנזיר עובר לפניו אבל לר"י דמתני' מיירי בנזיר עובר לפניו אבל לר"י דמתני' מיירי בנזיר עובר לפניו א"כ רבנן ס"ל דאפי' זה לא מהני והוי הא"ב אפי' אליבא דהלכתא, ולפי"מ דקאמר השתא הוי הא"ב רק לר"מ, וצ"ע.

דף ד.

תוד"ה מאי היא וכו' לכ"נ לר"ת. עי' סוטה דף ל"ב ע"א תוד"ה ק"ש.

דף ד:

גמ' ויך ויקח כתיב. עיין בפירוש רש"י בחומש שמות ז' כ' ולקמן דף י"ט ע"א.

שם ומגלח אחד ליב"ח, ע"ד קושיתו הא רבי סבר ערכין ל"א דבבע"ח תליא בשס"ה ימים, יפה הקשה, וביותר למה דמבואר פ"ק דר"ה דרבי ס"ל דבכל מקום חשבינן שס"ה ימים לשנה, וא"כ למה נשתנה דין זה דגלוח דנזיר עולם, ולי קשה ג"כ בלא"ה אף לפי ההלכתא למ"ש הגה"מ פ"א מהל' גרושין לדייק לענין מינקת חבירו, מדנקט הש"ס לישנא דיב"ח דמשמע דתליא רק בחדשי' ואין העיבור בכלל, וכמ"ש המהר"ם בהלכות שמחות לענין אבילות יב"ח, והכי קיימ"ל, כמ"ש יו"ד סימן שצ"א סק"ב, ועיין בב"ש אה"ע סי' י"ג סקכ"ב, וא"כ ה"נ לענין גלוח יש לדייק מלשון לשנים עשר חדש דאין העיבור בכלל

ואמאי הא ילפינן מבע"ח והתם נתעברה למוכר, ואין סברא לומר כיון דתלי' בכבידות השערות אין מקום לחלק בין שנה מעוברת לשנה סתם דהא ביותר מזה מחלקי' לענין ביאת קטנה פחות מבת ג' כמ"ש הה"מ פ"ב מהל' אישות ע"ש, וגם קשה דנימא דבעי' דווקא מעל"ע כמו בבע"ח וכ"ז צ"ע.

ובסוגי' דנזיר הנ"ל נתקשתי בפירכת הש"ס ואימ' שנתיי' דכתיב ויהי מקץ שנתיים ימים, דהא קיימ"ל בכל דוכתא דתפסת מרובה לא תפסת, הן אמת למ"ש תוס' יומא ע"ב ע"א דדווקא היכא דאין לו קצבה אמרינן הכי, א"כ הכא ניחא דיש ליתן גבול וקצבה שנתים, אולם באמת כבר דחו זה תוס' בעצמם בסוגי' דסוכה ג' ע"ב, גם הביאו שם ראי' מסוגי' דר"ה גבי תשלומין כל שבעה דאמרי' ג"כ תפסת מרובה אף דיש לו קצבה, ומה שתירצו בזה ביומא שם היינו דהוי ספק שמא אין לו תשלומי' רק ז' יש לעיין בו דמכל מקום נימא דבספיקא אם לא חג בז' ימי החג של שבועות יצטרך להביא בח' מספיקא ולהתנות בנדבה, ויש ליישב זה עפ"י דברי תוס' חגיגה ד' ע"א ד"ה ואימא טומטום ע"ש, עכ"פ הראי' מסוגי' דסוכה הנ"ל שריר וקיימא דאף ביש לו קצבה אמרינן תפסת מרובה לא תפסת, וצ"ל דפירכת הש"ס רק לר' לשיטתי' כיון דס"ל ימים תהי' גאולתו היינו ב' ימים א"כ לא הוי הג"ש כ"כ בדיוק מש"ה יותר יש ללמוד מקרא דמקץ שנתיי' ימים ומשני הש"ס דמ"מ עדיף ללמוד ימים סתם מימי' סתם, ובזה מיושב הא דלא פריך הש"ס גם בכתובות נ"ז ע"ב ואימא שנתיים ימים, ולהנ"ל ניחא דהכא לא פריך רק לר' לשיטתיה.

תוד"ה גבי נזיר וכי היכי דמרבי ר' יעקב, ק"ל אמאי נקטי דהקושי' דוקא לר' יעקב הא גם לר' יוסי ק' דהא ג"כ דריש לד' אלא דדריש למתפיס בחטאת ואשם וזהו ל"ש גבי נזיר, ונראה דזהו כוונת רש"י שכ' גבי נזיר נמי בין לרי"ע בין לר"י, וכן מוכח מהרמב"ם דפסק כר"י בנזיר שמשון וע' בלח"מ אף דקיימא לן דבעי דבר הנדור מ"מ טעמא דר' יהוד' כפירכת הש"ס דכתיב לד', ולכאורה עדיין ק' הא פסק כר' יוסי גבי בכור, א"ו כנ"ל דר' יוסי [מודה] דגבי נזיר ליכא למדרשי' רק לג"ש.

דף ה.

והא רבי הוא דאמר אין ימי' פחות' מב', ק"ל דלענין ב' ימים למאי נתקבל' הגז"ש הא בלא"ה פשטא דימים היינו ב' ימים כמו דידעי' בבתי ע"ח דימים הוא שני ימים דפשטא כן הוא וצ"ע.

תוד"ה מ"ט גבי כהנים, וא"כ נילף וכו'. ק"ל הא פשיטא דאין ללמוד נ"ע מנזיר סתם דסתם פסק נזירתו ונ"ע עדיין נזירתו עולם אלא דילפינן תחלה כהן מנזיר פרע פרע דגבי כהן

שיעור ל' יום ואמרי' הטעם גבי כהן משום כובדו וידעי' דשיעור כובד ל' יום וזהו העיקר מה דרצונו למילף שיעורא דכובד כמה הוי ומה שייכות למילף ענין זה מנזיר סתם.

דף ה:
תוד"ה מלמד. דאמר הריני נזיר היום ונזיר צ"ל ונזיר היום.

דף ו.
תוד"ה נטמא יום שלשים. ונראה דיום ל"א וכו'. עי' לקמן י"ד ע"ב תד"ה לוקה ודף ט"ז ע"ב תד"ה נטמא.

דף ו:
ר' יאשיה סבר עד ולא עד בכלל, לא זכיתי להבין דמשמע דבא ליתן טעם מה דלא אמ' [רי"א] הלימוד מן עד מלאת והיינו דמזה לא הי' נשמע רק כ"ט דעד ולא עד בכלל, והא באמת [רי"א] עצמו אמר עד מלאת שמעינן מיעוט ימים שנים הרי שאפילו כ"ט לא הוי שמעי' דלא דריש כלל ימי' שצריכי' למלאות והו"ל לשנויי דא"ל רב מתנה דכ"ע שלשי' בעי' ור"י ס"ל דעד ולא עד בכלל וצ"ע.

דף ח.
מתני' כמנין ימות החמה כו' אר"י כו' בתוי"ט כתב דבלא אמר כמנין סברי נמי כרבי דנזירות חדא אריכא קביל עליו עד שיאמר הרי עלי נזירות כו' ולענ"ד אף לת"ק דרבי מ"מ י"ל דהכא בעינן שיאמר כמנין דבלא"ה כיון דאית לי' קיצותא והו"מ לומר שס"ה נזירות ומדלא אמר הכי מפרשים דברי' דקיבל רק נזירות א' ל' יום וכוונתו מרובה עלי כאילו קבלתי כמנין ימות החמה כההיא דמתני' דלעיל מ"ג במכאן ועד סוף עולם כמ"ש התוי"ט אע"כ דהכא דאומר כמנין שאני דא"א לפרש דבריו בענין אחר, אח"כ מצאתי בעזה"י שכ"כ במ"ל. וכן מצאתי בעזה"י בשיטה מקובצת למוהר"ר ב"א שהביא בשם הרא"ש דלת"ק דר' דגם בלא מנין אמרינן נזירות הרבה קיבל עלי' היינו בלית בי' קיצותא אבל באית בי' קיצותא אמרינן דנזירות אחד ארוך קיבל עליה עיי"ש. והיינו דאזיל בשיטת רש"י לעיל דפירש דפירכת הש"ס וליהוי כל אוונא ואוונא קאי אברייתא דמכאן ועד מקום פלוני ועלה משנינן לחלק בין איתי לי' קיצותא לליל ביה קיצותא. א"כ מבואר דבאית לי' קיצותא מפרשים נזירות חדא אריכתא, וממילא הו"ה לשיטת תו' דלעיל וכפי מה שהעתיק התי"ט לעיל למה דס"ל דפרכת הש"ס הנ"ל קאי אמתני' דמכאן ועד סוף העולם א"כ מבואר דבאית לי' קיצותא מפרשים נזירות א' ל' יום וא"כ בין כך ובין כך הכא גבי ימות החמה גם לת"ק דר' בעינן דוקא כמנין דבלאו הכי לתוס' הוי נזיר ל' יום ולהרא"ש הוי נזיר שנה א'.

תוד"ה שיהא בכרי ולקמן מפרש. דף י"ג ע"א ול"ב ע"ב. (ועיין מ"ש רבינו בחידושי קדושין דף נ"ח ע"א בהג"ה).

דף ט:

גמ' וב"ש היא. קשה לי הא טעמא דב"ש דאין שאלה בהקדש וזהו שייך בהריני נזיר דהוא נתפס בקדושה אבל הכא באומר הרי עלי מנחה דלא הקדיש עדיין ולא חייל הקדש על שום דבר רק שקיבל עליו להביא מנחה והוי רק נדר בעלמא ובפשוטו נראה דבאומר הרי עלי להביא עולה דמודה ב"ש דיש לו התרה.

שם באומר אילו הייתי יודע וכו', לא ידעתי מה בכך וכי בשביל דאם הי' יודע הי' נודר מחטים הא מ"מ לא נדר להביא מן החטין וגרע אפי' מדברי' שבלב דהא אף בלב לא הי' לו להביא מחטי', וההי' דלקמן ד"י ע"א דמחלפן בענבים ובתוס' שם דדעתו הי' לומר ענבי ועלה בפיו גרוגרות התם ניחא וליכא קושי' מ"ש מההי' דנתכוין לומר תרומה ואמר מעשר דל"א כלום היינו דהרי' נזיר לחוד הוי ג"כ דיבור שלם אלא דמן הגרוגרת מגרע בזה שפיר אמרי' דדעתו הי' לומר ענבים ועלה בפיו גרוגרת ולא הוי דיבור זה דמן הגרוגרת דיבור כלל וכאילו לא אמרו כלל וממילא נתקיים דיבורו [הריני נזיר], והו"ה הכא אם בלבו הי' לומר מן החטים ועלה בפיו מן השעורי' י"ל דדיבור הרי עלי מנחה לחוד נתקיים דממילא מביא מן החטים, ומה דאמר מן השעורי' לא חיישי' לה כיון דלא הי' דעתו לומר כן, אבל הכא דבלבו ודעתו היה לומר מן השעורים אלא דאילו הי' יודע שאין מביא מן השעורי' הי' אומר מן החטים, [מה מהני] ובמה נתחייב להביא מן החטים וצ"ע.

דף י.

והלכו ב"ש לשיטתן, ק"ל הא הכא ל"ש טעמא דב"ש דכיון דאמר הריני נזיר הו"ל נזיר וכי קאמר מן הגרוגרת [לאתשולי], דבאמת ה"נ באומר הריני נזיר מבשרה י"ל [דמבשרה] לאתשולי קאמר, אבל הכא דאמר הריני נזירה בה' דהיינו ממנה כמ"ש תוס' ומעיקרא לא אמר כלל הריני נזיר ותחלת נזירות הי' רק מבשרה וצע"ג.

דף י:

תוס' ד"ה אימא סיפא וכו' טעמא דב"ש אתי לאשמועינן, ק"ל הא לפי קושית התוספות ליכא פלוגתא ביסוד זה דאם לא העמידה ועמדה מאליה דמיקרי נתקיים התנאי גם לב"ה ואם היה אומר הריני נזיר מיין הוי נזיר א"כ הך חידוש הוא להלכתא ולא שייך בזה טעמא דב"ש לחוד אתי לאשמעינן וצ"ע.

ולא זכיתי להבין הא ביסוד זה ליכא פלוגתא דאם לא העמידה ועמדה מאילי' לפ"מ דקיימין עתה בקושית התוס' גם לב"ה נתקיים התנאי שלא העמידה ואם אומר הריני נזיר מיין הוא נזיר, וא"כ האי חידושא הוי חידוש להלכתא דמבית שמאי נשמע לב"ה בפירוש נזיר מיין ולא שייך בזה טעמא דב"ש אתי לאשמעינן. וצ"ע.
ובעיקר קושית התוס' הי' נראה עפ"י הצעת דבריהם מקודם (ד"ה מי קתני), דל"ש להגי' אלא דוקא היכא דמוכח כן מכח עיקר הפלוגתא, וא"כ אם הי' עיקר רק לענין מבשרה לא הי' שייך להגי' לא. (ובזה מוכרח להגי' דא"כ ליתני סתם אלא ע"כ מוכח מעיקר הפלוגתא, ועי' בתוס' בא"ד לעיל וא"ת והשתא).

דף יא.

תוס' ד"ה דהוי מתנה וכו', וא"ת ותיפוק ליה. לא ידעתי מאי אולמא האי מהאי ואדרבה טעמא דא"א לקיים ע"י שליח לא ברירא דהא יש פלוגתא בזה ביבמות מש"ה נקט יותר משום מתנה על מה שכתוב בתורה דזה לכ"ע וצ"ע.
בא"ד וי"ל אחרי שאחרים יכולים. ק"ל דעדיין איך יתורץ ההיא דנדרים ר"פ ואלו נדרים קונם רחיצת עולם אם ארחץ הא נדרים א"א לקיים ע"י שליח וצ"ע.
והנה דברי התוס' מוקשים במש"כ וא"ת ותיפוק ליה דאי אפשר לקיים ע"י שליח הנזירות וקשה לי דמה אולמא האי טעמא מהאי טעמא ואדרבא מדין דצריך אפשר לקיים ע"י שליח אינו ברור, דיש בה פלוגתא פרק חמישי דיבמות (דף נ"ז) לזה נקט טעם פשוט דהוי מתנה ע"מ שכ"ב (וחתני הרב ר' שמואל מבראד אמר דיש עוד טעם בנזיר דהוי תנאי סותר למעשה והשבתי לו דזהו לא מיקרי סותר למעשה דאף אם יקיים התנאי, וישתה יין, מ"מ המעשה קיים דנתפס בנזירות אלא דעובר ושותה יין באיסור, ורק בהר"ז גיטך ע"מ שתחזירי לי הנייר, דאם ע"מ לאו כמעכשיו הוי סותר המעשה דאחר חזרת הגט, אין במציאות להמעשה לחול הגט, משא"כ בנזיר בע"מ שאשתה אין הנזירות מתבטל, והוי רק מתנה על מה שכתוב בתורה) עכ"פ טעם דמתנה על מה שכתוב בתורה הוא טעם יותר פשוט וצ"ע.
וביותר תמוה לי על תירוצם, אחרי שאחרים יכולים להביא קרבנותיהם מקרי אפשר לקיים ע"י שליח, מ"מ איך יתורץ ההוא דר"פ ואלו נדרים קונם רחיצת עולם עלי אם ארחץ, הא אי אפשר לקיימו על ידי שליח ותנאו בטל ומעשה קיים וצ"ע.

דף יא:
תד"ה נדרי הבאי, א"נ מייתי היכא דאין פיו ולבו שוין, תמוה לי דמה בכך דאינן שוים הא אף לפי הלב שאינו רוצה להיות נזיר מיין, הא מ"מ לענין חרצנים ותגלחת הוא פיו ולבו שוים וממילא נזיר בכולה וצע"ג.

דף יב.
תוס' ד"ה בשוקא אשכח וכו' כלומר. עי' כתובות דף ט"ו ע"א תוס' ד"ה דלמא אזלא.
תוד"ה מ"ט וכו' מדאמר פרק ר"ג. קשה לי כיון דנקטו דבידו לייבם אם כן עדיין קשה הא הוא בעצמו יכול לגרשה עתה לכשתתייבם דלא הוי דבר שלא בא לעולם וא"כ מצי משוי שליח כמו בחלה וצ"ע.
בא"ד ומאי קמבעי' ליה הא בידו לייבמה ולגרשה, א"ו כיון דהשתא וכו'. תמוה לי, דעדיין יקשה דמ"מ אם נדון יבום לדבר שהוא בידו, א"כ בנותן לה גט קודם יבום שיחול אחר היבום מהני, דלא מקרי דבר שלב"ל, כיון דבידו לייבמה א"כ ממילא מקרי מצי עביד השתא כמו החלה כיון דיכול לקרות שם על עיסה שיחול על זה לכשילוש, ה"נ הא יכול לגרשה עכשיו שיחול לאחר היבום. והרי בפירוש מבואר בקידושין (דף ס"ג ע"א) דבכותב בשטר שחרור לכשאקחנה ממך אין לי עסק בך מהני לר"מ, א"כ ה"נ לדידן בגירושין דשומרת יבם לכשאייבמיך ומצי למיעבד שליח. ובתוס' יבמות (דף נ"ב) כתב להדיא דלר"מ יכולים לומר כתוב גט לפלונית פנוי' לכשאכניס אגרשנה א"כ ה"נ לדידן ביבמתו וצע"ג.
עוד תמוה לי, דמה יענו תוס' בההיא דכתבו ותנו גט לאשתי, איך יכול לומר תנו לעשות שליח הולכה, הא עדיין לא נכתב ולא מצי עבד הגירושין אף דבידו ליכתוב וליתן, הא ס"ל לתוס' דמ"מ לא מקרי מצי עבד כיון דמחוסר מעשה. ובחלה הטעם דיכול להביא עיסה אחרת ולקרות שם וזהו לא שייך בגט. וצע"ג.
ותמוה לי א"כ לפ"ז עדיין תקשי הא ביבמה הוי בידו ליבמה בע"כ ולגרשה, שתתגרש לכשתתיבם מהראוי לומר דהוי גט וא"כ מקרי איהו מצי למיעבד כמו בחלה, ועיין בסוגי' דכתובות פ"ב א' מי דמי התם בידו הכא לאו בידו, ואמאי הא בידו ליבמה ולזכות בנכסים וצ"ע.
ובדברי תוספות אלו דמבואר בדבריהם דבאומר לושי והפריש חלה דהיה מהראוי דלא מהני השליחות להפרשה כיון דעתה לא מצי עביד אלא מכח דיכול להביא עיסה מגולגלת ולהפריש עליה, א"כ איך מצינו ידינו ורגלינו באמר כתבו ותנו גט לאשתי איך מהני השליחות לנתינה בעוד שלא נכתב הגט דלא מצי עביד השתא וצלע"ג.

דף יג.
מתני' הפילה אשתו כו' הכי פליגי נמי לק' דף ל"ב ע"ב.
תוספות דיבור המתחיל חזרה וילדה פי' מהריון אחר. לא הבנתי דמה בעו בזה והא מה דמיבעיא לן בסוגיין אמר הריני נזיר כשיהי' לי בן והפילה וכו' ופי' בתוס' דהוי הוכחה גדולה מדהאי בר קיימא גם זה ב"ק היינו בחזרה וילדה בו ביום שאילו למחר וליומא אחרא בודאי ליכא הוכח' דלמא הך דלמחר הוא יום של כילוי דהריון והנולד היום חסר יום אחד מזה. וכ"כ בשיטה מקובצת וא"כ אם מוקמית מתני' דחזרה וילדה מהריון אחר ממילא הוא אחר זמן הרבה ובכה"ג דהלידות לא היה ביום א' אף מאותו הריון ליכא הוכחה דאידך ג"כ ב"ק. וצ"ע.
ובלא"ה איני מבין דברי תוספת הנ"ל דהא י"ל דמיירי אף מאותו הריון וחזרה וילדה בו ביום והא דלר"ש צריך לחזור ולהתנות היינו אף לפי הצד דנקטי' זה להוכחה דג"ז ב"ק מ"מ לא הוי הוכחה ובירור גמור דהרי אינו לוקה על גיזה ועבודה כמ"ש תוס' מדלא נקט האיבעיא (לר"ש) ולמלקות (ולענ"ד בלא"ה יש ראיה מדנקט איבעיא בקרבן ולר"י דוקא הא גם לר"ש מיבעי' אם צריך לחזור ולהתנות אע"כ בין כך ובין כך צריך להתנות דליכא הוכחה גמורה) וא"כ שפיר מצי מיירי מתני' בהריון א' ובו ביום. ועיין.
ובסוגי' ק' לי דאמאי נקט האיבעי' לענין קרבן ולגיזתו ולעבודה ולר"י הא לר"י האיבעיא אם הוי הוכחה גדולה נוהג נזירות בשביל הנפל ואי דבלא"ה צריך לנהוג מכח הלידה השנייה הא נ"מ באם הלידה שניי' היא בת והנפל זכר. וצ"ע. (אפשר לומר שזה משמע ממתני' דאינו נוהג נזירות לר"י אפי' כו' לכן האיבעיא אינו אלא על קדושת הקרבן).
שם ר"י דכרי הוא. עי' לקמן דף ל"ד ע"א תד"ה אלא ר"י וצ"ע.

דף יג:
מתני' ומונה את של בנו. ואם נטמא בתוך של בן סותר גם מה שכבר מנה את שלו. ואם אחר שמנה של בנו ובתוך ימי תשלומי' את שלו נטמא אינו סותר את של בנו כיון דכבר נסתלק לגמרי נזירות בנו. ולדעת הרמב"ם אינו סותר ג"כ מה שמנה את שלו קודם לשל בנו ואינו סותר אלא מה שמונה אחר של בנו. ודעת הראב"ד דסותר לכל הנזירות שלו.

דף יד.
תוס' ד"ה אמר כמשה וכו' ולא היה היתר וכו'. ע' מה שתמה בזה בס' בתי כהונה ח"ב בסוף הספר בדרשותיו דף כ"ב ע"ג.

דף יד:

תוס' ד"ה לוקה כו' או ביום ל'. עי' לעיל דף ו' ע"א תוד"ה נטמא ולקמן דף ט"ז ע"ב ד"ה נטמא.

דף טו.

מתני' סותר שבעים. כתבו תוס' דל"ג שבעים. והם מפרשים למתני' דברישא לא הפסיד כלום היינו כיון דנזירות בנו ל' יום מובלעים תוך הק' יום עולים לכאן ולכאן לנזירות בנו ולנזירות דנפשיה (ותגלחת אחד על שניהם) ודוקא בהקדים לומר נזירות בנו דמיד כשנולד הבן צריך להתחיל נזירות הבן מש"ה עולים לשניהם. אבל באומר הריני נזיר ק' יום ונזיר לכשיהיה לי בן בזה לא חל עליו נזירות בנו עד שמשלים תחלה את שלו. ובסיפא דמתני' בנולד הבן ביום ע"א דבזה כיון דאותו היום התחיל לנזירות דנפשי' אינו עולה לנזירות בנו. ומתחיל לנזירות ביום ע"ב ונמצא נמשך נזירות בנו יום א' יותר מנזירות דנפשי'. מש"ה אינם עולים לשניהם. ומונה נזירות בנו מיום ע"ב ואחר ל' מונה ומשלים נזירות הק' ואח"כ מגלח ומביא ב' קרבנות דנזירות. וה"נ הדין בנזירות סתם שאמר הריני נזיר ונזיר לכשיהי' לי בן והתחיל למנות את שלו ובו ביום נולד הבן הל' יום עולים לשניהם כיון דזמנם שוה. ובכה"ג מתחיל נזירות בנו מיד בו ביום כיון דאותו היום הוי התחלה לשניהם (ולא דמי ליום ע"א). (סברת תוס' דט"ו ד"ה אמר) ואם נולד הבן ביום שני אינו עולה לשניהם ומונה של בנו ואח"כ משלים את שלו עיי"ש.

והרמב"ם מפרש פירוש אחר דלא אמרי' כלל דנבלע. אלא דבנולד הבן אחר ע' דלא נשאר לשיעור השלמה דהראשון לסיום לזמן גידול שער מפסיד כגון דנולד הבן בפ' יום דמפסיק ומונה של בנו ומגלח לאחר תשלום נזירות בנו והי' לו למנות כ' יום להשלים להמאה. ומ"מ צריך למנות ל' לצורך גידול שער לתגלחת טהרה ומפסיד יו"ד יום אבל נולד קודם שבעים דממילא ההשלמה זמן גידול שער לא הפסיד כלום עיי"ש (וכן פי' הר"ב). ותמוה לי דהא מסקי' בסוגיא דיום ע"א הפסיד ובזה יקשה לו יהא דמנין הבן מתחיל ביום ע"ב דיום ע"א אינו עולה לכאן ולכאן הא מ"מ גילוח הבן ביום ק"ב לקבלת נזירותו שהוא יום ל"א לבן ויהיו תשלום גידל שער ביום קל"א שהוא יום ל' מיום שגילח נזירות הבן וא"כ בכולל מנה (לנזירות) קל"א עם יום הגילוח וזה ג"כ בנולד הבן תוך ע' דהא צריך להפסיק לנזירות בנו ל' ואח"כ להשלים נזירות עצמו וביום ק"א לנזירות עצמו יגלח דהיינו יום קל"א (לנזירות דהוא קל"ב לקבלת נזירותו. כי יום הלידה אין עולה לא לכאן ולא לכאן כן לענ"ד בכוונת רבינו וכן מוכח באמת כיון שאינו עולה

לבן שהוא הקודם בקבלה כ"ש לעצמו שאינו עולה. אך אפשר שהרמב"ם סובר שעולה לעצמו מחמת שהתחיל למנות. כעין סברת התוס').
שם גמ' מאי אחר. כזה נדה דף י"ד ע"ב.

דף טז.

תוד"ה הריני נזיר כו' ולבר פדא סותר הכל מדרבנן כו' ואינו מביא קרבנות נזיר טמא, מבואר דס"ל דלאחר שכלה כל נזירותו כיון דאינו סותר מן התורה אינו מביא קרבן טומאה, ולפ"ז ממילא ה"ה לרב מתנא בנטמא ביום ל"א דסותר ל' כיון דהוא רק מדרבנן אינו מביא קרבן טומאה, אולם ברמב"ם פ"ו ה"ד כתב אם נטמא אחר יום מלאת וכו' סותר ל' בלבד, כיצד יעשה מביא קרבנות טומאה כשיטהר וכו' עיי"ש.

דף טז:

גמ' מי שנזר וכו' עי' נדרים דף ד' ע"א.
תוד"ה נטמא כו' הריני נזיר נטמא יום ל"א. ע' לעיל ו' ע"א תד"ה נטמא ודף י"ד ע"ב ד"ה לוקה.

דף יז.

גמ' אמר מר בר רב אשי. עיין נדרים דף ד' ע"א.
שם בעי רבא נזיר והוא בבה"ק כו' איני מבין דנקט האיבעיא בנזיר בבה"ק ואמאי דוקא בנזר כשהוא בבה"ק ולא סתם בנזיר טהור שהלך לביה"ק בשידה ופרע עליו מעזיבה וגם הא בנזר בשידה חל עליו נזירות טהרה שהי' אז טהור.

דף יז:

גמ' אין לי אלא ימי טומאתו. עי' לקמן דף נ"ו ע"א.
שם אמרת ומה נזיר בקבר, לא זכיתי להבין מ"מ גם ע"ז נימא אם אמרת נזיר [בבה"ק] דימי טומאה כיון דסותרי' ה"נ אף בכה"ג דנזר בבה"ק אין עולים. וביותר דהא גופ' מנ"ל דנזר בבה"ק דאין עולי' אלא דמסברא כיון דבטהור שנטמא אפי' סותרי' ממילא בנזיר טמא עכ"פ אין עולים וכמ"ש תוס' במתני', וכיון דהוא מזה הטעם ממילא אין ללמוד לימי חלוטו, וצע"ג.
תד"ה קרבן טומאה דמיעטא קרא לק' די"ח, ק"ל הא הך מיעוט פשיטא דקאי יותר גם אתגלחת דהא אחר וטמא ראש נזרו כתיב ביום הז' יגלחנו, ביום השמיני יביא וא"כ מה"ת נמעט [מהאי] קרא רק קרבן טומאה ולא תגלחת דסמיך לי', וצ"ע.

דף יח:

גופא נטמא בז' וכו' נטמא בח' וחזר ונטמא בח' וכו'. ק"ל דלמאי נקט וחזר ונטמא בח' הלא הך חידוש דין הוא ג"כ בלא חזר ונטמא דא"צ להביא ב' קרבנות דהא קתני נטמא בשמיני והיינו בשמיני לטומאתו וא"כ חייב הוא ב' קרבנות מצד טומאה הראשונה ומצד טומאה שנטמא בח' וליתני דמביא קרבן על כל אחד, והיינו ב' קרבנות וממילא נדע דאם חזר עוד ונטמא בשמיני דמביא שלשה קרבנות.

והנלע"ד כעת ליישב לנכון, למ"ש תוס' שם ד"ה מתחיל ומונה מיד וכו' ולא הוי מתחייב קרבן טומאה לר"א, ותמוה לי לכאורה דמ"מ איך נתרץ הרישא דנטמא בז' וחזר ונטמא בז' דאינו מביא אלא קרבן א', הא לר"א אין כאן חיוב יותר מקרבן א' על הטומאה הראשונה דעל מה דנטמא בשביעי וחזר ונטמא בשביעי הלא לר"א כיון דנטמא ביום א' דנזירות טהרה ליכא קרבן טומאה ופשטא דלישנא דאינו מביא אלא קרבן היינו שזהו קרבן על כל הטומאות כיון דלא יצא שעה הראוי' לקרבן וכמ"ש תוס' והא באמת אין כאן חיוב קרבן על טומאות השניות.

ואחרי העיון נלענ"ד דבאמת על נטמא בשביעי ליכא חיוב קרבן טומאה אבל כיון דס"ל לר"א דבנטמא ביום א' לטהרתו אינו סותר כמ"ש תוס' לעיל (דף ט"ז ע"ב סוף ד"ה מי שנדר) שאחר שיטהר מטומאתו ימנה כ"ט להשלים ליום א' א"כ כשחזר ונטמא בז' מקרי נטמא ביום ב' לנזירותו דהא באמת יום שני דהיינו יום השביעי דתחלה דלא נסתר ויום השביעי השני א"כ מתחייב קרבן והי' מחוייב ב' קרבנות הא' על טומאתו הראשונה דמיירי בפשוטו שנטמא ביום ב' לנזירתו ועל טומאה דחזר ונטמא בשביעי וקמ"ל דאינו מביא אלא קרבן א'.

ולפ"ז ממילא נסתלקה קושייתי דהוצרך למנקט וחזר ונטמא משום הרישא דבלאו דחזר ונטמא לא הי' מחוייב רק קרבן א' ולא הי' חידוש לומר דאינו מביא אלא קרבן א'.

ואין סתירה לדברינו מדברי תוס' ד"ה מונה וכו' א"כ נטמא בח' לא סותר אלא יום א' [והוא ט"ס דהא לא סתר כלל וצ"ל לא סתר יום א'] וכו' ולדברינו הא שפיר י"ל דס"ל כר' דמונה מיום השמיני ובאמת על נטמא בח' ליכא חיוב קרבן אבל על וחזר ונטמא בח' דהוי יום ב' לנזירותו דהיינו יום הח' הראשון דעלה ליום א' ולא נסתר ויום השמיני השנייי' ומחוייב ב' קרבנות א' על הטומאה הא' והא' על חזר ונטמא בח' אמנם יש לומר דלישנא דמביא קרבן על כל א' ואחד משמע על כל הטומאות וחייב ג' קרבנות גם אמאי נקט חזר ונטמא בח' גם בחזר ונטמא בז' הכי הוא וכדלקמן, ודוק.

ובההיא ענינא קשה לי בתוס' (דף י"ט ע"ב דהא לא אמר ד"א וכו') צ"ע מנ"ל למדרש הכי וכו' ולי העני תמיה על תמיהתם הא הם בעצמם כתבו [בד"ה מתחיל ומונה מיד] דהמשמעות דמונה המנין מיום השמיני אלא דא"א לומר כן דא"כ לא היה מחויב קרבן טומאה לר"א וא"כ מוכרחים לדחוק דמתחיל ומונה משמע מיום השביעי מזה הוכיח עולא דבנזיר טהור דנטמא אפילו יום א' סותר ומביא קרבן.

גם י"ל בסגנון כזה עפ"י דברי תוס' בסוגיין (ד"ה א"ל ר"פ לאביי וכו' עיי"ש) מבואר דתירוצם בתרא סתרו דהא שביעי אינו שלם שצריך להזות ולטבול מקודם ונשארו ב' התירוצים הראשונים או דלא ידע מהברייתא או דשמיע ליה וקבעי על ר"א דמ"ט ס"ל דסגי בב' ימים ולזה י"ל דעולא לא ס"ל לשינוייא דרבא דיפלו כתיב אלא דס"ל כקושיית ר"פ דמנ"ל כן דלמא דמפקא תרין ומתחיל תלתא והוא ידע לברייתא ויקשה על ר"א מנ"ל דב' ימים מהני מזה הוכיח דבנזיר טהור שנטמא ליתא להך כללא דבעי' והימים הראשונים דאל"כ הוצרך לג' ימים.

ואי דדלמא באמת על הנטמא בשמיני ליכא קרבן כיון דנטמא ביום ב' לנזירותו דהיינו ז' וח' דנטמא בח' הראשון ולא נסתרו כיון דנטמא בב' לנזירותו ובחזר ונטמא בח' הוי יום ד' לנזירותו דז"א, דכבר כתבנו דלישנא דמביא על כל טומאה וטומאה משמע דעל כל הטומאות מביא דהיינו ג' קרבנות גם למאי נקט וחזר ונטמא בשמיני הא אף בז' הכי הוא דהא על נטמא בשמיני ליכא קרבן טומאה כנ"ל וא"כ ביום ז' הוי ג"כ טומאה חדשה כיון דאין מעוכב בקרבן מצד טומאה זו ובחזר ונטמא בז' הוי יום ג' לנזירותו דהיינו יום ז' וח' דנטמא בח' הם במנין שני ימים ובחזר ונטמא בז' הוי יום ג' וסותר ומביא קרבן.

באופן דעולא הוכיח לו דר"א סבר כן לדינא ומוכח דר"א דריש מקרא כי טמא ראש נזרו ומדוקדק בלשון הש"ס אמר רבא מ"ט דר"א דלכאורה הא בדר"א לא נזכר כן והו"ל לומר מ"ט דעולא.

ולפי הנ"ל ניחא דעל עולא ליכא קושיא מ"ט דהוא הוכיח לעצמו דר"א ס"ל כן וצריכים רק ליתן טעם על ר"א דמנ"ל זה, ודוק.

שם הביא חטאתו. עיין לקמן דף נ"ז ע"א תד"ה סופרין.

תוד"ה מתחיל ומונה מיד כו' אלא א"א לומר כן. ע' לקמן דף נ"ד ע"א.

דף יט.

גמ' אימתי הזיר בזמן שהביא. כעין זה הוריות דף י"ב ע"א ויצק משום דוימשח.

דף יט:
מתני' ב"ש אומרים נזיר שלשים יום. ואף דאינו מביא קרבנותיו עד מלאת ימי נזרו בא"י ועובר בב"י יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשוא"ת. שיטה מקובצת בשם תוספי הרא"ש.
שם ובסוף שבע שנים נטמאת. נלענ"ד בכה"ג אינה מביאה קרבן טומאה דהא מדינא הוי נטמאת אחר שכלה נזירותה ואין חכמים עוקרים בקום ועשה. לעי' ט"ז א' תוד"ה הריני.

דף כב:
אביי אמר כו' הריני נזיר ואת דקא תלי נדרו בנדרה. פי' הרע"ב דאינו יכול להפר שהרי קיים לה, וקשה לי איך שייך קיום קודם שנדרה הא מתניתין מפורשת פ"י מ"ז דנדרים דקיום קודם לנדרים לא הוי קיום, וצ"ע. ובתוס' מבואר דטעמא דברייתא בתולה נדרו בנדרה היינו שאם את תהיה נזירה גם נזירותי יחול וס"ל דהבעל מיעקר עקר וא"כ אם יפר לה יבטל ג"כ שלו מעיקרא והוי כמיפר לעצמו (וקאי בלא יחל) מתני' דא"ל ואת מאי היינו שהוא מקבל נזירות אנפשיה בכל ענין ואינו תולה בדידה עיי"ש, וא"כ לפי"מ דקיימא לן דבעל מיגז גייז ולא יתבטל נדרו מתני' דהכא גם באומר ואת בניחותא ותולה בדידה מ"מ יפר שלה ושלו קיים. ועי' במל"מ פ"ב מה' נזירות ה"ד.

דף כג.
מתני' הפר לה בעלה. משמע דלאחר ההפרה מותרת לטמא למתים. ואף למ"ש בתי"ט בפרקין מ"ה ד"ה א"י להפר דטומאה לא מקרי עינוי נפש מ"מ כיון דאין נזירות לחצאין מופר הכל. ובאמת לענין טומאה בלא"ה מסקי' בסוגי' דנדרים דמקרי ע"נ וכמו שהשיג לנכון המוהרש"ח לקמן על התוי"ט. ומ"מ נ"מ בסברא הנ"ל לענין דמותרת גם בחרצנים וזגים דליכא ע"נ מטעמא דאין נזירות לחצאין כמבואר בסוגי' דנדרים שם.
שם תספוג מכת מרדות (עי' חי' קדושין כ"ח ע"א).
שם גמ' אמר ליה ר"ל האי רשע קרית ליה. עיין טורי אבן ר"ה דף כ"ט ע"א ד"ה איכוון.

דף כג:
רש"י בד"ה שרה רחל ולאה כו' אלא כדי וכו'. עי' יבמות דף ק"ג ע"א תד"ה והא וסנהדרין דף ע"ד ע"ב תד"ה והא.

דף כד.
מתני' החטאת תמות. עי' נדרים דף פ"ג ע"א ובתוס' שם ד"ה ואי אמרת.
שם ועולה תקרב עולה. עי' יומא דף מ"א ע"ב תד"ה והאי עולה.

תוד"ה החטאת כו' כיון דבעיא כפרה כו'. כוונתם כמ"ש לעיל בפרקין דף כ"א ע"ב דבעיא כפרה על שציערה עצמה מיין כר"א הקפר עיי"ש (וכן ג"כ כוונת רש"י). ודע דמבואר בסוגיא דלשם דזהו רק למאי דס"ל דבעל מעקר עקר צריכי' לה"ט כיון דצריכה כפרה הו"ל כחטאת שמתו בעליה אבל למאי דקיימא לן בעל מיגז גייז בלא"ה ניחא דשם חטאת עלה עיי"ש.

דף כד:

גמ' ילכו לים המלח. לא נהנין ולא מועלין בהם.

תוד"ה שמקצתה (עי' חי' כתובות דף ס"ה ע"ב).

דף כו.

תוס' ד"ה הא דאמרת וכו' שהרי יכול להביא בכולן עולה. צריך למחוק התיבות שהרי יכול להביא בכולן עולה דהמה ט"ס.

תוד"ה אמר רבא וכו'. ממותר חטאת ילקח בהם בהמה והבשר לשם כצ"ל.

דף כז.

תד"ה ואמאי וכו' וא"ת ומי דמי וכו' תמוה לי דמה בכך דליכא ראיה להביא פרים הא מ"מ שפיר אמר ולטעמיך היינו דכפי ראייתך מדר"ח דאין הקני' מתפרשי' מזה ראי' דאפי' עופות דחזי' לי' הוי סתומות, ובזה תיקשי מדרשב"ג דמ"ש עופות דחזיין, או בהמות דחזיי' וא"כ עכ"פ מוכח דראייתך מדר"ח ליתא וכמ"ש תוס' בסמוך מה דמתרץ על הראי' מדר"א (ובאמת לא ידעתי למאי הוצרכו לידחק בזה הא הראי' מדר"ח הוא רק מדקדוק לשון מדקאמר אין [מתפרשות] ולא קאמר אין נקבעי' משמע דהו"ל דין סתומות ולזה דחה ר"פ דא"א לומר כן ומוכח דאין לבנות על דקדוק זה) יהי' איך שיהי' בא ר"פ לסתור הראי' מדר"ח וממילא י"ל דנתקיימו דברי האמוראים ומהיכן ראו דר"פ בא לאתויי ראי' על בהמה דהיינו פרים דהוי מפורש, וצע"ג.

דף כח.

תד"ה רע"ק וכו' בשב וא"ת, תמוה לי דמה עקירה יש בזה דאמרו חז"ל דאינו מופר והיינו ע"כ לענין [דזורקי'] הדם חטאת דמה"ת הוא קדשי' פסולים וא"כ מקרי קום ועשה ואף דאפשר למצוא עקירה לדבר א' דאם יזדמן לה ליטמא לא' משבעה מתי מצוה (להסוברים דגם נשים מצווים בזה, אבל לענין יין קידוש הא כתבו תוס' בריש מסכתין דעל היין לאו דאורייתא) הא מ"מ הוי ג"כ בקום ועשה לזרוק דם החטאת וצ"ע.

ובדברי רבי עקיבא יש לעי' דאמאי נקט נשחט הא אף קודם שחיטה הוי הפסד דהא החטאת דינו דתמות, ואולי יש לדחוק דנקט מילתא דפסיקא דלא נשחט משכחת בנוטלת מקרבנות בעלה דהדין דתצא ותרעה בעדר כדאיתא במתני' דלעיל ועדיין צ"ע.

דף כח:

מתני' ואין האשה מדרת. עיין ברד"ק ריש שמואל א' בפסוק ותדור נדר.

דף כט.

גמ' קסבר חולין בעזרה לאו דאורייתא. עי' תוס' זבחים דף ע"ז ע"ב ד"ה בדם.

דף כט:

גמ' לימא הני תנאי כהני תנאי. עי' לעיל דף ב' ע"ב תד"ה לימא.

מ"ש ידידי מעכ"ת נ"י להקשות בהרמב"ם פ"ב מהל' נזירות הי"ג דקטן שהגיע לעונת נדרים ונזר נזירות דהוא נזיר ומביא קרבן קרבנותיו, הא מבואר בנדה (דף מ"ה) דמופלא סמוך לאיש אף דנדרו והקדישו קיים, מ"מ אם נהנה הוא מהקדישו קודם שהביא ב' שערות אינו לוקה, וא"כ איך יביא קרבן חטאת, הא הוי חולין בעזרה, בפשוטו לק"מ, דקרבן הבא על העבר דעבר על שבועתו אינו במופלא סמוך לאיש דהוא אינו בר עונשים, דמה לי שעבר לאכול חלב וחילול שבת ומה לי דעבר ונהנה מהקדישו, וכמו דאם נהנה מהקדש דאחרים אינו חייב, ה"נ אינו חייב בנהנה מהקדישו אבל קרבן נזירות, דבעבר ושתה יין אינו חייב רק במשלים נזירותיה מביא קרבנותיו וזה אינו על עבירה רק שזהו אחד מחלקי נזירות שינהוג כך ימי נזירות ואחר כך יביא הקרבנות בזה כיון דמופלא סמוך לאיש דאורייתא נזירתו נזיר, ממילא כל פרטי הנזירות עליו והבאת קרבנותיו בכלל, כנלענ"ד.

דף ל.

תוס' ד"ה הניחא וכו' דמיירי תחלת י"ג. י"ל דבדיבור הקודם כתבו דמכח מתני' ליכא למיפרך דאיכא לאוקמי בעודו בשנת שתים עשרה והיינו דיכלו ימי נזירות קודם התחלת שנת י"ג דליכא חשש שיגיע באמצע למופלא סמוך לאיש ולזה כת' דלר"ת יש לאוקמי תחלת י"ג דהיינו יום א' קודם תחלת שנת י"ג דלמופלא סמוך לאיש כיון דאינו מפסיק ול"ל השערות הא יהיה שומא.

דף לא:

תוד"ה אמרו להם כו' וי"ל דבעל מיגז גייז ואי נמי דמעקר קא עקר כו', והכל תירוץ אחד וכוונתם דלעיל לא אמרינן דחטאת תמות אלא אי משום דמיגז גייז אי משום דצריכה כפרה כר"א הקפר, אבל לרבנן היכי דמיעקר עקר נפק לחולין.

עוד כתבו ואפי' לר"א הקפר נראה דלא דמי דהתם הנדר חל רגע אחד וכו' אבל הכא לא חל הנדר אפי' שעה אחת כדפרישית עכ"ל. והיינו דהכא לא מיירי כלל בהתרת חכם אלא דהחכם מודיע לו דמעיקרא לא הי' לשון נזירות דמה"ט מודו ב"ש הכא דתצא ותרעה בעדר אף דס"ל לב"ש דאין שאלה בנזירות לעיל ברפ"ב דמסכתין (ובזה נדחו דברי התוס' חדשים כאן בפי' המשנה).

דף לב.

מדב"ש נשמע לב"ה. ק"ל איך נשמע זה הא אדרבא מדב"ה הקשו לב"ש מזה נשמע דלא ס"ל לנפשי' החילוק הזה דאם הוא לנפשי' ס"ל לחלק כזה לענין תמורה מה הקשו לב"ש וצע"ג.

דף לד.

תד"ה אלא ר"י דכרי וכו' הלכך מתני' דהכא אתי' כוותי', לא הבנתי איך שייך דאתי' כוותי' הא לעיל ג"כ לא נזכר שם תנא רק סתם מתני' דהפילה [אינו וכו'] ור"ש פליג עלה ומאי עדיפות לומר על סתם מתני' דהכא דאתי' כסתם מתני' דהתם והתם ג"כ אמרי' ר"י דכרי, וצע"ג.

דף לח:

תוס' ד"ה ולילקי שש וכו' וי"ל דהא לאו שיורא הוא, כעין זה מכות דף כ"ב ע"א תוד"ה מתקיף.

תוד"ה והא שייר וכו'. קושיא הוא למ"ד. לא זכיתי להבין דהיכן מצינו מ"ד בל יחל לאו שיורא הוא דמאי דאמרינן אי משום בל יחל לאו שיורא היינו לתרץ לרבא דלא יקשה דלחשוב בל יחל וכמ"ש תוס' וא"כ אדרבה אם בין הביניים הוי שיור נימא באמת דגם לרבא בל יחל הוי שיורא ושייריה משום דשייר ג"כ בין הביניים וצ"ע.

ואודיעך מה שאמרתי בדרך פלפול בישוב קושית העולם בענין זה בסוגיא דנזיר א"ר אבוה אר"א כל משקים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור וכו' משקין אין מידי אחרינא לא, דלדידיה ישאר קושית הש"ס דנילף בק"ו לכל התורה כולה מנזיר, ובזה לא שייך לומר דנזיר וחטאת הוי ב"כ דהאי יקדש דמיירי באוכל ליכא למילף מנזיר כיון דבנזיר עצמו אין מצטרף לאיסור רק במשקים וצריך קרא בחטאת דבקדשים אפי' באוכלים המל"א ולעולם נילף בכל התורה מנזיר דבמשקים המל"א וזהו תמי' רבה. ואמרתי על פי קושיית הר"ש במס' טבול יום דמאי פרכינן דנילף מנזיר הא לענין איסור ממילא אסור דחצי שיעור אסור מן התורה ולמלקות הא אין מזהירין מן הדין. והנה למ"ש הה"מ בהל' מא"ס דהיכי דהאיסור ידעינן בלאו הק"ו בזה מכח הק"ו מזהירין כיון דהק"ו איצטריך

רק למלקות, שפיר פרכינן כיון דחצי שיעור אסור מה"ת ול"צ לזה הק"ו בזה נילף מק"ו למלקות.
והנה י"ל דבר חדש דאף אם באוכלים אפילו בתערובת חצי שיעור אסור מן התורה מ"מ במשקים אינו כן, היינו דהא הטעם דחצי שיעור אסור מן התורה משום דחזי לאצטרופי שיאכל עוד חצי שיעור ויהי' צירוף למה שיאכל עתה, וזהו שייך רק באוכלים דמשערים כזית בכדי אכילת פרס אם כן אם יאכל תוך שיעור פרס יצורף להשלים השיעור למה שאוכל עתה אבל במשקים בתערובת לשיטת הרמב"ם דבמשקים משערים רביעית בכדי רביעית, עיין ש"ע או"ח סי' תרי"ב ס"י א"כ לא שייך חזי לאיצטרופי דמה ששותה עתה חצי רביעית בתערובת, אם ישתה מיד עוד חצי רביעית הא עם השתייה ראשונה היה רביעית בכדי יותר מרביעית דהא בשתיה ראשונה דשתה ג"כ ההיתר הוי יחד יותר מרביעית, אם כן מהאי טעמא רק בשותה בעין חצי שיעור אסור מן התורה דחזי לאיצטרופי לשתות מיד עוד חצי שיעור להשלים אבל כל שהוא בתערובת א"א לעולם שע"י הצירוף יהי' שיעור דהיינו רביעית בכדי רביעית. לפ"ז י"ל דר' אבוהו אר"א דמיירי במשקין הכי קאמר דבכל איסורים אין היתר מצטרף לאיסור, היינו למלקות. דלאיסור באמת ילפינן בק"ו מנזיר אבל למלקות לא כיון דצריך הק"ו לאיסור ממילא אין מזהירין מן הדין ודוק.

דף לט:

גמ' אין לי אלא תער. עיין סוטה דף טז ע"א.

דף מ.

תוד"ה ובתער דלא שיירו כדי לכוף (ראשן לעיקרן) תמוה הא בשייר שיעור זה סותר כיון דמלתחת רבי' כדאמרי' לעיל דל"ט וצע"ג.

דף מ:

גמ' ממאי דלמא כו' במלקט ורהיטני. תמוה לי הא עתה דקיימינן לרבנן דמלקט ורהיטני אינו דרך גילוח דמהאי טעמא אינו חייב אלא ההקפה. ממילא במצורע דכתיב וגלח אינו במלקט ורהיטני וכמ"ש תוס' להדיא ריש שבועות דף ב' ע"ב והוה ליה למיפרך דלמא מגלח במספרים נמי מצוה קעביד וצ"ע.

דף מא.

גמ' כר"ל דאמר. עיין תשובת שאגת אריה סי' צו.

דף מא:
תד"ה ור"א וכו' ואומר הר"ף וכו' לאשמעי' דהקפת כ"ה שמי' הקפה, תמוה לי דזהו לא יתרץ בשינוי' דהש"ס דיליף מגדילי' דעדיין יקשה דלמא ראשו קאי באינש דעלמא לארויי דהקפת כ"ה שמי' הקפה וצ"ע.
בא"ד ובתוס' אחרינא מפרש דבשלמא לרבנן וכו' תמוה לי הא גם לרבנן לא אייתר זקנו דהא אתא לארויי דמצורע דוקא בתער כדאיתא בסוגיי' אע"כ משום דסתמא כתיב אף בכהן א"כ גם לר"א י"ל כן וצע"ג.

דף מב.
גמ' הא בעלמא רובו ככולו. עי' חולין דף יט ע"א ונדה דף כט ע"א.
שם מכדי נזיר טמא דבתער מנלן. כדלקמן דף סא ע"א.

דף מב:
גמ' כאן שלא בחיבורין. ע' נדה דף נז ע"א תד"ה ודלמא.

דף מג:
תוס' ד"ה מיתיבי כו'. מלאביו נפקא עי' סוטה דף ג ע"ב תד"ה ורע"ק.

דף מד.
מתני' וחומר בטומאה מבתגלחת. ק' לי אמאי לא חשיב חומר בתגלחת מבטומאה דבגלוח גם המגלח חייב ובטומאה אין המטמא חייב. ואפשר דלא חשיב רק לענין הנזיר עצמו אבל לא מה שעל אחר. ומ"מ ק' לי לר"ל דס"ל במסכתין די"ז א' דבנזיר בבה"ק דאינו לוקה משום טומאה וע' בתוספת שם דמ"מ לוקה על גפן ותגלחת (דלא כהר"ן נדרים ד"ד א' דלר"ל גם באלו אינו חייב) א"כ אמאי לא תני חומר בתגלחת מבטומאה בנזיר בבה"ק.

דף מה:
תוד"ה לא היה משלח כו' וה"נ מחוסר הבאת שערו מחוץ לירושלים כו' היינו דס"ל דאם גילח במדינה היינו חוץ לירושלים וניחא הכל דמצות גילוח הי' חוץ לעזרה והיה מצות שילוח בלא חסרון הבאה ואם גילח במדינה דהיינו חוץ לירושלים אינו משלח, אבל הרע"ב שפי' במדינה ירושלים קשה מ"ש בטעם דאינו משלח דהוי מחוסר הבאה הא אדרבא אם מגלח פתח אהל מועד הוי מחוסר הבאה דהדוד שלמים הוא בירושלים וכמבואר בסוגיא, וצ"ע. (וע"ע תורע"א אות ל"ט).

דף מו:
תוד"ה מ"ט. מדשני קרא בזבחים. צ"ל על זבח תודת שלמיו.

דף מז.
מתני' רא"א יטמא כה"ג. בירושלמי קאמר דר"א ס"ל תדיר ומקודש מקודש קודם (כן הוא לפי"מ שהגיה בקרבן עדה דכהן הוא תדיר דקדושתו בכל שעה ונזיר אינו תדיר דהוא רק בימי נזרו אבל מקודש דמביא קרבנות על הטומאה ומקודש עדיף עייי"ש. ולחכמים דהשיבו יטמא נזיר אפשר דס"ל תדיר ומקודש תדיר קודם מש"ה השיבו דכהן קדושתו עולם היינו דהוי תדיר דעדיף או דהשיבו דכ"ג ג"כ מקודש יותר דקדושתו קדושת עולם והוי תדיר ומקודש. ק"ע.
תוד"ה נזיר קדושתו כו' מ"מ סתם נזירות כו' בתוי"ט הביא להקשות שהרי אפשר שיהיה נזיר מעולם דהיינו כשהדירו אביו כו' יעוי"ש. וכך הקשה בירושלמי ומשני זו תורה (היינו כהן מפורש בתורה) וזו אינה תורה (דנזיר ע"י הדרת אב אינו מפורש בקרא אלא דלחד מ"ד הוי הלכה ולחד מ"ד הוי דרבנן), כ"כ בק"ע ובפני משה.

דף מח.
גמ' שומע אני אפי' נפש בהמה. עי' ביצה דף כא ע"א.

דף מח:
תוד"ה ולאחותו וכו' למדין ומשיבין. לפנינו הגירסא שם בנדה דר"י ס"ל למדין ואין משיבין.

דף מט.
תד"ה ומשני (בתחילת ע"ב) לכך נראה דהתם נמי בפ' טב"י אית לי' צריכותא לגבי כ"ג וכו' תמוה לי דא"כ מנ"ל למדרש מלאחיו כ"ג ונזיר דלמא אתי' לכהן הדיוט ונזיר, והיינו דלאביו גבי כ"ג ממעט מת מצוה (כיון דלא ידעינן מלאחיו), ומכח הצריכותא צריך לכתוב גם לאמו, וגבי נזיר אתי' לאביו למעט מ"מ, ולאמו לגז"ש שיטמא לנגעו והוי מופנה מצ"א ולאחיו על כהן הדיוט ונזיר, וצע"ג.

דף מט:
מתני' עד שיטהר. פירש הרע"ב בפירוש המשנה שיטבול ויעריב שמשו אחר שיזה שלישי ושביעי. תמוה לי הא פשטי' בסוגיא דמדקתני בסיפא מתחיל ומונה מיד הא רישא מאי עד שיטהר עד שיביא קרבנותיו ומני רבנן היא וכו' וצע"ג. ובאמת תמוה לי בסוגיין דמיבעיא לן דקתני עד שיטהר בשביעי קאי ומאי עד שיטהר עד דעביד הערב שמש ומני ר"א היא א"ד בשמיני קאי ומאי עד שיטהר עד שיביא קרבנותיו. והנה מה דאמרי' ר"א היא הוא תמוה דהא מדברי ר"א מוכח דס"ל כריב"י דמונה מיום השביעי וא"כ איך אמר עד דעביד הערב שמש וגם מאי דאמרינן עד שיביא קרבנותיו ומני רבנן

וכתבו תוס' דאמרי וקדש ראשו ביום ההוא ביום הבאת קרבנותיו וזה לישנא דר' לעיל די"ח ומבואר שם דהיינו משעה שראוי להביא קרבן דהיינו מצפרא או מליל ח' אם לילה לאו מחוסר זמן ועי' בתוס' שם ד"ה ורבנן והכא הא קתני עד שיביא קרבנות דמיבעיא הבאת קרבן וזהו כרבנן דר"א בברייתא דלעיל די"ח דחטאתו מעכבתו מלמנות. וגם אמאי קאמר ורבנן דאם הכוונה דכר' אתי הל"ל ור' היא גם אמאי נקט תחלה ור"א דאינו מפורש כן בדברי ר"א אלא דמוכח כן ואמאי לא נקט ריב"י הוא דאמר במפורש דמונה מיום הז'.

מזה נראה דהעיקר כמו שהגיה כאן הגאון מוהר"א ווילנא זצ"ל ור' היא והיינו דמבעי' אי בשביעי קאי ומאי עד שיטהר עד דעבוד הערב שמש ור' היא דס"ל יום הבאת קרבנות והיינו דנימא באמת דלילה לאו מחוסר זמן ומונה מתחילת ליל ח' (ומה דלא מפרשי' דבאמת מתני' קאי דמונה מיום הז' ממש וריב"י היא היינו דיום ז' לא מקרי עד שיטהר דהא לא נטהר מטומאתו עד אחר הערב שמש). א"ד דבשמיני קאי ועד שיטהר היינו הבאת קרבנות (דאילו מצפרא לא שייך לשון עד שיטהר דהא א"צ לעשות והטהרה בעצמו כבר נגמר בז' ע"י הערב שמש אלא ע"כ דעד שיביא קרבנות) ורבנן הוא היינו רבנן דר"א דס"ל דחטאתו מעכבתו. וברור. אך תמוה לי דהיכי פשטי' מדקתני סיפא ומונה מיד מכלל דרישא בח' קאי. הא עדיין י"ל דבשביעי קאי וברישא אינו מתחיל עד דיטהר בהערב שמש ואילו בסיפא היכי דליכא קרבן מונה מיום הז' כדאיתא לעיל די"ח ע"א דר' מודה בטמא שנזר דמונה מיום הז' והיינו מיד היינו אחר הזאת שביעית, וצלע"ג. (ונראה דמשמע מהתוס' שלמדו (עד דעביד הערב שמש) היינו שהוא יום הטהרה. או דלא גרסי' זה. והזכיר ר"א ולא ריב"י כי הוא בר פלוגתי' דרבנן וגם בדברים מפורשים [עי' תוס' לעיל ד"ה מתחיל] אבל כר' אין שום הכרעה ממשנתינו כנ"ל. ואם שמלות מביא את קרבנו מילתא אחרית' היא [כפי צד האיבעיא] אז גם כר"א וכריב"י נמי אתיא. והתוס' הביאו הפסוק וקדש ראשו משום דרבנן בוודאי נמי למדו מזה).

תוד"ה על כל. גבי נזיר נמי כתיב על כל נפש. בנזיר לא כתיב כל ע' א"מ.

דף נא.

גמ' בעי חזקיה שערו העומד לגלח. עי' ניטין דף לט ע"א.

דף נג:

תד"ה התם לאפוקי מדרע"ק וכו'. ק"ל דאיך נשמע מזה לאפוקי מדרבי עקיבא הא אדרבא יותר מרווח אם אתי' כרבי עקיבא דכמו דקתני רובע עצמות לדיוקא דעל מגען מגלח ה"נ נקט רובע הלוג לדיוקא דעל מגעו מגלח, ולרבנן דרע"ק דחוק יותר דרובע עצמות אתי

לדיוקא דעל מגע מגלח, ורובע דם דקתני [בהדי'] אתי דאפי' על מגע אינו מגלח, וא"כ עכ"פ איך נשמע לאפוקי מדרבי עקיבא הא אדרבא לרבי עקיבא מרווח טפי וצע"ג.
קשה לי דאיך נשמע זה דהא גם אם אתי' כרבי עקיבא ניחא דתני רובע לדיוקא דעל אהל אינו מגלח אבל על מגעו ומשאו מגלח כמו ברובע עצמות. וא"כ במה מורה לנו מתני' לאפוקי מדרבי עקיבא. ואם נפרש כהרע"ב דמה דקתני מאהל ורובע עצמות היינו אם האהיל על רובע ניחא. דמדוקדק כן בלשון מתני' דקתני ורביעית דם ואהל ורובע עצמות היינו דרביעית דם אינו מגלח כלל ועל אהל דרובע עצמות אינו מגלח דמשמע דעל מגעו מגלח.

דף נד.

תוס' ד"ה או בקבר. בפ' בתרא דהוריות וכו' אינו מדוקדק דהתם באמת ממעטין כי יהיה פרט לפני הדיבור וכ"כ תוס' בנדה דף ע ע"ב.

דף נד:

גמ' ארץ העמים משום אוירא. עיין לעיל דף כ ע"א.
תוד"ה ת"ש וכו' והא דלא אוקי מתני' בכלי מתכות. עי' במאור פ"ד דחולין דף ע"א ע"ב ד"ה כי קאמר רבה דאדם נוגע בחרב שנטמא במת דאין לו הזיי' ג' וז'.
בא"ד ולא נראה לי וצ"ע. עי' שבועות דף ט' ע"ב תד"ה כדאמר. ושם דף מא ע"א ד"ה ומאן דתני. ובגיטין דף פ ע"ב ד"ה זו דברי ר"מ.
לענ"ד מבואר בתוס' דלא נחלקו לענין הזאה אלא לענין אם הנזיר מגלח דלר"ת נזיר מגלח וע"כ מתניתין לא מיירי בכלי מתכת ולא קאי עלה דינה דמתניתין ומזה בג' ובז', ולדעת ר"ח כהן אין הנזיר מגלח עלה ומצינו לאוקמי למתניתין בכלי מתכת וקאי עלה ומזה כו' דגם לר"ח כהן צריך הזאה, ועי' תוי"ט.

דף נה.

ל"ש אלא בנזירות מועטת, ק"ל הא באם [איזה] ימים קודם גמר נזירותו הוא בימי ספורו וחלוטו בזה נימא דעולים ימי ספירו וממילא בתשלום ימי ספירו יהיה אחר ל"ב לנזירתו, והגילוח אז אינו סותר ולא בעי גידול שער רק ז' ימים לכוף ראשן לעיקרן כדאיתא ל"ט ע"ב מ"ט דר"א יליף תגלחת טהרה מטומאה ועיין בתוס' שם דהו"ה לרבנן בגלחוה ביום ל"ב עיי"ש, וצ"ע.

דף נה:

תוס' ד"ה ומדקדק הר"ם כדאמר לעיל בפ"ג. צ"ל פרק ששי דף מד ע"ב.

דף נו.
גמ' אין לי אלא ימי טומאה. לעיל דף יז ע"ב.
תוד"ה אוכל בקדשים אחר ששים וכו' לאחר ק"כ יום היינו ביום ק"כ.
רש"י ד"ה רביעית דם כו' אינו דין שהנזיר מגלח על מגעה ועל משאה, וה"ה דהל"ל על אהילות כו' מאד תמוה דמנ"ל דלר"ע לית ליה להא, הא י"ל בפשוטו דרבי עקיבא אית לי' ג"כ הלכה דעל חצי לוג באהל הנזיר מגלח ולא על רביעית ובא ללמד מק"ו דעל רביעית עכ"פ דבמגע ומשא מגלח בק"ו מעצם כשעורה וגם היכי מצי לומר על אהלו, הא לענין אהלו ליכא ק"ו דמצינן למימר דיו לבא וכו' דהא בעצם כשעורה ליכא רק במגע. (ואפשר דרש"י סבר דר"ע ל"ס להלכה כלל כפי משמעות המשנה. ולזה כ' שזה סברא). בתוי"ט העתיק הך אוקימתא ברישא דמתניתין דקתני מגלחין ומביאין ק"ט וק"ט כו' לא ידעתי הא הכא מגלחין בממנ"פ דכל א' הוא נזיר טהור או נזיר טמא ודברי הש"ס בהכרח דקאי אסיפא דההיא דסופרים ל' יום ומביאים קרבן טהרה בזה יקשה איך יעשו בגלוח. וכן ראיתי מפורש בשיטה מקובצת. ובאמת גם בזה ק"ק דלמא באמת לא מגלחים ואתיא כר"ש דלעיל פ"ו מ"ט דגלוח אינו מעכב וכסתם מתני' לעיל פ"ד מ"ה ואדרבא הי' מיושב מה דלא קתני במתני' בבבא זו ומגלח כדקתני ברישא וצ"ע.

דף נז.
תוס' ד"ה וסופרין שלשים יום. ציון זה שייך לקמן דף נט ע"ב.

דף נז:
גמרא ודלמא לאו טמאין אינון כו' ובתוס' שם (עיין שו"ת ח"א סימן צ"ו).
תוד"ה דקתני כו' שלא נודע לו מעולם. עיין יבמות כג ע"ב ובחידושי בכור שור שם.

דף נח:
גמ' נזיר מכהן נמי לא יליף. עי' לעיל דף מא ע"ב תוד"ה ואי כתב.
שם מאי לוקה דקאמר. שבת דף מ יבמות דף כח חולין דף קמא ע"ב.

דף נט.
רש"י ד"ה ת"ל לא יהיה כו' ידה ליתד תשלחנה. וכן הוא בתרגום שם. וכן הוא בילקוט שופטים סימן נו.

דף ס.
גמ' וחטאת העוף כו' לקבורה. ע' סוף תמורה במתני'.

דף סא:
תוס' ד"ה א"ה עבדים כו' שאינו קונה אותו. ע' יבמות דף סו ע"א ברש"י ד"ה ועבדיו שקנו ובתוס' שם ד"ה ועבדים.
תמהני הא זהו על נכרי שאינו קונה נכרי אבל עבד שאינו קונה עבד לא מצינו, והרי סוגיא ערוכה יבמות ס"ו ע"א ועבדיו שקנו עבדים, והו"ל לתוס' בקיצור לומר דעבד אינו מנחיל דאין לו חייס, ובאמת גם מעיקרא דקאמר שאין לו אביו לנחלה הו"מ למפרך כן, וצע"ג.
בא"ד דמי שיש לו טהרה יש לו טומאה. דבריהם סתומים דבפשוט עבד יש לו טהרה במקוה ומקבל טומאה כמו נשים.
תוד"ה ואימא בני ישראל וכו' למעוטי דבר. עי' זבחים דף ה ע"ב תד"ה ניתק וצע"ק.

דף סג.
מתני' כיצד ירד לטבול. בפשוטו נראה דדוקא בחזקת טומאה דמת טמא אבל לא מחזקת טומאה דשרץ לענין טומאת מת. ולענ"ד אפשר לומר למה דמבואר בסוגיא דס"ד ב' דאחר הגילוח שהלך בקבר התהום טהור אף דמחוסר הערב שמש לא מקרי חזקת טמא דשמשא ממילא ערבא ועי' בתוס' דמכ"ש דמחוסר טבילה לא מקרי חזקת טמא דבידו לטבול וא"כ י"ל דזהו דירד לטבול מטומאת שרץ לא מקרי חזקת טמא דבידו לטבול אבל ירד לטבול מטומאת מת דמחוסר מעשה תגלחת זהו מקרי חזקת טומאה. ולפ"ז נ"מ לדינא בירד לטבול מטומאת מת של רובע קב עצמות וכן רביעית דם כיון שא"צ גלוח לא מקרי חזקת טומאה. ודו"ק.

דף סד.
גמ' מת בכלי וכלי צף על פני המים. כעין זה שבת דף ה' ע"ב.
תוספות דיבור המתחיל והמאהיל מבואר דבמגע אין חילוק בין שרץ למת דיש בו דין צפה דספיקו טהור אלא דלענין טומאת אהל בזה ספק טמא טמא ונ"ל דמוכרח כן ממה דאיתא בסוגיא בעי רמב"ח מת בכלי וכלי צף במים והא במת אין בו דין צפה אע"כ דלענין מגע יש לו דין צפה ואולם מלשון הרע"ב משמע דבמת בכל ענין אין בו דין צפה וכן משמע לשון הרמב"ם פי"ד ה"ג מהל' אבה"ט שכתב לא אמרו ספק טומאה צפה טהור אלא לשרץ בלבד משמע דלמת דומיא דשרץ במגע אין בו דין צפה מה"ט נ"ל נקט הרמב"ם שם הלכה י"ד שרץ בכלי כלי צף על המים כו' דבמת ליכא למיבעיא דאין בו דין צפה. ובהגהת כ"מ שם כתב לא ידעתי אמאי שינה רבינו הלשון דשם האיבעיא מת

בכלי. ולפי הנ"ל ניחא ואפשר היה הגירסא להרמב"ם בסוגיין שרץ בכלי או דס"ל מת לאו דוקא כנלע"ד נכון בעזהי"ת.

סוטה

דף ב.

גמרא ועד אין בה בשנים כו'. (עי' בחידושי כתובות דף נ"א ע"ב).

רש"י ד"ה ואם מת קודם שהשקה כו' חולצת ולא מתיבמת, וצרתה או חולצת או מתייבמת ודוקא בקינוי וסתירה לחוד אבל בנבעלה ודאי היא וצרתה פטורים לגמרי דטומאה כתיבה בה כעריות. (תוס' והרא"ש והרמב"ם), אבל לדעת הראב"ד אין חילוק בין סוטה ודאי או סוטה ספק דבשניהם היא או צרתה חולצת ולא מתייבמת. ובנ"י פ"א דיבמות (ד"ב ב') אההיא דצרת סוטה אמר המחבר ברצון מיירי באשת ישראל, ובאשת כהן שנאנסה צ"ע אם צריכה חליצה, ובב"ש (סי' קע"ג סק"י) תמה דודאי אונס בכהן הוי ג"כ טומאה כדאיתא ביבמות דנ"ה וא"צ חליצה, ואני העני בעניי לא ידעתי הא בסוגיין אמרינן אלא מעתה אשת כהן שנאנסה ויש לו אח חלל לא תתייבם ולהב"ש הא באמת אף מחליצה פטורה דהוי כסוטה אשת ישראל ברצון. וצע"ג.

ולגבי בועל אם אחיו נשא אותה ולו אשה אחרת ומת. לחד תירוצא דתוס' יבמות (ד"נ ב') ד"ה לפי אמרינן לגבי בועל נמי טומאה כתיב בה כעריות והיא וצרתה פטורים מחליצה אבל לא מפטרא צרת צרתה כיון שלא שייך צרת צרתה לגבי בעל אין לנו להחמיר בטומאתה דבועל יותר מטומאה דבעל, ולחד תירוצא שם לגבי בועל לא אמרינן טומאה כתיב כעריות כיון דנכתב רק עשה וחולצת ולא מתייבמת.

תוד"ה אבל בטומאה וי"ל דעדיפ' לי', ק"ל דאם כן נידוק נמי דסתירה ע"י עצמו ה"נ בטומאה ע"י עצמו דליהמן בלאו שוי' אנפשי' חד"א דהיינו לכתובה וללקות אותה אם תאכל בתרומה, וצ"ע.

דף ב:

תוד"ה כל מקום כו' אבל קשיא וכו'. עיין רש"י ב"ק דף נו ע"א ד"ה אם לא יגיד וצ"ע.

בא"ד אבל קשיא דגבי שבועת העדות כתיב והוא עד ומחייבים אפי' א' וכו'. וקשה לי הא הך קושיא לא אלימא כ"כ די"ל דוהוא עד היינו שמשביע ב' עדים. אם לא יגיד היינו אף א' מהם לא יגיד. ואמאי לא האלימו קושייתם יותר מהאי דפ"ד דשבועות (דל"ב) במשביע ע"א דתלי' בגורם לממון. וכן בע"א דסוטה לכ"ע חייב. והא מ"מ והוא עד כתיב דהיינו שנים דוקא. ובעיקר קושייתם נלע"ד דהא דאמרי' הא כ"מ שנאמר עד הוא שנים.

לא דמיירי רק בשנים רק דסתם עד שייך על ע"א וכן על ב' אלא דהכא דגבי סוטה דע"כ רק חד מלתא משמע אם ע"א והיינו דליכא עדות כלל וקרא קאמר ועד אין בה. היינו דאינו נאמן בה וא"כ פירושו רק ע"א (או) אם דעד אין בה היינו שנים וקרא קאמר דאם אין ב' עדים אלא א' והיא לא נתפסה אסורה. וגלי קרא דע"א נאמן. בזה כיון דלמדנו מלא יקום ע"א הא עד סתם גם ב' במשמע נקטי' יותר הקרא בפשוטו דעד אין בה היינו דאין בה שנים ממה דנפרש דעד הוא א' ולדחוק דאין בה היינו דאינו נאמן בה אבל בקרא דוהוא עד מפרשי' בין ע"א ובין ב' עדים והוא נכון מאד לענ"ד בעזה"י. ויעויין ברש"י בב"ק דנ"ו א' ד"ה אם לא יגיד וכו' ועוד קי"ל כ"מ שנאמר עד הרי כאן ב' עדים וכו' ותמוה לי איך נקט רש"י לקושטא דמלתא הטעם דהוא עד היינו ב' אמאי ע"א חייב היכי דמועיל הגדתו הא הקרא חייב רק בב' עדים וצ"ע. (ואולם בסנהדרין ד"ל ע"א ואב"א קרא דכתיב והוא עד וכו' משמע להדיא דבאמת הקרא מיירי בב' עדים ומוכרח לתירוצא דתוס' דילפינן מיני' דה"ה בע"א היכי דהיה מועיל בעדותו).

דף ג.

גמ' מפני מה האמינה וכו' עיין מרדכי פרק הגוזל קמא סי' קל"ח.

תוד"ה רי"א, עדיין קשה לי הא חזינן בסוגיא דיהיב טעמא לרבי עקיבא גבי לה יטמא וכן בלעולם בהם תעבודו דהא דס"ל לרבי עקיבא חובה משום יתורא דקרא, נשמע היכי דצריך קרא לרשות גם רבי עקיבא מודה דמפרשי' רשות א"כ למאי צ"ל במכות מי כתיב ירצח הא גם אילו כתיב ירצח נפרש רשות דהא צריך קרא לרשות דמותר לו להרגו וצע"ג.

דף ג:

גמ' לכדתני דבי ר"י. ב"ק סד ע"ב שבועות יט ע"א מנחות י ע"א.

תוד"ה כתיב נמי כו' וי"ל אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסרן, קשה לי היאך תקנו חז"ל לעבור על לאו דלא תרדה בקום ועשה.

תוד"ה נאמר כאן, תימא למ"ל ג"ש, לא ידעתי הא הברייתא נקט לה בק"ו ושפיר איצטריך הגז"ש והקושי' רק על הק"ו עצמו וזהו כבר הקשו לעיל ד"ה מה עדות, ומה הוסיפו עתה בקושייתם, ואדרבא הך קושי' דלמ"ל הגז"ש ליכא קושי' דבלא ק"ו ג"כ היינו למדי' דהא סתירה וקינוי אתקשו לסתירה דהא מה"ט לא ממעט ר"א רק אחר קינוי או סתירה מכח ההיקש וא"כ אי לא כתיבה בה [כלל] היינו לומדי' בהיקש לקינוי וסתירה, והקושי' רק על הק"ו דנקט הברייתא וצ"ע.

דף ד:

גמ' ואיבעית אימא מרבי' שמיע ליה. לקמן דף י ע"א.

דף ה.
תוס' ד"ה אדם שאין בו וכו' עד סופו. כי לוג הוא ב' ליטרין וליטרא הוא מאה זוז ביהודה כדאיתא בירושלמי הובא בר"ש פ"י דתרומות מ"ח נמצא לוג הוא שני מאות זוז שהם מאה סלעים בגליל ורביעית הלוג הוא כ"ה סלעים (ברית שלום על התורה פ' כי תשא).

דף ה:
אמר אביי ה"ק כו' מותרת וביתה כו' ק' לי למה דמבעי בסוגיא דכ"ה א' עוברת על דת אם רשאי לקיימה והיינו ע"כ אף בלא התרו בה מדאמרי' עלה ת"ש ואלו שב"ד מקנין וכו' עבדי ב"ד מלתא דדלמא לא ניחא ליה לבעל. א"כ מוכח דאפי' בלא קינוי והתראה תהא אסורה לבעל. וא"כ תקשה משנתינו דאל תדברי ונסתרה דמותרת לביתה הא בלא קינוי כלל תתסר בנסתרה דעברה ע"ד דאיסור יחוד דאורייתא ובכל קינוי וסתירה דשתתה ונקתה טהורה אף דמ"מ עברה ע"ד בסתירה צ"ל דעוברת ע"ד דאסורה דחיישינן שזינתה אבל ע"י בירור שלא זינתה מותרת וכמ"ש המ"ל פ"ב ה"א מהל' סוטה לענין כתובה. אבל מ"מ הכא בלא קינוי דאין משקין אותה וליכא בירור תתסר על הסתירה מדין עע"ד. וכן הא דקי"ל בכל דוכתא דאין אוסרים על היחוד והא מבעי לן בעע"ד אם רשאי לקיימה וצ"ע. (ואפשר ליישב ועי' בתשובת רבינו סי' קי"ד בענין עע"ד).
תוד"ה הא כו' תימא לר' אמאי לא נקט כו' כדפרכי' בריש מכות אין העדים נעשים זוממים מיבעי ליה. ובעניי לא הבנתי קושייתם בזה דהא אם אל תדברי הוי מקרי קינוי הוה מתני' כפשטא וקאמר כיצד מעשה הקינוי ומפרש דאומר לה אל תדברי. ואחר הקינוי זו יש חילוק אם דברה עמו עדיין מותרת לביתה ואם נסתרה אסורה לזה פריך רק בממנ"פ דאם אל תדברי נחשב לקינוי ע"כ דדיבור הוי כמו סתירה א"כ אם דברה תתסר כמו בנסתרה ואדרבא הכי פריך אלמא סתירה. היינו מדקתני כיצד מקנין מוכח דהוי קינוי אלמא דדיבור הוי כמו סתירה והדר תני וכו' (כ"מ ואף שדומה לתירוץ התוס'. אך לא יצטרך לסב' דלשון נקי ולומר דהדיבור הוא סתירה, הרי בפשוטה הא הוי קינוי. ואפשר כוונת רבינו שאינו דומה לריש מכות. כי שם לא נזכר כלל מנידון עשיית זוממים וראי' שבשם הקשה הגמ' ועוד אבל בכאן הרי נזכר שהקינוי הוא שוב אם נסתרה ולא יצטרך לס' הירושלמי שהביא תוס' כנ"ל בכוונת רבינו).

דף ו.
גמ' אמר רב עמרם הא מילתא יבמות דף נו ע"ד.
תוד"ה אשת כהן וכו'. אבל יש לתמוה. עיין יבמות פד ע"ב תוס' ד"ה שייר.

דף ו:
גמ' קדש הקומץ וכו'. עי' לקמן דף כ"ב ע"ב תד"ה אלו.
תוד"ה כי קדוש כו' ועוד וכו'. עיין מל"מ פי"א ה"ד מהל' מעה"ק.

דף ז.
תוס' ד"ה נדה שהיא בכרת וכו'. ויש לומר דוקא יחוד דעריות וכו'. תמוה לי, דא"כ איך למד ר"י סוטה דבעלה נאמן עליה בק"ו מנדה (דף ז') הא נדה מנ"ל דשרי, ע"כ משום דלא הוי דומיא דבן לאמו כיון דיש היתר לאיסורו, אם כן איך נילף סוטה מנדה, הא עיקר טעם ההיתר בנדה משום דיש היתר לאיסורו. משא"כ בסוטה כמו שהשיבו חכמים באמת, אבל ר"י דלא היה סבירא ליה חילוק זה תקשי נדה גופא מנא ידעינן דשרי ביחוד, וצ"ע. גם יש לעיין, דהא מה דהקשו תוס' דמ"ש נדה מעריות היינו אף דבנדה גם כן בלא בעל אותה אסור ביחוד, מ"מ הא בעריות גם בבעל אותה כגון שגירש לאשתו ונשאת לאחר, דאסור הראשון להתייחד עמה, כיון שהיא אשת איש, או שבא על הפנויה ונשאת לאחר וכדומה שהיא עתה ערוה עליו דאסור לייחד אף דכבר בא עליה, וא"כ מה תירצו תוס' דעריות דאסרינן היינו דומיא דבן לאמו, דאין לו היתר לאיסורו, נימא נמי דומיא דבן לאמו דלא בעל אותה דהא מעולם אסורה לו, אבל בבעל כמו גווני הנ"ל תשתרי, ומנ"ל דבאין היתר לאיסורו אף בבעל אסור נימא דדומיא דבן לאמו דלא בעל הוא דאסור. אבל בבעל מותר, וצ"ע.

דף ז:
גמ' ורמינהו כדרך שמאיימין עליה. עיין לקמן דף יד ע"ב תוד"ה אי משום.
תוד"ה ש"מ כותבין שובר וכו' דיכול לעכב הגט אצלו. ח"א הביא ראי' מדבריהם דאשה שזינתה יכולים לכופו לגרשה, דמדכתבו דיכול לעכב הגט אצלו הרי מבואר דבאין לו טענה היינו למ"ד דכותבין שוב אינו יכול לעכב הגט דחייב לגרשה, ואין בזה סרך ראיה דאנן הכי אמרינן ש"מ כותבין שובר דאל"כ הו"ל למיתני מקרעת כתובתה שכך הוא מעיקר הדין והיא מחויבת לעשות כן כפי הדין, והוא יכול לכופה לעשות כפי הדין ע"י עיכוב הגירושין, אבל למ"ד כ"ש ל"ש למיתני מקרעת, דהא מעיקר הדין סגי בשובר, ואם הוא מכריחה לקרוע הכתובה ע"י עיכוב הגירושין היינו דכופה לעשות מה שאינה מחויבת מעיקר הדין ל"ש למתני ומקרעת כתובתה, דהוי כאומר שמעכב הגירושין ע"מ שתתני לי מאתיים זוז דזהו ענין אחר ול"ש לענין שובר ופשוט ונכון.
גם נ"ל דאין כוונת התוס' דמעכב הגירושין דבזה ל"ש לשון דמעכב הגט אצלו, אלא כוונתם דמעכב גט אצלו שלא יהי' לה הגט לראי' ולא מיירי כלל מעיכוב הגירושין,

ואפשר דאלזי אפי' לתירוצם א' ביבמות דף ל"ז דההיא דסוטה דיכול להפרישה היינו בגט דגם בדאוריתא לא סגי לן בהפרשה ול"ש עיכוב הגט בשביל חזרת הכתובה דאנן לא שבקינן לי' בלא גט. אלא דמעכב ראיית הגט דמגרשה ע"מ שתחזירי לי את הנייר דמהני, כדאיתא גיטין דף ע"ה ע"א, ובעלמא כה"ג אחר שקיימה התנאי והחזירה לו הגט יכולה לכופו ליתן לה הגט או כתב אחר לראי' שנתגרשה או שהב"ד כותבין לה שנתגרשה, ובזה אם אין כותבין שובר יכול לעכב שלא ליתן לה כתב ראי' עד שתקרע הכתובה.

ועוד הי' לי לדחות ראיית החכם הנ"ל עפ"י דברי המג"א בתשובתו דבזינתה אם אין מחויב לגרשה הוא חייב ליתן שאר כסות, א"כ י"ל דלמ"ד אין כותבין שובר ומעכב הגירושין בשביל כך אינו חייב ליתן לה שאר כסות, דהא רצונו לגרשה אם תקרע הכתובה, אבל באמת אין מובנים לי דברי המג"א, דכיון דאסורה לו מחמת מעשיה ליכא חיוב מזונות, עיין יבמות פרק יש מותרות דף פ"ה ע"א, (ועיין עוד בדו"ח בכתבים דף צ"א, ובתוספות רעק"א למשניות אות ח').

דף ח.

גמ' אין משקין שתי סוטות. עיין נדרים דף עג ע"א. שם כאן בכהן אחד. עיין מג"א סימן קמז ס"ק יא.

שם דר"י אדר"י לא קשיא. פסחים יח ע"א כתובות כד ע"א.

רש"י ד"ה אותה והשביע אותה הכהן. בנדרים דף עג ע"א איתא בהך ברייתא משום שנאמר והקשה אותה לבדה (ובקרא לא כתיב אותה) ופי' הר"ן שם כיון דכתיב והקשה במפיק ה"א הוי כאילו כתיב אותה וא"כ הכא נמי במה דאמרינן אמר קרא אותה היינו על ידי מפיק ה"א דוהשקה. אבל בראש"ש שם וכן בפי' המכונה בשם רש"י איתא משום שנאמר והשקה לבדה והיינו מדכתיב במפיק ה"א וא"כ י"ל דדחיק לומר דקורא הש"ס זה בלשון אמר קרא אותה מש"ה פי' רש"י הכא דהיינו קרא והשביע אותה והוי הכא ברייתא אחריתא וברמב"ם איתא שנאמר והעמיד אותה הכהן והיינו ע"כ מדכתיב והעמידה במפיק ה"א הוי כאילו כתיב אותה וקשה אמאי נטה ממאי דמפורש בברייתא שנאמר והשקה. ובשיורי כנה"ג א"ח בסוף הספר בלשונותיו על הרמב"ם כתב דצ"ל ברמב"ם והקריב אותה. וא"כ י"ל דהרמב"ם ס"ל דבברייתא דהכא דנקט אמר קרא אותה היינו קרא דוהקריב אותה.

דף ח:

מתני' במדה שאדם מודד. עיין סנהדרין דף צ ע"א.

דף י.
גמ' וא"ד מרביה. לעיל דף ד ע"ב.
רש"י ד"ה יתומה אני כו' שמשנת ששים ליעקב. ט"ס וצ"ל חמשים.

דף י:
גמ' בהכר בשרוהו. כעין זה לקמן דף יג ע"ב.
שם יוסף שקדש ש"ש. לקמן דף לו ע"ב.
רש"י ד"ה מקץ ימים כו' אחת לי"ב חדש. נזיר דף ד ע"א.

דף יא.
מי דמי התם חדא שעתא כו' אמר אביי כו' אמר רבא כו' ולעולם כו', אף דמצינו כמה פעמים דדייקינן והא וכן קתני דמשמע דוכן היינו דלגמרי דומין. באמת אלו הי' תנן הכא סתם וכן לענין הטובה הי' במשמע לכל דבר אבל כיון דפירש במתני' מרים המתינה. הוי כאומר דלענין זה דנותנים לו שכר מעין הטובה. ת' מהרי"ט ח"ב חאה"ע ס"ס מ"ד.

דף יב.
רש"י ד"ה ששיבב את עצמו כו' וה"נ קרי ליה מרד. דה"א ד יח.

דף יג:
גמ' ברב בישר. כעין זה לעיל דף י ע"ב.
שם אלמלא מקרא כתוב. ר"ה דף יז ע"ב מגילה דף כ ע"ב.
שם צדקת ה' עשה. עיין מנחות דף ל ע"א תוד"ה מכאן ואילך.

דף טו:
מתני' הי' מביא כו' ל"ג חדשה.
נלענ"ד דבמתני' ל"ג חדשה דהכי משמע מדמביא עלה דמתני' תנא פיילי ש"ח חדשה דברי ר' ישמעאל מ"ט דר"י וכו' משמע דבברייתא נזכר יותר ממתני' דבמתני' קתני רק פיילי ש"ח. ומביא עלה ברייתא דר"י דקתני ג"כ חדשה. וגם הא לס"ד דלטעמא דר"י מגז"ש דמצורע אמרינן עלה ה"נ דבעי מים חיים דאמר ר' יוחנן מי כיור ור"י וכו' והא מ"מ יקשה על מתני' טעמא מאי דבעי' חדשה דאם מגז"ש ליבעי ג"כ מים חיים אע"כ דל"ג חדשה במתני'.
שם א"ק בכלי חרס שאמרתי לך כבר. ק"ל דא"כ תיבת חרס מיותר דלכתוב רק בכלי דהיינו כלי שאמרתי לך כבר וללמוד [מזה] כל הדין שיהא חרס וחדשה. (עי' תורעק"א במשניות).

דף טז.

ברש"י ד"ה ואם איתא ומשמעות' לא משמע לן דהא לר"י וכו'. תמוה מה הוכחה הא כיסוי [חשיב] משום דשאר דברי' דמכסי' בזבל וחול הדק כיון דמגדל צמחים וזה אינו ממשמעותי' דקרא אבל אפר י"ל דהוא ממשמעותי' וצ"ע. אח"כ מצאתי בעז"ה במהרש"א.

דף טז:

גמ' ורבנן אל כלי וכו'. עיין רש"י פסחים דף לה ע"א ד"ה מעלה וצ"ע.

שם ואימא עליו דוקא. תמוה לי הא י"ל דרבנן סבירא להו ג"כ בהא כר"ש דעפר שריפת החטאת הוא לג"ש עפר עפר מסוטה וגם ממילא מוכח כן מדס"ל דאפר פרה צריך שיראה על המים והיינו מג"ש מסוטה כמ"ש רש"י ד"ה ואפר פרה וכיון דבסוטה כתיב ועשה לה הכהן את כל התורה דראוי לומר לעכב בהקדים עפר למים וממילא ראוי ללמוד ג"ש דגם באפר פרה מעכב, ואם כן כיון דקראי סתרי אהדדי מה"ת לומר דעליו דוקא ונסתר הג"ש מסוטה ראוי לומר בהיפוך דאל כלי דוקא לקיים הג"ש ועליו אתיא לערבן וצ"ע.

ק"ל הא בפשוטו קרא דסוטה דוקא דכתיב ועשה לה וכו' אלא דר"י דריש בגז"ש דעפר מעפר חטאת דדיעבד כשר, אבל לרבנן י"ל דס"ל דקיימי' קרא דסוטה דוקא וילפי' עפר חטאת דג"כ הקדים עפר פסול ועליו לערב, וגם למסקנא ק' דאל כלי למ"ל הא נדע כן מגז"ש דעפר עפר וצ"ע.

שם ברש"י בד"ה ה"ג ואימא וכו' שתהא חיותן וכו' שלא יטול קשה לי לפי פי' רש"י פסחים דל"ד סוף ע"ב הא א"א לומר מדכתיב [ונתן] משמע תלושי' ומוכח ע"כ דאל כלי דוקא ועליו לערבן וצע"ג. אח"כ מצאתי בעזה"י במהרש"א שהק' כן.

תוד"ה מביא [הראשון] אבל רבנן דהכא מודו כו' ק"ל מהיכן למדו זה כיון דלא דרשי בדם ובמים להכירא מנ"ל דבעי' היכר מים ולסגי בפחות מרביעית וצ"ע.

תוד"ה מביא וכו' דממשותו ניכר. תמוה לי הא לרבנן לא בעי היכר דם. ונהי דדרשא וטבל בדם צריך לגופה מ"מ הא הדם בטל ולא מתקיים בדם וכן לר"י נפיק רק מיתורא והא בלא"ה צריך ממשות ניכר שלא יתבטל. ובעיקר קושיתם י"ל דהא דם במים הוי אינו מינו ובבציר מס' עדיין שם דם עליו דהאוכלו חייב משום דם. ורק בדם הפר דהוי מין במינו דדין ביטולו ברוב כיון דטעמן שוה.

תוד"ה קטנה כו'. אהיכר מים. אהיכר דם כצ"ל.

דף יז:

גמ' כתבה קודם שתקבל. עיין לקמן דף כ' ע"א תד"ה א"ר ירמיה.

תוד"ה כתבה על שני דפין כו' ודומה כאילו גט שכתבו על ב' דפין ותפרן יחד דפסול, הדבר פשוט דמ"ש ותפרן היינו אף אם תפרן כבר מקודם הכתיבה כמו ההיא דגלדי גלדי (ועי' באורך בשו"ת ח"א סי' י"א).

הנה לפום רהיטא נלענ"ד פשוט דלא מהני שרטוט אחר הכתיבה, וראיה לזה מסוגיא דמנחות טעמא דאין מורידין וכו' והא קיימא לן דתפילין א"צ שרטוט ומזוזה צריכה שרטוט ואם איתא דמהני שרטוט אחר הכתיבה, מאי קושיא הא יכול לשרטט עכשיו ואחרי העיון והחפוש לא מצאתי מזה דבר.

אך בסוס' במס' סוטה (דף י"ז ע"ב) ד"ה כתבה אגרת, נסתפקו במגילת סוטה דבעי שרטוט אם אחר הכתיבה מהני לשרטט, עיי"ש, ותמוה לי דהא מסוגיא הנ"ל מוכח להדיא דלא מהני, והתוס' הביאו שם לאותה סוגיא ולא פשטו ספיקתם מזה, ולומר דבמזוזה לא מהני שירטוט אח"כ כיון דבעי כתיבה כסדרן, וכיון דבשעת כתיבה לא הי' בהכשר לא מהני ההכשר שאח"כ הוא דוחק גדול דהא אין חסרון בגוף האותיות והוי רק תיקון אחר והוי כמו חקיקת נגיעה דמהני במזוזה.

ובגוף הקושיא שהקשו תוספת והרא"ש והר"ן, כיון דקיימא לן דאין כותבים בלא שרטוט, למאי צריך הלכל"מ במזוזה דצריכה שרטוט, וכן הלימוד בסוטה ובמגילה, נלענ"ד דאפשר לומר למ"ש המרדכי בה"ק הובא בב"י הלכות ס"ת להסתפק אם מהני שרטוט בבדיל וכדומה שאינו מתקיים, ולאחר הכתיבה יתפשט השרטוט או דבעי שרטוט מתקיים, וסיים וקצת משמע דבעי גומא וחריץ, וא"כ יש לומר דשלשה אין כותבים בלא שרטוט, היינו משום שיהי' הכתב מיושר, ומהני לזה שרטוט בבדיל, דמה בכך שיתפשט אחר כך הא מ"מ ע"י שרטוט דבעידן הכתיבה נכתב מיושר, משא"כ במזוזה ואינך דמדינא צריכים שרטוט בעצמותו, בעי שיהי' השרטוט מתקיים, ואינו תלוי בשעת הכתיבה דוקא ובעי שרטוט בקנה דוקא, וק"ל.

והנה למה שהוכחנו דלא מהני שירטוט אחר הכתיבה מ"מ אני מסתפק אם שירטוט בבדיל קודם הכתיבה ולאחר הכתיבה בעוד שהשרטוט דבדיל הי' קיים הי' משרטט בקנה כדין, דבזה י"ל כיון דלא הי' פעם בלא שרטוט והכתיבה הי' כדינו דמהני ואף לאחר שנתפשטו השרטוטים דבדיל י"ל דמהני לשרטט בקנה, כיון דהכתיבה הי' בהכשר, וגם עתה נשרטט בקנה, ומה דבנתיים לא הי' משורטט י"ל דאינו מגרע דלא

הוי דיחוי, כיון דבידו לשרטט והוי כמו קבל הכשר ונתן לפסול בפ"ג דזבחים (דף ל"ד) וצ"ע לדינא.
עכ"פ בנ"ד לשרטט אחר הכתיבה נראה ברור דלא מהני מכח הראי' הנ"ל, גם מלשון הרמב"ם והש"ע בהל' ס"ת שכתבו ואם לא שרטט פסולה, משמע דאין תקנה לזה לשרטט עתה, להכשירו, כנלענ"ד.

דף יט:
רש"י ד"ה ר"ש אומר וכו' והכי אמר לקמן בשמעתין. דף כ' ע"ב.

דף כ.
מתני' מערערין אותה. עיין פרש"י איוב ל"ט כ"ט.
שם מכאן אומר בן עזאי וכו'. ע' חגיגה דף ג' ע"א תד"ה נשים לשמוע.

דף כ:
גמ' והתניא טמא מת. ע' זבחים דף ל"ב ע"א תד"ה ובטמאים.
תוד"ה הא מני רבי כו' ועוד איכא למ"ד בפ"ק דבמתנוונה פליגי, נ"ל שדעת תו' דלר"ש ת"ק ורבי לא פליגי כלל וכמש"כ בתוי"ט דעת הרמב"ם, דאי איתא דס"ל כפרש"י גם לאידך מ"ד דס"ל דלכ"ע מתנוונה א"א לאוקמי כרבי דהא לרבי סופה מתה באותה מיתה וחכמים דהכא לא ס"ל כן, אלא ע"כ דס"ל דלהך מ"ד רבנן ור' לא פליגי כלל, ודוק.
תוד"ה בעיתותא כו' כל הנשים צ"ל האנשים.

דף כא.
גמ' כיון שעלה עמוד השחר. עיין פסחים ב' ע"א ברש"י ד"ה בכי טוב.

דף כב.
גמ' דאמר ר' אבהו. צ"ל אבא.

דף כב:
גמ' ת"ר שבעה פרושים הן. עיין בירושלמי פ"ט דברכות עלה דמתני' חייב אדם לברך על הרעה.

דף כג.
מתני' ושבעלה אינו רוצה להשקותה. עי' יבמות דף צ"ה ע"א תד"ה אילימא.
על קושיית רומעכ"ת בסוטה דף כ"ג מנחת כהנת לרבנן עבדי לה כר"א בר"ש, הא קיימא לן דבעל שנתן לאשתו מתנה אין הבעל אוכל פירות, ומבואר בש"ע דאם התנה עמה שתוכל למכור התנאי קיים, וא"כ יש תקנה בפשוטו שיתן לה בתורת מתנה, וביותר לרש"י דמיירי במנחת נדבה.

נראה לענ"ד, דעל מנחת סוטה ליכא קושיא, דהבעל הוא בעל הקרבן, ומביא משלו וכמ"ש הרמב"ם פ"ג הי"ב מהל' סוטה, אלא כיון דלכפרתה מביא מקרי ג"כ שלה, והכי דייקא לשון רש"י, והן הן דברי הירושלמי רפ"ב דסוטה, והובא בתוס' סוטה (דף כ"ג) דאיתא התם מנחתה מלמד שהיא קדשה לשמה כך קדשה לשמו, ותני ר"ח לקרב א"י מפני שותפתה דאשה, לאכול א"י מפני שותפתו דאיש, עכ"ל. והיינו דהירושלמי דן דמנחה זו צריך להיות קדושה לשמו ולשמה, והוא והיא כשותפים, ומביא ראיה מדתני ר"ח דא"י לא לקרב ולא לאכול, וא"כ בין כך ובין כך בין במביא משלו, צריך לקדש לשמה, ובין במנחה משלה לגמרי בענין שאין לבעלה רשות בה, מ"מ צריך שיהיה קודש לשמה, מש"ה מקרי מנחה של שניהם, ומ"ש מעכ"ת נ"י ובפרט לרש"י דמיירי במנחת נדבה, בלא"ה לק"מ, דמיירי בהביאה שלא מדעתו והוא לא רצה ליתן לה במתנה, ואף אם בעידן ההקרבה רוצה הבעל בכך אפשר דלא מהני, כיון דכבר הוקדש בכלי.

דף כד.

גמ' ואמרת לרבות ארוסה. עיין לקמן דף כ"ו ע"א תד"ה ואמרת.

דף כד:

דכוותה גבי שומרת יבם וכו'. לכאורה קשה הא משכחת בבא עליה שלא בעדים, וראיתי דגם הב"מ הקשה כן, ולזה צ"ל דבממנ"פ בליכא עדים מנא ידעינן דקדמה שכיבתו, דלמא באמת לא בא עליה, ואף דמשכחת שבא עליה ב' פעמים בכל פעם בפני ע"א, דיבום לא חלה דכה"ג לא מקרי עדי קדושין, כמ"ש הר"ן פ"ז דגיטין, ולענין זה דקדמה שכיבת בעל מקרי עדים כמו הלואה אחר הלואה, וצ"ל דענין שתיית סוטה בכלל דיני נפשות ולא מהני עדות מיוחדת. (ועי' שו"ת סי' צ"ד).

דף כה.

איבעיא להו עע"ד צריכה התראה כו' ולמאי אי לאוסרה וכו', לבי מהסס מנ"ל להש"ס למפשט דעוברת ע"ד בעי התראה דלמא מיירי בנסתרה בהיתר כגון שבעלה בעיר או שהפתח פתוח לרה"ר דלגבי קינוי הוי סתירה (כדאית' בש"ע אה"ע סי' כ"ב וסי' קע"ח) משא"כ בלא הקינוי לא היתה עוברת ע"ד, כיון דבדרך היתר נסתרה, ויש ליישב. (ועי' בשו"ת סי' צ"ט בזה ולעיל דף ה' ע"ב).

שם איבעיא להו כו' ורצה בעל לקיימה כו' ולא איפשיטא, ופסקו הפוסקים להקל, אבל מ"מ כתבו רוב הפוסקים דמצוה לגרשה ומשמע ודאי דהאיבעי' אף בלא התראה, דלענין איסור לא תליא בהתראה דהרי רצו לפשוט בסוגיא מהא דב"ד מקנין וכו' ועבדי ב"ד מידי דדלמא לא ניחא ליה לבעל, הרי דההוכחה דאף בלא קינוי א"י לקיימה ולא מחייבין אותו

בקנויי' מידי [מזה תמוה לי על תוס' יבמות (דף ל"ח ע"ב) בתירוצם הא' ורש"י ותוס' ר"פ ארוסה דאל"כ לפי"מ דבעי לאוכחי דאין יכול הבעל לקיימה למאי ב"ד מקנין לה, הא בלא קינוי גם כן תיאסר וממילא תפסיד כתובתה, כיון דגרמה בסתירתה לאסרה עליו, ולתירוצם ב' ביבמות שם ניחא, דבארוסה מדין עוברת ע"ד אתינן עלה, כיון דלא יהא בידה לברר, א"כ י"ל דב"ד מקנין לפסלה מכתובתה דעוברת ע"ד אין מפסדת כתובתה אלא בהתרו, ומה דדחינן לעיל על האיבעי' דהתראה דארוסה מקנא לה לאוסרה, היינו לפי הצד דיכול לקיימה וצריך עיון] א"כ ממילא בלא התראה הוי ג"כ מצוה.

והרמב"ם (פ"י מהל' גרושין) כתב שאינה צנועה כבנות ישראל מצוה לגרשה, א"כ נראה דבעוברת ע"ד בלא התראה יכול לגרשה בע"כ, ועיין תשו' מהר"ם הובא במרדכי ובהגהת אשרי פ' המדיר וז"ל משמשתו נדה או בשביל דבר א' דמקרי עוברת ע"ד יכול לגרשה בע"כ גם כתובתה הפסידה אם התרה בה עכ"ל, מדלא כתב בקיצור יכול לגרשה בע"כ בלא כתובה, מחמת דבתחילה אמר יכול לגרשה בע"כ וזהו בכל ענין ואח"כ אמר גם כתובתה מפסדת, דהיינו באם התרה בה. ובתה"ד (סי' רע"ב) כתב להדיא כיון דנחשבת עע"ד ומצוה לגרשה פשיטא דלא תיקן בזה רגמ"ה אלא דלענין הפסד כתובה בעי התראה עכ"ל, וכ"כ בשו"ת הר"ם פאדווע (סי' י"ג) וז"ל, ואל יטעה שום אדם לומר הלא בעע"ד צריכה התראה דזהו דוקא ברוצה להפסיד כתובתה וכו' אבל פשיטא דמצוה לגרשה, אף בלא התראה ויתן לה כתובה וסברא נכונה היא, עכ"ל.

אמנם צריכים לדון ממה דכתב הב"ש (סי' קי"ז) ומדברי רש"י בסוטה משמע דבעוברת על דת משה אין צריך התראה כיון דהכשילתו.

ועיין בספר כתובה שסתר לדברי הב"ש דהא רש"י סבירא ליה דיחוד הוי דאורייתא, א"כ הוי עעד"מ ואעפ"כ פשטי' מהסי' דב"ד מפקינן לה לפוסלה מכתובה הרי דביחוד ג"כ בעי התראה אע"כ דרש"י לאו בדוקא נקט דת יהודית, ולענ"ד הא הב"ש לא אתי עלה מצד דעעד"מ עברה עבירה חמורה יותר אלא מטעם הכשילתו וזהו בעעד"מ דמשמשתו נדה וכדומה, אבל ביחוד דלא הכשילתו באמת בעי התראה, והא דנקט רש"י דת יהודית, היינו דזהו מלתא דפסיקא אבל עוברת על דת משה לא הוי מלתא דפסיקא דהא נכלל בזה גם כן משמשתו נדה וכדומה דבזה אין צריך התראה.

בעיקר יסוד מעכ"ת הגאון נ"י אנכי בעניי לא מצאתי מבואר בהרמב"ם דבכיעור אסורה לבעלה, דממ"ש דבכיעור אבדה כתובה בלא התראה, אין ראיה לזה דאסורה, די"ל כיון שעשתה פריצות גדול כזה עד שמראין הדברים שהי' שם עבירה קנסוה רבנן דתצא בלא כתובה, דהרי בסוטה דחי אביי דלענין הפסד כתובתה לא בעי התראה, והא דמקנין

לה היינו לאוסרה, הרי אף דלאוסרה בעי קינוי, מ"מ גם בלא קינוי מפסדת הכתובה, גם בטור וש"ע לא מצאתי דבר מזה זולת בעוברת ע"ד (סי' קט"ז סי"ד) דמצוה עליו לגרשה, והוא דעת הרא"ש והראב"ד, והיינו רק מצוה בעלמא להוציא הרשעה מביתו דשמא תזנה עליו, וכמאכילתו שאינו מעושר שמא תכשיל אותו, אבל בודאי ליכא דררא דאיסורא, וה"נ במכ"ש בכיעור דמצוה לגרשה, אבל לומר דכיעור חמיר דמתסרא לבעלה לא מצינו, והרמב"ם כלליהו ביחד עוברת ע"ד משה או ע"ד יהודית, וכן זאת שעשתה דבר מכוער אין כופין את הבעל להוציא, אלא אם רצה מוציא, משמע דדמי להדדי לענין הגרושין, וליכא בינייהו אלא ענין הפסדת הכתובה בלא התראה, דבפריצות גדולה כזו קנסוה רבנן ביותר, ובח"מ (סי' קט"ו) רצה לדקדק מלישנא דהרמב"ם דאפילו מצוה ליכא, אבל פשיטא דאין להוציא מהרמב"ם דאיסורא איכא.

וראיה ברורה לזה מדברי הרמב"ם (פ' ט"ו מהל' א"ב ובש"ע סימן ז' סט"ז) דאם הוציאה מבעלה בעידי דבר מכוער ומת קודם שגרשה מותרת לכהן, ואי נימא דבכיעור אסורה לבעלה בין מחששא שמא תזנה או שמא זינתה, אלא דאין כופין אותו מחששא דגט מעושה, היאך אפשר דלבעלה אסורא ולכהן מותרת ע"כ ברור דאינה אסורה כלל וכלל, ושפיר כ' דמותרת לכהן, והיינו מדינא, ומה דלא ביארו דמ"מ אינה ראויה לו לישאנה דזה נכלל כבר בדברי הרמב"ם (פ"י הל' כ"ב מהל' גרושין) ובש"ע (סי' קי"ט ס"ד וה') דאינה צנועה מצוה לגרשה ואינה ראוי' לאדם כשר שישאנה, ובדברי הש"ע הנ"ל דבעוברת ע"ד מצוה לגרשה וק"ו בכיעור, וממילא בכ"ש דאינה ראוי' שישאנה, גם הב"ש הנ"ל שרמז עליו ידידי מעכ"ת נ"י כיון לזה דאין משיאין לו עצה שיחזיקנה ול"כ דמורים לו דאסורה עליו.

וביותר נ"ל דאף לפי האיבעיא דהש"ס בעוברת ע"ד דאם רצה הבעל לקיימה דאינה מקיימה, לא דמחסרא עליו באיסור ביאה ואיסור ערוה, דהרי האיבעיא סתמא בכל עע"ד וכמ"ש כן המרדכי פ' המדיר, כ' הר"ם אשה שעברה על חרם או שבועה עוברת עד"מ היא ויכול לגרשה, אע"ג דאיבעי לן פ' ארוסה בעוברת עד"מ אם יכול לקיימה ובכה"ג בנודרת ואינה מקיימת מה דררא דאיסור אישות אית ביה, א"ו דהאיבעיא רק אם חז"ל רמו עליו חיוב להוציא הרשעה מביתו, ואקרקפתא דגברא מוטל לשמוע דברי חז"ל, אבל כ"ז דלא גרשה לא מתסרא ביאתה עליו, וכ"מ נמי מדברי הרא"ש ומרדכי הנ"ל דכתבו ואם רצה הבעל לקיימה מיבעי ליה התם אם רצה לקיימה או לא, ולא אפשיט ולא כייפינן ליה להוציא ומיהו מצוה איכא לגרשה, ולכאורה תמוה נהי דאין כופין אותו בספיקא בגט מעושה, מ"מ יאסרו הב"ד אותה עליו מספיקא, ולא ננית אותו לקיימה

בדרך אישות, ודוחק לומר משום דהוי ס' דרבנן דהאיבעי' רק בדרבנן כמ"ש תוס' סוף גיטין, אע"כ דאין כאן חשש איסור לבעלה, והאיבעי' רק אם מוטל עליו תקנת חז"ל להוציאה וכיון דמספיקא אין כופין רק דמהראוי לו לעשות כן מצוואת תקנת חז"ל, שפיר כתב דמצוה לגרשה.

וכן משמע נמי מסוגיא דסוטה, דקשה לכאורה דהא תחילה אמר אביי לא לאוסרה עליו, א"כ משמע דפשיטא ליה דלא נאסרה בלא קינוי ובתר הכי מבעיא ליה אם רשאי לקיימה ולהרא"ש וסייעתו לא איפשטא, ודוחק לומר דאביי אמר רק בדרך דיחוי שלא למפשט מיניה דלהפסד כתובה בעי התראה, וזיל הכא קמדחי, אע"כ דהאיבעי' לא הוי כלל לענין איסורא אלא לענין חיובא דגברא לגרשה.

גם מוכח כן למ"ש התה"ד (סי' רמ"ב) דלענין לגרשה לא תליא כלל בהתראה אם כן תיקשי היאך מבעי' לן דאם רצה הבעל לקיימה דאינו מקיימה, אם כן גם בלא התראה כן, ותיקשי הא כבר פשטינן דלהפסיד כתובתה בעי התראה, ואמאי הא גם בלא התראה תפסיד כתובתה כיון דמעשיה גרמו לה, לאסור עצמה לבעלה כמ"ש תוס' כזה יבמות (דף ל"ח ע"ב ד"ה בש"א וכו') וזהו אפשר לדחות דהך גופא דגרמה לה לאסור על בעלה לא קנסוה לה חז"ל להפסיד כתובתה אלא בהתראה, דבלא"ה גם לפי דברינו לא יתיישב כל צרכו, דסוף סוף כיון דכופין אותו שלא לקיימה נימא דתפסיד כתובתה כיון דגרמה שלא תוכל להשאר תחתיו [אולם מדברי הב"ש סי' קט"ו סק"ח לא משמע כן].

מ"ש רומפכ"ת לחזק דבריו דלהרמב"ם בכיעור מתסרא לבעלה ואין כופין, ומה דלא ביאר כן הרמב"ם דבריו דכבר נכלל בדבריו במ"ש דהפסידה כתובתה בלא התראה דהטעם ע"כ דכבר נאסרה עליו כמ"ש הכ"מ לענ"ד דחיקא טובא לומר כן, דהרי לא מלתא דפסיקא הוא לומר בהחלט דא"א להפסידה כתובתה אא"כ דנאסרה עליו, דהא בעע"ד דמבעי' בש"ס אי בעי התראה אי לא, והא דמקנין אותה דחי אביי לא לאסרה עליו, ומדלא קאמר לא לאפוקי ממנו בב"ד, משמע בודאי דבלא קינוי לא מתסרא עליו כלל ואינו חייב להוציאה, הרי אף דהיכי דלא מתסרא עליו י"ל דהפסידה כתובתה בלא התראה, דקנסו אותה על גודל פריצותה.

גם י"ל בהיפוך במ"ש הכ"מ דפשוט הוא כיון דנאסרה עליו הפסידה כתובתה אף דאין כופין, א"כ היכי מבעי' הש"ס בעע"ד אם רשאי הבעל לקיימה הא כבר פשט לה דבעי התראה להפסידה כתובתה, א"כ מדלא הפסידה בלא התראה מוכח דלא נאסרה לבעלה ואף אם נדחוק דאיבעי' בש"ס אם מצוה לגרשה או לא אבל איסורא בודאי ליכא, א"כ דברי הכ"מ שלאח"ז תמוהים מ"ש על דברי הרמב"ם בעע"ד אין כופין להוציא אע"ג

דהיא איבעיא דלא אפשיטא וכו'. הא לא אבעי' כלל בזה דודאי אין כופין להוציא ואפילו איסורא ליכא מדלא הפסידה כתובתה בלא התראה, ואף אם נדחוק דכוונת הכ"מ דס"ל להרמב"ם דבעע"ד אפילו מצוה ליכא (וכמ"ש הח"מ סי' קט"ו ס"ק י"ח) ולא דדייק הכ"מ הכא כדדייק לה הח"מ מלישנא דהרמב"ם דאם רצה לא יוציא, דהרי בכיעור עכ"פ להכ"מ אליבא דהרמב"ם מתסרא לבעלה, אלא דהכי דייק לה הכ"מ, דהא הרמב"ם ע"כ לא סמך דעתו, מדכייל בתד בבא עוברת ע"ד ועשתה דבר מכוער, משמע דחד דינא אית להו דהא בודאי מחולקין הן דבעשתה דבר מכוער מתסרא לבעלה, ובעע"ד עכ"פ לא מתסרא, וכיון שכן דלא דמי להדדי, הו"ל להרמב"ם לכתוב ובעע"ד מצוה להוציאה ע"כ אפילו מצוה ליכא, וע"ז כתב הכ"מ, אע"ג דהיא איבעיא דלא אפשיטא דמלבד דדחוק ורחוק לומר כן, גם איך יתיישב תירוצו דהכ"מ בשם הרשב"א דאיבעי' דאפשיטא מהא דיכול למחול על קינויי' ואי האיבעי' רק למצוה פשיטא דאין ראיה די"ל דמהני מחילתו דלא תתסר עליו.

וביותר ראיית הכ"מ דאפשיטא מסוגיא יבמות וב"ד בעדים הוא דמפקי, הא משם אינו מוכח רק דאין כופין כדמיירי התם בכיעור דמתסרא להכ"מ אליבא דהרמב"ם, ודברי הכ"מ צל"ע.

על קושיית רמעכ"ת בסוטה דף כ"ה דפליגי בבעל שמחל על הקינוי אחר הסתירה הא ילפינן מסוטה דספק טומאה ברה"י ודאי טמא.

גם אנכי נתקשיתי תמיד בזה דאף לר"ש דס"ל דספק טומאה ברה"י ספיקו טמא, מ"מ במה דמחל על קינוי איך נסתלק הספק איסור, ובהכרח לומר כיון דבלא קינוי לא הי' איסור כיון שמחל על הקינוי עוקר הקינוי למפרע, והי' כלא קינא [מה שאין חולשת שכלי מגעת, דהא מכח הריעותא דנסתרה אחרי שקינא לה, זה מורה לספק דנטמאת, וא"כ מה מהני לענין זה מחילתו, הא סוף סוף בעידן הסתירה הי' הריעותא שהוליד החשש שנטמאה] הכי נמי אף דספק טומאה ברה"י ודאי טמא, לא דדנין דודאי נבעלה, דכל ספק נגע ברשות היחיד איך אפשר לומר כיון דהוא ברשות היחיד דודאי נגע, אלא דהתורה אמרה דספק זה יהי' דינו כודאי, והיינו כל זמן ששם ספק עליו, אבל כשמחל על הקינוי והוי כלא קינא אין כאן ספק לדונו כודאי.

דף כה:

תוד"ה בה"א (עי' חי' יבמות ל"ח).

דף כו.
תוד"ה לא ישא כו' ומודים חכמים כו' כבר נראית לשתות, במ"ל נסתפק אם גם באיסור דאורייתא כגון שנעשה פצוע דכה אחר הקינוי אם שותה.
מ"ש מעכ"ת נ"י עוד בספרו להוכיח ממה דלא הקשו תוס' דהוי א"י אם פרעתיך, יש לומר בפשוטו דהוי דכיון דהטעם א"י אם פרעתיך משום חזקת חיוב אסקו אדעתייהו דרגליים לדבר דקינוי וסתירה מגרע להחזקה כמו דמגרע לחזקת היתר, מש"ה הקשו דמ"מ נימא דברי עדיף.

דף כז.
רש"י ד"ה וזו באה כו' שמא מעכו"ם או ממזר, [קשה] הרי שמואל דהוא מרא דשמעתא ס"ל דעכו"ם ועבד הבא על ב"י הולד כשר, ולכאורה מוכרח לומר בדשמואל דמיירי רק לישא לכהן, (ועי' שו"ת ח"א סי' ק"ו ד"ה הנה).
תוס' ד"ה אליבא דמ"ד וכו' ונראה דמ"ד וכו'. עי' נדה דף י' ע"ב תד"ה דהויא.
תוד"ה רב אשי אמר וכו' ותירץ מדרבי רחמנא בן חדש. וי"ל כצ"ל. וכ"ה בתוי"ט פ"א דערכין מ"ג.

דף כז:
תוס' ד"ה כשם כו' אלא אני אומר עם אחרים נסתרה. צ"ל עם אחרות נסתר.
בא"ד אפשר לומר מזיד בה. עי' יבמות דף ל"ה ע"א תד"ה אע"פ.

דף כח.
תוד"ה מה. רציתי לדון דרך יישוב קצת על קושיית תוס' דמאי נ"מ אם אסורים בספק או ודאי, כגון בנשבע שלא לשמש עמה, דאם הי' איסורה רק מספק, היינו יכולים להתרותו ולהלקותו ממנ"פ אי משום לאו דסוטה אי לאו דשבועה, אבל ממה שעשה הכתוב כודאי היינו אף אם טהורה היא אסורה בעשה, תו ליכא ממנ"פ ואין לוקין, וגם נ"מ אף בלא התרו אם אחר ששתתה ונמצאת טהורה אם אסורה לו מחמת השבועה בענין דחל, כגון קונם תשמישך עלי, דאם אסורה רק מחמת ספק, ממילא כיון דאגלאי שהיתה טהורה חל הנדר למפרע, אבל אם אסורה בודאי אף דנמצאת טהורה מ"מ היא באיסור עשה עד עתה ואין איסור חל ע"א, דבזה לא מתלי תלי וקאי, כיון דבעידן שיצא השבועה מפיו, לא חלה כמ"ש השך יו"ד סי' רל"ח סקכ"ה, ואין כאן מקום להאריך עוד.
בקושית תוס' דמאי נ"מ דעשאו כודאי הא ליכא מלקות דהוא רק עשה ולהנ"ל [בתשו' שבסוף דרו"ח ח"א דף צ"א ע"א] ניחא דעשו כודאי דכופים אותו.

(אאב"ה עוד שמעתי שאמר אבא מארי נ"י דרך פלפול על קושיית תוס', דנ"מ בנשבע שלא ישמש עמה, דבפשוטו אם התרו בו סתם לוקה בממנ"פ אם זינתה לוקה משום סוטה, אם לא זינתה חלה השבועה ולוקה משום השבועה, ולזה אמרינן דהעשה ונטמאה היינו דעשאו כודאי, וא"כ אף אם קמי שמיא גליא דלא זינתה, מ"מ לנו דא"י אסורה עליו מדין עשה ואין שבועה חלה עליו ולא לקי דדלמא לא זינתה ואסורה עליו מחמת העשה ולא חלה שבועה על עשה).

דף לא.

במתני' ולא לפוסלה מכתובתה אלא שלא תשתה. תמוה לי הא לב"ה דמת בעלה עד שלא שתתה אינה נוטלת כדאיתא במתני' ב' פ"ד הרי אף דבקינוי וסתירה לא אפקה עצמה לעצמה דהא היתה בת שתיה, מ"מ ע"י קינוי וסתירה הוי ספק זינתה וכ"ז שלא נתברר ע"י שתיה אין לה כתובה מספק. א"כ ה"נ מה בכך דהנך ה' נשים א"נ בעדותן דל עדותן מהכא הא עכ"פ כיון דאינה שותה ולא נתברר טהרתה, מספק אין לה כתובה. וכן בירושלמי בעי על כל ע"א בטומאה אמאי נאמן להפסיד כתובתה ומשני כיון דהאמינה תורה כבי תרי ממילא אין לה כתובה ומדמה לע"א שמעיד שהוא חלב ואח"כ התרו בו דלוקה. ומאי צריך לזה הא כיון דבע"א דטומאה אינו משקה אותה ממילא בלאו הימנותא דעד לענין כתובה אין לה כתובה מספק דבקינוי וסתירה הפסידה כתובתה כ"ז שלא נתברר ע"י השקאה. והרמב"ם ספ"א מסוטה כ' כל סוטה שאמרנו שאינה שותה וכו' ותצא בלא כתובה שהרי נאסרה בקינוי וסתירה והשתיה שתתירה נמנעה שהרי יש בה עד עכ"ל. משמע דבאמת מה"ט בע"א דטומאה מפסדת כתובתה. וא"כ קשה אף בה' נשים אלו כיון דע"י עדותן אינה שותה ממילא אין לה כתובה. ורציתי לדחוק דבקינוי וסתירה דהפסידה כתובה היינו מספק. ואם תפסה כיון דהוי תפיסת ברי מהני ורק בע"א בטומאה דנעשה העד כבי וכדאיתא בירושל' הנ"ל. ובאמת במתו בעליהם עד שלא שתו מהני תפיסתן, וא"כ י"ל דמה דקתני במתני' בה' נשים לא לפוסלה מכתובתה היינו שאין מאמינים אותן לדמן לודאי נטמאה כמו ע"א דטומאה ולא מהני תפיסתה אלא דהוי כלא העידו כלל ורק מטעם ספק אין לה כתובה ומהני תפיסתה (עי' תוס' לעיל כ"ה ע"ב ד"ה בה"א כו' ודו"ק). אולם ברמב"ם הט"ו כ' אף ה' נשים ששונאות וכו' אבל לא להפסידה כתובתה אלא נוטלת כתובתה ויוצאה עכ"ל וצ"ע.

אולם עיקר הוכחת מעכ"ת נ"י בספרו מכח קושייתו הגדולה אשר הייתי בר מזלו בזה בע"ה דאמאי אמרינן בה' נשים ששונאת אותה שמעידין שנטמאה דנאמנים לאסרה ולא להפסידה כתובתה, הא כיון דאינה שותה ולא נתברר טהרתה ממילא לית לה כתובה

כמו במתו בעליהן עד שלא שתו, ולזה הכריע מעכ"ת נ"י דמיני' דידי' נגבית מדין אינו יודע אם פרעו, רק במתו בעליהן לגבי יתומים הוי אינו יודע אם נתחייבת, והדבר קשה מאוד בעיני להוליד מזה דין חדש כזה, ובפרט דההיפוך מבואר בבעה"ת כמו שהביא מעכ"ת נ"י בעצמו. ולענ"ד אם נדוק כן מכח קושי' זו די לנו דנידוק כההיא דהתם דבחיי הבעל לא נגמר החיוב דלא הי' עליו עדיין שם ספק בפרעון דהי' עומד להתברר ע"י השקאה, משום הכי כשמתו בעליהן ובאותו שעה נסתלק הבירור הוי כהתחלת חיוב וס' בחיובא, אבל אם הי' החיוב מבורר בחייו כגון שטען אינו יודע אם פרעו או בב' נשים שהעידו ואח"כ מתו בעליהן וכמו כן במלוה על המשכון דבכל רגע ורגע הי' ביד המלוה לגבות חוב בשבועת נאנסה וחל הספק הראשון בחייו י"ל דגובינן מיתומין, וגם זה צ"ע גם בלאו הכי דינא דה' נשים דנוטלת כתובתה תמוה לי מאוד דנ"ל כיון דמדינא דאורייתא עד א' נאמן, וכן הנך נשים נאמנות שנטמאת ולעשותה כוודאי טומאה ללקות עליה משום סוטה, א"כ גם לענין ממון נאמנים מדאורייתא, אף דאין עד אחד קם לממון, מ"מ היכא דקם לדבר שבערוה ולמלקות, ה"נ נאמן לממון, (ועיין פ"י קדושין ס"ג באיבעי דמהו לסקול על ידו ובקונטרס אחרון שם) ובפרט להחזיק ממון, ואם כן אף דחז"ל חששו דמשום שנאה העידו, מ"מ היאך נוכל בחששא זו להפסיד ולהוציא ממון מהבעל היכי דמה"ת פטור.

וראיתי להרב המגיה להמ"ל פ"א מהלכות סוטה שכתב דבה' נשים שהעידו שנטמאה אין בעלה לוקה עליה, והביא ראיה מהא דה' נשים שמעידות מת בעלה אינם נאמנים אפילו להחמיר עיי"ש. ולענ"ד אינו במשמע, דפשטא דמלתא דלענין איסור הנך ה' נשים כמו כל עד אחד דעלמא, וההיא דמת בעלה אינו ראיה דשאני במת בעלה כיון דבלאו הכי מדין תורה אין עד אחד נאמן, ועיקר הנאמנות רק מדרבנן, ובסברת דעתם הרחבה למסמך דלא משקרי בצירף דייקא, וכיון דהם ראו דבה' נשים מהחששא דמשקרי אוקמי אדין תורה, וממילא א"נ אפילו להחמיר, משא"כ בסוטה דמדינא נאמנת ולגבי איסור קם אדאורייתא ובעלה לוקה עליה, וכיון דלכאורה ברור דמדינא דאורייתא עד אחד בסוטה נאמן להפסיד כתובתה וה"נ הנך ה' נשים, ואעפ"כ הפקיעו חז"ל שלא להאמינם לענין כתובה, ע"כ דחז"ל לא רצו להפסיד אותה ע"י הנך נשים ששונאים אותה וכעין גדר הוא שלא יהא יכולת להנך נשים לנקום נקמתם ממנה בדרך שנאה ורק לענין איסור לא רצו להפקיע דין דאורייתא ובממון מדין הפקר ב"ד הוא, וא"כ אזדא לה גם כן קושי' הנ"ל דאף דכל היכי דאינה שותה אינו מתחייב בכתובה מטעם ספק, מ"מ כיון דבלאו עדותן דהנך ה' נשים היתה יכולה לברר דבריה ולשתות ואם תפסיד כתובתה עתה אהני

מעשייהו להפסיד הממון, לזה התקינו חז"ל שלא יחרוך רמיה צידו שלא לגרע לה כלום ע"י עדותן.

שוב ראיתי בירושלמי פ' מי שקינא הלכה ב' ר' בון בר' חייא בעי חמותה שאמרה אני ראיתי שנטמאת ובא עד אחד ואמר נטמאת מה בא להעיד אם להשקותה כבר נראה שלא לשתות לא בא אלא להפסידה מכתובתה שאין מפסידים ממון עפ"י עד אחד, וביארו הק"ע והפ"מ דהא דעל ידי עד אחד מפסדת כתובתה היינו בדרך גרירא מתוך דמהמנינן לי' לענין איסור מהימנינן ליה ג"כ לענין ממון, מה שאין כן אם כבר העידה חמותה שזינתה ואחר כך בא עד אחד והעיד ג"כ דנטמאת, דבזה לענין איסור אין צריך לעדותו ולא בא מתחלתו רק לענין ממון אינו נאמן, הרי דמדינא אין עד אחד בסוטה נאמן לענין ממון, ובזה בוודאי תקשי מ"ש דעד א' אומר נטמאת מההיא דמתו בעליהן דחזינן כיון דאינה שותה הפסידה כתובתה, ה"נ בעד אחד אומר נטמאת כיון דאינו שותה ממילא הפסידה ולמ"ל טעמא דנאמן העד בגרירא גם לממון, וגם בנידון הירושלמי בחמותה שאמרה נטמאת ועד אחד ג"כ אומר דנטמאת תקשי הא אף בלא נאמנת העד תפסיד כיון דאינה שותה ובזה לא שייך לדחוק דמדין הפקר ב"ד הוא כדי שלא יהנו מעשיהם משום שנאה דהא בזה מבלעדם היתה מפסדת ע"י עדות העד.

רש"י ד"ה אני ראיתיה שנטמאת, באותה סתירה כו' מזה דקדק הב"ש דוקא שמעיד דנטמאת באותה סתירה שיש עדים עליה דרגלים לדבר שהאמת אתו, אבל אם מעיד דנטמאת אח"כ אינו נאמן, אבל הרמב"ם כ' ובא ע"א והעיד עליה שנבעלה בפניו עם זה שקנא לה עמו וכו'.

דף לב.

רש"י ד"ה פרשת סוטה כו' ובספרי אמרינן דאי לא כתיב קרא כו' קשה לי הא בפשוטו אי לא כתיב קרא להתיר הוי ילפינן סוטה וגם וידוי מעשר בג"ש דאמירה אמירה מלוים אלא דלבתר דכתיב קרא בסוטה להתיר בכל לשון שוב ילפי' מעשר דסוטה ולא מלוים דילפי' יותר אמירה סתם מאמירה סתם משא"כ לוים דכתיב עניה ואמירה והכי מצינו דגבי שבה"ע צריך לימוד דבכל לשון דלא נלמוד קול קול ממשה כמ"ש תו' והעתיקו התי"ט, ואילו במתני' ג' ד"ה מה עני' כ' בשם תוס' הא דלא ילפינן בלוים קול משבה"ע דעני' וקול גמר מעני' וקול ואין דנין עני' וקול מקול גרידא, ותקשי ג"כ אמאי צריך ריבוי בשבועת העדות הא ממילא לא הוי ילפינן קול קול ממשה דלא ילפינן קול גרידא מקול ועני', אלא ודאי דבלא ריבוי' הוי ילפי' ג"כ קול גרידא. אלא היכי דאיכא למילף קול מקול, או קול ועני'. מקול ועני' עדיף יותר למילף קול ועני' מקול גרידא, ה"נ י"ל לענין אמירה.

רש"י ד"ה פרשת משוח מלחמה, וכן ציין גם הרע"ב, אבל מדברי תוס' ר"פ דלקמן מבואר דהגירסא במתניתין כמו שלפנינו משוח מלחמה.
תוד"ה קרית שמע כו' ועוד דהתם משמע דקידוש דאורייתא, כונתם להא דאיתא בברכות דף כ"א נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה.
בא"ד והכי משמע נמי בריש מסכת נזיר, כפי מ"ש תוס' שם דפירכת הש"ס קדושא ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא, היינו נהי דקידוש דאורייתא מ"מ עכ"פ יין לא דאורייתא ע"ש, א"כ מהתם לא נשמע כלל דקידוש דאורייתא, דדילמא באמת פירכת הש"ס דכל עיקרו דקידוש וכי מושבע ועומד מה"ס הוא.

דף לב:

גמ' ורבנן דברים הדברים לא משמע להו. לעיל דף י"ז ע"ב תד"ה דכתיב.

דף לג.

גמ' ורבנן כה ככה לא משמע להו. עיין לקמן דף ל"ח ע"א תד"ה ורי"א.
רש"י ד"ה יחיד וכו' צבור לא צריכי להו. עיין בספר בתי כהונה ח"ב בית אבות דף ל' ע"א.
ד"ה שאני בת קול. ע' סנהדרין דף י"א ע"א תד"ה בת קול ובתוי"ט פט"ז מ"ו דיבמות.

דף לג:

גמ' רבי אלעזר אמר וכו'. עיין בבכור שור ריש ברכות.
רש"י ד"ה וכשהחזירוהו למקומו. ומצינו עוד שנשאוהו הכהנים כשהיה דוד בורח מפני אבשלום דכתיב בשמואל ב' ט"ו וישב צדוק ואביתר את ארון אלקים ירושלים וצ"ל כיון דנכלל בכלל החזרת מקומו מקרי חד, ועיין רד"ק ביהושע ג' בפסוק והכהנים הלוים נושאים אותו.

דף לד.

תוס' ד"ה טורטני וכו' לשונות כפולים כ"ד היו. עי' במתני' ריש סנהדרין ומנין לעדה כו'.

דף לה.

גמ' זמירות שנאמר וכו'. עי' עירובין י"ח ע"ב ובמהרש"א בח"א שם.
רש"י ד"ה אל תיקרי שאין הפרש בקריאה בין ממנו הנאמר על יחיד שנדברים עליו ובין ממנו של רבים האומרים על עצמן, מה דהקשה רומעכ"ת נ"י הא החילוק גלוי וידוע, כי רבים המדברים בעדם הוא רפוי בלא דגש, והנאמר על יחיד הוא דגוש, במח"כ אישתמיטתי' דברי רש"י במגילת רות בפסוק הלהן תעגנה שכתב שם הכלל הנ"ל שהזכיר מעכ"ת ועלה כתב ויש פותרין לשון עיגון ולא יתכן שא"כ היה לו לנקד הנון דגוש, או לכתוב שני נונין הרי דס"ל לרש"י דאף במדבר בעדם דהדין להיות רפוי היכי

דהיה ראוי להיות נון שניה בא הדגש בתמורתה, א"כ ה"נ בתיבת ממנו דשורש התיבה מן והיה מהראוי להיות נון שניה משום הכי אף ברבים מדברים בעדם הוא דגוש, ושפיר כתב רש"י דאין נ"מ בקריאתה וזה כוונת תוס' עירובין דף ט"ו ע"א ד"ה אל תיקרי ועיין בתשובת הרמב"ן סי' רל"ב.

דף לה:

כיצד כתבו ישראל כו'. ע"ד אשר הערה רומפכ"ת בתיקון סידור הבלוי והאומן ישראל הבא לתקנו מוכרח לו להניח הנייר ולדבקו עם פאפ על מקום היפה, ופוגע בשמות שאינם נמחקים אם יש בזה משום איסור מחיקה, ויצא רומ"פ לדון ממה שראה בספר רוקח על משניות הביא בשם בית הלל בהלכות ס"ת שהקשה להסוברים, דכתבו על האבנים כל התורה, איך סדהו בסיד, הא הו"ל מחיקות השמות, נשמע מזה דמקרי מחיקה, וע"ז כתב מעלתו לחלק דסיד שאני דדרכו בהמשך הזמן אוכל מה שתחתיו, אף שלדברי ר"ש דשלחו נוטירין שלהם וקלפו הסיד, תיכף הי' ולא במשך זמן, מ"מ לר"י דלא קלפו כלל הסיד, בודאי בהמשך הזמן אוכל הסיד האותיות, מש"ה הוי מחיקה עכ"ל, בודאי ט"ס במכתב רומעכ"ת, דהא ר"י הוא דהשיב לר"ש דשלחו נוטירין וקלפו, אלא דצ"ל דקושיית ב"ה לר"ש דס"ל דלא קלפו, ועכ"ז א"י הא לר"ש כתבו על הסיד ואין כאן מחיקה.

ואולי כוונתו דמר דקושיית ב"ה סובב על מה דהקשה ר"ש לדבריך איך למדו אומות העולם התורה ולא הי' ס"ל דקלפו, הי' לו להקשות לר"י ליתסר משום מחיקה, אולם לענ"ד אדניקום להוכיח הוי מחיקה שיהי' קושיית ב"ה קושיא, ניזל בתר איפכא ליישב הסוגיא דלא יקשה קושיית הב"ה ונידוק מזה דלא הוי מחיקה, ועי' בס' לוית חן על התורה פ' כי תבוא, שחקר בנטף שעוה על אותיות בס"ת אם הס"ת פסולה, דהאותיות המה כמחוקים, ודן דע"כ לא הוי מחיקה מדסדהו להאבנים בסיד, וכתב לדחות למ"ש המהרש"א בח"א עלה דההיא דבא גבריאל ולמד ליוסף ע' לשון, דע' לשונות הם מלבד לה"ק, א"כ כתבו על האבנים ע' לשונות ולא לה"ק, וכיון דהשמות בלע"ז למחקם כמ"ש הש"ך יו"ד (סי' תע"ט) עכ"ל.

חידוש בעיני שמעכ"ת כתב דברוקח הביא קושיא בשם ספר בית הלל, דאיך סדהו בסיד הא הו"ל מוחק, וכן בשו"ת פנים מאירות הנ"ל הביא כן בשם בית הלל, ואנכי ראיתי בבית הלל הל' ס"ת (סי' רע"ו) הקשה באופן אחר, אהא דפסקינן בא"ח (סי' ל"ב) דבזרק עפרות זהב על אזכרות אין לו תקנה, דאסור להעביר הזהב, דהו"ל מוחק, והא קלפוהו להסיד אף דהי' שם כתוב שמות עכ"ל.

ואיני מבין קושיא זו, דבעפרות זהב מכוון על הדיו, וככתב אותיות בזהב, מש"ה הו"ל מוחק, אבל הסיד הי' טוח על שטח פני הכותל ולא על האותיות בתמונתן, ולא הי' בסיד תמונת אותיות, ואין על הסיד שם כתב ולא מחיקת כתב (ועי' שו"ת ח"ב סי' ט"ו).

דף לו.

גמ' וקיפלו את האבנים. כמו וקלפו רש"י חולין מ"ד ע"א ד"ה דאקפל.

דף לח.

גמ' דכתיב לעמוד לשרת. מה דקשה הא באותו קרא עצמו בפ' עקב כתיב לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו. עי' בספר זית רענן פ' עקב ובתשובת שבות יעקב ח"ב סי' א'. ובסמ"ג מ"ע מצוה כ' כתב להיתר ור' נתן נפקא ליה עמידה מדכתיב לעמוד לשרתו ולברך בשמו עכ"ל וצ"ע ועי' תוספות מנחות דף ק"ט ע"א ד"ה לא.

דף לט:

גמ' מפני כבוד צבור. מגילה דף כ"ד ע"ב יומא ע' ע"א גיטין דף ס' ע"ב.

דף מ.

גמ' אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו. כעין זה שבת דף כ' ע"א חולין דף ס"ה ע"א ובדף ע"ו ע"ב.

דף מא.

רש"י ד"ה אחינו אתה שאמו מישראל. עי' ב"ק דף פ"ח ע"א ועי' מהרש"א בח"א ריש ב"ב.

דף מא:

תוס' ד"ה אותו היום וכו' אלא מן הברורים שבאחיך. ועי' ב"ב דף ג' ע"ב תד"ה כל. תוד"ה כל המחניף וכו' במקום סכנה מותר. מג"א סימן ק"ג.
מה דבדיק לן מו"ח הגאון נ"י על דברת רש"י סוטה מ"ג ע"ב אהא דאמר ר"י ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותי' משום דמתחזי כבת שתא וה"מ שתים כנגד שתים וא' יוצאה זנב אבל כולי כרם לא ופירש"י להכי נקיט כרם דסבירא ליה כרם רבעי תנן דאין ערלה נוהג בנטיעה א' ודברי רש"י תמוהים דבערלה ליכא פלוגתא דנוהג בכל המינים ולא פליגי אלא ברבעי.

דף מג.

רש"י ד"ה והמחזיר כו' והא דכתיב גבי בית חדש י"ל ג"כ דממעט מי שמכר בית וחזר ולקח ממנו ועי' במ"ל.

דף מג:

גמ' ולא היא קלא אית ליה. עיין יבמות דף כ"א ע"א תד"ה ומותר.

דף מד.
אפי' תימא ריה"ג כדרבה כו' (עי' חי' יבמות דף י' א).

דף מד:
איכא בינייהו עבירה דרבנן, עי' תויו"ט ד"ה וחלוצה, ובחי' ריטב"א רפ"ג דמכות כתב ואפשר דמה דאמרינן עבירה א"ב היינו מה דלית בי' אסמכתא בקרא לאפוקי חלוצה דהוי כעין דאורייתא, וכתב שם וכ"כ ר"מ הלוי ז"ל, ועי' תויו"ט.
שם מתני' אין מודדין. עיין מכות י' ע"ב תד"ה חד אמר.

דף מה.
גמ' ויצאו הן ולא שלוחיהן. עיין יבמות דף ק"א ע"ב תד"ה וקראו לו ובערכין דף ב' ע"א תד"ה קרבנו.
שם הכא מענייני' דקרא. מכות דף ח' ע"ב ערכין דף ל' ע"ב.

דף מה:
גמ' דכתיב כי ימצא פרט למצוי. עיין סנהדרין דף פ"ו ע"א תד"ה מונמצא.
שם ומודדין לעיר שיש בה ב"ד. עיין ב"ב דף כ"ג ע"ב תד"ה בדליכא.
שם אבא שאול אומר מטבורו. עיין נדה דף כ"ה ע"א תד"ה תחלת.
שם מתני' זקני אותה העיר. בהרמב"ם וב"ד של אותה עיר עם כל זקניה אפילו הן מאה כולן רוחצים כו' וכתב בכ"מ שכן שנינו בספרי וכל זקני העיר אפי' הן מאה. ולזה תמוה דלא הביא מתני' דהכא הכתוב כהוייתו. וכל זקני. ואמאי השמיטו תיבת וכל וע' בבאר שבע בחי' להוריות ד"ג ע"ב ד"ה ה"נ מסתברא. (בברייתא בגמ' איתא וכל זקני).
שם ואיתן כמשמעו קשה פי' הרמב"ם חזק ההמשכה, אבל רש"י בפי' החומש מפרש נחל איתן קשה שלא נעבד, וכ"נ דעת הרשב"ם ב"ב נ"ה ד"ה הנחל ובהר"ש והרא"ש רפ"ב דפאה עי"ש ובפסחים נ"ג א' סימן ל' נחלים קנים נ"מ לנחל איתן משמע כהרמב"ם ועי' במהרי"ק שורש ק"כ.
שם אע"פ שאינו איתן כשר בספרי דריש לה מדכתיב בסיפא דקרא הנחל סתם לאשמעינן אע"פ שאינו איתן ועי' בתשו' חכם צבי סי' ל"ב.
רש"י ד"ה וקסבר כו' כמו ובהמה רבה. עיין קידושין דף יח ע"א ברש"י ד"ה טובא משמע ועיין תמורה דף ט' ע"א.

דף מז.
מתני' וע"א אומר לא ראית. בב"י חוה"מ סימן כ"ט מחוד' ה' כ' וז"ל. וכ' המרדכי בהגהות סנהדרין בשם בעל העיטור דאע"ג דתנן פ"ב דעדיות לא ראינו אין ראיה היינו היכי

דאיכא למימר זה ראה וזה לא ראה אבל היכי דתרוייהו כי הדדי כי אמר האחד לא ראיתי הוי כאומר לחבירו לא ראית. והכי תנן בפ' עגלה ערופה דע"א אומר ראיתי וע"א אומר לא ראיתי הו"ל הכחשה עכ"ל. נראה דהיה לו הגירסא במתני' דהכא לא ראיתי.

דף מח.

גמ' אודנא דשמעא. רי"ף פ"ה דברכות.

רש"י ד"ה מפריש תרומת מעשר ונותנה לכהן, פרש"י הטעם דל"א שימכור תרומת מעשר לכהן דחיישינן דלמא משהי גבי' ואכיל לי', אבל מעשר ראשון ומע"ש מותר לזרים, ובטור יו"ד (סי' של"א) כתב דמוכרה לכהן ונראה לענ"ד ראי' דתקנת חז"ל הי' שיתנה לכהן ולא למכור מסוגיא דבב"ק (דף קט"ו ע"ב) דמוקי התם ברייתא דעשר חביות של טבל טמא כר' נחמי' ובשל דמאי, ובסיפא קתני ובשמן לא יעשה כן מפני הפסד כהן ואם איתא דבדמאי יכול למכור לכהן וליטול דמים מאי הפסד כהן שייך בזה, אלא ע"כ דצריך ליתן בחינם גם מסוגיא דסוכה (דף ל"ה ע"ב) דאמרינן דטעמא דב"ה דיצא באתרוג דמאי משום דאי מפקיר לנכסי', ולב"ש דאין מאכילין לעניים דמאי באמת אינו יוצא באתרוג דמאי ע"ש ולשיטת התו' שם ד"ה אתיא לחם לחם דטבל לא מקרי לכם היינו משום שותפות דיש לכהן חלק בו ע"ש, וכיון דחזינן דבדמאי אינו יוצא לב"ש וגם לב"ה רק מדין אי בעי מפקיר לנכסי' מוכח דגם בדמאי יש לכהן חלק בו, הרי מוכח דא"י למכרו לכהן (ועי' מ"ש דמאי פ"ג אות כ"ד), ועי' רפ"ב דערלה מ"ש על הגליון שם.

דף מח:

גמ' באבני מקדש. עי' במסכת תמיד פ"א ובדברי המפרש שם ד"ה אמר אביי דמתקנן ומייתי מעיקרא.

שם משחרב מקדש ראשון וכו'. עי' שבת כ' ע"ב תד"ה אנן חולין פד ע"ב ד"ה בזוגיתא.

רש"י ד"ה לקטלא ור"ח בן תרדיון וכו'. כדאיתא בע"ז דף ח' ע"א.

דף מט.

מתני' יוונית. עיין תוספות מנחות דף סד ע"ב ד"ה ארור וברי"ש פ"א מ"א דפאה.

שם משמת רבי בטלה ענוה. עיין תוספות כתובות דף קג ע"ב ד"ה אותו יום.

כתב הרע"ב תלמידיו של רבי הוסיפו וכתבו זה במשנה, והרמב"ן בע"ז ל"ז ע"א כתב ונראה שהי' תוס' שהוסיף בר קפרא או לוי במתני' כו'.

דף מט:

גמ' א"ל רב נחמן לתנא לא תיתני. עיין מגילה דף כח ע"ב רש"י ד"ה רנב"י.

גיטין

דף ב.

כתב רש"י ד"ה צריך השליח המביאו וכו' ושליח זה הבעל עשאו שליח הולכה. ופי' הר"ן דאי שליח קבלה כיון דהאשה נתגרשה בקבלתו א"א שיאמר בפ"נ ובפנ"ח וטעמא דמלתא כיון דמדינא ל"צ אלא מפני חשש ערעור דיבוא הבעל ויערער מש"ה אין לחוש לזה כשנתנו לשליח הולכה דבשעה שהגט יוצא מתחת יד הבעל אינו גומר ומגרש עדיין לפיכך חוששין שמא ימלך ויערער אבל כל שהבעל בעצמו נותנו לידה או ליד ש"ק שלה דבשעה שהגט יוצא מתחת יד הבעל גומר ומגר' מסתמא לא יערער אח"כ. מיהו אם בא הבעל וערער צריכים לקיים כמו במביא בא"י דאנן ל"ח ואם ערער צריך קיום.

תוד"ה ואם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו. ועוד יש לדקדק מסוף פ' גט פשוט, וע' במהרש"א שהקשה דאמאי לא הוכיחו בקיצור אליבא דרב דס"ל מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו מוכח דטענינן מזוייף דאל"כ לא שבקת חיי לכל בריה. ונראה ליישב, דהנה בלא"ה יש להקשות על ראיית תוספות מפ' גט פשוט דדלמא דוקא לרב לשיטתיה כיון דסבר מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו מש"ה תקנו חז"ל לטעון מזוייף ליתמי משום דאל"כ לא שבקת חיי. אבל לפי ההלכה דקיימא לן צריך לקיימו י"ל דלא טענינן מזוייף דלא שייך לא שבקת דהא נטעון פרוע. ולזה צ"ל דודאי ראיית התוספות הראשונה דגם אף דטענינן פרוע. מ"מ שייך לא שבקת. דכל א' יכתוב שטר מכר או מתנה, הוא ראיה חזקה ואין להסתפק בו, אלא שהוסיפו בראיה שנייה היינו מלבד שיש ראיה דלא שבקת דאולי לא חשו חז"ל לזה והביאו ראיה מסוגיא דב"ב. וממילא ליתא לקושייתנו הנ"ל דשפיר הוכיחו מסוגיא דב"ב דאם באת לומר דדוקא לרב לשיטתי' ומטעמא דלא שבקת ממילא אמרי' לראיה ראשונה דגם לדידן שייך לא שבקת דכל א' יכתוב שטר מכר. אם נימא דלא חשו ללא שבקת ממילא אין חילוק בין לרב ובין לדידן. ולפ"ז ממילא מיושב קושית המהרש"א דלא הו"מ לאכוחי בקיצור ממה דסבר רב דא"צ לקיימו א"כ שייך לא שבקת דהא קיימי' השתא דלא חשו ללא שבקת. ואדרבא אם ננקוט ההוכחה דלרב דסבר א"צ לקיימו שייך לא שבקת לא היה בהוכחה מספיק לדידן דדלמא דוקא לרב. אבל לדידן דקיימא לן צריך לקיימו דל"ש לא שבקת לא טענינן מזוייף. ולזה הביא ראיה מסוגיא דב"ב דהיינו בדרך ממנ"פ דאם טעמא דרב משום לא שבקת גם לדידן שייך כן לענין שטר מכר או מתנה. וק"ל.

בא"ד וא"ת בפ"ק דב"מ כו'. בסוגיא דשטר הקנאה דמוקי שמואל באין חייב מודה, ופרכינן אין בו אחריות מבני חרי מיהא גבי, ולכאורה קשה, דלוקי באינו חייב מודה

דטוען פרעתיך, ומבנ"ח מצי גבי דהא ל"ח לפרעון, אבל יש בו אחריות לא יחזיר, כיון דעכ"פ אח"מ ואינו רוצה שיחזירו למלוה, אנו טוענים שמא לא לוה ולא מטא לידיה.
ועיין בהר"ן גיטין פ"ק שכתב דתוס' הוכיחו דלא טענינן מזוייף מהא דפרכינן מבנ"ח מגבי גבי, אף דטוען מזוייף לא סמכו שלא יכול לגבות בלי קיום, והר"ן דחה דאנן טענינן דלא לוה, והא דטען מזוייף היינו משום דמלתא דלא רמיה עיי"ש, ולכאורה יפלא אמאי נקט הוכחה מהמקשן ולא מגוף הדין דאמאי באחריות לא יחזיר, הא בלא קיום לא יגבה, וכדנקטו באמת התוס' שלפנינו, וגם אדרבא מהמקשן ליכא ראיה דפריך בממנ"פ, דאי אמרת באין בו אחריות נכסים יחזיר דסמכו שלא יגבו בלא קיום, גם באחריות יחזיר מה"ט, וא"כ הראיה רק מגוף הדין, וצ"ל דכוונת הר"ן דבמתני' ליכא לאקשויי כיון דאומר מזוייף ואין רוצה להחזיר, אנן חיישינן דלא לוה ולא מטא לידיה, ולזה הקושיא על פרכת הש"ס דהא באין בו אחריות נכסים שפיר הדין דיחזיר וע"ז תירץ הר"ן דגם לגבי בני חרי אנן אמרינן דמשום דלא רמיא אמר מזוייף.
ובאמת קשה לי על דברי תוס' שלפנינו, דמה ראיה מגוף הדין הא אנן חיישינן לגבי לקוחות דלא לוה ולא מטא לידיה, ולפ"ז ישאר קושייתי דמ"מ נוקי למתני' באומר פרעתי דל"ש לגבי בנ"ח דלא רמיא, ולגבי לקוחות אנן חיישינן דלא לוה, ונ"ל דפרכת הש"ס דבאומר פרעתי נאמן במגו דלא לויתי, ודוקא בהקנאה דל"ש לא לוה, בזה א"נ לומר פרעתי, אבל בלא הקנאה נאמן במגו, דהא שמואל ס"ל דנאמן לומר פרוע במגו דמזוייף.
ולפ"ז קשה באמת, דלוקי בחייב מודה, והא דלא יחזיר, היינו כיון דהוא אלו טען פרעתי נאמן במגו דלא לוה, מש"ה אנן טענינן פרעתי, ואינו נאמן בהודאתו לחוב ללקוחות, כנראה מהש"כ (סי' צ"ט ס"ק י"ב) דאף היכי דנאמן רק במגו לא מהני הודאתו לחוב לאחרים.
והי' נ"ל דהא בלא"ה קשה לשיטת התוס' דאף קיום לא מהני דבריעותא דנפילה אמרינן דימה וזייף, והא דשמואל דמצא הקנאה יחזיר, כ"ז שלא אמר מזוייף אנן לא טענינן דימה וזייף, מכל מקום הא עדיין קשה אמאי יחזיר נטעון עבורו שפרע דנאמן במגו דדימה וזייף.
ולזה אפשר דמוכח לשמואל, דשטרי בידך מאי בעי אלים כ"כ דאפילו בריעותא דנפלה לא חיישינן לפשיטי דספרי זייר ליה, א"כ מוכרחים לומר דאינו מצוי כלל וכלל להניח שטר פרע, והוי ג"כ בכלל לא שכיחי ולא טענינן, ומש"ה שפיר פרכינן בחייב מודה אמאי לא יחזיר, דאנן לא טענינן פרוע, דלשמואל הוי בכלל לא שכיחי.

אבל מה אעשה, דהא התוס' לא ס"ל כן, דהא כתבו דע"כ אין זה ראיה דלא טענינן מזוייף דמ"מ יחזיר, דהא נטען פרוע במגו דמזוייף, הרי דס"ל דאף לשמואל טענינן פרוע, ולא מקרי מלתא דל"ש, א"כ יקשה כנ"ל הן על מימרא דשמואל דנטעון פרוע במגו דמזוייף, הן על פרכת הש"ס על חייב מודה, וצ"ע (ועי' ח"א סי' קצ"ז).

בא"ד אלא ה"ט דלא יחזיר כיון דאתרע בנפילה, ולענ"ד אפשר לומר בדרך אחר והוא מבואר בטור חוה"מ (סי' מ"ו) שכ' בשם רב שרירא גאון ועיין בש"ך שם הא דמהני קיום ע"י דמיון חתימות כיון דמן התורה לא בעי קיום אלא דרבנן הוא דאצטריך קיום משום הכי מהני קיום גרוע. אבל היכא דבעי קיום מדאורייתא לא מהני קיום דדמיון חתימות. ובעי' שיעידו החתומים שזה כתב ידן. ולפי זה יש לומר דבנפל כיון דאתרע בנפילה גם מדאורייתא חיישי' למזוייף ובעי' קיום מן התורה. וא"כ מש"ה לא יחזיר דכיון דנפל בעי' קיום גמור ע"י עדות העדים וחיישי' דאם יוחזר למלוה כשיבא לב"ד ולא ידעו מהנפילה ויקיימו ע"י דמיון חתימות. ובאמת לא מהני כיון דנפל. וק"ל.

כתב הר"ן (קמד ע"א) דהא דפרכינן כי אין בו אחריות נכסים אמאי יחזיר מבני חרי מגבי גבי. אף דכשיבא לגבות נטעון מזוייף. מ"מ אף ע"י קיום אינו ראוי לגבות דאנן נטעון שמא כ' ללוות ולא לוה והוא טען מזוייף משום מלתא דלא רמי' עליה. ולכאורה תמוה לי דהר"ן סותר עצמו לדבריו סוף גיטין (קפט ע"ב) במ"ש להשיג על הרמב"ן די"ל דשמואל ס' דל"א עבחז"ל והא דקאמר אומר היה ר"מ היינו דבעי לאוקמי מתני' בכל שטרות אף בהקנאה ע"ש והא לשיטת הר"ן הנ"ל אף אם מיירי בהקנאה אינו מוכרח דאומר הי' ר"מ דהא בהקנאה ממילא ליכא קושי' דמבנ"ח מגבי גבי דהא כשיבוא לגבות נטעון אנן מזוייף. ולשמא כ' ללות ל"ש בהקנאה והוא לכאורה קושי' אלימתא. ונראה דלק"מ דהכי אמרי' דשמואל ס"ל דמתני' מיירי בכל שטרות בין בהקנאה בין בלא הקנאה. מש"ה א"א לומר דמיירי בחייב מודה דא"כ בהקנאה ביש בו אחריות אמאי ל"י, אע"כ דמיירי באין חייב מודה וא"כ יקשה בהיפוך בשטרי דלאו הקנאה באין חייב מודה אמאי יחזיר הא מבנ"ח גבי ונטעון אנן כ' ללות ולא לוה. אע"כ דאומר היה ר"מ וכו'. והוא נכון ואמת בעזה"י.

כתב הפנ"י דהנ"מ בין אם טעני' מזוייף ללקוחות או לא דנ"מ בשליח שמביא גט בא"י ולא אמר בפ"נ דאם טענינן מזוייף א"י לגבות כתובה עיי"ש, ולכאורה הדברים תמוהים דהא גם אם לא טענינן מזוייף נטעון פרוע, דהבעל נאמן במגו דמזוייף, אבל באמת ניחא, דהא התוס' ס"פ הכותב הקשו על מגו דלא גרשתיך הא יתחייב שאר כסות ועונה, ותירצו דהוי טענו חיטים והודה בשעורים, וזה שייך בהיא טוענת ברי גירשתני דמודית או

דמוחלת שאין לה מזונות, אבל בזה דהשליח מביא לה הגט דהיא טוענת עפ"י עד שהיא עושה ותובת כתובה אם הבעל יטעון מזוייף, יצטרך ליתן מזונות, דהיא לא הודית כלל, ולא מחלה רק שתבעה עפ"י העד, ואם הבעל אומר דהעד משקר בזה לא פקע זכותה מחיוב מזונות, א"כ אין הבעל נאמן פרוע במגו דמזוייף.

דף ב:

אבל הכא דאיתחזק איסורא דא"א, אף דהשליח מעיד קודם הגירושין שגט זה כשר לגרש בו דנכתב לשמה, ובזה עתה אינו מוציאה מחזקתה דהא גם כפי עדותו עתה היא אשת איש אלא שמעיד דאפשר לגרשה בגט זה וזה אינו נגד החזקה דהא פשיטא דיכול לגרשה בגט כשר, אעפ"כ מיקרי חזקת איסור במה דנדון אחר הנתינה דמגורשת ע"י גט זה עפ"י עדות העד.

שם ואפילו לר"מ דחייש למעוטא. לכאורה קשה להפוסקים דאף לרבנן דר"מ מ"מ לחומרא אמרי' סמוך מעוטא לחזקה א"כ גם לרבנן קשה דנימא סמוך מעוטא לחזקה חזקת אשת איש. ואפשר דהנך פוסקים ס"ל כמ"ש הר"ן קדושין פ"ג בסוגיא דאומר קדשתי את בתי וא"י למי קדשתי' דהא אין דבר שבערוה פחות משנים הוא דוקא באתחזק איסורא. א"כ לא מצי למיפרך מכח סמוך מיעוט לחזקה כיון דמכח החזקה נעשה פלגא ופלגא הוי ספק בלי חזקת איסור. וע"א נאמן. לזה פריך רק לר"מ דחייש למעוטא ואף בלי חזקה חיישי' ממילא נתקיימה החזקה לדונו בחזקת איסור ולא מהני ע"א. וצ"ע. (עי' מש"כ לק' בתוד"ה הוי).

רש"י ד"ה לפי שאין בקיאין. וממילא שיילי' לי'. לכאורה קשה דהכא נקט רש"י בפשיטות דשיילינן ליה ולקמן בד"ה לא גייז כתב רש"י כמסתפק או דשיילינן ליה או דאמרי' דסתמא לשמה קמסהיד. ונראה דלשיטת תוס' ד"ה ורבנן הוא דאצריך היינו דדלמא משכח כתוב ועומד מאיש ששמו כשמו ממילא ניחא קושי' תוס' ד"ה לפי דאמאי לא נקט משום מחובר דהא לענין מחובר ל"ש דאשכח שמו כשמו דמה בכך הא בין כך וב"כ לא כתבו במחובר, כיון דקיימא לן סתם ספרי דדייני מגמר גמירי. ואף דלהס"ד דהש"ס דסופרים אין בקיאין יקשה מ"ש דנקט לשמה ולא מחובר. די"ל דבאמת לאו דוקא נקט לשמה דה"ה מחובר דמה דהקשו תוס' ע"ז מדפרכי' לקמן בין לרבה בין לרבא האיכא מחובר אינו קושיא לרש"י די"ל דפרכת הש"ס לקמן למסקנא דספרי מגמר גמירי והחשש רק דמשכח שמו כשמו וזהו ל"ש לענין מחובר כנ"ל באופן דלהס"ד דסופרים אין בקיאין לשמה לאו דוקא וה"ה מחובר. אבל למסקנא דמגמר גמירי לשמה הוא דוקא. ויעויין בר"ן דאסבר לן סברא דסתמא לשמה קמסהיד היינו כיון דאמירתו הוא רק

מטעם לשמה ממילא ע"ז מסהיד דהוי לשמה. הנה כ"ז הוא אם אמרי' דרק משום לשמה מסהדי אבל אי נימא דגם משום שאר פסולים כגון מחובר וכדומה מסהדי ל"ש סתמא לשמה דדלמא על מחובר וכיוצא מסהיד. ולפ"ז ניחא דלהס"ד דלשמה לאו דוקא ס"ל לרש"י בהחלט דשיילי' ליה על לשמה ועל מחובר וכדומה כיון דל"ש סתמא לשמה. אבל למסקנא דלשמה דוקא מסופק רש"י אי שיילי' או נימא סתמא לשמה. וק"ל (ע' מ"ש רבינו בזה בהמשניות מס' גיטין אות ב' הג"ה ונעתק לפנינו).

לענ"ד י"ל בכוונת רש"י עפ"י דברי תוס' ד"ה לפי שאין בקיאים וכו' ומפרש ר"ת דבכל הלכות גיטין בקיאים וכו' והא דפי' הקונטרס דממילא שיילי' וכו' ואומר ר"י דמסתמא לשמה מסהיד. נראה מהמשך דבריהם דאי הוי אמרי' דלשמה לאו בדוקא אלא גם משום מחובר וכדומה פסול באמת היו צריכים למישיילי' דלא היה שייך לומר דסתמא לשמה מסהיד כיון דאין ידוע לשליח על מה דהצריכו להעיד בשביל זה. וכ"כ המפרשים, והנה בעיקר קושיא דאמאי נקט רבה לשמה ולא נקט אינך פסולי'. זהו שייך רק לס"ד. אבל למה דמסיק דסתם ספרי דדייני מגמר גמירי ורבנן הוא דאצרוך ופירש"י דלמא דאשכח דכתוב ועומד לשם א' מבני עירו ונמלך הוא לגרש. ממילא זהו שייך רק לענין לשמה אבל לאינך דברים ליכא חשש דהא הסופר מגמר גמר ובודאי כתב כדינו בלי פיסול. ומה"ט ליתא לקושית תוס' דאם נימא דלשמה לאו דוקא הא דפרכי' לקמן בין לרבה בין לרבא האיכא מחובר. הא ג"ז נכלל בכלל מוליך ומביא. די"ל דהתם קאי למסקנא דהחשש רק משום לשמה. לפ"ז י"ל דבתחלת הסוגיא דאין בקיאים היינו דלא בקיאי' בדינים וממילא לשמה הוא לאו דוקא דהצריכוהו לומר בפ"ג גם משום אינך פסולים בזה כ' רש"י דשיילי' ליה אם נכתב לשמה וה"ה דשיילי' לי' על שארי פסולים. אבל לבתר דמסקי' סתם ספרי ממילא החשש רק משום לשמה מש"ה כ' רש"י די"ל דסתמא לשמה מסהיד. גם לפי אידך טעמא דכ' הר"ן דל"צ לשיילי' כיון שהוא שלוחו של בעל זה ואומר בפ"נ תולין להקל ואמרי' שבעלה של זו כתב וכו' זהו לא שייך רק למסקנא דהחשש רק לשמא נכתב לשם אחר ונמלך הוא לגרש. אבל לס"ד דאין בקיאים מה בכך דתולין דהבעל זה כתבו מ"מ החשש דהבעל זה כתבו בפסולים אחרים מש"ה כ' רש"י דשיילינן לי'.

והנה בעיקר קושית תוס' הנ"ל מהא דפרכינן בין לרבה בין לרבא האיכא מחובר. לכאורה תמוה דהא מ"מ בלאו פסול מחובר צריך ג"כ לומר בפ"נ בשביל פסול דלשמה א"כ מהא דשוו למוליך ומביא לא נשמע פסול מחובר מש"ה פרכינן דליחשוב מחובר. והא דפריך ממחוב' ולא בהיפוך דמדין מוליך ומביא לא נשמע פסול דשלא לשמה דדלמא

צ"ל בפ"נ משום מחובר. זה אינו דאם מחובר פסול משום ג"ש דלה לה ממילא גם שלא לשמה פסול. ורק בהיפוך י"ל דדלמא שלא לשמה פסול. משום דלה דכתיב בשפחה הוא לה לשמה ול"צ בזה לג"ש דלה לה אבל מחובר דאיתא מוכתב ונתן דאינו מחוסר קציצה דזהו נכתב רק בגט אשה לא ידענו דפסול בשיחרור והכי דייק לישנא דרש"י לקמן דף ט' ע"ב דעל מה דפרכי' והאיכא מחובר כ' דכתיב וכתב ונתן ושחרור ילפי' לה לה מאשה. ולא נקט רש"י כן מקודם לזה במאי דפרכי והאיכא לשמה. והיינו כנ"ל דלענין לשמה דאתי' מן לה בעצמו ל"צ לגז"ש דמלה דכתיב בשחרור דרשינן לה לשמה ורק לענין מחובר צריכין מדין גז"ש. וא"כ לכאורה אין התחלה לקושית התוס'. אח"כ אמרו לי שהקשה כן בפ"י.

ולענ"ד בהקדם דברי תוס' ג' ב' ד"ה דתנן אין כותבים וכו' ותימא לר"י דהכא משמע דלא מתוקמא כר"מ וכו' ביאור דבריהם דאף די"ל דעיקר הטעם דהולד ממזר כיון דלא אמר בפנ"ח. ובפנ"כ דנקט היינו דרך גררא בעלמא מ"מ הא לר"מ לא נתקן מעולם לומר בפנ"כ וליכ' זה נוסחא כלל ל"ש לומר דנקטה אגב גררא. ואף לתירוצם ב' שתירצו בתחלה דפירכת הש"ס חתימה בעי כתיבה לא בעי היינו ואמאי קתני בסיפא דאי לא אמר בפנ"כ פסול. אבל על גוף התקנה י"ל דתקנו כן משום דלכתחילה וא"כ שפיר י"ל דגם לר"מ צ"ל בפנ"כ משום לכתחילה ומש"ה נקט ר"מ ול"א בפנ"כ ובפנ"ח והולד ממזר משום דלא אמר בפנ"ח. וביותר י"ל דהא לכאורה קשה על תירוצם הנ"ל דהא י"ל כיון דהוצרכו לתקן בפנ"כ משום לכתחלה תקנו זה ג"כ משום אחלופי כמ"ש תוס' (ד"ה ע"ב) ד"ה רבה אית ליה דרבא עיי"ש. וא"כ י"ל דגם אם התקנה בפנ"כ רק משום לכתחילה. מ"מ כיון דתקנו שיאמר כן תקנו ג"כ משום אחלופי. מ"מ זהו רק למסקנא דלרבה ג"כ משום קיום וא"כ בפנ"ח הוא באמת גם משום קיום בזה שייך אחלופי משום קיום דעלמא. אבל להס"ד דהש"ס הכא דרבה לית ליה דרבא ואין בעדות דבפני נחתם ענין קיום ל"ש כלל אחלופי. וא"כ למסקנא שפיר י"ל דלר"מ ג"כ בפני נכתב מעכב בדיעבד דקתני משום לכתחילה וממילא תקנו ג"כ משום אחלופי. מ"מ שפיר הקשו דכל בנין דתוס' רק למה דנקט הש"ס תחלה הקושי' כתיבה לא בעי דתנן אין כותבים במחובר. וא"כ י"ל דלכתחלה בעינן כתיבה לשמה גזירה אטו חתימה כמו מחובר. מש"ה הקשו דדלמא התקנה משום לכתחלה. אבל באמת למה דאמרי' אח"כ והא אר"נ אומר היה ר"מ אפילו מצאו באשפה וכו' וכ' תוס' שם דאפילו לכתחילה ל"צ כתיבה לשמה וחיללו שם בין לשמה ובין מחובר. א"כ שפיר קשה לר"מ למה תקנו כלל בפנ"כ דהא אפילו לכתחילה ל"צ כתיבה לשמה ואמאי נקט ר"מ בלישני' ול"א בפנ"כ דמשמע דהתקנה היה לומר

כך. ואי דנימא דתקנו משום מחובר דלכתחילה פסול ותקנו ג"כ משום אחלופי. מ"מ קושייתם למה דהוכיחו בשמעתין דוק' משום לשמה תקנו ולא משום מחובר. וביותר דלהך תירוצם הנ"ל דפירכת הש"ס כתיבה לא בעי קאי על סיפא דמתני' דאם ל"א בפנ"כ פסול. וברנו דהיינו לס"ד דרבה לית ליה דרבא וליכא משום אחלופי. והא מ"מ קשה למסקנא למה צריך לשנויי (כר"א) דמשום מזוייף מתוכו הא למסקנא דרבה אית ליה דרבא י"ל דכיון דתקנו משום לכתחי' תקנו ג"כ משום אחלופי ונצטרך לומר דכל הסוגיא קאי רק לס"ד דרבה לית ליה דרבא וזה דוחק כמ"ש תוס' (ע"א שם) בד"ה מאן האי תנא. ואך באמת לק"מ דהא אחר דפריך מדר"נ דאומר היה ר"מ וכו' דאפילו לכתחילה ל"צ כתיבה לשמה מוכרחים לתירוצא דהש"ס דמזוייף מתוכו. או לשינויי דרב אשי ה"מ ר"י היא. וא"כ אי נימא דתקנו ג"כ משום מחובר עדיין קשה הא למסקנא ל"צ כלל להנך שינויי דהא י"ל דתקנו משום מחובר ולענין לכתחילה ותקנו ג"כ משום אחלופי. ואי דצריכא לתרוצא על לישנא דרבה דנקט מטעם לשמה היא גופה קשה דלפי תירוצא דהש"ס אתי מתני רק כר"א או כר"י אמאי נקט באמת רבה משום לשמה לנקוט משום מחובר ואתי' כב"ע /כר"ע/. אע"כ מוכח להך תירוצא דלא תקנו רק משום לשמה [ומה דלא נקט תוס' בשמעתין זה להוכח' דתקנו רק משום לשמה. היינו דהא י"ל כתירוצם קמא דמשום לכתחילה בעלמא לא היו מתקנים כלל] וא"כ שפיר הניחו תוס' קושייתם בתמי' מתקיימת דלר"מ למה תקנו כלל בפנ"כ דבממנ"פ לתירוצם קמא הא לא תקנו כלל משום לכתחילה. ולאידך תירוצא הנ"ל הא מוכח דמשום מחובר לא תקנו וכיון דאפי' לכתחילה ל"צ כתיבה לשמה לר"מ למה תקנו כלל בפנ"כ. ואחרי כל אלה מובנים היטב דברי תוס' שהתחלנו דשפיר הוכיחו מפרכת הש"ס והאיכא מחובר דהא נכלל בכלל מוליך ומביא ואי דאף אם מחובר היה כשר צריך לומר משום לשמה. הא שם מוקמי' להך ברייתא כר"מ דע"ח כרתי ולפי הך סברא דמשום מחובר ג"כ תקנו א"כ לר"מ צריך לומר בפנ"כ משום מחובר לענין לכתחלה. וא"כ שפיר נכלל בכלל מוליך ומביא דהא מטעם לשמה לא היה צ"ל בפנ"כ דהא אפי' לכתחילה ל"צ כתיבה לשמה ומוכח שפיר מדין מוליך ומביא דמחובר פסול בשחרור וממילא גם שלא לשמו פסול כנ"ל. אע"כ דמשום מחובר לא תקנו כלל ודברי תוס' ברורים ומאירים.

רש"י ד"ה ורבנן הוא דאצריך. כגון שנכתב לשם א' מבני עירו וכו'. לכאורה קשה דליסגי באמירת בפנ"כ לחוד כיון דנכתב לבעל האשה הזאת ומה חשש עוד. ואי דחיישי' שמא לאחר הכתיבה לבעל האשה הזאת נתנו הבעל לאחר ששמו כשמו והוא החתים עליו עדים לגרש בו את אשתו. וחזר ונתן הגט לבעל הזה. מ"מ קשה דאם ניחוש לזה בלא"ה

פסול דשלא לשמו הוא כיון דהעדים חתמו לאיש אחר ממילא לא העידו על הגירושין של בעל זה וחתימתן לאו כלום היא. ובלא"ה קשה איך שייך גבי חתימה שלא לשמה דכל שלא חתמו לשם בעל זה להעיד שמגרש אשתו ממילא ליכא עדות כלל. רק גבי סופר שייך שכ' להתלמד אבל גבי עדים אם חותמים להתלמד ליכא עדות כלל. ואף בשאר שטרות הוא פסול רק להפוסקים דסוברים דעדים בעי שיאמרו בפירוש שחותמים לשמה ניחא דעדים יחתמו לבעל זה ואפ"ה הוי שלא לשמה אינם אומרים בפירוש שחתימתן לשמה. אבל לאינך שיטות דלא בעי אמירה בפירוש קשה. ואולי י"ל דהכי חיישי' דחתמו לגרש בו א' משתי נשיו לאיזה שתצא מפתח ביתו תחילה דמכח דאין ברירה הוי שלא לשמה. כמבואר לקמן. וא"כ עכ"פ בין כך וב"כ לפירש"י דכולם בקיאים דיני דלשמה והחשש רק משום שמו כשמו. האיך שייך כן בעדים דאם חתמו לאיש אחר לא מקרי עדות כלל. ואם נדחוק דגבי עדים באמת איכא מעוטא דמעוטא דלא בקיאים בלשמה. והא דהוצרך לומר בסופר טעם דשמו כשמו ולא ניחא ליה ג"כ משום מעוטא דמעוטא דלישנא דהש"ס סתם ספרי דדייני משמע דכלהו בקיאין. מ"מ היא גופא קשיא על הגמרא כיון דמעיקרא היה ס"ל דהוי רק רוב ועלה קאמר ואפי' לר"מ כו' למה הוצרך לחדש דסתם ספרי מגמר גמירי וכלהו בקיאין לימא דהוי עכ"פ מעוטא דמעוטא כיון דעכ"פ צ"ל כן גבי חשש דהעדים. וצע"ג.

תד"ה לפי שאין בקיאין לשמה. דבריהם תמוהים דהא בפשוטו י"ל הא דפרכי' לקמן בין לרבה בין לרבא הא איכא מחובר היינו דממוליך ומביא לא נשמע הדין דמחובר פסול בשחרור דהרי אף אם היה מחובר כשר מ"מ היה צ"ל בפני נכתב משום לשמה. בשלמא בהיפוך ל"ק דלא נשמע הדין דשלא לשמה פסול דדלמא מוליך ומביא משום מחובר די"ל דאם מחובר פסול בשחרור ע"כ משום דילפי' לה לה מאשה ממילא גם לענין לשמה כן. ולזה פרכי' רק והא איכא מחובר דהא י"ל דמוליך ומביא משום לשמה והיינו דגם בשחרור דכ' כי חופשה לא ניתן לה דרשי' נמי לה לשמה. אבל מחובר דליכא לימוד גבי עבד רק מגז"ש לא ידענו. אח"כ הראו לי דגם הפ"י כתב כן. וזהו לכאורה תמי' גדולה על התוס'.

והנלע"ד דלכאורה קשה איך עלה על דעתם דה"ה מחובר ולא בדוקא נקט משום לשמה. הא בסוגיא פרכי' אי ר"מ חתימה בעי כתיבה לא בעי ועלה אמרי' וכי לא בעי כתיבה לשמה מדאורייתא וכו' והאר"נ אומר הי' ר' מאיר. ע' בתוס' שם דאפי' לכתחילה מותר לכתוב שלא לשמה ומחלקים בין לשמה דל"ש למגזר כתיבה אטו חתימה ובין מחובר דגזרי' אטו חתימה. ע' היטב. א"כ קשה מה פריך הש"ס נהי דלשמה לא בעי

בכתיבה לר"מ. הא י"ל דתקנו משום מחובר. ובהכרח צ"ל דאף דנקטינן השתא דה"ה מחובר מ"מ מדנקט רבה לשמה ולא נקט מחובר משמע דמשום לשמה לחוד מספיק הטעם לזה פרכי' כתיבה לא בעי וכו' וליכא בכתיבה רק משום מחובר והיה לו לרבה למנקט מחובר. וע"ז משנינן ר"א היא ומשום מזוייף מתוכו ומספיק בטעם לשמה לחוד ויעויין עוד בתוס' לקמן בסוגיא דהניחו בקושיא דלר"מ אמאי תקנו בפנ"כ הא כתיבה לא בעי לשמה. ואמאי נקט ר"מ בלישנא ול"א בפנ"כ ובפנ"ח יוציא. ובתוס' ב"מ (דף נא) נדחקו דבפנ"כ לאו דוקא ושיגרא דלישנא היא, הנה כ"ז לפי האמת דמסקו התוס' דמשום מחובר לא חיישי' דבקיאין בדינא דמחובר. אבל אם נימא דלשמה לאו דוקא וה"ה מחובר. וצ"ל פירכת הש"ס כתיבה לא בעי. סובב הכל על לישנא דרבה דנקט משום לשמה א"כ ממילא גם לר' מאיר צ"ל בפנ"כ משום מחובר. והנה לא מבעיא לפי תירוץ ב' דתוס' דלקמן דגם משום לכתחלה תקנו לומר בפנ"כ אלא דפירכת הש"ס על מה דקתני ברפ"ב אמר בפנ"ח ולא אמר בפנ"כ פסול. בודאי י"ל דגם לר"מ צ"ל בפנ"כ משום מחובר דהא עכ"פ לכתחלה פסול במחובר. ובאמת בדיעבד אם אמר בפנ"ח לחוד ולא אמר בפנ"כ כשר לר"מ. והא דקתני בדר"מ ולא אמר בפנ"כ ובפנ"ח יוציא והולד ממזר. היינו משום בפנ"ח ואגב גררא נקט בפנ"כ כיון דעכ"פ ענין בפנ"כ הוא בעולם. גם לר"מ אינו דוחק כ"כ לומר דשגירת לישנא הוא ובפרט לפ"מ דנכתב לקמן דכוונת תוס' על סיפא דמתני' ב' אומרים בפנ"כ וב' אומרים בפנ"ח אבל בא' אף בדיעבד פסול אם לא אמר בפנ"כ דכיון דתקנו משום לכתחלה תקנו ג"כ משום איחלופי. וכמו שיתבאר בדברינו בארוכה בעזה"י. ממילא ניחא ביותר דגם לר"מ תקנו בפנ"כ משום לכתחלה דמחובר וממילא תקנו ג"כ משום איחלופי אף דבדיעבד פסול משום אחלופי, אלא אפי' לתירוץ א' דתוס' לקמן דמשום לכתחילה לא תקנו בפנ"כ. מ"מ י"ל דרבה ס"ל דחתמו היינו תורף ור"א היא ממילא י"ל דלר"מ אפי' דיעבד פסול מחובר מדרבנן אטו חתימה כיון דבלא"ה צריכים לחלק בין לשמה ובין מחובר לענין לכתחילה ה"נ י"ל דבמחובר אפי' דיעבד פסול.

ולפ"ז דברי תוספות נכונים וברורים. ושיעור דבריהם כך הם דאם איתא דלשמה לאו דוקא אלא דה"ה מחובר וא"כ ממילא גם לר"מ צ"ל בפנ"כ משום מחובר. ואם כן מה פרכי' לקמן בין לרבה בין לרבא הא איכא מחובר. הא י"ל דברייתא אתי' כר"מ ובפרט דהא חזינן דלבתר דמשנינן לקמן דפסולי דאורייתא לא חשיב וערכאות דרבנן דעדי מסירה כרתי פרכי' עלה מהא מדסיפא ר"ש כו' מבואר דדעת המקשן דהיינו ת"ק דהברייתא דערכאות ס"ל דעדי חתימה כרתי. וא"כ ממילא שמעי' מחובר מדין מוליך

ומביא כיון דקתני דשוין ג"כ לשחרור עבדים לענין מוליך ומביא. והיינו כמו דצ"ל בגט אשה גם בפנ"כ ה"נ בשחרור וא"כ ע"כ משום מחובר דהא לר"מ ליכא טעמא אחרינא על בפנ"כ רק משום מחובר. וכיון דידענו דמחובר פסול בשחרור ממילא גם שלא לשמה פסול כיון דמחובר פסול משום גז"ש דלה לה ה"נ לשמה. ולזה הוכיחו תוס' דמשום מחובר ליכא תקנה כלל דבקיאין בדינא. וע"כ באמת צ"ל לר"מ אין צ"ל בפנ"כ. או דיש טעם אחר ושפיר פרכי' והא איכא מחובר והוא נכון בעזה"י. ואולי חנני ד' לכוין דרך האמת (ועי' מש"כ לק' דף ג' ב' תוד"ה דתנן).

בא"ד אלמא לרבה דוקא נקט לשמה. ק"ל הא לפי המסקנא דסתם ספרי מגמר גמירי אלא (דאשכח) משום דאיכא דמשכח שמו כשמו, וזהו ל"ש לענין מחובר דהא גם אם כ' הסופר לשם יב"ש אחר לא כ' אמחובר, וגם אף לתוס' דפירשו משום דחיישי' דלהתלמד כתב, מ"מ ל"ש חשש מחובר אלא היכי דכ' להתלמד וא"כ בכל חשש מחובר הוי ממילא שלא לשמו ומש"ה נקט לשמו וצ"ע.

תוד"ה דאתיוה דאינו חשוד להכשילה, ומה דהצריכו לומר השליח בפ"נ ובפ"נ והאמינוהו בכך ולא האמינוהו לומר שליח אני מהבעל, וממילא ליכא חשש, צ"ל כמ"ש המהר"ם שי"ף דבאומר בפני מידק דייק יותר.

בשו"ע סי' קמ"ב ס"א בהגה י"א דאם יש לשליח הרשאה וכו' וי"ח דהרשאה לא מהני קיום, ובד"מ שבטור אות ב' סיים דאיכא למיחש שמא אותו גט נאבד וזה מזוייף, וז"ל הריב"ש דאפילו בחד שליח ואחר לצרף עם השליח להעיד על השליחות דכתבו הפוסקים דמהני וא"צ לומר בפ"נ דהוי כאתיוהו בי תרי, דכיון דיש עדים שהוא שליח בגט זה כדי לגרשה שוב אין הבעל יכול לערער, מ"מ אפשר דדוקא כשהעד המצטרף להשליח הוא עתה בכאן עם השליח ומכיר הגט בטב"ע או בסימן מובהק ומעיד שעל גט זה נעשה שליח ואז הוי כנתקיים הגט זה בחותמיו, כיון דמיד בעל בא לו, אבל בנ"ד אעפ"י שיש שטר שליחות ביד השליח שהבעל מינה אותו לשליח ומסר גט כשר בידו ופ' ופ' עדיו, מ"מ אפשר שאותו הגט נאבד וזה מזוייף, ואעפ"י שאין חוששין לזה מ"מ אין גט זה מקויים אלא בקיום הגט ולא בתקנת חז"ל עכ"ל וכן נראה להדיא דעת הרא"ש ממ"ש ריש גיטין וכן נראה מסברא וכו' כי היכי דיקיים השליח כתב השליחות יקיים חתימת הגט עכ"ל, מבואר דאף בקיום שטר שליחות צריך ג"כ קיום חתימת הגט, והרי הרא"ש כתב מקודם בההיא דאתיוה בי תרי כדברי תוס' הנ"ל, א"ו דס"ל לחלק, דוקא בההיא דאתיוה שהם אומרים ששלחם בגט זה והוי עדים שנתגרשה, אבל עדים שמסר לו גט לגרש, זהו לא הוי כעידי גירושין, וה"נ דעת הרמ"ה בטור וש"ע שם סעיף ה' אם

יש עדים שהבעל מסר לסומא גט זה וכו' מדנקט גט זה דוקא משמע דמסר לו גט בעלמא לא מהני, וכדעת הריב"ש הנ"ל.

תוד"ה ע"א וכשעברו שבעה טהורה ממילא, עיקר סברת תוס' דמה שאומרת עכשיו שספרה ז' נקיים לא הוי נגד החזקה דמה שידענו מקודם דראתה דם קודם הז' ימים, אותה ראיה אינה מזקת ואינה גורמת לאסרה עתה אחר עבור ז' ימים, דמשום אותה ראיה לחוד ממילא מותרת עכשיו כיון שעברו ז' ימים, אלא דבאת לאסרה שמא ראתה ג"כ אח"כ וע"ז לא נתחזקה שתראה עוד, משו"ה לגבי ראיה האחרת לא מיקרי חזקת איסור. תוס' ד"ה הוי דבר שבערוה. משמע דלא אתחזק נאמן דהוי דבר שבערוה דלמאי הוצרכו לומר דהש"ס ר"ל בדרך את"ל דבאתחזק איסורא נאמן דהוי דבר שבערוה, ולא נקטו בפשוטו דפרכינן בדרך ב' קושיות, הא', באתחזק, הב', אף אם לא אתחזק הוי דבר שבערוה, מזה נשמע לכאורה דס"ל דבלא אתחזק קל בדבר שבערוה נאמן.

ובזה מיושב מה דקשה לי לכאורה להפוסקים דגם לדרבנן דר' מאיר אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה לחומרא, אם כן איך אמרינן שם רוב בקיאין הן ואפילו לר"מ וכו', הא גם לרבנן לא מהני רוב בקיאין דנימא סמוך מיעוטא לחזקה, ולזה י"ל דלרבנן דמכח סמוך מיעוטא לחזקה ונעשה פלגא ופלגא, א"כ הוי ספק בלא חזקה דנאמן גם בדבר שבערוה אבל לר"מ דבלא החזקה חיישינן למיעוטא נשאר החזקה בתקפו ואין הע"א נאמן.

אולם מסוף דברי תוס' נשמע בהיפוך מדכתבו דאצטרך וספרה לה דס"ד דהוי דבר שבערוה מבואר דאלו הי' דבר שבערוה לא היתה נאמנת, אף דליכא חזקת איסור.

ובדברי תוס' קשה לי, למאי הוצרכו לדחוק דהוי ס"ד דהוי דבר שבערוה, הא מקודם הקשו, דאמאי נאמנת על הספירה, הא אתחזק איסורא, ותירצו דלא מקרי אתחזק איסורא דאינה בחזקת שתראה עוד. הרי דהסברא פשוטה הי' להם דמקרי אתחזק איסורא, אלא דתירצו דמ"מ י"ל דלא מקרי אתחזק איסורא, א"כ דלמא זהו גופא הוא האיבעיא אם ע"א נאמן אפילו באתחזק, דגם זה יכולין ללמוד מן וספרה לה דמקרי אתחזק איסורא, או דיש ללמוד רק בלא אתחזק דספירה לא מקרי אתחזק, וצ"ע.

וכן משמע מהר"ן שם (דף קע"ב) שכ' הו"ל דבר שבערוה ואין פחות מב' אף דלא אתחזק איסורא עכ"ל, [ואולם מדברי הר"ן קדושין (דף רל"ד) משמע בהיפוך דדוקא להוציא מחזקתו א"נ]. (ועי' שו"ת סי' ק"ז).

כתב מעכ"ת בישוב קושייתי על סתירת הר"ן מגיטין לקדושין, ותוכן דברי רומ"פ דדברי הר"ן רק בע"א דמתיר במעשה דידי' וכו'.

לשון הר"ן לא משמע כן, דהא כתב לחלק, דהא דבמת בעלה בעי טעמא לעיגונא דהתם אתחזק איסורא משמע בלאו הכי היה נאמן בדבר שבערוה.
בא"ד וא"ת אי ע"א וכו' אמאי איצטריך וספר' לה. ק"ל הא תוס' כ' לעיל א"כ אפי' אתחזק איסורא הרי דבפשיטות מקרי זה אתחזק איסורא אלא דתירצו דאינה בחזקת שתראה כל שעה וכו' וא"כ י"ל בפשיטות דזהו גופ' האיבעי' דהש"ס אם נוכל למילף מוספרה גם באתחזק איסור וכקושי' תוס' או דליכא למילף כולי האי דהתם אינה בחזקת שתראה כל שעה וצ"ע.
בסה"ד דחשיב כמו דבר שבערוה. עיין מהרי"ק שורש עב.
תד"ה ורבנן הוא דאצריך. פסול לגרש בו לר"מ וכו'. נראה ביאור דבריהם דהא דאף במקום דחיישינן לב' יב"ש כמו בנפל הגט ושיירות מצויות לר"ז דס"ל בחד לישנא דחיישי' מ"מ מקרי מוכח מתוכו כיון דאנן לא ידעי' מן יב"ש אחר. וכמ"ש תוס' להדיא לקמן (דף כ"ד ע"א) ד"ה בעידי מסירה. מ"מ קושייתם בדרך ממנ"פ והיינו לרבה לשיטתי' דס"ל בסוגיא דשיירות מצויות דאף בנפל ל"ח רק בשיירות מצויות והוחזקו. לזה בממנ"פ למאי תקנו לומר בפנ"כ דהא בלא הוחזקו ל"ח כלל לב' יב"ש. ואם יהיה לפעמים הוחזקו בלא"ה פסול מטעם מוכח מתוכו. אולם למה שכ' תוס' אח"כ ואפי' לר"א צריך ע"מ שידעו שעשאו הבעל שליח. לא זכיתי להבין דאמאי לא הקשו בפשוטו יותר דבהוחזקו אמאי לא ניחוש אולי אינו שליח מבעל האשה הזאת. ודלמא יב"ש אחר שלחו. וכיון דהוי ספק גמור א"א להאמין להשליח דהוי דבר שבערוה. ואם נדחוק דמיירי שבידו כתב הרשאה ומשולש יב"ש בן יעקב ששלח גט לאשתו. ורק בגט לא נשלש ונכתב רק יב"ש ואתחזק עוד יב"ש אחר. וא"כ מוכח דבעל של האשה הזאת שלח גט על ידו ומסתמא זה הגט שבידו א"כ גם ע"מ יודעים שהבעל עשאו שליח ע"י כתב הרשאה כיון דהב"ד דנין לודאי מכח ההרשאה זהו הגט שנשלח מבעל זה ממילא מקרי בירור ויודעים עידי המסירה שכן הוא.
גם ביסוד דבריהם שצריכים ע"מ שידעו שהבעל עשאו שליח. לא ידעתי מאין פסיקא להו זה הא לקמן (דף פו) מסיק אביי נהי דכתיבה לשמה בעיא נתינה לשמה מי בעי. וא"כ י"ל דכמו שא"צ לידע שם באיזה גט מתגרשת זאת. ה"נ אין צריכים שידעו שהוא שליח הבעל. והם רק עדים שהאיש הזה מסר גט לאשה ואומר שהבעל שלחו ואין עליהם לחקור הדין אם נאמן השליח הזה ע"ז דזהו מוטל על הב"ד לחוד. הגע עצמך אשה שעשתה שליח לקבלה והבעל מוסר הגט להשליח הזה בע"מ. והע"מ א"י שהאשה עשתה שליח לקבלה רק שהיא מבררת אח"כ בב"ד ע"י אמירתה שעשתה שליח, הזה

נימא ג"כ כיון דהע"מ לא ידעו בשעת מסירה שהשליח היה במקום האשה שהוא שליח לקבלה לא היה מסירה כדין. והרי היא משנה ערוכה האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכים ב' שיאמרו בפנינו אמר וב' שיאמרו בפנינו קבל. הרי לן דהע"מ ע"צ שידעו מהאמירה. ואעפ"כ מקרי ע"מ שהם מעידים רק שבא הגט מיד בעל לזה שאומר שהוא שליח קבלה ויבורר אח"כ אם האמת אתו. ה"נ מקרי ע"מ שמעידים שבא הגט לאשה מיד זה שאומר שבא בתורת שליחות מהבעל ויבורר אח"כ אם נאמן השליח ומהני אף לר' ירמיה לקמן (דף פו ע"ב) דס"ל דלר"א בעי נתינה מבוררת היינו דהתם נתערבו הגטין וא"י באיזה גט בא לגרש אותה. משא"כ הכא הם ע"מ שנמסר להאשה גט זה מהאיש אשר אומר שהוא שליח מהבעל הזה לכ"ע מקרי ע"מ, וד' יאיר עיני להבין דברי רבותינו הקדושים על בוריין לאמתה של תורה.

בא"ד ואומר ר"י דהא דאצרוך רבנן וכו'. קשה לי לפ"ז למאי הוצרכו תוספות לומר דלשמה ל"ד דה"ה מחובר וכיוצא בו הא בפשוטו נימא כיון דהסופר בקי בכל הדינים א"כ איך שייך החשש דמחובר, ודאי רק שכ' להתלמד במחובר. א"כ ממילא פסול משום שלא לשמה. וממילא נקט בקיצור משום שלא לשמה. גם קשה לי הא התוס' כ' ד"ה סתם ספרי דהוי כמו מעוטא דמעוטא א"כ בפשוטו ניחא דחיישינן למעוטא דמעוטא שכתבו שלא לשמה ולמאי הוצרכו לומר שכ' להתלמד. ולולי שאיני כדאי וידעתי חולשת שכלי וקוצר בינתי. היה נ"ל דדברי תוס' אלו הם משני בעלי תוס' ומאן דאמר הא לא אמר הא. דדברי תוס' אלו שכ' לשמה ל"ד היינו לפי שיטתם דסתם ספרי היינו מעוטא דמעוטא, וממילא שייך כן בכל הפסולים. ודברי תוס' ד"ה לפי שאין בקיאין וד"ה סתם ספרי המה בחדא שיטה ודברי תוס' ד"ה ורבנן בשם ר"י הוא כן, כדעת ר"י דסתם ספרי היינו כולם בקיאין אלא דחיישי' דכ' להתלמד, ובאמת לשמה דוקא. ואולם מה דקשה לי איך שייך זה החשש בעדים. וא"כ בפנ"ח ל"ל, ונצטרך לומר דגבי עדים מעוטא אין בקיאין, ממילא גבי סופר נמי נימא כן. ואי מל' סתם ספרא, היא גופא תקשי על הש"ס דאמאי ל"א על סופר ועדים חד טעמא דהוי מעוטא דמעוטא, וכמו שהקשיתי לעיל על פירש"י ז"ל.

[תוס' ד"ה דאתויה בי תרי וכו' וקשה דאטו בכיפא וכו'. עי' מהרש"א ותירוצו דחוק, דתוס' כתבו כן לקמן בדרך תירץ על רש"י די"ל דלא בעי למנקט אלא הנהו דלמר צריך ולמר ל"צ, אבל לעשות קושי' מזה בודאי אינו.

וקושי' המהרש"א בפשוטו לק"מ, די"ל דקושיתם באמת על פירש"י לשיטתו דפי' דידעתי מהני וא"כ ע"כ אתיוהו בי תרי היינו בלא ידענו, ומה דלא מפרשי' הם

לשיטתייהו דאתיוה בי תרי ואומרים ידענו, היינו באמת משום אידך קושייתם דלמ"ל דאתיוה בבי תרי. דגם בב' מן השוק ואומרי' ידענו מהני.]
[שם. תוס' ד"ה הוי דבר שבערוה וכו'. ממה דלא פירשו כפשוטו דפרכת הש"ס ועוד דאף אם לא הי' איתחזק איסורא מ"מ הוי דבר שבערוה, נראה דס"ל, דבלא אתחזק גם בדבר שבערוה נאמן וכמ"ש הר"ן פ"ג דקידושין במתני' דהאומר קדשתי את בתי. [ודברי הר"ן שם סותרין לדבריו פ"ו דגיטין בההי' דצא וקדש לי אשה וכתבתי מזה בתשובה. ולפי"ז יקשה מ"ש אח"כ דאיצטריך וספרה לה דס"ד דהוי דבר שבערוה, הא בערוה ג"כ, בלא איתחזק מותר, ויתר הי' להו לומר דהוי באמת דבר שבערוה, ואשמעי' דמ"מ נאמן בלא אתחזק, ואם נימא דכוונתם דהי' ס"ד דמקרי אתחזק היכי דראתה, א"כ בפשוטו לא הקשו מידי די"ל דבזה גופא מספקא להש"ס, אם נימא דהיכי דראתה מקרי אתחזק ומוכח מפסוק דגם באתחזק ע"א נאמן או דלא מקרי אתחזק כיון דאינה בחזקת שתהא רואה כל שעה, אע"כ דפסיקא להו בהחלט דודאי מקרי לא אתחזק, וא"כ גם אם הוי דבר שבערוה ל"צ קרא, וצ"ע.]

דף ג.

תוס' ד"ה האי כו' לא שייך למפרך. לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים כיון דסמכינן על סברא דדיקא דבעלה מת ממילא לא שייך שיבוא ולא אתי לידי חומרא ושאני הכא דאף דסמכינן דהשליח אומר אמת מ"מ שמא יבוא בעל ויערער בשקר. וה' יאיר עיני.
ואני בעניי נ"ל ליישב קושייתם בפשיטות דהתם יש לו סברת דייקא ונאמנות דע"א שלא לחוש לאיסור א"א ואנו דנין לודאי דמת בעלה. ממילא ליכא חשש לעז וערעור דודאי לא יבא בעלה ולא יהי' לעולם חומר בסופה, משא"כ הכא אמרי' אף דאנן ב"ד מחזקי' להאמין להשליח דנכתב לשמה ומתירין אותה בגט זה ולא דנין לספק, מ"מ שמא יבא הבעל ויערער בשקר ויהיה לעז, והיינו או שהעולם יאמינו ללעז, או אם יהיה ערעור בפנינו יהיה הגט פסול משום לעז ויהיה חומר בסופה, והוא נכון מאד בעזה"י.
בפשוטו יש חילוק דבמת בעלי דאנן סמכינן על סברת דייקא דודאי מת ואין אנו חוששים לאיסור א"א, ממילא ל"ש דהקולא חומרא דאם יבא בעלה, דהא אנן דנין דמת ולא יסתעף לעולם החומרא, וכיון דעל הדין דאיסור א"א סמכינן ע"ז דמת מכ"ש לסמוך שלא לחוש שיבא ויהי' לה חומרא, אבל לענין בפני נכתב שפיר פרכינן דאף דאנו דנין דהשליח אומר אמת, והיא גרושה בודאי מ"מ דלמא אתי בעל ומערער בשקר, ויהי' לה חומר דפסיל לגיטא, ותמיה על רבותינו בעלי תוס' דלא נחתו לזה.
תוד"ה חד ולמאי דס"ד כו'. (עי' חי' יבמות דף קי"ז).

[בפירש"י האי קולא חומרא הוא וכו' ואוקי חד לבהדי חד. ק' לי, כיון דהעד אתא תחילה והיתירוה לינשא הוי כב'. ובלא פירש"י הי' נראה דערעור הבעל עדיף, דהיכי דיש ערעור מהבע"ד עצמו לא מהני ע"א כיון דהבע"ד מכחישו, וצ"ע.]

דף ג:

גמרא אי לר"מ חתימה בעי כתיבה לא בעי. קשה לי דלמא רבה סבר כדשמואל לקמן (דף פו) דכתב סופר ועד בדיעבד כשר, ואפי' לכתחלה כשר בסופר מובהק, וע"כ משום דמסתמא הסופר כותב ג"כ בתורת עד, וא"כ ממילא בכל גיטין שבעולם ישנו ג' עדים הסופר וב' עדים, וא"כ אף דהכתיבה לא בעי לשמה, מ"מ חיישי' דהסופר כיון עצמו ג"כ לעד והוי חתימה שלא לשמה. והא ל"ל כיון דהסופר יודע דלכתחלה כתב סופר ועד פסול ויצטרך הבעל לחתום ב' עדים ממילא אינו מתכוין להעיד בתורת עד, דזהו טעות דא"כ אמאי הדין דכ' סופר ועד בדיעבד הולד כשר הא מכח דהדין דלכתחלה לא תנשא הסופר לא יכוין לעד. וממילא ליכא כאן רק ע"א. אע"כ דמ"מ אמרי' דהסופר כיון להעיד. או דממילא הוי עד דכתיבתו הוי עדות מעליא, א"כ ממילא בעי שיהא כתיבתו לשמה. לא מהדין כתיבה אלא מדין חתימה לשמה, וגם דוחק לומר דהא דכתב סופר ועד הולד כשר מיירי דוקא דידענו דהסופר ידע שהבעל לא יחתום רק ע"א דאז כיון להעיד, אבל היכא דב' עדים חתומים לא כיוון להעיד דמסתימת דברי הפוסקים לא משמע כן דמשמע דגם בסתם כתב סופר ועד כשר בדיעבד. וע"כ דהסופר מכוין תמיד להעיד. א"כ יקשה כנ"ל. ומהכרח קושיא זו נלענ"ד באם יש הרבה עדים חתומים וקצתם חתמו שלא לשמה דהגט כשר ע"י אינך חתימות דחתמו לשמה דבפסול זה שלא לשמה אין הפסול מתפשט על כל העדים ואינו דומה לנמצא א' מהן קרוב או פסול, דהתם הפסול בגופו דעד דלא חזי להעיד וא"כ שפיר פריך הש"ס כיון דב' עדים חתומים והוא אומר בפנ"ח אף אם כתיבת הסופר נדון כחתימה ולא הוי לשמה. מ"מ כשר מכח אינך חתימות העדים שלשמה חתמו. ואין להקשות ממתני' דרפ"ב בפנ"כ כולו ובפנ"ח חציו פסול. ואמאי פסול ליתכשר כמו כתב סופר וע"א דכשר בדיעבד לשמואל. די"ל דהא זה קשה בלא דברינו הנ"ל. עכ"פ לרבא דס"ל דרק משום קיום הוא וא"כ בפנ"כ כולו ובפנ"ח חציו ליתכשר דלו יהיה חתימות עד השני מזוייף הא כתב סופר ועד הוא. אע"כ צ"ל דאם נכשיר מכח כתב סופר לדונו כחתימה ממילא בעי קיום וליכא הכירא דאינו משום קיום ושייך אחלופי. א"כ גם לרבה ניחא דהא באמת גם לרבה לבתר דתקנו משום לשמה תקנו ג"כ משום אחלופי וזהו מהני רק היכא דמעיד בפנ"ח כולו ואע"פ כן אמר

בפנ"כ יאמרו העולם דהאמינו משום קיום דל"ש זה על כתיבת סופר. אבל באומר בפנ"ח חציו ולמחשב כתב הסופר לעד ממילא יאמרו העולם דהוא משום קיום ואתי לאחלופי. רש"י ד"ה ולא בעי ר"א חתימה ופליג עלה ר"א וכו'. ק"ל הא י"ל כפשוטו על הת"ק במה דתולה דווקא שהוא כתב ידו אבל דכתב סופר ואין עליו עדים אפילו בדיעבד פסול בזה הוסיף ר"א דאע"פ שאינו כתב ידו ואין עליו עדים כשר בנתן לה בפני עדים, ואילולי דברי רש"י היה אפשר לפרש דכיון דת"ק קורא שם פסול במה דפסול לכתחילה והול"ל דהולד כשר. אח"כ כתב לי נכדי הרב מהו' שמואל בנימין נ"י שכבר עמד בזה הגאון בה"ז בספרו תפארת שמואל למהרש"ק.

רש"י ד"ה ואם נשאת. אלמא ת"ק גופא לא פסל אלא מדרבנן ומדפליג עלי' ר"א כו'. מבואר דרש"י מפרש הא דפרכי' והא ג' גיטין פסולים מדרבנן ולא בעי ר"א חתימה היינו כיון שת"ק פוסל רק מדרבנן, א"כ במאי פליג עלי' ר"א. אע"כ דר"א מכשיר אפי' לכתחלה, ולא זכיתי להבין דהא בפשוטו י"ל דבהא פליגי דת"ק חשיב ג' דברים והיינו או כ"י דכמאה עדים דמי. או דיש באמת עדים. או דיש ע"א עם כת"י. או בצירוף הסופר. באלו כיון דיש עדים הולד כשר. אבל בליכא עדים הולד ממזר. ובא ר"א להוסיף דאפילו אין עליו עדים כלל הולד כשר והיינו ע"י ע"מ. ועדיין י"ל דר"א מכשיר רק בדיעבד ופליגי רק לענין דיעבד דלת"ק לא מתכשר רק ע"י עדים ולר"א אף בליכא עדים רק בכתב סופר. ולולי פי' רש"י היה אפשר לדחוק דכוונת הש"ס כיון דת"ק קורא פסול מה דלכתחלה פסול. א"כ מלישנא דר"א דאמר כשר משמע כשר לגמרי דמה דכשר בדיעבד קורא ת"ק פסול, אבל על פירש"י קשה. וצלע"ג.

תד"ה דתנן. ועוד דתנן רפ"ב דאי לא אמר בפנ"כ פסול. לכאורה תמוה דהא מבואר בסוגיין דרפ"ב דלבתר דתקנו משום לשמה תקנו ג"כ משום אחלופי ולא סמכו על ההיכר דהתם בפני והכא ידענו דמש"ה בעי דוקא שהשליח האומר בפנ"ח צריך שיאמר בפנ"כ ולא מהני אם ב' אחרים מעידים על הכתיבה לשמה. וכמ"ש תוס' שם ד"ה אלמא קסבר, וא"כ עדיין קשה דדלמא תקנו בפנ"כ משום דלכתחילה בעי לשמה. וכיון דתקנו כן משום לשמה תקנו ג"כ משום אחלופי. ומש"ה בלא אמר בפנ"כ דיעבד פסול משום אחלופי. ואפשר דכוונתם דפירכת הש"ס מסיפא דמתני' ב' אומרי' בפנינו נחתם וא' אמר בפנ"כ כשר דמשמע דאם לא אמר בפנ"כ פסול ובזה דב' אומרי' בפנ"ח ליכא אחלופי בזה יקשה דאמאי פסול בלא אמר בפנ"כ הא דיעבד לא בעי כתיבה לשמה. ואף דלרבא ע"כ בפנ"כ ל"ד דהא במקוים ל"צ כלל לומר בפנ"כ. וכמ"ש תוס' לקמן להדי' (רפ"ב דף יז ע"א) א"כ דלמא גם לרבה הוא ל"ד. די"ל דבשלמא לרבא דאין מציאות לאמירת בפנ"כ היכא

דמקוים הגט שייך שפיר לומר ל"ד נקט דדבר פשוט הוא דא"צ כלל לאמירת בפנ"כ. אבל לרבה כיון דבאמת גם בזה צריך שיאמר בפנ"כ משום לשמה לכתחלה. וא"כ אם איתא דבדיעבד כשר בלא אמר בפנ"כ, היה להתנא דמתניתין לאשמעי' רבותא יותר דאפילו לא אמר בפנ"כ כשר. ומה שהקשו תוס' אח"כ מברייתא דלא אמר בפנ"כ ובפנ"ח דלר"מ הולד ממזר דלר"מ בפנ"כ ל"ל. ולא ניחא להו דגם לר"מ צריכי' בפנ"כ משום לכתחלה לשמה וממילא תקנו ג"כ משום אחלופי, ומש"ה בלא אמר בפנ"כ הולד ממזר, ובאמת היכא דב' מעידים על החתימה ולא אמר בפנ"כ כשר לר"מ ומתני' דלקמן רפ"ב דמוכח מסיפא דאף כה"ג פסול. וצ"ל בזה באמת דלא כר"מ כדמסקי' הכא דמתני' ר"א או ר"מ. י"ל דקושית תוס' דהא באמת למסקנא אף לכתחילה לא בעי כתיבה לשמה לר"מ כמ"ש תוס' ד"ה חתמו ונתנו לה. וא"כ א"צ כלל לתקן לומר בפנ"כ לר"מ. כנלענ"ד.

תמהני הא מסוגי' דרפ"ב מדמוקי מתניתן באתיוה ב' תרי והיינו ע"כ לרבה וקתני מתניתן דאחד אומר בפני נכתב וא' אומר בפני נחתם פסול על כרחך הטעם משום דאתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא הרי דגם לרבה אמרינן אתי לאחלופי כמ"ש תוס' שם דכיון דקתני משום לשמה תקנו ג"כ משום אחלופי בשלמא מההיא דתוספת דף ד' ע"ב בד"ה רבה אית לי' דרבא וכו' ליכא קושי' די"ל דזהו רק לפי המסקנא דרבה אית ליה דרבא ותקנו בפ"נ גם משום קיום בזה אמרינן אתי לאחלופי אבל לס"ד דרבה לית לי' דרבא והאמירה אינו משום קיום ל"ש לאחלופי ואף דתוס' בדף ג' ע"א ד"ה מאן כתבו דדוחק לומר דסוגי' דכולהו גמרא איירי רק למה דס"ד מעיקרא דהא באמת לפי המסקנא דמדר"נ דאומר הי' ר"מ אפי' מצאו באשפה ואפילו לכתחלה ל"צ לשמה ממילא נשאר קושי' כתיבה לא בעי ומוכרח לתירוצי דגמרא אבל הך קושי' אמתניתן דאין כותבין דקושית תוס' דדלמא גם לכתחלה בעי לשמה בזה תרצו דתיקשי סיפא דמתניתן והיינו לס"ד דרבא לית לי' וא"כ אין ראי' מהתם די"ל דהא בלא אמר בפ"נ פסול היינו משום אחלופי וצע"ג.

מה שהקשה דהא תוס' כתבו בסוגיין (דף ד') ד"ה רבה אית ליה דרבא וכו' דכיון דתקנו משום לשמה תקנו ג"כ משום איחלופי, א"כ עדיין קשה דלמא תקנו בפ"נ משום דלכתחילה בעי' לשמה וכיון דתיקנו כן תקנו ג"כ משום אחלופי ומשום הכי פסול משום אחלופי כמו לרבא.

אפשר לומר דזהו רק למסקנא דרבה אית ליה דרבא, והאמירה דבפנ"ח הוא משום קיום, אבל לס"ד דלא תקנו כלל לרבה משום קיום ל"א דאתי לאחלופי, ואף דמבואר ברפ"ה דלרבה באתיוה בי תרי, וא' אמר בפ"נ וא' אמר בפנ"ח דפסול משום אחלופי, כמ"ש תוס', אף דהתם אין אמירתו כלל משום קיום דהוי בפנינו גירשה דמהני עיי"ש, מ"מ

כיון דבעלמא בפנ"ח ג"כ משום קיום למה דמסקינן דרבה אית ליה דרבא, מש"ה יאמרו העולם דגם באתיוה בי תרי אומר בפנ"ח, משום קיום דחשו חז"ל דשמא זייף הבעל, ואף דתוס' כתבו בד"ה מאן האי תנא דדוחק לומר דכולה סוגיא וגם שינויא דר"א איירי רק לס"ד, מ"מ הא לפי מה דפרכינן בתר הכי מדר"נ דאומר הי' ר"מ אפילו מצאו באשפה כשר, והיינו אפילו לכתחילה לא בעי לשמה, ממילא פרכת הש"ס שפיר כתיבה לא בעי, וא"כ שפיר איצטרך לשקלא וטריא דסוגיא ושינויא דר"א למסקנא, אלא דקושיית תוס' היה רק למה דפריך בתחילה מן אין כותבין במחובר דדלמא גם לשמה בעי לכתחילה, והיינו הכל קודם דפרכינן מדר"נ, בזה שפיר תירצו דפריך ממתני' דלקמן דקתני פסול, וזהו באמת רק לס"ד דרבה לית ליה דרבא ול"ש לאיחלופי, ובזה מיושב מה דהניחו כאן בתימא, דבסוגיין משמע דלר"מ לא תקנו בפ"נ מהברייתא דלקמן דאמר ר"מ ולא אמר בפ"נ ובפנ"ח הולד ממזר, ומאי קושיא, הא י"ל דגם לר"מ תיקנו בפ"נ משום לכתחילה, וסוגי' רק ממתני' דלקמן דפסול, זהו ליתא לדר"מ, ומה דקתני בדר"מ הולד ממזר, היינו משום דלא אמר בפני נחתם, ולישנא דבפ"נ דקתני בברייתא דבאמת גם לר"מ תקנו בפ"נ משום לכתחילה ודוחק לומר דקושייתם רק לתירוצם הא' דמשום לכתחילה לא תקנו, ולפי הנ"ל דמ"מ קושייתם שפיר, דהא באמת אמר ר"נ דלר"מ לא בעי' לכתחילה לשמה. ובזה מיושב היטב דברי תוס' לעיל ד"ה לפי שאין בקיאין לשמה וכו', דהא אמר לקמן בג' דרכים, ולכאורה תמוה דמ"מ פריך הש"ס שפיר והא איכא מחובר, דהא ממוליך ומביא ליכא ראיה דמחובר פסול בשחרור, דאף אם כשר מ"מ צ"ל בפ"נ משום לשמה, והא דנקטינן הקושיא דליתני מחובר ולא בהיפוך דליתני לשמה מה"ט דאף אם לשמה כשר מ"מ צריך בפ"נ משום מחובר, י"ל דזהו ודאי ליכא למטעי, דאם פסול מחובר ע"כ משום דילפינן מגז"ש לה לה מגט, א"כ ממילא גם שלא לשמה פסול, אבל בהיפוך שפיר איכא למטעי דשלא לשמה פסול, לא מגז"ש רק בפשוטו, דלה דבשחרור משמע ג"כ לה לשמה, וכדנראה להדיא מלשון רש"י (דף ט' ע"ב) ד"ה הא איכא מחובר, דבגט פסול דכתיב וכתב ונתן וילפינן שחרור מלה לה, ולא כתב רש"י כן מקודם בפרכת הש"ס והא איכא לשמה, א"ו דלענין לשמה ל"צ לגז"ש, אלא מלה דשחרור עצמו ילפינן לה לשמה, וזהו לכאורה תמיה גדולה על תוס', אח"כ הוגד לי שכך תמה הפ"י, ולפי הנ"ל ניחא, די"ל דתוס' אזלא לפי תירוצם השני דמשום לכתחילה ג"כ תיקנו בפ"נ, ומה דאמרינן אי ר"מ כתיבה לא בעי, היינו דקשה ממתני' דרפ"ב דלא אמר בפ"נ פסול, ולפ"ז קושייתם כך דאי נימא דתקנת בפ"נ משום מחובר, ממילא גם לר"מ תקנו בפ"נ, דנהי דמשום לשמה לא תיקנו, דהא לפי המסקנא דמייתי מדר"נ דאומר הי' ר"מ וכו' אף לכתחילה לא

בעי לשמה, מ"מ צ"ל בפ"נ משום לכתחילה דמחובר, ומה דמסקינן דמתני' דלא כר"מ, דאי משום לישנא דרבה דנקט משום לשמה ולא נקט מחובר היא גופא קשה, אמאי נקט רבה לשמה לנקוט מחובר דאתיא ג"כ כר"מ, היינו ע"כ הכל משום מתני' דרפ"ב דלא אמר בפ"נ פסול, ואף דלמסקנא דרבה אית ליה דרבא, י"ל כיון שתקנו בפ"נ משום לכתחילה דמחובר תקנו משום אחלופי ג"כ נצטרך לומר, דכיון דמשום אחלופי לחוד לא הי' מתקנים רק משום גרירא דתקנו משום לכתחילה דמחובר, ממילא גם משום איחלופי אין ראיה לפסול דיעבד, דלא יהא טפל חמור מן העיקר, ולזה שפיר קשה מאי פרכינן והא איכא מחובר, הא מבואר בסוגיא דבפשוטו ראוי לומר דהך ברייתא דהתם הוא ר"מ, דמדחשיב בהו הך דערכאות, ומדסיפא ר"א ת"ק כר"מ, אלא לבתר דמשני על הפרכא דמחובר בפסולא דאורייתא לא קתני, וע"כ ערכאות הוי דרבנן דאתי כר"א פרכינן באמת והא מדסיפא ר"א רישא ר"מ, מבואר דמקודם היו סוברים דת"ק כר"מ, וא"כ מאי פריך והאיכא מחובר, הא הוא בכלל מוליך ומביא, דלר"מ צ"ל בפ"נ בגט אשה משום מחובר, ומוכח דבשחרור ג"כ במחובר פסול, דאלו מחובר כשר לא הי' צ"ל בפ"נ לר"מ, דהא אפילו לא בעי' כתיבה לשמה ודו"ק היטב.

תד"ה ר"א. וא"ת דלמא דוקא כת"י כו'. לכאורה נ"ל ליישב דסבירא ליה להש"ס דר"א ע"כ על יש עליו עדים וא"ב זמן קאי. דאי על כת"י גם לר"א פסול כמו דפסול לר"א מטעם חיפוי או פירי, ומה בכך דלר"א ע"מ כרתי הא בפשוטו גם לר"א בגט החתומים עליו עדים פסול בא"ב זמן אף שמסרה בע"מ מ"מ קאי החשש שיתן לה בצנעה ויחפה עלי', דהא עליה (דהא) ל"צ להביא ע"מ דאמרי' מסתמא נמסר כהלכתו. וא"כ ה"נ בכ"י פסול לר"א מדין מחוסר זמן דהא גם בכת"י אמרי' נמסר כהלכתו דמ"ש כ"י מחתימת עדים. וכ"כ להדי' המהר"ם שיף בסוגיין, ועיין ב"ב (דף קעב ע"ב) בהא דאמרי' דלמא אבא שאול כר"א ס"ל וע' ברשב"ם שם דלר"א גט שאין בו זמן. מ"מ י"ל דדוקא בלא חתימת עדים דתצטרך להביא ע"מ שיש על יום המסירה, וכן מבואר להדיא דעת הרמב"ם פ"א מהל' גירושין, שכ' וז"ל גט שיש עליו עדים וא"ב זמן פסול דייק בלשונו הזהב שיש עליו עדים דמשמע בלא עדים כשר בלא זמן. וא"כ כמו בעדים פסול בלא זמן ה"נ בכ"י פסול לר"א וע"כ לא קאמר ר"א רק על יש עליו עדים וא"ב זמן ועלה קאי דאפי' שאין עליו עדים. (ה"נ הל') וא"ב זמן אע"פ שאין עליו עדים כשר לכתחלה. ולשון אע"פ דנקט אף דדוקא באין עליו עדים כשר לכתחלה היינו דמ"מ הוי רבותא דלת"ק אין עליו עדים הוי פסול דאורייתא ולזה קאמר דאף בזה כשר, ומ"מ מה דכשר לכתחלה אף דא"ב זמן היינו מכח דאין עליו עדים. וא"כ מיושב קושי' תוס', וק"ל.

דף ד.

תד"ה חתמו ונתנו לה כשר. דבפ' כל הגט והכותב מוכיח כו'. לכאורה תמוה דהיא גופה קשיא מנ"ל להש"ס בהכותב להוכיח דלמחזי כשקרא לכתחלה ל"ח. דלמא ר"נ בדוקא נקט חתמו ונתנו לה כשר בדיעבד. ואם נימא דס"ל להש"ס מסברא דאין לחלק א"כ אזדא לה הוכחת תוס' דשפיר י"ל דר"נ דוקא קאמר משום דלכתחלה בעי לשמה כמו מחובר, ומ"מ דייק הש"ס שפיר דלמחזי כשקרא ל"ח. היינו כיון דמוכח מדר"נ דעכ"פ בדיעבד לא פסלינן משום מחזי כשקרא ממילא גם לכתחלה ל"ח. וע"כ ל"ק ר"נ דוקא דיעבד אלא משום לה לשמה. אבל בעלמא דליכא משום שלא לשמה אף לכתחלה כשר. אע"כ דהוכחת תוספות דדלמא גם לענין מחזי כשקרא יש לחלק בין לכתחלה לדיעבד. וא"כ קשה כנ"ל דדלמא באמת ר"נ דוקא דיעבד קאמר. ובהכרח צ"ל דקים ליה להש"ס דר"נ אף לכתחלה קאמר. (וכיוצא בזה מצינו בשבת (דף קנו ע"ב) תוס' ד"ה ותרגמא זעירי. וברשב"ם פסחים (דף קא ע"ב) ד"ה לקבע קמא הדר עיי"ש).

אמנם לפ"ז יקשה דמה הקשו תוספות לעיל ד"ה ורבנן. דמאי פריך הש"ס דדלמא תקנו משום לכתחלה. וגם למאי הוצרכו לפ' דהא אמרי' וכי לא בעי ר"מ כתיבה לשמה מדרבנן בעי היינו דחתמו קאי אתורף, הא בפשוטו י"ל דכוונת הגמרא באמת לקושי' התוס' דדלמא מדרבנן בעי היינו דלכתחילה בעי לשמה כמו מחובר. ופריך מהא דאמר ר"נ אומר היה ר"מ כתבו וחתמו, והיינו מכח דידעי חז"ל דר"נ אף לכתחלה קאמר. א"כ מוכח דלכתחלה לא בעי לשמה כמו דפרכי' בהכותב מכח הקבלה שהיה בידם דר"נ אף לכתחלה קאמר. ה"נ י"ל דפרכי' הכא מכח זה, ואפשר דדחיקא להו לפרש בלישנא דהש"ס כי לא בעי ר"מ כתיבה לשמה דהו"ל לומר כי לא בעי ר"מ דיעבד אבל לכתחלה בעי. עכ"פ מרווחנא בזה ליישב מה דקשה לכאורה על הרשב"א בחי' להוכיח דלר"א אפי' לכתחלה לא בעי ע"ח מדפרכי' אי לר"א כתיבה בעי חתימה לא בעי, ודלמא תקנו כן משום לכתחלה ע"ש. ולכאורה יפלא דא"כ יקשה קושי' התוס' ד"ה דתנן דדלמא משום לכתחלה תקנו. ולפי הנ"ל י"ל דהרשב"א מפרש כן לקושטא דמלתא בכוונת הש"ס במה דאמרי' מדרבנן בעי היינו לכתחלה גם אף אם לא נפרש כן בכוונת הש"ס אין קושי' כ"כ די"ל דהו"מ לדחות כן אלא דעדיפא מיניה פריך דדלמא אפי' דיעבד מדרבנן בעי לשמה וחתמו אתורף קאי. ודחי מהא דר"נ מצאו באשפה וממילא מוכח דאף לכתחלה לא בעי לשמה דקבלה הוי בידם דאף לכתחלה קאמר ר"נ כנ"ל.

בא"ד משום תקנת עגונות משמע דבמצאו באשפה דל"ש הני טעמי כו'. תמוה לי על ראייתן דלמא להך מ"ד באמת מוכח ממתני' דבמצאו באשפה אפי' לכתחלה כשר ומוכח

באמת דגם במחובר כשר לכתחלה ול"ג כתיבה אטו חתימה. דכי היכי דל"ג בלשמה ה"נ במחובר. ומתני' דאין כותבין במחובר באמת כר"א לענין טופס דגזרינן טופס אטו תורף כיון דהכל כתב סופר, אף דמתני' דאין כותבין כר"א מ"מ מוקי מתני' דהכותב טופסי גיטין כר"מ דאין בזה קפידא כמ"ש תוס' לקמן (דף כז) ד"ה אבל סיפא, אבל מאן דמוקי מתני' דאין כותבים כר"מ דחתמו חתימה ממש י"ל כי היכי דמבואר דמתני' במחובר פסול לכתחלה דגזרינן כתיבה אטו חתימה ה"נ לענין לשמה, וא"כ י"ל דה"נ דוקא דיעבד וס"ל דחתמו ממש וכר"מ. וא"כ מנין לנו להמציא חילוק בין לשמה ובין מחובר, הא י"ל דכהדדי נינהו ובהא תליא דאם מפרשי' מתני' דאין כותבין כר"מ ה"נ בעינן לכתחלה לשמה ואם מוקמי כר"א לא מצינו לר"מ פסול לכתחלה בכתיבה לא במחובר ולא בלשמה וצע"ג.

ולכאורה היה נראה דהוכחת תוספות דע"כ קים ליה להש"ס דהך מימרא דר"נ אומר היה ר"מ היא הלכה פסוקה ולא תליא כלל בפלוגתא בפירושא דתלשו וחתמו, דאל"כ מה פריך הש"ס והאמר ר"נ אומר היה ר"מ דלמא ר"נ סבר כמ"ד תלשו וחתמו דהיינו חתמו ממש ור"מ היא, מש"ה כמו דמחובר כשר דיעבד ה"נ שלא לשמה, אבל רבה י"ל דס"ל דחתמו היינו תורף, ור"א היא ולא מצינו דלר"מ מחובר כשר דיעבד, י"ל דבאמת מחובר ושלא לשמה פסולי' מדרבנן גם בדיעבד, אבל באמת ז"א דשפיר י"ל דזהו באמת פסיקא דעל הך קבלה שקיבל ר"נ אומר היה ר"מ מצאו באשפה, חתמו ונתנו לה כשר ליכא מאן דפליג, אבל בפירושא דקבלת מימרא זו דיש ב' פירושים אם חתמו דוקא דיעבד או אף לכתחלה, בזה י"ל דתליא בפלוגתא דאם נפרש במתניתין תלשו וחתמו אתורף ור"א לא מצינו דלר"מ אוסר במחובר לכתחלה י"ל דמחובר ושלא לשמה אף לכתחלה כשר. ומש"ה י"ל דקבלת המימרא דאומר היה ר"מ מצאו באשפה חתמו ונתנו לה ל"ד דיעבד, ומאן דס"ל תלשו וחתמו ונתנו לה חתמו ממש ור"מ כי היכי דמחובר לכתחלה פסול ה"נ שלא לשמה, וס"ל דחתמו ונתנו דוקא דיעבד וא"כ שפיר י"ל כדברינו דהש"ס פריך שפיר דעכ"פ דיעבד ודאי כשר דאין חולק על הקבלה זו דאומר היה ר"מ, אבל מ"מ י"ל דלשמה ומחובר שוים ותליא בפלוגתא הנ"ל וליתא להוכחת תוס'.

תוס' ד"ה דקי"ל וכו' מיהו יש לחלק. עיין לקמן דף י' ע"ב תד"ה חספא בעלמא ועיין בהרא"ש ב"ב פרק גט פשוט סימן ז'.

דף ד:

תוס' ד"ה אי וכו' אי מדיוקא דרישא. עיין חולין דף ג' ע"א תד"ה אין.

דף ה.

שנתנו לה כשהוא פקח. עיין מהרש"א. ביאור דבריו דאף דעדיין י"ל דרבה מפרש דנתנו לה כשהיה יכול לדבר ואח"כ נתאלם וא"י לומר, ומהני כתיבתו לענין לשמה. אבל לא לענין קיום, ובעי קיום בחותמו, דאם איתא דמיירי בנתאלם היא גופה קשה אמאי נקט המציאות בנתאלם אחר הנתינה ולא נקט באלם מעיקרא ולמנקט ולא אמר, אע"כ דמיירי בחרש דח"א בענין אחר אלא שנתחרש אח"כ. אמנם לפ"ז קשה לפי האמת לרבא אמאי נקט מתני' בחרש דמוכרח למנקט בנתחרש אחר הנתינה. ולא נקט באמת באלם דמעיקרא ומאי רבותא יותר פקח ונתחרש מאלם מעיקרא. ולזה נ"ל דאף דמהרש"א נקט הסברא דלענין קיום לא מהני עדות בכתב, לא דס"ל למהרש"א כן לדינא אלא דבל"ז הי' אפשר לומר כן, אבל לקושטא דמלתא גם לענין קיום מהני עדות בכתב, וכמ"ש הר"ן להדי', מש"ה לא נקט הברייתא באלם דהיה אפשר שיכתוב בפ"נ, והוצרך למנקט בחרש דוקא, ולפ"ז מיושב מה דקשה לכאורה על המהרש"א דמאי פרכי' בסוגיין ת"ש המביא גט ולא אמר לה הא בברייתא י"ל דמיירי באלם ומעיד בכתב. ולפי הנ"ל ניחא כיון דבאמת מוכרח אליבא דרבא ממתני' דא"י לומר מדלא נקט ולא אמר, ובאלם משום דגם לענין קיום מהני כתיבתו. ומסתמא בזה הסברא לא פליגי רבה ורבא וא"כ שפיר פריך דא"ל דהברייתא מיירי במעיד מפי כתב דא"כ גם לענין קיום מהני.

שם גזירה שמא. עירובין דף פא ע"א.

שם הוא עצמו וכו'. (עי' שו"ת ח"ב סי' מ').

תוס' ד"ה אי הכי יכול נמי וכו' ולעיל אמרינן דאתיוה בי תרי ובאותה מדינה וכו', הקשה מעכ"ת דאמאי לא פירשו כפשוטו דפרכת הש"ס על טעמא דקאמר רבה לפי שאין בקיאין לשמה, הא מתני' דמיירי לאחר שלמדו לא שייך טעם זה.

לא קשה מידי דהא רבה נייד מטעמא דרבא משום דבפני נכתב למ"ל, וס"ל דהיכרא דהכא בפני התם ידעינן, מספיק שלא לחוש לאחלופי, ולזה קאמר דעיקר תקנת בפ"נ היה קודם שלמדו משום דאין בקיאין לשמה, ומש"ה אף אחר שלמדו נשאר התקנה משום חשש אחלופי ולא סמכינן על היכר דהכא בפני, וכמ"ש תוס' להדיא בסוף דיבור זה, מש"ה הוצרכו לפרש הפרכא דהש"ס על הא דאמרינן לעיל א"ב דאתיוה בי תרי א"נ באותה מדינה ופשוט.

ואולם מתפלא אנכי על רומ"פ איך לא הרגיש במ"ש ובתחילה כתב רש"י בכתב ידו דהך פרכא איירי למה דס"ד מעיקרא דרבה לית ליה דרבא וכו', ויקשה איך אפשר לומר כן, דא"כ זהו עדיין לא יתיישב לשינויא דהש"ס, דהא בפקח ונתחרש דלא גזרו שמא יארע

לקלקלה לא לבעי כלום, ואמאי קתני יתקיים בחותמיו, הא לרבה א"צ לקיום כלל, ויש ליישב קצת.

תוס' ד"ה בי תרי כו' מ"מ נקט בפנינו משום קודם שלמדו. לא זכיתי להבין דהא ל"צ לומר כלל ואיך שייך וב' אומרים ובאמת הא מבואר בסוגיא דשם דל"ק סבר דמתני' מיירי דוקא בלא אתיוה בי תרי דבאתיוה בי תרי ל"צ לאמירה כלל דאי כרבא אי כרבה דבי תרי ל"ש ואידך לישנא מוקי ביוצא מבי תרי דס"ל דלרבה גם בכה"ג צ"ל בפ"נ וא"כ למ"ד בשמעתין דאתיוה בי תרי ל"צ לומר ע"כ דמתני' דהתם מיירי בלא אתיוה בי תרי וכל"ק דשם וממילא בפנינו דוקא וצלע"ג.

לא זכיתי להבין דהא בי תרי ל"צ לומר כלום לא בפני ולא ידענו כיון דאמרי דהבעל שלחם אין לך קיום גדול מזה כמו לרבא, ובאמת להך לישנא ע"כ מתני' דהתם מיירי באין הגט יוצא מתחת יד שניהם, אלא דא' שליח והאחרים אין שלוחים, וכמבואר להדיא בסוגיא דשם, וא"כ ממילא בפנינו דוקא משום לשמה וצע"ג.

תוס' ד"ה כשניסת וכו' ואין לומר דלא חשיב וכו' דהא אמרינן בפ"ט. יסוד זה דמה דאינו ראוי לחשבו לא שייך לומר דממעט אותו כתבו ג"כ בתוס' נדה דף יט ע"ב ד"ה הא אר"י ועיין יבמות דף ג ע"ב וצ"ע.

ועל יסוד זה דתוס' קשה לי מסוגיא דיבמות ג' ב' ואי לא ס"ל דהדדי חדא כו' והא מדלא חשיב דדידי ע"כ כדאמרינן שם לפי שאינו בצרת צרתה, א"כ איך אמרינן למעוטי דחברי' הא ממילא לא הי' ראוי למיחשביה כיון שאינו בצרת צרתה וצלע"ג, (ועי' חי' קידושין דף ג' ע"ב).

בא"ד א"נ יאמר דהך כר"מ דטעמא משום קיום. או דהך ברייתא דהכא דיתקיים בחותמיו אתי' כר"י וא"צ כלל לשנויא דכשניסת. ותמיה לי דלמה הוצרכו לזה הא גם למסקנא דלקמן דלאידך לישנא פלוגתא דת"ק ור"י ביחזור דבר לקלקולו ג"כ ניחא, די"ל דהך דג' גיטין פסולים אתי' כר"י ואף בלא ניסת כשר או דהברייתא דהכא אתי' כר"י, ומש"ה מהני קיום דל"ח שיחזור דבר לקלקולו, אבל לרבנן אפילו ניסת לא מהני, והש"ס דפריך הכא והאמרת חיישי' שמא יחזור, היינו ע"כ לפי סוגיא דהכא דאתי' בי תרי לא חיישי', וא"כ ע"כ גם לרבה מתני' דרפ"ב בלא אתי' בי תרי. וא"כ גם לר"י גזרי' שמא יחזור דבר לקלקולו. אבל לר"י בלישנא בתרא דלקמן דפליגי ת"ק ור"י ביחזור דבר לקלקולו. ממילא י"ל דהך ברייתא כר"י. עכ"פ אין חילוק בין דאמרי' דרבה ורבא תנאי היא. או דאמרי' כמסקנא דפליגי ביחזור דבר לקלקולו. וצע"ג.

תמוה לי הא גם למסקנא דשם דפליגי ביחזור הדבר לקלקולו ניחא די"ל דר"י לא ס"ל לאוקימתא דכשניסת ומוקי לברייתא דהכא כר"י דלא חייש ליחזור לקלקולו וצע"ג.

דף ה:

דאמר בפני שני'. בחי' הרשב"א דדקדק דמשמע במביא בא"י דא"צ לומר בפנ"כ נותנו לה בינו לבינה. וכ"כ בעל העיטור. והקשה דהא קיימא לן כר"א ע"מ כרתי. ולזה כ' דגם בא"י צריך ליתן בפני ב', אלא דבח"ל פעמים שצריך ג' בשהביאו קרוב או אשה ע"ש, ולפ"ז הא דקאמר ר"י אמר בפני ב' לא דמשום אמירתו בעי שיתנו לה בפני ב' דהא בלא"ה צריך ב' משום ע"מ, אלא דבא לומר דמהני במה דנותנו בפני ב'. ור"ח אמר דצריכים ליתן בפני שלשה משום דזימנין דמייתי אשה וכו' ובאמת זהו דוחק לפ' דבפני שנים, היינו דסגי בפני ב'. ולענ"ד היה נראה בפשוטו דבא"י סגי ליתן בפני א' דהשליח גופא מצטרף להיות ע"מ, וכדאמרי' בפ"ב דקידושין הן הן שלוחיו הן הן עדיו, אבל בח"ל צריך ב' להעיד בפניהם בפנ"כ.

נבוך אני בשליח הולכה דצריך שיאמר בפ"נ בפני ב"ד וקיימ"ל דשליח העד נעשה דיין, וסגי שיתן בפני ב' אם השליח הוא שליח בשכר מהבעל, למה דקיימא לן דאף בהרשאה צריך שיאמר בפ"נ, ומטעם דשמא הגט שמסר לו נאבד מידו והשליח זייף וכתב גט אחר וכמ"ש בד"מ [ובאמת לדידן דקורעים הגט ונשאר ביד ב"ד לכאורה ל"ש כן, דהא אנן ל"ח לזיופא וכמו דבארץ ישראל א"צ לומר בפ"נ מה"ט אלא דחיישינן דיערער הבעל בשקר, א"כ בהרשאה דבעל באמת מסר לו הגט ואם יערער יצטרך לומר דלא זהו הגט שמסרתי לו וזהו שייך אם הגט בידה שבאה להנשא בזה יהיה ביד הבעל לומר אני מכיר שהגט זה לא זהו הגט שמסרתי להשליח, אבל עתה דמעולם לא יבא הגט ליד ראיית הבעל, אלא דהב"ד כותבים לה דנתגרשה ותנשא בזה באיזה טענה יהי' ביד הבעל לומר שיודע שהגט מזוייף, ומהיכן ידע שלא מסר השליח לה אותו הגט שמסר הוא לשליח] א"כ הוי השליח נוגע דשמא אבד הגט ויפסיד שכרו מש"ה זייף, וא"כ אף דמ"מ נאמן לומר בפ"נ, ואף דמהריב"ל והמ"ב החמיר דעד שמעיד דמת בעלה והוא נוגע דא"נ וגרע מהיא עצמה, היינו דהתם י"ל דהיא עצמה עדיפא משום דייקא, אבל בגט דבהיא עצמה ג"כ ליכא דייקא דאם יבא הבעל תכחיש אותו דנתגרשה ויכולה להעיז דהגט בידה מסייע לה אלא דנאמנת משום דד"ת א"צ קיום, וכדאיתא בריש גיטין ולא נזכר שם טעמא דדייקא, וא"כ גם נוגע כשר, אבל לצרף השליח לדיין לא הכשירו חז"ל קרוב ובע"ד י"ל דגם נוגע אינו כשר לזה, ובעינן שיתן בפני ג' ושורש דנותנו בפני ב' י"ל דוקא היכי דהוא שליח בחנם דאינו נוגע, ואולם גם בשליח בחנם לכאורה הוי נוגע דשמא איבד הגט ויצטרך

לשלם להבעל מדין שומר, לא מבעי' אם הנייר היה שוה הרבה אלא דגם בלא"ה י"ל דהגט שוה להבעל יותר מצד שכר כתיבת סופר וכדומה, [ואני מסופק בזה די"ל כיון דאין גופו ממון לא עדיף משטרות דאין חייבים עליהם מדין שומר], ואם יטעון דהגט נאנס מידו או להד"ם יצטרך לישבע, וכל כמה דלא נשבע דאין זה הגט מזוייף הוי נוגע. שם והא קיימא לן דבדרבנן עד נעשה דיין. לכאורה קשה, הא זהו ק' גם לס"ד דפליג בטעמא דלשמה או קיום, וא"כ לכ"ע לטעמא דקיום בעי ליתן בפני ג', ויקשה ג"כ הא קיימא לן בדרבנן נעשה דיין, ונראה דלס"ד י"ל דפלוגתא בשליח אשה או קרוב דר"י ס"ל בפני ב' משום לשמה. ור"ח ס"ל בפני ג' משום קיום, ובאמת היכא דהשליח ראוי מצטרף לג'. וזהו בכלל אמרו בפני ג' היינו ג' בהדי שליח. ואם הוא אשה בעי שיתן בפני ג' והא דאמרי' בפני ב' אף דבשליח אשה בלא"ה צריכים ליתנו בפני ב' משום ע"מ, היינו במביא ממדה"י בכל ענין צריך שיתנו בפני ב' בשליח איש או אשה, ור"ח אמר פעמים ג' בשליח אשה. אבל עתה דפליגי בעד נעשה דיין ופלוגתייהו ע"כ בשליח איש שפיר פריך, וק"ל.
שם כיצד יעשה. עיין לקמן פד ע"ב תד"ה אמר חזקיה.

דף ו.
לבר מבבל. עיין יבמות דף טז ע"ב תד"ה קפסיק.

דף ו:
תוס' ד"ה אמר ר"י וכו' אל תשמח אל גיל בעמים. בעמים אל גיל כצ"ל וכן הוא בירושלמי. בא"ד דאין לשרטט. עיין סוטה יז ע"ב תד"ה כתבה. (ועי' שו"ת ח"א סי' נ').

דף ז.
אי מההוא הוה אמינא זמרא דמנא. עיין חגיגה דף טו ע"ב ברש"י ד"ה זמרא.
שם מתוותא דא"י. עיין עירובין דף כא ע"א תד"ה אחוי ליה.
תוס' ד"ה השתא בהמתן וכו' דגנאי הוא לצדיק. עיין מהריק"ש בהגהותיו ריש טויו"ד.

דף ח.
ת"ר בשלשה. עיין ע"ז דף כא ע"א תוס' ד"ה קסבר.

דף ח:
עצמו קנה נכסים לא קנה. לכאורה מדלא נקט הדין בפשוטו בלא כל נכסי אלא בשחרור גרידא דעצמו קנה לענין בת חורין דלענין איסור משום עגון מקלינן דמהני עדותו בפנ"כ. אבל לענין מעשה ידיו של עבד חיישי' למזויף דלגבי ממון לא מהני עדותו. נלענ"ד דמוכח דבזה א"א לחלק דהכל אחד הוא דמע"י לרבו כשהוא עבד. אבל בבן חורין מע"י

לעצמו. וכיון דפסקי' דאינו עבד ומותר בבת חורין ממילא אין מע"י לרבו דזה תלוי בזה. ול"ש לדון שאינו עבד ומע"י לרבו.

שם כמאן כר"ש דאמר פלגינן דיבוריה, בפירש"י דהראיה מדאר"ש לעולם הוא בנ"ח שמעינן ל"ש היכי דקנה שאר נכסים עמו, כגון שפירש חוץ ממקרקע פלוני, ל"ש היכא דל"ק שאר נכסים כגון דלא הזכיר שם הקרקע ששייר אלא כתב חוץ מקרקע בית כור דהשתא לא קנה שום קרקע דעל כל אחד י"ל זהו ששייר, אלמא פלגינן דיבוריה דהא כל נכסי קא"ל, ולא קנה אלא העבד, וכתב הרא"ש עלה וצ"ל דמיירי דאין לו שום מטלטלין, נראה ביאור כוונת הרא"ש דאין הפירוש דבשייר לו קרקע פלוני כיון דכל מה דנכלל בלשון כל נכסיי, דהיינו כל נכסיו מלבד השיור קרקע פלוני קנה הכל בזה ל"צ לפלגינן דיבוריה, אבל באומר חוץ מקרקע בית כור, כיון דאף הקרקעות של יתר מבית כור ל"ק ונתבטל מקצת מן כל נכסי, דהא הוא רוצה להקנות לו הכל מלבד בית כור, ואעפ"כ לא קנה שום קרקע, בזה היה ראוי שיתבטל כל הקנין דכל נכסיי וצריכי לפלגי' דיבורי', זהו לא ס"ל להרא"ש אלא דגם בכה"ג אף דל"ק שום קרקע, מ"מ היכי דקונה מקצת נכסים עם העבד דכיון דמתקיים שפיר לשון כל נכסי על העבד ושאר נכסים עמו ל"צ לפלוגי דיבוריה אלא דוקא היכי דלא קנה רק העבד דע"ז אינו שייך לשון כל נכסי בזה צריכים לפלוגי דיבוריה וכדדייק לשון רש"י, דהא כל נכסי קא"ל, ול"ק אלא העבד, ומש"ה הוצרך הרא"ש לבאר דהוכחת הש"ס דסתמא קאמר, אף דאין לו מטלטלין, דאלו ביש לו מטלטלין כיון דקנה עם העבד גם המטלטלים מתקיים שפיר לשון כל נכסי ול"צ לפלוגי דיבוריה ומה דכתב הרא"ש הכי על פירש"י ולא על פי' תוס', היינו דלפי' תוס' דראיית הש"ס מדקאמר לעולם משמע באין לו אלא אותו העיר ששייר, בזה ממילא נכלל שאין לו כלום אלא אותו העיר, דהיינו לא קרקע ולא מטלטלין, אבל לפירש"י דלא מיירי מזה באין לו, בזה הוצרך הרא"ש לדחוק, דמ"מ משמע גם באין לו מטלטלים, כן נראה לענ"ד. אולם תמוה לי למאי הוצרך הרא"ש לזה הא בלא"ה אף ביש לו מטלטלין לא קנה רק העבד, דהא מטלטלים אין נקנים בשטר, וצע"ג.

ומזה קשה לי גם על דעת הי"א שבמרדכי והוא בהגהת ש"ע חוה"מ סי' ר"ג דבהחליף מעות ומטלטלים יחד כיון דמעות אין נקנה בחליפים לא קנה כלום, א"כ מתני' דכותב כל נכסיו, דבכלל נכסיו גם מטלטלים ושטרות כדאיתא ב"ב ונימא כיון דהקנה לו המטלטלים והקרקעות והעבד הכל בקנין שטר זה ובטל הקנין על המטלטלין דבטל בכולו, ודוחק לומר דמיירי דוקא באין לו מטלטלין ושטרות דהא בסוגיא דב"ב אמרינן

דשייר קרקע כ"ש לאו דוקא אלא ה"ה בשייר מטלטלים כ"ש, הרי דמיירי גם ביש לו מטלטלים אלא דשייר כ"ש.
ולכאורה י"ל דמיירי דכל המטלטלים שלו היו צבורים על איזה קרקע וס"ל להך שיטה דבצבורים לא בעי' אגב כשיטת הרמב"ם וסייעתו, א"כ נקנה המטלטלים אג"ק ומיירי בלית ליה שטרות או כהסוברים דגם שטרות ניקנים באגב ולהסוברים דצבורים בלא אגב לא מהני, יסברו באמת כדעת החולקים במרדכי דבהחליף מעות ומטלטלים ביחד דקנה המטלטלים, ואף דעדיין יקשה דמ"מ לשיטה הנ"ל איך יתורץ למ"ד בב"ב קני את וחמור דלא קנה כלום, א"כ הכא בכותב כל נכסיו דל"ק מטלטלים לא לקני כלום, די"ל דוקא בחמור דלאו בר קנין כלל הוא, וכן בההיא דקדושין (דף נ' ע"ב) אחיות לאו בנות קדושין נינהו, אבל הכא דמטלטלין בר קנין הם, אלא דלא נקנו בקנין זה בכה"ג לא אמרינן דל"ק כלל.
אמנם עדיין אף אם נדחוק דמיירי דוקא בהכי, עדיין יקשה על מה דאר"ש לעולם הוא בנ"ח עד שיאמר וכו' דמשמע דלעולם בכל ענין הוא בן חורין והא באין צבורין דל"ק המטלטלין אינו בנ"ח דבטל כל הקנין, ואף די"ל דלעולם דקאמר ר"ש לאו פסיקא הוא אלא דלעולם קאי על מה דקאמר ת"ק שייר קרקע כ"ש, ע"ז קאי לעולם, היינו בכל ענייני שיור ל"ש פירש הקרקע ל"ש לא פירש הקרקע ששייר, אבל מיירי ג"כ בגווני דת"ק דהמטלטלים צבורים, הא מ"מ בשייר קרקע סתם ולא פירש איזה קרקע, לא מבעי' לפירש"י דלא קנה כלל קרקע ממילא לא מהני צבורים, אלא אפילו לדעת תוס' והרא"ש דקנה קרקע אלא דנותן לו הגרוע, הא מ"מ כיון דיכול לדחותו מאותו קרקע שצבורים בו המטלטלים, ממילא ל"ק המטלטלים דהאי לגבי קרקע אחרת דאין צבורים בו לא קנה עמה המטלטלים, וביותר דהא לשיטת תוס' ע"כ הפירוש בסוגי' דדייק דר"ש דקאמר לעולם היינו אפילו אין לו אלא אותה העיר, וא"כ בזה בודאי קשה דבכה"ג באין לו אלא קרקע ששייר ויש לו מטלטלין, נימא כיון דבטל קנין שטר על המטלטלין בטל בכולה כמו החליף מעות ומטלטלין ביחד וצע"ג.
רש"י ד"ה עבד, וצריך לומר בפני נכתב כאשה המביאה גיטה. לכאורה תמוה דהא אשה המביאה גיטה א"צ לומר בפנ"כ. אלא בגונא דחיקא דאמר לה הוי שליח להולכה עד דמטית התם כו' כדאיתא לקמן סוף פרק ב'. א"כ נצטרך לומר דמיירי הכא ג"כ בכה"ג ואמאי צריך רש"י לזה ולא בפשוטו דעבד המביא גיטו א"צ לומר בפנ"כ כיון דכי מטי שחרור לידו אשתחרר. והיינו הכל מטעם דאנן ל"ח למזוייף בגט ושחרור מטעם עגון. אלא דהחשש שמא יערער בשקר לומר מזוייף. והיכא דנותן בעצמו הגט ושחרור מיד ליד

גומר ומגרש. ובודאי לא יערער. וזהו לענין איסור אבל לענין ממון אנן חיישי' למזוייף וא"כ מש"ה עצמו קנה דכ"ז דלא ערער האדון לומר מזוייף אנן ל"ח. אבל נכסים לא קנה דאנן חיישי' למזוייף. ואפשר לומר דס"ל לרש"י דלענין זה לא שייך פלוגתא דפלגי' דבוריה דמה דפסקי' דעצמו קנה ונכסים לא קנה לא משום דהשטר קיים לדבר א' ולא קיים לדבר א'. דבאמת אם נתקיים השטר מקויים לכל מילי. ואם הוא מזוייף בטל הוא לכל דבר. אלא דלגבי איסור משים עגון הקילו שלא לחוש למזוייף ולגבי ממון חיישי' למזוייף. אבל בגוף המתנה דכל הנכסים לא נתקיים למקצתה ולזה פירש"י דמיירי בענין דצ"ל בפנ"כ ומהני הקיום. ואף אם יערער האדון לא מהני. ועל עדות זה דבפנ"כ דהוי עדות קיום מהני העדות לגבי עצמו ולא לגבי נכסים וזה מקרי שפיר בכלל פלגי' דבוריה דמהני העדות במקצתה, גם י"ל דרש"י ס"ל כהסוברי' דבעלמא הבא ליפרע מיתומי' או מלקוחות או שלא בפניו לא טענינן מזוייף. וא"כ ע"כ הכא מיירי דהאדון מערער וטוען מזוייף וע"כ הא דעצמו קנה משום דאמר בפנ"כ.

דף ט.

גמ' משום דלאו כרות גיטא הוא. לפירש"י ותוס' בכותב עצמו וכל נכסי קנויין לך חוץ מקרקע פלוני מהני כיון דלא שייר מידי בתיבת שחרור דהיינו לעצמך. אבל הר"ש כ' דלאו כרות גיטא כיון דיש זכות האדון בשטר זה במה דנכתב חוץ מקרקע פלוני הוי כאלו השטר אגיד בי' ולא מקרי כריתות. ולפ"ז גם במפרש עצמך וכל נכסי חוץ מקרקע פלוני לא מהני.

וקשה לי מסוגי' דלקמן (דף מ ע"א) דאמר לה צאי בו והתקדשי בו ר"מ סבר יש בלשון זה לשון שחרור. נימא ג"כ אף דהוא לשון שחרור מ"מ כיון דנכתב בו ג"כ זכותו דהתקדשי בו לא מקרי כריתות. ונלענ"ד דוקא הכא דאלו כ' לו כל נכסי בלא שטר ואח"כ חזר והקנה הוא לרבו איזה קרקע בשטר הדין דהמוכר כותב שטר ללוקח. א"כ במה דכ' כל נכסיי חוץ מקרקע פלוני הך חוץ מקרקע פלוני הוי כמו שטר מהעבד לרבו ויש זכות להרב בשטר זה כאלו הוא שטרו מש"ה הוי אגיד בי' ולא מקרי כרות גיטא. אבל בהתקדשי בו. דכל שטרי אירוסין המקדש כותב השטר ונותן לה. א"כ כל השטר כולו לשון השחרור ולשון הקידושין הכל שייך לה ולא מקרי אגידא ביה דאף דיש זכות להרב בענין הקידושין. מ"מ אין לו שייכות בגוף השטר דהא לענין הקידושין ג"כ מקרי שטר שלה. ודוק. (ועי' לק' דף מ' ודף מ"ב).

מתני' שוו למוליך ולמביא כתב הר"ן דשייך עיגון דפעמים שלח לו השחרור בע"כ דעבד, וראי' מדברי הר"ן דיכול לשחרר בע"כ ע"י שליח.

תד"ה ואינו חוזר בעבד. וי"ל בדכתב לו מהיום כו'. מדבריהם אלו מבואר דבשכ"מ שמקנה כל נכסיו במעכשיו לא מקרי לגמרי מתנת בריא, אלא לאותן דלקני במעכשיו אם ימות. אבל מ"מ אם עמד יכול לחזור, וכן מבואר להדי' בנ"י ב"ב (דף ריח ע"א) עי"ש בסופו (ודף רכט ע"א) בתחלתו, ותמהני על שכ' בש"ע (סי' רנ ס"ט) בפשיטות להלכה דבמוכר כל נכסיו במעכשיו א"י לחזור בו, ולא הובא גם באחרונה דעת הנ"י ותוספות הנ"ל דחולקים [ועי' ת' הראנ"ח ח"ב סי' צ'].

ובדברי תוס' אמרתי בפירוש דבריהם דבפשוטו ק' למאי דתירצו אח"כ דהכל תק"ח, וכו' דמסתמא דעתו כמו שיאמרו לו חכמים, למאי הוצרכו לדבריהם הקודמי' דמיירי במהיום או דסתמ' דעתו כך וכך ולא בפשוטו דהוא מתק"ח ודעתו כמו שיאמרו לו חכמי' ואמרתי דעל קושייתם הראשונה, אין זה מספיק, כיון דאין גט לאחר מיתה וידעי' מיד דלעולם לא יחול השחרור, לא נפיק כלל קלא דבן חורין דמיד ידעי' שהשטר חספא בעלמא, לזה ע"כ דמיירי במהיום ויחול עכ"פ כשימות ומכח זה נפק עלי' שם ב"ח ותקנו חז"ל דאף בעמד א"י לחזור, ובעיקר סברת תוס' דדעתו כמו שיאמרו חכמי', קשה לי לכאורה מסוגי' דלקמן ע"ג א' גזרי' שמא יאמרו יש גט לאח"מ ומי איכא מידי דמדאורית' וכו', ומאי פריך, הא י"ל נמי כיון דחכמי' רוצים לומר דלא יחזור מהגט דעתו כמו שיאמרו חכמים וגמר ומגרש מיד, ואפשר דיש לחלק, דבעבד חכמים הפקיעו שעבודו מכח הקול, וכיון דאף אם יחזור לא יהא זכות בו, ממילא מה"ת יהא דעתו דיכול לחזור דל"ש בזה לא שביק אינש נפשי' דהא אין לו עוד זכות ממון בעבד, אבל לשון התוס' לא משמע כן.

מ"ש תוס' דמה דאינו חוזר בעבד משום דדעתיה מסתמא כמו שיאמרו לו חכמים, תמוה א"כ מה פריך הש"ס לקמן ע"ג ומי איכא דבדאורייתא לא הוי גיטא, הא י"ל כיון דחכמים אמרו שאין לגרש בכזה שיחזור כשעמד, ותתגרש כשימות מחמת גזירה שמא יאמרו יש גט לאח"מ, דעתו ג"כ כמו שיאמרו, וגמר ומגרש מעכשיו ודמי ממש לשחרור דהכא, וצ"ע. ואולי י"ל דכוונת תוס' דזהו בודאי יש כח ביד חכמים להפקיע שעבודו שלא ישתעבד בו כיון שיצא עליו שם ב"ח, והדין נותן דכופין את רבו ועושה אותו ב"ח, וכההיא דלקמן מ"א א', וכיון דעכ"פ הפקיעו חכמים זכותו דאם עמד א"י לשעבד בו, ממילא אין לו תועלת עוד בעבדו, א"כ בטלה האומדנא לומר דדעתו לחזור כשיעמוד, דמה לו בכך כיון דא"י לשעבד, וממילא גמר ומגרש, והסברא בעצמותה נכונה, אבל קשה לכוון כן בלשון התוס'.

ע' בהר"ן שנדחק לחלק הא דקיימי' הכא דפלגי' דבורא ומהני עדות בפנ"כ לענין עצמו ולא לענין נכסים ול"א עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כמו בכותב נכסים לב' ב"א והעדים קרובים לא' דמבואר בירושלמי דבטל כל העדות ע"ש. מזה נלענ"ד להוכיח דאם באו הרבה עדים דמת בעלה ונמצא א' מהן גזלן דכל העדות בטל כדין נמצא א' מהן קרוב או פסול. ואף דלכאורה י"ל הא דבעלמא כל העדות בטל לא משום דחיישי' דמשקרי כלהו דמה"ת נימא כן הא אם זה הוחזק לרשע הם לא הוחזקו. אלא דגזה"כ הוא שתבטל העדות. וא"כ יש לומר דבעדות אשה כיון דכל הפסולים חוץ מגזלן כשרים א"כ אינך דאינן גזלנים אלא דנפסלו מכח דנמצא א' מהן גזלן כשרים הם לעדות אשה דמה בכך דפסולים הם כיון דלא חשידי לשקר נאמנים הם לעדות אשה כך היה נראה מסברא. אבל מדברי הר"ן הנ"ל לכאורה נסתר דא"כ הו"ל להר"ן לתרץ בפשוטו דהא יסוד הדין דכותב מתנה לב' ב"א והעדים קרובים לא מדמי הירושלמי לנמצא אחד מהן קאו"פ דכמו דאם קצתן מן העדים בטלים בטל כל העדות. ה"נ אם עדותן בטל לגבי מקצת בטל לגבי כולו. א"כ הכא בקיום שטר שחרור דאשה וקרוב נאמנים מש"ה אמרי' עצמו קנה דאף דבטל לגבי נכסים מ"מ הך מלתא שנתבטל כולו הוי רק עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ורק בכלל עדות פסול אבל לא לחוש לשקרא. וממילא מהני לגבי קיום. אע"כ דגם בעדות נשים אמרי' דבטלה כולה ועדיין צ"ע.

ובעיקר דברי הר"ן לא הבנתי דבמתני' דעבד שהביא גיטו כ' הוא ל"ד עבד אלא דה"ה קרוב שהביא הגט. ואח"כ הקשה דנימא עדות שבטלה מקצתה כמו דאיתא בירושלמי. ונדחק לחלק דבקיום עדיף. ביאור דברי הר"ן. דלכאורה י"ל דעבד דוקא קתני דכיון דהוא בע"ד לא מקרי עדותו עדות ול"ש ביה עדות שבטלה מקצתו כו' אבל בקרוב י"ל כיון דשם עדות עליו רק דהתורה פסלתו וי"ל דעדות שבטלה מקצתה כו' ע' בהרא"ש פ"ק דמכות גבי אלעי' וטובי' בשם הראב"ד. אולם באמת לא זכיתי להבין דמנ"ל להר"ן ליסד יסוד דעבד ל"ד ולבנות עליו דייק ולחלק בין עדות שבטלה מקצתה דעלמא לדהכא. ולחלוק על הירושלמי דלמא באמת עבד דוקא דאין שם עדות עליו כלל. אבל בקרוב שהביא גט דלמא באמת אמרי' דבטלה כולה. וצ"ע.

תוס' ד"ה סמוך אהני כתב המהרש"א עפימ"ש וכו' אי לאו דלוקמי אחזקת א"א, ואינו מובן לי, דמשמע דאם תרי ותרי ספיקא דאורייתא בלא"ה פרכינן שפיר דהוי ספיקא דאורייתא, אלא כיון דתרי ותרי ספיקא דרבנן ליכא קושיא רק מכח חזקת א"א, וזה תמוה, דתרי ספיקא דרבנן, היינו במקום חזקת היתר, אבל בליכא חזקת היתר פשיטא דהוי ספיקא דאורייתא ול"צ לבא מדין דאוקמינן בחזקת א"א.

תד"ה שוו כו' וי"ל כו' והר"ן תירץ דלפעמים האדון שולחו לו בע"כ ומשנתנו השליח לידו לישא שפחה א"י ולישא ב"ח א"י והוי עיגון.

דף י.

מתני' חוץ מגיטי נשים. עיין ב"ב דף קס ע"ב תד"ה שלא תחלוק.

דף י:

מתני' לא הוזכרו כו'. דעת תוס' בסוגיא דבגט אין חילוק בין ערכאות או להדיוט ותלי' הכל בשמות מובהקים וע"י עידי מסירה ובשארי שטרות תליא הכל בערכאות דבערכאות בכל ענין כשר. ובהדיוטות אף במובהקים וע"מ פסולים כיון דמשכחת בהו הכשר בערכאות בלא ע"מ אם נכשיר בהדיוטות יבואו להכשיר גם בלא ע"מ כמו בערכאות. בזה חמירי שארי שטרות מגיטי נשים. ומה דקתני במתני' לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו בהדיוט קאי אגיטי ממון. ועי' ר"ן.

תוד"ה חספא וכו' אם נאמר ששטר מתנה. עיין לעיל דף ד ע"א תד"ה דקיימא לן.

אין לנו ראיה דערכאות מהני בענין איסור והיתר, די"ל דרק בממונא המניהו חז"ל אבל לא במלתא דאיסורא, ולכאורה ראי' מדאמרי' בגיטין אף בע"מ לא מהני דהוי מזוייף מתוכו, והיינו דלפעמים בלא ע"מ ידונו הב"ד על ידיהם, מסתמא נמסר כהלכתו, וא"כ הוי הדין עפ"י עדות נכרים ויקשה לכאורה דמה בכך, הא באמת ראוים לדון עפ"י ערכאות דהבעל כתב הגט, וממילא נמסר כהלכתו, וכדאמרינן בכל עדים חתומים, דהוי כמו דמעידים שנמסר כהלכתו, ה"נ יהי' מהני עדות לפני ערכאות, אבל באמת הא תוס' כתבו שם בגיטין דגם במתנה לא מהני ע"מ [והטעם אינו מובן לי כ"כ] וא"כ אין ראיה דלגבי איסורא לא מהני ערכאות ואם ערכאות מעידים דהבעל אמר בפניהם גרשתי אשה י"ל דמהני, וצ"ע לדינא.

דף יא.

גמרא והא לא ידעי למקרי. קשה לי מה בכך דבשעת מסירה לא ידעי למקרי הא מכל מקום יעידו שמכירים בטביעת עין שזהו השטר שנמסר בפניהם ואנן נברר לקרות מה שבשטר דהא בכל ע"מ אי ליכא ע"ח ע"כ צריך שהעדים יכירו בטב"ע שזהו השטר שנמסר בפניהם דעל מה שיהיה בזכרונם מה שנכתב בשטר ליכא למסמך דלמא ישכחו וליכא למען יעמדו ימים רבים אלא דסמכי' שיכירו בטב"ע שזהו השטר שנמסר בפניהם וממילא ידונו הב"ד על מה שנכתב בשטר. וכמ"ש תוס' להדיא לקמן (דף כב ע"ב) ד"ה אבל בשטרות. וא"כ ה"נ בשטרי ל"י למקרי לא מקרי ע"מ, דע"מ לא משוי ליה שטר אא"כ ידעי מה שנכתב בו. ז"א דהא מבואר לקמן (דף יט ע"ב) תוס' ד"ה צריכים למקרי

דאף בקרא הגט אחר נתינה מהני. ואף בלא קיום כלל אם ניסת לא תצא הרי דמקרי ע"מ בכל גוונא אף דלא קראו להשטר בעידן מסירה. או דמטעם ששומעים שאומר הבעל ה"ז גיטך ויכולים להאמין לו דבידו לגרשה הוי כמו קראו ושפיר מקרי ע"מ. וה"נ במה שאומר הלוה ה"ז שט"ח ממני יכולים להאמינו דבידו לשעבד עצמו הוי כמו קריי' וא"כ ע"כ פירכת הש"ס דהכא והא ל"י למקרי לא דלא הוי ע"מ בלא קריי' אלא דפירכת הש"ס כך האיך יעידו אח"כ על מה דכ' בשטר כיון דל"י למקרי וכמו שפירש"י להדי'. ובזה יקשה הא יעידו בטב"ע שזהו השטר שנמסר בפניהם. וצ"ע.

שם והא לא ידעי למיקריי', תמוה לי, הא י"ל בפשוטו דהעידי מסירה מעידים שזה השטר נמסר בפניהם, ואנן מניחים לקרותו עתה, ועיין בהר"ן לקמן פ"ב בההיא דעדים צריכין למקריי', דמבואר שם הטעם, כיון דעדי מסירה כרתי בעינן שהם בעצמם יקראו, ומ"מ כתב שם הר"ן בחד תירוצא בההיא דכתב גט לאשה דאם לא קראוהו אם נשאת לא תצא, [והיינו ע"כ בלא עדי חתימה, דאל"כ בלא"ה כשר כמבואר שם בהר"ן במה דהקשה לוקי בריתא בשטר פסים בעדי חתימה] וכן פסק בהגהת ש"ע סי' קל"ז ס"ג, הרי דמדינא גם בלא קראוהו כשר, והוי ע"מ מטעם כיון דשמעו שאומר הבעל לה הרי זה גיטך, וכיון דבידו לגרשה בודאי הוי גט מעליא ומקרי עדי מסירה. (ואני מסתפק בשליח שמביא גט ונותן לפני עדי מסירה, והעדי מסירה לא קראוהו להסוברים דדוקא עדי מסירה כרתי דאפי' נשאת תצא כיון דהעדי מסירה לא ידעו כלל שהוא גט שלא היה להם להאמין לשליח) ורק לכתחילה לא תנשא מכח חומרת חז"ל, וא"כ בדיני ממונות אוקמי אדינא, וכיון דעדי מסירה שמעו שאמר לו בשעת מסירה הרי זה שט"ח ממני על סמך כך וכך כיון דבידו להתחייב את עצמו יכולים להאמינו והוי עדי מסירה, וצ"ע.

דף יא:

קמיה דר' ירמיה. שבת דף סג ע"ב נדרים דף כט ע"ב.

שם א"ל דרדקי כו'. פסחים לה ע"א.

תוד"ה התופס ודלא כפרש"י כו' (עי' מש"כ בחי' ב"מ דף י ע"א).

דף יב.

כי היכי דחזו לי אינשי ומרחמין. עיין ב"ק דף פח ע"א תד"ה דכתיב.

תד"ה דלמא וכו' דחויי' בעלמא היא. תמהני הא י"ל בפשוטו דאדרבא הנך ב' דלמא דאמר רב פפי תרווייהו ס"ל לקושטא דמלתא והיינו דס"ל כר"י דהתופס לבע"ח לא קני אבל המגביה מציאה קני דמגו דזכי לנפשיה ולזה קאמר על מה דאר"ח התופס לבע"ח באנו למחלוקת ר"א ורבנן וממילא גם מגביה מציאה תלי' במחלוקתם דהא פיאה כמציאה

דמי ולזה אר"פ דלמא ר"א מודה דתופס לבע"ח לא קני אלא דפיאה עדיף דמגו דזכי לנפשיה ועלה קאמר ואפי' רבנן י"ל דאפי' רבנן ס"ל דמדינא הי' ראוי לקנות והיינו דרבנן ס"ל ג"כ הך סברא דמגו דזכי לנפשיה אלא דטעמייהו דכתיב לא תלקט וא"כ ממילא אין ראי' לתופס לבע"ח דלתרווייהו י"ל דל"ק או דקנה והיינו דליכא ראיה מזה אבל לדינא ס"ל מסברא דלא קני אבל בא לומר דבפיאה מדינא קנה משום מגו דזכי לנפשיה, וצע"ג. מ"ש תוס' דדיחויא בעלמא הוא דר"פ אית לי' תופס לבע"ח לא קנה, י"ל דמ"מ ר"פ ס"ל לקושטא דמילתא בטעמא דרבנן משום לא תלקט בשביל עני דמה דאמר דילמא ע"כ לא קאמר ר"א אלא דאיכא מגו דס"ל דסברת מגו הוא לכו"ע ובאמת במציאה או בתופס לבע"ח והוא עצמו ג"כ בע"ח כיון דאיכא מגו קנה, וטעמא דרבנן רק משום ל"ת בשביל עני, וכיון דבאמת טעמא משום ל"ת בשביל עני ממילא לא נלמד מדבריהם דתופס לבע"ח לא קני.

תד"ה אלא דכתיב לא תלקט וכו' וא"ת דנילף מהכא. ותמהני הא פשיטא דמגביה מציאה או תופס לבע"ח ליכא לאו וא"כ איך נילף מזה הא י"ל דבפיאה טעמא דקרא דלא זכי כיון דעבר אמימרא דרחמנא דלא תלקט ואף לאביי דאי עביד מהני מ"מ הכא גלי קרא דלא מהני כדאמרינן בתמורה שאני הכא דגלי קרא וביותר קשה סיום דברי תוס' ולר"ח דמפרש הכא דמאי מרוויחין בזה הא בזה יצטרך לדחוק דר"ח ס"ל דוקא כאביי דהא לרבא פשיטא דליכא למילף מהכא דהא מדינא הכא ל"ק כמו בכ"מ דאי עביד לא מהני, וצע"ג. (ועי' תור"ע פאה אות נ"ד).

דף יב:

תד"ה וכ"ת וכו' א"נ ה"פ וכו' ויאסר בתרומה ובשפח', תמוה לי דא"כ היאך אמר ר"מ ומה אלו וכו' ואשת כהן וכו' והיינו דמביא ראי' דאמרי' איבעי ערק מדס"ל לרבנן דגט הוי חוב ולא אמרי' אי בעי זריק גיטא כמ"ש תד"ה ומה אלו, ומה ראי' הא בגט ל"ש איבעי זריק דמה בכך הא מ"מ חוב הוא עתה במה דמפסיד' ממזונות, ואי דיזרוק לה ספק קרוב לו, בזה עדיין יהי' מחוייב במזונות כדאמרי' פ"ק דבב"מ דמגורשת ואינה מגורשת חייב במזונותי' ואין בידו להפסידה מזונות רק בגט גמור ובזה ל"ש איבעי זריק דמ"מ עושה השתא החוב, וצ"ע.

משמע לתי' שני אמרי' באמת דמשום זריק ליה גט לחוד מ"מ מעשה השחרור בעצמו חוב וא"י המקבל הזה לזכות לו עבורו כיון דבעצמותו הוא ענין חוב אלא דהאדון יכול לגרע כחו לאסרו בתרומה. ואעפ"כ יאסר בב"ח ובשפחה שיזרוק לו ספק קרוב לו. וקשה לי דא"כ איך אמרי' עלי' שביק לי' וערק ומה אילו עבד כהן שברח ואשת כהן שמרדה.

והיינו דר"מ רוצה להוכיח זה דכמו דס"ל לכם דגט אשה הוי חוב ול"א אי בעי זריק לה גיטא וע"כ משום דערקא ושבקה לי' (כפי' התוס' ד"ה ומה אילו). והא בגט אשה דהחוב פסידא דמזונות בזה מה בכך דזריק לה גיטא ויסתלק חיוב מזונות הא מ"מ זהו עצמו ענין חוב ואי דיכול ליגרע כחה דיזרוק לה ס' קרוב לה ויפסיד לה מזונות ותאסר להנשא הא בזריקת ספק קרוב לה לא מפסידה מזונות דהא קי"ל דמגורשת ואינה מגורשת חייב במזונות וצ"ע.

תד"ה שביק ליה וכו' ליחוש שמא מכרו. עיין בהר"ן קדושין פ"ב דף רכה ע"א.

ברי"ף וה"מ לחזרה דלא מצי רבי למיהדר בי' אבל עבדא לא נפיק לחירות עד דמטי גיטא לידיה דתנן האומר תנו גט זה כו' אבל מיפק לחירות לא נפיק עד דמטי גיטא לידיה, הרי"ף לא כתב כן אלא בתנו דהוי כזכי אבל במפרש זכי י"ל דמגורשת מיד, ותמוה לי על הר"ן שהקשה על הרי"ף מכמה מקומות דמשמע דזכי מגורשת מיד ומהיכן ראה הר"ן דהרי"ף לא ס"ל כן בזכי, והרי הרמב"ם בפ"ו מהלכות עבדים חילק כן להדיא בין תן לזכי ולמה לא רצה הר"ן לומר דהרמב"ם הלך בשיטת הרי"ף רבו, וכן ראיתי בתשו' הרא"ם סי' ס"ז שכ"כ בדעת הרי"ף, אלא דהמהרי"ק שרש קמ"א למד דהרי"ף ס"ל הכי ג"כ בזכי כיון דהרי"ף כתב ומשכחת זכייה כה"ג וכו' גרסינן ביבמות המזכה גט לאשתו במקום קטטה וכו' מדהביא הרי"ף המימרות הללו שם משמע דבא לאורויי דגם בהמזכה האיבעי רק במטא לידיה והוא חזר מקודם, וזהו רק דקדוק קלוש מאוד.

מה דהקשה הר"ן על הרי"ף דס"ל בשחרור דתן כזכי דמ"מ בעי מטא ליד' מחיי' דקשה מסוגי' דדף ס"ג דאמר רב חולצת ולא מתייבמת ושארי קו' הר"ן יש לתרץ דס"ל להרי"ף כהרמב"ם בהל' עבדים דבזכי גמר הכל מיד ולא בעי מטא לידי' ורק בתן בעי' דמטא לידי' אבל ק' הנ"ל קשה, ובלח"מ נדחק לתרץ, ולפי הנ"ל ניחא דהרי בלא"ה צריכין להבין לשטת הרי"ף והרמב"ם מסוגי' דספ"ק דגיטין הולך מנה לפלוני ומצאו שמת דמבואר שם דאם הולך כזכי ינתן ליורשי' אף דמת מקבל קודם דמטא לידי' ולזה נ"ל לחלק דדוקא בשחרור מדאמר תן ולא אמר זכי דהא א"ל להעבד בגוף השטר רק לפרש השחרור בזה אמרי' דהוי קפידא וכאלו אתני שלא יגמור עד דמטי לידי' אבל במתנה דעלמא העיקר שיהנה מזה המקבל מש"ה אמר תן ולא מפרשי' דבריו דרך תנאי דלימטי לידי' וכיון שכן י"ל דדוקא בשחרור אמרי' הכי, אבל בגט י"ל אם הולך כזכי הוי ממש ולא מפרשי' דבריו לתנאי ומה דלא אמר זכי דחשש שמא משקר השליח ולא עשאתו ש"ק מש"ה אמר הולך שיהי' לו ג"כ שליח הולכה ודו"ק.

דף יג.

תן שטר שחרור זה לעבדי, הקשה חתני הא אין שליח לדבר עבירה.
בזכרוני שעמדתי בזה, ובביאור הדבר דלרבנן ליכא קושיא כיון דמדין זכייה אתינן, הוא שלוחו של עבד, והעבד לא עבר כלום, ואך הקושיא לר"מ דאמר אם רצה לחזור יחזור, משמע דאחר דמטא לידיה דעבד קודם שחזר מהני השחרור דהוי שלוחו דהאדון להולכה, בזה יקשה הא אין שליח לדבר עבירה. וידעתי שגם חתני היה כוונתו לזה, ואך כתבתי כן בכדי להוסיף דגם לרבנן אינו מיושב כ"כ, למ"ש תוס' בב"מ (דף ע"א ע"ב ד"ה בשלמא) דנכרי שאומר לישראל זכה בחפץ זה לפלוני ישראל אמרינן ביה אין שליחות לנכרי, משום דהוא ג"כ שלוחו דנותן, א"כ ה"נ י"ל בזה א"ש לדב"ע.
אולם מדברי תוס' גיטין (דף י"ג ע"ב ד"ה במעמד ג') נראה דחולקים על יסוד זה, דהא כתבו דבנכרי כיון דזכיי' ליכא גם ע"י מע"ג לא קנה, ואעפ"כ ס"ל שם בפשיטות דנכרי הנותן שאמר לישראל מנה לי בידך תנהו לפלוני ישראל במע"ג דקנה ישראל משמע דבזה גם דרך זכיי' קונה, עכ"פ לר"מ קשה כנ"ל ולומר דר"מ ס"ל דלעולם בהם תעבודו רשות דחוק, דעדיין יקשה בתוס' שכתבו דמתני' דתנו גט שחרור לא יתנו לאח"מ, אתי גם לרבנן אלא דבאינו מוסר מיד ליד ל"א תן כזכי, או דאתיא כר"מ דשחרור הוא חוב, והא מדקתני לא יתנו לאח"מ, משמע דמחיים נותנים לו, ויקשה הא אשלד"ע, וכי נימא דגם סתמא דמתני' דלא כהלכתא וס"ל דלעולם בהם תעבודו רשות.
וישבתי לי דמיירי בענין דליכא עבירה כגון לדבר מצוה, או במקבל דמיו, עיין ר"ן גיטין (דף קמ"ה סוף ע"ב) ושחרור דמי לפרעון דאי לאו דעבד לה נייח נפשא לא הוה משחרר ליה, ומשמע דראוי הוא מדינא לשחררו כמו דמדינא חייב לפרוע חובו וראוי לזרז לעשות חיובו, משום הכי אמרינן ביה הולך כזכי.
ובזה מובן דלכאורה קשה אמאי בשחרור אמרינן תן כזכי, דדמי לפרעון חוב דאי לאו דעבד נייח נפשיה, ומ"ש במתנה דל"א תן כזכי, הא ג"כ נימא דאי לאו דעבד נייח נפשיה, דמה"ט אמרינן בכמה דברים מתנה כמכר, והיינו דמתנה אינו מוכרח כ"כ דעבד ליה ניח נפשיה דמצוי לפעמים ג"כ דנותן לו בחנם לגמרי, אבל בשחרור חזקה דלא עבד איסורא, ובודאי עביד ליה נייח נפשיה כ"כ דהוי כקיבול דמיו וראוי לשחררו, ומה"ט אפשר דמיושב קושיות תוס' גיטין (דף ל"ח ע"א ד"ה המשחרר עבדו) והיינו דאמרינן חזקה דלא עביד איסורא, ובודאי עביד ליה נייח נפשיה דראוי עליו לשחררו.
[ובדברי הר"ן גיטין (דף קס"ב ע"א הנ"ל) דהא דמשני מצוה שאני, דהיינו דהעשה דלעולם בהם תעבודו הוא רק שלא יתן להם מתנת חינם, כענין לא תחנם, וכיון דאיכא

מצוה לאו משום חנינה הוא דעביד אלא לצורך עצמו, נתקשיתי מסוגיא דע"ז (דף ס"ד ע"א) מדר"י נשמע לר"ע, הא לא דמי דמכח מצוה דלמעוטי תפלה עביד לצורך עצמו, וליכא מתנת חנם ואין כאן איסור, אבל לרבי עקיבא י"ל דאסור דמ"מ מקיים בכלאים הוא ולא שרינן איסור משום המצוה, גם קשה בסוגיא דשם דמשמע דאפשר דהברייתא כר"י וכרבנן דמתנת חינם מותר למעוטי תפלה, הא לרבנן דקיום בכלאים ליכא איסור כלל וא"כ מה מצוה איכא במיעוטא תפלה דכלאים, ואף לרבי עקיבא קשה קצת דהא הר"ן כתב ענין מעוטא תפלה כיון דישראל מצווה לאבד ע"ז, אבל כלאים נהי דאסור לקיימו מ"מ אינו מצווה לשרש אחריו ולשרשו, עכ"פ לרבנן דמותר אפילו לקיימו, בודאי קשה כנ"ל).

ואני פקפקתי בכל שחרור אף במסרו לו בעצמו נימא אי עביד לא מהני, דגם בעשה הכי הוא, מדפרכינן בתמורה והרי תורם מן הרע על היפה כל חלבו עיי"ש, ולומר דהוי גזירת הכתוב דמהני, מנ"ל זה דלמא קרא דשחרור מיירי בענין דליכא עבירה וכנ"ל, אבל במקום איסור נימא דלא מהני.

ומ"ש חתני ני' בלשונו בקושייתו הנ"ל, שהשליח מקרי בר חיובא אם היה עבד שלו עכ"ל, אף דלענינינו א"צ כ"כ לזה, דבלא"ה הקושיא שפיר עכ"פ ללישנא דאי בעי עביד, אעפ"כ תשתעשע בדברי חתני נ"י אשר קיצר באמרים במעט הכמות ורב האיכות, (ועי' בחי' ב"מ דף י' ע"ב המשך הדברים).

רש"י ד"ה האומר כו' שמשעה ראשונה זכה לו השליח. אבל שיטת הרי"ף דגם באומר תן (אף דלא מצו למיהדר מ"מ) בעי דמטא לידה. ולא קשיא מהאי (דלקמן דס"ג) אשתך אמרה התקבל כו'. דשאני הכא כיון דלא אמר בלשון זכה ואפקיה בל' תן מקפיד שיהיה נתון לה וכן מבואר ברמב"ם ריש פ"ו מה' עבדים. והרא"ש והר"ן שהקשו על הרי"ף מהאי דהתקבל הנ"ל איני מבין עומק כוונתם. ואי דלא ניחא להו לחלק בכך היה להם להקשות מסברא על הרמב"ם.

תוד"ה עבדא וי"ל דמודו כו', ומ"מ לישנא דקיימא לן עבדא בהפקירא ניחא ליה קשה דהא באמת בעבד לא קיימא לן בהפקירא ניחא ליה.

ונראה לפמ"ש (דף יד ע"א) דשמואל דאמר דבחוב הולך לאו כזכי ולשיטת ר"ת דהולך ותן הכל חד א"כ בעבד בתנו אמאי אם רצה לחזור לא יחזור אף דהוי כחוב דמסתמא עביד ליה נייח נפשי' כמ"ש הר"ן הא אפילו בחוב לא הוי כזכי לשמואל, היינו דשמואל אמר כן לפי ההלכה דקיימא לן בספ"א כר"ש הנשיא דהולך במתנה לאו כזכי ס"ל לשמואל דה"ה בחוב ומתני' בעבד י"ל כתנא די"ל בברייתא דאפי' במתנה הולך כזכי, ואף דר"מ

ס"ל שם דהולך לאו כזכי א"כ אמאי אמר ר"מ במתני' דבעבד יכול לחזור דהוי חוב דפסיל ליה מתרומה הא לר"מ בלא"ה יכול לחזור דהולך ותן לאו כזכי, וצ"ל דר"מ לדבריכם קאמר דאף לדידכו מ"מ לאו זכות הוא לעבד דפוסלו מתרומה, לפ"ז לא מצינו כלל סברת דעבדא בהפקירא ניחא ליה דאף דר"מ ס"ל דאפילו בעבד ישראל א"י לחזור מ"מ י"ל דהטעם דר"מ לשיטתו דהולך לאו כזכי אלא דהקשה לרבנן לדידכו דעכ"פ בעבד כהן דפוסלו מתרומה לאו זכות הוא לו, ולזה אמרינן דקיימא לן דעבדא בהפקירא ניחא ליה היינו דקיימא לן כרב דבחוב לכ"ע הולך כזכי וא"כ בעבד דהוי כמו חוב וכמה דכתיבנא מוכרח דטעמא דר"מ בעבד ישראל דאינו יכול לחזור משום דבהפקירא ניחא ליה וראוי לומר דבנכרי דאינו מפקיע עצמו משיעבוד גם לרבנן בהפקירא ניחא ליה ומדוקדק לישנא דקיי"ל. (ועי' לק' דף י"ד).

תוד"ה האומר תנו גט כו'. אי נמי אפילו כרבנן וכגון כו'. תמהני על מה דס"ל לרש"י וכן תוס' בתירוצם ב' דאף בלא מסרו מיד ליד כל שנטלו בחיים אמרי' תן כזכי. וכן תוספות בתירוצם הג' ס"ל דבכה"ג ל"א תן כזכי עכ"פ דמשמע דזכי ממש בכה"ג מהני. ותמהני הא אלו העבד עצמו נטלו ולא מסרו רבו לידו לא מהני דהוי כטלי גיטך מע"ג קרקע דמבואר לקמן ספ"ב דבגט אשה לא מהני ובפשוטו דמלתא ודאי גם בשחרור הכי הוי דלכל מילי שחרור וגט שווים. וא"כ איך אפשר שיזכה השליח הזה בשביל העבד הא זכיי' מטעם שליחות אתרבאי ולא עדיף מעבד עצמו דא"י ליטלו מעצמו. וגם ל"ל דזכיי' ודאי לא מהני אבל תנו אי הוי כזכי עדיף יותר די"ל דהכוונה דבתחלה כשיטול יהיה רגע אחד שלוחו של בעל ואח"כ יזכה בשביל העבד דלא מקרי טלי גיטך מע"ג קרקע כיון דבתחלה היה ידו כיד הבעל וא"כ קבל מיד הבעל. דמלבד שהוא דוחק דמנ"ל לתוס' לומר לפרש דתנו משמע תרתי הולכה וזכיי' דדלמא סובר רק חדא או הולכה או זכיי' גם אף אם נסבול זה הדוחק הא באמת גם כה"ג לא מהני דלא חזרה שליחות אצל הבעל כדאיתא לקמן ספ"ב. וצע"ג.

והיה נראה בדברי תוס' ליישב דבאו לתרץ לפ"מ דמבואר לקמן (דף סג ע"ב) דיש בזה פלוגתא אם אמרי' הך סברא דלא חזרה שליחות אצל הבעל. ולזה יקשה להסוברים דשליח הולכה יכול להיות שליח קבלה אמאי לא יתנו לאחר מיתה נימא דתנו היינו דבתחלה יהיה שליח הולכה ואח"כ יזכה עבור העבד. ומוכרחים להמציא הדין דבלא מסרם מיד ליד ל"א תן כזכי. וכיון דמוכח כן עכ"פ להך מ"ד ממילא קיימי' כן לדינא לדידן לענין ממון דל"א בכה"ג תן כזכי. והיה מיושב בזה דברי תוספות לעיל (דף יא ע"ב) ד"ה כל האומר תן וכו' אור"ת דתן לא הוי כזכי כו' ומתני' לא משמע דמיירי בהכי,

ולכאורה אמאי צריכים לדחוק דלא משמע מתני' בהכי. ובתוס' ב"ב ביארו יותר דלא משמע כן מדלא קתני זה. ואמאי לא בפשוטו דס"ל להש"ס דמסתמא אתי בודאי ג"כ אף כרבנן דר"מ וע"כ הא בשחרור לא יתנו לאחר מיתה. היינו בלא מסרו מיד ליד ודומיא דהכא ג"כ דתנו מנה. ואפשר דתוס' אזלי בשיטתם דכתבו בסוגיין דל"צ להיות סיפא דומיא דרישא ולפי הנ"ל ניחא. דמ"מ לפי ההלכה דקיימא לן שליח הולכה א"י להיות ש"ק ממילא דרישא ג"כ במסרו מיד ליד ובשחרור לא מהני דא"א לומר בי' תן כזכי כנ"ל. ובממון שפיר מהני. אולם סברת כל הפוסקים הרשב"א והר"ן משמע דלדינא כתבו כן גבי שחרור דל"א כה"ג תן כזכי כיון דלא מסר מיד ליד משמע דזכי מהני וצע"ג. אח"ז מצאתי בקצות החשן (סימן קצ"ה).

וקשה לי הא בכה"ג ל"ש כלל לומר תן כזכי דאפי' בזכי במפורש לא מהני כיון דהיא עצמה אם אינו נותן לה מיד ליד אלא דמראה לה הגט ואומר קחי גיטך ולקחה הגט לא מהני דהוי כטלי גיטיך מעג"ק וה"נ מסתמא בשחרור דדמי בכל דבר לגט אשה וא"כ ה"נ לא מהני לאחר ליטלו מעג"ק ולזכות עבורה. ואי דרצו לתרץ גם למ"ד דס"ג ב' דיכולה לומר לשליח הולכה הוי את ש"ק ולא בעי' שחזרה שליחות אצל הבעל וא"כ נפרש דתן היינו דבתחלת נטילתך תהיה את שליח דידי ואח"כ זכה עבורה. מ"מ בזה בוודאי בפשוטו יש לחלק דל"א תן כזכי היכא דצריך להיות תחילה שלוחו ולא מצי לזכות לה מיד בנטילתן ול"א דתן הוי תרי ענינים הולכה ולקבלה וצ"ע. ואולי שבאו לתרץ דא"כ למאי טרחו בגמ' למצוא טעם בסיפא דמתני' בתנו מנה דאמאי יתנו לאח"מ הא י"ל דהתם אמרי' מטעם תן כזכי דיכול לזכות מיד עבורו ומיירי בנטלו בחייו והיינו לשיטת ר"ת בתוס' לעיל די"א ב' דגם במתנה אמרי' תן כזכי. ואולם זה אינו מספיק דהרי תוס' רצו לתרץ דמתני' כר"מ דוקא והא יקשה ג"כ כזה דא"כ בסיפא בפשוטו הטעם מטעם תן כזכי ועיין.

בא"ד בכוונת התוס', למה דמבואר בסוגיא דב"מ דלאביי דס"ל עדיו בחז"ל גם בשטר שחרור אמרי' כן. וע' בתוס' ב"מ (דף כ) די"ל דמותר למפרע בבת חורין דהעמידו חכמים דבריהם לעקור ד"ת. ובזה אני מסתפק אם אמר לעבד טלי גיטך זה מע"ג קרקע די"ל דמהני כיון דממילא השחרור למפרע משעת חתימה ובההיא שעתא ודאי לא היה מעשה נתינה אלא דבעי מטי לידיה. אפשר לומר דהענין מטי לידי' לא בעי כל דיני נתינת גיטין וקידושין כיון דאין בנתינה זו ענין שחרור אלא מכח מטי לידיה משוחרר למפרע. או דנימא דבעי מטי לידיה ככל דיני נתינות גיטין דאז כיון דעכ"פ מד"ת משוחרר מכאן ולהבא תקנו חכז"ל דיהיה שחרור למפרע. והנה אם נדון דמהני טלי גיטך י"ל דקושי'

תוס' לאביי איך יפרש מתני' דהכא דנימא תן כזכי אף דלא מסר מיד ליד מ"מ כיון דעבחז"ל ולמפרע משוחרר מהני טלי גיטך לענין שיהיה עדבחז"ל וישתחרר למפרע. וצ"ע בפרט הזה. ודוק.

בא"ד ואשמעי' במה דנקט זה. ע' מהרש"א דנדחק דזו הסברא מועיל רק בשחרור דהוי זכות. ומה שהכריחו למהרש"א משום דהוקשה לו דברי תוס' במ"ש וא"ל דהכי דייק אי בשכ"מ הו"ל למתני כתבו גט לאשתי ותנו שחרור זה לעבדי דמשמע דבגט ניחא דליכא חידוש. אבל לענ"ד נראה בפשוטו דהרי כפי תירוצם הא' וב' בודאי י"ל דגרסי' זה והחידוש בפשוטו דלא תימא דהא אשמעי' דאתי' כר"מ דהוי חוב. ובתירוצם הב' אשמעי' דבלא מסר מיד ליד ל"א תן כזכי. אלא דבתירוצם הב' דלא נטלו עד אחר מיתה דל"ש לומר כזכי וליכא חידוש. הוצרכו לחדש סברא דיש חידוש כיון דהותחל כ"כ מחיים וכו' ע"ז כתבו התוס' לדחות דע"כ לא גרס זה והיינו לכל התירוצים. והוכיחו מפירכת הש"ס דלתני כתבו. וע"ז כתבו ואין לומר דהכי דייק היינו אף דלתירוצם הב' דהחידוש דהותחל כ"כ מחיים זהו בודאי נדחה מתוך פירכת הש"ס דליתני כתבו. אבל מ"מ יהיה אפשר לקיים לתירוץ הא' והב' הגירסא דגט זה דהחידוש בפשוטו וכנ"ל. ויהיה פירכת הש"ס דלתני תנו גט ושטר שחרור זה דהא בהכי חידוש דבעי למסתם כר"מ או להורות דבלא נתן מיד ליד ל"א תן כזכי זהו בודאי ל"ש בגט. כנלענ"ד ברור בעזה"י.

תוד"ה לא יתנו לאחר מיתה. אצטריך לאשמעי' דאף על גב דמינה המגרש. לכאורה קשה לפי תירוצם הב' הנ"ל דמיירי בלא נטלו השליח עד אחר מיתה דלפי תירוצם דאף בלא מסר לו מיד ליד אמרי' תן כזכי ואלו נטלן בחיי האדון היה זוכה מיד להעבד. א"כ בעבד ליכא שום חידוש שלא יתנו לא"מ דהא לא מינהו כלל שליח במקומו דהא האדון היה דעתו לזכי דהיה סבור שיטלנו מיד בחייו וא"כ נעשה רק שליח לזכות להעבד והיינו שליח לקבלה וכשמת האדון פשיטא דלא יטלנו ויתנו להעבד כמו שאין העבד עצמו יכול ליטול אח"ז ואיך ס"ד דיהיה במקום האדון לשחרר להעבד דאטו בשביל דמת האדון יהיה לו דין שליח הולכה כיון דבשעה שאמר לו תנו היה דעתו לזכי. ואולי אף דתנו הוי כזכי. מ"מ סובל ב' פירושים והאדון נתן לו ב' כחות להיות שליח הולכה או קבלה. גם י"ל דההחידוש דלכ"ע אף לר"מ דהשחרור הוי חוב ותנו לא הוי כזכי ומינהו במקומו, אף דתוס' לא ניחא להו לאוקמי מתני' כר"מ היינו דגוף הדין יהיה לר"מ דוקא ולא לרבנן. אבל אם הדין נכון לכ"ע שפיר י"ל דההחידוש דאף לר"מ לא יתנו לאחר מיתה.

ובעיקר דברי תוס' ק"ל דהא מ"מ כבר שמעי' דין זה ממתני' דלקמן (דף כח ע"א) המביא גט והניחו זקן או חולה נותנים לה בחזקת שהוא קיים הרי מבואר דלאחר מיתה לא יתנו לה אף דמינהו בחייו, וצע"ג.

תד"ה תנו מנה. ואשמעי' דלא תקנו מעמ"ש בשטר אלא בממון. נראה הא דס"ל ללמוד דגם בשארי שטרות לא נקנים במע"ש. הינו מכח שטר שחרור דהוי זכות. ואפ"ה לא תקנו מע"ש אבל בודאי מגט אשה ליכא ראיה די"ל דלא תקנו מע"ש רק במידי דזכות דהוי כמו זכיה בבעין. וכעין מ"ש תוס' לקמן דלנכרי כיון דזכי לא מהני גם מע"ש לא מהני. א"ו דראייתם רק מן שטר שחרור. והיינו די"ל דמתני' אתיא גם לרבנן דשחרור הוא זכות. ובזה ניחא מה דקשה לכאורה הא אף אי רישא לא מיירי מזה. מ"מ לכאורה מוכח הדין דבשטרות לא מהני מע"ש מדלא מפלג מתני' בדידיה. דבגט שחרור אם היה ביד אחר ואמר תנו דיתנו לא"מ. ולפי הנ"ל ניחא די"ל דמתני' בפלוגתא לא מיירי. מש"ה לא נקט בשחרור מע"ש דלר"מ דהוי חוב לא מהני אבל אי רישא מיירי מזה בודאי משמע דאף לרבנן לא מהני ומוכח דאף בשטרי זכות לא מהני מע"ש כנלענ"ד נכון. (ועמ"ש הרש"א בשו"ת ח"א סי' רכ"א אות ו').

תד"ה והא לא משך וכו' אע"ג דבפ"ק דב"מ סבר. ועיין בתוס' שם שכתבו בדרך אחר ועיין בהר"ן נדרים דף ה ע"ב ד"ה רי"א.

בא"ד ועוד מפרש ר"ת וכו', והרשב"א בחדושיו כאן הוכיח כן ממה דפרכינן בסוגיא דב"ב קע"ה והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו מלוה ע"פ אינו גובה מן היורשים הא מ"מ יש בזה משום מצוה לקיים דברי המת, אע"כ דבלא השלישו לא אמרינן כן, ולכאורה תמוה, דהא י"ל דפרכינן לשמואל לשיטתיו ספ"ו דכתובות (דף ע) דלית ליה מצוה לקיים דברי המת, ולישנא והא רב ושמואל אינו מוכח דפריך גם לרב, אלא כיון דנזכר בכ"מ ורב ושמואל אמרי תרוייהו מלוה ע"פ אינו גובה מיורשים מש"ה נקט כן הקושיא מכח זה על שמואל.

תוד"ה אית ספרים דגרסי שכ"מ שאמר כו'. אכן קשה לר"י כו'. ולענ"ד לולי שאיני כדאי היה נ"ל לקיים הגירסא והיינו דבאומר תנו מנה לפלוני אנן מספקינן אם דעתו למתנה או שמודה שיש לחבירו מנה בידו ולא מהני אלא היכא דמהני בממנ"פ. ומש"ה מוקמי' מתני' בשכ"מ ובצבורין דבבריא חיישי' דמתנה קאמר ולא מהני בלא קנין. וכן בשכ"מ בלא צבורים חיישי' דלמא הוא הודאה ויש לחוש דעל מנה קבור קאמר ולא מהני אלא בשכ"מ ובצבורין ומונחים דממנ"פ מהני אי למתנה קאמר דברי שכ"מ ככתובין ומסורים דמי. ואי להודאה מהני ג"כ כיון דצבורים ואמר זה וליכא למימר דלמא הודאתו

שחייב לפלוני מנה בתורת הלואה וממילא כיון שמת מטלטלים דיתמי לא משתעבד די"ל דבחוב אמרי' תן כזכי ובנטלו בחיים אמרי' מיד זכה לו, אבל בבריא חיישי' דלמא למתנה מכוין ובמתנה ל"א תן כזכי. וק"ל.

[תוד"ה עבדא. מ"ש בקושית תוס' לר"י דס"ל גיטין ס"ד ע"ב דקטן זוכה לאחרים והיינו מדאורייתא לשיטת תוס' שם, וה"נ זוכי' לקטן מדאורית', אין זה מספיק, כיון דתוס' בקושיתם הי' סבורים דפלוגתיהו דר"מ ורבנן בין בקטן ובין בגדול אמאי נקטו קושיתם על ר"מ ואליבא דרב יהודא, יותר הו"ל למנקט קושיתם על רבנן ואליבא דר"ח דקיימא לן כוותי' דאין לקטן זכי' מה"ת, וא"כ אם זוכי' לעבד הוא רק משוחרר מדרבנן ואסור בשפח' ובב"ח והי' חובה ואמאי א"י לחזור. גם אם איתא דתוס' כתובות די"א [ע"א] ד"ה אבל, אזלי בשיטתם גיטין הנ"ל לר"י יש זכי' לקטן מדאורייתא, אמאי נדחקו בדבריהם הקודם דר"ה ס"ל כמ"ד דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה הא בפשוטו י"ל דר"ה ס"ל כר"י דזכי' לקטן מה"ת.

ובעיקר דברי התוס' ק', דמה הועילו בתירוצם דר"ה ס"ל כמ"ד דיש כח, דעדיין יקשה לפי ההלכה דקיימא לן אין כח א"כ לא משכחת גר קטן, דאף ע"י אביו הוא רק מדין זכי' וכדמוכח מדברי תוס' שם דלא משכחת גר קטן דאוריית' רק במעוברת שנתגיירה, איך מצינו ידינו ורגלנו במתני' דהגיורת פחות מבת ג' כתובתה מאתיים. ואם נדחוק דבאמת מגיירי' לקטן והוא גר מדרבנן ואסור בבת ישראל, ומתני' מיירי באחר שגדלה חזרה וטבלה עצמה לשם גרות ואח"כ נישאה דהיא בחזקת בתולה כיון דנתגיירה פחות מב"ג והיא גיורת מדרבנן אינה מופקרת לזנות, והא דמקשי' על ר"ה היינו לאביי דמותיב ממשנתנו דאזלה ואכלה בגיותה, דמוכח דאביי מוקי למתני' בנשאה כשהיא קטנה, דא"כ איך אמרי' רבא מ"ט לא כאביי וכו' הא י"ל דרבא ס"ל כפי ההלכה וע"כ מתני' בטבלה אחר שגדלה לשם גרות ואח"כ נשאה וממילא ליכ' לאותובי ממתני', וצ"ע.]

דף יג:

אמר רבא מסתברא. כעין זה כתובות דף קב ע"ב ב"ק דף קו ע"א ב"מ דף טז ע"ב סנהדרין דף עב עא.

תוד"ה קסבר רב פפא, וא"ת ולרב פפא כו'. ולעניות דעתי י"ל למ"ש תוס' דאי רישא מיירי דומי' דסיפא במע"ש מוכח דבשטר לא מהני מע"ש, ויעויין בתוס' ב"ב דסתרי לה משום דאין גופו ממון ואינו בעין, וא"כ י"ל דתלי בזה דאם תקנו מע"ש רק בפקדון שפיר י"ל דלא תקנו רק בבעין אבל לא בשטר אבל אם תקנו גם במלוה דליכא דבר בעין מכ"ש בשטר דעכ"פ שייך הקנין לגבי השטר, וא"כ י"ל דה"ק קסבר ר"פ דמע"ש בין במלוה ובין

בפקדון א"כ א"א לאוקמי במע"ש דא"כ גם בשטר מהני מע"ש וא"כ אמאי קתני ברישא דל"י לא"מ. וק"ל.

עוד נלענ"ד ליישב קושייתם דלכאורה קשה למאי דכ' הרא"ש שצריך שיאמר בפירוש מנה שיש לי בידך תנה לפלוני. אבל אם אמר סתם תנה לפלוני מנה לא מהני דדלמא לא על מנה שבידו קאמר אלא דעתו שילוה לו מנה. א"כ איך אמרי' קסבר ר"פ מע"ש בין מלוה ובין פקדון הא מ"מ בעי שיאמר זה דנדע דעל מנה שבידו קאמר. ולזה נראה דדוקא בפקדון מהני שיאמר זה. כיון דהמנה זו הופקד אתו ואומר שיתנו לפלוני מהני. אבל במלוה אף שיש מנה בעין ביד הלוה ואמר מנה זה תנוהו לפלוני לא מהני. כיון דמלוה להוצאה נתנה והמנה זו לאו דמלוה אלא של הלוה, י"ל דאמר שילוהו זה המנה, וא"כ י"ל דה"ק קסבר ר"פ ל"ש מלוה ול"ש פקדון, וא"כ ע"כ לא מיירי מתני' מדין מע"ש דהא במלוה לא מהני זה ובעי דוקא שיאמר מנה לי בידך וזה לא נזכר במתני', וא"כ נצטרך לאוקמי בפקדון ויקשה הא גופא אמאי נקט לה בפקדון ולא אשמעי' יותר רבותא דאפילו במלוה מהני ובאומר מנה שיש לי בידך אע"כ דלא מיירי מדין מע"ש כלל ומיושב קושי' תוס'.

ואי דעדיין קשה גם אי מיירי בשכ"מ אמאי נקט באומר זה דל"ש כן על מלוה ואמאי לא נקט יותר רבותא דאם השכ"מ אמר מנה שיש לי ביד פלוני תנוהו לפלוני דמהני, דזהו הוי רבותא טפי דאפי' במלוה דליתא בבריא דמהני משום דכיון דיורש ירשו כדמשני ר"פ בעצמו ב"ב (דף קל), דס"ל לר"פ דלא תלי כלל בדאיתא בבריא, ועיקר דין מתנת שכ"מ הואיל ויורש ירשו ואין רבותא בין מלוה לפקדון.

ועדיין ק"ק דא"כ מאי פריך ר"ז מ"ט ל"א כר"פ הא אף לר"ז מוכח דס"ל כר"פ הואיל ויורש יורשו דהא ר"ז ס"ל לרב דמע"ש רק בפקדון ולא במלוה ואעפ"כ ס"ל לרב דמתנת שכ"מ מהני במלוה כדקאמר רב ארכבי' אתרי רכשי שאם אמר הלואתי לפלוני והא ליתא בבריא כיון דמע"ש לא מהני במלוה. וע"כ צ"ל כשינויי דר"פ הואיל ויורש ירשו, מ"מ דלמא ר"פ ס"ל דזהו ג"כ סברא טובה דאיתא בבריא, אלא אף במלוה דליתא בבריא מהני הואיל ויורש ירשו. א"כ לא מצינו לאוקמי בשכ"מ דיקשה אמאי נקט בפקדון דשייך איתא בבריא ולא נקט יותר רבותא במלוה לאשמעי' הואיל ויורש ירשו. אע"כ דמיירי בבריא ובמע"ש דמהני דוקא בפקדון. וק"ל.

בסוגיין הוכיח הרשב"א דמצוה לקיים דברי המת ל"א רק במושלש ליד אחר מסוגיא דב"ב דפרכי' אי דליכא שטר הא רב ושמואל דאמרי תרווייהו מע"פ אינו גובה מן

היורשים ע"ש. וקשה לי דלמא פירכת הש"ס לשמואל לשיטתי' דס"ל ספ"ו דכתובות דהלכה דאינו מצוה לקיים דברי המת וצ"ע. (עי' לעיל).
תוס' ד"ה גופא וכו' אוריב"א וכו'. עיין ב"ב דף פה ע"א תד"ה ה"ג.
בא"ד ועוד אף כשאין בפקדון וכו'. ע' מהרש"א מבואר מדבריו דהודה שלא בפני עדים בעצמותו לא הוי קנין אף דשניהם מודים שהודו זה לזה. וזה נסתר מדברי תוס' בב"מ ר"פ הזהב גבי היה עומד בגורן דהקשו שם דלקני באודית' ולא מתרצי דלא היה שם עדים מצויים. מוכח דס"ל דאודיתא הוי כמו כל קנינים דמהני בלי עדות. וכבר כתבנו שם בב"מ מזה ע"ש.
תוד"ה תנהו לפלוני במע"ש קנה. ואי יכול למחול אמאי מקודשת. ולענ"ד יש לסתור דלכאורה קשה למה דאמרי' בדשמואל קמיפלגי הא אף אי ליתא לדשמואל דלמא לא ירצה הבעל לישבע שאינו פרוע, ומזה מוכח כמש"כ הש"כ (רסי' מז) דהא דקיימא לן דבמוכר שט"ח ואינו רוצה לישבע המוכר דאינו גובה הלוקח היינו לפי האמת דאלו טען פרוע היה נאמן במגו דאי בעי מחיל מש"ה מוטל עליו חיוב שבועה והיכא דאינו רוצה לישבע הוי כמודה דפרוע, אבל היכא דאינו נאמן לומר פרוע אף דאינו נשבע מ"מ גובה ע"ש, ולפ"ז י"ל דהא דפליגי אם סמכה דעתה י"ל דודאי בזה סמכה דעתה דהבעל לא יעשה כן למחול לאחר דודאי יתבייש לנגדה לעשות כן, אלא דחכמים סברי דמ"מ לא סמכה דעתה דשמא יאמר אין רצוני לישבע, דכיון דקיימא לן כשמואל ממילא בלא שבועה לא תוכל לגבות, ור"מ סבר דגם בזה סמכה דעתה. וכיון שכן במע"פ ובמע"ש. דכיון דהוי במעמ"ש ולא טען הלוה פרוע הוי כהודה דאינו פרוע וליכא כאן שבועה לכ"ע סמכה דעתה. וק"ל.
תוד"ה במעמד כתבו דבישראל שאמר לישראל מנה לי בידך תנהו לפלוני נכרי במ"ג דיכול לחזור בו דבגוי לא תקנו מעמד ג', ומ"מ היכי דאינו יכול להשמט מנכרי נותן לנכרי ומפטר, ועיין בהרא"ש דכתב הטעם כיון דידוע לו שכן דנים העכו"ם איהו דאפסיד אנפשי', וכן העתיק הסמ"ע, מלשון זה נראה בעליל דלאו מדין מזיק ממש אייתי' לדונו כמסר דלא היה כוונתו להזיק, אלא דמ"מ כיון דבגרמתו נפסד הלוה אמרינן איהו דאפסיד אנפשי' ובזה קשה הא איהו אינו מפסידו ומזיקו בידים אלא דגרם דהנכסי יגבה ממנו ומפסידי' אותו מחובו, ומ"ש מאבד המשכון דבוודאי נפסד הלוה נימא ג"כ דהמלוה אפסיד אנפשי', נראה ברור דהחילוק הוא כך, דבמשכון פסידא דהלוה שנאבד משכונו הוא ענין בפני עצמו ואינו נוגע לפרעון החוב, והוי כמו פקדון בעלמא שנתן הלוה למלוה ופשע המלוה דפשיטא דמשום זה לא נפסיד המלוה את חובו, משא"כ

באמר תן לנכרי במ"ג דצריך לפרוע לנכרי, בזה אמרינן דאין צריך לפרוע להמלוה דכל דאינו נפטר בפרעון להמלוה ויצטרך לפרוע עוד פעם בין לו בין לאחר, לא מחייבינן להלוה לפרוע לו. (ועי' שו"ת ח"ג סי' כ"א).

בא"ד ואם הנותן עובד כוכבים נראה דקנה דאם ממונו של ישראל כו' [נראה כונת תוס' דהם ג"כ שלוחים דהנותן] דמה הוצרכו לזה ולא בפשוטו דבזה לא שייך סברתם הראשונה דלא עדיף מזכי' כיון דזוכה בשביל ישראל אע"כ דמ"מ לא מהני כיון דהמזכה נכרי.

תוספות ד"ה לדבר שאינו בעולם. ור"נ הוי איפכא מר"ה. ע' פ"י דהקשה דא"כ לפי פסק ההלכה דס"ל לכמה פוסקים דקיימא לן כר"נ דהמזכה לעובר לכשתלד קנה אמאי אמרי' דמ"ג הוא הלכתא בלא טעמא הא יש לקיים כס"ד דהטעם משום דהוי כאלו משתעבדנא, ובפשוטו לק"מ דהא אף לר"נ דוקא המזכה לעובר קנה דהוי קצת בעולם. אבל במזכה לכשתתעבר ותלד בודאי לא מהני, וא"כ עדיין ישאר פירכת הש"ס הקנה לנולדים היינו דבשעת מעשה עוד לא נתעברה ה"נ דלא קנה, ומה דכ' תוס' דאתי' רק כר"ה היינו מה דאמרי' ואפי' לר"מ כו' זהו רק לר"ה דאלו לר"נ כי היכי דלענין א"א מקנה גם עובר מקרי לב"ל. כדקיימא לן באומר אם ילדך אשתך נקבה תהי' מקודשת לי דלא מהני, ואעפ"כ במקנה לעובר קנה דלדבר שלב"ל עדיף מן דבר שלב"ל. ממילא לר"נ אליבא דר"מ כי היכי דמהני במקנה דבר שלא בא לעולם כלל ה"נ במקנה לדבר שלב"ל כלל. דהא לר"נ עדיף לדבר שלב"ל מדבר שלב"ל, אע"כ דהך פירכא ואפי' לר"מ קאי רק לר"ה. אבל מ"מ למה דקיימא לן כרבנן דר"מ לא מהני לדבר שלב"ל אלא בענין דהוי קצת בעולם. וברור. בר"ן פ"א דגיטין נתן טעם דל"א מ"ג בשחרור, ותמהני הא הר"ן ר"פ הזורק דבמקנה לה גט אג"ק דאף דזכתה בגט מ"מ לא מקרי ונתן בידה, א"כ בפשוטו י"ל דמ"ג הוי רק קנין אבל לא נתינה ממש וצ"ע.

דף יד.

הא אמר רב חדא זימנא. וק"ל לשיטת תוס' דס"ל דבמתנה ל"א תן כזכי א"כ דילמא המעשה היה שהיה קבא דמוריקא בחצירו דהנפקד ואשמעי' דדוקא באפי' קאימנא דא"י לחזור מטעם מ"ג. אבל שלא באפי' היה יכול לחזור דבמתנה ל"א תן כזכי. וצע"ג.

שם בעובדא דהני גינאי במ"ש הר"ן אי אודי ליה גינא להסוברים במ"ג יכול למחול, נאמן במיגו דמחיל כמו במצא שובר. לא הבנתי דהא הר"ן כתב מקודם די"ל בכוונת הרי"ף אף היכי דיש לגינאי מיגו דפרעתי אינו נאמן לומר טעיתי דהוי מיגו במקום עדים, א"כ

כי היכי דהבע"ד בעצמו אינו נאמן במיגו, גם גינא חבריה דמודי ליה לא יהא נאמן במיגו מכח דהוי מיגו במקום עדים, וא"י ההפרש בין הבע"ד עצמו ובין הודאת גינא חבריה.
גם ביסוד המיגו דמחיל, הא הר"ן כתב בכתובות גבי שטר אמנה דהוי מיגו גרוע דמיכסף מיניה למחול, ורק בשוכר אמרינן כל לגבי בעלה מחלה וליכא כיסופא עיי"ש, א"כ איך נקט הר"ן כאן בפשיטות דהוי מיגו.
שם א"ר חייב באחריותו. עיין בריטב"א קדושין דף מג ע"ב ד"ה מאי קסבר.
תוס' ד"ה ולא פש גביה כו' דמנפשיה אין נאמן. עיין ב"ב דף קעה ע"א תד"ה חזר ואמר.
בא"ד משמע דבמגו וכו' (עי' חי' ב"ב ל"ג).

דף יד:

אי הכי. עיין בחדושי בכור שור גיטין מז ע"א.
שם נימא בהא קמפלגי דמ"ס הולך כזכי ומר סבר לאו כזכי, ונתקשיתי לשיטת ר"ת בתוס' לעיל דף י"א ב' דהולך ותן הכל חד ובמתנה גם תן לאו כזכי, והא דבעבד אם רצה לחזור לא יחזור דאמרי' אי לאו דעבד לי' נייח נפשי' לא הי' משחררו והוי כחוב, א"כ איך נוכל לומר דשמואל סבר דאף בחוב הולך לאו כזכי, אמאי בעבד א"י לחזור, וכעת נ"ל ליישב די"ל כדס"ל לרב יוסף ספ"א דגיטין דהברייתא דהולך מנה לפלוני ובקשו ולא מצאו וכו' מיירי בברי ופליגי בהולך כזכי והלכה כר"ש הנשיא דהולך לאו כזכי, וא"כ י"ל דהכי אמרינן דרב ושמואל פליגי בהא, דרב סבר דבחוב לכ"ע הולך כזכי ושמואל סבר דחוב ומתנה שוים, וכפי הלכה דקיימא לן כר"ש הנשיא דהולך במתנה לאו כזכי הו"ה בחוב, א"כ י"ל דמתני' דבעבד א"י לחזור אתי' כתנא דיש אומרים בברייתא הנ"ל דס"ל דאפילו במתנה הולך כזכי, אבל הלכה כר"ש הנשיא דהולך לאו כזכי, ואף דעדיין יש לגמגם דהא באותו סוגיא ס"ל לר"מ דהולך לאו כזכי ולשמואל דחוב ומתנה שוים א"כ אמאי אמר ר"מ במתני' דעבד יכול לחזור דהוי חוב דפוסל את עבדו מתרומה, הא אף אם הוי זכות הא ס"ל דהולך לאו כזכי, ומ"מ בזה י"ל דר"מ לדבריהם קאמר אף דלדידכו דהולך כזכי מ"מ הא הוי חוב בעבד כהן דפסלו מתרומה. ובזה נתיישב לי היטב ההיא דכתובות דף י"א דהא דקיימא לן דעבד בהפקירא ועי' תוס' שם דאף דקיימא לן כרבנן בנכרי שאינו משועבד גם רבנן ס"ל דבהפקירא ניחא לי', ביאור דבריהם הא דמזכיר הש"ס דעבדא בהפקירא ניחא היינו כיון דמצינו דר"מ ס"ל בהפקירא ניחא להו ודאי דע"כ לא פליגי רבנן רק בעבד משום דמשועבד אבל בנכרי מודו, ומ"מ לישנא דהא קיימא לן עבדא בהפקירא ניחא ליה אינו מיושב, דהו"ל למנקט דהא ר"מ ס"ל עבדא בהפקירא ניחא, אבל לישנא דקיימא לן לא יתכן, ולפי הנ"ל נ"ל לפרש דבאמת

לא מצינו מפורש דר"מ ס"ל עבדא בהפקירא אלא דסתמא דגמ' בגיטין י"א דפריך ולר"מ התינח עבד כהן אבל עבד ישראל מא"ל, והיינו דסתמא קתני במתני' דר"מ סבר דיכול לחזור ומשמע וודאי אף בעבד ישראל ומשני בהפקירא ניחא להו, ואם היינו אומרים דחוב ומתנה שוים לענין הולך לא הי' קשה קושיית התוס' די"ל דר"מ לטעמי' דס"ל בברייתא דהולך לאו כזכי והו"ה תן מש"ה יכול לחזור אלא דפריך לרבנן אף לדידכו עכ"פ בעבד כהן הוי חוב דמפסידו מתרומה, רק לפי האמת דקיימא לן כרב דבחוב לכ"ע כזכי שפיר פריך ש"ס דמ"ט דר"מ בעבד ישראל ומוכרח לשנויי דבהפקירא ניחא לי', וא"כ י"ל דשיעור דבריהם כך הוא, דהא קיימא לן עבדא בהפקירא, היינו דהא קיימא לן דטעמא דר"מ בהפקירא ניחא לי', ר"ל דקיימא לן שהולך בחוב לכ"ע כזכי, ומוכרח דטעמא דר"מ משום עבד בהפקירא ניחא לי', וראוי לומר דרבנן מודו בנכרי, כנלענ"ד.

שם ר"פ אמר הא והא בבריא הא דמית מקבל בחיי נותן וכו' פרש"י דכיון שמת הנותן זכה המקבל משום מלקד"ה ומוריש לבניו, מכאן תמוהים לי דברי הרמ"א סי' רנ"ב ס"ב דדבר שלא ניתן במתנה רק מצוה לקיים דברי המת אם קדמו היורשים ומכהו /ומכח/ מה שעשו עשוי, דלשיטת הרמ"א דמכירתם מהני ע"כ דמלקד"ה לא הוי ענין קנין, וא"כ לא זכה המקבל רק שמוטל על היורשים המצוה, וכיון דמת המקבל קודם שהגיע השליח לשם וא"א לקיים המצוה במה זכו יורשיו.

רש"י ד"ה מספקא להו אי כזכי. עיין מ"ל פ"ד מהל' מלוה הלכה ו ד"ה ולענין הלכה.

תוד"ה הא בשכיב מרע. נסתפקתי ביסוד הדין דאמרינן שכיב מרע שאמר יטול פירות דקל דלא מהני, דכיון דהוי דבר שלב"ל וליתא בבריא, אם בעידן אמירתו עדיין לא גדלו הפירות ובשעת מיתתו כבר גדלו הפירות אם נימא דבעי בשעת אמירתו שיהי' בעולם, דאמירתו הוי כקנין בריא, או דדנין דכל שלא חזר נמשך אמירתו עד שעת מיתתו, וכאלו צוה בשעת מיתתו, ובפשוטו נראה הצד הראשון דבעינן דבשעת אמירתו, באו לעולם, ואולם מדברי תוס' ואפילו לא נולדו יורשי מקבל עד מיתת הנותן, ואמאי לא נקטו בפשוט יותר, דאפילו לא נולדו עד אחר אמירתו הילך מנה, משמע דזה מהני, כיון דבשעת מיתתו באו לעולם, ועדיין צ"ע.

עוד הקשיתי מדברי תוס' על הש"ך חוה"מ (ססי' ר"י) דהכריע כהריטב"א ונ"י, דתוך מ' יום לעיבורה דהוי כמים בעלמא, לכ"ע המזכה לעובר ל"ק, אם כן למאי נקטו תוספ' הקושיא למ"ד המזכה לעובר ל"ק, הא לכ"ע קשה אם מת המקבל והניח אשתו מעוברת ואח"כ מת הנותן תוך המ' יום לעיבורה דלא לקני.

דף טו.

איבעיא להו ר"ש הנשיא. עיין באר שבע פ"ג דהוריות דף יא ע"ב ד"ה כגון אני. שם מתני' ור"י מכשיר כו' עי' פירש"י ולק' ט"ז ב' כתב רש"י כיון דאצריכיניה תרי אחריני במקומו לאסהודי אכתיבה תו לא אתי לאחלופי, והך לישנא אינו מפורש בש"ס אלא סתם ת"ק סבר גזרי' דלמא אתו לאחלופי' ור"י סבר ל"ג. ורש"י הוא דפי' דטעמא דר"י דל"ג כיון דצריכי' תרי על הכתיבה וכן מבואר מתוך דברי התוס' ד"ה במאי פליגי. לפ"ז ממילא ר"י לא פליג רק בסיפא אבל ברישא דא' אומר בפנ"כ וא' אומר בפנ"ח מודה ר"י דפסול. ומזה תמוה לי לשון רש"י במתני' ד"ה ור"י מכשיר דכיון דמצריכינן לאסהודי נמי אכתיבה או הוא או אחר תו לא אתי לאחלופי ובגמ' אמרי חלוק היה ר"י בראשונה עכ"ל. ותמהני הא הגמרא אמר כן בלישנא בתרא דמיירי באתיוה בי תרי וטעמא דר"י דס"ל דב' שהביאו א"צ לומר. מש"ה פליג גם ברישא. אבל למה דנקט רש"י דטעמא דר"י דבזה לא אתו לאחלופי והיינו לישנא קמא דמתני' מיירי באין גט יוצא מתחת ידי שניהם, בזה לא פליג על רישא דפסול כיון דליכא ב' מעידים על הכתיבה החשש אחלופי במקומו. ומלשון רש"י או הוא או אחר משמע דאפילו בעד אחד מעיד על הכתיבה מועיל לענין אחלופי. ומש"ה כ' רש"י דפליג גם ארישא. אבל הא רש"י כתב להדיא בסוגיין דכיון דאיכא ב' המעידים על הכתיבה וצע"ג.

דף טז:

סד"א וכו' דלמא אתי לאחלופי' וכו' נמי לא גזר. ק"ל הא להך לישנא י"ל דגם לר"י היכי דצריכי' לומר כגון דאין הגט יוצא מיד שניהם אפילו בב' אומרי' בפני נכתב וא' בפני נחתם פסול משום אחלופי דהא לא מצינו ביה פלוגתא לענין אחלופי. (ובאמת אני מסופק דאולי בהיפוך דלהך לישנא לת"ק באין יוצא מיד שניהם דמהני בא' אומר בפ"נ וא' בפני נחתם דיש היכר מדמצרכי על כתיבה תרי כמ"ש תוס', אלא דלישנא דאר"י אפי' יוצא מתחת יד שניהם פסול מלשון אפי' משמע דמתני' מיירי גם בא"י מתחת יד שניהם, וא"כ מ"מ ק' דאם מתני' מיירי גם בזה מוכח דבזה פלוגתייהו דרבנן ור"י בדין אחלופי א"כ מה"ת להמציא שני פלוגתות לענין אחלופי ולענין יחזור לקלקולו דלמא מיירי באמת רק ביוצא מיד שניהם. ואולי י"ל דבאמת הכי הוא ומה דנקט אפי' היינו על גוף הדין דביוצא תחת יד שניהם ג"כ פסול בלא בפ"נ ובפנ"ח, וממילא מוקמי' מתניתן בהכי, ובאין יוצא מידי שניהם לא מיירי מתניתן, וי"ל דלכ"ע חיישי' בזה לאחלופי או לכ"ע ל"ח וצ"ע) וא"כ לימא דבזה ממעט דדוקא בזה דיוצא ביד שניהם כשר, אבל בא"י

פסול ואשמעי' דאף דב' אומרי' בפנ"כ חיישי' לאחלופי, ואולי י"ל דלא פסיק' להש"ס לומר דדלמא באמת גם לת"ק כה"ג כשר וכנ"ל וצ"ע.

דף יז.

במתני' נכתב ביום כו'. עי' מהר"ם שיף שהקשה אמאי לא תני רבותא טפי נכתב ביום וניתן בלילה לר"י דסבר יש לבעל פירות עד שעת נתינה, ונלענ"ד דלק"מ דבשלמא עכשיו דתני פסול באיחור החתימה שייך פסול ואזהרה לעדים מלחתום באם יראו שהזמן מוקדם, אבל באיחור הנתינה, על מי יצוה התנא במתני' דמה יעשה הא הבעל ודאי לא ישגיח וימסור לה בצנעא.

באופן אחר י"ל דאף דשייך ג"כ אזהרה לעדים לבל יתנו הגט לבעל עד שידעו בבירור שיתנו לה תיכף דבנחתם ביום וניתן בלילה מה רצו חז"ל לקבוע פסול דבזה ישאר לא מקדים אינש כו' סברא טובה דדוקא בנחתם בלילה אמרי' דפעמים אירע שיקדים, דסברת לא מקדים הפי' דלא עביד אינש דליפוק עליו קלא שגירש אשתו ועדיין אינו ברור אתו. וזהו דעדים מפקי לקלא. אבל בעדים אינם חתומים לא איכפת ליה ולכך פסלו חכז"ל רק בנכתב ביום ולא בנחתם ביום רק שניתן בלילה דבזה ישאר סברת לא מקדים סברא טובה.

שם מפני מה תקנו זמן בגיטין. עיין בב"ב קעב ע"ב תוד"ה עדי.

תד"ה נכתב ביום, דפירשו הטעם לר"י פסול משום שמא יחפה. ולא ניחא להו לפרש ג"כ הטעם משום פירות דסובר יש לבעל פירות עד שעת נתינה. ולכך פסלוהו דתטרף משעת כתיבה. אלא דבאמת דזהו מוכח מדבריהם לקמן ד"ה עד שעת נתינה דמשום הרווחת פירות ודאי ימסור לה גט בפני ע"מ דאינו חשוד לקלקלה. דכמו כן תירצו על קושי' אחרת האיך כותבין גט לאיש. ותירץ דע"מ מפקי לקלא. אבל משום חיפוי אם אירע שתזנה ימסור לה הגט בצנעא פי' המהר"ם שיף לקמן בדבריהם, ולפי' המהרש"א באמת ימסור לה בפני ע"מ אלא דלא מהני קול דע"מ רק לענין פירות אלא דלפירושו ק' קצת דלכאורה כונתו דבהפקעת קול דע"מ אינו ברור כ"כ יום המסירה רק דהמסירה אינו ביום החתימה, ובזה לענין פירות הלקוחות שהם מוחזקים יאמרו אייתי ראי' אבל לענין חיפוי אף דהעדים יפקיעו קול דאינו ביום החתימה מ"מ תאמר דהמסירה היתה קודם זנות שלה. וא"ת אמאי פסול לנכתב ביום משום חיפוי הא הע"מ יפקיעו לקלא דהמסירה אינו ביום החתימה דבשלמא אם יש זמן ריוח בין כתיבה למסירה תוכל לומר הן אמת שלא נמסר ביום הכתיבה אבל נמסר איזה ימים שלאחריו, והיה קודם הזנות, אבל בנחתם בלילה אם נשמע דהמסירה אינו ביום החתימה ממילא זנתה באיסור. אלא

דבאמת נראה מהמהרש"א דכונתו דבהפקעת קול דע"מ אין הקול ברור כ"כ דאין הכל יודעים אותו בבירור אלא בלקוחות באם יחקרו אחרי ע"מ יודעו להם, וא"כ לענין חיפוי אנן לא נדע ותנצל ממיתה.

תד"ה מפני מה, לא מצי למימר דתקנו זמן כו' מגו דאי בעי. לכאורה קשה דהוי מגו להוציא, אלא באמת נראה דדוקא בכל שארי מגו אמרי' דלהוציא ל"א מגו דהיכא דבטענה דמצי לטעון היה מחדש הטענה באופן אחר דהיינו כההוא דגחין ולחיש כו' דנמצא עתה לפי טענתו עכשיו בלא הטענה דמצי לטעון הוא מחוייב דמודה ששטר זה מזוייף אלא דנאמן דשטרא כו' בזה אמרי' דאנן אינו מאמינים לו לטעון טענה אחרת זולת טענה ראשונה במגו להוציא כיון דבלא המגו מחויב בודאי דהא מודה על עצמו דמזוייף, אבל הכא גבי מזונות דמביאה גט שא"ב זמן ואומרת דהיתה אשתו עד עכשיו בזה אף בלא המגו דתטמין יכול להיות דכנים דבריה דהגט אינו מורה דבא לידה מכבר. אלא דאפ"ה אינה נאמנת לטעון עכשיו בא לידה להוציא ממנו מזונות מטעם ספק. אבל עכ"פ לא נוכל לחלוט דבא לידה מקודם כיון שהגט אינו מורה דבא לידה מקודם לכך היא נאמנת לטעון דבא לידה עכשיו במגו דאי בעי תטמין. ובהכי מתיישבים דברי המהרש"א דהקשה אמאי לא תקנו זמן משום פסידא דהבעל. ותי' דלא הועילו דמ"מ תטמין את גיטה ותוכל להוציא ממנו מזונות מקודם, וקשה אמאי לא נקט המהרש"א כדברי תוס' דתהוי נאמנת לומר דהגט בא לידה זמן רב אחר החתימה במגו דאי בעי תטמין. אלא דלפי דברינו הנ"ל ניחא דזה הוי שפיר מגו להוציא דבזה לא מגו דתטמין אנו אומרים בבירור דטוענת שקר דהגט מורה דנמסר לה מכבר מיום הזמן דחזקה ביום שנחתם נמסר ואינו מאמינים לה שנתאחר הנתינה במגו דתטמין דהוי מגו להוציא ככל מגו להוציא דל"א.

בא"ד ואם תאמר בגט שחרור למה תקנו זמן כו'. ותי' כו' ע"ש. ואין להקשות הא משום חשש טרפה ימסר לו בע"מ ויפקיעו קול אימת נמסר לו השחרור, ז"ל דבא"ב זמן אינם מוציאים חכז"ל נכתב ביום ונחתם בלילה גבי שחרור הא ל"ש חששא דידהו דיפקיע עצמו מרבו ב' דהא מוכח מדבריהם לקמן ד"ה עש"נ דמשום חשש טרפה ודאי ימסור לה בפני ע"מ. וכדלעיל בדבריהם ד"ה נכתב ביום. ויש ליישב דבאמת סברת תוס' לקמן עש"נ דמשום חשש טרפה אינו חשוד לקלקלה וימסור לה הגט כדין. אבל גבי שחרור אם ניחוש דמכר להעבד ויתן לו שחרור להפקיע עצמו מרבו ב' ושחרור זה אינו דין שחרור כלל דאינו ברשותו עוד לשחרר אלא דנותן לו השחרור להפקיע עצמו מרבו זה

ל"ש דאינו מקלקלה דשחרור הזה ממילא אין לו דין שחרור אף אם ימסרהו לו בפני ע"מ וזה בודאי לא ימסור אותו בפני ע"מ.

תד"ה ריש לקיש. ואם תאמר גט מאוחר כו'. עיין פני יהושע שהביא בשם הראב"ד דבמאוחר מגורשת עכשיו. והקשה עליו דישאר קושי' תוס' לענין חיפוי, דודאי לשיטת תוס' ל"ק אמאי לא הקשו קושייתם אליבא דר"י. די"ל דבחיפוי פסיקא להו דאינה מגורשת אלא משעת הזמן, אבל לענין פירות סברי דמשעת נתינה מפסיד פירות, ואהא תי' דאפי' פירות כיון דאינו ראוי לגרש בו אלא משעת הזמן אינו מפסיד פירות אלא משעת הזמן. אבל לשיטת הראב"ד יקשה אליבא דר"י. ונ"ל ליישב דהנה התוס' לעיל ד"ה משום בת אחותו הקשו דנימא דמוקמי' בחזקת א"א ותי' דהוי גרושה לפנינו. עי' פ"י שהאריך ליישב דבריהם כי קשי' להולמם, דבאמת לא מצינו דנימא חזקה דהשתא בלא צירף חזקה עמה. ותי' דתוספות ס"ל כשיטת הרשב"א דהיכא דלא נוכל לומר דבזו הרגע אתחדש ריעותא אתרע חזקה קמייתא וישאר חזקה דהשתא כגון הכא גבי גט שא"ב זמן דלא נוכל לומר דמהשתא איגרשה דהרי לא ראינו ולא שמענו שום גירושין אתרע חזקה דא"א וישאר חזקה דהשתא. לזה נוכל לומר דהראב"ד ס"ל כהך תי' דהרי גרושה לפנינו, א"כ גבי מאוחר שפיר תהרג אם תביא לפנינו גט מאוחר דנימא אוקי אחזקת א"א ולא בא הגט לידה עד עתה שבאת לפנינו. דבשלמא גבי גט שא"ב זמן ליכא חזקת א"א כתי' תוס' דהרי גרושה לפנינו דמהשתא ודאי מגורשת אלא דהספק אם בא הגט לידה כבר בזה אמרי' דהרי גרושה לפנינו וחזקה דהשתא סברא טובה היא ולא תהרג דודאי כבר בא הגט לידה קודם. אבל גבי מאוחר מה אמרת דהיא תטעון לב"ד כיון שאתם ראיתם שזמן מאוחר והגט בידי מקודם תאמינו לי שהגט כבר בא לידי מקודם בזה נימא דישאר חזקת א"א ואין אנו מחזיקי' אותה כמגורשת עד עתה ול"ש חזקה דהשתא דהרי גרושה לפנינו דדלמא עתה נמי אינה מגורשת, דדלמא התנה עמה לבל תהיה מגורשת עד שעת הזמן, דבשלמא בכל גט דעלמא לא אתיליד ריעותא ומסתמא כשהגט בידה מעתה מגורשת, אבל גבי מאוחר דחזינן דאתיליד ריעותא ויוכל להיות שהתנה עמה לבל תהיה מגורשת עד שעת הזמן ושפיר קיים חזקת א"א ותהרג [עיין ביישועות יעקב שתירץ ג"כ כנ"ל ודוק]. בא"ד ובפ' גט פשוט. עיין לקמן דף פ' ע"א תד"ה כי יתביתו.

[בסוגיא דשמא יחפה. הקשו כל הראשונים על הרמב"ם שלא הביא ההי' דראב"צ דעסוקי' באותו ענין כשר. והוא תמוה, דהא לפי"מ דקי"ל משום ב"א אף עסוקים באותו ענין לא מהני, דמה מהני הקול הא מ"מ שייך החיפוי.]

דף יז:

ור"י מ"ט ל"א כר"ל קסבר כו' אליבא דר"ש לא קאמינא כו' ע' מהרמ"ש שהקשה מנ"ל לר"י להמציא ב' פלוגתות בין ת"ק ור"ש לימא דכ"ע סברי עד שעת חתימה אלא דר"ש סובר דל"ח לחיפוי ותקנת זמן משום פירות, ות"ק סבר דחיישי' לחיפוי. ויש ליישב דהנה תוס' ד"ה עש"נ הקשו לר"י האיך כותבים גט לאיש ניחוש לחיפוי. ותי' דלא מקדים אינש כו' ועוד הקשו ניחוש לשמא כ' ליתן בניסן ולא רצו לתרץ דלא מקדים, ע' פ"י דמשום חשש הרווחת פירות ע"י איחור הנתינה בפירות אשר תטרוף מהלקוחות מקדים ומקדים. ולכאורה קשה ניחוש דלמא יארע דיקדים הכתיבה לנתינה למען ירויח בפירות ובתוך הזמן בין כתיבה לנתינה יתרמי שתזנה ויתן לה הגט בינו לבינה בלא ע"מ לפי' המהר"מ שיף ויהיה תרי קלקולים שתטרוף גם בפירות שלא כדין. אלא דבאמת דז"א כיון שהוא יודע שימסור לה אח"כ בע"מ כיון דעד השתא בשעת הכתיבה לא זנתה וכונתו שכותב הגט אינו אלא להרויח בפירות ומשום חשש טריפת פירות ודאי דעתו למסור לה בע"מ דאינו חשוד לקלקלה, א"כ כיון דדעתו ליתן לה בע"מ ממילא לא ירוויח בפירות דע"מ יפקיעו קול דנתאחר הנתינה ולא תוכל לטרוף מיום הכתיבה וממילא לא יקדים ולפ"ז שפיר הוכיח ר"י דע"כ רבנן סברי דיש לבעל פירות עש"נ. דאי יסברו משעת חתימה יקשה האיך כותבין גט לאיש דלמא יזמין גט משום חשש פירות דעתה אינו מועיל מה שימסור לה אח"כ בע"מ דכיון דס"ל משעת חתימה. עדים לא יפקיעו קול דכדין תטרוף ועכ"פ אם יארע שתזנה ימסור לה בצנעה ויחפה עליה. אלא ודאי דסברו יש לבעל פירות עש"נ ולא יקדים דעדי מסירה יפקיעו קול וממילא לא ירוויח.

בישוב קושיית [מהרמ"ש] בסוגיא דמנ"ל לר"י דת"ק ור"ש פליגי בתרתי בחיפוי ובזמן פירות דר"ש סבר משנתן עיניו, ות"ק סבר משעת נתינה, דלמא פליגי רק בחיפוי. אבל לענין פירות מודה ת"ח דמשעת כתיבה, ונהי דבהיפוך לא קשה דלמא פליגי רק בפירות, די"ל דר"י ס"ל דפירות תליא רק אי בנתינת עין לגרשה, או בנתינת הגט לידה, אבל לתלות בשעת חתימה אין סברא, ולזה כיון דת"ק פוסל בנכתב ביום, אם איתא דלא ס"ל לחיפוי ופסול משום פירות מוכח דלא ס"ל משעה שנתן עיניו לגרשה, וממילא יהי' הדין עד שעת נתינה ושוב ליכא חשש טריפה, דהא עידי מסירה מפקי לקלא דלא נמסר בזמנו, וגם כיון דס"ל עד שעת נתינה למה תקנו זמן בגיטין, אע"כ דס"ל לת"ק חיפוי, אבל בהיפוך תמוה, דדלמא פליגי רק בחיפוי אבל בפירות ס"ל לת"ק ג"כ כר"ש דמשנתן עיניו לגרשה וכו', זכורני שעלתה בידינו ישוב הגון, בהקדם מה דהקשו תוס' שם אמאי כותבין גט לאיש בלא אשתו דלמא לא ימסור לה עד תשרי, ותטרוף פירות שלא כדין,

ותירצו דבודאי ימסור לה בעדים ויהי' קלא דלא נמסר בזמנו, ורק בחיפוי חיישינן שמא ימסור בצנעא, ותו הקשו דמ"מ אמאי כותבים גט לאיש דלמא ימסור בתשרי ויחפה על זנות, ותירצו דלא יקדים פורענות לנפשי'. ביאור הדברים הא דלא תירצו מיד דלא מקדים, היינו דנימא דגמר דעתו לגרשה בתשרי ויקדים וכותב הגט בניסן לגרשה בו בתשרי כדי שתטרוף הפירות מניסן, ובזה לא שייך טענה דאין אדם מקדים פורענות דעושה כן בשביל קנוניא על הפירות, ולזה תירצו דהא ימסור לה בעדים ולא תטרוף הפירות ולחוש לחיפוי הא לא יקדים לכתוב לחוש שמא תזנה ויחפה, ומצד עצמו בלי טעם בודאי לא מקדים לכתוב דאין אדם מקדים פורענות, כך הוא ביאור תוס'. ולפ"ז ניחא דכיון דסבר ת"ק חיפוי, ממילא מוכח דס"ל דיש לבעל פירות עד שעת נתינה, דאל"כ יקשה איך כותבים גט לאיש בלא אשתו דלמא גמר בלבו לגרשה בתשרי וכותב הגט בניסן, בכדי שתטרוף הפירות מניסן, דאף אם ימסור לה בעדים הא לא יאמרו אייתי ראי' כיון דמשעה שנתן עיניו לגרשה הפירות שלה, ונהי דאם יעשה כן תטרוף כדין, מ"מ אולי במשך העיכוב שבין כתיבה לנתינה תזנה ויחפה עליה, אע"כ דס"ל לת"ק דיש לבעל פירות עד שעת נתינה. וכיון דבדעתו למסור לה בעדים ויודע שלא יועיל ערמתו בפירות דהא יאמרו אייתי ראי', ממילא לא יקדים פורענות לנפשי', דהא בודאי אינו חושש עתה לשמא תזנה, וא"כ הא בהא תליא, דלר"ש כותבים גט לאיש אף אם מקדים משום הפירות, הא תטרוף כדין, ולחיפוי הא לא חייש, ולת"ק דחייש לחיפוי, ס"ל דיש לבעל פירות עד שעת נתינה ולא יועיל בהקדמתו כלום לענין פירות וממילא לא מקדים, ודוק היטב.

שם בשלמא לר"ל. כעין זה ב"מ דף מז ע"ב ובהיפוך.

שם א"ל אביי לר"י ג' גיטין פסולין ואם נישאת הולד כשר מה הועילו חכמים בתקנתן, ולכאורה תמוה לי, למזה צורך להקדמה זו דמתני', הא אף אלו היה אמרינן דחז"ל החמירו לשוי' גם להולד ממזר, הא מ"מ פשיטא כיון דמה"ת הגט כשר א"א לדונה במיתה, ומה הועילו חכמים בתקנתן [ואולי י"ל דהי' מקום לומר דחכמים הפקירו הנייר בגט כזה, ומדין הפקר ב"ד הפקר וממילא אינה מגורשת מה"ת וקטלינן לה], ולזה אמרתי דלא חשו חז"ל במה דע"י החיפוי תנצל ממיתה דאין בזה קלקול כ"כ אלא דהוא יעשה כן בשביל חיפוי להצילה ממיתה, ועי"ז יהיו תקלה דיתירו הבנים לבא בקהל, ולזה אם בגט שאין בו זמן מדרבנן הוי הבנים ממזרים ממילא ליכא חשש תקלה, ומש"ה הוצרך למפרך ממתני' דגט שאין בו זמן הולד כשר (וע"ע בתשו' ח"ב סי' קי"א).

תוד"ה זנות לא שכיחא. דהא בריש כתובות כו'. ויעויין בשיטה מקובצת ריש כתובות שכ' לתרץ בשם הרשב"א דאשה בעלה משמרה אבל התם בכתובות חיישי' לזנות דארוסה. שמעתי להקשות מסוגיין דיבמות (דף לא) מפני מה לא תקנו זמן בקידושין כו' הניחא לריש לקיש משום פירי וארוסה לית לה פירי אבל למ"ד משום ב"א כו' הא גם לר"ל חיישי' לזנות בארוסה.

אמנם זהו טעות ושבוש דודאי אין לעשות קושי' ולומר שמהראוי לתקן זמן ולפסול מוקדם משום ב"א כי היכי דתקני בתולה נישאת בד' דאטו החיוב מוטל על החכמים לעשות תיקון בכל ענינים כאשר באמת לא תקשה על ר"ש דס"ל משום ב"א ל"ח דאמאי לא חשו על ב"א כההוא דכתובות דחזינן דחיישי' אלא דעיקר קושי' על ריש לקיש דבא בטעמא דחכז"ל בתקנת הזמן דאמאי לא אמר כר"י דטעמא היה משום ב"א דזנות ל"ש. ע"ז הקשו תוס' לר"ל דלמא באמת הטעם משום ב"א כדחזינן בההוא דכתובות דתקנו בתולה נישאת בד', וע"ז תירץ הרשב"א דס"ל לר"ל דעכ"פ בנשואה ודאי ל"ש ולא היה לחכמים לתקן זמן בשביל זה. אע"כ דהטעם משום פירי, אבל ביבמות שפיר אמרי' בשלמא לר"ל דס"ל משום פירי, א"כ י"ל דלא רצו חכז"ל לתקן כלל זמן משום ב"א אף בארוסה דודאי אין לעשות קושי' על חכז"ל דאמאי תקנו בזה ולא בזה. אלא לר"י כיון דתקנו זמן בגיטין משום ב"א ה"נ לתקנו בקידושין דזהו הכל ענין א'. דמ"ש זמן בגט ומ"ש זמן בקידושין. והוא נכון ופשוט למאד.

אמנם אי קשי' הא קשי' מסוגיא דלקמן (דף כו ע"ב) קפסיק ותני ל"ש מן האירוסין ל"ש מן הנשואין. אלא למ"ד משום פירי כו' מה פריך דלמא גם לר"ל תקנו זמן בגיטין משום ב"א אלא דבנשואין דל"ש זה הוצרך ר"ל הטעם משום פירי וזהו תמיה עצומה ונשגבה לכאורה, והנלענ"ד בהקדם דברי תוס' (דף כ"ו ע"ב) דהא דלא פריך קפסיק ותני על מתני' דנכתב ביום. די"ל דבאמת מיירי רק בנשואין, אבל הכא דייק משום יתורא, ונראה להוסיף דאפילו למסקנא צ"ל הכי דמה דמשני משום גיטה קודם לבנה וזהו שייך התם דהסופר צריך שיניח מקום הזמן דשמא לא יגרש הבעל עד אחר הנשואין ויהיה גיטה קודם לבנה. א"כ הכא דקתני נכתב ביום ונחתם בלילה אם מיירי גם בארוסה תקשה באם נתגרשה קודם הנשואין בגט מוקדם אמאי פסול, אע"כ דמיירי באמת רק בנשואין. ואולם אף דמתני' מיירי רק בנשואה. מ"מ נראה דר"ש דמכשיר מיירי גם בארוסה דאין מקום לומר בהיפוך דמיירי רק בנשואה אבל בארוסה לכ"ע פסול דבארוסה שכיח זנות וס"ל לכ"ע חשש דחיפוי דהא מדקאמר שהיה ר"ש אומר כל הגיטין שנכתבו ביום פסולי' חוץ מגיטי נשים משמע דבגיטי נשים ליכא מקום לפסול בשום אופן א"ו דלר"ש לא חיישי

כלל לחיפוי אף בארוסה. ועל ר"ש ודאי ליכא להקשות דאמאי לא תקנו לפסול מוקדם משום חיפוי כמו דתקנו בתולה נישאת בד' דאין לדמות תקנות זו לזו וכמ"ש לעיל. ולפ"ז ניחא דפרכי' ר"ל מ"ט ל"א כר"י היינו בפשוטו דאף דלר"ש ל"ח לחיפוי מדמכשיר מוקדם מ"מ דלמא בהא פליגי ר"ש ורבנן אם חיישי לחיפוי ומנ"ל לר"ל דפליגי בפירות דלמא פליגי רק בחיפוי ולזה משני זנות ל"ש היינו דס"ל לר"ל אף דמצינו דתקנו דבתולה נישאת לד', מ"מ בזנות דנשואין ל"ש וליכא טעם לרבנן בנשואה רק משום פירי וכיון דעכ"פ מוכרחי' לומר דפליגי בפירי ממילא מה"ת נעשה ב' פלוגתות וקיימי' בפשוטו דכמו דלר"ש לא ס"ל כלל לחשש חיפוי אף בארוסה דזהו מוכרח מדמכשיר מוקדם גם בארוסה וכמ"ש לעיל בודאי גם לרבנן אמרי' דלא חששו לחיפוי. ועיקר טעמם רק משום פירי כיון דבלא"ה עכ"פ מכח נשואין מוכח דפליגי לענין פירות, וא"כ שפיר פרכי' קפסיק ותני. דלא ניחא להש"ס לומר לר"ל דפליגי גם בחיפוי ויהי' ב' פלוגתות בארוסה בחיפוי ובנשואה בפירי, והוא נכון מאד בעזה"י.

תוד"ה עד שעת נתינה כו' ואומר ר"י דה"פ כו' והיינו דס"ל דיש להבעל פירות עד שעת נתינה. ואמת שכן הוא בסוגי' דר"י ס' עד שעת נתינה. אבל עכ"ז תמוה דמנ"ל דרבנן פליגי גם בהא עם ר"ש בדין פירות. הא י"ל דת"ק ס"ל כר"ש לענין פירות דמשעה שנותן עיניו. אלא דס"ל דמוקדם פסול משום חיפוי. ותיקון זמן באמת משום חיפוי ומשום פירות ג"כ ופליגי רק אם חיישינן לחיפוי או לא. והוא תמוה טובא לכאורה. ומצאתי אח"כ שתמה כן במהר"מ שיף. והנלע"ד בהקדם דברי התוס' וא"ת ולר"י היאך כותבין גט לאיש וכו' וי"ל דגבי כותבים וכו' וא"ת ואמאי כותבים שמא תזנה וכו' דלא מקדים אינש פורענותא לנפשיה. ביאור דבריהם דאמאי לא תירצו מיד דלא מקדים אינש פורענותא היינו דניחוש דשמא באמת גמר בדעתו לגרשה לזמן פלוני וכותב במכוון מיד הגט כדי לעשות קנוניא על הלקוחות לטרוף מזמן הכתוב בו לזה הוצרכו לתרץ דמסתמא נותן גט בפרהסיא ויוציאו קול ויאמרו אייתי סהדי (כי הוא כמו גט הנמצא המוזכר בתוס'). וע"ז הקשו דמ"מ ניחוש שמא תזנה וימסור לה בצנעא משום חיפוי ולזה תירצו דהא ודאי לא יקדים לכתוב הגט בשביל שמא תזנה דודאי לא אסיק אדעתא לחוש שמא תזנה וא"כ ממילא בלא טעם אינו מקדים פורענותא ואינו כותב הגט עד שעת נתינה ממש. ולפ"ז ניחא כיון דמוכח דת"ק דפוסל מוקדם דחייש לחיפוי ממילא מוכח דס' דיש לבעל פירות עד נתינה דאל"כ אמאי כותבים גט לאיש בלא אשתו ניחוש שגמר דעתו לגרשה לזמן פלוני והוא מקדים לכתוב הגט מיד כדי שתטרוף הפירות דאף דימסור בפרהסיא מ"מ לא יוכלו לומר אייתי ראיה. דהא אף אם מטא גיטה לידה אח"כ טורפת פירות משעה

שנתן עיניו לגרשה. ואף דבאמת כדין תטרוף מ"מ ניחוש לשמא תזנה בינתים וימסור לה הגט בצנעא ויהיה חיפוי שלא כדין. אע"כ דיש לבעל פירות עד שעת נתינה וממילא לא ירויח מידי בהקדמת כתיבת הגט כיון דהפירות שלו עד נתינה לא תוכל לטרוף דיאמרו אייתי ראיה ממילא לא יקדים מעשה הכתיבה עד נתינת הגט דלא מקדים פורענותא לנפשיה דהא לא יעשה כן מחשש שמא תזנה. ולענין פירות לא יועיל כלום דיאמרו אייתי ראיה כנ"ל. והוא נכון מאוד בעזה"י.

תוס' ד"ה איפוך וכו' משעת חתימה. עיין בב"ב דף קמו ע"ב ובתוס' שם ד"ה נכנס.

דף יח.

והלכתא משעת כתיבה. יש להסתפק אם משעת כתיבה ממש או משעת חתימה, כדאמרי' לעיל מאימת מוציאים לפירות ח"א משעת כתיבה דפירושו חתימה. ונלענ"ד דמוכח שעת כתיבה ממש מדמכשיר ר"ש במתני' נכתב ביום ונחתם בלילה ואמאי ניחוש דשמא תנשא ע"י גט זה ביום צ' מיום הכתיבה ובאמת חסר יום א' דשמא נחתם למחרתו. בשלמא על רב דאמר משעת נתינה ל"ק די"ל דע"מ מפקי' לקלא דלא נמסר ביום שנכתב וממילא תצטרך לברר יום מסירת הגט, אבל למה דקיימא לן משעת כתיבה אם נימא דהיינו חתימה שפיר יקשה דהא אף אם יהיה קול דלא היה המסירה ביום הנתינה מ"מ מתירין לה להנשא בכלות ג' חדשים מיום הכתיבה דאמרי' מסתמא ביום שנכתב נחתם. אע"כ מוכח מדר"ש דמונין ג' חדשים מיום הכתיבה ממש ובזה לא מצינו חולק על ר"ש.

אמנם לכאורה משמע בהיפוך דהרי הרי"ף כ' בסוגיא דלעיל דאיכא מ"ד דקיימא לן דאין לבעל פירות משעת חתימה כמו דפסקי' הכא לענין ג' חדשים דמיום הכתיבה. א"כ כיון דמדמי להדדי מבואר דס"ל דמשעת כתיבה דהכא היינו ג' חדשים משעת חתימה ובזה לא מצינו דחולק הרי"ף על שיטה זו אלא דמחלק בין פירות לזה. וקמ"ל בפירות עד שעת נתינה. אבל ביסוד זה מה דס"ל להנך פוסקי' דמשעת כתיבה היינו חתימה לא מצינו דפליג הרי"ף.

אמנם נראה דהא בהא תליא דדוקא להנך פוסקים דמדמי להדדי פירות להבחנה שפיר י"ל דמשעת כתיבה היינו חתימה. ואי דתקשה מ"ט דר"ש דמכשיר מוקדם הא יש לחוש להבחנה וכנ"ל. די"ל דבאמת ס"ל לר"ש דמונין משעת כתיבה ממש לענין הבחנה והא דאנן קיימא לן משעת חתימה היינו דממילא פליגי רבנן על ר"ש בזה דכמו דס"ל בפירות משעת חתימה ה"נ לענין הבחנה. וא"כ ליכא פלוגתא חדשה דכי היכי דפליגי ר"ש ורבנן לענין פירות פליגי נמי בהבחנה. וכ"ז להנך פוסקי' דהבחנה דמי לפירות, אבל

למה דביאר הרי"ף דהבחנה אינו דומה לפירות דאף דקיימא לן בפירות עד שעת נתינה, מ"מ קיימא לן בהבחנה משעת כתיבה ממש, מוכח דכתיבה ממש קאמר דאל"כ תקשה מדר"ש דאמאי מכשיר מוקדם וכנ"ל, וכיון דמדר"ש מוכח כתיבה ממש קאמר מה"ת נפסוק דלא כר"ש דהא לא מצינו חולק דממה דפליגי רבנן לענין פירות אין ראיה דהא ממילא פירות שאני דהוא עד שעת נתינה, ובהבחנה לא בעי עש"נ ממילא ס"ל דמשעת כתיבה ממש כדי"ל לר"ש, והוא נכון לכאורה בעזה"י.

והנה לכאורה קשה דלפי ההלכה דקיימא לן משעת כתיבה יש לנו טעם חדש על תיקון הזמן בגט כדי שלא תצטרך להתעגן יותר מדינא דכשתרצה להינשא נדע זמן הכתיבה. ואחר כלות ג"ח מיום הכתיבה תנשא שלא תפסיד הזמן דמשעת כתיבה עד שעת חתימה, ואפשר לומר דאם אין כתוב בו זמן מדינא אסורה עד ג"ח מיום הנתינה דשיעור ג"ח מתחילים מיום דמוכח מתוכו הכתיבה כדאמרי' ביה גיטא זמן מוכח עלה. אבל אם לא יהא מוכח בגט זמן הכתיבה מדינא מתחילים הג"ח משעת הנתינה, ואי דמ"מ מהני הזמן בכדי שלא יעכבו הב"ד מלהנשא בטענה דשמא לא ניתן לה הגט עד עתה ובממנ"פ אם נאמנת להתיר עצמה דהנתינה היה מכבר וכלו הג"ח. א"כ צריך הזמן בכדי שלא תשקר ותאמר דנתגרשה מכבר וכלו הג"ח. ואם אינה נאמנת צריך הזמן לטובתה שעי"ז מותרת אחר ג"ח. וי"ל דבאמת אינה נאמנת ומ"מ ל"צ להזמן דהא יכולה לילך להב"ד ביום הנתינה והיינו לשיטת תוס' דלעיל בפי' דעד שעת נתינה. אבל לשיטת רש"י קשה. והנה לכאורה קשה לשיטת הפוסקים דאפילו מוקדם ממש דהיינו שהקדימו הזמן כשר לגרש ע"י שליח, וע"כ הא דל"ח דתנשא בסוף ג"ח מזמן הנכתב בגט דבזה לא מהני במה דיש לו קול ע"י שליח דמה בכך דיהא בירור דלא היה המסירה ביום הכתיבה. הא מ"מ יהיה הדין להתירה להנשא דהא קיימא לן דמונין משעת כתיבה. וכיון דבאמת הקדימו הזמן תנשא באיסור, עכצ"ל דלא החמירו כ"כ לענין חשש הבחנה, וכ"כ הפ"י. אבל מ"מ קשה לי כיון דעד שעת כתיבת הגט דר עמה כאיש ואשתו ממילא פסול הגט כיון דהזמן מוקדם הוי כבא עליה בין זמן הכתיבה לנתינה דפסול מטעם גט ישן ואף בדיעבד כה"ג תצא כיון דבודאי בא עליה כמ"ש רש"י לקמן (דף כו ע"ב) ד"ה אינו גט. וצע"ג.

תד"ה הנהו קלא, וא"ת ובההוא למה תקנו זמן. כוונתם באם העדים יתקיימו בידם הגט עד שיראו ששלח ע"י שליח או שהעדים בעצמם הם השלוחים לא יתקנו זמן. וקשה לי הא יש לומר כיון דבגט שמוסרים לבעל צריך זמן דשמא יחפה וימסר לה בצנעה א"כ י"ל דמה דאמרינן גבי גזייה לזמן דלרמאי ל"ח היינו מכח דבכל גט כותבין זמן הוי ריעותא ורמאות גדולה דיהי' ניכר שחתך דבר ומסתמא חתך הזמן שנחסר בהם אבל אלו הי' הדין

דבשולח ע"י שליח ל"צ זמן הי' חשש במקום דגזייה לזמן דלא הוי רמאות כ"כ דתאמר שנשלח לה ע"י שליח ולא נכתב בו זמן.
ועוד ק"ל הא ע"כ קושייתם דסתמא קתני ג' גיטין פסולים ואין בו זמן דמשמע אפי' בשולח ע"י שליח א"כ מה תרצו דע"י הזמן יש לה קול, עדיין יקשה על משנתינו דנכתב ביום ונחתם בלילה אמאי קתני סתמא פסול הא ע"י שליח כשר, וצ"ע.
מ"ש אחי נ"י על קושיית הבית מאיר סי' קכ"ב דבתרי ותרי נישאת לא תצא, הא הבנים יהיו אסורים לבא בקהל דהוי ספק ממזר, די"ל דהאב נאמן להכשיר לבנו כיון דהאמינתו התורה לפסלו, ק"ו להכשירו, זה אינו, דלא עדיפא נאמנות דהאב מעדות של כת השניה דמ"מ הב' עדים שאומרים הויין כתרי לגבי העדים ולגבי האב, דתרי כמאה, אולם דבריך מספיקים ליישב במה שעמדתי בתוס' גיטין שכתבו דהאידנא כותבין זמן בגט שלא יחפה על בניה ממזרים וכ"כ הרא"ש.

דף יח:

דחתום בי תרי מנייהו ביומא כו'. תמוה לי מאד דמה נ"מ לר"י אם תנאי או עדים הא ב"כ וב"כ הוי מוקדם כיון דהנתינה נתאחר מן החתימה. ואף דלר"ל ניחא כיון דלא ס"ל משום ב"א רק משום פירי וס"ל דיש לבעל פירות עד שעת תימה, א"כ אם כולם משום תנאי ליכא מוקדם דכדין תטרף משעת זמן הגט כיון דהעדים חתמו ביומא, ואם משום עדים תטרוף שלא כדין. אבל מ"מ לר"י דמכשיר משום דס"ל דמשום תנאי א"כ מ"מ לפסול כיון דהנתינה נתאחר. ולהנ"י דס"ל בפ"ק דבב"מ כיון דאמרי' לא מקדים אף אי איתרמי דהקדים לא פסול כיון דל"ש לא גזרי' בי' ואינו פסול רק דנתאחר הכתיבה מן החתימה ניחא, אבל להרא"ש דפסול קשה כנ"ל. ולדעת הב"ש דהא דמהני להרא"ש במוקדם ע"י שליח היינו בנתאחר הנתינה אבל בנתאחר החתימה דהוי כאלו מעידים בשקר על זמן הכתיבה לא מהני שליח. א"כ ניחא די"ל דנ"מ הכא למסור ע"י שליח אבל לדעת שאר האחרונים דגם במוקדם ממש מהני ע"י שליח קשה כנ"ל. וזהו צלע"ג לדעתי הקלושה והנמוכה למאד וה' יאיר עיני.

דף יט.

כדאי ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק. הנה בפשוטו במוקדם גמור, היינו שבכתיבה הקדימו הזמן דאפילו לר"ש פסול, אין שום סמיכה להכשיר בשעת הדחק, ואמרתי אולם יש לדון דהא טעמא דמוקדם ממש פסול לת"ק הוא רק משום שמא יחפה, דאלו משום טריפת פירות שלא כדין, דכיון דעדי מסירה שהזמן מוקדם מפקי קול דלא נמסר ביום שנכתב יאמרו אייתי ראי' ופסול רק משום חיפוי דשמא ימסור בצנעא, ולר"ש דלא חייש

לחיפוי פסול משום פירות דתטרוף שלא כדין, דכיון דאין לבעל פירות משעה שנתן עיניו לגרשה לא יוכלו הלקוחות לומר אייתי ראי' דהא אף דנמסר אח"כ הפירות שלה משעת הכתיבה ותטרוף מזמן כתיבה זהו תמצית היסוד בסוגי' כמבואר להמעיין, וכיון דאנן סמכינן בשעת הדחק על ר"ש דלא חיישינן לחיפוי, א"כ יש לומר דאף במוקדם גמור נהי דלר"ש פסול משום טריפת פירות שלא כדין היינו דלר"ש פוסקים הבתי דינים משעה שנתן עיניו לגרשה ותטרוף משעת הכתיבה, אבל אחר שאנן תופסים דיש לבעל פירות עד שעת נתינה, נהי דלר"ש פוסקים הב"ד בזה שלא כדין, מ"מ אחרי שהב"ד פוסקים כן לא תוכל לטרוף פירות דיאמרו אייתי ראי' אימת מטא גיטך לידך, ממילא ליכא חשש פירות, ואם הי' גוונא לר"ש דנדע בבירור שלא תטרוף הפירות היה כשר, ולדידן דידוע לנו דלא תטרוף הפירות, ממילא הגט כשר, דלפי פסקא דבתי דינים שלנו בדין פירות יהיה הדין לר"ש דמוקדם כשר, דהא לא חייש לחיפוי, אלא דלכאורה נסתר זה ממ"ש הרשב"א לפרש בהא דאמרינן לא אכשיר אלא לאלתר, אבל מכאן ועד יו"ד ימים לא, דחיישינן שמא פייס, היינו אף דמשעה שנתן עיניו לגרשה אין לו פירות מ"מ חיישינן שמא פייס ובטלו בין כתיבה לחתימה, וכיון שכן אף שחזר והחתימו לו, מ"מ הפירות אינו מפסיד, כיון דביטל הנתינת עין לגרשה ותטרוף פירות שלא כדין עיי"ש, ולפי הסברא הנ"ל יקשה דא"כ מאי פרכינן אהא דכדאי ר"ש לסמוך בשעת הדחק, והא ר"ל לא הכשיר אלא לאלתר וכו', הא מ"מ כיון דהחשש רק שמא פייס ותטרוף פירות שלא כדין, והא לדידן לא יגבו לה הב"ד הפירות, דהא קיימא לן עד שעת נתינה ויאמרו אייתי ראיה, ובחידושי הארכתי.

שם מתני' בסם כו'. עי' מנחות דף לז ע"א תד"ה כמו שנאמר.

שם הא דלא אפיץ. עיין מנחות דף לא ע"ב תוד"ה הא דאפיצן.

רש"י ד"ה לסמוך עליו שהלך לדרכו או ניסת. ק"ל למה דס"ל לרש"י בחששא דשמא פייס דהוי גט ישן. א"כ מאי פריך הש"ס בניסת אף אם הוי גט ישן כשר כדלקמן (דף עט ע"ב) וצ"ע.

תד"ה דיו ע"ג דיו. וכתב שני כו' חשיב לר"י ולר"א. ע' במהרש"א. ולענ"ד י"ל כיון דקיימא לן ע"מ כרתי והע"ח באים רק שעל ידם יפסקו הב"ד דמסתמא היה ע"מ והוי כאלו באים ומעידים שנמסר בע"מ, וא"כ מה"ת לא בעי לשמה אלא מדרבנן בעי לשמה דהוי כמזוייף מתוכו כדאיתא ברפ"ק (דף ד ע"א) וא"כ מה"ת לא מקרי כתיבה כיון דלא בעי לשמה ממילא אין כתב האחרון כתב, וא"כ א"א להב"ד לפסוק על עדות זה דמסתמא נמסר

כהלכתו דהא מה"ת אין ממש בחתימה זו ליקרי עלה שם עדות כיון דאין כתב ע"ג כתב, וק"ל. (ועי' ליקוט תשו' וחדושים מרע"א סי' ו').

י"ל דכללא דאי עביד לא מהני הוא רק היכא דבביטול המעשה תבוטל העבירה, כגון תמורה, בזה אמרינן דלא מהני, משום דאינו בדין שיהנו מעשיו להחזיק העבירה. ואולי גם רבותינו בעלי התוס' ז"ל היו בוחרים יותר לחדש כלל זה מלחדש [כפי שהבינו האחרונים] כללא דהיכא דיומא קגרים ל"ש ביה לא מהני, אלא דהא לשיטתם לא אשכחו עדיין רווחא בזה דהם ז"ל העלו בגיטין דמה דסובר ר"י דכתב עליון הוי כתב, הוא רק כשהכתב שני מתוקן יותר מן הראשון, כמו כתב שלא לשמה והעביר עליו קולמס לשמה, והקשו לנפשם ממה דאמר רב חסדא בפ' הבונה דמתני' דכתב ע"ג כתב פטור דלא כר"י, וכתבו דמתני' משמע ליה דבכל ענין פטור אפילו כתב גט או ס"ת שלא לשמה והעביר עליו קולמס לשמה, עיי"ש, והשתא עדיין קשיא, הא מ"מ אתיא שפיר כר"י, דכיון דכתב כתב השני בשבת נימא דלא מהני כתיבתו לשמה, וממילא אין הכתב העליון כתב כיון דלא תיקן, וזה אינה מתיישב בסברא הנ"ל, דהא אם נימא דלא מהני ולא הוי לשמה לא תיקן כלום, ואין כתב העליון כתב ולא עבר כלום, ועל כן הוצרכו הם לכללא דהיכי דיומא קגרים לא שייך א"ע לא מהני, (ועי' ח"א סי' קכ"ט).

דף יט:

שמואל נמי חיישינן קאמר. עיין לקמן דף מ ע"ב תד"ה חיישינן.

תד"ה טעמא דאיכא כתב וכו' אלא שעה א' אחר נתינה. ק"ל דלפ"ז לס"ד דמהימנינן לבעל דנכתב במי מילין ושלא הי' נבלעו האותיות בשעת הנתינה אלא דפרך מהברייתא דשטר פסים דמוכח דבריעותא דחלק לא מהימנינן ליה לוודאי א"כ לבתר דמשני דבדקי' לי' במים דנרא מאי פריך וכי פליט מאי הוי והא לענין זה יכולי' לקיים כדמעיקרא דכיון דנברור באמת דנכתוב במי מילין מהימנינן לי' להבעל דהגט כשר דלא נבלעו האותיות, וצ"ע.

ולולי דברי תוס' הי' נראה דמה דפרכינן כי פליט מאי הוי לא דפשיט בסברא דאם נבלעו לא הוי כתב ולא הוי גט אלא דהמקשן הוכיח כן לפי"מ דמשני דבדקי' לי' א"כ לשון חיישי' שמא במי מילין למאי צריך לחיישינן הא ודאי כן היא אע"כ דחיישינן היינו דתלינן דלא נבלעו דאלו נבלעו לא הי' לו דין כתב, ולזה פריך אמאי לא ניחש לכך דאף דבידו לגרש, י"ל דהוא חשב דהגט כשר דלא נבלעו, ובאמת נבלעו, כיון דהרי נבלעו לפניך ויש חזקת א"א הוי כמקוה דמכח תרתי לריעות' הוי כודאי, וא"כ י"ל דלס"ד באמת גם נבלעו הוי כתב משו"ה הי' שייך לומר דמגורשת ודאי, ולפ"ז יעורר לנו ספק

לדינא די"ל דלבתר דמשני שמואל נמי חיישי' קאמר הדרי' לקמיית' דגם נבלעו הוי כתב, וחיישי' דקאמר היינו דלא בדקנו וחיישי' שמא הי' במי מלין, ודוק.

דף כ.

הא בעינן שינה שמו ושמה. (עי' מה שהועתק לקמן דף פ', ובשו"ת ח"א סי' קי"ז - ק"כ). שם וחכמים אומרים אין השם מן המובחר, לכאו' לישנא דאין זה מן המובחר משמע דאין זה פסול, רק דאינו מן המובחר, ולכאורה נראה דתליא בפלוגתא דר"ח וראב"י בפ"ב דגיטין דלר"ח דאמר בגט שנכתב שלא לשמה והעביר עליו בקולמס לשמה דבאנו למחלוקת ר"י ורבנן, הרי דס"ל דטעמא דרבנן דכתב שני לא הוי כתב, א"כ משמע דפסול לגמרי ובגט אינה מגורשת לגמרי, וכמ"ש הרמב"ם דהגט בטל לגמרי, אבל לראב"י דאמר דלמא עד כאן לא אמרו רבנן אלא בס"ת דכתיב זה אלי ואנוהו וכו' א"כ י"ל דהוא רק לכתחילה, וכדמצינו בסוכה דרבנן דר"י ס"ל דלולב מצוה לאגדו משום זה אלי ואנוהו, ואם לא אגדו כשר [ולר"ת צ"ל הא דאמרי רבנן אין זה מן המובחר, לטעמייהו דר"י קאמרי כדאיתא בירושלמי פרק הבונה, עי' בב"י אה"ע סי' קל"א] ולפ"ז יעורר לנו ספק לדינא די"ל דלבתר דמשני שמואל נמ' חיישי' הלכה כראב"י דרק משום זה אלי ואנוהו אתינן, וממילא הוא רק לכתחילה, אי אף דיעבד ומדרבנן לחומרא בעלמא, ועיין חידושי רשב"א גיטין.

שם אילימא משום דכתי' כתב. עי' לקמן דף כב ע"ב תד"ה והא לאו.

תוס' ד"ה דילמא וכו' וכן גבי תרומה. עיין שבת דף כה ע"ב תוד"ה תתן לו.

דף כ:

בין שיטה לשיטה. עיין לקמן דף כא ע"ב תוס' ד"ה יצא זה.

שם היו מוחזקים בעבד כו'. ואם כתב הגט על קרן של פרה שמתוך שהפרה שלו ויוצא מתח"י י"ל כיון דהפרה לאו בר דעת וגם גט כתוב עליו רגלים לדבר שהוא נתן לה, עי' בתוס' ויש להוכיח קצת מדנקט האיבעיא בעבד דמשכחת לה רק בדרך איסור דכתובת קעקע ולא נקט האיבעי' בקרן של פרה, אע"כ דבזה באמת ליכא איבעיא ול"א בזה מנפשיה עייל.

שם והי' בו זקן אחד (עי' שו"ת סי' ל"ז).

תוד"ה לא מכאן מדקדק כו', צריכים להבין כיון שנראה מתוס' דגם הריב"ם ס"ל דנכנס לתוך חלל הה' כשר, א"כ איך עלה על דעת הריב"ם להוכיח דנגיעה כשר, ע"כ דס"ל דלישנא דמערי לא משמע דהקלף מחובר כא' אלא דהאותיות מעורים ממש, ומשמע

דהיינו דבוקים לגמרי, א"כ י"ל דהר"י דחה, דג"ז נכלל בלישנא דמערי בנכנס לחלל האות המוקף מרוחותיה, דנראה כמחוברים ומעורים יחד.

הרמ"א ז"ל באבן העזר (סי' קכ"ה סעיף ח"י) כתב וז"ל, יזהר שלא ימשוך ראש אות שלמטה לתוך חלל אות שלמעלה או להיפוך ואם עשה כך אם נשתנה וכו'. ודוקא בכה"ג כמבואר בד"מ שנכנס למ"ד לתוך ד' אבל לתוך ה' או א' וכדומה מכשיר הרמ"א בפשיטות אף בלא דוחק, אשר לכאורה יפלא עליו הלא הר"ן בגיטין (כ' ע"ב) אשר הוא הביא בעצמו בד"מ כתב שהר"י מכשיר ואחרים אומרים שקרוב יותר לפסול הגט מפני שמבטל צורת האות עכ"ל, ובודאי לא נעלם ממנו מה שכתבו הרמב"ן ותשו' הריב"ש (סי' קמ"ו) המובאים בסי' ל"ב באו"ח דהוי הר"י ז"ל יחיד לגבייהו, ואף גם דדברי ר"י איתא בתוס' גיטין (כ' ע"ב) ונאמרים לדחות דברי הריב"ם שרוצה להוכיח שם מן הש"ס דלא בעי' היקף גויל בגט, וא"כ אפשר לומר דאף הר"י סובר דאיכא חשש פסול מפני שינוי אות רק דמדחה להריב"ם, דעכ"פ מספיקא אי אפשר להוכיח דהיקף גויל כשל דזיל הכא קמדחה וזיל הכא קמדחה ואיכא למיחש בשניהם לחומרא, ובפרט אחר שמודה הר"י לדינא להריב"ם.

אמנם אחר העיון בהלכה בפיסקא דגיטין שם הנה אמרתי ברוך הוא וברוך טעמו רבינו הרמ"א ז"ל, דלכאורה יש לתמוה דמאי מדחה הר"י לריב"ם דמעורה היינו רגל ך' של שיטה עליונה בט' של שיטה תחתיה או ראש למ"ד בה' שלמעלה וכו'. הלא דחי' זו מספקת רק על בין שיטה לשיטה, והלא מבין תיבה לתיבה אכתי מוכח כדברי ריב"ם דאם צריך היקף גויל הוי שנים שלשה ספרים.

והנראה לענ"ד בהכרח, אחרי כי נבין ההפרש בין פסול ודאי מכח שנים וג' ספרים ובין ספק פסול מחמת השיור דבעי רב פפא, הנה הוא זאת, דאם יש שיור גויל ביניהם אז הוי פסול גמור משום שעומד לקצוץ להגויל כקצוץ דמי והוי כב' וג' ספרים, אבל אם אין שם גויל חלק כלל ביניהם על שיור הזה הוא איבעיא דר"פ, וסברא זו מבוארת בר"ן וברא"ש ז"ל, והשתא נאמר דשיור היקף וגויל מה שהוא מן הצורך להכתב אינו עומד לקצוץ ולא הוי כלל ב' וג' ספרים, וא"כ מבין תיבה לתיבה ליכא להוכיח מידי, והוכחת הריב"ם לפי המבואר בהרשב"א ז"ל בחידושיו למסכת גיטין דרש"י והריב"ם מפרשים דהאיבעיא דרב פפא הי' אם שייר לשניהם יחד בין שיטה ובין תיבה וכו', והי' קושיא של המקשן משניהם, ואם נאמר דצמצם בין תיבה לתיבה רק כדי היקף גויל מזה לא קשה מידי, הא עכ"פ הוצרך בין שיטה לשיטה ריוח גדול להאריך למעלה הלמדי"ן ולהאריך למטה רגל הנוני"ן ודומיהן, ובוודאי נשאר גויל חלק ביניהם הרבה, וא"כ הוי כב' וג'

ספרים, וע"ז תירץ הש"ס לא צריכה דמעורה, דהיינו האותיות הארוכין הלמדי"ן והנוני"ן ודומיהן היו עולין בין לשיטה בין כל תיבה ותיבה ולא נשאר בין שיטה לשיטה חלק, ומזה הוכיח הריב"ם דאם איכא בין תיבה לתיבה היקף גויל מכל מקום באותן מקומות שבאו האותיות הארוכות הלמדי"ן והנוני"ן ביניהם ודאי לא נשאר אח"כ היקף גויל, א"ו דכשר בגט, וע"ז מדחי הר"י ז"ל דמעורה היינו רגל ך' וכו' ואינו נוגעת כלל, ומנ"ל דלא בעינן היקף בגיטין, ואיתא שם ברשב"א דשיטת הר"י הוא עפ"י פי' ר"ח דבעיא דר"פ או בין שיטה לשיטה או בין תיבה וכו', וקושית הש"ס תיפוק לי' וכו' הוא ע"ד פשוט מיהא חדא דהיינו בין שיטה אבל בין תיבה לתיבה לא, דאינו אלא ספר אחד יעוי"ש.

והשתא קשה דלמה צריך הר"י לדחות להריב"ם דמעורה היינו רגל ך' בט' של שיטה תחתיו, הא לפי שיטת הר"י אם שייר בין שיטה ובין תיבה לא שייר יוכל להיות גויל רחב בין תיבה לתיבה לערות שם האותיות הארוכים בין שיטה לשיטה ויהא מוקפת גויל, ואין הוכחה כלל, אך זה לאו קושיא דר"י מדחה לריב"ם דגם לשיטתו אינו מוכרח כלום. אך עכ"פ מוכח דבמעורה של רגל ך' נכנס בט' של שיטה תחתיו היא לסברתו הכשר גמור, דאי איכא קצת ה"א לפיסול למה מדחה לריב"ם בדבר שיש לומר שהוא פסול יותר, הוי לו לדחות מנ"ל לפרושי הא בעיא דר"פ כפירושך הא אפשר לפרשו כפי' ר"ח ואין לך הוכחה כלל.

אך תקשי עכ"פ על הרשב"א ז"ל דהיאך החליט דשיטת הר"י הוא לפי' הר"ח, הלא אפשר לומר דאף הר"י סובר כפי' רש"י דאיבעיא דר"פ על שניהם ואעפי"כ מדחי שפיר לריב"ם, ואם דריב"ם לפי' רש"י מוכרח אצל הר"י אינו מוכרח לפי' ר"ח. וביותר קשה עליו, כיון דפי' ר"ח הוא מפורש כדכתב הוא ז"ל א"כ מנ"ל להמציא דרש"י לא מפרש כן, אי משום דכתב בזה"ל, מעורה במקצת שהיו בו אותיות ארוכין המגיעים משיטה לשיטה בראשי כל תיבה ותיבה עכ"ל, משום כך עדיין אפשר לומר דסבור כפי' ר"ח, ואדרבה דאז אפשר להיות אפי' מוקפת גויל כאמור למעלה, ואיך כתב הוא ז"ל דפי' רש"י כדברי ריב"ם מכרעא.

ע"כ ההכרח לומר דסברת הרשב"א דכל עצמות הפלוגתא דר"י וריב"ם תלוי רק לפי פי' האיבעיא דר"פ, דאם מפרשין האיבעיא על שניהם יחד, וא"כ ודאי ההכרח לומר דלכך בעי' דר"פ על שניהם אף דאפילו בחד מהן איכא פסול, רק דלהורות בא דאיירי שאין שם היקף גויל הן מן השורות והן מן התיבות, דהיינו דתיבות הארוכין מגיעין בין כל תיבה, דאל"כ כיון דאין צריך היקף גויל בגט ולא הוי לצורך הכתב ועומד לקצץ ואז הוי ב' וג' ספרים, ולכך בעי רב פפא על שניהם דמתלי כל חד בחברתה דאי לאו הכי לא

מיבעיא לי' דודאי פסול, משא"כ אי הוי בעיא ר"פ על חד מהן לחודא, הוי מקום לטעות או במעורה או דאית בי' היקף גויל כאמור למעלה, ומזה הוא הוכחת הריב"ם באמת משום דלא מסתבר לי' למימר בלישנא דר"פ למימר דאו או קמיבעיא לי', ואילולי זה סובר הרשב"א ז"ל ודאי דהוי הריב"ם יודע דאיכא לאשכוחי מעורה בגוונא דכתב הר"י ז"ל, ולא הוי מוכח מידי, ומשום חשש פסול לא מסתבר להרשב"א לחוש בו, ולכך כתב דפי' של רש"י כדברי ריב"ם מכרעא מדלא קאמר המעורה בגוונא דכתב הר"י, ואין מן הצורך לדחוק שכל הארוכות יהיו מכוונים כולם בין תיבה לתיבה דזה אי אפשר לצמצם כ"א עפ"י טורח גדול, אבל הר"י כיון דסובר כשיטת ר"ח א"כ כיון דסובר דיש לפרש לישנא דר"פ או או מיבעיא לי' וקושי' הש"ס בדרך פשוט מיהא חדא, א"כ שפיר קאמר דאיכא לאוקמי מעורה כדאיתא בדבריו ז"ל, אף דלפי שיטתו אף אם הי' מעורה כדברי רש"י ז"ל דאיכא היקף גויל כדאיתא לעיל, אף דמעורה זה הוא בלא דוחק.

היוצא לנו מזה דהריב"ם ג"כ סובר דלא מסתבר למימר דיהיה מאן דחש שיהא פיסול משום שינוי אות, ע"כ הא דהאחרונים הח"מ וב"ש ז"ל חשו להראותו לתינוק דלא חכים וכו' נראה לע"ד דוקא בגט משום חומר אשת איש, אבל בס"ת דאיתא בפוסקים לענין הפתוחות וסתומות אף דהוא פיסול גמור כתבו דאם כתבו הסופר עפ"י פוסק המכשיר דהס"ת כשרה, כדאי הרמ"א לסמוך עליו שלא להוציא אחרת כ"א בפיסול למ"ד נכנסת בד' או בר', אבל ודאי דיש לתקנו אח"כ.

תוד"ה בכתובת כתבו דמדאורייתא ליכא איסורא עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחול, מיהו אף אי הוי איסורא דאורייתא מ"מ הוי גט, ולכאורה אמאי הוי גיטא, נימא אי עביד לא מהני, היינו אף דבשעה שנותן הגט אינו עובר, מ"מ נימא על מעשה הכתיבה דלא מהני ויהי' כאלו כתבו קוף בעלמא דלא מהני לגרש בו. ומזה נראה דהתוס' דהכא ס"ל ג"כ להאי כללא, דכיון שגם אם נימא לא מהני, מ"מ לא יתוקן העבירה דכתובת קעקע, משה"ה ל"ש בי' אי עביד לא מהני, ואולי תוס' אזלי בשיטתם קדושין (דף נ"ו ע"ב) דטעם דהמקדש בערלה דאינה מקודשת, אף דיכולה להנות שלא כדרך הנאתן, היינו משום דאיהי לאו אדעתא דהכי קידשה נפשה, ולפי תירוץ זה שפיר אפשר להחזיק האי כללא. זאת ועוד אחרת, אילו הייתי כדאי להרים ראש נגד רבותינו הקדושים הראשונים, הייתי אומר דאי עביד לא מהני, שייך רק היכא דהלאו על ענין פרטי, כמו הני דריש תמור' בלאו דלא יחליפנו ולא תפד' דמפרשינן לקרא דלא יהא כח להחליף ולפדות וחילופו ופדויו כלא הי', משא"כ במקום שנאמר דרך כללי, כמו לא תעשה כל מלאכה דא"א לפרש שלא יהא לו כח לעשות מלאכה, דודאי אם יבנה בית או יטע כרם יהי' בנוי ונטוע וע"כ

פירושו דאינו רשאי לעשות, מש"ה כל שישנו בכלל זה הלאו, ל"ש ביה א"ע לא מהני, וניחא בפשוטו מתני' דהשוחט בשבת, וכן האי דזרוק גניבותיך לחצירי, ויראה לי ראיה מגט שכתבו על איסורי הנאה דלא אמרינן כיון דאיכא איסור וכמ"ש התוס' אי עביד לא מהני דהא מתוקן האיסור בהכי, דאם לא יהיו הגירושין לא יהיה נהנה מהאיסור, וכן בשוחט מסוכנת בסכין של ע"ז דכתב הרא"ש פ"ק דחולין דהבהמה מותרת נימא א"ע לא מהני, ויהיה כמו נחירה ולא נהנה ולא עבר, אלא על כרחך כיון דא"א שיהיה פירוש הקרא דאין לך כח להנות, דהא פשיטא דאפשר לו להנות, אלא פירושו דאי אתה רשאי להנות, ומשום הכי לא שייך באיסור זה א"ע לא מהני, (ועי' ח"א סי' קכ"ט).

בתוס' ע"ז (דף מב ע"א) ד"ה בדמיהן שכתב הטעם דהמקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת אף דיכולה ליהנות באפרן, משום דכמו דאסור למוכרו מה"ת. ה"נ אסור לקדש בו אשה דהוי מכירה חשובה דיש בו הנאה כשמקדש בו אשה ע"ש.

וראיתי שהמגיה להמ"ל (פ"ה מהל' אישות) שהקשה לטעמא דהתוס' הנ"ל אמאי אמרינן בגיטין (פ"ב) דכתב גט על איסורי הנאה כשר נימא ג"כ דאינה מגורשת שכן נהנה ע"ש. ולענ"ד לק"מ למ"ש תוס' תמורה (שם) ד"ה מיתבי דבגט ל"ש כלל סברא דאי עביד לא מהני דבכל ענין מתיר דאתקש למיתה ע"ש, א"כ י"ל ה"נ כן, ומה שהקשה התוס' בתמורה בד"ה והשתא דשנינן וכו' דלימא א"ב נשבע שלא לגרש ועבר וגירשה וכו', ע"כ לאו דוקא גרושין אלא לדוגמא בעלמא נקטו ובאמת נ"מ בכה"ג בנשבע שלא למכור.

ולפ"ז היה דין זה תלוי במחלוקת הפוסקים בהגהת ש"ע א"ע (סי' לב) בכתב שטר קדושין על א"ה אם מקודשת, דלהפוסקים דס"ל דמקודשת ע"כ דלא ס"ל כסברת תוס' הנ"ל בטעמא דהמקדש בא"ה דלכאורה לטעמא דתוס' אין חילוק בין מקדש בא"ה בתורת כסף או בשטר כתוב על א"ה, א"ו דס"ל לאינך הטעמים שהאריך המ"ל שם, (ועי' חי' תמורה). [אמר אביי ת"ש. ע' ברשב"א וכו'. וקשה לי, דלר"ח דלא ידע ס' דאקנויי וגם לא אסיק ס' דידעה לאקנויי, מה יענה על מתניתין דהאשה כותבת גיטה, ואי דקושיתו באמת על המתניתין, א"כ איך אמר רבא דלמא נתינת גט היא תדע דשלחו מתם, מ"מ תקשי היא גופ' על דינא דשלחו מתם, א"ו דלא בעי' למסתר דינא דמתני' אלא דמקשי על המנהג, וא"כ קשה כנ"ל.]

גם קשה על אביי אמאי צריך להביא ראי', הא גם מתני דס"פ ג"פ [קס"ז ע"ב] דהמקבל נותן שכר סופר איכ' ראי', לשיטת רשב"א ותוס' דגם לשכר סופר איכא ראי' דידע לאקנויי, ולולא דמסתפינא הי' נראה דמשכר סופר ליכ' ראי' לידע' לאקנויי, דהא אין

לה בגט אלא תביעת ממון, לא מקרי קלף שלה, ואף אי אומן קונה בשבח כלי מ"מ הכא דאין רצונה לקנות הקלף לא קנתה.]

דף כא.

תוד"ה אטו, (עמש"כ לק' ע"ז ע"ב).

תוס' ד"ה ואב"א וכו' דיכולה להפקירו. קשה לי הא מ"מ משכחת בחצר דקטנה שהוא בע"כ דא"י להפקיר.

דף כא:

מי שאינו מחוסר. כעין זה חולין דף קלה ע"א ושם נסמן.

שם ורבנן אי כתיב בספר. עיין סוטה דף טז ע"א.

שם מתני' אין כותבין במחובר. מפני שמחוסר קציצה ואם לא יקצוץ ויתן לה במחובר ג"כ אינו גט דבעי' נתינה מיד ליד או דמספר ממעטינן מחובר. רשב"א. ובקרבן עדה בפי' להירושל' הקשה דא"כ נמעט ג"כ עבד כדאמרי' בכ"מ יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות. שם עד שתהא כתיבתו וחתימתו בתלוש. וא"ת למ"ל למנקט וחתימתו כיון דהיתה כתיבתו בתלוש. וי"ל דמשכחת שכתבו על אילן תלוש ואח"כ נטעו והשריש וחתמו עכ"ל תוספ' בריש מכילתין ד"ד א'. א"כ ממילא משמע דאם היה כתיבתו וחתימתו באילן תלוש ואח"כ נטעו והשרישו ועקרו ונתן לה דכשר דאף שהיה בזמן מה מחוסר קציצה מ"מ כיון דבשעת כתיבה וחתימה (ונתינה) היה ראוי ליתן לה הגט בלא קציצה כשר. ובאמת קושי' תוס' לענ"ד אינה חזקה די"ל דר"י בעי לאורויי דבעצמות צריך הכתיבה וגם החתימה (במחובר) [בתלוש] דוכתב קאי אתרויהו אכתיבה וחתימה ומזה נשמע דה"נ פסול דשלא לשמה הוא בין בכתיבה בין בחתימה. ודברי תוס' אלו רק בסוגי' דהתם במה דמשני ר"א ה"מ ר"י דתנן ר"י פוסל ובעי למידק מיניה דכתיבה וחתימה בעינן לשמה מש"ה צ"ל השליח בפנ"כ ובפנ"ח א"כ מוכח דמפרש למתני' כתבו במחובר היינו תורף וחתמו היינו עדים (דאילו מפרש בהך מ"ד דכתבו היינו טופס וחתמו תורף ומתני' ר"א א"כ ר"י דקאמר כתיבתו וחתימתו היינו טופס ותורף דס"ל משום גזירה טופס אטו תורף אפילו דיעבד פסול. א"כ אין מוכח דס' דוכתב קאי אתרוייהו ויקשה כתיבה בעי חתימה לא בעי). מש"ה שפיר הקשו דאם כתיבה בתלוש ממילא החתימה ג"כ בתלוש, אבל לפי"מ דנקט הרע"ב דכתבו היינו טופס וחתמו תורף א"כ ר"י דקאמר עד שיהיה כתיבתו וחתימתו היינו טופס ותורף ממילא ליתא לקושית תוס' דשפיר משכחת כתיבתו היינו טופס בתלוש והתורף היה במחובר שהקדים לכתוב תורף קודם להטופס.

שם לא על הנייר. עי' רא"ש שמפרש דמתניתין בעדים על המחק והגט שלא על המחק. וכ"כ תוספות, (ואף דהגט לפנינו כתוב על הנייר אם כן ידעינן דלא נמחק ולא זייפה מ"מ כיון דהיה בידה לזייף ולמחוק הוי שטר פסול). וקשה לי דאמאי מכשירים חכמים ע"י ע"מ הא מ"מ היה בידה לזייף דימחוק הכתב ויהיה הוא ועדים עהמ"ח דכשר ולא תצטרך להביא ע"מ דנהי' דנין דמסתמא נמסר כהלכה כמו כל גיטין דעלמא. וגם כיון דכותבין עדים עהמ"ח והוא על הנייר אין כשר בהוא ועדי' עהמ"ח בלא עידי מסירה נחוש דהיה כתוב על הנייר באיזה תנאי והיא מחקה ונעשה שניהם על המחק. ואם נימא דבאמת בהוא ועדי' עהמ"ח צריכה להביא ע"מ ובזה ר"א מחמיר ור"מ מיקל. דלר"מ בהוא ועדים עהמ"ח כשר כמו כל שטרי דעלמא ולר"א בעי' ע"מ. א"כ תקשי להיפוך בהוא על הנייר ועדים על המחק אמאי צריך ע"מ הא חזינן דכתוב על הנייר ולא זייפה כלום ואי דחיישינן דיכולה לזייף ולמחוק והא אם תמחוק יהיה הוא ועדים עהמ"ח ויצטרך להביא ע"מ. דרך כלל ק' איך שייך בהוא על הנייר ועדים עהמ"ח להכשיר בע"מ דמה תועלת יש בע"מ הא בלא"ה ידעינן דהיא לא זייפה כיון דאין כאן מחק. ולחשש דיכולה לזייף מה תועלת יש בע"מ. אם בהוא ועדים על המחק בעי ג"כ ע"מ ליכא חשש דיכולה לזייף. ואם לא בעי' ע"מ מה מהני ע"מ דהשתא הא יכולה למחוק ולא תצטרך לע"מ. ואם נימא דבאמת מה דקתני וחכמים מכשירים היינו בלא ע"מ וניקום ונאמר באמת דבהוא ועדים עהמ"ח בעיא ע"מ והוא על הנייר ועדים על המחק כשר בלא ע"מ מ"מ איך תליא זה בפלוגתא דר"מ ור"א הא גם לר"מ היה באפשרי לחז"ל לתקן בהיפוך דהוא על הנייר ועדים על המחק כשר ובשניהם עהמ"ח פסול וכמו שהקשו תוס' ב"ב באמת. וא"כ אין זה תלוי בפלוגת' דע"ח או ע"מ כרתי. גם הא להדיא כ' הב"י (סי' קכ"ד) דבשניהם עהמ"ח כשר בלא ע"מ זולת לשיטת רש"י והעיטור וא"כ יקשה כנ"ל דבהוא על הנייר ועדים עהמ"ח למאי נ"מ בע"מ הא חזינן דלא זייפה וליכולה לזייף לא מהני הע"מ דעכשיו דהא יכולה למחוק ולא תצטריך לע"מ וצ"ע.

שם כתבו על חרס של עציץ נקוב. עיין לעיל דף ז' ע"ב תוד"ה עציץ נקוב.

תד"ה יצא זה ק' לי כיון דצדדו לכאן ולכאן אם תלוש מקרי מחוסר קציצה ויש הוכחה לצד דפסול מדאמרו דשקיל ויהיב לה, והוכחה בהיפך מדנקט על עלה נקוב, ונדחקו לסתור ראי' זו או ראי' זו הא י"ל ברווחא דבאמת תלוש מדינא לא מקרי מחוסר קציצה, אלא דגזרי' קציצת תלוש אטו קציצת מחובר, כדמצינו כמה פעמים, וממילא הכל ניחא דצריך דשקיל ויהיב לי' דא"י לקצוץ מדרבנן ועל עלה דוקא נקוב ס"ל לרבא דגזרי' שמא יקטום, אבל באינו נקוב ל"ג שמא יקטום כיון דקטם גופ' רק מדרבנן אטו קציצת מחובר

והוי גזירה לגזירה, ומרווח ג"כ דא"צ לחלק בין דבר מועט כדהוכיחו מההי' דבין תיבה לתיבה, די"ל דהאיבעי' לענין דאוריית', וגם אפשר יותר לומר דקרן דפרה הוי ג"כ כמו כל תלוש, וא"צ להמצא דבע"ח גרע אלא הא דקתני ע"ג קרן ונתן לה הפרה משום דמדרבנן גם קציצת תלוש פסול, וצ"ע.

ק"ל כיון דצידדו לכאן ולכאן אם בתלוש שייך ג"כ מחוסר קציצה ויש הוכחה שפסול מדאמרינן דשקיל ויהיב, והוכחה בהיפוך להכשיר מדנקט על עציץ נקוב. ונדחקו לסתור ראי' זו או זו הא י"ל ברווחא דבאמת מדינא תלוש לא מקרי מחוסר קציצה אלא דגזרו חז"ל קציצת תלוש אטו קציצת מחובר כדמצינו כמה פעמים כזה, וממילא הכל ניחא דצריך דשקיל ויהיב לה דבלא"ה פסול מדרבנן ובעלה נקט בדקדוק על נקוב, דדוקא בנקוב גזרינן שמא יקטום ויהי' פסול מדאורייתא אבל באינו נקוב לא גזרינן שמא יקטום כיון דאף אם יקטום לא יהי' פסול מדאורייתא והוי כמו גזירה לגזירה, ומרווח ג"כ דאין צריך לחלק בין קציצת דבר מועט להרבה כדהוכיחו מההיא דבין תיבה לתיבה די"ל דהאיבעי לענין דאורייתא וגם אפשר לומר דקרן דפרה הוי ג"כ כמו תלוש דעלמא ואין צריך להמציא דבע"ח הוי כמחובר אלא דמ"מ מחויב ליתן לה כל הפרה דבלא"ה יהי' הגט פסול מדרבנן, וצ"ע.

דף כב.

תוס' ד"ה בתר נקבו אזלינן למ"ד. עיין תשובת דברי ריבות סימן כב.

תד"ה לא על הנייר מחוק וכו', ועדים על המחק. תמוה לי דבהוא על הנייר ועדיו על המחק מה מעלה יש בעדי מסירה הא בלא"ה ידוע לנו דלא זייפא כיון דכתב על הנייר, אלא פסול משום דיכולה לזייף, וכמ"ש במהרש"א ולענין זה אינו פעולה בע"מ דמ"מ יכולה לזייף ולמחוק ולכתוב ויהיה הוא ועדים על המחק דכשר ולא תצטרך לע"מ דיהא אנו דנין דמסתמא נמסר כהלכתא כמו כל גיטין דעלמא. וגם באמת קשה כיון דכותבין עדים על המחק והוא על הנייר איך בהוא ועדים על המחק כשר בלא ע"מ ניחוש דהיה כתוב על הנייר באיזה תנאי והיא מחקה ונעשה שניהם על המחק. ואם נימא דבאמת בהוא ועדים על המחק צריכה להביא ע"מ. ובזה ר"מ מיקל ור"א מחמיר דלר"מ בהוא ועדים על המחק כשר כמו כל שטרי דעלמא. ולר"א בעי ע"מ. א"כ תקשי בהיפוך בהוא על הנייר ועדים על המחק אמאי צריך ע"מ הא חזינן דכ' על הנייר ולא זייפא כלום ואי דחיישי' דיכולה לזייף ולמחוק הא אם תמחוק תצטרך להביא ע"מ. דרך כלל קשה איך שייך בהוא על הנייר ועדיו על המחק להכשיר בע"מ דמה תועלת יש בע"מ הא בלא"ה ידענו דהיא לא זייפא כיון דאין כאן מחק. ולחששא דיכולה לזייף מה תועלת יש בע"מ

אם בהוא ועדיו על המחק בעי ג"כ ע"מ ליכא חשש דיכולה לזייף. ואם לא בעי ע"מ מה מהני ע"מ דהשתא היא יכולה למחוק ולא תצטרך לע"מ. ואם נימא דבאמת מה דקתני וחכמים מכשירים היינו אף בלא ע"מ וניקום ונאמר באמת דבהוא ועדיו על המחק בעי ע"מ ובהוא על הנייר ועדיו על המחק כשר בלא ע"מ. מ"מ איך תלוי זה בפלוגתא דר"מ ור"א הא גם לר"מ היה באפשרי לחז"ל לתקן בהיפוך דהוא על הנייר ועדיו על המחק כשר ובשניהם על המחק פסול וכמו דהקשו תוספות באמת (ב"ב). וא"כ איך זה תלוי בפלוגתא דע"ח וע"מ כרתי. גם הא להדיא כתב הב"י (סימן קכד) דבשניהם על המחק כשר בלא ע"מ זולת לשיטת רש"י והעטור, א"כ תקשי כנ"ל דבהוא על הנייר ועדים על המחק מה מהני ע"מ הא ממילא אנו רואים דלא זייפא. ואי דיכולה לזייף ליכא תועלת בע"מ כיון דיכולה למחוק ולא תצטרך לע"מ. וצע"ג.

לא זכיתי להבין, דבהוא על הנייר ועדיו על המחק, מה תועלת [לר"א דמכשיר משום דע"מ כרתי] בהבאת ע"מ לפנינו, הא בלא"ה חזינן דלא זייפי' כיון דכתוב על הנייר בלי מחק, אלא דהחשש דיכולה לזייף ולמחוק ולכתוב מה דבעית, ולענין זה החשש מה מועיל שמביאה ע"מ, הא יכולה לזייף ולמחוק, ויהיו הוא ועדיו על המחק ויהי' הדין דכשר בלא הבאת ע"מ כמו כל גיטין דעלמא דאמרינן מסתמא נמסר כהלכתו, וכן מוכח דאם יהיה הדין דבשניהם על המחק בעדים שתביא ע"מ יהי' הדין דבהוא על הנייר ועדיו כשר בלא ע"מ דהא א"י לזייף, דאם תמחוק תצטרך להביא ע"מ, אע"כ דבהוא ועדיו על המחק א"צ להביא ע"מ, וא"כ מה תועלת בהוא על הנייר ועדיו על המחק בהבאת ע"מ הא על העבר אין חשש, דהרי הנייר לפנינו בלי מחק, ועל להבא עדיין החשש דיכולה לזייף.

ואולי י"ל דבאמת חכמים מכשירים דתקני היינו דבהוא על הנייר ועדיו על המחק דמיירי מתני' א"צ להביא ע"מ ובהוא ועידיו על המחק צריכים להביא ע"מ, והא דלר"י הוא בהיפוך דבשניהם על המחק כשר ובהוא על הנייר ועדיו על המחק פסול ולא תקנו חז"ל בהיפוך דבשניהם על המחק פסול וממילא הוא על הנייר ועדיו על המחק יהי' כשר היינו לר"מ דאם מכשיר בהוא על הנייר ועדיו על המחק ממילא בשניהם על המחק יהי' פסול גמור בלי תקנה, דכיון דהחשש שמא הי' נייר וזייף לא הוי מוכח מתוכו ולא מהני ע"מ, יהיה הפסד להסופר באם יהיה לו נייר מחוק, ולזה תקנו דשניהם על המחק כשר, ומה דע"מ יפסול בהוא על הנייר ועדיו על המחק ליכא פסידא כ"כ להסופר, דזה אינו מצוי שיהי' לסופר נייר שמקצתו מחוק ומקצתו אינו מחוק, אבל לר"א הוא בהיפוך, דיותר טוב לתקן שיהי' הכל כשר שלא יהי' כלל פסידא להסופר, מש"ה דבשניהם על המחק

צריכים להביא עדי מסירה בכדי שיהי' כשר גם הוא על הנייר ועדיו על המחק דליכא חשש שיכולה לזייף, דהא תצטרך להביא ע"מ, אבל אלו הי' מכשירים חז"ל בשניהם על המחק בלא ע"מ הי' הדין נותן דהוא על הנייר ועדיו על המחק והי' בזה פסידא להסופר, ואולם לפ"ז יהי' הדין לשיטת תוס' דשניהם על המחק כשר רק בע"מ, ובאמת משמעות האחרונים אינו כן, דהביא דברי הב"י לכל השיטות הוא ועידיו על המחק כשר בלא ע"מ, זולת לרש"י והעיטור, עיי"ש, גם דחוק לומר כן, דא"כ יהי' פלוגתתייהו דר"מ ור"א בתרתי, דבשניהם על המחק יהי' לר"מ קיל יותר דלגמרי כשר, ולר"א כשר רק בהבאת ע"מ וצע"ג.

דף כב:

הא כתיב למען יעמדו. קשה לי הא בלא"ה יקשה לר"מ למען יעמדו למאי מוקי לה.

תד"ה אבל בשטרות. דאל"ה קרא למאי אתא. ק"ל דא"כ גם לר"א יקשה דלר"מ דס"ל ע"ח כרתי ממילא יכול להזדייף מדינא פסול. א"כ קרא למען יעמדו ימים רבים למאי את' למעוטי. וכעין זה הקשו תוס' כאן בסוף דבריהם. וצ"ע.

בא"ד וי"מ דאין חילוק וכו' כדאמר רב וכו', לכאורה קשה דהא אינו כדרב דלרב בשטרות ע"ח כרתי א"כ לא בעי כלל מסירה אבל לר"א דפוסק בשטרות לא מהני עידי מסירה לחוד משום למען יעמדו וזהו לענין דמקרי עדי חתימה ומקויים למען יעמדו דהא לא יצטרך להביא ע"מ אבל מ"מ צריך ע"מ, וי"ל דהי"מ ס"ל כפי הצד שצדדו תוס' לעיל ד"ד. ד"ה דקי"ל ובדף יו"ד: דבמילי דממונא ס"ל לר"א אף ע"מ כרתי דחתימה לחוד ג"כ מהני א"כ ר"א ורב ס"ל [כהדחי'].

ואולם עדיין ק' דהתינח דרב מחלק בין גיטין לשטרות דס' כר"מ בחדא דמדכתיב יכתוב בספר וחתום תלי' בחתימה אבל ר"א דלא אתי עלה מה"ט אלא מטעם דלמען יעמדו וכיון דר"א עצמו ס"ל דגם בשטרות כשר ולא ס"ל דרשא דלמען יעמדו איך מצא ר"א בזה מאן דחולק עלה דר"א דהא ר"מ ס"ל דע"ח כרתי מטעם אחר דאפי' בגט ס"ל כן אבל לענין דרשא דלמען יעמדו לא מצינו חולק וצע"ג.

בא"ד כיון דהך דשמעתין ודפ' בתרא ענין אחד. לענ"ד נראה דאין זה ענין א' דר"א דהכא ס"ל באמת ע"מ כרתי בכל שטרות אלא דבשאר שטרות לא מהני ע"מ לחוד משום דלא מקיים למען יעמדו ימים רבים ולזה בעי ג"כ ע"ח דעי"ז יוכל לעמוד ימים רבים אבל מ"מ עיקר השטר נעשה ע"י ע"מ ובעי ג"כ ע"ח (לפ"מ דצדדו התוס' לעיל (דף ד ע"א) דבשטר מכר ומתנה בעי ע"מ דוקא לראיה) וגם לקולא דבב' יב"ש בעיר א' דאם ע"ח כרתי השטר פסול דאינו מוכח מתוכו אבל אם ע"מ כרתי אלא דבעי ע"ח משום למען יעמדו ממילא

גם בב' יב"ש כשר. ואלו רב דאמר הלכה כר"א בגיטין ולא בשטרות היינו דבשטרות אין הדין דע"מ כרתי אלא דע"ח כרתי וא"כ לא בעי כלל ע"מ. וגם בב' יב"ש השטר פסול כיון דאינו מוכח מתוכו. וא"כ הוא ב' ענינים. ונכון הוא בעזה"י.

ויעויין ברשב"א בחידושיו שכ' תחלה על פלוגתא דמכאן ועד י' ימים דקיימא לן בהא כר"י דהוא רבי' דר"א ואח"כ בפלוגתא דשאר שטרות כ' דקיימא לן כר"א בהא מסתמא דאמרי' לעיל דפרכי' והא בעי כתב שא"י להזדייף והיינו כר"א. ותמהני לפ"מ דס"ל להרשב"א עתה לפי הצד דלר"י דמכשיר מכאן ועד י' ימים גם בשטרות כשר מכאן ועד י' ימים דלענין זה אין חילוק בין גיטין לשאר שטרות ע"ש שכ' אח"כ לדחות הראיה מסוגיא דלעיל די"ל דגם לר"א בשטרות פסול מכאן ועד י' ימים. וצ"ל דפירכת הש"ס לעיל דמה דמכשיר סתמא אפילו עד י' ימים ע"ש. אבל בתחלה ס"ל להרשב"א דאפי' בשטרות כשר עד י' ימים. וקשה לי מאד דא"כ האיך אפשר למפסק לענין עד י' ימים כר"י הא כיון דמוכח מסתמא דלעיל דקיימא לן לענין שטרות כר"י. ממילא מוכח דקיימא לן גם לענין מכאן ועד י' ימים כר"א דאל"כ ממילא עומד לימים רבים ואמאי פסול בשטרות. וצלע"ג.

תד"ה והא לאו בני דיעה וכו' ועוד אור"י וכו' דפסולי' אי בעי שליחות, מבואר דלהך תירוצא מספק להו אי בעי שליחות דשפיר י"ל דבעי' שליחות ומתני' דחש"ו כר"מ. וק"ל הא מ"מ מוכח היסוד דלא בעי שליחות ממה דאמרי' איתיבי רבא וכתב לה לשמה הרי דס"ל לרבא דלר"מ בעי כתיבה לשמה מדאוריית' דס"ל דוכתב היינו כתיבה ממש אפי' לר"מ, וא"כ איך יפרש רבא למשנתנו דחש"ו כשר הא לאו בני שליחות נינהו, ואולי י"ל דרבא לנפשי' ס"ל דמתני' מיירי בשייר מקום תורף.

ב"י אה"ע סימן קכ"ג דלר"י דס"ל דבעי' כריתות בכתיבה וסוגי' דמשני בעע"ג קאי לר"מ לדידן דקיימא לן כר"א גם בטופס שכ' חש"ו ועע"ג פסול דמחלף בחורף, ותמוה לי דהיכן נשמע כן הא שמואל מוקי לה בשייר מקום התורף ור"א היא הרי דגם לר"א כשר בטופס, ונהי דאפשר לומר להלכה דפסול על פי מה שהקשה הרשב"א דמ"ש ממתני' דהכותב טופסי גיטין דפוסל ר"א שלא לשמה בטופס אטו תורף ומ"ש בחש"ו דכשר ותירץ דאתי כת"ק אליבא דר"א דמכשיר בטופס שלא לשמה, א"כ י"ל דאנן דקי"ל כאידך דר"א גם הכא פסול, מ"מ אינו מוכרח דיסבור הר"י כן דהא יש עוד תירוצים ע"ז וכמ"ש הר"ן דחש"ו ל"ש, וצלע"ג.

דף כג.

לדעתיה דנפשיה עביד, בזכרוני שעמדתי בההיא דגט שכתבו נכרי וישראל עע"ג דלא מהני, דנכרי אדעתא דנפשי' עביד, מ"מ נימא דקודם הכתיבה יאמר בפה מלא שכותב

לשמה, ממילא אף אם בלבו אינו כן הוי דברים שבלב, ובודאי לא הוי בכלל אנן סהדי ולדונו בכלל גלוי לכל כמו מברחת דלא הוי דברים שבלב, דהרי באמת הוי רק ספק דשמא אדעתי' דנפשיה עביד, כמ"ש הב"ש (סי' קכ"ג ס"ק ה') ויש לישב ועיי' מל"מ [פ"ג ה"ו מהל' שקלים ד"ה ועוד נ"ל] ועי' בשו"ת חכם צבי (סי' א') שעמד בזה דבאמר הנכרי בפיו שכותב לשמה מה לנו בכוונת לבו דסותר לדבריו שבפיו, ותירץ דאנן סהדי דעביד אדעתי' דנפשי' וכאלו פירש, עיי"ש, וזה אינו, דהרי באמת הוי רק ספק, ולא מקרי אנן סהדי.

שם מתני' וסומא כתב הר"ן ואע"ג דאמרינן לעיל דסגי בקל קולמסא כו'. וקשה לי הא לכאורה קן קולמסא מהני דיכול לומר בפנ"כ דהוא משום לשמה או משום דאתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא. אבל לענין בפנ"ח דצריך משום קיום ואף לרבה הא מסקינן דרבה אית לי' דרבא לכאורה לש"ל דקן קולמסא מקרי קיום א"כ י"ל דסומא פסול משום דאי"ל בפנ"ח.

תד"ה נכרי נמי דלאו בר התירא הוא הומ"ל וכו'. לענ"ד נראה ליישב עפמ"ש המג"א (הלכות פסח סי' תמ"ח) בשם המ"ב דנכרי לנכרי איכא שליחות דהוי דומיא דאתם ויעויין במג"א (סי' קפ"ט) דמומר לאו בר שליחות הוא דאינו בכלל בן ברית. ולפ"ז ממילא יהיה הדין דעכו"ם למומר יכול להיות שליח כיון דשניהם אינם בן ברית. ודמי לעכו"ם. ואף לדעת אבן העזר שם דהשיג על המג"א דמומר יכול להיות שליח היינו ע"פ יסודו שם דלא ממעטו מקרא דאתם אלא כשאינו דומה בשום צד דהיינו נכרי לישראל. אבל מומר אף דאינו בן ברית מ"מ דומה לאתם בחד צד דמה אתם ישראל וכן עבד אף דאינו בכלל ישראל מ"מ דומה בחד צד מה אתם בני ברית ולא ממעטים רק עכו"ם דאינו דומה כלל לא לענין בני ברית ולא לענין ישראל ע"ש היטב. וא"כ י"ל לשיטת המ"ב. דעכו"ם יכול להיות שליח למומר כיון דדומה לחד צד לאתם דשניהם אינו בן ברית דכמו דמומר יכול להיות שליח לישראל דדומים לחד צד דשניהם ישראל, ה"נ יכול להיות מומר שליח לנכרי דדומה לחד צד דשניהם אינם בני ברית. וכיון שכן י"ל דבמתני' סתמא קתני חוץ מנכרי דמשמע דבשום פנים א"א שיהא נכרי שליח להולכת הגט. ואלו מטעם דנכרי אינו בן ברית היה אפשר להיות שליח להולכה אם המגרש הוא מומר וכנ"ל. מש"ה צריך הטעם דנכרי לאו בר התירא והוא נכון בעזה"י וסייעתא גדולה לדעת המ"ב. והא דפרכינן בסוגיין גבי אין העבד נעשה שליח טעמא דאין העבד וכו' ולא קאמרי דנקט הטעם דלאו בר התירא דמזה הטעם גם אם האשה מומרת עשאת שליח לקבלה לא מהני. דז"א דלהס"ד דממעטי עבד לישראל משום דאינו ישראל אף דדמי לחד צד דהוי

שניהם בני ברית ה"נ ג"כ ממילא אינו נעשה שליח למומרת כיון דאינו דומה לישראל. דמומרת היא ישראל והעבד אינו ישראל אף דדומים בחד צד דשניהם אינו בני ברית מ"מ הא לאותו ס"ד בעי דדמי לכל צד אבל למסקנא דעבד כשר משום דמהני דדמי לחד צד. נלענ"ד דהדין דמומר נעשה שליח לנכרי לדעת המ"ב הנ"ל. ודו"ק.

במג"א (רסי' תמ"ג) כתב בשם תשו' משאת בנימין דנכרי לנכרי יש שליחות, נראה ראי' לזה מסוגי' דגיטין (דף כג ע"א) נכרי לאו בר היתרא, ובתוס' שם הקשו הא בלא"ה אין שליחות לנכרי, ולזה אפשר ליישב ויעויין באבן העוזר (סי' קפט) דהשיג על המג"א והעלה אף דמומר לא מקרי בן ברית מ"מ נעשה שליח, מדהקשו בגמ' הנ"ל (דף כג ע"ב) דעבד יהי' פסול לגיטין דנימא מה אתם ישראל ומשני דדרשינן מה אתם בני ברית וגם עבד בכלל, ואי נימא כהמג"א דמומר לאו בר שליחות הוא דאינו ב"ב, וקשה מנ"ל למדרש מה אתם ב"ב לרבות עבד ולהוציא מומר, דלמא בהיפוך מה אתם ישראל ונרבי מומר ונמעט עבד, גם קשה דנמעט תרווייהו ונדרוש מה אתם ישראל ובן ברית, אע"כ דהוי כמו רבוי ומיעוט ורבוי וריבה הכל וממעטינן הפחות מה שאינו דומה בשום צד דהיינו נכרי דאינו דומה כלל לאתם בשום דבר, אבל עבד דדמי עכ"פ בחד צד לבן ברית לא ממעטינן, וה"נ מומר דדמי עכ"פ בחד צד דהוא ישראל לא ממעטינן עיי"ש, וא"כ י"ל באם הדין כהמ"ב דנכרי לנכרי נעשה שליח, ה"נ נכרי לישראל מומר דדמי בחד צד דשניהם אינם ב"ב, ולענין זה דמי לשליחות נכרי לנכרי, ורק נכרי לישראל דאין השליח דומה להמשלח בשום צד הוא דלא הוי שליח, ולפ"ז מיושב קושיית תוס' דלא הו"מ למנקט טעמא בנכרי דאין שליחות לנכרי, היאך נקט מתני' מלתא דפסיקא דנכרי אין כשר לשליחות הגט הא משכחת במומר דמגרש אשתו דיכול לשוויי' לנכרי לשליחות הולכה, מש"ה הוצרך למנקט הטעם דלאו בר היתירא, עוד הקשיתי למאי צריכים דרשא דגם אתם למעט נכרי דלאו בר שליחות הוא, הא למ"ש תוס' יומא (דף נד ד"ה כרובים וכו') בסוף הדיבור דחיות ושרפים אסור אפי' באחרים עושים לו דכתיב לא תעשו תרי זימני, א"כ מזה מוכח דאין שליחות לנכרי מדאצטריך לא תעשון לאסור ע"י אחרים, הא בלא"ה אסור ע"י נכרי דהוי כשלוחו, ואין /והא/ דאין שליח לדבר עבירה, הא לחד לישנא פ"ק דמציעא דאם השליח לאו בר חיובא לא שייך בזה אין שליח לדבר עבירה, א"כ בנכרי דלאו בר חיובא על לאו דלא תעשון ל"ש בי' אין שליח לדב"ע, וגם לאידך לישנא דאי בעי עביד י"ל דנכרי דודאי עביד ל"ש בי' אין שליח לדב"ע, ועי' במ"ל הל' מלוה ולוה (פ"ה הי"ד), וא"כ מוכח דמדין שליחות אין איסור דאין שליחות לנכרי, וצ"ע. תוס' ד"ה ה"ה וכו' תדע וכו', עיין תשובת מהריב"ל ח"ג סימן עה.

דף כג:

מתקיף לה ר"א טעמא במלתא דליתא וכו' מה אתם ישראל וכו' ולכאורה תמוה איך סבר ר"א דעבד פסול לשליחות, איך יפרנס מתני' דפסחים האומר לעבדו, ע"כ מוכח משום דעבד דידיה עדיף, דכיד רבו דמי, ואפשר לדחות, דלס"ד דר"א באמת הי' מוכח כן, אבל למסקנא ל"א הכי, רק בממון.

שם מתני' אף הנשים כו' (עי' בחי' יבמות קי"ז).

תוד"ה אין כו' כתבו הא דלא נקט במתני' עבד דהוי יותר רבותא מנכרי. היינו דבא לאשמועינן דאפי' נתגייר אף דבאותו שעה היה דעתו להתגייר מ"מ פסול דבזה נכרי יותר רבותא מבעבד דאין בידו להשתחרר. אבל דעת הר"י מיגא"ש דעבד באמת כשר להולכת גט דדוקא לענין קבלה בעינן מידי דחזי לנפשי' ורק נכרי פסול משום דלאו בר שליחות הוא. והר"ן כ' דבירושלמי מוכח כדעת תוס'. וזהו שיטת רש"י ותוס' והרי"ף והרמב"ם (אך דעת הרשב"א לחומרא לפסוק כדעת הר"י מגא"ש).

והנה בעיקר קושיית תוס' דאמאי נקט בר היתרא הא בלא"ה פסול דהא נכרי לאו בר שליחות. לענ"ד יש ליישב למ"ש האבן העוזר בא"ח סי' קפ"ט ליישב להסוברים (והוא דעת תוספות בסנהדרין ע"ב) דמומר לאו בכלל בני ברית אמאי מומר יכול לעשות שליח לגירושין הא דרשינן מה אתם בני ברית, היינו דסגי להיות שלוחו דומיא דאתם בחד מלתא, דעבד אע"פ שאינו דומה דאתם לענין מה אתם ישראל מ"מ מהני כיון דהוי דומיא דאתם לענין בני ברית (כסברת הגמ', ופסול משום דאינו בתורת גו"ק) וכן מומר דהוי דומיא דאתם בחד צד לענין מה אתם ישראל. זהו תורף דבריו עיי"ש. ונראה לפ"ז למ"ש המשאת בנימין בתשוב' והובא במג"א סי' תמ"ח סק"ד דנכרי לנכרי נעשה שליח (וכ"כ המוריק"ש חוה"מ סי' קפ"ח) והיינו כיון דהשליח דומה למשלח, ה"נ י"ל דנכרי נעשה שליח למומר דדומה בחד צד שליח להמשלח דשניהם אינם בני ברית. ורק נכרי לישראל א"נ שליח דאינו דומה בשום צד להמשלח דהמשלח הוא ישראל ובן ברית והשליח אינו דומה בשניהם וא"כ מש"ה לא מצי למנקט הטעם דאין שליחות לנכרי דהא משכחת דנעשה שליח להביא גט ממומר לאשתו, מש"ה נקט טעם דלאו בר היתירא הוא.

דף כד.

ואב"א דאמר לה כו' אימר קמי ב"ד כו' והא דלא מהימנא (שלא) לומר בפ"נ במיגו דגרשני בעלי בגט זה בקבלתי מידו דלא היתה צ"ל בפ"נ. היינו דהא הטעם דבגרשה סתם ל"צ לומר בפ"נ דכיון דגמר ומגרש לא יבוא ויערער וכמ"ש ברישׁ מסכתין בשם הר"ן. ואם באמת יבא ויערער ערעורו ערעור אלא דלא חיישינן דיערער וא"כ הכא דכפי דברי עצמה

דאמר לה לא תתגרשי עד דמטית לב"ד של פלוני. דבזה דלא מגרשה בקבלתו ליכא ראי' דגמר לגרש וחיישי' דימלך ויבא לערער ולגבי ערעורו לא יהיה לה מגו דהא אף בגרושה סתם אם מערער ערעורו ערעור. ולענין החשש דשמא יערער ל"ש מגו דסוף סוף כיון דלא נתן לה הגט להתגרש מיד יש חשש דיערער ודו"ק. (וזה כוונת הר"ן בסוגיין). אח"כ ראיתי בספ"י דנדחק בזה הרבה. ולענ"ד העיקר כמ"ש.

שם במשנה כשם אשתך פסול לגרש בו אבל הראשון מצי לגרש בו ומוקמינן בסוגייא דדוקא בע"מ אבל בליכא ע"מ לא. ופי' הר"ן דשמא חבירו נתן לה להפקיע אותה מבעלה. תוד"ה וכי מטית כו' עי' שו"ת תשב"ץ ח"א סכ"ה באריכות.

דף כד:

תוד"ה לאיזו שארצה כו' ואור"י כו'. מבורר בשעת כתיבה כו' לפ"ז אינה מגורשת כלל ואם קבלה קדושין מאחר א"צ גט אבל דעת הר"ן דתלי בדין ברירה וכיון דקיימא לן דבדרבנן י"ב וע"כ הטעם דאנן מספקינן לדינא אם אין ברירה או יש ברירה ובדרבנן אזלי' לקולא א"כ הכא הוי ספק גירושין דדלמא הדין דיש ברירה.

דף כה.

א"ל רב משרשיא כו' ולכאורה קשה טובא אמאי דפריך רב משרשי' דר' יהודה אדר' יהודה ולא רמי ג"כ מהאי מילתא גופא דר' יוסי אדר' יוסי ובההוא דלוקח יין אסור דס"ל אין ברירה, ובההיא דמה היא באותן הימים ס"ל לר' יוסי דכי מיית הוי גיטא, וטעמא בעי דשבק דר' יוסי ונקט דר' יהודה.

ונ"ל בהקדם דברי תוס' (ד"ה ר"י ור"י ור"ש) עי' במהרש"א, ודבריו תמוהים, דא"כ עדיין קשה דר' יוסי אדרבי יוסי, דאמאי כי מיית הוי גט ודאי הא ס"ל דהוי ספק אם מהיום אם מתי מעכשיו קאמר או דכוונתו למעת שאני בעולם, ולהך צד דהוי כאומר מעת שאני בעולם גם כי מיית לא ליהוי גיטא דמקרי אינו עומד להתברר, ונראה בביאור סוף דברי תוס' דדוקא ר"י דס"ל דמחזירין זה לזה ביובל, ולכאורה עדיין יקשה מדר' יוסי דס"ל בעירובין לא חילל ואיך מספקא ליה בקנין פירות הא אי לאו כקנין הגוף איך משכחת דמייתי בכורים, ובסוכה בתוס' ובר"ש בדמאי, סיימו באמת דלא יתכן לר' יוסי, ודברי תוס' דהכא קשים.

וצ"ל דבאמת מה דסבר ר"י לא חילל היינו דמספקא ליה אי הדין דאין ברירה או דיש ברירה, ומש"ה מספקא ליה ג"כ אם קנין פירות כקנין הגוף דמי דלהצד דאין ברירה מוכח דכקנין הגוף דמי ולצד דיש ברירה אינו הכרח, והא דנקטו תוס' בקושייתם ג"כ מדר"י היינו דאם נימא דיהיה הכרח דר' יוסי ס"ל דהוי ספק אם יש ברירה או א"ב, א"כ

איך פריך ר' יוסי בעירובין דר"ש אדר"ש מלוקח יין על תחומין, ואמרינן עלה דס"ל לר"י דמאן דסבר א"ב ל"ש דאורייתא ל"ש דרבנן, ואם איתא דמצינו תנא דס"ל לספק אם י"ב אם א"ב, ממילא הדין דבדאורייתא א"ב, ובדרבנן יש ברירה, וא"כ דלמא גם ר"ש ס"ל הכי, ולזה תירצו דאפשר דמ"מ אין מחזירין ביובל. ומש"ה ס"ל לרב יוסף דלא מצינו תנא דמספקא ליה בדין ברירה ור' יוסי ס"ל דבודאי א"ב ומ"מ אין מחזירין, אבל ר"י דס"ל דמחזירין ס"ל באמת אליבא דר"י דמספקא לי' בדין ברירה.

ולפ"ז מיושבים דברי מהרש"א הנ"ל. די"ל דכוונת תוס' דבעומד להתברר ס"ל לר"י בודאי י"ב, ובאינו עומד להתברר מספקא ליה בדין ברירה, א"כ י"ל מש"ה לכי מיית הוי גיטא דהוי ס"ס ספק דמעכשיו קאמר ועומד להתברר דודאי י"ב, ואת"ל דמעת שאני בעולם קאמר דהוי אינו עומד להתברר מ"מ דלמא גם בזה יש ברירה, ואף דהוי ס"ס באתחזק איסורא דא"א, מ"מ בספיקא דדינא אין החזקה מכרעת כמו דבארתי במקום אחר בעזה"י, ולפ"ז ניחא על קושייתנו הנ"ל, דלא הו"מ למרמי דר' יוסי אדר' יוסי, די"ל דהא דאוסר בלוקח יין משום דמספקא ליה בדין ברירה. והיינו באינו עומד להתברר, ומש"ה לכי מיית הוי גיטא דהוי ס"ס, מש"ה פריך רק דר' יהודה אדר"י, דכיון דס"ל דודאי מעת שאני בעולם קאמר אמאי הוי גיטא, ולפ"ז י"ל דמה דס"ל לר' יוסי דבאותן הימים היא ספק א"א דמספקי' אם מעכשיו אם מעת שאני בעולם היינו דמה"ט עצמו דמסופק אם באינו עומד להתברר יש ברירה או א"ב. ותליא בזה דאם י"ב וסגי ליה בגירושין ברגע קודם מותו אמרינן דכוונתו לכך כיון דרצונו רק לפוטרה מיבום למה לו לגרש מיד וכדס"ל לר"מ דהוי כאומר מעת שאני בעולם, אלא דדלמא באינו עומד להתברר אין ברירה ואינו יכול לגרשה במעת שאני בעולם, ומוכרח לגרשה במעכשיו אם מתי, וא"כ לכי מיית הוי גט בממנ"פ, דאם באינו עומד להתברר א"ב א"כ מפרשין דבריו דמעכשיו קאמר דזה עצמו רצונו, שתתגרש במה דמצית להתגרש, והוא נכון מאד בעזה"י.

והנה עדיין קשה בסוגיין דאמאי פריך רב משרשיא דר"י אדר"י ולא דר"ש אדר"ש, ורבינא פריך [לפי היש גורסין א"ל רבינא לרבא] דר"ש אדר"ש ולא דר"י אדר"י. ואף דהא דלא פריך רב משרשיא דר"ש אדר"ש י"ל דס"ל דעת מנת שירצה ע"מ שלא ימחה אבא קאמר, ובזה לא תליא בברירה כיון דמעשה קידושין לפנינו ומחוסר מעשה מחאה לבטל המעשה, גם י"ל ע"פ סוגיא דקידושין (דף נ ע"א) אלא אר"י מהכא המקדש את האשה וכו' א"ל אביי דלמא שאני התם ולחומרא, הרי דר"י ס"ל היכא דסתמא קתני מקודשת היינו אפילו לקולא, ואביי ס"ל די"ל דלחומרא קאמר, א"כ י"ל דרב משרשיא ס"ל כאביי, ומש"ה לא הו"מ להקשות דר"ש אדר"ש, די"ל דר"ש בלוקח יין ס"ל דלחומרא אמרינן

א"ב דמספקא לי' בדין ברירה, וההיא דאם רצה האב מקודשת, היינו ג"כ מספק, ורבינא ס"ל דמקודשת משמע אף לקולא, מש"ה פריך דר"ש אדר"ש.
אולם עכ"פ בהיפוך קשה אמאי לא פריך רבינא דר"י אדר"י, גם קשה על רב משרשיא ורבינא, הא באמת קתני להדיא הטעם משום שמא יבקע, ואף דתוס' בעירובין נזהרו בזה דלטעמייהו דר"מ קאמרי אף דאינהו לנפשייהו לא ס"ל לחששא דיבקע, מ"מ מקשין לו, והביאו ראיה דמצינו כיוצא בזה, מ"מ עדיין דוחק, ונהי דמצינו כן, מ"מ מה"ת לדחוק כן ולעשות מזה פרכא, דלמא טעמייהו משום דשמא יבקע, ובהכרח לדחוק דס"ל להנך אמוראי מסברא דאין ראוי לחוש לשמא יבקע, ובודאי רק לטעמייהו דר"מ קאמרי, ודוחק.
וביותר קשה אף אם נדחוק כן מ"מ יקשה מסוגיא דלקמן (דף כח ע"ב) מתקיף לה רב משרשיא ערבך ערבא צריך, הרי דס"ל דחששא שמא יבקע הוא בדומה לחששא שמא ימות, א"כ כיון דמצינו תנא דהר"ז גיטך שעה אחד קודם למיתתי דחיישינן למיתה. ממילא האי תנא ס"ל דחיישינן לשמא יבקע ס"ל ג"כ דחיישינן למיתה, א"כ רב משרשיא לשיטתיה מנ"ל למרמי דר"י אדר"י דלמא גם ר"י ס"ל כהאי תנא דהר"ז גיטך דחיישינן למיתה, וה"נ לשמא יבקע.
ונ"ל בהקדם דברי הלח"מ ריש הל' נזירות, והנה במ"ש בישוב דברי הרמב"ם דס"ל דחיישינן למיתה, ואעפ"כ פסק דבהמה כשר לדופן סוכה, היינו משום דבקשורה ומתוחה באשלי מלעיל הוי חשש רחוק דתמות וכיוצא, סברא זו כתובה בריטב"א ליישב למה דס"ל לרבא דטעמא דר"י שמא יבקע, א"כ אמאי לא חייש בבהמה לסוכה למיתה מטעם הנ"ל דכולי האי למיתה וכיוצא ל"ח עיי"ש, אולם קושית הלח"מ השניה עדיין קשה לר"ז דמוקי פלוגתא דר"מ ור"י באינה קשורה ובחששה דתברח, א"כ ר"י דלא חייש לשמא תברח כ"ש דלא חייש למיתה ור"מ לא פליג רק מטעם שמא תברח אבל למיתה ל"ח אף באינה קשורה א"כ ברייתא דהר"ז גיטך הנ"ל אמאן תרמייה, ע"ש.
ונלע"ד ליישב די"ל דר"ז ס"ל דמאן דלא חייש לשמא יבקע, ה"נ ס"ל דל"ח למיתה, וע"כ טעמא דר"מ דשמא תברח, וממילא כיון דפליג ר"י דל"ח לשמא תברח, כ"ש דל"ח למיתה, וע"כ טעמא דר"י בלוקח יין משום דא"ב, ולדבריו דר"מ קאמר, אולם מ"מ מחמת קושיא דר"ש אדר"ש בעירובין מההיא דאם רציתי אלך ס"ל לר"ז דמוכרחין לומר דטעמא דר"ש משום דשמא יבקע כדמסקינן בעירובין, והיינו דר"י לדבריו דר"מ קאמר, אבל ר"ש טעמא דנפשיה קאמר, וא"כ י"ל דהברייתא הר"ז גיטך כר"ש דחייש לשמא יבקע ה"ה למיתה.

ולפ"ז י"ל הא דפריך רב משרשיא דר"י אדר"י אף דמצינו תנא דחייש למיתה, וממילא ה"ה לשמא יבקע למה דס"ל לר"מ ערבך ערבא צריך, מ"מ פריך דר"י אדר"י ממה דס"ל לר"י דבהמה כשר לדופן סוכה, הרי דל"ח למיתה, אע"כ דטעמא דר"י משום דאין ברירה ורק לדבריו דר"מ לדידך דחיישת גבי סוכה למיתה ניחוש ליבקע, ולפ"ז ממילא מיושב מה דלא פריך דר"י אדר' יוסי וכן דר"ש אדר"ש, וי"ל דטעמייהו שמא יבקע ולא פריך רק מדר' יהודה לשיטתיה בסוכה, וק"ל, ורבא משני דמ"מ טעמא דר"י משום שמא יבקע, ושאני בההיא דסוכה דהוי חשש רחוק דמייתא וכיוצא וכנ"ל.

ולפ"ז יש ליישב ג"כ במה דפריך רבינא דר"ש אדר"ש ולא דר"י אדר"י, והיינו דבסוגיא דמנחות (דף סח) תורמין משל ישראל מבואר דר"מ ור"י ס"ל דמירוח נכרי חייב מדאורייתא, ור"ש ור' יוסי ס"ל דכותים גירי אריות וגם מירוח הנכרי פטור מדאורייתא, ולפ"ז לכאורה קשה בסוגיא דעירובין, דאמרינן עלה רומיא דר"י אדר"י דר"ש אדר"ש, דלמא ס"ל בדאורייתא אין ברירה ובדרבנן י"ב, הא לר"ש לשיטתיה גם בלוקח יין הוי דרבנן, כיון דכותים גירי אמת, ומירוח הנכרי פטור מדאורייתא, וצ"ל דמ"מ הוי שורש דאורייתא, וכמ"ש תוס' שם גבי אגודה של ירק.

ולפ"ז י"ל דרבינא לא רצה למרמי דר"י אדר"י, די"ל טעמא דר"י שמא יבקע ובההיא דסוכה שאני דלמיתה וכיוצא ל"ח, אבל דר"ש פריך שפיר, דס"ל לרבינא מסברא דלגבי דרבנן אין ראוי לחוש לשמא יבקע, וכיון דלר"ש לשיטתיה הוי רק דרבנן בודאי אין הטעם שמא יבקע, וע"כ הטעם דאין ברירה, והא דקתני שמא יבקע לדבריו דר"מ קאמר, היינו לדידך דסברת מירוח הנכרי דאורייתא ניחוש לשמא יבקע, והא דלא פריך רבינא דר"י אדר' יוסי, גבי לוקח יין מההיא דלכי מיית, אף דר"י סבר ג"כ מירוח הנכרי פטור מדאורייתא, וע"כ הטעם דאוסר משום א"ב, היינו די"ל דר"י מספקא לי' בדין ברירה דכיון דהוי שורש מדאורייתא, אמרינן דא"ב, וההיא דלכי מיית הוי גט דהוי ס"ס וכנ"ל ודוק.

רש"י ד"ה מבין הכותים כו' וכותים גירי אמת כו' תמוה לי למאי צריך לזה הא הכא דקתני דברי ר"מ ור"י והם הא ס"ל במנחות (דף ס"ו) דאפי' משל עובד כוכבים על של ישראל מעשרים. א"כ גם בעובדי כוכבים אין א"י נפקעת מקדושתה דאין קנין, ור"י ור"ש דפליגי התם דאוסרים הא הם ס"ל באמת במנחות שם דכותים גירי אריות, וע"כ הא דאוסרים היינו מדרבנן דגם בשל עובדי כוכבים חייב מדרבנן. וצע"ג.

תד"ה ואי אשמעינן וכו' וא"ת לקולא נמי שמעינן עכ"ל ותמוה לי לכאורה הא אף הדין בהחלט דאין ברירה מ"מ הוי רק ספק דשמא הגיע לו חלקו כמ"ש תוס' לק' מ"ד ע"ב

ד"ה טבל וחולין וא"כ אמאי פטור ממעשר בהמה, ולזה צ"ל בשלמא אם הדין כך בברור דאין ברירה, ובכל חלוקה הוי ספק במציאות אם זהו חלקו ניחא דפטור ממעשר מדרשא דעשירי ודאי ולא עשירי ספק אבל אם נימא דלקולא לא אמרינן יש ברירה והיינו דהוי ספיקא דדינא אם הדין דיש ברירה או דאין ברירה שפיר יקה דלחייב במעשר בהמה דדילמא הדין דיש ברירה ועל ספק כזו לא קאי קרא דעשירי ודאי דמי איכא ספיקא קמי שמיא. ודו"ק.

לכאורה קשה על מה שהקשו תוס' דלקולא נמי שמעינן דאין ברירה, הא זה עד היום קשה דאף אם בודאי אין ברירה הא מ"מ לשיטתייהו דתוס' ספ"ד דגיטין דהוי ספק שמא איתרמי לי' חלקו אמיתי ויקשה דאמאי פטור ממעשר בהמה, ולזה אמרתי דכוונתם כך דבשלמא אם אמרינן אין ברירה אפי' לקולא והיינו דמדינא בודאי אין ברירה אלא דמ"מ הוי ספק שמא אירע לו חלקו בזה הדין דהוי בכלל עשירי ודאי ולא עשירי ספק, אבל אם נימא דלקולא לא אמרי' דאין ברירה וע"כ דהוי ספיקא דדינא אם יש ברירה אם אין ברירה בזה יקשה דלחייב במעשר בהמה דשמא הדין דבודאי יש ברירה. ויש להמתיק החילוק עפ"י דברי תוס' יומא דף ע"ד. דבספיקא דדינא לא שייך למילף מקרא דקמי שמיא גליא, וא"כ על ספק כזה לא אמר קרא עשירי ודאי ולא עשירי ספק ודו"ק.

דף כה:

דברי ר"מ כו'. בתשו' רמ"ע מפאנו (סי' פ"ה) הקשו לו השואל במתני' (דפי"א דפרה) איזוב שלקחו לחטאת וכו' ונחלקו עליו חביריו ר' יהודא ור"י ור"ש דליתני סתם וחכמים אומרים, והשיב הרמ"ע, וז"ל מיום שעמדתי על דעתי אני שונה בה דברי ר"מ ור' יהודא, ופליגי עלייהו ר' יוסי ור"ש.

ובזה תמה אקרא, דמה יענה בההיא דגיטין הלוקח יין מבין הכותים וכו' דברי ר"מ ר"י ור"י ור"ש אוסרים דבההיא ליכא למימר לשנות דברי ר"מ ור"י דהא פרכינן שם בגיטין דר"י אדר"י, דבההיא דהלוקח יין אוסר דס"ל אין ברירה, ובההיא דהרי זה גיטך ס"ל דיש ברירה, וכן בסוכה (דף כ"ז) הא ר"י דחייש למיתה דתני' הלוקח יין וכו' מבואר דר"י עם ר"י ור"כ ס"ל כחדא דאוסרים.

בדברי הר"ן עמדתי בתמיה במ"ש בשם הרמב"ן דמחלק דוקא בתולה בב' דברים כמו לאיזה שתצא בפתח, וכן אם בא חכם למזרח עירובי למזרח, ואם בא למערב עירובי למערב, אבל תולה בדבר א' שאמר אם בא חכם למזרח ואם לאו יהא עירובי בטל קיימא לן דיש ברירה, ותמהתי דאמאי אם בא למזרח וכו' ואם למערב ערובי למערב נקרא מתנה בב' דברים דהתינח אם חד עירוב היה קונה או למזרח או למערב, וכמו לאיזה שתצא

בפתח, דהכתיבה לשמה יהיה לאחת משתי אלה איזה שתצא בפתח תחילה, אבל הא באמת דאין עירוב דמזרח פועל כלל למערב וכן בהיפוך, וכל אחד הוי מלתא בפ"ע. ולגבי כל אחד הוי מתנה על דבר א' דכשמניח במזרח ואומר אם למזרח יהא עירובי למזרח ובאם לאו יהא עירובי זה בטל זה מהני. וכשמניח אח"כ למערב ואומר אם בא למערב יהא עירובי זה עירוב ואם לאו יהא עירובי בטל זהו ג"כ מהני, וכיון דכל חדא בפ"ע מהני, למה יגרע ממה שמערב בב' מקומות ובכל תנאי חד מתנה בחד מלתא וצע"ג.
תוד"ה דברי (עי' תור"ע דמאי אות ע"ד).
תד"ה ר"י ור' יוסי ועוד אור"י דדוקא ר"י אית לי' דמחזירין, תירוצם אינו מספיק דמ"מ תקשי לר' יוחנן דס"ל דאם כלקוחות מחזירין ביובל, הא ר' יוסי ס"ל א"ב ואעפ"כ מסופק בקנין פירות, וראיתי דביומא סיימו תוס' באמת כן. ולענ"ד הא י"ל ברווחא יותר דהא חזינן דלקמן דף מ"ח איתא וצריכ' וכו' אבל הך דאדעת דגופו נחית וכו' א"כ י"ל דר' יוחנן ס"ל דלכ"ע אף מאן דס"ל גבי יום או יומיים דק"פ לאו כקה"ג מ"מ ביובל דאדעת' דגופ' נחית הוי כקה"ג, ואף דמ"מ תיקשי לר"ל דלא מחלק איך לר' יוסי מייתי בכורי' בהא י"ל באמת כתוס' דר"ל ס"ל דאף אם כלקוחות מ"מ אין מחזירי' ביובל. גם י"ל דר"ל ג"כ ס"ל דיש לחלק לענין ק"פ דעלמא לבין ק"פ דיובל, וס"ל דר' יוסי באמת ס"ל דביובל הוי כקה"ג אלא דר"ל יאמר אנא כר' יהוד' ור"ש כדאמרי' לקמן מ"ח לימא כתנאי וכו' דמבעי לומר לר"י ור"ש דמת אביו ואח"כ הקדיש' ל"צ קרא משום דק"פ לאו כקה"ג, הרי דשם בק"פ דיובל ס"ל לאו כקה"ג ור' יודא באמת סבור דיש ברירי' כדמסיק רבא, וצ"ע.
ומרוחין ג"כ ק' תוס' לקמן מ"ח ד"ה לא דכ"ע וכו' די"ל דבעי למייתי תנאי בק"פ דיובל, וכן ק' תוס' שם ד"ה אי לאו דאנן פסקי כר"ל לגבי ר"י לענין ק"פ דעלמא אבל לענין ק"פ דיובל י"ל דקיימא לן כר"י, ושם ק' יותר דמתרצי' שם דקיימא לן כקה"ג דמי רק באבא לגבי ברא כדמצריכי' ביבמות הרי אף דהוי צריכותא מ"מ אנן נקטינן כחילוק הזה, אמאי לא נקטו באנן ס"ל דיובל דנחית אדעתא דגופ' עדיף.
תוס' ד"ה מה היא באותן הימים וכו', היינו שיחול הגט שעה אחת. עיין בקדושין דף סד ע"ב תד"ה רבי סבר.

דף כו.

מתני' ר"א מכשיר בכולן. אפי' תורף דל"ג אטו גט. כך העלו תוספ' וכל הראשונים מסוגיין וכתבו דמוכח ג"כ הכי מסידור המתני'. דאם איתא דר"א לא מכשיר בשטרות רק בטופס היה לו להתנא דמתני' לקצר ולשנות ולקבוע דברי ר"א אחר הת"ק והכי הו"ל למיתני ר"א פוסל בג"נ ור"י פוסל בכולם. והוי כסדר שכל אחד מחמיר מחבירו אבל אי

ר"א אתי לאכשורי תורף בשטרות ניחא דתנא דברי ר"י קודם דקאי את"ק דמיירי בטופס. ור"א מכשיר בשטרות טפי מת"ק ובגיטין פוסל טפי.
שם אמר ר"י א"ש צריך שיניח. אף מקום הרי את מותרת לכ"א. ובריש זבחים (ד"ב) דייק הש"ס דבג"נ סתמא לאו לשמה קאי ופסול מהא הכותב טופסי גיטין וכו' ואר"י א"ש אף צריך שיניח מקום הא"מ לכ"א. וכ' תוספות אצטריך לאתויי דר"י משום דמינה דייקינן בגיטין דאתיא כר"א דע"מ כרתי דקי"ל כותי'. ואיכא דמוקי לה התם כר"מ ומפרשי מפני התקנה משום קטט ולדידיה ליכא למידק מיניה דסתמא פסול עכ"ל. ולכאורה תמוה לי הא מ"מ אף אם רישא כר"מ מ"מ יש לדייק כן מסיפא דמתני' ר"א מכשיר בכולן חוץ מג"נ שנאמר וכתב לה לשמה (ואסור אף טופס) מוכח להדיא דסתמא לא מקרי לשמה. אח"ז זכני ד' בס' שער המלך מצאתי שעמד בזה ולענ"ד נראה דהנה לכאורה יש לעיין למה דכתב תוס' דר"א מכשיר בכולן היינו אף בתורף מאי פרכי' בסוגייא אההיא דר"א והא כי כתיב לה אתורף הוא דכתיב דלמא באמת פוסל הגט רק בתורף. וצ"ל כיון דת"ק ור"י ס"ל ג"כ דתורף פסול מדאורייתא בגט משום דבעי' לשמה אלא דת"ק ס"ל דבשאר שטרות גזרינן תורף אטו גיטין ור"י ס"ל דאפילו בטופס בשטרות גזרי' לא הו"ל לומר רק ר"א מכשיר בשטרות אף בתורף חוץ מגיטין אבל הטעם דכתיב לה לשמה הוא מיותר דהא בזה גם הת"ק ור"י מודים אע"כ דבעי לו לפלוני גם בגט דאפילו טופס פסול. וכ"ז למסקנא דמוקמי' לת"ק כר"א אבל למ"ד דת"ק ר"מ היא שפיר י"ל בפשוטו דר"מ קאמר דמדרבנן פסול תורף אף בשטרות ומדאורייתא כשר אפילו בגט לזה פליג ר"א בתרתי דבשטרות כשר לגמרי, ובגט פסול אפילו מדאורייתא משום דכתיב לה לשמה. ונ"מ טובא (במה שהביא הפסוק לה) לענין אם צריך לשייר הא"מ לכ"א. לפ"ז י"ל בכוונת תוספ' דבלאו מימרא דריא"ש י"ל דת"ק הוא ר"מ ומפני התקנה היינו תקנת קטט וממילא י"ל דר"א דקאמר חוץ מג"נ היינו בתורף והי' מקום לומר דסתמא לשמה קאי אלא דחז"ל החמירו בגט לכתוב סתמא אטו שלא לשמה ממש. ובגט פליג רק על הך דלת"ק הוא רק דרבנן משום קטט וא"צ לשייר הא"מ לכל אדם ור"א פוסל מדאורייתא שלא לשמה ומדרבנן בסתמא (וממילא) זהו ג"כ לענין הא"מ לכ"א. לזה הביא מימרא דר"י א"ש דצריך לשייר הא"מ לכ"א דת"ק כר"א. ומוכח מזה דר"א דסיפא פליג ג"כ על טופס דגזרי' אטו תורף א"כ מוכח דתורף מדאורייתא פסול בסתמא דאל"כ לא הו"ל למגזר בטופס (שהוא) סתמא אטו תורף דתורף ג"כ מדרבנן פסול (ועוד למה צריך לראיה מלה כנ"ל).
ובזה מיושב לי מה דקשה לכאורה על מ"ש הרשב"א בחי' דמה דמשני שמואל דההיא דחש"ו מיירי בשייר מקום תורף היינו דמתניתין אתיא כת"ק דהכותב טופסי גיטין דל"ג

טופס אטו תורף א"כ היכי אמרי' בסוגי' ואי אשמעי' בההיא נמי איכא לאוקמי כר"א אבל בהא מדסיפא ר"א רישא לאו ר"א היאך אפשר לומר כן דרישא לאו ר"א איך מוקי למתני' דלעיל כר"א ובשייר מקום תורף הא ר"א ס"ל במתני' דהכא דגזרי' טופס אטו תורף דהא ליכא תרי תנאי אליבא דר"א כיון דת"ק ר"מ היא. והעירני לזה הבחורים בלימוד הישיבה. ולפי הנ"ל ניחא דלאותו ס"ד דרישא לאו ר"א באמת מפרשי' מה דקתני במתני' בדר"א חוץ מג"נ דהיינו דתורף פסול אבל בטופס ל"ג. ואף דבמחובר גזרי' מ"מ י"ל דמשום תקנת עגונות הקילו שיכתוב הטופס סתמא. ואף אם מוקמי' רישא כר"מ לא מצינו הך תקנת עגונות מ"מ י"ל דמהך מתני' דהכל כשרים לכתוב אפילו חש"ו שמעינן דהקילו אי משום תק"ע אי משום תקנת סופר. גם לפי דרכנו י"ל דסתם באמת כשר מדאורייתא ומש"ה מותר סתם בטופס ול"ג אטו תורף כמו במחובר משום דתורף עצמו סתמא כשר מדאורייתא וכנ"ל ומש"ה גם בחש"ו בטופס דהוי כסתמא ודו"ק.

הקשה מעכ"ת נ"י. הא מ"מ אכתי מוכח שפיר דסתמא פסול מסיפא דמתני' דקתני ר"א מכשיר בכולם חוץ מג"נ שנאמר וכתב לה לשמה, הרי דסתמא פסול מטעמא דלשמה. יפה תמה, וכן עמדתי בזה זה ימים רבים ואח"ז בא לידי ספר שער המלך, וראיתי שתמה כן פ"ג מהל' גירושין, ובגליון שער המלך כתבתי ישוב נכון, ולכבודו אעתיק הדברים וז"ל, נראה ליישב למ"ש תוס' דהא דקתני ר"א מכשיר, היינו אף בתורף, א"כ מאי פריך הש"ס אההיא דר"א, והא כי כתוב לה אתורף הוא דכתיב, דלמא באמת ר"א פוסל בגט רק בתורף, וצ"ל כיון דת"ק ור"י ג"כ ס"ל דתורף פסול דאוריי' דבעי לשמה, אלא דת"ק ס"ל דבשאר שטרות גזרינן תורף אטו גיטין ור"י ס"ל דאפילו בשטרות גזרינן לא הו"ל לומר רק דר"א מכשיר בשטרות ואף בתורף חוץ מג"נ, אבל הטעם דכתיב לה לשמה הוא מיותר, דהא בזה גם הת"ק ור"י מודים, אע"כ דבעי לאפלוגי גם בגט לפסול אפילו טופס, וכ"ז למסקנא דמוקמינן לת"ק כר"א, אבל למ"ד דת"ק ר"מ היא שפיר י"ל כפשוטו, דת"ק דהוא ר"מ אמר דמדרבנן פסול תורף אף בשאר שטרות, ומדאוריי' כשר אפילו בגט, לזה אמר ר"א דבשאר שטרות אפילו מדרבנן כשר בתורף, ובגט פסול מדאורייתא משום לה לשמה, ונ"מ טובא לענין אם צריך לכתוב והרי את מותרת לשמה, ולפ"ז י"ל בכוונת תוס' זבחים דבלאו מימרא דשמואל י"ל דת"ק ר"מ ומפני התקנה, היינו תקנת קטט, וממילא י"ל דר"א דאמר חוץ מג"נ היינו בתורף, והיי' מקום לומר דבאמת רק מדרבנן פוסל בסתמא בתורף אטו שלא לשמה ממש, ופליג רק את"ק, דת"ק פוסל בגט בתורף רק משום קטט, ויכול לכתוב והרי את מותרת לכל אדם, ור"א פוסל אטו שלא לשמה ממש, וממילא זהו שייך ג"כ בוהרי את מותרת לכל אדם, לזה הביא מימרא דשמואל

דאמר אליבא דת"ק דצריך להניח הרי את מותרת ות"ק ר"א היא, וכיון דאוקי לת"ק כר"א שפיר מוכח דסתמא שלא לשמה קאי ומדאורייתא פסול, דאל"כ לא הו"ל לגזור בסתמא טופס אטו תורף, כיון דתורף ג"כ רק מדרבנן ודו"ק.
ובזה מיושב ג"כ מה דקשה לכאורה לפי מ"ש הרשב"א בחידושיו דממה דמשני שמואל בשייר מקום תורף, היינו דמתני' אתי' כת"ק דהכותב טופסי גיטין דל"ג טופס אטו תורף, לפ"ז היכי אמרינן בסוגיא ואי אשמעינן בההיא נמי איכא לאוקמי כר"א, אבל בהא מדסיפא ר"א רישא לאו ר"א, היכי ס"ד למימר הכי דרישא לאו ר"א, א"כ יקשה איך מוקי למתני' דלעיל כר"א ובשייר מקום תורף הא לר"א נגזור טופס אטו תורף, כדס"ל במתני' דהכא דסופר אינו רשאי לכתוב טופס סתמא אטו תורף, ולפי הנ"ל ניחא, דלאותו ס"ד דרישא לאו ר"א באמת מפרשינן מה דקתני ר"א פוסל חוץ מג"נ, היינו רק בתורף ואף דמחובר גזרינן י"ל דמשום תקנת עגונות היקילו שיכתוב הסופר טופס בסתם, ואף אם מוקמינן רישא כר"מ, לא מצינו הך תקנת עגונות, מ"מ י"ל הכי במתני' דהכל כשרים לכתוב אפילו חש"ו הטעם משום תק"ע או תקנת סופר, גם לפי דרכינו הנ"ל י"ל דלהך ס"ד דמפרשין דר"א פוסל רק בתורף באמת אמרינן דסתמא לשמה, ובתורף פסלינן סתמא אטו שלא לשמה, ובטופס סתמא כשר, מש"ה בחש"ו כשר בשייר מקום תורף ודו"ק.

דף כו:

ואזיל ומעגן. עיין לקמן לג ע"א תד"ה ושמעה.
שם א"ר אבא בר שילא. בסדר הדורות בהגהת הש"ס כתב דצ"ל רבה.
תוס' ד"ה לכשאכנסנה וכו' ור"ת מפרש דהתם. עיין ב"ב דף קלה ע"ב תד"ה כל. קדושין דף סד ע"ב תד"ה רבי סבר.

דף כז.

וא"ל ר"ח לרבה. יבמות דף סא ע"ב.
שם נפק דק ואשכח. עיין תויו"ט פ"ב דאבות מ"ט ד"ה צאו.
שם מצאו לאלתר. [בבבא מציעא פירש"י] מצאו לאלתר, התם מפרש כדי שתעבור שיירא. [וכ' ע"ז רבינו] לכאורה קשה אמאי פירש"י שלא אליבא דהלכתא דהא שם בגיטין איפסקא הלכתא שלא שהה. ונ"ל לתרץ עפ"י מה דאיתא ברשב"א בפרק כל הגט מה טעמא דמ"ד שלא עבר שם בודאי, לתלות באדם שעבר שממנו נפל, ז"א דהוי נפילה דיחידאי, ואי חיישינן לשיירות שכבר עברו, מה נ"מ באדם שעבר, אפילו בלא עבר ניחוש לנפילות הראשונות, גם על מ"ד כדי שתעבור, הקשה הרשב"א אמאי לא

ניחוש לשיירות שכבר עברו דהא לכ"ע איירי בשיירות מצויות, ותירץ הרשב"א דמ"ד שלא עבר סובר דודאי חיישי' לנפילות הראשונות אלא דבלא עבר אמרי' גיטה של זה להיכן הלך. אבל בעבר אדם תלינן שזה שעבר מצאו או דרסו ברגלו. ומ"ד כדי שתעבור שיירא סובר דלעולם ל"ח לנפילות הראשונות דא"כ אמאי לא מצאו זה, אלא באם עברה שיירא חיישינן שמא משיירא נפל וגיטו של שליח נדרסה. ולכאורה קשה למ"ד שלא עבר, בלא עבר נמי נימא שמהשיירות ראשונות נפל, וכ"ת גיטה של זה להיכן הלך דלמא הוא בעצמו דרס, וצריכים לדחוק דבשליח ל"ש דריסה כי הוא הולך תמיד לדרכו ולא דרסה, וא"כ במשנתנו דאמר תנו דאיירי שאדם אחר מצאה, לא נ"מ מידי אי עבר אדם או לא. דגם בלא עבר אדם חיישי' שזה הגט משיירות שעברו נפל וגט זה נדרס ברגלי המוצא, דא"כ מוכרחים אנו לפרש משנתנו אליבא דמ"ד כדי שתעבור דאליביה חיישי' לשיירות שעברו עתה, אבל אליבא דמ"ד שלא עבר קשה על ר"ז דאמר לקמן ממאי דלזמן מרובה דלמא לאלתר ולכן אמר תנו נותני'. ז"א דהלך מ"ד דחיישינן לשיירות שעברו כבר ועבר אדם בעינן כדי לתלות דדרסה, א"כ מה נ"מ בלאלתר אפי' בלא עבר ניחוש שהמוצאה דרסה, ע"כ פירש"י כדי שתעבור שיירות דאליביה ל"ח אלא לשיירות שעברו עתה. וק"ל.

דף כז:

בסוגיא דסימנין, (ע' שו"ת ח"א סי' ק"ז ד"ה ומ"מ יסוד הזה).
שם רש"י ד"ה מספקא ליה סימנין וכו' והאי דלא אמר קסבר. עיין פ"ק דשבת במאור דף ד ע"א ד"ה למימרא דפשיטא ליה לרבה.
ד"ה אירכס לי' שליח היה. יש ליישב לישנא דרש"י דאילו היה המגרש עצמו לא הוי רק חשש דרבנן ול"צ לסימן מובהק, (עי' שו"ת ח"א סי' ק"ז באורך).
תוד"ה בזמן (עי' חי' ב"מ י"ח).

דף כח.

מתני' או חולה. ביש"ש כתוב דה"ה זקן שהוא חולה. והא דנקט או חולה היינו משום הדיוק דוקא חולה אבל גוסס לא מש"ה הוי רבות' דאפי' אינו זקן ג"כ דוקא חולה אבל לא גוסס עיי"ש.
שם בחזקת שהוא קיים. נ"ל לדון דאף במקום דליכא יבם מירי דאילו לא מוקמינן בחזקת שהוא קיים לא היה אפשר ליתן לה הגט ולהתירה לעלמא בממנ"פ דשמא יתברר דמת מקודם ומותרת לכהונה ואתה מצריכה כרוז לכהונה כההי' דמתני' דר"פ ע"ז דיבמות עיי"ש. - עיין סנהדרין דף מ"ז ע"א תוד"ה אימא כישן.

שם אמר רבה ל"ש אלא זקן שלא הגיע לגבורות, ע' יומא (דף נה ע"ב) שכתבו תוס' בחד תירוצא דקאי רק ארישא דהשולח גט משום חומר א"א וכו' ותמהני דמה חומר א"א שייך כאן דבין כך וב"כ אינה א"א דניתרת או בגט או במיתת הבעל והחשש רק משום יבמה לשוק דהוא רק חייבי לאוין. ובדרך פלפול י"ל למ"ש הרא"ש פ"ג דקידושין דמה דמשמע בסוגיין דגוסס ראוי לגרש דהרי חיישי' רק לשמא מת. אבל אלו ידעינן דהוי גוסס הוי מגורשת. ואלו בסוגיא דב"ב בנפלו לו נכסים כשהוא גוסס משמע דגוסס אינו בר הקנאה. היינו דהתם מיירי בגוסס סמוך למיתה עד שא"י לדבר. א"כ י"ל דאיכא חשש א"א דשמא נחלש כחו וא"י לדבר ועדיין חי דהגט בטל והיא א"א. אמנם לקושטא דמלתא דוחק לומר כן דזהו ודאי חשש רחוק והוי ס"ס, ס' שמא אינו גוסס כ"כ אלא גוסס כשהיה. וס' שמא מת וא"כ לגבי איסור א"א הוי ס"ס.

והלענ"ד דס"ל לתוס' דחומר דיבמה לשוק חמור ג"כ יותר משאר איסורים כיון דהוא ענין ערוה. וע' במרדכי פ' מצות חליצה דאסור יבמה לשוק הוי בכלל אין דבר שבערוה פחות משנים. ונראה ראיה לזה מסוגיין דב"מ (דף כ ע"ב) האיך פשיט מר איסורא מממונא וכו' שטרי חליצה ומאונין תנן ע' בתוס' שם דהא דלא ילפי' איסורא מממונא היינו רק מחומרא דא"א. ואעפ"כ פשיט ליה מחליצה ומיאון. דממיאון לכאורה ליכא ראיה כ"כ כיון דהוי רק קידושין דרבנן אלא דהראיה משטרי חליצה ומדמי לה לאיסור א"א, ובעיקר דברי תוס' הנ"ל לא ידעתי אמאי לא חלקו בפשוטו דברישא אף דאיכא חזקת חי מ"מ כיון דהוא גוסס אתרע קצת חזקת חי מש"ה אזלי' בתר חזקת איסור יבמה לשוק, אבל באינך דמתני' דליכא חזקת איסור מוקמי' אחזקת חי גם בזקן וגוסס.

שם וגוסס. עיין קדושין עח ע"ב תד"ה לא.

תוד"ה מצאו וכו' אבל מה שאמר דאבדה בדלוסקמא לא הוי סימן, הקשה מעכ"ת הא בתחילה כתבו תוס' התם מיירי שנותן סימן בחפיסה או בדלוסקימא, מבואר דגם בחפיסה מה שאומר דאבד בחפיסה לא הוי סי' ואמאי נקטו תוס' אח"כ דאומר בדלוסקימא לא הוי סי' ושיירו חפיסה, וגם הא הראי' שהביאו דדרך להניח שטרות בדלוסקימא זהו ל"ש בחפיסה, והרי מתחלה כתבו תוס' דגם בחפיסה לא מהני, מה שאומר דאבדה בחפיסה.

בפשוטו לק"מ, דכוונת תוס' כך הוא, דמתני' דמצא בחפיסה או בדלוסקימא מיירי בנתן סי' בחפיסה עצמו, ובאו תוס' אח"כ לדון דלא תימא דזה דחוק לומר דמיירי בנתן סי' כיון דסתמא קתני מצא בחפיסה משמע דזהו עצמו הוי סי' במה דאמר דאבד בחפיסה, לזה כתבו דהא עכ"פ בדלוסקימא לא הוי זה סי' דהא דרך להניח שטרות בדלוסקימא

וא"כ ההכרח דמצא בדלוסקימא מיירי דוקא דנותן סי' בדלוסקימא, א"כ שפיר אפשר לומר דגם בחפיסה מיירי שנותן סי' בחפיסה עצמו זהו פשוט, אולם אי קשיא הא קשיא לי דהא דברי תוס' סובבים דמה דקתני במתני' דגיטין אם מכירו דהיינו דמכיר החפיסה והדלוסקימא ומדלא חיישינן לשאלה, ע"כ דמיירי שיודע שאבד הגט בחפיסה, וע"ז הקשו דלמ"ל מכירו הא זהו עצמו הוי סי' כדקתני במתני' דבב"מ דמצא בחפיסא או בדלוסקימא ותירצו דמיירי באמת התם בנותן סי' בחפיסה ובדלוסקימא ובזה ק"ל דמנ"ל להתוס' דגם בחפיסה לא מהני סי' במה שאבדו בחפיסה דלמא מצא בחפיסה באמת מהני אף בלא נתן סי' בחפיסה [אלא דבדלוסקימא בעי' סי' בדלוסקימא כיון דדרך להניח שטרות בדלוסקימא] ובמתני' דגיטין דקתני אם מכירו קאי אדלוסקימא והכי קתני מצא בחפיסה או בדלוסקמא אם מכירו דהיינו שמכיר הדלוסקמא והיה מרווח יותר דמדקתני אם מכירו בלשון יחיד, וגם חפיסה הוא לשון נקיבה ומכירו לשון זכר, הוא דחוק דקאי גם על החפיסה כמ"ש תוס' יבמות (דף קכ"ב ע"ב) ונדחקו דנקט לשון זכר משום דלוסקמא, וא"כ מה הכריחו לזה באמת לתוס' דלמא באמת קאי אדלוסקימא, בזה בעי שמכירו, ומתני' מילי מילי קתני, מצא בחפיסה זהו לחודא מהני או בדלוסקמא אם מכירו להדלוסקמא, וצ"ע, ויש לדחוק קצת דס"ל דבמתני' דבב"מ מצא בחפיסה או בדלוסקמא, משמע דחפיסה דומיא דדלוסקמא כי היכי דבדלוסקמא מיירי ע"כ בנותן סי' בדלוסקימא ה"נ בחפיסה מיירי כה"ג. (ועי' שו"ת ח"ב סי' קי"ב וחי' ב"מ כ"ח).

דף כח:

ערבך ערבא צריך (עמש"כ לעיל כ"ה).

שם אבל חטאת העוף הוא מספק לא ליעול חולין לעזרה, ולא הבנתי דמאי שיאטי' דחב"ע הכא, הלא חטאת העוף קדוש בוודאי, והס' הוא משום איסור שמתו בעלים, וצ"ע, ואם נדחוק דהש"ס לאו דווקא נקט, ע"כ מיושב קושית תוס' שהקשו הא חטאת העוף בא מספק, דע"כ לא שמעינן מקרא דעל ס' חיוב מביא ולית ביה משום חב"ע דהתורה חייב על ספיקו קרבן כמו על וודאי, משא"כ היכי דהספק שמא יש חשש פסול בקרבן פשיטא דאינו מביא כמו אם חטאת העוף הוא ספק טריפה וה"נ דמתו בעליה הוי כמו ס' פסול בקרבן, וצלע"ג.

תוס' ד"ה והא בעי סמיכה כו' דבהבאת קרבן איירי. עיין מו"ק דף טו ע"ב תוס' ד"ה אחרי ועיין בטורי אבן מגילה דף ח ע"א ד"ה מזובו.

דף כט.

מתני' המביא גט בא"י. ה"ז משלחו ביד אחר. וקשה אמאי לא נימא נמי על הגט אין רצוני. אם הגט שוה סך מסויים או ע"י שכר כתיבה לסופר וזה גרע טפי מגבי חפץ דגבי חפץ באמת אם יפשע השני ויאבד החפץ ישלם. אבל דאפ"ה אמר אין רצוני. כי רצוני בהחפץ יותר ואם לא יהיה לו יהיה צריך ראשון לשלם. מכ"ש הכא דבאמת לא הראשון ולא השני ישלמו דאין שמירה ופשיעה לשטרות לרוב הפוסקים כיון דאין גופן ממון בקל יוכל לומר אתה תשמור הגט ולא יאבד והשני לא ישמור. ואפילו מדינא דגרמי ליכא הכא דבשלמא גבי חפץ יאמר הבעל אתה גרמת לי שהפסדתי החפץ כי נטלת ממני הקפידא אשר היה ליטול ממנה החפץ. אבל הכא לאו דין דגרמי כלל דע"י שאבד זה צריך לעשות לו שטר אחר. כיון דאין גוף השטר ממון וגרע משטר אחר דיכול להמכר לאחר לגבות בו. והגט א"י להמכר לאחר לשם כזה דהא הוי שלא לשמה. וצ"ע.

שם ואם אמר לו טול לי הימנה חפץ פלוני, לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו. ק"ל על ר"ל דקאמר לקמן כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאיל האיך אשמעי' מתני' הך דינא דאין רצוני והיינו אף דהראשון חייב לשלם אף אם השני לא יהיה לו. דאף לרב דלא ס"ל דאין רצוני מ"מ הראשון לא עדיף כחו מאם לא מסר כלל לשני כדמוכח מפירש"י שם בב"מ (דף לו ע"א) א"כ מנא ידעינן דאפ"ה יאמר הבעל דאין רצוני דאתה תעשה לי שמירה מעולה מהכא דבאמת לא נעשה שומר עליו רק אמר להשליח טול הימנה חפץ. אם כן אם עושה שליח אחר להביא החפץ עדיין לא בא החפץ לרשותו דבעי משיכה בשומרים. ואני מסתפק מאד אם השליח הראשון עזב את החפץ ביד האשה אם חייב לשלם כיון דעדיין לא בא לרשותו ולא נעשה עליו שומר לחייב אותו בפשיעה, אם לא נדחק דהכא גבי עשיית שליח שני. והשני נטל החפץ מיד האשה ופשע גרע טפי דמשיכת השני להחפץ מפעיל להשליח הראשון שנעשה שומר עליו כעין הא דאמרי' בב"ק נתנו לבכורות בנו או לבע"ח דנתחייב הגנב במשיכת הכהן או הבע"ח כיון דבצוואתו משכו ה"נ כיון דהשליח השני מושכו להחפץ ע"פ צוואת הראשון הוי כאלו השליח הראשון משך את החפץ ונעשה שומר עליו.

שם לא ישלחנו ביד אחר, ומטעם דאין רצוני שיהי' פקדוני ביד אחר קשה לי הא בסוגיא (דף י"ד) גבי הולך מנה מבואר דגם בממון שייך אין רצוני, אף דל"ש דחפץ יותר בגוף החפץ, מ"מ חושש שמא זהו אינו זהיר כ"כ בשמירה ולא יהי' לו לשלם, ועיין במהרש"א שם א"כ בכל גיטין נימא על הגט עצמו אין רצונו דשמא זה לא יהיה זהיר כ"כ ויאבד הגט ממנו ויצטרך להוציא הוצאות מחדש, וצלע"ג.

קצת קשה לי מ"ש גט משאר חפץ בעלמא, ואף אם אין בנייר כלום מ"מ אם יאבד יפסיד הבעל שכר סופר מחדש. ואמאי סתמא שליח עושה שליח נימא דאינו מחזיק השליח ב' למזורז כמו הא'. ואין רצונו שיהיה פקדונו שהוא הגט ביד אחר. וצ"ע.
שם ורמינהו אמר לשנים. הק' תמיה כיון דבמתני' חלה תנן, עי' פ"י ליישב דהחילוק בין חלה ללא חלה הוא רק אם הקפידא הוא מדרבנן אבל אם אמרי' דהתורה קפדה על קפידת הבעל לא מהני חלה. ובזה מיושב דברי התוס' ד"ה רשב"ג ע"ש. ולא ניחא ליה לחלק אף אם הקפידא מדאורייתא לענין לכתחלה דמדאורייתא אין לחלק, ובאמת מדברי הר"ן בתי' השני נראה דסובר דהקפידא מדאורייתא דקאמר א"נ קרא להיכא דגלי בעל דעתיה דלא קפיד משמע דמדאורייתא נמי יש סברא דכל האנשים מקפידים ואפ"ה שני לן בין חלה ללא חלה דהתורה אמדה דעת אנשים שאינם מקפידים על שלוחיהם רק לכתחלה אל יעשה שליח אחר ועל דיעבד אינו מקפיד. ולכך בחלה אף לכתחלה אינו מקפיד. וא"כ שפיר מיושב קושית הש"ס ורמינהו על דרך הפ"י דמדחזינן דהתם הגט בטל ממילא אפילו בחלה אל יעשה שליח. ואל תתמה מדקאמר הר"ן בתי' הראשון ואף משום דאיכא אינשי דקפדי ואי שמעי מבטל שליחותייהו דמשמע דבעי דוקא קפידא אף על דיעבד. אבל אי לא קפיד רק על לכתחלה יכול השליח לעשות שליח שני. ז"א דלתי' הראשון דרבנן חששו לקפידת הבעל בזה בעי דקפיד אף על דיעבד אבל אי לא קפיד רק על לכתחלה לא היה חששו למיעוט אנשי דקפדי כיון דאף אם אינם מקפידים אלא לכתחלה. אבל לתי' השני דמדאורייתא אמרי' דקפדי אינשי אף אם הם אינם מקפידים רק על לכתחלה חששה התורה להכי.

דף כט:
מתני' המביא גט ממדינת הים וכו'. הייתי נבוך בשליח הולכה והרשאה מקויימת בידו, אבל אין מכירים חתימת הב"ד, אף דקיימא לן דאינו מעכב וכמ"ש הב"ש סי' קמ"א, ומטעם דמדינא לא בעי' הרשאה דהגט שבידו מוכחת עליו שהוא שליח, ולזה אני מסופק אם יכול לעשות שליח אחר, די"ל דבזה מדינא לא מהימן, דהרשהו הבעל לעשות שליח אחר, דע"ז אינו מוכיח הגט שבידו, וצריכים אנו ללמוד מן ההרשאה ובעינן מקויימת כראוי, ואין ראיה ממתני' ונותנו לשליח אחר ואומר בפ"נ ולהפוסקים דבהרשאה א"צ לומר בפ"נ, ע"כ מתני' מיירי בלא הרשאה ואעפ"כ עושה שליח אחר, דהתם דמיירי בחלה דאף דלת"ק דרשב"ג לחד אוקימתא באת הולך אף בחלה אינו עושה שליח אחר, מ"מ כיון דבהולך סתם יכול לעשות שליח משום דמסתמא במקום אונס לא קפיד אא"כ גלי דעתיה דקפיד ואמר את הולך, מש"ה בגט סתם הוי כהולך סתם ונאמן השליח שלא

אמר את הולך, כיון דבאמת מסתמי לא קפדי במקום אונס, אבל בלא חלה דקיימא לן דגם בהולך סתם אינו עושה שליח, דקצתם קפדי ובעי' גילוי דעת דלא קפיד, י"ל דאין השליח נאמן בכך, ובעי' ההרשאה מקויימת כראוי, גם אין לדון דהשליח נאמן מדין שליש, דל"ש בזה טעמא דהימניה דהא עיקר הימניה מטעם שבידו למסרו להאשה, והא זה באמת רצונו בכך אבל לעשות שליח אחר ע"ז לא הימניה וזה אין בידו ליתן לשליח אחר שיתן לה הגט, דמסתמא לא ירצה השליח אחר לעשות כן, כיון דמדינא אינו רשאי, ואין אדם חוטא ולא לו, ומה דכתבו תוס' בסוגיא דשליש הא דלא נקט בעל אומר להולכה, אף דל"ש בזה הימניה דזהו רצונו דהבעל צ"ל דמ"מ שייך הימניה דאולי יחזור בו בעודו ביד השליח, והשליח לא יחוש לזה וימסור הגט לידה והיא תאמר שקבלה הגט מהבעל מש"ה הימניה, דאף אם באמת יחזור בו תהיה מגורשת שיהיה למפרע שליח לקבלה, ואך עדיין ק"ל בההיא דהתם בעל אומר לגירושין ושליח אומר לגירושין וכו' ולהימני' לשליש הא בזה ל"ש כלל הימניה, דמה יכול לעשות דלמסור בידה זהו רצונו דהבעל וצע"ג, א"כ בנ"ד ל"ש כ"כ הימניה, זולת דנידון דמקרי בידו כיון דבידו למסור הגט בעצמו לידה ולשוי' גרושה למסור בידה ג"כ ע"י אחר ולשוי' גרושה בכך, ועדיין צ"ע.

שם והא שליח שלא ניתן לגירושין. עיין לעיל דף כ"ד ע"א תד"ה וכי מטית.

שם מי לא תנן מעכשיו. קשה לי לפירש"י מה ראי' מהתם אי פייס בטל הגט מדאורייתא דהא כיון דבא לבית עבר על תנאו מש"ה חיישי' לה אבל הכא דאף אם פייס פסול רק מדרבנן משום גט ישן לא חיישי' לה וצע"ג.

שם איכסיף לסוף אגלאי. עיין לקמן עז ע"ב, ב"מ צז ע"א, ע"ז דף כב ע"א.

דף ל.

כיחידאה לא מוקמינן. עיין פ"ה מ"ב ובר"ש שם.

בר"ש פאה פ"ה מ"ב כתב בשם הירושלמי דהא דתנן אלא מזכה את העני בכל הגדיש כו' אתיא כר"י דאמר עשו את שאינו זוכה כזוכה יעויי"ש. וקשה לי לפ"ז סוגיין דהכא דלא מוקי כעולא דיחידאי הוא והא רבנן דמתניתין דפאה נמי סברי כר"י ולא הוי יחידאי. וצ"ע.

שם ואין שביעית משמטתו. עיין ברא"ש פ"ק דמכות סימן ג.

תוס' ד"ה כיחידאה וכו' אפילו כרבנן. עיין לעיל דף יג ע"א תוס' ד"ה והא.

תד"ה והא קמ"ל וא"ת הא נמי פשיטא. לא זכיתי להבין הא הת"ק שם ס"ל דבעי' שיפסוק במפורש כשער הגבוה והכי נקטינן א"כ מה דוחק לומר דהברייתא אתי' כת"ק וכהלכה

וצע"ג. גם אף לר"י הא קאמר רק דיכול לומר או תן לי מעות והיינו שאני חוזר מהמקח דמעות אין קונות ובכה"ג דנשתוה השער ליכא מי שפרע וכמו שפירש"י שם להדיא והכא הא ל"ש כן דאין הבעה"ב יכול לומר תן לי מעות דהא הבעה"ב אינו יכול לחזור ע"י מי שפרע כדאיתא בסמוך אלא אי מטעמא דרש"י דלא מחסרה משיכה אי מטעמא דכתבו התוס' דא"צ לשלם רק מזה דהוי אפותקי מפורש, וא"כ גם לר"י היה מהראוי שיצטרך לפסוק במפורש בשער הגבוה וצ"ע.

דף לא.

מתני' המניח פירות כו', בירושלמי תמן תנינן הלוקח יין מן הכותים וכו' ר"י ור"ש אוסרים שמא יבקע הנוד, א"ר זעירא תמן למפרע נתקלקלה ברם הכא מתן ואילך נתקלקל היין, ובקרבן עדה נדחק בזה דהתם הכל מקולקל למפרע והכא בחומץ אין לחוש אלא מעל"ע, וזה תמוה דניחוש ג"כ הכא שיבקע החביות ויהי' מקולקל למפרע לגמרי, כמו בלוקח יין מבין הכותים, גם גוף החילוק אינו מובן, ולענ"ד הפירוש דמבואר בסוגיא דלעיל (דף כ"ח ע"א) דשמא מת לא חיישינן ושמא ימות חיישינן, דהר"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתי אסורה לאכול מיד שמא ימות תוך שעה, ויעויין קדושין (דף מ"ה ע"ב) תוס' ד"ה בפירוש אמר מר, דהר"ר מנחם מווינא דן לאסור לישא קטנה שאביה במדה"י דחיישי' שמא יקדש אביה כמו דחיישינן לשמא ימות, ור"ת כתב דדוקא שמא ימות דיהי' האיסור למפרע שעה אחת מקודם, אבל בההיא דקטנה אמרינן בכל ביאה וביאה שיבא עליה דשמא קידש לא חיישינן דהא קדושין דאביה אינו גורם איסור למפרע רק משעת קדושין, ובכל פעם אמרינן דקידש לא חיישינן עיי"ש, והן הן דברי הירושלמי דהנה כי היכי דהתם חיישינן שמא יבקע ה"נ הכא במפריש חבית להיות מפריש ניחוש לכך, ומשני תמן למפרע נתקלקלה, היינו דאם יתקלקל שתה למפרע טבל, וזה מקרי שמא יתקלקל, וכההיא דחיישינן בגט שעה אחת קודם מיתה לשמא הכי, ברם הכא מתן ואילך נתקלקל היינו דאם יופסד החבית ליכא קלקול למפרע אלא מכאן ולהבא מה שיפריש אח"כ, מש"ה מותר לסמוך להפריש על החביות, דבכל הפרשה והפרשה אמרינן שמא נתקלקל לא חיישינן וזה ראיה לשיטת ר"ת הנ"ל כן נראה לענ"ד ברור. (עי' תורעק"א במשניות).

דף לא:

תוס' ד"ה אנא וכו' הוא ר"נ בר יצחק. וכן מבואר ברש"י מגילה דף כח ע"ב ד"ה ר"נ.
בא"ד וכן לאו היינו ר"ן. בעירובין יב ע"א.
מה שהרבה מעכ"ת לתמוה בגיטין (דף ל"א ע"ב) חלוקים עליו חביריו דתנן מקוה שנמדד, והרמב"ם דפסק להההיא דמקוה שנמדד, ובפ"ז ה"ד מהל' מעשר פסק מצאן

שאבדו הר"ז חושש לכל שהפריש ואינו מעשר ודאי, ואמאי לא הוי ודאי כמו במקוה ואם יש מקום לחלק ביניהם, אמאי אמרינן חלוקים עליו חביריו עכ"ד.
אין בזה סרך קושיא, דהרי בסוגיא ריש נדה פרכינן חביות אמקוה, דבמקוה הוי ודאי ובחביות הוי ספיקא, ואמרי' מאן תנא חביות ר"ש, ותמה הרשב"א שם על פסקי הרמב"ם דפסק להההיא דמקוה וגם ההיא דחביות, ועי' במ"ל סוף הלכות מקואות שהאריך ליישב דסוגיא הנ"ל קאי לל"ק דשם, אבל הרמב"ם פסק כלישנא בתרא, וללישנא בתרא אתיא חביות גם כת"ק, דרק בטמאה אמרינן דהוי ודאי, אבל לא בעלמא עיי"ש, וא"כ הא דאמרינן הכא בגיטין דחלוקים עליו חביריו דתני' מקוה שנמדד היינו אי לל"ק דהכל דומה למקוה יהי' הכא ודאי טבל למפרע, ואי לל"ב, עכ"פ הוי למפרע ספק כההיא דחביות, וא"ל הכא תולין מעל"ע, ומוכח דחלוקים עליו חביריו, וא"כ להלכה דס"ל להרמב"ם דבחביות הוי ספק, ה"נ הוי ס' למפרע ואין תולין מעל"ע, ואין מקום לקושיות מעכ"ת נ"י דלפי דפסק הרמב"ם ההיא דחביות שפיר פסק הכא דכל מה שהפריש הוי ספק טבל, ועיקר הקושיא רק על הרמב"ם בההיא דחביות דמ"ש ממקוה, וזה כבר הקשה הרשב"א הנ"ל והמ"ל יישבו.

דף לב.

ולא לצעורי וכו', ע' רשב"א שמקשה על פירש"י דמפרש לצעורי היינו לעכב חודש או חדשים דא"כ ממילא א"א לשליח ליתן לה עד שיצוה הבעל ליתן ובזה אף אם בטלו מהני כדקיימא לן וחוזר ומגרש בו, וא"כ אין הפרש בין ביטול ובין לצעורי ע"ש. ולענ"ד י"ל למה דאיתא בירושלמי הובא בהרא"ש ורשב"א דבעשה שליח להוליך גט צריך להחזיק בפני ב'. א"כ יש נ"מ זאת דאם לצעורי א"א לעכבו (רק) לפי שעה ולא ביטל השליחות אח"כ כשיצוה אותו הבעל א"נ להחזיקו בפני ב' כיון דכבר נעשה שליח מעיקרא אבל אם ביטל השליחות אם אח"כ ירצה לחזור ולגרש צריך לעשות שליח מחדש ולהחזיקו בפני ב', עוד י"ל דנ"מ בהיפוך דלצעורי הוי חומרא וביטול הוי קולא. והיינו לפי הצד דצדדו התוס' לקמן (דף ל"ג) ד"ה רבי וכו' דאף ביטל בפני השליח צריך להיות בפני ב' דאין דבר שבערוה וכו'. וא"כ י"ל כשאמר לו גט זה בטל שלא בפני ב' אם אמרי' לצעורי היינו שרוצה לעכב חדש ימים זה א"צ להיות בפני ב' ואף כשאמר לו כן שלא בפני עדים אין כח לשליח ליתנו לה. אבל אם הוא ענין ביטול השליחות כמו דמעשה שליחות צריך להיות בפני ב' דלא נתפס כח השליחות רק בעדים ה"נ לא נתפס ביטולו בלא עדים ולזה אם אמר לו כן שלא בעדים לא נתפס הביטול ויכול השליח למסור לה הגט מיד. (עי' תורעק"א במשניות).

הקשה רשב"א בחידושיו לרש"י דמפרש לצעורי לעכבה חדש או חדשיים הא בזה ממילא א"א לשליח ליתן לה הגט עד שיצוה הבעל ליתן כיון דלא ידעינן לכמה זמן רצה לצער אותה, ובזה אם כוונתו לביטול ממש מהני כדקי"ל חוזר ומגרש בו, וא"כ אין הפרש בין כוונתו לביטול ובין כוונתו לצעורי, ויראה לי למה דאיתא בירושלמי הביאו הרשב"א והרא"ש דבעושה שליח להוליך גט צריך להחזיקו בפני ב', א"כ יש נפ"מ טובא אם לצעורי על זמן הוא ולא ביטל השליחות רק כוונתו לעכבו לפי שעה כשיצוה אותו הבעל אח"כ למסור לה הגט אין צריך להחזיק זה בפני ב' כיון דעדיין השליחות דמעיקרא בפני ב' קיימת, אבל אם כוונתו לביטול אם אח"כ מצוה ליתן לה הוי שליחות מחדש וצריך להחזיקו בפני ב'.

עוד נ"ל נפ"מ אם שליח עשה שליח אחר למסור לה כשיצוה הבעל ליתן, דאם כוונתו הי' רק לעכב, א"כ השליחות קיים, ומהני מעשה לעשות שליח אחר, אבל אם הי' כוונתו לביטול כשמצוהו הבעל ליתן הוי שליחות מחדש א"כ אין השני הוי שליח, דהא כשעשאו שליח לא הי' השליח שלוחי' דבעל.

עוד י"ל נפ"מ דלצעורי הוי חומרא וביטול הוי קולא לפי הצד דצידדו תוס' דאף ביטול השליח בפניו צריך להיות ב' דאין דבר שבערוה פחות מב', א"כ באומר לו שלא בפני ב' גט שנתתי לך בטל, דאם כוונתו לביטול, לא חלה הביטול כלל דכמו המעשה שיווי השליחות אם אינו בפני ב' אינו נתפס כח השליחות. הכי נמי דביטלו שלא בפני ב' לא נתפס ביטולו בלא עדים, וא"כ יכול השליח למוסרו לה מיד, אבל אם כוונתו רק לעכבו לפי שעה, זה אינו צריך בפני עדים ואין יכול השליח למוסרו לה עד שיצוה הבעל, ועיין תד"ה איהו דלא טרח וכו'. מה דלא הקשו בפשוטו דקידם מיותר הוא דכיון דקתני ששלח אצלה שליח הוי ביטול ול"א לצעורי מכש"כ בטרח הוא עצמו וקידם אצלה. די"ל דבאמת לא זו אף זו קתני ל"ז דקידם וטרח בעצמו אלא אף ששלח להשליח. וע' במהרש"א דמ"ש תוס' דליתני נזדמן אצלה או נזדמן שלוחו, כוונת המהרש"א דלתני נזדמן שלוחו היינו שהבעל אמר לשלוחו כשתזדמן אצלה תבטל הגט דאלו בשלח ממש מה ריעותא יש בנזדמן שלוחו לומר לצעורי הא המשלח צווהו לילך להשליח. אע"כ דכוונת מהרש"א דלתני באומר לשלוחו לכשתזדמן אצלה תבטל.

ולכאורה קשה דא"כ זה קשה ג"כ ברישא דקתני ב' בבות הגיע בשליח לאורויי דל"א לצעורי ושלח שליח לאורויי דאלימא שליחות דבתרא, לתני חדא בבא ולתני הגיע גבי שלח אחריו. היינו ששלח שליח לכשתגיע אצל השליח הראשון תבטל הגט ונשמע מיניה תרתי דל"א לצעורי. ונלענ"ד דמה דאמרי' מ"ד לא אלים היינו היכא דמסר הכא

לשליח שיהא הוא המבטל. אבל בודאי אם שלח שליח להודיע לו שהבעל מבטל הגט בזה פשיטא דל"ש לומר לא אלים כו' דהא עיקר הביטול מכח הבעל והשליח מעשה קוף בעלמא הוא דעבד להודיע מה שעושה הבעל. וכיון שכן צ"ל הא דמשמעינן מתני' דל"א לא אלים. והא עדיין אפשר למטעי דאמרי' לא אלים, ומתני' מיירי ששלח אחריו שליח להודיעו שהבעל מבטלו היינו יתורא דמתני' דבכה"ג ליכא חידוש. אע"כ דמיירי אפי' במבטל ע"י שליח. ולפ"ז ניחא דלא נקט גבי שלח שליח לישנא דהגיע ממילא איכא רבותא בגוף הדין דל"א לצעורי. וא"כ היה אפשר לאוקמי במודיע ע"י שליח הביטול ולא היה נשמע הדין דל"א לא אלים. ואם דעדיין היינו מוכיחי' מדנקט הגיע בשליח ולא נקט הגיע בבעל עצמו אע"כ דבעי לאשמעי' תרתי. הא' דל"א לצעורי. והב' דל"א לא אלים. והיינו ג"כ מכח יתורא מדלא נקט הגיע בבעל עצמו. בזה י"ל דהוי רבותא יותר לגבי שליח דל"א לצעורי, והיינו דבשלמא בבעל שהגיע ממילא אין ראיה כ"כ דמכוין לצעורי מדלא קידם עצמו, די"ל דבאמת בתחלה לא היה דעתו לבטל ורק בזו הרגע דהגיע בשליח עלה בדעתו לבטל. אבל בשלח שליח לבטלו ואינו חושש למהר לרדוף אחרי השליח ותולה רק בהזדמנות ניכר מזה דלצעורי קמכוין. מש"ה אשמעי' דאף כה"ג ל"א לצעורי. וא"כ דהוי רבותא בשליח שפיר מצינן לאוקמי במודיע ע"י שליח. להכי נקט תרי בבי ונקט ששלח שליח. דליכא רבותא כלל. ונשמע מיניה דמיירי במבטל ע"י שליח דל"א לא אלים וק"ל.

וביותר י"ל דבמה דקדקנו דעדיין לא שמענו דל"א לא אלים דהא י"ל דמיירי במודיע ע"י שליח דהוא מבטל י"ל דליכא למטעי בהכי. דלכאורה יש להסתפק באם מבטל שלא בפני השליח ושלא בב"ד ושלח שליח להודיע להשליח או להאשה שבטל הגט אם נימא דמהני הביטול דאין זה נגד תקחז"ל כיון דמודיע להשליח ליכא חשש ממזרת ועגונות, או דנימא כיון דבשעת הביטול לא חלה הביטול דכיון דבטלו אינו מבוטל, אף שמודיע להשליח לא מהני כיון דמודיע דבר שאין בו ממש דמעולם לא חלה הביטול. ופשיטנא לה מדברי הרשב"א במה דפרכי' בסוגיין למימרא דבטל לישנא דלבטל ממש הא י"ל דבטל דקאמר היינו דכבר בטלתי בפני ב"ד והברייתא דלא כרשב"ג. הרי מבואר להדיא דלרשב"ג וכן לר' בביטלו שלא בב"ד אף דמודיע לשליח לא מהני כיון דבשעת ביטול לא חלה הביטול, וכיון שכן ליכא למטעי דמתני' מיירי דמודיע ע"י שליח. דממנ"פ אם מודיע שבטלו בפני ב"ד. ואתי' כר' הא אף בלא הודיע מהני דס"ל בטלו מבוטל, ואם מודיע שבטלו ושלא בפני ב"ד ודאתי' כרשב"ג גם בהודעה לא מהני. אע"כ דמבטל ע"י שליח והיינו דעושה שליח, אבל אלו קתני הגיע שפיר יש למטעי דמיירי במודיע דהיינו

שמודיע שבטלו בפני ב"ד ועשה (שלא) כתיקון ומהני (בדיעבד) ומה דקתני מודיע היינו להך גופא דאף דמצוה להודיע כשיזדמן ל"א לצעורי, וק"ל.
ולכאורה יש לדון אמאי מהני ע"י שליח הא קיימא לן מילי לא מימסרן ולכמה פוסקים כר"י דאפי' אומר אמרו פסול. ולכאורה נראה דעיקר פלוגתא אם אומר אמרו כשר או לא פליגי בזה דלמ"ד אומר אמרו כשר עיקר הדין דמילי לא מימסרן לשליח היינו דאין כח להשליח למסור כוחו לדין שליח עושה שליח אם אינו מוסר להשני מעשה אלא מילי בעלמא מש"ה בלא אמר אמרו לסופר רק שאומר לו כתוב דנעשה הוא שלוחו דהבעל אין בכחו לחזור ולמסור כח שליחותו לומר לאחר כתוב כיון דמוסר רק מילי בעלמא, אבל חדא שליחות אפשר ע"י מילי. דהיינו שהבעל יכול לעשות שליח למילי ואמרי' דמילי שעושה שליח הוי כמו מילי דבעלים עצמן. ומש"ה אומר אמרו כשר דהבעל עושהו לענין זה שליח להדיבור הצווי להסופר כתוב שיעשה כן השליח עבורו וכשאומר השליח לסופר כתוב אין מוסר לו כחו ומדין שליח עושה שליח, אלא דעושה כן בשליחות המשלח ולזה בעצמו הוא שליח לומר לסופר כתוב במקום הבעל, אבל מאן דס"ל אומר אמרו פסול ס"ל דחד שליחות ג"כ אינו נתפס במילי ואין כח לעשות שליח על מילי בעלמא. ומש"ה א"א לבעל לצוות להסופר לכתוב ע"י שליח, דמה שאומר השליח להסופר כתוב לא הוי כאומר הבעל דלא נתפס כח השליחות ע"י מילי בעלמא. וכיון שכן הא ביטול הגט הוי מילי בעלמא ואיך יכול לבטל ע"י שליח. ובהכרח לומר דוקא אמירת כתוב לסופר דהמילי לא הוי גמר מעשה רק שעי"ז יכתוב הסופר זהו מקרי מילי. אבל היכא שנגמר הכל ע"י מילי כגון ביטול הגט דע"י הביטול נגמר כל הענין זה חשוב כמעשה. ראיה לזה מדפליגי ר' יאשיה ור' יונתן אם יכול להפר נדרי אשתו ע"י שליח ותיפוק ליה דהוי מילי. אע"כ דכה"ג מהני.
ויעויין בר"ן פ"ק דפסחים שכ' דביטול חמץ דהוא מתורת הפקר א"י לבטל ע"י שליח שהרי אם אמר לחברו הפקר נכסיי אין בכך כלום. ולא זכיתי להבין איך פשוט לו להר"ן דלא מהני הפקר ע"י שליח דאמאי לא. וחשבתי לומר דהוי מדין מילי לא מימסרן. אבל באמת הא בררנו מסוגיין דיכול לבטל ע"י שליח. וגם מהפרת נדרים מוכח דכה"ג מהני שליח. אח"כ מצאתי בס' בית מאיר בעזה"י (בסי' קכ ס"ד) שהביא דברי הר"ן הנ"ל והניחם בקושיא. וגם הביא דברי המהרי"ט (ח"א סימן קכז) דא"י להקדיש ע"י שליח משום דהוי מילי וסתר זה מדין הפרת נדרים ע"י שליח. ובאמת גם מסוגיין דביטול הגט ע"י שליח נסתר דברי מהרי"ט. (הג"ה ועי' חי' כתובות דף ע', אות כ"ד).

וביותר שהגוף הדין לענ"ד היא סוגיא ערוכה תמורה (דף י) אמר רבא דשווי שליח לאקדושי. הרי להדיא דאפשר להקדיש ע"י שליח, והרי רבא בעצמו ס"ל לעיל (דף כט ע"א) דמילי לא מימסרן לשליח ואעפ"כ ס"ל דיכול להקדיש ע"י שליח. אמנם במה שראיתי בספר בית מאיר הנ"ל בתחילת דבריו שפקפק על דינא דמהרי"ט הנ"ל דמפירש"י נראה דגריעותא דמילי אך שלא יוכל השליח למנות אחר תחתיו אבל השליח עצמו מהני במילי דהרי גט ומתנה גופא נמי אינו אלא ע"י מילי והם כותבים ונותנים עכ"ל. ולענ"ד כבר כתבנו דזהו ניחא למ"ד אומר אמרו כשר אבל למ"ד אומר אמרו פסול א"א לומר דהגריעותא רק דא"א למנות שליח אחר תחתיו דהא מה שאומר לסופר כתוב אינו ממנה הסופר תחתיו אלא דבצוואת הבעל אומר לו כתוב וזהו בעצמו שליחות הראשון שיעשה הסופר שליח במקומו של הבעל ושליחות הסופר מהבעל נעשה ע"י שליח זה ולדבר זה עושהו הבעל שליח שבשליחותו יאמר לסופר כתוב. אע"כ דא"י לעשות שליח כלל למילי. ומה דהביא הב"מ ראיה מגט לכתוב ומתנה גופא. במחכ"ת אינו דאף שהבעל אינו מוסר דבר להשליח רק מצוהו לכתוב או ליתן גט מ"מ מצוהו לעשות מעשה. אבל אם מצוהו לעשות מילי בעלמא לא מהני.

אולם עדיין יש לעי' למה דס"ל למהר"י מרדוש שהובא בב"ש (סי' לה ס"ז) דבקידושין אף בשטר אין שליח נעשה שליח כיון דתליא ברצונה עדיין אין מעשה ביד השליח דהא אין ביד השליח לגמור המעשה דשמא לא תתרצה. מש"ה הוי רק מילי, א"כ למ"ד אומר אמרו פסול, לפי דברינו הטעם דהשליחות הראשון ג"כ א"א ע"י מילי א"כ שליח בקידושין היכי משכחת לה. ועיין.

כתב המהרש"א היינו דלתני חדא נזדמן אצלה או נזדמן שלוחו. ביאור דברי המהרש"א דבשלוחו ג"כ שייך נזדמן שהבעל אמר לשלוחו כשתזדמן אצלה תבטל הגט דאילו בשלח שלוחו מה ריעותא יש דנזדמן שליח אצלה לומר דלצעורי מכוין הא הוא שלחו ליל להשליח א"ו כדאמרן. ולכאורה ק' דהא זהו קשה גם ברישא דקתני ב' בבות הגיע בשליח לארויי דל"א לצעורי ושלח אחריה שליח לארויי דל"א לא אלים שליח בתרא מקמא. לתני חדא בבא הגיעו גבי שלח אחרי שליח דהיינו ששלח לכשתגיע אצל שלוחי הראשון תבטל (כפי סברת המהרש"א) ונשמע מיני' תרתי דל"א לצעורי וגם דאלימא שליח בתרא. והנלע"ד דמה דאמרינן מ"ד לא אלים היינו היכי דמסר הבעל כחו להשליח שיהא הוא המבטל אבל בודאי אם שלח שליח להודיע לו שהבעל ביטל הגט בזה פשיטא דל"ש לומר לא אלים דהא השליח אינו עושה דבר אלא שהבעל הוא המבטל והשליח מעשה קוף בעלמא עביד להודיע מה שעשה הבעל. וכיון שכן צ"ל הא דאשמעינן מתני'

דל"א לא אלים ומתני' מיירי ששליח השני הוא המבטל היינו משום יתורא דמתני' דאילו בהודעה דהבעל מבטל ליכא חידוש אע"כ דמיירי אפילו במבטל ע"י השליח. ולפ"ז ניחא דאילו נקט גבי שלח שלוחו הגיע ממילא איכא חידוש בגוף הדבר דל"א לצעורי א"כ היה אפשר לאוקמי במודיע הביטול ע"י השליח ולא היה נשמע הדין דל"א לא אלים ואי דעדיין היינו מוכרחים זה מדלא נקט הגיע בבעל עצמו אע"כ דבעי' לאשמועינן ג"כ דל"א לא אלים. בזה י"ל דהוי רבותא טפי גבי שליח דל"א לצעורי. והיינו דבשלמא בבעל שהגיע ממילא אין ראיה כ"כ לומר לצעורי מדלא קידם עצמו די"ל דבאמת בתחילה לא היה בדעתו לבטל ורק בזו הרגע דהגיע בשליח עלה בדעתו לבטל אבל בשלח שליח ואמר לו לכשתזדמן אצלו תבטל בזה אלים ההוכחה כיון דעתה בשעה שבא לבטל אינו חושש למהר לרדוף אחר השליח ותולה רק בהזדמנות ניכר מזה דלצעורא מכוין מש"ה אשמעי' דאף כה"ג ל"א לצעורי (והסברא לענ"ד נכונה מאד וזה דלא כמהרש"א דנקט דקושיית תוספ' דלתני' חדא נזדמן הוא או נזדמן שלוחו דהא נזדמן שלוחו לא ידעינן מנזדמן הוא) וא"כ דהוי רבותא טפי בשליח שפיר היינו מוקמינן במודיע הביטול ע"י השליח ולא היו יודעים דל"א לא אלים. וביותר י"ל דבמה שדקדקנו היאך נשמע ממתני' דל"א לא אלים הא י"ל דמיירי במודיע ע"י שלוחו מעשה הביטול דלכאורה יש להסתפק באם מבטל שלא בב"ד ושלא בפני השליח ומודיע אח"כ לה ליה או להאשה קודם שבא הגט לידה שכבר ביטל אם לימא דמהני הביטול דאין זה נגד תקנת חז"ל כיון דמודיע כן להשליח או להאשה ליכא חשש ממזרת ועגונות או דנימא כיון דבשעת הביטול לא חל הביטול כיון דבטלו אינו מבוטל. אף שמודיע אח"כ להשליח לא מהני דהוי כמודיע דבר שאין בו ממש דמעולם לא חלה הביטול. ופשיטנא לה מדברי הרשב"א בחי' בסוגיא דהקשה במה דאמרי' למימרא דבטל להבא משמע. הא י"ל דבטל לשעבר משמע. ובטל דקאמר היינו דכבר ביטלו בב"ד ואתיא דלא כרשב"ג עיי"ש. מדנקט דבטלו בב"ד ודלא כרשב"ג משמע לרשב"ג וכן לר' בבטלו שלא בב"ד לא מהני ההודעה להשליח. וכיון שכן ליכא למטעי דמתני' מיירי במודיע להשליח שהוא ביטל דממנ"פ אם ההודעה דביטל שלא בב"ד הא לא מהני ההודעה. ואם ההודעה דביטל בפני ב"ד ואתיא דלא כרשב"ג הא אף בלא הודיע להשליח דהא לר' בטלו בב"ד מבוטל. וכ"ז למה דקתני שלח אחריו שליח אבל אי הוי קתני הגיע שפיר יש למטעי דמיירי במודיעו דהיינו שאמר לשלוחו השני כשתזדמן בשליח הראשון תודיע לו שבטלתי הגט כדינו והחידוש שלא נתלי דלצעורי מכוין ולא הוי ידעי' דל"א לא אלים (במה שכתב רבינו דלא כמהרש"א לא זכיתי להבין דבוודאי קושי' תוס' דלתני חדא כיון דל"א לא אלים ידעינן מרישא כפי

משמעות מסתימת הגמרא. אך לפי כוונת רבינו יהיה קושיית תוס' דלתני נזדמן שלוחו והתוס' לא כתבו כן ועיין).
ודע דבמה דאמרי' מ"ד לא אלים דביארנו דמיירי במבטל ע"י השליח ולא בהודעה בעלמא. לכאורה יש לדון אמאי מהני ביטול ע"י שליח הא קיימא לן (במסכתין דף מ"ו) דמילי לא ממסרן לשליח ולכמה פוסקים קי"ל דאפילו אומר אמרו פסול. ולכאורה נראה דעיקר הפלוגתא אם אומר אמרו כשר או לא פליגי בזה דלמ"ד או"א כשר עיקר הדין דמילי ל"מ לשליח היינו דאין כח להשליח למסור כחו לאחרים מדין שליח עושה שליח אם אינו מוסר להשני מעשה אלא מילי בעלמא מש"ה בלא או"א לסופר רק שאמר לסופר כתוב דנעשה הוא שלוחו דהבעל לכתוב אין בכוחו לחזור ולמסור כח שליחותו לאחר לומר לו כתוב כיון דמוסר לו רק מילי. אבל חד שליחות אפשר ע"י מילי לעשות שליח למילי. דהיינו באומ' אמרו לסופר דהבעל עשאו לזה עצמו שליח שיאמר עבורו להסופר לכתוב. ובמה שאומר זה לסופר בשליחו דהבעל הוי כאילו הבעל עצמו אומר לסופר לכתוב דהבעל יכול לעשות שליח למילי דמילי שעושה שליח הוי כמילי דהבעל עצמו. אבל מאן דס"ל דאו"א פסול ס"ל דחד שליחות ג"כ לא נתפס על מילי בעלמא ואין כח להבעל לעשות שליח למילי בעלמא. וכיון שכן למ"ד או"א פסול היאך יכול לבטל ע"י שליח הא הוי מילי בעלמא ואינו נתפס בזה שליחות כלל. ובהכרח צ"ל דדוקא אמירה לסופר לכתוב זהו מקרי מילי כיון דהמילי לא היה גמר מעשה אלא שעי"ז יכתוב הסופר אבל היכי שנגמר הכל ע"י המילי כמו ביטול הגט דע"י הביטול נגמר כל הענין זה חשיב כמעשה וראי' לדבר ממה דפליגי ר' יאשיה ור' יונתן אם יכול להפר נדרה ע"י שליח. ותיפוק לי' דהו"ל מילי אע"כ כיון דהפרה הוא גמר הענין חשיב כמעשה.
ועי' בר"ן פ"ק דפסחים שכתב דביטול חמץ דמתורת הפקר הוא א"י לבטל ע"י שליח שהרי אם אומר לחבירו הפקר נכסי אין בכך כלום. ולא הבנתי בפשוטו על דמפשט פשיטא לי' זה להר"ן דא"י להפקיר ע"י שליח. ורציתי לומר דהטעם משום דהוי מילי. אבל הא בררנו דיכול לבטל הגט ע"י שליח וכן מהפרת נדרים מוכח דכה"ג מהני שליח. אח"ז רב מצאתי בעזה"י מזה בס' בית מאיר לאה"ע סימן ק"כ ס"ד שהביא דברי הר"ן הנ"ל והניחם בקושיא. וגם הביא דברי תשובת מהרי"ט ח"א סימן קכ"ז דא"י להקדיש ע"י שליח משום דהוי מילי. וסתר זה מדין הפרת נדרים ע"י שליח. ע"ש. ובאמת גם מסוגיין דשלח אחריה שליח נסתרים דברי מהרי"ט. וביותר שבגוף הדין דמהרי"ט לענ"ד הא סוגיא ערוכה בתמורה ד"י א' אמר רבא וכו' דשווייא שליח לאקדושי הרי להדיא דיכול להקדיש ע"י שליח (אף דמרא דשמעתא התם הוא רבא ואיהו ס"ל במסכתין דכ"ט א'

דמילי לא ממסרן לשליח) ואמנם מה שראיתי בדברי הכ"מ הנ"ל בתחלת דבריו שפקפק על דברי מהרי"ט הנ"ל דמפי' רש"י נראה דגריעותא דמילי הוא רק שא"י השליח הראשון למנות שליח שני תחתיו אבל חד שליח מהני במילי דהרי גט ומתנה גופא נמי אינו אלא ע"י מילי והם כותבים ונותנים עכ"ל. לענ"ד כבר כתבנו דזהו למ"ד א"א כשר אבל למ"ד א"א פסול א"א לומר דהגריעותא דמילי רק דא"י למנות שליח אחר תחתיו דהא באומר אמרו במה שאומר לסופר לכתוב אינו ממנה להסופר תחתיו והוא אינו משויהו לשליח במקומו אלא דבציווי דהבעל אומר לו לכתוב שזהו בעצמו שליחות ראשון שיעשה להסופר שליח במקומו של הבעל והסופר נתמנה לשלוחו דהבעל ע"י שליח זה. ולדבר זה עושהו הבעל שליח שבשליחות יאמר לסופר כתוב. אע"כ דא"י לעשות לכל שליח למילי (כמו שאין אנו מקבלים דברי הבעל ע"י השליח) ומה דמביא הב"מ ראיה משטר גט ומתנה עצמו במחכ"ת אינו דאף שהבעל אינו מוסר דבר להסופר, מ"מ מצוה ומשוי אותו שליח לעשות מעשה לכתוב אבל אם מצוהו לעשות מילי בעלמא י"ל דלא מהני. ואולם עדיין יש לעיין למה דס"ל למהר"ר מרדו"ש הובא בב"ש (סי' ל"ה ס"ו) דבקדושין אף בשטר אין שליח עושה שליח כיון דתליא ברצונה עדיין אין מעה ביד השליח דהא אין ביד השליח לגמור המעשה דשמא לא תתרצה מש"ה מקרי מילי בזה יקשה דא"כ לר' יוסי דס"ל אומר אמרו פסול דבררנו דשליחות ראשון ג"כ א"א במילי א"כ שליח דקדושין היכי משכחת לה ועיין.

והנה הרי"ף השמיט מה דאיתא בסוגיא איבעיא להו בטל מהו תיקו. ונ"ל עפ"י דברי הרשב"א בחי' הנ"ל שהקשה אהא דאמרי' בסוגי' על הברייתא אלמא בטל הוא לישנא דלבטיל משמע. הא י"ל מעיקרא משמע ואומר דביטל שלא בפניה בפני ב"ד ואתי' כר' דבטלו מבוטל ומהימן במיגו דאי בעי מבטלו עתה ותירץ דדומיא דאי אפשר קתני דהוא להבא עיי"ש. ולכאורה קשה, למאי הלכתא מבעי' בבטל סתם מהו הא אף לשון בטל מעיקרא מהני דמהימן שכבר בטלו במגו דמבטלו עכשיו וצ"ל דהאיבעיא לרשב"ג דבטלו אינו מבוטל ולא מהני הביטול דמעיקרא שלא בפני השליח. וא"כ לדידן דקי"ל כר' דביטלו מבוטל ליכא נ"מ באיבעיא זו דבין כך ובין כך מהני. ואולם אינו מספיק דבעיקר קושיית הרשב"א דמהני מדין מגו הא בהגיעו להשליח ולא ידע אם כבר מסר לה השליח הגט או לא ואומר להשליח בטל הוא. דאם מעיקרא משמע לא מהימן דליכא מגו דלבטיל עכשיו דאינו רוצה לבטל עכשיו דחושש שמא כבר הגט בא לידה ואין בכחו לבטל עכשיו לזה אומר דביטלו כבר. אלא דקושי' הרשב"א דלמא הברייתא מיירי ברואה שהגט עדיין ביד השליח ואיכא מגו ובזה מרווח יותר תירוצא דדומיא דאי אפשי

דמיירי ג"כ אף בלא ידע אם כבר נמסר לה הגט דהא לישנא דלהבא משמע ה"נ מיירי ברואה שהגט בטל הוא וכיון שכן שפיר יש נ"מ בבטל סתם. בגוונא הנ"ל דלא ידע אם כבר נמסר לה הגט וליכא מגו.

תד"ה מ"ד איגלאי מלתא. ואע"ג דבעלמא כו'. תמוה לי מאד דמה הוצרכו לדחוק דעשאוהו כדברים שבלב הא בלא"ה לו יהיה דדברים שבלב הוי דברים מ"מ הא השליח והב"ד אינם יודעים בשעת מעשה מה שבלב וממילא הוי כמו מבטל בדיבור שלא בפניהם דמה לי דמבטל באמת שלא בפניו או דמבטל בפניו בענין שאין ידוע להשליח ולהב"ד ביטולו שהרי מבואר לקמן גבי אותבי קרי באודניכו וכתובו, אף דמ"מ הוא יצעוק ויאמר בפה מלא שהגט בטל. מ"מ כיון שהם אינם שומעי' מקרי שלא בפניו, וא"כ ביטול בלב אף דהויין דברים מ"מ הא לא נשמע לאוזן השליח ומקרי שלא בפניו דלא מהני. ולומר דהתוס' באו ליישב לפי אותו צד דלרבי גם בביטול שלא בפניו מ"מ לחומרא הוי ביטול. ואלו הכא ברהיט בתרייהו דלא הוי ביטול כלל. מש"ה הוצרכו למיתי עלה מדין דברים שבלב. גם ז"א דהא התוס' כתבו ע"ז ואין להקשות דמי איכא מידי כו' ועדיפא מיניה אמרינן בביטול שלא בב"ד דקיימו עתה באותו צד דביטול שלא בפני ב"ד לא הוי ביטול כלל, א"כ למאי הוצרכו תוס' דעשאו כדברים שבלב ועקרו דבר תורה ולדמות לביטול שלא בב"ד. הא בפשוטו כיון דביטול שלא בב"ד לא מהני אף דדברים שבלב הוי דברים מ"מ הוי ביטול שלא בב"ד. וביותר אף אם מהני ביטול שלא בב"ד אני נבוך הא בביטול שלא בפני השליח בעי שיהיה בפני עדים מדין אין דבר שבערוה. וכמ"ש גם המהרש"א בפשיטות והכא דאין ידוע בשעת הביטול מה שבלבו הוי ביטול שלא בעדים.

ואולם זה צריך לדון גם בסוגיא דקידושין (דף נ') דבעי למיפשט ממתניתין דקתני אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו. אעפ"כ אינה מקודשת דמוכח משום דהוי דברים שבלב. והא י"ל דהטעם כיון דהעדים ששמעו התנאי ולא ידעו ממה שבלבה ממילא על אופן זה דלא נתקיים התנאי לא הויין ע"ק. וצ"ל דמ"מ כיון דעל יסוד הקידושין הוי עדים וכיון שבלבה היה להתקדש בכל ענין הוי כנתקיים התנאי ומקרי ע"ק. אבל הכא דאין ידוע לעדים כל ענין הביטול לכאורה לא מהני דמה בכך דאח"כ נודע לנו למפרע דרהיט בשביל ביטול הא בשעת חלות הביטול דהיינו בשעה דרהיט לא הוי עדים ע"ז עכ"פ זה ברור דמקרי שלא בפניו. וצע"ג.

בא"ד ואין להקשות דמי איכא מידי כו'. ביאור דבריהם דאף דפרכי' לקמן מי איכא מידי כו' ומשנינן כל דמקדש אדעתא כו' מ"מ הו"ל למפרך גם הכא אהך דינא, ולזה תירצו

דהיכא דיש סברא חשובה יש כח ביד חכמים לעקור ול"צ לסברת דכל דמקדש אדעתא וכו' והביאו ראיה דכמו בביטול שלא בב"ד דמודה ר' דביטלו אינו מבוטל ואפ"ה לא פריך הש"ס עלה ומי איכא מידי כמו דפריך לרשב"ג אע"כ דבביטול שלא בב"ד דעליה התקנה טובה יש כח ביד חכמים לעקור. (עי' תורעק"א במשניות).

תד"ה מבוטלת היא. ורש"י פי' בכריתות כו'. ותמוה לי דא"כ האיך פרכינן התם אלא לת"ק והא התם דעדיין לא בא המתנה ואפי' השטר לא בא לידו רק ששתק כשיזכה לו השטר ע"י אחר ובכה"ג אי אפשי לא הוי הפקר אלא דסבור שיכול לבטל המתנה וכאומר איני חפץ במתנה וה"ז ממש כדינא דרב ששת דאי אפשי בו לא"כ. וצע"ג וד' יאיר עיני.

ויעויין בר"ן דמקיים ב' הגירסות דהכא מיירי לענין אם הדרא למרא בזה לשון עבר מהני ולשון להבא לא"כ ובכריתות מיירי לענין אי הוי הפקר בזה הוי איפכא דלשון עבר לא"כ דלא הוי הפקר ולשון עתיד מהני ולכאורה תמוה דא"כ היכי אמרינן בסוגיין דלישנא דמהני קאמר. הא בין עבר ובין עתיד מהני לדבר א' דבלשון עבר מהני לחזור למרא ובלשון עתיד מהני ליהוי הפקר ובזה ל"ש ג"כ סברת תוספות דמהני היינו דטוב לי שיתבטל דבורו בכדי שלא תתבטל המתנה דהא המתנה בין כך וב"כ בטל אלא דנ"מ אי הדרא למרא או הוי הפקר והיא לכאורה קושי' עצומה.

ובדרך פלפול י"ל דלכאורה יש להקשות דמה פרכי' למימרא דבטל כו' דלמא בטל ב' לשונות משמע ומספקי' אם כוונתו לשעבר או להבא ובגט דהוי חזקת א"א דיינינן להבא קאמר והגט פסול והתם משום חזקת מר"ק דיינינן דלשעבר קאמר והדרא למרא. וצ"ל דפירכת הש"ס דמ"מ במה דקאמר דבריו קיימים משמע דהוי ודאי למרא אף אם הקדים אחר לזכות בו בתורת הפקר מפקי' מיניה ויהבינן למרא, ואם איתא דהוי ספיקא היה מהראוי לומר דאם תפס זכה דאף דבקרקע לא מהני תפיסה מ"מ י"ל הכא דלא הוי כ"כ חזקת מר"ק כיון דנעשה מעשה המתנה בפנינו ס"ל להש"ס דמהני תפיסה, וכיון שכן י"ל דשפיר משני דמלישנא דמהני קאמר והיינו דמכח דב' לשונות משמע אנו מכריעים דאמר בלשון דמהני. והיינו דאם כוונתו על להבא ורצונו להפקירו לא נתקיים מחשבתו דהא מ"מ כיון דאנו מסופקים נותנים לכתחילה להבעלים מכח חזקת מר"ק. אלא דאם קדם אחר וזכה היה מהני. וכיון דלכתחלה אנו נותנים להבעלים לא נעשה כ"כ רצונו משא"כ אם כונתו לשון עבר ליתן למר"ק בזה נתקיימה רצונו דגם אנן דמספקינן בדעתו נפסוק כן ליתנו למר"ק. ומש"ה אנן מכריעים דכוונתו לשעבר דבזה מהני דבורו ואפי' קדם אחר וזכה לא מהני, וק"ל.

דף לב:

בטל מהו תיקו. והרי"ף השמיט לאיבעי' זו. ואפשר לומר ע"פ מה שהקשה הרשב"א במה דפרכי' למימרא דבטל לישנא דלהבא משמע הא י"ל דאומר דבטלו כבר והיינו לר' דבטלו מבוטל ומהימן במיגו דמבטלו עכשיו. ותי' דקתני דומיא דא"א דמדין להבא הוא ע"ש. ולכאורה קשה דא"כ מה מיבעיא אם בטל מהני הא אף אם הוא לשון עבר מהני מדין מיגו, וצ"ל האיבעיא לרשב"ג דבטלו אינו מבוטל. וא"כ לדידן דקיימא לן דבטלו מבוטל אין נ"מ באיבעיא זו וק"ל.

ובעיקר האיבעי' דבטל מהו ק"ל הא חזינן בדברי רב ששת מבוטלת וכו' וא"כ הרי התם דבטל הוא אף דיש לפרש להבא מ"מ מהני דלישנא דמהני קאמר ומ"מ מבוטלת לא"כ הרי מוכח דמבוטלת אין בה ספק דודאי להבא משמע. א"כ מכ"ש בגט דלהבא הוא לישנא דמהני דבודאי מהני לשון בטל. והרי עכ"פ חזינן דיותר משמע מבוטלת להבא ממה דמשמע בטילה היא להבא ואיך נימא בגט איפכא דבטל הוא משמע להבא ובטל לחודא משמע לשעבר וצלע"ג. אח"כ הראו לי דהפ"י מקשה כן אבל הוא נקט הקושיא רק לשיטת תוס'. ואני לא ידעתי דלכאורה זה קשה בין לרש"י ובין לתוס'. וצ"ע.

ברמב"ם (הל' גירושין פ"ו הל' כ"א) השולח גט ביד השליח וביטל הגט הרי חוזר ומגרש בו כשירצה שלא ביטלו מתורת גט אלא מתורת שליחות, מ"ש בני הגנ"י דכוונת הרמב"ם, דדוקא במזכיר ענין שליחות שאומר גט ששלחתי ולא שנתתי בידך בטל בזה מפרשי' דהביטול קאי על השליחות ולא על הגט עצמו, לענ"ד משמעות הרמב"ם אינו כן דאף דבהלכה ט"ז נקט דינא דמתני' באמר לשלוחו גט ששלחתי מ"מ בהלכה כ"א דנקט השולח גט ובטלו משמע דאף דאמר בסתם כשרואין הגט ביד השליח דגט זה בטל והרי כתב אח"כ אבל אם היה הגט ביד הבעל כגון שאמר גט זה בטל משמע דדוקא כשהגט ביד הבעל דל"ש לפרט כלל ענין (ענין) ביטול רק על הגט אבל בגט ביד שליח גם בלשון זה גט בטל לא בטליה לגיטא ותלי הכל באם הגט ביד הבעל או ביד השליח, ולזה מורים ג"כ דברי הה"מ דמ"ש וי"א אברייתא דגט זה לא יועיל דאינה מופרסם בשליח והיינו דלא נזכר כן שהגירושין ע"י שליח אלא דהבעל אמר כן על גט שבידו, ובאמת דא"כ דברי הה"מ תמוהים דאם נאמר מהברייתא לא משמע דמיירי ע"י שליח א"כ איך תלה זה בשיטת הרמב"ם דמהני ביטול על הגט עצמו הלא אף לאינך פוסקים דאיך אפשר לומר דקאי אברייתא דלענין זה קתני בברייתא דבריו קיימים כיון דחוזר ומגרש וכל כמה דאינו חוזר ומגרש פשיטא דלא הוי גט כאן בנשאר הגט בידו ויהיה מזה משמעות כדברי בני הגנ"י דלהרמב"ם מיירי דלא הזכיר לשון שליחות ומפרשי' דמבטל לגט ממש וע"כ

דפלוגתת הר"ן ור"ש (גיטין ל"ב ע"ב) קאי אמתני' אבל לאידך פוסקים קאי אברייתא דאף דלא ניכר בדבריו לשון שליחות מ"מ לא מהני ביטול דגט עצמו אך מ"מ לדעתי א"א לפירושא זה בכוונת הרמב"ם דהחילוק רק בין אם ישנו הגט ביד השליח דאף אם לא הזכיר בביטלו לשון שליחות מ"מ אמרינן דבטל רק לשליחות ובין אם ישנו ביד הבעל דפשיטא דא"א לפרשו רק על ביטול הגט דאין שום דבר אחר שיחול עלי' ענין ביטול.

אה"ע סי' קמ"א ס"ז חוזר ומגרש בו ואם אמר יהא כחרס י"ל דאינו חוזר ומגרש בו דלשון זה סובל יותר לביטול גט עצמו דאל"כ באמר יהא כחרס אמאי חוזר ומגרש הא לשון זה משמע יותר לביטול גט מביטול שליח. ולענין סברא זו מאן דפליג ולהסוברים דזהו ביטול לגט עצמו דחוזר ומגרש בו אלא דהר"ן ס"ל דפלוגתא דר"נ ור"ש קאי אברייתא דסמוך לי' מקודם והוכיח מזה דטעמא דחוזר ומגרש דלא מהני ביטול הגט, ואינך שיטות דס"ל דמהני ביטול גט לעצמו יפרשו באמת דקאי אמתני' ולא אברייתא ולפ"ז יהא מוכח דאף שלא יועיל ולא יתיר סובל יותר לביטולו דגט עצמו דהא בברייתא קתני בחד בבא לא יועיל יהא כחרס דדבריו קיימין וכיון דביהא כחרס דבריו קיימין היינו דא"ח ומגרש הכל באינך דלא יועיל אלא דהר"ן רצה לאלם קושייתו דביהא כחרס בודאי סובל יותר לביטול הגט עצמו ומ"מ אינו מוכרח די"ל דלאינך שיטות לא מיירי הברייתא בגט ביד שליח אלא ביד בעל עצמו וכמ"ש הה"מ וממילא דבריו קיימין לגמרי דא"ח ומגרש בו דממילא אין פירוש אחר רק לביטולא של גט עכ"פ ביהא כחרס כדמפורש בר"ן דיש לפרשו יותר על ביטול הגט עצמו ואף באינך לא יועיל י"ל גם לפירושו דהרמב"ם באמת כן הוא דמזכיר דין דחוזר ומגרש בהל' כ' ושם לא נזכר רק מלשון בטל ואח"כ בהלכה כ"א מזכיר לשונות דביטול הגט לא יועיל וכו' ואפשר להעמיס כן ג"כ בדברי הש"ע בדינא דס"ו הא מילתא בפנ"ע ולא קאי על אינך לשונות דלא יועיל וצ"ע לדינא.

תוס' ד"ה התם דיבור ודיבור וכו' דאם בטלו בפירוש. וכן נראה דעת הרשב"ם ב"ב דף מ ע"ב ד"ה גילוי מילתא בסוף הדבור.

בא"ד ומדקאמר בפ"ב כו'. ק"ל האיך אפשר שיהיה ראיה הא אף אם נידון דמבטל בפי' אינו חוזר ומגרש בו היינו מכח פירכת הש"ס דכמו דקיימא לן כר"י דאמר חוזרת ה"נ בטל לגמרי. אבל מ"מ לר"ל דס"ל התם אינה חוזרת. ה"נ ס"ל הכא דא"י לבטל גט, וא"כ עדיין יקשה הא לעיל הוא מרא דשמעתתא ר"ל דאמר חיישי' שמא פייס והא לר"ל בודאי חוזר ומגרש בו. וצ"ל דלכאורה באמת יש לדקדק דאמאי פרכי' דוקא מר"י דאמר חוזרת הא אף לר"ל דאמר אינה חוזרת מ"מ מדיכול לבטל השליח היינו דכל כמה דלא אתי' גיטא לידה הוי דיבור בעלמא כדאיתא בקידושין, וא"כ ה"נ לבטל גיטה דהוי רק דבור

בעלמא כיון שלא אתי' לידה. וצ"ל דמ"מ יש חילוק קצת דלגבי זה דנגמר מעשה כתיבת הגט שיהיה ראוי לגרש מקרי יותר מעשה. וא"כ י"ל דהש"ס רוצה למיפרך מר"י כדי לאלומי הקושי' דאלו לר"ל יש לדחוק ולחלק קצת, מ"מ מדר"י ודאי קשה דכיון דס"ל אפילו התם חוזרת מכ"ש הכא. אבל למה דמשנינן גיטא גופא קיימי' באמת דגם לר"ל אם מבטל בפי' הגט אינו חוזר ומגרש בו.

בא"ד ועוד דשמא התם דלא נחתם לא חשיב גמר מעשה. אינו מובן כראוי דהא ר"ש דס"ל ע"מ כרתי א"כ בכתיבה כבר נגמר המעשה ודאי דלא חשיב השטר עד שיהיו ע"מ א"כ גם בנחתם לא ליהוי מעשה דהא עדיין לא מיקרי שטר דהא אין ע"ח כרתי ולא יוגמר כח השטר רק ע"י ע"מ ואין תועלת בע"ח רק שלא תצטרך להביא ע"מ דאמרי' מסתמא נמסר כהלכתו. וא"כ בגוף הכשר קיומו וגמרו דהשטר לא ידעתי הפרש בין נחתם ללא נחתם.

בסה"ד לא חשיב גמר מעשה. ועיין לקמן דף פב ע"א תד"ה צא והשלם ודף פח ע"א תוס' ד"ה ודלמא אמלוכי.

תד"ה ור"נ אמר כו' ואומר ר"י דנ"מ וכו'. לכאורה י"ל דנ"מ להלכה אף לרשב"ג באם בטל הגט בפני ב' שלא בפני ב"ד וזנתה קדם הביטול דאם ב' הוי ב"ד וממילא הא דאמרו חז"ל דביטלו אינו מבוטל הוא מדין אפקעינהו והיא למפרע פנוי' אין הולד ממזר אבל לר"ש דב' לא הוי ב"ד לא הוצרכו להפקיע הקדושין דהא בלא ב"ד גם לרבי אינו מבוטל ולא פרכי' ומי איכא מידי משום דכיון דאיכא טעם חשוב יש כח לעקור ד"ת ממילא גם לרשב"ג בכה"ג לא אתינן עלה משום אפקעינהו ולא עקרו הקדושין למפרע והולד ממזר.

בא"ד מ"מ בפחות מב' כו' עיין במהרש"א דהקשה דהא בדברי התוס' דלקמן דבטלו שלא בפניו בודאי בעי ב' דאין דבר שבערוה פחות מב' ע"ש. ולכאורה נראה ליישב דצריכים להבין עיקר הדברים דמ"ש דאם ביטל בפניו אין זה בכלל אין דבר שבערוה אם בטל שלא בפניו הוי בכלל אין דבר שבערוה. ונ"ל דהנה ביסוד אין דבר שבערוה הוא מב' פנים. הא' דבמעשה בעצמותו אף אם שניהם מודים לא חל המעשה אא"כ נעשה בפני ב' עדים כמו במקדש ומגרש בעדים אף דשניהם מודים אין ממש בקידושין וגירושין א"כ נעשה בעדים. הב' אף אם היכא דהמעשה בעצמותו מהני מ"מ אין הב"ד רשאי לפסוק ולהאמין עד שיעידו ב' עדים וכמו עדים שזינתה דהזנות בעצמה אף בלא עדים אוסרת על בעלה. ומ"מ א"א לדון בלא הודאת בע"ד עד שיעידו ב' עדים ולזה ס"ל להתוספות דגבי ביטול י"ל דבעצמותו מהני בלא עדים דאינו דומה לקידושין וגירושין כיון דאינו ענין מעשה וחלות הקנין רק ביטול וסילוק כח השליחות. אבל מ"מ לענין בירור הדברים

שביטל בעי ב' עדים כמו כל דבר שבערוה. ומש"ה במבטל בפני השליח דהשליח יודע בעצמו הביטול ומוטל עליו שלא למסור הגט דבעצמותו חל הביטול אף בלא עדים. אבל בביטול שלא בפניו א"א לברר הביטול ולדון דהגט בטל עד שיעידו ב' עדים ומש"ה צריך שיבטל בפני ב' עדים. ולפ"ז י"ל דאף בביטול שלא בפני עדים ושלא בפניו אם מודיע כן לעדים שבטלו בב"ד דהעדים צריכים להאמין לו דהא בידו לבטלו עתה בפניהם, בזה מהני דהא הביטול בעצמותו מהני בלא עדים. ולענין הבירור יעידו העדים שאמר כן הבעל בפניהם. ולפ"ז י"ל דמ"ש תוס' בפחות מב' היינו דהביטול היה בפחות מב'. אבל מ"מ הודיע כן לעדים או לשליח שביטל דאלו מטעם אין דבר שבערוה מהני שיעידו העדים או השליח דהבעל אמר דביטל אבל מצד ביטול שלא בב"ד לא מהני. דאף דמודיע כן לעדים והוציאו קול שמודיע להשליח וליכא חשש קלקול ממזרת מ"מ כיון דהביטול בעצמותו לא מהני מכח קלקול ממזרת ממילא גם במה שמודיע שביטל לא מהני כמ"ש לעיל להוכיח מדברי הרשב"א ומיושב קושית המהרש"א.

אמנם אחרי העיון נראה דליתא דעיקר סברת הרשב"א ניחא דמכח שתקנו חז"ל דביטלו שלא בב"ד לא מהני ולא חלה הביטול. מש"ה לא מהני במה שמודיע כן להעדים או להשליח. אבל מ"מ יקשה לר"נ דאמר בפני ב' למאי הלכתא תקנו כלל דבטלו שלא בב"ד לא מהני. הא בלא"ה לא משכחת ביטול שלא בפניו בפחות מב' דהא בכה"ג אין דבר שבערוה דלא יהיה בירור על הביטול בפחות מב' ולא יהיה משכחת דמהני הביטול אלא כשיודיע להשליח או להעדים וממילא ליכא קלקול ולאיזה אופן אמרי ותקנו דביטול בעי שיהיה בב"ד. ואם נימא דהתקנה היה לענין ביטול זה שלא בפני זה דמדין דבר שבערוה מהני ומ"מ ליכא קול מעליא ויש חשש ממזרות וממילא לבתר תקנה אף במודיע אח"כ לשליח או לב' ביחד לא מהני כאן דהביטול לא חלה כלל. מ"מ כיון דממילא צריכים לבוא להך גוונא דזה שלא בפני זה למאי הלכתא נקט תוס' בגוונא הנ"ל לנקטו בקיצור דנ"מ בביטלו זה שלא בפני זה וא"כ קושית המהרש"א לנכון.

ומה"ט אין ליישב ג"כ דברי תוס' דנ"מ בביטלו בפני א' ואותו העד הוא מעידי הקיום על חתימת העדים דבזה ל"ש אין דבר שבערוה לפ"מ דבררנו דהביטול בעצמותו חל כמו בביטול בפניו אלא דלענין בירור בעי ב' עדים ובכה"ג נאמן העד מדין מגו דאין זה כתב ידם. דמ"מ יקשה על שורש התקנה דלמאי הלכתא תקנו דביטול שלא בפני ב"ד לא מהני הא בלא"ה לא יהיה באפשרות דמהני בפני ע"א אלא בכה"ג דיהיה הע"א מעידי קיום ובכה"ג ליכא חשש קלקול דאם יהיה קיום מבלעדו לא יהיה נאמן מדינא על הביטול. ואם נצטרך לו לקיום ממילא כשתרצה להנשא ע"י הקיום שלא יודיע ג"כ הביטול באופן

דלקושטא דמלתא י"ל כנ"ל לדינא שאם יש איזה נ"מ בשורש התקנה כגון לענין ביטול זה שלא בפני זה. ממילא י"ל הדין דאם ביטל בפני א' ואח"כ הודיע לב' ביחד או להשליח דביטל בפני א'. וכן אם הע"א הוא מעידי הקיום אף דהוי בירור על הביטול מ"מ לא מהני כיון דבשעה שביטל לא חלה הביטול כלל אף דליכא חשש קלקול מ"מ חלה תקנת חז"ל דלא מהני ביטול שביטל בפני א'. אבל מ"מ קושיית המהרש"א נכונה דכל כמה דלא משכחת גוונא לתקנת חז"ל דמדינא יהיה מהני הביטול. מ"מ שייך חשש קלקול. וקשה למאי תקחז"ל דלא מהני הביטול וכיון דצריכים למצוא גוונא הו"ל לתוס' למנקט בקיצור הנ"מ באותו גוונא.

דף לג.

ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה. זהו לא נאמר אלא אליבא דרשב"ג דס"ל דאף בביטול בב"ד אלא דהביטול היה שלא בפני השליח ועבר על תקנת ר"ג דאינו מבוטל אבל למה דקיימא לן כר' דביטלו מבוטל. אף דבביטול שלא בב"ד גם לר' אינו מבוטל מ"מ א"צ לטעמא דאפקעינהו אלא דבמקום טעם חשוב יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה כמ"ש תוס' ריש פירקין ונ"מ לדינא בקידשה אחר קודם הגט הזה דאם צריכים לבוא לידי אפקעינהו א"כ קדושיו קידושין אבל אם נימא דעקרה לד"ת ולא אפקעינהו אין קידושין השני' קידושין ודאי אלא דחיישינן דהוי כאילו אמרה נתגרשתי. (ועי' תויו"ט שכתב כך טעמא אפי' לרבי).

תוד"ה אפקעינהו. דאין לחוש אלא כשמחפה עליה שלא כדין. לכאורה עדיין קשה דאמאי תקנו זמן מחשש שמא יחפה מה"ת ניחוש שיחפה שלא כדין הא יכול לחפות כדין ע"י ביטול הגט. וצ"ל אולי לא ירצה לעשות בעילתו בעילת זנות ואף דבארוסה ל"ש כן מ"מ כיון דרב מנגיד מאן דמבטל גיטא ימנע מלעשותו ליבטל (ויחפה) טפי ע"י הגט שא"ב זמן.

בא"ד דאל"כ נזיר. עיין שבת דף ד' ע"א תוס' ד"ה קודם ומכות דף ט"ו ע"ב תוס' ד"ה במאי קמיפלגי.

בא"ד והא התראת ספק הוא שמא ישאל על נזירתו. לכאורה עדיפא הו"ל להקשות אפי' למאן דס"ל שמיה התראה הא גם בשעת העונש דמלקות עדין בספק שמא ישאל עליו ולא עשה למפרע איסור ולא היה חייב מלקות. וע' מהרש"א ואין זה מספיק על קושייתינו דשמא באמת מחר ישאל ואגלאי מלתא דלא היה מחוייב מלקות. והנראה די"ל דבאמת אין לוקין עד שכלה ימי נזירתו. דאף דקיימא לן אכלה כולה נשאלין עליו. היינו מטעם דחל התרת חכם על העונש מלקות. ואף דלא אתרו ביה. דלדעת הרא"ש ג"כ נשאל עליו.

היינו דמ"מ איסור עונש המלקות עליו. וכמ"ש הרא"ש במכות. אבל אחר שלקה דקיימא לן ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הוי כאחיך ונסתלק מעליו העונש לא חלה התרת חכם כלל. משה"ה שפיר יכולים ללקות ואין מניחין לו לשאל באמצע המלקות. ואח"כ ממילא א"א לשאול עליו. ועיקר קושי' המהרש"א רק איך ימצא מלקות מן התורה הא יצעק מקודם שבאו ללקות.

כעת אני עומד בעיון קצת בתוס' גיטין ל"ג א', ד"ה ואפקעינהו מדנקטו קושייתם רק למ"ד התראת ספק לא שמה התראה ולא הקשו ביותר, איך מענישין במיתה להבא על א"א קטנה דלמא ישלח לה גט ויבטל שלא בפניה, וכן בנזיר שמא ישאל ולא עבר כלום, והיינו דדלמא באמת אין ממיתין אותו עד אחר שתמות היא או בעלה, וכן בנזיר אין מלקין עד שיכלו ימי נזירותו, ואף דקי"ל דאכלה כולה נשאל עליה, הא כתב בת' שער אפרים סי' ע"ב דדוקא היכא דאיכא עונש קרבן או מלקות אבל במזיד ולא אתרו לא, וכ"כ הכנה"ג בשם הראב"ד בס' תמים דעים, ואף להרא"ש דכתב דאף במזיד ולא אתרו נשאל, מ"מ הא כתב הא איכא עונש מלקות, וא"כ ע"י דלוקים ופקע עונש מלקות מכיון דנקלה ה"ה כאחיך א"י לשאול עוד ולזה הקשו רק דהתראה היה בספק. ולפ"ז אפשר דגם אחר שתרצו דרוב אין מגרשין וכן בנזיר, היינו הכל דשם התראה מעליא היא, וכדדייקו בלשונם "דכה"ג לא הוי התראת ספק", אבל מ"מ י"ל דאין מענישין אותו עד שיצא הספק מכל וכל וכגוונא הנ"ל, והרי לפ"מ דכתב בשבת ד' א' דכיון דמחוסר מעשה הוא לא מקרי התראת ספק הא זהו ודאי רק לענין ההתראה, אבל פשיטא דא"א לענשו בשביל זה, ובהדביק פת למ"ד לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד לוקין ואתרו בי' למלקות אם הי' הדין דמלקין בשבת וכי היינו רשאים להלקותו קודם שתאפה הא אולי ירדה הפת ולא תאפה, וכן בההיא דנדה מ"ו ב' בתוד"ה ר"י ור"ל, וי"ל דאזלינן בתר רוב שמביאין שתי שערות, נראה ג"כ דמשום זה מקרי ההתראה גמורה אבל לא להלקות דהרי לא סמכינן על חזקה זו לחליצה וצריכה בדיקה, ואולם העומד לנגדי סוגיא דסנהדרין ס"ט ע"ב "ואימא איילונית היא" ואדעתא דהכי לא קדשה, ויעויין במהרש"א קדושין "דהא א"א לומר דבאמת אין ממיתין עד שתגדיל ויבורר שאינה איילונית דמ"מ הוי התראת ספק" ולפי הנ"ל מ"מ אין ראי' דבנפשות הולכין אחר הרוב דלמא ע"י הרוב מקרי התראה, וא"כ משמע דדין התראה ודין העונש חדש /חדא/ הוא. ובאמת הסברא קשה לדמות כיון דלפי אמת בכל מקום אזלינן בתר רוב א"כ פשיטא דמקרי התראה ודאי מכח הרוב, אבל מ"מ י"ל דאין מענישין עד שיבורר הדבר לגמרי.

והנה הדבר פשוט דאף אם בלא אוכל זו אם לא אוכל זו לא הוי התראת ספק כיון דמחוסר מעשה, מ"מ לא מלקי' לי' עד שעבר ממש ולא אכל להתנאי' דרק ההתראה לא מקרי בכלל התראת ספק כיון דמחוסר מעשה אבל פשיטא דא"י להלקות בספק ומזה נ"ל לדון במ"ש תוס' גיטין דף ל"ג ע"א ד"ה ואפקעינהו דהקשו דבא על א"א איך ממיתין הא הוי התראת ספק שמא ישלח לה גט ויבטל הגט שלא בפניו דאפקעינהו רבנן לקידושיה מיני' ותהיה פנויה למפרע. וכן בנזיר השותה יין דקתני במתני' דלוקה הא הוי התראת ספק שמא ישאל על נדרו ומדלא הקשו דאף למ"ד שמה התראה מ"מ איך ממיתין בבא על א"א קטנה או באונס במקום דאין ממיתין אותה איך ממיתין אותו שמא ע"י ביטול גט שלא בפניו תהיה פנויה למפרע ולא נתחייב מיתה. וכן בנזיר שמא ישאל ולא נתחייב מלקות. נלע"ד די"ל דבאמת אין ממיתין אותו מיד אלא דממתינים עד שתמות היא או בעלה, ובנזיר מלקין אותו אחר שכלו ימי נזירתו. דאף דקי"ל אכלה כולה נשאל עליה מ"מ הא כתב בתשובת שער אפרים סי' ע"ב דדוקא היכא דאיכא עונש כרת או מלקות אבל במזיד ולא אתרו לא. וכ"כ בכנה"ג בשם הראב"ד בס' תמים דעים. ואף דהרא"ש כתב דגם במזיד ולא אתרו נשאל, מ"מ הא כתב הרא"ש הטעם ומיהו איכא עונש מלקות, א"כ במה שמלקים אותו אין עוד ספק שישאל דלאחר שלקה דהרי הוא כאחיך אין מה לחול עליו השאלה. לזה נקטו הקושיא רק למ"ד התראת ספק לא שמה התראה, ולפ"ז י"ל דאף לאחר דתירצו התוס' דלא מקרי התראת ספק דרוב אין מגרשים וכן בנזיר, היינו דלא מקרי בגדר התראת ספק וכדדייקי בלשונם שם דהתראה כה"ג שמה התראה. אבל מ"מ י"ל דאין ממיתין אותו עד שיתברר שאינה פנויה למפרע דהיינו אחר שתמות היא. ובנזיר אחר שיכלו ימי הנזירות. וכן בתוס' בנדה דמ"ו ב' ד"ה ר"י וכו' וי"ל דאזלי בתר רוב שמביאים ב"ש היינו ג"כ דמקרי התראה מעליא אבל מ"מ אין מלקים עד אחר שנתברר דהיה מופלא סמוך לאיש דהרי בכל מילי דאורייתא לא סמכי' על רוב זה שהביאו ב"ש בזמנן לחליצה וכדומה כך היה נלענ"ד. ואולם קשה לי מסוגיא דסנהדרין דף ס"ט ואמאי דלמא איילונית היא ועיין במהרש"א קדושין דף ט"ו הא אפשר לומר דממיתין אותו אחר שתגדל ויתברר דאינה איילונית היינו דא"כ הוי התראת ספק ע"ש ולפי הנ"ל הא מ"מ י"ל דכה"ג כיון דרובן לאו איילונית מקרי התראה מעליא אבל מ"מ אין ממיתין אותו עד שיתברר שאינה איילונית. ובאמת בלאו כל הנ"ל קשה מסברא דאיך אפשר לדמות העונש המיתה להתראה. דהא כיון דבכל התורה אזלי' בתר רוב א"כ מקרי התראה ודאי דזהו הוי כמו כה"ת דרוב כודאי. אלא לענין נפשות לא אזלי' בתר רובא וממתינין להמית אותו עד שתגדיל ויתברר דאינה איילונית. וכן יש ראיה לכאורה מתוס' סנהדרין

דף ס"ח ע"ב ד"ה בן סורר וא"ת דלמא שנה לפני גדלות כדאשכחן נדה דף מ"ו וכו'. והיינו ע"כ דלאו התראת ס' הוא דשמא לא יביא ב"ש לסוף השנה ואינו סמוך לאיש. היינו ג"כ כיון דרוב מביאים ב"ש בזמנן לא מקרי התראת ס' ואם נימא דזהו רק לענין ההתראה אבל מ"מ אין עונשין על זה עד שיתברר אח"כ א"כ אם נדרוש סמוך לאיש דהיינו שנת י"ג, א"כ לאחר י"ג אינו נעשה בן סו"מ דהוא איש וממילא לא משכחת במופלא סמוך לאיש בן סו"מ דהא עתה א"י להענישו דשמא לא יביא ב"ש סוף השנה ואינו עתה סמוך לאיש ואם נמתין עד אחר שיביא ב' שערות סוף השנה הא אח"כ יפטר כיון דאשתני דינא כדאיתא במתני' סנהדרין דף ע"א ע"ב ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור. ואמרי' שם בסוגיא הטעם דכיון דאשתני דינא ה"נ בזה כשיביא ב"ש אשתני דינא כיון דאילו עבד השתא אינו מחייב. ואם דגומרים דינו עתה וממתיתין בעונש עד אחר שיביא ב"ש הא הוי בכלל עינוי הדין לגמור דינו עתה להמיתו אח"ז. כדאיתא בסנהדרין דף ל"ה ע"א ולומר דגומרים דינו שמחייב מיתה אם יביא ב"ש בסוף השנה. ובזה ליכא עינוי הדין כיון דעדיין ליכא חיוב מיתה ודאי רק על תנאי. הא מ"מ בכה"ג נימא אשתני דינא דהא הטעם דנגמר דינא ואח"כ הקיף זקן התחתון דפטור דגברא קטילא הוא וזהו שייך אם היה ראוי להמיתו אז דבזה קודם שהקיף זקן בר קטלא הוא והוי כהוקף אחר דקטלו לי' אבל אם זהו עצמו הגמר דין שמחייב מיתה לאחר שיביא ב"ש ועתה א"י להמיתו א"כ עדיין אינו בר קטלא עד זמן שהביא ב"ש וא"כ מקרי אשתני דינו. אע"כ דבאמת יכולים להמיתו מיד מכח הרוב דיביא ב"ש בזמנו, וצע"ג.

תד"ה ר' סבר. כיון שלשליח עצמו אומר כן כו'. נראה דאין כוונתם דאם איתא דבטלה כולה איך מהני הביטול לפני א' מהם הא לגבי האחרים דהביטול שלא בפניהם מקרי אין דבר שבערוה פחות מב'. דז"א דמ"מ כיון דעכ"פ אותו העד שמבטלו בפניו הוא בטל ממילא נתבטלו האחרים מדין עדות שבטלה מקצתה. וא"כ אין זה ע"י ביטולו שמבטל אותם עד דנידון ביה אין דבר שבערוה. אלא דממילא כיון דבטל קצתו בטל כולה. אלא צ"ל דכוונתם כמ"ש בסוף דאם איתא דבטלה כולה יש חשש ממזרת אפי' בדיעבד לא בטל דבביטלו שלא בב"ד גם רבי מודה דלא בטל ומה דסיימו ואם בטלו כולה קאי על כל התירוץ הן אי מיירי בפני ע"א והן אי מיירי בפני ב' זה שלא בפני זה.

והנה בעיקר קושי' התוס' נראה דקאי רק לר"נ אבל ר"ש ליכא קושיא דהא א"ל דמיירי בביטל בפני ב"ד דהיינו ג'. דא"כ גם לרשב"ג יהא מהני דהא בפני ג' ליכא חשש ממזרות רק עגונות. והכא ל"ש עגונות לשיטתייהו דס"ל כרש"י דעגונות היינו כדי שיהיה לו טורח ולא יבטל. וא"כ הכא דהיה לו הטורח לרוץ להשליח ולבטלו מה בכך דלא בטלו

בפני כולם הא היה לו הטורח כדרך כל מבטלי גיטין וכי בשביל שעשה יו"ד שלוחים יהיה צורך דוקא לטרוח יותר לבטל בפני ג' וכדמוכח לומר בכוונת תוס' במ"ש בזה הדבור וע"כ למ"ד משום תק"ע לא דמי אהדדי אלא דקושייתם דאליבא דר"נ י"ל דמיירי בביטלו בב"ד דהיינו בפני ב' דלר' בטלו מבוטל ולרשב"ג אינו מבוטל משום חשש ממזרת כתקנת ר"ג והוצרכו לשנויי דסתמא קתני אפי' בפני א', או בזה שלא בפני זה.

בא"ד ולפ"ז א"ש מה שמסתפק כו'. לכאורה נראה דכוונתם דלפ"ז היינו לפי התירוץ השני. דלפי תי' הא' יקשה אף דנ"מ למפסק לעיל כר' והכא כרשב"ג לענין אם בטלו בפני הא' או זה שלא בפני זה. מ"מ כיון דבאמת מה דאמר רשב"ג א"י לבטל היינו אפילו בפני ב'. דהא באמת ס"ל לרשב"ג בטלו אינו מבוטל. א"כ לא שייך למפסק הלכה כרשב"ג דמשמע בכל גוונא דרשב"ג. וכמו דצ"ל מה דלא ניחא להו בפשיטות דנ"מ למפסק כרשב"ג לענין דלכתחילה אינו יכול לבטל. אע"כ כיון דבאמת רשב"ג דקאמר א"י לבטל היינו דאפילו דיעבד לא בטל משמע דקיימא לן כרשב"ג בכולו דאפילו דיעבד לא בטל עד דלבסוף כתבו דלשיטת רש"י צריכים לדחוק דמשמעות א"י לא היינו דיעבד. והיינו דלרשב"ג הכא מיירי רק מגוף הדין אם רשאי לבטל. אלא דרשב"ג לנפשי' סבר דלקושטא דמלתא דאפילו דיעבד אינו בטל וזהו נכלל במה דס"ל לעיל בטלו אינו מבוטל. אבל הכא בפלוגתא זו לא מיירי רק מן לכתחלה. מש"ה שייך שפיר הלכה כרשב"ג. וא"כ שפיר י"ל כנ"ל דלתירוצם הא' כיון דבאמת מה דקאמר רשב"ג א"י לבטל היינו בפני ב' ל"ש לומר הלכה כרשב"ג. אמנם עדיין י"ל דדילמא מה דמספקי' בהי מינייהו אמר הלכה כרשב"ג היינו דדילמא ס"ל כר"ש בפני ג' ושפיר אמר הלכה כרשב"ג דהא רשב"ג מיירי באמת דוקא בפחות מג' לתירוצם הא' דהכא ליכא תק"ע וכנ"ל, ובפחות מג' באמת גם לדידן ביטלו אינו מבוטל. ולזה נראה יותר דמה דקאמרי ולפ"ז א"ש היינו דלב' התירוצים אתי שפיר לאפוקי אם נדחוק על קושייתם הא' דיכול לבטל משמע לכתחלה היה קשה דאיך יכול למפסק לעיל כר' והכא כרשב"ג וק"ל.

בא"ד וע"כ למ"ד מפני תק"ע לא דמי אהדדי. ביאור דבריהם דהכא ל"ש תק"ע כיון דהיה לו הטורח לבטל בפני א' וכמ"ש לעיל. ואולם אעפ"כ לכאורה תמוה דמה סתרו בזה דברי רש"י הלא כמו דס"ל לתוס' בתירוצם הא' דהכא מיירי בלא ביטל בפני ג' וכנ"ל ה"נ י"ל לרש"י דהכא מיירי שלא ביטל בפני ג'. ואי דא"כ להך מ"ד הוא בכלל תקנה הראשונה. וא"כ לא יהיה דמי אהדדי דלמ"ד בפני ב' יהיה הכא בכלל תקנה השני'. ולמ"ד בפני ג' יהיה הכא בכלל תקנה הראשונה אבל לתירוצם הא' ניחא דמיירי הך בביטלו בפני א' או זה שלא בפני זה דהוי מתקנה הראשונה דמה בזה ענין קושיא וכי צריך להיות דמי

להדדי הלא בברייתא לא נזכר כלל מזה אם מתקנה הראשונה או משניי' ורש"י נקט לה לקושטא דמלתא למה דקיימא לן כר"נ ממילא הוא בכלל תקנה שנייה. ובאמת לר"ש הוא מכלל תקנה הראשונה, והנלע"ד בכוונתם דבאו לתרץ עצמם לאפוקי דבפשוטו נסתר דבריהם. ויש ראיה לפי' רש"י דקאי אתקנה שניה והיינו מדקתני הך פלוגתא בתר פלוגתא דביטלו מבוטל דממע /משמע/ דמיירי כמו ברייתא דלעיל דמיירי מצד תקנת ר"ג ה"נ מיירי הכא אם עבר בזה תקנת ר"ג או לא. ולזה כ' דאין זה הכרע דהרי למ"ד מפני תק"ע דע"כ מיירי רק מתקנה ראשונה א"כ לא דמו אהדדי היינו דאין ב' ברייתות דומות זו לזו. א"כ י"ל ה"נ למ"ד בפני ב' א"צ להיות דומות להדדי. כנלענ"ד נכון בעזה"י. מבואר דס"ל דלאו מדין עדות הוא דמזה הטעם היה יכול לבטל בפני ב' זה שלא בפני זה. ואך היה התקנה שיהיה ב"ד של שנים וצריך לבטל בפני ב' ביחד.

במל"מ פ"ו מגירושין הי"ח, וז"ל נמצינו למדין דהיכא דביטל לג' מהם בפניהם אפי' לרשב"ג יכול לבטל, (נעה"ג) ממילא גם אם ביטל בפני א' מהם ובפני ב' אחרים מהני דמשום חשש ממזרות ליכא דהא בי תלתא קלא אית להו ומשום עגונות ליכא דהא ביטל בפני שליח א', וק' לפ"ז היכי אמרינן בסוגיין ואס"ד אידך נמי כרשב"ג למ"ל אטמורי לבדר אבדורי, הא יהי' בידו לצרף ב' מן השוק ולבטל בפני א' מהם, ועי' בתוס' דרוצים לאסוקי דקאי אף בטעמא דעדות שבטלה מקצתה ועי' בהרשב"א שכ' כעין זה להוכיח דצריכין בי עשרה היינו בפני אותם י' דאל"כ מאי מהני לבדר אבדורי הא יכול לצרף ט' מן השוק ע"ש.

ובעיקר דברי המל"מ לפמ"ש הרשב"א דתק"ע היינו דכסבור שביטל ולא ביטל והיינו שהקול יוצא שביטל ולפעמים הי' הביטול אחר שהגיע הגט לידה והיא סבורה שהי' קודם ותעגן שלא כדין עיי"ש. א"כ שייך נמי הכא פעמים שיבטל מקצת אחר שכתבו ונתנו לה הנשארים והיא תחוש שמא ביטל מקודם וא"כ צריך לבטל בפני כולם, וגם ל"ק ראיית המל"מ מהאיבעי' דכולכם דתיפוק לי' משום תק"ע דהא בכולכם דכולם כותבים ליתא להך חששא וליכא תק"ע, ונפ"מ לדינא אף למאי דקיימא לן כרבי אם מבטל באמת כולם לסברת המל"מ מותר לבטלם בפני ג' מהם ולסברא זו אסור ועיין.

ואדאתאן לזה הי' לכאורא מקום לקיים סברת רבינו המל"מ ומה שהקשינו מההוא דלבדר אבדורי הי' אפשר לומר דתוס' דכתבו דקאי גם ללישנא דבטלה כולה היינו באמת רק לשיטתייהו דס"ל דהכא גם בג' איכא חשש ממזרות דלא ידעו הדין דבטלה כולה, וגם מה דלא הוכיח הרשב"א בקיצור דלא [קאי] ללישנא דבטלה כולה [מדלא] חיישינן דיבטל בפני ג', י"ל באמת דהרשב"א לטעמי' דלפי פירושו בתק"ע גם הכא שייך

כן וכנ"ל, אכן לפי פירש"י בההיא דתק"ע אם לא נימא כסברת תוס' הנ"ל באמת יהא מוכח דההיא דלבדר אבדורי קאי רק ללישנא דצריכין בי עשרה למשלפי', אמנם נראה דעדיין יקשה גם ללישנא דבטלה כולה דמאי קאמר לבדר אבדורי מ"מ נחוש שיצטרך ב' מהשוק ויאמר לא' מהם שמבטל כל העשרה כיון דבפירוש ביטל כולם, אע"ג מוכח דגם להתוס' דמפרשי תק"ע כפירש"י מ"מ גם הכא שייך תק"ע דאף כך מדת חכמים ז"ל דלכל מי שמבטלו צריך לבטלו בפניו ויהי' הטירחא יותר, ומה שהוכיח רבינו המל"מ [מא] דמניעת חתימת האחרים ע"י כח התפשטות ביטולו דבטלה כולם, בזה נכלל בתקחז"ל דאין כחו לבטלם אלא בפניהם כדי שיטרח יותר ולא לעגנה, משא"כ בכלכם דמניעת חתימת האחרים בלא כח ביטולו דהא [א"ר] לחתום כיון שאין כלם חותמין בזה שפיר מהני דביטולו הוא לזה שמבטלו בפניו וממילא אי אפשר לאחרים לחתום כן נראה לע"ד בעזרת הש"י, וגם על ראיית הרב המגי' ממ"ש תוס' ולמ"ד משום תק"ע לא דמי אהדדי, מ"מ נ"ל לחלק דדוקא כשהוא מבטל רק ב' אלא דאנן אמרינן דמכח דבטל מקצתו ממילא בטל כולו בזה ל"ש תק"ע דהא מה שהוא עשה לבטל הב' טרח כראוי לילך להם ולבטל ומה שאנו אומרים דנתבטלו האחרים משום בטלה מקצת בטל כולו זהו ענין דממילא ולא מכחו, אבל אם הוא אומר שמבטל לעשרה בזה שייך תק"ע דחז"ל תקנו דכל אותם שמבטל הן מעט הן הרבה צריך לטרוח לבטלם בפניהם, וא"כ שפיר אמרינן דלבדר אבדורי דבממנ"פ אם יאמר לכל א' שמבטל אותו שייך תקנת ממזרים דאף אם יבטל אותו בפני ב"ד מ"מ שמא יטעו ויסברו דלא בטל כולה ואם יאמר לכל אחד שמבטל כולם ממילא שייך תק"ע כיון דהוא מבטל אותם כנלע"ד בעזה"י ודו"ק.

אחרי כתבי כל זה זכיתי לקנות ספר שער המלך וראיתי שהלך ג"כ בדרך המל"מ דהא ל"ש תק"ע מכח הוכחת המל"מ מאיבעי' דכולכם מאי והקשה מכח זה על הרשב"א דאמאי לא הוכיח בפשוטו דהאי דלבדר אבדורי קאי ללישנא דצריכין בי עשרה למשלפי' דאילו לטעמא דבטלה כולה הא יש לחוש שיבטל לכל א' בפני ב"ד ואף לסברת תוס' דיטעו לומר בטלה כולה מ"מ שמא יאמר שמבטל כולם והניח בצ"ע. ולענ"ד העיקר כמ"ש הרשב"א בודאי ליכא קושי' דלשיטתי' בודאי שייך הכא תק"ע דפעמים דיבטל אחר הנתינה והיא תחשוב דביטל מקודם בפני האחרים שלא חתמו ובטל כולה וליכא ראי' כלל מההיא דכלכם, ופלא על הגאון ההוא שנעלם זה מעיניו, והו"ל להעמיד קושייתו על תוס' דכ' להדיא דקאי הא דלבדר אבדורי גם ללישנא דבטלה כולה וגם ס"ל בפירוש תק"ע כדפירש"י שיהי' לו טרחה לבטל בזה שפיר ק' דדילמא יאמר לכל א' שמבטל כולם, ולזה צ"ל כנ"ל דשייך תק"ע גם בזה ושאני בההיא דכלכם דלאו מכח

ביטול אתינן עלי' אלא משום דהאחרים א"י לחתום לבדם וכנ"ל, ואזלי דברי תוס' אלו לפי תירוצם הב' דחיישינן שמא יטעו דבזה בממנ"פ אם לא יבטל כולם שייך ממזרות ואם יבטל כולם שייך תק"ע, אבל לתירוצם א' דלא ס"ל לחשש שמא יטעו עכצ"ל דהא דלבדור אבדורי קאי רק ללישנא דצריכין בי עשרה דללישנא דבטלה כולה יש לחוש שיבטל לכל א' בפני ג' דליכא ממזרות וגם תק"ע ליכא כיון דהוא אינו מבטל כולם ורק מכח בטלה כולה דזה מוכח ממ"ש תוס' וע"כ למ"ד משום תק"ע לא דמו אהדדי וכמ"ש הרב המגיה ודו"ק.

בגליון השעה"מ כתב רבינו וז"ל לענ"ד נראה פשוט דמ"מ שייך תקנת עגונות אף דמבטל בפני קצת מהעדים מ"מ כיון שמבטל כולן צריך ג"כ בפני כולן דכך תקנו חז"ל דמי שמבטלו צריך להיות בפניו כדי שלא יטרח ולא תתעגן. וכן נראה ג"כ מדברי רבינו המהרש"א דדוקא לסברת תוס' דלא ידעי הדין דבטלה כולה בזה שייך רק ממזרות אבל לא תק"ע דהא באמת לא תתעגן דאינה יודעת דבטלה מקצתה בטלה כולה עיי"ש, וא"כ בין כך ובין כך לא מהני ביטול בפני ג' או דשייך בי' תקנת ממזרות לשיטת תוס' הנ"ל או דשייך בי' תק"ע. ומה שהכריח המחבר דע"כ ל"ש בזה תק"ע מדאיבעי בכלכם מהו הא מ"מ שייך בי' תק"ע, לענ"ד אינו דדוקא בלא כלכם דהאחרים אינם יכולים לחתום מצד ביטולו דבטלה מקצתו בטלה כולו ומתפשט כח ביטולו עליהם בזה שייך התקנה דאין יכול להטיל עליהם כח ביטולו אלא בפניהם כדי שימנע מלבטלם אף דכבר הי' לו טרחה שביטל בפני קצת מהעדים מ"מ יהי' לו טורח יותר כשיבטל גם האחרים בפניהם משא"כ בכלכם דאין פסול האחרים מכח ביטולו דוקא דכל שהא' א"י לחתום ממילא אין במציאות שיחתמו הם ואמרי' בה דזה שבטלו בפניו נתבטל כדינו וממילא א"א שיחתמו האחרים בזה לא שייך דמשום תק"ע נחייב אותו להטריח הרבה לבטל בפני כולם כיון דלא [מ]כח בטולו נתבטלו עדותן, והוא ברור לענ"ד בעזה"י.

וביותר לפי"מ דמפרש הרשב"א דתק"ע היינו דפעמים שניתן הגט לידה והדר מבטל לה ושמעה היא ולא ידעה אימת בטלי' וסברה דמקמי דלמטי לידה ביטלי' ומעגנא שלא כדין עכ"ל, א"כ ממילא אין התחלה לקושי' המחבר, דבלא כולכם שייך תק"ע דמה בכך דמבטל בפני קצת מהעדים, הא מ"מ לפעמים האחרים יכתבו לה הגט ואחרי שניתן לידה יבטל הבעל לראובן ושמעון בפניהם והיא סבר' דמקמי דמטא הגט לידה בטלי' לראובן ושמעון וממילא בטל' כולם והאחרים כיון שלא ידעו מהביטול נתנו לידה הגט ומיעגנא שלא כדין, משא"כ בכלכם דא"א שהאחרים יחתמו לבדם, והוא פשוט וחידוש

על גודל רוחב לבב המחבר כי לא נחת לזה דעכ"פ להרשב"א לשיטתי' שפיר שייך תק"ע גם הכא ואין ראי' כלל מאיבעי דכלכם.
וראיתי שגם המ"ל נקט לה בפשוטו דהכא ל"ש תק"ע כיון דמבטל בפני מקצת מהעדים ודייק לה ג"כ מאיבעי דכלכם, עפר אנכי תחת כפות רגלי הגאונים האלו ובדבר הזה לענ"ד כמ"ש ובפרט לפי פירושו דהרשב"א בההיא דתק"ע.

דף לג:

והנך לא ידעו ואזלי וכתבו. ע' מהר"ם שיף הקשה הא קיימא לן לעיל ע"ח אין חותמין אלא זה בפני זה. וא"כ החתימה צריך להיות במעמד כולם ויודיעו הנך שביטל הבעל. ולפי תירוץ ב' דתוס' דיטעו בדין ליכא קושיא דאף אם אותם שבטלו הי' במעמד החתימה מ"מ יניחו אותם לחתום. אבל לתי' א' דתוס' קשה. ולענ"ד לא מיבעי' לשיטת הרמב"ן לעיל דגזרי' משום כלכם. היינו שיאמר במפורש כלכם משום עדים. דאם יאחרו קצתם מלחתום יופסל הגט. אבל משום כלכם סתמא ליכא חשש. דאף אם יחתמו אחר נתינת הגט לידה הגט כשר כיון דהוא רק חיוב תנאי. א"כ י"ל דתק"ח הוא רק דכל שהם משום עדים צריכים לחתום זה בפני זה וממילא בכלכם משום עדים יחתמו כולם ביחד. אבל אותם שהם משום תנאי ליכא בכלל תקנה מדאמרו רק עדי הגט אין חותמין זה בלא זה. אבל לא מה שאינם בכלל עדים. אלא אף לשיטת הר"ן לעיל דגזרי' אטו כלכם סתמא דכלכם לא משמע לי' לאינשי דצריכים כולם לחתום הלכך אם לא יחתמו לאלתר שמא לא יחתמו כלל. א"כ לכאורה נראה דעדי הגט אין חותמין היינו דכל שהם כשרים לחתום הגט דהיינו לעדות צריכים שיהיה במעמד החתימה כדי שבאומר כלכם סתמא יהיה כולכם בשעת החתימה ויחתמו מסתמא כולם סתמא מיד. מ"מ נראה לפענ"ד דאינו כן דהא צריכים להבין כיון דלפי טעותם דכלכם סתמא אינו במשמע דצריכים כולם לחתום אלא דרשאי לחתום כל מי מהם שירצה. א"כ מה בכך דתקנו כל הראויי' לחתום צריכים להיות במעמד א' בשעת החתימה. מ"מ שמא יחתמו רק שניהם במעמד כולם ואחרים לא יחתמו כלל. א"ו נראה דמ"ש הר"ן דכלכם לא משמע ליה לאינשי לא דחיישי' שהעדים יסברו כן אלא דחיישי' דע"י שלא יחתמו לאלתר האשה לא תהיה זהירה שיבואו כלם לחתום דלא משמע לאינשי דכולם צריכים לחתום ועי"כ יבוא לידי שכחה מלחתום כלם. וכיון שכן הדרי' לומר כפי הנ"ל דהתקנה היה רק שהחתומים על הגט צריכים לחתום ביחד. אבל אותם שלא יחתמו כלל א"צ להיות במעמד ההוא ובאומר לעשרה כתבו אף דכולם ראויים להיות עדים. מ"מ א"צ להיות כולם במעמד החתימה דתרי מינייהו. דהכלל היה רק דכל החתומים צריכים לחתום זה בפני זה. וממילא אם יאמר כלכם

סתמא כיון דהעדים יודעים שיבואו כולם על החתום יקבצו יחד ויחתמו כולם לאלתר. כנלענ"ד ברור בעזה"י.
שם אלא אי אמרת בעדי כתיבה מי מצטרפי הא אמר מר כו', הסמ"ג הובא בב"י (סי' ל') כתב דרב אשי ס"ל כת"ק מדאמרינן הכי נמי מסתברא וכו', האמר מר וכו' מדפריך מדברי ת"ק משמע דס"ל דההלכה כן, והב"י דחה זה די"ל דהנ"מ לאו מדברי ר"א הוא אלא דסתמא דתלמודא אמר לה.
שם הא אמר מר אין עדותן מצטרפת. תמוה לי דמ"מ מה חילוק בין רישא לסיפא ומה קולא יש בסיפא יותר מברישא הא לדעת רוב פוסקים דצריך לעשות שליח להולכה בפני עדים, א"כ בסיפא כשאמר לזה בפ"ע הא מ"מ היה בפני ב' עדים. וא"כ בממנ"פ אם נימא דאין השליח עולה לעד ובעי ב' אחרים לבד השליח וכדמשמע בירושלמי הובא בהרא"ש ריש פרקין עשה שליח להוליך הגט צריך להחזיקו בפני ב' ואין השליח עולה משום שנים. ועיין ברשב"א שם על דינא דירושלמי עשה שליח ליתן הגט צריך ליתן לה בפני ב' ואין השליח עולה משום ב'. אף דקיימא לן בפ"ב דקידושין הן הן עדיו כו'. מ"מ אין השליח משום ב' דכיון דצ"ל בפני נכתב בעי ב' אחרים כדי שיהיה ב"ד דשליח נעשה דיין ע"ש. ואההוא דצריך להחזיקו בפני ב' ואין השליח עולה משום ב' לא נתן הרשב"א טעם דמה טעם אין השליח נעשה עד. וצ"ל דוקא ליתן לה הגט השליח נעשה עד אבל לענין זה שינתן לו כח השליחות הוי כמו בע"ד וצריך שני עדים אחרים וא"כ גם בסיפא צריך לבטל בפני ג' דהיינו בפני השליח והשנים שהיו אז בשעת השליחות. וא"כ דינא דהרישא וסיפא שווין דצריך לבטל בפני אותן ג' שעשה השליח בפניהם דגם ברישא לא היה רק ג' היינו באומר לב' בפני עוד א' דכל א' מהשלוחים הוי עד לגבי חברו ומצטרף להעד אחר ונעשה כל א' בפני ב'. ואם נימא דגם להחזקת שליח. שליח נעשה עד ומהני בסיפא בעשאו בפני א'. מ"מ ממילא ברישא א"צ כלל לשום עדות כיון דאמר לשנים הן הן עדיו א"כ ברישא מבטל בפניהם דהיינו שהם השנים דעשה השליחות בפניהם וזה גם בסיפא מבטלו בפני ב' שעשה שליחות בפניהם וא"כ באיזה צד קיל סיפא מרישא. וצלע"ג.
וה"ה יד"נ הב' החתן חרוץ ושנון המל"ח מו"ה הירש בלייכראדע הי"ו אמר דכללא דצריך יוד למשלפי דדוקא אם אותן עשרה כולם שייכים לענין שליחות הגט דהיינו באומר לעשרה כתבו דלכולם ביחד נתן כח לחתום הגט צריכים הביטול בפניהם ביחד אבל בעשה שליח א' בפני עשרה כיון דהאחרים אין שום שייכות לעצמות השליחות וכתיבת הגט רק שהם עדים על מעשה השליחות א"צ למשלפי בפניהם וזהו חידוש דין גדול.

ובעיקר היסוד דצריכים למשלפי דכ' הרשב"א דבעי דוקא בפני אותם עשרה. והרי באמת עשרה ל"ד ה"ה דמתעבדא בפני תרי כדמוכח מההוא דאמר לשנים תנו. א"כ לכאורה קשה למה לן תקנת ר"ג דצריכים לבטל בפני השליח הא בלא"ה צריך להיות בפניו דכמו באומר לשנים צריך לבטל בפניהם דהם הם צריכים למשלפי בפניהם. ה"נ בשליח א' יהא צריך למשלפי בפניו דמה הפרש יש בין א' לב'. וצ"ל דהשליח בעצמו אינו בכלל דצריכים למשלפי אלא דהכח שנתן לו בפני אחרים צריך למשלפי בפני אותן אחרים (ולפי הנ"ל אם אותם אחרים שייכים ג"כ לשליחות הגט) ומש"ה באומר לב' דכל א' נעשה ונותן לו כח בפני האידך מש"ה צריך למשלפי בפני האידך אבל לגבי עצמו ל"ש ויכול לבטלו שלא בפניו.

תוד"ה אמר ר"י כו' כתבו דאף למ"ד דהלכה כרשב"ג דביטלו אינו מבוטל ניחא הא דרב מנגיד משום דמ"מ עי"ז יוצא לעז על הגט ולכאור' בפשוטו י"ל כיון דגורם דלפקעו רבנן לקידושין מיניה ויהיה בעילותיו בעילת זנות. ואולי י"ל דבאו ליתן טעם על גט דארוסה. תד"ה ולבדר אבדורי. אפי' מאן דמוקי כו'. כבר כתבתי דלפי תירוץ א' דתוספות לעיל ד"ה ר' סבר כו' בודאי מהני גם לרשב"ג במבטל בפני ג' כיון דעגונות ל"ש הכא כדמוכח ממ"ש תוס'. וע"כ למ"ד מפני תק"ע לא דמו להדדי וכיון דבג' ליכא חשש ממזרות. א"כ בודאי הכא לא אזלא לישנא דבטלה מקצתה. דא"כ אף אם לבדר אבדורי מ"מ יש לחוש שיבטל בפני שליח א' במעמד ג' דתק"ע ליכא דהא טרח וביטל בפני השליח. ותקנת ממזרות נמי ליכא דהא ביטל בפני ג'. וע"כ דאזלא ללישנא דצריכים ביה יוד. אלא דדברי תוס' קאי לתירוצם ב' הנ"ל דהכא אפי' בפני ג' איכא חשש ממזרות דיטעו ויהיו סבורים דאחרים לא נתבטל. אמנם עדיין קשה הא יכול לבטל בפני שליח א' במעמד ג' ואמר בפירוש דמבטל כולם דבזה ל"ש טעות דמה בכך דלא ידעו הדין דבטלה כולה הא ביטל בפי' את כולם. וזהו תמיה גדולה לכאורה. ובהכרח לומר דמה דס"ל לתוס' דהכא ל"ש תק"ע כיון דכבר טרח וביטל בפני א' מהשלוחים היינו היכא דהוא מבטל רק שליח זה דמעשה ביטול הוא כראוי בטורח הביטול לבטלו לפניו. אלא דאינך ממילא בטלו משום דבטלו כולה בזה סגי בביטלו בפני שליח א'. אבל אם הוא בכח מבטל במפורש כולם בזה גם הכא שייך תק"ע דאף דהיה לו הטורח לבטל בפני א'. מ"מ כך היתה תק"ח דכל מה שמבטל צריך לעשות בפניו. ואם מבטל שליח אחד די בטורח לילך לאותו שליח. ואם מבטל הרבה שלוחים צריך להיות הטורח לילך לכולם ולבטל בפניהם. וא"כ מה דכתבו לעיל וע"כ מפני תק"ע לא דמו אהדדי היינו דמבטל רק א' אלא דממילא בטלה כולה בזה ל"ש תק"ע דהא ביטולו היה בפני השליח אלא דממילא בטלי אינך. אבל הכא

אמרי' ביה ממנ"פ אם יבטל רק א' ויהיה הדין דממילא בטל ממילא (ליכא) ממזרות דיטעו בדין. ואם יבטל באמת כולם ממילא הדרינן לתק"ע דכל מי שבטלו צריך לבטלו בפניו ודוק.

ויעויין ברשב"א דהוכיח דצריכים בי' יוד למשלפי היינו אותם עשרה. דאל"כ אלא דסגי באחרים א"כ מאי פריך לבדר אבדורי הא יכול לבטל לצרף עמו מספר חמשה של אחרים. וכ' דדוחק לומר דקאי ללישנא דבטלה כולה. ולכאורה לפי דברינו יקשה דהא הרשב"א לא כ' לעיל רק תירוץ א' דתוס' דיכול לבטל סתמא תקנו אפי' בפני א'. והרי לפי אותו תירוץ ממילא א"א לומר דקאי הכא לל"ק וכנ"ל. וא"כ למה צריך הרשב"א לומר דדוחק. הא בהכרח א"א לומר כן.

אמנם אחר העיון ליתא. דהרשב"א לשיטתו דס"ל לעיל בפי' תק"ע דחיישי' שיבטל בעת שכבר הגיע הגט לידה ויהיה קול שביטל הגט והיא תחשוב שביטלו קודם שהגיע הגט לידה ותתעגן בחנם, ולזה תקנו שצריך שיבטל בפניו. וא"כ גם הכא שייך תק"ע דאף דמבטלו בפני שליח א'. מ"מ לפעמים כשיבטל בפני שליח א' כבר עשו האחרים שליחותן ונתנו הגט לידה והיא תחשוב שהביטול ההוא היה קודם ומה דנתנו לה האחרים מפני שלא ידעו מהביטול מש"ה צריך לבטל בפני כולם. ונכון.

בא"ד אע"ג דהשתא ליכא למיחש. לכאורה הו"מ למימר דאיכא חשש כיון דהדין אם באמת לא ביטל בפני כולם אין ממש בביטולו ואפילו אותם שביטל בפניהם יכולים לכתוב. א"כ אף דהלך לכל א' וביטלו יש חשש דאינהו לא ידעו זה מזה וכל א' יחשוב שלא אמר לחבירו והדין דאף הוא יכול לכתוב. ואף דלגבי האחרון אפשר דליכא חשש דיאמר לו הבעל שכבר הלך אצל כולם ובטלם. מ"מ לגבי הראשון איכא חשש דהוא יכתוב דיחשוב שלא ילך אצל האחרים וממילא אין ביטולו כלום. אמנם באמת ליתא דהא יכול לבטל כל אחד מהשלוחים בפני ג כיון דג' קלא אית להו יודע לכל א' שהלך גם להאחרים וביטלו. ואף בלא הלך לכולם לבטל ליכא חשש ממזרות אלא דמכח דיטעו בדין או אף במפרש דמבטל לכולם איכא חשש עגונות וכנ"ל. ובזה שפיר יקשה כיון דבאמת הלך לכולם וביטלם תו ליכא ממזרות ועגונות דהא איכא קול וגם טרח והלך לכל אחד לבטלו. וברור.

דף לד.

והלכתא כנחמן. והלכתא כנחמן. עי' רש"י, ולכאורה קשה דאם יאמר רק הלכתא כנחמן דבפני ב' ממילא יהא מוכח דבטלו מבוטל ואיכא נפקא מינה דב' הוי ב"ד דביטלו שלא בב"ד גם לר' אינו מבוטל וכמ"ש תוס' לעיל דאל"כ דביטלו אינו מבוטל ממילא ל"ש

הלכתא כנחמן דבפני ב' דהא ליכא נ"מ כיון דממילא בביטלו שלא בפניו אינו מבוטל. וכמדומה לי שהקשה כן בס' שער המלך. ונלענ"ד בפשוטו דהא י"ל דלענין בטלו מבוטל ליכא הלכה ברורה אי כר' אי כרשב"ג ומש"ה פסק הלכתא כנחמן דבפני ב' דאיכא נ"מ דבבטלו שלא בב"ד בודאי אינו מבוטל. ובבטלו בפני ב"ד ושלא בפניו הוי ספק אם בטלו מבוטל או לא לזה צריך לקבוע הלכתא כנחמן ג"כ לענין זה דבטלו מבוטל. ואולם לפ"מ דצדדו תוס' בריש פרקין דלר' בבטלו שלא בב"ד דאינו מבוטל הוא רק לחומרא אבל לא לקולא, א"כ אם איתא דבדינא דבטלו מבוטל הוי ספק אין נ"מ בדינא דבפני ב' דהוי בפני ב"ד ושלא בפניו הוי ספק ויש לה חומרא דמגורשת ואינה מגורשת וזה גם בבטלו שלא בב"ד רק לחומרא אינה מגורשת.

דף לד:

רש"י ד"ה והלכתא כנחמני כו', דעל שם שרבה. ובערוך ערך אביי כתב בשם הגאונים דנחמני שמו והיה בר אחוה דרבה בר נחמני ותלמידיה וכיון דהוה שמיה נחמני כשם אבוה דרבה בר נחמני לא הוי קרי לה בכל שעה נחמני (עיין ברמב"ם פ"ו מהל' ממרים) והיה קורא ליה אביי בלשון ארמית כאדם שקורא אבי וסליק ליה אביי.

תוד"ה אין הקשו דאמאי אלמנה אינה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה הא הוי תוך זמנו ותירצו דבתנאי ב"ד דרך להתפיס צררי בחייו, ולדבריהם הא דאמרי' ר"פ אע"פ ת"כ ככתובה וכו' ולשבועה, צ"ל דאף בת"כ דאינו תנאי ב"ד דרך להתפיס צררי ובתוס' כתובות ר"פ אע"פ הקשו אהא דאמר ולשבועה פשיטא דבכל שט"ח צריך לישבע יעיי"ש, וזה תמוה דלשיטתם גיטין שפיר היה חידוש גדול, דהא בבע"ח דעלמא אם תובע ת"ז א"צ לישבע אלא דבכתובה דהוא תנאי ב"ד דרך להתפיס צררי משא"כ בת"כ היה מקום לומר דאין דרך להתפיס צררי והוצרך לאשמעינן דמ"מ צריך לישבע, ומצאתי אח"כ בעזה"י להרא"ה כתובות שכ"כ בשם יש מתרצים אבל הרא"ה כתב עלה וליתא דשעת מיתה זמנו הוא עיי"ש, ושני תירוצים אלו הוזכרו ברא"ש ריש ב"ב הא דאלמנה צריכה לישבע היינו משום דבתנאי ב"ד דרך להתפיס צררי אי משום דשעת מיתה זמנו הוא.

דף לה.

דקא טרחה קמי דיתמי. עיין ב"ב דף נ"ב ע"ב תד"ה דטרחא.

רש"י ד"ה אין לה דגליא דעתה וכו' (עי' חי' כתובות דף נ"ד).

דף לה:

ניסת אין מדירין אותה. עיין משנה למלך פ"ב מהל' נזירות הל' יז.

שם מיפר לה בעל, לכאורה קשה דנדיר תחילה להבעל עד"ר שלא יפר לה, אמנם לא ק"מ דלענין גביית כתובה האשה היא בע"ד דיתמא ולה צריכין להאמין בשבועה אבל לא לאחר, ויכולין לומר דהבעל לא מהימן להו ושמא יעבור על שבועתו ויפר לה.

ובזה נ"ל לכאורה להוכיח שיטת תוס' תמורה דבנשבע שלא לגרש, וגירש דמהני, ולא אמרינן ביה אי עביד לא מהני, כיון דבודה האיסור מלבו, דאל"כ עדיין יקשה דנדיר תחילה להבעל שלא יפר ותו ליכא חשש דאף אם יעבור ויפר תהיה הפרתו בטילה מדין אי עביד לא מהני, אע"כ דבזה אי עביד מהני, ואפשר לדחות דחוששין שמא ישבע תחילה שיפר מה שתדור ומה דישבע בפנינו אח"כ שלא יפר יהיה שבועת שוא ומוטל עליו להפר מכח שבועה ראשונה, והפרתו יהיה מהני דאינו בכלל לא תעביד דהא מותר ומחוייב להפר, ואי דא"כ יעבור על שבועת שוא בזה יאמרו שוב היורשים דאיהו לא מהימן להו דלא ירצה לעבור על שבועת שוא.

ונ"ל לדחות די"ל דחיישינן שהוא ישבע תחלה להפר לה מה שתדור ואח"כ כשישבע ב"ד שלא להפר לא חלה שבועה השניה וממילא הפרתו מהני אלא דהוא עבר על שבועה הב' משום שבועת שוא ואיהו לא מהימן להו.

הש"ך יו"ד (סי' רכ"ח ס"ק כ"ו) כתב ליישב שיטת הפוסקים דאם החכם התיר נדר שהוא לדבר איסור דאינו מותר בדיעבד, דלפ"ז מאי פרכינן בסוגיא אמתני' וניחוש דלמא אזיל לגבי חכם ושרי הא לא יועיל מידי בהתרתו כיון דידוע לה האמת שהוא לדבר איסור דאפילו דיעבד אינו מותר וכתב לתרץ דנודר היינו שנודר ממיני פירות בתנאי אם ולא יגרשנה, ובזה שאין הנדר על האיסור ממש ומה שהתיר החכם לא התיר האיסור ממש רק הפירות, ובזה לכ"ע מותר בדיעבד עיי"ש, ולכאורה יפלא דמנ"ל להש"ס למפרך דלמא נודר הוי כפשוטו דאוסר עצמן עליו, וכאשר גם תשו' באר יעקב עמד בזה, ולפי [מש"כ בתשו' סי' ס"ה] ניחא דהנך פוסקים ס"ל כשיטת התוס' דנדר אינו חל על דבר איסור ומוכח דנודר היינו בתנאי לאסור הפירות אם לא יגרשנה.

ולפ"ז יצא לנו עוד דין חדש, דאם אסר עליו בנדר א' דברים האסורים ומותרים, והחכם התיר המותרים דאף דממילא בטל הנדר גם מהאסורים מדין נדר שבטל מקצתו, וכן אם נדר אינו חל על איסור וחלה רק מדין כולל המותרים עם האסורים כיון דהחכם מתיר המותרים ממילא פקע איסור הנדר מהאסורים כיון דעוקר הנדר מעיקרו לא היה כולל למפרע, דמ"מ בדיעבד מותר, כיון דלא התיר במפורש דברים האסורים אלא דממילא הותרו, דאל"כ עדיין יקשה מאי פריך וניחוש דלמא אזיל גבי חכם, דלמא נודר שנדר

ממנה כל הנאות דמגו דחל על שאר הנאות חל נמי על תשמיש, ע"כ דגם כה"ג מהני התרה דיעבד על שאר ההנאות וממילא פקע הנדר גם מתשמיש וכנ"ל.
ואף דעדיין י"ל דאסר עליו תשמיש דכל נשים פסולות לו ויש בכלל זה חלוצה דאסורה לו מדברי סופרים והוי כולל, דמגו דחל אחלוצה חל נמי על שארי פסולות ובזה בדיעבד לא חל ההתרה דהא אם התיר איסור דרבנן ג"כ אינו מותר כההיא דנודר שלא ישחוק. מ"מ י"ל דמדאורייתא חל ההיתר על החלוצה וממילא פקע האיסור גם מגרושה, אלא כיון דחז"ל אסרו חלוצה לא חל ההתרה מדבריהם ונמצא האיסור נדר פקע דאורייתא וקיימא עליו איסור נדר דרבנן, וחשדי' ליה שלא יחוש לכך דאיסור דרבנן קיל ליה.
וה"נ מוכח מדאמרינן פ"ג דמכות (דף כ"ב ע"א) גבי שבועה שלא אחרוש ביו"ט ובחול מידי דאיתא בשאלה לא קתני, והא דעת הפוסקים דבנשבע לדבר מצוה לא מהני ההתר' אע"כ כנ"ל דההתר' מהני על החרישה דחול וממילא פקע השבועה גם על החרישה דיו"ט, אי מדין הותר מקצתה הותר כולה אי דלא הוי כולל, דלמפרע נעקר השבועה על חרישה דחול והוי כאילו נשבע רק על חרישה דיו"ט, וה"נ בההיא דשבועות (דף כ"ד ע"ב) גבי שבועה שלא אוכל תמרים וחלב, שבועה דאיתא בשאלה לא קתני, והיינו ג"כ כנ"ל דאיתא בשאלה על התמרים וממילא פקע השבועה מהחלב וכנ"ל, ומצאתי שכתב כן אדוני דודי הגאון מה' וואלף איגר זצ"ל בספר משנת דר' עקיבא גיטין (דף ל"ה).
תוד"ה אבל נשאת כו'. שמא יפר לה בלחש כו'. והרא"ש כ' עוד שמא ישאל על הקמתו. ולכאורה קשה לי הא אפשר שלא יכניסו אצלו ג' שיתירו לו הקמתו כל יום ההוא ולמחר אם ישאל על הקמתו א"י להפר כיון דלא הוי יום שמעו לדעת הי"א בש"ע סי' רל"ד סמ"ט דא"י להשאל על הקמה רק ביום שמעו והטור שם מסתפק בזה וכ' להכריע מסברא דיכול לשאול למחר. ואמאי לא הוכיח הטור כן מדברי אביו הרא"ש הנ"ל. ונלע"ד די"ל דחיישינן שמא אחר ההקמה בו ביום יפר ולכשישאל למחר על ההקמה כיון דעוקר הנדר מעיקרא בטלה הקמתו למפרע וחלה למפרע של היום. ואי דנשמור אותו שלא יפר דהא להך תירוצא לא ניחא להרא"ש לומר דחיישינן שיפר בלחש. היינו דרגע א' יכולים להשגיח עליו שלא ינדנד שפתיו אבל כל היום א"א לשומרו בכך. דאל"כ יקשה דנשגיח שהבעל ישתוק כל היום ולא יכול להפר אחר כן אע"כ דא"א לשומרו בכך כל היום דאולי באיזה פעם יפר בלחש, וא"כ שפיר החשש שיפר אחר ההקמה ובזה י"ל לכ"ע מהני בשואל על הקמתו למחר (כי ההפרה היה ביום שמעו).
הטור הכריע דאף בנשאל על ההקם ממחרת יום שמעו, מכל מקום יכול להפר אח"כ, כיון דלא היה יכול להפר בשביל הקמתו, אותו היום ששואל על הקמתו הוא יום שמעו,

כתבתי בגליון הטור וז"ל, הא דהכריע כן מסברא ולא כתב שכן דעת אביו הרא"ש ז"ל, ממ"ש בגיטין בסוגיא דנודרת וא"ת ידירוה בפני הבעל ויאמר קיים לכי או שמא ישאל על ההקם ואחר כך יפר לה עכ"ל, ואם איתא דאין נשאלין על ההקם רק בו ביום, אם כן נשגיח על הבעל שלא ילך לחוץ לחכם או לג' להתיר לו הקמתו ואחר כך לא יהא בידו להפר היינו דמכל מקום יספיק תירוצו דהרא"ש, כי נ"ל דאף להר"ן דסובר דאין נשאלים על ההקם רק בו ביום, מכל מקום אם בו ביום אחר ההקמה מיפר לה, ולמחר או לאחר זה נשאל על הקמתו כיון דחכם עוקר נדר מעיקרו, והוי כלא קיים מהני ההפרה דבו ביום אחר הקמתו, ורק להפר אחרי שאילת הקמתו זהו לא מהני אם אינו ביום שמעו, אבל בזה דהפיר ביום שמעו אחר הקמתו, כל אימת דשואל על הקמתו חלה למפרע ההפרה, ולפ"ז שפיר עולה תירוצו דהרא"ש, דחיישינן שיפר לה הבעל בלחש אחר ההקמה בו ביום, ולאחר זה ישאל על הקמתו, דאף דבהך תירוצא לא ניחא ליה להרא"ש בתירוצא דיפר לה בלחש, היינו דעל זמן מועט בין נדרה להקמה אפשר להשגיח עליו שלא יהיו שפתותיו נעות כלל אבל על זמן רב עד סוף היום א"א, דאם לא כן יקשה נשגיח על הבעל שיעמוד בפנינו כל היום ולא יפר. ואולם אף דהדברים נכונים מכל מקום מלשון הרא"ש שמא ישאל על הקמתו ואח"כ יפר לה ולא כתב דיפר לה היום ואח"כ ישאל על ההקמה מוכח בהדיא דס"ל להרא"ש דאף אם נשאל על הקמתו אחר יום שמעו יכול להפר אח"כ וצ"ע ע"כ לשונו שם.

מה שהקשה בהרא"ש פ"ד דגיטין בסוגיא דנודרת דקיים לה עד"ר, בודאי ישתומם בזה כל העובר על דברי הרא"ש וכבר הקשה כן בס' קרבן נתנאל והניח בצ"ע.

ודאסיקנא בי' אזכיר מה שכ' עוד בקרבן נתנאל דהא דלא תירץ תוס' כמו הרא"ש דישאל על ההיקם, משום דתוס' אזלי לשיטתייהו דכ' פ' המדיר דע"ז דנשאלי' על ההיקם היינו ביום שמעו וא"כ נשגיח עליו כל היום שלא ישאל על ההיקם. ולענ"ד תירוצו דהרא"ש עולה יפה גם לשיטה זו, דהנה צריך להבין דמה הועיל הרא"ש בתירוצו מ"מ לא יקיים לה כלל ונשגיח עליו באותו יום שלא יפר ולא יהיה בידו אח"כ להפר. וצ"ל דחיישינן שמא יפר בלחש והיינו דאף דעל עיקר הקושיא לא תירץ שיפר לה בלחש קודם הקיום דרק ברגע אחד אפשר להשגיח שלא ינענע שפתיו, אבל להשגיח על זה כל היום אי אפשר, והנה נלענ"ד דין חדש אף לתוס' דנשאלים על ההיקם רק בו ביום דלמחר לא הוי יום שמעו, מ"מ אם בו ביום אחר ההקמה אומר מופר ליכי ולמחרתו שאל על ההיקם מהני כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו, בטלה ההקמה למפרע וחל ההפרה של בו ביום

שלאחר ההקמה, ולפ"ז שפיר תירץ הרא"ש והיינו דחיישינן שמא יפר בלחש בו ביום אחר ההקמה ובזה יהני אם ישאל למחרתו על הקמתו.
בא"ד וי"ל דחיישינן שמא יפר לה בלחש וכו' וא"ת וידירוה ע"ד רבים וכו', ק"ל מה מהני במדירה ברבים דילמא תחזור תכ"ד בלחש, זולת דנימא דהיכא דהב"ד משביעים או מדירים אותו לא מהני חזרת תכ"ד כמו דלא מהני ביטול מקודם כדאיתא ביו"ד סי' רי"א ס"ד, ופרט זה צ"ע לדינא. (ועי' חי' יו"ד שם).

דף לו.
תקנה גדולה התקינו. עיין שבועות מה ע"א תוד"ה גדולו'.
תד"ה בזמן וכו' כדאמרינן בהדיא. עיין ר"ה כט ע"א תד"ה קמ"ל.

דף לו:
הא אין ב"ד יכול. עיין יבמות דף עט ע"ב תד"ה בימי רבי.

דף לז.
דמנח אסיכי. עיין לעיל דף ז ע"א תד"ה דלמא.
שם וכי מפני שאנו מדמין. לעיל י"ט ע"א.
תוס' ד"ה שטר שיש בו וכו' מ"מ אנים טפי. עיין שבועות דף נז ע"ב תד"ה ואין מביאין.

דף לח.
שדר לה גיטא דחירותא. קשה לי הא כיון דלא היה כח ביד ב"ד להוציאו מעובד כוכבים אין כח ביד בעלים להקדישו ולהפקירו דאף אם עבדא כמקרקעי הא בגזל קרקע אם אינו יכול להוציאו בדיינים א"י להקדיש כדאיתא בפ"ק דמציעא גבי מסותא וא"כ היאך יכול לשחררו ועי'.
תד"ה כל המשחרר וכו' התם כיון דאין היורשין. עיין בתשובת מהר"י לבית לוי כלל ד' סי' כה. (ועמ"ש לעיל די"ג).

דף לח:
מנהג הפקר נהגו בה. עיין שבת דף ד ע"א תד"ה וכי אמרינן. שם מצוה שאני. עיין פסחים דף נט ע"א תוס' ד"ה אתי עשה דפסח (ועמ"ש לעיל די"ג ובתשו' ח"א סי' י"ג).
שם ת"ש אך כל חרם. עיין ערכין דף כח ע"א תד"ה דת"ר.

דף לט.
מר סבר כגזוז דמי. עיין נדרים דף ס"ה ע"ב ונזיר דף נא ע"א.

דף לט:
אמרו לפני רבי אמר נתייאשתי. עיין ב"ק דף ס"ו ע"א תוס' ד"ה כיון דבאיסורא.

תד"ה משום דהו"ל וכו' דתנן בהדי' בפ"ק דקדושין וכו' דחליפי' דמי לכסף תמוה לי דלמאי צריך לזה הא בקידושין עלה דמתני' זו איתי מנה"מ לרשת אחוז' מה אחוזה נקנית בכסף ושטר וחזקה א"כ ומה"ט קונה ג"כ בחליפי' דאתקש לאחוזה, גם לפמ"ש תוס' קידושי' דף ג' דלא גרסינן לא מקני נפשה אלא כיון דחליפי' איתי בפמש"פ אינו מדין כסף וכיון דלא מצינו באשה קנין חליפי' אין ללמדו מכסף וזה סתירה לדברי תוס' כאן, גם איך יפרשו תוס' חידושי' מנ"ל דשחרור מהני ע"י חליפין, כיון דאין ללמדו מכסף וצ"ע. (עי' חי' קידושין מ"ש שם).

דף מ.

הכי נמי שרבו השיאו לו אשה נלע"ד דאין הכונה דהכרח לומר כן לדמותו לתפילין דהא יש חילוק גדול דבתפילין ליכא איסור' אלא דאין דרך עבדים בכך משום הכי בהניח תפילין ורואה אינו חש למחות ובעי' דוקא רבו הניח לו אבל בנשא אשה י"ל דלא הוי רואה איסור ושתק אלא דהכי אמרי' דכמו דמפרשי' עבד שהניח תפילין בפני רבו דהיינו דרבו הניח לו ה"נ אפשר לתרץ דנשא אשה בפניו היינו שרבו השיאו לו וכיון שכן ק' לי על הרי"ף והרא"ש שכ' כן בפשיטות דרבו השיאו אשה הא למסקנה אפשר דנשא אשה בפניו ג"כ מהני דאינו דומה לתפילין וכנ"ל ואדרבא קצת יש להוכיח כן מדקתני בברייתא הניח תפילין בפני רבו אינו יוצא לחירות ולא קתני רבותא יותר נשא אשה בפני רבו דאיכא איסורא אע"כ דבזה באמת יצא לחירות וכן מוכח החילוק מהא דפרכי' על ריב"ל מברייתא הא ריב"ל יש לו תנא דמסייע רבי דאמר נשא אשה בפניו יצא לחירות ולהס"ד דהך לישנא לא משמע דהניח לו לרבו ה"נ לא משמע רבו השיאו לו וא"כ סבר ריב"ל כר' אע"כ דהכי פרכי' דדלמא רבי לא פליג אברייתא דבנשא אשה הוי איסור' משא"כ בתפילין וא"כ לדיני צ"ע.

שם דא"ל צאי בו והתקדשי בו וכו', בהרמב"ם פ"ג מהלכות גרושין ה"ו כתב כתב אמר לסופר כתוב גט לפלונית ויהיה עמי לכשאנשאנה אגרשנה בו ונכתב וגירשה בו אינו גט מפני שלא היתה בת גרושין ממנו כשנכתב גט זה ונמצא שנכתב שלא לשם גרושין וכו' והוא מסוגיא דיבמות נ"ב, ותמוה לי מסוגיא דגיטין דא"ל צאי בו והתקדשי בו וכו' והא בשעה שכתב שטר אירוסין זו לא היתה בת תפסת קדושין דאלו נתן לה פרוטה וא"ל התקדשי בו לאחר שאשתחרר לך לא היתה מקודשת דמעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת כדאיתא פ"ג דקידושין דף ס"ב ע"ב, ואם כן נכתב שטר ארוסין זה בשעה דלא היתה ראוי להתקדש והוי נכתב שלא לשמה דלא מהני, ואף דמקדשה ומשחררה בשטר זו, מ"מ לגבי הקדושין לא מקרי כתיבה לשמה, והרי אם כתב שטר שחרור וקודם

שמסר לה השטר שחרור כתב לה ג"כ שטר קדושין לא היתה ראויה להתקדש, אם כן אף במשחררה באותו שטר, הכי נמי לא יהא מהני דמה בכך דידוע דבשעת חלות השטר זה דהיינו כשימסרנה לידה תהא בת תפיסת קדושין דאז יחול השחרור, הא מ"מ בשעת הכתיבה עדיין לאו בת קדושין היא ואף די"ל דר"מ לטעמיה דס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם וגם קודם שחרור היא ראוי להתקדש על ידי שיאמר לה התקדשי לי לכשאשתחררך וכמו שכתב תוס' יבמות שם להדיא, מ"מ מאי דוחקא דהש"ס למצוא בפלוגתא חדשה ר"מ סבר יש בלשון הזה לשון שחרור ורבנן סברי אין בל' הזה לשון שחרור, לימא דתרווייהו ס"ל יש בלשון הזה לשון שחרור ור"מ לטעמיה דסבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם והוי כתיבה לשמה ורבנן לטעמיהו דסבירא להו אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם והוי כתיבה שלא לשמה וצע"ג. ובהכרח לדחוק דאף דהאמת דאם כתב שטר שחרור וקודם שמסר לה שטר שחרור כתב לה שטר קידושין מקרי שלא לשמה היינו דאפשר שימסר לה השטר קידושין בלי השטר שחרור ואין השחרור תלוי בקידושין אלו אבל היכי דשטר קידושין זה בעצמו יהיה השחרור מקרי כתיבה לשמה כיון דעתיד שיבוא תרווייהו בהדדי השחרור וחלות הקדושין ועדיין צריך עיון.

וגם קשה לי בעיקר פירכת הש"ס מהברייתא הא יש לומר דבהניח לו תפילין וכדומה לא עדיף יותר מהודאה בפנינו דשחררו דמהני משום דבידו לשחררו (ואף דקי"ל ב"ב דף קלה ע"א בגט זיל חוש לה מ"מ י"ל בשחרור לא החמירו) ואם כן דלמא מיירי דכתב שטר קדושין ולאחר זמן מסר לה השטר וכיון דעיקר הראיה מנתינת הקדושין הוי כהודה בשעת נתינת השטר קדושין לידה דשחררה משום הכי אינה מקודשת דלו יהא דהודה עתה זה בפנינו הא אינו נאמן למפרע רק על להבא וממילא השטר קדושין שנכתב מקודם הוי כתיבת שלא לשמה דאף למ"ד בגרשתי אשתי למפרע דנאמן על להבא דפלגינן דיבורא מ"מ הכא אם נפלוג דיבוריה דשחררו עתה ממילא היה כתיבת השטר קדושין קודם השחרור והוי שלא לשמה ור"מ לטעמיה דס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם והוי כתיבה לשמה וכנ"ל וצ"ע.

והנה לכאורה יש להקשות למ"ש הרי"ף פ"ק דגיטין בהא דאמרינן בדף ט' ע"א ההיא משום דלאו כרות גיטא הוא, היינו כיון דנכתב בשטר זכותו של הרב במה דכתב חוץ מקרקע פלוני לא מקרי כריתות ומבאר שם דלפ"ז גם בפרוש עצמך ונכסיי' קנויים לך חוץ מקרקע פלוני לא מהני, אם כן איך אמרינן בסוגיא דיש בלשון הזה לשון שחרור, הא מ"מ כיון שנכתב בו זכותו דהאדון הר"א מקודשת לי לא הוי גט שחרור דבעינן ג"כ כריתות כמו בגט אשה, ונראה לי דדוקא התם דזכות דהרב דהיינו חוץ מקרקע פלוני

לענין זה הוי שטרא דהרב דהוי כאלו העבד חזר והקנה לו קרקע פלוני דהיה השטר שייך להרב, ואם כן יש חלק להרב בשטר זה, אבל בשטר קדושין דהמקדש נותן לה שטר, ואם כן לכל מילי הוא שטר דידה הן לשחרר הן לקדושין ואין לו שייכות בשטר ההוא שפיר מקרי כריתות כנלענ"ד.
שם יש בלשון הזה לשון שחרור. עיין יבמות דף מז ע"ב תד"ה שם גר.
שם אמר אמימר המפקיר עבדו. עיין לקמן דף מג ע"ב תד"ה אבל.
שם אזל אקנייה לבנו קטן. עיין לקמן דף מב ע"א תד"ה יום של רבו.

דף מ:
תוד"ה וכתב (עי' שו"ת סי' רכ"א אות ו').
תוד"ה הקדש ועי"ל דלא חשיב כו' (עי' חי' כתובות דנ"ח אות ב').

דף מא.
אמי שפיר נאה. בנדה דף יט ע"ב קרי לי' אמי וורדינאה עיין פרש"י שם.
רש"י ד"ה יאמר לו כו' על בניו. קשה לי הא קי"ל דעבד הבא על בת ישראל הולד כשר אלא דלהרבה פוסקים פגום לכהונה ולמאי נקט רש"י בניו ולא כפשוטו דיוציא לעז עליו שפסול לבוא בקהל דהוא עבד מאי אולמא בניו ממנו.
וקשה לי הא קיימא לן דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ומה לעז איכא וגם להסוברים דמ"מ בתה פסול לכהונה מ"מ למאי צריך ללעז דפסול דבניו ולא על עצמו שיוציא לעז עליו שהוא עבד ופסול לקהל ומאי אולמא לעז דבניו ממנו ובפרט דלעז בניו דהיינו בתו הוא רק לעז דפסול כהונה ועל עצמו הוא לעז דפסולי קהל. וצ"ע (ואפשר דסבר רש"י דכשהחשש מחמת לעז עצמו אז כשיוצא לעז יכתוב לו שחרור, אבל כשהחשש משום בניו צריך לשחרר תיכף ולשון הגמ' משמע כן עיי"ש).

דף מא:
לימא תהוי תיובתא. כעין זה סוכה דף ד ע"ב וש"נ.
שם כוחא דהיתרא עדיף. [בשו"ת ח"ס אה"ע ח"ב קנ"א כ' וז"ל] הקשני מו"ח הגאון נ"י הא כל עצמו עדיפותי' של כחא דהיתרא משום דאי לאו דפשיטא לי' לא היה מיקל, משא"כ המחמיר יחמיר אפי' מספק כדפירש"י ריש ביצה, והכא נהפוך שהמחמיר מתירו בשפחה והמיקל אוסרו בשפחה ובבת חורין - [עכ"ל. ועי' כ"ס כאן].
תוד"ה לא תוהו, כתב אחי בשם חתני הגאון רבי משה נ"י על המהרש"א דדוקא רבו שרי למסור לעבדו העברי ש"כ שלו, אבל בשפחה אחרת שאינה לרבו אסור בה, וזה תמוה מסוגיא דתמורה (דף ל"א) דפרכינן שפחה בעבד משרי שרי, הרי להדיא דמותר

בשפחה אחרת, וע"ז אמר חתני נ"י אף דדברי המהרש"א מגומגמים, מ"מ יש לקיים הדין ולהסתייע מרש"י תמורה שם במ"ש שפחה לעבד דמי דכתיב כי משנה שכר שכיר וכו', וזה תמוה דאמאי לא הביא קרא המוקדם אם אדוניו יתן לו אשה, ע"כ דמההיא קרא הי' נשמע רק דמותר ליתן לו שפחתו אבל לא שפחה אחרת ולזה נקט רש"י הך קרא דכי משנה שכר שכיר דאייתר דכבר נפקא מואם אדוניו, אע"כ דבא לאורויי דיכול למסור שפחה אחרת להרויח בזה שכר ביאה וכדומה, א"כ זהו רק למ"ד דמוכר עצמו רבו מוסר לו שפחה כנענית, וקרא דאם אדוניו יתן לו דריש לו אפילו בע"כ. וא"כ אייתר קרא דכי משנה שכר שכיר, וע"כ דאתיא להתיר שפחה אחרת, אבל למאי דקיימא לן דמוכר עצמו אין רבו מוסר לו ש"כ ודרשינן לו ולא למ"ע, א"כ אצטריך קרא דכי משנה שכר שכיר לאורויי דמוסר לו אפילו בע"כ, וליכא לימוד להתיר שפחה אחרת עכ"ד.

ולענ"ד זהו נסתר מסוגיא דקדושין, ואידך אי מהתם הו"א מדעתיה, ולא קאמר בפשוטו דאלו לא כתיב לו בע"כ לא הי' מיותר כי משנה ש"ש דאתי' לבע"כ ולא היינו למדים להתיר שפחה אחרת, מש"ה כתיב לו ואפילו לבע"כ, כדי שנלמוד להתיר שפחה אחרת, אע"כ דלא תליא בזה כלל.

והנראה לענ"ד בכוונת רש"י, למ"ש רש"י שם דבע"כ של עבד דגזה"כ וכו', ולכאורה אין זה שייכות לסוגיא זו, וצ"ל דס"ל לרש"י דאלו לא ביד רבו למסור לו בע"כ בפשוטו משכחת אתנן היכי דאין העבד מתרצה וכדמוכח לומר לדעת הריטב"א בקדושין דהא דאין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו ש"כ היינו בע"כ, אבל מדעתיה שרי, מ"מ בע"כ הוי אתנן, ועי' במ"ל פ"ג הי"ד מהל' עבדים, ולפ"ז י"ל דבא רש"י לפרש במה דפרכינן שפחה בעבד שרי, והיינו ע"כ אפילו בע"כ וכנ"ל, ולזה הביא רש"י הקרא דכי משנה ש"ש דפשטא דקרא משמע אפילו בע"כ, דהכתוב קורא עבדך, היינו שהוצרך לעובדו בלילה, ולא נקט רש"י דרשא דלו ואפילו בע"כ דזהו דרך דרש, מש"ה נקט רש"י יותר דרשה הפשוטה, ובמ"ש רש"י אח"כ בברייתא דיש לו אשה ובנים בע"כ של עבד דכתיב ואם בעל אשה וכו' ואם אדוניו יתן לו, אין כוונת רש"י דלו ואפילו בע"כ, אלא דלהך תנא בפשוטו נשמע דאפילו בע"כ דהא גם באין לו אשה ובנים מותר בשפחה, וכמ"ש הרשב"א הנ"ל, א"כ מה דנקט הקרא אם בעל אשה היינו דאפי' בע"כ, אבל למקשן דפריך שפחה בעבד שרי דהיינו אפילו באין לו או"ב, א"כ ליכא הוכחה דאפילו בע"כ, והוצרך רש"י להביא דרשא דכי משנה ש"ש וק"ל.

דף מב.

שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. פירש"י דלא פלגינן דיבורא תמוה לי טובא הא בפ"ק מסקינן דלכ"ע פלגינן דיבורא וטעמא דת"ק משום דלאו כרות גיטא הוא, ובחידושי כתבתי ליישב למה דס"ל לרש"י בדף ט' דלאו כרות גיטא היינו כיון דנחית לשיורא ואיכא למימר דשייר גם להעבד לאו כריתות הוא, ביאור הדברים דאף דודאי ראוי לומר דמה דשייר שייר ומאי דלא שייר לא שייר ולקושטא דמילתא לא דנין דשייר להעבד כדמוכח מלישנא דלאו כרות גיטא ולא קאמר בפשוטו דדלמא שייר להעבד, וגם בעלמא בכל שטרי מתנות אם שייר דבר ידוע דפשיטא דקנה בשאר, אלא בגט בעי כריתות מוכח דלא יהא נדנוד ספק בלשון השטר וכיון דאיכא לספוקי קצת דשיירו אין עליו שם כריתות. וכיון שכן הי' קשה לרש"י באותו סוגיא דף מ"ב דמאי פריך רפרם דלמא האמת דאנן מפרשינן דעבדי היינו עבדי שהי' כבר אבל מ"מ כיון דיש מקום לספק קצת דמשייר אותו במה דקורא אותו עבדי לא הוי כריתות מבורר ומוקי ברייתא דל"ק עצמו כרבנן דהכא דבעינן כריתות מבורר. לזה הוכרח רש"י דרפרם ס"ל כרב אדא בר מתנה דטעמא דת"ק משום דל"פ דיבורא מש"ה פריך שפיר כיון דלר"ש מוכח דעבדי היינו עבדי שהי' כבר ה"נ לרבנן כיון דפלוגתייהו רק לעניין פלגינן דיבורא, ובזה ניחא דאיך באמת יתרץ ר"א קושיית רפרם ממתניתין ערוכה וגם אמאי ל"א תיובתא דר"א והיינו דר"א לשיטתי' דמפרש בפ"ק משום דלאו כרות גיטא הוא ליתא לפירכת רפרם די"ל דלשון עבדי תלי' בפלוגתא דר"ש ורבנן, ודו"ק. והנה במה דאמרי' דהטעם משום דלאו כרות גיטא כתב הרי"ף לפרש כיון דיש זכות להאדון בשטר זה במה דנכתב בו חוץ מקרקע הוי כאילו השטר עדיין אגוד בו ולא מקרי כריתות, ולפ"ז גם במפורש עצמך וכל נכסי חוץ מקרקע פלוני לא מהני. וקשה לי מסוגיא דלעיל דף מ' ע"א דאמר לה צאי והתקדשי בו דמ"ס יש בלשון הזה לשון שחרור, הא מ"מ כתב זה הוא ג"כ זכותו דהאדון דמתקדשת אליו בזה ולא מקרי כריתות. ונראה לענ"ד דדוקא הכא דאילו כתב כל נכסי בלא שיור ואח"כ רצה העבד להקנות לרבו לחזרה איזה קרקע בשטר היה העבד כותב שטר לרבו כדין כל מוכר דכותב שטר ללוקח. א"כ במה דכתוב בו חוץ מקרקע פלוני הוי ע"ז כמו שטר מהעבד לרבו ויש זכות לרבו בשטר זה כאילו הי' שטרו זה מקרי אגידא בי', אבל בקידושין דגם שטר קידושין הבעל כותב לה א"כ כל השטר כולו לשון השחרור ולשון הקידושין לכל היא בעהש"ט, לא מקרי אגיד בי' אף דהקידושין זכות לו, אבל אין לו שייכות בגוף השטר דהא גם בקידושין הוא שטר שלה.

רש"י ד"ה הא דאמר כולו וכו' כתב חצי נכסי לך. ק"ל הא בעלמא ג"כ לא מהני כיון דאינו מברר איזה חצי כדס"ל לרש"י בסמוך ד"ה לא יצא בן חורין.
תד"ה בעבד של ב' שותפי' וכו' וא"ת והא אמימר, ע' מהרש"א. ועדיין תמוה דבפשוטו הו"ל להקשות דאמרי' התם בב"ק חצי' עבד וחצי' ב"ח היינו למ"א, הא לא יהי' לו תקנה אח"כ בשטר ולית' כלל למ"א, וממילא לא פקע' ממונו דכל עיקרו דפקע' ממונו כיון דכופין אותו לשחרר, אבל אם לא יהי' אפשר לכופו למה יפקעו ממונו ואדרב' אם לא יפקעו ממונו עד רגע של השחרור יהי' תקנה לכופו לשחרר ואם מפקיע ממונו תחלה לא יהי' לו תקנה, וצע"ג.

דף מב:

אדון קרינא ביה. עיין חגיגה דף ד ע"א תד"ה לא נצרכא.
תד"ה מועכב וכו'. עיין ברמב"ן במלחמות פ"ג דברכות באיבעיא דנשים בבהמ"ז דאורייתא.
תד"ה עבד וכו' ועבידי דאתו. עיין ב"מ דף לג ע"ב תד"ה כגון. (ועמ"ש באורך לק' דף ס"ו).
ב"מ ל"ג ע"ב תוד"ה כגון אבל הכא לא עבידא דאתי, אפי' לר"מ לא קני. לפי זה הא דאמרינן אפילו לר"מ לא משום דלרבנן אף בלא חילוק דעבידי דאתי א"י להקנות דהא היכא דהוי כמו דקל לפירותיו גם לרבנן מהני, אלא דקאמר לרווחא דמילתא דדלמא אפי' לר"מ ל"ק, ואולם בגיטין כ' תוס' בביאור יותר וז"ל דלא דמי לפירות דקל דפירות יוצא מגוף הדקל ועבידי דאתי וכו' והיה נראה הפשט בכוונת דבריהם דהאיבעי' הוא אם עבד לקנס הוי כמו דקל לפירותיו דאף בדבר שא"י ממנו הוי כמו דקל לפירותיו וממילא גם לרבנן קונה, או דהיכא דאינו יוצא מגופו ל"ש כלל לומר דיקנה עבד לקנס כיון דאין הקנס יוצא מגופו וממילא ודאי לרבנן לא קנה דמדין דקל לפירותיו ליכא למיתי עלה כיון דא"א מקנ' דשבל"ל, אבל לר"מ הי' אפשר לומר דנהי דמדין דקל לפירותיו לא קנה מ"מ קנה מצד הקנאת הקנס בעצמותו ולזה אמר דאפי' לר"מ לא קנה בקנין הקנס בעצמו כיון דלא עבידי דאתי. אמנם נלענ"ד דא"א לפרש כן דהא תינח באיבעי' דגיטין הי' אפשר לומר דאם הי' הקנס עבידי דאתי דקנה מצד קנין הקנס בעצמותו, והיינו היכא דהקנה לו אג"ק, אבל בסוגיא דידן בכפל דלא הקנה לו כלל במפורש רק דאמדי' דעת הבעלים וממילא לא הוי קנין בפנינו רק משיכת הפרה ותשלומי' שמשלם השומר, וא"כ למאי הוצרך לדין דלר"מ לא קנה כיון דלא עבידי דאתי הא בפשוטו לאותו צד דא"א לדון מכח דקל לפירותיו כיון דאין הקנס יוצא מגופו ממילא במה קנה הכפל הא לא משך הכפל ובמעות א"י להקנות הכפל, לזה הי' נראה לומר דמה דכתבו תוס' בגיטין אבל

קנסא מעלמא אתי ולא עבידי דאתי, היינו דמה דעבידי דאתי כיון דבודאי אתי הוי כמו יוצא מגופו והוי כאלו כח השבח ההוא בגוף העבד דאף שא"י מגופו מ"מ כיון דעבידי דאתי כאלו יוצא מגופו הוא, מש"ה נקט הש"ס דקנס וכפל כיון דהוי לא עבידי דאתי וגם א"י מגופו דלא קנה, אמנם ג"ז נסתר מדברי הרשב"א גיטין דכ' ג"כ לדברי תוס' והקשה עלה מהא דיכול למכור חורבה לאוירה אף דא"י מגופו והא בחורב' דהאויר' בודאי אתי' אעפ"כ הקשה דיהי' הדין דא"י להקנות.

ולזה בהכרח הוכרחנו לדחוק דעיקר היסוד כך הוא דבדבר שא"י מגופו אם הוא בעצמותו לאו בר הקנאה הוא כלל א"י להקנותו בדרך גררא ע"י גוף החפץ כעין דקל לפירותיו, אבל אם הוא בעצמותו בר הקנאה יכול להיות ג"כ בלא קנין המיוחד לו ע"י הקנאת גוף החפץ שיקנה החפץ לשבח' דכיון דשייך בו התפסת קנין נגרר הוא בתר קנין דגוף החפץ, ולזה נקטו תרווייהו דא"י מגופו ולא עבידי דאתי, והיינו דבדקל לפירותיו ואף דלרבנן דר"מ הפירות לחודייהו אין נתפס בהם קנין כלל כיון דאין בעולם, מ"מ יכול להקנות ע"י הדקל כיון דיוצא מגופו וכן בהיפוך בקנס ובכפל אם הי' הדין דלר"מ יכול להקנות הכפל והקנס בעצמותו ע"י קנין אג"ק והי' יכול להקנותם ג"כ ע"י העבד והפרה דמקנה העבד והפרה לקנס, ומש"ה הוצרך הש"ס למנקט בדרך זה כיון דלא עבידי דאתי גם לר"מ אין להם קנין בעצמותו, ול"ש בהו התפסת קנין מש"ה לא מהני עבד לקנס וגרע מדקל לפירות דלרבנן דהתם יוצא מגופו משא"כ בקנס ומדקדק שפיר לישנא דהש"ס ואפי' לר"מ דהיינו דלרבנן אף אם היה הקנס עבידי דאתי לא מהני כיון דאינו בר התפסת קנין א"י להקנות ע"י עבד ופרה לקנס, אלא דאפי' לר"מ ג"כ בעצמותו לאו בר קנין הוא כיון דלא עבידי דאתי, ולזה הקשה הרשב"א שפיר מחורב' דהא התם ג"כ אויר לאו בר הקנאה כיון דאין בו ממש, וגם אינו יוצא מגופו ואעפ"כ מהני.

דף מג.

מי איכא עבדא כו'. עיין ערכין דף ב' ע"א תוד"ה לאתויי מנובל.

שם מי שחציו עבד וחציו בן חורין. עיין ירושלמי פ"ח דפסחים הלכה א'.

שם ומאי יורשיו נפשיה. עיין פר"ח בספרו מים חיים בתשובותיו סימן ב'.

שם אמר רבא שתי תשובות. עיין פסחים דף עא ע"א וש"נ.

אשר הערה לפשוט ספיקא דרבוואתא, למה דקיימא לן טריפה אינה יולדת, אם ג"כ זכר טריפה אינו מוליד מסוגיא דגיטין א"ר ב' תשובות בדבר, חדא דיורשיו קתני, הא משכחת דאחר שעשאו טריפה נשתחרר לגמרי ונשא אשה והוליד, אע"כ דטריפה אינו מוליד, עכ"ד.

אם כי יפה הערה חתני נ"י, אבל מ"מ לקושטא דמלתא נראה לענ"ד דליכא ראיה כלל, דא"כ יקשה על הברייתא, דאמאי נקט יורשיו ובגוונא הנ"ל לנקוט באמת דח"כ לנפשיה, וכי נימא דהברייתא אתי לאשמעינן זהו עצמו דטריפה מוליד, גם אולי מלתא דפשיטא דטריפה מוליד, אע"כ דיורשיו היינו נפשיה ושפיר פריך רבא דיורשיו משמע יורשיו ממש, ובעשאו טריפה אמאי לא תני לנפשיה.

והרי בלא"ה מוכח כן, דהא אף אם טריפה ג"כ אינו מוליד דלמא הברייתא אתיא כמ"ד טריפה יולדת אף דלא קיימא לן כן, מ"מ דלמא הברייתא אתיא כהך תנא [וחתני נ"י בעצמו הקשה כעין זה בקושייתו השנייה דלמטה] א"ו כנ"ל דיקשה על הברייתא עצמה דלתני ח"כ לנפשי' [וזכורני שהבאתי ראיה מסוגיא דחולין (דף נ"ח) ותמורה (דף ל"א) דעל פלוגתא דר"א ורבנן בולד טריפה, אמרינן למ"ד טריפה יולדת משכחת בנטרפה ואח"כ נתעברה ופליגי בזו"ז גורם, ואם טריפה א"י, ע"כ בנתעברה ואח"כ נטרפה, ופליגי בעובר ירך אמו, והא גם אי טריפה א"י משכחת פלוגתייהו בולד טריפה, היינו דהאם טריפה והוליד מכשירה, ופליגי בזוז"ג, וכן ממה דאמרינן בע"ז (דף ו') ההיא מלחיות זרע נפקא, הניחא למ"ד טריפה א"י, הא מ"מ צריך קרא דלא יביא זכר טריפה דלא ממעיט מלחיות זרע, אע"כ דטריפה אינו מוליד].

שם ועוד כופר הוא, ואר"ל כופר אינו משתלם אלא לאח"מ, הקשה לי חתני נ"י, הא בסוגיא דבב"ק (דף מ"ב ע"ב) אמרינן עלה דר"ל מ"ט [ופירש"י אע"ג דכתיב והמית נימא כיון דאמדוהו למיתה לשתלם מחיים] א"ק והמית השור יסקל וגם בעליו יומת ואם כופר, והיינו דכמיתת בעלים כך מיתת השור, ואין השור בסקילה אלא לאחר מיתה ממש, ולא עפ"י אומד, [וכ"כ בשיטה מקובצת שם] והנה בפשוטו נראה דממילא ליכא כופר, דכל שאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר, והא ביסוד זה פליגי ר"א ורבי עקיבא (דף מ"א ע"ב) דר"א דריש ובעל השור נקי נקי מחצי כופר בהמית שלא בכוונה, דמועד משלם כופר אף דאין השור בסקילה וצריך קרא בתם לפטור מחצי כופר, ורבי עקיבא ס"ל דבשלא מתכוין ליכא כופר, כיון דאין השור בסקילה ובמתכוון כיון דתם משלם רק מגופו יאמר הביאהו לב"ד ואשלם לך, עיי"ש היטב, וא"כ ר"ל דאמר כן דאין כופר משתלם אלא אחר מיתה בדרך שנויה על ברייתא דשם דאמר רבי עקיבא אף אשה נזקיה ליורשים, ואליבא דרבי עקיבא משני דאין כופר משתלם אלא לאח"מ, כיון דהשור אינו בסקילה עד אח"מ, וא"כ מאי פריך רבא בגיטין, דלמא הברייתא כר"א דלא תלי זה בזה, דאף דהיכי דאין השור בסקילה הבעלים משלמים כופר, וה"נ באמדוהו למיתה משלם

כופר, ושפיר יש לאוקמי בעשאו טריפה, דאף דקיימא לן כרבי עקיבא מכל מקום דלמא הברייתא אתיא כר"א עכ"ד.
לענ"ד אין דברי ר"ל על היסוד דכל זמן שאין הבעלים בסקילה אין משלמין כופר, אלא דהכי אמרינן דהאי והמית קאי על כולי קרא, דשור יסקל ואם כופר, וכיון דכתיב השוק יסקל מוכח דוהמית היינו מיתה ממש, ה"נ לענין כופר, דל"א והמית הוא בתרי גווני דהא לשון והמית קאי על כולה וחד פירוש אית ליה, ושאני שלא במתכוון לר"א, דשלא במתכוון אינו ממועט מלשון והמית, אלא דהדין דשלא בכוונה אין השור בסקילה דכמיתת בעלים כך מיתת השור אבל בלשון והמית אין נכלל מתכוון דוקא, אבל לענין אומד או מיתה ממש דכיון דוהמית לגבי סקילה מיתה ממש הכי נמי לגבי כופר.
וראיה ברורה לזה מסוגיא דבב"ק (דף מ"ג ע"ב) ולר"ל וכו' אם כופר דריש עיי"ש, והא ודאי אין פירושו דשמא סבר כר"א דשלא בכוונה חייב כופר מדרשא דואם כופר, דמה"ת לספק דדלמא סבר כר"א, אלא בפשוטו דדלמא סבר לרבי עקיבא דאם כופר מרבה שלא בכוונה אלא דזהו שייך במועד דמרבה שלא בכוונה כמו בכוונה, אבל בתם דבכוונה פטור גם שלא במתכוון פטור וכמ"ש תוס' בב"ק (דף מ"ג ע"א ד"ה אמר רבה) דר"י דאמר אם כופר לרבות שלא בכוונה לרבי עקיבא אמר כן, אלא דרבה ס"ל אליבא דרבי עקיבא, גם מועד שלא במתכוון פטור, דהכלל דכל שאין השור בסקילה ליכא כופר וא"כ בפשוטו ספיקא דהש"ס לר"ל אם ס"ל כר"י דריש אם כופר כר"י והיינו אפילו לרבי עקיבא, או דס"ל כרבה אליבא דרבי עקיבא דלא דריש אם כופר, ושלא בכוונה באמת פטור, כיון דאין השור בסקילה, והא יקשה דמה מספקא לן, הא אם איתא דס"ל לר"ל דגם לרבי עקיבא דרשינן אם כופר ואף דאין השור בסקילה משלמים כופר, איך תירץ דאין כופר משלם אלא לאח"מ, מנ"ל זה, דדלמא אף דאין השור בסקילה משלמים כופר כמו שלא בכוונה, אע"כ כנ"ל, דכיון דוהמית דהך קרא פירושו מיתה ממש ה"נ לענין כופר פירושו מיתה.
שם אלא אמר רבא ראוי ליטול ואין לו, ועיין בחידושי הרשב"א דהוכיח דקיימא לן להלכה דקדושיו קדושין, ומה דקאמר רבא ראוי ליטול וא"ל דחויי הוא דקדחי עיי"ש, ולכאורה דחוק מאד דהו"ל לומר דלמא ראוי ליטול וא"ל כיון דהוי רק דרך דיחוי, והיה נ"ל לומר למה דמבואר בקידושין דף נ"א פלוגתא דאביי ורבא דס"ל לרבא במקדש ב' אחיות ואמר אחת מכם מקודשת לי דאינה מקודשת דקדושין שא"מ לביאה לא הוי קדושין, ויעויין בתוס' שם אף דקדושין תופסים בח"ל היינו דבלאו קדושין ג"כ א"ר לביאה אבל לא היכי דהקדושין גורמים איסור הביאה, והנה ודאי אף באומר לב' אחיות

ממזרות א' מכם מקודשת לי דמ"מ אינה מקודשת אף דבלאו קדושין ג"כ אין מסורים לביאה, הא מ"מ עתה ע"י הקדושין ניתוסף איסור חדש דהיינו איסור אחות אשה (ואף דאין איסור חל על איסור ולא חל איסור אחות אשתו על איסור ממזרות דאין כאן לא כולל ולא מוסיף מ"מ האיסור אחות אשה יש כאן אלא דלא מחייב תרתי וכדאמרי' ביבמות נ"מ לקוברו בין רשעים גמורים), וכיון שכן י"ל דרבא לשיטתי' בודאי בחציו עבד וחציו ב"ח לא תפסי קדושין דע"י קדושין א"ר לביאה דאתי צד עבד ומשתמש בא"א אף דמקודם היה ג"כ אסור בה משום איסור עבדות מ"מ עתה ניתוסף איסור חדש איסור א"א מש"ה שפיר קאמר בהחלט ראוי ליטול וא"ל אבל לדידן דקיימא לן כדאביי ביעלקג"ם דקדושין שאמ"ל הוי קדושי' שפיר גם הדין דקדושיו קדושין.

אמנם עדיין יש לפקפק קצת דהנה יש מקום ספק לר"י דס"ל בב"ק דפ"ז דסומא פטור מן המצות אם פטור גם ממצות ל"ת או דפטור רק ממ"ע, והי' נלע"ד ראי' מדברי תוס' ר"ה דל"ג במ"ש דהא דסומא יכול לברך משום דמדרבנן חייב במצות, והרי מ"מ איך יכול לברך וצונו דהיינו מלאו דלא תסור והרי על הך גופא אינו מוזהר וא"כ באיזה כח הוטל עליו החיוב דרבנן אע"כ דעובר על מל"ת, וכן מצאתי שכתב בספר כסא דהרסנא, ונלע"ד עוד ראיה ברורה לזה מסוגיא דיבמות דף ע"ח א"ר יוחנן אי לאו דאר"י הכ' תלאן בלידה וכו' דאי דאיסור' כתב דאי להיתיר' לא כתב, והרי מ"מ לר' יהודא לשיטתי' דס"ל פטור מן המצות משכחת לה בהיתרה כגון דהמצרי שני הוא סומא ונשא לישראלית סומא דאינן מוזהרים על לאו דמצרי ואדומי לא יבא, אע"כ דמ"מ מצווים על ל"ת.

ולפ"ז עדיין קשה דמנ"ל לרבא למדחק ראוי ליטול ואין לו הא משכחת דיש לו יורשים והיינו דלמא ברייתא אתיא כר"י דסומא פטור מן המצות וי"ל דמיירי בחציו עבד שהוא סומא ואינו מוזהר על אשת איש אלא דבן קנין וקדושין וגיטין תופסים והוי קדושי' מסורים לביאה, ומ"מ יש לדחות דלא ניחא ליה לרבא לאוקמי ברייתא כר"י דוקא ניחא ליה יותר למדחק דראוי ליטול ואין לו וק"ל.

אלא א"ר ראוי ליטול ואין לו, ועי' בחידושי הרשב"א דבדרך דיחוי קאמר, אבל באמת יש לו קדושין, ולענ"ד הא לרבא אף אם קידש חצי שפחה וחצי ב"ח מקודשת דלא שייר בקנין, מ"מ חצי עבד וחצי בן חורין שקידש אשה לא תהא מקודשת לרבא לשיטתיה דס"ל קידושין (דף נ"א) דבקידש ב' אחיות כאחת או אחת מכם מקודשת לי, דאינה מקודשת דקידושין שאין מסורין לביאה לא הוו קידושין, ובתוס' שם הא דקדושין תופסין בחייבי לאוין אף דאין מסורין לביאה, דהקדושין לא גרמו לאיסור ביאה, דבלא הקדושין ג"כ האיסור דח"ל, אבל באחיות דע"י הקדושין בא האיסור ביאה זה מקרי קדושין שאין

מסורין לביאה, והנה בפשוטו נראה דסתמא אמר באחיות א"מ, אף דהאחיות המה ממזרות דמ"מ ע"י הקדושין ניתוסף איסור ביאה מדין אחות אשתו ומקרי קדושין שאין מסורין לביאה, דהקדושין גרמו איסור חדש על הביאה, ואף אם ליכא עוד אחיות, דא"א לומר איסור אחות אשתו חל על איסור ממזרות דליכא כולל, ועי' ביבמות (דף ל"ב ע"ב תוס' ד"ה איסור) מ"מ איסור אחות אשתו איכא אלא דאינו חייב תרתי, וכדאמרינן יבמות (דף ל"ג ע"ב) נ"מ לקוברו בין רשעים גמורים, וא"כ לרבא לשיטתיה בחצי עבד וחצי ב"ח שקידש אשה הוי קדושין שאין מסורין לביאה, דע"י הקדושין נאסר הביאה דאתי צד עבדות ומשתמש בא"א, ואף דמקודם הי' ג"כ אסור, דאתי צד עבדות ומשתמש בב"ח, מ"מ הא קדושין גרמו תוספת איסור בביאה משום אשת איש, והוי אפילו איסור מוסיף לכ"ע.

לפי הגורסין במתני' (קדושין ס"ב) דואם הוכר עוברה מקודשת וכדנראה מפי' הרמב"ם בפירוש המשניות דהיה לו הגרסא כן במתני' וכן להרע"ב, ועי' בתוי"ט שם, א"כ יקשה לרבא דאמר בגיטין מקדש חצי שפחה וחצי ב"ח לא תפסי קידושין משום דהוי חצי אשה, ולרבא הא ס"ל בב"ק (דף מ"ז) דעובר ירך אמו, כמ"ש תוס' שם יקשה לדידיה מתני' זו, דאמאי הוכר עוברה מקודשת הא הוי חצי אשה, וביותר לרבא בתמורה (דף ל') דפליגי בנרבעו ולבסוף עיברו ופליגי בזה וזה גורם, א"כ לא מצינו פלוגתא דתנאי בעובר ירך אמו ויקשה ממתני' כנ"ל. (ועי' שו"ת סי' קע"א).

דף מד.

מכר עבדו ומת. עיין תבואות שור סימן לט סק"ז.

דף מד:

רש"י ד"ה קנייה רבו שני וכו' דהדרי. צ"ל דלא הדרי.

תוד"ה נטייבה כו' ובשנים שהפקידו אצל אחד כו' התם קנסינן להו כי היכי דלודי ואם היה מחזיר לבנו לא היה מודה, קצת קשה הא תוס' בב"מ דף ג ע"א ד"ה אלא מחוורתא כתבו דלמסקנא טעמא דר"י רק משום דאיכא ודאי רמאי, ולא תליא כלל אי איכא פסידא לרמאי או לא.

דף מה.

ורב ענן ברייתא לא שמיע לי'. עיין עירובין דף יט ע"ב.

שם ומ"ש דשלח. קשה לי הא י"ל דס"ל כפי ההלכה דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וא"א לפרש הקרא לכדדרש רבי.

שם משום דמשמע להו קראי, פירש"י והן אין שומעי' לדברי חכמים מש"ה לא שלח להו כר', וקשה לי דמאי פרכי' דלשלח להו כר' הא קי"ל דא"א מקנה דבר שלא בא לעולם ולית' לדר' ואיך ישלח להו במה דגם לעצמו לא ס"ל הכי, וצ"ע. אח"כ מצאתי בעז"ה שעמד בזה בשער המלך פכ"ב ה"א מהלכות מכירה.

שם אתא עורבא וקא קרי. בערוך ערך מל ח' הביא מסוגיא זו דרב עיליש ידע שיחת העופות וכבר השיגו בסדר הדורות דכאן משמע בהיפוך.

תוד"ה דלא ליגרבו וכו'. עיין במלחמות פ"ג דברכות באיבעיא דנשים בבהמ"ז דאורייתא.

דף מה:

ס"ת שכתבו מין ישרף. עיין שבת קטז ע"א תד"ה ספרי.

שם ס"ת וכו' עובד כוכבים ועבד וכו' כל שישנו בקשירה וכו'. [במג"א סי' ל"ט כ' דעכו"ם בלא"ה פסול שאינו כותב לשמה] ולענ"ד יש לומר דעכו"ם בנמצאו בידו ואמר שכתבן לשמן דיש להאמינו דהי' אומר דישראל כתבן דהי' נאמן כדאיתא בשו"ע ס"ו, וכן נכרי שכתבן ונתגייר, ויודע בעצמן שכתבן לשמן דהי' רשאי להניחן, ואפשר דהיה נאמן גם לגבי אחרים מדין ע"א נאמן באיסורין, גם היכי דאין לו תפילין אחרים דהי' צריך להניחם מספק דשמא כתבו לשמן עי' אה"ע סי' קכ"ג לזה צריך לטעם דאינו בר קשירה ופסולין ודאי.

שם וישראל מומר פסולין שנא' וקשרתם וכתבתם כל שישנו וכו', הקשו מעלתו דמ"ש דכשר לשחיטה ומקרי בר זביחה, בודאי זהו קושיא, אבל י"ל דבאמת בדאורייתא מקרי ב"ק אלא דחז"ל פסלוהו לכתיבת סת"מ ועשהו כאלו אינו ב"ק ובדרבנן אין לדמות זו לזו, דהם אמרו והם אמרו וראו לפסלו לכתיבת סת"מ אבל לא לשחיטה, ויש ליתן תבלין לזה דבכתיבה דשייך בה כמה גוני פסולי דאינו ב"ק כמו אשה וקטן, מש"ה במומר לתיאבון לאותו דבר נראה בעיני העולם דאינו ב"ק, ואם יראו דכשר לכתיבת סת"מ יכשירו נשים וקטנים, אבל בשחיטה דלא משכחת לאו בר זביחה רק בנכרי, זה אינו מצוי לשחוט ע"י נכרי, וגם אפשר אף אם לא היה צריך להיות בר זביחה מ"מ הי' אסור ליתן לכתחילה לנכרי לשחוט ע"י אחרים רואים אותו כמו בחש"ו וא"כ לא שכיח שיזדמן שחיטת נכרי מש"ה לא גזרו והעמידו על הדין דמומר כשר.

והדבר מוכח לכאורה בהר"ן שכתב בפ' השולח ואחרים פירשו דמוסר ומומר מדינא כשר דאיתנהו בקשירה, אלא דמדרבנן כיון דפרק מעליו עול המצוה אפילו במצוה אחת דשביק בה היתירא ואכל איסורא, עשאוהו מדבריהם כאלו אינו בר קשירה, והמג"א תמה דהא הר"ן כתב ריש חולין דמומר להכעיס דינו כעכו"ם [היינו ממ"ש הר"ן ומומר

להכעיס ומומר לכל התורה הויין כנכרים גמורים דאינן בשחיטה כלל מלשון זה כנכרים גמורים, וגם מדכייל בחד בבא עם מומר לכה"ת משמע דמדאורייתא פסול] ובע"ז כ' הר"ן דכל שלפניו היתר ואיסור ומניח ההיתר ואכל האיסור הוא מומר להכעיס.
ולע"ד הא הר"ן עצמו כתב ריש חולין, ולענין משומד אוכל נבילות אפילו שלא לתיאבון אם בדקו סכין ונתנו לו ועמדו ע"ג מתחילה ועד סוף שחיטתו כשירה, אבל להכעיס וכו', הרי להדיא דשלא לתיאבון לא מקרי להכעיס, והיקל יותר מהרא"ש דאפי' לאותו דבר כשר דכל שאינו להכעיס מקרי בר זביחה, וא"כ יסתרו לכאורה דברי הר"ן אלו דבריו בע"ז הנ"ל ובהכרח לומר דמ"ש הר"ן בע"ז דמניח ההיתר היינו דבועט בידים לדחות מעליו ההיתר ונוטל דוקא האיסור אבל אם אינו חושש איזה יזדמן לידו ליטול זה לא מקרי להכעיס, וא"כ י"ל דמזה מיירי בגיטין וכדכתב שפרק מעליו עול המצוה משמע שאינו מקבל עליו עול המצוה ואינו חושש ומדקדק בין היתר לאיסור, ושביק בה היתרא שכתב הר"ן היינו דאינו מדקדק ליטול ההיתר ול"ק קושית המג"א, אך עדיין קשה דכיון דפסלוהו בכה"ג לכתיבת סת"מ אמאי כ' הר"ן דבכה"ג כשר בשוחט בעומד ע"ג, אע"כ דאין לדמות בדרבנן זה לזה וכנ"ל.
ואף דהמג"א הניח קושיתו על הר"ן בתמיה מתקיימת לאו משום דדחקתו לומר דיש חילוק בדרבנן בין כתיבה לשחיטה, דא"כ הא עכ"פ ליכא קושיא מהר"ן ע"ז וכנ"ל, ויהיה הקושיא רק מכתיבה לשחיטה, וזהו בלאו דברי הר"ן בע"ז, דהיינו דנין דשביק היתירא לא מקרי להכעיס, ג"כ קשה דאמאי כתב הר"ן בחולין דלהכעיס פסול מדאורייתא, הא גם בשלא להכעיס אלא דשבק היתירא כההיא דגיטין פסול מדרבנן, דהא בחולין משמע דליכא רק ב' אופנים, שלא לתיאבון דאפילו בדרבנן בע"ג, ובלהכעיס פסול מדאורייתא, הא איכא עוד אופן דשבק היתירא דפסול מדרבנן, וא"כ אין הקושיא תלוי בדברי הר"ן ע"ז, א"ו דהיה אפשר לומר דשביק היתרא לא מקרי להכעיס ופסלוהו רבנן רק לכתיבה ולא לשחיטה, אלא דדחקתו להמג"א לישנא דהר"ן בגיטין דשביק בה היתרא משמע דהיינו כלישנא דהר"ן בע"ז דמניח ההיתר ואוכל האיסור.
ומ"מ לענ"ד אינו מוכרח וי"ל כנ"ל, גם אף אם דחקתו להמג"א לומר בכוונת הר"ן לחלק בדרבנן בין שחיטה לכתיבה, מ"מ י"ל בכוונת המג"א בפירושו בתוס' ע"ז דמיירי במומר לתיאבון ומדרבנן פסול ולחלק בין כתיבה לשחיטה, היינו כיון דמפורש בסוגיא דאוכל נבילות לתיאבון בודק סכין מוכח דחלקו חז"ל בין זה לזה, אבל להר"ן דמפרש דמומר דגיטין היינו דשביק היתירא, וזהו לא מפורש בסוגיין דכשר לשחיטה, מנ"ל לחלק בין

כתיבה לשחיטה דלמא גם בשחיטה עשאוהו כמו שאינו בר זביחה באופן דיש קיום לדברינו בכוונת המג"א הנ"ל.
ואולם עכ"ז לדינא אין צריך לחוש לזה אחרי שהאחרונים ז"ל דחאו לדברי המג"א וכתבו בכוונת תוס' דבגיטין מיירי להכעיס ונדחקו דמ"ט ל"ק בגיטין ג"כ היינו מין, ולענ"ד י"ל דבפשוטו לק"מ דמ"מ הוי חידוש דלהכעיס הוי ג"כ כמין לדבר הזה דלא מיקרי בר קשירה, והרי הרשב"א בחולין כתב דמומר להכעיס לנבילות אף למ"ד דהוי מין שחיטתו כשירה בגדול עע"ג, הרי דמ"מ בר זביחה, וא"כ הוי חידוש גדול לאפוקי מסברת הרשב"א.
וגם לענ"ד יש לומר בפשוטו דכוונת תוס' דבגיטין מיירי לאותו דבר ובשלא לתיאבון ושלא להכעיס דפסול משום שאינו בר קשירה כשיטת הרא"ש בחולין, או כהר"ן וחז"ל עשאוהו כמו שאינו ב"ק, משא"כ בההיא דמורידין דל"ש לאותו דבר משום הכי פרכינן היינו מין.
ומעכ"ת נ"י כתב ג"כ לפרש כן כוונת המג"א דבגיטין מיירי לתיאבון ולאותו דבר, אבל בההיא דמורידים ל"ש לאותו דבר.
ונפלאתי על מעכ"ת נ"י איך לא הרגיש דאם באנו למדה זו מנ"ל להמג"א דהתוס' מיירי בלתיאבון, הא י"ל בשלא לתיאבון ולא להכעיס ולאותו דבר כמו שכתב המגן אברהם לדינא בתחלת דבריו.
וגם המג"א עצמו לא כתב דרך הכרעה לפסוק כתוס' נגד שאר דברי הפוסקים ה"ה כר"ן דכתב במפורש דשביק היתירא ומשמע להדיא דאף לאותו דבר דוקא בכה"ג, וכן נוטים דברי הב"י דמדלא כתב עוד דמיירי לאותו דבר ולתיאבון, וגם בדעת תוס' לא הכריע המג"א כן לודאי, דלא כמ"ש מעכ"ת דהמג"א כתב כן להחלט, דהא כ' הר"ן דמשמע בתוס' ולא כתב דמוכח בתוס', ואפשר דהמג"א הביא זה רק לענין דראוי לחוש לדברי תוס' לכתחילה שלא ליתן למומר לתיאבון לכתוב סת"מ אבל לא לפסול בדיעבד, ובפרט לפ"מ שביארנו בכוונת המג"א בפירושו לתוס' דרק מדרבנן פסול, א"כ בדרבנן שומעין להקל לאינך פוסקים ועל גדולי האחרונים הנ"ל שדחו לדברי המג"א בכוונת תוס'.
רש"י ד"ה בגר שחזר לסורו. עיין רש"י הוריות דף יג ע"א ד"ה א"ל.

דף מו:

באומר יאסר כל פירות. עיין לעיל דף לה ע"א תוד"ה ונודרת.
שם והא איפכא שמעינן להו. תמוה לי הא מהיכן נשמע דלרבנן הטעם משום קלקולא ולא משום פריצות היינו משום דס"ל דבשם רע ל"ש פריצות כיון דאגלאי דהי' שקר

וכמ"ש תוס' לעיל א"כ מה"ט מוכח דס"ל לקלקולא דהא ר"י לא פליג על ש"ר ומוכח בשנויי' דאביי דרק בנדרים ס"ל דליכא קלקולא ובממנ"פ אם ס"ל דלר"י ע"כ לא ס"ל קלקולא א"כ מדלא פליג על שם רע מוכח דס"ל דגם בש"ר שייך פריצות א"כ גם בטעמא דת"ק יש לומר הכי והיכן נשמע לרבנן יותר קלקולא מש"ר הא בש"ר לא פליגי, ולולי דברי תוס' לעיל הוי' נ"ל דטעמא דל"ק דס"ל קלקולא דס"ל מסברא דבנדר דיש לו התרה רק משום ליכא כלל פריצות וליכא טעם בנדר דלא ידעו רבים קלקולא ומביא ת"כ דלישנא בתרא דנתנו בברייתא גם בנדרים פריצות אבל מדברי התוס' הנ"ל קשה וצ"ע.

דף מז.

אמר רבה מנ"א לה דתנ' הלקט והשכחה וכו' תמוה לי הא י"ל בפשוטו דמיירי דהביא' שליש ביד ישראל ואחר כך קנאה נכרי והניח לקט, וצע"ג.

קשה לי אמאי לא מוקי בפשיטות שמביא שליש ביד ישראל והכותי קנהו אח"כ וקצר והניח פאה ולקט. דבכה"ג אף למ"ד אין קנין מחייב במעשר כדקתני להדיא בברייתא דאייתינן, וכ"כ תו' במסכתין כ"ג ע"ב עלה דמתני' ספ"ב דתרומות עי"ש וצ"ע.

שם אדעתא דעובד כוכבים מי מפקרי. קשה לי הא מ"מ כיון שנעשה לקט נעשה הפקר ופקע ממנה חיוב מעשר. והכותי שנטלו גזל את העניים. אבל מאיזה טעם יפקע מזה כח ההפקר ויחול עליו חיוב המעשר. וראיתי במ"ל פ"ב מהלכות תרומות ה"ט דהוכיח מזה דפאה לא מפטרא משעה שהניח פאה אלא משעה שזכו בו העניים, ואם לקחה עשיר חייב במעשר כמו בלקחה כותי, וכתב עלה וכ"ת תקשה משבולת של לקט שנתערבה בגדיש דצריך להביא ב' שבלים וכו' כי היכי דלא לפרוש מחיוב על הפטור והא לא נפטרה עד אחר שבא ליד העני, ואף השבולת לקט חייב במעשר. ל"ק דשאני לקט מפאה דתליא בדעתו של בעה"ב עכ"ל. ותמהני הא לפי הראיה שלו לענין פאה מסוגיא הנ"ל מזה עצמו מוכח דגם לקט לא מפטר עד שזכו בו עניים הא במשנתנו נקט גם לקט דחייב במעשרות אא"כ הפקיר. וקושייתו מב' שבלי' במחכתה"ג לענ"ד לק"מ דגבי שבולת דהבעה"ב אינו רוצה להחזיק בלקט בגזילה אלא שנתערבה בגדיש ומקודם שמזכה להעני בכל הגדיש א"י לקרוא שם על השבולת ההוא, דהא של עניים היא ואינו שלו ולאחר שמזכה להעני בגדיש או שהבעה"ב זוכה בשביל העני, או שעשו שאינו זוכה כזוכה, ממילא כיון דזכה בו העני מפטר ממעשר, ואך ביסוד דינא דהמל"מ דלא מפטר עד שיזכה בו העני אינו מובן. דהא טעמא דפאה ולקט דפטור ממעשר דילפינן מקרא דובא הלוי וכו' יצאו אלו דיש לו חלק ונחלה עמך דאם הלוי עני יש לו חלק בהם וכמש"ל פ"א מ"ו, א"כ מיד שנעשו פאה ולקט שייך טעם זה ומפטרו, ועתה זכני ד' לספר

ריטב"א גיטין, ומצאתי שעמד בזה והעלה דמירי במקום דליכא עניים, ואינו ראוי לבא לשם עניים מש"ה אין לו דין הפקר דהא א"א למזכי בהו עי"ש.

דף מז:
תוד"ה טבל (עי' תור"ע דמאי אות ס"ו).

דף מח.
תוד"ה אי לאו וכו' ור"נ דקיימא לן כוותיה בדיני ואמרינן בקדושין האחין שחלקו, ובסוף הדיבור דרבא ס' לקוחות הן בפ"ב דקידושין מבואר דס"ל דהך דינא דקידושין תלי' בברירה. ואני בעניי לא ידעתי אף אם יש ברירה והמה יורשי' מ"מ לענין אונאה דינא כלקוחות דמה בכך דהם יורשים מ"מ כיון דאינו זה לזה אמאי לא יהא בזה דין אונאה. גם הא בפשוטו בחלקו חפץ גרוע נגד חפץ טוב ושמו אותו ונתן זה לזה מעות או מין זה נגד מין אחר, ובזה בודאי לקוחות הן דל"ש י"ב דאטו זה יורש גרוע וזה יורש חפץ טוב, וכדאמרינן בבכורות גבי גדיים נגד תיישים וצע"ג.

דף מח:
מתני' הנזקים כו'. יש להקשות אמאי לא חשיב מתני' דיכול לשעבד דאקני מפני תקון עולם דאף דמדינא א"י לשעבד כמו דאינו יכול למכור דבר שלא בא לעולם. מ"מ תקנו דמשעבד מפני נעילת דלת, וצ"ל דמתני' קתני מה שאליבא דכ"ע. אבל דאקני לר"ש הוא מדינא, דהא ס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ובזה יש ליישב מה דאמרי' לעיל (דף יג ע"ב) אלא מעתה הקנה לנולדים מאי. אפי' לר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אימור דאמר ר"מ דבר שלב"ל אבל לדבר שלב"ל מי אמר. והקשה הפ"י מה פריך הא י"ל כמו לדידן דס"ל א"א מקנה דבר שלא בא לעולם אפ"ה ס"ל דיכול לשעבד דבר שלא בא לעולם מתקנת חז"ל. א"כ ה"נ לר"מ יכול לשעבד לדבר שלב"ל מתקנת חז"ל. ולפי הנ"ל ניחא דאם איתא דלר"מ יכול לשעבד לדבר שלא בא לעולם הו"ל למחשב במתני' שיעבוד לדבר שלא בא לעולם. אע"כ דבאמת לא מהני. ולפ"ז נ"ל להוכיח שיטת הרשב"א דס"ל בדאקני לדידן יכול לחזור קודם שקנה דלא עדיף ממכר אליבא דר"מ דאם נימא כשיטת הרמב"ן דא"י לחזור דאלמוה רבנן לשעבודא יותר ממכר לר"מ. א"כ ממילא גם לר"מ בשעבוד א"י לחזור מתקנת חז"ל דבהא לא פליגי ר"מ ורבנן. וא"כ יקשה דלחשוב במתני' שיעבוד דאקני דא"י לחזור קודם שקנה. אע"כ כרשב"א דיכול לחזור. וק"ל.
שם הממע"ה. וק' לי הא מרא דשמעת' אבייי ואיהו א' פ"ק דכתו' דטעמא דר"ג במשארסתני נאנסתי דברי ושמא ב"ע והתם הוי ברי גרוע ושמא טוב ואפ"ה ברי עדיף

וא"כ דלמא ר' ישמעאל ס"ל כן ונפקא מהך קרא דמיטב דברי עדיף וטעמא דר"ג נמי מהכא וצ"ע.

שם המוציא מחברו ע"ה. לכאורה קשה דלמא מיירי בניזוק ברי ומזיק שמא וחייב מטעם דהוי כחמישים ידענא וחמישים לא ידענא דהוי מחוייב שבועה וא"י לישבע והיינו לשיטת הראב"ד דס"ל דחפר בה בורות שיחין ומערות ותובע לשלם לו לא מקרי כפירת קרקעות. אח"כ ראיתי שהפ"י הקשה כן. ותי' כיון דפשטא דקרא דמיטב שדהו ישלם היינו ממיטב דהאיך דקא משלם. והיינו אי דלהך ס"ד גם לר"י בדמזיק או דס"ל דבדניזק הא מ"מ צריכים לקרא ג"כ פשטא דקרא וכדמסקי' וכיון דמיירי דיש להמזיק קרקעות ממילא ליכא ש"ד דהוי כפירת שעבוד קרקעות למ"ד שעבודא דאורייתא עיי"ש. ועדיין יש לפקפק דלמא מיירי דהמזיק קנה קרקעות אחר שהזיק קודם העמדה בדין דכיון דהוי דאקני אין עליהם שום שיעבוד. אלא דצריך לשלם מדין מיני' ולא מקרי שיעבוד קרקעות כמו למ"ד שיעבודא ל"ד. ואולי י"ל באמת לדינא דמה דשיימי' בדמזיק היינו לגבי אותן נכסים שהיה לו בשעה שהזיק דחלה החיוב לשלם ממיטב שלו. אבל למה שקונה אחר שהזיק אף דצריך לשלם מהם בתורת מיניה אבל ליכא עלייהו דין תשלומי מיטב וכמו למ"ד בדניזק שיימי'. דנלענ"ד פשוט דהיינו רק מנכסים שהיה לניזק בשעת ההיזק דאטו אם ילך הניזק אח"כ קודם העמדה בדין ויקנה מובחר נכסים שבעולם יצטרך המזיק לשלם כפי המיטב ההוא א"כ ה"נ י"ל למ"ד בדמזיק שיימי' תליא הכל בשעת הנזק. אף דגוף קושי' פ"י אינו קושי' כ"כ דלענ"ד פשוט דלהראב"ד לא הוי כפירת קרקעות. י"ל דמיירי בניזק ברי ומזיק שמא לזה ל"צ קרא דכבר שמעי' מקרא דשבועת ד' תהי' בין שניהם דאמרי' מחוייב שבועה ואי"ל משלם, ואף דעדיין י"ל דלמא ר"י ס"ל כר"ט דשבועת ד' אתי' לדרשה אחרת דכ"ז שעומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים ומ"מ ס"ל מתוך שאיל"מ ונפקא לי זה מקרא דהכא דמיטב שדהו, מ"מ אינו קושי' כ"כ לומר דרש חדש דלא מצינו. ובלא"ה יש לדחות קושי' הפ"י בכמה אופנים ואך כתבתי זאת בשביל ההערה לדינא הנ"ל אם מה דאמרי' בדמזיק. אזלינן בתר העמדה בדין. או בשעת הנזק. וצ"ע לדינא.

שם רש"י ד"ה והמוצא מציאה כו' שלא החזיר כולה. היכי דתובעו בברי ע"י הודאתו של זה שמצא א'. מדינא נאמן מכח מגו. ואם תובעו בברי שראהו מגביה ב' זהו הוי כשארי תביעות דעלמא ולא תיקנו בזה. אלא דהכא מיירי בתבעו ראיתיך בראש גג דמצאת כיס שלי וממילא מסתמא היה ב' כיון דהיה ב' קשורים. וכיסים לא מנתחי מהדדי ומקרי

טענת ברי ומדינא היה נשבע. בזה תקנו דלא ישבע הרשב"א. וכן פסקי בש"ע חוה"מ (סוסי' דס"ז) עיי"ש ובסמ"ע וכן הסכים הישו"ש.

תוס' ד"ה וכתובת אשה כו' וקשה דלמ"ד. עיין כתובות דף י ע"א תד"ה הואיל.

תד"ה אין נפרעים. ואפי' למ"ד שעבודא דאורייתא כו'. לכאורה י"ל דמיירי בעשאו שדה בינונית אפותיקי לב"ח דלוה עצמו א"י לסלקו מזה הקרקע וליתן לו קרקע אחרת. אבל מ"מ אם מכר האפותקי אין נפרעים מלוקח אם יש זיבורית בנ"ח כדפסקי' בש"ע דבאפותקי סתם יכול לומר הנחתי. אמנם הא בלא"ה קשה על תוס' דהא י"ל בפשוטו דנ"מ לענין נזקין דמדינא בעידית ומפני ת"ע אין נפרעים מנכסים משועבדים, וצ"ל או דקושי' התוספות אינו בדוקא מבבא דאין נפרעים מנכסים משועבדים. אלא דקושייתם ג"כ אבבא דאין נפרעים מנכסי יתומים בזה שפיר ק"ל לרבא דס"ל לקמן דאין נפרעים מנכסי יתומים אלא מזיבורית היינו דזיבורית דמזיק כעידית דניזק וא"כ יקשה מאי מפני ת"ע הא גם מד"ת אין לו יותר, או דס"ל לתוס' כהפוסקים דלרבא גם בהך בבא דאין נפרעים מנכסים משועבדים ג"כ הכא דא"י לומר הנחתי על הזבורית דנזקים. אא"כ דשייר זבורית שהם כעידית דניזק. בין כך וב"כ אזדא תירוצא הנ"ל דמיירי באפותקי דכיון דשיעבד בפירוש להבינונית באמת לרבא נפרעים מהיתומים מהם. וכן אפשר א"י לומר הנחתי כיון דשיעבד להבינונית בפירוש ומדאורייתא משועבד לו. וק"ל.

אמנם נלענ"ד ליישב קושיית תוספות באופן אחר כי אני מסתפק לדינא בלוה שיש לו נכסים בשעת הלואה ויש לו ג"כ נכסים שקנה אחר ההלואה ולא כתב לו דאקני והבע"ח בא לטרוף מהנכסים שהיה לו בשעת ההלואה דא"י לדחותו להנכסים שקנה אח"כ. כיון דבאותן הנכסים לא נשתעבדו כלל. אלא דיכול לגבותם בתורת מיניה וכו' י"ל דכל כמה דאין הלוה מסלק לו בזוזי יכול לומר אני אקח שעבודי היינו נכסים שנשתעבדו לי ולא אקח נכסים אחרים שאינם משועבדים, לי. א"כ י"ל דמתני' דאין נפרעים מנכסים משועבדים וכן אין נפרעים מנכסי יתומים מיירי דהזיבורית הם דאקני והלוה שיעבד להמלוה דאקני ובזה מהראוי דיגבה המלוה הבינונית מדינא דהא מצד דאורייתא כיון דהזבורית לא נשתעבדו לו דהא מה"ת א"י לשעבד דבר שלא בא לעולם ממילא א"י לדחותו להזבורית דיכול לומר שעבודי אני נוטל כנ"ל. ומצד דרבנן הא מגיע לכל בע"ח בינונית. א"כ יכול הבע"ח לבא מב' צדדים לגבות מבינונית. ומש"ה צריך ת"ע. ואף דעדיין יש לפקפק קצת דהמשמעות דבבא דאין נפרעים אתי' ג"כ לר"מ ולדידיה מדינא משתעבד דאקני. וא"כ מדאורייתא יכול לדחותו לזבורית. מ"מ לר"מ בלא"ה משכחת להך בבא דהיינו בכתובה דמיניה גבי בבינונית וזהו מדרבנן דהא מדאורייתא מגיע לה

אפי' עידית אלא משום דלא תקנו תקנתם בבינונית. א"כ מהראוי לגבות ממשועבדים וליתמי בבינונית. ומש"ה צריך לתיקון עולם. וק"ל.
תוד"ה אין נפרעים מנכסי יתומים. ולרבא ניחא כו'. וק"ל דבסוגייא מ"ט ע"ב אמר רבא ת"ש רמ"א כתובת אשה בבינונית ואי מיתמי לית לי' לר"מ הא דתניא אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בזיבורית. והא רבא לשיטתו (דבנזקין) דמדאורייתא בעדיות גם מיתומים לא הפקיעו דיניה א"כ בכתובה לר"מ דס"ל כתובה דאורייתא מדאורייתא בעדית אלא דהפקיעו דינה מעדית לבינונית. דשמא תקניטנו. והובא בתוי"ט במתני' הקודם ד"ה וכתובת אשה. וא"כ הא דמיתומים אינו גובה מעדית דהא בזה ל"ש שמא תקניטנו. צ"ל דל"ש לחייב יתומים יותר ממה שהיה אביהן חייב. וא"כ עכ"פ בינונית דהיה חייב אביהן. גם מיתומים ראוי לגבות מבינונית דהא מדינא מגיע לה אפילו עדית וא"כ לענין הבינונית הוי כמו (נזקין) דלא מגרעי' כהן בבאי' לגבות מיתומים. וצלע"ג (מ"ש רבינו נזקים, היינו אם הם מדאורייתא בעדית. וה"ה שטר שכתוב שבח כי בזה איירי הגמ' ד"נ).

דף מט.

אהני קרא כו'. תמוה לי אמאי ל"א בפשוטו דאהני קרא דאם אין לניזק נכסים כלל דמ"מ צריך לשלם מעידית דבכה"ג בדמזיק שיימי' דבלא קרא מהיכן ידעי' זה דמסברא דאם א"א לשיימי' בדניזק אין כאן דין מיטב כלל. ומה שכ' תוס' ד"ה ועוד מאי ק"ו בשם הר"ר שלמה מרודוש דבהקדש כיון דליכא לשער בדניזק ע"כ בדמזיק שיימי' היינו דעל כרחך ק"ו להקדש היינו לומר בדמזיק שיימי' דהא בדניזק ל"ש בהקדש. ובאמת מוכח דרבי עקיבא סבר בכל פעם בדמזיק שיימי'. או דמוכח דמצינו ג"כ מיטב דהאיך דקא משלם ממילא מסתבר היכא דל"ש בדניזק הדין בדמזיק שיימי' ומה דאמרי' ותו מאי ק"ו להקדש כיון דעכ"פ בהקדש הוי בדמזיק משמעות דדומי' דהכא בהדיוט דלישנא דרבי עקיבא משמע דחד דינא איתי ליה. אבל בודאי אי לא מצינו כלל מיטב דמזיק מה"ת לן לומר דהיכא דליכא נכסים לניזק דנשיימי' בעידית דמזיק. וצע"ג.
שם מאי ק"ו להקדש. ע' ברש"י ותוספות, ובדרך פלפול היה נלענ"ד ע"פ מה דהקשה הרשב"א דלמאי צריך ק"ו בלא"ה נימא דקרא מיירי בסתמא בכל ענין בין בהדיוט בין בהקדש ע"ש. ולענ"ד י"ל דהוי מקום לומר דקרא מיירי רק בהדיוט והיינו דיש ללמוד שדה שדה מגז"ש היינו ובער בשדה אחר מקרא דמיטב שדהו דהיינו בדמזיק לרבי עקיבא דמיירי בודאי בשדה דהדיוט דהא הקדש המזיק פטור מקרא דרעהו ה"נ ובער בשדה אחר מיירי בהדיוט. וכ"ז אם אמרי' בדמזיק שיימי' אבל אם אמרי' בדניזק שיימי' וקרא דמיטב שדהו היינו דניזק ממילא אמרי' סתמא כתיב בין דהדיוט בין דהקדש (דאף

דאמרי' נמי דהאיך דקא משלם. מ"מ עיקר מיטב שדהו היינו דניזק) ואם כן י"ל דהכי קאמר ותו מאי ק"ו להקדש דאם איתא דבדניזק שיימי' מה ק"ו להקדש דיקשה כקושית הרשב"א הנ"ל.
שם שור רעהו אמר רחמנא. עיין תשובת רשד"ם חיו"ד סי' רמ"ט.

דף מט:
אמר רבא ת"ש כו'. אילימא מיתמי בהא אמר ר"מ. מבואר דס"ל לרבא אליבא דר"מ דכתובה מיתמי בזבורית. ותמוה לי מאד דהא רבא לשיטתיה דס"ל לקמן דנזקין גובה מיתמי בעידית ומתני' מיירי בזבורית דמזיק כעידית דניזק. וא"כ לר"מ דס"ל כתובה דאורייתא ומדאורייתא בעידית ומשום דלא תקניטנו תקנו בבינונית. וממילא מדינא היה ראוי לומר ביתמי תגבה עידית דהא לענין גביה בתורת אלמנה ל"ש שמא תקניטנו אלא דל"ש לגרע כח יתומים מכח מיני' וכיון דפקע שיעבוד עידית מיניה ממילא פקע גם מיתמי. אבל עכ"פ בבינונית מיהת תגבה ומה"ת לגרע כחה לגבות מיתומים בזבורית וזהו לכאורה תמיה עצומה ונשגבה, ואפשר לדחוק דסתמא קתני מתני' כתובה בבינונית אפילו כתובת אלמנה דאינה מה"ת. ובזה יקשה דמיתמי יהיה בזבורית מ"מ הא כ' תוס' כתובות (דף נ"ו ע"ב) דהשוו חכמים כתובת אלמנה לכתובת בתולה כיון דשם כתובה דאורייתא לענין מתנה עמ"ש בתורה דתנאי בטל ה"נ לענין גביית בינונית. ואפשר דלענין זה ס"ל לרבא לא מהני שם כתובה דאורייתא ועדיין צ"ע.
והיה נראה לענ"ד ליישב ע"פ מה דכ' הרשב"א דחידושיו להסתפק למסק' דקיימי' דכתובה דיני' בזבורית אם נדוני' בכלל כתובה דמתניתין או דנדוניא בבינונית דהוי כמו בע"ח. וכ' להוכיח דאם איתא דנדוניא בכלל כתובה דמתניתין מה פרכי' והא ערב דכתובה לא משתעבד. דלמא מיירי בנדוניא דמשתעבד דהא מידי דחסרה וכ' לדחות די"ל דנדוניא בכלל כתובה מ"מ בודאי גם כתובה במשמע ושפיר פרכי' מערב דכתובה עיי"ש. לכאורה דברי הרשב"א הם תמוהים מאד דאיך רצה להביא ראיה דנדוניא בבינונית מדפרכי' והא ערב דכתובה לא משתעבד ולא מוקי בנדוני', והא זה עדיין קשה אף אם נדוני' בבינונית מ"מ לפום הך אוקימתא דמיירי בערב עיקר הכתובה ג"כ בבינונית אלא דמערב גובה מזבורית דכלאחר מיתה מגבי וזהו שייך ג"כ בערב. א"כ עדיין קשה דלמא מיירי בנדוני' והא דבזבורית משום דמערב מגבי כלאחר מיתה. ואם יש איזה סברא דבנדוניא ל"א כלאחר מיתה מגבי. ממילא ליתא להוכחת הרשב"א דדלמא גם נדוני' בזבורית והא דפרכי' והא ערב דכתובה לא משתעבד היינו דלאותו ס"ד דאפי' עיקר כתובה בבינונית פשיטא דגם נדוני' בבינונית. וא"כ ע"כ מתני' לא מיירי בנדוניא

דהא כיון דדינו בבינונית ובנדוני' ל"ש לומר כלאחר מיתה מגבי א"ו דס"ל להרשב"א דגם בנדוני' שייך הסברא דערב כלאחר מיתה מגבי כאשר באמת הסברא פשוטה הכי הוא. וא"כ יקשה כנ"ל דאף אם נדוני' בבינונית מ"מ הא יש לאוקמי מתני' בנדוני' ומטעם דכלא"מ מגבי. והיא לכאורה תימה רבה על הרשב"א. ובהכרח צ"ל דכוונת הרשב"א הכי הוא דבא להוכיח דנדוני' בבינונית והיינו דזה מוכח דנדוני' א"א לכלול בלשון כתובה דזהו מוכח מדפרכי' והא ערב דכתובה לא משתעבד ולא מוקי בנדוני'. וכיון דמוכח דא"א לכללו בלשון כתובה נדוני' ממילא מוכח דנדוני' בבינונית דאל"כ יקשה לחשוב מתני' עוד ונדוני' בזבורית. אע"כ דבאמת בבינונית ונכלל עם בע"ח בבינונית. ולפ"ז י"ל דבאמת הדין למסקנא דנדוני' בזבורית וי"ל דס"ל להש"ס דכתובה בודאי כולל בין כתובה בין נדוני'. וא"כ י"ל דהכי קאמר רבא אילימא מיתמי בהא אמר ר"מ היינו דהיאך אמר ר"מ כתובה בבינונית דהיינו גם נדוניא והא בנדוני' דמדאורייתא בזבורית. מיתמי יהיה בזבורית, ומ"מ רחוק זה מדרך האמת וצע"ג מאד.

גם במה שרצוני ליישב בכוונת הרשב"א אינו מספיק דא"כ עדיין יקשה לס"ד דהש"ס דמיירי בערב ומשום לאחר מיתה מגבי ויקשה כיון דא"א לכלול בלשון כתובה אמאי לא חשיב במתני' עוד נדוניא בזבורית ואי דבאמת בבינונית ונכלל בכלל ובע"ח בבינונית ז"א דהא מערב באמת מהראוי שיגבה בזבורית דהא לענין הך סברא דכלא"מ מגבי אין חילוק בין כתובה לנדוני' וא"כ מוכח עכ"פ לס"ד דנדוני' ג"כ בזבורית כמו מערב אף דלא חשיב במתניתין ביחוד נדוני' א"כ דלמא גם לפי האמת כן דנדוניא מיניה בזבורית. ודברי הרשב"א צע"ג.

שם אלא למ"ד אי אית ליה משתעבד. יש לתמוה לפירש"י דלס"ד איך משכחת לדברי המ"ד עצמו דאמר אי אית ליה משעבדי אין נפרעים מערב תחלה. וכן תמה במהר"ם שי"ף. ונלענ"ד די"ל דגם אי אית ליה מטלטלי מקרי אית ליה דכל שיש מקום לגבות לפי שעה מיניה הלוה גמר ומשעבד נפשי'. ואם כן י"ל דס"ד אי אית ליה מידי דהיה לו מטלטלי וא"כ דהך מ"ד מיירי בכתובה דאין לגבות ממטלטלי. מ"מ י"ל דקאי אליבא דר"מ דס"ל דמטלטלי משתעבד לכתובה ומשתעבד הערב לגבות ממנו אחר מיתה דמיתמי אין גובין דהוי מטלטלי דיתמי וגובין מיניה. אבל הכא דקאי לרבנן דמתני' דהם רבנן דר"מ דס"ל דכתובה אינה נגבית אלא מקרקע שפיר פרכי' דהא מטלטלי לא מקרי אית ליה לענין כתובה, ומקרקע הא אין נפרעים. והנה לכאורה יש לתמוה לפירש"י דמה פריך הש"ס דלמא מיירי ביתומים קטנים ול"ש אין נפרעים מערב תחלה. ואפשר דס"ל לרש"י כשיטת הפוסקים (בסי' קיט ס"ג) דאין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש

בנ"ח אצל יתומים קטנים דיכול לומר הנחתי וימתין עד שיגדלו א"כ ה"נ בערב דא"י לגבות אף דהיתומים קטנים כיון דיכול לגבות כשיגדלו, גם י"ל כיון דהכא מיירי בכתובה וכיון דבכתובה נזקקין ליתומים קטנים יכול לגבות מהם. אולם בזה אני מסופק מכבר לדינא. בכתובה ויש נכסים ליתומים קטנים ויש ג"כ משועבדים להסוברים דבמקום ית"ק גובים ממשעבדי דא"י לומר הנחתי בכתובה האיך דתקנו דגובים כתובה מית"ק היינו משום חינא. ועיין בהה"מ היכא דל"ש חינא כגון דכבר ניסת לאחר אין גובים מית"ק. א"כ י"ל דבכה"ג כיון דאף אם היה הדין דלא תגבה מיתומים קטנים תוכל לגבות מלקוחות. א"כ כיון דהיא אינה נפסדת י"ל דל"ש חינא ואוקמי אדינא דאין גובי' מית"ק וגובין מלקוחות. או דנימא בהיפוך כיון דאם לא תהיה יכולה לגבות מלקוחות יהיה הדין דגובית מית"ק שייך לומר הנחתי דלא תגבה מלקוחות ותגבה מיתומים קטנים. וצ"ע לדינא.

תוס' ד"ה אלא למ"ד כו' אמאי בעידית כיון כו'. עיין ב"ב דף מז ע"א תד"ה קבלן.

דף נ.

תוס' ד"ה כיון כו' דסבר שעבודא דאורייתא. עיין פסחים דף סא ע"א תוס' ד"ה וישנו. (ועי' ברשב"א ובשו"ת רע"א סי' קע"ה).

אה"ע סי' ק"ב סעיף ו'. הערב לאשה בכתובתה או תוספת אינו מתחייב וכו'. בח"מ וב"ש כתבו דלענין נדוניא דחסרה הוי כערב בעלמא ומשתעבד, ונ"ל דמ"מ יש חילוק בין ערב דנדוניא לערב דבע"ח, והיינו דבערב דעלמא גובים ממנו בבינונית אף אם מת הלוה, ואילו בערב דנדוניא אף לשיטת הפוסקים נדוניא גובים מבינונית, עי' סי' ק' ס"ב, מ"מ אם מת הבעל והיא באה לגבות מהערב, גובים רק מזיבורית כמבואר גיטין מ"ט לענין עיקר כתובה לר"מ דס"ל בבינונית, דמ"מ אם מת גובין מהערב רק זיבורית, דכתובה דלאחר מיתה גביא, ולאחר מיתא ממאן גביא מיתמי, איהו נמי כי מגבי כלאחר מיתה, עי' רש"י ותוס' שם, ה"נ בנדוניא לדידן, ועי' חי' הר"ן גיטין דכ' אף בנתגרשה גובין מהערב רק זיבורית, כיון דסתם גביית כתובה לאחר מיתה לא חל שיעבוד הערבות רק בזיבורית, עיי"ש. ולשיטתו ה"נ בנדוניא לדידן. היוצא מזה נראה לדינא דלאחר מיתה בודאי אין גובה מהערב רק מזיבורית, ובגרושה תליא בשיטת רש"י והר"ן בפי' סוגיא הנ"ל, ואף דהפוסקים לא העתיקו כלל לשנויי דהש"ס הנ"ל כאילו אין נפ"מ לדינא למה דקיימא לן כתובת אשה מזיבורית, מ"מ נ"ל נפ"מ בנדוניא, אף שחסרה מ"מ לענין הך סברא שוה לכתובה דעיקר זמן גבייתה לאחר מיתה, וכנ"ל.

ומתוך סברא הנ"ל תמוה לי על הרשב"א בחי' שם דכ' לפלפל אם נדוניא בבינונית כחוב דעלמא או בזיבורית, וכ' שם באמצע דבריו דאין להוכיח זה מדלא משני הש"ס בכתובות שם די"ל סתם כתובה הוא עיקר כתובה, ותמוה לי איך ס"ד להביא זה לראי' הא אף אם יהיבנא דנדוניא בבינונית מ"מ מהערב גובה רק זיבורית וכנ"ל ועניין הוי מצי לאוקמי בערב דנדוניא וצ"ע.

דף נ:
במתנה היאך. עיין ב"ב קעה ע"א תוד"ה הא דמקוים.

דף נא.
רש"י ד"ה ונטלה וכו' בשעת בגרות. זה צ"ע מאד.
רש"י ד"ה ונטלה וכו' שזה משפט הבנות בשעת בגרות או נישואין ליטול עישור נכסים. לא זכיתי להבין דבגרות מאן דכר שמי' ליטול עישור נכסים ואין נוטלת רק בשעת נשואין אדרבה פסקינן דבנשאת אחר שבגרה אין לה כלום אבל עכ"פ בשעת בגרות קודם נשואין אינו נוטלת, וצע"ג.

דף נא:
רש"י ד"ה חזקה א"א מעיז וכו' וכ"ת לא נשבעי' אשארא וכו' לא חשיד מדלא כפרו. לא זכיתי להבין דבריו אלו דהמה שפת יתר דמה צריכי' מדלא כפרו ולא בפשיטו דלא הוי חשוד אממונ' דתלינן דעושה כן משום אשתמוטי והרי בשבועה להכחיש עד הא דלא אמרי' מגו דחשיד ע"כ הטעם ג"כ משום אשתמוטי אף דליכא הוכח' מדלא כפרו. וד' יאיר עיני.
תוס' ד"ה (בע"א) תניא בסה"ד ולבסוף דלא קאי יאמר. וכיוצא בזה ב"ב דף ק ע"א עיי"ש בתד"ה כגון.

דף נב.
כאן להאכיל. עיין לעיל דף מ ע"ב תד"ה וכתב.
שם כאן להניח. עיין שבת דף נד ע"ב תד"ה הוה מעשר.
שם אלא לחוב וכו'. עיין קדושין דף מב ע"א תד"ה אלא לחוב.
שם ואין אפוטרופין וכו'. עיין לעיל דף לח ע"ב תוד"ה אין.

דף נב:
בשוגג פטור. ואם נתכוון לטמא טהרות של זה וטימא את של זה עי' שיטה מקובצת בב"ק ד"ה ע"א דדייק מדברי תוס' דשם ד"ה המטמא דזהו בכלל בשוגג דפטור.

שם תוד"ה מנסך דכמו דאם נסכו אחר וכו', אף דקיימא לן כרב דאמר מנסך חייב מטעמא דבעידנא דאגבהה קניא, הרי אף דאלו נסכו אחר הי' פטור, מ"מ מחייב על מעשה דידיה, נלענ"ד, דודאי סברת תוס' נכונה דמכח קלב"מ א"א דמעשה שלו דחייב עליה מיתה יגרום לו חיוב ממון, אלא דטעמא דרב כך הוא למ"ש תוס' גיטין שם דהא דס"ל לשמואל דמנסך קלב"מ ול"א דמ"מ חייב משום קנס דשלא יהא כל אחד כו' היינו משום קנס לא עשו רבנן יותר מאלו הי' באמת ההיזק ניכר ולזה ס"ל לרב דקנסו אותו במעשה ניסוך דידיה שיהי' כאלו ניכר, וממילא הי' חייב דלא הי' מהני קלב"מ, דאף אם הזיק אחר בהיזק אחר דהוי כמו שינוי חייב דאי"ל הש"ל, כמבואר בסוגיא שם, ושמואל ס"ל דמ"מ אלו הנסוך הזה עשאו אחר לא היינו דנין אותו להיזק ניכר לחייב לזה שהגביה, מש"ה גם בניסך הוא, משום דקלב"מ הוי כאלו עשאו אחר ודוק. (ועי' חי' יבמות דף נ"ט).

סוגיא דהמטמא והמדמע

א' קושי' תוס' ד"ה מנסך קלב"מ דקשה לשמואל מ"ש מגונב חלבו.

ב' קושי' העולם מה פריך הש"ס מההוא דעושה מלאכה. דלמא התם אף במזיד פטור מטעם כדי שיודיע ול"ש השתא לאזוקי כו' דהא אין ראיה דלמא להנאתו עבד.

ג' מה שכ' רש"י ריש בב"ק דמנסך ע"כ ממש דאי מערב הא יכול למוכרה לעובדי כוכבים ומזלות חוץ מדמי איסור שבו ומהרש"א פי' שם דכיון דהוי הפסד מועט קצת מערב היינו מדמע. ובאמת לא משמע כן בכוונת רש"י. ומה שכ' רש"י בסוגיא ואסרה בהנאה. ורצונו בזה דאף דקאי לשמואל דסבר בע"ז (דף עד) אף יין ביין ימכר כולו לעובדי כוכבים ומזלות מ"מ משנתנו כת"ק דהתם דכולו אסור בהנאה. ואם כפי' מהרש"א מי דחקו לרש"י בזה לפרש כן לשמואל דלא חש לקושי' מערב היינו מדמע. אע"כ ברור דכוונת רש"י דאי אמרי' דמכר הוי הפסד קטן מאד וגרע ממדמע וצריך למכרו רק לכהן בזול אבל מה שיכול למכרו לעובדי כוכבים ומזלות א"צ לזלזל הרבה במכירה והוי הפסד מועט מאד ובכה"ג לא חשו לקנות מטעם שלא יהא. אך הדבר צריך לימוד מהיכן יצא לרבינו רש"י נביאות כזה.

ד' במחלוקת רש"י ותוס' בחולין אם אמרי' בשותפות לצעורי קמכוין או לא. מנ"ל לרש"י להמציא דבשותפות ל"ש לצעורי עד שהוצרך לדחוק דה"ה דהוי מצי לאוקמי בשותפות.

ה' במה שהעתיק הרמב"ם שנויא דהש"ס פרה שהכניסה לרבקה מבואר דס"ל אף למ"ד ל"ש היזק הקושי' דלחייב בדיני שמים מטעם קנס א"כ באמת קשה אמאי לא פריך הש"ס לאידך מ"ד ג"כ. ומה שתי' הגאון המנוח הצדיק מו"ה גדליה זצללה"ה נדפס משמו דהרמב"ם ס"ל כתי' א' תוספות בב"ק (דף צח) ומש"ה לא הו"מ למיפרך למ"ד ל"ש היזק.

די"ל דפטור דרוב שוורים לאו לגבי מזבח קיימי ונקט מלאכה לרבותא דאינו חייב בדיני שמים וס"ל דאף בפרה שייך לומר לאו לגבי מזבח קיימי ופריך רק לחזקיה דא"כ ליתני צורם דמלאכה לאו רבותא יותר כמ"ש תוס' וכ"מ לרבה דפוטר בצורם אבל הרמב"ם דפסק דלא כרבה גם למ"ד ל"ש היזק חייב בד"ש. עכ"ד. אם אמנם דבריו נחמדים וישרים למוצאי דעת הם ליישב הך דמי חטאת. אבל דחיקא לומר גם בפרה דלאו לגבי מזבח קיימי. ונראה דגם לתי' א' דתוספות ס"ל דהקושי' דבד"א נמי לחייב קאי אפרה ומש"ה מקשה בפשיטות בד"א נמי לחייב אלא הא דהוצרך לשנות גם ממי חטאת היינו כדי ליישב גם הקושי' יבואר לפנינו בעזה"י.

ו' ב' קושי' שהקשה המ"ל על הרי"ף בפ' החובל שסתר דברי המ"ס קנסא הוא מהא דיליף רב מושפך וכיסה. דלמא רב לטעמיה דסבר בסוגיא קנסא מקנסא ילפי' (וכן הקשה הש"ך) גם הקשה דמהרי"ף מבואר דסבירא ליה קנסא מקנסא לא ילפינן ואמאי פסק הרמב"ם נגד הרי"ף רבו וסבירא לי' קנסא מקנסא ילפי'. ונלענ"ד ליישב הכל בעזה"י.

והנה נראה בפשטא להביא ראיה לרש"י בב"ק הנ"ל באות ג' והיינו דלכאורה הסוגיא תמוה דמתחלה פריך מ"ד מערב מ"ט ל"א מנסך דמשמע דמנסך עדיף לפרש וכיון דרב סבר מסברא כר' ירמי' וממילא עדיף לפרש מנסך ממש מאי פריך תו מ"ד מנסך מ"ט ל"א מערב. ולזה נראה דודאי בפשטא עדיף לפרש מערב דאי מנסך צריך לדחוק בישראל פושע כמסקנא בחולין. אך לשיטת שמואל בע"ז (דף עד) כרשב"ג דיין ימכר לעובדי כוכבים ומזלות חוץ מדמי איסור וע"כ משנתנו כת"ק דרשב"ג וכמ"ש לעיל. וא"ת משנתנו דלא כהלכתא ממילא יותר עדיף לפרש מנסך ממש ונסבול הדוחק לאוקמי בישראל מומר. ממה שנפרש מערב ותיקום סתם דלא כהלכתא. אבל לרב לשיטתי' דסבר בע"ז שם כת"ק דיין ביין אסור כולו ממילא עדיף לפרש מערב ממה שנפרש מנסך ונדחוק דמיירי במומר. ושפיר פריך לרב לשיטתי' מ"ט ל"א מערב מוכח כדברי רש"י.

וע"פ הוצעה זו דסוגיין אזלי בסוגיא דחולין דמיירי במומר. נבאר לתרץ מה שהקשינו אות ד'. ונקדים ליישב קושי' הפ"י העצומה בסוגיין דמה משני מנסך קלב"מ מ"מ כיון דבלא"ה א"א לאוקמי מנסך אלא במומר כמסקנא דחולין עדיין קשה לוקי מנסך שנסכו הפושע ע"י מגעו כדין מגע עובדי כוכבים ומזלות. וכתב דלשיטת רש"י בחולין דבשותפות ל"ש לצעורי לק"מ די"ל דדוחק לאוקמי בפושע, והא דפריך מ"ט ל"א מנסך היינו דלוקי בשותפות, אבל לפי התוס' ע"כ פירכת הש"ס מ"ט ל"א מנסך היינו דלוקי בפושע, א"כ לא משני מידי דקלב"מ מ"מ לוקי דאיירי במגע ע"ש שהניח בצ"ע, ולדידי גם לרש"י אינו מיושב כ"כ דהא ע"כ מדמשני בחולין בפושע ולא משני בשותפות על כרחך

דהנך אוקימתות כהדדי נינהו ואין באוקימת' דמומר דוחק יותר מאוקימאת דשותפות. אם כן עדיין קשה כי היכי דפריך הש"ס מ"ט ל"א מנסך דלוקי בשותפות כמו כן קשה במסקנא לוקי במומר ובנגעו בו. ונלענ"ד ליישב סוגיין דמסכת ע"ז (דף נט ע"א) א"ר אשי ההוא נכרי דנסיך לחמרא דישראל בכוונה שרי לי' למשקל דמי מההוא עכו"ם. א"ר אשי מנא אמינא לה כו' ע' בהר"ן שם דמפרש דמנא אמינא לן היינו מנ"ל דמקלי קלי דלמא רבנן משום גזירת בנותיהן אתי עלה נמי לאיסור הנא' נמצא דעכו"ם לא קלייי' דמותר מן הדין אלא דחכמים אסרוהו פי' ולא נקרא מזיק. וכי שקיל דמי יי"נ קא שקיל ומוכח לה מפלוגת' דר"י ב"ב ורבנן. דהא לר"י ב"ב משום דלית לן למיחוש לניסוך גמור שרי לי' בהנאה אלמא משום בנותיהן לחוד לא אסרו בהנא'. ומינה לרבנן דלא אסרו בהנא' אלא משום דמחמרינן וחיישי' לניסך אותו לע"ז. וכיון דמה"ט מיתסר פשיטא דשרי למשקל דמי חמרא מיניה דאי לא נסכיה הא שרי. ואי נסכיה הא מקלי קלי ע"ש. ביאור דברי הר"ן שכ' להתיר רק מטעם ממנ"פ נראה דס"ל דאין העכו"ם מחוייב לשלם דשמא לא נסכו. ואף דבאמת דחכמים אסרוהו. מ"מ כיון דהוא לא עביד מידי כמו אם הטעם משום בנותיהן. ולזה רק דמותר למשקל דמי היינו אם העכו"ם רוצה לשלם דאם באמת קמי שמיא גליא דלא נסכו הרי דבאמת שרי. ואם באמת נסכו א"כ הוא מזיק וחייב לשלם. ועדיין צריך ביאור דמה ממנ"פ היא זו, דלמא באמת ניסך היין ואעפ"כ אינו מחוייב לשלם היין דקלב"מ דהא לא הוי שם מידי דאגבה ליין בתחילה, וצ"ל דס"ל להר"ן כתי' א' דתוס' בעירובין (דף יב) דבעכו"ם ל"א קלב"מ. או דסברת הר"ן כי הא דאמרינן ב"מ (דף צא) אתנן אסרה תורה ואפי' בא על אמו ע' ברש"י אף דקלב"מ אם משלם מקרי תשלומים ולא מתנה דבאמת מחוייב הוא אלא שאין הב"ד מחייבים שניהם דכדי רשעתו כתיב ע"ש, וה"נ כיון דהעכו"ם רוצה לשלם אם נסכו הוי דמי היזק ולא דמי היין.

וידידי עמיתי האמתי הרב מו"ה ישראל וורעשנער. פקפק בזה דהר"ן לשיטתיה בחידושיו לסנהדרין (דף עב ע"א) ד"ה אהדרינהו מבואר דס"ל דדוקא בההוא דאתנן כיון שהבטיח ליתן הוי תשלומין. אבל בעלמא לא. ע"ש בתוס' שם, ורש"י ל"א כן, וא"כ להר"ן לשיטתיה א"א לפרש כדברי אלא כדרך הראשון דבעכו"ם ל"ש קלב"מ. (ועדיין יש לפרש דמ"מ יש לחוש שמא בתחילת נגיעה לא כיון לנסך ובאותו שעה נאסר היין מחומרת חכמים מחששא דניסוך. והעכו"ם לא נתחייב לשלם דהוא לא עביד מידי ואח"ז כיון לנסך וכיון דהיין אסור בהנאה מחמת הניסוך של עכשיו הוי דמי ביי"נ דלא מקרי מזיק בניסוך כיון דבלא"ה קודם ניסוך לא הוי חזי למידי מחמת מגעו, ואף דקמי שמיא

גליא דלא נסכו בתחילה והיה מותר. מ"מ לפנינו לא גליא והיה היין אסור ולא אפסדי' מידי, ואפשר דל"ח כולי האי).
ומצאתי לי לפרש דשרי למשקל היינו אם העכו"ם רוצה לשלם והוא מדברי הרשב"א בתה"א (דף קלח ע"א) שכ' מ"מ לפי גירסא זו דוקא במנסך בכוונה הא אם היה סבור שהוא שלו ונסכו אסור דהא בישראל בכענין זה פטור כדאמרינן המטמא והמדמע בשוגג פטור וליתא דהא מ"מ קלייה נהליה ע"ש. והוא תמוה לכאורה דהא מ"מ פטור לשלם, אע"כ דכוונתו להוציא מדעת היש סוברים דאסור למשקל דמי מעכו"ם כיון דבישראל פטור דמי יין קשקיל. וע"ז כ' דליתא דאם העכו"ם רוצה לשלם דמותר כיון דרוצה לשלם היזקו. והא באמת אזקיה מקרי דמי היזקו, הרי דשרי היינו ברוצה לשלם (ובאמת דברי הרשב"א תמוהים לי דסותר דברי עצמו למשמרת הבית (דף יא ע"ב) דאי הוי עיקר איסור הנאה משום בנותיהן לא הוי שרי למשקל דמי, דמשום נזק לא מחוייב ליה דאמר ליה מה עבדי לך, ואי משום דאתון אסריתון משום מגע לא ידעתי ושוגג הייתי ובישראל בכה"ג לא משלם דמנסך יין בשוגג פטור ע"ש. הרי דס"ל דבנותיהן דמי לשוגג וכיון דבישראל בשוגג פטור הוי דמי יי"נ, א"כ ה"ה בניסוך ממש אם היה בשוגג הוי דמי יי"נ וצע"ג), והנה נחליט כדברי הר"ן ממילא אזד' לה קושית הפ"י דהא בנגע באמת אינו מחוייב לשלם כלל דשמא לא נסכו ולא עביד מידי, ולשמואל ממנ"פ פטור דאם נסכו קלב"מ, אך באמת ממ"ש תוס' חולין דהנהו אמוראי הו"מ לאוקמי בנגע בו. מבואר דס"ל דגם בנגע בו חייב לשלם, וכן מבואר בהרמב"ם ספי"ג מהל' מאכלות אסורות דגם בנגע חייב לשלם. אף דהרמב"ם ס"ל דמגע אסור מחמת חשש ניסוך. וע"כ י"ל כיון דחכמים אסרוהו מחמת חשש ניסוך אף אם לא נסכו מקרי מזיק, וגם ל"ש קלב"מ דמסתמא לא נסכו דמה"ט מותר מה"ת, אלא מ"מ הוי מזיק כיון דחכמים אסרוהו. ע"ז הקוטב קושיית הפ"י קמה וגם נצבה, ולזה נראה דמ"מ לק"מ ע"פ היסוד שייסד הר"ן דמוכח מהא דר"י ב"ב דלמ"ד א"א אוסר דשא"ש אין מגע עכו"ם אוסר בהנאה דליכא חשש ניסוך. דהנה יש לע' בהא דמשני הש"ס חולין דאית ליה שותפות ואסור מחמת התערובות, וע"כ הא דאין שותפו נוטל חלקו הוא מטעם דאין ברירה וא"כ ק"ל לכאורה דתקשי קושית הש"ס אברייתא המטמא והמנסך א' שוגג וא' מזיד חייב דברי ר"מ כו' דתיפוק ליה דא"א אדשא"ש דל"ש לשנויי דאית ליה שותפות בגויה דהא ר"מ סבר בההוא דהלוקח יין דיש ברירה, וא"כ לא הפסיד מידי דיכול לחלוק וליטול חלקו.
ונ"ל דלק"מ לפ"מ דמצינו ביבמות (דף פג ע"א) המסכך גפנו ע"ג תבואה של חבירו ה"ז קידש וחייב באחריותו דברי ר"מ ור"י ור"ש אומרים אא"א דשא"ש, בתוס' שם כ' דלא

דמי למשך חבירו חלב בקדרתו, דבכלאים בעי מחשבה שיהא נתייאש מלגדור ודמי לע"ז דתלי במחשבה סברי ר"י ור"ש אא"א דשא"ש. מבואר מזה דר"מ דס"ל קידש סובר א"א דשא"ש א"כ ר"מ לשיטתיה גבי ניסוך יכול לאסור גם חלק חבירו וא"ש. אך לשיטת הר"ש פ"ז דכלאים שהשיג על התוס' דע"כ אף דתלי במחשבה דומה לחלב דאל"כ בפרת חטאת דבעי ניחותא דמלאכה ניחא ליה דעושה מלאכה נימא אא"א דשא"ש כיון דתלי במחשבה, אע"כ דל"א אא"א דשא"ש אלא בע"ז דלאו כל כמיניה לעשות תקרובת לעכו"ם דבר שהוא של חבירו. והא דסבר ר"י ור"ש אא"א דשא"ש בכלאים. היינו מגזה"כ כרמך ולא של חבירו, נמצא לדעת הר"ש לא מצינו דר"מ סבר א"א דשא"ש דשאני כלאים דהוי כמו איסור חלב, וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה דנימא לר"מ דיש ברירה וצ"ל דהר"ש ס"ל כסברת תוס' לעיל פי"ג דר"מ לא סבר דיש ברירה אלא במברר דבריו שאומר מה שאני עתיד להפריש, אבל בעלמא לא וא"ש, והנה בסוגיא דיבמות שם מבואר דשמואל פסק כר"י במסכת גפנו לדעת הר"ש הנ"ל דדמי ממש כלאים לע"ז סבר שמואל דאא"א דשא"ש, ונקדים עוד הא דמצינו בביצה (דף ל"ח) שמואל אמר אף חבית אסור דס"ל בדרבנן אין ברירה, וע' שאגת אריה שהמתיק הא דקיימא לן בדרבנן יש ברירה ובדאורייתא אין ברירה, וע"כ הטעם כמ"ש הר"ן דאנן מספקי' הלכתא כמאן אם י"ב או א"ב, ובדרבנן ספיקא לקולא, א"כ אמאי אמר שמואל בדרבנן א"ב הא נהי דסבר דעיקר הלכתא דודאי א"ב מ"מ מידי ספיקא לא נפקא, אף דא"ב נימא שמא הגיע לו חלקו והוי ספיקא דרבנן, וכ' לפרש דבאמת התם בתחומין הוי דשיל"מ וספיקא להחמיר רק בספיקא דדינא גם בדשיל"מ ספיקו להקל ומש"ה קיימא לן להקל, אבל שמואל דסבר ודאי א"ב אף דהוי ספק שמא הגיע לו חלקו הוי ספק במעשה והוי דשיל"מ וספיקו להחמיר עכ"ד ודפח"ח, נמצא באיסור דרבנן באין לו מתירין גם לשמואל בדרבנן מקילים שמא הגיע לו חלקו.

ומעתה מיושב קושית הפ"י והיינו דשמואל לשיטתיה דסבר אא"א דשא"ש לא הו"מ לאוקמי בנוגע דהא אינו אוסר במגעו של חבירו כמ"ש לשיטת הר"ן הנ"ל והוי צריך לאוקמי בשותפות ובמומר ונגע ואוסר חלקו ואסור ממילא מחמת התערובות, ובאמת בזה דגם חלקו אסור רק מחמת מגעו והוי דרבנן לא הפסיד דיכול לחלוק עמו ונימא שמא הגיע לו חלקו וספק דרבנן לקולא, וא"א לאוקמי אלא במנסך ממש ובשותפות ובמומר דאסור חלקו מדאורייתא וא"ב, ובזה שפיר משני דקלב"מ, ונסתלק קושית הפ"י, וכ"ז לשיטת התוס' סוף פרקין דלמ"ד א"ב בשותפין שחלקו הוי ספק אם הגיע לו חלקו או לא, אבל לשיטת רש"י שם דבכל מעט ומעט הוא מעורב בודאי חלקו וחלק חבירו.

א"כ שפיר הו"מ שמואל לאוקמי בשותפות דמומר ונגע בו ואסור חלקו מחמת מגע וחלק חבירו מחמת תערובות (והחידוש דלא נימא דל"ש שלא יהא כיון דלא משכחת רק בשותפות כמ"ש בעזה"י). אמנם באמת מדאתינן להכי גם לרש"י לק"מ והיינו כיון דמומר לחודיה ליכא לאוקמי לשמואל לשיט' דאא"א דשא"ש ואין מגע עכו"ם אסור בהנ' והוי צריך לאוקמי בשותפות ומומר, וא"כ י"ל דזהו דוחק לאוקמי בדרך רחוק דוקא במומר ושותפות. והא דפריך מ"ט ל"א מנסך היינו דלוקי בשותפות דל"ש לצעורי לשיטת רש"י. וא"כ מיושב היטב קושית הפ"י ומעתה ממילא מיושב הקושיא באות ד' והיינו דרש"י לשיטתיה דא"ב הוא דודאי מעורב חלקו וחלק חבירו וא"כ קשה קושית הפ"י הנ"ל וצ"ל שותפות ומומר וע"כ הא דפריך מ"ט ל"א מנסך היינו דלוקי בשותפות לחוד. א"כ הוכיח שיטתו דבשותפות ל"ש לצעורי ותוס' לשיטתיה דא"ב הוי ספק שפיר י"ל דקושית המקשן מ"ט ל"א מנסך היינו דלוקי בשותפות ומומר ואעפ"כ שפיר משני קלב"מ דליכא לאוקמי בנגע דהוי ספיקא דרבנן וכנ"ל.

והנה לפום רהיטא היה נראה ליישב קושית הפ"י בקיצור גם לתוס' בסגנון שכ' לרש"י והיינו לדעת הסמ"ע דביין גם תוס' מודה דבשותפות ל"ש לצעורי מדלא חלק מקודם ונטל חלקו עיי"ש. (ומה שתמה הש"כ מדלא מוקי ההוא דמנסך בשותפות. ויישב בתב"ש דכיון דהוצרך לאוקמי שחיטתו פסולה במומר מוקי כולהו בחד גוונא ע"ש) א"כ י"ל ג"כ דבשותפות ומומר הוי דוחק. והא דפריך מ"ט ל"א מנסך היינו דלוקי בשותפות לחודא דביין בשותפות ל"ש לצעורי. אמנם באמת הדרנא בי דעכשיו דקיימי' לשמואל דאא"א דשא"ש ליתא לסברת התוס' ושייך גם ביין לצעורי. והא דלא פליג מקודם היין דאז לא היה יכול לאסור חלק חבירו, ע"כ פירכת הש"ס דלוקי בשותפות ומומר וא"כ מוכרחים אנו לדברינו הנ"ל דלשיטת התוס' הוי ספיקא דרבנן.

ומעתה נבא ליישב במה דקשה באות ה' על הרמב"ם והיינו למ"ש תוס' בב"מ (דף ל') דהך דפרת חטאת או דבעי ניחות' דהבעלי ומיירי בשותפות או דלא בעי רק ניחות' דעושה מלאכה, וע' בפ"י בב"ק (דף צח) שכ' לתי' א' דתוס' דלא משכחת אלא בשותפות ממילא ליכא לאקשויי למ"ד אא"א דשא"ש בדיני אדם נמי לחייב דל"ש טעם דשלא יהא כיון דאוסר גם חלקו כמ"ש התוס' ריש ב"ב לענין כלאים ע"ש. ומעתה נ"ל לומר דס"ל להרמב"ם אף דבאמת לא בעי רק ניחות' דעובד מ"מ למ"ד אא"א דשא"ש לא מהני ניחות' כיון דתלי במחשבה הוי כע"ז דאא"א דשא"ש וכקושיא שכתבנו (אף שהרמב"ם ס"ל לפסק דא"א דשא"ש ואפ"ה פסק כר"י ור"ש במסכך גפנו. וע"כ דס"ל בזה כהר"ש דהוא גזה"כ. מ"מ י"ל דס"ל בזה כתוס' ועיקר טעם דע"ז מחמת מחשבה להך פרת חטאת) ולזה

ס"ל להרמב"ם דלמ"ד אא"א דשא"ש באמת לא משכחת רק בשותפות, וא"כ נ"ל דהש"ס לא הו"מ למיפרך למ"ד היזק שא"נ לאו היזק בד"א נמי לחייב. די"ל דהברייתא כמ"ד דאא"א דשא"ש ולא משכחת אלא בשותפות (שלא יהא). וצ"ל אף דמרא דשמעת' דהיזק שא"נ הוי ר"י ואיהו סבר בחולין שחט בה סי' א' אסור. מ"מ לא הו"מ למיפרך דשמא הברייתא סבר אא"א דשא"ש. וא"כ לפסק ההלכה דפסק הרמב"ם א"א דשא"ש ממילא משכחת בפרה אף בלא שותפות מש"ה חייב מד"א. ומיושב דברי הרמב"ם בההיא דפרת חטאת, ובההוא דמי חטאת י"ל כתי' של הגאון מו"ה גדלי' זצ"ל הנ"ל שכתבנו בתחילת דברינו ונכונים דברי הרמב"ם בלי פקפוק.

אמנם עדיין יש לעיין אם איתא דס"ל להרמב"ם בזה כתוס' דכלאים דמי לע"ז, מנ"ל למפסק כר"י ור"ש במסכ' גפנו דלמא טעמייהו רק דסברי אא"א דשא"ש ולדידן דא"א דשא"ש באמת במסכ' גפנו קידש. והנראה דבלא"ה ק' עלינו קושיא אחרת והיינו דלכאורה תמוה לסברת תוס' בריש ב"ב דבדבר דל"ש בו שותפות ל"ש שלא יהא, א"כ איך משני בחולין דמנסך מיירי בשותפות א"כ אמאי במזיד חייב הא ל"ש שלא יהא וכו'. וצ"ל כיון דהאיסור מחמת תערובות והוא נקרא מערב כיון דקנסו במערב גם יי"נ ביין כשר ה"נ ממילא המנסך בשותפות חייב מכללא דמערב ומה לנו אם הוא מנסך יינו בפ"ע מקודם ועירבו אח"כ או שעשה בפעם א', אך לפ"ז קשה מאי פריך הש"ס שמואל מ"ט ל"א מנסך הא שמואל סבר קנס' מקנס' לא ילפינן ולא קנסו אלא בדברים הנזכרים שדנו כן ע"פ מעשה. ואם כן אמרינן מנסך ממש לא מצינו שקנסו חכמים. אלא בכה"ג דמנסך ובכה"ג ל"ש שלא יהא כיון דבעי שותפות ומש"ה לא מצי שמואל לומר מנסך. וצ"ל דסבירי ליה להש"ס דשמואל סבר כהלכתא דא"א דשא"ש והו"מ לאוקמי מנסך ומומר בלא שותפות, והיה קשה לו להרמב"ם דהא ע"כ סבר שמואל דאא"א דשא"ש דהא פסק במנסך כר"י ור"ש וא"כ לא משכחת מנסך אלא בשותפות ול"ש לצעורי למ"ש דהרמב"ם סבר כדברי תוס' ב"ב דבשותפות ל"ש לצעורי, מזה הוכיח הרמב"ם דטעמא דר"י ור"ש מגזה"כ דכרמך ושפיר מצי סבר שמואל דא"א דשא"ש וא"כ יפה פסק הרמב"ם כר"י ור"ש.

אך לפ"ז יקשה עלינו לשיטת הרמב"ם דסברת הסוגיין דשמואל סובר א"א דשא"ש א"כ הדרא קושי' הפ"י לדוכתא מה משני קלב"מ לוקי במומר ובנגע, ולפנינו נדבר עוד מזה בעזה"י. והנה לפ"מ שכתבנו בשיטת תוס' דשמואל סבר כר"י ור"ש במסכ' היינו מטעם אא"א דשא"ש. יש ליישב קושי' התוס' באופן אחר והיינו דהא דקאמר הש"ס מדאגבה קניא מפרשים דשמעתין משמע דוקא על מנת לגוזלו. וכן מבואר בהרשב"א דשמעתין

דבעי דווקא אגבה ע"מ לקנותו, אך בחולין פירש"י דמגביה ע"מ לאסרן אמרי' ג"כ מדאגבה קני'. ונ"ל לחלק דודאי בעי אגבהה ע"מ להוציא מרשות בעלי'. וא"כ אם הגבי' ע"מ לאסור בהנאה הוי כמגביהו ע"מ לגוזלו ולהוציאו מרשות בעלי'. דאם יהא אסור בהנאה יפקע שם בעלי' ממנו דאיסורי הנאה הוי הפקר כמ"ש הר"ן נדרים (דף פח) אבל במגביהו ע"מ לאסרו באכילה יהיה הדבר ברשות בעלי' לא מקרי לגוזלו ולא מדאגב' קני'. וא"כ לשמואל לשיטתו דסבר אא"א דשא"ש ולא משכחת מנסך אלא בשותפות והוי יין ביין. וגם שמואל סבר יין ביין ימכר כולו לעכו"ם חוץ מדמי יי"נ שבו. וא"כ הוי רק לאסרו באכילה ול"ש מדאגב' קני', ומיושב קושית תוס'. אך לשיטת רש"י בב"ק באות ב' דבאמת לשמואל מתני' כת"ק דרשב"ג. וכן לשיטת הרמב"ם שכתבנו דשמואל סבר א"א דשא"ש לית' לדברינו. והנה נבא לבאר ולהוכיח שיטת רש"י בב"ק. דהנה לכאורה יש ליישב קושית העולם באות ב'. והיינו שכ' במהר"מ שיף והפ"י דלחזקי' בשוגג פטור דוקא באין רואין אבל ברואין ל"ש כדי שיודיעו. וא"כ צ"ל הסוגיי' כרבה דהצורם אוזן פטור דסתם שוורים לאו לגבי מזבח קיימי. ועיקר הפירכ' בפרת חטאת. וא"כ שפיר פי' דסתמא קתני העושה מלאכה אף בפני הרואים דהא באמת במי חטאת בכל ענין פטור מחמת דלאו לגבי מזבח קיימי ודומי' דהכי פרת חטאת בכל ענין מיירי אף בפני הרואין, ובזה ל"ש כדי שיודיעו, שפיר פריך הש"ס, והש"ס דמשני בפרת חטאת דהכניסה לרבקה היה קשה לו דעדיין לא דמי למי חטאת דפטור בכל ענין אף במלאכה ממש, ולזה משני דבאמת גם מי חטאת מיירי בשקל בהן משקולות ועיקר הרבות' דחייב בד"ש דלענין פטור מד"א לתני צורם אוזן וקמ"ל רבות' דאף בשקל בהן משקולות חייב בד"ש ושפיר הוי דומי', וק"ל.

אמנם עדיין יש לע' בזה. ובתחלה נבאר הבעה"ת הובא בש"כ דגרמי דגרמי פטור כגון מוסר שטרות חבירו לשרוף דאף אם היה הוא בעצמו השורף הוי גרמי וכיון שלא עשה מעשה הוי גרמי דגרמי. והש"כ כ' תימה דאין אלו אלא דברי נביאות. ונ"ל להוכיח שיטתו. והיינו די"ל דהיה קשה לו קושית תוס' מאי פריך מהעושה מלאכה הא התם אף במוכר פטור כמו בצורם אוזן, וס"ל לתרץ ע"פ שיטת הרי"ף בב"ק דהנך כולהו דרבה פטור בצורם אוזן ובשף מטבע שלא אליב' דהלכת' דעכ"פ הוי גרמי ורבה לטעמיה דפטור בשורף שטרות ולא ס"ל דינא דגרמי ע"ש. א"כ י"ל דסוגי' פריך להלכתא דקיי"ל דינא דגרמי ולית' לדרבה ושפיר פריך בד"א נמי לחייב. אך לפ"ז יקשה מה שמשני הכניסה לרבקה והוי במחשבה הא מ"מ לחייב מדין דגרמי דהא מחשבה עכ"פ הוי גרמי כמו דמדמי הש"ס בב"ק דנתייאש מלגודרה הוי גרמי. וכן משמע מדברי תוס' שם ובהרמב"ן

בשמעתין בהמפגל דעכ"פ מחשבה הוי גרמי [מה דנקט בשמעתין בהכניסה לרבקה הוי גרמי היינו רש"י לשיטתי' דס' גרמי גרמא חדא נינהו] ולזה הוכיח הבעה"ת דגרמי דגרמי פטור. וא"כ שפיר משני הכניסה לרבקה דהוי גרמי דגרמי דלא הזיק אלא במחשבה. וגם לענין ההיזק בעצמו אף אם עשאו בידים הוא רק גרמי דסתם שוורי' לאו לגבי מזבח קיימי, אך באמת זה לית' דמנ"ל להש"ס למיפרך לחזקיה דלמא הברייתי' סבר דלא דייני' דינא דגרמי ופטור כמו בצורם אוזן. וגם א"ל דס"ל דבפרה באמת לגבי מזבח קיימי אלא דהוכיחו מדמשני גם במי חטאת ששקל בהן משקולות. ע"כ רוצה לאסוקי אף גם דדייני' דינא דגרמי דא"כ תקשי באמת אמאי פטור בפרה בהכניסה לרבקה לחייב מדין גרמי ולא הוי ב' גרמי דהא קיימי' פרה לגבי מזבח.

ולזה נ"ל באופן אחר. והיינו במה דמחולקי' הרמב"ן ורשב"ם. דהרמב"ן ס"ל דקנסא מקנסא לא ילפי' והביא ראי' מדלא פריך הש"ס גם בד"א לחייב מטעם קנס. והרשב"ם ס"ל דקנסא מקנסא ילפי'. צ"ל או כמ"ש הה"מ דהומ"ל ולטעמיך. או כמו שתירצנו למעלה. ונ"ל ראי' להרמב"ן מסוגי' דר"פ הכונס תני ד' דברי' העושה אותן פטור מד"א וחייב מד"ש. הפורץ גדר. ולחשוב נמי העושה מלאכה וכו'. וע' ברמב"ן בדיני דגרמי שלו. דהנך ד' דברים גריעי מגרמי דלא הוי ברי הזיקו דשמא לא תצא הפרה וכן כולם ע"ש. ולכאורה יקשה מה פריך הש"ס לר"י דמיחשב העושה מלאכה למה דמוקי בסוגיין דהכניסה לרבקה דהוי גרמי דלמא ר"י סבר כר"מ דדאין דינא דגרמי ובהעושה מלאכה בד"א נמי לחייב. אע"כ מוכח כרמב"ן דקיי"ל קנס' מקנס' לא ילפי' ובלא"ה פטור מחמת הזיק. ושפיר פריך הש"ס וא"כ י"ל דבעה"ת ס"ל כרשב"ם דילפי' קנסא מקנסא כפשט' דסוגי' דחולין. והי' קשה לו קושייתינו דמה פריך לר"י. לזה הוכיח דלכ"ע גרמי דגרמי פטור ושפיר פריך דלחשוב עושה מלאכ' בשקל משקולות דהוי ב' גרמי. ואף דבפרה דלגבי מזבח קיימי הוי חד גרמי מ"מ לחשוב מי חטאת דהוי ב' גרמי כנ"ל. אך לפמ"ש הרי"ף הדרא קושי' לדוכת' דליכא למימר כמ"ש דדומי' דמי חטאת קתני אפי' בדאיכ' רואים, דלמא סבר הברייתי' דדייני' דינא דגרמי ואף במי חטאת פטור רק משום כדי שיודיעו ומיירי כולה בליכא רואים. אך לדעת הש"כ שחולק על הרי"ף דצורם אוזן לא הוי גרמי קיי"ל כרבא, שפיר י"ל כדברינו דהש"ס פריך דדומי' דמי חטאת קתני דפטור אף ברואין דל"ש כדי שיודיעו.

אך עדיין יש לפקפק בזה. דהנה באמת קשה על חזקי' גופ' במנסך אף במזיד ליפטר בכדי שיודיעו דל"ש לאזוקי קמכוין דמנ"ל דמכוין לצעורי דלמא נתכוין לעצמו לעבוד ע"ז. די"ל דבלא"ה קשה איך שייך במנסך כדי שיודיעו הא לא משכחת אלא במומר דא"נ

לאסור, וצ"ל כמ"ש הפ"י דבאמת בשוגג ל"א לצעורי ומשכחת בשוגג אף בישראל מעלי' ופטור מטעם כדי שיודיעו ע"ש וזהו שייך בשוגג דמשכחת לה בישראל מעלי' ממילא גם מומר פטור אבל במזיד דלא משכחת אלא במומר דבלא"ה אמרי' לצעורי' ובמומר ל"ש כדי שיודיעו א"כ במנסך ל"ש במזיד כדי שיודיעו. אך לשיטת הרמב"ם ופירש"י דאף בשותפות ל"ש לצעורי א"כ שייך גם במזיד כדי שיודיעו. וקושיא במק"ע (ובעזה"י לפנינו ניישב).

אמנם באמת אם נחליט מכח קושית העולם הנ"ל דפירכת הש"ס מסתמא קתני אף בפני הרואין ונימא כסברת המהר"ש הנ"ל דבפני הרואין ל"ש כדי שיודיעו תקשה לחזקיה משנתינו דקתני במזיד חייב הא לא משכחת אלא במומר ואינו נאמן. ע"כ מירי בפני רואין הא בכה"ג אף שוגג חייב. אע"כ יהא מוכח דלא כמהרמ"ש אלא כיון דפטרי בשוגג בינו לב"ע מטעם כדי שיודיעו לא פלוג רבנן ואף בפני רואין חייב. מ"מ במנסך במזיד י"ל כנ"ל כיון דל"ש אלא במומר ובפני רואין ובזה ל"ש כדי שיודיעו. אבל בשוגג משכחת לה בישראל בינו לבינו פטרי' בכל ענין אף בפני רואין ואף במומר וא"כ הדרא קושית העולם לדוכתי'. ולזה היה נ"ל דבאמת בלא"ה קשה לומר דחזקי' סבר מנסך ממש דהא חזקיה סבר הצריכות' ליפטר. א"כ למ"ד חזרו לומר מדמע תקשי מטמא ל"ל דהא כ"ש ממנסך. וכן תמה במהרמ"ש. ומכח זה המציא הפ"י דבהפ"מ יותר מסתבר ליפטור בשוגג וכן במלת' דשכיח יותר דיש לחוש שלא יודיע כיון דיצטרך לשלם הרבה. וכ"ז לפי שסברו ליסוד מוחלט דחזקיה סבר מנסך ממש. כיון דס"ל דהוא דינא תקשי מערב היינו מדמע ולדידי משום הא לא ארי'. די"ל דחזקי' סבר מנסך והצריכות' לפטור בפשוטו דחזרו לומר מנסך קמ"ל אף דהמערב הוא הפ"מ דקי"ל יין ביין אסור כולה. אפ"ה בשוגג פטור אך דחזרו לומר מדמע ס"ל דרשב"ג דיין ביין ימכר והוא הפ"מ יותר ממדמע קמ"ל במדמע אף דיותר הפ"מ ממערב אפ"ה בשוגג פטור. והא דקאמר רב מערב היינו מדמע ולא אמר כן הצריכות' לחיובא דמזיד דחזרו לומר מערב קמ"ל אף דהפסד מועט קנס' ס"ל כרשב"ג דימכר וחזרו לומר מדמע ס"ל כת"ק דיין ביין אסור בהנאה קמ"ל אף דמדמע הפ"מ קנסו והוא ממש כמו לחזקיה רק בהיפוכו. היינו דרב לשיטתי' דפוסק כת"ק לענין יין ביין א"כ לא ניחא לאוקמי סתם מתני' דקתני מנסך לבסוף דקמ"ל אף דהפ"מ קנסא והיינו כרשב"ג שלא כהלכת' מש"ה מפרש מנסך ממש. אך לפ"ז יקשה מנ"ל להש"ס דשמואל סבר קנס' מקנסא ל"י דלמא סבר ילפי' ולדידי' דפוסק כרשב"ג שפיר הצריכותא לחייב וכחזקיה בהיפוך. ומתני' דקתני מערב לבסוף קמ"ל אף דהפ"מ כרשב"ג קנסו. ובריית' דחזרו לומר מדמע ס"ל כת"ק ומדמע הפ"מ קמ"ל דקנסו. ולזה הוכיח רש"י

שיטתי' בב"ק (באות ג') וא"כ ע"כ לשמואל באמת סבר מתני' כת"ק דאוסר כולה וקשה היינו מדמע, וצ"ל דקנס' מקנסא ל"י ודוקא לחזקי' ל"י כמ"ש דלדינא אף הפ"מ מזעיר צריך לשלם וא"כ אף לרשב"ג דימכר צריך לשלם. אבל לשמואל דקנסא מקנס' בהפ"מ כזה מתני' כת"ק דרשב"ג ושפיר מוכח דקנסא מקנסא ל"י. ואחרי שקיימתי דחזקיה סבר מערב שפיר י"ל דמתני' בשוגג פטור מיירי דוקא בליכא רואים ושפיר י"ל ביישוב קושית העולם כמ"ש. אמנם באמת דברי המהרמ"ש מרפסין איגר' לאוקמי מתני' דוקא בשוגג ומה שהוכיח הפ"י לדמות אותו לדן את הדין דאין רגילות שיחזור אותו מהוראתו אלא ע"י אחרים ול"ש שיודיעו דחוי מעיקרא דהתם בכל פעם איכא רואים אבל במידי דמשכחת דליכא רואים פטור בכל גוונא אף אם איקרי דהיו רואים. וא"כ לית' לתירוצנו על קושית העולם. גם מה שהתעוררנו למעלה דלשיטת הרי"ף דהך דרבה בצורם אוזן הוי גרמי בלא"ה לית' לתירוצנו. א"כ קושי' העולם במק"ע. ובהכרח צ"ל כמ"ש אא"ז הגאון בספרו משנת דרבי עקיבא בשם רבו הגאון מהרי"כ זצ"ל דס"ל להש"ס מסברא כי היכי דר"י מחייב במזיד מטעם כדי שלא יהא ממילא גם לחזקיה מהני עכ"פ הך סברא שלא לפטרו ממזיד מטעם כדי שיודיעו. וא"כ שפיר פריך הש"ס. אך לפ"ז פשיטא דקושית מהרמ"ש חזקה היא וגם נצבה כיון דפירכת הש"ס גם לחזקיה דלחייב מחמת שלא יהא פשיטא דקשה אמאי לא פריך גם לר"י.

ולזה נראה בהקדם מה שהתעוררנו דלחזקיה קשה במנסך דל"ש לאזוקי מכוין וגם במזיד לפטור כדי שיודיע דבמזיד ל"ש אלא במומר דא"נ ל"ש כדי שיודיע לית' לשיטת הרמב"ם דבשותפות ל"ש לצעורי משכחת לה בשותפות וליפטר כדי שיודיע. ולזה נראה דבאמת במזיד ל"ש כדי שיודיע דלא יהא נאמן לאסור דלפי דבריו הוי רשע וא"א משים עצמו רשע. אך הא קשה דיהא נאמן דאנן נימא דפלגי' דיבורא דלאו מזיד היה אלא שוגג. וצ"ל כמ"ש תוס' בסוגיא דאנוסים דבחד גופא ל"א פלגי' דיבורא. אך קשה דמ"מ נימא פלגי' דיבורא במה דאמר (לא) נסכתי יינך דנימא נתנסך ע"י אחר ולא על ידו והוי כמו פלוני רבעני דהוי תרי גופי. וצ"ל דחזקיה ס"ל אא"א דשא"ש ולא משכחת לה במומר (ושותפות) א"כ ל"ש פלגי' דיבורא דנתנסך ע"י אחר דהא א"א ע"י אחר דאחר א"י לאסרו. ועל עצמו א"נ דא"א משים עצמו רשע, אך יש לע' דהא מבואר בע"ז (דף נד ע"א) דחזקיה אמר כגון שנסך לה יין בין קרני' הרי דס"ל לחזקיה דא"א דשא"ש ושפיר יהא נאמן מטעם פלגי' דיבורא בתרי גופי. וצ"ל דחזקיה סבר דוקא לגבוה אמרי' א"א דשא"ש וילפי' לה מאחר אבל להדיוט לא כמו קושית תוס' בע"ג (דף נב ע"ב) ד"ה ברוך אתה. מעתה מיושב קושית העולם הנ"ל דשפיר י"ל כסברת הגאון מהרי"כ דגם לחזקיה קנסו

שוגג אטו מזיד משום שלא יהא דכיון דמצינו דלר"מ קנסו פשיטא דלחזקיה עכ"פ לא הו"ל לפטור במזיד. והא דפרכינן לחזקיה ולא לר"י י"ל בהקדם שכתבנו ליישב שיטת הרמב"ם דהש"ס לא מצי למיפרך לר"י די"ל דשמא סבר הברייתי' כמ"ד אא"א דשא"ש ולא משכחת פרת חטאת אלא בשותפות של"ש שלא יהא. אבל למה דפסקי' א"א דשא"ש משכחת בלא שותפות באמת גם לר"י חייב בד"א וכמו שכתבנו למעלה. ומעתה י"ל דבודאי אף לסברת מהרי"כ הנ"ל מ"מ גם למסקנא צריכים אנו לתירוצא דהשתא לאזוקי מכווין. והיינו דבאמת כיון דקיי"ל לצעורי מכוין ע"כ מתני' בשותפות או במומר ובשותפות ל"ש כ"כ שלא יהא. והא דמשני בחולין בשותפות היינו כמ"ש לעיל דהוא בכל מערב אף דעכשיו בשותפות ל"ש כ"כ שלא יהא מ"מ הוא בכל מערב. וכ"ז לר"י דבשוגג מדינא פטור בזה י"ל כיון דקנסו במזיד קנסו בכ"מ אף דל"ש שלא יהא. אבל לחזקיה דבשוגג מדינא חייב ואעפ"כ פטרוהו מטעם כדי שיודיעו. וכיון דכדי שיודיעו אלים כ"כ לפטרו מחיוב דאורייתא ממילא אף דבמזיד לא רצו לפטרו מטעם שלא יהא וכנ"ל. מ"מ אם משכח' במזיד של"ש שלא יהא וכנ"ל ולא הו"ל לתקן מחמ' דלא פלוג מחמת התקנ' דכדי שיודיעו ולא עדיף ענין לא פלוג מחיוב דאורייתא. אף דחיובו במזיד במערב מ"מ במנסך בשותפות דהיינו מערב כה"ג הו"ל למפטרי' בכדי שיודיעו מש"ה הוצרך לשנויי השתא לאזוקי קמכוין ול"ש כדי שיודיע. ולפ"ז גם לפי האמת דצריכים אנו להך טעמא השת' לאזוקי קמכוין תקשי גם לפי האמת הא במנסך ל"ש לאזוקי. וצ"ל כמ"ש לעיל דבמזיד ולא פלגי דיבורא בתרי גופי דחזקיה סבר אא"א דשא"ש ול"ש פלגי' דיבורא וכנ"ל. נמצא ממילא מוכח דחזקיה סבר לחלק דלגבו' אמרי' א"א דשא"ש אבל לא להדיוט. וא"כ שפיר פריך הש"ס לחזקיה דבד"א נמי לחייב ול"ש למפטרי' בכדי שיודיע דהא ל"ש שלא יהא (ול"ל) דהך ברייתא סבר אא"א דשא"ש ולא משכחת אלא בשותפות ול"ש שלא יהא ז"א דהא לחזקיה הוכחנו דס"ל באמת אא"א דשא"ש ואפ"ה ס"ל בע"ז דאדם אוסר. וע"כ היינו דלגבו' חמיר א"כ ממילא לענין גבו' לא מצינו תנאים. דהנך תנאים (חולין דף מ) בעכו"ם שניסך לא מיירי אלא בהדיוט. וא"כ כיון דלגבוה חמיר ממילא לכ"ע א"א. וא"כ פרת חטאת שהיא לגבוה לכ"ע א"א משכחת אף בלא שותפות ושפיר קשה בד"א נמי לחייב מטעם שלא יהא. אבל לר"י לא הו"מ למיפרך. דר"י לשיטתיה דסבר א"א אף בהדיוט כמ"ש תוס' חולין ואין חילוק בין גבו' להדיוט ממילא אתי (הסוגי') בחולין דסבר בעכו"ם שניסך וא"א דשא"ש לגבוה. וא"כ שפיר י"ל דהברייתא סבר אא"א דשא"ש ולא משכחת אלא בשותפות ול"ש שלא יהא. והוא נכון בדרך חידוד. אך עדיין קשה דמ"מ מנ"ל להש"ס למיפרך לחזקיה דלמא גם חזקיה סבר

דאין חילוק בין הדיוט לגבוה. והא דפטור במנסך במזיד היינו דבאמת סבר מערב. וצ"ל דס"ל הש"ס דא"כ תקשה לחזקיה מערב היינו מדמע. אע"כ דסבר מנסך ממש וק"ל.
והנה בהך סוגיין שכתבנו בשם מהרי"כ דפריך לחזקיה דגם לחזקי' במזיד פטור אף במקום דשייך כדי שיודיע. בזה הדרך נ"ל ג"כ לשיטת הרמב"ן דס"ל דהא דלא פריך לר"י קנסא מקנסא ל"י ג"כ דמ"מ לחזקיה פריך שפיר דהש"ס מדמה מסברא דאם לר"י קנסו במעשה שבא לפניהם מחמת שלא יהא ממילא אלים הך סברא דלחזקיה עכ"פ אין לעשות תקנה לפטרו במזיד כיון דל"ש שלא יהא וממילא במזיד אוקמי אדינא ול"ש קנסא ושייך כן בכל מילי ושפיר פריך לחזקיה. וק"ל.
באופן שכתבנו תמצית דברינו קיימא כפשטא דחזקיה סבר מנסך ממש והא דחייב במנסך במזיד אף דל"ש כ"כ לאזוקי קמכוין היינו דל"ש כדי שיודיע דסבר חזקיה להדיוט אא"א דשא"ש והוי חד גופא דלא פלגי' דיבורא. ונ"ל דיש להביא ראיה לזה דקשה לכאורה בסוגיין דמנ"ל להמציא מחלוקת חדשה בין רב לשמואל בענין קנסא מקנסא ילפי' דלמא גם רב סבר ילפי' אלא דס"ל כחזקיה דהוא דינא וכאשר ניקום ליישב דברי חזקי' כן ניקום ליישב דברי רב. גם היה מרויח בזה שרש מחלוקתם דרב ושמואל אי במנסך קלב"מ. אלא דהיינו טעמא דשמואל דל"א מדאגביה קני' דעל הגבהה יכול לומר הש"ל ורב סבר כחזקיה דהוי היזק והוי שינוי וא"י לומר הש"ל [ומתני' דקתני גזל חמץ אומר לו הש"ל היינו כתנאי כדמוכח לומר לחזקיה] אע"כ כנ"ל דעד כאן לא פטרי חזקי' במנסך במזיד אלא דסבר להדיוט אא"א דשא"ש ול"ש במזיד כדי שיודיע. וא"כ רב לשיטתי' דמסקי' בפ' הערל דסבר כר"מ במסכך גפנו דא"א אף להדיוט ע"כ ל"ס כחזקיה דא"כ אף במזיד לפטור כדי שיודיע ויהא נאמן מחמת פלגי' דיבורא אע"כ דסבר דהוי קנס. וא"כ ראיה לדברינו והם בעזה"י ישרים ונכונים.
ומעתה בהצטרפות כל דברינו נבא ליישב קושי' המ"ל (באות ו') בדרך חידוד והיינו דס"ל להרי"ף מסברא דראוי לפסוק קנסא מקנסא ילפי' כפשטא דסתמא חולין (דף מ') ולזה ס"ל בדעת הרבוואת' דס"ל קנסא מקנסא ל"י היינו מחמת הוכחת הרמב"ן מדלא פריך מפרת חטאת גם לר"י ע"כ קנסא מקנסא ל"י אף דסוגי' בחולין מורה בהיפוך ממילא קיימי' כשמואל בדינא. ולפ"ז קשה הא י"ל דלר"י לא פריך דדלמא הברייתא סבר כמ"ד אא"א דשא"ש ולא משכחת אלא בשותפות ולא שייך שלא יהא כו' וצ"ל דא"כ גם לחזקיה לק"מ דטעמא דפוטר בכדי שיודיע ואי משום שלא יהא דלמא ס' הברייתא דאא"א דשא"ש ולא משכחת אלא בשותפות אע"כ דגם בשותפות שייך שלא יהא והו"ל למיפרך גם לר"י אע"כ דקנסא מקנסא ל"י וא"ש לר"י. אבל לחזקי' מכח שלא יהא קם

דינא ושפיר פרכי'. ולכך ס"ל להרי"ף בדעת הנך רבוואת'. אך לפ"ז דגם בשותפות שייך שלא יהא ממילא יכול להיות דגם רב סבר כחזקיה ובמזיד חייב מחמת שלא יהא וע"כ הא דקאמר הש"ס קנסא מקנסא ילפי' היינו בס"ד. אבל לבתר דמצינו דחזקי' סבר דהוי הדין ממילא קיימי' דגם רב סבר כשמואל דלא ילפי' ומה"ת נמציא פלוגתא חדשה ואי משום רב דיליף בפ' החובל בשור להריגה מושפך וכיסה יותר י"ל דהוי דינא וגם רב סבר קנסא מקנסא ל"י. א"כ הן הן דברי הרי"ף דאם איתא להנך רבוואת' דקנסא מקנסא ל"י ע"כ דס"ל מפירכת הש"ס דפרת חטאת. וע"כ דס"ל גם בשותפות שייך שלא יהא. וא"כ ממילא קיימי' למסקנא גם רב ס"ל קנסא מקנסא ילפי' וסבר כחזקיה. א"כ קשה האיך יליף רב מושפך וכיסה. אע"כ דהוי דינא היינו דיותר י"ל דהוי דינא, אבל באמת יותר י"ל דרב לא מצי סבר כחזקיה דבשותפות ל"ש שלא יהא וכנ"ל. ופריך שפיר מפרת חטאת וקיימי כסוגיא דחולין דקנסא מקנסא ילפי' ודוק.

דף נג.

תוד"ה שלא יהא כו' ותירץ דהתם פשע כו'. ובב"ק דף ק' כתבו דכמו דמחייבינן הכא במזיד כדי שלא יהא כל או"א הולך ומטמא טהרות חבירו ה"נ הכא חייבוהו חכמים כדי שידקדק בדין יפה. ולפ"ז מ"ש התוי"ט בבכורות פ"ד מ"ד דקתני טמא את הטהור וטהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו דסתם כר"מ דקנסינן שוגג אטו מזיד. ובגיטין סתם כר"י אינו הכרח דהא הכא בכלל מזיד. ואף אי מוקים בבכורות כר"מ דדיין דינא דגרמי מ"מ יש לקיים הסברא דהוי בכלל מזיד. אלא דתו' בקושי' נקטו דאי מוקמינן כר"מ ניחא דקנסו שוגג אטו מזיד אבל לפי תירוצם דהוי בכלל מזיד בכל ענין י"ל כן. וסתמא דבכורות כסתמא דהכא. שוב ראיתי דלפי תירוצא דתוס' נכונים דברי התוי"ט דתירוצא דלמה הי' לו לטמאותם כדי להחזיק דבריו. זהו שייך בטימא בידים ונגע בו שרץ, אבל למה דמוקמינן כר"מ דדינא דגרמי חייב ולא מוקמי לה בטימא ביד, שפיר מוכח דקנסו שוגג אטו מזיד. אך לדברי התוס' בב"ק הנ"ל שפיר י"ל דאף אי מוקמינן כר"מ ומיירי בלא טימא ביד מ"מ הו"ל בכלל מזיד כדי שידקדק בדין יפה.

דף נג:

משום חומרא דע"ז מבדל בדילי מיניה, הקשה רומ"פ הא למאי דקיי"ל בחולין דאמרי' לצעוריה מכוין, ומיירי במומר, איך שייך מבדיל בדילי מיניה.

לק"מ די"ל דלפי ההלכה ממילא ליתא לפרכת הש"ס דבמומר אינו חייב על מעשה ניסוך, דתיכף כשנגע אסר להיין משום מגע, וא"כ במה דניסך לא מידי עביד, וכיון דעיקר חיוב התשלומין על המגע ליכא איסור דאורייתא למקנס שוגג אטו מזיד, אלא דפרכת הש"ס

לר"י דהא מרא דשמעתא דהיזק שאינו ניכר ל"ש היזק, ולר"י לשיטתיה דס"ל בחולין דלא אמרינן לצעוריה ולא מוקי במומר, וחייב על מעשה ניסוך, מש"ה פרכינן והא מנסך דאורייתא, וביותר י"ל דפרכת הש"ס גם להלכה, והיינו דמה דמוקמינן במומר לכאורה תמוה, איך שייך לאוקמי סתמא, דמנסך בגווני רחיקא במומר, א"ו דכך אמרי' דמתני' דקתני רק הדין היכי דהיין נאסר משום ניסוך בשוגג פטור ובמזיד חייב, וממילא ל"ש כן רק במומר, דאלו בישראל לא נאסר היין, א"כ כ"ז במזיד אבל בשוגג דגם בישראל נאסר היין, דל"ש ביה לצעוריה, דהא כל עיקר סברא דצעורי משום דחזקה דישראל לא עביד ע"ז, וזהו ל"ש בשוגג וא"כ מתני' דקתני המנסך, היינו היכי דנעשה נסך ונכלל אי במזיד במומר אי בשוגג בישראל, א"כ דינא דשגג חייב היינו אף בישראל, ולזה פרכינן כיון דקנסו חז"ל על כל היזק שאינו ניכר במזיד דלשלם א"כ במנסך בשוגג בישראל כיון דהיין נאסר ועביד איסורא לקנסי' גם בשוגג, אף דבהך גוונא ל"ש הקנס במזיד, היינו משום דבמזיד לא נאסר היין ולא הפסיד לחבירו אבל בשוגג דהפסידו לקנסיה כמו דקנסו במומר במזיד, ולזה משני דמבדיל בדילי, והיינו בממנ"פ, דבישראל מבדיל בדילי ובמומר דעיקר החיוב על המגע וליכא איסור דאורי', וכנ"ל.

תד"ה תיובתא. עוד נ"ל בישוב קושי' תוס' דהנה א' מהבחורים הקשה לי איך אמרינן לימא כתנאי ויסבור ר"מ שמי' היזק א"כ ישאר קושי' גמרא בב"ק דף ע"א דאיך מחייב ר"מ דו"ה בשור הנסקל הא לאו דמרי' טבח והשינוי דמשני התם דגנב מבית השומר וס"ל כר"י דאמרינן בא"ה הרי שלך לפניך הא כיון דס' שמי' היזק הוי כנשתנה ואי"ל הש"ל ובאמת כפי דנקט הקושי' דהוי שינוי ליכא קושי' דזהו בכלל תיובת' הראשונה דאם ש"ה אמאי יכול לומר הש"ל דהוי שינוי ובהכרח דחזקי' ס"ל דלא מקרי שינוי אלא דאנן ס"ל מסברא דהוי שינוי ועושי' זה לתיובתא ובזה קאמר לימא כתנאי ומוכח כסברת חזקי' דמ"מ לא מקרי שינוי אבל באמת הקושי' נכון דבשומר שפשע חייב בלא שינוי כגון כחש דהדרא ופירות שהרקיבו מקצתן וכמ"ש תוס' פ' הכונס דף נ"ו ד"ה פשיטא דבזה חיובא דשומר יותר מחיובא דגזלן וא"כ אי שמי' היזק חייב השומר על פשיעתו דניזק בהיזק ניכר ויקשה כנ"ל ולזה הי' נראה דבר חדש דלר"ש דגורם לממון כממון דמי ובגונב הקדש שחייב באחריותו חייב לשלם לבעלי' כפל א"כ לכאורה גם בגונב מהגנב אף דלגבי בעלים לא מקרי ביתו מ"מ הא מקרי ממון של הגנב הראשון משום גורם לממון דאם יאבד צריך לשלם לו וחייב הגנב הב' להגנב הא' דו"ה (ואולם מלשון הברייתא בב"ק דף פ' אין הגונב אחר הגונב וכן הגונב קדשי' וכו' רש"א קדשי' שחייב באחריותן וכו' משמע דלא פליג אריש דאין הגונב וכו' וטעמא לא ידענא) וא"כ י"ל דברייתא דשור

הנסקל וטבחו מיירי מגונב מגנב דכיון דר"מ ס"ל כר"ש דגורם לממון כממון דמי ממילא גונב אחר גנב חייב להגנב הראשון דהי' יכול לומר הש"ל דלא מקרי שינוי וכיון שכן לפי סברת המקשן דס"ל דמקרי שינוי שפיר קאמר תיובתא דל"ל דכתנאי ומתני' כר"י הא לפי הסבר' דהוי שינוי ע"כ א"א לומר דר"מ ס' שמי' היזק דיקשה כנ"ל ודוק.
בא"ד אע"ג דמייתי תנאי. תמוה לי הא חזקי' אמר על משנתנו שהן דברי רבי יהודה דבשוגג פטור במזיד חייב דר"ת היזק שאינו ניכר שמי' היזק הרי דסבירא לי' דגם ר"י ס"ל שמי' היזק ומה דאמרינן לימא כתנאי על כרחך לא על חזקי' דהא חזקי' ע"כ ס"ל דגם לר"י שמי' היזק אלא קאי על ר"י דלא יסבור כר"מ וא"כ שפיר אמרי' תיובתא דחזקי' דס"ל דגם לר"י שמי' היזק וצע"ג.
בא"ד עיין ב"ק דף מז ע"א תד"ה מ"ט גופא ומצינו ג"כ תיובתא ובתר הכי אמרינן ואב"א שבת דף כ ע"ב.

דף נד.

ת"ש אכל תרומה כו' (עי' חי' יבמות דף צ').
שם ת"ש דם שנטמא ק"ל דלמא לא רצו לגזור בזה שוגג אטו מזיד כיון דמצטרכ' לעקור דבר מה"ת שלא לאכול הבשר ולעבור על לא תותירו, וצ"ע.
שם רש"י ד"ה דאכל מיניה כו' דהאוכל תרומה בטומאת הגוף במיתה ואפילו היא טמאה. עיין חולין דף קי"ג ע"ב וצ"ע.

דף נד:

ר"י אף המתכוין כו' (עי' תורעק"א ערלה אות ו').
שם מזידים חייבין כו' עפירש"י לעיל נ"ג ע"א. ואי נמי נדבה כו'. ומה"ט נקט במתני' שפגלו שהקרבן נפסל בכך ולא נקט במחשבת שלא לשמה דהקרבן כשר אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה וחייב לשלם כיון דהבעלים צריכים להביא אחרת. היינו דנקט מילתא דפסיקא דשייך ג"כ בנדבה דבזה בשלא לשמה כיון דהקרבן כשר, וא"צ להביא אחרת אף דאינו ממובחר מ"מ א"צ לשלם. דהרי גדולה מזו אמרי' בב"ק דע"ח דהאומר הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנבו דמצי פטר נפשי' בשה אף דשור מצוה מן המובחר. אבל בפיגול דהקרבן פסול גם בנדבה צריך לשלם. ובאמת בכלל שפגלו היינו מחשבת חוץ לזמנו וכן מחשבת חוץ למקומו והרא"ש בנדרים (דף ל"ה ב') נקט תרוייהו. משנה למלך.
שם כל שבידו נאמן [ברא"ש סי"ג אלא כיון שבידו לתקנו הוי כבעליו], ולא אבין כראוי דאם סברת בידו מדין בעלים הוא איך אמרי' ביבמות אי הקדש דידי' משום דבידו וכן

באינך סברת בידו משום דהוי בעלים, ונימא פשוט אי הקדש דידי' משום דהוי בעלים ומה הוסיפו בסברת משום דבידו.
שם כה"ג ביוה"כ יוכיח. עיין זבחים דף מ"ד ע"ב תד"ה בדבר הנעשה.
שם ודילמא דחזיניה. עיין זבחים דף נ"ה ע"ב תד"ה ב' פשפשים.
שם לא כתבתים לשמן. עיין מנחות דף מ"ב ע"א תד"ה ואל ימול. (ועי' שו"ת ח"ג סי' ע"ז).
תוד"ה אמר וכו' י"ל באומר. עיין סוטה דף ג' ע"ב תוד"ה ת"ל.

דף נה.

ה"נ לא בעינן דעתה פשיטא. עיין בר"ש ריש מסכת תרומות.
רש"י ד"ה שהיא מכפרת. וא"צ להביא אחרת. מדסתם נראה דדעתו דאף קודם יאוש מכפרת. אף דבסוגיא אמרינן ד"ת בין נודע בין לא נודע אינה מכפרת מ"ט יאוש כדי ל"ק, היינו דאפילו בתר יאוש ד"ת אינה מכפרת אבל מצד התקנה מכפר אפילו קודם יאוש וכ"כ הרשב"א בחי' בשם איכא מאן דמפרש, אבל מדעת תוס' ד"ה מ"ט וכו' נראה דדעתם דדוקא לאחר יאוש הוא דקתני דמכפרת עיי"ש.
רש"י ד"ה נמצא כו'. דלאו מיעקר הוא. ולפ"ז הוא דוקא אם הכהנים כבר אכלו הבשר והקטירו האמורים. אבל אם נודע מקודם אין כח ביד חכמים לומר שיקריבו חולין בעזרה וכן מבואר להדיא בלשון רש"י ז"ל. וכ"כ המהר"ם שיף בדעת רש"י. אבל דעת הרשב"י בחי' אף בנודע מקודם רשאים להקריבו דהפקר ב"ד הפקר ואוקמי ברשותי' ולא הוי חולין בעזרה. (ומ"ש בתוס' חדשים דלמסקנא אפילו לרש"י מטעם הפקר, אינו כן דרש"י כתב דקנסוהו רבנן, ועי' בתוס' ד"ה כי היכי).
תד"ה ועל קטנה וי"ל דקטן א"נ בעי' היא וכו' לפ"ז למ"ד אין ב"ד מצווין להפרישו מתני' מיירי בתרומה דאורייתא, וקשה לי דאם כן היכי פרכינן בסוגיין ולאכול בתרומה דרבנן והא כיון דקיימי' עתה למ"ד אין ב"ד מ"ל, י"ל דבאמת בתרומה דרבנן גם חרשת אכלה [ומתני'] דנקט קטנה דמיירי בתרומה דאורייתא דבזה חרשת ל"א אטו חרש בפקחת, אבל בתרומה דרבנן י"ל דאכלה דהוי גזירה לגזירה אטו חרש בפקחת ואטו דאורייתא, וצ"ע.
תוד"ה מאי ומיהו אם הי' כו' (עי' שו"ת ח"א סו"ס קע"ד).
בא"ד כדמוכח בסוכה וכו' (עי' בזה בחי' סוכה שם).

דף נה:

אקמצא ובר קמצא. אסמכיה אקרא דמשלי ענין מעשה שהיה אח"כ וכן סנהדרין דף צ"ד ע"ב מארת ה' בבית רשע זה פקח בן רמליהו וכו' ועיין לקמן דף ס"ח ע"א וע"ש בתוס' ד"ה וכתיב.

שם רש"י ד"ה לקטלוהו כו'. תלוהו וזבין כו'. והוא תמוה דמאי שייטה דתלו' וזבין הכא דהא הך מתני' מוקמי' בלא יהיב זוזי דאילו יהיב זוזי גם מהרוגי מלחמה ואילך קנה. אבל הרשב"א בחי' כתב טעמא דמתני' כיון שהמלך הפקירן להריגה ואינו מקוה עוד לשוב לנחלתו גמר ומקני. אבל מהרוגי מלחמה ואילך אמר האידנא לשקול ומחר תבענא ליה לדינא כדאיתא בסוגיי' והכל בלא יהיב דמי.

שם רש"י ד"ה לקח כו'. וכ"ש שאר נכסים. ומ"מ מתני' דקתני בטל דמשמע דמיד בטל היינו בג' שדות דאילו בשאר נכסים אין המכר בטל מיד אלא כשהגיע זמן הגביי' תטרוף. אלא דמ"מ לענין נחת רוח הוא כ"ש דאמרינן נ"ר ויכולה לטרוף כתובתה מהם. ובתוס' ב"ב ד"נ ד"ה אילימא כ' ומיהו קשה להרשב"א הא מקמי דמוקי הכא בג' שדות היה ס"ד דמיירי בשאר נכסים ואע"ג דקתני מקחו בטל עכ"ל. ואני בעניי לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים דהיכן מצינו דלס"ד מיירי מתני' בשאר נכסים הא י"ל כפשוטו דלס"ד מיירי מתני' בין בג' שדות ובין בנ"מ דאמרינן נ"ר ומכ"ש בשאר נכסים לענין טענת נ"ר אבל מתני' לא מיירי בשאר נכסים מדקתני לשון בטל. ולבתר הכי מסקינן דמיירי רק בג' שדות ולא בנכסי מלוג דבנ"מ לא אמרינן נחת רוח. וצע"ג.

בסוגיא דנודעה

הרמב"ם פ"ה ה"ז מהל' איסורי מזבח. הגונב או הגוזל וזה תמוה.

א) מה שכ' תחלה אפי' חטאת שכהנים וכו' מה רבותא בזה וכי בשביל שכהנים אוכלים את בשרה לא התכפרה. ואם הכוונה בזה שכתב שכהנים. שזה נתינת טעם כיון דאוכלי' בשרה הם עצבים שאוכלים גזילות והיינו כעולא, א"כ איך כתב אח"כ מפני תקנת המזבח אמרו שנודעה אינה מכפרת והיינו כר' יהודה.

ב) סיום דברי הרמב"ם וכן עולה. הא אדרבא עולה פשוט יותר כדאמרי' בסוגיא באוקימתא דר"י.

ג) דברי הרמב"ם (פי"ח הי"ד מהל' מעה"ק) גנב והקדיש וכו'. ותמה הלח"מ דמדנקט שהוא כרת מדבריהם היינו כעולא. ואלו מדברי הרמב"ם הנ"ל דבנודעה אינה מכפרת מפני תיקון המזבח והיינו כר' יהודה.

והנלע"ד בהקדם קושית הב"ח ח"מ (סימן שס"א) למאי דס"ל להרמב"ם דקונה מגזלן לאחר יאוש דקנה ביאוש ושינוי רשות. דמ"מ צריך לוקח לשלם לבעלים דמי החפץ מסוגיא דב"ב (דף מ"ד) הב"ע דמית גזלן מכל מקום הוי נוגע דיקבל דמי' מלוקח. ומה שתירץ שם דמיירי בגנב שאינו מפורסם ולקח בדמי שווי' כל החפץ דל"צ לוקח לשלם לנגזל דהא מחוייב ג"כ לשלם לו הדמים מכח תקנת השוק. עדיין אינו מספיק מהא דפריך שם ולוקמי ביורש הא היורש לא נתן ויהא צריך לשלם לנגזל דמי. ובזה אפשר לומר דברי הרמב"ם רק בלוקח אבל ביורש דממילא בא לו א"צ לשלם. אף דמשמעות הפוסקים אינו כן. מ"מ עדיין יקשה למה שכתב הש"כ (סי' שנ"ו סק"ד) בשם מהרשד"ם דבבהמה לא עשו תקנת השוק א"כ אינו מספיק תירץ הב"ח על פרה דתני בברייתא. הן אמת דברי מהרשד"ם דברי נביאות. מ"מ עשינו בזה סמוכים שיש בהם ממש בסוגיא דב"ב הנ"ל במה דפרכי' הא דאמר ר"פ נמצאת שאינה שלו הב"ע במכיר שהיא בת חמורו. ולכאורה תמוה מה בכך דמכיר הא מ"מ הנגזל צריך להחזיר דמי' ללוקח מפני תקנת השוק. ויחזור הנגזל עליו לתבוע מעותיו מהמוכר. ואי דמיירי דהנגזל אינו טוען שזה המוכר גזלה. אלא דהמוכר לקח מאחר שגזולה היא בידו. כמ"ש הרמב"ן בחידושיו שם. א"כ ממילא אזלא פירכת הש"ס דהא הנגזל יצטרך ליתן דמים ללוקח מפני תקנת השוק. ולא יחזור הלוקח על המוכר לתבוע אחריות דהא קיבל דמי' מנגזל. וזה לכאורה תמי' עצומה. ולרשד"ם ניחא. ושפיר י"ל דמיירי בלא טען שגזלה המוכר ופירכת הש"ס מפרה דלית ביה דין תקנת השוק. ומדוקדק לישנא דש"ס במכיר שהיא בת חמורו. ולא נקט ג"כ שהוא טליתו. היינו דעל טלית לא היה קושי' כלל. (אב"ה. ע' ברשד"ם שם דפי' בתירוצא דגמרא וכן הטלית נארג בביתו דלא כהנ"ל) ודו"ק. וכיון שכן נשאר קושית הב"ח הנ"ל דבפרה הוא נוגע להוציא מעותיו מלוקח. (אב"ה ע' ברמב"ם פ"ה מהלכות גזילה. נטלו מוכסים את כסותו והחזירו לו אחרת וכו' ואינו בודאי שזו גזולה ע"ש. א"כ ע"כ לענין הדמים דגוף החפץ קונה אפילו ידע. כמ"ש בסמ"ע סי' שמ"ט סק"ח א"כ משמע דגם בבהמה עשו תקנת השוק. וע' בקצה"ח סי' שנ"ו סעיף ב').

ונראה לפמ"ש הרא"ש פ"ז דבב"ק דקיי"ל כרבה דיאוש כדי קנה מדרבנן ואם קידש אשה בגזילה אחר יאוש צריכה גט מדבריהם. והקשה רש"ל ביש"ש אף אם יאוש לא קני. מ"מ כיון דנתן לה קנתה מדין יאוש ושינוי רשות ואפילו מדאורייתא מקודשת. וכתב עלה ואין סברא לומר דמ"מ לא הגיע לה משלו כלום. דקודם שנתן לה לא היה שלו. והיא לא קנתה עד אחר שבא לידה. ולא היה שלו מעולם. ז"א כיון דהיא קנתה קנה אותה הבעל במסירתו לידה דנעשה ג"כ שלו במה שמסר לידה. דאל"כ וטבחו ומכרו דלחד

מ"ד דוקא אחר יאוש אבל לפני יאוש לא מקרי מכרו דלא אהני מעשיו. הא עדיין יקשה כיון דקרא מיירי אחר יאוש והיינו יאוש ל"ק. אלא דאהני מעשיו דמכירה קיימת מדין יאוש ושינוי רשות. מ"מ היאך מקרי ומכרו הא הוא לא מכר כלום דלא היה שלו מעולם ולוקח יכול לשחק לו שלא לשלם לו דמי מכירה. בשלמא אידך מ"ד וכדקיי"ל דקרא מיירי ג"כ לפני יאוש. אף דבודאי אין הלוקח צריך לשלם להמוכר מעותיו. היינו דלהך מ"ד ממילא לית ביה ענין מכירה. אלא דגזה"כ הוא מאחר ששנה בחטא. אבל למ"ד דקרא מיירי אחר יאוש דמכרו היינו מכירה ממש. איך מקרי שם מכירה עליו הא לא היה שלו מעולם. אלא דע"כ דבאותו מעשה של שינוי רשות קונה הגזלן וממנו נקנה ללוקח. א"כ מקודשת מדאורייתא. עיין שפיר ביאור הדברים אף דקיי"ל דקרא ג"כ לפני יאוש. מ"מ כיון דלאידך מ"ד מוכח היסוד דבקנין ושינוי רשות קונה הגזלן. דבזה לא מצינו חולק. ראוי לפסוק כן.

ולענ"ד דמה שכתב מהרש"ל בהחלט דגם הגנב קנה אותו. אינו מבורר. [אב"ה ע' בתוס' ר"פ לולב הגזול. וברמב"ן פ' מרובה דטמא דיאוש ושינוי רשות היינו משום דבהיתירא אתי לידי' והקנין אינו אלא ביאוש. ומש"ה שינוי רשות ואח"כ יאוש לא מהני. א"כ לעולם אין הגזלן קונה. כיון די"ל שינוי רשות ואח"כ יאוש אינו קונה משום דבאיסורא אתי לידי'. וא"כ אינו קנין אלא למקבל ולא לגזלן כלל. אבל הרמב"ם סבר אפילו שינוי רשות קודם יאוש מהני דשינוי רשות בעצמו הוי קנין בצירוף יאוש. וע' רשב"א בחידושיו פ' מרובה בהא דאמרו גנב וגזלן הקדישן הקדש משום שינוי השם. והקשה דאיך יכול הגזלן להקדישו כיון דאינו שלו. וכתב משום דהקדישו וקנייתו באין כאחד. וע' מ"ש לקמן לתרץ דברי הרמב"ם. וע' בקצה"ח (סי' שס"ב ס"ג) דכתב בנתן הגזילה לאחר יאוש במתנה לקטן אם קונה הקטן אותו ביאוש וש"ר. ומשום דקטן אינו קונה מה"ת אלא היכא דאיכא דעת אחרת מקנה אותו. זה תלי' בדעת רבוואתא הנ"ל דלשיטת התוספות והרא"ש ורמב"ן לא מקרי דעת אחרת מקנה אותו. כיון דהמקבל זוכה מחמת עצמו בש"ר משום דבהיתירא אתי לידי'. וקטן באבידה אין לו זכי' מה"ת רק מפני דרכי שלום. אבל לשיטת הרמב"ם דקנין שינוי רשות בעצמו הוי קנין בצירוף יאוש. א"כ בשעה שמוכרו או נותנו. הו"ל דעת אחרת מקנה אותו. וכמ"ש הרשב"א הנזכר לעיל. וע' תוס' ב"ק (דף ס"ט) ד"ה כל שלקטו עניים ע"ש. מ"מ אסור להחזיק בו מפני שהיא צריכה לגזלן לפטור מהנגזל ע"ש. עוד הוסיף הרב בעל קצה"ח בדבריו שם לפי שיטת הרא"ש והרמב"ן הנ"ל. וז"ל ואפי' לדעת הנ"י פ"ק דמציעא דהפקר מדעת חשיב דעת אחרת מקנה. וכן דעת רש"י שם (דף י"ב). יאוש אינו מטעם הפקר. כמ"ש תוס' במרובה. ואפי' לדעת רש"י בפ'

השולח דס"ל מטעם הפקר, מ"מ אינו הפקר מדעת. אלא יאוש הוי סילוק רשותו ונקנה כמו הפקר. אבל אין בו משום הפקר מדעת. וכיון דלא קני מדאורייתא א"כ מדרבנן נמי ל"ק. דמציאת חש"ו אינו אלא משום דרכי שלום דלא ליתי לאנצויי. והכא אם הקטן אינו זוכה הרי הוא של הבעלים ולא אתי לאנצויי' ע"כ. וע' ר"פ הגוזל קמא בגוזל ומאכיל את בניו וע"ש בבניו הקטני'. ובתוס' שם] דהרמב"ן והר"ן כתבו בהיפוך ספ"ב דקידושין דלרש"י ריש חולין דחליפי איסורי הנאה אסור למחליף. הא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת. היינו כיון דהיא מותרת ליהנות מחליפין וקנאה אותו מחמתו מקודשת. דומי' דמקדש בגזל אחר יאוש דמקודשת אף דיאוש ל"ק וכ"ז שהוא בידו אין קנוי לו. אעפ"כ כיון דקנאתו מחמתו מקודשת עכ"ל. הרי מפורש אף דאין קנוי לו רק הוא בגרמא דיליה מחמתו מקודשת. וגם דעת הרמב"ן במלחמות פרק הגוזל בסוגיא דעורות של בעה"ב שכתב שם דודאי אחר יאוש חל ההקדש מדאורייתא דהוי יאוש ושינוי רשות. והא דאמר מנין שיאוש אינו קונה. שנאמר והבאתם את הגזול כו'. הכי פירושה דודאי גבוה קני. אבל כיון דגזלן ל"ק וכיון שאין לו בעלים האיך יקריב הא המקדיש ל"ק מעולם. או כלך לדרך זו דודאי גבוה קני. אבל הקרבן פסול משום מה"ב. עוד כתב ברפ"ג דסוכה במלחמות וז"ל דומי' דפסח אמאי הא קני גבוה ביאוש ושינוי רשות. נהי נמי דמקדיש ל"ק. יהא כשוחט שלא לשם בעלים דכשר אלא דלא עלו לבעלים לשם חובה. אלא דע"כ משום מה"ב. הרי שני עדים נאמנים הרמב"ן והר"ן דגנב ל"ק.

אמנם מצינו ג"כ תנא דמסייע הריטב"א פ"ב דקידושין דהא דאמרי' לית חש להא דר"ש דסתם גזילה יאוש בעלים. כתב דמהא משמע דאחר יאוש מקודשת. והיינו דהוי יאוש ושינוי רשות. וע"כ דגם הוא קנה הגזילה במה שמסרה לידה עכ"ל. הנה רבותינו אלו חלוקי' בתרתי. א' דהרמב"ן ור"ן ס"ל דגנב ל"ק כלל רק הלוקח קנהו ביאוש וש"ר. והריטב"א ס"ל דגם הגנב קנהו אח"כ. ב'. דהרמב"ן והר"ן ס"ל אף היכא דל"ק הגנב מקודשת. והריטב"א ס"ל דאלו לא היה קונה מקדש לא היתה מקודשת.

מעתה דברי הרא"ש מיושבים די"ל דס"ל בזה כהרמב"ן ור"ן דביאוש וש"ר ל"ק הגנב מעולם. ובזה ס"ל כריטב"א דהיכא דל"ק למקדש אינה מקודשת. ולזה הוצרך הרא"ש לדון עלה מכח דהלכה כרבא דיאוש לחוד קני מדרבנן מקודשת מדרבנן. וההיא סוגיא דקידושין (דף נ"ב ע"ב) לית חש להא דר"ש אף דמרא דשמעתא רבא. ומשמע בכל דוכתא דרבא ס"ל דיאוש לחוד ל"ק כלל. כמו שהוכיחו תוס' (ב"ק דף ס"ז ע"ב ד"ה רבא) י"ל בפשוטו כיון דהתם חטף בפניה. י"ל דבידעה שהיא גזולה הוי כאומרת למקדש בההיא הנאה דמכחו בא לידה. וכההיא דמקדש בטבעת שאולה דאם מודיע לה הוי כמפרש

שמקדש בהנאת קישוט. ודברי הרא"ש והנ"י דלא ידעה שהוא גזלה דדעתה היה על החפץ עצמו בזה אינה מקודשת רק מדין יאוש וקנה מדרבנן. ובזה מיושב לי היטב. ומשמע מכל הפוסקים מסוגיא כאן דאף לרבה דיאוש קנה מדרבנן. בין כך וב"כ כ"ז שהוא בעין צריך להחזיר החפץ שהוא בעין. וקנין מדרבנן רק לענין דמכרו קודם יאוש דא"צ לטרוח להוציא החפץ מן הלוקח. וכן דעת הישׁ"ש דקנה רק לענין יוקרא לאחר יאוש. א"כ נפל הדין בבירא. דלענין קידושין נהי דיאוש קונה מדרבנן. מ"מ כיון דהחפץ בעין והיא תצטרך להחזיר החפץ האיך תתקדש. ולפי הנ"ל צ"ל דהיא ל"צ להחזיר החפץ דקנאתו מדין יאוש וש"ר. אלא דלענין קידושין הוא מהצורך שיהא החפץ קנוי לו. בזה שפיר אמרי' כיון דע"י שקנתה החפץ הוי כנאבד וקנה הגזלן למפרע מדרבנן ביאוש לחודי'. מש"ה מקודשת. ודו"ק היטב. וא"כ ישתאר קושי' הישׁ"ש הנ"ל על הרמב"ן והר"ן מהקרא דטבחו או מכרו.

ונראה דמסוגיא כאן יש לעיין דרבא מותיב על עולא מברייתא דגנב והקדיש משמע דלא ס"ל דעולא. ואח"כ אמר רבא הא ודאי מיבעי' לן כי אוקמי רבנן ברשותי' וכו' דמשמע דרבא ס"ל דעולא. דהא ודאי דוחק לומר דמספקא לי' לרבא אליבא דעולא ולי' לא ס"ל. וכן משמע דברי תוספות ב"ק (דף ס"ז) דהוכיחו דרבא ס"ל יאוש ל"ק מדמספקי ליה כי אוקמי רבנן ברשותי'. הרי דלא ניחא להו לומר דרבא אמר ספיקתי' אליבא דעולא ולי' לא ס"ל.

ולענ"ד דלכאורה תמוה על דברי הרמב"ן בסוכה הנ"ל דצריך לטעמא דמה"ב. היינו כיון דהגבוה קנה משום יאוש וש"ר. אף דמקדיש ל"ק. יהא כשוחט שלא לשם בעלים דכשר. אלא דע"כ דפסול משום מה"ב. א"כ ממילא להנך דשלא לשם פסול ל"צ לטעמא דמה"ב. א"כ מה פרכי' לעולא מהאי דענוש כרת בחוץ דניחא מה דאמר עולא ד"ת לאו משום מה"ב הוא. אלא כיון דאיירי מתני' בחטאת ומש"ה פסול כיון דמקדש ל"ק הוי כשוחט שלא לשם בעלים דפסול בחטאת. ובריתא דגנב והקדיש. י"ל דמיירי בעולה ושלמים דכשר בלא לשם בעלים, ולגודל הקושי' מוכרחים לדחוק שסמך על מימרא דעולא בב"ק דהוכיח דיאוש ל"ק מקרא דגזול ופסח. דודאי קרא מיירי בסתם בכל הקרבנות. ומוכח דס"ל לעולא דגם בעולה ושלמים פסול משום מה"ב. ולפי זה מיושב. די"ל דרבא מותיב לעולא היינו בהא דמוכח דס"ל לעולא דאף בעולה ושלמים פסול משום מה"ב. ואילו לנפשי' לא ס"ל לדין מה"ב. אבל מ"מ ס"ל דבחטאת פסול מדינא דהוי כהקדש שלא בבעלים. וא"כ י"ל דמה דמבעי' לן לרבא מאימת אוקמי ברשותי', היינו בחטאת. ואף דלדידי' ליכא קושי' מברייתא. וליכא הכרח לסברת אוקמי ברשותי', י"ל דמ"מ מוכח

כן מדינא דמתני' דחטאת מכפרת. ומחוסר כפרה מותר לאכול בקדשים. ואיך עקרו רבנן לדאורייתא בקום ועשה. והוצרכו רבנן להקנות לו ברשותו דבעלים. ולפ"ז מיושב קושי' הש"ס דהא כבר כתבנו דכפי הלכה דקיי"ל דומכרו היינו אפילו לפני יאוש. משום ששנה בחטא. ליכא הוכחה דהגנב קנהו כמש"כ הש"ס בעצמו. אלא דקושי' כיון דלאידך מ"ד דהקרא רק לאחר יאוש. ומכרו היינו מכרו ממש מוכח דהגנב קנהו. ובזה לא מצינו חולק. ולפי הנ"ל י"ל דמצינו חולק. דמוכח דרבא ס"ל דהוצרכו לאוקמי רבנן ברשותי' לענין חטאת דהיה הקדש בלא בעלים.

ולפ"ז מיושב קושי' הב"ח. די"ל דסברת הרמב"ם שהלוקח צריך ליתן דמים לבעלים. היינו דס"ל כרמב"ן ור"ן דגנב לא קנהו ורק הלוקח הוא הקונה והוי כקונה מהגזלן. אבל אילו היה הגנב קונה ל"צ הלוקח לשלם. והסברא נכונה מאוד. וא"כ ליכא קושי' מב"ב. דהא מרא דשמעתא הוא רב ששת. ואיהו ס"ל בב"ק דמכרו היינו דוקא אחר יאוש דמהני מעשיו. וקרא דמכרו היינו ממש. ומוכח באמת דבקנין ש"ר הגנב עצמו קונה וממילא א"צ הלוקח לשלם דמיו. אבל להלכה קיי"ל כרבא דמוכח ס"ל דגנב ל"ק וכנ"ל. מש"ה פסק הרמב"ם דהלוקח צריך לשלם דמיו. ודו"ק.

והנה מדברי תוספות בסוגיא ד"ה כי היכי. מבואר ס"ל מה דקתני ואם שחטו בחוץ ענוש כרת. מיירי דוקא בלא נודעה. והוא דוחק. דהא סתמא קתני ולא נזכר כלום מלא נודעה. ולולי דבריהם הקדושים היה נ"ל דתיכף במקדש רגע א' מקודם אוקמי רבנן ברשותי' כי היכי דלחייב כרת. וגם אילו יקריבנו בפנים יתכשר דאולי יקריבנו בלא נודעה יהיו כהנים עצבים. וכיון דאוקמי' ברשותי' ממילא אף אם אח"כ נודעה מהראוי דקרבן כשר. אלא דמ"מ אין זורקים דמה אחרי שנודעה שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות. ובאמת אם שחט וזרק הורצה כיון דכבר אוקמי ברשותי' ממילא מתכפר מדאורייתא ואין מחייבים אותו להביא אחרת לעבור בקום ועשה על חולין בעזרה וכמו דס"ל לר"י ה"נ ס"ל לעולא בתר התקנה. ומש"ה חייב כרת גם בנודעה. אף דלכתחילה אינו ראוי לבא בפנים. מ"מ כיון דאם שחטו וזרקו הורצה מקרי מתקבל בפנים. כמ"ש תוס' זבחים דבשחט בחוץ קודם פתיחת דלתות דחייב כיון שבפנים בדיעבד הקרבן כשר.

ולזה דברי הרמב"ם מזוקקים. דפתח תחילה הגונב והקרבן פסול. דמש"ה אף בלא נודעה לא תקנו כלום. דלא תקנו רק ביאוש. וכמ"ש הרמב"ם פ"ה מהל' איסורי מזבח. וכן מוכח דעת תוס' בסוגיין ד"ה מאי מטמא. במה דכתבו וקשה לר"י דבסמוך מסיק רבא. והא ע"כ מטעם יאוש. ומאי קושיא דלמא הספק בלא יאוש. אע"כ דפסיקא להו כן דלא תקנו אלא ביאוש ואם נתייאשו הקרבן כשר. והיינו בעולה כשר מדינא דהוי יאוש וש"ר.

והרמב"ם לשיטתי' בפ"ח מהל' לולב דלא ס"ל לדין מה"ב ואפילו בדאורייתא ואפילו היא חטאת ירצה. דבזה הוי קרבן בלא בעלים כמו שביארנו. דס"ל כהרמב"ן והר"ן דהגנב ל"ק מ"מ כשר דהכהנים אוכלים אותו. היינו דשייך התקנה שלא יהא כהנים עצבים ואוקמי ברשותי'. דאפשר להקרבה באופן דהדין בחטאת יצאו יד"ח. כיון דאוקמי ברשותיי' ממילא הוי של בעלים וקרבן דידהו הוא. אבל בעולה דלא הוצרכו לאוקמי ברשותיי' דבלא"ה כשר כמו שלא לשם בעלים ומחוייב כרת בשחטו בחוץ. ממילא הדין דלא עלו להבעלים לשם חובה. ומפני תקנת המזבח אמרו שהחטאת אינו מכפר. די"ל עתה דאוקמי ברשותי' ממילא ראוי שגם בנודעה אח"כ שכשר לשוחטו ולזורקו. אלא מפני תקנת מזבח היינו שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות אמרו בנודעה אינה מכפרת. היינו שאין זורקי' אותה. ועלה אמר הרמב"ם וכן עולה. היינו אף דבסוגיא אמרו בהיפוך לר"י דחטאת הוי רבותא היינו לר"י דתני דגם בחטאת בדאורייתא כשר. דס"ל דיאוש כדי קני [דהא לרמב"ן ור"ן מוכח לומר כן דאילו יאוש ל"ק אמאי בחטאת מכפרת מד"ת. הא הוי הקדש בלא בעלים] ומה דנדחקו תוס' לומר דר"י ס"ל יאוש כדי ל"ק. דאל"כ גם לדידי' יקשה הברייתא דגנב והקדישׁ. דל"ל הקדישׁ הא בלא"ה שלו הוא טובח.

ולענ"ד לק"מ למה דהקשה מהרש"א בסוגיא דמאי פירכא דלמא עולא מוקי בהקדישו בעלים וכדס"ל לר"נ בב"ק (דף ס"ח ע"ב) די"ל דדוקא התם בב"ק דקיימי' למ"ד יאוש קונה ממילא גוף הדין דהברייתא פטור מד' וה'. לא משכחת רק בלא יאוש. ולא משכחת הקדישו רק הקדישו בבעלים. מש"ה שפיר תני עלה ואם שחטו בחוץ ענוש כרת. אבל לעולא דס"ל יאוש ל"ק ממילא דינא דברייתא והקדישו משכחת גם בהקדישו גנב לאחר יאוש. קשה איך תני עלה ואם שחטו בחוץ ענוש כרת דהא לא פסיקא דדינא דברייתא בהקדישו בעלים דוקא. ול"ש למתני' עלה ענוש כרת דהא דבהקדישו גנב אינו ענוש כרת דאינו מתקבל בפנים. והוא נכון בעזה"י.

וא"כ לק"מ קושי' התוס', די"ל דהכי אמרי' דלדידי' ליכא קושי' כיון דסבר יאוש כדי קנה. ולא משכחת דינא דברייתא רק בהקדישו בעלי' שפיר תני עלה ענוש כרת, לזה פרכי' רק על עולא דסבר יאוש לחוד ל"ק, ומשכחת גופא דינא דהברייתא והקדישו, גם בהקדישׁ גנב, לא הוי למיתני עלה ענוש כרת, ומש"ה אמרי דחטאת הוי רבותא יותר, אבל לדידן דיאוש ל"ק ובחטאת מה"ת פסול דהוי ההקדש בלא בעלים, הי' ס"ד לומר דבזה תקנו דנודעה אינה מכפרת כיון דממילא מה"ת פסול, אלא דע"י דאוקמי רבנן ברשותי' הי' ראוי שיתכפר מש"ה, אך משום תקנת מזבח אוקמי אדאורייתא, ולזה כתב הרמב"ם וכן

בעולה, היינו אף דבעולה מדאורייתא כשר. מ"מ תקנו משום תקנת מזבח שלא להקריב בנודעה. ודברי הרמב"ם כספירי' מאירים, וה' יאיר עיני.

דף נו.
רש"י ד"ה גושקרא פת קיבר. עיין שבת דף כ' ע"ב ברש"י ד"ה גושקרא.

דף נז:
רש"י ד"ה גר תושב היה. עיין ע"ז דף ס"ה ע"ב.

דף נח.
תוד"ה אבל, (עי' חי' כתובות צ"ה ע"א).

דף נט.
רש"י ד"ה אפכוה וכו' בני הישיבה טעו. עיין קדושין דף מ"ד ע"ב רש"י ד"ה ואפכוה וצע"ק. אח"כ ראיתי שעמד בזה בתשובת באר שבע סימן י"א.

דף נט:
תוס' ד"ה נתפרדה החבילה ה"ר יצחק בר' יהודה. בתשובת מהר"י לבית לוי כלל ד' סימן ל' כתב דט"ס הוא וצ"ל ר' יצחק הלוי.

דף ס.
ס"ת שחסר יריעה אחת. עיין מגילה דף ט' ע"א תד"ה בשלמא תורה.
שם משום כבוד צבור. עיין מגילה דף כ"ד יומא דף ע' ע"א סוטה דף ל"ט ע"ב.
שם א"ל אין כותבין ומה טעם לפי שאין כותבין. כעין זה שבת דף כ"א ע"א וש"נ.

דף ס:
תורה רוב בכתב. עיין בבאר שבע הוריות פ"א בד"ה אבל בדבר שהצדוקים מודים בו.
שם אלא משום חשדא, כתב המהרי"ק בשו"ת (סי' ל"ג) דודאי בלא"ה מה"ת לשנותו, ול"צ לטעמא, אע"כ דבא לומר אפילו היכא דאיכא טעם לשנות, אין משנין משום חשדא.

דף סא.
אשת חבר משאלת כו', מה דתמה רומ"פ על הרע"ב דמפרש לאשת ע"ה החשודה על המעשרות, וזהו כאביי, ואלו בסיפא אבל משתטיל את המים פי' הרע"ב לפי שמגלגלה הוטבלה לחלה, דזהו רק לרבא, דמפרש במתני' בע"ה דר"מ, א"כ ע"כ מיירי דאיכא חשש טומאה דהיינו דהוכשרה, דמ"מ מותרת לסייעה, א"כ דמשתטיל למים היינו ע"כ גלגול עיסה כמפורש להדיא בסוגיין, אבל לאביי משמע דמפרשינן למתני' בפשטא דמשתטיל למים היינו דהוכשר, ורישא מיירי בלא הוכשר, וכדמשמע להדיא בתוס' בשמעתין וא"כ הרע"ב ארכבי על ב' רכשי.

נ"ל דלק"מ, דאף לס"ד דמקשה דפריך והא מדקתני סיפא מבואר דהי' ס"ל דלאביי ניחא, דרישא לאו בטומאה וטהרה, ומשתטיל למים היינו דהוכשר, מ"מ לפי מה דמשני לרבא דרישא בטומאה חולין וסיפא בטומאת חלה, דבטומאת חולין מותרת לסייע לא מצינו דיחלוק בזה אביי, די"ל דגם לאביי מותרת, אלא דלאביי חידושא דרישא הן מחמת חשש מעשרות הן מחמת חשש טומאה דחולין מותרת דאביי ס"ל דע"ה סתם קתני משמע אף בחשודה, אבל מ"מ מודה דגם משום טומאת חולין מותרת לסייעה, וגם בתוס' לא מצאתי כ"כ מפורש, דמה דכתבו ד"ה רבא אמר וכו' אביי מיקל טפי י"ל כוונתם לפי הס"ד אליבא דאביי הוי סברא הפוכה ממה שהוא במסקנא במפורש אליבא דרבא, וכן במה שהקשו בתוס' ד"ה רישא וכו' מההיא דפ"ק דנדה עד שלא גלגל עיסה וכו' היינו ג"כ דלס"ד דהש"ס דלאביי אסורה לסייע בטומאת חולין, איך יפרנס הך מתני' דעד שלא גלגלה אך מ"מ יותר נראה בפשטות דברי תוס' דס"ל הכי לקושטא דמלתא, דלאביי הוא ההיפוך מרבא, דבחשודה על המעשרות מותרת לסייע ובחשש טומאת חולין אסור לסייע, וראיה לזה מדהוצרכו לדחוק בד"ה אמר אביי וכו' דאליבא דרבא משני, ואי נימא דלמסקנא גם אביי ס"ל בזה כרבא, דבטומאת חולין מותר לסייע, א"כ גם אליבא דנפשיה הוצרך אביי לאוקמי בכהן חשוד לאכול תרומה בטומאה, אך מ"מ אין בזה תפיסה על הרע"ב, דאדרבא מהך גופא שלא נדחוק דאביי אליבא דרבא משני, וגם לדחוק דאביי ורבא פליגי בסברות הפוכות יותר י"ל באמת דלמסקנא לא פליג אבל בזה על רבא דבטומאת חולין דקיי"ל מותר לסייע ופליגי רק במעשר, דלאביי גם בזה מותר לסייע, ולרבא אסורה לסייע, ומה דאפשר למעט בפלוגתא עדיף, ודברי הרע"ב כפשטן, ואדרבא כמעט צ"ע על התוס' דמיאנו בזה.

תו הקשה רומ"פ על הרע"ב הנ"ל אמאי לא פירש כולה מתני' כרבא, זהו באמת לכאורה קשה מאד, ולא על הרע"ב התלונה כ"א גם על הרמב"ם בהלכותיו פ"ח מהל' בכורים הלכה י"ג אשת חבר מרקדת עם אשת ע"ה, מבואר דבסתם ע"ה שרי, והוא תמוה, דהא קיי"ל בכל דוכתין דאביי ורבא הלכה כרבא, וחידוש שלא עמד בזה שום אחד מנושאי כליו.

והנראה לענ"ד די"ל דשורש פלוגתת אביי ורבא דלשיטתייהו אזלי, ויעויין בסוגיא דבב"מ (דף נ"ה) אמר רבא קשיא ליה לר"א וכו' רבא אמר שפיר משני ליה שם מיתה בעולם, מבואר דרבא ס"ל כשמואל דלר"מ בדמאי עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, וגם נראה דרבא ס"ל דר"ש שפיר קמותיב דמה דאמר אביי קאמרי אינהו מיתה ומותיב ר"ש לאו זה ליתא לרבא דס"ל יבמות (דף קי"ט ע"א) מה לי כרת מה לי לאו, ואף דמפירש"י

שם דרק במקום ספק אין חילוק, אבל בהרחקה יש חילוק, מ"מ כבר תמה ע"ז בתה"ד סי' ר"ן מסוגיא דיבמות (דף פ"ב ע"א) ומוכרחים לתירוצא דפדיון לא עשו חיזוק כשינויא דרב יוסף, והיינו דדוקא במקום שנעשה עבירה עשו חיזוק, אבל לא בפדיון דלא נעשה עבירה עיי"ש בתוספות, א"כ י"ל דמש"ה ס"ל לרבא הכא דבסתם ע"ה אסור לסייע כיון דסתמא דמתני' בב"מ ס"ל דבדמאי עשו חיזוק, דהא בשל תורה בחשודה במעשרות אסור לסייע ובדמאי היקילו, לזה מוכרח רבא לומר דמיירי בע"ה דר"מ, ואביי לשיטתיה דאמר שפיר קשיא ליה ושמואל שפיר משני דלמא שאני מיתת ב"ד וכו', הרי דס"ל דדוקא במיתת ב"ד עשו חיזוק אבל לא בעלמא, וההיא מתני' דבב"מ צריך לומר על קושיית ר"א כדמשני בירושלמי, שאם לא יתחייב חומש יזלזלו בה עיי"ש, מש"ה ס"ל לאביי הכא בדמאי היקילו ומותרת לסייע, וכיון שכן להרמב"ם והרע"ב לשיטתיה דנקטו בההיא, דבב"מ לטעמא דהירושלמי הנ"ל, ועי' תיו"ט סוף פ"ד דבב"מ דס"ל הכי לעיקר כי היכי דתיקום מתני' דבב"מ ככ"ע וכהלכתא א"כ שפיר פסקו הכא כאביי, דרבא אמר כן רק לשיטתו אבל לפי ההלכה בב"מ שם כטעמא דהירושלמי הנ"ל, ממילא קיימא הדין הכא כאביי, גם אף לרבא י"ל דהדין כן, דרק בפירושא דמתני' כיון דסתם מתני' בב"מ ס"ל דעשו חיזוק, ס"ל לרבא יותר לפרש דגם סתם מתני' דהכא יסבור כן, ומיירי בע"ה דר"מ, אבל לפי ההלכה דלא קיי"ל כמתני' בב"מ, דהא לרבא דמוקי מתני' דבב"מ כר"מ דלא אמר בפ"נ הולד ממזר, וכיון דלא קיי"ל בהא כר"מ, ממילא לא קיי"ל כמתני' בב"מ, א"כ גם לרבא לדינא בסתם ע"ה מותר לסייע, אלא דבפירושא דמתני' מחולק עם אביי, ולפי פירוש הרע"ב במתני' דבב"מ כטעמא דהירושלמי, ממילא שפיר פי' למתני' דהכא כאביי ונכון.

שם וטוחנת. עיין כתובות דף נ"ט ע"ב תוס' ד"ה טוחנת.

שם אבל לא ידי ישראל. עיין מג"א סי' שמ"ז ס"ק ד'.

תוס' ד"ה ליקט ונתן. עיין ב"ב דף נ"ז ע"א תד"ה אדעתא.

תוס' ד"ה משאלת וא"ת לפירוש ר"ת מאי פריך ק"ל הא י"ל בפשיטו דלר"ת לא דמתני' בידוע שהן של שביעית אלא דמתני' סתמא מיירי בכל ענין דטעמא דדרכי שלום צריך משום דמשאלת מיירי אף בידוע שאין לה אלא פירות שביעית וכן דיני דלא תבור מיירי ג"כ בכל ענין אף בא"י שאין לה רק פירות שביעית ושפיר פרכי' מ"ש סיפא, וצע"ג.

גם ק"ל אמאי לא הקשו אמאי קתני בסיפא משאלת דהא זהו בלאו ד"ש שרי, ואמאי נקט משאלת אפי' למכור דליכא משום ד"ש לישתרי דאיכא למתלי בהיתר.

תד"ה רבא, כדמוכח בסמוך, ק"ל מנ"ל זה נהי דהמקשן רצה להוכיח כן והי' מוכח דלטומאה חמיר טפי ממעשר [מ"מ י"ל] דלבתר דמשנינן דסיפא לטומאת חלה י"ל דבאמת גם לאביי הכי הוא וליכא סברות הפוכות ויהי' מרווח דל"צ למ"ש תוס' ד"ה אמר אביי דלדבריו דרבא קאמר וצע"ג.

דף סב.

רב חסדא מקדים וכו'. עיין ברכות דף ו' ע"ב ובמהרש"א ח"א שם.

דף סב:

מתני' האשה שאמרה התקבל וכו', בירושלמי גרסינן ר"א שאל חצירה של שליח מהו שתעשה כידו, ונדחק המ"ל רפ"ו מהל' גירושין בפירושו, ולענ"ד יש לומר כיון דקיי"ל בב"מ דלא ילפי קטן מקטנה וא"כ חצירו של איש לא איתרבאי מידו רק מדין שליחות א"כ י"ל כי היכי דכתבו פוסקים והובא בטור אה"ע סי' קמ"א דשליח קבלה א"י לעשות שליח לקבלה דשליח דידה הוי רק מילי דאינה מוסרת לו דבר ולא ממסרי לשליח א"כ ה"נ בזורק גט לחצירו של שליח לקבלה י"ל דלא מהני מדין שליחות דהא אין ש"ק יכול לעשות שליח, ומספקא לר"א אם בגברא ג"כ חצר משום יד כדס"ל לסוגיין לחד לישנא אי ילפי' קטן מקטנה וס"ל דילפי'.

שם מתני' לפיכך כו', ע' בר"ן, ועדיין צריך תיקון דאיך ס"ד לומר דכוונת הבעל דאין רצונו שיקבלנו מכח שליחות אלא שמזכה בו מיד מחמת הבעל הא גם ענין זכי' היינו שנעשה שלוחה. בפרט לכל הפוסקים דס"ל דזכי' מטעם שליחות אתרבאי. וא"כ מה הפרש יש בין בתורת שליחות ממנה או בתורת זכי'. וגם מה נ"מ לו לבעל בזה בענין הגירושין כיון דבין כך ובכ"כ מתגרשת מיד. אמנם לשיטת הרי"ף בפ"ק דבתן כזכי. מ"מ בעי דלמטי לידה ואם מת לא יתנו לאחר מיתה מרווח טפי די"ל דכוונת הבעל דאין רצונו שיקבלנו מטעם שליחות ותהי מגורשת מיד ולא בעי דמטי לידה אלא דיזכה מכח הבעל ובעי דלמטי לידה מ"מ א"י לחזור, והנה הא דבאמת לא מפרשי' כן כ' הר"ן דאפי' גלי' דעתה לא מקרי זכות דלמא חזרה בה כדאיתא בירושלמי ע"ש. ובאמת יש לדון דדוקא בההוא דירושלמי דצווחת להתגרש בזה אמרי' שמא חזרה. אבל בעשאתו שליח במפרש שיקבל לה הרי דרצונה בכך שיקבל לה. י"ל דודאי הוי זכות הוא לה. דהא אלו קבל השליח בשליחותא היה מהני ולא חיישי' לחזרה כ"ז שלא ידענו דחזרה במפורש. ואם כן חזינן דעדיין ניחא לה שיקבל לה וא"כ ממילא מקרי זכות. דמה לה שיקבל לה בשליחותה או ע"י זכות. ולפי מה שביארנו בדברי הר"ן לשיטת הרי"ף די"ל דגם זה ניחא כיון דיש שינוי ביסוד הגירושין בין זכי' לשליחות. דמדין שליחות מתגרשת מיד ולא בעי דמטא

לידה. ומדין זכי' בעינן דלמטי לידה. י"ל דעל אופן זה לא ניחא לה. אלא דהיה ראוי לדון כיון דעכ"פ חזינן דניחא לה בגירושין ממילא מקרי זכות. ודמי לדברי הירושלמי דגלי' דעתה בזה לא מהני. ואין אנו דנין רק על מה שעשתה מעשה במפורש לשווי' שליח שעל אופן זה מרוצית ודאי כל שיש איזה שינוי אין לדון על עשייתה ומקרי רק גילוי דעת ולא מהני. ולפי דברי הר"ן היה נראה הדין אם עשאו המקבל שליח לקבל והנותן אמר א"א שתקבל אלא הולך ותן. דמדין דאם רוצה לחזור לא יחזור דיש לפרש דבריו א"א שתקבל השליחות אלא שיזכה בו מחמת הנותן דהא מתנה בעצמותו הוי זכות.

אמנם באמת יש לדון ביה טובא די"ל דגם בגט הוי זכות גמור כיון שעשאתו שליח במפורש. והא דלא מפרשינן דבריו א"א שתקבל אלא שתזכה היינו לפמ"ש התוס' והר"ן לתרץ הא די"ל לרבי במתנה הולך לאו כזכי דמי. ובגט הולך כזכי. היינו כיון דעשאתו שליח לקבל עדיף. וא"כ י"ל דעיקר הסברא דכל דאפשר בשום אופן לפרש הולך כזכי כדחזי' בחוב. י"ל בודאי היכא דאמר השליח אשתך אמרה התקבל דמסכים לדבריו ומה דאמר הולך היינו כזכי דמסתמא לא בא לעקור ולבטל השליחות. והיינו הכל אם מסכים לשליחותה. אבל באומר א"א שתקבל לה כיון דאינו מסכים בשליחותה ממילא הוי ענין חדש והוי כמתנה דהולך לאו כזכי. וא"כ י"ל דגם במתנה כה"ג באומר א"א שתקבל אלא הולך ל"א הולך כזכי דכל שאמר א"א שתקבל הוי כלא עשאו וממילא הולך לאו כזכי. ובזה יש לפרש מה דאמרי' בסוגיין א"א אתא לאשמעי' היינו דפליגי באי אפשי דת"ק אפשר דסבר דגם במתנה הולך כזכי. א"כ אף דאמר א"א שתקבלנו מ"מ דעתו להולך כזכי וא"י לחזור. ור' לשיטתי' דס"ל במתנה הולך לאו כזכי אלא דהכא עדיף כיון שעשאתו שליח לקבל ממילא כל שאמר א"א שתקבל ועקר שליחותה שוב הוי כמתנה והולך לאו כזכי. ובזה יש לפרש הא דאמר שליח מתנה כשליח הגט להולך לאו כזכי דנדחקו תוס' והראשונים. דגם לפ"מ דפירשו הראשונים דמיירי בעשאתו שליח הוא דוחק דהא בגט לאו פשיטא הוא דהא פליגי בזה רב ור"נ. וגם נצטרך לומר דאביי ס"ל דהלכה כר"נ ופליג אדרב דאמר חולצת. ולפי הנ"ל י"ל דהך דאביי דלא נלמוד מגט כי היכי דבגט באומר א"א שתקבל הדין דיכול לחזור ולא אמרי' דכוונתו היה להולך כזכי וע"כ משום דעוקר שליחותה הוי כמתנה ממילא מוכח דבמתנה הולך לאו כזכי.

שם אי אפשי שתקבל לה אלא הולך ותן לה כו'. והא דמשמע במתני' דאם לא אמר א"א אלא סתם הולך היתה מגורשת מיד היינו בהילך אבל בהולך לדעת הרי"ף בודאי אינה מגורשת עד שיגיע גט לידה ויכול לחזור. ולאינך פוסקים הוי ספק מגורשת.

שם טעמא דלא שוויתי' שליח כו' ש"מ הולך כזכי. ע' רש"י ופלוגתא היא בפ"ק. ונראה מלישנא ש"מ הולך כזכי דהיינו בכ"מ אף במתנה. אלא דלפ"ז קשה דהא ר' ס"ל דבמתנה הולך לאו כזכי כמ"ש תוס' ד"ה ר' אומר כו'. ואפשר לומר לפמ"ש הר"ן בסוגי' דשליש לצדד דאף אם לא ידע הבעל שעשאתו שליח לקבלה אם אמר הבעל הולך מתגרשת מיד בקבלתו היינו במה דאפשר להתגרש יעויין שם. ולכאורה נראה דכ"ש בהתקבל או בזכי הרי הולך לא הוי כ"כ כמו זכי דהא בסוגיין מספקא לן הולך לר"נ מהו. והא דמבואר בסוגיין בקבלה אהולכה בעי שהגיע הגט לידה צ"ל דכיון ששמע מהשליח הבא גיטי לי בזה דעתה אהולכה דוקא אבל בלא שמע מהשליח כלל לא לשון קבלה ולא לשון הולכה בזה דעתו שתתגרש במה דאפשר וכיון שכן הא דאמרי' טעמא דלא שוויתי' איהי שליח קבלה, אבל שוויתי' צ"ל היינו בכל שלוחי' אף דלא ידע הבעל מ"מ א"י לחזור מטעם הנ"ל, ולזה שפיר אמרי' ש"מ הולך כזכי היינו בכל מילי אף במתנה דאז אמרי' דהוי כזכי ממש וכוונתו שתתגרש במה דאפשר וכיון דאגלאי מלתא דעשאתו שליח קבלה א"י לחזור משא"כ אי במתנה ל"א כזכי לא מהני בכה"ג זולת באומר השליח אשתך אמרה התקבל דבזה מיירי רבי בברייתא דאז עדיף ממתנה כסברת תוס' משא"כ בלא ידע הבעל בזה לא עדיף ממתנה.

שם איש לקבלה ואשה להולכה מאי. נ"ל דיסוד האיבעי' כיון דהוי כללא דבכל שליחות בעינן איתא בדנפשי' ועל אופן זה, ומה"ט אין עבד נעשה שליח לקבל גט אשה ולזה מספקי' אי בעי איתא בדנפשי' על אופן שליחות זה דלשליחות להולכה בעי איתא בדנפשי' להוליך וכן בשליחות קבלה בעי איתא בדנפשי' לקבלו מש"ה דוקא איש נעשה שליח להוליך דשייך בדנפשי' הולכה להוליך, וכן בקבלה אשה דוקא איתא בדנפש' לקבל מיד בעלה אבל איפכ' לא, או דבעי רק שתהא בר גיטין אבל לא על אופן זה וקבלה והולכה ענין אחד הוא, ובזה מסולק קושי' המהרש"א דהא אשה שייכ' בהולכה האשה עצמה מביאה גיטה. והיינו בענין איתא בדנפשה בעצמותה וזה לא שייך באשה דאיך שייך בעצמה ענין הולכת הגט בשביל עצמה דאם מביאה גיטה היא שליח הבעל מאי ואין זה הולכה בשל עצמה, ומה דמסקי' באמת לדינא דאשה נעשית שליח להולכה היינו משום דלא בעי איתא בדנפשי' לענין מעשה הולכה. אלא דכל איתא בדנפשי' ביסוד גיטין מקרי איתא בדנפשי', ולפ"ז ממילא גם באיש לקבלה לא מצריכין לטעמא שכן אב מקבל גט לבתו הקטנה. דבלא"ה כיון דאיתא בדנפשי' בתורת גיטין מקרי איתא בדנפשי'. אולם מלשון הרי"ף שכ' איש נעשה שליח שכן אב מקבל גט כו' וכן אשה להולכה שכן אשה עצמה מביאה גיטה משמע דזהו מטעם דמקרי איתא בדנפשה והיינו כדעת

מהרש"א דזהו מקרי איתא בדנפשי' ע"י דאשה עצמה מביאה גיטה, אלא דלס"ד לא ידעינן ממציאות הענין דאשה עצמה תוליך גיטה, אבל לפי המסקנא באמת זהו גוף הטעם הא דאשה נעשית שליח הולכה משום דשייך גם בדנפשה להוליך גיטה מיד בעלה. והנה לפ"ז הא דפרשינן באמת איש לקבלה ואשה להולכה דמ"ש זה דלמא משנתינו אמר לו א"א מיירי בשליח אשה ודוקא אשה להולכה מהני משום דאיתא בדנפשי' שכן עצמה מביא', אבל מ"מ איש לקבלה י"ל דלא מהני ואף דמסברא מהני שכן אב מקבל גט לבתו הקטנה הא חזינן דלא פשיט הש"ס האיבעי' מסברא דאיש נעשה שליח לקבלה שכן אב מקבל גט לבתו הקטנה, אלא דפשטי' ממתני' וע"ז אמרי' פשוט מינה חדא כו' היינו דלא מצינו ללמוד אשה להולכה ואין איש לקבלה, דדלמא באיש לקבלה שכן אב מקבל, משמע דאין זה סברא ברורה לדון מזה דהוי איתא בדנפשי', אלא דאם מצינו כן י"ל דהטעם משום שכן אב, א"כ במסקנא מנ"ל באמת דאיש נעשה שליח לקבלה דלמא דוקא אשה להולכה מטעם שכן אשה עצמה מביאה גיטה אבל איש לקבלה לא, וצ"ל דאף בהאבעי' ס"ל דלא מקרי כ"כ איתא בנפשי' מה דאב מקבל לבתו קטנה מ"מ עכ"פ אם אנו דנין דאשה להולכה מקרי איתא בנפשה עי"ז שכן אשה מביאה גיטה ה"נ י"ל איש לקבלה שכן אב מקבל.

אמנם על המהרש"א לכאורה קשה דהרי הקשה על האיבעי' דמה דמספק באשה להולכה, הא שייך בהולכה שכן אשה עצמה מביאה גיטה, הרי דס"ל למהרש"א דזהו סברא פשוטה דמכח זה מקרי שייך בהולכה וליכא לספק בזה כלל, והרי איש לקבלה מספקי' ויקשה ג"כ קושי' המהרש"א דמה מספקי' הא שייך באיש קבלה שכן חב מקבל, א"כ מוכח דזהו פשוט יותר לומר שכן אשה מביאה דהוי ממש שייך בהולכה, אבל שכן אב מקבל גיטה לא מקרי כ"כ איתא בקבלה דהוא ענין אחר מה שמקבל גט לבתו קטנה, א"כ יקשה למסקנא דלמא דוקא אשה להולכה ולא איש לקבלה, ואפשר לדחוק דגם המהרש"א ס"ל בשניהם שוין דאם אמרי' שכן אשה עצמה מביאה גיטא אמרי' נמי שכן אב, ובאמת על שניהם מספקי' דאולי אין זה מקרי כ"כ איתא בנפשי' אלא דקושי' המהרש"א אהא דאמרי' פשוט מיני' איש לקבלה שכן אב וע"ז סובב קושי' המהרש"א דכל שאתה אומר שכן אב פשוט מיני' ג"כ אשה להולכה דגם בדידה שייך שכן אשה עצמה מביאה גיטה. וע"ז תירץ דלא ידע מזה המציאות דאשה תוליך גיטה.

והנה לפ"מ שכתבנו דבלשון הרי"ף משמע דלקושטא דמלתא הטעם דאיש לקבלה משום שכן אב וכן אשה להולכה משום שכן עצמה. קשה לי דלפ"ז איך שייך נעשה בן חורין שליח לקבל גט שחרור הא ליתא בדנפשי' דאיך שייך הוא בגט שחרור אלא

דהוא שייך בתורת שחרור לשחרר עבדו והיינו להוליך, אבל אם נימא דבעינן דוקא איתא בקבלה איך בן חורין איתא בקבלת גט שחרור, הן אמת דבלא"ה יש לעמוד אמאי לא פשיטא האיבעי' ממתני' דהאומר תן לשחרור דלר"מ יכול לחזור והוי שליח להולכה, ולרבנן לא יחזור והוי שליח קבלה, האיך מיירי אם השליח הוא עבד האיך יכול להיות שליח להולכה הא ליתא בדנפשי' להוליך שחרור, (ובפרט לר"מ לשיטתי' דס"ל בקידושין דאין קנין לעבד בלא רבו, א"א שיהיה לעבד עבד אחר) ואם השליח ב"ח איך אפשר לקבל בשביל העבד הא אינו בקבלה, אך אין זה קושיא כ"כ די"ל דבאמת הו"מ למיפשט מזה אלא דפשוט יותר בקל ממתני' דהאשה עצמה, אבל מ"מ נימא לקושטא דמלתא דבעינן אית' בדנפשי' בקבלה והולכה קשה לדינא איך אפשר לב"ח להיות שליח לקבל גט שחרור.

ומסוגיין תמוה לי במ"ש הר"ן ספ"ב דדוקא אין עבד נעשה שליח לקבלה אבל להולכה נעשה שליח, דלהולכה לא בעי איתא בדנפשי', א"כ מה מספקי' אשה להולכה מאי דמה"ת לא תהיה שליח הא לא גרע מעבד דנעשה שליח להולכה, ואף אם נדחוק דבעל האיבעי' מספקא לי' ג"כ בהך סברא גופא דדלמא גם בהולכה בעי איתא בדנפשי', ובאמת דלמא בעבד גם בהולכה לא שייך, מ"מ יקשה למסקנא איך נפשוט איש לקבלה דדלמא רק אשה להולכה ומטעם דלהולכה לא בעי איתא בדנפשי' אבל איש לקבלה י"ל דלא ידענא.

שם פשיטא איש הוי שליח להולכה, עי' מהרש"א, ובפשוטו סברתו תמוה לומר דמש"ה אשה נעשית שליח הולכה שכן אשה מולכת גט [ע"י שהאשה] עצמה מביאה גיטה דהא גם בזה אין ההולכה בשביל עצמה רק בתורת שליחות מהבעל וא"כ ע"ז גופי' אנו דנין כיון דאינה בת הולכה בעצמותה לא תהא יכולה לעשות שליח להבעל דמה לי שאינה נעשית שליח לאחר ומה לי לבעל, ובפשיטות הסוגי' נראה דמה דפשט ממתני' דהאשה עצמה מביאה גיטה היינו דמוכח דאשה נעשית [שליח] הולכה דאף דלא בת הולכה היא מ"מ נעשית שליח אבל לא שיהי' זה טעם לומר מכח זה שכן נעשית וכו', ואולם הרי"ף כ' גבי איש שכן אב מקבל גט לבתו קטנה מבואר דס"ל דבעי' שיהי' בשום פעם בר קבלה, וא"כ מ"ש אח"כ אשה שכן וכו' היינו ג"כ בדרך נתינת טעם, ועדיין הסבר' צל"ע.

ובסוגיי' לס"ד דאיש א"נ [שליח] הולכה ואשה א"צ [שליח] קבלה, תמהני דא"כ איך אפשר להיות שליח קבלה לשחרור, הא בן חורי' אינו בר קבלת שחרור, ואם באמת א"א רק שהשליח הוא עבד דשייך בקבלה לעצמו תקשי מתנ' דהאומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור, דס"ל לר"מ דשחרור הוא חוב ואם רצה לחזור יחזור, הא גם בלא חזר

ונתן להעבד אם השליח הוא עבד אינו בר הולכה ולא נעשה שליח להולכה ואם מיירי דהשליח בן חורי' אמרי רבנן דהוי זכות, הא א"י להיות שליח לקבלה כיון דהב"ח אינו בר קבלה, ואף דיש לדחוק דמיירי בעבד ומ"מ בר הולכה באם יש להעבד עבד ומוליך לו שחרורו, הא לר"מ מסקי' בקדושין דגם באומר ע"מ שאין לרבך רשות בו מהני ולא משכחת שיהי' לעבד נכסים, ואולי דס"ד דהכא קאי לס"ד [התם] בקדושין דס"ל לר"מ דיש קנין לעבד, אבל להרי"ף הנ"ל ק' כן למסקנא, וצ"ע.

שוב ראיתי דגם לר"מ שייך שיש לעבד עבדים במפקיר עבדו כמ"ש תוס' יבמות ס"ו ע"א ד"ה ועבדי'.

דף סג.

בשלמא אי אתמר איפכ'. ע' במהרש"א דרש"י הוכיח דכאן ל"ש מעקר עקר, ממילא נקט ר"נ איפכ' אינה מגורשת ע"ש, ולכאורה יש לדחות די"ל דאדרבא כיון דעקר שליח מש"ה הבעל גומר ומגרש ע"פ דברי השליח ומשווי אות' שליח להולכה דל"ש אדיבורא דידה סמיך דהא אף אם יתברר דהיא עשאתו שליח קבלה מ"מ הא עקר לשליחותה. אמנם באמת לפ"ז מוכרחי' דברי רש"י ז"ל מדאמרי' דאי אמר הגיע הגט לידה מוכח דאדיבורא דידה סמיך, הא מ"מ י"ל דבעלמא אדיבורא דידה סמיך ורק הכא כיון דעקר לשליחותה מש"ה סמיך על דברי השליח אע"כ דהא ל"ש מעקר עקר.

יש לע' במה דאמרי' אי אתמר איפכא משהגיע הגט לידה מגורשת ש"מ אדיבורא דידה סמיך לשיטת הרמב"ם דאשה יכולה לעשות שליח הובאה. ע"ש שכ' אף דהבעל סמיך על השליח מ"מ הא לא עשה שליח להולכה כיון דסבר דהיא עשאתו שליח להובאה, וצ"ל כיון דגם השליח הביא הוי קבלתו כידה אלא דהוי כהתנה שלא תתגרש עד ל' יום, ע' בר"ן. וכיון דבאמת היא עשאתו לקבלה וגם הבעל נתן על דרך זה. אלא דדעת הבעל הוי כמו אל תגרשי בו אלא לאחר ל' יום בזה לא בטל שליחותא. ואף די"ל דהיא לא עשאתו שליח רק על להתגרש בו מיד, אבל לא להתגרש עד אחר ל' יום, מ"מ צ"ל כיון דרצונה אינה מקפדת בזה וא"כ יצא דין חדש באמרה התקבל והשליח אמר לקבל והבעל אמר שמסכים רק בתנאי שלא תתגרשה אלא עד לאחר ל' יום בזה לא בטל שליחותה ומגורשת אחר ל' יום אף שהגט לא בא לידה. אולם לאינך שיטות באשה לעשות שליח הובאה אין הכרח לדין זה. וצ"ע.

שם התם אדם יודע כו'. לכאורה נ"ל לדון במה דמספקי' ביבמות המזכה גט לאשתו במקום יבום מהו דס"ל לדינא אף בהגיע גט לידה הוי ספק גט והיינו דנין מספיקא דלמא באמת לא הוי זכות ומ"מ הבעל יכול לומר התקבל ממש ולא התקבל והולך דבזה ל"ש

לומר דאדם יודע. דהא באמת אינו ברור דלא הוי זכות. וא"כ מי איכא מידי דאנן לא ידעי' והוא ידע, כמ"ש הר"ן בקידושין (דף י"ז ע"א) וא"כ י"ל דהבעל סבר דהוא זכות והתקבל ממש קאמר ודלמא באמת לא הוי זכות גם במטא לידי' לא מהני ובאמת סתימת הפוסקים לא משמע כן.

שם ר"נ אמר הולך ותן לה. ע' בחידושי הרשב"א דמסופק דדלמא מ"מ בעי דלימטי לידה דהוי כאומר מעכשיו אם יתן לה, והא דאמר רב חולצת היינו בהגיע לידה אחר שמת דמהני כיון דמגורשת למפרע והוי רק תנאי בעלמא דאפשר להתקיים גם אחר מיתה. ואולם לשיטת הרי"ף בפ"ק דבתן כזכי לא יתנו לאחר מיתה, א"כ הא דקאמר רב חולצת צ"ל דתן כזכי דהכא עדיף כיון הוי כעוקר דבריה אבל אם תן כזכי הוי הסכמ' לדברי' ממש ונעשה שלוחה ומתגרשת מיד וממילא בעי דלמטי לידה, והנה לשיטת הרשב"א לפי הצד דבעי דמטי לידה א"כ באומר א"א שתקבל אלא הולך אמאי א"י לחזור. נימא דכוונתו א"א שתקבל ותהא מגורשת מיד וא"צ להוליך לה, אלא דרצונו הולך היינו שתוליך לה הגט ואז תהא מגורשת למפרע ובזה ל"ש תירוצו דהר"ן במתני' דהוי רק גילוי דעת ולא מקרי זכות דהא לקושטא דמלתא בהולכה אקבלה בעי דלימטי' לידה הרי אף דאין שליחותה נתקיים מכל וכל. מ"מ אמרי' בי' הולך כזכי, וגם נסתר תירוצנו הנ"ל דכל שנעקר קצת שליחותה הוי כענין חדש והוי כמתנה דל"א הולך כזכי דהא באמת בהולכה אקבלה הדין דלימטי לידה הרי דלא מקרי כמתנה, וצ"ל דלהרשב"א גם בהולך כזכי הגירושין נגמרי' מיד ולא הוי ההולכה רק תנאי בעלמא, א"כ במה דאומר א"א שתקבל ל"ש לפרש דמ"מ רוצה בהולך כזכי דבזה כיון דמקבל עבירה ונגמרו הגירושין ממילא נתקיים שליחות הקבלה והוי רק כאומר שאין רצוני שיהיה בלי תנאי, אלא שאני מטיל תנאי שתוליך לה דוקא ואין זה בלשון א"א שתקבל דמשמע שיש הפרש בגוף הקבלה, ודברי הר"ן הן רק בשיטת הרי"ף וכמ"ש. ולשיטת הרי"ף דבהולך כזכי אין נגמרי' הגירושין לגמרי בקבלה דהא חזינן דלא יתנו לאח"מ. וא"כ יש הפרש בגוף קבלת הגט מש"ה שפיר י"ל כן בלשון א"א שתקבל, אבל להרשב"א י"ל כנ"ל. גם י"ל כיון דגם בלא אמירה א"א שתקבל אלא סתם הולך היינו מפרשינן דדעתו דלמטי לידה א"כ מיתור לשונו א"א שתקבל, מפרשינן דעוקר לגמרי ואין דעתו להולך כזכי.

ולפ"ז יש ליישב היטב לשון דמתני' לפיכך אמר א"א שתקבל אלא הולך ותן לה והיינו לפי המסקנא קיימי' דבבא דאשה שאמרה התקבל קאי גם אהולכה דרישא והיינו או דאתי' כר' או דמיירי בהולך, וא"כ י"ל הא דקתני האשה שאמרה התקבל אם רצה לחזור לא יחזור ולא קתני סתם ה"ז מגורשת משום דקאי גם אהולך ובזה בעי דלמטי לידה

מש"ה קתני לא יחזור דמ"מ בעי דלמטי לידה וע"ז אמר לפיכך, היינו דאם הי' הדין דבהולכה אקבלה מסכים לגמרי לדבריה ולא בעי דלמטי לידה היינו מפרשינן דבריו באומר א"א שתקבל, היינו דאין רצונו שיהי' שלוחה לענין דלא בעי מטא לידה אלא הולך דלימטי לידה, ומ"מ א"י לחזור, אבל השתא דמוכח מרישא מדקתני דלא יחזור דמשמע רק מיהדר הוא לא מהדר, אבל בעי דלמטי לידה לפיכך א"א שתקבל דייקי' מלישנא יתירא דעוקר לגמרי וגלי דעתי' דהולך דידי' לאו כזכי ויכול לחזור.
תד"ה בשלמא אי אתמר איפכ' כו' בשלמא אי אר"נ כו'. תמוה לי דהא בפשוטו י"ל דאלו אר"נ דהגיע הגט לידה מגורשת, י"ל דהטעם משום דמימר אמר תגרש כל היכי דמגרש וא"כ לא היה נפשוט דאדיבורא דידה סמיך.

דף סג:

רש"י ד"ה עבידנא כו' ול"ח לחצירה הבא' לאחר מכן. ע' במהרש"א. ודבריו דחוקי', ונלענ"ד בפשוטו דהרי בלשון רש"י ז"ל מה שאמר ול"ח לחצרה הבא לאחר מכן, מבואר דס"ל דמה דאמרינן עבדינן עובדא. אין הפירוש דבא להשמיענו לאפוקי סברת דלא חזרה שליחות אצל הבעל, והיינו דהי' קשה לרש"י אם אית' דר"נ אמר שאינו חושש לסברת ל"ח הא כבר ידע ר"נ מזה הסברא ולא חש בה, והו"ל לרבא למימר מ"ט לא חש לסברת ל"ח, וע' ברשב"א. ולזה ס"ל לרש"י דר"נ לא בא כלל לדון על סברת לא חזרה אלא דבא להשמיענו דל"ח לחצירה הבלא"מ, וכיון שכן י"ל דהי' קשה לרש"י איך שייך לומר אם איתא לדר"ח עבדי' בה עובדא דהא פשיטא דהיא היא דאם הלכה כר"ח בודאי עבדי' כפי הלכה. ולזה הוכרח רש"י דקאי לסברת חצירה הבלא"מ והיינו דהי' מקום לומר דאף ר"ח ס"ל דלא גזרי' אטו חצירה הבלא"מ היינו בשני שלוחים ששליח קבלה מקבל מיד שליח הולכה זה אינו דומה לחצירה הבלא"ה דבחצר זה נעשה שליח שלה, אבל היכא דהשליח הולכה בעצמו יהי' אח"כ שליח קבלה זהו דומה יותר לחצירה הבלא"מ, וי"ל דגם ר"ח מודה בזה. ולזה אמר ר"נ אם איתי' לדר"ח דהיינו שהשליח קבלה יוכל לקבל מיד שליח בעלה ול"ג אטו חצירה הבלא"מ, ה"נ אף בכה"ג שהשליח הולכה בעצמו נעשה שליח קבלה דדמי יותר לחצירה הבלא"מ ל"ח, ולפ"ז ממילא ליתי' לקושי' מהרש"א דרש"י לא בא למנקט לענין בזיון דבעל דלענין זה לא הי' חידוש יותר דבהך מלתא מסרה ממש דאין חילוק בין שליח קבלה מיד שליח הולכה ובין שהשליח הולכה עצמו נעשה שליח קבלה, וא"כ מה חידש ר"נ דעבדי' עובדא, אע"כ דקאי ר"נ לענין חששא דחצירה הבלא"מ ואשמעי' ר"נ דאין חילוק, ופשוט וברור בעזר הבורא יתב"ש. אח"כ ראיתי שהר"ן כ"כ

בקיצור בלשונו הזהב שהוסיף על רש"י וז"ל ול"ח לחציר' הבלא"מ אע"ג דבההוא עובדא דמי טפי דחד שליח הוא, עכ"ל.
רש"י ד"ה כתבו ותנו, לשליח שלי שמניתי. דקדק בזה לשליח שלי שמניתי ולא מפרש בפשוטו שאמר תנו לשליח שהוא יעשה שליח, מזה דקדק הרשב"א בתשו' דס"ל לרש"י האומר לשליח שיעשה שליח יש כח ג"כ לשליח הראשון להוליך הגט בעצמו דבזה בודאי אמרי' לטירחא דידהו חייש, וא"כ ממילא הי' יכול לכתבו כיון דבעצמו יכול ליתן לא נגמר שליחות עד שנותן לידה כמו בכתבו ותנו, ומש"ה פירש"י לשליח שמניתי דבזה לא ניתן כח לעשות שליח אמרי' דנטל ממנו הכח מלהוליך בעצמו דמקפיד שיוליך השליח שמינה הוא בעצמו בזה מיבעי אם מ"מ לא סילק אותם לגמרי משליחותם לענין הכתיבה דמ"מ נמשך שליחות זה עד שיבא הגט לידה או שנסתלקו לגמרי ע"ש.
ולפענ"ד אפשר לומר דנראה בכוונת תוס' לעיל (דף כ"ד ע"א) ד"ה וכי מטית להתם, וא"ת שליח שלא ניתן לגירושין הוא כדאמר בפ' כל הגט כו'. דבריהם תמוהים דאדרבא מסוגי' דכל הגט משמע דאלו הית' נותנת לאבא בר מניומי להוליך הי' מהני אלא למסור להב"ד והם יתנו לאבא בר מניומי זהו לא מהני והיינו ממש כתירוצנו דשליח שלא ניתן לגירושין א"י לעשות אלא כמו שאמר הבעל, ואיך עלה על דעתם להקשות משם, ולזה צ"ל דעיקר סברת לא ניתן לגירושין כך הוא כיון דהראשון לא נעשה שליח לגרש וא"כ במה שהשליח עושה שליח אין המעשה שליחות השני מכחו שהוא מעמיד אחר במקומו דהא הוא בעצמו א"י ליתן אלא שעושה שליח בשביל הבעל. והיינו דזהו בעצמו שליחות הא' לעשות שליח במקומו של הבעל, דמה שמוטל על הבעל לעשות שליח זה עושה הבעל ע"י שלוחו. ומש"ה לא מהני כיון דנעשה שליח על מילי בעלמא דהבעל מוסר לשליח רק ענין עשיית השליח דהוי דברים בעלמא. וא"כ י"ל דאם הי' בידו ליתנו לאבא בר מניומי די"ל דאין השליח עושה לאבא בר מניומי שליח במקום הבעל אלא דהבעל בעצמו עושה לאבא בר מניומי שליח שלא ניתן בפניו ומודיע לו כן ע"י שליח דהוי מעשה קוף בעלמא אבל למסור להב"ד שהם יתנו לאבא בר מניומי לא מהני, ומש"ה הקשו תוס' בההוא דכי מטית התם שוי' את שליח להולכה דמשמע דהיא העושה שליח בשביל הבעל ולא בהודעה בעלמא דהבעל עשאו שליח כיון דאינו מזכיר לעשות לפלוני שליח להולכה ונמצא דאין הבעל עושה שליח רק ע"י האשה שהיא נעשית שליח במקומו כדמשמע בלישנא דשוי את דמשמע שהיא תעשה שליח, וביותר י"ל דאם איתא דהבעל עושה שליח שלא בפניו דהיינו נמי שתרצה למסור הגט א"כ עושה שליח שלא בפניו ואף דאין ברירה י"ל כיון דאינו אומר מי שתרצה יהא נעשה שלוחו מעכשיו אלא

דלמי שתרצה יהא אז נעשה שלוחו דבאותו שעה שמתחיל השליחות הוא כבר ברור, כמבואר בפ' מרובה גבי כל הנלקט, מ"מ כיון דאין האשה שם שליח עלי' לשרש גירושין אלא להודעה בעלמא וכמעשה קוף, וגם ע"י עכו"ם מהני כה"ג ממילא א"נ לומר בפני כיון דאינ' שם שליח עלי' [ובההוא דאבא בר מניומי דמשמע דהי' לה למסור לאבא בר מניומי, י"ל דמיירי בגט מקויים, או בארץ ישראל דא"צ לומר בפני] אע"כ דאשה עושה שליח, ולזה הקשו כיון דהיא לא נעשית שליח לגרושין, א"כ שליחו' דידה לעשות שליח במקומו הוי מילי ולא מהני כמו דלא מהני גבי אבא בר מניומי למסור להב"ד. ולזה תירצו דאין הסברא מכח מילי כיון דמסר הגט בידו לעשות שליח לא מקרי מילי, אלא דעיקר הכלל דשליח ניתן לגירושין א"י לשנות דבר ממה שאמר לו הבעל, וא"כ י"ל דרש"י סבר לקושטא דמלת' כקושי' תוס' לא ניתן לגירושין הוי מילי. וההוא דשוי את להולכה. היינו באמת באמר לפלוני כההוא דאבא בר מניומי [ומ"מ נאמן לומר בפני דקצת שם שליח עליו שע"י נגמר ענין השליחות להוליך] ומש"ה כיון דחזינן דבעי הכא לשליח אם יכול לחזור ולכתוב דעכ"פ נסתלק הראשון מלהוליך הגט וא"כ ממילא הוי שליח שלא ניתן לגירושין וא"י לעשות שליח במקומו של הבעל דהו"ל מילי ומש"ה כ' רש"י לשליח שמניתי.

דף סד.

בסוגי' דשליש

תד"ה בעל אמר לפקדון. הא דלא נקט בעל אמר להולכה כו'. תמהני הא בכה"ג ל"ש טעמא דר"ח דהימני'. דמה הימני' שיכול למסור הגט בידה, הא זה רצונו ולזה שלחו אבל מה"ת לומר דדעתי' דאם יאמר לקבלה שיהי' באמת לקבלה, ואף דבאמר לפקדון ל"א דהימני' רק לענין אם ימסור הגט לידה יהא באמת לגירושין אבל לא תהי' מגורשת בקבלתו, צ"ל כיון דדעתי' רק לפקדון אלא הימני' שאפשר לשליח לשנות מדעת תלה הדבר בשליח שיהי' כדבריו אף אם ישקר בזה אמרי' דמסתמא דעתי' עכ"פ משעה שביד השליח למסור בידה דמסתמ' אין הבעל מקפיד אם ימסור לידה או לא כיון דבידו למסור לה. ע' בר"ן. משא"כ בעשאו שליח להולכה דהא זהו עיקר שליחותו שיוליך לה הגט דוקא בזה ל"ש כלל הימני'. ואף דלפ"ז יקשה בהיפוך דגם לר"ח יהא נאמן הבעל לטעון הולכה וא"כ מה פריך ממתני' דלמא בעינן עדי' שלא יטעון להולכה. מ"מ הו"ל למנקט כן קושיית' ולא למנקט הפלוגת' בבעל אומר להולכה, וצ"ל דס"ל דגם בהולכה שייך הימני' דלפעמי' יבא הבעל לחזור משליחותו, וכשיראה השליח שחוזר ימסור הגט לידה ותנשא בו, ומש"ה אמרי' דדעתו אף באמת יזדמן כך שיחזור וימסור השליח לידה

תהא מגורשת, וזה א"א אלא ע"י דעתו שאם ישקר שיהי' באמת שליח קבלה, ומש"ה אף בלא נתן לידה מגורשת באמירתו שהוא שליח קבלה, כיון דסוף סוף תולה הבעל דעתו באם ישקר שיהי' באמת למפרע שליח קבלה. ואינו מקפיד בין אם ימסור לה או לא, כנ"ל (הג"ה ועמש"כ לעיל דף כ"ט).

גם ליכא לאקשויי דהוי מגו דהיה מוסר לה הגט. די"ל ג"כ דלמא האשה לא תרצה לקבל הגט כיון דאמר הבעל להולכה וחוזר חוששת שהשליח משקר. וכמ"ש תוס' גבי בעל אומר לפקדון. אף דיש לחלק דבפקדון אף אם היה מוסר לה הגט קודם ערעורו לפקדון והיתה מקבלתו. מ"מ אולי אין רצונה לקלקל עצמה בשקר והיתה טוענת האמת שקבלתו מהשליח וממילא היה ג"כ הספק לב"ד דלמא הדין עם הבעל דלפקדון יהבי' נהלי'. משא"כ בבעל אומר להולכה דבזה שפיר הוי מגו דהיה מוסר לה קודם טענתו להולכה דבזה הית' מגורשת באמת. מ"מ הרי תוס' בעצמם גבי בעל אומר לפקדון לא נקטו הכי רק דהאשה לא תרצה לקבל הגט כיון דבעל אומר לפקדון ועכצ"ל דלא הוי מגו דמסרו לידה מקודם דהוי מגו למפרע כמ"ש הפ"י והב"י א"כ גם הכא לא הוי מגו.

ונ"ל דגם דעת הר"ן דלא הוי מגו כזה. דכ' הר"ן דבשליח אמר להולכה גם לר"ה נאמן דל"ש בזה אם איתא אלא היכא דמתגרשת מיד בקבלת השליח עיי"ש. ולכאורה יקשה דא"כ גם באומר לקבלה יהא נאמן במגו דלהולכה שהיה מסרו לידה דבזה אף אם היתה טוענת האמת דקבלתי מיד השליח בתורת הולכה לא היה נאמן הבעל לפקדון. אע"כ דגם כה"ג לא הוי מגו. אך לפ"ז לשיטת הר"ן קושי' התוס' במק"ע דלנקוט בעל אומר להולכה. דהא תירוצם ל"ש דבהולכה ל"ש לומר דהי' מסרו לידה א"כ בשליח אומר לקבלה ובעל אומר להולכה שייך אם איתא כמ"ש להדיא. וצ"ל דהר"ן ס"ל לקושטא דמלתא דבבעל אומר להולכה ושליח אומר לקבלה ל"ש כלל הימני' וכנ"ל, וגם לר"ח הבעל נאמן והא דלא מהימן לומר לפקדון במגו דלהולכה דכיון דהימני' מ"ט לא מהני מגו כמ"ש תשו' הראשונים בשם תשו' הרי"ף דאף באינו מקויים אינו נאמן לומר לפקדון במגו דמזוייף.

והנה אף דליכא למידק הנ"ל מכח קושית תוס' די"ל דה"ה דהו"מ למנקט הכל מ"מ י"ל דמוכרח כן דעת הר"ן ממה דהקשה בפירכת הש"ס קבל ל"ל הא מ"מ שמא נתן לו להולכה. וכ"ת דלסגי בראוהו בידו שלם ואמר שהוא שליח קבלה דא"כ גם עדי אמירה ל"צ ע"ש. ודברים אלו צריכים ביאור דמאי ארי' דנקט הר"ן דניחוש שמא להולכה אמאי לא נקט שמא לפקדון. וביותר שמא זרקו לאשפה קרוע. ולזה נראה ברור דגם הר"ן ס"ל כדנראה לדעת תוס' בסוגיין דכל שראוהו בידו שלם לא פקע כח שלישות ונאמן בדיבורו

אף בשעה שהגט קרוע בידו ומש"ה ליכא חשש פקדון דהא הימני' אלא דקושית הר"ן דניחוש שמא להולכה דבזה ל"ש הימני'. ובשלמא מאי דפריך תחילה ולהימני' לשליש ניחא. דלגבי בעל נאמן במגו דהא מסרה לה. ואף דכתבנו לעיל דלא הוי מגו. היינו בבעל מכחישו דלא היתה נוטלתו אבל אין הבעל לפנינו הוי מגו מעלי' דהיה נותנה לידה. ולגבי פקדון דלא הוי מגו אף באין הבעל לפנינו מטעם דאולי אין רצונה לשקר והיתה טוענת האמת שקבלתו מהשליח. ומ"מ הא שייך סברת הימני' משא"כ במה דפריך קיבל למה לי בזה שפיר קשה כיון דהגט קרוע ממילא ליכא מגו ואתינן עלה רק מדין הימני' דהי' בידו פעם א' למסור זה. בזה שפיר יקשה ניחוש דלהולכה הוא דבזה ל"ש הימני' וע"ז טען הר"ן דל"ל דלסגי בראוהו בידו שלם ואמר שהוא שליח קבלה ולזה אף לגבי הולכה הי' לו מגו אז דמסרו לידה וכנ"ל.

אמנם עכ"ז תמוהים לי דברי הר"ן דא"כ דפירכת הש"ס דכיון דאין בפנינו הבעל הוי מגו דנותנו בידה. אע"כ גם לר"ה הו"ל למיפרך אף דלגבי פקדון ליכא מגו שמוסרו לידה וכנ"ל מ"מ הא נאמן במגו דלהולכה והי' מסרו לידה ואי אתי הבעל ומערער לפקדון א"נ לשיטת הר"ן. וצ"ע.

תוד"ה שליש כתבו דהימניה היינו אף אם ישקר מ"מ כשיאמר לגירושין יהי' לגרושין, וע"כ הכוונה שיהי' למפרע לגרושין, דאלו מאותו זמן שיאמר השליש לגרושין, הא כיון דהבעל אמר תחלה לפקדון הוי חזרה, אע"כ דלמפרע הוי לגירושין, ובהר"ן כתב משעה שהי' השליש אצל האשה, והיינו ג"כ לכשיאמר אחר כמה שנים שיהא לגירושין יהי' הגרושין למפרע משעה שהי' אתה במקום אחד, וק"ל הא קיי"ל בדאורייתא א"ב, ולו יהא דאמר להשליש במפורש אם תרצה אחר הזמן שיהי' לגרושין יהא באמת מעכשיו לגרושין ג"כ לא מהני דאין ברירה, ועיין רש"י לעיל (דף כ"ה ע"ב) דבתנאי ע"מ שתתני לי מאתים זוז, דבידה ודעתה לקיים, וזה ל"ש בתנאי זה דמהיכן ידעינן דדעת השליש לכך לשקר ולשווי' לגיטו גט למפרע, וצ"ע.

בא"ד ולפ"ז מהמנינן לי' וכו' אלא אומר בפקדון ע' במהרש"א. כבר תמה הפ"י דדברי המהרש"א סתרי' מדברי תוס'. גבי מערסא לערסא. ולפום ריהטא היה נראה ליישב למ"ש הב"ש דליכא למידק מדברי תוס' שכ' דפירכת הש"ס קבל ל"ל. היינו דליסגי בראוהו בידו שלם. דע"כ דס"ל דאף בין השלישות בידו נאמן. די"ל דהתם באין הבעל מכחישו אבל במכחישו א"נ כ"ז שהשלישות בידו. וא"כ י"ל דגם המהרש"א ס"ל כן. וא"כ הכא בבעל אומר לפקדון בזה מודה ר"ח כשהגט אין ביד השליש כיון דמכחיש. משא"כ במערסא לערסא דמיירי שאין הבעל מכחיש. אמנם באמת לית' והוא מדויל ידי'

משתלם דהרי המהרש"א סבר בכוונת תוס' דהא דלא פריך גם לר"ה ממתני' די"ל דמתני' איירי בבעל מכחיש א"כ מוכח דהא דפריך קבל ל"ל היינו אף במכחיש. וא"כ ע"כ צ"ל דהקרעים בידו מקרי קצת שלישות בידו. וגם י"ל דאף המהרש"א ס"ל כשיטת הב"ש לענין קרעי' בידו מ"מ בגוף היסוד באין השלישות בידו דיש חילוק בין בעל מכחישו בזה ס"ל כשיטת הב"ש הנ"ל. מ"מ נ"ל דאינו. דהרי המהרש"א ס"ל דגם התוס' ס"ל כדעת הרא"ש דר"ה מיירי דוקא במכחישו וא"כ במה דכתבו התוס' דבמערסא לערסא לא אתי כר"ה ע"כ דס"ל דזה מקרי בעל מכחישו וכמו שנכתב לפנינו בעזה"י. וא"כ גם לר"ח תקשי דהא במכחישו לא מהימן באין השלישות בידו.

והנה ביסוד הדבר שכתבנו דבמערסא לערסא מקרי בעל מכחישו. צריך ביאור. דמ"מ אם דנין דהוי מכחישו דשמא יערער. א"כ ממילא לר"ה לא מצי למיפרך ולא הוצרך המהרש"א לומר דמתני' מיירי במכחישו. ונראה דדברי המהרש"א ברורים למה דמצינו גבי בפני נכתב. אף דאנן ל"ח למזוייף דהא בא"י א"צ שיאמר בפנ"כ מ"מ חיישי' שהבעל יערער בשקר להוציא לעז. אך בענין שהגירושין נגמרי' מיד בנתינת הבעל לשליח ל"ח דבודאי גמר ומגרש כמ"ש הר"ן ברפ"ק דמה"ט שליח קבלה א"צ שיאמר בפ"נ. וא"כ ה"נ שפיר י"ל דאנן ל"ח לפקדון ומש"ה גם לר"ה איכא לאקשויי ממתני' דהא ליכא למיחש אם יערער בשקר לומר לפקדון הא מתני' מיירי בשליח קבלה ומגרש ומש"ה הוצרך המהרש"א לומר דמיירי באמת במכחישו משא"כ במערסא לערסא דמיירי בהולכה שפיר הקשו תוס' כמו דחיישי' שיערער בשקר לומר מזוייף ה"נ ניחוש שיערער בשקר לומר פקדון. עכ"פ לפ"ז אזדא לה הישוב הנ"ל על המהרש"א.

ונראה בהקדם דברי הרי"ף שהעתיק לסוגית ומודה ר"ה דאם קמי דידי יהבי כו'. ובגד"ת הקשה דהא הרי"ף כר"ח וא"כ למה להלכת' הביא הא דמודה ר"ה. ולענ"ד נראה דמה דכ' הרא"ש ברפ"ק גבי בפנ"כ כי היכי דהימנוהו לומר בפנ"כ הימנוהו ג"כ לומר שליח אני. וביארו המפרשים דהרא"ש בא לתרץ דניחוש לנפילה וצ"ל אף דאנן קיי"ל דל"ח לנפילה. מ"מ היינו רק בדבר שהוא מוחזק בו כגון שטר שכ' בו לויתי ממך. אבל בשליח הגט דאין שייכות בגט ל"ש בו חזקה ובזה אנן חיישי' לנפילה. אולם לפ"ז קשה בהא דפרכי' ממתני' וליהמני' לשליח הא מ"מ ניחוש לנפילה דבזה ל"ש לומר כיון דהימנוהו לומר בפנ"כ. דהא איירי בשליח קבלה דליכא אמירת בפנ"כ. ולזה צ"ל דבמתני' בשליח לקבלה דהוי נפילה דיחיד בודאי ל"ח כלל לנפילה. אמנם לפ"ז יקשה דמה הקשה תוס' דמה הועילו חכמי' בתקנתן הא י"ל כיון דהימנוהו לומר בפנ"כ נאמן לומר שליח אני. ואי דתוס' לא ס"ל הך סברא. א"כ יקשה אף לתירוצם דמיירי בב' עיירות הא מ"מ יקשה לר"ה

דס"ל גבי ממך דחיישי' לנפילה. א"כ בכל גיטין ניחוש לנפילה. וא"כ מוכרח כסברת הרא"ש הנ"ל. ולזה צ"ל דקושית תוס' כיון דר"ה אמר בעל נאמן משמע אפי' להקל. א"כ מוכח דסברת אם איתא אלים כ"כ אפי' להקל. ומוכח דהוי סברא דאורייתא ושפיר הקשו דבזה א"א להאמין להשליח, וע"ז תירצו דמיירי בב' עיירות דליכא סברת אם איתא והוי רק חשש דרבנן לנפילה ומהימן השליח כסברא הנ"ל.

אמנם לפ"ז יקשה למאי הוצרכו לדחוק דלר"ה ליכא למיפרך ממתני' דמיירי בעיר אחת והא בלא"ה י"ל דאף בב' עיירות חיישי' לנפילה דהא מתני' איירי בש"ק דליכא בפנ"כ. וצ"ל דממנ"פ דא"כ גם לר"ה ליכא קושיא דלגבי נפילה דליכא הימני' אין חילוק בין ר"ה לר"ח. ואף דלר"ה דס"ל בב"ב גבי ממך דחיישי' לנפילה. מ"מ אינו תלי' בפלוגתא דר"ה ור"ח הכא בשליש. אע"כ דפשיטא להש"ס דבש"ק דהוי נפילה דיחיד דל"ח. א"כ גם לר"ה ע"כ דמיירי בב' עיירות. ולפ"ז מיושב קושית הגד"ת הנ"ל די"ל דהרי"ף לשיטתיה דמוקי פלוגתא דר"ה ור"ח בשליח להולכה ובזה הוי נפילה דרבי'. י"ל דבעל אומר נפילה מהימן גם לר"ח דהא ל"ש בזה הימני' ואף דאנן ל"ח לנפילה מ"מ כיון דלא מקרי מוחזק בגט חיישינן וכנ"ל. והא דל"ח בגיטין דעלמא לנפילה היינו כיון דמהימן לומר בפנ"כ והכא אף דמיירי בהולכה מ"מ כיון דמיירי בעיר א' דאיכא סברת אם איתא הוי סברא דאורייתא ולא מהני נאמנות השליח היכא דל"ש הימני'. וא"כ לר"ח ג"כ נאמן הבעל דנפל. אלא באומר לפקדון א"נ במגו דנפל דבהימני' לא מהני. והא דפריך הש"ס ממתני'. היינו דבמתני' הוי נפילה דיחיד ל"ח אף היכא דאיכא אם איתא. וא"כ מש"ה הוצרך הרי"ף להביא ההוא דמודה ר"ה דנ"מ לדידן באומר דנפל ממנו דגם לר"ח הבעל נאמן. מ"מ באומרת קמי דידי נאמנת במגו. [ובלא"ה י"ל בפשוטו דהרי"ף הביא הא דמודה ר"ה כדי לאורויי דמיירי בהגט בידה. דמינה ידעי' דפלוגתא דר"ה ור"ח מיירי בהכי ונשמע מזה דאף שהגט אינו ביד השליח נאמן כמו שהוכיח הרי"ף בתשו' מהך דמודה ר"ה בהולכה ע"ש] ולפ"ז אפשר ליישב דברי המהרש"א בדרך פלפול והיינו די"ל דהימני' ל"ש אלא בגט בידו. אך מ"מ בגט בידה אף דל"ש הימני'. מ"מ י"ל דס"ל לר"ח דסברת אם איתא לא אלים כ"כ לסברא דאורייתא ויהי' נאמן הבעל להקל אלא יהי' הדין דהוי ספק מגורשת. וא"כ במערסא לערסא הועילו בתקנתן דכי היכי דהימנוהו לומר בפנ"כ נאמן ג"כ לומר שליח אני משא"כ לר"ה אמאי הבעל נאמן דהא אפי' להקל בזה א"א להאמין לשליח מש"ה הוצרכו לומר דלא אתיא כר"ה.

תד"ה אסור בכל הנשים וכו' דאין זה חזקה גמורה. עיין לקמן ס"ה ע"א תד"ה התקבל.

דף סד:
צרור וזורקו הקשה ב"א רומ"פ על תירוצו דהרמב"ן במלחמות (דף פ"ו) ד"ה כתב הרי"ף צרור וזרקו במ"ש ועוד יש ללמד עליהן זכות וכו' דעדיין יקשה למה פריך מדיוקא דהא נערה ולא פריך בפשוטו דכי מטא גיטא לידה נמי לא תתגרש.
אין בזה סרך קושיא, דנהי דתלי זה בזה, דאם נערה לא משוי שליח, דכחצר אביה דמיא, ממילא בקטנה אביה ולא היא, מ"מ הא ר"נ לא מיירי מדין קטנה, והוי צריך למפרך בדרך דמיון, כיון דמטא גיטא לידה אגרשה מוכח דכיד אביה דמיא, וה"נ נערה משוי שליח, מש"ה פריך בפשיטות יותר על גופא דדינא דר"נ בנערה, ולדידי בהיפוך הוא, אלו היה פריך כן מדין קטנה לנערה, הייתי מקשה אמאי לא פריך יותר על נערה עצמה מדיוקא, דהא נערה הר"ז גט.
ולרווחא דמלתא נתרץ לו עוד. עיין לעיל (דף ס"ד ע"ב) צרור וזרקו, ובתוס' שם ד"ה שתופי מבואות ובהר"ן שם, תמצית דבריהם דס"ל לר"א דבכל מילי דאיתא בדנפשיה גם קטן יכול להיות שליח, ואנן קיי"ל כשמואל דבכל ענין אין קטן יכול להיות שליח עיי"ש, וצ"ל לר"א הא דקתני במתני' קטנה שאמרה התקבל וכו', היינו דכמו דקטנה א"י למכור וליתן ה"נ א"י להשוות שליח במידי דלחובתה, אבל היא נעשה שליח לאחרים, וההיא מתני' דספ"ב הכל כשרים להביא את הגט חוץ מחש"ו, צ"ל הטעם דקטן ליתא בדנפשיה, דהא קטן לאו בר גיטין הוא, ובאמת קטן דוקא, ולא קטנה דהיא יכולה להביא גט דבת גיטין היא, או דמיירי בח"ל ומטעם דקטן לאו בר עדות לומר בפ"נ וכדמוקי שם ר"י ההיא דסומא, וכיון שכן דלר"א אין גריעותא בשליחות קטן, ממילא כמו דנערה היא מקבלת הגט דכחצר אביה דמיא, וע"כ דמקרי איתא בדנפשה כיון דבת גירושין היא ויש לה יד לקבלת הגט אלו היא יתומה, אלא דיד אביה מעכב עליה, עכ"פ יהיה מאיזה טעם שיהיה כיון דנערה נעשית שליח דאביה ה"נ קטנה, דלענין אי מקרי איתא בדנפשה אין חילוק בזה בין קטנה לנערה, אלא לדידן דקיי"ל כשמואל דבכ"ע קטנה א"י להיות שליח, מש"ה פסק הרי"ף דקטנה אביה ולא היא ואף דמשמעות הרי"ף פ"ו דשמואל ס"ל דאפי' מדרבנן אינה זוכה לאחרים, א"כ אין הכרח ליסוד של תוס' הנ"ל, די"ל רק מדרבנן זוכה לאחרים, מ"מ בלא הכרח י"ל כן דהא ס"ל דאפילו מדאורייתא זוכה לאחרים, ולשמואל אפי' מדרבנן אינו זוכה וכיון שכן ממילא ליכא קושיא דלא בעי למפרך מהא דכי מטא גיטא לידי' אגרשה, דדלמא ר"נ ס"ל כר"א, מש"ה אף אם כחצר אביה דמי הדין דמקבלת גיטה ודו"ק.

שם כל דתקון רבנן. פסחים דף ל"ט: ודף קט"ז: ויומא דף ל"א. ע"ז דף ל"ד. בכורות דף נ"ד.
רש"י ד"ה היא ואביה כו' היא מהוה את עצמה. לא זכיתי להבין מה דנקט רש"י היא מהוה עצמה דמזה ליכא ראיה כ"כ לדהכא די"ל דהתם כיון דהקדושין היו בקטנות מהוה ג"כ הגירושין בקטנות וכדאמרי' גבי חרש כשם שכנס ברמיזה. והא באמת גם בקדשה אביה ונתייתמה מקבלת גיטה א"כ למאי נקט רש"י שפת יתר היא מהוה עצמה וה' יאיר עיני.
תד"ה נערה המאורסה כו' דה"ה קטנה. עיין לקמן דף פ"ה ע"א תד"ה תניתוה.
תוד"ה וכל ולפ"ז לא מיתוקמא כו', ולהפוסקים דס"ל כשיטת רש"י דבקטנה גם לת"ק אביה ולא היא צ"ל דהך בבא מילתא באפי נפשי' ומיירי ביתומה.

דף סה.

תד"ה ואמה העבריה וכו' הוה מצי למיפרך. עיין בכורות דף ל' ע"א תד"ה באתריה דר"י.

דף סה:

תוס' ד"ה מאי שלו וכו' לא בעי לשנויי. ק"ל הא בפשיטו ניחא דא"כ יהי' ב' ברייתות אלו דשובך כר"א דמראה מקום ואינך ברייתות דתמרים כרבנן מאי הרויח ר"י דמשני אידי ואידי רבנן כאן בשלו הא מ"מ ב' ברייתות כר"א וא"כ מאי דוחק לאוקמי ברייתי' דתמרי דקתני עירובו עירוב כרבנן אלא ודאי דר"י רוצה לאסוקי כסתמי דברייתות כרבנן, ועכ"פ מה"ת לן לשנויי הנך ברייתות דמגדול תרווייהו כר"א יותר טוב בפשוטו דבריית' אין ערובו עירוב כרבנן דמה דיש לאוקמי כרבנן יותר טוב.

דף סו.

בשלמא מתנה אית' אחר מיתה. תמוה לי הא גם מתנה ליכא לאח"מ דאין קנין לאח"מ אלא בשכ"מ תקנת חכמים משום שלא תטרף דעתו, וא"כ בפשיטו יש חילוק דבמתנה שייך תקנה אבל גט א"א להקל באיסורא, ואי דיכולי' חכז"ל לומר דהוי גט ובדרך אפקעינהו, א"כ מה תירץ דאין גט לאחר מיתה הא מ"מ אפשר ע"י אפקעינהו, וצ"ע.
שם דמי חמרא לא קאמר, והקשו בתוס' דהא זו הוי דבר שלא בא לעולם, ותי' דמפרשי חמרא לדמיו, אי נמי דמיירי בנמכר קצת יין, ולכאורה נראה בב' אופנים דהנך תרוצים פליגי לדינא, האופן הא' דלכאורה יש לעיין בתירוצם הא' דמ"ש פירות דקל דלא מפרשי דקל לפירותיו, ומ"ש דמי חמרא דמפרשי חמרי לדמי, ואפשר לומר כמ"ש הכ"מ פכ"ג ה"ט, מהלכות מכירה לחלק בין פירות דקל לפירות שובך דבשובך השובך טפל לפירותיו מפרשים דשובך לפירות קאמר, אבל בפירות דקל דפירות טפילים לדקל לא

מפרשים דדקל לפירותיו קאמר ע"ש, א"כ י"ל דדיוקא דסיפא הוא העיקר דדווקא בפירות דקל שהם טפלי' להדקל משום הכי לא מפרשים דקל לפירותיו, אבל בדמי חמרא דדמים חשובים כמו חמרא ואין אחד טפל לחבירו מפרשים דחמרא לדמי, וא"כ יש לומר דבזה פליגי ב' תירוצים בתוס' דבתירץ הב' ס"ל דלא מפרשים חמרא לדמיו, והראי' שמביאים בתי' הא' מערוכין, אינה ראי' גמורה (כמו דנקטו בלשונם דמשמע בערוכין) דבאמת י"ל דמה דאמרינן התם דמי שור זה עלי עולה היינו דמחייב עצמו ליתן דמי שיווי השור כמו דמי פלוני עלי וכנראה דס"ל הכי בתוס' ערוכין שם ד"ה אר"ח.

האופן הב' עפ"י סוגיא דלעיל מ"ב ע"ב עבד שמכרו רבו לקנס מהו ובתוס' שם נקטו ב' סבורת דבעבד אין הקנס יוצא מגופו ואם לא עבידי דאתי, וכנראה דמספקי להו בפי' האיבעי די"ל דהחילוק דבדקל לפרותיו הפרות יוצאים מגוף הדקל, משא"כ בעבד לקנס, ומה דקאמרינן משום יימר, היינו לר"מ דמהני אפי' דבר שלא בא לעולם ממש, אבל לרבנן בלא"ה לא מהני דעבד לקנס לא עדיף יותר מפירות דקל כיון דאין הקנס יוצא מגופו, או דהחילוק דגם בדקל לפירותיו בעינן עבידי דאתי, וא"כ מה דאמרינן מי יימר זהו צריך גם לרבנן לחלק בין דקל לפירותיו לעבד לקנס ועיין בחידושי הרשב"א שם דכ' בשם הרמב"ן דהחילוק דבעינן שהפירות יוצאין מגופו. (ומה דקשה מסוגיא דכתובות דנ"ח יוקדשו ידי לעושיהן עיין מ"ש בחלק א' סי' קמ"א). ואח"כ כתב בשם תוס' דהטעם דהוי ב' מי יימר, ועיין בהה"מ שכתב הטעם דהוי ב' מי יימר, ואם כן לכאורה חמרא לדמיו תליא בזה דלהה"מ דמי חמרא לדמיו לדקל לפירות כיון דעבידי דאתי, ולהרמב"ן דמי חמרא לדמיו לעבד לקנס והוי ספק איבעיא כיון דאין הדמים יוצאים מגוף החמרא. ובמ"ל פכ"ב מהלכות מכירה הביא חבילות תשובות במעות לפירות אי מהני, ולא זכיתי לספרים ההם, זולת לתשובת מהר"ם אלשיך ראיתי שכתב בפשיטות דלא מהני וכתב לחלק בין דקל לפירותיו, דבמעות לפירותיהם אי אפשר לבוא לפירות כאחד בהסתלקות הקרן מרשותו על ידי מכירה עיין שם ופלא בעיני שלא הביא דברי הראשונים דהרי דעת הה"מ מבואר דלא סבירא ליה לחילוק זה, וגם להרמב"ן הוי רק בכלל ספק איבעיא ומטעם אחר כיון דא"י מגופו, אבל לא דוודאי לא מהני, וא"כ י"ל דבזה פליגי הני ב' תירוצים בתוס' דלתירץ הב' ס"ל דחמרא לדמיו לא מהני דהוא ספק איבעיא וכדעת הרמב"ן הנ"ל, ולפ"ז בדמי בית הוי ספיקא דדינא, דלתירוצ' ב' בתוס' לא מהני אי מטעם דלא מפרשינן בית לדמיו, ואי מטעם דגם בפירש בית לדמיו ג"כ לא מהני.

אמנם לכאורה נראה דדעת רוב הפוסקים להלכה דדמי בית מהני, דממאי דפירש רש"י והר"ן בההיא דדמי חמרא ל"ק דליזבין חמרא וליתוב מדמיו, מבואר דס"ל דלא כתירץ

ב' דתוס' הנ"ל דאף דעדיין לא נמכר היין, מ"מ צריך למיזבן היין וליתן דמיו, ואין לדחוק דמה דאמרינן דמי חמרא ל"ק היינו לרווחא דמלתא דאפילו ספק לא הוי דאלו אמר דמי חמרא הי' עכ"פ ספק כמו בעבד לקנס, דז"א דהא לעיל מ"ג ע"א איתא אר"א ת"ש הרי דר' אבא פשיט דעבד לקנס לא מהני, ואילו בסוגין אמרינן אליבא דר"א דהכי קשיא ליה דמי חמרא ל"ק, וא"כ יקשה דהא לר"א לשיטתיה דפשיטא ליה דעבד לקנס לא מהני גם דמי חמרא לא מהני, אלא ע"כ דס"ל דאינו דומה לעבד לקנס, גם בהרמב"ם פי"א מהלכות זכייה הכ"ב, מבואר דדמי יין מהני, והכי מבואר מפסקי הטור וש"ע סימן קנ"ג ס"ג דבאומר דמי חמרא ונמכר היין ונאבד מקצת דמים ההפסד לפי חשבון מבואר דס"ל דמהני, והכי מבואר מדברי הרמ"א סימן ר"ט ס"ד האומר שיקנה דמי היין לכשימכר היין הוי דבר שלא בא לעולם ומקורו במרדכי שהביא ג"כ ב' תירוצים דתוס' וקבע הרמ"א להלכה לעיקר כתירץ הא' דדווקא לכשימכר הוי דבר שלא בא לעולם, משמע דבדמי יין סתם לא הוי דבר שלא בא לעולם, ומדסתמו כן להלכה ולא הביא שום חולק, וגם האחרונים שמו יד לפה ולא כתבו דיש בזה ספיקא דדינא משמע דלכ"ע מהני, וע"כ צריך לומר דאף להרמב"ן הנ"ל מ"מ בדמי חמרא כיון דהוא חליפי היין ותמורתו הוי קצת כיוצא מגופו, וכעין מש"כ הרשב"א גיטין ליישב ההיא דתוספתא באויר חורבה כיון דהוא חלק מחורבה הוי כיוצא מגופו, וכעין סברת הש"מ הנ"ל דנראה כאלו יוצא מגופו, ה"נ י"ל בדמי חמרא כיון דהוא חליפי היין נראה כאלו יוצא מגופו, ושאני קנס דמעלמא בא ואינו תשלומי העבד, ואף דעיקר קושית הרשב"א מהתוספתא דהוא במונח דא"י לשייר עצמו אויר אלא א"כ ע"י חורבא לאוירא, זה אינו מוסכם דהרשב"א עצמו בתשובה שהובא בבית יוסף סימן ריי"ד כתב דיכול לשייר לעצמו אויר לחוד, וכן מבואר מדברי הר"ן שהביא הב"י סימן רנ"ג דכתב דלר"פ דס"ל הואיל ויורש יורשה ה"נ אויר כיון דיורש יכול ליתן במתנת שכ"מ ע"כ הא דמשכחת דמורש אויר לחוד היינו שלא הי' למוריש רק אויר ע"י שיור שמכר בית לאחר ושייר לעצמו אויר, הרי דס"ל דיכול לשייר עצמו אויר, מ"מ בלא הוכחה י"ל מסברא דדמי חמרא הוי כיוצא מגופו, וגם הא דמפרשינן דחמרא לדמיו י"ל אף להראב"ד דס"ל בפירות שובך דלא מפרשינן שובך לפירות מ"מ מודה בדמי חמרא כיון דהוא חליפי היין שייך יותר לומר דחמרא לדמיו קאמר, ובפרט דמשמע בסי' רי"ג דקיימ"ל באמת בפירות שובך דמפרשים שובך לפירות והכי נמי בדמי חמרא, ולכאורה באמת מההיא דפירות שובך דהוא מתני' פ"ה דב"ב ק' לכאורה להרמב"ן הנ"ל הא אין הפירות יוצאין משובך עצמו, וצ"ל כמ"ש התוי"ט דמיירי מתני' דאין באין לחזור מהמקח, א"כ ממילא לדינא דקיי"ל בסי' רי"ג דלא הוי

דבר שלא בא לעולם, וא"י לחזור מבואר דלא קיי"ל כהרמב"ן הנ"ל, ואולי י"ל דהוי כעין ס"ס, ספק דאינו דומה לעבד לקנס וכדעת הה"מ, וס' דעבד לקנס גופו מהני. עכ"פ כיון דסתימת פסקי הש"ע מורים דבפירות שובך ודמי חמרא מהני, והכי מבואר נמי מדברי רש"ל שהובא בטו"ז יו"ד סימן רט"ו סק"ד, כסף זה להרווחים מדמיו לא הוי דבר שלא בא לעולם, מי אנכי נבער מדעת לגבר חיילים להוליד דפירות שובך ודמי חמרא הוי ספיקא דרבוואתא ועיין מ"ש מזה בתשובה סי' פ"ג.

כתב מהריב"ל בתשו' (ח"א סי' נ"ח ובחלק ב' סי' מ"ג) דדמי שכירות מקרי דבר שלב"ל ואף דתוס' בגיטין כתבו דדמי חמרא הוי כמו חמרא לדמיה, והרמ"א (סי' ר"ט ס"ד) האומר לחבירו שיקנה ממנו דמי היין לכשימכור היין מקרי דבר שלב"ל, ומקורו מהמרדכי דהביא ג"כ ב' תירוצים דתוס' הנ"ל, וא"כ הרמ"א סתם להלכה כתירוצם א' הנ"ל, דדוקא באומר לכשימכור, אבל בסתם דמי היין מפרשין יין לדמיו וידידינו הגאב"ד דפראגא כתב דדמי שכירות הוי דבר שלב"ל, כמ"ש הרמ"א (סי' ר"ט) ולעניית דעתי אדרבא משמע בהיפוך דדוקא באומר לכשימכור.

מ"מ נלענ"ד דהרי צריכים להבין מה הפרש יש בין דמי היין לפירות דקל דלא מפרשי' דדקל לפירותיו קאמר, ולזה נ"ל למ"ש הכ"מ (פכ"ג ה"ט מהל' מכירה) לחלק בין פירות דקל לפירות שובך, דכיון דהשובך טפל להפירות מפרשין שובך לפירות, אבל בפירות דקל דהפירות טפלים להדקל לא מפרשין דקל לפירותיו, א"כ י"ל דדיוקא דסיפא עיקר, דדוקא בפירות דקל דפירות טפלין לעיקר, אבל בדמי חמרא וכן דמי בית, דהדמים חשובים כמו החמרא והבית, מפרשינן יין ובית לדמיו, וא"כ זהו רק בדמי הבית אבל בדמי שכירות בית דהוי טפל לבית הוי ממש כמו פירות דקל.

גם לסברת סמ"ע (ר"ס רי"ג) וביאר יותר בדרישה, דלמה אמר פירות שובך הלא הפירות אין יוצאין מהשובך, והו"ל לומר פירות היונים, אע"כ דשובך לפירות קאמר, וזהו ל"ש בדמי שכירות הבית, אלא דלפ"ז גם בדמי חמרא ובית יקשה אמאי מפרשי חמרא ובית לדמיו, ולהב"י הנ"ל ניחא, עכ"פ בפשטא לא עדיף דמי שכירות מפירות דקל.

וכתב הרשב"א גיטין (דף מ"ב) באיבעי' דמוכר עבדו לקנס בשם הרמב"ן דהאיבעי' דאינו דומה לדקל לפירותיו דהתם הפירות יוצאין מגופו של דקל, והרשב"א שם כתב לחלק דהוי ב' מי יימר, ובתוס' שם נקטו ב' הסברות דנראה דספוקי מספקא להו איך הוא האיבעיא, ואפשר דבהא פליגי ב' תירוציהם בגיטין (דף ס"ו) שהבאנו לעיל, דלתירוצם בתרא דכאן גבי מוכר עבדו לא מהני גם חמרא לדמיו כיון דאינו יוצא מגופו ממש, ובאמת קשה לי מסוגי' דכתובות, יקדשו ידי לעושיהן, הא מעשה ידיה אינו יוצא מגופן

דידים, ומצאתי בשיטה מקובצת כתובות שהקשה כן מסברא, דבאינו יוצא מגופו ראוי דלא מהני, ותירץ כיון דהמע"י בא מהנענוע ומלאכות הידים הוי כיוצא מגופו עיי"ש, וההוא דפירות שובך צ"ל כמ"ש התוי"ט, דמיירי דלא באו לחזור.

שם מתני' מי שהיה מושלך וכו', (במש"כ הר"ן בשם הרמב"ן עי' בחי' ב"מ דף כ"ב בזה). שם אף על פי שאין מכירים. ונחלקו בזה הפוסקים אם קאי רק על הפירכא ודלמא צרה אבל זה קיימא דבעינן דחזו בבואה דבבואה או דקאי על הכל דגם לשד לא חיישינן בשעת הסכנה. וקשה לי דמאי פרכי' הא י"ל דכל עיקרו דמתני' לאשמעינן רק דאע"ג דלא אמר תנו הוי ככתבו ותנו דבפחדיה טריד ולא פריש ופשטא דמלתא מורה כן דהוי כמו מתני' דקודם דיוצא בקולר. וכן מדקתני במתני' שאח"ז הבריא שאמר כתבו רצה לשחק בה, דמשמע דכך סדרא דמתני' דביוצא בקולר ומושלך אע"ג דאמר רק כתבו הוי כתנו אבל בריא שאמר כתבו לא הוי כתנו. וא"כ י"ל דפשיטא שראינו שהשליכו בעלה לבור והשמיע קולו מבור שיכתבו גט לאשתו. אף דלא אמר תנו כותבים ונותנים. והכי דייקא לישנא מי שהיה מושלך בבור ואמר, משמע דידענו מי שהושלך בבור. או עכ"פ דראינו דא' הושלך לבור ואמר כל השומע קולו. וכיון דידענו שאיש אחד הושלך לבור מה"ת ניחוש עוד (ואפשר כיון דאמר מן הבור, ושם מצוין שדים, אף שראינו שהשליכו אדם לשם חיישינן דילמא היה הקול מן השד וע"ז פריך הגמ' עיין בב"ש סימן י"ז סק"ו) גם בפירכת ודילמא צרה היא הא י"ל כפשוטו דחמשה צרות של האשה המה לפנינו וידעינן שהמושלך אינו מהם וזה יספיק גם כן במתניתין דפרק בתרא דיבמות. גם ק"ל לס"ד מקמי דמייתא הך דתנא דבר"י בשעת הסכנה כותבים ונותנים אע"פ שאין מכירים יקשה הא בגיטין דעלמא דצריכים שיהיו מכירים שזה שמו וזה שמה. וא"כ מאי איריא דניחוש לצרה הא בלא"ה ניחוש זה שאומר אין שמו כן ויהיה מי שיהיה שמא משקר שאין שמו כן כמו דחיישינן בכל גיטין דעלמא. וכרמב"ם איתא הלשון אע"פ שהעלוהו ולא הכירוהו ולא ידעתי מאי רבותא בזה במה שהעלוהו הא בלא העלוהו ממילא אין מכירים אותו וכ"ז צל"ע.

שם מתני' רצה לשחק בה. לא זכיתי להבין לשון זה דמה ענין שחוק לכאן, הא באמת אם כתבו ומסרו להבעל ונתן לה דמהני דהכתיבה הוי כתיבא מעליא ולא בדרך שחוק ולגבי הנתינה ממילא א"א ליתן כל כמה דלא עשה שליח והוא לא כיון לשחוק אלא שלאחר הכתיבה עשה הוא שליח ומה צורך למליצה דמשחק בה (ואפשר דסבר המשנה דמי שאומר כתבו גומר בלבו ליכתוב וליתן כמו בחולה. אך מחמת שיכול לומר שרציתי

לשחק בה לכן אמרינן דצריך לעשות שליח גם על הנתינה. ולהיות ידוע שהדיבור הזה והקודם לא היה כתב יד רבינו אך העתק, ואולי יש בזה איזה חסרון מהמעתיק).
שם תוד"ה כדי אלא לפי החשבון, וכ"כ הרא"ש, ובאמת ק"ל במה דמחלק חילוק בין הפקיד טלה אצל חבירו דבטלה הי' מבורר שלו תחילה ע"ש, דמ"מ יקשה מ"ש מההיא דמנחות דף ק"ח בית בבתי אני מוכר לך מראהו נפול עבד בעבדי אני מוכר לך ומת א' מראהו מת הרי אף דלא הי' מבורר איזה בית ואיזה עבד הקנה מ"מ יכול לומר שלך מת וצלע"ג.
בא"ד וא"ת ור"ה מה הוצרך להשמיענו. לא זכיתי להבין דאיך הי' ס"ל בקושייתם דר"ה בא להשמיענו זה דמהני בלא קנין, איך נשמע זה בדמיון מתנה לגט, דבגט דנין דעתו לתת וכפי' תוס' דמהני בדיבור אבל מתנת שכ"מ לא נתקיים המתנה בדיבורו, וע"כ דהראי' רק דקולר הוי כשכ"מ וכמ"ש בתירוצם וצע"ג, ועיין ברש"י לקמן דף ע"ב שכתב כדתנן המסוכן ודוק.
תוד"ה וליחוש כו' לחבירו ומכירו. לשון ומכירו אינו מובן לי דכיון דלא חיישינן בעיר לשד מה צריך להיות מכירו וכי אין נותנין שלום לאדם שאינו מכירו.

דף סו:

בשולחן ערוך אבן העזר סימן ק"כ ס"ט ואפילו חתמו השאר וכו', תמוה לי, כיון דאמר כולכם כתבו ותנו, [דבפשטא דמלתא ע"כ בהכי מיירי, דאלו בלא תנו, כיון דהבעל עצמו נתן לה הגט אף למ"ד כולם משום עדים, הא חזינן דנתרצה ליתן בחתימת ב' עדים, וכמ"ש תוס' בפשיטות בסוגיא שמא יחפה] וכיון דכולכם הוי תנאי, והוי כאומר אם יחתמו כולם יתנו, ודאי לאומר כתבו ותנו אם לא באתי תוך יב"ח ספ"ז דגיטין, דאם כתבו תוך י"ב חודש לא הוי גט, דעשאן שלוחים לכתיבה לאחר קיום התנאי ואפילו לר' יוסי דפליג שם דיכולים לכתוב מיד מ"מ מודה דהנתינה צריך להיות אחר יב"ח, וא"כ לכ"ע במוסר גט לשליח ואומר תן אם לא באתי וכו' א"י ליתן עד אחר קיום התנאי, וא"כ מה לי תנאי אם לא באתי ומה לי תנאי דאם יחתמו כולם, והרי אדרבא התם יש קצת הוכחה בהיפוך מדלא אמר אם לא באתי תנו, דע"כ תנו מיד קאמר, מכ"ש הכא דאמירת תנו הוא מאוחר לאמירת כולכם והוי קצת כאומר התנאי קודם שאמר תנו, ודוחק לומר דהתם קצת הוכחה מדלא אמר תנו בתנאי אם לא באתי, וע"כ דהתנאי הי' על גוף הנתינה, אבל הכא דלא הזכיר במפורש התנאי רק שרמז במילת כולכם לא שייך לומר כן, וצ"ע.

ובעיקר הדין במ"ש הח"מ לנכון דאינה מתגרשת עד אחר חתימת כולם, ואם חתמו אחר שנשאת תצא, כיון דנשאת קודם חלות הגירושין הוי כזינתה ואסורה לו, ומ"ש הר"ן אחר דנשאת היינו דהגט הוי גט מעליא אבל מ"מ תצא תמוה לי מדברי הר"ן סוף פרק הזורק בסוגיא דגט קרח דאמרינן התם כנסה בגט קרח תצא מזה ומזה גזירה משום כולכם, והקשה הר"ן דהא ע"כ בתנאי קאמר, והא עדיין אפשר לקיים התנאי כדאמרינן ואילך מכאן ועד יוד ימים ונדחק בזה, כיון דהתנאי בגופו של הגט אין דעתו שתתגרש, אלא לאחר שיהי' הגט נשלם, וההיא דמכאן ועד יו"ד ימים היינו קודם נתינה עיי"ש, ומה הוצרך לזה, הא בכל תנאי דעלמא מתגרשת בשעת חלות התנאי, וממילא אם קיום התנאי אחר הנשואים הי' כזינתה קודם הגירושין ותצא מזה ומזה, מש"ה בגט קרח תצא מזה ומזה, וההיא דמכאן ועד י' ימים היינו קודם הנשואין או גם אחר הנשואין לענין גוף הגט, ולא מיירי מדין היתר לבעל הזה שנישאת לו, ואין מהצורך לחלק כלל בין כולכם לתנאי דעלמא, וצ"ע.

בר"מ פ"ב ה"ו מגירושין דפסלינן באומר אמרו לאו מדינא אלא משום דילמא אתי לאכשורי אפילו בלא אמר אמרו (נעה"ג) ולכאורה קשה דאם נימא דלר"י אומר אמרו הוא רק פסול מגזירה אטו לא אמר אמרו, א"כ מנ"ל לומר דר"י תרתי אמר ושמואל ס"ל כוותי' בחדא ופליג עלי' בחדא דילמא שמואל ס"ל לגמרי [כר"י] דא"א פסול והכי אמר תצא והדבר צריך תלמוד היינו דפסול הוא בודאי אבל אם תצא הוי ספק אם נימא דכתובו כתב ידן והוי לגבי כתב הגט כאומר אמרו והוא רק פסול מדרבנן ולא תצא או דכתב הגט הוא והוי מילי ותצא, וגם אף לפי אידך צד דמלשון הרי הגט בטל משמע בטל ממש שהחמירו חז"ל בפסול זה יותר משאר פסולין ואם נשאת תצא מ"מ דילמא באמת הכי אמר שמואל דתצא בודאי והדבר צריך תלמוד אם הוי כא"א דאין הולד ממזר מדאורייתא ואסור בממזרת או דלא הוי כא"א והגט בטל מדאורייתא והולד ממזר אפי' לקולא להתירו בממזרת.

ונלע"ד דס"ל לש"ס דאם איתא דאומר אמרו פסול מדרבנן וממילא חתם סופר ועד כשר מהכ"ת לן לפרש דבריו דכתובו כתב ידן ועל הגט יאמרו לסופר מהכ"ת ירצה הבעל שיעשו גט פסול ויותר טוב לפרש דכתובו בין כתיבה ובין חתימה קאמר דהא אפשר בכך כיון דחתם סופר ועד כשר מש"ה מוכרח לומר דפליג עלי' בחדא וס"ל לשמואל דאומר אמרו כשר, והוא נכון בעזה"י.

ובזה מיושב קו' הלח"מ הא דהשמיט הרמב"ם איבעי' דשמואל באומר לב' כתבו ואמרו לסופר וכתב וחתמו הן, דכיון דהרמב"ם פסק כר"י דא"א פסול ממילא מפרשינן דבריו דכתב הגט וממילא אפילו מדאורייתא בטל.

ומ"מ בעיקר דברי הכ"מ לא ידעתי למאי צריכין לדחק דרבינו ס"ל דודאי הוי פסול דבריהם והספק אם החמירו בו חז"ל בפסול זה יותר או לא, ואמאי לא נימא בפשוטו יותר דהרמב"ם מספקא לי' בלישנא דבטל אם הוא בטל לגמרי דהוא דאורייתא דגם אומר אמרו הוי מילי או דהוא רק פסול דרבנן מטעם גזירה אטו לא אמר אמרו ולישנא דבטל לאו דוקא, מש"ה כתב רבינו דלכל הפחות הוא פסול ומתיישבין בדבר דאפשר דהוא בטל לגמרי דשמא הוא דאורייתא, ולכאורה הכי מוכח מדכתב רבינו (פ"ד מזכי' הל' י') דבמתנה אומר אמרו לא מהני ולדברי הכ"מ דא"א הוא רק פסול דרבנן א"כ במתנה דלא מצינו כן מנ"ל דרבנן פסלו [והא ל"ל דלשון מתנה הרי היא כגט משמע לגמרי כגט דהא מרא דשמעתא הוא שמואל דאמר מתנה ה"ה כגט ולדידי' א"א גם בגט כשר] אבל אם אמרינן דמספקא לי' לרבינו אם הוא דאורייתא או דרבנן י"ל דבמתנה אוקמא אחזקת מר"ק וכמו שכתב הלח"מ.

בטור אה"ע סי' קמ"ה וגם מ"ש דאפילו נתנה רשות לשליח קבלה וכו', הקושיא מבוארת, דהטור סותר עצמו לדבריו סי' ק"כ, דפסק באומר אמרו לסופר ויכתוב דאינו גט כלל, והנה בד"מ תירץ דכוונת הטור דמצד מילי כשר גם בכתיבת הגט ופסול רק מחמת גזירה חתם סופר ועד עיי"ש, ולכאורה קשה, מנ"ל להטור בסי' ק"כ דאינו גט כלל, דלמא לחומרא דהוי גט, כיון דרק גזירה דרבנן היא, ודלמא לא החמירו אלא דלא תנשא, ואם נשאת לא תצא, וביותר כיון דמצינו בסוגיין דאף למ"ד כשר ול"ת ליכא חורבא כולי האי, דהבעל לא יצוה כלל לומר להסופר, א"כ אף אי נימא דלמסקנא חשו לחורבא אף כה"ג היינו לפסול הגט, אבל לומר דאינו גט כלל מנ"ל. ואפשר לומר כיון דקתני במתני' הגט בטל עד שיאמר לסופר כתוב, לישנא דבטל משמע דבטל לגמרי, אף דע"כ לישנא דבטל לאו דוקא, דהא בחתימת העדים לא הוי רק פסול דדבריהם משום מזוייף מתוכו, כדנראה הסכמת הטור סי' קל"א כהרמב"ם דמזוייף מתוכו לא הוי רק פסול דרבנן ולא בטל, עי' פ"י, מ"מ נקט בטל משום שאמרו לסופר לכתוב, עוד נ"ל דהוכיח הטור דהוא בטל מדהוצרך הש"ס לומר דשמואל סבר כוותיה בחדא ופליג בחדא, ואם איתא דבאומר אמרו גם לר"י לא תצא, הלא מצי סבר שמואל לגמרי כר"מ, והא דקאמרי והדבר צריך תלמוד היינו לענין תצא, דאם כ"ת הוא הוי על כתב הגט כאומר אמרו ולא תצא, ע"כ מוכח דלר"י באומר אמרו הדין דתצא, ובאמת מה"ט לכאורה תמוה הכ"מ שכתב

בכוונת הרמב"ם דאומר אמרו פסול מחמת גזירה אטו מילי ממש בלא א"א, ומסתפקנא לי' להרמב"ם אם בטל דקתני לגמרי, או דהוא רק פסול דרבנן כיון דהוא מחמת גזירה עיי"ש, ובזה תקשי הא כייל הרמב"ם כללא דבכ"מ דנזכר בחבורו פסול אם נשאת ל"ת, ואיך אפשר לספק ולומר דבאומר אמרו דל"ת. א"כ מנ"ל להגמ' לומר דפליג עלה בחדא, הא מצי סבר לגמרי כר"י וכנ"ל, ונ"ל, למה דתמה הלח"מ אמאי השמיט הרמב"ם איבעי' דשמואל, הא נ"מ לענין ביטול הגט דאורי', ומה שתירץ הלח"מ דהוי ב' ספיקא להחמיר, אינו מספיק לשיטת הכ"מ, דהא אינו פסול בא"א רק דרבנן ולענין דאורי' לא הוי רק חד ספק להחמיר ונימא דלחומרא מגורשת, ומלבד קושיית הלח"מ על השמטת הרמב"ם, קשה יותר על פסקא דהרמב"ם הלכה ה' שכתב הגט בטל, ואמאי בטל לגמרי, הא הוי רק ספק דלמא כתבו כתב ידן והוי על הכתיבה כא"א, ופסול רק דרבנן, ואף שחתמו ג"כ אחרים הוי רק מזוייף מתוכו כיון שמסרו בעידי מסירה, [ומה"ט דקדק הרמב"ם בלשונו הזהב שהרי כתבו מי שלא צוה לכתוב, דמשמע רק מטעם הכתיבה ולא משום החתימה, והיינו דהוי מזוייף מתוכו, ולחנם נדחק הלח"מ], וא"כ תקשי כנ"ל, איך סתם הרמב"ם דהגט בטל, הא איבעי' דשמואל לא איפשטא, ובהכרח צ"ל דס"ל להרמב"ם כשיטת תוס' דאיבעי' דשמואל רק מחמת הכרח דבהכרח צריך לצרף אחר, דס"ל חתם סופר ועד פסול, אבל בלא"ה מפרשינן דתרתי קאמר וכמ"ש מהרש"א א"כ למה דפסק הרמב"ם חתם סופר ועד כשר ליתא לאיבעי דשמואל, ומעתה א"א לומר דשמואל סבר ג"כ דא"א פסול דרבנן, ואיבעי' רק לענין תצא, דא"כ מה"ת נפרש דלאו תרתי קאמר הבעל, הא אפשר בכתב סופר ועד כשר לשמואל, וליכא חורבא כמ"ש תוס' ואי דבאינו מובהק הוא דפסול דרבנן, הא גם אם כוונתו לכתב ידן והוי על הכתיבה כא"א הוי ג"כ פסול דרבנן וכיון דממנ"פ פסול דרבנן יש כאן, נימא דהבעל תרתי קאמר, וביותר אם איתא דא"א פסול מדרבנן ממילא ליכא חורבא, וראוי להכשיר חתימתה סופר והעד, דר"י מכשיר מה"ת חתם סופר ועד, וממילא נימא דתרתי קאמר הבעל, אע"כ דלשמואל א"א כשר לגמרי ומיושב קושיא הנ"ל על הכ"מ.

אמנם נראה דלהרמב"ם לא יתכן לומר כפי' התוס', דהא לשיטת תוס' קשה לס"ד דהש"ס דשמואל כשר ול"ת וחתם סופר ועד כשר איך מפרשי האיבעי' דשמואל, גם מה קאמר ותפשוט מדר"י, הא בג' ליכא למבעיא כלל, וכתבו תרתי משמע, ולזה נראה דכוונת תוס' דס"ל למסקנא דמכריע שמואל דבאומר לג' הלכה כר"מ ובא"א ס"ל כר"מ, קשה הא גם ר"מ סבר מילי לא מימסרן, והא דכשר בב"ד דהוי כא"א מנ"ל דר"י פליג בהא, דלמא סבר ג"כ דב"ד הוי כא"א, והא דפסול היינו דא"א ג"כ פסול, וכיון דשמואל פסק דא"א

כשר ממילא גם בד' לתכשר, ולזה ס"ל לתוס' דבד' הוי מעלה לענין זה דלא קפיד עלייהו, והרשות להם למנות לאחר וס"ל לר"מ דרשות בעלמא ג"כ מהני דלא הוי מילי והוי כנותן רשות בפירוש, ור"י סבר דא"א בפירוש ג"כ לא מהני, ובזה ס"ל לשמואל להכרעה, דבנותן רשות כיון דמ"מ הם ג"כ שלוחים ויכולים לעשות בעצמם מה שנותן רשות העיקר דאינו מקפיד עליהם, ומ"מ הם עיקר הממנים לשליחות שהם העושים לשליח אחר והוי מילי ולא מהני, אלא היכי דהם אינם שלוחים למעשה זה ואומר בפירוש אמרו לסופר דזהו עיקר השליחות למנות אחר, ובשליחות הבעל הוא עושה שליח בכה"ג מילי דממסרן [וכמו שנבאר החילוק לפנינו] והוי שפיר דברי שמואל להכרעה דא"א להיות ממסרן, אא"כ ממנה אותו בפירוש לזה שיהא שלוחו לעשות שליח לכתיבה, א"כ י"ל דגם תוס', ס"ל דלס"ד דהש"ס איבעי' בפשוטו ואף בג' דדלמא כתב ידן, והוי על הגט כאומר אמרו, אך למסקנא דמוכח דרשות בעלמא לא מהני לשמואל א"כ בג' וכן ב' למ"ד חתם סופר ועד כשר דאפשר להם ג"כ לכתוב ולחתום, אלא דעל הכתיבה לא קפיד והוי רשות ובזה לשמואל לא ממסרן דדמי לב"ד, ולזה מפרשי תוס' דבהכרח צריכים לצרף אחר, והוי כממנה אותם לעשות שליח לכתוב או לחתום [ומ"ש וה"ה דהו"מ להקשות איפכא אי כתובו כתב הגט, היינו דס"ל כי היכי דלמסקנא האיבעי' אי רק כתב הגט או רק כתב ידן, ה"נ לס"ד איבעי' כן דדלמא לא קפיד רק על אחד מהן], וכ"ז לפי האמת דשמואל סבר כוותיה בחדא ופליג בחדא, ומעתה ממילא ליתא למ"ש דהיא גופא תקשי לשיטת הכ"מ דלמא שמואל סבר ג"כ כר"י דא"א פסול דרבנן ובעי' לענין תצא, ובאמת חתם סופר ועד כשר, אלא היכי דלא קפיד לחוד הוי בכלל א"א ופסול רק מדרבנן, ואיבעי' דשמואל בפשטא דלמא כתב ידן כמו דמוכרח לומר לס"ד דהש"ס כן נאמר למסקנא, [ואדרבא יותר נראה לומר לשיטת הרמב"ם דבד' לר"י ג"כ א"א ממש ופסול רק משום גזירה כמו בא"א, והא דמכריע שמואל, והיינו דס"ל דבפירוש א"א לא מחלפא במילי ממש דגלוי לכל דא"א לא הוי מילי, אבל בד' דלא נגלה לכל דהוי כא"א פסול דרבנן אטו מילי ממש, ומיושב בזה הא דהשמיט הרמב"ם דמתני' דבג' ואמר תנו דהגט בטל דבאמת הוי רק פסול, וזה ממילא ידעינן דהא אפילו בא"א פסול וק"ל] וקושייתינו על הכ"מ במקומו עומדת.

ונראה ליישב למ"ש הגט פשוט ליישב קושיית הלח"מ הנ"ל דס"ל להרמב"ם דע"כ לא מבעי' לשמואל אלא למה דס"ל דא"א כשר, אבל למה דפסקינן א"א פסול יש לנו לפרש דכתבו תרתי קאמר, דמה"ת ירצה הבעל דיאמרו לאחר ויהי' הגט פסול עיי"ש, ולא כתב הכרח לזה, לזה י"ל דקשיא ליה קושייתינו הנ"ל על הכ"מ, והוכיח הרמב"ם דפסיקא ליה

להש"ס סברא זו דאם א"א פסול בודאי אמרינן דהבעל תרתי קאמר, מש"ה מוכרח לומר דשמואל פליג אר' יוסי דא"א כשר וא"כ יפה עשה הרמב"ם דהשמיט איבעי' דשמואל, דממנ"פ הגט בטל, ואם א"א הוא רק פסול לר"י ממילא מכח קושייתינו הנ"ל מוכח דאם א"א פסול אמרינן כתבו תרתי קאמר וממילא הגט בטל, וא"ש הכל, ומעתה י"ל דלהטור לא ניחא לי' בכל זה, והוכיח מחמת קושייתינו דא"א בטל לגמרי, ומיושב דברי הד"מ.
אמנם עכ"ז לא הונח לי, דא"א דא"א פסול מגזירה דרבנן דחתם סופר ועד, אף דמוכרח דהחמירו לומר תצא מ"מ נימא דלהחמיר מגורשת, ובקבלה קדושין מאחר תצטרך גט מהב', ומלשון הטור דלא הוי גט כלל משמע דאפילו להקל כן, גם היא גופא תקשי כנ"ל דלמא שמואל סבר כר"י ובאמת דתצא ודאי, והדבר צריך תלמוד, דקאמר היינו דתצא ודאי, אם מדאורייי' או דרבנן, דהוי כא"א, ונ"מ בפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר, והעיקר נ"ל בכוונת הטור כמ"ש הדרישה דס"ל כהרמב"ן והרשב"א, דהא דפסול לר"י בא"א ולא אמרינן דהוא ממנה לסופר שליח שלא בפניו דכתיב וכתב לה לשמה, ולא הוי לשמה עד ישמע הסופר מהבעל ממש, [ואף מדאורייי' בטל דלא הוי לשמה, דלא כהב"ש סי' ק"כ] אבל בשליח לקבלה מהני וכמ"ש הרשב"א בלשונו אא"כ אמרו לו שימנה שליח אחר, וכן מבואר בטור חוה"מ סי' רמ"ד, דלהרמב"ן במתנה באומר אמרו לסופר סתם מהני, [ומ"ש הר"ן בשם הרמב"ן בשליח לקבלה דכשר במינתו לשליח, לאו דוקא שמינתו בפירוש דכל א"א הוי מינוי שליחות, וכן בהה"מ פ"ז הלכה כ"ב מהל' גירושין הביא תחילה לשון הרמב"ן הנ"ל וכתב עלה ואף הרשב"א וכו' והעתיקו לשון הנ"ל, הרי דס"ל דלא פליגי, ובכל ענין הוי מינוי שליחות והא דבאומר שימנה שליח לקבלה סתם הוי מינוי שליחות אף דלא הוברר עדיין מי יברר השליח וקיי"ל אין ברירה, וצ"ל דהשליחות חל באותו שעה שיברר וימנה אותו השליח ואז הוא מבורר ואומר עכשיו מי שימנה שליח אני ממנה אותו, דאז שיבורר יעשה שליח שלי, וכן מצאתי אח"כ בנודע ביהודא סי' צ"א שכ"כ מסברא דנפשי' ויש לו ראיה ממה שכתבנו], וא"כ י"ל דס"ל להטור כהרשב"א והרמב"ן, מש"ה פסול בסי' ק"כ, ומה דהביא ראיה בסי' קמ"א מאומר אמרו לסופר, היינו כיון דחזינן דבאמת מכשיר שמואל בא"א, ע"כ דלא הוי מילי, ממילא אף לדידן דקיי"ל כרב אשי דפסול היינו בכתיבה משום לשמה, אבל לענין קבלה קיי"ל סברת כשמואל דמהני א"א.
אולם קשיא לן טובא דממנ"פ אם נימא טעמא דשמואל דכשר בא"א דהוי מינוי שליחות, ע"כ שמואל סבר אף בעושה שליח שלא בפניו הוי לשמה, וע"כ הא דפליג שמואל על ר"י בהך סברא לענין מינוי שליחות שלא בפניו לכתיבה, היינו דסבר טעמא דר"מ דמכשיר

בג' דס"ל דבד' הוי כמצוה שיעשו שליח, והוי מינוי שליחו' שלא בפניו, א"כ תקשי אמאי פסק שמואל כר"י בב"ד, דלמא גם ר"י סבר דהוי מינוי שליחו', אלא דס"ל דלא מהני, אבל למה דסבר שמואל דמינוי שליחו' שלא בפניו מהני, הו"ל לפסוק כר"מ, ואי דסבר שמואל דטעמא דר"מ דס"ל דהב"ד הם הממנים שליח, וס"ל דבא"א מילי ממסרן ובזה ע"כ ר"י חולק דאם מילי ממסרן, הוי השומע מב"ד כשומע מבעל והוי לשמה, א"כ מנ"ל דר"מ פליג על ר"י, דלמא סבר ג"כ מינוי שלא בפניו לא מהני לכתיבה והא דמכשיר בג' דהוי שומע מפיו, דהב"ד הם הממנים שליח ועשייתם כעשיית הבעל ומנ"ל לשמואל לחלוק על ר"י, א"כ ממנ"פ תיקשי בקצרה אי ס"ל טעמא דר"מ דהב"ד הוי מינוי שליחו' שלא בפניו, הו"ל לפסוק כר"מ, ואי טעמא דר"מ דמילי ממסרן לשליח, הו"ל לשמואל לפסוק כר"י דמינוי שליחות לכתיבה בעי' דוקא בפניו, בשלמא על הרמב"ן לק"מ, די"ל דלכ"ע בעינן מינוי שליחו' בפניו, והא דמכשר שמואל בא"א, דס"ל דלא הוי מילי רק היכי דהבעל מצוה להסופר שיכתוב ולא נעשה שליח אא"כ הוא כותב בעצמו, אבל כשהוא חוזר ומצוה ממילא לא עשה הוא שום מעשה שליחות, אין ידו כיד הבעל ולא נכנס במקומו, אבל כל שנעשה שליח להך גופא למנות שליח אחר יכול לעשות כן דזהו עיקר השליחות, ובכה"ג מילי ממסרן, וממילא הוי לשמה, דמה שהשליח ממנה אותו הוא בשליחות הבעל, ומה ששומע מהשליח כשומע מהבעל, ובאמת י"ל דא"א תרתי איתנוהו בה, דהוי בכלל מינוי שליחות שהוא עושה שליח, ובכללו ג"כ שהשליח יעשה לאחר שליח ובכתיבת הגט לא מהני משום מינוי שליחות דבעינן בפניו, וס"ל לשמואל דבאמת מהני מחמת דהשליח ממנה אותו, דבכה"ג מילי ממסרן ובזה קיי"ל כר"י דאף בכה"ג מילי לא מימסרן, ופסול הגט, אבל בשליח לקבלה מ"מ מהני אף דמצד דהשליח ממנה אותו לא מהני, מ"מ מהני מצד מינוי שליחות של האשה אף דמשמואל אין ראיה כלל דהוי מינוי שליחות בכללו, מ"מ י"ל דס"ל כן להרמב"ן מסברא, ומש"ה כשר במתנה ובקבלה אך להטור דמביא ראיה משמואל, ע"כ דלא ס"ל דטעמא דשמואל דבכה"ג מילי ממסרן, דהא בזה קיי"ל כר"י דמילי ממסרן כה"ג, ובזה אין חילוק בין כתיבה לקבלה, אע"כ דס"ל דטעמא דשמואל דהוי מינוי שליחות, ומביא הטור ראיה לזה הסברא דהוי מינוי שליחות, וא"כ תקשי כנ"ל, כן נראה לענ"ד.

דף סז.

תוס' ד"ה חכם כו' וכי האי גוונא אמרינן כו'. עיין תשובת רלב"ח סימן צ"ב.

דף סז:

אמרי לה להאי גיסא. כעין זה ב"ב דף מ"ב ע"ב וש"נ.

דף סח.
תוס' ד"ה וכתיב וכו' גבי יואב. עיין לעיל דף נ"ה ע"ב ובמ"ש שם על הגליון.

דף סח:
רש"י ד"ה יבלא מין עשב. וכן בחולין דף נ"ה ע"ב כרך ריפתא איבלא.
דף ע' ע"א. אכול שליש ושתה שליש וכו'. עיין נדה דף כ"ד ע"ב תד"ה אכילתו.
ארשב"ל כותבין וכו'. עי' בפ"י דהוכיח מסוגיין דבעינן וכתב ונתן שהיא בשעת כתיבה ראויה לנתינה ומזה פקפק על המנהג של השלשת הגט, ומדמי לה המניעה מצידה למניעה מצדו, כיון דמ"מ אין הגט ראוי לנתינה יהי' מאיזה טעם שיהי', אף דמ"מ יש לחלק דמקרי ונתן כיון דאין המניעה מצדו, מ"מ מאן מפיס בסברות קלושות לחלק.
אמנם בעיקר ראיית הפ"י שמחדש מדעתו דרשה מקרא, נ"ל דלאו ראיה מסוגיא דהתם לא מבעי לדעת הרמב"ם ודעימיה דס"ל דאם צוה לכתוב גט כשהיה בריא וכתבו ונתנו כשאחזו קורדייקוס דפסול רק מדרבנן ואף בשוטה גמור כן למסקנת האחרונים, א"כ בודאי אינו ראיה, אפי' לדעת הטור דכתב בסי' קכ"א דאינו כלום, ומשמע מדאורייתא אינו כלום [כמ"ש הפר"ח שם] מ"מ כשנדייק בלשון הטור מוכח דלא כהפ"י, כשנעמוד בדקדוק לשונו צוה כשהוא בריא ואחזו קורדייקוס אין כותבין, ואם כתבו ונתנו אינו גט עכ"ל, פתח בחדא בכתיבה וסיים בתרתי, ולזה נראה לענ"ד עיקר הטעם דבשעת עשיית השליחות בעי' שיהא המשלח בר גירושין, ואם נשתטה בטל השליחות כיון דבשעת מעשה איהו לא מצי עביד, א"כ מש"ה דקדק הטור ואם כתב ונתן דבכה"ג בודאי בטל דבנתינה בודאי בטל השליחות, ובכתיבה לא כתב דינו בדיעבד דתליא במחלוקת בפוסקים אם בכתיבה בעי שליחות [ונ"ל דמה"ט הוכיח הרמב"ם שיטתו דאם כתבו ונתנו רק פסול דרבנן, מדנקט הש"ס אין כותבין ונותנין וכלל הכתיבה והנתינה בחדא מחתא, וכי היכי דבכתיבה דלא בעי' שליחות פסול רק מדרבנן ה"נ בנתינה], א"כ אדרבא מוכח דעיקר הטעם משום שליחות ולא כסברת הפ"י.
גם נ"ל ראיה דלא כהפ"י, ממה דהעלה הב"י סי' קכ"א בפשיטות דאז היה בריא בשעת כתיבה ונתינה ובנתים נשתטה דהגט כשר, ונ"ל ראיה להב"י ממה דמבואר בהר"ן רפ"ז דגיטין אם היה גוסס בין כתיבה לנתינה אם נתרפא בשעת הנתינה דכשר, [ומצאתי אח"כ ראיה זו בשו"ת הראנ"ח ח"ב סי' י"ז] ואלו לדרשא דהפ"י לכאורה גם בכה"ג יש לפוסלו לדעת הטור סי' קכ"ג באם חברו להגט בין כתיבה לנתינה וחזר ותלשו דפסול, וכיון דפוסלים מחובר מקרא דוכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא כתיבה וכו' בעי' דמשעת כתיבה עד הנתינה לא יהי' מחוסר אלא הנתינה, ה"נ נימא דמכתיבה עד הנתינה לא יהא

חסרון בבעל שיהא ראוי לגרש, אע"כ דעיקר דרשא דוכתב ונתן רק שיהיה הגט בעצמותו ראויה לנתינה לאפוקי בבעל אינו ראוי לנתינה אינו מזיק.
שם ור"י מדמי ליה לשוטה, בהרא"ש או שמא אפי' לר' יוחנן כישן דמי משום דלא מחוסר מעשה דרגיל שתתיישב דעתו ממילא, ומדברי הרא"ש פ"ב דכתובות גבי נכסי דבר שטיא מדברי הרמ"ה שם דמדמי לקטן דיש לו זכיה רק מדרבנן לרוב פוסקים ולא מדמי לישן דפשיטא דהמזכה לישן ע"י אחר דזכה מדאורייתא מוכח לכאורה דס"ל כאידך סברא דמיא לשוטה, ואפשר דהרמ"ה גופא ספוקי מספקא ליה.
אני מסתפק בנתן לה הגט ולא תתגרשי עד לאחר ל' וביום הל' אחזו קורדיקוס י"ל דפסול מדאורייתא דדוקא במינה שליח ונשתטה דהשליח עומד במקומו אבל היכי דגירש בעצמו בעי' דבשעת חלות הגירושין הוא ראוי לגרש, עי' תוס' לעיל י"ג ע"א ד"ה לא יתנו ודו"ק, ומלישנא דרש"י גיטין דס"ו ד"ה לאחר מיתה וכו' הוזקק' ליבם וע' מהרש"א שם משמע דבנשתטה דעדיין לא נזקק' ליבם הוי גט כיון דהנתינה לידה הי' קודם דנשתטה, ואפשר דמ"מ במינה שליח ונשתטה וכתב ונתן השליח דבטל מדאורייתא כיון דהנתינה לא הי' בשעה שראוי לגרש וכמו שחילקו תוס' בגיטין ד"ה לא יתנו דלחד צד נתן לה עדיף ממינה שליח ודו"ק.
שם תוס' ד"ה חיישינן. עיין שבועות דף ל"ד ע"א תוס' ד"ה על פי עדים.

דף עא.

רש"י ד"ה ביבמתו וכו' והוא א"י לחלוץ. לא ידעתי אף דבאמת הדין כן מ"מ הא ל"צ זה לפי' בסוגי' דאף אם היה יכול לחלוץ מ"מ שפיר משני ביבמתו ובלא חלץ ויבם אותה, וביותר סיום לשון רש"י דגט דידיה לא מפקע זיקה דאורייתא, לא זכיתי להבין דהא מיד שמייבם אותה פקע הזיקה דנעשה כאשתו לכל דבר אלא דאסור' לעלמא משום א"א, והו"ל לרש"י לומר דגט דידיה לא מפקעי אישות דידי' וצלע"ג. אח"כ ראיתי דהתיו"ט ספי"ד דיבמות עמד בזה.
תוס' ד"ה אמר רב יוסף וכו' ה"ה חרש ששאלוה בכתב והשיב בכתב. לא ידעתי למאי צריך שאלוהו בכתב ולא סגי' בכותב מעצמו כתבו ותנו דלגבי הרכנה לא שייך בלא שאלה דנכתוב גט דעלה מרכין הן אבל במדבר מתוך הכתוב כתבו ותנו למאי צריך שאלה.
תוס' ד"ה א"ר זירא כו' דהיינו חרש. קשה לי דא"כ למאי צריך לטעמא דאינו יכול להגיד הא בלאו הכי לאו בר עונשין הוא ועל כל חייבי כריתות אינו חייב והוא כשוטה לכל דבר.

דף עא:

ואמר להם כתובו אמרו לסופר וכתב וכו' הגט בטל. כתב הב"ש באה"ע (סי' ק"כ סק"ז) אבל אם כתבו בעצמם ואמרו לעדים וחתמו נראה דאין הגט בטל אלא פסול דלא גרע מאם חתמו עדים פסולים דקי"ל דהגט פסול ולא בטל.

מה דפשיטא לי' להב"ש לדידי הצעיר מספקא טובא, דאם נפרש כתבו כתב ידן א"כ צוה לחתום, ומה שהם אמרו לאחרים לחתום לאו מידי עביד דהוי מילי והוא כלא חתמו כלל, וא"כ י"ל דהגט בטל מדאורייתא, דאולי באמת הדין במצוה לחתום והשליח לא החתים עדים ומסר לה בעידי מסירה י"ל דבטל הגט מד"ת, דאיהו קפיד ליתן בע"ח, לא מבעי לדעת הרי"ף והרמב"ם דאף עדי מסירה כרתי, א"כ י"ל כיון דצוה לחתום הי' דעתו דדוקא עידי חתימה יעשוהו לספר כריתות ולא ע"י ע"מ, אלא אף להתוס' וסייעתו דדוקא ע"מ כרתי, מ"מ י"ל דאיהו קפיד שלא ליתן גט שאינו כתקנו ממש, ואף אם נימא דבמצוה לחתום ולא חתמו כלל כשר וכמ"ש הב"ש (סי' ק"ל סקכ"ט), מ"מ י"ל דהכא באמרו לאחרים לחתום כיון דעכ"פ הגט פסול מדרבנן מדין מזייף מתוכו י"ל דקפיד שלא ליתן גט הפסול מדבריהם.

שוב ראיתי להפ"י בחי' בסוגיין במתני' דא"ל נכתוב גט כו', שכ' ג"כ דהגט בטל ד"ת, ותמך יסודותיו לפי הקדמתו בכוונת תוס' בס"פ התקבל (ס"ו ע"ב) ד"ה הא כתב הגט כו', דגם לתירוצם א' נמי סברי דבאומר כתבו ואמרו לאחרים לכתוב דגרע ממצאו באשפה דלא נעשה ציווי הבעל עיי"ש, ובאמת אינו ברור אצלי שיהי' כן כוונת תוס', דהא סיימו ולפ"ז ר"י דמתני' אתי' כר"א, ובודאי אין כוונתם לר"י דלקמן בפ' מי שאחזו במתני' דנכתוב גט וכו', דהתם לא נזכר כלל ר"י במתני', ואף דמוקמי כולה כר"י מ"מ י"ל דמתני' ס"ל ג"כ כר"א דע"מ כרתי, אבל מ"מ אינו מוכח דר"י בעצמו ס' כר"א, אלא ודאי כוונתם מדמספק' שמואל דיכתבו כתב הגט ע"כ משום דס' כר"א, דאף דמספקינן ג"כ במה דקאמר ר"מ דיכתבו דקאי אכתב הגט, היינו דנצטרך באמת לומר דלר"מ הטעם משום בזיון, אבל לר"י א"א לומר דהטעם משום בזיון דא"כ מנ"ל לשמואל לומר דמסורי מילי לא ממסרן, אע"כ דפשיטא לי' לשמואל דבב"ד ל"ש בזיון, והכריח דטעמא דר"י משום מילי, ואף דהשתא קיימי' דמודי ר"י באומר אמרו צ"ל שב"ד לא הוי כ"כ כאומר אמרו, דהא א"א לומר דטעמא דר"י דס"ל דלא עשאן ב"ד, דא"כ מנ"ל לשמואל לר"י דהטעם משום מילי דילמא ג"כ הטעם משום בזיון.

וגם לפי המסקנא מוכרחים לומר דב"ד לא הוי כ"כ כמו א"א, דהרי שמואל פסיק כר"י דבג' לא מהני כמ"ש המהרש"א והרשב"א, ובא"א ס"ל לשמואל דכשר, וע"כ אין הטעם

דאמרי' דלא עשאן ב"ד, דתיקשי מנ"ל לשמואל למפלג על ר"מ בהא, כיון דמצינו דר"מ ס"ל דעשאן ב"ד, ובהא לא מצינו דפליג ר"י, דהא לר"י בודאי ב"ד לא מהני כיון דאפילו א"א לא מהני, אע"כ דס"ל לשמואל דאף דעשאן ב"ד מ"מ הוי מילי ולא אלים כ"כ כמו א"א. והא דאמרי' דאם כתב ידן הוא הוי כמו אומר אמרו אף דלא אמר בפירוש א"א, א"כ מה"ת יהא עדיף מב"ד, צ"ל כיון דא"א שיכתבו ויחתמו הם דהוי חתם סופר ועד, הוי כפירש שיצוו לסופר לכתוב והוי כמו א"א, משא"כ בב"ד הוא רק רשות ולא ציווי למנות אחרים, וכאשר הארכתי בזה במק"א בעזה"י.

ואם נימא כשיטת הפ"י דבאומר כתבו גם לתירוצם א' גרע ממצאו באשפה, א"כ אין הכרח דר"י ס' כר"א (אולם לפ"ז צ"ל דההיא דפ' כל הגט דקאמר רבא משום מילי, וכן ההיא דשליח מתנה קאי הכל על חתימה), וכיון דנראין הדברים דלא כהפ"י, לכאורה דינא דהב"ש תלי' בב' תירוצים של תוס' הנ"ל.

אמנם באמת יראה דלא דמי לדהתם, דאף לתירוצם הב' אין הכרח דבטל לגמרי, די"ל דשאני התם דמה שלא נעשה בציווי הבעל הוי כמאן דליתא, והוי כלא כתבו כלל, מש"ה גרע ממצאו באשפה, משא"כ בחתימה, לו יהא דהוי כלא חתמו כלל מ"מ כשר מדאורייתא בע"מ, וכמו כן בהיפוך גם לתירוצם א' י"ל דהכא הגט בטל, דשאני בכתיבה כיון דמצאו באשפה כשר ואין בו שייכות שליחות, א"כ כשצוה לכתוב אין דעתו לשליחות רק שיהא הגט כתוב בענין שיהא אפשר לגרש בו, משא"כ בחתימה דדעתו הי' עכ"פ שיהא חתום בעדים, וכיון דמילי לא ממסרן הוי כלא חתמו כלל ולא נעשה ציווי הבעל, דהא קפיד שיהא הגט חתום, נמצא דדינא דהב"ש לא תלי בב' תירוצים של תוס' הנ"ל.

גם אין להביא ראיה מדברי הרמב"ם שכ' (בפ"ב ה"ה) הר"ז גט בטל שלא כתבו מי שאמר הבעל לכתבו, דמשמע דבטל רק מצד הכתיבה אבל לא מצד החתימה דהוי רק מזוייף מתוכו [ההמשך חסר].

דף עב.

מתני' מהיום אם מתי. לכאורה קשה דאיך מיירי. אי בדלא כפיל לומר אם לא מתי לא יהי' גט א"כ הוי תנאי דלא כפלי לתנאי. דהתנאי בטל ומעשה קיים ומגורשת מיד. ואי בדכפלי לתנאי ל"ש לומר דהוי חזרה. דאם כוונתו לאח"מ לחוד ל"ש ענין כפילא. מיהו בזה י"ל דהוי ספק אי הוי תנאי ומגורשת מיד דהתנאי בטל ומעשה קיים. או דהוי חזרה ואינה מגורשת כלל דאין גט לאח"מ. אך לשון רש"י שכ' מספקא לן אם תנאי וכיון שמת אתקיים התנאי משמע דלצד התנאי בעי שיתקיים התנאי. ואפשר דרש"י נקט מלתא

דפסיקא דבאם נתקיים תלי' מלתא בפלוגתא דר"מ וחכמים אי בעי תנאי כפול. ולזה נקט רש"י דעכ"פ במת מגורשת למפרע. או די"ל דמתני' לא אתיא כר"מ דבעי תנאי כפול.
ואולם עדיין יש לע' בפלוגתא דרב ושמואל בקידושין (דף נ"ט) גבי מעכשיו ולאחר ל' יום דרב סבר ספק תנאי ספק חזרה. ושמואל סבר ודאי תנאי והוי ספק מקודשת עד ל' יום. בזה יקשה הא מדאמר רב דהוי ספק תנאי ע"כ דמיירי בלא כפלי. וכיון שכן לשמואל דאמר הוי תנאי תהי' מקודשת מיד לראשון דהא שמואל סבר כר"מ כדאמרי' אתקין שמואל בגיטין, וא"כ כיון דלא כפליה יהי' הדין דתנאי בטל ומעשה קיים, ואפשר לומר דפליגי בפירושא דמתני' והיינו דרב ס"ל דלישנא דמעכשיו ולאחר ל' בלא כפלי' הוי ספק תנאי מש"ה מפרשינן מתני' כפשטא מקודשת וא"מ לעולם. והיינו דמיירי בלא כפלי' מש"ה קתני וא"מ והיינו דאפשר דהוי תנאי ומקודשת מיד לראשון. או דהוי חזרה ומקודשת לשני לעולם אבל שמואל ס"ל דאף בלא כפלי הוי לשון תנאי ומוכרח באמת דמתני' מיירי בכפליה וא"מ דקתני היינו רק עד ל' יום. אבל אלו לא כפלי' הית' מקודשת לאלתר לראשון. ובאמת לרב ושמואל לא איירי בחד גוונא דלרב איירי בדלא כפלי'. ולשמואל איירי בכפלי'. אלא דממילא נשמע דפליגי מדלא אוקי שמואל כפשטא וכרב. ע"כ ס"ל דאף בדלא כפלי' הוי ודאי תנאי, ולשיטת הרמב"ם מרווח טפי די"ל במעכשיו לא בעי דיני תנאים ואתי' הכל כפשוטו. וק"ל.
שם מהיום ולאחר מיתה חדא מינייהו נקט וה"ה במעכשיו ולאחר מיתה גט ואינו גט. זולת לדעת הרמ"ה בטור סי' קמ"ה דבמעכשיו ודאי תנאי הוי. וכבר תמהו עליו. (עי' בחי' קידושין דף נ"ט ע"ב).
תד"ה מהיום אם מתי. לא ידענא מה אידון בי'. הנה לפ"ז ה"נ לענין זמנו של שטר מוכיח עליו לא הוי רק מסוף היום. וכמ"ש הרמב"ן והר"ן בשיטת ר"ת. אבל מ"מ משמע דכמו דמספקא לר"ת במהיום ה"נ הספק לענין זמנו של שטר, דא"ל דלענין זמנו ש"ש אינו מוכיח רק מסוף הזמן ורק מהיום מספקא דא"כ איך אמרי' דרב דאתקין מיומא דנן ולעלם לאפוקי מדר"י הא י"ל דהוצרך לתקן מיומא דנן ולעלם לענין אם מת בו ביום. אע"כ ברור דהא בהא תליא דלאותו צד דמהיום הוי כמעכשיו ה"נ לענין זמנו ש"ש מוכיח.
ולפ"ז י"ל הא דכ' תוס' ריש כתובות (דף ב' ע"ב) ד"ה לאפוקי מרבותינו וכו' א"נ הא דכ' בו שבוע או שנה כו'. לכאורה תמוה דמ"ש זמן היום או זמן השבוע. ולפמ"ש המהרש"א בכוונת קושי' התוס' דאדרבא כיון דצריך לכתוב זמן אין כאן הוכחה. וכ' דמ"מ מוכח מדלא כ' שבוע או שנה ע"ש. א"כ ניחא דתירצו דכתוב בו באמת שבוע או שנה דבזה ליכא זמן מוכיח דהא הוצרך לכתוב זמן. דגט שא"ב זמן פסול. אבל באמת

דברי המהרש"א תמוהים לענ"ד דאיך שייך לומר מדכ' זמן היום ולא כ' זמן השבוע דמה הפרש בין זה לזה. וא"כ בכ' בו שנה נימא מדלא כ' בו שבוע ואין לדבר סוף. ולזה הי' נרא' לענ"ד בכוונת קושיית' כיון דנרא' מתוך סוגיין דכל הנך דה"ז גיטיך מיירי בתנאי בע"פ ולזה קושייתם הי' דהא ע"כ מוכח דכתבו זמן דאף דאם מתי עצמו הוי זמן דזהו בעצמו הזמן לעת שימות דבזה ליכא שום חשש דחיפוי. וכדומה דאם ניחוש שתאמר שכבר נתגרשה מזמן רב ממילא צריכי' לומר שכבר מת ג"כ. א"כ גם בלאו הגט היא פנויי' וה"נ לר"ל ליכא טעם דהפסד פירי מיום הכתיבה. כיון דכ' בגט אם מתי אין ראי' לגרש בו מקודם ולא זכתה בפירות כמ"ש תוס' לעיל בסוגי' דנכתב ביום וא"כ א"י לזכות בפירות רק משעת מית' ובזה זוכה בלא גט מכח אלמנות באופן דאם מתי הוי כמו זמן ממש. אלא דקושי' התוס' כיון דמיירי בע"פ ע"כ דנכתב זמן בשטר וא"כ מוכח דלא כרבותינו מדלא אמרי' זמנו ש"ש מוכיח והיינו משכ' זמן והתנה בע"פ אם מתי והי' יכול לכתוב אם מתי ולא הי' צריך לזמן כלל דזהו בעצמו זמן. אמנם לפ"ז יקשה על תירוצם דכ' בו שבוע או שנה הא מ"מ זמנו מוכיח מדלא כ' אם מתי לחוד. ולזה י"ל דלהך תירוצא קאי לפי הצד שצדד ר"ת דמהיום וכן זמנו ש"ש מוכיח רק מסוף הזמן. וא"כ שפיר י"ל דכ' בו שבוע והזמן מוכיח רק מסוף הזמן ומיירי באמת דמת בתוך השבוע וק"ל. (ועי' חי' כתובות שם).

עוד כ' תוס' שם לתרץ א"נ במאוחר. וזה ג"כ תמוה לכאורה דממנ"פ אי מיירי שמת תוך הזמן המאוחר. א"כ מה ארי' דהתנה אם מתי הא גם בנתן לה הגט סתם א"א לחול עד זמן המאוחר כמ"ש תוס' בסוגי' דנכתב ביום וכיון דמת מקודם בטל הגט. ואי דמיירי במת אחר זמן האיחור מה הועילו בתירוצם דעדיין יקשה דנימא זמנו מוכיח עליו לענין דאם ימות דתתגרש למפרע מזמן המאוחר. ונלענ"ד דכך כוונתם דבאמת מיירי במת אחר זמן האיחור דבכה"ג ליכא הוכחה מכח הזמן דכוונתו במעכשיו דהיינו משעת הזמן תתגרש למפרע דהא י"ל דכ' הזמן דתרתי בעינן. דקודם הזמן בודאי לא יחול הגירושין, ואחר הזמן יחול אם מתי דהיינו משעת מיתה. לאפוקי אם ימות קודם הזמן. ואף אם נאמר שדעתו גם אם ימות קודם זמן המאוחר שתתגרש. מ"מ עכ"פ א"א שיחול הגירושין עד זמן הכתיבה בשטר כדין כל מאוחר, וא"כ הועיל הזמן דאינה מגורשת עד שיעברו שניהם הזמן והתנאי דמיתה וליכא הוכחה להתגרש למפרע, וק"ל.

ובעיקר ספיקתו דר"ח לא ידעתי דלר"י דס"ל מהיום אם מתי היינו כאומר מעת שאני בעולם, ומהיום דקאמר היינו מחיים והספק רק לר"מ דס"ל דמהיום ממש קאמר וכן לר"י וחכמי' דס"ל דהוי ספק אם הוי כמעכשיו או דהוי כמו מעת שאני בעולם. בזה י"ל

דבמת בו ביום לא מהני דשמא הוי מהיום ממש דהיינו סוף היום. ולפ"ז יהי' לר"י חומרא יותר מלר"י דלר"י דפשיטא לי' דהוי כאומר מעת גם במת בו ביום מהני. ולר"י הוי ספק. ואולם לפמ"ש הרא"ש דמה דהוי כאומר מעת שאני בעולם היינו דכוונתו מהיום ואילך אם ימות תתגרש רגע מקודם. א"כ גם לר' יהודה יש לספק דשמא מהיום היינו מסוף היום ואילך אם ימות.

תד"ה הכי אמר רב. והא דאמרי' בפ' בתרא כו', ע' ברי"ף פ' מי שמת שכ' לתרץ ולחלק בין איסור לממונא וע' ברשב"א ובר"ן בסוף פרקין שכתבו דאין מקום לחלק בין איסור לממונא, אלא דרב ס"ל באיסור מחמירי' שלא לסמוך על ר"י והדין דבאמת חולצת ע"ש. ולא זכיתי להבין דא"כ מה פרכי' בסוגיין על ר"ה מדאמר רב הלכה כר"י והא לרב בעצמו הדין כן דבאיסור לא סמכי' על ר"י ומחמירי' דבעי חולצת, וצע"ג.

בר"ן ס"פ מי שאחזו הביא דברי הרי"ף פי"נ דעל קושי' דרב אדרב דהתם בב"ב פסק כר"י דזמנו ש"ש מוכיח, ובגיטין אתקין מיומא דנן ולעלם לאפוקי מדר"י, דבממון פסק כר"י אבל לא באיסור, וביאר הר"ן דבאיסור מחמרי' לחוש לדרבנן, ותמוה לי דא"כ היכי פרכי' בר"פ ומי מספקא לי' וכו' הא אדרבא רב בעצמו פסק כן רק בממון, ובאיסור ס"ל להחמיר אם כן ר"ה ממש כרב, וצע"ג.

[מתני' זה גיטך אם מתי וכו'. ש"ע אבה"ע סי' קמ"ה ס"ח ודאי כל שמת בחיי' קאמר, זהו לשון הרשב"א בחי'. אבל לענ"ד תמוה מאד, דהרי הרשב"א שם כ' תחילה דש"מ שאמר אם מתי, כוונתו לאם מתי מחולי זה, אבל לאו אם מתי לעולם קאמר, וראי' מדאתקין שמואל בגיטא אם מתי, ואם איתא דאם מת לעולם קאמר ואם לא מת ג"כ לעולם קאמר, ואיך אפשר לתנאי זה לבן אדם שלא ימות, וא"א לומר דאם מתי לעולם בחייך קאמר א"כ אפ' באמת אם מתי מחולי זה נימא ג"כ דבחייך קאמר, והרי קתני ימים שבינתים [וכו'] ויורשה וחכ"א מגורשת לכל דבר ואינה יורשה הרי דאפ' מתה בחייו הוי גט, אלא ודאי כל שהתנה מתוך חוליו אם מתי מחולי זה קאמר, אבל מתוך בוריו התנה באם מתי וודאי כל שמת בחי' קאמר, וכל אימת דמאית הר"ז גט, דומה לע"מ שתצא חמה מנרתיקה שסוף התנאי להתקיים והוא מתנה בכך עכ"ל. הרי דמפרש דמסתמא אינו כוונת בחייך, וא"כ בהתנה מתוך בוריו אמאי בעי' שימות בחי' דוקא, ואם נימא דמכח דהתנה דהתנאי מיותר דהא בודאי יתקיים מש"ה מפרשי' בחייך קאמר, א"כ אזדא לראית הרשב"א דבהתנה מתוך חולי דכוונת' מחולי זה מדאתקין שמואל בגיטא, דדילמא בחיי' קאמר, ושאני באם מתי מחולי זה דאין התנאי מיותר מש"ה לא מפרשי' דבחייך קאמר, אע"כ דאין בזה חילוק דכל שאין משמעות לשונו סובל דבחייך קאמר אף

דמיותר התנאי לא מפרשי' הכי, ואמרי' באמת דהתנאי פטומי מילי, וכדמסים הרשב"א דהוי כמו ע"מ שתצא חמה מנרתיקה, והרי אם נפרש דבחייך קאמר שפיר הוי ענין תנאי ואין דומה לאם תצא חמה, וצע"ג.]

דף עב:

והתנן מהיום אם מתי וכו'. ע' ברשב"א ובר"ן סוף פרקין שהקשהו אמה דפירש"י התם לכשתצא חמה. דמה דאינו גט כלל לר"י ול"א דהוי כמהיום ולאח"מ. היינו כיון דלשון דלאחר לא משמע תנאי מש"ה דוקא באומר במפורש מהיום ולאח"מ בתנאי. אבל בזמן אמרי' יותר דהדר בי' מהזמן ואין דעתו כלל לתנאי ע"ש. א"כ ע"כ הא דס"ל לר"ה הכא דלדברי ר"י צ"ל דפליגי עם אביי בהא סברא וס"ל דגם בלאחר אמרי' זמנו ש"ש מוכיח וא"כ מה פרכי' פשיטא הא טובא אשמעינן ולאפוקי סברת אביי ע"ש.

ולענ"ד יש להסביר מחלוקת ר"ה ואביי דתלי' במה די"ל דאביי ס"ל כרב בקידושין דמהיום ולאחר ל' הוי ספק תנאי ספק חזרה וכדמשמע בסוגי' דהתם דאמר אביי לטעמא דרב בא אחר וקדשה כו' משמע דאביי ס"ל כרב מש"ה ס"ל דבזמו ש"ש ואמר לאחר לא מספקינן דאמרי' יותר דהוי חזרה. אבל ר"ה י"ל דס"ל כר"י בקידושין דאפי' קדושין תופסי' בה דרווחא שבקי' ולדידי' אמרי' שם הא דבמהיום ולאח"מ גט ואינו גט ול"א דהגט בטל כיון דהוי שיור היינו דגזרי' מהיום ולאח"מ אטו מהיום אם מתי ע"ש היטב.

א"כ ממילא בכ' בו זמן ואמר לאחר נהי דנימא מכח לשון לאחר מוכח ויש ראי' דמיהדר מהזמן, דגם זה רחוק לפרש דכוונתו שיתחיל מהיום ויוגמר לאח"מ, ורק במהיום ולאח"מ מוכרחי' לפרש כן, אבל לא ע"י זמנו ש"ש. מ"מ שייך בו הגזרה דגזרי' זמנו ולאח"מ אטו זמנו ואם מתי. דבמקום זמן אם אמר אם מתי לא מתייבמת ה"נ במקום זמן אם אמר לאח"מ. וכיון שכן י"ל מש"ה פרכי' פשיטא דזהו באמת פשוט דאם גזרי' מהיום ולאח"מ אטו מהיום אם מתי ה"נ ראוי לגזור זמן ולאח"מ אטו זמן ואם מתי ואי דהך גופא אשמעי' ר"ה דהטעם במהיום ולאח"מ משום גזירה דמהיום אם מתי הו"ל לר"ה לומר כן במהיום ולאח"מ כאמור. וממילא ידעי' ה"ה לענין זמן. וק"ל.

אולם לפ"ז יקשה האיך אמרי' בפשיטות דלא ס"ל כר"י מדקאמר כזה גט. הא י"ל דה"ק כזה גט. היינו בהך מלתא דאיירי בה מהיום ולאח"מ בזה בא למעט דכזה גט היינו דוקא במפורש מהיום אבל ע"י זמנו ש"ש לא דכיון דאמר לאחר אמרי' יותר דהדר בי'. אבל מ"מ בעלמא באמר אם מתי י"ל דס"ל כר"י דזמנו ש"ש מוכיח עליו. בשלמא בלא דברינו י"ל דהא דהכא קיימי' אליבא דר"ה דכיון דקאמר ולדבריו דר"י א"כ ס"ל דגם בלאחר אמרי' זמנו ש"ש מוכיח עליו ולדידי' שפיר מוכח דר' לא סבר כר"י. אבל לפי דברינו הנ"ל דס"ל

דטעמא דר"ה דגזרי' אטו אם מתי קשה כנ"ל. ודוחק לומר דזהו סברא פשוטה כ"כ דל"צ לאשמעי' למעט ולמתני כזה גט. ולזה נ"ל יותר דדוקא לרבנן דר"י דס"ל דמהיום ולאח"מ הוי ספק. דמשום ולאחר אינו סובל כ"כ לשון תנאי מש"ה אמרי' דבזמן אמרי' יותר דהוי חזרה וליכ' ספק אבל לר"י דס"ל במהיום ולאח"מ דהוי ודאי תנאי ס"ל דלשון לאחר סובל לשון תנאי. וגם בזמן אמרי' הכי. ונ"ל להוכיח סברא זו מסוגיין דלקמן (דף ע"ד ע"ב) אדמיפלגי במהיום ולאח"מ ליפלגו בע"מ ואם נימא במה דאמרי' ר' לא סבר כר"י היינו רק לר"ה דפליג על אביי קשה דלמא ר"י סבר כאביי דבלשון לאחר ל"א זמנו ש"ש מוכיח. א"כ י"ל דר' ס"ל כר"י והא דקאמר כזה גט היינו למעט דבאמר לאח"מ לא הוי גט רק בכה"ג דאמר מהיום לאפוקי ע"י זמנו ש"ש מוכיח עליו לא וכנ"ל. וא"כ ליכ' קושי' דפליגי בע"מ דהא בלאו הדין דע"מ כאמר מעכשיו ג"כ מגורשת מכח זמנו ש"ש דהא אף אם ע"מ אינו כמעכשיו. מ"מ בודאי לא הוי כמו לאחר. אלא דהוי כמו אם. וכדמוכח מסוגי' דלקמן (דף ע"ה ע"ב) גבי ע"מ שתחזיר לי את הנייר דאמר אביי ה"מ ר"מ היא דבעי' תנאי כפול. והרי דאביי ס"ל דע"מ שתחזיר לי לא הוי כמעכשיו אם נימא דהוי כמו לאחר. ממילא לא בעי כפול כמו באומר לאחר וכן מוכח ג"כ מדברי תוס' שם ד"ה אלא אמר רבא כו' דהא באם תצא פליגי במכ"ש בע"מ, הרי מבואר דע"מ לא גרע מאם ולא הוי כלאחר [והי' אצלי בדרך פשיטות לאשר ששמעתי מהבחורי' יחיו שבמהר"ם שיף כ' דהוי כמו לאחר] ולענ"ד אינו אלא כמ"ש וא"כ מש"ה לא נקט הפלוגת' בע"מ דדלמא ר' ס"ל כר"י וא"כ בע"מ פשיטא דמגורשת מכח זמנו ש"ש. אע"כ כנ"ל דאם איתי' דס"ל לר' כר"י גם בזמן ולאחר ג"כ נימא כן כיון דס"ל לר' דלאחר הוי ודאי תנאי ה"נ במקום זמן, והא ודאי לא קשי' דדלמא רבנן מודו בע"מ ולא מטעם דע"מ הוי כמעכשיו אלא דס"ל דזמנו ש"ש מוכיח עליו. והא דס"ל במהיום ולאח"מ הוי ספק גט דמשמע בלא מהיום אפי' ספק לא הוי. היינו דבלא"ה ל"א זמנו ש"ש מוכיח עליו, ור"י דאמר לכשתתן בגט היינו דר' יהודה לא ס"ל כר"י דזמנו ש"ש מוכיח עליו אבל מ"מ אפשר דרבנן דר' ס"ל כר"י די"ל בפשיטות כיון דרבנן דרבי היינו מתני' דקתני מהיום ולאח"מ גט ואינו גט. והרי מתני' בודאי לא ס"ל כר"י דהרי קתני אם מתי אינו גט. וכן באם לא באתי ומת דאינו גט. וק"ל.

שם פשיטא מדסיפא לרבנן חולצת רישא נמי לר"י. ק"ל הא צריך לאפוקי דלא נימא דמבטל הוכחת זמן שטר, כמ"ש תוס' ד"ה אי אמר ר"י, וצע"ג.

שם ר"י מאי היא דתנן כו'. לכאורה יש לתמוה איך שייך דר"י נקט כזה למעט הא דר' דאיך יש שייכות ענין דר' להא דכתבו ותנו לומר עליו דבא למעטו. דבשלמא מה דאמר

ר' כזה גט למעט דר"י שפיר יש לומר דבא לומר כזה היינו דכ' מהיום אבל לא ע"י זמנו ש"ש. אבל במה דנקט ר"י כזה למעט דר' הוא תמוה מאד.
ונלע"ד די"ל דשרש פלוגתייהו דרבנן ור' בכתבו ותנו היינו דרבנן סבירי להו דמסתמא כתבו ותנו הוא ענין א' וכיון שעכ"פ אינו רוצה שיתן אחר דאל"כ למה אמר אם לא אבוא דמשמע דהתנאי הי' עם השלוחים ולא עם האשה. ממילא גם לענין הכתיבה דאינו במשמע שמחלק בין כתיבה ונתינה. ואף דאיכ' הוכחה מדלא קאמר אם לא באתי יש לומר דאמרי' דבתחלה כשאמר כתבו ותנו הי' באמת דעתו מיד. אבל תוך כ"ד חזר ואמר אם לא באתי דטוב יותר בחזרה ממה דנפרש כתבו ותנו לעצמו, אבל ר"י נקט זה להוכחה מדלא אמר אם לא באתי כתבו ע"כ דעתו כתבו מיד ותנו אח"כ. דאף דדוחק הוא מכל מקום טוב יותר ממה דנימא דחזר דאין סברא לומר דחזר תכ"ד. וכיון שכן שפיר אמרינן דר"י אמר כזה גט היינו דוקא בדבר זה אני סובר דלא מספקי' בחזרה כיון דלשון לאחר אינו סובל כ"כ לשון תנאי ופליגי רבנן ור"י בסברות הפוכות דלסתם מתניתין דסבירא ליה במהיום ולאח"מ מספקי' בחזרה, אבל בכתבו ותנו בודאי לא הוי סברא לחזרה, ואפשר דא"צ לדחוק כ"כ דיש לומר דטעמא דרבנן בפשוטו דלא ס"ל זה להוכחה מדלא איפכא אם לא באתי כתבו דאפשר דלא דק בלישנא אבל ר"י נקט זה להוכחה, אם כן מ"מ מוכח ממילא מדר"י דליכא למתלי בחזרה, ולזה שפיר אמר כזה גט אבל במהיום ולאח"מ מספקי' בחזרה. וק"ל.
אמנם עדיין קשה לר"י דס"ל בקידושין דטעמא דרבנן לא הוי כלל משום ספק חזרה אלא דפרשי' דהוי נתינה אריכת' מהיום עד אח"מ, א"כ יקשה כזה דר"י למעוטי מה, דל"ש למעוטי דר' והיינו כנ"ל דבכתבו ותנו לא מספקי' בחזרה, אבל במהיום ולאח"מ ס"ל כרבנן דהא גם לרבנן לא הוי טעמא משום חשש חזרה, וביותר דלעיל דר"ה ס"ל כר"י וא"כ איך אמרינן עלה דר"י למעוטי דר' וצ"ע.
רש"י ד"ה אע"ג דלא אמר תנו כדתנן אף המסוכן. ק"ל אמאי לא נקט היוצא בקולר כיון דחד טעמא אית להו משום דבהול.
תד"ה אמר ר"ה כו', אבל גט חל מחיים דדעתו שיחול מיד, קשה לי לפמ"ש הרשב"א ספ"ק. והכי קיי"ל בש"ע סי' קכ"ה דבשכ"מ שמוסר מתנה מחיים, דעתו שאם ימות יזכה בו מחיים וא"י לחזור, אבל מ"מ אם עמד חוזר דהוי כהתנה דוקא אם ימות דדעתו שיחול מחיים מ"מ דעתו על התנאי דאם ימות, א"כ גם בגט נימא כן, גם בעיקר סברתם ק"ל מלעיל (דף ט') וא"ח בעבד דיצא עליו שם ב"ח ואמאי לא בפשוטו דמן הדין א"ח בעבד כיון דדעתו שיחול מחיים דהא יודע שאין שחרור לאח"מ וכמ"ש תוס' שם, או

דמיירי באמר מהיום כמ"ש תוס' שם, עכ"פ מוכח או דמיירי במהיום או דדעתו שיקנה מחיים ממילא בטלה הא מדינא ודעתו שיקנה לחלוטין מיד כמו בגט דמ"ש גט משחרור, ואולי דהתם גרע כיון דבשטר א' כ' כל נכסי וגבי נכסי' בודאי דעתו דדוקא אם ימות ה"נ בשחרור אף דמ"מ דעתו שיקנה מחיים, אבל מ"מ רק באמת אם ימות כיון דכלל השחרור בכלל כל נכסי', ודוחק.

שו"ע סי' קמ"ה ס"ז ש"מ שנתן גט ואמר מהיום אם מתי סתם והבריא בטל גיטו ול"מ לעולם קודם שימות קאמר אלא אם מתי מחולי זה קאמר, אבל אם מתוך בוריו התנה במהיום אם מתי ודאי כל שמת בחייה קאמר, זהו לשון הרשב"א בחידושיו, ותמוה לי, דהא הרשב"א כתב תחילה ש"מ שאמר אם מתי, כוונתו מחולי זה, אבל לא אם מתי לעולם קאמר, וראי' מדאתקין שמואל בגיטא אם מתי, וא"א דלעולם קאמר ואם לא מתי ג"כ לעולם קאמר, איך אפשר לתנאי זה שלא ימות, וא"א לומר אם מתי לעולם בחייך קאמר, א"כ אפילו אומר אם מתי מחולי זה, נימא ג"כ דבחייך קאמר, והרי קתני ימים שבנתים ויורשה, וחכ"א מגורשת לכל דבר ואינו יורשה, הרי אפילו מתה בחייו הוי גט, אלא ודאי כל שהתנה מתוך חוליו אם מתי מחולי זה קאמר, אבל אם מתוך בוריו התנה אם מתי ודאי כל שמת בחייה קאמר, וכל אי מתי הרי זה גט דומה לע"מ שתצא חמה מנרתקה שסוף התנאי להתקיים והוא מתנה בכך עכ"ל, הרי מפורש דסתמא אינו כוונה בחייך, וא"כ בהתנה מתוך בוריו אמאי בעינן שמת בחייה דוקא, ואם נימא דמכח דהתנאי מיותר דהא בודאי יתקיי' מש"ה מפרשינן דבחייך קאמר, א"כ אזדא לראיית הרשב"א דבהותנה מתוך חולי, דכוונתו לחולי זה מדאתקן שמואל בגיטא דדלמא בחייך קאמר, ושאני באם מתי מחולי זה, דאין התנאי מיותר, מש"ה לא מפרשינן דבחייך קאמר, אע"כ דאין בזה חילוק, דכל שאין משמעות לשונו סובל דבחייך קאמר, אף דמיותר התנאי לא מפרשינן הכי ואמרינן באמת דהתנאי פטומי מילי וכדסיים הרשב"א דהוי כמו ע"מ שתצא חמה מנרתקה והרי אם נפרש דבחייך קאמר שפיר הוי ענין תנאי, ואינו דומה לאם תצא חמה, וצלע"ג.

דף עג.

שכ"מ שניתק מחולי לחולי כו' ע' בר"ן שהקשה על הרמב"ם שפסק דבמתנת שכ"מ שניתק מחולי לחולי דבעי אומדנא אם מחולי ראשון מת הא ממתני' דקתני ברישא מהיום אם מתי ובסיפא קתני מהיום אם מתי מחולי זה אומדי' כו' משמע דברישא בסתם אם מתי לא בעי אומדנא, כיון דלא אמר מחולי זה, וה"נ במתנת שכ"מ דלא אמר מחולי זה ע"ש. ולענ"ד נראה, דלכאורה יש להקשות לפמ"ש רש"י באומדי' אותו אם מחולי

ראשון מת היינו דיש בו עוד מחולי ראשון, אף דחולי ראשון לא גרם המיתה אלא שמכחו בא החולי שני שמת ממנו. מ"מ הוי גט כיון דמת בתוך חולי הראשון. הא מבואר פ"ק דכתובות בהא דאמרי' הא חלה ה"ז גט דחולי הוי בכלל אונס דלא שכיח. ובהא ודאי אין חילוק בין בריא שנפל לחולי ובין חולה שנפל לחולי אם אינו בגרמות החולי הראשון כיון דהוא ענין חולי אחר לגמרי בודאי ל"ש כמו דל"ש לבריא שיחלה. אם כן אמאי הוי גט נהי דמת בתוך חולי הראשון מ"מ יהיה כמו אכלו ארי שאינו גט דהוי אונס ה"נ לגבי חולי האחר הוי אונס.

אמנם לא קשה מידי דהא ללישנא קמא דכתובות גבי גט אמרינן אין אונס בגיטין. וכן לל"ב מ"מ באונס מיתה אין הגט בטל דאמרינן דנימא לי' דלא תיפול קמי יבם ושאני באכלו ארי דהוי אונס דל"ש כלל כמ"ש תוס', וכ"ז לשיטת רש"י. אבל לשיטת הרשב"א דמחמת חולי הראשון מת היינו דחולי הראשון גרם שבחולי האחר מת ממנו. ממילא ניחא די"ל דנהי דבגט בלא אמר מחולי זה לא בעי אומדנא דלו יהיה דלא מת מחולי הראשון מכל מקום הוי גט היינו משום דאין אונס בגיטין. או מדינא או משום דלא ניחא ליה דלא תיפול קמי יבם. אבל במתנת שכ"מ כיון דניתק לחולי אחר אם אינו בגרמת חולי הראשון הוי אונס דמבטל להמתנה מש"ה בעי אומדנא דמת מחולי ראשון היינו בגרמת חולי דזהו הוי אונס דשכיח כגון פסקא מברא. כנלענ"ד והוא כפתור ופרח.

וע"פ סברא זו יש מקום לטעון על תירוץ ב' דתוס' ד"ה איתיבי' רבינא. והיינו דבתחלה דאף להך תירוץ דלא ס"ל לחלק לדינא בין אונס דשכיח קצת לאונס דל"ש כלל ע"כ היינו רק לענין התקנת חכמים משום צנועות ופרוצות. אבל מ"מ יש חילוק ביניהם לענין מה דאמרינן בכתובות דאף ללישנא בתרא דיש אונס בגיטין מ"מ במת הוי גט דניחא ליה דלא תיפול קמי יבם. ובזה יקשה אמאי באכלו ארי אינו גט, אע"כ דבזה ודאי יש חילוק דאף דמכח דניחא ליה דלא תיפול קמי יבם אסיק אדעתי' על אונס, מ"מ על אונס דל"ש כלל בודאי לא אסיק אדעתי' וכמ"ש תוס' כתובות ד"ה ניחא ליה. ומש"ה נקטו קושייתם רק לל"ק דאין אונס בגיטין בזה היה ס"ל בקושיית' וכן בתירוצם הב' דאין חילוק בין אונסי' לאונסי'. ולפ"ז יקשה על תירוצם הב' הא אף אם אונס דל"ש לא אסיק אדעתי', מ"מ נימא דדעתו אם מת בתוך חולי דהא מצד דניחא ליה דלא תיפול קמי יבם אסיק אדעתי' אונס דשכיח קצת והיינו מיתה סתמא. וא"כ ממילא דניחא ליה באם יחלה חולי אחר שלא בגרמת חולי הראשון דמ"מ כל שיקויים בו מחולי זה דהיינו שיהיה בו עדיין חולי הראשון דיהיה גט מש"ה דעתו בתוך אותו חולי ולא למחמת אותו חולי דאז יהיה הדין דאם הוא שלא בגרמת חולי הראשון שלא יהיה גט.

שם ולא תתייחד עמו כו' ברי"ף מייתי ראה אחד בשחרית שנתייחדה עמו וא' בין הערבים אין מצטרפין. וכתב הר"ן הטעם דאע"ג דבממון הלואה אחר הלואה מצטרפים מ"מ אישות דשייך בי' נפשות עדות בבת אחת בעינן, ותמוה לי אמאי ל"א בפשוטו דבממון דהעדים רק לראי' משום הכי מצטרפין אבל בקידושין דהמעשה קדושין בעצמותו לא נגמרו ולא נתפסו רק אם הוא בעדים איך שייך שיצטרפו שע"י צירוף יהיה מעשה קידושין הא מ"מ כל מעשה ומעשה לא נתפס לקידושין וצ"ע.

ובדברי הר"ן קשה לי שכתב דמש"ה לא מהני צירוף עדי' דקדושין כדיני נפשות דמי דקדושין שייך בנפשות, הא בפשוטו ניחא כיון דקדושין בלא עדים לא תפסי, איך שייך לצרף ב' ביאות לקדושין, הא בכל ביאה וביאה דהי' בפני ע"א לא נתפסו הקדושין, וצירוף ל"ש רק בהלואה אחר הלואה דלא איברי סהדי אלא לשקרי אבל ההלואה עצמה בלא עדים ג"כ מקרי הלואה, בזה שייך דמצרפין דע"י הצירוף ידוע להב"ד האמת שהלוה, אבל בקדושין אף דהאמת ידוע לנו דקדשה, מ"מ הלא לא נתפסו מעשי קדושין שהיה בפני ע"א, וכיון דכל מעשה הקדושין בפני עצמה לא נתפס איך שייך צירוף, באמת היכי דע"א מעיד דנתקדשה בפניו ביום פלוני בפני ב' עדים, וע"א מעיד על יום אחר דנתקדשה בפני ב' עדים שייך לדון אם מצרפין להעיד דנתקדשה בפני ב', אבל בנידון דהר"ן שם דנתייחדה בשחרית בפני ע"א ובערבית בפני ע"א, פשיטא דל"ש צירוף לשווי קדושין, וצע"ג.

דף עג:

רש"י ד"ה ואין חוששי' לקידושין. ואי לתרומה בת כהן לא מפסלה כו'. יש לע' דמדכ' רש"י תחלה אי משום כהונה הא גרושה היא ונפסלה, דע"כ מה דרצה לומר דלכהונה היינו כר"א בפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה. א"כ מה דחה רש"י דלתרומה לא מפסלה אלא בביאת עבירה הא לר"א גם בלא ביאת עבירה עשאה זונה. ולזה נלענ"ד דמוכח דס"ל לרש"י כמ"ש תוס' יבמות (דף ס"ט ע"א) ד"ה לא פסולי' דאף לר"א לא עשאו זונה רק לאוסרה לכהן ומפסלה בביאתו ונתחללה, ולכאורה היה נראה מזה להוכיח דבאמת הדין בכהן המגרש ולנה עמה בפונדק וראוהו שנבעלה דל"א דא"א עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קידושין. לא מיבעיא למ"ש הש"ג בשם מהרא"י הובא במ"ל דאם היה נדה כיון דבלא"ה עושה עבירה בביאתו אזדא חזקה דא"א בועל ב"ז, א"כ ה"ה הכא בכהן, אלא אף מה דדחה המ"ל דמ"מ י"ל דמה דמצי בהיתרא עושה, מ"מ י"ל דבכהן המגרש למה דמבואר בקידושין דף ע"ח ע"א דס"ל לאביי קידש ולא בעל לוקה א' בעל לוקה ב', ורבא ס"ל קידש ולא בעל אינו לוקה, בעל היכא דבעל בלא קידש ליכא אלא

לאו א' דלא יחלל. ואם בעל ע"י קידושין לוקה ב' לא יקח ולא יחלל, אם כן ממילא ה"ה בקידש בביאה דעבר בב"א על הב' לאוין אם כן יש לומר דל"ש א"א בועל ב"ז, דיש לומר דלא רצה לבעול בקידושין להרויח לאו א'. ומה"ט נלענ"ד בגרושה שניסת לאחר ונתגרשו. וחוזר הראשון ובעלה דל"ש א"א בועל. למה דמבואר בקידושין דאינו לוקה רק בקידושין, וא"כ י"ל דמש"ה לא רצה רש"י לפרש דמיירי בכהן דבזה ל"ש בפלוגתא דרי"ק ור"י אם חוששין לקידושין דבזה ל"ש א"א בועל ב"ז וכנ"ל.

אמנם באמת אי משום הא לא ארי' דבלא"ה לא קשיא מידי די"ל דודאי לשון חוששים לזנות משמע דחוששי' שהביאה היא זנות בעלמא ולא קידושין. ולזה דקדק רש"י דלמאי נ"מ אי לכהונה והיינו כר"א דפנוי הבא על הפנויי' עשאה זונה והיה שפיר לישנא דחוששין לזנות והיינו דהמגרש הוא ישראל דאם היה הביאה דרך קידושין לא נעשית זונה ולא מפסלה לתרומה רק מכח דניסת לישראל. ויש נ"מ דלאחר שימות זה חוזרת להיתר להנשא לכהן ולזה קאמר הברייתא דחוששין שהיה זנות בעלמא ונעשית זונה ואוסרת לכהן לעולם. ודחה רש"י דהא בלא"ה היא גרושה וע"ז כ' ואי לתרומה הא לא מפסלה רק בביאת עבירה. וא"כ ממנ"פ אם הוא ישראל ליכא ביאת עבירה. ואם הוא כהן ממילא בין ע"י ביאת זנות בין ע"י ביאת קידושין נתחללה. ואיך שייך חוששי' משום זנות דהא בעלה לפנינו ובודאי בין כך וב"כ נתחללה. וזה נכון לדחות הראי' הנ"ל. אבל מ"מ לדינא היא סברה גדולה. וצ"ע. (ועי' שו"ת סי' קפ"ב).

תוד"ה נתן לה כספים וכו' עשאה זונה עי' יבמות דף ס"ט ע"א תד"ה לא פוסלין.

תד"ה א"כ מה אף. דהני תרי מילי סתרן אהדדי כו'. לכאורה תמוה דהא תוס' כ' מקודם דלר"א פנוי הבא על הפנויי' עשאה זונה נקט שפיר דחוששין אף משום זנות א"כ מה פרכי' מה אף דלמא באמת סבר הברייתא כר"א. ולזה קאמר רשב"א כי חוששין אף משום קידושין היינו דאזלי' הכא והכא לחומרא דחוששין לחומרא לקידושין וחוששין לחומרא לזנות ולא הוי סתרי אהדדי. ולענ"ד נראה דלכאורה קשה איך כ' התוס' דלר"א פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה ניחא והיינו ע"כ לתרומה דאי לכהונה בלא"ה פסול משום גרושה. והרי במאת כ' תוס' יבמות (דף ס"ט) דמודה ר"א דלענין תרומה לא מפסלא וכנ"ל. וא"כ דברי התוס' סתרי אהדדי. וזה איזה ימים שעבר פה איש חכם ואמר שהראה לו הגאב"ד דק"ק ליסא שחכם א' כ' לו קושיא זו. והשיב החכם הנ"ל דכוונת תוס' לענין כהונה. והיינו אף דבלא"ה אסורה משום גרושה מ"מ נ"מ לענין דאם ניסת לכהן לוקה ב' משום גרושה ומשום זונה וכדאית' בקידושין (דף ע"א) ודבריו נכונים. ולפ"ז ניחא דכ"ז לת"ק דס"ל דאין חוששין לקידושין וחשבי' לודאי זנות שייך לומר דחוששין לזנות ללקי

עלה משום זנות אבל על ריב"י שפיר פרכי' מה אף משום קדושין. דהא כיון דחיישי' לקידושין ממילא ל"ש דחיישי' גם לזנות דממנ"פ הא לאוסרה לכהן בלא"ה אסורה משום גרושה. ולענין ללקות הוי ספק דשמא הוי קידושין ואינה זונה. וא"כ אם באת ללקות משום זונה ע"כ דהוי ודאי זנות ואיך אמרי' חוששי' לקידושין הוי תרתי דסתרי. ונ"ל לפ"ז ראי' מוכרחת מסוגיא מדפרכי' מה אף ע"כ מוכח כדברי תוס' יבמות הנ"ל דר"א דאמר עשאה זונה היינו רק לכהונה ולא לתרומה וכבר כתבנו דאין מוכח בכוונת רש"י. וראיתי במ"ל בהל' איסורי ביאה (פי"ח הי"ב) בסופו כ' על דברי תוס' יבמות הנ"ל והוא חידוש גדול בעיני. ולענ"ד ברור דגם רש"י ס"ל כן וכנ"ל ויש סעד גדול מסוגיין וכנ"ל (ועי' שו"ת שם).

דף עד.

מאי ותתן כו', בקידושין (דף ס') עלה דמתני' דהתם אמרי' סתם ר"ה אמר והוא יתן ול"א מאי ויתן. ונ"ל דבשלמא הכא בגמרא אלו אמר פלוגתייהו סתם בדרך פלוגת' לדינא היה אפשר לומר דטעמא דר"ה לאו משום דע"מ הוי כאומר מעכשיו אלא משום דזמנו ש"ש מוכיח והיינו לל"ב דלעיל (דף ע"ב) דאפשר דר"ה ס"ל לגמרי הלכה כר"י אף בע"פ מש"ה אמר מאי והיא תתן היינו דאמר כן ר"ה בדרך פירוש אמתני' אף דסתם מתני' ס"ל לעיל דל"א זמנו ש"ש מוכיח אעפ"כ אמרי' והיא תתן וע"כ משום דע"מ כמעכשיו. אבל בקידושין דמיירי אף בכסף דל"ל משום זמנו ש"ש הוא שפיר אמרי' בסתמא ד"ה והוא יתן כיון דליכא למטעי וק"ל.

ובזה מיושב דברי תוס' בשמעתין ד"ה א"ב. כ' דהומ"ל א"ב דנקרע שטר קידושין ובסוגיא דקידושין כ' תוס' סתם דלא הומ"ל א"ב דנאבדו דהא נתאכלו המעות קידושין מקודשת ולא הקשו דהומ"ל א"ב בשטר קידושין ונקרע. וע' במהרש"א ודבריו תמוהים. ולפי הנ"ל ניחא דבקידושין דאמרי' בסתם ר"ה אמר והוא יתן מש"ה אילו לא היינו מוצאים נפקותא רק בשטר קידושין ונקרע היה אפשר לומר דטעמא דר"ה משום זמנו ש"ש מוכיח אף דבשטר קידושין לא תקנו זמן מ"מ סתמא דמלתא כותבין זמן כמ"ש תוס' לעיל (דף יו"ד ע"א) ד"ה כי קתני. משה"ה הוצרך הש"ס למצוא נפקות' גם בקידושי כסף וכיון דגם בזה שייך פלוגתייהו מוכרח דטעמא דע"מ כאומר מעכשיו. אבל בסוגיין דאמרי' וכן נמי בקידושין ואתמר מאי ויתן דגם בקידושין נקט פלוגתייהו בפירוש דמתני' א"כ אף אי איירי בשטר קידושין מוכח דטעמא דע"מ כאומר מעכשיו דהא סתמ' דמתני' לא ס"ל כר"י דאמר זמנו ש"ש מוכיח כ' תוס' דהומ"ל דנ"מ בנקרע (ועי' שו"ת סי' ר"ד).

תד"ה א"ב. ולעיל גבי גט הומ"ל נמי שפשטה ידה כו'. לפמ"ש הר"ן (בקידושין דף רל"ד) להקשות האיך אמרי' דא"ב דפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר הא לר"ה צריכין גט כדין א"א שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר דהוי כאומרת גרשתני דאפי' שלא בפניו נאמנת להחמיר משום חזקה דאין אשה מעיזה בפניו (בסוף פ' המגרש). ותי' דהכא לא הוי כאומרת גרשתני די"ל דמה דקבלה קידושין מאחר דסברה שמא לא יקיים תנאי ולא יתן לה המעות ע"ש. א"כ מה הקשו תוס' דגבי גט לימא דא"ב פשטה ידה הא גם לר"ה צריכה גט דכיון דע"מ לאו כאומר מעכשיו ובודאי עדיין אינה מגורשת והוי א"א מעליא. וא"כ מה דפשטה ידה לקבל קידושין מאחר הוי כאומרת שגרשה בגט אחר לחלוטין או שאמרה מחולין לך ותתגרש מכאן ולהבא. וא"ל כיון דכבר נתן לה גט לחול לאחר זמן בתנאי הוי עכ"פ כמו קטטה ביניהם דאינה נאמנת לומר גרשתני דליכא חזקה דאין אשה מעיזה כמ"ש הרא"ש להדיא ביבמות (דף קט"ז) ע"ש, א"כ י"ל דאפי' קצת חזקה ליכא וא"נ אפי' לחומרא. ואי דעדיין יקשה על מה שפירש המהרש"א בכוונת תוס' דקבלה קדושין מאחר. מן עוד א' אחר קיום התנאי דלר"ה א"צ גט כיון דהקדושין הב' תפסי לא תפסי קידושין הג'. והא בזה הוי כמו א"א דעלמא ידה. מ"מ י"ל דנ"מ דפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר. אחר קיום התנאי דהגט נתקדשה לאחיו של המקדש דלר"ה א"צ גט דאף אם גרשה זה הוי גרושת אחיו. והר"ן שהקשה היינו על לשון הגמרא דקבלה קידושין מאחר דהו"ל לומר דקבלה קידושין מאחיו. אבל מ"מ דברי המהרש"א נכוני' דהומ"ל א"ב בכה"ג.

ודע דמדברי הר"ן הנ"ל י"ל דנסתר מ"ש הגט פשוט בספרו עזרת נשים הובא במ"ל דהך דינא דהאשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת. היינו רק בנשואה ולא בארוסה דיכולה להעיז ע"ש. א"כ מה הקשה הר"ן הא הכא מיירי רק בקדשה והיא ארוסה נימא בכה"ג גם לחומרא ל"ח כיון דליכא חזקה אע"כ דאין חילוק.

מה שהקשה לי בגיטין (דף ע"ד) דהקשו תוס' דגבי גט לימא ג"כ איכא בינייהו דפשטה ידה הא הר"ן הקשה היאך אמרינן א"ב דפשטה, הא גם לר"ה צריכה גט כדין א"א שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר, דס"ל לר"ה סוף גיטין דצריכה גט, דהוי כאומרת גרשתני, ואף שלא בפניו נאמנת להחמיר דמ"מ איכא קצת חזקה דאינה מעיזה, ותירץ דהכא לא הוי כאומרת גירשתני די"ל דמה שקבלה קידושין מאחר דסוברת שמא לא יתקיים התנאי שלא יתן לה המעות וא"כ ממילא ליתא לקושיית תוס' הנ"ל דגם לר"י צריכה גט, כיון דע"מ לאו כמעכשיו והיא ודאי עדיין א"א א"כ במה דפשטה הוי כאומרת גרשתני בגט אחר לחלוטין, או שאמר מחולין לך ותתגרש מכאן ולהבא, עכ"ד.

לענ"ד י"ל דכיון דגירשה ע"ת הוי כקטט בינו לבינה, דליכא חזקה דאינה מעיזה וא"צ לומר גרשתני, כמ"ש הרא"ש יבמות, א"כ י"ל דאפילו קצת חזקה ליכא וא"נ אפילו לחומרא.

ואמנם יקשה על המהרש"א בכוונת תוס' דפשטה ידה וקבלה קידושין מן עוד אחד אחר קיום התנאי, דלר"ה א"צ גט, כיון דקדושין דב' תפסי לא תפסי קדושין דג' עיי"ש, והא בזה הוי כמו א"א דעלמא דפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר דצריכה גט, ויראה דג"ז לא ק"מ, די"ל בפשטה ידה וקבלה הקדושין לאחר קיום התנאי, מאחיו של המקדש הב' דלר"ה א"צ גט, דאף אם גירשה הוי גרושת אחיו, וקושיית הר"ן היא על לישנא דהש"ס וקבלה קדושין מאחר, דהו"ל לומר וקבלה קדושין מאחיו, אבל מ"מ דברי המהרש"א נכונים דהומ"ל א"ב כה"ג, דקדושין דהג' היה לאחיו של הב'.

גם י"ל לדינא דא"א שפשטה ידה וקבלה קדושין מכהן לא הוי כאומרת נתגרשתי, כיון דמ"מ הוו קדושין אלו בעבירה, וכדומה ראיתי סברא זו לאחד מגדולי האחרונים אין בזכרוני למי, וא"כ ע"כ דקושיית הר"ן ג"כ על לישנא דהגמרא, דנקט סתם וקבלה קדושין מאחר, דהו"ל לומר בקבלה קדושין מאחר כהן, אבל דברי המהרש"א יש להם קיום, דהומ"ל הנ"מ בכה"ג בקבלה קדושין מכהן.

[ואי אשמעי' גבי גירושין דלא כסיף למיתבעה. לא זכיתי להבין דאם נדון דרוצה, דתולה הגט במתן מעות בכדי שתהא מוכרחת לזרז ליתן לו המעות דתחוש שיחזור מהגט ומש"ה אינו רוצה שיהי' גט במעכשיו דתהי' בטוח' בגרושין ולא תהי' מוכרחת לזרז בנתינת המעות, א"כ מה בכך דלא כסיף למתבעה הא גם אם יתבענה הא אינה מחויבת בחיוב ליתן לו עפ"י תביעתו דבידה לקיים התנאי לאימת שתרצה, ואיך תלי' זה בתביעתו אם יתבע או לא יתבע.]

דף עד:

איצטליתי דוקא וכו' ואם נתן לה גט בתנאי ואח"כ רצה שתתגרש בלא קיום התנאי כ' הרשב"א בד"ה אצטליתא דוקא, דא"צ ליטול ממנה כיון דאי בעי לא מקיימא תנאה ונמצא גט בטל בבטולו של תנאי ולא קנאתו לפסול מכהונה. כ"כ הר"ן והה"מ פ"ח הל' כ"ג מה"ג. ומלשון הרשב"א משמע דבתנאי דאם ירדו גשמים דאין בידה לבטל התנאי צריך לחזור וליטול ממנה, ולדידי צ"ע הא יכול לומר אח"כ הר"ז גיטיך מעכשיו בלי תנאי ובדרך ממנ"פ אם יתקיים התנאי ממילא מגורשת למפרע ואם לא יתקיים התנאי ממילא בטל הגט למפרע ולא קנאתו לפסול מכהונה ותהיה מגורשת מעתה. וצלע"ג.

תוספות ד"ה הא קיי"ל כו' מכאן משמע. עיין במלחמות סוף פי"ט דשבת.

דף עה.

תוס' ד"ה לאפוקי וכו' ואם תאבו ושמעתם נמי רוב מצות ע"י שליח, לשון זה מוקשה דהא המעשה צריך להיות אפשר ע"י שליח, והמצות הם התנאי והו"ל לומר דהמעשה דהיינו השכר אפשר שנותן הקב"ה ע"י שליח, וצע"ג.

תוס' ד"ה אלא אמר רבא וכו' אלא שרוצה ליישב אליבא דרבנן דרבי. לפי זה נצטרך לומר דרבא ס"ל כרב יהודא דס"ל דרבנן ור"מ פליגו ג"כ בע"מ ולא כר' יוחנן דס"ל דבע"מ כ"ע מודה דכמעכשיו דמי אבל זה דוחק דא"כ הו"ל לפסוק כרבנן ור"ה דס"ל כמעכשיו דמי בפשיטו משום דס"ל דלכ"ע כמעכשיו דמי.

ולולי דבריהם הקדושים הי' י"ל דבאמת ס"ל לרבא כרב יודא ממש דבע"מ ג"כ פליגי וההלכה כרבנן והיינו דע"מ הוי ספק כמ"ש תוס' לעיל והיינו לפי"מ דס"ל לתוס' בפשיטות בסוגיין ד"ה דתנאי וכו' דהא דבעי' תנאי בדבר א' ומעשה בדבר אחר היינו דלא יהא סותר המעשה וא"כ י"ל הא דהחזירו יצא משום ממנ"פ אם ע"מ כאומר מעכשיו הי' שלו למפרע ואם לאו כאומר מעכשיו א"כ תנאי סותר המעשה וזכה מיד באתרוג אבל לא החזירו לא היינו דשמא כאומר מעכשיו דמי ואינו סותר המעשה והתנאי קיים וק"ל.

דף עה:

תוס' ד"ה מת הבן וכו' ואפי' לרב יוסף וכו'. עדיין ק' דמאי פרכי' לעיל ותסבר' הא קי"ל הלכת' כוות' דרבה וכו' הא גם רבנן ס"ל כרבה דהיכי דל"צ הוי גט כדס"ל הכא במת הבן ולא הניקה כלל הוי גט גם מה דמשני לעיל התם לצעור' הא באמת גם בגט, דהוי לצעורא בכה"ג דל"צ הוי גט וצע"ג.

בא"ד ק' לי דלפ"ז מאי אמרי' לעיל דר"י כרבנן וכן הוא למסקנא דר"י כתנאי, הא י"ל דסבר כרשב"ג דהתם י"ל דאלו הי' יודע שיאבד אצטלית' הי' מתרצה בדמין אבל בדר"י אלו הי' יודע שיבא מטר לא הי' משכירו כלל וצ"ע.

תוס' ד"ה מתני' רשב"ג וכו' א"נ הכא לא נתכוין לצעור' בחנם וכו' לפ"ז צריכין לחלק בין דינא דברייתא אליבא דרבנן דכמפרש יום א' דמי ומ"מ מהני מת ובין סיפא דמתניתן דבפירוש ב' שנים דאף לרשב"ג הוי לצעורי ומת לא מהני לת"ק דמ"מ עדיף פירש להדי' מסתם. אבל זה תמוה דהא זהו פירכת הש"ס לרב אשי מ"ש רישא ומ"ש סיפא הרי דאין מקום לחלק בזה ואיך נחלק בזה לרב חסדא וצ"ע.

ר"ן פ"ז דגיטין דף קע"ח הכריע דתנאי בקום ועשה לא תנשא דחיישי' שמא לא תקיים תנאי אבל בתנאי דשוא"ת תנשא דלא חיישינן שתעבור בידים והכי מבואר גם בתוס'

בגיטין דף פ"ב ד"ה שר"א מתיר לינשא דלא חיישי' שמא תנשא לפלוני דמה"ת כן לקלקל עצמה למפרע.
ונ"ל אף דבעלמא די"ל דבתנאי לא מזדהר אפי' בקום ועשה כדאיתא בנדרי' ט"ו ע"א הלכה לפני הפסח אסורה ולוקה לא הלכה אסור' ואינו לוקה וכן כתב להדי' הרשב"א ר"פ המגרש, צ"ל דזהו חמור לה יותר אשת איש למפרע ובניה ממזרים.
ואולם מ"מ ק' לי כיון דחזינן דלענין איסור אשת איש יש חילוק בין קום ועשה לשוא"ת מאי פרכינן בנדרים שם על ר"י מההי' דההלכה לפני פסח דלמא גם בעלמא החילוק כן ולא אוסר רב יהודה רק בההי' דקונם עיני בשינה דהוי שוא"ת דא"ל דמקרי בידה משום דאבעי מבריז נפשי' בסילוא' מ"מ זהו בעצמו הוי מעשה אבל בלא מעשה מעצמו יישן ושייך שפיר דלא מזהר לעשות מעשה למברז נפשי' אבל לעבור בקום ועשה י"ל דגם ר"י ס"ל דמזדהר וצלע"ג.
ובאמת אח"כ ראיתי ברשב"א ר"פ המגרש דאחר שהביא החילוק דבשוא"ת ל"ח שתעבור בידים כתב עלה וא"ת הא משמע דר"י סובר דאפי' לבטל תנאי בשוא"ת חיישי' מדקאמר ואל יישן היום וכו' מבואר דס"ל דזהו מקרי בשוא"ת א"כ הסבר' תמוה לי דהא מבואר בסוגי' דשינה לא מקרי בידי' רק משום דאפשר למברז נפשי' ושוב הוי קום ועשה שמא תעבור או תאנס ולא יהי' בידו למברז נפשה וצ"ע.
עוד בר"ן שם ואחרים מקילין בה ואומרים כ"ת שהוא בידה וכו' והכי מוכח בפרק המגרש גבי ע"מ שתנשא לפלוני וכו'. תמוה לי הא אדרבא משם משמע בהיפוך דאמרי' שם וכ"ת אפשר וכו' ולהך דפליג עלה דר"י מדמית לה א"כ משמע דלר"נ גם בידה אסור וצ"ע.
על דברי הר"ן בההיא דאתקין שמואל בגיטא דשכ"מ להוציא מסוגיא זו דאף במקדים לאו להן מ"מ אם חזר ואמר לאו אחר ההן מהני דהכל הולך אחר חיתום לסיים בלאו ואמר בני נ"י דרך חדש בפירוש הסוגיא דהתם הוי ב' ענייני תנאי דמה שאמר בתחלה ל"מ לא יהי' גט היינו דהגט בעצמו יהי' בטל (כדהוכיח בני נ"י בארוכה דלישנא דלא יהי' גט כוונתו לומר לביטול הגט עצמו ולזה הדבר הוי הן ובמה שאמר אח"כ אם מתי יהי' גט דפירושו שיהיה למעשה גירושין והוא ענין תנאי חדש ויש בו הן למעשה הגירושין וגם לאו על תנאי הראשון בביטולו דהגט דאם יהיה גירושין ממילא נכלל בו דלא יהא הגט בטל והוי תנאי גמור לביטול הגט בהן קודם ללאו ואולם אילו לא חזר ואמר אם ל"מ היה לגבי תנאי דמעשה גירושין בלא כפילא דמה דאמר אם ל"מ לא יהיה תנאי אין לצרפו לכפילת התנאי דמעשה גירושין דהא בזה הוי לאו קודם להן ויהיה הדין דתנאי

בטל ומעשה קיים יהוו כאילו שיהיה זה גט סתם והוי חזרה למה שביטל הגט תחילה משו"ה צריך לכפול תנאי זה דמעשה גירושין בלאו אחר ההן וא"כ לא מקרי כלל התחיל בלאו תנאי דמעשה גירושין דההתחלה א"מ יהיה גט הוי שפיר התחלה בהן ואין ראיה לדברי הר"ן, זהו תורף דבריך.

ידידי בני אם דבריך עמוקים ומתוקים וכל דילידא אימא כוותך ת"ל, עכ"ז אין נוחים לי דבריך בזה, דמלבד דיש לדקדק דמה בכך דהר"ן דקאי ובטל המעשה מ"מ הוא חשב זה בדרך תנאי לחלות הגט באם מתי אלא דהקשה כ' דתנאי בטל ומעשה בטל ומ"מ לפי מחשבתי אין כאן מעשה חזרה, וזה מקרי פקפוק, אבל באמת א"א לאמרו כלל שיהיה ענין חזרה, דחזרה לא הוי אלא באם דבריו האחרונים סותרים לראשונים אבל הכא באם אין חוזר מתקיימין כל דבריו דנהי דהדין בעלמא דתנאי בטל ומעשה קיים מ"מ הכא לא מבטלי' להמעשה מכח העברת התנאי אלא דמכח העברת התנאי אין מציאות להמעשה דבהעברת התנאי דהיינו שלא מת הגט בעצמותו בטל ואין כאן מקום ביטול המעשה דאין כאן גט לגרש בו וא"כ בהשכל עשה מעשהו שדבריו קיימין בכולו ואין כאן חזרה והא דבאמת צריך לכפול לסיים ואם ל"מ היינו דבאמת הכל רק תנאי דעל מעשה הגירושין דאף אם נניח דבאמר לשליח גט ששלחתי על ידך לא יהיה גט דסובל יותר ביטול גט לביטול שליחות מ"מ במדבר עמה בשעת נתינה בדרך תנאי הוי הכ' לענין מעשה גירושין דלא יהיה הגט היינו שלא יהא מעשה הגירושין וגם ממנ"פ היא דמקימי' התנאי במעשה הגירושין ולדון דמה שסיים אם ל"מ הוי לאו דאף דלא יהי' גט היינו ענין אחר לביטול של הגט מ"מ ממילא הוי לאו לענין גירושין דכיון דהגט בטל ממילא א"א לגירושין ה"ג מקרי תחלת דבריו אם ל"מ ממילא ג"כ לאו לגירושין עצמן והוי התחיל בלאו ולומר כיון דכבר אמר א"מ יהיה גט דהיינו מעשה גירושין מוכיח תחילתו על סופו דסוף דבריו לא יהיה גט היינו ג"כ יהיה הגט על מעשה גירושין, דחוק לומר כן.

ובעיקר הקושי' דאמאי הביא הרמ"א (אבה"ע הל' קידושין סי' ל"ח סעי' ג') זה בשם הר"ן דלאו והן ולאו מהני הא מפורש כן בסוגי' אני בעיני לא הי' נחשב לי לדרך קושי' דבפשוטו אילולא דברי הר"ן היינו אומרים דדוקא דההיא גיטא דשכ"מ אמרי' דההתחלה אם ל"מ אינו מכלל התנאי כלל אלא דאחרי כן לסימנא בעלמא שלא להתחיל בפרענותא ובפרט כיון דהי' דרך תקנה לכל גיטא דשכ"מ הוי כידוע דאומרים כן לסימנא בעלמא אבל בעלמא דאין טעם להתחלת דבריו בלאו בודאי זהו מעיקר התחלת תנאי י"ל דלא מהני. גם בסוגי' אף דבתחלה בס"ד אות' אם ל"מ ואם מתי מ"מ אח"כ כדאמרי'

אלא אמר רבא אות' אם מתי בלאו ויו העטוף אף דגם אח"כ בגי' אם לא מתי ר"ל דבדוקא נקט וניכר דיש בזה ט"ס או קצור לשון מ"מ י"ל דההיא דאם מתי ר"ל דבדוקא נקט הכי וזה מורה דמשם מתחיל התנאי מדלא אמרו בויו העיטוף, וא"כ חידוש גדול הר"ן בדינא דתלי הכל [,,,] בלאו וגם הפוסקים נקטו כולם ואם מתי בויו מ"מ לדינא י"ל אף אם נימא דלא כהר"מ דבעלמא דליכא טעם להתחלתו לסימנא בעלמא מקרי לאו קודם ולא מהני סיום לאו או מטעמא דחיית בני הגנ"י, מ"מ אפשר לדינא באם כשאומר ההן אחר הלאו אינו אומר בויו העיטוף ובסיום אומר הלאו בויו עיטוף י"ל דמהני דמתחיל תנאי בדיבורו של ההן בלא ויו עיטוף.

דף עז.

לימא קסבר ר"י כתב גט ע"ת וכו' אאב"ה אזכיר אשר שמעתי מפי קדשו דלכאורה תמוה מאיזה טעם יהיה דין זה נשתנה מכל דיני תנאי, דאם לא נתקיים תנאי דהמעשה בטל. ואמאי אינו יכול לתלות שליחות הכתיבה בתנאי, ותירץ די"ל דר' יוסי לשיטתיה דס"ל אומר אמרו פסול. וא"כ א"י לצוות להסופר ע"י שליח מש"ה הצווי כתבו שזה המעשה א"א לקיים ע"י שליח מש"ה התנאי בטל והמעשה קיים.

שם וצריכא ק"ל גבי בממנ"פ אם מסבר' הוי חצר שליחות ובגט צריך קרא לענין יד, א"כ למאי צריך קרא בגנב, ואם צריך קרא מנ"ל באמת מטעם שליחות דלמא משום יד ודוקא בעומד בצדו.

שם דאי אשמועינן וכו'. תימה איך שייך בזה ענין צריכותא הא הם ב' ענינים, דבגניבה אף באין עומד, דמדין שליחות הוא אי דאשמועינן דחצר הוי שליח, אי דאשמועינן אף דאין שלד"ע, מ"מ בחצר דלאו בר חיוב מהני. ובגט בעינן בצדו ומדין ידו וצ"ע.

דף עז:

ותיזל איהי ותיחוד ותפתח. ולכאורה יש להביא ראיה דגם לזכות בשבת מהפקר אסור מסוגיא ותיזל ותיחד ותפתח ואמאי התירו שבות דמו"מ הא אפשר בהיתר דהבעל יפקיר ביתו, ובזה ליכא אסורא כדנראה מהמג"א דמותר להפקיר בשבת (ממ"ש ססי' י"ג) והכי משמע בשבת (דף קל"א) מדקאמר הואיל ובידו להפקירו, ולא נקט דבידו ליתנו לנכרי או לקטן, והיינו דהיה איסור דמו"מ בשבת, אף דהתם מיירי בדין דאורייתא דמכשירי ציצית אין דוחין שבת מחמת דבידו להפקירן, מ"מ נקט יותר מה דבידו לגמרי דאף איסור דרבנן ליכא, לזה מוכח כדעת המג"א דהפקר אפילו איסור דרבנן ליכא ואחר כך תזכה היא בבית דג"כ ליכא איסורא כיון דזוכית מהפקר, ויהיה מוכח דאסור לזכות מהפקר.

אמנם לק"מ, דכבר כתבתי בגליון המג"א דדעת הרמב"ן דאסור להפקיר בשבת, ממ"ש בחידושיו להקשות, אם ביטול חמץ מחמת הפקר איך רשאי לבטל חמץ בשבת, הרי ס"ל דאסור להפקיר בשבת, גם בשער המלך (פ"ח ה"ב מהל' לולב) הביא בשם הריטב"א ופר"ח דאסור להפקיר בשבת.

גם בלא"ה הא תוס' ד"ה ותיזל, כתבו והא דלא הוי כטלי גיטך מעל גבי קרקע, היינו כיון דהגט בא מרשותו לרשותה הוי כאלו נותנו לה, וזה אם הקנאה הוא ממנו, דבמה שמקנה לה החצר שבו הגט, בהקנאה זו מוציא הגט מרשותו לרשותה והוי כנותן לה, אבל אם הוא יפקיר הבית והיא תזכה בבית מהפקר שאין זכייה זו מכחו הוי כטלי גיטך.

ראיתי להפ"י דכ' דכוונת רש"י בההיא דתיזיל ותפתח דנקט משום אגב ולא מדין חצר דלס"ד דלא ידע ההיא דגיטה וחצרה באין כאחד ע"כ לא מהני חצרה רק היכי שהיא חצרה מקודם ולא בבאין כאחד עיי"ש. כוונתו דלס"ד דהש"ס בודאי דינו דהש"ך [סי' ר"ב במ"ש דלא קני לי' חצר אלא א"כ היא מכבר חצירו משא"כ היכי דמתנתו וחצירו באין כאחד] אמת, אבל לענ"ד אינו מהדומה, דאם נדחים דברי הש"ך מהלכה, גם לס"ד הכי הוא דאף דלא ידע ההיא דגיטה וחצרה באין כאחד היינו כיון דלא הוי חצרה רק ע"י הגט משו"ה לא קני חצרה להיות מתגרשת בזה, דכל כמה דלא מתגרשת אין זה חצרה, וא"כ במה מתגרשת, משא"כ היכי דקנין חצרה לא תליא בגט כמו בארוסה וכן לענין מתנה כיון דקונית הקרקע בודאי ונעשה חצרה בודאי, ממילא י"ל דהחצר קונה לה הגט, ומה בכך דבאין כאחד.

בהרא"ש סי' ג' ראיתי מפרשים וכו' א"נ בנעילה לחודה וכו'. עיקר כוונת הרא"ש דקנין חזקה לא הוי אלא במעשה שימוש, שהשימוש ההוא מורה לשימוש כאדם העושה בשלו מש"ה בנעילה לחוד ליכא קנין, דמעשה זו כיון דאפשר דעשתה כך לשמור חפץ בעלה שרגילה בכל פעם ואין שמושה מוכחת וניכר לעיני הרואים שהשימוש לטובתה, מש"ה בעינן שתחזור ותפתח דניכר ומוכח מתוך המעשה עצמו דהנעילה בתורת שימוש כחפצה בלי מוחה, ועיקר הדבר דקנין חזקה דמעשה שימוש תליא בניכר המעשה לעיני הרואים אבל לא תליא בכוונת המחזיק, ואף אם אמר תחילה בפני עדים שכוונתו בנעילה לשם קנין, כיון דאין ניכר מתוך מעשה הנעילה לא הוי נעילה מעשה קנין, וראיה לזה מההיא עובדא למאי צריכין דתיחוד ותפתח, הא יש תקנה בנעילה לחוד שתאמר תחילה בפני עדים דנועלת לשם קנין חזקה, אלא על כרחך כיון דאין המעשה דנעילה מוכח עלה שמשתמש בשלו לא מקרי חזקה, וכן משמע מדברי סמ"ע (ריש סי' קצ"ב) דכתב ומה

דקתני במשנה נעל לחוד משום דהחזקה מתקיימת בו לחוד לאחר שיפתח עיי"ש, ולא תירץ בפשוטו דמתני' מיירי דידעינן או דמודה בעה"ב דלא צוה לו לשומרו.
מה שהקשית בני עוד על הר"ן במ"ש בפשיטות דע"י קנין אגב לא מתגרשה דבעי' בידה ממש, דדין זה אבעיא בירושלמי גיטין ר"ז בעי מסר לה הגט במסירה מהו וכו'.
ידידי בני אעתיק לך מה דכתבתי בגליון הירושלמי הנ"ל והעמדתי דברי על דברי הקרבן עדה שם ד"ה או שניי' וכו' וקשה וכו' וזה לשוני, במחכ"ת, בפשוטא ניחא דחצר אתרבאי מידה והוי כמונח בידה ממש, וכן בתזכה לי חצירי אף שאינה עומדת בצידו הוי החצר עכ"פ שלוחה ויד שלוחה כידה, אבל קנין המסירה מועיל דקנתה הגט ומ"מ אינו בידה ולא מהני לגבי גרושין כמ"ש הר"ן רפ"ח דגיטין גבי קנין אגב, א"כ י"ל דזהו ספיקא דהירושלמי אי מהני קנין בגט, או דבעי' ידה ממש, וביותר י"ל דזהו ודאי דבעי' בידה ממש כמ"ש הר"ן בפשיטות אלא דהכא במסירה דתופסת בשערה או באפסר הקשור בבהמה הוי כאוחזת קצת הבהמה ממש ובזה י"ל כיון דגליון הגט בידה וקנתה כולו מהניא או דבעי' שיהא הגט כולו בידה וכדדייק לישנא דהירושלמי או שניי' וכו' עד שיהא כולו בידה, וחידוש בעיני דלא נזכר הדין דצריך שלא יהא מקצת הגט יוצא מידה, דאף דקנתה כל הגט בהגבהה, מ"מ אין כולו בידה וצריכין לזהר בזה דאם הגט על קלף גדול ומצוי דלפעמים מקצת הגט למעלה מידה ואינו כולו בידה וצ"ע לדינא, עד כאן לשוני שם.
שם איכסיף לסוף איגלאי. עיין לעיל דף כ"ט ע"ב ב"מ דף צ"ז ע"א ע"ז דף כ"ב ע"א.
שם איכסיף וכו', רבא לא ס"ל כר"ל [לעיל י"ח דמשעת חתימה אין לו פירות] רבא לא סבר כר"ל דהא כייל ביבמות (דף ל"ז) בכ"מ הלכה כר"ל, בהני תלת, ועוד ראיה מההיא דא"ל רב עילישׁ לרבא מה שקנתה אשה קנה בעלה איכסף רבא, וא"א דרבא סבר כר"ל משעת חתימה ממילא מיד נסתלק מהפירות מעידן חתימה והוי חצירה, וזהו אפשר לדחות דעובדא היה בגט בלא חתימה רק דבא לגרשה בעידי מסירה דזה לא הפסיד הפירות, לר"ל עד הנתינה.
שם והוא שעומדת בצד ביתה. עיין עירובין דף צ"ב ע"ב תד"ה אשה.
שם לימא בהא קא מיפלגי מ"ס חצר משום ידה איתרבאי וכו' הרשב"א תמה דממנ"פ אם מיירי מדעתה הא לכ"ע לא גרע משליחות ול"צ שתהא עומדת בצדה, ואם בע"כ איך אמרינן ומ"ס משום שליחות איתרבאי, הא א"י להיות שליח בע"כ דידה ע"ש שהאריך. ובפשוטו י"ל דהכי פירושו מ"ס משום ידה והדין במתני' דזורק גם לחצרה גם בע"כ דידה מש"ה מוקי בעומדת בצדה כדי לאוקמי בסתם אפילו בע"כ, ומ"ס משום שליחות,

וממילא כל גירושין ע"י חצרה לא משכחת רק מדעתה ובהכי ע"כ מיירי מתני' וממילא אף באינה עומדת בצדה, וצע"ג למה מיאן הרשב"א בזה.
שם ומ"ס חצר משום שליחות איתרבאי, קשה הא דבגט מדעתה מהני חצר מדין שליחות ולא בעי עומדת בצידה, הא מ"מ חצר לאו בר גיטין וקדושין ולא מהני שליחות בכה"ג, כמו בעבד דאינו נעשה שליח לגיטין וקדושין מה"ט, ומצאתי אח"כ דעמד בזה הפ"י לעיל (דף כ"א עיי"ש), ולזה ההכרח לומר דכללא הוא בשליחות דחצר דכל מה דיוכל לעשות ע"י שליח יכול לעשות ע"י חצר ולא בעי שיהיה בחצר כל פרטי דברים דצריכים להיות בשליח.
תד"ה ידה וכו'. אפשר ליישב קושית תוס' והיינו דבשלמא בחצר דהוא לבעל לכל הנאות. דהנאות הוא הפירות. ולא גרע משוכר דקיי"ל דהוי חצירו של שוכר. ע' בח"מ (סי' קצ"ח ס"ה) אף דהגוף של משכיר, מ"מ לכל הנאות ולכל תשמיש הוא של שוכר. מש"ה הוי חצירו לתשמישו להיות שלוחו לקנות. וה"נ בבעל דהחצר שלו לכל הנאות הוי כשוכר. משא"כ בידה דמשועבד לבעל לעשות מה שהוא צריך. אבל לא שיהיה כל הנאותיו שלו. שהרי היא ג"כ נהנה מידה מה שהיא צריכה. ומש"ה הוי חצירה. ומה דאמרי' לענין עירוב יד אשה כיד בעלה. ע' נדרים (דף פ"ח) ל"ד דהתם אין לה יד לזכות דמה שקנתה אשה קנה בעלה. אבל הכא יכולה לזכות בגט דלא גרע מבעל שנתן מתנה לאשתו דקנתה. רק לענין עירוב גרע שנותן לה לזכות לאחרים. ע' במגיני שלמה כתובות פרק אעפ"י. ובשו"ת הראנ"ח (סי' ב') ופשוט.
כוונת תוס' בתירוצם א' נראה דל"ש לומר דידים שלו לפירות. דאין הפירות צומחים מידים והוי כמו מצודה לדגים. ובמה דאמרי' יקדשו ידים לעושיהם צ"ל כמו שכתבתי לעיל.
בא"ד כיון דקנוי לו לפירי. עיין כתובות דף מ"ז ע"ב תוד"ה זימנין בסה"ד.

דף עח.

נתן בידה והיא ישינה ניעורה קוראה והרי היא גיטה אינו עד שיאמר לה הא גיטך עיי"ש, מבואר בעודה ישינה לא מתגרשה, וטעמא כתב הרא"ש שם דישינה לית בה דעת כלל, וביאר הרשב"א והר"ן אף דבגט לא בעינן דעתא דידה, מ"מ אין שמור בידה ובעינן עכ"פ שיהיה גט במקום המשתמר, ומדמו לה לשוטה שא"י לגרשה כדאיתא פ' חרש, וכיון דבגט דהוא בע"כ אפ"ה לא מקרי יד לקנות הגט בשעה שהיא ישינה, אי מטעם אין בה דעת, אי מחמת דאינו משתמר בידה, ק"ו לענין מתנה ומציאה דא"י לזכות לו בע"כ, כ"ש דישן לא קנה, אע"ג דלענין קנין חצר עדיף מציאה ומתנה מבגט, היינו דחצירה מטעם

שליחו' איתרבאי, בזה במציאה ומתנה דהוי זכות, זכין לאדם, משא"כ בגט דחוב הוא לה ואין חבין לא נעשה חצירה שלוחה משא"כ נתן בידה ממש, הסברא שיהא עדיפא לקנות הגט דבע"כ משארי דברים שאינם בע"כ, וכיון דישינה לית לה יד לקנות הגט, ק"ו לקנות מתנה ומציאה, לא מבעי' לשיטת רש"י כתובו' (דף ל"א) דמבואר שם דלענין ממון אינו קונה מה שבידו רק מדין הגבהה או משיכה עי' מגיני שלמה ופ"י שם דפשיטא דל"ש כן בישן, אלא אפילו לדעת תוס' שם ד"ה דאי בעי' גחין וכו' דזהו גופא הוי קנין במה שהוא בידו, מ"מ בישן לא מהני כיון דאפילו בגט לא מהני, אך כ"ז בנתן בידו ממש, אבל בנתן לחצירו של שמעון, נ"ל דמהני דחצירו כשלוחו במידי דזכות אע"ג דהוא ישן ואין לו יד לא אמרינן כיון דבטל יד הבעלים באותו שעה, ממילא בטל יד שלוחו, וא"א להחצר להיות שלוחו לקנות כמו במת המשלח דבטלה השליחות, דבישן לא מקרי בטל כח המשלח, כיון דממילא יהיה לו ידה כשיקוץ ולא מחסר מעשה, וכ"כ הר"ן פרק הזורק בעשאה שליח לקבלה שנתן הבעל הגט לש"ק בשעה שהיא ישינה דמתגרשת, ועי' בב"י (סי' קל"ח) דכתב אף לטעם הרא"ש הנ"ל דלית לה יד דלא מקרי בת דעת, מ"מ נתנה לשלוחה מהני, וכתב הטעם דאל"כ לא היה לנו להכשיר למסור הגט לש"ק אא"כ נדע שהיא נעורה בשעת קבלת גט, עיי"ש.

ולענ"ד ראיה מפורשת מסוגיא (דף ע' ע"ב) כתב גט לאשתו ואחזו קורדייקוס וכו' קמיפלגי, ר"ל מדמי לישן, ור"י סבר ישן לאו מחוסר מעשה וכו', הרי להדיא דבשעה שעושה השליח שליחותו הוא ישן מהני דלא בטל כח המשלח כיון דלאו מחוסר מעשה הוא, ומעצמו יהיה לו יד כשניעור משנתו, וה"נ בשליח קבלה שלה, עכ"פ מפורש בהר"ן ובב"י דמוסרים גט לש"ק שלה בשעה שישינה, וכן בנ"ד לענין חצירו בשעה שהוא ישן דקנה דחצירו כשלוחו, ונ"ל לדינא בגט באמרה תזכה לי חצירי ונתן הגט לחצירה בשעה שהיא ישינה דמגורשת כמו בנתן לש"ק שלה, וכדדייק לישנא דהר"ן שם דאחר שכתב הדין הנ"ל בנתן לשלוחה כשהיא ישינה דמגורשת סיים וז"ל, ומיהו בחצירה כיון דבעינן שהיא עומדת בצד חצירה כל שהיא ישינה אינה מתגרשת ע"י חצירה עכ"ל, משמע דוקא בגוונא דבעי' שתהא עומדת מצד חצירה, דבזה חצירה מדין ידה איתרבאי, בזה בעינן שלא תהא ישינה, דכיון דבישינה לית לה יד ל"ש דחצירה יהא ידה, אבל היכי דלא בעינן עומדת בצד חצירה, כגון שאמרה תזכה לי חצירי, דקנה חצירה מדין שליחות כמ"ש הר"ן ר"פ הזורק גם בישינה מתגרשת כ"ז נראה בפשיטות.

אולם מה דאיכא לעיוני במציאה שנפל לחצירו בשעה שהוא ישן אם קנה דלכאורה למ"ש הנ"י פ"ק דמציעא בשם הר"ן דחצר במציאה לא מדין שליחות זכה, דהא הוי

תופס לבע"ח דל"ש בגוי' מגו דאיבעי זכי לנפשיה, אלא דזכה מדין יד אף שאינו עומד בצידו דכל מה דמשתמר בדבר דזכות הוא לו מקרי ידו, שגם מה שבא לידו כי ניחא ליה דליקני הוא נתנו בחצר המשתמר והוי ידו אריכתא עיי"ש, א"כ דמדין ידו הוא, י"ל כשנפל המציאה לחצירו אם בעל החצר ישן דלית ליה יד לא קנה חצירו.

אמנם נ"ל לדינא דגם במציאה זכה לו, דהרי בלא"ה דעת הראב"ד הובא בהרשב"א דגם בגט נתנו לחצירה כשהיא ישינה מגורשת, והרשב"א כתב דאפשר לצדד כדבריו, דלא דמיא לשוטה, דאין לה חצר כיון דאין לה יד, דהתם אין לה כלל, אבל ישינה, אע"ג דהשתא אין לה יד, מ"מ ראויה להיות לה יד, דלאו מחוסרת מעשה, הלכך אפילו השתא יש לה חצר כיון דהיא משתמרת עיי"ש, וכן הה"מ העתיק בשם הרשב"א שהוא צ"ע לדינא, א"כ לדעת הראב"ד פשיטא דזוכה במציאה, ואף להחולקים דס"ל דבגט לא מגרשה, מ"מ הא רוב הפוסקים ס"ל דבמציאה ג"כ חצירו קונה מדין שליחות וכן דעת תוס' פ"ק דמציעא, ולדידהו גם בישן קנה כמש"ל, ובפרט שדברי הנ"י בשם הר"ן הנ"ל תמוהים לי מאד, כאשר הבאתי כבר בשו"ת, דהא להדי' אמרינן פ"ק דמציעא דלא ילפינן קטן מקטנה, דגבי איש לא אתרבי כלל חצר משום יד, א"כ איך אפשר דבמציאה קונה רק משום יד וצ"ע, א"כ לדברי רוב הפוסקים נראה דבנ"ד זכה במציאה ולו יהא אלא ספק קנה מספיקא, וכמ"ש הרא"ש פ"ק דמציעא דכל שזכה מספק במציאה נעשה הוא מרא קמא, ולא מהני בתפס אחר מידו עיי"ש. וביותר נ"ל דגם להר"ן זכה במציאה, והיינו די"ל דוקא בגט דחוב הוא ולא הוי יד אלא בסמוכה לה ובעי' גם כן משתמר לדעתה כמו ידה, וכמ"ש הב"י בפשיטות באה"ע (סי' קל"ט) דמ"ש הטור דבעי' משתמר לדעתה היינו לאפוקי אם הוא חצר גדול כשעומדת במזרחו אין מערבו משתמר לה לדעתה וזרק במערבו אינה מגורשת עיי"ש. הרי אף דחצר משתמר בעצמותו וגם עומדת בצידו, מ"מ צד האחר שאינו משתמר מכחה ומדעתה לא מקרי יד, דידה לא מקרי אלא כשמירתה עליו, א"כ בישינה דלא משתמר לדעתה לא קנתה חצירה, דכמו נתן בידה לא קנתה דאינו משתמר, ה"נ חצירה לא הוי בידה אף דמשתמר, מ"מ אינו משתמר לדעתה, משא"כ מציאה במשתמר בעצמותו הוי יד אריכתא להר"ן כיון דזכות לה, הרי דבמידי דזכות אף באינו משתמר לדעתה, דהא אינה עומדת בצידו, מ"מ מקרי יד, א"כ י"ל אף בישן קנה אף דאין לו יד, היינו משום דאינו משתמר בידו משא"כ בחצר דמשתמר ולא מגרע במה שהוא ישן, כיון דא"צ כלל לשמירתו להיות עומד בצידו, אם כן י"ל דגם להר"ן זכה במציאה, וכנ"ל, כן נראה לענ"ד.

על קושיית רומ"פ בהרמב"ם פ"ה מהל' גירושין דמנ"ל דקדם הוא לתוך ד"א ברה"ר דאינה מגורשת אף בכדי שתשוח ותטלנו, הא ברה"ר ליכא קנין ד"א, ונהי די"ל דלדידה תקנו מ"מ משום עיגונא, מ"מ אין לו קנין ד"א ברה"ר.

לענ"ד הא גם בסימטא יקשה, דהא חז"ל תקנו ד"א לטובת הקונה אבל לא בע"כ וכדאמרי' פ"ק דמציעא בנפילה ניחא לי' דליקני בד"א לא ניחא לי' דליקני, והיינו דאינו רוצה לזכות בד"א שיהי' חצירו, וכמו שנכתוב בעז"ה [והפשוט לכאורה דאם קדם ראובן לשמעון בד"א ונפל מציאה לשם, וראובן אמר או גילה דעתו דלא ניחא לי' דליקני דזכה שמעון דכל שאין ראובן רוצה בהד"א זוכה בהם שמעון, וכמו כן להסוברים דבמכר ומתנה ג"כ תקנו ד"א, בודאי הלוקח קונה בד"א אף אם קדם אחר בד"א אלו, כיון דלקנות חפץ זה אין שייכות להד' אמות לקנות לאותו אחר דלא מכר לו המוכר ממילא שייכים הד"א לגבי חפץ זה לשמעון, כך הי' נראה בפשוטו לולא שראיתי להב"ש סי' קל"ט סכ"ג דכתב בפשיטות כגון שבא אחר תחילה והיא באה אח"כ אין לה ד"א, הרי אף דלקנות הגט אין שייכות לאותו אחר, מ"מ לא זכתה היא, [אבל לענ"ד יקשה מסוגיא דגיטין גבי מחצה על מחצה דפרכינן והא א"א לצמצם, ואמאי לא בפשוטו, דבתחילה קדם אחר בד"א, ובעודו שם באו האיש והאשה לשם זא"ז, דכיון דאז עדיין האחר שם שקדם להם והד"א הם שלו אין זכות לאיש ואשתו בד"א, ואח"כ כשהלך האחר משם זוכים האיש והאשה ביחד באותן ד"א, אע"כ דלא כהב"ש, וא"כ אף בשעה שעדיין האחר עומד שם, מ"מ לענין הגט זכה בד"א האיש או האשה ומי שקדם זכה, וצ"ע] וכיון שכן דקנין ד"א אינו בע"כ דאדם, מה בכך דקדם הבעל לד"א, הא רצונו להקנות לה גט בד"א אלו והוי כאומר לא ניחא לי דליקני לי הד"א, ועכ"פ באמר כן במפורש תהי' מגורשת ואינו במשמע שיהי' הדין כן, דסתמא אמרינן קרוב לו אינה מגורשת, אע"כ אף אם אין קניים לו, מ"מ בתוך הד"א של אדם אין קנין לאחר לצאת בזה מרשות המוכר, דהד"א הם שייכים לאדם ולא תקנו חז"ל שיצא החפץ מרשות המוכר מתוך ד"א שלו שיהי' הד"א קונים לאחר, וא"כ גם ברה"ר הכי הוא, כיון דלאו משום קנין חצר לדידי' אתינן עלה.

כתב בני הרב נ"י דהרא"ש גיטין מדאסבר הא דק' אמה דמדין אפקעי' רבנן לקדושין אתינן עלה, מדלא כ' דרבנן הקנו לו ק' אמה וממילא הוי חצירה דאורייתא, ע"כ דלא ס"ל בזה כהר"ן, לענ"ד הר"ן לא כ' רק לענין הד' אמות דהם שלה לכל מילי, דזכי' שם חצר עליה, אבל הנך ק' אמה דלשאר מילי אינן שלה, ל"ש לומר דחז"ל הקנו לה שיהי' חצירה, דלא מצינו קנין לחצאין, והוי רק תקחז"ל בעלמא דתקנה הגט, אבל לא מדין חצירה, וכ"מ להדיא בהרא"ש פ' הזורק שכתב דשמואל מודה אם זרק לה הגט תוך ד"א

דמגורשת, דליכא מאן דפלג אהא דד"א קונות וכ"ש בגט משום עגונא, ומאי פשיטות זה, כיון דקנין ד"א דרבנן וצריכין לאפקעינהו, ודלמא שמואל ס' דלא אפקעינהו רבנן בזה, אע"כ דבקנין ד"א, גם הרא"ש סבירא ליה דלא צריך לאפקעינהו.

הא דלא נקט הר"ן בפשוטו דחז"ל הקנו לה הגט, והוי הגט שלה מדאורייתא כמו בקידושין במעמד ג' דס"ל לרוב הפוסקים דמקודשת מדאוריי', דכיון שזכתה במלוה במע"ג, מכח תקנת חז"ל נעשה שלה מדאורייתא, היינו דלגבי גט לא מהני גם קנין דאוריי', דבעי' שיהי' הגט בידה כמ"ש הר"ן (דף קפ"ד) דאם מקנה לה הגט בקנין אג"ק לא מהני דמ"מ אין הגט בידה, ומה"ט תמוה לי על הר"ן פ"ק דגיטין בסוגיא דמעמד ג' דהקשה למה לא מהני בשחרור מע"ג, והוכיח מזה דמשטרות אין נקנין במעמ"ג דאין גופן ממון, ומאי ראיה, הא י"ל דמע"ג הוי קנין, אבל מ"מ עדיין אין ביד הזוכה ומש"ה לא מהני בשחרור, דבעי' שיהיה בידו, דהא בכל שחרור דינו כגט מגזרה שוה לה לה ובני הרב נ"י כוון ג"כ לקושיא זו והאריך בזה, לזה הסביר הר"ן, דכיון דזכתה בד"א הוי חצירה מדאורייתא והוי ידה ממש כמו כל חצירה דאיתרבאי משום ידה.

בשו"ע חוה"מ סי' רס"ח ס"ב בהג"ה ב' שבאו כאחד לתוך ד' אמות או שעומדים ונפלה המציאה לתוך ד' אמותיהן קנו שניהם עכ"ל, מלשון זה משמע להדיא דבעומדים שם קודם נפילת המציאה אף שאחד בא לשם קודם לחבירו, מ"מ קנו שניהם דבשעת נפילת המציאה לשם שניהם עומדים שם. ותמוה לי דהא בגיטין ע"ח ע"א דפריך הש"ס וליחזי הי מינייהו קדים וכו' הרי מבואר דאם קדמה היא לתוך ד' אמות אלו קודם להבעל, ואח"כ בא הבעל לשם וזרק לה הגט קנתה היא דכבר זכתה בד"א אלו לקנות על ידן הגט שיתן לה אף דבשעת נתינת הגט גם הבעל הוא בתוך ד' אמות, א"כ הכא נמי בבאו שניהם זה אחר זה ואח"כ נפל המציאה לשם מהראוי שיזכה הא' דכבר זכה בד' אמות אלו לענין מה שנפל לתוכו. ולענ"ד דין זה ברור כמ"ש דזכה האחד, ובהכרח שבקינן לדברי הגהת ש"ע הנ"ל דדחיק ומוקי לנפשי' דאו שעומדים היינו דבאו לשם בבת אחת וצל"ע.

ונסתפקתי להסוברים דגם במתנה ד' אמות קונים אם ראובן בא תחילה לתוך הד' אמות, ואח"כ בא לוי לשם, ושמעון נתן ללוי מתנה וזרקו לתוך ד' אמות אלו, אם נימא דלוי לא קנה, כיון דראובן בא לשם תחלה ד' אמות אלו נעשו שלו וכמש"ל, או דנימא דלענין זכיית זה החפץ דא"א לראובן שיקנה דתלוי בדעת הנותן לא מקרי הד' אמות שלו, וזכי' ללוי בכל מה דא"א שיזכו הד' אמות לראובן זוכים ללוי, והנה מדברי הב"ש באה"ע סימן קל"ט סכ"ג במ"ש שם בדברי הרמב"ם דאיירי דאין לה שם ד' אמות כגון דבא אחר לשם

תחלה וכו' הרי דס"ל בפשיטות דאף מי שאין לו שייכות בזכייה זו מ"מ כבר הד"א הם שלו שלא יקנה בהם זה האחר.
אמנם דברי הב"ש תמוהים לכאורה מסוגיא דגיטין הנ"ל דפריך והא אי אפשר לצמצם, ולדברי הב"ש משכחת לה ברווחא דתחלה הי' אחר בתוך הד' אמות, ובעודו שם באו הבעל והאשה זה אחר זה לתוך ד' אמות אלו דכ"ז שהראשון עומד לשם הד"א שלו ולא ניקני להבעל והאשה, ואח"כ הלך הראשון משם דבאותו שעה שהולך משם הבעל והאשה זוכים כאחד בד"א אלו אלא ע"כ דלענין הגט אין נפקותא בזכיית אותו האיש דאין לו שייכות בו וצל"ע לדינא, ומה דיש לעיין בהג"ה זו דהא אי אפשר לצמצם, עיין בספר בית מאיר סימן קל"ט דהתעורר מזה.
[טלי גיטך מע"ג קרקע כו', בב"ש סי' ק"מ סק"ה דן דלמ"ש הר"ן בנותן גט לחצירה ואח"כ עמדה אצל החצר וא"ל הרי גיטך דמהני ה"נ בנותן גט ליד א' [ואח"כ אמרה האשה יזכה לי] ואח"כ אמר לו הבעל זכה לה דמהני (והיינו דלא מקרי טלי גיטך כיון דמ"מ בא ליד זה מהבעל כמו בנתן גט לאשתו בפקדון ואמר לה אח"כ הרי זה גיטך דמגורשת ה"נ בזה כיון דנעשה ידו של זה כידה) וכ' עלה וי"ל אפי' להרשב"א והר"ן דס"ל בחצר הוי גט דנתן מידו לחצירה דהוי כאלו נתן לידה משא"כ בזה דתחילת נתינה לא הי' ברשותה. ולענ"ד בודאי כן הוא ומוכח כן ממה דכ' הר"ן בפ' התקבל כדברי תוס' שהביא הב"ש סי' קמ"א ס"ק ס"ד דנעשה מיד ש"ק אלא דהתנה שלא יחולו הגירושין עד שיגיע למתא מחסיא דאל"כ הוה טלי גיטך מעג"ק, הרי מפורש דס"ל להר"ן אף דבא הגט מיד הבעל ליד זה מ"מ כיון דבשעת הנתינה לא היה כידה לא מהני דבעינן ונתן בידה וברור.
ואך מ"מ החילוק של הב"ש דנתן לחצירה עדיף כיון דנתן מיהת לחצר שלה אינו מובן כ"כ, דהא בשעת הנתינה לא היה חצירה דמה שקנתה אשה קנה בעלה, ואם נימא דמטעם אחר מהני כיון דבתחילה כשנתן הגט לחצירה הוי כמונח בחצירו וכשיאמר הרי זה גיטיך דגיטה וחצירה באין כא' הוי כנוטל הגט מחצירו ונתן לחצירה כמו בנותן הגט לחצירו והקנה לה החצר והגט שבתוכו וכמ"ש תוס' דף ע"ז ב' ד"ה ותיזל, א"כ אף בהפיל הרוח הגט לחצירה ואח"כ אמר הר"ז גיטיך תהי' מהני דהוי כמקנה לה חצירו וגט שבתוכו. וצ"ל כיון דמ"מ חצירה הוא אלא מכח דקנתה [אשה קנה] בעלה לא הוי חצירה ממש למקני' בי' בדרך קנין חצר מש"ה אין דומה למקנה לה חצירו וגט בתוכו דהוי כנותן הגט מחצירו לחצירה כיון דמעיקרא היה ג"כ חצירה, אבל בנתן הגט לתוך החצר כיון דמ"מ הוא ג"כ חצירה מקרי ונתן בידה, ועדיין צ"ע.

ולפ"ז י"ל בשחרור אם אמר טלי הגט שחרור מקרקע והשתחרר בו דמהני דכשנטל העבד הגט הוא ביד רבו דיד עבד הוא יד רבו ממש דקני ליה גופו, ואח"כ כשמשחררו רבו בדרך גיטו וידו באין כא' הוי כנותן מידו לידו ממש כמו באם השטר בחצר הרב והקנה לעבדו החצר והגט שבתוכו ה"נ כיון שבתחילה כשהיה הגט ביד העבד הוי ביד הרב וכשמקנה לו לעבדו גופו עם הגט שעליו הוי נותן גוף העבד מרשותו לרשות העבד עם הגט שעליו, ומשו"ה שפיר כ' תוס' שבאינו מוסרו מיד ליד לא אמרינן תן כזכי אבל זכי מהני דלא הוי טלי גיטך מעג"ק, ודו"ק היטב.]

דף עח:

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו הכא בב' כיתי עדים אחת אומרת קרוב לו, כתב הרשב"א דהוי חזקת חיוב נגד חזקת ממון, תמה רומעכ"ת דמ"מ לפי מה דרצו לו' ביבמות דרבה ור"י ס"ל דתרי ותרי ספיקא דאורייתא ישאר הקושיא דהא חזקת חיוב אסתלק מכח התרי ותרי, וממילא לא מפקינן מיד המחזיק כהיא דבר שטיא.

לענ"ד י"ל למ"ש תוס' בסוגיין ד"ה מחצה על מחצה הכא לא שייך המע"ה וכו' ועיין מהרש"א דמ"מ יקשה על רבה ור"י דנימא הממע"ה, ומתרץ על פי דברי המרדכי דמתני' מיירי שהמעות עדיין בעין, והלוה בא לחזור וליטול מעותיו לחזרה, ביאור הדברים, דמ"מ זהו רק לרבה ור"י דקרוב לו היינו תוך ד"א, מש"ה אם הוא קרוב לו זכה במלוה במעותיו בקנין חצר, וא"י הלוה לחזור, אבל לאוקימתא דר"י קרוב לו אפילו ק' אמה דליכא קנין חצר רק בגט משום תקנת עגונות ובחוב איירי דא"ל זרוק לי חוב בתורת גיטין והפטר דזהו יועיל לענין פטור דלוה, דהמלוה פטרו כשיזרוק לתוך ק' אמות שלו, אבל בבעין והלוה רוצה לחזור וליטול מעותיו ואף בקרוב להמלוה כיון דאינו תוך ד"א במה זכה המלוה בהמעות הא ליכא קנין חצר, אע"כ דמתני' לא מיירי בהכי לענין בעין ולחזרה, אלא דמיירי בנאבד המעות ולענין חיובו ופטורו דהלוה לשלם שנית, ובמחצה ע"מ לשלם החצי, ולזה הוצרכו תוס' לדבריהם דבזה ל"ש הממע"ה, ולפ"ז י"ל הא דהקשה הרשב"א כן על רבה ור"י ולא ניחא ליה לפרש כהמרדכי דמיירי בבעין ולחזרה, דיקשה דזהו חזקת מר"ק בספק בקנין, ויהי' ביד הלוה לחזור וליטול כל מעותיו, [ועי' בחידושי הרשב"א גיטין (ס"ג) גבי הולך כזכי דכתב ולגבי מתנה מספקא לן, ואוקי ממונא בחזקת מרא דלא דמי לחוב ופקדון, דכיון דבמה שיש בידו משל אחרים משדר ליה ספיקו לקולא דבעלים היא ע"ש, מ"מ יש לחלק כמובן, גם אם דומה להתם יקשה בהיפוך דנימא דמספיקא קולא דבעלים ולא יהיה ביד הלוה לחזור כלל ואמאי יחלוקו], מש"ה מפרש הרשב"א בנאבד, ולענין חיובא ופטורי דהלוה והוי חזקת חיוב נגד חזקת פטור,

וכ"ז למסקנא, דתרי ותרי ספיקא דרבנן, אבל לס"ד דספיקא דאוריי', היינו מפרשים באמת כהמרדכי דמיירי בבעין, ואין כאן מוחזק דהשתא וחזקת מר"ק מכח תרי ותרי מש"ה יחלוקו.

שם ר"י אמר קרוב לה שנינו אפי' ק' אמה וכו' ה"ד מחצה על מחצה וכו', ולכאורה יש לדקדק דדילמא גם לר"י מפרשינן במחצה ע"מ בב' כיתי עדים עסקינן דאחת אומרת קרוב לו, וא"א קרוב לה כדמפרשינן מעיקרא לענין ד' אמות, ואמרתי בהקדם דברי תוס' ד"ה מע"מ הכא לא שייך לומר וכו' ויעויין במהרש"א שם וביאור דבריו דלאוקימתא דרבה ור"י אף אם נפרש דאמר זרק לי בתורת גיטין, מ"מ יקשה דהממע"ה דאף דהגיטין יהי' הדין דהיא ספק מגורשת מ"מ כיון דאלו באמת הי' קרוב למלוה הי' נפטר מחובו ואנן לא ידענא היכן הי' ממילא יהי' הדין דהמוציא מחבירו עליו הראיה דבשלמא לפי האוקימתא דמע"מ היינו ב' יכולים לשמרו, בזה שפיר דבאותו מקום דהדין בגירושין דהיא מגורשת וא"מ ולא דהוי ספק אלא דכך הוא מעיקר הדין כיון דשניהם יכולים לשומרו יד שניהם שוה בו והיא קצת מגורשת, גם בחוב הדין דיחלוקו ולא מטעם ספק אלא דכך קיבל עליו במה דאמר זרוק לי חובי בתורת גיטין אם יזרוק במקום ששניהם יכולים לשמרו שיהי' חצי פרוע, משא"כ אם בב' כיתי עדים עסקינן המוציא מחבירו עליו הראיה, ולזה בא כ"כ חזקת מר"ק, וכמ"ש בחידושי הרשב"א לעיל ס"ג ע"ב ד"ה אמר ר' אבא עיי"ש, ומה דלא ניחא לתוספות לומר כן גם לאוקימתא דקרוב לה אפילו ק' אמה דהא דיחלוקו היינו לענין שבא לחזור לזכות במעותיו, היינו דלכאורה אף בודאי קרוב למלוה יכול לזכות בו דבמה זוכה המלוה דהא לא זרק לתוך ד' אמות שלו, ומה דאמר זרוק לי חובי בתורת גיטין זהו אינו מועיל שיקנה המלוה דאף שאומר הלוה שרוצה להקנותו בזה מ"מ לא זכה בלא קנין כראוי אלא דמהני רק לפטור הלוה ע"י דיבורו דהמלוה דמחילה א"צ קנין וא"כ ע"כ דיחלוקו, היינו לענין חיוב אחריות בנאבד משום הכי הוכרחו לתרץ דהטעם דאין כאן ספק אלא דמעיקר הדין כך הוא וכנ"ל, כנלע"ד ביאור כוונת המהרש"א, ולפ"ז ניחא דלר"י דמפרש ק' אמה וע"כ מתני' דיחלוקו ולא מיירי לענין חזרה אלא לענין חיוב אחריות, ולזה פריך היכי דמי מע"מ דהא א"א לפרש דמיירי בב' כיתי עדים דא"כ יקשה אמאי מוציאים החצי מספק ולזה משני דמיירי בב' יכולים לשמרו דבכה"ג לא משוי ספק.

תד"ה ר"י אמר קרוב לה וכו', וקשה דבפ"ק דמציעא וכו' וכן הקשו תוס' בב"מ, ולא זכיתי להבין קושייתם, דאנן ילפינן מציאה מגט, על היסוד דחצר משום יד הוא, וממילא דאחר דתקנו בגדול במציאה דהוי חצירו קונה ג"כ לקטנה, דכל מה שהיא חצרה הוי כידה,

אבל לענין זה יש חילוק, דבגט הקנו לה אפילו ק' אמה שיהיה חצירה, ובמציאה תקנו רק ד' אמות להיות חצירה, ובזה ל"ש למילף מציאה מגט על מהות כמה הוא חצירה וצע"ג, וכבר עמדתי בזה במק"א.

דף עט.

אמר רבא ג' מידות בגיטין. הנ"מ לענין שבת. אבל לענין גיטין משום אנטורי אנטור. ע' במהרש"א שכ' דמשמע בכה"ג גופה מהני בגט. דהיינו בזורק לה הגט דרך ביתה. והקשה דהא הוי אויר שא"ס לנוח והוא איבעי' דלא איפשטא בש"ס. ע"ש שכ' לחלק. לכאורה צריך ביאור דהיכי קאמר הכא משום אנטורי אנטור דהא באמת לא ינטור, דהא מצא הגט בפתח אחר. בשלמא בסוגיא דב"מ באיבעי' דמצא ארנקי ל"ק. דהא לא משתמר. די"ל דדעת אחרת מקנה לא בעי משתמר. אבל הכא בגיטין דבעי משתמר כדפריך והא לא מנטר קשה כנ"ל. ונלענ"ד דהמעיין בסוגיא דב"מ יראה דר"פ אמר דעת אחרת מקנה אותו שאני. ומנא תימרא כו' ע"ש.

והנה הרמב"ם והמחבר פסקו דלא כר"פ שאף במתנה בעי חצר המשתמר. ואפ"ה פסקו במתנה מהני רץ אחריו ואינו מגיע וגם העתיקו האיבעי' דזרק ארנקי (ע' ססי' רמ"ג) ובהכרח צ"ל דאין ס"ל לחלק דלענין זה מתנה הוי מעלה שמפני אם בעצמו חצר המשתמר אף שרץ אחריו ואינו מגיע ואינו משתמר לדבר הזה מ"מ לדבר אחר שנח בחצר הוי משתמר. אבל אם החצר בעצמותו אינו משתמר אף במתנה לא מהני. ומש"ה שפיר העתיקו איבעי' דב"מ זרק ארנקי דמצד אינו משתמר אינו מזיק דהא חצר בעצמותו חצר משתמר. וא"כ י"ל דגם בגט דהוי דעת אחרת מקנה מהני אם החצר בעצמו משתמר. וא"ש דברי הרמב"ם.

וכדברינו זה נלענ"ד לבאר דברי תוס' ד"ה כגון ע"ש. ולכאורה תמוה מה הקשו מסוגיא דבב"ק דהא פירשו בתוס' בב"מ בדעת אחרת מקנה אותו לא בעי משתמר, וא"כ התם בגניבה דדעת אחרת מקנה אותו אפשר כשאינו באויר חצירו קנה, ואף אם נדחק שהתוס' בכאן ס"ל כשיטת הרמב"ן דלא מהני דעת אחרת, מ"מ הא מרא דשמעת' הוא ר"פ, ור"פ אמר להדי' בב"מ דבמתנה לא בעי משתמר. וחידוש שלא התעוררו בזה האחרוני'.

ונלפענ"ד ובתחילה נביא ראיה לדברינו ולחילוק הנ"ל, ממ"ש הב"ש (סי' קל"ט) בדעת רש"י דמפרש והא לא מנטר היינו מטע' שא"ס לנוח. דמשמע דבנח באמת מהני משום דהוי משתמר משום גזלנים, אף צד האויר משום שמא ידחפנו לחוץ לא מנטר ומשתמר מהני וע"ש.

ולכאורה תמוה הא ברץ אחריו ואינו מגיע לא משתמר מקרי והרי בחצר ג"כ משתמר ואפ"ה הוי אינו משתמר מחמת שיצא לחוץ ומ"ש מאויר. ובהכרח לומר כנ"ל דהא במתנה מקרי זה משתמר והוי גט ג"כ כמתנה. אך נ"ל דתוס' לא ס"ל כרש"י והיינו ממ"ש דבב' חצירות זו לפנים מזו דמהני אף שאפשר שיכול הרוח להוליך גט לחצירו של בעל. מ"מ מהני כיון דעומדת בצדה ומשתמר שלא יקחהו בי' חצר הבעל ע"ש. ואם נאמר דלא מנטר היינו שא"ס לנוח הא מהני א"ס לנוח בחצירה. אע"כ דדעת תוס' דהוי סופו לנוח כיון שראוי לנוח. ואפשר דלא שקיל זיקא ושאני ההיא דבב"מ דזרק ארנקי דמיד זרק בכוח דבודאי יצא לפתח אחר. וע"כ הא דפריך והא לא מנטר היינו דאויר נקרא אינו משתמר וכן מוכח עוד באיזה הוכחות וע'. וכיון שכן יקשה כנ"ל כיון דאויר נקרא אינו משתמר אמאי מהני בזרק הגט שיצא לפתח חצירה דומיא דשבת הא לא מנטר. ואפשר לחלק דשאני חצר דשארי דברים שנח בתוכו משתמר. אבל אויר אף דבעודו באויר כמו שהוא עכשיו משתמר מגזלנים מ"מ כל דבר לא משתמר באויר. ולשום דבר לא משתמר. מש"ה נקרא אינו משתמר. וא"כ י"ל דבזה פליגי רש"י ותוס'. דרש"י סבר דהכל תלוי באם בעודו בחצר משתמר מגזלנים מקרי משתמר ומש"ה אויר משתמר מקרי רק באם באמת קלט כלב מקרי אויר שא"ס לנוח. ולתוס' בהיפוך דמקרי סופו לנוח כיון דראוי לנוח. ולענין משתמר בעי דשאר דברים משתמרי' בתוכה ומהני בזרקו שיצא דרך חצירה. אבל אויר שלמעלה מחצר דבכל דבר לא משתמר אינו משתמר מקרי. כך היה נלענ"ד.

אך כדי ליישב דברי תוס' הנ"ל בכוונת קושייתם מההיא דבב"ק יש לי לומר דגם תוס' ס"ל בהא כרש"י דבגט תלי' רק אם עודו בחצר משתמר מגזלנים. ומוכח לה מכח דקדוק הש"ס שדקדק הרשב"א שכ' ולזה היו מפרשי' הא דפריך והא לא מנטר אף בעודו באויר משתמר מגזלנים. מ"מ ס"ל להש"ס דזה בחצר ממש. אבל באויר לא מקרי אויר חצירה רק אם ראוי לתשמיש להניח בו דבר, אבל כל שאינו משתמר שום דבר בתוכ' אין אויר כמו חצר, וגרע מחצר שאינו משתמר, ושפיר הקשו מההיא דבב"ק, כך נלענ"ד, וע'.

דף עט:

הב"ע בקופה כו' הב"ש אה"ע סי' קל"ט סקי"ג הוכיח דע"כ מיירי דקאי ברשות לוקח דאי בסימטא הא קיי"ל כליו של לוקח בסימטא לא קנה, אע"כ דמיירי ברשות לוקח, ואפילו הכי ביש לה שוליים לא קנה עיי"ש. ובמחכ"ת אינו דהא דכליו של לוקח בסימטא לא קנה, היינו כמ"ש הרא"ש פ' הספינה דכל כמה דלא מדד אין דעתו דליקני ליה כליו כיון דמחוסרים מדידה אלא לדעת שימדדם ואח"כ ימשכם, ואם אמר לי' זיל קני באמת מהני אפי' לא מדד עיי"ש, א"כ בגט דלא שייך חסרון מדידה פשיטא דהוי כזיל קני דמהני כליו

של לוקח בסימטא, וא"כ י"ל דהסוגי' מיירי בעומד בסימטא, גם אם יהיבנא לי' להב"ש דהסוגיא מיירי ברשות לוקח כדמשמע מלשון הר"ן דהביא הב"ש שם, מ"מ נראה לי דשאני התם כיון דחצירו קנוי לו ולפירות ויש לו רשות להניח שם חפציו אלא דאמרי' גיטה וחצירה באים כאחד, אבל עכ"פ בשעה שזרק הגט יש לו רשות להניח שם חפציו, א"כ י"ל דבטל כלי דידה לגבי כלי דידיה דאין לה רשות להניחו בכלי דידיה והכלי שלו אינו בטל לגבי רשותה דהא יש לו רשות להניחן בחצירה והוי לענין זה חצירה כמו בסימטא וכלי של לוקח מונח בכלי של מוכר דלא קנה, אבל בעלמא י"ל דבכה"ג קנה, דאם אתה אומר דבטל כלי דלוקח לגבי כלי דהמוכר מכח הקפידה דאין לו רשות להלוקח להניח כליו בתוך כלי דהמוכר מה"ט בטל ג"כ כלי של מוכר לגבי חצירו של לוקח, (ועי' חי' ב"ב פ"ה).

שם מתני' כל שנתייחד עמה כו'. כ' בחי' רשב"א דמסתברא מדלא קתני ג"כ הכא ומודים בנתגרשה מן האירוסין כדקתני בסמוך במתניתין ט' דהכא בין בזה ובין בזה מחלוקת דדוקא התם שהיא מגורשת גמורה ומן האירוסין דאין לבו גס בה לא אמרינן הן הן עידי יחוד. אבל הכא כל שלא גרשה שמא עדיין דעתו עליה וגייסי אהדדי וחוששים שבא עליה. ולענ"ד י"ל דלקמן לענין קידושין דבעינן דוקא בעדים אלא דמכח דעידי יחוד הן הן עידי ביאה מקרי קידושין בעדים דאנו דנין דבודאי בא עליה ושם עדות עלה. בזה אמרינן במן האירוסין דאין ודאי דבא עליה כיון דלא גייסי אהדדי. והעידי יחוד א"י לדון דבוודאי בא עליה ואינם נקראים עידי ביאה א"כ ממילא ליכא חשש דשמא בא עליה דמה בכך. הא הביאה לא הוי קידושין כיון דעידי היחוד אינם עידי ביאה. אבל הכא לענין גיטה קודם לבנה חיישינן דאף דלא גייסי מ"מ הוי ספק שמא בא עליה ודו"ק.

שם אם נתגרשה תינשא לכתחלה. עיין יבמות דף י"ד ע"ב תוד"ה בגט ישן.

שם מתני' ולא זה וזה מטמאין לה כו'. כתב הרש"ל בח"ש וז"ל ומ"ש רש"י אם שניהם כהנים לאו דוקא אלא אחד כהן וא' נזיר עכ"ל. ויפה הקשה לי הרבני מו"ה עזרא נ"י מוואלטש הא נזיר אף לאשתו כשרה אינו מטמא כדאיתא רפ"ז דנזיר. תו כתב הרש"ל א"נ יש לפרש אינם מחוייבים לטמא ואיירי שפיר אפילו בישראל עכ"ל. וזה תלוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד פ"ב מהלכות אבל. דלדעת הרמב"ם שם ישראלים ונשים שאינם מוזהרים בלא יטמא ליתנהו במצות לה יטמא עיי"ש. א"כ ליתא להך פירושא (וגם רש"י סובר בזה כהרמב"ם עיין בשאגת אריה סימן ס"ו). ועיין במהרש"א שכתב דרך אחרת בזה.

[תוד"ה פנימית וכו' מפני בני ביתו של ר"ג. קשה לי דהא כל שדהו של ר"ג אינו משומר כלל מאחרים רק מכח ר"ג וא"כ אינו משתמר מן השוכר וזהו לא מיקרי משתמר אם אינו משתמר מצד השוכר, דהרי תוס' בב"ק (דף י"ב א' ד"ה והלכתא) כתבו דבעינן ג"כ ישן דליהוי משתמר לדעתו כדאמרי' בגיטין וכ"כ הרא"ש שם הרי גם בדיני ממון דל"ק מדין יד רק בדין שליחות לא מהני ניעור אף דהוי חצירו מ"מ כיון דהעבד משמרו לא מיקרי מדעתו מכ"ש אם משומר רק מאחר דלא מיקרי משתמר לדעתו ואינו מוכרח דמצד בני ביתו מקרי אינו משומר וניחא ההיא דגיטין, וצע"ג.]

דף פ.

תוס' ד"ה ושם עירו וכו' ע"ש, עי' במהרש"ל שהעתיק לשון הרא"ש דגם בעיר דירתם אם לא כתבו כלל כשר ואינו פסול רק בשינה ומטעם שנראה שאין זה הבעל, ועי' מהרש"א ועי' בב"ש [ריש סי' קכ"ח סק"א] דגם לענין מקום כתיבת סופר ועדים בדיעבד כשר בלא כתבו כלל ופסול רק בשינה, ולפ"ז תמוה לי מאד במה שהוכיח הרא"ש דסופר לאו דוקא ותליא רק בעדים מהא דאמרינן מצאו באשפה וחתמו ונתנו לה כשר, וניחוש דילמא שינה הסופר מקום כתיבתו וזרקו לאשפה, וכן הקשו תוס' יבמות (דף צ"א א) ומה ראי' היא זו הא בדיעבד בלא כתבו כלל כשר וא"כ י"ל דמצאו באשפה מיירי שלא כתוב בו כלל שום מקום וכיון דכבר נתנו לה כשר, ואף דהתוס' לעיל (דף ג' א) כ' דנתנו לאו דוקא דאף לכתחילה כשר, היינו מטעם לשמה אבל מ"מ י"ל דמה"ט גופא דקדק התנא ונקט לה בדיעבד כדי שלא יפסל מטעם חסרון כתיבת מקום הסופר, והוא צ"ע למאד.
בא"ד מדאמר בפ"ב דכתובות וכו' (עי' שו"ת סוף סי' קי"ח).
תוד"ה כי ויבמות נמי וכו', (עי' חי' אה"ע סי' קכ"ז ב"ש אות ט"ז).

דף פ:

לישנא מעליא נקט. עיין כתובות דף י"ג ע"א וש"נ.
תוס' ד"ה זו דברי ר"מ וכו' ור"ת גריס לקמן וכו' כעין זה כתב ר"ת בשבועות דף מ"א ע"א תד"ה מאן דמתני ושם דף ט' ע"ב תד"ה כדאמר וכזה כתבו תוס' נזיר דף נ"ד ע"ב ד"ה ומשני וכן כתבו תוס' שבת דף קכ"ג ע"א ד"ה אסובי וברכות דף מ"ה ע"א תד"ה ג' שאכלו ובמעילה דף י"ב ע"ב תוס' ד"ה חלב מוקדשין.
הנה ביסוד הדין דשינה שם אביה, לא ידעתי מקום להקל אף בשעת הדחק ועיגון גדול ונמסר לה הגט להנשא בו, שהרי הדבר מפורש יוצא בתשו' הרא"ש (הובא בטור אה"ע סי' קכ"ט) דהגט פסול, דהרואים יאמרו דלא נתגרשה, כי בעלה יוסף בן שמואל, וזה יוסף בן שמעון הוא, ומפשטות הדברים דהרא"ש למד זה לדמות אותה לשינה שם עירו,

דקתני במתני' תצא מזה ומזה, דכ' שם הרא"ש בפירושו דהטעם מפני חשש הרואים, א"כ משמע דחד דינא איכא להו, וכי היכי דבשינה שם עירו תצא ה"נ בשינה שם אביו. ואף דבתשו' הרשב"א (סי' אלף קע"ו) הובא בב"י שם וז"ל אפשר דא"צ לכתוב שם אביו כלל דשמו ושמה ושם עירו ועירה תנן, ושם אביו ואביה לא תנן עכ"ל, ומשמע דעלה מתני' דשינה שמו אמר דשם אביו אינו בכלל זה, ואם שינה כשר, מ"מ הרי לא פשיטא ליה להרשב"א הכי ונקט לה בדרך אפשר, וגם מאינך דברי הרשב"א הובא בב"י שם ביהודי שבא ממרחקים אם לא כתב שם אביו כשר, אין ראיה די"ל דיותר קיל לא כתב כלל דכשר, משא"כ בשינה דגרע, וכמו דס"ל להרא"ש דלא כתב שם אביו כשר ושינה פסול, ה"נ י"ל כן להרשב"א, וביותר י"ל דהרשב"א ס"ל כהרא"ש דבשינה שם אביו פסול בהחלט, ומ"ש דשם אביו לא תנן היינו דבא ללמוד דמדלא תנן שם אביו ע"כ משום דלא היו רגילין לכתוב כלל שם אביו, ולא אתרמי בי דינא דשינה מש"ה נקט מתני' הדין בשינה שמו דהוא דבר המצוי, ולמד מזה רק דא"צ לכתוב שם אביו אבל מ"מ י"ל דבשינה פסול.

והנה דעת מהרא"י בפסקיו (סי' קל"ח) דאפילו דיעבד פסול, אף דמשמע התם משום דס"ל דחסרון הכתיבה שם אביו מעכב, אבל אם היה כשר בחסרון כתיבה גם בשינה כשר, וא"כ לדידן דקיי"ל דלא כתב שם אביו כשר גם בשינה כשר, מ"מ עכ"פ בעיקר הדין הזה לאחדים המה דשינה שם אביו פסול, וא"כ איך ניקו אנן להקל.

אך בשו"ת עבודת הגרשוני כתב להקל בשעת הדחק למסור לה הגט ששינה שם אביו, וחילי דידיה, עפ"י יסודו בדברי תוס' דכל מה שכותבים עפ"י דיבורו של הבעל ע"כ משום דשינה כשר עכ"ד. ולענ"ד הראיה חלושה מאוד לתלות דלא תניא, דדין זה דכותבין שם אביו עפ"י עצמו אין לו יסוד ומבוא בסוגיין עד דנידוק מניה לשיטת תוס' דשינה כשר, ואדרבא הב"י (סי' קכ"ט) כתב דמשמעות דברי הרמב"ם דאין כותבין שם אביו מפ"ע, אלא דהב"י העיד דהמנהג לכתוב מפ"ע, ואחריו נמשך הרמ"א, וא"כ י"ל דתוס' ס"ל דשינה שם אביו פסול ובאמת אין כותבין שם אביו מפי עצמו, ומה דנהיגין לכתוב שם אביו מפי עצמו, היינו דלענין זה על כל פנים סומכין על דעת העיטור, דשינה שם אביו כשר, אבל מכל מקום לא סמכינן על זה היכי דבאמת שינה, או דלא קיימא לן בזה כשיטת תוס' ביסוד זה לתלות דינא דכתיבת מפ"ע בדינא דשינה.

ואף אם נדייק מדברי התוס' דכללא הוא, דכל מה דאין חסרון הכתיבה מעכב, גם שינה אינו פסול, [ויהיו חלוקים דבריהם עם הרא"ש דשם] ונוציא מזה דס"ל לתוס' דשינה שם אביו כשר, מ"מ י"ל ערבך ערבא צריך דלמא ס"ל לתוס' דלא כ' שם אביו פסול ואף

דהעבה"ג שם השיג על הלבוש במ"ש דלא כ' שם אביו די"א דפסול דלא מצינו מחלוקות בזה דדברי פסקי מהרא"י (סי' קל"ח) רק לכתחילה, אבל בדיעבד ליכא דפליג דכשר, וכ"כ הב"ש (סי' קי"ט סי"ז), ולענ"ד אף אם נדמה כן בדברי המהרא"י אלו, הא מכל מקום מבואר יותר בפסקי מהרא"י (סי' קפ"ד) במה דנדחק שם בדברי תשו' הרא"ש בההיא דיוסף בן שמואל, דפסול מטעם שינה שם אביו ולא מטעם חסרון כתיבת ש"א, משום דשם זקינו הי' שמואל, ובני בנים הם כבנים עיי"ש, הרי דס"ל דדינא דלא כתב שם אביו ממש כמו בשינה.

ואף דדברי מהרא"י אלו במ"ש כן בכוונת הרא"ש תמוהים, דהרי דברי הרא"ש שפתיו ברור מיללו דלא כתב שם אביו כשר, מ"מ נקטינן מיהא דעת מהרא"י דלא כתב שם אביו פסול בדיעבד, ודברי הלבוש נכונים וא"כ י"ל דגם תוס' ס"ל כן, ואין לנו סמך וסניף מדעת תוס' להכשיר בשינה שם אביו.

גם אם נודה דלדעת תוס' שינה שם אביו כשר כמו בלא כתב כלל, מ"מ לדינא אין לפסוק כן לעשות מזה סניף דלשיטת תוס' דכללא הוא דשינה לא גרע מלא כתב כלל, באמת מוכח ממתני' דאם לא כתב שם עירו פסול, וא"כ למאי דקיי"ל לעיקר דשם עירו אינו מעכב, וקיי"ל כן אפילו לקולא, א"כ מדקתני מתני' שינה שם עירו תצא מוכח דשינה גרע, וע"כ מטעם הרא"ש דמשום לעז הרואים הוא, אם כן ממילא ה"ה בשינה שם אביו.

אח"כ ראיתי למהריב"ל בתשו' (ח"ג סי' ס"ח) שכתב להדיא דתוס' והרא"ש פליגי בתרתי דס"ל לתוס' לכללא דשינה לא גרע מלא כתב כלל, וס"ל באמת דשם עירו מעכב [ולדבריו צ"ל הא דכתב בהגהת אשרי והמרדכי פ' השולח נראה לר"י אפילו לא כתב שם עירו כלל שהיה טוב וכו' היינו הכל בעיר לידה כמבואר שם להדיא במ"ש וכל התקנה שהתקינו לכתוב מקום הלידה וכו' וכן מצאתי בכל התיקונים שא"צ לכתוב מקום הלידה וכו', הרי דמיירי הכל מעיר לידה] והיה סבור שם תחילה דשם עירו, דמתני' היינו עיר לידה ובשינה פסול עד לבסוף דמסיק שם ושוב מצאתי בתוס' דפסקו דאפילו שינה שם לידה כשר דיעבד, והמרדכי שם כתב ג"כ הכי וכתב וכן פיר"י פ' הזורק ור"ת הביא ראיה וכו' מפ"ב דכתובות, והיינו דאחר כך הסכים דמוכח דהיכי דלא כתב כלל כשר גם שינה כשר, דלא מקרי מזוייף מתוכו דהעדים לאו אכולא מלתא מסהדי, ומוכח דמתני' בעיר דירה, ובזה באמת גם בלא כתב כלל פסול.

ואף דמהראיה שהביא תחילה מדלא קתני דצריך שיניח מקום עירו, מזה משמע דאף עיר דירה אינו מעכב, יש לומר דזהו באמת רק למאי דס"ד דשינה גרע ואין לנו ראיה לפסול בלא כתב כלל אבל למאי דמסיק בהוכחה מכתובות, מוכח באמת דבעיר דירה

אף בלא כתב כלל פסול, ור"ת שם מוקי מתני' אף בעיר לידה וס"ל דעיר לידה גם כן מעכב, והביא רק ראיה מכתובות ביסוד הדבר דבדברים שא"צ לכתוב אם שינה לא גרע, וכן נראה מסידור דברי התוס' דבתחיל' כתבו אור"י היינו דוקא היינו עיר שדרים בה וכו', ור"ת הביא ראיה דאין שטר נפסל כשנשתנה בה דבר, ומעשה בא' ששינה הגט וכו' והכשיר ר"י וכו' משמע דר"ת לא הכשיר בלידה, אלא דר"ת מיירי בשאר ענינים שא"צ לכתוב, ופלוגתייהו דר"י ור"ת בעיר לידה בין בלא כ' כלל ובין בשינה אבל בעיר דירה י"ל דגם להר"י פסול בלא כתב כלל ואף שבהג"ה (סי' קכ"ח סק"י) כתב בשם הגהת אשרי ומרדכי דר"י מכשיר בלא כ' שם עירו, אינו מוכרח.

וראיה הב' של הגהת אשרי ומרדכי הנ"ל מההיא דשקל ס"ת לדביתהו, איני מבין, דהא אמרינן עלה הא בעי שמו ושמה ושם עירו ועירה, וא"כ דלמא באמת גם משם עירו קאמר, ולשיטת הג"פ באמת אפשר מוכרח דשיטת תוס' כהרא"ש דמשום לעז פסול, וכמו שפירש הפ"י, וא"כ ממילא בשינה שם אב פסול, גם נראה כן בדעת המהר"י בן לב (ח"ב סי' צ') דכל הסוברים דשם עירו אינו מעכב בגט, כיון דמוכח ממתני' דשינה גרע ה"נ בשינה שם אביו, ונראה שכן דעתו להלכה לעיקר, דשינה שם אביו אפילו דיעבד פסול, וכן מבואר להדיא דעתו (בח"א סי' כ"ג).

אחת שי"ל, די"ל כשיטת הג"פ הנ"ל דלהר"י שם עירו אינו מעכב, ושינה גרע, ומכל מקום יש לומר דשינה שם אביו כשר, והיינו דיש לומר דשם עירו דנתקן לכתוב כן בתחילה אף דאם לא כתבו כשר, מ"מ קאי העדים על כל מה דצריך לכתוב לכתחילה, ובשינה הוי סהדי שקרי, משא"כ בשם אביו י"ל דלא נתקן לכתוב אפילו לכתחילה ודמי לעיר לידה ולא קאי עלה העדים, וחילוק זה מוכרח בדעת העיטור, וכתב בשמו הג"פ (סי' קכ"ח) דשם עירו אינו מעכב, ואעפ"כ י"ל דשינה שם אב כשר, והסברא פשוטה כ"כ בדעת הג"פ עד שעשה מזה קושיא על הרא"ש בתשו' גבי שינה שם אב.

אך לענ"ד כיון דהרא"ש פוסל בשינה מקום דירה רק מטעם לעז ולא מטעם כיון דצריך לכתבו לכתחי' קאי העדים עלה והויין סהדי שקרא ומוכח באמת דס"ל דכל מה שאינו פוסל בחסרון כתיבתו, אף דצריך לכתחילה לכתבו, לא קאי העדים עלה, וכמ"ש שם הג"פ בתירוצו הב' על הרא"ש, א"כ קרוב יותר דגם דעת תוס' ביסוד כוונת ר"ת בחידוש דין זה, דעדים לאו אכולה מסהדי הכי הוא, וא"כ מוכח או דדעת תוס' לגמרי כהרא"ש גם בענין לעז וכמ"ש הפ"י, או דס"ל דשם עירו מעכב כמ"ש המהריב"ל וממילא לדידן דדחינן בזה שיטת תוס' לגמרי וס"ל דשם עירו אינו מעכב, נשאר לעיקר טעמא דלעז, אלא דנדחק דס"ל להרא"ש ג"כ דכל מה דצריך לכתוב לכתחילה קאי העדים עלה, אלא

דס"ל דמה דקתני ומודים חכמים לר"מ בשינה שם עירו סתמא קתני אף בליכא עידי חתימה רק עידי מסירה, ובזה צריכים לטעמא דלעז, ואח"כ בשינה לידה בא לבאר דאף בע"ח גם כן כשר, כיון דא"צ לכתבו אפילו לכתחילה, העדים לא קאי עלה דלאו אכולה מלתא מסהדי, וקושי' הג"פ רק על הרא"ש בתשו' דמיירי מסתמא דהיו ע"ח כנהוג בכל הגיטין, וניחא בזה מה דלא הקשה כן הג"פ על הרא"ש בפירושו בשינה עיר דירה, ולתוס' באמת מיירי רק בע"ח, ומטעם סהדי שקרי.

גם אפשר לומר דבר חדש דאף לדידן דפסקינן דשם עירו אינו מעכב ושינה גרע מטעמא דלעז, מ"מ י"ל דשינה שם עירו כשר, והיינו אף דבטעמא דלעז הן שוים מ"מ אין לדמות מלתא למלתא בגזירת חז"ל, ואין לך אלא מה שגזרו חז"ל, דהיינו בשם עירו דהי' ממטבע הגיטין בימי חכמי המשנה ומצוי בו דינא דשינה והוצרכו לדון בו ועמדו למנין עליו וגזרו דתצא, אבל בשם אביו אף די"ל דהי' הנוסח בימי האמוראים, כדאמרינן זאת אומרת שני יב"ש אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה, מ"מ בימי חכמי המשנה גוזרי הגזירה דתצא, י"ל דלא היה נוסח הגיטין לכתוב שם אביו ולא עמדו עליו למנין לגזור דבשינה תצא.

אך כיון דהרא"ש במפורש מדמי לה לשינה דירה ומדברי תוס', הן אם נפרש כוונתם כהרא"ש וכשיטת' הפ"י, הן כפי המהריב"ל דכוונתם בשינה לא גרע מלא כ' כלל, ממילא לדינא דקיי"ל דשם עירו אינו מעכב דמוכח דשינה גרע וה"ה בשם אביו וכנ"ל, ואף לסברת הג"פ הנ"ל אולי ס"ל לתוס' דלכתחילה צריך לכתוב שם אביו, והויין סהדי שקרא, א"כ אין לנו שום סעד מדברי תוספת רק מדברי העיטור, אם כן בודאי כיון דהרא"ש והטור ס"ל דאף בדיעבד תצא וכן דעת המהרא"י ומהריב"ל, והרשב"א מספקא ליה, ואפשר דס"ל דודאי פסול, וכמש"ל, וכן הוקבע להלכה בש"ע, והנחתום בעצמו מעיד על העיסה ה"ה מרן הב"י ז"ל שמעיד על המנהג לכתוב שם אב מפי עצמו, ומ"מ קבע להלכה בשולחנו הטהור דשינה שם אב פסול, א"כ איך נרים ראש להקל נגד כל הנך רבוותא, ולזה לענ"ד דכבודו של עבה"ג במקומו מונח, ובדבר הזה אין מקום לדבריו.

ובנ"ד בשינה תוספת תואר לוי, הדבר תלוי בשיקול הדעת אם הוא דבר המתברר לכל ושייך בו לעז כמו בעיר דירה, או לדמותו לעיר לידה, ודוחק לומר לקושטא דמלתא כסברא הנ"ל דכל מה דלא הי' בנוסח הגיטין בימי חכמי המשנה לא נכנס בכלל גזירת חז"ל לפסול בשינה, ומה דפוסל הרא"ש בשינה שם אביו, היינו דס"ל דזהו הי' ממטבע הגיטין, כדמצינו בשאר שטרות במתני' שני יב"ש אין מוציאין שט"ח וכו' ומסתמא נהגו לכתוב ג"כ הכי בגיטין, אבל בשם כהן ולוי דבודאי לא הי' מנוסח השטרות כדקתני

במתני' ואם היו משולשים יכתבו כהן משמע דבעלמא לא, וכמ"ש בפסקי מהרא"י (סימן ו') יש לומר דלא נכנס בכלל גזירת חז"ל, מ"מ רחוק לחלק כן.
גם מלבד דאינו מבואר כ"כ בהרא"ש דצריך לכתחילה שם אביו, גם הא בשינה לידה דכתב הרא"ש להכשיר רק מטעם דאינו גלוי לכל משמע דבלא"ה הי' פסול משום לעז, אף דלא הי' ממטבע הגיטין בימי חכמי המשנה כמ"ש תוס' דהקדמונים הנהיגוהו, ואף דמ"מ יש צד להקל יותר משינה שם האב ממש, והיינו אם נפרש דברי תוס' כדס"ל להג"פ דבמה דצריך לכתוב לכתחילה קאי העדים עלה דכתבנו דמ"מ ליכא סניף בה מדעת תוס' דאולי ס"ל דגם שם אב צריכים לכתוב לכתחילה, ובזה עדיף יותר שינוי תוס' כהן ולוי דבודאי א"צ לכתוב לכתחילה, מ"מ אין הכרע בכוונת תוס' וכדכתבנו דדוחק לומר דתוס' והרא"ש יחלקו ביסוד מה נקרא עדים אכולה מלתא מסהדי, ולזה קשה עלי להתיר עד שיבורר ההיתר מגדולי דורינו זקיני הדור הש"י כנלענ"ד.
מ"ש חביבי מעכ"ת הגאון לדחות דברי המהרח"ש בשתי ידים, דפשיטא דשינה שם עירו דקתני במתני' דתצא, היינו מדאורייתא דומיא דשינה שמו דקתני בחד בבא במתני'.
לענ"ד הא מדברי תוס' גיטין (דף כ' ע"א) מבואר דס"ל דשינה שמו דקתני במתני' היינו דהגט פסול רק מדרבנן, מדקתני בברייתא ומודים חכמים לר"מ דאם שינה וכו' וכמ"ש המהר"ם לובלין שם, ואף לפירוש המהרש"א שם עכ"פ לרבנן דר"מ שינה שמו פסול רק מדרבנן, ואף דמסקו תוס' שם דמיירי בלא שינוי שמו ממש אלא דכתב שם דיהודא בגליל, וא"כ י"ל דשינה שמו ממש אף לרבנן דר"מ פסול מדאורייתא, ודברי הב"ש (סי' קכ"ט) אין מוכרחים, מ"מ עכ"פ דינא דמתני' שינה שמו היינו רק פסול דרבנן, א"כ אינו דחוק לומר דשינה שם עירו דהוא ג"כ דרבנן היינו אף בשינה ממש, דאף דחלוקים בדינייהו דשינה שמו ממש פסול דאורייתא ושינה שם עירו ממש פסול רק מדרבנן, מ"מ שפיר כלילנהו מתני' בחד בבא, כיון דבתרווייהו דינא דקתני תצא היינו מדרבנן.
ומ"ש ידידי מעכ"ת דמדברי הרמב"ם מבואר דשינה שם עירו בטל מדאורייתא, זהו ודאי ברור, אבל מדברי הרא"ש לא נראה כן, דהרי מבואר בב"י (סי' קכ"ט) דדעת הרא"ש פ' השולח והטור כדברי תוס' דשינה שמו דמתני' היינו דכתב שם דיהודא בגליל ופסול רק מדרבנן, ומבואר בהרא"ש פ' השולח בלשונו דהטעם דמקרי שינוי לבני אנשי המקום שעומדת שם כי יאמרו שאינה מגורשת, כי אינם יודעים שיש לבעליהן שם זה במקום אחר וכו' ואם תבא האשה לגבות מנכסיו או להנשא באותו מקום יאמרו שאינה מגורשת, מלשון זה משמע להדיא דמשום חשש הרואים שיאמרו שאינה מגורשת פסול רק מדרבנן, וא"כ משמע דה"נ בשינה שם עירו למ"ש הרא"ש דפסולו רק משום הרואים,

משמע דפסולו רק מדרבנן דהא כייל בחד בבא עם שינה שמו דמיירי ע"כ שם יהודא בגליל דפסול רק מדרבנן, וכן מברייתא דמודים חכמים לר"מ משמע דשינה שם עירו פסול רק מדרבנן, ואף די"ל דשינה שם עירו מיירי ג"כ רק בכה"ג דכתב שם דיהודא בגליל מ"מ מלשון הרא"ש משמע דביסוד שינה שם עירו ממש פסול ג"כ רק מפני הרואים, וכן בההיא דתשו' הרא"ש בשינה שם אביו דמיירי בשינה לגמרי, וכתב הטעם מפני הרואים דמשמע דדמי למתני' דשינה שם עירו, וכיון דמתני' מיירי בפסול דרבנן גם שינוי שם אביו פסול רק מדרבנן, וא"כ אדרבא משמע בהיפוך בשינה שם אביו ושם עירו פסול רק מדרבנן. (ועי' שו"ת סי' קי"ז - ק"כ).

דף פא.

זכות הראוי' לשני ולא זכיתי להבין דמה בכך שיצתה מלפני עדי' בחזקת מגורשת וזכתה להנשא לשני לאו כל כמינה להפקיע זכות עצמה והא כיון שאומרת שהשובר נמסר לידה מבעל ואינה גרושה שוי' אנפשה חד"א וצע"ג.

שם אע"פ שנתנו לה ע"ת כו' לא פסלה מן הכהונה. וכן פסקינן בפשיטות בש"ע סימן קמ"ג ותמוה לי מסוגיא ערוכה במס' דף פ"ג א' ד"ה הרי שהיה זה שנאסרה עליה כהן כו' ובמאי אי בע"מ. והא בע"מ באמת מותרת לזה הכהן דבנישאת אחר מיתת המגרש ולא נתקיים התנאי ובטל הגט למפרע מותרת לו דלא נפסלה מכהונה וצל"ע (ואפשר לחלק דבכל תנאי היא אסורה לכל קודם קיום התנאי. אבל בכאן לא גרע מריח גט ודו"ק, (ועי' לקמן אות צ"ה מ"ש רבינו בשם הרשב"א והר"ן) עוד תמיה לי ברש"י שם ריש ע"ב ד"ה הרי גרושה אצלו בזנות כו' ומעתה אין כאן ק"ו. וק' לי הא מ"מ הוי ק"ו מן צד גירושין דעלמא בנתגרשה רק מאישה דאסורה לכהן משום צד גירושין (כדדריש בסוגיא דף פ"ב). ואמאי לא פי' רש"י כפשוטו הרי גרושה אצלו בזנות היינו דמותרת לכל דאין כאן צד אישות דהא גם לזה פלוני מגורשת דמותרת לו בזנות וצלע"ג.

דף פא:

ובה"א אין אדם עושה כו', נ"ל ראי' דעכ"פ בקדושין מהני בלילה מדאמרינן אא"ע בב"ז ובעל לשם קדושין, והרי לנה משמע רק בלילה ואפ"ה מהני אם בעל לשם קידושין.

שם סברי ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. וקשה לי הא מתני' סתמא קתני משמע אף אם מיד יום או יומיים אחר הגירושין לנה עמו והרי קי"ל דתבעוה להנשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים דחיישינן דילמא מחמת חימוד ראתה, וא"כ איך נסמוך על חזקה דא"א ע"ב בעילת זנות ולא עבד איסורא והרי חזינן דעובר עבירה ובועל בלי נקיים. והרי דומה לזה כ' בש"ג פ"ז במסכתין דבנשאת לאחר ונתארמלה ונתייחדה עם הראשון

שנתגרשה ממנו א"צ ממנו גט דלא בעל לשם קידושין דא"כ עובר על מחזיר גרושתו. וי"ל דשאני התם דאם בועל לשם קידושין מוסיף איסור דמחזיר גרושתו. משא"כ בבועל לשם זנות ע"כ לא אמרינן דבעל לשם קידושין משום חזקה דא"א ע"ב ב"ז. דאדרבה נימא חזקה דלא עביד איסורא דמחזיר גרושתו. משא"כ באיסור חימוד דבין שבעל לשם זנות בין לשם קידושין עביד איסורא שפיר אמרינן דחזקה דלא עבד ג"כ איסור זה דבעילת זנות. ומכאן נ"ל ראיה דלאו דוקא בבעל לשם אישות שייך חשש חימוד (וכמו שעלה על דעת חביבי בעל חות דעת) אלא אף בביאת זנות דאל"כ הדרא קושיא לדוכתא כיון דאם יבעול לשם קידושין יתוסף איסור חימוד, היה לנו לתלות בביאת זנות. מיהו אכתי קשיא לי ממ"ש הרדב"ז (מובא במ"ל פ"י הלכה ח"י מגירושין) דבפרסה נידה דהתיר עצמו לעבירה אמרינן דהתיר עצמו גם לזנות. והרי התם לא ניתוסף איסור ע"י הקידושין וע"כ נ"ל דדוקא בעבירה דאורייתא אמרינן הכי אבל בחשש חימוד דהוי שלא בהרגשה ואיסורו רק מדרבנן לא אמרינן הכי. ויותר ניחא לדעת הה"מ פ"א מהלכות אישות דבפנוי הבא על הפנויה איכא עכ"פ איסור עשה ואמרינן חזקה דלא עבר אאיסורא דאורייתא אף דחזינן דעבר על איסורא דרבנן. ודווקא בלא ניתוסף אבל בניתוסף איסור ע"י הקידושין מסתברא דגם באיסור דרבנן ל"א חזקה א"א ע"ב ב"ז. (וכן מצאתי. ואפשר כוונת רבינו כיון דגם בהקידושין עובר על איסור הנוסף, התיר עצמו לעבירה קרינן, ודו"ק).

שם תצא מזה ומזה. וא"ת הא קי"ל לעיל (דף י"ח) דהאומר כולכם, ב' משום עדים וכולם משום תנאי ואי חתים בי תרי מינייהו ביומיה ואינך מכאן ועד עשרה ימים כשר א"כ אמאי תצא נחקור למי ציוה עוד לחתום ולקיימו לתנאי ויחתמו. וי"ל נהי דאנו מפרשים דכולכם תנאי היא, מכל מקום הא לא פירש מעכשיו ולא על מנת וסתם תנאי הוה תנאי אם ולא הוה גט עד דמקיים לתנאי. וכשנשאת היה עדיין א"א ואסורה לבעל ולבועל. והאי דאינך מכאן ועד י' ימים ע"כ מיירי קודם שנשאת. והר"ן ז"ל בסוגיא הקשה קושיא זו וטרח הרבה בישובו ולא ידעתי טורח זו למה. ועי' בח"מ סימן ק"ך ס"ק כ"ב שתפס ג"כ בפשיטות דתנאי דכולכם הוי תנאי אם. ומדברי הר"ן אלו לא הזכיר.

שם גזירה משום כולכם (עי' בהר"ן ובמש"כ לעיל ס"ו ע"ב).

דף פב.

במתני'. מה דהקשה אחי הרב נ"י במה דמשמע בדברי שו"ת הרא"ש שבב"י אה"ע סס"י ל"ח דבחוץ מפלוני יכול לבטל ולהתירה גם לפלוני בדיבור בעלמ' והוא נגד מתני' ערוכה במקומה כיצד יעשה יטלנו ממנ' ויחזור ויתננו לה, גם אם בחוץ מהני דיטול השיור בדיבור בעלמא אף דהוי שב וא"ת וגם לצעור' מכוין א"כ ה"ה בתנאי כה"ג ויקשה מזה

על הב"ש סי' קמ"ג סט"ז, לפום רהיטא יפה תמה אחי נ"י, אולם נ"ל דבזה עדיף יותר לר"א מלרבנן דדווקא לרבנן דבחוץ לפלוני אינה מגורשת כלל א"כ בשעת נתינת הגט לא חלו הגירושין ולא הי' נתינ' הגט שום פעול' להתירה א"כ בזה לא מהני מה שאומר אח"כ אף לפלוני דא"כ כל מעש' הגירושין נעשי' בדיבור בעלמא בלא נתינה משא"כ לר"א דבעידן הנתינת גט הותר' לכ"ע לבר מפלוני בזה יכול להוסיף אח"כ בדיבור לבטל השיור ששייר לפלוני וממילא מותרת גם לזה ע"י הנתינה ראשונה כיון דביטול השיור וא"כ י"ל למה דהי' ס"ל להרא"ש לפרש דהאיבעי חזר ואמר אף לראובן ושמעון מיירי שאמר כן אחר שמסר הגט לידה היינו מפרשים באמת דהאיבעי קאי רק לר"א ולמד הרא"ש מזה דמדר"א בחוץ נשמע לדידן בתנאי דג"כ חלו הגירושין עכ"פ באם יתקיים התנאי דיכול ג"כ לבטל התנאי בדיבור בעלמ' משא"כ לרבנן דבשעת נתינה לא התחיל שום גירושין מש"ה בעינן שיטלנו ממנה.

ובזה מיושב גם כן מה דכתב הרא"ש בשו"ת אח"כ דע"כ האיבעי מיירי באמר כן קודם שמסר הגט לידה מדאמרי' מאי דשרא אסור ואם איתא דכבר מסר לידה הגט איך יכול לאסור מה שכבר הותרה, ולכאורה יקשה הא י"ל דהאיבעי קאי לרבנן דעדיין לא הותרה ושפיר אמרינן מאי דשרי אסור היינו מה שהי' רוצה להתיר מתחלה, ולפי הנ"ל ניחא דדברי הרא"ש בדרך ממ"נ דאם האבעיא לרבנן פשיטא ופשיטא דמיירי קודם מסירת הגט כדקתני להדיא במתניתן כיצד יעשה וכו' אלא דאף אם תפרש דהאיבעי' לר"א ג"כ מוכח דמיירי קודם המסיר' מדאמרי' מאי דשרי ולר"א דכבר הותרה איך יכול לאסרה.

גם מה דהקשה אחי הרב נ"י על הב"ש בסימן קמ"ג, נ"ל דהא כל עיקר סברת הב"ש דבתנאי דשוא"ת כיון דמותרת מיד להנשא ונגמרו כל הגרושין מש"ה א"י להוסיף, וא"כ י"ל דווקא היכי דנגמרו לגמרי הגרושין והותרה לכל בזה הוי נתפרדה החבילה ובעלה כאחר דמי, משא"כ בחוץ דעכ"פ עדיין אגוד' ביה דמכחו אסור' לפלוני שפיר יכול להתירה לפלוני ודמי לתנאי דקום ועשה באופן דלא התחיל עדיין הגרושין בשעת נתינה גרע מתנאי ולר"א הוי כתנאי דקום ועשה דבדיבור בעלמא מהני כנלע"ד.

שם ויאמר לה הרי את כו'. אבל אם יאמר לה סתם ה"ז גיטך לא מהני כיון דמעיקרא אמר בהדיא אלא לפלוני אי אמר בתר הכי ה"ז גיטך לא מבטל מה דאמר מעיקרא בהדיא, הר"ן. אבל הרמב"ם כ' או יאמר ה"ז גיטך.

תוד"ה המגרש ומיהו נראה לר"י כו', כן מסקנת רוב הפוסקים, ואם נשאת לאחיו של אותו פלוני ומת אינה פוטרת צרתה דאינו דומה לאחות אשתו כיון דעתה אינה ערוה

עליה אלא דא"י לעבור על תנאי ואם יעבור ויקחנה בטלה האישות למפרע ולא הוי צרתה. והיא עצמה מסתפק הרשב"א ריש יבמות אי צריכה חליצה או לא.

דף פב:

תוד"ה שר"א מתיר וכו' ותירץ הר"ר אלחנן עי' קידושין דף ס' ע"ב תד"ה אבל.

דף פג.

נענה ר"ט (עמ"ש לק' פ"ד).

שם נענה רבי עקיבא וכו' ונתארמלה או נתגרשה ועמדה ונישאת לא זכיתי להבין דלמאי נקיט ונתארמלה הא גם בחיי השני תוכל להנשא לאחר דבזה מבטלת הגט ולא תפסי קדושי שני, הן אם נפרש דתנשא בחיי המגרש דבדרך נשואי' עברה ג"כ ע"ת הן אם נפרש אחר מיתת המגרש כמ"ש תוס' עכ"פ מצד נשואי השני אין כאן עיכוב כיון דהגט בטל למפרע ולא נתפסו קדושי שני אלא דגורמת דלמפרע בני' ממזרי' ובזה אינה חוששת כמו דאינה חוששת אחר שמת השני או גירשה וצ"ע.

שם דבר אחר הרי שהי' זה שנאסרה כהן וכו' אלא בחוץ. תמוה לי איך יתרץ זה רבי עקיבא לנפשי' הא מ"מ בחוץ לנכרי הוי גט כמפורש במתני' לקמן וממילא כיון דשייר לנכרי אסורה לנכרי משום א"א דאלו [פנוי'] לנכרי ליכא דאו' כמ"ש תוס' ספ"ק דיבמות וזו אסורה משום א"א, וא"כ יקשה ג"כ כיון דבחוץ לפלוני דהגט אינו גט כלל אסורה לכהונה משום צד גרושין, מכ"ש בחוץ לנכרי, כיון דנשארה א"א לגבי נכרי צד האישות זאת תאסר לאחרים, וכן מה דפרכי' ר' יהושע דמקיש קודם הוי' שני' לקודמי הוי' הראשונה, תקשי לנפשיה בחוץ לנכרי דקודמי הוי' הראשונה לא היה שוב אישות ומותרת לנכרי ה"נ בעי' אחר הוי' השני, ולומר דבאמת רוצה להקשות גם על חוץ לנכרי דלא הוי גט אינו במשמע [דיהי' שוב] הולך על מתני' דחוץ לנכרי, וצע"ג.

אלא מעתה בת אחיו לא ישא. עיין יבמות דף צ"ט ע"א תוד"ה ספק א"א.

שם אלא מעתה בת אחיו לא ישא, איני יודע מה הוא זה הדמיון דבת אחיו אינה נופלת לפניו ליבום כלל וליכא עקירה מה"ת משא"כ הכא בע"מ דנופלת לפניו ליבום דהא אינה ערוה לו. אלא דא"י לקיים מצות יבום דאז יעבור על התנאי והגט בטל ועבדה איסור בנשואי אחיו אבל עכ"פ עתה שהגט קיים נופלת לפניו ליבום משום הכי מקרי עקירה מן התורה דנופלת לפניו ליבום ואינו מיבמה, וצע"ג.

שם אלא מעתה בת אחיו לא ישא, היינו פירכא, לא זכיתי להבין דהא אינו מהדומה דהתם לא נפלה לייבום כלל דכך אמרה תורה שזקוקה ליבם שלא במקום ערוה ולא הוי עקירה משא"כ הכא בתנאי דנופלת לפניו לייבום דהא גם ליבם הגט התיר', אלא דא"א

לו ליבם דאז יעקר התנאי ויהי' בטל וכמ"ש תוס' לעיל ד"ה אפי' לא נתגרשה דמה"ט אינה פוטרת צרתה דלא דמי לאחות אשה דאכתי לא הוי א"א עד שתבעל ותעבור ע"ת, (ואני מספק אם היא פטורה מחליצה די"ל דאין זה בכלל כל שאינו עולה לייבום, כיון דרק מחמת עקירת התנאי א"ע ליבום) ובזה כיון דזקוקה לו ואעפ"כ א"י לייבם זהו הוי גרם לעקור מצוה בתורה וצע"ג.

שם מודה ר"א וכו'. תמוה לי על השמטת הפוסקים ראשונים ואחרונים את זאת הא נ"מ לדידן באומר חוץ מעובד כוכבים פלוני דהגט כשר ובזה קיימא הסברא דבנשאת לאחר דמותרת אח"כ גם לזה העובד כוכבים לכשיתגייר דהואיל ופסקה פסקה.

מודה ר"א באמר חוץ מפלוני והלכה וניסת לאחד מהשוק ונתארמלה או נתגרשה שמותרת לזה שנאסרה עליו. והפוסקים השמיטוהו דכיון דקי"ל כרבנן הגט בטל לגמרי. ותמהני הא נ"מ לדינא גם לדידן באומר חוץ מנכרי ועבד דלא הוי שיור כדאיתא במתני' ב' ובכה"ג בנשאת לאחר ומת או נתגרשה תהיה מותרת לנכרי ועבד שנתגיירו ושנשתחררו דלענין זה קיימא דר"א כיון דאפסקה אפסקה וצ"ע (ובזה תהיה מיושב קושית תוס' ד' פ"ג ב' ד"ה מודה. אך הא אמרינן בסוגיא דהשיב ר"ש ב"א ע"ז עיי"ש). ובאמת מה"ט קשה לי בסוגיא דאמרינן דבר אחר הרי שהיה זה שנאסר כהן וכו' אלא בחוץ. דאיך יתרץ זה ר"ע לנפשיה הא בחוץ מנכרי גם לדידיה הוי גט כיון דשייר לנכרי אסור לנכרי משום א"א דאילו פנויה לנכרי ליכא איסור דאורייתא כמ"ש תוס' ספ"ק דיבמות אבל זו אסורה מדאורייתא משום א"א לאחר שיתגייר ג"כ אסורה לו. ויקשה ג"כ דבחוץ לפלוני דאינו גט ואסורה לכהן משום צד גירושין. מכ"ש בחוץ לנכרי כיון דנשאר צד א"א לנכרי דתתסר לעלמא משום צד א"א. וכן פירכא דר' יהושע דמקיש קודמי הויה שנייה לקודמי הוי' ראשונה דלא היה בה אישות תקשי לנפשיה מבחוץ לנכרי וצ"ע.

קשה לי אמאי השמיטו הפוסקים הברייתא מודה ר"א במגרש וכו' חוץ מפלוני והלכה ונישאת וכו' דאף דלא קי"ל כר"א בחוץ מ"מ נ"מ באומר חוץ מפלוני והוא נכרי דהגט כשר ופלוני אף אחר שנתגייר אסור בה משום אשת איש, ובזה אם נשאת לאחר ונתארמלה או בנתגרשה תהיה מותרת לו כמו לר"א במחוץ לפלוני, וכפי הנראה ההלכה כברייתא זו מדפרכינן על ר"ט ורבי עקיבא בפשיטות אילימא בחוץ משרי שרי ר"א דתניא וכו' וצ"ע.

אשר כתב ליישב קושייתי בגיטין, האמת שהם דברי השכל וכל דילדא אימא כוותיה תלד, אבל הלא אנחנו צריכים לאהוב את האמת דבחוץ ל"ש כלל ענין אגידא בי', דלגבי זה שגירש הוי כריתות מעליא מיד, ואם /ואף/ אם תעבור ותנשא לאחר מ"מ נתקיים

הגירושין לגבי זה. ובקראי מכ"ק שהביא הקושיא בשם שער המלך עמדתי משתומם איך אפשר להוציא זה מפה, עד שפתחתי דברי הספר שעה"מ וראיתי שבאמת כ"כ ושהוא פשוט מאד.
ומ"ש ידידי שסתר תירוצו מדברי הריטב"א, לא שסתר תירוצו אלא שתמה דדברי הריטב"א הם פלא, דבאמת פשיטא ופשיטא ל"ש ביה ענין אגידא בי', ולזה לא נייח ליישב קושי' בהקדם דברים תמוהים. גם אם איתא דר"א הוכיח זה מקרא יקשה לר"י דלא יליף לה ר"א מקרא דאפילו לאיש א', ומנ"ל לר"א הסברא זו דבנשאת לזה נתרוקן לו האישות ומותרת לכ"ע וע"כ דמסברא ס"ל כן, א"כ ה"נ לדידן.
תוד"ה ועמדה (עי' שו"ת סי' קכ"ט).

דף פג:

הרי גרושה אצלו בזנות. ק' לי אמאי לא פריך ביותר אפכא דאמאי אסורה לפלוני כהן, הא אם נושאה עוקר הגט למפרע ואינה גרושה וצ"ע.
גם קשה בהא דאמרי' אלא בחוץ, הא י"ל דמש"ה מותרת לאחר דליכא צד אישות דבמה דהאחר נשא אותה מותרת גם לפלוני דפסק' האישות וליכא כאן צד אישות וצע"ג.
נתקשיתי בהא דאמרינן דבר אחר הרי שהי' זה שנאסרה עליו כהן וכו' ובמאי אי בעל מנת הרי גרושה אצלו בזנות, והא בע"מ באמת מותרת לזה הכהן דע"י שנושא אותה וביטלה התנאי נמצאת שלא היתה גרושה מעולם, וכמו שמפורש במתני' לעיל (דף פ"א).
ולומר דהתם רק בתנאי דקום ועשה דמחוסר מעשה אבל בתנאי דשב ואל תעשה אסורה לכהן, אינו במשמע ולא נזכר בשום פוסק לחלק בזה.
גם תמוה לי דברי רש"י ד"ה הרי גרושה אצלו בזנות ומעתה אין כאן ק"ו דאיכא למפרך וכו', והא מכל מקום עדיין הוי ק"ו משרש הדין דנתגרשה רק מאישה דפסולה משום צד גירושין, ואמאי לא פירש רש"י בפשוטו דהרי גרושה אצלו בזנות היינו דאין כאן צד אישות דהא גם לזה הוי גירושין לזנות וצע"ג.

דף פד.

ע"מ שתאכלי בשר חזיר. נסתפק רומ"פ באחד שנתן גט ואמר ה"ז גיטך ע"מ שלא תאכל מצה בליל פסח ועבר על תנאי ואכלה, אם נדמהו למתנה ע"מ שכתוב בתורה דתנאו בטל והמעשה קיים והוי גט או לא. בפשוטו באם לא נתקיים התנאי שהגט בטל דלא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, ודמי להההיא דע"מ שתאכלי בשר חזיר דקיי"ל כרבא דהוי תנאי דאפשר דאכלה ולקיא, והכי קיי"ל בשו"ע סי' קמ"ב סי"ב, והוא הדין ממש בנ"ד.

אך מה שיש לעיין בזה בהיפוך, דאפשר לומר אף בנתקיים התנאי לא הוי גט, והוא, במ"ש הרשב"א לעיל פ"ג אההיא דנענה ר"ט ואמר וכו' ועי' רשב"א דהק' א"כ בע"מ שתאכלי בש' חזיר גורם לעקור דבר מה"ת, וניחא ליה דלאו איהו גורם לעקור רק היא עוקרת שאוכלת חזיר, כיון שרוצית להתגרש ולא תאכל ולא תתגרש, וכ' שם דלפי"ז אפשר בדקדוק קאמר הש"ס דברים אלו בקום ועשה שתאכלי חזיר וכדומה, אבל התנה שלא תאכל מצה, אפשר דלא הוי גט, דגורם לעקור דבר מה"ת, באם תנשא לאחר, ואח"כ לא שבקינן לה לאכול מצה בליל פסח דקמה לה למפרע באיסור אשת איש, וא"כ ע"י גירושין נעקר דבר מן התורה ודומה להההיא דנענה רבי טרפון, עכ"ד. ביאור דבריו, אף דלא קיימא ההיא דנענה רבי טרפון, וכמו דפסקינן בע"מ שלא תנשאי לפלוני דמהני, היינו ממה שמשני הש"ס אלא מעתה בת אחיו לא ישא וכו', והיינו דהא דאינה נופלת לפניו לא מקרי עקירת דבר מה"ת כיון שהיא ערוה ופטורה מן הייבום, והתורה פטרה, לא הוי עקירת דבר מה"ת. [ובעניי לא זכיתי להבין הדמיון דהתורה אמרה דבת אחיו אינה זקוקה לו וא"כ אינו עוקר דבר, דבכה"ג מעיקרא לא חלה מצות יבום משא"כ בזה, דבעצמותה אינה ערוה ונופלת ליבום, אלא דאינו יכול ליבם דאז יבטל הגט ואסורה לו, שפיר י"ל דמקרי גורם לעקור שנופלת לפניו ואעפ"כ אינו יכול לייבם, וצ"ע]. משא"כ בההיא דלא תאכל מצה דהוי עקירה ממש במה דלא אכלה מצה י"ל כקושית ר"ט דגורם לעקור דבר מן התורה וגטו בטל, אך באמת דין זה חדש, ולא דברו מזה הראשונים, זולת הרשב"א, גם בש"ע לא הביא דין זה ולא העתיק דברי הרשב"א.

ובעיקר הוכחת הרשב"א נ"ל לחלק, דשאני בההיא דנענה ר"ט דכשנופלת לפני זה לייבום ואינו מייבם אותה מחמת תנאו שהתנה ע"מ שלא תנשאי לפלוני הוי עקירה מכח הגירושין, והיא לאו עוקרת דהא נשאת לאחיו של זה בהיתר, ועתה שנופלת לייבום ואינו יכול לייבם מחמת תנאי, וזה ע"י הגירושין, דאילו לא חלים הגירושין, לא היו תופסין קידושין הב' ולא נפלה לייבום, א"כ שפיר הוי גירושין דידיה לעקור דבר מה"ת, משא"כ בהתנה ע"מ שלא תאכל מצה אף אם תנשא לאחר ולא תהי' רשאי לאכול מצה, מקרי היא עוקרת, דבתחילה כשנשאת הא יודעת שלא תהי' רשאי לאכול, ולא הי' לה להנשא, והיא בנישואין שלה על דעת שלא תאכל מצה היא הגורמת לעקור מצות מצה, ומסתייען לזה שלא מצאנו חבר להרשב"א שיכתוב דין זה, גם י"ל בעיקרא דההיא מילתא שגורם לעקור מן התורה ומכח זה לא יהי' חלים הגירושין, י"ל דתליא בפלוגתת אביי ורבא בתמורה ה' בכ"מ שאמר רחמנא ל"ת וכו' לאביי דאמר אי עביד מהני, מה בכך דגורם לעקור דבר, לו יהא דהתורה אסרה בפירוש שלא לגרש באופן זה, מ"מ הי' הדין אם גירש

מהני, ועיין לחם משנה פ"ו מהל' בכורות הל"ה דמצדד לומר דהרמב"ם פוסק כאביי דאי עביד מהני, א"כ בנ"ד מהני הגירושין, ועיין מ"ש הכ"מ ולח"מ בדעת הרמב"ם פ"ג מהל' מלוה ולוה, וכן הי' נ"ל בדעת הריב"א דפסק כאביי במ"ש תוס' בשמו פסחים ס"ג ד"ה השוחט פסח וכו', אומר ריב"א דהפסח כשר, דהא לא שינה עליו הכתוב לעכבו וכו', והוא תמוה, דמ"מ לפסול ממה דאמר רחמנא ל"ת אי עביד לא מהני, ותמה בזה בס' קרבן עדה ובס' מים חיים להפר"ח, ולזה נראה דבאמת דעת ריב"א דפסקינן כאביי מטעם שכ' הלח"מ שם. אך עכ"ז לא נראה להרים ראש להקל נגד דעת הרשב"א, שלא מצינו בהיפוך בש"פ, ומסתם סתמי לה, והעולה מזה אם לא נתקיים התנאי, בודאי הגט בטל, ובנתקיים הוי ספיקא דדינא, וחולצת ולא מתייבמת, כנלע"ד.
שם תוס' ד"ה הכא בדידה וכו' ולפי פרש"י ור"ת. בכתובות דף ס"ג ע"ב.
תד"ה על מנת וכו' וי"ל ע"י שם. עיין חגיגה דף י"ד ע"ב תד"ה נכנסו.

דף פה.

בעי מיני' רבא וכו'. מה דהקשה חתני ידידי בהא דאמרי' קדושי קטן לדון דהוי שיור דאתי לכלל הוי', ואמאי לא נימא כיון דפסקה פסקה כמו במהיום את אשתי ולמחר אא"א, איני מבין הדמיון דהתם באותו יום ליכא שיור כלל וחל הגט, משא"כ הכא אנו דנין בשיור דקטן דמיד הוי שיור כיון דיש בו צד הוי' לכשיגדיל ושייר בגט שלא יהי' הגרושי' לנגדו בטל הגט מיד ואטו אמרי' דלפי שעה הוי גט דבעודו קטן לא הוי שיור ולכשיגדיל יתבטל הגט, אלא דאנו אמרי' דבחוץ מפלוני והוא קטן הוי שיור מיד.
שם חוץ מקדושי קטן מהו, ופירש"י חוץ מפלוני והוא קטן, נראה הכונה, דבאומר חוץ מקטן היינו שמשייר לקטנים דלגבי קטנים לא יחול הגירושין אבל לכשיגדלו מותרים בה, וא"כ ליכא למבעי דודאי לא הוי שיור, דל"ש דאתי לכלל הויה, דהא בזמן שיהי' הויה יהי' ג"כ גירושין אצלם ולא שייר רק לזמן שאין [בהם] הויה, לזה פירש רש"י שאמר חוץ מפלוני והוא קטן וממילא גם כשיגדיל תהיה אסורה לו כיון דאמר סתם מפלוני.
ואולם לפ"ז תמוה לי, דמאי פרכי' תניתוה חוץ מעבד ונכרי הא עבידי דמיירי, דלמא מתני' לא מיירי באמר חוץ מפלוני והוא נכרי רק סתם חוץ מנכרי ועבד, וממילא לעת שיתגייר ויהי' בכלל הויה יהא מותר בה, ולא שייר רק לזמן שיהיה נכרי דאין בו הויה, וצ"ע.
שם אמר ליה תניתוה לעבד ולנכרי, תמוה לי הא האיבעי רק באומר חוץ מפלוני והוא קטן דאי בחוץ לקטן לחוד א"כ כשיגדל באמת יהי' מותר בה דאסרה רק אקטן, וכן פירש"י להדיא, וא"כ מנ"ל דמתני' מיירי באומר חוץ מפלוני והוא נכרי דלמא באומר

חוץ מנכרי [ועבד] דבזה אם יתגייר וישתחרר באמת מותר בה דאסורה רק לנכרי ועבד מש"ה לא הוי שיור וצ"ע.
רש"י ד"ה לאבא ולאביך, דבלא"ה אסורה להם, תמהני דמשמע בלאו ה"ט דאסורה להם מעיקרא היה הזנות שיור וא"כ יקשה בחוץ מעכו"ם דממילא זנות בכלל. והרי בעכו"ם ב"ד של שם גזרו ומדאורייתא מותרת לו ולהוי שיור. ואלולי דברי רש"י ז"ל היה נ"ל דיסוד הכלל הוא דבעי' ויצאה והיתה לאיש אחר. היינו דהיציאה יהיה להתירה לכל מי ששייך בו והיתה לאיש אחר. ולגבי זה צריך להתיר' בכללות אף בזנות, אבל במי שאין לה תפיסות קדושי' עליו ולא קרי' לגבי' והיתה לאיש אחר. לגבי היאך לא בעי ויצא'. שיתיר הגט לגבי' ואינו כלל בגדר שיור.
ובזה מיושב לכאורה מה דק"ל בסוגיין דפשיט נולדים מעכו"ם ועבד. הא י"ל דמתני' לא מיירי באומר חוץ מפלוני והוא עכו"ם אלא דאמר בלשונו חוץ מעכו"ם ועבד. ובכה"ג אם יתגייר תהיה באמת מגורשת לו דלא שייר רק כ"ז שהם עכו"ם ועבד וכנראה מלישנא דרש"י שכ' באיבעי' חוץ מקטן שאמר חוץ מפלוני והוא קטן. משמע דבאומר חוץ מקטן היינו רק בעודו קטן. ולפי הנ"ל ניחא דאם איתא דעכו"ם מקרי בר הוי' דאתי לכלל הויה. א"כ גם לגבי' שייך דהגט מתירה דקרינן גבי' והיתה לאיש אחר, וממילא יהא בו דין שיור, וא"כ יהיה הזנות שיור במה שמשייר הזנות בעודו עכו"ם ויהי' הפשיטות באותו צד דזנות הוי ג"כ שיור, אולם מדברי רש"י באבא ואביך דלא משמע כן, צ"ע כנ"ל.
תוד"ה תניתוה וכו' אבל מתני' דהמקבל וכו', פלא בעיני הא מ"מ הו"מ למפשט ממתני' ערוכ' יבמות ק"ט ע"א קטנה שהשיאה אביה ונתגרש' דהיא כיתומ' בחיי האב, דהשיאה דוקא קתני דאלו נתארסה אינה כיתומ' דביד אביה לחזור ולקדשה, והרי מפורש דהשיאה אביה יכולה להתגרש בקטנותה.
הקשה לי חכם אחד על דברי תוס' דאמאי לא הקשו דלפרוך ממתני' דיבמות דמפורש דקטנה נשואה בת גירושין היא. והיא תמיה עצומה ובאמת ישאר התמיה על הש"ס דלמה לא פשיט ממתני' דיבמות דזה לא מתרצא בתירוצם דתוס' שם. ולגודל הקושיא אמרתי לתרץ בהקדם מה דאמרי' יבמות דף ק"ט ב' בעי מיניה ר"א מרב וכו' וכי גדלה גדלי בהדה ויעויין שם בחי' הרשב"א דמפרש דעשאום כאילו התנה בשעת קידושין הר"א מקודשת לי לאחר ל' יום דאי לא חזרו קודם ל' יום מקודשת לאחר ל' מדאורייתא אע"פ שנתאכלו המעות וה"נ הכא. והוסיף לבאר טעמא דמלתא דנשאר עליה שעבוד הדינר שנתן לה בקידושין ואעפ"י שקטנה היתה באותה שעה ואינה משתעבדת ד"ת מכי יתן איש לרעהו פרט לקטן אפ"ה כיון דתקינו לה רבנן נישואין הרי היא משתעבדת

בכסף קידושיה ולפיכך כשגדלה גדלה קידושין בהדה ד"ת והוא שקדשה בכסף כדהתם ואע"פ שלא בעל עיי"ש מבואר מזה דמקדש קטנה בענין דמשתעבדת בעד הכסף וכאומר לה ה"א מקודשת לכשתגדיל והוי כאומר לאחר ל'. והא דלא הוי דבר שלא בא לעולם דבשלמא בעלמא לאחר ל' בידו לקדשה מעכשיו אבל בקטנה לגבי קידושי דאורייתא דא"א במעכשיו הוי כמו לאחר שתתגיירי צ"ל כיון דאינו מחוסר מעשה ותליא רק בזמן לא מקרי דבר שלא בא לעולם וכמ"ש המ"ל פ"ד מהל' אישות וחידוש בעיני שלא הביא ראיה מדברי הרשב"א הנ"ל. אולם במה דמסתפק המ"ל גם בקטן שקידש ואמר לכשאגדיל. בזה היה נלע"ד דלא מהני כיון דא"י להקנות עתה המעות לא נתפסה הנתינה לקידושין דהא המעות לא נעשה שלה ואין כאן נתינה משא"כ בהוא גדול והיא קטנה דדעת אחרת מקנה אותה וזכתה במעות ונתפס הנתינה לקידושין לכשתגדיל ויעויין בגיטין דף ס"ה א' צרור וזרקו וכנגדו בקטנה מתקדשת. וברי"ף שם הגירסא בהיפוך דצרור וזרקו כנגדו בקטנה מתגרשת בקידושי אביה והפעוטות כנגדן מתקדשת. ולפי גירסא זו ניחא דממתני' דיבמות ליכא למפשט די"ל דמיירי בפעוטות ואם אחר הגירושין מקדשת עצמה לכשתגדיל מהני דהא היא נשתעבדה מכח תקנת נישואיה כמ"ש הרשב"א וכיון דהך נתינה הוי נתינת קידושין על אחר זמן מקרי הוי' ואף מדאורייתא קרי' בה ויצאה והיתה כמ"ש הרשב"א דע"א תקחז"ל דמשעבדת הוי קידושי דאורייתא ממילא קרי' בה ויצאה והיתה אבל מברייתא פשיט שפיר דקתני קטנה מתגרשת בקידושי אביה דסתמא קתני בין יש לה אב ובין אין לה אב כמ"ש תוספות וכיון דביש לה אב מיירי ג"כ בקטנה של צרור וזרקו דהא יש לה הויה ע"י אביה ה"נ גם באין לה אב מתגרשת בקטנה של שיעור זה דצרור וזרקו דאינו מחלק בזה לענין שיעור קטנות ובזה דעדיין לא הגיעה לפעוטות ולא תקנו לה חכמים נשואים ולא נשתעבדו נכסים לא מהני הקידושין לכשתגדיל שפיר מקרי לאו בר הויה ודו"ק.

בא"ד דביש לה אב עסקינן. עיין לעיל דף ס"ד ע"ב תד"ה נערה.

דף פו.

ואין בו זמן אף דזמן הוא משבע חקירות דבעי מן התורה בכל עדות כדאיתא רפ"ד דסנהדרין מ"מ כמו דתקון רבנן בממון דלא בעינן דו"ח משום שלא תנעול דלת ה"נ בגט תקנו כן וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. נ"י רפ"ד דסנהדרין.

שם אלא למ"ד תצא וכו', (עי' ר"ן ובתשו' סי' ר"ה).

דף פו:

יש בו זמן ואין בו אלא ע"א כו' (עי' חי' יבמות ד"ל ע"ב).

שם הלכה כר"א בגיטין (עי' באורך בחי' כתובות דף צ"ד ע"א).
שם מתני' ונתערבו נותן שניהם, עיין טורי אבן ר"ה כ"ז ע"א ד"ה ואם קול.

דף פז.

ותיפוק ליה דהו"ל נכתב ביום. תמהני הא ידעי' מכח אידך הזמן שנתאחר החתימה ואין כאן חשש כלל וצע"ג.
וקשה לי הא מוכח מתוכו דהוא מוקדם כיון דחתימת עדים אחר זמן המאוחרים והוי ככתבו קודם חתימתן לא כתבנו בזמנו רק בזמן פלוני. וצע"ג.

דף פז:

דתנן גט שכתבו עברית. לא זכיתי להבין אמאי לא פריך בפשיטו הכי היכי דהעדים ראשונים כגון עברים משוים הימנו גט ה"נ אם אינם הראשונים מ"מ יעשו הימנו לגט בחתימתם דלמטה וכן ביוונים וצע"ג וד' יאיר עיני.
מתני' שייר מקצת הגט וכתבו. עיין סוטה דף י"ז ע"ב תוד"ה כתבה.
שם ע"א עברי וע"א יוני דחיישינן שמא היוני הראשון גונדלית התם והוי על גט הראשון ג' חתימות או דהעברי שני גונדלית חתם והוי רק דחיישי' שהיוונים חתמו גונדלית ואשמעי' דחיישינן גם לעברים חותם גונדלית. וקשה לי הא ג"ז מוכח מרישא דהא אם היוונים חתומים בראשונה השמאלי כשר ולא הימיני וע"כ משום דחיישינן שהעברים חתמו גונדלית (ובמתני' סתמא קתני את שהעדים הראשונים כו'). וצ"ע.

דף פח.

תוס' ד"ה ודלמא כו' דלר"נ דאמר חוזר. לעיל דף ל"ב ע"ב.
בא"ד א"נ אפי' כר"מ, תמוה לי דלר"מ מה בנמלך וחזר וכתבו הא לר"מ לא בעי' כתיבה לשמה, וצ"ע.

דף פט.

ש"מ לא מבטלינן קלא. עיין תוס' ב"ב דף ל"ב ע"א ד"ה ואתא.
תד"ה בעולה תורף קושייתם כיון דמחמת הקול אנו דנין דנבעלה, ולא מהמנינן לה לומר לא נבעלתי, א"כ ממילא אסורה מחששא שמא נבעלה לפסול כיון דע"ז הספק ליכא ברי דהא מה דאומרת לא נבעלתי לא מהמנינן לה, ולענ"ד י"ל דרש"י ז"ל ס' דאף דקול הוי ריעותא ומגרע לחזקת כשרות כ"כ עד דאינה נאמנת בברי מ"מ הוי רק ספק וממילא הוי ס"ס, ס' לא נבעלה ספק לכשר וא"כ הוי ס"ס וברי ותהא נאמנת דמה דאין מאמינים לה דלא נבעלה, היינו דנסתלקה חזקת כשרות, אבל מכל מקום לגבי הס"ס הו"ל ברי וס"ס, כנ"ל נכון.

דף צ.

תוס' ד"ה מה להלן וכו' בב' לאוין. קשה לי היאך חל איסור מחזיר גרושתו על איסור סוטה בלא כולל ומוסיף ולומר דהוי גזירת הכתוב מנ"ל זה הא י"ל דצריך קרא להיכא דבאו עדי הזמה והזימו לעדי הטומאה וצ"ע ועיין רשב"א בתשובה סי' תקנ"ז וצריך לי עיון גדול.

מה שהקשה על הירושלמי איך חייל איסור דמחזיר גרושתו על איסור סוטה. גם אני עמדתי בקושיא בזה ימים רבים והוספתי לבאר דליכא למימר דבאמת גזה"כ דבזה איסור חל על איסור, דהא באמת אין הכרח מקרא, די"ל דקרא אצטריך היכי דהוזמו עידי טומאה, דלמפרע ליכא איסור סוטה, אלא דירושלמי נקט תירוץ מרווח יותר בפשיטות, וא"כ מנ"ל דין דהוי גזה"כ האחע"א, ומ"ש מעכ"ת נ"י לתרץ דעלה דידה שפיר חייל איסור מחז"ג דהיא לא נאסרה לבעל משום סוטה כיון דטוענת ברי אלא דהבעל אסור בה דאין לו ברי, וא"כ אמרינן מגו דחייל על אשה חייל ג"כ על בעל, לא נתחוורו לי דבריו בזה, כי מלבד דהיסוד אינו, דהרי בקינוי וסתירה בלא שתיקה אסורה לבועל ובתרומה, וכמ"ש הב"ש סי' י"א סק"ב, ובמ"ל פ"ב מהל' סוטה הלכה י"ב, ואף להח"מ משמע רק כיון דאומרת הרני שותה והבעל מעכב, אבל באירוסין דא"י לשתותו אסורה לבועל אף דטוענים ברי, אעפ"כ אסרה התורה, וא"כ איכא ג"כ עלי' האיסור סוטה, גם אף אם יהיבנא ליה זה, הא מ"מ אם קמי שמיא גליא דזינתה כיון דאסורה מחמת סוטה לא חל עליה איסור מחז"ל, דמה בכך דהב"ד מאמינים אותה לגבי נפשה, הא מ"מ כיון דבאמת זינתה לא חל עליה איסור מחז"ג, א"כ איך אפשר ללקות הבעל משום מחז"ג, הא כיון דלגבי דידה מחזיקים אותה לספק זינתה, ממילא הוי המלקות בספק דשמא באמת זינתה ולא חל עליה איסור מחזיר גרושתו וליכא כולל.

וזכורני דרציתי ליישב הקושיא ג"כ כסגנון מעכ"ת נ"י ובאופן זה, דהקרא מיירי בקינוי וסתירה לחוד, ובזה מכח לאו דמחז"ג יכולים להתרות אותו בממנ"פ דמתרינן אותו או דעובר משום סוטה היינו אם זינתה או דעובר משום מחז"ג, דאם לא זינתה איכא לאו דמחז"ג, ואם זינתה איכא לאו דסוטה, דבכה"ג לא הוי התראת ספק, כמ"ש תוס' זבחים (דף ע"ח ע"א) אבל לא נחה דעתי בזה, דהתינח אם הי' איסור דקינוי וסתירה בדרך ספק לחוד, אבל כיון דבאמת עשאו הכתוב הספק כודאי וכתבו התוס' בסוטה (דף כ"ח) דאפילו אם היא טהורה נענש בב"ד של מעלה כמו בא על חייבי עשה, א"כ חזינן דכך גזרה התורה דבעוד שהספק לנו אם זינתה אף אם באמת קמי שמיא גליא דטהורה,

מ"מ אסורה בעשה, א"כ אין כאן ממנ"פ, די"ל דלמא לא זינתה וליכא לאו דסוטה, ומ"מ אסורה בעשה כיון דלא נתברר לנו ההיתר ולא חל על איסור מחז"ג.
כבר כתבו האחרונים דט"ס הוא וצ"ל לעבור עליו בלאו ועשה דהא סוטה הוא רק עשה. ואולם עדיין קשה לי היאך חל לאו דמחזיר גרושתו על איסור הקודם לו מחמת סוטה לפמ"ש תוס' פ"ג דשבועות (דף כ"ג ב') דאין איסור חל על עשה המפורשת עיי"ש. וצ"ע. ולומר דהוא גזה"כ הא י"ל דאצטריך הקרא באם אח"כ הוזמו עידי טומאה אלא דהירושלמי עדיפא משני אבל מנין לנו דגזה"כ לומר בו אחע"א הא הקרא משכחת בהוזמו.

קידושין

דף ב.

רש"י ד"ה בכסף ביאה בא עליה ואמר התקדשי לי בביאה זו, קשה לי למאי צריך שיאמר לי, דבקידושי כסף שייך שמא מקדשה בשליחות לאחר. אבל בביאה לא שייך כן.
תוד"ה ב"ש אומרים כו' וי"ל דלא להכי כו' קשה לי דלמאי הוצרכו לזה דלו יהא דאיתשיל סתם מ"מ חשיב מה שיש בו הקולא לב"ש בלא קדשה אחר אם צריכה גט. ובכ"מ דפרכינן וליתני' בהדי מקולי ב"ש וכו' היינו דליתני הצד קולא של ב"ש אף דמשכחת בו צד חומרא. ומשנינן דכי איתשיל לענין הצד דבית שמאי להחמיר. (עיין בתוי"ט פ"ח דברכות מ"ד), והרי פרכינן דליתני לענין צד הקולא לב"ש א"כ ממילא הכא ניחא דחשיב לענין הצד קולא לב"ש וצ"ע.
תד"ה בפרוטה וכו'. לכאורה י"ל דילפי' שוה כסף בק"ו מביאה מה ביאה דאינה קונה באמה העבריה קונה באשה שוה כסף דקונה באה"ע כ"ש דקונה באשה ואי דמה לביאה שקונה ביבמה שטר יוכיח ואי מה לשטר שמוציא באשה כסף יוכיח ואי דמה לכסף וביאה שהנאתן מרובה יותר מש"כ שטר יוכיח עי' בסוגיא דלקמן דף ה' ונכון בעזה"י.
ובזה מיושב קושית תוס' לקמן ה' ע"א ד"ה שכן פודין דנילף מקרקע בתורת כסף דכל כמה דלא ידעי' שטר אין ש"כ קונה כלל באשה דא"א ללמוד מכסף וביאה כנ"ל וק"ל.
[במהרש"א ריש קדושין, דנילף שטר בגז"ש קיחה קיחה מואקח ספר המקנה.
במחכ"ת הא אמרי' ריש ב"ק [דף ב' ע"ב] וחגיגה [דף י' ע"א] דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן.]

דף ג.

גמרא ואימא ה"נ חליפי' אתנהו בפחות מש"פ. ע' בתוס' ולדבריהם דחליפי' לאו מדין כסף הוא. לכאורה קשה למ"ל מיעוטא דמכסף מקנתו דלא מקני בחליפין מה"ת נימא דנקנה בחליפין. וצ"ל כמ"ש הפ"י דאיכא ק"ו ממטלטלים דאין נקנין בשטר נקנה בחליפין ק"ו לע"ע שנמכר לעכו"ם (ואף בחזקה י"ל מטלטלים יוכיח) ועדיין קשה לשיטת ר"ת דס"ל דאין לעכו"ם קנין שטר א"כ ליכא ק"ו ממטלטלים. וצ"ל דהוי ילפי' נמכר לישראל מק"ו ממטלטלים.

תוס' ד"ה ואשה וכו' אלא הוא קנין אחר וכו'. ק"ל הא עתה קיימינן לרב הונא דאמר חופה קונה, ולדידיה חליפין וחזקה ליקנו ג"כ באשה, דנילף בק"ו מביאה, מה במקום שאין ביאה קונה דהיינו בשפחה כנענית חליפין וחזקה קונה, במקום שביאה קונה באשה לא כ"ש דחליפין וחזקה קונים, ואי דמה לביאה שקונה ביבמה, כסף יוכיח שאינו קונה ביבמה וקונה באשה, ואי דמה לכסף שקונה בעבדים ופודין בו הקדש ומע"ש, (ולומר ביאה יוכיח ולמילף מבינייהו פרכינן דמה להנך כסף וביאה שהנאתן מרובה) שטר יוכיח ואי דמה לשטר שכן מוציא בבת ישראל כסף וביאה יוכיח ונילף מבינייא מכסף ושטר וביאה. ולדידן ניחא דאמרינן מה להנך שקונים בעלמא בע"כ, אבל חליפין וחזקה אין קונים בעלמא בע"כ, אבל לרב הונא דאמרינן ורב הונא כסף באישות מיהא לא אשכחן, ולא מחשיב זה לפירכא במה דקונה בעלמא בע"כ, א"כ שפיר ילפינן חליפין וחזקה וכנ"ל. [ולומר מדאיצטריך ויצאה והיתה לקנין שטר מוכח דלא רצתה התורה בלימוד הק"ו מביאה, מלבד דויצאה והיתה לא מייתר דאתיא לכמה דברים, גם שטר ליכא ללמוד מק"ו דכסף וביאה דמה להנך דהנאתן מרובה, אבל לבתר דידעינן קנין שטר יש ללמוד חליפין וחזקה מתלתא ועיין תוס' דף ב' ע"ב ד"ה מה לאשה ובמהרש"א שם].

וביותר קשיא בדרך קצרה, דלרב הונא דחופה קונה נלמוד חליפין וחזקה בק"ו מחופה, מה במקום שאין חופה קונה בשפחה כנענית, חליפין וחזקה קונה, מקום דחופה קונה באשה לא כ"ש דחליפין וחזקה קונה וליכא פרכא, ואי דפרכת מה לחופה שכן גומר היא גופא נילף בק"ו דחליפין וכסף גומרין בק"ו הנ"ל דלא שייך בזה דיו הא בשני המלמדים שפחה כנענית וחופה הם גומרים דחו"ח בשפחה כנענית גומר מיד כל הקנין.

ומהאי טעמא קשה ג"כ דלרב הונא כסף ושטר יהא גומר עיין תוס' דף ה' ד"ה חופה שגומרת וכו' דמאי אולמא מהאי כסף, והיינו על קושיתם שם דלא נוכל למילף דכסף גומר רק בתר כסף מכח דיו דחופה, אבל לרב הונא דחופה קונה ועיין מהרש"א דקונה וגומר מיד נלמד דגם כסף ושטר קונה וגומר מיד בק"ו מחופה, מה במקום שאין חופה

קונה וגומר בשפחה כנענית כסף ושטר קונה וגומר כל הקנין מקום שחופה קונה וגומר באשה מכ"ש דכסף ושטר קונה וגומר, וזה יש ליישב בכמה אנפין, ואין כאן (סוף הדברים נאבד).

בא"ד. וא"ת כיון דפשיטא לן דאין אשה נקנית בחליפין אמאי אצטריך קרא לקמן דף ח' בכסף נקנה ואינה נקנה בתורת תבואה וכלים דהיינו חליפין תיפוק ליה דאתקש עברי לעבריה וכו' וי"ל דריבוי קנינים ילפינן מהיקישא ולא מיעוט קנינים עכ"ל. ותמוה לי מאד דמאי הוצרכו להקשות דנילף עברי מעברי' הא בקדושין נמי ליכא מיעוט על חליפין אלא דכיון דחליפי' אינו מדין כסף ממילא לית לן לימוד דתקנה בחליפין וא"כ מה"ט עצמו יקשה דלמ"ל בעבד קרא למעט חליפי' הא בקרא כתיב רק כסף ומה"ת לן לומר דיקנה בחליפי' כיון דאינו בכלל כסף וזה לא יתורץ בתירוצם הנ"ל. תו קשה לי אמאי לא נקטו הקושיא בהיפוך דמאי פרכי' בסוגיא ואימא ה"נ הא י"ל דמקשינן אחרת לעברי' דאיכא מיעוט מקרא דמכסף מקנתו למעט חליפין. וזה יש ליישב דהא באמת מסקינן דקרא לא אתי למעט חליפי' רק למעט בלית בו ש"פ דאף דמקרבה הנייתו לא מהני. וקושייתם רק לס"ד דשם דבא למעט חליפים. וא"כ לא הו"מ להקשות בהיפוך כנ"ל, די"ל דפירכת הש"ס ואימא ה"נ היינו למסקנא דלית לן מיעוט בעבד למעט חליפי'. אמנם באמת כיון דאתינן להכא גם קושייתם ליכא די"ל לאותו ס"ד דלקמן היינו אומרים דמסברא חליפים בכלל כסף והא דאשה לא נקנית בחליפין היינו דילפינן בהיקשא דאם אחרת למעט חליפין אלא דלבתר דמסקינן דקרא לא אתי למעט חליפין פרכינן הכא ואימא ה"נ דנימא קידושי ועבד לקני בחליפי' דהוי כסף ומצרכי' לשנויא דכיון דאיתא בפחות משוה פרוטה אינו בכלל כסף. ויעוין בתוס' גיטין דל"ט ב' ד"ה משום דהוי כליו ש"מ וכו' היתה זוכה עצמה בחליפין משום דחליפין דמי לכסף וכו' וכל היכא דכסף קונה חליפין נמי קני לבר מאשה משום דבפמש"פ לא מקני' נפשה וזה שלא כדברי תוס' דהכא דהטעם דאין חליפי' בכלל כסף. ובאמת תמהני (הא שם בעבד כנעני) למאי צריכים לזה הא בפשוטו כמו דילפינן כסף שטר וחזקה מהיקשא דלרשת אחוזה ה"נ חליפין דהוי כאחוזה דנקנה בחליפין וצע"ג.

[תוד"ה לא מקניא נפשה. לא גרסי' נפשה, אלא הכי פירושו אשה בפחות מש"פ לא מקניא, כיון דגמרי' קיחה קיחה משדה עפרון וגבי שדה עפרון כתוב כסף ופחות מש"פ לא מקרי כסף וכו' וא"ת ל"ל קרא גבי ע"ע מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה ואינה נקנית בתורת תבואה וכלים וכו', ע"ש.

והקשה מו"ח הגאון, מנא ידעי' דאשה בפחות מש"פ לא מקניא משום דגמרי קיחה קיחה וגבי שדה עפרון כתוב כסף, תיפוק לי' גבי ע"ע כתוב בפירוש כסף, וממילא ידעי' דאינו נקנה בחליפי' דאיתנהו אפילו בפחות מש"פ, להיפוך הו"ל לתוס' להקשות, מאי מקשה הגמ' ואימא אין ה"נ דאשה מתקדשת בחליפי', הא אמה אתקש לאחרת, א"כ דין הוא דלהיפוך נמי להוי, דאין היקש למחצה, ואתקש נמי אשה לאמה וגבי אמה איכא קרא בהדי' דאינה נקנית בחליפין. [ועי' בפנים].]

דף ג:

מנינא דסיפא למעוטי חליצה. ה"נ הומ"ל למעוטי כסף לרבא דס"ל לקמן (ד"ה א') הא דאין אשה יוצאת בכסף בגז"ש דויצאה והיתה דמה הויה בכסף אף יציאה בכסף היינו דדרשינן וכתב בכתיבה מתגרשת ולא בד"א, אלא משום דאביי דאמר שם דאינה יוצאה בכסף משום שיאמרו כסף מכניס כסף מוציא אין סניגור נעשה קטיגור מש"ה נקט למעט חליצה דהוי לכ"ע, והנה לכאורה באמת קשה לאביי כיון דע"כ וכתב הוי מיעוטא מדא"י בחליצה א"כ ממילא גם כסף ממעט ולמאי צריך לסברא הנ"ל דאין סניגור נעשה קטיגור. ונראה דהי' קשה לאביי כפירכת הש"ס לרבא שם דדלמא וכתב היינו דבכתיבה מתגרשת ולא מתקדשת בכתיבה דמסתבר יותר לומר כן דאם נמעט ולא מתגרשת בד"א סותרים בזה שני דברים לגבי כסף ההיקש דויצאה והיתה ולגבי חליצה הק"ו יותר היה לדרוש ואינה מתקדשת בכתיבה דסותרים רק ההיקש דויצא' והיתה. לזה אמר אביי דכסף ודאי אינו מוציא דאין סניגור נעשה קטיגור ולגבי חליצה מסתבר יותר לדרוש ולא בחליצה לסתור הק"ו מלדרוש דאינה מתקדשת בכתיבה לסתור ההיקש. או די"ל כיון דעכ"פ חדא מלתא סתרי' ס"ל לאביי ג"כ כסברת רבא דמסתבר לומר קאי בגירושין ממעט גירושין. אבל אלולי סברא דאין סניגור נעשה קטיגור אעפ"כ הי' מסתבר יותר לדרוש ולא מתקדשת בכתיבה כי היכי דלא לסתור תרווייהו היקשא וק"ו. ובזה מיושב מה דקשה לי לכאורה לר"ה דס"ל חופה קונה מק"ו ואמרי' בסוגיי' הא דלא חשיב במתני' חופה דמלתא דלא כתיבה באורייתא לא קתני. א"כ יקשה מניינא דקונה עצמה בב' דרכים למעוטי מאי דליכא למימר למעוטי חליצה הא כיון דאף אם היה חליצה קונה לא היה ראוי למחשביה כיון דלא כתיבא ואתיא רק בק"ו ומה דאינו ראוי למחשבי' לא שייך למימר ביה דאתי למעוטי כמ"ש תוס' גיטין ד"ה א' ד"ה כשנישאת (ועל יסוד זה דתוס' קשה לי מסוגיא דיבמות ד"ג ב' ואי לא ס"ל דהדדי חדא למעוטי דחבריה וכו'. והא מדלא חשיב דדידיה ע"כ כדאמרינן שם לפי שאינו בצרת צרתה. א"כ איך אמרי' למעוטי דחברי' הא ממילא לא היה ראוי למחשביה כיון דאינו בצרת צרתה וצלע"ג)

ולפי הנ"ל ניחא די"ל דס"ל כרבא ומניינא למעוטי כסף דלא ילפינן מויצאה והיתה. ומ"מ עדיין קצת ק' דהא אביי הוא דמשני מלתא דלא כתיבא באורייתא ולאביי לשיטתו דסבר אין סניגור נ"ק וע"כ דמניינא אתיא למעוטי חליצה ויקשה כנ"ל. ואם דנימא דשייך ג"כ למעוטי כסף ואשמעי' זהו עצמו דאמרי' אין סניגור נעשה קטיגור. א"כ אמאי נקט סתמא דהש"ס למעוטי חליצה דאינו לכ"ע דלר"ה א"א לומר כן לימא למעוטי כסף דהוי לכ"ע. (ועי' מ"ש לק' ה' א').

שם בכסף מנלן כו' (בכל הסוגיא עי' מש"כ בחי' כתובות דף מ"ו ע"ב).

רש"י ד"ה מה יבמה דילפינן לקמן בהאי פירקין דכתיב לה ולא ליבמה. אין זה מסקנא דשם אלא דממעטינן מהנעל דנעל אין מידי אחרינא לא וצ"ע.

תוד"ה ואין דבר אחר כורתה כו'. וקשה לי דמ"מ נילף חליצה משטר מה שטר שאינו מוציא היבמה מוציא השפחה כנענית, חליצה שמוציא היבמה מכ"ש שמוציא שפחה כנענית, ואי דמה לשטר שכן מוציא את האשה י"ל ראשי אברים יוכיח שאין מוציאים אשה ומוציאים ש"כ. ובמהרש"א הקשה דמ"מ נילף אמה העבריה ואי דאשה וש"כ תוכיח נימא מה להנך שא"י בסימני נערות ע"ש, ולענ"ד גם כן שפחה כנענית קשה דנילף בק"ו חליצה משטר וכנ"ל.

עיין במהרש"א דהניח בקושי' דאמה העברי' תהא יוצא' בחליצה, ולענ"ד יקשה גם כן דשפחה כנענית תצא בחליצה דנילף חליצה משטר מה שטר שאינו מוציא ביבמה מוציא (באשה) [בש"כ] חליצה שמוציא ביבמה א"ד שמוציא בש"כ, ואי דמה לשטר שמוציא בבת ישראל ראשי אברים שאינם מוציאים באשה ומוציאים בש"כ וצ"ע.

בר"ן ריש מכילתין מיהו איכא למ"ד אע"ג דשוה כסף ככסף לענין קדושין הנ"מ מטלטלי אבל מקרקעות וכו' אע"ג דאפשר לדחות ראיה זו וכו' וקשה לי למה כתב הר"ן בדרך אפשר לדחות הא סברא זו מוכרחת מהאיבעי' עצמו שטר ארוסין שכתב שלא לשמה הוי' ליציאה בעינן א"ד אתקש הויות להדדי דמה בכך דלא אתקש כל הויות ליציאה וליכא לימוד כסף מיציאה, מ"מ למה נסתור מכח היקישא דהויות היקישא דיצאה והית' נלמוד תחלה הויה דשטר מיציאה ואח"כ הויה דכסף דבעינן לשמה מכח דאתקש הויות להדדי ומתקיים שפיר ב' ההקשים, גם קשה כן למסקנא דפשיט הויה ליציאה מקשינן, מ"מ נילף דהויה דכסף בעינן לשמה מהיקשא דהויות להדדי, אלא ע"כ מוכח דל"ש כלל לדון בכסף דבעי' לשמה דאין הקדושין מכח הטבוע אלא מפני שויו, ואדרבה לכאורה ראיה לשיטה זו מהך סוגי' דהא חזינן דראוי להקיש הויות להדדי לענין לשמה אלא דאמרינן דהיקשא דהויה ליציאה עדיף, ולדון אח"כ כסף דבעינן לשמה א"א וכנ"ל, וא"כ

לענין מחובר דשייך בכסף אף אם לא מקשינן הויה דכסף ליציאה מ"מ כיון דלמדנו הויה דשטר מיציאה דפסול במחובר יש ללמוד אח"כ כסף משטר בהיקישא דהויות להדדי גם ק' לי על הר"ן דמדמי מחובר לענין שלא לשמ' א"כ לפי הצד דלא בעינן כתיבה לשמ' משום דאיתקש הויות להדדי ה"נ כשר שטר במחובר כיון דהויה דכסף לא אתקש ליציאה וכשר במחובר שוב מקשינן שטר לכסף וא"כ הו"ל לפשוט האיבעי מברייתא דגיטין דג' דברים שוו גיטין לשחרורי עבדים, ופרכינן שם והאיכא מחובר וליכא תירוץ רק מה דמסקינן דאיתא בקדושין הרי דמקשינן הויה ליציאה ולא הויות להדדי אבל להנך שיטות ניחא דלענין מחובר ליכא איבעי דמקיימינן תרווייהו דבתחילה ילפינן שטר מיציאה וג"כ כסף משטר, והאיבעי רק לענין שלא לשמה דלא שייך בכסף ולא הו"מ למפשט מברייתא דגיטין הנ"ל מדלא חשיב שלא לשמה דדלמא כרבה והוי בכלל מוליך ומביא עיי"ש וא"כ יש ראיה גדולה להנך שיטות.

בר"ן ריש מכילתין כתב נתן לה הקרקע או כסף במחובר ודאי מהני דכסף לא דומיא דיציאה והכי מוכח וכו', חידוש בעיני הא יש לזה יסוד בירושלמי הובא בר"ן רפ"ג (דרל"ג סע"א) הדא דתימר בקדשה בכסף אבל אם קדשה בשטר הואיל ולא למדו אלא מגרושין וכו' הרי מפורש דרק הוי' דשטר בעינן דומיא דיציאה ולא הוי' דכסף, והר"ן דחה שם להירושלמי דסוגיא דידן ס"ל דגם בגט מהני דכיון דפסקה פסקה וממילא גם בשטר קדושין מהני, אבל מ"מ נלמוד מהירושלמי היסוד דהוי' דכסף לא בעי' דומיא דיציאה, ומה"ט חידוש בעיני העוורות דלא הערו הראשונים והאחרונים דאיבעי' דר' אבא בגיטין [פ"ב ב'] בקדשה חוץ מפלוני וכו' בתר דאיבעי הדר פשטה ויצאה והיתה, דמ"מ בקידושי כסף י"ל דמהני, ומה"ט יש לדון במה דכ' הר"ן קדושין (דרל"א ב') בההיא דר"י דאפי' ק' תופסין בה דרווחא שבק דהא הוי שיור עי"ש הא י"ל דמיירי בקדושי כסף דלא ילפינן מיציאה דלא מהני בדרך שיור.

ובעיקר דברי הר"ן בדין מחובר דהוכיח דהוי' דכסף לא אתקש ליציאה הא מ"מ חזינן דמיבעי' לן בלשמה אם אמרינן אתקיש הויות להדדי אלא בפשטא בהקישא דהויה ליציאה עדיף אבל מ"מ נילף מחובר מכח אתקיש הוויות להדדי מהו, ק' לכאורה על האיבעי' הא אין ההיקשות סתרי אהדדי דנימא דאיתקש הוי' דגט ליציאה ואח"כ נלמוד ג"כ הויות להדדי ובעי' גם בכסף לשמה. ומוכרח באמת לפענ"ד לומר כפי הדחיי' דהר"ן דל"ש כלל בכסף שיהא טבוע לשמה, ואם כן ממילא במחובר ליכא אפילו איבעי כלל דתרווייהו אינהו דילפי' הוי' דשטר מיציאה דפסול במחובר והדר ילפי' הויות מהדדי דגם כסף במחובר לא, ולפענ"ד עוד הכרח לזה דאם נימא במחובר ג"כ בכסף מהני

וא"כ ממילא האיבעי' דשטר שלא לשמה ה"נ במחובר דדל"מ איתקש הויות עדיף וכשר שטר קדושי' במחובר, והא זהו נפשט מברייתא דגיטין מכח פירכת הש"ס (שם ט' ע"ב) והאיכא מחובר, ומוכרחים לומר דאיתא בקדושין אע"כ דמחובר לא תלי בהאיבעי דתרווייהו הקישא אתנייהו והאיבעי' רק בלשמה דל"ש כלל בכסף, וי"ל דס"ל לבעל האיבעי' כרבה דבפני נכתב משום לשמה וליכא בעי' והאיכא לשמה, ומה"ט יש לדון אם סוגיא דידן לא פליג על יסוד הירושלמי הנ"ל דאף אם הוי' דכסף לא איתקש ליציאה מ"מ איתקש הויות להדדי.

בהרי"ף ירושלמי הדא דתימא בשטר שאין בו ש"פ אבל אם יש בו ש"פ כסף הוא. וע' בר"ן כ' דליכא למימר דהרי"ף בא לומר הטעם דמנ"ל דל"צ שיהא בשטר ש"פ לזה קאמר דאם איתא דיש בה ש"פ תיפוק ליה מדין כסף. והר"ן סתר דלמאי צריכא לזה הא בלא"ה ידעינן כיון דמקשי' הוי' ליציאה נילף מה יציאה דאע"ג שאין בו ש"פ כדאמרינן בגיטין וכו'. ובאמת י"ל דגם בגט לא ידעי' מסברא דס"ד דכיון דכתיב ונתן בעי' מידי דנתינה שיהא ש"פ אלא כיון דילפינן בקדושין דל"צ שיהיה בו ש"פ דא"כ היינו כסף ואח"כ ילפי' יציאה מהוייה דל"צ שיהיה בו ש"פ. ואולם מטעם אחר ק' דדלמא באמת בגט וקדושי' בעי שיהיה בו ש"פ ובאמת אין נ"מ בקדושי שטר דממילא הוי כסף וההיקש דיצאה והיתה הא מצטריך לכמה דינים ול"ש בזה אין היקש למחצה דבאמת נקנית בשטר שיש בו ש"פ כמו דיוציא אלא דבלא"ה מקודשת מדין כסף. גם אם איתא דצריכים ראי' לזה יקשה לרב יוסף דס"ל לקמן ד"ז ע"ב דבכסף מידי דקייץ בעי' וללב"ב אף באמר כ"ד הכי הוא א"כ אצטריך שפיר לקנין שטר ביש בו ש"פ אלא דלא שמו אותו תחלה דאין שם כסף עלה בזה נקנית בשטר דיש בו שיעור נתינה כיון דבאמת היא ש"פ. גם יקשה לר"מ דס"ל ע"ח כרתי ומצד כסף היה צריך שיהיה בפני ב' עדים זולת לשיטת ר"ת דלר"מ צריך ג"כ למסרו בעדים. אבל הא הרי"ף לא ס"ל כן וס"ל דאף לר"א אף ע"מ כרתי.

בר"ן שם וכי לזה הוצרכנו והא איתקיש הוי' ליציאה וכו' דהא קיימא לן בפ' המביא תניין, ואיני מבין כראוי דמה בכך דהדין מפורש בגיטין הא גם בקדושין מפורש כן בברייתא אלא דבאנו לידי לימוד לדין זה דדילמא כל ספר מקנה בעי' ש"פ. וא"כ י"ל דגם בגיטין לא ידעינן אלא מכח ההוכחה דשטר קדושין ל"צ שיהא ש"פ וילפי' יציאה מהוי' גם היסוד הרי"ף ס"ל דבעי' הוכחות דשטר ל"צ שיהא ש"פ הא להרי"ף לשיטתו דס"ל סוף גיטין דאף ע"מ כרתי וא"צ שימסור לה השטר בעדים, א"כ איבעי ההוכחה דנ"מ בקנין שטר דמוסר לה שלא בעדים.

דף ד.

וצריכא דאי כתב רחמנא קדושיה לאביה כו', אבל מע"י, משום דמתזנא מיני', [ואע"ג דאין האב חייב לזונה, דרך האב לזונה תוס' גיטין דמ"ז ע"ב ד"ה ולביתך]. קשה לי איך יהא אפשר ללמוד מע"י מכסף קדושיה הא באמת אביה מקבל קדושיה וא"כ הכסף קדושיה מצד עצמותו הוא לו כדאמרינן השתא אביה מקבל קדושיה, אבל מע"י דיזכה אביה בשלה לא ידעינן, וצע"ג.

תוד"ה בא זה וכו' דאילו בבוגרת אין האב זכאי בקידושין. ק"ל הא אם מוקמי' ויצאה חינם לבוגרת א"כ מוכח דהאב יכול למכרה גם בבגרות דהא לנערות ל"צ קרא דהשתא זבוני מזבין לה וכ"כ להדי' בת"י בכתובות דף מ"ו וא"כ לאותו ס"ד נימא באמת מקרא דיש כסף לאדון אחר דיכול לקדשה בבוגרת דהא לא מצינו דא"י לקדשה אלא דמצינו בהפרת נדרים דויצאה מרשותו בבוגרת ועיין כתובות דף ל"ט ע"א בתוס' וא"כ להך ס"ד כיון דמצינו דהיא ברשות האב למע"י דילמא ג"כ לקידושין וצ"ע.

ואך זהו קשי' דאיך נדרוש יציאה דכוותה הא לא דמי' הך יציאה וכו' ושינויי הש"ס דלהפרת נדרים מיהא נפקא מרשותי' ואי מיירי בבוגרת בלאו הקדושי' יצאה מרשותו לענין הפרת נדרים.

תד"ה בגרות וכו' וא"ת מיתת האב תוכיח. ק"ל דהק"ו היא על שינוי הגוף שיפעל כסימנ' משא"כ מיתת אב דל"ש כל זה ואיך יפעול מיתת האב לאדון דהוא תרי גופי' וסימני' ובוגרת הוי באותו גוף וצ"ע.

תוד"ה דלא אתיא סימני נערות כו' וא"ת ובקטנות כו' תמוה לי דמאי הקשו הא י"ל בפשוטו דנולד מקצת סימן סריס בקטנותה דהי' מהדין דאינו יכול למוכרה כיון דיצאה מהרוב והיא בספק סריס (ועי' חי' יבמות דף פ'. ובתורעק"א נדה אות כ"ז).

דף ד:

גמ' א"ר אשי כו' מעיקרא דדינא פירכא, תמורה כ"ח ע"ב.

שם ובעלה מלמד שנקנית בביאה כו' ועי' תו' שהקשו וא"ת ליליף מגז"ש כו'. בשער המלך בפ"א מהלכות אישות הלכה ב' כתב וז"ל בד"ה ודע שהתוס' ז"ל ביבמות נ"ה ע"ב ד"ה קיחה כו' ועוי"ל דאי לאו ובעלה כו' אלא הוה מוקמינן וכו' וראיתי למו"ה ז"ל בספר לשון ערומים וכו' שהקשה על תירוצם דא"כ היכי קתני בברייתא דידן והלא דין הוא ומה יבמה שאינה נקנית בכסף נקנית בביאה זו שנקנית בכסף וכו' והלא אי לא כתיב ובעלה הוה מוקמינן כי יקח בקידושי ביאה ולא הוה ידעינן שאשה נקנית בכסף כי היכי דנעביד קו"ח מיבמה וכו' ואחר המחילה רבה וכו' ותיובתא רבה לא חזינא וכו', וכתב

ע"ז רבינו וז"ל גם לקושיא זו ולתירוצו של המחבר ז"ל כיוונתי בעזה"י, אך עדיין יש לפקפק דמ"מ מאי פריך הש"ס והלא דין הוא, הא אי לא כתב ובעלה היינו יודעין קנין כסף מויצאה חינם וקנין ביאה מקל וחומר דיבמה, והקרא דכי יקח ולא כי תקח ממאי דילפינן משדה עפרון לענין זה דבכסף בעינן לא כי תקח, דילמא קאי אביאה ולאורויי דבביאה כי יקח, וממילא יותר הי' מסתבר לדרוש קיחה קיחה דעריות וכמ"ש תוס' ולא הי' נשמע דבכסף בעינן כי יקח ולא כי תקח, ולזה הערוני בחורי חמד נ"י ועיין.

עוד כתב בשעה"מ שם סד"ה אך אכתי מההיא וכו' ועוד יש לומר עפ"י מ"ש תוס' וכו' דכיון דעיקר ביאה אית לן למילף מקו"ח דיבמה תו ליכא למימר דיו דאינה נקנית אלא בביאה שיש בו קושי כיון דאיכא גז"ש דקיחה קיחה מעריות ודאי אית לן למימר אהני קו"ח ואהני גז"ש כנ"ל, וכתב ע"ז רבינו וז"ל ועדיין יש לעמוד דלאביי תקשה הברייתא דשמעתין דכי יקח אין קיחה אלא בכסף והלא דין הוא ומה אמה העברי' וכו' יבמה תוכיח, הא יש ללמוד הקו"ח מה אמה העברי' שאינה נקנית בביאה כלל נקנית בכסף, אשה שנקנית בביאה אפילו באבר מת לא כל שכן שנקנית בכסף, ובזה לא שייך יבמה תוכיח דהא יבמה אינה נקנית באבר מת.

תוד"ה מעיקרא דדינא. עיין מהרש"א. והא דלא ילפי' באמת דאשה נקנית בחזקה בק"ו משפ"כ די"ל מה לש"כ דנקנית בחליפין וחליפין גופי' ליכא למילף דיש לומר מה לש"כ דיוצאת בחליפין. ואולם ק' לי לקמן דט"ז לכי אהני אם אחרת הא אם נידון דניקנית בקנין עבדים בחזקה תהיה אשה ג"כ נקנית בחזקה בק"ו מאמה דאינה נקנית בביאה ושטר ק"ו לאשה ויהי' לענין זה דומה לאחרת. גם ק"ל לפי גירסת תוס' לעיל דלא מצינו באשה קנין חליפין א"כ אימא דקרא אתי לרבות קנין וחליפין.

תוד"ה אמה העברי' תוכיח (עי' מש"כ רבינו להלן דף ט' ע"ב).

תוד"ה מה ליבמה וכו'. עיין מהרש"א הא דלא ילפי' ביאה מכסף די"ל מה לכסף שקונה בו אמה עבריה, ויש לעיין דעדיין ק' למ"ל הגז"ש קיחה קיחה דהעראה קונה באשה נילף תחילת ביאה בק"ו מכסף ואי דמה לכסף שקונה בו אמה העבריה נימא סוף ביאה תוכיח דא"ק באמה וקונה באשה וצ"ע.

מ"ש מעכ"ת דיש לחוש להפוסקים דסברי חופה קונה, זה אינו רק באומר ה"א מקודשת לי בחופה זו, אבל בלא אמר לא, ובפרט עתה דכ"ע מקדשי תחת החופה בטבעת הרי דמסתמא אין מקדשין בחופה, ומעולם לא שמענו דאם אחר כיסוי הינומא או כשעומדים בחופה אם חוזרים דיצטרכו גט, והרי הנהוג לברך ברכת אירוסין קודם אירוסין משום עובר לעשייתן והו"ל לנהוג לקדש קודם ההכנסה לחופה, דאם חופה היא קנין, אין

הברכה עובר לעשייתן א"ו דאין דעתם על קדושי חופה, א"כ במה שיש לדון בזה, דהא הרמ"א פסק סי' רס"ח דבנפל קונה לו ד' אמות, ולא אמרינן גלי דעתי' דבנפילה ניחא לי' דליקני ולא בד"א, והנ"י כתב דאף למ"ד דאמרינן כן, היינו לגבי ד"א דהוא תקנת חז"ל הוי כמו אי אפשי בתקנת חכמים, אבל בחצר דאורייתא לא דבנפל קונה לו חצירו, ולכאורה קשה מההיא דסי' רע"ה סק"א בהגהה, דגם אבנים לא קנה בהגבהה דלא כוון לזכות בהם רק בבנין, הרי דבלא כוון לא קנה, וצ"ל לחלק דבבונה בנכסי הגר דלא כוון לזכות רק אחר הבניין א"כ מקודם לזה לא כוון לקנות כלל, בזה באמת לא קנה אף בקנין דאורייתא, כיון דבאותו שעה לא נתכוון לקנותו, אבל בנפל כיון דעתה רוצה לקנות אלא דהוא רוצה לקנות בנפילה בזה כיון דסוף סוף רוצה לקנות עתה קנה בד"א או בחצירו, ובאמת כשהוא רץ ליפול על החפץ וקודם שנפל על החפץ מהני קדם אחר וזכה דרגע קודם הנפילה הוי כמו לא נתכוון לקנות כלל.

ולפ"ז י"ל דהתינח מה שיכולים לחזור אחר כיסוי הינומא, וכן תוך החופה קודם קדושין, כיון דכוונתם לקדש בכסף, וא"כ מקודם נתינת הכסף הוי כלא נתכוונו לקנות כלל, אבל מ"מ נימא דין חדש, דאם מקדש תחת החופה בכסף פחות מש"פ והיא מתרצית נהי דמ"מ לא הוי קדושי כסף, בזה נימא דבאותו רגע דמתכוונים לקנין קדושי כסף בפחות מש"פ הוי כנפילה דאין קנין, ומ"מ קונה בחופה כיון דמתכוונים לקדושין, ממילא הוי חופה קדושין.

ובאמת במה שדנתי דאם מקדשה בכסף תחת החופה דאף דלא היה ש"פ דמקודשת בחופה, דהכסף דפחות מש"פ הוי כמו נפילה, וחופה הוי קנין, ויש לעיין דא"כ במלוה ופרוטה דתליא אי דעתה בפרוטה, וכן בההיא דקדושין בשמין את הנייר (דף מ"ח) דנקטו כולם הטעם דדעתה אנייר, ולפי הסוברים דל"ג ורבנן מספקא להו, דהא פליגי ר"מ וחכמים, דר"מ ס"ל דאין דעתה אנייר [ועיין תוס' קדושין (דף ז' ע"ב ד"ה ורי"א ומהרש"א שם) ותמצית דבריו דמ"ש תוס' שמין את הנייר משמע אח"כ היינו דאלו שמו תחילה, הא חזינן דדעתה אנייר ומ"ט דר"מ, הרי דס"ל ג"כ דטעמא דר"מ דלא ס"ל דעתה אנייר] והא בלאו דעתה אנייר נימא בשעה שרוצים בקדושי שטר מתקדשה בפרוטה מעצמו בלא דעתה לכך, ומזה הי' נראה דלא אמרינן כן רק במציאה דל"צ דעת מקנה, בזה מעצמו קנה בחצר, אבל לא בקדושין, דבעינן דעת מקנה.

ואולי יש לחלק דקנין כסף לא הוי ממילא כמו בשטר אירוסין דהרי מצינו ריש קדושין דאשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה, ועיין בתוס' דגנאי לה בכך, ועיין במהרש"א שם דבשארי קנינים חזקה ושטר לא שייך כן, והיינו דאם מקדשה בכסף גנאי לה שהיא

אינו ש"פ, וא"כ י"ל דכמה פעמים אין רצונה לקדש אף בפרוטה, וביותר מכן דלא יהא נראה דשומא דידה בכך וכך ומתזלא למכור עצמה במיעוט הזה, א"כ י"ל דמש"ה אם אין דעתה אנייר לא חייל ממילא קדושי הנייר, דאולי מקפדת בכך, ואינה רוצה למכור עצמה בכסף זה וניחא לה יותר בלא מחיר, וכן במלוה ופרוטה רצונה דוקא בסך הרבה, מ"מ דמי הקידושין הוי רק בפרוטה, ואידך דמלוה הוי כמו תנאי דג"כ לה גנאי להתקדש במעט זה, וכמו שמקדש בפחות משוה פרוטה ע"מ שיתן לה אלף כסף, אף דמקבלת הרבה מ"מ גנאי לה שתפיסת הקדושין דהיינו המכירה יהי' במעט, וא"כ זהו הכל בכסף, אבל בחופה שפיר י"ל דעצמו מתקדשה בשעה שמקבלת הכסף.

ועדיין יש לעיין במקדש במלוה ובעל למ"ד דא"צ גט דמטעי טעי ולא בעל לשם קדושין, הא מ"מ כיון דרצונם בקדושין לקני ביאה מעצמו, ומכ"ש בבעל מיד כמ"ש הרי"ף שם דלישנא ובעל משמע מיד הוי כמו עסוקים בענין קדושין ולהוי מעצמו הקדושין, ובזה הי' מקום לומר דבאותו רגע דבעל כיון דסברי דכבר מקודשת לי', ואינו חושבים לשום קנין באותו רגע לא מהני, דדוקא ברגע דרוצה לקנות בנפילה קונה חצר, אבל ברגע שאין דעתם על קנין דחושבים שהם קנין מכבר לא מיקני ממילא, ודומה להעודר בנכסי הגר וסבר שהוא שלו. (ועי' עוד בכל זה בתשו' ח"ב סי' נ"ה נ"ו).

[תד"ה מעיקרא דדינא. ע' מהרש"א, והוא דוחק, דנרא' ברור דהך כללא דהיכא דמפרך ק"ו ל"א דיו היינו דיו אסוף דינא, כמו בקרן ברשות הניזק דעכ"פ ילפי' דקרן ברשות הניזק דינו כמו שן ורגל, אבל הכא איך נלמוד בק"ו דבר שאינו במלמד עצמו, דנלמד אשה מאמה העברי' ויהי' אשה עדיפ' מינה דתתקדש בפרוטה. ובעיקר קושי' המהרש"א י"ל, דלאו דוקא נקטו הק"ו מאמה העברי' די"ל דהק"ו מש"כ.

ועל תירוץ התוס' יש לעיין, דתקשי לפי האמת, דנילף קדושי' בב' פרוטות מאמה העברי' בהיקש ואח"כ נילף פרוטה א' בק"ו מביאה מש"כ, ואי דמה לביאה שקונה ביבמה, נימא כסף ב' פרוטות [יוכיח], ואי דמה לכסף ב"פ דקונה באמה העברי', ביאה יוכיח, ואי דב"פ מקרי הנאה מרובה לגבי פרוטה א', נימא שטר יוכיח, ונילף מתלתא מכסף ב"פ וביאה ושטר, ובזה ל"ש מה להנך שישנן בע"כ לשיטת תוס' בסמוך [דף ה', ד"ה שכן] דע"כ היינו יעוד, וזהו שייך גם בפרוטה, דהא קדושי יעוד בפרוטה א'. ואף לרש"י דמכירת אמה העברי' מקרי בע"כ, מ"מ הא לרש"י בודאי לית' להך תירוצא, (דע"כ) [דא"כ] איך אמרי' כסף באישות מיהא לא אשכחן, ק' ממנ"פ הא גם באישות אשכחן עכ"פ בב"פ דיכול לקדש בתו קטנה בע"כ, ואי דעכ"פ בפרוטה א' ליכא בע"כ, א"כ בלא"ה לשני

כסף פרוטה א' מיהא לא אשכחן דהא בקנית אמה העברי' בעי ב' פרוטות, והוא ברור דלשיטת רש"י אין התחלה לתירוץ זה דתוס', וגם לשיטת תוס' צ"ע.]

דף ה.

אמר אביי יאמרו כסף, קשה לי לאביי דלא דריש המיעוט א"כ יקשה לדידי' שתהי' יוצאת בחליצה, ואפשר דאביי לא רצה לומר מקרא דוכתב דדלמא דרשי' איפכא דאין מקדשת בכתיבה כיון דבאמת איכא ק"ו דאשה יוצאה בחליצה וגם גז"ש דויצאה והיתה לענין כסף מה"ת נימא דהמיעוט דאינה מתגרשת בדבר א' לסתור הק"ו דחליצה וההיקש בכסף נדרוש יותר המיעוט דאין מתקדשת בשטר למעט רק ההיתר דויצאה והיתה, וזה אמר אביי דמסבר' אינו יוצא' בכסף, וא"כ אם וכתב ממעט קדושי שטר סותר רק להיקש דויצאה ואם קאי למעט חליצה סותר הק"ו, עדיף יותר למעט חליצה לסתור הק"ו ממה דנוקי לסתור ההיקש או כיון דבין כך ובין כך רק סותרים רק חד מילתא ס"ל לאביי ג"כ הסברא קאי בגרושין וממעט גרושין, אבל לענין לסתור תרתי ק"ו והיקשא הי' עדיף למעט קדושין ולסתור רק חדא, ודו"ק. (ועי' לעיל ג' ע"ב).

תוד"ה ומנין שאף בשטר כיון דלר"ח אב כותב. ק"ל אדרבא נילף מיני' ג"כ דאב כותב כמו במכירה ואי דילפי' מויצאה והיתה הא עדיין לא ידעי' מהיקישא זו, ואי דילפי' הויות אהדדי דכמו שכסף הוא נותן נימא באמת דתרווייהו מהני אב כותב והוא כותב. תוד"ה שכן פודין וכו' מה לקרקע שכן קונין מטלטלין אגבן. עי' ב"ק דף י"ב ע"א תוס' ד"ה אנא מתניתא. (ועי"ש מה שכ' רבינו בזה ועי' עוד לעיל ב' א' מ"ש שם).

ובדברי תוספות תמוה לי דעדיין יקשה דנלמוד בקו"ח מעבדי' בתורת כסף דבזה ליכא שום פירכא דהא אין קונין בהם מטלטלין באגב כיון דניידי כדאיתא בב"ק דף י"א, וגם אין פודין בהם הקדשות כדאמרינן יצאו עבדים דהוקשו לקרקעות וצע"ג.

תוד"ה שכן ישנה בע"כ וכו' שהאדון מייעד בע"כ. ק"ל לרבנן דריב"י דקי"ל כן דמעות ראשונות לקדושי' ניתנו ומבואר בסוגי' דלקמן די"ט ע"ב דהוי כאומר מעכשיו ולהוי היעוד אם ירצה האדון ואם מייעד' חלה קידושי' למפרע וא"כ לא מקרי בע"כ דהא האב קדשה לו מיד בשעת מכירה ומה שהאדון מייעדה הוי רק כמו קיום תנאי דבכ"מ הוי בע"כ. וצע"ג.

[תוד"ה שכן פודים, וא"ת ונימא ק"ו מקרקעות וכו'. ונל"ל עם מה שהקשה תוס' במתני' דמנ"ל בקדושין דשוה כסף ככסף, ואמרתי עפ"י דברי תוס' דף ד' ע"ב ד"ה מה לאמה ובמהרש"א שם, וא"כ י"ל דילפי שוה כסף בק"ו מביאה, מה ביאה דאינו קונה באמה עברי' ש"כ קונה אותה, ביאה שקונה באשה מכ"ש דש"כ קונה אותה. ואי דמה לביאה

שקונה ביבמה, כסף עצמו יוכיח דא"ק ביבמה וקונה באשה. ואי דמה כסף עצמו שפודי' בן הקדש ומ"ש, ביאה יוכיח, ואי דמה להנך דהנאתן מרובה, דאפשר דכסף עצמו הנאתו מרובה משוה כסף, מ"מ י"ל שטר יוכיח, באופן דילפי' ש"כ מכסף ושטר וביאה. וכ"ז למסקנא דידעי' שטר, אבל לס"ד גם כסף לא ידעי' כסף עצמו, ושפיר פרכי' מה לכסף שפודין בו, ומיושב קו' תוס'.

ובתירוצם של תוס' דמה לקרקע שקונים אגבה מטלטלי', קשה לי, ללישנא בתרא בב"ק י"ב. דלכ"ע עבדא כמטלטלי דמי, יקשה מהך ברייתי', דנלמד מעבד בתורת כסף דמכניס, דאין פודי' בו ואין קוני' אגבו מטלטלי'. [כמבואר בב"ק שם]. וכמו כן קשה דנלמוד בק"ו משט"ח דאחרים דאינו מוציא ומכניס, דהא אין פודין בשטרות, וצ"ע. גם דברי תוס' דכאן סותרים לדבריהם בב"ק שם [ע"א תוד"ה אלא מתניתא] דס"ל קנין אגב לאו דאורייתא, וליכא פירכא.

גם קשה לי לר' יוחנן דס"ל דלכ"ע ד"ת מעות קונות יקשה מהך ברייתי', דאמאי נקט הפרכ' שפודי' בו, דע"ז קשה נלמוד מקרקע, וצריכי' לפרכא אחרת שקוני' בו מטלטלי', ומתרתי דקרקע ומטלטלי', שכן הנאתן מרובה כמ"ש המהרש"א, לנקוט הפרכא בקיצור מה לכסף שקוני' בו מטלטלי', דזהו שייך גם על כסף של קרקע ומטלטלי', שבכולם אם נותן בתורת דמי' קונים בהם מטלטלי', וצלע"ג.

ובעיקר קושיתם אינה חזקה כ"כ, די"ל דהך ברייתא אתי כר' דפודים בעבדים וקרקעות דדרשי' רבוי ומעוט.]

דף ה:

מילתא דכתיבא וכו' (עי' מ"ש לעיל ג' ע"ב).

שם אבל היא שנתנה ואמרה. עי' ר"ן נדרים ל' ע"א.

שם מתקיף לה ר"פ טעמא דנתן הוא ואמר הוא הא נתן הוא ואמרה היא אינה מקודשת וכו' אלא ה"ק וכו' ואב"א נתן הוא ואמר הוא מקודשת נתנה היא ואמרה היא אינה מקודשת נתן הוא ואמרה היא ספיקא היא וחיישינן מדרבנן, הנה הטור (באה"ע סי' כ"ז) כתב בשם הרמ"ה בנתן הוא ואמרה היא (דהוי ספק קידושין כדאיתא בשמעתין) אם ענה הבעל ואמר הן דהוי ודאי קידושין, ובמשנה למלך (פ"ג הל"ב מאישות) העלה דזהו רק אם נפרש דספיקא הוי היינו אם נתן הבעל לשם קידושין או לשם מתנה אבל אם נפרש דהספק הוא כיון שנגמר בדיבורה הוי כל תלקח, גם עניית הבעל הן לא מהני ע"ש. ולפמ"ש הדרישה בחו"מ (סי' ק"צ) בדעת הטור שכ' בתן מנה לפלוני ויהי' שדי מכורה לך צריך שיאמר הלוקח שדך מכורה במה שאתן וכו', ואח"כ בנתן המוכר לאדם

חשוב ואמר שדי מכורה בההוא הנאה דאת מקבל ממנו לא כתב הטור שיאמר הלוקח שדך מכורה בההוא הנאה שאני מקבל ממך כמו גבי קידושין, וכ' הדרישה דדוקא בתן מנה לפלוני דאין הנתינה בין המוכר ללוקח מש"ה בסתם אפשר שנתן לפלוני במתנה בלתי צוואתו, אבל באדם חשוב דנתן הנאת הקבלה להמוכר והוא אמר שקבלתם לשם מכירה והוא שתק נראה שהוא מסכים לדברי המקבל ההנאה ע"ש, הרי להדיא גם בנתן הוא ואמרה היא אין סברא שנותן לשם מתנה כיון דהיא אמרה שמקבלת לשם קידושין והוא נתן לה הוי כמסכים, וע"כ הא דבקידושין ספיקא הוי היינו דשמא דומה לכי תקח וא"כ נסתרו דברי המל"מ.

ומתוך דברי הדרישה הנ"ל יש לסתור גם מה שהעלו הע"י והדרישה מתוך דברי תוס' דבנתנה היא ואמרה היא באדם חשוב אף ספיקא [לא הוי] ולא מחשבינן לנתן הוא ואמרה היא אף שהוא אדם חשוב לא מחשיב נתן הוא רק באומר שאינו מקבל בחנם ע"ש, וראייתם חזקה מתוס' [בשמעתין ד"ה הא נתן כו'] אבל מדברי הטור נ"ל דאינו סובר כן לפי היסוד של הדרישה הנ"ל שהרי במכירה מהני בנתן המוכר לאדם חשוב ואמר המוכר אף שלא אמר הלוקח, הרי דמחשיב קבלתו של האדם חשוב לנתינה אף בלתי אמירתו וא"כ הא דבעינן בקדושין אמירתו היינו מטעם כי תלקח וא"כ ממילא הוא בכלל ספיקא של נתן הוא ואמרה היא. והוא ברור.

במל"מ פ"ג ה"ב מאישות דטעמא דמספק"ל בנתן הוא ואמרה היא היינו משום כו', היינו דמספקינן אם שתיקה דידי' מיחשב לרצון כמו שתיקה דידה או דדוקא שתיקה דמקבל המעות מוכח דמתרצה אבל לא שתיקה דהנותן, אבל ק"ל דלפ"ז למאי צריך לשנויי דנתן הוא ואמרה היא ספיקא הוי לימא דדיוקא דרישא דבזה ודאי אינה מקודשת דשתיקה דידי' אינו מוכח לרצון והא דקתני סיפא (נתן) [נתנה] היא היינו דהוי רבותא דלא מבעי' נתן הוא דאין רואין שהוא מרוצה לקידושין אלא אפי' נתנה היא ואמרה היא דקבל הממון ממנה מוכח דמסכים לקידושין מ"מ אינה מקודשת מגזה"כ דיקח ולא תקח, וצ"ע.

שם ספיקא היא וחיישינן מדרבנן (עמ"ש בזה לק' ס"ה).

תוד"ה חופה וכו' (עי' מ"ש לעיל ג' א' בתוד"ה ואשה).

בר"ן לפיכך אני מסתפק בכל ספק קידושין דאפשר דמדאורייתא שרי, די"ל דאוקמי אשה על חזקתה דמ"ש מכל תיקו דממונא דאמרינן העמד ממון על חזקתו, והסכימו כל הפוסקים דאפי' תקפו התובע מפקעינן מידו עכ"ל. ונראה לפענ"ד דהר"ן בא לשלול מה דאפשר לומר דבנתנה היא ואמר הוא כיון דהוה ספיקא דדינא לא מוקמינן האשה בחזקת פנוי', [וכמ"ש בשו"ת ח"א סי' ל"ז] לזה הביא ראי' מדפסקו הפוסקים דבספיקא

דדינא אי תפס מפקינן מיני' והטעם משום דמוקמינן אחזקת מר"ק, ואם איתא דבספיקא דדינא לא אזלינן בתר חזקת איסור והיתר ה"נ לא ניזל בתר חזקת מ"ק, וממילא א"א להוציא מן המוחזק דהוא התופס, ומש"ה לא הביא הר"ן ראי' מגופא דדינא דתקפו כהן דמוציאין דעיקר דיוקא דהר"ן ללמוד על ספיקא דדינא. (ועי' עוד בשו"ת שם).

דף ו.

במאי עסקינן אילימא בשאינו מדבר וכו' ואלא במדבר אע"ג דלא אמר לה נמי. אאב"ה זכורני שהקשה אאמ"ו הגאון נ"י. הא נ"מ בקדשה בשטר ונוסח השטר קידושין הי' בלשונות הללו, דאם אינם לשון קדושין, אף דידעה דהמכוון לקדושין מ"מ השטר הוי חספא, עוד הקשה, הא חזינן מדפריך בהקדמה דאמר שמואל הלכה כר' יוסי, משמע דלר' יהודא היה ניחא דמיירי במדבר עמה על עסקי קדושין ואף דשתק לא מהני, מ"מ מכח זה דדיבר עמה על עסקי קדושין מבינה שהוא לשון קדושין, א"כ עדיין מאי פרכינן דלמא מיירי בעסוקים מענין לענין באותו ענין דשתק לא מהני, ומ"מ עי"ז מבינה שהוא לשון קדושין דהא ל"ל דפסיקא לי' להש"ס מסברא דכל שהפסיק מקדושין אף שדיבר עמה מענין לענין הוא כמאן דליתא, כאילו לא עסק עמה מענין קדושין, דהא חזינן דר"א בר"ש ס"ל דמענין לענין אפילו לא פירש כלל מהני, א"כ דילמא לר' יוסי עכ"פ פעל דעל ידו מבינה שזה לשון קדושין.

קשה לי' הא חזינן מדפריך בהקדמה דהלכה כר"י משמע דלר"י הי' ניחא דמיירי במדבר ואף דשתק לא מהני מ"מ מכח זה עכ"פ מבינה שהוא לשון קידושין א"כ מאי פרכי' דילמא מיירי בעסוקי' מענין לענין באותו ענין דהיכי דלא אמר כלל לא מהני אבל מ"מ מכח זה מבינה שהוא לשון קידושין ואי דפסיק' להש"ס מסברא דכל שהפסיק מקידושי' אף שדיבר מענין לענין הוי כמאן דליתא ואמרי' ממילא דאין מבינה הא חזי' דר"א ס"ל דמענין לענין אפילו לא אמר כלום מהני א"כ דלמא לר' יוסי עכ"פ פועל דמבינה וצע"ג. שו"ע אבה"ע סי' כ"ז ס"ב, אם הבינה דבריו וכו'. מקור הדין ברשב"א ובהר"ן דאם אמרה אח"כ שהבינה דמהני, ולכאורה קשה מאד הא בשעת הקידושין לא היו העדים יודעין דמבינה ונתרצית וא"כ הוי קידושין בלא עדים וכמ"ש הרשב"א בקידושין גבי נתן הוא ואמרה היא דיש לחוש דבמתנה נתן ואף דאמר אח"כ דלשם קידושין מ"מ לא הוי עדים על הקידושין עיי"ש.

והנלע"ד דכיון דהעדים רואים שנותן לה לשם קידושין והתורה תלתה הקידושין בו כי יקח איש אשה, אלא דבעינן דעתה דבע"כ אינו יכול לקדשה וכיון שאמרה אח"כ דהיתה מרוצית לכך כיון דשורש הקידושין ראו העדים אף דלא ידעו הסכמתה מ"מ מיקרי עדי

קידושין, ושאני בההיא דנתן הוא ואמרה היא דאם לשם מתנה נתן לא היה כאן ענין קידושין, דהא הקידושין הוא מהמקדש ואם נותן לשם מתנה לא היה ענין קידושין כלל מש"ה לא מיקרי עדי קידושין.

ובזה נ"ל לפרש כוונת הרשב"א בההיא דנתן הוא ואמרה היא דבתחילת דבריו כתב דשמא נמכח אמירתה הוי כי תקח, ובסוף סיים דהוי ספק שנתן לשם מתנה, והיינו דאי לאו כי תקח הא אפשר לומר דכל שנוטלת לשם קידושין הוי מעשה קידושין אלא דבעינן רצונו בכך, וא"כ אם הוא אמר אח"כ שנתן לקידושין, א"כ היה רצונו בכך היה מיקרי עדי קידושין דהא ראו לקיחתה לשם קידושין כמו בריצוי דידה כמש"ל, ולזה כ' מתחילה דהספק הוי שמא ג"כ בכלל כי תקח ולקיחתה לשם קידושין לא מקרי מעשה קידושין, אלא דאם היינו יודעין דלשם קידושין נותן הוי כאומר ה"א מקודשת לי, דהוי כעוסק באותו ענין דהוי כאומר ה"א מקודשת לי. אלא דחיישינן שמא נתן לשם מתנה ולא הי' כאן מעשה קידושין ולקיחתה לקידושין אינו כלום דהוי כי תקח, ומשו"ה אף שאמר אח"כ דנתן לשם קידושין מיקרי קידושין בלא עדים, ונכון לענ"ד.

ואם דבר עמה בעסק קידושין אבל לא (אמר) למי או שאמר הרי את מקודשת ולא אמר לי ואח"כ אמר הרי את צלעתי נראה לעניות דעתי דהוי קידושין, דמכח דבריו תחילה מעסק הקידושין מבינה דצלעתי לשון קידושין וממילא ידעה דמקדשה לעצמו מלשון צלעתי דמדבר בעדו.

תו כתב רומ"פ דבחופה בלא דיבר עמה בעסקי קידושין ולא אמר ה"א מקודשת קנה דסתמא דש"ס חופה קונה משמע אמירה כלל, איני יודע רמז משמעות דגמרא קאמר ליסוד הקנין דחופה אם ידעינן דרוצה לקנות בזה וכדקתני מתני' אשה נקנית בכסף נימא ג"כ דסתמא קתני, ומ"ש רומ"פ ראי' מהד"מ סי' ל"ג דבביאה אף דלא אמר האמ"ל, וגם ראי' מגיטין פ"א מראו שנתייחדה, כ"ז אינו כלום, דהיסוד בגיטין כיון דאין דנין מכח חזקה דאין אדם עושה בב"ז, דדעתו ודאי לקידושין הוי כאמירה מפורש כיון דאין דנין כן על כוונתו וגלוי לכל, ודברי הד"מ היינו ג"כ להסוברים דפנוי הבא על הפנויה ג"כ אמרינן אא"ע בב"ז, ובעל לשם קידושין, זה הוי אמירה, ואינך פוסקים דדוקא במגרש אשתו ולנה בפונדק, אבל בפנויה דעלמא לא אמרינן כן, וממילא צריך שיאמר האמ"ל כמו בקידושי כסף, דאין חילוק בקידושי כסף לביאה רק היכי דשייך אא"ע בב"ז דהוי כאמירה. ומ"ש מעכ"ת דעידי יחוד הוי כעידי ביאה שבודאי אמר לה בשעת ביאה הא"מ בינה לבין עצמה, זה אינו, דאילו הוי צ"ל כן, בודאי הוי צ"ל כן בפני עדים עכ"ס. ובודאי האמת כן הוא, אבל הטעם דל"ש כלל שיאמר כיון דמעצמותו אנו דנין הביאה לשם

קידושין מכח חזקה דאין אדם עושה בב"ז זהו עצמו הוי כאומר. (ועי' עוד בזה בשו"ת ח"ב סי' נ"ה נ"ו).

שם הי' מדבר וכו'. הרמב"ם בה"ח כתב דדוקא רצתה היא, ומ"מ בלשונות דהרי את חרופתי וכדומה לא הזכיר רק מדבר עמה על עסקי קידושין, ולא הזכיר שרצתה וגם לא על הפרט שעסוקים באותו ענין, ומזה נראה כיון דדיבר עמה על עסקי קידושין סגי, דעי"ז מבינה שדבריו אלו הם דברי קידושין, ובסוגיין דפרכינן אי במדבר עמה על עסקי קידושין אפילו לא אמר לה נמי, צ"ל דאם ברצתה ועסוקים באותו ענין מהני בנתן לה בשתיקה ממילא מהראוי להיות דבאומר בשעת מתן מעות לשונות דהם לשון קידושין, ושהיא ידעה ג"כ מזה אף בלא רצתה תחילה במפורש ואין עסוקים באותו ענין.

דף ו:

אפילו תרומה נמי לא. אאב"ה הקשה אאמ"ו הגאון נ"י לפמ"ש תוספות פ"ק דב"מ ו' דבכל מתנות כהונה אם כהן תופס זכה בו, וא"צ להחזיר לבעלים אלא טובת הנאה וכ"נ מרש"י בב"ק דף ס"ו ע"א ד"ה עד שתבעו, משמע דלמ"ד ט"ה אינו ממון א"צ להחזיר שום דבר לבעלים, וא"כ לרבא דהוא מרא דשמעתא ואיהו ס' בב"מ דף י"א גבי עישור שאני עתיד למוד דט"ה אינו ממון איך שייך בתרומה ע"מ להחזיר, הא אף אם לא יקיים התנאי ולא יחזיר יכול להחזיק בתרומה כיון דהוא תפוס בה, והניח בצ"ע.

דף ז.

גמ' וחזר ולקחה והקדישה. עי' גיטין מ"ג ע"ב תוספ' ד"ה גמרו.

תוד"ה וחזר ולקחה וכו'. ק"ל הא בפשיטות י"ל דאשמעי' דאע"ג דחזר ולקחה צריך דוקא והקדישה אבל מעצמו ל"א דלפשוט בכולה ועי' גיטין מ"ג ע"ב בתוס' ד"ה גמרו דטרחי דאמאי בעי' דוקא והקדישה ול"א מדעצמו פשטה הקדש בכולה וא"כ הוי חידוש גדול וצ"ע.

בהר"ן ד"ה איתמר נמי משמי' דרבא כו' דדוקא לענין קידושין גמירי מעבד. תמוה לי דאם אינו מסברא מנ"ל באמת דבעבד מהני ודילמא באמת מה דילפינן מקרא דוהפדה לא נפדתה דיוצא בכסף דלמא רק ע"י עצמו למאי דקי"ל דנותן לעבד ע"מ שייצא בו לחירות מהני. ומה דאמר רבא מדין ע"כ י"ל דרבא יליף הסברא ממה דמצינו מדין במתני' דע"כ יוצא בכסף ע"י אחרים אבל ללמוד זה מקרא לא ידעתי. גם הסברא דילפינן אמה מעבד הא הגז"ש רק לענין היציאות דחופשה לא ניתן לה דהיינו השטר אבל ללמוד קניינים זה מזה אינו במשמע ולמה לא נידון דאשה נקנית בחזקה דלה לה מאשה כנענית.

מ"ש אחי הגנ"י בענין טלי קידושיך מע"ג קרקע הא דמהני תן מנה לפלוני ואקדש לך היינו דהוי כנותן לשלוחה. לענ"ד אינו. דאף אם פלוני עכו"ם מהני. ולכמה פוסקים אף בזרוק לים מהני. אבל לענ"ד בפשוטו כיון דהוא במעש' דידי' נותן לה הנאת' מהני כמ"ש אחי נ"י בעצמו בענין רקוד לפני ולא ידעתי אמאי נטה מזה גבי תן לפלוני. ומ"ש אחי הגאון נ"י להקשות מהא דמהני קידושי' ע"י מעמ"ש, לענ"ד לק"מ דהא בדיבורו מקנה לה החוב ואין חילוק בין מקנה לה בדיבורו או במעשה כיון דההקנאה ממנו הוא ושאני טלי קידושין דבדיבורו לא נקנה לה והיא עושית הקנין. והרי הר"ן פ"ק דגיטין בסוגיא דמע"ג הוכיח ממה דלא מהני גט ע"י מע"ג ע"כ דבשטר לא תקנו מע"ג הרי דהיה ראוי דמהני גם בגט ולא מקרי טלי גיטיך.

דף ז:

גמרא בתר נותן ומקבל. עי' ב"מ צ"ו ע"א.

תוד"ה ורי"א, עי' מהרש"א ותמצית דבריו דמ"ש תוס' שמין את הנייר משמע אח"כ היינו דאלו שמו תחילה, הא חזינן דדעתה אנייר ומ"ט דר"מ, ומ"ש מהרש"א להגיה דצ"ל בתוס' התקדשי לי בשטר, והיינו למסקנא דמיירי בשטר אירוסין, נראה לענ"ד דכוונתו דלא ס"ל דמיירי בשט"ח, שפיר היינו יכולין לפרש דשמין תחילה, ופלוגתייהו דר"מ ורבנן, דר"מ ס"ל מלוה ופרוטה דעתה אמלוה ולזה הקשו רק ממסקנא דמיירי בשטר אירוסין, ומ"מ קשה לי, דלמה הוצרכו התוס' לדחוק בתירוצם דשמין הנייר היינו מעיקרא, ופלוגתייהו על הדיוק דאם לאו א"מ לאפוקי מסברא הא בפשוטו י"ל כיון דקושייתם רק למסקנא דמיירי בשטר אירוסין, הא י"ל דאוקמי זו להלכה דקיימא לן כרבה דלא צריך שומא, ושמין היינו אח"כ לר"י דצריך שומא ושמין מקודם ס"ל באמת דבשט"ח מיירי ופליגי במלוה ופרוטה.

דף ח.

גמ' מכסף מקנתו, עי' לק' י"ד ע"ב תוד"ה מוכר עצמו.

שם לא צריכא דיהבה ניהליה בליליא א"נ דאשתכח כו' וכן לק' י"א א' דקדשה בליליא. הרא"ם בתשו' ח"ב סי' ל"ו העלה דמדינא מדאורייתא גט שניתן בלילה אינו גט וכתב שם ומגמגם אני על הקידושין משום דכתיב ויצאה והיתה ויש צדדים בדבר, עכ"ל. נראה אופן ספיקתו, די"ל דלענין זה ל"ש היקישא ויצאה והיתה כיון דבגט עצמו לא כתיב קרא לפסול בו בלילה רק מסברא כיון דגובה כתובתה הוי כתחילת דין, וכיון דהסברא ליתא בקדושין ממילא אין לפוסלו, וסברא כזו כתב הפנ"י כתובות (דף ע"ג) לענין תנאי דאפשר לקיים ע"י שליח. עיי"ש. ובספר גט פשוט סי' קכ"ג תמה על הרא"ם דהא סוגיא

ערוכה בקידושין דקדשה בלילה, עיי"ש. ולענ"ד יש לדחות, דהא עיקר יסודו דהרא"ם בגט כיון דקיימא לן כר"א ביבמות (דף ק"ד) דחלצה בלילה פסול דחליצה כתחילת דין, ה"נ גט הוי כתחילת דין, א"כ י"ל מה דאמרינן בקדושין ל"צ דיהבה ניהלה בלילה אי נמי דאשתכח וכו', היינו דלת"ק דר"א דיבמות דחליצה בלילה כשר דכגמר דין דמי, ממילא גם גט כשר בלילה, דמשכחת לה דיהבה בלילה, ולר"א עכ"פ משכחת דאשתכח ביני זוזי, וכן ההיא דדף י"א דאר"ז כי קאמינא דקדשה בלילה, י"ל דר"ז ס"ל להלכה כת"ק דר"א בחליצה, וכדס"ל ביבמות שם לרבה בר חייא קטוספאה, אח"ז ראיתי בספר שער המלך ריש הל' גירושין כתב לתרץ קושיית הג"פ הנ"ל, די"ל דהרא"ם ס"ל דבקידושי כסף לא מקשינן ליציאה, ומסתפק רק בקידושי שטר, ולפי הנ"ל אין הכרח די"ל דגם בקידושי כסף מספקא לי' (ועי' עוד בשו"ת ח"ב סי' ע"א).

תוד"ה אף שוה כסף לכאורה דומה דלא כר"י. ק"ל מסוגי' דלקמן י"ב ע"ב שלח ר"א בר הונא לר"י וכו' ואיצטריך גיטא כשמואל להך לישנא בתרא מה בכך דש"פ במדי הא מ"מ לא שמוה אותו ולא דקיץ ואפי' הוי ש"פ פה לא מהני וללי"ק י"ל דאמר בכל דהוא אבל לל"ב קשה וצ"ע.

שו"ע יו"ד סי' ס"א סעיף ח' נותנים אותם לכהנת וכו'. הנה בשאר מתנות כהונה כגון פדיון הבן וכדומה לא נתפרש דינו להדיא, ונראה דתליא בזה דלעולא דאמר כהן ואפי' כהנת במשמע אלא דבמנחה יש מיעוט דאהרן ובניו כתיבי, א"כ פדיון הבן וכדומה דמי למתנות ונותנים לכהנת אבל לראב"י דאמר דהוי מיעוט אחר מיעוט א"כ י"ל דדוקא במתנות דגלי קרא אבל לא בעלמא, וא"כ לפ"מ דאמרינן שם והלכתא כעולא, ממילא גם בשאר מתנות כהונה הכי הוא, זולת דנדחוק דהלכה כעולא ולא מטעמי', ובתוספות קידושין כתבו בחד תירוצא דרב כהנא שקיל פדיון הבן בשביל אשתו, ואפשר דמה"ט נקט רש"י בחולין בההיא דרב כהנא דאכיל בשביל אשתו דכהן אפילו כהנת משמע דמהיכן פסיקא לרש"י זה דילמא טעמי' כדראב"י דהוי מיעוט אחר מיעוט אלא דמההיא דקדושין דשקל סודרא לפדיון הבן מוכח דרב כהנא ס"ל דגם בשאר מתנות כן והיינו דסבר כעולא וכנ"ל, וראיתי בפ"י קידושין דתמה על תוספות הנ"ל דדוקא במתנות דגלי קרא אבל לא בעלמא, ונפלאתי דנהי דלראב"י הכי הוא אבל לעולא הא ליכא לימוד במתנות אלא מסברא דכהן אפילו כהנת משמע א"כ ה"נ בפדיון הבן א"כ י"ל דר"כ ס"ל כעולא, ולדינא צ"ע. שוב ראיתי שהרא"ש סוף בכורות ובת' הרשב"א סס"י תתל"ז כתבו בפדיון הבן דוקא לזכרים דכמו דאמרינן במנחה לאהרן ובניו כתיב ה"נ בפדיון הבן כתיב

ונתת הכסף לאהרן ולבניו, וכ"כ הרמב"ם (פ"א מהל' בכורים ה"י) וכן העלה בת' הרדב"ז (סי' קצ"ו). (הג"ה ועי' חי' בכורות מ"ז).

דף ח:

תוד"ה תנם לאבא וכו' שהתחילה היא בדבר איכא למימר דדעתה להתקדש (וכן נוטה לשון רש"י). ולא זכיתי לעמוד בסוד קדושים מאי אירי' דהתחילה ומה זה לשון איכא למימר דדעתה להתקדש הא בפירוש אמרה ואקדש אני לך והו"ל לחלק בפשוטו דהתם אמרה ואתקדש אבל בתנם לאבא היא משטה בו וה' יאיר עיני.

[סלע של שניהם מהו. עי' בהרשב"א ור"ן דפירשו דשמא משאיל לה הסלע להתקדש בו. וקשה לי, במה תזכה בסלע שיהי' חצרה, הא בכל שכירות ושאלה לא מזכה רק בקנין, והא דכליו של לוקח ברשות מוכר בבעלה מוכר קלתות. [ב"ב פ"ה ב], היינו כיון דאינו מקפד ממילא הכלי שלה קונה לה, אבל לא מתורת קנין בחצר בעלה כמ"ש תוס' ב"ב [שם ד"ה כגון] וצע"ג.]

[שם, משכחת לי' שקדשה בשטר. לפמ"ש תוס' לעיל [דף ד: ד"ה מעיקרא] דהא דאיצטרי' קיחה קיחה ולא ילפי' בהקישא דאחרת, דא"כ הי' בעי' שתי פרוטות, א"כ הו"מ לשנויי דהו"א מה דילפי' מכי יקח דהיינו פרוטה א' זהו דוקא בהדי ביאה דבעי' ובעלה, ונערה המאורסה משכחת בב' פרוטות דילפי מאחרת.]

דף ט.

תוס' ד"ה והלכתא וכו' וא"ת אמאי איצטריך. עי' ברכות דף י"ב ע"ב ובמע"ד שם.

בא"ד דע"כ בכולי גמרא. וכן דעת רש"י עירובין דף נ"ב ע"ב ד"ה כמאן והרי"ף פ"ב דשבת דף ט"ו.

בסה"ד אע"ג דבכל דוכתא קי"ל כוותיה. ועי' מגילה ד' כ"א ע"ב תד"ה והלכתא.

דף ט:

א"ד הויות להדדי מקשינן (עי' מ"ש בזה לעיל ג' ב' בדברי הר"ן).

שם הו"א עד דמקדש והדר בעיל. ק"ל איך אפשר לומר כן דא"כ הה' למאי אתיא דל"ש למעט אמה דהא אפי' בכסף לחודא נקנית ואם נימא דר"י ס"ל דלא דרשי' המיעוט מן הה' רק אם ובעלה מיותר א"כ בלא"ה מצי לשנויא דמש"ה לא אמר ר"י הדרשא דר' ובעלה דיקשה מנ"ל למעט אמה כיון דאיצטריך לגופי' לזה נקט דרשא דבעולת בעל ואייתר ובעלה למעט אמה וצ"ע.

שם ההוא מיבעי לי' דזו נקנית בביאה ואין אחרת. ק"ל למ"ש תוס' לעיל ד"ד בד"ה אמה העבריה תוכיח דפירכת הש"ס שם והלא דין הוא היינו דנכתב ובעל ונדע דלדיוקא ולא

אמה אתי' דלגופי' לא אצטריך דהוא ק"ו א"כ יקשה לפי האמת הקושי' על ר"י דלכתוב ובעל ולגופי' לא אצטריך דנפקא מבעולת בעל אע"כ דאתי' למעוטי, ואף אם נדחוק דר"י לא ס"ל הכי אלא דכיון דבא למעט אמה לא שייך לישנא דמיעוט רק אם כתיב ובעלה במפיק ה' דהוי כמו בה ולא באחרת מ"מ מאי פרכי' ולרבא דאמר קידושין שאין מסורין לביאה וכו' דילמא ס"ל כר"י דמבעולת בעל ילפי' קנין ביאה ומדכתיב בעל נדע דלמעוטי אמה ולמ"ל הה' אע"כ דובעל לגופי' לומר דאין מסורים לביאה לא הוי קדושי' והה' למעט אמה וצע"ג.

דף י.

גמ' אי נמי לכה"ג דקא קני בתולה. עיין יבמות דף נ"ט ע"א תוס' ד"ה הא לא.

תוד"ה כל ור"ת תי' וכו', מבואר מזה דלר"ת מנשיקה לבד מקריא בעולה דהא האיבעיא אם נשיקה קונה, ועלה אמרינן נ"מ לכה"ג דקני בתולה בביאה, ותמיהני א"כ מאי מקשה ביבמות (דף כ') אלא מן האירוסין ליתי עשה ולדחי ל"ת הא אנן קיימא לן דהעראה זו הכנסת עטרה וא"כ בשעה שקונה אותה היבם היא כבר בעולה מתחילת העראה והוי עשה ול"ת, ולכאורה היה נ"ל לומר דר"ת יסבור דבעולת עצמו רק דרבנן ובזה רציתי לפרש דברי תו' כתובות (דף ל' ד"ה א"ב בעולה וכו') ור"ת לא פירש כן, ואמרתי דכוונתם כיון דר"ת ע"כ סבר דליכא איסור דאורייתא בבעולת עצמו א"כ אין זה נ"מ לענין קנס אך עדיין לא נח דעתי דנהי דהוי רק דרבנן מ"מ ניחא דלא תתייבם דהא עשה דאורייתא לא דחי לעשה ול"ת דרבנן, כמו בשופר דאין חותכין בדבר שהוא משום שבות, ואמרינן עלה בר"ה (דף ל"ב ע"ב) מ"ט יו"ט עשה ול"ת וכו'. (אח"כ מצאתי קצת מראשית דברי בספר שעה"מ). (הג"ה קושיא זו הקשה בנו של רבינו, הגר"ש זצ"ל ומשום תשובת רבינו הצגנוה וז"ל רבינו).

מ"ש בני ר"י להקשות בתוס' קדושין (דף י') לתירוצא דר"ת וכו', לענ"ד מלבד די"ל דפרכת הש"ס דעכ"פ למ"ד העראה זו נשיקה יקשה ליתי עשה ולדחה ל"ת, גם י"ל דפרכת הש"ס למה דמבואר יבמות (דף נ"ט) דלר"מ בעולה שלא כדרכה מותרת לכ"ג א"כ אלמנה מן האירוסין ליבם אותה בביאה שלא כדרכה דליכא איסור בעולה, ורב דמשני מקרא דעלתה יבמתו אף דרב ס"ל ביבמות שם דנבעלה של"כ אסורה לכ"ג מ"מ הא אמרינן שם דלר"מ כשרה ורב דאמר כר"א א"כ י"ל דרוצה לתרץ על מתני' דסתם מתני' ר"מ ומה דמשנינן לבסוף גזירה ביאה ראשונה ולא משני אטו ביאה כדרכה, י"ל דהא בלא"ה צריכין להך גזירה על כל חייבי לאוין דקתני במתני' ולא מתייבמת, לזה נקט הך גזירה דמספיק על הכל, ויעויין בריטב"א שהוכיח כדברי הר"ן דיבמה נקנית

בהעראה, דאל"כ מאי פריך באלמנה מן האירוסין ליתי עשה ולדחי ל"ת, הא מעידן העראה נעשית בעולה דסתם קאמר, והו"ל למפרך דיפרש לקנות בהעראה, ולא הקשה ברווחא דאמאי משני אטו ביאה שניה ול"ק אטו דלא יפרש לקנות בהעראה, והיינו כנ"ל דמשני הכא משום ח"ל, ונראה דגם כוונת הר"ן בהוכחה זו ע"ד שכ' הריטב"א דמסתימת פירכת הש"ס משמע אף ביבום סתם הוי ל"ת לחוד ודלא כהמ"ל דכ' בכוונת הר"ן מדלא משני אטו סתם, ומה"ט נלע"ד דלא תירצו כנ"ל דפרכת הש"ס דיבעול שלא כדרכה דהו"ל לפרש הכי, וא"כ זהו רק דקדוק חזק ולא קושי' חזקה על ר"ת אם יסבור דפרכת הש"ס דיבעול שלא כדרכה. (וע"ע חי' יבמות נ"ג ע"ב).

תד"ה ומקבל וכו' לבתו קטנה משנשאת. עיין ברש"י יבמות דף ק"ט ע"א ד"ה קטנה שהשיאה וסנהדרין דף י"ז ע"א ד"ה קנאה ולקמן מ"ג ע"ב ד"ה היא ואביה. (ועי' להלן מ"ג ב' מ"ש שם).

תד"ה וחייבי' הו"ל למימר אדעתא דהכי לא יבם. לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים דאיך שייך ביבום לומר זה הא לא תלי' בדעת' ומעצמו קונה בביאה בין שוגג בין מזיד, וביותר ק' זה אלישנא דתוס' סנהדרין נ"ה ע"ש.

גם ק' דמשמע דקושית הש"ס על יבום ג"כ הי' נכון דשמא היא איילונית ואינה זקוקה ליבום והוקשה להם רק על לשון הש"ס דנקט אדעתא דהכי לא קידשה. וק' לי הא על יבום ליכא לאקשוי' כלל כיון דהחידוש רק דהיבום דקטנה הוי קנין גמור והיא א"א א"כ י"ל דאחר בא עליה כשגדלה והביאה ב' שערות והחידוש רק דע"י יבום דקטנותה בת ג' נעשית א"א גמורה וצ"ע.

בא"ד במהרש"א אבל אין להקשות כו' (עי' חי' סנהדרין ס"ט).

דף י:

ומה שפחה כנענית שאין ביאה מאכיל בתרומה. תמוה לי דהא איכא למפרך מה לש"כ דחזקה וחליפי' מאכילתה משא"כ באשה. דהא ודאי ל"ל דגם חזקה וחליפי' נילף דהא איכא למפרך מה לש"כ דנקנית בחזקה וחליפין משא"כ באשה. וא"כ ממילא איכא למפרך כנ"ל. וכסף מביאה ליכא למילף כמ"ש המהרש"א ע"ש.

דף יא.

גמרא מאי אמרת לסטים מזויין או מוכתב למלכות. וע' בתוס'. ולחד תירוצא באמת בש"כ שנקנית בקנין ועדיין לא נתן הכסף אינה אוכלת בתרומה. וק"ל דהא בפשוטה יש לחלק בין אשה לש"כ דבאשה חיישי' למיעוט דליכא חזקה מסייע לרוב דדלמא נולדה במומים. אבל בש"כ דבודאי היה לו חזקה מבוררת דלא היה לסטים מזויין ומוכתב

למלכות והוי חזקה ורובא מש"ה ל"ח. או בהיפך דבאשה חיישי' דהוי כעין סמוך מיעוטא לחזקה לחזקת פנויה וחזקת איסור בתרומה אבל בש"כ לגבי חזקת מרא קמא איכא חזקה מבוררת דלא היה מוכתב למלכות והוי חזקה להדי חזקה ואזלי' בתר רובא. (ועי' מש"כ רבינו בחי' כתובות על דברי תוס' אלו).

ובאמת יש לע' לדינא לפוסקים דקיימא לן סמוך מיעוטא לחזקה להחמיר. א"כ גם נשואה קטנה שלא הביאה ב"ש ניחוש דלמא איילונית היא ול"ת בתרומה ואם מתה לא לטמא לה כהן דסמוך מיעוט דאיילונית לחזקת פנוי' ואיסור תרומה. וליכא למימר דהוי מיעוטא דמיעוטא, דא"כ אמאי חיישי ר"מ שמא תמצא איילונית. וצ"ע.

ובלא"ה יש לע' לדינא בנשואה לכהן והיתה יותר מי"ב שנים ולא הביאה ב"ש די"ל דהוי חששא דאורייתא דבזה ליכא למיזל בתר רוב דהא יצאה מהרוב דרוב נשים יש להם ב"ש בסוף שנת י"ב. וע' בתוס' יבמות דכתבו להדיא דבאיכא חד סי' סריס גם רבנן מודו לר"מ דחיישינן שמא תמצא איילונית ע"ש. וא"כ אפשר גם בהך ריעותא דלא הביאה ב"ש. וצ"ע לדינא.

שם דקדשה בליליא. (עי' מ"ש לעיל ח' א').

תד"ה הנהו קלא אית להו. פי' הקונטרס וסבר וקבל. עיין גיטין דף פ"ו ע"א תד"ה מן עלולי מלכא.

דף יא:

גמ' ושל דבריהם כסף מדינה. עיין כתובות דף ס"ז ע"א תוד"ה אמר אביי.

דף יב.

חיישינן שמא ש"פ במדי כו' (עי' מש"כ לק' מ"ח א').

שם יתיב ר"ח וקמשער כו', עי' לק' (דף נ') בין פרוטה לפחות מש"פ, לא קיים להו לאנשי, ובאמת לענ"ד בההיא דכתובות (דף ע"ד ע"א) המקדש בפחות מש"פ ובעל דאמרינן בהא הוא דלא טעי, היינו דבר הידוע לכל דאין בו ש"פ שחסר הרבה מש"פ, אבל אי חסר מעט מש"פ הא אמרינן דטעי, ואולי הוא בכלל דברי הב"ש סי' ל"א ס"ק ל"א, ואולם יש לעיין לפ"ז מה פרכינן בקדושין ההוא גברא דאקדיש באבני כוחלא וכו' ואמר שמואל חיישינן, והא כיון דר"ח הוצרך לשער ודאי אין גלוי וניכר להדיא דאין בו ש"פ, מש"ה אם ישתכח דלא הוי ש"פ לא הוי קדושין דהוא נחית לודאי.

דף יב:

תוד"ה אם כו' וי"מ אם הקלנו בשבויה משום דליכא אלא איסור לאו כו' תמהני איך אפשר לומר כן והא בב"ב קל"ה א' באיכא סהדי במדנה"י דאית ליה אחי קאמר גם כן

אם הקלו בשבויה ניקל בא"א (וגם שם פרשב"ם דאיכא איסור חנק וצ"ע) ומה איסור מיתה איכא התם והא היא אלמנה והחשש רק דהיא זקוקה ליבם ואסורה בלאו, וכ"כ ק"ל בתוס' יומא נ"ה ב' בד"ה השולח חטאתו, דדוקא במביא גט חיישינן למיתה משום חומרא דא"א, והא החשש רק דמת והגט בטל וזקוקה ליבם וא"כ אין כאן חשש א"א, (ועי' חי' גיטין כ"ח ע"א).

ע"ד המאורע נער אחד אמר לנערה קחי חפץ זה לפקדון, וכשבאתה לקחתו ואחזה בחפץ בעוד שהוא והיא אדוקין בחפץ, אמר לה הרי את מקודשת לי ושתקה ואח"כ העיד אחד שראה הטבעת מונח בקרקע וא"י אם זרקתו מיד או אח"כ או אמה באה ונטלתו מידה, וע"א העיד שזרקתו מיד שאמר בלע"ז ("זיא האט עס באלד אוועק גיווארפין" (השליכה אותה מיד תיכף) וגם היא אומרת כן.

מ"ש מעכ"ת נ"י בהחלט דנ"ד מקרי שעת מתן מעות, אני בעניי איני רואה הכרח לזה, די"ל כיון דלא עבדה מעשה דבשעה שסילק ידו דאז הוא שעת חלות הקדושין נשאר החפץ ממילא בידה ולא עשתה מעשה, י"ל דלא מקרי שעת מ"מ, ומה שתמך ידידי מעכ"ת נ"י יסודתו על דברי מהרי"ט (ח"ב דנ"ח) וז"ל מעכ"ת נ"י ויעויין שם במ"ש ואפשר לתרץ דברי העד וכו', וא"כ מבואר להדיא דמיקרי שעת מ"מ, דה"נ יכלה לרפות ידיה עכ"ל. לענ"ד אינו מוכרח, ואדרבא משם משמע בהיפוך ממ"ש המהרי"ט והכא אפילו א"י לנתקו אצלו כל שהיתה יכולה לסלק ידיה וישארו הקדושין בידו לא מיקרי שתיקה דלאחר מתן מעות, דטעמא דשתיקה לאחר מ"מ לאו כלום הוא, משום דסברה אי שדינא ליה מחייבינא ליה באחריותא, אבל זו שהיתה יכולה לסלק ידה וישאר בידו שלא יפול ע"ג קרקע ולא עבדה, אלמא דנתרצית בקידושין, עכ"ל, הרי דבא ללמד כיון דאמרינן דהו"ל למשדייה ומוכחינן מזה דנתרצית אלולי דסברה דתתחייב באחריות ממילא בזו דהיה בידה לעשות בענין דליכא חיוב אחריות, דהיינו לסלק ידה וישאר בידו מדלא עבדה כן הוי הוכחה דנתרצית, כמו הוכחה דהו"ל למשדייה, אבל אלו לא היינו דנין שתיקה להוכחה מדלא שדייה ה"נ לא היינו דנין להוכחה מדלא סילקה ידיה, ומ"ש מהרי"ט בלשונו לא מקרי שתיקה אחר מ"מ, היינו דאין בזה היתירא דשתיקה דאחר מ"מ כיון דטעמא דהתם דסברה אי שדינא וכו' ל"ש בזה, ומ"ש תחילה ויש לתרץ דברי העד וכו', דעד שלא סלק ידו לא מקרי נתינה כדאמרינן בהזורק וכו' היינו די"ל לתרץ דברי העד דמש"ה קוראו זה העד בדרך דאמר ואח"כ נתן, כיון דבעידן דאמר עדיין לא היה מקרי נתינה, אבל מ"מ כיון דלא עבדה מעשה לא הוי כהודאה ממש רק הוכחה דנתרצית כמו שתיקה דלאחר מתן מעות היכא דלא שייך הסברא דסברה אי שדינא וכו',

אף די"ל דמ"ש מהרי"ט משתיקה דאחר מתן מעות דאמרינן הו"ל למשדייה, היינו דקאי על מ"ש והכא אפילו א"י לנתקו אצלו בזה דקודם אמירה שם נתינה עליו, מש"ה מיקרי אחר מ"מ אבל ביכול לנתקו אצלו י"ל דמיקרי שעת מ"מ ממש מ"מ אין הכרע די"ל מ"ש המהרי"ט והכא היינו לענין מעשה הקדושין אי הוי קדושין אפילו דאינו יכול לנתקו ור"ל דאין חילוק בין יכול לנתקו או לא דבכל ענין מקודשת מטעמא דהו"ל למשדייה בענין דליכא חיוב אחריות, דהיינו לסלק ידיה וישאר בידו.

ובאמת דברי המהרי"ט אלו שגבו ממני, במ"ש דיכול לנתקו לא הוי נתינה כדאמרינן בהזורק וכו', הא פ"ק דב"מ (דף ז') מבואר דמקרי נתינה אלא בגט שאני דבעי כריתות וליכא ומזה הטעם אף אי נימא כהנ"ל דביכול לנתקו מקרי שעת מתן מעות, עדיין יש לדון הא עכ"פ מה שבידה כפסוק דמי, ותליא בספיקו דמהר"ם טראני (ח"ב סי' רצ"א) במונה והולך בידה, ובאמצע אמר ה"א מקודשת לי באלו די"ל כיון דמקצת נתינה היה מקודם לא מקרי שעת מתן מעות ואם נדון דמקרי שעת מ"מ, ממילא גם בא"י לנתקו הכי דמה שבידו לא הוי נתינה, דאפי' אם היא יכולה לנתקו אצלה לא זכתה בשביל כך במה שבידו, וא"כ בין יכול לנתקו ובין א"י לנתקו מה שבידה הוי נתינה ומה שבידו לא הוי נתינה.

ומאד תמוהים לי בזה דברי תוס' כתובות (דף ל') ד"ה אי דיכול לאהדורי וכו' אע"ג דיכול לנתקו ולהביאו אצלו, דדוקא לענין גט וכו', אבל לענין זכיה אשכחן גבי טלית וכו', דנראה כאלו באו לדון מסברתם דשאני גט דבעי כריתות, ומכח הוכחה מדמיון מטלית שחציו על גבי קרקע, ולמאי הוצרכו לכך הא זהו סוגיא ערוכה בבא מציעא (דף ז' ע"א) וצ"ע.

מ"ש ידידי מעכ"ת נ"י להוכיח דמיקרי שעת מ"מ דאל"כ ממילא נכלל בסיפא דלאחר מ"מ היכי אמרינן עלה התם בתורת פקדון, הא בכה"ג דקודם גמר נתינה חזר מדבריו לא נעשה פקדון ולומר דנשי לאו דינא גמירי וסברה דהוי פקדון הא הריטב"א לא ניחא ליה לומר כך לר"ה דיסבור ג"כ דנשי לאו דינא גמירי עכ"ד, אומר אני ולטעמך, הא בהחזיק בידה בענין דאינה יכולה לרפות ידה בודאי לא מיקרי שעת מ"מ ונכלל בסיפא ויקשה כנ"ל.

אבל בעיקר הוכחת מעכ"ת דנקט כן בפשיטות דמדינא לא הוי פקדון כיון דחזר תוך כ"ד, לדידי היה נראה בפשיטות בהיפוך, דהוא לא חזר רק לקדש אותה ואם לא תתרצה לקדושין יהיה בידה בפקדון גם י"ל בענין נ"ד דבעוד שניהם אחוזים בחפץ אמר הרי את מקודשת לי, אינו נכלל בלישנא דרישא דלא הוי שעת מ"מ ממש וגם לא נכלל בלשון

דסיפא, דלא הוי אחר מתן מעות ממש ומ"מ דיוקא דהברייתא לא סתרי אהדדי, די"ל למ"ש בהגהת ש"ע (סי' כ"ח ס"ד) גבי זרק לתוך חיקה וכו', הואיל ולא נתרצית תחילה לקדשה ליה משמע דבשדיך הוי קדושין אף דבשתיק אחר מתן מעות גם בשדיך לא הוי קדושין כדהוכיח הריטב"א מההיא דצפיתא דהוי כשדיך כיון דנתרצית מתחילה להתקדש בצפיתא, מ"מ בזרק לתוך חיקה כיון דהוי קצת שעת מ"מ עדיף, וכ"כ בס' המקנה שם א"כ י"ל דהכא בזה תליא בשדיך, והברייתא נקט מילתא דפסיקא בב' קצוות, דבשעת מ"מ ממש אף לא שדיך מקודשת, ולאחר מ"מ ממש אף בשדיך אינה מקודשת ומענין נ"ד לא מיירי דזהו פעמים מקודשת בשדיך ופעמים אינה מקודשת בלא שדיך, והיה מיושב בזה מה דקשה לכאורה כיון דצפיתא הוי כשדיך מהיכן למד רבא מהברייתא דכנסי סלע לפקדון, דילמא מיירי הברייתא בלא שדיך כאידך ברייתא דכנסי סלע לחוב, ולפי הנ"ל ניחא, דע"כ מיירי אף בשדיך.

ומ"ש מעכ"ת נ"י כיון דבאידך ברייתא דחוב מה דקתני אחר מ"מ אפי' אמרה אין אינה מקודשת, ע"כ מיירי אחר מ"מ ממש, דאלו אמר לה בעוד ששניהם אדוקים אמאי לא מהני אמרה אין, ודומיא דהכי מה דקתני בברייתא דפקדון מיירי ג"כ אחר מ"מ ממש, מלבד דלפי דברינו הנ"ל ממילא ניחא דבאמת מיירי אחר מ"מ ממש, ומ"מ שניהם אדוקים לא נכלל בכללא דרישא ולא מיירי הברייתא מזה, גם י"ל למ"ש הרא"ש ב"ב (דף קי"ד) דבשאר קנינים במשיכה ומסירה וכו' אין בהם חזרה אחר כ"ד, משמע דאפילו במסירה ומשיכה תכ"ד יכול לחזור, והב"י (סי' קצ"ה) מסתפק בזה והכריע דיכול לחזור, וכן נראה דעת הב"י להלכה מדברי הש"ע שם (ס"ס) ונפלאתי על הגאון המקנה (בסי' כ"ז ס"ב בהג"ה דבור המתחיל ובמקום דלא הוי קדושין) דכ' בפשיטות דבמכר ומתנה בקנין א"י לחזור תכ"ד, ובמחכ"ת אינו כן.

וא"כ בממנ"פ אם נידון כצידוד הב"י דא"י לחזור תכ"ד א"כ בההיא דכנסי סלע שאני חייב ליכי אף בב' אדוקים, מ"מ הקצת שבידה דכפסיק דמי וכנ"ל הוי פרעון, והוא מקדשה בכולו אינה מקודשת, א"כ אדרבא יש לדייק בהיפוך, כי היכי דבברייתא דחוב דקתני אחר מ"מ, היינו אפילו שניהם אדוקים בכלל, ה"נ בברייתא דפקדון, ולפי הכרעת הב"י דיכול לחזור תכ"ד ממילא נראה דאחר מ"מ דבברייתא דחוב, היינו עד אחר כ"ד, דאלו תוך כ"ד הא יכול לחזור מהקנאת הסלע לפרעון ולפרוע לה באחרת, אלא דהיא יכולה לתפסו בעד חובה, וכאלו מעולם לא אמר כנסי סלע שאני חייב, א"כ באמרה אין, מקודשת, דמתרצית שלא לתפוס בחובה, וממילא נעשה הסלע שלו ע"י חזרתו תוך כ"ד ומתקדשת בו, (היינו לכל הפוסקים זולת הרמב"ם דחזר ואמר היינו שחוזר ואומר שלא

יהא לפרעון רק לקדושין), אע"כ דמיירי אחר כ"ד, א"כ ממילא ליכא דומיא, דבברייתא דחוב היינו אחר כ"ד, ובברייתא דפקדון גם תוך כ"ד אינה מקודשת.
והנה מ"ש מעכ"ת הגאון נ"י ביסוד הקדמתו דנ"ד מקרי שעת מ"מ בזה אף זרקתו מיד הוי קדושין דאף דבנטלה וזרקה תכ"ד בטלה הקדושין כמ"ש החכ"צ, מ"מ ע"כ הטעם לא משום דנטילה בשתיקה לא הוי הוכחה לריצוי דידה עד שמחזקת הקדושין בידה שיעור כ"ד ולא זרקתו, דדילמא נשי לאו דינא גמירי, וסברה דתתחייב באחריות אע"כ בנטילתה מיד הוי הסכמה והודאה, אלא דאם זרקתו תכ"ד הוי הוכחה בהיפוך ואגלאי דנטלתו ע"ד לזורקו, וכיון דבעי הוכחה בהיפוך, ממילא בנ"ד דזרקתו על ידי איום האם, אין כאן הוכחה וגילוי מילתא למפרע.
לענ"ד אינו מוכרח, דשפיר י"ל דלא נגמר הוכחת הריצוי עד שמחזקת בידה ואינה זורקתו תכ"ד, ואי דאח"כ יש לומר דלא זרקתו משום דסברה שתתחייב באחריות הא באנו לדון דלא נטלתו בדרך ריצוי לקידושין אלא ע"ד לזרקו, הרי חזינן דאינה חוששת להאחריות, והו"ל לזרוק באמת ולומר דבתחילה רצתה להכניס עצמה לחיוב אחריות, ואח"כ חזרה מדעתה בזה, זהו לא מסתבר, מש"ה הוי הוכחה דנתרצית.
אך מ"מ בפשוטו יותר נראה דנטילה הוי הודאה והסכמה מיד, אלא דאם זרקתו תכ"ד הוי גילוי למפרע דלא נטלתו לקדושין, ונ"מ לדינא דאם היינו דנין דהוכחה דריצוי לא נגמר עד אחר שיעבור כ"ד, א"כ היו צריכים שעידי קדושין לא ילכו משם עד אחר כ"ד, דהעדים צריכים להיות עדות של הריצוי דזהו מעשה הקדושין, אבל אם אמרינן דהנטילה בעצמותו דנין לרצוי, כ"ז שאין לנו הוכחה בהיפוך מכח הזריקה תכ"ד, א"כ הקדושין נגמרו מיד בעדים, אלא דמ"מ נ"ד י"ל דלא מיקרי שעת מ"מ וכמ"ש לעיל.
ואף די"ל כיון דממילא מכח דינא דנטלתו וזרקתו תכ"ד מוכחינן להסברא דהזריקה עושה גילוי למפרע, א"כ י"ל דכל שתיקה אחר מתן מעות ג"כ תיכף כששותקת רגע כמימרא הוי ריצוי, אלא דאם זרקתו תכ"ד הוי גלוי מלתא למפרע דלא נתרצתה, וכן יש לדייק קצת מדברי המהרי"ט לפי"מ שפירשנו דבריו דבא לדמות כי היכי דאמרינן דהו"ל דמשדייה ה"נ אמרינן הו"ל לרפות ידיה ומדלא נקט בפשוטו דהו"ל למשדיה ע"כ דבא לדון אף להפוסקים גבי צפיתא דאסא דאין חוששין לקדושין, דנשי לאו דינא גמירי, מ"מ בזה מקודשת, דהו"ל לרפות ידיה, והא מ"מ כיון דלא נגמר ההוכחה דריצוי שלה עד אחר כ"ד, שוב י"ל דסברה אי שדינא, וא"כ מה בכך דיכלה לרפות ידיה, הא מ"מ לא היה מתן מעות ולא נגמר הוכחה עד אחר שיעור כ"ד, ונימא דלא זרקתו דסברה אי שדינא, אע"כ דמיד דנין לריצוי אלא דבעי הוכחה בהיפוך אם זורקתו תכ"ד [זולת שנאמר

כפי הנ"ל, דכל שבאת לדון דלא רפתה ידיה דעתה היה ע"מ לזורקו, ולא חששה לחיוב אחריות, קיימא ההוכחה מדלא שדיא תכ"ד] וא"כ בנ"ד דליכא הוכחה כיון דאפשר דעשתה כן מחמת איום האם, ממילא דנינן ברגע אחד ששתקה דהוי ריצוי, אך מ"מ אין הכרח לכך, די"ל דאחר מ"מ כיון דלא עבדה מעשה לא נגמר הוכחת הריצוי עד אחר שיעור כ"ד, ה"נ בלא זרקתו ובא כלב ונטל ממנה תכ"ד או שמתה תכ"ד י"ל דלא הוי קדושין, דשתיקתה לא הוי הוכחה עד שהחזיקה החפץ עד אחר כ"ד.

ובפרט דיסוד דברי המהרי"ט במ"ש דהו"ל לרפות ידיה י"ל דאינו מוכרח, די"ל דבעוד שאוחזין שניהם בו אינה חוששת לדבר, כיון דא"א לחול הקדושין אלא דבאותו רגע דבא הוא לרפות ידיו הוי לה לסלק ידיה שלא יהיה נתינה לידה, וזהו ודאי א"א לצמצם כ"כ דאולי באמת אז רצתה לעשות כן ומיהר הוא וקדם וסילק ידו קודם, ואם נידון כן יש לנו צד גדול בנ"ד דאפילו לא זרקתו כלל אינה מקודשת, דדמי ממש להההיא דכנסי סלע לפקדון דגם בודאי שדייה חייב באחריות וכנ"ל דלא הוי חזרה מפקדון אלא רק אם תרצה להתקדש בו.

ואף לפי סברת מעכ"ת נ"י דמדינא לא הוי פקדון, מ"מ לדעת רוב הפוסקים דבציפתא אין חוששין לקדושין דאמרינן אטו נשי דינא גמירי, ה"נ בנ"ד, ואף להפוסקים דבציפתא חיישינן מ"מ הא לדעת הר"ן גם לר"ה אמרינן דטעתה בדין, ה"נ י"ל בנ"ד דטעתה בדין כיון דהזכיר תחילה פקדון סברה דאם אינה מחזקת בתורת קדושין, נשאר בידה בפקדון מכח דבריו הראשונים.

גם יש סניף דעת הר"מ פאדווא (סי' כ"ד) דהסוברים בציפתא דחוששין לקדושין, דוקא בציפתא דהוי כמו שדיך ועי' בתשובת ב"י בדיני קדושין (סי' ב') אם כן יש לסמוך על כל פנים בנידון דידן בספק אם זרקה תכ"ד, וגם כיון דבספק זרקתו תכ"ד הוי עכ"פ רק דרבנן דמדאורייתא אוקמי אחזקת פנויה, וכיון דיש צד גדול דאפילו בלא זרקתו כלל ליכא קידושין וכנ"ל, יש לסמוך עכ"פ בספק ולדונו בדרך ס"ס, ספק א' במציאות שמא זרקתו תכ"ד, ס' כהפוסקים בציפתא דא"ח לקדושין גם אם חוששין הוי רק ספק קדושין, גם כיון דעכ"פ חזקת איסור ליכא, י"ל דהיא נאמנת דזרקה תכ"ד, דלכמה פוסקים בדבר שבערוה בלא אתחזק איסורא נאמן ע"א דילפינן מוספרה לה, ממילא היא נאמנת על עצמה ועי' בשו"ת מיי' ספר משפטים (סי' ג') בההיא דשליח שקדשה ואמר הרי את מקודשת לי, ואמר שטעה בתיבת לי ועיין תשו' (נב"י ח"א סי' נ"ט) כתב בפשיטות דאם אינו נגד החזקה, המקדש והמקודשת נאמנים, ובאמת לדעתי אין זה פשוט כ"כ דהא לכמה פוסקים לדבר שבערוה אף בלא אתחזק אין ע"א נאמן, ועיין בהר"ן בסוגיא דשליש

בההיא דאמר לשלוחו צא וקדש לי אשה, על כל פנים סניף מיהא הוי בנ"ד, מכל הלין היכא דאי אפשר לברר ולעמוד על דעת העדים, מה נקרא אצלם בלשון "באלד" (תיכף), דעתי מסכמת להתיר, באופן אם ידידי מעכ"ת נ"י יסכים לזה כנלענ"ד.

דף יג.

בגמ' יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי. נסתפקתי אם החזיר לה הגזילה והוסיף לה גם פרוטה משלו וקבלתה בשתיקה אם נימא דמקודשת או די"ל דקבלתה מחמת שרוצית להציל את שלה, ולכאורה יש להביא ראי' מסוגיא דלקמן (דף נ"ב), וש"מ המקדש בגזל אינה מקודשת אפי' בגזל דידה, ולכאורה קשה מאי ראי' היא אימא התם מחמת שמעורב בו גם גזל אחרים דהא האחיות אינם מקודשות, וצ"ל דההוכחה הוא דבזמן שביעית הוי יאוש ומשמע בכה"ג דהוי יאוש ג"כ אינה מקודשת בשאר שנים, ומעתה אם איתא דבנידון הנ"ל מקודשת קשה במתני' הא נתן לה גם גזל אחרים אחר יאוש ותתקדש בו, אע"כ דמ"מ י"ל דקבלתה מחמת שרוצית להציל שלה, אך נ"ל דאין זו הוכחה די"ל דמתני' מיירי קודם יאוש ומש"ה בעי' שביעית, ומה דהוכיח רב דבגזל דידה אינה מקודשת היינו דסתמא קתני אף אם אין בכלכלה רק חמש פרוטות ואינו חסר לאחד מחמת גזל דאחרים רק פחות מש"פ דלא הוי חסרון כמ"ש הריטב"א לעיל (דף מ"ח) בסוגי' דהתקדשי בפקדון, אע"כ דבגזל דידה אינה מקודשת, או די"ל דאדם יודע שאין מקדשים בגזל ואם איתא דבגזל דידה מקודשת אף שמעורב בו גזל דאחרים נימא אדם יודע ומרוצית להתקדש בגזל דידה לחוד וק"ל.

ובזה אמרתי בדרך חידוד במ"ש רש"י ז"ל (לקמן דף נ"ב א) בסוגיא הנ"ל דפירכת הש"ס ונחשבי' נמי קידושין שאין מסורין לביאה דהיינו דתפשוט דלא הוי קידושין, והוא תמוה דאמאי בחר רש"י בזה הצד שלא אליבא דהילכתא ולא מפרש איפכא, ולפי דברינו ניחא די"ל דהי' קשה לרש"י דאמאי לא חשיב רב עוד דין חדש דמוכח ממתני' והיינו מה שהוכחנו לעיל דבגזל דידה אף שנתן לה ג"כ פרוטה משלו דאינה מקודשת דאל"כ גם בשאר שני שבוע תתקדש בגזל דאחרים דמיירי לאחר יאוש דומיא דשביעית וכנ"ל. אך כ"ז לאביי דמיירי באומר הראוי' לביאה וא"כ נתן כל הכלכלה לשלשה נכריות ויש בו גזל דאחרים אבל לרבא דמיירי באומר כולכם וא' מכם י"ל מסברא דלשלשה נכריות דכללם כאחת נתן חצי כלכלה ולא' מהאחיות חצי כלכלה (כמו באומר נכסיי לפלוני ולבניי) ולית בי' כלל גזל דאחרים ולא מוכח דין הנ"ל, וא"כ שפיר כ' רש"י דנחשבי' קידושין שאינן מסורין לביאה דלא הוי קידושין דלהיפוך כאביי (ודאי לא סבר) דא"כ נחשבי' דינא הנ"ל וק"ל.

בהר"ן כתב דאף דלא טענה אין שקלי ודידי שקלי מ"מ אינה מקודשת, וכן פסקינן בש"ע סי' כ"ח ס"ב, ואף למ"ש הר"ן פ"א דקדושין דאם הי' חייב לה ונתן לה סלע בסתמא ואמר התקדשי לי בו דמקודשת היינו כיון דסלע זו אינה שלה דמלוה להוצאה ניתנה, אבל אם היה לה פקדון אצלו ואמר לה התקדשי לי בו נראה ברור דדמי לגזילה דיכולה לומר דידי שקלי, ודאי אם אמר לה תני לי טבעת שלך ואקדש אני לך בכה"ג מקודשת דאמרינן דנתנה לו במתנה שיקדש אותה בו, וכן באמר תן לי טבעת לקדש בו אשה, יש מקום לומר כיון דנתנה לו במתנה לקדש בו אשה הוי כשלו, והיא גם כן מתקדשת בו (ועי' שו"ת ח"ב סי' מ"ה).

שם לא נגזרה גזירה על דגים שבים. עי' הרא"ם בראשית ו' ד"ה אשר בחרו.

דף יג:

גמ' שיעבודא דאורייתא. עיין ב"ב דף קכ"ה ע"ב תד"ה ואין הבכור.

שם אלא מדאמר רחמנא אלמנה לכה"ג אסורה כו' קשה לי איך נידק מאלמנה לכה"ג הא דרשינן בסמוך דף י"ד ונקרא שמו בישראל כיון דחלץ לה הותרה לכל ישראל, א"כ אף אם לו יהיה דמיתת הבעל לחוד אינו מתיר מ"מ אם מת הבעל ונפלה לפני יבם וחליץ לה המיתה עם החליצה מתירה ושפיר צריך קרא לאסור אלמנה לכה"ג בנחלצה דמשום חלוצה היתה אסורה לכהן רק מד"ס ולכה"ג אסורה מצד אלמנות וצ"ע.

תוד"ה מלוה וכו'. פי' כגון קרבנות. עי' במאור פ"ד דביצה ד"ה והא דת"ר אין סומכין.

תוד"ה לכו"ע בעשה. תימא דלא ילפינן וכו', מה דהקשה דלמה ציינו על לכ"ע בעשה, ואחרו בקושייתם עד כה, הא קושיא זו הו"ל להקשות על התחלת הסוגיא דפרכינן מיתת הבעל מנ"ל. והאריך מעכ"ת בפלפול.

אי אפשר להשיב כעת על פלפול לעוצם טרדותי, ואך אודיע לו בקצרה מה שאמרתי בזה בלימוד הישיבה עפ"מ דהקשה המהריב"ל על קושיית התוס', הלא י"ל מה לגט שכן מוציא בשפחה כנענית, והמהרש"א תירץ די"ל חליצה תוכיח, שאינה מוציאה בש"כ ומתירה לעלמא, ולכאורה תמוה לי, הא בתוס' קידושין (דף ג' ד"ה אין דבר אחר כורתה) הקשו דנילף דש"כ יוצאה בחליצה בק"ו מיבמה, ותירצו דאיכא למיפרך מה ליבמה שיוצאה במיתת היבם. והנה הך מלתא דיבמה יוצאה במיתת היבם. מבואר בקידושין (דף י"ד ע"א) דילפינן בק"ו. מה א"א שהיא בחנק מיתת הבעל מתירה יבמה שהיא בלאו לכ"ש, וכיון שכן לכאורה אין מקום לתירוצו דהמהרש"א הנ"ל. דכל כמה דלא ילפינן במיתת הבעל דמתיר, לא ידעינן כמו כן דמיתת היבם מתיר, ואזי ילפינן באמת דש"כ יוצאה בחליצה בק"ו מיבמה וליכא יוכיח.

אמנם דברי המהרש"א נכונים, כיון דאמרינן לכ"ע בעשה, ומיתת הבעל מתיר המיתה והלאו, מכ"ש דמיתת היבם מתיר הלאו דיבמה לשוק, וא"כ ליכא למילף, דש"כ יוצאה בחליצה מק"ו מיבמה, דאיכא למיפרך, מה ליבמה שיוצאה במיתת היבם וא"כ שפיר תירץ המהרש"א דחליצה יוכיח.

ולפ"ז מיושב דברי תוס' דבתחילת הסוגיא לא הו"מ להקשות די"ל כקושיית המהריב"ל, דמה לגט שכן מוציא בש"כ, ול"ל דחליצה יוכיח דלהך ס"ד למיתת הבעל אינו מתיר כלל, גם מיתת היבם אינו מתיר, וילפינן ש"כ דיוצאה בחליצה בק"ו מיבמה, ואך עתה דפרכינן לכ"ע בעשה והלאו הותר ושפיר ילפינן דמיתת היבם מתיר וממילא אין שפחה כנענית יוצאה בחליצה ושפיר הקשו וק"ל.

[אלא מדאסר רחמנא אלמנה לכה"ג מכלל דלכהן הדיוט שרי. והקשה מו"ח הגאון, אמאי לא דייק מכלל דלכ"ע שרי. ותירץ דדוקא מזה הדיוק לכהן הדיוט נשמע שפיר, דאי הוה דייק לכ"ע הוה מוקמי' בכהאי גונא, שמת בעלה בלא בנים ונפלה לפני היבם ויבמה ואח"כ גירשה, דלכה"ג אסורה גם מחמת איסור אלמנה שבה, ולכ"ע מותרת דעכשיו היא גרושה, אבל מדדייק הש"ס מכלל דלכהן הדיוט שרי, שפיר נשמע דאלמנה מותרת, דבכה"ג לא נוכל לאוקמי דזה גם לכהן הדיוט אסור.

אמנם קשה לקמן דאמר דלמא לכ"ע בעשה דדבק באשתו, היאך יחול איסור לאו דאלמנה על עשה דדבק באשתו, הא אין אסור חל על איסור אף באיסור חמור, וצ"ל דכאן גלי לן רחמנא דאיסור חע"א, ומצינו כמה פעמי' כה"ג. אך קשה דלמא לעולם אאחע"א, והכא לא חל אלא בכה"ג שמת בעלה ונפלה לפני היבם ואח"כ גרשה, דחל איסור גרושה על איסור אלמנה באיסור מוסיף, ומיגו דאתוסף איסורא לכהן הדיוט.]

[שם תוד"ה לכ"ע בעשה וכו' ומה גט. ק' לי, דנימא דיו דגט אינו מתיר לכהן גם מיתה לא תתיר לכהן, ומ"מ משני שפיר מדכתיב ואיש אחר יקחנה, והיינו דבלאו ק"ו ידעי' היתר מקרא, ממילא אין חילוק בין לישראל או לכהן, וצע"ג.]

דף יד.

מה לאשת איש שכן יוצאה בגט כו' אר"א הא נמי כו' וק"ל מ"מ נימא גט יוכיח דמתיר א"א שבמיתה ואינו מתיר ביבם וצ"ע.

שם ותהא יבמה יוצאה בגט עיין מהרש"א שכתב לס"ד דהש"ס דלא ידע למעוטי דקראי היינו דקראי דוכתב לה בכתיבה מתגרשת ולא בחליצה (עיין תוס' גיטין כ"א ד"ה ואינה מתגרשת) ופריך דתהא א"א יוצאה בחליצה כיון דאיכא ק"ו לכאן ולכאן י"ל כל חדא וחדא אוקמא אדוכתיה עיי"ש. והא דלמסקנא ניחא היינו כיון דצריכים למעוטא דוכתב

לה למעט כסף דלא ילפינן מהיקשא דויצאה והיתה וכיון דכתיב וכתב לה דממילא ממעט חליצה הדר ילפינן דיבמה יוצאת בגט ואצטריך מיעוטא דהנעל. ואולם לאביי דס"ל דכסף ממילא אינה יוצאה דאין סניגור נעשה קטיגור א"כ גם למסקנא יקשה למ"ל ב' מיעוטים דוכתב לה וקרא דהנעל. אמנם י"ל דמ"מ צריך הנעל למעט דלא נילף גט בק"ו מא"א מה א"א דבמיתה גט מתיר יבמה שהיא בלאו לכ"ש וכמו דילפינן מיתת היבם מה"ט. גם י"ל למה דאמרינן בסוגיא דככה עיכובא ממועט גט ופרכינן לה כיון דאיצטריך קרא דעכובא לדברים אחרים לא ממעטינן מה דאתיא בק"ו ומשנינן דהנעל ממעט חליצה. וא"כ י"ל דאם לא נכתב מיעוט כלל ידעינן באיזה ק"ו נתחיל ללמוד והיינו דנלמוד דאשה יוצאה בחליצה מיבמה דא"י בגט מקרא דככה עיכובא דממעט גם גט דכיון דנימא דאשה יוצאה בחליצה ליכא ק"ו על יבמה שתצא בגט ותתמעט מן ככה עיכובא לזה צריכים קרא וכתב לה למעט אשה בחליצה. והדר ראוי למילף יבמה מאשה דתצא בגט וכיון דהוי ק"ו לא ממעטינן ליה מן ככה עיכובא לזה צריך קרא דהנעל למעט גט. ונכון בעזה"י.

תוד"ה ותהא אשת איש כו' הקשו דאיכא למפרך מה ליבמה שכן בלאו משא"כ בא"א דבמיתה ותירצו כיון דמצינו דחליצה מפקעת האיסור אין חילוק בין חמור לקל כדאמרינן ביבמות קי"ט ע"א מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת. ומ"מ ל"ק לר"נ משמיה דרבה בר"א דס"ל ביבמות שם לחלק בין לאו לכרת א"כ למאי איצטריך ספר כריתות למעט מחליצה הא בלא"ה ליכא ק"ו, דהא הקרא איצטריך למעט שלא תהיה יוצאה בכסף מהקישא דיציאה להוי'.

גם בעיקר קושיית תוס' נראה דקושייתם על לישנא דהש"ס דנקט הק"ו דא"א מיבמה אבל באמת יש למנקט הק"ו חליצה מגט מה גט שאינה מתיר את היבמה מתיר האשה, חליצה שמתיר ליבמה מכ"ש שמתיר לאשה. ומה"ט תמוה לי באמת דנלמד דשפחה כנענית תהא יוצאה בחליצה בק"ו מיבמה ועיין בתוס' במסכתין ד"ג ע"ב דהקשו כן וכתבו דא"ל אשה תוכיח, דמה לאשה שא"י בכסף, ותירצו די"ל דמה ליבמה שיוצא במיתת בעלה משא"כ בש"כ דאינה יוצאת במיתת האדון. והא דלא ילפי' אמה העבריה בק"ו מיבמה דתצא בחליצה די"ל אשה תוכיח ואי דמה לאשה שא"י בכסף ש"כ תוכיח ואי דמה לש"כ דא"י במיתת האדון אשה תוכיח ע"ש. וקשה לי דמ"מ נילף חליצה משטר מה שטר שאינו מוציא היבמה מוציא הש"כ חליצה שמוציא היבמה מכ"ש שמוציא ש"כ ואי דמה לשטר שכן מוציא את האשה י"ל ראשי אברים יוכיח שאין מוציאים אשה ומוציאים ש"כ. ובמהרש"א שם הקשה דמ"מ נילף אמה העבריה ואי דאשה וש"כ

תוכיח נימא מה להנך שא"י בסימני נערות ע"ש ולענ"ד ג"כ ש"כ קשה דנילף בק"ו חליצה משטר וכנ"ל.

דף יד:

א"ק וכי תשיג וי"ו מוסיף, ק"ל דמ"מ להך תנא מנ"ל קנין שטר בע"ע דאמה נפקא מהיקישא דאחרת, וע"ע ליכא למילף מינה דשייך גם כן מה לא"ע דמקדשא בשטר מקני' בשטר, ומהיקשא דעברי לעברי' דלמא מכרוהו ב"ד דנקנה בקל כיון דבע"כ כדאמרי' לענין כסף, ומוכי תשיג, הא נמכר לנכרי עצמו לא ידעי' קנין שטר, וביותר למ"ש תוס' דבאמת אינו נקנה בשטר וצע"ג.

שם ומאן תנא דלא ילפי' שכיר שכיר, עיין ב"מ קי"א ע"ב תוד"ה וריב"ב.

תוד"ה הואיל וכו' משמע דאין קנין שטר לעובד כוכבים. עיין בכורות י"ג ע"א תוד"ה מה. תוד"ה מוכר עצמו כו'. הקשו דא"כ למאי הילכתא כתיב מכסף מקנתו גבי נמכר לנכרי נילף הכל משכיר שכיר (דגבי נמכר לנכרי כתיב כשכיר שנה בשנה) ותירצו דאיצטריך לכדדרשינן לעיל ואינו נקנה בתבואה וכלים. ואח"כ הקשו דלמ"ל והפדה נילף הכל משכיר שכיר וכו'. ותמוה לי הא אי לא כתיב והפדה לא היה מכסף מקנתו מייתר למעט תבואה וכלים לזה כתיב והפדה שיהא מייתר למעט תבואה וכלים. ועיין. (קושיית רבינו תהיה ג"כ אליבא דאמת למ"ד דילפי' מוכי תשיג עי' רש"י אך מחמת שאפשר ליישב לכן כתב ועיין).

בא"ד, וא"ת אמאי איצטריך היקישא. ק"ל הא צריכי' להקיש לענין קנין שטר וצ"ע.

דף טו.

אי מהתם הו"א כו' (עי' חי' גיטין דף מ"א באורך).

רש"י ד"ה ונאמר וכו' במצורע עני. עיין ביבמות דף ע' ע"ב רש"י ד"ה ושמעינן לי' לר"א.

דף טו:

ואס"ד יליף שכיר שכיר אמאי קאמר ומה מי שאינו נגאל באלה, ק"ל להך ס"ד דלמאן דיליף שכיר שכיר נגאל באלה, יקשה מברייתא דלקמן כ' ע"א אין לי אלא עבד הנמכר לנכרי הואיל ונגאל בקרובי' וכו' ת"ל שכיר שכיר, הרי דהך ברייתי' ס' דילפי' שכיר שכיר ואעפ"כ ס"ל דנמכר לישראל א"נ באלה וצ"ע.

שם דא"ק יגאלנו לזה ולא לאחר. עי' יומא מ' ע"ב תוד"ה ועשהו חטאת.

תוד"ה אמר וכו' דלא כתיב בקרא בהדיא. וכיוצא בזה ברכות כ"א ע"א ברש"י שם.

דף טז.
ר"ח אמר אב כותבו. וקשה לי דלר"ח נילף ג"כ שטר היכא דהאדון כותב דלקני בהיקש דויצאה והיתה והיכא דהאב כותב נילף מל"ת כצאת העבדים דנקנית בקנין עבדים דהיינו בשטר ויהיה קונה בה בשטר בין שהאב כותב בין שהאדון כותב.
שם להכי אהני אם אחרת כו' (עי' מש"כ לעיל דף ד' ע"ב).
קשה לי דלמ"ד דלא יליף שכיר שכיר וילפינן קנין כסף במ"ע לישראל מוכי תשיג דאתקש לנמכר לנכרי מנ"ל דמ"ע לישראל נקנה בשטר, דהא נכרי עצמו אינו קונה בשטר, ומהיקישא דעברי לעבריה לא נשמע רק מכרוהו ב"ד ועיין (הג"ה עיין מ"ש לעיל י"ד ב').
[ובשטר מנ"ל מדאתקש לאחרת. לכאורה קשה, אם שטר של ע"ע לא ידעי' אלא מאחרת א"כ להוי שוה לכל מילי אף לעין לשמה וזה דבר חדש, ממו"ח הג'.]

דף טז:
תוס' ד"ה והא וכו' הלכה עוקרת את המקרא. עיין רשב"א בחידושיו פרק ז' דחולין דף צ"ג ד"ה ותמיה לי ועיין כריתות דף ב' ע"ב ברש"י ד"ה אהכי תני ארבעה.

דף יז.
בעושה מעשה מחט. עיין ב"ק דף פ"ו ע"א תוד"ה שבת גדולה.

דף יז:
תוד"ה חליפי ואין לומר טעמא משום ברירה דהשתא הוברר הדבר דזה חלקו דא"כ אפילו באו לרשותו נמי יהא מותר מה"ט, ועי' בפנ"י מה דמפקפק על תירוצם, ואנכי לא זכיתי להבין קושייתם דהרי מבואר בכולי פרקין דענין יש ברירה לא שייך רק בחד מינא משא"כ בב' מינים ל"ש יש ברירה, דבכל מין יש לכל אחד ואחד חלק וכדאמרינן להדיא בבכורות ל"ש אלא שחלקו גדיים נגד גדיים אבל גדיים נגד טלאים וכו' וצלע"ג.
תוד"ה אלא, וא"ת אמאי יחזור כו' וי"ל שיטעה כו', ולפ"ז באמת י"ל דאם חזר לסורו לעבודת כוכבים ומת אביו אינו יורש דבכה"ג לא תקנו ואוקמוה אדינא דאינו יורש את אביו, ואף דאם מת אביו לאחר שנתגייר ואח"כ חזר לסורו י"ל דכבר זכה בירושתו ולא פקע מיני' אבל בחזר לסורו בחיי אביו י"ל דאינו יורש, דאילו מומר לעבודת כוכבים בעלמא יורש אביו ורק דהי' לב"ד לקנסו שלא יירש. ומ"מ אם יש לו בנים המה יורשים, עי' חוה"מ (סי' רפ"ב) אבל בגר שחזר לסורו לעבודת כוכבים י"ל דאוקמוהו אד"ת דגר אינו יורש אביו, ולא מצאתי גילוי לדין זה עדיין.

מה דהקשית בני (אות ח') לתמוה בתוס' ע"ז (דף ס"ד) דמ"מ יקשה בסוגי' דקידושין דמאי ראי' להא דירושת הגר דרבנן, דלמא ס"ל להאי תנא יש ברירה ובנשתתפו אסור משום איסור דרוצה בקיומו, ובירשו אקילו שלא יחזור לסורו.
לע"ד בפשוטו י"ל דס"ל להש"ס כיון דאקילו באיסור דרב"ק מחששא דיחזור לסורו, גם בנשתתפו יש להקל מה"ט, ולא ס"ל להש"ס לחלק דירושה דעומד לכך ומצוי תמיד, משא"כ נשתתפו דהוי מקרה בעלמא, אע"כ דנשתתפו אסור משום חליפי ע"ז, דס"ל להאי תנא אין ברירה, א"כ מדשרי בירשו מוכח דירושת הגר דרבנן, אח"ז ראיתי בריטב"א קדושין דכ' באמת דהוכחת הש"ס מדנשתתפו אסור, ע"כ משום אין ברירה וחליפי ע"ז שקיל, או משום דרב"ק והקילו בשל דרבנן, נראה דכוונת הריטב"א דגם באיסור דרב"ק יש חילוק דבירושה דרבנן אקילו, אבל לא בממון דאורייתא ובאמת החילוק קשה מאוד דאיסור רב"ק דאינו מכח זכיית הממון מה הפרש בין זה לזה, עכ"פ נקיטנא מיהא מדברי הריטב"א דגם בנשתתפו שייך להקל לענין רב"ק משום שמא יחזור הדבר לקלקולו, א"כ י"ל בנשתתפו באמת אסור משום חליפי ע"ז ומוכח שפיר דירושת הגר דרבנן, דגם י"ל דס"ל להש"ס מסברא דמשום האיסור לחוד שיהי' יכול ליקח מעות נגד י"נ לא הי' ראוי לחז"ל לעשות תקנה מחשש שמא יחזור לסורו כיון אין זה בכל פעם, רק אם יזדמן ע"ז ומעות, גם הא עכ"פ יקבל חלקו במעות וליכא חשש כולי האי לעשות תקנה בתחילה, אלא כיון דירושת הגר לאו דאורייתא והוצרכו לתקן בתחילה עיקר הירושה משום חשש דיחזור לסורו, בזה תקנו בחדא מחתא דכל הירושה דהגר, יהי' דינו כאילו הי' נכרי הן לגוף הזכיה הן לסדר חילוקו שלא יהי' בו איסור הנוגע לישראל משום רב"ק. (עי' חי' ע"ז שם).
[אמה העבר' אינו עובדת את הבן. קשה לי, למאי צריך הקישא, נילף בק"ו אמה העברי' מנרצע, מה נרצע דאינו יוצא בשש יוצא במיתת האדון, אמה העברי' שיוצאת בשש אינו דין שיוצא' במיתת האדון, ואי דנימא עבד עברי יוכיח דיוצא בשש וא"י במיתת אדון, נימא מה לע"ע דא"י בסימני', וגם ליכא למימר דאיכ' למפרך מה לנרצע שכבר עבד שש, מ"מ היא גופא אכניס בק"ו מה נרצע אע"ג שכבר עבד שש א"י בשש ויוצא במיתת אדון, גם הא י"ל בזה נמכר לנכרי יוכיח, דלא עבד שש ויוצא במיתת אדון, וכי פרכת מה לנמכר לנכרי דיוצא בגאולת קרובי', נרצע יוכיח, וצ"ע+

דף יט.

גמ' תרתי מה טעם קאמר. כעין זה ביצה דף י"ד ע"א בבא מציעא דף י"ד ע"א.
שם מדעת דידה. עיין לעיל דף ה' ע"א תוס' ד"ה שכן ישנן בע"כ.

תוד"ה ומדאורייתא וכו' הו"א מדאורייתא חשובה כאשתו קמ"ל שא"ק אלא מדרבנן. ק"ל דא"כ לימא בקיצור לעולם דאינו מייעד לבנו קטן וזהו גופא קמ"ל ולא אשת קטן משום דאינו מייעד ואשמעי' דאינו מייעד לבנו קטן וצע"ג.
תוד"ה במלוה שיש עליה משכון ונ"ל לדקדק דס' ריב"י. לשון זה מוקשה היא גופ' תקשה דמנ"ל ללמוד מדריב"י דמקדש במלוה שיש עליה משכון דילמא ס"ל דגופו קנה ובהכרח דכוונת תוס' דהאמורא ס' דאין גופו קנוי ואף דמרא דשמעת' רבא אר"נ ורבא ס"ל לעיל דגופו קנוי צ"ל דרבא משמי' דר"נ קאמר ולי' לא ס"ל ור"נ ס' דאין גופו קנוי ועדיין ק' הא באמת מוכח מברייתא דלעיל דף ט"ז ע"א דגופו קנוי ואם ר"נ יסבור דאין גופו קנוי היינו דיסבור כיון דבמתני' לא חשיב דיוצא בשטר מוכח דס"ל למתני' דא"ג קנוי וכקושיית תוס' דלעיל א"כ עדיין קשה דאיך מוכח מדריב"י דילמא ריב"י סבר כהברייתא דגופו קנוי.
גם סיום דברי תוס' ומיהו י"ל דע"כ לאו בהקנאת גופו ותמוה לי דאיך מקדשה במחילת השעבוד הא במה נמחל שעבודא כיון דגופ' קנוי לא מהני מחילת שעבוד בלא שטר וכסף והכא כסף אין כאן ומחילה אין כאן ויכול לחזור ולשעבד עמה וא"כ במה נתקדשה וצע"ג.

דף כ:

גמ' מלמד שלוה וגואל וגואל לחצאין, עיין ב"ב דף ק"ג ע"א תוד"ה ואמאי וערכין דף ל"א ע"א תד"ה תני חדא.

דף כא.

כי תבעי לך לרבנן בפשוטו נראה דהיינו ריה"ג ורבי עקיבא דאמרי' לעיל ומאן תנא דפליג עלי' דרבי וכו' וכ"נ בדברי הכ"מ והלח"מ. אבל תמוה לי דהא הם לא פליגי רק בדרשא דובאלה דר' דריש ולא בשש ואינהו דרשי לדרשא אחרת ממילא ס"ל דנגאל בשש, אבל לענין דאין ע"ע נגאל באלה זהו אינו נוגע לדבריהם דריה"ג ורבי עקיבא ואדרבא כיון דאמרי' דלדידהו דדריש' לדרשא אחרת יוצא בשש והיינו בפשוטו דקיימא הק"ו דר' ומה מי שאינו נגאל באלה א"כ משמע דס"ל דאין ע"ע נגאל באלה אלא דבזה י"ל דטעמייהו דיוצא בשש מגז"ש דשכיר שכיר אבל מ"מ לא מצינו רמז בדבריהם דס"ל דנגאל באלה ומה"ת לחדש פלוגתא, ולולי שאינו כדאי הי' נראה לי במה דאמרי' כי תבעי לרבנן היינו תנאי דדרשי' שכיר שכיר והאיבעי' הכי הוא אם טעמא דר' דאינו נגאל באלה היינו משום דלא יליף שכיר שכיר וכדרצה הש"ס לעיל להוכיח מזה דר' לא יליף ש"ש ממילא

לרבנן דילפי' שכיר שכיר נגאלה באלה או דטעמא דר' משום דדרשי' יגאלנה ולא לאחר ובזה לא מצינו מאן דפליג כך היה נלענ"ד נכון.
אולם עדיין ק' לי דזה נפשט מהברייתא לעיל כ' ע"א ת"ר נמכר במנה וכו' ת"ל שכיר שכיר הרי להך ברייתא דיליף ש"ש קאמר התם אין לי אלא נמכר לנכרי דנגאל בקרובי' נמכר לישראל מנ"ל וע"כ משום דדריש יגאלנה ולא לאחרי' ועל ס"ד דהש"ס לעיל ט"ו ע"א י"ל דלא ידע להברייתא אבל הכא ק' דנראה דהוא איבעי' דלא איפשטא ואמאי לא פשט מהברייתא זו וצ"ע.
גם ק' לי הא אף דר' לא דריש ש"ש הא מ"מ נילף בק"ו בעברי' ואח"כ נקיש עברי לעברי' כמו שהקשה תוס' לעיל דף ט"ו ע"ב ד"ה א"ק יגאלנו וע"כ טעמא דרבי יגאלנו לזה ולא לאחר ולא מצינו מאן דפליג בזה.
תוד"ה משום דאיכא למימר וכו' וי"ל דאדרבא וכו' אינו דין שלוה וגואל וגואל לחצאין. ק"ל דמ"מ לכתוב חדא והשיגה ידו דאינו לוה ולא לכתוב כדי גאולתו לענין דאינו גואל לחצאין ואי דנילף בק"ו ממקדיש אחוזה הא יהי' פירכא מה למקדש דלוה וגואל משא"כ במוכר וצ"ע.
ועיין במהרש"א ותמוה מאוד דמ"מ למאי כתוב גבי מוכר והשיגה הא נילף דאינו לוה וגואל בק"ו מנמכר לנכרי ועל ק"ו משדה אחוזה נימא דנמכר לנכרי יוכיח דל"ש דנמכר לנכרי ג"כ יליף דהא להדי' כתיב או השיגה ידו וצ"ע.
עי' מהרש"א. וק"ל דא"כ למ"ל האריכות הזה דנילף בק"ו ממקדיש ולילף מבתי חצרים לתרצו בקיצור דלא ניפיק בק"ו מנמכר לנכרי דהיינו אומרים הוא גופ' נילף דנגאל לחצאין בק"ו ממקדיש וצע"ג.

דף כא:

גמ' לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר. עי' סוטה דף ל"ו ע"א תד"ה כמאן.
תד"ה בביאה שניה וכו' אין כאן חידוש. ק"ל דמ"מ למאי צ"ל בביאה א' דטעמא דרב דלא דברה תורה הא בביאה ראשונה דהוי חידוש ממילא לרב לשיטתו אמרי' מה לי ישראל מה לי כהן וצ"ע.
גם יש לעיין דתוס' כתבו דבביאה שניה הוי היתר למ"ש בצידה לדרך פ' משפטים בשם מורו הלבוש בהא דדרשינן ושבית שביו אפי' כנענים שבתוכה היינו דגם בהם הדין דולקחת לך לאשה והא בזה הוי איסור דלא תתחתן וצ"ע.

דף כב.

תוד"ה שלא ומה שהקשה מתמר כו', זכורני שחכם אחד רצה לומר דמינקת נכרי אין זה בכלל מינקת חבירו, והביא ראיה מתוס' לתירוצם דתמר לא היתה מדוד שכבר היתה מעוברת מקודם וקשה איך נשא דוד למעוברת אע"כ דמעוברת נכרי מותרת, אבל באמת אין ממש בראיות אלו, א', י"ל דכי היכי דיפ"ת מותרת לעבור על איסור עשה דודבק באשתו ולא באשת חבירו דלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר, ה"נ מה"ט מותר באיסור דמעוברת חבירו, ב', דדלמא בימי דוד עדיין לא נגזר גזירה דמינקת חבירו עי' במ"ל (פ"א ה"ז מהל' בית הבחירה), דאם איתא דהא דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי ב"ד הוא רק דרבנן, איך דקו בקדושין בפשט הקרא ושמואל שוכב, דדלמא אז עדיין לא נאסר זה, ועי' תוי"ט (פ"ח מ"ב דכלאים) דהקשה להרמב"ם דכתב מיני טמאים הוא רק כלאים דרבנן, דמאי הקשו בירושלמי מקרא דוירכיבהו על פרדה דלמא בימי דוד עדיין לא נגזרה, ואף דהתוי"ט הביא שם דברי תוס' בקדושין דגזרו כזית אחד אטו כזית ב' והי' הגזירה בימי נביאים א"כ נוכל לומר דגזירה זו היתה בימי נביאים, מ"מ הא כתב רק דנוכל לומר וכו', והיינו דיש לומר דקים לי' להירושלמי דהך גזירה דכלאים הי' מכבר בימי נביאים ראשונים, אבל ראיה ליכא לדין מינקת נכרי, די"ל דלמא עדיין לא הי' הגזירה, ג', הא י"ל דהך תירוצא קאי בשיטת הר"ש דגרושה מותרת כיון דלא משעבדא וכן בזונה דעלמא, אבל לדינא להאוסרי' בזונה י"ל דגם מנכרי אסורה, ד', הא אין שייכות דמיון לשם, דגבי דוד דהיא היתה נכרית והדין דולדה כמותה והעובר הוא נכרי מש"ה ל"ח לתקנת הולד דאין מצווין להחיותו, ואף דלאחר שתתגייר ותטבול יהי' הטבילה גם להולד כדאיתא ביבמות (דף ע"ח) מ"מ למ"ד עובר לאו ירך אמו בודאי יכול להתנות שלא יהי' הטבילה לגירות לעובר, אלא דבאם רצונה לגייר להעובר לא הוי חציצה דהיינו רביתא, אלא אף למ"ד דעובר ירך אמו דנראה דל"ש להתנות בכך דאין גירות לחצי הגוף מ"מ דלמא באמת לא בא עליה עוד והמתין עד אחר שילדה וגייר אותה אח"כ והולד השאיר בגיותו עד כד"ח. אבל בישראלית מעוברת מנכרי דהולד ישראל מעליא, יש לומר דאסורה כמו מעוברת חבירו דעלמא.

דף כב:

מתני' וקונה א"ע בכסף. עיין יבמות מ"ח ע"א תד"ה המפקיר.

שם מאן לימא לן דלא הוי הנאה לתרווייהו. עיין יומא פ"ב ע"א תד"ה מה רוצח ובסנהדרין נ"ח ע"ב ברש"י ד"ה שלא כדרכה.

דף כג:

תוס' ד"ה דאמר וכו' וי"ל דאורחה דגמ' וכו', בציון של הגאון מוהרי"ב זצ"ל ועוד כתובות ד' מ"ד ע"א תוד"ה והלכתא ולקמן דף ס"ה ע"א תד"ה ואם נתן ובר"ן נדרים ד' ע"ב ע"א ד"ה ולענין הלכה.

[כהני שלוחי דרחמנא נינהו: עיי' בתוס' דנפשט מזה בבירור דשלוחי דרחמנא נינהו. וקשה לי הא מסוגיא דרפ"ב דקידושין משמע להדיא דשחיטת פסח הוי מדין שליחות דעל כל א' מוטל המצוה רק דשלוחו של אדם כמותו כדילפינן התם מזה דשלוחו של אדם כמותו, וכיון שכן למ"ד שוחטין וזורקין על טמא שרץ תקשה הא מה דאיהו לא מצי עביד וצל"ע. ואפשר דמקרי מצי עביד דהא יכול בעצמו לשחוט דרך גגין או בסכין ארוכה כדאמרינן רפ"ק דחולין, ולזה הערני הרבני מו"ה מרדכי בראטצין נ"י.]

דף כד:

ואי כתב רחמנא עין. ק"ל הא עין מקרי יותר גלוי משן, דהא במומי אדם ובהמה שן לא הוי מום, ועין הא כתיב עור והוי מום, ואמרי' רפ"ו דבכורות דהוי כלל ופרט הוי מומין שבגלוי ואין חוזרי' ולא ילפינן שן מינייהו, דלא הוי גלוי כ"כ, ועיין בתוס' שם דבעבד גלי קרא להדיא עיי"ש, וא"כ אי לא גלי קרא לכתוב שן לא היינו ילפינן מעין כמו דלא ילפי' מן עור, וצ"ע.

תוד"ה הואיל ומדרש וכו' וריב"א פירש. ק' לי דלהך תנא נימא דישלחנו דאתא לרבויי ריבה הכל אף שאין גלוי וחוזר דהא לא שייך דא"כ שן ועין מאי אהני דהא באמת שן ועין הוי ריבוי ומיעוט ודוקא שן ועין אבל מידי אחרינא לא מהני בלא גט שחרור, והדר כתיב ישלחנו לרבות שאר אברים עם גט שחרור ונימא דבכל אברים כן הוא וצע"ג (ועי' שו"ת סי' צ"ד).

דף כה.

גמ' מ"ט אשר יגע, גי' התוס' בנדה דף מ"ג ע"א וכי יגע.

תוד"ה כל הראוי כו' בסה"ד דבעינן ראוי לביאת מים. ומאי דלא בעינן ביאת מים לכתחילה כמו גבי בילה וכו' תירצו התוס' בנדה דס"ו ע"ב דאין סברא גבי טבילה שלא הקפידה תורה אלא שיטהר האדם וכיון דבדיעבד טהור לכתחילה נמי לא בעי אבל בלילה ומקרא בכורים וחליצה מצות נינהו ע"ש.

דף כו.

נכסים שיש להם אחריות כו' כתב הרע"ב ופירוש אחריות, חזרה שחוזר המלוה עליהם וטורף אותם מן הלקוחות, וקשה לי לר"נ דס"ל בב"ק די"ב ע"א דאין גובים עבדים

מיתומים ומלקוחות דעבדא כמטלטלי דמי א"כ מקרי נכסים שאין להם אחריות, וא"כ אין נתן מתני' כלל דנכסים שאין להם אחריות אין נקנים אלא במשיכה הא עבדים נכסים שאין להם אחריות ונקנים בכסף ושטר וחזקה.
שם ובחזקה. כתב התוי"ט תמה אני דאמאי שייר קנין חליפין דקונין בהן קרקעות, וקשה לי הא י"ל דמילתא דאיתא במטלטלין לא קתני. כמ"ש התוי"ט בעצמו בפרקין לעיל מ"ג.

דף כו:

תוד"ה ה"ג כו' (עי' מ"ש בחי' מכת"י בתחילת רעק"א נזיקין ח"א, לב"מ דף מ"ו ע"א).
[תוד"ה מעשה בר"ג וכו' אדרבה גרע טפי. עי' בפנ"י דטבל קיל מתרומה כדאית' ביומא.
תמהני, הא אם יאכלו הבני הבית ולא יבא לידי הפרשה ממילא לא יהא תרום, דהא אמר רק מה שאני עתיד להפריש וכדאמרי' שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים, וצע"ג.
וכה"ג תמוה לי ברש"י חולין י"ד. ד"ה אין ברירה, ונמצא דשותה תרומה, דאיך אפשר ששותה תרומה, כיון דמה דשתה ולא בא לידי הפרשה ולא נתקיים בי' מה שאני עתיד להפריש, פשיטא דאין עליו שם תרומה, והו"ל לרש"י לפרש כיון דא"ב לא חל עליו שם תרומה ושותה טבל, וצע"ג.]
[בא"ד, ועוד קשה כיון דלא קבע מקום. צל"ע, דלכאורה עיקר דבעי' קביעת מקום דבעי' שיהי' מבורר מקום חלק המעשר, ולאפוקי באומר מעשר בתוך הכרי זה דלא מהני, כיון דאינו מבורר מקום חלק המעשר, משא"כ באומר מה שאני עתיד למוד, זהו גופ' הבירור דמה שעתיד למוד זהו המבורר חלק המעשר, ומה בכך דעתה עדיין אינו מבורר מ"מ סופו שיהי' מבורר, וצע"ג.]

דף כז.

גמרא ש"מ בעינן ציבורים. בתשובות מהרי"ט חלק חוה"מ סי' פ"ג כתב דאף דקיימא לן קרקע בשכירות ומטלטלין במתנה מקרי אג"ק זהו דוקא בהי' הקרקע להמקנה קנין גמור ולא כשהקרקע רק מושכר להמקנה, והגאב"ד דברעסלוי בספרו פתח הבית מסתפק וכתב שלא מצא מקום מבואר בזה. ונפלאתי על האריות האלו הא הדין מפורש בכאן בהיפוך דדייקינן מיני' דקרקע בשכירות ומטלטלין במתנה מהני, וא"כ בסיפא דחזר ר"י ואמר לראב"ע מושכר לו הרי אג"ק שהי' לו לר"י רק בשכירות הקנה לראב"ע מטלטלים וצ"ע.
תוד"ה ומקומו ובחליפין לא קתני, עי' מהרש"א, ולשי' הראב"ד דבשכירות מטלטלין מעות קונות דל"ש נשרפו חטיך מיושב קושיית מהרש"א, והיינו דבמתני' דמיירי במכר באמת הטעם במידי דאיתא במטלטלין לא קתני, אבל בברייתא במכר דמיירי בשכירות

ליכא לשנויי הכי דא"כ היכי חשיב כסף הא בשכירות מטלטלין ג"כ קונה. (עי' חי' ע"ז דף ס"ג).

דף כז:

תוד"ה ונקה האיש וכו' דהא כי מוקי לה ע"י גלגול לא זכיתי להבין דהתם ההשקאה על שמא זינתה בנשואי' דמנוקה מעון אלא דמגלגלין שמא זינתה באירוסי' ובאמת לא יבדקו המים ומשביעי' לה דשמא תודה ואם תשבע משקי' אותה מחששא דזינתה בנשואי' ומנוקה מעון אבל הכא בנסתרה כשהיא ארוסה ומשקה אחר הנשואין דההשקאה בשביל זנות דסתירה דקודם נשואין הא בזה בודאי לא יבדקו המים כיון דאינו מנוקה מעון, וצע"ג.

דף כח.

ומה סוטה שלא נתנה להתבע בעד אחד, ק' לי' הא גופא מנ"ל דנילף דבר דבר מממון דבירור לא הוי רק ע"י ב' עדים אבל שבועה ע"י א'.

שם ההיא שמותי משמתינן לי'. לא זכיתי להבין דהתם דקורא לחבירו עבד שהוא באמת אינו עבד מזלזל אותו אבל הכא ממונא תבע ואומר שבאמת עבד הוא אמאי לא ישבע עלי' וצ"ע.

שם סופג את הארבעים. הריב"ש בסי' צ' כתב, והתוס' אמרו שגם במכות מרדות המספר מכות הם כמספר התורה אלא שאינן חזקות כמותן, וזהו לפ"מ שארז"ל פ"ק דקדושין הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי ממזר סופג את הארבעים וזה אינו רק מלקות מדרבנן ואמרו בו סופג מ', והפר"ח א"ח סי' תע"א ס"ב כ' דלשיטת רש"י ביבמות פר"ג שכ' מאי לוקה לא מכות ארבעים אלא רדוי מדרבנן כו' צ"ל דההיא דממזר שניא כיון דאמר שחבירו עבר בלאו לפיכך סופג מ' כדין עבר בלאו עיי"ש.

שם רשע יורד. עי' תענית דף ז' ע"ב תד"ה מותר לקרותו. שם לחייו. עי' ערוך ערך חי.

בהר"ן ד"ה ספק מנלן וכו' וגמרינן משמעתין וכו'. וה"נ מוכח בפ' השואל גבי שבורה ומתה וכו', ולא זכיתי [להבין] הא אדרבא שם במתני' לא נזכר בשמא ושמא שבועה ותוס' ופוסקים טרחו למצוא טעם לזה אבל עכ"פ ליכא ראי'.

לא עמדתי בסוד קדושים, הא לא אמרי' התם כן אהך בבא, ואדרבא הא במתני' דקתני ד' בבות ובבא דברי וברי ישבע, והך בבא דטען שמא והלה ברי דפטור מוכח דפטור לגמרי, ובתוס' שם הקשו אמאי א"ח שבועה משום גלגול, א"כ עכ"פ ראי' ליכא, ואדרבא אם נימא בשמא על שמא אין מגלגלי' ניחא יותר.

[בר"ן בסוגיא דגלגול שבועה, ושמעינן בשמעתין דכל שבועות מגלגלין וכו', והכי מוכח בפ' השואל גבי מתני' דשכורה מתה וכו', דאמינן מגו דמשתבע כדרכה וכו'. ולא זכיתי להבין דשם בסוגיא לא נאמר על הך בבא דהא אדרבה בהך בבא קתני פטור והיינו אפי' משבועה, מדקתני בבבא דז"א שאולה וז"א שכורה ישבע ועלה הוא דאמרינן שם דהשבועה מכח גלגול דאישתבע מיהא דכדרכה מתה, מוכח דבהך בבא דז"א שכורה מתה וז"א א"י דקתני פטור היינו פטור אפי' משבועה, דתוס' הקשו אמאי אינו חייב גם בזה מכח גלגול ועיי"ש מה שתירצו, וא"כ איך הביא הר"ן ראי' מהך בבא דשמא על שמא מגלגלין הא אדרבה אם אין מגלגלין רווחא יותר הך בבא דמתני', וצע"ג.]

דף כח:

ת"ר כיצד רשות הגבוה בכסף כו' בתוי"ט הקשה רשות הגבוה בכסף ל"ל כלל תיפוק לי' דבאמירה בלחוד קנה ההקדש, וקשה לי הא י"ל דנפ"מ דמדין אמירתו לגבוה מהני בי' שאלה אבל ע"י הקנין כסף לא מהני שאלה וכמ"ש הש"ך סי' רנ"ה דבבא הקדש לגזבר א"י לישאל עלה כיון דמדין קנין הוא.

דף כט.

אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי. וקשה ממתניתין דשקלים פ"ד מ"ט דתנן כל המקבל עליו לספק סלתות כו' משלש ועמדו מארבעה יספק מארבע כו' ופי' הרע"ב דלא גרע מהדיוט דלא קני אלא במשיכה, והכא לא אמרינן לא יהא כח הדיוט כו' דאטו הדיוט לאו במי שפרע קאי, ועי' ברמב"ם פ"ט מהלכות מכירה ה"ב דמחלק דדוקא במכר הקדש כההיא דהכא, אבל הקדש שקונה בכסף יכול ההקדש לחזור בו, והסכים שם הראב"ד בהשגות. והביא ראי' ממתני' דשקלים, אבל דעת הר"ן דהיכי דיהיב גזבר מעות על פירות ידועים והוזלו לא מצי לחזור דלא אמרינן בזה לא יהא כח הקדש גרע מהדיוט דהא הדיוט בעי לקבולי עלה מי שפרע. ומתני' דהכא שאני כיון שלא היו הסלתות בעין לא קנה הקדש קנין גמור ולפיכך אם רצה לחזור חוזר עיי"ש. ומלשון הרע"ב משמע כהרמב"ם. וכדברי הר"ן ראיתי שכתב ג"כ בשיטה מקובצת בב"מ בדף כ"ז ע"ב בשם הרא"ש.

שם חוץ מבל תשחית ובל תקיף כו'. כתב הרע"ב דדרשינן זקנך ולא זקן אשתך. קשה לי הא מסקנא דסוגיין דילפי פאת פאת מבני אהרן ועי' בתוס' דאדחי לטעמא דזקנך ולא זקן אשתך. והרמב"ם בפירושו ובחיבורו נקט הטעם דאשה אינה בהשחתה דלית לה זקן (כפי צד האיבעית אימא קמא) ובחיבורו הוליד מזה דין חדש דעבדים מצווים בהשחתה והקפה כיון דיש להם זקן. וכבר תמה בזה המ"ל דהא למסקנא הטעם דנשים פטורי מגז"ש דפאת פאת וא"כ גם עבדים ליפטרו מגז"ש דלה לה מאשה. ולענ"ד ק' נמי

מסוגיא דב"ק ד' פ"ח ע"א מה לאשה שכן אינה במילה קטן יוכיח. ולהרמב"ם לפרוך מה להני אשה וקטן דאינם מצוות על ההקפה משא"כ עבד וצ"ע.
שם והיכא דלא מהלי' אבוה כו' (עי' שו"ת רעק"א ח"א סימן מ"ב).
תוד"ה משכו כו' א"נ י"ל דהתם כו' בתוי"ט כתב ולפ"ז צריך לדחוק דמתניתין דערכין דוקא כשנראה שמתכוון לוותר היא שנויה. ובתשובת פנים מאירות ח"ב סי' כ"ה כתב דאין בזה דוחק כ"כ די"ל דמתני' רמזה במה דנקט כל הנך בבי מעשר עד חמשים ולא סגי לי' למנקט עד שלשים אלא דבא להורות לן דהפליגו בכדי שאין הדעת טועה וקתני אחד אומר בי' דומיא דהא' אומר נ' דודאי הפליג בכדי שאין הדעת טועה אף זה שאמר י' ידע שאינו שוה אלא ה' ורצה לוותר.
מ"ש רומעלכ"ת להוכיח דהא דקיימא לן דלחומרא מקשינן הוא מספק בדרך פלפול עפ"י דברי תוס' קדושין שכתבו דמילה שלא בזמנה למ"ד דנוהג בלילה הוי מעשלהז"ג והקשו המפרשים דהא מ"מ אינו דוחה שבת, ולזה כתב מעכ"ת נ"י דהיקישא דזכור ושמור הוי ספיקא דאפשר דההיקש בהיפך כל שאינו בזכירה אינה בשמירה אלא דמחמרינן אנן מספק ואם כן ממילא לענין מילה היינו מחמרי' בהיפוך דדילמא נשים אינם במצות שבת והו' שלהז"ג עכ"ד, שגג בזה דהא מתני' ערוכה שבת ס"ב ע"א ואם יצאת חייבת חטאת, ואם מספק היאך מביאין קרבן מספק, אע"כ או דבאמת מוכח מזה דלחומרא מקשינן היא מדה, או אף אם אינם בשמירה, היינו בלאו, אבל מ"מ בעונש כרת ובחטאת ישנם דכרת וחטאת לא בעי אזהרה כדאית' פ"ק דמכות י"ג ע"ב, א"כ עכ"פ נסתר דברי מעכ"ת נ"י בישוב קושיית המפרשי' הנ"ל.
ובעיקר קושיא זו, ידידי נ"י אף דהקושי' דשים בה הכל, בכל עת שאני שומע שאומרים כן בשם המפרשים, אני מתפלא דלדעתי אין כאן התחלת סרך קושיא, דדוקא היכא דהמניעה דאין הזמן מוכשר להמצוה כמו לילה זה מקרי ז"ג, משא"כ שבת דאין המניעה דאין עתה זמן המצוה, דודאי אם כבר עבר ומל בשבת אין חסרון בהכשר המצוה כלל דנעשה כהוגן לגמרי, ולמ"ד ימול ארמאי בודאי יכול למול בשבת, אלא דמשום איסור שבת שא"א לו לחלל שבת ממילא א"א לקיים עתה המצוה. זה לא מקרי זמן גרמא, דעכ"פ אין שום זמן שיהא אינו ראוי להמצוה בעצמותה ופשוט וברור.

דף לא.

גמ' שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך. עיין יבמות ה' ע"ב תוד"ה טעמא.

דף לא:
מכבדו בחייו ומכבדו במותו וכו'. ומצינו ג"כ להיפך בפי"ב דכתובות (דף ק"ג) דאינו מחויב בכבוד אחיו הגדול אחר מיתת אביו אף דכיבוד אשת אביו ואחיו הגדול הוא מדין כיבוד אב כמ"ש הרמב"ן שם לפי שגנאי להם שיתבזו לתולדותם והם מצטערים בזה הרבה ומנהג כל האנשים ליסר בניהם לנהוג כבוד בגדוליהם עיי"ש מזה משמע לכאורה דאינו מחוייב בכיבוד אב לאחר מותו, ולזה צ"ל לחלק דענין שהוא כבוד וגדולה בעצמותו כמו לומר אבא מארי דבזה מגביה כבוד אביו זהו שייך גם לאחר מיתה אבל כיבוד לעשות נחת רוח לאביו כעין מאכילו ומשקהו למנוע צערות אביו ומכלל הזה לכבד אשת אביו ואחיו הגדול שהוא ענין נחת רוח לאביו ומניעת צערו ממנו בזה י"ל דל"ש לאחר מיתה דלא איכפת להו בזה.
שם הריני כפרת משכבו. כעין זה במתני' רפ"ב דנגעים.
ע"ד שאלתו בעסק צוואת אם שהוא נגד צוואת האב איך יעשה הבן.
לעוצם טרדותי להשיב בדברים הנוגעים לדינא, לא הי' אפשרי להשיב מיד ושאלת רומ"פ אינה נחוצה כ"כ לתשובה, למה דקיימא לן דאין כופין על מצות כיבוד אב ואם, אך פניתי היום קצת לשום עין במכתבו כרצונו.
הנה הדבר פשוט שאין איסור להבן לעשות כרצון אמו כיון דיש בו חסרון כיס, דקיימא לן כבוד אב משל אב, ומלבד זה אף אם לא היה חסרון כיס, מ"מ י"ל דדמי לאביו אמר השקני מים ואמו הגרושה אומרת השקני מים, דשניהם שוים ולאיזה שירצה יקדים, כיון דלא שייך לומר אתה ואמך חייבים בכבודו, ה"נ במתה אמו, כי המות יפריד ביניהם, ומה הפרש בין פירוד גרושין לפירוד מיתה וכעין זה כתב בספר לוית חן (פ' ויגש) בפסוק ויזבח זבחים לאלוקי אביו לחלק דבחיי אביו מחוייב בכיבוד אבי אביו יותר מכיבוד אביו, דאתה ואביך חייבים וכו' אבל לאחר מיתת אביו לא. עיי"ש.
אמנם דבר זה נסתר מדברי הב"י יו"ד (סי' שע"ו) שכ' וז"ל ומצוה לומר קדיש על אמו בחיי אביו, ואם אביו מקפיד אע"פ דאמו עשתה לו צוואה לומר בשבילה קדיש כבוד אב עדיף מכבוד אם עכ"ל. מבואר דצריך לעשות לשמוע לאביו. מ"מ הסברא צ"ל עיון דמ"ש מיתה מגירושין. [וראיתי אח"ז בתשו' נודע ביהודה מהדורא תנינא חאה"ע סי' מ"ה שבמת אביו וצוה לו לעשות כן ורצון אמו בהיפוך דישמע לאם. דכיבוד בחיים עדיף מכיבוד אחר מיתה עיי"ש. א"כ מכ"ש בנ"ד דאביו בחיים עדיף מכבוד אם דלאחר מיתה, אולם גם זה נסתר מהב"י הנ"ל שכתב דוקא דכיבוד אב עדיף משל אם ולא כתב דכיבוד מחיים עדיף מכיבוד לאחר מיתה. ויהי' נ"מ לדינא דאפילו בהיפוך אם אביו

מת וציוה לו לומר קדיש אחריו ואמו מקפדת דישמע לאמו]. ונראה קצת ראי' להב"י מסוגיא דקדושין (דף ל"א) אמר לו מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה את וכו' פירש"י דאין צריך אתה למעשה אלא ללמוד. והרי מכל מקום אפשר דצריך לו למעשה דאולי אמו צותה לו מה שיעשה אחר מיתתה ואביו מקפיד בדבר דתליא בדינא דגרושה אע"כ דבכה"ג צריך לשמוע לאביו.

עכ"פ בנידון דידן הדבר פשוט דאיזה שירצה יקדים כיון דאינו מחוייב לשמוע לאביו מחמת חסרון כיס.

ומה דכתב מעכ"ת דמה"ט דחסרון כיס כיון דאיכא מצוה לשמוע בכה"ג לאביו ממילא צריך לשמוע לאמו, זה אינו כיון דבעצמותו חל עליו חיוב דכיבוד אב אלא דהתורה לא חייבתו בחסרון כיס ומכל מקום אם עושה כן לא מקרי בכלל אינו מצווה ועושה דהמצוה בעצמותו מקיים כדינא אלא דאינו חושש לחסרון כיסו וכנותן המעות במתנה לאביו וממילא מקיים המצוה כדינא.

הגע עצמך אם נזדמן לו ב' מצות עשה באחד אין בו חסרון כיס, ובאחד צריך בזבוז יותר מחומש בנכסיו, וכי נאמר דאסור לעשות המצוה בממונו ולבטל מצוה אחרת כיון דאינו מחוייב לעשות המצוה דחסרון כיסו יותר מחומש, כדאיתא בש"ע (סי' תרנ"ו) נשתקע ולא נאמר דמ"מ מקיים המצוה כתיקונה ואין בזה גרעון במה דרוצה לאבד ממונו ה"נ בנ"ד, לזה נראה בפשיטות דהבן יכול לעשות כמו שירצה.

[אב"ה כעין זה כ' אבא מארי מ"ו נ"י במ"ש המג"א (סימן תרל"ט) בשם מהר"ש יונה מי שאינו יכול לבוא לסוכה כ"א ע"י שיעבור בנהר ע"י ספינה אסור לעבור ואם עבר בדיעבד במקום מצוה ואונס בשעת הדחק יש לסמוך על הרשב"א, וכתב המג"א וצ"ע דהא אינו מחוייב לילך לסוכת חבירו, וראיתי בספר שיצא מקרוב ס' מחצית השקל, דכוונת הר"ש יונה דיש לסמוך על הפוסקים המתירים ולא מקרי עבד איסורא ולכן רשאי לברך על הסוכה, דלהאוסרים אין לברך על הסוכה דאין זה מברך אלא מנאץ, ע"ז הקשה המג"א איך יברך הא הפטור ועושה מקרי הדיוט. וכיון דאינו מחוייב לילך לסוכת חבירו לברך דלא הטריחוהו, ואין לך טורח גדול מזה שצריך לעבור בספינה עיי"ש. וע"ז כ' אדוני אמ"ו נ"י דאין זה דומה לפטור ועושה דזהו שייך מישיבת הסוכה. משא"כ בזה דלא הי' מוטל עליו הטורח לעבור בספינה, אבל אחרי שכבר עבר, אח"כ כשהוא שם במקום הסוכה ואין לו טרחה מחוייב הוא לישב בסוכה ומצוה קעביד ושפיר מברך. גם במה שכתב המחצית השקל הנ"ל דלהפוסקים דעביד איסורא אינו מברך, לא מסתבר דהא אין העבירה בגוף הסוכה אלא דמקודם כשעבר בספינה, ואין זה שייך להסוכה, ושאני

מההיא דסי' תרמ"ט דהתם העבירה בגוף המצוה דהלולב שבידו בא לו בגזילה וקנהו ע"י הגזילה. ע"כ].

והנה בגוף הדין אם צוותה אמו או אביו לעשות דבר אחרי מותו, אם צריך לקיים הצוואה מדין כיבוד דבר זה צריך עיון לדינא, דמצינו בברייתא פ"ק דקדושין (דף ל"א) מכבדו בחייו ומכבדו במותו וכו' ומצינו ג"כ להיפוך בפ' י"ב דכתובות (דף ק"ג) דאינו מחוייב בכבוד אחיו הגדול אחר מיתת אביו, אף דכיבוד אשת אביו ואחיו הגדול הוא מדין כיבוד אב כמ"ש הרמב"ן שם לפי שגנאי להם שיתבזו לתולדותם והם מצטערים בזה הרבה ומנהג כל האנשים לייסר בניהם לנהוג כבוד בגדוליהם עיי"ש. מזה משמע לכאורה דאינו מחוייב בכיבוד אב לאחר מותו, ולזה צ"ל לחלק דענין שהוא כבוד וגדולה בעצמותו כמו לומר אבא מארי דבזה מגביה כבוד אביו זהו שייך גם לאחר מיתה, אבל כיבוד לעשות נחת רוח לאביו כעין מאכילו ומשקהו למנוע צערות אביו ומכלל הזה לכבד אשת אביו ואחיו הגדול שהוא ענין נחת רוח לאביו ומניעת צערו ממנו בזה יש לומר דלא שייך לאחר מיתה דלא איכפת להו בזה.

ומעתה לענין קיום צוואת אביו י"ל דגוף ענין השמעת קול אביו ואמו הוא כמו נחת רוח שזהו נחת רוח להם שיקויים רצונם, ובהיפוך צער להם. ולזה יש לדון דלא שייך לאחר מותם, אף דהמשמעות דברי הש"ע (סי' ר"ע ס"ט) דמחוייב לעשות צוואתו לאחר מותו, גם מדברי הב"י (סי' שע"ו הנ"ל) משמע כן להדיא, וע"כ דגם זה ענין כיבוד שנזהר בדבריהם ואפשר דהוא בכלל מורא שצריך לירא שלא לעבור על צוואתם וזהו שייך גם אחר מיתה וההיא דהט"ז שם (ס"ק ג') דאינו סותר דבריו הוא רק בפניו, קיום צוואה שאני דאינו בכלל סותר דבריו, דפירושו שאינו סותר לומר אין הדבר כן ואין הלכה כן, דזה ליכא גנאי רק בפניו אבל שלא לעבור על צוואתו הוא ענין אחר, ושייך בכל ענין אף שלא בפניו וי"ל דה"ה לאחר מיתה.

ולדברינו ההיא דפרק מי שהי' נשוי כתובות (דף צ"א ע"ב) מצוה על היתומים לפרוע חובות אביהן דהוא מדין כיבוד אב אף דלא צוה כן בפירוש, צ"ל דהוא ג"כ ענין כבוד וגדולה דחושש לכבודו שיופרע חובותיו, ועדיף מההיא דכיבוד אשת אביו ואחיו הגדול ועי' פרק הכותב (כתובות דף פ"ו) תוס' ד"ה פריעת בע"ח וכו' ודו"ק.

ומעתה נ"ל לדינא במצוה לבניו דרך צוואה ליתן ממון ירושתם לפלוני כך וכך דצריכים לקיים מדין כיבוד אב. ומה דשקלו וטרו הפוסקים בדין מצוה לקיים דברי המת דהוא רק במשליש מתחילה לכך, היינו בלשון תנו דהוי רק לשון מתנה, גם נ"מ במצוה לאחד משאר יורשיו דלא שייך דין כיבוד אב, גם במצוה לבניו נ"מ דמשום כיבוד אב לא כפינן

להו ומדין מצוה לקיים דברי המת כפינן כדאיתא בפרק השולח (גיטין דף מ' ע"א) ובהר"ן פ"ק דגיטין בסוגיא דמעמד שלשתן.
אולם מפקפק אנכי בזה, די"ל כיון דירשו הממון הוי ממון שלהם ואינם מחוייבים לקיים בזה צוואת אביהם דקיימא לן כיבוד אב משל אב. ואף דבמטלטלי דיתמי מצוה לפרוע חובות אביהם ופירש"י משום כבוד אב, ונוכיח מזה כיון דמכח אביהם בא להם הממון לא מקרי כ"כ של בן. מ"מ יש לומר דדוקא התם דהוא בצירוף טעם דהוי קצת נעילת דלת, אלא דא"כ למאי הוצרכו תוס' פרק הכותב (כתובות דף פ"ו ע"א) ליתן טעם דאין כופין על מטלטלי דיתמי משום דכיבוד אב מ"ע שמתן שכרה בצדה [וזה אינו ברור כל כך], עי' תוס' (ב"ב פרק גט פשוט דף קע"ד) דמכל מקום רשאים הבית דין לכופו על מצות כיבוד אב. ובמטלטלי דיתמי לא מצינו דרשאים הב"ד לכוף] והי' להם ליתן טעם כיון דהוא ממון הבן והוא רק בצירוף קצת נעילת דלת. משום הכי לא כפינן ויש לדחות.
וצל"ע לדינא במצוה לבניו דבר שיש בו חסרון כיס ממון הירושה אם צריכים לקיים הצוואה. וההיא דהניח להם ריבית דבר מסויים. י"ל דהתם הוי זילותא לאביו, אבל מדין כיבוד י"ל דלא מחייבי וצ"ע.
עכ"פ בנ"ד אין בית מיחוש והברירה ביד הבן לעשות כפי שירצה. כנלענ"ד.

דף לב.

משל בן. עי' ברא"ש פ"א מ"א דפאה.
שם דמחיל לי' ליקריה עי' טורי אבן מגילה כ"ח ע"א ד"ה א"ת משנאי.

דף לג:

יושב תחת האילן וטהור כו'. עי' יבמות דף ק"ג ע"ב תוד"ה כיון שנכנס.

דף לד.

תד"ה ותפילין וכו' והתם ליכא זמן גרמא כלל דבין ביום ובין בלילה חייבין. ולא זכיתי להבין דאיך תלי' זה בזה. דמ"מ בלילה יכול להיות מונח בקופס' בלא ציצית. וה' יאיר עיני.
תוד"ה מעקה. הקשו דתיפוך לי' דנשים חייבות משום לאו ותירצו דמיירי הכא בלקח ע"מ לשלח וכן במעקה שבנה ע"מ לבנות מעקה דליכא רק עשה לחוד. אבל הר"ן נקט הקושיא דפשיטא דהכא אפילו אם הז"ג חייבות אפי' בעשה דכל לאו ועשה שהז"ג כיון דחייבות על הלאו חייבות ג"כ על העשה כדאמרי' גבי שמן שריפה וכיסוי הדם דאין עשה דוחה לל"ת ועשה וא' האנשים וא' נשים שוים בדבר ומסיק דזהו רק היכא דלאו ועשה באים כא' דתמיד אין נפרדים זה בלא זה אבל באלו דאין תמיד באים כא' דמשכחת

בנטלה ע"מ לשלח וכדומה באינך דחייב בעשה וליכא לאו בזה אין הנשים מצוות על העשה וא"כ י"ל דמיירי הכא בכל גווני ואשמועי' דחייבות אפי' על העשה ע"ש ופליגי תוס' והר"ן בזה היסוד דתוס' ס"ל דכל עשה ול"ת שהזמ"ג אין הנשים מצוות רק על הלאו ולא על העשה (ועל הוכחות הר"ן משמן שריפה כת' תו' כיון דהלאו אלים שיש עמו עשה בכה"ג אין עשה דוחה לל"ת) ולהר"ן הנשים מחוייבות גם בעשה היכא דתמיד העשה והלאו באים כא' כמו במלאכת י"ט.

בסה"ד הלאו אלים. עיין חולין קמ"א ע"א תד"ה ל"צ.

או"ח סי' קפ"ח ס"ו ולא הזכיר של יו"ט, וביו"ט של ר"ה עי' שאגת ארי' סי' ק"א וק"ב, ואשה ששכחה מלהזכיר י"ט בבהמ"ז י"ל דא"צ לחזור לברך דנלענ"ד דאשה מותרת להתענות בי"ט דהא האיסור תענית בי"ט הוא מדין עונג כמ"ש הרמב"ם ולא גרע מכל מעשהז"ג דנשים פטורות אפילו מדרבנן ונשים אינם חייבים במצות עשה די"ט כמ"ש תוס' קדושין, וכן להר"ן שם בעשה דליכא גבה לאו כי הכא דמצוות עונג דהוי עשה גרידא וכמו דדרשינן עצרת תהי' לכם חלקהו חציו לד' וחציו לכם וכיון דמותרת להתענות ממילא בשכחה א"צ לחזור ולברך, זולת בליל א' דפסח דמחויבת בעשה דאכילת מצה וכן בשבת אם שכחה של שבת כיון דמחויבת במצות עשה דשבת דדרשינן כל שישנו בשמירה ישנו בכלל זכירה, וכל מ"ע דשבת בכלל זה, ועי' מג"א ססי' רצ"א, מחויבת ג"כ בעונג ואסורים להתענות כך הי' נראה לענ"ד, לולא שקשה עלי לחדש מה שלא נזכר הערה בזה בפוסקים, ובמצות עשה די"ט ג"כ הי' נראה לומר דדוקא במצות עשה דקום ועשה פטורות אבל לא במצות דשוא"ת דהיינו שבתון, ונתיישב קושית תוספות דקדושין זולת העומד לנגדי ההיא דסוכה כ"ח ל"צ אלא לתוספת עינוי וכו' והואיל ומיעט מעונש, ובפשוטו איני מבין דמה בכך, וכי בשביל כך מפטרו נשים, והסברתי תמיד כיון דהוי רק עשה סד"א יפטרו, כמו כל מעשהז"ג, (והאריכות לשון הואיל ומיעט היינו דלא נימא כיון דהוא הוספה לעצם יה"כ, וכיון דמצווה על יוה"כ תתחייב ג"כ בהוספה לז"א כיון דאשתני' דינה מעונש ואזהרה הוא כמו ענין בפ"ע וכשאר מעשהז"ג), א"כ חזינן דאפי' בשוא"ת פטירי זולת דנימא דאפשר דמסברא אין חילוק רק לבתר דגלי קרא דהאזרח ל"א דגזה"כ הוא אלא דהקרא אורי לן דעשה גם בכה"ג בשוא"ת חייבין, ועי', (הג"ה ומגמרא דביצה גבי פרתו של ראב"ע וכן מגמ' דעבודה זרה דף ו' גזירה משום שאלה ושכירות דמוכח דנשים מצווים על ש"ב אין ראי' לזה דשם בשבת מיירי ובמילי דשבת איש ואשה שוין עי' בתוי"ט בביצה).

מ"ש ידידי נ"י על דברי תוס' קדושין ל"ד דדווקא במצות עשה דקום ועשה נשים פטורות כמו בתפלין אבל (לא) במצות דשב ואל תעשה דהיינו עשה דשבתון. הדבר יקר ומסתבר, ואך עומד לנגדי ההיא דסוכה כ"ח ל"נ אלא לתוספת עינוי סד"א הואיל ומיעט רחמנא מעונש ואזהרה וכו' ובפשוטו אינו מובן דמה בכך וכי בשביל זה יפטרו נשים והסברתי לי תמיד כיון דהוי רק עשה סד"א דליפטרי כמו כל מצות עשה שהזמן גרמא (והאריכות לשון הואיל ומיעט רחמנא היינו דלא נימא כיון דהוא הוספה ביום הכפורים וכיון דמצות עינוי ביוה"כ יתחייב ג"כ בהוספה, לז"א כיון דנשתנה דיני מעונש ואזהרה, הוא כמו ענין בפני עצמו וכשאר עשה שהזמן גרמא). אם כן חזינן דאפי' בעשה דשב ואל תעשה פטירי זולת דנימא אפשר דמסברא אין חילוק רק דבתר דגלי קרא דהאזרח לא אמרינן דגזה"כ הוא אלא דהקרא אורי לן דעשה כה"ג דהוא בשב ואל תעשה חייבין. וחידש בעיני על הגאון פרי מגדים דבספר משבצות זהב סי' תר"ח סק"א הקשה דלפטרו נשים מתוס' יוה"כ דהוי מצות עשה שהזמן גרמא ונדחק בזה, ולא זכר את סוגיא ערוכה הנ"ל. ומ"ש כבודו נ"י להוכיח דאל"כ לא יהיה נשים מצוים בשביתת בהמה ויקשה מסוגיא דע"ז משום שאלה ושכירות. ולענ"ד הא בר"ן שבת פרק כל כתבי דמ"ז סוף ע"ב שבכל מעשה שבת איש ואשה שוים כדילפינן מזכור ושמור וכל חיובי דשבת בכללי, והובא בקיצור במג"א סימן רצ"א.

דף לד:

תוס' ד"ה ה"א כו' דילפינן ראיה מהקהל. עי' זבחים נ"ז ע"א רש"י ד"ה אין מלמדים. תד"ה נשים חייבות וכו' ואי כתב מורא ולא כתב מזוזה. וק"ל הא מזוזה ליכא קרא מיותר דלמען ירבו כתיב ליתן שכר אלא דממילא ידעינן מזה דנשים חייבין דנשי ג"כ בעי חיי, וצ"ע.

דף לה.

הניחא למ"ד תפילין מ"ע שהז"ג וכו' מאן שמעת ליה דתפילין הוי מ"ע שלא הז"ג, מעולם נתקשיתי, הא למ"ד תפילין מ"ע שלא הז"ג היינו דמוכח כן מהך דר"מ ור"י בערובין דע"כ ס"ל דנשים חייבות בתפילין וכמ"ש רש"י שם להלן, א"כ למאי הוצרך הש"ס להאריך למ"ד תפילין הוי הז"ג או שלא הז"ג, לימא בפשוטו, הניחא למ"ד נשים פטורות מתפילין אלא לר"מ ור"י דס"ל נשים חייבות בתפילין מא"ל, יהיה מאיזה טעם, למה צריך למנקט טעמא דידהו. [אב"ה עיין מ"ש מזה בהקדמה לשו"ת ח"א].

ולפי [מ"ש בשו"ת סי' קס"ט] ניחא, והיינו דלר"מ ור"י יש ליתן ב' טעמים, דלר"י דהשמר דעשה לאו, יש לומר דטעמייהו דנשי' חייבות בתפילין דהוי לאו, ולר"א דהשמר דעשה

עשה, ע"כ הטעם דהוי מ"ע שלא הז"ג והנה לר"י דאמר דהשמר דעשה לאו, ואנשים שאין מניחים תפילין ביום עוברים בעשה וקשרתם לאות ועל לאו דהשמר, אבל נשים י"ל דמקשינן תפילין לת"ת, דהיינו העשה וקשרתם דסמיך לעשה דת"ת לאגמורי דנשים פטירי מעשה זו, ואם אינן מניחין תפילין עוברים רק על הלאו דהשמר אבל לא על העשה, וממילא שפיר י"ל דגם ר"מ ור"י ס"ל העשה דהוקשה כל התורה לתפילין דיפטרו מכל עשיות שהז"ג, לזה נקט הקושיא אם טעמם דהוי שלא הז"ג, והיינו לר"א דהטעם משום הכי הוא, דלדידיה הקושיא הוא, אבל לר"י באמת ליכא קושיא.

ובזה נתיישב לי עוד מה דנתקשיתי בסוגיא דמשנינן דהוי מצה שמחה והקהל ג' כתובים, אמאי שייר קידוש היום, וביותר למ"ש תוס' דלאביי דקאמר אשה בעלה משמחה, ע"כ הג' כתובים הם מכח קדושת היום, אם כן בודאי תמוה אמאי נקט הש"ס מה דאינו לכ"ע, הוי ליה למנקט קידוש היום דהוא לכ"ע.

ומכבר רציתי לומר, דבאמת לא זכיתי להבין קושיית תוס' הא לאביי ממילא ליתא לפרכת הש"ס, דהא אביי סבירא ליה בשבת (דף ס"ב ע"א) דר"מ ור"י סבירא להו נשים פטורות מתפילין, וצלע"ג.

ועל הדקדוק הנ"ל דאמאי שייר קדושת היום, י"ל למה דנסתפקתי לר"י דס"ל דסומא פטור ממצות אם מ"מ מחוייב בכל לאוין רק מעשיות פטור, או דפטור גם מח"ל, ומצאתי בספר המכריע להריא"ז (סי' ע"ח בהגה"ה) דדיבר מזה, ונראה ראיה מתוס' דס"ל דחייב בלאוין, ממ"ש ר"ה (דף כ"ג) ובערובין (דף צ"ו) די"ל דסומא מברך משום דחייב במצות דרבנן ולהכי מברך והא מה דמברכין על מצות דרבנן אמרינן בשבת (דף כ"ג) היכן צונו מלא תסור, והא סומא גם מזה יפטור, אע"כ דחייב בלאוין, מש"ה חייב בלאו דלא תסור, וכוונתי בזה להטורי אבן מגילה (דף ל"ד) וכיון שכן דהסוגיא דקדושין דפריך לר' יהודא, ולדידיה לא הוי מצי למנקט דשלשה כתובים הם על ידי קדושת היום. דנראה כי היכי דדרשינן נשים דחייבות במצה דכל שישנו בבל תאכל, וכן חייבות בקדושת היום דכל שישנו בשמירה, ה"נ בסומא חייב בב' מצות אלו מכח ההיקש ההוא, וא"כ מצה וקדושת היום לא אייתר דצריכים לחייב סומא ואייתר רק קרא דהקהל, והוי רק כמו כל ב' כתובים דמשום יתור חד קרא מ"מ ילפינן, לזה הוצרך למנקט שמחה דאייתר ב' כתובים שמחה והקהל, ונכון לכאורה.

אולם מהדרנא בי, כי צריכים אנחנו למשכוני נפשינו ליישב כוונת תוספות בקושייתם להסיר תמיהתינו העצומה הנזכר לעיל, דלאביי ממילא ליתא לפרכת הש"ס.

גם הקשה לי חכם אחד על תירוצם דתוס' לאביי מצרפינן קידוש היום, הא אביי אמר בבכורות (דף כ') דנשים חייבות רק מדרבנן בקדושת היום, ודוחק לומר דאביי חזר בו וקבלה מרבא, גם הא מ"מ גם לס"ד דאביי מה הי' מתרץ על פרכת הש"ס דקדושין דהא ליכא שלשה כתובים.

ולזה אמרתי דאין כוונתם בקושייתם ביחוד לאביי, אלא דכוונתם דלפי משמעות סתמא דקדושין (דף ל"ד) דקיימא לן כאביי וכדס"ל כן הראב"ד בהשגותיו ריש הל' חגיגה, וכן מפשט פשיטא ליה להכ"מ שם, עד דהוצרך לתרץ דברי הרמב"ם להצילו מהשגת הראב"ד, א"כ י"ל דגם תוס' ס"ל כן, ולזה קושייתם לפי ההלכה דקיימא לן כאביי דאשה בעלה משמחה, ולזה תירצו שפיר דמצרפים קדה"י, ולאביי דלא סבר דנשים חייבות בקדה"י ד"ת, דאביי לשיטתיה בשבת (דף ס"ב הנ"ל) ממילא לפרכת הש"ס הנ"ל ליתא כנ"ל, ולדידן דקיימא לן בשבת שם דנשים עם בפ"ע, וטעמייהו דר"מ ור"י ע"כ משום דס"ל נשים חייבות בתפילין, אף דקיימא לן כאביי דאשה בעלה משמחה הא אנן קיימא לן כרבא בברכות דנשים חייבות בקדה"י ד"ת, ונכון.

ולפ"ז הדרא דקדוק חזק הנ"ל למקומו, אמאי לא נקט הש"ס קדה"י שכן הוא לפי ההלכה, ולדברינו הנ"ל ניחא, והיינו די"ל ביסוד מלתא דרבא בברכות דנשים חייבות בקדה"י ד"ת, דכל שישנו בשמירה, היינו דס"ל כר"י דהשמר דעשה לאו, ולתוס' ר"ה בודאי ניחא דכל השמר דעש' לאו, ואף לתוס' דערובין השמר דעש' היינו בתפילין דהוא ענין שלא להניח תפילין בזה אף דנכתב בלשון עשה הוי לאו, ה"נ בשמור יום השבת לקדשו, דהיינו לקדשו לשבות ממלאכה שלא לעשות, אבל לר"א דס"ל דמ"מ גם כה"ג הוי רק עשה, ה"נ דשמור יום השבת דנכתב בלשון עשה, ועי' ברא"ם פ' משפטים בפסוק ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, דהקשה להרמב"ן דהשמר דעשה עשה איך דרשינן כל שישנו בשמירה, הא שמור ג"כ עשה ונשים פטורות בו, וכ"כ הרא"ם פ' יתרו בפסוק זכור את יום השבת, א"כ עכ"פ לר"א לא שייך למדרש כל שישנו בשמירה, דהא השמר דעשה עשה, והוי עשה שהזג"ג דנשים פטירי, אלא דרבא ס"ל כר"י כאשר נראה דבודאי סובר כן, כיון דר"ל ביומא (דף פ"א) ס"ל דהשמר דעשה עשה, ממילא הדרינן לכללא דכייל רבא בכיילא רבה ביבמות (דף ל"ו) דההלכה בכל מקום כר"י לגבי ר"ש בר מהני תלת, וכיון שכן למה דביארנו דפרכת הש"ס בקדושין למ"ד תפילין מ"ע שלא הזג, דבדקדוק נקט כן הפרכא רק לר"א, מש"ה לא הו"מ למנקט בשינויא קדה"י, דהא לר"א באמת ליתא להיקישא זו דכל שישנו בשמירה כנ"ל, והוצרך למנקט שמחה, והיינו דר"א יסבור כר' זירא בר"ה (דף ד') דנשים חייבות בשמחה, ולדידן דקיימא לן כאביי דאשה בעלה

משמחה הא קיימא לן כר"י דהשמר דעשה לאו, ושפיר מצרפים קדה"י וגם לר' יוחנן ממילא ליתא לפרכת הש"ס וכנזכר לעיל ודו"ק.
והנה על תירוצם יש לפקפק דא"כ אמאי משני הש"ס משום שמחה דאינו לכ"ע הו"ל למנקט ק"ה דהוא אליבא דכ"ע ולזה נראה ליישב קושייתם בפשיטות דהא מה דאמרי' ולר"י דאמר וכו' ותפילין מ"ע שלהז"ג, והיינו כמו שפירש"י דכך מבואר בסוגי' דערובין דצ"ו דאמרי' שם ע"כ לא פליגי וכו' אבל באשה לא פליגי ש"מ מ"ע שלהז"ג היא, ובתוס' שם הקשו דלמא משום דהוי מלבוש לאיש וכו' וי"ל דהיינו דוקא לאיש וכו', והנה בסוגיא דשבת דס"ב איתיבי אביי וכו' הרי דאביי לא ס"ל דנשים עם בפ"ע ודייק לה מהך דתפלין א"כ לאביי לשיטתי' דבאמת סבר ר"י דתפלין הוי מ"ע שהז"ג ממילא ליתא לפירכת הש"ס וק"ל.
ועדיין אינו מיושב כל צרכו דאמאי לא נקט הש"ס קידוש היום, ולע"ד בהקדם סוגיא דגיטין דמ"ג ע"א אבעי להו מי שחציו עבד וכו' אמר רבא ראוי ליטול ואין לו, ועיין בחידושי הרשב"א דהוכיח דקיימא לן להלכה דקדושיו קידושין, ומה דקאמר רבא ראוי ליטול וא"ל דחויי הוא דקדחי עייי"ש, ולכאורה דחוק מאד דהו"ל לומר דלמא ראוי ליטול וא"ל כיון דהוי רק דרך דיחוי, והיה נ"ל לומר למה דמבואר לקמן דף נ"א פלוגתא דאביי ורבא דס"ל לרבא במקדש ב' אחיות ואמר אחת מכם מקודשת לי דאינה מקודשת דקדושין שא"מ לביאה לא הוי קדושין, ויעויין בתוס' שם אף דקדושין תופסים בח"ל היינו דבלאו קדושין ג"כ א"ר לביאה אבל לא היכי דהקדושין גורמים איסור הביאה, והנה ודאי אף באומר לב' אחיות ממזרות א' מכם מקודשת לי דמ"מ אינה מקודשת אף דבלאו קדושין ג"כ אין מסורים לביאה, הא מ"מ עתה על ידי הקדושין ניתוסף איסור חדש דהיינו איסור אחות אשה (ואף דאין איסור חל על איסור ולא חל איסור אחות אשתו על איסור ממזרות דאין כאן לא כולל ולא מוסיף מ"מ האיסור אחות אשה יש כאן אלא דלא מחייב תרתי וכדאמרי' ביבמות נ"מ לקוברו בין רשעים גמורים), וכיון שכן י"ל דרבא לשיטתי' בודאי בחציו עבד וחציו ב"ח לא תפסי קדושין דע"י קדושין א"ר לביאה דאתי צד עבד ומשתמש בא"א אף דמקודם היה ג"כ אסור בה משום איסור עבדות מ"מ עתה ניתוסף איסור חדש איסור א"א מש"ה שפיר קאמר בהחלט ראוי ליטול וא"ל אבל לדידן דקיימא לן כדאביי ביעלקג"ם דקדושין שאמ"ל הוי קדושי' שפיר גם הדין דקדושיו קדושין.
אמנם עדיין יש לפקפק קצת דהנה יש מקום ספק לר"י דס"ל בב"ק דפ"ז דסומא פטור מן המצות אם פטור גם ממצות ל"ת או דפטור רק ממ"ע, והי' נלע"ד ראי' מדברי תוס' ר"ה

דל"ג במ"ש דהא דסומא יכול לברך משום דמדרבנן חייב במצות, והרי מ"מ איך יכול לברך וצונו דהיינו מלאו דלא תסור והרי על הך גופא אינו מוזהר וא"כ באיזה כח הוטל עליו החיוב דרבנן אע"כ דעובר על מל"ת, וכן מצאתי שכתב בספר כסא דהרסנא, ונלע"ד עוד ראיה ברורה לזה מסוגיא דיבמות דף ע"ח א"ר יוחנן אי לאו דאר"י הכתוב תלאן בלידה וכו' דאי דאיסורא כתב דאי להיתירא לא כתב, והרי מ"מ לר' יהודא לשיטתי' דס"ל פטור מן המצות משכחת לה בהיתרה כגון דהמצרי שני הוא סומא ונשא לישראלית סומא דאינן מוזהרים על לאו דמצרי ואדומי לא יבא, אע"כ דמ"מ מצווים על ל"ת.

ולפ"ז עדיין קשה דמנ"ל לרבא למדחק ראוי ליטול ואין לו הא משכחת דיש לו יורשים והיינו דלמא ברייתא אתיא כר"י דסומא פטור מן המצות וי"ל דמיירי בחציו עבד שהוא סומא ואינו מוזהר על אשת איש אלא דבן קנין וקדושין וגיטין תופסים והוי קדושי' מסורים לביאה, ומ"מ יש לדחות דלא ניחא ליה לרבא לאוקמי ברייתא כר"י דוקא ניחא ליה יותר למדחק דראוי ליטול ואין לו וק"ל.

ולפ"ז ניחא הא דלא נקט הש"ס ק"ה, היינו דלר"י לשיטתיה ליכא יתור בק"ה די"ל דזכור ושמור לא אתי' לנשים רק לחייב סומא כיון דישנו בשמירה דהא מחוייב הוא במצות ל"ת איתא בזכירה וא"כ מצה וקד"ה תרווייהו צריכי ולא אייתר רק שמחה והוי רק ב"כ דמלמדי' מש"ה צריך למנקט שמחה, ולפ"ז ניחא מה דפסק הרמב"ם דלא כאביי דאשה בעלה משמחה והיינו כיון דבררנו דצריכים לבא דהוי ג' כתובים משום שמחה, וא"כ התינח לאביי מצי סבר דאשה בעלה משמחה דלדידיה ס"ל לר"י דתפלין הוי מעשה"ג ממילא ליתא לפירכת הש"ס אבל לדידן דקיימא לן נשים עם בפ"ע, ומוכח דלר"י הוי תפלין מעשלהז"ג א"כ מכח פירכת הש"ס מוכרחין לומר דהוי מצה ושמחה ג' כתובים א"כ מוכח דנשים חייבות בשמחה ודו"ק.

שו"ע יו"ד סימן א' סומא לא ישחוט לכתחילה אא"כ אחרים רואין אותו ואם שחט שחיטתו כשירה, הנה בדבר זה לא מצינו שום חולק, ולכאורה לשיטת רי"ו דחושש דהלכה כר"י דסומא פטור ממצות (עי' מג"א סי' תקפ"ט סק"א) ממילא ראוי לומר דשחיטת סומא הוי נבילה כיון דאינו מצווה על הזביחה ומתמעט מקרא דוזבחת ואכלת מי שהוא בר זביחה אכול מזבחו כמו דשחיטת ע"א דפסול מה"ט, צ"ל דהא דס"ל לר"י דסומא פטור ממצות היינו ממצות עשיות אבל על הלאוין מצווה ואסור לאכול בלא שחיטה ומקרי בר זביחה, ונ"ל ראיה לזה מסוגיא דיבמות (ע"ח ע"א) אר"י אי לאו דא"ר יודא הכתוב תלאן בלידה וכו' דאי לא כתיב קרא והא לר"י לשיטתי' דסומא פטור ממצות משכחת בהיתר דמצרי שני סומא נשא מצרית שנייה סומא דמותרים זה בזה, אע"כ דעל

לאוי מצווין, ואף דאיסור מצרי הוי רק לאו הבא מכלל עשה מ"מ י"ל דכל לעבור בקום ועשה גם הסומא מוזהר.

ובזה אמרתי ליישב פסקי דהרמב"ם (פ"א מהלכות חגיגה) דנשים חייבות בשמחה והקשו דאמאי לא פסק כאביי דאשה בעלה משמחה, ואמרתי דהנה בסוגיא דקדושין (דף ל"ה ע"א) משום דהוי מצה ושמחה והקהל ג' כתובים הבאים כאחד, ויעוי' בתוס' שם ד"ה משום. ובאמת תירוצם קשה דאמאי לא נקט הש"ס קידוש היום דמספיק לכו"ע. לזה הי' נראה דתירוץ התוס' אינו מספיק דא"א לומר דמשום קידוש היום הוי ג' כתובים, דלפע"ש דלר"י דסומא פטור ממצות מ"מ מוזהר על הלאוין א"כ ממילא ההקישא דדרשינן כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, וכן בהא דדרשינן בקידוש היום כל שישנו משמירה ישנו בזכירה גם סומא מיחייב במצה ובעשה דקידוש היום דהא הוא איתא בשמירה ואיתא בב"ת חמץ. והא דאמר ר' יודא סומא פטור מכל המצות אין למדין מן הכלל אף במקום שנאמר חוץ ובב' מצות אלו מחויב וא"כ ממילא מצה ושמחה נשים חייבות ואייתר רק שמחה ושוב הוי כמו ב' כתובים דס"ל צריכים לכתוב משום סומא, אלא דממילא ידעינן מההיקש דגם לר"י דמלמדין וא"כ כיון דקיימינן אליבא דר"י ליכא ג' כתובים ומש"ה הוצרך הש"ס למנקט שמחה בכלל ונסתלק תירוץ התוס'. ולעיקר קושיית התוס' י"ל דלק"מ, ועי' בשבת (דף ס"ב ע"א) איתיביה אביי המוצא תפילין וכו' הרי דאביי סבר דטעמא דא' האיש וא' האשה משום דכיון דהוא מלבוש לאיש הוי ג"כ מלבוש לאשה. וא"כ ממילא מצי ר"י למיסבר דתפילין הוי מ"ע שהז"ג וסוגי' דערובי' דמוכח מההיא דמוצא תפילין דר"י סובר דהוי מ"ע שלא הז"ג היינו לעולא דקאמר וחלופיהן באיש דמאיש לאשה לא הוי מלבוש וכמ"ש תוס' וא"כ ממילא קושיית תוס' הנ"ל מעיקרא ליתא דאביי לשיטתיה ליכא כלל לפירכת הש"ס בקדושין דהא לדידי' סבר ר"י דהוי מ"ע שהז"ג.

ולפ"ז מיושב פסקא דהרמב"ם הנ"ל דלמה דקיימא לן כעולא דחלופיהן באיש ומוכח דר"י סבר דתפילין הוי מ"ע שלא הז"ג ומוכרחים לבא לשינוי דהש"ס דמצה ושמחה והקהל הוי ג' כתובים א"כ מוכח דאשה חייבת בשמחה, ואביי דאמר אשה בעלה משמחה היינו לשיטתי' דלדידי' מעיקרא ליתא לפירכת הש"ס וכנ"ל. אבל לדינא מוכח דלא כאביי. (ועי' במה שהועתק לעיל).

דף לה:

כל שישנו בהשחתה וכו', הריטב"א בחי' למכות כתב דעיקר קרא דלא תקיפו היינו להמקיף אלא דמרבינן דניקף חייב מדכתב לשון רבים לא תקיפו, ורצה מזה לדון דבזקן

דכתיב לשון יחיד רק המשחית עובר ולא הנשחת, ולא הבנתי איך אפשר לומר כן דא"כ איך אמרינן הכא אב"א סברא הא לית להו זקן, הא בלא"ה כ"ע אינו בלאו דנשחת ובראש חייב, א"כ איך שייך היקשא דהקפה להשחתה בזה.
הרמב"ם בפירושו ובחבורו נקט הטעם דאשה אינה בהשחתה דלית לה זקן (כפי צד האיבעית אימא קמא). ובחבורו הוליד מזה דין חדש דעבדים מצווים בהשחתה והקפה כיון דיש להם זקן וכבר תמה בזה המ"ל דהא למסקנא הטעם דנשים פטורי מגז"ש דפאת פאת וא"כ גם עבדים ליפטרו מגז"ש דלה לה מאשה. ולענ"ד קשה נמי מסוגיא דבב"ק דף פ"ח ע"א מה לאשה שכן אינה במילה קטן יוכיח. ולהרמב"ם נפרוך מה להני אשה וקטן דאינם מצוות על ההקפה משא"כ עבד. וצ"ע.
תוד"ה איש דבר מצוה וכו' ולאו דוקא דהא איתקש עבד לאשה. לא זכיתי להבין פשט דבריהם וכי צריכין לראי' מחגיגה דנשים חייבות במצות הא זה מפורש במשנתנו דמ"ע שאהז"ג נשים חייבות ומאי נדע יותר מהך דחגיגה, וה' יאיר עיני.

דף לו.

תוד"ה תפילין גופייהו, וא"ת מה בכך, ק"ל אמאי לא ניחא להו בזה ג"כ כמ"ש תוס' לעיל לענין הפסיק הענין דמשום דכתיב כי עם קדוש גבי קרחה ראוי לרבות נשים, ה"נ י"ל אף דאין גז"ש למחצה מ"מ גלי קרא כי עם קדוש לרבות נשים.
תוד"ה הסמיכות והתנופות וההגשות נראה דמהגשות כו' ובמגילה דף כ' ב' ד"ה לקמיצה כ' תוס' וכן תנופה והגשה א"צ כהן וכו' ודבריהם תמוהים לי דמלבד דסתרי לדבריהם דהכא גם הא מקרא מלא זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן וצע"ג.
ותמהני מאד הא מקרא מלא זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן דמיירי בהגשה כדאיתא בסוטה דף י"ד. וכן הכא ילפינן מיני' דהגשה פסולה בנשים, והתוי"ט העתיק הכא דברי התוס' דהכא, ובמגילה העתיק דבריהם דמגילה ולא הרגיש דהוא סתירה לדבריהם דהכא.
תוד"ה הקבלות וכו' וא"ת אמאי אצטריך. עי' ברא"ם פ' אמור ד"ה בני אהרן.
בא"ד הקבלות והזאה וכו' מיהו מסמיכה קשה. במנחות צ"ג ביארו דבריהם, דהא סמיכה אי אפשר בלילה דהא בעי תיכף לסמיכה שחיטה, ואף בשחרית קודם אור היום א"א דהא תמיד קודם לכל, והניחו שם בקושיא.
ואני בער לא אדע דמנ"ל לרבותינו בעלי תוספות לומר דזה מקרי זמ"ג, דהא אין המניעה מצד לילה, אלא דכלל הוא דסמיכה יהי' תיכף לשחיטה, וזהו גם ביום ובלילה א"א לסמוך לשחיטה וגם ביום בלא תיכף לשחיטה ליכא סמיכה, וצלע"ג.

וגם במה שתרצו דס"ד דאיתקש סמיכה לשחיטה מה שחיטה כשרה בנשים הא בסמיכה ל"ש כשרות ופסלות רק חיוב מצות סמיכה דזה עיקר קושייתם, ובשחיטה ג"כ אין נשים מצוות על שחיטת קדשים דהוי זמן גרמא, אלא דהשחיטה כשרה ואינה מחוללת, אבל אינם מצוות, וה"נ בסמיכה, וצע"ג, זה מצאתי אח"כ בעזה"י בטורי אבן חגיגה דף י"ז.
בסה"ד אף סמיכה כשירה בנשים כו' דבריהם תמוהים לי בזה דהא באמת אין הקרבן נפסל ע"י סמיכתה ולענין דנחייב אותה לסמוך היאך ס"ד למילף זה בהיקישא משחיטה הא גם בשחיטה לא מחייבא אלא דכשירה בנשים וצ"ע. אח"ז מצאתי בעזה"י בפ"י שעמד בזה.

דף לו:
תוד"ה כל מצוה כו' (עי' מ"ש לק' ל"ח ב').

דף לז.
תוד"ה הרי תפילין, דמשמע בסמוך דאינו אלא מדרבנן, לא ידעתי איך שייך לומר דמשמע כאילו באו להוכיח זה מדעתם והא זהו פלוגתא דאמוראי בסוגיין אי ערלה הל"מ או הלכות מדינה וההיא דקתני יורד ולוקט מתרצי' לקמן דכך נאמרה דספיקו מותר, וגם אמאי לא נקטו כפשוטו דהא חשיב כלאים דודאי דרבנן כדקתני במתני' דערלה הכלאים מד"ס וצ"ע.

דף לח.
גמ' ר"א ב"ר שמעון אומר. פליג על אבוהי וכן שבת מ"א ע"א.
רש"י ד"ה ואסורין בהנאה וכו' לשון הקדש. אין זה המסקנא לקמן נ"ו ע"ב וצ"ע.
תוד"ה אקרוב עומר. וק"ל לכל התירוצים הא מ"מ יקשה למאי דמתרצי' דלעולם מושב לאחר ירושה וישיבה משמע, אלא דלא הי' צריכי, והא הי' צריכי לכזית דאכילת מצה דהא חדש הי' היתר ומוכרחי' לומר דקרא לא מיירי רק משאר אכילות ולא מיירי מאכילת כזית דמצה א"כ גם לס"ד י"ל כך וצ"ע.
ואולי י"ל דקושייתם דאמאי נקט הש"ס דאקריב עומר, וממחרת הפסח היינו ממחרת אכילת פסח דלא כקרא דממחרת הפסח יצאו, ועיין מהרש"א, לימא דמחרת פסח היינו ט"ו ואכלו כזית מצה דעשה דוחה ל"ת.

דף לח:
בחו"ל יורד ולוקח כו' והא דאמר רנב"י בע"ז (דף ל"ה ע"ב) דאסרו גבינות העובדי כוכבים מפני שמעמידין אותם בשרף ערלה אף דספק ערלה בחו"ל מותר כיון דאסור בארץ ואסרו גבינתם מחמת כן בארץ לא חלקו בגזירתם ואסרו אף בחו"ל. ריטב"א. נ"ל ביאור הדברים

דגבינה דאין טעמו ידוע ומש"ה כשיאכלו גבינה בחו"ל יאכלו גם בא"י דלא ידעו דיש בו חשש ערלה מש"ה חמיר גבינה מפירות עצמן שהן ספק ערלה. והנה מדכתבו התוס' בקדושין (דף ל"ו ע"ב) ובע"ז (דף ל"ה ע"ב) דמההיא דרנב"י הנ"ל מוכח דערלה נוהג בשל עובד כוכבים ע"כ דלא ס"ל כהריטב"א דהא ליכא ראי' די"ל דס"ל לרנב"י כמ"ד אין קנין לעובד כוכבים בא"י ואסרו גבינתם בארץ ולא חילקו בגזירתם, וא"כ להתוס' ישאר קושיית הריטב"א הנ"ל, אמנם אח"כ ראיתי שהריטב"א (בדף ל"ו ע"ב) הביא ג"כ ראי' זו דתוס' דערלה נוהג בשל עובד כוכבים והא לדברי הריטב"א הנ"ל אין ראי' די"ל דלא חלקו בגזירתם, ואפשר דדחיקא לי' להריטב"א בזה דא"כ יקשה לרנב"י להנך תנאי דס"ל דיש קנין לעובד כוכבים בא"י אמאי אסרי גבינות עובדי כוכבים דמשמע דדינא דגבינות עובדי כוכבים ל"ע הוא, ומה דאמרינן שם בע"ז כמאן כי האי תנא דתני וכו' אפי' תימא ר' יהושע י"ל דבאמת הוא בדרך קושיא כמאן כי האי תנאי וא"כ לר"י אמאי אסרו גבינות עובדי כוכבים.

שם נמכר חוצה לו בארץ אסור. עי' חידושי הרמב"ן ב"ב ל"ד ע"א ד"ה אבל עינבי.

דף לט.

גמ' למעוטי זרעים שבחוצה לארץ. עיין שבת פ"ד ע"ב תוד"ה ארבע.

תוד"ה תני חדש. קשה לי על תירוצם דדלמא הכלאים דמתני' היינו ג"כ כלאים דהרכבת אילן דהוא דאוריי', וביותר למ"ד ערלה הל"מ י"ל דמתני' חשיב רק לאורייתא [וכלאים] היינו הרכבת אילן ור"א פליג בערלה ואף קאי על כלאים וצ"ע.

תוד"ה ההיא למעוטי זרעים דס"ד למלפינהו מק"ו מחדש. ק"ל הא זהו אינו מספיק דיקשה למ"ד דחדש אינו נוהג בחו"ל דשדך למ"ל. וע"כ דס"ד למילף מהרכבת אילן מה הרכבת אילן דהגידולים מותרים אסור בח"ל כלאי כרם דהגדולים אסורים לכ"ש, ואולי י"ל דיש למפרך מה להרכבת אילן דאסור ג"כ לב"נ, וצ"ע.

דף מא.

גמ' מלח שיבוטא. עי' ע"ז דף ל"ט ע"א תוד"ה וסימנך.

שם אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה. עי' מהרש"א ח"א פ"א דב"ב דף ט"ז ע"א.

תוד"ה האיש וכו' אבל בב' תיבות לא. עי' באר שבע פ"א דהוריות ד"ה על פיהם.

דף מא:

גמ' לרבות את השליח, עי' יבמות ק"א ע"ב תוד"ה וקראו לו ובערכין דף ב' ע"א תוד"ה קרבנו.

שם ישנה במחשבה. עי' גיטין ל"א ע"א תד"ה כך תרומת מעשר.

שם מכאן ששלוחו ש"א כמותו. עי' בפירש"י בחומש ס' ויקרא כ"ד י"ד בפסוק ורגמו אותו כל העדה.
שם גם אתם למה לי. עיין טורי אבן חגיגה י' ע"ב ד"ה מה התם.
שם מה אתם בני ברית. ק"ל למה לי למעט נכרי הא למ"ש תוס' יומא נ"ד ד"ה כרובים בסוף הדיבור דחיות ושרפים אסור אפי' באחרי' עושין לו דכתיב לא תעשון לא תעשון תרי זימני א"כ מזה מוכח דבנכרי ליכא שליחו' דאל"כ למ"ל קרא לאסור ע"י אחרים הא ע"י נכרי אסור משום דשלוחו כמותו ושמשין שבמדור תחתון ג"כ ליתסר ע"י נכרי ועיין. מ"ש אחי רומעכ"ת על דברי הפנים מאירות מ"ב א' דהקשה על תוס' ד"ה ודלמא ש"ה וכו' דהא תנן הרי שא"ל רבו וכו' הא י"ל דשאני עבדא דכגופו וע"ז כתב אחי דבמידי דמצוה ל"א כן רק במילי דממונא.
אעתיק לך מה דכתבתי בגליון הפנים מאירות במ"ש שם, וע"כ צריכים אנו לומר וכו', וזה לשוני, לפ"ז לבתר דקיימא לן שלוחו של אדם כמותו, ממילא יד עבדו כיד רבו, אף במקום דלא מהני שליח, וזה מהתימא דהא פשיטא דבכל מצוה דאין עבד מוציא אחרים כמו שופר וכדומה אף את רבו אינו מוציא, וכן בנדרים דקיימא לן דא"י להפר ע"י שלוחו לא משתמיט חד מהפוסקים לומר דיכול להפר ע"י עבדו, אע"כ ברור דלא מהני הך סברא דיד עבד כיד רבו רק לענין ממון דהוי שאילה בבעלים, אבל לא במצוה ואיסורא דאורייתא, אח"כ מצאתי בשיטה מקובצת בב"מ (דף צ"ו) הביא כן בשם הראב"ד, א"כ דברי תוס' כפשטן עכ"ל.
ובאמת נראה לכאורה ראי' להפמ"א מסוגיא דגיטין ספ"ב מתקיף לה ר"א טעמא במלתא דליתא וכו' מה אתם ישראל וכו' ולכאורה תמוה איך סבר ר"א דעבד פסול לשליחות, איך יפרנס מתני' דפסחים האומר לעבדו, ע"כ מוכח משום דעבד דידי' עדיף, דכיד רבו דמי, ואפשר לדחות, דלס"ד דר"א באמת הי' מוכח כן, אבל למסקנא ל"א הכי, רק בממון. אמנם מה דקשה לי במ"ש הרי"ף בב"מ, דמדקאמר יד עבד כיד רבו, מוכח דשליח א"י להפר, והוא תמוה, דלמא איצטריך לאפוקי מה דמסתפק רב עיליש דעבד גרע דלאו בר מצוה, והרמב"ן הובא בשיטה מקובצת תירץ דס"ל מה דאמרי' עבד לאו בר מצוה, אין פירושו כפירש"י דליתא בדנפשי', דהא איתא בדיני שאלה, וישלם לכשישתחרר, אלא דמה דאמרי' לאו בר מצוה היינו כס"ד דר"א בגיטין דעבד פסול לשליחות, דדרשינן מה אתם בני ברית, וכיון שכן למה דפסקינן בגיטין דדרשינן מה אתם בני ברית ממילא עבד כשר לשליחות, א"כ מה דהשיב רבא דיד עבד כיד רבו דמי, ע"כ משום דגם שליח דעלמא א"י להפר עכ"ד, וזהו לכאורה ישוב נפלא, אבל עפר אני תחת כפות רגלי הרמב"ן, ותמוה

לי איך צידד רב עילישׁ דיעבד אפילו עבד דידיה לאו בר שליחות הוא, איך יפרנס מתני' דפסחים האומר לעבדו דמוכח עכ"פ דעבד דידי' הוי שלוחו וצע"ג.
בהר"ן ד"ה גרסי' בגמ' כו' וכ"ת אכתי ק' מפ"ק דמכלתין עבד כנעני לרשב"א מהו שיעשה שליח וכו'. ולא זכיתי להבין אמאי נדחק הר"ן לתרץ את זה אמאי לא ניחא לי' בפשוטו וכעין שתירץ תחילה על ההיא דר"ג מנין שזכי' לאדם, ה"נ י"ל כאן דהאיבעי' דילמא לר"ש העבד כנעני יכול לעשות שליח ויהי' באמת לימוד מדין שחרור בשטר לזכיי' בלאו דין שליחות, אבל לרבנן וכן לר"ש למסקנא דעבד עושה שליח אין לנו לימוד לזכי' ולא מהני רק מדין שליחות.
ואשר כתבת ליישב ג"כ דברי הר"ן בההיא דשליחות וזכיי' בהקדמה דבזכיי' אם אינו מדין שליחות הוי רק בקנו בעלמא ולא הוי קנין יד, ומ"מ אין קושיא על רשב"א דבוחר יותר בשיווי דיוציא לרשות אחר, אבל לא להוליד מזה דין חדש דזכיי' זהו בלי שליחות ע"כ תורף דבריך הנחמדים לי מזהב ומפז רב. ואולם ידידי בני הא אין הכרח לומר דרשב"א מכריע להצד שיווי דיוצא לרשות אחר, והא י"ל דבאמת מספקי' אם ההקפדה בתורה על שיווי דקנין יד או על שיווי דיוציא לרש"א ומש"ה בשטר ע"י עצמו לא, דדילמא בעי' השיווי דיוציא לרש"א, אבל ע"י אחרים מהני דמ"מ אם תאמר דההקפדה על קנין יד ממילא העבד מקבל גיטו מעצמו, וממילא יכול לעשות שליח כיון דאיהו מני עביד ומהני ע"י אחרים דזכין לו ומדין שליחות, דאף לפ"מ דקיימי' עתה בזכיי' בלאו שליחות מהני, הסברא קיימת, דבמקום דיש שליחות גם הזכיי' לא נפקא מדין שליחות והוה קנין יד, וכיון שכן ל"ש לומר דמנ"ל להוליד דין חדש דזכיי' בלאו שליחות מהני, דהא אין מקילין מכח זה בשום צד דהא ע"י אחרים מהני בממנ"פ, אבל ע"י עצמו לא דדילמא בעי' יוצא לרש"א, וענין השחרור דוקא ע"י אחר דדילמא זכיי' בלאו שליחות מהני וכי נוכל להקשות דמנ"ל לרשב"א לספק בזה, גם לא סרה קושייתי מכל וכל דנהי דזהו הוקל התמי' דאינו דומה לתחילת דברי הר"ן בדרב גידל, הא מ"מ י"ל דסבירא לן דדילמא ס"ל לרשב"א דא"י לעשות שליח ויהי' מוכח דרשב"א ס"ל מסברא לזכיי' בלא שליחות (דהא הר"ן רוצה להוכיח כן באמת), וממילא יהי' הדין ג"כ לכו"ע ואך למסקנא דיכול לעשות שליח לא מצינו ראי' משום תנא דס"ל דזכיי' מהני בלי שליחות. גם אם נימא היסוד דזכיי' בלא שליחות לא הוי קנין יד תקשה דמנ"ל דלא בעי' השיווי לגט אשה מכל הצדדים ומשכחת לשחרור במניח השטר בחצירו ומזכה להעבד ע"י אחר החצר עם השטר דנוציא לרש"א ומיד מונח בחצירו דהעבד.

דף מב:

גמ' הרי הן כלקוחות. עיין ניטין דף מ"ח ע"א תוד"ה אי לאו דאר"י.

תוד"ה אמאי מעל נימא. ק"ל לפי דבריהם דבשליח שוגג אמרי' יש שליח לדבר עבירה מאי פרכי' בסוגיין ולמ"ד ב"כ אין מלמדין הני ההוא מאי עביד לי' הא י"ל דחד ההוא אתי למעט שליח אף בשליח שוגג, דשחוטי חוץ חייב רק הוא ולא שלוחו וכדאמרינן גבי הפרת נדרים אישה ולא שליח' וכן בסמיכה ידו ולא שלוחו ה"נ בשחוטי חוץ הוא ולא שלוחו.

גם ק"ל הא דאמר רבא את"ל שמאי קסבר ב"כ מלמדין אמר צא ובעול ערוה וכו' אמאי נקט זה לב"ש שלא אליבא דהלכת' לנקוט לדינא דאף דבשוגג יש שליח לדבר עבירה מ"מ באומר לשלוחו צא ובעול והשליח שוגג לא מחייב משלח דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב וצע"ג.

יעוין קידושין (דף מ"ב) דבכל התורה אין שליח לדב"ע חוץ ממעילה דגזירת הכתוב דיש שליח לדב"ע, ודעת תוספות דהא דצריכין לגזה"כ, היינו בנזכר שליח ולא נזכר בעה"ב, אבל בלא נזכר השליח הא בשוגג בכל התורה יש שליח לדב"ע, וכבר כתבנו בתשובה דלפי זה הא דנזכר בעה"ב ולא נזכר שליח דהשליח מעל ע"כ לא מטעמא דכתב רש"י קידושין (דף נ') כיון דנזכר בעה"ב ונפטר ממעילה הוי כמו שאר דינים דאמרינן בי' אין שליח לדב"ע ומש"ה שליח מעל, דהא להתוס' בשליח ששגג גם בכל התורה יש שליח לדב"ע, אע"כ דהטעם כמ"ש רש"י חגיגה (דף י') כיון דנזכר בעה"ב אנן סהדי דלא ניחא לי' עוד בשליחותו וכחזר בו בפירוש דמי. ויעויין עוד קידושין (דף מ"ג ע"א) מודה שמאי באומר לשלוחו צא ובעול ערוה.

ובאמת קשה לי לשי' תוס' דבשליח שוגג יש שליח לדב"ע אמאי נקט בדרך מודה שמאי הא מצי למנקט זה אף לפי ההלכה כב"ה דאם אמר לשלוחו צא ואכול חלב ובעול ערוה והשליח שוגג דמ"מ השליח חייב דלא מצינו דזה נהנה וזה יתחייב, [אאב"ה כבר קדמו בזה בת' נ"ב חלק אה"ע (סי' פ' אות י"א) אלא דהוא זצוק"ל לא היה רגיל לראות בספרי האחרונים ז"ל וכנראה ממקומות רבות מכתביו] וצ"ע. ועיין תוס' שם הא דאומר לשלוחו אכול ככר זה דמעל המשלח, היינו דמעילה באה קודם ההנאה מדאגבהה ובאמת באומר הושיט ידך לכד שמן י"ל דמעל השליח דלא מצינו זה נהנה וזה יתחייב עיי"ש, ולפ"ז לשיטת תוספות הנ"ל ולפי ביאורנו לשיטתם בטעמא דנזכר בעה"ב ולא נזכר השליח דהשליח מעל היינו דמסתמא חוזר הבעה"ב משליחותו ממילא בהיה המשלח מזיד

בתחילה והשליח שוגג דהשליח לא מעל דהא עשה שליחותו והוא לעצמו לא עשה כלום.
ואני מסתפק, די"ל לדינא בהזיד ואמר אכול ככר זה ואכל דלא מעל האוכל דאף דלגבי הנאה לא אמרינן יש שליחות מ"מ לא מיבעי לסברת הר"י בתוס' דתחב לו חברו ברצונו עד מקום דא"א לאהדורי דאינו חייב לשלם דמזיק לא הוי דלא עשה כלום, ומטעם נהנה ג"כ אינו חייב, כיון דמקודם אבוד מכל אדם, דעדיין לא מעל השליח כיון דבשוגג יש שליח לדב"ע, והוי רק כאילו תחב המשלח לפיו א"כ ממילא תו אינו חייב על הנאתו אח"כ דהיינו בליעתו ממש, דהא אפילו בהדיוט דמחייב על הנאה בלא פגם פרוטה ולמ"ד זה נהנה וזה לא חסר חייב אפילו בלא חסרו כלל חייב, ואעפ"כ בתחב לו חבירו פטור כיון דאבוד מכל מקום, מכ"ש בהקדש דאינו חייב עד שיפגום ש"פ, וכיון דכשהגיע המאכל למקום שא"א לאהדורי ממילא בבליעתו שאח"כ דלא פגם כלל לא מעל, דדוקא באוכל דעלמא אף בלא מעשה קנין כגון בגזבר חייב על הנאתו כיון דהוא פגמו ונהנה, אף דהפגם בא רגע א' קודם הנאתו, מ"מ כיון דהנאתו ע"י פגמו הוי פגם והנאה כאחד, אבל בנידון הנ"ל דעל הפגם הוי שלוחו וא"כ זה שבלע ונהנה הוא נהנה בלא פגם דהא אחר הוא דפגמו דהוא המשלח, והוה כמו זה פוגם וזה נהנה דלא מעל, אלא אף לשיטת הריצב"א דפה הוי קנין, מ"מ בכל מעשה קנין הי' שלוחו והוי כאילו המשלח עשה הקנין ונמשך השליחות עד שעת הנאתו ממש, וכיון דמקודם משעת דא"א לאהדורי כלל נפגם בכולו, ואין עוד דמים להקדש זו, ואינו מחוסר להקדש בבליעתו הוי זה פוגם וזה נהנה דלא מעל (ועי' עוד בכל זה בחי' פסחים דף כ"ט באורך).

דף מג.

אתמר רב אמר וכו', בהריטב"א כתב בנמצא א' מהם קא"פ דאף בלא באו להעיד בב"ד מ"מ הקדושין בטילין, והב"ש סי' מ"ב סק"ח כתב בהיפוך ולהב"ש קשה לכאורה מסוגיא (דף ס"ה ע"א) איתיבי רבא לרב כהנא האומר לאשה קדשתיך, הא י"ל דמיירי שבאו עדים כשרים ופסולים והעידו בב"ד, ולגבי דידי' דאומר קדשתיך אסור בקרובותיה, דהא הקדושין נתקיימו, אבל היא אומרת לא קדשתני אין הב"ד יכולים לפסוק עפ"י עדים אלא ע"כ כהריטב"א דהקדושין בעצמן בטילין.
שם אמר לשנים צאו וקדשו לי אשה כו'. וכן בדיני ממונות. מאי קסבר אי קסבר המלוה את חברו בעדים צריך לפרעו בעדים הא נוגע בעדותו הוא. וקשה ממנ"פ לפי תי' הה"מ על הא דהקשה הרא"ש בשבועות בסוגיא דהמלוה את חבירו בעדים שכתב דליהמניה אם אמר פרעתיך בינו לבין עצמי במגו דאם בעי אמר פרעתיך בפני פו"פ והלכו למדינת

הים דנאמן אף אם אמר אל תפרעני אלא בעדים. ולפ"ז אף דלא אמר פרעתיך בפני פו"פ ניהמניה במגו דפרעתיך בפני פו"פ. ותי' הרא"ש דיראה פן יבואו עדים ממדה"י. וה"ה תי' דמגו במקום עדים הוא דאנן סהדי דכשלוה בעדים לא יפרע אינש אלא בעדים. ולו יהא דמגו טוב הוא מ"מ הטענה שטוען השתא דפרע שלא בעדים זו א"א להמנינהו מחמת דאנן סהדי. והשתא לפי תי' הה"מ קשה מה פריך בגמרא דהוי נוגע בעדותו, הא יש לו מגו דאי בעי אמר פרעתי בפני פו"פ וכאן לא שייך תי' הה"מ דמגו במקום עדים הוא. דהא אינהו אמרי אהדרינהו למלוה, ולמלוה ודאי דלא צריכה לשלם בפני עדים. בשלמא לפי תי' הרא"ש ניחא דגם כאן אין זה מגו דיראה לומר פרעתיך בפני פו"פ. אבל לפי תי' הה"מ קשה.

תוד"ה שלא מצינו וכו', אמנם מסתפק הי' הר"י באומר לשליח הושט. וק"ל אמאי לא פשט הר"י ספיקתו מכח הך קושי' דאם נימא דהמשלח מעל א"כ הא מצינו דזה נהנה וזה מתחייב, ובזה יש לחלק קצת, ובהיפוך ק"ל דאם נימא באמת דלא מעל, אמאי לא אשכח רבא לחדש סברא זו רק לשמאי, לינקוט לדינא דאע"ג דבמעילה יש שליח לדבר עבירה מ"מ באומר לשלוחו הושט ידך לסל דפטור דלא מצינו זה נהנה, וצע"ג.

דף מג:

הני נוגעין בעדותן נינהו. וק"ל להסוברים דבמלוה אף דצריך לפרעו בעדים היכי דיש מגו נאמן וכדס"ל לתוס' הכא דנאמן במגו דנאנסו א"כ מאי פרכי' הא אי טענינן אהדרינהו יהיו נאמנים במגו דפרענו למלוה דנאמנים לפטור עצמן, ואם נימא דגם הנתינה למלוה צריכים להיות בעדים דכל שמסר להם בעדים צריכים לעשות צווי שלו בעדים, וחזרה ונתינה להמלוה הכל א' א"כ אמאי נקט נוגעין לימא יותר דהם בע"ד למשפט הזה דאם יזכה הלוה בדין הם פטורין ואם יתחייב הלוה לשלם הם מחוייבים לשלם ללוה דלגבי עצמן ג"כ לא מהמני כיון דמלוה בעדים צריך ליתן בעדים, וצע"ג.

רש"י ד"ה היא ואביה וכו' אבל מן הנשואין. עיין יבמות ק"ט ע"א רש"י ד"ה קטנה שהשיאה, ובסנהדרין ס"ט ע"א רש"י ד"ה קנאה. ולעיל י' ע"א תוד"ה ומקבל.

סנהדרין (דף ס"ט ע"א) רש"י ד"ה קנאה ובלבד שיקבל אביה גיטה, מבואר דס"ל לרש"י דקטנה נשואה יכול אביה לקבל גיטה, וכ"כ רש"י יבמות (דף ק"ט ע"א) [ותוס' קדושין דף י' ע"א נסתפקו בזה]. ומה דכתב רש"י קדושין (דף מ"ג ע"ב) ד"ה היא ואביה כו' ודוקא מן האירוסין אבל מן הנשואין היא ולא אביה, צ"ל דזהו לא נמשך על מ"ש מקודם אבל קטנה אביה ולא היא, אלא דקאי על המתני' דקתני נערה המאורסה ע"ז כתבו דנערה נקט דאילו קטנה אביה ולא היא, וכן הא דקתני מאורסה משום דמן הנשואין היא ולא

אביה, והיינו בנערה דמיני' מיירי מתני', ולכאורה תמוה מאוד מסוגיא דקדושין (דף מ"ד ע"ב) הא נערה משוית שליח, ומשני דלית לה אב, ופריך והא מדסיפא ואם אמר אביה וכו' ומאי פריך לוקמי כפשטא ביש לה אב ובנשואה ומש"ה נערה משוי שליח דבנערה נשואה מפקא מרשות אביה, ובסיפא קתני שפיר ואם אמר אביה דבקטנה נשואה אביה מקבל גיטה. אח"ז ראיתי בפני יהושע שם כתב זהו דרך הוכחה על ספיקא דתוס' הנ"ל, אבל הקושיא סוערה על רש"י שכ"כ לקושטא דמלתא דקטנה נשואה אביה מקבל גיטה, והתמי' עצומה.

ונלע"ד דלפי"מ דס"ל לרש"י בקדושין קודם חזרה, דבקטנה אביה ולא היא ליתא לראיה זו, דהרי תוס' והר"ן שם הקשו על דברי רש"י אלו, דהאיך קתני במתני' קטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע לידה, ולס"ד דהש"ס מיירי ביש לה אב, הא אף בהגיע גט לידה לא מהני, והר"ן שם תירץ דלס"ד דנערה במקום אביה יכולה לעשות שליח, דאלימא ידה באמת בקטנה היא ואביה דאלימא ידה כמו באין לה אב. ורק למסקנא בנערה במקום אביה א"י לעשות שליח דלא אלימא ידה כיד אביה והטעם דהיא רק כשליח אביה, מש"ה ס"ל לרש"י דממילא קטנה אביה ולא היא, דקטנה א"י להיות שליח עיי"ש. לפ"ז ליתא לראיה הנ"ל דלפ"מ דדחי התרצן דנערה לא מצי לשוי' שליח לא הו"מ לאוקמי ביש לה אב ובנשואה דמ"מ יקשה עדיין דבקטנה דעדיין אף אחר שנשאת יד אביה קיימת לקבל גיטה הדין ממילא דאביה ולא היא, ואף בהגיע גט לידה לא תתגרש, מש"ה צריך לאוקמי באין לה אב וא"כ י"ל דרש"י בסנהדרין הנ"ל קאי לפי שיטתו קודם חזרה, דבקטנה אביה ולא היא, וליתא לראיה הנ"ל, ואין זה הצד דוחק דבלא"ה צ"ל דרש"י בסנהדרין קאי לפי שיטתו קודם חזרה, דבקטנה אביה ולא היא, וליתא אביה, ובממנ"פ אי בקטנה לגמרי דא"י לשמור גיטה, הא ס"ל לרש"י בקדושין וגיטין דאף ע"י אביה א"י להתגרש, וע"כ דמיירי בקטנה, דיכולה לשמור גיטה ואף על פי כן דוקא אביה מקבל גיטה, והיינו לפי מה דס"ל לרש"י קודם חזרה דאביה ולא היא ונכון כן נראה לענ"ד.

ברש"י ד"ה קנאה ובלבד שיקבל אביה גיטה. מבואר דס"ל לרש"י דקטנה נשואה יכול אביה לקבל גיטה, וכ"כ רש"י יבמות קי"ט (ותו' קדושין ד"י נסתפקו בזה) ומה דכ' רש"י קדושין מ"ג ד"ה היא ואביה וכו' ודוקא מן האירוסין אבל מנשואין היא ולא אביה צ"ל דקאי על המתני' דמיירי בנערה ובא רש"י לבאר דנערה נקט דוקא דבקטנה אביה ולא היא, (וכן נתקדשה דוקא דבנשואה היא ולא אביה), ולכאורה תמוה מאוד מסוגיא דקדושין מ"ד הא נערה משוי שליח דלית לה אב והא מדקתני סיפא ואם אמר אביה,

ומאי פריך דילמא מיירי כפשטי' בנשואה משו"ה נערה מצי משוי שליח דבנערה נשואה נפקא מרשות אביה, ובסיפא קתני שפיר ואם אמר אביה דבקטנה נשואה מקבל אביה גיטה, ואח"כ ראיתי בפ"י שכתב זה דרך הוכחה על ספיקא דתו' בקדושין ד"י הנ"ל, אבל התמי' עומדת על רש"י דס"ל באמת דקטנה נשואה אביה מקבל גיטה, והנלע"ד דלק"מ דלפ"מ דס"ל לרש"י קדושין שם קודם חזרה דבקטנה אביה ולא היא ליתא לראי' זו, דהרי תוס' והר"ן הקשו ע"ד רש"י אלו איך קתני במתני' קטנה שאמרה התקבל גיטי דלס"ד מיירי דיש לה אב ואעפ"כ אם הגיע גט לידה מגורשת, והר"ן תירץ דלס"ד דנערה במקום אביה מצי משוי שליח דאלימ' ידה ממילא בקטנה ג"כ היא ואביה דאלימ' ידה כמו באין לה אב, רק למסקנא דאינה יכולה לעשות שליח והטעם דהיא רק כשליח דאביה ממילא בקטנה אביה ולא היא דקטנה א"י להיות שליח עיי"ש. א"כ ליתא לראי' הנ"ל, דלפ"מ דדחי דנערה א"י לעשות שליח לא הי' לאוקמי ביש לה אב ובנשואה דמ"מ עדיין יקשה בקטנה כיון דעדיין יד אביה קיים לקבל גיטה יהי' הדין דאביה ולא היא ואמאי בהגיע הגט לידיה מגורשת, משו"ה צריך לאוקמי באין לה אב, וחידוש על הפ"י שלא הרגיש בזה, וא"כ י"ל דרש"י בסנהדרין קאי קודם חזרה דאביה ולא היא בקטנה וליתא לראי' הנ"ל. אך זה צד דוחק דממילא צ"ל דרש"י סנהדרין הוא קודם חזרה מדכ' ובלבד שאביה מקבל הגט דהיינו דדוקא אביה ובממ"נ בקטנה גמורה שא"י לשמור גיטה הא ס"ל לרש"י בקדושין ובגיטין דאפילו ע"י אביה א"י להתגרש, וע"כ בקטנה שיודעת לשמור גיטה ואעפ"כ אביה ולא היא ומוכח דרש"י קאי בשיטת' דקודם חזרה ונכון מאוד בעזה"י.

תוד"ה לעולם קסבר. הא קיימא לן (שבועות מ"ה) דאפילו לענ"ד נרשם בטעות, דהך מילתא לית' כלל בשבועות אלא סתם מכלל דסברי המפקיד את חבירו בעדים א"צ להחזיר בעדים והיינו דס"ל דמלוה בעדים א"צ להחזיר ונקד המפקיד דשם מיירי בפקדון והרי בהכרח צ"ל דאלו ס"ל דרק בפקדון ובמגו דנאנסה א"כ מאי הקשה מגו דיכול לומר החזרתי הא בהחזרתי ג"כ צריך שבועה ע"כ דנאמן בלא שבועה דס"ל דהמלוה את חבירו א"צ לפרעו בעדים, אלא ודאי דט"ס הוא וכוונתם הא קיימא לן היינו מסברא או כמו שהוכיחו תוס' בב"ב מ"ה ע"ב ד"ה המפקיד, ועיין במהרש"א.

ולי קשה יותר דלא הוי צריך להו להקדמתם דבמפקיד לכ"ע א"צ להחזיר בעדים לו יהא דא"נ במגו דנאנסו דהא אנן סהדי דלא החזיר מ"מ הכא אין נוגעין בעדותן דהא לפטור עצמן בידם לומר נאנסה.

תוס' ד"ה והשתא כו' בפ' האשה שנתארמלה ל"ש וכו' לא שנו אלא דאמרו אנוסים היינו מחמת ממון אבל מחמת נפשות הרי אלו נאמנים כצ"ל.

תוד"ה וכל שאינה וכו' אבל קטנה דלא בת תאוה ליכא למיחש כלל ומתגרשת. ותמוה לי דא"כ למ"ד משום גרירה ובדיעבד מגורשת דלא ס"ל כלל לדרשא דקרא וכמ"ש תוס' יבמות קי"ג: מ"ט דמתני' בגיטין ס"ד: וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אינה יכולה להתגרש דמיירי מחמת קטנות הא בזה לא שייך טעמא דגרירה, וגם בלא"ה קשי' ממתני' זו דאם מדאוריי' יכולה להתגרש להך מ"ד, ואם מדרבנן משום גרירה מאי אירי' דאינה יכולה לשמור גיטה הא גם ביכולה לשמור גיטה וא"י לשמור עצמה אינה מתגרשת כדאית' בסוגי' וכמ"ש תוס' יבמות דה"ה דהוי מצי למימר איכא ביניהו יודעת לשמור גיטה ולא עצמה, הרי דאף דגם ירושלמי ס"ל כסוגי' דא"י לשמור עצמה שייך גרירה, וא"כ איך יפרש הך מ"ד מתניתין הנ"ל שתולה בא"י לשמור גיטה וצ"ע.

דף מה:

תוס' ד"ה בפירוש וכו' אם מת האב במדינת הים היא תאסר לכל אדם. עיין סוטה י' ע"א ובמהרש"א בח"א שם.

בא"ד וע"ז אמר ר"ת וכו'. עי' יומא נ"ה ע"ב תוד"ה אלא בחטאת.

ובההוא ענינא אמרתי מרגניתא טבא לענ"ד הקלושה והוא דבירושלמי ספ"ג דגיטין אההיא מתני' דמניח חביות להיות מפריש עליהן תרומה תמן תנינן הלוקח יין מן הכותים וכו' ר"י ור"ש אוסרים שמא יבקע הנוד, א"ר זעירא תמן למפרע נתקלקלה ברם הכא מתן ואילך נתקלקל היין, ובקרבן העדה נדחק בזה דהתם הכל מקולקל למפרע והכא בחומץ אין לחוש אלא מעל"ע וזה תמוה דניחוש ג"כ הכא שיבקע החביות ויהיה מקולקל למפרע לגמרי כמו בלוקח יין מבין הכותים, גם גוף החילוק אינו מובן. ונלענ"ד הפירוש דמבואר בסוגיא דגיטין (דף כ"ח ע"ב) דשמא מת לא חיישינן ושמא ימות חיישינן דהר"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתי אסורה לאכול מיד שמא ימות תוך שעה. ויעויין קידושין (דף מ"ה ע"ב) תוס' ד"ה בפירוש אמר מר דהר"ר מנחם מווינא דן לאסור לישא קטנה שאביה במדה"י דחיישינן שמא יקדש אביה כמו דחיישינן לשמא ימות ור"ת כתב דדוקא שמא ימות דיהי' האיסור למפרע שעה אחת מקודם, אבל בההיא דקטנה אמרי' בכל ביאה וביאה שיבא עליה דשמא קידש לא חיישינן דהא קדושין דאבי' אינו גורם איסור למפרע רק משעת קדושין בכל פעם אמרינן דקידש לא חיישינן עיי"ש. והן הן דברי הירושלמי דהנה כי היכי דהתם חיישינן שמא יבקע ה"נ הכא במפריש חביות להיות מפריש ניחוש לכך, ומשני תמן למפרע נתקלקלה היינו דאם יתקלקל שתה למפרע טבל, וזה מקרי שמא יתקלקל וכההיא שחיישינן בגט שעה אחת קודם מיתה לשמא הכי ברם הכא מתן ואילך נתקלקל היינו דאם יופסד החבית ליכא קלקול למפרע אלא מכאן ולהבא מה

שיפריש אח"כ מש"ה מותר לסמוך להפריש על החביות דבכל הפרשה והפרשה אמרי' שמא נתקלקל ל"ח וזה ראי' לשיטת ר"ת הנ"ל, כן נלענ"ד ברור.
בירושלמי תמן תנינן הלוקח יין מבין הכותים ר"י ור"ש אוסרים שמא יבקע הנוד, א"ר זעירא תמן למפרע נתקלקלה הכא מכאן ואילך נתקלקלו עיין בקרבן עדה ובפני משה שנדחקו למאוד בזה, ולענ"ד נראה למה דאמרינן גיטין דכ"ח הר"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד דחיישינן שמא ימות, ומסקינן שם דשמא מת לא חיישינן אבל לשמא ימות חיישינן, ועיין בתוס' קדושין דף מ"ה ע"ב ותמצית דבריהם דדעת ר"ת דקטנה שהלך אבי' למדה"י מותרת לאיש ולא חיישינן שמא קידש אבי' דשמא קידש לא חיישינן ואף לשמא יקדש לא חיישינן דהא אם יקדש אבי' לא נאסרו הביאות הראשונות, אלא משעת קדושי אבי' ואילך ובכל ביאה וביאה נידון דשמא קידש ל"ח ושאני בההיא דהר"ז גיטך שעה אחת דהמיתה יגרום איסור האכילה למפרע זהו מקרי שמא ימות דבשעה שבאה לאכול בתרומה חיישינן שמא באכילה זו אסורה דימות אח"כ תוך שעה עיי"ש היטב, וכ"כ בתוס' יומא דף כ"ה ע"ב ד"ה אלא בחטאת, ולפ"ז דברי הירושלמי מתפרשים כראוי דמחלק התם חיישינן שמא יבקע דתמן למפרע נתקלקל היינו דאם יבקע הנוד טבל למפרע בזה חיישינן בשעה ששותה שמא הוא טבל דיבקע הנוד אח"כ, הכא מכאן ואילך נתקלקלו והיינו דאם יתקלקלו הפירות אינם עושים טבל למפרע מה שהפריש עליהם מקודם אלא דהאיסור במה שיפריש עליהם אח"כ וא"כ בכל הפרשה והפרשה נידון דשמא נתקלקלו ולזה ל"ח. והוא נכון וברור בעז"ה וסייעתה גדולה לשיטת ר"ת הנ"ל.

דף מו.

תוד"ה ואפי' בקמייתא וכו' וי"ל דיש לחלק דהתם הרי הדיבור נגמר קודם שנתאכלו אבל הכא דלא נגמרו הקידושין עד אחר מסירה אחרונה ובתוך כך אכלה הראשונה איכא למימר דמלוה הן אצלה עכ"ל. ולא זכיתי לירד לעומק דבריהם הלא דברים אלו מפורשים בסוגיא דמ"ז ריש ע"א ל"ש דאמר בזו ובזו (דלא נקנה לה עד נתינת אחרונה שהוא גמר דיבורו, רש"י). אבל באלו אפילו אוכלת נמי מקודשת כי אכלה מדנפשה קאכלה (דמשנגמר הדיבור הקנה לה בתורת קידושין, רש"י). ומה חידשו תוס' כאילו מסברתם חילקו בכך. ואדרבה מכח קושייתם מהתקדשי לי לאחר ל' היה אפשר לומר דדוקא התם דנגמר כל הנתינה דקידושין רק חסר הזמן דל' יום אבל מה שאוכלת קודם גמר הנתינה אף לאחר גמר דיבורו מקרי מלוה. ואילו מחילוקי דהש"ס משמע דבאלו

אף דלקחה אחד אחד ואכלה הראשונה קודם שנטלה השנייה דומיא דבזו ובזו דג"כ מקודשת כיון דנגמר הדיבור וצ"ע.

דף מו:

תוד"ה אם כו' דאיכא ב' חטאות חטא שתרם וכו' וחטא על תרומתו דהוי תרומה וכו' ולכאורה דבריהם תמוהים, אחי הגאון נ"י כתב בכוונתם דגם לאחר שתרם אע"ג דעבר אמימרי' דרחמנא מ"מ אפשר לו לתקן ע"י שאלה דמיעקר תרומה ואי לא עביד הכי חוטא בשני' שהפריש מן הרעה ומניח התרומה להיות קיימת וממילא מוכח דבזה עביד מהני דאי לא מהני ואפ"ה חייב משום דתרם בדרך תרומה א"כ אף אם ישאל על תרומתו לא יתקן חטאו ואינו חוטא אלא באחת, הדברים ראויים לאומרם, ואוסיף לבאר דאילו לא מהני איסורא דעבר אמימרא דרחמנא מה דעבד עביד ואינו משהה עליו האיסור במה דאינו נשאל ועוקר דבריו למפרע דלא מהני בי' שאלה כיון דאין התרומה נתפס כלל וגרע מאכלה כולה. ובאמת בלא"ה י"ל בכוונת התוס' דאילו משום דעבר אמימרא דרחמנא בלי פעולה אין העבירה חמורה כ"כ מפעל ועשה במעשה נגד הרחמנא, ובין כך ובין כך לכאורה האמת דמוטל עליו לשאול על נדרו לעקור דיבורו למפרע ולתקן מה שעשה. ואך חידוש בעיני דא"כ נולד לנו דין חדש דבתורם מרע על היפה ונתערב דלא בטל דהוי דשיל"מ כיון דמצוה לאתשולי עלה.

דף מז.

דא"ל בזו ובזו כו' (עמ"ש לעיל מ"ו ע"א).

דף מח.

גמ' שמין את הנייר. ע"ל ז' ע"ב תוד"ה ורב יוסף. (ועי' במה שהועתק לעיל דף ד' ע"ב). והנה יש לי הערה דלפי הגירסא דרבנן מספקא להו אי כר"מ אי כר"א, א"כ אף באין בנייר ש"פ תהי' מקודשת מס"ס, ספיקא דדינא דעידי מסירה כרתי, ספק שמא ש"פ במדי, וכי היכי דס"ס מהני להתיר, ולרוב הפוסקים הוי כרוב, או אפילו עדיף מרוב, ה"נ בלהחמיר הוי ודאי איסור, וסבור הייתי לומר, במה דקשה לי בתוס' דלא ניחא להו לפרש דאם לאו א"מ, היינו דאינה מקודשת ודאי, הא אף בלא הגירסא דרבנן מספקא להו איך אפשר לגרוס ואם לאו א"מ, הא ספיקא הוי שמא ש"פ במדי, ואף אי ס"ל להתוס' דלקיימא לן כשמואל, מ"מ יקשה לשמואל מברייתא וחשבתי לומר דבאם אין ש"פ במקומו לא חשיבי לומר דדעתה אנייר, וכן לס"ד דמירי בשט"ח דידה וטעמייהו דרבנן ע"כ דאם יש בנייר ש"פ מקודשת, היינו דמלוה ופרוטה דעתה אפרוטה, היינו בפרוטה במקומו, אבל משום ש"פ במדי לא חשיבי להו לומר דעתה אפרוטה, וא"כ שפיר דלא הוי ס"ס,

דאף אי ש"פ במדי א"מ, דבזה לא אמרינן דעתה אנייר, ואך זה נסתר מפסק ערוך בש"ע סי' כ"ח ס"ח דבשט"ח דידה אם אין בנייר ש"פ הוי ס' קדושין דשמא ש"פ במדי.
גם עדיין קשה, הא לשמואל ע"כ מתני' דקדשה בתמרה ואם לאו אינה מקודשת, וכן במתני' המקדש ב' נשים בפרוטה וכו' א"מ, ע"כ דאינה מקודשת ודאי, וספק מיהא הוי דשמא ש"פ במדי מנ"ל לתוס' דהכא א"א לפרש דואם לאו אינה מקודשת ודאי, ולזה הי' נ"ל לפרש דבריהם, דבאם הספק על הכסף שמא ש"פ במדי שייך לומר ואם לאו אינה מקודשת, היינו דהיסוד דפחות מש"פ לא הוי כסף לקדושין, אלא דהוי ספק שמא ש"פ באמת, משא"כ הכא דאף אם באמת אינו ש"פ הוי ספק שמא עידי מסירה כרתי, בזה ל"ש לומר אינה מקודשת, אם מ"מ הוי ספק צד אחד, ועפ"ז הדרא קושייתי לדוכתא, דאף אם אין בנייר ש"פ הוי ס"ס, ונראה דל"ק, דהא הר"ן בקידושין (דף ר"י) הביא דהרמב"ן כתב בשם תוס' דאין לך אלא מקומו, ואם ש"פ במדי לא מקרי כסף במקומו, אלא דחומרא דרבנן הוא, וא"כ לשו' ודאי מקודשת לקולא דאי קדשה אחר א"צ גט ליכא ס"ס, דאף דיש ש"פ במדי לא הוי קדושין מדאורייתא, ולהר"ן דהוי כסף מעליא, באמת יסבור דל"ג ורבנן מספקא להו, אלא ס"ל לגמרי כר"מ דע"ח כרתי, ופליגי אי דעתי' אנייר.
ולכאורה נראה ראי' להר"ן הנ"ל מסוגיא דלקמן (דף נ' ע"ב) אמר רבה ומותבינן אשמעתין. וקשה לי, הא דקתני במתני' אינה מקודשת, ע"כ לענין ודאי אבל ספק מיהא הוי, שמא ש"פ במדי, וא"כ מאי קושיא ניחוש לסבלונות הא זה לא הוי רק ספק, כדאמרינן חוששין לסבלונות דהוי רק חשש קדושין, ואף דקתני במתני' וכן קטן שקידש, מ"מ דלמא גם בזה א"מ, היינו דא"מ ודאי, וביותר קשה במאי דאמרינן אח"כ א"ד אמר רבה מנא אמינא לה הכא הוא דטעה, מ"מ יקשה הא אפילו בטעה לא הוי רק ספק קדושין, והא מה דקתני א"מ, בלא"ה מקודשת מס' שמא ש"פ במדי, ואי דנקט טעם דטעה משום קטן שקידש, הא מתני' נקט טעם זה קודם בבא דוכן קטן שקידש, ובזה יש לדחות דנקט טעם זה משום בבא דסיפא דקטן שקידש דשם הפי' דא"מ כלל, או דש"פ לאו דוקא, בחפץ וכדומה, אלא דמיירי גם בכסף בפחות מפרוטה דל"ש ש"פ במדי, אבל לישנא קמא קשה מאי תיובתא ממתני', הא מ"מ מיירי בקדשה בחפץ ג"כ, וכדקתני בפחות מש"פ, וממילא ע"כ אינה מקודשת, היינו דלא הוי קדושי ודאי, וממילא י"ל דמה דקתני אעפ"י ששלח סבלונות א"מ, היינו דא"מ ודאי וספק מיהא הוי מכח הסבלונות אף בקדשה בכסף ממש בפחות מש"פ, וכן בקטן שקידש, ולהר"ן הנ"ל ניחא דפרכת הש"ס דאם חוששין לסבלונות תהי ודאי מקודשת מס"ס, ספק דש"פ במדי, ספק דסבלונות היו לשם קדושין, ואף דהוי ס"ס במעשה והוי מש"א יהי' באמת הכרח, דאם נ"מ לממון, לא

מקרי שם אחד והכא נ"מ אם הקדושין מחמת ש"פ במדי אם ימות המקדש אז דיהדר וסבלונות הדרי, ואם הסבלונות הם קדושין לא הדרי מדינא, כמ"ש הח"מ סי' נ' סק"ה ובב"ש שם, זולת דנדחק דרבה לא ס"ל לדשמואל.

דף מח:

ומר סבר אינה לשכירות אלא לבסוף. הקשה רשב"א והר"ן הא הוי לי' מקדש במלוה שיש עליה משכון, דהא תפיס ליה אאגריה ותירצו כיון דלא בא לידו בתורת משכון, לא חשיב משכון. והביאו ראי' מפ' האומנין, דלא הוי אומן שומר שכר מדין מלוה על המשכון עיי"ש. והרשב"א סיים דבתוס' נדחקו בזה, והיינו כמ"ש תוס' דמיירי בעשה הנזמים בביתה דלא תפיס אאגריה, וקשה דתיקשי על תוס' מההיא דהאומנין דלא הוי שומר שכר מדין מלוה על המשכון, ויש לומר דתוס' לשיטתם פ"ק דקידושין ובב"מ ובשבועות דאף למסקנא קיימא לן דר' יצחק הוא רק במשכנו שלא בהלואתו ע"י ב"ד, אבל בשעת הלואתו לא הוי שומר שכר רק מכח פרוטה דרב יוסף, רק דמ"מ יכול לקדש בו אשה הואיל ואלים כחו בשלא בשעת הלואתו דקני לגמרי, גם בשעת הלואתו חשיב קצת ממונו לקדש בו אשה, א"כ שפיר י"ל דגם אומן מקרי מלוה על המשכון ויכול לקדש בו אשה, ומיירי הברייתא רק בעשה הנזמים ברשותה אבל מ"מ שומר שכר לא הוי כמו בכל משכון דעלמא בשעת הלואתו, דלא הוי שומר שכר רק מכח פרוטה דר"י דלא שייכא הכא והרשב"א לשיטתי' דס"ל בגיטין שם דהא דיכול לקדש במשכון בשעת הלואה, היינו דלמסקנא איתא לדר' יצחק גם בשעת הלואתו והוי שומר שכר מדרבי יצחק, ומוכח שפיר מפ' האומנין דאין לאומן דין מלוה על המשכון.

ובעיקר קושית הרשב"א והר"ן, נלע"ד דשפיר י"ל דכל אומן תפיס ליה אאגרי' ומ"מ לא תקשי מסוגין ומפ' האומנין, עפמ"ש הרשב"א בהא דמשמע בסוגיין דעשה לי שירים מקודשת רק בשעה שנתן לה השירים, א"כ אף למ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף הא נעשה מלוה משעת גמרו והקידושין לא חלו עד דימסור לה הנזמים והוי מקדש במלוה, ולענ"ד ע"פ מ"ש הר"ן בר"פ שבועת הדיינים ובנ"י בסוגיין דהילך במשכון לא קני, אלא או בשעת הלואה, דקני ליה כסף לשעבודו, או אף שלא בשעת הלואתו דליכא קנין כסף כיון דהוא מלוה, מ"מ אם משכנו ע"פ ב"ד קנהו אבל שלא בשעת הלואתו שלא ע"פ ב"ד לא קני דהמעות הוא מלוה, וגם המשיכה אינו קונה להמשכון, כיון דאין גופו קנוי וסופו ליהדר למריה לית ביה קנין משיכה עיי"ש, א"כ י"ל דאומן אף דתפס אאגריה, מ"מ במה יקנה החפץ לשעבודו דהא ליכא כסף, ודמי השכירות, הא הוי מלוה, דכל חצי פרוטה נעשה מלוה, וליכא פרוטה בעין לקנית המשכון, וכל זה אם ישנה לשכירות

מתחילה ועד סוף. אבל אם אינה אלא בסוף שפיר י"ל בגמר הכלי קונה החפץ למשכון. א"כ מיושב קושית הרשב"א, דגם אם ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף, מ"מ הא נעשה מלוה בגמרו של חפץ די"ל דהכי קאמר ומר סבר אינה לשכירות אלא בסוף וקנה ליה בסוף למשכון ויכול לקדשה בזה כמו כל מלוה על המשכון, וההיא דפרק האומנין קאי להלכתא דקיימא לן ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וכל חצי פרוטה נעשה מלוה ולא קנה המשכון בלא כסף, ונכון.

ובעיקר מה שכתבנו דכל חצי פרוטה נעשה מלוה, ראיתי בתוס' רי"ד דלא ס"ל כן דהק' בסוגין אף למ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, הא מ"מ פרוטה אחרונה לא הוי מלוה. וכ' דדוחק לומר דכל חצי פרוטה נעשה מלוה, ותי' דמ"מ קודם שמחזיר לה מנזמים נעשה גם פרוטה אחרונה מלוה, אבל למ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף לא נעשה מלוה עד שעת חזרה עיי"ש. ותמוה לי דא"כ יקשה סוגיא דקידושין דף ס"ג גבי בשכר שארכיבך על החמור דאינה מקודשת למ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף והא התם מיד כשגמר הרכיבה אינה מחוסר עוד מעשה נתינה לידה, וישאר הקושיא דתתקדש בפרוטה אחרונה דלא הוי מלוה, אלא ע"כ דכל חצי פרוטה נעשה מלוה, וצע"ג.

גם דברי הרשב"א בסוגין קשים לי דהחליט בדעת רש"י דאינה לשכירות אלא בסוף, היינו מיד משעת גמרו בא חיוב התשלומין, ואעפ"כ לא הוי מלוה קודם חזרה דהוי קידושין אריכתא. או דלמפרע מקודשת משעת גמרו, וק"ל לפ"ז למאי צריך לפרש בסוגין ובסוגיא דבב"ק דבשכר שעשיתי עמך דאינה מקודשת, היינו דכבר החזיר הכל, ולשי' הרשב"א הא אף בלא החזיר לא תהי' מקודשת דהא כבר נעשה מלוה בשעת גמרו, אלא ע"כ דלא נעשה מלוה עד החזרה כדעת תוס' רי"ד, וצ"ע.

ועיין תוס' רי"ד שכ' דבשכר שאעשה עמך דמקודשת היינו שצריך לחזור ולומר לה בשעת נתינת הנזמים לידה הרי את מקודשת, ובט"ז השיג עליו וכו' דא"כ הוי כמו בשכר שעשיתי עמך, ותמיהני על תמיהתו, דבעצמו כתב מקודם בסי' כ"ח כדעת רש"י דלמ"ד אינה לשכירות אלא בסוף, היינו בשעת חזרה לידה וכדעת תוס' רי"ד, וא"כ ע"כ בשכר שעשיתי, היינו שאומר כן אחר החזרה, דקודם חזרה הא לא נעשה עדיין מלוה, וא"כ ממילא שכר שאעשה מה שאמר בשעת חזרה הרי את מקודשת אף דהוי בשכר שעשיתי, מ"מ כיון דעדיין לא החזיר בשכר שעשיתי גופא ג"כ מקודשת ולא קשיא מידי.

שם מלוה ופרוטה וכו'. אני מסופק במקדש בכסף וקנין סודר אם מהני כמו מקדש במלוה ופרוטה, אף דיש סברא לחלק, מ"מ אין ראיה בהיפוך לדון לודאי דאינה מקודשת. (ועי' שו"ת ח"ב סי' נ"ו).

דף מט:

מתני' ובכולם אע"פ שאמרה בלבי הי' להתקדש לו כו' אינה מקודשת, עי' בר"ן פ"ז דכתובות שכתב דאם אח"כ אינו מקפיד אמומין חלים הקדושין למפרע, והקשה ע"ז ממתני' דקתני ובכולם אע"פ שאמרה בלבי הי' להתקדש לו אינה מקודשת, ותירץ דמיירי דעכשיו מקפדת באמת רק שאומרת דבלבה הי' להתקדש ודברים שבלב אינם דברים. ע"כ. ועדיין צריך ביאור דמ"מ למאי דאמרינן בקדושין דדברים שבלב הוי דברים ושאני מתני' דהלב סותר הדיבור, בזה יקשה כיון דמ"מ גם בזמן מועט אחר התנאי הי' בלבה להתקדש אע"פ שהוא עני וממילא חלו הקדושין.

ואמרתי דכוונת הר"ן כך היא דאף דהי' בלבה להתקדש, לא שאינה מקפדת והוי כנתקיים התנאי רק שהי' בלבה שיהי' בלא תנאי, אבל מ"מ כפי התנאי לא נתקיים אצלו ולא הוי כמו התקבלתי ושפיר סותר הלב הדיבור כנלענ"ד וק"ל.

וע"פ דברינו י"ל דזהו גם כן כוונת הראב"ד (פ"ז מהלכות אישות. הלכה כ"ג) שכתב וז"ל א"א והוא שכנסה בעדים וכו' עיי"ש. והנה מפשוטו נראה דדעת הראב"ד דבכל מחילת תנאי בעי' עדים, ולפי דברינו אין ראי', והיינו די"ל דהראב"ד דקדק לשון הרמב"ם שכתב וחזר אחר כמה ימים ובטל התנאי, דמאי לשון וביטל דנקט הא מחילה לא הוי רק כנתקיים שאומר התקבלתי, אבל לא שביטל התנאי, אע"כ דכוונת הרמב"ם אף באותן אופנים דל"ש הריני כאילו התקבלתי, עי' ברשב"א הביאו בר"ן נדרים (דף כ"ד), מ"מ מהני שמבטל התנאי ונתרצו שניהם שיהיה הכסף קיים לקדושין בלתי תנאי ולא הוה מקדש במלוה כיון דעדיין תליא הקדושי' אם יקיים התנאי וסברא זו נזכרה להרא"ש בשו"ת הרא"ש כלל מ"ו הביאו הטור ססי' קמ"ג דבגט אם התנה ע"מ שאתן לך מאתים זוז יכול אח"כ לבטל התנאי שיהיה הגט בלתי תנאי כיון דיכול לגרשה בע"כ והוי ונתן בידה כיון דלא נתבטל הגט רק בקדושין א"י לבטל בע"כ התנאי שהוא לטובתה כיון דא"י לקדשה בע"כ עיי"ש, אבל בשניהם רוצים מהני הביטול וזהו שכ' הרמב"ם וביטלו בינו לבינה והיינו שנתרצו שניהם, וע"ז כתב הראב"ד כיון דמטעם ביטול קאתינן עלה ושיחולו הקדושין מעכשיו בלתי תנאי בעי' עדים דהוה כמקדש עכשיו, כנלע"ד אך באמת בזה הי' נראה דאין הרמב"ם חולק דבעי' עדים וע"כ לשון וביטל שכ' הרמב"ם הוא לאו דוקא. ודוק.

תד"ה דברים שבלב וכו' ורשב"ם פי' וכו'. ולא נהירא וכו'. הנה באמת המעיין בהרשב"ם יראה דלא מחלק רק לענין דינא דלא פסקי' כר"מ רק באיסורא חיישי' לדר"מ אבל לר"מ באמת גם בדיני ממונות בעינן תנאי כפול וא"כ ל"ק קושית התוס' ומיושב גם

קושי' המהרש"א ממתני' דהמקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת וכו' דמשמע דגילוי דעת מהני הא בעינן תנאי כפול דהוי איסור, די"ל דאם גילה דעתו הי' מדינא הקידושין בטלים דקי"ל כרבנן והיתה מקודשת רק לחומרא דחיישינן לדר"מ ואם קידשה אחר היתה צריכה גט גם משני אף אם יתן הראשון גט, אבל בלא גילה דעתו הוי דברים שבלב ומקודשת מדינא וא"צ גט משני, והא דפריך אביי דילמא שאני התם דלחומרא ובזה תיקשי אם איתא דמקודשת דקתני היינו לחומרא מאי אריא דלא גילה דעת הא אף בג"ד מקודשת לחומרא דחיישי' לדר"מ, י"ל דהרשב"ם ס"ל כמ"ש התוס' ריי"ד דלחומרא דקאמר אביי היינו רק דשווי' אנפשי' חתיכה דאיסורא דאם קידשה אחר אסור לו לקיימה אבל להחמיר עלי' שתהא צריכה גם גט משני לאו כל כמיני' ודלא כרש"י ע"ש, א"כ שפיר פריך אביי דלמא לחומרא מהמנינן ליה היינו לשווי' אנפשי' חד"א אבל היכא דלא שייך שווי' אנפשי' חד"א מקודשת בודאי ואילו גילה דעת היתה מקודשת רק לחומרא ואם קידשה אחר היתה צריכה גט גם משני וק"ל.

דף נ.

גמ' ואמאי הא קאמר כסבור הייתי. עי' תשובת מיימוני סדר נשים סי' ג' ודוק.

במה שדנתי על דברי תשו' מיימוני מסוגיא דקדושין אלא מהכא המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי כו' דלמא שאני התם דלחומרא, דנראה בפשוטו לא דלחומרא אמרינן דלא הוי דברים. (וכעין ספק אי דברים שבלב הוי דברים אם לא) אלא דלחומרא היינו דאין מאמינים לו שכך הי' בלבו. וכדרך שאמר שם דלמא התם דלמיפטר נפשי' מקרבן אתי דל"א דהתם דלחומרא לא הוי דברים ומעל מדרבנן. ועי' רשב"א שהקשה על הס"ד הא פשיטא דהוי מקודשת דפשיטא דלא מהימן, ומתרץ דס"ד דמקודשת היינו אפי' לקולא, ומבואר דפשיטא לי' להרשב"א דלא מהימן והא לדברי תשו' מיימוני יהא נאמן בכך כמו דנאמן דבטעות אמר לי.

לזה נראה לחלק, דדוקא בההיא דתשו' מיימוני דמיד לא איתחזק לגמרי כדרב סוקלין ושורפין על החזקות, כיון דהמשלח שלחו לקדש אשה אין ראוי לקדשה לעצמו, (ועי' גמ' ר"פ האומר), ויש מקום שטעה בדיבורו, אלא דמ"מ כיון דהיתה אסורה רגע אחד הוי כמו אוקי אחזקה דמעיקרא (דאף דלא נתחזק אז בפנינו הענין בתורת בירור לומר דבבירור נתקדשה לשליח מ"מ היתה אסורה אז למשלח דעכ"פ ספק איכא דילמא נתקדשה לשליח, א"כ מהראוי לנו לומר שנשארת באיסורה, ועי' רא"ש ב"מ פ"א סי' כ"ד וסי' ל"ב בסופו), בזה דן התשו' מיימוני כיון דלדברי העד לעולם לא נאסרה לא הוי חזקה דמעיקרא, (או דס"ל דעכ"פ ע"א נאמן נגד חזקה כזו), אבל בההיא דקדושין דאין מקום

לספק בעצמינו דכסבור שהיא כהנת הוי כמו חזקות דבבירור ואין הע"א נאמן, ועדיין צ"ע דגם עכ"פ לטעם ב' שבמרדכי (רפ"ג דקדושין) ותשובת מיימוני הנ"ל דנאמן במגו שבידו לגרשה יקשה מההיא דקדושין אמאי לא נאמין לו דכסבור הייתי במגו דבידו לגרשה, אע"כ דלא הוי מיגו דאינה רוצה למיתסר דקרובותיה, (ועי' רש"י קדושין ס"ה ב' ד"ה הכא חייבה), (ועי' עוד מ"ש בתשו' ח"א סי' קכ"ד, ובח"ד סי' כ').

שם אלא אמר אביי מהכא בכולם אע"פ שאמרה כו' צריך לדון בהא דבעי למיפשט דהוי דברים שבלב והא י"ל דהטעם דכיון שהעדים ששמעו התנאי ולא ידעו ממה שבלבה ממילא על אופן זה דלא נתקיים התנאי לא הוי ע"ק, וצ"ל דמ"מ כיון דעל יסוד הקדושין הוי עדים וכיון שבלבה הי' להתקדש בכל ענין הוי כנתקיים התנאי ומקרי ע"ק.

רש"י ד"ה שליח מעל כתב דאף שהוא עושה בשליחות הבעה"ב מ"מ כיון דהבעה"ב נזכר ואינו מועל תו הוי כמו בכל מילי דאין שליח לדבר עבירה דגזירת הכתוב הוי רק היכא דיש מעילה להמשלח, וזה רק להסוברים דבשוגג גם כן אין שליח לדבר עבירה. אבל להסוברים דבשוגג גם בעלמא יש שליח לדבר עבירה עיין בתוספות יו"ט ריש פ"א דמעילה א"כ ליתא להך טעמא, ונ"ל כמו שכתב רש"י חגיגה דכשנזכר אנן סהדי דלא ניחא לי' עוד בשליחותי' ומבטל השליחות. (עי' במה שהועתק לעיל מ"ב א').

[רש"י ד"ה תצא שלא בכתובה. אבל גיטא בעיא מדבריהם מספיקא וכו'. ולא ידעתי, דזהו ב' תירוצים בכתובות (ע"ג ב') דרבה אמר מדבריהם ורבא אמר האי תנא ספוקי מספקא והוי' ספק דאורייתא, ואיך ארכבי' רש"י לשניהם ביחד. ואולי ט"ס הוא וצ"ל מדבריהם א"נ מספיקא.

ובדברי רש"י הנ"ל וכן בהרע"ב יש לעיין, הא למה דקיימא לן כרב דכנסה צריכ' גט אפ' קדשה ע"ת, דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, וא"כ הגט בודאי ולא מספק ואם קדשה אחר א"צ גט משני.]

דף נ:

מתני' וכן קטן שקידש. הא דלא כייל הכל בחד בבא ולתני בסוף אע"פ ששלח סבלונות י"ל דברישא הא דאינה מקודשת היינו דא"מ ודאי אבל מ"מ לחומרא מקודשת דשמא ש"פ במדי אבל בקטן שקידש א"מ כלל. ולישנא דוכן היינו לענין דסבלונות לא הוי קדושין אבל לפ"ז קשה לי בסוגיא אמר רבה ומותבינן אשמעתין דקתני אע"פ וכו' הא רבה אמר רק דחוששין לסבלונות דהוי ספק קדושין דחיישינן לה והרי במתני' ממילא לחומרא מקודשת דשמא ש"פ במדי וע"כ דא"מ היינו דלחומרא א"מ. ודוחק לומר דפריך באמת מבבא דוכן קטן שקידש דהא לא מקשה רק מרישא וגם כיון דבממילא מה דקתני

במתניתין היינו רק דלחומרא א"מ אם כן דלמא גם קטן שקידש הכי הוא. ודוחק לומר דהפירכא מדלא כללינהו בחד בבא מוכח דא"מ בקטן היינו אפי' לחומרא א"מ וכנ"ל. והיה נראה לומר דפירכת הש"ס דברישא להוי מקודשת לגמרי מס"ס ספק שמא ש"פ במדי וספק דסבלונות הוי קדושין. ואולם להפוסקים דמשום ש"פ במדי אינה מקודשת מדאורייתא כיון דליכא כסף במקומו א"כ ליכא ס"ס דתהוי מקודשת לגמרי אף לקולא. ועיין.

שם אמר רבה ומותבינן כו' (עי' מ"ש לעיל מ"ח ע"א).

שם במתני' ושל שביעית היתה. בתוס' בעבודה זרה דס"ב ד"ה נמצא וכו' בסה"ד ואף ע"פ שאמרנו דאסור לפרוע חוב בפירות שביעית דכתיב לאכלה ולא לסחורה מ"מ לקדש בו אשה מותר אע"ג דלאו לאכלה הוא כדאמרי' בפ' האיש מקדש מעשה בא' שקידש וכו' אין האחיות מקודשות אבל הנכריות מקודשות וטעמיה משום פו"ר הקילו בה רבנן. ומיהו יש לדחות דהתם דיעבד אבל לכתחילה אסור עכ"ל. ותמוה לי דנסתפקו בזה אם מותר לקדש לכתחילה בשביעית הא הדבר מפורש בירושלמי ספ"ח דשביעית א"ר יוסי זאת אומרת שאסור ליקח אשה מדמי שביעית והובא בר"ש שם משנה ח' וצ"ע.

שם כל שאינו בזה א"ז. ע' גיטין דף מ"ט ע"א תד"ה כגון וזבחים ד' ל' ע"א תד"ה דבריו ובכורות דף ט' ע"א תד"ה אמר.

תוד"ה חוששין וקשה להר"ם כו' המ"ל פ"ג מה"א כתב לספק בכוונת הרשב"א בתשובה אם שידוך הוי כמו מדבר עמה על עסקי קדושין עיי"ש. ובאמת הרשב"א בחידושיו לקדושין בסוגיא דחוששין לסבלונות בקושייתו על רש"י נקט הקושיא דהא בעינן שידבר עמה מענין לענין ובאותו ענין משמע דזהו הי' ניחא דמקרי מדבר עמה על עסקי קדושין, אלא דהקושיא דחוששין לסבלונות, משמע באין עסוקים באותו ענין כדפרכינן ממתני' דאע"ג דשלח סבלונות לאחר מיכן, ולישנא דהרא"ש סתום דנקט הקושיא דהא בעינן מדבר תחילה עמה על עסקי קדושין וכנ"ל, וכ"ז שעסוקים באותו ענין אפשר דקושייתו דהא והא ליתא בשידוך בעלמא, או דעיקר הקושיא דהא בעי עסוקים באותו ענין, והרא"ש תירץ דמכל מקום חשש קדושין איכא, משמע דס"ל דהא בעינן מדבר על עסקי קדושין ועסוקים באותו ענין, היינו שיהא ודאי קדושין, אבל מ"מ אפילו בשדיך ואין עסוקים באותו ענין ספק קדושין מיהא הוי, ועיין קרבן נתנאל שהביא בשם מהר"י הלוי בכוונת הרא"ש דדוקא במדבר עמה ע"ע קדושין כיון דהתחיל לדבר מהקדושין הו"ל לקדש מיד, ומדפסק בענין אחר ניכר שחוזר מזה, משא"כ בשדיך גרע יותר, דאין כאן גלוי דעת שחזר עיי"ש, א"כ בנידון דהוי שדיך אפילו בנתן לה בשתיקה הוי עכ"פ ספק

קדושין, והרי הרמ"א סי' מ"ה חשש להחמיר כשיטת רש"י דבשדיך ונתן סבלונות לאחר מיכן, חיישינן דהסבלונות עצמן הן קדושין, והיינו ע"כ מטעמא דתירוצא דהרא"ש הנ"ל, או דנימא דמאי דבעינן מדבר עמה על עסקי קדושין ועסוקים באותו ענין היינו בשתיקה ולא נתרצתה לו במפורש, משא"כ בההיא דסבלונות מיירי דשדיך תחילה ונתרצית כמ"ש רש"י בזה, בנתן לה אח"כ בשתיקה הוי ספק קדושין, וכנראה מדברי הב"ש סי' כ"ז סי"ב, דס"ל כן לשיטת רש"י עיי"ש. (וע"ע בשו"ת ח"ב סי' נ"ג).
תוד"ה ה"ג וכו' והשתא ניחא דחיישינן למיעוט. ע' בכורות ד' כ' ע"ב תד"ה חלב.

דף נא.

אתמר קדושין שאינם מסורים לביאה וכו' (עי' מ"ש לעיל ל"ה ע"א).
[תוד"ה קידושין. כלומר שאיסור הביאה ע"י קדושין כו' תמהני מסוגי' דקידושין ד' ע"ח במחזיר גרושתו דבעל ולא קידש דאינו לוקה, א"כ בזה ישאר הקושי' דלא להני הקידוש' לרבא, דהוי קדושי' שא"מ לביאה דע"י הקידוש' נאסר הביאה, וצע"ג.
תמוה לי הא בקידושין דף ע"ח ע"א אמרינן ושניהם מודים במחזיר גרושתו דאינו לוקה עד שקידש דרך ליקוחין אסרה תורה, הרי דבלא קדושין לא נאסרה עליו וא"כ הקידושין גורמים שתהיה אינה ראויה לביאה ואעפ"כ תופסין לרבא וצל"ע+

דף נא:

ת"ש המקדש את בתו סתם וכו' ואפ"ה לא שבק אינש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה וכו' והלכתא כאביי. והנה הרמב"ם והטור וש"ע פסקו כן להלכה במקדש בתו סתם אין הבוגרת בכלל, אף בשויתיה שליח, וכתב הר"ן אעפ"י דסוגיא זו לרבא אתמר דלא קיימא לן כוותיה, אפ"ה מדרבא נשמע לאביי דלא שמעינן ליה דפליג עלה בהא, ותמיהני דמסתימת הפוסקים משמע להדיא אף לגבי קטנות גמורות בנות יום אחד אין הבוגרת בכלל ספיקן, ואיך נאמר בזה לא שביק וכו' היאך רמיא עליה, הא אדרבא אמרינן רפ"ב דקדושין אמר רב אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה, ודאי בלא"ה לא קשה על הסוגיין, די"ל דרבא לא ס"ל הך דרב, אבל על ההלכתא קשה, וביותר קשה דאף בבוגרת ונערות איך נסמוך על סברא לענין שדיך, הא ע"כ זהו נסתר לגמרי, דהא בפשטא דמתני' משמע דאין הבוגרת בכלל אבל אינך כולהו נערות וקטנות גמורות בכלל, וא"א דאמרינן לא שביק, נימא דדעתו הי' רק על נערות וקטנות הגדולות שיש להם דעת לומר בפלוני אני רוצה, דהוא מצוה דרמיא עליה אבל לא על הקטנות גמורות דאפילו איסורא איכא ואף למ"ש הב"ש (סי' ל"ז ס"ק י"א) דלא קיימא לן כרב, מ"מ כיון דלמה דקיי"ל כאביי אין הכרע לסברת לא

שביק, ואנו דנין רק כיון דלא מצינו מאן דפליג עלה דרבא, ולזה יקשה ניזול בתר איפכא, כיון דלרב נסתר הך סברא דלא שביק וכו', ואי דלא קיימא לן כרב, מ"מ לענין הסברא י"ל דקיימא לן כן, וביותר כיון דלדידן עכ"פ מצוה איכא שלא לקדש בתו הקטנה א"כ בודאי לא נקראת מצוה דרמיא עליה לקדשה, א"כ נימא לדינא במקדש בתו דאין קטנות אלו בכלל וצ"ע.

והנה על יסוד דרז"ל לא שביק וכו' כתב הר"ן מכאן יש ללמוד לראובן שהי' לו בנות הרבה ושידך אחת לשמעון אח"כ בא שמעון ואמר לראובן בתך מקודשת לי סתם, דאמרינן דעתו היה על המשודכת, וכן אביה קיבל קדושיה בשבילה, דשארית ישראל לא יעשו עולה, וכ"כ תוס' בשם ר"ת, והביא ראיה מהתוספתא דתניא ב' אחים וכו' ויש לדחות וכו', ורב סעדיה גאון כתב להחמיר, ובסגנון זה כתב הה"מ, הנה פתחו בשתים, להביא ב' ראיות מסוגיין וב' מהתוספתא, וסיימו בא' לדחות התוספתא, ולא ביארו לנו במה לדחות ראי' א' שהיא גדולה וחזקה לכאורה, ואף דפקפקנו לעיל לדינא אם קיימא לן כהך ספיקא דלא שביק וכו', מ"מ בשביל חסרון ידיעתי לעמוד בסוד קדושים לא נזוז זיז כ"ש מפסקן דהראשונים, ובודאי הדין ברור כאלו ניתן מסיני דאין הבוגרת בכלל אף דשויתיה שליח, הרי חזינן דאזלינן בתר אומדנא, וכן צ"ל בכולם בוגרות וחדא מנהון שויתיה שליח לקדשה לשמעון ואינך שוו אותו שליח סתם לקדשה לכל הבא, דבזה רק אותה שבפירוש בכלל, דדוקא לגבי נערות דצריך הרמ"ה גט לכולהו כיון דאינך רמיא עליה אבל לגבי בוגרות קיימא הסברא דהיא עדיפא, ואף דמדברי הרמ"ה שכתב ושאר בוגרות אינן בכלל דמיירי ע"כ שויתיה שליח, וכמ"ש הה"מ סקל"ד, אין ראיה מהתם דאיכא ג"כ קטנות דרמיא עליה ולגבי דידהו בלא"ה אין הבוגרת בכלל, מ"מ נ"ל דמלתא דמסתבר הוא, ומצאתי לי און בב"ש ס"ק ל"ט עיי"ש, הרי דג"כ סמכינן על אומדנא, א"כ טעמא בעי אמאי מחמירינן כ"כ בשדיך.

ולזה בהכרח צ"ל דעיקר דעתן של רבותינו דאין לסמוך על עניינים ואומדנות להדדי, דאולי מצוה דרמיא עליה הוא אומדנא גדולה ביותר ולא סמכינן על אומדנא להקל באיסור החמור, אמנם לפ"ז יקשה לנו מ"ש הגהת מיימוני פ"ט מה"א דכתב שם הר"ם וז"ל, ואפילו מבורר לנו דעתו של המקדש על הגדולה, אין מחשבתו מבטלת דבר שהוצאות מפיו משמע איפכא, שדבריו בלב אינם דברים, הואיל ושינה מלשון העולם שמבררים הקידושין עכ"ל, מלשון זה משמע לכאורה דכל אומדנא שבעולם לא מהני דהויין דברים שבלב, וזה בודאי יפלא בעינינו, דא"כ איך אמרינן לא שביק וכו', ואף אם נדחוק דס"ל באמת, דלמאי דקיימא לן כאביי ולא קיימא לן בהך סברא דלא שביק וכו',

מלבד דדחוק לומר כן, קשה ג"כ דעכ"פ היאך ביאר הרא"ש זה מסברא דהויין דברים שבלב, הא ע"כ לא מקרי דברים שבלב, דא"כ גם לרבא מה מהני דלא שביק וכו' הא רבא בעצמו סבר קדושין (דף נ') דברים שבלב לא הוי דברים, אע"כ דלא מקרי דברים שבלב, וזהו תימא לכאורה.

ונלענ"ד דבלא"ה צריכים להבין דברי הרא"ם איך כתב אף בידוע שהמקדש כוון לזה הוי דברים שבלב א"כ איך מצינו כל האומדנות שבש"ס, כמו ההיא דב"ב (דף קמ"ו) מי שהלך למדה"י ושמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחר ואח"כ בא בנו שאין מתנתו מתנה, שאלמלא הי' קיים לא הי' כותבין, וכהנה טובא בש"ס, אע"כ מוכח דכל שהענין מוכח מתוכו וגלוי לכל לא מקרי דברים שבלב, וכמ"ש הר"ן פ"ב דקדושין (דף כ"ט ע"א) וא"כ גם בההיא דהרא"ם נימא הכי ומה הפרש גלוי לכל של זה מכל אומדנא שבש"ס, וסבור הייתי לומר דדוקא היכי שלא היה עולה בדעתו לפרש דבריו כמו בהלך למדה"י, אף דמתנתו היה בשביל שבנו מת לא הו"ל לפרש דבריו דהא לדעתו דבנו מת אין נפקותא בביאור דבריו וכן במתנת שכ"מ בכולו, כיון דחשיב בנפשיה דודאי ימות, היה סבור דאין נפקותא לבאר דבריו, משא"כ הכא דאם כוונתו הי' על המשודכת, למה לא בירר קדושין דלמה סמך על זה שנבין דבריו מעצמו, א"כ מש"ה הי' אומדנא בהיפוך דבאמת דעתו שאחת מהם סתמא תהי' מקודשת.

אולם עדיין לא ניחא לי, א) דא"כ אנן באמת מסופקים בכוונתו אם כפי אומדנא דשדיך אם כפי ההוכחה, דלא ביאר דבריו דעתו בסתמא, א"כ היאך קרי ליה הרא"ם דברור לנו שדעתו של המקדש על הגדולה, הא אין הדבר ברור לנו משום ההוכחה דסתם דבריו, ומה לו להרא"ם לדברים שבלב, הא בלא"ה אנו מסופקים בדעתו, וגם עדיין הי' קשה לנו סוגיא דלא שבק וכו' כמש"ל.

ולזה נראה ברור דכוונת הרא"ם לומר אף אם ברור לנו דעת המקדש על הגדולה דהא אם לפעמים מיד אחר הקדושין אנו רואים גלוי מלתא שכוונתו הי' לזו שמיד קוראה אשתי וכדומה, או אפשר הי' ראוי להאמין לו שנתכוין לזה דהוי כמברר דבריו כמו בקדשתי את בתי וא"י למי ובא אחד ואמר קדשתי, וכמ"ש הר"ן שם, והיה ברור לנו שכן מכח נאמנותו, מ"מ הוי דברים שבלב כיון דבשעת מעשה לא הוי גלוי לכל הי' נקרא דברים שבלב, וכדי שלא נימא כיון דעכ"פ הי' ידוע שלא נתכוון רק לחדא דאגלאי אח"כ דלא הי' כוונתו רק לזו, א"כ הוי רק כמו פירוש ולא מקרי דברים שבלב, ולזה כתב הרא"ם מדלא בירר כדרך המקדש משמע מלשונו דבאמת היו הקדושין על א' בסתמא א"כ אף אי איגלאי מלתא אח"כ דכוונתו הי' לזו מ"מ הוי דברים שבלב, ודמי ממש לדברי תוס'

גיטין (דף ל"ב ע"א) ד"ה מהו דתימא עיי"ש, וממילא נסתלק קושייתנו הנ"ל, דגם דעת הרא"ם בעיקרן דאין לדמות האומדנות, ואף אם נתברר אח"כ הוי דברים שבלב, אבל אומדנא דלא שביק וכו' סמכו רז"ל דהוי גלוי לכל, וכמו כל אומדנות שבש"ס, וממילא לא הוי דברים שבלב.

ומ"ש לעיל לרב דסבר אסור לקדש בתו הקטנה נסתר סברא לא שביק אינש וכו', היטב הקשה על זה חד מחבריי' נ"י דאיך אמרינן קדושין (דף נ"ב) דלרב ספוקי מספקא ליה אי כאביי או כרבא, הא לרב לשיטתיה א"א לומר כרבא, זולת דנדחק דבאמת הא דא"ר אסור לקדש את בתו וכו' רק מספיקא ס"ל כן, וגם עכ"פ עדיין בעיקר הדבר נעלם ממני הטעם, כן נראה לענ"ד.

שם א"ה מאי למימרא. כעין זה בכתובות דף פ"ט ע"ב וע' בשיטה מקובצת שם בשם הרמב"ן וכאן ישאר הקושיא.

רש"י ד"ה דרמיא עליה דכתיב ואת בנותיכם. כתובות דף נ"ב ע"ב.

דף נב.

וש"מ קדשה בגזל כו' וברש"י (עי' מש"כ באורך לעיל י"ג ע"א).

תד"ה ביע"ל וכו' בסה"ד הילכתא כרבנן סבוראי. ע' יבמות ל"ט ע"א תד"ה אע"ג.

תוד"ה המקדש וכו' ה"מ לכתחלה. ע' ע"ז ד' ס"ב ע"א תוס' ד"ה נמצא.

דף נב:

מתני' ר"י אומר במזיד קידש, כתב הר"מ והרע"ב בפי' המשנה במע"ש הואיל ויוצא לחולין ע"י פדיון ותמוה לי מה חילול הוא זה הא מ"ש אינו מתחלל אלא על כסף שיש בו צורה וגם איך אמרי' דבשוגג דאיהי לא ניחא לה משום טירחא דאורחא הא כיון דנתחלל א"צ להוליך לירושלים וליכא טריחא דאורחא. א"ו הדבר ברור דאין כאן חילול (ובהקדש לר"מ במזיד ולר"י בשוגג מדין מעילה נפק לחולין משא"כ במעשר) אלא דהמעשר נשאר בקדושתו והיא צריכה לאוכלם בירושלים בקדושת מעשר אלא דבשוגג הוי טעות דלא ניחא לה בטירחא דאורחא וברור. ומה דדרשינן בסוגיא מעשר לה' הוא בהוייתו יהא היינו לפרש טעמא דר"מ ומהך קרא למד דמעשר שני ממון גבוה. ודלא כהתוי"ט ד"ה ובמעשר שני (ועי' פ"א מ"ו דמעשר שני בדברי רבינו שם אות ז' וע' בפני יהושע).

דף נג:

תוס' ד"ה איהו בסה"ד הואיל ואין ראויה לאכול. עיין ב"מ דף צ' ע"א תד"ה כאן. עי' תוי"ט סוכה פ"ג מ"ה ד"ה בירושלים כו' וממאי דמותיב התם בגמ' מוכח הכי, נראה דבא לסתור פירוש זה ממה דמותיב (בסנהדרין קי"ב) מעיר הנדחת, אך כבר כתבו תוס'

בכורות דף ט' ע"ב ד"ה ותנן ריי"א וכו' וז"ל והא דאמר בס"פ חלק בגבולין ד"ה פטורין, לאו משום דחשיב ממון גבוה לכ"ע בגבולין אלא משום דלא קרינן בי' עריסותיכם כיון דאסור באכילה וכן עיר הנדחת לא שללה הוא.

דף נד:

גמרא והכא במאי עסקינן דיהיב סמדר ודלא כר"י, והקשו הרשב"א והריטב"א כיון דממילא מוקי כר"מ דמעשר שני ממון גבוה לוקי בלא הגיע לסמדר, דהא ר"מ ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ומצי אתיא אפי' כר"י, ותירצו כיון דבזה אין הלכה כר"מ דהא קיימא לן אין אדם מקנה דבר שלב"ל, מש"ה לא מוקי בהכי עיי"ש, ותמוה לי דהא לר"מ לא מהני רק אם בשעה שיבא לעולם יהיה ברשותו להקנותו, בזה חל הקנין מקודם על השעה שיבא לעולם, אבל הכא דלעולם אינו ברשותו דקודם שהוא סמדר מקרי לא בא לעולם, וכשיבא לעולם דהיינו שיהיה סמדר יהיה ממון גבוה, דבזה גם לר"מ לא מהני, והוי כההיא דבבא בתרא (דף קכ"ז ע"ב) הכא במאי עסקינן בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, וצע"ג. (עי' חי' נדרים כ"ח ב').

דף נה.

תוד"ה אין וראי' לחלק וכו', נראה דס"ל דטעמא דגזבר לא מעל עד שיהנה דמעילה תלי רק במה שמתכוין להוציא מרשות לרשות כגון דסבר שהוא חולין של חבירו דרוצה להחזיק לעצמו ולהוציא מרשות חבירו לרשות עצמו או להשתמש בו דהוי שולח יד, וכן בסובר שהוא שלו ונותן לחבירו דמוציא מרשותא דידיה לרשות האחר, אבל היכא דאינו רוצה להוציא מרשות לרשות אינו מועל בנטילתו עד שיהנה, וכגון דראובן סבר דהוא ממונו של שמעון ונתנו לשמעון לא מעל, מש"ה בגזבר דסובר דהוא של חולין ומעות דידיה הוא ונוטלו לעצמו אין דעתו להוציאו מרשות לרשות מש"ה לא מעל עד שיהנה, אבל נ"ל דתוס' במעילה לא סברי הכי ממה דכתבו בסוגיא שם (ד"ה נטל אבן) לפי שאינו מוציא מרשות הקדש בנטילתו שכל זמן שהיא ברשות הגזבר הרי היא ברשות הקדש עיי"ש, משמע דדוקא בגזבר לפי דזהו מקום הנחת הקדש וכל היכא דאיתא ברשות גזבר הוי ברשות הקדש ולא יצא מרשות הקדש לרשות אחר, אבל אם היה ההקדש ביד אחר והיה סבור שהוא שלו ונטלו לעצמו מעל, וביותר נ"ל לדייק ממ"ש תוס' מעילה (דף כ"א ד"ה הבא לי מן החלון) פי' לכשיוציא בעה"ב שהוא מסתמא הגזבר, כוונתם מדקאמר בעה"ב ולא קאמר המשלח משמע דהחלון והדלוסקמא הם בבית המשלח ומש"ה קורא אותו בעה"ב ממילא מסתמא הוא הגזבר דמסתמא מונח מעות ההקדש בבית הגזבר, ובזה יקשה איך תלי הדבר שהבעה"ב הוא הגזבר הא ממנ"פ אם השליח חשב שהמעות

חולין והם של בעה"ב הזה אף אם הוא אינו גזבר במה השליח מעל, הא לא רצה להוציא המעות מרשות לרשות רק ליתן לזה את שלו, ואם השליח חשב שהמעות של איש אחר אף אם הבעה"ב הגזבר הא מ"מ השליח חשב להוציא מרשות אחר לרשות הבעה"ב והו"ל לתוס' לקבוע דבריהם על הרישא דבעשה שליחותו הבעה"ב מעל, דאם הוא הגזבר לא מעל עד שיוציא, וגם בזה מה לי אם הוא הגזבר כיון דהמעות שבחלון היה בביתו והיה סבור שהוא שלו אינו מועל ולא תלי כלל בגזבר, ומה דאמרינן באבנים המסורות לגזבר היינו דמכח זה מונחים אצלו והיה סבור שהוא שלו לאפוקי אם היו מונחים ביד אחר והיה נוטלו דהיה רוצה ליטלו ולהחזיק בשל אחר, אבל לא תלי בגזבר או לא (וכמ"ש להדיא המ"ל פ"ו ממעילה) א"כ מה זה דדייקו תוס' שהוא מסתמא גזבר, והיינו ע"כ כיון דמונחים אצלו מסתמא הוא גזבר, ומה צריך לזה, הא בלא"ה כיון דמונחים אצלו והוא סבור שהוא שלו לא למעול, ע"כ דתוס' במעילה ס"ל דגזבר דוקא דבנטילתו אינו מוציאו מרשות הקדש, דרשותו הוא רשות הקדש (וכמו שהוציא המ"ל שם מדברי תוס' פרק השואל). (ועי' עוד בחי' פסחים דף כ"ט אות ט' י').

דף נה:

תוד"ה ודלמא וכו' הא סמיכה לא מעכבא וכו'. מה שהקשה רומע"ל הא בחגיגה דף ד' ע"א ד"ה אלא טומטום וכו' כתבו תוס' דלכתחילה אין לנו לתקן קרבן כדי לבטלו מסמיכה והביא ראיה מסוגיא מפורשת פסחים פ"ט גבי ה' שנתערב עורות פסחיהן וכו' וכ"כ תוס' ג"כ בשבת פ' ר"א דמילה זהו תורף קושייתו.

בפשוטו י"ל דתוס' קידושין אזלי בשיטתייהו בפסחים שם ד"ה הנ"מ דיעבד וכו' דמבואר דס"ל דווקא כיון דרובם עושים שלא כהוגן מש"ה אין מביאים קרבן ע"ש, משמע דב"ב שנתערבו עורות פסחיהן באמת היו מביאים קרבן ומתני' דסמיכה לא מעכבא וע"כ תוס' בחגיגה ובשבת חולקים על דבריהם שם בפסחים וא"כ י"ל דתוס' בקידושין אזלי לשיטתייהו שבפסחים, אולם שינוי' דחיקה לא משנינן. ונ"ל יותר מרווח דדברי תוס' לא סתרי כלל אהדדי די"ל דס"ל בהחלט כדבריהם בפסחים דדווקא בעושין רובן שלא כהוגן וההיא דחגיגה הנ"ל היינו כיון דאנו באין לתקן רק הספק של זכר, ובזה אם באתי לדון אם זכר הוא ממילא חייב בסמיכה והוי כמו ממ"נ דאם נקבה הוא אין צריך לקרבן ואם זכר הוא אתה מבטלו מסמיכה, ובזה הביאו ראיה מפסחים דמוכח עכ"פ דמקרי שלא כהוגן אם מבטלו מסמיכה ממילא בטומטום אין לחייבו קרבן מספק דבמקום שבאת לתקן דהיינו שהוא זכר אתה מקלקלו ומבטלו מסמיכה אבל בה' שנתערב עורות

פסחיהן שפיר ס"ל גם בחגיגה דמייתי קרבן דאם נתחייב בפסח אנו מתקנין אותו בלי שום דבר שלא כהוגן וא"כ דבריהם בקידושין עולי' כהוגן כנלע"ד.

דף נו.

תוד"ה מתקיף כו' אבל בההיא דצנועים כו', בתוס' בפרק מרובה דף ס"ט הוכיחו דע"כ לא מיירי בשביעית דאי בשביעית כיון שזכו מן ההפקר לא היו יכולין לחלל עי"ש. (ועי' בפ"י שם). ולע"ד י"ל דהצנועים קאי בין אשביעית בין בשאר שני שבוע ובשביעית אף דזכה מן ההפקר מ"מ הוא זכות להם שיתחלל זה ולא יאכלו בלא חילול וזכין לאדם שלא בפניו אלא דבשאר השנים ליכא למימר מדין זכין לאדם דהא הזוכה גופיה א"י לחלל כיון דלא קנהו, וכיון דאיהו לא מצי עביד שלוחו נמי לא מצי עביד. מש"ה הכריח בסוגיא דבב"ק הנ"ל דס"ל להצנועין דגזל ולא נתיאשו הבעלים הנגזל יכול להקדישו ולחללו וכמ"ש להדיא בתוס' הכא, והא דאמרינן בסוגיא דבב"ק מאן תנא צנועין רשב"ג והאמר רבב"ח אר"י כ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו, והא לרשב"ג אין עושין התיקון רק בשביעית ומהני זכי' צ"ל דס"ל להש"ס דמה דארשב"ג דהצנועין עושים לפנים משורת הדין בתרתי, דאף בשאר שני שבוע עושין תיקון ג"כ על אופן שמניחים המעות וכו'. ובלא"ה צ"ל לדברי תוס' בב"ק הנ"ל דאית להו דצנועים קאי רק על שאר שני שבוע ואיך אפשר לומר דכולה רשב"ג, הא לרשב"ג בשאר שני שבוע ל"צ תיקון אע"כ כפי הנ"ל דהצנועין עושים כן בשאר שני שבוע אף דלא דמי כ"כ דלדבר תוס' בב"ק לפי הצד דכולה רשב"ג מוכרחים לומר דהצנועים עושים לפנים משה"ד לעשות תיקון בשאר שני שבוע, אבל לתוס' הכא דגם בשביעית מהני החילול מדין זכי' עדיין יקשה מנ"ל להש"ס למפרך כיון דרשב"ג קאמר לה י"ל דקאי רק אשביעית ואך מ"מ ההכרח לומר לפי דברי תוס' דס"ל להש"ס בהחלט דהצנועין קאי גם אשאר שני שבוע אף לרשב"ג. ובזה מיושב היטב דברי הרמב"ם דפסק כהצנועין והרי קיימא לן כר"י דגזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו. והשיגו בזה הרמב"ן בתולדות אדם סי' קנ"ז ולפמ"ש ניחא, דהרמב"ם דקדק וכתב והצנועין מניחין את המעו' בשנת השמיטה וכו' ובשמיטה אפשר לקיים ההלכה כצנועים כיון דהזוכה זכה מן ההפקר ויכול לחללו גם הבעלים יכולים לחללו מדין זכין לאדם אף די"ל דהרמב"ם נקט בשנת שמיטה משום דבשאר שנים הלעיטהו לרשע וימות מ"מ עכ"פ ממילא מיושב קושית הרמב"ן. וסוגיא דב"ק הוא רק בשאר שני שבוע וכמו שצ"ל כן לדברי תו' הכא הנ"ל. כן נראה לפענ"ד נכון בעזה"י.

דף נו:

כשברח כו' (עי' תורעק"א במשניות מעשר שני אות ה').

שם מתני' מכרן וקידש בדמיהן מקודשת. מכאן תימה רבתי ע"ד הרמב"ם פ"ב מהלכות ביכורים דמכר פטר חמור דמיה אסורים בהנאה. והא במתני' דהכא קחשיב נמי פ"ח וקתני דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת וכבר טרח בת' נודע ביהודה להשיב בדחוקים ודבריו אינם מספיקים דהא מ"מ משמע בסוגיא דאם מתני' כר"י מיירי ג"כ במחיים ובזה יקשה הא תופס את דמיו.

ולגודל התמיה נראה לענ"ד, דלכאורה קשה על פסקא דהרמב"ם הנ"ל הא קיימא לן דפודין פ"ח בשה כ"ש ובכל מילי בשוויא, ולכאורה אין חילוק אם מזכיר שם פדיון או שם מכר כמו קודש דבין דרך פדיון בין דרך מקח מתחלל, עיין סוכה (דף מ' ע"ב), א"כ במכר פ"ח הדמים דנתן הלוקח בעד הפ"ח ליהוי פדיון, והפ"ח עצמו ודמיו מותרין.

וצ"ל דהרמב"ם מיירי היכא דליכא למיתי עלה מדין פדיון, כגון בפחות מדמי שווין. גם י"ל דבהקדש ג"כ מהני רק היכא דהלוקח ידע שהוא הקדש, ונתן זה בעד הקדש הוי ענין חילול, אבל בלא ידע לא, וא"כ י"ל דמתני' בקידושין מיירי במכרן בשווין, ומדין פדיון הותר החמור ודמיו.

אולם עדיין לא יספיק למסקנא דמוקמינן למתניתין בלאחר טריפה, ובזה דאין לו פדיון יקשה הא דמיו אסורים.

ונלע"ד דהא באמת גדלה תמיהת הראב"ד וכי זה מאיסורי הנאה דתופסין דמיו, דלא משכחת רק בע"ז ושביעית, ולזה צ"ל דוקא היכא דא"א לאפקועי איסורא בפדיון ולא אלים למתפס פדיונו לאפקועי איסורא בזה לא אלים ג"כ למתפס פדיונו לאסור דמיו, אבל בפטר חמור דאלים למתפס פדיונו לאפקועי איסורא ה"נ אלים למתפס פדיונו [היכא דא"א לבא עליה מדין פדיון בהיתירא וכגוונא הנ"ל] לאסור דמיו, [ויש קצת סמך לזה, דהא כתבו הראשונים, דהיתירא דיוליך הנאה לים המלח הוא רק בע"ז דתופס דמיו, והא בע"ז לא פקע איסוריה ע"י דמיו, וא"כ מה הפרש יש בין ע"ז ובין שאר איסורי הנאה לענין היתירא דיוליך הנאה, ואעפ"כ אמרינן כיון דאלים למתפס פדיונו לאסור דמיו, משו"ה בנתערב הקילו דמהני יוליך הנאה דלהוי כמו פדיון, דיש שייכות יותר שם פדיון בע"ז, כיון דאלים שמתפס פדיונו לאסור דמיו, ה"נ י"ל בהיפוך. כיון דאלים למתפס פדיונו לאפקועי איסורא מגופו, אלים ג"כ למתפס פדיונו לאסור דמיו] וא"כ אחר טריפה דלא אלים למתפס פדיונו לאפקועי איסורא, ה"נ לא אלים למתפס פדיונו לאסור דמיו, והוי כמו כל שארי איסורי הנאה כנלענ"ד.

שם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת. כ' הרא"ש כיון דידע הלוקח שהוא של ערלה נתן המעות לשם מתנה, וא"כ ה"נ אמאי מחזירין המעות בעין הא הוי מעות מתנה כיון שידע

שהוא של בעל וא"י למוכרה. והרמב"ם שכ' ג"כ דאם המעות בעין מחזירין לטעמיה אזיל דס"ל בפכ"ו ממלוה, דגם בהלואה אם המעות בעין מחזירים וה"ה הכא. דלא ס"ל להרמב"ם מעות מתנה. אבל לשיטת הרא"ש קשה.

וצ"ל דבאמת מ"ש הרא"ש מעות מתנה ל"ד דהא באמת קיימ"ל בהכיר בה שאינו שלו דמעות פקדון. וכמ"ש הב"ש (ס"ס כח) אלא דכוונת הרא"ש ג"כ דמעות פקדון, רק דטעמא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת משום דהוי פקדון בהיתר תשמיש כמ"ש הנ"ל. ומש"ה כיון שקדש אשה הוי כמו לוה המעות. אבל הכא כ"ז שהוא בעין הוי פקדון. וכמ"ש במעות מותרים בב"מ (דף מד). ומ"ש הרא"ש בכתובות פ' נערה דהמעות בעין חוזרין מטעם גזול ע"כ ג"כ לאו דוקא אלא מטעם פקדון. וכן הוא בהר"ן פ' נערה דהוי פקדון.

אולם במ"ש הנ"י דאף החליפין אם היא בעין צריך להחזירן, צריך לע' הא מיד שהוציאתן נעשה לוה. והרי דעת הנ"י להדיא דלותה ואכלה לא דמי לדהוי בעין וא"צ להחזירן. ה"נ הוי הלואה. וצ"ל דכוונת הנ"י לסברת הרא"ה בפ' נערה דהמעות שנתן הלוקח כשהבעל מוציא מיד הלוקח הקרקע אין הבעל זוכה במעות דהוי כמו פירא דפירא והוי כמו טובת הנאה ע"ש בהרא"ה. ומש"ה גם בהחליפין אין הבעל זוכה בזה החליפין דבחיי' הוא שלה לגמרי. ומ"ש הנ"י דגם לאחר מיתתה מחזירין אף דהבעל הוי יורש ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי. צ"ל דמיירי לאחר תקנת הגאונים דמטלטלי משתעבדי. ואף דבעל לוקח הוי מ"מ בהנך חליפין לא הוי לוקח. ולסברת הרא"ה יהיה רק יורש. וזה היה נראה לדוחק בסברת הנ"י. ודוק. (הג"ה כל זה נדפס בדו"ח בליקוטים על קדושין. וכנראה שזהו העתק מחי' על ב"ב דף קל"ט ע"ב ושם נמצא דברי הנ"י עיי"ש).

שם והשתא דנפקא לן איסור אכילה ואיסור הנאה מלא יאכל כו', יעויין בתוס' רי"ד שכתב ויש מקשין [כיון דלא יאכל לכו"ע גם איסור הנאה במשמע א"כ גבי כיסוי הדם] מהיכן ממעטינן עוף טמא (ולר"ש ממעטינן גם טריפה) נימא דאשר יאכל היינו הנאה כדדרשינן לא יאכל א' איסור הנאה במשמע ונרבה עוף טמא וכו' ומתרץ דא"כ לשתוק קרא מיני' ולכתוב חיה ועוף סתם והכל במשמע ע"ש, ותמוה דנימא דקרא ממעט לחיה ועוף הנסקלין ושחטן לאחר שנגמר דינן דפטור מכיסוי דאשר יאכל היינו דבר המותר בהנאה וצ"ע.

א) נסתפקנו לשיטת תוס' פ"ק דפסחים דמדנקט ר"ג א"ר המקדש בחטי קורדנייתא מו' שעות ולמעלה, משמע דוקא אחר שש דהשעות דאורייתא וכן בהיפוך בחמץ דאורייתא ושעות דרבנן אבל בחמץ דרבנן ושעות דרבנן מקודשת, אם זהו דוקא בידעה שהוא חמץ

אבל בלא ידעה לא, או דאין חילוק, ואופן הספק כיון דעיקרא דדינא הוא מלתא דתמיה כמו דמפקפק הב"ש (סי' כ"ח) דהא מ"מ כיון דאסרו חז"ל בהנאה ממילא לית בו שוה פרוטה, וא"כ י"ל נהי דס"ל לתוס' דמכח איסור דרבנן לא מקילינן בדאורייתא מ"מ דוקא בידעה דרצונה להתקדש בזה, ומה"ת הוי ממון מעלי', אבל בלא ידעה י"ל דאין לך מקח טעות גדול מזה, ובזה ל"ש דלא מקילינן בדאורייתא דהא מ"מ הוי מקח טעות, גם יש לחלק למה דמפקפק הב"ש שם על דינא דתוס' הנ"ל דאמאי לא נימא כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ע"ש, ובזה י"ל למ"ש תוס' ב"ב (מ"ח ב) בההיא דתלוה וקדיש דל"ש בזה כל דמקדש וכו' דהא ידע ומכוין לעשות נגד דעת רבנן, ה"נ י"ל כיון דרצונה לקדש באיסור הנאה דרבנן הרי דלא רצו לקדש אדעתא דרבנן, [ואני מסופק בזה בקדושין כה"ג אם אח"כ נתן גט בתנאי ונאנס או דביטל השליח שלא בפניו דבגיטין דעלמא אמרינן (ריש כתובות ורפ"ד דגיטין) דאף דמדאורייתא הגט בטל מ"מ מדרבנן הוי גט דכל דמקדש וכו' א"כ י"ל דבקדושין כה"ג דלא קידש אדעתא דרבנן לא הוי גט, או דמ"מ דנין דאף דבדבר זה לא קידש אדעתא דרבנן מ"מ על ענינים אחרים מקדש אדעתא דרבנן] וא"כ י"ל דזהו רק בידעה אבל בלא ידעה נקטינן כקושית הב"ש דנתקדשה אדעתא דרבנן [דכמו דאמרינן כל המקדש הה"ד כל המתקדשת אדעתא דרבנן מתקדשת] וממילא אינה מקודשת, והוא ספק עצום וגדול לענ"ד.

ב) והנה בתחלת ההשקפה יש להביא ראי' מדברי תוס' קדושין (נ"ח. ד"ה אלמא) [דלשיטת רש"י קשיא מס"ד דש"ס דלר"ש בקדשה בחשנ"ב מקודשת משום דחשנ"ב לאו דאו' עי"ש, ולכאו' נראה] דאף לשיטת רש"י דר"ג מתחלת שש קאמר, ליכא קושי', די"ל כמו דס"ל לשיטת תוס' דבתרי דרבנן מקודשת דמ"מ בלא ידעה [אינה] מקודשת ה"נ נימא לרש"י דר"ג דמיירי בתרי דרבנן מ"מ י"ל דמיירי בלא ידעה וההיא דר' שמעון מיירי בידעה, אלא ע"כ דאין לחלק, אבל זהו טעות דודאי א"א לומר דר"ג מדין מקח טעות אתי' עלה דהא בסוגי' דפסחים מייתי ראי' מדר"ג על ביטול בשעה ו' כיון דאסור מדרבנן כדאורייתא דמי ולא מצי לבטל ואם איתא דר"ג [מיירי] בלא ידעה ומטעם מקח טעות ליכא ראי' לדין ביטול ופשוט, אבל מ"מ למסקנתם דר"ג מיירי בחד דאורייתא, והדיוק דבתרי דרבנן מקודשת עדיין יש לספק דדוקא בידעה אבל בלא ידעה בכל ענין אינה מקודשת.

ג) ונבא לבאר פסקא דהש"ע אה"ע (סי' כ"ח סכ"א) המקדש באיסורי הנאה דרבנן לגמרי שאין לו עיקר בדאורייתא מקודשת [והיינו כשיטת תוס' הנ"ל, ומ"מ תמוה לי דהא בתוס' חולין (ד': ד"ה חמצן) הוכיחו מסוגיא דע"ז דאף דמקודשת בתרי דרבנן

מ"מ אם בא אחר וקדשה צריכה גט, וא"כ איך סתם בש"ע הנ"ל דמקודשת ולא ביאר דמ"מ צריכה גט מאחר, וביותר דהא מדברי הש"ע שם דבחד דרבנן צריכה גט מספק א"כ מוכח דמה דפסק תחלה בתרי דרבנן דמקודשת היינו לגמרי דאפי' גט א"צ מאחר דאל"כ [מה] בין זה לאידך דינא, וזה נגד דברי תוס' המפורשים, וחידוש שלא הערו בזה האחרונים] ואם בחמץ דאורייתא ושעות דרבנן או בחמץ דרבנן ושעות דאורייתא ספק מקודשת, ואם באיסורא דאורייתא לגמרי כגון חמץ דאורייתא ושעות דאורייתא אינה מקודשת עכ"ל, ותמהו הח"מ והב"ש דנהי במה דפסק דבחמץ דאורייתא ושעות דרבנן ס' מקודשת די"ל דזהו כמ"ש הרמב"ן דכיון דלבתר איסורי' מבדל בדילי אינשי מיני' ובשעה ו' כולם עסוקים בו לשרפו לא משמע להו לאינשי דמתסר בהנאה ואם יראו דאין חוששין לקדושין יטעו לומר דגם במקדש בשעה ה' דא"ח לקדושין או כמ"ש הר"ן טעם אחר ע"ש, אבל מ"מ בחמץ דרבנן ושעות דאורייתא מה ספק יש כאן הא זהו עצמו מימרא דר"ג דאין חוששין לקדושין, והוא תמוה.

ד) והנלע"ד דלכאורה תמוה דברי תוס' חולין הנ"ל דלפי הוכחתם מסוגיא דמס' ע"ז דאף דבתרי דרבנן מקודשת מ"מ אם בא אחר וקדשה צריכה גט א"כ איך כתבו בקדושין (נ"ח רע"א) דאילו סובר ר"ש חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא ניחא דמקודשת דהוי שרש דרבנן, הא מ"מ גם בזה אם בא אחר וקדשה צריכה גט, [דהא לא נחתו לחלק דחולין שנשחטו בעזרה לית בי' שום שרש דאורייתא וגרע מתרי דרבנן דחמץ וכמ"ש רשב"א, דא"כ גם לרש"י לא הקשו כלום] ואם נימא דבאמת מקודשת היינו לחומרא וצריכה ג"כ גט מאחר א"כ ישאר קושייתם בחולין על סוגיא דע"ז דהא מה שתירצו דצריכה גט מאחר מ"מ דלמא מכרן וקידש בדמיהן מקודשת היינו ג"כ לחומרא, וצריכה באמת גט מאחר.

ה) ונלע"ד ע"פ דברי תוס' קדושין (נ"ו ב) דהקשו אמאי בערלה וכדומה אינה מקודשת הא יכולה להנות שלא כדרך הנאתן, [דס"ל דשלא כד"ה אפי' איסור דרבנן ליכא כמ"ש המ"ל בכוונתם בהל' יסודי התורה] ותירצו דמיירי שאינו ש"פ הנאה דשלא כד"ה, וא"כ מוכח דאינה מקודשת לא דא"צ גט דהא אף דאין בו ש"פ מ"מ ניחוש שמא ש"פ במדי, אע"כ דאינה מקודשת היינו דלא הוי מקודשת גמורה, וכההיא דמתני' בקדושין (מ"ו א) המקדש בתמרה אם אין באחת מהן ש"פ אינה מקודשת, וכן מתני' (נ א) קידש בפחות מש"פ אע"פ ששלח סבלונות לאחר מיכן אינה מקודשת, דהנך מ"מ צריכה גט דשמא ש"פ במדי.

ו) לפ"ז ניחא פירכת הש"ס במס' ע"ז מההיא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת דהיינו ע"כ לגמרי דאם לא כי אלא דמקודשת לחומרא, הא גם ברישא בקידש בגוף האיסור

הנאה צריכה גט משניהם דשמא ש"פ במדי, אע"כ דברישא קתני אינה מקודשת היינו דמקודשת גמורה לא הוי (סיפא) ובסיפא דמכרן וקידש בדמיהם מקודשת דהיא מקודשת גמורה ואינה צריכה גט, וא"כ שפיר דאם איתא דשכרו אסור מדרבנן לא תהי' מקודשת גמורה.

ז) אולם לכאורה עדיין קשה דדלמא אף דשכרו אסור מדרבנן מ"מ הוי מקודשת גמורה וא"צ גט מאחר, והיינו כיון דמה"ת הוי ממון גמור ומקודשת גמורה וא"צ גט משני, ולגבי דרבנן אמרי' דשמא ההנאה דשלכד"ה ש"פ במדי ואפי' מדרבנן מקודשת לראשון [להסוברים דחיישינן שמא ש"פ במדי הוא ספק דאורייתא דאם במדי ש"פ מקודשת גמורה] וא"כ לענין גט משני הוי ספק דרבנן שא"צ גט ממנו.

ח) ובאמת אינו ברור אצלי המכוון בתוס' חולין הנ"ל ביסוד זה דבתרי דרבנן צריכה גט משני, אם כוונתם דקדושי ראשון הוא עיקר כיון דמה"ת הוי ממון מעליא אלא דמדרבנן לא הוי קדושי מעליא וצריכה גט משני מדרבנן וכנ"ל, או בהיפוך דמדינא לא חלין קדושי ראשון כיון דחז"ל אסרו בהנאה א"כ אינו ש"פ וממילא אינה מקודשת וכקושי' הב"ש הנ"ל, אלא דמ"מ כיון דהוי שרש דרבנן החמירו דמקודשת לראשון שלא יהא נראה דמקילין בדאורייתא, וא"כ הגט מראשון הוא דרבנן ומהשני דאורייתא, ואזי אין מקום לקושייתנו הנ"ל, ואין לי הכרע בזה.

ט) אמנם נראה דגם זה לק"מ דהא מתני' חשיב ג"כ כלאי כרם והרי אמרי' בפסחים (כ"ד ב) דהכל מודים בכלאי כרם שלוקין עליהם אפי' שלא כד"ה, וא"כ בחליפי כ"כ אם אסורין מדרבנן אסורין כמו הכלאי כרם עצמן אף שלא כדרך הנאתן, ושפיר פריך דבזה עכ"פ תצטרך גט משני דלא הוי ספק דרבנן.

ובההיא סוגי' דקדושין (נ"ח א) לס"ד דהש"ס דר"ש ס' חולין שנ"ב לאו דאורייתא ומש"ה מקודשת והיינו לחומרא וכנ"ל, א"כ יקשה אמאי פליגי רבנן דאינה מקודשת הא מ"מ תהי' מקודשת לחומרא שיכולה להנות שלא כד"ה ושמא ש"פ במדי, צ"ל דהך ס"ד לא אזלא אליבא דשמואל דחיישינן שמא ש"פ במדי, אבל פרכת הש"ס בע"ז קאי להלכתא דקיימא לן כשמואל וא"כ ברישא דקתני א"מ היינו דהוי ספק קידושין, וע"כ בסיפא דקתני מכרן וקידש בדמיהן מקודשת היינו מקודשת גמורה ושפיר פריך דאם איתא דשכרו אסור מדרבנן תהי' צריכה גט משני בכלאי כרם דלא הוי ספק דרבנן וכנ"ל.

י) ומה מאד מתקו בזה לישנא דהש"ס בע"ז והרי ערלה וכ"כ, דלמה נקט תרתי ערלה וכ"כ או דהו"ל למנקט כולהו דחשיב במתני' או דלנקט רק חד, והיינו דמערלה לחוד ליכא למפרך די"ל דבאמת מקודשת היינו מקודשת גמורה דא"צ גט משני כיון דהגט משני הוי

רק מדרבנן הוי ס' דרבנן דשמא ההנאה דשלכד"ה הוא ש"פ במדי וכנ"ל (אות ז), ומכלאי כרם לחודא ג"כ ליכא למפרך דדלמא באמת מקודשת היינו לחומרא, ובכלאי כרם עצמו דקתני ברישא אינה מקודשת היינו דא"מ כלל דאפי' ספק קדושין ליכא דהא אסור גם שלכד"ה, ולזה פריך מתרווייהו ביחד, דמכח ערלה מוכח דמה דקתני ברישא א"מ היינו דלא הוי מקודשת גמורה וצריכה גט משניהם דשמא הנאת שלכד"ה ש"פ במדי א"כ דהך מתני' קורא לס' מקודשת בלשון א"מ ממילא הפירכא מכלאי כרם דאמאי היא מקודשת גמורה תצטרך גט משני מדרבנן, דבכ"כ ליכא ס' דרבנן וכנ"ל, ולומר דמקודשת היינו לחומרא זה אי אפשר דהא מתני' זו קורא ספק קדושין בלשון א"מ ודו"ק, ברוך שבחר בהם ובמשנתם.

יא) אמנם עדיין קשה הא בתוס' קדושין (נ"ו ב) על קושייתם הנ"ל דאפשר להנות שלכד"ה תירצו עוד דמיירי בלא ידעה וסבורה ליהנות כדרכו, וע' בב"ש (סי' כ"ח ס"ק נ"ד) דהנך תירוצים ל"פ דתרווייהו אמת דבלא ידעה אף אם שלכד"ה ש"פ א"מ, ובידעה בעי' ששלכד"ה [אינו] ש"פ, וא"כ עדיין קושייתנו במקומה דמה פריך בע"ז דלמא מקודשת לחומרא וצריכה גט גם משני, ואי דא"כ יהי' מוכח דמה דקתני ברישא אינו מקודשת היינו דליכא קדושין כל ואמאי הא יכולה להנות שלכד"ה ושמא ש"פ במדי, דלמא מיירי מתני' בלא ידעה וסבורה ליהנות כד"ה.

יב) ולזה בהכרח קושי' זו נפשט ספיקתינו (באות א) דבאמת בלא ידעה הסברא פשוטה דאף בשרש דרבנן א"מ דהוי מקח טעות, וא"כ פירכת הש"ס בממנ"פ אם איתא דשכרו אסור איך קתני מכרן וקידש בדמיהן מקודשת בממנ"פ אם מיירי בלא ידעה הא הוי מק"ט, ואם בידעה א"כ ע"א הא דקתני ברישא א"מ היינו כתירוץ א' דתוס' דמיירי ששלכד"ה אינו ש"פ, וממילא מקודשת לחומרא דשמא ש"פ במדי, וא"כ הא דקתני בסיפא מכרן וקידש בדמיהן מקודשת היינו לגמרי וא"צ גט משני, והא אסור מדרבנן ותצטרך גט משני וק"ל.

יג) והנה לכאורה יש לסתור ראייתינו דהא כל יסוד בניננו מכח קושייתנו (באות ד), והרי לפי הנ"ל י"ל דמקודשת משמע דמקודשת לגמרי, וההיא דקדושין (נ"ח א) י"ל ג"כ דמקודשת לגמרי והיינו כיון דחשנ"ב לאו דאורייתא וא"כ מה"ת א"צ גט משני, ולגבי דרבנן אמרי' שמא מקודשת גמורה לראשון ע"י הנאה שלא כד"ה ושמא ש"פ במדי, ורבנן פליגי דס"ל חשנ"ב דאורייתא מש"ה אינה מקודשת היינו דלא הוי קדושין גמורים, וא"כ שפיר פריך בע"ז דאמאי מכרן וקידש בדמיהן מקודשת בכלאי כרם דאסור שלא כד"ה

ותצטרך גט משני ולשון מקודשת משמע גמורה, וא"כ א"צ לדברינו הנ"ל דההוכחה מכח הרישא ונסתר ההוכחה הנ"ל בלא ידעה.

יד) אולם לשיטת מהרש"ל שבועות (כ"ג ב) דלר"ש דס"ל כ"ש למכות גם שלכד"ה אסור מדאורייתא דלא גרע מכ"ש, א"כ לר"ש לשיטתי' א"א לומר דמקודשת גמורה דהוי ספק דרבנן דהא לדידי' שלכד"ה אסור וע"כ מקודשת היינו לחומרא ונתקיימו כל דברינו הנ"ל.

טו) ועדיין צריכין לבאר דא"כ יקשה על מימרא דר"ג דהדיוק דבתחלת שש מקודשת עכ"פ לחומרא כיון דהוי חמץ דרבנן ושד"ר א"כ ע"כ מיירי בידעה למה דהוכחנו דבלא ידעה גם בשרש דרבנן א"מ, וא"כ יקשה איך אמרי' משש ולמעלה א"ח לקדושין הא מ"מ הוי ספק כקושי' תוס' קדושין הנ"ל דיכולה ליהנות שלכד"ה (וא"י) [ואף] דאין בו ש"פ מ"מ שמא ש"פ במדי, ולומר דרב לא ס"ל להא דשמואל דחיישינן שמא ש"פ במדי זהו דוחק דבסוגיא דקדושין (י"ב ב) אמרי' יתיב ר"ש בר חייא קמיה דרב וקמעיין אי אית ביה ש"פ ופרכינן עלה והא א"ש חיישינן שמא ש"פ במדי, ומשני הא בקדושי ודאי הא בקדושי ספק, א"כ משמע דרב ס"ל ג"כ לדשמואל.

טז אמנם נ"ל דלק"מ דהרי מסקו תוס' (ריש פסחים) דגם נוקשה אסור להשהות בביתו וצריך לבערו וא"כ ל"ש לומר דשש"פ במדי הא מה מהני דבמדי ש"פ הא א"א לה להוליכה לשם דהא צריכה לבערו מעולם.

יז) אמנם לכאורה יש ראי' להיפוך יעויי' בתוס' פסחים (כ"ט רע"ב) דהקשו עוד אמאי המקדש באיסורי הנאה א"מ הא יכולה להנות מאפרן, ותירצו דבשביל אפר דאינו בעולם עתה לא מקרי ממון, עוד תירצו דמיירי שאין באפר ש"פ, וא"כ לתירוצם ב' דגם מצד אפר יכולה להתקדש א"כ עדיין יקשה על רב אמאי א"ח לקדושין הא יכולה להנות מאפרו ושמא האפר ש"פ במדי, ואף אם נימא דרב ס"ל כרבנן דר"י דאף מפרר וזורה לרוח וא"כ הוי מהנקברים ואפרן אסור כמ"ש המג"א (רס"י תמ"ה) הא מ"מ יכולים לשרפו ולהשהות האפר, [דאף דכל הנקברים לא ישרופו היינו מטעם דשמא יהנה מאפרו וא"כ הכא דנוקשה לפני זמנו אסור רק מדרבנן כמ"ש תוס' ריש פסחים] והוי רק גזירה דרבנן, ואי דשמא יבא ליהנות מאפרן בפסח ורב אפשר ס"ל דנוקשה אסור בפסח מדאורייתא הא מ"מ לגבי דאורייתא אפר זה מותר כיון ששרפו קודם לילה הוי כמו חרכו קודם זמנו דהא לגבי נוקשה עד הלילה הוי קודם זמנו, ואף דאפר אסור מ"מ יכולה להנות מהאפר שלכד"ה ושמא ש"פ במדי, בשלמא להר"ן דתירץ ג"כ בקדושין על קושי' דאפרן דמיירי שאין בו ש"פ, ליכא קושי' דהא הר"ן ס"ל דמן שלא כדרך הנאתן ליכא קושי' דמדרבנן

אסור שלכד"ה, וא"כ שפיר י"ל דס"ל דחמץ מן הנקברים ואפרן לעולם אסור, דגם מאפרן אסור להנות שלכד"ה, אולם לתירוץ ב' דתוס' פסחים הנ"ל דס"ל דעל אפרן ועל שלכד"ה צריכין לתרץ דאין בו ש"פ א"כ ישאר הקושי' על רב הא יכולה לשרפו ולהנות מאפר שלכד"ה, ושמא ש"פ במדי, ונצטרך לומר כאידך תירוצם דתוס' בקדושין דרב מיירי בלא ידעה, וא"כ מוכח דבתרי דרבנן אפי' בלא ידעה מקודשת לחומרא, וא"כ מוכח לכאו' בהיפוך דגם בלא ידעה מקודשת.

יח) ולזה נראה דבאמת תלי' הדין בב' תירוצי תוס' פסחים הנ"ל, ובתחלה נקדים לתרץ קושית תוס' בקדושין (נ"ח א) דאף אם חשנ"ב ל"ד מ"מ תהי' מקודשת כמו במקדש בחיטי קורדנייתא, והיינו די"ל דהצעת הש"ס כך דר"ש דס' דחשנ"ב בשריפה א"כ בשלמא אם חשנ"ב ל"ד והם אסרו. והם אמרו דבשריפה ממילא הוי כמו כל נשרפין דאפרן מותר, וא"כ י"ל דמיירי ביש באפרן ש"פ ומקודשת בודאי מכח אפרן, ורבנן דס"ל דחשנ"ב מהנקברין ואפרן אסור ומיירי דשלכד"ה אין בו ש"פ משה"ה א"מ היינו דאינה ודאי מקודשת, ולזה פריך הש"ס דמדקאמר וכן חי' מוכח דס"ל דחשנ"ב דאורייתא, וא"כ כיון דמדאורייתא הוי מהנקברים, ורק מתקנת חז"ל דינו בשריפה ממילא אפרן אסור ואמאי מקודשת, ודוק כי נכון הוא בעזה"י.

יט) ומעתה נבאר דברינו דהך ספיקותינו (באות א) תלי בהנך ב' תירוצים דתוס' בפסחים, דלתירוצם הא' דמשום אפרן אינה מקודשת ומוכרחים לומר בההיא דקדושין דלמ"ד מקודשת היינו לחומרא, א"כ הא דפריך בע"ז ממכרן וקידש בדמיהן מקודשת ע"כ מוכח ההוכחה דברישא דא"מ היינו ס' קדושין דשמא שלכד"ה ש"פ במדי ומוכח דבסיפא מכרן וקידש בדמיהן היינו לגמרי מקודשת, נשאר ההוכחה הנ"ל דדלמא ברישא א"מ היינו דאינה מקודשת כלל דמיירי בלא ידעה, אע"כ דא"כ ממילא יקשה מסיפא דבלא ידעה גם בשרש דרבנן א"מ כלל, ומההי' דרב דהמקדש בחיטי קורדנייתא ליכא סתירה דכיון דעתה קיימינן משום אפרן אינה מקודשת, והחמץ בעין אסור להשהות וא"א להוליך למדי משה"ה אינה מקודשת ושפיר י"ל דרב מיירי בידעה משה"ה הדיוק דבתרי דרבנן מקודשת.

אבל לתירוצם הב' דגם בשביל אפרו מקודשת, א"כ יקשה על רב אמאי א"ח לקדושין הא יכולה לשרפו ולהנות מאפרו שלכד"ה ושמא ש"פ במדי, וע"כ רב מיירי בלא ידעה ומוכח באמת כאידך צד דגם בלא ידעה בתרי דרבנן מקודשת, וההיא סוגיא דע"ז בפשוטו ניחא די"ל דפריך מלישנא דמקודשת דמשמעות ודאי וההוא דקדושין ג"כ מקודשת ודאי וכמ"ש (באות ח), ואי דעדיין קשה דמ"מ מאי פריך בע"ז דלמא באמת מקודשת היינו

לגמרי דלגבי גט משני מדרבנן הוי ס' דרבנן דשמא האפר ש"פ במדי באמת נצטרך לומר השתא דמשום מדי לא הוי קדושין דאורייתא ורק לחומרא מקודשת וא"כ לא הוי ס' דרבנן, ודוק היטב.

כ) והנה במ"ש (באות יז) דלהר"ן ליכא קושי' על רב דהא שלכד"ה אסור מדבריהם וא"כ גם אפרן אסור שלכד"ה, עדיין אינו מיושב דהא אח"פ האפר לגמרי מותר כיון דהוא אפר מנוקשה ואילו הי' נוקשה גופא קיים בעולם הי' מותר אח"פ כמ"ש תוס' (ריש פסחים) וגם מקנסא לא אסור דהא בנוקשה ליכא ב"י, ואף להסוברים דאי נוקשה בפסח דאורייתא אתרבי גם לב"י, מ"מ הא קודם פסח דאפי' באכילה אסור רק דרבנן, וא"כ בשרפו קודם פסח דלא עבר כלל וליכא קנסא ממילא אח"פ מותר האפר כיון דאפי' החמץ בעין הוא מותר עתה היכא דליכא קנס, והוא נכון בסברא.

כא) אמנם נראה בביאור דברי תוס' ריש פסחים דהביא ראי' מברייתא דפסחים (מ"ג א) שיאור ישרף ולא הביאו ראי' ממתני' ערוכה (מ"ח ב) שיאור ישרף, ובצל"ח עמד ע"ז, ולענד"נ דהא מה דפשיטא להו דשיאור אח"פ ליכא איסור אף דקודם פסח אסור מדרבנן כדמוכח ממימרא דרב המקדש בחיטי קורדנייתא היינו דקודם פסח אסור מדרבנן דשמא יסבור שמותר להניח ממנו גם בפסח, אבל אח"פ ל"ש כן, ואף דלמ"ד נוקשה בפסח ג"כ דרבנן וע"כ הטעם משום דגזרו נוקשה אטו חמץ גמור, צ"ל דס"ל דדוקא בפסח דהוי כרת גזרו אבל אח"פ אף לר"י הוא רק בלאו אין לגזור, כך מוכרח לומר בכוונתם, ולפ"ז י"ל דסברתם רק למ"ד נוקשה דאורייתא דבפסח לא הוצרכו לגזור אטו חמץ גמור וכיון דגם אח"פ חמץ גמור בלאו לר"י לא חלקו בגזירתן וגזרו אף אח"פ בנוקשה אטו חמץ גמור, ולפ"ז ניחא דממתני' דשיאור ישרף דקתני והאוכלו פטור א"כ ס"ל למתני' דנוקשה לאו דאורייתא והוצרכו לגזור אטו חמץ גם אח"פ גזרו משום הכי ישרף היינו דאינו שוה כלום, ולזה הוכיחו מברייתא דקתני שיאור ישרף והאוכלו בארבעים דלדידי' דנוקשה דאורייתא ולא הוצרכו לעמוד למנין לגזור על נוקשה בפסח א"כ מהראוי דלאח"ז נוקשה מותר ושפיר הוכיחו מהא דישרף דאסור להשהותו, ודוק היטב.

ולפ"ז מיושב קושייתנו הנ"ל על רב, די"ל [דרב ס"ל] דנוקשה דרבנן וממילא גם אח"פ אסור נוקשה מדבריהם אטו חמץ גמור וכיון דהחמץ אסור לעולם גבי [גם] אפרן אסור לעולם מש"ה אין חוששין לקדושין, וכ"ז לרב דס"ל כר"י דלפני זמנו ולאח"ז אסור מדאורייתא, מש"ה גם נוקשה אסור אח"ז מדרבנן, אבל לדידן דקי"ל דלאח"ז אסור רק מקנסא ובנוקשה אח"פ אפי' קנסא ליכא כדאיתא בש"ע (ס"ס תמ"ז), א"כ שפיר עולה פסקי דהש"ע דחמץ דרבנן בשעות דאורייתא מקודשת מספק, והיינו דיכולה לשרוף

ולהשהות האפר ולאח"פ יחוזר האפר להיתירו דהרי החמץ עצמו אילו הי' בעין הי' חוזר להיתרו, ואף אם האפר אינו ש"פ מ"מ שש"פ במדי, והא דחמץ דאורייתא ושעות דאורייתא אסור היינו כיון דהחמץ עצמו הי' נשאר עד אח"פ הי' אסור מקנסא ממילא כיון דעבר שש ולא ביערו חמץ זה נאסר לעולם מדרבנן וגם אפרו אסור לעולם כמו כל הנקברים דעפרו אסור מש"ה א"מ כלל, והוא כפתור ופרח.

דף נז.

איתמר צפורי מצורע כו' למה דקיימא לן כר"י דצפורי מצורע משעת שחיטה אסור, הא דתנן שחטה ונמצאת טריפה היינו אם נטרפה בשעת שחיטה דלא חל עלי' איסור צפורי מצורע ושאני בההיא דסיפא דנשפך הדם דבשעת שחיטה קבעה ונאסרה גם המשולחת בהנאה, דגם המשולחת אסורה בהנאה משעת שחיטה וקיימא באיסור עד שעת שילוח, ומזה ראי' גמורה לשיטת תוס' דס"ל הכי ובריטב"א כתב להדי' ראיה זו ומהתימא על רש"י והרע"ב שם דס"ל דהמשתלחת מותרת לגמרי דא"כ אמאי תני הכא דתמות המשולחת, וצ"ע.

דף נז:

גמ' רשב"י אומר משום ר"ש (בן יוחאי). כן הוא בחולין קטז.

דף נח.

בסוגיא דחולין שנשחטו בעזרה. הרמב"ם (פ"ב ה"ב משחיטה) כ' השוחט חולין בעזרה ונמצא טריפה מותר בהנאה, ותמה הכ"מ אמאי פסק רבינו כר' שמעון לגבי רבנן. (הג"ה בסוגיא זו עי' במה שהועתק לעיל נ"ו ב' באורך).

א) ולענ"ד יותר יש לתמוה דכפי הנראה בפשטות הסוגי' (חולין פה: וקידושין נח א) דפלוגתייהו דר"ש ורבנן תליא בפלוגתא דפליגי ג"כ באו"ב וכיסוי דם אם שחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה או לא, וכיון דקיימא לן בכל מילי שמה שחיטה זולת בכיסוי מקרא דאשר יאכל, א"כ ממילא לענין חולין בעזרה מהראוי לפסוק כרבנן דשמה שחיטה ובנמצאת טריפה תהא אסורה בהנאה.

ב) גם ביסוד הדין אם חולין שנ"ב דאורייתא או דרבנן, רבה המבוכה בדברי רבינו, (דבפ"ב ה"ג משחיטה) כתב ודברים אלו דברי קבלה, וכל השוחט חולין בעזרה או האוכל כזית מבשר חשנב"ע מכין אותו מכות מרדות, וביאר הכ"מ שם דמ"ש רבינו דברי קבלה, אין הכוונה דהוא דרבנן אלא הכוונה שנאמר כן בקבלה מסיני, והוכיח כן מדברי רבינו (פ"ה מאישות) המקדש בא"ה אינה מקודשת, מדסתם רבינו משמע דגם במקדש בחולין שנשב"ע אינה מקודשת א"כ מוכח דס"ל לרבינו דחשנב"ע דאורייתא ע"ש.

ובאמת ראי' זו אינה מכרעת למה דמבואר בתוס' קידושין (נח א) שהקשו במה דאמרינן שם אלמא סבר ר"ש חשנב"ע לאו דאו'. הא גם אם הוא לאו דאורייתא אמאי מקודשת דמ"ש מדרב גידל המקדש בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקידושין. ותירצו בשם ר"ת דהתם איכא עכ"פ שעות דאורייתא, וסיימו שם ולפירוש הקונטרס נמי לק"מ למסקנא דהא אפי' לר"ש אינה מקודשת עי"ש, ביאור דבריהם דלפ"ה ג"כ ליכא קושי' כ"כ דמדברי המקשן ליכא למידק כ"כ די"ל דבאמת הו"מ למיפרך מדר"ג אלא דעדיפא מיני' פריך דר"ש אדר"ש, ולמסקנא דמיירי בנמצאת טריפה, י"ל באמת דבחשנ"ב גרידא אף אם היא לאו דאו' ג"כ אינה מקודשת, א"כ י"ל דגם רבינו ס"ל כשיטת רש"י דבשעות דרבנן וחמץ דרבנן ג"כ אינה מקודשת (ע' בהה"מ פ"ה מאישות) וא"כ אף אי ס"ל לרבינו דחשנ"ב לאו דאורייתא מ"מ אינה מקודשת.

אמנם אעפ"כ לכאורה מוכח כדעת הכ"מ בכוונת רבינו מדפסק בשוחט טריפה בעזרה דמותר בהנאה וגם פסק דחיה בעזרה אסור בהנאה, דמהנך ב' דינים דייק בסוגיין (חולין פה) דסבר ר"ש חשנ"ב דאורייתא, וראי' זו כ' הלח"מ שם, אלא דתמה שם ממ"ש רבינו (פ"א מחמץ) דכ"מ שנאמר לא יאכל ול"ת גם איסור הנאה במשמע, והיינו כדר' אבוהו בפסחים (כ"א) ומבואר שם דלר' יהודה דאמר דברים ככתבן לגר בנתינה ולעכומ"ז במכירה נפקא מלתא דר' אבוהו מקרא דאותו ומוכח דחשנ"ב לאו דאו' ע"ש, וא"כ רבינו דפסק כר"י דדברים ככתבן, ואעפ"כ פסק כר"א מוכח דאתי' מדרשא דאותו, ומוכח דס"ל לרבינו חשנב"ע לאו דאו' עי"ש שנדחק והחליט לעיקר בדעת רבינו דחשנב"ע דאורייתא.

ג) ויש לתמוה על הנך אריותא הכ"מ והלח"מ האיך העלימו עין מדברי רבינו (פ"ב ה"ח מגניבה) שכתב השוחט חולין בעזרה חייב ד' וה' אעפ"י שחולין שנשחטו בעזרה אסורין בהנאה [ר"ל ונימא מכיון ששחט בה פורתא אסרה אידך לאו דמרא קטבח כמבואר בסוגיין] הואיל ומדבריהם הוא הר"ז חייב עכ"ל, הרי מפורש דעת רבינו דחשנב"ע דרבנן וכמבואר בסוגיין דלמ"ד חשנב"ע דאורייתא אינו חייב דו"ה אלא א"כ שחט בחוץ וגמרן בפנים עיי"ש (ב"ק ע"ב).

ותנחזקה התמיה בדברי רבינו בפסקיו דבההיא (דפ"א מחמץ) דפסק כר' אבוהו, ובההיא (דפ"ב מגניבה) מבואר דס"ל לרבינו דחשנב"ע לאו דאורייתא, ומההיא דהשוחט טריפה בעזרה דמותר בהנאה והשוחט חי' בעזרה אסור בהנאה מוכח דס"ל לרבינו חשנב"ע דאורייתא.

ד) ונלע"ד בהקדם דברי תוס' חולין שם (פ"ה: ד"ה אין) עיי"ש היטב, ולכאורה יש לדייק מדבריהם דמה שחלקו בקידושין (נ"ח א) דשורש דאורייתא כגון חמץ דרבנן ושעות

דאורייתא או חמץ דאו' ושעות דרבנן אינה מקודשת. כל זה דוקא אם יש חד צד דאסור בהנאה מדאורייתא מצד השעות או מצד החמץ, אבל כל שאין שום צד איסור הנאה בדאורייתא, אף דאסור באכילה מדאורייתא לא מקרי שורש דאורייתא לענין זה, והיינו ממה שכתבו תוס' תחלה דמה דתמה ר' פפא וסבר ר"ש חולין שנשחטו בעזר' דאורייתא היינו דמקשה אברייתא דקידושין (נח א) דקאמר ר"ש המקדש בחשנב"ע מקודשת עי"ש. וא"כ אי נימא דאיסור אכילה דאוריי' מקרי שורש דאורייתא לענין זה, בלאו הך ברייתא דהשוחט את הטריפה [דמינה מוכח דס"ל לר"ש דחשנב"ע דאו'] למה לא הוקשה כן לר' פפא (על) מתני' דפ' מרובה (ע א) דמוכח דסבר ר"ש עכ"פ דאיסור אכילה דאורייתא [ע' תוס' חולין שם], ויקשה מזה על ברייתא דקידושין דאמאי מקודשת אע"כ דזה לא מקרי שורש דאורייתא, והכי משמע ג"כ בתוס' פ' מרובה (ע"ב: ד"ה דאי) במ"ש לחלק בין חשנב"ע לתקרובת כומ"ז לענין לאו דמרה קטבח, דבתקרובת אפי' איסור הנאה רק דרבנן מ"מ חשיב לאו דידי' כיון דאסרו רבנן בכל הנאות דאפי' קדש בו אשה אינה מקודשת, משא"כ חשנב"ע אי הוי דרבנן אזי בקדש בו אשה מקודשת מש"ה מקרי דמרה עיי"ש, מדהוצרכו לדחוק בזה עד שיש לשאול היא גופא טעמא מאי דחלקו רז"ל לענין קידושין אשה בין חשנב"ע לתקרובת, ולא חילקו ברווחא דבתקרובת עכ"פ איסור אכילה דאורייתא כדמסקו תוס' שם מש"ה לא מקרי דמרי' דהוי שורש דאורייתא [ומש"ה ג"כ אינה מקודשת], משא"כ חשנב"ע שגם איסור אכילה לאו דאורייתא מש"ה מקרי דמרי' [ומש"ה מקודשת], אע"כ דס"ל לתוס' דאיסור אכילה אינו מעלה ומוריד לענין ליחשב איסור ההנאה שבו לשורש דאורייתא, ואפשר דיצא כן לתוס' מכח ההוכחה הנ"ל מדלא הוקשה כן לר' פפא (על) מתני' דמרובה מההיא ברייתא דקדושין וכנ"ל.

אמנם לפי מה דמסקו תוס' חולין הנ"ל דתמיהת ר' פפא וסבר ר"ש חשנב"ע דאורייתא היינו דיקשה אההיא דקתני וכן חי' שנשחטה בעזרה עיי"ש, א"כ שפיר י"ל לדינא דכל שיש איסור דאורייתא אף באכילה לחוד מקרי שורש דאורייתא לענין הנאה, ואינה מקודשת, ור' פפא דבעי לאתובי מההיא דוכן חי', דזהו [דקושי' זו] רק אם גם איסור הנאה דאורייתא אזי ליכא חידוש (כ"כ) בחי' יותר מבהמה מש"ה הוקשה לו רק אברייתא דהשוחט את הטריפה דמינה מוכח דגם א"ה דאורייתא [אמנם ממתני' דמרובה מוכח רק דאיסור אכילה דאו' אבל א"ה י"ל דרבנן א"כ שפיר איכא חידוש בחי', בקצרה דאי הקו' מוכן חי' תקשי רק אי נימא דגם א"ה דאו' וזה לא מוכח ממתני' דמרובה רק מברייתא דטריפה, אבל אי הקו' ממקודשת א"כ אי ע"י אי אכילה דאו' א"מ תסגי להעמיד הקו' בהנחה זו דאי' אכילה דאו' עכ"פ וזאת גם ממתני' דמרובה מוכח], ומסוגיא דקידושין

(נא א) ליכא למידק מדלא פריך אברייתא דהתם דמקודשת ממתני' דמרובה, דבלא"ה פריך שפיר מההיא דוכן חי' דהיא ג"כ מתני' בתמורה.
אולם הא עכ"פ נקיטנא מדברי תוס' אלו דדינא דשוחט טריפה בעזרה דמותר בהנאה, זו רק אם גם איסור הנאה דאורייתא [דאל"ה הדק"ל אמאי לא הביא ממתני' דמרובה].
ובאמת יש להקשות בזה טובא ובפשטא נראה דדוקא אם שורש חולין בעזרה היא דרבנן דע"כ הטעם דמיחזי כאוכל קדשים, בזה שייך שגם טריפה ליתסר דמחזי כקדשים פסולים, אבל אם שורש איסור חולין בעזרה השחיטה והאכילה אסור מדאורייתא אף אי איסור ההנאה הוא דרבנן י"ל דגזירה דרבנן נמשך אחר הדאורייתא, דהיכא דאיתא איסו' שחיטה ואכילה דאורייתא גזרו בי' רבנן לאסרו גם בהנאה משא"כ בטריפה דליכא דררא דאורייתא לאיסור חולין בעזרה לא גזרו בי' רבנן.
אבל מה נעשה דשבקי' לסוגי' דדחיק ומוקי אנפשי', דמדלא פריך ר"פ אמתני' דמרובה ע"כ דבעי למידק שגם א"ה דאורייתא, ובהכרח דס"ל לר"פ בהחלט דאף אם איסור אכילה דאו' מ"מ כיון דאיסור הנאה דגזרו רבנן רק מטעם דנראה כקדשים. שאינו נגרר בתר האיסור דאורייתא וגם בטריפה ראוי לאסרו בהנאה.
ה) ולכאורה הי' מקום לדון ולומר דממתני' דמרובה ליכא למידק כלל [ויתישב באמת קו' תוס' חולין שם על התרצן דאמאי לא דייק ממתני' דמרובה], בהקדם דברי הר"ן פ"ב דגיטין (כ א) אההיא דכתבו על איסורי הנאה כשר, דבא"ה לא אמרינן כתותי מיכתת שיעורי' אלא היכא דבעי שיעור אבל בגט דלא בעי שיעורא לא אמרינן כתותי, אבל בדבר שעומד להתבער מן העולם לר"ש דאמר כל העומד לשרוף כשרוף דמי אף במה דל"צ שיעור הוי כשרוף ממש וכעפרא היא ע"ש, לפ"ז י"ל הה"ד לענין שחיטה אף דסימנין לא בעי שיעור בגודלן ובעוביין ול"ש בי' כתותי מיכתת שיעורי' [עי' תוס' חולין דף קמ], מ"מ לר"ש דאמר כל העומד לשרוף כשר"ד הוי הסימנין כנשרפין, לפ"ז י"ל דמההיא דמרובה ליכא למידק דשפיר י"ל דסבר ר"ש חשנב"ע לאו דאורייתא, והא דפוטר מד' וה' היינו כיון דר"ש סבר חשנב"ע בשריפה וגם ס"ל דכל העומד לשרוף כשר"ד, מש"ה כיון ששחט בה פורתא עומד לשריפה וממילא ליכא גמר טביחה להתחייב בדו"ה, וחכמים דמחייבים בדו"ה ס"ל דל"א כל העומד כו' או דס"ל כדקי"ל במתני' דתמורה דחשנב"ע בקבורה.
ואף דמ"מ כיון ששחט בה פורתא נאסר בהנאה ולאו דמרי' קטבח, מ"מ י"ל סברא לחלק בין לענין לאו דמרי' דלא אמרי' כן בדרבנן ובין כשרוף דמי דאמרי' כן גם בדרבנן, והיינו עפ"י תוס' ב"ק הנ"ל (עב: ד"ה דאי) כיון דאם קידש בחשנב"ע מקודשת מקרי דידי', א"נ

י"ל דוקא לענין למחשבי' דהוי דמרי' כיון דשם בעליו עליו לאיזהו ענין דהיינו לקידושין מקרי דמרי', אבל לענין כשרוף דמי גם בדרבנן שייך כן, ועי' תוס' פ' לולב הגזול (לה א) דמשמע דגם במידי דרבנן אמרי' כתותי מכ"ש, א"כ י"ל דה"ה לר"ש לענין כשרוף דמי.
ו) אמנם לקושטא דמלתא נראה דדחוק לומר כן, דנראה דלא שייך בזה דלא הוי שחיטה משום דכשרוף דמי, דהא מה דעומד לשריפה בתחלת שחיטה היינו ע"י גמר שחיטה דאז למפרע שם שחיטה עליו בכל משהו ומשהו והוי שחיטת חולין בעזרה, אבל לולי דגמר השחיטה לא הי' עליו שם שחיטה כלל ואינו עומד לשריפה, וא"כ ל"ש דאגלאי מלתא למפרע דלשריפה עומד והוי כשרוף ממש וליכא שחיטה בסימנים רק כעפרא, דהא אם לא הוי שחיטה אינו עומד לשריפה, ורק מחמת השחיטה עומד לשריפה, וליכא למתפס שני הפכים בנושא א', גם בפשטא דמתני' בב"ק (ע א) דכייל בחד בבא שוחט טריפה וחשנ"ב משמע דמחד טעמא היא מדין שחיטה שא"ר.
ולזה נראה דאין לזוז מדברי תוס', דר' פפא בעי למידק מברייתא דגם איסור הנאה דאורייתא, ומוכח דס"ל לתוס' דאי אפשר לומר דחשנב"ע שנמצאת טריפה להתיר בהנאה, אא"כ תאמר דאיסור הנאה דאורייתא.
ז) והנה במה דטרחו תוס' ב"ק (ע"ב ב) לחלק בין תקרובת לחולין שנב"ע, נלע"ד חילוק נכון, דלכאורה יש לעיין איך שייך לומר גבי חשנב"ע מכי שחיט בה פורתא אסורה אידך לאו דמרי' קטבח, הא עיקר איסורו רק ע"י שגמר השחיטה הוי למפרע שחיטה מתחלה ועד סוף, אבל עכ"פ בעוד שעוסק בשחיטה קודם גמרו יש בידו לחרוש בה ולמכור אותה, דאי בעי אינו גומר השחיטה וליכא איסור דחשנב"ע, וא"כ איך שייך מכי שחט בה פורתא הוי לאו דמרי' הא יש לבעלים זכות להנות בה כחפצם ושלא לגמור השחיטה. ובהכרח צ"ל דמ"מ עתה בגמר שחיטה אגלאי מלתא למפרע דאם הי' נהנה בה מקודם גמר השחיטה הי' למפרע הנאתו באיסור מקרי ג"כ לאו דמרי'.
ולפ"ז י"ל דודאי כל שאסו' בהנאה אפי' מדרבנן מקרי לאו דמרי' דסוף סוף הא אסור להנות ממנה, אלא לענין הך מלתא לענין אגלאי מלתא למפרע דלאו דמרי' זהו רק בדאו' דלמפרע אם הי' נהנה קודם גמר השחיטה אגלאי דהנאתו הי' באיסור דאורייתא, זהו מקרי לאו דמרי', אבל בדרבנן דבעידן דשחט בה פורתא הי' מותר להנות ע"י שלא יגמור השחיטה, וגם עתה דגמר השחיטה ליכא למפרע איסור דאורייתא, מקרי דמרי'.
ויש להמתיק למה דמצינו בבכורות [ופסקינן כן בש"ע חוה"מ סי' רלד ס"ב] דבמוכר טריפה דאורייתא ואכל הלוקח שלא ידע שהיא טריפה צריך להחזיר לו דמיו משא"כ באיסור דרבנן, ועי' סמ"ע שם (סק"ד) הטעם דבאיסור דאורייתא אין אכילתו נחשב לו

להנאה ואדרבא צער היא לו דעבר אדאורייתא אף שהי' שוגג משא"כ באיסור דרבנן (ועי' חי' פסחים דף כ"ט אות כ"ה), א"כ ה"נ י"ל דבאיסור הנאה דאורייתא אף דבעידנא דשחט פורתא לא הי' כח ביד הב"ד לעכב הבעלים מלהנות, מ"מ אם הי' נהנה, עתה דגמר להשחיטה אגלאי מלתא דהנאתו דמקודם גמר שחיטה לא מקרי הנאה, דבאיסור דאורייתא לא חפץ להנות דשום אדם לא יתרצה בקיום הנאתו נגד דאורייתא, משא"כ באיסורי דרבנן דאם עבר ונהנה מקרי הנאה ובעידן דשחט פורתא לא הי' ביד הב"ד למנוע ממנו מלהנות, ואחרי שנהנה וגמר השחיטה לא מיעקר שם הנאה מיני', דמה שנהנה באיסור דרבנן מקרי נהנה, מש"ה מקרי דמרי'.

וכל זה בחשנב"ע. משא"כ בתקרובת דמסקו תוס' בפ' מרובה (עא: ד"ה כיון) דאף למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף מכי שחיט בה פורתא נאסרה, וא"כ ממילא אף אם לא יגמור השחיטה כלל אסורה, כמ"ש תוס' שם שהדבר תלוי במעשה ולא בשחיטה, מש"ה אף דאיסור הנאה דתקרובת הוא רק מדרבנן מ"מ מקרי לאו דמרי', דמיד דשחט פורתא אינו רשאי להנות מחמת ארי' דאיסורא דרבנן דרבע עלה, משא"כ בחשנב"ע דבשחיטה תליא וכל זמן שלא גמר שחיטתו מותר בהנאתו דאי בעי לא גמר לשחיטתו, ונכון.

ח) ולפ"ז י"ל דדעת הרמב"ם דבחשנב"ע איסור שחיטה (ונבילה) [ואכילה] דאורייתא אבל איסור הנאתו לאו דאורייתא וכשיטת רש"י פסחים (כב א) דמפרש כן לר"י.

[הגה"ה נ"ל ראי' לשיטת רש"י פסחים דמה דאמרינן שם קסבר חשנב"ע ל"ד היינו ההנאה אבל שחיטתו ואכילתו דאורייתא, מסוגי' דנדרים (יט א) קסבר ר"י כל שספיקו חמור מודאי כו' וכ' שם הר"ן דלא מצי מגלח מספק דא"א לו להביא חטאת מספק דהוי ספק חשנב"ע ועי' במל"מ (פ"ג הל' י"ח מנזירות) שהקשה הא בלא"ה א"א לו לגלח מספק דשמא אינו נזיר ועבר בלאו דהקפה ואף למ"ד הקפת כל הראש לא שמה הקפה מ"מ עכ"פ מדרבנן אסור, וכתב כיון דלית לי' תקנתא בכה"ג לא העמידו חז"ל דבריהם ע"ש, וא"כ לפ"ז מוכח דהא דלא מצי לגלח ולהביא חטאת מספק היינו דהוי ספק איסור דאורייתא דחשנב"ע דאורייתא דא"כ הא בפסחים אמרינן דר"י ס"ל חשנב"ע לאו דאור' ויקשה דר"י אדר"י, וליכא למימר דבאמת לר' אבוהו אליבא דר"י דס' בפסחים דס"ל דחשנב"ע ל"ד ס"ל כמ"ד הקפת כל הראש שמה הקפה ומ"ד ל"ש הקפה מדאורייתא ס"ל באמת כחזקי' דס"ל אליבא דר"י דחשנב"ע [דאורייתא], דז"א דבאמת קושיית המל"מ מעיקרא לק"מ דהא דינא דר"י דלא מעייל נפשי' משום דספיקו חמיר בודאי אינו מחלק בין נזיר לנזירה, ובנזירה דלית בה משום הקפה מוכרחין לטעמא דאסו' מספק להביא קרבן ונקיטנא רק הסברה של המל"מ דבכה"ג דליכא תקנה לא העמידו חז"ל לדבריהם,

וא"כ מוכח דר"י ס"ל דחשנב"ע דאורייתא, ומוכח במה דס"ל לר' אבוהו אליבא דר"י דחשנב"ע ל"ד היינו רק דההנאה ל"ד. ומיושב בזה דברי תוס' נזיר (ח. ד"ה שיהא בכרי) אם לא בהבאת אשם טומאה וזה אין בא על תנאי עכ"ל. ותמוה לי למאי צריכין לומר דר"ש שמכניס עצמו לספק שחמור בודאי, הא לר"ש אינו חמור דהא ר"ש ס"ל דיכולין להביא אשם על תנאי נדבה כדאית' במסכתין (ס א), ולפי הנ"ל דצריכין לטעם זה בנזיר איש דאם יטמא מיד אין לו תקנה דהא לא יכול לגלח תגלחת טומאה משום ספק לאו דהקפת הראש, וקו' תוס' על ר"י דאמאי באשה לא מעיילה לספיקה הא בדידה ליכא לאו דהקפה ויש לה תקנה, והוצרכו לתירוצם דא"י להביא אשם בתנאי, וק"ל.]

והא דפסק (בפ"ב מגניבה) דחייב בחשנב"ע ארבעה וחמשה, היינו כיון דהנאתו לאו דאו' מקרי דמרי', ואף דלענין קידושין פסק רבינו דהמקדש בחשנב"ע אינה מקו' כמ"ש הכ"מ (פ"ב משחיטה), י"ל דאין לדמות דין דו"ה לזה, דבקידושין אחרי דנאסר בהנאה מדרבנן לא שויא והוי כפחות משו"פ, משא"כ לענין דו"ה, וכמו דצ"ל לפירש"י דס"ל בההיא דר' גידל במקדש בחיטי קורדנייתא דאפי' בשורש דרבנן אינה מקודשת ואעפ"כ מבואר בסוגיין דבב"ק דמקרי דמרי', א"ו מסברתינו הנ"ל דאחרי שחל איסור הנאה אינה מקודשת, ומאותה שעה ג"כ אינו דמרי', אבל לענין דו"ה לדון דלמפרע לא הי' דמרי' קודם גמר השחיטה, בזה באיסור דרבנן כיון דממילא קודם גמר השחיטה לא הי' בכח הב"ד למנעו מלהנות, דדלמא לא יגמור השחיטה, ולענין לדון לאחר גמר שחיטה הנאתו שהי' מקודם לה לאו כלום היא, זהו ל"ש בדרבנן וכהנ"ל.

ומה דפסק רבינו דגם חי' בעזרה אסורה בהנאה י"ל כעין מ"ש תוס' בסוגיין (חולין פה: ד"ה היינו) דלמ"ד חשנב"ע דאורייתא אף דדין שריפה לא הוי דאורייתא מ"מ לא מקרי גזירה לגזירה, ה"נ י"ל בדעת רבינו דאם איסור אכילה דאורייתא ורבנן גזרו לאסור אף בהנאה גם בחי' יש לגזור בהכי ולא מקרי גזירה לגזירה, ודוקא (לר"מ) [לר"ש], דס"ל דחי' בשריפה, בזה אם איתא דהנאתו לאו דאורייתא א"כ מקרי ב' חומרות איסור ההנאה וחיוב שריפה, כל כך לא הו"ל לגזור בחי' ומקרי גזירה לגזירה, ושפיר מוכח דר"ש ס"ל חשנב"ע אסור בהנאה מדאורייתא, אבל לדידן דפסקינן דחשנב"ע בקבורה, וליכא כאן רק חומר' דרבנן דהיינו האיסור הנאה, זהו גם בחי', ולא מקרי גזירה לגזירה, כמו לר"ש לענין שריפה ה"נ לדידן לענין הנאה.

ומ"ש רבינו דהשוחט חולין בעזרה והיא טרפה דמותר בהנאה, י"ל כמ"ש לעיל (אות ד) מסברא פשוטה די"ל דדרבנן נגרר אחר הדאו' דהיכא דאיסור אכילה דאוריי' הוסיפו

רז"ל לאסור אף בהנאה אבל בטריפה דליכא איסור אכילה דאורייתא מצד חולין בעזרה, לא גזרו רז"ל בהנאה, ועונים כל דברי הרמב"ם כהוגן.
אך חל עלינו חובת הביאור לישב שלא יסתרו דברי הרמב"ם ממשמעות הסוגי' (חולין פה ב) דמוכיח מההיא דשוחט טריפה בעזרה, מדמותר בהנאה מוכח דחשנב"ע איסור הנאה דאורייתא.
ט) ונ"ל בהקדם דברי הרמב"ם בפי' המשניות (פ"ג דכריתות) שהקשה בהא דאמרינן דמבשל חלב (תרבא) בחלב דאינו חייב על אכילתו משום בב"ח דאין איסור חע"א אמאי לא נימא דזהו איסור מוסיף דאתוסף בה איסור הנאה כדאמרינן בכריתות שם (יד א) אקדשי' מגו דאתוסף בי' א"ה ועי"ש מה שתירץ, והמל"מ (בה' יסודי התורה) כתב לחלק דהיכא דיש מלקות על ההנאה זה הוי מוסיף אבל בהנאת בב"ח דכ' הרמב"ם דאין לוקין עליו לא מקרי מוסיף (ע"ש במל"מ פ"ה ה"ח סד"ה ויש לתמוה), והפלתי (סי' פז ס"ק יג) ביאר כוונת רבינו בתירוצו בפי' המשניות הנ"ל דכל איסורי הנאה נגרר מכח איסור האכילה, דהתורה אמרה דכל בב"ח הנאסר באכילה נאסר גם בהנאה, וא"כ אין שייך לעשות מזה איסור מוסיף, דבתחלה צריכין אנו לדון על האכילה לחוד אם ראוי (לאסור) לאכול, ואם יחול אזי תאסר בהנאה, ומש"ה גבי חלב בחלב דהאיסור אכילה עצמו אינו ראוי לחול ולא מתסר בהנאה, אבל באקדשי' לא שייך לומר דלא חל ההקדש לענין הנאה כיון דאיסור אכילה אינו ראוי לחול דאאחע"א, דהא פשוט דההקדש חייל על הבהמה בכללה וממילא גם החלב בכלל, וכיון דודאי חל שם ההקדש לענין הנאה שפיר הוי מוסיף עי"ש.
ונפ"מ בין ב' תירוצים אלו, דלדעת המל"מ חלב בחלב אסור בהנאה, דלענין הנאה לא שייך אאחע"א, אלא דלא משוינן זה למוסיף כיון דליכא מלקות על ההנאה, ולדברי הפלתי באמת מותר בהנאה כיון דלא חל איסור האכילה משום דאאחע"א לית בי' כלל איסור בב"ח.
ולענ"ד יש לתמוה על סברת הפלתי מסוגיין דחולין (פה ב) דעסיקנא בה דאמרינן סד"א כיון דשוחט טריפה מותר בהנאה לא הוי שחיטה כלל ולא תטהר מידי נבלה הא אף אם נדון אותו לשחיטה מ"מ יהא מותר בהנאה לר"ש דלית לי' איסור כולל ולא חל איסור אכילה דחשנב"ע על איסור טריפה, ולית בי' כלל איסור דחשנב"ע ומותר בהנאה, ודמי ממש לחלב בחלב.
י) ולזה הי' נראה לענ"ד דמ"מ בנמצאת טריפה (דהיינו עכ"פ בענין שהוא ודאי) [כשדנין אאחע"א טריפה עכ"פ בעינן שהוא ודאי טריפה] כגון נמצא קורט דם מבחוץ דידוע

דקודם גמר השחיטה נעשה כן, והא מ"מ הוי ספק אם נטרפה קודם התחלת שחיטה או אח"כ דנטרפה בין סימן לסימן, ובכה"ג אם נדון זה לשם שחיטה ליתסר משום חשנב"ע מתחילת שחיטה, דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, ובתחלת שחיטה עדיין לא הי' טריפה וחל אי' חשנב"ע ואסור בהנאה, אע"כ (דאין) [דאנן] דנין דשחיטת טריפה כיון דהוי שא"ר לא שמה שחיטה, וכיון דהגמר לאו שם שחיטה עליו, הוי כנתקלקלה בשחיטה דלא אמרינן דישנה מתחלה כיון דסוף ליכא [עי' חולין כט ב] וא"כ סד"א דלא תטהר מידי נבלה.

אמנם עדיין יש לדון, דבאמת מספק מותר בהנאה דאוקמי בחזקת היתר הנאה, ואי דנגד זה איכא חזקת היתר דבהמה הוי חזקה מכח הרוב לשיטת הר"ש בגבינות (ברא"ש ור"ן חולין יא א) מ"מ הרי טריפה לפניך ואזלינן בתר חזקת היתר [הנאה] דהוי תרתי לריעותא כמו במקוה (ריש נדה) דבודאי חסר משוינן לה כיון דחסר לפניך מסייע לחזקת טומאה, אך באמת לק"מ דהא הכא לר' שמעון קיימינן. ור"ש לשיטתי' לא משוי בההיא דמקוה תרתי לריעותא לודאי אלא לספק, וע"כ ההיתר הנאה רק משום דעל הגמר לאו שם שחיטה דהוי שחיטה שא"ר.

יא) ואדאתאן לזה שפיר י"ל כפי הסברא פשוטה הנ"ל דמגופא דדינא דהשוחט טרפה בעזרה כו' אין ראי' דחשנב"ע דאסור בהנאה דאוריי', דאף אי א"ה דרבנן מ"מ לא גזרו בטריפה, כיון דליכא דררא דאיסור חב"ע כאן, והא דדייק ר' פפא מכלל דסבר ר"ש חשנב"ע דאוריי', היינו דאמרינן בתחלת סוגיין לא לכל אמר ר"ש שחיטה שא"ר ל"ש שחיטה מודה ר"ש שמטהרתה מידי נבלה, ומקשינן פשיטא דטריפה ששחטה אינה מטמאה, ומשני ל"צ לשוחט את הטריפה והיא חולין בעזרה סד"א הואיל ואמר ר"ש מותר בהנאה אלמא לאו שחיטה היא כלל אימא מידי נבלה נמי לא מטהרה קמ"ל, ובזה תקשי כהנ"ל (אות ט) הא י"ל הטעם דאאחע"א, ובהכרח צ"ל דהראי' מנמצאת טריפה דלהוי ספק דלמא באמצע שחיטה נטרפה, וצריכין למיתי עלה מדין שחיטה שא"ר כהנ"ל (אות י), ועלה קאמר ר"פ דמזה יהי' מוכח דסבר ר"ש דחשנב"ע אסור בהנאה מדאורייתא, דאי מדרבנן ממילא בנמצאת טריפה הוי ספיקא דרבנן דשמא קודם תחלת [השחיטה] נטרפה, ואין אחע"א, אע"כ דגם איסור הנאה דאורייתא.

ומרווח בזה לישב קו' תוס' דמה מתמה ר"פ וסבר ר"ש חשנב"ע דאורייתא, דמה בכך אם סבר ר"ש כן, ולדברינו ניחא דבאמת אין זה דרך תמי' וקושי', אלא בהיפוך, דמדמצריך דלא לכל אמר ר"ש, והיינו בנמצאת טריפה דמתירין בהנאה מדין שחיטה שא"ר, דמנ"ל הא, וכי מוכח לומר דסבר ר"ש חשנב"ע [דאורייתא] דלמא אי' הנאה לאו דאו' ומותר

ומטעם ספיקא דרבנן, והיכן מצינו דר"ש סבר דהיא דאורייי', ומשני דבאמת מוכח כן מההיא דחי' בעזרה בשריפה.
באופן דקיימינן דמגוף הדין דשוחט טריפה בעזרה דמותר בהנאה ליכא למידק דא"ה דאורייתא, וגם ל"צ כלל לבא מכל שחיטה שא"ר, אלא מהא דדנין בנמצאת טריפה דההיתר מכח שחיטה שא"ר ולא מטעם ספיקא דרבנן, מזה מוכח דאיסור הנאה דאורייתא.
יב) ולפ"ז מיושב היטב קו' הכ"מ על הרמב"ם (לעיל אות א') כיון דפסקינן שחיטה שא"ר שמה שחיטה אמאי שוחט טריפה בעזרה מותר בהנאה, והיינו כיון דהאיסור אכילה לא חייל על איסור טריפה ממילא ליכא איסור הנאה דהוי כמו חלב בחלב, ואף בנמצאת טריפה, מ"מ מוקמי אחזקת היתר הנאה, ואמרינן דמקמי שחיטה נטרפה דהוי תרתי לריעותא חזקת היתר הנאה והרי טריפה לפניך ואף דהרמב"ם דפוסק בתורם חביות ונמצא חומץ דהוי ספק ולא אמרינן תרתי לריעותא לעשות ודאי רק במקוה לחוד [וע' בארוכה במל"מ ובשב שמעתתא], מ"מ למה דבררנו דהרמב"ם ס"ל דאיסור הנאה דחשנב"ע רק דרבנן מותר מטעם ספיקא דרבנן, ודוק היטב.
יג) ועדיין צריכין לבאר שלא יקשה על דברינו דבנמצאת טריפה ל"ש לדון מדין אאחע"א, דדלמא באמצע שחיטה נטרפה וחל איסור דחב"ע קודם לטריפות, הא מ"מ בסי' הראשון לא חל איסו' חשנב"ע על אי' אמה"ח ובשעת גמר השחיטה כבר קדם איסור טריפה, ואי דגם אי' טריפה לא חל על אמה"ח, א"כ ממילא אין התחלה לדברינו, דהא לא שייך כלל לומר דטעמא דשוחט את הטריפה דאין אחע"א, דהא עד גמר השחיטה שניהן איסור חב"ע ואיסור טריפה לא חלו על אבמה"ח, ובשעת גמר פקע איסור אבר וחלו כאחת חב"ע וטריפה.
אמנם דברינו נכונים להמעיין בסוגיא דחולין (קב) וכפי ההלכתא דקי"ל בהמה בחיי' לאו לאברים עומדת ובנטרפה איסור טריפה קדים, ושפיר נתקיימו כל דברינו דבנטרפה קודם שחיטה חל איסור טריפה ולא חל איסור דחב"ע, ובנטרפה באמצע שחיטה חל אי' חב"ע בסימן הראשון, דאיסור אבר עדיין ליכא כיון דלאו לאברים עומדת וברור. וזה לשיטת תוס' חולין (קב א) דלכ"ע בחיי' לאו לבשר עומדת דאילו לרש"י שם (ד"ה ר' פוטר) מבואר דס"ל בהיפוך דאף למ"ד לאו לאברים עומדת מ"מ לחתיכת בשר עומדת, ליתא לדברינו.
[הגה"ה בדברי רש"י אלו עמדתי לתמוה, דהא לרש"י לא ס"ל דברי' תלוי אם נזכר שמו בקרא, דהא ס"ל שם דהא דנבלה לא הוי ברי' היינו משום דלא נאסר מתחלת ברייתו,

הרי מבואר דנבלה היתה ראוי' לקרותה ברי', א"כ גם בצפור שאין בו כזית ואכלו אמאי פוטר רבי, הא מ"מ לחייב על בשר מן החי משום ברי', ומה הפרש בין איסור נבלה לאיסור בשר מן החי וצ"ע.]

יד) גם לשיטת המל"מ הנ"ל דחלב בחלב אסור בהנאה יש לקיים דברינו ובפשיטות יותר, והיינו דקדייק הש"ס בפשוטו דטעמא דר"ש בשוחט את הטריפה דמותר בהנאה הוא מטעם שחיטה שאינה ראוי' דאל"כ אף דאיסור האכילה דחשנ"ב לא חל על טריפה ומ"מ איסור ההנאה תחול, אך כ"ז אם איסור הנאה דאורייתא, אבל אם דרבנן ממילא נגרר איסור דרבנן בתר איסורא דאורייתא, א"כ בשוחט טריפה בעזרה אף אם שחיטה שא"ר שמה שחיטה כיון דליתא דדאורייתא בגוה דהיינו האכילה אינו חל על טריפה לא גזרו בי' רבנן לאסור בהנאה, וא"כ י"ל הא דאמר ר"פ וסבר ר"ש חשנ"ב דאורייתא, היינו דמוכח דגם הנאה דאורייתא דאל"כ יקשה בממנ"פ אם אסרו חכמים בהנאה משום דמיחזי כאוכל קדשים בחוץ ולאו דוקא בתורת גרירא על דאורייתא, א"כ בשוחט טריפה ליתסר בהנאה דמיחזי כקדשים פסולים, ואם גזירת חז"ל באיסור הנאה דנגרר בתר דאורייתא א"כ איך אמרינן דסד"א הואיל דאמר ר"ש מותר בהנאה אלמא לאו שחיטה, הא אף אם הוי שחיטה, הדין דמותר בהנאה, כיון דליכא באכילה דאורייתא דאין אחע"א אין כאן איסור הנאה דרבנן, וא"כ לדידן דפסקינן באמת דאיסור אכילה דאורייתא ואיסור הנאה דרבנן שפיר פסקינן דשוחט טריפה מותר בהנאה, אף דקיימא לן שחיטה שא"ר שמה שחיטה מ"מ כיון דלא חלה איסור אכילה דדאורייתא מטעם אאחע"א, ל"ג בי' רבנן לאסור בהנאה, וחכמים דר"ש דאסרי בהנאה ס"ל ג"כ כר"ש דא"ה דאורייתא אבל אנן פסקינן כר"י בפסחים דאיסור הנאה לאו דאורייתא, ועולים יפה פסקי הרמב"ם בלי גמגום, ודו"ק. וה' יראינו בתורתו נפלאות.

דף נח:

גמ' מר סבר כמי שהורמו. ע' תוס' בבא בתרא דף קכג ע"ב ד"ה וקסבר וצ"ע.

שם מתני' מקודשת לשני. הרמב"ם בפ"ז מה"א הי"א כתב וז"ל לפי שבשעה שקדשה השני לא היתה מקודשת ותפסו בה קדושי שני ונעשית אשת איש ולאחר הל' יום כשיבואו קדושי ראשון ימצאו אותה אשת איש. ונמצא הראשון כמו שקדש אשת איש שאין הקדושין תופסין בה. ע"כ. מזה דייק הרמב"ן דאם מת השני או גירש תוך ל' חלו קידושין דהראשון אחר ל' כיון דבשעת חלות הקידושין אינה א"א. וברי"ן הביא דהרשב"א חולק כיון דקבלה קידושין מהשני נתבטלו קידושי דהראשון לגמרי כיון דאם לא בא אחר וקדשה וחזרה בדבור בעלמא פקעי הקדושין לגמרי כ"ש כשפשטה ידה וקבלה

קידושין מהשני דהוי ביטול אלים טפי ע"י מעשה. והר"ן דחה דנהי דמעשה עדיף מדיבור היינו למה שהמעשה מוכיח אבל לא ליותר מכן ולפיכך נהי דבחזרה בטלים הקידושים לפי שחזרה בפירוש. אעפ"כ בקיבלה קדושין אין המעשה מוכיח לחזור מקדושי ראשון לגמרי אלא עדיין דעתה דאם יהא אפשר לחול דיחולו דהא בגמרא לקמן סברוה לומר אליבא דשמואל מעיקרא דכי אמרי' מקודשת לשני דוקא עד ל' אבל לאחר ל' פקעי קדושי שני וגמרו קדושי ראשון ואע"ג דלא סלקא הכי היינו בחייו של שני אבל אם מיית חיילי קדושי ראשון דהרי משמע דאין הדבר פשוט שתהא קבלת קדושין שנייה חזרה גמורה עכ"ל. ולענ"ד היה נראה דאין מזה ראיה דבשלמא אם היה אפשר לומר דבחייו של שני אחר ל' פקעי קידושי שני ויחולו קדושי דהראשון אז היה קבלת קדושין השניים לאו דרך חזרה דכוונתה מיד שמקדשת עצמה להשני עד ל' ואח"כ יפקעו וישארו דהראשון אבל לפי האמת דא"א שיפקעו בכדי וא"כ לא יחולו קידושי דהראשון בזה אמרי' דהוי חזרה דאין דעתה לענין אם ימות או יגרש.

דף נט.

רו"ש דאמרי תרוויהו כו' מסתפקנא במקדש לאחר ל' דקיימא לן דמקודשת אפילו נתאכלו המעות תוך ל', דלא מקרי מקדש במלוה דלשם קדושין מתאכלי, אם יהיה דוקא באכלה או דנאבדו ממנה שלא באונס, דאלו חזרה מהקדושין היתה חייבת לשלם מש"ה מקודשת אבל בנאבד באונס דפטורה מלשלם אין כאן קדושין ומדברי תוס' (דף ס' ע"ב) דכתבו דלא הומ"ל הא"ב בקדשה ונתאכלו המעות, דגם לר"י מקודשת, והא מ"מ הא"ב בנאבדו באונס ממנה קודם קיום התנאי, אין ראיה דגם בכה"ג מקודשת, דכיון דמרא דשמעתא הוא ר"ה ור"ה ס"ל בב"מ (דף מ"ג ע"א) דמכח היתר שימוש הוי ליה לוה וחייב אפילו נאנסה, מש"ה לא הומ"ל הא"ב בנאבדו באונסים, דאף אם ר"ה הי' ס"ל לכשיתן, מ"מ היתה מקודשת כיון דחייבת לשלם, אבל לדידן דקיימא לן כר"נ דמשום היתר שימוש אינו חייב באונסין עד שישתמש י"ל דבנאבדו המעות תוך ל' קודם שנתקדשה בהן דאינה מקודשת.

ואף די"ל דרק במפקיד מעות מותרים או בדמי אבידה דעומד להחזיר לבעלים, בזה סבר ר"נ דהוי רק שומר שכר דאינו רוצה כ"כ ללותם דשמא יבאו הבעלים ויטלו ממנו, אבל בכה"ג דנותן לה לקדושין דעומד להתקיים המעות בידה בזה היא לוה ממש, מ"מ מדברי תוס' בב"מ (דף מ"ג) משמע דאין לחלק, דבלוקח מטלטלים במעות באם מותר המוכר להשתמש בהם מדמו לה לפלוגתא דר"ח ור"נ, דלר"נ הוי רק שומר שכר ולדינא צ"ע.

דף נט:
מקודשת ואינה מקודשת כו', הקשה חתני לשמואל דס"ל דתנאי הוי, לפי שיטת רוב הפוסקים (כדאיתא בש"ע סי' ל"ח ס"ג) דגם במעכשיו בעי' תנאי כפול ואם לא כפלי' לתנאי בטל התנאי והמעשה קיים והיא מקודשת מיד לגמרי להראשון והרי ע"כ מיירי כאן בלא כפלי' דבכפלי' ל"ה פליג רב לומר דהוי ס' חזרה דמה שייך בחזרה ענין כפילות, יפה הקשה, וזכורני שבלימוד הישיבה אמרתי לפרש דבאמת רב מוקי למתני' בלא כפלי' ומה דאמר ספק תנאי ספק חזרה היינו ספק תנאי ומקודשת מיד לגמרי להראשון דתנאי בטל ומעשה קיים ספק חזרה ומקודשת להשני לעולם ושמואל מוקי למתני' בכפלי' ופלוגתייהו דרו"ש בהכי דודאי יותר טוב לפרש מתני' כפשטא דמקודשת וא"מ לעולם אלא דשמואל ס"ל דבלא כפלי' הוי ג"כ ודאי תנאי וא"כ א"א לאוקמי מתני' בלא כפלי' דא"כ תהא מקודשת לגמרי להראשון מיד ומוכח דמתני' מיירי בכפלי' ומקודשת ואינה מקודשת עד ל' אבל רב ס"ל דבלא כפלי' הוי ספק תנאי ס' חזרה ומוקמי' מתני' בלא כפלי' ומקודשת וא"מ לעולם דהוי ס' תנאי ומקודשת לגמרי להראשון מיד ס' חזרה ומקודשת להשני לעולם, ואם כן שורש פלוגתייהו דרו"ש לדינא בלא כפלי' דלרב הוי ספק חזרה ומקודש' וא"מ ולשמואל הוי תנאי ובכה"ג מקודשת מיד לגמרי להראשון וממילא תליא בזה פירושא דמתני' דלרב מיירי בלא כפלי' ולשמואל ע"כ בכפלי' והוא נכון בעז"ה (עי' שו"ת ח"א סי' ר"א).
ואולם עדין יש לעיין בפלוגתא דרו"ש בקדושין גבי מעכשיו ולאחר ל' יום דרב סבר ספק תנאי ספק חזרה, ושמואל סבר ודאי תנאי והוי ספק מקודשת עד ל' יום. בזה יקשה הא מדאמר רב דהוי ספק תנאי ע"כ דמיירי בלא כפלי, וכיון שכן לשמואל דאמר הוי תנאי תהי' מקודשת מיד לראשון דהא שמואל סבר כר"מ כדאמרי' אתקין שמואל בגיטין, וא"כ כיון דלא כפליה יהי' הדין דתנאי בטל ומעשה קיים, ואפשר לומר דפליגי בפירושא דמתני' והיינו דרב ס"ל דלישנא דמעכשיו ולאחר ל' בלא כפלי' הוי ספק תנאי מש"ה מפרשינן מתני' כפשטא מקודשת וא"מ לעולם, והיינו דמיירי בלא כפלי' מש"ה קתני וא"מ והיינו דאפשר דהוה תנאי ומקודשת מיד לראשון, או דהוי חזרה ומקודשת לשני לעולם, אבל שמואל ס"ל דאף בלא כפלי' הוי לשון תנאי ומוכרח באמת דמתני' מיירי בכפלי' וא"מ דקתני היינו רק עד ל' יום, אבל אלו לא כפלי' היתה מקודשת לאלתר לראשון, ובאמת לרב ושמואל לא איירי בחד גונא דלרב איירי בלא כפלי', ולשמואל איירי בכפליה, אלא דממילא נשמע דפליגי מדלא אוקי שמואל כפשטא וכרב, ע"כ ס"ל

דאף בדלא כפליה הוי ודאי תנאי, ולשיטת הרמב"ם מרווח טפי די"ל במעכשיו לא בעי דיני תנאים ואתי' הכל כפשוטו, וק"ל. (ועי' עוד בחי' גיטין דף ע"ב).
מסוגיין תמה בספר מכתב מאלי' על הרמ"ה בטור אבה"ע סי' קמ"ה דבמעכשו ולאחר מיתה בודאי תנאי הוא, והא במתני' דהכא גם במעכשו מספקינן ספק תנאי ספק חזרה ובסוגיא מדמינן הכא להיא דגיטין מהיום ולאחר מיתה.

דף ס.

ר"ה אמר והוא יתן כו' בגיטין דף ע"ד א' אמרינן מאי ותתן ר"ה אמר כו' והא דהכא לא נקט מאי ויתן. נ"ל דבשלמא התם בגמרא אילו אמר פלוגתייהו סתם בדרך פלוגתא לדינא היה אפשר לומר דטעמא דר"ה לאו משום דע"מ הוי כאומר מעכשו אלא משום דזמנו ש"ש מוכיח והיינו לל"ב דגיטין (דף ע"ב) דאפשר דר"ה ס"ל לגמרי הלכה כר"י אף בע"פ מש"ה אמר מאי והיא תתן היינו דאמר כן ר"ה בדרך פירוש אמתני' אף דסתם מתני' ס"ל לעיל דל"א זמנו ש"ש מוכיח אעפ"כ אמרי' והיא תתן וע"כ משום דע"מ כמעכשיו, אבל הכא דמיירי אף בכסף דל"ל משום זמנו ש"ש הוא שפיר אמרי' בסתמא רה"א והוא יתן כיון דליכא למטעי וק"ל.
ובזה מיושב דברי תוס' בגיטין ד"ה א"ב כ' דהומ"ל א"ב דנקרע שטר קידושין, ובסוגיין כתבו תוספות בסתם דלא הומ"ל א"ב דנאבדו דהא נתאכלו המעות קדושין מקודשת ולא הקשו דהומ"ל א"ב בשטר קדושין ונקרע, וע' במהרש"א ודבריו תמוהין, ולפי הנ"ל ניחא דבקדושין דאמרי' בסתם ר"ה אמר והוא יתן מש"ה אילו לא היינו מוצאים נפקותא רק בשטר קדושין ונקרע היה אפשר לומר דטעמא דר"ה משום זמנו ש"ש מוכיח אף דבשטר קדושין לא תקנו זמן מ"מ סתמא דמילתא כותבין זמן כמ"ש תוס' גיטין (דף יו"ד ע"א) ד"ה כי קתני, מש"ה הוצרך הש"ס למצא נפקותא גם בקדושי בקדושין וכיון דגם בזה שייך פלוגתייהו מוכרח דטעמא דע"מ כאומר מעכשיו. אבל בגיטין דאמרי' וכן נמי בקדושין ואתמר מאי ויתן דגם בקדושין נקט פלוגתייהו בפירוש דמתני' א"כ אף אי איירי בשטר קדושין מוכח דטעמא דע"מ כאומר מעכשו דהא סתמ' דמתני' לא ס"ל כר"י דאמר זמנו ש"ש מוכיח כ' תוס' דהומ"ל דנ"מ דנקרע. (ועי' שו"ת רעק"א ח"א סי' ר"ד).
ובגיטין שם תוד"ה א"ב, ולעיל גבי גט הומ"ל נמי שפשטה ידה כו', לפמ"ש הר"ן (בקדושין דף רל"ד) להקשות היאך אמרי' דא"ב דפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר הא לר"ה צריכין גט כדין א"א שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר דהוי כאומרת גרשתני דאפי' שלא בפניו נאמנת להחמיר משום חזקה דאין אשה מעיזה בפניו (בסוף פ' המגרש), ותי' דהכא לא הוי כאומרת גרשתני די"ל דמה דקבלה קדושין מאחר דסברה

שמא לא יקיים תנאו ולא יתן לה המעות ע"ש, א"כ מה הקשו תוס' דגבי גט לימא דא"ב שפשטה ידה הא גם לר"ה צריכה גט דכיון דע"מ לאו כאומר מעכשיו ובודאי עדיין אינה מגורשת והוי א"א מעליא, וא"כ מה דפשטה ידה לקבל קדושין מאחר הוי כאומרת שגירשה בגט אחר לחלוטין או שאמרה מחולין לך ותתגרש מכאן ולהבא, וא"ל כיון דכבר נתן לה גט לחול לאחר זמן בתנאי הוי עכ"פ כמו קטטה ביניהם דאינה נאמנת לומר גרשתני דליכא חזקה דאין אשה מעיזה כמ"ש הרא"ש להדיא ביבמות (דף קט"ז) ע"ש, א"כ י"ל דאפי' קצת חזקה ליכא וא"נ אפי' לחומרא, ואי דעדיין יקשה על מה שפירש המהרש"א בכונת תוס' דקבלה קדושין מאחר, מן עוד אחד אחר קיום התנאי דלר"ה א"צ גט כיון דהקדושין הב' תפסי לא תפסי קדושין הג', והא בזה הוי כמו א"א דעלמא, דפשטה ידה, מ"מ י"ל דנ"מ דפשט' ידה וקבלה קדושין מאחר, אחר קיום התנאי דהגט נתקדשה לאחיו של המקדש דלר"ה א"צ גט דאף אם גרשה זה הוי גרושת אחיו, והר"ן שהקשה היינו על לשון הגמרא דקבלה קידושין מאחר דהו"ל לומר דקבלה קידושין מאחיו, אבל מ"מ דברי המהרש"א נכוני' דהומ"ל א"ב בכה"ג.

ודע דמדברי הר"ן הנ"ל י"ל דנסתר מ"ש הגט פשוט בספרו עזרת נשים הובא במ"ל דהך דינא דהאשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת היינו רק בנשואה ולא בארוסה דיכולה להעיז ע"ש, א"כ מה הקשה הר"ן הא הכא מיירי רק בקדשה והיא ארוסה נימא בכה"ג גם לחומרא ל"ח כיון דליכא חזקה אע"כ דאין חילוק.

דף סא.

רחב"ג אומר כו' (עי' תור"ע נדרים אות ט').

דף סא:

רשב"ג אומר כו' או לאחד מן הקרובים, לכאורה תמוה הא נתינתה לקיים הגט לפטור מיבם וכיון דיש אח מה מהני שתתן לקרוביו הא צריכה ליתן ליורשיו דהוא האח, אח"כ ראיתי בחי' הריטב"א שטרח הרבה לתרץ, ולפי שיטת הרמב"ן [דספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון אף היכא דליכא בנים כי אם אחים גם בכה"ג אינו יורש כיון דהם ודאי קרובים והוא ספק קרוב. עי' תורע"א יבמות אות צ"א] ניחא, די"ל דזה היבם הוא ספק בן ט' לראשון ואינו אחיו או ז' לאחרון והוא אחיו וזקוקה לו ליבום מספק (ובענין שזה המת אינו אחיו מן האם דמותר להספק ליבם אותה בממנ"פ) ובזה הב"ד פוסקים דהיורש הוא קרובו ודאי, ואם נותנתה לו מקיימת התנאי, דאף אם קמי' שמיא גליא שהוא אחיו, מ"מ לי וליורשי, היינו למי שהב"ד מחזיקים אותו ליורש על נכסים וצריכה דוקא ליתנם, דאם נותנת לאחיו הזה אינה פטורה מיבום, דשמא הוא אחיו, ומ"מ לא קיימה התנאי כיון

דלענין ירושה אין הב"ד מחזיקים אותו ליורש ונכון בעזה"י, ולפ"ז מחוזק יותר תירוצא דתוס' ד"ה אבל וכו' דמשמע לי' זקוקה ליבם דמתייבמת אם תרצה, וזה דחוק דבלא נתנה מחיים כיון דגם אם תתן לא משתריא לשוק משום ספק דשמא לאו כמעכשיו, וממילא אם ניחא לה ביבום יותר מחליצה באמת אינה נותנת לו ומותרת להתייבם, ולפי' הנ"ל י"ל כך כיון דרשב"ג דנקט לאחד מקרוביו היינו בגוונא הנ"ל דהיבם הוא ספק אחיו, ואם איתא דת"ק סבר ג"כ לי ואפי' ליורשי אלא דס"ל דשמא ע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי, א"כ בההיא דלא' מקרוביו ג"כ לת"ק יהא מהני לפטרה מחליצה משום ס"ס דאינו אחיו ואינה זקוקה לו, ואת"ל דהוא אחיו שמא כאומר מעכשיו דמי, וק"ל.

שם ל"צ דאע"ג דנקט דמי בעסקא, ברמב"ם מפ' לקח המעות בהלואה והראה לה א"מ, ולא ידעתי מנ"ל הא, דהא בהלואה מיד נעשה ממון שלו אלא שהוא בע"ח, וכי נימא דאם באמת המעות שלו וחייב דאינה מקודשת ושאני עיסקא דצריך שיהי' פלגא המלוה ג"כ קיים דלא למשתי בי' שיכרא דמה"ט אינו נעשה מטלטלין אצל בנו.

ובסוגיין ג"כ ק"ל קצת דהא קתני על השלחן ורש"י פירש שהוא שלחני ומנ"ל לפרש עיסקא דזהו לא תלי בשלחני הא י"ל דמיירי במעות אחרים דיש רשות לו להשתמש וללוות אותם לעצמו דמ"מ כל שלא הלוה לעצמו ובאם יבואו הבעלים מקודם צריך להחזיר להם בעין לא מיקרי שלו כדקיי"ל דאינו חייב באונסין.

מדנקט בעיסקא ולא משני דהראה לה דמי מה שלקח בהלואה נראה דבזה באמת מקודשת דהמעות שלו ממש הם לכל מילי אלא דהוא בע"ח. ודוקא דמי עיסקא כיון דתמיד צריך להיותם בידו לאעסוקי' בי' ולא למשתי ביה שכרא מה"ט אם מת לא נעשו מטלטלי דיתמי כדאמרינן בב"מ דק"ד ב' בזה דוקא אינה מקודשת, ואולם ברמב"ם איתא שלקח במלוה וצ"ע, וחידוש שלא העירו מזה נושאי כליו אח"ז רב מצאתי במהריק"ש שעמד בזה באה"ע סי' ל"ה וכתב דט"ס הוא ברמב"ם.

שם מתני' ע"מ שיש לי בית כור עפר, עיין ב"ב דף מ"ד ע"ב תוד"ה דלא וצע"ג.

דף סב.

גמ' אמר פירות ערוגה. לפענ"ד ה"ה אם אמר פירות ערוגה זו לכשיתלשו יהיו תרומה על פירות ערוגה זו כשיתלשו עי' תוס' ריש מעילה ד"ה ששחטן בדרום.

רש"י ד"ה לאחר שיחלוץ ליך יבמיך, קסבר האי תנא אין קדושין תופסין ביבמה לשוק, וכתב בתוי"ט וכלומר ר' עקיבא היא דסבר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין כו' עיי"ש, לרב דאמר ביבמות דלכ"ע אין קידושין תופסים ביבמה לשוק דלא תהיה היינו שלא יהא בה הויה א"כ מתני' דהכא אתיא ככ"ע אלא אנן דקיימא לן כשמואל דהוי ספק

אם לא תהיה אתיא לזה או דרק ללאו אתא, מדלא נפרש כן ממתני' דהכא צ"ל דמתני' כר"ע. ולדידן דלא קיימא לן כר"ע דעת הרמב"ם כיון דעתה בת קידושין היא לשווייי' ספק קידושין לא מקרי לאחר שיחלוץ דבר שלא בא לעולם והיא מקודשת גמורה, אבל דעת רוב הפוסקים והכי קיימא לן (בש"ע סי' מ') דלאחר שיחלוץ הוי ספק קידושין דדלמא אין קדושין תופסים קודם חליצה והוי דבר שלא בא לעולם.

בני חמודי הרב המאה"ג מו"ה שלמה נ"י כתב להקשות בדברי הרמב"ם פ"ז הט"ז מהל' אישות דבהוכר עוברה מקודשת היא לפי פסקא דהרמב"ם בהל' עבדים (פ"ז הל"ה) באת שפחה וולדך ב"ח לא מהני דהאי משחרר חצי עבדו וה"נ להוי מקדש חצי אשה, והוא מותב והוא מפרק דכיון דא"י לקדש יותר מהני כמו במקדש ח"ש וחב"ח, ודברי פי חכם חן, אף דאין ראי' מח"ש וחב"ח דהתם הצד שפחות בעצמותה לאו בת קדושין הוא וחצי זה הוה כחמור ואינה בכלל אשה ל"ע, ומה דבכלל אשה קידש כולה ולא מיקרי חציו דב"ח בגדר חצי לגבי אידך חצי, משא"כ בזה בהוכר עוברה י"ל דמקרי חצי לגבי האם דג"כ בת תפיסת קדושין אלא דא"י לקדש האם שהיא נשואה לאחר, מ"מ באפשרות לומר דג"ז לא מיקרי חצי אשה. ויש ראיה לזה מהא דר"מ רפ"ג דקדושין (ס' ע"א) אפי' ק' תופסין בה דכל חד רווחא לחברי' שביק והא הוי חצי אשה. ועל הראשון י"ל כיון דקידש כולה על אחר י"ל ואילו לא קידשה אחר בינתים מקודשת לו לגמרי מהני כמ"ש הר"ן שם דלא מקרי ש"ה שיור בקדושין ואינו דומה אבל מ"מ דא"י לקדש רק מה ששייר לו הראשון קשה דהוי חצי אשה אע"כ כיון דא"י לקדש יותר מהני, ועדיין אינו מיושב הכל להגורסים במשנה בקדושין בהוכר עוברה מקודשת והיא גירסת הרמב"ם בפי' המשניות והברטנורא, וקשה לרבא דאמר בגיטין דף מ"ג ע"א דמקדש ח"ש וחב"ח אינה מקודשת דהוי אשה ואיהו ס"ל בב"ק דמ"ז עובר ירך אמו כמ"ש תוס' שם וגם ס"ל בתמורה דף ל' דפלוגתייהו דר"א ורבנן בנרבעו ולבסוף עברו ופליגי בזוז"ג א"כ לא מצינו פלוגתא דתנאי בעובר ירך אמו. ותקשה לדידי' מתני' זו דהא הוי חצי אשה.

ולזה הי' נראה בעיקר הקושיא דהרמב"ם לא ס"ל דהקדושין חלין מיד אלא כשתלד, אלא דעל ידי שהוכר עוברה לא מיקרי דבר שלא בא לעולם כיון דאתי ודאי וכמו בתמורה לראב"י בשחת דהא פשוטו דעדיין אין חל התרומה אלא דמועיל דלא הוי דבר שלא בא לעולם וכנראה להדיא מדברי הר"ן קדושין דמקשה על ההיא דהוכר עוברה דבריו קיימין הא ל"א כשתלד, איכא למימר דכיון דאמר אם ילדה כאומר לכשתלד דמי, ואמרי' אוקי ההיא דר' חנינא דאמר בהדיא כשתלד, אבל הרמב"ם ז"ל כתבה בפ"ז מהא דאומר אם ילדה עכ"ל, מבואר דס"ל בדעת הרמב"ם דאם ילדה היינו אחר שתלד, אבל א"א

לחול הקדושין עד אחר שתלד וא"כ לא מיקרי חצי אשה, והכי משמע מדברי הרמב"ם פ"ג הי"א מהל' אישות, מהא לפיכך מקבל האב קדושי בתו מיום שתולד עד שתבגר, משמע קודם שתולד א"י לקדשה והיינו לענין שיתפוס הקדושין בעודה עובר, ואף מדברי הנ"י פ"א דיבמות ד"ג ע"א ד"ה משום צער לידה, וזהו לדעת הרמב"ם דכתב בהוכר עוברה מקודשת ואם לא הי' לה סימ' מצינו ממאנת, מבואר דס"ל בדעת הרמב"ם דמיד מקודשת. (ובאמת דברי הנ"י אלו סתומים לאפרוח שלא נפתחו עיניו כמוני דהלא דברי תוס' כפשוטן (יבמות י"ג ע"א ד"ה צער לידה) דאם איתא דרך לידה חיישינן דנשרי יקשה הא מצינו חמותה ממאנת דאחר העבור בדקו ולא נמצא שערות וחזי' דהיא יצאה מהכלל דקטנה א"י להתעבר שתמות בודאי וממילא מה"ת לחוש על הלידה דנשר' וקידש זה בתו אחר שנולדה והיא עדיין קטנה וממאנת וכן מבואר דעת הה"מ פ"ט ה"ב מהל"א במ"ש ועדיין קשה דהא משכחת וכו' ורבינו סובר שהיא מקודשת, וי"ל דלאו ודאי חמותה היא בשעת המיאון והא בודאי לאו חמותה היא בשעת מיאון שקודם אלא ודאי דס"ל להה"מ בדעת הרמב"ם דמיד מקודשת, ובעיני צ"ע דמנ"ל לפרש כן בהרמב"ם.

מ"ש בני הרב נ"י עפ"י דרכו בקודש בכונת הרמב"ם דמיושב בזה סיום דברי הרמב"ם דצריך לחזור ולקדשה שיהי' קדושין שאין בה דופי והיינו דאף דתפס הקדושין דלא הוי חצי אשה כמו ח"ש וחב"ח מ"מ לאו מקודשת גמורה היא דהא בח"ש וחב"ח אין חייבין עליה מיתה, לענ"ד החלק דנתפס קדושין הוי קידושין גמורים ובח"ש וחב"ח ג"כ צד החירות הוי קדושין גמורים ומה דא"ח עליה מיתה היינו דהתורה לא חייבה מיתה אלא בבא על גוש דכולה א"א אבל לא בבא על צד א"א, ובהוכר עוברה ונולדה בפשוטו חייבין מיתה עליה כיון דבא על כולה א"א, ומה דכתב בני הרב נ"י דאין לפרש ברמב"ם דחיישינן לשמא לא תפסו קדושין דזהו אין ענין דופי, האמת ראינו בהרמב"ם בפי' המשניות דכונתו לפרש דלא הוי קדושין דבר שלא בא לעולם אלא דלחומרא אחיל דמקודשת, ונראה בעליל דזהו טעמא דהרמב"ם דצריך לחזור ולקדשה. הרהרתי לדעת הראב"ד בהשגות בהל' עבדים פ"ז ה"ה דהטעם דוולדך ב"ח לא מהני דאין עבדו יכול לחזור לאחר, משמע דמשחרר אותה ואת וולדה ואמאי לא כמשחרר ב' עבדים בשטר אחד לא מהני כדאיתא בסוף גיטין, ואולי מה"ט כתב הראב"ד עוד טעם דהעבור הוי דבשלב"ל א"כ י"ל בכה"ג באין השחרור אפשר לתפוס על א' לא מיקרי משחרר ב' עבדים.

ואשיב רק על דברי בני בדברי הרמב"ם, אם ילדה אשתך נקבה, אשר הם דברים נכונים ודפח"ח, אף דאינו דומה כ"כ להתם, דחציו שפחה לאו בת קדושין בעצמותה היא, וכל

הצד שיש בו שייכות תפיסת קדושין נתקדש, משא"כ בזה דהחצי' דהיא האם בעצמותה בת קדושין אלא דעכשיו א"י לקדש כיון דנשואה לבעל, י"ל דמקרי חצי אשה, מ"מ נ"ל ראיה לדברי בני מהא דאר"י רפ"ג דקדושין אפילו קדושי מאה תופסים בה, דכל חד וחד רווחא לחברי' שביק וע"כ הא דלא הוי חצי אשה, היינו דמ"מ קדש כולה לאחר ל' אלו לא יבא אחר לקדשה בנתים, וכמ"ש הר"ן דמה"ט לא מקרי שיור בקדושין, ואינו דומה לחוץ מפלוני, ואך התינח על הראשון, אבל על השני יקשה, הא אינו יכול לקדש רק מה ששייר הראשון, והוי חצי אשה, אע"כ כיון דא"י לקדש ביותר מהני.

מ"מ עדיין דברי בני צריכים תיקון, לפי הגורסין במתני' דואם הוכר עוברה מקודשת וכדנראה מפי' הרמב"ם בפירוש המשניות דהיה לו הגירסא כן במתני' וכן להרע"ב, ועי' בתוי"ט שם, א"כ יקשה לרבא דאמר בגיטין (דף מ"ג) מקדש חצי שפחה וחצי ב"ח לא תפסי קדושין משום דהוי חצי אשה, ולרבא הא ס"ל בב"ק (דף מ"ז) דעובר ירך אמו, כמ"ש תוס' שם יקשה לדידיה מתני' זו, דאמאי הוכר עוברה מקודשת הא הוי חצי אשה, וביותר לרבא בתמורה (דף ל') דפליגי בנרבעו ובלבסוף עיברו ופליגי בזה וזה גורם, א"כ לא מצינו פלוגתא דתנאי בעובר ירך אמו ויקשה ממתני' כנ"ל.

ומ"ש בני מעכ"ת נ"י לפי דרכו דמזהו הטעם כתב הרמב"ם דצריך לחזור ולקדשה שיהיו קדושין שאין בהם דופי, היינו דמ"מ כיון דלא נתקדש תחילה רק חציו, אף דמהני מ"מ לא הוי קדושין גמורים, כמו דחזינן בחצי שפחה וחצי בת חורין דאין חייבים מיתה עליה משום דלא הוי קדושין גמורים.

לענ"ד מה דמקודשת הוי קדושין גמורים, אלא דמה דאין חייבין מיתה על ח"ש וחצי ב"ח, היינו כיוון דביאתו לא היה בכולה א"א, ומשום דמשתמש בצד אישות לא חייביה תורה מיתה, אבל בזה בקידש העובר אף בלא חזר וקידשה, נראה דחייבים מיתה דכל העובר נתקדשה קדושין גמורין ובא על כולה א"א.

ובעיקר דברי הרמב"ם נלענ"ד לא דהעובר נתקדשה, אלא כיון דאמר אם תלד נקבה, אם הוי כמו לאחר, כמו בכל תנאי דאם, והוי כמקדשה לאחר שתלד דלענין זה מהני הוכר עוברה שלא לחשבה דבר שלב"ל אבל בעודה עובר לא נתקדשה, וכן נראה להדיא מהרמב"ם (פ"ג הי"א מה"א) לפיכך האב מקבל קדושי בתו מיום שתלד עד שתבגר, הרי דדייק מיום שתלד אבל מקודם לא, והיינו שתהי' מקודשת מיד הוא רק משעה שנולדה אבל בעובר לא נתפס קדושין, והכי משמע להדיא בהר"ן קדושין (דף רל"ג ע"ב) שכתב אההיא דראב"י אם ילדה אשתך אע"ג דלא אמרינן לכשתלד איכא למימר כיון דאמר אם

ילדה כו' הוי כאומר לכשתלד, ואחרים אומרים דמיירי באמר לכשתלד, אבל הרמב"ם כתב באמר אם ילדה, משמע דהרמב"ם ס"ל כמ"ש תחילה, דאם, הוי כאומר לכשתלד. ובאמת דברי הה"מ (פ"ב ה"ט מה"א) וכן בנ"י פ"ק דיבמות (דף ג' ע"א) מבואר דסבירא ליה בדעת הרמב"ם דבשעת העיבור מתקדשת, ולעניית דעתי מדברי הרמב"ם (פ"ג הי"א) מוכח דאינו כן, וכנ"ל.

דף סג.

בשכר שארכיבך על החמור כו' (עי' מ"ש לעיל מ"ח ע"ב).

תד"ה כגון דכתב וכו' ומיהו ק' לפי' ר"י וכו' א"כ למ"ל במשוך פרה. ק"ל האיך קושי' זו שייך לפירוש ר"י וכי בלא"ה לא ידענו דבתנאי מהני נקרע שטר קודם קיום תנאי הא לעיל סוגי' ערוכה הוא בדף ס' ע"ב א"ב דנקרע השטר (אלא דהכא הוי חידוש גדול לפי' ר"י דבדבר שלב"ל מהני מעכשיו לענין נקרע השטר דזהו באמת קשה להבין מה בכך שיאמר מעכשיו הא א"א לחול מעכשיו) וקשה בלא"ה במשוך פרה אם הוי תנאי למ"ל קיימא באגם ואי חזרה הוי כמו בלא מעכשיו ולא מהני קיימא באגם וצ"ע.

בא"ד והא דקאמר הכא אפי' נקרע השטר אתי' כשמואל, וההיא דב"מ גבי שדה דמרא דשמעת' הוא רב, צ"ל כיון דאמר מעכשיו אח"כ לא שייך חזרה, וממילא הוי תנאי, ורק לר"י דאמר שיורא זהו שייך גם במעכשיו לבסוף מש"ה כ' תוס' דאתי' כשמואל ולא בא לאפוקי מדרב אלא לאפוקי מדר"י.

ואולם דברי תוס' תמוהים דאיך שייך דאתי' כשמואל, מ"מ איך יתרץ ר"י הברייתא דלמאי נקט מעכשיו, גם הא מבואר לעיל דר' דס"ל דבמהיום אם מתי כזה גט דס"ל דודאי דתנאי הוי, אלא דר"י ס"ל דלרבנן דר' הוי שיורא ורב ס"ל דלרבנן דר' הוי ספק תנאי ספק חזרה ושמואל באמת ס' כר' עי"ש, א"כ הברייתא דהכא דר' קתני לה, ממילא ניחא דהא ס' תנאי הוה והול"ל וההי' דהכא הא ר' היא דס"ל תנאי וצלע"ג.

בא"ד נקרע השטר כו' אתיא כשמואל לשון זה צ"ע דהא הכא רבי הוא דאמר כן ואליבא דרבי גם רב מודה דמעכשיו ולאחר ל' יום הוי תנאי כמבואר בסוגיא דלעיל דף נ"ט מהיום ולאחר מיתה הוי גט.

תוד"ה וידים כו' הו"מ לשינויא כו' (עי' מ"ש רבינו באורך בדברי תוס' אלו בחי' כתובות דף נ"ח אות ב').

דף סג:

מתני' ובא אחד כו' נאמן, (עי' ר"ן שכתב הטעם דע"א נאמן כיון דאינו סותר החזקה, ועי' מ"ש רבינו בדברי הר"ן בחי' יבמות דף קט"ו ד"ה עוד ובחי' כתובות דף י"ג ד"ה בסוגיא,

ובתשו' ח"א סי' קכ"ד קכ"ה, ובח"ג סי' ל' כתוב ודברי הר"ן אלו סותרים לדברי הר"ן ס"פ התקבל שכתב להדיא דאף בלא אתחזק איסורא אמרינן אין דבר שבערוה כו' עיי"ש וצ"ע, ועי' תורעק"א בסוגיין אות מ"א).

שם גמ' נאמן ליתן גט. עיין נ"י פי"ב דיבמות דף ל"ט [מ] ע"ב.

שם כנסה ובא אחר כו'. בר"ן כתב הרשב"א דמסתבר דלא כנסה ממש אלא התירוה להנשא וכו' אבל בא שני מקודם שהתירוה ועמד הראשון וכנסה מוציאים אותה מידו כיון שכנס שלא ברצון חכמים ולא דמי לב' אומרים מת וב"א לא מת דשאני התם שנשאת ע"פ עדים עכ"ל. ותמוה לי דמאי צריכא לזה הטעם דעבר על רצון חכמים ולא בפשוט דהוי ע"א בהכחשה ובהתירוה תחלה י"ל דנעשה כב' אבל בלא התירוה הוי ע"א בהכחשה ומדינא תצא.

גם מ"ש הר"ן ולא דמי לב' אומרים מת הא התם בעי' בנישאת לא' מעדי' דהוא והיא טוענין ואלו הכא הא היא א"י למי קדשה אבי' ובליכא ברי גם התם תצא וצע"ג.

ברש"י ד"ה כיון דאיכא אחר וכו' שמא יכיר. לכאורה קשה הא ראה שהאב שתק כשאמר האחד אני קדשתי' ולא הכירו, ובהכרח צ"ל דכ"ז שיש רק א' שאומר אני קדשתי' אינו נותן לב להיות רמי אנפשי' דסובר שמסתמא האמת אתו ורק כשרואה שיש עוד א' שאומר אני קדשתי' רמי אנפשיה ומדכר אך לפ"ז מאי הוצרך לומר כלל שמא יכיר ול"א בפשוטו דע"י דאיכא אחר בהדי' רמי אנפשי' ויכיר שהוא לא קידש ומה לנו בזה אם יכיר להאחר או לא וצ"ע.

עוד ברש"י שם ואותו שכיחש וכו', והיינו כמ"ש תוס' ואע"ג דאיכא א' דמכחיש. אבל ק"ל על קושיתם דמה בכך דאיכא אחד דמשקר מ"מ חד מינייהו בחזקת נאמן כמו בכל עדים המכחישים זה את זה ואי דמ"מ חד מינייהו חציף ולא מירתת הא י"ל ג"כ דחד בחזקת מרתת.

גם י"ל דהראשון הוא דמשקר דלא מרתת כיון דליכא אחר בהדי' והשני הוא מרתת כיון דאיכא אחר, אלא דמ"מ צריך ליתן הראשון גט דעל סברת לא חציף א"א להתיר במוכחש, וביותר דאמאי לא הקשו כן לעיל בס"ד תיובתי' דרב וקשה על רב אסי מי ניחא הא איכא אחד דחציף ולא מרתת והי' הקושי' חזקה יותר דהא השתא קיימי' דארתות הוא בלא אחר בהדי'.

גם ק"ל על תירוצם דנותן גט וירא לכנוס הא מ"מ דעל זה שכונס ליכא המרתת על שעת הכניסה דדלמא אח"כ יכיר האב שהאחר הוא שקדשה דהא הוא כונס אחר גט של שני, ואם יכיר האב שהאחר הוא שקידש הא כנסה כדין על פי גיטו של זה, וע"כ דארתות

היינו על שעת הדיבור אני קדשתי', וישאר הקושי' דהא א' מהם החציף בדיבורו ואי דמ"מ לא חציף לכנוס ומשו"ה נותן גט דלמא גם אידך עביד רק דיבורו, ולא הי' חציף לכנוס רק אחר גיטו של זה נסתלק עתה המרתת ואם היינו דנין דמרתת דע"י דאיכא הכחשה רמי האב אנפשיה ואולי יכיר ששניהם שקרו הי' ניחא, דזה שכונס אלים דמרתת בשעת הכניסה אבל ללשון רש"י שמא יכיר וכו' קשה כנ"ל, וכל זה צל"ע טובא. תד"ה לקטלא וכו'. ק"ל ולרב אסי מי ניחא דבפשטא דמלתא דברי ר"א רק באומר קדשתי בתי ואח"כ זינתה דכבר אתחזקה לא"א אבל בזינתה ואח"כ אמר אביה דקדשה מקודם ועדותו לחיוב סקילה א"נ גם אם נאמן הא לא הי' התראה כיון דלא ידעו אז שנתקדשה וכן ראיתי אח"כ בפ"י שכ"כ בפשיטות וא"כ גם לר"א יקשה ולומר את בתי נתתי היינו מכבר ואמר מקודם את בתי נתתי הא תוס' לעיל ג' ע"ב ד"ה והנ"מ קטנה וכו' הקשו דהא את בתי מיירי בנערה הרי דס"ל בפשיטות דלא שייך לומר דהקרא מיירי שאמר כבר את בתי דא"כ יש לאוקמי שאמר כן כשהיתה קטנה גם דברי תוס' בשמעתין ד"ה בני זה שאביו העיד שכבר עבר שנה שאוכל חלב והי' גדול כשעשה וכו', משמע ג"כ דמהימן למפרע לרב אסי וצ"ע. (ועי' מ"ש להלן דף ס"ד ע"א).

דף סד.

והרי בידו להשיאה לחלל. יש לעי' לשיטת המרדכי והובא במהרש"א לקמן ס"ה ע"ב בתד"ה נטמאו דע"א דנאמן משום שבידו מ"מ אם מכחישו א"נ, ואם כן בנשבית דהיא מכחשת אותו לא מהני בידו ואף במודית ואמרה נשביתי מ"מ נאמנת טהורה אני במגו דהכחישה לומר לא נשביתי והא דלא מפליג במתני' לענין קדשתי וגרשתי דבאומר לבתו קדשתיך בפניך ומכחישתו דא"נ י"ל דמ"מ האב נאמן דהיה אומר קדשתיך שלא בפניך אבל בנשבית דל"ש, ונשבית במגו דקדשתיך הא זהו לא פרכי' משום דלא הוי מגו וכמ"ש הר"ן דא"נ לומר קדשתיך לפסול, וצ"ע. (עי' במה שהועתק להלן).

שם מנין לאב שנאמן לאסור את בתו דכתיב את בתי. ובת"י בכתובות דכ"ב הקשו מה צריך קרא תיפוק ליה דנאמן מטעם דהואיל ובידו לקדשה כדאמרי' פי"נ בעל שאמר גרשתני את אשתי דנאמן הואיל דבידו לגרשה. וקשה לי על קושייתם הא שם בגרשתי א"נ למפרע הרי דמטעם בידו א"נ רק על להבא ובקרא דאת בתי הא אמר שקידשה כבר קודם שזינתה ולומר דקושיתם על לשון הגמ' מנין לאב שנאמן לאסרה דמשמע דצריך קרא על הנאמנות לאסרה ובזה קושייתם למ"ד שם דבאומר גרשתי למפרע פלגינן דבוריה ונאמן לענין מכאן ולהבא ה"נ באומר קדשתי למפרע נאמן על להבא לאסרה מכח דפלגינן דיבוריה. מלבד דדחיקא לומר כן דדילמא רב ס"ל כמ"ד דל"פ דיבוריה גם

הא נ"מ באומר קדשתי לפלוני ועתה הוא מת ובא לאסרה לקרובים של פלוני או לעלמא מדין יבמה לשוק דבזה ל"ש לומר פלגי' דיבורא דהא פלוני הוא מת (או נ"מ באומר שקבל קדושיו ואין ידוע לו ממי קיבל דאסורה לעלמא. ואין בידו) וילפי' מקרא דמ"מ נאמן דהא בקרא דאמר קדשתי למפרע קודם שזינתה ונאמן על למפרע דהא סוקלין אותה. ואולי י"ל דקושייתם עפ"ד במסכתין דס"ג ב' ד"ה לקטלא דבאמת וסקלוה מירי דווקא ע"י עדי הקדושין דהא לקטלא לא הימניה מיהו לאיסורא הימניה רחמנא דכתיב את בתי נתתי עייי"ש. ואם כן אין ראיה מקרא לענין למפרע די"ל דאיסורא משום דנאמן על מכאן ולהבא ומ"מ קשה דלמא אדרבא מכח יתורא דקרא דלענין מכאן ולהבא פשיטא דנאמן מכח דהוא בידו מוכח דהקרא אתי לענין למפרע. וצ"ע. (הג"ה עי' מ"ש באורך בחי' כתובות כ"ב א').

אאב"ה שמעתי מאאמ"ו הגאון נ"י שהיה מסתפק בעד אחד מכחיש להאב, כגון שאמר קדשתי בתי לפלוני והוא אומר לא קדשתיה אם הימניה רחמנא דהוא כתרי לגבי חד, או דכל שמוכחש בב"א, י"ל דבמקום הכחשה לא הימני' רחמנא, ופשיט לה מסוגיא דקדושין (דף ס"ה ע"א) סד"א דאורייתא הימניה רחמנא לאב מדרבנן הימני' לדידה, והתם דהוא מכחיש ואומר לא קדשת בתך, משמע דדומיא דהכי האב נאמן. (ועי' בזה בחי' כתובות דף כ"ב א').

אני מסתפק לענין נאמנות האב שקידש בתו אם הוא רק כב' עדים בכה"ת ואם הוא רשע אינו נאמן, או דבכל ענין הימני' רחמנא לאב, (ועי' חי' יבמות דף כ"ה).

שם מתני' מי שאמר בשעת מיתה כו' בתוי"ט כתב בשם הרשב"ם בשעת מיתתו אורחא דמילתא נקט, ואפשר לומר דלרבותא נקט אף דבשעת מיתתו ליכא מיגו כ"כ דשמא אין בו כח כמ"ש תו' בשמעתין ד"ה רבי אומר דבאמת א"נ אלא בלא אחזיק באחי, ואף לתירוצם קמא י"ל דמ"מ רבותא היא ובאמת על תירוצם הב' הנ"ל דלקושטא דמילתא הדין דבאומר בשעת מיתה באחזוק באחי דאין לו מיגו דאולי אין בו כח לגרש, תמוה לי הא להדיא איתא בב"ב דף קל"ח ריש ע"א ההוא דהוי קשכיב א"ל אשתך למאן עייי"ש. דמדמה לבעל שאמר גרשתי דנאמן במגו דבידו לגרשה הרי דאף באומר בשעת מיתה נאמן דהוי מיגו וצ"ע.

תד"ה נאמן לנדרים דע"א נאמן באיסורין וק"ל דמ"מ איך אר"ח דנאמן לקרבן הא ע"א אינו נאמן לקרבן, וזה ק' גם לפי מסקנתם דעשאו כאלו בידו דאיך שייך לענין קרבן להחמיר לעשות כאלו בידו כיון דמדינא ליכא קרבן הוי כחולין בעזרה.

בר"ן שם הקשה דבבת ישראל יהא נאמן במגו דקדשתיך וגרשתיך. לכאורה י"ל דאם יאמר סתם קדשתיך וגרשתיך ולא למי יאסרה לכ"ע ולא ניחא לי' בכך ואם לקדשתיך לפלוני מ"מ י"ל דלא ניחא לי' לאוסרה בקרובותיו.
שם בר"ן כתב דא"נ לומר קדשתיך בביאה לאסור לך. לא ידעתי הא משמע מסוגי' דאמרי' והרי בידה להשיאה לחלל דבידי האב להשיאו לחלל והא תרווייהו דבכח האב לקדשה ושנאמן לומר קדשתי נפקא מאת בתי וא"כ כי היכי דלענין נאמנות לא מהימן בכה"ג דלמא גם אין לו כח זה לקדשה בביאה לפסול לה ואף למסקנא דמיציאה דכוותי' ממעט וממילא ידעי' דיכול לקדשה דאיהו שקיל כספה ואיהי תקדש כמ"ש תוס' שם מנ"ל דבכחו לפסלה לקדשה לפסול לה וצ"ע.
שם בר"ן וא"ת ליהמני' במגו דאי בעי אמר קדשתיה בביאה לפסול לה, לענ"ד י"ל לשיטת המרדכי הובא במהרש"א במסכתין דס"ה ב' בתד"ה נטמאו, דהיכי דע"א נאמן משום דבידו מ"מ אם הבע"ד מכחישו א"נ. א"כ לפי מ"ש תוס' כתובות דכ"ב א' דהימני' רחמנא לאב משום דהוי קצת בידו לקדשה. א"כ י"ל דא"נ לומר קדשתיה בביאה לפסול לה. דלענין קדושי ביאה יכולה להכחישו בברי שלא נבעלה ובמקום הכחשתה י"ל דאין האב נאמן, ובעלמא באומר קדשתי בתי בפניה והיא מכחשתו י"ל דהוא נאמן במיגו דקדשתיה שלא בפניה אבל בקדושי ביאה לפסול לה ל"ש לומר כן, ואולם על המרדכי הנ"ל קשה לי מסוגיא דפרכינן על ההיא דנשבית ופדיתיה והרי בידו להשיאה לחלל הא כיון דבאנו להאמינו דנשבית מכח דבידו לפסלה ממילא בהיא אומרת לא נשבית א"נ דהא אף במקום דנאמנות משום דבידו מהני הכחשת בע"ד, ואף במודית דנשבית נאמנת לומר דטהורה היא במיגו דלא נשבית וצ"ע.
שם בר"ן א"נ שהי' יכול לכתוב עכשיו שתיגרש בו מעכשיו ולשעה א' קודם מיתה, לא ידעתי מה זה [הכוונה] במה דנקט במעכשיו הלא אין רצונו לבא עליה [ביאת גרושה] והו"ל להר"ן למנקט רק שתתגרש בו סמוך למיתתו, גם יש לעי' הא זהו תלי' בדין ברירה דאם אין ברירה כה"ג לא הוי גט.

דף סד:

תוד"ה רבי סבר מה לי לשקר כו' שפיר חשיב מגו, עי' גיטין דף כ"ו ע"ב תוד"ה לכשאכנסנה.
ק"ל הא בתוס' גיטין כ"ו ע"ב ד"ה לכשאכנסנה דאם בא עלי' אח"כ אינו גט גם איך יכול לגרש שיחול קודם מיתתו הא ר' ס"ל ספ"ד דגיטין גבי טבל וחולין דאין ברירה ולא מהני באומר הר"ז גיטיך שעה א' קודם מיתתי כמבואר בגיטין כ"ה ב' ותו' שם.

בא"ד בסופו דבשעת מיתה לא שייך למימר פטר כו'. קשה לי הא בב"ב דף קל"ה ע"א אההיא דכי שכיב כו' הרי דאפילו סמוך למיתה נאמן לומר גירשתי במגו דבידו לגרשה.

דף סה.

מתני' האומר כו', כתב הרשד"ם בתשובה סי' ט' הובא בהגהת מ"ל פ"ט מהל' אישות באומר קדשתי בתי לפלוני והוא בן י"ג שנים, וב' עדים מעידים שהוא קטן בשנים, כיון דרחמנא הימניה לאב לאסור בתו אמרינן שווי' אנפשי' חד"א נגד עדים, ואני בעניי איני מבין, דהתינח אם היא היתה אומרת כן, אבל באמירת האב דמצד רחמנא הימני' לאסור בתו ומטעם דבידו או מגזה"כ, מ"מ פשיטא דנגד עדים אינו נאמן, ומה שייך בזה דין שוי' אנפשי' חד"א לאסור בתו.

יש מקום עיון הא דמחמירין במקדש בע"א, הא כיון דאנן מסופקים לדינא אי חוששין לקדושין או לא ממילא אם יתבע אותה להחזיר לו כסף קדושין, יהיה הדין דקיימא בחזקת מרא קמא, ותפיסתה מספק לא מהני, כדס"ל לרוב הפוסקים דתקפו כהן מוציאין, א"כ ממילא אין כאן כסף קדושין כיון דלא זכתה וצריכה להחזירה, א"כ לא הוי קדושין, וכמו כן יש לעיין בכל ספיקות בקדושין כההיא דנתן הוא ואמרה היא דקיימא לן ספיקא הוי וצריכה גט, הא כיון דספיקא הוי צריכה להחזיר הכ"ק ובמה נתקדשה, ולזה צ"ל או דבאמת מוכח כשיטת הפוסקים דבספיקא דדינא מהני תפיסה לומר קים לי כהך צד, או דהוי ברשות, וכמ"ש הרא"ש ספ"ק דבכורות.

שם אמר רב כופין ומבקשין וכו' עי' ברשב"א שכתב א"נ יש לפרש בדכתב לה אלא שלא מצאו לקיימו וכו' עיי"ש, ותמוה לי, דהא מדאורייתא ל"צ קיום, ואינו נאמן לומר לא קדשתיך דכתובה מוכחת עליה כמו במקויימת.

תוס' ד"ה ואם נתן גט מעצמו כופין וכו' שהרי לא רצה להוכיח מהאמוראים. וכעין זה כתבו התוס' לעיל דף כ"ג ע"ב ד"ה דאר"ה ועיין כתובות דף מ"ד ע"א תד"ה והלכתא ובר"ן נדרים דף ע"ב ע"א ד"ה ולענין הלכה.

דף סה:

המקדש בע"א (עי' באורך בשו"ת ח"ב סי' מ"ה).

דף סו.

תוד"ה הקם וכו' ומפרש ר"ת, עי' יומא ס"ט ע"א תוד"ה בגדי כהונה.

שם תוספות ד"ה מאי, בדברי תוס' כאן וכתובות (דף כ"ו) דינאי כשר מדינא, דקיימא לן לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה, נ"ל דלכאורה ל"צ לזה, דבפשוטו מאן דס"ל דמאן דמכשיר בה פוסל בבתה, היינו העובר זה שמן הבועל דלא ידעינן אותו אם הוא

כשר או פסול, אבל בראוה מדברת ומעוברת ונשאת לכהן והולידה ממנו דהבנים ודאי כשרים כיון דהפסול יהי' רק מחמת שמא היא נתחללה והבנים שמכהן זה חללים, א"כ מוכרחים תחילה לדון עליה שהיא חללה, והרי הכשרנו אותה להנשא לכהן שאינה חללה, וממילא הבנים כשרים, וא"כ גבי ינאי דלא מספקינן כלל שנולד בעת השבי' מנכרי וידעינן שנולד מבעלה אלא דניחוש דבשביה נישאת ונתחללה ובניה מבעלה הכהן הם חללים בזה כיון דהפסול הבנים יהי' רק מכחה לדונה כחללה לכ"ע כשרים, כיון דהכשרנו אותה שלא לדונה כחללה.

במה שכתבתי בסימן קכ"ה ד"ה במחילת כ"ת דהא דאשת כהן שנאנסה בעלה לוקה עלי' משום טומאה, תפס כב' אותי על שמחשבתי שהעובדא גבי ינאי קדושין ס"ו הי' שנשבית אחרי הנשואין, שנעלם ממני דברי רש"י במקומו שכתב שנשבית ואח"כ נשא אותה, פלא בעיני אטו גברי אגברי קרמית, הלא דברי בנויין על מה שהוצאתי מדברי המרדכי יבמות, שכתב דיבמה לשוק הוי דבר שבערוה משום דלא תפסי בה קדושין, ודקדקתי מזה דשאר חייבי לאוין לא מקרי דבר שבערוה, ואף שעיקר הלימוד דבר דבר מממון איירי בסוטה היינו כיון דכתיב בה טומאה, והגאון מליסא זצ"ל דחה מסוגיא דקדושין ס"ו ע"א דמייתי ראי' משבוי' דשם ל"ש תירוצי, וע"ז כתבתי דהתם ג"כ הוה דבר שבערוה כיון שבעלה לוקה עלי' משום טומאה, וכ"ז לחלק דברי המרדכי די"ל דהמרדכי ס"ל דאיירי בנשבית אחר שנשאת דלא כרש"י ובפרט דטעמא לא ידענא דלמאי דקדק רש"י לפרש דוקא כה"ג דנשבית ואח"כ נשאה, וכך רשום אצלי מכבר בקונטרס ההשמטות אשר עדיין לא באו לדפוס ואקוה שבעה"י אזכה להו"ל חלק שני ויבואו גם ההשמטות מחלק ראשון.

וכעת אוסיף דלכאורה עדיין ק"ק דמנ"ל לאביי להוכיח משבוי' דלמא מיירי בנשבית ואח"כ נשאה דלא אקרי דבר שבערוה, ויבואר גם כן טעמא דכ' רש"י בדיוק דאח"כ נשאה די"ל דרש"י ס"ל דאילו מיירי בנשבית אחר שנשאת, דנהי דהשתיקה לא הוי כהכחשה להעד, מ"מ כיון שנשארת תחת בעלה, הוי כאומרת תוכ"ד טהורה אני, ונאמנת במיגו דהיתה מכחשת להעד, א"ו דמיירי שנשבית ואח"כ נשאה דהעד העיד קודם שנשאת, דבשעת שתיקתה לא הוי כאומרת טהורה אני עד זמן שנשאת, דהוא לאחר כ"ד, דאינה נאמנת לומר טהורה אני, ודעת המרדכי י"ל דס"ל דמיירי דוקא בנשבית אחר שנשאת, דנראה מסברא דבמעיד לה שאסורה שזנתה או שנשבית שתיקתה הוה כהודאה גמורה וא"צ לדון מדין נאמנות העד, ואפשר דגם בבאו אח"כ ב' עדים והכחישו להעד, דמ"מ אסורה מכח הודאתה דאף להסוברים דנטמאו ונתנסך מיירי שאומר שבפניך הי' כן,

י"ל דדוקא זהו לא מקרי הודאה גמורה אלא דמקרי רגלים לדבר ונאמן העד, לא השגיח היטב ולא ידע בבירור שנטמאו ונתנסך ובאכלת חלב כיון דממילא מיירי בשוגג, י"ל ג"כ דלא ידעו כ"כ או דבממון דילי' לא חש להכחיש, אבל במעיד לאשה שאסורה, בודאי לא הי' לה לשתוק והוי כהודאה גמורה.

ויש סעד לדבר מדברי מהרש"א דנתקשה בסוגיא דדחיק לומר דבהאי סמיא הו"ל לבעל למידע, והא י"ל דפשוטו דשתיקת האשה אוסרתה, משמע דס"ל להמהרש"א דבזה מקרי הודאה גמורה, ולא פליג רבא בזה, אך מ"מ עדיין קשה נחזי מה שתאמר היא דבמכחשת הוי ע"א בהכחשה ובשותקת הוי הודאה גמורה.

ולזה נראה לומר דאף בשותקת הויא הודאה ממש, הא משום הודאתה לא נאסרה דבעינן עיני' נתנה באחר, אף במקום דע"א מעיד כדברי' כמ"ש הב"ש [סי' קט"י ס"ק כ"ט] דמיירי רק ברגלים לדבר עיי"ש, (ובתשו' כתבתי דמתשובות הרשב"א נראה דלא כהב"ש, דהך מילתא גופא דע"א מעיד כן הוי כמו רגלים להודאתה שהיא אמת ולא תלינן דעיני' נתנה באחר), ובזה אפשר ליישב קושית מהרש"א הנ"ל די"ל דהכא מדמה לה דבזינתה במודית אף שיש לתלות בעיני' נתנה באחר, מ"מ הודאתה מקרי בדרך רגלים לדבר לדברי העד, וכמו דבנטמאו טהרותיך ושתק דחשבינן השתיקה כהודאה לרגלים לדבר ונאמן העד, ה"נ באשתך זנתה והיא מודית דע"י הודאתה הוי רגלים לדבר, ואסרינן לה מכח נאמנותו דהעד, ורבא ס"ל כיון דמ"מ מכח נאמנותו דהעד לא מהני לדבר שבערוה, וכיון שכן גם בההיא דינאי, י"ל דבשותקת להעד המעיד שנשבית ואסורה הוי הודאה ממש, אלא דהודאה לא מהני דאמרינן עיני' נתנה באחר, ולזה הוכיח אביי שפיר דע"כ לא מיירי בנשבית וע"א מעיד ונשאה אח"כ דבזה הוי הודאה גמורה ול"מ אח"כ עדים שמכחישין להעד ואיך שייך ויבוקש הדבר ולא נמצא, וגם א"א לאוקמי שהעד העיד אחר שנשאת דנשבית מכבר קודם שנשאה, דבזה הודאתה אינה אוסרת, דאמרינן עיני' נתנה באחר, ומהימן העד שלא הוי דבר שבערוה, כיון דמעיד על השבי' דמקודם, דבזה במה שנשאת קודם להעדות, הוי כאומרת אז דטהורה היא דנאמנת, דלא גרע מאומרת מיד תוכ"ד להעדות טהורה אני, וכיון דבטל העדות הוי כמו הודאה לחוד דלא מהני, אלא ע"כ דמיירי שנשאת ואח"כ העיד על מעשה שביי' שאחר הנשואין, דבזה כששותקת דהוי כהודאה, או במודית במפורש חשבינן להודאתה כמו רגלים לדבר להאמין להעד, ושפיר מביא אביי ראי' לזנתה, דהא גם בשבוי' הוי דשב"ע כיון דבעלה לוקה עלי' משום טומאה.

הן אמת שראיתי להצ"צ בתשו' (סי' פ"ב) שכ' דאיסורי כהונה חמירי ואין מקילין לומר שעיני' נתנה באחר, אבל נפלאתי הא במקור הדין בעיני' נתנה באחר הוא באשת כהן שאמרה נאנסתי דהוי איסור כהונה, וגם נפלאו ממני דברי' דבעובדא דצ"צ ל"ש כלל לדון להקל מדין עיני' נתנה באחר, דהא מיירי בידוע שזינתה קודם אלא דלא נודע עם מי רק שהיא אומרת שזינתה עם בעל אחותה, דעלי' שקיל וטרי הצ"צ אם דנין לעיני' נתנה באחר, ולפענ"ד בזה דמבואר בסוגי' דראוה מדברת דמספק אסורה לכהונה, רק דבאומרת ברי לי ס"ל לר"נ דנאמנת, ובזה דאומרת שזנתה עם בעל אחותה נהי דהנידון דעיני' נתנה באחר, מ"מ חסר צירוף ברי דידה להתיר.

דף סו:

אר"נ וי"ו דשלום קטיעא הוא, ועין בריטב"א שכתב דהיינו שהויו כרות ונחלק באמצע מדלא קאמר ויו זעירתא היא והסכים לזה בספר אור תורה, ובשו"ת בתי כהונה ח"ב ביו"ד סי' כ"א כתבו חכמי ווניצי' לישב דעת הרמב"ם ויתר עמודי ההוראה שהשמיטו דין זה לגמרי דיש לכתוב וי"ו קיטעא היינו משום דס"ל דפירכת הש"ס בעל מום מנ"ל דפסול היינו לשינויא דשמואל דילפינן דבן גרושה דעבודתו כשירה מקרא דוהיתה לו ולזרעו אחריו דזרעו בין כשר בין פסול משמע משו"ה ראוי דגם בע"מ בכלל וצריכא לשינוייא שלם ולא כשהוא חסר, אבל לאבוה דשמואל דיליף מקרא דברך ה' חילו אפי' חללים שבך זהו שייך רק לענין חלל אבל בע"מ מה"ת לומר שהוא כשר, ומשו"ה ר"י א"ש בעצמו משני כשהוא שלם ולא כשהוא חסר דלשיטתי' הוא דאיצטריך לכך, ואם כן לדינא א"צ להך לימודא וממילא אין צריך לדרשא דוי"ו קטיעא. והרב המחבר הוסיף בטעם לשבח דדברי חכמי ווניצי' אינם מספיקים. כיון דר"נ אמר וי"ו דשלום קטיעא הוא אף דלאבוה דשמואל ל"צ לדרשא זו מ"מ לא יחלוק על מציאת נוסח הכתיבה, ולזה כתב הוא דודאי לשמואל דילפינן מהאי דרשא דוי"ו קטיעא דבע"מ מחלל עבודתו א"כ הוי עיכוב לכתוב כן אבל למאי דקיימא לן כאבוה דשמואל דא"צ לדרשא זו כנ"ל, וא"כ הוי"ו קטיעא אתא לענין אחר ולא ללמוד ממנו הלכה אינו מעכב בדיעבד, וא"כ י"ל דמשו"ה השמיט הרמב"ם ז"ל דמידי דהוי כשאר אותיות זעירות שלא פירשם, אלא כתב בפ"ז ה"ח, ויזהר באותיות גדולות וקטנות וכו' לפי שסמך על המנהג הפשוט הרגיל בין הסופרים, ודברי פח"ח ולעיקר הדין העלה שם דיש לכתוב וי"ו זעירא ולא וי"ו הנחלקת לשנים. ועי' בתשובתי ח"א סי' ע"ה.

דף סז.
איזו זו למעוטי דרב דימי ודרבין ק' לי הא השתא דפרכי' ממצרי, ע"כ אף אם אתי כר' יהודה ק' הא איכא מצרי שנשא ממזרת כקושי' תוס' ובהכרח צ"ל דאיזו למעוטי וא"כ הו"ל לגמרא לומר איזו למעוטי דר"ד ודרבין, וכן מצרי שנשא ממזרת, וצ"ע.

דף סז:
גמ' בשלמא כולהו אתיין. עי' יבמות נ"ד ע"א תוד"ה שכן בידו.

דף סח:
רש"י ד"ה לימא קסבר רבינא וכו' דלא שדינן כו'. עי' לקמן ע"ה ע"ב תד"ה ורבי ישמעאל ובמהרש"א שם.
במאי דבדיק לן מוחה"ג נ"י בקידושין ס"ח ע"א בסופו במ"ש רש"י דטעמא דרבי עקיבא כיון דגלי קרא ביבמה למידין מיני' שארי חייב לאוין וצ"ע דע"כ הא דגלי קרא היינו לא תהי' אשת המת החוצה ויקשה לשמואל דיבמות צ"ב ע"ב מאי מספקא לי' וכן מאי משני ריש לקיש שם אמתני' לאחר שיחלוץ דרבי עקיבא היא הא מ"מ מוכח דרבי עקיבא פירושו של לא תהי' לשון הויה ובהא לא פליגי רבנן עלי' אלא רבי עקיבא יליף מיני' שארי חייבי לאווין ורבנן לא ילפי אבל בפירושא דקרא לא פליגי וא"כ מוכח דלכולי עלמא מיהת ביבמה לשוק לא תפסי קידושי' ועוד מה בקש רש"י כלל בזה הא טעמא דרבי עקיבא מבואר בש"ס יבמות מ"ט ע"א מדסמיך לא יבוא ממזר ללא יגלה כנף אביו עכת"ד קדשו. (ועי' חי' יבמות דף מ"ט ע"א).

דף סט.
וכולן מותרין לבא זה בזה, בר"ן, וא"ת והני כולהו איך מותרים בנתינה כו' אבל נתיני שהם גרים וחייבים בכל המצות לאו בני הסרה נינהו, ולא זכיתי להבין דהרי חרורי אסור בשפחה כדאיתא במתני' פ"ד מ"ה דגיטין הרי דמוזהר בלאו דחיתון א"כ אמאי מותר בנתינה ועי' בתוי"ט לעיל פ"ג מי"ג, ובתוס' יבמות דף ע"ט כתבו דלאו דלא תתחתן איכא למילף משאר פסולי קהל כגון ממזר עמוני ומואבי דשרו בקהל גרים אבל לאו דלא יהיה קדש ל"ש למילף דהא לא תפסי קדושין בשפחה ולא הוי דומיא דשארי פסולים ומש"ה חרורי מותר בממזר ואסור בשפחה והא דממזר מותר בשפחה היינו כדכתב הר"ן בשם ר"ת בסוף פ' דלעיל, (ועי' פ"ד מ"ד דגיטין בתוי"ט מה שהביא בשם התוס').

דף ע:
רש"י ד"ה שותא דמר כו' שיחתו. ע' רש"י סוכה נ"ו ע"ב ד"ה שותא דינוקא.
ד"ה בי כובי כו' כפר הסמוך. עי' בתשובת נודע ביהודה מהדורא תנינא חלק או"ח סי' כ'.

דף עא.
היכלא בידינו. עיין תוי"ט פ"ב משנה ט' דכתובות.

דף עא:
וכ"ת עובד כוכבים ועבד כו'. לעיל ס"ח ע"ב לקמן ע"ה ע"ב יבמות מ"ה ע"א ס"ח ע"ב. שם ודלמא מהנך. עיין מהרש"א בח"א יבמות דף כ"ג ע"א.

דף עב.
תוס' ד"ה בין וכו' וצ"ל דשני מקומות הן. עיין עירובין דף י"ט ע"א תד"ה אם בין הנהרות.

דף עג.
תוד"ה מאי דאפי' ידעינן שמארוסה כו', צ"ל בקושית תוס' דהקשו על מיעוט ארוסות דהא ארוסה שעיברה אין הולד ממזר, והרי באמת בלא בדיקת אם אינו מותר בבת ישראל, א"ו דכוונתם דעכ"פ לא הוי רק ספק ממזר, ובדאורייתא שרי.

דף עג:
שלשה נאמנים. עיין מדרש ב"ר וישב פ' פ"ה.

דף עד.
הניחא למ"ד לדברי המכשיר כו' (עי' שו"ת מכת"י סי' פ"ד פ"ח).
שם מתני' וספיקן בספיקן אסור, וראיתי בפר"ח בדיני ס"ס אות יו"ד, הביא בשם הרא"ם בביאוריו לסמ"ג הל' מגילה דהקשה על מה דטומטום אינו מוציא טומטום הא הוי ס"ס ותירץ דס"ס בתרי גופי לא אמרינן.
ובתשובת מוצל מאש למהר"ח אלפאנדרי (סי' י"ג) הביא ג"כ לדברי הרא"ם אלו, וכתב עלה דיש ללמוד כן מהא דקידושין, ספיקות בספיקות אסורות לבא זה בזה, והא הוי ס"ס אם זהו ממזר או לאו, ואת"ל שהוא ממזר דלמא גם היא ממזרת, אלא דאין מזה ראי' דהתם יש לעשות הס"ס כנ"ל, ויש ג"כ צד לעשותו לחומרא ולומר ספק אם האיש זה כשר וישא ממזרת, אם תמצא לומר דהוא ממזר דלמא היא כשרה עכ"ל.
ובמחכ"ת זה אינו דלקולא הוי שפיר ס"ס, ס' שניהם ממזרים וספק שניהם כשרים, ואין כאן איסור רק בחד צד שהא' ממזר וא' כשר, וזהו לא מקרי ב' ספיקות שמא הוא ממזר והיא כשרה או להיפוך דהא מ"מ הכל רק חד ביאת ממזר בקהל ד', וא"כ הוי חד צד לאיסור דהיינו דא' מהם ממזר וא' מהם כשר, ושני צדדים להיתירא דשמא שניהם ממזרים או שניהם כשרים, אך עכ"פ דעת מהרא"ם מוכרחה מתוך קושיתו.
רש"י ד"ה שבודקין וכו' ליתני הא דאבא שאול. ע' חולין דף פ"ב ע"ב תד"ה תנינא.

דף עה.
ארוסה שעיברה (עי' שו"ת ח"א סי' ק"א ד"ה אמנם י'.

דף עה:
תוד"ה שאין (עיין חי' יבמות ט"ז ב').

דף עז:
אמר רב אשי הילכך כו', הריטב"א כתב דכי אמרינן דהעראה שמה ביאה וחייב, היינו כשפירשו ולא גמר ביאתו אבל כשגמר, דעתו על גמר ביאה עיי"ש, וזה תמוה, איך שייך לענין האיסור דעתו, אע"כ דבלא אחשבה לא מקרי ביאה, וכדדייק הריטב"א בלשונו דכי אמרינן דהעראה שמה ביאה וכו', ומ"מ דברי הריטב"א תמוהי', דהא ס"ל ג"כ כהר"י דביבמה קונה בהעראה בע"כ, הרי דמקרי בשם ביאה, ואמאי לא מקרי ביאה לענין איסור וצ"ע. (ועי' עוד בחי' יבמות דף נ"ג ב'). עי' חי' יבמות ל"ב ב' על הריטב"א בסוגיין.

דף עח.
קידש ולא בעל שאינו לוקה. עיין יבמות דף י' ע"ב תוס' ד"ה החולץ.
שם במה הצד מהאי דינא. עי' יבמות דנ"ב ע"א תד"ה ואי לאו.
שם גיורת פחותה מבת ג'. ע' סנהדרין דף ס"ח ע"ב תד"ה קטן.
[גם יש לעיין לרבא דס' אי עביד לא מהני נימא דבמחזיר גרושתו אם מקדשה בביאה דלא מהני אא"כ מקדשה בשטר או בכסף דבשעת קדושין לא עבר כדאמרינן שם ומודה אביי במחזיר גרושתו שאם קידש ולא בעל שאינו לוקה וממילא תפסי הקדושין וכשבעל אח"כ לוקה, וכן בשאר חייבי לאוין במקדש בביאה דאין הלאו תלוי בקדושין דאם בעל ולא קידש ג"כ לוקה (זולת לדעת הרמב"ם) א"כ לא שייך אי עבד לא מהני, משא"כ במחזיר גרושתו דאינו לוקה אא"כ קידש ובעל א"כ בקידש בביאה נימא דלא מהני ויהיה רק ביאה בלא קידושין, ועיין.]

דף עח:
רי"א נאמנים באמת י"ל דלא קאי אריש כיון דאפשר דזינתה ג"כ עם אחרים לא מקרי הכרה ברורה, אבל רש"י לא כ"כ.
שם זה ב"ג וזה ב"ח כו' (עי' בחי' ב"ב מ"ש בזה).

דף עט.
קדשה אביה כו', מ"ש רומפ"כ מההיא דקדשה אביה בתוך שית ונמצאת בוגרת דחיישי' לקדושין, והא הוא דנחית לקדושי ודאי, דמסתמא בתוך ו' לא יהא בוגרת ועכשיו דהוי קדושי ספק נימא דאוקי ממון בחזקת מר"ק, וגם הוי כמו מקח טעות דלא נחית לספיקא,

זהו טעות, דאנא אמינא רק היכי דמיד הוי ספק קדושין ולא נתפסו כיון דצריך להחזיר הכסף קדושין, או דהוי מקח טעות, אבל בזה דחיישינן שמא עכשיו הוא דבגרה, ובזה הצד דהיתה אז נערה הי' הכסף מצוי להתקיים בידה לבדוק אותה מיד ותמצא נערה ויהיה קדושין ודאי, וכיון דאמרינן שמא השתא הוא דבגרה ומעט זמן אחר קדושי האב היתה עדיין נערה ונתפסו הקדושין וע"י שנתרשלו ולא בדקו עד שעה ושתים ונמצאת בוגרת השתא הוא דנולד ספק, זה לא מבטלי הקדושין.

אלא מ"ש רומפ"כ בתר הכי עפ"י הקדמתו דבקדשה עצמה ביום דמשלים שית דנין לודאי בוגרת, דמסתמא בדקה עצמה אם יש כח בידה לקדש עצמה ונחתית לקדושי ודאי דלא היתה יודעת מקדושי אביה מקודם, זה היה נכון, דבזה כיון דמקודם קדשה אביה בשעת קדושי דידה מיד הי' ספק אם חלים.

אבל מאן מוכח לן היסוד הזה, ומעלתו נ"י הוציא זה מכח דרצה ליישב קושיית המקנה דהוי חצי דבר, ותירץ כעין תירוצו דהמקנה, דעידי קדושי דידה לבד הוי עדות דלמקנה מטעם דחזקת פנויה אלא בצירוף דהיא בוגרת לפנינו, ולמעכ"ת נ"י דמסתמא היא בדקה עצמה וידעה דבידה לקדש עצמה, והיינו כיון דהנך עדים לא הוי ח"ד מהני, אבל אינו נראה כן, דדוקא לענין עדות קדושין ועדות בעל, וכן בעדות גניבה ועידי טביחה אמרינן בב"ק כיון דהנך ל"צ להנך, היינו דעידי קדושין הוי דבר שלם ונתחזקה לא"א ואח"כ עידי בעילה הוי עדות שבעל א"א, וכן בגניבה דע"י עדות גניבה ידוע שגנב הפרה ונגמר ענין זה בשלימות, ואח"כ עידי טביחה הי' לעצמת גם כן ענין בשלימות, אבל הכא עדיין יקשה, דעידי קדושין של האב לא להני כלל דהוי חצי דבר, כיון דעל פיהם לא יהיה קדושין מכח חזקת פנויה, ובזה לא שייך כיון דעידי קדושין הוי דבר שלם מהני ג"כ עדות קדושי אב, הא אדרבא דאם קדושין דידה הוי קדושין קדושי האב לא הוי קדושין.

ובעיקר קושיית המקנה בזה דעדות קדושין הוי חצי דבר איני רואה בזה קושיא, דחצי דבר הוי דוקא דאם אין לעדות זה ענין כגון בעל לחוד או טבח לחוד, משא"כ בזה דעדות קדושין הוי ענין עדות, אלא דהב"ד ידונו אח"כ מכח חזקת היתר דהיתה בוגרת, וזה ענין פסק ב"ד מה היתה אבל בקדושין בעצמותה במעשה הקדושין ראו כל המעשה בשלימות, וכי נימא דאם אח"כ יבואו עדים אחרים ויעידו דהיתה אז נערה, יהיה זה בגדר חצי דבר והקדושין בטלים, וכן בעדים על חילול שבת וכדומה נימא דין חדש דעדים צריכים לידע כמה שנותיו ולא מהני בירור לזה, דמצד התראת ספק כיון דלא הוי ספק למותרה לא מקרי התראת ספק כמ"ש תוס' שבועות, ועיין תוס' יבמות (דף פ' ע"א) ומ"ש יש לחלק דהתם לא הוי חצי דבר כיון דעכ"פ עדותן שלם דעשה עבירה, אלא דספק אם

יענשו אותו הב"ד, אבל באחד שקידש ועדים לא ידעו שנותיו דאם הוא קטן לא מקרי קידש, ולא חלו הקדושין י"ל דמקרי חצי דבר ולא מהני בירור אח"כ דהוא גדול.
ולדעתי אי אפשר לומר כיסוד רומעכ"ת, דהא ודאי פשוט אלו לאחר שנמצאת בוגרת קדשה עצמה, לא נחזור לחוש על קדושי אב לומר הוי חזקת פנויה כיון דעתה מקודשת, דמ"מ עד אותו היה חזקת פנויה, וה"נ בקדשה עצמה ואח"כ באו עדים שקודם קדושי עצמה היתה בוגרת אנו דנין על אותו שעה דראו עדים שהי' בוגרת ועדיין לא קדשה עצמה ונתבטל קדושי אב בשעה הזאת מכח חזקת פנויה, והרי בוגרת לפניך, ולא יחזרו וניערו קדושי אב אחר קדושי עצמה אלא דוקא במציאות הבוגרת אחר קדושי שניהם, ואנו דנין על ענין הבוגרת אימת עשה וקדושי א' בודאי מהני, זהו לא מקרי חזקת פנויה. ונראה לענ"ד דמה"ט הוצרכו התוס' למנקט דחזקת פנויה הרי בוגרת לפניך, והיינו דאם היינו מתירים משום ח"פ לחוד, א"כ מיד אחר קדושי אב נתבטלו מכח ח"פ, בזה אף דאח"כ קדשה עצמה אינו חוזר וניער חשש דקדושי אב, ולזה נקטו דבעינן צירוף דהרי בוגרת לפניך, א"כ בשעה שקידש האב לא נתבטלו משום ח"פ לחוד, ולערב כשנמצאה בוגרת כבר נעשה קדושי עצמה והיא מקודשת לא' ולא מקרי ח"פ כן נ"ל נכון. וא"כ אם נדון על קדושי עצמה דודאי היתה אז בוגרת דבדקה עצמה מקודם ומצאה עצמה בוגרת, א"כ באותו רגע קודם הקידושין נתבטלו קדושי אב ע"י ח"פ, והיא בוגרת לפנינו, ולא מגרע במה שקידשה עצמה אח"כ.
תוס' ד"ה ושמואל מ"ש ממקוה וכו' וא"ת לרב נמי תקשה וכו' ונ"ל ליישב דשורש פלוגתייהו דרב ושמואל אי חזקה דהשתא במקום דליכא חזקה דמעיקרא מקרי חזקה, דרב ס"ל דמקרי חזקה אלא במקום דאיכא חזקה דמעיקרא כמו בנגעים וכדומה אמרינן בהיפוך דהשתא הוא דאתרע ונשתנה. אבל ביומא דמשלם שית ליכא חזקה דקטנות כיון דבו ביום עשוי להשתנות, בזה ס"ל לרב דאזלינן בתר חזקה דהשתא, ושמואל סבר דחזקה דהשתא לא מקרי חזקה כלל, ולפ"ז לרב ניחא ההיא דמקוה, דלגבי חזקת שלימות דמקוה איכא חזקת טומאה, והוי חזקה לגבי חזקה ושוב אזלינן בתר חזקה דהשתא ואמרינן דודאי חסר למפרע, אבל לשמואל דחזקה דהשתא ליכא חזקה יקשה, ומשנינן דמכל מקום בסיועת חזקת טמא אזלינן בתרה דהוי תרתי לריעותא ודוק. (ועי' שו"ת סי' קל"א).
ומה דהקשה רומעכ"ת על תוס' נדה (דף ג' ע"ב) ד"ה איכא בינייהו למרמא וכו', דא"כ יקשה בסוגיא דקדושין דמאי פריך לשמואל, ממקוה, הא מכח רומיא דמקוה על נגע באחד בלילה מוכח דאם בעלמא ספק הוי במקוה ודאי, א"כ גם לשמואל ליכא קושיא.

לא קשיא מידי, דכך סברת תוס' דבנגעו דהוי ספק, היינו דאיכא חזקת חי, ולעומת זה הרי מת לפניך, מש"ה הוי ספק, מש"ה במקוה כשאנו דנין רק על המקוה, הוי ג"כ ספק, דנגד חזקת מקוה איכא חסר לפניך, וממילא שוב אזלינן בתר חזקת טמא והוי ודאי, משא"כ בההיא דשמואל פרכינן שפיר כיון דביומא דמשלם שית ליכא חזקת דנערות, ואעפ"כ הוי רק ספק מכח דבגרה לפניך, א"כ ממילא במקוה אף בלי חזקת שלימות הוי בגדר ספק, אף דאיכא לגברא חזקת טומאה נגד זה איכא חזקת שלימות, ויהי' רק ספק וק"ל.

ובסגנון זה ישבתי היטב קושיית תוס' העצומה בקדושין שם ד"ה ושמואל מ"ש ממקוה, והיינו דלרב ליכא קושיא, כיון דחזינן היכי דליכא חזקת דמעיקרא כגון ביומא דמשלם שית אזלינן בתר חזקה דהשתא, הרי דחזקה דהשתא מקרי חזקה אלא היכא דאיכא חזקה דנערות אלים מכח חזקה דהשתא ממילא במקוה אמרינן דהוי חזקת טומאה נגד חזקת מקוה, והוי ספק השקול, שוב אזלינן בתר חזקה דהשתא, משא"כ לשמואל דלא ס"ל כלל לחזקה דהשתא, שפיר פרכינן ממקוה ודו"ק.

ובזה מיושב קושיית תוס' (דף ע"ט ע"א ד"ה ושמואל מ"ש ממקוה) וא"ת לרב נמי איכא וכו', והיינו דעיקר פלוגתא דרב ושמואל בזה ביומא דמישלם שית דליכא חזקה דמעיקרא, דבאותו יום רגילה להיות בוגרת, ושמואל ס"ל דמ"מ הוי רק ספק דשעת מציאתן לא הוי חזקה אלימתא, ולזה לרש"י ליכא קושיא ממקוה, דהתם לגבי חזקה דמעיקרא' דמקוה הוי חזקת טומאה דגברא, ואוקי חזקה נגד חזקה, ושוב אזלינן בתר חזקה דהשתא דחזקה דמעיקרא נסתלקה ע"י חזקת טומאה שכנגדה, אבל לשמואל קשה דהוא ס"ל דאף בליכא חזקה דמעיקרא לא מקרי ודאי מכח חזקה דהשתא, ומשנינן דמ"מ הריעותא מצרף ומאלם לחזקה דטומאה דהוי ב' לריעותא, ונכון.

תד"ה אדרבה, והמהרש"א העתיק הלשון. ואני בער ולא אדע במ"ש אבל גבי יין אין שייך ליישב כך הא השקלא וטרי' הוא דביין לרבנן הוי ודאי טבל ולשמואל יהי' רק ספק ומשני דהתם העמד טבל על חזקתו וע"ז פרכי' אדרבה העמד יין על חזקתו וא"כ יהי' רק ספק טבל והוי ממש כמו הך אדרבה גבי מקוה וצע"ג.

דף עט:

[ברש"י ד"ה באשה אחת וכו' אבל אמר ב' נשים. ק' לי, דלהיימן במיגו דלא הי' אומר שהי' לו עוד אשה אחרת, וצ"ע.]

דף פ.

מ"ט דר"מ קסבר רוב תינוקות וכו' ועיין תוס' דנדחקו טובא, ויסודתם דע"כ טעמא דר"מ דהרוב כמאן דליתא, דאם לא כן דמכח מיעוט וחזקה הוי פלגא אמאי מטהר, הא עשו תינוק כמו יש בו דעת לשאול, ולזה הקשו, דהא אמרינן דלר"מ סמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא. והוצרכו לדחוק דלא הוי רוב גמור, ומש"ה המיעוט וחזקה הוי רוב, וכן נדחקו לרבנן דלמ"ל לטעמא דעשו תינוק כמו יש בו דעת לשאול והא בלא"ה טמא מטעם רוב, והיינו ג"כ דלא הוי רוב גמור, ולפי (מש"כ בשו"ת ח"ב סי' ק"ח יעוי"ש) מרווח, דהוצרך לומר לרבנן דעשאו כמו יש בו דעת לשאול, דבלא"ה אף דהוי רוב מ"מ לאו ודאי הוא וטהור באין בו דעת לשאול, וכנ"ל, לזה הוצרך לטעמא דעשאו כמו יש בו דעת לשאול, והיינו כיון דבאמת הוי רוב ובכל התורה הוי רוב כמו ודאי איסור, אלא דבטומאה גזה"כ לטהר באין בו דעת לשאול, דדוקא טמא ודאי בעי', ובזה כיון דמכח הרוב נדמה לודאי טמא החמירו חז"ל ועשו כמו יש בו דעת לשאול אבל לר"מ דסמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא קיימא אדינא דקטן דאין בו דעת לשאול דטהור, ולא עשו חז"ל לדונו כמו יש בו דעת לשאול, כיון דאינו נדמה כלל לודאי.

ומיושב בזה עוד דבההיא דתינוק שנמצא בצד עיסה לא נזכר דמיירי דוקא ברה"י, והא ברה"ר מה בכך דעשאו כמו יש בו דעת לשאול, הא מ"מ ברה"ר טהור, ולפי הנ"ל ניחא דמצד רה"ר מדינא טמא כיון דהוי רוב לטומאה ולא דמי לסוטה, אלא דמצד אין בו דעת לשאול הי' ראוי לטהר כיון דאינו ודאי, בזה כיון דעשאו כמו יש בו דעת לשאול טמא ונכון. (ועיין עוד שו"ת ח"ב והועתק בחי' ב"מ ד"ו).

על קושייתך בני במ"ש הריב"ש (בסי' שע"ט) דרוב לא עדיף מב' חזקות, דזהו נסתר מדברי רש"י קדושין (דף פ' ע"א) ד"ה בההיא דרוב תינוקות מטפחים הוי נגד ב' חזקות, חזקת טהרה דתינוק וחזקת טהרה דהעיסה.

מלבד די"ל דנהי דרוב לא מהני נגד ב' חזקות היינו דנשאר בגדר ספק, וממילא טמא כדאמרינן שם, ועשו תינוק כמו שיש בו דעת לשאול, גם אדרבא משם סייעתא להריב"ש. ומרווח הסוגיא יותר, דהרי בפשוטו קשה לרש"י אמאי נקט הש"ס דעיסה בחזקת טהרה, ושבק לחזקת טהרה דתינוק, ואמאי לא הקשו תוס' גם זה לפירוש רש"י, ולזה היה נראה במה דהקשו תוס' איך אמרי' לר"מ סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע רובא הא מ"מ הוי פלגא ופלגא, וכן למאי דאמרי' לרבנן דעשו אותו כמו יש בו דעת לשאול, הא בפשוטו טמא מכח הרוב, ואולם ע"י יסוד הריב"ש הנ"ל מיושב הכל והכי אמרינן לר"מ כיון דע"י סמוך מיעוט לחד חזקה נעשה פלגא ופלגא, לזה ע"י חזקה שניה נעשה רוב להתיר, אבל

חכמים ס"ל דרוב לגבי חזקה הוי ודאי, לזה ע"י חזקה שניה נעשה פלגא ופלגא, ועשו אותו כמו יש בו דעת לשאול.

אולם לכאורה דברי הריב"ש נסתרים מההיא דילפי' בחולין (דף י"א) דאזלי' בתר רוב מפרה אדומה, ועי' תוס' שם דבפרה הוי חזקת טומאה דגבר' א"כ יקשה לכאורה לפי האמת ניחוש בפרה דלמא במקום נקב קשחיט דהוי תרי חזקות, אינו זבוח, וטומאה דגברא, ובלאו דברי תוס' הי' נראה דלא מקרי חזקת טומאה דאנו דנין תחילה על הפרה אם היא כשירה וממיל' ראוי' לטהר בה הטמא, ושאני בההיא דהריב"ש דהרוב שמת בזה הרגע דמיית מוציא מב' חזקות, חי וא"א והרי במקוה שבחזקת שלימה דוקא נמצ' חסר טמא דהוי ב' לריעות' ולר"ש הוי רק ספק, משמע דבלא נמצא חסר ל"ח דחסרה, ואמאי הא נגד חזקת שלימות דהמקוה הוי חזקת טומאה, אע"כ דאנו דנין תחילה על המקוה שהיא שלימה, וממילא ראויה לטהר הטמא וחזקת הגוף עדיף. אבל לתוס' הנ"ל קשה. ובמהרש"א בכורות (דף כ' ע"ב תוס' ד"ה חלב פוטר) כתב דהך במקום נקב קשחיט לאו בחזקת שלא נשחט' עומדת, דלא הוי אלא טריפה ושחיטתה מטהרתה מידי נבילה עיי"ש, אבל באמת להדיא פסקינן בש"ע (סי' ל"ג) דנקובת הושט היא נבילה, [ובגליון הש"ע הנ"ל כתבתי וקשה לי מתוספתא פ"ק דחולין שחט מיעוטו של ושט ושהה וגמר להשחיטה או שניקב הושט ואח"כ שחט שניהם טריפה ושחיטתה מטהרתה, הרי להדיא דנקובת הושט לא הוי נבילי', ובסוגיין לא מצינו בהיפוך רק דפסוקת הגרגרת הוי נבל' דפסק' חיותא מהך סימן והכי משמע ג"כ מדברי הרא"ש פ"ב דחולין (סי' ו') וכן שהה במיעוט סימנים, מפרש ר"ת במיעוט קמא דושט ומבעי לן אע"ג דמטרפה נקובת הושט, דלמ' לא פסלה שהייה אלא במידי דמנבלה בי' כגון אחר רוב הסי' עיי"ש, והיינו דדלמא שהייה גמרינן רק היכא דאם תצרפם להדדי יהי' נבילה, כגון בין סי' לסי', אבל במיעוט קמא דושט אף אם תצרפם, מ"מ יהיה רק טריפה דבגמרו הוי שחיטה דהוי כחצי ושט פגום וגמרו דמהני לטהר מידי נבילה, וכיון דעכ"פ מקרי שחיטה לענין דלא מנבלה, בזה אפשר שלא גמיר שהייה ומצרפים יחד ולא הוי אפי' טריפה, הרי משמע להדיא דנקובת הוושט הוי רק טריפה וצ"ע].

ובעיקר קושי' המהרש"א בבכורות נ"ל כיון דסמוך מיעוט לחזק' הוי רק דרבנן, מש"ה במקום דלא אפשר שאני, דלא החמירו במקום דאי אפשר ולא הוי מצי למיפרך ממה דאנן אכלינן בשרא, דדלמא בדרבנן שייך לחלק בין אפשר ללא אפשר, אבל בדאורייתא לא שייך לחלק, לזה פרכינן מן ר"מ, והיינו אף לפי הצד דר"מ ס"ל דחיישינן למיעוט הוא רק דרבנן, מ"מ סמוך מיעוט לחזקה דהוי דאורייתא. דהא מזה גבי תינוק בצד

עיסה וכמ"ש תוס' חולין (דף פ"ו ע"ב) [וביבמות דף קי"ט ד"ה מחוורתא ומיהו אי ר"מ לא חייש למיעוט מה"ת אפי' היכא דאיכא חזקה בהדי', וקשה לי היאך אפשר לומר כן הא זה נסתר מההיא דתינוק בצד עיסה], וא"כ היכי אכל בשרא דלמא במקום נקב קשחיט וסמוך מיעוט' לחזקה, מזה מוכח שפיר דגם בדאורייתא יש לחלק דבמקום דלא אפשר שאני, אכן מדברי תוס' שם בבכורות (ד"ה אב"א) דכתבו דמבשר תאו' לא פריך דר"מ חייש למיעוט' רק מדרבנן, וכ"כ תוס' בחולין ובזה יקשה הא מ"מ אמאי לא מטע' דסמוך מיעוט' לחזקת אינו זבוח, ויהיה הכרח דתוס' ס"ל דנקובת הוושט הוי רק טריפה כמ"ש המהרש"א.

אולם נ"ל די"ל דנקובת הוושט הוי רק מיעוטא דמיעוטא [ובמהרש"א חולין (דף י"א בד"ה מנא הא מלתא) כתב, ועוד י"ל דלמיעוטא דל"ש לא נימא סמוך מיעוטא לחזקה, וזהו תמו' דאם מיעוט טריפות הוי מיעוטא דמיעוט' היכי ילפי' דאזלי' בתר רוב מדאוריי' במיעוטא דשכיח, גם מה פרכינן לר"מ היכי אכל בשרא, הא רבי מאיר מודה במיעוטא דמיעוטא, כדאמרינן בע"ז ודוחק לומר דלר"מ היכא דיש חזקה דמסייע למיעוט דמיעוט הוי כמו מיעוט דשכיח וחיישינן, ופרכת הש"ס דבמקום נקב הוי חזקת איסור, ובפרט דמהרש"א בעצמו סבירא ליה בבכורות דנקובת הושט הוי רק טריפה, אבל לענין דברינו שפיר יש לומר דנקובת הוושט הוי מיעוט' דמיעוט'] אלא דכללות טריפה הוי מיעוט דשכיח פעם באבר זה ופעם באבר זה, וכיון דכללות הטריפות הוי מיעוט' דשכיח מש"ה אמרי' יליף משחיטה עצמה דדלמ' במקום נקב שחיט, היינו אף דבדקנו בכל אברים, מ"מ ניחוש דבהמה זו טריפה מה לי באבר זה או באבר אחר, מ"מ ניחוש דבהמה זו ממיעוט בהמות טריפות, אבל לענין דנידון דסמוך מיעוט לחזקה דזהו רק מכח אינו זבוח, וזהו רק מכח נקובת הוושט בזה אמרינן דנבילה הוי מיעוט דלא שכיחא, כן נראה לעניות דעתי.

[תוד"ה סמוך מיעוט וכו' וי"ל שאין זה רוב חשוב. תמהני דלו יהא דלא הוי רוב כלל והוי פלגא ופלגא, ג"כ טמא ברה"י ביש בו דעת לישאל, דכל ספק נגע ברה"י טמא אף דיש לו חזקת טהרה, וצע"ג.]

דף פא.

אין אוסרין על הייחוד, בריטב"א, (עי' חי' יבמות כ"ה).

דף פב.

מתני' והגמלין רובן כשרים. והא דאיתא בברייתא רפ"ב דנדה דף י"ד רוכבי גמלים רובם רשעים כתבו התוס' שם לתרץ דהתם מיירי ברוכבים ומשום הרהור והכא במתני'

לא מיירי ברוכבים אלא דנותנים הסחורה על הגמלים והם הולכים ברגל ברחוק מקום סכנות עיי"ש.
שם שעשה אברהם אבינו את כל התורה. יומא כ"ח ע"ב ועי' סוף קנים בפי' הקונטרס שם.
שם אין מעמידין מהם לא מלך. עי' תי"ט פ"א משנה ג' דסנהדרין.

בבא קמא

דף ב.

מתני' לא הרי השור כהרי המבעה, וקי"ק לשמואל דאמר מבעה זה השן א"כ ק' מתני' למה לי דכתב שן הא מרגל נפקא הא לא אייתר קרא דמושלח תרווייהו משמע כדאיתא ג' א' וביער איצטריך לאזלא ממילא. וצע"ג. [ד"ז נכתב ע"י תלמיד]:
תוד"ה ולא כו' מדלא חשיב לה כו', לקמן י' ע"א:
בא"ד והא דאמרינן כו'. לקמן ג' ע"ב:
בא"ד דעונשין ממון מן הדין כו'. עיין לקמן דף ד' ע"ב תוד"ה ועדים. ועיין ברש"י חגיגה י"א ע"ב ד"ה לבתו:
בא"ד ובמכילתין תניא, וכן עוד במכילתא פרשת משפטים בפסוק וטבחו או מכרו אם על הטביחה חייב על המכירה לא כל שכן אלא שאין עונשין מן הדין:

דף ב:

גמ' דברי תורה מדברי קבלה. עי' חולין קל"ז א' תוד"ה אתי':
רש"י ד"ה אימא כולה מועדת ומשלם נ"ש, ויש להקשות אמאי לא נקט חייב כופר, ולמ"ד איכא כופר בתם מ"מ במועד חייב כופר שלם, וי"ל דמהיכי תיתי אי מתלושה דיו כתלושה ואי משן ורגל למ"ד לקמן מ"א דליכא כופר ברגל אין לחייב ומשום הכי פירש לענין נזק. וק"ל. [ד"ז נכתב ע"י תלמיד]:
שם רש"י ד"ה כתיב כי יגח כו' אית לי' מזלא. עי' שבת נ"ג ע"ב ברש"י ד"ה מזלא:
שם ד"ה ואגב אורחיה קמ"ל וכו' ומועד להרוג את האדם משכחת לה וכו'. יש לעיין מי הכריח לרש"י לזה לאוקמי דוקא במועד להרוג ולא בפשוטו במועד ליגח אדם להזיקו. וכן בהיפוך מועד לבהמה לא הוי מועד לאדם ואם נגח אדם והזיקו משלם רק חצי נזק, ואפילו לר' עקיבא דתם באדם משלם נזק שלם נ"מ לענין דמשלם מגופו:
בא"ד כשלא עמד בדין, לקמן דף (ה) [מ"א] ע"א:

תוד"ה אבל במחוברת כו' אבל למ"ד קנסא כו', ואפשר דהך מ"ד דסבר בחזקת שימור קיימא היינו בתלושה וכיון דמצינו בתלושה דהוי קנס אף במחוברת הוי קנס, דח"נ לא חלוק כמ"ש תוס' לק' כ"ד א' ד"ה השתא, וכולם ממון לא מצי למימר דהא בתלושה באמת הו"ל לפטור הכל ואמאי ליהוי ממון, ועוד די"ל דבמחוברת מספקא לי' אי בחזקת שימור קיימא, ואי לא כתב רחמנא הו"מ למיטעי דלאו בחזקת שימור קיימי וכולה מועדת, והשתא דכתב רחמנא אמרינן דגלי לן דבחזקת שימור קיימי, וק"ל, א"נ י"ל דאי לא הוי כתיב מחוברת הוה אמינא דובער אתי לקרן מחוברת לנזק שלם וק"ל. [ד"ז נכתב ע"י תלמיד]:

תוד"ה ומלתא אגב אורחיה וכו' וה"ר מנחם פי' וכו', תמהני דמהיכא תיתי להמציא סברות הפוכות דהא לר"ז שם מסתמא מועד לאדם הוי מועד לבהמה ואפ"ה חזרה דבהמה הוי חזרה ונשאר רק מועד לאדם, ולר"פ דמסתמא לא הוי מועד לבהמה ורק מכח דאייעד גם לבהמה נעשה מועד לבהמה מכל שכן דתהני חזרה דבהמה להיות תם לבהמה, וכיון דבאמת די בתירוצם קמא מהיכא תיתי להמציא פלוגתא זו בין ר"ז לר"פ ובסברות הפוכות, ואי דדחיקא להו תירוצם א' דלישנא דתלמודא לא משמע כן, דמועד לאדם דחוק לפרש ע"י צירוף חמור גמל וס"ל דסוגיין אזיל גם לר"פ כיון דקיימינן השתא לפרש דברי ר"פ דתולדותיהם לאו כיוצא בהן, עדיין תקשי היא גופא על סתמא דגמרא מנ"ל להמציא פלוגתא זו הא הקרא אפשר לתרץ לענין צירוף אדם לב' מינים אחרים. וצע"ג. [ועי' מש"כ רבינו בדף ל"ז א]:

דף ג.

הא לאו הכי במאי מוקמית לה אי קרן כתיב אי שן כתיב איצטריך וכו'. וקשה לי דאמאי פרכינן אי קרן כתיב, הא באמת חזינן בפ"ב דמסכתין דר"ט מחייב קרן ברשות הניזק נזק שלם מק"ו ורבנן פליגי דאמרינן דיו, וכיון דליכא ק"ו ממילא אין לחייב קרן יותר מחצי נזק דכתיב בי' וזהו לפי האמת דושלח היינו רגל. אבל אי לאו הכי שפיר י"ל דושלח היינו קרן ובא הכתוב לומר דאם הוא בשדה אחר היינו ברשות הניזק לשלם נזק שלם, וההיא דוחצו את כספו היינו ברה"ר. וצ"ע. ואפשר לומר דא"כ אייתר וחצו את כספו ולא כסף אחר כדאמרינן לקמן דף כ"ו דלא נילף שן ורגל בקל וחומר מקרן דלא לשלם רק חצי נזק ברה"י ואם קרן ברשות הניזק חייב נזק שלם ליכא קל וחומר:

נוסח אחר:

תמהני הא י"ל דקרא אתי דקרן בשדה אחר משלם נ"ש אלא דלפי האמת דמיירי בשן ורגל אין לנו ראי' לקרן דברשות ניזק דלחייב נ"ש רק מכח ק"ו ותליא בר"ט (ורע"ק)

[וחכמים] ולכ"ע משלם רק מגופו, אבל אלו לא הי' לימוד דמיירי ברגל הייתי אומר בקרן ולחלק דברשות הניזק משלם נ"ש ומעליה, וצע"ג:
ובחור א' השיב לי דא"כ אייתר קרא דיחצון לאורויי דאף ברה"ר חצי נזק כדאיתא בב"ק כ"ו ע"א:
שם רש"י ד"ה אידי ואידי וכו' ואי קשיא. וכן הקשה תוס'. וק"ל הא בפשוטו ניחא דושלח לחודי' לא מצי למכתב דלא היינו יודעין אי איירי משן אי מרגל משו"ה כתיב [ובער] לאורויי דמיירי משן, וכן בהא דאמרינן ס"ד אידי ואידי ארגל לא מצי לכתוב ובער לחוד דלא היינו יודעין במאי מיירי, לזה כתיב ושלח לאורויי דמיירי מרגל. וצ"ע:
שם ד"ה נתחככה כו' שנתגלגלה עליהן. עיין לקמן י"ח ע"ב ברש"י ד"ה דדחיק:
תוד"ה הא דלא מכליא קרנא וכו' דקרא איירי באכילה דמכליא קרנא. עי' לקמן כ"ג ע"ב:

דף ג:

תוד"ה וממונך כו' דפשיטא דאם הדליק. עי' לקמן כ"ב ע"א תוד"ה אשו משום ממונו:
תוד"ה כדמתרגם ר' יוסף וכו' ואין לך עת לעשות גדול מזה. עי' שבת דף קט"ו ע"א תוד"ה לא נתנו ומהרש"א שם:

דף ד.

תוד"ה כשהזיק כו' אלא מאידך. דלקמן דף ט' ע"ב, ועי' לקמן דף י"ג ע"ב בתוד"ה כשהזיק:
תוד"ה כראי כו' דלא מפטר משום קלב"מ. עיין לקמן דף י' ע"א ברש"י ד"ה משא"כ באש:
בא"ד דאי לאו קרא דעליו. עי' בספר יראים להרא"ם סי' ר"ז:
כתבו תוס' להקשות ל"ל קרא לפטור אדם מכופר הא קלב"מ, וקשה הא קיימא לן כופרא כפרה ובכפרה לא שייך קם לי' בדרבה מיני' כמ"ש תוס' פ' אלו נערות ל' ב', [ד"ה זר]:
נוסח אחר:
דבריהם סתומים דהא כל עיקר קלב"מ הוא בענין זה היכי דבאו שני דברים על ענין אחד וכדאמרינן פ"ק דמכות דמוציא שם רע הוי שתי רשעיות במה דחייבה תורה מלקות וממון אלא דלא גמרינן מיניה בעלמא עיי"ש, וראיתי בפנ"י דנתעורר מזה. ובאמת תמוה לי דמי הכריחם לכל זה דלפי דבריהם יהיה הדין דאם בשעה שהמית הוא האדם נגח שורו לאדם והמיתו דפטור מכופר דבאותו רגע שיתחייב כופר נתחייב מיתה בשביל הריגתו דידיה, והרי בפשוטו י"ל למה דקיימא לן כופרא כפרה ויעויין בתוס' [לק' מ"ג א' ד"ה מאי לאו כופר] דאם רצה למחול אינו מוחל משום הכי י"ל דלא אמרינן ביה

קלב"מ, כמ"ש תוס' פסחים (כ"ט א' ד"ה מאן) ובפ' ג' דכתובות (ל' ב' ד"ה זר) דמהאי טעמא באוכל תרומה בשוגג לא הוי קלב"מ כיון דתשלומיו כפרה ולא מהני מחילה:

דף ד:

רש"י ד"ה והמנסך וכו' ומנסך ליכא למימר דזרק בו יי"נ דלא חסריה מידי דהא מזבין חוץ מדמי יי"נ שבו, ועי' מהרש"א דכוונת רש"י אף דמפסיד דצריך למכור לנכרים בזול מ"מ זהו היינו מדמע, אמנם ע"ז קשה, דהא רש"י בגיטין [דף נ"ב ב] כתב בדשמואל מערב ואסרו בהנאה, והיינו ע"כ אף דשמואל סבר [ע"ז דף ע"ד א] הלכה כרשב"ג דיין ביין ימכור חוץ מדמי יי"נ שבו מ"מ מתני' מוקי כרבנן דרשב"ג דס"ל דכולו אסור, ובזה יקשה דלמה נדחק רש"י הא י"ל דמתניתין כהלכתא אלא דמפסידו דצריך למכור לנכרי בזול, ובזה ליכא למימר דא"כ היינו מדמע דהא שמואל ס"ל דקנסא מקנסא לא ילפינן לא חש לקושיא דמערב היינו מדמע, אלא ע"כ דלא כהמהרש"א אלא דס"ל לרש"י מדמע דצריך למכור לכהנים בזול, אבל מערב דיכול למכור לכל נכרים דעלמא א"צ להוזיל המקח ואינו מפסיד כלום וכדדייק לישנא דרש"י ולא חסריה כלום. (ועי' עוד חי' פסחים כ"ט א' אות י"ב):

עוד בדברי רש"י:

מה שכ' רש"י דמנסך ע"כ ממש דאי מערב הא יכול למוכרה לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו, ומהרש"א פי' דכיון דהוי הפסד מועט ק' מערב היינו מדמע. ובאמת לא משמע כן בכוונת רש"י ממה שכ' רש"י בסוגיא דגיטין ואסרו בהנאה. ורצונו בזה דאף דקאי לשמואל דסבר בע"ז (דף ע"ד א) אף יין ביין ימכר כולו לעכו"ם מ"מ משנתנו כת"ק דהתם דכולו אסור בהנאה. ואם כפי' מהרש"א מי דחקו לרש"י בזה לפרש כן לשמואל דלא חש לקושית מערב היינו מדמע. אע"כ ברור דכוונת רש"י דאי אמרי' דמכר הוי הפסד קטן מאד וגרע ממדמע דצריך למכרו רק לכהן בזול אבל בזה שיכול למכרו לעכו"ם אינו צריך לזלזל הרבה במכירה והוי הפסד מועט מאד ובכה"ג לא חשו לקנוס מטעם שלא יהא. אך הדבר צריך לימוד מהיכן יצא לרבינו רש"י נביאות כזה:

והנה נראה בפשטא להביא ראיה לרש"י והיינו דלכאורה הסוגיא [דגיטין] תמוה דמתחלה פריך מ"ד מערב מ"ט לא אמר מנסך דמשמע דמנסך עדיף לפרש וכיון דרב סבר מסברא כר' ירמי' וממילא עדיף לפרש מנסך ממש מאי פריך תו מ"ד מנסך מ"ט לא אמר מערב. ולזה נראה דודאי בפשטא עדיף לפרש מערב דאי מנסך צריך לדחוק בישראל מומר כמסקנא בחולין [מ"א א'] אך לשמואל לשיטתיה דסבר בע"ז כרשב"ג דיין ביין ימכר לעכו"ם חוץ מדמי איסור וע"כ משנתנו כת"ק דרשב"ג וכמ"ש לעיל ואתיא משנתנו

דלא כהלכתא, ממילא יותר עדיף לפרש מנסך ממש ונסבול הדוחק לאוקמי בישראל מומר, ממה שנפרש מערב ותיקום סתם דלא כהלכתא, אבל לרב לשיטתי' דסבר בע"ז שם כת"ק דיין ביין אסור כולו ממילא עדיף לפרש מערב ממה שנפרש מנסך ונדחוק דמיירי במומר ושפיר פריך לרב לשיטתיה מ"ט לא אמר מערב, ומוכח כדברי רש"י. (ועי' עוד בחי' גיטין דף נ"ג):

תוד"ה ואימא כו' כגון פותקין ביבותיהן כו'. וקשה אמאי לא קאמרי בפשיטות לחייב בכלים כמו שמסקו, וק"ל [ד"ז נכתב ע"י תלמיד]:

דף ה.

גמ' ליתני תרי גווני שור. עי' לקמן דף ז' ע"א תוד"ה ור"ע:

דף ה:

לכתוב תרתי ותיתי אידך מיני'. ק"ל לרב דמבעה אדם, ושור היינו כל מילי דשור, למאי קתני מתני' לא זה וזה הא אש יכולים ללמוד משור לחוד כיון דשור היינו שן ורגל. וכמו דחזינן לשמואל דלא זה וזה היינו שן ורגל אתיא אש מינייהו בלאו פירכא דרוח חיים. א"כ לרב דשור היינו שן ורגל הו"מ למילף אש מזה בלא מבעה, ונלע"ד דלק"מ דהא יש לדקדק לשמואל הו"ל למתני' לומר דלא זה וזה דמשלמים כופר משא"כ באש דליכא כופר דממעטינן מעליו ולא על אש ואדם. וצ"ל דחדא מינייהו נקט, או דשמואל ס"ל כמ"ד דאין כופר בשן ורגל, וא"כ לרב דאמרינן לא הרי שור כהרי אדם דשור משלם כופר הרי דס"ל דיש כופר בשן ורגל א"כ י"ל דמש"ה נקט מתני' לא זה וזה דמשור לחודיה לא נילף אש די"ל דמה להנך דמשלמין כופר וצריכין לעשות יוכיח מאדם, ואי דמה לאדם שמשלם ה' דברים אמרי' שור יוכיח. ונכון בעזה"י:

ורש"י נקט דכי פרכת מה לשור שכן כוונתו להזיק, והוא תמוה דהא שור מיירי ג"כ בשן ורגל דאין כוונתו להזיק, ואולי יש לדחוק דרש"י לא דוקא נקט כוונתו להזיק אלא דכוונתו לעשות כן מה שההיזק בא על ידו, דשן כוונת הבהמה לאכול להנאתה וכן רגל כוונתה לילך במקום זה, ואף דלשמואל ע"כ דהיינו יכולים למילף אש מבינייהו ומשום דלא מקרי כוונתן להזיק, מ"מ לרב י"ל דמיקרי כוונתו להזיק גבי אש, והש"ס דנקט לעיל לרב דלא הרי שור דחייב בכופר הו"מ לומר דלא הרי שור דכוונתו לכך משא"כ מבעה דמיירי באדם ישן, ועדיין צ"ע:

שם ולר"י דמחייב על נזקי טמון באש כו', [בתוי"ט כתב דלר"י איצטריך אש כמש"כ תוס' דלא ליפטור בו כלים, וכתב ע"ז רבינו וז"ל] תמוהים דבריו דהא לר"י דמחייב כלים בבור ליכא למימר דאצטריך משום הכי, גם נפלאתי על כבודו הגדול הא בסוגיין פריך

לה הש"ס ולר"י דמחייב טמון באש לאתויי מאי ומשני לאתויי לחכה נירו וסכסכה אבניו עייש"ש, ועל קושיא הא' י"ל דכוונת תוי"ט דכמו דכתבו תוס' דאצטריך לחייב כלים ה"נ י"ל לר"י דאצטריך לחייב אדם ששרף עבד הקנוי לישראל, דאילו יליף מבור היה פטור כה"ג, אבל מ"מ עדיין יקשה לפי איבעיא דרבא דף מ"ג ע"ב דאשו פטור מאדם יקשה אליבא דר"י אשו למ"ל, ואולי י"ל דהאיבעיא רק בשרף האש בן חורין אבל בשרף עבד הקנוי לישראל חייב ובבור פטור, ואולם יקשה ע"ז הא רבא דייק שם מדלא קתני חומר באש מבבור לענין אדם ע"כ דאשו פטור מאדם, ומהך ראי' מוכח דגם בשרף עבד הקנוי לישראל דפטור מדלא קתני כה"ג דחמור אש מבור, ועיין:

תוד"ה כי שדית. מ"מ יש כלים שאין מתקלקלין בהבלא, תמוה לי הא מ"מ כיון דגם כלים חדתא פטרינהו רחמנא א"כ אין הטעם מטעם דאין ראוי לה אלא גזה"כ ושוב הוי כמו טמון באש, וגם היאך אמרינן עלה ולר"י דמחייב על נזקי כלים הא מ"מ חייב רק בכלים חדתא דפקעי או לשמואל בלא מילא ספוגין דנשברו מקרקע דהוי ראוי לה, אבל במילא ספוגין וכלים ישנים לא מחייב כמו לרב אליבא דר"י, וא"כ עדיין לר"י שייך (דשייר) זה דאש חייב בין ראוי לה בין אין ראוי ובור פטור בכלים שאין ראוי לה, וצ"ע:

בא"ד או נופל מן הגג, וקשה הוא מנ"ל דחייב אם לא במה הצד או מאדם ישן דדרשינן פצע תחת פצע, וצע"ג. [ד"ז נכתב ע"י תלמיד]:

דף ו.

תד"ה מה לבור שכן שלא ברשות וכו' דאפילו עשאו ברשות וכו'. תמוה לי דהא תוס' לקמן כ"ח ב' ד"ה הני מילי כתבו בפשיטות דבחפר ברשותו ואח"כ הפקיר גם בורו דפטור כיון דהוי ברשותו וגם עתה לאו ממונו וא"כ שפיר [קאמר] הכא מה לבור שכן עשאו שלא ברשות דהא ברשותו והפקירו באמת פטור וצ"ע. גם יש מקום עיון על דברי תוס' הנ"ל דהא באמת בפותקין ביבותיהם דהוי ברשות וגם אינו ממונו ואפ"ה חייב, וצ"ל דמ"מ לא הי' ברשותו ממש אלא דעביד ברשות ברה"ר, ועכ"פ דברי תוס' דכאן צ"ע. ואפשר לומר דכוונת תוס' בהפקיר רשותו ולא בורו והיינו דלמאי צריך למילף משור ובור נילף מבור בחפר ברשותו והפקיר [רשותו ולא] בורו ומבור ברה"ר, דכי פרכת מה לבור ברה"ר דעביד שלא ברשות בור ברשותו יוכיח ואי דמה לבור ברשותו דהוא ממונו בור ברה"ר יוכיח והוא נכון לכאורה:

אולם בעיקר קושית תוס' קשה לי דאטו מפורש בקרא דבור ברשותו והפקיר רשותו דחייב הא יש להקשות ע"ז עצמו דמנ"ל דדלמא רק בור ברה"ר או בחפר סמוך לרה"ר דחפר שלא ברשות, ומה דאיתא בסוגיא דהפקיר רשותו חייב היינו ג"כ מכח דילפינן זה

משור ובור. ואף דשור ברשותו לא חייב מ"מ י"ל יוכיח דעכ"פ דברשות חייב וכדאמרי' בסוגיין שור יוכיח אף דשור פטור ברה"ר וכמ"ש הרא"ש. ולהי"מ דבלא אפקרינהו למידין רק החומר בשתיהם היינו באבנו וסכינו דאינו ממש בור דדמיא ג"כ לשור עיי"ש. אבל בור ממש יהבינן ליה כל דין בור. ודוק:

ביש"ש פ"ק דבב"ק העלה דבאבנו סכינו ומשאו בהפקירם אחר שנחו דילפינן להו מבור ואש יש לו כל דין בור אף להחמיר לחייב בטמון, אף דצריך ללמוד גם מאש לא אמרינן דיו דהוי רק גילוי מלתא דבור האמור בתורה היינו גם באבנו סכינו ומשאו (אף) [אבל] בלא הפקירו דודאי אינו בכלל בור האמור בתורה אלא דילפינן לדינא מבור ואש בזה דינו ככל שבשניהם ופטור בטמון ובכלים עיי"ש. וקשה לי דמ"מ לבתר דלמדנו דאבנו וסכינו בהפקירן דהוא בכלל בור האמור בתורה, ממילא גם בלא הפקירן לא צריך ללמוד מבור ואש דהא יש ללמדו מבור לחודי' ואי דפרכת מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו הא י"ל דבור של אבנו וסכינו דהפקירם יוכיח, ועיין:

דף 1:

המוציא מחבירו עליו הראיה. לכאורה קשה דלמא מיירי בניזק ברי ומזיק שמא וחייב מטעם דהוי כחמשים ידענא וחמשים לא ידענא דהוי מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע, והיינו לשיטת הראב"ד [פ"ה מטו"נ ה"ב] דס"ל דחפר בה בורות שיחין ומערות ותובע לשלם לו לא מקרי כפירת קרקעות. אח"כ ראיתי שהפ"י הקשה כן. ותירץ כיון דפשטא דקרא דמיטב שדהו ישלם היינו ממיטב דהאיך דקא משלם, והיינו או דלהך ס"ד גם לר' ישמעאל בדמזיק או דס"ל דבדניזק הא מ"מ צריכים לקרא ג"כ פשטא דקרא וכדמסקינן, וכיון דמיירי דיש להמזיק קרקעות ממילא ליכא שבועה דאוריתא דהוי כפירת שעבוד קרקעות למ"ד שעבודא דאורייתא ע"ש. ועדיין יש לפקפק דלמא מיירי דהמזיק קנה קרקעות אחר שהזיק קודם העמדה בדין דכיון דהוי דאקני אין עליהם שום שעבוד, אלא דצריך לשלם מדין מיניה ולא מקרי שעבוד קרקעות כמו למ"ד שיעבודא לאו דאורייתא. ואולי י"ל באמת לדינא דמה דשיימינן בדמזיק היינו לגבי אותן נכסים שהיה לו בשעה שהזיק דחלה החיוב לשלם ממיטב שלו, אבל מה שקונה אחר שהזיק אף דצריך לשלם מהם בתורת מיניה אבל ליכא עלייהו דין תשלומי מיטב, וכמו למ"ד בדניזק שיימינן דנלענ"ד פשוט דהיינו רק מנכסים שהיה לניזק בשעת ההיזק דאטו אם ילך הניזק אח"כ קודם העמדה בדין ויקנה מובחר נכסים שבעולם יצטרך המזיק לשלם כפי המיטב ההוא, א"כ ה"נ יש לומר למ"ד בדמזיק שיימינן תליא הכל בשעת הנזק. אף דגוף קושית פ"י אינו קושיא כ"כ דנלע"ד פשוט דלהראב"ד דלא הוי כפירת קרקעות י"ל דאם איתא דמיירי

בניזק ברי ומזיק שמא לזה ל"צ קרא דכבר שמעינן מקרא דשבועת ה' תהיה בין שניהם דאמרינן מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם, ואף דעדיין י"ל דלמא ר' ישמעאל ס"ל כר"ט [שבועות מ"ד ב' עיי"ש] דשבועת ה' אתיא לדרשה אחרת דכ"ז שעומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים ומ"מ ס"ל מתוך שאיל"מ ונפקא לי' זה מקרא דהכא דמיטב שדהו, מ"מ אינו קושי' כ"כ לומר דרש חדש דלא מצינו. ובלא"ה יש לדחות קושי' הפ"י בכמה אופנים ואך כתבתי זאת בשביל ההערה לדינא הנ"ל אם מה דאמרי' בדמזיק אזלינן בתר העמדה בדין, או בשעת הנזק. וצ"ע לדינא. (חי' גיטין מ"ח ב'):

שם גמ' אהני גז"ש, עיין ערכין ט"ו ע"א תוד"ה הו"ל ב' כתובים:

שם אהני קרא כו'. תמוה לי אמאי לא אמרינן בפשוטו דאהני קרא דאם אין לניזק נכסים כלל דמ"מ צריך לשלם מעידית דידיה דבכה"ג בדמזיק שיימינן, דבלא קרא מהיכן הוי ידעינן זה, דמסברא (ד)אם א"א לשיימיה בדניזק אין כאן דין מיטב כלל, ומה שכתבו תוס' [גיטין מ"ט א] ד"ה ועוד מאי ק"ו בשם הר"ר שלמה מרודוש דבהקדש כיון דליכא לשער בדניזק ע"כ בדמזיק שיימינן, היינו דעל כרחך ק"ו להקדש היינו לומר בדמזיק שיימינן דהא בדניזק ל"ש בהקדש. ובאמת מוכח דרבי עקיבא סבר בכל פעם בדמזיק שיימינן, או דמוכח דמצינו ג"כ מיטב דהאיך דקא משלם, ממילא מסתבר היכא דלא שייך בדניזק הדין בדמזיק שיימינן, ומה דאמרי' ותו מאי ק"ו להקדש כיון דעכ"פ בהקדש הוי בדמזיק משמעותו דדומיא דהכא בהדיוט, דלישנא דרבי עקיבא משמע דחד דינא אית ליה, אבל בודאי אי לא מצינו כלל מיטב דמזיק מהיכא תיתי לן לומר דהיכא דליכא נכסים לניזק דנשיימי' בעידית דמזיק. וצע"ג. (חי' גיטין מ"ט א'):

דף ז.

גמרא מאי ק"ו להקדש. עי' ברש"י ותוס' ובדרך פלפול היה נלענ"ד ע"פ מה דהקשה הרשב"א [גיטין מ"ט א] דלמאי צריך ק"ו בלא"ה נימא דקרא מיירי בסתמא בכל ענין בין בהדיוט בין בהקדש ע"ש, ולענ"ד י"ל דהוי מקום לומר דקרא מיירי רק בהדיוט והיינו דיש ללמוד שדה שדה מגז"ש היינו ובער בשדה אחר מקרא דמיטב שדהו דהיינו בדמזיק לרבי עקיבא דמיירי בודאי בשדה דהדיוט, דהא הקדש המזיק פטור מקרא דרעהו, ה"נ ובער בשדה אחר מיירי בהדיוט, וכ"ז אם אמרי' בדמזיק שיימינן אבל אם אמרינן בדניזק שיימינן וקרא דמיטב שדהו היינו דניזק ממילא אמרי' סתמא כתיב בין דהדיוט בין דהקדש (דאף דאמרי' נמי דהאיך דקא משלם, מ"מ עיקר מיטב שדהו היינו דניזק) וא"כ י"ל דהכי קאמר ותו מאי ק"ו להקדש דאם איתא דבדניזק שיימינן מאי ק"ו להקדש דיקשה כקושית הרשב"א הנ"ל. (חי' גיטין שם):

שם בסוף תוד"ה שור רעהו וכו' ולר"ט דאית לי' כופר שלם בתם ניחא. ק"ל הא מ"מ הוי פירכא דמה להנך שאין משלם בפעם ראשונה כופר מעלייה, דהא ודאי ר"ט מחייב בכופר רק מגופו מכח דיו, דהא ליכא למימר דר"ט כרבי עקיבא [ס"ל] דבמגופו לא שייך כופר דהביאהו לב"ד וישלם לך [לק' דף מ"א ב] וא"כ הוי מפריך ק"ו, דא"כ תיקשה בהיפוך כיון דודאי מעלייה נימא דהוי רק חצי כופר מכח דיו והק"ו אתי' לעליה ועי' בתוס' י"ח ע"ב ד"ה היכא דלא מפרך ותרוצם לא שייך אלא [התם] דניחא לי' יותר למילף נזק שלם ולומר דיו לענין מגופו ממה דנימא איפכא, אבל בכופר דאם באת לומר דכופר שלם מעלייה תיקשי דנימא דיו ורק חצי כופר מעלייה, אע"כ דר"ט ס"ל דשייך כופר בתם במגופו וכדס"ל לר"א וכדאיתא להדיא דף כ"ו. דר"ט ס"ל כריה"ג בתם, וא"כ תיקשה כנ"ל דלפרוך מה להנך שאין משלם בתחלתו מעליי' וצע"ג:

ולשיטת תוס' [גיטין מ"ט. ד"ה שור] דשן ורגל חייבין בהקדש, לכאורה ק"ל היאך יליף ר"ט בקו"ח משן ברשות ניזק נימא מה לשן ורגל דחייבים בהקדש משא"כ בקרן, ולומר דלר"ט גם קרן ברשות ניזק חייב בהקדש בק"ו משן ורגל, ויליף הכל בין נזקין דהדיוט ובין דהקדש דברשות ניזק חייב, הא מ"מ לענין הקדש נימא דיו אסוף דינא דכיון דאמרת קרן דחמור דחייב ברה"ר נימא דיו דכמו דחייב קרן דרה"ר במועד בנ"ש ותם חצי נזק ה"נ בהקדש ברשות ניזק יהא מועד נזק שלם ותם רק ח"נ, דהא בהקדש לא הוי מפריך ק"ו, דהא גם לענין ח"נ צריך הק"ו לחייב ברשות ניזק, וכיון שכן דהדין עכ"פ דאינו חייב ברשות ניזק רק ח"נ בהקדש, שוב ליכא ללמוד בהדיוט נ"ש, דנימא דמה לשן ורגל דחייב בהקדש נ"ש משא"כ [קרן] בהקדש. ולומר דלר"ט באמת בשן ורגל בהקדש חייב רק ח"נ, דיליף בק"ו דמה קרן דחייב ברה"ר בהדיוט חייב ברשות ניזק בהקדש רק ח"נ, מכ"ש שן ורגל דפטור ברה"ר בהדיוט מכ"ש חייב ברשות ניזק בהקדש רק ח"נ, דז"א דמ"מ הוי פרכי' דמה לקרן דחייב אפילו בהדיוט ברשות ניזק רק מגופו ולא מעלייה משא"כ שן ורגל. ואולי י"ל דכמו דצ"ל הא דלר"ט קרן ברשות ניזק נ"ש בק"ו ולא אמרי' דאיכא למפרך דמה לשן ורגל דחייב מעליי', וצ"ל כיון דרצינו למילף הכל בק"ו רשות ניזק ועלייה אלא דא"א למילף הכל מכח דיו לא משוינן מזה פרכא, ה"נ אנן אמרינן דרצונינו ללמוד מהדיוט להקדש ברשות ניזק נ"ש ועלייה והוי הכל ענין אחד, אלא דמכח דיו אנו מגרעין דבהדיוט מגופו ובהקדש מגרעין עוד דהוי רק ח"נ לא משוינן מזה פירכא. ועדיין צ"ע בכ"ז:

דף ז:

תוד"ה אליבא דר"י לא תיבעי לך. עי' במהרש"א. ולכאורה תמוה דהא חזינן דאי לאו קרא היינו אומרים דא"צ ליתן לו מעדית שלו שהם יותר מדניזק אף דאין לו ליתן רק גרוע מדניזק, דמסברא א"צ ליתן יותר מדינו אלא דאהני קרא דכיון דאין יכול ליתן כדניזק יתן ממיטב דידי', וא"כ בזה הוי הספק אם יש לו עדית דעלמא דגרוע מדניזק ולו עוד עדיות טובים מדעלמא ומדניזק, דדלמא התורה לא אמרה אלא דבאינו יכול ליתן דניזק צריך ליתן לו משלו היינו מעדיות דעלמא אף אם הם יותר מדניזק, אבל אין צריך ליתן יותר מעדיות דעלמא ומדניזק, דהתורה אמרה או מדניזק או מעדיות דעלמא. וצ"ל דאנן אמרי' דזהו אין סברא שהתורה הקפיד על ב' מיני מיטב או דניזק או דמזיק אלא דאהני קרא ואשמעינן דצריך שלא יפחות לו מדניזק, אף אם עי"ז יתן יותר מדניזק מ"מ צריך ליתן לו דאין בידו לפחות מדניזק, דמה דאמרי' ממיטב דידי' היינו מטעם זה כיון דאינך הם גרועים מדניזק ובזה הקפידא דאין לגרע כחו דניזק, וכיון שכן אף [אם] הגרועים מדניזק הם מיטב דעלמא מ"מ צריך ליתן לו היותר טובים, דהכלל דאין ליתן לו בפחות מדניזק וק"ל:

ובזה מיושב מה דקשה לכאורה דמה מבעי, דאם איתא דאפשר [לפרש] קרא דבדמזיק היינו בדעלמא, מנ"ל לר"י דאהני גז"ש לעדיות דניזק ואהני קרא היכי דזבוריות שלו גרוע מדניזק, דלמא בהיפוך דעיקר משמעות דקרא היינו עדיות דעלמא אלא דאם זיבורית שלו גרוע מעדיות דעלמא ועדיות שלו טובים מדעלמא דס"ד דיתן לו זבוריות כיון דאין מגיע לו העדיות שהם יותר מדעלמא, לזה אהני קרא דאם העדיות שלו הם כדניזק צריך ליתן לו מיטב כיון דאינו נותן כעדיות דעלמא וצריך ליתן לו בדניזק, אע"כ דלא מסתבר לומר דהאיך דקא משלם לומר דהיינו כדעלמא וא"כ מדר"י נשמע לדרבי עקיבא, ולפי הנ"ל ניחא דאין סברא כלל דהחיוב בשני עניני מיטב וכנ"ל:

אולם דברי המהרש"א המה נגד דברי הרא"ש דכתב להדיא דאם הזיבורית גרועים מדניזק והבינונית טובים דצריך ליתן לו עדיות, דכל שאין נותן לו כדניזק ממש אף שרוצה ליתן לו טובים ממנו מ"מ צריך ליתן לו כעדיות דידיה ממש, דהכלל או בדניזק או בדמזיק, וא"כ ישאר קושית מהרש"א דגם לר"י הוה בעי דדלמא אהני קרא היינו לענין דבשל עולם. וצע"ג:

אח"כ ראיתי בשיטה מקובצת מביא בשם גליון תירוץ נכון על קושית מהרש"א דמה דאמרי' אליבא דרבי ישמעאל לא תבעי לך היינו בעיקר הדין דנחלקו ר"י ורבי עקיבא, ומה דיש למבעי לר"י בהא דאהני קרא זהו נכלל במה דקאמר כי תבעי אליבא דרבי

עקיבא דלענין הקרא דהיאך [דקא] משלם לא נחלקו ר"י ורבי עקיבא, והוא נכון ודברי המהרש"א צ"ע:

דף ח.

ת"ר מכר לאחד או לשלשה בני אדם כו'. בשו"ע חו"מ סימן קי"ט ס"ג ואם טען כל לוקח לזה שבא לטרוף ממנו אני לקחתי תחילה והנחתי לך מקום לגבות ממנו יש מי שאומר כו' ויש מי שאומר שכיון שאין ניכר מתוך השטר כו' קנין שלשתם לא חל עד סוף היום ואז חלו כולם כא' ע"כ. נ"ב, אפשר דוקא דקנו ג' מיני קרקעות עדיות ובינוניות וזיבורית דמיני' מיירי הסוגיא, אבל אם כולם שוין במין אחד אינו יכול לגבות אלא מן האחרון, והיינו דאף דלענין אין נפרעין וכו' דנין כיון דהכל ביום אחד לא שייך בי' הנחתי מ"מ הלוקח ראשון זכה בטענת מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו דהא הי' בידו לסלקו באינך דבינונית, וגבי אחרון לא שייך מה מכר דהא אז לא הי' בידו לסלקו מהני עדיות, ואך לו יהיה דקנין הג' שלשתן חל בסוף היום מ"מ הא לקוחות יש להם זכות דמה מכר, ודינא דהש"ס רק בעדיות בינונית וזיבורית דדין מה מכר לא שייך בי', דממה נפשך בזיבורית באחרונה לא הי' הבע"ח עצמו [יכול] לסלקו בזיבורית, ובעדיות באחרונה אף להרא"ש דהברירה ביד הלוה לסלקו בעדיות מ"מ ל"ש דמה מכר דמהיכא תיתי יתן לו עדיות וכמ"ש תוס' כתובות דף צ"ב, וצרכינן למיתי עלי' מדין אין נפרעין וכו', בזה אמרינן דהקנין חל בסוף היום ודו"ק:

עוד בסוגיא זו:

בתומים סי' ק"ח ס"ק י"ב כתב בבע"ח מוקדם ומאוחר והמוקדם מת לוה בחיי מלוה דמוקדם קודם מה"ט דהמאוחר לא עדיף מלוקח, אלא שהוא חזר וטען די"ל דטענינן לבע"ח מאוחר אי שתקת, ובזה עדיף כחו מלוקח דעלמא דאין בידו לבטל מקחו רק לחזור ולמכור ליורשים, ואם יעשה כן יגבה גם כן הבע"ח המוקדם מהם כיון דלא באו בתורת ירושה דינם כלוקח בעלמא, משא"כ בבע"ח יכול לומר אי לא שתקת מסליקנא שעבודי וישארו הנכסים להיתומים ולא תוכל לגבות מהם עיי"ש. והנה לכאורה היה מקום לומר דאף להרמב"ם והרי"ף דס"ל בלקח עדיות באחרונה דכולם גובים כדינם ולא אמרינן אי שתקת, י"ל דוקא בבא לגרוע כחם מכח מקחו בטענת אי שתקת, והא דהוצרך הרי"ף לטעמא דאין כולם גובין מהעדיות משום לא ניחא ליה בתקנת חכמים ולא בפשוטו כיון דרוצה ליתן לכל אחד כדינו קיימא סברת אי שתקת, י"ל דבא ליתן טעם אף ביתמי דליתא לטענת אי שתקת, וביותר י"ל דלולי טעמא דלא ניחא א"כ ברגע אחד קודם שלקח העדיות באחרונה כבר חל שעבודי' על העדיות, א"כ במה שבא ליתן

עכשיו לכל אחד כדינו בטענת אי שתקת הוי ג"כ גרעון כחם, כיון דכבר חלו שעבודם על העדיות, וזה מרווח יותר דניחא פרכת הש"ס א"ה ניזקין, וא"כ באופן דהמוקדם אין לו זכות לגבות מיתמי ובא רק לגבות מהמאוחר בזה שפיר י"ל דזכות שבא על ידו יכול להפקיעו בטענת אי שתקת ולהעמידו על זכות שהי' לו מקודם לכן, ודמי ממש לאבדה דרך שדהו:

אמנם באמת המעיין בדברי הרמב"ן במלחמות פ"ק דבב"ק יראה דס"ל דעיקר החילוק דבאבדה דרך שדהו מדין מה מכר ראשון לשני אתינן עלה, וכיון (דלהסוברים) [דלהמוכרים] הי' (לו) זכות שלא ליתן לו הדרך (קנו הם ג"כ זכותו) [קנה הוא ג"כ זכותם] וכדברים אלו ממש מפורש בדברי הרמב"ם סוף פרק ט"ו מהל' טוען, וז"ל שהרי אומר לו עתה אם אחזיר לכל אחד שטרו אין אתה יכול לעבור על אחד מהם ואני קניתי מכל אחד מהן כל זכות שיש לו עכ"ל. הרי דהרכיב אי שתקת עם מה מכר, א"כ בנ"ד אין הבע"ח מאוחר קנה זכות היתומים דלא בא מכחם רק מכח שעבודו על אביהם, ואם תדינהו ללוקח הוי כלוקח מאביהם דלא הי' לו זכות זה:

ואף להרא"ש דס"ל פרק קמא דבב"ק בלקח עדיות באחרונה, דאמרינן אי שתקת, י"ל דדוקא התם ג"כ אלו הי' שדה זבורית עכשיו ביד הבעלים הי' יכול להגבותו ולסלק מעליו שעבודו של העדיות שביד הלוקחים, מש"ה עכשיו כשהלוקח רוצה ליתן לו הזבוריות ולדחותו מעדיות כיון דבא מכח בעלים יש לו ג"כ זכותם בזה ליתן לו זבורית במקום עדיות משעבדי בצירוף טענת אי שתקת, וכעין זה ממש כתב התומים בעצמו סי' קי"ח [סק"ג] לחלק בהא דלא אמרינן ג"כ בכתב ללוקח שני דין ודברים אין לי עמך, דיכול הבע"ח לגבות מהלוקח (הב') [הראשון] ולא אמרינן אי שתקת משום דהלוקח הא' לא בא בזכות הלוקח הב' רק בשעבודו על המוכר יעיי"ש. ונראה דנתכוון לדבריהם הנ"ל, גם כפי חלוקו הב' דשם דהיכי דלא מרויח מידי לא אמרינן אי שתקת, ה"נ כן גבי בע"ח מאוחר, א"כ נראה לכאורה דהבע"ח מוקדם טורף מהבע"ח מאוחר דדמי ממש להההיא דכתב ללוקח שני דין ודברים אין לי עמך. (ועי' עוד שו"ת ח"ב סי' ס"ב):

דף ח:

אין נפרעין מנכסים משועבדים כו'. [בדין אם הבנ"ח הם מטלטלין. עי' מש"כ בחי' לק' דף ק"ח. ובדין הניח יתומים קטנים אם יכול לומר הנחתי לך מקום, עי' מש"כ בתשו' ח"א סי' קל"ט]:

דף ט.

ויצאו עליה עסיקין, בר"ן הביא בשם הרמב"ן דאם נמצאת שאינה שלו אינו יכול לחזור רק כל זמן שלא נטלו ויכול זה להחזיר השדה, אבל אם כבר טרפו ממנו אין יכול לחזור אם הי' (שלו) [שלא] באחריות. (חי' שו"ע סי' רכ"ו):

בב"י [סי' רכ"ו] כתב בשם רי"ו בשם רשב"א דעסיקין היינו דוקא עוררים בגוף אבל יצא עליו חובות אפי' לא החזיק בה אינו יכול לחזור, עוד כתב בשם הר"א אדם שקנה בית בקנין סודר ולא החזיק בו עדיין חזקה גמורה ולא נתן מעות ונפל הבית, י"א דיכול לחזור וי"א דאין יכול לחזור, ועי' תוס' ד"ה ויצאו עליה עסיקין (וכן) משמע לכאורה דדינא דשלא החזיק בה יכול לחזור זה אפשר אף באנסים, א"כ ה"ה בנפל, ויש לדחות דתוס' באו להוכיח דע"כ עסיקים היינו עוררים, א"כ ממילא קיימא דבאנסים אפי' קודם שהחזיק אינו יכול לחזור כיון דבלא"ה מוכח דעסיקים היינו עוררים, ודו"ק ועי' תשו' רמ"א סי' י"ט:

שם מספקא לי' אי כיורשים, עי' ב"ב ס"ב ע"ב תוס' ד"ה אתמר:

דף י.

גמרא לאתויי כלים. עי' לעיל ה' ע"ב תוד"ה כי שדית:

תוד"ה שהשור כו' וא"ת ל"ל, עי' תשו' ח"צ סי' קל"ו:

בא"ד ואי משום, עי' זבחים דף ע"א ע"ב תוד"ה ובטרפה:

דף י:

קמ"ל דכוחו כגופו. לקמן י"ז ע"ב:

שם א"ל ר"כ לרב אלא טעמא דכתב רחמנא והמת וכו', עי' בתורת חיים ובמהר"ם מלובלין ובמהר"ם שיף דכתבו דתרי רב כהנא הוו א' בימי רב וא' בימי רבא, דאל"כ קשה רב כהנא אנפשי' דמפיק לי' התם מאם טרף יטרף יביאהו עד, אלא ודאי דאין זה רב כהנא הנזכר מקודם ודו"ק. [ד"ז כ' רבינו בגל' הש"ך סי' תי"ט סק"ג במשה"ק על הרא"ש עיי"ש]:

שם השתא אי אית לי' לדידי כו', הקשה מעכ"ת הא בכה"ג אסור מדין סחורה בדברים אסורים ליקח מזה ולמכור במתא אחריתי. ולענ"ד דהא על המזיק בודאי ליכא איסורא במה דפורע חובו בזה ואין בזה שם סחורה, וגם על הניזק ליכא איסורא [דאין] לדמותו לקונה ע"מ למכור, כיון דהמזיק א"צ לשלם לו מדבר אחר ובידו ליתן לו אפי' סובין, ממילא במה דמקבל חובו הוי כנזדמנו בידו ואינו דומה ללוקח כנלענ"ד:

דף יא.

דאין מקצת שליא בלא ולד. עיין נדה דף י"ח ע"א תוד"ה שליא בבית:

שם תנינא שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה סימן ולד באשה סימן ולד בבהמה. וקשה לי להפוסקים דבאתחזיק איסורא לא מהני ספק ספיקא, למה לן סימן ולד כו' הא היא בחזקת איסור שאינו זבוח. וצ"ל דלא הוי בחזקת איסור כיון דהיא בחזקה דאם נשחוט את אמו אף הולד יהי' מותר. וסברא זו נראה מתוס' חולין ר"פ אלו טריפות ד"ה מ"ש ספק דרוסה ע"ש:

ומ"ש בני הגאון נ"י על קושייתי דנגד חזקת אינו זבוח הוי חזקת מעוברת, גם אנכי הרהרתי בזה, אבל הא תוס' [בב"מ (ק' ע"א) ד"ה הא כתבו דחזקת מעוברת לא הוי] כ"כ חזקה, וגם הוי כמו מקוה שנמדד דהרי ילדה לפנינו והוי תרתי לריעותא לאוקמי בחזקת אינו זבוח, [וזו כונת תוס'] הנ"ל דחזקת מרא קמא עדיפא כיון דחזקת מעוברת אתרע דהרי ילדה לפנינו, ואף לפי סברתם דלא אמרינן כן רק במקוה [עי' תוס' חולין י' ע"א ד"ה סכין, ותוס' נדה ב' ע"ב ד"ה התם] מ"מ י"ל דהכי נמי בחזקת מעוברת במעט מעט קרוב לתשלום ההולדה:

רש"י ד"ה מאי לאו, ות"ק דלא מפיק לי' להך דרשא סבר פחת נבילה דמזיק הוי. קשה הא מצינן למילף במה הצד ממכה נפש והמת יהיה לו, ובלאו דברי רש"י ז"ל היה נראה להיפוך דת"ק סובר דניזק:

תשובה בענין שליא:

מ"ש מעכ"ת להכריח השאלתות, דבעוד שלא נגמר צורת הולד לא אמרינן א"א לפה"ק בלא דם, מהא דאמר רבא [נדה דף ס"ו א] לחוש חוששת מראשון, והרי רבא ס"ל א"א לפתיחת הקבר בלא דם, א"כ בלא"ה בראשון טמאה:

נ"ל דאין ראיה די"ל בפשוטו, דנ"מ אם ראתה דם ו' ימים מקודם וביום הז' יצאה מקצת שליא, דאם לא היתה חוששת ללידה היתה טובלת בערב וטהורה, אבל משום לידה אסורה, אף דבימי רבא כבר נתפשט חומרא דר"ז, דבנות ישראל החמירו על עצמם דאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבות עליו ז' נקיים, מ"מ הא חזינן בנדה (דף ס"ו ע"א) אדבריה רבא וכו', א"ל אמינא לך איסורא ואת אמרת מנהגא, הרי דרבא נקט ג"כ מה שהי' לדינא בלא מנהגא, אם כן יש לומר כנ"ל, דלחוש חוששת מהראשון מדינא:

ובתוס' ישנים בכריתות (דף ח' ע"ב) ד"ה א"א לפה"ק, הקשו למ"ל קרא ביולדת זכר דתשב ז' ימים, הא בלא"ה טמאה נדה, ולדברינו ניחא, די"ל דנ"מ בגוונא הנ"ל, או בימי זיבה, דמצד ראיית הדם לא היתה צריכה רק שימור יום אחד:

גם למ"ש הראב"ד בספר בעל הנפש (שער הווסתות דף ז' ע"א ד"ה עתה וכו'), ועוד דרוב דמים באשה טמאים, ואשכחן דסמיך רבנן עליה לקולא, דתניא קשתה ב' ולג' הפילה וכו' דמביאה קרבן ונאכל משום דא"א לפה"ק בלא דם, ואמאי נאכל הא לא חזינן לדמא ודלמא דם טהור הוא, אע"כ דרוב דמים טמאים, והרז"ה בהשגות השיג די"ל דכך הקבל' דא"א לפה"ק בלא דם טמא ונראה לענ"ד דנ"מ גדול לדינא, בנפתח הקבר וראתה דם טהור דלראב"ד טהורה, כיון דהדם טהור לפנינו, מה"ת ניחוש דראתה עוד גם דם טמא ונאבד, אבל להרז"ה כיון דכך הקבלה דא"א לפה"ק בלא דם טמא, גם בכה"ג טמאה, דע"כ הי' ג"כ גם טמא ונאבד, וא"כ לדעת הראב"ד בפשוטו ניחא, די"ל הא דאמר רבא חוששת מראשון, דנ"מ אם ראתה עם השליא דם טהור, דמצד א"א לפה"ק בלא דם היתה טהורה:

גם יש לומר דמה דאמר רבא לחוש חוששת מראשון, היינו דאם תראה דם ביום מ"א חיישינן דהלידה מהראשון וכלו ימי טוהר, אבל באמת עדיין יש לפקפק בזה, וכמו שנכתוב לפנינו בס"ד:

ומה דהקשה מעכ"ת נ"י בסוגיא דבב"ק הנ"ל, דאף אם יש מקצת שליא בלא ולד ניחוש מראשון, דאם נדון לספק ספיקא, גם ביום ט"ו נבא לטהר מחמת ספק ספיקא, דשמא היה מקצת שליא דיום ב' בלא ולד, ושמא היה בו רק מיעוט ולד, דרובו יצא בראשון לא קשה מידי, דעכשיו אנו דנין ביום הא' דמסתמא עתה לא יצא הרוב, ולמחר כשיצא שאר השליא הא נראה לנו להדיא דיצא הרוב, ולא היה מקום לדונו בס"ס להיפוך:

גם מה דנראה מדעת מעכ"ת דלפי האמת דאין מקצת שליא בלא ולד ל"ש ס"ס ביום ט"ו. דבודאי היה ולד במקצת השליא דיום ב'. לענ"ד ל"ש לומר כן, דהרי אם באנו לומר דהיא בלא ולד, אף דעתה בצירוף דשליא יום הראשון יצא כל השליא, ע"כ אמרינן דיצא כולו ביום הראשון, א"כ אין שייך לדון בו דאין מקצת שליא בלא ולד, דהרי אפילו כל השליא אפשר להתעכב אפילו אחר נפל, דהרי לשיטת רש"י [נדה דף כ"ו] תולים השליא בולד תוך ג"י, מכ"ש הך מקצת דמתעכב אחר יציאת הולד בראשון אף דרוב הפוסקים חולקים על רש"י דאין תולין שליא בנפל כלל, מכל מקום היינו משום דאין דרך בנפל לבקוע השליא ולצאת כיון דאין בו חיותא, אבל בכהאי גונא דחזינן דהשליא נחלק יציאתה בב' ימים שפיר י"ל דיצא הולד כולו במקצת דביום ראשון והשאר התעכב עד יום ב', ודוקא בהיפוך ביום א' אמרינן דבעוד שלא יצא הולד אינו יוצא שום שליא, ועי' תוס' (דף כ"ו ע"ב ד"ה המפלת) א"כ לכאורה ישאר קושיית מעכ"ת נ"י לפי האמת תהי' טהורה ביום

ט"ו מס"ס, דהא לא סתרה עוד הס"ס ביום הראשון, כיון דבאמת אין מקצת שליא בלא ולד ליכא ס"ס בראשון:

אבל נראה לי דהא בלא"ה יקשה על יסוד הס"ס ספק לא יצא ולד כלל ספק דיצא מיעוטו, הא הוי הכל משם א', דמ"ש בלא ולד או מקצת ולד, ולזה צ"ל בפשיטות, כיון דיש ספק שמא אין כאן לידה כלל, ואם יש כאן דלמא אינו כשיעור לידה, הוי ס"ס מעליא, דדוקא בההיא דפתח פתוח [כתובות דף ט. תוד"ה ואבע"א] דשור שחוט לפנינו, ובאנו לדון בצדדי ההיתר שמא באונס ושמא קטנה, זה מקרי שם אונס חד, וכן בההיא (דסימן קפ"ז) בקושיית הש"כ [ס"ק כ"ב] כיון דהדם לפנינו ואנו דנין שמא מצדדים או ממכה הוי הכל חד, אבל הכא דתחילה צריכים לדון אם יש כאן מציאות הולד, אם כן נראה דכ"ז בראשון דאנו דנין שמא אין כאן לידה כלל, אבל לענין יום ט"ו כיון דכבר הלידה בפנינו, ע"י יציאת כל השליא, ואנן מסופקים אם הוי לידה בראשון או בשני, א"כ הס"ס שאנו דנין על יום השני אם לא הי' בו ולד, היינו דדילמא כל הולד יצא בראשון, וספק שיצא הרוב ולד בראשון, זהו הכל שם אונס חד, דשמא הי' הלידה בראשון ע"י כולו או רובו, ודוק:

ולזה כוונתי לעיל במ"ש אבל באמת עדיין יש לפקפק, היינו דאם הנ"מ רק לענין יום מ"א שוב לא היינו יכולים להכריח דאין מקצת שליא בלא ולד, דלענין יום מ"א דכבר הי' הלידה, ואנו דנין רק אם הי' כל הלידה ביום א' או ביום ב', א"כ כשאנו דנין שמא לא הי' הלידה ביום הראשון על ידי שהי' כל הלידה ביום השני, או רוב הלידה ביום השני, זהו שם אונס חד הוא, וכנזכר לעיל:

ודרך גרא אעתיק לרו"מ מה דכתבתי בגליון שו"ת פנים מאירות (ח"א סי' ז') במה דתמה על תוס' חולין [ס"ח. תוד"ה שליא] מסוגיא דבב"ק, דפרכינן מאי קמ"ל דאין מקצת שליא בלא ולד, הא יש לומר דהתם בבהמה הראש פוטר, אבל באשה דראש אינו פוטר ס"ד דל"ח דיצא רובו מחוי:

וכתבתי וז"ל לענ"ד לא קשה מידי. דשפיר פרכינן כיון דמוכח עכ"פ מההיא דשליא שיצאתה מקצתה דאין שליא בלא ולד, ממילא ידעינן מסברא כי היכי דהתם חיישינן דיצא ראשו(ן) ה"נ ניחוש דיצא רובו אלא דבאמת הקושיא בנויה כפי הדרך הנכון שכתב הפמ"א שם בתחילה ליישב קושיית המהר"ם מלובלין על רש"י, דלפמ"ש בב"ק דחיישינן דיצא רובו מחוי, א"כ היכי פרכינן מאי קמ"ל דראשו כילוד, תנינא, הא [יש לפרש משום] דחשש דיצא רובו, והיינו דרש"י בב"ק דקאי לר"א דס"ל [נדה כ"ט א] דאין הראש פוטר בנפלים מוכרח לפרש דיצא רובו, אבל בחולין קיימא במסקנא ומפרשין כפשוטו דבמקצת שליא א"א להיות רוב, א"כ מדחזינן לפי האמת דהוא רחוק לחוש

לרוב, ממילא ל"ש לומר, דהוי מלתא דפשיטות מסברא, עד דנימא דלא הוצרך ר"א לאשמועינן, דנדע מסברא לדמות חששא דרובו לחששא דראשו, וא"כ יפה תמה, דלמא זהו באמת קמ"ל ר"א דחיישינן לרובו:

גם יש לדון דאין לדמות חשש רוב לחשש ראשו, דשמא היה ס"ד דרוב מקצת שליא ישנם עם ולד, ומעוטם בלא ולד, ומש"ה בבהמה אין להתיר מכח סמוך מיעוטא דליכא ולד לפלגא דיצא מקצתו, די"ל דלפי הצד דיש ולד איכא רוב צדדים לאיסור שמא ראשו ושמא רובו, אבל באשה דליכא לידה ע"י ראשו, היה ס"ד לומר דסמך מיעוטא דליכא ולד לפלגא דלא יצא רובו, ולזה קמ"ל ר"א דחיישינן מראשון, משום דאין מקצת שליא בלא ולד:

אמנם ישובו של הגאון על קושיית מהר"ם לובלין אף דהיסוד טוב מאד דרש"י הוצרך לפרש למנקט רוב משום ר"א לשיטתיה, אבל מ"מ תירוצו דחוק במה דקאמר דלפי האמת מוקמינן כפשטיה, מ"מ יקשה מנ"ל להש"ס חולין למיפרך מזה בפשיטות, דלמא כי היכי דלמ"ד אין הראש פוטר בנפלים מוכח דחיישינן לרוב ה"נ לדידן ולזה נ"ל יותר למ"ש שיטה מקובצת בב"ק ליישב קושיית מהר"ם דשליא שיצאתה מקצתה כל שהוא משמע אף בענין דאי אפשר דיצא רוב בהך מקצת, אבל ר"א דאמר בב"ק מקצתה בראשון ומקצתה בשני, משמע חציו בזה וחציו בזה, מש"ה חיישינן דיצא רובו ע"ש, וזה לבד ג"כ אינו מספיק, דמ"מ מאי בעי רש"י בזה למנקט רוב וגם היא גופא תיקשי על ר"א דנקט מקצתה ולא נקט דאפילו כ"ש חיישינן, אבל בהצטרפות דברי הגאון הנ"ל עולה יפה, דר"א לשיטתיה דאין הראש פוטר באשה במחוי מש"ה ביצא כ"ש בראשון ליכא חשש רק ביצא חציו ומחשש רובו, א"כ שפיר יש לקיים דברינו ליישב דברי תוס' חולין וכנ"ל, די"ל דפסיקא להש"ס מסברא היכי דיש חשש ליציאת רובו ראוי לחוש כמו היכי דחיישינן ליציאת ראשו, ולזה שפיר פרכינן מאי קמ"ל דאין מקצת שליא בלא ולד תנינא, דכמו דבבהמה שיצאה כ"ש דליכא חשש רובו וליכא ב' צדדים לאיסור חיישינן לראשו, וע"כ משום דליכא אפילו מקצת שליא בלא ולד, והוי רק חד ספק שמא יצא ראשו, ה"נ נדע מסברא דביצא חציו בבהמה חיישינן לרובו, ע"כ כתבתי בגליון:

ובההיא ענינא קשה לי קצת לשיטת הפוסקים דס"ס בחזקת איסור אסור, איך יפרשו סוגיא זו דאיך מוכח דאין מקצת שליא בלא ולד, הא אף דהוי ס"ס אסור כיון דיש בו חזקת איסור דאינו זבוח וצ"ע:

בענין הנ"ל:

על מבוקש מעכ"ת נ"י היות שעוסק כעת במסכת חולין ר"פ בהמה המקשה, ובזכרונו בעת לימודו אצלי שמע ממני בלימוד השיעור יישוב נכון על תמיהת המהר"ם מלובלין העצומה על רש"י בב"ק י"א דכ' עלה דמתניתין דשליא שיצתה מקצתה דחיישי' שמא נפק רובא, והרי מסוגין דאמרינן הא נמי תנינא שליא שיצתה מקצתה וכו' מוכח דהטעם דחיישינן שמא נפק ביה ראשו והיינו שיצתה מקצתה משמע קצת ממש דבר מועט בענין דליכא לספוקי דנפק ביה רובא אלא דחיישינן דנפק ביה ראשו, והניח בתמיהה מתקיימת על רש"י ואין בזכרונו סדר הדברים ששמע ממני ביישוב דברי רש"י, אם כי טרידנא טובא, לא אמנע למלאות מבוקשו בזה, דלכאורה גם בלאו דברי רש"י הנ"ל, יש להקשות כזה, דהא בסוגי' דבב"ק שם דאיתא אר"א שליא שיצתה מקצתה וכו' מונים לו מראשון, והרי ר"א ס"ל בנדה [כ"ט א] כשמואל דאין הראש פוטר בנפלים, א"כ ע"כ מה דאר"א שליא שיצתה מקצתה היינו חלק גדול שיש לספוקי דנפיק רובא, הרי מצינו בלשון מקצתה אפשר לפרש חלק גדול כזה, וא"כ מאי פרכינן בסוגין הא נמי תנינא שליא שיצתה מקצתה, הא מהתם אינו מוכח, דהיינו מפרשים מקצתה היינו כשיעור שיש לספק דנפק רובא כלישנא דמקצתו דנקט ר"א, גם קשה קושית תוס' בשמעתין [חולין ס"ח. ד"ה שליא] דלשמואל דס"ל בנפלים אין הראש כילוד יקשה ממתני' דשיליא שיצתה מקצתה ותירוצם לחלק דבבהמה גם בנפל הוי הראש כילוד דחוק מאד כיון דבשתיהם באדם ובהמה הוי הראש כילוד מה חילוק יהי' בנפל בין אדם לבהמה, גם הוצרכו לדחוק דמה דקתני כסימן ולד באשה וכו' דמ"מ אין שוין להדיא:

ולזה נראה דדברי רש"י בב"ק נכונים, דס"ל לרש"י דלשמואל דאין הראש פוטר בנפלים אין חילוק בין אדם לבהמה, ומשו"ה בסוגיא בב"ק דשקיל וטרי אליבא דר"א דס"ל כשמואל דאין הראש פוטר בנפלים הוצרך רש"י לפרש הטעם דחיישי' דנפק רובא, וכן ס"ל לשמואל דשפיר אפשר לפרש בלישנא דמקצתה שהוא חלק חשוב דיש לספק דנפיק ביה רובא והא דפרכינן בסוגיא הא נמי תנינא שליא וכו' היינו מדקתני כסימן ולד באשה דמקצתו היינו אפילו מעט דהא באדם ראשו כילוד, ה"נ סימן ולד היינו אף קצתו ממש חלק מעט ואף דשליא הוי נפל, מ"מ הא קיימא לן דגם בנפל הראש (כנפל) [כילוד] וא"כ מקצתו באשה דהוי סימן ולד היינו אף קצתו ממש חלק מעט ועלה קתני כך סימן ולד בבהמה ושפיר מוכח דגם בבהמה ראש כילוד, ונכון:

דף יא:

תוד"ה ל"מ ש"ח כו', [בחי' ב"מ ל"ג ע"ב דן רבינו בקנין הש"ח לענין חיוב הש"ש לשלם לו, לרבנן דפליגי אדר"י. ובתוך הדברים כ' וז"ל). ולזה נראה דאף דמבואר בתוס' ב"ק

דבש"ח שמסר לש"ש ונגנבה דהש"ש משלם לש"ח לרבנן דר"י דאף דבהמה עדיין בעולם מ"מ קנה הש"ח בגניבה, היינו לגבי תשלומים דהשוכר שהוא בא על אבידת החפץ מהבעלים בזה אנו דנין דכ"ז דהחפץ נאבד קנהו הש"ח בגניבה והש"ש נתחייב להש"ח, אבל לגבי חיוב דגנב הן בחיוב דגניבה [הן בחיוב] דטביחה ומכירה כיון דעליו להחזיר הבעין לבעלים הוי כטובח ומוכר בהמה דהבעלים כיון דאם החזירו היה בטל למפרע קנין דשומר נמצא שפיר מקרי חיוב דגנב לגבי בעלים:

דף יב.

אר"נ אשתמטין עולא כו', וקשה לי לר"נ דס"ל דאין גובים עבדים מיתומים ומלקוחות דעבדא כמטלטלי דמי א"כ מקרי נכסים שאין להם אחריות. וא"כ איך נתנה מתני' דקדושין כ"ח א' כלל דנכסים שאין להם אחריות אין נקנים אלא במשיכה הא עבדים נכסים שאין להם אחריות ונקנים בכסף ושטר וחזקה:

תוד"ה אנא וכו' וקנין אגב דהוי נמי מדרבנן וכו' וכ"כ הרא"ש. ולכאורה יקשה על מה שכתב הרא"ש בב"מ [דף כ' א] ש"מ איתי' לדשמואל דהמוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול, ודחי אביי דמיירי שהכתובה בידה והקשה הרא"ש דלמא מכרה הכתובה (במעמד שלשתן) [אגב קרקע], והא י"ל בפשוטו, דהא טעמא דיכול למחול, אי דמכירת שטרות דרבנן, אי משום דאינו יכול למכור שעבוד הגוף, וכיון דמוחל שיעבוד הגוף ממילא פקע לשיעבוד נכסים, וכיון שכן י"ל להסוברים משום מכירת שטרות דרבנן ס"ל דזה גופא בא רבא להוכיח (ש"ל) [דאיתא לדשמואל] דחזר ומחלו [מחול] היינו דמוכח מזה דמכירת שטרות דרבנן, ומדחה אביי דדלמא דאורייתא ואינה יכולה למחול אלא דמיירי דכתובה בידה וליכא חשש רק דמכרה אג"ק דזהו ודאי דרבנן, דכל קנין אג"ק דרבנן, בזה יכולה למחול. וכן לאידך טעמא דהוי דאורייתא אלא דהטעם דמחיל לשיעבוד הגוף י"ל ג"כ דאילו הי' מכירת שטרות דרבנן, בלא"ה היה יכול למחול, ודחי אביי דדלמא במכירת שטרות דהוא דאורייתא אינה יכולה למחול אלא דמיירי בכתובה בידה, והחשש רק שמכרה באג"ק דזה דרבנן ומצי מחלה, וא"כ ליתא לקושית הרא"ש:

אמנם י"ל דדוקא אם מכירת שטרות דרבנן משום דמילי לא מזדבני, בזה כיון דאין נתפס שום קנין במילי, אלא דחז"ל תיקנו דמ"מ יקנה, זה הוי קנין גרוע ויכול למחול אבל אם שורש קנין שטרות דאורייתא ושייך בו תפיסת קנין (ו)בזה בהקנה לו אגב קרקע אף דקנין אגב דרבנן, מ"מ לא מיקרי קנין גרוע דהוי כמקנה לו חפץ אחר בקנין אגב קרקע דזכה בו לגמרי ופקע זכותא דמוכר לגמרי כמו בקנין דאורייתא וא"י למחול, כיון דבר קנין הוא בקנין אחר עשו חז"ל הקנין שלהם כדאורייתא ממש. ומ"מ אין הסברא ברורה

כ"כ, דהר"ן פ"ו דגיטין (ס"ה א') כתב דקטן הזוכה לאחרים מדרבנן הוי ממונא דגדול כאילו זכה מדאורייתא, וכתב עלה אף דמוכר שט"ח וחזר ומחלו מחול כיון דמכירת שטרות דרבנן היינו דהם אמרו והם אמרו (מיד) דיכול למחול, אבל לא מפני שזכייתן גרוע עיי"ש. ולא רצה הר"ן לחלק דבשטרות דאין שייכות כלל להיות קנין נתפס בהם במילי זהו גרוע, ומ"מ י"ל כן בכוונת הרא"ש בקושיתו הנ"ל. גם אפשר דהרא"ש ס"ל כהר"ן משום דהם אמרו והם אמרו דיכול למחול, אלא דזה שייך אם יסוד מכירת שטרות דרבנן בזה י"ל כשעמדו ותיקנו דיכולים למכור שטרות, אמרו דמ"מ יכול המוכר למחול, אבל אם מכירת שטרות דאורייתא אלא דקנין אגב דרבנן ל"ש דהם אמרו והם אמרו, דהא לא עמדו למנין לתקן דיכולים למכור שטרות באגב קרקע, אלא דקנין אגב הי' בדרך כלל לכל מטלטלין דמקנין אגב קרקע וממילא גם שטרות נקנים, וכיון דהתקנה לא הי' ביחוד על שטרות ל"ש לומר דהם אמרו:

וביסוד דברי תוס' והרא"ש דקנין אגב קרקע דרבנן לכאורה מצינו בהיפוך דעת תוס' קידושין (דף ה' ע"א) ד"ה שכן פודים:

עוד בענין הנ"ל:

מ"ש ידידי מחו' נ"י לסתור דבריי שהוצאתי מדברי תוס' בב"ק דבקנין דרבנן הוי מעותיו דאורייתא לחלל מעשר [כנראה כונת רבינו דבב"מ מ"ו א' פרכינן ולקני לי' אג"ק וכיון דקנין אגב דרבנן וכמ"ש תוס' א"כ מוכח דהוי מעותיו לענין חילול] דבדברי תוספות בב"ק דף ק"ד מפורש ההיפוך, גם אנכי עמדתי בזה, אבל אני הייתי נבוך מאד בכוונת תוס' דלשונן מקשה זהב הוא, דלא רישא סיפא ולא סיפא רישא, דבתחלה כתבו התם מדאורייתא וכו' לא הי' קרויין מעותיו דאורייתא משמע דהחילוק דבאגב הוי קנין דאורייתא והודאה הוי קנין דרבנן, ובסוף דבריהם אבל לענין לגבות וכו' למה לא יגבה, ואם הטעם דהוי קנין דרבנן ל"ש הלשון למה לא יגבה, וכי קניני דרבנן הם מסברא, והו"ל לומר אבל הב"ד גובין דהוי קנין דרבנן, אשר מזה משמע דאודיתא לא הוי קנין אלא דמהיכא תיתי לא יגבו ב"ד בדבר שהוא לחובתו דמהימן אנפשי', גם דבריהם סתורים דבב"מ פ' הזהב [מ"ו. ד"ה ולקנינהו] הניחו בקושיא דלקני באודיתא:

ולזה תמיד אני מסופק אם שרש יסודם כדס"ל בב"ק י"ב דאגב הוי דרבנן וממילא הוי מעותיו דאורייתא, ועיקר חילוקם דבאודיתא לא הוי קנין אלא דהב"ד גובין דצריכין להאמינו לחובתו, דבתוס' בב"ק שם לא דקדקו מההיא דאיסר גיורא דהוי קנין, וכל דבריהם שם סובבים רק לדייק דאף דבידוע לנו שאין לו קרקע והוא הודה דהקנה אג"ק מ"מ הודאת בע"ד וכו', והכל לענין לגבות אבל לא דהוי קנין ממש דמ"מ קמי שמיא

גליא דלא הוי מעותיו, ובזה פליגי תוס' בב"מ דהודאה הוי קנין, או בהיפך דבענין הודאה אין סותרין דבריהם וס"ל דהודאה הוי קנין דרבנן, אלא דסותרין דבריהם בענין קנין אגב, דבב"ק י"ב ס"ל דאגב הוי דרבנן וממילא מוכח דקנין דרבנן הוי מעותיו דאורייתא, ובשטה זו אזלו בב"מ ומש"ה הניחו בקושי' דלקני באודיתא, אבל בב"ק ק"ד ס"ל דאגב הוי דאורייתא, ממילא י"ל דבעי' קנין דאורייתא משא"כ בהודאה, באופן דבחד דבר סותרין דבריהם אם בקנין אודיתא אם באגב, וע' בט"ז יו"ד סי' קס"ט סק"י דכתב בפשיטות דאודיתא לא הוי קנין רק דהב"ד פוסקין עליו עיי"ש, וא"כ לא רחוק דכוונת תוס' בב"ק הכי הוא, ואפשר דנכון יותר לומר דסותרין בקנין אגב כיון דבלא"ה מצאתי בדבריהם סתירה בזה דלענ"ד מדברי תוס' קידושין דף ה' ע"א ד"ה שכן פודין מוכח דס"ל דהוי דאורייתא דאלו דרבנן ל"ש לעשות מזה פירכא לסתור הק"ו:

ונלענ"ד ראיה מכרעת דקנין אגב ואודיתא שניהם מדאורייתא, בסוגי' דב"ב קכ"ז ע"ב ולר"מ דאמר מקנה אדם דבר שלא בא לעולם, ולכאורה תמוה דבאיזה קנין אפשר להקנות מעות בעין שיפלו לו אח"כ, דמשיכה לא שייך כיון דאינן בידו וחליפין הא מטבע אין נקנית בחליפין, וצ"ל אי בקנין אגב אי באודיתא, אמנם נ"ל דתרווייהו צריכי, דקנין אגב אינו מספיק דלמא איירי בלית לי' קרקע, וקנין אודיתא דא"כ יקשה גם לרבנן דר"מ מי ניחא הא יכול להקנות באודיתא ואין לומר דאודיתא הוי כמו קנין דעלמא ובאודיתא בדבר שלא בא לעולם תליא בפלוגתא דר"מ ורבנן, לענ"ד זה נסתר מדברי תוס' ב"ב קמ"ח ע"א [ד"ה שכ"מ] דהקשו דלימא דאיתא בברי באודיתא כמו באיסור גיורא, ומאי הקשו דלמא כי היכי דבחוב לא נתפס בו קנין דאינו בעין ה"נ לא נתפס בו קנין אודיתא, ושאני באיסור גיורא דהוי פקדון ושייך בו קנין משיכה והגבהה, ואף בחוב לפי האמת דמהני מעמד שלשתן בחוב שייך בו קנין ומהני אודיתא, וא"כ משני בקיצור איתא בברי ע"י מעמד שלשתן אבל בלא"ה לא הי' מהני קנין אודיתא בחוב, אף דס"ל שם בתוס' דבחוב מהני אגב, כיון דבעצמותו אין קנין נתפס רק בדרך אגב אחר י"ל דקנין אודיתא לא מהני אלא ע"כ דס"ל דקנין אודיתא לא דמי לשאר קנינין, א"כ איך תליא זה בפלוגתא דר"מ ורבנן:

לזה אמרתי סברא ישרה ונכונה בעזה"י, דקנין אודיתא שייך רק בדבר שישנו במציאות דהודאה אמת, אף דאנן ידענו דבשקר מודה מ"מ כיון דישנו במציאות מהימן לגבי נפשי' יותר מעדים וממילא הוי קנין, אבל בדבר שאינו במציאות לא שייך בי' ענין הודאה, וא"כ באומר אני מודה דהנכסים שיפלו לי הם של פלוני וזה שפיר תליא בפלוגתא דר"מ ורבנן, דלר"מ שייך הודאה דישנו במציאות שהקנה אותם לפלוני לכשאירש, אבל לרבנן

דר"מ ליתא במציאות, וא"כ ממילא גם לר"מ יקשה כנ"ל הא במעות שיפלו אח"כ אינם במציאות שהקנה לפלוני דאיזה קנין נתפס בו ושוב לא הוי הודאה, ולזה צריכין אנו ג"כ לקנין אגב דאף בלית לי' קרקע מ"מ שייך הודאה דמודה שהקנה לו אג"ק, דישנו במציאות אם יש לו קרקע וממילא נאמן לחובתו ושוב הוי קנין, וא"כ שפיר מוכח דקנין אגב דאורייתא דהא התם בב"ב בקרא קאימנא, וגם מוכח דאודיתא דאורייתא דאם איתא דלא הוי קנין רק דהב"ד פוסקין, א"כ איצטריך יכיר דאלו מטעם מגו דהודה הוי כמו אודיתא, ולא הוי מעותיו לחלל מעשר וכדומה, וזה אפשר לתלות במחלוקת הפוסקים ב"ב קל"ד ע"ב דנאמן לומר זה (אחי) [בני] לפוטרה מיבום דבידו לגרשה, וס"ל לכמה פוסקים דנאמן להתירה אף לכהן אף דזה אין בידו מ"מ כיון דזה אין נפ"מ (לא) [לו] הוי מגו ומאמינין לו דיש לו (אחים) [בנים] וממילא מותרת לכהן, א"כ ה"נ י"ל דנאמן [לומר] זה בני בכורי במגו דהודה דהב"ד נותנים לו, ואף דלא הוי מעותיו ממש לחלל מעשר מ"מ אין נ"מ לו בזה כ"כ, ושוב הוי מגו ומאמינים לו שהוא בכורו והוי מעותיו ממש, אבל לאינך פוסקים שם דאינו נאמן להתירה לכהן ה"נ לא נאמן לשוייה מעותיו ממש, וגם לאינך פוסקים יש לחלק בין בידו למגו, כיון דבידו להתירה באמת אינו חושש לעשות איסור בשביל כהן, א"כ מוכח דאגב וקנין אודיתא דאורייתא ודו"ק:

ובעיקר קושייתם בב"מ דלקני באודיתא אמרתי די"ל סברא ישרה דאודיתא הוי קנין היכי דיכול להוציא ולברר ההודאה ולמחר יתבעו בב"ד ויצטרך ליתן, בזה הוי אפילו קנין, והיינו בהודה בעדים, אבל בהודה בינו לבינו אף דאח"כ מודה בב"ד שהודה לו בינו לבין עצמו ועתה חוזר, י"ל דלא הוי קנין דהודאה ראשונה כיון דאינו יכול לתובעו בזה דיכול לכפור אין שם הודאה עליו לעשות קנין, ודוקא קנין משיכה והגבהה וכדומה בעצמותו הוי קנין גם בלא עדים, אבל הודאה אין שם הודאה גמורה עליו רק ביכול לכוף אותו לשלם בכך והיינו בעדים, למדתי זה מדברי המהרש"א גיטין דף י"ג ע"ב בתוס' ד"ה גופא עיי"ש, והוא תמוה, דכמו דיכול לעשות מעמד שלשתן בלא עדים ה"נ יכול לעשות הודאה בלא עדים, אלא ע"כ דבלא עדים בעצמותו לא מהני וא"כ י"ל דלא הי' עדים, ועי' תוס' ב"ב דף מ' ע"א ד"ה קנין, ונכון בעזה"י. [א"ה, עי' קצה"ח ונתיבות סי' מ' סק"א]:

בא"ד הוה מצי למיפרך. קשה לי על קושייתם הא כתבו בסמוך בד"ה למה לי כו' פי' על כרחך כו', ביאור דבריהם בהא דאמרינן מכלל דאי אין עומדין בתוכה לא קנה דמשמע בזה מדקתני עומדין בתוכה דקנה הוא דקשיא דגם באין עומדין בתוכה ליקני, והיינו דבלא"ה לא קשה די"ל דעבד לא הוי כמחובר לקרקע ולא מהני בו חזקה דקרקע, אלא מדקני בעומדין בתוכו ע"כ דהוי כמחובר ממילא גם באין עומדין לקני מדין י' שדות,

וא"כ ממילא ניחא דאי עבדא כמטלטלין ניחא די"ל דלא הוי כמחובר ועומדין דקנה מדין אגב, ובאין עומדין לא קני מדין חזקה אף דבדאורייתא הוה כקרקע מ"מ לא הוי כמחובר, אבל למ"ד דכמקרקע א"כ מדקני בעומדים בתוכה ע"כ מדין חזקה ומוכח דהוי כמחובר, בזה קשה דגם באין עומדין לקני מדין י' שדות וצלע"ג:

נוסח אחר:

תמוה לי הא תוס' שם ד"ה למה לי וכו' פירוש ע"כ לאו משום חצר וכו'. ביאור דבריהם דמנ"ל למפרך דלמא אף דעבדא כמקרקעי מ"מ לא מקרי מחובר לדון בו דין עשר שדות בי' מדינות, לזה כתבו דקושית המקשן דהא גם בעומדים בתוכו ליכא משום קנין חצר כיון דאינו משתמר, ולא משום קנין אגב דהא כמקרקעי דמי, וע"כ דהויין עבדים כמחובר ויקנו בחזקה דקרקע אם כן למ"ל עומדים בתוכה, זה כונתם בבירור. וא"כ מה הקשו דגם למ"ד כמטלטלי הו"מ למפרך, הא למ"ד כמטלטלי י"ל דבעומדין בתוכו קנה מדין אגב, וממילא י"ל דגם אי כמקרקעי בדאורייתא מ"מ לא הוי כמחובר ולא מקני בחזקה דקרקע, ודחי הש"ס דאף אי כמטלטלין למ"ל עומדין בתוכה הא קיי"ל דלא בעינן צבורים ונכון מאד בעזה"י:

נוסח אחר:

תמיה לי על תמיהתם הא מדבריהם בד"ה למה לי עומדי' עיי"ש מבואר מדבריהם דהא דלא פריך סתם אם כמקרקעי לקני מדין י' שדות, היינו דהי' אפשר לומר דחזקה דקרקע לא מהני להעבד דלא מקרי כמחובר לקרקע, מש"ה פריך רק כיון דאמרת בברייתא דבעומדים בתוכה קני דמדין חצר ליכא למימר דסתם עבד אינו משתמר ומדין אגב ליכא למימר דהא עבדא כמקרקעי עיי"ש וא"כ ממילא אין התחלה לקושייתם דשטת הסוגי' כך הוא דבשלמא ללישנא כמטלטלי אינו מוכח מברייתא דהחזיק בקרקע קני עבדים די"ל מדין אגב, וא"כ לא הי' קשה על הברייתא לא נקנו עבדים דלקני מדין י' שדות די"ל דעבד לא נחשב כמחובר, אבל למ"ד דעבד כמקרקעי דמוכח מהברייתא דקנו עבדים דעכ"פ בעומדים בתוכו מדין חזקה דכמחובר דמי א"כ ליקני גם באין עומדים בתוכה כמו י' שדות, ועלה אמר ולטעמיך דהא ללישנא דמטלטלי יקשה ג"כ דנהי דליכא קושיא מחזקה אף דבמילי דאורייתא עבד כמקרקעי, די"ל דעבד לא הוי כמחובר, מ"מ יקנה מדין אגב דהא לא בעינן צבורים, ומוכרח לומר דהך ברייתא ס"ל דשאני מטלטלי ה"נ י"ל למ"ד דכקרקע דמי לענין חזקה באין עומדים בתוכה לא דמי לי' שדות דשאני קרקע דניידי, והסוגיא מרווחת כפשטה בלי גמגום:

דף יב:
גמרא אלא מאי אית לך למימר. בבא בתרא דף ק"נ ע"א:

דף יג.
אי אליבא דרבנן פשיטא. ק"ל למ"ש תוס' לקמן נ"ג ע"ב ד"ה הא כרבנן, לא הוי פשיטא דס"ד דטעמא דרבנן דהבור עושה עיקר ההיזק וצ"ע:
שם אבע"א רבנן וכו'. [עי' מש"כ רבינו בחי' לק' נ"ג ע"ב לענין הלכה בזה]:
תוד"ה אי אליבא דרבנן דע"כ דס"ל השתא וכו' כדמוכח בהפרה. ולא ידעתי למאי הוצרכו לכל האריכות הא הקושיא בפשוטו כיון דרבנן ס"ל התם דבעל הבור אינו מקרי מזיק כלל א"כ פלוגתייהו דרבנן ור' נתן פליגי ביסוד זה אם בעל הבור מקרי מזיק, א"כ בעלמא היכי דיש ב' מזיקין יכולים רבנן לסבור כר"נ היכי דליכא לאשתלומי, וא"כ הכא דשניהם מזיקים הבשר ואימורין לא הוי פשיטא לרבנן. וביותר קשה אף לפי האמת דמשני אב"א רבנן, וקשה מנ"ל לר' אבא דפליגי רבנן על ר' נתן ביסוד זה היכי דיש ב' מזיקים דאמרי' היכי דליכא לאשתלומי וכו' דהא מההיא דשור שדחף לבור כיון דרבנן ס"ל דבעל הבור אינו מקרי מזיק כלל דמש"ה אף בעד עצמו אינו משלם, והו"ל לתוס' להקשות בחזקה יותר אף לפי שינויא דהש"ס וצע"ג:

דף יג:
אי למעוטי נכרי כו'. וקשה הא לקמן איצטריך למיתני נכרי לאשמעינן דבר והפוכו דנכרי בישראל נזק שלם, ולכאו' איכא למימר דהקושיא היא אמתני' דהכא למה לי, ומיהו קשה הא במתני' דלקמן לא קתני אלא בקרן ואשמעינן מתני' דהכא דבכל נזיקין פטור ישראל בדנכרי כמ"ש תוס' ו' ב' ד"ה שור רעהו דאכולהו קאי עיי"ש. ואפשר דאף בקרן ליכא למימר הטעם משום רעהו דאי דריש רעהו אף נכרי בישראל פטור, עי' לקמן במהרש"ל ומהרש"א שם ודו"ק:
שם אפי' נגח ואח"כ הקדיש וכו'. עי' ברא"ש סי' ט"ז דרבנן לא פליגי רק לענין מיתת השור אבל לענין תשלומין ס"ל כר"י דנגח ואח"כ הפקיר פטור. וקשה לי ממה דאמרינן במסכתין דף ל"ג ע"ב דבתם אם מכרו מכור אלא לרדיא והדר אתי ניזק ומפקא מלוקח, והא כיון דמכרו פקע החיוב כלל דבעינן הנגיחה והעמדה בדין באחד. וצ"ל דאף דרש"י ד"ה למעוטי נגח ואח"כ הקדיש כתב דהכי משמע שיהיה מיוחד לאדם אחד משעת נגיחה עד שעת העמדה וכן מבואר להדיא ברש"י דף מ"ד ע"ב ד"ה אם עד שלא נגמר דינו עיי"ש, מ"מ י"ל דהרא"ש לא ס"ל כן אלא דממעטינן רק הקדיש והפקר דאין לו בעלים כלל אבל לא דצריך דוקא בעלים אחד. ולרש"י צ"ל דרבנן פליגי על ר"י אפילו לענין

נזיקין, וא"כ סוגיא דדף ל"ג הנ"ל אתיא כרבנן. (ועיין בטור ושו"ע סי' ת"ו ובסמ"ע שם). ועדיין קשה הא דאמרינן שם הקדישו מוקדש משום דר' אבהו, הא בהקדישו פקע החוב כיון דליכא בעלים בשעת העמדה בדין. גם קשה מסוגיא דלק' צ' ע"ב דפרכי' וכי קדמו ודנוהו ד"נ מאי הוי ליהדר ולידייני' דיני ממונות, להרא"ש הנ"ל דלענין נזיקין אפילו רבנן מודו דבעינן שיהיה לו בעלים משעת נגיחה עד שעת העמדה, וכיון דקדמו ודנו לד"נ ממילא משעה שנגמר דינו דאסור בהנאה נעשה הפקר וכדאמרינן בכריתות דף כ"ד ע"א דכל הקודם וזכה הוא שלו עיי"ש, וממילא א"א למיהדר ולדייני' לממון דהא בשעת העמדה בדין אין לו בעלים והוי כנגח ואח"כ הפקיר דפטור לכ"ע וצ"ע. [עי' מש"כ לקמן דף צ' ע"ב ובחי' סנהדרין דף ע"ט ע"ב]:

שם אילו איתזק מעלמא וכו'. וק"ק אמאי לא מוקמי' בשמירה בבעלים וק"ל:

דף יד.

גמ' ובפירוקא דאביי פליגי, עי' לקמן דף ט"ז ע"א תוד"ה כולה ר"ט:

שם אין דהא א"ל שמואל כו'. לקמן דף ט"ו ע"ב ודף ל"ו ע"ב:

דף יד:

מתני' שום כסף. כתב הרע"ב ואם הזיקה פרתו של ראובן טליתו של שמעון שדרסה עליו ברשות הניזק וכו', דאילו ברה"ר ובכוונתו להזיק פטור דכל המשנה ובא אחר ושינה פטור. וכ"כ תוס' בסוגיין. אמנם דברי הרע"ב לענ"ד תמוהים דהרי קיי"ל כשמואל ור"י דס"ל בפ"ב דף כ'. דבכסות וכלים גם ברה"ר חייב דעבידי אינשי דמנחי גלימא ומתפחי, והתו' שכתבו כן היינו כדי ליישב דלא תיקשי לרב מהכא אבל לדינא הו"ל להרע"ב לפרש כפשוטו דהכל ברה"ר. ועי' ביש"ש:

שם וע"פ עדים כו'. בטור סי' ת"ח כתב בשם ר"י דאשמעינן דאפי' בשור עכו"ם שנגח לשל ישראל אין דנין אלא בעדות כשרים, היינו אף דבדיניהם דנין ע"פ עדות עכו"ם מ"מ כשבאין לפנינו לדון אין דנין אלא בעדות כשרים, ואע"ג דאמרינן בסוגיא דף קי"ג ישראל ועכו"ם שבאו לפנינו בדין אם יכול לזכות לישראל בדינינו כו' ואם לאו אומרים כך דינכם, היינו בהפקעת הלואה אבל לא להוציא מהעכו"ם דהוי גזל עכו"ם דאסור. יש"ש:

שם והני כולהו כסף נינהו וכו', וק' לי הא בסוגיא דף י"ב פליגי אמוראי בזה אם גובין מעבדים דיתמי, דרבא ועולא ור"א וכו' ס"ל דגובים מעבדים איך מפרש מתני', דאם כפי המסקנא דשוה כסף ולא כסף ממש א"כ גם עבדים מתמעטי, ואם כפי ס"ד דש"כ היינו אונאה או נקנה בכסף יקשה משטרות דג"כ בכלל זה, ולפי מ"ש תוס' דגבי נקנה בכסף ל"ג בפרכת הש"ס שטרות, דשטרות אינם נקנה בכסף וגרסי' רק עבדים נמי נקנה בכסף,

א"כ י"ל דהנך אמוראי ס"ל כהך אוקימתא דשוה כסף היינו נקנה בכסף ועבדים בכלל, אבל לאידך גירסא קשה כנ"ל. וצ"ע:

רש"י ד"ה שטרות כו' לא איתפרש. עי' ברכות כ"ה ע"ב ברש"י ד"ה מאן שמעת לי' ושם נסמן:

תוד"ה עבדים ושטרות ול"ג שטרות, ק"ל דלרש"י דגרס שטרות א"כ יקשה לפי המסקנא להאמוראים לעיל י"ב א' הסוברי' דעבדים כמקרקעי וגובים מיתמי עבדים. איך יפרשו מתני' זו דשוה כסף, דהא ליכא למדרש כר"א דשוה כסף ולא כסף הא עבדים דמזבני [במתא] אחריתא ואפ"ה גובים ממנו, ובהכרח דאינהו ס"ל כרבה בר עולא דשוה כסף דבר הנקנה בכסף, ועבדים דנקנים בכסף באמת גובים מיתמי, וזהו ניחא אם לא גרסינן שטרות דפרכת הש"ס רק מעבדים והיינו לר"נ דעבדי' אין גובין מיתמי, אבל לאינך דסברי גובין מיתמי ליכא קושיא, וא"כ שפיר מצינו לומר דהנך אמוראי מפרשים באמת דבר הנקנה אבל להגירסא עבדים ושטרות א"כ לכלהו אין קיום לפירוש זה דיקשה משטרות דנקנה בכסף, ולא נשאר רק אוקימתא דר' אשי דשוה כסף ולא כסף ובזה יקשה הא עבדים דהוי כסף וגובים מיתמי, וצ"ע:

תוד"ה ש"מ לוה ומכר ומפרש ר"ת. ק"ל הא בתוס' בקידושין י"ג ע"ב מבואר דמה דאר"פ שם הלכתא מע"פ וכו' דשעבודא דאורייתא, היינו בנזקין, דס"ל דמלוה כתובה בתורה ככתובה בשטר ואפ"ה אמר דאין גובין מלקוחות משום פסידא דלקוחות, הרי דגם בנזקין אף אם שעבודא דאורייתא בהם, מ"מ עשו תקנה לפטור בע"פ וצ"ע:

עוד ק"ל הא בלא"ה מוכח ממתני' דשעבודא לאו דאורייתא, כיון דאוקימנא דשוה כסף ולא כסף א"כ ממילא עבדים דהוי כסף ממש אין גובים מיתמי, ואלו אמרי' שעבודא דאורייתא וממילא מדאורייתא גובים מקרקע דיתמי גובין גם מעבדים דהא בדאורייתא עבדים כמקרקעי כמ"ש תוס' לעיל י"ב ע"א [ד"ה אנא]:

דף טו.

גמרא וצריכי. עי' תשובת מהריב"ל ח"א סימן כ"ג די"ד:

שם סתם שוורים לאו בחזקת שימור. עי' לקמן דף מ"ה ע"ב תוד"ה בחזקת שימור:

שם קנסא קסבר סתם. עי' לקמן דף כ"ד ע"א תוד"ה השתא:

שם ה"מ ריה"ג היא, [עי' מש"כ רבינו בזה לקמן מ"א ע"ב בתוד"ה נקי ובדברי התוס' בסוגיין ובמהרש"א]:

תוד"ה אי וכו' ובפרק החליל וע"ש ובתוד"ה אי משום וצ"ע:

דף טו:

המית שורי וכו' ה"ז משלם ע"פ עצמו. [כתב הרע"ב בכתובות] דקסבר כופרא ממונא, משמע דאילו כופרא כפרה הוי קנס, וזה תמוה דהא לקמן מ"א ע"ב דמשנינן דר"א סבר כופרא כפרה משו"ה אפי' בתם לא הוי קנס עיי"ש, וגם הא לקמן מ' ע"א אמרי' דכ"ע כופרא כפרה וא"כ יקשה ממתני' דמשלם ע"פ עצמו, וכן הרמב"ם [פ"י מנ"מ ה"ד] פסק כופרא כפרה ואפ"ה פסק [פ"ה מסנהדרין הי"ד] דמשלם ע"פ עצמו וצע"ג. ועי' בפני משה על הירושלמי פ"ד ה"ד. [עי' מש"כ לק' דף מ' א]:

בדין שלשים של עבד אם הכל הוי קנס או רק המותר על דמיו:

מ"ש מעכ"ת לתרץ דבריו דדמי עבד כפי שהוא שוה הוי קרן ולא הוי קנס רק המותר מדמיו שכן הוא מפורש בירושלמי ספ"ה דשבועות. אני אומר דממקום שהביא שם מבואר ההיפוך, דז"ל הירושלמי שם וספ"ג דכתובות בעי מהו לשלם דמי עבד מפ"ע כל שלשים הוי קנס או יתר מדמיו קנס, תמן תנינן המית שורך עבדי משביעך אני ואמר אמן פטור, אמר ר' חגי קומי ר"י תפתר במוכה שחין, א"ל ומה דבתרי' (היינו אימא סיפא) המית שורך בני וכו' חייב ואי במוכה שחין ליפטר א"ר חגי קומי דר"י תפתר כמאן דאמר ונתן פדיון נפשו דמי מזיק ואין דמי מזיק כולו קנס עכ"ל, הרי דמסיק הירושלמי דע"כ סבר דמי (נזק) [מזיק] ולא מיירי במוכה שחין ונפשט האיבעי דכולי ל' קנס, ואף די"ל דרך אחר על פשיטות הירושלמי להסוברים דבתובעו דמי קרקע הוי קרקע, וא"כ י"ל הא דבעבד פטור משום דדמי עבד הוי דמי קרקע והמותר מדמי עבד הוי קנס, מ"מ כיון דהירושלמי ס"ל כן לראיה ולדינא דכוליה קנס אין בידנו לחלוק, וגם הא לרב פפי משמיה דרבא דאמר ספ"ה דשבועות דף ל"ד אימא סיפא וכו' לאו לאתויי גנבת עבד, הרי דס"ל להוכיח דס"ל למתני' דמשביע ע"ק חייב, ולדידיה קם ראית הירושלמי דכוליה ל' קנס, וגם מסקינן שם בשבועות מהא ליכא למשמע מיניה הרי דאינו הכרח דאפשר דמתני' סבירא ליה דמשביע ע"ק חייב וממילא מוכח דכולי ל' קנס. גם נ"ל למה דאמרינן גיטין מ"ב ע"ב מכר עבדו לקנס מהו וכו' מי איכא עבד דליכא ש"פ ומשני בטריפה, הרי דלבד זה גם עבד דמוכה שחין אם אינו טריפה שוה עכ"פ פרוטה דיכול למכרו לקנס, וא"כ ליתא לדחיית רב חגי בירושלמי ומוכח דכולי ל' קנס:

גם נראה לענ"ד ראיה ברורה מסוגיא דבב"ק דמ"ג סוף ע"א אידי ואידי דמים מיהו ב"ח דמשלם על פי עצמו וכו' הרי מדבאנו ליתן טעם דפטור בהמית שור עבדו מדמי עבד ע"כ דאינו במוכה שחין ודפטור אפילו מדמי עבד, הרי מבואר להדיא דכולי' קנס, וזהו ראיה שאין עליה תשובה:

שם מתני' השן מועדת לאכול. עיין לעיל דף ד' ע"א תוס' ד"ה למחשבי':
שם גמ' אין דהא אמר לי' שמואל, לעיל י"ד ע"א לקמן ל"ו ע"ב:
תוד"ה ואי כו' תפס המזיק עצמו. עי' לקמן דף ל"ו ע"ב ברש"י ד"ה ההוא דתקע:

דף טז.
גמרא צבוע זו אפא. היינו אפעה. תוס' סנהדרין ט"ו ע"ב ד"ה והברדלס, וכ"כ הרד"ק שמואל א', י"ג, י"ח:
שם דתניא צבוע, עי' ירושלמי פ"ק דשבת הלכה ג' עלה דמתני' דלא יצא החיט:
פרק ב - כיצד הרגל:

דף יז:
גמרא דאתיא לי' מדרשא חביבא לי'. ב"ב ק"ח ע"ב:
שם דרסה על כלי ולא שברתו וכו'. [בחי' חו"מ סי' ש"צ כ' רבינו וז"ל] ביש"ש העלה דבכה"ג כיון דאזלינן בתר מעיקרא לחייב נזק שלם, ה"ה בהיפוך אם הדריסה הי' ברה"ר ונתגלגל ברה"י ונשבר דפטור לגמרי, ושאני בההיא דסעיף ד' אם היתה מהלכת ברה"ר ונתזו צרורות מתחת רגלי' לרשות הניזק ושברו את הכלים משלם חצי נזק דלא עשה מעשה בגוף הכלי בזה לא אזלינן בתר מעיקרא עי"ש:

דף יח.
גמרא או לאו ככחו דמי, עי' לקמן כ"ב ע"א תוד"ה ור"י בדאנחה אנוחי:
שם דקאזיל מני' מני', לקמן מ"ד ע"ב:
שם ור"א סבר לה כר' טרפון, עי' לקמן דף כ"א ע"ב תוד"ה ומר סבר:

דף יח:
גמ' ותקע בו ושברו. עי' ב"י יו"ד סי' קי"ג ד"ה מ"כ דניפוח:

דף יט:
כשכשה בזנבה מהו. בשו"ע סי' ש"צ ס"ו ואם תפס הניזק גובה ח"נ וכו', וי"א דבכל ספיקא דדינא לא מהני תפיסה, נ"ב אף דהוי ס"ס, ספק דהוי אורחי' וספק דאף בשינוי משלם ח"נ דאין שינוי לצרורות, וכן נמי להרא"ש בכה"ג אף דתפס ומסייע לי' ס"ס לא מהני, ועי' בהרא"ש דדעתו דלהא ודאי יש שינוי בצרורות לחייבו ברה"ר ורק לענין רביע נזק הוא דמבעי' וכ' דלהפוסקים דמהני תפיסה בספיקא דדינא במהלכת במקום שא"א לה שלא תתיז ברה"ר אם תפס גובה ח"נ אף דהוי נגד הס"ס ספק דהוי אורחי' ופטור לגמרי ברה"ר וספק דיש שינוי וחייב רק רבע נזק עיי"ש, וא"כ ה"ה להרמב"ם בכה"ג

מהני תפיסה על רביע אף דהוי ס"ס ספק דהוי אורחיה ופטור לגמרי ואת"ל דהוי שינוי דילמא אין שינוי בצרורות ופטור:
תוד"ה וכי כו' נמי חייב בעל התרנגול. עי' לקמן כ"ג ע"א תוד"ה ולחייב:

דף כ.
לא הוית גבן באורתא. זבחים דף ב' ע"ב:

דף כ:
גמרא לכי תשמש לי. עי' מל"מ פ"ג מהל' עבדים ה"ח:

דף כא.
גמרא קסבר בור ברשותו חייב. עי' לקמן דף כ"ה ע"ב תוד"ה הנ"מ:

דף כא:
רש"י ד"ה מחזרת כו' דשמעינן לר"מ. כעין זה ביומא דף ס"ד ע"ב ברש"י ד"ה כי קאמר:
תוד"ה דרב וכו' מיירי שלא נתנו ברשות הרבים כדי להשביח כו'. ומ"מ תמוה לי לס"ד דהש"ס דלרב קניס אפילו בלא נתן להשביחן ובסיפא דמתני' דלקמן דההופך את הגלגל אמרינן ג"כ כל הקודם זכה, א"כ יקשה מתני' דהכא דאכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית הא הוה הפקר, וצ"ע:

דף כב.
ור"י דאנחה אנוחי כו'. הנה בפשיטות מיירי באנח אנוחי כי אורחי', אבל באמת א"א לומר כן דהא קיי"ל דצרורות משתלם מן העלי' (כרב פפא) והא בברייתא [דף י"ח א] תנו עלה דמתני' דהכא דמשלם ח"נ מגופו אע"כ דמיירי בשינוי והא דמשלם נ"ש היינו דמתני' אתיא כר"ט דקרן ברשות ניזק משלם נ"ש ומגופו. ואם דהיא גופא קשה אמאי נדחוק לומר דאתיא כר"ט ולא מפרשינן באמת כפשוטו דגם על מקום הגחלת משלם רק ח"נ, היינו דלצד איבעיא (דף י"ט א') דיש שינוי בצרורות אמאי משלם על שאר הגדיש ח"נ לא הו"ל לשלם רק רביע נזק כיון דיש שינוי בצרורות, ולומר דבאמת משלם על השאר רביע הנזק ומה דקתני על הגדיש ח"נ היינו על מקום הגחלת כמו דמפרשי לר"ל, זה אינו דלר"ל דעל השאר פטור לגמרי שייך לומר דתני רק חילוקים דתשלומין דעל החררה נ"ש ועל הגדיש ח"נ, ומן השאר לא מיירי כיון דפטור לגמרי, אבל לר"י דיש תשלומים על השאר אם איתא דמשלם רק ח"נ הו"ל למיתני ג' החילוקים, על החררה נ"ש ועל מקום גחלת דגדיש ח"נ ועל השאר רביע נזק, אע"כ דאתיא כר"ט וא"כ ממילא משלם על מקום החררה נ"ש. וגם אם נפרש דגם לר"י מיירי באדיי' אדויי ועל כל הגדיש משלם ח"נ (כמ"ש התוי"ט ממשמעות דברי הרע"ב) יקשה ג"כ אמאי משלם רק מגופו,

ומוכח ג"כ לומר דמיירי בשינוי והא דלא משלם רק רביע נזק לפי צד איבעי' אם יש שינוי לצרורות נ"ל דאתיא כר"ט. (ובצרורות אינו משלם אלא ח"נ), וא"כ הו"ל להרע"ב ולהתוי"ט לבאר זה דמתני' מיירי בדרך שינוי ודלית הלכתא כהך מתני' כיון דאתיא רק כר"ט, ואולי י"ל כיון דממתני' עצמה בלי הברייתא הנ"ל יש לפרש כפשוטו דמיירי בלא שינוי משו"ה סתמו הדברים:

דף כב:

תוד"ה והי' ור"ת מפרש דאיצטריך גדי כפות כו'. [עי' משה"ק ע"ז רבינו בחי' לק' דף ס"א ב]:

דף כג.

רש"י ד"ה דסתם דלתות כו' ולא תימא משונה. עי' בהרא"ש בפירקין ס"ג:

תוד"ה וליחייב כו' האי לישנא כו', ונראה מכאן לדקדק, עי' לקמן דף כ"ז ע"ב תוד"ה אמאי פטור:

תוד"ה תפשוט כו' דמחייבי' בלקיחה לחודא, עי' לעיל דף כ' ע"א תוד"ה מתגלגל:

דף כג:

ותם כל שיהו התינוקות ממשמשים בו ואינו נוגח. בפשוטו משמע דאינו נוגח להתינוקות, וכ"כ הר"מ בפי' המשניות אינו מנגחם. ובתשו' מגן שאול בלשונותיו על רמב"ם כ' בשם דברי נב"א דדקדק כן מלשון תוס' מדכתבו עלה דתינוקות ממשמשים אע"ג דאדם אית לי' מזלא כו', אלא דהקשה עלה דבסוגיא דף כ"ד ע"ב דאמרינן עלה הא נגח חייב משמע דאינו נוגח היינו דאינו נוגח לבהמות ע"י משמוש זה וצ"ע:

תוד"ה תפשוט וכו' אפי' הכניס יד חבירו. עי' לקמן דף נ"ו ע"א תוד"ה אילימא:

תוד"ה שיהו ולא בא ר"מ למעט שלא תועיל חזרה שלשה ימים וכו', [בגליון התוי"ט כ' רבינו וז"ל] מלשון הרע"ב שכתב ובהא הלכה כר"מ כו' עד שיהו תינוקות משחקים בו מבואר דס"ל דחזרה דג' ימים לא מהני לר"מ:

דף כד.

גמרא אימא למעוטי זב מימים. עי' תשובת רשד"ם חלק יו"ד סי' רל"ו. ותשובת הר"מ אלשקר סי' ע"ו:

שם ת"ש אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בעלים. [בתשו' כ' רבינו דהיינו דוקא לענין יעודי תורא אבל לענין התשלומין על מה שנגח הוי כשאר דיני ממונות, ונדפס לקמן דף קי"ב ע"ב ד"ה ועתה אוסיף]:

תוד"ה (בדף כ"ג ע"ב) ולא ישמרנו וכו' ועדיין שלו הוא. עי' זבחים דף ע"א ע"א תוד"ה אפי':
בא"ד שלו הוא עד לאחר סקילה. עי' יש"ש דמכלתין סימן כ"ג בסה"ד:

דף כד:
גמ' לימרו הנך קמאי. עי' בב"ב דף נ"ו ע"ב תד"ה משלשין:
שם כי אית לך רשותא כו'. עיין לקמן דף כ"ז ע"ב תוד"ה אמאי פטור:
שם ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל כו'. לפי"מ דצדדו תוס' בפ"ק דף ו' ע"ב דדוקא בקרן פטור בהקדשות אבל שן ורגל חייב בהקדשות עיי"ש, א"כ איכא למפרך מה לשן ורגל דחייב בהקדש וצ"ע. (כוונת רבינו לפי קושית תוס' דלהמסקנא כתבו דלר"ט ניחא):

דף כה.
תוד"ה אני וכו' בסה"ד חמורה ממנה בשום מקום. עי' יבמות דף ז' ע"א תוד"ה ומה עבודה ובמהרש"א שם:

דף כה:
תוד"ה וקמייתי כי אין נעשה אב הטומאה. עי' פסחים דף י"ז ע"א תוד"ה רביעי:

דף כו.
גמרא ולא תהא שו"ר. עי' לקמן דף נ"ה ע"ב תוד"ה התורה:
שם איבעיא להו רגל. עי' לקמן מ"ד ע"א תד"ה ה"נ במתחכך:
שם משום דסבר ליה כריה"ג. עי' לעיל ט"ו ע"א תוד"ה הא מני:
שם מתני' סימא את עין חברו כו'. כתב הרע"ב [וכן פרש"י ד"ה נזק] דלא מחייב בד' דברים אלא מזיד או קרוב למזיד. וכן מפרש להדיא בסוגיא. ותמוה לי על מ"ש רש"י יבמות דף נ"ד ע"א ד"ה חייב בד' דברים בנזק צער רפוי שבת כדאמרינן בהחובל דפצע תחת פצע לרבות שוגג כמזיד, הא באמת בשוגג אינו חייב רק בנזק אבל לא בד' דברים, וההיא דיבמות דנפל מן הגג ונתקע ע"כ דמיירי ברוח מצוי' דהוי מזיד, וצע"ג:
תוד"ה ולא תהא שן ורגל וא"ת היכי גמר כו', ולפי"מ דס"ד דשן ורגל ברשות הניזק משלמים רק ח"נ לולי ילפותא דישלם תשלומין מעליא, הא דגמירי מסיני דצרורות משלם ה"נ היינו דגם באייעד משלם רק ח"נ. מהר"ם לובלין. ולענ"ד י"ל ג"כ דהלכה היא רק דצרורות מחצה משלם, ונ"מ בצרורות דקרן דמשלם רק רביע:
בא"ד וא"ת אי שן ורגל כו' אמאי איצטריך כספו. ק"ל דהא מ"מ יהא ק"ו לחייב שן ורגל ברה"ר, דמה קרן דמשלם ברשות ניזק ח"נ רק מגופו חייב ברה"ר, שו"ר דחמירי דמשלם ברשות ניזק הח"נ מעלי' מכל שכן דחייב ברה"ר ח"נ מגופו. ובאמת בתר דילפינן דשו"ר

חייב ברה"ר ח"נ מגופו שוב נחייב שו"ר ברשות ניזק נ"ש דליכא ק"ו, אבל לבתר דכתיב וחצו כספו דשו"ר פטור ברה"ר שפיר פרכינן דנילף בק"ו דברשות ניזק לחייב רק ח"נ, וכמו כן קשה על האמת דישאר קושית מהרש"א במה דפרכינן דלפטור קרן ברה"ר דא"כ ישלם למ"ל, ומה דתירץ דלא היינו יודעים היכי נעביד ק"ו, הא בין כך ובין כך ראוי לפטור קרן ברה"ר, דאף אם שו"ר חייב רק ח"נ מ"מ נלמוד בק"ו כיון דמשלמי מעלייה ופטורי ברה"ר, מכל שכן קרן דרק מגופו מכ"ש דפטור מרה"ר, וא"כ ממילא ליכא ק"ו בהיפוך לפטור שו"ר מנזק שלם ויקשה ישלם למ"ל וצ"ע. (ובזה מיושב קו' תוס' בחולין [כ"ג ע"ב ד"ה ותהא] על סוגיין בפירכת הש"ס ולחייב שו"ר ברה"ר ח"נ, הא י"ל כל חד וחד תיקום אדוכתא, והיינו דהא אף אם נתחיל באידך דשו"ר יהי' רק ח"נ מ"מ יהי' ק"ו דיתחייב ברה"ר מקרן כיון דמשלם מעלייה):

בא"ד וי"ל דאי לאו כספו. עי' חולין דף כ"ג ע"ב תוד"ה ותהא פרה:

תוד"ה ויהא כו' לא מצינן למילף מני' כלל. עיין לעיל דף ד' ע"א תוד"ה כראי אדם:

תוד"ה או דלמא וכו' דאדם יוכיח. ק"ל הא י"ל דמה לאדם שאין בו כופר כלל אבל לשור דיש בו כופר כמועד יהי' ג"כ כופר שלם (בתם) [ברגל] ברשות ניזק וצ"ע:

תוד"ה לאו משום וכו', וא"ת אפי' בלא ריה"ג. ק"ל דא"כ הי' קשה דנימא דיו כמו דנזקין דקרן דחייב ברה"ר הוא חצי נזק, ה"נ יתחייב במכ"ש בחצי כופר ברשות ניזק, דהא בזה לא מפריך ק"ו, דהא כיון דהתורה פטרה מבעל שור נקי בתם דפטור מחצי כופר, גם ברשות הניזק הי' ראוי לפטור ומהני הק"ו לחייב חצי כופר וצע"ג:

דף כו:

אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו כו', לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה. וקשיא לי הא בתוס' בשבת פרק כלל גדול [דף ע"ב ב] ד"ה נתכוין וכו' ותמצית דבריהם דבנתכוין לחתוך תלוש היינו שהי' סבור דהוא תלוש והי' מחובר מקרי נעשה מחשבתו, אלא דפטור מטעם אחר מקרא דאשר חטא בה פרט למתעסק, וזהו בכל אסורים דאם סבר בהמה זו חולין והיתה קדשים ושחטה בחוץ דפטור, ואם נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר בכה"ג בעלמא חייב, דאם נתכוין לשחוט בהמת קדשים זו בחוץ ושחט בהמת קדשים אחר בחוץ חייב, אבל בשבת פטור דלא נעשה מחשבתו שלא רצה לחתוך זה עיי"ש, א"כ הכא דהי' האבן בחיקו ולא ידע מזה דחשב דאינו עושה כלל מלאכה, בלא טעמא דמלאכת מחשבת פטור דלא גרע מקסבר שהוא תלוש ונמצא מחובר:

ואף דבאמת גם כן לא נעשית מחשבתו דהא לא רצה כלל בנפילת האבן, מ"מ הא לא צריך לטעמא דמלאכת מחשבת דאפי' בעלמא פטור מטעם מתעסק:

ועיין מהרש"א סנהדרין [דף ס"ב ב] דלר"י לא דרשינן בה פרט למתעסק לקסבר שהוא היתר והי' איסור כיון דהשגגה בחתיכה זו חייב. וכן בשבת דבכה"ג דעסק בחתיכה זו דהוי מלאכת מחשבת דנעשית מחשבתו. [א"ה, עיי"ש במהרש"א]:

אבל זה תמוה דא"כ אביי ורבא דפליגי בנתכוין לחתוך תלוש וחתך מחובר וכי אזלא הכל שלא אליבא דהלכתא, ועי' ברש"י כריתות פרק ספק אכל [דף י"ט א] במתני' דמשמע דר"י דדריש תרתי דבה קאי על החטא ועל הידיעה, ועיין:

ונ"ל דבר חדש דמה דממעטינן מאשר חטא בה פרט למתעסק, לא דמתעסק לא נעשית העבירה כלל, אלא דמקרי עבירה בשוגג, ואף בשוגג כהאי ממעטינן מאשר חטא בה דפטור מקרבן אבל מ"מ מקרי שגגת איסור, אבל מה דממעטינן מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה היכא דליכא מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה ולא נעשה העבירה כלל:

א"כ י"ל דמש"ה נקיט בסוגיין מטעם מלאכת מחשבת היינו די"ל מה דאמרינן לענין נזקין חייב לענין שבת פטור, היינו לומר דאם הנפילה מחיקו הי' בשבת חייב לשלם הנזק ופטור משום שבת, דלא אמרינן בי' קלב"מ כדין חייבי מיתות שוגגין כיון דלא היתה מלאכת [מח]שבת, לא נעשה כלל מלאכת שבת, אלא דאלו אתרו בי' והי' יודע שהאבן בחיקו אז היתה נקראת מלאכה ואם היו מודיעים אותו מהאבן בחיקו ולא אתרו בו אז היו בכלל חייבי מיתות שוגגין, אבל עתה כיון דלא ידע מהאבן שבחיקו, לא נעשה המלאכה ולא מקרי חייבי מיתות שוגגין, אבל בלאו טעמא דבעי מלאכת מחשבת אלא מטעם מתעסק דפטור גם בשאר איסורים, היינו גם מחטאת, אבל מ"מ מקרי מלאכה והוה שגגת מלאכה בלא חיוב חטאת והיה פטור מלשלם הנזק, דהוי חייבי מיתות שוגגין ודוק:

וראיתי לידידי בעל חוות דעת בספרו מקור חיים (בסימן ת"ל) הקשה בלא ידע שחמץ בביתו אמאי נקטו הפוסקים דהוי שגגת עבירה, הא הוא מתעסק דלא ידע כלל דחמץ בביתו ונדחק לחלק בין עבירה שיש בה מעשה לאין בה מעשה. ולענ"ד עיקר דמתעסק מקרי ג"כ עבירה, אלא דלא חייבה התורה חטאת עליו:

וחשבתי להביא ראי' ממה דאמרינן ברכות [דף י"ט ב] המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק ופסקינן (וכ"ה בש"ע) [יו"ד סי' ש"ג ס"א] דאם הוא אינו יודע שיש כלאים ואחר רואהו צריך להגיד לו אפילו בשוק לפושטו, ואמאי הא כיון דאינו יודע שבבגדו

כלאים, הוי מתעסק וליכא איסור דאורייתא ומותר משום כבוד הבריות, אלא ע"כ דמתעסק הוי ג"כ איסור דאוריתא, אלא דלא חייבה תורה קרבן עליו:
אמנם יש לדחות, דכלאים דהאיסור הנאת חימום הוי כמו חלבים ועריות דמתעסק חייב, אך מ"מ העיקר נ"ל כמ"ש:
ובזה מובן לי דברי תוס' פ"ק דשבת (דף י"א. ד"ה שמא ישכח ויצא) אליבא דרבא וכו' מבואר מדבריהם דלאביי דגזר גזירה לגזירה היה ניחא דמתעסק הוא עכ"פ דרבנן, ובפשוטו תמוה איך שייך דיאסרו חז"ל מתעסק הא לא ידע שעושה כן ולאיזה ענין יאסרו חכמים לעשות כן, הא כיון דלא ידע כלל שעושה מלאכה זו דחשב שהוא תלוש לא ידע כלל שיש עליו איסור דרבנן:
ולפי הנ"ל דמתעסק הוי ככל מילי עבירה אלא דמקרי שגגת עבירה, ובכה"ג גזה"כ לפטרו מחטאת אבל עבירה יש כאן אלא דמ"מ בשבת כיון דלא ידע מהמחט לא מקרי מלאכת [מח]שבת, [ומה"ט נקטו בדבריהם מלאכת [מח]שבת ולא נקטו מתעסק, דמצד מתעסק הי' מלאכה דאורייתא, רק מטעם מלאכת מחשבת הוא דרבנן], ובזה שפיר כתבו דלאביי היה ניחא דאסור מדרבנן, היינו דרבנן אמרו אף בלא מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן כענין מלאכה שא"צ לגופה וכדומה, וא"כ גם זו דלא ידע מהמחט מצד מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן, וממילא אף דהוא מתעסק הוי שגגת מלאכה דרבנן, ודוק:
ונפקא מינה עוד לדינא במה דקיי"ל [או"ח סי' ש"ד] דמצווה על שביתת עבדו, דאם רואה עבדו שרוצה לקצור תבואה ממחובר והעבד אמר שרוצה לקצור זה התלוש והרב ידע שהוא מחובר, דאם מתעסק לא הוי מלאכה כלל לא שייך בזה שביתת עבדו דהא העבד אינו עושה מלאכה כיון דחושב שהוא תלוש ואין רבו עובר משום שביתת עבדו, אבל אם מתעסק הוי שגגת עבירה כיון דהרב ידע שהוא מחובר יש בו משום שביתת עבדו, דהא מלאכת מחשבת מקרי כיון דנעשה מחשבתו של עבד לקוצרו אלא דפטור משום מתעסק כמ"ש התוס' (דף ע"ב) שהבאנו בתחלת דברינו, וכיון דמתעסק הוי שגגת עבירה יש בזה משום שביתת עבדו:
שם לענין גלות חייב. עי' לקמן דף ל"ב ע"ב תוד"ה מאן:
שם והיו תחתיו כרים. עי' לקמן דף ל"ג ע"א תוד"ה והוציא:
שם וסלקן פטור, עי' סנהדרין ע"ז ע"א תוד"ה סוף:

דף כז.

לומר לך כיון שנתכוין להזיק כו'. ק"ל הא בלא"ה מוכח כן (מדקתני) [מדכתיב] גבי בושת אנשים דדרשינן מיני' לקמן דף מ"ב אנשים ולא שוורים דבשור פטור מבושת, ואם

איתא דבאדם בעינן מתכוין לבייש הא בשור לא שייך כן כדאיתא לקמן דף ל"ה ע"א ולמ"ל קרא למעט שור, וצע"ג:
נוסח אחר:
וקשה לי למאי צריך קרא לזה הא מבואר בסוגי' דמ"ב ע"א דדרשי' אנשים דכתב גבי בושת למעט שוורים ואם איתא דבעי דוקא נתכוין לבייש למאי צריך למעט שוורים הא בשוורים ל"ש נתכוין לבייש. וצ"ע. (ואף שי"ל דהכא ילפינן מהחזיקה שצריך נתכוין להזיק, אבל קושית רבינו על הלשון אע"ג שלא נתכוין לבייש):
שם כיון שנתכוין להזיק כו'. במ"ש כב' דמפורש [בגמ'] דבעינן עכ"פ שיודע שבודאי יוזק זה ממנו בזה חייב על הבשת, לענ"ד לא הי' נראה לפרש דיהא תלוי דין בשת בנזק דוקא, דממה נפשך אם נדון דמכח דהוי פסיק רישי' על הנזק מתכוין להזיק מיקרי, א"כ בלא הנזק נימא דסבר דהוי פסיק רישי' על הבשת חייב אף דאין כונתו לשם בשת, וע"ז אמרו נתכוון להזיק ר"ל דיודע שיבוייש זה, דלגבי בושת דאנו דנין עליה פרק קורהו לבושת בשם נזק אע"ג דלא נתכוון לשם בושת:
פרק ג - המניח:

דף כז:
קמ"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב. ואף לרב דסבר הולכים בממון אחר הרוב הכא מודה כיון דהמוחזק טוען ברי שאני מהמיעוט, כ"כ תוס'. וקשה לי א"כ מאי פרכינן בסוגיא דב"ב דף צ"ב ע"ב [ממתני'] דאלמנה נשאתיך הא התם המוחזק טוען ברי דאלמנה נשאתיך, דגם היתומים מקרי טוען ברי דכל מה דאיהו מצי למטען אנן טענינן כדמוכח רפ"ב דכתובות וכמ"ש הרא"ש שם. ובזה י"ל דכונת תוס' דדוקא במוחזק ברי ואידך שמא מודה רב דאין הולכים בתר רוב אבל בברי וברי הולכים אחר הרוב, מ"מ עדיין קשה דמנ"ל למפרך דלמא רב ס"ל דדוקא במוחזק שמא והמוציא ברי, ובפרטות למ"ש תוס' בכורות [דף כ'. ד"ה ורבי] להדיא דטעמא דרב גבי נגחן משום דהמוציא טוען ברי, אבל בשמא ושמא אין מוציאין ברוב, א"כ מכ"ש בברי וברי דאין מוציאין כדחזינן לסומכוס דבשמא ושמא יחלוקו, ובברי וברי ס"ל לחד מ"ד דלא אמר סומכוס יחלוקו, הרי דמוחזק ברי אף היכא דגם אידך טוען ברי אלים חזקתו יותר מבשמא ושמא, וא"כ יקשה כנ"ל דמאי פרכינן מאלמנה נשאתיך, וביותר דמאי פרכינן [ב"ב דף צג א] משור שנגח ואין ידוע אם עד שלא נגחה, והא התם דמיירי בשמא ושמא או בברי וברי דרב מודה דאין הולכין אחר הרוב להוציא, וצע"ג:

בענין אין הולכין בממון אחר הרוב, [עי' מש"כ רבינו בחי' לסנהדרין דף פ"ד אות ג' היכא שתחילת הנידון לא לענין ממון אלא לענין אחר אי הולכין בממון אחר הרוב, ועי' בחי' לב"ב צ"ב אי הולכין אחה"ר ברובא דאיתא קמן, ועי' בחי' רבינו לק' ל"ג ע"ב [ד"ה מה שכתב] בשוחט בהמת חבירו אם יכול לטעון את לשחיטה בעית לה ולא אפסדתיך]:

תד"ה אמאי פטור כו' ולא שייך כאן כל המשנה, ועי' לקמן דף ל"ב ע"א תוד"ה והא הכא: בא"ד והא דאמר הניח חנווני וכו'. ק"ל הא י"ל דמאן דס"ל גבי אדם אבעי לי' לעיוני, לא דהוי כשור פקח ממש דהא חזינן דגבי שור אמרי' הכי אף לענין שלא יוזק וגבי אדם לא כמ"ש תוס' תחלה, וא"כ י"ל דלענין שלא יזיק ג"כ לאו פשיעה הוא אלא דהוי כעין אבידה דחייב מטעם אדם המזיק כמ"ש תוס' ד"ה ושמואל אמר, ומש"ה בגמל דהוי רק ממונו פטור, וצ"ע:

תד"ה ושמואל וכו' ציון דבריהם לכאורה אינו מובן דמשמע דבאו להקשות דכאן בלא אפילה אמרי' איבעי לי' לעיוני ולקמן פליגי דס"ל לחד תנא דנתקל לאו פושע, וע"ז לא שייך תירוצם, וצ"ל דקושייתם על המסקנא דהכא דאין דרך בני אדם להתבונן והא פליגי בהכי אם נתקל פושע, וע"ז תירצו לחלק בין נתקל מעצמו ובין נתקל מחמת מכשול, ואי דעדיין קשה בהיפוך מאינך אמוראי דמוקי דוקא בממלא רה"ר או באפילה הא לא"ה פושע, והא אפי' בנתקל בלא מכשול פליגי תנאי, וצ"ל דס"ל דאף למ"ד נתקל לאו פושע מ"מ דמי לאבידה וחייב הכא משום אדם המזיק, וההיא דס"פ האומנין גבי מעביר חביות צ"ל דשומר חנם פטור משום תקנה וכמ"ש [תוס'] לקמן כ"ח ע"ב ד"ה אמר רבה, והא דאמרי' בסוגין אלא רבא כשמואל ס"ל, והא רבא הוא דאמר ס"פ האומנין האי כי דיני', הרי דש"ח מדינא פטור דאפי' לענין אדם המזיק לאו פושע, צ"ל דגרסינן הכא רבה כגי' הרי"ף, אלא דלפ"ז קשה אמאי לא נקטו תוס' קושייתם יותר חזקה דהא לרבה בודאי כשמואל ס"ל דהא רבה (חסר כאן) [א"ה, אולי הכונה להקשות ע"פ מש"כ תוס' לעיל דרבה ס"ל דגם לר"י פטור משום תקנה]:

ולענ"ד מוכרחי' לסברת שיטה מקובצת, דאלו לתרוצינו דהנך אמוראי סברי דאפי' לר"י דנתקל לאו פושע הוא מ"מ הוי כעין אבידה וחייב מטעם אדם המזיק, הא ר' יוחנן משני בשמעתין בקרן זוית א"כ ס"ל ג"כ דהוי עכ"פ כעין אבידה, א"כ איך אמר ר"י לקמן ל"א ע"א לא תימא מתני' ר"מ אלא אפי' רבנן, הא בלא"ה אתי אפי' כרבנן וחייב משום אדם המזיק, ואף דנתקל הא ר"י ס"ל דאף בכה"ג חייב מטעם מזיק, ובזה ליכא פלוגתא בין ר"מ לר"י אלא אי הוי פושע או דמי לאבידה, אע"כ דגם ר"י אליבא דר' יודא נתקל הוי

כעין גניבה ויצא לו כן מההיא דהמעביר חביות, וא"כ אמאי ס"ל דבלא קרן זוית חייב, אע"כ כתירוצו דהשיטה מקובצת דבאין דבר בידו לכ"ע פושע הוא:

דף כח.

והוחלק אחד במים כו'. כתב התויו"ט דדעת הרע"ב דלר' יוחנן מתני' לא אתיא לאשמעינן כלום בשעת נפילה, ולא קמיירי אלא בלאחר נפילה, והא אתיא מתני' לאשמעינן דדוקא לאחר נפילה פוטר ר"י למפקיר נזקיו אבל לא דעלמא. ואילו בשעת נפילה לא מיירי בה מתני' אי פליגי אי לא פליגי, זו היא דעת הרע"ב שלא פי' למשנתינו אלא בלאחר נפילה. מדברי התוי"ט נראה דפליגי אביי ור' יוחנן דלר' יוחנן מתני' לא מיירי בשעת נפילה ולאביי מיירי ג"כ בשעת נפילה, אבל המעיין בסוגיא ובתוס' (ד"ה פליגי) דלר' יוחנן באמת פלוגתייהו גם בשעת נפילה היינו בלא אפקר אלא דלא הי' שהות לסלקה, ופליגי אי נתקל פושע הוא (דבהי' לו שהות לסלק ולא הפקיר לכו"ע חייב דממונו הוא), ומה"ט פליגי ג"כ בלאחר נפילה דהיינו ביש שהות לסלק אלא דהפקיר, דלר"מ דנתקל פושע הוי מפקיר נזקים לאחר נפילת פשיעה וחייב, ולר' יהודה דנתקל לאו פושע הוי מפקיר נזקים לאחר נפילת אונס ופטור, וא"כ הוי רק חד פלוגתא בנתקל אם פושע הוא או לא. (ולזה סתם הרע"ב דפלוגתי' אם נתקל פושע הוא). אבל לאביי פליגי בב' יסודות בשעת נפילה ולא היה שהות לסלק ולא הפקיר ופליגי בנתקל פושע, ועוד פליגי רבי מאיר ור"י בלאחר נפילה דהיינו בהי' לו שהות והפקיר, דר"מ ס"ל דחייב בנתקל דהוא פושע, ור"י ס"ל דאף בפשיעה ממש בשיברה בידים מ"מ כיון דהפקיר אינו חייב דבור ברה"ר פטור, ומתני' מיירי בתרווייהו מדקתני מים וחרסית. ובשעת נפילה מה דאר"י אם נתכוין היינו לשברה, ובלאחר נפילה דהיינו בהפקיר אם במתכוין היינו מתכוין לזכות בחרסיה דבלא"ה אף נתכוין לשברה פטור:

דף כח:

תוד"ה ה"מ כו' אבל הפקיר רשותו וברו, עיין לעיל דף ו' ע"א תוד"ה מה לבור:

תוד"ה ונשוף כו' מודה הכא דפטור. עיין לקמן דף נ' ע"ב תוד"ה לשמואל:

תד"ה והתני' נשברה כדו וכו' מ"מ אח"כ היה לו לסלק, ק"ל הא י"ל דאביי ס"ל כרב א"כ בהחליק במים דאינו חייב מטעם בורו רק משום שורו ע"כ בלא הפקיר, ואי בהי' לו פנאי לסלק לכ"ע חייב כיון דממונו הוא וע"כ בלא הי' שהות לסלק, ושפיר הקשה אביי, ונהי דליכא קושיא על רבה די"ל דרבה סבר כשמואל, מ"מ אביי ס"ל כרב ודחה מזה אוקימתא דרבה, וצע"ג. גם בפשוטו י"ל דאביי ס"ל לסברא דמפקיר לאחר נפילת אונס פטור. ובזה היינו מרויחים מה דקשה לכאורה בסוגיא למ"ש תוס' לק' [כ"ט ב]

ד"ה כי פליגי אליבא דרבנן וכו', א"כ מנ"ל לסוגיא דמאי דאמר אביי בתרתי פליגי היינו במפקיר לאחר נפילת פשיעה ומצרכינן לדחוק דמכוין לזכות בחרסי' [דילמא] אביי דאמר בתרתי פליגי היינו במפקיר לאחר נפילת אונס דמחייב ר' מאיר, ולאחר פשיעה דברי הכל חייב, ואתיא שפיר במתכוין כפשוטו, וזה ממש כקושית תוס' ד"ה כי פליגי ולפי הנ"ל ניחא דמדפריך אביי דהוי אונס ולא מוקי בהי' שהות לסלק וכקושית תוס' מוכח דס"ל בפשיטות דלאחר נפילת אונס פטור, וצ"ע:

דף כט.

גמ' מדקתני תרתי. קשה לי למאי דמבואר בתוד"ה והתניא דלקה בחרס אפשר דבדרך הילוכו נפל החרס עליו בכח, והוחלק במים משמע דתקלת מימיו, א"כ הוצרך למינקט תרתי, והיינו דהוחלק דמדין בורו הוא מזה נשמע דר"מ ס"ל דנתקל פושע הוא, וחרסית דמיירי דבדרך הילוכו נפל על האדם דבזה אף אם לאו פושע הוא ראוי לחייב מדין אדם המזיק, דכל שהוא בכלל אבידה חייב, ומדפטר ר"י מוכח דס"ל נתקל הוא כעין גניבה כדס"ל לר"י באמת בספ"ו דב"מ, וא"כ מוכרח למתני תרווייהו לאשמעי' דלר"מ הוי פושע גמור ולר"י הוה אונס בדרך כעין גניבה וצלע"ג:

נוסח אחר:

תמיה לי במאי דדייק אביי דמדקתני תרתי מוכח דפליגי בתרתי, הא עדיין י"ל דפליגי רק בנתקל פושע, ומה דקתני תרתי היינו הוחלק במים משמע דתקלת מימיו הוא אחר שנפלו המים לארץ, ולקה בחרסית איכא לאוקמי באדם המזיק דבדרך הילוכו נפלו החרסים על אדם מכוחו, כמבואר בתוס' בשמעתין ד"ה והתניא נשברה כדו, וכיון דבאמת לר"י פוטר נתקל אף באדם המזיק אינו חייב כדאיתא בס"פ האומנין (דף פ"ב) במעביר חבית דש"ח פטור וש"ש חייב ואמרינן עלה דהא כדאיתא והא כדאיתא, הרי דשומר חנם מדינא פטור אף במעביר ובכוחו הזיק החבית, ואף דאדם מועד לעולם מוכח דנתקל הוה כמו אנוס קרוב לגניבה, ובזה גם אדם מועד אינו חייב אלא בקרוב לפשיעה כמו אבידה כמבואר בתוס' בסוגיא דף כ"ז ע"ב (ד"ה ושמואל) וא"כ באמת לר"י אף בלקה בחרסית שנפל השברים בהלוכו על אדם פטור, ור"מ ס"ל דאף פושע הוה מדמחייב על תקלת מימיו, וא"כ צריכי תרווייהו דלקה בחרסית קתני לאשמעינן משום דר"י דנתקל הוי קרוב לאונס, (דמדהוחלק הו"א דסבר ר"י דנתקל קרוב לפשיעה אף שהוא אונס), והוחלק במים איצטריך משום דר"מ לאשמועינן דס"ל דאפילו פושע הוי, ועי' היטב, וצע"ג:

שם ברייתא נמי בתרתי, ועי' בתוס' היינו דלאו בחדא טעמא פליגי, ולא זכיתי להבין דבלא זה יקשה גמלו היכי משכחת לה, דהא תלוי הכל אי נתקל פושע דלא שייך כן בגמל לס"ד דהש"ס, ואדרבא לאביי הוי רק כמו דקדוק דגמלו דומיא דכדו ופליגי אף בשעת נפילה, ובלאו אביי דהכל מחד טעמא קשה יותר איך משכחת פלוגתייהו בגמל וצע"ג. אח"כ מצאתי בעזה"י שהק' כן מהר"ם לובלין:

דף כט:

תד"ה אלא וכו' דאפי' הבטה בהפקר קנה, עי' תויו"ט פ"ד מ"א דשקלים ד"ה מתנדב:

דף ל.

אמר רבינא זאת אומרת. כעין זה לקמן דף ל"ג ע"ב:

דף ל:

גמרא אמר רנב"י גלל קרמית. תמוה לי לס"ד דלא מחלק בכך הו"ל למפרך ממתני' דלעיל דף י"ט ע"ב אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית הא הפירות נעשו הפקר וכל הקודם בהן זכה. ועי' לעיל דף כ"א ע"א תוס' ד"ה דרב סבר וצע"ג:

תוד"ה דבר הוכיחו דלא גרסינן כל הקודם זכה דהא מסקינן דהיכא דליכא שבח לא קנסו גופן. וק"ל הא בלא"ה גם לס"ד דרב קנס בכ"מ ג"כ סובר דל"ג לה דאל"כ יקשה מזה לזעירי דפליג על רב דלא קנסו על גופן וצ"ע:

תד"ה שטר שיש בו רבית [מצינו הלוה חוטא נשכר כו'] תמוה לי לפמ"ש המ"ל (פ"ד ה"ב ממלוה ולוה) דלוה אינו עובר עד דמשלם הרבית דאינו עובר על לא תשימון א"כ מש"ה לא קנסו ללוה דעדיין לא עביד איסורא וצ"ע:

בחי' ב"מ דף ע"ב כתב רבינו וז"ל:

נ"ל ראיה דגם תוס' ס"ל דהלוה ג"כ עובר על לא תשימון ממה דהקשו בב"ק דאמאי קנסו למלוה דאינו גובה הקרן א"כ מצינו דהלוה חוטא ונשכר, ואם איתא דס"ל כדעת הרלנ"ח [הובא במ"ל פ"ד ה"ב ממלוה ד"ה כתב הרשב"א] דלא תשימון אינו עובר הלוה כ"א המלוה, ל"ק כלום דהמלוה דעבד איסור משעת כתיבה דעובר על לא תשימון משו"ה קנסוהו אבל הלוה עדיין לא עבד איסור כיון דאין עליו לאו דל"ת אינו עובר רק בשעה שנותן הריבית וכל כמה דלא נתן לא עבר, ודוחק לומר דכוונתם דמשום דעבר על לאו דלפני עור מקרי חוטא נשכר:

תוד"ה וחכ"א, הוכיחו דאף באינו כלול הרבית עם הקרן אלא מפורש הרבית בשטר דלעולם לא יבוא לגבות הרבית בשטר זה מ"מ עוברים העדים משום לא תשימון מדאמרינן שם דמשעת כתיבה עביד ליה שומא. ובדיבור שאח"כ אההיא דאמרינן משעת

כתיבה עביד לי' שומא כתבו תימא לר"י מה שומא יש כאן ומה חזקת עדותן והלא לא יגבו הב"ד הרבית ע"י שטר, ולא ידעתי מה התמיה כך, הא תוס' כתבו בד"ה שטר דהלואה ברבית אף בלא שטר יש עבירה דלא תשימון אע"ג דאמרי' משעת כתיבה כו' מ"מ בלא שטר נמי איכא איסורא בהלואה, וא"כ י"ל דמשעת כתיבה לאו דוקא דמיד הוי ל"ת, ובאמת י"ל שהעדים אין עוברים כלל במפורש שעדותן אין מזקת כלום כיון דהב"ד לא יגבו בזה, ומתני' מיירי באמת רק בכלול הרבית עם הקרן:

דף לא.

ור"י אמר כיון דלא היה לו לעמוד לא היה לו להזהיר. וכ"פ הרי"ף, אבל רנב"י ס"ל דגם בשלא היה יכול לעמוד חייב משום שהיה לו להזהיר. והרא"ש כתב דראוי לפסוק כן דגמרא פריך לר"י (היינו ממתני' דבסמוך דעמד בעל הקורה חייב, מאי לאו דעמד לכתף ומשום שהיה לו להזהיר) ושנינן בשינוייא דחיקא, דהא דמשני דמיירי בעומד לפוש, ומה דלא נקט בסיפא דלכתף פטור, דאשמעי' בלפוש אם אמר עמוד פטור, הא זהו אין בו חדוש כ"כ ויותר הו"ל לאשמעינן דעמד לכתף [פטור] עיי"ש. ותמוה לי הא הרא"ש שם מסיק דמכח דהיה לו לעמוד או היה לו להזהיר לא מחייב מדין אדם מזיק אלא דהוה רק בור, א"כ איך אפשר דמיירי מתני' בעמד לכתף ומשום שהיה לו להזהיר, אמאי חייב על החבית הא בור פטור על הכלים. ואפשר לומר דבאמת מיירי רק לפוש אלא דלר"י דס"ל דלא אמרינן כלל דהיה לו להזהיר א"כ היה לו למיתני בסיפא חדוש יותר דאם עמד לכתף פטור, אבל לרנב"י נהי דלכתף פטור מטעם דבור פטור על הכלים, מ"מ ליכא קושיא דליתני בסיפא דלכתף פטור, דהא לר"י דמחייב כלים בבור הוא חייב ולא רצה מתני' למיתני בפלוגתא, ומדוקדק דהרא"ש סי' י' דנקט דמתני' בעומד לפוש והיינו כנ"ל. ומיושב היטב דברי הטור דבסי' תי"ג בב' קדרים כתב דהיה לו להזהיר והיינו כרנב"י, ובסי' שע"ט גבי חבית וקורה כתב דדוקא עומד לפוש, ולפי הנ"ל ניחא דבעומד לכתף נהי דהיה לו להזהיר מ"מ פטור על החבית דהוא רק מדין בור, אך מ"מ קשה לישנא דהטור בסי' שע"ט דלכתף פטור דמשום דטרוד לא היה לו להזהיר היינו כר"י וצע"ג. עיין בסמ"ע ר"ס תי"ג דמחלק בין טרדא לטרדא:

נוסח אחר:

תמוה לי הא לפי פסקו דהרא"ש כרבא ומסיק דלדידן דקיי"ל נתקל לאו פושע במה דחייב משום שהיה לו לעמוד הוי רק בור, א"כ איך אפשר לאוקמי מתני' דקורה דעמד לכתף ומחייב משום דהיה לו להזהיר, הא משום חיוב זה הוי רק בור ואמאי חייב על חביות וצע"ג. ואפשר לומר דבאמת מתני' רק בלפוש, דבלכתף כיון דתחלתו לאו פושע

רק משום שהיה לו להזהיר הוי רק בור, אלא דכוונת הרא"ש דלר"י דלא אמרינן כלל היה לו להזהיר ופטור אפי' על נזקי גופו, הוי שינויי דחיקי לאוקמי בלפוש, דהו"ל לאשמועי' יותר רבותא ולומר דאם לכתף פטור, אבל לרנב"י ניחא דנהי דמתני' מיירי בלפוש מ"מ ל"ק ליתני אבל לכתף פטור דהא מה דפטור בלכתף משום דהוא בור, ולר"י דמחייב אנזקי כלים בבור גם בלכתף חייב ולא רצה (ל)מתני' למיחת בפלוגתא, מש"ה ראוי לפסוק כרנב"י דחייב משום שהיה לו להזהיר על נזקי גופו, ומדוקדק לישנא דהרא"ש בסי' י' דנקט דמתני' בעומד לפוש והיינו כנ"ל. ומיושב היטב דברי הטור דבב' קדרים בסי' תי"ג כתב דהיה לו להזהיר והיינו כרנב"י, ובסי' שע"ט גבי חביות וקורה כתב דדוקא עומד לפוש, ולהנ"ל ניחא דבעומד לכתף נהי דהיה לו להזהיר מ"מ הוי רק בור ופטור על החביות, ודו"ק ונכון הוא בעז"ה לדינא ובכוונת דקדוק לשון הרא"ש בסי' י', אבל מ"מ אינו מספיק בישוב דברי הטור דבסי' שע"ט כתב דלכתף פטור דמשום דטריד לא היה לו להזהיר וזה כר' יוחנן:

תוד"ה אמר רבא. ותימא דלישני דגופו וממונו אמזיקין קאי וכו'. ק"ל דמי הכניסם לתגר ולהניח הקדמה בדברי רבא דמה דאמרי' ראשון ודאי פושע היינו אף לרבנן, ומ"מ הוי קצת פושע ובצירוף היה לו לעמוד הוי אדם, והשני דהיה אונס גמור חייב רק משום שהיה לו לעמוד הוי בור, ותוס' בעצמם כתבו תחלה על רש"י שהוא דוחק, לימא כפשוטו דטעמא דרבא דנתקל פושע והוי אדם, והשני דהחיוב רק משום שהיה לו לעמוד הוי רק בור, וא"כ פריך הש"ס שפיר דאף אם הברייתא מיירי במזיקין מ"מ כיון דממון המזיק פטור ע"כ דנתקל לאו פושע וממילא אין חילוק באדם המזיק בין ראשון לשני, והו"ל להקשות רק דדלמא גם הברייתא סברה דנתקל פושע הוא אלא דס"ל דבור ברה"ר פטור, אבל הך קושיא דדלמא הברייתא סברה נתקל לאו פושע בפשוטו לק"מ וצ"ע:

דף לא:

גמרא אלא לרב דאמר אי אפקרי' אין. תמוה לי הא תוס' כתבו לעיל כ"ח ע"ב דרב ס"ל דלא אפקרי' ג"כ הוי בור אלא דעדיף וחייב ג"כ משום שורו לענין כלים, והיכי דא"א לחייב משום שורו כגון בור ברשותו חייב ע"כ משום בור ופטור על הכלים עיי"ש, וצלע"ג:

רש"י ד"ה ראשון ודאי כו' וקסבר רבא כו'. קשה לי הא רבא אמר ספ"ו דב"מ [דף פ"ב ב] האי כי דיני' והאי כי דיני' הרי דס"ל לרבא דלר"י נתקל לאו פושע הוא מדפטר בש"ח, ועי' לעיל דף כ"ח ע"ב תוס' ד"ה אמר רבה דלרבה דסבר דלר"י נתקל פושע צריך לומר דהטעם דפטר בשומר חנם משום תקנת חז"ל, אבל רבא דאמר האי כי דיני' מוכח דסבר דלר"י נתקל לאו פושע וצע"ג:

דף לג.

מתני' משלמין במותר חצי נזק. כתב בתוי"ט בשם הנמוק"י ומגופו דאם האחד אינו שוה כ"כ אינו מנכה לו אלא מה שיוכל לגבות מגופו. לענ"ד דברי הנ"י אלו רק לשיטתו שכתב אח"כ גבי תם במועד דמה שהזיק התם למועד חשבינן רק חציו וזהו רק מנכין ממה שהזיק המועד אותו, וכדדייק הרא"ש מדברי התוס', מש"ה היה נראה דמה שאינו יכול לגבות מגופו לא נחשב לו לנכות מהיזקו שהזיק אידך לו, וכן פסקי' בש"ע סי' ת"ג. אבל למה דהביא התוי"ט מיד בסמוך דברי הרא"ש דדייק מלשון רש"י דכל הנזק שהזיק התם למועד חשבינן לנכות ממה שהזיק המועד להתם, והטעם משום שהתחילו יחד אין כאן חבלה אלא במותר, ממילא ה"נ דאף מה שאינו יכול לגבות מגופו מנכין לו דאין כאן חבלה אלא במותר, דתחלה מוקמי נזק נגד נזק והמותר הוא דנקרא חבלה (וגם בשני תמים הדין כן) וא"כ לא הו"ל להתוי"ט להעתיק בתחילה דברי נ"י בסתמא ואח"כ דברי הרא"ש הנ"ל:

תוד"ה לפוטרו וכו' ושבת הוי בכלל נזק. עיין גיטין דף מ"ב ע"ב תוס' ד"ה ושור:

תוד"ה הוה אמינא וכו' מק"ו דאדם שאין משלם כופר כדלעיל דף כ"ו ע"א. וק"ל הא כזה קשה גם לרבי עקיבא דלית לי' רק חד קרא לפטור מכלהו, דלמ"ל קרא הא ק"ו ליכא דמה לאדם שחייב בושת אבל בהמה ליכא בושת מאנשים ולא שוורים. וביותר דגם לפי תירוצם יקשה דלת"ק דבעי ב' פסוקים לצער וכן לרפוי ובשת הא לצער לא היה צריך כיון דאין לכוללו בכלל נזק, ומק"ו ליכא ללמדו דמה לאדם שכן חייב בושת, וצע"ג:

דף לג:

מכרו מכור לרדיא. יש לעי' נימא דמכור לגמרי ולא יטלו ממנו הב"ד לסוקלו, דע"י המכירה פקע דין מיתה ממנו דהא בעי תשלומין והעמדה בדין בשוה בחד בעלים, אולם דעת הרבה פוסקים דבעי' רק שיהיה לו בעלים לאפוקי הפקיר או הקדיש, ולדעת רש"י דמשמע דבעי בעלים ראשונים י"ל דס"ל כהפוסקים דלרבנן דר"י אף בנזקין לא בעי מיתה והעמדה בדין כאחת. ואולם עדיין קשה לי במה דאמרינן הקדישו מוקדש משום דר"א הא כיון דהקדישו פקע חיובו לגמרי דהוי נגח ואח"כ הקדיש, ואמאי מצי טריף מהקדש וצלע"ג. [עי' מש"כ בחי' לעיל דף י"ג ע"ב ולק' דף צ' ע"ב]:

שם זאת אומרת כו' כעין זה לעיל דף ל' ע"א ועיין לקמן נ"ה ע"א תוד"ה אמר ר"ל:

שם זאת אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור, מ"ש מעכ"ת בישוב קושיית הלח"מ פ"ח מהל' נזקי ממון [אמאי השמיט הרמב"ם דחייב לשלם פחת שחיטה] דכיון דמפסיד ג"כ לעצמו לא קנסוהו, אף דכתב מעכ"ת נ"י כן בשם התומים סי' קי"ז, אינו מובן לענ"ד

דאם שור שוה ק' הזיק לשור שוה ר' דכל השור המזיק מגיע להניזוק בעד פלגא דידיה, בזה מה שמפחיתו בשחיטה אינו מזיק לעצמו:

ובדרך חידוד יש לחזק דברי התומים, דלכאורה דבריו אינם מספיקים, דיקשה בהיפוך מנ"ל להש"ס למידק דהמזיק שעבודו פטור, הא י"ל דבעלמא חייב ושאני בזה כיון דלעצמו מפסיד לא קנסוהו, לזה י"ל דהברייתא אתיא כר"י כדקתני אם מכרו מכור, ולדידיה אף דהוזל הבהמה מ"מ כל מה דאפשר לגבות מגופו גובים, כדאיתא לק' (דף ל"ד) דלרבי עקיבא כיחש כשעת העמדה בדין, אבל לר"י אין ההפסד לניזק כפי ערך, א"כ לא משכחת שיהא פחת השחיטה לניזק, אלא שהמזיק היה כולו שוה רק כמו חצי נזקו או בפחות וע"י פחת השחיטה מפסיד הניזק דמשתלם בפחות, א"כ ליכא פסידא למזיק, ומוכח שפיר דמזיק שעבודו פטור, [דדוחק לאוקמי דקודם שחיטה הי' שוה מעט יותר מפלגא נזקו, ואחרי הפחת שוה בפחות מפלגא דשניהם מפסידים], אבל לדידן דקיי"ל כרבי עקיבא שפיר משכחת הדין אף אם שור המזיק שוה הרבה יותר מפלגא נזקו, דע"י פחת שחיטה מפסיד הניזק כפי ערכו דשלו הוזל, ושפיר אמרינן סברא הנ"ל דמפסיד לעצמו:

וכ"ז דרך פלפול, ולקושטא לא נ"ל דברי התומים, דמלבד דיש לגמגם על דברינו הנ"ל, דהא להרמב"ם הברייתא אתיא כר"ע דמכרו מכור לרדיא, עי' בהה"מ, קשה ג"כ דמ"מ אמאי לא נקט הרמב"ם דמשלם פחת השחיטה היכי דהמזיק כולו לא היה שוה יותר מפלגא נזקו, דבזה אינו מפסיד לעצמו, גם בעיקר הסברא דהתומים יש לפקפק, דהרי באמת יש לעיין בסברת תוס' בב"ק דף ק ע"ב [ד"ה חייב] דכיון דמפסיד לעצמו לא שייך שלא יהא, דלכאורה זהו נסתר מסוגיא דחולין (דף מ') דמוקי מנסך באית לי' שותפות בגווי', ועי' תוס' שם אף דהוי מערב מ"מ אשמעינן דלא אמרינן קלב"מ, והרי למאי דקיי"ל כר"י דהיזק שאינו ניכר לא שמי' היזק, והכל מקנסא שלא יהא, והא במנסך דמיירי בשותפות ל"ש שלא יהא וכו', ובשלמא על דברי הפ"י בב"ק (דף צ"ח תוס' ד"ה הא קמ"ל) שכתב ג"כ גבי העושה מלאכה בפרת חטאת, כיון דלא משכחת אלא בשותפות ל"ש חששא שלא יהא דמפסיד גם לעצמו, לק"מ מסוגיא דמנסך הנ"ל, די"ל דבמנסך כיון דמחייב על חלק חבירו מדין מערב וזהו שייך בלא שותפות, מש"ה אף דעתה עירבו ע"י שותפות לא פליגי רבנן בתקנתם, משא"כ בפרת חטאת דלא משכחת אלא על ידי שותפות בזה לא קנסו, אבל על תוס' הנ"ל במסכך דמחייב על שעירב גפן בתבואות חבירו, דזהו משכחת בלא שותפות, דמערב גפן חבירו בתבואת חבירו כמ"ש הר"ש כלאים בשם הירושלמי, דגם בכה"ג נאסרו, א"כ אף דעתה עירב גפן שלו, מ"מ

נימא דלא פלוג, ובכל ענין קנסו כמו במנסך, וצ"ל דוקא במנסך דהחיוב על חלק חבירו הוא מצד שמערב יי"נ בתוכו, וענין התערובות אינו גורם הפסד לעצמו רק מעשה הניסוך גורם הפסד בשלו, ומה שמחייב ע"י שמכחו מתערב יינו האסור בשל חבירו, בזה אינו מפסיד לעצמו, משא"כ במסכך, דהתערובות עצמו זה בזה הוא הגורם ומפסיד את שלו, ולפ"ז בפחת שחיטה יש לדון לכאן ולכאן ואין להאריך:

תו הקשה מעכ"ת נ"י דלמאי דקיי"ל כרבי עקיבא, בלא"ה יקשה דהוי מזיק ממש, יפה כתב, וגם אנכי הרגשתי בזה, ובגליון הש"ך סי' ת"ז כתבתי דהרמב"ן במלחמות רפ"ד כתב דלרבי עקיבא הוי מזיק ממש ולא מזיק שעבודו:

מה שכתב מעכ"ת דלדידן דקיימא לן כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב א"צ לשלם פחת שחיטה דשמא גם הוא לשחיטה בעי לה, זה אינו דודאי כל המשנה ועושה מעשה בממון חבירו כל מה שנפחת ממה שהיה ראוי למכור צריך לשלם, ושמין הכל על דמי מכירה, וגדולה מזו כתב המ"ל פט"ז ה"ז מהלכות מעה"ק דצריך לשלם לו דמי אתרוג מובחר, דיכול הנגזל לומר אנא הוה מזבינא לי' בדמים יקרים עיי"ש:

שם היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות כו' עיין לקמן דף ק' ע"א תוד"ה מחיצת:

תוד"ה א"ב (בע"א) וכו' ועוד דרבי עקיבא אית לי' בהשולח דיוצא בשן ועין דצריך גט שחרור וכו'. תמוה לי טובא דמאי קושיא דהתם כיון דצריך גט שחרור מש"ה לא שייך לומר דלמפרע נשתחרר משעת שהפיל שינו דהא הוא מחוסר גט שחרור, אבל בעלמא וכמו הכא בתם שפיר י"ל דלמפרע קם ברשותו כאילו גבה אז את נזקו ומאי דמיון זה לזה, וצע"ג:

ואילולי שאינו כדאי היה נ"ל לפרש דאין זה קושיא בפ"ע אלא דבאו לחזק קושייתם, דבמרובה משמע דאי לא כתיב תחת עינו הו"א דיוצא בשן ועין אלמא דלא זכי עד שיעמוד בדין, דהיה מקום לתרץ דהא דאמרינן הכא בפשיטות דלר"ע קיימא ברשותיה למפרע משעת הנזק לא דהוי מסברא אלא דילפא משן ועין דגלי קרא דיוצא בעין לחודיה וצריך לשלם לו דמי השן דזכה בעצמו למפרע, ולזה כתבו ועוד דר"ע אית ליה וכו' וא"כ ליכא למימר דטעמא דהכא דאמרינן דלר"ע זכה למפרע משום דילפינן מקרא דתחת עינו, דהא ר"ע באמת לא דריש הך קרא וס"ל באמת דיוצא בשן ועין, וא"כ ע"כ הא דאמרינן הכא בפשיטות דלר"ע זכה למפרע ע"כ דסברא פשוטה היא כן, ושפיר קשה מהא דאידך תנאי דדרשי תחת עינו דל"ל קרא הא מסברא זכה למפרע, ונכון בעז"ה:

בא"ד ושמא י"ל וכו'. לפ"ז נתיישב קושייתם בתחלה דלמ"ד למפרע גובה אמאי אינו קדוש לר"י דהא לר"י דומכרו קאי על בי דינא א"כ קיימא הסברא דבקנס ל"ש דזוכה למפרע כיון דהחוב נעשה רק ע"י העמדה בדין:

נוסח אחר:

תמוה לי על דבריהם הקדושים דנראה דבאו להקשות כיון דר"ע ס"ל דיוצא בשן ועין מוכח דלא זכי עד העמדה בדין ואמאי אמרינן הכא לרבי עקיבא דזכה למפרע, וזה תמוה דמאי קושיא דזהו גופא הטעם דהתם כיון דעדיין צריך גט שחרור משו"ה לא מצי זכי למפרע אבל הכא דלא מחוסר דבר זכי למפרע, וצע"ג. ואחרי העיון נלע"ד דלא נתכונו בזה להקשות עוד קושיא אלא דבאו לחזק קושיתם הראשונה, דבמרובה משמע דאי לא כתב תחת עינו דמשמע ולא תחת עינו ושינו דיוצא בעינו ושינו, ומוכח דלא זכי עד שעת העמדה בדין, דלכאורה זה אינו קושיא כ"כ די"ל דאחר דגלי קרא התם ולא תחת עינו ושינו ילפינן דבקנס זוכה למפרע, משו"ה אמרינן הכא דהקדישו ניזק קדוש לר"ע דילפי' מהתם, ולזה באו לאלם קושיתם ועוד דרבי עקיבא אית לי' וכו' היינו דליכא לפרש הכא דילפינן מהתם, דהא רבא קאי לרבי עקיבא ורבי עקיבא הא לא דריש כלל ולא תחת עינו ושינו כיון דסבר דצריך גט שחרור וע"כ דהכא מסברא אמרינן כן דזוכה למפרע, וישאר הקושיא דהא חזינן למאן דדריש ולא תחת עינו ושינו דצריך קרא להכי הרי דס"ל מסברא לא אמרינן דזכי למפרע ואיך אמרינן הכא לרבי עקיבא דמסברא זוכה למפרע, מנ"ל דרבי עקיבא ס"ל הכי מסברא ופליג בזה עם התנא דהתם במרובה, ואף דלשון ועוד משמע קצת דהיא קושיא אחריתא מ"מ נ"ל דכונתם לזה, והוא נכון מאוד בעזה"י: ותירצו דבאמת לאו מסברא אמרינן הכא כן אלא דגלי קרא דמשמע לרבי עקיבא דמכרו אניזק ומזיק קאי. ולפ"ז לענ"ד מיושב קושיתם בתחילת דבריהם דגם לר"י ליהני הקדישו דניזק למ"ד למפרע הוא גובה, דלר"י דדריש ומכרו על הב"ד א"כ ליכא גילוי בקרא וקיימינן על הסברא דבקנס אין זוכין למפרע כלל, דהוא סובר ג"כ בפרק השולח דף מ"ב ב' דצריך גט שחרור כרבי עקיבא, משו"ה לא שייך למפרע גובה דלא נתחייב עד העמדה בדין:

תוד"ה משום כו'. וקשה מכאן לר"ת. מבואר בארוכה בספר הישר לר"ת אות צ"ה:

בכת"י כתוב בזה"ל:

ק"ל דהא בקרקע אין קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד וע"כ הא דמטלטלין מפקיע היינו דהקדש כלקוחות דלא טריף מינייהו (ובמטלטלין אג"ק באמת אין מפקיע) א"כ הכא דגובה ממשעבדי כדאמרינן דנגחנא קלא אית לי' הוי כקרקע ואינו מפקיע, וצ"ע. וחתני

הגאון נ"י הראה עיני דבס' הישר לר"ת מבואר טעם אחר בכוונת ר"ת. [בכת"י הועבר קולמוס על ד"ז]:

דף לד.

ש"מ בע"ח מאוחר כו'. [עי' כתובות צ' א' תוד"ה ש"מ ובמשה"ק רבנו על דברי תוס' שם מסוגיין]:

שם אתאן לר"ע. עיין לקמן דף מ"ז ע"א תוס' ד"ה ליתא:

שם קרנא דתורך כו' עי' לעיל דף י' ע"ב תוד"ה לא נצרכה:

דף לד:

והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור כו' [בירושלמי כתובות פ"ג ה"א איתא הרי המצית גדישו של חבירו בשבת על שיבולת הראשון חייב מכות מכאן ואילך בתשלומין ולית אמר כן על כל שיבולת ושיבולת יש בה התריית מיתה כו' וכתב ע"ז רבנו]... דגבי מדליק גדיש כיון דיש עליו חיוב מיתה על כל שיבולת ושיבולת, נהי דאין הב"ד דנין על שיבולת השני' דכבר נתחייב על שיבולת הראשונה מ"מ הוי כמו חייבי מיתות שוגגין... [כתובות ל"א ע"ב]:

דף לה.

גמ' ופתקי' לנזייתא. עי' מו"ק דף י"ב ע"ב ברש"י ד"ה לנזי':

פרק ד - שור שנגח ד' וה':

דף לו:

אנן יד עניים אנן. [בדין אמירתו לגבוה בהקדש עניים ובדברי הרשב"א בתשו' אם הנחבל נאמן לומר שנשאל על אמירתו. כ' רבינו בתשו' וז"ל] מלבד שהוא דבר חדש שהמציא הש"מ מתוך סתירתו בדברי הרשב"א בתשובה, דבסי' (תרנ"ו) כתב דבהקדש דידן אם רצה לחזור מנדרו צריך פתח חרטה כדין כל נדרים, וכ"כ בתשו' כתיבת יד [ואנחנו זכינו לאורו בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' רצ"ח] ואלו בתשו' (סי' תקס"ג) כתב דלא אמרינן אמרתו לגבוה בהקדש עניים ויכול לחזור בו, וכ"כ עוד בתשו' במקדיש שט"ח ומסרו לגבאים דבהקדש דידן הוי הקדש עניים דלא קנה במסירה בלא כתיבה ויכול לחזור, ומכח זה העלה הש"מ דהקדש דידן דין נדר יש לו וצריך התרה בחרטה, ומה דדן הרשב"א דל"א בזה אמירתו לגבוה ויכול לחזור, היינו דלא בעי פתח בהקדש בד"ה עיי"ש, ולענ"ד הדברים תמוהים במ"ש הש"מ שם לפי דברים הנ"ל בכוונת הרשב"א (סי' תקס"ג) בראייתו מסוגיא דבב"ק, דמיירי שהנחבל הנודר יצא מלפני ר"י ובהקדש עניים כיון דחרטה בעלמא סגי נאמן לומר שלא הי' פיו ולבו שווין במגו דנשאל לחכם עי"ש,

והנה מה דלא כתב בפשוטו, דבאמת הי' טוען דהדר ביה ע"י שאלת חכם, ומש"ה אמר ר"י דאנן יד עניים אנן, וזכה במעמד ג' ולא מהני שאלה, היינו דא"כ מנ"ל להרשב"א להוכיח מזה דבהקדש עניים לא אמרינן אמירתו לגבוה, ודלמא מיירי באמר דהדר ביה ע"י שאלה ופתח, אלא על כרחך דהרשב"א מפרש לה דמדין מגו אתינן עלה:

אמנם היא גופא יקשה, דמנ"ל להרשב"א להוכיח, דלמא מיירי דאמר דהדר בי' ע"י שאלה בפתח, גם אף אם מפרשים דמדין מגו הוא, עדיין יקשה על ראיית הרשב"א הא גם אם הוי כהקדש בד"ה דאמרינן אמירתו לגבוה ובעי התרה בפתח, ג"כ נאמן במגו דנשאל על ידי פתח, כמבואר בדברי הרשב"א שהביא הש"מ עצמו שם מיד לראיה דאמרינן מגו דנשאלתי, ממ"ש הרשב"א בשכ"מ שהקדיש כל נכסיו דמהימן לומר מנה לפלוני בידי כיון דבידו למתשל עלה עיי"ש, הרי מבואר דאפילו בהקדש בזמן הש"ס דמיירי הכל בהקדש בד"ה, אעפ"כ אמרינן דנאמן במגו:

ונפלאתי על כבוד חכמתו דהש"מ איך בתוך כ"ד הביא ראייה שסותר את דבריו, גם למאי הלכתא נדחוק דמיירי דיצא הנודר ושהה בכדי שיכול לשאול נדרו, והתוס' והמפרשים דמהדרי לתרץ בענין אחר, משום דדחיקא להו לפרש דיצא הנודר לחוץ, הא אף בלא יצא לחוץ נאמן במגו דיכול לשאול עליו כמ"ש הרשב"א בההיא דשכ"מ שהקדיש נכסיו:

אולם נ"ל לקיים דבריו בכוונת הרשב"א ובאופן אחר, ויעויין בדברי המאור והרמב"ן פ"ד דבב"ק היטב, ולענ"ד מה דהקשה הרמב"ן על המאור היאך יכול להקדיש מלוה שאינו ברשותו וכו', יש לי לומר דס"ל להמאור דיכול להקדיש מלוה וכדס"ל להמרדכי פ' הספינה כיון דאיתא בקנין במעמד ג' עיי"ש, והיינו דמשמע דיפה כח הקדש באמירתו כמו כל קנינים שאפשר בהדיוט, וכמ"ש הריטב"א קדושין (דף כ"ח) דהא דאמרינן כמסורין להדיוט דמי, פי' כהקנאתו דכל חד וחד בהקנאה דיליה וכיון דמלוה איתא בקנין בהדיוט במע"ג, ה"נ איתא באמירתו לגבוה, או אפשר דס"ל להמאור דנקנה להדיוט אפילו בקנין אגב, כמ"ש תוס' ב"ב (דף קמ"ח) ורק בגזל דלא מהני שום קנין בהדיוט בזה לא חל ההקדש, וכמו דס"ל גם כן להמרדכי שם, מש"ה כתב המאור בהכי דלא מקרי גזל כיון דאינו מסרב:

ומה שהקשה עוד הרמב"ן שם דע"כ גם ר"ח ס"ל כהרי"ף דא"י להקדיש מלוה, כיון דאינו ברשותו, דאם היה נתפס כיון דאמר לחובל תנהו לעניים שוב א"י לשנותה שהר"ז נעשה גבאי להקדש וכו' עיי"ש, לענ"ד י"ל דגם המאור ס"ל הכי [דהיכא] דנקנה להקדש הוי ביד זה כמו שומר, דא"י לשנותו, אלא דס"ל להמאור דהתינח בהקדש בד"ה, דאמרינן בי' אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי, וממילא גם במלוה נתפס ההקדש כיון דאינו

מסרב וכנ"ל, בזה אינו יכול לשנותו, מה שאין כן בהקדש עניים דל"א אמירתו לגבוה, בזה אף [ד]במסר ליד גבאי אינו יכול לשנותו, היינו משום דבזה נגמר הקנין דזכה בהן לעניים, מה שאין כן הכא כיון דביד החובל הוי המלוה, ובהקדש עניים דהוא כהדיוט לא נקנה המלוה בלא מעמד ג', ממילא לא דמי למסרו לגזבר ויוכל לשנותו ולקיים נדרו בדבר אחר, כן נראה לענ"ד ברור:

ומעתה י"ל דגם הרשב"א לא מפרש כלל הסוגיא, דחזר הנודר באיזה טענה ובמגו דנשאלתי, אלא דמפרש הסוגיא ממש כפי' ר"ח דרצה לשנותו, והוכיח מזה דבהקדש עניים לא אמרינן אמירתו לגבוה, והיינו כדברינו בשיטת המאור הנ"ל, משום דאל"כ אלא דשייך ביה אמירתו לגבוה, מיד שהקדיש נקנה להקדש דס"ל דמלוה נקנה להקדש, ואינו בכלל דבר שלא בא לעולם, [דהרי יסוד זה צ"ל ג"כ לדברי השיטה מקובצת דמפרש בכוונת הרשב"א דהי' לו מגו דנשאלתי, והרי מ"מ מאי ראי' מייתי דלא אמרינן ביה אמירתו לגבוה, הא כיון דא"א מקדיש דבר שלא בא לעולם פשיטא דל"ש ביה אמירתו לגבוה, ובודאי אין בו כח יותר מנדר דמהני שאלה בחרטה, וביותר דאפילו נדר לא הוי כמ"ש בשם הרשב"א כת"י היכי דלא אמר בלשון אתננו, אע"כ ברור דהרשב"א בתשו' זו לא הלך בשיטת הרי"ף בזה, ואף בכל טורח דברי הש"מ להשוות כל דברי הרשב"א שיהיו לאחדים, והרי ההיא דהרשב"א בכת"י, דבריו בנויים על דברי הרי"ף בב"ק, וצ"ל דודאי ביסוד דברי הרי"ף במקדיש דבר שאינו ברשותו, ס"ל להרשב"א כוותיה, אבל ביסוד זה דמלוה מקרי אינו ברשותו או מטעם גזילה, אע"ג דאינו מסרב, בזה לא ס"ל כהרי"ף אלא כדעת המאור וכנ"ל, כן נ"ל בדעת השיטה מקובצת] וא"י לשנותו כיון שהוא ביד הנחבל, הו"ל כאלו בא ליד הגבאי, אלא ע"כ דבהקדש עניים לא אמרינן אמירתו לגבוה ולא קנה המלוה לעניים וכנ"ל, ומזה למד הרשב"א דכיון דבהקדש עניים לא אמרינן אמל"ג, ממילא יכול לחזור בחרטה בלי פתח:

באופן דיש לקיים דברי הש"מ, דמ"ש הרשב"א דיכול לחזור, היינו בחרטה בלא פתח, אבל אינו מוכרח דמפרש להסוגיא דבב"ק ע"ד זה, אלא דמפרש כהמאור וכדברי רה"ג שרצה לחזור ולא היו הב"ד יורדין לנכסיו בנדר אם לא בקנין מע"ג, או כדברי ר"ח דמיירי דרצה לשנות, ואף דבדברי הרשב"א במ"ש דיכול לחזור רחוק לפרש לענין זה, דיכול לחזור משמע דהיתר הוא לחזור וגם לחזור לגמרי משמע אף שלא לשנותו, מכל מקום בזה באמת היינו כהש"מ דיכול לחזור בחרטה בלא פתח. (וע"ע בתשו' ח"א סי' קמ"ה):

דף לז.

גמרא חנן בישא. עיין סנהדרין דף ג' ע"א תוד"ה שלא תנעול:

שם הב לי' פלגא דזוזא. עיין סנהדרין דף נ"ח ע"ב תוד"ה קץ ידא:
שם מועד לאדם ואינו מועד לבהמה. ואם הוא מועד לאדם ולבהמה וחזר מבהמה הוי חזרה לגבי בהמות אף דלא הדר בי' מאדם, כך אמרינן בסוגיא לרב זביד דס"ל ואינו מועד תנן היינו דסתמא הוי מועד מזה לזה. ופרכינן מדקתני מועד לאדם ולא הוי לבהמה דע"כ בעי לדיוקא דסתמא הוי מועד לבהמה, והא פשיטא השתא מבהמה לבהמה סתמא הוי מועד מאדם לבהמה צריכא למימר, ומשנינן דאחזרה קאי דאם הוה מועד לאדם ולבהמה וחזר מבהמה דהוה חזרה לבהמה, ואף דאנן קיימא לן כר"פ דאינו מועד וא"כ מתני' כפשטא דאשמעינן דסתמא לא הוי מועד מאדם לבהמה, מ"מ לענין סברא הנ"ל לא מצינו דפליג ר"פ אר"ז, וכיון דלא מצינו חולק בזה על ר"ז קיימא הדין כן:
ואולם בתוס' ריש מסכתין דף ב' ע"ב ד"ה ומילתא וכו' והר"ר מנחם פי' דה"ק וכו' דחזרה דבהמה לאו חזרה וכו', ותמוה לי דהא בסוגיא מבואר דהוי חזרה כדלעיל, ובהכרח דכוונתם דר"פ לא ס"ל כן, אבל קשה דמהיכא תיתי נעשה פלוגתא חדשה, ואדרבה כיון דלר"ז סתמא משוינן מאדם מועד לבהמה ואפ"ה מהני חזרה דבהמה ואף דנשאר מועד לאדם, מכ"ש לר"פ דמסתמא לא היינו משוים לי' לבהמה מועד ממה דהוא מועד לאדם, אלא דאייעד להדיא גם לבהמה, וכיון דחזר מבהמה י"ל יותר דאסתלק העדאתו דלבהמה, ואי דלר"פ מוכח כן דפליג על ר"ז דכיון דשני קרא דבאדם כתיב כי יגח ובבהמה כתיב כי יגוף, הא באמת ניחא תירוצם א' דלר"פ נפ"מ בגנח שור חמור גמל דלא הוי מועד, אלא דלהר"ר מנחם דחיקא לומר כן בפי' הלשון דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם לא משמע דמיירי בנגח ג' מינין, ומשמע ג"כ דקאי לר"פ דהלכתא כוותי', אבל עכ"ז תמוה דהיא גופא תקשי על סתמא דגמרא דמנ"ל לעשות פלוגתא חדשה בין ר"ז לר"פ בחזר מבהמה הו"ל למנקט באמת הנ"מ בנגח ג' מינין. וצ"ע (ואא"ל דגם לר"ז לא הוי חזרה אלא אם הועד לבהמה מכח סתם דמועד לאדם, מלבד שהוא נגד סברת רבינו הנ"ל אין הלשון בגמרא משמע כן, ואין כן דעת תוספות בסוגיא שהקשו לר"ז מדף ב'). [עי' בחי' לעיל דף ב']:
שם אמרו לפני ר"י כו'. עי' נ"י. ותמוה במ"ש בחזרה דג' שבתות וכגון תנוקות ממשמשין באותן שבתות הא הנ"י כ' לעיל [דף כ"ג ב] דתינוקות ממשמשין בפעם אחת סגי, וחזרה דג' ימים ג"כ מהני, וא"כ אמאי מצריכים הכא ב' לטיבותא חזרה דג' שבתות על ידי משמוש תינוקות וצ"ע, ועי' בתשובת מגן שאול לדברי' על לשונות הרמב"ם. [ועי' בחי' לעיל דף כ"ג ב]:

דף לח.

ממה נפשך אי רעהו דוקא כו' (עי' תוי"ט), ומ"מ קשה מאי נקט הפירכא בדרך צידוד אי רעהו דוקא, הא רעהו ודאי דוקא כדקתני ברישא שור רעהו ולא הקדש, וכיון דממעטינן הקדש דלאו רעהו הוא ממילא דעכו"ם אימעט. ואפשר דרוצה יותר להקשות מיני' ובי' מהבבא עצמו בלאו הרישא. ואך מה דאמרינן אי רעהו לאו דוקא וכן אמרינן בריש סוגיא גבי הקדש (אליבא דר"ש בן מנסיא) ואי רעהו לאו דוקא כו' דמשמע דהי' ניחא הך מילתא (דהדיוט) וכן דעכו"ם נגח של ישראל דחייב אלא דפרכינן (הקדש להדיוט) וישראל לעכו"ם ג"כ לחייב, והא גם הך מילתא עצמו נהי דרעהו לאו דוקא, וא"כ מיירי הקרא גם (בהדיוט) דנגח ובעכו"ם נגח, מ"מ אמאי נשתנה דינו דתם משלם נ"ש כיון דהקרא מיירי גם מהנך לחייב רק ח"נ, וצ"ע:

תוד"ה דא"כ כו' דלא חייביה רחמנא במועד. עיין לקמן דף מ"ב ע"א תוס' ד"ה כתב:

דף לח:

גמ' שור של כותי פטור. עיין סנהדרין דף פ"ה ע"ב תוס' ד"ה ושורו כישראל:

דף לט.

תוס' ד"ה אין כו' ואע"ג דהתם לאו קנס. וכ"כ תוס' לקמן דף מ"ה ע"ב ד"ה לא:

דף מ.

גמרא ונתן פדיון נפשו. עיין ערכין דף כ' ע"א תוס' ד"ה דמי:

שם דמי ניזק. עיין ירושלמי סוף פ"ה דשבועות:

ראיתי בפני משה על ירושלמי ספ"ג דכתובות דס"ל פירושא דירושלמי אי דמי מזיק כולי' קנסא היינו אם דמי מזיק ע"כ כופרא כפרה והוי קנס, ועשה מזה קושיא על הרמב"ם דפסק כופרה כפרה ואעפ"כ פסק דמשלם כופר עפ"י עצמו. ולענ"ד בפשוטו דכוונת הירושלמי דאם דמי מזיק אם כן אם הנזק אינו שוה כ"כ משלם יותר ממה שהזיק והוי קנס, אבל למ"ד דמי ניזק אף דהוי כפרה מ"מ לא הוי קנס ובסוגיא דידן בב"ק מ"א ע"ב דמשני קסבר ר"א כופרה כפרה ואפי' בתם לא הוי קנס וק"ו במועד עי"ש, וא"כ פסקי הרמב"ם עולים יפה לדינא. ועי' בתוס' ספ"ג דכתובות ד"ה זה הכלל דכתבו בפשיטות דאפי' למ"ד דמי מזיק שמשלם יותר ממה שהזיק לא הוי קנס כיון דבא לכפר על עצמו, ותמהני איך כתבו כן בפשיטות נגד דברי הירושלמי הנ"ל וצ"ע:

שם דמי מזיק, עיין לקמן דף פ"ד ע"א תוס' ד"ה אלא:

שם משבח ליה רבא. כעין זה ברכות דף ל"ח ע"א וש"נ:

תוד"ה כופר שלם כו' אבל לענין התשלומין. עי' ב"ב דף נ"ו ע"ב תוס' ד"ה ורבנן:

ד"ה ולימא כו' דכיון דאייעד. עי' לעיל דף ל"ט ע"א תוס' ד"ה אין, ולקמן דף מ"ה ע"ב תוס' ד"ה לא:

דף מ:

גמ' רבה אמר מדרישא רשות. כעין זה בעירובין דף ט"ז ע"ב [יבמות דף ק"ג ע"א זבחים דף ק"ג ע"ב]:

תוד"ה תם הך פירכא ליתא וכו'. בלח"מ פ"ד ה"ח הקשה דהשמיט הרמב"ם אוקימתא דתפס ויקשה פירכת הש"ס לימא אי מהדרנא מודינא ומפטר עיי"ש, ובמחכ"ת הא פרכת הש"ס רק למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור כמ"ש תוס' ולדידן דקיימא לן דבאו עדים אח"כ בכה"ג דליכא חיוב קרן בהודאתו חייב ליכא טענה דמודינא ומיפטר:

תוד"ה ויש כו' ולא שייך למימר. עיין זבחים דף ד' ע"ב תוספות ד"ה שקולים:

דף מא.

בין שהוא יפה מנה כו', בענין אם כל השלשים הם קנס או רק היתר על דמי העבד, עי' מש"כ רבינו בחי' לעיל דף ט"ו:

שם גמ' כגון שהרג ג' בהמות. עיין לעיל דף ל"ז ע"א תוס' ד"ה רב זביד:

שם גמרא שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה. נלע"ד דמ"מ מטהרת מידי נבילה כמו טריפה. שוב ראיתי להדיא מבואר כן בברייתא במנחות (דף ק"א ב) כמו שפירש"י שם דאף שאין השחיטה מתירתה באכילה מ"מ מטהרת מידי נבילה, ואף דאפשר לומר כיון דאסור בהנאה הוי הסימנים כמו נשרפו וכעין כתותי מכתת שיעוריה, מ"מ נ"ל ראיה מסוגיא דסנהדרין (דף קי"ב) בהמת עיר הנדחת ששחטה אם מטהרת מידי נבלה לפי חרב אמר רחמנא ל"ש משחט שחטה ול"ש מקטל קטלה, משמע דאיבעי' רק כיון דעומדת למיתה בחרב השחיטה הוי מיתת חרב, אבל בלא"ה אע"פ שאסורה בהנאה מטהרת מידי נבילה. ונפ"מ לדינא בחיה ועוף שנגמר דינם למיתה דבעי כיסוי למה דקיימא לן שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, וכן לענין או"ב. ויש עוד ראיה לזה מההיא דתקרובת ע"ז [חולין דף פ"א ב] דמקרי שחיטה שאינה ראויה וחייב לענין או"ב אף דאסורה בהנאה מכי שחט בה פורתא. אמנם לדעת תוס' [לק' דף ע"ב ע"ב ד"ה דאי] דתקרובת ע"ז אינה אסורה בהנאה מדאורייתא אין זה ראיה:

ובאמת יש לעיין בבהמה של עיר הנדחת דלשרפה עומד מה"ת לומר דתהני השחיטה הא כתותי מכתת שיעורא וכן בתקרובת ע"ז נימא כיון דשחט בה פורתא נאסרה ולשרפה עומד והסימני' כשרופי' דמי'. וצ"ל דבסימנים ל"ש כתותי מכתת שיעור' דלא בעי' שיעור לסימנים לארכן ולרחבן:

אמנם לר"ש דסבר כל העומד לשרוף כשרוף דמי אף במידי דלא בעי שיעורא כמ"ש הר"ן בפ"ב דגיטין. והאריך בזה הפר"ח בהל' גיטין (סי' קכ"ד) דלר"ש הוי עפרא בעלמא. באמת נ"ל דבהמה עיר הנדחת בודאי לא מהני שחיטה לטהרה מידי נבילה. וכן בשוחט לע"ז הוי נבילה זולת באומר בגמר זביחה הוא עובדה ודבר זה צ"ע. (עי' בחי' לקמן דף ע"א ע"ב וחי' סנהדרין דף קי"ב ע"א):

שם נכתוב רחמנא לא יהנה כו'. לכאורה יש להביא ראי' למה דנסתפק רו"מ באיסורי הנאה דנפקא לן מלא יאכל ולא תאכל בכמה שעוריה, אי תליא בהנאת פרוטה, או כיון דאפיק בלשון אכילה שיעורו בכזית. ומהכא ראי' דשיעורו בפרוטה, דאי נימא דשיעורו בכזית, דלמא מש"ה אפיק בלשון אכילה, להורות דשיעורו בכזית, אלא ע"כ דבכל ענין שיעורו בפרוטה:

ובזה יש ליישב קושיית הרב המגיה במ"ל (פי"ג מהל' שגגות ה"ה ד"ה אמנם וכו') דהקשה על קושיית תוס' פסחים (דף כ"א ע"ב ד"ה כל) דלר"א יהא נהנה מחמץ בפסח בכרת וכו', דמאי קושיא הא א"א לומר כן, דא"כ תקשי למ"ל נפש לרבות השותה חמץ בכרת כדאיתא חולין (דף ק"כ א) תיפוק ליה דחייב דלא גרע מהנאה עיי"ש, ולדברינו לק"מ, דמחמת הנאה אינו חייב רק בפרוטה, ולזה רבי רחמנא דשותה חייב כאוכל וחייב בשיעור שתיה אף דבהנאתו ליכא שוה פרוטה. וק"ל:

תוד"ה מאחר כו' דכה"ג לא הוי מועד לאדם. עיין לקמן דף מ"ד ע"א תוס' ד"ה והא תם הוא המקשן וכו':

דף מא:

גמ' הי אמר לי' ברישא. כעין זה נדה דף י"ג ע"א:

שם מתכוון א"ל ברישא. [פרש"י ובע"א נמי איכא למימר פשיטא דלא מיחייב דהא תרי בעינן וכו'. בתשו' ח"א סי' ק"ה כתב רבינו דהו"מ לשנויי שהעידו שלא בפני הבעלים או בעדות מיוחדת או בפני ב"ד של ג', דכל הני כשרים לממון ולא לנפשות, ונדפס לק' דף קי"ב ע"ב ד"ה נפלאתי]:

תוד"ה נפקא כו' אי נמי רוצה ליישב. כעין זה עיין לקמן דף מ"ז ע"א בתוס' ד"ה מאי טעמא גופה וכו':

תוד"ה נקי מחצי כופר וכו' דכר"ל ס"ל. תמוה לי דאם יהא מוכח מדר"א דלא דריש אם עבד היאך פליג עלי' ר' יוחנן והא לא מצינו מאן דפליג על ר"א בזה, ואי דס"ל דמוכח כן מדרבי עקיבא דדריש לל' של עבד, הא אף אם יסבור רבי עקיבא כן אינו מספיק מדהקשה לר"א הביאהו לב"ד ע"כ משום דס"ל דהיכי דמכוין פטור גם שלא במתכוין

פטור, וע"כ הא דמוקי בל' של עבד היינו דס"ד דמשלם מעלי' כדקתני להדיא בברייתא א"כ לא מצינו כלל מאן דפליג על ר"א, וצ"ע:

באד"ה ואת"ת לריה"ג דאמר תם משלם ח"כ וכו' טפי הול"ל נקי מח"כ. ק"ל היכן מצינו דריה"ג ס"ל דתם משלם ח"כ ולא ס"ל כרבי עקיבא דאין השור בסקילה ולא צריך קרא למעט תם מכופר, וע"כ קושית תוס' על מה דאמרי' לעיל (דף ט"ו) אי משום ח"כ לאו שיורא דהא מני ריה"ג דאמר תם משלם ח"כ, והיינו דאפשר לומר דס"ל דתם משלם ח"כ, ע"ז קאי קושית תוס' דהא א"א לומר כן מדלא מוקי הקרא דנקי לח"כ. ואולם ק"ל הא המהרש"א כתב בסוגיא דלעיל דף ט"ו לנכון דמה דאמרי' הא מני ריה"ג ע"כ קאי לרב עולא דס"ל בשמעתין דלריה"ג גם מועד פטור מולדות מקרא דאנשים ולא שוורים, דאלו למסקנא יקשה דלחשוב דמי ולדות דתם פטור ומועד חייב, וכיון דקאי לס"ד מה הקשו דלוקי לחצי כופר הא י"ל דמוקי יותר לולדות כיון דמסייע סברא דיציבא בארעא כמ"ש בסמוך [ד"ה כתב רחמנא] (ד"ה הא תם מחייב). וביותר דבזה ע"כ תירוצם ליתא, דאין סברא לפוטרו מח"כ מאחר שחייבו חצי נזק, הא לאוקימתא דעולא דאליבי' קיימא ההיא דלעיל דט"ו ע"כ נסתר לסברא זו, דא"כ ישאר קושי' תוס' דלמ"ל אנשים, דליכא למימר דהוי מוקמי לכופר הא ליכא סברא לאוקמי בכופר כיון דמועד חייב כופר שלם מהיכא תיתי יפטור מח"כ מ"ש מחצי נזק, לזה נדע לאוקמי בולדות דאם תם פטור באמת גם מועד פטור דמסברא היכי דליכא תמות ליכא מועדת, באופן דקושייתם אינו קושיא די"ל דמוקי יותר לולדות דמסייע יציבא בארעא, ותירוצם אינו תירוץ כנ"ל, וזהו קושיא גדולה בדרך חריף:

תוד"ה הביאהו לב"ד ואת"ת לר"י. לא זכיתי להבין קושייתם דבאמת לר"י מוכח מגזה"כ דבכופר חייב צד תמות מעלי' אבל ר' עקיבא ור"א יסברו דלא כר"י ולא מצינו גזה"כ ולזה ל"צ קרא לפטור תם דמהיכא תיתי היינו אומרים לשלם מעלייה, וצ"ע:

תד"ה מודה בקנס הוא דאין סברא לומר כו', ק"ל אמאי הכריעו כן רק מסברא והלא לכאורה ראיה מוכרחת ממתני' (דף ע"ד ע"ב) גנב עפ"י שנים וטבח ומכר עפ"י ע"א משלם כפל ואינו משלם ד' וה', והרי כיון דב' עדים שגנב נעשה חשוד ואינו יכול לישבע להכחיש את העד שמעיד שטבח ומכר ונימא בי' מחויב שבועה וא"י לישבע משלם ויהיה הדין דשכנגדו נשבע ונוטל אע"כ דאינו מחויב שבועה כלל דאם מודה הוא מפטר, וצלע"ג. [עיין בחי' לקמן דף מ"ו ע"א ודף ע"ד ע"ב]:

דף מב.

תוס' ד"ה כתב כו' כדפירשתי לעיל דף ל"ח ע"א תוספות ד"ה דא"כ:

תד"ה בכוונה כו' א"ו בנתכוונו לאשה עצמה חייבים. תמוה לי דאם נימא כן לקושטא דמלתא לחלק בין מתכוין לאינו מתכוין אם ליכא קרא רק באינו מתכוין א"כ מעיקרא דדינא הו"ל לאביי ורבא לתרץ בפשיטות דקרא דאנשים ולא שוורים במועד [נ"א, דמקרא דאנשים ולא שוורים ממועט] רק שלא בכוונה דהא הפסוק מיירי שלח בכוונה ואיצטריך בעל השור נקי לפטור תם אפילו בכוונה, וצע"ג:

דף מב:

גמרא לחייב על האשה כאיש. עיין לעיל דף ט"ו ע"א:

שם הואיל ואין כו'. ניטין דף מ"ג ע"א:

שם מ"ט אמר קרא כו'. הקשה לי חתני נ"י בסוגיא דגיטין (דף מ"ג ע"א) דאמרינן ועוד כופר הוא ואר"ל כופר אינו משתלם אלא לאח"מ, הא בסוגיין אמרינן עלה דר"ל מ"ט [ופרש"י אע"ג דכתיב והמית נימא כיון דאמדוהו למיתה לשתלם מחיים] אמר קרא והמית השור יסקל וגם בעליו יומת ואם כופר, והיינו דכמיתת בעלים כך מיתת השור ואין השור בסקילה אלא לאחר מיתה ממש ולא על פי אומד, [וכ"כ בשיטה מקובצת]. והנה בפשוטו נראה דממילא ליכא כופר, דכל שאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר. והא ביסוד זה פליגי ר"א ורבי עקיבא דר"א דריש ובעל השור נקי מחצי כופר בהמית שלא בכוונה, דמועד משלם כופר אף דאין השור בסקילה וצריך קרא בתם לפטור מחצי כופר, ורבי עקיבא ס"ל דבשלמא מתכוון ליכא כופר כיון דאין השור בסקילה, ובמתכוון כיון דהתם משלם רק מגופו יאמר הביאהו לב"ד ואשלם לך, עיי"ש היטב. וא"כ ר"ל דאמר כן דאין כופר משתלם אלא אחר מיתה בדרך שנויא על ברייתא דשם דאמר רבי עקיבא אף אשה נזקיה ליורשים, ואליבא דרבי עקיבא משני דאין כופר משתלם אלא לאח"מ כיון דהשור אינו בסקילה עד אח"מ. וא"כ מאי פריך רבא בגיטין, דלמא הברייתא כר"א דלא תלי זה בזה, דאף היכא דאין השור בסקילה הבעלים משלמים כופר וה"נ באמדוהו למיתה משלם כופר, ושפיר יש לאוקמי בעשאו טריפה דאף דקיימא לן כרבי עקיבא מ"מ דלמא הברייתא אתיא כר"א, עכ"ד:

ולענ"ד אין דברי ר"ל על היסוד דכ"ז שאין הבעלים בסקילה אין משלמין כופר, אלא דהכי אמרינן דהאי והמית קאי על כולי' קרא, דשור יסקל ואם כופר, וכיון דכתיב השור יסקל מוכח דוהמית היינו מיתה ממש ה"נ לענין כופר דלא אמרינן והמית הוא בתרי גווני, דהא לשון והמית קאי על כולה וחד פירוש אית ליה, ושאני שלא במתכוון לר"א, דשלא במתכוון אינו ממועט מלשון והמית אלא דהדין דשלא בכוונה אין השור בסקילה

דכמיתת בעלים כך מיתת השור, אבל בלשון והמית אין נכלל מתכון דוקא, אבל לענין אומד או מיתה ממש דכיון דוהמית לגבי סקילה מיתה ממש הכי נמי לגבי כופר:

וראיה ברורה לזה מסוגיא (מ"ג ב') ולר"ל וכו' אם כופר דריש עיי"ש, והא ודאי אין פירושו דשמא סבר כר"א דשלא בכוונה חייב כופר מדרשא דואם כופר, דמהיכא תיתי לספק דדלמא סבר כר"א, אלא בפשוטו דדלמא סבר לרבי עקיבא דאם כופר מרבה שלא בכוונה, אלא דזהו שייך במועד דמרבה שלא בכוונה כמו בכוונה, אבל בתם דבכוונה פטור גם שלא במתכוון פטור, וכמ"ש תוס' (מ"ג א' ד"ה אמר רבה) דר"י דאמר אם כופר לרבות שלא בכוונה לרבי עקיבא אמר כן, אלא דרבה ס"ל אליבא דרבי עקיבא דגם מועד שלא במתכוון פטור, דהכלל דכל שאין השור בסקילה ליכא כופר, וא"כ בפשוטו ספיקא דהש"ס לר"ל אם ס"ל כר"י דריש אם כופר כר"י והיינו אפילו לרבי עקיבא, או דס"ל כרבה אליבא דרבי עקיבא דלא דריש אם כופר, ושלא בכוונה באמת פטור כיון דאין השור בסקילה, והא יקשה דמה מספקא לן, הא אם איתא דס"ל לר"ל דגם לרבי עקיבא דרשינן אם כופר ואף דאין השור בסקילה משלמים כופר, איך תירץ דאין כופר משלם אלא לאח"מ, מנ"ל זה, דדלמא אף דאין השור בסקילה משלמים כופר כמו שלא בכוונה, אע"כ כנ"ל דכיון דוהמית דהך קרא פירושו מיתה ממש ה"נ לענין כופר פירושו מיתה:

דף מג.

גמרא גרושה נמי תפלוג בדמי ולדות. ק"ל הא בל"ז יקשה על הרישא דאין בעל נותן ליורשיו דתפלוג היא בדמי ולדות דמאי שנא אלמנה מגרושה לענין זה וצ"ע:

נוסח אחר:

תמוה לי דא"כ בל"ז יקשה על הרישא אין בעל נותן ליורשיו, ואמאי לא תפלוג היא עם היורשים דמ"ש גרושה ומ"ש אלמנה כיון דאמרי' דאם ליכא בעל בשעת תשלומים זוכי' [יורשי] האב והאם בוולדות. ה"נ באלמנה, וצע"ג:

תוד"ה ונוקמה לרבה. ק"ל הא י"ל דרק על מלוה פרכינן בב"ב מדרבה דאמר דבר תורה אחד מלוה בשטר וכו' דס"ל שעבודא לאו דאורייתא והוצרכנו לומר דרבה לטעמא דבני מערבא קאמר להו ולי' לא ס"ל, אבל בנזקין דהוה מלוה הכתובה בתורה י"ל דס"ל שעבודא דאורייתא וכמ"ש תוס' ב"ב [דף קע"ו. ד"ה גובה] ובקדושין דף י"ג אליבא דר"פ, ובגבו קרקע בנזקין יש לו אף אליבא דנפשי', מש"ה פריך רק דלוקמי בגבו מעות, וצע"ג:

דף מג:
אלא רבא גופיה אבעויי מבעיא לי' אשו שלא בכוונה וכו' [עי' מש"כ רבינו לעיל דף ה' ע"ב דאולי י"ל דהאיבעיא רק בשרף האש בן חורין אבל בשרף עבד הקנוי לישראל חייב עיי"ש]:

דף מד.
רש"י ד"ה שור באדם כו' דהא שור בן יומו קרוי שור. לקמן ס"ה ע"ב:
שם ד"ה יפה כחן דחרש שוטה וקטן כו'. לקמן פ"ז ע"א:
תוד"ה והא תם הוא המקשן כו'. כדפי' לעיל. דף מ"א ע"א ד"ה מאחר:
תוד"ה ה"נ ותירץ ר"ת כו'. (עי' מש"כ בזה לקמן מ"ח ע"ב):

דף מד:
גמרא דקאזיל מיניה מיניה. לעיל דף י"ח ע"א:
מתני' פטורין מן המיתה. עיין תשובת הרשב"א סימן קי"ד:
שם אלא לאו הא קמ"ל דאפי' נגח ולבסוף הקדיש וכו'. [עי' מש"כ בחי' לעיל דף י"ג ע"ב ולק' דף צ' ב]:

דף מה.
גמרא ונפלגו בחמץ בפסח וכו' [במ"א סי' תמ"ג סק"ה כתב דשומר שלא מכר החמץ חייב לשלם למפקיד כדין ש"ח שהיה יכול להציל ברועים ומקלות, אבל אם החמץ בעין אומר לו הרי שלך לפניך וכ"מ בב"ק דף מ"ה עכ"ל המג"א, וכתב ע"ז רבנו וז"ל] והא דלא מדמי בפשוטו לגוזל חמץ דמתני' ערוכה היא דיכול לומר הרי שלך לפניך, כדקיימא לן בח"מ סימן שס"ג, די"ל דשומר גרע מגזלן כמ"ש תוס' (דף נ"ו ע"ב ד"ה פשיטא) לענין הרקיבו מקצתן. ולזה למד רבנו מסוגיא זו דבב"ק, והיינו משור שנגמר דינו דלר"י דס"ל דגומרין דינו שלא בפניו יכול לומר הרי שלך לפניך וה"נ לדידן בחמץ. והא דבאמת דהרקיבו גרע שומר מגזלן היינו דשומר דמוטל עליו לשמור, פשיעתו הוה כמזיק בידים, ואלו הרקיב בידים לפירות פשיטא דחייב מדינא דהא הוי ניכר, אבל גזלן [ד]אין עליו דין שמירה, כל דליכא שינוי דהיינו הרקיבו מקצתן יכול לומר הרי שלך לפניך, אבל שור שנגמר דינו וכן בחמץ אף דבשומר פשיעתו כמזיק מ"מ הוי היזק שאינו ניכר דקיימא לן לא שמי' היזק אלא דחייב מקנסא שלא יהא כל אחד ואחד הולך וכו', ובשומר דממילא לא קנסוהו:
ואולם לענ"ד יש לדון על ראיית מג"א, די"ל דשומר על פשיעתו הוי כמזיק גם לענין קנסא באינו ניכר, ושאני בשור שנגמר דינו דלא שייך כ"כ שלא יהא הולך וכו', וכדמוכח

מדברי תוס' שם [ד"ה השתא] בקושייתם דאם הוי היזק שאינו ניכר גם באתפסי' בידים ליפטר, ומאי קושיא הא באתפסי' דהוא מזיק גם באינו ניכר חייב מקנסא, וכן תמה במ"ל פ"ג מגזילה. ולזה צריך לומר דענין זה דשור שלא נגמר דינו לא שייך שלא יהא, ועי' במהר"ם שי"ף גיטין, וא"כ י"ל דבעלמא אף בשומר שפשע ואינו ניכר חייב דפשיעותו הוי מזיק כמו מזיק ממש והוא בכלל תקנת חז"ל לחייבו במזיד ולענין זה גרע שומר מגזלן. והא דפרכינן א"כ לפלגו בחמץ, י"ל בגזל חמץ, דאם איתא דבשור דלא שייך שלא יהא פליגי בהיזק שאינו ניכר אם יכול לומר הרי שלך לפניך, לפלגו בחמץ ובגזלן, ולזה מוקי דפלוגתייהו בגומרין דינו שלא בפניו ובחמץ בגזלן לכו"ע יכול לומר הרי שלך לפניך, ובשומר בחמץ י"ל דחייב דבשומר היזק שאינו ניכר חייב בקנסא כמו מזיק, ומדוקדק לישנא דרש"י [בדף צ"ח ב] דכתב לפלגו בחמץ ובגזל, ובאבן העוזר ובח"י דייקו מזה דשומר אינו חייב על שלא מכר חמץ, ולענ"ד י"ל כמ"ש דשומר אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, ובדקדוק כתב רש"י כן:

מ"מ נראה לי ראיה להמג"א דשומר שפשע פטור באינו ניכר, ממה דפסקינן בשו"ע יו"ד סימן קכ"ז ס"ב דהיכא דשכרו מועט אינו נאמן לומר נתנסך יינך בפשיעה, ואם נימא דגם שומר חייב בהיזק שאינו ניכר א"כ ממילא בנתנסך בפשיעה חייב לשלם ויהיה נאמן כיון דמפסיד הכל, אע"כ דפטור באינו ניכר. (אמנם אם נידון לפטור השומר בהיזק שאינו ניכר א"כ גם בנאבד החמץ דאינו יכול לומר הרי שלך לפניך מ"מ לפטר מלשלם, דבשלמא בגזל ונאבד צריך לשלם דכבר נתחייב לשלם על מעשה הגזילה, אבל בשומר כיון דבעידן דפשע לא נתחייב דהוי היזק שאינו ניכר ולא מקרי מזיק וא"כ אם אח"כ אחר הפסח נאבד החמץ על מה יתחייב, והרי בודאי במטמא ומדמע מדין תורה דפטור אף דנאבד התרומה אח"כ פטור דלא נתחייב מעולם, וה"נ בשומר שפשע, באופן דאיני יודע חילוק דאם נידון דפשיעת השומר כמזיק ממש והוא בכלל תקנת החכמים דהיזק שאינו ניכר גם בישנו בעין אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, ואם נידון דבכה"ג ליכא תקנת חז"ל גם בנאבד לפטר, וצ"ע):

תוד"ה מכור וכו'. דמחיים לא מתסר. עיין זבחים דף ע"א ע"א תוד"ה אפילו:

דף מה:

אביי אמר כדמחליף וכו', וקשה לי דאביי לשיטתי' [בב"מ צ"ג] דמחייב בש"ש בעל בעידנא כו' א"כ יש לאוקמי הברייתא כר"י דסגי במועד בשמירה פחותה והזיקו בעל בעידנא דעיילי אינשי, דש"ח פטור דאינו מקבל לשמור בהאי שעתא אבל ש"ש חייב, אף דלענין נזקין אין חילוק בין ש"ש לש"ח היינו דשמירה פחותה מהני, אבל לענין על

בעידנא דהדבר ברור דהבעלים חייבים בהזיק בעל בעידנא וכו' רק דש"ח פטור מחמת שלא קיבל עליו לשמור באותה שעה, וכ"כ להדיא הרמב"ן הובא בנ"י ס"פ השוכר את הפועלים, וא"כ ש"ש דמקבל לשמור חייב בעל בעידנא לענין נזקין דהא הבעלים חייבים לענין נזקין וממילא ישלחו הניזק לגבי השומר, ואם כן יש לאוקמי הברייתא בכה"ג וצ"ע:
תוד"ה לא פטר כו' דכיון דאייעד לאו קנסא הוא. וכ"כ רש"י לעיל ל"ט ע"א ד"ה שור של חרש ותוס' שם ד"ה אין מעמידין ולעיל ע"א תוד"ה ולימא ליה:
פרק ה - שור שנגח את הפרה:

דף מו.

מתני' משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד. אף דרוב פרות יולדות ולד קיימא וראוי לומר דודאי מחמת נגיחה (ילדה) [הפילה] מ"מ אין הולכין בממון אחר הרוב. עי' לעיל רפ"ג בתוי"ט ד"ה בעל החבית. ולרב דסבר ברפ"ו דב"ב דאזלינן בממון בתר הרוב מתרצים התם דה"ט דמשנתינו דהכא דהוי ספק דאיכא למימר מקמה אתא ומביעתותה הפילה ואיכא למימר מאחריה אתא ונגח. ועי' תוס' בכורות דף כ' ע"א ד"ה ור"י סבר שכתבו וז"ל ואפילו לרב דסבר הולכים בממון אחר הרוב בההיא דנמצא נגחן היינו משום דאמר קים לי בנפשאי שאני מהרוב עיי"ש, ותמוה לי דא"כ מאי פרכינן לרב ממשנתינו דהא הכא ליכא ברי לסייע להרוב וצ"ע. וכבר כתבתי מזה לעיל כ"ז ע"ב:
תוד"ה דאפילו וכו'. ועי"ל דלמ"ד פלגא נזקא קנסא. עיין לעיל דף מ"א ע"ב תוספות ד"ה מודה:
בא"ד ומיהו שמואל לית לי' האי סברא כו', [א"ה, בחי' שבועות מ"ה א' כ' רבינו בענין זה וז"ל] והנלע"ד מתוך הכרח גודל הקושיא לומר דבר חדש, דשורש פלוגתייהו בדינא דמשואיל"מ בנ' ידענא ונ' לא ידענא וכן בנסכא, היינו אם מן התורה משואיל"מ ממילא הדין דנוטל התובע בלא שבועה, אף דבמודה מקצת חשוד שכנגדו צריך לישבע, מ"מ בעלמא ל"א הכי, וכמ"ש תוס' פ"ק דבב"מ [ה'. ד"ה שכנגדו] לחלק בזה, אבל מאן דס"ל דמה"ת לא אמרינן משואי"ל משלם ופטור לגמרי, מ"מ אחרי שתקנו חז"ל דמודה במקצת חשוד שכנגדו נשבע ונוטל, אף דמה"ת פטור לגמרי, מ"מ הי' תקנת חז"ל היכי דיש שבועה דאורייתא על הנתבע ואינו יכול לישבע, הפכו על התובע השבועה ותקנו דישבע ויטול, ממילא בכלל הזה גם נ' ידענא ונ' לא ידענא וכן נסכא, דהכלל כל שאין הנתבע יכול לישבע שבועה דאורייתא המוטל עליו, תקנו שזה ישבע ויטול, א"כ עיקר פלוגתייהו אם מה"ת משואיל"מ או לא, ונ"מ אם התובע נוטל בלא שבועה או דצריך

לשבע, א"כ בקציצה אי לאו דמדכר דכיר והוי כאמר נ' ידענא ונ' ל"י, היה מהראוי דהשכיר ישבע ויטול ונכון:

ומה דחתני רומ"פ הקשה על זה מתוס' רפ"ה דבב"ק שכתבו ומיהו שמואל לית ליה האי סברא, ועדיין יקשה, דמ"מ יהי' התובע נוטל בשבועה:

אין מזה סתירה, דבאמת צריכים לעמוד על כוונת תוס', דהא הדבר פשוט כמ"ש בתירוצם השני דבקנס כיון דאפילו מודה מפטר אין כאן חיוב שבועה, ולמאי דחקו בתירוצים אחרים, ודוחק לומר דבעי לאסוקי אף למ"ד פ"נ ממונא, כיון דקיימא לן פלגא נזקא קנסא, א"כ מאי דוחק יש בזה אם דברי שמואל אפילו ניזק אומר ברי אתיא כהלכה דפ"נ קנסא:

ולזה נראה לענ"ד דאין זה ברור כ"כ, די"ל כיון דקיימא לן משואיל"מ, א"כ התורה אמרה או השבע או שלם, והיכי דא"י לשבע משלם, א"כ ההודאה במקצת גורם על הנשאר דמחוייב לשלם כ"ז דלא נשבע, א"כ י"ל גם בקנס כשעדים [מעידים] דשור נגח הפרה וא"י אם נגח להולד, תיכף כשנעשה ההודאה על הפרה הוי על הולד מחוייב בממון כ"ז דלא נשבע, א"כ י"ל דגם במודה על הולד חייב דלא מקרי מודה בקנס רק היכי דאנו באים לחייבו מכח הודאתו לדון בו הודאת בע"ד, אבל הכא אנן מחייבין מכח העדאת עדים על הפרה [דהוא] מחוייב בממון על הולד כ"ז דלא נשבע, וכיון דמודה ואינו נשבע מתחייב בממון בממילא, אף דהיה יכול לפטור א"ע בשבועה, מ"מ לא פטר מדין מודה בקנס, דמ"מ כ"ז שלא נשבע הוא מחוייב ממון, וזה נראה כוונת תוס' בב"ק (דף מ"א ע"ב ד"ה מודה בקנס וכו') דאין סברא לומר שלא יחשוב מרשיע א"ע כשמודה ואינו רוצה לשבע וכו', הרי דהיה מקום לומר דלא מקרי מרשיע א"ע במה דאינו רוצה לישבע, והיינו ג"כ מטעם הנ"ל דמיד שהעד מעיד הוי כב' אלא דאפשר להכחישו בשבועה, אבל כל זמן דלא נשבע עדותו קיים ומחוייב ממון עפ"י עדותו, אלא דתוס' הכריעו דמ"מ לא מסתבר לומר כן אלא דמקרי מרשיע עצמו, והיינו באמת כתירוצם הב' כאן בעדים על המקצת והוא מודה השאר דמקרי מרשיע א"ע, א"כ י"ל דתוס' בתירוצם הראשון היו סבורים דזה לא מקרי מרשיע א"ע, במה דאינו רוצה לישבע, ואך כל זה למאן דס"ל משואיל"מ דכל זמן דלא נשבע מחוייב ממון הוא, אבל למ"ד דל"א משואיל"מ בודאי מקרי מודה בקנס ולא תקנו בזה דכנגדו נשבע, כיון דאף במודה הי' פטור אין עליו חיוב שבועה, וא"כ כך הם שטחיות דברי תוס' דבתחילה כתבו דשמואל לית ליה הך סברא היינו כיון דמה"ת לא אמרינן איל"מ, ממילא בהודה על השאר מקרי מודה בקנס, וליכא כאן חיוב שבועה, ואח"כ ועוד י"ל היינו דבלא"ה אף לדידן דקיימא לן משואיל"מ, מ"מ

מקרי מרשיע את עצמו, והיינו כפי הכרעת (ו בדברי) תוס' הנ"ל דף מ"א, ומדוקדק לשון תוס' במ"ש ועי"ל דלמ"ד פ"נ קנסא הו"ל לומר ועי"ל דקאי למ"ד פ"נ קנסא, ולפי הנ"ל דגם תירוצם קמא קאי (ר"ה) [רק] להך מ"ד פ"נ קנסא, דלמ"ד ממונא הדין דכשכנגדו נשבע ונוטל, ומש"ה כתבו ועי"ל דלמ"ד פ"נ קנסא, היינו כיון דע"כ קאי להך מ"ד פ"נ קנסא, ממילא הוי מרשיע א"ע אף לדידן דאמרינן א"י לישבע משלם. [ועי' עוד בחי' לעיל דף מ"א ב]:

בא"ד דמודה בקנס פטור, עיין במהרש"א. באמת מעולם לא נתחוורו לי דברי מרן המהרש"א בזה. ועפר אני תחת כפות רגליו אבל בזה אני אומר כבודו במקומו מונח, וקושית מהרש"א מעיקרא ליתא, דלסומכוס כיון דבראיית ב"ד נולד הספק מדין תורה דמשוי ספק ונתחייב מיד בפלגא מש"ה בפלגא זו לא שייך דין מודה בקנס, דהתחייבות מיד נגמר ולא מפיו אנו חיין. וכן בההיא דשור שהי' רודף דאילו היה הדין דלא מהימן לומר בסלע לקה. א"כ נתחייב מיד בראיית העדים הרדיפה, ולא שייך בזה ענין מודה בקנס. מש"ה נקט המתני' שורש הדין דמהימן לומר בסלע לקה וממילא אף במודה מפטר:

ויש ראיה לנגד המהרש"א מסוגיא (דף מ"א ע"ב) ע"פ בעלים הא מודה בקנס הוא, והא משכחת כה"ג ברודף אחר אדם והבעלים מודים דלא מקרי מודה בקנס, ושור אינו בסקילה:

ובזה המתקתי דברי התו' ועוד אור"י דלא דמי כלל, ולמאי טרחו בתירוצם הא הדבר פשוט כתירוצם דל"ש שבועה כיון דמודה מפטר, והיינו די"ל דהודאת עדים בנזק הפרה מחייב על הולד ממון או שבועה, דכל מודה במקצת כ"ז שלא ישבע מחייב ממון, אלא שהשבועה פטרתו, א"כ אלו מודה י"ל דחייב כיון דמודה ואינו יכול לישבע ישלם ממון:

ובזה היה נראה דמ"ש תוס' בתירוצם הא', מיהו שמואל לית לי' הך סברא, לא דצריך עכ"פ לישבע שאינו יודע אלא כיון דליכא למימר כללא דמחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם, וא"כ חיוב שבועה שבתורה אינו או שבועה או ממון, בזה אם מודה מקרי מודה בקנס, ובתירוץ הב' הוסיפו דאפילו מאן דס"ל משואיל"מ, מ"מ אין החיוב ממון מיד אלא דהשבועה היא כדי שיודה, בקנס דהודאה פוטר ליכא שבועה כלל, וזה כפי שיטתם (דף מ"א ע"ב ד"ה מודה בקנס) דשבועת ע"א הוי מודה בקנס, ולא אמרינן דעד הוי כשנים אלא דבשבועה האמינתו תורה להכחישו וכל זמן שלא נשבע הוי כב', דמה"ט אמרינן הוי משואיל"מ. ויש מקום לומר דלא מקרי מודה בקנס דכל כמה דלא נשבע הוא מחויב ממון, עכ"ז דוקא במקום דיכול לפטור עצמו בשבועה, אבל בנולד

ספק לב"ד דלסומכוס יחלוקו, פשיטא דלא שייך כאן מודה בקנס, דהא עפ"י ראיית ב"ד נתחייב בפלגא, וברור:

עוד בדברי מהרש"א:

וקשה לי דא"כ הא דאמרי' במסכתין לעיל מ"א ע"ב עפ"י בעלים מודה בקנס הוא, וכן בדף מ"ג ע"ב גבי עבד שאינו משלם קנס עפ"י עצמו, הא משכחת בראינו שרדף והוא מודה. ובעיקר קושית מהרש"א לענ"ד לק"מ, דמיד שנולד ספק בלא טענותיהם והדין דיחלוקו הוי כעדים שהממון לשניהם ואף אם מודה מחוייב ליתן החצי, דעל אותו החצי שנתחייב בלא טענותיהם לא מקרי מודה בקנס, כנלע"ד נכון בעזה"י:

ואף בשמא ושמא די"ל דהיה ביד המזיק לכפור והיה שמא וברי דבכה"ג לא אמר סומכוס (עי' תוס' דף ל"ה ע"ב ד"ה מדסיפא), מ"מ זהו לא מקרי מודה מחמת שלא כפר, דכל דשתיקתו מחייבתו אף שהיה בידו לכפור לא מקרי מודה, ובפרט כשטוען באמת שמא אין שם הודאה עלה. ודברי תוס' דרפ"ה היינו דל"ש שבועה דשבועה הוי רק כדי שיודה ובקנס דאם יודה יפטר ל"ש לחייב שבועה. וברור. (ובריש דמתני' אפילו יודה יפטר לחכמים דמודה בקנס פטור. ומ"מ צריך להטעם דהממע"ה דאל"כ אם יודה יחייב כמו לסומכוס. כנלע"ד בכוונת רבינו):

בא"ד ועוד אור"י כו' אבל יורשין לא היה להם לידע וכו'. קשה לי על תוס' והרא"ש [פ"ו סט"ז] דהוכיחו דלא אמרינן מחוייב שבועה ואינו [יכול לישבע] משלם היכי דלא הו"ל למידע מהא דיורשים פטורים, הא בפשוטו י"ל דשאני יורשים דאמרינן דאביהם הי' טוען ברי ונשבע, ובש"ך סי' ע"ב ס"ק נ"א כתב באמת הכי לשיטת הרמב"ם, ולשיטת תוס' והרא"ש דלא תירצו הכי נצטרך באמת לומר דהא דביתומים שאומרים אין אנו יודעים אם פרע אבינו דפטורים היינו ג"כ דבא"י אם פרעתיך אינו חייב אלא היכי דהו"ל למידע וכמ"ש הרנ"ח בתשו' ח"ב סימן ועיין במ"ל בהל' שאלה ופקדון פ"ד ה"א...:

... ואולם עכ"ז עדיין קשה לי דהא מוכח דתוס' בעצמם ס"ל דיתומים מקרי טענת ברי, ממה דכתבו בב"מ קט"ז ע"א ד"ה והא רבא וכו' דהוי מגו להוציא, והרי היכא דהוי ברי ושמא אפילו לא הו"ל למידע אמרי' מגו להוציא, כמ"ש תוס' בסוגיא דמשארסתני נאנסתי, אע"כ דהתם עדיף דטענינן ללוקח דהמוכר הי' טוען ברי, וא"כ אזדא ראייתם לענין מחוייב שבועה ואי"ל מההיא דיתומים, וצ"ע:

דף מו:

גמ' ואי ליכא לאשתלומי כו'. עיין לעיל דף כ"ז ע"א תוס' ד"ה ואיכא נמי ועיין מהרש"א שם:

שם למה לי קרא. כתובות כ"ב ע"א נדה כ"ה ע"א:

דף מז.

תוד"ה ליתא וכו'. עי' תויו"ט ולא ירדתי לסוף דעתו הגדולה דבפשוטו כוונת תוס' דאם איתא דמתני' אתיא כרבי עקיבא מיד שנגחה הפרה כשהיתה מעוברת נעשה הניזק שותף בפרה ובעוברה, ואם כן כשנאבדה הפרה אח"כ ההפסד של הפרה ג"כ על הניזק כמו כחשה, ופשוט. (וקושית תוס' דלרבי עקיבא לא יצדק לקבל רביע נזקו מהולד. וד"ל):

תוד"ה מאי טעמא גופה היא וכו'. בסה"ד אלא משום דבעי לאוקמי. כעין זה לעיל דף מ"א ע"ב בתוס' ד"ה נפקא:

תוד"ה מאי כו'. ולי כעת בקשי להבין למ"ש תוס' דאף אם עובר לאו ירך אמו מ"מ אמרינן היא וולדה נרבעו א"כ כשאשתו נתעברה יהיה צריך לפרוש ממנה דכשבא עלי' נימא היא וולדה נבעלו [והוי] בא על בתו:

נוסח אחר:

ובההיא ענינא נתקשיתי כעת למה דמבואר בתמורה, דאם עובר ירך אמו היא וולדה נרבעו, א"כ באשתו מעוברת איך רשאי לבא עליה, נימא דהיא וולדה נבעלו והוי בא על בתו, ואף דבפחותה מבת ג' לאו ביאה היא מ"מ לכאורה הוא איסור דרבנן כמו בקטן פחות מבן ט' דאסור מדרבנן:

ונלענ"ד דבפחותה מבת ג' דבלא"ה אף במותרת לו אסור לבא עליה כיון דלאו שם ביאה עליה הוי כמשחית זרעו על עצים ואבנים, עיין בנ"י פ"ק דיבמות, ושאני בת ג' אף דא"א להתעבר ותלד, מ"מ שם ביאה עלי' אבל בפחותה מבת ג' לאו [שם] ביאה עליה א"כ לא הוצרכו חז"ל לאסור מדין ערוה, ומש"ה במעוברת דליכא מדין חשש השחתת זרעו לא הוי אפילו איסור דרבנן משום ערוה. (וע"ע בדברי התוס' בחי' תמורה כ"ה ע"ב):

דף מז:

תוד"ה אימא סיפא וכו' ולפי האמת לרבי אם הכניס שורו ברשות הזיק חייב הוזק פטור כדאמרינן לקמן גבי כנוס שורך ואשמרנו עכ"ל. ונ"ל ברור דכוונתם דבמכניס שורו ונגחו לשורו של בעה"ב לחוד הוא דמחייב לרבי חצי נזק, דאף דהכניס ברשותו מ"מ הוי כחצר השותפים, משא"כ בקדירות ופירות כיון דברשות הכניסם ומאיליה הוזק בהמתו של בעה"ב והוא לא קיבל נטירותא על של בעה"ב מש"ה לר' פטור וכמ"ש תוס' להדיא בקושייתם. אולם ראיתי במהרש"א שכתב וז"ל לפי האמת היינו לאוקימתא דרבא דכולה מתניתין כרבנן אתיא אית לן למימר לרבי כולה נטירותא על בעל הקדירות ופירות

ומכניס שורו עכ"ל. ולא ירדתי לסוף דעתו הרחבה והעמוקה דלענ"ד פשוט דכוונת תוס' כמ"ש. שוב ראיתי בהרא"ש שכתב אבל לרבי אפי' ברשות אם הוזקה בעל הקדירות חייב דעול ונטר קאמר שלא תוזק ושלא תזיק עכ"ל, והיינו כדברי מהרש"א. אך מ"מ בדברי תוס' י"ל כמ"ש וראייתם מההיא דכנוס שורך ואשמרנו לא מוכח רק בשור אבל לא בפירות וקדירות. ולהרא"ש צ"ל דמ"ש דעול ונטר קאמר ושלא תזיק היינו שיהיה דינך כאילו נכנסת שלא ברשות ומש"ה (צ"ל ואפ"ה) בקרן חייב רק בח"נ כדין מזיק דעלמא:

דף מח.

תוד"ה אע"ג וכו' דאפי' אם חפרו. עיין לעיל דף כ"ט ע"א תוס' ד"ה פליגי ולקמן דף מ"ט ע"ב תוס' ד"ה ברה"י:

דף מח:

גמרא א"ה בר קטלא הוא. [עי' בפי' הרע"ב דרק בנפילה אחרונה חזא ירוקא, ופי' בתוי"ט דאייעד ע"י שהרג ג' עכו"ם או טריפה, וע"ז הקשה דמאי פריך א"ה בר קטלא הוא הא משכחת לה בהרג עכו"ם או נטרפים דלאו בר קטלא הוא], ולק"מ די"ל כמ"ש תוס' דף מ"ד ע"א ד"ה ה"נ דמה דפרכינן א"ה בר קטלא הוא היינו מדקתני מחייב בכופר ולא קתני חייב מיתה משמע דפטור ממיתה. אח"כ ראיתי בב"ד דכתב כך מסברא. ובש"ל כתב דא"א לאומרו דא"כ איך אמרינן א"ה בר קטלא הא גם כדס"ל תחלה דמיירי בתם יקשה כן דלחייב מיתה, ולשניהן במחכ"ת אשתמיט דברי תוס' הנ"ל, וגם קושייתו לק"מ דאי מיירי בתם י"ל דמיירי דנפל שלא בכוונה וליכא מיתה אבל למה דמשני במועד ומיירי ע"כ בכוונה דאילו נפילה אחרונה הי' שלא בכוונה נעשה תם כמ"ש תוס' ודו"ק: שוב ראיתי שדברי הש"ל נכונים דתוס' שפיר כתבו כן דלשיטתייהו דלא הוי מועד באחרונה דשלא בכוונה ע"י הראשונות דבכוונה, א"כ שפיר יש לפרש לישנא דאי הכי, דבשלמא אי מיירי בתם י"ל דנפל לבור שלא בכוונה אבל השתא דאמרת דבתם ליכא כופר אלא דמיירי במועד ע"כ דגם בנפילה האחרונה היה בכוונה שפיר פרכינן דלתחייב מיתה. אבל להרע"ב דס"ל כרש"י דע"י נגיחה הראשונה דבכוונה הוי מועד גם על האחרונה דשלא בכוונה, א"כ כיון דמעיקרא בתם ניחא דמיירי שלא בכוונה, וגם עתה דמוקי במועד נוקמי דעתה בנפילה האחרונה לא היה בכוונה. ואולם באמת אעפ"כ לק"מ, דמעיקרא דפרכינן והא תם הוא ליכא קושיא והא בר קטלא הוא, דאילו תם משלם כופר ממילא ע"כ שלא בכוונה דבכוונה יאמר הביאהו לב"ד וישלם לך, והיה מוכרח באמת דמיירי שלא בכוונה ושהדין דאע"ג דאין השור בסקילה משלם כופר כדס"ל לר"א לעיל (דף מ"א ב) וא"כ לא היה קושיא כלל, ולזה פריך רק והא תם הוא דבאמת הדין

דתם אינו משלם כופר. אבל לבתר דמשני רב במועד וע"כ דגם נפילה האחרונה היה בכוונה דהא רב ס"ל לעיל דף מ"ד. דפטור גם מכופר כיון דאין השור בסקילה, ולזה פריך והא בר קטלא הוא ומשני דחזי ירק והוי שן דלא בעינן שור בסקילה ודו"ק. (ולפ"ז ניחא דכתב הרע"ב במועד ליפול על בני אדם בבורות, דלפירוש רש"י צ"ל במועד ליפול לבורות). ובאמת ק' לי על הרע"ב דלמאי שכתב הרע"ב (מיד) דמרבינן מאם כופר דאפילו אין השור בסקילה משלם כופר למאי צריך כלל לאוקמי דחזא ירק הא אף אם נפל שלא בכוונה כלל לחייב כופר וצ"ע. (ובגמרא מוקמינן זה אליבא דרב דלא דריש אם כופר):
שם גמ' ריה"ג היא דאמר כר"ט. קשה לי הא להדיא אר"ט כן בכופר דמשלם ברשות ניזק כופר שלם לעיל דף כ"ו ע"א וא"כ למאי צריך ללמוד ממה דאמר ר"ט כן בנזק, וגם הו"ל לומר בקיצור ר"ט היא דאמר תם משלם כופר שלם ברשות הניזק וצ"ע:
שם פטור מדמי ולדות, דכתיב ובעל השור נקי. רש"י. ותמוה לי דהך דרשא ס"ל לריה"ג ומסקינן אליבי' בסוגיא דף מ"ב מועד חייב בדמי וולדות, וא"כ נצטרך לומר דמתני' דהכא בתם, ומה דוחקי' לכך, והא י"ל דמתני' רבי עקיבא דדריש אנשים ולא שוורים וגם מועד פטור, וצ"ע:

דף מט.

גמ' ואם אין לה בעל נותן ליורשיו, אף אם מת הבעל ואח"כ חבל נותן ליורשים, תוס', וכן דעת הראב"ד אבל הרמב"ם [הל' חו"מ פ"ד ה"ב] ס"ל דדמי הולדות בכה"ג לאשה:
שם כיצד משלם דמי ולדות. עי' לעיל דף מ"ז ע"א תוס' ד"ה וכן:

דף מט:

תוס' ד"ה ברה"י וכו' על בעל חצר למלוייה. עי' לעיל דף כ"ט ע"א תוס' ד"ה פליגי ודף מ"ח ע"א תוס' ד"ה אע"ג:

דף נ:

תוס' ד"ה לשמואל וכו' ונחבט בקרקע מודה שמואל. עיין לעיל דף כ"ח ע"ב תוס' ד"ה ונשוף:

דף נא.

גמרא אין שליח לדבר עבירה. עיין במ"ל פ"ב מהל' רוצח הל' ב' ובטורי אבן חגיגה דף י' ד"ה וכי זה חוטא:
שם כי יכרה איש בור ולא שור בור. לעיל דף י"ט ע"ב:
תוד"ה בור י' וכו' וה"ה לי"א. עיין לעיל דף י' ע"ב תוד"ה מאי קעביד:

דף נא:
תוד"ה השותפין כו' וי"ל דשאני הכא שהוא זוכה כו' [בענין הקדש מפקיע מידי שעבוד עי' מ"ש רבנו בחי' כתובות דף נ"ח ע"ב ודף נ"ט ע"ב]:

דף נב.
מתניתין עבד או אמה. בתוי"ט כתב ונ"ל דעבד או אמה איצטריך למיתני כו', בלא"ה י"ל דהו"א דחשובין כחמור בעלמא ולא נמעט להו משור וחמור, כי ההיא דקיימא לן דשור פטור מדמי ולדות ומ"מ אם נגח שפחה מעוברת משלם דמי ולדות דכחמרתא מעברתא דמיא כדאיתא במסכתין דף מ"ט ע"א, ובתו' שם נדחקו באמת לחלק בין התם לעבד או אמה דהכא ע"ש:

דף נב:
מגו דהוה פושע אצל גמלים כו'. בענין אונס שאינו בא מחמת הפשיעה, ועוד בסוגיא זו ובתוד"ה ושכיחי, עי' מש"כ רבינו בחי' לק' דף נ"ו ע"א:

דף נג.
רש"י ד"ה באנו למחלוקת וכו' דאבן נמי היינו בור. עיין לעיל דף כ"ח ע"ב תוס' ד"ה ונשוף:

דף נג:
שור ושור פסה"מ שנגחו. בדין אי ליכא לאשתלומי מיני' מפני שירד מנכסיו, כתב רבינו בחי' לחו"מ וז"ל, בש"ע חוה"מ סי' כ"ט ס"ב העדים שאמרו עדות שקר העדנו נאמני' לגבי עצמן וכו', נלע"ד באם אין להאחד לשלם תליא בפלוגתת הפוסקים בסוגיא דף נ"ג בשור הדיוט ושור פסולי המוקדשין שנגחו דקיי"ל דשור הדיוט משלם (מכלל) [הכל] דהאי נקרא כולי' מזיק והאי נקרא כולי' מזיק וכל היכי דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי דקיימא לן כר' נתן עיי"ש, ודעת הרמ"ה הובא בטור סי' ת"י דה"ה אם שניהם בני חיובא אלא שהא' ירד מנכסיו חייב האידך לשלם כולו, וה"נ כן הוא דכל א' נקרא מזיק, ואין לחלק דהתם כל אחד י"ל עליו שהוא הזיק דבנגיחתו מזיק בלא סיועת חבירו ועליו שם נוגח, אבל הכא שא"א שהאחד יזיק בעדותו, דבעדות ע"א אין בו ממש ונקרא כל א' חצי מזיק, דהא בפ"ק דף י"ג מבואר דבשור שלמים לר' נתן גובה מבשר נגד אימורים, אף דפשיטא דלא שייך לומר דהשור בלא אימורים הוי נוגח, ואף דמבואר שם דאפשר דלר"נ פטור דדוקא בשור שדחף לבור מחייב דא"ל תורא אשכחית גבי', מ"מ למה דהעלו תוס' בפ"ה דהעיקר להלכה כלישנא קמא דהש"ס דטעמא דר' נתן דכל אחד נקרא מזיק כולו ממילא באמת מחייב באימורים עיי"ש, וה"נ כן בנ"ד:

אמנם בהרמב"ם פ"ח מהל' נזקי ממון ה"ב פסק דאין משלם בבשר כנגד אימורים מבואר דס"ל להלכה כלישנא בתרא דטעמיה דר"נ דתוראי אשכחית גבך וכן נקט הטעם בפי"ב מהל' נזקי ממון הי"ט גבי שור ובור, ואף דפסק שם הכ"א בשור הדיוט ושור פה"מ דנגחו דצריך כל אחד לשלם, [א"ה, ר"ל דהדיוט משלם הכל] צ"ל דס"ל להרמב"ם כמ"ש בישו"ש דדוקא בשנים שנגחו יש לקרוא לכל אחד שם מזיק, אבל בשור ובור דכל אחד מזיק בענין אחר דזה דוחפו וזה מזיקו בהבל, ופשיטא דזה בלא זה לא היה ניזק ונקרא כל אחד חצי מזיק, ולא מחייב לר"נ אלא מטעם תורא אית לי' גבך, ומשום הכי באימורים פטור דהתם נמי שלא היה אפשר ליגח בלא האימורים נקרא כל אחד חצי מזיק, כל זה העלה בישו"ש, וראיה לדבריו משיטת הרמב"ם שכתבנו שעולה פסקיו יפה לשיטת הישו"ש (וחידוש שלא הרגישו בזה נושאי כליו), וא"כ אפשר לומר בנ"ד דפטור דלא אפשר לקרוא על ע"א שם מזיק ונקרא היזק מכח שניהם והוי כל אחד חצי מזיק ופטור, גם לדעת הטור בסי' ת"י שחולק על הרמ"ה וס"ל דדווקא אם אחד פטור מדינא הוא דמשתלם מהב', אבל אם שניהם מחוייבים אלא דלא' לית לי' לשלם פטור הב' עיי"ש, ממילא בנ"ד פטור, ומספק לא מפקי' ממונא:

עוד נראה אף אם הודה על עצמו ששקר העיד ואינו יודע בעדות הב' אם אמת אתו או לא, והעד הב' עומד בדבריו שהאמת העיד, מ"מ פטור הא', אף אם נימא דנ"ד דומה לשניהם שנגחו לשיטת תוס' שזכרנו, וא"כ היה אפשר לחייב [הא', דהעד] הב' כיון דעומד בדבריו נקרא מדינא פטור וצריך הוא לשלם הכל, מ"מ יכול לטעון כיון דעד אחד הוא שמא גם הוא העיד שקר ובר חיובא הוא, ואין עליו לשלם רק פלגא, ואף דעכשיו אין הב' משלם מ"מ בר חיובא מקרי רק אין לו לשלם. וביותר נראה דממה נפשך אין צריך לשלם רק פלגא דיאמר להלוה ממה נפשך אם אמת כדברי הב' שההלואה אמת ממילא אין עלי שם מזיק דהא לא אפסדתיך מידי, ואם שקר ענה גם הוא ממילא מקרי מזיק ובר חיובא, ואף שכופר ואומר אמת העדתי בר חיובא מקרי רק אין לו לשלם, כנלע"ד:

והנה בנידון כזה בנכרי וישראל שאחזו בסכין ושחטו בהמת אחרים לדעת המחבר ביו"ד סימן ב' דשחיטתם פסולה, נראה דצריך כ"א לשלם מחצה, ואם אין להישראל לשלם אין צריך הגוי לשלם רק מחצה דשניהם בני חיובא, ולא שייך לומר כיון דשחיטת ישראל מותרת לא מיקרי מזיק רק הנכרי דמ"מ כל שכח הנכרי מעורב בשחיטה אין עליו שם שחיטה והוי מעשה הישראל ג"כ נחירה בעלמא ועל שניהם שם מזיק, אמנם באחד של ישראל והא' מומר לאכול נבילות לתאבון, והב' לא ידע מזה שהוא מומר אם מברר שלא ידע מזה דממילא הוא פטור מדינא צריך המומר לשלם הכל ודומה ממש לשניהם שנגחו

וכנ"ל, אבל אם אינו מברר אפשר לומר אף שהוא פטור, מ"מ יכול המומר לומר שמא ידע מזה, וגם הוא בר חיובא, אף שאמר שלא ידע ופטור, מ"מ בר חיובי מקרי רק אין לו לשלם, ובזה צל"ע אם זה נקרא אין לו, וגם לדעת המהריב"ל דבס"ס מוציאין ממון חייב לשלם, ספק שמא לא ידע ופטור מדינא וממילא משתלם כולי מהאי, ספק שמא כשטת הרמ"ה דאף דשניהם בר חיובא אם אינו יכול להשתלם מהאי משתלם מהאי, וצ"ע:
תוד"ה שור ואדם וכו' לא שדחף אדם. עיין לעיל דף ו' ע"א תוס' ד"ה לאתויי:

דף נד.

תוד"ה חמור וכו' דהוו בעלי חיים עיין מנחות דף י"ד ע"ב:

דף נה.

גמ' אם לאו שאיני יודע כו'. עיין ב"ב קי"ג ע"א תוד"ה תרוייהו:
שם המנהיג בעיזא ושיבוטא. עי' ע"ז ל"ט ע"א תד"ה וסימנך:
פרק ו - הכונס:

דף נה:

ארבעה דברים העושה אותן פטור מד"א וכו'. [לענין אי מהני תפיסה כתב רבינו בגל' השו"ע וז"ל] ועי' בנמוקי יוסף פ' א"נ בסוגיא דמשכנתא באתרא דמסלקי מ"ש בשם הרשב"א והר"ן ומבואר דהיכי דחייב לצאת ידי שמים מהני תפיסה, נמצא דין זה תלוי באשלי רברבי במחלוקת הראשונים, ולדינא יש לעי' אם יכול התופס לומר קים לי כהסוברים דמהני תפיסה ועיין במ"ל פ"ד מה' מלוה בסוף דבריו ועיין בתומים בדיני תפיסה:

דף נו.

השוכר עדי שקר ה"ד אילימא לנפשיה ממונא בעי שלומי כו', בשו"ע סי' ל"ב ס"ב בהגה ודוקא שלא היה חייב לו אבל אם היה חייב לו רק שאלו העדים הם שקרים פטור מדיני שמים, נ"ב וכן אם שכר לעצמו, וכן הוא להדיא בשיטה מקובצת, ואם שכר לעצמו והודה שהעדים שקר רק שאומר דמ"מ אמת שחייב לו אם נאמן במגו עיי' פ"י בסוגי' תוס' ד"ה ממונא, ועי' בש"ך לקמן סי' ע"ז ס"ק ט"ו:
שם אלא בחד, בשו"ע סי' כ"ח ס"א כל מי שיודע עדות לחבירו כו' חייב להעיד כו' בין שיש עד א' עמו בין שהוא לבדו ואם כבש עדותו פטור מדיני אדם כו', נ"ב, אף דלכאורה אין ראי' לזה ממה דאר"י דבחד חייב בדיני שמים די"ל דוקא אז דעדיין לא נתקנה היסת מש"ה קרוב שהעד מפסיד אותו בעדותו דעפ"י הרוב אינם נשבעים לשקר וישלם ולא ישבע, (ואעפי"כ לא בעי קרבן שבועה כיון דאפשר שישבע לא הוי רק גורם לממון כדאי'

פ"ד דשבועות ור"י לטעמי' דסבר בפסחים גורם לאו כממון דמי) אבל עכשיו דגם בלא העד צריך לשבע היסת א"כ לא מפסיד מידי בכבישת עדותו, וצ"ע דמ"מ מפסיד דאפשר דימנע יותר דירא לשבע שמא יצטרף בעל דינו והעד ויפסלוהו לעדות או דאינו יעיז לישבע לשקר בפני העד, ומ"מ נ"ל דדוקא במטלטלין דהעד מחייב שבועה דאורייתא אבל במקרקעי לא כדמשמע לשון הטור, אף דאפשר דמיראתו מודה מ"מ כיון שאין עדותו פועל כלום בשום התחייבות דבלא"ה חייב שבועה דרבנן, לא מקרי עליו שם עדות, ולא מחייב במה שאינו מפחיד לחבירו דמשום זה לחוד לא מחייב, רק במטלטלין דנקרא שם עדות עליו להתחייב שבועה דאורייתא שפיר מחייב בדיני שמים משום הפסד דאפשר שיודה ולא ישבע וק"ל:

שם והאיכא העושה מלאכה וכו', [עי' בחי' גיטין דף נ"ג ד"ה ולזה מש"כ רבינו בזה אם מדינא דגרמי חייב גם בדיני אדם]:

רש"י ד"ה אם לא יגיד כו' ועוד קיימא לן, תמוה לי הא באמת היכא דעד אחד מועיל בעדותו לחייב ממון חייב קרבן שבועה כדאמרינן בשבועות רפ"ד [דף ל"ב א] הכל מודים בעד סוטה וכו' ובתוס' ריש סוטה ד"ה כל הקשו באמת אמאי לא אמרינן דוהוא עד היינו שנים דוקא. ועיי"ש מה שתירצו אבל לרש"י דכ"כ לקושטא דמילתא דוהוא עד היינו שנים דוקא צ"ע:

נוסח אחר:

תמוה לי הא באמת ע"א חייב היכי דיש בו כפירת ממון כמו בעד סוטה וכדומה, וכן למ"ד גורם לממון כממון דמי משביע ע"א חייב [שבועות ל"ב], ובתוס' סוטה [ב' ב' ד"ה כל] הקשו באמת אמאי חייב נימא כל מקום שנאמר עד שנים במשמע ועיי"ש מה שתירצו, אבל עכ"פ ליכא למימר דלקושטא הוי זהו הטעם, וצ"ע:

שם ד"ה פטור מדיני אדם דהיזק שא"נ. ק"ל הא למ"ש רש"י מקודם דמיירי בשקל כנגדו משקלות, וזהו אף למ"ד שמי' היזק פטור מדיני אדם כדמשנינן שם בגיטין, ובהיפוך ליכא קושיא כיון דכ' רש"י דהיזק שא"נ ל"ש היזק למאי הוצרך רש"י לומר דמיירי בשקל משקלות די"ל דגם למ"ד היזק שא"נ ל"ש היזק צריך לזה דלא נתחייב בד"א מטעם קנס כמו במטמא ומדמע, ועיין במהרש"א גיטין, אבל בראשונה כיון דמוקי בשקל אף למ"ד שמי' היזק ניחא דפטור מד"א, וצ"ע:

תוד"ה אלא ודוקא שוכר אבל אמר פטור מד"ש דסבור שלא ישמעו לו, [בש"ך סי' ל"ב סק"ג כתב ולע"ד לכאו' נראה ראי' לדברי התוס' מהא דאמרי' בסנהדרין פרק ז"ב (כ"ט ע"א) מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני כו' מאי הול"ל דברי הרב ודברי התלמיד

דברי מי שומעין ע"כ וטעם דאמרי' אשלד"ע הוא נמי משום אותה טענה דדברי הרב כו' ואי תימא דבדיני שמים חייב שליח לד"ע הא התם הנחש דיני שמים הוי וא"כ לא הוי מועיל בטענה דדברי הרב נגד הקב"ה משום דיני שמים הוי], נ"ב תמוה הא מסיק שם הגמ' בקידושין דלא מצינו זה נהנה וזה חייב וה"נ הנחש לא נהנה ואמאי חייב הנחש וצ"ע:

תוד"ה מהו דתימא וכו' ק"ק דהו"ל למימר מהו דתימא וכו', ונראה ליישב קושיתם דלכאורה יש לעיין איך משני הש"ס מ"ד הו"ל תחילתו בפשיעה וכו' וקשה מאי הוי הא קיימינן למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, וראיתי שהרא"ש נזהר בזה ודחק דרבה אמר אפילו למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור הכא חייב, אמנם נראה ליישב ברווחא ע"פ מ"ש התוס' לעיל (דף נ"ב ע"ב ד"ה ושכיחי גמלי) וא"ת בהכונס גבי נפרצה בלילה וכו' וי"ל דלקמן פירש"י שחתרה והפילה ע"י כותל וכו', נראה דמתחילה היו מפרשים דחתרה היינו שיצאתה בדרך שחתרה ולא בא האונס מחמת הפשיעה, ולזה כתבו דלשיטת רש"י דחתרה היינו שנפרצה הכותל שפיר בא האונס מחמת הפשיעה, אמנם קשה מנ"ל להש"ס למיפרך הניחא למ"ד וכו' אימא דמיירי שחתרה ויצאתה בלא פריצת הכותל, וצ"ל דלשון נפרצה היינו שנפל הכותל, או כיון דהדיוק הוא ביום אית לי' קלא כמ"ש התוס' ד"ה נפרצה וכו' וזהו דוקא בנפל הכותל, ומעתה י"ל דשפיר משני הש"ס דרבה קאי אסיפא וקאמר אפילו חתרה היינו חתרה ויצאת בלא נפילת הכותל דבזה תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור אפ"ה חייב דכולה בפשיעה היא:

ובזה מיושב קושית תוס' די"ל באמת חתירה בחמה אנוס הוא ולאו פשיעה היא, והא דקאמר הש"ס דכולה פשיעה היא היינו דקמ"ל דכולה בא ע"י פשיעה אף בלא נפילת הכותל דאמרי' אילו לא הניחה בחמה לא חתרה דדוקא בחמה כל טצדקי וכו' ובא האונס מחמת הפשיעה כיון דתחילתו בפשיעה וסופו באונס ובא האונס על ידי הפשיעה, אבל היכא דא"א לה לצאת בלא חתירה י"ל דלאו פושע הוא לגבי חתירה, ומיושב קושי' התוס':

אמנם נראה דהדין עם התוס' דמיאנו לתרץ כן, דלפ"ז לא יתכן הלשון דקאמר הש"ס דא"ל מידע ידעית דכיון דשבקת כו' דמשמע דחייב מטעם דהו"ל לאסוקי' דעתי' ולא מטעם דהו"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס דהאונס בא מחמת הפשיעה, גם אפשר דס"ל להתוס' אף דהחתירה מטעם החמה לא הו"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס מ"מ לא הוי בא האונס מחמת הפשיעה, די"ל דהפשיעה שהי' לו לעשות המחיצה יותר חזקה אבל לא להניחה במקום אחר, גם לפי"מ שהעלו התוס' לעיל (דף נ"ב) דבמסקנא מיירי

לעיל שאין הפשיעה לגבי שור רק לגבי גמלים משמע אילו הי' פשיעה לגבי שור היה חייב בהתליע אף דאין האונס בא מחמת הפשיעה, וע"כ כמ"ש שם הישׁ"ש כיון דהאונס היה בענין הפשיעה דהפשיעה הי' שתפול בבור וכן הי' לא בעי' שתהי' אונס בא מחמת הפשיעה, וא"כ ה"נ בחתרה אף אם אין האונס בא מחמת הפשיעה חייב למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב כיון דסוף סוף האונס הי' מעין הפשיעה שתצא ותזיק וא"כ ליתא לדברינו וקושית התוס' במקומה עומדת:

אמנם נראה ליישב קושי' התוס' בדרך אחר, ומתחילה ניישב ברווחא מה דקשה על התרצן דקאמר מ"ד הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס דהא סוף סוף חייב כיון דקי"ל דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, ע"פ מ"ש הרי"ף בפרק המפקיד בסוגיא דפשע בה ויצאת באגם וכו' דאביי אליבא דרבה שם סבר דלא בעינן שתבוא האונס מחמת הפשיעה אבל רבא אליבא דרבה סבר דצריך שתבוא האונס מחמת הפשיעה וקי"ל כרבא, והא דפריך אביי בפ' הפועלים [דף צ"ג ב] א"ה תחילתו בפשיעה וסופו באונס אף בלא בא האונס מחמת הפשיעה היינו אביי לשיטתיה דסבר דלא בעינן שתבוא האונס מחמת הפשיעה ע"ש, א"כ י"ל דודאי חתירה לא בא האונס מחמת הפשיעה, [וגם הרי"ף ע"כ לא ס"ל סברת הישׁ"ש הנ"ל דא"כ לא הקשה הרי"ף מההוא דהפועלים, ופשוט], והא דפריך השׁ"ס הניחא וכו' הכי פריך הניחא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור היינו לרבא אליבא דרבה דתחילתו בפשיעה וסופו באונס אם לא בא האונס מחמת הפשיעה פטור ניחא, אלא למ"ד וכו' היינו לאביי אליבא דרבה דלא בעי שתבוא האונס מחמת הפשיעה קשה מדברי רבה דהכא, ולזה משני השׁ"ס דרבה אמר אסיפא ואפילו חתרה, והא דקאמר השׁ"ס לא מבעיא וכו' זהו מדברי השׁ"ס, ולאביי באמת אשמועינן רבה דהחתירה הוי פשיעה אף היכא דאניס שא"י לצאת בפתח וכקושית התוס', או דקמ"ל דחייב דתחילתו בפשיעה וסופו באונס אף דלא בא האונס מחמת הפשיעה, והא דקאמר השׁ"ס מ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס היינו לפסק הלכה דקי"ל כרבא אליבא דרבה דצריכה לבוא האונס מחמת הפשיעה א"כ החידוש דהחתירה הוי פשיעה אף במקום דבלא"ה פושע שתצא דרך הפתח וק"ל. [עיין משׁ"כ בחי' ב"מ דף ל"ו ב]:

ומעתה יתיישב קושית התוס' עפ"י מה שהביא השׁ"ך [בחו"מ סי' רצ"א ס"ק י"ד] בשם הרש"ך דאף דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב היינו באונס דשכיח קצת אבל באונס דלא שכיח כלל לא ע"ש, ואנכי מצאתי כן בבעל העיטור אות פ' שכתב ליישב דמה"ט בהתליע פטור ולא הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס דלא שכיח כלל, אמנם יש לעיין דלפ"ז מאי פריך השׁ"ס על רבה הניחא וכו' אימא דרבה סבר דהחתירה לא שכיח כלל,

ולזה נראה עפ"י דברינו הנ"ל די"ל דסברת בעה"ע היינו רק לפסק הלכה דקי"ל דתחילתו בפשיעה וסופו באונס בעי שתבוא האונס מחמת הפשיעה אבל בלא"ה פטור, וע"כ אין החיוב דבעת שפשע קם ברשותו כמו שליחות ידו דא"כ בכל מילי לחייב, אע"כ דשרש החיוב כיון דפשע חשבינן על הכל פשע דהו"ל לאסוקי דעתי' גם על האונס, ומש"ה באונס דלא שכיח כלל פטור, אבל לאביי דלא בעי' שתבוא האונס מחמת הפשיעה, וע"כ גזירת הכתוב הוא (דבעינן) [דמעידן] פשיעותא קם לי' ברשותו לכל דבר א"כ אף באונס דלא שכיח כלל כן, וא"כ שפיר פריך הש"ס אלא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס והיינו אביי וכנ"ל וחייב אף באונס דלא שכיח כלל:

ומעתה י"ל דהכי משני הש"ס דרבה קאי אסיפא ואפילו חתרה, והא דקאמר הש"ס לא מבעיא היינו מסתמא דהש"ס וכנ"ל, ולאביי באמת החידוש דתחילתו בפשיעה וסופו באונס אף בלא שכיח כלל חייב, ולרבא הא דקאמר הש"ס מ"ד דתחילתו בפשיעה וסופו באונס היינו אונס דלא שכיח כלל ולפטר קמ"ל דכולה פשיעה היינו דבעת פשיעה על יציאתה מפתח חשבינן הכל לפשיעה דא"ל מידע ידעית דכל טצדקי וכו' היינו דבחמה הוי אונס דשכיח קצת והו"ל לאסוקי דעתי' גם ע"ז, אבל לעולם שורש החתירה הוי אונס, ומיושב קושי' תוס' וק"ל:

ומה מאד תמוהים דברי הראב"ד [בפי"ב מהל' נזקי ממון ה"ה] שכתב התליע וכו' א"א הרי"ף לא הביא וכו' ע"ש, וקשה לי דהרי דעת הרי"ף להדיא בפ' המפקיד דבעינן שתבוא האונס מחמת הפשיעה אף היכא שנאנס מעין הפשיעה כעין ההוא דהפועלים, וצע"ג:

ולזה נ"ל דהרי"ף מפרש הסוגיא ג"כ כמ"ש תוס' במסקנא דלא הוי פושע לענין השור רק לענין גמלים, מהא דמדמי הש"ס לשור חרש ושור פקח, וממילא משמע דאם היה פושע לענין השור גופא כגון שהגמלים מתרועעים תחילה לכותל היה חייב אף דאין האונס בא מחמת הפשיעה, וע"כ הסוגיא אזלא לאביי דלא בעינן שתבוא האונס מחמת הפשיעה, ומש"ה השמיט הרי"ף הסוגיא דהוא שלא אליבא דהילכתא, כנלע"ד ברור:

ודברי הישׁ"ש תמוהים לי שכתב בסוגיא דהתליע בכוונת הטור דמש"ה חייב בהתליע היכא דפשע לגבי שור אף דאין האונס בא מחמת הפשיעה משום דהאונס נעשה בענין הפשיעה ע"ש, וצ"ע דהיאך נוכל לומר כן בדעת הטור דהא כתב הטור [ריש סי' שצ"ו] דאם לא נעל בפני' כראוי וחתרה ויצאת דרך חתירה פטור כיון דאין אונס בא מחמת הפשיעה ע"ש, והרי התם ג"כ נעשה האונס מעין הפשיעה, וצלע"ג:

דף נו:

תוד"ה פשיטא כו'. ובהרקיבו מקצתם כו', [בטעם החילוק בין גזלן לשומר עי' מש"כ רבינו לעיל דף מ"ה א']:

בא"ד וא"ל בתם דא"י לקיים מצות השבה וכו', לא זכיתי להבין בזה כוונת תוס' דמ"מ אף בתם הא הבעלים הוי אנוסים והגזלן לא מקרי בעלים ולא הוי בעירו לס"ד דתוס' וא"י הניזק לגבות התם, וצלע"ג:

ובעיקר הדין בהוציאוהו לסטים לענין תם ראיתי בחידושי הרשב"א שכתב בפשיטות דהוי כבעלים ובין לענין תם ובין לענין מועד וכתב דגדולה מזה גבי שומר הדין כן ע"ש, ולענ"ד קשה מאד מנ"ל זה דהא הבעלים יאמרו כיון דהתם בעין ואנחנו אנוסים איך נוכל [לקנוס להבעלים] על פשיעת הגזלן בשמירה ובפרט למאי דקיימא לן פלגא נזקא קנסא ועיין ודוק, [ואף דהגזלן מחויב לשלם השור לבעלים מ"מ יאמרו שרוצים בהשור]:

תוד"ה ולסטים נמי וכו', עיין במהרש"א שמפרש הא דלא ניחא לתוס' לפרש דמתני' מיירי בהכישה שתלך על הקמה ולא נתכוין לגוזלה דא"כ מאי אריא לסטים אפי' אחר נמי ע"ש, ולפי דבריו קשה דא"כ קשה גם על התרצן הראשון שתירץ דקם לה באפה מאי אריא גזלן אפי' אחר נמי, אח"כ ראיתי שהיש"ש כ' על תוס' שם דמפרשים דקם לה באפה היינו לגוזלה וקנה כמו במשיכה ע"ש, ובודאי נתכוין על תוס' הנ"ל וקושייתינו דחקתו לפרש כן, ולענ"ד נראה כוונת התוס' דזהו לא היה קשה לתוס' מאי אריא לסטים, אלא דכוונת תוס' דלשון ליסטים מיירי נתכוון לגוזלה א"כ אף אם נפרש הכישה מיירי לאכול בקמה עדיין קשה פשיטא כיון דבאמת נתכוין לגוזלה תיפוק לי' מטעם גזלן דהא עשה קנין לגוזלה משא"כ בתירוץ הראשון קם לה באפה דלא עשה קנין אף בנתכוין לגוזלה הוי חידוש דלחייב מדין מעמיד בהמה וק"ל:

ובזה נראה ליישב דברי הראב"ד שכתב [בפ"ד מה' נזקי ממון ה"ג] על דינא שכתב הרמב"ם המעמיד בהמת חבירו וכו' וכן הכישה וכו' וכתב הראב"ד וכ"ש קמה לה באפה עכ"ל, וכתב הה"מ דהוא תמוה מסוגיין, ולפי דברינו י"ל דבאמת זהו סברא פשוטה דלענין גרמי יותר חייב בקם לה באפה דא"א לה לילך במקום אחר, אבל מ"מ לענין קנין בודאי לא הוי קנין, וא"כ מתחילה תירץ הש"ס דמשנתינו מיירי בקם לה באפה והיינו שתאכל מקמת חבירו וקמ"ל מתני' דהוי מזיק, דמטעם גזלן ליכא לחייבו אף בלסטים דמכוונין לגוזלן דהא לא הוי קנין, וע"ז דחה אביי ואמר לר"י הכישה אמרת לך הכוונה דגם קם לה באפה היה אצלינו פשיטא דחייב מדין מזיק, אלא הכישה אמרת לן ולסטים נמי ע"כ בהכישוה, דאי בקם לה באפה קשה גם על מתני' פשיטא, אע"כ דמיירי

בהכישה וא"כ ליכא לתרץ דמיירי בקמה דתיפוק לי' גבי לסטים דמכוונין לגזול דחייב מדין גזלן, אע"כ דקמ"ל דמשיכה הוי קנין או כמ"ש תוס' דקמ"ל דקם ברשות גזלן גם לענין נזקין וק"ל:

תוד"ה בההוא הנאה וכו' ואי פטרת כל זמן שהאבידה בביתו שכיח ושכיח הוא וכו', וקשה לי טובא דהרי התם מיירי שמכיר בעל האבידה וא"כ מיד ישיב לו ולא יהיה כלל בביתו ופטור רק ליתן לעניים בשעה שמחזירה, וכה"ג כתב הרא"ש בפירושו לנדרים שם דפרוטה דרב יוסף היינו דהוי ש"ש מטעם דפטור לעני ליתן לו בשעת שטיחה וניעור ומש"ה מותר להחזיר אבידה דאין כאן שטיחה כיון דמכיר בעל האבידה ועל רגע שמחזירה לא שכיח שיבא עני ע"ש, א"כ אף אם תוס' לא מפרשי אלא כמ"ש הר"ן שם דלענין ש"ש משוינן לי' שכר ולענין איסור הנאה אמרינן דהוי לא שכיח ע"ש, מ"מ מנ"ל לתוס' להוכיח דילמא התם הטעם דמיד מחזיר לבעל האבידה, והיה נ"ל לומר דפשיטא להו להתוס' דמשום פרוטה אחת בשעה שמוליך האבידה לביתו לא הוי הנאה ולא נעשה ש"ש בכך, וע"כ מאן דאסר בנדרים להחזיר האבידה משום פרוטה דר"י היינו בגוונא שאין בעל האבידה בביתו וישתכח פרוטה דר"י בשעת שטוח וניעור, ואפ"ה קאמר אידך מ"ד פרוטה דר"י לא (דשכיח) שכיח, ושפיר הוכיחו התוס' אם איתא דפטור כ"ז שהאבידה בביתו שכיחא ושכיחא, אמנם באמת זה ליתא דא"כ מאי דוחקי' דהש"ס בנדרים בפירוש המתני' ולא מוקי שמכיר הבעלים ולכ"ע מותר להחזיר, אע"כ דמאן דאסר אף בכה"ג אסר, והדרא קושיתינו לדוכתי' וצ"ע:

דף נז.

מודינא לך בבעלי חיים כיון דנקטו להו ניגרא ברייתא בעי נטירותא יתירא, עי' בהרמב"ם [פי"א מהל' גו"א הט"ו] ובטור חו"מ [סי' רס"ז] שכתבו דבבע"ח לא מהני שיחזיר למקום שיראנה ובעינן דווקא שיחזירנה לרשות בעלים למקום שישתמר אף שלא לדעת ע"ש, ולכאורה הוא תמוה שלא הביאו דינא דהש"ס דבבע"ח שומר אבידה חייב בגניבה ואבידה היכא דנגנבה ע"י אינקוטי ניגרא וכו', בשלמא להרמב"ם לק"מ דאיהו פסק [שם פי"ג ה"י] כר"י ובלא"ה כל שומר אבידה הוי ש"ש אבל הטור פסק כרבה קשה, ונראה דהטור לא סבירא לי' האי דינא ומפרש פי' אחר בש"ס, והיינו דלכאורה נראה להכריח הדין דבבע"ח לא מהני שיחזיר למקום שיראנה והיינו ממה דמשני ר"י לעולם לגינתו המשתמרת וקמ"ל דלא בעי' דעת בעלים, וע"כ ה"ק הברייתא אין לי אלא בביתו היינו דהוי מדעת בעלים שהבעלים רואים ויוצאים ונכנסים, ולגינתו היינו לרשותם שאין הבעלים יודעים, וא"כ תיקשי דמאי אריא ביתו דהוא משתמר הא במקום שרואין

בעלים אף באין משתמר סגי, אע"כ דבבע"ח לא מהני למקום שיראנו ובעי' דוקא למקום המשתמר, וכיון דקרא בבע"ח משתעי שפיר בעי' לביתו, ומזה יש הוכחה להרמב"ם והטור:

גם יש הוכחה לומר דאף בבע"ח פטור בנגנבה בביתו מדאמר רבה אלא לגינתו שאין משתמרת וכו', וקשה הא קרא בבע"ח מישתעי וגם רבה מודה דבעי' למקום המשתמר, וכן הקשו תוס' בב"מ [דף כ"ט. ד"ה והוי וכו'] ע"ש, אע"כ לרבה בכה"ג פטור, וא"כ י"ל פירוש אחר בדברי הש"ס והיינו דבתחילה פריך מדקתני לעולם הוא חייב וכו' והאי לעולם ע"כ היינו אפילו מביתו עד שיחזירנה למקום שהיא ברשותם, והשיב לו רבה דמביתו באמת פטור והאי לעולם היינו אפי' שהחזירה למקום שיראנה חייב עד שיחזירנה לרשות בעלים כיון דנקטי ניגרא וכו', והא דקאמר מודינא לך בבע"ח וכו' י"ל דה"ק לר"י לדידך דשומר אבידה כש"ש דמי, ולגינתו היינו משתמרת וקמ"ל דלא בעי דעת בעלים, ולביתו היינו למקום שיראנה, וקשה למ"ל לביתו, וע"כ סבירא לך מסברא דבבע"ח לא מהני למקום שיראנה, ולזה אמר רבה דמודינא לך בזה הסברא דבבע"ח לא מהני למקום שיראנה וזהו דקאמר בברייתא לעולם הוא חייב וכו' אבל לעולם בנגנבה מביתו פטור, ומיושב דברי הטור והוכיח שיטתו מכח הנ"ל וק"ל:

תוד"ה כגון שטענו לסטים מזוין וכו' סברא הוא דבכל הענין שתהא הגניבה וכו' ונראה לענ"ד אם תקפתו חולי ואכלו ארי ג"כ חייב דכל אונס שהיה מחמת שלא היה יושב ומשמר חייב בש"ש, וכתבתי את זאת לאפוקי ממה שראיתי במהר"ם שי"ף שכתב על דברי תוס' האלה דהא דפטר רבה על בעידנא דעיילי אינשי היינו באכלו ארי דלא הוי שם גניבה ע"ש, ולדבריו ממילא בנ"ד הוא פטור דאף דקיימא לן כאביי היינו מטעמא להכי יהבי לך אגרא וכו' אבל בתקפתו חולי דהוי אונס גמור גם לדידן פטור כיון דלא הוי שם גניבה, אולם נלע"ד דברי מהר"ם שיף נסתרים מתוך דברי הרשב"א שכתב ג"כ כדברי תוס' ואח"כ כתב דבזה ניחא הא דלא פריך רבה לר"י דהוא בר פלוגתא, והיינו דרבה לשיטתי' י"ל דטוען טענת גנב היינו דטוען נגנבה בעידנא דעיילי אינשי, אבל אביי לשיטתו פריך שפיר ע"ש, הרי להדיא דלרבה אף בנגנבה בעידנא דעיילי אינשי פטור ואין חילוק בין נגנבה לאכלו ארי:

ובעיקר קושית המהר"ם שיף אמאי פטור לרבה בעידנא דעיילי אינשי הא כל גניבת אונס חייב, מצאתי ברשב"א הובא בשיטה מקובצת לבבא מציעא דף צ"ג דש"ש חייב באונסים בזמן שמוטל על השומרים לשמור אבל בעידנא דעיילי אינשי דבאותו זמן אינם שומרים כלל אף ש"ש פטור, ונלענ"ד דבזה מיושב הא דהוכיחו תוס' והרשב"א דאף

בתקפתו חולי חייב בגניבה ולא ניחא להו בסברת הרמב"ן בנ"י פ' המפקיד דלעולם תקפתו חולי פטור דמה לי אם כפתוהו ליסטים או משמים, והא דלא משני טוען טענת גנב בטוען שנפל לחולי ונגנב היינו דלא מקרי טוען טענת גנב כיון דטענתו דבאותו שעה לא היה מוטל עליו לשמור ולא היה שומר עיי"ש. ונראה דהרשב"א מיאן בזה לפי שרוצה ליישב הא דלא פריך רבה משום דלשיטתי' אפשר לאשכוחי בטוען שנגנב בעידנא דעיילי אינשי, ואם נימא כסברת הרמב"ן הנ"ל א"כ בעידנא דעיילי אינשי לא הוי טוען טענת גנב רק שטוען דבאותו רגע לא מחויב לשמור כסברת הרמב"ן הנ"ל, אע"כ דאף בכה"ג הוי טוען טענת גנב ושפיר הוכיחו דאף בתקפתו חולי חייב וק"ל, כנלע"ד וברור:

ומתוך דברי הרשב"א שזכרנו נסתרים דברי מוהרש"ך שהובא במשנה למלך [פ"י מהל' שכירות] שכתב דהיכא דהוי ש"ש מכח פרוטה דר"י ל"ש לגבי' להכי יהבי לך אגרא ופטור בעל בעידנא דעיילי אינשי, ובעל מ"ל כתב עליו דמתוך תשובת מוהריק"ו לא משמע כן ע"ש, ונפלאתי אמאי לא דחאו המ"ל מתוך דברי הרשב"א הנ"ל שכ' דרבה לשיטתי' לא בעי למיפרך דיש לאוקמא בטוען שנגנב בעידנא דעיילי אינשי אבל אביי לשיטתי' דמחייב בעל בעידנא וכו' פריך שפיר, הרי להדיא דאף מכח פרוטה דר"י שייך להכי יהבי לך אגרא וצ"ע:

בחי' לשו"ע סי' ע"ב כתוב עוד בענין זה:

עיין במ"ל פ"י ה"א מהל' שכירות כתב בשם מהרש"ך דבזה לא דיינינן הא דאמרינן להכי יהיבנא לך לנטורי נטירתא יתירתא דהיכי דאינו נותן לו שכר רק משום פרוטה דר"י מצי למימר הא נטר כדנטרי אינשי ועיי"ש במ"ל שחולק עליו ע"ש שהוציא כן משו"ת מהריק"ש עיי"ש, ולענ"ד נראה דמוכח כן מתוס' ב"ק דף נ"ז ע"א ד"ה כגון שטענו וכו' ולרבה דפטר על בעידנא דעיילי אינשי, משמע דלאביי ניחא פירכא הש"ס וכן איתא בחי' הרשב"א להדיא בישוב קו' התוס' דאביי הוא דפריך לר"י ואביי לטעמי' דמחייב בעל בעידנא דעיילי אינשי ע"ש, והרי התם בב"ק דאיירי לענין שומר אבידה דהוי ש"ש מטעם פרוטה דר"י, ואעפ"כ מבואר מתוך תוס' והרשב"א דלאביי חייב בעל בעידנא דעיילי אינשי כשאר ש"ש והוא ראי' ברורה לענ"ד, וכן יש לדייק קצת מדברי הסמ"ע סי' רס"ג ס"ק ל"ה:

דף נז:

קרנא בלא שבועה. [עי' מ"ש רבנו בב"מ צ"ד]:

שם גמרא אבל אכלה אפילו מה שנהנית וכו'. הסוגיא כולה מוקשה דהא גם בלא רב פשיטא דבמשנתינו הוי אונס דהא מה"ט פטור בנזקין, וגם קשה הא בנחבטה ג"כ הוי אונס ואפ"ה משלם מה שנהנית ולמה יגרע אכלה, גם קשה לס"ד אמאי קתני במתני' לעיל אכלה מצידי הרחבה משלם מה שנהנית הא הוי אונס דלא בעי לאסוקי דעתי' שמניח זה הפירות בצידי הרחבה, ונלאו כל החברים למצוא פתח בזה:

ונראה לע"ד עפ"י דברי התוס' [דף נ"ח. ד"ה אי נמי] והכא מיירי וכו' שהצילה מן הצער וכו' עכ"ל ע"ש, ונ"ל דכתבו כל זה לסברתם דפורע חובו לא הוי מציל מן הפסד דמה שהיה פורע חובו לא הוי' הפסד (דמותר) [דמוטל] עליו לפרוע, אבל למה שכתבו בתר הכי דפורע חובו לא ברור היזיקא דיכול לומר מפייס הוינא לי' אין צריך לדוחק זה, והיינו די"ל דבתחלה קתני במתני' מסרן לרועה נכנס הרועה תחתיו ואח"כ קתני נפלה לגנה ונהנית וכו', ויש לפרש דשומר צריך לשלם מה שנהנית היינו שהתבואה של זה הציל שלא תמות הבהמה דאילו מתה הבהמה היה צריך לשלם לבעלים, דאף דנחבטה או דחפתה חברתה היינו רק לענין נזקין דגם ש"ש אינו חייב אם שמרה כש"ח כדאי' לעיל סופ"ד, ומש"ה פטור בנחבטה דלא הוי פשיעה, אבל בנזקי הבהמה לגבי בעלים חייב דהוי כעין גניבה ואבידה כדאיתא בפ' הפועלים [דף צ"ג ב], וא"כ נהנה זה השומר במה שלא מתה הבהמה ע"י שדה של זה וצריך השומר לשלם מה שנהנית, וא"כ י"ל דהכי פריך הש"ס ואימא ה"נ וכו' היינו דליהוי מבריח ארי לגבי שומר כיון דאין בהמה שלו ואילו מתה היה רק בעל חוב לבעלים ושייך מפייס הוינא לי', וגם הבעלים א"צ לשלם מה שנהנית דהם יאמרו להיפוך אלו מתה היה צריך השומר לשלם לנו, וא"כ פריך הש"ס שפיר כנלע"ד נכון:

אך לפי דברינו יקשה היאך אמר רב לא מבעיא אכלה וכו' והיינו דאכלה לא הוי מבריח ארי כיון דהשבח בגוף הבהמה, וקשה הא בשומר אייריגן דאין נהנה בשבח ומייתר רק שא"צ להאכילה והוי ג"כ מבריח ארי:

ונראה דגם זה לק"מ די"ל אכלה היינו שהי' בידו להוציאה מיד רק לענין נזקין [אינו] חייב דלא קרינן ביה ובער בשדה אחר כמ"ש תוס', אבל אין לפטרו מטעם מבריח ארי דהוי כמציל עצמו בממון חבירו דהיה לו לטלה והוי גזלן על מה שנטלה ואכלה, עיין בתוי"ט פ"ג מ"ג דנדרים ד"ה ומחזיר וכו', וא"כ שפיר אמר רב לא מבעיא אכלה וכו':

ומעתה י"ל דזהו כוונת הש"ס אבל אכלה אפי' מה שנהנית אינה משלמת היינו דגבי שומר הוי גם אכלה מבריח ארי וכו', והא דנחבטה חייב היינו מוכרחים לומר דבנחבטה דברי הזיקא ולא אמרי' מפייסנא, ופורע חובו היינו דאין הפסד מה שפורע חובו, אך כי

היכי דלא נימא דלא הוי מבריח ארי דהוי כמציל עצמו בממון חבירו, ולזה קאמר לימא רב לטעמי' היינו דא"צ לסלק אדעתי' שתאכל ולא הוי כמציל עצמו במה שלא נטל(ה) הבהמה, וע"ז קאמר אימור דאמר רב וכו', ומעתה מיישב קושי' ג' הנ"ל דלא קשה בס"ד ממתני' דאכלה מצידי הרחבה די"ל דהתם בבהמה שלו ולא הוי מבריח ארי דהשבח בגופא וק"ל:

רש"י ד"ה לא אם אמרת וכו' ולא ידענא. עיין ברכות דף כ"ה ע"ב רש"י ד"ה מאן שמעת וש"נ:

דף נח.

גמ' איבעי לך עבורי. עיין בב"מ דף צ"ג ע"ב תוס' ד"ה איבעי לך:

דף נט.

גמ' כחש גופנא. עיין בב"מ דף ק"ד ע"ב ובתוס' שם ד"ה סבר:

דף ס.

גמ' או מיבעי ליה לחלק. עי' חולין דף פ"ו ע"ב תוס' ד"ה לחלק וצ"ע:

דף ס:

גמרא רבא בעידן רתחא. עיין תשובת רשב"ש סי' קצ"ה:

שם מהו ליטול גדישין וכו'. עי' סנהדרין דף כ' ע"ב תד"ה מלך:

שם וליהוי כזורה ורוח מסייעתו (עיין שו"ת ח"א סימן כ'):

תוד"ה שמלאך וכו' לא גרסי'. עיין בגן המלך שבסוף תשובת גינת ורדים חא"ח וי"ד אות כ"ה:

דף סא:

בגמ' הי' גדי כפות לו וכו', עי' בתוס' לעיל [דף כ"ב ב] שכתבו דנקט גדי כפות דס"ד דליהוי טמון דכיון דלאו אורחי' בכך ע"ש, ונפלאתי מאד על דבריהם דהא מסקינן שם למ"ד אשו משום ממונו דמיירי בהצית בגופו של עבד והוי הדליק בתוך של חבירו דלית בו דין טמון, ואף אם נפרש בעבד שלו מ"מ י"ל כיון דאין לו רשות להדליק עבדו הוי כמו הדליק בשל חבירו. וצל"ע ואמרתי דאפשר לכוון כן ליישב קושית תוס' דלעיל שהקשו על רש"י דמפרש שם דנקט גדי להורות גדי דחד דסתם עבד וגדיש הם של אחד, והקשו תוס' שם דא"כ לס"ד דלא ידע גדי דחד תקשי אמאי נקט כלל גדי ע"ש, ולפי דברינו ניחא די"ל דגם רש"י ס"ל כתירוץ תוס' די"ל דנקט גדי דס"ד שהוא טמון, רק דקשה לרש"י לפי המסקנא דמיירי בהצית בגופו של עבד ל"ש טמון כנ"ל, משא"כ המקשן דרוצה להוכיח דלא מיירי בהצית בלא"ה ל"ק הא דנקט גדי, די"ל דנקט דלא ליהוי טמון, וק"ל:

ועיין בהרמב"ם [פי"ד מהל' נזקי ממון ה"י] שכתב המדליק בתוך שדה חבירו וכו' שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש וכו' ע"ש, והוא תמוה לכאורה כיון דדרכו בכך בודאי לא הוי טמון [וגם באין דרכו משמע למסקנא דלא הוי טמון, ותוס' כתבו רק לס"ד] ול"ל דוקא הדליק בשל חבירו, ודוחק לומר דגדי כפות לו היינו בתוך הגדיש והוי טמון דמ"מ מנ"ל להרמב"ם לפרש כן אימא דמיירי שהי' כפות בצדו:

ונ"ל דבאמת יש לעיין אמאי כתבו הרא"ש בסוגיא דלעיל עד כמה תעבור הדליקה וכו' דבמדליק בשל חבירו אין לו שיעור אפי' מאה מיל כיון דאין לו רשות להדליק ע"ש, ומשמע גם באונס גמור דנפל הגדר אח"כ שלא מחמת הדליקה ועברה שם חייב, וכן משמע להדיא לשון הרמב"ם [פי"ד מהל' נ"מ ה"ד] וכן הוא בטור [חו"מ סימן תי"ח] ע"ש, הרי דגם באונס גמור דלא הו"ל לאסוקי דעתי' חייב, ואמאי פטור באמת בהדליק בשל חבירו והיה בו דברים שאין דרכן להטמין מטעם דלא הו"ל לאסוקי דעתי', וצריך לחלק דמידי דתלי בטבע אדם שאין מניח ארנקי בגדיש א"כ בודאי אינו כאן וא"כ בשעה שהדליק הי' חושב שבודאי אין כאן ארנקי, משא"כ בגדר דאפשר שתבוא רוח סערה ויפיל הגדר או שהרוח יוליך האש למרחק והוא באפשרי ואינו תלוי בטבע בזה הו"ל לאסוקי דעתי', וא"כ י"ל דקשה להרמב"ם דממתני' משמע בגדי סמוך ועבד סמוך חייב כלשון ראשון דרש"י, ואמאי הא באמת הסברא נכונה דהיה לי לברוח ולא הו"ל לאסוקי דעתי' שתשרף, ולזה מפרש הרמב"ם בהדליק בשל חבירו דצריך לאסוקי דעתי' אף במידי דלא מצוי ושמא לו תברח, אך אם לא היה דרך ב"א שיהיה גדי כפות לגדיש הוי פטור אף בהדליק בשל חבירו דלא הו"ל לאסוקי שיש כאן גדי ובודאי אין כאן גדי כסברא הנ"ל, ולזה כתב הרמב"ם דדרך להיות גדי כפות וצריך לאסוקי שהגדי שם וא"כ אף דהיה לו לברוח מ"מ חייב כמו ברוח שאינו מצוי' וק"ל:

דף סב.

הנותן דינר זהב לאשה כו', [עי' מש"כ רבינו בחי' ב"מ ר"פ המפקיד בענין שומר ששילם של כסף ולא רצה לישבע ונמצא הגנב אם נותנים לשומר הכפל של זהב ובענין אם נשבע שבועה שאינה ברשותו]:

שם עשו תקנת נגזל במסור. עיין לעיל דף נ"ד ע"א תוס' ד"ה חמור. ולקמן ע"ב תוד"ה יצאו שטרות:

כתב הישו"ש בפ"ו סי' ל' דדוקא מסור הוי כגזלן אבל מזיק חבירו אינו כן, וז"ל תדע דלא מצינו מזיק ממון חבירו בידים פסול לעדות. והב"ח בחו"מ סי' ל"ד סי"ב כתב בשם

המרדכי הארוך דמזיק ממון של חבירו במזיד אע"פ שדעתו לשלם הוי רשע דחמס ע"ש. והכנה"ג בסימן צ"ב הביאו:

תוד"ה עשו תקנת נגזל במסור וכו' אבל אם המסור עצמו אינו יודע וכו', בשו"ת מיימוני לספר משפטים סי' ס"א הכריח מתוך דברי ר"ת דאף בנ' ידענא ונ' לא ידענא צריך שכנגדו לשבע וליטול מדכתב ר"ת (דהנמסר) [דהמוסר] א"י כמה הפסידו משמע דמ"מ הפסידו בודאי רק שא"י כמה והו"ל נ' ידענא וכו' ואפ"ה בעי שכנגדו לשבע ע"ש, ולדידי תמוה דא"כ היאך מפרש ר"ת דאבעיא דהש"ס בטוען ברי מ"מ למה לי תקנת נגזל תיפוק לי' דהוא מודה במקצת והוא חשוד וממילא שכנגדו נשבע ונוטל, אע"כ דמיירי בהילך וכדומה דלא הוי מב"מ, א"כ לא מוכיח מידי בשו"ת מיימוני, ונלע"ד דס"ל דהא דאמרי' פ"ו דשבועות [דף מ"א א] איכא בינייהו שכנגדו חשוד על השבועה דבדרבנן תקנתא וכו' היינו רק בכנגדו חשוד, דמדאורייתא לא מצינו נשבע ונוטל והוא רק תקנה ומש"ה בשבועה דרבנן הוי תקנתא לתקנתא, אבל בנ' ידענא ונ' לא ידענא דמדאורייתא מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם לא הוי תקנתא לתקנתא וגם בשבועה דרבנן כן, וכן משמע להדיא בתוס' פ"ק דמציעא דף ה' ע"ב ד"ה ותקנתא עיי"ש ודוק. [א"ה עי' מש"כ לק' דף קיח. ובחי' ב"מ שם]. וא"כ י"ל דס"ל לר"ת דדינא דגרמי הוא דרבנן כדעת תוס' ר"פ מרובה [ועי' בישו"ש] וא"כ שפיר מבעי להש"ס דשמא לא עשו תקנת נגזל במסור דליכא לחיובי' מטעם שכנגדו חשוד דהא ממון דרבנן הוא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן, ואעפ"כ שפיר הוכיח בשו"ת מיימוני דאם איתא דבנ' ידענא וכו' לא בעי שכנגדו לישבע ה"נ במסור טוען שמא למה צריך שבועה לשכנגדו, דאף דממון דרבנן הוא מ"מ לא הוי תקנתא לתקנתא דמתוך שאיל"מ דאורייתא וק"ל, ועי' בש"ך חו"מ סי' שפ"ח ס"ק ל"ו שנראה מדבריו דלא פירש כדברינו וא"כ קושיתינו במקומה עומדת, וצ"ע.

תוד"ה חמסן כו' וא"ת כו' [עיין מש"כ בחי' ב"מ דף ה' ע"ב ובסנהדרין דף כ"ד ע"ב כ"ה ע"ב]:

דף סב:

החנוני חייב. עיין לעיל דף כ"ז ע"ב תוס' ד"ה ה"ג אמאי:

פרק ז - מרובה:

מתני' אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל, דכתיב וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב. רש"י. היינו כיון דהגנב מחזיק בדבר בתורת גניבה לא הוי הדבר ברשות בעלים. ומה"ט אינו יכול להקדישו ולא קרינן בי' כי יקדיש איש את ביתו משו"ה לא מיקרי מבית איש, אבל בגונב מבית שומר חייב כדקתני במתני' דר"פ המפקיד, דכיון דמחזיקו

בדרך שמירה לבעלים ולהחזירה להם הוי הדבר ברשות בעלים להקדישו ולמכרו ומקרי בית האיש:
[בדין גונב מן הגנב שהראשון גנב בשבת, כתב רבינו בתשו' וז"ל] די"ל כיון דהגניבה היה בשבת דע"י דקלב"מ לא נעשה גנב לשום ענין התחייבות, אינו בכלל גנב, ולא מקרי אח"כ גונב מן הגנב, וכמו גנב ע"י משיכה ברשות בעלים או ברה"ר למ"ד דלא הוי משיכה י"ל דמקרי עדיין בית בעלים, שיכולים להקדישו, ואם בא אחר וגנב שמה י"ל דחייב, ועדיין פרט זה צל"ע לדינא. [וע"ע בחי' כתובות דף ל"ד]:

דף סג.
תוד"ה דבר וכו' לאפוקי חצי רימון. עיין שבת דף צ"ג ע"ב תוס' ד"ה אמאי:
בא"ד דגרסי לקמן לאתויי דבר שאינו מסויים. עיין בהרא"ש פ' קמא דקדושין סימן ב':

דף סג:
בגמרא או אינו אלא לדין וכו', עיין במהרש"א שהקשה לפירש"י בב"מ דמפרש או אינו אלא לדין היינו שיתחייב כפל מיד בטענתו טענת גנב אף קודם שנשבע א"כ יקשה קושי' הש"ס למ"ל קרא בגנב תיפוק לי' מק"ו מטוען טענת גנב ול"ש לשנויי דיו לבא וכו' מה התם בשבועה דהא להוא ס"ד גם התם בלא שבועה, ולענ"ד נראה דמסברא לאותו ס"ד חייב רק בבאו עדים שהחפץ בידו קודם שנשבע היינו כ"ז שעומד בטענתו לשבע ולפטור, אבל באומר אח"כ שרוצה לשלם ואינו רוצה לשבע אף שעומד בטענתו שנגנב מ"מ הא אינו רוצה לפטור עצמו בטענה זו ואם אח"כ באו עדים פטור, וא"כ י"ל דאי לא כתיב קרא בגנב עצמו הייתי אומר דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב וקרא דהמצא תמצא היינו בלא באו עדים אח"כ, ול"ש לאקשויי הא מאשר ירשיעון אלהים נפקא, די"ל דמהך לחודא הייתי אומר דקרא פוטר דוקא בשומר שהודה קודם שנשבע שהגניבה אצלו בזה פטור דהוי מודה גמור, דליכא למימר דמודה מחמת יראה שיבואו עדים ויתחייב בכפל ומקדים עצמו בכונה לפטור, ז"א דאי משום כן לא היה צריך להודות שהחפץ אצלו דהיה לו לעמוד בטענתו ולומר שאינו רוצה לישבע ורוצה לשלם ויהיה ג"כ פטור אם יבאו עדים אח"כ ומשום כך הוי מודה גמור, אבל בגנב הייתי אומר דמודה בקנס חייב דלא הוי מודה די"ל דעושה כן מיראת עדים, ומש"ה צריך קרא בגנב עצמו ולא הייתי מוקים בבאו עדים אח"כ, ולזה כתיב גנב עצמו בהאי פרשתא וקאי ג"כ עלה אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע עצמו ואייתר אם המצא תמצא לבאו עדים אח"כ. ומיושב קו' מהרש"א. וק"ל:

דף סד:

אבל כל הני פרטי למ"ל. והיינו אף דאינך פרטי כתיבי רק בסיפא דקרא דמיירי בטט"ג, מ"מ מסתמא קאי גם ארישא דימצא הגנב. אבל ק"ל הא אמרי' או אינו אלא בשבועה אמר אביי וכו' וליתי בק"ו, וא"כ אלו לא נכתב הפרטי גבי המצא תמצא מהיכן אנו יודעים דימצא הגנב מיירי שלא בשבועה וקרא דונקרב לא קאי על הרישא, דלמא בהיפוך דונקרב קאי ארישא דדוקא בשבועה, ואי דלייתי בק"ו י"ל דדיו לבא [מן הדין] דדוקא במטלטלין [וב]גופן ממון, וכתוב גנב עצמו דליחייב גם בקרקעות ועבדים, והפרטי לא קאי ארישא, ומאי חזית דונקרב לא קאי ארישא, דלמא הפרטי לא קאי ארישא, ורק לבתר דכתוב הפרטי בקרא דהמצא תמצא, ומוכח דבאמת גנב לא חייב רק במטלטלין וגופן ממון מוכח דחייב אפי' שלא בשבועה, וצע"ג. ובאמת קצת קשה גם לפי האמת דכתיב פרטי גבי המצא תמצא, עדיין נימא דלמא ונקרב קאי ארישא והפרטי לא קאי ארישא, והיינו דבשבועה חייב בכל דבר ומזה מיירי רישא דאם ימצא הגנב, וקרא דאם המצא והפרטי היינו דגנב שלא בשבועה לא חייב רק במטלטלין וגופן ממון, כמו בטטע"ג בשבועה, אבל בגנב ובשבועה חייב בכל דבר, וצ"ע:

תוד"ה אי הכי שה למה לי, הו"מ לאקשויי. עיין תשובת מהר"י אדריבי סימן של"ד:

דף סה.

גמ' אמר רב ששת אמינא כי ניים. לעיל דף מ"ז ע"ב וש"נ:

רש"י ד"ה תברא וכו' וגבי טביחה ומכירה הוי כי תברא. אינו מובן לדמות מכירה לתברא דהא באמת לא מתקיים המכירה, ובפרט לרב דהוא מרא דשמעתין דס"ל לקמן דיאוש קונה וחיובי' דמכירה רק לפני יאוש ולא אהני מעשיו אלא כיון דשנה בחטא חייב בד' וה', אבל לענין קרן לדונו בכלל תברא לא ידענו ובפשטות הסוגי' י"ל דסתמא קמיירי אף בטבחה, אבל לשון רש"י משמע דגם מכרה הוי כמו תברא. ובש"ע סי' שנ"ד ס"ג איתא להדיא שחט או מכר הוי כתברא, ומסתימת הדברים משמע אף קודם יאוש דלא מהני מעשיו וצ"ע לדינא:

תוד"ה לכתוב וכו' וכן בהחובל גבי ורפא ירפא, וכן תענית דף ג' ע"א ומנחות י"ז ע"ב:

שם תוד"ה גופא, במסקנא דמילתא רב איירי ביוקרא וזולא, נראה דהוצרכו להצעה זו, דבלא"ה דרב מיירי גם בפטומה וכדס"ד הש"ס דקאמר אנא מפטימנא והיינו דרב מיירי גם בפטומה מאליה, י"ל דזהו לא שמעי' ממתני', די"ל כיון דבעידן דנתפטמה והוא החזיק אותו לעצמו בתורת גניבה הוא כמו גנב מחדש על הפטימה ולגבי הפטימה הוי עתה שעת גזילה, ואף דאינו נוטל זה מבית הבעלים מ"מ כיון דהוא של בעלים והוא

מחזיק בו הוי כמו גניבה ע"י חצרו, וממתני' לא שמעינן רק ביוקרא וזולא, ולזה הקדימו דלמסקנא דגם בפטימא ממילא אמרי' [אטו] תורא גנבא ממך ולא מיירי רק ביוקרא בזה ק' מ"ש ממתני':

שם בא"ד מתני' היא בריש הגוזל קמא. לכאורה ק' הא ממתני' [יש לפרש] דשעת הגזילה היינו שעת הוצאה מהעולם לאפוקי משעת העמדה בדין ורב אשמעי' כשעת גניבה, ואפשר שלזה כיון הפ"י בקושיתו. ובפשוטו י"ל דתוס' ס"ל דזה לא מסתבר לחייב כלל על הוצאה מהעולם באיתבר ממילא כיון דההיא שעתא לא עבד מידי וכמ"ש הרא"ש, אלא דלא ניחא להו להקשות מכח זה דמאי אשמעי' רב די"ל דמ"מ הי' ס"ד לחייב כשעת העמדה בדין דאז יוגמר החיוב, ולזה הקשו כיון דזהו עכ"פ שמעי' ממתני' דאין דנין כשעת העמדה בדין וממילא נדע דדנין כשעת גניבה, דעל שעת הפסידו מעולם כיון דלאו מידי עביד וגם גמר דין ליכא בודאי אין לדון על אותו שעה. גם י"ל דבלא"ה יש להבין למאי הוצרכו תוס' להקשות באריכות להוכיח דמתני' זו דכל הגזלנין מיירי גם ביוקרא וזולא ולא הקשו בפשוטו ממתני' דגזל חמץ דאמר ליה הרי שלך לפניך אבל בנאבד צריך לשלם כמעיקרא, וצ"ל דאזלו בתירוצם השני' בסה"ד דהתם י"ל דצריך לשלם חמץ מעליא כאותה חתיכה שגזל דלפי מדה משלם. ולפי"ז ניחא, דקושי' תוס' בממה נפשך, דהא עכ"פ ממתני' דכל הגזלני' מוכח דצריך לשלם כדמים של שעת הגזילה ולא לפי מידה, ואי דמזה ס"ד דלאפוקי משעת העמדה בדין אבל משלם כשעת אבידה מהעולם, זה נסתר ממתני' דגזל חמץ דהא התם שעת אבידה אחר פסח ואינו שוה כלום, ונכון בעזה"י:

תוד"ה מה לי קטלא וכו' דהשתא דקנאה בשינוי. זה תמוה דאם מטעם שקנה בשינוי הא זה ל"ש בקטלה פלגא דהיינו הכחישה דלא הוי שינוי מדחייב דו"ה ולא אמרינן דשלו טובח ומוכר, ובשיטה מקובצת מבואר דלאו מטעם שינוי קונה אלא מטעם דשעת העמדה בדין זהו דוקא אם הגניבה בעצמו הוזל אבל לא מחמת שינוי גוף הגניבה כמו בקטלה כולה. וצ"ל דלשון תוס' דקניא בשינוי [לאו דוקא] אלא דהראי' מקטלה כולה למ"ד שינוי אינו קונה, דמ"מ אינו משלם בזול כשווי נבילה כיון דהזול מחמת השתנות הגניבה ה"נ בהוכחשה. ועדיין קשה הא במתה. כולה ניחא דמשלם כדמעיקרא דגם בהוזל משלם כמעיקרא דקרן כשעת גניבה, אבל לענין ד' וה' י"ל כדהשתא. וצ"ל דהראי' מטבח, דבטביחה משלם כשעת העמדה בדין ונימא דמשלם דו"ה כשווי נבילה בשעת העמדה בדין דהא הבהמה הוזל בשעת העמדה בדין עי"ז דשחוטה היא, אע"כ דדוקא בהוזל דהיינו דאלו הי' הבהמה בעין כמו שגזלה היתה ג"כ שוה מעט, אבל כל שאם הגניבה הי' בעין כעין שגזלה הי' גם עתה שוה יותר אלא דשוה פחות משום השחיטה

בזה משלם כמעיקרא, ה"נ בהוכחשה דאנו דנין השתא כפי שיווי של עתה אם הגניבה לא נשתנה מעת שגנב:

דף סה:

גמרא א"ל ואלא מאי שינוי ל"ק לשלם כי השתא. לכאורה משמע דבעי להוכיח דהברייתא משבשתא, לפ"ז ק' אמאי אמרי' עלה מ"מ קשיא הא לר' אלעי באמת הברייתא משבשתא. ומדברי הרא"ש למדתי תירוץ נכון, דלכאורה דברי הרא"ש תמוהים בישוב דברי הרי"ף דס"ל דוקא אנא מפטימנא אבל בשבח דממילא כדהשתא דקיימא לן כר' אילעא דשינוי קונה ולא אמרי' תורא גנבא וכו', ומה דמשלם (כדהשתא) [כדמעיקרא] משום דשינוי קונה, ומה"ט אמרי' ג"כ טלאים כדמעיקרא. והוא תמוה, דאיך שייך הטעם דשינוי קונה דא"כ אינו משלם כלל ד' וה' דשלו הוא טובח והברייתא ע"כ כב"ש דשינוי אינו קונה, ומוכח ממה דאינו משלם כדהשתא משום דתורא גנבא וה"נ לדידן בפטומא. ולזה צ"ל דאף דשינוי אינו קונה מ"מ כיון דמקרי שינוי מועיל עכ"פ לענין זה לומר אטו תורא גנבא ממך כיון דהוא ענין אחר מהגניבה, ומ"ש הרא"ש דקני' בשינוי הוא לאו דוקא אלא דהוי כמו קנין לענין זה דאינו משלם כדהשתא, אבל היכא דליכא שינוי כלל דהיינו בפטימא מאיליה לא אמרינן בי' אטו תורא גנבא ממך. אלא דלר"ח דפליג על ר' אילעא דאף למ"ד שינוי קונה מ"מ טלה ונעשה איל לא הוי שינוי, מוכח דאפי' בלא שינוי אמרי' אטו תורא, וה"נ בפטומא ממילא, ולזה כתב הרא"ש דאנן קיימא לן כר' אילעא דהוי שינוי מש"ה אמרינן גביה אטו תורא, והוא ברור ומוכרח בכוונת הרא"ש בעזה"י: ולפ"ז הויכוח של ר' אילעא ור"ח הכי הוא דלא אמרי' כלל דהברייתא משבשתא אלא דר' אילעא א"ל לר"ח אלא מאי דשינוי זה לא הוי כלל שינוי, דשבח דגופיה לא הוי שינוי דממילא שבח ואיל, לשלם כדהשתא. אע"כ דהוי שינוי אלא דהברייתא סברא כב"ש דשינו אינו קונה מש"ה אמרינן ביה אטו תורא גנבא, וכיון דמוכח דהוי שינוי ממילא לדידן דקי"ל שינוי קונה קנאה לגמרי. ור"ח השיב לו, דאף דלא הוי שינוי אמרינן ביה אטו תורא, ור' אילעא א"ל רחמנא ליצלן מהאי דעתא, היינו דבודאי בליכא שינוי לא שייך לומר אטו תורא, והן הן דברי הש"ס מ"מ קשיא. היינו היאך פירש ר' אילעא הברייתא, ומשני דמוקי לה כב"ש דשינוי אינו קונה ומ"מ כיון דהוי שינוי אמרינן ביה אטו תורא, ודוק:

שם דא"ל תורא גנבי מינך וכו', [בתשו' כתב רבינו לדון דבשעת הטביחה יתחייב מטעם גניבה וז"ל] דאף שמצד השאלה חייב בקרן למפרע מעידן שאלה, מ"מ בטבח אח"כ דרך גניבה בחול לא אמרי' ביה אם אין גניבה, דמ"מ חייב בקרן מטעם הגניבה, וכדי שלא

יקשה עלי מסוגיא דבב"ק ס"ה ע"ב דא"ל תורא גנבי מינך דכרא גנבי מינך, ונימא ג"כ הא כשהיא עתה תורא יתחייב על עתה מטעם גניבה, אלא ע"כ כיון דכבר נתחייב מעידן דגנב ל"ש לומר דנתחייב גם עתה, אבל באמת לק"מ, דהתם א"א לחייב מדין גניבה על שעת הטביחה בדרך גניבה, דהוי כגונב מן הגנב דפטור וצריכין אנו לחייבו רק מכח הגניבה הראשונה מבית בעלים, וזה לא הי' (רק) דכרא, אבל בשומר שפיר שייך לחייבו על הטביחה מדין גנב. [וע"ע בזה בחי' לכתובות דף ל"ד]:

תוד"ה אלמא קרן כעין שגנב וכו' כדאמר דתברא. זהו תמוה, דהיכן נזכר כלל דמיירי בתברא, וסתמא דמתני' משמע אף דלא תברא, גם בזה כיון דהחיוב רק דבשעת תברא הוי כמו דעתה הזיק וגזלן אין משתלם החומש משווי זה כיון דעל שיווי הקרן דעתה אינו מחויב בחומש, אלא על כפירתו בשבועה וחייב לשלם חומש של הקרן מה שמחויב מגזילה ההוא:

ובשיטה מקובצת מפרש בקושי' תוס' דהגניבה בעין ושוה ד', וראייתם מתברא דהתם הטעם שברשות בעלים הוקר והכא מיירי שהוא בעין צריך להחזיר כדהשתא. ומוכח עכ"פ מתוס' דבנשבע על הפקדון כשהי' שוה זוז ואח"כ נתיקר אם הוא בעין צריך לשלם חומש כדהשתא:

תוד"ה הן ולא שנוייהם, תימה דבסמוך וכו'. לכאורה נראה ליישב דבגזל ס"ד כיון דעובר עבירה לקנות שאינו שלו הוא בכלל לא תעביד דאי עביד לא מהני, וכדפרכי' באמת בתמורה לרבא מההי' דהגוזל עצים ועשאן כלים ומשני שאם התם דכתיב אשר גזל כעין שגזל, א"כ מה"ט צריך קרא בגזל וליכא ללמדה מאתנן. ובזה מיושב מה דפריך התם ולאביי אשר גזל למ"ל, ולכאו' תמוה מה בכך דאי עביד מהני, מהיכן ידענו דשינוי אית בי' קנין לומר עליו דאי עביד מהני, הא בלאו קרא ס"ד דהוי הכל כמעיקרא ולא עבד מידי לומר בו דמהני. ולפי הנ"ל דפרכת הש"ס הוא כמו קושי' תוס' כאן, דלאביי כיון דמקרא דאתנן ידעי' דשינוי מלתא הוא, ממילא נדע דגם גזל מהני כיון דהכלל דאי עביד מהני:

ובזה מרווחנא מה דאמרי' התם איכא בינייהו שינוי קונה, ורש"י ותוס' שם נדחקו דהא אמרי' לעיל דהתם שאני דכתיב אשר גזל, והיינו דלרבא דאי עביד לא מהני מספיק תירוצנו על קושית תוס' דכאן, אבל לאביי צ"ל כתירוצם דהתוס' דאתא לשינוי החוזר, ולפ"ז י"ל דהכי אמרינן איכא בינייהו שינוי קונה היינו בשינוי החוזר לברייתו, דלרבא דאי עביד לא מהני ולא אייתר קרא דאשר גזל דהא א"א ללמוד מאתנן וכנ"ל א"כ ליכא קרא על שינוי החוזר, אבל לאביי דאפשר ללמוד מאתנן אייתר קרא דאשר גזל לשינוי החוזר. ומה דפרכינן שם ולאביי למ"ל קרא הו"מ לשנויי דאתא לשינוי החוזר אלא דרצה

לאסוקי אף אם יסבור דשינוי החוזר לא קני, ולמסקנא באמת אמרי' דלאביי אתי' לשינוי החוזר וזהו האיכא בינייהו, ודוק:

בתשו' כתב רבנו עוד בזה וז"ל:

מכתבך הגיעני בשבוע זו רצוף וכו' נהניתי מאד ששנינו נתכוונו לדבר אחד וכהוויתו וצורתו בלי שום שינוי על קושית תוס' בב"ק ובכונת הסוגיא דתמורה א"ב שינוי קונה דהיינו בחוזר לברייתו העליתי ג"כ זה ב' שבועות והוספתי לבאר, דמה דפרכינן בתמורה ולאביי למ"ל אשר גזל, דבפשטא מוקשה דמה בכך דאי עביד מהני מ"מ מנ"ל דשינוי מקרי עביד, ולזה אמרתי דפרכת הש"ס כקושית תוס' כיון דמקרא דאתנן מוכח דשינוי מהני ממילא גם בגזל מהני לפי הכלל דאי עביד מהני, וה"מ לשנויי דצריך [לחוזר] לברייתו אלא דמשני לכ"ע דס"ל אשר גזל קאי לחומש אבל למסקנא אמר דאיכא בינייהו שינוי קונה והיינו די"ל דאביי ס"ל דבאמת אשר גזל על חוזר לברייתו:

אבל אח"כ הדרנא בי וחידוש בעיני על כבוד גאונו שלא הרגשת בזה, דהא אביי ס"ל להדיא ר"פ הגוזל עצים דחוזר לברייתו קני רק מדרבנן ומש"ה באמת הוצרך בתמורה לשנות דמוקי אשר גזל לחומש, וא"כ ליתא לזה האיכא בינייהו בין אביי לרבא:

בא"ד דלקמן מיירי בשינוי החוזר. לכאורה כעין זה הו"מ לתרץ דקרא אצטריך לשינוי דממילא דהוי שינוי, אלא דאם עיקר חידושיה דרבה על ממילא ע"ז אינו מספיק הראיה ממתני' דגזל עצים, משום הכי תירצו לענין חוזר לברייתו:

ובזה מרווח' ליישב קושית תוס' ד"ה הא מני ב"ש, והיינו די"ל דגם ר' אלעי ס"ל כרבא דלגבוה שאני דמאיס, אלא דר' אלעי ס"ל דשינוי דממילא הוי שינוי ויליף לה מיתורא דקרא דכאשר גזל דהא כבר נלמד מקרא דאתנן וכמש"ל, ולזה הכי קאמר הא מני ב"ש היא, כיון דבאתנן ליכא מיעוט על שינוי ממילא בגזל דיש רבוי דשינוי קונה לא מייתרא ומוקמי' לה במסתבר על שינוי בידים, אבל טלה ונעשה איל דממילא לא הוי שינוי, אבל לב"ה דדריש הן ולא (ולדותיהן) [שינוייהם] ואייתר קרא דכאשר גזל ע"כ דאתי לשינוי דממילא, וק"ל:

דף סו.

גמרא לימא תהוי תיובתא דרב. לכאורה הא זהו עצמו קושי' דלעיל ואלא מאי שינוי אינו קונה לשלם כדהשתא היינו מדרב, ובפרט לשיטת תוס' דטלאים כמעיקרא היינו דאמרינן תורא גנבי, הא זהו כבר תרצה. ואפשר לומר דפירכא דלעיל היינו בלאו ההיא דרב, והיינו דאף בלאו דברי רב, היינו דגם ד' וה' כמעיקרא משום דלא מחלקי' בין קרן לכפל, אבל הכא דקרן כדהשתא דהוי כתברא או שתיי' בודאי לשלם ג"כ ד' וה'

כדהשתא וכסברת התוס' ד"ה אלמא. ומשני אטו תורא, ר"ל דקרן אינו משלם כהשתא דהשבח של גזלן (וזהו דלא כשיטת רש"י בשמעתין), ומה דמשלם ד' וה' ולא הוי כשותף דטבח. היינו דעל השבח יכול לסלקו בדמים כשיטת הרמב"ם והוי רק בע"ח ולא שותף, אבל מ"מ א"צ לשלם כדהשתא הקרן דהא השבח שלו, וכיון דהקרן כמעיקרא גם ד' וה' כמעיקרא, ולזה הדר פרכי' מדרב דמחלקי' בין קרן לד' וה' א"כ לשלם כהשתא ומשני טלאים כדמעיקרא:

גם י"ל, דפירכת הש"ס לעיל בלאו דרב, אלא כיון דבעידן דנעשה הפיטום זכו הבעלים בשבח זה (אם אמרי' דגבי פיטום אינו בכלל שבח גזילה לגזלן כדס"ל לרש"י), ומה שמחזיק בו וטובחו היינו טביחה ביחוד על התוספת דהיינו שבח וראוי לחייב עלה, דאף דביוקרא לא מחייבי' כדהשתא מ"מ הכא דטבח איל לשלם ד' אילים, ומשני אטו תורא ר"ל דהוי טביחה בלא גניבה והיינו אם באנו לחייב מכח טביחת איל, והדר מקשה לרב לחייב [כי השתא] דנהי דגנב רק דיכרא מ"מ הגניבה אתיקר עתה ע"י דנעשה איל והוא בכלל יוקרא דעלמא דמשלם כי השתא, וע"ז משני טלאים כמעיקרא אם כפרש"י או לפי' תוס' משני דגרע מיוקרא דעלמא דהיוקר בעצמות הגניבה, אבל הכא דהיוקר ע"י שנעשה איל וזהו לא גנבו ודוק:

דף סו:

גמ' שור בן יומו קרוי שור. עיין מנחות צ"א ע"ב ותוס' שם ד"ה ת"ל:

שם חיטין ועשאן סלת. עיין בספר יראים לרא"מ סי' ר"ז:

שם בגמרא אמר רבה שינוי קונה וכו' יאוש אמרי רבנן דניקני וכו' מפני תקנת השבים וכו' עיי"ש הסוגיא, וכתב הרא"ש ז"ל דקי"ל כרבה דיאוש כדי קנה מדרבנן ואם קידש אשה בגזילה אחר יאוש צריכה גט מדרבנן, והקשה בישׁ"ש הא הוי יאוש ושינוי רשות וקני מדאורייתא, ואין סברא לומר דמ"מ אינו מגיע לה דבר משלו דקודם שנתן לידה לא הוי שלו והיא לא קנתה אלא לאחר שבא לידה ולא הי' שלו מעולם, ז"א דכל שינוי רשות משמע שגם הגזלן קנה אותו בשעה שמוכר אותו, והגזלן והלוקח קנו אותו ברגע אחת, וביותר תימא על הטור שדרך ג"כ בדרך הרא"ש דהוי קידושי דרבנן, והטור בעצמו באה"ע [סי' כ"ח] כתב בשם הרמ"ה דקידש בגזל דאחרים לאחר יאוש מקודשת דהוי יאוש ושינוי רשות עי"ש א"כ תהיה מדאורייתא מקודשת:

ולענ"ד נראה דלק"מ דשפיר י"ל דס"ל דמשום טעם יאוש ושינוי רשות אתינן עלי' ולא מהני לענין קידושין דמ"מ הוא לא קנה מעולם, ומה שחילק הישׁ"ש בסברא דבזו הרגע קונה הגזלן, אעידה לי שני עדים נאמנים דלא כמהרש"ל ה"ה הרמב"ן והר"ן ז"ל, דעת

הר"ן מבואר בקידושין ספ"ב [דף נ"ו ב] שכ' לדברי רש"י דחליפי אסורי הנאה אסורין להמחליף [הא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת] היינו טעמא אף דהדמים אסורים להמקדש דכיון דהיא מותרת להנות מהן וקנאתו מחמתו מקודשת דומיא דמקדש בגזל דאחרים אחר יאוש דמקודשת אע"ג דיאוש לא קני וכ"ז שהוא בידו אין קנוי לו אפ"ה כיון שקנאתה היא בנתינתו מחמתו מקודשת וכו' עכ"ל ע"ש, גם דעת הרמב"ן מבואר כן במלחמות פ' הגוזל ומאכיל [דף קי"ד] שכ' שם הא דאמר עולא מנין ליאוש שאינו קונה היינו דההקדש חל מחמת יאוש ושינוי שם או מחמת יאוש ושינוי רשות רק פסול להקרבה כיון שאין לו בעלים היאך יקרב הרי מקדיש לא קנאו מעולם או דהטעם משום מצוה הבאה בעבירה ע"ש [ומה דקשה על הרמב"ן א"כ היכי מוכיח הש"ס בסוכה [דף ל א] דאמרינן מצהב"ע אימא דעיקר מטעם הא' דאין לו בעלים, ומצאתי בהרמב"ן במלחמות רפ"ג דסוכה ובחידושיו לגיטין [דף נ"ה א] שנזהר מזה וכ' דמה"ט אמאי פסול הקרבן ליהוי כמו נשחטו שלא לשם בעלים דכשר אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה] , הרי מבואר דעת הרמב"ן והר"ן דמעולם לא קנה הגזלן, אולם מצאתי גם תנא דמסייע לי' להרש"ל והוא דעת הריטב"א ספ"ב דקידושין [דף נ"ב ב] במה דאמרי' שם לית דחש להא דר"ש דאמר סתם גזילה וכו' וכתב הריטב"א מהא דמשמע דלאחר יאוש מקודשת ע"כ משום דהוי יאוש וש"ר וא"כ גם הוא קנה אותו במה שמוסר לידה ע"ש, ולא ס"ל סברת הר"ן הנ"ל דכיון דמחמתו בא לה אף שלא קנהו מקודשת, א"כ י"ל דהרא"ש ס"ל בזה כהר"ן והרמב"ן דמעולם לא קנה הגזלן וס"ל ג"כ בזה כדעת הריטב"א דאם הוא לא קנה מעולם א"י להתקדש, ולזה מפרש הרא"ש הא דקאמר רבא לית דחש להא דר"ש דאמר סתם גזילה יאוש בעלים דמשמע דאם היה יאוש מקודשת היינו מחמת דיאוש קונה מדרבנן דלא מצינו חולק בזה ארבה רק ר"י:

ובזה מיושב קושית הפנ"י בגיטין [דף נ"ה א] שהקשה למה דמשמע מרש"י וכל הפוסקים דיאוש אינו קונה כ"ז שהוא בעין אצלו, והקנין רק לענין אם מכרה קודם יאוש דא"צ לטרוח להוציא מיד הלוקח [וכן ג"כ דעת הישו"ש, וכן מהני התקנה לענין היוקר שנתייקר אחר יאוש], א"כ נפל כל הדין בבירא שנחלקו הפוסקים אם מקודשת ביאוש ע"ש, ולפמ"ש לק"מ דאחר שבא לידה ואין הגזילה בידו מהני הקנין יאוש למפרע לגבי הגזלן וק"ל, אך משום הא לחודא עדיין יוכל הנגזל להוציא מיד האשה דאצלה הוא בעין וא"כ לא תהיה מקודשת, אמנם באמת גם ממנה א"י להוציא דהיא קנתה ביאוש וש"ר, ואף דש"ר לא מהני לגבי גזלן מ"מ לגבי הגזלן דאינו בעין בלא"ה קנהו מחמת יאוש:

ומעתה מיושבים דברי הרא"ש והטור, דתרווייהו צריכי, קנין היאוש דבלא"ה לא היה שלו מעולם, וגם הקנין דש"ר צריכה לענין שאין הנגזל יכול להוציא מידה והיא מקודשת רק מדרבנן דמדאורייתא לא היה שלו מעולם, וא"כ גם כוונת הטור באה"ע דמקודשת רק מדרבנן וק"ל:

ובזה מיושב ג"כ הא דכתב הטור באה"ע דבגזל דידה אף אחר יאוש אינה מקודשת ואמאי הא פסקינן דיאוש קנה, ולדברינו ניחא דמ"מ יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי דהא אצלו בעין וצריך להחזיר לה החפץ וק"ל:

[ובאמת תמוהים לי מאד דברי הרמב"ן הנ"ל שכתב דהוא לא קנה אותו מעולם, א"כ מאי פריך רבא לעולא בגיטין שם ורוצה להוכיח דלא אמרי' מצהב"ע אימא דגם עולא לא סבר כלל למצהב"ע והא דד"ת אינה מכפרת היינו דהתם בחטאת קאי כדקתני ועל החטאת הגזולה וכו' ובחטאת אינה מכפרת מחמת דאין לו בעלים והוי כחטאת שנזבח שלא לשמה דפסול, וצע"ג:

גם קשה לי (לדברי) לרמב"ם והש"ע דהשני צריך ליתן דמים (ללוקח) [לבעלים] זולת בגנב שאינו מפורסם דהוא צריך להחזיר דמים ואפוכי מטרתא למ"ל [וממילא בלקח בזול צריך ליתן לבעלים דמי חפץ ומנכה לו דמים שנתן בעד המקח, כ"כ הב"ח והסמ"ע בסי' שנ"ו], א"כ אמאי מקודשת בגזילה אחר יאוש אף דהוי ש"ר בידה הא היא תצטרך ליתן דמי החפץ לבעלים, וראיתי בב"ש אה"ע [סימן כ"ח] שהקשה כן ותירץ דמיירי בלא ידעה שהוא גנוב ואינה צריכה ליתן מחמת תקנת השוק ע"ש, ולענ"ד תירוץ זה אינו מספיק דהא מבואר בהרא"ש פ"ק דמציעא [דף כ'. סי' מ"ח] גבי המוכר שט"ח לחבירו וכו' דמחשבינן הקידושין לנתנה פרוטה ע"ש, א"כ אם יבואו הבעלים תצטרך לשלם להם דמי החפץ מלבד הפרוטה שנתנה וא"כ הוי קידושי טעות דהיא חשבה להתקדש בכולה דהא סברה שהוא שלו וצלע"ג]:

ועפ"י הצעת דברינו נלע"ד ליישב מה דהיה קשה לי לדברי הרמב"ם והרמב"ן והראב"ד דס"ל ביאוש וש"ר צריך השני לשלם דמי החפץ לבעלים, א"כ קשה סוגיא דב"ב [דף מ"ד א] דמשני כגון דמית גזלן ע"ש, הלא מ"מ הוי נוגע דיקבל דמים מן הלוקח, אח"כ מצאתי בב"ח [סימן שס"א] שהקשה כן ותירץ דמיירי בגזלן שאינו מפורסם ולקח בדמי שיווי כל החפץ וא"כ לא יצטרך הלוקח ליתן דמים דהא מגיע להלוקח מחמת תקנת השוק ע"ש, וקשה לי דתירוצו אינו מספיק דא"כ מאי פריך הש"ס [בב"ב שם] ונוקמה ביורש הניחא למ"ד רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי וכו', וע"ז הקושיא במקומה עומדת דלגבי היורשים הוי נוגע דלגביהו נקנה ויצטרכו לשלם דמי החפץ לבעלים ולהם אינו (נוגע)

[חייב] כלום דהא לא נתנו כלום, גם דחוק לאוקמי בידוע שלקח בשיווי דמי כל החפץ, וכך הקשה הש"ך [סי' שנ"ג סק"ה] ורוצה להוכיח דאף בלקח בזול אינו נותן הלוקח כלים לבעלים עיי"ש, ובאמת הסברא דחוקה ורחוקה מאוד:

ולענ"ד נראה ליישב, ובתחילה אבאר שורש המחלוקת בין רמב"ן וראב"ד לתוס' אם הלוקח צריך לשלם לבעלים, ונ"ל דבזה פליגי, דהרמב"ן לטעמי' אזיל דס"ל דבכל ש"ר מעולם לא נקנה לגנב א"כ כי אתא לידי' דשני באיסורא אתא לידי' דהא הראשון לא קנהו ביאוש ומש"ה צריך לשלם, אבל תוס' י"ל דס"ל כדעת הריטב"א והיש"ש שזכרנו דבש"ר גם הגנב קנהו וא"כ לא בא מיד בעלים לידו מש"ה א"צ לשלם, כנלע"ד ברור:

ונ"ל להסביר עוד דזהו גופא אם הגנב קנה אותו ביאוש וש"ר תליא במחלוקת אחרת, והיינו דהרמב"ן בעצמו כ' במלחמות פ"י דבב"ק דיאוש ושינוי החוזר לברייתו לא קנה דלגבי הגנב דבאיסורא אתא [לידי'] היאוש אינו מעלה ואינו מוריד ע"ש, מש"ה ס"ל דהגנב לא קנה מעולם ביאוש וש"ר דהא לגבי הגנב היאוש כמאן דליתא, ותוס' לשיטתי' דס"ל פ"ג דסוכה [דף ל ע"ב ד"ה וליקניוה] דיאוש ושינוי החוזר לברייתו קנה, יכולים לסבור ג"כ דביאוש וש"ר קנה גם הגנב וא"כ לא בא החפץ מן הבעלים ללוקח מש"ה ס"ל דהלוקח א"צ לשלם:

ומה טוב ומה נעים מיושב בדברינו קושית המהרש"ל ביש"ש דהחליט דאין סברא לומר דהגנב לא קנה אותו דמקרא מלא דיבר הכתוב ומכרו דמשמע דהגנב נקרא המוכר וע"כ דקנה אותו, ואף דהקרא מיירי אף לפני יאוש ומשום דרצה למכרו מ"מ לר"ש דדייק דאהני מעשיו וס"ל דקרא ומכרו כמשמעו דמכרו באמת ע"כ ס"ל דביאוש וש"ר קנה גם הגנב עיי"ש, ולפי דברינו אין מזה השגה על הרמב"ן, והיינו דשורש סברת הרמב"ן דיאוש ושינוי החוזר לברייתו לא מהני דלגבי הגנב אין היאוש מעלה כלל יצא לו להרמב"ן מהא דקי"ל ש"ר ואח"כ יאוש לא קני עיי"ש, וא"כ י"ל דר"ש דדריש ומכרו כמשמעו ס"ל כמ"ד דש"ר ואח"כ יאוש קני ומהני יאוש אף לזה דבאיסורא אתא לידי', א"כ י"ל דביאוש וש"ר קנה גם הגנב ושפיר כתיב ומכרו, אבל למאי דקיימא לן ש"ר ואח"כ יאוש לא קני ולא מהני יאוש לגבי זה דבאיסורא אתא לידי' שפיר פסק הרמב"ן דביאוש וש"ר מעולם לא קנה הגנב. וק"ל:

ומעתה לפי הנחתינו לר"ש דס"ל דיאוש וש"ר קנה גם הגנב ממילא א"צ הלוקח לשלם להבעלים דהא בהא תליא כנ"ל, א"כ שפיר משני הש"ס דמית גזלן דהא ר"ש הוא מרא דשמעתא בב"ב ואליבי' שפיר משני הש"ס:

עוד בענין הנ"ל:

הב"ח ח"מ (סימן שס"א) הקשה למאי דס"ל להרמב"ם דקונה מגזלן לאחר יאוש דקנה ביאוש ושינוי רשות, דמ"מ צריך הלוקח לשלם לבעלים דמי החפץ מסוגיא דב"ב (דף מ"ד א) הב"ע דמית גזלן הא מ"מ הוי נוגע דיקבל דמי' מלוקח. ומה שתירץ שם דמיירי בגנב שאינו מפורסם ולקח בדמי שוויו כל החפץ דלא צריך לוקח לשלם לנגזל דהא הנגזל מחוייב ג"כ לשלם לו הדמים מכח תקנת השוק, עדיין אינו מספיק מהא דפריך שם ולוקי ביורש הא היורש לא נתן [דמים] ויהא צריך לשלם לנגזל דמיה, ובזה אפשר לומר דדברי הרמב"ם רק בלוקח אבל ביורש דממילא בא לו א"צ לשלם, אף דמשמעות הפוסקים אינו כן. מ"מ עדיין יקשה למה שכתב הש"כ (סימן שנ"ו סק"ד) בשם מהרשד"ם דבבהמה לא עשו תקנת השוק, א"כ אינו מספיק תי' הב"ח על פרה דתני בברייתא. הן אמת דברי מהרשד"ם דברי נביאות, מ"מ עשינו בזה סמוכים שיש בהם ממש בסוגיא דב"ב הנ"ל במה דפרכי' הא דאמר ר"פ נמצאת שאינה שלו חוזר עליו הב"ע במכיר בה שהיא בת חמורו. ולכאורה תמוה מה בכך דמכיר הא מ"מ הנגזל צריך להחזיר דמי' ללוקח מפני תקנת השוק, ויחזור הנגזל עליו לתבוע מעותיו מהמוכר. ואי דמיירי דהנגזל אינו טוען שזה המוכר גזלה, אלא דהמוכר לקח מאחר שגזולה היא בידו כמ"ש הרמב"ן בחידושיו שם. א"כ ממילא אזלא פירכת הש"ס דהא הנגזל יצטרך ליתן דמים ללוקח מפני תקנת השוק, ולא יחזור הלוקח על המוכר לתבוע אחריות דהא קיבל דמי' מנגזל, וזה לכאורה תמי' עצומה. ולרשד"ם ניחא, ושפיר י"ל דמיירי בלא טען שגזלה המוכר ופירכת הש"ס מפרה דלית ביה דין תקנת השוק. ומדוקדק לישנא דש"ס במכיר שהיא בת חמורו, ולא נקט ג"כ שהוא טליתו, היינו דעל טלית לא היה קושיא כלל. וכיון שכן נשאר קושית הב"ח הנ"ל דבפרה הוא נוגע להוציא מעותיו מלוקח. (אב"ה עיין ברשב"ם שם דפי' בתירוצא דגמרא וכן הטלית נארג בביתו דלא כהנ"ל ודוק. ועיין ברמב"ם פ"ה מהלכות גזילה נטלו מוכסים את כסותו והחזירו לו אחרת נטלו חמורו והחזירו לו חמור אחר וכו' ואינו בודאי שזו גזולה ע"ש. א"כ ע"כ לענין הדמים דגוף החפץ קונה אפילו ידע, כמ"ש בסמ"ע סימן שס"ט סק"ח א"כ משמע דגם בבהמה עשו תקנת השוק. וע' בקצה"ח סי' שנ"ו סק"א):

ונראה לפמ"ש הרא"ש פ"ז דבב"ק דקיימא לן כרבה דיאוש כדי קנה מדרבנן ואם קידש אשה בגזילה אחר יאוש צריכה גט מדבריהם. והקשה רש"ל ביש"ש אף אם יאוש לא קני מ"מ כיון דנתן לה קנתה מדין יאוש ושינוי רשות ואפילו מדאורייתא מקודשת. וכתב עלה ואין סברא לומר דמ"מ לא הגיע לה משלו כלום דקודם שנתן לה לא היה שלו והיא לא קנתה עד אחר שבא לידה ולא היה שלו מעולם, ז"א כיון דהיא קנתה קנה אותה

הבעל במסירתו לידה דנעשה ג"כ שלו במה שמסר לידה, דאל"כ וטבחו ומכרו דלחד מ"ד דוקא אחר יאוש אבל לפני יאוש לא מקרי מכרו דלא אהני מעשיו, הא עדיין יקשה כיון דקרא מיירי אחר יאוש, והיינו דיאוש ל"ק אלא דאהני מעשיו דהמכירה קיימת מדין יאוש ושינוי רשות, מ"מ היאך מקרי ומכרו הא הוא לא מכר כלום דלא היה שלו מעולם ולוקח יכול לשחק לו שלא לשלם לו דמי מכירה. בשלמא אידך מ"ד וכדקי"ל דקרא מיירי ג"כ לפני יאוש, אף דודאי אין הלוקח צריך לשלם להמוכר מעותיו, היינו דלהך מ"ד ממילא לית ביה ענין מכירה אלא דגזה"כ הוא מאחר ששנה בחטא, אבל למ"ד דקרא מיירי אחר יאוש דמכרו היינו מכירה ממש איך מקרי שם מכירה עליו הא לא היה שלו מעולם. אלא דע"כ דבאותו מעשה של שינוי רשות קונה הגזלן וממנו נקנה ללוקח, א"כ מקודשת מדאורייתא, עיי"ש. ביאור הדברים אף דקיימא לן דקרא [איירי] ג"כ לפני יאוש, מ"מ כיון דלאידך מ"ד מוכח היסוד דבקנין בשינוי רשות קונה הגזלן, דבזה לא מצינו חולק, ראוי לפסוק כן:

ולענ"ד דמה שכתב מהרש"ל בהחלט דגם הגנב קנה אותו, אינו מבורר [אב"ה עי' בתוס' ר"פ לולב הגזול וברמב"ן פ' מרובה דטעמא דיאוש ושינוי רשות היינו משום דבהיתירא אתי לידי' והקנין אינו אלא ביאוש ומש"ה שינוי רשות ואח"כ יאוש לא מהני. אם כן לעולם אין הגזלן קונה כיון די"ל שינוי רשות ואח"כ יאוש אינו קונה משום דבאיסורא אתי לידי'. וא"כ אינו קנין אלא למקבל ולא לגזלן כלל. אבל הרמב"ם סבר אפילו שינוי רשות קודם יאוש מהני דשינוי רשות בעצמו הוי קנין בצירוף יאוש. וע' רשב"א בחידושיו פ' מרובה בהא אמרו גנב וגזלן הקדישן הקדש משום שינוי השם. והקשה דאיך יכול הגזלן להקדישו כיון דאינו שלו. וכתב משום דהקדישו וקנייתו באין כאחד. וע' מ"ש לקמן לתרץ דברי הרמב"ם. ועי' בקצה"ח (סי' שס"ב ס"ג) דכתב בנתן הגזילה לאחר יאוש במתנה לקטן אם קונה הקטן אותו ביאוש וש"ר ומשום דקטן אינו קונה מה"ת אלא היכא דאיכא דעת אחרת מקנה אותו, זה תלי' בדעת רבוואתא הנ"ל דלשיטת התוספות והרא"ש ורמב"ן לא מיקרי דעת אחרת מקנה אותו, כיון דהמקבל זוכה מחמת עצמו בש"ר משום דבהיתירא אתי לידי', וקטן באבידה אין לו זכי' מה"ת רק מפני דרכי שלום. אבל לשיטת הרמב"ם דקנין שינוי רשות בעצמו הוי קנין בצירוף יאוש. א"כ בשעה שמוכרו או נותנו הו"ל דעת אחרת מקנה אותו וכמ"ש הרשב"א הנזכר לעיל. וע' תוס' ב"ק (דף ס"ט) ד"ה כל שלקטו עניים ע"ש מ"מ אסור להחזיק בו מפני שהיא צריכה לגזלן לפטור מהנגזל ע"ש. עוד הוסיף הרב בעל קצה"ח בדבריו שם לפי שיטת הרא"ש והרמב"ן הנ"ל וז"ל ואפי' לדעת הנ"י פ"ק דמציעא דהפקר מדעת חשיב דעת אחרת מקנה וכן דעת רש"י שם

(דף י"ב) יאוש אינו מטעם הפקר כמ"ש תוס' במרובה. ואפי' לדעת רש"י בפ' השולח דס"ל מטעם הפקר מ"מ אינו הפקר מדעת אלא יאוש הוי סילוק רשותו ונקנה כמו הפקר אבל אין בו משום הפקר מדעת, וכיון דלא קני מדאורייתא א"כ מדרבנן נמי ל"ק, דמציאת חש"ו אינו אלא משום דרכי שלום דלא ליתי לאנצויי ע"כ. וע' ר"פ הגוזל בתרא בגוזל ומאכיל את בניו וע"ש בבניו הקטני'. ובתוס' שם] דהרמב"ן והר"ן כתבו בהיפוך דהר"ן כ' ספ"ב דקידושין דלרש"י ריש חולין דחליפי איסורי הנאה אסור למחליף, הא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת, היינו כיון דהיא מותרת ליהנות מחליפין וקנאה אותו מחמתו מקודשת, דומיא דמקדש בגזל אחר יאוש דמקודשת אף דיאוש ל"ק וכ"ז שהוא בידו אין קנוי לו אעפ"כ כיון דקנאתו מחמתו מקודשת עכ"ל. הרי מפורש אף דאין קנוי לו רק הוא בגרמא דיליה מחמתו מקודשת. וגם דעת הרמב"ן במלחמות פרק הגוזל [דף קי"ד א] בסוגיא דעורות של בעה"ב שכתב שם דודאי אחר יאוש חל ההקדש מדאורייתא דהוי יאוש ושינוי רשות, והא דאמר מנין שיאוש אינו קונה שנאמר והבאתם את הגזול כו' ה"פ דודאי גבוה קני אבל כיון דגזלן ל"ק וכיון שאין לו בעלים האיך יקריב הא המקדיש ל"ק מעולם. או כלך לדרך זו דודאי גבוה קני אבל הקרבן פסול משום מה"ב. עוד כתב ברפ"ג דסוכה במלחמות וז"ל דומי' דפסח [מה פסח אין לו תקנה כלל אף גזול אין לו תקנה כלל וקרבן פסול הוא ואפי' לאחר יאוש] ואמאי הא קני גבוה ביאוש ושינוי רשות, נהי נמי דמקדיש ל"ק, יהא כשוחט שלא לשם בעלים דכשר אלא דלא עלו לבעלים לשם חובה, אלא דע"כ משום מה"ב. הרי שני עדים נאמנים הרמב"ן והר"ן דגנב ל"ק:

אמנם מצינו גם כן תנא דמסייע להמהרש"ל הריטב"א פ"ב דקידושין [דף נ"ב ב] בהא דאמרי' לית חש להא דר"ש דסתם גזילה יאוש בעלים, כתב דמהא משמע דאחר יאוש מקודשת והיינו דהוי יאוש ושינוי רשות וע"כ דגם הוא קנה הגזילה במה שמסרה לידה עכ"ל. הנה רבותינו אלו חלוקין בתרתי. א', דהרמב"ן ור"ן ס"ל דגנב ל"ק כלל רק הלוקח קנהו ביאוש וש"ר, והריטב"א ס"ל דגם הגנב קנהו אח"כ. ב', דהרמב"ן והר"ן ס"ל אף היכא דל"ק הגנב מקודשת, והריטב"א ס"ל דאלו לא היה קונה מקדש לא היתה מקודשת: מעתה דברי הרא"ש מיושבים, די"ל דס"ל בזה כהרמב"ן והר"ן דביאוש וש"ר ל"ק הגנב מעולם, ובזה ס"ל כהריטב"א דהיכא דלא הי' קנוי למקדש אינה מקודשת, ולזה הוצרך הרא"ש לדון עלה מכח דהלכה כרבא דיאוש לחוד קני מדרבנן ומקודשת מדרבנן, וההיא סוגיא דקידושין לית חש להא דר"ש אף דמרא דשמעתא רבא, ומשמע בכל דוכתא דרבא ס"ל דיאוש לחוד ל"ק כלל, כמו שהוכיחו תוס' (דף ס"ז ע"ב ד"ה רבא) י"ל בפשוטו כיון דהתם חטף בפניה י"ל דבידעה שהיא גזולה הוי כאומרת להתקדש בההיא הנאה דמכחו

בא לידה, וכההיא דמקדש בטבעת שאולה דאם מודיע לה הוי כמפרש שמקדש בהנאת קישוט ודברי הרא"ש היינו בלא ידעה שהוא גזילה דדעתיה היה על החפץ עצמו בזה אינה מקודשת רק מדין יאוש קנה מדרבנן:

ובזה מיושב לי היטב, דמשמע מכל הפוסקים בסוגיא דגיטין דאף לרבה דיאוש קנה מדרבנן דמ"מ כל זמן שהוא בעין צריך להחזיר החפץ שהוא בעין, וקנין מדרבנן רק לענין דאם מכרו קודם יאוש דא"צ לטרוח להוציא החפץ מן הלוקח, וכן דעת הישׁ"ש דקנה רק לענין יוקרא דלאחר יאוש, א"כ נפל הדין בבירא, דלענין קידושין נהי דיאוש קונה מדרבנן, מ"מ כיון דהחפץ בעין והיא תצטרך להחזיר החפץ האיך תתקדש. ולפי הנ"ל צ"ל דהיא לא צריכה להחזיר החפץ דקנאתו מדין יאוש וש"ר, אלא דלענין קידושין הוא מהצורך שיהא החפץ קנוי לו, בזה שפיר אמרי' כיון דע"י שקנתה החפץ הוי כנאבד וקנה הגזלן למפרע מדרבנן ביאוש לחודי', מש"ה מקודשת. ודוק היטב:

ואך עדיין יסתער קושית הישׁ"ש הנ"ל על הרמב"ן והר"ן מהקרא דטבחו או מכרו:

ונראה דבסוגיא [דגיטין דף נ"ה ב] יש לעיין דרבא מותיב על עולא מברייתא דגנב והקדיש משמע דלא ס"ל לדעולא, ואח"כ אמר רבא הא ודאי מיבעי' לי כי אוקמי רבנן ברשותי' וכו' דמשמע דרבא ס"ל דעולא, דהא ודאי דוחק לומר דמספקא לי' לרבא אליבא דעולא ולי' לא ס"ל. וכן משמע מדברי תוס' ב"ק שם דהוכיחו דרבא ס"ל יאוש ל"ק מדמספקא ליה כי אוקמי רבנן ברשותי', הרי דלא ניחא להו לומר דרבא אמר ספיקתי' אליבא דעולא ולי' לא ס"ל:

ונלענ"ד דלכאורה תמוה על דברי הרמב"ן בסוכה הנ"ל דצריך לטעמא דמה"ב, היינו כיון דהגבוה קנה משום יאוש וש"ר אף דמקדיש ל"ק יהא כשוחט שלא לשם בעלים דכשר, אלא דע"כ דפסול משום מה"ב, א"כ ממילא היכא דשלא לשם בעלים פסול ל"צ לטעמא דמה"ב, א"כ מה פרכי' לעולא מההיא דענוש כרת בחוץ דילמא מה דאמר עולא ד"ת כו' לאו משום מה"ב הוא אלא כיון דאיירי מתני' בחטאת מש"ה פסול כיון דמקדש ל"ק הוי כשוחט שלא לשם בעלים דפסול בחטאת, ובריתא דגנב והקדיש י"ל דמיירי בעולה ושלמים דכשר בלא לשם בעלים. ולגודל הקושיא מוכרחים לדחוק שסמך על מימרא דעולא בב"ק דהוכיח דיאוש ל"ק מקרא דגזול ופסח דודאי קרא מיירי בסתם בכל הקרבנות, ומוכח דס"ל לעולא דגם בעולה ושלמים פסול משום מה"ב, ולפ"ז מיושב, די"ל דרבא מותיב לעולא היינו בהא דמוכח דס"ל לעולא דאף בעולה ושלמים פסול משום מצהב"ע, ואיהו לנפשי' לא ס"ל לדין מה"ב, אבל מ"מ ס"ל דבחטאת פסול מדינא דהוי כהקדש בלא בעלים. וא"כ י"ל דמה דמבעי' לי' לרבא מאימת אוקמי ברשותי' היינו

בחטאת, ואף דלדידי' ליכא קושיא מברייתא וליכא הכרח לסברת אוקמי ברשותי', י"ל דמ"מ מוכח כן מדינא דמתני' דחטאת מכפרת, ומחוסר כפרה מותר לאכול בקדשים, ואיך עקרו רבנן לדאורייתא בקום ועשה. והוצרכו רבנן להקנות לו ולאוקמי' ברשותו והוי הקדש בבעלים:

ולפ"ז מיושב קושי' הישׁ"ש דהא כבר כתבנו דכפי ההלכה דקיימא לן דומכרו היינו אפילו לפני יאוש משום ששנה בחטא ליכא הוכחה דהגנב קנהו כמש"כ הישׁ"ש בעצמו, אלא דהקושיא כיון דלאידך מ"ד דהקרא רק לאחר יאוש, ומכרו היינו מכרו ממש, מוכח דהגנב קנהו, ובזה לא מצינו חולק. ולפי הנ"ל י"ל דמצינו חולק דמוכח דרבא ס"ל דהוצרכו לאוקמי רבנן ברשותו לענין חטאת דהוה הקדש בלא בעלים:

ולפ"ז מיושב קושית הב"ח, די"ל דסברת הרמב"ם שהלוקח צריך ליתן דמים לבעלים היינו דס"ל כהרמב"ן והר"ן דגנב לא קנהו ורק הלוקח הוא הקונה והוי כקונה מהגזלן, [נדצ"ל מהנגזל, [עי' לשון רבנו לעיל דבאיסורא אתא לידי'] אבל אילו היה הגנב קונה ל"צ הלוקח לשלם, והסברא נכונה מאוד. וא"כ ליכא קושיא מב"ב, דהא מרא דשמעתא הוא רב ששת ואיהו ס"ל בב"ק דמכרו היינו דוקא אחר יאוש דמהני מעשיו, וקרא דומכרו היינו ממש, ומוכח באמת דבקנין ש"ר הגנב בעצמו קונה וממילא א"צ הלוקח לשלם דמיו, אבל להלכה קיימא לן כרבא דמוכח דס"ל דגנב ל"ק וכנ"ל, מש"ה פסק הרמב"ם דהלוקח צריך לשלם דמיו ודוק:

רש"י ד"ה עד שצבעו וכו' מי שחטפו זכה בו. עיין תוס' ב"מ דף ו' ע"א ד"ה והא הכא. (ועי' מש"כ שם בחי'):

תוד"ה ה"נ כיון דמייאש וכו' אע"פ שאין וכו'. אני בעניי לא הבנתי היטב קושית תוס', דמההי' דבב"מ בודאי אין ראי', די"ל דאזלא אליבא דהלכתא דקי"ל כרב יוסף דיאוש אינו קונה דבאיסורא אתי לידיה וה"נ באבידה היכי דבאיסורא אתי לידיה וביותר דקאי התם על אביי ורבא גבי יאוש מדעת ואביי ורבא דסברי בשמעתין דיאוש לא קני מוכח דסברי לחלק כיון דבאיסורא אתי לידיה, אבל רבה מספק בין בגזילה ובין באבידה היכי דבאיסורא אתי לידיה. וגם מסוגיא דהכא דקאמר לאו כיון דמיאש מקמי דתיתי לידיה. וגם מסוגיא דהכא דקאמר לאו כיון דמיאש מקמי דתיתי לידיה אין ראיה, דהכי קאמר דבין בגזל ובין באבידה היכי דאתי [לידיה] באיסורא ילפינן מאבידה דבהתירא אתי לידיה דזהו עכ"פ מוכח מקרא, או דיש לחלק דבאיסורא אתי לידיה לא מהני יאוש בין בגזל בין (ביאוש) [באבידה] אי אתי לידיה קודם יאוש. ולא הוי מצי לומר מידי דהוי אמוצא (דלבתר) [דקודם] יאוש דאהאי ליכא קרא, וגם אילו הי' הדין כן בבירור תו לא

הו"מ לומר או דילמא לא דמיא לאבידה דהא גם באבידה באיסורא אתי לידיה, לזה אמר רבה דהא עכ"פ מוכח מקרא דיאוש מקודם דמהני ומיניה אפשר ילפינן בין בגזל בין באבידה ואתי לידיה קודם יאוש דמהני, או דלא מהני. ומה דאינו מעמיד רבה ספיקתו על אבידה עצמה, היינו דבאבידה לא מצינו כלל במתני' דמהני ולזה מעמיד הספק על גזל דקתני במתניתי' גבי עורות של בעה"ב דיאוש מהני, ועי"ז נחתינן לספק אם זהו מדאורייתא דלמידין כן מיאוש באבידה דמקודם דאתא לידיה דמוכח בקרא דמהני, א"כ מוכח דס"ל דאין לחלק בין התירא לאיסורא אתי לידיה וממילא מוכח דגם באבידה ובא לידו קודם יאוש מהני, או דס"ל לתנא דמתני' לחלק דרק מדרבנן קני. ובאמת באבידה לא מהני רק בבא לידו אחר יאוש, והוא נכון מאד לכאורה וצ"ע:

עוד בדברי תוס' הנ"ל:

תמצית דבריהם דאם בגזילה יאוש קונה ה"נ באבידה, אף היכא דבאיסורא אתי לידיה מהני היאוש שא"צ להחזיר החפץ רק דמים, אבל למ"ד דבגזל אין יאוש קונה גם באבדה ל"ק כלל, וצריך להחזיר גוף החפץ. וא"כ לכאורה יש לדקדק דמאי פריך [בב"מ דף כ"א ב] והא לא ידע דנפל, דלמא הא דקתני במתני' הרי אלו שלו היינו דממתין זמן רב עד דמסתמא כבר ידעו הבעלים ונתייאשו עתה ומהני היאוש עכ"פ דא"צ להחזיר גוף החפץ, ואנו דנין רק על הדמים וכיון דהוי ספק אם ידע דנפל וזכה לגמרי, או דלא ידע דנפל ובאיסורא אתיא לידי', א"צ לשלם מספק, וביותר י"ל דיכול להחזיק בו מספק, דשמא ידעו הבעלים דנפל ומייאשו כיון דעומד הדבר לצאת מחזקת הבעלים, דהיינו לכשיודע דמתייאשו ויהי' נקנה לו גוף החפץ להמוצא, לא אלים כ"כ חזקת מר"ק, וכעין מ"ש הט"ז יו"ד (סימן מ') גבי מחט בלב, ויכול להחזיק מספק. וצ"ל דפירכת הש"ס לאביי לשיטתיה דס"ל דיאוש ל"ק בגזילה, ואם כן ה"ה באבידה היכא דבאיסורא אתי לידיה אין היאוש של אח"כ מועיל לקנות גוף החפץ, ואלים טובא חזקת מר"ק לדון מכח חזקה דלא ידע דנפל ואינו יוצא מרשות הבעלים לעולם:

והנה בעיקר קושית תוס', אפשר לומר לפמ"ש הרמב"ן בסוגיא [דב"מ כ"ו ב] במה דאמרי' שם ואע"ג דאהדרי' לאחר יאוש מתנה בעלמא הוא דיהיב לי', היינו משום דאף דבגזלה יאוש כדי לא קנה, מ"מ הא פתיך בי' ג"כ אבידה דיאוש קונה אלא דאבידה דעלמא היכא דבא לידו קודם יאוש ל"ק ביאוש של אח"כ היינו היכא דנטל ע"מ להחזירה, והוא שומר לבעלי' והוי כמו פקדון בידי' ולא מהני יאוש, אבל התם דנטל ע"מ לגוזלה אין ידו כיד הבעלים וקני יאוש, ועיי"ש, ואם כן י"ל דאף דתוס' בסוגיא [דב"מ] הנ"ל כתבו דהא דאמרי' מתנה בעלמא הוא דיהיב לי' היינו דלא מתקן לאו דלא תוכל אבל לאו דגזל

תיקן, היינו דס"ל דלאותו צד דבגזל אין יאוש קונה, ומשמע בב"ק דעיקר הטעם דלא ילפי' גזל מאבידה היינו משום דאבידה בהתירא אתי לידיה וגזל באיסורא אתי לידיה, הרי אף דבגזל אין ידו כיד בעלים מ"מ כל באסורא אתי לידיה, הרי אף דבגזל אין ידו כיד בעלים מ"מ כל באסורא אתי לידי' לא מהני יאוש, א"כ מה בכך הא דפתיך ביה אבידה בענין דלא נעשה ידו כיד בעלים מ"מ לא ליקני יאוש כיון דבאיסורא אתי לידי', דהא משמע דאין הפרש בין גזל לאבידה אלא דתליא אי בהתירא אתי לידי' או באיסורא אתי לידי':

אבל מ"מ מספיק יסוד דברי הרמב"ן ליישב עכ"פ קושי' התוס' הנ"ל, דלאידך צד דבגזל יאוש קונה וילפי' מאבידה היינו דוקא באבידה ל"ק ביאוש של אח"כ כיון דידו כיד בעלים משא"כ בגזילה. אמנם י"ל דהא דלא תירצו תוספות כן, היינו משום דמשמע בסוגיא דגם באין בו סימן אם בא לידו קודם יאוש, לאביי לא מהני יאוש של אח"כ, ובזה באין בו סימן ס"ל דלא שייך לומר דידו כיד בעלים, דלא נעשה שומר לבעלי', די"ל שאינו מחוייב בשמירה כיון דאין עומד להתברר להחזיר לבעלי', וכמו דנראה דכשהמוצא דבר שא"ב סימן ולא ידעו הבעלים מנפילה דאינו מחוייב להגביה ולהחזירה כמו שיבואר בדברינו [בב"מ דף כ"א ב] בעזה"י, ה"נ בנטלה דאף דא"י לזכות לעצמו כיון שלא ידעו הבעלים דנפל, אבל אין עליו חיוב שמירה, ושפיר הקשו תוס' מ"ש דיאוש דאבידה בא"ב סימן ובאיסורא אתי לידיה דל"ק, ומ"ש בגזילה דקנה, והוצרכו לתירוצם דגם באבידה קנה החפץ ומחזיר הדמים:

ולפ"ז נ"ל דמודה תוס' דביש בו סי' ואייאשו הבעלים אח"כ דל"ק גוף החפץ, דכיון דמחוייב בשמירתו ידו כיד הבעלים ול"מ יאוש, וא"כ י"ל דזה כוונתם [בב"מ שם שכתבו] דר' יצחק תי' הברייתא דאלים קושיא יותר, דהיינו ממתני' לא קשה רק לאביי לשיטתו וכנ"ל אבל למ"ד יאוש קנה בגזל וה"נ באבידה בא"ב סימן קנה יאוש של אח"כ לענין גוף החפץ, ממילא מספק יכול להחזיק בו מיד, אבל הברייתא מיירי בשיש בו סימן דידו כיד בעלים ול"ק יאוש של אח"כ שפיר קשה, ואף שרחוק הוא להעמיס כן בכוונת התוס', וביותר דנראה דעיקר סברת הרמב"ן משום דמכח דידו כיד בעלים הוי כמונח ברשות בעלים דלא מהני יאוש, ומדברי תוס' בב"מ (דף כ"ו) ד"ה בכותל חדש, ובד"ה וניזל בתר בתרא, מבואר דס"ל דגם בנאבד חפץ בביתו מהני יאוש, א"כ אזדא יסוד דברי הרמב"ן, מ"מ לא מנעתי מלכותבו כיון דתוכן הדברים נכונים וראויים לאמרם בעזה"י. (ועיין עוד בחי' ב"מ דף כ"א):

גמרא דמעיקרא כשורא. תרגום של קורתי (בראשית י"ט ח') שרותי:

שם והשתא טללא. על שם שעושה צל. תרגום של בצל (שם) בטללי:
תוס' ד"ה מי איכא למ"ד וכו' הקשו דאימא דמיירי בשינוי החוזר לברייתו ותירצו דא"כ אדמקשה כן לרבה תקשי גם לר"י דמשמע דמודה בהא לרבה דשינוי החוזר לברייתו קני מדאורייתא, וכל זה לפי יסודם בד"ה הן ולא שינוייהם דס"ל לרבה דשינוי החוזר לברייתו ג"כ דאורייתא, אולם לפירש"י לקמן ר"פ הגוזל [דף צ"ג ב] ד"ה וכ"ש שינוי דאורייתא וכו' וכ"ש עצים ושיפן וכו' אם כעין שגזל כו' עיי"ש, הרי מדנקט רש"י לאביי דרשא דרבה ע"כ לא ס"ל כהתוס' דאביי ורבה פליגי אהדדי, א"כ קושיא הנ"ל במקומה עומדת: ונלע"ד דתוס' לא הקשו כן רק לשיטתם, אבל לשיטת רש"י בלא"ה לק"מ, די"ל דבשינוי החוזר לברייתו ליכא לאוקמי, דממה נפשך כיון דלא קנהו ואפשר שיבואו בעלים ויחזירו לברייתו פשיטא דאין לו דין משכב, דיחוד הגנב לאו כלום הוא כיון דלא קנהו ואפשר שיבטלוהו הבעלים ממשכב, רק אי הוי שינוי מעשה שאינו חוזר לברייתו אף אם לא קנהו, איצטריך קרא כיון דאינו חוזר לברייתו יש לו דין משכב גמור דהא א"א לשנותו ולחזור לברייתו, ולזה הוצרך רבא להקשות דבאינו חוזר לברייתו באמת קנהו, ואי בחוזר לברייתו קרא למ"ל, והתוס' שהקשו כן היינו לשיטתייהו דמפרשי למסקנא דמשכבו היינו דיחוד דגזלן לא מהני, וקשה ג"כ ממה נפשך אי לפני יאוש קרא למ"ל, ובהכרח דאין זה פשיטא דס"ד דיחוד של אחר ג"כ מהני, כמו דמהני לענין הכשר אם ניחא לאחר לדעת הרשב"א כמ"ש המשנה למלך בשמו [בפ' כ"ד מהל' כלים], וא"כ שפיר הקשו אימא דמיירי בשינוי החוזר לברייתו וק"ל:
תוד"ה גזל משכב וכו', וע"ק דמייתי עלה בת"כ וכו', באמת קושי' זו ל"ק כ"כ, די"ל דהת"כ מדמי כי היכי דפליגי בעורות של בעה"ב לענין היחוד אם סתם גניבה או סתם גזילה הוי יאוש ה"נ פליגי בגונב או גוזל משכב דחברי' דתלי ג"כ בזה. אבל היותר תמוה על רש"י, דא"כ מה משני ר' יוסף דהוי שנוי השם דמעיקרא משכא והשתא אברזין זהו מספיק על ההיא דעורות, אבל עדיין בההי' דת"כ דגזל משכב דחבריה ולא הוי שינוי השם ומה מהני היאוש וצע"ג:
גם ק"ל על שיטת רש"י, דהיא גופה ק' על הש"ס מנ"ל דמיירי בגזל משכב דחברי', דלמא מיירי בגזל עור ויחדו למשכב כההיא דעורות של בעה"ב וצ"ע:

דף סז.

רש"י ד"ה ר"ז אמר וכו' אבל אברזין. עיין סוכה דף ל' ע"ב תוס' ד"ה ולקנייה:
תוד"ה מעיקרא טיבלא, ואע"ג דשינוי החוזר לברייתו. עי' מהרש"א שהק' דלמא ע"י יאוש מהני בחוזר לברייתו. ובאמת ביותר תמוה, דהא ע"כ מוכח כן דהא בעורות ג"כ

חוזר לברייתו לבטלו ממשכבו ויחזור עליו שם משכא וכן הוכיחו תוס' באמת בסוכה דף ל' ד"ה וליקנוה בשנוי השם. וצ"ל דכד נדייק לשון תוס' בסוכה במ"ש וא"ת ועוצבא דהתם כיון דלית בה קיצוע ולית בה אלא מחשבה א"כ שינוי השם דידה חוזר לברייתו, נראה בהקדמת קושייתם דהי' ס"ל במה דפרכינן בשמעתין והלא עוצבא שנו כאן ועוצבא א"ל קיצוע, היינו דמכח זה מיירי מסתמא אף בלא קיצען, לפ"ז לפי"מ דס"ל לתוס' בשמעתין בהא דפרכי' ועוצבא א"ל קיצוע דהקשו דדלמא מ"מ מיירי בקצען ותירצו כיון דא"צ קיצוע לא הוי קיצוע ענין שינוי מעשה, א"כ אזדא ראיתם דהתם די"ל דמיירי באמת בקיצען ועי"ז הוי שינוי השם דא"ח לברייתו דאחר קיצוע אין דרכו לבטלו ממשכב ולמחשבי' למשכבא:

ואך עדיין לא נתיישב קושי' מהרש"א נהי דהוכחה ליכא, מ"מ דלמא בלא הוכחה הוא דעם יאוש מהני. אמנם בזה י"ל, דס"ל לתוס' כיון דמשנינן בסוכה אההיא דלקנינהו בשינוי מעשה דהוי שינוי החוזר לברייתו, הרי מוכח דשינוי מעשה החוזר לא מהני עם יאוש, ממילא הוא הדין בשינוי השם החוזר דהא אמרי' שינוי השם כשינוי מעשה דמי משמע דלא עדיף מיניה והוא נכון בעזה"י:

ובדברי תוס' סוכה הנ"ל יש עוד סתירה עם תוס' דשמעתין במה שתירצו שם דסוגי' אזלא לרב יוסף דשינוי השם החוזר לברייתו קנה, והרי בסוגיין ד"ה מי איכא למ"ד כתבו דר"י לא פליג על רבה רק לענין יאוש משמע דבשינוי מעשה ס"ל כרבה דאף בחוזר [קונה], ואלו בסוכה משני על שינוי מעשה, דחוזר לברייתו, וע"כ דלא אזלא לרב יוסף:

תוס' ד"ה אמר עולא וכו' וק' לר"ת דבהגוזל בתרא. לכאורה קשה, הא בלאו ההיא דעולא דהגוזל יקשה ממתני' דעורות של בעה"ב, ובהכרח משום דהתם הוי יאוש ושינוי השם, א"כ ממילא גם מההיא דעולא דבידוע דברי הכל קנה י"ל דהטעם משום יאוש ושינוי השם. וצ"ל דלישנא דעולא אבל בידוע דברי הכל יאוש קני משמע דמשום יאוש לחודיה הוא. ואולם עדיין ק', אמאי לא הקשו ביותר דלעולא דהכא ודגיטין יקשה מברייתא דהגנב והגזלן הקדשן הקדש ותרומתן תרומה ואי דהקדש הוי יאוש ושינוי השם א"כ הכא ובגיטין הוי יאוש ושינוי השם, ולומר דר"ת ידע ג"כ דיש לחלק בענין מצוה הבאה בעברה אם נגמר הקנין קודם המצוה או לא, מש"ה לא הו"מ להקשות מהברייתא דשפיר י"ל דהוי יאוש ושנוי השם אלא דמ"מ פסול להקרבה כיון דיאוש ל"ק והקנין ע"י ההקדש הוי מצוה הבאה בעבירה כדס"ל להר"י, ולזה הקשה רק מההיא דהגוזל דמשמע דסבר עולא דיאוש קני לחודיה, ומש"ה הוצרך ר"ת לפרש דהא דאמר הכא ובגיטין יאוש ל"ק היינו לענין הקרבה משום מצוה הבאה בעבירה ומזה הוכיח ר"ת דאף בקנין מקודם הוי

מצוה הבאה בעבירה, זה אינו דא"כ איך כתבו ומביא ראי' מהניזקין, הא למה דהי' ס"ל לר"ת בקושיא היה ג"כ ניחא ההיא דהנזיקין דההקדש חל משום יאוש ושינוי השם ורק פסול להקרבה, אע"כ דלא היה ס"ל לר"ת כלל לחלק לענין מצוה הבאה בעבירה אם קנה מקודם או לא, וא"כ יקשה כנ"ל דהו"ל לר"ת להקשות לעולא מברייתא דההקדשן הקדש. ואפשר לומר, דמההיא י"ל דתרומתן תרומה משום יאוש ושינוי השם אבל בהקדש ס"ל לעולא דלא הוי שינוי השם דמעיקרא תורא דראובן, והא דהקדשן הקדש מיירי בבדק הבית דלא שייך מעיקרא תורא דראובן כמ"ש תוס' ע"ו א' ד"ה והשתא וא"כ הכא ובגיטין דמיירי בקדושת מזבח אמר דלא קנה דלא הוי שינוי השם ולא שינוי רשות דמעיקרא תורא דראובן, ומ"מ מההיא דהנזקין שפיר הקשו, דבלאו ברייתא דשחטן בחוץ יקשה דהיאך ההקדש חל, ואי דמיירי בקדושת בדק הבית א"כ על ההקדש גופיה חייב דמה לי מכרו לשמים מה לי מכרו להדיוט, ונכון בעזה"י:

בא"ד וכ"ת דס' אביי דאין חילוק וכו' הא ע"כ אית לי' וכו' כיון דשם הקדש חל עליו כדאמר דהוי יאוש ושינוי השם. לשון זה הוא תמוה, דהא אביי לא ס"ל דשינוי השם קני כדהקשה לי' מעורות של בעה"ב, ואי דקושייתם דהוי יאוש וש"ר הא י"ל דס"ל דלא מקרי שינוי רשות דמעיקרא תורא דראובן, והרי מדברי תוס' דע"ו [שם] מבואר דיש מקום לומר אף אם הוי שינוי השם מ"מ י"ל דלא הוי שינוי רשות מכח דמעיקרא תורא דראובן, אלא דסתרו זה דמוכח מההי' דאביי גבי קרבנו דהוי ש"ר, וכוונתם מדקאמר אביי אלא לאו לאחר יאוש וש"מ יאוש ל"ק, ועדיין יקשה דפשיטא דפסול דהא לא חל ההקדש כיון דיאוש ל"ק, אע"כ שההקדש חל דהוי ש"ר אלא דפסול משום מצוה הבאה בעבירה, אבל הכא דלא הקשו על ר"ת מכח זה רק הקשו בכח דמה מהני דיאוש ל"ק הא מ"מ חל ההקדש, והרי בזה י"ל דלא הוי ש"ר משום דמעיקרא תורא דראובן. ואולי יש לדחוק דכוונת קושייתם הכא ג"כ בדרך זה, דיקשה דמ"מ פשיטא וע"כ דההקדש חל דהוי יאוש וש"ר אלא דפסול משום מצוה הבאה בעבירה. ולשונם אינו מורה כן:

בא"ד כדמוכח בפ' לולב הגזול וכו' משמע דאי קנו לי' תו לא הוי מהב"ע [עי' מש"כ רבינו בזה בחי' סוכה דף ל א]:

בענין מצהבב"ע ע"ד שבירת עצם בפסח לבדוק אם הוא טריפה:

מ"ש רו"מ עוד דאם ימצא כשר, הוי מצוה הבאה בעבירה, מלבד דלשטת תוס' בגזל לולב וכדומה וכן בהקדש אחר שקנה ביאוש ושינוי רשות או שינוי מעשה לא מקרי מה"ב כיון דבעידן דעושה המצוה כבר אזדא העבירה מכ"ש הכא דבשעת אכילת פסח ליכא עוד עבירה, אלא אף לר"ת דג"ז הוי מה"ב, היינו התם בגזילה דהעבירה בגוף המצוה

דזכייתו בלולב ע"י עבירה שגזלו, אבל הכא אין בבשר פסח עצמו עבירה אלא דמכשירי' עשה עבירה לשבר העצם ליטול המוח, והוי כמו אם הי' הלולב סגור בבית, והוא שבר הבית בי"ט ונטל הלולב וכי נימא דהוי מה"ב דנראה פשוט דאינו כן, דאין העבירה בגוף המצוה (ובמג"א רסי' תרל"ט לא משמע כן, ולענ"ד כמו שכתבתי):

ובענין זה [במש"כ] במג"א סי' י' סקי"א ואם מכר הגזלן הציצית לאחר ע' סי' תרמ"ט, קשה לי הא התם מיירי ביו"ט ב' דלא בעי' לכם ופסול רק משום מה"ב, ובזה י"ל דלאחר שלא גזלו לא מקרי מה"ב, אבל הכא הא פסול משום דבעי' לכם, ואי במכרו אחר יאוש הא קנה ביאוש וש"ר ולא הוי מה"ב כיון דקנה קודם המצוה, ואולי י"ל כוונת המג"א במכרו אחר יאוש לענין הברכה דלאחר דליכא כלל עבירה לא הוי גנאי ויכול לברך:

בא"ד ודוחק לומר דס' כר' יצחק. הוא תמוה, דאיך אפשר לומר כן דפריך משום דסבר, דמנ"ל למפרך דלמא סבר רב הונא דאמרינן מצוה הבאה בעבירה ונראה דבלא"ה יש להבין, אמאי לא הקשו ממימרא דר"ה גופיה דמה מהני דלגזזו אינהו דהוי שינוי רשות בידם, הא כיון דיאוש ל"ק כדמשמע מהלשון ולהוי ש"ר בידייכו, וא"כ בא ליד הלוקח באיסור והוי מצוה הבאה בעבירה. וצ"ל די"ל כמ"ש המג"א סי' תרמ"ט דכיון דאיהו לא גזל ממש לא הוי מצוה הבאה בעבירה. וא"כ י"ל דס"ל לתוס' דבזה יש מקום לכאן ולכאן אם הוי מצוה הבאה בעבירה או לא, מש"ה לא הקשו על ר"ה דדלמא כיון דהוא לא גזל ממש לא הוי מצוה הבאה בעבירה, והקשו רק על פירכת הש"ס ולקנינהו בשינוי השם וע"ז כתבו ודוחק לומר דסבר, היינו דגם י"ל בהיפוך דכל דבאיסורא אתא הוי מצוה הבאה בעבירה אף שלא גזל ממש ומוכח דסבר ר"ה כר"י דלא אמרינן מצוה הבאה בעבירה ושפיר פריך ולקנינהו בשנוי השם. ולענ"ד הוא פירוש יקר מאד. [א"ה עי' מש"כ רבינו עוד בגל' המג"א סי' תרמ"ט סק"ג, ושם פי' רבינו כן בדברי התוס' גיטין ועיי"ש משה"ק על פי' זה]:

בא"ד וסוכה לא בעי' משלכם. הוא תמוה, דהא סוגיא ערוכה סוכה דף ט' א' דחג הסוכות תעשה לך למעוטי גזולה, וצע"ג:

בא"ד ור"ת הקשה דבהגוזל בתרא וכו' וטעמא נראה דלא חשיב לי' ש"ר וכו' [עי' בחי' לק' קי"ד שכתב רבינו דבגמ' מוכח כתירוץ זה]:

דף סז:

תוד"ה שור וכו' וי"ל דאי לא כתיב. עיין תשובת מהר"י אדריבי סימן של"ה:

דף סח:

גמ' ודלמא דשמעיניה דאייאש. עיין לקמן דף קי"ד ע"א תוס' ד"ה רבה אומר:

דף סט.

ושמעינן ליה לר' יהודה דלית ליה ברירה דתנן הלוקח יין וכו' ועיי"ש וקשה טובא דהא בסוגיא דגיטין מחלק מחמת הך רומיא דהלוקח יין אהך דמה היא באותן הימים בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים, רק דרבא מדחה דבהך דהלוקח יין אין הטעם משום ברירה רק משום שמא יבקע הנוד:

והנה הך סוגיא דב"ק דהכריחו מהך דהלוקח יין דר' יהודה לית ליה ברירה ס"ל ע"כ דאין הטעם משום שמא יבקע הנוד רק הטעם משום דאין ברירה, וגם לחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים ג"כ לא ס"ל הך סוגיא, דא"כ אין ראיה מהך דהלוקח יין להך דצנועין, דצנועין הוי תולה בדעת אחרים, וא"כ לפי הך סוגיא דב"ק תקשה דר"י דלוקח יין אהך דר"י דמה היא באותן הימים. [ד"ז אינו מכת"י רבינו, והועתק מספר נודע בשערים שהביא שראה כ"ז בחי' רבינו בכת"י]:

תוד"ה והצנועין. הוכיחו דע"כ לא מיירי בשביעית דאי בשביעית כיון שזכו מן ההפקר לא היו יכולין לחלל. (ועי' בפ"י). ולע"ד י"ל דהצנועים קאי בין אשביעית בין בשאר שני שבוע, ובשביעית אף דזכה מן ההפקר מ"מ הוא זכות להם שיתחלל זה ולא יאכלו בלא חילול וזכין לאדם שלא בפניו, אלא דבשאר השנים ליכא למימר מדין זכין לאדם דהא הזוכה גופיה אינו יכול לחלל כיון דלא קנהו, וכיון דאיהו לא מצי עביד שלוחו נמי לא מצי עביד, מש"ה הכריח בסוגיא דס"ל להצנועים דגזל ולא נתייאשו הבעלים הנגזל יכול להקדישו ולחללו וכמ"ש להדיא תוס' בקידושין דף נ"ו סוף ע"א, והא דאמרי' מאן תנא צנועין רשב"ג והאמר רבב"ח אר"י כ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו. והא לרשב"ג אין עושין התיקון רק בשביעית ומהני זכי', צ"ל דס"ל להש"ס דמה דאמר רשב"ג דהצנועין עושים לפנים משה"ד בתרתי, דאף בשאר שני שבוע עושים תיקון ג"כ על אופן שמניחים המעות וכו'. ובלא"ה צ"ל לדברי תוס' דאית להו דצנועים קאי רק על שאר שני שבוע ואיך אפשר לומר דכולה רשב"ג, הא לרשב"ג בשאר שני שבוע ל"צ תקון, אע"כ כפי הנ"ל דהצנועין עושים כן בשאר שני שבוע, אף דלא דמי כ"כ דלדברי תוס' בב"ק לפי הצד דכולה רשב"ג מוכרחים לומר דהצנועים עושים לפנים משה"ד לעשות תיקון בשאר שני שבוע, אבל לתוס' קידושין דגם בשביעית מהני החילול מדין זכי' עדיין יקשה מנ"ל להש"ס למפרך כיון דרשב"ג קאמר לה י"ל דקאי רק אשביעית, ואף מ"מ ההכרח לומר לפי דברי תוס' בקידושין דס"ל להש"ס בהחלט דהצנועין קאי גם אשאר שני שבוע אף לרשב"ג:

ובזה מיושב היטב דברי הרמב"ם דפסק כהצנועים והרי קי"ל כר"י דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו, והשיגו בזה הרמב"ן בתולדות אדם סי' קנ"ז, ולפמ"ש ניחא דהרמב"ם דקדק וכתב והצנועים מניחין את המעות בשנת השמיטה וכו', ובשמיטה אפשר לקיים ההלכה כצנועים כיון דהזוכה זכה מן ההפקר ויכול לחללו גם הבעלים יכולים לחללו מדין זכין לאדם, אף די"ל דהרמב"ם נקט בשנת השמיטה משום דבשאר שנים הלעיטהו לרשע וימות, מ"מ עכ"פ ממילא מיושב קושיית הרמב"ן וסוגיא דבב"ק הוא רק בשאר שני שבוע, וכמו שצ"ל כן לדברי תוס' קידושין הנ"ל, כן נראה לפענ"ד נכון בעזה"י:

תד"ה כל הנלקט וכו' וא"ת כי קאמר כל המתלקט הא לא היה מועיל למה שגדל אח"כ. קשה לי הא אף לכל הנלקט יקשה כן דאף דהחילול לא חל עד אחר שלקטו מ"מ לאותו שיגדל בין אמירתו ללקיטתו לכאורה לא מהני החילול כיון דבשעת אמירה עדיין לא בא לעולם ואינו מועיל החילול לכשיבא לעולם כמו דאינו יכול להקנות כה"ג וצלע"ג:

תד"ה כל שלקטו, כדאמרי' בהגוזל בתרא. ק' לי הא משם אין ראיה רק באכלו השני אבל אם היא בעין צריך להחזיר לבעלים וכ"כ תוס' שם להדיא. וגם אמאי צריכין לראיה הא כיון דנקטו בפשיטות דרשאי אחר להחזיק בה והיינו דלגבי אחרים דלא אתא באיסור לידם הוי כמו אבידה ביאוש א"כ פשיטא דאין הבעלים יכולים לתבוע ממנו וצ"ע. ובאמת ק' לי דביאוש וש"ר משמע דהיינו דרשות הוא ענין קנין, והלא בלא"ה קנה השני שבא לידו אחר יאוש ולקני מכח יאוש לחודי', דהא דש"ר ואח"כ יאוש לא קנה זהו ניחא דהוי לגבי השני באיסורא אתא לידו ולא מהני אח"כ היאוש, אבל ביאוש ואח"כ ש"ר למאי צריכין לקנין דשינוי רשות, ועי' ברמב"ן במלחמות ר"פ הגוזל ומאכיל וצ"ע:

דף סט:

תוד"ה אלא מ"מ תקשה מאי אולמי' דהאי סתמא מהאי סתמא כו'. [בשעה"מ ה' גירושין פ"ג ה"ד כ' וז"ל ק"ל דמאי קושיא נימא דמשו"ה ס"ל דאין ברירה משום דאיכא תרי סתמי ההיא דצנועין וההיא דפרק כל הגט דקתני יתר על כן כ' לאיזו שארצה פסול ומשו"ה דחי לה לסתמא דהלוקח מקמי תרי סתמי וכו' וכתב ע"ז רבינו וז"ל] בעזה"י גם אנכי עמדתי על קושי' זו ועל קושי' המחבר הנ"ל דמה הקשו תוס' דמאי אולמא האי סתמא הא י"ל דלחומרא ס"ל דאין ברירה מספיקא. והי' נ"ל ליישב דקושייתם הכי הוא דליכא למימר דמסייע לר"י ב' סתמי סתמא דצנועין וסתמא דגיטין דנגד זה יש ב' סתמי סתמא דלוקח יין וסתמא דמתני' דערובין מתנה אדם על ב' ערובין, וכ"ת די"ל דבערובין בדרבנן יש ברירה הא ר"י ס"ל בביצה דגם חביות אסור' דגם בדרבנן אין ברירה, וא"כ

הוי ב' סתמי לגבי ב' סתמי ומאי אולמא, וממילא מיושב ג"כ דל"ל דר"י מספיקא קאמר דא"כ הא דקאמר אף אחרון אינו פוסל ע"כ משום דבעי' לה לשמה א"כ ממילא ליכא סייעתא ממתני' דגיטין וממילא יש לפסוק כב' סתמא דלוקח יין ודערובין נגד סתמא דצנועין וק"ל:

דף ע.

גמרא והלכתא שליח שוי'. עיין בב"ב דף קכ"ז ע"א תוד"ה מדדרש:

שם גנב ומכר בשבת. [בתוס' חולין י"ד ע"א הקשו לר"מ דמומר לדבר אחד הוי מומר לכה"ת השוחט בשבת אמאי שחיטתו כשירה, וכ' ע"ז רבינו שם] קשה לי דאם נימא לר"מ דהוי מומר ממש א"כ טביחה ומכירה דחייב רחמנא היכי משכחת לה הא מיד שגנב נעשה מומר וטביחתו הוי נחירה דגם לרבי מאיר לא הוי שחיטה, ודוחק לומר ששחט ע"י שליח דהא שליח נפקא לן מריבויא דאו מכרו לרבות שליח משמע דעיקר קרא בשחט הוא עצמו, וביותר דלר"מ גם ע"י שליח לא יהי' דהא כיון דהוא מומר הוי כמו עכו"ם לענין שליחות כמ"ש המג"א סימן קפ"ח ואינו יכול לעשות שליח לאחר, ודוחק לומר דקרא מיירי בשוגג שהי' אומר מותר דסבר מותר לגנוב. ועיין:

שם גנב וטבח ואח"כ הקדיש כו'. ממילא הקדש זו היא הקדש בדה"ב כיון דהקדישה מתה. ובאמת בהקדש בדה"ב אף בהקדיש קודם שטבח חייב דמעשה הקדש עצמו כמכירה (דבהקדש בדה"ב לא מיקרי תורא דראובן, עי' תוי"ט מ"ד וכמ"ש תוס' דף ע"ו [ע"א ד"ה והשתא] והנ"י), וצ"ל דסיפא דמתני' דהקדיש ואח"כ טבח היינו קדשי מזבח, ונקט לה כן דסתם הקדש בהמה חי' הוה קדושת מזבח:

שם דאי רבי עקיבא האמר דבר ולא חצי דבר וכו', עי' במאור מה שהקשה לפמ"ש הרי"ף בב"ב לחלק בין ההוא דשער א' בגבה ובין ההוא דחזקה משום דבחזקה שם עדות על כל אחד לענין תשלומי פירות, א"כ קשה לס"ד דהש"ס לא אתי מתני' אף כרבנן דהא עידי טביחה בלא עידי גניבה לא מהני מידי והוי כמו שער א'. וע' במלחמות שנדחק מאד. ולכאו' הי' נראה דלק"מ דשפיר משכחת דעידי טביחה מהני לענין אם ידעו שהבהמה הזאת הי' של ראובן, ממילא זה צריך לשלם דהא הגודרות אין להם חזקה ומהני סהדותייהו דטביחה לענין דצריך לשלם כשעת הטביחה כדין תברה או שתיי' והוי כמו חזקה, אמנם עדיין לא פלט מינן קושי' אחרת כעין קו' הרז"ה והיינו במה דהקשה תוס' על הרי"ף מההוא דב' אומרים בפנינו אמרה וכו', ובחידושי הרמב"ן לב"ב תירץ דעידי אמירה לחוד מהני דהוי שליח ואם יקבל בפנינו הגט מהני, ואף דעידי קבלה לחוד לא

מהני מ"מ לא הוי חצי דבר כיון דעידי אמירה ל"צ לעידי קבלה ע"ש ובזה יקשה לס"ד דהכא מתניתין דגיטין כמאן אתיא, והוא לכאורה קשה מאד:

ולזה נלע"ד באופן אחר, והיינו די"ל דהס"ד ידע דאפשר דאם חד כת בפ"ע מהני תו לא מקרי חצי דבר, רק דס"ד אף דעידי גניבה מהני לענין כפל מ"מ לענין מה שדנין עכשיו על תשלומי הטביחה בזה צריכים אנו לעידי גניבה ולעידי טביחה, וכל חדא צריכה לחברתה דעידי גניבה לחוד לא מהני לענין הך תשלומין, משא"כ לרבנן א"ש דהא מ"מ חד כת מהני לענין כפל ומקרי עליו שם עדות, אף דלא מהני לענין מה שאנו דנין מ"מ לא גרע מחזקה דמהני מחמת תשלומי פירות, משא"כ לרבי עקיבא ס"ד דבעינן שתועיל לענין מה שאנו דנין, ומה דמהני לענין כפל הוי כמו לענין פירות, ומשני אלא מעתה בא' קידש וכו' נימא ג"כ לענין אם דנין שיחייב זה מיתה כל חד לחוד לא מהני ויהיה חצי דבר, אע"כ דבתחלה אנו דנין שהיא מקודשת וממילא חייב זה מיתה על עדות השני לבד ה"נ מתחילה אנו דנין שנגנב ואח"כ חייב ממילא על הטביחה, ושאני חזקה דהתשלומי פירות הם היפוך חזקה וק"ל:

תוד"ה אמטלטלין דכפריה וכו' ומיהו מתני' דשבועות מצינן לאוקמי בקרקעות. וק"ל דמזה נסתר ג"כ ראיית תוס' דסוגיא דשבועות אזלא ללישנא בתרא דנהרדעי, הא בפשיטות ניחא דלל"ק לא הי' קושיא כלל דמיירי בקרקע, והקושיא הי' דאיך יתרצו לישנא בתרא דנהרדעי הך מתני' (דלענין מחזי כשיקרא אין חילוק) ועלה מתרץ שפיר הני מילי דכפרי', ואי דהראי' מהמקשן דפריך סתמא (משמע דמקשה) דהקושיא אליבא דהלכתא ללישנא בתרא, הא ממילא אין ההלכה גם כל"ב דקיימא לן דלא חיישי' למחזי כשיקרא אלא דפירכת הש"ס למ"ד דחיישי' לשיקרא ולא אליבא דהלכתא, א"כ אין ראיה מהמקשן די"ל דהלכה כל"ק אלא דפריך לל"ב, וביותר דהא פשיטא דגם לל"ב מפרש בהדיא דדוקא מטלטלי דכפרי' לא כתבינן וע"כ דהמקשן סבר דבשבועות מיירי ג"כ דכפרי', וא"כ פירכת הש"ס גם לל"ק דהא בכפרי' ממילא נעשה גזלן ואינו ברשות בעלים, והתרצן משני הני מילי בכפרי' הוא דהוי גזלן, ומתני' בלא כפרי' וכתבינן לב' הלשונות דהוי פקדון ולא כפרי', וצ"ע:

תו כתבו התוס' אבל בההיא דבכורות ליכא לאוקמי בקרקעות דהא אין פודין בקרקעות. דברי תוס' צריכין ביאור. דאף למ"ד פודין בקרקעות מי ניחא, דהא בקרקעות שאינו יכול להוציאו בדיינים אינו יכול להקדיש כדאיתא פ"ק דבב"מ (דף ז א) גבי מסותא, וא"כ בכהן דאינו יכול להוציאה בדיינין דהא הב"ד מורים דא"צ להחזיר מספק, ואיך יכול להרשות הא ללישנא קמא מה דאינו יכול להקנות לא כתבינן הרשאה, והוא

תמוה מאוד, ונלע"ד כיון דע"י ההרשאה יהיה מוציאו מידו בזה יכול להרשות ולהקנות שהקונה מוציאו בדיינים, והבאתי ראיה מההיא דיתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים דמה שמכרו מכרו, ולשיטת תוס' ב"ב דף ק"מ אף בהגבו ב"ד לבנות, ויקשה לכאורה היאך יכולים הבנים למכור הא אינם יכולים להוציאו בדיינים מיד הבנות, אע"כ דע"י המכירה יהיה ביד הלוקח מקרי יכול להוציאו בדיינים וה"נ יכול להרשות, ודו"ק:
והנה במ"ש התוס' בשבועות דבבכורות לא שייך פקדון תמוה לי, הא י"ל דלישנא קמא דנהרדעי ס"ל כשמואל דפודה בנו תוך ל' אינו רשאי להוציא, וא"כ הוי פקדון וכמ"ש תוס' הכא בסוף הדיבור. ואולי י"ל דכוונתם דמ"מ הך פקדון מקרי אינו ברשותו כיון דהכהן א"צ להחזירו לו, ומ"מ לפמ"ש לענין קרקע מקרי יכול להוציא דע"י ההרשאה מוציא ממנו, וה"נ לענין אינו ברשותו, דדוקא היכי שרוצה להחזיקו בגזל מקרי אינו ברשותו, אבל הכהן שהוא מוכן ליתן אם יהיה הדין דיתן וכיון שבכל רגע ע"י ההרשאה אם מהני ההרשאה מוכן הכהן ליתן לו הוי ברשותו, דע"י ההרשאה הוא בביתו ובאין כאחד כמו דמקרי יכול להוציאו בדיינים מה"ט, ודוחק לחלק בין אינו ברשותו לענין אינו יכול להוציאו בדיינים וצ"ע:
שם בסוף הדבור ונתאכלו המעות דאין בנו פדוי. ועיין ב"ב דף קכ"ז ע"א תוס' ד"ה מדדרש:

דף ע:

גמ' דבר ולא חצי דבר. עי' הוריות דף ד' ע"א תוד"ה קרי:
בענין חצי דבר:
בקידושין ע"ט גבי קידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר דהקשה המקנה דהוה חצי דבר וכתב ע"ז רבינו וז"ל, מעלתו נ"י הוציא זה מכח דרצה ליישב קושיית המקנה דהוי חצי דבר, ותירץ כעין תירוצו דהמקנה, דעידי קדושי דידה לבד הוי עדות, דלמקנה מטעם דחזקת פנויה אלא בצירוף דהיא בוגרת לפנינו, ולמעכ"ת נ"י דמסתמא היא בדקה עצמה וידעה דבידה לקדש עצמה, והיינו כיון דהנך עדים לא הוי ח"ד מהני, אבל אינו נראה כן, דדוקא לענין עדות קדושין ועדות בעל, וכן בעדות גניבה ועידי טביחה אמרינן בב"ק כיון דהנך ל"צ להנך, היינו דעידי קדושין הוי דבר שלם ונתחזקה לא"א ואח"כ עידי בעילה הוי עדות שבעל א"א, וכן בגניבה דע"י עדות גניבה ידוע שגנב הפרה ונגמר ענין זה בשלימות, ואח"כ עידי טביחה הי' לעצמה גם כן ענין בשלימות, אבל הכא עדיין יקשה, דעידי קדושין של האב לא להני כלל דהוי חצי דבר, כיון דעל פיהם לא יהיה קדושין

מכח חזקת פנויה, ובזה לא שייך כיון דעידי קדושין הוי דבר שלם מהני ג"כ עדות קדושי אב, הא אדרבא דאם קדושין דידה הוי קדושין קדושי האב לא הוי קדושין:
ובעיקר קושיית המקנה בזה דעדות קדושין הוי חצי דבר איני רואה בזה קושיא, דחצי דבר הוי דוקא דאם אין לעדות זה ענין כגון בעל לחוד או טבח לחוד, משא"כ בזה דעדות קדושין הוי ענין עדות, אלא דהב"ד ידונו אח"כ מכח חזקת היתר דהיתה בוגרת, וזה ענין פסק ב"ד מה היתה אבל בקדושין בעצמותה במעשה הקדושין ראו כל המעשה בשלימות, וכי נימא דאם אח"כ יבואו עדים אחרים ויעידו דהיתה אז נערה, יהיה זה בגדר חצי דבר והקדושין בטלים, וכן בעדים על חילול שבת וכדומה נימא דין חדש דעדים צריכים לידע כמה שנותיו ולא מהני בירור לזה, [דמצד התראת ספק כיון דלא הוי ספק למותרה לא מקרי התראת ספק כמ"ש תוס' שבועות (ל"ז א' ד"ה הדר) ועיין תוס' יבמות (פ' א' ד"ה נעשה)] ומ"מ יש לחלק דהתם לא הוי חצי דבר כיון דעכ"פ עדותן שלם דעשה עבירה, אלא דספק אם יענשו אותו הב"ד, אבל באחד שקידש ועדים לא ידעו שנותיו דאם הוא קטן לא מקרי קידש ולא חלו הקידושין, י"ל דמקרי חצי דבר ולא מהני בירור אח"כ דהוא גדול:
שם וכיון דכי תבע לי' וכו'. עיין ברש"י ד"ה בדינא לומר החזר לי כו' ק"ל הא קיימא לן בסנהדרין דע"ב דלא כרב דאמר בדמים קנינהו, אלא דאם היא בעין לא קנה על ידי קלב"מ וא"כ צריך הגנב ליתן לו התאנה או הגניבה. וצ"ע:
שם בגמרא באומר עקוץ תאנה מתאנתי וכו' באומר לו זרוק גניבותיך לחצרי וכו', [בהא דלא אמרי' הכא דאי עביד לא מהני, כתב רבינו בתשו' וז"ל] לא אמרינן דלא קנה הגניבה משום אי עביד לא מהני [וקושיא זו הקשה ג"כ בש"ג פ' משילין] והיינו טעמא משום דעבירה דקציצת תאנה וזריקה לחצר לא יתוקן ע"י שנאמר דלא מהני, ואי דמכירה גופא היא איסור, הא זהו רק דרבנן ורבא לא אמר אלא כל מה דאמר רחמנא לא תעביד. ומה דלא הוכיח הרי"ף [בפ' משילין] מהך דמכר בשבת מהני, די"ל כמ"ש הש"ך כיון דמכירה הוא דרבנן ומה"ת מהני מכירתו חייב ד' וה' ואף אם מדרבנן לא מהני (ח"א סי' קכ"ט והועתק בחי' תמורה דף ד' ועיי"ש עוד דדעת התוס' דגם באיסור דרבנן אמרי' דאי עביד ל"מ וה"נ איכא למימר על מעשה המכירה דלא מהני):
עוד כתוב במקו"א וז"ל:
כתב רו"מ מההיא דבב"ק פ' מרובה במכר בשבת ע"י עקוץ תאינה או ע"י שזרקו המוכר מרה"ר לחצירו של לוקח דפטור מד' וה' משום דקים ליה בדרבה מיני' הרי אף דעבר במכירה זו על איסור דאורייתא אפ"ה מכירתו מכירה, ויהא מוכח כיון דרק יומא קגריס

ויכול לעשות בזמן היתר אין זה בכלל אי עביד לא מהני [וראיה זו איתא בש"ג פ' משילין] וחזר רו"מ והביא דברי הש"כ חוה"מ (סימן ר"ח) דיש לומר מדאורייתא אי עבד מהני אבל מדרבנן לא מהני, ולענין חיוב ד' וה' תליא בדאורייתא כמו לענין שחיטה שא"ר, דאם מדאורייתא הו"ל שחיטה ראויה חייב בד' וה':

לענ"ד זהו שכתב הש"כ הוא דוחק, דממה נפשך אם הוא בכלל מימרא דרבא דכל מקום דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ממילא הוא דאורייתא, ואם אינו בכלל, מה"ת להמציא דמדרבנן לא מהני:

אבל לענ"ד במחכ"ת איני רואה סרך קושיא דהתם אין להעבירה במכירה עצמו, והעבירה דעקיצת תאינה והזריקה מרה"ר לרה"י אינו תלוי במכירה, דאף אם לא יהנה מכירתו מ"מ הוי מלאכת שבת, וא"כ לא שייך לומר לא מהני לבטל המכירה, ומההיא עצמו דמכר בשבת בלי מלאכה דחייב ד' וה' ולא אמרינן דהמכירה עצמה הוי עבירה, דמקח וממכר אסור בשבת ונימא דאי עביד לא מהני והמכר בטל, בזה י"ל כיון דמדאורייתא מו"מ מותר, א"כ מדאורייתא מכירתו מכירה, ממילא חייב ד' וה' וכמ"ש הש"כ לדמותו לשחיטה שאינה ראויה, [אף דיש לי הרהורי דברים על דמיונו דהש"כ בזה, והארכתי במק"א] א"כ יש לומר במכר בשבת לא הוי מכר רק דחייב ד' וה', כיון דמדאורייתא הוי מכר:

עוד כתוב במק"א:

זאת ועוד אחרת, אילו הייתי כדאי להרים ראש נגד רבותינו הקדושים הראשונים, הייתי אומר דאי עביד לא מהני, שייך רק היכא דהלאו על ענין פרטי, כמו הני דריש תמורה, בלאו דלא יחליפנו ולא תפדה דמפרשינן לקרא דלא יהא כח להחליף ולפדות וחילופו ופדויו כלא הי', משא"כ במקום שנאמר דרך כללי, כמו לא תעשה כל מלאכה דא"א לפרש שלא יהא לו כח לעשות מלאכה, דודאי אם יבנה בית או יטע כרם יהי' בנוי ונטוע וע"כ פירושו דאינו רשאי לעשות, מש"ה כל שישנו בכלל זה הלאו לא שייך ביה א"ע לא מהני, וניחא בפשוטו מתני' דהשוחט בשבת וכן האי דזרוק גניבותיך לחצירי:

שם תוד"ה כמאן כיון דמטא לאויר חציר חייב וכו'. [עי' מש"כ בזה לק' במערכה אות י"ג ט"ו]:

שם תוד"ה לענין ולפי מה שמפרש ר"ת כו' [בכתובות שם כתב רבנו לדחות דמנ"ל דר"פ ס"ל כר"י, ועיי"ש שכתב להוכיח מסוגיא דהתם דר"פ לית ליה דר' אבין ואיתא נמי במערכה פסחים כ"ט אות י"ב]:

דף עא.

בגמרא וכי זה חוטא וזה מחייב. עי' תוס' [דף ע"ט ע"א ד"ה נתנו] דכתבו דהומ"ל דמיירי בשוגג שלא ידע שהיא גניבה דבשוגג יש שליח לד"ע עיי"ש, ביאור דבריהם דאף דעל שבת הוא מזיד כדמוקי ר"י הסנדלר וא"כ הוי עבירה משום שבת, מ"מ י"ל דמיירי דהמשלח צוה לו סתם לשחוט והשליח מדעת עצמו שחט בשבת, דבזה אף שעשה עבירה מ"מ אין העבירה תלוי בשליחות דהא יכול לעשות שליחותו בלי עבירה לשחטו בחול משו"ה לא בטיל השליחות, וכה"ג כתב להדיא המ"ל (פ"ג מהל' גניבה) לשיטת הרמב"ם דע"כ מיירי כה"ג דלא צוה לו לשחוט בשבת, והיינו ע"כ כנ"ל דכל שהשליחות אינו ביחוד על ענין עשיה בעבירה דוקא אין זה בכלל אין שליחות לדבר עבירה:

ובהכי ניחא מ"ש רש"י ז"ל ד"ה וכי זה חוטא כו' והא קיימ"ל אשלד"ע, וקשה לפירושו דהא מהכא גופא מוכח דאי ישלד"ע מחויב המשלח מיתה והוי קלב"מ, ולפי הדברים האלה ניחא דהכא י"ל דלא פירש לו לשחוט בשבת:

ודע דלענ"ד צ"ל דכוונת המשלח שישחוט בזמן שירצה הן בשבת הן בחול או בסתם שהרשהו לשחוט אף שחיטה שאינה ראויה, דאל"כ בלא"ה השליחות בטל דהוי עוות בשליחות לשחוט בענין דאסור באכילה ואמרינן לתקוני שדרתיך כו':

מערכה בענין שוחט בשבת:

ש"ע יו"ד (סי' ב' ס"ה) מומר להכעיס אפילו לד"א או שהוא מומר לעכו"ם או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם:

א) ויש לעיין במומר לחלל יוה"כ בפרהסיא אי דמי לשבת והוי ג"כ מומר לכל התורה כולה או לא, ובאה"ע (סי' קכג) משמע דיוה"כ דינו כשבת לענין זה, דאיתא שם (בסוף סי') בהגה"ה דסופר שכתב גט בזדון בשבת וביוה"כ הגט בטל מדאורייתא, והוא מדברי הב"י שם, דהוציא כן מדברי הרמב"ם (ספ"ג מהלכות גירושין) וזהו באמת ראיה ברורה דדעת הב"י והרמ"א דמומר לחלל יוה"כ בפרהסיא, הוי מומר לכל התורה כולה, [וראיתי בתבואת שור (סעיף טז) רמז ג"כ לסי' קכ"ג בש"ע הנ"ל]. אולם עכ"ז דבר זה צריך ראיה גדולה מהש"ס, כי בפשוטו מסתבר דדוקא בשבת ומטעמא דפירש"י פ"ק דחולין דהוי ככופר ומעיד עדות שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית משא"כ ביוה"כ דל"ש כן:

ב) תו יש לעיין לדינא במומר לחלל שבת בפרהסיא במלאכה דרבנן אם הוי מדרבנן כמומר לכה"ת ושחיטתו אסורה מדרבנן, ונחלקו בזה גדולי האחרונים הבית הלל כתב דהוי כמומר לכה"ת, והפר"ח בק"א חולק עליו:

ג) ונ"ל בהקדם דברי תוס' פרק האורג שבת (דף קו ע"א) ד"ה חוץ מחובל וכו', תוכן דבריהם דלר' יוחנן גם לר"ש מקלקל גמור בחבורה פטור, ולא מחייב רק בצריך לכלבו, ולר' יהודה גם בזה פטור, וכתבו שם לחלק לר"י בין חובל וצריך לכלבו לבין כל שוחט דעלמא בשני פנים, אם משום דאין דרך לחבול בשביל כלבו. אם משום דחובל וצריך לכלבו אין התיקון מיד בשעת הקלקול, אלא לאחר מכן דלאחר שעשה החבורה בא הדם, משא"כ בשוחט דמיד בשעת הקלקול בא התיקון להוציא מידי אבר מן החי עיי"ש:

ד) ולבאר ב' אופנים האלו, נקדים דברי התוספות פרק קמא דחולין (דף יד) ד"ה השוחט בשבת דהעלו אף השוחט בשבת בפרהסיא במזיד שחיטתו כשרה דמשום פעם אחד לא נעשה מומר, הר"ן בחידושיו לחולין כתב בשם תוס' הטעם דשחיטתו הראשונה ששחט בשבת בפרהסיא לא נאסרה שאינו נעשה מומר עד גמר השחיטה, וראיה לזה מהא דפ' אותו ואת בנו, דאמרינן ראשון לשולחנו והשני לע"ז דחייב משום אותו ואת בנו, וא"א דשחיטתו הראשונה שחיטת מומר משוינן לה אמאי מחייבי רבנן, והלא אינו שוחט כלל אלא נחירה בעלמא, א"ו משמע דלאו שם שחיטת מומר עליו אלא מאותו שחיטה ואילך, ויש דוחין דלא דמי שבת לע"ז, דבשוחט לע"ז דאינו עובד אותה אלא בגמר זביחה, הדין הוא דנכשיר שחיטתו הא' דנעשית בהכשר, אבל שוחט בשבת הרי בתחילת שחיטתו חילל שבת דחובל הוא, הלכך אפילו בשחיטתו הראשונה הוי מומר, ואין זה כלום אצלי דבשבת נמי אינו חייב עד גמר שחיטה דמקמי הכי הו"ל מקלקל בחבורה דקיימא לן דפטור, אלא שדוחין עוד דאפשר דשחיטת מומר נהי דמיתסרא באכילה מ"מ לא הוי כשחיטת נכרי לטמא במשא, דמ"מ אינו כנכרי דהרי קידושיו קידושין, ואם איתא דהכי הוא אע"פ שנעשה מומר בשחיטה הראשונה מ"מ חייב לרבנן משום או"ב דשחיטה שאינה ראויה מקרי שחיטה, כיון דמטהר מידי נבילה, עכ"ל:

ה) והנה אע"ג דדחה הר"ן הסברא הא' בב' ידים, מ"מ מצינו לפה קדוש אומר כן הרמב"ם בפי' המשניות במשנה זו דהשוחט בשבת דבמזיד שחיטתו אסורה דבתחילת שחיטה נעשה מומר. עיי"ש, נמצינו למדים דג' שיטות בזה, דעת רמב"ם דבשוחט בשבת במזיד בפרהסיא אותה שחיטה הוי שחיטת מומר דבתחילת שחיטה נעשה מומר, והר"ן ס"ל דשחיטתו כשרה דלא נעשה מומר עד גמר השחיטה דמקמי הכי הוי מקלקל, ודעת אחרונה בהר"ן הנ"ל ויכונה בדברינו אלו בשם יש דוחים דשחיטתו הראשונה לע"ז, וכן בשבת הוי שחיטת מומר ואסור באכילה ואינו מטמא במשא, ויש בזה צד חומרא דשחיטתו הראשונה אסורה באכילה, וצד קולא דאף שחיטתו השני' אינה מטמא במשא, גם למדנו מדברי הר"ן הנ"ל דהיכא דמטמא במשא כנבילה לכ"ע לא הוי שחיטה

וכנחירה בעלמא הוא, אבל היכא דמסתרא באכילה ואינה מטמא במשא הוי בכלל שחיטה שאינה ראויה דאפליגו בה ר"ש ורבנן:

ו) והנה לכאורה ראיה ברורה לדעת הפר"ח הנ"ל דמומר לחלל שבת בדרבנן לא הוי מומר לכה"ת מדרבנן, מדברי הר"ן הנ"ל דשחיטה הראשונה בשבת בפרהסיא דמותר דלא הוי מומר עד גמר השחיטה דהוא מקלקל, והרי מ"מ מקלקל הוי מלאכה מדרבנן, ע"כ ברור דס"ל דמשום מלאכה דרבנן לא הוי מומר לכה"ת, ומדברי הרמב"ם בפי' המשניות ליכא ראיה בהיפוך, די"ל דכוונת הרמב"ם דתחילת שחיטה הוי מלאכה דאורייתא כיון דהוא אדעתא דגמר שחיטה הוי כמקלקל ע"מ לתקן, [וכ"כ הכו"פ בפשיטות, ולא הביא כלל דברי הר"ן הנ"ל]:

ז) אמנם נ"ל ראיה ברורה דגם הרמב"ם ס"ל בזה כהר"ן דמקרי בתחילת שחיטה מקלקל, וממילא מוכח הא דס"ל להרמב"ם דמקרי מומר משום תחלת השחיטה היינו דמשום מלאכה דרבנן מקרי ג"כ מומר לכה"ת וכדעת הבית הלל, ומתחילה נאמר מה דיש לנו לתמוה לכאורה על סברת היש דוחים הנ"ל מסוגיא דב"ק (דף עא ע"א) דפריך הש"ס אלא שחיטת שבת שחיטה ראויה היא וכו' לוקמי בטבח בפרהסיא דאסור באכילה ואינה מטמא במשא, והוי בכלל שחיטה שא"ר, ומש"ה מחייב ר"מ ורבנן פטרי, אע"כ מוכח דשחיטת מומר מטמא במשא משום נבילה והוי כנחירה, וא"כ שפיר פריך הש"ס, לא מיבעי לדעת הר"ן דגם בשבת בשחיטה הראשונה לא הוי שחיטת מומר ומותר באכילה, אלא אף להרמב"ם דהוי שחיטת מומר, מ"מ פריך שפיר כיון דמטמא במשא והוי כנחירה אמאי מחייב לר"מ, דהא כה"ג לכ"ע לא הוי שחיטה, אע"כ דמיירי בשחט שלא בפרהסיא ושפיר פריך שחיטה ראויה היא, אבל לומר דשחיטתו הראשונה הוי שחיטת מומר ואסור באכילה ואינו מטמא במשא, ודאי התמיה קיימת דלוקי דשחט בפרהסיא, ולר"מ חייב כמו בכל שחיטה שא"ר, וזה תמיה עצומה לכאורה, ויבואר לפנינו בעזה"י:

ח) ומעתה אנופף ידי להוכיח כשיטת הרמב"ם הנ"ל, דשחיטה ראשונה דשבת אסורה, והוא, דלכאורה באמת יפלא על הר"ן הנ"ל דדחה דבתחילת שחיטה הוא מקלקל, הא באמת הוא מקלקל ע"מ לתקן, ואמרתי דתלי בב' פנים של תוס' שבת (ק"ו הנ"ל) דלסברתם א' דחובל וצריך לכלבו פטור משום דאין דרך לחבול בשביל כלבו, ממילא התחלת שחיטה, דדרך לעשות כן כדי לגמור השחיטה מחייב מיד בהתחלת שחיטה, אבל לסברתם הב' דמש"ה פטור דאין התיקון מיד בשעת הקלקול, ה"נ בתחילת שחיטה אף דהוי תיקון כדי לגמרו, מ"מ אין התיקון מיד, דהא עדיין לא יצא מידי אבר מן החי עד גמר שחיטה:

ט) ובהיות שכן אי נימא כשיטת הר"ן הנ"ל, עדיין יקשה על פרכת הש"ס לוקמי בטבח בפרהסיא, ור"מ מחייב דלא הוי שחיטת מומר דהא לא מחייב עד גמר שחיטה, דמקודם הוא מקלקל, ורבנן דפטרו הא אמרינן שם מאן חכמים ר"ש, ולר"ש לשיטתי' דמחייב בחובל וצריך לכלבו מכ"ש דמחייב בתחלת שחיטה משום דצריך לו לגמור שחיטתו ונעשה מומר מיד, ומיקרי שחיטת מומר, אע"כ מוכח כשיטת הרמב"ם, דאף לדידן הוי שחיטת מומר, וא"כ מדמחייב ר"מ מוכח דמיירי שלא בפרהסיא ושפיר פריך:

י) ולפ"ז הא לכאורה מוכח דאפילו מדאורייתא השחיטה אסורה, דמיד בהתחלת השחיטה הוי מלאכה דאורייתא, דאי נימא דהוי רק דרבנן דהוי מקלקל, והוי מומר דרבנן כדעת הבית הלל, עדיין לא יתיישב סוגיא דב"ק הנ"ל דהא לענין ד' וה' אזלינן בתר שחיטה דאורייתא כדפרכינן אלא למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דחכמים דפטרי, וא"כ עדיין קשה לוקמי דטבח בפרהסיא ולר"מ דמקלקל בחבורה פטור הוי רק מומר דרבנן, וחכמים דהם ר"ש לשיטתו דמקלקל בחבור' חייב והוי מומר דאורייתא אע"כ דגם לדידן הוי מומר דאורייתא. וכיון שכן מוכח לכאורה כסבר' א' דתוס' שבת הנ"ל דחובל וצריך לכלבו פטור רק משום דאין דרך לחבול בשביל כלבו, דאלו לסברתם ב' מהראוי דלא יהא מומר מה"ת מיד, כיון דאין התיקון בא מיד, וכמש"ל:

יא) אמנם אין להקשות מזה על סברא ב' דתוס', דנ"ל ברור דכל הויכוח דהר"ן אם שחיטת שבת אסורה משום דנעשה מומר בתחילת שחיטה, זה רק לפ"מ דנקט הר"ן דטעמא דבשחיטה ראשונה לא הוי מומר, משום דאינו נעשה מומר אלא עם גמר השחיטה ונעשה השחיטה בהכשר, מש"ה בשבת י"ל כיון דבתחלת שחיטה נעשה מומר נעשה הגמר ע"י מומר וכשחיטה אחרת דמי. אבל למה דנקטו בתוס' חולין דבפעם אחת לא נעשה מומר, ולפי ראייתם מההיא דב' אוחזין בסכין וכו' מבואר דס"ל דמה ששוחט אח"כ ג"כ לא נאסר, וע"כ הטעם דלא מקרי מומר אלא ברגיל בכך ומועד לעבור, א"כ בודאי שחיטה דשבת בפרהסיא אף אם תחלת שחיטה הוי מלאכה גמורה מ"מ לא מקרי בשביל זה רגיל בכך לומר כיון דבכל פורתא ופורתא מחלל שבת הוי כעושה הרבה פעמים, דמ"מ כל כוונתו רק למעשה שחיטה זה בפעם א' ולא מקרי מועד לעבור בכך, זה נ"ל ברור, וא"כ שפיר י"ל דחובל וצריך לכלבו פטור, דאין התיקון בא מיד, ובאמת גם תחלת שחיטה הוי מקלקל, ומ"מ לא הו"ל לש"ס לשנויי דטבח בשבת בפרהסיא דאף לר"ש דס' חובל וצריך לכלבו חייב ונעשה מומר בתחלת השחיטה, ומ"מ לא מקרי שחיטת מומר, דאפילו מה שישחוט אחר כך שרי והוי שחיטה ראויה:

יב) ולכאורה נראה להביא ראיה לתוס' חולין הנ"ל, עפ"מ דתמהו תוס' בכתובות (דף ל"ד ע"א) לשנויי דהש"ס כי פטרי רבנן אשארי, א"כ למה נקט טבח בשבת, הא ר"מ דמחייב בשחיטה שא"ר, מכ"ש דחייב בשחיטה ראוי' עי"ש, ונראה ליישב, די"ל הברייתא מלתא דפסיקא נקט טבח לע"ז וטבח בשבת חייב בכל ענין אפילו טבח בפרהסיא וא"כ אי הוי תנא רק טבח לע"ז הוה אמינא דוקא בזה כיון דמיירי באומר בגמר זביחה עובדה, מש"ה לא הוי שחיטת מומר דכנחירה דמיא, דכיון דלא הוי מומר רק עם גמר שחיטה כבר נעשה השחיטה בהכשר, אבל בטבח בשבת בפרהסיא ס"ד לומר דמיד בתחילת שחיטה נעשה מומר והוי גמר שחיטה כנחירה, לזה קמ"ל דמ"מ חייב בד' וה', והיינו אי משום דהוי מקלקל או אף דהוי מתקן, מ"מ בפעם א' כיון דלא רגיל בכך לא נעשה מומר, וכ"ז לשיטת תוס' חולין, אבל למה דנקטו הראשונים דרק אותה שחיטה מותרת ומטעם דנעשה בהכשר קודם שנעשה מומר, ממילא מוכח מפרכת הש"ס בב"ק מדלא מוקמי בטבח בפרהסיא, היינו דגם לדידן הוי מומר מיד דלא מקרי מקלקל וכנ"ל, ומדמחייב ר"מ מוכרח דלא מיירי בפהרסיא, וכיון דמוכח כן ישאר קושיית תוס' דלמ"ל דנקט טבח בשבת, אע"כ מוכח לכאורה כשיטת תוס' הנ"ל, וממילא נתקיימה בטוב סברא ב' דתוס' שבת הנ"ל:

יג) אמנם נראה ליישב קושיית תוס' באופן אחר, בהקדם סוגיא דסנהדרין (דף עד ע"א) הבא במחתרת וכו' והלכתא דשדינהו בנהרא, ועי' ברמב"ן במלחמות דדוקא בשיבר בעודו במחתרת אבל ביצא ואח"כ שיבר חייב דבשעה ששיברם לא הוי קלב"מ, וכן בגונב כיס מיירי כגון ששלשל ידו ועשאם קטפרס וקיבל וזרק מיד, אבל בזרק לאחר מיכן חייב דבשעה שזרקו לא הוי קלב"מ עיי"ש, ועי' בב"ח חוה"מ (סי' שנ"א) שכתב שגם דעת הרמב"ם כן, ודייק מלישנא דהרמב"ם (פ"ג מהל' גניבה) שכתב או שגנב כיס בשבת והי' מגררו עד שהוציאו מרשות בעלים שהיא מרשות היחיד לרה"ר ואבדו שם הרי זה פטור, הרי דדקדק למנקט אבדו שם היינו מיד אבל לא לאחר מכן עיי"ש, וזהו ג"כ דעת תוס' בב"ק (דף ע' ד"ה כמאן כרע"ק) ועיי"ש, והנה בדרישה סי' הנ"ל כתב מדכתב בטור גבי מחתרת בשם הר"ר ישעי' דבעינן דוקא שובר בעודו במחתרת, ולא כ"כ מקודם גבי גונב כיס דבעי' השליכו מיד, ע"כ דס"ל לחלק דוקא במחתרת דמיד דיצא מהמחתרת אזלא לחיוב מיתה דעתה אסור להורגו, ולא שייך תו קלב"מ, משא"כ בגונב כיס דחיוב שבת ע"י שחילל שבת עוד עלי' קאי ולא פקע מני', מש"ה אף בשדינהו לאחר מיכן פטור, ויעויין בדרישה (סי' ש"ן) בההיא דכתב הטור שם גנב ומכר בשבת אם נעשה המכירה באיסור כגון דא"ל עקוץ תאנה וכו' פטור דאיסור שבת ואיסור גניבה

באים כאחד, וכן טבח בשבת או לע"ז פטור, וכתב עלה בדרישה דלא כתב רבינו דמיתה ותשלומין באין כאחד משום דבאמת אין באין כאחד, דמיד כששוחט סי' א' נתחייב מיתה אלא דמ"מ פטור כיון דנתחייב מיתה באותו מעשה בתחלה לא מחייבתו ממון על אותו מעשה, וכדמוכח סברא זו (בסי' שנא) [והיינו כדבריו הנ"ל גבי גונב כיס לדעת הטור] עיי"ש, ודברי הדרישה תמוהים, דאם מדברי הטור בטבח בשבת יהי' מוכרח דאף דנתחייב בתחלת השחיטה מיתה לא מחייב ממון א"כ יקשה מזה על סברת הרמב"ן הנ"ל בגונב כיס, דהא הך מלתא דטבח בשבת פטור היא סוגיא ערוכה בב"ק, ואיך יתיישב זה להרמב"ן, ורציתי לדחוק בכוונת הדרישה דלהרמב"ן י"ל דס"ל דלא נתחייב מיתה קודם הגמר שחיטה דהוי מקלקל וכדעת הר"ן בחידושיו שכתבנו לעיל ורק מדקדוק לישנא דהטור מדלא כתב גם בטבח דמיתה ותשלומין באים כאחד, מש"ה בנה יסודו דס"ל להטור דלא הוי מקלקל ואינם באים כאחד, ומ"מ פטור מתשלומין:

יד) אמנם מלבד דדחוק ורחוק בכוונת הדרישה דמבואר בלשונו דמפשט פשיטא ליה זה דנתחייב מיתה בתחילת שחיטה גם עדיין אינו מספיק ליישב שיטת הרמב"ן דא"כ עדיין יקשה מסוגיא דבב"ק הנ"ל דפרכינן ומי מצית מוקמית לה כר"מ וכו' מכלל דבכולה מתני' מודה ובזה יקשה הא ר"ש לשטתיה דסבר בחובל וצריך לכלבו דחייב, וממילא כ"ש דבתחלת שחיטה חייב, וכמ"ש לעיל בארוכה מש"ה מחייב בטבח ביוה"כ דכבר נתחייב מלקות בתחלת שחיטה:

טו) ולזה במחכ"ת של הדרישה נ"ל דטובח בשבת לא דמי כלל לגונב כיס דדוקא בגונב כיס דלאחר שהוציאו לרה"ר אינו מחלל עוד שבת ומתחייב מיתה רק על מה דעשה כבר, מש"ה מחוייב בהשליכו אח"כ דעל מעשה ההשלכה זו אינו מחוייב מיתה כלל, וה"נ כוונת תוס' בב"ק ד"ה כמאן כרבי עקיבא דמיד שבא לאויר החצר מלמעלה ונתחייב משום קלוטה ונגמר מלאכת שבת, ובמה שיורד אח"כ החפץ בתוך חלל כותלי החצר אין כאן חיוב שבת כלל, דכבר הונח מקודם, משא"כ בטבח בשבת דאף דמתחייב מיתה על תחלת השחיטה, מ"מ גם על הגמר דבא חיוב תשלומין באותו מעשה. ג"כ מתחייב מיתה דהוא ג"כ חובל, ואע"ג דלא התרו בו שנית מ"מ הוי מחייבי מיתות שוגגין דקי"ל דפטור [וסברא זו הובאה גם כן בהקדמת הפ"י לכתובות בחידושי חתנו הגאון מוה' בערוש ז"ל בשם הירושלמי במדליק גדיש]:

טז) אמנם עדיין יש לעיין במ"ש הרמב"ם (פ"ג מגניבה) טבח ביוה"כ והתרו בו פטור, דאין לוקה ומשלם. בזה יקשה הא כבר נתחייב מלקות תחלת השחיטה והוי הגמר אח"כ בלי התראה, דקיימא לן חייבי מלקות שוגגין חייבים, וא"כ יתחייב ד' וה' על הגמר למה

דכתב הב"ח הנ"ל בדעת הרמב"ם דס"ל כהרמב"ן בגונב כיס, ודאי בפרכת הש"ס מכלל דבכולה מתני' מודה ר"ש, שפיר כתבנו דהרי כל הסוגיא זו אזיל לר"ש דחייבי מלקות שוגגים פטורים, ולדידי קיימא סברתנו דגם בשעת הגמר הוא חובל ויש בו מלקות, [אאב"ה ובפרכת הש"ס ר"פ אלו נערות והא קיימא לן דאינו לוקה ומשלם עי' לאבא מארי בכתבים חלק א' בסי' קס"ד] אבל לדינא יקשה על הרמב"ם כנ"ל:

יז) ולזה מוכרח בהחלט דדעת הרמב"ם דבתחלת השחיטה מחייב מיתה דהוי מקלקל, ולפ"ז יקשה איך כתב הרמב"ם בפירוש המשניות דשוחט בפרהסיא בשבת אסורה השחיטה, דמיד בתחלת שחיטה נעשה מומר, הא הוכחנו דהרמב"ם ס"ל דמקרי מקלקל, אע"כ דטעמא דהרמב"ם דכיון דעכ"פ איסורא דרבנן איכא מקרי מומר מדרבנן, ומוכח היטב כדעת הבית הלל, דבמומר לחלל שבת בדרבנן, הוי מומר לכה"ת מדרבנן:

יח) ולפ"ז יש ליישב קושיית תוס' כתובות על מה דאוקמי כי פטרי רבנן אשארא דלמ"ל דתני כלל טבח בשבת, דהנה לכאורה אף דמשני באומר בגמר זביחה עובדה, מ"מ למה דמסקינן גבי שור הנסקל במסרו לשומר וכו' ממילא א"צ לאוקימתא דבגמר זביחה עובדה, די"ל דמסר לשומר אף דנאסרה מתחילת שחיטה ולאו דמרי' הוא, הא מ"מ הי' יכול לומר הש"ל כדמוכח בשור הנסקל דקודם גמר שחיטה יכול לומר הש"ל והוי גורם לממון, וכיון שכן י"ל אי הוי נקט רק טבח לע"ז, לא היינו מוכרחים לאוקמי בטובח ע"י אחר דיש לאוקמי בהיפוך דאומר דעובדה רק בתחילת זביחה, ובגמר אינו עובדה מש"ה לא הוי קלב"מ, דבשעת הגמר לא מחייב מיתה וכההיא דגונב כיס הנ"ל, וגם ממה דלא הוי גמר שחיטת מומר דהוי כנחירה ליכא למידק דמיירי דאומר בגמר זביחה עובדה, די"ל דמיירי בשוגג דלא הוי מומר, וא"כ לא הי' נשמע הדין דטובח ע"י אחר חייב לזה נקט טבח בשבת דבזה מתחייב מיתה גם על הגמר ומוכח דמיירי בטובח ע"י אחר, וק"ל:

ומעתה שביררנו דדעת הרמב"ם בזה כהר"ן דבתחלת שחיטה ליכא חילול דאורייתא ורק שחיטתו אסורה מדרבנן, דמדרבנן הוי כמומר בתחלת שחיט', צריכי' אנו ליישב מה דהקשינו לעיל מה פריך הש"ס שחיטת שבת שחיטה ראויה היא דלמא מיירי במזיד ובפרהסיא דר"מ מחייב כיון דמה"ת שחיטתו כשרה ור"ש לטעמי' דמקלקל בחבורה והוי שחיטת מומר דאורייתא:

ונלענ"ד למ"ש הב"ש (סי' קמא סמ"ז) דמומר לאו בר שליחות כמו עכו"ם וכתב שכן משמע מהרמב"ם, וכ"כ במג"א (סי' קפט), א"כ י"ל דא"א לאוקמי דטבח בפרהסיא, כיון דע"כ מיירי בטובח ע"י אחר, א"כ מיד בתחלת שחיטה נעשה מומר ובטל השליחות וא"א לחייב על הגמר מדין שליחות, ואף דכתבנו דלענין תשלומי ד' וה' תליא בדאורייתא

כדמוכח בפרכת הש"ס אלא למ"ד מעשה שבת דרבנן, נלענ"ד דדוקא לענין שחיטה ראויה בזה הסברא דכל השחיטה עשה פעולה דאם יאכלנו לא עבר אדאורייתא זהו עצמו מקרי בכלל שחיטה ראויה, וכן לענין שחיטת מומר כיון דהועיל השחיטה דאינו מטמא מדאורייתא שם שחיטה עליו ולא מקרי נחירה. משא"כ בענינים אחרים כל דמדרבנן לא נתקיים הענין ממילא פטור מהממון (אאב"ה עי' במל"מ רפ"ז מהל' תרומות) וא"כ י"ל לענין שליחות אף היכא דהוא רק מומר מדרבנן כיון דמדרבנן בטלה השליחות, ואין שם בעליו עליו לא מתחייב בד' וה', וא"כ מדמחייב ר"מ מוכח דמיירי בטבח בצנעה ושפיר פריך הש"ס:

כ) (אאב"ה אעתיק פה מה דמועתק אצלי מגליון הש"ע א"ח מאבא מארי נ"י במג"א (רסי' תמ"ג) דכתב בשם תשו' משאת בנימין דנכרי לנכרי יש שליחות, [א"ה נדפס בחי' שבת ק"ן]):

כא) ולפ"ז הי' נראה דמיושב ג"כ מה דהקשינו על היש דוחים מסוגיא דב"ק די"ל ג"כ הכי אף דלא ס"ל בזה כהרמב"ם דנעשה מומר בתחלת שחיטה, מ"מ י"ל כיון דלדידהו השחיטה ראשונה דשבת בפרהסיא אסור, כיון דהכשר שחיטתו ועשייתו מומר בהדי הדדי קאתי מקרי שחיטת מומר, ה"נ י"ל לענין שליחות, כיון דבאותו שליחות בגמר שליחותו נעשה מומר הוא בכלל אין שליחות למומר, וכעין שכתבו תוס' כתובות (דף יא ע"ב) בגר קטן כיון דבאותו מעשה שליחות נעשה ישראל לא הוי בכלל אין שליחות לנכרי, ה"נ י"ל בהיפוך דאם באותו מעשה נעשה מומר הוא מכלל אין שליחות למומר:

כב) אך מ"מ לא ניחא לי בזה כ"כ, דלאותם היש דוחים דס"ל דאין שחיטת מומר נבילה ולא הוי כעכו"ם, א"כ אינו בכלל עכו"ם ג"כ לענין ביטול שליחותו ויש לחלק, עכ"פ על הרמב"ם שפיר י"ל כדברינו באופן דמחלוקת הבית הלל והפר"ח במומר לחלל שבת בדרבנן אם מקרי מדרבנן מומר לכה"ת תלי' במחלוקת גדולי רבותינו, דלהר"ן י"ל דלא הוי מומר, ולהרמב"ם הוי מומר:

כג) אמנם באמת אין תירוצנו מספיק על הרמב"ם בההיא דטבח ביוה"כ ואתרו בי' דמש"ה פטור דחיוב מלקות בא רק על הגמר דמעיקרא הוי מקלקל אינו מספיק דהא הרמב"ם פסק דחובל וצריך לכלבו חייב א"כ מכ"ש בחובל בתחלת שחיטה וצריך לה כדי לגמור שחיטתו, ואף להרמב"ם דחובל אינו חייב משום נטילת נשמ' רק משו' מפרק וצריך לדמו, מ"מ הא הרמב"ם כתב דבאינו צריך לדמו פטור דהוי מקלקל, אבל הכא בשחט וצריך לגמור לשחיטתו ולא מקרי מקלקל הוי כמו צריך לדמו, ואף דהוי מלאכה שא"צ לגופה הא הרמב"ם פסק דמשא"צ לגופה חייב, וא"כ עכ"פ ביצא בתחלת שחיטה

דם כגרוגרת נתחייב משום תחלת שחיטה ויתחייב ד' וה' על גמר שחיטה, ובהכרח לומר דהרמב"ם ס"ל כמ"ש הדרישה בדעת הטור, כיון דנתחייב מיתה באותו מעש' בתחלת המעשה שוב אינו מתחייב ממון ה"נ לענין מלקות, או דנדחוק במ"ש הרמב"ם והתרו בו היינו שהתרו בו במפורש על חיוב דנטילת נשמה ולא אתרו בי' משום מפרק והוי ההתראה רק על הגמר, או דהתרו בו משו' תרתי מפרק ונטילת נשמה דגם על הגמר יש חיוב מלקות, וכיון שכן ממילא דברי הרמב"ם בפירוש המשניות דשחיטת שבת בפרהסיא אסור דנעשה מומר, תחילת שבת הוא כפשטי' דהוי מומר דאורייתא, דלא מקרי מקלקל דהוי כחובל וצריך לכלבו, גם אף דסתמא קאמר הרמב"ם אף בשוחט עוף הקל ולא יצא דם כגרוגרת תחלת השחיטה מ"מ הוי איסור דאורייתא מדין חצי שיעור אסור מה"ת, עי' מ"ל (ר"פ י"ח) מהל' שבת, וא"כ אין ראיה מדברי הרמב"ם אלו דסבר דמומר לחלל שבת בדרבנן הוי מומר לכה"ת, ממילא קשה ראייתנו מהר"ן בחידושיו די"ל דלא הוי מומר כיון דלא מצינו מאן דפליג עליה ודוק:

כד) ומעתה אחר דהוכחנו בראי' ברורה מסוגיא דב"ק דגם לדידן שחיטת שבת בפרהסיא אסור דנעשה מומר בתחלת שחיטה אי דאורייתא אי מדרבנן ובטל השליחות מדרבנן, ואם כהפוסקים דיש שליחות למומר מוכח באמת דהוי מומר תחלת שחיטה מדאורייתא, א"כ יקשה למאי צריכים לאוקמי מתני' דטבח ביוה"כ כר"מ דלוקה ומשלם, לוקי בטובח ע"י אחר, (ועי' מהרש"א) והא דטבח בשבת פטור, היינו דמיירי בפרהסיא ופטור משום דהוי שחיטת מומר והוי נחירה, או דבטלה השליחות קודם גמר השחיטה וכנ"ל, ע"כ מוכח דיוה"כ הוי כשבת לענין זה דמומר ליוה"כ הוי כמומר לכה"ת ומוכח דמיירי בצנעא, ומדמחלק בין יוה"כ לשבת ע"כ דלא מיירי ע"י אחר ובשבת פטור משום קלב"מ וביוה"כ חייב משום דאתיא כר"מ דלוקה ומשלם, ודו"ק:

תוד"ה או ומאן דמצריך או לחלק וכו'. הקשה בן אחי בסוגיא דב"מ דף צ"ד ע"ב למאי צריך או לחלק נכתוב ומתה ונשברה ונדע דאו קאמר. וכזה צ"ל בההי' דקדושין (דף מ"ג) או לרבות השליח והיינו דע"כ דלא צריך או לחלק מדלא כתב ומכרו וטבחו:

נעלם ממנו דברי התוס' ד"ה או דכתבו דמאן דמצריך או לחלק דריש מתחת לרבות השליח, אולם בשיטה מקובצת בשם שיטה ישנה כתב כדברי ב"א נ"י, דהו"ל לכתוב ומכרו וטבחו, ונ"ל מה דמיאנו תוס' בזה היינו דלרב ששת דס"ל (דף ס"ח) דמכר לפני יאוש אינו חייב דבעי' דמעשה המכירה קיים, א"כ שפיר י"ל דאם כתיב ומכרו וטבחו א"א לטעות, דלא שייך טביחה אחר המכירה דשל קונה הוא דטובח, אבל מ"מ עדיין יקשה למה דקיימא לן כר"נ דבין לפני יאוש בין לאחר יאוש דומכרו היינו שעשה מעשה

מכירה אף דלא מהני א"כ גם אלו כתיב ומכרו וטבחו י"ל דעד דעביד לתרווייהו, היינו דמכר לפני יאוש דלא נקנה ללוקח, ואח"כ טבחו:
ובעיקר קושיית תוס' קשה לי, הא י"ל דס"ל דשינוי מעשה קונה וא"כ אי אפשר דטבחו ומכרו היינו דעשה לתרווייהו, דהא כיון דטבחו ונעשה שלו כי מוכר אח"כ שלו הוא מוכר וצ"ע:
תוד"ה בשלמא, הך סוגיא אתי כמ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו, וקשה לי לשיטתייהו בתוס' יבמות דף פ"ג ב' [ד"ה אין] הא אמרינן הכא מאן חכמים ר"ש והא ר"ש ס"ל להדיא דאין אא"ד ש"ש:
אבל באמת דברי תוס' תמוהים דהא כתבו דמיירי דהגנב נותן רשות לשלוחו לשחוט לע"ז, ולגבי הבעלים הא הגנב קנינהו בגמר שחיטה דהוי שינוי מעשה מש"ה נאסר בגמר שחיטה מטעם תקרובת ע"ז, והארכתי בזה במק"א:
במקו"א כתב בלשון אחר:
לכאורה מכאן ראיה להר"ש [דבמסכך גפנו אינו מכללא דאא"א דשא"ש רק מדכתיב כרמך] דהרי אמרי' הא מני ר' שמעון היא והא ר"ש ס"ל במסכך גפנו דאא"א דשא"ש, אע"כ כהר"ש דהתם הטעם דכתיב כרמך:
אמנם באמת דברי התוס' תמוהים לי דהא מיירי שהגנב צוהו לשחוט כרצונו ואפי' לע"ז כמ"ש תוס', אם כן לגבי הגנב לא שייך אא"א דשא"ש דהא (צוהו) [הרשהו] לעשות כך, ולא גרע מזקף לבנה ובא נכרי והשתחוה לה [ע"ז נ"ג ב] ולגבי הבעלים הא הגנב קנהו בשנוי מעשה דבגמר שחיטה הוי (שחיטה) [שינוי] מעשה ואפי' מתה מאלי' קנה בשינוי, וכיון שכן אין הכרח לדברי הר"ש הנ"ל דשפיר י"ל כמ"ש תוס' דהמסכך גפנו טעמייהו דר"י ור"ש משום דאא"א, והכא הוי שלו שהגנב קנה בשינוי מעשה:
ואדרבא יש להוכיח מסוגיא כתוס', דלכאורה קשה מאי פריך ור"מ כיון ששחט בה פורתא אסרה אידך לאו דמרי' קטבח דלמא ס"ל לר"מ אא"א דבר שא"ש ולא נאסר, אע"כ כתוס' דפלוגתא דמסכך גפנו פליגי בדין אא"א כו', והנה ההיא מתני' סתמא כר"מ כדדייקי' בסוגיא דב"ק (ק' א) דר"מ דן דיני דגרמי, ומוכח דס"ל אדם אוסר. [עיין חי' חולין דף מ' ע"א]:
תוד"ה מה קדש וא"ת לא לכתוב לא קדש ולא לכם וכו' וי"ל דאי מהתם הוה אמינא אפילו שוגג וכו', בפשוטו הו"מ למימר כיון דבאמת בשוגג מותר א"כ אפקא קרא דמעשה שבת אינו בכלל לא תאכל כל תועבה, דמדין תועבה אף בשוגג, ואף דנעשה המעשה בממילא

אסור וכמ"ש תוס' חולין [קט"ו. ד"ה כל] לענין צורם אוזן בכור דאינו אסור משום תועבה, דאם כן לא משכחת בע"מ דשרי:

דף עא:

אשארא וכו' [עי' מש"כ בזה רבינו לעיל במערכה אות י"ג עד אות י"ח]:

שם שור הנסקל איסוה"נ נינהו וכו', א' מהבחורים הקשה לי איך אמרינן [בגיטין נ"ג ב] לימא כתנאי ויסבור ר"מ שמי' היזק א"כ ישאר קושי' גמרא בב"ק דף ע"א דאיך מחייב ר"מ דו"ה בשור הנסקל הא לאו דמרי' טבח, והשינוי דמשני התם דגנב מבית השומר וס"ל כר"י דאמרינן באיסוה"נ הרי שלך לפניך הא כיון דסבר שמי' היזק הוי כנשתנה ואינו יכול לומר הש"ל, ובאמת כפי דנקט הקושי' דהוי שינוי ליכא קושי' דזהו בכלל תיובתא הראשונה דאם שמי' היזק אמאי יכול לומר הש"ל דהוי שינוי, ובהכרח דחזקי' ס"ל דלא מקרי שינוי אלא דאנן ס"ל מסברא דהוי שינוי ועושי' זה לתיובתא, ובזה קאמר לימא כתנאי ומוכח כסברת חזקי' דמ"מ לא מקרי שינוי. אבל באמת הקושי' נכון דבשומר שפשע חייב בלא שינוי כגון כחש דהדרא ופירות שהרקיבו מקצתן וכמ"ש תוס' פ' הכונס דף נ"ו ד"ה פשיטא דבזה חיובא דשומר יותר מחיובא דגזלן וא"כ אי שמי' היזק חייב השומר על פשיעתו דניזק בהיזק ניכר ויקשה כנ"ל. ולזה הי' נראה דבר חדש דלר"ש דגורם לממון כממון דמי ובגונב הקדש שחייב באחריותו חייב לשלם לבעלים כפל, א"כ לכאורה גם בגונב מהגנב אף דלגבי בעלים לא מקרי ביתו מ"מ הא מקרי ממון של הגנב הראשון משום גורם לממון דאם יאבד צריך לשלם לו וחייב הגנב הב' להגנב הא' דו"ה, (ואולם מלשון הברייתא בב"ק דף ע"ו אין הגונב אחר הגונב וכן הגונב קדשי' וכו' רש"א קדשי' שחייב באחריותן וכו' משמע דלא פליג ארישא דאין הגונב וכו' וטעמא לא ידענא) וא"כ י"ל דברייתא דשור הנסקל וטבחו מיירי מגונב מגנב דכיון דר"מ ס"ל כר"ש דגורם לממון כממון דמי ממילא גונב אחר גנב חייב להגנב הראשון דהי' יכול לומר הש"ל דלא מקרי שינוי:

שם מי מצית מוקמת מתני' כר"מ וכו', [עי' מש"כ בזה לעיל במערכה אות י"ד]:

שם גמרא ואפילו חמשה חצאי בקר. עיין לעיל דף מ' ע"א תוס' ד"ה כופר שלם:

תוד"ה איסורי וי"ל דהתם וכו'. במה שנדחקו תוס' דמסוגיא דהתם מוכח דתקרובת ע"ז מקרי שחיטה א"כ מאי דאמרי' בחולין כיון דשחט בה סי' אסרה אידך מחתך בעפר הוא לאו דוקא אלא דפרכינן דאינו מתקבל בפנים, ולענ"ד היה נ"ל על פי סוגיא דפסחים (דף ע"ג) מאי תיקן להוציא מידי אבר מן החי ועי' בתוס' שם ד"ה לדברי היינו לר"י אליבא דר"ש דמקלקל בחבורה בעי קצת תיקון דצריך לכלבו עייי"ש, א"כ י"ל מאי דמשני

להוציא מידי אמ"ה לבן נח אין זה תיקון גמור אלא קצת תיקון ואתיא דוקא כר"ש, ועי' בר"ן פ"ב דגיטין בההוא דכתבו גט על איסה"נ דכשר דכתב דלא אמרינן בגט כתותי מיכתת שיעורי' דגט לא צריך שיעור ואף לר"ש דסבר כל העומד לשרוף כשרוף לא מקרי גט דהוי כשרוף ועפרא בעלמא עיי"ש, א"כ י"ל דמשו"ה פרכינן אידך כי קא שחיט מחתך בעפרא היינו דהא ברייתא מדמחייב משום שבת ע"כ דאתיא כר"ש דמהני תיקון קצת, ולר"ש דכל העומד לשרוף הוי כשרוף א"כ כיון דנעשה בסימן א' תקרובת ע"ז הוי כשרוף וכששוחט סימן הב' חותך בעפר. (עי' חי' סנהדרין דף קי"ב ע"א):

במקו"א כתוב בזה"ל:

והנה לכאורה יש לעיין בההיא דב"ק (ע"א ב) אידך לאו דמרי' קטבח אבל שחיטה הוי וכמ"ש תוס' שם הא בתקרובות ע"ז אמרי' כתותי מכתת שיעורי' כמו בשופר וכדומה, והא בשחיטה בעי שיעור דהיינו רוב סימנין, [וע"י דינא דכתותי מיכתת שיעורי' יהי' נידון כשוחט בסימנים כתותין] ועתוס' חולין [ק"מ. ד"ה למעוטי] דנסתפקו בבהמת עיה"נ והקדישה והקריבה ועיין מהרש"א דכוונת תו' דכתותי מיכתת שיעורי', ולכאורה א"כ גם בחולין לא הוי שחיטה ותקשי מסנהדרין (קי"ב א) דאיבעי' אי השחיטה אין מטהרת מידי נבלה דלפי חרב כתיב ע"ש ולא אתי לה מטעם כתמ"ש, וצ"ל דזה לא נקרא בעי שיעורא כיון דאין שיעור לגוף הושט על ארכו ורחבו אלא דצריך לשחוט רובו של ושט אבל הושט עצמו אין לו שיעור מוגבל, ודוקא בשופר ולולב שיש שיעור להם עצמם: וער"ן פ"ב דגיטין (כ' א) בההיא דכתבו על איסה"נ כשר כתב הר"ן דבגט לא אמרינן כתמ"ש דאין שיעור לגט מ"מ לר' שמעון דכל העומד לשרוף כשרוף דמי אם כתבו בדבר שצריך להתבער מן העולם פסול ע"ש הרי דלר"ש הוי כמו שרוף ממש אפילו במידי דלא בעי שיעור:

וכיון שכן א"ש בב"ק פריך לאו דמרי' קטבח, ולא מצי למיפרך דלא הוי שחיטה כלל דדלמא ר' מאיר סבר דלא אמרינן כשרוף דמי ובמידי דלא בעי שיעור לא אמרי' כתותי מכתת שיעורי', אבל הכא בסוגיין הכי פריך דהא הך ברייתא דמחייב משום שבת בשביל תיקון דטיהר מידי נבלה או להוציא מידי אמה"ח לב"נ דהוי רק תקון קצת דע"כ דאתי כר' שמעון, ור"ש לשיטתי' כיון ששחט בה פורתא נאסרה ונעשה תקרובת ע"ז ועומד לשריפה וכשרוף דמי והוי מחתך בעפר, ושפיר נקרא נתקלקלה השחיטה ולא שייך למימר בי' ישנה לשחיטה מתחילה וע"ס, ומדוקדק הלשון מחתך בעפר. (עי' שו"ת ח"א סי' קס"ה וחי' סנהדרין דף קי"ב ע"א):

דף עב.

תוד"ה סיפא וכו' דהתם היינו משום דאותו דבר דהקנס יוצא ממנו. תמוה לי דלמאי הוצרכו לזה הא י"ל בפשוטו דממתני' אין ראיה די"ל דטעמא דת"ק דקנסא דאונס ופיתוי שאני דכתיב ונתן לאבי הנערה לא זכתה לו התורה עד שעת נתינה כמו דס"ל לר"ש מה"ט דאפי' בעמד בדין אינו יכול להוריש, וה"נ ס"ל לת"ק מה"ט בלא עמד בדין אינו יכול להוריש דת"ק ס"ל שהעמדה בדין היינו ונתן, כדמוכרחינן לומר לענין בגרה דלת"ק בלא עמד בדין עד שבגרה, לעצמה, דע"כ הטעם דכתיב ונתן לאבי הנערה ולא לאבי בוגרת כמ"ש תוס' להדיא כתובות דף ל"ט ע"א ד"ה בוגרת, ואעפ"כ ס"ל דעמד בדין קודם שבגרה, לאב, וע"כ דס"ל דהעמדה בדין היינו ונתן, וא"כ י"ל מהאי טעמא ג"כ במת דבעלמא מוריש קנס לבניו ורק באונס ומפתה לא זיכתה לו התורה עד שנתן דהיינו עד שעמד בדין, וצע"ג:

דף עב:

מתני' ונמצאו זוממין משלמין הכל. מיירי שהעידו בב"א על הגניבה ועל הטביחה, דאילו העידו בזא"ז כיון דקיימא לן דעד זומם למפרע הוא נפסל א"כ כשהוזמו על הגניבה אפסלו למפרע משעה שהעידו על הגניבה א"כ כשהעידו על הטביחה לא הי' עליהם שם עדות כיון דהם פסולין ולית בהו דין הזמה, אבל בב"א כשהעידו על הטביחה עדיין כשרים היו דהיו יכולים לחזור תכ"ד על העדות דגניבה, כך מבואר בסוגיא [וקשה דהו"ל להרע"ב בפיה"מ לבאר כן. והרמב"ם פכ"א מה"ע כתב גם כן רק לשון מתני', ובכ"מ כ' דהרמב"ם סמך עצמו על מ"ש בפ"י מה"ע דלמפרע נפסל, אבל על הרע"ב קשה כנ"ל]:

שם משלמין הכל. פרש"י ובגמ' מוקי לה כשהוזמו תחילה על הטביחה, לפמ"ש לעיל דקיימא לן למפרע הוא נפסל ומיירי בהעידו על הגניבה ועל הטביחה [בבת אחת] א"כ כשהוזמו על הטביחה בטלה עדות הגניבה דהא למפרע כשהעידו על הטביחה נעשו פסולין וממילא גם עדות הגניבה דהוי תכ"ד לעדות טביחה בטילה, וע"כ מיירי שהוזמו ג"כ בב"א. תוס'. ואולם כל היסוד דברי רש"י ותוס' אלו המה רק אליבא דמ"ד דהכחשה לאו תחלת הזמה, משום הכי כשנתבטל העדות קודם ההזמה לא חל עלייהו דין הזמה אח"כ, אבל למאי דקיימא לן הכחשה תחלת הזמה אף כשהוזמו על הגניבה תחלה שנתבטל עדות הטביחה מ"מ כשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו זוממין. כך מבואר בסוגיא. (עי' תו' ע"ג ד"ה שהעידו), ועי' בלחם משנה פכ"א מה"ע:

שם בטלה כל העדות. עי' פרש"י, ולא זכיתי להבין כונת רש"י דאין צורך הכא לזה כלל, דאף אלו בעלמא בהכחשה מחוייבים לשלם היינו בהכחישום ואמרו ששקר העידו, אבל

הכא לא הוכחשו בעדות דלא טבח, אלא דאין זה חייב על הטביחה דשמא מכרוהו לו בעלים ונתבטל עדות הטביחה, ואיך יהי' ס"ד לומר דעידי הטביחה משלמו, דהא יכול להיות אמת מה שהעידו שטבח זה הבהמה שהעידו הכת הראשונה שגנב אותה:

תוד"ה דאי וכו' אפי' לא אסורה בהנאה אלא מדרבנן, עי' חולין דף קט"ז ע"א תוד"ה חדא מתרתי:

בא"ד אבל חולין בעזרה אי הוי דרבנן כו'. במה דטרחו תוס' לחלק בין תקרובת לחולין שנשחטו בעזרה, נלע"ד חילוק נכון, דלכאורה יש לעיין איך שייך לומר גבי חשנב"ע מכי שחיט בה פורתא אסורה אידך לאו דמרי' קטבח, הא עיקר איסורו רק ע"י שגמר השחיטה הוי למפרע שחיטה מתחלה ועד סוף, אבל עכ"פ בעוד שעוסק בשחיטה קודם גמרו יש בידו לחרוש בה ולמכור אותה, דאי בעי אינו גומר השחיטה וליכא איסור דחשנב"ע, וא"כ איך שייך מכי שחט בה פורתא הוי לאו דמרי' הא יש לבעלים זכות להנות בה כחפצם ושלא לגמור השחיטה:

ובהכרח צ"ל דמ"מ עתה בגמר שחיטה אגלאי מלתא למפרע דאם הי' נהנה בה מקודם גמר השחיטה הי' למפרע הנאתו באיסור מקרי ג"כ לאו דמרי':

ולפ"ז י"ל דודאי כל שאסור בהנאה אפי' מדרבנן מקרי לאו דמרי' דסוף סוף הא אסור להנות ממנה, אלא לענין הך מילתא לענין אגלאי מלתא למפרע דלאו דמרי' זהו רק בדאוריתא דלמפרע אם היה נהנה קודם גמר השחיטה אגלאי דהנאתו הי' באיסור דאורייתא, זהו מקרי לאו דמרי', אבל בדרבנן דבעידן דשחט בה פורתא היה מותר להנות ע"י שלא יגמור השחיטה, וגם עתה דגמר השחיטה ליכא למפרע איסור דאורייתא, מקרי דמרי':

ויש להמתיק למה דמצינו בבכורות [ל"ד א] (ופסקינן כן בש"ע חוה"מ סי' רל"ד ס"ב) דבמוכר טריפה דאורייתא ואכל הלוקח שלא ידע שהיא טריפה צריך להחזיר לו דמיו משא"כ באיסור דרבנן, ועי' סמ"ע שם (סק"ד) הטעם דבאיסור דאורייתא אין אכילתו נחשב לו להנאה ואדרבא צער היא לו דעבר אדאורייתא אף שהי' שוגג משא"כ באיסור דרבנן (עי' חי' פסחים דף כ"ט ע"א אות כ"ה), א"כ ה"נ י"ל דבאיסור הנאה דאורייתא אף דבעידנא דשחט פורתא לא היה כח ביד הב"ד לעכב הבעלים מלהנות, מ"מ אם היה נהנה, עתה דגמר להשחיטה אגלאי מלתא דהנאתו דמקודם גמר שחיטה לא מקרי הנאה, דבאיסור דאורייתא לא חפץ להנות דשום אדם לא יתרצה בקיום הנאתו נגד דאורייתא, משא"כ באיסורי דרבנן דאם עבר ונהנה מקרי הנאה ובעידן דשחט פורתא לא היה ביד

הב"ד למנוע ממנו מלהנות, ואחרי שנהנה וגמר השחיטה לא מיעקר שם הנאה מיני', דמה שנהנה באיסור דרבנן מקרי נהנה, מש"ה מקרי דמרי':

וכל זה בחשנב"ע, משא"כ בתקרובת דמסקו תוס' (לעיל ע"א ע"ב ד"ה כיון) דאף למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף מכי שחיט בה פורתא נאסרה, וא"כ ממילא אף אם לא יגמור השחיטה כלל אסורה, כמ"ש תוס' שם שהדבר תלוי במעשה ולא בשחיטה, מש"ה אף דאיסור הנאה דתקרובת הוא רק מדרבנן מ"מ מקרי לאו דמרי', דמיד דשחט פורתא אינו רשאי להנות מחמת אריא דאיסורא דרבנן דרבע עלה, משא"כ בחשנב"ע דבשחיטה תליא וכל זמן שלא גמר שחיטתו מותר בהנאתו דאי בעי לא גמר לשחיטתו, ונכון:

בא"ד וי"ל כיון דכתיב ויאכלו ז"מ לאכילה איתקוש, נלענ"ד ביאור דבריהם לפמ"ש תוס' חולין (יג ב' ד"ה תקרובת) וז"ל דלענין איסור לא פליגי דמקיש רחמנא למת לענין איסור הנאה דהא כתיב אכילה בקרא ויאכלו זבחי מתים ובטומאה הוא דפליגי דר"י בן בתירא מקיש לגמרי למת אפי' לענין טומאה עכ"ל, הרי דפלוגתא דריב"ב ורבנן בהא, דרבנן ס"ל דלא מקשינן בכלהו רק במה דכתיב בהאי קרא ויאכלו ז"מ אבל לטומאה דלא מיירי קרא מיני' לא אתקוש וריב"ב ס"ל דלכולי מלתא אתקוש, אלא דבתוס' חולין הנ"ל מפשט פשיטא להוא דגם לרבנן אתקוש לענין הנאה דבקרא דויאכלו גם הנאה במשמע, ובזה נסתפקו תוס' בב"ק דאולי ויאכלו רק אכילה במשמע דאתקוש לאכילה ולא להנאה, אבל לריב"ב דמקיש אפי' לטומאה כש"כ דאקשי' להנאה אלא דספקייהו לרבנן אם הנאה כמו טומאה או דגם הנאה בכלל ויאכלו. (מתוך מערכה בחולין דף מ' ועי"ש עוד):

עוד בדברי התוס':

בא"ד וי"ל כיון דכתיב ויאכלו ז"מ כו'. ולכאורה קשה מסוגיא דע"ז (נ"ב ב') איסור דאורייתא לא בטלה טומאה דרבנן בטלה. ואמאי לא מבעי נמי אם מהני ביטול לענין הנאה דהוי רק דרבנן, ואף דאפשר לומר דהנאה גזרו שהיא קרובה לאכילה דינו כמו אכילה ומקרי שורש דאורייתא משא"כ טומאה שהוא ענין אחר, מ"מ למה צריך התוס' להוכיח דאיסור אכילה דאורייתא מדקרי לה התם שחיטה שאינה ראוי', דראי' זו יש לדחותה בקל, די"ל דרבנן ס"ל כריב"ב (שם מ"ח ב') דאפילו טומאת אהל שלה דאורייתא אף דלא נזכר בקרא מ"מ איתקש כולו למת ממילא גם הנאה דאורייתא, אבל לרבנן דריב"ב דלא אקשו אלא למה דכתיב בקרא י"ל דהוי גם דאורייתא, [וצ"ל דהתוס' קאו בשיטת רש"י בע"ז (דף מ"ח) דגם לריב"ב תקרובת אהל לאו דאורייתא]. הלא סוגיא ערוכה איסור דאורייתא טומאה לאו דאורייתא, וצ"ל דאפשר לפרש איסור דאורייתא היינו איסור שלה דאסמכוה אקרא דכתיב ויאכלו זבחי מתים וממילא מכח אסמכתא

אין לה (בה) ביטול כדרב גידל דמה מת אין לו ביטול, טומאה דרבנן היינו בטומאת מגע דרבנן דלא אסמכוהו אקרא דזבחי מתים דא"כ גם באהל לטמא, אע"כ דגזרו גזירה בעלמא לטומאה, י"ל דבטל:

והנה מזה יש לי ליישב שיטת ר"י שהובא ברא"ש (פ"ז דחולין) דפסק כר"א דכ"מ שנאמר לא יאכל לא תאכל וכו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, ועיי"ש ברא"ש שהאריך דיש לפסוק כחזקי', והיינו דס"ל גם כן כהתוס' דטעמייהו דרבנן דלא דרשי לטומאת אהל משום דלא איתקוש אלא למה דכתיב בקרא. ולזה היה קשה לו דממילא מסברא י"ל דדוקא אכילה דאורייתא ולא הנאה דלא כתיב בקרא, וא"כ קשה כנ"ל איך קאמר ר"י איסורא דאורייתא הא הו"ל למבעי גם לענין הנאה אם מהני ביטול. גם קשה מסוגיא (חולין י"ג) דפריך וליחוש שמא מין הוא והיינו דהוי פלגא ופלגא וכנ"ל, והא לענין איסור הנאה דהוי רק דרבנן הוי ספיקא דרבנן ולקולא, אע"כ דקיימא לן כרב אבהו, ובלישנא דאכילה גם הנאה במשמע, ואיתקש גם לענין הנאה:

ומיושב גם כן מה דדחקו תוס' הא דפריך לר"מ טבח לע"ג מכי שחיט בה פורתא אסרה אידך כי קטבח לאו דמרא קטבח, הא איסור הנאה הוי רק דרבנן ומקרי דמרי' כמו בחולין שנשחטו בעזרה. ולפי הנ"ל א"ש דהא לר"מ דלא קדריש להקדם נתינה דגר וממילא מקרא דנבילה מוכח כר' אבהו. וכ"כ תוס' להדיא בפסחים (דף כ"ב א' ד"ה ור"ש) דלר"מ בודאי כר' אבהו עיי"ש, א"כ לר"מ לשיטתי' גם הנאה איתקש ושפיר פריך דלאו דמרי' קטבח:

ונראה דהא דמיאנו תוס' בזה היינו לשיטתייהו בפסחים (כ"א ע"ב ד"ה כל מקום) דכי כל אוכל לא דמי ללא יאכל עיי"ש, וה"ה ויאכלו זבחי מתים, אבל באמת אין הכרח לסברתם דקושייתם דשם כבר יישב המל"מ בהלכות שגגות היטב עיי"ש, ושפיר י"ל כנ"ל, וק"ל:

ובאמת צריך לעיין לשיטת תוס' דאיסור הנאה לאו דאורייתא קשה כנ"ל דמאי פריך בשמעתין דחולין שם וניחוש שמא מין הוא הא הוה ספק דרבנן, וכמו"כ קשה לשיטת הפוסקים דהא דאדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה הוא רק מדרבנן א"כ י"ל דמתני' בעכו"ם ששחט לישראל והוי ספיקא דרבנן, וצ"ל דהש"ס קאי להך שינויא בעירובין (ל"ו ע"א) דספק דרבנן בעיקרו דאורייתא להחמיר, וה"נ כיון דהנאה משום סרך אכילה הוי עיקרו דאורייתא, או די"ל דסוגיין קאי לשמואל דסבר בסוגיא דזבחים (דף ע"א א) ובע"ז ספק ספיקא אסור עיי"ש. ובכ"מ משוו הפוסקים ספק דרבנן לס"ס בדאורייתא וכמ"ש

בסוגיא דהשוחט בסכין ונמצאת פגומה (חולין דף יו"ד), וא"כ לשמואל ספק דרבנן בע"ז ג"כ אסור ושפיר פריך, ועדיין צ"ע:

תוד"ה אין ואור"י דלא שייך מגו וכו' דלא עדיף מגו מעדים שאם היו עדים מסייעים וכו', [בביאור ב' התירוצים שבתוס' כתב רבינו בתשו' סי' קל"ו בענין פלוגתא אי תרי ותרי ספיקא דאורייתא וז"ל] ונ"ל דשורש הפלוגתא הכי הוא, דמ"ד ספיקא דאורייתא ס"ל כמו דאמרינן תרי כמאה ולא אמרינן אוקי תרי להדי תרי ונשארו אידך עדים, והיינו ע"כ דתרי אלים כחייהו נגד כמה כתות, ה"נ נגד עדים וחזקה, דחזקה המסייע לאידך כת לא עדיפא מאלו עוד כת עדים מסייעים להם, וכסברא זו כתבו ממש התוס' ב"ב (דף ל"א ד"ה זו באה וכו') בתירוץ הראשון לענין מגו, ואידך מ"ד ס"ל דדוקא תרי כמאה אמרינן, דהכל רק מדין עדות, משא"כ לענין חזקה אמרינן כיון דהוי עדות מוכחשת מסלקין לכל העדות ונתקיימה החזקה, ונ"ל דמה"ט מיאן הר"י שם בתוס' הנ"ל בתירוצם הראשון, וכן מבואר בתוס' בב"ק (דף ע"ב) מספקא להו בהך בתרי ותרי יש מגו, היינו די"ל כמו דאמרינן לענין חזקה דמדאורייתא מסלקין להעדות ונתקיימה החזקה, ה"נ לענין מגו, או דיש לחלק דלענין מגו הוא דרך הוכחה ובירור, והוי רק כמו אנן סהדי מדלא טעין הכי, ולא עדיף מסהדי ממש ואמרינן דתרי כמאה, משא"כ לענין חזקה דאינו מדרך בירור והוכחה, אלא דכך אמרה התורה דבכל ספק נניח הדבר כמקדם ולא ישונה לאוקמי על חזקתו הראשונה, גם בתרי ותרי אמרינן הכי דהוי ספק מעליא, ואוקמי על החזקה הראשונה:

ומה"ט אני מסופק בחזקה דאין אדם פורע תוך זמנו היכי דיש תרי ותרי, י"ל דבזה לא אזלינן בתר חזקה, דהך חזקה דא"א פורע תוך זמנו, הוי בגדר אנן סהדי והוי כמו עדות, ושוב אמרינן תרי כמאה וכנ"ל, וצ"ע לדינא. (ועי' עוד בתשו' שם):

דף עג.

גמרא ביע"ל קג"ם. עיין מג"א סימן ש"מ ס"ק ט"ו:

שו"ע חו"מ סל"ד ס"ח נפסל מעת שהעיד, נ"ב וכן מה שהעיד מקודם תכ"ד של עדות זה שהוזם עליו, כך מבואר בסוגיא, ועי' ברמב"ן פ' חזקת, אבל בשיטה מקובצת הביא דעת הרבה ראשונים דדוקא אם הב' עדיות הם של תובע ונתבע אחד, אבל בב' עדיות לב' גברי עדות הראשון קיים, ומדברי מהרי"ט ח"א סי' קל"ח מבואר דאם תכ"ד של עדותו נפסל בעבירה עדותו בטל, וצ"ע לדינא:

שם עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, עי' מש"כ כתובות כ"ג ע"א אי בחד דנאמן כתרי נמי מהני לפסול לעדות הראשונה:

תוד"ה א"ב דאסהידו ביה תרי בחד וכו', העולה מדבריהם דאם העידו א' מחלון זה וא' מחלון זה דמדינא האחרונים נאמנים אף דכבר נתקבל העדות שראה המעשה במקום פלוני בעיר פלוני, מ"מ האחרונים שאומרים ששניהם לא היו כלל בעיר פלוני, לא הוי תרי ותרי. ויש לע' לפ"ז מדברי הרא"ה בחידו' בכתובות בדף [י"ט ב] שכ' דאם שנים אומרים כתב ידינו הוא זה וב' אחרים אומרים אין זה כתב ידכם הוי תרי ותרי, אף לרבנן דעל מנה שבשטר הם מעידים וא"צ להעיד כ"א על כתב חבירו מ"מ הוי תרי ותרי כיון דעל מנה שבשטר הם מעידים הוו תרי על המעשה ע"ש. ולא נימא ג"כ דמ"מ אם הוא כתב העדים או לא דאין האחד מסייע לחבירו הוי לכל א' תרי לחד כמו במחלון זה. ואפשר דבאמת תוס' פליגי על הרא"ה וס"ל דגם התם הוי תרי בחד, והרא"ה סובר בפירוש הש"ס כפירוש תוס' בסנהדרין (דף כ"ז) וכדברי מהרש"ל בסנהדרין בתוס' שם ועיין, ודוק היטב:

ד"ז נדפס בספר תשו' מר"ם יפה סי' צ"ט:

ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה כי הי' כן פעם אחת לפני אד"מ הגאון מו"ה עקיבא נ"י אבד"ק פוזנא, שנים בדקו סכין של שחיטה ואמרו דאין בו פגם ושוב בדקוהו שנים אחרים ואמר אחד כי יש בו פגם למעלה והשני אמר למטה יש בו פגם ודן הגאון מהאי דב"ק עג. רבא אמר עד זומם חידוש הוא ואמרי' היכי דאסהידו בי תרי בחד ותרי בחד אינו חידוש, ופי' תוס' כגון שאין הניזומין מסייע אחד לחברו שאין האחד יודע כלום בעדותו של חברו שראה א' מחלון זה וא' מחלון זה או בהודאה אחר הודאה ואלו שנים מזימים את שניהם שכך שוים אלו כמו אחרים עכ"ל וכן כאן נגד הפגם למעלה ב' מכחישים לו ונגד פגם למטה נמי אלו שאמרו שאין בו פגם מכחישים והוי תרי לגבי חד כיון דאין המוכחשין מסיעים זה לזה עכ"ד דפח"ח ואינני יודע איך דן למעשה:

[תוס' ד"ה א"ב דאסהידו בי' תרי בחד וכו', העולה מדבריהם דאם העידו א' מחלון זה וא' מחלון זה דמדינא האחרונים נאמנים אף דכבר נתקבל העדות שראה המעשה במקום פלוני בעיר פלוני מ"מ האחרונים שאומרים ששניהם לא הי' כלל בעיר פלוני לא הוי תרי ותרי, ויש לעיין לפ"ז מדברי הרא"ה בחי' בכתובות בדף שכ' דאם שנים אומרים כתב ידינו הוא זה וב' אחרים אומרים אין זה כתב ידכם הוי תרי ותרי אף לרבנן דעל מנה שבשטר הם מעידים וא"צ להעיד כ"א על כתב חבירו מ"מ הוי תרי ותרי כיון דעל מנה שבשטר הם מעידים הוו תרי על המעשה ע"ש, ולא נימא ג"כ דמ"מ אם הוא כתב העדים או לא דאין הא' מסייע לחבירו הוי לכל א' תרי לחד כמו במחלון זה, ואפשר

דבאמת תוס' פליגי על הרא"ה וס"ל דגם התם הוי תרי בחד, והרא"ה סובר בפירוש הש"ס כפירוש תוס' בסנהדרין דף כ"ז וכדברי מהרש"ל בסנהדרין בתוס' שם ועיין ודוק היטב]:

דף עג:

שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי. וברמב"ם (פ"כ ה"ג מהלכות עדות) תכ"ד כדי שאילת תלמיד לרב, ולא הזכיר שיעורו, בודאי דסמך על מה שכתב בהלכות ת"ת (פ"ה ה"ה) דהיינו שלום עליך רבי, והא בגמרא מבואר דהשיעור שלום עליך רבי ומורי, ואולי דהיה להרמב"ם גירסא אחרת. וחידוש שלא העירו מזה האחרונים:

דף עד.

רש"י ד"ה אי דמאחרי כו' יום שני הוה. וקשה לי הא בזה לא בעי שלומי דכי העידו היה באמת חייב וזהו בכלל מה דמשני אלא דאקדמי אקדומי וכמ"ש רש"י ד"ה דמקדמי דכל שקודם שבאת כת שניה להעיד נעשה מעשה סגי, והו"ל לרש"י לפרש דמאחרי שאומרים שאחר שהעידו נעשה המעשה, וצ"ע:

דף עד:

בבא הרוג ברגליו. כריתות כ"ד א':

שם גנב ע"פ שנים וטבח ומכר ע"פ ע"א כו'. והא דלא אמרינן דנתחייב שבועה להכחיש העד וא"י לישבע, דהא נעשה פסול ע"י שנים שמעידים שגנב והו"ל חשוד דכנגדו נשבע ונוטל, היינו דבקנס אינו צריך לישבע נגד העד כיון דאילו מודה מפטר, וכמ"ש תוס' לעיל דף מ"א ע"ב ד"ה מודה וכו' דאין סברא לומר וכו':

נוסח אחר:

ק"ל הא מחויב שבועה להכחיש העד, וכיון דב' מעידים שגנב הוא חשוד ויהיה הדין שכנגדו נשבע ונוטל, ולזה מוכח לענ"ד דבקנס אם ע"א מעיד והוא מודה מקרי מודה בקנס, דמ"מ מקרי מרשיע עצמו, וכמ"ש תוס' דף מ"א ע"ב ד"ה מודה בקנס, וממילא בכפר אינו חייב לישבע דלא יהא חיוב שבועה גדולה מהודאת עצמו דפטור, כמ"ש תוס' דף [מ"ו ע"א] ד"ה דאפי', ואף דתוס' הנ"ל [מ"א ב] כתבו בלשונם דאין סברא לומר שלא יחשוב מרשיע עצמו כשמודה ואינו רוצה לישבע וכו' דמשמע דהא דבאמת מקרי מרשיע עצמו היינו כיון דהיה יכול להכחיש ולישבע, וא"כ הכא בחשוד דלא היה יכול למפטר עצמו בשבועה כשמודה לא יהיה נקרא מרשיע עצמו, וממילא כשכפר נימא בי' דין חשוד שמחויב שבועה דשכנגדו נשבע ונוטל, צ"ל דמ"מ כיון כשאינו חשוד א"צ לישבע לא מקרי מחויב שבועה וא"י לישבע. ועכ"פ חידוש בעיני על תוס' הנ"ל דכתבו

רק בדרך ולא מסתבר וכו' ואמאי לא הוכיחו כן ממתני' דהכא דאם מודה חייב ממילא בכופר צריך לישבע וא"כ הכא יהא לו דין חשוד שמחויב שבועה, וצ"ע:
תוד"ה הו"ל כו' אפי' התרו בו למלקות. עי' סנהדרין דף ס"ג ע"א תוד"ה משום:

דף עה.

רב אמר פטור. בענין עדים שאמרו הוזמנו בב"ד ואח"כ הזימום, עי' מש"כ רבינו בחי' מכות דף ג' ד"ה ובגוף:
שם שהרי חייב עצמו בקרן. [בענין מודה בקנס והניזק תפס משל המזיק שלא בעדים אי חשיב מודה בקנס, ובענין אם בכל הקנסות בעי חייב עצמו בקרן, כתב רבינו בתשו' וז"ל] תו כתב מעכ"ת לתמוה במ"ש הה"מ פ' כ"ג מהל' מכירה במוכר עבדו לקנס הוי ב' מי יימר, דדלמא מודה ומפטר הא הרמב"ם פסק פ"ג מהל' גניבה היכי דאינו מתחייב עצמו בהודאתו בקרן חייב בבאו עדים אח"כ, לפום רהיטא י"ל דהה"מ ס"ל כדעת רש"ל פ"ז דבב"ק ביש"ש, דדוקא בקנס דטביחה איתא להאי כללא, אבל לא בקנסות דעלמא, והוכיח כן מסוגיא דמשביע עידי קנס שהוקשה ג"כ להמ"ל [פ"ג מגניבה ה"ח] עיי"ש, אבל זה אינו דהה"מ עצמו כתב פ"ט מהל' נזקי ממון [עי' בפ"ב ה"ח] דבכל קנסות הדין כן. ושלא יהיה דברי הה"מ בתמי' מתקיימת נ"ל עפי"מ דכתב הראב"ד בספר הזכות סי' כ"ו להסתפק בתופס קנס שלא בעדים ואח"כ הודה אם המגו כעדים דמי או לא, והרמב"ן הכריע דמהני המגו, כיון דאין הב"ד פוסקים על הודאתו רק על נאמנותו של זה במגו לא הוי בכלל פרט למרשיע א"ע, וכתב עוד וגדולה מזו אמרו דאם מודה מחמת ביעתותא דעדים לא הוי מודה בקנס כ"ש הכא דמודה רק להנאתו, כיון דתפס זה שלא בעדים עיי"ש, ונ"מ בין ב' הסברות דלסברא א' אף בהודה ואח"כ תפס שלא בעדים היכי דהדין דבאו עדים אח"כ חייב, ה"נ בתופס במגו דאח"כ, אבל לסברא ב' לא מהני תפיסתו רק בתופס קודם שהודה, א"כ י"ל דהה"מ ס"ל דמגו לא הוי כעדים, מ"מ תפיסתו קודם הודאה מהני מסברא ב' הנ"ל דמודה מחמת ביעתותא, א"כ י"ל אם א"א לזכות רק ע"י עדים מקרי ג"כ בכלל מי יימר, דדלמא לא יבואו עדים, ובפרט בקנס דבעי דרישה וחקירה מי יימר דיכוונו עדותם אלא היכי דאיכא הרבה צדדים לזכות דהיינו ע"י עדים, וע"י תפיסתו בלא עדים מדין מגו, זהו מקרי עבידא דאתי מש"ה אמרי' דלמא קדים ומודה ומפטר לענין זה דתפיסתו שלא בעדים אח"כ לא מהני, וא"א לזכות אלא ע"י עדים ומי יימר דיבואו עדים:
שם אבל אמר לא גנבתי כו'. מ"ש ידידי ב"א נ"י להקשות על הסמ"ע סי' שמ"ח, אין מובן לי דדברי הסמ"ע פשוטים ולא חידש דבר בזה דכך הפשוט מסברא דמה חילוק

יש בין אומר תחילה לא גנבתי הא סוף סוף אחר שבאים עדיו קודם גמר דין חזר ואמר גנבתי, וע"כ הא דלא מיקרי הודאה דאמרינן דמודה כיון דיודע שיפטר ולא מקרי הודאה [אלא] היכי שנתחייב קצת מחמת הודאתו ולא שנתחייב עפ"י העדים, א"כ ה"נ בלא אמר תחילה לא גנבתי דמ"מ מה שאמר אחר שבאו עדים גנבתי לא מקרי הודאה דמודה משום שיודע שהכפל ממילא מחויב מכח העדים ועל השאר יפטר, ומה דאיתא בסוגיא אמר לא גנבתי היינו דמסתמא כך הוא דהב"ד שואלים תחילה מה אומר לתביעת התובע והרי מרישא איכא למידק איפכא, מסתבר מילתא דרב באומר גנבתי ובאו עדים ואמאי לא נקט יותר רבותא בבאו עדים ואמר גנבתי אבל לא אמר גנבתי ובאו עדים וכו' אלא ע"כ דאין חילוק בזה. והוא פשוט וברור. [בכת"י מחקו רבנו וכתב בצדו. הדברים אלו פשוטים ולא ניתן לכתוב]:

דף עו.

אמרי ר"ש אמילתא אחריתי קאי כו'. היה נראה דבר חדש דלר"ש דגורם לממון כממון דמי ובגונב הקדש שחייב באחריותו חייב לשלם לבעלים כפל, א"כ לכאורה גם בגונב מהגנב אף דלגבי בעלים לא מקרי ביתו מ"מ הא מקרי ממון של הגנב הראשון משום גורם לממון דאם יאבד צריך לשלם לו וחייב הגנב הב' להגנב הא' דו"ה, ואולם מלשון הברייתא אין הגונב אחר הגנב כו' רש"א קדשים שחייב באחריותן כו' משמע דלא פליג ארישא דאין הגונב כו', וטעמא לא ידענא. (ועי' עוד חי' לעיל דף ע"א):

תוד"ה והשתא דבעי לאוכוחי אביי לרבה כו' ע"ש, וקשה לי למ"ל לדחוקי נפשייהו בזה ולחלק בין הנושאים הא לאביי דסבר יאוש קני מדרבנן כדפריך מעורות של בעה"ב וא"כ תיקשי לדידי' ג"כ קושית ר"י לר"ל [ס"ח ב] דלמ"ל הקדישו תיפוק לי' דשלו הוא טובח, וצ"ל ג"כ כדמשני ר"ל הקדישו בעליו ביד גנב, וא"כ דמיירי בהקדש בעלים א"צ כלל לשינויא דמעיקרא תורא דראובן וכו' מש"ה ס"ל לאביי דהוי ש"ר, אבל לעולם אם קיימינן בסברא דמעיקרא תורא דראובן י"ל דלא הוי גם ש"ר, וצריכים לדחוק דקושית תוס' דמ"מ צריכים לכ"ע לסברא דמעיקרא תורא דראובן מרישא דמתני' דקתני (טבח ומכר) [גנב וטבח] ואח"כ הקדיש והאי הקדש ע"כ היינו לכ"ע הקדישו גנב, דהבעלים לא מצי מקדשי דהא הוי שינוי מעשה דקנה גנב, אע"כ דהאי הקדיש לכ"ע היינו גנב, וא"כ הדיוק דקודם טביחה אינו חייב בהקדיש וע"כ משום דתורא דראובן, וק"ל:

תוד"ה שחיטה וי"ל דמום שהוא מחיים כו', יש לעי' הא מכיון דשחט סימן א' שוב אין תקנה אף אם יגמור מבפנים, דנאסר משום שחוטי חוץ כדאמרי' בחולין [כ"ט ב] הואיל ונעשה בה מעשה חטאת עוף בחוץ, וכיון דלא הי' ראוי לכלום, אין לך מום גדול

מזה, והוי מום בחיים, וכה"ג היכי דהוי המום מכח תחילת שחיטה מקרי מום כדאיתא בחולין דף ל' ע"א. (ועי' בדו"ח כתבים ח"א דף פ"ה):
גם ראייתם מההיא דמתו יקברו, אינה ראי' כ"כ, דהתם לא הוי מום ולא שנוי בגופו אלא דחיותו אזל ממנו אבל האיברים כמו שהיו משא"כ הכא בנחתך העור והצואר:
ובעיקר קושייתם קשה לי, הא גם אם יפדו ונעשו עתה חולין מ"מ כיון דבשעת שחיטה עבר על איסור שחיטת חוץ אסרה תורה, דהא ע"י הפדי' לא נעשו חולין למפרע, וצע"ג:
ובזה י"ל דמה דאסרה תורה שחוטי חוץ לא מטעם העבירה אלא דהוי קדשים פסולים ולאחר הפדיון דפקע שם קדשים לשתרו, אבל הראשונה קשה:
בא"ד דלאחר מיתה לא חשיב מום. עי' ברש"י ריש מעילה ד"ה כמאן דחנקינון:

דף עו:

תוד"ה והלא זריקה, וא"ת אמאי צריך למעט רובע ונרבע. ק' לי הא צריך ברובע ע"פ עצמו או ע"פ ע"א דלא נאסר להדיוט, והוי שחיטה ראויי' ופטור רק מטעם דאינו מתקבל בפנים, דלגבוה פסול אף כה"ג כדאיתא במתני' רפ"ח דזבחים וצ"ע:
תוד"ה כל העומד לזרוק ולית לי' כל העומד לפדות. תמוה לי דאיך יתרץ ר' אושעי' לר"ש דהכא, דקדשים שחייב באחריותן חייב ד' וה' הא כל קדשים תמימין ובעלי מומין מקרי אינו ראוי, דאף אם זרק או פדה לבסוף הא ס"ל לר"א דגם זה מקרי אינו ראוי כההיא דחולין לענין אותו ואת בנו, וכן ק"ל לתירוצם האחרון דס"ל דאף אם נזרק דמו מ"מ כיון דצריך לזה דכזרוק דמי אבל אינו משתרי משום שחיטה לחודא לא מקרי שחיטה ראוי', א"כ ממילא גם לענין עומד לפדות כפדוי מקרי אינו ראוי כיון דצריך לזה מדין פדוי, א"כ יקשה מר"ש דהכא, ולתירוצם האמצעי ניחא דלענין זריקה היה רגע א' אחר שחיטה שלא היה כזרוק, דהיינו קודם שקיבל בכוס ומקרי אינו ראוי, וזה ל"ש בפדי', דמיד ראוי לפדות אבל לתירוצם הא' ולתירוצם הג' יקשה כנ"ל וצע"ג:
גם תוס' חולין ד"פ ב' ד"ה דכמה וכו' לא זכיתי להבין דבריהם על בוריין במ"ש שם וא"ת דבמרובה משמע וכו', ולכאורה אין מקום והתחלה לקושייתם דהא בסוגיא דחולין מסקי' דאף דזריקה מתרת מקרי שחיטה ראוי' כיון דמ"מ ההיתר רק בצירוף השחיטה, ואפי' היכא דלא שייך לומר כל העומד לזרוק כההיא דשחיטת הב' דהוי מחוסר זמן ואינו עומד לזרוק, דמ"מ בזרק לבסוף הוי שחיטה ראוי' אלא דהוי התראת ספק שמא לא יזרוק ואם כן סוגיא דבב"ק קאי לפי האמת, אלא דפירכת הש"ס על אוקימתא דנשפך הדם, בזה פריך כיון דבאמת לא זרק לבסוף הו"ל שחיטה שא"ר, מש"ה משני דאף דנשפך מ"מ כל העומד לזרוק, וא"כ אף דקודם קבלה בכוס לא היה עומד לזרוק מ"מ

אחר שנתקבל והוי כזרוק מקרי השחיטה ראוי' כאלו באמת זרק לבסוף וכן ל"ש לומר כיון דההיתר רק מכח דכזרוק דמי, לא מקרי שחיטה ראוי' כיון דצריך להההיתר דהוי כזרוק דהא זריקה משוי לי' שפיר לראוי', אבל ר' אושעי' דסבר דמכח הזריקה לא מקרי ראוי' דבעי' דבשעת שחיטה יהי' ראוי מש"ה לא מהני טעמא דכזרוק דמי אי מטעם דמ"מ מיד אחר השחיטה ולא קבלה עדיין לא היה ראוי', או מאידך טעמא כיון דההיתר רק מכח דכזרוק שוב הוי ההיתר רק מכח זריקה ולא מכח השחיטה, וקשה רק דלר' אושעי' ישאר קושי' הש"ס דמרובה וכאשר הקשינו לעיל, אבל לישנא דתוספות וא"ת דבמרובה משמע וכו' זהו ליכא קושי' והו"ל תוס' להקשות דלר' אושעי' ישאר קושי' הש"ס דמרובה, וגם הא לפי תירוצם הא' דצריך קבלה בכוס ממילא יכול ר' אושעי' לתרץ כר"ל דגבי פדי' לא חסר כלום, ואם נדחוק דקושייתם לתירוץ הב' כיון דמכח כזרוק הוא לא חשיב ראוי', וכתירוצם ההיא דמנחות, הא כבר חילקו בזה דמ"מ כיון דמכח זרוק משתרי ל"ש שחיטה. [בכת"י חסר ועי' לק' בנוסח אחר]. וביותר מ"ש תוס' עוד ור' אושעי' גופי' אית לי' וכו', הא תוס' מתחלה ג"כ כ' דר' אושעי' ס"ל שכל העומד כזרוק דמי, אלא דמ"מ לא מקרי מה"ט שחיטה ראוי', וצע"ג:

גם מ"ש אח"כ וההיא דמרובה הוי משני ר' אושעי' כר"ל, זהו מספיק לתירוץ א' דתוס' דהוי אינו ראוי' כיון דקודם קבלה בכוס לא היה זרוק, מש"ה בבעלי מומין לענין עומד לפדות ניחא דמיד אחר השחיטה ראוי' לפדות אבל לאינך תירוצים דכיון דההיתר מכח כזרוק ואין השחיטה לבד מתיר, לא מקרי שחיטה ראוי', מה חילוק בין פדיי' לזריקה גבי פדיי' נהי דכפדוי, מ"מ אין ההיתר מכח השחיטה רק מכח דהוי כפדוי, וה' יאיר עיני:

עוד בענין הנ"ל בלשון אחר:

תוס' ד"ה כל העומד לזרוק, ומפרש ר"ת דר"א לית ליה כל העומד לזרוק וכו' ולית ליה כל העומד לפדות כפדוי דמי, תמוה לי, דא"כ דר"א ס"ל דלית ליה לר"ש לא כל העומד לזרוק ולא העומד לפדות, א"כ מה יענה ר"א על ר"ש דהכא דקדשים שחייב באחריותן חייב בד' וה', הא הוי שחיטה שא"ר, ואף דתוס' לעיל ד"ה והלא זריקה וכו' כתבו דפרכת הש"ס רק על אוקימתא דנשפך דמו, אבל למאן דמוקי בזרק ושלא לשמו לא פריך, דהא באמת זרק לבסוף והוי שחיטה ראויה, הא זהו לפי המסקנא דחולין, אבל ר"א הא קאמר כיון דקמא לא הוי שחיטה ראויה, אף דהתם מיירי בזרק, ס"ל לר"א כיון דבעידנא דשחט לא הותרה מקרי שחיטה שא"ר, א"כ ליכא שום תירוץ על ר"ש דהכא, וכן קשה לתירוצם השלישי דר"א ס"ל דאף דכזרוק דמי, מ"מ כיון דההיתר רק מכח דהוי כזרוק, אבל שחיטה לחודיה לא היתה מתיר מקרי אינו ראויה, א"כ ממילא זהו שייך

ג"כ לענין העומד לפדות, אף דהוי כפדוי מ"מ כיון דהותר רק מכח דהוי כפדוי ההיתר מכח הפדיון, מקרי שחיטה שא"ר, א"כ ק' מדר"ש דהכא, ולתי' השני ניחא דבזריק' ס"ל לר"א דלא מהני עומד לזרוק, דמ"מ קודם שנתקבל בכלי לא היה ראוי, וזהו ל"ש בפדיה דמיד ראוי לפדות, א"כ י"ל דר"א מוקי לדר"ש דהכא בבעלי מומין, אבל לתירוצם הא' והג' קשה וצ"ע:

גם מדברי תוס' חולין (דף פ') ד"ה דכמה דלא זרק וכו' לא זכיתי להבין דבריהם, דתחילה כתבו ואע"פ דלר"ש כל העומד לזרוק היינו דוקא אחר שנתקבל וכו' והיינו כתירוצם האמצעי דכאן, ועוד כיון דע"י שחיטה גרידא וכו', והיינו כתירוצם הג' כאן, ואח"כ כתבו וא"ת דבמרובה משמע וכו', ור"א גופא איתי ליה כל העומד וכו', והיינו דהוי סתירה דהא ר"א איתי ליה ג"כ כל העומד, ואפ"ה ס"ל בחולין דמקרי שא"ר, ובב"ק משמע דמשום דכל העומד לזרוק מקרי ראויה, וקשה לי הא אין התחלה לקושיא זו לב' התירוצים שכתבו תוס' מקודם, דהא במסקנא דחולין פליג בזה היסוד עם ר"א דר"א ס"ל אף אם באמת זרק לבסוף מ"מ מקרי א"ר, כיון דבעידן שחיטה לא הותר מקרי א"ר, ולמסקנא מקרי ראויה בזרק לבסוף אף בלא טעמא דעומד לזרוק, דהא בשחט השני אינו עומד לזרוק דהוי מחוסר זמן, ואפ"ה בזרק לבסוף מקרי ראוי אלא דאינו חייב מלקות דהוי התראת ספק, שמא לא יזרוק, וכיון שכן ממילא דסוגיא דבב"ק אזלי למסקנא דכל דלבסוף הותר מקרי ראוי, אלא דפרכת הש"ס היה למאן דמוקי בנשפך הדם דלא זרק לבסוף וכמ"ש להדיא בב"ק, א"כ בזה שפיר משני דכל העומד לזרוק, והיינו אף דקודם קבלה לא היה עומד לזרוק, מ"מ אח"כ הוי כזרק לבסוף דמקרי ראויה אף דבעידן שחיטה לא היה ראוי, אבל לר"א דסבר דזריקה דלבסוף לא משוי ראוי דבעי' שיהא ראוי בשעת שחיטה, מש"ה לא מהני כל העומד לזרוק, דמ"מ בשעת שחיטה קודם קבלה לכוס לא היה ראוי, וכן לאידך סברא כיון דהוי ראוי רק מכח עומד לזרוק לא מקרי שחיטה ראויה זהו שייך ג"כ לר"א דס"ל זריקה לא משוי לראויה דצריך להיות ההיתר מכח השחיטה לחוד, מש"ה שייך לומר דאם ההיתר מכח דהוי כזרוק ההיתר ג"כ מכח הזריקה ולא מכח שחיטה לחוד, ומקרי א"ר, אבל סוגיא דבב"ק למסקנא דזריקה משוי ראוי, מש"ה אף בנשפך הוי ראוי מכח דכזרוק דמי, וא"כ ליכא שום קושיא מסוגיא דמרובה ודרך כלל דאם זריקה משוי ליה ראוי, גם עומד לזרוק משוי ליה ראוי, והיינו למסקנא אבל ר"א דהיה סבור דזריקה לא משוי ראוי, מש"ה לא מהני עומד לזרוק, והקושיא רק כפי קושיתנו הנ"ל, דלר"א ישאר קושית הש"ס בב"ק, אבל על היסוד סברא ליכא קושיא:

וזה ודאי אין לומר דכוונתם לכך, דלר"א ישאר במקומו קושיית הש"ס במרובה, דלא משמע לישנא דתוס' כלל לזה:

גם מה צורך להקדמתם ור"א גופיה אית ליה כל העומד, הא אף אם נימא דר"א לא ס"ל דכל העומד לזרוק ישאר ג"כ קושיית הש"ס בב"ק והו"ל להקשות בקיצור דר"א דס"ל דשחיטת קדשים אף בזרק לבסוף הוי א"ר, ישאר קושיית הש"ס בב"ק, גם הא באמת לתירוצם הא' ליכא קושיא, כיון דטעמא משום דקודם קבלה אינו עומד לזרוק, ממילא ליכא קושיא, דבפדיה דלא שייך כן שפיר י"ל דמוקי בבעלי מומין, ולאידך תירוצם דכיון דצריכא לכזרוק דמי מקרי אין ראויה, ממילא שייך ג"כ בפדיון, זהו לא מתרצי בתירוצם, ואם תירוצם באמת דבר חדש לחלק בין עומד לזרוק לעומד כפדוי, והיינו דלא כתירוצם הב' מקודם, למאי הוצרכו לחדש סברא בחילוק בין עומד לזרוק לעומד לפדות, יכריעו באמת כפי תירוצם הראשון דהטעם דעומד לזריקה לא מהני דקודם קבלה בכוס לא היה ראוי, וממילא ל"ש לענין עומד לפדות ולמאי הוצרכו לחדש טעם קלוש בטעמא דחילוקא בין עומד לזרוק לעומד לפדות, וצלע"ג, וד' יאיר עיני:

דף עז.

תוס' ד"ה פרה וכו' ועוד דבפ' גיד הנשה דף ק"ב ובפ' טבול יום דף ק"ה בעי למידק. בפרק גה"נ לא נזכר מזה, ובפ' טבול יום מבואר דקאמר דרישא דצריכה מחשבה אתיא כר"מ וקיימא כן במסקנא אלא דמציעתא דמטמא בכביצה רבנן, ובהכרח דתוס' היה להם גירסא אחרת שם:

דף עז:

תוד"ה אומר וזה דוחק לומר דאע"ג דמדאורייתא בר פדיי' וכו', לא זכיתי להבין דנהי דבסברא באמת היכי דמדאורייתא בר קבולי טומאה לא מהני מה דמצד דרבנן אינו ראוי להיות בר קבולי טומאה, מ"מ הרי כל כמה דלא פריק מדאורייתא לא הוי אוכל, אלא דבאנו לדון מדין כל העומד לפדות, והרי מבואר במנחות דף ק"ב דלא אמרינן כל העומד לפדות רק היכי דמצוה לפדותה, וכיון שכן הסברא טובה מאד כיון דמדרבנן לאו בר פדייה ממילא עכ"פ אין מצוה לפדותו ולא שייך ביה לומר כל העומד לפדות, וצע"ג:

דף עח.

גמ' אי לבכור העברה. עי' נדה דף מ' ע"א תוס' ד"ה גמר לידה:

דף עח:

רש"י ד"ה שותף שטבח כו' ואע"ג דאמרן לעיל. עיין רש"י לקמן דף ק"ו ע"ב ד"ה בשותף שטבח וצ"ע:

דף עט.
תוד"ה נתנו ולעיל גבי גנב וטבח בשבת כו', עי' מש"כ רבינו לעיל דף ע"א. ד"ה וכי זה חוטא בביאור דברי התוס' כאן:
תוד"ה תיקנו וכו' כמו נתנה לבלן בפרק הזהב. לענ"ד נראה דזה צ"ל בסוף הדיבור הזה והביאו ראי' דלקולא לא אזלי' בתר קנין דרבנן, והיינו מדאמרי' שם גבי בלן דלר"י דמעות קונות ד"ת נתן לספר מעל אף דמדרבנן לא קני ה"נ הכא אם מה"ת לא קני אף דמדרבנן קני מ"מ לא יהא מותר לבקע בו:
נוסח אחר:
תמוה דזה ראי' לסתור דהתם מוכח דתליא בדאורייתא, ובהכרח דקאי אסוף דבריהם דלהקל לא אמרי' כן דמכח דרבנן יהי' מעילה דאורייתא ונפיק לחולין ומותר לבקע בו, וע"ז קאי הוכחתם מבלן דלענין מעילה דאורייתא תליא בקנין דאורייתא:

דף עט:
אין מגדלין תרנגולין בירושלם מפני הקדשים. היינו להניחם ברשות עצמן לילך ברחוב העיר, אבל בלולין שלהם מותרים כ"כ הרמ"ע מפאנו בתשובה סי' פ"ה. וכתב שם דברבורים אבוסים דשלמה יוכיחו, וכן ההיא דקרא הגבר ביומא [דף כ' ב] למ"ד קרא תרנגולא:

דף פ.
רש"י ד"ה ישוע הבן כו' ישוע מתרגמינן, צ"ל ויושע מתרגמינן ופרק (שמות י"ד) ועיין רש"י ע"ז ד' א' ד"ה להם שוע:

דף פ:
גמ' על החיכוך בשבת. עיין בכורות דף ל"ח ע"ב תוס' ד"ה וסימניך:
רש"י ד"ה מאן נתרח מי יתאחר וכן תרחיה גביה גיטין דף ס"ח ע"ב וכן מתרחנ' ע"ז דף י"ח ע"א:
תוד"ה אמר וכו' וקצת תימה. עיין תשובת רשד"ם חי"ד סימן רל"ב ובתשובת מהר"י אדריבי סימן של"ו:

דף פא.
ובגפנים מן הפקק ולמעלה. עיין ב"ב דף פ' ע"ב תוס' ד"ה בקנים:
רש"י ד"ה ומלקטין עצים וכו' למאכל בהמה. עיין בב"מ דף ק"ז ע"א תוס' ד"ה הני תחלי:
תוד"ה כאן וכו' ההוא דחוץ משדה תלתן. עי' תשו' מהרשד"ם סימן רל"ג:

דף פא:
ברש"י ד"ה מפנהו אלמא וכו' מצי בעל שדה. לא ידעתי למאי צריכי' לזה והלא הקושיא בפשוטו דאם קנה מקומו היאך שרי לפנותו וצ"ע:

דף פב:
גמ' הורקנוס מבפנים. במנחות דף ס"ד ע"ב ובסוטה דף מ"ט ע"ב איתא בהיפך הורקנוס מבחוץ ואריסטובלוס מבפנים:

דף פג.
גמ' או לשון פרסי. בתוס' ב"ב דף צ' ע"ב ד"ה לסוריא הגי' או לשון סורסי:
תוד"ה לשון וכו' אין לשון ארמי שלה צח כל כך. ועיין ב"ב דף צ' ע"ב תוס' ד"ה לסוריא:
פרק ח - החובל:

דף פג:
מתני' כאילו הוא שומר קישואין [בתוי"ט כתב בשם הרא"ש ומיהו אם נוקב מרגליות הוא שאין קטיעות רגליו מפסידו כמו עבד העומד לשמש לרבו משערין השבת כאילו עומד לשמש לרבו דהרי אם ירצה לא יקוב מרגליות ע"כ], בשבת ל"ש כן דהרי אין השבת מה שקטיעת רגליו מפסידו אלא מה שהחולי מפסידו ממלאכה שיכול לעסוק אחר שיתרפא, אבל באמת הרא"ש כתב כן אנזק דבנוקב מרגליות וקטע ידו שמין כמה עבד נוקב מרגליות נפחתו דמיו בחסרון ידו. ובקטע רגלו אף דאין רבו מקפיד על חסרון ולא נפחת דמיו, מ"מ שמין אותו כאלו לא הי' נוקב מרגליות וכשאר כל אדם העומד לימכר לכל תשמיש דהרי אם ירצה לא יקוב מרגליות ע"ש:
רש"י ד"ה וכמה הוא יפה כו' הי' מוכר עצמו בעבד עברי וכ"כ הרע"ב, אבל הרא"ש כתב דשמין אותו כעבד כנעני דיכול למכור עצמו לעולם משא"כ עבד עברי דא"א להיות נמכר לעולם ואם ישומו בכל ו' שנים פעם אחר פעם יעלה הערך יותר ממה שיעלה הערך כששמין אותו פעם אחת:
תוד"ה מאי חזית כו' מ"מ איצטריך דלא נילף ממכה בהמה. וקשה לי דהא אין דנין ג"ש אלא א"כ נתקבלה מסיני א"כ אם איתא דילפינן הכאה מאדם לא לגמור בסיני כלל הגז"ש וממילא נדע דעין תחת עין ממש דהא ליכא למילף הכאה הכאה מבהמה כיון דלא נתקבלה מסיני. (אלא ודאי הג"ש דנתקבלה מסיני הוא הכאה הכאה מבהמה) ולומר דאיצטריך הגז"ש למילי אחרינא הא מסוגיא לא משמע הכי מדאמרינן וכי מאחר דכתיב ולא תקחו כופר מכה מכה למ"ל, ועי' בתוס' ד"ה מכה מכה למ"ל וצ"ע:

דף פד.
גמ' דאלת"ה טרפה שהרג שלם מאי עבדי' לי', פי' רש"י הא גברא קטילא הוא והו"ל עדות שאא"י להזימה. תמוה לי דכיון שהוי עדות שאאי"ל לא מקרי עדות ואמרי' שמא באמת לא הרג וא"כ מאי פרכינן הא שפיר מתקיים משפט אחד אלא דפטרינן לי' דליכא עדות שהרג, ולולי דברי רש"י היה נלע"ד לפרש דבלא"ה אפי' הרג בב"ד דידעינן דהרג דהרגינן לי' כדאיתא בסנהדרין שם מ"מ לא מקיימינן בי' נפש תחת נפש דכיון דממילא גברא קטילא הוא לא מקרי נפש, והוי כסומא שסימא דליכא לקיומי עין תחת עין ה"נ ליכא לקיומא נפש תחת נפש דהוא כבר קטילא, אלא דבהרג בב"ד קטלינן לי' כדאמרינן בסנהדרין משום ובערת הרע מקרבך, ומזה עצמו משמע דרק מה"ט קטלינן לי' אבל מדינא פטור והיינו דליכא לקיומי בי' נפש תחת נפש, והא דצריכינן לטעמא דעדות שאא"י להזימה היינו במה דאפי' משום ובערת הרע לא קטלינן לי', וא"כ שפיר פרכינן מטריפה שהרג בפני ב"ד דא"א לקיים בי' נפש דכבר קטילא הוא, וצ"ע:
שם לא צריכא דאי תפס [בש"ך חו"מ ס"א ס"ק ט"ו כתב אם תפס הניזק בדיני ישראל. אבל לא בדיני עכו"ם, מהרש"ל ביש"ש] נ"ב במהרש"ל שם לא כ"כ לענין דיעבד אלא שכתב שם דהרשות ביד הניזק לכתחילה לתפוס בכח מן המזיק וע"ז כ' ומ"מ אסור לתפוס ממנו שום דבר בדיני גוים עכ"ל, אבל דיעבד י"ל דמהני ודמי ממש למ"ש הרמ"א חו"מ סי' ד':
תוד"ה אלא בדמזיק כו' דמשלם דמי מזיק לעיל ד' מ' ע"א:

דף פד:
א"נ מילתא דלא שכיחא ואית בי' ח"כ כו', [בהגהות אשר"י כתב ומהרי"ח מספקא לי' באש ובור אי גובין בבבל] נ"ב עי' תקפו כהן סי' מ' ותשו' שבות יעקב ח"א סי' קל"ו וראייתו מההי' דפ' הגוזל (צ"ח ע"ב) דרפרם אכפייה לר' אשי במחכ"ת לא דק דהתם דשרף השטר בידים הוי מזיק בידים ופשיטא דדנין בזה"ז ומה זה ענין לאש:

דף פה.
גמ' אמר רבה אשכחתינהו לרבנן. סוכה דף י"ז ע"א וש"נ:

דף פה:
גמרא א"כ לימא קרא או רפא רפא. וכן לעיל דף ס"ה ע"א וש"נ:

דף פו.
נותן לו שבת גדולה לעבד [עי' כתובות דף ס"ה ע"ב בתוד"ה שלה, אבל למ"ד נותן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה להרב צריך לחלק בין עבד לאשה. וכתב שם רבנו וז"ל], י"ל

דהחילוק דבעבד דלית לרבו שום זכות בשבת גדולה מש"ה נותנין לו שבת קטנה אבל באשה דממילא יש לבעל זכות בשבת גדולה לאכול הפירות מזה מדין נ"מ לא תקנו שיהא שבת קטנה כולו לו אלא דאוכל הפירות מהשבת גדולה וקטנה. ומסתפקנא בכתב לה דו"ד אין לי בנכסייך ובפירותיך אם דינו כמו בעבד דהשבת גדולה שלה ושבת קטנה כולה שלו מדין מע"י כמו בעבד:

שם גמ' ושבת קטנה לרב. עיין כתובות ד' ס"ה ע"ב תוס' ד"ה שלה:

דף פו:

נפל מן הגג והזיק ובייש כו'. אם נפל ברוח מצוי' חייב בכל חוץ מן הבושת ואם נפל ברוח שאינה מצוי' פטור בכל חוץ מן הנזק. מימרא דרבא ספ"ב דמסכתין:

שם עד שיהא מתכוין. [בתוס' למשניות כ' רבנו] היינו דאפילו במזיד וכגון שנפל מן הגג ברוח מצוי' על חבירו דחייב בד' דברים אבל לא על בשת עד דמתכוין ליפול על האדם אף שאינו מכוין לביישו כיון דמכוין לעשות זה ובמעשה זה יש בושת חייב עלה:

רש"י ד"ה בעדים זוממין וכו' היאך יעיד. תמוה לי הא יכול להעיד שראה קודם שנסתמא שזה קטע ידו והחיוב על מעשה שלו שהיה בעידן סומא וה"נ בבושת וצ"ע. ולמ"ש תוס' ב"ב דף קכ"ט ע"א ד"ה אי דלמסקנא סומא פסול להעיד בהלואה ובהרא"ש שם דסומא פסול דכתיב או ראה פרט לסומא ניחא סוגיא דהכא:

נוסח אחר:

ק"ל דאי מהאי טעמא הא אפשר בסומין דבשעה שמעידים הם סומין ומעידים שקטע ידו מקודם שנסתמו וא"כ שייך דין הזמה על מה שעשו בשעה שהם סומין והוא הדין בבשת על מה שעשו כשהם סומין:

ועיין ב"ב דף קכ"ח ע"ב דמסקנא דסומא פסול אף במה שיכול [לכוין] היטב את אשר ראה מקודם מגזה"כ דאו ראה דבעי' דבשעה שמעיד בר ראי' א"כ ניחא הכא, ולאינך אמוראי דסברי דסומא כשר להעיד במה שיכול לכוין היטב באמת יקשה מברייתא דהכא דר"י פוטר מבושת, ובלא"ה [איתקפו] בתיובתא מברייתא אחרת, ודברי רש"י צלע"ג:

תוד"ה ביישו וכו'. ומיהו אין תימה כ"כ. עיין ברמב"ן במלחמות פ"ג דברכות באיבעיא דנשים בברהמ"ז דאורייתא:

דף פז.

וכן היה ר"י פוטרו מכל מצוות האמורות בתורה. יש מקום ספק לר"י אם פטור גם ממצות ל"ת או דפטור רק ממ"ע. והיה נראה לענ"ד ראיה מדברי תוס' ר"ה [דף ל"ג] במ"ש דהא דסומא יכול לברך משום דמדרבנן חייב במצות, והרי מ"מ איך יכול לברך וצונו

דהיינו מלאו דלא תסור והרי על הך גופא אינו מוזהר וא"כ באיזה כח הוטל עליו החיוב דרבנן אע"כ דעובר על מצוות ל"ת, וכן מצאתי שכתב בספר כסא דהרסנא, ונלע"ד עוד ראיה ברורה לזה מסוגיא דיבמות דף ע"ז ע"ב אמר ר' יוחנן אי לאו דאר"י הכתוב תלאן בלידה וכו' דאי דאיסורא כתב דאי להיתירא לא כתב, והרי מ"מ לר' יהודא לשיטתיה דס"ל [סומא] פטור מן המצות משכחת לה בהתירא כגון דהמצרי שני הוא סומא ונשא לישראלית סומא דאינן מוזהרים על לאו דמצרי ואדומי לא יבא, אע"כ דמ"מ מצווים על ל"ת. [בחי' רבנו לשו"ע יו"ד סי' א' ס"ט נוסף בזה"ל ואף דאיסור דמצרי הוי רק לאו הבא מכלל עשה מ"מ י"ל דכל לעבור בקום ועשה גם הסומא מוזהר, עי"ש]:

שם רי"א אין לעבדים בושת. עיין נדה דף מ"ז ע"א תוס' ד"ה בדק:

שם החובל בהן חייב. עיין לעיל דף פ"ה ע"ב תוס' ד"ה נהי דנזק:

דף פח.

גמרא ורבנן אחיו הוא במצות. עיין רש"י סוטה דף מ"א ע"א ד"ה אחינו אתה, וצע"ק:

רש"י ד"ה זוממי עבד דתנן במכות וישראל לוקה וגולה. ק"ל דאם כוונתו דחזינן דישראל חייב בעונשין על עבד א"כ ראוי לחייב ג"כ עדים שניזומו בעדותן על עבד, מה ראיה זו, דלמא כיון דלא עשו מעשה רק שזממו לעשות דמה"ט הוי קנס אין חייבין על עבד, ואם דכוונתו דלוקה היינו שהעידו על העבד והוזמו הא בסוגיא דמכות מסקינן דלא מיירי מעדות רק דלוקה על חבורה שאין בה ש"פ, ולומר דכוונת רש"י על רישא דברייתא דעבד לוקה וגולה, ויקשה דמי מעיד על העבד הא הוי עדות שאא"י להזימו הא י"ל דמיירי בחבל לישראל או הורגו בשוגג בפני ב"ד וכההיא דסנהדרין דף ע"ח ע"א וצ"ע:

שם רש"י ד"ה פסולה קטן נמי מהכא נפקא כדאיתא בב"ב דף קנ"ה ע"ב. והא דלא נקט בב"ב שם טעם הב' דרש"י דהוא עדות שא"א יכול להזימה, י"ל דכיון דתיקנו חז"ל דדיני ממונות ל"צ דרישה וחקירה נכלל בזה דבממון ל"צ שיהא יכול להזימה. עי' סמ"ע חו"מ סי' ל"ג ס"ק כ"ו, א"כ לאחר תקנת חז"ל דל"צ בממון עדות שיכול להזימה גם קטן ראוי לעדות מש"ה נקט הטעם רק דקטן בעצמותו פסול דאנשים כתיב, אבל הכא דמיירי בדאורייתא שפיר נקט רש"י דיש עוד טעם דהוא עדות שאי אתה יכול להזימה. ואולם ק"ל דעל טעם שני האיך שייך לומר קטן יוכיח הא אין הפסול בעצמותו משום קטנות אלא מטעם דאאי"ל וזה הכלל בעדות דצריך יכול להזימה ובאא"י להזימה גם בגדולים פסול וא"כ ל"ש לומר קטן יוכיח וצ"ע:

[בתשו' כ' רבינו בלשון זה אחרי שכתב דהסוברים דבממון א"צ עדות שאתה יכול להזימה היינו לבתר התקנה דדיני ממונות לא צריך דרישה וחקירה משום נעילת דלת,

ואח"כ כתב וז"ל] ובזה פרשתי דברי רש"י ד"ה פסולה לעדות וכו' ועוד דעדות שאי אתה יכול להזימה הוא. ולכאורה קשה מסוגיא דב"ב (דף קנ"ה ע"ב) א"ל התם בעי ועמדו שני האנשים וליכא, ואמאי שבק הסוגיא טעם השני דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, והיינו דבסוגיא דבב"ק דקאי ואזיל לענין ללמוד דעבד פסול לעדות בק"ו ואמרינן עלה קטן יוכיח, ומיירי הכל בדאורייתא, מש"ה נקט רש"י גם הטעם דאין אתה יכול להזימה, אבל בסוגיא דב"ב רצה ליתן טעם על מה דלדינא השתא קטן פסול לעדות דבזה ל"ש טעמא דא"א יכול להזימה, דהא לבתר תקנת חז"ל ל"צ בממון שיהא יכול להזימה וכנ"ל, משום הכי נקט רק דבעי ב' אנשים וליכא, ובאמת דברי רש"י תמוהים לי דלטעם הב' איך שייך לומר קטן יוכיח הא באמת אין הפסול בגופו אלא כיון דא"י להזימה ממילא לא הוי עדות, וזה הכלל גם גבי גדולים ולא נשתנה קטן בזה וצ"ע:

ולזה נראה עיקר דבאמת מה דאמרינן קטן יוכיח, היינו דפסול בעצמותו דמעטיה קרא אנשים ולא קטנים, ואין להקשות דבאמת בלא"ה פסולים משום שא"א יכול להזימה, וא"כ למאי נ"מ מעטינהו קרא לפוסלו לעדות, הנה לפי תירוצם ב' ריש מכות [ב. ד"ה מעידים] דבעדות בן גרושה או גלות לא בעינן יכול להזימה, וא"כ גם קטן היה ראוי לזה עדות אלא דקרא מעטינהו דבעצמותן פסולים לעדות ואין נאמנים גם בעדות דבן גרושה וגלות, ולתירוצם א' דשם דמשום מלקות מקרי יכול להזימן א"כ בקטנים א"י להזימן כלל וממילא פסולים, מ"מ י"ל דנפ"מ דהא ע"כ לענין עדים להכחיש עדים ראשונים לא בעינן יכול להזימן, דאם עדים אמרו פלוני הרג ובאו ב' והכחישו דלא הרג מה יכול להזימם שייך בהא, דהא לא רצו לחייב לשום דבר ע"י עדותן אלא לפטור להאיש שהעידו עליו הכת הראשונה, וגם משום מלקות נראה דלא לקו דלא שייך בזה לא תענה ברעך דהא לא העידו כלל על רעהו להפסידו בשום דבר, אע"כ דלא בעי בזה יכול להזימם, דמ"מ הויין עדות להכחיש הראשונים, ומ"מ עדים קטנים א"י להכחיש הראשונים, דקטנים בעצמותן פסולים גם לעדות החודש, דלכאורה אם הוזמו אין שום עונש על העדים, דגם מלקות ליכא דהא דלא העידו כלל על ריעך, וע"כ מוכח דזהו גם לתירוצם א' דמכות דדוקא בכאשר זמם לאחיך בעי יכול להזימה, אבל היכי דלא העידו כלל על אחיך ל"צ שיהי' יכול להזימה, אלא דבבן גרושה דמעידים על אחיך ס"ל בתירוצם א' דבעי יכול להזימה, וא"כ נפ"מ דקטנים פסולין בעצמותם ואינם נאמנים בעדות החודש:

ובני הגאון מוהר"ש נ"י כתב לי עוד ב' נפ"מ, הא' למה דקיימא לן בפ"ג דסנהדרין [כ"ד א] בההיא דנאמן עלי אבא דאינו יכול לחזור בו דוקא דקיבל עליה בחד אבל בקיבל עליה כבי תרי הוי ב' לריעותא, א' דאינו יכול להזימו, וא' פסול, יכול לחזור, וא"כ נפ"מ

בקיבל עליה קטן כבי תרי דמכח דבעצמותו פסול הוא ב' לריעותא א' דאי"ל וא' פסול דקטנות. (ולענ"ד אינו נראה כן דדוקא בב' ענינים הא' פסולו דעדות והא' להאמין א' כבי תרי דהוא ב' ענינים, אבל במקבל עד שיש בו ב' פסולים, כגון אם אביו גזלן, כיון דמ"מ הכל רק דמקבל עליה עד פסול לעדות לא מקרי ב' לריעותא, דמה לי שהעד פסול מטעם א' או מטעם ב' פסולים). הב' שהעיד בגודלו מה שראה בקוטנו, דמצד שאי אתה יכול להזימה י"ל דלא מקרי תחילה בפסול דאין הפסול בגופו אבל מחמת פסולו בגופו דקטנות מקרי תחילתו בפסול:

שם מה לאשה שכן אינה ראוי' למילה תאמר בעבד שהוא ראוי כו'. בשו"ע יו"ד סימן רס"ז ס"א וז"ל עבר הרב ולא מלו מצוה על ב"ד למולו. מדלא נקט ואי לא מהלוהו ב"ד חייב איהו למימהל נפשי', משמע דאין על העבד שום חיוב. דמה שאשה אין חייבת גם העבד אינו חייב. (אף להרמב"ם (רפי"ב מהלכות ע"ז) דעבד מוזהר על הקפת הראש י"ל דהכא דכיון דהיא פטורה למול בנה אף דשייכא בזה הוי כשארי מצות דאין האשה חייבת דגם העבד פטור). והנה מדברי תוס' ד"ה שכן אינה במילה כו' וי"מ דאינה מצוה למול בנה, א"כ משמע דמה דאמרי' תאמר בעבד שהוא ראוי למול היינו שהוא מצווה במצות מילה. אמנם י"ל דאדרבה מוכח בהיפוך ממה דדחו דא"כ מאי קאמר קטן יוכיח, ויקשה הא מכל מקום נעשה הפירכא מה לאשה שאינה במצוות [מילה] ולא שייך קטן יוכיח, אע"כ דגם עבד אינו במצות מילה אלא שהוא ראוי למול. ופי' דברי תוס' כך הוא, וי"מ דאינה מצווה במילת בנה ונימא באמת דס"ל להש"ס דעבד מצות מילה עליו, ודחו דא"כ מאי קאמר קטן יוכיח ומוכח מדלא פרכי' הכי באמת דמה לאשה שאינה במצות מילה ולא יהיה קטן יוכיח, היינו דעבד גם כן אין הוא מצווה על המילה אלא דהחיוב הוא רק על האדון. ודו"ק:

ובאמת תמוה לי להרמב"ם הנ"ל דאמאי לא פרכינן על אשה וקטן דמה להנך שאינם מצווים במצוה דלא תקיפו תאמר בעבד שמצווה בכך וצ"ע:

אח"ז רב מצאתי קצת מדברי בס' שער המלך (הל' מילה). וע"ש שהביא דברי ספר גופי הלכות משם תוספי הרא"ש דעל מה שכתבו תוס' בב"ק דא"כ מאי קאמר קטן יוכיח, והקשה הר"מ ז"ל דאכתי לפרוך הכי מה לאשה דאינה מצווה למול בנה, ל"ל קטן יוכיח, וי"ל דהא לאו פירכא היא דעבד נמי אינו מצוה למול בנו. עכ"ל. ובפשוטו תמוה מאוד דא"כ איך רצו לפרש דפירכת הש"ס היא דאשה אינה מצווה למול בנה, הא גם עבד אינו מצווה למול בנו. א"ו כדברינו הנ"ל, דתוס' עצמם היו מסופקים בזה אם עבד מצווה למול בנו, ולזה רצו לפרש דפירכת הש"ס מה לאשה דאינה מצווה למול בנה והי' באמת

מוכרח דעבד חייב למול בנו, ודחו דא"כ מאי קאמר קטן יוכיח, אע"כ דפירכת הש"ס היא רק דאין באשה בגופה מצות מילה. ואי דקשה דמ"מ אמאי לא פרכינן באמת מה לאשה דאינה מצווה, מוכח מזה באמת דאין עבד מצווה למול בנו, ודו"ק:

דף פח:

תוד"ה באושא [במהרש"א כתובות נ' ע"א ד"ה הבעל כתב ע"ד התוס' דהכא וז"ל די"ל דהתם בעו התוס' למימר דמתני' דהכותב דקתני אם מכרה ונתנה קיים היינו קודם תקנת אושא ע"ש, ועי' מש"כ רבינו לסתור זה בחי' לכתובות דף פ"ג ב' ד"ה ונלע"ד]:

דף פט.

גמרא, הואיל ואתא לידן. שבת ד' פ"א ע"ב וש"נ:

שם הלכתא טוה"נ לאשה ואין הבעל אוכל פירות [בתשו' ח"ב סי' פ"ה כתב רבינו לדון אם המעות שלה לגמרי ויכולה ליתנם במתנה ולאכלם, ובסו"ד כ' וז"ל] גם מפירכת הש"ס בב"ק ותזבין אין ראי' כמ"ש הב"מ לשיטתיה דהוי כנכסים שאינם ידועים להבעל ע"ש, ולענ"ד י"ל דהכי פרכינן ותזבין ותזקוף דמי המכירה בהלוואה וממילא עדיין לא חל זכות הבעל לירש מכחה דהו"ל ראוי ולא חל תקנת אושא, ויכולה לצוות ליתן ההלואה לנחבל:

בענין מכירת כתובה בטוה"נ אם סמכה דעתה, עי' בחי' רבינו לב"מ דף ט"ז:

שם תזבין נכסי מלוג ותתן לי'. עי' רא"ש, וש"ג, ועי' תוי"ט שנקט עיקר כהשה"ג. ותמיהני דנקט התוי"ט לדברי הש"ג לעיקר אשר הם דברי תימה, דאיך שייך לומר דבנ"מ הוי רק חוב ויכולה למחול הא לכל הטעמים דיכולים למחול במכר שט"ח אם מטעם דהוי קנין גרוע דהוי מילי ומדאורייתא לא הוי קנין כלל רק מתקנת חז"ל אם מטעם דשעבוד גוף אינו יכול למכור מוחל לשעבוד הגוף, וזה לא שייך הכא בנ"מ דהוי מכירה מעליא ומדינא יכולה למכור להפקיע לגמרי מבעלה כמו כל מוריש שיכול למכור ולא יירש יורשו אחריו, אלא דמתקנת אושא אינה יכולה למכור ולהפקיע מבעלה דעשאו לבעל כלוקח ראשון, והיינו לענין אם תמות ראשון דהוא יורשה הוא כלוקח ראשון, אבל המכירה לכשתתגרש או כשתתאלמן הוי מכירה גמורה מדינא. ומה מחילה שייך כאן. והרא"ש לא חידש רק דאפילו נכסי צ"ב מ"מ אינה יכולה למחול, אבל נ"מ פשיטא ופשיטא שכך הוא. ולהדיא אמרינן בסוגיא דמיירי בלית לה נ"מ, (ומה דאמרינן אח"ז בסוגיא דפ"ט אלא משום דשמואל, היינו על קושיא ותזבין כתובתה). ואף דמלישנא דהרע"ב שנכסי אשה משועבדים לבעל ולפירות וכך הוא ברש"י ומינה דייק הא"ז בהגהת אשר"י דרש"י ס"ל דמתני' מיירי אף ביש לה נ"מ, אבל טעמא לא ידענו. ומצאתי בישש

דכתב על הא"ז הנ"ל ושרי ליה מריה דאיך אפשר לומר נגד סוגיא ערוכה דמוקי דוקא בלית לה נ"מ, ונדחק שם בלשון רש"י, וגם הרי"ף והרמב"ם דלא כתבו במפורש דלית לה נ"מ ליכא ראיה עיי"ש. על כל פנים בפשטות כל הפוסקים כן הוא דביש לה נ"מ תמכור בט"ה. וכן הוא בהגהת ש"ע סימן תכ"ד סעיף ט' אפילו בנכסי צ"ב בפשיטות. ואם בא תוי"ט לתרץ לישנא דהרע"ב לא הו"ל לסיים דלא כהרא"ש דמשמע דנקט לעיקר כש"ג: שם וכי תימא זבינה ניהלי' להההוא דחבלה בי' בטוה"נ דאי מחלה לגבי בעל לא קמפסיד כו' [א"ה, בקו' הראשונים איך יכולה למחול שעבודא דר"נ, תירץ הש"ך בסימן פ"ו סקי"א דודאי קודם מכירה אינה יכולה למחול משום שעבודא דר"נ, ורק לאחר מכירה אז ליכא לשעבודא דר"נ וסיים שם וז"ל ולפ"ז כל כמה דלא מכרה כתובתה להאי דחבלה ביה לא תוכל למחול דכיון דעדיין לא פרעה לו דמי חבלתו משתעבד לי' הבעל מדר"נ ואי תזבין לי' כתובתה אף אם ירויח שיקנה כתובתה בזול הא לאחר מכירה תוכל למחול הכתובה כו' עכ"ל. וכתב ע"ז רבינו וז"ל] קשה לי דלפ"ז איך פרכי' ותזבין כתובתה לנחבל דאי מחלה לגבי בעל לית לי' פסידא, הא אית לי' פסידא דאם אינו זבין בטוח הוא בדמי חבלתה דא"י למחול דמשעבדו לי' הבעל מדר"נ וע"י דזבין ופקע דר"נ אם תמחול לא יגבה כלום וצ"ע:

תוד"ה כל וכו' דמעמד ג' אינו מועיל בכתובה. עיין לעיל דף ע' ע"א תוספות ד"ה אמטלטלין:

דף פט:

גמ' דאמר אסור לאדם שישהא. עיין כתובות דף ל"ט ע"ב תוס' ד"ה טעמא:

תוד"ה כגון [עי' מ"ש רבנו בכתובות נ"א א' בתוד"ה מני ליישבם עם דברי תוס' כאן]:

דף צ:

גמ' מאי הוי ליהדר ולדייניה. ק"ל הא מבואר בפ"ק דף י"ג ע"ב דלר"י נגח ואח"כ הפקיר או הקדיש פטור דבעינן שיהא מיתה והעמדה בדין כאחד ועי' בהרא"ש [סי' ט"ז] דרבנן פליגי רק במיתה אבל בנזקי' מודי' א"כ אחר שנגמר דינו הוי הפקר וכדאיתא בכריתות דף כ"ד ע"א וא"א למיהדר למידייניה אח"כ. גם יש לעיין בסוגיא דלעיל דף ל"ג ע"ב מכרו מכור לרדי' נימא דמכור לגמרי דהא בעי' בשעת העמדה בדין הבעלים הראשונים. ואולם דעת הרבה ראשונים דבעינן רק שיהיו לו בעלים לאפוקי הפקר והקדש ולדעת רש"י דמשמע דבעינן בעלים ראשונים י"ל דס"ל כהפוסקים דלרבנן דר"י גם בנזקים לא בעינן שיהא הכל כאחד. אולם עדיין במה דאיתא שם הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו הא כיון דהקדישו פקע חיובו לגמרי כמו נגח ואח"כ הקדיש ולא מצי טריף מהקדש וצע"ג:

תשובה בענין הנ"ל:
מה שכתב מעכ"ת נ"י על קושייתי בהא דפרכי' ליגמר דינא והדר נדייני, הא מיד לאחר גמר דין נעשה שור הפקר כדאמרינן בכריתות, וממילא מפטר לשלם דהוי נגח ואח"כ הפקיר, והאריך מעכ"ת והעלה דההיא דכריתות רק ברובע ונרבע אבל לא בשאר נסקלים:
איני רואה מקום לזה, דאטו קרא כתיב ברובע ונרבע דהוי הפקר עד דנימא דאין למידים לאחרינא מזה, הא ליכא קרא לזה, אלא דמסברא אתינן כיון דנגמר דינו לסקלו מפקירין אותו הבעלים א"כ ממילא בכל נסקלים הכי הוא:
ומ"ש מעכ"ת להוכיח כן דלהנ"י דגם בממון אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה, א"כ אין העדים זוממים צריכים לשלם לבעלים הפסידם דשור, דהא מיד שנגמר הדין נעשה ההפקעה מבעלים ונעשה הפקר והוי כאשר עשה, וכיון שכן בשור שנגח והמית אדם איך ממיתי' השור, אף להסוברים דבממון ל"צ שיהי' עדים שיכולים להזימם, מ"מ הא דרשינן כמיתת בעלים כך מיתת השור, ויצטרך עדות שיכולים להזימם, אלא ע"כ דבאמת בזה לא נעשה שור הפקר ולא מקרי כאשר עשה ומקרי עדות שיכול להזימם, וההיא דכריתות רק ברובע ונרבע, ובזה באמת א"י להזימה אלא דברובע ונרבע ל"א כמיתת בעלים כך מיתת השור, והוי כממון בעלמא דל"צ שיהי' עדות שיכול להזימה, עד כאן תוכן דבריו:
הדברים רחוקים מדרכי האמת, וגם מה הועיל בזה, הא גם בממון מה"ת בעי' יכול להזימם, אלא דהסוברים בממון א"צ עדות שיכול להזימם היינו לבתר התקנה דדיני ממונות לא צריך דרישה וחקירה משום נעילת דלת, וכיון דא"צ דו"ח והוי א"י להזימם מש"ה בכלל זה דא"י להזימם כשר בד"מ. [ובזה פירשתי דברי רש"י בדף פ"ח ע"א. נדפס לעיל שם], וא"כ עדיין יקשה בדאורייתא איך משכחת רובע ונרבע עפ"י עדים לסקלו, הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימם, ואף לבתר תקנת חכמים, י"ל מ"מ הא בקנס וכן גזילות וחבלות דלא שכיחי אוקומה אדאורייתא דבעי דרישה וחקירה, ובעי ג"כ יכול להזימם, ובודאי גם מיתת השור דמי לזה:
ובעיקר הקושיא דהא בממה נפשך או דבממון לא אמרינן ולא כאשר עשה כשיטת תוס' או דבממון אף דלאחר שעשה אין חייבי' לשלם מדין כאשר זמם, אבל מ"מ העדים במלקות מלאו דלא תענה, דלענין הלאו ליכא מיעוט ולא כאשר עשה והוי יכול להזימם מכח המלקות כמ"ש תוס' ריש מכות. וחד מזה מוכח, דאל"כ בעידי חזקה דמשמע אף דהמחזיק יושב בקרקע כדמשמע לישנא דהש"ס מאי בעית בהאי ארעא, ויקשה

להסוברים דגם בממון אף לבתר תקנת חז"ל בעי יכול להזימם והא כיון דיושב בקרקע מיד שנגמר הדין הוי כאשר עשה, אע"כ כנ"ל, א"כ ה"נ בשור הנסקל או דמשלמי ממון, דבממון לא אמרינן ולא כאשר עשה, או דלוקים, ואי דמ"מ לגבי מיתת השור דהוי כמיתת הבעלים דצריך על המיתה עצמו יכול להזימם דיהיו העדים במיתה אבל ענין אחר דמלקות לגבי מיתה לא מקרי יכול להזימם כמ"ש תוס' ריש מכות, א"כ בלא"ה קשה אף אם משלמים ממון להבעלים מ"מ לגבי מיתה לא מקרי זה יכול להזימם ונימא כך מיתת השור דבשביל ממון לא מקרי יכול להזימם, אע"כ דלענין מיתת השור ל"צ יכול להזימם, כיון דא"א בכך בשום פעם. וגם כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כאשר זמם לעשות לשור, א"כ גם אם א"צ לשלם להבעלים דהוי כאשר עשה מ"מ אנו דנין רק על השור דמחייבים העדים מיתה, וממילא מופקע מהבעלים, כן נראה לענ"ד:

דף צא.

גמ' אין נותנין זמן לחבלות. עיין לעיל דף מ"ו ע"ב תוס' ד"ה שאין:

דף צא:

גמ' אמר שמואל באשב בתענית. עיין סוטה דף ט"ו ע"א תוד"ה ס"ל:

תוד"ה החובל בעצמו כו' ואחרים שקצצו נטיעה חייבין צריך לאוקמה כר"מ כו'. הכי מוכרח לומר לר"ל דס"ל פ"ג דכתובות [ל"ד ב'] דחייבי מלקות שוגגי' פטורי' כיון דאילו אתרו בי' פטור כי לא אתרו בי' נמי פטור ע"כ דס"ל כר"מ דלוקה ומשלם, ולפ"ז תמוה לי בסוגיא דכתובות דף ל"ה ב' ולרבה חדוש הוא שחדשה תורה בקנס, מתני' כמאן מוקי לה אי כר"מ קשיא בתו וכו', והוכיחו מזה תוס' שם (דף ל"ב ע"א ד"ה דאין לוקה כו') דלית מאן דס"ל לוקה ומשלם רק ר"מ דאף דר"ע סבר דעדים זוממין קנסא, מ"מ י"ל דלא יליף ממוציא ש"ר, דאל"כ הא י"ל דמתני' כרבי עקיבא דלוקה ומשלם אית לי', ולא מצינו לו דסבר מת ומשלם עיי"ש, מ"מ היאך אמרינן עלה דפירכת מתני' כמאן מוקים לה, הניחא אי סבר לה כר"י וכו' אלא אי ס"ל כר"ל היכי מתרץ לה, הא אם יסבור כר"ל ממילא מוכח ממתני' דהכא דרבי עקיבא דקאמר אחרים שחבלו חייבים דס"ל כר"מ לוקה ומשלם ואתיא מתני' כרבי עקיבא וצלע"ג:

פרק ט - הגוזל עצים:

דף צג:

רש"י ד"ה וכ"ש כו' (עי' מש"כ רבינו לעיל דף ס"ו ב' תוד"ה מי איכא):

דף צד.

גמ' גם לב"ה קשיא. ע"ל דף נ"ד ע"א תוס' ד"ה חמור:

שם והפריש ממנה חלה. עי' ברכות דף מ"ה ע"א תוס' ד"ה אכל טבל. [א"ה גירסת התוס' שם ואפאן ואכלן וכתב ע"ז רבינו שם ליתא כן אלא ואפאה והפריש חלה ובירך] : בהרא"ש ברכות דף מ"ה ע"א אכל טבל, כתב ר"מ ז"ל שאינו מברך עליו תחילה וסוף, והראב"ד השיג עליו דרק אין מזמנין עליו אבל ברכה תחילה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנו, וכתב הרא"ש עלה ונ"ל כדבריו מהא דאמרינן בפרק הגוזל הרי שגזל סאה חטים טחנה אפאה והפריש ממנו חלה אין זה מברך אלא מנאץ, משמע שחייב לברך אלא שברכתו הוא ניאוץ, עכ"ל. וקשה לי דאיך אפשר לדייק מלשון זה דאינו מברך אלא מנאץ דחייב לברך אלא שברכתו ניאוץ, הא למה דקאמר אביי בב"ק דטעמא דראב"י דס' שינוי אינו קונה, א"כ ממילא אסור לו לברך דהא כיון דלא קנאו הוי כנוטל חלה מעיסה אחרת דלא הוי חלה כלל, גם אף למה דדחינן שם דס' שינוי קונה אלא דהוי מצוה הבאה בעבירה, הא מ"מ משום מה"ב לא יצא ידי מצוה ואין שייכות ברכה בזה ואף למ"ש תוס' רפ"ג דסוכה דדחויי בעלמא הוא דהיכא דקנה קודם המצוה לא מקרי מה"ב, הא מ"מ לפי הדחויי דגם זהו הוי מה"ב ממילא אינו רשאי לברך, וא"כ לאידך תירוצא דתוס' שם, דברכה שאני דאיכא בי' הזכרה לש"ש, דבזה י"ל דמברך כיון דיצא ידי מצוה אלא דהוי ניאוץ, מ"מ ליכא ראיה מלשון זה דאינו מברך אלא מנאץ דחייב לברך דהא עכ"פ לאביי דסבר דהטעם דשינוי אינו קונה אינו מברך היינו אינו רשאי לברך ודלמא גם לפי טעמא דמה"ב הוא כן. גם לפי ההנחה זו דלא הוי מה"ב ממש כיון דנקנה לו קודם המצוה ממילא ליתא לראיית הרא"ש דהתם דבשעת הפרשת חלה כבר נסתלק העבירה מש"ה מברך דהוי רק גנאי להזכיר ש"ש עליו, אבל הכא באוכל טבל בעידן האכילה הוי העבירה י"ל דאינו מברך כלל וצ"ע:

דף צד:

וכל דבר המסויים. [בתשו' סי' ס"ח כתב רבינו למאי דקי"ל כיבוד אב משל אב די"ל דאין היורשים צריכים לקיים צוואת אביהם בדבר שיש בו חסרון כיס מממון הירושה דכיון דירשו הממון הוי ממון שלהם, ואח"כ כתב וז"ל] וההיא דהניח להם רבית דבר מסוים י"ל דהתם הוי זילותא לאביו אבל מדין כיבוד י"ל דלא מיחייבי וצ"ע:

רש"י ד"ה אין רוח חכמים וכו' אין רוח חכמה. עיין תויו"ט פ"ג משנה י' דאבות:

שם רש"י ד"ה אין חייבים להחזיר כו' דכתיב והשיב את הגזילה וכו'. ובמל"מ פ"ד ה"ד ממלוה הביא דברי הגד"ת שהקשה על רש"י שכתב שלא אליבא דהלכתא דהא למסקנא אמרי' בהגוזל בתרא (דף קי"ב) דרשות יורש [לאו] כרשות לוקח דמי וטעמא דברייתא

משום דכתיב וחי אחיך לדידיה אזהר רחמנא וכו' והכי קיימא לן, ונכנס הגד"ת והמ"ל לדחוקים רבים:

ולענ"ד נראה ליישב עפ"מ שהפליא לתמוה בפ"י אהא דסוגיא (דף קי"ב) דקסבר רמב"ח דהטעם משום רשות יורש כרשות לוקח דמי וקנה בשינוי רשות. וקשה לשיטת הרמב"ם ושאר פוסקים בח"מ (סי' שנ"ג ס"ג) דהא דקונה בגזילה בשינוי רשות היינו שלא להחזיר גוף החפץ, אבל מ"מ בדמים מתחייב, וא"כ היכי קתני הכא דא"צ להחזיר דהא מ"מ נתחייבו בדמים. ובשלמא אדברי רמב"ח במתני' דהגוזל ומאכיל י"ל דא"צ להחזיר היינו גוף הגזילה רק הדמים, אבל הכא דקתני הניח להם אביהם וכו', ולענין דמים סו"ס חייבים ליתן דמים ע"ש:

ולענ"ד נראה דמיושב קושיתו דהא מסקינן בסוגיין ל"ק כאן בגזילה קיימת וכאן באין גזילה קיימת וכו'. והנה לכאורה לפום ריהטא היה נראה מסברא בגזלן שעשה בו שינוי מעשה דקנה וא"צ להחזיר גוף החפץ רק דמים (משום דהא) [דמשום הא] עדיין לא מקרי אין גזילה קיימת כיון דמ"מ יכול להחזיר זה החפץ, ולא שייך דממנע ולא עביד תשובה כיון דא"צ להחזיר משלו, רק מה שהוא בעין. וכך מצאתי בשיטה מקובצת בשם המאירי. אולם דעת המ"ל נראה דאינו כן, שכתב שם ליישב דברי הטור והרמב"ם שכתבו דבגזילה אם הוא בעין, וברבית מסויים מקבלין ממנו, וכתב דמש"ה בעינן ברבית מסויים כיון דא"צ להחזיר גוף הרבית כבר קנאה וממון שלו הוא לקדש אשה רק דעליו חיוב דמים כשיעור רבית ומש"ה הוי תמיד כמו אין הרבית בעין רק בדבר המסויים דצריך להחזיר גוף החפץ ע"ש, הרי אף דרבית עדיין בעין ויכול להחזיר גוף הרבית אפ"ה כיון שקנאו מקרי כמו אינו בעין, נמצא ה"ה בגזילה שעשה גזלן שינוי מעשה:

ועפ"ז מיושב קושית הפ"י הנ"ל, והיינו די"ל דהכי קאמר רמב"ח דהטעם משום רשות יורש כרשות לוקח דמי וקנאו היתומים הרבית בשינוי רשות ומש"ה א"צ להחזיר, אף דעליהם חיוב דמים מ"מ אין חייבים להחזיר דאין מקבלין מהם כיון דאינו בעין ואין מקבלים משום תקנת השבים, [ואף גבי בנים נראה דשייך תקנה וכן נראה במ"ל שמסתפק בזה, רק שהביא ראיה דלא שייך תקנה בבנים מדברי תוס' בסוגיין ד"ה אי עשה תשובה וכו', ולענ"ד אין ראיה משם דתוס' כתבו זה לפי האמת [ד]מקבלין דבר המסויים ול"ש תקנה כיון דד"א לא מקבלין מהם, משא"כ אם היו מקבלין כל הדברים היה ג"כ שייך תקנה וק"ל], משא"כ אם לא רשות יורש כרשות לוקח והיו צריכים להחזיר כמו אביהם, דבאותו ס"ד דלא ידעינן מוחי אחיך היה הדין דרבית כמו גזל, דצריך להחזיר גוף הרבית, וכמ"ש תוס' להדיא [שם ד"ה אע"פ] וא"כ היה נקרא גזילה קיימת ואמאי

אין הבנים צריכים להחזיר, אע"כ דרשות יורש כרשות לוקח דמי והוי אין הרבית בעין דקנאום ואין מקבלים מטעם תקנה, וק"ל:

ומעתה מיושבים דברי רש"י שהתחלנו, והיינו דרש"י רוצה לתרץ קושי' תוד"ה הא אביהם וכו' וא"ת לצי"ש קאמר וכו', ולזה כתב רש"י דהמקשן סבר דטעמא דברייתא כרמב"ח דרשות יורש כרשות לוקח דמי, והיה ק"ל מ"מ אמאי א"צ להחזיר דמים כקושית הפ"י, אע"כ מטעם תקנה ובאמת לצי"ש חייבים להחזיר ואין חייבים להחזיר היינו מדינא, א"כ ממילא הא אביהם חייב להחזיר מדינא ומשום דהוי בעין וכנ"ל. ומש"ה שפיר הקשה המקשן והוכיח מברייתא דעל כרחך בעין חייב להחזיר מדינא, וממעשה דאבנט שאמרה אפילו אבנט אינו שלך מוכח דאף באין בעין חייב להחזיר מדינא. ולזה הקשה מברייתא דע"כ מוכח לחלק בין בעין לאינו בעין וכו', ומשני הש"ס לבסוף דלעולם דיש חילוק והא דאמרה אבנט אינו שלך היינו דמי אבנט. וק"ל:

עוד בענין הנ"ל [מכבוד חתני מהר"ש נ"י וז"ל]:

קשה לי דנקט הטעם כרמב"ח לקמן (דף קי"ב ע"א) והו"ל למינקט דכתיב אל תקח מאתו וכו' לדידי' אזהר וכו' וכפי המסקנא שם וכרבא. ואחר החיפוש מצאתי קושי' זו במל"מ (פ"ד ממלוה ולוה ה"ד) והתירוצים שם דחוקים. והנלענ"ד דקשיתי לי' לרש"י קושית תוס' ד"ה הא אביהם, דדלמא לצי"ש קאמר דחייב, וס"ל לרש"י לתרץ דלצי"ש גם הבנים חייבים דהא אביהם הוי על המעות כגזלן, דהא במניח להם אחריות נכסים חייבים לשלם חוב אביהם, וע"כ גם בלא הניח קרקעות, מ"מ הנך מעות דריבית נהי דקנו בש"ר מ"מ הוי ככל מטלטלי דיתמי דלצי"ש משלמין, כדאיתא בכתובות (דף צ"א ע"ב) גבי קטינא דארעא, וכ"ז לטעמא דרמב"ח דמשוי לי' לרבית גזל והטעם רק משום רשות יורש כרשות לוקח דמי, אבל לטעמא דרבא דלברי' לא אזהר, והיינו דמיד שלקח הריבית הוא שלו ממש אלא דמצוה עליו להחזיר. ואם מת אף אם הניח קרקעות אינו משתלם מהם, לטעם זה אביהם לא נעשה בע"ח וכמ"ש תוס' (ב"מ ס"א ע"ב) [ד"ה יכין] א"כ אין על היורשים אפי' מצוה לשלם, ושפיר הו"מ לפרש דאביהם מחזיר לצי"ש. [עכ"ל חתני מהר"ש]:

דברי חתני ידידי הרב נ"י בישוב דברי רש"י טובים ונכוחים וראויים הדברים למי שאמרם. ובזכרוני שאמרתי ליישב דברי רש"י דבפשטות הסוגיא במאי דאמרינן אלא ל"ק קודם תקנה וכו' והשתא דאר"נ וכו' כאן בגזילה קיימת כו' קאי על כל פרכות הש"ס לתרץ בחדא מחתא, ולכאורה אינו מספיק על ההיא דהניח להם אביהם מעות של רבית, דאף דעדיין בעין הא מ"מ כיון דקנינהו כמ"ש תוס' בב"מ (דף ס"א) דמיד שלקח הרבית

הוא שלו אלא דמצוה עליו להחזיר, א"כ כיון דא"צ להחזיר המעות בעין מקרי אין גזילה קיימת כמ"ש המ"ל, והש"ך בנקה"כ יו"ד סי' קס"א דבגזילה שקנאה ביאוש וש"ר וכן ברבית כיון דא"צ להחזיר מקרי אין גזילה קיימת, לזה נקט רש"י לטעמא דהוי שינוי רשות, דלטעם זה אביהם חייב להחזיר בעין דהוי כגזילה בידו ומקבלו ממנו כיון דהוי גזילה קיימת:

שם תוד"ה אי דלא שייכא תקנה גבי בנים, [במל"מ פ"ד ממלוה ה"ד כתב להוכיח מכאן דגבי בנים לא שייך תקנה וכ' ע"ז רבינו וז"ל] ולענ"ד אין ראי' משם דתוס' כתבו זה לפי האמת דמקבלין דבר המסוים ול"ש תקנה כיון דדבר אחר לא מקבלים מהם, משא"כ אם היו מקבלין כל הדברים היה ג"כ שייך תקנה וק"ל:

דף צו:

גמ' האי מאן דגזל נסכא מחבריה. עיין מנחות דף ק"ז ע"א תוס' ד"ה ודלמא:

שם דגזל פדנא. ויקח צמד בקר (ש"א י"א פסוק ז') מתורגם פדנא דתורי:

שם גזל חמץ ועעה"פ אומר לו הש"ל, [בתשו' כ' רבינו בדין חמץ של עכו"ם ביד ישראל והישראל קיבל עליו אחריות אם נאסר בהנאה, וז"ל] ולכאו' הי' נראה להביא ראי' מסתמא דמתני' גזל חמץ ועבר עה"פ אומר לו הש"ל משמע דהחמץ אסור בהנאה, והא מצד הבעלים ליכא למקנס, דהא הם אנוסים דמה הו"ל למיעבד, ואף לבטל לא הי' בידם, דהא קיימא לן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם א"י להקדישו, ועי' בסוגיא דבב"ק דכי היכי דהנגזל אינו יכול להקדיש ה"נ א"י להפקיר, אע"כ דהקנס משום הגזלן דעבר עליו משום אחריות, הרי מוכח דגם בחמץ שאינו שלו אלא דעבר עליו ג"כ קנסוהו, וא"כ ממילא אין חילוק בין בעלים נכרים או ישראלים, ואף די"ל דמ"מ כאן הדין דיכול לומר הש"ל, א"כ אף אם יאסור בהנאה אין ההפסד להגזלן לא חלה הקנס עליו מש"ה הדין דלא נאסר החמץ דהבעלים הם אנוסים, והגזלן הא לאו פסידא דידיה, והך גופא אשמעינן מתני' דבאסורי הנאה יכול לומר הש"ל, וממילא ל"ש למקנסי' מש"ה מותר בהנאה, וה"נ בחמץ של נכרי ביד ישראל וקבל עליו אחריות כיון דאף אם יאסר בהנאה ליכא קנס על הישראל דהא יכול לומר הש"ל ומותר בהנאה, מ"מ ודאי פשטא דמתני' לא משמע כן, ודוחק לפרש כן דפשטא דמתני' מורה בודאי דהחמץ אסור בהנאה, א"כ מוכח לכאורה דמשום אחריות אסור בהנאה אחה"פ, והא דס"ל לחד מ"ד בירושלמי דמותר י"ל דהך מ"ד ס"ל כר"ל בב"ק דנגזל יכול להקדיש ולהפקיר א"כ י"ל דהאיסור משום הנגזל דלא ביטל, אבל למאי דקיימא לן כר"י דנגזל כיון דאינו ברשותו א"י להקדיש ולהפקיר מוכח ממתני' דמשום אחריות אסור אחה"פ [וכעת ראיתי (בקונטריסו דמעכ"ת), דבתשו' נב"י

כ' לפרש כן מתני' הנ"ל דמשום דיכול לומר הש"ל החמץ מותר בהנאה, דליכא בזה קנס להגזלן, ולענ"ד רחוק מדרך האמת]:
שם משום דברייתא איפכא תניא. עיין שבת דף קמ"ג ע"ב תוס' ד"ה ורי"א:
שם חדא מקמי תרתי אפיך. עיין יומא דף נ"ו ע"ב תוס' ד"ה מ"ש:
תוד"ה המחליף וכו' וכיון דלא מקיש לענין שבועה ה"ה לענין קנין. [בתשו' כ' רבינו להוכיח דבמטלטלין אין מעות קונות אף היכא דלא שייך לומר נשרפו חטיך ממה שכתבו בתוס' דאין עבדים נקנים לר"מ בכסף וז"ל] ונדחקו הא דנקט בשפחה מוכר ובפרה מחליף, דאורחא דמילתא נקט, ואמאי לא בפשוטו דבעבד ל"ש נשרפו דהא יברח מהאש בעצמו, וגם הא מחוייבים להצילו ממיתה, ואף אם נדחוק דדברי תוס' לר"ל דס"ל משיכה הוא דאורייתא, מ"מ הא ר"ל ס"ל דר' שמעון ס"ל דד"ת מעות קונות, א"כ י"ל דר' מאיר ס"ל כר"ש ובעבדים ל"ש נשרפו, אלא על כרחך דאין לחלק, דבכ"מ תקנו דמעות אינן קונות, וכמו שכתב הש"כ (סימן צ"ח סק"ט):

דף צח:
דא"כ נפלגו בחמץ בפסח, [בחי' לעיל דף מ"ה. כתב רבינו אם הכוונה בגזל חמץ או בשומר עיי"ש]:
שם מכאן אמרו וכו'. תמוה לי הא ביין שהחמיץ אין יכול לומר הרי שלך לפניך כדקתני במתני', ולדחוק דהברייתא ב' בבות קתני דבתחלה חשיב מה שאין יכול לומר הש"ל ואח"כ קתני תרומה ונטמאת והיינו כמו אבל תרומה. דהא בסמוך דייקינן פירות והרקיבו אומר לו הרי שלך לפניך והתנן וכו' הרי דפשוט דהש"ל קאי אכל הברייתא, [ועוד] הא תחלה קתני פסלתו מלכות [נראה דר"ל דלרב הונא ע"כ כל פסלתו אומר לו הש"ל וא"כ אפי' מיירי בפסלתו מלכות א"ל הש"ל ועי' גיר' הגר"א, ובת"ח גר' ונתנסך] ולר' הונא לעיל כל פסלתו אומר לו הש"ל, וצ"ע:
ואולי י"ל דתרי גווני נסיב דמתני' בריחיה וטעמי' חלא וכדדייקינן לעיל צ"ז א' התם נשתנה ריחו וטעמו, ובברייתא בריחיה חלא וטעמי' חמרא דלא הוי שינוי כ"כ, ולאביי דס"ל [ע"ז ס"ו] דריתי' חלא וטעמי' חמרא חלא לכאו' להוי שינוי השם ולקני, י"ל דלאביי אמרי' באמת כפי הדוחק הנ"ל דהברייתא ב' בבי קתני, וס"ל כר' יהודה לעיל דפסלתו מלכות הוי כנסדקה ומיירי הברייתא בפסלתו מלכות, והרקיבו היינו כולן, וסוגי' אליבא דהלכתא דריחי' חלא [וטעמי' חמרא] חמרא ניחא ליה יותר לאוקומי כולה ברייתא בחד בבא, והחמיץ היינו בריחיה חלא וטעמי' חמרא והרקיבו היינו קצתן, ועדיין צ"ע דלא חלקו הרמב"ם והשו"ע בהחמיץ כמו שחילקו בהרקיבו:

שם היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור. וקמ"ל דאע"ג דנפל מכח הסתירה שלו ואם לא הוי סותר מצד זה לא היה נופל מצד האחר, וסד"א דהו"ל מתחלה לאסוקי אדעתי' ולהחזיק ולהסמיך הצד ההוא בקורות להשעינו עד שיחזור ויבנה מקום הסתירה, קמ"ל דפטור מאחר שזה שכרו לסתור והוא עשה כמו ששכרו, אם לא שהיתה מחמת המכה שהכהו בכח גדול וביד חזקה עד שיפול צד אחר דאז חייב. רש"ל ביש"ש:

דף צט.

תוד"ה רבי מאיר סבר וכו' ועוד דא"כ אמאי אינה מקודשת לר"מ ללישנא דלעיל. תמוה לי הא באמת מספקינן בקדושין אם ר"מ סבר דרך כלל דמלוה בעין מקודשת דלא כרב, והיינו אף היכא דאינו ברשות בעלים לחזרה כגון שהתחיל להשתמש בו ממש והוציא פרוטה, או דדוקא היכי דאיכא ברשות בעלים לחזרה ולא נעשה מלוה אבל בהוציא מעט לא, וא"כ הא ודאי אם נדמה הכא למלוה בעין מ"מ לטעמא דברשות בעלים לחזרה דהוי פקדון ממש בודאי ליכא דמיון, וא"כ בפשוטו ניחא, דלישנא קמא קאמר דטעמא דר"מ דאינה לשכירות אלא בסוף דאלו ישנו לשכירות [מתוע"ס] לא הוי מקודשת, דהיינו למסקנא בקדושין דטעמא דר"מ דברשות בעלים לחזרה אבל בעלמא במלוה בעין אינה מקודשת ואח"כ אמר ואב"א דר"מ ס"ל דמקדש במלוה היינו בעין מקודשת אף היכא דל"ש מלוה ברשות בעלים לחזרה מש"ה הכא מקודשת וצע"ג:

דף צט:

אייתי ראיה וכו'. כתב בני רחימי בההיא דאייתי ראיה דמומחה את, היינו אף דרוב מצויים נגד זה יש רוב מומחים שאינם מנבלים, וזה דניבול אתרע ליה רובא בודאי כן הוא הפשוט, וכ"כ הפרי מגדים סי' א' [אולם לפ"ז סתם אדם ששחט וניבל, נימא מה ששוחט אח"כ בלא אחרים רואים אותו ליתסר דהא אינו מכלל הרוב, וכיון דאתרע וניבל פ"א בפנינו וגם אף בשחט בזמן רב אח"כ דאפשר דלמד בנתים, מ"מ נימא כיון דהוא שחט כשלא היה מומחה יצא מכלל הרוב זה ודלמא גם עתה לא היה מומחה, ובזה יש לדון טובא, אבל עכ"פ מה ששחט במעט זמן אחר שחיטתו זו שניבל בפנינו יהא אסור, וחידוש שלא הובא מזה כלל באחרונים]:

ומה דהקשה בני נ"י כיון דאין הולכין בממון אחר הרוב דלמא הוא מיעוטא דמתנבלים בשחיטת מומחה, נ"ל (כיון) כי היכי דאמרינן בע"ז (ל"ד ע"א) כיון דאיכא שאר עגלים וכו' הוי מיעוטא דמיעוטא, ה"נ י"ל כיון דרוב הניבול הוא ע"י אינו מומחה, וגם רוב העולם אינם מומחין, ויש ג"כ חזקה שלא למד בכה"ג מפקינן ממונא, ובאמת יותר הו"ל לבני נ"י להקשות דנימא רוב מצויים נגד רוב ניבול, דהוא מן אינו מומחה והוי פלגא

ופלגא, ואיך נוציא ממון, ומ"מ לפי הנ"ל י"ל דסמוך פלגא לרובא דעלמא דאין מומחין וחזקה דלא למד:

גם י"ל דמדין שומר אתינן עלה דחייבי' בתורה בלי בירור שבועה דנאנסה, והכא אפשר דלא מהני שבועה דהוי כההיא דאיסי דספ"ו דבב"מ [דף פ"ג א] אם יש רואים יביא ראיה ויפטור, ואף להפוסקים שם [כונת רבינו למש"כ הרי"ף שם דאיכא מ"ד שאם הביא ראי' נפטר מן השבועה אבל אינו חייב להביא ראי'] דאינו צריך לישבע, מ"מ דוקא התם דאף במקום שיש רואים, מ"מ אפשר דלא ידע מי ומי הם הרואים, אבל בזה כיון דבידו לברר שהוא מומחה צריך לברר, וכההיא דאמרינן [קדושין דף ס"ו ב] שלח אחוי, גם כיון דניבלה בידים, ואם אינו מומחה הוי מזיק בידים, דמי קצת להההיא דסימן שמ"ו סי"א בספק שמירה בבעלים ופשע דס"ל להרמב"ם דחייב והטור ס"ל דפטור, ומבואר בסמ"ע והש"ך שם טעם פלוגתייהו דהרמב"ם לשיטתיה דפושע הוי כמזיק וצריך להביא ראיה לפטור, א"כ הכא דהוי כמזיק ממש לכ"ע צריך להביא ראיה, אלא דיש לחלק, די"ל דשאני התם דהוא מזיק בודאי אלא דבבעלים גזה"כ לפטרו מש"ה על הספק חייב, אבל הכא זהו עצמו הספק אם הוא מזיק:

רש"י ד"ה אינה. [בקידושין מ"ח ע"ב כתב רבנו וז"ל]. גם דברי הרשב"א בסוגין קשים לי דההליט בדעת רש"י דאינה לשכירות אלא בסוף, היינו מיד משעת גמרו בא חיוב התשלומין, ואעפ"כ לא הוי מלוה קודם חזרה דהוי קידושין אריכתא. או דלמפרע מקודשת משעת גמרו, וק"ל לפ"ז למאי צריך לפרש בסוגין ובסוגיא דבב"ק דבשכר שעשיתי עמך דאינה מקודשת, היינו דכבר החזיר הכל, ולשי' הרשב"א הא אף בלא החזיר לא תהי' מקודשת דהא כבר נעשה מלוה בשעת גמרו, אלא ע"כ דלא נעשה מלוה עד החזרה כדעת תוס' רי"ד, וצ"ע:

ועיין תוס' רי"ד שכ' דבשכר שאעשה עמך דמקודשת היינו שצריך לחזור ולומר לה בשעת נתינת הנזמים לידה הרי את מקודשת, ובט"ז השיג עליו וכו' דא"כ הוי כמו בשכר שעשיתי עמך, ותמיהני על תמיהתו, דבעצמו כתב מקודם בסי' כ"ח כדעת רש"י דלמ"ד אינה לשכירות אלא בסוף, היינו בשעת חזרה לידה וכדעת תו' רי"ד, וא"כ ע"כ בשכר שעשיתי, היינו שאומר כן אחר החזרה, דקודם חזרה הא לא נעשה עדיין מלוה, וא"כ ממילא שכר שאעשה מה שאמר בשעת חזרה הרי את מקודשת אף דהוי בשכר שעשיתי, מ"מ כיון דעדיין לא החזיר בשכר שעשיתי גופא ג"כ מקודשת ולא קשיא מידי. (וע"ע מ"ש רבנו בקדושין שם):

דף ק.
תוס' ד"ה מחיצת וכו' מכח ההיא משנה דהמסכך. עי' לקמן דף קט"ז ע"ב תוס' ד"ה ל"צ הב':

דף ק:
תוד"ה חייב דהכא ליכא למיחש כיון שבעל כרם נמי מפסיד, יש לעיין בסברת תוס' דכיון דמפסיד לעצמו ל"ש שלא יהא, דלכאורה זהו נסתר מסוגיא דחולין (דף מ') דמוקי מנסך באית לי' שותפות בגוי', ועי' תוס' שם אף דהוי מערב, מ"מ אשמעינן דלא אמרינן קלב"מ, והרי למאי דקיימא לן כר"י דהיזק שאינו ניכר לא שמי' היזק, והכל מקנס שלא יהא, והא במנסך דמיירי בשותפות ל"ש שלא יהא וכו', ובשלמא על דברי הפ"י לעיל [דף צ"ח. תוס' ד"ה הא קמ"ל] שכתב ג"כ גבי העושה מלאכה בפרת חטאת, כיון דלא משכחת אלא בשותפות ל"ש חששא שלא יהא דמפסיד גם לעצמו, לק"מ מסוגיא דמנסך הנ"ל, די"ל דבמנסך כיון דמחייב על חלק חבירו מדין מערב וזהו שייך בלא שותפות, מש"ה אף דעתה עירבו ע"י שותפות לא פלוג רבנן בתקנתם, משא"כ בפרת חטאת דלא משכחת אלא ע"י שותפות בזה לא קנסו, אבל על תו' במסכך גפנו דמחייב על שעירב גפן בתבואת חבירו, דזהו משכחת בלא שותפות, דמערב גפן חבירו בתבואת חבירו כמ"ש הר"ש בכלאים [פ"ז מ"ד] בשם הירושלמי, דגם בכה"ג נאסרו, וא"כ אף דעתה עירב גפן שלו, מ"מ נימא דלא פלוג ובכל ענין קנסו כמו במנסך, וצ"ל דוקא במנסך דהחיוב על חלק חבירו הוא מצד שמערב יי"נ בתוכו, וענין התערובות אינו גורם הפסד לעצמו רק מעשה הניסוך גורם הפסד בשלו, ומה שמחייב ע"י שמכחו מתערב יינו האסור בשל חבירו, בזה אינו מפסיד לעצמו, משא"כ במסכך גפנו דהתערובות עצמו זה בזה הוא הגורם ומפסיד את שלו, (ועי' חי' גיטין דף נ"ג):
בא"ד אי קנס הוא במזיד דוקא. ק"ל הא הברייתא מוקמינן כר"מ ור"מ הא סבור בדרבנן קנסו שוגג אטו מזיד, וא"כ י"ל דסבר כת"ק דר"ע דמקיים כלאים לא הוי דאורייתא, וההיא דמסכך גפנו י"ל במזיד דהרי תוס' לא הקדימו קושייתם אההיא דהמסכך (למה) [אלא] בהא דנתייאש משמע אף בשכח וא"כ קשה כנ"ל, והיינו מרויחים בזה קושית תוס' ד"ה מחיצת כרם די"ל דמוכח דהברייתא כר"מ מדקניס גם בשוגג. (עי' מש"כ בחי' ב"ב דף ב' ע"ב):
עוד בנוסח אחר:
תמוה לי הא הברייתא כר"מ ור"מ הא סבר בגיטין [דף נ"ג ב] דגם בשוגג חייב דקנסו שוגג אטו מזיד בדרבנן ודלמא קסבר ר"מ כת"ק דרבי עקיבא [מו"ק ה' ב] דמקיים בכלאים

ליכא דאורייתא וקנסו שוגג אטו מזיד ודוחק לומר דמ"מ יקשה מהמסכך גפנו דהוי דאורייתא ו(לא)קנס ר"מ, דהא מדלא הקדימו קושייתם עלה דמתני' דהמסכך גפנו ע"כ משום דזהו באמת דמסכך בידים משמע דהוא מזיד ורק על הברייתא דנתייאש גם בשוגג דשכח במשמע, וא"כ קשה כנ"ל דהא הברייתא כר"מ דקניס בדרבנן בשוגג אטו מזיד, ואדרבא היינו מרויחים בזה קו' תוס' לעיל ד"ה מחיצת הכרם, דהברייתא מוכח דאתי כר"מ מדמחייב גם בשוגג מוכח דכר"מ דקנס שוגג אטו מזיד, וצ"ע:

דף קא.

רש"י ד"ה דזול וכו' אני הייתי מוכר סמנים. לפ"ז דזול ציבעא היינו דצמר צבוע הוזל אבל הסמנים עצמן לא הוזלו, ותמוה לי דלמאי צריכי לזה ואמאי לא אמרו בפשיטות דהוזלו סמנים, ואף דגם אלו מכרן לא היה מוכרן ביוקר מ"מ כיון דאין שבח סמנים ולא מקרי השבה הוי כנאבד הגזילה דמשלם כשעת הגזילה וצ"ע:

ובאמת ק"ל גם על הגמרא דלמאי צריך לאוקמא דגזל צבע וסמנים דחד, לוקי כדמעיקרא דגזל סמנים שרויים וצבע צמר שלו והוזל הרבה עד שהצמר עם הצבע שעליו אין עולים לדמי הצבע כשהיה בעידן הגזילה, ואי יש שבח סמנים מהדר ליה הסמנים ואומר הרי שלך לפניך, ואי דבמאי נשקליה יאמר באמת החזק לך גם בצמרי, ואי אין שבח סמנים לא הוי השבה על הסמנים וצריך לשלם כדמעיקרא וצע"ג:

תוס' ד"ה או וכו' אלא נוי בעלמא יותר. עיין ש"ך סימן שצ"א סק"ב:

דף קא:

ברש"י ד"ה יש להן וכו' אבל מותרין הן להסיקן, תמוה לי הא פירות שביעית אסור להסיק דהוי הנאתו אחר ביעור כמבואר בסוגיין לרבנן דר' יוסי, והרי הכא מוקמינן לה כרבנן מדרמי עלה מעצים ומשני אמר קרא לאכלה הרי דעצים אין בהם קדושת שביעית והיינו כרבנן דר"י, וא"כ הכא בצובעי' דחל עליהם קדושת שביעית, וגם הא רש"י [כתב] להסיקן קודם הביעור הרי דחלה עליהם קדושת שביעית, וא"כ גם קודם הביעור אסור להסיק בהם, וצע"ג:

שם תוד"ה שהנאתן, דהא אמרינן לענין שביעית חזותא מילתא. ק"ל היכן מצינו דבשביעית בודאי חזותא מילתא הא מה דמשני לעיל שאני התם דאמר קרא תהי' בהוייתה תהא היינו דאף דחזותא לאו ממש היא מ"מ אסרה תורה גם המראה שבא מכח שביעית כדאמרינן מעיקרא גבי ערלה הנאה הנראה לעינים אסרה תורה וכו' אבל לא דבערלה ושביעית חזותא מילתא היא, וא"כ שפיר שעת ביעורו היא, והו"ל לתוס' למינקט הקושיא לפי הצד דחזותא מילתא היא, ובאמת לענ"ד ג"ז לק"מ דאנן אמרי'

דשביעית אסור להפסיד רק בדרך לאכלה היינו דומיא דלאכלה שיהי' הנאה בשעת הביעור, אבל הנאה שלאחר הביעור לא דבשעת ההפסד הרי עדיין לא נהנה והוי כמפסיד בלא תכלית, אבל בהיפוך הנאה דקודם ביעור דלא נפסד ליכא איסור, והראיה מדמצרכינן קרא ולא לסחורה אף דהנאה דהיינו המכירה אינו בשעת ביעורו, אע"כ דהנאה דקודם ביעור אינו נאסר, אבל הביעור דקודם הנאה דוקא אסור:

דף קב.

גמ' יצאו משרה וכבוסה. עי' בכורות דף י"ב ע"ב תוס' ד"ה ודאי:

שם ור"י כולה נזיקין חדא מסכתא היא. ק"ל הא מ"מ איכא סתם אחר בחולין קל"ה לא הספיק ליתן לו עד שצבעו פטור, ודייקינן מזה לעיל ס"ו א' וצ"ד ב' דשינוי קונה, ולפמ"ש תוס' לעיל צ"ה ע"ב ד"ה בשבח וכו' בתירוצם הב' דר"י מצי סבר שינוי קונה, אלא דלצבוע לו אדום לא נתכוין לקנות ניחא, אבל לתירוצם הא' דמוכח דר"י סבר מההיא דלצבוע אדום דשינוי לא קני אלא דבשבח גזילה משום תקנת השבים הוא ומש"ה בלצבוע אדום דאינו גזלן לית בי' תקנת השבים, יקשה כנ"ל, הא מסתם מתני' דחולין מוכח דשינוי קונה, וביותר קשה הא רב יוסף בעצמו לא פליג על רבה לעיל [דף ס"ז א] אלא בדין יאוש, אבל במה דאמר רבה דבר תורה שינוי קונה לא פליג, ואפי' חוזר לברייתו (כמ"ש תוס' שם) וכמ"ש תוס' דף ס"ו ע"ב ד"ה מי איכא למ"ד דמשמע דרב יוסף לא פליג על רבה בדין שינוי, ואלו הכא ס"ל לרב יוסף בפשיטות דהלכה כר"י גבי לצבוע אדום, ולאידך תירוצא דתוס' דטעמא דר"י גבי לצבוע אדום דלא נתכוין לקנותו ניחא הכל, וצע"ג:

שם ברש"י ד"ה לתוך המשרה דהוי סחורה. וק"ל הא גם לביתו דלא מקרי סחורה כדקתני בשביעית [פ"ז מ"ג] דמותר לצבוע לעצמו, מ"מ הכא אסור וכדדרשינן דדומיא דאכלה בעינן דהנאתו בשעת ביעורו וצ"ע:

דף קב:

מחכו עלה במערבא. ביצה דף ל"ח ע"ב שבועות דף כ"ו ע"א:

שם לא כל המקדיש. עיין נדרים דף מ"ג ע"ב:

שם נעשה כמי שהקנה להן כסות אשתו וכו', [בשו"ת ח"א סי' ל"ז ציין רבינו מקומות כיו"ב וז"ל] דמצינו בבכורות (דף י"ח) ר"ט סבר אקנויי אקני לי' מקום בחצירו, וכ' תוס' שם ואפילו בלא קנין קני, דגמר ומקני, א"נ כל פעם הרועה פותח וכו' עד כאן לשונם, הרי דלתירוצם הא' היכי דגמר ומקנה בודאי מהני אף בלא מעשה קנין. וכעין זה מצינו עוד בע"ז פרק השוכר את הפועל (דף ס"ג) כיון דאורחיה לאקופי קני לי' דינר גביה ועי' בפ' הגוזל עצים כיון דהקדיש נכסיו נעשה כהקנה להם מעיקרא, ועי' בשיטה מקובצת

שם אולם הרשב"א בחדושיו פ"ק דגיטין בסוגיא דמעמד שלשתן כ' אההיא דע"ז הנ"ל דלאו מדינא קאמר דהא אין אדם מזכה לחבירו ע"י עצמו ע"ש בד"ה אמר אמימר:

במ"ש הטור ח"מ סי' צ"ז סעי' מ"ד בד"א שאין נותני' וכו' כיון שקנאם לשמם וכו', יש לעיין אמאי השמיט הטור לכתוב דגם בצבען לשמן בע"ח אינו גובה מהם כדקתני בברייתא, ונלע"ד עפי"מ שהעלה הרא"ש בב"ק דלמסקנא דאמרי' שליחותי' קעביד לא צריכנא תו לשינויא דנעשה כמי שהקנה להם מעיקרא רק לענין צבען לשמן צריכ' להך תירוצא ע"ש. והנה בשורש התירוץ דאמרי' כמי שהקנה להם מעיקרא דמיא כ' הרשב"א הובא בשיטה מקובצת דהיינו דאמדי' דעתי' שלא כיון להם שיהיו בכלל ההקדש עי"ש, והנה לכאורה גם לענין ערכין דקתני בברייתא צריכי' לשנויי כן דאמדינן דעתי' שלא היה רוצה שיכנסו אלו נכסי בכלל השעבוד, ומעתה י"ל דדוקא שהוא במתנה בזה אמדי' דעתי' שלא הי' רוצה שיהי' כלים אלו בכלל השעבוד, אבל בלוה מאחד דאפשר דזה לא הי' רוצה ל[ה]לות רק שיהי' ג"ז בכלל השעבוד והי' לו לפרש שאין מכניס זה לשעבוד ומדלא פירש שעבד הכל, ודומה לזה החילוק כ' תוס' בכתובות פ' נערה דף מ"ז ע"ב ד"ה שלא וכו' ע"ש, כנלענ"ד בדעת הטור, אבל דעת הפוסקים כ' בפשיטות גם בבע"ח כן, וע' בגד"ת דגם לענין בע"ח אמרי' כיון שלוה נעשה כמי שהקנה להם מעיקרא דמי ע"ש, וע' ברמב"ן שהובא בבעה"ת מבואר דגם לענין קנאם לשמן צריכי' לשנויי' דנעשה וכו', מעתה י"ל למ"ש הרי"ף ס"פ נערה דבגרושה אין שמין מה שעליה, אפשר דהדין דמ"מ במה שצבען לשמן עדיין לא זכתה בהם דלא אמרי' כיון שהקדיש, שהרי אינו חפץ בטובתה, וליתא להך אומדנא, ומזה ליתא ג"כ לדין שהעלה בשו"ת צ"צ סי' ג' ע"ש. זולת שנאמר דהך נעשה וכו' היינו דלב ב"ד מתנה דצבען יהא שלה. ועי' בהראב"ד בשיטה מקובצת שדחה זה דא"כ מאי פריך הש"ס בכתובות פ' נערה ע"ש, ובאמת לא ידעתי דזהו עדיין לא מתרצא בפירושו של הראב"ד דמפרש שמקנה להם בתחלה וגמר ומקני להם, ובזה ג"כ קשה מאי פריך הש"ס אימא דש"ה כיון שהקדישן הקנה להם מעיקרא שלא יהי' בכלל הקדש אבל בלא הקדש אינו מקנה:

תשובה בענין שליחות:

ע"ד סך ר"ן שקיבל עליו במפורש כל האחריות המעות בהליכה לפ"פ. הנה אם הי' זה בדרך הלואה בהיתר שימוש מעות בהליכה, מ"מ י"ל דכשנותן המעות בפ"פ בעד הסחורה דקונה להמשלח מקרי פרעון כיון דנותן ע"פ דעת המלוה ואח"כ הוי דרך מקח וממכר דהמשלח זוכה על ידו בסחורה וחוזר ומוכר לו לכך וכך. ולכאורה יש לדון דהא היסוד בסוגיא דבב"ק ק"ב ע"ב לפ"מ דקיימא לן דלא כחוכא דמערבא ומטעם דא"ה אפי'

חטים וחטים נמי אע"כ דהמוכר מקנה לבעל המעות עיי"ש היטב, ומה"ט כתב הרי"ו והביאו הב"ח סימן קפ"ג דאם קנה במעותיו ומכוין לזכות לחברו דלא קנה. א"כ בנ"ד נמי נהי דהוי כפרעון חוב דלא גרע מזרוק לים והפטר מ"מ לא נעשו מעותיו של המלוה דבמה זכה בהם, ע' בשיטה מקובצת בב"מ בדף ע"א ע"ב שהביא דעת גדולי פוסקים דבאמר זרוק לרה"ר והפטר דמצי אחר לזכות בהם דהוי כהפקר דלא נעשו מעותיו דהמלוה, וא"כ בנ"ד לא מקרי מעות המשלח ואינו בעל המעות, מ"מ זה נסתר מההיא דבב"מ דע"ג ע"א ד"ה והחמרים מעלי' במקום היוקר כבמקום הזול ועיין בתוס' שם דכיון דאין האחריות התבואה על החמרים נקנה התבואה להמשלם במקום הזול, ומלישנא דתוס' שם והחמרים הי' משתכרים במעות ההליכה מבואר דהחמרים היו עוסקים במעות לצורכם בהליכה ובוודאי כן הוא בפשוטו דאם לא לאיזה תועלת עשו כן החמרים, הרי דמ"מ זוכה המשלח את התבואה, וע"כ אז משום דברבית הקילו דקנין קצת מותר, או דמ"מ לענין דעת המקנה מקרי זה בעל המעות כיון דמ"מ הגיע לו המעות שנפרע בזה המשלח ומכחו הגיע לו המעות. [המשך התשו' לענין איסור רבית אינו שייך לכאן, ועי' תשו' ח"ג סי' פ"א]:

דף קג:

גמ' תקנה גדולה התקינו. עי' שבועות דף מ"ה ע"א תוס' ד"ה גדולות:

תד"ה ור"ט ושמא השתא אכתי לא שמיע לי'. ותמוה לי דמ"מ יקשה אהא דמתיב רבא מעשה בחסיד וכו' ואס"ד דמשתבע חסיד מי משתבע, כיון דידע ופריך מהברייתא הו"ל לאלם הקושיא דאי באשתבע מ"ט דר"ט הא בב' ב"א דאין הוצאה יתירה על השבח ליכא תקנתא וצ"ע. (הגה עיין במהרש"א):

דף קד.

תד"ה רבה אמר וכו' ובפ' המוכר את הספינה. ק"ל דלמאי הקשו דרבה אדרבה מאוקימתא דרבה דשם, בלא"ה לקשי מגופה דמתני' דר"י דפוטר בפונדיון משום דלאתויי שדרי' ורבה לא חידש רק דהא דת"ק מחייב גם בצלוחית דמירי בחנוני מוכר צלוחית והוי הצלוחית ג"כ כמו הפונדיון והשמן דהכל מסר לו החנוני וצ"ע:

תוד"ה הכי וכו' [בהגהות לשו"ע חו"מ סי' קכ"א בש"ך ס"ק כ"ז כתב רבינו דלעולם המעות ברשות הלוה כל שלא אמר לו המלוה לתת לשליח זה אע"ג דמהימן לי', וכתב ע"ד התוס' כאן וז"ל] ועי' תוס' ב"ק תמהו אמאי חייב כו' ודבריהם תמוהים לי כיון דלא הוי שלוחו דהמלוה, מה בכך דל"ש לומר אנת (הא) [לא] מהמנת מכל מקום המעות לא

יצאו מרשות הלוה ושלו נאנסו ורק בפקדון [מהני היכא דמוכח דמהימן לי' דלא שייך טעמא] דאת מהימנת וצע"ג:

דף קד:

תוד"ה אגב, [עי' בחי' לעיל דף י"ב ע"א מש"כ רבינו ע"ד התוס' כאן, ובענין אודיתא אי מהני מטעם קנין, עי' מש"כ רבינו בחי' לב"ב דף קמ"ט סוד"ה ואולם]:

תוד"ה חוץ תימה אמאי איצטריך וכו', לענ"ד נראה דברישא ממועט רק היכא דבתחלת הגזל לא הי' פרוטה ולא חלה עליו כלל חיוב השבה, אבל בזה שהגזל היה הרבה וחלה עליו חיוב השבה היה ס"ד דאף בנשאר אצלו פחות מש"פ דחייב להחזיר, (ויוליכנו אחריו לא קאי אשוה פרוטה דרישא), ומצאתי אח"כ בשיטה מקובצת בשם הרא"ש, וכן כתב בתורת חיים והנאני:

תוד"ה מע"פ היא וכו' ואיכא למימר דאינהו מוקמי להו בעמד בדין וכו', ותמוה לי הא לרב ושמואל דס"ל שעבודא ל"ד אף בשעבדו בפי' לא מהני כמ"ש תוס' סוף ב"ב להדיא, וא"כ מאי בכך דעמד בדין דמהני דיש לו קול הא לא עדיף ממלוה בשטר דיש לו קלא דלא מהני אפי' שיעבדו בפירוש וצל"ע:

תשובה בענין הנ"ל:

מ"ש ידידי נ"י בישוב דברי תוס' בב"ק דס"ל שם דעמד בדין הוי כמוחזק וכגבוי, אם אמנם הנכון כדברי מעכ"ת נ"י דלפי פסק הש"ע דבכתב פס"ד הוי כגבוי לענין שמיטה, ע"כ אזדא לה ראיית תוס' (ב"ק) מגיטין, לענ"ד, אפשר דגם תוס' ס"ל דבכתבו פס"ד הוי כמוחזק לענין שמיטה אלא דס"ל דעמד בדין סתמא קתני משמע אף בלא כתבו פס"ד, וכמו דמצינו להרי"ף דהקשה סוגיא דצא תן לו על סוגיא דעמד בדין ולא ניחא לי' לומר דעמד בדין מיירי דוקא בכתבו, ולזה יפה הוכיחו תוס' דמשום קלא אתינן עלה:

ובהיות שכן דעכ"פ מוכח לה טעמא דקלא, א"כ מה"ת להמציא עוד טעם לומר דבכתבו הוי כגבוי לענין גבי' מיתומים ובודאי משמיטה ליכא ללמוד זה, כמו דמצינו למקצת אמוראים בגיטין דבשטר שיש בו אחריות ג"כ אינו משמט אף לב"ה דלאו כגבוי דמי, וכן להרמב"ם דפסק יחד לו שדה אינו משמט וכ"ה בש"ע סי' ס"ז ס"ב אף דבודאי לענין גבי' לא מיקרי מוחזק לומר בו שעבודא דאורייתא לכו"ע, ובפרט הא לענין שמיטה אף דלית לי' קרקע ללוה מהני כתבו לו פס"ד, וא"כ אם נדמהו לכגבוי לענין שמיטה ג"כ בכה"ג גם ממטלטלי דיתמי לגבי דכגבוי מהמטלטלין דמי, וא"כ תקשי חומש ג"כ ליגבי היכי דהניח מטלטלין, אע"כ דאין לדמותו לשמיטה, וכן באמת דעת כל הראשונים דעמד בדין לחוד בלא כתבו פס"ד ג"כ גובה ממשעבדי וע"כ משום קלא אתינן עלה, א"כ בודאי

דוחק לומר דתרתי סברות איתנהו דבעמד בדין לחוד הוי קלא ובכתבו פס"ד הוי כגבוי, גם אם באמת נימא כן תיקשי בהיפוך מנ"ל דעמד בדין הוי קלא דלמא הכל רק בכתבו פס"ד ואי דעמד בדין סתמא קתני מיירי אף בלא פס"ד, א"כ הדרא קושייתנו בההיא דבב"ק דקתני ג"כ סתמא עמד בדין:

עכ"פ לענ"ד א"א לומר כדברי ידידי נ"י אם לא דהתוס' בב"ק ס"ל דעמד בדין לחוד באמת לא גבי ממשעבדי, ובכ"מ דמזכיר הש"ס עמד בדין מיירי בכתבו פס"ד דכמו דמפרשינן כן בההיא סוגיא דבב"ק כמו כן נוכל לפרש בכ"מ ואין לנו ראי' דעמד בדין הוי קול, וזהו בודאי מבואר ההיפוך מכל הראשונים גם תיקשי כנ"ל לענין מטלטלין:

דף קה:

דאמר רבה שורי גנבת. בפשוטו גם לענין שבועת עדות הכי דאם כשטען עלה ש"ש אני עליו השביע לעדים שיעידו שגנבה ואמרו אין אנו יודעים דחייבים משום עדות דהוי ממון לענין דאי מגנבה, וק"ל דא"כ במשביע ע"א דתליא בדבר הגורם לממון [שבועות ל"ב א] אפי' לרבנן דגורם לממון לאו כממון דמי [נמי יתחייב], דמ"ש דהוי ממון לענין שבועה מכח דאלו מגנבה דזהו לכ"ע אפי' לדידן דגורם לממון לאו כממון דמי וכדקי"ל כן לפסק הלכה, ה"נ לענין משביע ע"א הא הוי ממון לענין אם לא ישבע, והרי חזינן דלר"ש דגורם לממון כממון דמי הוי לענין שבועת ע"א גורם לממון משום דאם לא ישבע ואפ"ה בפקדון משום אלו מגניב לאו מקרי גורם לממון כיון דהשתא הוא בעיניה כדאיתא פ"ק דפסחים [ו' א'] וא"כ כיון דמכח אלו מגניב מקרי כפירת ממון מכ"ש משום דאם לא ישבע מקרי כפירת ממון וצע"ג:

שם הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן כו', נסתפקתי אם בשעת הכפירה לא הי' ברשותו, ובענין דלא שייך אשתמוטי דהשומר והפקדון הי' באגם וכפר אם חייב באונסי' די"ל דכפירה לא עדיף מגזלן ממש בלא מעשה קנין לא קם ברשותו לחיוב אונסי' רק לענין פסול צריך שיהי' בענין דל"ש אשתמוטי ומלישנא דסגיי' משמע דגם לענין חיוב אונסין וקיימא באגם בעי' בענין דלא שייך אשתמוטי, אבל הסברא צ"ע:

שם וחייב באונסין, דמ"מ לא פקע ממנו חיוב שומרים, ונפ"מ אם אחרי שכפר נתייקר ופשע בו שנאבד, דמצד גזלן לא משלם רק כשעת הגזילה, דהיינו שעת כפירה שהי' בזול ומטעם שומר חייב בשעת הפשיעה זולת בנאנס דבאנו לחייבו רק מדין גזלן משלם כשעת הכפירה כנלענ"ד:

תוס' ד"ה מאי וכו' כתבו בשלמא בעונש שבועה דהיינו קרבן שייך (דלא ענש אא"כ הזהיר) דפסח ומילה ליכא קרבן משום דלית בי' לאו אע"ג דאיכא כרת עכ"ל. [וקשה] הא

בסוגיא [דמכות דף י"ג ב] אמרי' דקרבן ל"צ אזהרה. וכן בשבועות די"ח ב' ד"ה ל"ת מנ"ל כתבו דלא מחייב חטאת אא"כ יש בה לאו מידי דהוי אפסח ומילה עכ"ל, וק' כנ"ל. ועי' בתו' זבחים דף ק"ו א' ד"ה אזהרה שהקשו בעצמם כן על פי' רש"י דהתם. ואפשר לדחוק דתוספות בב"ק ושבועות הנ"ל ס"ל דסוגיא קאי לרבינא דאליביה מצינן למימר דקרבן בעי אזהרה כמ"ש תוס' זבחים שם. (ועי' ברש"י יבמות דף נ"ה א' ד"ה לכרת וכתב דלא הו"ל לעונשו כרת אלא אם כן הזהיר [בתשו' ח"ב סי' קי"ח כ' רבינו וז"ל ועי' רש"י יבמות שכתב בטעמא דרי"צ דאין מלקות בחייבי כריתות דס"ל בעי אזהרה, ותמוה דהא פסח ומילה יש כרת בלא אזהרה, והו"ל לרש"י לפרש דס"ל קרבן בעי אזהרה, וצע"ג] וצ"ל דס"ל לרש"י דרי"צ ס"ל כרת בעי אזהרה מש"ה ס"ל דליכא מלקות בחייבי כריתות):

דף קו.

גמ' אמר רבא מסתברא מילתי' דרב. גיטין דף י"ג ע"ב וש"נ:
שם הודה מעצמו. עי' לקמן דף ק"ח ע"א תוס' ד"ה ובאו עדים:

דף קו:

ברש"י ד"ה ולשני לי' בגונב בן פקועה וכו' דאיכא למאן דמכשיר בלא שחיטה דתנן רש"ש וכו'. תמוה לי הא [זהו] גם לת"ק דהתם, ודקיימא לן דהפריס עג"ק טעון שחיטה הא זהו רק מדבריהם משום מראית עין וא"כ שפיר יש לאוקמי בבן פקועה ואכלו בהיתר גמור ששחטה ומ"מ אינו חייב ד' וה' דהא מקודם הסימנים טבוחים ועומדים ולא מקרי וטבחה וצ"ע:
שם ברש"י ד"ה בשותף וכו' והכא לא קרינא וטבחו כולו. לא ידעתי אמאי נקט רש"י תרתי הא בטעם אחד סגי כדמפורש בפ' מרובה דף ע"ח ע"ב, ואולי יש להגיה א"נ:
נוסח אחר:
תמוה לי דנקט תרי מלתא, והא אם חמשה ולא חמשה חצאין לא צריכינן לטעמא דטבח כולי' בחיובא, ולטעם דטבחו כולי' בחיובא ל"צ לטעם דלא חצאי בקר וכמבואר להדיא בסוגיא דמרובה [דף ע"א ב] וכ"כ רש"י לעיל ע"ח ב' להדיא דאפי' דקיימא לן ואפי' ה' חצאי בקר מ"מ הכא פטור דטבחו כולי' בחיובא, ואולי צריך להגיה ברש"י א"נ הכא לא קרי' וטבחו כולי' בחיובא:

דף קז.

תוד"ה עירוב ובהנזקין גבי ב' כיסין, וכופר הכל פטור. ובענייי איני רואה משם דכופר הכל פטור, דבשוורים י"ל דאדרבה כ"ה חייב כיון דטוען ברי, ואפשר גם על השניים חייב מדין גלגול ורק באומר לא מצאתי אלא א' בזה פטור, דעל השניים הוא שמא

דמנתחי מהדדי, וגבי כיסין הוא רבותא דאף דטוען לא מצאתי אלא א' חייב דמקרי ברי אף דאפשר דאתעכל קיטרייהו, וגבי החזרתי א' הוי רבותא, דאפילו בכה"ג יש לו מיגו דלא מצאתי אלא א' דהיה פטור דהוי טענת שמא וכקושית תוס' שם [ד"ה תניא], ולגירסת תוס' דקתני כן רק גבי כיסין, הא כתבו שם דמיני' מוכח דכיסין הוי ברי מדלא מהימן (ד)במיגו דלא מצאתי אלא א' ואשמעינן רבותא דאפי' בהחזרתי דלא הוי מיגו דטענה מעולה, משום דאערומי מערים, וכ"ז לא הי' חידוש וכ"ה גם בפשוטו הא רי"צ בא לאשמעינן לאפוקי מתני' דהמוצא מציאה, ובכופר הכל פשיטא דלא שייך תיקון עולם שלא ירצה להגביה, דמה לנו בזה כיון שסוף סוף אינו מחזיר כלום:

[עוד קשה לי] שם בתוס' בסברא דהתם לאו מידי דכפירה, וביאר הש"ך סי' צ"ג [סק"ד] דבפקדון הוה העזה כיון דהאמינו ומסר לו ובטח לבו בו הוה העזה, איך יתרץ בזה האי דהנזיקין דלא הימני' אמרי' לרי"צ מודה [במקצת] אינו פטור במיגו דכופר הכל:

בא"ד וכן בפ"ק דב"מ בשמעתא דהילך כו', [בחידושי ב"מ שם כ' רבינו וז"ל] ועי' תוס' ב"ק שהקשו לרש"י דכופ"ה פטור משום א"א מעיז מסוגי' דב"מ דאמרי' הא שתים פטור משום הילך, ועיין במהרש"א שכתב לא ידענו מה קושיא דהא סוגי' במלוה ושייך ג"כ אא"מ, ע"ש. ונוראות נפלאתי על מאור עינינו מהרש"א ז"ל הלא קושית תוס' מבואר היטב בגיטין (נ"א ד"ה מפני) דלר' יעקב נאמן בג' במגו דאמר שתים ולא הוי מגו דהעזה כמו בכל מודה במקצת, וע"כ משום דמסייע לי' שטרא יכול להעיז, וא"כ שפיר קשה לרש"י כיון דיכול להעיז, גם בב' לחייב אף דהוי הילך והוי כופר הכל הא יכול להעיז:

בא"ד וי"ל כגון דההיא דכפירה קמן, [עי' בחי' רבינו לב"מ דף ה'. בתוד"ה למ"ד הילך פטור, ובתוך הדברים כ' וז"ל] ובזה ניחא ג"כ דברי תוס' בב"ק (דף ק"ז) במה שכתבו בההיא דכפירה קמן, ולכאורה תימה דהא ל"ש אשתמוטי והוי העזה ולפטור במגו, אע"כ כנ"ל. ובאמת רחוק בעיני הדבר לומר כן ותמי' גדולה בעיני על דברי תוס' בב"ק, זולת שנאמר דתוס' קאי לאביי דסבר מלוה ישינה:

דף קז:

אתמר נמי אמר ר"א וכו' הואיל ויצא ידי בעלים בשבועה ראשונה, [ז"ל השואל] דנראה ממשמעות הסוגיא דקם לי' ספיקתא דר"ז אם ר"י דוקא בעומדת על אבוסי' או לא, והא באמת נפשוט, ובהיפך, דמדצריך לטעמא דיצא בשבועה ראשונה מוכח דלא מפטר מטעם דקנה בשבועה ראשונה וא"כ שלח יד חייב [עכ"ל השואל]:

ונ"ל דלק"מ דלכאו' קשה בדברי רש"י ד"ה שלח בו יד וכו', ואשכח דדידי' כפר, הא הסברא קצת דחוק דנהי דקנה לה להתחייב באונסיה מ"מ לא קנה להיות שלו ואינו

בכלל דידי' כפר, וגם קשה לכוון כן בלשון הש"ס ושבועה לא מהני בי' כלום, והא באמת יש לפרש בפשוטו דהכי אמרי' דכפל הוא דוקא היכא דטענת נגנבה פטרה אותו אם הי' האמת כן, בזה כיון דאשתכח בביתו הוא מקרי גנב, אבל בשלח בו יד מקודם דשבועת נגנבה אינה פוטרתו, דאף אם הי' נשבע באמת דנגנבו חייב כיון דשלח יד מקודם, בזה לא מקרי טוען טענת גנב לחייבו בכפל, והוא סברא אלימתא, ומתפרש שפיר בלשון הש"ס ושבועה לא מהניא בי' כלום, היינו דלא מהני לפטור עצמו בזה, והוא לכאורה תמי' עצומה על רש"י ז"ל:

והנראה לע"ד דסברת רש"י מוכרחת מהא דפשטה מדר' יוחנן טוען טענת אבד ונשבע וכו' לאו משום דקנה (בעלים) בשבועה ראשונה, והא התם דחזר וטען שמה שנשבע אבד היה שקר אלא שאז היה נגנב, בזה לא שייך סברתינו הנ"ל, דהא אם השבועה שני' הי' אמת דנגנב הי' פטור, דהא באותו הזמן שנגנב, עדיין לא נתחייב באונסין, אע"כ מטעם סברת רש"י הנ"ל, והיינו דכפירה שני' שנגנב והיה בביתו, דעלה יתחייב כפל, דידי' כפר, דכיון דהיה ברשותו ונשבע לשקר דאבד קנה להתחייב באונסין והוי כדידי' וכפירה שני' דידי' כפר, וזהו ראיה חזקה לסברת רש"י:

ומה שדקדקנו בלשון הש"ס ושבועה לא מהני בה כלום, היינו דבשלח בה יד מתרי טעמי נקט, והיינו חדא בשלח בו יד קנה והיינו דידי' כפר, ועוד טעם אחר דשבועה לא מהני, היינו דנגנבה לא פטרו כלל כסברתינו הנ"ל. ומדוקדק היטב לישנא דהש"ס דגבי שלח יד נקט ושבועה לא מהני בי' כלום, וגבי ההיא דר"י דטען אבד ונשבע נקט הואיל וקנה בשבועה ראשונה, ולא נקט לישנא ושבועה לא מהני, והיינו דבשלח יד נקט ב' טעמים, חדא, דקנה ודידי' כפר, וחדא דשבועה לא מהניא דהא נגנבה לא פטרתו, אבל גבי ההיא דר"י הוי רק חד טעמא דקנה בשבועה ראשונה, דאילו טעם הב' דשבועה לא מהני ליכא בזה וכנ"ל, א"כ דברי רש"י נכונים, דדברי רש"י המה לפרש על טעם ראשון דשלח בו יד קנה, על זה מפרש רש"י דקנה ודידיה כפר, אבל מה דנקט ושבועה לא מהני היינו באמת טעם אחר וכנ"ל:

ולפ"ז ניחא מה דפשט מדר"י היינו דשם פטור משום דקנה בשבועה ראשונה, והיינו דדידי' כפר, ה"נ בשלח יד דפטור מה"ט, ובדרך מכ"ש, דהא בשלח יד איתא עוד טעם דשבועה לא מהני בי'. אבל לפי האמת דאר"י הטעם משום דיצא ידי בעלים בשבועה ראשונה דמשמע דבלא"ה חייב, מוכח רק דלא נידון לומר דדידי' כפר, אבל מ"מ בשלח בו יד אפשר דפטור, משום טעם השני דשבועה לא מהני בי'. כנלע"ד:

שם גמרא אמר רב ששת הטוען ט"ג בפקדון כיון ששלח בו יד פטור כו', [ז"ל השואל חתני הרב מוהר"ש נ"י] ק"ל הא השומר נשבע שלא שלח יד ושנגנבה ובאו עדים שהפקדון בביתו ושלח יד מקודם, א"כ כמו דאמרי' בשבועות [דף מ"א ב] באומר מנה לי בידך והוא אומר להד"ם ובאו עדים דיזפי' ופרעי' דלענין יזפי' שומעין להעדים דיזיף ולענין מה דאמרי העדים דפרעי' הוי הודאת בע"ד דלא פרע, ה"נ נימא דלענין זה שהפקדון בביתו שומעין להעדים ולענין שאמרו העדים ששלח יד מקודם לפטרו מכפל נימא דהוי הודאת בע"ד שלא שלח יד עכ"ל:

מה שהק' חתני נ"י קו' עצומה, נלענ"ד דבקנס לא אמרינן דהוי הודאת בע"ד שלא שלח ידו כיון דאין מתחייב קנס בהודאתו, דאף דלא אמר בדרך הודאה לחייב עצמו מ"מ א"א לדון כלל על הודאתו. וראיה לזה מדברי הריטב"א שבועות [דף ל"ג ב] ד"ה ראיה בלא ידיעה וכו' בקנס אם אמר לא אנסתי אשה מעולם ובאו עדים שאנס אשה בפניהם אע"פ שהוחזק כפרן אינו משלם קנס שזהו בכלל פרט למרשיע את עצמו כיון דבהודאת קנס ממש פטור ה"נ בהודאה הבאה משום כפירה עכ"ל, ובמקום אחר כתבתי בארוכה בזה. [עי' בחי' שבועות שם]:

דף קח.

רש"י ד"ה תבעוהו. [בחי' ב"מ דף ל"ג ע"ב כתב רבינו לדייק מלשון רש"י דדוקא אם היה פטור אבל פשע ונגנבה לא מקני לי' כפילא, וכתב ליישב בזה קושית תוס' ד"ה רבא ע"ש]:

שם תוד"ה רבא וא"ת דהכי כו'. [עי' מש"כ בזה לעיל על דברי רש"י ד"ה תבעוהו]:

דף קח:

נגנבה באונס והחזיר גנב בבית שומר [בהגהות לשו"ע סי' ש"ה ס"ב כ' רבינו וז"ל] ואם החזיר גנב לבית שומר ואח"כ נאבד בפשיעה היא איבעיא דלא איפשיטא אי אמרינן כלתה שמירתו ופטור השומר או כיון דהדרא הדרא לשמירתו וכתבה הרמב"ם סוף הל' שאלה ופקדון וסיים הלכך השומר פטור ואם תפסו הבעלים אין מוציאין מידן. גם ביש"ש העתיק האיבעיא אלא דפסק אם תפס מפקינן מיני'. אולם מהשמטת הטור והרא"ש נ"ל דס"ל כהרמ"ה הובא בשיטה מקובצת דלאביי ורבא דס"ל דש"ש עושה עמו דין וכן הש"ח אם רצה עושה עמו דין בודאי דלא כלתה שמירתו ופסקינן כוותיהו עיי"ש:

שם תוד"ה לוה אע"ג דיש לו שאר נכסים במה לפרוע. [בתשו' כ' רבינו ע"ד מהרש"א בכוונת תוס' דנפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש מטלטלין בנ"ח], לענ"ד דברי מהרש"א הם יחידאי, ומדברי כל הפוסקים לא משמע כן. ואף במתנת שכ"מ משמע

בש"ע [סי' רנ"ג] דכל שיש מקום לגבות מיורשים אפילו ממטלטלי, גובין מהם ולא מצי לגבות ממתנת שכ"מ:

דף קט.

תוס' ד"ה לוה כו' אבל נתנו במתנה. עי' כתובות דף מ"ט ע"ב תוס' ד"ה הוא, ועי' בתשו' הרשב"א סימן תרי"ח דחולק ע"ז:

בא"ד הכי נמי לא משתעבדי מטלטלי. עי' יבמות צ"ט ע"א תוס' ד"ה כתב וכתובות דף מ"ט ע"ב תוס' ד"ה הוא:

דף קי.

גמ' אמר רבא. כעין זה בב"מ דף ק"ט ע"ב גופא א"ר מניומי כו' ובשיטה מקובצת שם כתב בשם הרא"ש אע"פ שלא חידש דבר קאמר גופא משום דבעי מימר אחריתי ודכוותה בפ' הגוזל וכו':

דף קי:

אלא מעתה יבמה וכו', בתוס' כתובות מ"ז ע"ב ד"ה שלא כתבו דפריך משום דבדידה תלויין הקידושין וכו', ומה"ט פירכת הש"ס דוקא במן האירוסין דאלו מן הנשואין לא שייך הטעם דבדידה תלי מילתא דהא אפשר דהוא לא היה רוצה בגונא זה שיתבטלו הקידושין למפרע שיהי' למפרע בעילתו בעילת זנות, וא"צ למה דנדחקו התוס' בסוגיין בזה:

פרק י - הגוזל ומאכיל:

דף קיא:

גמ' אמר רב חסדא גזל. עי' פ"ז משנה ג' דתרומות ובירושלמי שם. (גהש"ס) [בתרומות שם תנן המאכיל את בניו קטנים ואת עבדיו בין גדולים בין קטנים משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, וכתב הרע"ב בניו קטנים דלאו בני חיובא נינהו, וכתב ע"ז רבינו שם וז"ל] משמע דלגדולים הם חייבים לשלם וכדאיתא ר"פ הגוזל ומאכיל אר"ח גזל וכו' רצה מזה גובה וכו', ומ"מ קשה לרמב"ח דלא ס"ל להא דר"ח יקשה ממתני' דמאי איריא דנקט בניו קטנים ועבדים וצ"ע. ונראה לענ"ד ליישב דהא כל עיקר דינא דמתני' דא"צ לשלם חומש כיון שלא אכלו בעצמו, וא"כ י"ל דנקט בניו קטנים ועבדים לרבותא לא מיבעיא לאחרים גדולים דהאוכל ישלם חומש אף לרמב"ח [דס"ל דהאוכל פטור] היינו דמצד גזילה א"צ האחר האוכל לשלם אבל פשיטא דבתרומה צריך לשלם החומש מדין אכילת תרומה בשוגג, (וגם הקרן צריך להפריש שיהא תרומה ויחזיק לעצמו למכור לכהנים אבל החומש צריך ליתן לכהנים), בזה אין המאכיל משלם חומש אבל במאכיל

לקטנים ועבדיו דלית להם לשלם ס"ד דהמאכיל ישלם חומש קמ"ל דגם בזה המאכיל פטור, ודו"ק:

שם ז"א רשות יורש כרשות לוקח דמי, [עי' מש"כ רבינו לעיל דף צ"ד ע"ב בענין קושית הפ"י לשיטת הר"מ דביאוש וש"ר קנה ומתחייב דמים לבעלים א"כ אמאי פטורים מלשלם, ועי"ש עוד דברים בסוגיא זו. ועי' בחי' לב"מ דף ל"ה ע"ב אי רמב"ח פליג גם בשומר שמסר לשומר שאינו יכול לתבוע מן השני אם הראשון נשאר בחיובו]:

שם נימא תיהוי תיובתא דר"ח, קשה לי מאוד לשיטת הרשב"א והר"ח הובא בהר"ן פ"י דכתובות דכופין ליתומים גדולים לשלם מטלטלי שירשו מאביהם והא דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי היינו בקטנים, וכ"ה במרדכי ובהגהת אשר"י פ' הכותב, וכיון שכן קשה מסוגיין דפריך ממתני' נימא תהוי תיובתא דר"ח ומשני כי תניא ההיא לאחר יאוש כו', וק"ל מ"מ אף בלא הניח אחריות נכסים רק מטלטלים נכפייה ליתומים לשלם חוב אביהם, ואם מיירי בקטנים א"כ גם לר"ח לא פריך מידי דהא קטנים שהזיקו פטורים, וצע"ג:

נוסח אחר:

תמוה לי על שיטת הרשב"א מסוגי' דריש פ' הגוזל בתרא דאיתא שם נימא תהוי תיובתא דר"ח אמר לך כי תניא ההוא לאחר יאוש ע"ש, והרי התם ע"כ מיירי ביתומים גדולים דאל"כ גם לר"ח לא פריך מידי דקטנים שהזיקו פטורים, אע"כ מיירי ביתומים גדולים, וכיון שכן מאי בעי במתני' הניח להן אביהן אחריות נכסים גם בהניח מטלטלים יצטרכו לשלם חוב אביהן דהא יורדין לנכסיהן, וצ"ע:

שם תוד"ה אין גזילה מרישא וכו', תמיה לי על תמיהתם הא בפשוטו י"ל דמדרישא וכן ממתני' ידעי' דאיכא לאוקמי אחר יאוש והניח לפניהם דמתני' אף בבעין פטור דשינוי רשות [הוא דרשות יורש] כרשות לוקח דמי ואם הי' דבר שיש בו אחריות היינו דהגזילה דבר מסויים וכדס"ל לרמב"ח, אבל בברייתא דקתני דגזילה קיימת משמע אף דאינו מסויים מדקתני אין גזילה קיימת ולא נקט אף בקיימת ואינו מסויים, א"כ ליכא למימר דמיירי בלאחר יאוש דאמאי בהניח חייב נימא דהוי יאוש וש"ר. דס"ל להמקשן דרשות יורש כרשות לוקח דמי אי מסברא אי דמוכח כן מברייתא דרבי דרק פרה וחורש חייב, וראוי לומר דלא פליגי בזה אלא דר' אושעיא מיירי לפני יאוש ואפ"ה קתני דאכלו פטור, ומשני דמוקי לאחר יאוש ומוכח באמת דר' אושעיא ס"ל [דרשות יורש] לאו כרשות לוקח דמי והכי צ"ל לרבא דאמר אנא מתרצנא כר' אושעיא והא מ"מ מברייתא דר' מוכח דסבר דרשות יורש כרשות לוקח דמי והיכן מצינו דר"א חולק דדלמא ר' אושעי' (מיירי

לפני יאוש, וצ"ל דרבא ס"ל כר"ח דבגזל ולא נתיאשו ובא אחר ואכלו דרצה מזה גובה וא"כ מדקתני ואכלום דפטורים מוכח דמיירי לאחר יאוש ומוכח דר' אושעיא פליג אדר' וס"ל דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי, וא"כ סוגי' כפשטי'. אבל נתייאשו אין גובה אלא מן הראשון כיון דאכלו האחרון כו':

תוד"ה גזל [א"ה, בשו"ע סי' שנ"ו ס"ג הובא דעת הרמב"ם דביאוש וש"ר דקונה היינו דקונה החפץ אבל צריך ליתן דמים לבעלים וכתב ע"ז רבנו וז"ל] לכאורה נ"ל אף דכבר אכלו הלוקח, כיון דמיד שקנה מהגנב זכה בה, מתחייב בדמים [ו]לא נפטר במה דאכלו אח"כ ואינו דומה לדלקמן סי' שס"א ס"ז דהתם ליכא ש"ר ולא נתחייב בה:

בא"ד ואפי' היכא דאילו לא אכלו הי' חייב להחזיר כו', [עי' מש"כ בחי' לעיל ס"ט א' בתוד"ה כל]:

שם תוד"ה ר"ח מוקי, וי"ל דרב מוקי לה בדבר מסוים וכו'. תמוה לי מאד דא"כ מנ"ל להש"ס להמציא פלוגתא דרמב"ח פליג על ר"ח דלמא רמב"ח ס"ל כר"ח ומוקי להברייתא בדבר המסויים. (לכאו' תיבות אלו צ"ע) אלא דרב מוקי לפני יאוש) ורמב"ח מוקי לאחר יאוש, ומאי אולמא דרמב"ח מדרב, ומנ"ל להמציא דפליג על ר"ח, וצע"ג:

דף קיב.

לבריה לא אזהר רחמנא. [עי' מש"כ רבינו לעיל צ"ד ע"ב אם חייבין לצאת ידי שמים ועוד דברים בזה]:

[אם גבה הרבית ומת ועדיין לא גבה הקרן. אם יכולין לנכות הקרן מפני הרבית, או דגם בזה שייך לבריה לא אזהר רחמנא, ומה שגבה גבה, עי' מש"כ רבינו בתשו' שלפנינו וע"ע בתשו' רבינו ח"א סי' פ']:

תשובה בענין יתומים גדולים לענין רבית:

ע"ד ששאלונו באפוטרופס שהלוה זוזי דיתמי על אבליגאטיאן ששה פראצענטי לשנה בלי היתר עיסקא ואחר שנמסר השטר להאפטרופס ונתן המעות להלוה, אמר האפטרופס להלוה שמהראוי שיתן ליתומים שמונה פראצענטי, והשיב הלוה גם זה אעשה ונתן להאפטרופס הרווחים והאפטרופוס נתנם ליתומים להאכילם, ועתה טוען הלוה שרוצה לסלק הקרן ולנכות ב' פראצענטי שנתן עודף בכל שנה:

תחילה נדבר מדין ששה פראצענטי אם יוכל לנכותם כדין כל ריבית קצוצה, לכאורה יש להפך בזכות היתומים ע"פ מה שכתב הרא"ש בשו"ת, וכן פסק להלכה (בסי' ק"ס) אם עבר האפטרופס והלוה מעות היתומים בר"ק והאכילם ליתומים פטורים מלשלם אפילו כשיגדלו, ולמד רשב"א זה במכ"ש מדין גוזל ומאכיל בניו דפטורים מלשלם,

אמנם במ"ל (פ' ד' ה' י"ד ממלוה) כתב דהרשב"א והריב"ש פליגי, דהריב"ש (סי' תס"ה) לא פטר ליתומים רק מטעם יתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו, ממילא הדין רק בקטנים אבל להרשב"א גם באפטרופוס ליתומים גדולים כה"ג פטורים, ואחרי אריכות המ"ל במחלוקת הרשב"א והריב"ש כתב וז"ל ויש להסתפק בנתן ריבית להיתומים ולא נתן הקרן אם מנכין להו הריבית, א"ד כל סלוקי בלא זוזי אפוקי הוא, ולהרי"ף ז"ל אפילו בלא משכנתא דינא הכי הוא, ואם כן ה"נ כיון דפטירי מחמת דלאו בני מעבד מצוה ניהו, אם כן אף מהקרן אין מנכין דכל סלוקי בלא זוזי אפוקי הוא עכ"ל:

והנה אף דהמ"ל נקיט בלישניה כיון דפטירי וכו' דלאו בני כו' דנראה דנקט לה אליבא דהריב"ש מ"מ נראה דגם לטעמא דהרשב"א איכא לספוקי אף דמדמי לגוזל ומאכיל, י"ל דוקא בנתן כבר הקרן והריבית, אז הוי כגזל, משא"כ כשעדיין לא נתן הקרן דאפשר לנכותו עוד לא מקרי גזל וכן ראיתי כתב בפשיטות מארי זקיני רב הגולה רבי אברהם ברודא זצ"ל בספרו אשל אברהם, [בפי' פוסקים פ' א"נ סי' ח"י אות ה'] דלהרשב"א בלא נתן הקרן יכול לנכות, עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא ויכול לומר דקים ליה דיכול לנכות: וביותר י"ל אף אי נימא דלהרשב"א והריב"ש גם לנכות א"י מ"מ בנ"ד דעתה היתומים גדולים דנראה דלטעמא דהריב"ש יכול להוציא מהם הריבית גם מה שקבלו בעודם קטנים, דלטעמא דיתמי לאו בני מצוה, א"א לפוטרם רק לפי שעה בעודם קטנים אבל מ"מ כשיגדלו צריכים לשלם, כמו בפריעת בע"ח, א"כ ממילא יכול לנכות ולומר קים לי כהריב"ש, ואף במשכנתא ממש, דלכ"ע סלוקי בלא זוזי אפוקי הוא, מ"מ לענין ספיקא דדינא יכול לומר ק"ל, כמו שהוכחתי בתשובה במק"א, ואף דבש"ע פסק דפטורים אף לכשיגדלו י"ל דרק מספיקא יכולים לומר קים לי כהרשב"א, אבל היכי דלא נתן הקרן יכול לנכות ולומר קים לי כהריב"ש:

ולענ"ד אין הכרח לדברי המ"ל לומר דהריב"ש חולק בזה על הרשב"א, די"ל דגם הריב"ש ס"ל לדמותו לגוזל ומאכיל, ומה דדן הריב"ש מטעם יתמי לאו בני מצוה, היינו אף היכי דל"ש למפטרי' מדין גוזל ומאכיל, כגון דנתן הריבית ליתומים עצמם שלא ע"י האפטרופוס, או דהאפטרופוס הלוה מדעתם ובשליחותם או דמיירי דהריבית בעין, כמו שצידד המ"ל שם, דלהרשב"א דוקא בהאכיל כמו בגוזל ומאכיל, אבל בבעין חייב לשלם, ובזה דן הריב"ש דמ"מ פטורים משום דיתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו, ותדע דהרי הריב"ש שם כתב ואע"פ דראיתי בתשובה להרשב"א דאפילו במעות יתומים ר"ק יוצאה בדיינין וכו' ולכאורה יפלא הא אדרבא הרשב"א פוטר אותם ואפילו ביתומים גדולים מטעם גוזל ומאכיל, אע"כ דמיירי בחד מהנך גווני דליכא למיתי עלה מדין גוזל ומאכיל

דבזה ס"ל להרשב"א דמוציאים מיתומים, והריב"ש חלק עליו בזה דמ"מ פטירי דלאו בני מעבד מצוה נינהו, אבל היכי דשייך למפטרי' מדין גוזל ומאכיל גם הריב"ש מודה בזה דגם בגדולים פטורים, מ"מ אינו כדאי לחלוק על המ"ל, בפרט דבלא"ה דעת המרדכי להדיא, דאפילו באפטרופוס שהלוה מעות יתמי גובה מהם הר"ק, גם בשיטת הרשב"א י"ל דבלא נתן הקרן מנכין להו, והכי פשיטא לאא"ז הגאון הנ"ל, לזה נ"ל בנ"ד יכול לנכות להיתומים:

עוד בענין הנ"ל:

מ"ש מעכ"ת הגאון נ"י על תמיהתי בדברי המ"ל הנ"ל דיש לומר דהריב"ש מיירי בענין דליכא למיתי עלה מדין גוזל ומאכיל, כגון דהלוו הקטנים בעצמם וכדומה, ותדע דאם לא כן יסתרו דברי הרשב"א שהביא הריב"ש לדברי הרשב"א שהביא הב"י, וכ' רומעכ"ת דכל זה מבואר בדברי המ"ל עצמו:

נפלאתי על כבודו, וכי במידי דעסיקנא בי' אעלים עיני מסידור הדברים, אבל עיקר כוונתי הי' להקשות מתוך דברי המ"ל עצמו, כיון דכתב שלא יסתרו דברי הרשב"א אהדדי מוכח דמיירי בענין דליכא בי' טעמא דגוזל ומאכיל וא"כ מנ"ל להמ"ל לעשות מחלוקות באפוטרופס דגדולים, הא יש לומר כיון דמיירי בענין דליכא לדמויי לגוזל ומאכיל, מש"ה הוצרך הריב"ש למיתי עלה מדין יתמי לאו בני מיעבד מצוה, אבל בעלמא ס"ל גם כן אף בגדולים פטורים מדין גוזל ומאכיל והן הן הדברים שהקשיתי, ולגודל נחיצת מכתבי השמטתי לכתוב כדכתב המ"ל בעצמו:

ומ"ש מעכ"ת דאף לדברי המ"ל דהריב"ש חולק מ"מ במה שכתב הרשב"א דאפילו קטנים עצמם שהלוו פטורים להחזיר הריבית שאכלו מדין קטנים שהזיקו, בזה לא מצינו דפליג הריב"ש, דהוא מיירי דעדיין הריבית בעין, יפה כתב, אולם עכ"פ י"ל היכי דלא נתן הקרן יכול לנכות דלא מקרי הזיקו, די"ל מדידהו קאכלי:

ונ"ל ראי' לזה מתשובת מהרי"ל הובא בב"י (סי' ק"ס ד"ה כ' במרדכי) עיי"ש, דטרח למצוא זכות היתומים, ולא אתי עלה מדין קטנים שהזיקו, אע"כ מיירי בשהקרן עוד ביד הלוה ויוכל לנכות, ולפ"ז י"ל בדרך ממה נפשך אם באנו להשוות דברי מהרי"ל להרשב"א, ע"כ מוכח דיכול לנכות, ואם נימא דפליגי, יכול לומר קי"ל כמהרי"ל, וכעת אין אתי ס' מהרי"ל לעיין במקור הדברים:

שם גמרא פרה שאולה משתמשים בה כל ימי שאלתה. עיין שיטה מקובצת בב"מ דף ק"ט ע"א ד"ה אר"י עד האידנא בשם הרשב"א והר"ן:

שם משתמשים בה וכו'. [עי' בחי' לכתובות ל"ד מה ששייך לסוגיא זו]:

שוכר שמת אם היורשים רוצים להשתמש בה, נלענ"ד דאף בלא הניח להם אביהם נכסים צריכים לשלם השכירות משלהם, (אף) דאין להם זכות יותר מאביהם (מ"מ) כיון דאביהם לא היה לו זכות שמוש בחנם ה"נ אין להם זכות שמוש בחנם, ומ"מ אפשר לומר דאביהם מיד ששכר נעשה בע"ח על דמיו וזכה בשמוש ויכולים היורשים לומר אבינו אנו יורשין זכות השמוש, וחובו אין אנו משלמין, ודמי לקנה מטלטלין ולא נתן דמיהם ומת, דיורשים זוכים בהמטלטלים וחובו אין משלמים ה"נ שכירות ליומא ממכר הוא, ויש ללמוד כן מדברי תשו' הרשב"א סי' אלף וכ"ח. ואם הניח אביהם אחריות נכסים עי' בחו"מ סי' של"ד ס"א בהגהת ש"ע. אח"ז רב מצאתי בריטב"א פ"ג דכתובות דכתב להדיא דשכר אביהם ומת דמשתמשים כל ימי השכירות ואין חייבים לשלם השכירות אם לא הניח להם אחריות נכסים. ועי' תשובת בני אהרן סי' כ"ט:

[בהא דמותר להם להשתמש בה כל ימי שאלתה ולא אמרי' דאין השואל רשאי להשאיל כ' רבינו בתשו' וז"ל] נסתפקתי לדינא לפי"מ דמסיק הסמ"ע סימן שי"ז סק"ה דבמשכיר לחבירו דירה בביתו אינו יכול השוכר להשכיר לאחר דיכול לומר אותך אני יכול לקבל, אבל אחר א"י לקבל עיי"ש, א"כ א"ל דמהאי טעמא יכול המשכיר לומר להיורש אותך א"י לקבל, וכמו כן בעלמא אם בני ביתו של היורש מרובים, י"ל דאינו זוכה לדור שם כמו דשוכר אינו יכול להשכיר למי שבני ביתו מרובים כדאיתא בש"ע שם רס"י הנ"ל, או דנימא אף דאינו יכול להשכיר, מ"מ ירושה דממילא עדיף וברא כרעי' דאבוה, ואין להביא ראי' מההיא דהניח להם אביהם פרה שאולה דמשתמשים בה כל ימי שאלתה אף דאביהם לא הי' לו רשות להשאיל דאין השואל רשאי להשאיל, די"ל דבאמת גם בהשאיל אביהם לאחר לא הי' הבעלים יכולים להוציא מידו, די"ל דאין השואל רשאי להשאיל היינו רק לכתחילה בעלמא, [ועדיין לא מצאתי דין זה דהפוסקים כתבו דאין השואל היינו לכתחילה, אבל מ"מ דיעבד לא מקרי פושע לומר אין רצוני, ולא ביארו באם השאיל לאחר והבעלים באים להוציא מידו ולעכבו מלהשתמש אם זהו בכלל לכתחילה או דיעבד] מה שאין כן הכא דאף דיעבד אם השוכר השכיר למי שבני ביתו מרובים יכולים הבעלים לעכב ולמחות בשוכר ההוא כדמשמע להדי' מדברי הגהת ש"ע סי' שס"ג סעיף י' י"ל גם היורש אינו זוכה בזה, ועיין בתשו' הרשב"א הובא בב"י סי' שמ"ב וצ"ע לדינא:

שם מתה אין חייבין באונסיה. [ברא"ש כתב דאם אמר השואל החזירו לי הפרה או תקבלו עליכם אונסים הדין עמו, ובחי' כתובות דף פ"א. בתוד"ה לימא כתב רבינו דמשמע דהתוס' פליגי על דין זה עיי"ש]:

בשו"ע סי' שמ"א ס"ג אבל חייבים עלי' כשומר שכר נ"ב, וכ"כ תוס' בב"מ דף צ"ו ע"ב אבל בנ"י שם משמע דאפי' בפשיעה פטורין וכ"כ בשיטה מקובצת שם בשם רמב"ן:
ואם לא ידעו שהיא שאולה וסברו דנהנו משלהם י"ל דפטורים ועי' בספר מחנה אפרים הלכות שאלה סימן ב':
שם משלמין דמי בשר בזול, ואם הניח להם בגד שהם בפקדון גבי' וסברו ששל אביהם ונשתמשו בהם ובלו, עי' לשון הרמב"ם פ"ו מזכיי' ובלשון תשו' הרא"ש בטור אה"ע סי' נ' ובתשובת הרשב"א שהביא הב"י שם, וצ"ע לדינא:
שם ופליגא דרב פפא כו'. [בתשו' כתב רבנו וז"ל]. אבל בשומר אם אמרינן משעת שאילה דנראה דגם בנתייקר ונאנסה מעצמו חייב כפי שעת האונסים למפרע משעת שאילה דכך הוא חיובא דידי' דכל מה שיתחייב בשעת אונסין הוא חל למפרע מעידן שאלה דזהו בודאי אינו משמע דעל שיווי החפץ בשעת שאילה חייב מעידן שאילה ועל היוקר דאח"כ חייב משעת אונסין וגם סתמא אמרינן הניח להם אביהן אחריות נכסים חייבים לשלם משמע דגובים בכל מה שהיה חייב אביהם אילו היה חי והיינו כשעת אונסין:
[ביישוב שיטת הרמב"ם דפסק כל"ק ופסק לדר"פ עי' מש"כ רבנו בכתובות ל"ד ע"ב ועי' עוד בחי' ב"מ צ"ד א' שדן רבנו להוכיח כהרמב"ם מהא דמהני קנו מידו להתחייב ש"ח להיות כשואל, עי"ש עוד ענינים]:
עי' נ"י דקיימא לן כאיכא דמתני לה אסיפא אבל ברישא גם בהניח להם אביהם אחריות נכסים פטור דמשעת אונסים הוא דנתחייב ולא נשתעבדו הנכסים בחיי אבוהן, והא דבסיפא בטבחוה ואכלוה חייבין היינו דבסמוך למיתה דלא פקיד דפקדון הוי בכדי שלא יסברו ששלהם הוי ויאכלוהו, מאז הוי פשיעה ומעידן דפשע נשתעבדו נכסיו, מזה כתב הנ"י ללמוד בשואל חמור לרכוב עליו שלוחו ומתה ולא נודע אם באונס ואם מחמת מלאכה דפטור, דהוי כאומר איני יודע אם נתחייבתי, אבל בשואל חמור סתם ומסר לשלוחו לרכוב ומתה וא"י אם בפשיעה או לא בזה חייב דהוי א"י אם פרעתיך, דמיד כשמסר לשלוחו הוא פושע עליו דאין השואל רשאי להשאיל ואשתעביד נכסי' עכ"ל:
ונבאר לשון הזהב של הנ"י במה שכתב והספק אם בפשיעה או לא, הא בשואל קיימינן דאף באונסין חייב והו"ל למינקט וא"י אם באונס אם מתה מחמת מלאכה, ואמרתי דהרי צריכין להבין דאמאי ברישא במתה פטורים הא בגוונא דסיפא אם היורשים מודים דלא ידעו שהיא של אחר ומתה ג"כ לחייבו דהא אשתעבד נכסי' בחיי אבוהן דפשע ולא פקיד דפקדון היא, ולזה צ"ל דהשיעבוד נכסים מעידן דפשע היינו רק לענין אם תאבד בפשיעה זו, ובספק הוי א"י אם פרעתיך, אבל אם לא נאבדה בפשיעה זו ליכא

שיעבוד נכסים, ואך מ"מ אם נאנסה תוך הפשיעה למה דקיימא לן דתחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב וע"כ משום דכולה שם פשיעה עליו, ממילא הוי כנאבד בפשיעה ואשתעבד נכסי למפרע מעידן דפשע, וא"כ רבא לשיטתו דס"ל דבתחילתו בפשיעה וסופו באונס מיתה דפטור דאמרי' מלאך המות מה לי הכא, מש"ה ברישא במתה פטור, דהא לא נאבד בפשיעה זו ואין שם פשיעה עליו, דהא שומר חנם כה"ג פטור, אלא דבאנו לחייב עליה דשואל חייב באונס, בזה כיון דאין שם פשיעה עליו נתבטל השעבוד נכסים של התחלת פשיעה ומתחיל החיוב מעידן האונס כאלו לא פשע, והוא נכון בסברא בעזה"י, וכיון שכן מדוקדקין דברי הנ"י, דאלו לא היה ספק שפשע והיינו יודעים דלא היה פשיעה רק דהספק אם נאנסה דמתה כדרכה או מתה מחמת מלאכה, בזה היה מקרי א"י אם נתחייבתי, דהא אף אלו ידעינן דמתה כדרכה לא היה חיוב מעידן פשיעה דהיינו כשמסר לשלוחו דהא לא נאבדה בפשיעה זו דהא קיימא לן מלאך המות מה לי הכא, וכיון דהחיוב רק משעת אונסין ממילא בספק שמא מתה מחמת מלאכה הוי ספק בעיקר החיוב, לזה נקט דוקא בספק פשע ודו"ק. (ועי' עוד באורך בדברי הנ"י בחי' בב"מ דף ל"ו ע"ב אות י"א י"ב):

תוד"ה אע"פ כו' ולכך איך חייבין להחזיר דמע"פ אינו גובה מן היורשין. לשון זה תמוה דהא קיימא לן מלוה ע"פ גובה מן היורשים והוה להו לומר עדיף דהמעות אלו הם מטלטלין ואינם משתעבדים:

[בדברי התוס' עי' מש"כ רבינו עוד בחי' לב"מ דף ס"א ע"ב בתוד"ה רבא]:

בא"ד וי"ל כו' דהוי כנתינה בטעות כו', היינו לס"ד דהש"ס אבל למאי דמסקינן דהטעם דלדידי' אזהר לבריה לא אזהר אמרינן מדלא אזהר לבריה ע"כ דקנה הריבית כשלוקח וזה ברור. (עי' מש"כ בחי' ב"מ דף ס"א ע"א בתוד"ה לעבור):

תוד"ה קטנים וליכא לאוקמי כגון שהניח להם אביהם נכסים וכו'. ולענ"ד נראה ליישב כיון דר"פ הוא המשיב ה"ק הניח לפניהם וכו', ומסתמא גם הוא בעל אתקפתא כמ"ש בכללי הפוסקים, ור"פ דאזיל לשיטתיה בערכין (דף כב א) דלעולם אין נזקקין לנכסי יתומים קטנים דפריעת בע"ח מצוה וקטנים לאו בני מיעבד מצוה נינהו, וא"כ שפיר י"ל דבגדולים אפשר לאוקמי בהניח אחריות נכסים חייבים לשלם חוב אביהם, אבל בקטנים שפיר קשה דמטעם אכילתם אזוקי מזיק ומטעם חוב אביהם הא אין נזקקין וק"ל:

נוסח אחר:

ואפשר ליישב סוגיא דהש"ס, והיינו דמגדולים היה אפשר לומר דהניח אחריות נכסים חייבים לפרוע חובת אביהן, אבל מקטנים פריך שפיר לר"פ בערכין (דף כ"ב) דלעולם

אין נזקקין לנכסי יתומים קטנים דפריעת בע"ח מצוה, ויתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו, א"כ שפיר קשה הא אין נזקקין, ומצד אכילתם ג"כ פטורים דקטנים שהזיקו פטורים, וא"ש דר"פ דהוא המשני לפירכת הש"ס ה"ק וכו' ומסתמא גם הוא המקשן וכמ"ש בספרי הכללים, וא"כ ר"פ לשיטתיה שפיר קשה מקטנים:

דף קיב:

ושלחו לו ולא בא. [בתשו' שלפנינו האריך רבינו בכמה פרטי דינים בדין קב"ע שלא בפני בע"ד. כששלחו לו ולא בא. א. אם הוא דוקא בעדות ממון ומשום הפקר ב"ד, או גם בעדות איסור. ב. בעדות לאסור אשה לבעלה, ואם צריך גם בפני בעלה. ג. אם בעינן תרתי, אונס ושלחו לו ולא בא. ד. בדיני נפשות במקום אונס. ה. בקיבלו עדות שלא בפני בע"ד אם מהני בדיעבד. ו. אם רוצים להעיד בפניה והיא לא רצתה]:

שם יבא בעל השור ויעמוד על שורו, [בתשו' שלפנינו כתב רבינו לדון לד' הרשב"א דבדאוריתא גם במקום אונס אין מקבלין, דהיינו דוקא לענין יעודי תורא אבל לא לענין התשלומין על מה שהזיק]:

תשובה:

תחילה נבא לדון אף אם היו עדי טומאה ממש אם היה העדות מתקיים, כי מדינא צריך לגבות עדי טומאה בפני האשה ובפני בעלה, כדאיתא בש"ע אה"ע (סי' י"א ס"ד בהג"ה), ומקורו בהרא"ש (בתשובת כלל מ"ו סי' א') ואף שמעכ"ת כתב להתנצל עצמו, שהב"ד שלחו אחריו ולא בא עכ"ל, רצונו דבכה"ג לפי מנהגינו דהיכי דיש ב"ד קבוע א"י לומר לב"ד הגדול אזילנא מקבלים שלא בפני בע"ד, וכמו בפתחו לו בדינא ושלחו לו ולא בא [וכמ"ש בהגהת ש"ע חוה"מ סי' כ"ח סי' ט"ז לדעת הי"א עיי"ש] אך מ"מ הא יש לחלק ולומר דוקא בעדות ממון כיון דשלחו לו ולא בא, קנסוהו חז"ל והפקיעו לממוניה ע"י קבלת העדות שלא בפניו, וכנראה ממ"ש הרא"ש (בשו"ת כלל הנ"ל סי' ו') וז"ל אבל אם היה חולה או עדים חולים ושלחו ליה ולא בא, כיון דאיכא הפסד ממון לתובע והתרו להנתבע ולא בא הפקיעו לממוניה ושויא להאי עדות שלא בפניו לעדות מעליא עכ"ל, והובא בב"י (סי' כ"ח) וה"ה ה"נ יש לומר דבשלחו ליה ולא בא לחוד היכי דא"י לומר לב"ד הגדול אזילנא, הפקירו לממוניה ע"י קבלת עדות שלא בפניו, משא"כ בעידי איסור, י"ל דלעולם אין מקבלין שלא בפניו, וכעין זה חילק התה"ד בפסקיו (סי' קע"ז) וז"ל, ואם יש ביד חז"ל מכח הפקר ב"ד הפקר לקנוס את האלם לקבל העדות שלא בפניו, וכי מש"ה יפקיעו אתתא [נ"ל דצ"ל עבדו] של זה והתורה אמרה וכו' עיי"ש, ומזה למד הרמ"א בתשו' (סי' י"ב) דה"ה לקב"ע לאסור אשה לבעלה לא מהני אלמותא שלא

בפני בע"ד, דכעדי נפשות דמי, כמ"ש הרא"ש בתשו' דמה"ט בעי דרישה וחקירה בעדות לאסור אשה לבעלה, עי"ש, אם כן הכי נמי יש לומר דאף דשלחו לו ולא בא לא מהני בעידי איסור, דלא שייך בזה הפקר ב"ד הפקר:

וביותר במה דקבלתם עדות שלא בפני בעלה, זהו בודאי אינו נכון, דאף דבעלה אינו בעיר, והוא אסור בזיקים במשפט דינא דמלכותא, מ"מ מלבד דיש לדון ג"כ כה"ג כי היכי דס"ל להרא"ש בשיטתיה בתשו' הנ"ל דבעי תרתי, אונס ושלחו לו ולא בא, דהוי רק תקנת חז"ל לאפקועי לממונא כה"ג, ה"נ י"ל לאינך פוסקים דאונס לחוד מהני לקבל העדות שלא בפניו הוא גם כן תיקון העולם, מחששא דפסידא דממון התובע ומדין הפקר ב"ד הפקר, משא"כ בעדים לאסרה על בעלה דכנפשות דמי, גם אף אם נדמה איסור לממון, מ"מ הסברא דאונסא רק מחששא דקודם שיעבור האונס יופסד העדות כמו בחלה או בעדים חולים דאיכא חששא דאולי תטרף השעה שימותו, וכההיא דעדים רדופים לילך למדה"י, משא"כ בנ"ד דכפי הנראה העדים הם מאנשי העיר ואינם רדופים לילך למדה"י, א"כ מה בכך שאין הנתבע בעיר, ימתינו עד שיבא ויקבלו העדות בפניו:

ונ"ל ראיה לסברתינו הנ"ל, דבעידי איסור אף במקום אונס אין מקבלין שלא בפניו, ממ"ש הרשב"א בחי' ב"ק ר"פ הגוזל בתרא, וז"ל, וקשיא לן אשמעתין הא אמרינן טעמא דאין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד, משום דא"ק והועד בבעליו וא"כ אם הוא חולה וכו' היאך מקבלין, והתורה אמרה והועד בבעליו, ותירץ דעיקר קרא לגבי שור כתיב דהוא כד"נ, אבל בד"מ אסמכתא בעלמא הוא ומדרבנן, עכ"ל הרי מתבאר מזה דבד"נ דמדאורייתא בעי בפניו אף במקום אונס אין מקבלין שלא בפניו א"כ ה"נ לאסור אשה לבעלה דכנפשות דמי כמ"ש הרמ"א בשו"ת הנ"ל:

אולם אדרבא לא מבעי דלא מסתייע לי, אלא אף תיובתא הוי לדברינו, למה דביאר הרמ"א בשו"ת הנ"ל דהא דלענין דרישה וחקירה ולענין קבלת עדות בפניו מדמינן עדות נשים לעדות נפשות, ולענין עדות מיוחדת מדמינן לעדות ממון, היינו דלעדות מיוחדת דילפינן לה בפ"ק דמכות מקרא דלא יומת על פי עד אחד, ומדאורייתא הוא רק בנפשות דלא יומת כתיב מש"ה עדות נשים לממון דמיא משא"כ לענין דרישה וחקירה וקב"ע בפניו, דמהיכי תיתי גם בממון כן הוא, ורק חז"ל הקילו בממון, משום הכי עדות נשים לנפשות דמי' עיי"ש, הרי דכל יסודו דמה"ת גם בממון בעי קב"ע בפניו, משא"כ לדעת הרשב"א הנ"ל דמה"ת דוקא בנפשות הוא דבעי בפניו, אבל בממון הוא רק דרבנן, א"כ י"ל דעדות נשים דמי לממון כמו לענין עדות מיוחדת, ובמקום אונס מקבלין שלא בפניו כמו בממון:

וביותר למ"ש הב"י חוה"מ (סי' שפ"ח מחודש ח') בשם הרשב"א בארוכה, וז"ל שם ונוסף על זה דלפעמים מקבלים עדות שלא בפני בע"ד, שהרי אמרו הי' חולה וכו', ואם נפשך לומר שלא אמרו אלא בד"מ אבל בד"נ אין מקבלין שלא בפניו, לא היא וכו', הרי דס"ל דאף בנפשות מקבלים במקום אונס שלא בפניו, א"כ ק"ו לאסור אשה על בעלה:

הן זאת נלענ"ד דדברי הרשב"א אלו בתשובה סותרים לדבריו בחי', דלדבריו בחידושיו בודאי הדין דבנפשות דמדאורייתא בעי בפניו לא מהני אונסא, ולדבריו בתשו' גם בנפשות מהני אונסא, מ"מ נקיטנא מיהא לדעת הרשב"א בעדות לאסור אשה על בעלה במקום אונס מקבלים שלא בפני בע"ד, דלדבריו בתשו' דאפילו בנפשות ממש מקבלים, מכ"ש בעדות נשים לאסרה על בעלה, ולדבריו בחידושיו הנ"ל, כיון דדאורייתא רק בנפשות י"ל דעדות נשים כממון דמי וכנ"ל:

זולת לדעת הרא"ש בתשו' הנ"ל נ"ל ברור מדהוצרך לומר דחז"ל הפקיעו לממוניה לשוי' קב"ע שלא בפניו עדות מעליא מזה מבואר דס"ל להרא"ש דמדאורייתא אף בממון בעינן קב"ע בפניו, ורק הפקעת חז"ל מתקנת חז"ל הוא, וא"כ בעדות נשים דל"ש הפקר ב"ד הפקר י"ל דלעולם בעי בפניו דוקא, ועי' בב"י חוה"מ (סי' כ"ח) אחר שהביא דברי הראב"ן שהוכיח מדמקבלין עדות שלא בפניו במקום אונס, מוכח דבדיעבד מהני קב"ע שלא בפניו, וכ' עלה הב"י וז"ל והרא"ש בפסקיו גם בתשובה לא כתב אלא סברת ריב"א דאפילו דיעבד פסול, וטענת הראב"ן דהוא מדרבנן וקרא אסמכתא, והם אמרו דבמקום אונס מקבלין ובליכא אונס אפילו דיעבד פסול וכ"כ הר"י דודי בשם הרשב"א, עכ"ל, ותמיה לי מאד דהרי דברי הרא"ש בתשובה ברור מיללו, דס"ל דמדאורייתא בעי בפניו והר"ר דורא"ן שכ"כ בשם הרשב"א אפשר דהיינו בשיטת הרשב"א בחידושיו הנ"ל דבד"מ הוי רק אסמכתא, אבל הרא"ש בודאי לא ס"ל כן וכנ"ל, והב"י בעצמו הביא שם דברי הרא"ש הנ"ל, וגם אמאי סני לי' להב"י בטעם הרא"ש בפשוטו דבאונס הפקיעו חז"ל לממוניה לשוי' עדות שלא בפניו עדות מעליא, אבל שלא במקום אונס דלא הפקיעו קיימא אדאורייתא, דהעדות לאו כלום הוא, אא"כ היה בפני בע"ד וצע"ג:

ומצאתי אח"כ בתשובת הרדב"ז (סי' ז') וז"ל, וכד מעיינת שפיר תשכח דאע"ג דלא בעי' שלחו לו ולא בא בהדי הנך, חדא מהנך מיהא בעי אבל היכא דאין התובע חולה וגם אין העדי' מבקשין ליילך למה"י לכ"ע אין מקבלין אף היכי דהנתבע אינו בעיר וכו', ותו איכא למפסל הך סהדותא משום דהוא למיסר אתתא והוי כד"נ, ואפילו חלה אין מקבלין, עכ"ל, ולפ"ז לענ"ד דבר זה לקבל עדות לאסור אשה על בעלה שלא בפני בע"ד במקום

אונס תליא במחלוקת הרא"ש והרשב"א הנ"ל וכמו שביארנו, עכ"פ בנ"ד דהיה אפשר להמתין עד שיבא הבעל, לא היה כח ביד הב"ד יפה לקבל עדות שלא בפני הבעל:

גם עתה שכבר נעשה מעשה, יש לדון טובא, דהרי דעת רוב הפוסקים דאפילו דיעבד לא מהני קב"ע שלא בפני בע"ד, וכמו שהאריך מהרש"ל בשו"ת (סי' ל"ג) וברמ"א בתשו' הנ"ל הוסיף דלאסרה על בעלה דכנפשות דמי לכ"ע אפילו דיעבד לא מהני, וכ"כ בפשיטות בתשובת פנים מאירות (ח"א סי' כ"ד), וכ"כ בתשו' עבודת הגרשוני (סי' ג'), ואף לפמש"ל דלהרשב"א בחידושיו י"ל דלענין קב"ע שלא בפניו עדות נשים לממון מדמינן, מ"מ הא הרשב"א מכת הסוברים דאף בממון דיעבד לא מהני העדות, דאף דשלחו לה ולא באה מ"מ י"ל כיון דמדינא לא הי' ראוי להב"ד לקבל העדות כיון שהוא שלא בפני בעלה וכנ"ל, א"כ עשתה כדין במה שלא רצתה לבא לקב"ע בפניה שלא בפני בעלה וליכא למקנסה על זה, ואף לגבי דידה לא מהני הקב"ע:

אולם עכ"ז קשה לי להקל בדיעבד, כי דעת הראב"ן וסייעתו דבדיעבד מהני קבלת עדות שלא בפניו ואולי גם לאסרה על בעלה כן, וזהו דעת החכם ר' נפתלי הירץ בתשו' רמ"א הנ"ל, גם מה שכתבתי לעיל דאף דלהרשב"א בחידושיו י"ל דעדות נשים כממון, מ"מ הא הרשב"א מכת הסוברים דאפילו בממון לא מהני בדיעבד, אינו מוכרע, דלעומת זה י"ל כיון דלהרשב"א בחידושיו הנ"ל כל עיקר החיוב דקב"ע בפניו בממון הוא רק דרבנן, א"כ י"ל דוקא בממון אלמוה לתקנתם ועשו חיזוק דאפילו בדיעבד לא מהני, משא"כ לאסרה על בעלה אוקמי אדינא דאורייתא ומהני הקב"ע בדיעבד:

גם בשיטה מקובצת בב"ק ר"פ הגוזל בתרא כתב בשם הרב המאירי וז"ל, וכן הסכימו דבענין איסור מקבלין עדות שלא בפניו, כגון שהעידו עדים שלא בפניה דנתקדשה לאחר או נטמאו טהרותיו שזכות הוא לו לאפרושי מאיסורא, עכ"ל, א"כ לכאורה גם לאסרה על בעלה הכי הוא דזכות הוא לו, אף דנראה דלאו הלכתא הכי, דרוב הפוסקים חולקים ע"ז, וכמו שראיתי בתשו' מהר"י אדריב"י וז"ל, וכן נראה מתשו' הריב"ש בקדושי מורינה ואני מעיד שכן הי' בעת מה' יעקב בירך ז"ל על מעשה שהי' וכמהם בן סיד ז"ל אלא דהם הפריזו על המדה לקב"ע שלא בפני בע"ד לאוסרה על בעלה, ואני וחבירי חלקנו עליהם בזה, אבל בעדות שנתקדשה מקבלים עכ"ל, הרי הסכמת הגאונים אלו זצ"ל דלאסרה על בעלה אין מקבלין שלא בפניו, וכדעת הרא"ש בתשובה הנ"ל וכוותייהו הורה לנו הרמ"א, (בהגהת ש"ע סי' י"א ס"ד) א"כ בודאי אין לזוז מזה, אך מ"מ לענין דיעבד דבלא"ה לדעת הראב"ן מהני דיעבד הקב"ע שלא בפני בע"ד וכן ראוי לדון להרשב"א בחידושיו הנ"ל

דלענין איסורא אוקמוה אדאורייתא דמקבלין עדות שלא בפניו, חוץ מנפשות ממש, ובצירוף דעת המאירי הנ"ל א"א להקל בדיעבד לבטל הגב"ע שלא בפניו:

תשובה בענין הנ"ל:

מ"ש רום כבודו דלפי"מ דקי"ל דבאונס לחוד בלא שלחו ולא בא ג"כ מקבלין עדות שלא בפני בע"ד מוכח דאין הטעם משום הפקר ב"ד, דלמה יפקירו ממונו של זה היכי דלא פשע, לענ"ד אינו הכרח כלל וכלל דפעמים רבות אין מספר מצינו תקנת חז"ל בממונא מפני תיקון עולם והרי עדות בלא דרישה וחקירה מה"ת לא מהני, וחז"ל תיקנו להפקיע ממון עפ"י עדות כזה בלא דו"ח משום נעילת דלת, וכמו כן כל שטרות דעלמא במתו העדים, דלהרמב"ם מדינא לא מהני דהוי מפי כתבם, אלא דלאו כל ענינים שוים, וחז"ל כפי הוראה צורך שעה תיקנו דלענין דו"ח הוצרכו לעקור כל הדין משום נעילת דלת, ובענין קב"ע שלא בפניו, ראו שאינו מההכרח לעקור לגמרי רק היכי דהעדים רדופים למדה"י ואין הבע"ד בעיר, דאם גם בזה לא יקבלו ימנעו מלהלוות, ופשיטא דביד חז"ל להפקיע ממון מאיזה טעם שיהי' להם אף בלא פשע, והאריכות בזה אך למותר:

תו כתב רומעכ"ת הגאון נ"י להוכיח דמהני קב"ע שלא בפני בע"ד דיעבד מסוגיא דבב"ק (דף מ"א) דלא מוקי בהעידו עדים בפני בעלים ושלא בפני השור דלגבי בעלים מהני ולגבי השור לא מהני ואינו נהרג, וחזר ודחה זה, די"ל דס"ל כרבנן דר' יעקב דלא בעי בפני השור דלאו בר טענתא:

נפלאתי על כבודו דלדבריו יהיה עכ"פ קושיא גדולה על הרשב"א בחידושיו לבב"ק שהבאתי, דס"ל מדאורייתא ב"ד מקבלין שלא בפני בע"ד דוהועד בבעליו בנפשות כתיב א"כ לוקמי בהעידו שלא בפני בעלים, דלגבי כופר שהוא ממון מקבלין והשור אינו נהרג דוהועד בבעליו כתיב, אולם באמת נ"ל דאין לסתור מזה דעת הרשב"א, דהא מ"מ יקשה לכל השיטות דלוקי בהעידו עדות מיוחדת דודאי מדאורייתא הוי עדות לממון ולא לנפשות. ואין השור נהרג דכמיתת בעלים, או בהעידו בפני ב"ד של ג' דג"כ אין השור נהרג דבעי ב"ד של כ"ג כדאיתא מתני' ריש סנהדרין, אע"כ דה"ה דהוי מצי לשנויי הכי וחדא מנייהו נקט דנתכוון להרוג את השור והרג את האדם, וליכא למשמע מיניה מידי:

ונ"ל להביא ראיה להיפוך, דלהפוסקים דבאונס לחוד מקבלין, ע"כ הטעם רק משום הפקר ב"ד מסוגיא דכתובות (דף כ' ע"א) זאת אומרת הכחשה תחילת הזמה, וכשם שאין מזימין העדים וכו' ולכאורה תמוה דהא מיירי במתו עדים שבשטר, ולעולם לא יהיה אפשר לקבל בפניהם, ואין לך אונס גדול מזה, דמקבלין להנך פוסקים, אע"כ דמדאורייתא בעי דוקא בפני בע"ד ואף באונס כן רק משום דהפקר ב"ד נגעו בה, א"כ

י"ל דוקא בממון תקנו חז"ל אבל בהזמה דקנס הוא, וכן לפסול להעדים לא תקנו חז"ל, כדמצינו לענין דו"ח דבקנסא אוקמוה אדאורייתא, ומש"ה בהזמה בכל ענין אף באונס אין מקבלין שלא בפניהם:

אולם למ"ש הנ"י פ' בתרא דבב"ק (דף מ"ב) אההיא דאין מקבלין עדות בפני קטנים, ול"ד לחולה דהתם מיהא איתא לבע"ד בעלמא אבל הכא ליכא בע"ד כלל עכ"ל, א"כ י"ל דמש"ה ה"נ במתו עדים דגרע טפי דליכא בע"ד בעולם, ובזה יש ליישב קושיית תוס' כתובות שם ד"ה אר"ש וכו', במה דהקשו מסוגיא דפ' מי שמת גבי שטר אמנה, [ומ"ש הרב מהר"ש איידלס שם ליישב אינו מובן, דהא הכא אם יוזמו אח"כ לא ישלמו, כיון דעפ"י עדים אלו היו קטנים ופס"ע דאין בהם דין הזמה] די"ל דהתם מיירי דלא מתו העדים, רק דאינם לפנינו והנך עדים אחרים רדופים לילך למדה"י ומש"ה מקבלין אותם דבמקום אונס מקבלין:

ומזה יסתער לנו קושיא גדולה לשיטת הרשב"א בחידושיו לבב"ק הנ"ל, דס"ל בטעמא דבמקום אונס מקבלי' משום דמדאורייתא לא בעי בפניו רק בנפשות וא"כ ממילא גם לענין הזמה דאורייתא מקבלין היכי דליכא נפשות, וממילא הדין דבמקום אונס מקבלין, וגם כתב להדיא בחידושיו שם דבעדות חולים מקבלים בפני יתומים קטנים, הרי דלא ס"ל כחילוקו דהנ"י הנ"ל בין איתא לבע"ד בעולם או לא דלהב"י בקטנים דליכא בע"ד בעולם אף עדים חולים לא מהני, וא"כ יקשה מסוגיא דכתובות הנ"ל אמאי אין מקבלין ההזמה במתו העדים, וצ"ע:

ועתה אוסיף דלכאורה י"ל דדעת הרא"ה שהביא הנ"י בשמו פ' כיצד (דף י"א ע"ב) דאף דבעלמא אמרינן אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד אבל בחולה וכו' מקבלים מ"מ הכא לענין שור המועד אין מקבלין לעולם, עיי"ש, נ"ל כוונתו דס"ל כדעת הרשב"א בחי' הנ"ל דטעמא דאונס מקבלין משום דבלא"ה מדאורייתא מקבלין, וא"כ לענין יעודי תורא דוהועד בבעליו כתיב ומדאורייתא בעי בפניו גם אונס לא מהני, והנה לענ"ד ברור דכוונת הרא"ה רק לשוי' לשור מועד דבזה קפיד קרא והועד בבעליו אבל לענין התשלומים מה שכבר נגח זה דומה לכל עדיות דעלמא, וכמבואר להדיא בלשון חידושי הרשב"א פ' בתרא הובא לשונו בשיטה מקובצת וז"ל, והשתא י"ל מעידין בפני אפוטרופס דמשוי להו כבעלים [ליעודי תורא שהוא דבר תורה ולא משוינן להו כבעלים] לתשלומין מהם שא"צ העדות בפני ב"ד דבר תורה וצ"ע, עכ"ל, בזה באמת מקבלין במקום אונס, ולפ"ז תמוהים לי דברי הגהת ש"ע חוה"מ (רסי' ת"ח) שהעתיק דברי הנ"י הנ"ל סתם, בכל נזקים שבעולם, דאין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד במקום אונס, ולא ידעתי טעם לחלק

בין נזקין להלוואות דנ"ל ברור דהנ"י לא מיירי רק לענין יעודי תורא, דעלה קאי, אברייתא דאין השור נעשה מועד עד שיעידו בפני בעלים וכו' וצ"ע:
מ"ש מר דכל שרוצים להעיד בפניה והיא לא רצתה מקבלין, דדמי לע"א בבעל מום דנאמן משום דאמרינן שלח אחוי, אינו דומה כלל, דהתם לאו מדין עדות מהמנינן ליה אלא משום דעבידא לאגלויי לא משקרי, דרוצה להראות המום שיהא גלוי לכל, עי' תשובת הריב"ש (סי' קנ"ה), משא"כ בעדים דעלמא דאף אם יעידו בפניה לא יהא מלתא הגלוי לכל שרואים כך בחוש אלא דהתורה האמינתם מדין עדות, וכיון דהתורה לא האמינתו אלא בעדים מעידין בפני ב"ד, ממילא כל שהעידו שלא בפניו דאין עליהם שם עדות מה"ת יהיו נאמנים, דמה בכך שרוצים להיות עדות גמורה הא סוף סוף עתה עדיין לא נעשו עדים גמורים, ופשוט:
שם גמ' הלכתא מקיימין. עי' בב"מ דף ט"ו ע"ב ברש"י ד"ה כל מעשה ב"ד וצ"ע:
תוס' ד"ה ושלחו לו כו' ולא בא בהדי כו'. עי' לעיל דף ל"ט ע"א תוד"ה ורי"א:

דף קיג.

גמ' א"ל תן לחכם וכו'. עירובין ס"ה ע"ב:
שם אסור להבריח. עיין פסחים דף קי"ב ע"ב:
שם דמ"ס דבר שאין מתכוין מותר. זבחים צ"א ע"ב תוד"ה הא ר"י:
שם ישראל ועכו"ם כו' כך דינכם כו', ובודאי משמע אף דהעכו"ם יצעק איני רוצה דיני רק דין שלכם אעפי"כ מזכין הישראל, דכך הוא מעיקר הדין לזכות הישראל במה שזוכה בדיני עכו"ם, ומה לנו לצעקתו, והוא יכול לקבל עליו דין ישראל לחובתו כגון שלא לקחת ריבית אבל לא לזכות עי"ז. [עי' בזה עוד בתשו' ח"ה סי' י"ט]:

דף קיג:

ידקדק עם קונהו. עיין פירוש המשניות להרמב"ם פי"ב מ"ז דכלים:
שם עבד עברי גופו קנוי. עיין יבמות דף מ"ו ע"א ובנ"י שם:
שם זיל חזי אי דכותי. עיין בב"מ דף מ"ח ע"א תוס' ד"ה נתנה לסיטון:

דף קיד.

אבל לא יקוץ את סוכו כו'. מל' הכתוב ויכרתו כל העם איש שוכה (שופטים ט' מ"ט):
שם קסבר יאוש כדי לא קני, תמוה לי בסוגיא דלעיל [דף ס"ו ע"ב] דהקשה אביי לר"י מעורות של בעה"ב וכו', הא (ממתני') [ממתניתא] דהכא מוכח כר"י דעכ"פ יאוש לחוד לא קני. [א"ה עי' מש"כ רבינו לק' ד"ה ובאמת]:

שם קסבר יאוש כדי לא קנה. קשה לי הא לרבה מסקינן דלסטים היינו מזויין ותרי גוונא גזלן קתני, אם כן דלמא הברייתא כרבנן דבגזלן ליכא יאוש, ואף למאי דמשנינן עוד דמתני' כרבי דגנב כגזלן, הא חזינן בסוגיא דאמרינן גופא ר' אומר כו' הב"ע בלסטים מזויין הרי דאם באנו להוכיח מידי מכח ההיא שינויא דאתיא כר' דחינן דלמא באמת כשינויא קמא דלסטים היינו מזויין, וא"כ איך מוכיחים מהברייתא דס"ל דיאוש כדי ל"ק ולעשות פלוגתא חדשה, דלמא מתני' כר"ש ובריייתא כרבנן ומיירי הכל בגזלן דלסטים היינו מזויין, ואף לעולא דאמרינן בשלמא לעולא בידוע וד"ה, מ"מ למסקנא דלמא כמו דאמרינן לרבה דמוקי בלסטים מזויין ותרי גווני גזלן וכר"ש, דלמא גם לעולא לא מיירי מתני' בידוע אלא כפשטא דלישנא דמתני' מפני שהבעלים מתיאשים דמשמע בסתמא, וכמ"ש רש"י במתני', ולסטים היינו מזויין וכר"ש, והברייתא כרבנן דר"ש דבגזלן בסתמא לא הוי יאוש וצ"ע:

שם ל"ש אלא לסטים עכו"ם. עיין עירובין דף ס"ב ע"א תוס' ד"ה בן נח:

שם אלא לרבה כו', הקשה במהרש"א במה דפריך הש"ס אלא לרבה בידוע נמי מחלוקת אימא דעורות של בעה"ב היינו בעכו"ם דדייני בגיותא [ומתני' בלסטים ישראל] והוי יאוש, כמו דצריכים לומר דמה"ט לא פריך הש"ס לרב אסי ע"ש, וכן הקשה בישׁ"ש על הטור ודחה מכח זה דעת הטור, ונלע"ד דהש"ס פריך לרבה לשיטתי' דאמרינן [לעיל ס"ו ב] הא מילתא קשי לי' רבה לר"י עשרים ותרתין שנין וכו', וא"כ אם דרבה מוקי לה בעכו"ם תיקשי אמאי הקשה רבה לר"י לקשי גם לנפשי' דתפשוט דיאוש קנה מדאורייתא, דאל"כ אלא מדרבנן מטעם תקנת השבים קשה הא בעכו"ם לא שייך תקנת השבים ולא קנה ביאוש כדאמרינן [בדף צ"ו א] אע"כ דרבה מוקים לה בישראל וא"כ שפיר פריך הש"ס, וק"ל:

שם רש"י ד"ה הרי אלו שלו. דקנינהו ביאוש וש"ר. ק"ל דא"כ איך אמרינן בגמ' קסבר יאוש כדי ל"ק הא הוי יאוש וש"ר, אלא ע"כ דלא מקרי שינוי רשות כמ"ש תוס' לעיל דף ס"ז. ואי דבסברא זו דתוס' פליגי מתני' ובריייתא, מתני' ס"ל דמקרי שינוי רשות, א"כ איך אמרינן א"ד אם בא וכו' מ"ט יאוש כדי קני הא י"ל דס"ל כמתני' דמקרי ש"ר, וצ"ע:

ד"ז נמצא עוד בלשון אחר:

ותמוה לי הא אמרינן בסוגיא על הבריתא דקתני אם נטל מחזיר לבעלים דקסבר יאוש כדי לא קני הרי דלא מקרי ש"ר, וראיה זו כתבו תוס' לעיל דס"ז ונתנו טעם לזה כיון דנותן לו בע"כ לא מקרי ש"ר, ולומר דכוונת רש"י דבזה עצמו פליגי מתני' ובריייתא דמתני' ס"ל דמקרי ש"ר ובריייתא ס"ל דלא מקרי ש"ר כסברת תוס' (הנ"ל בתירוצם האחד),

מ"מ יקשה במה דאמרינן ואיכא דאמרי אם בא להחזיר כו' מ"ט יאוש כדי קני, הא כיון דברייתא ס"ל כמתני' ולא פליגי מנ"ל דס"ל יאוש כדי קני, הא י"ל דהטעם דהוה ש"ר כמו דס"ל למתני', אע"כ דפשיטא לי' להש"ס דלא מקרי ש"ר וצ"ע:
ובאמת תמוה לי כיון דמוכח דלא הוי ש"ר וא"כ מוכח ממתני' דיאוש כדי קנה, והא לעיל (דף ס"ו) סבר ר"י דיאוש כדי לא קנה, ואביי הקשה ממתני' דעורות של בעה"ב ור"י פריק דהוי שינוי שם עיי"ש. והא מ"מ ממתני' דהכא דיאוש כדי קנה קשה. וצ"ע:
שם ברש"י ד"ה בגיותא. בגאוה ובזרוע. ברש"י בב"מ דף ל' ע"ב הביא הגירסא כאן גזתיא.
ובערוך ערך מגסתא הגירסא בדיני דמגוסתא ופי' דדנין בגסות:
תוד"ה עד כו' אין להפסיד בשביל כן. עיין ב"ב כ"א ע"א תוד"ה ולא לסופר:

דף קיד:
אין מסל"ת כשר וכו'. [עי' תשו' רבנו ח"א סי' ל"ז בשולי המכתב. אם מסל"ת נאמן במילי דרבנן]:
שם ישבע לו לוקח כמה נתן ויטול. עי' בר"ן פ"ז דשבועות (דף שי"ב ע"ב) בסוגיא דשכיר שכתב דיש שרוצים להוכיח דמגו לאפטורי משבועה לא אמרינן מכח פירכת הש"ס (דף מ"ה) שם בשבועת השומרים הא יש לו מגו דלהד"ם, ומה דמשנינן דאפקיד בשטר הוא דיחוי, אלא דהטעם דמגו לאפטורי משבועה ל"א, וראי' לזה ממשנתינו דהכא דאמאי ישבע לוקח הא יש לו מגו דאי בעי אמר לקחתי ממך עיי"ש, קשה לי דבממה נפשך אם מוכח כן ממתני' דהכא תיקשי מזה לרב ושמואל דס"ל דבשכרו שלא בעדים דנאמן הבעה"ב בלא שבועה במגו דלא שכרתיך, ואלבייהו דחינן דשבועת השומרים מיירי באפקיד בשטר, הא מ"מ יקשה להו ממתני' דהכא. גם ק"ל במ"ש הר"ן לדחות דשפיר י"ל דאמרי' מגו לאפטורי משבועה ובמתני' דהכא מפני התקנה תקנו חז"ל שבועה עליו, וההיא דשבועת השומרים הטעם כיון דלהד"מ הוא מעיז ובטענת נאנסה [אין] הוא העזה הו"ל מגו דהעזה ל"א, וק"ל הא זהו מספיק גם על הראי' ממשנתינו דהא בהוציא כך אין חבירו מכיר בשקרו, ואילו טען לקחתי ממך הוא מעיז, גם קשה לי במ"ש הר"ן שם עוד להוכיח דמגו לאפטורי משבועה ל"א דאל"כ האיך ע"א קם לשבועה הא איכא מגו דטען החזרתי, דלמא באמת אין ע"א חייב רק במעיד שלוה ולא החזיר, וכ"ז צ"ע:

דף קטו.
גמ' והא רב הונא תלמידיה דרב. עיין שבת קכ"ח ע"א ביצה דף מ' ע"א סנהדרין דף ו' ע"ב:

דף קטו:
מפני הפסד כהן. נראה לענ"ד ראי' דתקנת חז"ל הי' שיתן [תרומת מעשר של דמאי] לכהן ולא למכור, מסוגיין דמוקי ברייתא דעשר חביות של טבל טמא כר' נחמיה ובשל דמאי, ובסיפא קתני ובשמן לא יעשה כן מפני הפסד כהן, ואם איתא דבדמאי יכול למכור לכהן וליטול דמים מאי הפסד כהן שייך בזה, אלא ע"כ דצריך ליתן בחנם, [א"ה, ועי' עוד ראיות בתורע"א דמאי אות ו' ובגל' הרמב"ם]:

דף קטז.
גמ' וא"ל אפסדתני כוורי. עיין בהרא"ש פ"ב דב"מ סימן כ"ח:
שם אדעתא דאריה. עיין ב"ב דף קל"ח ע"א תוס' ד"ה כאן בצווח:

דף קטז:
גמרא להביא כרוב וכו'. עיין יבמות דף ק"ו ע"א תוד"ה אין לו:
שם מחשבין לפי ממון (עי' מש"כ רבינו בענין זה בשו"ת ח"ב סי' פ"ו):
שם רש"י ד"ה דורמסקנין. עיין בברכות דף ל"ט ע"א ברש"י ד"ה דורמסקין:
שם ד"ה אמר לעצמו כו' אסח דעתייהו וגלו דאיאוש כו', וקשה לי הא יאוש כדי לא קנה ושינוי רשות לא הוי כיון דגזלן לא נתן לו מדעת רק שזה הציל ולקח מהגזלן שלא מרצונו, וכמש"כ בחו"מ סי' שס"א ס"ה, וצע"ג. אחר זמן רב מצאתי כן בספר מחנה אפרים הלכות גזילה סימן כ"ח, ותירוצו אינו מובן:

דף קיז.
גמ' דיקא נמי דקתני הושיט כו'. כעין זה ע"ז דף ו' ע"ב:

דף קיח.
איני יודע אם גזלתיך כו' פטור מלשלם. וכתב הרע"ב בפי' המשנה ומיהו ישבע שאינו יודע וכו' וכ"כ רש"י כתובות (דף י"ב ע"ב), והא דלא אמרינן כיון דבאומר ברי להד"ם חייב לישבע, בטוען א"י ליהוי מחוייב שבועה ואי"ל, וכמו בחמשין ידענא וחמשין לא ידענא, היינו דבשבועה דרבנן ל"א מחויב שבועה ואי"ל משלם כדאמרינן פ"ק דבב"מ [דף ה א] גבי ההוא רעיא, וכן בשבועות [דף מ"א א] דתקנתא לתקנתא לא עבדינן, ואף דמהתם אין ראיה דבחשוד שיש תקנתא דשכנגדו נשבע בזה הוי תקנתא לתקנתא, אבל באיני יודע דהוי דינא דאיל"מ ול"צ שכנגדו לישבע, א"כ לא הוי תקנתא לתקנתא דהא התשלומים באיני יודע הוי דינא, מ"מ י"ל דבשבועות דרבנן דקילו לא אמרינן בי' איל"מ, וההיא דאמרי' משום תקנתא לתקנתא היינו בחשוד כיון דלא מחייבינן לי' רק ע"י שבועה שכנגדו, זהו היה שייך גם בשבועה דרבנן וצריכים לטעמא דתקנתא לתקנתא לא

עבדינן, אבל לחייב לשלם ל"א בשבועה דרבנן, והכי מוכח בתוס' פ"ק דבב"מ דף ג' ע"ב ד"ה בכולי בעי דלודי ממה שהקשו שם מנסכא דר"א, ועי' בתוס' פ"ק דמציעא דף ה' ע"ב ד"ה ותקנתא לתקנתא וז"ל ומחויב שבועה ואיל"מ ל"ש הכא כדפרישית, והיינו דבאו לתרץ דהא מה שכנגדו נשבע התקנה היא בהיפוך דל"צ לשלם רק ע"י שבועה שכנגדו, אבל מדינא היה צריך לשלם בלאו שבועה שכנגדו, אם כן היכי [אמרינן] דתקנתא לתקנתא לא עבדינן הא התשלומין הם מדינא בלאו תקנה, ולזה כתבו דמחוו"ש ואי"ל ל"ש הכא, היינו דזהו בלא"ה דשבועה דרבנן לא חמיר לחייב לשלם אם אינו נשבע, אלא דלבתר דתקנו דשכנגדו נשבע זה היה באפשר לומר גם בשבועה דרבנן ושוב אמרינן בזה תקנתא לתקנתא ל"ע [עי' בחי' לעיל דף ס"ב. בתוד"ה עשו, ושם פי' רבינו דברי התוס' בענין אחר דדוקא בחשוד ל"א משואיל"מ אבל בנ' ידענא אמרינן משואיל"מ] גם י"ל למ"ש הר"ן דבנ' ידענא ונ' לא ידענא אף היכא דלא אמר בי' איל"מ כמו ביורשים א"צ לישבע דלא ידענו, דשבועה דאורייתא ליכא אלא בלהד"מ וכדומה אבל לא לישבע שא"י, וא"כ י"ל מה"ט בנ' ידענא ונ' לא ידענא מקרי משואיל"מ, דבאמר על אידך נ' להד"מ צריך לישבע ועתה במה שטען לא ידענא ליכא שבועה, דלא ידענא לאו בר שבועה הוא בדאורייתא, אבל הכא במנה לי בידך והלה אומר איני יודע דשבועה שהיה מגיע לו בלהד"ם היא מדרבנן, זהו ג"כ עתה יכול לישבע על טענתו שנשבע שאינו יודע:

דף קיח:

בסוגיא. בדברי בעל המאור מ"ש להוכיח דתירוץ דר"ז לא קאי רק אטלה, אבל בסלע קיימינן דמיירי בגנב מבית בעלים, וז"ל שם ואי איכא מאן דס"ד דר"ז אכולה ברייתא קאי וכו' ובמנין סגי, ור"י דלא בעי אפילו מנין וכו' הכי פירושא, דע"כ הא דאמר רבי עקיבא צריך דעת היינו מנין דבשלא לדעת ודאי אין צריך דעת שלא בבע"ח, לפ"ז ע"כ ר' ישמעאל סובר דדעת השומר חשוב כדעת הבעלים ומהני לפטרו ממנין [דליכא למימר דר' ישמעאל פליג אדר"ע וס"ל דבשלא לדעת א"צ מנין וכר' יוחנן, דא"כ אכתי לתירוצא דר"ז הוי כתנאי ולא ארווחו מידי הנך דס"ד דר"ז קאי אכולה בריתא ואפילו אסלע ועי' עוד לקמן] אם כן אמאי בעי ר"י חזרה למקום שייחדו הבעלים, דאף אם אינו מחזיר לשם כיון דדעתו חשוב כדעת בעלים ממש, כבר קיים והשיב ועדיף ממנין, ואף דשינה מקום שייחדו הבעלים הוי כאלו טלטלה ממקום שייחדו הבעלים שלא לצרכו דאינו חייב אלא באונס הבא מחמת הפשיעה [עיין טור חוה"מ סי' רצ"ב בשם הרמ"ה], אלא ע"כ אף דלא כלתה שמירתו מכל מקום אין השומר חשוב כדעת בעלים אלא ביתו הוי כרשות בעלים, והיינו במחזירו למקום שיחדו לו הבעלים שם הוי רשות בעלים, ואכתי

קשה הא לא מקרי חזרה אלא לרשות בעלים ואין כאן מנין, וע"כ שגם לרבי עקיבא א"צ מנין אף שכלתה שמירתו סגי בחזרה לביתו דהוי כרשות בעלים, ור"ע לא אמר צריך דעת בעלים אלא בטלה משום אנקטיה נגרי ברייתא [וכמ"ש הרשב"א דלר"ח בסלע שלא לדעת אפילו מנין א"צ ובטלה צריך דעת ממש], ובסלע דבעי רבי עקיבא דעת בעלים, היינו בגונב מבית בעלים לדעת וכרב, זהו תוכן כוונת המאור אחר העיון, ועוד אם נימא דפליג ר"י אדרבי עקיבא, וס"ל דשלא לדעת אפילו מנין ל"צ, מש"ה מהני חזרת השומר לרשות עצמו, ורבי עקיבא ס"ל דבעי מנין שלא לדעת אפילו שלא בבע"ח, ואליבא דר"ח פליגי אם שלא בבע"ח צריך מנין שלא מדעת, [ועי' במ"ל פ"ד מגניבה], ז"א, דא"כ למ"ל (לר"י) [לר"ז] לפרש פלוגתתן דר"י ורבי עקיבא אם כלתה שמירתו או לא, הו"ל לומר דלכ"ע לא כלתה שמירתו, ולא פליגי אלא אם בעי מנין בשלא לדעת, מש"ה לא מהני חזרתו לרשות עצמו, כיון דליכא מנין, ודו"ק:

והרמב"ן שדחה זאת לפי הביאור הנ"ל, ע"כ כוונתו דדוקא בהחזיר השומר למקום שיחדו הבעלים, אז חשוב דעת שומר כדעת בעלים ופטור אפילו ממנין דהוי השבה מעליא, אבל כ"ז שלא החזיר למקום שיחדו הבעלים אין כאן חזרה כלל, ובודאי כלתה שמירתו:

מה דהשיב הרמב"ן על מסקנת המאור בסופו, דאליבא דאמת מיירי הברייתא בלדעת ממש ומבית בעלים ולא כר"ז, היכי אמרינן בהמפקיד סיפא רבי עקיבא, הא אפשר דכ"ע ס"ל דלא כלתה שמירתו (אלא) [איכא למימר] דמ"מ לא מהני חזרת שומר לרשות עצמו כיון דליכא מנין, דנהי דהוי כגונב שלא לדעת [הא] (ד)בעי מנין עכ"פ כרב ודעת השומר לא מהני לפוטרו ממנין וכמש"ל, והכי פירושו דהש"ס בהמפקיד, רישא ר"י דסבר דאפילו בלדעת ממש א"צ מנין בגונב מבית בעלים וכ"ש בשלא לדעת, מש"ה מהני החזירו השומר לרשות עצמו דלא כלתה שמירתו הוי כחזרה לדעת בעלים, וסיפא רבי עקיבא דבשלא לדעת בעי מנין, מש"ה אף דלא כלתה שמירתו, מ"מ חייב דדעת שומר לא מהני לפטרו ממנין וכנ"ל:

ואל תתמה כיון דכולה ברייתא מיירי בגונב מבית בעלים לדעת היכן מצינו דרבי עקיבא סובר שלא לדעת בעי מנין, ז"א דאלת"ה אלא דיסבור דשלא לדעת א"צ מנין א"כ לרב תיתי מתני' דמנו את הצאן לא כרבי עקיבא ולא כר"י, משא"כ השתא אתי לרב כולה כרבי עקיבא, כמו דפירש רב דמנו הצאן אסיפא קאי. וק"ל:

ומה דהשיב הרמב"ן עוד שם דלא לחנם נקט הברייתא סלע וטלה, וכוונתו דלשיטת הפוסקים (דר"י) [דר"ז] אתי לאוקמי כולה בשומר ניחא דנקט תרוויהו לאשמועינן ליחדו

ולא יחדו אליבא דרבי עקיבא ור"י כמ"ש תוס' בב"מ (שם ד"ה אי ר"י וכו'), אבל למסקנת המאור דלדידן דמפרשינן כולה ברייתא כפשוטו וכרב אם כן למה נקט סלע וטלה:
נלענ"ד דאי תני סלע לחוד הו"א דר"י מודה דעכ"פ מנין בעי בגונב לדעת, ובסלע איכא מנין כשמחזיר למקום שגנב, דאדם עשוי למשמש בכיסו, ואי הוי תנא טלה לחוד היינו מוקמינן להברייתא בשלא לדעת [והוי ניחא טפי דלר"י לא בעי מנין, וזהו עדיף ממה דמוקמינן השתא לדעת, ויהיה הכרח דר"י אפילו בלדעת לא בעי מנין], ודעת בעלים דקאמר רבי עקיבא היינו מנין, או היינו מוקמינן בבית שומר ופלוגתייהו בכלתה שמירתו, מש"ה נקט נמי סלע דליכא לפרושי בבית שומר כנ"ל. וגם נשמע מינה דדעת דאר"ע הוא דעת ממש, ומנין אינו פוטר, דאל"כ למה פליג על ר"י בסלע, ונשמע היטב סברתם דרבי עקיבא ור"י, דלר"ע בעי דעת ממש, (וזהו) [ור"י] פוטר אפילו ממנין וק"ל:
וחכם א' השיב על הנ"ל, דקשה לו לשיטת המאור, דאוקימתא דר"ז ס"ל לרבי עקיבא בלדעת כרב וכר"ח בשלא לדעת בטלה דבעי דעת ממש, א"כ מתני' דבב"ק לא אתיא כרבי עקיבא, דהא קתני ומנו הצאן פטור והא לדידיה בין לדעת בין שלא לדעת אין מנין פוטר בטלה, ועל דרך זה מפרש הרשב"א קושיית הש"ס ומי אמר רבא הכי, והא אמר רבא האי מאן וכו' כיון דסבר כר"ח בטלה שלא לדעת בעינן דעת ממש, ע"כ אינו סובר כרב דלדעת צריך דעת, דיקשה ממתני' ומנו את הצאן עיי"ש, ובאמת בלא תירוצא דר"ז למאי דבעי לאוקמי סלע לדעת וטלה שלא לדעת, וס"ל לרבי עקיבא כרב וכר"ח קשה נמי קושיא זו, אבל על ר"ז קשה יותר דמשמע מיניה דבעי לפרוקי דלא תיתא כתנאי ולאוקמי מלתא דר"ח ובזה קשה וכנ"ל:
ויש ליישב עפ"י הרשב"א שם שתמה למה בעי רב בלדעת דעת ממש, ואפילו מנין לא סגי, הא כל שהחזירו למקום שנטל כבר קיים והשיב, וי"ל דכל שנטל וידעו בו סבר רב דבעי ההשבה כעין הגזילה, כדי שיצא זה ידי ההשבה, דלפעמים יחשבו הבעלים שזה אחר הוא, אבל שלא לדעת שלא ידעו הבעלים שנגנב, אלא שלפעמים מונים הצאן ומוצאים חסר כיון שלא ידעו שנגנב לא נחשד בו, וכשידעו הבעלים שהוחזר דהיינו שמנו הצאן וידעו שהיא שלימה, יצא הגנב בסתם מידי חשד גניבה, ושמואל סבר לדעת סגי ג"כ במנין, כיון דע"י המנין ידעו שהגנב עשה תשובה והחזיר וכו', ומדוייק במתני' "ומנו הצאן ונמצאת שלימה" משמע שקודם חזרה הרגישו הבעלים בגניבה וכגון שמנו והיתה חסירה, ועכשיו חזרו ומנו ונמצא' שלימה ע"ש, [ובדפוס אזדקר טעיות והעתקתי בתיקון] ולפי"ז שפיר מתני' אתיא כרבי עקיבא ולדעת צריך דעת, ובטלה שלא לדעת נמי צריך דעת, והך ומנו הצאן דמתני', קאי בלא ידעו הבעלים הגניבה, רק ע"י מנין

שחסר הטלה, ושוב מנו אחר חזרת הגנב והעדר שלימה, לכן מפטר הגנב אף לר"ח במנין לחודיה דל"ש טעמא דנקטה נגרי ברייתא, דנהי דלא ידעו מהגניבה, מ"מ ידעו שלמודה לצאת לחוץ מהעדר ונטרי לה כדנטרו אנשי, אבל היכי דידעו מגניבה ממש, לא סגי במנין דאכתי לא יצא הגנב מחשד, דחושבים הבעלים שזה אחר הוא, אך קשה, מאי פריך הש"ס ומי אמ"ר הכי, דלמא סבר כרב בחדא דהיינו בלדעת צריך דעת, וכר"ח בחדא בטלה שלא לדעת, ומתני' מתפרשא שפיר דמנין מהני בלא ידעו מהגניבה אבל ידעו מחסרון, וכמ"ש הרשב"א מדקדוק הלשון ונמצאת וכו':

ולולי דמסתפינא הייתי מפרש פרכת הש"ס ארבא באופן אחר, וה"פ, כיון דרבא מפרש טעמא דר"ח, משמע דכוותיה ס"ל, ואיך אמר האי מאן וכו' דנשמע מינה דסבירא ליה דלדעת נמי צריך דעת, אם כן למה דחיק עצמו לאוקמי ברייתא דסלע וטלה בשומר שגנב מרשותיה, ולא מניח לה כפשטיה דפליגי בסלע לדעת ובטלה שלא לדעת, וכסברא דידיה עצמו, דסבירא ליה כרב בחדא וכר"ח בחדא ואתיא דבריו כרבי עקיבא, ומתני' נמי מפרשא שפיר כנ"ל, ועל כרחך דלא ניחא לי' סברת ר"ח בשלא לדעת דאיצטריך דעת, ומש"ה משכן נפשיה לאוקמי ברייתא דסלע וטלה בגנב מרשות עצמו, מש"ה לרבי עקיבא בעי דעת וכמ"ש הרמב"ן במלחמות, וליתא בטעמ' אליב' דרבי עקיבא דס"ל כלתה שמירתו עיי"ש, דל"ל דסלע דברייתא אדחק' ליה דאמאי בעי רבי עקיבא דעת ולא אפטר במנין, דהא רבא עצמו ס"ל הכא כרב דאמר (ההי' גנב) [האי מאן] וכו', וכיון דע"כ ס"ל כרב ע"כ ליתא לדר"ח, כנ"ל לפרש קושיית הש"ס, ואף דעיקר חסר מהספר לא מגרע לביאורינו יותר ממה דביאר הרשב"א דהקושיא קאי לרבא איך יפרש מתני' דילן, דג"כ עיקר חסר, עד כאן לשון החכם:

והשבתיו על קושייתו, באמת פשטא לישנא דמתני' דתני לא ידעו בגניבתו, לא משמע לן דאחר הגניבה מנו ונמצאת חסירה, והא דבעי בשלא לדעת מנין ולא סגי בחזרה לרשות בעלים, י"ל דלכך בעי נמי מנין מספק דשמא נודע להבעלים אחר הגניבה ע"י מנין וכדומה דחסר מהצאן מש"ה בעי מנין, וזה ניחא לרב ושמואל, אבל לר"ח דס"ל דשלא לדעת בעי דעת ממש לא הוי מהני בסיפא מנין שאחר חזרת הגניבה, דאמרינן בהיפוך, דלמא לא מנו הבעלים אחר הגניבה קודם החזרה, ולא נודע להם שנחסר, ואכתי לא יצא בהחזרת הגניבה דאנקטינהו נגרי ברייתא, וע"כ לר"ח הך ומנו את הצאן אירישא, ושפיר מקשה הש"ס ארבא אם סובר כרב וכרב לא אתי שפיר הך ומנו את הצאן דמתניתין ודוק:

ואי דקשי' לתירוצא דר"ז לשיטת המאור הא לא מצי רבי עקיבא למסבר כרב וכר"ח, זהו באמת כוונת המאור במה שכתב אחר כך ור"ח נמי וכו', ור"ל כיון דקיימא לן כרב דבלדעת צריך דעת נדחים דברי ר"ח, דהא מתני' לא אתי' כוותי' דרבי עקיבא:

דף קיט.
גמ' כל הגוזל את חבירו. עי' בב"מ דף נ"ח ע"ב תוס' ד"ה זה בגופו:

דף קיט:
גמרא ולא יטיל יותר מן שלש חובין. מפירוש רש"י הושע ו' ח' נראה דהגירסא כאן חוכים:
שם אמטויי ואתויי חד. וכעין זה מנחות דף ע"ו ע"א וכעין זה בירושלמי פ"ג דסוכה הלכה ח':
שם איבעיא להו מלא מחט. כעין זה חולין דף ל"א ע"א:

בבא מציעא

דף ב.
מתני' או שיש להם עדים. להפוסקים הסוברים דעד מסייע פוטר משבועה. צ"ל דעדים לאו דוקא דהא בע"א ג"כ חולקים בלא שבועה, אלא עדים היינו עדות המועלת ועי' ברא"ש במכילתין סי' ג' דכתב כזה לתרץ מתני' דרפ"ז דשבועות (דף מ"ה) דקתני ואם יש עדים שאמר להם אביהם וכו' ולא ידעתי אמאי לא נקט כזה על משנתינו זו ועי' בתוי"ט כתובות פ"ב מ"י ד"ה שיצתה בהינומא:
רש"י ד"ה במקח וממכר קניתי' מיד כו' אבל זה אומר אני ארגתי' כו', נראה דיצא לרש"י כן מדלא קתני במתני' חד בבא דהיינו אני ארגתי' לחוד דל"ש מורי היתרא ואפ"ה בעי שבועה ומכ"ש במציאה ומו"מ, אבל תוס' נזהרו בזה ופירשו בצריכותא דהיכא דל"ש מורי היתרא היה ס"ד דלא בעי שבועה היינו דיש לנו לתלות דאמר בדמי שסובר שהוא הגביה רגע מקודם או שלא נתרצה המוכר ולא יפרוש גם משבועה. א"כ ממילא באני ארגתיה דל"ש לומר דאמר בדמי בודאי צריך שבועה ומש"ה אי תני אני ארגתיה עדיין לא ידענו מציאה ומו"מ:
בא"ד ותהא מונחת עד שיבא אליהו, אף דהחלוקה יכולה להיות אמת צ"ל דלמסקנא (לק' ג' ע"א) כד מחלקינן לר' יוסי בין ודאי רמאי ממילא גם לרבנן מתרצא בהכי דתליא הכל בודאי רמאי דאף היכא דאיכא למימר דתרוייהו הוא מ"מ בודאי רמאי יהא מונח:

תוד"ה ויחלוקו וכו', עיין בתוספות בכורות (דף יח ע"ב) ד"ה שמניח וכו' שנראה ששקלי וטריא וכמסתפק אם הפשט יחלוקו או כל דאלים גבר ע"ש. נ"ל דאופן זה יהיה תלוי בפלוגתא דהר"ת והריב"א ב"ב (דף ל"ד ע"ב) דדעת הר"ת דלרבנן דר"י לא תלוי כלל ברמאי ואף דליכא רמאי כד"ג, רק באוחזין והחלוקה יכולה להיות אמת, ודעת ריב"א דהיכא דליכא רמאי לא בעי אוחזין ע"ש, וזה תלוי בפלוגתא ג"כ ברועה דמיירי בשמא וליכא רמאי ולא מקרי אוחזין כיון שהפקידו לו שלא מדעתו, ומש"ה לשיטת ר"ת כד"ג, ולריב"א יחלוקו, וע' ברמב"ם (פ"ד מהל' גזילה) שכ' בטענת שמא יחלוקו, ועיין בטור (סי' ש') כתב במנה ומאתים וטענ' שמא יניח, ואמרתי דזה תלוי בב' שיטות הנ"ל והרמב"ם סובר בשיטת הריב"א שזכרנו ובשמא דליכא רמאי יחלוקו, והטור אזיל בשיטת הר"ת דבעי דוקא אוחזין וא"ל דתרווייהו הוא, אבל במנה ג' דידוע לנפקד שהיא של א', וכמ"ש הרא"ש, ולא תלי כלל ברמאי, ובאמת גם הגזילה יניח, ומ"ש הרמב"ם (פ"ט מהל' טוען) או שיהי' א' יושב בצד ערמת חטים וכו' וכתב הטור שם (סי' קל"ט) לפרש דבעי יושבים בצדו דלהוי שניהם מוחזקים, י"ל דסתם תחלה זה אומר כולה שלי ומיירי אף באני ארגתי דאיכא בודאי רמאי בעי אוחזין, כך היה נראה לכאורה, אח"ז ראיתי בש"כ (סי' שס"ה סק"ג) משוה דעת הטור להרמב"ם וכ' דבנידון הטור איכא רמאות, וסיים וע' ברא"ש פ"ק דמציעא ע"ש, ולכאורה הוא תימה כנ"ל:

ונראה דכוונת הש"כ שמ"ש הרא"ש דסברת כד"ג משום דכל א' ימסור נפשו יותר, וממילא משמע בשמא ל"ש זה, וכן דקדק הש"כ (ססי' קל"ט) וא"כ ע"כ דכאן באין אוחזין כד"ג אף דליכא ודאי רמאי וכל א' סובר שהוא הגבי' תחלה, מ"מ מי שמחזיק בלבו שהוא הגביה תחלה ימסור נפשו יותר. ולזה דימה הש"כ ג"כ בשמא ושמא היכא דליכא רמאות כמו גזילה הדין דיחלוקו דבשמא ל"ש כל דאלים גבר, אבל במנה ומאתים היכא דאיכא רמאות שייך כד"ג שהרמאי ירפה ידו ולא יחזיק, ודברי הרמב"ם והטור עולים בקנה א', ובזה מבואר בכוונת הש"כ (ססי' קל"ט) בשמא ל"ש כד"ג, וקשה מדברי תוס' בכורות שכ' לפרש כד"ג אף בשמא, ולפי הנ"ל ניחא דהתם איכא רמאות דמסתמא כל א' מכיר בשלו ושייך אפי' בשמא כד"ג, אולם במה שדעת הש"כ שם באומר א' מכם הפקיד אצלי מנה כיון דאין תובעי' במקצת לא הוי רמאות ויחלוקו, אינו מובן לחלק, גם לא ידעתי מאין יצא חלוק זה, ואימא בכה"ג יניח, ועיין:

תוס' ד"ה וזה נוטל רביע וא"ת יהא נאמן כו' ומפרש ריב"ם דמגו להוציא לא אמרי'. וקשה לי דלמה משנינן דסיפא קמ"ל, דלא יטול רביע בלא שבועה במגו דזהו לא הוי חידוש כ"כ דהסברא פשוטה כך היא דאם יטול בלא שבועה ליכא מגו כיון דאם יטעון כ"ש

יצטרך לישבע, ועכשיו יטול בלא שבועה. טפי הו"ל לומר דאשמעי' דלא נימא דיטול חציה בשבועה במגו דכ"ש. לזה אשמעי' דמגו להוציא ל"א. וצע"ג:

בא"ד התם ה"ט. עי' לקמן דף קט"ז א' תוד"ה והא:

מה דהערה מעלתו על תוס' דתירצו דהוי מיגו להוציא, דמ"מ במקח וממכר דנותן לו מעותיו, לא מקרי מיגו להוציא כמ"ש תוס' ב"ב, כבר עמד בזה בקצות החשן סימן פ"ב, ומ"ש מעכ"ת על קושית תוס' דהוי מיגו בדדמי, כ"כ בשיטה מקובצת בשם רבינו פרץ ומדמי לה להההיא דמת בעלי על מטתו, וזכורני שאמרתי בישוב ב' קושיות אלו מתורצים חדא בחברתה. די"ל דקושית תוס' לס"ד דפריך ונחזי ממאן נקט דהיה סבר דמייתי בנקט זוזי מחד, וכל אחד אומר שהוא נתן המעות (לתירוצם א' בד"ה וליחזי זוזי, ותירוצם זה קשה לי כיון דהוי מצי לשנויי דליתא קמן דנשייליה א"כ איך מכריעים בסוגיא דלקמן תינח מציאה, מקח וממכר מאי איכא למימר אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא, ומאי פסקא דלמא מיירי בנקט זוזי מחד וליתא קמן דנשייליה ושייך בזה לומר דמאי פסידא אית ליה לרמאי, ועיין), בזה תיקשי כיון דבזה ל"ש בדדמי, ועל זה תירצו שפיר דהוי מיגו להוציא, ולפי מה דמשנינן דנקט זוזי מתרווייהו ולא הוי מיגו להוציא, ממילא ליכא קושיא משום דהוי מיגו בדדמי. וק"ל:

ובעיקר קושיא הנ"ל דהוי בדדמי, קיצר מעכ"ת, דהא תוס' הביאו להם ראיה דהוי מיגו אילולי דערומי מערים, אבל אני כך אמרתי, דמה דאמרינן דליכא ודאי רמאי היינו די"ל דדילמא אמר בדדמי, ומשו"ה ל"א דיהא מונח, אבל השבועה י"ל דעל בדדמי לא תיקנו שבועה, דישבע ג"כ, וכדמשמע להדיא מדברי תוס' ד"ה אי תני מציאה, אלא דחששו שמא משקר במזיד, וכדמשמע לקמן ה' ע"ב שבועה זו למה שלא יהא הולך ותוקף, דמשו"ה תיקנו שבועה ולא משום דחשדינן ליה שיאמר בדדמי וע"י השבועה רמי אנפשיה, ולזה אי לאו דאערומי מערים היה מיגו לפטור משבועה, כיון דהשבועה רק מחששא דמשקר במזיד, ממילא יש לו מיגו, אבל מ"מ אינו נוטל חצי בשבועה במיגו, דאימא בהיפוך דאמר כן בדדמי, ודו"ק:

דף ב:

ולחזי זוזי ממאן נקט כו' קצת משמע מרש"י דלא נחית לפרש דפרכת הש"ס היינו דלפטור אותו שמסייע משבועה. דלא ס"ל דעד מסייע פוטר משבועה, ויש לדחות:

שם ל"צ דנקט זוזי מתרווייהו ע' בהרי"ף, תוכן דבריו מבואר דס"ל כרש"י דנקט זוזי מחד נאמן אף באין מקחו בידו והא דמשני ולא ידע אף דבנקט זוזי מתרווייהו א"נ, מ"מ רוצה הש"ס לאסוקי דאוחזין ל"ד, ומתני' מיירי אף במקחו בידו ונאמן אף בנקט זוזי

מתרוייהו, מש"ה קאמר ולא ידע ע"ש [והא דלא משני בקיצור ולא ידע ומיירי אף בנקט זוזי מחד, משום דאורחא דמלתא דבנקט זוזי מתרוייהו רגיל לשכוח וכצ"ל בתוס'], ונ"ל להמתיק דברי הרי"ף למה שהתרצן רוצה לאסוקי דאוחזין ל"ד לבתר דמוקי לה בנקט זוזי מתרוייהו, ובס"ד דש"ס משמע דבאמת ס"ל דאוחזין דוקא, ופריך רק מטעם דנאמן בנקט זוזי מחד, עפ"י מה שהקשה באו"ת (סי' קל"ח) למ"ש הרא"ש לחלק בין ב' אדוקי' בשטר למנה ג' כיון דקודם שנודע מחלוקתן ידוע לנפקד שהוא של א' לבד, משא"כ בב' אדוקי' בשטר דאפשר קודם מחלוקתן שהוא של שניהם למ"ש הטור (סי' רכ"ב) במקח ביד המוכר ונקט זוזי מתרוייהו וא"י למי נתרצה דיחלוקו, וה"ז דומה ממש למנה ג' דידוע להמוכר קודם מחלוקתן שהוא רק של א' מהם והניח בצ"ע, ולענ"ד לק"מ והיינו די"ל דע"כ לא פסקינן מונח רק במנה ג' דלפי דברי כל א' מהם אין מגיע הפסד להשני בזה דיהא מונח משא"כ בנקט זוזי מתרוייהו אם נפסוק דהטלית והמעות יהא מונח בזה ודאי חשוב הפסד שלא כדין דהא מודה לחבירו שעכ"פ המעות שלו, וכן אם נפסוק דהמעות יחלוקו והטלית יהא מונח ג"כ ההפסד בודאי שלא כדין דהא זה מודה לחבירו שאם אין הטלית שלו עכ"פ המעות שלו, מש"ה א"א לומר יהא מונח והוא פשוט לענ"ד: ובאמת בנקט זוזי מחד וכ"א טוען שהוא נתן והמוכר א"י דיהא מונח, וא"כ י"ל דגם דעת הרי"ף כרא"ש, ולפ"ז בס"ד דמתני' בנקט זוזי מחד א"א לומר כלל דאוחזין ל"ד. דמלבד דנאמנות המוכר תקשי דיהא עכ"פ מונח כמו במנה ג' רק לבתר דמוקי מתני' בנקט זוזי מתרוייהו ל"ק דיהא מונח וכנ"ל שפיר רוצה לאסוקי דמקח ביד המוכר, וק"ל:

ובל"ז נ"ל דקושי' האו"ת לק"מ דע"כ לא מפליג בחלוקא הנ"ל רק בודאי רמאי כההיא בד' אדוקים בשטר, אבל במו"מ דליכא רמאי דכ"א סובר דלו נתרצה דלכ"ע יחלוקו כמו דמחלק הש"ס וק"ל:

רש"י ד"ה אימור וכל א' ס' שהוא הגביה תחלה, ולכאורה תמוה דמאי צריך לזה הא בפשוטו כיון דאפשר שהיא כך דתרוייהו בהדדי אגבהו נהי דכל א' בא לגזול חצי מ"מ שבועת שוא ליכא. ונ"ל דהוקשה לרש"י דא"כ לבן ננס אמאי מפסידים להבעה"ב זכותו מכל וכל ואלו ואלו נפרעים שלא בשבועה, מ"מ יטעון בעה"ב ישבע לי חנוני שלא פרע פחות מחצי' עכ"פ. וכן הפועל ישבע לי שלא קבל מהחנוני עכ"פ לא יותר מחציו. ולא ליהוי ודאי שבועת שוא. אע"כ דלפי טענתם חד משקר, הוי כמו ודאי שבועת שוא, ולא דנינן לענין אחר מה דלא טענו. וזה הוצרך רש"י לומר להסביר דהכא כל אחד סובר שהוא הגביה תחלה ולא שמשקר במזיד. מש"ה אף לפי טענתם אפשר דתרוייהו בהדדי אגבוה:

תד"ה ולחזי זוזי, היינו דפירכת הש"ס דיהא עד המסייע וליפטר זה משבועה, עיין בהרא"ש שהוכיח דעד המסייע פוטר מדאמרי' לקמן אלא יליף מפיו וע"א, ואמאי לא פריך מה לפיו וע"א שכן אינו בהכחשה בכיוצא בזה שאין הוא יכול להכחישו, אע"כ דעד המסייע פוטר וע"א יכול להכחישו ע"ש, ביאור דברי הרא"ש דאם נימא דאין עד המסייע פוטר, א"כ לא היה יכול ע"א להכחישו אע"ג דחברו הוי עד המחייב וע"א בהכחשה אינו כלום, מ"מ משכחת לה אם כבר פסקו הב"ד שבועה דאין דבריו של א' במקום שנים ולא מהני כמו בהתירוה להינשא (יבמות דף קי"ז ע"ב), אע"כ דעד המסייע פוטר והוי ג"כ כשנים ויכול להכחיש דלענין שבועה הוי ג"כ כשנים, וע' בנ"י דחולק ע"ז: וק"ל לשיטת הרא"ש דליפרך מה לפיו וע"א שכן אינו בהזמה בכיוצא בזה, דהא אם בא ע"א להזים ואמר עמי היית דא"נ להזימו, דמדין עד המסייע א"נ דהא לא מסייע לזה לפטרו, דהא מ"מ אפשר דהמעשה אמת, ומדין ע"א בהכחשה אין דבריו של א' במקום ב', ועיין בדברי הרא"ש (עי' לק' דף ל"ה ודף ל"ו באורך):

בא"ד ואידך ישבע שבועה דאורייתא, משמע דגם מזה יש קושי' דמשמעות מתניתין דשבועות שניהם שוים ושניהם דרבנן. וקשה לי דא"כ יקשה בסיפא בזה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי הא זה שאומר חציה שלי יתחייב שבועה דאורייתא דהוא מודה במקצת ויהי' מוכח ממתניתין דהילך פטור ואלו לקמן רוצה לדייק ממתניתין בהיפוך דהילך חייב וצ"ע:

ונראה דליכא שבועה דאורייתא דנאמן בלא שבועה במגו דכולה שלו ואי דאין אדם מעיז הא עתה ע"כ מעיז דל"ש אשתמוטי, ודו"ק:

בא"ד דהו"מ לאוקמי דליתי קמן דנשיילי', למ"ש תוס' לקמן (דף ח') במה דקאמר הש"ס סד"א האי דקאמר חצי' שלי להוי כמ"א, היינו כיון דמסייע ליה המוכר שאמר שמכר לו כולה ע"ש, א"כ המוכר בפנינו. (עי' מש"כ לק' דף ג' ע"א בגמ' אלא מחוורתא):

בלימוד השיעור כעת מס' ב"ב הרהרתי על קושי' אחי הגנ"י על מהר"מ ר"ב הנדפס משמו בחדושי הר"ן. במ"ש להוכיח דעד מסייע פוטר משבועה דאל"כ ניפרך מה לפיו ועד א' שאינם בהכחשה בכיוצא בהם תאמר בע"א שאם נתחייב הנתבע שבועה על פיו ובא אחר והכחישו אינו פוטרו משום דכבר נעשה הראשון כשנים אלא ש"מ דעד המסייע פוטר משבועה. ועל זה הק' אחי הגאון נ"י דאכתי ניפרך מה לע"א שאינו בהזמה בכיוצא בו שאם בא ע"א אחר שנפסק שבועה ע"פ הראשון והזימו ואמר עמי היית ביום פלוני אינו פוטר דמצד הכחשה כבר נעשה הראשון כשנים ומטעם עד מסייע גם כן א"י לפטור כיון דאינו יודע אם לוה עכת"ק:

ולע"ד היה נראה דהא דאמרי' שהראשון נעשה כשנים לאו דהוי כשנים ממש. דא"כ גם בבאו שנים והכחישוהו נימא דהוי תרי ותרי. אלא ע"כ דאלים נאמנותו טפי מהשני ואי אית ליה להשני מגו השני נאמן דהרי בב' עדים המכחישים זה את זה הקשו תוס' בסוגיא דעד זומם דלהימני בתראי במגו דהוו פסלי לקמאי בגזלנותא או בהזמה. ותי' דהוי מגו בשנים או דמגו לא עדיף מעדים ותרי כמאה. וכ"ז ל"ש בדאית ליה מגו להשני. ולפ"ז א"ש דכיון שהדין דעד מסייע יכול לפטור ואם היה השני מכחיש לראשון היה פטור הנתבע מלישבע גם השתא שמזים לראשון נאמן שלא היה באותו היום אצל המלוה והלוה במגו דהיה יכול להכחישו וממילא כיון דלפי עדותו דשני לא היה הראשון ביום פלוני אצל המלוה והלוה אין כאן שבועה. כנלע"ד נכון אם יסכים עמי אחי הגנ"י:

ובדברי הר"ן שחלק על מהר"ם דאינו פוטר משבועת מב"מ או שומרי' ולא חש להוכחת מהר"ם שאם בכחו לחייב שבועה א"ד שיפטור דמה שמחייב שבועה היינו מספק שמא קושטא קאמר משא"כ לפטור מחיוב שבועה שנתחייב ממק"א שמא לאו קושטא קאמר חיוב שבועה לא פקע. מ"מ ק' הא לפמ"ש בסוגיא דקציצה דלא מהני מגו להכחיש את העד נילף בק"ו ממגו דלא אלים כעדותו של עד ואפ"ה פטור משבועה ע"י מגו כמו שהעלה הר"ן שם שאמרי' מגו לפטור משבועה עד א' דאלים כחו טפי ממגו א"ד שיפטור משבועה. ודוחק לומר דהא דמהני מגו לפטור משבועה היינו משום דאית לי' מגו לא חל עליו חיוב שבועה משא"כ בע"א שבא לפטור משבועה שנתחייב בה מכבר דהא במקום שאפשר לו לומר נשבעתי נאמן על טענתו שטען מקודם בב"ד במגו דנשבעתי לך הרי דמהני מגו גם בנתחייב שבועה מכבר וצל"ע:

מ"ש אחי הגנ"י על קושייתי די"ל דנאמן בעדותו דהזמה במגו דהי' מכחישו. לענ"ד אינו מובן כל צרכו כיון דענין הזמה בעצמותו לסייע ללוה לפטרו ואינו נעשה כב' וממילא להאמין לו במגו הוי מגו להכחיש ע"א דנעשה כב'. וההי' דתוס' בעדי הכחשה התם יש מקום לומר דלסלק ב' כתי עדים וישאר המגו וכיון דמגו יש לה ג"כ כח בעדי' ממילא הם עדיפא במגו דלא מקרי מגו במק"ע כיון דגם להמגו יש עדים אבל הכא דאין הב' כמו הראשון דהא' כב' לשויי' אותו כתרי לומר לגבי מגו במק"ע כמ"ש הר"ן שבועות והשני לא נחשב כתרי לא מהני המגו:

תד"ה ומה התם דאיכא דררא דממונא כו' אבל לענין שבועה כו'. לפ"ז צ"ל בהא דמשני כדר"י שלא יהא כו' והא דל"א גם בדסומכוס יחלוקו בשבועה מה"ט היינו דוקא אוחזין תקנו שלא יהא זה תוקף ויהיו שניהם אוחזים, אבל בלא אוחזין א"צ שבועה, אך בתוס' ב"ב בסוגיא דההיא ארבא מבואר דאף באין אוחזים יחלוקו בשבועה, ולזה נראה דלבתר

דמשני דהשבועה כדר"י שפיר מהני סברא דדרא דממונא לפטרו משבועה, דדוקא כשהספק רק מטענתם שייך לחוש שילך כל א' ויתקוף בטלית של חבירו ויהי' ספק, ואיש את רעהו חיים בלעו, אבל כשהספק בעצמותו והספק לב"ד בלא טענתם ל"ש הך גזירה וא"צ לישבע:

בהרא"ש ס"ס ג' כתב וז"ל ואיכא למימר שלא דקדק התנא בלשונו לשנות עדים ולאשמועינן דע"א לא מהני ואלא אגב רהיטיה נקט דאורחיה בכל דוכתא למתני עדים ופירוש עדות המועלת לו עכ"ל, וצ"ע מפירכת הש"ס שבת ק"ל א' דליתני ואם יש ע"א. ואח"כ מצאתי בעזה"י שעמד בזה הראנ"ח בתשובה ח"א סי' פ"ט:

דף ג.

תינח מציאה מקח וממכר מא"ל אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא. קשה לי דלמא מיירי באני ארגתיה ולא במו"מ דכמו דבתירוץ הא' מיירי רק במו"מ ולא באני ארגתיה ומ"מ צריך למתני גם אני מצאתיה דאי תני אני ארגתיה הו"א דשם שייך שבועה דלפרוש אבל במציאה נימא בדדמי וכמ"ש התוס' (לעיל בדף ב' ע"ב) ואני ארגתיה פשוט יותר דצריך שבועה ואי תני אני מצאתיה הו"א באני ארגתיה דאיכא ודאי רמאי יהא מונח כסברת תירץ א' ה"א קמ"ל דמ"מ יחלוקו כתירוץ השני וא"כ ליכא הכרעה לסתור תירץ השני, וצלע"ג:

וזה יש לדחות די"ל דל"ש דכולה שלי קתני דלא יטעה דבאני ארגתיה דיש רמאי יהא מונח דעדיין לא נשמע זה דהא יש לומר דכולה שלי מיירי במו"מ, בשלמא לעיל שפיר אמרינן דכולה אשמעינן דבמו"מ אף דשייך בדדמי ישבע בזה ל"ק דלא נשמע דדלמא מיירי באני ארגתיה די"ל דהעיקר מסברא כתירוץ הא' דלר"י תלי בודאי רמאי תדע דלא מיירי באני ארגתיה, ואף דעדיין קשה דדלמא אין החידוש דבאני ארגתיה אינו מוכח אלא דהחידוש אף דליכא מורי היתרא ישבע דאף דל"ש בדדמי מ"מ ס"ד דליכא שבועה רק משום מורי התיר' כמו בשותפים ואריסין מ"מ צ"ל דזהו פשיטא דאם משביעין במורי היתרא ה"נ בלא"ה היכי דל"ש בדדמי דהא פרכינן לימא דלא כסומכוס ומאי פריך לימא דהכא השבועה משום מורי היתרא דוקא ומתני' אשמעינן דבין במציאה ובין במו"מ אמרינן מורי היתרא אבל באני ארגתיה באמת א"צ דהא מתניתין ממילא לא מיירי בכל גווני דהא לר"י באני ארגתיה מוכח אע"כ דפשיטא להש"ס דהיכי דל"ש בדדמי בודאי לא גרע ממציאה ומו"מ דצריך לישבע ועדיין צ"ע:

שם אלא מחוורתא. קשיא הא תוס' ד"ה ולחזי וכו' כתבו ומיהו הו"מ לשנויי דליתא קמן דנשייליה אם כן איך ההכרעה כדשנינן מעיקרא דלמא מו"מ מיירי בנקט זוזי מחד וליתא קמן דנשייליה ושייך ביה טעמא כי היכי דלודי:

שם ותנא תונא ב' אוחזים. ק"ל לפי מה דקיימי השתא דהוי הודאה מקצת גמורה, וכן לפי המסקנא דקאי על אידך דר"ח דהילך חייב, ועיין בתוס' לקמן דהוי כהודאה ממש, א"כ משמע דבהודאה ממש ודאי חייב שבועה דאורייתא, וא"כ יקשה בסיפא בזה אומר כולה שלי וז"א חצי' שלי נשבע זה שאין לו בה פחות מרביע, הא כיון דמודה לו החצי ממילא הוי מודה במקצת וצריך לישבע על כל כפירתו, והיינו דהחצי השני אינו שלו וכל כמה דלא נשבע מגיע להתובע כדין כל מודה במקצת דאמרינן או השבע או שלם, וא"כ כיון דנשבע רק דרביע שלו ממילא על אידך רביע לא נשבע ומגיע רביע לאידך מדין מודה במקצת שלא נשבע, ושוב יהיה הדין דעל רביע שנשבע עליו יהיה הדין דיחלוקו, דהא השאר מגיע כולו לאידך מדינא בלא ספק, והיה מהראוי שישבע על החצי שלו ויחלוקו זה החצי, ולשיטת הרמב"ם והיא בש"ע (סי' רס"ז ס"י) דבסימן וסימן וע"א כו' יניח, וא"צ לישבע כיון דלא יתנו לו על מה שישבע לא חלה עליו שבועה, ה"נ ניחא, אבל לפמ"ש הרא"ש דצריך לישבע אם כן יקשה כנ"ל, וצע"ג:

תוס' ד"ה מפני, כתב מעכ"ת להקשות על תוס' דרצו לומר דידעינן דכ"ה פטור משבועה מדאיצטריך קרא דע"א מחייב שבועה, הא י"ל דאיצטריך קרא לדינא דנסכא דיהיה העד כב' ולדון בו מחוייב שבועה וא"י לישבע משלם. ואין בזה סרך קושיא, כיון דתוס' ס"ל בהחלט לדינא דתובע עפ"י עד חייב שבועה ממילא דחו יותר בפשוטו בדרך סלולה דאיצטריך לתובעו עפ"י העד, מה דהוי אליבא דכ"ע ופשוט:

אעפ"כ אשיב לרו"מ דרך פלפול, דהא בלא"ה קשה אמאי לא דחו בפשיטות דאיצטריך קרא לתובע בפחות מב' כסף, וע"כ צ"ל דאזיל לשיטתי' בכתובות פ"ז דשמואל אמר כן רק לשיטתו אבל לרב בעי' בע"א ב"כ, ורצו לדחות גם לרב, ולרב דלא ס"ל לדנסכא, דנסכא הוצרכו לדחות בע"א. ובזה מיושב מה דשמעתי להקשות דהיאך דחו תוס' דמיירי קרא בתבעו ע"פ עד, הא אם נימא דכופר הכל חייב שבועה ממילא בתבעו עפ"י עד יכול להתחכם ולשלם לו באמת, ואח"כ יחזור ויתבע אותו שנתן לו מכבר, והמעות אלו בהלואה עליו, וכיון דהוא א"י הו"ל מחוייב שבועה ואי"ל, ובאמת ליתא לקושי' זו, דכיון דתבעו עפ"י העד כבר נעשה העד כשנים בעוד שלא נשבע כנגדו, ואם יפרע לו א"י לחזור ולתבעו דכבר העידו ב' עדים שהיה חייב לו כפי תביעתו, ועוד ישנו תירוצים הרבה ע"ז, ולפי הנ"ל בלא"ה ניחא דלמאן דס"ל מחוייב שבועה ואי"ל, בלא"ה צריך קרא לדינא

דנסכא, אלא דרצו לדחות אף למאן דלא ס"ל מחוייב שבועה ואי"ל, ובזה שפיר דחו דמיירי בתבעו עפ"י עד וק"ל:

דף ג:

תד"ה ובכולי בעי דלודי לי' וכו', וכן בנסכא דר' אבא, לכאורה דלמא הך דינא דנסכא הוא לפי ההלכה דקיימא לן כאביי מלוה ישינה, מש"ה גם מדאורייתא צריך לישבע דלא חטפתי, אבל רבה י"ל דס"ל דלא כאביי אלא דכל הנוטל הוא משום דחשוד אממונא לא חשיד אשבועה, וזה רק מדרבנן, ובאמת לדידי' לית' לדינא דנסכא, ונראה דתוס' ס"ל דאין הלכה כאביי, דלכאורה קשה לטעמא דאביי א"כ בב' אוחזים בכלי שעושים בו אוכל נפש בזה שפיר נימא מגו דחשוד, דאם אתה חושדו שתקף בשל חבירו על מלוה עבר על לאו דלא יחבול רחיים, דאף אם חבלו בשוק עובר, לאידך תירוצא דהתוס' לקמן (דף קט"ו ע"א) ד"ה אלמנה כו', א"ו דאביי אומר כן לשיטתי' דס"ל דע"א מהני, ולדידי' בחבל כלי אוכל נפש אף שעבר על לאו מ"מ מה דעביד עביד, ומה שמחזיקו עתה בידו אינו עובר בלא כלום, ואף דבשעה שחבל עבר, מ"מ י"ל דעיקר מגו דחשיד היינו על שעת כפירה גופ' דאם אתה חושדו ע"י כפירה זו לגזלן מה הרווחנו בשבועה, אבל מה שאנו חושדים אותו על העבר ל"ש מגו דחשיד דשמא אז הי' רשע ועכשיו חזר למוטב, וא"כ אביי לשיטתי', אבל לדידן דקיימא לן דא"ע לא מהני, ולדידן בחבל כלי א"נ לא מקני וצריך להחזירו כמ"ש המהרש"א לקמן (דף קי"ג ע"א) בתוס' ד"ה ואת המחרישה א"כ בכל רגע שמחזיקו בידו עובר על הלאו, ושפיר שייך מגו דחשיד, אע"כ דלא קיימא לן כאביי, והראשונים שפסקו כאביי. י"ל לשיטתייהו דס"ל דגם לרבא בחבל כלי א"נ א"ע מהני דכמו דעבר על לא תבוא אל ביתו א"ע מהני הקרא דהשב תשיבם הנ"ל בחבל, א"כ דהשב תשיבם קאי על לאו דמשכון וא"כ גם לדידן ניחא:

אולם באמת במה שכתבנו דלתוס' צ"ל דאביי לשיטתי' וע"פ היסוד דל"א מגו דחשיד אלא על החשד דשעת כפירה, זה היסוד אינו מספיק רק לשיטת רש"י (בדף ו') דפירכת הש"ס גבי ג' שבועות היינו על שבועה דאינו ברשותו, אבל מה שכ' תוס' בדיבור זה דהא לקמן מייתי מדר"נ כו' וא' מהם שלא שלחתי בו יד כו' הרי דס"ל דפירכת הש"ס על שבועה שלא שלחתי בו יד, הרי אף די"ל דשמא אז שלח ידו ועתה חוזר למוטב, אעפ"כ אמרי' מגו דחשיד, א"כ גם לאביי יקשה בב' אוחזים בכלי שעושין בו א"נ נימא מגו דחשיד, ובהכרח לומר דלא מקרי חבלה אלא בתפסי לגמרי. אבל באוחזים במקצתו וגם הבעלי' אוחזים בו לא מקרי חבלה וא"כ אין ראי' לפסוק דלא כאביי, גם י"ל להפוסקים

דבערב וכדומה כי היכי דלית בהו לאו דלא תבוא ה"נ לית בהו לאו דלא יחבול רחיים ורכב, א"כ י"ל דשמא תפסו בספק מלוה ישינה מצד ערבות:

בא"ד וכן בנסכא דר"א משמע כו'. לכאורה נראה דאין זה ראי' כ"כ די"ל כיון דבאמת במלוה וכדומה לא שייך שבועה וא"כ גלי התורה לנו דהיכא דאיכא עד צריך זה לשלם או לישבע שיהא לפנינו חזקה דלא ישבע לשקר ובנסכא וכדומה איכא ג"כ חיוב שבועה לשווי' להעד כמאן דלית', רק כיון דחשיד אממונא כו' וחמיר' ממון כמו שבועה, א"כ בכפירה לחוד איכא ג"כ חזקה שלא יגזול זה ונאמן בזה נגד העד, עכ"פ בעי' שיהי' נגד העד לשווי' כמאן דלית' חזקה טובה שלא ישבע לשקר, או שלא יגזול דהוא כמו שבועה, וכאן שהוא מודה להעד בחוטף ולא הכחישו וליכא כלום נגד העד, נעשה העד כשנים, ושפיר שייך מחו"ש ואי"ל משלם, גם לפמ"ש הרא"ש פ' הכותב בסוגיא דאי פיקח (סי' כ"ה) בשם תשו' הרי"ף דשבועת המשנה הוי כמו דאורייתא ולא הוי תקנת', ואמרינן בי' משואי"ל משלם ע"ש, א"כ ליתא לראיית תוס' דהא ע"א מחייב שבועה דאורייתא ופטור רק בנסכא מטעם חשוד אממונא וכנ"ל, וכיון דבזמן המשנה ראו חכמים דחשוד אממונא ל"ח אשבועה דהא מה"ט תקנו כל הנשבעי' ונוטלי' ממילא הוי שבועת המשנה להכחיש העד ובשבועת המשנה אמרינן משואי"ל משלם, וק"ל:

יעויין בתוס' שהקשו על פירש"י דרבה בא לתרץ דלא נימא מגו דחשיד אממונא הא באמת קיימא לן דל"א מגו דחשיד וכו', וא"ל דזהו רק דרבנן לפי שראו שהיתה שבועה חמורה עליהם אבל מדאורייתא מגו דחשיד אמרינן, דא"כ קשה מנסכ' דר"א דמשמע דאם אמר לא חטפי הי' חייב שבועה דאורייתא מדאמרי' משואיל"מ עיי"ש, ולכאורה תמוה דהא י"ל דבאומר לא חטפי כיון דמדאורייתא יש שבועה להכחיש העד אלא דלא הי' אפשר לישבע משום מגו דחשיד ממילא בדור הזה דראו חכמים דשבועה חמיר להו לאינשי חוזר וניער עליו השבועה מדאורייתא ויש לו כל חומר שבועה דאורייתא, ומה"ט קשה ג"כ על דברי תוס' בסוגיא דפוגמת [כתובות דף פ"ז] דהקשו דאכתי איכא תשובה שלישית מדאמר רבה וכו', והכא ל"ש אשתמוטי, ע' במהרש"ל דכוונותם לפירוש רש"י דצריכין לאשתמוטי לאפוקי דלא נימא מגו דחשיד, אם כן הכא בנוטל נימא מגו דחשיד, וע' בפ"י דכתב דכוונת מהרש"ל דתוס' לשיטתייהו דמפרשי בדרבה דצריך לאשתמוטי דלא נימא כיון דגם השתא מעיז אמרי' שפיר מגו דכופר הכל, ליכא קושיא מפוגמת, די"ל דכבר ידע רמב"ח מסברא דפרע דייקא וכו' ליכא מגו, די"ל דאומר בדדמי עיי"ש, ודבריו מרפסין איגרין דאם כן גם לשיטת רש"י ליכא קושי' דהא לא שייך מגו דחשיד כיון דאמרי' מפרע לא דייק וכו' דמסופק בפרעון ולא פריש מספק ממון כיון דאפשר בחזרה

נפריש מספק שבועה דליכא בחזרה, וההכרח לומר דכוונת מהרש"ל דודאי ס"ל לתוס' דלס"ד דרמב"ח לא נחתי' לסברת דמפרע לא דייק, אבל מ"מ היינו רק לענין דאנן לא חיישי' דלא דייק, אבל מ"מ יש סברא דהנתבע יכול לתלות בדעת התובע דכיון דמפרע לא דייק, ומשו"ה תוס' לשיטתייהו ל"ק קושית רשב"א דנימא מגו די"ל דהוי מגו דהעזה דלא רצתה לכפור הכל דלא נפרע כלום דהוי העזה דליכא מידי לבעל לתלות ולזכות אותה, ולזה פוגמת כתובתה דסוברת דהבעל יתלה בה טעות דלא דייקא וכעין סברת תוס' והר"ן גבי שכיר עיי"ש, משא"כ לשי' רש"י שפיר קשה קושי' רשב"א דמ"מ נימא מגו דחשיד כיון דבאמת אנן לא תלינן דלא דייקא לס"ד דהמקשן, אמנם לפי הנ"ל יקשה דגם לרש"י ל"ק, דהא י"ל דמה דקאמר רמב"ח שבועה דאורייתא היינו כיון דפוגמת הוא בכלל מודה במקצת ויש מקום חלות שבועה דאורייתא, אלא דא"א להשביע מכח מגו דחשיד ממילא לבתר דראו חז"ל דבדור הזה חמיר להו שבועה הדרא הדבר לדינא וחזרה השבועה למקומה להיות שבועה דאורייתא, דכל דנסתלק סברת מגו דחשיד, יהי' מאיזה טעם שיהי', ממילא איכא שבועה דאורייתא, והוא לכאורה סברא נכונה, ולכאורה תמוה על התוס' שמיאנו בזה, ונראה דתוספות הוכיחו דלשי' רש"י ליכא למימר הכי, והיינו דא"כ מאי פריך רבא ממתני' דכל הנשבעין שבתורה הא י"ל דמתני' קאמר רק דשבועה דקרא מיירי רק מלענין דלא משלמי, משום דליטול לא משכחת שום שבועה והיינו לא משום דליכא דררא דשבועה בנוטל, אלא משום דאמרי' מגו דחשיד, ומש"ה שבועה דקרא לא איירי בנוטל, וא"כ ממילא לבתר דראו חז"ל דעכשיו שבועה חמיר להו ול"א מיגו דחשיד שפיר איכא שבועה דאורייתא בנוטל, אע"כ דאין זה סברא לומר דלבתר תקחז"ל יתעורר מזה שבועה דאורייתא, וא"כ שפיר הקשו תוס' בדרך ממה נפשך, או דיש ג' תשובות דהא בנוטל ל"ש אשתמוטי ונימא מגו דחשיד, או דאם נימא דאין זה קושי' דאמרי' אף דהתורה לא הטילה עליו שבועה משום מגו דחשיד, מ"מ בדור הזה דשבועה חמירא ממילא הדרא לשבועה דאורייתא. א"כ ממילא גם ב' קושיות ליכא דאין כאן קושי' ממתני' דכל הנשבעים כו', דהא זהו באמת דשבועה הנזכרת בתורה אינו בנוטל, והיינו משום מגו דחשיד ועתה דשבועה חמירא ממילא איכא שבועה דאורייתא, וכנ"ל וק"ל:

ונ"ל ליישב, די"ל דגם בדרבנן אמרינן משואי"ל, והא דאמרי' בחשוד בדרבנן דפטור דהוי תקנתא לתקנתא, היינו למ"ש תוס' בסוגיא דההוא רעיא לחד תירוצא הא דאמרינן דבחשוד שכנגדו נשבע ונוטל, ולא אמרינן משואי"ל משלם בלא שבועה שכנגדו היינו דבחשוד מדין פטור לגמרי, דהא הוא טוען אני אשבע ותיקנו ששכנגדו נשבע ונוטל

עיי"ש, א"כ מה"ט מקרי תקנתא לתקנתא, דיסוד התשלומין אף בשבועה דאורייתא הוא רק תקנה כיון דאומר אני אשבע, אבל בעלמא דכל משואי"ל משלם יש לומר דגם בדרבנן הכי הוא, וההיא דמנה לי בידך והלה אומר א"י דפטור, ולא אמרינן א"י לישבע משלם, י"ל למ"ש הרא"ש פ' השואל הובא בש"ך סי' צ"ד סק"ה, דאין שבועת התורה באינו יודע, א"כ י"ל דמש"ה בנ' ידענא ונ' לא ידענא הוי משואי"ל, היינו דעל הך דטוען א"י אין שייכות לישבע דשבועה א"י ליכא כלל מה"ת, משא"כ במנה לי בידך והוא טוען א"י דהוי רק שבועה דרבנן יכול לישבע שא"י ולא מקרי כלל א"י לישבע, דבדרבנן גם א"י שבועה הוא, דהא באמת נשבע שא"י ונכון:

תד"ה מה לפיו כו' וזאת הסוגיא סוברת כו'. וטעמא דמלת' דהסוגיא דחק עצמו בל"ק ומוקי לה כר"מ ולא מוקי לה ברווחא כרבנן, ובאמת טעמייהו דרבנן מטעם אדם מתרץ דיבורו, היינו דא"כ הי' קשה מה לפיו שכן מחייב אשם ולא היה אפשר לומר דגם באשם אמרינן דעדי' מחייבי' אותו דהיה קשה ממתני' דשבועות כמו שהקשה תוס' ד"ה אשם היינו קרבן כו' והיה מתני' דלא כמאן דהא עכשיו קיימי' דגם לרבנן עדי' מחייבי' קרבן היכא דל"ש מתרץ דיבורו, אע"כ דאשם לא מחייבי' מקרא דהתודה כמ"ש תוס', וא"כ נשאר הפירכא מה לפיו שכן מחייב אשם, לזה מוקי לדר"ח דסבר כר"מ, ורבנן פליגי וסוברים דאדם נאמן על עצמו, ושפיר י"ל דאשם וקרבן כהדדי נינהו, ומתני' דשבועות כרבנן דר"מ:

דף ד.

תוד"ה הצד וכו' כופר הכל יוכיח, עי' תשובות מהריב"ל ח"א כלל ג' דף ט"ו ע"א ובתשובות פנים מאירות ח"ב סי' קס"ט:

תוס' ד"ה ותנא תונא אאידך דר"ח, וקשה וכו'. ולענ"ד יש ליישב קושי' תוס', והיינו למה דאמרי' לקמן (דף ז') דזה נוטל עד שידו מגעת כו' מתני' דקתני דפלגי כו' דתפסו בכרכשת' ע"ש, והנה זה מובן בפשיטות דהש"ס רוצה למצוא לומר דפליגי ממש כהדדי והיינו דתפסי בכרכשת', אבל פשיטא דאינו מוכרח לומר במתני' דמיירי בכה"ג דאפשר דבאמת הא דקתני יחלוקו היינו אשאר', ובפרט למ"ש הרמב"ם דתפיסי בכרכשת' היינו דבידם פחות מג' אצבעות ע"ג אצבעות, וכן הוא בש"ע (סי' קל"ח) ועי' בש"כ שם דכיון דאינו דבר חשוב אין ראוי לומר זה נוטל וקתני סתם יחלוקו, אבל באמת אף בכה"ג יחלוקו, וכיון שכן י"ל דמתני' מיירי בכה"ג דתפיסי בפחות מג"א על ג"א, וא"כ קשה מה פריך הש"ס כי היכי דאנן סהדי להאי כו' דלמא ר"ח דסבר דמתני' שבועה דאורייתא קתני מוקי לה בטלית דתפיסי בקצת טלית ומה דתפיס האי דידי' היינו בדקדוק מדתפיס

ממש, וזה משוי ליה להעדאת עדי' דהוי מודה במקצת, ומ"מ צריך לישבע על מה שאינו תפוס בידו דליכא אנן סהדי, וצ"ל כמו שהשיב אחי הב' המופלג השנון כ"ה בונם שיחי' דפשט לי' להש"ס דבמה דתפיס עדיף מאנן סהדי והוי כמו הודאה ממש כמ"ש תוס', וע"כ הוכחת ר"ח דמתני' מיירי אף בשלא אוחזים בשפת הבגד והוי אנן סהדי אף שאינו תפוס בידו ושפיר פריך כי היכי דאנן סהדי וכנ"ל:

ומעתה י"ל דשפיר קאמר ותנא תונא אאידך דר"ח והיינו די"ל דס"ל דמתני' איכא שבועה דאורייתא או כעין דאורייתא ומיירי בתפיסי בקצת הבגד והוי מודה במקצת דהוי הודאה ממש במה דתפיס באמת בידו, וממילא ל"ש לומר כי היכי דזה מודה לזה כו' דהא צריך לישבע אשאר דאינו תפוס, משא"כ בדר"ח קמיית' א"א לומר כן דא"כ לא מנכר העדאת עדי' וכנ"ל, וק"ל:

דף ד:

גמרא הא שתים פטור וכו', וש"מ הילך פטור, ע' בנ"י שהקשה להרמב"ם דאם מודה בדבר שא"י לכפור דלא הוי הודאה, ולפי דבריו כו', וק"ל למ"ש תוס' לעיל ד"ה ובכולי בעי דלודי כו' דבלאו אשתמוטי הי' נאמן מטעם מגו דכ"ה כיון דעדיין מעיז הוא, וע' במהרש"א שם דבלא מגו אין לפטור מחמת החזקה דא"א מעיז, דלשיטת התוס' דכ"ה פטור אף במקום שיכול להעיז ומגזה"כ ולא מצינו דפטור מ' החזקה, אבל ז"א מוחלט דמלשון תוס' בגיטין (נ"א ד"ה ובכולי) משמע דמפרשי' באמת בלא אשתמוטי היה מודה במקצת פטור מחזקה דא"א מעיז, וביותר מבואר כן בנ"י והמפרשי' בהא דאמרי' לעיל אבל העדאת עדי' דל"ל הכי, היינו דסד"א לפטרו משום חזקה דא"א מעיז, בזה קמ"ל דבחזקת מעיז היה ע"ש, מבואר דאם לא היה בחזקת מעיז הי' פטור מטם חזקה דאא"מ אף שחולקים על רש"י וס"ל דכ"ה פטור מגזה"כ, מ"מ ס"ל דמודה במקצת פטור היכא דשייך אא"מ:

וע' בתוס' (ב"ק ד' ק"ז) שהקשו לרש"י דכ"ה פטור מ' אא"מ מסוגיא דהכא דאמרינן הא שתים פטור משום הילך, וע' במהרש"א שם שכ' לא ידענו מה קושי' דהא סוגי' במלוה ושייך ג"כ אא"מ, ע"ש. ונוראות נפלאתי על מאור עינינו מהרש"א ז"ל הלא קושית תוספות מבואר היטב בגיטין (שם ד"ה מפני) דלר' יעקב נאמן בג' במגו דאמר שתים ולא הוי מגו דהעזה כמו בכל מודה במקצת, וע"כ משום דמסייע לי' שטרא יכול להעיז, וא"כ שפיר קשה לרש"י כיון דיכול להעיז, גם בב' לחייב אף דהוי הילך והוי כ"ה, הא יכול להעיז:

ומעתה נ"ל דבודאי גם הרמב"ם מודה אף היכא דא"י לכפור הוי הודאה במקצת, רק דפטור מ' אא"מ דהוי העזה כמו בכ"ה כיון שלא הודה לו רק מה שצריך להודות וכשיטת רש"י, וא"כ שפיר קאמר הש"ס דמוכח דהילך פטור דל"ל הטעם מטעם דא"י לכפור דהא מודה במקצת הוי הודאה וחזקה דאא"מ ג"כ ל"ש הכא דהא מסייע לי' שטרא וכקושי' תוס' על רש"י, אע"כ דמטעם הילך הוא והוי כ"ה ופטור הוא מגזה"כ, וק"ל:

שם וש"מ הילך פטור, ע' בשיטה מקובצת הא פשיטא דידע גם המקשן די"ל דא"נ על כפירת ש"ק, רק דקשה ליה לרבי עקיבא דדריש ריבוי ומיעוט ולא נתמעט קרקעות משבועה וכקושי' תוס', ולזה משני דמסייע ליה שטרא, ושנוי' בתרא מטעם א"נ על כש"ק הוא לרשב"א ולא לרבי עקיבא, ועדיין צריך ביאור כיון דלרבי עקיבא צריך לשינוי' קמא דמסייע ליה שטרא והוא מספיק גם לרשב"א, מה בעי הש"ס באידך טעמא דאינו מספיק רק לרשב"א, וזה נראה דשינוי קמא ל"ש רק לרבי עקיבא אבל לרשב"א ל"ש, רק דהוי קשה קושי' תוס' דא"כ לפטורי בג' במגו דאמר שתים, ומה שמתרצים דיהי' נראה בעיני העולם שאינו מודה רק מה שצריך להודות, עדיין קשה הא בידו לומר מה שאתה תובע סלעים היינו חמשה שהי' כן ליתא רק דסלעים הוי ב' ודינר א' לויתי ממך בע"פ והי' מודה מה שא"צ להודות ואעפ"כ הי' פטור דהא זה אינו תובעו רק מ' השטר ובזה מסייע לי' השטר דהוא רק ב', אע"כ דרשב"א לא ס"ל מסייע לי' שטרא והוצרך הש"ס לומר טעם אחר מטעם כש"ק, ובזה שפיר שייך תירוץ תוס' דאף אם היה טוען שמגיע לו דינר בע"פ הי' חייב שבועה דהא באותו דינר ליכא ש"ק והוצרך הש"ס לב' טעמים, וק"ל:

תוס' ד"ה אין וכו' והוזכר קודם. עיי' תוי"ט פ"ג משנה י' דבכורים:

דף ה.

גמ' דא"ל ג' פרות כו' (עי' מ"ש לק' מ"א ב'):

תוס' ד"ה למאן דאמר הילך פטור, תימה גם למ"ד הילך חייב כו', וע' בשיטה מקובצת שהקשה דלמא אצטריך קרא להודאת קרקע וכפירת ממון, ותי' דא"כ גם למ"ד הילך פטור ל"ק דהא אצטריך לכפירת קרקע, א"כ עדיין קשה דלמא זהו גופא פירכת הש"ס דלכ"ק לא אצטריך דשייך מגו דכ"ה ולהודאת קרקע הוי הילך, ואי דא"כ היאך משני שטענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות, דא"כ בקיצור הו"ל לתוס' להקשות אשינוי' דש"ס:

ונ"ל דס"ל לתוס' דלמ"ד הילך פטור אצטריך שפיר קרא לכ"ק, דאך מטעם מגו י"ל אא"מ והיינו דאשתמוטי קמשתמיט דזה רוצה להודות במקצת ולכפור במקצת באופן דלא יהי' העזה, אם יודה הקרקע ויכפור הכלים הוי הילך והוי העזה, ולהודות הכל אין בידו

לשלם כ"כ, מש"ה הודה הממון דלא הוי הילך וכופר הקרקע וישלם הממון בקרקע, ולכי הוי ליה זוזי ישלם ג"כ הקרקע, אבל למ"ד הילך חייב שפיר הקשו, ובזה ניחא ג"כ דברי תוס' בב"ק (דף ק"ז) במה שכתבו בההיא דכפירה קמן, ולכאורה תימה דהא ל"ש אשתמוטי והוי העזה ולפטור במגו, אע"כ כנ"ל:

ובאמת רחוק בעיני הדבר לומר כן ותמי' גדולה בעיני על דברי תוס' בב"ק, זולת שנאמר דתוס' קאי לאביי דסבר מלוה ישינה, והא דלא ניחא להתוס' דהכא ג"כ בזה, דלמ"ד הילך חייב אמרי' מלוה ישינה, משום דמשמע דעדיין לא ס"ד דהש"ס מאביי ודוחק, אח"כ ראיתי באו"ת (סי' צ"ה) שהקשה אקושי' תוס' בשמעתין דלמא מלוה ישינה יש לו, ונדחק בזה ע"ש, וצ"ע רב:

תוד"ה רבי חייא וכו' אר"ח א"ש. עיין נדה דף כ"ו ע"א ברש"י ד"ה אמר אביי:

תוד"ה אי וכו' דהלכה כר"ח. עיין שבועות דף מ"ו ע"א תוס' ד"ה בטוענו:

תוד"ה שכנגדו קאמינא, לכאורה יפלא אמאי העמידו קושיתם על סוגיא דלשם הלא זהו קשה על מתני' ערוכה (רפ"ז דשבועות) ושכנגדו חשוד על השבועה וכו', וביותר דאההיא סוגיא הנ"ל ליכא קושיא כ"כ דלפמ"ש תוס' (ה' ע"ב) ד"ה דחשוד וכו' בתירוצם הא' דגזלן פסול לשבועה רק מדרבנן, א"כ י"ל דמה"ט הצריכו להתובע לישבע כיון דמן התורה יכול הנתבע לישבע [וביותר מזה כתב הש"ך (סימן שפ"ח) לענין מסור כיון דגרמי הוי דרבנן לא אמרינן בי' מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם, והסברא מוקשה מאד דלא מצינו רק בשבועה דרבנן לא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל לא בממון דרבנן ושבועה דאורייתא, ואטו בהקנה לו מטלטלין במשיכה ויש טענה וכפירה ביניהם דנדון בזה דהוי רק דרבנן], מכ"ש הכא דמן התורה יכול להשבע באמת די"ל דמשו"ה צריך שכנגדו שבועה ובההיא מתני' דרפ"ז דשבועות הי' הקושיא יותר חזקה דשם דקתני חשוד על שבועת הפקדון וכו' דבזה מדאורייתא פסול לשבועה:

ולפי דרכינו הנ"ל (הג"ה עי' בחי' חו"מ סי' צ"ב) ניחא דעל מתני' י"ל דמיירי בשבועת עד אחד דכדי שלא יהא קם לממון צריך הנוטל לישבע, אבל בההוא רעיא דהוי שבועת מודה במקצת שפיר הקשו. (הג"ה בגלהש"ס כתוב בזה"ל) יש לעי' איך תלי הקושיא כאן הא דין זה ערוך במתני' רפ"ז דשבועות דשכנגדו חשוד נשבע ונוטל והו"מ להקשות שם במקומו:

דף ה:

ותיפוק לי' דהו"ל רועה כו', כתב הרע"ב סנהדרין פ"ג מ"ג וז"ל כגון מפריחי יונים כו' אלו וכיו"ב פסולין לעדות מדרבנן ואין עדותן בטילה עד שיכריזו עליהם ויפרסמו אותם

כו' עכ"ל, והא דפרכינן ותיפוק לי' דהו"ל רועה, הא י"ל דמיירי דעדיין לא הכריזו עליו, צ"ל לכאורה דדוקא לפוסלו לעדות צריך הכרזה אבל לפוסלו משבועה א"צ הכרזה, ואולם הא תוס' בב"ק דס"ב ע"א ד"ה חמסן כתבו וא"ת כיון דחמסן דיהיב דמי פסול מדרבנן א"כ כי אמרי' בב"מ אלא הא דאר"ה משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו נימא מגו דחשיד ומשני מורה ואמר דמי יהיבנא. מ"מ מה תירץ בכך הא חמסן דיהיב דמי פסול מדרבנן וכו' ועוד דחמסן מדרבנן אינו פסול עד שיכריז, הרי דלגבי לפסול משבועה ג"כ צריך הכרזה, ונלע"ד דהכלל כך הוא כל שהוא לפסידא דאחריני תיקון רבנן דלא נפסל בלא הכרזה, אבל לגבי עצמו פסול בלא הכרזה, משו"ה שפיר פרכינן ותיפוק לי' דהו"ל רועה ודנין בי' דין משואי"ל משלם דלגבי חוב דנפשי' ל"צ הכרזה ודייקינן ליה לחשוד לומר לגביה דצריך לשלם, אבל בההיא דב"ק הנ"ל דאם נידון אותו לחשוד וא"י לישבע דאינה ברשותו מאי עבדינן ליה ונפטר בלא שבועה והוי חובה להבעלים דמפסידים השבועה בזה אמרינן דצריך הכרזה, ולדינא החילוק דפסולי דרבנן בלא הכרזה אם חייבים לאחרים שבועה דאורייתא הדין דמשלמים (אם שכנגדו ישבע) ואם חייבי שבועה דרבנן דאם לא ישבע יפטרו לגמרי צריכים לישבע דלא מפסידים זכותא דאחרים כ"ז שלא הכריזו עליה. (עי' הגהות שו"ע חו"מ סי' צ"ב):

ואולם עדיין לא נתיישב לי כ"צ דמאי פרכינן ותיפוק לי' דהו"ל רועה הא י"ל דאביי דאמר והא גזלן הוא בא לומר דאפילו יטענו הבעלים אין אנו רוצים לישבע והחיוב מוטל עליך לישבע דבדאורייתא אין מהפכים, מ"מ הא גזלן הוא ואין נוטלים בלא שבועה, משא"כ מטעם רועה הברירה ביד הבעלים דאם ירצו לומר השבע ופטור דהא לגבי חוב דאחרים לא משוינן ליה לפסול בלא הכרזה ולא אבדו הבעלים זכותן לומר דאוקמי אדינא דצריך הוא דוקא לישבע וא"י להפך השבועה:

שם בפקדון פסול לעדות כו' (עי' הגהות רבינו בשו"ע חו"מ סי' רצ"ד):

תוד"ה ותקנתא לתקנתא, ומחו"ש ואיל"מ ל"ש הכא כדפרישית, היינו דבאו לתרץ דהא מה שכנגדו נשבע התקנה היא בהיפוך דל"צ לשלם רק ע"י שבועה שכנגדו, אבל מדינא הי' צריך לשלם בלאו שבועה שכנגדו א"כ היכא דתקנתא לתקנתא ל"ע הא התשלומים הן מדינא בלא תקנה, ולזה כתבו דמחו"ש ואי"ל ל"ש הכא, היינו דזהו בלא"ה דשבועה דרבנן לא חמיר לחייב לשלם אם אינו נשבע, אלא דלבתר דתקנו דשכנגדו נשבע זה היה באפשר לומר גם בשבועה דרבנן ושוב אמרינן בזה תקנתא לתקנתא ל"ע. (עי' חי' ב"ק דף ס"ב ע"א, ודף קי"ח ע"א):

תוד"ה ונימא שבועה כו' לרבנן דבן ננס פריך דלא חיישי לשבועת שוא, ועכ"ז קשה לי דנהי דרבנן לא חיישינן דבאין לידי שבועת שוא היינו דמ"מ אין מפסידים זכותו של בעה"ב שישבעו לו הפועלים והחנוני. אבל הכא הא כיון דאפשר לתקוני שלא יהיו ודאי שבועת שוא דישבעו שאין לו פחות מחציה בודאי עדיף. ומה"ת ישבעו שכולה שלו להיות ודאי שוא. וצ"ע:

תד"ה בלא דמי וכו' ואע"ג דהוסיפו עליהם וכו' היינו חמסן שחצוף לחטוף. לא הבנתי דלמאי הוצרכו לזה אחר שתרצו דבאמת פסול רק מדרבנן כיון דבלא דמי משמע להו א"כ ממילא ליכא קושי' דרבנן פסלו רק היכי דרואין שהוא חמסן אבל הכא דהוא בחזקת כשרות אלא דבאנו לומר דמה מרויחין בשבועה דמגו דחשוד אממונא בזה שפיר אמרינן דכיון דיהיב דמי חמור אצלו שבועה וכמו דאמרינן לס"ד לא חשוב אשבועה משום דשבועה חמיר ליה מממון ה"נ לאידך מ"ד לענין לא תחמוד:

גם במ"ש תוס' וחמסן דקרא וכו', הא יש לומר בפשוטו דודאי בדאורייתא חמור לאו דלא תחמוד כמו עדות שקר דבדאורייתא ל"ש דל"ת דבלא דמי משמע אלא דעכשיו בדורות הללו ראו חז"ל דבלא דמי משמע להו וכשר מדינא אלא דהוסיפו עליהם חמסים לפסול וכמו דיש לחלק לעיל לענין חשוד אממונא לא חשוד אשבועתא (כמש"כ התוס' לעיל בד"ה בכוליה בעי דלודי ליה) ה"נ יש לומר לקושטא דמלתא לענין לאו דלא תחמוד, וצ"ע:

הקשה מעכ"ת נ"י על הגהת אשר"י פ"ק דמציעא דהיסת לא משבעינן על קרקעות, הא בסוגיא דפוגמת מבואר דשבועה דרבנן איכא גם בקרקעות, ורצה מעלתו לחלק בין שע"ק לקרקע ממש:

דחוק מאד, כיון דקיימא לן שע"ק כקרקע אין הבדל ביניהם. אבל כבר הראיתי לדעת דשיטה זו מבואר במרדכי בשם הריב"א וכתב לחלק דדוקא בפוגמת משום דמפרע לא דייק ולא בעלמא. ומה דרצה מעכ"ת להסתייע בחילוקו הנ"ל בין שע"ק לקרקע ממש וליישב בזה דברי הסמ"ע (סי' ע"ב סכ"א) להצילו מהשגת הש"כ שם. ז"א, דלהדיא כתב הסמ"ע (סימן צ"ה ס"ק ל') דלאו דוקא היסת, אלא שגם שבועות המשנה משביעין בקרקעות, ודי בזה כיום:

אשר כתב להקשות על מ"ש הנ"י פ"ק דמציעא דאם הוא חב לחבירו מלוה ומסר פקדון למלוה וטען להד"ם דיכול להחזיקו לעצמו המלוה דכל האומר להד"ם כאומר לא נאנסה דמי, א"כ היכי פרכינן [בשבועות דף מ"ה ע"ב], שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי

משכחת, מגו דאי בעי אמר להד"ם, דלמא יש לו מלוה אצלו, ואם יטעון להד"ם יחזיק בממונו ולא יפרע לו:
זהו בלא"ה קשה בלא דברי הנ"י, דאף אם נימא דא"י להחזיק לו המלוה וצריך לבא להב"ד לטעון כצורתו, מ"מ פשיטא דאם בא לב"ד ואמר אני חייב לפלוני אבל מסרתי לו פקדון וטען להד"ם דמהימנינן לי' במגו דלא הודה ההלואה, וא"כ יקשה דמאי מגו איכא דלהד"ם, דלמא יש לו מלוה אצל הבעלים ויטענו בב"ד ויהמנו במגו:
ולזה נ"ל דודאי אינו קושיא, דבכל פעם ניחוש דיש לו מלוה וליכא מגו, דמ"מ יקשה אם השומר יודע בעצמו שאין לו מלוה ביד הבעלים לא יצטרכו לישבע, ובידם להפקיע עצמם משבועה לומר תחילה אני מוחל לך כל מה שאתה חייב ונצטרך להאמין לו נאנסה במגו דלהד"ם, ואם ניקוט הקושיא דלמא הקרא מיירי באמת ביש לו מלוה ואינו רוצה למחול חובו, א"כ שוב אין הקושיא חמורה כ"כ, כיון דצריכים לאוקמי קרא בגווני מוקי קרא בשטר, דהא ג"כ אוקימתא רוויחא, וק"ל:
רמב"ם פכ"ד הי"ד מהלכות אישות מי שראה אשתו שזינתה וכו' לפיכך משביעה בנק"ח שלא זינתה תחתיו, וכ"ה בשו"ע סי' קט"ו ס"ז, וקשה לכאורה על הרמב"ם דנימא מגו דחשודה דאם אתה חושדה שזינתה תישבע ג"כ כדאמרינן מגו דחשיד אמונא אלולי סברת ספק מלוה ישינה, ונלענ"ד כיון דלא נתברר להב"ד שזינתה אלא דבאנו לדון מדין מגו דחשוד, והיינו דלא תרויח מידי בשבועה זו, זה שייך אם נידון לחושדה גם עתה בשעת השבועה דהיינו כדרך מגו דחשיד אממונא דנימא אם חשדינן ליה דמשקר עתה בממון ישבע ג"כ לשקר מש"ה צריכים לטעמא דמלוה ישינה אבל היכא דחשדינן דכבר עברה עבירה מ"מ אפשר דעתה חזרה למוטב ולא תרצה לישבע בשקר והרי מפורש בקרא בסוטה שתשבע שלא נטמאת. (הג"ה עי' בספר ב"מ באבהע"ז שם):

דף ו.

רש"י ד"ה נימא. [אאב"ה זכורני שאמר אאמ"ו נ"י דמה"ט פירש"י דפרכת הש"ס משבועה שאינה ברשותו ולא נקט פרכת הש"ס משבועה שלא שלח בה יד, וכמו דנקטו תוס' לעיל (דף ג') ד"ה ובכולי בעי דלודי ליה, והיינו דבמה דחשדינן ליה שמכבר שלח יד ל"ש ביה מגו דחשיד, דאולי עתה חזר למוטב ומה דאינו משלם עתה משום אשתמוטי, לזה נקט הפרכא על שבועה שאינה ברשותו דחשדינן ליה עתה דבשעת השבועה הוא ברשותו, בזה הוא דאמרינן מגו דחשיד, וניחא בזה מה דכתב הרי"ף רפ"ו דשבועות דאם נשבע היסת בלא נק"ח ואח"כ בא הע"א צריך לחזור ולישבע בנק"ח. ולכאורה קשה נימא

דמגו אשבועה זו חשיד חשיד ג"כ אשבועה זו, אבל לפי הנ"ל ניחא, דמ"מ אנן מרוויחין בשבועה זו, דדלמא עתה הוא טוב ולא ירצה לישבע בשקר]:

דף ו:

גמ' המוציא מחברו. עיין נדה כ"ה ע"א תוס' ד"ה גבי:

תוס' ד"ה והא כו' א"נ א"י לתובעו. נראה שכן דעת רש"י בב"ק ס"ו ע"א ד"ה עד שצבעו: תוד"ה פוטר, (עי' שו"ת ח"ב סי' נ"ה):

[אאב"ה הקשה אאמ"ו הגאון נ"י במה דפרכינן קדושין ו' ב' אפילו תרומה נמי לא, הא לפימ"ש תוס' דבכל מתנות כהונה אם תפס הכהן אף שהבעלים אומרים רצונו ליתן לכהן אחר א"צ להחזיר להבעלים רק טובת הנאה, וכן נראה מרש"י בב"ק (דף ס"ו ע"א ד"ה עד שצבעו) ומשמע דלמ"ד טובת הנאה אינו ממון א"צ להחזיר כלום, וא"כ לרבא דהוא מרא דשמעתא ואיהו סבר בפ"ק דבב"מ (דף י"א ע"ב) דט"ה אינו ממון, איך שייך בתרומה ע"מ להחזיר, הא אף אם לא יקיים התנאי ולא יחזיר יכול להחזיק בתרומה שבידו כיון דתפס בה, והניח בצ"ע]:

קצת נראה דדברי הר"ן סתורים דבנדרים [דף כ"ט] נקט בפשיטות דבצדקה אמרינן אמל"ג, והנ"י פ"ק דמציעא בסוגיא דתקפו כהן כתב בשם הר"ן דמקדיש מלוה בשטר אינו כלום דאינו יכול להקדיש מה דאינו ברשותו, והרי אם הוי בכלל אמל"ג יהי' נקנה השטר, דאמל"ג הוי כמו כתיבה ומסירה כמו שכתב הריטב"א פ"ק דקדושין, וכדס"ל להרשב"א בתשובה בהקדש בד"ה:

אולם דברי הנ"י בשם הר"ן לכאורה בעצמם תמוהים דממה נפשך אי בהקדש עניים לא אמרינן אמל"ג, למה צריך לטעמא דמלוה אינו ברשותו הא בלא"ה במאי נקנה, ואי דהוי צריך התרה מדין נדר, א"כ עדיין יקשה כיון דמקדיש השטר לעניים, אף דמחוסר קנין מ"מ להוי כמו נדר ולבעי התרה, אע"כ צ"ל דמ"ש הר"ן מלוה בשטר לא שהקדיש השטר אלא שהקדיש המלוה, וקמ"ל רבותא אף דהמלוה הוא בשטר לא מקרי מוחזק כיון דמחוסר גובייגא א"כ אין כאן סתירה בדברי הר"ן:

עוד יש לדון, דלכאורה מקום עיון הא דמחמירין במקדש בע"א, הא כיון דאנן מסופקים לדינא אי חוששין לקדושין או לא ממילא אם יתבע אותה להחזיר לו כסף קדושין, יהיה הדין דקיימא בחזקת מרא קמא, ותפיסתה מספק לא מהני, כדס"ל לרוב הפוסקים דתקפו כהן מוציאין, א"כ ממילא אין כאן כסף קדושין כיון דלא זכתה וצריכה להחזירם, א"כ לא הוי קדושין, וכמו כן יש לעיין בכל ספיקות בקדושין כההיא דנתן הוא ואמרה היא דקיימא לן ספיקא הוי וצריכה גט, הא כיון דספיקא הוי צריכה להחזירה הכ"ק ובמה

נתקדשה, ולזה צ"ל או דבאמת מוכח כשיטת הפוסקים דבספיקא דדינא מהני תפיסה לומר קים לי כהך צד, או דהוי ברשות, וכמ"ש הרא"ש ספ"ק דבכורות, א"כ י"ל דתפיסה ברשות היינו אם ההתפסה הי' על ענין זה דהוי ספק כההיא דכור בל', דכשמתפיס ברשות סאה סאה הוי ההתפסה על הך ספק זה אם סאה סאה הוי קנין או לא, וכן בההיא דמת ביום ל' דאם נתן לא יחזיר, דבעידן ההתפסה לא הי' עדיין ברור דהוא בן קיימא, וה"נ במקדש בע"א דהי' ההתפסה על הך ענין דהיינו על קדושי ע"א, אבל כמו בנ"ד דההתפסה הי' על קדושין בעדים גמורים, דחשב דמסתמא רואים הנתינה, וכיון דבאמת לא ראו ונשאר רק ע"א, י"ל דלא מקרי תפיסה ברשות כיון דלא הי' ההתפסה על קדושין דע"א, ואף די"ל התינח דקידש בטבעת עצמו דהוי הטבעת בחזקת מר"ק, אבל בנ"ד דקדשה בהנאת קישוט, בזה אם יתבע ממנה שתשלם לו דמי קישוט על זה היא מוחזקת בממון שלה, וא"צ לשלם מספק:

אבל העומד לנגדי קושיית תוס' והרא"ש בסוגיא דתקפו כהן דהקשו מההיא דהמשכיר בי"ב דינרים לשנה דינר לחודש, דבבא באמצע חודש יחלוקו הא הוי תפיסת שמא, ולפי סברי הנ"ל מאי הקשו, הא התם הספק על התשלומי' כמה ישלם, ולגבי התשלומין הוי מוחזק גמור, וליכא נגדו חזקת מרא קמא:

הקשה רומעכ"ת על שיטת הפוסקים שהובא בשיטה מקובצת, דדרשא דעשירי ודאי ולא עשירי ספק אף כל דפריש מרובא פריש, מ"מ לא מקרי ודאי, וכתבו ליישב בזה קושיית תוס' גבי קפץ אחד מהמנויים דנכבשינהו ונימא מרובא פריש עיי"ש, א"כ ספק טומאה ברה"ר דטהור נימא ג"כ הכי, והא מפורש בתוספתא פ"ה דטהרות ט' שרצים ואחד צפרדע ופירש ונגע דגם ברה"ר טמאות:

לענ"ד אדרבא שיטה זו מרווחת ביותר דעל קושיית מעכ"ת י"ל בפשוטו, דהרי תוס' חולין (דף פ"ג ע"ב) ד"ה סמוך מיעוטא וכו', כתבו דאף לר"מ דחייש למיעוטא, מ"מ לא אמרינן דרוב לטמא יהיה טהור ברה"ר לדונו לספק טומאה ברה"ר, דאע"ג דהוי ספק, מ"מ לא גמרינן מסוטה לטהר רק בפלגא ופלגא, דומיא דסוטה עיין שם, א"כ מכ"ש די"ל כן לרבנן דלא חיישי למיעוטא, דאף דלאו בכלל ודאי הוא, מ"מ לא גמרינן מסוטה לטהר בכה"ג, רק דומיא דסוטה דהוי פלגא ופלגא, ובאמת לענין דבר שאין בו דעת לשאול דכתבו תוס' שם דלר"מ דחייש אף במקום רוב טהור, דנהי דמסוטה ליכא למילף רק בפלגא ופלגא, מ"מ ילפינן מדרב גידל דדרש אשר יגע בכל טמא, טמא ודאי ולא טמא ספק עיי"ש, י"ל באמת לשיטת הפוסקים הנ"ל, דאף דלרבנן דל"ח למיעוטא מקרי ודאי, י"ל דבאין בו דעת לשאול אף במקום רוב טהור, דמ"מ לא מקרי ודאי, וההיא דתוספתא

דט' שרצים הנ"ל דמיירי הכל ברה"ר, דמה"ט בקבוע טהור וביש בו דעת לשאול, דהא מיירי באדם שנגע בזה בט' צפרדעים טהור דהא אפילו בספק טהור, ובט' שרצים ופירש א' מהם ונגע טמא, כיון דמדין ספק טומאה ברה"ר אתינן עלה לא ילפינן רק דומיא דסוטה בפלגא ופלגא, ובאמת אם נגע דבר שאין בו דעת לשאול, י"ל דאף בט' שרצים ופירש דטהור, וכן ביש בו דעת לשאל ברה"י, י"ל דאפילו רובא להתיר כגון ט' צפרדעים ופירש דטמא, כיון דדרשינן והבשר כל טהור, ולא טהור ספק, י"ל דמשום רוב לא מקרי טהור ודאי, והא דלא אמרינן בסוטה זה לצריכותא דאי מסוטה לא ידענו דיש בו דעת לשאול ברה"י יהי' טמא ברוב להתיר, י"ל דבאמת הו"מ לומר כן, והרי בתוס' חולין (דף ט' ע"ב) כתבו ג"כ דהומ"ל צריכותא אחרת עיי"ש:

ומרווח בזה דבפשוטו קשה הא משמע בסוטה ובתוס' חולין (דף ט') דגם דבר שאין בו דעת לשאול ילפינן מסוטה לטהר ברה"י, והיינו דמדר"ג לא נשמע רק במקום חזקת טהרה, ומסוטה ילפינן אף בלא חזקה (ותוס' בחולין שם כתבו דאי מקרא דר"ג דיש בו דעת לשאל טמא נשמע רק בליכא חזקת טהרה, ולא ידעתי, הא לגברא היה חזקת טהרה וצ"ע), אבל בהיפוך קשה דלמ"ל קרא דבשר אשר יגע לאורויי דאין בו דעת לשאול ספיקו טהור, הא כבר ילפינן לה מסוטה אפילו בלא חזקה, ומכ"ש ביש לו חזקה, ולפי הנ"ל ניחא דאיצטריך קרא לטהר אפילו בט' שרצים ופירש דהוי רוב לטומאה, מ"מ טמא ודאי הוא דלא יאכל וזהו מקרי ודאי וכנ"ל:

ומרווח בזה סוגיא דקדושין (דף ע"ט ע"א) מ"ט דר"מ קסבר רוב תינוקות וכו' ועיין תוס' שם דנדחקו טובא, ויסודתם דע"כ טעמא דר"מ דהרוב כמאן דליתא, דאם לא כן דמכח מיעוט וחזקה הוי פלגא אמאי מטהר, הא עשו תינוק כמו יש בו דעת לשאול, ולזה הקשו, דהא אמרינן דלר"מ סמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא. והוצרכו לדחוק דלא הוי רוב גמור, ומש"ה המיעוט וחזקה הוי רוב, וכן נדחקו לרבנן דלמ"ל לטעמא דעשו תינוק כמו יש בו דעת לשאול והא בלא"ה טמא מטעם רוב, והיינו ג"כ דלא הוי רוב גמור, ולפי הנ"ל מרווח, דהוצרך לומר לרבנן דעשאו כמו יש בו דעת לשאול, דבלא"ה אף דהוי רוב מ"מ לאו ודאי הוא וטהור באין בו דעת לשאול, וכנ"ל, לזה הוצרך לטעמא דעשאו כמו יש בו דעת לשאול, והיינו כיון דבאמת הוי רוב ובכל התורה הוי רוב כמו ודאי איסור, אלא דבטומאה גזה"כ לטהר באין בו דעת לשאול, דדוקא טמא ודאי בעי', ובזה כיון דמכח הרוב נדמה לודאי טמא החמירו חז"ל ועשו כמו יש בו דעת לשאול אבל לר"מ דסמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא קיימא אדינא דקטן דאין בו דעת לשאול דטהור, ולא עשו חז"ל לדונו כמו יש בו דעת לשאול, כיון דאינו נדמה כלל לודאי:

ומיושב בזה עוד דבההיא דתינוק שנמצא בצד עיסה לא נזכר דמיירי דוקא ברה"י, והא ברה"ר מה בכך דעשאו כמו יש בו דעת לשאול, הא מ"מ ברה"ר טהור, ולפי הנ"ל ניחא דמצד רה"ר מדינא טמא כיון דהוי רוב לטומאה ולא דמי לסוטה, אלא דמצד אין בו דעת לשאול הי' ראוי לטהר כיון דאינו ודאי, בזה כיון דעשאו כמו יש בו דעת לשאול טמא ונכון:

ואפשר עוד ברווחא יותר דמיירי באמת רק ברה"ר ולר"מ טהור, דאף דעשאו כמו יש בו דעת לשאול מ"מ טהור מטעם ספק טומאה ברה"ר, דלר"מ מכח סמוך מיעוטא לחזקה הוי פלגא, אבל לרבנן דהוי רוב טמא מצד רה"ר, ומצד אין בו דעת לשאול, הא עשאו חז"ל כמו יש בו דעת לשאול, ואין בזה דוחק, דהא בפשוטו מיירי דוקא ברה"י, א"כ שפיר יש לנו לומר בהיפוך דמיירי דוקא ברה"ר:

עוד יש לחלק, דבט' שרצים כפירש קודם שנגע צריכים ג"כ לדון לכמה דברים אם הוא שרץ או צפרדע ללקות עליו כעדשה, והיינו דנין מכח מרובא פריש דהוא שרץ, ממילא בנגע בו אח"כ הוי כמו נגע בודאי שרץ, ודוקא בההיא דקפץ אחד מהמנויים דכל מה שדנין עליו הוי רק לענין חיוב מעשר בזה כתבו הפוסקים דלא מקרי עשירי ודאי, אבל היכא דדנו כבר לדברים אחרים לשרץ ודאי ממילא כשנגע אח"כ מקרי נגע בשרץ ודאי, וראיה לזה דהא טריפה ממעטינן מקרא דיעבור תחת השבט, וא"כ איך משכחת עשירי ודאי דלמא טריפה היא, דהא מחמת הרוב עדיין לא מקרי ודאי להנך פוסקים, אע"כ כיון דדנין לכל מילי דאינו טריפה מקרי עשירי ודאי:

ובזה מיושב מה דקשה לי לכאורה לשיטה זו דרוב לא מקרי ודאי, איך מצינו קהל ודאי דלא יבא הא לא הוי ודאי דשמא זינתה אמו ולא הוי רק רוב בעילות אחר הבעל, דמ"מ לא הוי ודאי, ועיין בפ"י קדושין (דף ע"ג) בההיא דד"ת דשתוקי כשר דכתב מסברא דיליה כן דאף דהוי רוב כשירים לא מקרי ודאי ולא הביא סייעתא מדברי השיטה מקובצת הנ"ל, עכ"פ קשה כנ"ל, דאיך משכחת קהל ודאי ולפי דברינו ניחא דמיד כשנולד דנין לכמה דברים אם הוא בנו של זה בעל אמו, וכיון דהחזקנו אותו מכח הרוב לבנו ממילא מקרי קהל ודאי, ודברי הפ"י נכונים גבי שתוקי דכשנולד ואנו דנין אם מרוב כשרים או מפסולים, דהנ"מ רק לענין לבא לקהל, זהו לא מקרי קהל ודאי:

עוד בה השלישיה, דבההיא דקפץ אחד מהמנויים דקודם דנכבשינהו היו כולם בספק, בזה אמרינן דעל ידי דנכבשינהו ויהי' פרוש לא הוי כבירור גמור לעשות מספק ודאי, משא"כ בההיא דתוספתא דט' שרצים דמיירי דבעודם בקביעתם ניכרו איזה שרץ ואיזה צפרדע וכדמשמע לישנא דנגע באחד ולא ידע באיזה נגע משמע שהספק דא"י אם נגע

בזה או בזה, אבל לא דנגע בזה וא"י אם זהו שרץ, וא"כ הספק מתחיל רק בשעה שפירש בזה כיון דרובא פירש לא חלה על חתיכה זו מעולם שם ספק ומקרי ודאי:
ובזה מיושב מה דתמוה לי מאד על הר"ן פג"ה דגם פירש בפנינו מקרי פירש מה"ת אלא דחכמים גזרו בזה שמא יקח מן הקבוע, ולא מקרי קבוע דאורייתא רק בלקח בידים ממקום הקביעות, מה יענה להתוספתא הובא בהר"ש פ"ה מ"ב דטהרות פירש וכו' ובנמצא וכו', וביאר הר"ש שם ההפרש שבין פירש לנמצא, דפירש היינו בפנינו, ולהר"ן הנ"ל הא גם בפירש לפנינו הוי מדאורייתא פירש וטמא מדינא, והוא צע"ג לכאורה, ולדברינו הנ"ל ניחא, די"ל החילוק בין פירש לנמצא היינו בפירש לפנינו, דכיון דרואה דפירש ולא ידע מה הוא מסתמא הספק במקומו שלא ניכר בין שרץ לצפרדע ונכנס הכל בספק, מש"ה אף דפירש אח"כ לא נתברר מכח זה להוציאו משם ספק לשם ודאי ולא מקרי טמא ודאי, אבל בנמצא דהיינו דבמקומו הי' ניכר, אלא כשנמצא נולד הספק בזה, כיון דבשעה שנולד הספק כבר פירש בזה מכח הרוב לא נקראת עליו שם ספק ומקרי ודאי, ועכ"ז קשה עלי להוציא חילוק זה, ודברי הר"ן צ"ע, וגם הא באמת הסברא הראשונה נכונה כיון דספק טומאה ברה"ר ילפינן מסוטה ולא נזכר בה ענין ודאי לא ילפינן רק ספק ולא רוב, וא"כ התוספתא דמיירי דהספק על האדם שנגע דיש בו דעת לשאול ורק מטעם ספק טומאה ברה"ר טהור הקושיא חזקה על הר"ן, בפירש לפנינו אמאי טהור, הא מדאורייתא מקרי פירש, וצע"ג:
ובההיא עניינא במה דנדחקו התוס' ריש נדה כיון דספק טומאה ברה"ר אף בלא חזקה, וע"כ משום דסוטה לא מקרי חזקת טהרה כיון דאיכא רגלים לדבר, א"כ מנ"ל דספק טומאה ברה"י טמא אף במקום חזקה, היה נראה לענ"ד דהא מדרשא דרב גידל, והבשר כל טהור טהור ודאי יאכל אבל ספק לא יאכל, מוכח דאפילו במקום חזקת טהרה אסור דהא לגברא יש לו חזקת טהרה, אלא דמהתם לא ידעינן דספיקו כודאי, דדלמא הקרא קאמר הא ספק יאכל מספק, לזה ילפינן מסוטה דספיקו כודאי וכיון דכבר ידענו מדר"ג דלא אוקמינן אחזקה לטהר ממילא אסור כודאי מכח הראיה דסוטה דזהו ודאי אין סברא דבלא חזקה הספק כודאי ובמקום חזקה הספק אסור מספק ולא כודאי, דממה נפשך כיון דלא אזלת בתר חזקה, ממילא הוי כמו בלא חזקה ונכון:
ועיין בתוס' נדה (דף ג' ע"א) ד"ה גמר סוף טומאה וכו'. וי"ל דגמר מתחילת טומאה היכי דליכא חזקת טהרה כההיא דתינוק דפ' בתרא וכו', לא זכיתי להבין, וכי התם יש קרא לטהר, אלא דגמרינן מסוטה, כמ"ש תוס' בלשונם דגמרינן מסוטה, וע"ז עצמו תקשי היכי גמרינן מסוטה, דש"ה דאיכא חזקת טהרה, וצריכים לומר כיון דקינא ואיסתרה

אזדא חזקת טהרה, וא"כ ממילא הכא ניחא עכ"פ איך שייך דילפינן מההיא דתינוק, והתם בעצמו מנא ידעינן, ולא מצאתי במפרשים מי שעמד בזה, וה' יאיר עיני:

דף ז.

גמ' במסותא מקרקעי. קשה לי עיקר החילוק בין מטלטלי למקרקעי דמטלטלין נגזלין וקם ליה ברשותיה דגזלן מקרי אינו ברשותו דהנגזל אבל קרקע אינה נגזלת ולא קם ברשותיה דגזלן. א"כ במטלטלין וגזל בלא קנין דלא קם ברשותיה דהנגזל ואינו חייב באחריותו וכדאיתא בב"ק ע"ט ע"א במתני' הוי כקרקע דמנחי ברשותיה דהנגזל. וא"כ הכא במסותא דהגזילה במה דאמר דידי הוא וליכא קנין יכול להקדישו וצ"ע:

שם התם כריתות בעינן עיין כתובות נ' ע"ב תוס' ד"ה ואי וצ"ע:

רש"י ד"ה דכמאן וכו' דכלי בעינן. עיין לקמן מ"ז ע"א ובתוס' ד"ה לאפוקי:

דף ז:

גמרא אי הכי קשי' דרבנן אדרבנן, עיין במהרש"א שהקשה דדלמא מיירי בלא כתב בו הנפק ומטעם כתב ללות ולא לוה, ולכאורה קשה אמאי לא העמיד קושיתו מקודם על תמי' הש"ס דר"י אדר"י, דדלמא טעם דר"י מטעם לא לוה, ואי דבענין חשש זה ל"ש לחלק בין ת"ב לנתגרשה, ע"כ עדיין לא הקשה מידי דאיך אפשר דמיירי בלא הנפק, א"כ תקשי אמאי סבר ר"י תחת בעלה יחזיר ניחוש דלמא לא לוה, וע"כ כוונת מהרש"א דאין הבעל מודה לא דטוען לא לויתי, אלא דטוען פרעתי, ולת"ק נאמן מטעם מגו, ור"י ס"ל דעודה ת"ב הוי מגו במקום חזקה טובה דלא נתנה לגבות מחיים, א"כ עדיין הו"ל למנקט קושייתו מיד על ר"י, ונראה ליישב דהנה נחלקו הש"כ והתומים (בסי' נ"ו) גבי סרסור, דבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר וליכא עדי ראיה והסרסור מודה דהיה של ראובן, דעת הש"כ כיון דהסרסור נאמן שלי במגו דהחזרתי א"נ לחוב הודאתו ללוה, ודעת התומים כיון דבעצמותו א"י לטעון לקוח רק מכח מגו נאמן בהודאתו, ונלענ"ד ראיה להתומים מסוגי' דשטרי הקנאה דפרכינן לשמואל אי סבר כאביי מתני' במה מוקים לה, ומה פריך הגמרא דלמא שמואל ג"כ ס"ל דחוששי' לקנוניא אלא דס"ל דל"ח לפרעון דאם איתא דפרעה מקרע קרע לה, והכא בשט"ח זה אילו טען הלוה פרעתי הי' נאמן במגו דלא לויתי, א"כ אף דעתה מודה וליכא חשש שלא לוה, כיון דעכשיו מודה והוי מטי לידי' ועבחז"ל משעת כתיבה, מ"מ טענינן עבורו פרוע במגו דלא לויתי וא"נ בהודאתו לחוב ללקוחות, אע"כ כיון דלפרוע בעצמותו ליכא חשש ונאמן רק מטעם מגו לכך נאמן בהודאתו:

ולפ"ז מתיישב דברי מהרש"א דהיינו לפמ"ש תוס' דת"ק ס"ל דל"ח לקנוניא, בהכרח הא דמבואר בכולה סוגי' דהקנאה דחיישינן לקנוניא, היינו משום דקיימא לן כר"י, ודר"י פליג בתרתי וקאמר דאינו תולה כלל בהודאתו, אלא דבעודה ת"ב אף באינו מודה יחזור, ובנתגרשה ג"כ במודה לא יחזיר דחיישינן לקנוניא, וא"כ פריך הש"ס ר"י אדר"י דכיון דס"ל דבעצמותו ל"ח לפרעון ממילא אמאי בנתגרשה במודה לה ר"י, דאף דנאמן פרוע במגו דלא לויתי כיון דא"נ רק מכח מגו נאמן בהודאתו אבל בפירכת הש"ס דרבנן אדרבנן כיון דאינהו ס"ל באמת דרק באין הבעל מודה לה, א"כ קשה דלמא הטעם במגו דלא לויתי:

תוד"ה בזמן וכו' דמנה ומאתים משתעבדי, עי' לקמן י"ז א' תוד"ה הטוען:

דף ח.

אמר רבא לעולם. עיין לקמן דף י' ע"א תוס' ד"ה איתיביה ובנדרים דף ל"ד ע"ב בר"ן ד"ה אמר רבא:

שם תדע שאילו אמר כו' (עי' מש"כ לק' דף י' ע"ב):

שם אלא מסיפא בזמן שהן מודים כו' אלא לאו במציאה, ק"ל דלמא קאי על א' רוכב וא' מנהיג (לא מהני, ע' לעיל) דמודים דעשו כן בב"א זה רכוב וזה מנהיג קנה, משום דמנהיג קנה במקום רכוב. ועיין תוס' לקמן ד"ה א"ד מנהיג עדיף, כתבו דליכא למיפשט מזה דמנהיג במקום רכוב קנה די"ל דאין שניהם מודים כו' אלא שניהם בהנהגה או בקנין אחר, ולדבריהם הא דפשטה דמגבי' מציאה לחבירו קנה, ול"א דמודים דעשו קנין אחר, היינו מכח יתורא דא"כ מה למימרא:

ולפ"ז עדיין קשה מנ"ל דהיתורא בא לומר דמגבי' מציאה לחבירו, דלמא היתורא בא ללמוד דמודו שקנו יחד זה ברכוב וזה בהנהגה. ומוכח באמת דמנהיג במקום רכוב קנה, ומגביה מציאה לחבירו י"ל דלא קנה, וצ"ע:

קשה לי במה דאמרי' אלא מסיפא בזמן שהן מודים כו' וש"מ המגביה מציאה לחבירו מנ"ל דהן מודים קאי אהגביהו מציאה ומודים שהגביהו יחד ונוכיח מזה דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, דלמא קאי על אחד רוכב ואחד מנהיג דמודים שקנו יחד בזה ונוכיח מזה דרכוב במקום מנהיג קנה:

דף ח:

גמ' רכוב. עי' תוי"ט פ"י משנה ג' דנדרים ד"ה אביה ובעלה:

תוס' ד"ה מנהיג וכו' מ"מ פריך מכח סתם מתני'. כעין זה בכתובות דף ל"ה ע"א ומי איכא למ"ד חייבי מיתות שוגגים חייבי' ובתוס' שם:

תוס' ד"ה רכוב וכו' אין לפרש. עיין תשובת מהר"ם די בוטון סי' ס"ג:

דף ט.

בסוגי' דרכוב ומנהיג, הרי"ף לא הביא כל הסוגי' רק המתני' כהווייתה, וכתב הה"מ והנ"י די"ל דרכוב קני ודלא כשמואל, וכן דעת הרמב"ם שפסק כחכמים דכלאי', גם לא הביא סוגי' דחמור במשיכה וגמל בהנהגה והוא תרתי דסתרי אהדדי כיון דפסק דרכוב קני א"כ בהכרח צריכים לשנוי' דהש"ס דאיכא חד צד דלא קני, והרמ"ה שהביא הטור סימן (קצ"ז) שכ' דבין בחמור ובין בגמל בין משיכה והנהגה קונה, היינו דפסק דרכוב לא קני וא"צ לשנוי' דהש"ס כלל, אבל על הרי"ף קשה, וכן הקשה בב"י בסי' הנ"ל:

ולענ"ד נראה דכל עיקר כוונת הש"ס להוכיח מתחלתו דאין חילוק בין יושב לרוכב וכדעת ר"י, והוכיח כן מדאמר במדה זאת קנה למעוטי מאי לאו למעוטי רוכב, ולר"מ דרוכב קני בודאי לא אתי', אע"כ דאתי כרבנן וס"ל דגם רוכב לא קני, וע"ז משני הש"ס דלא מוכח מידי די"ל דרכוב קני לכ"ע אף למאן דפוטר ביושב ואיכא חד צד דלא קני, ועל דרך זה סובב ג"כ הקושי' ראשונה דהש"ס ממתני' דהיו שנים רוכבים, היינו להוכיח לחלק בין יושב ובין רוכב לרבנן, והת"ש הוא לסיוע דאין לחלק בין רוכב ליושב, וכיון שכן לק"מ דגם הרי"ף סובר דאין לחלק בין רוכב ליושב רק שפסק דרכוב קני ודלא כשמואל דמפיך וס"ל דגם בכלאים חייב כמ"ש הרמב"ם פ"ט מכלאים, וע' בטוי"ד (סי' קצ"ז) אבל לר"מ דפוטר ביושב באמת ברוכב לא קני, וא"כ י"ל דהברייתא אתיא כר"מ וכוונת הש"ס לא היה להוכיח כשמואל להפך דחכמים פוטרים רק להוכיח דמאן דסבר דיושב ל"ק גם רוכב ל"ק, כנלענ"ד נכון בעזה"י:

בש"ע (סי' קצ"ז ס"ג) כיצד קונין את הבהמה במשיכה וכו' או שרכב עליה והלכה בו וכו' מבואר דדין רכיבה מדין משיכה הוא דאזלי מחמתי', וכן משמע בש"ס דמדמי לכלאים, וכן משמע לשיטת הרא"ש דרכוב לא קני רק במנהיג ברגליו ומשמע דרק מטעם משיכה אתינן עלה, וכן משמע להדיא בש"ס, א"כ ממילא בר"ה לא קנה, וכן משמע בש"ע דמתחלה כתב דמשיכה אינה קונה בסמטא, ואח"כ כ' כיצד קונין במשיכה וכו' או שרכב עליה משמע דלא מהני רכיבה בסמטא, ותמהני מדברי הש"ע שם סעי' ה' המוכר בהמה לחבירו וכו' אי בעיר בר"ה וכו' והוא מדברי הש"ס ואי בר"ה קנה וכו' משמע דרכיבה קנה בסמטא, ולהרא"ש כל הסוגיא במנהיג ברגליו ואמאי קנה הא מטעם משיכה אתינן עלה, וצ"ע, וחידוש שלא התעורר אחד מזה:

שם אלא מעתה הגבי' ארנקי כו' (עי' בשו"ת ח"א סי' קע"ד):

דף ט:

גמרא בעי ר' אליעזר משוך בהמה לקנות כלי' שעלי'. הנ"י כתב דזכה הלוקח דהוי תפיסה ברשות ומדמי לכור בשלשי'. לכאורה לא דמי דהתם הוי מוחזק ממש אבל הכא כיון דלא הקנה לו הבהמה א"כ הכלי' הם בחצר המוכר ולא מקרי מוחזק:

וצ"ל דהנ"י מיירי בנטל הלוקח בעצמו הכלים מהבהמה כיון דנעשה ע"י קניתו מהמוכר אליו מקרי תפוס ברשות, וצ"ע:

ומ"מ אם חזר המוכר מהקנין, קודם שלוקחם הלוקח מהבהמה מודה הנ"י כיון דחזר מקודם בשעה שהיו הכלים מונחים ברשות המוכר, א"כ מה שינטלם אח"כ הוי תפיס שלא ברשות, וע' בהרא"ש מבואר דבמכר אף בקנין בהמה וכלי באין כפות מחזיקי' למוכר דהוי מרא קמא, ובזה ודאי יש לע' מה שהביא מכור, וע' בהרא"ש שכתב ג"כ כתוס' דאיבעי' כגון דאין המשיכות שוות, וכתב דאף דהמסקנא מיירי בכפות, מ"מ אינם קנויות בהמה ע"י הילוך:

וקשה מנ"ל לומר במסקנא דקני בהמה וקני כלים באין כפות הוי ספק דלמא באמת זהו סברא מוחלטת, כיון דאין המשיכות שוות לא קני, אלא דבכפות דוקא מיבעיא אם קנה כיון דעתה המשיכות שוות אז אזלינן בתר סתם קניית הבהמה, ואדרבא מרווח יותר דבפשוטו קשה דאיך משנינן והלכתא בכפות דהי' גופא תקשי דמאי מיבעיא בגוונא דחיקא במשוך לקנות תיבעי' בפשוטו בקני ובאינו כפות והי' מסתבר יותר מהאיבעי' רק בכפות. וע':

שם והלכתא בכפותה. כעין זה ערכין ז' ע"א והלכתא דיתבי:

תוס' ד"ה ספינה וכו' דומיא דיד דמינח. תמוה לי דא"כ הגוף עצמה מקרי מהלך ואמאי מהני נותן גט על ראשה. גם אמאי בנתן גט ביד מקרי חצר מהלכת. הא היד מינח. אלא ע"כ דיד והגוף חד הוא אלא דאמרי' מה ידה שאינו מהלך היינו דאינו מהלך מהקונה דבכ"מ שהוא מהלך שם הוא הקונה משא"כ חצר דמהלכת מהקונה וצע"ג:

מה דהקשה רומעכ"ת על הש"ך סי' ר"ב במ"ש דלא קני ליה חצר אלא א"כ היא מכבר חצירו משא"כ היכי דמתנתו וחצירו באין כאחד, דהא פ"ק דמציעא משמע דאמר קני בהמה וקני כלים שעליה דקני הכלים מדין חצר. גם אנחנו עמדנו בזה ומצאנו דגם הפ"י בקידושין בסוגיא דצבורין דהביא לדברי הש"ך אלו וכתב עלה אלא דבפ"ק דב"ק י"ב ופ"ק דמציעא לא משמע כן. וראיתי להפ"י גיטין ר"פ הזורק דכ' דכוונת רש"י בההיא דתיזיל ותפתח דנקט משום אגב ולא מדין חצר דלס"ד דלא ידע ההיא דגיטה וחצרה באין כאחד ע"כ לא מהני חצרה רק היכי שהיא חצרה מקודם ולא באין כאחד עיי"ש.

כוונתו דלס"ד דהש"ס בודאי דינו דהש"ך הנ"ל אמת, אבל לענ"ד אינו מהדומה, דאם נדחים דברי הש"ך מהלכה, גם לס"ד הכי הוא דאף דלא ידע ההיא דגיטה וחצרה באין כאחד היינו כיון דלא הוי חצרה רק ע"י הגט משו"ה לא קני חצרה להיות מתגרשת בזה, דכל כמה דלא מתגרשת אין זה חצרה, וא"כ במה מתגרשת, משא"כ היכי דקנין חצרה לא תליא בגט כמו בארוסה וכן לענין מתנה כיון דקונית הקרקע בודאי ונעשה חצרה בודאי, ממילא י"ל דהחצר קונה לה הגט, ומה בכך דבאין כאחד:

ובעיקר הקושיא נ"ל דהא ודאי דברי הש"ך צריכים טעם דמה בכך דבאין כאחד מ"מ נימא דמתחילה זוכה בקרקע ואחר שקנה הקרקע ונעשה חצרו זוכה לו המתנה, ומה חסרון יש במה שמונח החפץ מקודם במקום ההוא ולזה צ"ל דס"ל להש"ך דמה שאמר המזכה שיקנה המטלטלין והקרקע משמע דדעתו עכ"פ שלא יאוחר קנית המטלטלין מן הקרקע מדלא אמר איפכא, שיקנה הקרקע והמטלטלין, וכמ"ש הפ"י בקידושין ד"ה ובזה ס"ל להש"ך דאמרינן דאי אפשר להיות כי אם חצרו ומתנתו, ולזכות אח"כ בזה לא הי' דעת המזכה רק שיזכה בעידן שזוכה בקרקע, א"כ ממילא לק"מ דהכא דקאמר קני בהמה וקני כלים שפיר י"ל דהיינו דתחילה יקנה הבהמה ואח"כ יקנה הכלים מדין חצר: מ"ש רומעכ"ת נ"י ליישב די"ל דבההיא דמשוך בהמה העומד בצדו מדין ידו הוא ומהני באים כאחד, ורק באינו עומד בצדו דמדין שליחות הוא בזה לא מהני באין כאחד, ומעכ"ת דחה זה דהש"ך בעצמו כתב בסי' רמ"ג דאף באינו עומד בצדו במידי דזכות משום ידו הוא עיי"ש, באמת אי משום הא לא איריא, דהש"ך בסי' רמ"ג כתב זה רק בקטנה דמשום יד איתרבאי אבל בגברא דקיימא לן דלא ילפינן קטן מקטנה ורק משום שליחות איתרבאי, [ובנ"י פ"ק דמציעא שכ' דבנפל מציאה לחצרו דל"ש מיגו דזכי לנפשיה ולא הוי תופס לבע"ח היינו מדין ידו ולכאורה תמוה דהא בגמ' מסקינן דלאו משום ידו הוא, וכבר כתבתי מזה במק"א (הג"ה עי' לק' דף י"א ע"א)], ואולם לפי"ז ממילא נדחה תירוצו דהא פשיטא דקני בהמה וקני כלים מיירי גם בגברא דלאו משום ידו, והעיקר כמ"ש:

דף י.

גמ' כיון דנפל עלי' גלי דעתי' כו'. לכאו' יש להק' אמאי קתני במתני' בא אחר וההזיק ואמאי לא קתני ובא אחר לתוך ד"א, וכיון דראשון לא ניחא ליה דלקני ליה ד"א ואין לו זכות בהם ממילא הם קנויים לשני שבא לשם:

ולפמ"ש תוס' בקידושין לחד שינוי' דהוה מהפך בחררה והוי רשע אלא דבדיעבד זכה, י"ל דכיון דעביד איסורא לא תקינו רבנן ומ"מ עביד איסור, ע' בש"ע חו"מ (סי' רל"ה)

בהגה, אבל לפמ"ש תוס' כאן דבמצא ליכא דין מהפך בחררה קשה, ואולי אף דגלי דעתי' דלא ניחא ליה בקנין ד"א, מ"מ דלענין זה ניחא ליה דלא למקני אחר:

שם. עיין נדרים ל"ד ע"ב בר"ן ד"ה אמר רבא:

תוס' ד"ה איתבי' רבא, אף על גב דלעיל דחי וכו'. לענ"ד נראה עפ"י מה שכתב הרא"ש עיי"ש, די"ל דרבא דדחי לעיל הראיה וס"ל דמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, היינו בלא עשאו שליח דוקא, אבל בעשאו שליח מהני וקשה מפועל, ולזה פריך רק לר"נ מדקאמר הא מציאה דהכל עניים אצלה, ומביא ראיה ממתני' דמיירי באומר תנה לי מכח דס"ל דאף בעשאו שליח לא מהני וק"ל:

תד"ה יכול לחזור בו, ומאי קמ"ל וכו'. קשה לי טובא לפי קושייתם האיך מצאו ידיהם ורגליהם באותו סוגיא גופא דהאומני' דפרכי' ומי אמר רב הכי, והאמר רב פועל יכול לחזור, ומאי פריך אדרבא הא רבי דוסא סבר דיכול לחזור רק דידו על התחתונה:

ובעיקר קושית תוס' נלענ"ד דרב קמ"ל דאפי' בקנין יכול לחזור, וכמו שמסיק הש"כ לדינא (בסי' של"ג ס"ק י"ד) דלא כהריטב"א עיי"ש, ומש"ה בלא רב לא הוי קשה אברייתא דמציאת פועל, די"ל דמיירי בקנין, ובסוגיא דפ' האומני' מקשה הש"ס כיון דאפי' קנין לא מהני, והתורה הקפידה שא"י לשעבד עצמו ממילא אם חוזר אין ראוי לקונסו לומר דידו על התחתונה, וק"ל (עי' ביאור דברי תוס' לק' דף ע' ע"א ד"ה לכאורה):

הרמ"א פסק סי' רס"ח דבנפל קונה לו ד' אמות, ולא אמרינן גלי דעתי' דבנפילה ניחא ליה דליקני ולא בד"א, והנ"י כתב דאף למ"ד דאמרינן כן, היינו לגבי ד"א דהוא תקנת חז"ל הוי כמו אי אפשי בתקנת חכמים אבל בחצר דאורי' לא דבנפל קונה לו חצירו, ולכאורה קשה מההיא דסי' רע"ה סק"א בהגהה, דגם אבנים לא קנה בהגבהה דלא כוון לזכות בהם רק בבנין, הרי דבלא כוון לא קנה, וצ"ל לחלק דבבונה בנכסי הגר דלא כוון לזכות רק אחר הבנין א"כ מקודם לזה לא כוון לקנות כלל, בזה באמת לא קנה אף בקנין דאורייתא, כיון דבאותו שעה לא נתכוון לקנותו, אבל בנפל כיון דעתה רוצה לקנות אלא דהוא רוצה לקנות בנפילה בזה כיון דסוף סוף רוצה לקנות עתה קנה בד"א או בחצירו, ובאמת כשהוא רץ ליפול על החפץ וקודם שנפל על החפץ מהני קדם אחר וזכה דרגע קודם הנפילה הוי כמו לא נתכוון לקנות כלל:

והנה יש לפקפק בתפיסה בנ"ד ע"י חצירו, די"ל כיון דחצירו קונה מדין שליחות הוי כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דלא קנסינן, ואף דבמציאה חצירו קונה לו ולא אמרינן דהוי כתופס לבע"ח, דהא בחצירו ל"ש מגו דאי בעי זכי לנפשיה, וזהו קושי' הנ"י פ"ק דמציעא, ותירץ בשם הר"ן דמידי דזכות משום ידו איתרבאי אף דאינו עומד

בצדו, א"כ ה"ה הכא, אמנם כבר כתבתי במקום אחר דדברי הנ"י תמוהים, (הג"ה עיין לקמן דף י"א ע"א), דהא מסקינן קטן מקטנה לא ילפינן, וא"כ בגברא לא הוי חצר כידו, ובהכרח לומר דחצר עדיפא דהוי כמו פועל דאמרינן פ"ק דמציעא דמהני תפיסתו, כיון דהחצר שלוחו לכל מילי הוי כפועל, אם כן על כל פנים בפשוטו כמו דזוכה במציאה על ידי חצירו ולא מקרי תופס לבע"ח הכא נמי בנידון דידן מהני זכיית חצירו להיות קדם וגבה:

אמנם זהו לשיטת תוס' דמחלקי רק הא דתופס לבע"ח לא מהני, והמגביה מציאה לחברו קנה, דהיינו משום דאי בעי זכי לנפשיה, א"כ מוכח דחצר עדיפא, אבל לשיטת הרמב"ן הובא בשיטה מקובצת דמתרץ דמציאה לא מקרי חב לאחרים, דהוי רק מניעת רווח, [ועי' תשו' אלשיך (סי' ל"ז) דכ"כ מסברא דנפשי' בנידון שאלתו, דלא אמרו התופס לבע"ח אלא היכי דחב לאחרים, אבל לא במונע רווח לאחרים עיי"ש, ולכאורה זה רק להרמב"ן אבל תוס' הא ס"ל דגם מציאה מקרי חב לאחרים, ואפשר דכוונתו רק דלגבי בע"ח דלגבי דידיה הוי פסידא בזה לא מקרי חב לאחרים היכא דמונע מאחרים רק הרווח, משא"כ במציאה דכולם שוים בה, גם בנידן דהתם בגוף הנכסים אינו חב לאחרים רק שהיה יכול להשתכר בנכסים להרוויח בהם דהוא מלתא דאתא מעלמא משא"כ במציאה דבגוף הנכסים חב לאחרים] א"כ אין ראיה מזכיית חצר במציאה לזכיית חצר לענין קדם וגבה, דשפיר יש לומר דחצר לא עדיף משליח דא"י לתפוס לשווי' קדם וגבה:

ואף דיש ראיה לכאורה מדר"נ ור"ח דמדמין מגביה מציאה לתופס לבע"ח, וס"ל דמגביה מציאה לחבירו ל"ק חבירו, ויקשה לדידהו מקנין חצר במציאה דקתני מתני' יאמר זכתה לי שדי דמהני, ויהיה מוכח דחצר עדיפא, וממילא ה"נ לדידן דלענין זה לא מצינו פלוגתא, ג"ז אין ראיה, די"ל דאינהו ס"ל כר"י לפי הס"ד דפליג עם ר"ל דילפינן קטן מקטנה, ובאמת גם במשתמר בעי עומד בצד שדהו, או כסברת הנ"י דבמידי דזכות גם באין עומד בצידו מקרי ידו, וא"כ שפיר יש לדון להרמב"ן לדידן דלא ילפינן קטן מקטנה, ובגברא חצר רק משום שליחות אתרבאי וי"ל דלא מהני זכיית חצר להיות קדם וגבה [ומה דרצה חביבי הגאון מהר"מ הנ"ל לדון דטעמא דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דלא מהני, כיון דחב לאחרים הוי קצת כעין עבירה ואין שליח לדבר עבירה, וזהו לא שייך בחצר, זה אינו, דהא לתוס' דס"ל דבשוגג יש שליח לד"ע, לדידהו ע"כ זהו בכלל שינוי דהש"ס פ"ק דב"מ דחצר לאו בר חיובא, דמה"ט בשוגג יש שליח לדב"ע, ואין עדיפות בחצר לענין דבר עבירה מן שליח שוגג, וא"כ יקשה, כיון דתופס לבע"ח לא מהני בודאי אף בשליח שוגג גם חצר לא להני, וגם לשיטת תוס' נ"ל דאין ראיה מזכיית

חצר במציאה, דהרי בלא"ה קשה הא דבגט מדעתה מהני חצר מדין שליחות, ולא בעי עומדת בצידה, הא מ"מ חצר לאו בר גיטין וקדושין, ולא מהני שליחות בכה"ג, כמו בעבד דאינו נעשה שליח לגיטין וקדושין מה"ט, ומצאתי אח"כ דעמד בזה הפ"י גיטין (דף כ"א עיי"ש) ולזה ההכרח לומר דכללא הוא בשליחות דחצר דכל מה דיוכל לעשות ע"י שליח יכול לעשות ע"י חצר, ולא בעי שיהיה בחצר כל פרטי דברים דצריכים להיות בשליח, א"כ י"ל דבמציאה אף דחצר ל"ש ביה מגו דאי בעי זכי לנפשיה, מ"מ קיימא הכלל כיון דיכול לעשות שליח להגבהת מציאה, יכול לעשות כן ע"י חצירו, אבל לענין תפיסה לגבי בע"ח אחרים לשווי' קדם וגבה דא"י לעשות כן ע"י שליח א"י לעשות כן ע"י חצירו, לכן צ"ע לדינא, וכה"ג בב' בע"ח וחצר של אחד היה מושכר ללוה ומת הלוה אם נידון לזה המשכיר לקדם וגבה צ"ע]:

מ"ש לתמוה בדברי קצות החושן סי' של"ו במה שכתב ליישב קושיית בנו, דלרבא דס"ל [בדף קי"ח ע"א] דהבטה בהפקר לכ"ע קנה, איך יתרץ הברייתא דשומעים לו, ולשיטת רש"י דמשמע דאפילו בלא מעשה ב"ד קנה, דמשמע ברש"י דהבטה דקונה היינו בנשמר על ידו, וכיון דמה דזוכה במציאה לחבירו הוא מדין שליחות, ובענין שמירה בעלמא דלית ביה מעשה ל"ש שליחות ועל זה הקשה מעכ"ת נ"י הא הסוגיא קאי מדין פועל דידו כיד בעה"ב ול"צ לזה ענין שליחות:

לענ"ד לק"מ דהא בפ"ק דמציעא (דף י' ע"ב) מבואר דר"נ ס"ל דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו כיון דחב לאחרים, ורבא הקשה לו מההיא ברייתא דפועל דמציאתו לבעה"ב, ור"נ שני ליה דשאני פועל דידו כיד בעה"ב, דאף דיכול לחזור כל כמה דלא הדר ידו כיד בעה"ב עיי"ש, לפ"ז מ"ש רש"י בסוגיין בסוף ב"מ [דף קי"ח ע"א] איתיבי' רבא לר"נ למימרא דפועל לאו בכלל מגביה מציאה היינו דפריך לר"נ אף דלדידך דמגביה מציאה לא קנה, מכל מקום ע"כ ס"ל לדידך דפועל עדיף וכדמשני ליה ר"נ בעצמו, ולזה חזר ר"נ ואמר לא קשיא כאן בהגבהה כאן בהבטה, דהבטה בהפקר תנאי, אבל רבא לנפשיה דפריך ליה בפ"ק מההיא דפועל להוכיח דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, הרי לא ס"ל דפועל עדיף כיון דאין גופו קנוי אין ידו כיד בעה"ב, א"כ גם בפועל הוא רק מדין שליחות כמו בכל מגביה מציאה לחבירו, ועולים יפה דברי הקצות החושן:

ובזה נתיישב לי דברי רש"י בפ"ק דכתב אההיא דהוי תופס לבע"ח מאחר שלא עשאו שליח, ובתוס' שם הקשו מההיא דהכותב גבי עובדא דיימר בר חשו, ועיין בש"ך דמתרץ דכוונת רש"י בעשאו שליח בשכר דהוי פועל, דידו כיד בעה"ב, והוא דחוק כמובן, גם מה הפרש בין בשכר בין בחנם כל שמקבל עליו השליחות לעשות כן, יהי' כפועל וכי

השכר דוקא גורם שיהיה נקרא פועל, והלא גם בשכר במה נקנה, והא אין משלם אלא לבסוף וגם יכול לחזור ואם אמרינן כל כמה דלא חזר וכתב ידו כיד בעה"ב גם במתחייב עצמו בחנם לעשות שליחות נימא כן, ולזה נראה לענ"ד דבאמת גם בחנם הוי פועל, היינו דרש"י דכתב שם כן על ר"נ ולדידיה דס"ל דכל מציאה הוי חב לאחרים, וההיא ברייתא דפועל הטעם דיד פועל כיד בעה"ב מש"ה גם בתופס לבע"ח אם עשאו שליח דהוי כפועל מהני תפיסתו, אבל לדינא יש לומר דקיימא לן כרבא דהוכיח מההיא דפועל דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, ולא ס"ל לחלק דפועל שאני, והטעם דכל מגביה מציאה דקנה חבירו, היינו דלא מקרי תופס לבע"ח משום מגו דאי בעי זכי לנפשיה, ממילא בתופס לבע"ח דל"ק גם ע"י פועל לא מהני, וממילא עשאו שליח לא מהני, והסוגיא דכתובות לפי ההלכה דבאמת לא מהני עשאו שליח, ורש"י דכתב כן על ר"נ, דלדידיה עשאו שליח מהני ונכון בעזה"י:

ובזה מיושב מה דתמה באו"ת על המרדכי דמסתפק בתופס לבע"ח ע"י פועל אי מהני, והא להדיא מסקינן דשאני פועל דידו כיד בע"ב ולפי הנ"ל ניחא, נהי דר"נ ס"ל כן, מ"מ רבא דפריך מפועל לא ס"ל דפועל ידו כיד בעל הבית, וא"כ י"ל למה דפסקינן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, ממילא הברייתא דפועל כפשטיה, ולא אמרינן דפועל שאני, וי"ל דתופס לבע"ח אפילו ע"י פועל לא מהני:

גם מ"ש רומעכ"ת, כיון דסבר העכו"ם דשלו הוא ומושך את שלו הוי משיכה מעליא, חשב לתקן ותקנתו קלקלתו, דאדרבא כשהוא סובר שהוא שלו לא מקרי קנין, וסוגיא מפורשת ביבמות (דף נ"ב) העודר בנכסי הגר וקסבר שהוא שלו ל"ק, (וכן הוא בש"ע סי' רע"ה) וכן בטור ח"מ (סי' קצ"ד ס"ה) ואם כתב לו השטר אחר שקבל המעות והחזיק בו כמה שנים, ולא לשם קנינים, כי הי' סבר שיספיק שטר לא מהני, עכ"ל, ונראה דיצא לו להטור כן מסוגיא דיבמות הנ"ל, וה"נ בנ"ד, א"כ בפשטא דמלתא אין סיוע מכח קנין המשיכה:

אמנם נ"ל לדון דהוי משיכה מעליא, דהנה הרשב"א בחדושי גיטין (דף כ') ד"ה ובא לפני החכמים כו'. הקשה כי מקנה להו זקן מאי הוי, הא אינהו לא ידעי דזקן מקנה להו, ומ"ש מההיא דיבמות העודר בנכסי הגר וכו' וכתב די"ל דשאני היכא דאיכא דעת אחרת מקנה אותו ע"ש, הרי דבדעת אחרת מקנה מהני הקנין אף בלי כוונה כלל:

ואף דמזה אין ראי' גמורה לנ"ד דשאני התם, דעכ"פ הזקן רצה להקנות להם בקנין זה, אבל הכא גם המקנה סבר דקנין כסף מהני ולא נתכוון להקנותו במשיכה זו:

מ"מ נראה לי להביא ראי' גם לזה, מסוגיא דב"ב (דף מ"א) רב ענן שקל בדקא בארעא כו' א"ל מחילה בטעות וכו' ועיין בנ"י שם דכתב אע"ג דשמעינן לי' לרב נחמן בפירות דקל וכו' י"ל דהתם ידע דפירות דידיה אכל, אבל הכא האי גברא לא ידע מידי כו', שמעינן מזה אלו ידע המזכה אע"ג דלא ידע רב ענן שהוא הזוכה הי' קונה, ואע"ג דאמרינן ביבמות העודר בנכסי הגר וכו' תירץ הראב"ד דהכא דעת אחרת מקנה אותו שאני וכו' עיי"ש, מזה נשמע דדוקא מדין מחילה בטעות, אבל בידע דדידיה אכל אף דהזוכה והמזכה חשבו דכבר קנה המקבל כההיא דדבר שלא בא לעולם, מ"מ כיון דידע דבדידיה מחזיק מהני, והכי נמי בנ"ד:

ואף לשיטת תוס' דבב"ב שם ובב"מ דקיימא לן דכל מחילה בטעות לא הוי מחילה, ורק בדבר שלא בא לעולם מהני מטעם אנן סהדי אלו הי' יודע ג"כ לא היה חוזר דניחא לי' דליקו בהמנותי', ה"נ בנ"ד אנן סהדי דלא הי' חוזר כיון דרצונו להפקיע האיסור מעליו, וכיון דהוי מחילה מעליא קני הלוקח במשיכה אף דלא ידע הזוכה, כההיא דר"ע דאלולי מחילה בטעות הי' קונה, ואף דיש לחלק קצת, דשאני בההיא דר"ע ובההיא דשמיט ואכיל דמחזיק בפני הבעלים לעצמו, ושתקי ומחלי לי', משא"כ בנ"ד אינו רואה המזכה שזה לוקחה לעצמו לזכות ולהחזיק בה כשלו, דמאי דמשכה אינה לעצמו רק לרעות הבהמה ואין ראי' שמוחלה לו, מ"מ כיון דאנן סהדי, דמחמת איסור אין רוצה לבטל המקח ועומד בודאי במקחו, ממילא מהני קנין משיכתו אף דהמזכה והזוכה חשבו שכבר קנאו בכסף, מ"מ זהו נלמד שפיר מההיא דר"ע, וכנ"ל, ושאני בההיא דהטור (סי' קצ"ד הנ"ל) דהתם נסתלק הגוי ונעשה הפקר, וליכא דעת אחרת מקנה, והוי כעודר בנכסי הגר:

באופן דלפי ענ"ד הוא ראיה גמורה לנ"ד דהוי קנין משיכה:

ובזה נ"ל דמיושב מה דתמיה לי' לכאורה בהטור (סי' קצ"ד הנ"ל) דסותרים לדברי הטור (ס"ר סי"ג) הכניס הלוקח את החמורים וכו', והראב"ד כתב אפילו מדד הלוקח וכו' ולא מסתבר עכ"ל, ולכאורה סתרי אהדדי, דאמאי הכריע הטור דלא כהראב"ד, הא באמת קנין בלא כוונה לא מהני, כההיא (דסי' קצ"ד) ולדברינו ניחא, דהתם גבי מדד דהוי דעת אחרת מקנה אותו עדיף:

שוב ראיתי בט"ז (סי' קצ"ד) דהקשה כן ולדברינו ניחא, אמנם לכאורה תירוצו דהט"ז מוכרח ושורש תירוצו אף דקיצר בלשונו, נ"ל כוונתו דדוקא בעודר בנכסי הגר דאין כוונתו כלל לקנות כיון דסבר שהוא שלו, אבל במדד דעכ"פ רוצה עתה לקנות, אלא דדעתו לקנות במשיכה, בזה שפיר קנה בהגבהתו הכלי, וחילוק זה מוכרח דהרי הטור

(סי' רס"ט) פסק בנפל על המציאה דקנו לו ד' אמות, ולא אמרינן דגלי דעתי' דבנפילה ניחא לי' דלקני, בד"א לא ניחא לי' דלקני, ובזה יקשה כיון דאין דעת אחרת מקנה אותו, אמאי קנה בד' אמות בלא כוונת קנין, דמ"ש מעודר בנכסי הגר, אע"כ דבזה עדיף, כיון דעוסק לקנותו אלא דהוא חשב לקנות בנפילה, בזה אמרינן כיון דרוצה לקנותו קונה בד"א:

אולם מ"מ נראה לי ראי' לדברינו, ממה דפסק בש"ע (סי' רע"ה בהג"ה) דבבונה בנכסי הגר בעצים ואבנים של גר, ולא העמיד דלתות דלא קנה כלל, ואף האבנים לא קנה, כיון דלא כיון לקנותם אלא בבנין, וזהו כשיטת הרמ"ה שהביא הטור שם, וע"כ צריכים לחלק בין ההיא דהתם להההיא (דסי' רס"ט הנ"ל) בנפל על המציאה והיינו דבנפל דבאותו שעה שרוצה לקנות דהיינו בשעת הנפילה אז קונה לו הד"א, כיון דרוצה לקנות עתה, אבל בבונה בנכסי הגר דדעתו לקנות לו ע"י בנין, דהיינו אחר שעה שיגמור הבנין, ולא רצה עתה לקנות כלל, בזה לא קנה, דלענין זה מהני גלוי דעתיה שאינו רוצה לקנות עתה, וכ"כ להדיא במ"ל (פ"ב הלכה ט' מהל' זכיה):

ובאמת יהא הדין בנפל על המציאה אם הוא רץ ואומר דרוצה ליפול ולקנות בנפילה, ובא אחר והחזיק בה קודם שנפל דקנה האחר כיון דדעתו לקנות בנפילה, וקודם הנפילה לא הי' דעתו לקנות כלל לא קנו לו הד"א:

וכיון שכן עדיין יקשה על פסקי דהרמ"א, (דבסי' רע"ה) סתם כדעת הרמ"ה בבונה בנכסי הגר לא קנה האבנים, (ובסי' רס"ח) הביא דעת הטור דבמדד הלוקח קנה בהגבהה, והרי גם במדד אין דעתו לקנות עתה רק אחר שעה שיעשה משיכה:

ולדברינו ניחא, די"ל דהך סברא דבאותו שעה לא נתכוון לקנות, הוי כמו בלא כוונת קנין כלל, ובדעת אחרת מקנה דמהני בלא כוונת קנין כלל גם זה מהני, אבל בבונה בנכה"ג דליכא דעת אחרת לא קנה:

על קושיית רומ"פ בהרמב"ם פ"ה מהל' גירושין דמנ"ל דקדם הוא לתוך ד"א ברה"ר דאינה מגורשת אף בכדי שתשוח ותטלנו, הא ברה"ר ליכא קנין ד"א, ונהי די"ל דלדידה תקנו מ"מ משום עיגונא, מ"מ אין לו קנין ד"א ברה"ר:

לענ"ד הא גם בסמטא יקשה, דהא חז"ל תקנו ד"א לטובת הקונה אבל לא בע"כ וכדאמרי' פ"ק דמציעא בנפילה ניחא לי דליקני בד"א לא ניחא ליה דליקני, והיינו דאינו רוצה לזכות בד"א שיהי' חצירו, וכמו שנכתוב בעז"ה [והפשוט לכאורה דאם קדם ראובן לשמעון בד"א ונפל מציאה לשם, וראובן אמר או גילה דעתו דלא ניחא ליה דליקני דזכה שמעון דכל שאין ראובן רוצה בהד"א זוכה בהם שמעון, וכמו כן להסוברים דבמכר

ומתנה ג"כ תקנו ד"א, בודאי הלוקח קונה בד"א אף אם קדם אחר בד"א אלו, כיון דלקנות חפץ זה אין שייכות להד' אמות לקנות לאותו אחר דלא מכר לו המוכר ממילא שייכים הד"א לגבי חפץ זה לשמעון, כך הי' נראה בפשוטו לולי שראיתי להב"ש סי' קל"ט סכ"ג דכתב בפשיטות כגון שבא אחר תחילה והיא באה אח"כ אין לה ד"א, הרי אף דלקנות הגט אין שייכות לאותו אחר, מ"מ לא זכתה היא, [אבל לענ"ד יקשה מסוגיא דגיטין גבי מחצה על מחצה דפרכינן והא א"א לצמצם, ואמאי לא בפשוטו, דבתחילה קדם אחר בד"א, ובעודו שם באו האיש והאשה לשם זא"ז, דכיון דאז עדיין האחר שם שקדם להם והד"א הם שלו אין זכות לאיש ואשתו בד"א, ואח"כ כשהלך האחר משם זוכים האיש והאשה ביחד באותן ד"א, אע"כ דלא כהב"ש, וא"כ אף בשעה שעדיין האחר עומד שם, מ"מ לענין הגט בד"א האיש או האשה ומי שקדם זכה, וצ"ע] וכיון שכן דקנין ד"א אינו בע"כ דאדם, מה בכך דקדם הבעל לד"א, הא רצונו להקנות לה גט בד"א אלו והוי כאומר לא ניחא לי דליקני לי הד"א, ועכ"פ באמר כן במפורש תהי' מגורשת ואינו במשמע שיהי' הדין כן, דסתמא אמרינן קרוב לו אינה מגורשת, אע"כ אף אם אין קנויים לו, מ"מ בתוך הד"א של אדם אין קנין לאחר לצאת בזה מרשות המוכר, דהד"א הם שייכים לאדם ולא תקנו חז"ל שיצא החפץ מרשות המוכר מתוך ד"א שלו שיהי' הד"א קונים לאחר, וא"כ גם ברה"ר הכי הוא, כיון דלאו משום קנין חצר לדידיה אתינן עלה:

מה דנסתפק רומ"פ בזרק לה גט תוך ד"א דידה ברה"ר אם נפל שם אז מציאה אם קנתה כיון דהוי חצירה לענין הגט הוי ג"כ חצירה לענין המציאה, לא ידעתי אמאי נקט מעכ"ת ספיקו דוקא לענין ד"א ולא לענין ק' אמה והיא יכולה לשמרו, דג"כ מקרי חצירו להגט לרוב הפוסקים דקיימא לן כר"י ומדינא מגורשת, ואני הייתי על מבוכה זו להפוסקים דבמתנה ומכר לא תקנו ד"א, אם אז נפל מציאה אם זכה גם במכר ומתנה כיון דהוי חצירו למציאה זכה ג"כ במתנה ומכר, ודנתי עפ"י דברינו הנ"ל, דבפשוטו ודאי הדין דאם קדם ראובן לשמעון בד"א, והמוכר הקנה לשמעון בקנין הד"א דאין ראובן מעכב עליו, כיון דלגבי החפץ זה אין שייכות לראובן לקנות בד"א, וכמש"ל, וא"כ אם אז נפל מציאה בודאי הדין דשמעון זכה במכר ההוא, וראובן קנה המציאה זוכה ראובן בדינו דמי שקדם בד"א הוא קונה, והרי הדבר הזה כסותר אהדדי, כיון דאתה אומר דהוי חצר דשמעון לענין המכר, איך הוא בזו הרגע חצירו דראובן לענין המציאה, ולומר באמת דזכה שמעון גם במציאה ומבטל כחו דראובן לא נראה כן מסברא, אע"כ דמדת חכמים כך היא בתקנתם דנתנו לאדם ד"א שיהיה חצירו לענין פרטי דברים, פעמים לדבר זה, ולדבר זה לא, אף ששניהם בב"א:

ומה"ט אני מסופק עוד בההיא בנפילה ניחא ליה דליקני וכו' דכתב הנ"י כון דד"א תק"ח יכול לומר אי אפשי בתק"ח, ביאור הדברים הא ודאי פשוט דאף בחצר ממש שהוא דאורייתא אם רצה שלא לקנות, אין חצירו קונה לו בע"כ אלא דזהו רק היכי דאינו רוצה לקנות החפץ כלל, אבל באותו רגע שרוצה לקנות החפץ, אלא דרוצה לקנותו בקנין אחר כמו בנפילה, בזה יש חילוק, דבחצר גמור קונה לו החצר, כיון דרצונו לקנות החפץ, אבל בד"א דהוא דרבנן אין קונים לו:

והנה בני הרב הגאון מו"ה שלמה נ"י ביאר לנכון, דהא דמהני גילוי דעת דלא לקני לי הד"א, לא דהד"א לא יקנו לו החפץ דכל שזוכה בד"א הוי חצירו ממש ודאורייתא כמ"ש הר"ן גיטין כההיא דקרוב לה, דכיון דהקנו חז"ל לה הד"א הן חצירה ממש ומגורשת מה"ת, [והא דלא נקט הר"ן בפשוטו דחז"ל הקנו לה הגט, והוי הגט שלה מדאורי' כמו בקדושין במעמד ג' דס"ל לרוב פוסקים דמקודשת מדאוריי', דכיון שזכתה במלוה במע"ג, מכח תקנת חז"ל נעשה שלה מדאורייתא, היינו דלגבי גט לא מהני גם קנין דאורי' דבעי' שיהי' הגט בידה כמ"ש הר"ן (דף קפ"ד) דאם מקנה לה הגט בקנין אג"ק לא מהני דמ"מ אין הגט בידה, ומה"ט תמוה לי להר"ן פ"ק דגיטין בסוגיא דמעמד ג' דהקשה למה לא מהני בשחרור מע"ג, והוכיח מזה דמשטרות אין נקנין במעמ"ג דאין גופן ממון, ומאי ראיה, הא י"ל דמע"ג הוי קנין, אבל מ"מ עדיין אין ביד הזוכה ומש"ה לא מהני בשחרור, דבעי' שיהיה בידו, דהא בכל שחרור דינו כגט מגזרה שוה לה לה ובני הרב נ"י כוון ג"כ לקושיא זו והאריך בזה, לזה הסביר הר"ן, דכיון דזכתה בד"א הוי חצירה מדאורייתא והוי ידה ממש כמו כל חצירה דאיתרבאי משום ידה], וכיון שכן לא מהני גילוי דעת שלא יזכו לו הד"א החפץ, דכל שזוכה בד"א הוי ממילא חצירו, ולא מהני גילוי דעת כמו דלא מהני בחצירו, אלא ע"כ דהכי אמרינן דגלי דעתיה שאינו רוצה לקנות הד"א ולא נעשו חצירו, וא"כ אפשר הדין דאם נפל בתוך ד"א ב' חפצים ואמר שרוצה לקנות אחד בקנין ד"א ועל השני נפל וגלי דעתיה דדוקא בנפילה רוצה לקנותו, די"ל דמ"מ זכה גם בחפץ ההוא, דכיון דרצה לקנות הד"א לקנות על ידן החפץ השני ממילא נעשה חצירו, ולא מהני הגילוי דעת על אידך החפץ, או דלפי דברינו הנ"ל דתקנת חז"ל כך הי' שנתונים לו הד"א להיות חצירו לפרטי דברים מיוחדים, א"כ י"ל דמהני גילוי דעת שלא ירצה לזכות בד"א לעניין קניית החפץ הזה, וצ"ע לדינא:

במחנ"א הלכות מכירה סי' ט"ז כתב ומידי דהפקר שהיה תוך ד' אמותיו ואמר זה יזכה ד' אמותי בחפץ זה לפ' עני אי זכה אי לא. לכאורה נראה דזכה ואמינא לה ממאי דגרסי' בפ' אין בין המודר דף ל"ד ע"ב אמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו הקדש

נטלה לאוכלה מעל ופי' הר"ן והרא"ש דאיירי בככר של הפקר שהיתה עומדת תוך ד' אמותיו שקונות לו בכל מקום ומ"ה כי אמר ככר זו הקדש חייל ומקדיש זה לא זכה בו מעולם עכ"ל אבל מתוך הירושלמי שהביא הגהת מרדכי במציעא משם ריב"ם נראה דלא מצי לזכות לחבריה ע"י ד' אמותיו וז"ל הצ"ל פסק ריב"ם כר' יוחנן והוא שאמר זכי ואי נמי לא אמר כלום אך שהגביה לצורך חברו דזכין לאדם שלא בפניו דהא עולא וריב"ל ס"ל כותיה ובירושלמי איתא במס' פיאה פ"ד אמר אבא כהן ברדלא אדם זוכה לחברו במציאה מ"ט ואני הכינותי לבית ה' ככרים אלף וכו' ר' יונה בעי מה אנן קיימי' אי בתוך ד' אמות עשיר הוה ע"כ:

נ"ב (על תיבות אבל מתוך הירושלמי). לענ"ד דברי הירושלמי אלו כפי"מ שהובא בהגהת מרדכי וכ"ה בירושלמי שלפנינו, דאם נפרש דפירכת ר' יונה דאם בתוך ד"א עשיר, היינו משום דע"כ נתכוין לזכות בה דא"י לזכות בד"א לחברי' ומשני במקדישו מעט מעט והיינו שהגביהו מעט מעט כמ"ש בהגהת מרדכי א"כ ליכא ראי' דמגבי' מציאה לחבירו קנה חבירו די"ל דהגביה מעט מעט וזכה לעצמו המעט והקדישו, ולזה הי' נראה לפרש הירושלמי דריש לקיש מביא ראי' דאדם זוכה לחבירו במציאה דס"ל באמת מכח הקושיא דבזכה עשיר הוא אלא ע"כ דלא זכה לעצמו אלא דזכה לצורך הקדש ומיירי או בנפל לחצירו או בהגביה ולא לעצמו רק להקדש. ור' יונה פליג עלי' דר"ל וס"ל דאינו זוכה במציאה לחבירו ומשו"ה הקשה אם בד"א הוא עשיר כיון דע"כ זכה לעצמו ומוקי במקדיש ראשון היינו דהמציאה נפל ראשון ראשון ובכל פעם זכה לעצמו והקדישו. ואולם עכ"ז דברי הירושלמי תמוהים וכמו שהקשה מוהרא"פ דהא ר"ל בירושלמי בסוגי' על מתני' דמי שליקט את הפיאה ס"ל להדיא דא"י לזכות במציאה לחבירו. והעיקר כמו שהגיה מוהרא"פ דצ"ל ד"א של אדם זוכה לו במציאה, והאמת יורה דרכו שכן הוא בירושלמי פרק הזורק. ועלה אמר בעי ר' יונה אם בתוך ד"א עשיר והיינו דס"ל ג"כ כר"ל דאינו זוכה במציאה לחבירו וע"כ דזכה לעצמו. ומשני במגבי' מעט מעט והיינו דהמעט זכה לעצמו ע"י ד"א והקדישו, או דבאמת הגביהו ופליג על ראיית ר"ל כמ"ש בק"ע. ולפי"ז אין ראי' מהירושלמי נגד דעת הר"ן והרא"ש דהירושלמי קאי הכל למאן דס"ל דאין זוכה במציאה לחבירו אבל לדידן דקיימא לן קנה חבירו י"ל דה"ה ע"י ד"א ודברי הגהת מרדכי תמוהים וצע"ג:

דף י:

גמרא אמר רבינא היכא אמרי' אשלד"ע היכא דהוי בר חיובא וכו' דאמרי' דדברי הרב וכו'. לכאורה נראה דהך סברא היינו שהיה לו לשמוע לדברי הרב והוי שליחות באיסור

ואין שליח בזה כדאמרי' בקידושין רפ"ב דאשלד"ע היינו דא"י להעשות שליח לזה, דיותר צריך לשמוע לדברי הרב. ומזה נראה בישראל מומר להכעיס, מ"מ אע"פ שחטא ישראל הוא ושייך בו דברי הרב וכו':

אח"כ ראיתי להסמ"ע (סי' קפ"ב) להסברא דאשלד"ע שיאמר שסובר דלא ישמע לי ע"ש. ולפ"ז בישראל מומר לכה"ת כולה לא שייך זה, אבל לא ידעתי מנ"ל להסמ"ע זה, ואדרבא היה נראה לי להוכיח דלא כדבריו מדאמרי' לעיל (דף ח' ע"א) תדע דאלו אמר לשלוחו צא וגנוב וכו' ואלו שותפים שגנבו וכו' וע' בתוס' שם דבשותפי' שגנבו נימא נמי אשלד"ע ויהי' זה כמו שמונח עג"ק וכו':

ולכאורה מה קושי' כיון דביחד גנבו והי' רואה שעושי' הגניבה לעצמו מה"ת לא ישמע לו להיות שלוחו להגבות בשבילו ונ"ש בזה כלל אשלד"ע, אע"כ דכל עיקר הסברא דאשלד"ע כיון שלא הי' לו לשמוע, דדברי הרב, ממילא השליחות בטל, ומש"ה פריך דגבי שותפי' שגנבו נמי נימא הכי, זולת שנאמר דרבא כר' סמא דאי בעי עביד וזהו שייך גם בשותפי' שגנבו, ונוכיח מזה דהלכה כר' סמא, ואמאי פסק הג"ה כרבינא, אע"כ דלא כהסמ"ע:

ובאמת לא הבנתי אמאי השותפי' שגנבו חייב מטעם מגו דזכי לנפשיה וכו' הלא זכיי' מטעם שליחות הוא ואשלד"ע כדאמרי' פ' א"נ דאין זכיי' לקטן מה"ט כיון דאין שליחות לקטן, וכי נימא היכא דזכי לנפשיה מצי לזכהו לקטן ולהיות שלוחו, אם לא מפני דרכי שלום לבד דיש להם זכיי', וצ"ע:

שם אלא מעתה האומר לאשה ועבד צאו וגנבו. לא זכיתי להבין כראוי דמה בכך דלא הוי בני חיובא לשלם, הא מ"מ הוי בני חיובא דעוברים על לאו דגזילה ומצד זה מקרי בני חיובא כמו עבירה דעלמא:

שם רב סמא בר רקתא קמי' דרבינא משמי' דר' חייא בריה דר' אויא אמר. כ"ה בר"ן:

לכאורה להפוסקים וזה דעת הנ"י בגיטין דבצרור וזרקו ודעת אחרת מקנה הוי קנין דאורייתא, מוכח כהפוסקים דבמתנה לא תקנו ד"א, מדמוקי לקמן (דף י"א) פלוגתא במציאה, אי ילפי' מציאה מגט, ומוכח לדחוק דהאי ילפי' הוא מדרבנן. ואמאי לא מוקי הש"ס פלוגתא במתנה והוי לימוד גמור, אע"כ דבמתנה ליכא קנין ד"א:

תוס' ד"ה ר"י וכו' אלמא שייך קנין ד' אמות בגט. לא זכיתי להבין דאנן ילפי' רק דחצר הוי כיד. אבל מה נקרא חצר לא שייך למילף דמה שהקנו לו חכמים הוי חצירו ובגט הקנו לה ק' אמה ובממון הקנו לה רק ד' אמות וצע"ג:

ותימה על קושייתם הא אנן ילפינן רק מציאה מגט לפי היסוד דחצר הוי מטעם יד, וממילא כיון דתקנו רבנן במציאה לגדול דהוי חצירו, גם לקטן קונה, משא"כ ק' אמה דגם בגדול לא הוי חצירו, ובגט הוא דתיקון דאפילו ק' אמה הוי חצירו ובזה ל"ש למילף מציאה מגט כיון דגם בגדול חלוק, וצ"ע:

תד"ה דאמר לישראל וכו' דאי מקדשה לעצמו לא מחייב ל"מ בר חיובא. בפשטא דמלתא נראה דכוונתם דכללא הוא דכל היכא דבהך שליחות אילו נעשית לעצמו לא היה כלל עבירה לא מקרי בר חיובא, וכ"כ להדיא בשטה מקובצת בשם הגליון:

ותימה הוא מאד דאמאי הוצרכו התוס' לדחוק דה"ה דהו"מ לומר דאקפי לי גדול, הא י"ל בפשוטו דבאקפי לי גדול אלו היא עשתה כן בלא שליחות הבעל עוברת ג"כ אלפני עור דמכשלת להניקף, א"כ במה שאמר להאשה אקפי לי גדול הוי בשליחות ב' עבירות, היינו לאו דלא תקיפו, ולאו דלפ"ע להכשיל הניקף, ולגבי לפ"ע מקרי בר חיובא כיון דבלא שליחות עברה ג"כ ע"ז. וצ"ע:

ונראה דאין כוונתם דכל היכי דאלו עשה זה המעשה לעצמו לא היה עובר מהני שליחותו. ואלו הישראל השליח קדשה לעצמו, לא הי' עובר אלפני עור, דאם כן יקשה מדברי תוס' ד"ה אקפי וכו' ה"ה דהוי מצי למימר אקפי לי גדול. ומה הקשו הא פשיטא דכל מקיף עובר על בל תקיף ומשום לפני עור, וא"כ נהי דלענין בל תקיף אין האשה בר חיובא, מ"מ אילו מקפת לגדול עוברת אלפני עור, א"כ המעשה בטל משום זה וממילא אין המשלח עובר על בל תקיף, ודוחק לומר דדברי תוס' אלו קאי לתירוצם א' בתוס' ד"ה דאמר אין שליח לדבר עבירה. היינו דאין המשלח חייב. אבל מ"מ אין מעשה השליחות בטל, וא"כ שפיר י"ל כיון דלענין בל תקיף אינה בר חיובא המשלח חייב, ומה דהקשו גבי צא וקדש גרושה דהוי לפ"ע, היינו לאידך תירוצא דאין שליח לדב"ע, היינו דהמעשה בטל, ולזה קושייתם כיון דמשום לפ"ע בטל השליחות ממילא אין המשלח חייב משום לאו דגרושה דזהו דוחק גדול, ויותר נראה דהב' תירוצים לא פליגי לדינא, אלא דבתירוצם א' ניחא להו לומר דהנ"מ לענין מלקות מלישנא דהגמ' מחייב שולחו, אבל לדינא ס"ל דמעשה השליחות בטל, וא"כ יקשה כנ"ל דמה הקשו באקפי גדול, אע"כ דכוונת התוס' רק לחלק היכא דבשורש העבירה אין השליח בר חיובא רק משום לפ"ע לא אמרינן בי' אין שליח לדבר עבירה:

הנה במה דאמרינן א"ב כהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה, הייתי דן בפשיטות דבמחזיר גרושתו משנישאת דהאיסור הקדושין כדאיתא קדושין (דף ע"ח) אם אמר לשליח לקדשה לו, אף דאם השליח מקדש להאשה הזאת ליכא איסור, מ"מ מקרי בר

חיובא, כיון דהוא ג"כ בר חיובא בלאו זה שלא להחזיר גרושתו משנישאת ואין אנו דנין על האשה הזאת אם השליח אסור בה, אלא אם הוא ג"כ מצווה על הלאו הזה, ודוקא בכהן שאמר לישראל צא וקדש לי גרושה, דהישראל לא מוזהר כלל בלאו הזה, זהו מקרי לאו בר חיובא, עד שמצאתי בהיפוך במשנה למלך (פ"ד הי"ד ממלוה) שכתב דלשיטת רש"י דרבית ע"י שליח מותר, דזהו דוקא באם ההלואה היה ג"כ ע"י שליח, אבל אם ההלואה היה בעצמו ושולח הרבית ע"י שליח, ל"ש ביה אין שליח לדבר עבירה ללישנא דבר חיובא, דהא אלו השליח נותן רבית זו מכיסו מדעתו לא עביד איסורא, כיון דלא בא מלוה למלוה עיי"ש, הרי אף דמ"מ השליח מוזהר בלאו דרבית, אפילו הכי כיון דבמעשה שליחות זו אלו עושה לעצמו לא היה איסור לא מקרי בר חיובא, וכן מצאתי לאחד קדוש מדבר בתשובת מוצל מאש (סי' ל"ב) דכתב בפשיטות באונס שגירש ע"י שליח ללישנא דבר חיובא מהני השליחות עיי"ש, הרי אף דהשליח ג"כ מוזהר בלאו זה שלא לגרש אנוסתו, מ"מ בהך אשה לאו בר חיובא הוא, וכן נראה דעת הפני יהושע בתשובה חלק יו"ד (סי' י"ג) במה שדן דאם קבל עליו שבת קודם חשיכה, ואומר לישראל אחר שלא קיבל עליו שבת לעשות לו מלאכ'. דללישנא דבר חיובא הוי שליח, הרי אף דמ"מ השליח בר חיובא על כל אזהרות דשבת, מ"מ כיון דהשתא על האי מעשה לאו בר חיובא הוא [ומה דהעמיד הפ"י דבריו על הרשב"א שכתב דבדין הנ"ל שרי לומר לישראל לעשות לו מלאכה, והר"ן נחלק עליו ותירץ שם, ואפשר דמ"מ מקרי בר חיובא, כיון דאם רוצה היה מקבל שבת עיי"ש, קשה לי דלפ"ז איך כתב הרמ"א (סמי' רס"ג) עלה דינא דהרשב"א הנ"ל, וכ"ש מי שמאחר להתפלל במ"ש מותר לומר לישראל לעשות לו מלאכה, דמה כ"ש זה, הא י"ל דגרע דבמ"ש כיון דזה השליח הבדיל, אין בידו לעשות שבת ומקרי לאו בר חיובא]:

ונ"ל ראיה לדבריהם מדברי תוס' בב"מ שם ד"ה דאמר לישראל אע"ג דעובר משום לפני עור וכו', כיון דאי מקדשה לעצמו וכו', הרי אף דהשליח בר חיובא של הלאו דלפני עור, מ"מ כיון דזאת האשה אם מקדשה לעצמו ליכא עבירה מקרי לאו ב"ח, ולכאו' הי' נראה להוכיח בהיפוך מדברי תוס' שם בסוגי' ד"ה אקפי לי קטן, ה"ה דהומ"ל אקפי לי גדול וכו', ולכאורה תמוה מאד, הא בזה גם אם עושית זה המעשה דהקפת גדול לעצמה עוברת היא על לפני עור וא"כ בר חיובא היא:

ולכאורה לגודל התמי' הי' נראה ההכרח דשני דיבורי תוס' האלו לאו מרועה אחד ניתנו, ומאן דאמר הא לא אמר הא, ודבריהם ד"ה אקפי וכו' ס"ל דמשום לפ"ע לא מקרי בר חיובא כיון דלא הוי בר חיובא בעיקר הלאו כדאית' סבר' זו בשיטה מקובצת בשם תלמיד

הר"פ, ואך היא גופא קשה, מנ"ל לתוס' זה דלמא גם משום לפ"ע מקרי בר חיובא, וע"כ דהוכיחו כן, דהא בקדש לי גרושה ג"כ עבר השליח משום לפ"ע, א"כ מוכח דס"ל דאין דנין דוקא על הך מעשה אלא ביסוד אם הוא בר חיובא על לאו זה בעלמא, וא"כ לכאורה ב' דבורי תוס' בסוגיא זו סתרי אהדדי:

ולזה נראה לענ"ד, דלכאורה קשה מאי הקשו בתוס' דבקדש לי גרושה הא עבר על לאו לפ"ע, הא אמרי' פ"ק דע"ז גבי לא יושיט כוס יין, אור"י דמיירי דוקא בתרי עברי דנהר', אבל היכא דיכול בעצמו ליטול לא עבר משום לפ"ע, א"כ דלמא הא דאמרינן א"ב כהן דאמר לישראל צא וקדש, מיירי שהכהן בעצמו כאן והי' יכול לקדשה בעצמו, ומצאתי אח"כ להריטב"א שמתרץ כן:

והנראה דהמ"ל (הל' מלוה) כתב לחלק דוקא בכוס יין לנזיר דאם היה הנזיר לוקח הכוס בעצמו לא היה כאן לאו דלפני עור, אבל אם לא היה יכול ליקח לעצמו רק שיש אחר שרצה להושיט לו הכוס יין, בזה הנותן עובר על לפ"ע, דאותו האחר היה עובר על לפ"ע, בזה לא פקע מיניה דידיה הלאו דלפ"ע, במה דהי' האחר עובר על לפ"ע, והוכיח כן במישור מדברי תוס' חגיגה. ולפ"ז יפה הקשו תוס', והיינו דנראה לענ"ד דכהן שמקדש גרושה מלבד הלאו עצמו עובר ג"כ על לאו דלפ"ע שמכשיל אותה, והיא ג"כ עוברת על לפ"ע דמכשלת אותו, וא"כ השליח עבר על לפ"ע אף אם היה הכהן יכול לקדשה בעצמו, דהא אלו קדשה בעצמו היה הכהן עובר על לפ"ע, ולא פקע חיוב' דלפ"ע מן השליח:

ומ"מ אין סתירה מדברי הריטב"א הנ"ל לדעת המ"ל הנ"ל, דיש לחלק דבנזיר דאם יש אחר שרוצה להושיט לו, חד מינייהו עבר על לפ"ע, או האחר המושיט לו, או זהו המושיט לו, ואז האחר שאינו מושיט אינו עובר, משא"כ הכא, דהך לפ"ע של כהן שמכשיל אותה, זהו גם עתה שהשליח מקדשה עבורו מ"מ הכהן עובר על לפ"ע, ובמה שאנו באנו להוסיף הלפ"ע של השליח דמכשיל אותו ואותה, לגבי הא אמרינן דהכהן היה יכול לקדשה בעצמו, וליכא הלאו רק על הכהן, אבל תוס' י"ל דלא ס"ל לחלק בכך, דכל שא"א בלי עבירת הלאו דלפ"ע, כל שיש לו יד בזה עובר על לפ"ע, והדבר הזה אינו מוכרע, ולפ"ז יפה כתבו תוס' בההיא דאקפי, דהומ"ל אקפי לי גדול, והיינו דהיכא דהגדול הי' יכול להקיף בעצמו את עצמו, או שיש נכרי שרוצה להקיפו, ולא היה נעשה לאו לפני עור, בזה השליח לא עבר על לפני עור:

ואחרי שכן הדרי' לראייתינו מדברי תוס' בההיא דצא וקדש לי דאף דהשליח מוזהר ג"כ על הלאו דלפ"ע, מ"מ אנו דנין על האשה הזאת, דאם מקדשה לעצמו ליכא עבירה לא מקרי בר חיובא, וראיה גדולה להמ"ל ובעל מוצל מאש הנ"ל:

[אחרי הימים באו דברי אלו לפני בני יקירי הרב רבי שלמה נ"י ויהי כאשר ראם כתב אלי בזה"ל על דברי אאמ"ו נ"י בסתירת תוס' בב"מ (דף י' ב' ד"ה אקפי) לדבור שלפניו המתחיל דאמר, נראה לענ"ד אחר אשר אנהיר אבא מארי לעיינין, דכהן המקדש גרושה עובר גם בלאו דלפ"ע אפשר ליישב קושי' אאמ"ו בדרך אחר, וא"צ לומר דכוונתם דהמ"ל אקפי גדול כגון דלא קאי בתרי עברי דנהרי, אלא בפשוטו, דמסתמא אין המשלח ומי שנשתלח לו עומדים במקום אחד, והשליח באמת עובר משום לפ"ע אלא דהחילוק לגבי משלח, דבאקפי לי דגם בלעדי השליחות היה השליח יכול להקיף, א"כ אין המשלח עובר, דלגבי המשלח הוי כמו לא קאי בתרי עברי דנהרא, ואמרינן כיון דהשליח אינו חושש לאיסור, גם לולי שזה שלחו היה עושה רצון הניקף להקיפו, אבל בצא וקדש שפיר עובר המשלח ג"כ בלאו דלפ"ע, דאלו לא עשאו שליח לא היה יכול לקדשה לו. והנה זה זמן רב הוצאתי מדברי תוס' פ"ק דגיטין, דהקשו על החכמים דסברי יתננו לעני הנמצא ראשון משום דכתיב לא תלקט לעני, אמאי נימא אי עביד מהני, ומדלא תירצו בפשוטו, דמ"מ לא זכה העני משום אשלד"ע, דקדקתי מזה דהיכ' דהעביר' רק לגבי שליח לא לגבי המשלח ל"א אשלד"ע (וכמדומה מצאתי אח"כ הדברים בס' קצות החושן, ואינו אתי כעת כי בני המופלאים שי' לקחוהו לבית מדרשם), וא"כ בהאי דקדיש לי שפיר הקשו התוס' דנימא אשלד"ע מטעם דהשליח עובר על לפ"ע, וגם המשלח עובר, אבל בהאי דאקפי לי אא"ל מטעם דהשליח עובר על לפ"ע נימא אשלד"ע, כיון דאין המשלח עובר על לפ"ע, ומאיזה מקום נבוא לומר דאין שליחות אי מטעם לאו דהקפה, הא האשה השליח לאו בר חיובא בהאי לאו, אי משום לאו דלפ"ע, הא המשלח אינו בלאו זה באותו מעשה ואנן שניהם בעינן שהמשלח והשליח יהי' בר חיובא:

ועפ"י דברים אלו רואה אני שמה שחידש אבא מארי נ"י מדעתו הגדולה וסברא דנפשי' דכהן שקידש גרושה הוא והיא עוברים מלבד לאו דלא יקח על לאו דלפ"ע תורת אמת הוא בפיו, דאל"כ לא היו מקשים התוס' מידי דנימ' דהשליח בר חיובא מטעם לאו דלפ"ע, מה בכך הא עבירה זו היא רק לגבי שליח ולא שייך ביה אשלד"ע עכ"ל בני הגנ"י: השבתי לו מ"ש בני הגנ"י על קושייתי בסתירת דברי התוס' פ"ק דבב"מ (דף י') מתוקים מדבש. אף דאפשר לפקפק בראייתו מקושיית תוס' גיטין שהביא דהיכא דאין המשלח עובר לית ביה משום אשלד"ע (וגם אנכי אמרתי כן בכוונת התוס') דמ"מ יש לחלק דהתם מעשה דהמשלח אינה מענין מעשה עבירה של שליח, דלהזוכה אין ענין עבירה רק להמזכה. אבל בנ"ד זה דהעבירה היא לפ"ע דהקפה ולזה עצמו השליחות. ואם המשלח עושה כן להקיף מה שהוא עושה ע"י שלוחו היה ג"כ עובר על לפ"ע, אלא דעתה כיון

דהשליח היה עושה כן בלי ציווי שלו, לית בזה משום לפ"ע. מ"מ הענין הזה שבמעשה שליחות דהיינו ההקפה הוא מהמשלח, ושאני בהאי דגיטין שהעבירה היא מה שליקט בשביל העני, דאם המשלח העני עושה זו הזכייה לעצמו אינו עובר כלום]:

מ"ש מעכ"ת נ"י בפלפולים לישב קו' תוס' בפ"ק דבב"מ בכהן שאמר לכהן צא וקדש לי גרושה ובהקדים היסוד דלקדש ע"י שליח הוי כמו תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לע"ד אינו דדוקא במציאות וכדומה דאין תלוי' בדעת אחרי' אבל בקידושין אין אדם יכול לזכות בה אלא מדעתה וכיון דהיא מקדשה עצמה לזה פשיטא דאינו בכלל חב לאחרים:

דף יא.

מתני' זכתה לו, עי' תוי"ט ד"ה זכתה לו שכ' דחצר מונתן בידה איצטריך משום קטן וקטנה. בלא"ה אף בגדולה איצטריך דהא אשה יוצאה שלא לרצונה וע"י שלוחה א"י לגרשה בע"כ דאין חבין לאדם אלא בפניו ואיצטריך קרא לרבות חצר בעומדת בצדו משום ידה. ואם זרק לה הגט בחצר כזה בע"כ דידה מגורשת:

בנמוק"י וכתב הרנב"ר ז"ל דאיכא למימר. קשה לי הא מבואר סוגי' דלא ילפינן קטן מקטנה והיינו דרק באשה אתרבאי חצר משום יד אבל לא באיש, והכי קיימא לן בשו"ע ססי' רס"ח וא"כ היאך כתב הר"ן דחצירו זוכה לו המציאה משום ידו. ואולי יש לחלק דבקטן דאין שמירתו חשובה לא מקרי חצר ידו ולא ילפינן מקטנה ואך מ"מ קשה דבגניבה דפרכינן דבחצירו אין שליח לד"ע הא בגדול הוי חצירו כמו ידו (אפילו אינו עומד בצידו):

שם גמרא דאמר ריב"ח חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, במ"ש הנ"י דבנמצא בחצר המשתמר קונה מטעם יד, וכן למ"ש הרא"ש דבאינו משתמר ועומד בצד שדהו דמהני מטעם יד, תמהני דהא מסקי' לעיל דלא ילפי' קטן מקטנה, או דלא ילפי' ממונא מאיסורא, וא"כ בגברא דלא איתרבי חצר משום יד הוי רק מטעם שליחות, וצ"ע. (עי' להלן ד"ה אמנם):

אמנם נראה מדברי הנ"י וכן מדברי הר"ן בחידושיו במה דכתבו דלא ילפינן קטן מקטנה היינו דקטן אין לו יד מה"ת ותקנו לי' רבנן דיהי' לו יד, ורק במה שאוחזו בידו, אבל שיהי' חצירו כידו לא תקנו לי', מבואר דס"ל דבאיש גדול באמת חצר הוי יד, ולזה שפיר תירצו דחצר קונה למציאה מדין יד אף דאינו עומד בצידו, דכל שמשתמרת למי שזכות לו הוי יד אריכתא, ואולם להרי"ף והרא"ש דכתבו דגברא לא משום ידו אתרבאי, משמע דלא ילפינן איש מאשה, דבאיש לא אתרבאי משום יד, ולכאורה מוכח כן מדפרכינן

גבי גניבה דאין שליח לדב"ע, ורב סמא ורבינא תירצו, ואי משום זה ליכא קושי', אע"כ דבגברא לא הוי יד, וא"כ אין קיום לתירוץ הר"ן הנ"ל. (עי' מ"ש לעיל י' ע"א):

שם איתיבי' רבי אבא כו' במתני' דפאה פ"ח קתני מאימתי כל כו' משילכו בה הנמושות, וכתב הרע"ב וז"ל שמאחר שילכו בשדה לוקטים אחר לוקטים כו' כבר נתייאשו העניים מאותה שדה וכל הנמצא בה אח"כ הוא הפקר כו' עכ"ל, קשה לי הא הלקט שנופל בעת הקצירה שהוא על שדה דבעל הבית כשנתייאשו העניים ונעשה הפקר מיד יזכה בעל השדה מדין קנין חצירו דקונה שלא מדעתו, ואי דהבעלים אינם עומדים שם והוי חצר שאינו משתמר, מ"מ תקשה דאותביה ר' אבא לעולא ממעשה דר"ג וזקנים ומוכיח מזה דחצר שאינו משתמר ג"כ קונה, ולדידיה יקשה מתני' דהכא אמאי אינו זוכה בעל השדה מדין חצר, וצע"ג:

רש"י ד"ה ומר סבר וכו' ומשום דאין שליח לדבר עבירה. קשה לי דאם מסברא לא ידעינא דבחצר לא מקרי לדבר עבירה מהנך טעמים הנ"ל דלאו בר חיובא או דל"ש אי בעי עביד מנ"ל באמת דלמא גם בגניבה איתרבאי חצר משום ידו וצריך באמת דוקא בעומד בצד חבירו וצ"ע:

גם קשה לי במ"ש רש"י דקרא דגבי גניבה איצטריך דלא נימא אין שליח לד"ע. מנ"ל דלמא באמת אמרינן בזה אשלד"ע וקרא דריבוי דחצירו היינו אפילו בגברא דחצירו משום ידו, ומיירי דוקא בעומד בצידו, וצע"ג (עי' בל' רש"י ואיכא למימר כו', וע' בתוס' ד"י ע"ב ד"ה ואי משום):

תוס' ד"ה ילפינן כו' מדרבנן. עיין תוס' יבמות י"ט ע"ב ד"ה גמרינן:

איכא לעיוני במציאה שנפל לחצירו בשעה שהוא ישן אם קנה דלכאורה למ"ש הנ"י פ"ק דמציעא בשם הר"ן דחצר במציאה לא מדין שליחות זכה, דהא הוי תופס לבע"ח דל"ש בגוי' מגו דאי בעי זכי לנפשיה, אלא דזכה מדין יד אף שאינו עומד בצדו דכל מה דמשתמר בדבר דזכות הוא לו מקרי ידו, שגם מה שבא לידו כי ניחא ליה דליקני הוא נותנו בחצר המשתמר והוי ידו אריכתא עיי"ש, א"כ דמדין ידו הוא, י"ל כשנפל המציאה לחצרו אם בעל החצר ישן דלית ליה יד לא קנה חצרו:

אמנם נ"ל לדינא דגם במציאה זכה לו, דהרי בלא"ה דעת הראב"ד הובא בהרשב"א דגם בגט נתנו לחצירה כשהיא ישינה מגורשת, והרשב"א כתב דאפשר לצדד כדבריו, דלא דמיא לשוטה, דאין לה חצר כיון דאין לה יד, דהתם אין לה יד כלל, אבל ישינה, אע"ג דהשתא אין לה יד, מ"מ ראויה להיות לה יד, דלאו מחוסרת מעשה, הלכך אפילו השתא יש לה חצר כיון דהיא משתמרת עיי"ש, וכן הה"מ העתיק בשם הרשב"א שהוא

צ"ע לדינא, א"כ לדעת הראב"ד פשיטא דזוכה במציאה, ואף להחולקים דס"ל דבגט לא מגרשה, מ"מ הא רוב הפוסקים ס"ל דבמציאה ג"כ חצירו קונה מדין שליחות וכן דעת תוס' פ"ק דמציעא, ולדידהו גם בישן קנה כמש"ל, ובפרט שדברי הנ"י בשם הר"ן הנ"ל תמוהים לי מאד, כאשר הבאתי כבר בשו"ת, דהא להדי' אמרינן פ"ק דמציעא דלא ילפינן קטן מקטנה, דגבי איש לא אתרבי כלל חצר משום יד, א"כ איך אפשר דבמציאה קונה רק משום יד וצ"ע, א"כ לדברי רוב הפוסקים נראה דבנ"ד זכה במציאה ולו יהא אלא ספק קנה מספיקא, וכמ"ש הרא"ש פ"ק דמציעא דכל שזכה מספק במציאה נעשה הוא מרא קמא, ולא מהני בתפס אחר מידו עיי"ש. וביותר נ"ל דגם להר"ן זכה במציאה, והיינו די"ל דוקא בגט דחוב הוא ולא הוי יד אלא בסמוכה לה ובעי' גם כן משתמר לדעתה כמו ידה, וכמ"ש הב"י בפשיטות באה"ע (סי' קל"ט) דמ"ש הטור דבעי' משתמר לדעתה היינו לאפוקי אם הוא חצר גדול דכשעומדת במזרחו אין מערבו משתמר לה לדעתה וזרק במערבו אינה מגורשת עיי"ש, הרי אף דחצר משתמר בעצמותו וגם עומדת בצידו, מ"מ צד האחר שאינו משתמר מכחה ומדעתה לא מקרי יד, דידה לא מקרי אלא כששמירתה עליו, א"כ בישינה דלא משתמר לדעתה לא קנתה חצירה, דכמו נתן בידה לא קנתה דאינו משתמר, ה"נ חצירה לא הוי כידה אף דמשתמר, מ"מ אינו משתמר לדעתה, משא"כ מציאה במשתמר בעצמותו הוי יד אריכתא להר"ן כיון דזכות לה, הרי דבמידי דזכות אף באינו משתמר לדעתה, דהא אינה עומדת בצידו, מ"מ מקרי יד, א"כ י"ל אף בישן קנה אף דאין לו יד, היינו משום דאינו משתמר בידו משא"כ בחצר דמשתמר ולא מגרע במה שהוא ישן, דא"צ כלל לשמירתו להיות עומד בצידו, אם כן י"ל דגם להר"ן זכה במציאה, וכנ"ל, כן נראה לענ"ד:

אולם בנ"ד אף דהחפצים ברשותה, מכל מקום כיון דלא עשתה מעשה קנין בהם לא מקרי תפיסה, כדאיתא בשו"ת הריב"ש (סי' שס"ד) וז"ל, ודע כי הנכסים שהם בבית הבעל אעפ"י שכשמת נשארו הנכסים בידה ואוהלים כאשר המה אין זה כלום, שכל תופס צריך תפיסה גמורה שיקנה הדבר בא' מדרכי הקנאות וכו', וא"כ הבית והתיבות והמטלטלין הכל ברשות היורשים, ואינה נקראת תופסת מפני תפיסת המפתחות וכו' [והועתק בקצרה להלכה בהגהת ש"ע אה"ע סי' צ"ג סעיף כ"ג] ואדרבא יותר הי' נראה לדון דה"ה ר' מאיר שהוא המשכיר הוא התופס, למה דקיימא לן בש"ע חוה"מ (סי' שי"ג ס"ג) דהמשכיר חצר לחבירו הוי חצרו של משכיר לזכות במציאה:

והנה למ"ש תוס' פ"ק דב"מ (דף י"א ע"ב ד"ה וכי בצד שדהו), דבעינן דוקא שיהא המשכיר ביתו פתוח לחצר ומקרי עומד בצד שדהו, א"כ בנ"ד לא הוי חצירו דהמשכיר

אף דהוא דר ג"כ באותו בית, בחדר נגד חדר המשכיר, נלענ"ד דסברת תוס' רק לגבי החצר, כיון דגם המשכיר יוצא ונכנס בו, ויוכל לשום שמירתו עליו, אבל לענין חדר המושכר, דרשות ביד השוכר לסוגרו ולמחות להמשכיר דריסת רגל בו, א"כ בודאי לא הוי משתמר לגבי המשכיר:

אולם הרב הש"כ שם ביאר דהרמב"ם ס"ל דבכל ענין הוי חצירו דהמשכיר, וראיית הש"כ מדסתם הרמב"ם דבריו, ואין זה די הוכחה, דידוע שכן דרכו של הרמב"ם לסתום כסתימות דברי הש"ס:

מ"מ נ"ל ראיה אחרת מדברי הרמב"ם (פ"ו ה"ו מהל' מכירה) שכתב לפיכך אם הי' ביתו של לוקח מושכר למוכר לא תקנו לו חכמים משיכה, דהרי המקח קיים ברשות לוקח, ופי' הה"מ שם דמשמע משום דחצירו הוא עיי"ש, א"כ משמע אף אם השכירו לו כל הבית הוי חצירו דהמשכיר, דאם איתא דמיירי רק דהמשכיר גם כן דר שם לא הו"ל להרמב"ם לשנות מלישנא דהש"ס דנקט דהיתה עלייתו של לוקח מושכר ביד מוכר, דלשון זה משמע יותר דרק העליה מושכר והמשכיר דר בשאר הבית, א"ו מדשינה הרמב"ם לכתוב אם הי' ביתו וכו', משמע דבכל ענין הוי חצירו דהמשכיר:

אך למ"ש הש"כ (סי' קצ"ח) על דברי הה"מ דהרמב"ם לא כיון כלל לקניית חצר רק מטעם דטרח ומציל, ול"ש בזה חששא דנשרפו חיטיך בעלייה עיי"ש, א"כ יש להוכיח בהפוך מדלא קנה באמת מטעם קנין חצר, ע"כ דס"ל דוקא בדר שם המשכיר קנה כשיטת תוס' הנ"ל, ומיירי באין המוכר דר שם, או אף דדר שם, מ"מ בחדר המושכר דאין רשות להמשכיר לכנוס שם לא הוי חצירו משתמר:

באופן דאין הכרעה בדעת הרמב"ם, ומה דנתקשה הש"כ (סי' שי"ג) ליישב לשיטת הרמב"ם קושיית התוס' דהא לא משתמר לדעת המשכיר עיי"ש, לענ"ד אשתמיטתיה דברי תוס' גיטין (דף ע"ט ע"ב) דתירצו בענין אחר דבשכירות הוי שוכר כשלוחו של משכיר עיי"ש, ובאמת יש לעיין ולהבין דעת הש"כ דס"ל (בס' שי"ג) בדעת הרמב"ם דבכל ענין הוי חצירו של המשכיר אם כן קשה באמת על פירושו בהרמב"ם (סי' קצ"ח הנ"ל) הא בלאו הכא יקנה מטעם חצירו, ויש ליישב:

והנה כבוד חביבי הגאון רבי מאיר נ"י בעהמ"ח ספר בית מאיר השיב לי, אף דהש"כ הכריע כהרמב"ם דהוי חצירו דהמשכיר, מ"מ אחרי דהש"כ מסכים ג"כ להסמ"ע דפסקי הש"ע סותרים אהדדי, א"כ מה"ת לא נפסוק כהטור והרא"ש דמסכימים עם הראב"ד דבתראי אינון, ואי משום דהש"כ מביא דברי תוס' פ"ק דמציעא לסיועת הר"י והסמ"ג וכן הנ"י פ' השואל, אין אלו אלא דברי תימא, כי קושיית תוס' גיטין אינו אלא בזה"ל שאינה

משתמרת מן השוכר, ובב"מ הלשון והשתא הלא השוכר משתמש בחצר, וכונתם אחד, מפני שהשוכר הבית משתמש בכניסה ויציאה דרך חצר, אין החפצים משתמרים מן השוכר כמו בבית של ר"ג, שהי' ג"כ מכחם אינו משתמר לגבי זקנים, להיות הם ג"כ משתמשים בבית מכח תבואתם, ה"נ החצר אינו נחשב משתמר להמשכיר מפני השוכר הבית שמשתמש ג"כ בחצר בכניסה ויציאה, אבל שיהא דעת תוס' שהחצר מושכר להשוכר אינו נראה, כנראה משתיקתם לפירש"י בהשואל, וכנראה גם מדבריהם שם ד"ה תרתי, ובזה פשוט נמי דאין שום משמעות מהנ"י, ואדרבא להדיא מעתיק פירש"י על הקושי' תרתי בתמי', ובפרט קושי' הלח"מ על הרמב"ם עצומה מאד, ותירוצו דחוק, בפרט מה דמוכרח לאוקמי אליבא דר"א הברייתא בתורא דשוכר, וא"כ הרי"ף שסותם על האוקימתא בתורי דעלמא, ודאי מודה דס"ל כפירש"י, וא"כ הרי לפנינו רש"י והרי"ף ותוס' והראב"ד והרא"ש והנ"י והטור העומדים בחדא שיטא, מהיכא תיתי לא נפסוק כוותייהו, עד כאן דבריו, וכן כתב המהר"ם שי"ף בקיצור בכוונת התוס':

עוד הוסיף הגאון הנ"ל דמה"ט יש לעיין על הריב"ש שהבאתי דמאיזה טעם לא יהי' זה תפיסה כיון דמונחים בחצירה, דהא יש לה זכות דירה מתנאי ב"ד והיא כשוכר, דבודאי לא הי' הריב"ש סותם דבריו, רק לפסקא דהרמב"ם דהוי חצירו דהמשכיר, בפרט שכבר הכריע הש"כ בס' תקפו כהן בספיקא דדינא מהני תפיסה אפילו אחר שנולד הספק, א"כ למה לא יועיל התפיסה של מציאה שנפל בחצר המושכר לו לומר קים לי כרש"י וסייעתו, לכן יותר מסתבר לדחוק דהריב"ש מיירי בחפצים המונחים בבית באותן חדרים שלא היו משועבדים לדירת האשה (כדאיתא בסי' צ"ד) עכ"ד:

השבתי באמת גם אנכי הייתי כמתמיה על סתימת הריב"ש והרמ"א דלא מקרי תפיסה, אולם נ"ל אף אם בעלמא הוי חצירו דהשוכר, מ"מ י"ל דדירת אלמנה גרע, לא מבעי' לשיטת ר"ת בתוס' (ב"ב דף נ"א ע"ב ד"ה במתנה וכו') דדוקא שוכר דיכול להוריש זכותו ליורשיו הוי חצירו, אבל היכי דאינו מוריש לא, אלא אף לאינך פוסקים י"ל דדוקא בנ"מ שלה, דאם הבעל סילק עצמו מפירות הוי חצירה משום דבלא"ה ידה ג"כ על גוף הקרקע, וכן אם לא סילק עצמו מפירות, אף דהוא א"י להורישׁ מכל מקום עכ"פ לא מקרי חצרה להוציא הדבר מרשות בעלה עי"ז, אבל הכא בדירת אלמנה דאין לה שום זכות ליתן זכותה לאחר לא להשכיר ולא להורישׁ, רק שיש לה זכות בעצמה מתנאי ב"ד, י"ל דלא מקרי חצירה, וגם כיון דלא הקנו לה ענין זכות בדירה זו רק שמוטל בתנאי ב"ד דהיינו להניחה לדור בתוכה, אבל לא לענין דבר אחר שיהי' לה פירות החצר לזכות בנפילת מציאה לתוכה [עי' ש"כ חוה"מ סי' קל"ח סק"ב] ודוק:

דף יב.

תוס' ד"ה ואמר וכו' והכא פסיק הלכה כמותו. עיין גיטין י"ג ע"א תוס' ד"ה והא: גיטין דף ע"ט גמרא אמר רבא ג' מידות בגיטין. הנ"מ לענין שבת. אבל לענין גיטין משום אנטורי אנטור. ועיין במהרש"א שכתב דמשמע דבכה"ג גופה מהני בגט. דהיינו בזורק לה הגט דרך ביתה. והקשה דהא הוי אויר שא"ס לנוח והוא איבעי' דלא איפשטא בש"ס. עיי"ש שכ' לחלק. לכאורה צריך ביאור דהיכי קאמר הכא משום אנטורי אנטור דהא באמת לא ינטור, דהא מצא הגט בפתח אחר. בשלמא בסוגיא דב"מ באיבעי' דמצא ארנקי ל"ק. דהא לא משתמר. די"ל דדעת אחרת מקנה לא בעי משתמר. אבל הכא בגיטין דבעי משתמר כדפריך והא לא מנטר קשה כנ"ל. ונלענ"ד דהמעיין בסוגיא דב"מ יראה דר"פ אמר דעת אחרת מקנה אותו שאני. ומנא תימרא וכו' עיין שם:

והנה הרמב"ם והמחבר פסקו דלא כר"פ שאף במתנה בעי חצר המשתמר. ואפ"ה פסקו במתנה מהני רץ אחריו ואינו מגיעו גם העתיקו האיבעי' דזרק ארנקי (עי' סמ"ג) ובהכרח צ"ל דאין ס"ל לחלק דלעניין זה מתנה הוי מעלה שמפני אם בעצמו חצר המשתמר אף שרץ אחריו ואינו מגיע ואינו משתמר לדבר הזה מ"מ לדבר אחר שנח בחצר הוי משתמר. אבל אם החצר בעצמותו אינו משתמר אף במתנה לא מהני. ומש"ה שפיר העתיקו איבעי' דב"מ זרק ארנקי דמצד אינו משתמר אינו מזיק דהא חצר בעצמותו חצר משתמר. וא"כ י"ל דגם בגט דהוי דעת אחרת מקנה מהני אם החצר בעצמו משתמר. וא"ש דברי הרמב"ם:

ובדברינו זה נלענ"ד לבאר דברי תוס' ד"ה כגון עיין שם. ולכאורה תמוה מה הקשו מסוגיא דבב"ק דהא פירשו בתוס' בב"מ בדעת אחרת מקנה אותו לא בעי משתמר, וא"כ התם בגניבה דדעת אחרת מקנה אותו אפשר כשאינו באויר חצירו קנה, ואף אם נדחק שהתוס' בכאן ס"ל כשיטת הרמב"ן דלא מהני דעת אחרת, מ"מ הא מרא דשמעת' הוא ר"פ, ור"פ אמר להדי' בב"מ דבמתנה לא בעי משתמר, וחידוש שלא התעוררו בזה האחרונים, ונלפענ"ד ובתחילה נביא ראיה לדברינו ולחילוק הנ"ל, ממ"ש הב"ש (סימן קל"ט) בדעת רש"י דמפרש והא לא מנטר היינו מטעם שא"ס לנוח, דמשמע דבנח באמת מהני משום דהוי משתמר משום גזלנים, אף צד האויר משום שמא ידחפנו לחוץ לא מנטר ומשתמר מהני וע"ש:

ולכאורה תמוה הא ברץ אחריו ואינו מגיע לא משתמר מקרי והרי בחצר ג"כ משתמר ואפ"ה הוי אינו משתמר מחמת שיצא לחוץ ומ"ש מאויר. ובהכרח לומר כנ"ל דהא במתנה מקרי זה משתמר והוי גט ג"כ כמתנה. אך נ"ל דתוס' לא ס"ל כרש"י והיינו ממש

דבב' חצירות זו לפנים מזו דמהני אף שאפשר שיכול הרוח להוליך גט לחצירו של בעל. מ"מ מהני כיון דעומדת בצדה ומשתמר שלא יקחהו בי' חצר הבעל ע"ש. ואם נאמר דלא מנטר היינו שא"ס לנוח הא מהני א"ס לנוח בחצירה, אע"כ דדעת תוס' דהוי סופו לנוח כיון שראוי לנוח. ואפשר דלא שקיל זיקא ושאני ההיא דבב"מ דזרק ארנקי דמיד זרק בכח דבודאי יצא לפתח אחר. וע"כ הא דפריך והא לא מנטר היינו דאויר נקרא אינו משתמר וכן מוכח עוד באיזה הוכחות וע'. וכיון שכן יקשה כנ"ל כיון דאויר נקרא אינו משתמר אמאי מהני בזרק הגט שיצא לפתח חצירה דומיא דשבת הא לא מנטר. ואפשר לחלק דשאני חצר דשארי דברים שנח בתוכו משתמר. אבל אויר אף דבעודו באויר כמו שהוא עכשיו משתמר מגזלנים מ"מ כל דבר לא משתמר באויר. ולשום דבר לא משתמר. מש"ה נקרא אינו משתמר. וא"כ י"ל דבזה פליגי רש"י ותוס', דרש"י סבר דהכל תלוי באם בעודו בחצר משתמר מגזלנים מקרי משתמר ומש"ה אויר משתמר מקרי רק באם באמת קלט כלב מקרי אויר שא"ס לנוח. ולתוס' בהיפוך דמקרי סופו לנוח כיון דראוי לנוח. ולענין משתמר בעי דשאר דבירם משתמרים בתוכה ומהני בזרקו שיצא דרך חצירה. אבל אויר שלמעלה מחצר דבכל דבר לא משתמר אינו משתמר מקרי, כך היה נלענ"ד:
אך כדי ליישב דברי תוס' הנ"ל בכוונת קושייתם מההיא דבב"ק יש לי לומר דגם תוס' ס"ל בהא כרש"י דבגט תלי' רק אם עודו בחצר משתמר מגזלנים. ומוכח לה מכח דקדוק הש"ס שדקדק הרשב"א שכ' ולזה היו מפרשים הא דפריך והא לא מנטר אף בעודו באויר משתמר מגזלנים, מ"מ ס"ל להש"ס דזה בחצר ממש, אבל באויר לא מקרי אויר חצירה רק אם ראוי לתשמיש להניח בו דבר, אבל כל שאינו משתמר שום דבר בתוכה אין אויר כמו חצר, וגרע מחצר שאינו משתמר, ושפיר הקשו מההיא דבב"ק, כך נלענ"ד, וע':

דף יג.

גמ' אביי אמר עדיו בחתומיו. עי' רשב"א בחידושי קדושין דף כ"ז ע"א ד"ה ע"מ שתכתבו לו שטר:
שם גמרא משום דקשי' לי', עיין במהרש"א, היינו דקשי' ליה מתני' דנמלך הא אין כותבים ולאקרי וכ' ל"ח. ולענ"ד אינו דהא בגט ושחרור בלא"ה ניחא דהא באמת כותבים ולאקרי וכתב ל"ח מטעם דמסתמא ימסור בפני עדי מסירה ונפקא לקלא, ובדייתקי כותבים, דאם יתן בנתיים לאחר ממילא בתרא זכה, ומתנה הא לפמ"ש תוס' דלקמן מהיום ולאחר מיתה היינו מהיום אם לא אחזור, ג"כ הדין דכותבים, דהא בתרא זכה, והרי ממה נפשך אם נימא דאביי דחיקא ליה לפרש באם לא אחזור ומה דקאמר אביי בעצמו לקמן איזה מתנת בריא וכו' היינו במהיום ולאחר מיתה ממש, א"כ מה צריכים

לומר דקשיא ליה לאביי משום דלא ס"ל דאקרי וכ' ולא כפשטא דהיה קשה ליה לאביי אמאי אמר תנו נותנים, אע"כ דעב"ח זכין לו, וע"כ משום דהיה אפשר לפרש במהיום אם לא אחזור, א"כ ממילא הדין דכותבים, והשוברים גם כן ליכא ראיה דהא באמת איתא לדשמואל דחזר ומחלו מחול, א"כ יכולים ג"כ לכתוב, ואביי דאמר לקמן אפילו תימא ליתא לדשמואל, היינו דליכא ראיה לשמואל, אבל מ"מ משמע דלא פליג, ונדחו דברי המהרש"א בזה, וע' לקמן בסוגיא דשובר (דף כ') מה שכתבתי שם על המהרש"א:

דף יג:

בסוגיא דמצא שטר חוב, כיון דנפל איתרע ולא מהני קיום דאמרינן דדימה וזייף אלא דאנן לא טענינן מזוייף כזה כ"ז דלא טען הוא, ומש"ה מצא שטר הקנאה יחזיר, תמה מעכ"ת הא מ"מ נטעון פרוע דהוא נאמן במגו דמזוייף כמ"ש תוס' שם דאף במקום דלא טענינן מזוייף טענינן פרוע במגו דמזוייף כמו החזרתי במגו דנאנסה:

נ"ל דלק"מ, דהא בלא"ה אף להצד דהיכי דהוא נאמן רק במגו היכי דלא טענינן עיקר הטענה, ה"נ לא טענינן המגו, מ"מ כמו דחזינן דמכח הריעותא נאמן דדימה וזייף בלא מגו, ה"נ נאמן מכח הריעותא דנפילה דפרוע, ובהכרח צ"ל דפרוע גרע יותר מלטעון, מטענת דדימה וזייף, דהך סברא דאי אמרת דפרע מקרע הוי קרע ליה אלים טובא ולא חיישינן לה כלל אף במקום ריעותא דנפילה, וכיון שכן ממילא לק"מ, דכמו דלא טענינן דדימה וזייף אף דהוא נאמן מ"מ כיון דרחוק הדבר דדימה וזייף אנן לא טענינן שהי' כן, ה"נ לא טענינן פרוע, דרחוק הדבר שפרע והניח שטרו בלא קרוע אנן לא טענינן שהיה כן, ובאמת אפשר אלו הי' בפנינו וטוען פרוע דנאמן במגו דמזוייף. ואפשר אפילו בלא מגו מכח ריעותא דנפילה נאמן פרוע בעצמותו כמו דנאמן דדימה וזייף, אבל מ"מ אנן לא טענינן שהי' כן, דרחוק שהיה כן:

ולכאורה בלא"ה מוכח לומר כן מהא דפריך ולשמואל דאמר ל"ח לפרעון ולקנוניא מא"ל, ולכאורה קשה לי, הא אפשר לומר דשמואל חייש לקנוניא, אלא דלא חש לפרעון, והכא במצא שט"ח הא נאמן לומר פרוע, במגו דכתבתי ללות ולא לוה, ולא מטא לידי' ומש"ה לא יחזיר דטענינן ללקוחות פרוע במגו דמזוייף ואינו נאמן בהודאתו לחייב ללקוחות, למה דנראה מדברי הש"ך סי' צ"ט סי"ב, דאף היכי דנאמן רק מכח מגו, ה"נ בהודאתו לחוב לאחרינא, אע"כ דלשמואל גרע טובא טענת פרוע ולא טענינן אנן, ואף דליכא ראיה גמורה מזה, די"ל כיון דטענת פרוע גרוע לשמואל, היכי דמודה לא טענינן אנן ולחוש לקנוניא, מ"מ י"ל דלא טענינן ליה אנן כלל, כמו דלא טענינן אנן דדימה וזייף ואדרבא מרווח יותר, די"ל הא דפסיקא ליה להש"ס למפרך ולשמואל וכו' מכח סברא הנ"ל דלא

טענינן אנן, היינו מכח מימרא דשמואל עצמו, דהא בהקנאה ג"כ נאמן פרוע במגו דדימה וזייף ואפ"ה לא טענינן אנן. (עי' מש"כ בחי' ב"ב דף מ' ע"א):

אולם קשה לי בסוגיא דבבא בתרא (דף ע' ע"ב) דייני גולה אמרי נשבע וגובה כולו וכו' מנ"ל למידק מזה דשטרך בידי אלים כ"כ לשוי' אנן סהדי דלא להמני' במגו, דלמא אלים רק לשוי' טענת פרוע לטענה גרוע מאד דלא נטעון אנן כמו דלא טענינן דימה וזייף, ובאמת בלא"ה קשה כן בסוגיא דב"ב הנ"ל, דהא נאנסה לא טענינן לה דהוי ל"ש, א"כ מנ"ל למידק דשטרך בידי מאי בעי אלים כ"כ דלא נאמינו במגו דלמא מהימן במגו, אלא דהחזקה דשטרך וכו' אלים לשוי' פרוע לטענה דלא שכיח דאינו שכיח לפרוע ולהניח השטר, ולא טענינן כמו דלא טענינן נאנסה, אלא דלפי הנ"ל קשה ביותר דהא חזינן כן לשמואל גבי הקנאה דאפילו בריעותא דנפילה גרוע טענת פרעון דאנן לא טענינן וצע"ג:

תוד"ה הא קאמר כו' וי"ל דמלתא דשמואל כו' (עי' מש"כ לק' דף כ' ע"א ודף מ"א ע"ב ד"ה ונלענ"ד):

מ"ש רומ"פ נ"י להסתפק בשטר שנפל ומלוה טוען ברי והלוה שמא:

זהו ספק עצום, ולכאורה נ"ל להוכיח מסוגיא דשטר הקנאה דמוקי שמואל באין חייב מודה, ופרכינן אין בו אחריות מבני חרי מיהא גבי, ולכאורה קשה, דלוקי באין חייב מודה דטוען פרעתיך, ומבנ"ח מצי גבי דהא ל"ח לפרעון, אבל יש בו אחריות לא יחזיר, כיון דעכ"פ אח"מ ואינו רוצה שיחזירו למלוה, אנו טוענים שמא לא לוה ולא מטא לידיה:

ועיין בהר"ן גיטין פ"ק שכתב דתוס' הוכיחו דלא טענינן מזוייף מהא דפרכינן מבנ"ח מגבי גבי, אף דטוען מזוייף לא סמכו שלא יכול לגבות בלי קיום, והר"ן דחה דאנן טענינן דלא לוה, והא דטען מזוייף היינו משום דמלתא דלא רמיא עיי"ש, ולכאורה יפלא אמאי נקט הוכחה מהמקשן ולא מגוף הדין דאמאי באחריות לא יחזיר, הא בלא קיום לא יגבה, וכדנקטו באמת התוס' שלפנינו, וגם אדרבא מהמקשן ליכא ראיה דפריך בממה נפשך, דאי אמרת באין בו אחריות נכסים יחזיר דסמכו שלא יגבו בלא קיום, גם באחריות יחזיר מה"ט, וא"כ הראיה רק מגוף הדין, וצ"ל דכוונת הר"ן דבמתני' ליכא לאקשויי כיון דאומר מזוייף ואין רוצה להחזיר, אנן חיישינן דלא לוה ולא מטא לידיה, ולזה הקושי' על פרכת הש"ס דהא באין בו אחריות נכסים שפיר הדין דיחזיר וע"ז תירץ הר"ן דגם לגבי בני חרי אנן אמרינן דמשום דלא רמיא אמר מזוייף:

ובאמת קשה לי על דברי תוס' שלפנינו, דמה ראיה מגוף הדין הא אנן חיישינן לגבי לקוחות דלא לוה ולא מטא לידיה ולפי זה ישאר קושייתי דמ"מ נוקי למתני' באומר פרעתי דל"ש לגבי בנ"ח דלא רמיא, ולגבי לקוחות אנן חיישינן דלא לוה, ונ"ל דפרכת

הש"ס דבאומר פרעתי נאמן במגו דלא לויתי, ודוקא בהקנאה דל"ש לא לוה, בזה א"נ לומר פרעתי, אבל בלא הקנאה נאמן במגו, דהא שמואל ס"ל דנאמן לומר פרוע במגו דמזוייף:

ולפ"ז קשה באמת, דלוקי בחייב מודה, והא דלא יחזיר, היינו כיון דהוא אלו טען פרעתי נאמן במגו דלא לוה, מש"ה אנן טענינן פרעתי, ואינו נאמן בהודאתו לחוב ללקוחות, כנראה מהש"כ (סי' צ"ט ס"ק י"ב) דאף היכא דנאמן רק במגו לא מהני הודאתו לחוב לאחרים:

והיה נ"ל דהא בלא"ה קשה לשיטת התו' דאף קיום ל"מ דבריעות' דנפילה אמרי' דימה וזייף, והא דשמואל דמצא הקנאה יחזיר, כ"ז שלא אמר מזוייף אנן לא טענינן דימה וזייף, מ"מ הא עדיין קשה אמאי יחזיר לטעון עבורו שפרע דנאמן במגו דדימה וזייף:

ולזה אפשר דמוכח לשמואל, דשטרי בידך מאי בעי אלים כ"כ דאפי' בריעותא דנפילה לא חיישינן לפשיטי דספרי זייר ליה, א"כ מוכרחים לומר דאינו מצוי כלל וכלל להניח שטר פרוע, והוי ג"כ בכלל לא שכיחי ולא טענינן, ומש"ה שפיר פרכינן בחייב מודה אמאי לא יחזיר, דאנן לא טענינן פרוע, דלשמואל הוי בכלל לא שכיחי:

אבל מה אעשה, דהא תוס' לא ס"ל כן, דהא כתבו דע"כ אין זה ראיה דלא טענינן מזוייף דמ"מ יחזיר, דהא נטעון פרוע במגו דמזוייף, הרי דס"ל דאף לשמואל טענינן פרוע, ולא מקרי מלתא דל"ש, וא"כ יקשה כנ"ל הן על מימרא דשמואל דנטעון פרוע במגו דמזוייף, הן על פרכת הש"ס על חייב מודה, וצ"ע:

עכ"פ זהו ניחא במאי דלא מוקי באין חייב מודה דטוען פרעתי, דמ"מ נאמן פרוע במגו דלא לוה. וא"כ עדיין קשה לוקי באח"מ דטען א"י אם פרעתיך, דמבנ"ח שפיר גבי, אבל ממשעבדי לא, כיון דלא רצה שיחזיר טענינן דלא לוה, ולא מטא לידיה, ולזה היה נראה להוכיח אף דא"י אם פרעתיך, אינו גובה במקום ריעותא דנפילה:

אמנם זהו טעות, דאף אם יהיה כן, זהו לדידן דריעותא דנפילה משוי לפרעון טענה מעליות'. בזה י"ל דאף בברי ושמא אינו גובה, אבל לשמואל הא פרעון בעצמו אינו טענה, אלא דבאנו עלה במגו, וזה לא שייך בא"י אם פרעתיך, וא"כ עדיין ישאר הקושי' לוקי מתני' באח"מ, וטוען א"י אם פרעתיך, ובהכרח צ"ל דזהו דחיקא דמיירי בטוען ספק, יהיה מאיזה טעם שיהיה, אם כן אזדא ראייתינו הנזכרה לעיל:

ולכאורה נראה להוכיח ממ"ש הרז"ה רפ"ב דכתובות, דפרכת הש"ס דניזל בתר רוב נשים אף לשמואל דבברי וחזקה ורוב מוציאים ממון והרמב"ן במלחמות סתר רק בניסת ולא נמצאת בעולה בדרך זנות, לא מקרי כ"כ חזקת הגוף [ובאמת קשה לי, דהר"ן בסוגי'

דפ"פ הביא בשם הרמב"ן שהקשה דאמאי צריכים לטענה דאין אדם טורח, וג"ז מהני רק אי כתובה דרבנן ולא בדאורי', אמאי א"נ מדינא לומר פ"פ מצאתי ונדחק לתרץ, והא בזה קיימ' סברת הרז"ה דהו"ל ברי וחזקה ורוב], והיינו בפשטא דרוב משוי לי' לטענתו לשמא כדאמרי' בתחילת הסוגי', והרי חזינן דהרמב"ן עצמו ס"ל דבנפילת השטר אף ת"ז אתרע וחיישינן לפרעון אמאי לא נימא כיון דרוב משוי לי' לשמא, מכ"ש חזקה דא"א פורע תוך זמנו, דהא חזקה זו עדיפא מרוב, דברוב אין מוציאין ממון, ובחזקה מוציאין וישאר שטר וברי ושמא, אע"ג דגם בזה ל"מ בריעותא דנפילה, ונשאר הספק בתרתי לטיבותא שטר ות"ז וברי ושמא, אמנם נראה די"ל דרוב נשים עדיפא מחזקה הנ"ל, והא דמוציאין בחזקה, היינו בצירוף חזקת חיוב, ואם כן י"ל דחזקה לא משוי ליה לשמא, וצ"ע:

דף יד.

תוד"ה מ"ט דרבנן, ומ"מ אית ליה מסברא כו', מדברי תוס' כתובות (נ"א ע"ב) ד"ה וגט חוב מוכח דחולקים ע"ז מהא דתירצו בשם רשב"א דאתי' כרבנן ומיירי בפירוש שלא באחריות, והרי לדבריהם הכא בכה"ג ס"ל לשמואל גם לדברי רבנן דאינו גובה מבנ"ח: ובעיקר קושית תוס' נתחדש לי בזו הרגע דבר יקר בעזה"י, עפ"מ דכ' הר"ן ריש גיטין (קמ"ד ע"א) דהא דפרכינן כי אין בו אחריות נכסים אמאי יחזיר מבני חרי מגבי גבי, אף דכשיבא לגבות נטעון מזויף, מ"מ אף ע"י קיום אינו ראוי לגבות דאנן נטעון שמא כ' ללות ולא לוה והוא טען מזויף משום מלתא דלא רמי' עליה. ולכאורה תמוה לי דהר"ן סותר עצמו לדבריו סוף גיטין (קפ"ט ע"ב) במ"ש להשיג על הרמב"ן די"ל דשמואל ס' דל"א עבחז"ל והא דקאמר אומר הי' ר"מ היינו דבעי לאוקמי מתני' בכל שטרות אף בהקנאה ע"ש, והא לשיטת הר"ן הנ"ל אף אם מיירי בהקנאה אינו מוכרח דאומר הי' ר"מ דהא בהקנאה ממילא ליכא קושי' דמבנ"ח מגבי גבי דהא כשיבוא לגבות נטעון אנן מזויף, ולשמא כ' ללוות ל"ש בהקנאה והיא לכאורה קושי' אלימתא, ונראה דלק"מ דהכי אמרי' דשמואל ס"ל דמתני' מיירי בכל שטרות בין בהקנאה בין שלא בהקנאה, משו"ה א"א לומר דמיירי בחייב מודה דאם כן בהקנאה ביש בו אחריות אמאי ל"י, אע"כ דמיירי באין חייב מודה, וא"כ יקשה בהיפוך בשטרי דלאו הקנאה באין חייב מודה אמאי יחזיר הא מבנ"ח גבי, ונטעון אנן כ' ללוות ולא לוה, אע"כ דאומר הי' ר"מ וכו', והוא נכון ואמת בעזה"י:

ולפ"ז מיושב היטב קושית תוס' דשפיר מוכח דס"ל לרבנן אחריות ט"ס דל"ל דטעמייהו דרבנן דס"ל דמבנ"ח גבי דהא מ"מ בשטרי הקנאה ליכא חשש, דלמזויף לא חיישי'

דכשיבוא לגבות נטעון ג"כ מזויף ולשמא כ' ללוות ל"ש בהקנאה ודו"ק. (עי' מש"כ לק' דף מ"א ע"ב ובחי' שבועות דף מ"ה):

תוס' ד"ה דינא הוא, א"נ כגון דבע"ח חייב שבועה דאורייתא, תמהני אמאי לא נקטו בפשיטות דנ"מ דראובן רוצה לגלגל שבועה על טענה אחרת:

שלחן ערוך חוה"מ (סי' רכ"ו ס"ב) ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות וכו', אחריות דעצמו קבל:

ואני נבוך לפי שעה אם בשדה גזולה שהוציא הנגזל מיד המוכר הראשון, אם יכול לחזור על המוכר לו, ואופן הספק למ"ש הנ"י (דף י"ד ע"ב) והוי יודע דג' מיני אחריות הם וכו' עיי"ש, מבואר דאחריות דבע"ח מקרי אחריות דמיניה, ואחריות דגזולה מקרי אחריות דעלמא, והסברא דהב"ח טריף מכחו כיון דבעל הקרקע משועבד לו, אבל בהגזילה אין הנגזל טורף מכחו דהנגזל (דהגזלן) אלא בכל מקום שמוצא שלו נוטל, א"כ י"ל דוקא בבע"ח אמרי' אחריות דעצמו קיבל ראובן כיון דהבע"ח טורף מכחו דראובן אינו בדין שיחזור על שמעון לגבות, אבל בגזולה כה"ג דאינו טורף מכח ראובן הוי כאחריות דעלמא וכעין דאמרינן בעל חוב דיעקב כבעל חוב דעלמא דמי, הכי נמי י"ל בגזולה הוי תמיד כמו מעלמא:

והנה בתוס' ד"ה עד שלא החזיק וכו' וא"ת כשהחזיק בה אמאי אינו יכול לחזור לימא ליה שקול ארעך בזוזי, לפי' המפרשים דאפילו אית ליה זוזי מצי לסלק לבע"ח בשאר מילי וכו', ולכאורה תמוה, דהא זהו קשי' לכ"ע, דאף להסוברים דלבע"ח צריך לסלק בזוזי, הא מ"מ במקום פסידא מוכח דיכול לסלק במילי אוחרי, כדאוכיחו תוס' כתובות (דף צ"ב ד"ה אי פקח וכו') והרא"ש שם דחה, כיון דהחוב בא מכח אותו קרקע יכול לסלק לו בקרקע זו, א"כ עכ"פ זהו מוכח דבאותו קרקע יכול לסלק במקום פסידא, א"כ הכא ג"כ יוכל לסלק ליה באותו קרקע דנהי דבאחריות ללישנא בתרא ליכא קושיא כ"כ, די"ל דלא מקרי פסידא כיון דאם יטול ממנו יחזור על המוכר, אבל מ"מ עכ"פ לל"ק בשלא באחריות ודאי יקשה, דהא הוי במקום פסידא, ואם כן לכל השיטות יקשה, לימא ליה שקול ארעך בזוזך:

ולזה מוכח לכאורה כפי צד הנ"ל דבגזולה מצי ראובן לחזור על שמעון, וא"כ לל"ק שלא באחריות ליכא קושיא כלל דפשיטא שיכול ראובן לומר אם תתן לי קרקע בפרעון לא אקבל רק באחריות ואם יטלו העוררים אחזור עליך מדין אחריות, כי אני מכרתי לך שלא באחריות, ואתה נתתי לי הקרקע באחריות, וזהו עיקר החילוק דעד שלא החזיק

חוזר שמעון ממקחו, ובהחזיק א"י לחזור רק ליתן לו בפרעון באחריות, ויכול לבא לידי פסידא אם יטלוה מסיקים:

וביותר י"ל דמה"ט א"י לסלק לו כלל בקרקע דלא מקרי פסידא, כיון דאם יטלוה מסיקים, אף אם יתן לו הקרקע בפרעון, כיון דא"צ לקבל רק באחריות יהי' ג"כ פסידא זו, וכיון דבין כך ובין כך יהי' לו פסידא לא מקרי במקום פסידא, וצריך לסלקו בזוזי, ולזה הוצרכו למנקט קושייתם להפוסקים דמצי לסלק לבעל חוב בכל מילי אף שלא במקום פסידא, ונכון:

תוס' ד"ה תריץ נמי בבע"ח וכו' יעמיד כשעשאו אפותיקי, עיי' במהרש"א ולענ"ד ע"פ סוגיא דב"ב ד' מ"ד כגון שלקח ומכר לאלתר וכו', ובתוס' שם ה"ה דהוי מצי למיפרך אי הכי אפי' בית ושדה נמי והוא באמת תמי' גדולה דאיך עלה על הדעת לומר שמעת מיניה דאקנה קנה ומכר לא משתעבד הא מ"מ יקשה דא"כ בית ושדה נמי ונלע"ד עפמ"ש הרמב"ן בחידושיו שם דמדמשני דידעינן בי' דלא הו"ל ארעא מעולם ולא סגי בידעו שלא הו"ל ארעא משעה שלקח המטלטלין עד שמכרן, ע"כ מוכח דדינא דאם שעבד לו מטלטלי אגב קרקע בדאיקני והיה לו קרקע ומכרו ואח"כ לקח המטלטלין ומכרן דגובה מהם, דאע"ג דבשעה שלקח המטלטלין כבר מכר הקרקע מ"מ מעיקרא קודם שקנה המטלטלין מיד נשתעבדו אג"ק, דאע"ג דהשעבוד מתחיל רק משעה שקנה, דמהאי טעמא אמרינן לוה ולוה וקנה יחלוקו, מ"מ גם מעיקרא משתעבד, שהרי כי אמר דאקני אינו יכול לחזור קודם שקנה, אלמא מההיא שעתא חייל שעבודיה עיי"ש, מבואר מדברי הרמב"ן דזה תלוי בזה, דאם הדין דאינו יכול לחזור קודם שקנה א"כ מתחיל השעבוד מיד, אזי מהני שעבוד מטלטלי אגב קרקע אע"ג שמכר הקרקע קודם שקנה המטלטלין, אבל אם הדין דבאקני יכול לחזור ומתחיל השעבוד רק משעה שקנה אזי לא מהני מטלטלי אגב קרקע אא"כ דבשעה שקנה המטלטלין יש לו קרקע:

והנה ביסוד הדין דס"ל להרמב"ן דבדאקני אינו יכול לחזור, זהו מחלוקת הראשונים הובא בשו"ע סי' קי"ב סעי' א' בהג"ה, דדעת הרשב"א דיכול לחזור דלא עדיף שעבוד דאקני לדידן מקנין דבר שלא בא לעולם לר' מאיר דעד שלא בא לעולם יכול לחזור, ודעת הרמב"ן דאינו יכול לחזור, וביאר הש"ך שם דשעבוד עדיף מקנין, והיינו כיון דתקנת חז"ל דיכול לשעבד דאקני מפני תקנת הבע"ח תקנו ג"כ דאינו יכול לחזור, והנה לכאורה דכל זה למסקנא דקיימא לן דדאקני גם לרבנן משתעבד דעדיף שעבוד ממכר, יש לומר דג"כ אינו יכול לחזור, אבל אם נידון דדאקני לרבנן אינו משתעבד ממילא אף לר' מאיר דס"ל דדאקני משתעבד מ"מ יכול לחזור בו כמו בקנין דבר שלא בא לעולם:

הן אמת דלפי ראיית הש"ך סי' קי"ב ס"ק ב' מהא דמהא דמאוחרין כשרין בשעבד לו דאקני, ואמאי לא ניחוש דלמא חזר בפני עדים מדאקני אלא ע"כ דאינו יכול לחזור בו, לפי ראיה זו מוכח דגם אם דאקני לרבנן אינו משתעבד, מ"מ לר' מאיר אינו יכול לחזור, דהרי בסוגיא דב"ב דחה דמאוחרים כשרים אתי כר' מאיר ואם נימא דלר' מאיר יכול לחזור עדיין יקשה קושית הש"ך דניחוש שמא חזר בו, אלא ע"כ דגם לר' מאיר אינו יכול לחזור, והטעם אפשר לפי מ"ש תוס' ב"ב ד"ה דאקני וכו' דגם לר' מאיר צריך תקנת נעילת דלת דמדינא אינו יכול לשעבד דאקני כיון דלא עבידי דאתי עיי"ש א"כ י"ל דאינו יכול לחזור. אך מ"מ אין הכרח לזה, דראיית הש"ך מן מאוחרים אינה מכרעת, דכמו דצריכין לתרץ להפוסקים דבדאקני יכול לחזור דלא חיישינן דחזר, הכי נמי נתרץ לאינך פוסקים לפום אוקימתא דמוקי כר' מאיר, וגם יסוד דברי התוס' הנ"ל אינם מוכרחים לשיטתם בכתובות דף נח דבדבר שבא לעולם אלא שאינו ברשותו לא בעינן עבידי דאתו עיי"ש, א"כ לא צריך כלל לתקנת חכמים אליבא דר' מאיר וממילא קיימינן דיכול לחזור: ולפי"ז יש לומר, דודאי לפי מה דמשני שלקח ומכר לאלתר בודאי ידעינן כבר דאפשר דידעי דבאותו רגע בין לקיחה למכירה לא היה לו קרקע, רק דלא היה מסתבר אוקימתא דידעי דלא הו"ל ארעא מעולם דזהו רחוק במציאות. ולפי"ז שפיר קאמר שמעת מיניה דאקנה קנה ומכר לא משתעבד, דהיינו דעל כל פנים לרבנן לא משתעבד דלא עדיף שעבוד ממכר, וא"כ י"ל דהברייתא אתי כר' מאיר ובבית ושדה אינו יכול להעיד דשמא שעבד לו דאקני דמהני לר' מאיר, אבל בפרה וטלית ליכא למיחש להכי דמיירי דידעינן דבאותו מעט זמן לא היה לו קרקע, וא"כ אף אם היה לו קרקע מקודם ושעבד מטלטלין דאקני אגב קרקע לא מהני, דבשעה שלקח המטלטלין כבר לא היה לו קרקע, דכיון דקיימינן עתה דלרבנן לא משתעבד ממילא לר' מאיר יכול לחזור קודם שקנה, ומתחיל השעבוד רק משעת קנין, וכיון דבשעת קנין מטלטלין לית ליה קרקע לא מהני מה שהיה לו קרקע מקודם, מה שאין כן אם יהיה הדין דדאקני משתעבד גם לרבנן דעדיף ממכר ממילא אינו יכול לחזור, שפיר ניחוש דשמא היה לו מעולם קרקע ושעבד מטלטלין דאקני אגב קרקע, דאף דבשעה שקנה המטלטלין ידעינן דלית ליה קרקע מ"מ מהני השעבוד דכיון דאינו יכול לחזור מתחיל השעבוד מעיקרא, ומשני דידעינן דלא הו"ל ארעא מעולם:

והנה בתומים הוכיח דתוס' בסוגין ס"ל כהרמב"ן דבדאקני אינו יכול לחזור, דאם לא כן לא היו מקשים מידי דיאמר הנחתי, די"ל דמיירי שהקרקעות אלו קנאם הלוה אחר שנעשה השבח וקודם שקנאם חזר דמדאיקני, דלגבי השבח שבא לעולם אינו יכול לחזור

ולגבי הני מהני החזרה עיי"ש, ולפי"ז קושית התוס' רק על מה דבעי להוכיח דדאקני משתעבד וממילא הדין דאינו יכול לחזור, אבל לפי מה דמוקי כר' מאיר דממילא קיימינן דיכול לחזור, תו ליכא קושיא דיאמר הנחתי די"ל כקושית התומים הנ"ל, וא"כ מיושב קושית המהרש"א דלא הוי מצי להקשות בהכרח דע"כ מיירי באפותיקי, די"ל דלפי אוקימתא דמוקי כר' מאיר לא מיירי באפותיקי דכיון דעתה ס"ל דדאקנה אינו משתעבד לרבנן ממילא לר' מאיר יכול לחזור וי"ל בקושית הנחתי כדברי התומים הנ"ל והקשו רק יעמיד באפותיקי, וק"ל:

בדרך אחר י"ל בסוגין הנ"ל, ע"פ מ"ש הב"ח בכוונת תוס' ב"ב דמיירי שהקרקעות אלו נקנו אחר שלוה, וכיון דהוא קנה מה שנשתעבד לו בשעת הלואה אינו יכול לדחות לגבות מדאקני, כיון דהנך משתעבדי מדינא והנך רק מתקנה עיי"ש. אמנם באמת דבריו אינם מספיקים דעדין יקשה אמאי גובה בע"ח השבח, מ"מ לגבי השבח יאמר הנחתי ואי דהוי דאקני הא גם השבח דאקני:

ולפי"ז י"ל לקושי', דדינא כשיטת הב"ח דאינו יכול לומר הנחתי לגבי דאקני, ומ"מ הקשו התוס' בב"מ שפיר דלגבי שבת דג"כ הוי דאקנה יאמר הנחתי, והנה בתוס' ב"ב כתבו הא דאמרינן אליבא דר' מאיר לא תיבעי לך וכו' הא גם לר' מאיר בעינן עבידי דאתי, ותירצו דמ"מ בזה עשו תקנה שישתעבד אף לא עבידי דאתי עיי"ש, והנה זהו רק בדאיקנה ממש, אבל שבח פשיטא דמקרי עבידי דאתי כמו פירות דקל ומשתעבד לר' מאיר מדינא:

ולפי"ז יש מקום לומר דלר' מאיר גם לגבי שבח אינו יכול לומר הנחתי לגבות מדאקני, דהא השבח משועבד מדינא ואינך דאיקני הוא רק מתקנתא, ומ"מ קושית תוס' בבבא מציעא שפיר דלרבנן דדאיקני ג"כ רק מתקנה יאמר לגבי שבח הנחתי, ולפי"ז מיושב קושית המהרש"א דודאי לפי מה דמוקי כר' מאיר אין הכרח לאוקמי באפותיקי די"ל דהני נכסי הוי דאקני ואינו יכול לומר הנחתי דמשתעבד רק מתקנה דהוי לא עבידי דאתי, והשבח גובה מדינא דהוי עבידי דאתי ומשום הכי הקשו רק "יעמיד":

דרך השלישי דהנה בש"ך ס"ק ט"ו הוציא מדברי תוס' אלו לדינא דמלקוחות שקונים אחר שטרפו השבח, טורפים דהוי קצוב, וכתב עלה דמדברי סתימת הרמב"ם משמע דלא ס"ל הכי והטעם דלא פלוג עיי"ש, והנה לכאורה יש לומר דגם תוס' ס"ל לדינא דאף מלקוחות כאלו שקנו אח"כ לא טורף מהם דלא פלוג, אלא דקושיתם היתה לאיזה ענין תקנו כלל דינא דשבח אינו טורף ממשעבדי, הא בלאו הכי ממשעבדי דעכשיו אינו יכול לטרוף דלא משכחת כלל דיאמרו הנחתי, ולא משכחת גוף הדין רק במה שיקנה וימכור אח"כ ואיך שייך לתקן רק בכה"ג הא הוי קצוב, (ואף דשייך התקנה לגבי נגזל מ"מ י"ל

דמשום נגזל לבע"ח לא אמרינן לא פלוג דהוי שני ענינים) ולזה תירצו דמשכחת התקנה לגבי משעבדי דעכשיו כגון באפותיקי דאינו יכול לומר הנחתי, וכיון דיש מציאות לתקנה ממילא הדין לא פלוג ובכל ענין אינו גובה שבח ממשעבדי, וא"כ אינו הכרח דהברייתא מיירי באפותיקי די"ל דנכסים משועבדים היינו שיקנו אח"כ והשבח אינו טורף משום לא פלוג, ומשום הכי הקשו רק דיעמיד באפותיקי וק"ל:

בפירש"י בתחילת הסוגיא דמיירי בהכסיפו הגזלן, כונת רש"י מבוארת דיש לו שבח משמע או ההוצאה והוקשה לו הא ההוצאה מחזיר הנגזל משום הכי מוקי בהכסיפו הגזלן:

והראשונים כולם ומכללם הנמו"י תמהו על פרש"י דמ"מ יאמר הלוקח מה לי בכך שהכסיפו הגזלן אנכי השבחתי ותן לי הוצאה, ואפשר דכונת רש"י, לפי מ"ש הרי"ף להסביר הא דבע"ח אינו מחזיר הוצאה ולמה יהי' עדיף מיורד לתוך שדהו, דביורד נחית אדעתא להשתלם ממרי דארעא אבל בלוקח נחית אדעתא לחזור על המוכר, ובש"ך סק"י כ' עלה אע"ג דבלוקח מגזלן הנגזל מחזיר ההוצאה ולא אמרינן ג"כ דהלוקח נחית להשתלם ממוכר, דשאני התם כיון דאילו הוציאה נגזל ממוכר היה מחזיר לו ההוצאה אמרינן מה מכר כל זכות שיבא לידו מה שאין כן בבע"ח דאם היה נוטל ממוכר לא היה מחזיר לו ההוצאה עיי"ש, ובלאו הכי יש להסביר כיון דהלוקח חוזר על המוכר א"כ אם אין הנגזל מחזיר הוצאה להלוקח על ידי כך חוזר על המוכר, הוי כאלו הנגזל מפסיד להמוכר ההוצאה, וכעין דאמרינן גבי יתומים מן היתומים ערבא לאו בתר יתמי אזיל והרי הדין דהנגזל צריך להחזיר ההוצאה עכ"פ, יהיה איך שיהיה הן מסברת הש"ך הן מסברת דידן עיקר הטעם כיון דגם להמוכר היה צריך להחזיר ההוצאה, א"כ ממילא בהכסיפו הגזלן דאם היה הגזלן משביחו לא היה מחזיר לו ההוצאה ממילא גם להלוקח אינו מחזיר דלא שייך מה מכר וק"ל:

בש"ך סי' ק"ד ס"ק ט"ו הביא דברי הב"י בבדק הבית שכתב בשם הצרור כסף דבלוה ולוה וקנה ולאחד כ' דאקנה ולאחד לא כ' דאקנה שניהם שוים, והב"י כ' עלה דהרא"ש לא ס"ל הכי, מדכתב דמשכחת לה דבע"ח גובה כל השבח היכי דלא כתב ללוקח דאקנה עיי"ש: ולכאורה יש להביא ראיה לדעת צרור הכסף, דלכאורה יש להקשות בסוגיא דב"ה דפריך ואם איתא חצי שבח מיבעי ליה ומשני מאי גובה וכו' חצי שבח, עדיין קשה האיך היה מסתפק לומר דלבתרא משתעבד א"כ לא יגבה הבע"ח שבח כלל וכלל דהא ללוקח שהוא בתרא משתעבד, ודוחק לומר דמיירי באמת דהשבח שוה יותר מן הקרן דלאחר שנטל הלוקח השבח על אחריות הקרן שלו טורף הבע"ח השבח העודף, ולזה י"ל דכיון

דהטעם דלבתרא משתעבד דהוי כחזר לגבי הראשון, א"כ י"ל דמיירי בלא כתב ללוקח דאקני ואין כאן חזרה, אבל למה דפסק יחלוקו דהטעם דשעבוד שניהם שוה, בזה שפיר פריך חצי שבח מיבעי ליה דאף בלא כתב ללוקח דאקנה שניהם שוים, והיינו כדברי צרור הכסף הנ"ל:

אמנם נראה דיש לדחות והיינו דלמ"ד לבתרא משתעבד ליכא קושיא משבח, דכיון דטעם משום חזרה ממילא ליכא למימר דע"י שכתב להך לוקח דאקני חזר מכל שעבודים דאקני שמקודם לו, דא"כ האיך כתב להך לוקח אנא איקום ואשפי וכו' הא כיון דחזר לגבי בע"ח הקודמים משעבוד דאקני לא יהיה אפשר לבע"ח לגבות שבח, אלא ע"כ דלא חזר לגבי שבח והוי קול ושוברו עמו אבל למ"ד יחלוקו דהטעם דשעבוד שניהם שוים, שפיר פריך דחצי שבח מיבעי ליה:

אולם לשיטת הפוסקים דלר' מאיר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם במעכשיו אינו יכול לחזור בו, והר"ן גיטין דף מ"ה כ' דה"נ לדידן בשעבוד דאקני במעכשיו, א"כ אזדא הוכחה הנ"ל. דאם אמרינן לבתרא משתעבד גם לענין שבח נימא דהבע"ח לא יגבה שבח כלל דהוי חזרה, ואי מדכתב לו אנא איקום ואשפי וכו', הא י"ל דכתב לו כך דשמא יש לו בע"ח ששעבד לו דאקני מעכשיו דלגבי דידיה לא מהני חזרתו, אבל לעולם לגבי אחריני הוא חוזר לגמרי אפילו לענין שבח, וא"כ לפי הצד דלבתרא משתעבד יקשה משבח, ואולי דהיה אפשר לומר דבאמת מיירי הברייתא שבא בע"ח שיש לו דאקנה במעכשיו וטרפה אבל למ"ד יחלוקו דשניהם שוים שפיר פריך חצי שבח מיבעי ליה:

אמנם לדעת המרדכי שכתב הטעם דיחלוקו דמהדר הדר לגבי ראשון ולא חזר רק מפלגא דדעתו שיהיו שניהם שוים, א"כ אי איתא דניחא ליה לאוקמי במעכשיו, גם למ"ד יחלוקו ליכא קושיא, דבכה"ג שכתב לבע"ח דאקני מעכשיו דאינו יכול לחזור באמת הדין דלקמא משתעבד, אלא ע"כ דלא ניחא ליה לאוקמי להברייתא בכה"ג דסתמא קתני אף בלא כתב לו מעכשיו, א"כ הדרה קושיא הנ"ל דלפי הצד דלבתרא משתעבד יקשה ברייתא דשבח דנימא דהוי חזרה, ואף דכתב לו אנא איקום וכו' מ"מ י"ל דכתב כן משום חשש שיש בניה' בשעבוד מעכשיו אבל ברייתא דמיירי סתם שהבע"ח אין לו מעכשיו נימא דלגבי דידיה הדר ביה, וגם תירוצנו הראשון הנ"ל לשיטת צרור כסף ליתא להמרדכי, דאם מיירי בלא כתב ללוקח דאקני גם למ"ד יחלוקו לא פריך מידי דהא הטעם דיחלוקו רק משום חזרה, והיכי דלא כתב ללוקח דאקני ליכא חזרה:

ואולי באמת לשיטת המרדכי מוכח דגם במעכשיו יכול לחזור בו דלא כהר"ן הנ"ל ושפיר י"ל כדברינו הנ"ל דלמ"ד לבתרא משתעבד ליכא קושיא, דהא מוכח דלא חזר לגבי שבח

מדכתב לו אנא איקום, אבל למ"ד יחלוקו דחוזר מפלגא שפיר פריך, דגם לגבי שבח י"ל דחזר מפלגא למה דכתב לו אנא איקום היינו משום חצי השבח וק"ל:

דף טו.

גמ' יפה ויפה. עיין ב"ב דף נ"ג ע"א תוס' ד"ה אמר:

שם והונא חברין. קדושין מ"ז ע"א:

דף טו:

גמ' מעות חוזרין. עי' ב"ב ע"ח ע"א תוס' ד"ה אבל:

שם חזר ולקחה מבעלים. עי' בהר"ש פ"ו מ"ג דתרומות:

דף טז.

גמ' לאוקמה קמי לוקח קבעי. עיין בר"ש פ"ו משנה ג' דתרומות:

שם מתנה כמכר. עיין מגילה כ"ו ע"ב ובר"ש רפ"ב דמעשרות:

דף טז:

גמ' אמר רבא מסתברא. כעין זה גיטין י"ג ע"ב וש"נ:

שם הא שעבד נפשיה. עיין בר"ן פ"ק דקדושין דף רי"ד ע"ב:

ע"ד שאלתו שמכר חדר מיוחד עם החפץ שבו לנכרי ואמר לו שכל חמצו שיש לו במקום אחר הכל יהיה קנוי לו אג"ק, ואחר פסח מצא שעורים כתושים בחדר אחר, והורה לו המורה להשליכם למים, דלא קנאם הנכרי, כדאמרינן פ"ק דמציעא (דף ט"ז) גבי מה שאירש מאבא, התם לא סמכה דעתיה ה"נ לא סמך דעתיה, דשמא לא יהיה לו חמץ יותר, ומעלתו פקפק בזה, דא"כ היאך מהני מכירת כתובה נימא דלא סמכה דעתה דשמא תמות קודם, אע"כ כיון דקונה בטובת הנאה על ספק זו קנאה, ובאמת גם במה שאירש מאבא אם קנה בטובת הנאה קנאה, וא"כ ה"נ בחמץ דקונה בדבר מועט דהיינו בטובת הנאה קנה עכ"ד:

ובדברים שכתב מעלתו שגג למאוד דהדבר פשוט דכל מוכר מה שאירש מאבא, היינו בטובת הנאה, דהרי כאומר אם אירש יהא מכור ואם לא אירש לא יהא מכור וכי ניקום ונחלק דהדמים מודיעים אם קנה ביוקר או בזול, גם הרי פשוט דמה שאירש מאבא נתון לך ג"כ לא מהני. ובאמת אם היה קושייתו קושיא ממכירת כתובה היה מקום אתי ליישב דהרי מפירש"י בב"מ דלא סמכה דעת דשמא ימכור האב הנכסים ולא יירש, מדלא פירש שמא ימות הבן בחיי האב, משמע דמשום חשש מיתה לא מקרי לא סמכה דעתיה, וא"כ במכירת כתובה דליכא רק הספק דמיתה בזה סמכה דעתיה:

אמנם זהו נסתר ממ"ש הר"ן פ"ד דכתובות (דף ע"ט ע"ב) בשם הירושלמי דבמכר הבעל נכסים ומתה בחייו דלא מהני דהוי כמו בן שמכר בנכסי אביו ומת האב עיי"ש, והרי התם ליכא למימר לא סמכה דעתיה דשמא תמכור דהא מכירתה בטילה מתקנת אושא, אע"כ דלא סמך דעתיה משום שמא ימות הוא קודם ומה דבאמת לא פירש"י במה שאירש מאבא החשש דשמא ימות כדמוכח מהירושלמי הנ"ל, י"ל דדוקא באשה דמצוי ג"כ שימות הבעל קודם לאשתו, אבל זה לא שכיח שימות הבן בחיי האב וכמ"ש תוס' ב"ב (דף קנ"ח ד"ה ובה"א) וא"כ סמך דעתיה דלוקח בזה מש"ה הוצרך רש"י לפרש דשמא ימכור:

ועיין בתוס' יבמות (דף ל"ו ע"ב ד"ה וריי"א וכו') דהוי כמו מה שאירש וכו' וכן הקשה הרמב"ן בחידושיו ב"ב, ולפי הנ"ל דהא במה שאירש מאבא עיקר הטעם דלא סמך דעתיה דחושש שימכור האב וזהו ל"ש הכא, דא"א להאב למכור כדקתני במתני' מכר האב מכורים עד שימות האב, וא"כ בטוח הלוקח שיגיע הגוף להבן דזה ל"ש שימות הבן קודם, מש"ה קנה לוקח וק"ל. וא"כ ליתא לתירוצו הנ"ל, דגם במכירת כתובה נימא דלא סמכה דעתיה כיון דהוכחנו מירושלמי הנ"ל דחושש שימות הבעל מקודם מכ"ש דחושש שתמות היא קודם דשכיח יותר כמ"ש תוס' כתובות (דף נ"ב ע"א ד"ה רצה ובדף פ"ג ע"ב ד"ה מיתה שכיח). אבל באמת מעיקרא דדינא לא קשה מידי דדוקא בדבר דא"א לחול הקנין עתה, דהיינו שלא בא לעולם או שאינו עדיין ברשות המקנה בזה אמרינן לא סמכה דעתיה דשמא לא יבא לידו מעולם אבל מכירת כתובה דהקנין חל עתה על השטר שזה יש לה למכור וכן במוכרת החוב כתובה במעמד ג', דהחוב הוא שלה ומוכרת את שלה, והקנין חל מיד בזה ל"ש לא סמכה דעתיה וקנה ופשוט. ובעיקר הדין בנ"ד הדבר פשוט דקנה החמץ דבאומר סתם כל חמצי שיש לי בעולם מכור לך קנה, כמו באומר כל נכסי מכור לך, כדאיתא בש"ע חוה"מ (סס"י רי"ח) [ובאמת איני יודע ההפרש, דמ"ש באומר כל מה שיש בביתי מכור לך דלא מהני להרמב"ם והש"ע (רס"י ר"ט) וגם באומר כל מה שיש לי בעולם כמ"ש הרמ"א שם, וה"ה לב' שהחליפו כל אשר להם, ואיני יודע ההפרש בין כל נכסי ובין כל מה שיש לי בעולם וצע"ג] וא"כ למה יגרע במה שאומר כל חמצי שבחדר זה וגם כל חמצי שהוא במקום אחר והכא עדיף יותר דכל חמצי הוי מין מסויים דגם להרמב"ם מהני, [ומלשון הרמב"ם נראה דחמצי לא מקרי מין ידוע, דכתב דצריך שיאמר ערימה חטים שק תאנים, אבל לא ערימה תבואה שק פירות] לזה הדבר פשוט דהמכירה הי' כדינו:

דף יז:

תוס' ד"ה לא אמר כלום וכו'. תמה חתני נ"י בדברי המהר"ם שיף שכתב דהא אם הכתובה בידה יהיה נאמן במגו דלא גרשתיך, היינו דהגט בידה עיי"ש, והא גם מגו דאין את אשתי ליכא כיון דמפורש בגט שמו ושמה ידע שהוא אשתו:

האומנם איני אחראי למשכוני נפשי על דברי מפורש מהאחרונים, ודי לנו להעמיק בדברי הראשונים, אך למען אהבתי לחתני רומ"פ ולמלאות רצונו הטוב להשיב על כל דבריו לא אמנע להשיבו גם על זה בנחיצה, ולתרץ דברי המהר"ם שיף, עפ"י שכתבו הראשונים ריש גיטין בשליח המביא גט ואמר בפ"נ כיון דהאמינוהו רבנן משום עיגונא ואי אתי הבעל ומערער לא משגיחינן ביה ממילא גובית כתובה מדין מדרש כתובה לכשתנשאי לאחר, אבל בא"י ולא אמר בפ"נ אף דמתירים אותה להנשא, מ"מ אי יבא הבעל ויערער משגיחינן ביה, טענינן עתה בבאה לגבות שלא בפניו או מלקוחות דהבעל יערער ויאמר מזוייף ולא תהיה מותרת להנשא, מש"ה א"י לגבות הכתובה, (ומדי דברי אודיע לחתני נ"י מ"ש הפ"י ריש גיטין בתוס' ד"ה אם יש עליו עוררים, דהנ"מ בין אם מזוייף ללקוחות או לא דנ"מ בשליח שמביא גט בא"י ולא אמר בפ"נ דאם טענינן מזוייף א"י לגבות כתובה עיי"ש. ולכאורה הדברים תמוהים דהא גם אם לא טענינן מזוייף נטעון פרוע, דהבעל נאמן במגו דמזוייף, אבל באמת ניחא, דהא התוס' ס"פ הכותב הקשו על מגו דלא גרשתיך הא יתחייב שאר כסות ועונה, ותירצו דהוי טענו חיטים והודה בשעורים, וזה שייך בהיא טוענת ברי גירשתני דמודית או דמוחלת שאין לה מזונות, אבל בזה דהשליח מביא לה הגט דהיא טוענת עפ"י עד שהיא עושה ותובעת כתובה אם הבעל יטעון מזוייף, יצטרך ליתן מזונות, דהיא לא הודית כלל, ולא מחלה רק שתבעה עפ"י העד, ואם הבעל אומר דהעד משקר בזה לא פקע זכותה מחיוב מזונות, א"כ אין הבעל נאמן פרוע במגו דמזוייף), א"כ שפיר יש פסידא להבעל ע"י כתובה שנשאר בידה, דבמה שהגט בידה שמא לא תמצא עידי קיום על הגט, ותמצא עידי קיום על הכתובה, והיא תביא עידי מסירה של הגט שהשליח אמר בפניהם בפ"נ, דתו ליכא מגו דלא גרשתיך, דהא השליח נאמן אף לענין כתובה מכח מדרש כתובה, גם הא בזה ליכא מגו דלא גרשתיך דיתחייב ליתן מזונות בתובעת רק ע"י דיבורו של השליח, אבל אם לא תהי' הכתובה בידה יהיה נאמן במגו דאין את אשתי, דאף דבגט נזכר שמו ושמה, מ"מ יאמר דהגט מזוייף ולענין זה אין השליח נאמן באמירתו בפ"נ דל"ש בזה מדרש כתובה, דהא אומר שאינה אשתו מעולם, אם כן שייכים דברי תוספות שפיר דהבעל יכול לטעון שלחתי לה הגט ע"י שליח, ולזה אני מפסיד ע"י שישאר בידה הכתובה:

ובעיקר דברי המהר"ם שיף מ"ש על המהרש"א דבחנם נדחק, איני יודע מה זה דוחק, דהא דברי המהרש"א נכונים דיפסיד אם תבא לגבות בעידי מיתה, ודברי תוס' כתובות תמוהים, דאמאי נדו מזה, וביותר דהא בלא"ה צ"ל כין דכיון דמוציאה הגט מידה ממילא אף אם הכתובה בידה ולא יהי' לו מגו לא יצטרך לפרוע בעידי גט, דיאמר תן לי גיטי בכדי שיהיה לו מגו דלא גרשתיך, דהא למ"ד אין כותבין שובר לא גבי מידי בעידי גט, אע"כ דמפסיד במה דהכתובה בידה דתגבה בעידי מיתה, אם כן שפיר שייך מגו דאין את אשתי:

כתובות (דף פ"ט) מתני' הוציאה גט. רבינו האלפסי העתיק אוקימתא דשמואל דמתני' במקום שאין כותבין כתובה עסקינן. וכ"כ הרמב"ם (פט"ז מהל' אישות). ותמהו הא למאי דקיימא לן כר"י שטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום, וגם קיימא לן דכותבין שובר. מתני' כפשטה אף במקום שכותבין:

והרמב"ן במלחמות כתב דס"ל להרי"ף דמימרא דר"י דהטוען אחר מעשה ב"ד דלא אמר כלום מיירי רק במקום שאין כותבין, אבל במקום שכותבין ריעא טענתה, כיון דאין הכתובה בידה. ומאי דאמר אביי מאי מרגניתא דלמא מתני' במקום שא"כ, מיטעי הוא דקטעי אביי תחילה, וסבר דר"י מיירי במקום שכותבין, אבל בתר הכי הדר ביה אביי, דר"י מיירי רק במקום שא"כ עיי"ש, ועכ"ז עדיין יקשה דמנ"ל להרי"ף והרמב"ם להוציא הסוגיא מפשטה:

והנה רבינו שרירא גאון הביא ראיה מההיא דמצא שטר כתובה וכו', ואליבא דרבינא קיימא לן כר"י דחיישינן לפרעון (הביאו הרמב"ן במלחמות):

ביאור הדברים, דלא מבעי לר"פ דגם דלרבנן חיישינן לפרעון, אלא אפילו לרבינא דלרבנן ל"ח לפרעון, היינו משום דאינהו ס"ל דגם במצא שט"ח דעלמא הוא בחזקתו ולא חיישינן לפרעון, והרי בהא בודאי לא קיימא לן כרבנן, דסתמא דהש"ס בסוגיא דשטרי הקנאה דבמצא שט"ח חיישינן לפרעון, ממילא קיימא לן גם בכתובה דחיישינן לפרעון כדס"ל לר"י דאין חילוק בין שט"ח לכתובה דלא מצינו מאן דפליג בזה:

ולענ"ד נראה יותר דאף לרבנן עצמם כיון דטעמייהו משום דס"ל דגם במצא שט"ח דעלמא דל"ח לפרעון, והיינו מטעם דאמרינן אם איתא דפרע מקרע הוי קרע ליה כדאיתא בב"מ (דף ט"ז ע"ב) וא"כ זהו שייך במצא שט"ח, אבל היכא דל"ש טעם זה כגון דתובע בלא שטר כלל אמרינן דפרע ובאמת קרעו, בזה מודו רבנן לר"י וא"כ כמו דס"ל לר"י דבמצא שטר כתובה דחיישינן לפרעון אף שהוא מעב"ד, ה"נ לרבנן היכא דל"ש אם איתא דפרע כגון דתובעת ואין הכתובה בידה חיישינן לפרעון, והוא ברור בעזה"י:

והנה אף דלכאורה ראיה זו חזקה ונכונה, דמ"ש תוס' בב"מ (דף י"ז ע"א) דהטעם דלא יחזיר דגם לענין מנה ומאתים מפסיד דיכול לומר פרעתי ק' במגו דאלמנה נשאתיך וכו', זה תמוה, ולא זכיתי לעמוד בסוף דבריהם הקדושים, דסוף סוף עתה דהכתובה בפנינו וידעינן שהיא אשתו ונשאה בתולה ואנן מחזיקין דאינו פרוע ובדינא תובעת ממנו, לא נכבוש ממנה מליתן בידה עדות האמת מלמסור הכתובה בידה וליתן אצבע בין שיניו שיהיה בידו לכפור בשקר ולהאמינו במגו, וה' יאר עיני. אך מ"מ אין הראיה מספקת, דהרי הרמב"ם ז"ל כתב להדיא דבתוס' כתובה אף במקום שאין כותבין אינה גובה אלא בראיה ברורה, וכ"כ התוס' וכל הפוסקים דתוספת כתובה דלא הוי מעשה ב"ד בכל מקום יכול לומר פרעתי, א"כ י"ל דמשום תוס' כתובה הוא דלא יחזיר כמו שעלה כן על דעת תוס' בב"מ הנ"ל, ואין בזה דוחק דהא לרב דגט גובה עיקר וכן לס"ד דאביי, דר"י מיירי גם במקום שכותבין, מוכרחין לומר דמשום תוס' כתובה הוא דלא יחזיר, א"כ דלמא גם לדידן ולמסקנא כך הוא:

ולכאורה היה נראה דהראיה כך הוא, דלרבינא דטעמייהו דרבנן משום דחיישינן לשתי כתובות, זהו שייך רק בעיקר כתובה, דמשום דאסור לשהות, דרכו לכתוב כתובה אחרת, אבל בתוס' כתובה ל"ח לכך, ועלה אמר ר"י אינה תחת בעלה לא יחזיר דחיישינן לפרעון, א"כ שפיר מוכח דבעיקר כתובה חיישינן לפרעון, [והיה מרווח בזה לישנא דרבינו שרירא גאון הנ"ל, במ"ש ואליבא דרבינא קיימא לן כר"י דחיישינן לפרעון והיינו דלאוקימתא דר"פ ליכא ראיה די"ל דמיירי בתוספת כתובה. ורק אליבא דרבינא מוכח דמיירי מעיקר כתובה]. אך עדיין אינו הכרח די"ל דמצא שטר כתובה, היינו דנכלל בו עיקר ותוס', וס"ל לרבנן דלא יחזיר משום עיקר כתובה, דחיישינן לשני כתובות. ור"י ס"ל דלב' כתובות ל"ח, אבל אינה תחת בעלה לא יחזיר משום תוס' כתובה, דחיישינן לפרעון: גם הא הש"ך (סי' ס"ה ס"ק ל"ב) כתב דמדסתם הרמב"ם בהל' גזילה, דמצא שטר כתובה בשוק דלא יחזיר, דשמא נפרעה, דמשמע אפילו בעודה תחת בעלה, משום דס"ל דהעיקר כר"פ עיי"ש, א"כ נהי דנימא דלרבינא מוכח דבעיקר כתובה חיישינן לפרעון י"ל דרבינא באמת לא ס"ל לדר"י דהטוען אחר מעשה ב"ד, ולדידן דקיימא לן כר"י הא קיימא לן כאוקימתא דר"פ, ויש לומר דמשום תוס' כתובה הוא דלא יחזיר. ואפשר לומר דגם לאוקימתא דר"פ מוכח דלא יחזיר משום עיקר כתובה הוא, דהנה בתוס' גיטין (דף ל"ה) הקשו דאמאי אלמנה אינה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה הא הוי תוך זמנו ותירצו דבתנאי ב"ד דרך להתפיס צררי בחייו, ולדבריהם הא דאמרי' ר"פ אע"פ ת"כ ככתובה וכו' ולשבועה, צ"ל דאף בת"כ דאינו תנאי ב"ד דרך להתפיס צררי ובתוס'

כתובות ר"פ אע"פ הקשו אהא דאמר ולשבועה פשיטא דבכל שט"ח צריך לישבע יע"ש, וזה תמוה דלשיטתם גיטין שפיר היה חדוש גדול, דהא בבע"ח דעלמא אם תובע ת"ז א"צ לישבע אלא דבכתובה דהוא תנאי ב"ד דרך להתפיס צררי משא"כ בת"כ היה מקום לומר דאין דרך להתפיס צררי והוצרך לאשמעינן דמ"מ צריך לישבע, ומצאתי אח"כ בעזה"י להרא"ה כתובות שכ"כ בשם יש מתרצים, אבל הרא"ה כתב עלה וליתא דשעת מיתה זמנו הוא עיי"ש, ושני תירוצים אלו הוזכרו ברא"ש ריש ב"ב הא דאלמנה צריכה לישבע היינו משום דבתנאי ב"ד דרך להתפיס צררי אי משום דשעת מיתה זמנו הוא:

לפ"ז י"ל דהרמב"ם ס"ל ביסוד הסברא כדברי תוס' דבתנאי ב"ד דרך להתפיס צררי, כדאיתא סברא זו בש"מ בסוגיא דפוסקין מזונות, אבל לענין ת"כ דלא הוי תנאי ב"ד אין דרך להתפיס צררי, ומה דצריכה לישבע היינו משום דשעת מיתה זמנו, וא"כ י"ל דודאי משום ריעותא דנפילה לא היה לחוש לפרעון תחת בעלה, דאף דבשט"ח שאבד חיישינן אפילו לת"ז מ"מ בכתובה דהחוב אינו ברור שמא ימות מקודם בודאי לא פרע אלא דהא דלא יחזיר משום צררי, ומדוקדק לישנא דהש"ס, וא"ל רבנן אימא צררי אתפסה ולא קאמר דחיישינן לפרעון אלא דבאמת ל"ח לה רק משום צררי, וזה מכח תנאי ב"ד אבל בת"כ י"ל דבאמת ל"ח לה בעודה תחת בעלה, דלשט"ח ל"ד כיון דאין החוב ברור, ולכתובה ל"ד כיון דאינו תנאי ב"ד לא מתפיס צררי, וא"כ שפיר מוכח דמשום עיקר כתובה לא יחזיר דחיישינן לה ודוק. ומ"ש הרא"ש אחרי שהביא דברי הרמב"ן בכוונת הרי"ף דהכי מסתברא דלמה נאמר דפליגי ר"י ושמואל כיון דנוכל לפרש דלא פליגי, זה תמוה, הא י"ל דבאמת לא פליגי ביסוד דין דהטוען אחר מעשה ב"ד, אלא דשמואל ס"ל דבמקום שכותבין כתובה א"צ לפרוע בלא כתובה. דיכול לומר לא אפרע כיון דאין כותבין שובר ור"י לטעמיה דכותבין שובר:

וביותר דהא הרא"ש כתב שם מקודם דבמקום שאין כותבין ויש עדים דכתב לה דא"נ לומר פרעתי, כיון דמנהג אותו מקום שלא לכתוב, וא"נ לומר פרעתי איהו דאפסיד אנפשיה, ולא ישתנה הדין בכך והרי בזה בודאי פליגי ר"י ושמואל, דהא שמואל אמר במקום שאין כותבין ואמר כתבתי, עליו להביא ראיה, הרי דבהביא ראיה דכתב לא תפרע, וע"כ דהתם משום טעמא אחרינא נגעו בה, דכיון דאין כותבין שובר יכול לומר לא אפרע, וא"כ מעיקרא דדינא פרכא, די"ל דכל עיקרו דלשמואל דלא תפרע במקום שכותבין, הכל רק מטעם דאין כותבין שובר, ולדידן דכותבין שובר גובית בלא כתובה, והוא צע"ג לכאורה. ולומר דכוונת הרא"ש במ"ש והכי מסתברא, היינו על היסוד של הרמב"ן דאף במקום שא"כ צריכין לטעמא ודינא דר"י דהטוען אחר מעב"ד, דאל"כ אלא

דבמקום שא"כ א"צ להא דבלא"ה גובה, דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן, ועיקרו דר"י רק לענין מקום שכותבין, ונצטרך לומר דהמרגניתא הוא דסתמא דמתני' גם במקום שכותבין דומיא דסיפא א"כ לשמואל דבלא"ה מתני' ע"כ במקום שאין כותבין אבדה המרגניתא ואין קיום לדינא דר"י, והוי כמו פלוגתא בין ר"י לשמואל ודוחק, דמ"מ י"ל דשמואל ס"ל כר"י מסברא בלא ראיה ובפרט דהא מ"מ לא פליגי בשום דין כיון דלשמואל אין נ"מ אם יוכל לומר פרעתי או לא, דבין כך ובין כך לא תפרע, דיכול לומר לא אפרע בלא כתובה, כיון דאין כותבין שובר:

ב) קושי' הט"ז במ"ש הטור הוציאה כתובה ואין עמה גט וכו' והוא במקום שאין כותבין וכו' דלא האמינו לי שכתבתי, הא גם בהאמינו לו צריך לשלם כמ"ש הטור מקודם בשם הרא"ש, דבמקום שאין כותבין ויש עדים שכתב לה, אינו נאמן לומר פרעתי, ותירוצו צ"ע לענ"ד:

ג) קושי' הט"ז, הובא בב"ש במ"ש הטור דמן הסכנה ואילך גובה בלא עדי גירושין דמנ"ל זה דמ"ש תוס' דכי היכי דאלמוה למעשה ב"ד דקודם סכנה א"י לומר פרעתי, ה"נ אלמוה דלאחר סכנה לא מהני מגו, י"ל דזה רק לשיטתם דאלמוה הרבה דאפילו במקום שכותבין ונאבדה הכתובה א"י לומר פרעתי, אבל להטור דפסק דבמקום שכותבין יכול לומר פרעתי, י"ל דלא מקרי כ"כ אלמוה:

והב"ש הוסיף להקשות, דמנ"ל לפטור דגובה בלא עדי הגט, דרק לרב מוקמינן בהכי סיפא דמתני', אבל לשמואל מיירי כפשטא בגט ממש כדאמרינן בשלמא לשמואל עיי"ש. ובאמת לענ"ד זה הכל רק חדא קושיא, דהא אם נניח בזה כדעת הטור דבלא עדי גירושין גובה, ממילא ליתא לקושית הט"ז, כיון דכתובה ואין עמה גט. היינו דאין עמה עידי גט. ממילא מוכח דמסכנה ואילך גובה בלא עידי גט, וא"כ עיקר הקושיא רק כקושית הב"ש על היסוד עצמו דדלמא בעי גט ממש ומסכנה ואילך בעי עידי גט:

ואולם באמת לענ"ד מעיקרא לק"מ, די"ל דהטור ס"ל דההלכה כאביי, ולא מקרעינן ולא כתבינן אגט, וא"כ אין טעם לומר דלא תפרע בעידי גט דל"ש כלל לומר דהגט הוי ריעותא, כיון דענין פרעון ל"ש בגט, ודלא כהב"ש (ס"ק מ"א) דמדמי ריעותא דגט לריעותא דכתובה, וכתב דהא דתוס' ס"ל דבלא גט ממש, היינו לשיטתייהו דגם בלא כתובה גובה, אבל להטור דבמקום ריעותא דכתובה אינה גובה ה"נ במקום ריעותא דהגט, אבל באמת לענ"ד במחכ"ת ז"א, דהא תוס' כתבו איזה פעמים דלשמואל דאין כותבין שובר, מ"מ אינו יכול לומר לא אפרע עד שתוציא הגט דיכולה לומר בעינא לאנסובי ביה ולא כותבין על גבי הגט, א"כ ממילא ל"ש בזה ריעותא. ונהי דמדברי הנ"י פ"ק דמציעא דכתב תחילה

דמההיא דגט ואין עמה כתובה מוכח דהטוען אחר מעב"ד לא אמר כלום, דאין לומר משום דגט היינו כתובה, דאם איתא דפרע הו"ל למקרעיה לגט, דאטו גט מנה ומאתים כתיב בי', ועלה כתב דכתובה ואין עמה גט לא תפרע דכיון דאין הגט בידה איתרע המעשה ב"ד, דאמרינן בבי' דינא אגבוה וקרעו לגיטא, הרי דס"ל להנ"י דאף לאביי היינו רק דליכא הוכחה דלא פרע ממה דהגט שלם בידה, די"ל אטו כל דמגבי בב"ד מגבי, אבל מ"מ היכא דאין הגט בידה אתרע ואמרינן דאגבו בב"ד וקרעו לגיטא, מ"מ י"ל דהטור לא ס"ל כן וכדמשמע מפשטן דדברי התוס' הנ"ל דאפילו בפורע לה בב"ד א"י לומר לא אפרע בלא גט, דאינה מנחת כלל לכתוב ע"ג גט, וא"כ ממילא ליכא ריעותא במה דאין הגט בידה, ומש"ה ס"ל דאין עמה גט היינו עידי גט, וממילא מוכח דמסכנה ואילך גובה בלא עידי גט, כן נראה לענ"ד פשוט וברור בעזרת השם יתברך:

ד) קושי' הפ"י לפי מה שכתבו תוס' הא דהוי מגו דל"ג דלא יתחייב במזונות דהוי טענו חיטין, מאי פרכינן אימא סיפא רשב"ג וכו', דלמא רשב"ג ס"ל כר"ג דטענו חיטין והודה בשעורין חייב בדמי שעורין [לחד תירוצא דתוס' בשבועות] וליכא מגו אלא דקודם סכנה אינה נפרעת עיקר כתובה בלא גט. ולי נראה להקשות עוד, דלכאורה יש להקשות, הא בר"פ הכותב אמרינן דרב ס"ל כרשב"ג דאם מתה יורשה דמתנה על מה שכתוב בתורה בממון תנאו בטל, וס"ל דירושת הבעל דרבנן ועשו חיזוק כשל תורה, ועי' בתוס' שם הא דאינו אוכל פירות בחייה ולא עשו חיזוק כיון דאינה בכל הנשים דלפעמים אין לה נכסי מלוג א"כ לפ"ז לענין מזונות דאיתא בכל הנשים אף אם מזונות דרבנן עשו חיזוק. ומה דאמר רב יכולה אשה לומר לבעלה איני נזונית ואיני עושה, צ"ל דמ"מ א"א לכוף אותה לאכול. וממילא אינה נותנת לו מעשי ידיה, אבל באמת יכולה כל שעה לחזור ולתבוע מזונות, דהסילוק שלה לא מהני, וכעין מ"ש תוס' ר"פ הכותב, ואם כן לרב לשיטתיה מה מהני דהוי טענו חיטין, הא הודאת בע"ד מדין מחילה ומתנה אתינן עלה דלא מהני במזונות. ובהכרח לומר כפי חילוק התוס' ב"ב (דף נ') בין פירות לירושה, דבירושה כיון דשורש ירושה דאורייתא עשו חיזוק, א"כ ה"נ במזונות דאין לו שורש דאורייתא לא עשו חיזוק. ולפ"ז קשה דמאי פריך הש"ס דלמא רשב"ג ס"ל כראב"י דמזונות דאורייתא, ורשב"ג לשיטתיה דס"ל בר"פ הכותב דבדבר שבממון תנאו בטל, ולא מהני הסילוק במזונות, וליכא מגו דלא גרשתיך:

ה) קושית הפ"י לשיטת הרמב"ם דלגבי עיקר ליכא מגו דהיא נאמנת גרשתני ונוטלת עיקר כתובה משום מדרש כתובה, וליכא מגו רק לגבי תוספת [והיינו דיש לו מגו דלא גרשתיך והיה פטור לשלם העיקר, כיון דבאנו לחייבו מכח נאמנות דידה דגרשתני ודנין

אותה לגרושה ממילא הוי כתובה ואין עמה גט דלא תפרע. ולגבי תוספת מאמינים לו דלא גירשה], א"כ דלמא רשב"ג דקאמר מן הסכנה ואילך גובה, היינו העיקר דליכא מגו: ו) והנלענ"ד דהנה החלקת מחוקק (ס"ק מ"א) דייק מלשון הטור במ"ש הוציאה כתובה ואין עמה גט דהוא במקום שאין כותבין, דאלו במקום שכותבין, כיון דהיה נאמן לומר פרעתי מחמת ריעותא דכתובה א"צ לפרוע בלא כתובה, ריעא טענתיה דידיה ולא מהני המגו, ולענ"ד זה תמוה לכאורה דא"כ איך משנינן לרב סיפא בליכא עידי גט ומגו דלא גרשתיך הא לרב א"צ לפרוע תוס' כתובה בלא כתובה, ומ"מ מהני המגו, והרי לרב אפילו במודה א"צ לפרוע בלא כתובה כיון דאין כותבין שובר יכול לומר לא אפרע, א"כ ריעא טענתיה יותר במה דטען דפרע בלא כתובה, ואעפ"כ מהני המגו, ולענין זה לא מצינו מאן דפליג על רב, מכ"ש לדידן דכותבין שובר, ובמודה חייב לשלם אלא דהיה יכול לכפור דלא ריעא טענתי' כ"כ מכ"ש דמהני המגו:

וביותר קשה לי דלפי דברי הח"מ דבמקום שכותבין כתובה כיון דאין צריך לפרוע בלא כתובה ריעא טענתיה ולא מהני המגו א"כ ממילא לענין תוס' כתובה אף במקום שאין כותבין דא"צ לפרוע בלא כתובה דלא הוי מעשה ב"ד ג"כ לא מהני המגו, וא"כ ישאר קושיית הגמרא לדידן על מתני', דתוס' מיהא תגבה והוא לכאורה צע"ג. ונ"ל ליישב דהרי צריכין להבין להסכמת תוס' והפוסקים דתוס' כתובה לא הוי מעשה ב"ד ובכ"מ יכול לומר פרעתי היאך אמרינן בשלמא לשמואל מתני' במקום שאין כותבין וכו' ואמרינן ליה זיל פרע, הא מ"מ תוס' מיהא לא תגבה, דהא בתוס' כתובה לא אמרינן ליה זיל פרע ואפילו במודה א"צ לשלם, דנאמן לומר דכתב לה במגו דפרעתי, ויכול לומר לא אפרע דהא לשמואל אין כותבין שובר, וצ"ל דיכול לומר דתבעתה אותו בשעת גירושין וא"נ לומר פרעתי אף על התוס' כתובה, דהוי כמלוה בעלמא, דהא קודם הגירושין הוי תוך זמנו, ומה דנאמן בכך אף דעתה שטר כתובה בידה אף אם נפרש דמיירי בעידי גט, ומטעם ריעותא דגט, צ"ל דגם לענין תוס' כתובה הוי גט ריעותא, דאף דא"צ לכתוב ע"ג הגט, דהא בלא"ה למחר וליומא אוחרא יהא נאמן לומר פרעתי, מ"מ כיון דכותבין על הגט הפרעון עיקר כתובה כותבין כל הפרעון, גם הא הוא טען כתבתי אלא דלא האמינו לו, וזה רק שלא לגרע כחה לעכב אותה בפרעון עי"ז, אבל מ"מ למיחש בעי וכותבין על גבי הגט, וכל מה דאפשר לתקן מתקנינן. אבל לרב דאמר בין במקום שכותבין בין במקום שא"כ כתובה גובה תוספת, והיינו דאקרי וכתב לה גובה תוספת בכתובה בלא גט, יהיה מאיזה טעם שיהיה פרכינן תוספת מיהא תגבה, ולפ"ז י"ל דמה דמשנינן דליכא עידי גירושין ומשום מגו, היינו באמת דמוקי מתני' במקום שאין כותבין, וטוען דתבעתו

בשעת הגירושין בעדים שהוסיף לה ואמרה לא כתב לי והוצרך לשלם מש"ה מהני המגו, אבל במקום שכותבין באמת לא מהני, ומיושבים דברי הח"מ:

ולפ"ז מיושב קושיית הט"ז באות ב', והיינו דנלענ"ד במ"ש הרא"ש והטור דבמקום שאין כותבין ויש עדים שכתב לה דא"נ לומר פרעתי היינו רק בע"כ וכדאסבר לה הרא"ש, כיון דבאותו מקום אין כותבין ומיפים כחה דא"נ לומר פרעתי מש"ה לא ישתנה הדין בכך, משא"כ לענין תוס' כתובה דבאמת גם באותו מקום יכול לומר פרעתי ולא ייפו כחה, ואדרבא מגרעין אותה לעשות רק כמו מלוה ע"פ, אלא דבשעת הגירושין א"י לומר פרעתי משום דאין אדם פורע ת"ז, ממילא ביש עדים דכתב לה כיון דבמקום ריעותא דשטר חיישי' לפרעון תחת בעלה, כמש"כ לעיל בדעת הרמב"ם דס"ל לעיקר כאוקימתא דר"פ ה"נ נאמן על תוס' פרעתי, ואין חילוק בזה בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין, והוא ברור בסברא לכל הולך ישר, וא"כ י"ל דמש"ה כתב הטור דלא האמינו לו, דבא לומר דמהני המגו על הכל, ואלו בהאמינו לו לא היה המגו על תוספת כתובה דריעא טענתיה, דהא אין צריך לפרוע בלא כתובה אף בשעת גירושין מש"ה הוכרח דלא האמינו לו דכתב לה, והיה מוכרח לשלם גם התוס' כתובה בשעת גירושין ולא ריעא טענתיה ומהני המגו:

אמנם נראה דתוס' חולקים על יסוד זה דהח"מ והיינו עכ"פ היכא דבהודה חייב לשלם, אלא דהיה יכול לכפור מהני המגו, והיכא דמדינא לא היה צריך לשלם אף במודה, נ"ל להוציא מדברי תוס' דבסוגיא דבב"מ ובסוגיא דכתובות דפליגי בזה, והוא דמבואר שיטת תוס' דלאביי גובית בלא גט ממש, ואף אי אכ"ש אינו יכול לומר לא אפרע, דתאמר בעינא לאנסובי ביה, אע"כ דגט היינו עידי גט, דכתובה ואין עמה גט היינו דאין עמה עידי גט ומדין מגו, גם ביארו דראיית אביי דס"ל דמתני' מיירי במקום שכותבין, דומיא דסיפא דכתובה ואין עמה גט, דדוחק לומר דשינה וכתב לה זו תמצית דברי תוס', והנה בכתובות הקשו, הא אביי ס"ל בב"ב דאין כותבין שובר, וא"כ אמאי גובית בלא כתובה ותירצו דמיירי ביש עדים דנשרפה, ולפ"ז מוכח אף היכא דלא היה צריך מדינא לשלם בלא כתובה מ"מ מהני המגו, דהא לאביי דמיירי סיפא במקום שכותבין וכיון דהכתובה בפנינו עתה ולא היה לה עידי שרפה, מדינא לא היה צריך לשלם בלא כתובה, דהא אין כותבין שובר, ואעפ"כ מהני המגו, אבל לפי תירוצם הב' דאביי בתר דשמע מרבא סבר דכותבין שובר, שפיר י"ל דמש"ה מהני המגו, כיון דהיה צריך לפרוע בלא כתובה דהא כותבין שובר, אף דתוספת כתובה לא היה צריך לפרוע, והיה נאמן לומר פרעתי קודם הגירושין מחמת ריעותא דשטרא, מ"מ כיון דבהודה חייב לא ריעא טענתיה, ומהני המגו:

ובזה נראה לבאר דברי תוס' בשינוי דבריהם מסוגיא דבב"מ לסוגיא דכתובות דבסוגיא דבב"מ כתבו דשמואל ס"ל לגמרי כר"מ, ונפרעת בלא כתובה ובלא גט ומתני' מדין מגו, ואלו בכתובות כתבו דשמואל ס"ל גט ממש, אי מטעם דיכול לומר לא אפרע בלא גט, אי דס"ל דאף במקום שא"כ אינה גובה אלא מטעם דגט היינו כתובה, ובאמת טעמא בעי אמאי דחקו בכתובות בזה, ולא בחרו כדבריהם בסוגיא דבב"מ, ולפום רהיטא דבריהם בכתובות בדרך ביאור סדר הסוגיא, במה דאמרינן בשלמא לשמואל וכו' אלא לרב וכו', הב"ע בליכא עידי גט, ומשום מגו, דמשמע דהמקשן לא נחית לזה דמדין מגו הוא, ולזה הוצרכו לומר דצריכה גט ממש, אבל למסקנא דמשנינן לרב בליכא עידי גירושין, י"ל דגם לשמואל הכי, וס"ל לגמרי כר"י ואביי, ודבריהם בסוגיא דבב"מ לפי המסקנא:

אמנם נראה דאינו מספיק, דהא התוס' בעצמם כתבו בכתובות בהא דאמרינן כותבין שובר, הא דבלא כתובה גובה, ובלא גט אינו גובה, צ"ל דיפרש כר"י א"כ כבר ידעינן דיש לפרש בעידי גט, ומדין מגו כדס"ל לר"י וע"כ מה דפריך לרב, היינו דסמך על אידך קושיא דאי בליכא עידי גירושין אימא סיפא רשב"ג מן הסכנה ואילך וכו', ואי בליכא עידי גירושין במאי גביא דלרב לא אלמוה, א"כ עדיין י"ל דלשמואל ידע המקשן דמתניתין בליכא עידי גירושין ומשום מגו, ומן הסכנה ואילך אלמוה דלא מהני המגו, אבל לרב דלא אלמוה מקשה מסיפא, וכיון דבתחלת הסוגיא היה מפרש כר"י, א"כ מנ"ל דאח"כ במה דמשני שמואל במקום שא"כ אמרינן דלא ס"ל כר"י ובעי גט ממש:

ולזה נראה לענ"ד דלכאורה קשה לפמ"ש תוס' בב"מ דשמואל ס"ל כר"י וגט היינו עידי גט, א"כ אמאי אמרינן בשלמא לשמואל מתני' במקום שאין כותבין, דלמא מוקי גם במקום שכותבין ומשום מגו כדס"ל לאביי, אמנם באמת לק"מ, דתוס' בב"מ על קושייתם הא אביי ס"ל דאין כותבין שובר, תירצו רק דאביי קיבל מרבא דכותבין שובר, א"כ י"ל דזהו ההפרש בין שמואל לדאביי, דאביי הוא דמצי לאוקמי גם במקום שכותבין דלא ריעא טענתיה, דבהודה היה צריך לשלם בלא כתובה מש"ה מהני המגו, אבל שמואל דסבר אין כותבין שובר מש"ה מתני' ע"כ במקום שא"כ, דהיה צריך לפרוע בלא כתובה ואפילו תוס' כתובה בשעת הגירושין, אבל במקום שכותבין דאף במודה פטור מדינא בלא כתובה, דהא אין כותבין שובר, ריעא טענתיה ולא מהני המגו, אבל בכתובות דתירצו דאביי ס"ל דאין כותבין שובר אלא דמיירי ביש עדים דנשרפה. ומוכח דאף דריעא טענתיה במה דפרע בלא כתובה מ"מ מהני המגו, וא"כ אם איתא לדשמואל מוקמינן ג"כ בעידי גירושין, מנ"ל דמוקי דוקא במקום שאין כותבין, דלמא מוקי במקום שכותבין כמו אביי, אע"כ דלשמואל מתני' בגט ממש דבלא גט יכול לומר לא אפרע,

וזהו רק במקום שא"כ דאלו במקום שכותבין אין לו הפסד בכך דהא מחזרת לו הכתובה ולעולם לא יפרע דיאמר לא אפרע בלא כתובה, ואי מטעם דבעי שיהא לה שטר דהיינו הגט דגט היינו כתובה, הא זהו ג"כ רק במקום שא"כ דעשו לגט במקום שטר:

ועדיין צריך לבאר דנהי דתוס' הוכיחו כן מסוגיא ממה דקאמר דלשמואל מתני' במקום שא"כ מ"מ היא גופה תיקשי על סתמא דהש"ס דלמא שמואל ס"ל כאביי, וסיפא גם במקום שכותבין ובליכא עידי גט ומשום מגו, אמנם גם זה לא קשה מידי, דאם איתא דשמואל יסבור דסיפא גם במקום שכותבין, היא גופא תיקשה אמאי מוקי רישא במקום שא"כ ואינו דומיא דסיפא, הו"ל לאוקמי יותר ברווחא, דמתני' במקום שכותבין ונשרפה כדס"ל לאביי, דמה"ט יותר ניחא לאוקמי בכה"ג כמ"ש, אלא ע"כ דשמואל לעצמו סבר דסיפא דוקא במקום שא"כ, אי משום דס"ל גט ממש כמ"ש תוס' בכתובות, או כמ"ש תוס' בב"מ וכמו שביארנו, דבמקום שכותבין ריעא טענתיה ולא מהני המגו:

באופן דלדברי תוספות כתובות אביי ס"ל דאף בריעא טענתיה הרבה דלא היה צריך לשלם מדינא בלא כתובה מ"מ מהני המגו, ולשיטת תוס' בב"מ מוכח בהיפוך, כיון דשמואל ס"ל ג"כ עידי גירושין, ואעפ"כ מוקי דוקא במקום שאין כותבין, ע"כ משום דבמקום שכותבין לא מהני מגו וכנ"ל, והיכא דבהודה צריך לשלם רק דהיה יכול לכפור מהני המגו, דהא לאביי מהני המגו גם במקום שכותבין, אף דלא היה צריך לפרוע ת"כ אפילו בשעת גירושין מכח ריעותא דכתובה, אפ"ה מהני המגו, וזהו דלא כהח"מ. ואולם עדיין אינו מתיישב לי, דלפי דברינו דדעת תוס' בב"מ היכא דריעא טענתיה הרבה דמדינא לא היה צריך לשלם לא מהני המגו, א"כ מוכח דרב מוקי לסיפא דמתני' רק במקום שא"כ, והרי תוס' בב"מ בסוף דבריהם כתבו דלרב מיירי כל מתני' בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין:

גם כיון דתוס' בעצמם צדדו לכאן ולכאן, בזה הסברא אם מהני המגו וכנ"ל, עדיין קשה למאי הוצרכו תוס' בכתובות לומר דשמואל סבר גט ממש, הא י"ל דשמואל ס"ל לגמרי כר"י, ומה דמוקי הש"ס לשמואל סיפא דוקא במקום שאין כותבין, היינו דכן מוכח מדברי שמואל מדלא מוקי יותר גם רישא במקום שכותבין ונאבדה וכנ"ל, והא באמת שמואל ס"ל דמיירי דוקא במקום שא"כ היינו דס"ל דבמקום שכותבין ריעא טענתיה דלא היה צריך לשלם מדינא בלא כתובה ולא מהני המגו, ונהי דלאביי מוכח דס"ל דמהני המגו, מכל מקום דלמא בזה עצמו פליגי אביי ושמואל:

ולזה נראה לענ"ד בדרך אחר, דהנה יסוד דברי הח"מ הנ"ל דהיכא דהיה יכול לפטור עצמו לטעון פרעתי ריעא טענתיה ולא מהני המגו, תמוה בעיני מאד, דהרי בכל שט"ח

הכי הוא, דבלא שטר א"צ לשלם ואף על פי כן קיימא לן דמגו במקום שטר אמרינן, כדקיימא לן דבמפקיד בשטר נאמן לומר החזרתי במגו דנאנסה:

וביותר נראה אף למ"ד דאין כותבין שובר דמדינא לא הי' צריך לשלם בלא השטר, מ"מ מהני המגו, דהרי בסוגיא דב"ב (דף ע' ע"ב) דמסקינן דדייני גולה איפכא תני', והיינו דס"ל נשבע וגובה מחצה דנאמן החזרתי במגו דנאנסה, הא דייני גולה הם שמואל וקרנא, והרי לשמואל לא היה צריך לשלם בלא שטר דאין כותבין שובר [ולומר דבשטר פקדון צריך לשלם בלא שטר דאינו מפסיד בכך דיכול לומר נאנסה לא נראה לענ"ד, דיכול לומר אתחייב לך שבועת שומרים] ואעפ"כ מהני המגו:

והנה הרשב"ם שם הקשה במה דמסיק רבא דהלכה נשבע וגובה מחצה, הא אמרינן בשבועות מכלל דתרווייהו ס"ל המפקיד אצל חבירו בשטר צריך להחזיר לו בעדים, ותירץ דקאי רק לענין דהמפקיד בעדים א"צ להחזיר לו בעדים אבל לענין מפקיד אצלו בשטר לא קאי, וס"ל לרבא דא"צ להחזיר לו בעדים וס"ל באמת דלא מעליא הא שמעתא, ולכאורה תמוה דהא שמואל דסבר גם כן נשבע וגובה מחצה כנ"ל, ישאר הקושיא על מימרא דידיה דבשכרו שלא בעדים נאמן במגו דלא שכרתיך, שבועת שומרים דחייב רחמנא היכא משכחת לה. וצ"ל דהרשב"ם ס"ל כמ"ש הר"ן בשבועות, דבשכיר הקילו להאמין במגו דהעזה, והא דפריך רבא משבועת שומרים, היינו אהא דארמב"ח כמה מעליא, ע"ז אמר רבא מאי מעליותא, דמשמע דמסברא הכי הוא, אבל לדינא לא פליג רבא על שמואל דבשכיר הקילו עיי"ש, וא"כ כוונת הרשב"ם דרבא ס"ל דמפקיד בשטר א"צ להחזיר בעדים, וקם ליה בקושיא דמאי מעליותא, היינו הכל דאין זה מעליותא, אלא דטעמא דשמואל דבשכיר הקילו, וגם שמואל ס"ל דמפקיד בשטר א"צ להחזיר בעדים. ואולם תוס' בשבועות בשם ריב"ם תירצו דרבא ס"ל דמפקיד בשטר צריך להחזיר בעדים, ורק בשטר עיסקא ס"ל לרבא דמהני מגו, דליכא כ"כ חזקה דשטרך בידי, די"ל דאפשיטא דספרא זייר ליה, עיי"ש, וא"כ קיימינן כפשטא דדינא דשמואל בשכיר מדינא הוא ושבועת שומרים משכחת באפקיד בשטר דצריך להחזיר בעדים, והאי דדייני גולה סברי דנשבע וגובה מחצה היינו בשטר עיסקא דוקא:

והנה תוס' ב"ב (דף ע') כתבו עוד חילוק בין שטר פקדון לשטר מלוה, דבמלוה דרך הלוה להאמין במלוה, דמקיים ביה תומת ישרים תנחם ונ"מ בזה בכתובה, דלפי התירוץ דאפשיטי דספרי זייר, כתובה דומה לשטר מלוה, ולאידך תירוצא דמשום תומת ישרים כתובה דומה לפקדון. ולפ"ז ניחא דתוס' בב"מ דלרב מיירי גם במש"כ, דאף דריעא טענתיה אמרינן מגו, היינו לפי ההלכה דקיימא לן בשטר פקדון אף דל"ש ביה תומת

ישרים, אפ"ה מהני המגו, ה"נ בשטר כתובה, והא דמוקי שמואל דוקא במקום שאין כותבין, היינו שמואל לשיטתיה דס"ל דבפקדון בשטר א"נ במגו, וע"כ הא דהכא באין עמה עידי גירושין, דנאמן נגד מעשה ב"ד במגו דלא גרשתיך דפרע ואבד שוברו, ולא מהימן הכי בפקדון בשטר, היינו באמת מטעם דאין כותבין שובר שאיתרע טענתיה בשטר פקדון דפרע בלא שטר, וא"כ ממילא הכא ג"כ במקום שכותבין לא מהני מגו, אבל לרב שפיר כתבו תוס' דמיירי אפילו במקום שכותבין, היינו למה דקיימא לן כר"ח דבשטר פקדון אף בלא שייך ביה תומת ישרים אפילו הכי מהני המגו, הכי נמי בכתובה: אף די"ל דלמא הא דאנן קיימא לן הכי, היינו משום דאנן קיימא לן כותבין שובר, ולא ריעא טענתיה כ"כ, אבל רב דסבר אין כותבין שובר, י"ל דגם בפקדון לא מהימן במיגו, ולא מצינו מאן דפליג בזה על שמואל, י"ל דמוכח הכי ממה דאמרינן בכתובות (דף י"ט) אר"י א"ר האומר שטר אמנה הוא זה א"נ וכו', דקאמר לוה וכדר"ה א"ר דמודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו, ועיין בתוס' שם דל"ל דהטעם משום דשטרך בידי מאי בעי, דזהו ל"ש באמנה, אע"כ מטעם אחר משום דד"ת א"צ קיום עיי"ש, ולכאורה קשה, כיון דחכמים ס"ל דצריך לקיימו, אלא דרב ס' כר"מ וכדאמרינן, אי ס"ל כר"מ גנובא גנובי למה לך, דלמא ע"כ לא פליג ר"מ אלא בטענת פרעון משום שטרך בידי אבל באמנה מודה, [זהו לפירש"י שם בכתובות דפלוגתא דר"מ ורבנן היכא דלוה טען פרוע] , וצ"ל דרב ס"ל מסברא דמגו לגבי שטר מהני, וליכא טעמא לר"מ אלא משום דד"ת א"צ קיום, או משום דמזוייף עומד להתברר ויתפס בשקר, ממילא ה"נ באמנה, וא"כ אם איתא דרב ס"ל לקושטא דמילתא דבשטר פקדון וכן בכתוב' כיון דא"כ שובר לא מהני המגו, יקשה כנ"ל דלמא טעמא דר"מ דכיון דא"כ שובר אתרע טענתיה, וס"ל לר"מ דאף בלוה דמקיים ביה תומת ישרים לא מהני המגו, ורבנן ס"ל דמהני המגו אי מטעם דמ"מ הוי מגו, אי דרבנן ס"ל באמת דכותבין שובר, אבל עכ"פ י"ל לר"מ הך טעמא, אע"כ דרב סבירא ליה בפשיטות דמ"מ הוי מגו מעליא, א"כ ממילא מתני' גם במקום שכותבין ומהני המגו:

ועדיין צריך לבאר, הא כי היכי דהוכחנו מההיא דשמואל גבי שכיר דל"א מגו היכא דל"ש דאפשיטא דספרי זייר, ומש"ה מתני' רק במקום שאין כותבין, הא הך הוכחה הוי גם לרב, דס"ל ג"כ בשבועות דשכרו שלא בעדים נאמן במגו, ולזה יש לומר דהר"ן כתב שם דפרכת הש"ס משבועות השומרים, היינו דמוכח דמגו לפטור משבועה לא אמרינן, וגבי שכיר היכא דיש לו מגו יצטרך הבעה"ב לישבע, דמעיקרא היה השבועה על הבעה"ב, כדאמרינן עקרוה לשבועה מבעה"ב, וא"כ זהו הכל לשמואל דהוא מרא דשמעתא דעקרוה, אבל לרב י"ל דס"ל דהתקנה הי' מיד על השכיר:

ואף לשיטת תוס' בכתובות בההיא דאנוסים היינו דפלוגתייהו דר"מ ורבנן אם העדים נאמנים במגו במקום שטר, וא"כ אין חילוק לר"מ בין אנוסים לאמנה, מ"מ י"ל בקצרה ובדרך מרווח יותר, והיינו למה דכתבו תוס' רפ"ב דכתובות דאף דטעמא דכותבין שובר משום דעבד לוה, צ"ל דלאו דוקא לוה אלא ה"ה כל בע"ח כגון כתובה ושטרי מקח, וא"כ י"ל דזהו הכל בבע"ח דיש עליו שם שיעבוד, אבל בנפקד דאינו בע"ח, והפקדון כל היכא דאיתא ברשותא דמריה איתא, ועכ"פ בשומר בבעלים דאין עליו חיוב שמירה, דאפילו בפשע פטור, י"ל דלכ"ע א"כ שובר, וכיון דאנן קיימא לן כר"ח דמפקיד בשטר א"צ להחזיר בעדים ומשמע אפילו בשמירה בבעלים, הרי אף דא"כ שובר מהני המגו, א"כ מתני' גם במקום שכותבין, ורק לשמואל דס"ל באמת דבפקדון בשטר א"נ לדידיה מתני' דוקא במקום שאין כותבין, אבל תוס' בכתובות אזלי לאידך תירוצא דחילוקא דבין פקדון ומלוה דבמלוה שייך פשיטא דספרי זייר לה, וממילא כתובה דמי למלוה ולשטר עיסקא א"כ אם איתא דשמואל ס"ל דגט היינו ע"ג ומדין מגו, הו"ל לאוקמי גם במקום שכותבין, דהא אף בריעא טענתיה הוי מגו כדסבירא לי' לשמואל בשטר עיסקא דנשבע וגובה מחצה, ואין הפרש בין כתובה לשטר עיסקא, אע"כ דשמואל ס"ל גט ממש ודוק היטב:

והנה במה שכתבנו (באות ו') ליישב דברי הח"מ, נלענ"ד לנטות קצת מדברי הח"מ, והוא דנראה דהטור ס"ל דאפילו במקום שכותבין ונאבדה צריך לפרוע בתבעתו ביום הגירושין וכאוקימתא דרבינא, ולא מצינו לחוש לפרעון בעודה תחת בעלה, והיינו ממ"ש הטור (סי' צ"ו) דבאומרת בתולה נשאתני, והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך, והוא במקום שאין כותבין, או במקום שכותבין ונאבדה דאינו נשבע אלא היסת, והקשה הב"ש שם (ס"ק ל"ב) הא הרא"ש כתב הטעם משום דא"י לכפור, וזהו רק במקום שא"כ, אבל במקום שכותבין הא יכול לכפור ולומר פרעתי, ותירץ דמיירי בתבעתו ביום הגירושין, אע"ג דבשט"ח דעלמא קיל בנאבד דיכול לומר פרעתי אפילו ת"ז, מ"מ בידוע שנאבד באונס א"י לומר פרעתי ת"ז, וכאן מיירי שנאבד ממנו באונס, וכאן יפה כחה עוד מפני שהוא תנאי ב"ד, עכ"ל. ודברי הב"ש תמוהים לי, דאם מיירי בנאבד באונס, א"צ לאוקמי דוקא בתבעתו ביום הגירושין, הא הרא"ש כתב בטעמא דהרי"ף דבמקום שכותבין דא"נ לומר פרעתי הוא רק מכח ריעותא דכתובה וא"כ ממילא ביש עדים שנאבד באונס הדרינן לדינא דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום, וא"י לטעון פרעתי, וצע"ג:

וא"כ נקיטנא בשיפולי גלימא דהב"ש, במ"ש בס"ד דכאן יפה כחה, דבמעשה ב"ד יפה כחה וא"י לומר פרעתי ת"ז, ובאמת בלא"ה הו"מ הב"ש לומר דדוקא בחוב בעלמא, דמ"מ

יש קצת דרך לפרוע ת"ז כיון דודאי עתיד להיות מחוייב לפרוע, משא"כ בכתובה דשמא תמות היא בחייו ואין החיוב ברור בזה החזקה אלים יותר ולא מהני ריעותא דשטרא, וא"כ ליתא לדברי הח"מ, דבמקום שכותבין ריעא טענתיה ולא מהני המגו הא גם במקום שכותבין היה צריך לפרוע ביום הגירושין. אבל יש לי לקיים במקצת, והיינו על דרך שכתבנו לעיל, דמ"ש הטור והאמינו לו וכו' זהו לענין דגם על הת"כ לא ריעא טענתיה, ה"נ י"ל דבאמת בעיקר כתובה גם במקום שכותבין לא ריעא טענתיה, דהיה צריך לפרוע ביום הגירושין, אלא מה דנקט דהוא במקום שא"כ, היינו משום ת"כ דבזה אף בשעת גירושין א"צ לפרוע, דמכח הריעותא דכתובה חיישינן לפרעון ת"ז, אף דאין החוב ברור, מ"מ י"ל דרק בע"כ ס"ל להטור דל"ח משום צירוף תנאי ב"ד, כמ"ש הב"ש הנ"ל, ויש לי להוסיף עוד, כיון דאסור לשהות אין דרכו לשלם הכתובה אבל לענין תוספת כתובה מכח הריעותא חיישינן לפרעון ת"ז. ועתה שביררנו דפליגי בזה הרמב"ם והטור, דדעת הרמב"ם דמחמת ריעותא דכתובה חיישינן לפרעון תחת בעלה, כמ"ש לעיל בשם הש"ך בדעת הרמב"ם דס"ל כאוקימתא דר"פ, ודעת הטור דלא חיישינן לפרעון תחת בעלה מהיא דסי' צ"ו הנ"ל, בזה יתבארו לנו מחלוקת הרמב"ם והטור בסוגיא דידן:

דהנה לכאורה תמוהים דברי הרמב"ם שכתב דבכתובה ואין עמה עידי גט גובית העיקר דלגבי עיקר ליכא מגו דלא גרשתיך, איך יפרנס מתני' ערוכה, דכתובה ואין עמה גט לא יפרעו, ותירץ הב"ח דבמקום שא"כ הוי גט ריעותא, כיון דצריך לפרוע עפ"י הגט בלא כתובה, ומזה מירי מתני', והרמב"ם מירי במקום שכותבין דבזה לא הוי גט ריעותא, כיון אדין פורעין בלא כתובה עיי"ש, [ובאמת עדיין צ"ע דאמאי השמיט הרמב"ם דינא דמתני' דבמקום שא"כ אינה גובה בלא גט]. ואולם הטור כתב להדיא דהוציאה כתובה ואין עמה גט במקום שאין כותבין אם יש לה עדי גירושין א"נ הרי דפליגי בזה הרמב"ם והטור, דלדעת הרמב"ם במקום שא"כ אפילו בעידי גט אינה גובה מחמת ריעותא דגט ולהטור גובה, ונלענ"ד דלטעמייהו אזלי, והיינו דלכאורה מוכח דגט לא הוי ריעותא, מהברייתא דגרשני בעלי ניזונית עד כדי כתובתה הרי דל"ח לפרעון כתובה ע"י ריעותא דגט, וא"כ לחילוק הב"ח י"ל דהברייתא במקום שכותבין ולא הוי גט ריעותא, אבל במקום שא"כ הוי גט ריעותא, וזהו רק להרמב"ם לשיטתיה, דבמקום שכותבין ונאבדה אף בשעת הגירושין נאמן לומר פרעתי, דחיישינן לפרעון תחת בעלה, שפיר יש מקום לחילוק הב"ח הנ"ל, אבל לדעת הטור לשיטתיה דל"ח לפרעון תחת בעלה א"כ גם במקום שכותבין הי' צריך לפרוע בלא כתובה בשעת הגירושין, אין כאן מקום חילוק בין מקום שכותבין למקום שא"כ, וממילא קיימא ההוכחה הנ"ל מברייתא דגרשני בעלי,

דגט לא הוי ריעותא וק"ל, [אמנם עדיין יש לדחות דדלמא הברייתא כהך תנא דס"ל דא"כ שובר וא"צ לפרוע בלא כתובה, דיכול לומר לא אפרע, מש"ה לא הוי גט ריעותא, ולדידן דכותבין שובר דלמא באמת גם במקום שכותבין הוי גט ריעותא]:

אמנם בעיני יפלא מאד לרב דאמר גט גובה עיקר, איך יפרנס הברייתא דגרשני בעלי, הא אין כתובה בלא גט, ודוחק לומר דהברייתא מיירי במקום סכנה, וחידוש בעיני שלא מצאתי עדיין מי שהעיר בזה, ולזה נראה לענ"ד דבר חדש, והיינו אף דפשוטו נראה דמה דא"ר גט גובה עיקר, משום דבגרושה גט הוא שטר כתובה אבל לא מטעם דלא אפרע בלא גט, ומוכח כן לכאורה, דהא גם על ידי הכתובה בידה הוא מפסיד דתגבה ממנו בעידי מיתה, ומ"ש הרב מהר"ש איידל"ס דיהיו נאמנים לומר פרוע במגו דגרשך אבינו, זהו דחיקא טובא לומר דאם היורשים אינם יודעים אם גרשה לא טענינן להו שמא גירשה, ואם טוענים נאמנים, ומ"ש תוס' והם לא ידעו, בפשוטו משמע דלא ידעו לברר שהיא גרושה, גם אף אם יהיבנא למהרש"א תקשה באלמנה דעלמא איך גובית בעידי מיתה יטענו היתומים שתחזיר הכתובה, דע"י הכתובה מפסידים, אם תחזור ותתבע יתברר שישבה תחת בעלה לא יהי' להם מגו, ובלא הכתובה נאמנים במגו דאלמנה נשאה, ובהכרח לומר דאף דמפסידים היתומים בכך, מ"מ כיון דהכתובה נכתב' רק בשביל תוספ' כתובה, לא הוי הכתובה שטר חוב על עיקר כתובה, וא"י לומר לא אפרע על שטר אחר. ושמעתי מהחברים הלומדים לפני בישיבה שכ"כ גם המהר"ם שי"ף, וא"כ ע"כ אין הטעם דצריכה לגט משום דיאמר לא אפרע, דאם אין גט שטר על העיקר אף דמפסידים במה דהגט בידה, מ"מ כיון דאין זה השטר על החיוב הזה, א"י לומר לא אפרע כמו דא"י לומר לא אפרע בלא כתובה, אע"כ דגט הוא שטר כתובתה:

אך מכח הקושיא הנ"ל מברייתא דגרשני בעלי, נלענ"ד דרך אחר, דטעמא דרב דא"י לומר לא אפרע בלא כתובה היינו דמקרי מקום דלא אפשר דבלא"ה היא גובה בעידי הינומא, ואי דנאמן במקום שאין מכירין במגו דאין את אשתי, י"ל דאין זה מצוי שלא יהיו מכירים כמ"ש המפרשים, ואי דיכול לומר פרעתיך מנה במגו דאלמנה, י"ל דרב לשיטתיה דסבר דהולכין בממון אחר הרוב, ומסקינן בריש פ"ב דכתובות דהא דבעי הינומא היינו באין לה קול דאתרע הרוב, א"כ י"ל כיון דהיא באמת בתולה מסתמא יהי' לזה קול וממילא תהי' נאמנת שהיתה בתולה, וליכא מגו כלל דאלמנה נשאתיך ואינו מפסיד במה שהכתובה בידה, ומעתה שפיר י"ל דמה דצריכים להגט ואינו גובה בלא גט ממש, היינו דיכול לומר לא אפרע בלא הגט, דעי"ז מפסיד דא"י לומר פרוע במגו דלא גרשתיך, וא"כ לק"מ מברייתא דגרשני בעלי די"ל דברייתא זו ס"ל דא"כ שובר, ולא שייך

לומר לא אפרע, ואי דהברייתא אתיא כר"ג, דטענו חיטין והודה בשעורין חייב בדמי שעורין, וליכא מגו דלא גרשתיך וגובית באמת בעידי הגט:

והנה לשיטת תוס' דגם לר"י מתני' בעידי הגט, ומן הסכנה ואילך לא מהני דאלמוה, ומה דפריך לרב משום דלרב לא אלמוה, זהו רק אם צריכים להגט בתורת שטר, אבל אם הוא בדרך לא אפרע, י"ל דגם לרב הוי אלמוה, ובהכרח לומר דלרב הגט הוא שטר כתובה, וההיא דגרשני בעלי מוכרח לדחוק דמיירי מן הסכנה ואילך, מ"מ יש לקיים דברינו הנ"ל בכוונת הטור דהוכיח דגט לא הוי ריעותא מההיא דגרשני בעלי, דדוחק לאוקמי במקום סכנה ולרב באמת מוכרח דהטעם משום לא אפרע. ואף דהטור כתב ג"כ דמתני' משום מגו, ומוכרח דמן הסכנה ואילך אלמוה דלא הוי גיטא, מ"מ נ"ל דאינו הכרח ליסוד דדברי תוס' דלרב פריך משום דלא ס"ל דאלמוה, אלא י"ל כך, דלרב פרכינן דמן הסכנה ואילך אמאי גובה תוספת כתובה, דלא הוי תנאי ב"ד, ולא שייך אלמוה, ויהי' נאמן במגו, ואי דרשב"ג מיירי באמת רק בעיקר כתובה, י"ל דמה דקתני במתני' כתובה ואין עמה גט, הא דנקט אבד שוברי, אף דמהראוי דא"נ לומר פרעתי דהגט לא הוי ריעותא, כדמוכח מההיא דגרשני בעלי, וע"כ משום דיכול לטעון לא אפרע, וא"כ הו"ל למנקט העיקר טעמא דאפילו במודה פטור משום לא אפרע, אע"כ דנקט הכי משום תנאי כתובה דלא שייך לא אפרע, כיון דמחזרת כתובה לא יפרע לעולם, וזה פרכינן תחילה תוספת מיהא תגבה. וגם לבתר דמשני בליכא עידי גירושין ומשום מגו ע"כ הא דנקט אבד שוברי דזהו שייך רק במקום מגו, הא אף בלא מגו ואף במודה יכול לומר לא אפרע, וע"כ דנקט כן משום ת"כ, אם כן דכל עיקר דמלתא דת"ק משום ת"כ, וממילא רשב"ג דפליג עליה דת"ק קאי ג"כ את"כ, ושפיר פרכינן אי בליכא עידי גירושין במאי גביא, היינו במאי גביא ת"כ, אבל לר"י וכן לדידן דס"ל כותבין שובר, שפיר י"ל דמתני' בליכא עידי גירושין ומשום מגו, ומתני' לא מיירי רק מדין ע"כ דנאמן רק לומר דפרע ובמודה באמת חייב, מש"ה שפיר י"ל בדרשב"ג בדליכא עידי גירושין גובה משום אלמוה, ובאמת לגבי ת"כ מהני המגו, אבל המתני' לא מיירי רק מעיקר כתובה ודוק:

אך להרמב"ם דס"ל דלגבי עיקר ליכא מגו דהיא נאמנת גרשתני, א"כ יקשה הא ל"ש טענת לא אפרע, דגם בלא גט לא יהי' לו מגו דלא גרשתיך וצ"ל דרב באמת לית ליה לדרב המנונא, ואנן דאית לן דרב המנונא מוכח דטעמא דמתני' משום ריעותא דגט, ומ"מ לא קשיא מברייתא דגרשני בעלי, דיש חילוק בין מקום שכותבין למקום שא"כ וכמ"ש הב"ח, כמ"ש לעיל, אבל לרב דבכל מקום פורעין עפ"י גט לחודיה עיקר מוכח מברייתא דגרשני דגט לא הוי ריעותא ומוכח דמדין לא אפרע דמפסיד דיהיה לו מגו דלא גרשתיך

מוכח דרב לא ס"ל לדרב המנונא. ולפ"ז מיושב קושיית הפ"י (באות ה') דליכא למימר דרשב"ג דגובה כתובה בעיקר כתובה דליכא מגו, דהא מוכח דרב לא סבירא ליה כלל לדרב המנונא וק"ל:

ומיושב ג"כ קושיית הפ"י (אות ד') דמאי פרכינן מדרשב"ג דלמא רשב"ג ס"ל דטענו חיטין והודה בשעורין חייב בדמי שעורין וליכא מגו, דא"כ גם קודם הסכנה אמאי לא יפרע, דהא לרב מוכח דגט לא הוי ריעותא, ואי משום לא אפרעה הא לא יפסיד, דבלא גט ג"כ לא יהיה לו מגו, אע"כ דרשב"ג לא ס"ל דחייב בדמי שעורין, והוי מגו ושפיר פריך וק"ל:

וע"פ דברינו נראה לענ"ד, דמוכח במ"ש הרי"ף בשם הירושלמי פ' אלמנה ניזונית, דגרושה שלא נתן לה כתובתה חייב במזונות עד שיפרע פרוטה אחרונה, והרי"ף דחאה מברייתא דגרשני בעלי, והרא"ש החזיק בדין דירושלמי, והנה לכאורה מוכח להדיא דלא כהירושלמי, דאם כן ישאר קושיית תוס', איך הוי מגו דלא גרשתיך הא יתחייב במזונות, ואי דהוי טענו חיטין, הא גם היא תובעת מזונות כדין גרושה בעוד דלא נפרעה הכתובה, אמנם זהו רק לתוס' דגם לר"י הטעם משום מגו, אבל אם נפרש כהרמב"ם, דלר"י בעי גט ממש ליכא ראייה, דמה דמשנינן לרב משום מגו, י"ל דהירושלמי מחייב רק במעכב עיקר כתובה, אבל לא במעכב תוס' כתובה, ובפרט לרב לשיטתיה דמשמע בכתובות (דף ק"ד ע"א) דס"ל דגם באלמנה אין לה מזונות בשביל ת"כ, וא"כ י"ל דשפיר הוי טענו חיטין, דמה שהיא תובעת ואומרת נתגרשתי מדינא אין לה מזונות אף לדבריה, דהא פטור מלשלם העיקר מדינא, כיון דא"כ שובר יכול לומר לא אפרע עד שתתן לי הגט, דעי"ז לא אצטרך לפרוע עוד, דהא בלא גט אינה גובה, וכיון דמדינא א"צ לשלם כתובה אין לה מזונות ושפיר הוי טענו חיטים:

אמנם עדיין אינו מספיק, דא"כ מאי פרכינן מההיא דמן הסכנה ואילך, הא שם דל"ש לא אפרע ממילא לפי תביעתה עיקר כתובה ותוספת כתובה, מגיע לה מזונות וליכא מגו, אבל לפי דברינו דהוכחנו דלרב לא הוי גט ריעותא, אלא דעיקר טעם לא אפרע והיינו דמפסיד דבלא הגט יהיה לו מגו דל"ג, אם כן מוכח דבעצמותו הוי מגו משום דהוי טענו חיטין ומוכח דלא כהירושלמי. ומה דלא הביא הרי"ף ראיה זו, דהא כל עיקר דמוכח דלרב אין הטעם דגט שטר כתובה, היינו מברייתא דגרשני וכנ"ל, א"כ מביא הרי"ף בקיצור ראיה מההיא דגרשני. ואמנם תמוה לי מאד על הטור דפסק לדינא דנאמן במגו דלא גרשתיך, והא לדידן דכותבין שובר כפי דבריה דגירשה ולא נתן לה כתובה חייב במזונות במה שמעכב פרעון כתובה, וכיון דהטור פסק להההיא דירושלמי, אם כן

לא הוי טענו חיטין, וצלע"ג. הדרינן לקמייתא דמכח תמצית דברינו מיושב קושיית הט"ז והב"ש באות (ב' ג') דהטור הוכיח שיטתו דגט לא הוי ריעותא מההיא דגרשני בעלי, דלהטור לשיטתי' דגם עיקר כתובה צריך לשלם בלא כתובה ביום גירושין, אין חילוק בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין, ומוכח מברייתא זו דגט לא הוי ריעותא:

ומזה יצא ג"כ להרי"ף והרמב"ם שיטתייהו דר"י מיירי רק במקום שאין כותבין, דלשיטתייהו דלגבי עיקר ליכא מגו, לדידן דקיימא לן כרב המנונא, א"כ ע"כ טעמא דמתני' דגט הוי ריעותא, ובריייתא דגירשני לא הוי תיובתא להרמב"ם לשיטתיה, דבנאבדה חיישינן לפרעון ת"ז וא"צ לשלם בלא כתובה יש מקום לחילוקו של הב"ח, דבמקום שאין כותבין דפורעים בלא כתובה הוי גט ריעותא. ובמקום שכותבין לא הוי ריעותא, א"כ מזה גופא מוכח דמקום שכותבין לא אמר ר"י דהטוען אחר מעשה ב"ד כו', דאל"כ אין חילוק לענין ריעותא דגט בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין ויקשה ברייתא דגירשני, אע"כ דבמקום שכותבין א"צ לפרוע בלא כתובה, גם בלא"ה י"ל כיון דמוכח דגט הוי ריעותא, ממילא כיון דבמקום ריעותא לא מהני תנאי ב"ד, הכי נמי במקום ריעותא דכתובה, ודוק היטב:

ביסוד דברי הרא"ש פ"ק דב"מ שכ' דבמקום שאין כותבין וכ' לה איהו גובה שלא בכתובה, תמיהא לן מילתא דהא להדיא אמר שמואל במקום שאין כותבים ואמר כתבתי עליו להביא ראי', משמע להדיא אם הביא ראי' שכ' לה אינו גובה בלא כתובה והרי לא מצינו דפליג ר"י בזה, ואם נאמר דגם שמואל מודה דאף שכ' לה הוי תנאי ב"ד רק שמואל לטעמי' דאין כותבין שובר ואינו רוצה לפרוע עד שתתן לו הכתובה, א"כ היכי סיים הרא"ש שם דמסתבר כהרי"ף כי היכי דלא לפלוג שמואל ור"י ע"ש וק' נימא ע"כ דשמואל מודה דבמקום שכותבים הוי תנאי ב"ד ולא איתרע כלל והא דאינו גובה בלא כתובה היינו לטעמי' דס"ל דאין כותבין שובר ור"י לטעמיה דכותבין שובר ואין בזה שום דוחק דהא בלא"ה מצינו בב"ב פלוגתת ר"י ושמואל אי כותבין שובר ובפרט דהא עדיין ע"כ פליגי בזה במקום שאין כותבין וכ' לה איהו ואימא גם במקום שכותבים עיקר פלוגתייהו וצע"ג:

ואפשר דכוונת הרא"ש כך שכתב ומסתבר כהרי"ף היינו כמ"ש מתחילה דכל שקלא וטריא דבב"מ ואף למסקנא דמתני' רק במקום שאין כותבין דאם נימא דאביי ור"י מסקו בב"מ מכח הכרח דמתני' אף במקום שכותבין מיירי כפשוטא דסוגיא וא"כ ע"כ אף דאביי סובר בב"ב דאין כותבין שובר יסבור דמתני' במקום שכותבין ומשום דהכא ליכא נ"מ דגם אם תיהדר הכתובה תגבה בעידי מיתה ולא ס"ל סברת תוס' דנ"מ לענין עידי

הינומא דמסתמא תמצא עידי הינומא ופליג בזה הסברא עם אביי דאביי חושש שלא תמצא עידי הינומא ודוחק דיפלגו הסוגיות בזה, ומ"ש הרא"ש דלא יפלוג ר"י, היינו סוגיא דב"מ דמשמע דלר"י אף אם הי' הדין דאין כותבין שובר הי' הדין כן דהא אביי ס"ל דאין כותבין שובר, אע"כ מסתבר כהרי"ף דאליבא דמסקנא אביי מוכיח רק דמיירי במקום שאין כותבין א"כ מה"ת לן לומר דהוי תנאי ב"ד ולא נימא דאיתרע כפשטא דברייתא דמצא שטר כתובה, אבל לענין במקום שאין כותבין ונאבדה בזה ממילא תליא בפלוגתא אי כותבין שובר או לא ומ"ש הרא"ש דמסתבר כרב אלפס היינו רק לענין זה דלא נשמע מהסוגיא רק במקום שאין כותבין כנלענ"ד וק"ל:

ובעיקר הדין אם תוספת כתובה ככתובה או לא כתבו הר"ן והנ"י דלשיטת הרי"ף ליכא נ"מ כיון דתוספת בכ"מ מקום שכותבים הוא ע"ש, ותמוה לי כפי מה דנקטו הר"ן והנ"י בדעת הרי"ף מטעם ריעותא א"כ ממילא אם הביאה עדים שנשרפה הכתובה גובה בתנאי ב"ד וכ"כ בהגהת ש"ע סי' ק"ב ולא הביא מי שחולק בזה, וא"כ הך נ"מ גופא איתא בתוספתא כתובה אם הוי תנאי ב"ד וגובית בהביאה עדים שנשרפה או דלא הוי ת"כ והוא כשטר שנשרף דיכול לטעון פרעתי, ואדרבא לשיטת הרי"ף יותר י"ל דהוי ת"כ דלאינך שיטות מוכח דלא הוי ת"כ מברייתא דמצא שטר כתובה ומכלתי' דרבי שבתי כמ"ש בתוס', ולשיטת הרי"ף לא מוכח מידי דשאני התם בנאבדה והוי ריעותא אף לכתובה גופא אבל אם הביאה ראי' דנשרפה י"ל דגם תוספת הוי תנאי ב"ד, ועי' בהה"מ שכ' ג"כ דתוספת לא הוי תנאי ב"ד שנימא בי' אעפ"י שלא כ' כמאן דכתב דמי מק"ו ממקום שכותבים כתובה, והוא תמוה דגם במקום שכותבים והביא ראי' שלא כ' לה הוי תנאי ב"ד, וראיתי במשנה למלך שכ' דדעת הה"מ דבאמת גם במקום שכותבין אף שלא כתב לה לא הוי תנאי ב"ד ע"ש, והוא תמוה דהרי להדיא אמר שמואל במקום שכותבים ואמרה לא כתבתי עלי להביא ראי' דמשמע דראי' מהני דהוי תנאי ב"ד והוא תמי' רבתא על המ"ל, ואפשר לדחוק דשמואל ס"ל דגט הוי שטר, ע' בתוס' פ"ק דמציעא ד"ה גט גובה דמשמע דאף במקום שכותבין יש מעלה לגט אבל לדידן ליכא מעלה בגט ודוחק, עכ"פ כל דברי המ"ל אפשר לומר רק אם נימא דבמקום שכותבין לא הוי כלל תנאי ב"ד ואף נשרף לא מהני אבל אם מטעם ריעותא אתינן פשיטא דבהביא ראי' שלא כ' לה לא הוי ריעותא וא"כ גם להר"ן והנ"י יקשה כנ"ל דהא נ"מ בתוספת כתובה בהביאה ראי' שנשרף או בהביאה ראי' שלא כ' לה וצלע"ג (ועי' עוד בחי' כתובות):

שו"ע חו"מ סימן ס"ה ס"ב וכן יורשי הנפקד לא יחזירו שום שטר שנמצא ברשות אביהם אא"כ יודעים מה טיבו, נלע"ד לדינא באם הוא שטר שכתב בו הנפק וגם הוא ת"ז דיחזיר

למלוה כיון דמכח הנפק ידעינן שלוה בו ממילא גובה בו דבוודאי לא נפרע דקיימא החזקה דאין אדם פורע תוך זמנו, ואף דלקמן ס"ו במצא שטר חוב בשוק אף בתוך זמנו לא יחזיר, היינו באתרע בנפילה, אבל הכא דלא אתרע, וכמ"ש הרא"ז דהכא ל"ח לקנוני' דלא איתרע, ואף להחולקים יש לומר דס"ל דאף בלא ריעותא אינו נאמן לחוב לאחרים בהודאתו, אבל מ"מ לא מקרי ריעותא, וא"כ ממילא גובה בחזקה דאין אדם פורע תוך זמנו, ואף לשמואל דסבר במצא שטר הקנאה דיחזיר דא"א דפרע מקרע הוי קרע וגם ס"ל דלא אמרינן עדים בחתימה זכין לו, וע"כ הא דקתני במתני' דא"י מה טיבו יהא מוכח לאו מחשש שמא כתב ללות ולא לוה, דהא ליכא ריעותא ומה"ת ניחוש דאקרי וכתב אע"כ דיהא מוכח מחשש פרעון דביד שליש יותר חשש פרעון מלגבי נפילה, היינו לענין חזקה דשטרך בידי מאי בעי ס"ל לשמואל דהוא חזקה מעלי' ולא מהני בזה ריעותא דנפילה, ובזה יותר החשש גבי שליש דליכא כ"כ חזקה דשטרך בידי מאי בעי כיון דמונח ביד שליש, אבל לענין חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו בוודאי לא אמרינן אלא מכח ריעותא וזה ל"ש ביד שליש דליכא ריעותא, וגם י"ל לשמואל דהשליש בעצמו שאמר א"י באמת הוי ריעותא גדול, וגם כיון דמהמני הוי דיבורו שאומר א"י כמו דמלו' בעצמו אומר א"י, ובנמצא ביד יורשים של שליש ואמרו א"י מה טיבו, באמת י"ל דלשמואל יחזיר דל"ח לפרעון מק"ו דנפל, וא"כ אף לדידן דביורשי שליש א"כ לא יחזיר, מ"מ בתוך זמנו כיון דליכא ריעותא יחזיר, וביותר י"ל אף בלא הנפק אם הוא ת"ז לשטת הפוסקים דלא אמרינן עדים בחתימה זכין לו גם כן יחזיר למלוה דשמא כתב לא חיישינן כיון דלא אתרע לא חיישינן לאקרי וכתב ולפרעון ג"כ לא חיישינן כיון דהוא ת"ז כנלע"ד לדינא:

ובזה מיושב קושית הרשב"א בשו"ת הובא בש"ך מסוגיא דסנהדרין ל"א דל"ל למגו דאי בעי קלתה תיפוק ליה אף דלא מאמין לדברים דפרוע הלא מ"מ לא גרע מאלו אמר א"י מה טיבו דהשטר פסול, ולפי הנ"ל י"ל דהי' תוך זמנו ובלאו נאמנותו דשליש היה הדין כמו ביורשי שליש דבתוך זמנו יחזיר למלוה וכנ"ל, וחד מחברייא השיב לי מדפריך רבא לר"נ כרבא דסבר אותיו' נקנו' במסירה ורבא לשיטתי' דסבר דאדם פורע תוך זמנו לא צריך למגו, ואפשר לומר דרבא לדבריו דר"נ קאמר לדידך דמשמע דס"ל דאין אדם פורע תוך זמנו ונאמנת רק מדין מגו, (מדקאמר הימנה ר"נ משמע מדין נאמנות ולא מדין דא"י מה טיבו) כמאן כר' נחמן וכו' גם י"ל דאף דסבר רבא אדם פורע תוך זמנו, היינו במלוה על פה, אבל בשטר כיון דבאמת קשי' א"א דפרעינן מקרע הוי קרע אף דאמרינן אשתמוטי קמשתמט מיני' דעבד לוה לאיש מלוה היינו אם הגיע זמן פרעון, אבל לפרוע תוך זמנו דאינו מחוייב עדיין לפרוע ועושה רק כי היכי דלא לטרדן, בזה וודאי אינו

פורע עד שיטול שטרו, ואף דבשליש לא שייך כ"כ שטרך בידי כמ"ש לעיל לשמואל, מ"מ שייך קצת שטרך בידי מאי בעי, דהא באמת לדעת הרשב"א ביורשי שליש וא"י מה טיבו יחזיר למלוה, וע"כ דמסתמ' השטר בתקפו ולא פרע, א"כ יש לומר אף להרא"ש אם הוא ת"ז אף לרבא השטר בתקפו ולא מרעי' לי' לשטר' לומר שפרעו כיון שעדיין אינו עומד לפרעון וק"ל:

שוב ראיתי חובה לעצמי מהא דמבואר בסעיף ה' דשטר נדוניא האשה שנמצא ביד יורשי ראובן דלא יחזיר, אף דנדוניא הוא תוך זמנו בחיי בעלה, ועיין ש"ך ס"ק ט' דאף בכתובה לא יחזיר, אלא אם כן שהמנהג להחמיר ע"ש ומדמה ממש לנפל, מכל זה מבואר דאף בתוך זמנו לא יחזיר, אמנם עיקר הסברא תמוה לי מה"ת ניחוש לפרעון דלשטרא הכא הא הוי ת"ז וגם ריעותא ליכא, ועיין באו"ת דנקט ג"כ בפשטא דמלתא דביורשי שליש ליכא ריעותא ולכ"ע ל"ח לקנוניא עיי"ש, וכיון דליכא ריעותא מה"ת ניחוש לפרעון ת"ז וצ"ע:

דף יח.

גמ' אמר רבה לא קשיא כאן במקום שהשיירות מצויות, ואפי' במקום וכו' והוא שהוחזקו. יש לע' היאך מתוקמא מתני' דמצא גיטי נשים אף בהוחזקו נותנים בתנו אפי' לזמן מרובה כיון שאין שיירות מצויות. ואמאי ל"ח בשובר לקנוניא מלוה עם הלוה שמא הלוה חייב ליב"ש שהוחזק כאן. אבל באמת ליב"ש זה שמצוה לחזור השובר לא לוה מעולם. רק מטעם זה מצוה לחזור כדי שיהיה לו כשיבוא יב"ש זה שהלוה לו באמת לתבוע את חובו יוציא את שובר זה ויראה לו שכבר פרוע. ול"ל שראינו אצל לוה זה שובר. פשיטא דיחזיר ואמאי חיישי' לנמלך. ואפשר לדחוק דבאמת כשב"ד רואין שהוחזק כאן עוד א' ישליש זה השובר ויכתבו עליו ששייך ליב"ש בן יעקב:

רש"י ד"ה מצאו לאלתר, התם מפרש כדי שתעבור שיירא. לכאורה קשה אמאי פירש"י שלא אליבא דהלכתא דהא שם בגיטין איפסקא הלכתא שלא שהה. ונ"ל לתרץ עפ"י מה דאיתא ברשב"א בפרק כל הגט מה טעמא דמ"ד שלא עבר שם בודאי, לתלות באדם שעבר שממנו נפל, ז"א דהוי נפילה דיחידאי, ואי חיישינן לשיירות שכבר עברו, מה נ"מ באדם שעבר, אפילו בלא עבר ניחוש לנפילות הראשונות. גם על מ"ד כדי שתעבור. הקשה הרשב"א אמאי לא ניחוש לשיירות שכבר עברו דהא לכ"ע איירי בשיירות מצויות, ותירץ הרשב"א דמ"ד שלא עבר סובר דודאי חיישי' לנפילות הראשונות אלא דבלא עבר אמרי' גיטה של זה להיכן הלך. אבל בעבר אדם תלינן שזה שעבר מצאו או דרסו ברגלו. ומ"ד כדי שתעבור שיירא סובר דלעולם ל"ח לנפילות הראשונות דא"כ

אמאי לא מצאו זה, אלא באם עברה שיירא חיישינן שמא משיירא נפל וגיטו של שליח נדרסה:

ולכאורה קשה למ"ד שלא עבר, בלא עבר נמי נימא שמהשיירות ראשונות נפל. וכ"ת גיטה של זה להיכן הלך דלמא הוא בעצמו דרס, וצריכים לדחוק דבשליח ל"ש דריסה כי הוא הולך תמיד לדרכו ולא דרסה, וא"כ במשנתנו דאמר תנו דאיירי שאדם אחר מצאה לא נ"מ מידי אי עבר אדם או לא. דגם בלא עבר אדם חיישי' שזה הגט משיירות שעברו נפלו וגט זה נדרס ברגלי המוצא דא"כ מוכרחים אנו לפרש משנתינו אליבא דמ"ד כדי שתעבוד דאליביה חיישי' לשיירות שעברו עתה, אבל אליבא דמ"ד שלא עבר קשה על ר"ז דאמר לקמן ממאי דלזמן מרובה דלמא לאלתר ולכן אמר תנו נותני'. ז"א דלהך מ"ד דחיישינן לשיירות שעברו כבר ועבר אדם בעינן כדי לתלות דדרסה, א"כ מה נ"מ בלאלתר אפי' בלא עבר ניחוש שהמוצאה דרסה, ע"כ פירש"י כדי שתעבור שיירות דאליביה ל"ח אלא לשיירות שעברו עתה. וק"ל:

תד"ה הא אמר תנו וכו'. הא לא נמלך מחזיר לה לראייה אע"פ שאינו שלה, ואין להקשות קושיית הגליון שמא זה הגט זמנה קודם וחיישינן לקנוני'. די"ל דגבי ממון ל"ח לשני יב"ש, אבל הגליון מקשה שפיר דדלמא חידוש זה שמעי' מברייתא דל"ח גבי ממון לשני יב"ש:

בא"ד וי"ל דמברייתא משמע וכו' דאי לאלתר פשיטא אבל במתני' כו'. יש לע' דלמא הוצרכו הש"ס רבא ל"א כר"ז מתניתין אלימא ליה לאקשוי', הא שבפשוטו י"ל לרבה ס"ל כהלכתא עד שעת נתינה, וא"כ הברייתא י"ל לאלתר והחידוש לאפוקי דלא ניחוש דלמא כתב ליתן בניסן, אבל מתניתין דס"ל דרבה נמלך הוי יתור לחידוש דתנא דמתני', שפיר קשה לאלתר דהא במתני' דאמר תנו ליכא חשש דכתב ליתן בניסן כמו כל גיטין הבאים ממדה"י, וכמ"ש תוס' בסוגיא לקמן (דף י"ט) ד"ה וליחוש:

בא"ד ועוד י"ל דר"ז וכו' א"כ צ"ל שראינו הגט בידה וכו' פשיטא דבבעל מודה דיחזיר. וגם באין הבעל מודה אמאי לא יחזיר, עיין מהרש"ל שהקשה על הגליון דדלמא באין הבעל מודה דחיישי' לאחר, וכוונתו דדלמא באמת מיירי לזמן מרובה דכיון דמיירי בראינו דנפל ממנה ממילא ניחא דהבעל מודה דיחזיר לראיי'. ומצינו לומר דמיירי לזמן מרובה היינו דהא באמת מסקי' דיאמרו אייתי ראייה:

ולכאורה קשה על תירוצו הא ממה דהוכיח ר"ז דהבעל מודה פשיטא. ויקשה דלמא החידוש לאפוקי מפירכת הש"ס דניחוש דדלמא כתב ליתן בניסן וכו' וקמ"ל דאמרינן אייתי ראיה היינו אי דס"ל לר"ז כמ"ד משעה שנתן עיניו לגרשה. וכדכתבו בתירוצם

קמא. ורוצים להרויח בתירוצם ב' רק דס"ל דלאלתר היה ג"כ חידוש וכאשר הוא באמת לאפוקי דניחוש שמא משיירא שעברה קודם נפילה, ע' מה שטורח רשב"א בגיטין ליישב זה. וא"כ עכ"פ חידוש הוא. או דצריך לומר כיון דממנה נפל תו ל"ח לשמא כתב. וצ"ל דריעותא דנפילה מורה כן ולא תתן לה לגמרי וכמ"ש תוס' לעיל בסוגיא דשטרי הקנאה. וא"כ עדיין י"ל דאין הבעל מודה דל"י כיון דחיישינן דגט אחר הוא. ואי דאמרי' אייתי ראיה, הא בממה נפשך אי דס"ל דנתן עיניו לגרשה ל"ש אומר אייתי ראיה אימת מטי גיטא לידה, ואי דס"ל עד שעת נתינה, ומוכח כסברא הנ"ל דכל שהיה בידה קודם נפילה ל"ח לכתב ליתן בניסן, וא"כ ממילא אף שיהא קול לנפילה ויאמרו הלקוחות אייתי ראיה, מ"מ מספיק ראיה שראו בידה קודם נפילה ואין עדים צריכים לידע מתי נמסר לידה דהא כל שידענו שהי' בידה מקודם ממילא אמרינן מסתמא ביום שנכתב נמסר כמו בגיטין דעלמא, (וכן כתב להדיא בש"ך סי' ס"ה בשט"ח) וא"כ עדיין החשש במקומו דדלמא הגט זה דאחר הוא וזמנו קודם לזמן הגט שלה, והיא תביא ראיה שראו בידה קודם נפילה ותגבה מזמן גט זה. וצ"ל דאנו דנין דמסתמא אותם עדים שיעידו שראו גט בידה ידעו ג"כ זמן הנכתב בגט. ועדיין צ"ע:

גם יש לע' כיון דבראינו שנפל מידה ליכא חשש שכתב ליתן, ממילא ליכא הוכחה לסברת דאייתי ראיה, ודלמא מהאי טעמא אין הבעל מודה ל"י דלא סמכי' לסברת אייתי ראיה, עכ"פ זה ברור בכוונת מהרש"ל דתוס' ס"ל דעד שעת נתינה, מש"ה יאמרו אייתי ראיה, ויש לעיין דלמאי הוצרכו תוס' לזה הלא יספיק דבריהם הראשונים דהיה קשה לר"ז חייב מודה פשיטא דזה מספיק בין למ"ד כיון דנתן עינו, ובין למ"ד עד שעת נתינה ולמה הוצרכו לכנוס בפרצה דחוקה, דהיה קשה גם אין הבעל מודה אמאי ל"י, ונצטרך לומר דר"ז ס"ל דוקא עד שעת נתינה:

והנראה דלהך תירוצא בלא"ה צ"ל דר"ז ס"ל עד שעת נתינה, דלכאורה קשה דלמאי דכתבו תוס' דהא דהוחזקו לחוד יחזיר משום כיון דידעו שממנו נפל ל"ח שנפל גם מיב"ש אחר, ולכאורה על ר"ז דמוקי להברייתא בהוחזקו ואין שיי"מ, בזה יקשה כיון דהברייתא ע"כ מיירי בלא ראינו שנפל א"כ דלמא לא נפל רק מיב"ש אחר, וצ"ל כיון דהבעל ל"ח לשקר דבידו לגרשה ומהמנינן ליה לענין לגרשה בגט זה, דזהו גט שלו, והיינו דנפל ממנו הגט, ותו ל"ח לאחר:

אולם עדיין יקשה דאינו דומה לאומר בעל פה גרשתי דראוי להאמינו במגו דבידה לגרשה, משא"כ הכא י"ל דעושה כן בדרך קנוניא לטרוף הפירות, אמנם באמת לא דמי'. דהא הלקוחות יאמרו אייתי ראיה. וא"כ ממילא מוכח דר"ז ס"ל כמ"ד עד שעת נתינה,

דאל"כ אלא כמ"ד כיון שנתן עינו ממילא לא יאמרו אייתי ראיה. וניחוש דלא נפל ממנו גט, ואומר להחזיר לה לעשות עמה קנוניא, [ואף דמדברי התוס' בגליון מבואר דל"ח לזה לקנוניא היינו אם ידעינן דממנו נפל, משא"כ הכא דניחוש שלא גרשה] והתוס' בתירוצם א' שכתבו דר"ז ס"ל כמ"ד כיון דנתן עינו, היינו דלהך תירוץ דגם הברייתא משכחת דראינו הנפילה דהאיש והאשה הלכו ביחד וראינו מבין שניהם נפל הגט והוא מודה דממנה נפל. וא"כ שפיר י"ל דר"ז ס"ל כיון שנתן עינו, אבל לתי' הב' דחדשו לומר דהברייתא ע"כ מיירי דלא ידעי' הנפילה, וא"כ דהא דיחזיר בהוחזקו. היינו משום דלא חשוד לשקר. ובזה ממילא מוכח דר"ז ס"ל עד שעת נתינה ובזה יש להשוות ב' הגירסות בדר"י מעולם לא חתמנו, אם בעי' שיאמרו לזה או לא, דלהגירסא מעולם לא חתמנו לזה, באמת סבר ר"י כיון שנתן וכו' וא"כ אם לא יאמרו לזה חיישי' שמא מהבעל הזה לא נפל גט זה מעולם ואומר להחזיר לה משום קנוניא לטרוף פירות. ולאידך גיסא ס"ל לר"י עד שעת נתינה וליכא חשש קנוניא דהא יאמרו אייתי ראיה, ומהמנינן ליה דממנו נפל הגט, ולא בעי שיאמר לזה, ויצא לנו דין חדש דאף להגירסא לזה מודים לדינא דלא בעי לזה לפי מה דקיימא לן עד שעת נתינה:

דף יח:

רש"י ד"ה חיישי' לשני שוירי, אע"פ שבא אחד לפנינו ואמר ממנו נפל ופלוני הי' משלחו לאשתו וכו', ואין להקשות מנא ידעי' שזה הוא שליח לבעל זה דהא אין הגט בידו דהא משמע מפי' רש"י דלא איירי כאן שהשליח עצמו מצאו, דאפשר לאוקמי שיש לו כתב שליחות משולש והגט אינו משולש, אלא אי קשיא הא קשיא אמאי לא פשט הכא ממתני' דמצא גיטי נשים דזה עדיף טפי לפשוט מגט אגט דאיהו מתרץ ליה למתני' דמצא גיטי נשים באין שיירות מצויות אע"ג דהוחזקו וה"ה איפכא בשיירות מצויות אע"ג דלא הוחזקו דומי' דסיפא דכל מעב"ד:

ונראה לתרץ דהנה תוס' ד"ה נפק, מקשו על פירש"י דפירש נפל מן השליח ומקוים מה מעליותא דהנפק כיון שלא בא ליד האשה ע"ש, וי"ל דאי כתב הנפק מיירי שנפל מן האשה ושואלת אותו וכו' וקפשיט דיחזיר ולא חיישי' שמשקרת ואי איירי שהשליח שואלו איירי דלא כתב ביה הנפק כו' ומוכיח שפיר עיי"ש:

והנה לפי דרך א' של תוס' ודאי ל"ק קושיא זו דליכא למפשט ממצא גיטי נשים דשם ליכא אלא חדא ספיקא דהא הבעל אומר תנו, וליכא לאספוקי אלא אם זהו גיטה. אבל בההיא גיטא דאשתכח איכא תרי ספיקא חדא אם אשה זו נתגרשה, ואף אם נתגרשה אכתי לא ידעינן אם זהו גיטה, ואין להקשות מה איכפת לן אם זהו גיטה בין כך ובין

כך יתנו לה לראי' דהא נ"מ לענין ממון כקושי' הגליון. ע"כ מוכרח רבה לפשוט ממתני' דכל מעב"ד דגם שם איכא תרי ספיקי, אבל לפי דרך שני של תוס' שהשליח שואלו, וכבר הוכחנו לעיל דמיירי שיש לו כתב שליחות, ולפ"ז גם בההיא גיטא ליכא אלא חדא ספיקא אם זהו גיטה, קשה דיפשוט ממתני'. אולם גם לפי דרך זה יש לתרץ, דלקמן (דף כ' ע"ב) ד"ה היכי פשיט מר איסורי, מקשים בתוס' וא"ת הא ממונא חמור, עיי"ש ב' תירוצים. ותי' ב' הוא דמדאורייתא ל"ח לשני יב"ש. אלא מדרבנן משום לעז ובממון ל"ח ללעז:

ולפ"ז אתי שפיר דממתני' היינו יכולים לומר, כיון דאומר תנו שוב לא יצא לעז עוד ומדאורייתא ל"ח לשני יב"ש, אבל בההיא גיטא דאשתכח חיישי' שפיר שמא יבא הבעל ויוציא לעז, לכך פשיט ממעב"ד דגם שם שייך לעז כשתקח בעל אחר ע"י חליצה, יבא היבם ויוציא לעז, אלא ודאי כיון דלא הוחזקו ל"ח ופשיט שפיר. ואין להקשות מה מקשה הגמרא ממתני' דמצא, על מתני' דהמביא גט, הא כאן מיירי באמר תנו ל"ש לעז, אבל גבי המביא גט שייך לעז. דז"א דגם גבי גט ל"ש לעז דלא יוודע להבעל שנאבד דהשליח עצמו מצאו והוא לא אמר לבעל שנפל כיון שהוא יודע שהוא גיטה. ודוק:

תד"ה נפק דק ואשכח כו'. וי"ל דמוקי לה דאשכח חוץ לב"ד. ולא זכיתי להבין כל צרכו, דגם בשטרי חליצה יש להסתפק באחר כמו זה דהא ע"כ לא ראינו בידה שטר חליצה, ואין הפרש בין חליצה לההיא דיצחק ר"ג:

ואולי גם להך תירוצם ס"ל בזה כעין מש"כ בתירוצם הב' כיון שזה האיש שואל וידעינן שאבד הגט, דקשה ג"כ תינח בגט דכיון דשואל הגט מוכח דאבד ממנו גט דאינו חשוד לשקר, אבל בחליצה דל"ש כן מנא ידעי' שאבד ממנה שטר חליצה. וצ"ל כיון שהאשה שואלת ואין אנו מכירים אחר, מחזיקים דכדין שואלה וממנה נפל, ממילא אף אם שטר זה דאחר הוא מחזירים לה לראי', ואף אם נדחוק דרבה לא ס"ל לסברא זו, ותוס' כתבו רק דאביי מצי סבר כרבה דאשתכח בב"ד, אלא דס"ל לאביי לחלק בכך, מ"מ תקשי דמנ"ל להש"ס דר"ז ס"ל דאשתכח לבראי, דלמא אף דר"ז פליג ארבה וס"ל דחיישי' בלא הוחזקו, מ"מ ס"ל באשתכח בב"ד ג"כ מחזירים כיון דשאלה ממילא מחזירים לה לראיה וצ"ל בכוונת תוס' דדוקא היכא דלפי דבריה באמת זהו שטר שנמצא היא שואלה, בזה נאמין לה ע"י ששואלת בצירוף הרגלים לדבריה דהשטר בפנינו, אבל אלו היה הדין דבעלמא חיישי' לב' יב"ש דנפל גם מאחר, א"כ אף לפי דבריה שנפל ממנה שטר חליצה, מ"מ אין ברור שהשטר זה שלה דשמא גם מאחר נפל, וא"כ ממילא א"א לדון מכח זה השטר, והוי כמו אמרה שנחלצה ואין השטר לפנינו דלא מהימנה, וכיון שכן י"ל דגם

בתירוצם א' ס"ל הך סברא דכיון ששואלה מהמנינן לה שנחלצה וממילא שטר זה שלה כיון דאין שיירות מצויות ולא הוחזקו, ודו"ק:

תוד"ה ואפילו לזמן מרובה וכו', ע' מהרש"ל, ולכאורה תמוה. דא"כ ממילא גם בקושייתם עכ"פ לדינא דקיימא לן דזיל חש לה הא דקתני בברייתא הכא דיחזיר היינו בתורת גירושין. א"כ מה זה שהוסיפו בתירוצם ויחזיר לאשה היינו בעדים, דנראה כאלו באו לחדש דלא נידוק מלשון יחזיר דמהמנינן ליה, אלא דיחזיר אפשר לפרש בתורת גירושין. והא זה צ"ל גם בקושייתם, גם יקשה בפשוטו על תוס' דאם הי' ס"ל בתחילה דיחזיר משמע חזרה בעלמא, א"כ ממילא מפורש הכא דמהמנינן ליה שכבר גירש, ולמאי הוצרכו להקשות מסוגי' דב"ב הא מיניה וביה קשה כיון דקתני יחזיר מוכח דמהמנינן ליה שגרשה, א"כ מהך בכך דנפל מאחר נחזיר לה לראיה:

ונלענ"ד די"ל הא דקיימא לן זיל חש לה היינו כיון דאיכא קצת ריעותא דליכא קלא דגירשה חיישי' דחס הוא על פשיטא דספרא, אבל היכא דליכא חשש זה דחס אפשטא דספרא בודאי מהימן דהוי בידו לגמרי, וא"כ י"ל אף דיחזיר היינו לראיה מ"מ פריך שפיר הש"ס והיינו דהא דאמרי' דיחזיר לראיה ומהימן אף דקיימא לן זיל חש לה הכא עדיף כיון דבידו לומר תנו עתה לשם גירושין ויכול לגרשה בגט זה מבלי הוצאות פשיטא דספרא הוי בידו לגמרי. מש"ה מהימן דכבר גירשה ומחזירים לראיה בעלמא. והש"ס פריך דהיא גופה קשה דאם היה אומר תנו יהיה הדין דאין מחזירים מחשש דיב"ש אחר הוא וממילא אין בידו לגרשה בגט זה, ושוב לא נאמין ליה שכבר גירשה, ומש"ה הקשו רק מסוגיא דב"ב למ"ד דנאמן לומר גרשתי', אבל לפ"מ דתירצו דמכח דלא פלגי' א"א להאמין, הוצרכו לומר דיחזיר היינו לראי':

ובכוונת תירוצם נלע"ד דאין כוונתם דאתי' כמ"ד בב"ב דלא פלגי' דיבור', דהו"ל לפרש כן בהדי', ומה גם לפמ"ש המהרש"ל בקושייתם רק למ"ד דגרשתי נאמן, [והיינו דבעי לאסוקי דר"ז ס"ל ככ"ע אי משום דהי' קשה דהו"ל להש"ס לומר דרבה לס"ל כמ"ד דגרשתי נאמן] א"כ סוף סוף עדיין לא הרויחו כ"כ בתירוצם כיון דעדיין ר"ז ליתי' לכ"ע, ולזה צ"ל דכוונתם דאף למ"ד פלגי' דיבורי היינו באמר גרשתי, דאמרי' דמה שאומר זה שלו שקר, ומה שאומר גרשתי אמת שגירשה עתה, משא"כ הכא שהגט שנמצא נתעכב ביד המוצאו הרבה, ואומר גרשתי בגט זה דידוע דלא גירשה עתה דהא הגט לא היה ביד הבעל משעת המציאה עד עתה, וכיון דאין מאמיני' אותו מזמן הכתוב בגט א"א לו להתיר מכאן ולהבא דא"א להיות ההיתר לחצאין, כיון דההיתר דלהבא אינו במציאות רק אם מגורשת גם למפרע. ובלשון תוס' בגיטין מפורש יותר כן:

הקשה לי מעכ"ת בדברי מהרש"ל פ"ק דבב"מ בסוגיא דשיירות מצויות, על תוס', דא"כ ממילא גם בקושיתם עכ"פ לדינא דקיימא לן זיל חוש לה, הא דקתני בברייתא דיחזיר היינו בתורת גירושין, א"כ מה זה שהוסיפו בתירוצם ויחזיר לאשה היינו בעדים, דנראה כאלו בא לחדש דלא נידון מלשון יחזיר דמהימנינן ליה ונותנו לאשה בדרך חזרה כהודאתו של בעל, והא זהו נ"ל גם בקושייתם:

גם אנחנו עמדנו בזה בעזה"י. וביותר דבלא"ה יקשה בפשוטו על תוס' הנ"ל דאם היה ס"ל בתחילה דיחזיר היינו חזרה בעלמא, א"כ ממילא מפורש הכא דמאמינים ליה שכבר גירש, וממילא יקשה דמאי פרכינן דמה בכך דחיישינן דנפל מאחר, הא כיון דמאמינים ליה שגירש מחזירים לה לראיה:

והנלענ"ד די"ל דבלאו סוגיא דב"ב י"ל דגרשתי א"נ דלא מקרי בידו, דדלמא חייס אפשיטא דספרא, ומ"מ הא דקתני יחזיר י"ל דלחזרה בעלמא דהכא מאמינים ליה להבעל דגירשה דבידו לומר שיתנו לה הגט עתה בתורת גירושין, ול"צ לפשיטא דספרי, וממילא ניחא פרכת הש"ס דאף אלו אמר תנו לא יתנו דניחוש ליב"ש אחר, וא"כ ממילא לא נאמן שגירש כבר להחזיר לה הגט לראיה כיון דאין בידו לומר תנו, לזה הוכרחו להקשות רק מסוגיא דב"ב, דבאמת נאמן לומר גרשתי ולא אמרינן דחייס אפשיטי דספרי, ולפ"ז יש ליישב ג"כ בזה דברי המהרש"ל דלמ"ד חוש לה היינו מכח ריעותא דלא מצא קלא דגירשה ובצירוף דלא הוי בידו לגמרי דדלמא חייס אפשיטי דספרא, אבל הכא שפיר י"ל דיחזיר לראיה בעלמא דמהימנינן ליה דגירשה כיון דהוא בידו לגמרי לומר תנו לה גט זה בתורת גירושין וק"ל:

דף יט.

גמ' ואזל עבדא וקנה נכסי'. בשיטה מקובצת כ' בשם הרשב"א דה"ה דה"מ להקשות דשמא מכר העבד לאחר ע"ש. נ"ל ביאור דברי' הא דמספיק לזה שינוי' דהש"ס דיאמרו אייתי ראי', אף שהעבד מוחזק בעצמו וכמ"ש תוס' בסוגיא דשמא יחפ' היינו דאף אם לא נחזיר השטר שחרור ויהי' מונח בב"ד מ"מ יהיה העבד מוחזק בעצמו ויהי' נאמן לגבי האדון הב' שהוא משוחרר, אלא דלס"ד הו"מ להקשות דכ"ז שלא נחזיר ויהיה הדבר בספק יטריחו לקוחות לחזור אחר ראיה, אבל אם נחזיר יחשבו הלקוחות דמטא לידה מזמן הכתוב כמו כל שחרור דעלמא ולא יחקרו למצוא ראי', וסברא זו מוכח בפירכת הש"ס גבי שובר אם לא נחזיר, ג"כ יחזיק הבעל בקרקע המשועבד לכתובה מספק, אע"כ ג"כ כנ"ל דעכ"פ יחקור הלוקח למצוא ראיה ועי"ז שנחזיר השובר לא יחפש אחר ראיה,

אבל לפ"מ דמשנינן דלקוחות אסקי אדעת' לומר אייתי ראיה אין כאן חשש, דאין הפרש בין חזרה ובין יהא מונח:

ובעיקר קושי' הרשב"א לפמ"ש תוס' לקמן (דף כ') ד"ה ש"מ איתא לדשמואל בתירוצם הב' דלא חייש לקנוניא כיון דצריכים לשלם ולא תרויח כלום, ולעיל במצא שט"ח חיישי' ללקוחות שלא באחריות, ביאור דבריהם הא דל"ח גם בשובר דמכרה כתובה שלא באחריות, היינו דאף דקיימא לן בנמצאת שאינה שלו אינו חוזר עליו, היינו דמ"מ שייך על השדה שם מכר, אלא דאינה שלו וטורפה ממנו, אבל שטר שמוכרים ונמצא פרוע דפקע שיעבודו והוי כחספא בעלמא, וא"כ הכא י"ל בעבד דאם מוכרי' אותו ונמצא בן חורי' הוי כמין אחר ואין שייכות בו ענין מכירה, ומכירה בעצמותו בטילה, דעבד מכר ולא ב"ח, וא"כ יצטרך הרב לשלם להלוקח דמיו וליכא חשש קנוניא:

תוס' ד"ה וליחוש כו' ולא יאמרו אייתי ראי'. ולכאורה קשה מה פריך הש"ס אמתני' דמצא שט"ח דלמא דוקא גבי גט דכל גיטין יש להן קול כגיטין הבאים ממדה"י יאמרו אייתי ראי', אבל במצא שט"ח דלית להם קול במסירתן מכח ריעות' דנפילה לא יאמרו אייתי ראי'. והיה נראה לכאורה ליישב דטעמא דבגט יש לה קול במסירה דעדי מסירה מפקי לקלא, אבל גבי שטר דלא בעי ע"מ ליכא קלא, א"כ גבי מצא שט"ח דנמסר לו עפ"י ב"ד ודאי יש לו קול, מיהו לישנא דתוס' לקמן ד"ה אימת, לא משמע הכי, ונראה ליישב דודאי כל גיטין הבאי' ממד"ה יש להן קול, אבל הכא דע"מ רואין שנמסר לה עפ"י הודאת הבעל יסברו דאנן מאמינים לו דממנה נפל ולא יוציאו קול, כך היה ס"ד דגמרא דפריך וליחוש, ותי' הגמרא דיאמרו אייתי ראי', ע"כ מטעמא ריעותא דנפילה דהשתא ליכא טעמא מטעם קול. וק"ל:

דף יט:

גמרא בשכ"מ דבר מיהדר הוא. יש להקשות לפ"מ דנראה מדברי הסמ"ע (סי' ר"ן סק"ל) בשכ"מ שנתן שדה לראובן בדרך מצווה מ' מיתה, ואח"כ נתן כל הנכסים לשמעון בקנין ועמד, דלא קנה שמעון, דהוי לגבי שמעון מתנת שכ"מ בכולה דל"מ קנין, א"כ ניחוש דשמא כ' ליתן בניסן ואח"כ כ' בעודו שכ"מ כל הנשאר ללוי בקנין, ועכשיו שעמד רוצה לחזור מלוי, לזה אומר להחזיר שטר זה ונידון שנתן לו בניסן ויהיה לגבי לוי מתנת שכ"מ בכולה ויחזור בו:

ואולי י"ל למאי דאמרי' ב"ב (דף קמ"ח ע"ב) דחיישי' שיש לו נכסים במדה"י ולא משכחת בכולה אלא באומר כל נכסיי או במוחזק לן דל"ל ש"נ, א"כ י"ל דמיירי דבעל השטר אינו מוחזק לו נכסי', או כמה וכמה יש לו, וא"כ בממה נפשך אם כשנתן אח"כ ללוי נתן

בלשון כל נכסים באמת אף אם שטר זה כ' ליתן בניסן ולא נתן מ"מ יכול לחזור מלוי כיון דבכלל כל נכסים נתן לו גם קרקע זו, ואם לא נתן לו בלשון כל נכסיי ממילא לא יהי' בידו לחזור דניחוש שיש לו קרקע במדה"י, וא"כ לדינא בגברא דמוחזק לן גם בשכ"מ אם אמר תנו אין נותנים, וצ"ע:

דף כ.

מתני' תכריך של שטרות. הפ"י וקצוה"ח כוונו לדבר א', דהא דמהני סי' דהוי ריעותא דנפילה דסמך על הסי' וא"ח לשמרו ולא הוי נפילה ריעותא כלל, ובקצות החושן הוסיף לבאר דבזה ניחא הא דבעי כרוכים דוקא ולא מהני סי' דמנין בלא כרוכים לשיטת החכ"צ דלא מהני יאוש בחוב, והיינו דבליכא כרוכי' לא היה אפשר לו לסמוך אסי' וקיימא ריעותא דנפילה עיי"ש, ועדיין צריך לבאר לשמואל דל"ח לפרעון, א"כ ע"י הסי' דמנין ידעי' דמן המלוה נפל וכבר הלוה לו, וממילא ליכא חשש, דלשמא לא לוה עד תשרי ל"ח, כמ"ש תוס' ובפרט לאביי:

וצ"ל דמיירי ג"כ באין חייב מודה דטוען מזוייף כמו מתני' דמצא שט"ח, ולז"א מספיק בירור הסי' דגם אי זייף יודע הסי', ורק בכרוכי' כיון דיכול לסמוך על כרוכי' וא"ח לשמרו ליכא ריעותא דנפילה ל"ח לדומ' וזייף ומהני קיום כמו בשטרא דעלמא, אבל בלא כרוכי' ל"מ סימן דמנין, דמדלא חשש לשמרו דשמא לא ימציאם ביחד, ויהי' החשש דלא לוה כלל, ולגמרי חיישי' לזיוף:

ובזה מיושב היטב קושי' תוספות בסוגיא דשטרי הקנאה דשמואל בא"ח מודה וטוען מזוייף, מוכח דל"מ קיום במקום ריעותא דנפילה. א"כ במצא שטר הקנאה ניחוש למזוייף, והמציאו החילוק בין טוען מזוייף בין דלא טען ואינו בפנינו, ולפי הנ"ל ניחא דוקא בשטר דעלמא חיישי' לזיוף דהוי ריעותא דנפילה, דהא בלא חששא דזיוף היה צריך לשמרו דשמא יטעון הלוה לא לויתי לגמרי, משא"כ בשטרי הקנאה דכל מי שמוצא השטר יודע דהוא של המלוה, דהא ליכא חששא דלא לוה, ולפרעון ג"כ ל"ח, מש"ה לא נזהר ול"ח למזוייף ודמי ממש ליש בו סי':

ובעיקר קושי' תוס' הנ"ל הי' נ"ל לתרץ, דודאי חשש דזיוף הוא רחוק מאוד, ואי איכא לתלות ריעותא דנפילה בדבר אחר תלינן, וא"כ בשלמא בשטר דעלמא דהלוה טוען מזוייף מש"ה ל"י, דאם נידון דמדלא טען הלוה לא לויתי לגמרי אנן לא טענינן ליה, א"כ אנו דנין דלוה, וממילא אין לתלות טעמא דנפילה משום דבר אחר, מש"ה ל"א דטענתו אמת דמזוייף, ואם באת לומר דלא הוי מזוייף, ולתלות הנפילה דעדיין לא לוה, ממילא הדין דל"י, עכ"פ בין כך וב"כ ל"י, משא"כ בהקנאה דתליא ריעותא דנפילה דעדיין לא

לוה, והלוה א"ח לשמרו ומה"ת להמציא חשש זיוף, דתלי' יותר דלא לוה ומהדרינן למלוה מחמת הקנאה:
ובאמת לפ"מ דנקטו לעיל הקושי' גם במעב"ד דיחזיר ליתא לדבריו, דהא גם בהיפוך יש לתלות דלא לוה, אבל לפ"מ דתירצו בכתובות חד תי' דהנפק עדיף דמסתמא הב"ד דקדקו היטב, ולזה ל"ח דדמה וזייף גם חתימת ב"ד שפיר א"ל כדברי':
תוד"ה ש"מ איתא לדשמואל וכו'. הא דלא הקשו על שינוי' דאביי בשטר כתובה יוצא מת"י דמ"מ ניחוש דלמא מכרה במ"ש, י"ל דס"ל דאמרי' דמסתמא אילו מכרה היתה מוסר' ללוקח השט"ח כמ"ש הרא"ש לענין עג"ק:
גם י"ל דעל אביי ליכא לאקשוי', די"ל בהיפוך דאף אי ליתא לדשמואל מ"מ במ"ג יוכל למחול, והיינו לפי הטעם דמוכר שט"ח יכול לחזור, וכיון דמכירת שטרות דרבנן י"ל דאביי אמר אפי' נימא ליתא לדשמואל, והיינו דדלמא מכירות שטרות באמת דאורייתא וא"י למחול, אבל מ"ג דהוי ודאי מדרבנן יכול למחול:
וביותר לאידך פוסקים דס"ל באמת מכירות שטרות דאורייתא וטעמא דשמואל משום דמחל שיעבוד הגוף, וא"כ בודאי ניחא בפשוטו דאביי אמר אפ"ת ליתא לדשמואל ומשום מכירות שטרות דאורייתא, אבל במ"ג דהוי דרבנן יכול למחול, ובזה היה נראה דמיושב קושיית הרא"ש דניחוש דהקנה אג"ק, ולפמ"ש תוס' בב"ק (דף י"ב) דקנין אג"ק הוא דרבנן, א"כ י"ל בסוגי' הנ"ל, אבל באמת לא ניחא לי בזה דודאי קנין דרבנן הוא אלים כמו דאורייתא וזכה לגמרי בכל זכיות שבעולם, לקדש בו אשה לרוב פוסקי', ורק במכירת שטרות אי הוי דרבנן יכול למחול, היינו כיון דבחוב ל"ש בו משום התפסת קנין שבעולם מדאורייתא דאינו בעין, אלא מדרבנן תקנו דע"י קנין השטר זכה בחוב, ומש"ה זכות גרוע ואין לו קנין גמור בזה, וא"כ לפ"מ דסבר אביי דליתא לדשמואל אף אם הטעם די"ל באותו צד דמכירות שטרות דאורייתא מ"מ אף אם הקנה השטר באגב א"י למחול כיון דקיימי' השתא דנתפס קנין גמור, אלא דהוא עשה קנין אגב דהוא קנין דרבנן הוי כאלו הקנה לו חפץ דעלמא בקנין אגב דזכה בו לכל דבר:
ואולם לענין מ"ג שפיר יש לקיים דברינו דאף אי מכירות שטרות דאורייתא היינו דקנין נתפס על השטר, אבל מ"מ על החוב בע"פ ל"ש בו התפסת קנין משא"כ קנין דמ"ג דל"ש לדון על השטר דמשום השטר א"י להקנות במ"ג כמ"ש הר"ן בגיטין אלא דמקנה לי' חוב במ"ג זהו קנין גמור דהא בשני אנפי א"א להקנות חוב מדינא דלאו התפסת קנין הוא דיכול למחול, וק"ל:

לכאו' יקשה על מה שכתב הרא"ש ש"מ איתי' לדשמואל, דהמוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול, ודחי אביי דמיירי שהכתובה בידה, והקשה הרא"ש דלמא מכרה הכתובה במעמד שלשתן, והא י"ל בפשוטו, דהא טעמא דיכול למחול, אי דמכירת שטרות דרבנן, אי משום דא"י למכור שעבוד הגוף, וכיון דמוחל שיעבוד הגוף ממילא פקע לשעבוד נכסים, וכיון שכן י"ל להסוברים משום מכירת שטרות דרבנן ס"ל דזה גופא בא רבא להוכיח דחזר ומחלו, היינו דמוכח מזה דמכירת שטרות דרבנן, ומדחה אביי דדלמא דאורייתא וא"י למחול אלא דמיירי דכתובה בידה וליכא חשש רק דמכרה אג"ק דזהו ודאי דרבנן, דכל קנין אג"ק דרבנן, בזה יכולה למחול, וכן לאידך טעמא דהוי דאורייתא אלא דהטעם דמחיל לשעבוד הגוף י"ל ג"כ דאלו היה מכירת שטרות דרבנן, בלא"ה הי' יכול למחול, ודחי אביי דדלמא במכירת שטרות דהוא דאורייתא א"י למחול אלא דמיירי בכתובה בידה, והחשש רק שמכרה באג"ק דזה דרבנן ומצי מחלה, וא"כ ליתא לקושיית הרא"ש:

אמנם י"ל דדוקא אם מכירת שטרות דרבנן משום דמילי לא מזדבני בזה כיון דאין נתפס שום קנין במילי, אלא דחז"ל תקנו דמ"מ יקנה זה הוי קנין גרוע ויכול למחול, אבל אם שורש קנין שטרות דאורייתא ושייך בו תפיסת קנין ובזה בהקנה לו אג"ק אף דקנין אגב דרבנן, מ"מ לא מקרי קנין גרוע דהוי כמקנה לו חפץ אחר בקנין אג"ק דזכה בו לגמרי ופקע זכותא דמוכר לגמרי כמו בקנין דאורייתא, וא"י למחול כיון דבר קנין הוא בקנין אחר עשו חז"ל הקנין שלהם כדאוריתא ממש, ומ"מ אין הסברא ברורה כ"כ, דהר"ן פ"ו דגיטין (דף ק' ע"ב) כתב דקטן הזוכה לאחרים מדרבנן הוי ממונא דגדול כאילו זכה מדאו', וכתב עלה אף דמוכר שט"ח וחזר ומחלו מחול כיון דמכירת שטרות דרבנן, היינו דהם אמרו והם אמרו מיד דיכול למחול, אבל לא מפני שזכייתן גרוע עיי"ש, ולא רצה הר"ן לחלק דבשטרות דאין שייכות כלל להיות קנין נתפס בהם במילי זהו גרוע, ומ"מ י"ל כן בכוונת הרא"ש בקושייתו הנ"ל, גם אפשר דהרא"ש ס"ל כהר"ן משום דהם אמרו והם אמרו דיכול למחול אלא דזה שייך אם יסוד מכירת שטרות דרבנן, בזה י"ל כשעמדו ותיקנו דיכולים למכור שטרות, אמרו דמ"מ יכול המוכר למחול, אבל אם שטרות דאורייתא אלא דקנין אגב דרבנן, ל"ש דהם אמרו והם אמרו דהא לא עמדו למנין לתקן דיכולים למכור שטרות באג"ק אלא דקנין אגב הי' בדרך כלל לכל מטלטלין דמקני' אג"ק וממילא גם שטרות נקנים, וכיון דהתקנה לא הי' ביחוד על שטרות ל"ש לומר דהם אמרו, וביסוד דברי תוס' והרא"ש דקנין אג"ק דרבנן לכאורה מצינו בהיפוך דעת תוס' קדושין (דף ד' ע"א) ד"ה שכן פודים. (עי' חי' ב"ק דף י"ב):

בא"ד ואע"ג דגבי ערב וכו'. מבואר דפשוטו היה ס"ל דשייך קנוניא בכל ענין, אלא דבהך תירוצא מכח הקושיא דניחוש דמכר במ"ג הוכרח לחדש סברא זו:
לכאורה באמת קשה אמאי לא ניחא להו דמיירי בעודה תחת בעלה, ובפשוטו בעלה א"א להקנות במ"ג, ואפשר דלישנא ומפיק ללקוחות משמע דמיד מפיק, וכמ"ש הרא"ש:
גם י"ל לפי הדרך הב' שכתבנו דתוס' לא הקשו על אביי, די"ל דאביי ס"ל דמ"ג קיל יותר ויכול למחול, י"ל דלהך תירוצא אף אם נפרש דעודה תחת בעלה דמ"מ ממילא מוכח הסברא דל"ח לקנוניא היכא דאינה מרווחת, והיינו מכח הדיוק בשוברים דאמר תנו נותני' דניחוש שמא מכר השטר בנתיים, וע"י דהשטר בידו, ז"א מספיק להך תירוצא דמ"מ ניחוש דהקנה החוב במע"ג, אע"כ מוכח דבשטר ל"ש טובת הנאה ומוכרי' ביותר ל"ח לקנוני' וכמ"ש המהרש"א:
בא"ד ועוד יש לחוש משום לקוחות שלא באחריות, הקשית הא א"כ הדרא קושיא לדוכתיה גבי כתובה ניחוש שמא מכרה הכתובה שלא באחריות ע"כ:
לק"מ דדוקא בנמצאת שאינו שלו פטור שלא באחריות וה"נ במוכר ש"ח ונמצאת דמתחילה מכר השט"ח לאחר וממילא אינו שלו פטור מלהחזיר לו מעותיו, אבל באם השט"ח היה פרוע, א"כ שטר שמכר לו אינו שטר כלל, והוא רק נייר בעלמא והוי כמוכר זהב ונמצא נחושת:
ובזה מיושב לי במה דפרכינן (דף י"ט ע"א) גבי שחרור ניחוש שמא כתב ליתן לו בניסן וכו' ואזל עבדא וקנה נכסים, וכתב בשיטה מקובצת בשם הרשב"א דה"ה דהומ"ל ניחוש שמא מכר העבד לאחר, עיין שם:
ולפי הנ"ל מיושב זה להך תירוצא דהחששא רק ללקוחות שלא באחריות, ובזה בעבד אם מכר העבד לאחר ובאמת היה משוחרר, נמצא שמכר לו בן חורין והוי מין אחר ולענין זה אף שלא באחריות צריך להחזיר לו מעותיו, לזה פרכינן דאזל עבדא וקנה נכסים, בזה החשש שהרב שמכר הנכסים שלא באחריות, דאף אם העבד משוחרר למפרע ולא היו הנכסים של הרב מכל מקום כל נמצאת שאינו שלו דשלא באחריות אינו חייב עליו. (עי' מש"כ לעיל דף י"ט ע"א):
במהרש"ל הקשה דניחוש שמא לותה מאחרי' ובדר"נ א"י למחול לחד תירוצא בתוס' בסוגיא דשטר אמנה, ובאמת הקושיא בלא"ה אף להסוברים דר"נ יכול למחול, מ"מ לשנוי' דאביי דליתא לדשמואל מה מהני שטר כתובה יוצא מת"י שמא לותה מאחרי', ובש"כ כ' דלא שכיח להלות לאשה תחת בעלה, ולכאורה אינו מספיק עדיין ניחוש שמא לותה אחר גירושין, וראיתי שגם בפ"י הקשה כן, אבל העמיד דבריו על תי' ב'

דתוס', ובאמת לאותו תי' ל"ק כלל מעיקר' קושי' מהרש"ל דהא אינה מרווחת דתצטרך לשלם ללוקח שלה, ועיקר קושי' מהרש"ל על תי' א' דתוס' ובזה לא מספיק תי' הש"כ הנ"ל, ובאמת לפי מאי דנקט מהרש"ל הקושי' מכח דא"י למחול י"ל בפשוטו דהתי' א' דתוס' דהכא אזלי באינך סברא דשיעבוד' דר"נ יכול למחול, ולאינך סברא דא"י למחול באמת אמרי' כסברתם בתי' ב' דהיכא דאינה מרווחת ל"ח לקנוני', א"כ לפמ"ש דהקושיא בלא"ה עכ"פ לאביי לפ"מ דקאמר אפ"ת ליתא לדשמואל בזה שפיר הקושיא לתי' א' דתוספות דהכא יקשה על אביי מה מהני שט"כ יוצא מת"י מ"מ ניחוש שמא לותה מאחרים:

ונלענ"ד דאף דס"ל בתי' אחד דבכ"ע חיישינן לקנוניא, היינו היכא דמוציאים דבר מידו כמו בערב, ובמצא שט"ח דיגבה מלקוחות, והכא בשובר מוציאים ממנו שט"כ, אבל במה דהחשש רק שימנעו מלגבות לו דהיינו היכא דלותה מאחרים דמפסידים רק דאינה גובה מבעל, וכיון דהיא עכ"פ תהי' בע"ח לא הוי פסידא גמור ול"ח, וסברא זו מוכרח לכאורה מהא דאמרי' לעיל במתנה אמר תנו נותני' עכ"פ במתנה דמהיום אם לא אחזור ניחוש שמא לוה מאחר והמקבל מתנה לא יניחנו בטענה דזכה המקבל למפרע מיום הכתיבה, כיון דלא חזר בנתיים, אע"כ דבכה"ג דלא הוי רק מניעת פרעון והחוב נשאר על עיקר הבע"ד ל"ח, ודוקא בשובר דמוציאים ממנו הכתובה, וגם כיון דמכר הכתובה עיקר הבע"ד הוא הבעל לגבי לוקח ובמה דאינו גובה ממנו הוי פסידא דאף דהי' מתחייב לשלם הזיקו ע"י גרמי, מ"מ עכ"פ הפסידו לו עיקר חובו, משא"כ בבע"ח דעלמא דנשאר חיובו ל"ח, וכן מוכח עוד דלהפוסקי' דמע"פ מוקדם ומבש"ט מאוחר, מע"פ קודם יקשה לאוקימת' דרב אסי אם אין בו אחריות מחזיר בחייב מודה ניחוש שמא בנתיים לוה עוד מאחר וזה יטעון שהוא מלוה ע"פ מוקדם, ומכ"ש לשנויי' דאביי דחיישי' לפרעון ולקנוני' דגם באין בו אחריות נכסי' ניחוש לקנוני' נגד הבע"ח לתי' א' דתוס' דהכא, אע"כ דבכה"ג גם בתירוצם א' ל"ח לקנוני':

תד"ה שובר בזמנו טורף, ונראה שתק"ח הוא. קשה לי דבשחרור ל"ש טעם זה דאף אם לא יהי' הדין דעבחז"ל מ"מ רשאין לכתוב לרב בלא עבד עמו דהרי אפי' לר"מ דחוב הוא לעבד ג"כ הדין דכותבים דאל"כ היכי קתני במתני' דבשחרור חיישינן לנמלך הא אביי ל"ח לאקרי וכתב, ונצטרך לומר דאתיא רק כרבנן דזכות הוא לו, א"כ היכי אמרינן לעיל גבי שחרור הניחא למ"ד כו' וכאביי אלא לר"מ כו', הא לאביי ממילא בהכרח רק כרבנן, אע"כ דגם לר"מ כותבים ומטעם דסתמא נמסר כדינו בפני עדי מסירה ויהי' קול דלא נמסר ביום שנכתב כמו בגט, ואף דתוס' בסוגיא דנכתב ביום, הקשו אחר כך דניחוש

שמא תזנה וימסור לה בצנעה כדי לחפות, ותי' דלא מקדים פורעניות, ובעבד ל"ש לא מקדים פורעניות, מ"מ באמת קיים התי' הראשון דקלא איכא גבי עבד ולחיפוי ל"ש בעבד, א"כ עכ"פ יהי' מאיזה טעם שיהי' מדמוקי' הברייתא במצא שחרור גם לאביי אליבא דר"מ, ממילא מוכח דגם לר"מ כותבי', דהרי קתני אין הרב מודה ל"י, וא"כ בשחרור ל"ש התקנה, וי"ל דבאמת התקנה משום לא פלוג דשאר השטרות. ונסתפקו אח"כ אי אמרי' גם לענין איסור לא פלוג, ובמהר"ם שיף הקשה על תוס' דגם לענין איסור שייך התקנה שלא יהא רשאין לכתוב, דשמא בא העבד על בתו וחופה עלי' עיי"ש:

ולענ"ד בהיפוך דגם מש"ה ל"צ לתקנו בעבד מכח ראיה ברורה הנ"ל דעבד כותבי' אף לדר"מ, ובזה אפשר לקיים דברי המהרש"א בסוגיא דשטרי הקנאה ברש"י ד"ה אפילו בשטרי דלא הקנאה וכו' משום דקשיא ליה אמתני' דנמלך הא אין כותבי', ולאקרי וכתב ל"ח עיי"ש:

ולכאורה ז"א דהא דבגט ושחרור ממילא כותבי' מטעמא דמסתמא ימסור בפני ע"מ ויפקו קלא, ובדייתקי ג"כ כותבי' דאם יתן בנתיים לאחר ממילא בתרא זכי, ובמתנה הא לפמ"ש תוס' דמהיום ולא"מ, היינו מהיום אם לא אחזיר ג"כ הדין דכותבי' דהא בתרא זכי (וסברא זו מוכרח לכאורה מהא דאמרי' לעיל דבמתנה אמר תנו נותנים עכ"פ במתנה דמהיום אם לא אחזיר ניחוש שמא לוה מאחר והמקבל מתנה לא יניחנו בטענה דזכי המקבל למפרע מיום הכתיבה כיון דל"ח בנתיים, אע"כ דבכה"ג דלא הוי רק משום פרעון והחוב נשאר על עיקר הבע"ד ל"ח ודוקא בשובר מוציאים ממנו) והרי ממה נפשך אם נימא דאביי דחיק' ליה לפרש באם לא אחזיר, ומה דקאמר איהו גופא איזה מתנת בריא היינו מהיום ולא"מ, מ"מ מה צריכים לומר דקשיא ליה לאביי משום דלא ס"ל אקרי וכתב, אמאי לא אמרי' בפשוטו דהיה קשה לו אמאי אמר תנו נותנים, אע"כ דעבחז"ל, אלא ודאי דהיה אפשר לפרש דמהיום אם לא אחזיר א"כ ממילא הדין דכותבים, ומשוברי ג"כ ליכא ראי' דהא באמת איתא לדשמואל, דחזר ומחלו מחל, ואביי דאמר לקמן אפ"ת ליתא לדשמואל, היינו דליכא ראיה לדשמואל, אבל מ"מ משמע דל"פ אדשמואל ובזה לכאורה נדחו דברי מהרש"א, ולפי הנ"ל אפשר לקיים דבריו להסוברים דלר"מ דע"ח כרתי א"צ למסור בפני ע"מ, א"כ י"ל אף דבאמת אפילו דלרבנן בגט שחרור כותבי' ומטעם דל"ח שמא יתן דע"מ מפקי לקלא, י"ל דזה רק לרבנן דע"מ כרתי, אבל לר"מ דע"ח כרתי יש לחוש שיוציא' בלא ע"מ, היה מהראוי דלא לכתוב, ושאני בגט משום דלא מקדים אינש, רק אי אמרי' עדבחז"ל כותבי' גט לר"מ לשיטה דזכות הוא לעבד, וא"כ י"ל דאביי סובר דמתני' דנמלך אתי' אפילו לר"מ, והוכיח שפיר דעבחז"ל:

ומיושב ג"כ הא דאמרי' הניחא לר"מ וכאביי היינו דלר"מ שפיר הוי התקנה כמו בכל השטרות דבלא"ה לא יהיו רשאין לכתוב דחשש שלא יתן עד תשרי ולא יתן בפני ע"מ, ודו"ק:

בא"ד וא"ת וניחוש שמא זבנה לכתובת' וכו'. ולכאורה צריך להבין דמאי פריך הגמרא ניחוש שמא וכו' הא אף הדין דל"י מ"מ יהיה ביד הלוקח לגבות מהבעל מספק, וכבר כתבתי מזה. ולזה נ"ל לשיטת הרי"ף במקום שכותבים נאמן לומר פרעתי, וא"כ י"ל דהכי פרכי' אם יהיה הדין דל"י ממילא ישאר השטר ביד הלוקח, ואפשר שבמשך הזמן ימצא ראיה להלוקח שהשובר הזה פסול וגובה בשטר שבידו, אבל אם נחזיר השובר לבעל, ילך הבעל בשובר שבידו ויוציא השטר כתובה מיד הלוקח, דהלקוחות לא יאמרו אייתי ראיה דסברי קמו רבנן למלתא, ואם אח"כ ימצא ראיה שהשובר פסול במה יגבה כיון דאין שטר כתובה בידם, וזהו במקום שכותבים דאין גובים בלא כתובה, ומרווחנא טובא בזה, מה דמקשי' על שנוי' דאביי שט"כ יוצא מת"י דניחוש שהקנה בקנין אג"ק והיינו כיון דכתוב' בידה ויכול לחזור לו ממילא אין הפרש בין נחזיר לו השובר או יהיה מונח כיון דכתוב' אינו ביד הלוקח דעיקר החשש רק שיוציא הכתוב' מיד הלוקח, וא"כ ממילא מיושב קושי' תוס' דאם מכרה ביום שנכתב, ממילא אם יהיה השובר ביד הבעל לא יהיה בכחו להוציא הכתובה מיד הלוקח כיון דשניהם ביום א', ואפשר בלא שיטת הרי"ף י"ל לפירכת הש"ס דסתמא קתני אף לענין תוס' כתובה דליכא תנאי ב"ד וכסוגיא הנ"ל:

גם בלא"ה אני מסופק די"ל דגם בעיקר כתובה אם מכרה, לגבי הלוקח לא הוי תנאי ב"ד והוי רק בע"ח דעלמא דא"י לגבות בלא שטר, ואף דבא מכחה ולדידה הוי תנב"ד, הרי חזינן דבדיד' גופא דעת המרדכי דאם נשאת לאחר אינה גובה בלא כתובה כמו שכתב בהגהת ש"ע אה"ע (סימן ק') ולגבי הלוקח ל"ש לחלק, דעד שתנשא יהי' לו דין תנב"ד. ואח"כ לא, מסתבר יותר דפקע כח מעב"ד ממנו מיד, ועדיין בזה צריך חיפוש ובדיקה בתלמוד, עכ"פ לשיטת הרי"ף מרווח היטב בעזה"י:

הנ"י הקשה בשם הר"ן בסוגיין, דאמאי במתנת בריא אמר תנו אין נותנין הא הדין דאין כותבי' ולאקרי וכתב ל"ח, ביאור הדברים תמצא בשיטה מקובצת דס"ל להר"ן כיון דנקט בכל הסוגיא דהקנאה בטעם דחיישי' לקנוניא, נשמע דס"ל דלא כרב אסי, ול"ח לאקרי וכתב, והמציא הר"ן בזה חידוש דין דמתנה כותבים דלא שכיח שיחזור ויתן לאחר:

ולע"ד יש לדון בזה טובא דהא בברייתא קתני איזה מתנת בריא כו' שנכתב מהיום ולא"מ והיינו אם לא אחזור, וא"כ מנ"ל דהפירוש דבמתנה דעלמא אפי' אומר תנו א"נ

אימא בהיפוך דבעלמא גם בלא אמר נותנים דל"ח לנמלך כיון דא"כ, ורק מהיום אם לא אחזור דהדין דכותבי' בזה חיישי' לנמלך:

דף כ:

גמ' תרדא, עיין ב"ק דף ק"ה ע"ב וזבחים דף כ"ה כ"ב:

שם שטרי חליצה ומיאונין תנן, ע' במרדכי פ' מצות חליצה דאיסור יבמה לשוק הוי בכלל אין דבר שבערוה פחות משנים, ונראה ראי' לזה מסוגיין האיך פשיט מר איסורא מממונא וכו' שטרי חליצה ומאונין תנן ע' בתוס' דהא דלא ילפינן איסורא מממונא היינו דבחומרא דא"א החמירו, ואעפ"כ פשיט לי' מחליצה ומיאון, דממיאון לכאורה ליכא ראי' כ"כ כיון דלא הוי אלא קדושין דרבנן אלא דהראי' מחליצה הרי דמדמי לה חליצה לאיסור א"א. ובתשובה כתבתי מזה בעזה"י. (ועי' חי' גיטין דף כ"ח א'):

שם דכתיבי בתלת ידי ספרי כו' וכתב במהרש"א דה"ה דהוי מצי לאוקמי דמקויימי' ומלו' מקיים שטריה, אלא דניחא ליה לאוקמי הך סיפא אפילו באין מקויימים עכ"ל. והוא דוחק קצת כיון דממילא הרישא דא' שלוה מג' מוקמי' במקויימים ואמאי לא ניחא לאוקמי גם סיפא בהכי, והיה נ"ל לתרץ קושית המהרש"א דהא לכאורה קשה במה דמשנינן ברישא דמקויימי' הא לשמואל (דף ט"ז ע"ב) דסבר דלפרעון ל"ח ומצא שטר הקנאה יחזיר א"כ ממילא בכ' הנפק ג"כ יחזיר כיון דליכא חשש דלא לוה עד תשרי. א"כ אמאי קתני ברישא יחזיר ללוה. וצ"ל כיון דשלשה שטרות ביחד הוי הוכחה שהם פרועים ונפלו מהלוה, וא"כ י"ל דעל הסיפא לא הו"מ לאוקמי במקויימים דא"כ יקשה לשמואל דל"ח לפרעון מאי איריא דהם ג' שטרות אף בשטר א' מקויים הדין דיחזיר למלוה, אע"כ דלא מיירי במקויימים:

שם סמפון היוצא כו' (עי' שו"ת ח"א סו"ס קמ"ו):

תוד"ה איסורא כו' ועוי"ל דמדאו' כו' מדברי תוס' שכ' דחשש דב' יוסף ב"ש הוא רק דרבנן, א"כ מדאמרינן נ"מ לאהדורי גט אשה בסימנים מוכח דגם בחשש דרבנן לא מהני סי' אמצעי אם סי' דרבנן, אולם זהו יש לדחות, דהא פשיטא הא דבהוחזקו ליכא דאורייתא, היינו היכי דידעינן דמיב"ש זה נפל גט, אבל אם נמצא גט ולא נודע ממי נפל, פשיטא דבהוחזקו ב' יב"ש הוא חשש דאורייתא, והוי סי' גמור מדאורייתא. א"כ י"ל הא דאמרינן נ"מ לאהדורי גט אשה בסי' מיירי בכה"ג, מ"מ צ"ל דמיירי שאין הבעל תובע בעצמו הגט אלא איש אחר שאומר שהוא שלוחו של זה ונותן סי', אבל אם הבעל תובע אמרינן דזהו ודאי אמת דנפל ממנו גיטו דלא חשבינן ליה למשקר כיון דבידו לגרש, כמו באמר גרשתי, וכיון דמהימנינן ליה דנפל, הוי רק חשש דרבנן, דשמא גם מיב"ש אחר

נפל ממנו גט ומהני הסי' אמצעי, ובזה אפשר יש ליישב לישנא דרש"י גיטין, רבב"ח ארכס ליה גיטא, שליח הוי, והיינו דאילו הי' המגרש עצמו לא הוי רק חששא דרבנן ול"צ לסימן מובהק אמנם אין לבנות דיק על דקדוק קלוש כזה:

וגם בזה יש לפקפק דאולי אין ללמוד זה משטרא דעלמא, דהא מצינו לעיל בחששא דשני יב"ש בפ"ק דמציעא, מי פשיט מר איסורא מממונא, אמנם י"ל דדוקא התם דאין אדם מוחזק בממון, דאף דבמה דמחזירין השטר מוציאין מהלקוחות, מ"מ עתה דנין רק על שטר שנמצא דאין אדם מוחזק בו, כמ"ש תוס' להדיא חולין (דף צ"ו ע"א) ומזה קשה לי על תוס' בב"מ שם עליה דההיא מי פשיט מר איסורא מממונא, הא חזינן דבממון אין הולכין אחר הרוב, ובאיסור הולכים, ולא ידעתי, הא מזה מוכח רק דחזקת ממון אלים, אבל בשטר הנמצא דאין אדם מוחזק בו יש לומר דקיל יותר מאסורא:

אאב"ה שמעתי מפי אאמ"ו נ"י דהי' מגמגם עוד על קושית תוס' הנ"ל, הא חזינן דאף אי סימנא לאו דאורייתא, ומדאורייתא חיישי' דמתרמי עוד חפץ כזה, מ"מ תיקנו חז"ל להדורא אבידה בסימנים, ואף שט"ח מחזירין בסי', א"כ י"ל ה"נ לענין חשש שני יב"ש אף אי הוי דאורייתא, מ"מ הוי כמו סי' ומחזירין בתקנתא דרבנן משא"כ באיסור:

פרק ב - אלו מציאות:

דף כא.

מתני' מצא פירות כו' ומפרש בגמרא דאגב יקירייהו כו' וידע שנפלו ממנו. אבל היכא דאפשר דבשעה שמוצאה עדיין לא ידעו הבעלים דנפל מנייהו אף אילו ידעו היו מייאשים, מ"מ הוי יאוש שלא מדעת דלא מהני והיאוש של אח"כ לא מהני כיון דבאיסורא אתי לידו (וידו כיד בעלים כיון דבתחלה נעשה שומר דבעלים הלכך לעולם אין נקנית ביאוש הואיל וישנה ברשות בעלים רמב"ן במלחמות) אבל אם נפל לזוטו של ים וכדומה שאבוד ממנו ומכל אדם אף על פי שלא ידעו הבעלים מזה הוי יאוש דאין עליה שם אבידה ורחמנא שרייה דכתיב אשר תאבד ממנו, ממנו דוקא ולא שאבודה מכל אדם. גמרא. ואפילו אמר לא מייאשנא לאו כמיניה. ואפילו מרדפים אחריהם. נ"י. ובכל מקום דבעיא מדעת בעלים אם הוא של יתומים קטנים דלאו בני מחילה נינהו לא מהני יאוש דידהו כך מתבאר בסוגיא דף כ"ב ע"ב. ומזה קשה לי במה דאמרינן בסוגיא אההיא דכל אדם מותר בלקט משילכו הנמושות דלא מקרי יאוש של"מ דעניים דבדוכתא אחריתא אמרי דעניי העיר מלקטים. וקשה לי הא גם לעניים קטנים יש חלק בלקט. ולגבייהו הוי יאוש שלא מדעת וצ"ע. (עי' לק' דף כ"ב מש"כ שם):

תוס' ד"ה אלו מציאות שלו, וא"ת כריכות אי דרך נפילה היא א"כ א"י היכן נפלו. לכאורה אמאי נקטו קושייתם בדרך סברא דעל הספק מתייאש, דבזה יש לפקפק דאימא מס' אינו מתייאש דסובר דלמא דרך רה"י נפלו ויהי' לו סימן (והא דסימן העשוי לדרוס אינו סימן ומתייאש מספק, דשמא נדרס הסימן, י"ל דמצוי יותר שיהא נדרס, וגם אולי הכא בספק אם נפלו ברה"י י"ל כיון דהוי ב' ספיקות, דשמא נפלו ברה"י, ואף אם ברה"ר שמא לא יהא נדרס. אמנם בזה יש לפקפק דלא הוי ב' ספיקות כיון דהדין דהמוצא ברה"ר אף במוצא הסי' קיים בו מ"מ הוא שלו משום דהבעלים מייאשים דחששו שמא יהא נדרס, א"כ ממילא הוי רק ס' א' דשמא נפלו ברה"ר ובזה אף אם לא נדרס הסי' מכל מקום יחזיק המוצא לעצמו) ועדיפא הוה ליה להקשות בדרך ממה נפשך אם אינו מתייאש מספק גם ברה"ר אמאי הוא שלו, הא הבעלים לא נתייאשו דחוששי' שמא נפל לרה"י, ואם מתייאשו מספק ברה"י אמאי חייב להכריז הא נתייאשו שמא נפלו ברה"ר:

ואפשר לומר משום די"ל דרבה ס"ל בהא כרבא דישל"מ הוי יאוש, מש"ה ברה"ר הוא שלו, דאף דהבעלים חוששים שמא ברה"י נפלו מ"מ כיון דבאמת נפל ברה"ר אמרי' אלו ידעו הבעלים דנפל ברה"ר הוי מייאשו ממילא הוי יאוש, מש"ה הוצרכו להקשות רק מסברא:

אולם י"ל לפ"ז עדיין אין מקום לקושייתם דהא י"ל דלרבא כל הנך דמתני' מחזקי' בכלל שלא מדעת, ולא מוכרחי' לסברא דאיידי דחשיבי או יקירי מידע ידעי, וא"כ י"ל דמש"ה ברה"י חייב להכריז. דאף אם יודע דנפל ולא ידע להיכן נפל ומייאש דשמא נפלו לרה"ר, מ"מ אנן חיישי' דשמא לא ידע דנפל, (ובזה לא ידע) ואנו באים לדון היאוש מכח דאלו ידעו דנפל. ובזה כיון דבאמת דברה"י אלו הי' ידוע לו כל ענין הנפילה שנפל ברה"י לא היה מייאש מכח אלו ידע שנפל ולא ידע ברה"י נפל אז מייאשו, א"כ ס"ל דאין אנו דנין ידיעה לחצאין כיון דהשתא לא ידע כלל דנפל, וגם אלו ידע האמת שנפל וגם ידע שנפל ברה"י לא הוי מייאשו, בכה"ג לא הוי יאוש וע':

ובעיקר דבריהם שהניחו יסוד דלרבה מיירי כריכות אף בדרך נפילה, וע"ז הקשה דברה"י הוי יאוש דא"י להיכן נפל, ותירצו מ"מ ידוע לו אם נפל ברה"ר כו'. יש לע' דמנ"ל לעשות יסוד ולבנות עליו דייק, דדלמא באמת גם לרבה מיירי כריכות בדרך הנוח דוקא כמו לרבא, ודלמא באמת בדרך נפילה גם ברה"י הוא שלו דמייאשו כיון דא"י להיכן נפל בודאי. אי היה הסברא נותנת דספק לא מייאשו. היה מקום להקשות דאמאי ברה"ר שלו הא לא מייאשו דחוששים שמא ברה"י נפל, ובזה לא היה אפשר לתרץ דבאמת דרך נפילה גם ברה"ר חייב להכריז, וכריכות ברה"ר מיירי רק בהניח, דא"כ מאי פריך

מככרות של בעה"ב, הא ככרות דאיירי דרך נפילה גם ברה"ר חייב להכריז, והיינו מוכרחים לסברתם דמ"מ ידוע סתמא אם נפל ברה"ר או ברה"י. אבל לפ"מ דנקטו תוס' לסברא פשוטה דעל הספק מייאשו, לא ידעתי הכרח לתירוצם לדינא:

ואולי מכאן יש ראיה דלא כמהרש"א שהעלה דתוס' ס"ל דלא כהרא"ש, וס"ל דלתוס' דרה"י אינו משתמר כלל, אלא דתוס' ס"ל ג"כ כהרא"ש דרה"י משתמר קצת, ומה דכתבו בין בדרך הנוח, היינו בדין דברה"ר הוא שלו משכחת גם בהניח, וא"כ שפיר הוכיחו שיטתם ממה דאמרי' בסוגיא ככרות של בעה"ב חייב להכריז בין ברה"י ובין ברה"ר, דמשמע דעיקר הקושיא רק ברה"ר אבל ברה"י ניחא, ובזה יקשה דברה"ר דמיירי ע"כ בדרך נפילה, דאי בהנוח אמאי באין בו סי' הוא שלו, אלא ודאי מיירי בנפילה, ובנפילה מתייאשו גם ברה"י, דחושש דנפלו ברה"ר ונדרס, וע"כ בזה ידוע לו דנפל ברה"י, משא"כ לשיטת המהרש"א אין זה ראיה די"ל דמרה"י ליכא קושיא דדלמא מיירי בהניח:

דף כא:

אתמר ישל"מ אביי אמר כו' ת"ש פירות מפוזרים כו', והא לא ידע דנפל כו' ע"כ, והיינו דליתסר מספיקא שמא לא ידעו הבעלים דנפלו מיני', וכ"כ להדיא הה"מ פי"ד ה"ה מהל' גו"א, ומעתה יקשה מה פריך הש"ס אימא דמותר מס"ס, ספק דנכרי ואת"ל דישראל שמא ידע דנפל מיני', וזה בודאי לא מסתבר לומר דסתמא קתני אף במקום שאין נכרי כלל וכלל, דהא פשיטא דליכא דוחק לומר מתני' בסתמא דגם נכרים מצויין שם, אע"כ דפירכת הש"ס דסתמא קתני אף ברוב ישראלים, דהא ברוב נכרים אף ביש בו סימן הוא שלו, ולאוקמי מתני' דוקא במחצה על מחצה זהו ודאי דחיקא טובא, ולזה ס"ל להש"ס דמיירי אף ברוב ישראלים והוי כמו ודאי ישראל וליכא למחשבי' כלל לספק ספיקא:

ובאמת נ"ל לדינא במצא אבידה שא"ב סי' מדברים שאינם חשובים דהוי ס' ישל"מ, ובעיר מחצה עכו"ם ומחצה ישראל דמותר מס"ס, ס' דנכרי וס' ידע דנפל מיני', ובזה נ"ל דמיושב סוגיא דלקמן (דף כ"ד) ת"ש מצא בה אבידה אם ר"י כו' שמעת מיני' כי אמר רשב"א בר"נ אבל בר"י לא כו', וקשה לי דלמא מתני' מיירי באבידה שאינו מדברים החשובים דאפשר דלא ידע דנפל, ומשו"ה בר"י אסור דהוי ישל"מ, ובר"נ מותר דתלינן בר"נ, אבל בידע דנפל י"ל דאפילו בר"י הוא יאוש, וביותר קשה דהא גם למה דמשני בטמון הוי יאוש רק דהוי ישל"מ וכמ"ש תוס', א"כ למה ליה לדחוקי בטמון לוקמי בקיצור בישל"מ, ולפי הנ"ל ניחא דא"א לאוקמי מתני' בכך דעדיין קשה הא דקתני במתני' דמכשירין מחצה ע"מ חייב להכריז ואמאי הא הוי ס"ס, ס' דנכרי ואת"ל דישראל שמא ידע דנפל מיני' והוי יאוש, ולזה מוקי בטמון דהוי ודאי הנחה והוי ישל"מ, ואף

דלא מביא הש"ס הך בבא דמע"מ, י"ל דמתחלה דרצה לפשוט ס"ל דסתמא קתני בכל ענין אף מדברים החשובים, והתרצן דדחיק ומוקי בטמון ולא מוקי בישל"מ מכח בבא דמע"מ וכנ"ל (עי' מש"כ לקן דף כ"ד באורך):

ובזה מיושב ג"כ קושי' תוס' דאמאי שני רי"צ אדם עשוי למשמש בכיסו אברייתא ולא משני כן אמתני', והיינו דממתני' אין הקושיא חזקה כ"כ דאפשר דמיירי במע"מ עכו"ם וישראלים והוי ס"ס, אבל בברייתא דקתני בתי כנסיות ובתי מדרשות דמוקמי' לקמן בשל ישראל ויתבי בה עכו"ם, ופירשו הראשונים דהוי יאוש כיון דעכו"ם שומרים ומחפשים תמיד מסתמא ימצא עכו"ם, והיינו לענין יאוש, אבל לענין לתלות ממי נפל הוי רוב ישראלים וליכא ס"ס, אך למ"ש הר"ן הובא בשיטה מקובצת שם בסוגיא דמצא אחר הגפה דטמון באשפה הוי רק ספק הנוח ולא יגע בו, דבמקום המשתמר לגמרי אף ס' הנוח ויש בו סימן אסור דשמא הניח שם ומפסיד לבעלים במה שנוטלה שמוציאה ממקום המשתמר לגמרי למקום משתמר ואינו משתמר דאצלו הוי רק משתמר קצת דשמא לא ישמעו הבעלים ההכרזה ע"ש, וא"כ תקשי לפי האמת בהא דמשני הש"ס דמתני' דמצא בה אבידה מיירי בטמון היכי קתני מע"מ חייב להכריז הא הוי ס"ס, ס' נכרי ואת"ל ישראל דילמא דרך נפילה, ודוק:

שם גמרא הא ל"י דנפל מיני' וכו'. במהרש"א הקשה דדלמא אביי מוקי מתני' בדרך הנחה כמ"ש תוס' במתני' דלרבה כולה מתני' מצי מיירי בין דרך נפילה ובין דרך הנחה, ותי' דהא קיימא לן כרבא בענין סי' העשוי לידרס, וע"כ מתני' בדרך נפילה וקיימא לן ג"כ כאביי דישל"מ לא הוי יאוש ושפיר פריך הש"ס ע"ש:

ודעתו הקדושה נעלם ממני מה שהחליט בפשיטות גמור בדרך הנוח הוי מדעת, הא כל עיקר היתרא דהנוח מקרי אבידה, היינו דהניחו שם לפי שעה ואח"כ שכחם, וכמ"ש תוס' לקמן (דף כ"ה) ד"ה ואם נטל, וכ"כ הרא"ש הא דהניח ברה"ר הדבר שאין בו סי' מותר דהוי אבידה מדעת דהניח שם להקל ממשאו ואח"כ שכחן, וא"כ בזמן ששכח כל כמה דלא נזכר ששכחן הוי ישל"מ:

ומלבד שמסתבר כן תמוהים לי דברי המהרש"א דלפי תירוצו קשה מאי פריך הש"ס מברייתא דהמוצא מעות וכו' וכמ"ש תוס' דמיירי אפי' דבר שיש בו סימן כדלקמן מדקתני שהרבים מצויים שם, ובזה קשה דלמא מיירי דרך הנוח ולא מבעי' למה שרוצה להגי' המהרש"ל בסוגיא דלקמן (דף כ"ד) אלא לעולם בצבורים ע"ש, א"כ מיירי באמת הך ברייתא בהנוח, אלא אפילו לגירסתנו קשה דלמא מיירי בהנוח, ואם נימא דבתי כנסיות אף דיתבי עובדי כוכבים ומזלות מ"מ מה שבא דרך הנוח מקרי משתמר קצת

דיראים ליטול ואסור ליגע בו, וע"כ הברייתא מיירי דרך נפילה, א"כ בקיצור לא הקשו תוס' דאמאי לא אמר ר' יצחק מלתי' אמתני' דמעות מפוזרות, דהא י"ל דסבר כרבה, ובמתני' מצי לאוקמי דרך הנוח וכקושיית מהרש"א, אבל מברייתא דמשתמר קצת ולא מצי מיירי דרך הנוח פריך שפיר:

אלא נראה דאין מקום לדברי המהרש"א, ובאמת אף בהניח דברים דלא חשיבי שאינו נזכר בהם מיד הוי ישל"מ בזמן ששכחם, וע"כ כן דעת הש"כ (בסי' ר"ה סק"ל) עיי"ש:

אך כ"ז לדעת הרמב"ם וסייעתו אבידה מדעת היינו היכא דנתייאש, אבל בלא"ה אף שאין עליו חיוב השבה מ"מ אסור לרואה ליטלו, אבל למה שהשיג הטור (בסימן ר"ס) דאבידה מדעת הוי הפקר הנכון עם המהרש"א דלענין הנחה לא פריך הש"ס מידי, אך באמת הנהו שיטות מצו סברי דרה"י מקרי משתמר קצת, וא"כ אף לרבה כולה מתני' מיירי רק בנפילה, דבהנוח הא ברה"י לא יגע, וקושית המהרש"א לק"מ, רק עיקר קושית מהרש"א לשיטת תוס' ולשיטתם י"ל כדכתיבנא. וק"ל:

(ולכאורה קשה לפי הצד דפליגי רבנן עלה דרשב"א אפילו ברוב נכרים לקמן (דף כ"ד) ומבאר בתוס' לקמן (דף כ"ג) ד"ה והא איכא נכרים, לחלק בין ההיא דנפל דכיון דיש בו סימן אפשר לברורי להשיב לבעלים ע"י סי' מתקנינן, ע"ש, א"כ דלמא מתני' ברוב נכרים ובדבר שאין בו סי' דליכא לברורי. ואפשר לומר כיון דמסתמא דמתני' דמכשירים דבר"נ אין חייב להכריז, ולאוקימתא קמייתא לקמן דאתיא כרשב"א ובטמון, א"כ ס"ל לסתם מתני' דתליא בנכרים מסתמא סתם מתני' דהכא ג"כ ס"ל כן, ומיירי ע"כ ברוב נכרים. וכן מאידך אוקימתא, דאתיא אף כרבנן, דגם לרבנן א"צ להכריז רק במניח וממילא מדקתני במתני' דביש בו סי' חייב להכריז ע"כ מיירי ברוב ישראל):

שם בגמרא משילכו בה הנמושות כו' ריש לקיש אמר וכו', והרמב"ם בחבורו העתיק לדר"ל, וכתב הכ"מ בשם הרשב"א דס"ל להרמב"ם דר"י ור"ל לאו בדיני פליגי אלא בפירוש תיבת נמושות והראיה ע"ז דאטו באתר דליכא סבי יהיה כל אדם אסור לעולם ליטול, אע"כ דלא פליגי ונקט הרמב"ם לישנא דר"ל שהוא שכיח בכל אתר עיי"ש, ועיין בהרמב"ם בפי' המשניות [פ"ח דפאה] ותמצא דגם לר"י עיקר מילתא דהזקנים הם הם המלקטים שניים והוי לקוטי בתר לקוטי, ור"י ור"ל חדא מילתא קאמרי עיי"ש, אבל רש"י מפרש דטעמא דר"י שהזקנים הולכים בנחת ועיניהם למטה ומעיינו טפי, משום הכי נתייאשו העניים ממנה עיי"ש:

בתוי"ט פאה פ"ח מ"א כתב נמושות כמו לא ימושו. שממשמשין והולכים ע"כ, והרא"ש כתב סבי דאזלי אתיגרא מתוך שהולכים כפופים ועיניהם מסתכלות למטה רואים כל

מה שמוטל לפניהם בקרקע ואינם משאירים כלום עכ"ל, וא"כ גם להך מ"ד נמושות מלשון לא ימיש:

שם גמ' מעיקרא איאושי. קשה לי הא גם לעניים קטנים יש להם חלק ומקרי יאוש שלא מדעת כדלקמן דף כ"ב ע"ב ועיין בתוס' ב"ב דף קמ"ג ע"ב ד"ה ואם [שכתבו הכא כיון דאין מפסידים ולא בא הריוח לידם שפיר מחלי] ועדיין צ"ע:

בסוגיא קשה לי בההיא דלקט הא גם לעניים קטנים יש חלק בהן, וחלקן מי התיר ליטול לעשירים הא אין הפקירן הפקר והוי כמו של"מ כדאמרי' לקמן יתמי מאי, ואי דנימא כיון דאף אם יטלנו קטן אין זכותו זכות גמורה והוי רק גזל מפני דרכי שלום, מש"ה במה שנטלו עשיר לא מקרי גזלן, הא מ"מ להני פוסקים דצרור וזרקו יש לו זכיי' מדאורייתא אף במציאה, א"כ בהך קטנים יקשה דיש להם יד לזכות, ומ"מ אין הפקירן הפקר, ובזה י"ל דאין בהם כח להפקירן במה דאתי לידיה, אבל מ"מ לא סילק זכותם מהם כמ"ש תוס' ב"ב, ואולם בזה עיקר היסוד לא ניחא להו, דאף בקטנים דאין להם יד, היינו דאם יטלו יכול אחר לחטוף ממנו דלא זכה הקטן בהגבהה דאין לו יד, אבל מ"מ יש לקטן חלק בלקט שהוא שלהם ליתן ולאכול, א"כ האיך ילקוט העשיר, הא יש קטנים ויונקי שדים דהוי כמו ישל"מ לגמרי דאין יאושן יאוש וצע"ג:

תד"ה ת"ש המוצא מעות מפוזרות וכו' דמשמע דבכל ענין וכו' ואע"ג דאיכא סימנים וכו', וע' בהמפרשים שנדחקו בזה הרבה דמה אולמיה דיש בו סי' בר"נ לאין בו סי', וע' בשיטה מקובצת:

ולי נראה עפמ"ש בהה"מ פי"א ה"א מהל' גזילה ואבידה להוכיח דספק ישל"מ אסור להחזיק בו לעצמו, והיינו מדפרכינן בשמעתין והא ל"י דנפל מיניה אף דהוא רק ספיקא ע"ש, וע' בכ"מ רפט"ו מהל' הנ"ל שהעלה בדעת הרמב"ם דסבר ישל"מ מותר להחזיק בו לעצמו והטעם כיון דלא יתברר לעולם מי המה הבעלים כיון דאין בו סי' יותר טוב להשתמש בו מספק ממה דנפסוק דיניח ע"ש, וע' בש"כ (סי' ר"ס סקכ"ה):

וא"כ נראה דהן הן דברי תוס' דאף דפרכי' ממתני' משום דפסיקא להש"ס מסברא דספק ישל"מ אסור לאביי, מ"מ לרי"צ אלימא לאקשויי מברייתא, דעל מתני' י"ל כדינא דהרמב"ם הנ"ל, ולזה פריך מברייתא דמיירי ביש בו סי' ויכולים הבעלים להתברר ע"י סי' ובזה בודאי ספק ישל"מ אסור, דגם הרמב"ם מודה בזה, ויפה עולה דברי תוס' והוא נכון:

(והנה בדעת הרמב"ם דספק ישל"מ מותר, לא פירשו נושאי כליו לדחות הה"מ הנ"ל):

בא"ד אע"ג דאיכא סי'. דבריהם מחוסר הבנה דמאי עדיפא הקושיא מכח יש בו סי' לא"ב סי', דהא הכא אף ביש בו סי' עומד לייאש הוי כמו אין בו סימן, ובשיטה מקובצת בשם גליון כ' דמדלא נקט בקיצור הטעם דתלוי בעובדי כוכבים ומזלות, ע"כ מיירי בראה דנפל מישראל, וא"כ מסתמא הגביהו מיד ודומה יותר דעדיין לא ידעו הבעלים דנפל, אבל אין זה מדוקדק בהסי' שכתבו תוס' דהו"ל לומר דע"כ מיירי בראה מישראל נפל, ואין זה תולה בין יש בו סי' לאין בו סימן:

והנראה לפמ"ש תוס' בב"ק (דף ס"ו ע"א) ד"ה מוצא אבידה, ותמצית דבריהם דאם בגזילה יאוש קונה ה"נ באבידה, אף היכא דבאיסור' אתי לידיה מהני היאוש שא"צ להחזיר החפץ רק דמים, אבל למ"ד דבגזל אין יאוש קונה גם באבדה ל"ק כלל, וצריך להחזיר גוף החפץ:

א"כ לכאורה יש לדקדק דמאי פריך והא ל"י דנפל, דלמא הא דקתני במתני' הרי אלו שלו היינו דממתין זמן רב עד דמסתמא כבר ידעו הבעלים ונתייאשו עתה ומהני היאוש עכ"פ דא"צ להחזיר גוף החפץ, ואנו דנין רק על הדמים, וכיון דהוי ספק אם ידע דנפל וזכה לגמרי, או דל"י דנפל ובאיסור' אתיא לידי' א"צ לשלם מספק, וביותר י"ל דיכול להחזיק בו מספק, דשמא ידעו הבעלים דנפל ומייאשו כיון דעומד הדבר לצאת מחזקת הבעלים, דהיינו לכשיודע דמתייאשו ויהי' נקנה לו גוף החפץ להמוצא, לא אלים כ"כ חזקת מר"ק וכעין מ"ש הט"ז יו"ד (סי' מ') גבי מחט בלב ויכול להחזיק בספק:

וצ"ל דפירכת הש"ס לאביי לשיטתיה דס"ל בב"ק (דף ס"ו ע"ב) דיאוש ל"ק בגזילה, וא"כ ה"ה באבידה היכא דבאיסורא אתי לידיה אין היאוש של אח"כ מועיל לקנות גוף החפץ ואלים טובא חזקת מר"ק לדון מכח חזקה דל"י דנפל א"י מרשות הבעלים לעולם:

והנה בעיקר קושי' תוס' בב"ק הנ"ל, אפשר לומר לפמ"ש הרמב"ן בפרקין בסוגי' דלקמן (דף כ"ו ע"ב) במה דאמרי' שם ואע"ג דחזרה לאחר יאוש שמתנה בעלמא היא דיהיב לי', היינו משום דאף דבגזלה יאוש כדי לא קנה, מ"מ הא כתיב בי' ג"כ אבידה דיאוש קונה אלא דאבידה מעלמא היכא דבא לידו קודם יאוש ל"ק ביאוש של אח"כ, היינו היכא דנטל ע"מ להחיזרה הוא שומר לבעלים והוי כמו פקדון בידי' ולא מהני יאוש, אבל התם דנטל ע"מ לגוזלה אין ידו כיד הבעלים וקני יאוש. וע"ש:

וא"כ י"ל דאף דתוס' בסוגיא הנ"ל כתבו דהא דאמרי' מתנה בעלמא הוא דיהיב לי' היינו דלא מתקן לאו דלא תוכל, אבל לאו דגזל תיקן, היינו דס"ל דלאותו צד דבגזל אין יאוש קונה, ומשמע בב"ק דעיקר הטעם דלא ילפינן גזל מאבידה היינו משום דאבידה דבהתירא אתי לידיה, וגזל באיסורא אתי לידיה, הרי אף דבגזל אין ידו כיד בעלי', מ"מ כל

באיסורא אתי לידי' לא מהני יאוש, א"כ מה בכך הא דכתי' ביה אבידה בענין דלא נעשה ידו כיד בעלי', מ"מ לא ליקני יאוש כיון דבאיסור אתי לידי' דהא משמע דאין הפרש בין גזל לאבידה, אלא דתלינן אי בהתירא אתי לידי' או באיסורא אתי לידי', אבל מ"מ מספיק יסוד דברי הרמב"ן ליישב עכ"פ קושי' התוס' בב"ק הנ"ל דלאידך צד דבגזל יאוש קונה וילפי' מאבידה היינו דוקא באבידה ל"ק ביאוש שלאח"כ כיון דידו כיד בעלים משא"כ בגזילה:

אמנם י"ל דהא דלא תירצו תוס' כן, היינו משום דמשמע בסוגי' דגם באין בו סי' אם בא לידו קודם יאוש, לאביי ל"מ יאוש שלאח"כ, ובזה בא"ב סי' ס"ל דל"ש לומר דידו כיד בעלים, דלא נעשה שומר לבעלים די"ל שאינו מחוייב בשמירה כיון דאין עומד להתברר להחזיר לבעלים, וכמו דנראה דכשהמוצא דבר שא"ב סי' ולא ידעו הבעלים מנפילה דאינו מחוייב להגביה ולהחזירה כמו שיבואר לפנינו בדברינו בעזה"י, ה"נ בנטלה דאף דא"י לזכות לעצמו כיון שלא ידעו הבעלים דנפל, אבל אין עליו חיוב שמירה, ושפיר הקשו תוס' מ"ש דיאוש באבידה בא"ב סי' ובאיסורא אתי לידיה דל"ק, ומ"ש דבגזלה דקנה והוצרכו לתרוצם דגם באבידה קנה החפץ ומחזיר הדמים:

ולפ"ז נ"ל דמודה תוס' דביש בו סי' וייאשו הבעלים אח"כ דל"ק גוף החפץ דבשמירה ידו כיד הבעלים, ול"מ יאוש, וא"כ י"ל דזה כוונתם כאן דר' יצחק תי' הברייתא דאלים קושיא יותר, דהיינו ממתני' לא קשה רק לאביי לשיטתו וכו', אבל למ"ד יאוש קנה בגזל וה"נ באבידה בא"ב סימן קנה יאוש שלאח"כ לענין גוף החפץ, ממילא מספק יכול להחזיקו בו מיד, אבל הברייתא מיירי ביש בו סי' דידו כיד בעלים ול"ק יאוש שלאח"כ שפיר קשה, ואף שרחוק הוא להעמיד כן כוונת התוס', וביותר דנראה דעיקר סברת הרמב"ן משום דמכח דידו כיד בעלים הוי כמונח ברשות בעלים דל"מ יאוש, ומדברי תוס' לקמן (דף כ"ו ע"א) ד"ה בכותל חדש, ובד"ה וניזל בתר בתרא, מבואר דס"ל דגם בנאבד חפץ בביתו מהני יאוש, א"כ אזדא יסוד דברי הרמב"ן, מ"מ לא מנעתי מלכותבו כיון דתוכן הדברים נכונים וראויים לאמרם בעזה"י:

ומתוך יסוד דברי הרמב"ן הנ"ל נ"ל דין חדש דבמצא בעיר שרובה עובדי כוכבים ומזלות לפ"מ דקיימא לן כרשב"א דתולה בעובדי כוכבים ומזלות, ואח"כ מברר ישראל דשלו הוא אלא דל"י דנפל מיני', בזה בשעה שנתוודע להבעלים דנפל וייאשו דזכה המוצא דאף באיסורא אתי לידי', מ"מ כיון דהוא רשאי לתלות בעובדי כוכבים ומזלות ונטלה ע"מ לזכות לא נעשה שומר לבעלים וזכה אח"כ ביאוש:

ובעיקר קושי' התוס' בשמעתין אמאי לא תי' ר' יצחק כן אמתני', נלענ"ד בפשיטות לפ"מ שכתבתי לעילד הא דפרכי' אמתני', נלענ"ד בפשיטות לפ"מ שכתבתי לעיל דהא דפרכי' אמתני' ולא מוקמי בר"נ ובא"ב סי' תולין בעובדי כוכבים ומזלות וביש בו סי' אין תולין כיון דאפשר להתברר ואתיא כדרבנן דרשב"א, ולל"ק דמוקי בטמון תירצו בדחיקא דסתם מתני' דהכא לא פליג אסתם מתני' דמכשירי', וא"כ י"ל דר"י תי' הברייתא דאלים יותר לאקשויי דבמתני' איכא לדחוקי דסתם מתני' דהכא כרבנן דרשב"א, אבל בברייתא דקתני מפני שהבעלים מתייאשים מהם ולא קתני הטעם דתולין בעובדי כוכבים ומזלות או משום דמיירי ברוב ישראל ורק כיון דיתבי עובדי כוכבים ומזלות לשמור מייאשו דסבר דהם ימצאו, כמ"ש הראשונים, או דמיירי דראה מישראל נפל כמ"ש בשיטה מקובצת בשם גליון תוס' כנ"ל, א"כ שפיר קשה הא הוי ישל"מ:

ובדרך פלפול אמרתי דר"י דהקשה מברייתא היינו בצירוף מתני' ובריתא, והיינו דלכאורה לפי אוקימתא בתראי דלקמן דמתני' דמכשירי' אף כרבנן דלא קתני הרי אלו שלו א"ח להכריז קתני ויניח, ממילא לא מצינו לרשב"א דתלינן בר"נ, די"ל דבזה ס"ל לרשב"א ג"כ כרבנן דאין מהראוי לתלות בעובדי כוכבים ומזלות כיון דאפשר לברר, אלא דס"ל כיון דהבעלים סוברים שהעובד כוכבים ומזלות ימצא מתייאשו הבעלים מהם, ולפ"ז מאי פריך הכא מברייתא הא ל"י דנפל מיני', הא י"ל דברייתא מיירי בר"נ ממש (וכמ"ש לגליון התוס' הנ"ל) וגם לא ראה דנפל מישראל, והא דתולה מטעם מפני שהבעלים מתייאשו, ולא נקט הטעם דתולה בעובדי כוכבים ומזלות אף דאתיא כרשב"א, מ"מ גם לרשב"א אינו תולה בעובדי כוכבים ומזלות כנ"ל, ולזה קאמר מפני שהבעלים מתייאשו היינו דאם ידעו דנפל מתייאשו דסוברים שהמוצא יהיה עובד כוכבים ומזלות, וכיון שכן אף בספק אם ידע מותר להחזיק לעצמו מכח ס"ס, ס' דהוי מר"נ, ואת"ל מישראל דלמא ידע ומתייאש, אף דקיימי' השתא דאין לתלות ברוב עובדי כוכבים ומזלות ולהחזיק לעצמו, היינו כיון דהמיעוט אפשר להתברר, אבל בס"ס דהכא אף דס' א' אפשר להתברר, אבל מ"מ גם אחרי הבירור ישאר הספק השני אם ידעו ונתייאשו, ובכה"ג לא מקרי אפשר לברורי אא"כ דב' ספיקות יבוררו כמ"ש הש"כ (ס"ס ק"ו):

ולזה נאמר דקאמר דהקושיא ממה נפשך דלאוקימתא בתרא דגם לרבנן דרשב"א יניח וליכא חיוב הכרזה, א"כ מתני' דקתני חייב להכריז ע"כ ברוב ישראל, א"כ יקשה אריש אלו מציאות שלו הא ל"י דנפל (והוא ודאי דוחק לאוקמי) ואם נימא כאוקימתא קמייתא מתני' דמכשירי' כרשב"א ובטמון, א"כ קיימי' דלרבנן חייב להכריז, וליכא קושיא

ממתני' די"ל דמיירי בר"נ ואתי' כרבנן דרשב"א ממילא הקושי' שפיר מברייתא כיון דלהך אוקימתא מוכח דלרשב"א תולין בעובדי כוכבים ומזלות א"כ מדנקט הברייתי' טעמא דהבעלים מתייאשי', או דמיירי ברוב ישראל ורק יתבי ביה שומרי עובדי כוכבים ומזלות. או דראה זה דמישראל נפל וליכא ס"ס, וק"ל:

והנה לפמ"ש הסמ"ע (סי' ר"ס) ובש"כ שם (סכ"ו) בדעת הרמב"ם דהא דקיימא לן דישל"מ לא הוי יאוש היינו לענין אם נתבררו הבעלים צריך להחזיר להם, אבל כ"ז שלא נתברר של מי הוא יכול לעשות בו מה שירצו ע"ש, אם כן רווחא שמעתא דהקשה ממתני' ע"כ הי' רק מדקתני סתמא ה"א שלו דמשמע אפי' נתברר אח"כ של מי הוא, אבל מ"מ אינו אלים כ"כ הקושי', די"ל דמיירי בעוד שלא נתברר הבעלי', אבל מהברייתא אלים הקושיא יותר כיון דמיירי ביש בו סי' ועומד להתברר ע"י הסי' של מי הוא שפיר יקשה אמאי הוא שלו:

ויש לי לתרץ הסוגי' בדרך אחר, דהא ע"כ עיקר הפירכא והא ל"י דנפל מיניה היינו דמכח ס' אוקי אחזקת מר"ק, וא"כ י"ל דעל מתני' דאף דצריכי' לטעמא דאדם עשוי למשמש מ"מ אין הכרח לדין דאדם עשוי למשמש עושהו לודאי דידע דנפל, אלא דמגרע חזקת מר"ק כיון דרגלים לדבר דידע ונתייאשו אתרע חזקת מר"ק והוי כמו ספק השקול וזוכה מספק, אבל ברייתא דמיירי ע"כ ביש בו סי' ויתברר הבעלים, ואם יבואו הבעלים, יאמרו טענת ברי דל"י דנפל דזה אף אם אתרע חזקת מר"ק יהי' כמו ספק השקול, מ"מ י"ל דבזה ברי ושמא ברי עדיף, דדוקא במוחזק גמור אמרי' אוקי ממונא בחזקת מר"ק, אבל במוחזק רק בחזקה דהשתא ולא הי' מעולם בעל הממון זה, י"ל דבזה ברי ושמא ברי עדיף, וע' בשיטה מקובצת בסוגיא דמחליף פרה בחמור דכ' בשם הראב"ד דבעומדת באגם מהני ברי ושמא להוציא מחזקת מר"ק, עיי"ש, (דלא כהרמב"ן ב"ב דף ל"ד) א"כ י"ל דמהני ברי ושמא להוציא מחזקה דהשתא וא"כ אמאי שלו, הא אולי יטענו הבעלים ברי, ומוכרחים לומר דאדם עשוי למשמש עושהו כודאי, וא"כ מש"ה אמר ר"י אבריית' בכדי להוכיח דאדם עשוי למשמש הוי כודאי, אבל במתני' דליכא סי' ואינו עשוי לברר הבעלים ולעולם הוא טוען ברי לפנינו מספיק לומר דאדם עשוי למשמש מגרע לחזקת מר"ק:

(המהרש"א הקשה דמאי פרכי' הא ל"י, דלמא אביי ס"ל כרבה ומוקי למתני' בדרך הנוח, ותי' לפי הלכתא דקיימא לן כרבא לענין סי' מקום, והכא קיימא לן כאביי דישל"מ לא הוי יאוש, לא ידעתי מה יענה המהרש"א בפירכת הש"ס מברייתא דמוצא מעות בבתי כנסיות דלמא מיירי בהניח, ובפרט לפי הגירס' דלקמן אלא לעולם בצבורין וצ"ע):

תד"ה תאנה נמי וכו' וא"ת אם דין הוא לתלות בעוברי דרכים וכו'. קשה לי כיון דחזינן דרבותינו בעלי התוס' מצדדים בזה אם הדין לתלות בעוברי דרכים או לא, א"כ מצינו למימר דמעיקר הדין דהוי ספק להמוצא אם מעוברי דרכים דמקרי רבים לגבי בעלי האילן דזתים מוכיח עליו ומש"ה הבעלים מתייאשים דהמוצא ל"י למי יחזיר, והא דזתים וחרובים אסורים לאביי ותאני' מותר היינו בממה נפשך לפי הגירסא אגב איקירי והיינו תאנה, וע"כ אפשר דזתים וחרובים הם יקרים וי"ל דזתים וחרובים אסור דבין לגבי בעל האילן ובין לגבי עוברי דרכים הוי ישל"מ, אבל תאנה דאם הוא מבטל האילן הוי מדעת דידע דנתרא, וא"כ הוי ס"ס, ס' מבעל האילן והוי ודאי יאוש, ואת"ל מעוברי דרכים שמא ידעי דנפל, מש"ה פריך הש"ס לרבא גם בזתים וחרובים לשתרי דכיון דהדין דהוא ספק לתלות אף דאם האמת דמאילן נפלו הבעלים מתייאשו, ומתרץ מכח זיתו מוכיח הוי כאלו ידוע למוצא' דמאילן הזה הוא, ומש"ה לא מייאש, ולפי הגירסא אגב דחשיבי והיינו די"ל מאכל חשיבי י"ל דזתים וחרובים אסור לאביי מספק דשמא מבעל האילן הוא והא שלמד"ע, אבל תאנים גם לבעל אילן הוי מדעת בעבידי דנתרא, ורציתי לומר דתוס' ס"ל כהך גירסא אגב חשיבי דכל אוכלין חשיבי, וגם ס"ל דמוחלטת דבספק ממי נפל ולגבי חד הוי יאוש זוכה המוצא מספק דאינו דומה לספיקא דל"י דנפל דהוי ספק אם נתייאשו הבעלים והוי חזקת מר"ק וכן במתני' דמכשירים דמע"מ חייב להכריז ואינו תולה בספק שמא מעובדי כוכבים ומזלות, היינו כיון דיש בו סי' ועומד לברר כמו דס"ל לרבנן דרשב"א בר"נ הכי סבירא לרשב"א עכ"פ בס' השקול, אבל הכא בזתים וחרובים אלו היה מעיקר הדין דהוי ס' אם מבעל האילן אם מעוברי דרכים גם לאביי יהיה שלו מספק דשמא מעוברי דרכים והוי מדעת, דבזה אינו מתנגד חזקת מר"ק וגם א"א לברר כיון דלית בו סי', ומש"ה הוכיח תוס' דבדין דתולה בודאי לבעל האילן:

אמנם באמת נסתר זה דהרי מדברי תוס' לעיל ד"ה וכמה אר"י קב בד"א מבואר דגם בפירות שייך ישל"מ, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא על רבותינו בעלי תוס' דלמאי נדחקו בזה הלא סוגי' מוכרחת דאם הדין דהוי ספק אם מבעל האילן אם מעוברי דרכים זתים וחרובים אסור דלגבי כולם הוי של"מ, ובתאנים מותר אי מטעם ספק שמא מבעל האילן דהוי מדעת, וספק כזה מותר, אי מטעם ס"ס, ספק מבעל האילן והוי מדעת וא"ת מעוברי דרכים דלמא ידע וצ"ע, אח"כ ראיתי שהטור (רסי' רס"ב) כתב דמידי דמיכל ידיע דנפל, ואעפ"כ כ' כדברי תוס' דמצא פירות אם דרך נפילה אפי' טובא נמי דהוי ישל"מ והוא תמוה לכאורה, ומצאתי שהסמ"ע סקט"ו נדחק דפירות היינו תבואה דלא מיקרי מידי דמיכל ולפי זה דברי תוספות נכונים:

דף כב.

גמרא והא אתם גם אתם לדעתכם וכו', ע' בהר"ן גיטין פרק התקבל במתני' דמי שהיה מושלך בבור וכו', מ"ש בשם הרמב"ן ומה שתמה עליו ע"ש, והוא לכאורה באמת פליאה עצומה על הרמב"ן. ונלע"ד דלכאורה יש לעיין בסוגיין דמדמה הש"ס ההיא דתרומה לרבא וע"כ דאמרי' כיון דהשתא ניחא דמתחילה גם כן ניחא ליה והיה עומד לכך לתרום מן היפות כיון דמצוה קעביד וכמ"ש תוס', ואף דאסור לתרום שלא מדעת חבירו, דלאו זכות הוא דניחא ליה לאינש למיעבד המצוה בעצמו [ע' נדרים דף ל"ו] מ"מ אם חזינן דהשתא ניחא ליה ולא קפיד לעשות המצוה בעצמו אמרי' דמעיקרא נמי ניחא, א"כ היכי פריך הש"ס והא אתם גם אתם וכו' הא כיון שאנו דנין דניחא ליה וזכין לאדם שלא בפניו הוי כמו שלוחו דזכיי' מטעם שליחות אתרבאי:

ולזה נ"ל דפירכת הש"ס דמקרא אתם גם אתם נשמע דבעי' דידעי' דבשעת שליחות ניחא ליה וכמו כל זכות דעלמא, אבל הכא דבשעת מעשה הי' אפשר לומר דחוב הוא לו דניחא ליה למעבד מצוה בעצמו רק עכשיו ידעי' כיון דהשתא ניחא בזה לא מהני ואינו דומה לשאר שליחות וזכייה, וכן מצאתי כדברי בתה"ד (סימן קפ"ח) בסופו:

עכ"פ י"ל דסברת המקשן קיימ' במסקנא דלרבא יש לנו לומר מכח הגילוי דעת של עכשיו דמעיקרא נמי ניחא ליה ולא משוינן לחוב גמור מכח הך סברא דניחא ליה למעבד מצוה וכו', רק דלא מהני דבעי' דידעי' דניחא ליה בשעת השליחות, ממילא אם גילה דעתו מקודם דלא מקפיד על הניחותא למעבד מצוה בגופי', אף דלא שוי בפירוש שליח ממילא להעשות מעצמו שליח כיון דגוף הדבר זכות הוא לו שיתרם התבואה, רק שהוא קצת חוב מצד אחר דניחא לאינש וכו', בזה מהני גילוי דעת דאין זה חובה לו, ולא דמי להההיא דירושלמי שהובא בראשונים ר"פ התקבל באשה שהיתה מחזרת לקבל גט, דלא מהני לקבל גט עבורה דשמא חזרה בה ובעי' שתעשה שליח לקבלה בפירוש ע"ש, דהתם הדבר בעצמו חוב משא"כ הכא בתרומה דהדבר בעצמו לזכות, רק שי"ל דניחא לאינש, בזה מהני גילוי דעת, וזה מוכח ממה דחזינן בדעת המקשן דאפי' גילוי דעת לבסוף מהני ומשוינן ליה לדבר שאין בו סי' שעומד להתייאש, וזה לא נסתר להמסקנא וכנ"ל:

וא"כ י"ל דזהו כוונת הרמב"ן דבתרומה מהני כל הרוצה לתרום, דבתרומה לא בעי שליחות רק ג"ד, רצונו לומר כיון דזכות הוא מהני ג"ד שאינו מקפיד לעשות המצוה דוקא בעצמו וכל הרוצה לתרום הוי ג"ד ורשאי זה לתרום מטעם זכין לאדם, משא"כ בגט דהדבר בעצמו חובה לא מהני כל הרוצה לכתוב דשמא עכשיו חוזר כיון דלא עשה שליח

בפירוש ובעי' כל השומע והראיה שהביא הרמב"ן מסוגייתנו היינו מסברת המקשן דזה לא נסתר במסקנא וכנ"ל, כנלע"ד:
שם גמ' דשויה שליח. עיין עירובין דף ע"א ע"א תוס' ד"ה כלך:
שם לבוסתנא דמרי בר איסק. עיין יבמות דף כ"א ע"ב תוס' ד"ה ר"א:

דף כב:

אבידת אחיך. יש לדון ראובן שהיה שומר של נכרי וקבל עליו אחריות שמירה, ונאבד ממנו חפץ, היה נלענ"ד שיש על המוצאו חיוב השבה. אף דגוף החפץ של נכרי. מ"מ הוא מציל הישראל מן ההפסד שלא יצטרך לשלם, לא מבעיא לר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי הוי החפץ ממון הישראל. אלא אפי' לרבנן היינו שאין זה החפץ של השומר. אבל מ"מ הוא מציל הנכסים של ראובן שלא יתחייבו לשלם. כך היה נלענ"ד בסברא בפשיטות גמור. אמנם חבירי ידידי הרב מו"ה ישראל נ"י מפקפק בדבר דמ"מ י"ל לרבנן דר"ש הך חפץ לא מקרי אבידת אחיך. וחשבתי להביא ראיה לזה ממה דהקשה הפ"י בהא דפריך הש"ס לקמן (דף כ"ז ע"א) ואידך הא דרבנאי מנ"ל. דלמא סבר כמ"ד גזל נכרי מותר. וכיון דמותר לגוזלו פשיטא דאין עליו חיוב השבה דהא מותר אפילו לגזול הך חפץ. ולזה היה נראה דבנ"ד לא מקרי אבידת אחיך ואצטריך קרא לנ"ד דפשיטא דאסור לגזול הך חפץ כיון שהוא באחריות ישראל. וצ"ע לדינא:
שם גמ' ביע"ל קג"ם. עיין שבת דף קנ"ה ע"א תוס' ד"ה והלכתא:
שם תמרי דזיקא היכא אכילנא. ואפשר לפרש דרך חידוש במה דנתקשו רש"י ותוס' דגם לרבא תקשי דהא חזות' מוכיח עליו דהני תמרי דזיקא אין הכוונה כמו תאנה בצד הדרך דלעיל, אלא הכוונה לענין הא דאמרינן ברכות (דף מ' ע"ב) לענין דמחי, דתמרים פטורים מדמאי דהוי הפקר, ומבואר שם דהיינו תמרים אותן דהשירן האילן קודם שגדלו כל צרכן הוי הפקר דאינו חשוב, דמש"ה ס"ל לכמה פוסקים דמברך שהכל וע' באו"ח, ואהני תמרי קאי הש"ס תמרי דזיקי והוי הפקר דא"ח לבעלים כיון דרוח השירן קודם שגדלו, הא מ"מ לאביי הוי ודאי של"מ כיון דל"י דנתרא ומשני כיון דאיכא שקצים ורמשים, והיינו דע"י שאוכלים בראש האילן דרך שמשירן הרוח, כמ"ש הרמב"ן במלחמות:
שם כיון דאיכא שקצים כו', (ע' הנהות רע"א לחו"מ סי' ר"ס לסמ"ע אות כ"ה):
שם יתמי דלאו בני מחילה. עיין ב"ב דף קמ"ג ע"ב תוס' ד"ה ואם:
תוס' ד"ה אי דליכא כו' אך קשה. עיין תשובת רשד"ם חי"ד סימן ר"נ:
בא"ד ק"ק דהא תנן בפירקן אמר את האבדה ול"א סימניה וכו'. לא זכיתי להבין עומק דעתם דהא בלאו מתני' יקשה מיני' דכיון דהמוצא מכריז מקום, ועיקר הסימן שמזכיר

שם הגלימא, למה צריך לסי' מקום, אף בדרך נפילה מ"מ עיקר הסימן בזה שאומר שם החפץ ולאיזה תועלת צריך שהמוצא יכריז מקום בעוד דלא מסיק אתירוצם דחיישי' דגם מאחר נפל, וא"כ בקצרה תקשי על כל אבידה שבעולם יחזיר בסימן גלימא, או דהו"מ למימר שהמוצא צריך לקרב הענין לבעל האבידה שיחפש וידע ויזכור שאבד ממנו, והיינו בהניח שע"י מה שמכריז מקום יזכירו הבעלים ששכחו דבר באותו מקום, אבל בדרך נפילה דא"א לקרב הענין לבעל האבידה קרוב הדבר שלא יזכירו לתבוע אבידתם, א"כ ממילא מוכח דלמ"ד דקיימי' ביה דמקום הוי סי', בכל אבידות דליכא סי' מקום צריך להכריז גלימא לקרב הענין, דהא עיקר ביש בו סימן לא"ב סימן, דאלו היה מכריז אבידה הי' תמיד יש בו סימן מכח הגלימא, אלא משום דצריכים לקרב הענין ולהכריז שם גלימא (או מקום) וא"כ ממילא ממתני' דלקמן ליכא קושיא דהא למ"ד גלימא מכריז, פירוש' דמתני' דלקמן שאמר הסי' ול"א סי' מובהקים דידה, וגלימא פשיטא לא הוי סימן כיון דהכריז גלימא:

בא"ד אלא משום דא"ל כי היכי דאת אבדת וכו'. מבואר דלולי הוי חששא שאבד אחר היינו מכריזים סתם אבידה ומחזירים לו ע"י סימן גלימא, אלא משום דחיישינן דגם מאחר נפל, ותמהני דא"כ במתני' דפ"ק מצא אגוד' של שטרות וכו' דבעי ג' שטרות כרוכים דהוי סימן מנין והא בשטר א' ג"כ מכריז אבידה סתם, ושם הגלימא דהיינו שם השטר יהי' סימן דבהא ל"ש שחיישי' שגם מאחר נפל דהא התם עיקר החשש בין הלוה למלוה, אבל לא חשש דמאחר נפל, דמיירי בלא הוחזקו כדקתני במתני' דכל מעב"ד יחזיר וכן בדברי רשב"ג ג' מלוין וא' לוה דמוכח הכל בענין דליכא חשש שמאחר נפל, א"כ גם בשטר א' יהי' שם אבידה סימן, והנה אם נפרש בסוגיא דלקמן אלא אמר רבא וכו' מנין דאורייתא היינו סימן מובהק, וב' סימנים הוי כמו סימן מובהק ומש"ה באגודה של שטרות מחזירי', היינו משום דהוי ב' סימנים קשר ומנין כמו שכתב בספר קצות החושן, היה אפשר לומר דמש"ה בשטר א' ל"י דשם הגלימא לא הוי רק סימן ומהני מדרבנן אבל בשטר דל"ש ניחא ליה בעי' סימן מובהק, והיינו אגודה של שטרות, אבל באמת עדיין אינו מיושב כל צרכו, דא"כ נפשוט בהיפוך דסי' לאו דאורייתא, והיינו דקיימא לן כרבא דמקום הוי סי' מוכח דשם גלימא הוי סימן ג"כ, א"כ מדלא יחזיר שטרא יהא מוכח דסי' לאו דאורייתא והוי הוא באמת רק ספק דלא אפשיטא:

דף כג.

גמ' והא איכא נכרים, בשיטה מקובצת הביא בשם הריטב"א והר"ן לתרץ קושית התוס' דאף דאינו מייאש מפני מיעוט נכרים. מ"מ מיעוט נכרים ומיעוט כלבים הוי פלגא ופלגא

ע"ש. ותמהני דאף בספק השקול אינו מייאש כדקתני במתני' דמכשירים מע"מ חייב להכריז. הרי דבספק השקול דשמא מצאו נכרים אינו מייאש. ואף דלפי האוקימתא דלקמן בטמון אין הכרח לזה. די"ל בזה שייך יאוש. ואף במע"מ מייאש מ"מ בס"ד ולאידך אוקימתא דלא מיירי בטמון כו' מבואר להדיא דפלגא אינו מייאש. והכי משמע בכולה סוגיא דקיימא לן כרשב"א בר"נ. אבל במע"מ לא הוי יאוש:

שם ואר"ז משמי' דרבא הלכתא כריכות ברה"ר, ע' במהרש"א, ביאור דבריו דודאי יסוד דברי רבא דבספק הנוח לא יטול משכחת גם באבידה דעלמא, והיינו דבמשתמר לגמרי, דבהנוח ביש בו סימן א"נ ומכריז כמבואר לקמן, ואף די"ל דבספק הנוח ויש בו סימן גם במשתמר לגמרי נוטל ומכריז דכמו בודאי הנוח במשתמר קצת ס"ל לתוס' דנוטל ומכריז ה"נ י"ל במשתמר לגמרי בספק נוטל ומכריז כיון דמצד נפילה הוא מקיים מצות השבה ובצד הנוח אינו מפסיד להבעלים דיחזיר ע"י סי', מ"מ היינו דוקא בסי' דעלמא, אבל הכא בסי' מקום בממה נפשך לא יטול, אם הניח הוא הא משתמר לגמרי ואין עליו שם אבידה, ואם הוא נפילה הא לא יהיה להם סימן מקום והוי יאוש, אלא דכוונת המהרש"א דהא רבא מיירי ע"כ באינו משתמר לגמרי, והיינו לפמ"ש תוס' לקמן דאם נטלו לא יחזיר, היינו אפי' תיכף, ומטעם דאינו משתמר לגמרי ושם אבידה עליו ונתחייב בהשבה כשנטלו ע"ש, משא"כ במשתמר לגמרי אף בספק הנוח הדין דיחזיר מיד, דממה נפשך אם הניח לא נתחייב בהשבה, ואם דרך נפילה הוא זכה ביאוש, וכיון דרבא מיירי ע"כ באינו משתמר לגמרי א"כ יקשה דיטול ומכריז סימן מקום מדלא היה הנוח, וע"כ דרבא מיירי בגוזלות מדדין, אבל לדינא במשתמר לגמרי אף בספק הנוח דעלמא לא יטול, אח"כ ראיתי להטור (סי' רס"ב) פסק בפשיטות דבמשתמר לגמרי אפי' ספק הנוח ויש בו סימן לא יטול ע"ש, ובדרישה כ' דאף דלישנא דהרא"ש כללא דמלתא וכו' במקום המשתמר כגון ודאי הנוח, משמע דבספק נוטל ומכריז, מ"מ א"א לומר כן דאין מדרך הרא"ש לכתוב נגד תוס' ולא ידתעי היכן מצינו דס"ל לתוס' הכא דבמשתמר לגמרי ספק הנוח ויש בו סי' דלא יטול, ואדרבה לכאורה משמע להיפוך מדכתבו דאם נטל לא יחזיר הטעם דגם בהנוח נתחייב בהשבה כיון דמשתמר קצת, ולא כתבו דמיירי אף במשתמר לגמרי ויש בו סימן דנתחייב בהשבה דלמא הוא דרך נפילה, אע"כ דסבירי להו דבכה"ג אפי' לכתחילה נוטל ומכריז, הן אמת דמלישנא הטור וש"ע שם ואם נטלו כתבו יחזיר' למקום וכו' דמשמע דקאי על מ"ש תחילה בין ודאי הניח או שהוא ספק, מ"מ הסברא תמוה לי הא נתחייב בהשבה, ודוק:

דף כג:

גמרא והא תנן כדי יין וכדי שמן חייב להכריז. תמוה לי הא בסוגיא פרכי' אברייתא דחביות דלהוי מקום סי' דלא משכחת רק ברקתא דנהרא. ומשמע להדיא מדלא מוקי ברה"ר ע"כ דחביות דגבוה גם ברה"ר לא מנשתפי והוי מקום סי'. א"כ דלמא מתני' בכדי יין מיירי שלא במקום רקתא והוי מקום סי'. הוי דומיא דכריכות ברה"י דמיירי בהניח ומשום מקום. דאף דקתני במתני' ג"כ ככרות של בעה"ב דמיירי לרבא ע"כ דרך נפילה. מ"מ ע"כ היינו כמ"ש תוס' לעיל דסתם ככרות דרך נפילה. וסתם כריכות דרך הנוח. א"כ ממילא בחביות דג"כ סתמא הנוח מדפרכי' דלהוי מקום סי' ולא מוקי לה דרך נפילה. ע"כ דחביות אין דרכו להיות בנפילה. וא"כ הוי ודאי דומיא לכריכות דמיירי בהינוח. ול"ל דפירכת הש"ס לרבה דאמר מקום לא הוי סי'. דהא מדמשני הכי אמר ר"ז אמר רב מתני' ברשום. הא מוכח דרב ס"ל מקום לא הוי סי' ואלו בסוף הסוגיא גבי כופרא בי מעצרתא דאמרי' לעולם רב סבר מקום הוי סי' ואמר רבא משום יאוש בעלים וכו' משמע דבעי לאסוקי דסבר רב מקום הוי סי' וצ"ע:

והנה לכאורה אפשר לומר דמשמעות המתני' דכדי יין חייב להכריז גם משום יין. וא"כ אף דבאמת מתני' לא מיירי בר"נ דלאוקימתא דלקמן בטמון. הא ס"ל לסתם מתני' דמכשירים כרשב"א דבר"נ תלינן בנכרים. ולאידך אוקימתא עכ"פ בר"נ לא יכריז. וא"כ הכא דקתני חייב להכריז לא מיירי בר"נ. וכדמוכח ג"כ מהא דפרכי' לעיל והא ל"י דנפל מיניה. ולא מוקי בר"נ וכמ"ש לעיל. מ"מ י"ל דסתמא קתני בכל ענין דבאבידה בעלמא הוא חייב להכריז דהיינו אף במחצה ישראל ומחצה נכרים. ה"נ בכדי יין וכדי שמן. ודין כדי יין כמו כדי שמן. ובזה יקשה מה תועלת בהכרזה לגבי יין. הא הבעלים לא יהיו רשאים ליהנות דדלמא היין זה של נכרים. ולגבי אסור היין ל"מ הסי' אי סימנים דרבנן. אע"כ דחיוב הכרזה לגבי היין דע"י הסי' יברר ע"י עדים שיכירו הכלי בטב"ע ויהיה מותר ביין. וא"כ שפיר פרכי' דאם איתא דאין סי' בגוף הכלי רק ע"י מקום הא זה לאו מעליותא לענין הכרת עדים בטב"ע כמ"ש לעיל. וא"כ לעולם לא יהיה לו היתר ביין: אמנם באמת אינו מספיק דהא לענין איסור א"צ לעדים דכל איש ואיש נאמן להעיד בטב"ע להתיר היין כדין ע"א נאמן באיסורים. ואפילו ע"ה יש לו טב"ע כמ"ש תוס' לעיל. וא"כ שפיר מכריזים גם בשביל היין דע"י הסי' יחזירו לבעלים החביות יין מדרבנן. ויהיה להם תועלת ביין דע"י הכרתם בעצמם בטב"ע יהי' מותרים ביין. גם עיקר הדין משמע לקמן (דף כ"ד ע"ב) דהא דאר"א בא ישראל ונתן בה סי' מותר בשתייה למוצאה. משמע ע"י סי' אמצעי מותרים היין. והיינו אף אם סימנים דרבנן. מ"מ כיון דעיקר איסור סתם

יינם הוא דרבנן מהני סי' דרבנן. דאף אם נימא דבשיירות ולא הוחזקו בעי' בגט סי' מובהק. אף לפי שיטת תוס' ספ"ק דהוא רק חשש דרבנן. מ"מ י"ל דוקא היכא דחשש נוגע בדאורייתא דחכמים חששו לספק כזה. והא ספק בדאורייתא כמו בגט דחששו שמא מיב"ש אחר. אבל באיסור סתם יינם דעיקר האיסור לא דחששו שמא נתנסך דאינו מצוי. אלא דעיקר משום גזירות בנותיהם כמ"ש הר"ן בע"ז. בכה"ג י"ל דמהני סי' דרבנן: ואולם י"ל דגם בעיקר איסור דרבנן ל"מ סי' אי סימנים לד"א. והא דאר"א בא ישראל ונתן בה סי' וכו' היינו דר"א ס"ל ג"כ לספיקא לדינא אי סימנים דאורייתא או לד"א כדקיימינא כן להלכה והוי ספיקא דרבנן כיון דסתם יינם הוי דרבנן וספיקא לקולא וסמכי' לומר דסימנים דאורייתא. אבל מ"מ אם היה הדין בבירור דסי' דרבנן באמת גם בסתם יינם ל"מ סימן. וא"כ י"ל כנ"ל דפירכת הש"ס מכדי יין היינו לאותו צד אי סימנים דרבנן הא ל"מ הסי' להתיר היין בשתיי'. ואולם מה שדחינו תחילה הוא נכון דיהיה מותר ע"י טב"ע דבעלים:

אמנם עדיין אפשר לומר דאין אנו מתירים היין למי שבא ואומר סי' בכלי ואומר שמכירו בטב"ע והיינו כעין מ"ש תוס' בסוגיא דשיירות מצויות דאף דהבעל אינו חשוד לשקר ולקלקלה משום הרווחת פשיטא דספרא. מ"מ לא מהימן לומר דיש לו טב"ע. והיינו דע"י שדומה לו לחשש רחוק שנאבד גם מיב"ש אחר מש"ה אומר שמכירם בטב"ע ע"ש. א"כ י"ל ה"נ דע"י שיש לו סימן בחביות ואף בא"ב סי' בגופו מ"מ ע"י סי' מקום הוא חשש רחוק אצלו שנפל גם מאחר באותו מקום. דאף דסי' דרבנן מ"מ לדעתו הוא חשש רחוק שנפל גם מאחר. מש"ה מעיד דיש טב"ע. דאף דבאיסורים עדות ע"א כמו בממון ב' עדים. מ"מ היכא דשייך לומר דאומר בדדמי. מצינו חילוק בין ע"א לב' עדים כמבואר ביבמות להרבה פוסקים דבע"א שאומר מת במלחמה בעי' שיאמר קברתי. אבל מת לחודי' לא מהימנינן. די"ל שאומר בדדמי. דלדעתו נדמה לו שמת ע"י דשדא ביה גירא. אבל ב' עדים נאמנים ואף דלענין מת בעלה מספיק עדות ע"א והוא כבי תרי. מ"מ היכא דהחשש דאומר בדדמי א"נ. וא"כ י"ל דע"י שנדמה לו שזה חבית יין שלו מכח הסי' שבו אמר שמכירו בטב"ע דמכח האומדנא דמוכח אצלו שהוא שלו משקר שחושב באמת שיש לו טב"ע. שאינו מדייק כ"כ בטב"ע ובקל נדמה לו שהוא שלו. וא"כ יש מקום לדברים הנ"ל דמדמכריזים גם על היין. מוכח משום דדנין שימצא עדות שיכירו בטב"ע. דלגבי ב' עדים לא תלינן בדדמי. א"כ מוכח דאיירי בסי' בגופו ולא במקום. ולפ"ז יצא לנו חידוש בנמצא חתיכות בשר בעיר שר"נ וע"א מעיד שמכירו בסי' ובטב"ע נימא היכא דיש סי'

ג"כ בבשר כגון בחתיכה ועד מעיד שמכירו בסי' ובטב"ע יהיה גרע די"ל דמכח הסי' אומר בדדמי שיש לו טב"ע וכיון דסי' לד"א אסור הבשר:

אמנם לקושטא דמלתא נראה דאינו כן. דעיקר סברת תוס' הנ"ל בגט רק משום דאנן חושדים לבעל שמה שאומר שמכירו בטב"ע הוא משקר במזיד דאף דאינו חשוד לקלקלה. מ"מ זה לא חשוב אצלו קלקול דלדעתו רחוק חשש שמא מיב"ש אחר נפל גט כזה. אבל להא ל"ח דע"י שרחוק אצלו החשש לבו הטעתו שדומה לו שמכירו בטב"ע דע"י היכר כל דהוא נדמה שיש לו טב"ע גמור. דא"כ גם אם השליח או הבעל בעצמו מצאו הגט אמאי מהמנים בטב"ע כמבואר במתני' דגיטין דהמביא גט ואבד ממנו אם מכירו כשר הגט והיינו דנאמן במגו כמ"ש תוס' ומה מהני המגו מ"מ ניחוש שלבו הטעתו דדומה לו שיש לו טב"ע. אע"כ דלהא ל"ח. וכיון דעיקר החשש שמשקר במזיד זהו רק בגט דא"א להאמינו להבעל מדין עדות אבל באיסורים דעלמא דמדין עדות נאמן ע"א. ל"ח למשקר במזיד:

שם אי דלית ביה סי' כי שבעתן עין מאי הוי, לכאורה קשה דהא תוס' לקמן דאמרי דאי סימנים דרבנן הא דמדאורייתא תלינן חיוב הכרזה באבידה שיש בו סי' היינו דע"י סי' יחקור למצוא עדים שראו אצלו כלים שיש בו סי' כך וכך והעדים יכירו בטב"ע, אבל בא"ב סי' לא ימצא עדים על טב"ע, וא"כ דלמא לעולם מיירי הכא בשיש בו סי' אלא דסימנים דרבנן וחכמים תקנו אי משום דניח' לבעל האבידה כמבואר לקמן, דלמא רבנן תקנו דוקא היכא דאין מפסיקים להמוצא, דהא אף בלא תקנתם א"א להמוצאם להחזיקם לעצמו כיון שיש בו סי', אלא לעולם אין הבעלים מתייאשים דסברו שיבררו בעדים שיכירו בטב"ע וכיון דאין פסידא להמוצא מש"ה תקנו להחזיר בסי' מטעם דניחא ליה לבל האבידה, וא"כ בכלים ששבעתן עין דשייך בו טב"ע תקנו חכמים, אבל בכלים שלא שבעתן עין כיון שהבעלים עצמם לא שמשו בזה הרבה ומסתמא אין מכירים בטב"ע פשיטא דגם אחרים שיוצאים ונכנסים אצלו לא הכירוה היטב בטב"ע וא"כ מדינא דאורייתא כיון דאין מחזירין בסימנים, הבעלים מתייאשים דהא לא ימצאו עדים שיכירו היטב בטב"ע כיון דהוי כלי חדש שלא שבעתן עין, ודלמא בכה"ג ל"ת חכמים להחזיר בסי' להפסיד להמוצא דהא מדאורייתא הבעלים מתייאשים וזכה המוצא, ונ"ל דל"ק מידי, דהא עיקר סברת תוס' היינו בסי' בגוף הכלי דיכול להזכיר לעדים שראו החפץ שיש בו סי' כך וכך אצלו והמוצא יראוהו לעדים ויאמרו שראו אצלו חפץ זה בכך וכך סי', משא"כ בסי' מנין או מקום כיון דבגוף הכלי א"ב סימן ל"ש כן, וא"כ ממילא אי סימנים לד"א אלא דצריך להכרזה מכח סימני' דשמא ימצא עדים שיכירו בטב"ע היינו

רק בסי' בגופו, אבל בסי' מקום או מנין דל"ש זה, באמת הוי יאוש וזכה המוצא, וא"כ מדחייבי חכמים להחזיר אף בסי' מקום ומנין מוכח דאף דהוי פסידא להמוצא מ"מ מחזירים, וא"כ שפיר פריך הש"ס ודוק:

שם לא שבעתן עין לא ק"ל בגוי' ולא מהדרי' ליה, קשה לי דלמאי הוצרכו לחדש דלרשב"א לא מהמנינן לצורבא מרבנן על טביעת עין היכא דלא שבעתן עין, ופליג בזה אחכמים דסבירי להו דיש לו טביעת עין כמו בגט כמ"ש תוס', דלמא גם רשב"א ס"ל דמהימנינן ליה בכל ענין אלא דליכא חיוב הכרזה דמסתמא לא יהיה לו טב"ע כיון דלא שבעתן עין, אבל היכא דבא צורבא מרבנן ואמר דיש לו טב"ע באמת מהדרי' ליה, ואף די"ל הוי יאוש כיון דהמוצא לא יכריז, מ"מ נ"ל לדינא היכא דל"י שנפל מיני', בא צורבא מרבנן ואמר דיש לו טב"ע דמהדרי':

דף כד.

גמ' פליגי רבנן עליה. כעין זה נדרים כ"ג ע"ב:

שם מצא בה אבידה וכו'. הפנ"י כ' ליישב הא דקתני מע"מ חייב להכריז. וגם ר"י חייב להכריז. תוכן הדברים דמתני' דנקט מילי דפסיקא ר"נ בכל ענין אף דבראה דמישראל נפל א"ח להכריז דהבעלים מתייאשים. ומע"מ דהיינו עם המוצא הוא מחצה ועי"ז לא מייאשים הבעלים דלענין מציאת האבידה הוי מע"מ דגם הבעלים בכלל הספק דשמא ימצאם בעצמו. אבל מ"מ לענין תלי' דממי נפל הוו כמו ר"נ דהא המוצא בעצמו אינו בכלל ספק. ובאמת א"ח להכריז רק בראה דמישראל נפל. ובר"י היינו דמע"מ מלבד המוצא אף בלא ראה חייב להכריז ע"ש. הנה מ"ש דבמע"מ א"ח להכריז רק בראה דמישראל נפל בפשטא דבריו מרפסין איגרא כיון דמע"מ דהיה הדין דהמוצא יתלה בנכרי ויחזיק לעצמו ממילא מייאשי הבעלים. ואף בראה אמאי חייב להכריז. אמנם לפי הנ"ל מוכח באמת דס"ל להפ"י כפי דרך הב' הנ"ל בכוונת תוס' בתירוצם דאף היכא דזוכה לעצמו לא הוי יאוש דהבעלים יסברו דהם יכריזו כך וכך אבדתי ורק מכח צירוף תרווייהו דסוברים דא' מר"נ ימצאם. וגם אם המיעוט ישראל ימצאו כיון דלא יכריזו בקושי יכול להתברר. משא"כ דמע"מ דליכא צירוף תרווייהו לא הוי יאוש. והנה הפ"י כ' דלפי אוקימתא דטמון נשאר הקושיא. דהא בטמון ליכא יאוש הא דברוב נכרים הוא שלו אינו רק בלא ראה דמישראל נפל ומטעם תלי' דמנכרי נפל. וא"כ הא דקתני מע"מ חייב להכריז היינו ע"כ בלא ראה. ומיירי באמת דאיכא מע"מ בלא המוצא. ע"כ בבא דר"י מיותר. ונדחק דקתני אגב אינך:

ולענ"ד י"ל ברווחא דלכאורה קשה לי בסוגיא למאי מוקי בטמון ובנמלך לפנותה כיון דע"כ מדין ישל"מ אתי' עלה כמ"ש תוס'. לוקי בפשטא דמיירי באבידה דלא חשיב. דאפשר דל"י דנפל מניה. וצ"ל דא"כ היה קשה בבא דמע"מ חייב להכריז הא הוי ס"ס. ס' נכרים. וא"ת ישראל דלמא ידע ומייאש משום אינשי דלא מעלו. דל"ל דמיירי בראה דמישראל נפל וכדס"ל לס"ד דהמקשה. דא"כ בר"נ אמאי הוא שלו כיון דידע דמישראל נפל והוא דבר שאינו חשוב דאפשר דל"י דנפל מיניה ואמאי א"ח להכריז. ולזה מוקי בטמון דהוי ודאי ישל"מ. דא"כ לפ"ז י"ל דמתני' מיירי בדין אבידה דליכא בה יאוש דהוי של"מ דמשכחת בב' גווני. דהיינו בטמון דהוי ודאי של"מ. וכן בדברים שאינם חשובים דהוי ספק אם ידע דנפל. ולזה קתני מתני' דר"נ אפילו בודאי של"מ כגון טמון א"ח להכריז דתולין דמנכרי נפל. וברוב ישראל אפילו בסתם דהיינו בנפילת דברים שאינם חשובים חייב להכריז כיון דהוי ר"י הוי רק ספק א' אם ידע דנפל ומתייאשו. ובמע"מ יש חילוק לפעמים חייב להכריז דהיינו בטמון דהוי ודאי של"מ. ופעמים דא"ח להכריז כגון בנפילת דברים שא"ח דהוי ס"ס וכנ"ל. (עי' מש"כ לעיל דף כ"א ע"ב):

ואולם עדיין תקשה לכאורה לאידך אוקימתא דכרבנן מניח. בזה יקשה כיון דמע"מ חייב להכריז היינו אף בלא ראה דמישראל נפל. דאלו בראה גם בר"נ חייב להכריז כיון דס"ל לרבנן דלא הוי יאוש. וכיון דמע"מ מיירי בלא ראה ובאמת דאיכא מע"מ בלא המוצא א"כ בבא דר"י מיותר. ונלענ"ד ליישב גם זה. דלכאורה קשה לי בסוגיא. דלפ"מ דמוקי בטמון דהוי מצי לאוקמי גם כרבנן. והיינו דהא באמת ברוב נכרים מדינא תולין ברוב. רק משום דאיכא לברורי ע"י הכרזה. וא"כ לכאורה אי סי' לאו דאורייתא יש חילוק דבסי' בגופו מדין תורה צריך לברר דע"י הכרזה יבורר ע"י עדים שיכירו בטב"ע. אבל בסי' מקום או מנין דליכא סי' בגופא ל"ש דיבורר ע"י עדים וכמ"ש לעיל כמה פעמים. ממילא בצד עצמותו תולין בר"נ. וא"כ י"ל דרבנן ס"ל בסי' שבגופו בזה דחייב להכריז דלא הפסידו חז"ל בתקתנם להמוצא במה דתקנו להחזיר בסימנים. דהא בלא"ה אף אם לא יחזיר לא יהיה בו כח לתלות בנכרי. דאפשר שיבורר ע"י עדים. משא"כ במתני' דמכשירים דמיירי בטמון י"ל דליכא סי' בגופו רק סימן מקום. ובזה דמדין תורה זוכה המוצא ויכול לתלות בנכרי כיון דליכא לברורי אז תקנו חכמים שיחזיר בסי' להפסיד להמוצא. דאף דכתבנו לעיל גבי כלי אנפורי' דמדתקנו חז"ל להחזיר בסי' מקום או מנין מוכח דלא חשוב בזה להפסידא דהמוצא. היינו בעלמא בר"י דמה דזוכה המוצא מד"ת הוא מכח יאוש הבעלים בזה שפיר תקחז"ל דמחזירים בסימן דעי"ז לא מתייאשו הבעלים. ממילא האבידה בחזקת בעלים. וחז"ל עשו רק סבה ותחבולה שלא יתייאשו

הבעלים. ולא יפקירו הבעלים. משא"כ הכא בר"נ דמד"ת בלאו יאוש ג"כ דזכה המחזיק דתולה בנכרי כיון דליכא לברורי. וע"י תקנת חכמים להחזיר בסי' א"י לתלות בנכרי הוי פסידא גמורה להמוצא. י"ל דבכה"ג לא תקנו להעמידה על ד"ת. וא"כ מתני' דמכשירים י"ל דאתי' גם כרבנן:

אמנם היטב דחו זה הבחורים יחיו. דלפ"מ שביארנו לעיל גבי תאינה הנוטה לדרך דבמע"מ ישראל ונכרים מדינא יזכה בו מספק כיון דליכא חזקת מר"ק אלא מדין איכא לברורי אתינן עלה. אלא דבזה גם רשב"א ס"ל דצריך לברר כיון דהוי ספק השקול. וא"כ מוכח דגם בכה"ג תקני חז"ל להפסיד להמוצא. דאל"כ גם במע"מ הוי להו להעמידו על ד"ת שלא להחזיר בסי' ויזכה המוצא מספק כיון דליכא לברורי:

אמנם באמת היה נ"ל לחזק סברא הנ"ל. והיינו דבאמת מכח הראיה דמע"מ דחייב. מוכח דמיירי ביש סי' בגופא דליכא פסידא להמוצא וכנ"ל. מש"ה מוכרחים לאוקמי כרשב"א. אבל לדינא י"ל דבסי' מקום או מנין לחוד גם רבנן ס"ל דבר"נ ואפילו מע"מ דהוא שלו דהעמידו על ד"ת שלא להפסיד להמוצא. ולפ"ז י"ל דלאוקימתא דיניח מיושב ג"כ בבות דמתני' היינו דהכא דקתני דר"נ אפי' בסי' בגוף הכלי א"ח להכריז דלענין זה תולין בנכרי דאין עליו חיוב הכרזה. אלא יניח. ובר"י אפילו בסי' מקום או מנין חייב להכריז. ובמע"מ יש חילוק דבסי' בגופו שלא הפסידו להמוצא חייב להכריז. ובסי' מקום או מנין הוא שלו דהעמידו על ד"ת. וכנ"ל. ונכון היטב:

שם מצא בה מציאה כו', עי' פ"י שהקשה דיוקי' אהדדי, וע"ש מה שתירץ שהוא תמוה לכאורה. וע' בפרישה חו"מ סי' רנ"ט ס"ג ומפי דבריו תמצא דל"ק דיוקי' אהדדי:

תוד"ה ומודה ר"ש כו' וכן מצינו ברבה בר בר חנה דאמר בפ"ק אי טב"ע אית לי בגויה וגט לא שבעתו עין. וק"ל על ראייתם הא י"ל דלאו מילתא דפסיקא הוא לרשב"א דבלא שבעתן עין א"א להיות בה טב"ע די"ל דאם הת"ח אומר דיש לו בה טב"ע מהימנינן לי' דיש במציאות דיש לו טב"ע אף בכלים כאלו. אלא דרשב"א קאמר דאינו חייב להכריז אף במצא במקום דרובן ת"ח דמסתמא לא יהיה לבעלים טב"ע כיון דהם חדשים דלא שבעתן עין, וא"כ מההיא דרבב"ח אין ראיה כלל, וצ"ע:

בא"ד דלא מצינו דאמרו רבנן בפירוש, עיין במהרש"א ולענ"ד דקושי' תוס' דנהי דמלישנא דמתני' משמע דפליג על תנא קמא היא גופה תקשי היכי שייך דברי רשב"א לחלוק על ת"ק מה דלא נזכר רמז בדברי ת"ק דלא ס"ל הכי, דבשלמא בעיגולי דבילה י"ל דמדאמר ר"י כל שיש בו שינוי מכלל דת"ק פליג, והיינו דאנן מוכיחים מדקתני רי"א

כל, מוכח דמה דקאמר ת"ק עיגול של דבילה היינו אפילו יש בתוכו מעות, וע"ז פליג ר"י, ושייך בזה לשון פלוגת', אבל הכא לענין טב"ע היכא נזכר זה בדברי ת"ק רמז דבר: ובזה מיושב ג"כ דלכאורה מה הקשה תוס' הא מתני' דגיטין בזמן שמכירו כשר, דלחד תירוצם בגיטין הפירוש בזמן שמכירו היינו אי מכיר הגט א"כ מוכח דחכמי' ס"ל דאף בגט בלא שבעתן עין מהני בטב"ע ומצינו מאן דפליג ארשב"א, אבל לפי הנ"ל ניחא דאף דממתני' דגיטין מוכח דיש חולקין ארשב"א, מ"מ במתני' דהכא ל"ש למתני רשב"א ולומר בלשון פלוגת' על הת"ק כיון דבדברי ת"ק דהכא לא נכלל רמז בזה שלא ס"ל כן:

תד"ה אבל ב' חייב להכריז וכו' והא דקאמר מחרוזות דעלמא ק"ק האיך אמרי' לעיל ורבה אמר מקום לא הוי סי', ופי' תוס' שם דבעי למימר דהא דהכריח לרבה להמציא דמיירי ביש בו סי', וסי' העשוי לידרס לא הוי סי', היינו משום דס"ל מקום לא הוי סי', הרי מבואר דאי הי' ס"ל דמקום הוי סי' היה יותר ניחא לאוקמא כרבא דכריכות בהנוח, ואינך בדרך נפילה, וא"כ עדיין יקשה מנ"ל לרבא דמחרוזות וכריכות מיירי הכל מכריכות דעלמא דלמא מתני' דוקא קאמר דמצא הרבה כריכות ואינך כולהו מיירי בדרך נפילה לא הוי מנין סי', וכריכות מיירי בדרך הנוח הוי מנין סי', ובר"ה דמנשתפי לא הוי מנין סימן ומתני' כפשטא כמו לרבא בסי' מקום ה"נ איכא לפרש בסימן מנין, ונלענ"ד דהכי אמרי' דאלו היה סבר רבה דמקום הוי סי' א"כ ממילא היה מוכרח לפרש כולה מתני' בדרך נפילה, דאי בדרך הנוח הא הוי מקום סימן, אם כן יקשה מנ"ל להמציא דמתני' מיירי ביש בו סימן, וסי' העשוי לידרס לא הוי סימן, הא מתני' כפשטא דמשום מקום הוא, בזה ודאי אין דוחק לאוקמ' כריכות בהניח כיון דממילא אין שייכי' בנפילה, ואינך הא לקושטא דמלתא ע"כ מיירי רק בנפילה, ולזה אמר דרבה ס"ל דמקום לא הוי סימן, וא"כ י"ל דדחיק' לי' לרבה לומר דכולה מתני' מיירי רק בנפילה, אלא דמיירי גם בהנוח, וממילא מוכח דמחרוזות ואינך, היינו מחרוזות דעלמא ודומי' דהכא דכריכות מיירי בכריכות דעלמא. ושפיר מוכח דסי' העשוי לידרס לא הוי סי', ואולם כ"ז לשיטת תוס' בר"פ, לפ"מ דס"ל למהרש"א בכוונתם דלרבה מתני' מיירי אף בדרך הנוח. אבל לשיטת הרא"ש דר"פ הוי משתמר קצת מיירי רק דרך נפילה הדרא קושי' לדוכת' אמאי מוקי רבה מתני' בסי' דמנין, ועיין:

תד"ה כי קאמר ר"ש בר"נ. וא"ת א"כ מה צריך טעם. תמוהים לי דבריהם הקדושים דהא חזינן לקושטא דמלתא דלרבנן דפיגו עליה אפי' בר"נ דלא תלינן דמרובה נפל. דהא בודאי ל"ל דקושייתם באמת גם על רבנן דאמרי לא תלינן. ולפי תירוצם באמת פליגי רבנן עלה רק היכא דידוע ודאי דמישראל נפל א"כ למאי דמוקים לקמן מתני' דמכשירין

בטמון וכרשב"א, הא גם כרבנן מיתוקמא, דהא גם חכמים מודים דתלי' בנכרים, וכן אידך אוקימתא דלרבנן יניח. היינו ע"כ בלא ידוע דמישראל נפל. דאל"כ איך שייך יניח, דכיון דאנו דנין דלא הוי יאוש אמאי א"ח להכריז היכא דידוע דמישראל נפל. אע"כ דמיירי בלא ידוע ואעפ"כ אסור להחזיקו לעצמו ולתלות דמנכרי נפל. וכן מוכח מדאמר' לקמן מצא כאן ארנקי מאי. א"ל הרי אלו שלו. בא ישראל ונתן בו סי' מהו דהוי יאוש. א"ל חייב להחזיר תרתי. הרי זה תלוי בזה דהיכא דהוא שלו גם בבא ישראל ונתן בו סי' הוא שלו דהוי יאוש. ואם נימא דרבנן פליגי עלה רק היכא דידוע דמישראל נפל. א"כ היכי פרכי' תרתי הא זהו ממש כרבנן דבבא ונתן סי' הוי ידוע דמישראל נפל. אלא ע"כ ברור דלרבנן בכל ענין תולין דמנכרי נפל. והיינו ע"כ הטעם כמ"ש תוס' לעיל (דף כ"ג ע"א) ד"ה והא איכא נכרים. דכיון דאיכא לברורי ולתקן להשיב ממון להבעלים מתקנינן. וכיון שכן מהיכן פסיקא להו להקשות על רשב"א דלמ"ל טעמא דיאוש. דלמא גם רשב"א ס"ל ביסוד זה כרבנן והיכא דאיכא לברורי אינו ראוי לתלות' בעכו"ם. ורק מדין יאוש אתינן דהבעלים מתייאשים דשמא נכרי ימצאנו:

ונ"ל דקושי' התוס' דלפי אוקימתא דטמון הא מוכח דלרשב"א תליא בנכרים. וז"א דהא הך אוקימתא בטמון משום דבא לאסוקי דרשב"א ס"ל אף בר"י. ואז ממילא לא קשיא מידי קושי' תוס' דהא צריך לטעמא דיאוש משום ר"י. וא"כ דלמא הא בהא תליא. דאם מיירי רשב"א רק בר"נ ומוכח באמת ג"כ דאין ראוי לתלות בנכרים. ובאמת מתני' דמכשירים לא מיירי בטמון. ולאידך צד דרשב"א מיירי אפי' בר"י ומוכרים לבא לאוקימתא דבטמון באמת מוכח ממתני' דמכשירים דלרשב"א תליא בנכרים. והא דנקט מתייאשים משום רוב ישראל. וזהו לכאורה תמיה גדולה ועצומה על רבותינו בעלי התוס' ז"ל:

לגודל הקושי' מוכרחים אנו לומר דס"ל דאף לס"ד דלא מיירי מתני' בטמון. מ"מ פשיטא מתני' דמכשירים לא משמע דמדין יאוש לחוד הוא. אלא דכולהו משניות דמכשירים מיירי בענין דתליא בנכרים. או מישראל כמו אינך דקחשיב התם מצא בה תינוק מושלך. מצא בה מציאה. מצא בה בשר ע"ש. וא"כ קושייתם לפ"מ דבא הש"ס להוכיח ממתני' דמכשירים דרשב"א מיירי רק בר"נ. ומתני' דהתם כרשב"א. בזה יקשה כיון דממתני' דהתם משמע דתליא בנכרים. א"כ למאי הלכתא נקט רשב"א טעמא דיאוש. דהתם דקתני במע"מ חייב להכריז. א"כ בבא דרוב ישראל חייב להכריז מיותרת ומתרץ דמע"מ מיירי דוקא בראה מישראל נפל. אבל בלא ראה דאף דלענין יאוש לא מייאשי כיון דהוי מע"מ אפשר שישראל ימצאנו. מ"מ היה מהראוי להמוצא לתלות בנכרי כיון

דהוא בעצמו אינו בכלל ספק הנפילה דידע בעצמו שממנו לא נפל ומבלעדי' הוי ר"נ וא"ח להכריז רק בידוע דמישראל נפל. א"כ מוכח להדי' דתולים דמנכרי נפל. דאל"כ דאין תולין ממילא במע"מ גם בלא ראה חייב להכריז. וא"כ בבא דר"י מיותר. אלא ודאי דתולין ושפיר הקשו ל"ל יאוש:

אמנם אין זה מספיק דהא הפ"י בעצמו כ' דלאוקימתא דטמון לא מיישב בבא דר"י. וע"כ דנקט משום אינך מילי דקחשי'. ואף לפ"מ שנכתב לקמן ליישב. מ"מ עכ"פ לאידך אוקימתא כרבנן ויניח לא מיושב. כמו שמבואר לפנינו בעזה"י. ומוכרחים לומר דנקט אגב אינך. א"כ דלמא גם לס"ד הכי הוא. והעיקר כמ"ש תחילה דפשטא דמתני' משמע דמדין תלי' הוא דומי' דאינך בבי. ושפיר הקשו תוס'. ועדיין צ"ע:

בא"ד ואפילו אם ישראל ימצאם לא יכריז. ולכאורה אין זה מספיק כ"כ דהא חזינן באידך אוקימתא דלרבנן בר"נ יניח. הרי אף דכל המוצא לא יכריז אעפ"כ לא מייאשו הבעלים. וע"כ משום אף שהמוצא לא יכריז כיון דיש בו סי' אינו מייאש דסומך עצמו שהוא בעצמו יכריז כלי שכך וכך סימניה אבדתי וישמע המוצא ויחזירנו לו. ונ"ל דיש לחלק דוקא היכא דהדין דיניח א"כ סומכים הבעלים דבכל עת מכריז גלימא בכך וכך סימנים אבדתי וילך המוצא ויראה שיש בו סימן כאלו ויחזיר לו. אבל לרשב"א דהדין דזוכה לעצמו דתולין בנכרי ומותר לו למכור ולכלות הדבר כאדם עושה בשלו ואין משגיח כלל בסימנים. הכא כיון דאין עליו חיוב השבה ומתייאשו הבעלים דלא יבורר ע"י סי':

עוד י"ל בד"א שבאמת אין חילוק בין אם יניח או דזוכה בו בכל ענין שייך סברא הנ"ל דהבעלים סומכים שיכריזו כך וכך אבדתי ויחזיר להם המוצא. ובאמת סברת תוס' רק בצירוף תרווייהו דהבעלים סוברים דאחד מר"נ ימצאו. ואף אם המיעוט ישראל ימצאם. כיון דעכ"פ לא יכריזו יהא בקושי להתברר. מש"ה בצירוף ב' אלו מתייאשים הבעלים. אלא דבאידך אוקימתא דמתני' כרבנן. ס"ל לרבנן דאף משום צירוף תרווייהו לא מתייאשו. אבל רשב"א ס"ל דמייאש משום צירוף תרווייהו. ואין להקשות דלמאי צריכים תוס' לעיל ליכנס בפירצה דחוקה דע"י צירוף תרווייהו הוי ייאוש. ולא סגי להו בפשיטא סברא א' דמשום ימצאם א' מר"נ מיאשו. דכמו לאידך צד דרשב"א מיירי בר"י ס"ל דמייאשו משום שימצא אינש דלא מעלי. ה"נ עכ"פ לאידך צד דמיירי רק בר"נ. ודאי י"ל ברווחא ומשום זה לחוד מייאשו. די"ל לפמ"ש לעיל בכוונת קושי' התוס' דס"ל דמתני' דמכשירים משום דמדין תולין אתינן עליו. א"כ יקשה בהיפוך כיון דרשב"א ס"ל אפי' בידוע דמישראל נפל דהוי יאוש. למאי הלכתא קתני במתני' תולין בנכרי. תיפוק ליה בלא"ה מטעם יאוש. ולזה הוכרחו לומר דאין יאוש רק מכח צירוף. דגם המיעוט

ישראל אם ימצאם. יתלה בר"נ. וא"כ קתני מתני' דעיקר הדין דתולין בנכרי. ומכח זה צומח סברת יאוש אף ברואה שמישראל נפל שהוא שלו מכח יאוש:
אמנם לפ"ז יש להקשות טובא דהיא גופא קשה מנ"ל להש"ס דאי פליגי רבנן עליה דרשב"א אפי' בר"נ. מתני' דטמון לא אתיא כרבנן או דבאמת יניח. דלמא לא פליגי רק לענין סברת יאוש ונ"מ בנתברר שמישראל נפל. אבל בסתם גם רבנן ס"ל דתולין בנכרים. בשלמא לפי דרך הא' הנ"ל, י"ל דהוא מלתא דפסיקא מסברא דא"א דהדין דהמוצא יחזיק בו לעצמו. בודאי הוי יאוש. ושפיר מוכח דחכמים ס"ל דאין תולין בנכרי לזכות בו לעצמו. אבל לפי דרך הב' הנ"ל יקשה דהא לפי האמת חזינן דלרבנן אף דיניח. אעפ"כ לא מייאשו הבעלים מטעם צירוף ב' ריעותות דרוב נכרים ואף המיעוט לא יכריזו. א"כ ממילא אף אם היה ס"ל לחכמים דזוכה בו. לא הוי יאוש משום צירוף ב' הסברות. א"כ דלמא באמת ס"ל לחכמים דתולין גם בנכרי ופליגי רק בסברת יאוש לענין בידע דמישראל נפל. ולזה נראה יותר כפי דרך הב' בכוונת תוס' בקושייתם דהוכיחו אף דמתני' לא מיירי בטמון. מ"מ מוכח דרשב"א ס"ל דתולין בנכרי מכח קושי' הפ"י דבבא ר"י חייב להכריז מיותר דנשמע במכ"ש מסיפא דמע"מ חייב להכריז. אע"כ דיש חילוק דבמע"מ מיירי דוקא בראה דמישראל נפל. דאל"כ תולין בנכרי. וא"כ נימא דל"מ לאוקמא כרבנן. וכיון דמע"מ חייב להכריז דמיירי ע"כ בראה דמישראל נפל. א"כ מוכח בר"נ היינו אפילו בראה דמישראל נפל. א"כ מוכח מטעם יאוש. ומה שדחינו לעיל דע"כ ליתא לדקדוק פ"י מכח מסקנ' יבואר לפנינו בישוב רווח בעזה"י. ודוק וע' היטב כי נכון וגמור הוא:

דף כד:

גמ' תרתי. לכאורה יש לדקדק דא"כ אמאי שאלו לו בא ישראל ונתן בו סי' מה. כיון דכבר אמר לו הרי אלו שלו ממילא אפילו נתן בו סי' לא מהני. וכן הקשה לו בעצמו תרתי. ונלענ"ד לפמ"ש לעיל בתחילת פרקין דמתניתין דמעות מפוזרות הרי אלו שלו לא מוכח דסברת דאדם עשוי למשמש הוי ודאי. דיש לומר דמכח הסברא דמרגיש וידע אתרע חזקת מר"ק ממילא הוא שלו מספק. ורק מברייתא דהמוצא מעות בבה"כ דכיון דיש בו סימן ויבוררו הבעלים ואפשר שיטענו הבעלים ברי דלא ידעו דנפל. מש"ה מוכח דהוי כמו ודאי עשוי למשמש, וגם כתבנו לעיל דלישנא ב' דיניח ליכא קושי' כלל מברייתא, די"ל דמיירי בל"י דמישראל נפל, רק בלא טעמא דיאוש הי' מדין דיניח דלהך לישנא דגם לרשב"א לא תלינן בר"נ להיות שלו. מש"ה הוצרך לטעמא דיאוש, ממילא ליכא קושי' הא ל"י, דהוי ס"ס. ס' נכרי. ס' ידע, כמ"ש לעיל בארוכה, וכיון שכן י"ל דמש"ה שפיר

שאל לו בא ישראל ונתן בו סימן והיינו די"ל דאדם עשוי למשמש אינו ברור כ"כ לודאי. ומגרע רק לחזקת מר"ק. ומה דפסק מתחילה הרי אלו שלו. אף ביש בו סי'. ואפשר שיטענו הבעלים ברי. מ"מ מותר להחזיק לעצמו מכח ס"ס. ס' נכרי וס' ידע דנפל ול"ש ביה דיניח משום דאיכא לברורי. הא לא יבוררו לעולם ב' הספיקות. דאף אם יטענו ברי מ"מ ליכא שם בירור עליו. דבזה אף דברי ושמא ברי עדיף. כיון דלא הוי מוחזק גמור רק משום חזקה דהשתא. אבל מ"מ כיון דליכא ברי גמור רשאי להחזיק לעצמו מכח ס"ס. וא"כ כל שבא ונתן בו סי' ואמר ברי דל"י דנפל. י"ל דחייב להחזיר. ולא השיב לו החילוק בין טען ברי דל"י דנפל, ובין דלא טען. משמע דבכל ענין חייב להחזיר. ולזה הקשה לו תרתי דכל כמה דלא טען דל"י אמאי חייב להחזיר, דהא עכ"פ מכח עשוי למשמש ליכא חזקת מר"ק. גם י"ל דשאלת ר"י הי' ג"כ בלא טען דל"י היינו אף דליכא חזקת מר"ק. מ"מ י"ל דהלכתא כסומכוס דאף במוחזק יחלוקו, אבל אחר שהשיב דיחזיר היינו דצריך להחזיר כולו שפיר הקשה לו תרתי כיון דעכ"פ ליכא חזקת מר"ק מה"ת דיחזיר לו כולה עכ"פ בחולקין סגי. וק"ל. ועיין היטיב כי נכון הוא בעזה"י:

שם רש"י ד"ה אימא מישראל נפל. לפיכך חייב להכריז ול"א דיניח כו'. ביאור דברי רש"י דנקט דיניח ולא בפשוטו דהא השתא קיימי' דהלכתא כרשב"א בר"נ. ולדידי' הוא שלו לגמרי, דהיינו דאף לאוקימתא קמייתא בטמון. ע"כ פליגי רשב"א ורבנן בתרתי. דהיינו הא' בסברת יאוש. דלרשב"א אף בלא הדין דתלינן בנכרי הוי יאוש דהרי אפילו בר"י ס"ל דהוי יאוש משום אינשי דלא מעלו וק"ו בר"נ, ורבנן ס"ל דלא הוי יאוש. וגם בגוף הדין דתלינן. דלרשב"א אף היכא דליכא יאוש דהיינו בטמון תלינן בנכרים ולחכמים אין תולין. מ"מ לאוקימתא ב' דכרבנן ויניח מה"ת לן להמציא ב' פלוגתות. די"ל דלענין תלינן לכ"ע לא תלינן לזכות בו רק דיניח, ופליגי רק ביאוש. מש"ה הקשה רש"י דאף בלאו ישראל סכרי ג"כ לא יהיה שלו דהא לרשב"א לא תלינן בנכרים לענין שיהא שלו. ורק משום יאוש אתינן עלה ובזה טעמא דישראל כרי לחוד סגי דליכא יאוש דהא ידעי' דישראל ימצאנו ולא יהיה לו היתר לתלות בנכרים. ואף דלרשב"א גם בר"י הוי יאוש משום אינשי דלא מעלו הא בזה גם בישראל סכרי וישראל כרי אינו מספיק דממה נפשך הוי יאוש. וע"כ או דהכא לא הוי כמו פלטיא והוי כסימטא. או דבא לתרץ רק דקיימא לן כרשב"א בר"נ ולא בר"י. וא"כ בטעמא דישראל כרי לחוד סגי. ולזה הוכיח רש"י להסביר דבעי ישראל סכרי לענין החיוב הכרזה ולא נאמר יניח:

ואין להקשות דמנ"ל לרש"י לפרש דקאי באוקימתא בתרייתא ומצריך להאי דישראל סכרי ליה בכדי שלא יהא הדין דיניח, ולא מפרש דקאי באוקימתא קמייתא דמוכח

דלרשב"א דתולין בנכרי, והכא קיימא לן בר"נ מש"ה מצרכי' לישראל סכרי דבלא"ה הוי שלו. וביותר דהא לס"ד דקאמר הש"ס וש"מ אין הלכה כרשב"א אפילו בר"נ. ע"כ דקאי על אוקימתא קמא דאל"כ הא גם לרבנן אין חיוב הכרזה דא"כ למה נקט רש"י תירוצם דהש"ס לפי אוקימתא ב'. די"ל דלאוקימתא קמייתא יהא קשה להיפוך דל"ל דישראל כרו לי' דהא י"ל דלמאי דקיימא לן כרשב"א בר"נ בין לענין תלינן ובין לענין יאוש. מ"מ י"ל דלענין דינא הוי יאוש. רק מכח מה דהדין דתולין בנכרי. א"כ הכא בישראל סכרי לחוד סגי דאף אם נכרי כרו מ"מ לא מייאש דשמא ימצא מיעוט ישראלים. והמוצא לא יתלה בנכרי כיון דישראל סכרי. אע"כ דקאי לאוקימתא ב'. וממילא לכ"ע לא תלינן בנכרי רק יניח. וא"כ הא דקיימא לן כרשב"א בר"נ היינו משום יאוש לחוד דאף דהמוצא לא יתלה בנכרי מ"מ מייאשי דסובר דהנכרי ימצאנו. ומש"ה הוצרכו לומר דישראל כרו ומוכרח דקאי באוקימתא דיניח ומדוקדקים דברי רש"י. ולפ"ז מוכח דרש"י ס"ל כפי דרך הא' שכתבנו בכוונת תוס' בתירוצם לחלק בין היכא דיניח דליכא יאוש. ובין היכא דזוכה לעצמו דהוי יאוש. דאל"כ דליכא הפרש ע"כ עדיין כמו דיקשה לאוקימתא קמייתא דבטמון. דדלמא ס"ל דהוי יאוש דהמוצא יתלה בר"נ. והיינו בצירוף דימצא נכרי וכנ"ל. זהו קשה גם לאוקימתא ב' דדלמא אנן קיימא לן דבר"נ הוי יאוש מכח צירוף דימצא נכרי. וגם אם ימצא ישראל לא יכריז אלא יניח. משא"כ בישראל סכרי דהמוצא יהיה חייב להכריז ליכא יאוש. אע"כ דס"ל לרש"י כדרך הא' הנ"ל. והכי מוכח ג"כ לפי שיטת הראשונים דיתבי בה נכרים היינו מיעוט נכרים דלא כמאן דמפרש דהם שומרים מחפשים יותר. והרי ע"כ מדמוקמי' רק כרשב"א היינו דהך סברא דהשומרים ימצאו לא עדיפא מר"נ. א"כ מוכח דאף לפי הצד דרשב"א ס"ל רק בר"נ מ"מ הוי יאוש משום זה לחוד. ודלא משום צירוף תרווייהו. דהא ביתבי נכרים אם ישראל ימצא הא מחוייב להכריז כיון דלענין הנפילה הוי רוב ישראל:

וביותר נראה דגם רש"י סובר כפי דרך הב' הנ"ל. והיינו דוקא לאוקימתא קמייתא דבטמון דפלוגתא יהיה בב' דברים. הא' בר"י לענין יאוש. והב' בר"נ לענין תלי' בנכרי. בזה שפיר קשה די"ל דקיימא לן כרשב"א בר"נ לענין סברת תלי' לחוד'. אבל לא מדין יאוש כלל. דאף דהמוצא יתלה בנכרי. מ"מ ליכא יאוש אף בצירוף החשש שימצא נכרי וכנ"ל. ואם כן בישראל סכרי לחוד סגי כיון דליכא למתלי' בנכרי. אע"כ דקאי ללישנא ב'. ואהך לישנא הוי רק חד פלוגתא לענין יאוש. מש"ה למאי דקיי"ל כרשב"א בר"נ. היינו דבר"נ קיי"ל לענין סברת יאוש. וכמו דסברת רשב"א דר"נ הוי יאוש משום שמא ימצא נכרי לחוד. בלא צירוף דסברא דמוצא לא יכריז. דהא לדידי' אף בר"י הוי יאוש

מכ"ש דבר"נ הוי יאוש משום הך לחוד שימצא א' מר"נ. וא"כ אף דאנן קיי"ל דבר"י לא הוי יאוש וכנ"ל. מ"מ בר"נ דקיי"ל כוותי' דרשב"א לענין יאוש. לגמרי קיי"ל כוותי' דאפילו היכא דהמוצא לא יתלה בנכרי. מ"מ הוי יאוש משום שמא ימצא נכרי. ומש"ה איצטריך לישראל כרי לה. והוא נכון בעה"י:

ובדרך פלפול אמרתי הא דבאמת נקט הגמרא ישראל כרי לה והיינו ללישנא בתרא הנ"ל, ולא נקט ללישנא קמא ובישראל סכרי לחוד סגי והיינו כיון דמרא דשמעתא הוא ר' יהודה ולדידיה מוכח דס"ל כלישנא בתרא למה דאמרינן בסמוך ר"י הוי אזיל בתרא דמר שמואל וכו' שהקש' למר שמואל תרתי וכו'. ולכאורה קשה מה סתירה בזה הא י"ל דקיימא לן כרשב"א בר"נ דתלינן בנכרי. מש"ה אמר תחילה הרי אלו שלו. אבל מ"מ לענין יאוש לא קיימא לן כוותי' דאף דהמוצא תולה בנכרי מ"מ לא הוי יאוש וכנ"ל. מש"ה בבא ישראל ונתן סי' חייב להחזיר לו. וצ"ל דר"י ס"ל כלשון הב' הנ"ל וממילא גם לרשב"א ס"ל דלא מצינו דתולין בנכרי ורק בענין יאוש פליגי. א"כ במה דפסק תחילה הרי אלו שלו. ע"כ משום יאוש הוא. מש"ה שפיר פריך לי' תרתי. כיון דהוי יאוש מה מהני נתן בה סי', וא"כ מוכח דר"י ס"ל כלישנא ב', וק"ל:

רש"י ד"ה אימא מישראל נפל לפיכך חייב להכריז ולא אמרינן ינוח כדאמרינן לעיל בר"נ לרבנן עכ"ל והקשה רפ"מ דמאי בעי רש"י בזה הא השתא קיימינן דהלכה כרשב"א לפחות בר"נ ולדידי' הוי שלו לגמרי עכ"ל:

לכאורה תמוה וגם אנכי עמדתי בזה ועוד תמהתי ממה דאמרינן ש"מ אין הלכה כרשב"א אפילו בר"כ א"כ ע"כ מדקאמר זיל אכרוז היינו דלרבנן חייב אפילו להכריז וע"כ מתני' דמכשירי' מיירי בטמון או דרשב"א מיירי רק בר"נ א"כ מניין לנו לומר דלפום דחיית הש"ס נשתנה הדין דלרבנן אינו חייב להכריז רק יניח:

ונ"ל בהקדם דברי תוס' ד"ה כי קאמר רשב"א בר"נ וא"ת מה צריך לטעם מפני שהבעלים מתייאשים ות"ל דיש לתלו' דמנכרי נפל, וי"ל דאצטריך דאפי' יודע וודאי דמישראל נפל וכו' ולכאורה דבריהם תמוהים מאוד מדהקשו בפשיטות דת"ל דתלינן דמנכרי נפל ע"כ דפסיקא להו לדינא כך דבכה"ג יש לילך בתר רוב כמו בכל דוכתא ואף בממון כיון דליכא חזקת ממון נגדו וכמ"ש תוס' ב"ב כ"ג ע"ב ד"ה חוץ לנ' אמה, ומעתה לפ"ז הלא כמו כן יקשה באיבעי' דהש"ס מי פליגי רבנן עלי' אפילו בר"נ הא האיך אפשר דיהא פליגי וס"ל דלא מייאשי' הא מ"מ נתלי דמנכרי נפל ונצטרך ג"כ לומר דהאיבעי' היכי דידוע דמישראל נפל דדלמ' ס"ל לרבנן דלא הוי יאוש דהבעלים סוברים דדלמא המוצ' יהא ישראל ואף דהדין דהמוצא יהא תולה דמנכרי נפל מ"מ סברי הבעלים שיחקרו

מי המוצא ויבררו בסימן דמהם נפל וכמו דצ"ל לפי שינוי' דהש"ס דלרבנן הדין דיניח וא"צ להכריז ע"כ הסברא הא דאינו מתייאש דסומך שיחקור להמוצא אף שלא יכריזו, ובהיות שכן תמוה לכאורה דמאי דייק הש"ס ממתני' דמכשירי' דמודו רבנן בר"נ דלמא טעמא דמתני' דתלינן דמנכרי נפל אבל היכא דידוע דמישראל נפל דמזה מיירי האיבעי י"ל דפליגי אפי' בר"נ וכמו כן קשה לרבנן אמאי יניח ולא יכריז כיון דידעי' דמישראל נפל וס"ל לרבנן דלא הוי יאוש בעלי' א"כ אמאי לא יצטרך להכריז אע"כ דרבנן מיירי דלא ידעי' ממי נפל ולגבי הכרזה סמכי' דמנכרי נפל הרי מבורר דלרבנן לא תלינן בר"נ דמנכרי נפל וע"כ הטעם דתקנתא דרבנן היא דלא למיזל בזה בתר רוב וכמ"ש תוס' ב"ב שם אם כן כיון דמוכח כן בבירור לרבנן מאין פסיקא להו להקשות לרשב"א דת"ל דתלינן דמנכרי נפל דלמא גם רשב"א ס"ל בזה כרבנן דלולי סברת יאוש לא היינו תולים דמנכרי נפל כמו לרבנן והוא לכאורה תמיה עצומה ובהכרח לדחוק דס"ל לתוס' דתליא זה בזה דלרבנן דמחמרי לענין יאוש דאף דהוי ר"נ לא מייאשי הבעלים לתלות שימצא אותו נכרי מחמרי ג"כ דאנן לא תלינן דמנכרי נפל אבל רשב"א דמיקל לענין יאוש דהבעלים מייאשים ומימר אמר דא' מן הרוב ימצאנו ה"נ יש להקל שהמוצא יתלה דמנכרי נפל ועדיין צלע"ג:

ומעתה נ"ל לומר דרש"י ס"ל לקושטא דמלתא כדברינו דאם לרבנן לא תלינן דמנכרי נפל ה"נ לרשב"א דלענין זה לא פליגי דפלוגתייהו רק לענין יאוש ולזה היה קשה לרש"י כיון דהש"ס בעי לדחות דהלכה כרשב"א בר"נ דמשמע דפלוגתיי' בר"נ וממילא מוכח מרבנן דלא תלינן בר"נ דמנכרי נפל וה"נ ס"ל לרשב"א אלא דס"ל דזכה בו מדין יאוש בעלים א"כ למאי צ"ל ישראל סכרו ליה הא בישראל כרו לחוד סגי דמשום זה לא הוי יאוש ולזה נזהר רש"י לתרץ זה באופן זה דהש"ס בעי לומר אף להך אוקימתא דגם לרבנן אין צריך להכריז דלענין חיוב הכרזה סמכינן לתלות דמנכרי נפל מ"ה הוצרך למנקט ישראל סכרו לה דבלא"ה לא היה חייב להכריז רק יניח כנלע"ד ברור בעז"ה:

תד"ה לבתר תריסר ירחי שתא. דהאובד אינו מתייאש כו'. נראה כוונת דבריהם לחלק בין האי דלעיל גבי כופר' בי מעצרתא כיון דקדחו ביה חלפא דהוי יאוש, ובין הכא דלאחר תריסר ירחי שתא לא הוי יאוש, דהחילוק דדוקא בדבר שדרך מתייאשי דקדחו בי' חלפא. א"כ המוצא יכיר שזמן מרובה נאבד. בזה הבעלים מתייאשים וסוברים שהמוצא לא יכריז דהא יראה דמזמן מרובה נאבד. ואף דלפי הדין צריך להכריז כמו דהכא במוצא ויודע דנאבד זה תריסר ירחי. מ"מ הבעלים סוברים דהמוצא כשרואה ויודע שזמן מרובה נאבד תולה דמתייאשו הבעלים, ולא יכריז. אבל באבידה דעלמא דאין ניכר בין חדש

לישן לא מתייאשו הבעלים דמה שעבר זמן רב ולא הוכרז. אולי מקרוב מצאן המוצא ויסבור דמקרוב נאבדו ויכריז כך ביאור דברי תוס':
אבל לא אדע דמי הכניסם לזה דהבעלים סוברים דהמוצא יטעה בדין ויסבור דמהני יאוש. הא בפשוטו י"ל דדוקא לעיל בכופרא דמיירי בהנוח דמסתמא נזכרו הבעלים בזמן קרוב להנחתן וכבר בקשו ולא מצאו כמ"ש תוס' לקמן (דף כ"ו ע"א) ד"ה בכותל חדש וא"כ כשעבר זמן רב משעה שבקשו ולא מצאו סוברים דודאי מאז שבקשו ולא מצאו כבר לקחם אחר. א"כ מדעבר זה זמן רב שלא החזיר בודאי אין דעתו להחזיר. או שמצאן נכרי. אבל בדרך אבידה שלא בהנוח י"ל דגם בקדחו ביה חלפא לא מהני דלעולם חוששים הבעלים דעדיין לא נמצא מש"ה לא הוכרז. וכשמצאן יכריז. וצ"ע:

דף כה.

במשנה כריכות ברשות היחיד. הא דמפלגינן בכריכות בין רה"ר לרה"י לרבא דקיימא לן כוותיה מיירי בלית בהו סי' ובדרך הינוח. וברה"י מקום הוי סי' שיאמר באיזה מקום הניחם. וכיון שהוא משתמר קצת ואינו משתמר לגמרי שם אבידה עליה כי הבעלים הניחם שם לפי שעה ולשוב לקחתה. ובמקרה א"א להם ליקח וניחא להבעלים שהמוצא יטול ויכריז. וברה"ר מקום לא הוי סימן דמתגלגל ברגלי ב"א ובהמות מש"ה אף שהיא דרך הנוח הוא שלו כיון דאין בו סי' והוא מקום שאינו משתמר כלל מסתמא הבעלים הניחה שם ושכחה ונתייאשו ממנה ואילו במקום שמשתמר קצת ואין בו סימן היינו דינא דמתני' דבסמוך דמצא אחר הגפה דלא יגע בו כי שם לא הוי מקום סי' דמדדו, ובמקום שמשתמר לגמרי אף ביש בו סי' לא יגע בו דאינו בכלל אבדה. כיון דהבעלים הניחום מדעת וסופם ליטול בעצמם משם. ובאינך דמתני' דלא מפליג בין רה"ר לרה"י מיירי דרך נפילה דלא שייך סי' מקום דהא לא ידע מקום שנפל ממנו. והא דקתני בכריכות דרך הנוח, ובאינך דרך נפילה דאורחא דמלתא קתני דכריכות דיקירי אין מדרך שיפול שלא מדעת אלא הניחם שם. תוס'. כללא דמלתא מצא דבר שנאבד דרך נפילה אם יש סי' בגופו נוטל ומכריז ואם לאו אם הוא מהדברים שדרך למשמש בהם בכל שעה הוי יאוש מדעת ונוטלו והוא שלו וסימן מקום ל"ש בדרך נפילה. וגם סי' מנין ל"ש דבדרך נפילה לא ידע דנפלו ביחד אם לא בקשורים יחד כמו בתכריך לעיל ספ"ק. ואם הוא דרך הנוח במקום שאין משתמר כלל ואין בו סי' כגון במקום דמתגלגל ברגלי אדם ובהמה דליכא גם סי' מקום הרי הוא שלו. ואם משתמר קצת (ובאופן דלא הוי מקום סי') לא יגע בו אף בספק הנוח. ואם יש בו סי' בין כך ובין כך אף בודאי הנוח נוטל ומכריז. ואם משתמר לגמרי בכל ענין לא יגע בו. זהו לשיטת תוספות. אבל דעת הר"ן

הובא בשיטה מקובצת דבמשתמר קצת אף ביש בו סי' לא יגע בו אם הוא ודאי הנוח, זולת בספק הנוח. ועי' ברמב"ם שיש לו שיטה אחרת בזה ע"ש. וכל זה בסתם ואם שמעי' דאייאש שאמר ויי לחסרון כיס אפי' ביש בו סי' הוא שלו:

שם גמרא ורמינהו מצא דבר שא"ב סי'. נראה הא דנקט הש"ס, תנינא להא דתנו רבנן, ולא פריך בל"ז אמתני' דהדיוק דהכלי ולפניו פירות הרי אלו שלו. די"ל דודאי אף דלפניו פירות תולי' הפירות בכלים, והטעם דהא"ש היינו משום דהבעלים מתייאשים דחוששים דהפירות נפלו מהכלי וסוברים אולי נפלו ויגלגלו מרחוק או שיתגלגלו מאחורי הכלי שלא יהא מהדר אפי' דכלי לגבייהו ואזי לא יתגלה המציאה בכלי, והא דבתוכם פירות חייב להכריז אף דהוי יאוש, י"ל כיון דהכלי נשאר בחזקת הבעלים דהא מהכלי לא מייאשו ושוב הוי פירות כמונחים בחצירו דל"מ יאוש לשיטת הרמב"ן וסייעתו אף דהכלי הוי חצר שאינו משתמר לענין קנין, מ"מ י"ל לענין זה מהני דלא יצא מרשות בעלים ע"י היאוש, וא"כ י"ל דהברייתא מיירי בדברים שאינם חשובים דהוי יאוש של"מ, ולזה הקשה תנינא להא דת"ר דמבואר בברייתא דמקצת פירות בכלי גם מה שבחוץ הוי לבעלים, ובזה אם איתא דהבעלים מתייאשים אלא דהפירות בכלי משום דלא מהני יאוש כיון דהם בחצירו, מ"מ באותן מקצת דבחוץ לכ"ע מהני יאוש. אע"כ דלא הוי ייאוש כלל. כיון דאין דרך כלל שיפלו כל הפירות, וע"כ הא דלפניו פירות הוא שלו, היינו משום דתולין בדעלמא ושפיר פריך ורמינהו:

תד"ה ש"מ מנין הוי סי'. ולעיל נמי דקתני וכו'. ול"ק מנין הוי סי'. תמוה לי דבפשוטו ניחא דהא ע"כ הא דלעיל דמצאן א' א' הוא שלו, אף דלרבא הוי מקום סי'. צ"ל באחד אחד תולין בנפילה רק במצא שני' זהו הוי היכר' דהוי הנוח כדאמרינן תני ציבורי'. וכיון שכן מברייתא דלעיל לא הו"מ למידק דמנין הוי סי'. די"ל דמכח דמצא ב' ב' מוכח דהוי הנוח וממילא הוי סימן מקום, והא דא' א' מותרין. משום דא' א' הוי דרך נפילה, משא"כ הכא פריך ש"מ מנין הוי ס' דהא ל"ל מטעם מקום. דאם כן מאי איריא צבורי' אפילו צבור נמי דהא בצבור א' נמי מוכח דהנוח הוא, אע"כ דלאו מדין מקום הוא רק מדין מנין אתינן עלה, ומשני דבאמת תני צבור. ודו"ק:

בא"ד א"נ דמצי למדחי דמנין וחרוז' הוי ס'. קשה דא"כ מאי קאמר בגמרא ש"מ מנין הוי ס' דלמא לעולם מנין לא הוי סי' אלא דתרתי מנין ומקום הוי סי'. וצע"ג. ודו"ק:

דף כה:

מתני' גוזלות מקושרים ומקום לא הוי סי' דמיירי במדדין, והיינו כיון דאחר הגפה אינו משתמר לגמרי רק קצת מש"ה אילו יש בו סי' הדין דנוטל ומכריז משא"כ בסיפא דכלי

באשפה דהוא משתמר לגמרי אף דמיירי ביש בו סי' כדקתני מגולה מכריז מ"מ לא יגע בו, תוס'. ובדיעבד אם עבר ונטלו במשתמר לגמרי אם לא זז משם וראה שלא באו הבעלים בתוך כך הר"ז יחזיר למקום שנטלו משם אבל אם הוליכן לביתו דיש לחוש שמא באו הבעלים בתוך כך ולא מצאו ושוב לא יחזרו לבקש לא יחזיר למקומו ואם יש בו סימן יכריז. ואם לאו יהא מונח בידו עד שיבא אליהו. ובמשתמר קצת באין בו סי' מיד שנטלו לא יחזיר דשמא שכחוה הבעלים ואבידה היא, ומיד שנטלה חייב בשמירתה. וביש בה סי' פשיטא דלא יחזיר דהא אפילו לכתחלה צריך ליטול ולהכריז, כך מתבאר בתוס' והרא"ש. ועיין בשיטה מקובצת בשם הר"ן:
תוד"ה ואם נטל כו' (עי' מש"כ לק' דף ל' ע"א):

דף כו.

גמ' חולקין פשיטא כו'. תמוה מאוד דמאי פשיטא הוא, הא אדרבא טעמא לא ידעי' דאמרינן חולקין ולא מהני תפיסת המוצא מספק כיון דליכא חזקת מר"ק, ואם נימא כיון דהוא בחור הכותל הבעלים מקרי מוחזקים וכמ"ש הרא"ש פ"ק גבי איבעי' דזרק בפתח זה ויוצא בפתח אחר דהפקירו הבעלים זכו בו אחרים מוציאי' מידם ונותנים לבעה"ב, דכיון דליכא חזקת מר"ק זכה בו הבעה"ב מספק ונעשה הוא מר"ק, א"כ ממילא הכא מדינא להיות כולו של הבעה"ב, ומה"ט יש לע' ג"כ גבי מצא בגל כיון דבשעה שהיה בגל אף שלא זכו הבעלים מטעם חצר, מ"ה עכ"פ כיון דהוא מונח בחצירו והוא ספק אם הוא של אבותיו והוי שלו או אם הוא של אמורים ולא זכה מטעם חצר כיון דאין סופו להמצא, זוכה בתפיסתו לטעון שהוא של אבות ונעשה מר"ק, כמו באיבעי' דאין סופו להניח דאף דאנו דנין דלא מקרי קנין חצירו, מ"מ עכ"פ תפוס לזכות בו מספק, וצריך לדחוק דאין סופו להמצא גרע ואין בחצר זה שם תפיסה עליו, וצ"ל עכ"פ דינא דחלוקה קשה מאוד ומה פשיטות' הוא, שוב מצאתי בס' בית מאיר (סי' ס"ג) באמצע חצאי עגולה, שעמד בזה ובאופן אחר דדלמא קמ"ל לאפוקי ממ"ד דתקפו כהן אין מוציאי' ע"ש, ופלא בעיני דמה שייך דתקפו כהן הכא דהא בליכא חזקת מר"ק לכ"ע תקפו כהן א"מ, ואי דמקרי מר"ק אמאי באמת לא יהיה כולה לבעל הכותל, וצ"ע:
תד"ה דשתיך טפי. ע' מהרש"ל ומהרש"א. ומצוה גדולה ליישב דברי מהרש"ל כי רבתה תמי' למאוד. דמה שייך למידק מתוס' מדהביאו ראי' מחנות, וכל מה שמפרש בכוונת הנ"י נפרש ג"כ בכוונת תוס'. ולענ"ד דודאי עיקר ראיית הנ"י רק מרוב נכרי' וכמ"ש המהרש"א וכמו דנראה בעליל במתני' דמצאו בחנות. כ' הנ"י בזה ב' פירושי', הא' מדלא קתני גם ברישא אם צרורין נוטל ומכריז מוכח דברישא בכל ענין היא שלו דמיירי בר"נ,

והב' דבאמת אם צרורים קאי גם אירישא. ועל זה הקשה דלקני ליה חצירו לבעל החנות. ותי' דלאביי ניחא דהוי באיסורא אתיא לידיה. ולרבא צ"ל דהוי חצר שאינו משתמר, א"כ דברי הנ"י סותרים ומיני' ובי', דא"כ מה הביא במשנתינו לראיה מצא בחנות דדבר דאין סופו להמצא אין קונה. א"ו דדבריו דלקמן במתני' דמצא בחנות קאי לפי פי' הב'. דאם צרורים קאי גם אירישא ומיירי ברוב ישראל, ומש"ה שפיר מתרץ באיסורא אתיא לידיה, והכא במתני' ראייתם לפי פי' הא'. דע"כ רישא מיירי בר"נ. אולם צריך להבין דלכאורה מר"נ ליכא הוכחא כלל דאיך שייך דיקנה לו חצירו, הא גם אם שלו נפל הוא מייאש. דבשלמא בר"י קשה דיקנה חצירו, דאם יהיה הדין דקנה חצירו ממילא כל המוצא יחזירנו לו דהא ידע דשל חנוני הוא דקנה לו חצירו, וא"כ אין הבעל חנוני מייאש, אבל בר"נ הא מייאש, שמא נכרי יטלנו. ודוחק לומר דהוכחה לפי אוקימתא דלעיל דמתני' דמכשירים בטמון. דרשב"א ורבנן פליגי בתרתי. א"כ י"ל דקיימא לן כרשב"א בר"נ רק לענין תלי'. אבל לא לענין יאוש, או דקיימא לן ג"כ דהוי יאוש מטעם דאם המיעוט ימצאנו יתלו בנכרי, וא"כ הכא דהמוצא א"י לתלות בנכרי דהא מ"מ קנה לו חצירו מש"ה אין החנוני מתייאש מהא חשש דנכרי ימצאו לבד, דהא לפמ"ש לעיל מדפריך ר"י למר שמואל תרתי מוכח לל"ב, א"כ משמע דעיקר כלישנא ב':

אולם לכאורה תמוה מאד דאם קיימי' השתא לל"ב א"כ בפשוטו אזלא קושיית המהרש"א על המהרש"ל דהא לל"ב לאו מדין תליי' אתינן עלה דכבר כתבנו לעיל דללישנא בתרא נוכל לומר דגם לרשב"א אין תולים ולא פליגי רק בסברת יאוש דהא דסבר רשב"א בר"נ ה"א שלו היא רק מטעם יאוש. וא"כ מה הועיל המהרש"א בכוונת תוס' אמרינן בר"נ דלא באיסורא אתי לידי'. כיון דבר"נ ה"א שלו הוא רק מטעם יאוש גם בר"נ שייך באיסורא אתי לידיה, ושפיר הוכיח המהרש"ל דתוס' לא סברו דבחצר שייך דבאיסורא אתי לידיה אם איירי בר"נ, ונוכל ליישב דהא ודאי מדאורייתא בר"נ בנכרי דהא חזינן בכל התורה דאזלינן בתר רוב, רק דחכמים תקנו היכא דאיכא לברורי לא אזלי' בתר רוב, וא"כ בא"ב סי' דליכא לברורי הניחו חכמים גם כן על היסוד דאורייתא דתולי' בנכרי, ואם כן אף לפי התי' ראשון של הנ"י דמדלא קתני ג"כ ברישא ואם צרורים מוכח דאיירי בר"נ ואפילו בצרורים ה"א שלו. אבל בודאי מתני' איירי ג"כ בדבר שא"ב סי' דבהא ליכא לברורי ותולי' בנכרי, ושפיר כתב המהרש"א דאיירי בר"נ, וראיית התוס' מדבר שא"ב סי' דלהוי לבעל החנות דאז ל"ש באיסורא אתי לידי', וא"ל דמ"מ (מה) קשה דיקנה לו חצירו (הא) מתייאש ואי דהוי ישל"מ, זהו אינו דדוקא לענין שיצא מרשות ע"י יאוש בזה אמרי' ישל"מ לא הוי יאוש, אבל לענין קנין חצירו של"מ מטעם דזכין לאדם

שלא בפניו, הא אלו הוי ידוע ג"כ לא היה חצירו קונה לו כיון דהוי יאוש, בכה"ג י"ל דאין חצירו קונה לו של"מ, היכא דאלו הי' מדעת לא היה קונה לו. גם של"מ אינו קונה ולזה צ"ל דהנ"י לשיטתיה דס"ל לעיל גבי כופר' דהיאוש אינו מועיל בדבר שברשותו או בחצירו, וא"כ אלו היה מדעתו היה חצירו קונה לו דמה דמתייאש החנוני אינו מגרע דהא יאוש אינו מועיל בחצירו דאף דאפשר לחלק דדוקא בדבר שהוא שלו מכבר בזה אין היאוש מועיל אם הוא בחצירו, אבל מ"מ אין חצירו קונה לו בדבר שהוא מתייאש, מ"מ אין הכרח לזה די"ל בפשוטו דיאוש מועיל רק בדבר שאין מונח ברשותו. אבל במונח בחצירו זוכה לו חצירו שלא יועיל היאוש לאפקועי מרשותו, לזה שפיר הקשה הנ"י דלקני לי' חצירו של"מ וכ"ז הנ"י לשיטתי'. אבל לשיטת תוס' דס"ל בסוגיא ד"ה בכותל חדש ובד"ה וניזל בתר בתרא דהיאוש מהני בדבר שבחצירו ממילא ליכא קושי' מר"נ דליקני לי' חצירו, דהא כיון דמדעת לא קנה לו חצירו ה"נ לא קנה לו של"מ, וע"כ ראיה מר"י ושפיר מוכח דהתוס' לא ס"ל כנ"י דבחצירו שייך סברת דבאיסורא אתי לידיה. ומיושבים היטב דברי המהרש"ל בעזה"י:

עוד בדרך אחר נראה ליישב דברי המהרש"ל דלכאורה דברי המהרש"א בכוונת הנ"י אינן מספיקים לסתירת דברי הנ"י דנהי דליכא קושיא על הוכחת הנ"י ממה שתי' לקמן בעצמו דהוי באיסורא אתי לידיה, די"ל דקאי לפי' הא' דרישא מיירי בר"נ, מ"מ עדיין קשה במה דמתרץ הנ"י בעצמו לקמן אף לרבא דהוי חצר שאינה משתמרת ממילא אזדא ראיה דחנות, וצ"ל דראיית הנ"י דיקשה לפ"מ דהוכיח ר' אבא לעיל (דף י"א ע"א) ממתניתין דעישור שאני עתיד למוד דחצר שאינה משתמרת קונה דלדידיה יקשה מתניתין דחנות דלקני ליה חצירו, אע"כ דאין סופו להמצא אינו קונה. בזה מיושבים ג"כ סתירת דברי הנ"י לקמן דתחלה מתרץ באיסורא אתי לידיה ואח"כ כתב דגם לרבא ניחא דהוי חצר שאינו משתמר, וקשה למאי הוצרך לסברת באיסורא אתי לידיה הא בסברא דאינו משתמר לחוד מספיק בין לאביי בין לרבא, ולפי הנ"ל ניחא דאינו משתמר לחוד אינו מספיק דמ"מ יקשה לר' אבא דס"ל דחצר שאינו משתמר ג"כ קונה, לזה הוכרח לומר דלאביי ניחא מטעם דבאיסורי אתי לידיה. א"כ י"ל דר' אבא סבר כאביי ורבא מוכרח דטעם שאינו משתמר עיקר וס"ל באמת דלא כר' אבא:

ולפ"ז מיושבים היטב דברי מהרש"ל, והיינו דס"ל למהרש"ל דזה בודאי סברא פשוטא דחנות מקרי אינו משתמר לגבי אבידה זו כדכתבו התוס' לעיל והרא"ש בעצמו, וע"כ ראיית התוס' משום דיקשה עכ"פ לר' אבא, ולזה הוכיח המהרש"ל דתוס' לא ס"ל כהנ"י דאם איתא דתוס' ס"ל כנ"י, וראייתם יהא מר' אלעזר לקמן דאמר אפילו צרורים והיינו

בר"נ דיקשה אטו גברא אגברא קרמית, דהא י"ל דסבר כהלכתא דחצר שאינו משתמר אינו קונה. ור"א דס"ל דקונה י"ל דמוקי מתני' בר"י, אע"כ דתוס' לא ס"ל כנ"י וקושייתם אף מרישא, ושפיר הקשו עכ"פ לר"א, בשלמא הנ"י מביא שפיר ראי' מחנות, והיינו הנ"י בפי' א' דייק כן מלישנא דמתני' דמיירי בר"נ מדלא קתני ברישא דאם צרורים. וכיון דמוכח כן מגופא דמתניתין שפיר יקשה לר' אבא ממתניתין. אבל התוס' לא הוכיחו כן ממתני' אלא גורסים בדברי ר"א, וא"כ היה מקום לומר דר' אבא דסבר חצר שאינו משתמר קונה מוקי מתני' דחנות בר"י. ושלא כר"א. א"ו דתוס' לא ס"ל כנ"י. וגם זה נכון בזעה"י. ובזה מיושב ג"כ מה שדחו אחרונים לראיית המהרש"ל די"ל דהוכחת תוס' אזלי לרבא דלדידי' הוי בהיתר אתי לידי', ולדברינו ניחא כנ"ל, דעדיין יקשה הא י"ל דרבא ס"ל כהלכתא דחצר שאינו משתמר אינו קונה, ור"ש ס"ל כהלכתא כאביי דיאוש של"מ לא הוי יאוש אלא ודאי כהוכחת המהרש"ל:

אמנם בזה שפיר יש לקיים דברי האחרונים. די"ל דראיית תוס' הוא לרבא, והיינו די"ל דתוס' ס"ל דמשמע לעיל (דף י"א ע"ב) דמדאמר רבא לעיל שפיר עביד דלא קבל, משמע דרבא בא לחזק ראיית ר"א ממתני'. ואם כן שפיר הקשו לרבא דהא ס"ל דישל"מ הוי יאוש. וגם ס"ל דחצר שאינו משתמר קונה, והנ"י דמתרץ לרבא דאינו משתמר אינו קונה, צריך לדחוק דמה דאמר רבא שפיר עביד דלא קבל, היינו דלא קבל להך תירוץ דמטלטלין אג"ק הקנה לו, אבל מ"מ י"ל דליכא ראיה ממתני', וכדר"פ דעת אחרת מקנה אותו שאני, אבל מ"מ בכוונת תוס' י"ל הכי ואזדי ראיית מהרש"ל:

ואולם כל מה שנאמר לדחות ראיי' מהרש"ל היינו לענין ראיית תוס' מחנות, אבל מ"מ שפיר מוכח דתוס' לא סבירא ליה כהנ"י מהראייה הב' מההוא דלוקח מן התגר, דבזה ליתא למ"ש המהרש"א דראי' מר"נ, דדבריו תמוהים דהא קתני שם אם צרורים נוטל ומכריז, וא"כ ע"כ לא מיירי בר"נ, דהא בין לאוקימתא דלעיל בטמון ובין לאוקימתא דיניח, ועכ"פ ס"ל לסתם מתניתין דמכשירין בר"נ ליכא חיוב הכרזה, ומסתמא סתמא דהכא לא פליגי, וכמ"ש לעיל בפירכת הש"ס והא ל"י דנפל, וגם דחיות האחרונים דראיית תוס' לרבא ג"כ ליתא דהא התם בתחלה כ"ז שלא שהה כדי לערב עם פירות אחרים. או למכור לאחרים אין הבעלים מתייאשים כמ"ש תוס' לקמן ד"ה בלוקח מן התגר. וא"כ גם לרבא הוי באיסורא אתי לידי'. וזהו תמוה לי לדברי הרא"ש דהקשה ג"כ במתני' דמצא בגל דלקני לו חצירו, ותי' דאין סופו להמצא, ומביא ראיה מההוא דלוקח מן התגר, ואח"כ כתב לעיל דמה שנשאר טמון מן האמוריים לא היה לאותו הקרקע לחלקו, ונ"ל מבואר דהרי"ף ע"כ ס"ל כהנ"י דבחצירו שייך ג"כ באיסורא אתי לידיה,

וגם לרבא ניחא הכא דהא מתחילה כשנפל הקרקע לחלקו לא היה יאוש רק אחר שעמד והוי גם לרבא באיסורא אתי לידי', אלא דמתחילה היה ס"ל להרא"ש דהוא של אמוריים ממש, ואם כן מה ראיה הביא מהלוקח מן התגר דהא מיירי התם בר"י דהוי באיסורא אתי לידי' ואף לרבא וכנ"ל, וצ"ל דהרא"ש לא סבר כסברת תוס' דלקמן אלא דס"ל דלאלתר מיד מתייאשו הבעלים. וא"כ ראיית הרא"ש דיקשה לרבא ממתני' דהלוקח מן התגר, אבל עכ"פ תוס' לשיטתייהו דס"ל לקמן דלא מתייאשו עד ששהה ביד התגר וא"כ הביאו ראיה מלוקח מן התגר, מוכח בבירור דלא ס"ל כהנ"י וכדברי מהרש"ל:

והנה אף שטרחנו ליישב כוונת הנ"י בראייתו מחנות עוד לא זכינו לעמוד על עומק דעתו במה דהקשה לקמן במתני' דחנות דלקני ליה חצירו, הא כבר תי' לעיל דאין סופו להמצא לא קנה, דהא אף דלפ"מ דקאי הנ"י לפי' הב' דאם צרורים קאי גם אריאשא ליתא לראיה דחנות, מ"מ י"ל דהנ"י בא לומר דלפי פי' הב' ליתא לראיה שקיימי' דאין סופו להמצא אינו קונה, דהא באמת מ"מ מוכח דין זה ממה דמצא בגל אינו קונה חצירו ואם כן ממילא בחנות ניחא, ובדברי הרא"ש יש מקום מרווח לפ' דאף דכ' כאן במתני' דמצא בגל דאין סופו להמצא אינו קונה ומביא ראיה מלוקח מן התגר. ואעפ"כ לקמן גבי חנות הקשה דליקני לי' חצירו. די"ל דדוקא גבי לוקח מן התגר דברישא דמיירי באין צרורים בזה מקרי אין סופו להמצא דמעות בלא צרור הוא דבר קטן. אבל לקמן דקאי על דברי ר"א דאמר אפי' צרורים ס"ל להרא"ש סופו להמצא. ומרווחא בזה המשך דברי הרא"ש דלקמן דתחילה הביא דברי ר"א ואפילו צרורים ומשום דינו דמייאש דמימר אמר מכדי הנהו כו' אמרי קמייהו ולא אהדרו לי ואח"כ כ' וחצירו לא קנתה. והוא תמוה דאיך תליא זה בדברי ר"א אפילו צרורים. הלא גם במתני' קשה דלקני חצירו דהא להרא"ש גם דברי ר"א בר"י. ולפי הנ"ל ניחא די"ל דבמתני' מיירי בלא צרורים והוי אין סופו להמצא. לזה הקשו רק על ר"א דאמר ואפילו צרורים והוי סופו להמצא. אבל בדברי הנ"י דמתרץ דבאיסורא אתי לידיה ע"כ דקאי לפי הפי' דרישא לא מיירי בצרורים. ושפיר י"ל דהוי אין סופו להמצא. וביותר דהא הנ"י ע"כ ס"ל דגם בצרורים אין סופו להמצא. דהרי בררנו דראייתו ממצא בחנות הוא לפי' הא' דרישא מיירי אפילו בצרורים ובר"נ. וצ"ע:

וגם בדברי הרא"ש עדיין לא נחה דעתי. דנראה דאף דלבתר דהביא דברי ר"א שאמר אפי' בצרורים כתב וחצירו לא קנתה. מ"מ נראה ע"כ דקושיית' הוא רק ממתני' והיינו דהא הרא"ש ס"ל כהנ"י דבחצירו שייך ג"כ באיסורא אתי לידי'. ומה דהקשה גבי חנות דלקני חצירו. ע"כ היינו דיקשה לרבא ממתני' ואם נימא דהקושי' על מימרא דר"א אפילו צרורים וגם לרבא הוי באיסורא אתי לידיה. הא היאוש מתחיל רק מעידנא דאמר קמייהו.

וא"כ בתחילה כשנפל מיניה לא הוי יאוש דאף דאלו ידע דנפל עדיין לא הוי מייאש. וגם דלמא ר"א ס"ל כהלכתא כאביי. אע"כ דהוא קושי' בפ"ע על מתני'. וא"כ גם להרא"ש יקשה הא כבר הוכח מלוקח מתגר דאין סופו להמצא אינו קונה:

והנה אחר שבארנו דהאמת עם מהרש"ל דהתוס' לא ס"ל כהנ"י. לכאורה קשה טובא דלשיטתו יקשה סיפא דמתני' מחציו ולחוץ הוא שלו דיקנה לבעה"ב חצר. וכאשר הקשה הנ"י. ותי' דלשיטתו דבחצר שייך ג"כ באיסורא אתי לידי'. וא"כ לשיטת תוס' דלא ס"ל כהנ"י הקושיא במקומה עומדת. ומה שתי' הרבה הראשונים דהוי חצר שאינו משתמר כמו שהובא בשיטה מקובצת. גם זה אינו מספיק למה שביארנו דקושית תוס' בחנות לר' אבא, וא"כ עדיין לר' אבא דס"ל חצר שאינו משתמר קונה. יקשה ממתניתין דמחציו ולחוץ ודוחק לומר דגם בחור הוי אין סופו להמצא. דהרי הנ"י תי' על מצא בגל דאין סופו להמצא. ותיכף תכ"ד הקשה מחציו ולחוץ דלקני חצירו והיינו ע"כ בחור מקרי סופה להמצא:

ולזה עלה בדעתי דרך חדש. והיינו דלכאורה צריכים להסביר עיקר סברת הנ"י בחצר שייך באיסורא אתי לידי' אמאי לא נימא דעד היאוש לא רצה דלקני לי' חצירו דאין לו זכות בזה. ואחר יאוש יתחיל קנין חצירו כמו דאמרינן בעלמא דהתירא ניחא ליה דיקנה. דאיסורא לא ניחא ליה דיקנה. וצ"ל כיון דהחיוב מוטל עליו להגביה האבידה וליטול מדין השבה, וא"כ בע"כ צריך להתרצות שיזכה לו חצירו שיהיה בידו חיוב השבה. ואף דמצינו דאפי' בגט דמקני לה בע"כ. מ"מ בידה לומר שלא יזכה לה חצירה. דשאני התם דאין החיוב עליה ליטול הגט. אם בידה לברוח רשות בידה. אלא דאם הבעל חזק כחו ממנה ומכניס הגט לידה בע"כ מגורשת. מש"ה רשות בידה לומר אין רצוני שיהא חצירי שלוחי. אבל באבידה דאסור להתעלם ומוטל עליו ליטלו גם בחצר נעשה ידו בע"כ:

ואולם לכאורה כ"ז בכופר' דהוי סי' מקום וכן בכותל בחציו מלחוץ. אבל במ"ש הנ"י ג"כ במצא בחנות וקאי שם באותו צד דברישא מיירי באין צרורים וכנ"ל לכאורה ל"ש כן. דבפשיטות נראה דבמוצא דבר שא"ב סי' אף בעוד דלא ידעו הבעלים דנפל וליכא יאוש. מ"מ אין עליו חיוב ליטלו כיון דאלו ידעו הבעלים היו מתייאשים אין עליו חיוב השבת אבידה. דאף דסברת תוס' לעיל גבי ספק הנוח מבואר דס"ל דאפי' בדבר שא"ב סי' ונטלה נעשה עליו שומר אבידה ומחויב בהשבה. וכן מוכח בשיטת הרמב"ן כפי סברתו ביסוד באיסורא אתי לידיה וכנ"ל. מ"מ היינו דוקא דנטלו כבר. אבל אינו מחויב ליטלו. וא"כ במצא בחנות דמיירי בא"ב סי' יקשה כנ"ל. ואימא דחצר אינו זוכה לו עד שנתייאש. ובהכרח צ"ל דהנ"י ס"ל להדין דא"ב סי' כ"ז שלא נתייאשו הבעלים חיוב

עליו ליטול האבידה. וא"כ י"ל דגם תוס' ס"ל כהנ"י ביסוד באיסורא אתו לידיה גבי חצר. אלא דבזה חולקים על הנ"י וס"ל דבר שא"ב סי' אינו חיוב על המוצא ליטול. או אף אם ס"ל בזה כהנ"י. י"ל דדוקא היכא דשייך ביה טב"ע דאפשר שיחזיר להבעלים ע"י טב"ע בזה אף דהבעלים מתייאשים דסוברים שלא ימצא עדים כיון דא"ב סי'. וכמ"ש תוס' לקמן. מ"מ מוטל על המוצא חיוב השבה. אבל במעות וככרות וכדומה דכתבו תוס' לעיל גבי כלי אנפוריא דדברים אלו ל"ש טב"ע. בזה י"ל דאין עליו חיוב כלל ליטול ולהגבי' [ולפ"ז אפשר לומר דין חדש. דהיינו מה שכתבו דבספק הנוח גם מיד לא יחזיר דכבר נתחייב בהשבה היינו דוקא בגוזלות וכדומה דיש בו שייכות טב"ע. אבל בדבר שאין בו ענין טב"ע דלא אפשר שיחזיר לבעלים אין עליו חיוב שמירה בנוטלו. וצ"ע לדינא]. וא"כ שפיר הוכיחו תוס' ממצא בחנות דבמעות דליכא טב"ע ל"ש באיסורא אתי לידי' גבי חצר. אבל במחציו ולחוץ דיש בו סי' מקום גם תוס' סברי כהנ"י דבחצר הוי באיסורא אתי לידי'. ולרבה דס"ל מקום לא הוי סי' י"ל דבחציו ולחוץ הטעם דהוי חצר שאינו משתמר. ור' אבא ס"ל כרבא דבמקום הוי סי'. כך היה נראה לכאורה לנכון. ואולם לבי מהסס בזה. דא"כ האיך הביא ראיה מההוא דלוקח מן התגר. הא התם שפיר שייך השבה. ולגודל הקושי' הוכרחנו ללחוץ ולדחוק דתוס' ס"ל גם גבי חור דהוי אין סופו להמצא, ודוק. כי נכונים דברים האלו. ואקוה שכוונתי לדעת הזכאי:

תוס' ד"ה לג' עכו"ם עיין מהרש"א. ועדיין יש להקשות דהא הבעה"ב מתייאש כיון דהדרי' עמו עובדי כוכבים ומזלות וסובר שהם מצאוהו, ולומר דבעה"ב תולה דהוא ימצאהו ואינו מתייאש, וכ"כ בשיטה מקובצת בשם גליון תוס', זהו נסתר ממה שהקשה תוס' דלמה לי' ג' ישראלים בב' סגי דהבע"ה מתייאש, הרי מבואר דס"ל דהבעלים מתייאשים, וא"כ כי היכי דהקשו תוס' על ישראל דבב' סגי ה"נ תקשי על עובדי כוכבים ומזלות דבב' סגי, ובפ"י כ' דכוונת תוס' דלא מיירי הכא לענין לתלות, אלא אף היכא דידע דמישראל נפל ומטעם יאוש אתינן עליה, ומש"ה ב' עובדי כוכבים ומזלות לא מהני כמ"ש תוס' לעיל בההוא דטמון דלא מייאש רק במקום שרבים מצויי' שם, ובסגנון זה כ' הפ"י לעיל בתוס' ד"ה בטמון, ותוכן דבריו שם דמה דלא העמידו תוס' קושיית' על המקשן דלוקי באין רבים מצויין, די"ל דלס"ד טעמא דמתני' דמכשירין דבר"נ הוא שלו היינו אף בראה דמישראל נפל כדמוכח מדיוקא דמע"מ ובבא בר"י וע"כ הטעם משום יאוש, א"כ מוכח דמצא במקום שרבים מצויי', ע"ש, סותם דבריו בפשיטות דבר"נ לא הוי יאוש אלא במקום שרבים מצוי' שם:

ואני בעניי לא ידעתי מנין לו זה בכוונת תוס' כיון דאיכא במקום זה ר"נ הוי יאוש אף דאינו סרטיא ופלטיא מעבר לרבים, אלא דדוקא בר"י דיאוש משום אינשי דלא מעלו בזה בעי מקום מעבר לרבים דנמצאים בתוכם אינשי דלא מעלו, (אבל בעלמא דל"ש תוך מיעוט אנשים שנמצאו אינשי דלא מעלו) אבל לענין ר"נ אין לחלק, ולזה עיקר כדברי מהרש"א, ומה שהקשו דבב' עובדי כוכבים ומזלות ליסגי מדין יאוש, יפה תי' לי הבחורים יחיו די"ל דבעי לאוקמי אף בסתם אבידה היכא דחשש דל"י דנפל מיניה והוי ישל"מ משא"כ באוקימתא דר"י דרק מדין יאוש הוא, וע"כ איירי במדעת, שפיר הקשו תוס' דבתרי סגי, אולם לפי מה שכתבנו לעיל אינו מספיק, דמ"מ בב' עובדי כוכבים ומזלות הוי ס"ס, ס' מעובדי כוכבים ומזלות, את"ל מבעה"ב דלמא ידע והוי יאוש וכנ"ל, והנה בעיקר קושיא תוס' דבב' ישראל עם הבעה"ב הוי ג', נראה דאין כוונתם דהוי ממש כמו דינא של רב נחמן בג' ישראלים דה"נ הכא דבזה ודאי יש חילוק, דהתם בב' פרוטות חייב להחזיר משום דאמרי' או דכולהו הוי שותפים או דאינם שותפים כלל ול"ח לאינו מצוי' דב' מהם יהיו שותפים כמ"ש תוס' לקמן, וזה שייך בשיירא של ג' דאמרי' או דכולהו שייכי' יחד בחברת א' או לא, משא"כ בבעה"ב שעשה פונדק לב' שפיר יש החשש שמא הב' אורחי' הם השותפים להדדי דאין להם שייכות עם הבעה"ב לומר דמסתמא כולם שותפים, אלא דקושי' תוס' כיון דלפי אוקימתא דעשו פונדק לג' ישראלים ע"כ דלא מיירי בג' פרוטות וכיון דממילא לאו בכל גוונא מיירי למאי הלכתא נקט לג', לוקי בעשאו פונדק לב' ובפרוטה א', ולפ"ז קושיית התוס' רק דלל"ק דרבא יקשה דלוקי ר"נ בב' ישראלים, אבל ללישנא בתרא דרבא דס"ל אליבא דר"נ דאפי' בב' חייב להחזיר דאחולי אחיל, וע"כ דינא דר"נ משכחת בפרוטה א' והטעם דאינו מצוי שימחלו ב' לא', כמ"ש בשיטה מקובצת, א"כ ליתא לקושי' תוס' דהכא החשש שב' האורחים ישראלים הוי שותפים ואחולי אחלי חד לחברי' א"כ גם בפרוטה א' חייב להחזיר, אלא ע"כ דקושי' תוס' דלל"ק דרבא אליבא דר"נ יקשה דלמה מוקי ר"נ בג' ישראלים בב' סגי דהיינו בפרוטה א' ודוק:

דף כו:

תוד"ה אינו עובר וכו'. (עי' מש"כ לק' דף ס"א ע"א בדברי תוס'):

מ"ש מעכ"ת בקושיא בכוונת תוס' הלא בכובש שכר שכיר איכא לאו, כדאמר פרק א"נ ומאי צריך לראיה מפרק א"נ, הא מקרא מלא לא תעשוק שכר עני, אלא דבא"נ אמרינן דלא תגזול מיירי ג"כ בכובש שכר שכיר ולעבור עליו בב' לאוין, ומה צורך הקדמה זו לקושייתם:

נראה לענ"ד, דמכובש שכר שכיר לכאורה ליכא קושיא, די"ל דשאני התם דטרח, וכדאיתא בסוגיא דבב"מ (דף קי"א ע"ב) ואי אשמעינן גזילה דלא טרח בה, אבל עושקו דטרח בה, הרי דעושק חמור יותר, ולזה מביאים ראיה מפרק א"נ, דע"כ מוכח דבהיתירא אתיא לידיה אינו מעליותא כלל, דהוא ג"כ בכלל גזל, אלא דעושק ליכא למשמע מגזל דקיל בחד צד, דלא אתי לידיה. כדאמרינן בסוגיא דבב"מ הנ"ל, והיינו דלא אתי מחבריה כלל, אבל באתיא לידיה מחבריה אף בהיתירא בתורת פקדון וגוזלו אין בזה צד, והיינו דאם איתא בבא לידי' בהיתירא אין בזה גזילה, היא גופה קשה מנ"ל דלא תגזול דאייתרא קאי לעושק שכר שכיר ולב' לאוין, דלמא אתי לבא בידו בהיתירא בפקדון וגוזלו, דרחמנא אזהר גם בזה, ולזה ליכא ללמוד מריבית והונאה, דהתם באיסורא אתי לידי' ואי דלשון לא תגזול משמע רק בבא באיסורא לידיה דומיא ויגזול את החנית, לזה הביאו ראיה, דהא באמת מוקמינן לה לכובש שכר שכיר דלא הוי דומיא ויגזול החנית, וא"כ יותר הו"ל לאוקמי בכובש פקדון, אע"כ דגם זה ילפי' מריבית והונאה, דאין חילוק בין בהיתירא אתי לידיה או לא, וביותר נראה דכוונתם דמ"מ אף בהיתירא יש ללמוד מבינייהו מריבית והונאה ועושק שכר שכיר, דכי פרכינן מה לריבית ואונאה דבאיסורא אתי לידיה עושק יוכיח, ואי דמה לעושק דטרח בה, ריבית ואונאה יוכיח, ולזה רמזו כדאמרינן פ' א"נ, והיינו כי היכא דאמרינן שם דיש ללמוד מבינייהו, ה"נ יש ללמוד בהיתירא מבינייהו דעושק ריבית ואונאה:

דף כז.

משמעות דורשין א"ב. שבועות דף י"ט ע"א:

שם אלא פרוטה שהוקרה והוזלה וחזרה והוקרה. וקשה לי דהא מרא דהך שמעתא הוא רבא דסבירא ליה ישל"מ הוי יאוש והכא בשעה שהוזל הוי יאוש בעלים דהמוצא בזמן ההוא יחזיק לעצמו ואף דל"י שנשאר מונח עד שהוזל ואולי כבר נמצא בעת היוקר, הא מ"מ אנו דנין בשעה שהוזל אלו הוי ידע שאבידתו עדיין לא נמצא היה מייאש, וביותר קשה למאי דאמרי' מעיקרא אלא פרוטה שהוקרה, א"כ הא כיון דנאבד ממנו בשעת הזול הוי יאוש מדעת, ואפשר לדחוק דמיירי בדברים שאינם חשובים ויש לחוש דלא נודע לבעלים עד שהוקר, אבל מ"מ לרבא דהוא מרא דשמעת' קשה. וצ"ע:

תד"ה מה שמלה וכו' אפילו אי סימנים לאו דאו'. נראה בבירור דברי תוס' דבלא סוגיא דב"ק היינו דנין דהא דיאוש קונה הוא מסברא ולא היה קשה דכיון דסי' לד"א א"כ האיך אמרה תורה להחזיר אבידה הא הוי יאוש בעלים כמו לדידן בא"ב סי', די"ל באמת לא מחזיקים אבידה בעדים אלא ביש בו סי' מובהק דוקא דלא הוי יאוש, והא דמשנינן לקמן

חמור בעדי אוכף היינו בסימנים מובהקין דאוכף, אף דכיון דהוי סימ' מובהקין הוי כמו עדים להכי נקט עדי אוכף, אבל באמת עדים לחוד לא מהני דהוי יאוש, אבל למה דמשמע מסוגי' דב"ק דילפי' מקרא דיאוש מהני באבידה והיינו משמלה, ולזה שפיר הקשו דלמ"ד סי' לד"א היכי ילפי' מזה דין יאוש דהא ע"כ ל"ל דדרשי' מה שמלה דיש בו סי' מובהק דא"כ למאי צריכים לדחוק לקמן סימנים כדי נסבא, הא הדרש מדוייק היטב. מה שמלה יש בו סי' מובהק, אע"כ מדלא משנינן הכי דאין זה ברור כ"כ דסתם שמלה דיש בו סי' מובהק, מש"ה משני תובעין איצטריך ליה והיינו לענין זה דבעינן יש בו שוה פרוטה כמו שכ' בשיטה מקובצת בשם הרבה ראשונים, וא"כ אף דמשכחת לה חזרת אבידה מה"ת ביש בו סי' מובהק, מ"מ כיון דלאו משמלה ילפי' לה, א"כ מנ"ל הדין דיאוש קונה:

אמנם מ"מ דחיקי לי טובא לומר דבל"ז היה ס"ל לתוס' דמה דמשנינן בעדי אוכף היינו בסימנים מובהקים דאף דהרבה מראשונים כתבו כן דלאו דוקא בעדי אוכף דה"ה בסימנים מובהקים דכעדים דמי, מ"מ שייך רק אם הדין אמת דעדים בלא סימנים וסימנים בלא עדים דמהני, בזה שייך לומר דעדים לאו דוקא דה"ה בסימנים מובהקי', אבל לומר דעדים לא מהני דהוי יאוש אא"כ דיש בו סימני' מובהקים וא"כ ממילא לא צריך לעדים, וא"כ עדי אוכף דנקט הוא דבר שאינו דהא לא משכחת מעליותא בעדים, וא"כ בלא סוגיא דב"ק הו"ל להקשות דאי סימנים לד"א דמהדרינן בעדי אוכף הא מ"מ הוי יאוש כמו לדידן בא"ב סי' ולזה מוכרחים להסכים לדברי מהר"ם לובלין דפי' בלא סוגיא דב"ק היה מקום לומר דתקנת חכמים הוא דיאוש קונה באבידה ומדאורייתא לא קני יאוש ודברי תוספות מרווחים:

בא"ד שיאמר להם מכירים אתם וכו'. לכאורה קשה לרבה דס"ל דסי' העשוי לידרס לא הוי סימן היינו דמתייאשים דסוברים שיושחת ויודרס הסי', הא מ"מ לענין זה יש תועלת הסי' להזכיר ולשאול את העדים מכירים אתם כריכות שלי שהיה בו סי' כך וכך והמה יכירו בטב"ע, בשלמא לפי אידך סברת תוס' דהמוצא לא יוציא השמלה להראותה לכל אדם אלא למי שנתן סי', מש"ה בעשוי לידרס דלא יהיה בידו ליתן סי' ולא יוציא המוצא השמלה ולא יתברר בעדים, וכן למה שכ' השיטה מקובצת בשם הריטב"א דע"י סימנים שרואים העדים מכירים אותו בטב"ע, אבל לפי סברת תוס' דע"י סי' יכול לחקור העדים אם מכירים שמלה שלו שהיה בו כך וכך סי', א"כ קשה כנ"ל, ואפשר לומר דתוס' לשיטתייהו דכ' לעיל (דף כ"ד ע"א) ד"ה ומודה וכו' דהנך דמתני' אין שייך בהם טב"ע, א"כ בכריכות דליכא טב"ע בודאי לא ימצאו עדים ומש"ה הוי יאוש:

דף כז:

גמרא טבעת לא משאלי אנשי. בב"י בתשוב' כ' דלמ"ד סי' לד"א כיון דבעי סי' ברור ומובהק יותר גם בכלים אלו דלא שכיח להשאיל חיישי' לשאלה ע"ש, וכבר תמהו האחרונים דא"כ ישאר הקושיא להך מ"ד חמור בעדי אוכף היכי מהדרינן הא לדידי' בכל מילי חיישי' לשאלה, ובאמת לולי דברי הב"י הי' אפשר לדון ולחלק דהכא ביש עדי אוכף כיון הוי בירור גמור דאוכף שלו לא חיישינן לחשש רחוק דהשאיל אוכף, דלא משאלי, אבל ע"י סי' מובהק דאוכף דאף דסי' מובהק מהני, מ"מ יש חשש מיעוט דמיעוטא דמזדמן שנים בשוה בסי' מובהק, דהא חזינן דסימנים מובהקים ועדים ינתן לעדים, וא"כ י"ל דע"י ב' חששות דשמא אתרמי סי' מובהק כזה, ושמא השאיל לאחר עי"ז לא מקרי מובהק, והיה מרווח בזה מה דהקשו הראשונים אמאי משני לעיל בעדי אוכף ולא משני בסי' מובהק, והיינו דבאמת לא מהני סברת צירוף החשש לשאלה, אבל לשיטת הב"י דאפי' עדים מעידים על כליו חיישי' לשאלה יקשה כנ"ל, ונלענ"ד די"ל דבאמת לא מהדרינן רק כשיש סי' אמצעי בחמור ועדים, או סי' מובהק באוכף דבזה לא חיישי' שהשאיל האוכף למי שחמורו דומה לחמור שלו בסימנים אמצעים, ודמי לשאלה דיחיד, ובאמת כשמעידים על סי' בגופו ועדים על כליו, דמשיאין את אשתו:

והנה גם בלאו דברי הב"י בהמתקת סברתו דכיון דיש חשש שאלה מש"ה לא הוי מובהק, יש עוד דרך לדון לדינא כהב"י והיינו לכאורה קשה לי כיון דדרשי' חמור לעדי אוכף, וע"כ הא דצריך קרא היינו לאשמועינן דבדבר שאין דרכו להשאיל ל"ח לשאלה, א"כ היא גופא קשה מנ"ל לחז"ל למדרש דמהדרינן חמור בעדי אוכף מיתור' דחמור, דלמא באמת בכה"ג לא מהדרינן דחיישי' לשאלה, וקרא דחמור אתי להורות דסי' בגוף החמור מהדרינן וללמד דסי' דאורייתא דהרי חזינן לעיל דבעי למימר דשה דמיותר אתי לסימנים דאורייתא, אלא דמסקנא לא קאי הכי מדלא נקט מתני' הך דרשא והיינו כפירש"י דידעי חז"ל איזה דרש ללמוד ממנו, אלא דאנן לא ידעי' לה, וא"כ תקשה לקושטא דמלתא על חז"ל דמנ"ל דסי' דרבנן נהי דלא ס"ל לימוד דשלמה דלמא חמור להכי הוא דאתי ומהדרינן חמור בסימני חמור, אבל בעדי אוכף לא מהדרינן דחיישינן לשאלה, ולזה צ"ל דבאמת מספקי לי' לחז"ל לאיזה דרשא תדרש יתורא דחמור ומספק חד צד לא מהדרינן דשה אתי לאידך דרשא, ואם כן לא מהדרינן רק ביש בו תרתי למעליותא סי' אמצעי בחמור ועדי אוכף והיינו כמ"ש לעיל בשיטת הב"י:

ויעויין בהרמב"ן במלחמות במ"ש לפרש הא דמשני הש"ס לא בעדים, היינו דקרא משמיענו דמתני' בעדי אריגה ולא בעי עדי נפילה דל"ח למכירה, ביאור דבריו הא

דבאמת לא דרשי' דקרא אשמועי' דצריך לדרוש אם הוא רמאי דהיינו עד שיברר שהוא שלו דבעי עדי נפילה דוקא ולאורוי' דלא מהני עדי אריגה וכי משמע פשטא דקרא דבא להחמיר על התובע שיהיה דרישה בבירור, וצ"ל דהסברא פשוטה דבעי עדי נפילה, וע"כ אתי לאורויא דלא בעי עדי נפילה, ואם כן לכאורה קשה דהא חזינן למ"ד סי' דאורייתא דליכא יתורא דקרא, ואפ"ה הדין דמחזיר' בעדי אריגה הרי דסברא חיצונית דמהני עדי אריגה, וצ"ל דזה תלוי בזה למ"ד סי' דאורייתא כיון דלא בעי בירור גמור ממילא מסתבר דמהני עדי אריגה, אבל למ"ד סימנים דרבנן דבעי בירור, יותר הסברא נוטה דבעי עדי נפילה [והיינו כעין סברת הרא"ש לענין שאלה] וע"כ הקרא אתי דמהני עדי אריגה, ואולם תמוה לי על הרמב"ן דלמאי צריך קרא האיך ס"ד למדרש דמהני עדי אריגה הא בלא"ה ידעי' מדאיצטריך קרא דחמור דמהדרינן בעדי אוכף ולאורויי' דל"ח לשאלה דאוכף, ואם איתא דבעי עדי נפילה א"כ לא מהדרינן רק בעדי נפילה וליכא חידוש כלל:

וצ"ע גם ביסוד פירושא דהש"ס דמשני לא בעדי אוכף, דנתחבטו בה הראשונים לא ידעתי אמאי לא פירשו בפשוטו די"ל למ"ד סימנים דרבנן באמת היה ראוי ללמוד משמלה דסימנים דאורייתא [או לפמ"ש לעיל דהא ראוי להסתפק אי חמור אתי לסי' דאורייתא] לזה כ' עד דרוש אחיך דבעי' בירור גמור היינו בעדים ולא סימנים, כך נלענ"ד בעזה"י:

שם א"ר את"ל סי' לד"א היכי מהדרי' אבידה בסי', לכאורה קשה היכא מצינו מפורש דמהדרינן בסי' הא במתני' קתני רק דחייב להכריז וזה אפי' מדין תורה דצריך להכריז דשמא יבואו עדים ויכירו, ומתני' דלקמן דקתני אמר אבידה ול"א סי', הא מסקי' ול"א סי' מובהקים דידי', אבל מ"מ ראיה ליכא. דדלמא באמת לא מהדרינן בסי' ומתניתין מפרשא דל"א סי' מובהקים ממש דלא מחזירי', והיה נראה דלפמ"ש תוס' לעיל דתועלת הסי' דיזכיר לעדים שראו אצלו חפץ בסי' כזה וכזה וכבר כתבנו לעיל דבסי' מקום ומנין לא שייך זה, ולזה שפיר אמר רב דמוכח דתקנת חז"ל דמהדרי' מהא דכריכות ברה"י דחייב להכריז משום מקום דבסי' כזה ל"ש דיזכיר לעדים כנ"ל, אע"כ דיחזיר בסי':

ואולם קשה לפ"ז נצטרך לומר הא דמשני ניחא ליה למוצא אבידה אף בלא התקנה היה בזה יאוש בעלים ויהיה שלו, מ"מ ניחא ליה בזה, א"כ מה פרכי' עלה וכי אדם עושה טובה לעצמו בממון שאינו שלו, הא אין מפסיד בזה לשום אדם דאם הדין דלא מחזירי' הוי יאוש בעלים, ודלמא בסי' אחר דשייך שיזכיר לעדים באמת לא מחזירים, ונ"ל דלק"מ די"ל דבודאי בסי' מקום ומנין ל"ש ניחא ליה למוצא אבידה כיון דיותר טוב לו שלא יחזיר ויהי' יאוש בעלים אלא דאף בקושי' רבא מתחילה היכי מהדרינן אבידתו בסי' היינו על סי' מקום וכנ"ל, מ"מ במה שהי' ניחא ליה למוצא אבידה וכו', מוכח באמת דחכמים

תקנו על כל סי' להחזיר ומטעם כיון דרוב פעמים ניחא ליה להמוצא אבידה, מש"ה לא פליגי רבנן ותקנו להחזיר אף בסי' מקום, [דאף דפרכי' משטרות ול"א לא פלוג, היינו דמ"מ אין לחז"ל להפסיד ללוה, אבל הכא לגבי המוצא לא מקרי פסידא דהוא רק גרם שלא יתייאשו הבעלים וכנ"ל, אלא דאין לו טובה בזה, מש"ה ל"א לא פלוג] ולזה שפיר פריך וכי עושה טובה בממון שאינו שלו דממה נפשך אם הדין דיחזיר רק בסי' מקום ומנין הלא בזה ליכא טיבותא להמוצא, ואם תקנו גם בסי' בגופ', בזה יקשה האיך עושה טובה בממון שאינו שלו. ולפי מ"ש תוס' לעיל דבדברים הנזכרים במתני' ל"ש בהו טב"ע ממילא ניחא, אע"כ חיוב הכרזה רק שיחזיר ע"י סי' ונכון:

והנה אם נידון דשומא הוי סי' מובהק, באנו למחלוקת הגאונים מהר"ל מפראג והב"ש, והגאון נב"י הקשה על הב"ש דכי פרכינן אי חיישינן לשאלה חמור בסימן אוכף וכו', הא בלא"ה לפי דהוא ס' דסימנים דרבנן הא אז ודאי חיישינן לשאלה, ויקשה ג"כ מחמור בסימן אוכף, ולענ"ד לישב קושיית הנב"י, והיינו למ"ש החכ"צ בשו"ת די"ל דהא דחיישינן לשאלה, היינו לשאלה דרבים, אבל לשאלה דיחיד דהיינו למי שיש לו סי' כזה לא חיישינן, ולפ"ז י"ל למ"ד סי' דרבנן ליכא קושיא מחמור בסימני אוכף דהיינו דמיירי דיש סי' אמצעי בחמור, בזה מהדרינן בסי' מובהק דאוכף ולא חיישינן לשאלה, דהוי שאלה דיחיד, אבל למ"ד סי' דאורייתא, דע"כ אין ס"א בחמור שפיר פרכינן ניחוש לשאלה, ואך לפום רהיטא זהו טעות, דלפי"ז ממילא קיימא הדין כמהר"ל מפראג דס"א בגוף וסימן מובהק בכליו מהני דהוי שאלה דיחיד, ומוכח דהב"ש לא נחית לסברת החכ"צ:

אמנם יש מקום לקיים דברינו, והיינו דהחכ"צ למד זה כי היכי דחזינן דאביי מחלק בסוגיא דב"ב (דף קע"ב) בין נפילה דיחיד לדרבים, ה"נ י"ל לדידן לענין שאלה עיי"ש, ואך באמת משם סתירה, דהא קיימא לן כרבא דנפילה דרבים ל"ח, ורבא דמביא ראיה מההיא דב' יב"ש דהם על אחרים יכולים להוציא הרי דלא ס"ל לחלק בין נפילה ליחיד ורבים, ה"נ לענין שאלה, דאם יש חילוק בשאלה דהוא במכוון, מכ"ש בנפילה, ולפ"ז י"ל דעל סי' דרבנן לא היה יכול להקשות מחמור בסי' אוכף די"ל כנ"ל דמיירי ביש סי' א' בחמור והוי שאילה דיחיד וכאביי, אבל לדינא דקיימא לן כרבא דמוכח דלא ס"ל לחלק לענין נפילה ה"נ לענין שאלה, וכדמוכח לענ"ד מדקיימא לן (בסי' קל"ב) דאף אם השליח בעצמו מצא הגט בעי דידוע לו דלא השאיל הכלי, נשמע דחיישינן לשאלה דיחיד דהשאיל ליב"ש אחר, ונסתר דברי החכ"צ הנ"ל. (וע' עוד בתשו' ח"א סי' ק"ז):

ועוד יש צד קולא דעת המהרי"ט, דלשאלת כל בגדים לא חיישינן, דלא שכיח שישאיל כל בגדיו אלא דהב"ח בשו"ת (סי' פ"ו) ס"ל דגם בכה"ג חיישינן לשאלה וכן מדברי הח"מ בתשו' (ס"ק) מבואר כן, אלא דאפשר דהח"מ אזיל בשיטת הב"י בשו"ת, דלמ"ד סי' דרבנן אפי' בכיס וארנקי חיישינן לשאלה, אבל כבר העלו גדולי האחרונים, וכן דעת הב"ש דלא כהב"י, אם כן יש לומר דשאלת כל בגדים דלא שכיח הוי גם כן ככיס וארנקי: וזכורני דראיתי באיזה תשובה לעשות סעד גדול למהרי"ט כי הב"ח בתשובה העמיד עצמו על הא דבתר דמשני כליו בחורי וסומקי, פריך אלא הא דתני' מצא קשור וכו', הא להך תירוצא ל"ח לשאלה ולזה העלה הב"ח דגם להאי תירוצא חיישינן לשאלה, אלא דניחא ליה למימר דמתני' מיירי אפילו בכלים דלא מושלי מש"ה מוקי בחורי וסומקי, ולהמהרי"ט ניחא יותר דלפי"מ דתירץ תחילה דכלים חיישינן לשאלה היינו מוכרחים לדחוק דמה דקתני במתני' ובכליו היינו בחד כלי, ובכל כליו בודאי לא חיישינן לשאלה, וזה קצת דחוק לזה מוקי בחורי וסומקי ולפרש בכליו בכל כליו והוא נכון:

דף כח.

גמ' סימני' וסימני' יניח. ותמוה לי לשי' תו' דלמה דקי"ל כרבנן דר' יוסי דתלי' הכל בחלוקה ויכולה להיות אמת, והא הכא ג"כ יכולה להיות אמת דשמא דתרווייהו הוא והו"ל דין חלוקה, וביותר דאף לשיטת רש"י בודאי רמאי יהא מונח הכא אם אמרי' שיכירו שלהם בסי' וא"א שיש לה טב"ע לא מקרי ודאי רמאי דשמא באמת הי' לשניהם חפץ כזה בסימנים אלו, וא"כ לכ"ע יהא הדין דיחלוקו, וצ"ע:

שם סימנים ועדים ינתן לבעל העדים, ובש"ך (רסי' רס"ז) מסיק דאפי' בסימנים מובהקים הכי. ואני מסופק למ"ד סימנים דאורייתא אי לחד סימן אמצעי ולחד סימן מובהק אם נותנין למובהק:

שם סימנים ועדים כ' הרא"ש וז"ל ואפי' לא ראו הנפילה אלא שמעידים שהי' שלו מעמידים בחזקתו ול"א שמכרו, עכ"ל:

ומסתפקנא בכוונת הרא"ש אם הכוונה דדוקא עדים שהוא שלו ואינם עדי אריגה מהני דבזה אם באנו לקיים שניהם הסי' ועדים ולהוכיח מזה דהי' מכיר בזה החפץ עדיין הספק אם הי' מתחילה של בעל הסי' ומכרה לבעל העדים ויודע הסי' כיון שהי' שלו מתחילה (אלא דבסי' דעלמא מהני ול"ח דמכרו כיון דהי' בודאי שלו מכח הסי' תו לא חיישי' למכירה וכמ"ש בשיטה מקובצת בשם הרבה ראשונים) או דהי' לבעל העדים תחילה ומכר אח"כ לבעל הסי', מש"ה כיון דמבורר לנו עפ"י עדים שהיה של זה מחזיקים אותו לבעלים, אבל אם היו עדי אריגה גרע בזה דמכח הסי' מוכח דאח"כ מכר לזה, או דלמא

דסברת הרא"ש דמכח הסי' לא מוציאי' מחזקתו של זה, כמ"ש בחולין דאין מוציאין בסי', ה"נ כיון דהי' של זה בודאי אף דעתה ביד המוצא, מ"מ אין מוציאין מחזקתו ע"י הסי', וצ"ע לדינא:

שם ינתן למדת משקלותיו. עיין לעיל דף כ"ג ע"ב תוס' ד"ה מדמשקל:

שם הוא אומר סימני הגט, עיין בלשון הרא"ש, ויש לדון בזה טובא במה דמחלק דלהחזירו לבעל חיישינן אבל להחזירו לאשה ל"ח כדמשמע בפשוטו היכא דליכא חשש ב' יב"ש והספק בין הבעל לאשה בזה מחזירין לאשה בסי', אבל היכא דיש חשש ב' יב"ש לא מחזירין להבעל לגרש. ולכאורה קשה דמה חילוק בזה הא גם היכא דיש ב' יב"ש יש לנו ב' סניפים שהיא מותרת ע"י גט זה ס"א דאומרת גרשתני וס"א ע"י הסי' ניכר שהוא של יב"ש זה, והי' נראה לפרש דבאמת כוונת הרא"ש כן דלהחזירו לבעל ס"ל בסוגי דלעיל בברייתא דאמר תנו דכיון דהוא אומר ג"כ שגירש ליכא סניף סברת דגרשתני דהא הבעל מסייע לה וליכא העזה, וכן במתני' דנמלך דדייקי' הא אמר תנו נותני' דהתם ג"כ לא אמר דנתגרשה אבל להחזירו לאשה היינו היכא דהבעל והאשה מכחישי' אהדדי דאיכא גם סניף דגרשתני אף דאיכא חשש ב' יב"ש מחזיר להבעל לגרש בו:

ואמנם זה ליתא דא"כ יקשה סוף דברי הרא"ש שכ' והא דקאמר ינתן לו לא שיוכל לגרש בו וכו' הרי דגם הכא במכחישי' הבעל והאשה לא מחזירי' ליה לגרשה, והנה לכאורה גם בהיפוך קשה דאם נידוק מסוף דברי הרא"ש הנ"ל דלעולם היכא דיש חשש ב' יב"ש (לא) מהדרי' ליה, א"כ ממילא סוגי' דינתן לה מיירי היכא דליכא חשש ב' יב"ש, אמנם בזה י"ל דכוונת הרא"ש לא שיוכל לגרש, ר"ל לא לומר חידוש דין זה דינתן בו לגרש, דא"כ היינו צריכים לומר להחידוש היכא דאיכא ב' יב"ש וזה באמת אינו, אע"כ דמיירי בליכא ב' יב"ש וממילא אין חידוש במה דינתן לגרש ובא רק לאפוקי שלא ינתן לה, אולם עדיין קשה כנ"ל דאמאי אין מחזירי' להבעל אף היכא דיש חשש ב' יב"ש, והי' נראה לחלק, דדוקא אם כפי' דברי' שנתגרשה ידוע לה שזהו הגט שלה דהיינו היכא דליכא חשש ב' יב"ש, א"כ בזה יש לה ב' סברות בגט זה, דהיינו הא' שע"י שאומר' גרשתני היא נאמנת שהגט זה שלה והוי קצת בירור בפנינו דהיינו הגט, אבל היכא דיש חשש ב' יב"ש דאף לפי דברי' שנתגרשה מ"מ אין ידוע לה שהגט זה שלה, א"כ לא מקרי טענתה עפ"י הגט, וכסברא זו כתבנו לעיל בסוגיא דשיירות מצויות בכונת תוס', וא"כ לפ"ז הדין דהיכא דיש חשש ב' יב"ש אין נותני' לה הגט זה ע"י סי':

אמנם עדיין יש לחלק באופן אחר והיינו די"ל דאם היא נותנת סי' מחזירי' לה אף במקום חשש ב' יב"ש דב' הסברות מחזיקי' ומורי' על דבר א' דיוחזר לה גט זה, הא' דכבר

נתגרשה דנותני' לה גט זה עכ"פ לראי' ואין מקום לדון אם הוא גט שלה או לא, הב' סימני הגט, אבל אם היא אינ' נותנת סי' רק הבעל נותן סי' אין נותני' לו לגרש דבזה סברת גרשתני מורה שממנה נפל, וסברת הסי' מורה דמיני' נפל ויכול לגרשה, וכיון דאינו מורה על דבר א' לא מהני צירוף ב' הסברות, ולפ"ז דברי הרא"ש הנ"ל במ"ש לא דיוכל לגרש מתפרשי' ברווחא, והיינו דבאמת מיירי הסוגי' גם ביש ב' יב"ש ומ"מ ינתן לה ע"י סי' שלה, אבל בההוא דינתן לו בזה הדין דלא מהני סי' דהבעל לגרש בו וכנ"ל, וינתן לו דקאמר רק לאפוקי דינתן לה, ונולד לנו דין חדש דבהיא נותנת סי' הגט מחזירי' לה אף ביש חשש ב' יב"ש והיכא דהבעל נותן סי' וטען שממנו נפל לא מחזירי' לו לגרשה היכא דיש חשש ב' יב"ש ודבריו סתומים וצ"ע:

לכאורה יש לעי' דאמאי כתב הרא"ש דודאי להחזירו לבעל לגרש בההוא דבעי סי' מובהק וכו' הא מ"מ הוי תרתי למעליותא, הא' חזקה דאינה מעיזה, והב' סי' שלו דאינה של יב"ש אחר ומתגרשת בגט זה. וחשבתי לומר דכוונת הרא"ש להחזירו לבעל היינו במתני' דנמלך דדייקינן דאמר תנו נותנין, וכן בברייתא אם הבעל מודה דמוקמי' בסי' בזה במתני' דגם היא אינה בפניו לומר להבעל גרשתני, ובברייתא דמודה כיון דגם הוא אומר שגירשה ליכא חזקה כלל בזה בעינן סי' מובהק, אבל באומרת גירשתני והוא מכחישה בזה אם רוצה לגרשה בגט זה עכשיו מהני סי' אמצעי להוציא מחשש ב' יב"ש. אבל לפ"ז יקשה במ"ש הרא"ש אח"כ גבי הוא אומר בחפיסה דינתן לו לאו להתגרש בה, [היינו היכא דצריכים לסי' דידיה במקום שיש חשש יב"ש אחר], וה' בכה"ג דמכחישים הבעל והאשה מהדרינן ליה לגרש אותה, כיון דמסייע חזקה דאינה מעיזה, ולזה נראה דהחילוק כך דדוקא בהיא נותנת סי' דהחזקה דאינה מעיזה וסימנים דידה מסייעים להדדי, דשניהם מורים דנתגרשה בגט זה אבל בהא אינה נותנת סימנים רק דהוא אומר דבחפיסה, דיהא מוכח מכח זה דהוא אינו מיב"ש אחר, בזה אין החזקה וסימנים מסייעים להדדי דהחזקה מורה דנתגרשה, והסי' דידה אינו מורה רק לגרש אותה בגט זה, מש"ה כיון דאינם מחזיקים להדדי על ענין אחד א"י לגרש בה דחיישינן ליב"ש אחר, ול"א דע"י שנותן לה גט זה עתה לגירושין יש לה ב' ראיות דמגורשת החזקה והסימנים כיון דלא מסייעים להדדי על ענין אחד ודו"ק:

עוד יש לדקדק במה דכ' הרא"ש הנ"ל לא דינתן לו וכו' הא רבא אמר את"ל דסי' דאורייתא א"כ ינתן לו ממש קאמר, וצ"ל דס"ל להרא"ש דודאי כל דיני' אלו אמר רבא להלכתא אף אי סי' לד"א, אלא דאמר אף למ"ד סי' דאורייתא הדין כך, וכן מוכרחי' לומר בדברי תוס' גיטין (דף כ"ח ע"א), והנה במ"ש הרא"ש וכן תפיסה אי לאו משום דידעה וכו' בזה קשה

טובא מה הוכח' בזה הא עכ"פ צריך רבא לטעמא דידעה דהיינו דאף למ"ד סי' דאורייתא לא מהדרי' לה, אבל לדידן סי' לד"א י"ל דבלא"ה לא מהדרי' לה זולת דנאמר דהרא"ש ס"ל דגם חפיסה הוי סי' גרוע כמו דלוסקמא דדרך להניח שטרות בחפיסה, והכי משמע קצת בדברי הרא"ש לעיל במתניתין דמצא אגודות ע"ש, וא"כ נידוק מזה דין חדש דס"ל להרא"ש דאף במכוונת סי' גרוע מהדרי' לה בצירוף סברת דאמר' גרשתני, ומיושב בזה ג"כ דברי תוס' גיטין (דף כ"ח) במ"ש והא דאמרי' בב"מ והוא אומר בחפיסה וכו' לא דחשיב סי' מובהק כו', לכאורה בפשטא מבואר דבריהם דמההוא דינתן לו דמשמע לגרש בו, דשורש הדין אף למ"ד סי' דרבנן א"כ היה מוכח דהוי סי' מובהק, ותירצו דמיירי בלא הוחזקו ואי דעדיין קשה למה לי טעמא דאין נותני' לה משום מידע ידוע, הא בלא"ה לא הוי סי' מובהק, די"ל דהטעם בעינן כדי דיהי' הדין אף למ"ד סי' דאורייתא דלא מהדרי' וכנ"ל:

אמנם עדיין תמוה במה דרצו תוס' לומר שלא הוי אפי' סי' אמצעי, א"כ יקשה ל"ל טעמא דמידע ידוע, ולפי הנ"ל ניחא דס"ל ג"כ כסברת הרא"ש דבצירוף גרשתני מהני והיינו אפי' בסי' גרוע וכנ"ל אלא דהכרחתם היה מההוא דינתן לו דבזה ליכא צירוף ב' סברות וכנ"ל. ודברי תוס' חולין י"ל על קושיית' דס"ל בגיטין שם כמ"ש ב"י (סי' ס"ה) בשם בעה"ת דחפיסה הוי סי' גרוע ומביא ראי' מההוא דאמרי' מידע ידיע, א"כ מבואר דס"ל דמידע ידיע היינו דלאו דוקא דאשה יודעת בעניני בעלה, אלא דכ"ע ידעי הכי דדרך להניח שטרות בחפיסה, וא"כ י"ל דגם תוס' ס"ל הכי, ושיעור דבריהם כך הוא, דאם היינו מפרשי' דינתן לו אף היכא דאיכא חשש ב' יב"ש א"כ הי' מוכח דמה דאמרי' מידע ידיע היינו דוקא אשה בעניני בעלה אבל לגבי דידי' לענין ב' יב"ש מהני סי', ויהי' מוכרח דאפי' סי' מובהק הוא, ולזה דחו דמיירי היכא דליכא חשש ב' יב"ש, א"כ י"ל דטעמא דמידע ידיע שייך ג"כ בעלמא דמכח זה גופ' הוי ג"כ בעלמא סי' גרוע, ואף דתוס' ספ"ק לא כתבו כן. מ"מ נ"ל דבגיטין י"ל הכי ועיין:

שם אמר רבינא ש"מ. עיין בהרא"ש פ"ג דחולין ס"ס כ"ג:

דף כח:

גמרא א"א בשלמא אבידה מכריז וכו'. לכאורה תמוה לי דאטו עד השתא לא שמענו דאין מחזירי' ע"י סי' גלימא דהא תנו לה בכל פרקי דדבר שא"ב סי' הא"ש, ואם איתא דמחזירי' ע"י סי' גלימא כל אבידות שבעולם חייב להכריז ואיך נפרנס משנה ראשונה דהך פ' אלו מציאות שלו, ונלענ"ד עפ"י מ"ש תוס' לעיל אי סי' לד"א האי דחייבה התורה להכריז דוקא ביש בו סי' היינו דע"י הסי' יוחקר על העדים שמכירים את שלו בטב"ע

ואינו מתייאש, א"כ בא"ב סי' סבור שלא ימצא עדים ומתייאש, והנה לפי צד הזה בודאי אף דאם נידון דשם גלימא הוי ג"כ בכלל סי', מ"מ אי סי' לד"א הוי יאוש לענין הכרה לעדים בטב"ע, ולא מהני אלא ביש בו סי' בגופו דיכול לחקור להעדים אם מכירים גלימא שלו דיש בו אלו סימנים, או כסברת הריטב"א דע"י הסי' יכירו העדים בטב"ע אבל בא"ב סי' בגופו ל"ש זה, וא"כ בדין דאורייתא ודאי גלימא לא הוי סי', ולפ"ז נ"ל דמתני' דאלו מציאות שלו הי' מקום לומר דגלימא הוי סי' לענין הבירור שהוא שלו אלא דכיון דסי' לד"א אלא דחכמים תקנו להחזיר בסי' לא תקנו רק בסי' שבגופו' דאין מפסיד בזה להמוצא כיון דאף אם לא יחזיר עכ"פ לא יחזיק בו דלא הוי יאוש בעלים, אבל בא"ב סי' בגופו דסובר שלא ימצא עדים ומה"ת זוכה המוצא ביאוש לא תקנו להפסיד להמוצא, והיינו כ"ז אם א"ב סי' בגופו אבל במוצא דבר שיש בו סי' בגופו י"ל דהדין אף אם יבוא א' ואומר רק שם גלימא ואין אומר סי' שבגופו דכיון דעכ"פ יש להחפץ זה סי' שבגופו ואין הבעלים מתייאשים וליכא פסידא להמוצא יהא הדין דיוחזר לו על סי' גלימא דהוי ג"כ בעצמו סי' מעלי', ולזה אשמעי' מתני' דהכא אף בכה"ג ל"י דגלימא אינו בכלל סי' כלל: אמנם באמת קצרנו למעלה במקום שהי' ראוי להאריך קצת, דהנה לעיל גבי כלי אנפורי' במה דפריך הש"ס אי דיש בו סי' כ"ז שלא שבעתן עין מאי הוי, כתבנו יסוד זה דפירכת הש"ס דמכח סי' מקום ומנין מוכח דתקנת חכמים היה להחזיר בסי' אף היכא דאיכא פסיד' להמוצא, אבל באמת עדיין צריך ביאור דלכאורה באמת מהיכן נשמע דמחזירי' בסי' מקום או מנין דמדין כריכות ברה"י דלרבא מדין סי' מקום הוא אין ראיה דשאני כריכות ברה"י דהוי דרך הינוח ואם הי' הדין דאין מחזירי' בסי' מקום ממילא הי' הדין דלא יטול דהינוח ברה"י דהוי משתמר קצת מדעת הרא"ש הדין דלא יטול באין בו סי', וא"כ אין פסידא בזה להמוצא ואי דהראי' ממתני' דציבורי פירות דהוי מכח סי' מקום או מנין דהדין דאף ברה"ר חייב להכריז ובזה שפיר מוכח דהא אם הי' הדין דלא יחזיר הי' זוכה בו המוצא דהינוח במקום שאינו משתמר כלל וא"ב סי' זוכה בו המוצא כדמוכח מדין כריכות ברשות הרבים והוי פסידא להמוצא, גם זה אין ראיה להסוברים דב' סימנים אמצעים הוי כמו סי' מובהק, אם כן י"ל בצבורי פירות דהוי סי' מקום וסי' מנין והוי סי' מובהק ומה"ת מחזירין, ואף דאמרינן לעיל דלרבא תני צבור היא גופ' תקשי מנ"ל להגיה דלמא צבור לא מהני דסי' מקום ברה"י לא מהני כיון דהוי פסידא להמוצא ובעי ב' צבורי' דהוי סי' מקום ומנין, וא"כ לא נשמע בשום מקום דתקנו חז"ל להחזיר בסי' להפסיד להמוצא. אמנם באמת דברינו הנ"ל נכונים דמברייתא דאלומות בין ברה"ר ובין ברה"י חייב להכריז דהוי רק סי' מקום האלומות היינו אלומות דעלמא כמו שכ' תוס'

לעיל בכל הני דמתני' זולת בצבורי פירות, מדלא תלי פירות צבורות ואעפ"כ מחזירי' אף דברה"י דמפסידי' להמוצא דהא בהינוח ברה"י בא"ב סי' הוא שלו, וא"כ שפיר מוכח דחז"ל תקנו בכל ענין, ואף דלרבה דמיירי ברייתא דאלומות ביש בו סי' בגופו, מ"מ הלא לרבה דס"ל מקום לא הוי סימן ממילא בצבורי פירות יש בו סי' מנין ומוכח מזה דבכל ענין תקנו חז"ל, באופן דלרבה נשמע מצבורי פירות, ולרבא נשמע מברייתא דאלומות דאף בסי' כזה דמפסידי' להמוצא תקנו חז"ל, ושפיר פריך הש"ס לעיל אי דאית בי' סי' כי לא שבעתו העין מאי הוי, א"כ נתקיימו דברינו הנ"ל בטוב בעה"י, ולפ"ז לרבא נשמע כן מברייתא דאלומות אבל ממשנה עדיין לא נשמע כן, וא"כ שפיר יש לקיים דברינו דממתני' דאלו מציאות י"ל דלא תקנו חז"ל להפסיד להמוצא, אבל בחפץ דיש בו סי' דליכא פסידא להמוצא' הי' ס"ד דיחזיר גם בסי' גלימא אף דלא אמר הסי' שבגופו, והוא נכון בעזה"י:

שם אלא א"א גלימא מכריז. תמוה לי הא י"ל דזהו לפי האמת דגלימא לא הוי סי' וליכא תועלת בהכרזת אבידה דהא סוף סוף ל"י אלא למי שיתן הסי' מש"ה טוב יותר להכריז גלימא לקרב הענין לבעל האבידה שיחפש חפצו וירגיש שאבד, אבל אם הי' הדין דמחזירים ע"י סימן גלימא, היינו מכריזים באמת כדי להחזיר למי שיאמר גלימא, וא"כ טובא אשמעי' מתני' דלא מחזירים למי שאמר גלימא, ומכח זה נולד הדין דמכריזים גלימא, ואפשר לדחוק דמסתמא ר"נ דאמר גלימא מכריז ס"ל כרבינא דאמר ש"מ כי מכריז גלימא וכו', וא"כ כבר מוכח ממתני' דגלימא מכריז, וצ"ע, ודו"ק:

נתקשתי בפירכת הש"ס הא טעמא דר"נ דגלימא מכריז כדי לקרב יותר להאובד שעי"ז ישים לבו שנאבד לו גלימא. או שיחפש בגלימות בביתו ויודע לו שנפל ויבא להגיד סימנים אבל אם נכריז סתם אבידתא לא ירגיש בקל שנאבד דבר ממנו. וא"כ י"ל לפי האמת דשם אבידה לא הוי סימן. וא"כ אף אם נכריז סתם אבידה אין מחזירים לו בלא סימנים דידה. טוב יותר להכריז גלימא מטעם הנ"ל כיון דלא מפסדי' ליה להאובד בזה. אבל אילו היה שם גלימא סי' באמת היה מכריזים סתם אבידתא בכדי שבאם יבא ויאמר שם גלימא ולא יאמר סימנים דיחזירו לו. וא"כ שפיר קתני במתני' דאמר אבידה ולא סימנים אין מחזירים לו היינו דאף אם נכריז אבידתא סתם לא נחזיר לו. ומוכח זה הדין דמכריזים גלימא. וצ"ע. (וגם מש"ה באין בו סי' לא יכריז):

דף כט.

גמ' לפיכך דר"ע. כעין זה נדה דף ט' ע"א ודף ס' ע"ב:

תוס' ד"ה והוי שואל. (עי' הגהות רבינו לחו"מ סי' ע"ב):

דף ל.

גמרא ולא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה וכו'. בנ"י הקשה אמאי לא פריך בלא"ה אף אם טומא' הוא רק ל"ת מ"מ הא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיי' לעשה עד דמהדר לבית בעלי', ביאור הדברים אף דאפשר שקודם שהגביה האבידה א"צ לטמא עצמו כגון שמונח בפתח הקברות, מ"מ גם שמגבי' עדיין לא מקיים העשה עד דמהדר למרי' ע"ש, ושמעתי אומרים בשם ידידי מחו' הרב המאוה"ג מו"ה ישראל קאליש ליישב דמירי בנאבד החפץ מיד שואל, והמשאיל בעל החפץ מצא חפץ זה בבית הקברות דמיד שהגביהו נפטר השואל מתשלומים והוי השבה, ודפח"ח:

ואולם עדיין יש לפקפק דכי היכי דאם מוצא אבידת עצמו צריך שיפסיד מעותיו מבלי לטמאו, ה"ה בזה החפץ שהשאיל לחבירו כשמוצא אותו הדין נותן שיאמר אין רצוני ליטמא וליקח החפץ בענין שהמניעה מצדו ולפטור את השואל מתשלומים מ"מ אפשר להא צריך קרא שאין מהצורך לפטור את השואל מתשלומים כי יוכל לומר שאינו מקבל בתורת חזרה, ואעפ"כ אינו מטמא כי רשאי להתעלם:

אמנם לדידי נראה בפשוטו יותר דמשכחת לה בראובן שהפקיד חפץ אצל שמעון על משך שנה ונאבד החפץ משמעון באונס באופן שפטור מלשלם, ותוך השנה מצא שמעון החפץ דבזה במה שנוטל שמעון החפץ תיכף כשבא החפץ לידו מקיים מצות השבה, כיון דהוא שומר הבעלים וידו כיד הבעלים ולא כלתה שמירתו, ואף לפי האיבעי' דהש"ס ב"ק (דף ק"ח ע"ב) בנגנבה באונס והחזירו הגנב לבית שומר ומת' בפשיעה אם השומר פטור מטעם דכלתה שמירתו היינו דאין עליו עוד חיוב שמירה, אבל בודאי אם רצונו לקבל עליו שמירה ניחא לי' להבעלים בזה כיון דלא מעל ולא פשע בשמירה, א"כ במה שמגבי' החפץ של ראובן בתורת שומר אבידה מתקיים בזה השבה והוי בעידנא כנלענ"ד נכון בעזה"י:

תד"ה הא אין עשה וכו' וכן לקמן גבי אביו אומר לו היטמא וכו', מבואר דהתוס' ס"ל דפירכת הש"ס לקמן על אומר אביו היטמא ולא על אומר לו אביו אל תחזיר אבידה כפירש"י לקמן, ואולי מטעם דעל אבידה ליכא קושי' דשפיר הי' ס"ד דישמע לו לדחות ממון מקמי איסורא דמצות כ"א, וכן מצאתי בשיטה מקובצת שהקשו הראשונים כן על פירש"י דלקמן, ואול' לפי מה שפירשנו דקאי על אמר לו אביו היטמא, יש להקשות לכאורה לפמ"ש תוס' סוף חולין בשם ריב"א דהיכא דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה מכל מקום אם עבר ועשה עכ"פ נדחה הלאו, ולא (קאי) [לקי] עלה, א"כ מאי פריך דאי לאו קרא הי' ס"ד דאם שמע לאביו וטימא את עצמו דלא לקי דעכ"פ הלאו דטומאה

נדחה מכח עשה משום הכי כתב קרא דאני ה' כולכם חייבים דבזה ליכא כלל מצות עשה דכ"א וממילא לקי על הטומאה, ולפי פירש"י דקאי על אבידה ניחא דבלאו הכי לא לקי אלאו דלא תוכל להתעלם דהוי לאו שאין בו מעשה (ועדיין אינו מיושב כל צרכו דמאי פריך דלמא הברייתא ס"ל כר"י דלאו שא"ב מעשה לוקה והרי קרא דאני ה' בודאי לא מיותר דאיצטריך עכ"פ לענין אמר לו אביו היטמא וטימא דלוקה או באומר לו אביו לעבור על לאו לחוד אלא דעיקר הפירכא על לישנא דהברייתא, ממילא הברייתא כמ"ד דלאו שא"ב מעשה לוקין) אבל לפי' תוס' קשה כנ"ל, (ונ"ל) דלקמן דכיון דעכ"פ בלאו קרא ידעי' דלא ישמע לכתחלה לעשות כדברי אביו דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, אלא דהיה ס"ד דלא ילקה על לאו היא גופא תקשי אמאי נקט ברייתא גוונא דחיקא היכא דהוי עשה ול"ת דאשמועי' קרא רק לענין דיעבד מש"ה דלוקה, ואמאי לא נקט בפשוטו שצוהו לעבור לאו גרידא דס"ד ישמע לו ממש, אע"כ דגם באמר לו אביו היטמא היה ס"ד דישמע לו ושפיר פריך, (ועוד) נלענ"ד עפ"מ דהקשה בהג"מ פ"ו מהל' ממרים דל"ל קרא הא פשיטא דל"י לו כיון דאמר לו לעבור עבירה היה אביו רשע ואין מחוייבים בכבודו, ותירוצו שם אינו מובן לי כראוי, והיה נ"ל בפשוטו כיון דאם הדין דעשה דכבוד דוחה ל"ת הותרה הרצועה לאביו לצוות לו לטמא וכדומה להביא לו גוזלות לכבדו ולא מקרי רשע בכך דאינו מצווהו כלל לעבור עבירה כי התורה התירה לזה לטמא למען קיום מצות כיבוד אב וממילא מצווהו דבר המותר, וכיון שכן שפיר פריך דהוי ל"ת ועשה דאסור לו לטמא וממילא צוואתו הוא לעבור עבירה וידענו דאזדא בזה ממילא מצות כ"א, וממילא אם טימא לוקה דלא קיים כלל עשה דכיבוד אב דהא אביו רשע כיון שצוה לו דבר שאינו רשאי לעשותו מטעם דאין עשה דוחה ל"ת ועשה נכון וגמור היטב בעזה"י:

מ"ש ידידי נ"י בשם הגאון נודע ביהוד' בסוף ספרו בישוב דברי הריב"א, אם כי שדבריו נכונים, אבל עמדתי במה דמספק שם אם הוא מה"ת שיהא בשב ואל תעשה, ומה ספק בזה הא פרכינן בסוף חולין מאי אולמא האי עשה, ואם מה"ת רשאי לבחור באיזה שירצה צריך קרא דשלח תשלח שצריך דווקא לשלח ולא לקיים עשה דטהרות מצורע. ובאמת בלאו הכי גם אם נידון דסברא דאורייתא הוא עדיין אינו מובן לי היטב פירכת הש"ס הנ"ל דהא ב' עשייה הוי בשב ואל תעשה דבמה שנוטל האם לטהרת מצורע הנטילא גופא ליכא איסור היכא דליכא לאו דלא תיקח כגון בנטילה ע"מ לשלחו אלא דבמה שלוקחים לטהרת מצורע אינו מקיים מצות שלוח ואם מקיים מצות שלוח אינו מקיים

טהרת מצורע ושניהם בשוא"ת ובידו לבחור איזה שירצה ואצטריך קרא דשלח תשלח שמחוייב בדוקא לשלח וצ"ע:

ואולם לענ"ד קשה על הגאון נ"ב וביאור דבריו שם הא דבאלמנה מן הנשואין אף אם בעלו ל"ק הא מדאורייתא הוי יבום דהעשה דוחה לא תעשה ולגבי העשה כיון דקיים העשה האחרת ואפשר דלכתחילה מותר מה"ת אם נימא דאף בעשה לעבור בקום ועשה לא אמרינן מאי אולמא היינו דילפינן מקרא דיבמתו ע"ש א"כ קשה בהא דפרכי' בב"מ ל"ב ע"א הא לאו הכי הו"א ציית לית הא אין עשה דוחה ל"ת ועשה הא מה"ת דחי לעשה ול"ת דהעשה דוחה ל"ת ולגבי העשה הברירה בידו, בלא זה לא קשה להריב"א דמאי פריך הש"ס הא איצטריך קרא בעבר לוקה דבכה"ג אמרה תורה שתתעלם ואזדה העשה לגמרי, אבל בלאו הכי לא הי' לוקה על הלאו, בזה י"ל דהפירכא בההיא דאל תחזיר דבלא"ה לא לקי דהוי לאו שאין בו מעשה וגם אם הפירכא על הטמא, מ"מ י"ל דהוא גופא קשיא אמאי נקט הברייתא לדרשא דקרא בכה"ג לאמר לו אביו לעבור על עשה ול"ת דהנ"מ לענין דיעבד ללקות, לנקוט בפשוטו שאמר לו אביו לעבור על לאו גרידא דס"ד דלכתחלה ישמע אלא ודאי דגם באמר לו הטמא ס"ד דלכתחילה ישמע לו וכלשון הברייתא יכול ישמע לו, גם י"ל לפי מה שהקשה בהגהת מיי' פ"ו מהלכות ממרים דלמ"ל קרא הא כיון דאביו ציוה לעבוד מה"ת הוי אביו רשע וליכא עשה דכיבוד אב, ותירוצו סתום, ולענ"ד הי' נראה דאם מדינא עשה דכ"א דוחה ומה שעושה עושה בהיתר, א"כ ציוה לו אביו דבר המותר דזהו מעיקרה הדין דכיבוד דוחה ללא תעשה, ולזה פריך הא הוי עשה ולא תעשה ויש בזה דבר עברה והוי אביו רשע וממילא בדעבד לוקה דלא נדחה הלאו כלל, אבל לשיטת הגאון נ"ב יקשה דהא ס"ד דהברירה בידו ומותר לעשות כן, ומ"ה מוכח לענ"ד דנדחו בזה דברי הגאון וק"ל:

דף ל:

מתני' אם יש שם ב"ד מתנה. מסתפקנא בהינוח המשתמר קצת ויש בו סי', או במשתמר לגמרי והוא ס' הינוח ויש בו סי', לשיטת תוס' נוטל ומכריז היכא דמבטל ממלאכתו אם יטול ויכריז די"ל דוקא היכא דאינו גורע כח הבעלים בנטילתו דהא ע"י הסי' יוחזר לבעלים בזה חיישי' בהינוח במשתמר קצת שמא שכחו הבעלים וטובה לבעלים שיטול ויכריז וכן במשתמר לגמרי בס' הינוח חיישי' שמא דרך נפילה היה והוי טובה לבעלים, והיינו הכל כיון דבצד הינוח עכ"פ אינו מגרע לבעלים אף דאינו טובה לבעלים דהא גם אם לא יטול הוא משתמר, מ"מ כיון דעכ"פ בצד הינוח אינו מגרע כחו ממילא מחשש נפילה דהוי טובה לבעלים הדין דנוטל ומכריז וכגון מאי דס"ל להר"ן הכי בס' הינוח

ומשתמר קצת (דמשתמר לגמרי ס"ל להר"ן דלא יטול דבצד הינוח מגרע כחם דבמה שנוטל ומכריז הוי רק כמו משתמר קצת דאינו בודאי שיוחזר להם ע"י הכרזה, ורק היכא דמונח במשתמר קצת בזה אינו מגרע כחם, דגם ביד המוצא הוי כמו משתמר קצת מש"ה חיישי' לטובת הבעלים ע"י נפילה, ה"נ י"ל דס"ל לתוס', אלא דס"ל דביד המוצא הוי כמו משתמר לגמרי אינו מגרע כח הבעלי') א"כ י"ל במקום שיצטרכו הבעלים לשלם שכר כפועל ממילא בצד הינוח זו בעצמו גרעון כח להבעלים שמפסידים דמי תשלומים, אפשר דהדין דלא יטול דאף דבצד נפילה הוא עושה להם טובה, מ"מ אולי היה הינוח ומגרע כחם, וצ"ע לדינא:

רש"י ד"ה דיני. בערוך ערך מגיסתא הגירסא כאן דייני דמגיסתא ופי' דדנין בגסות:

תד"ה אלא לזקן, וא"ת תיפוק לי' מולאחותו וכו'. למה שהקשו תוס' פ"ד דשבועות לפי המסקנא בברכות גבי ולאחותו דשב וא"ת שאני, נראה לפענ"ד לפי גירסת הרא"ש אליבא דהרי"ף דרכו להחזיר בשדה וכו' מבואר דאם נטלו בשדה להוליכו עד העיר יכול להניחו שם כיון דאין דרכו להחזיר בעיר, אלא דהאיבעי' אם חייב להחזיר עכ"פ בשדה עד העיר או לא, א"כ י"ל דקרא איצטריך בכה"ג דהחזירו בשדה כשבא בעיר רשאי להניחו, אף דמבטל מצות השבה בקום ועשה:

לבני ידידי המופלא רבי משה בק"ק ווארשא:

מה שכתבת לתמוה בד"מ חוה"מ (סי' רס"ג אות א') דמסכים לדעת הטור בכוונת הרא"ש דבשדה מחזיר עד העיר, ואח"כ אין צריך להחזיר מספק, הא מתוך האיבעיא מבואר דזה ודאי אם מחזיר בשדה ממילא מחוייב בעיר, אלא דהספק אם אינו מחזיר כלל, או כיון דבשדה אחייב ליה אחייב בעיר, א"כ כיון דהדין מכח ספק דמחזיר בשדה, ממילא בודאי מחוייב גם בעיר:

לענ"ד לק"מ, ויעויין תוס' בב"מ (דף כ"ה ד"ה ואם נטל וכו') תמצית דבריהם, הא דמבואר בסוגיא דב"ב דבאינו לפ"כ אם הכישה בה נתחייב דאוקמינהו נגרי ברייתא, דמשמע בעלמא אף התחילו ונטלו יכול לחזור ולהניחה ואלו בספק הינוח אמרי' אם נטל לא יחזיר, היינו דבזקן ואינו לפי כבודו דאינו מתחייב בהשבה, מש"ה אף דנטלה לא נעשה עליו שומר אבידה, ומש"ה היכא דל"ש נקטינהו נגרי ברייתא יכול לחזור ולהניחה, משא"כ בספק הינוח, דאלו ידעינן דהיה הנחה היה בהשבה, מש"ה בנטלה חיישינן דהוא הינוח ומחוייב בהשבה ונעשה עליו שומר אבידה מש"ה לא יחזיר:

ונראה דזהו ג"כ כוונת הב"י מ"ש בדעת הרמב"ם דאף אם דינא דהכישה נתחייב בה הוא רק בבהמה, מ"מ האיבעיא דדרכו להחזיר בשדה, דאמרינן כיון דאחייב בשדה אחייב

גם בעיר, מיירי גם בשאר מילי, משום דבשדה נתחייב בהשבה, והיינו מסברת תוספות הנזכר לעיל דכל דבשעת נטילתו מחויב בהשבה נעשה עליו שומר אבידה וא"י להניחו, מש"ה כיון דבשדה מחוייב בהשבה, תיכף דנטלה נעשה עליו שומר אבידה, משא"כ בנטילה בעיר דלא יתחייב בהשבה לא נעשה עליו שומר אבידה, ומותר להחזיר בשאר דברים חוץ מבהמה:

ובהיות שכן נכונים דברי הד"מ וברורים בטעמם דהא דאמרינן כיון דאחייב בשדה, היינו לאותו צד דנתחייב בהשבה בשדה ונעשה עליו שומר אבידה, אבל אלו היה הדין דלא נתחייב בשדה דהשבה מעליא בעי, אף אם נטלה והיה בידו עד שבא לעיר היה רשאי להניחו דלא היה עליו שם ש"א, א"כ לדינא דהוא איבעי' דלא אפשטה, הדין כך, דבשדה מחייבין ליה בהשבה משום ספק איסור, אבל כשבא לעיר כיון דהוא ספק בזיון לא מחייבין מספק, והיינו דאמרי' דלמא כאותו צד דהשבה מליא בעינן, ולא נתחייב מעולם בהשבה ואינו נעשה עליו ש"א ויכול להניחה, כנלענ"ד:

בד"מ בחו"מ (סי' רס"ג) כ' ואין דבריו נראים כו' עיי"ש. לכאורה דברי ד"מ תמוהים מאוד דהא לפי גירסת הרא"ש שהיא גירסתינו מבואר דזהו פשיטא דאם החזיר בשדה מחויב להחזיר בעיר כדאמרי' בשדה מיהו חייב, וכיון דמחייב לי' בשדה מחייב לי' בעיר, אלא דהאיבעי' אם לא יחזיר כלל, או דיחזיר לגמרי, וא"כ אם אנן פסקינן לחומרא דיחזיר בשדה איך נימא כשבא לעיר לא יחזיר מספק זלזול, הא אין כאן ספק עוד דודאי מחוייב להחזיר בעיר כיון דכבר נטלה להחזיר בשדה:

ונלענ"ד עפ"י דברי התוס' (דף כ"ה ע"ב) ד"ה ואם נטל לא יחזיר וכו' תוכן דבריהם, הא דבהתחיל להחזיר בעיר ואינו לפי כבודו אינו חייב לגמור ההשבה בבהמה דאנקטינהו נגרי ברייתא ל"א דמיד שנטלה בידו מחייב לי' בהשבה כמו בספק הינוח, היינו משום דמפטר כלל בהשבה ולא נתחייב בהגבהה ובהשבה ולא נעשה עליו שומר וכו' ע"ש. וכן בב"י כ' בכוונת הרמב"ם דאם הכישה נתחייב בה הוא רק בבהמה, מ"מ האיבעי' דדרכו להחזיר בשדה וכו' מיירי גם בשאר מילי, והא דאמרי' כיון דנתחייב בשדה היינו כיון דדרכו להחזיר בשדה נתחייב בה, והיינו דכוונת הב"י ג"כ כסברת תוס' כיון דבשעת הגבהה היה עליו חיוב השבה נעשה עליו שומר אבידה:

ולפ"ז נראה הא דאמרי' בפשיטות כיון דחייב להחזיר בשדה חייב להחזיר בעיר לפי אותו הצד דבשדה מיהו חייב להחזיר, א"כ בהגבהתו נעשה שומר אבידה מש"ה חייב להחזיר בעיר, אבל לאידך צד השבה מעליא בעי דא"צ להחזיר בשדה ממילא אף אם נטלה בשדה יכול להניח כיון דלא נתחייב כלל בהשבה ודומה לנטל' בעיר דיחזירנו,

וא"כ דהוא איבעי' דלא אפשיטא, ושפיר י"ל דבשדה מחוייב להחזיר מטעם ספק וליכא זלזול, וכשבא לעיר יניח דהוי ספק שמא לא היה חייב בשדה ולא נתחייב מעולם בהשבה ולא נעשה עליו שומר אבידה, ונכון בעזה"י:

דף לא.

גמ' דאי אשמעינן טעינה כו' (עי' מ"ש בחי' תמורה דף כ"ט):

דף לא:

גמרא אתא לקמיה דרבה בר רב הונא. עיין תוס' בבא בתרא מ' ע"א ד"ה קיום דנראה דהיה להם הגירסא כאן אתא לקמיה דר"נ:

תוס' ד"ה דברה תורה וכו' משום דמוכחי קראי, עי' מזרחי ריש פ' לך לך:

תוס' ד"ה אם יש שם ב"ד וכו' וא"ת דפורע חובו וכו'. תמוה לי דלמא בעלמא דאף אם יחזור וישלם לזה לא היה נפסד ביותר משא"כ בפורע חובו דאם נפסוק שישלם לו מה שפרע עבור וממילא לא הצילו מהפסד דהא צריך לשלם לזה, ואף אם ישלם לזה אין תועלת להצלתו, וסברא זו כתבו התוס' בעצמם במ"ש בסוף דבריהם השר שגזל את ביתו דלא מבעי' אם קנאם בדמים מועטים דמציל הבעלים מהפסד, אלא אף אם קנאם בשויו, הרי דבשווייי' לא מקרי מצילו מהפסד, והיינו ע"י מה שישלם לזה לא ניצול מהפסד, וא"כ ה"נ בפורע חובו:

דף לב.

במשנה ואם היה בה"ק, כתב רש"י והוא כהן, והרמב"ם בפי' המשניות כתב או נזיר. ולכאורה יש לעיין לפי"מ דנקט הטעם דאין עשה דוחה לל"ת ועשה, והא בפ"ק דיבמות דף ה' ע"א אמרינן הא דקיימא לן דאין עשה דוחה לל"ת ועשה נגמר מנזיר, דאיכא למפרך מה לנזיר דישנו בשאלה, וא"כ עשה דוחה לל"ת ועשה דנזיר. ובאמת הרמב"ם בפ"ז מהלכות נזירות כתב הטעם דעשה דמצורע דוחה לעשה ול"ת דנזיר, משום דכשהוא מצורע סותר את נזרו, ואין ימי הצרעת עולים לו למנין נזירות וליכא עשה דנזיר עיי"ש. ואולם הכ"מ כתב על השגות הראב"ד דביבמות אמרינן הטעם דישנו בשאלה, דחדא מתרי טעמי נקט, א"כ משמע דקיימא הסברא דישנו בשאלה. ועמ"ש בפרק ב' משנה ב' דנדרים:

רש"י ד"ה לומר וכו' הלכך אי לאו כתיב. כעין זה כתב רש"י ביצה דף ז' ע"ב ד"ה שיעורו. (ועי' מ"ש עוד בחי' תמורה דף כ"ט):

דף לב:

גמרא', ה"נ מסתברא דקתני אם היתה טעונה יין נסך אסור וכו' אלא אי אמרת דאורייתא אמאי אין זקוק לה, וא"ת מה בכך דצער בע"ח דאורייתא מ"מ אסור דהא משתכר באיסורי הנאה ואף בחנם במה שזה מחזיק לו טובה. כן הקשו בתוס' פסחים פ' כל שעה [דף כ"ב ע"ב] ולדעתי י"ל דאם צער בע"ח דאורייתא משמע דנפיק מן עזוב תעזוב והוי עשה וכמ"ש הלבוש סי' ש"ה סי"ח וא"כ דוחה עשה דעזוב תעזוב ללא תעשה דמשתכר באיסורי הנאה [אמר ב"ה. עיין מ"ש בפסחים שם (הג"ה נעתק לפנינו וז"ל)]. והא דאמר כו' קשה לי ממה נפשך אם ענין החזקת טובה לא הוי פסיק רישי' מה פרכינן הכא הא לכלבים שרי, [להושיט אבר מן החי והא מתהני וקשיא לר"א דאמר דלא תאכל איסור הנאה במשמע] דלמא אתיא כר"ש דדבר שא"מ מותר, ואי הוי פסיק רישיה מה בכך דלא אפשר ולא מכוין, הא בפ"ר הוי כמו אפשר ולא מכוין, וכמ"ש התוס' פסחים (דף כ"ה ע"ב) דכל הסוגיא דשם רק היכא דלא הוי פסיק רישיה:

תוד"ה מי לא עסקי' וכו'. ביאור דבריהם דבהוכחה דרבנן דטעינה בשכר ופריק' בחנם הוא לנכון מכח הק"ו דטעינה במקום דליכא ח"כ אלא דמ"מ א"א דצער ב"ח לד"א, מה"ת נימא דהדין תורה לחלק בין טעינה לפריקה, דמה בין טעינה דאיכא ח"כ לפריקה, והיה מסתבר יותר לאוקמי פריקה לדרשא אחרינא, ואול' קשה לי איך מוכח דר"ש סובר דצעב"ח דאורייתא, דלמא אית לי' שום לימוד לצעב"ח, אלא דאם הי' מסייע קרא היינו מוכרחים לומר דטעינה בשכר ופריקה בחנם והיינו למדין מזה דצב"ח דאוריי' אבל לפי האמת לא מסייע קרא אין לנו לימוד וקיימא לן דצעב"ח לאו דאורייתא, וביותר קשה לפ"מ שכ' רש"י לקושט' דמלתא (שבת דף קכ"ח ע"ב) צעב"ח דאורייתא נפקא לן מדחילקה תורה בין טעינה לפריקה, א"כ ממילא לרש"י ליכא ראיה, א"כ מנ"ל דר"ש סובר דצעב"ח דאורייתא וצ"ע למאוד:

דף לג.

תד"ה אבידתו וא"ת אבידתו ואבידת רבו וכו'. באמת גם בלא רבו הוי ס' באביו אומר השקיני מים דבכה"ג חזרת אבידה קודם ועיין, גם אף למ"ד משל אב יש מקום ספק ביש להבן מלאכה להשתכר דבכה"ג לכ"ע כ"א קודם וצריך לבטל ממלאכתו כדאיתא בקידושין וצ"ע:

דף לג:

גמ' אלו עמי הארץ. עי' סוטה דף כ"ב ע"א תוס' ד"ה רבי שמואל:

פרק ג - המפקיד:

מתני' שלם ולא רצה לישבע, אף בהודה ואמר פשעתי קנה כפילא דאי בעי פטר נפשיה בשקר וכן כל השומרים חוץ בשואל כיון דכל הנאה שלו באמירה לחוד לא קנה הכפל (ואפילו היכא דהתנה להיות כש"ח דמצי פטר נפשיה בנגנבה דשכיחא. תוס' ונ"י בשם הר"ן) עד שישלם לו ממש. וכתב הה"מ דאם יש עדים שפשע וצריכים לשלם מדינא אף ששלמו בלא כפיית ב"ד ס"ל להרמב"ם דלא קנה הכפל. אבל דעת הרשב"א אף אלו קנו הכפל דדעת בעלים להקנות להם כ"ז שלא יטריחו אותם לב"ד. וכתב עוד הרשב"א דאם יש עדים לשומר דפטור מלשלם ואעפ"כ שילם ל"ק כפל דלא עלה ע"ד המפקיד שישלם לו מה שנפטר בהעדאת עדים בלא שבועה ולפיכך לא הקנה לו הבהמה בכגון זו. וכתב שכן מצא בירושלמי עיי"ש. (ועי' עוד בשו"ת ח"א סי' רט"ו):

שם שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא. הא דנקט ש"ח במתני' ולא בשאר שומרים דהוי רבותא יותר דאף דלא עשו טובה לבעלים לשמור בחנם, מ"מ מקני להו כפילא, וכ' בשיטה מקובצת בשם הרמב"ן דמלישנא דשלם ולא רצה לישבע משמע דדוקא בענין שיהיה יכול לפטור עצמו בטענה, אבל דבאו עדים שפשע לא מקני לי', וא"כ מש"ה נקט ש"ח לרבותא דאף דעשה טובה לבעלים מ"מ לא מקני בבאו עדים שפשע ע"ש, ואולם הנ"י הביא בשם הרשב"א דס"ל דגם בבאו עדים שפשע מקני ליה כפילא, ומ"מ י"ל בסיגנון הרמב"ן באופן זה דלאביי דייק מרישא דבנשבע לא מהני שילם אח"כ א"כ הוי רבותא דאף בש"ח לא מקני ליה כפילא ולרבא ג"כ ניחא לפי מד"כ תוס' דבנשבע תחילה בעי שילם ממש, א"כ הוי ג"כ רבותא דאפי' בש"ח אם לא רצה לעמוד בשבועתו בעי שילם ממש, ולפי מה ששמעתי מפי הרב מו"ה ליב דיין דק"ק לעסלא דדקדק מלישנא דרש"י ב"ק במ"ש תבעוהו בעלים לשומר חנם ונשבע שנגנבה ואח"כ שילם לפנים משה"ד עכ"ל, מדנקט דמיירי בש"ח וגם מלשון דשילם לו לפנים משה"ד משמע דדוקא דבאמת היה פטור ע"י שבועה כגון בש"ח כיון דבאמת נמצא דנגנב ואגלאי מלתא דנשבע באמת דזה אף דטרחי' לב"ד ונשבע מ"מ כיון דשילם לו לפנים משה"ד מקני לי' בנשבע לי' תחילה, ויישב בזה קושייתם ב"ק רבא אמר וכו' ודבריו נכונים, א"כ ממילא ניחא גם לרבא דנקט מתני' בש"ח דהך דינא דשילם ולא רצה לעמוד בשבועתו הוא רק בש"ח:

ולפ"ז מיושב ג"כ קושי' תוס' ד"ה נגנבו ה"ה אם אמר פשעתי, והיינו דלרבא דמפרש שילם ולא רצה לעמוד בשבועתו, והיינו דוקא בעמד בטענתו דנגנבה וא"כ שילם דהתשלומים הוא לפנים משה"ד, אבל באומר פשעתי ממילא אף שנמצא שנגנבה מ"מ כיון דאומר פשעתי דנינן דודאי ע"י פשיעה נגנבה והתשלומים היה מדינא ולא מקני

ליה כפילא. וכן לאביי הוי רבותא דאף באומר נגנבה והוי התשלומים לפנים משה"ד מ"מ לא מקני לי' בנשבע תחילה:

שם צריכא דאי תני בהמה וכו'. לכאורה בחד סברא הוי מספיק הצריכותא והיינו כפי דברי הרמב"ן הנ"ל דמתני' אשמעי' גם הדין דבבאו עדים שפשע לא מקני ליה כפילא, וכן לפמ"ש לעיל דאשמעי' לאביי דאפי' שילם לאחר השבועה ל"מ ולרבא דוקא שילם ממש, א"כ י"ל דאי תני כלי' הו"א דבהמה נפיש טרחייהו ואפילו באו עדים שפשע או בנשבע ואח"כ רוצה לשלם דקנה, ונ"ל ליישב בודאי במה דלא מצינו דקונה הכפל מה"ת היינו ממציאים כיון דיש סברא דנפיש טרחייהו מקני לי' ג"כ גם בכה"ג דבאו עדים שפשע דאטו מסברא היינו יכולים להמציא דין חדש דקונה הכפל במה שלא מצינו אלא דהרמב"ן כ' רק דמתני' נקט לה בש"ח דהוי רבותא יותר, אבל לא למנקט מה"ט בהמה וכלים:

רש"י ד"ה בימי וכו' שמשרבו תלמידי. ועיין חגיגה דף ט"ז ע"א תוספות ד"ה יוסי:

תד"ה המפקיד. אית דלא גרסי או שאבדו. במהרש"א הקשה דהא גם באבידה משכחת כפל דלאחר שנאבד מהשומר מצא אחר וטען טענת גנב באבידה, ולכאורה אפשר ליישב דהא לכאורה יש לעיין אמאי בנשבע ולא רצה לשלם משלם הכפל לבעלים הא לפ"מ דסברי רבנן לקמן בפ' דהשואל משלם להשוכר דבמותה קנה לה, ואף לר' יוסי מ"מ לפמ"ש תוס' דטעמא דר"י משום דא"ל דל אנת ודל שבועתיך עיי"ש, ממילא לכאורה אם תבעו הבעלים להשוכר ונשבע ואח"כ נמצא שהשאיל לאחר דמודה ר"י דמשלם להשוכר כיון דכבר נפטר מהבעלים קנה לה, וא"כ הכא בש"ח בנשבע דקנה לה בנגנבה דכמו בשוכר קנה לה לדמי ה"נ ש"ח קני לה בגו"א שיהא הכפל לשומר כמו דהשואל משלם להשוכר ה"נ יהא הדין דהגנב משלם להשומר, אח"כ הראו לי דהקשה כן הפ"י לקמן, ולזה היה נ"ל כיון דהגנב ע"י גניבתו נקנה הפרה להשומר והגנב הוא דאפסיד להבעלים בגניבתו דעי"ז קנהו השומר, מש"ה מקרי גנב לגבי בעלים דזהו בעצמו מעשה הגניבה דמה שגונבו ומוציאו מרשות הבעלים להיות מקנה עי"ז להשומר, וגדולה מזו מצינו לר"ש דבר הגורם לממון כממון דמי בגונב קדשים שחייב באחריותן חייב לשלם כפל דאף דבהמה בעצמותה היתה של הקדש, מ"מ כיון דגורם ממון לבעלים הוי כממונו, מכ"ש הכא דמקרי ממון בעלים דהא מכח הגניבה מפסיד ממון להבעלים, וי"ל כה"ג גם רבנן מודו כיון דשניהם באים בב"א דע"י הגניבה יצא מרשות הבעלים ונקנה להשומר מקרי גנב דבעלים, כ"ז בגנב מבית שומר, אבל באבידה ומצא אחר וטען ט"ג דמכח

האבידה כבר נקנה להשומר אף בנשבע ולא שילם משלם להשומר דש"ח באבידה קנה לה והגנב משלם לש"ח:

אמנם נראה דמהרש"א יפה הקשה דלכאורה עדיין דברינו הנ"ל אינם מספיקים ליישב קושי' הפ"י דנהי בחיוב כפל י"ל כנ"ל כיון דע"י הגניבה מוציא מרשות הבעלים לרשות שומר מקרי גנב דהבעלים, מ"מ כשטבח ומכר אח"כ יהיה החיוב ד' וה' להשומר כיון דמכח הגניבה נקנה להשומר ממילא אח"כ כשטו"מ הוא טובח ומוכר בהמה דהשומר ויתחייב להשומר, ולזה נראה דאף דמבואר בתוס' ב"ק (דף י"א ע"ב) ד"ה ל"מ דבש"ח ונגנבה דהש"ש משלם לש"ח לרבנן דר"י דאף דבהמה עדיין בעולם מ"מ קנה הש"ח בגניבה, היינו לגבי תשלומים דהשוכר שהוא בא על אבידת החפץ מהבעלים בזה אנו דנין דכ"ז דהחפץ נאבד קנהו הש"ח בגניבה והש"ש נתחייב להש"ח, אבל לגבי חיוב דגנב הן בחיוב דגניבה טו"מ כיון דעליו להחזיר הבעין לבעלים הוי כטו"מ בהמה דהבעלים כיון דאם החזירו היה בטל למפרע קנין דשומר נמצא שפיר מקרי חיוב דגנב לגבי בעלים וכיון שכן יפה הקשה המהרש"א דגם בנאבד והמוצא טען ט"ג משלם להבעלים דלגבי מוצא האבידה כיון דהחפץ בעין ועליו להחזיר להבעלים מתחייב הוא בתשלומי ד' וה' לבעלים, ולפ"ז מיושב ג"כ קושי' הנ"י דהקשה דסיפא דמתני' נשבע ולא רצה לשלם הוא מיותר דפשיטא דמשלם להבעלים דמה"ת יקנה השומר הכפל, ותי' דלרבא קמ"ל בסיפא דוקא ולא רצה לשלם אבל רצה לשלם אף דנשבע תחילה מ"מ מקני לו כפילא ביאור הדברים דלאביי דדייק מרישא בפשוטו י"ל דסיפא קמ"ל דדוקא לא רצה הא רצה מקני לי' דבדיבורא עלמא מקני לי' כפילא דאף דאמרי' מהא ליכא למשמע מיני' היינו לרבא אבל לאביי לא סתרי הדיוק דברישא אשמעי' רבותא אף דשילם ממש מ"מ דוקא בלא רצה לישבע אבל נשבע ל"מ שילם דלאח"כ, וממילא קיים הדיוק מסיפא דברצה לחוד מקני לי' כפילא, אבל לרבא דהדיוקי סתרי אהדדי וליכא למשמע מיניה מש"ה הוצרך הנ"י לתרץ דגם לרבא לק"מ דאשמעי' הדיוק דדוקא לא רצה לשלם אבל רצה לשלם אף דנשבע השומר ונפטר להבעלים דקנה לה השומר לענין דהשואל משלם להשוכר מ"מ הכפל ל"ק מטעם הנ"ל, וממילא מיושב ג"כ קושית הרמב"ן הנ"ל דאמאי נקט מתני' בש"ח דהיינו דבש"ש כיון דבאמת נמצא דנגנב ממילא ל"ק לה ולא היה חידוש בסיפא ולזה אשמעי' דאף בש"ח דקנה לי' בגניבה מ"מ הכפל להבעלים:

המהרש"א הקשה דהא משכחת כפל שהמוצא טען טענת גנב והיה אצלו כדקי"ל דטוען טענת גנב באבידה משלם כפל. ותירץ דאם כן היה מוכח כן ממתני' ואילו בב"ק מקשה לר"י אהך מלתא א"ו דלישנא דנמצא הגנב לא משמע דמיירי בכה"ג עיי"ש. וק' לי' דלפ"ז

מאי הקשו תוס' בסוגיא דף ל"ד ע"ב ד"ה הריני משלם ומת תימה היאך ישלם לבני הנפקד כפל הא אין אדם מוריש קנס לבניו. והניחו בקושיא. והא י"ל דהאיבעיא דנאבד ואמר הריני משלם ומת והמוצא טען ט"ג דבזה אמרי' דיורשים ירשו הפרה שנקנה לאביהם, וממילא המוצא שטט"ג נתחייב כפל להם דעל פרה שלהם טט"ג. (קושית רבינו הוא לפי הגהת מהרש"א אבל באמת הי' לתוס' סברא אחרת בזה):

בא"ד ויש ליישבו שכך טוען הנפקד. לכאורה קשה אם כן היכי דייק בסוגי' דב"ק דף נ"ז ע"ב מברייתא דהשוכר פרה מחבירו ונגנבה דשוכר כש"ש דמי א"ו דלסטים מזויין גנב הוא, הא י"ל דברייתא ה"ק דהוא טוען דנגנבה בלסטים מזויין ואח"כ נמצא שאינו כן אלא דנגנב ונמצא הגניבה, ואפשר לומר דמדקתני בברייתא ונגנבה ולא נקט סתם ונאנסה משמע דבא לומר דבמה שטען שנגנבה הי' באמת כך ונמצא הגנבה:

בנ"י כ' בשם הרשב"א דאף בבאו עדים דפשע, מ"מ מקני לי' כפילא ע"ש, ומבואר היטב בשיטה מקובצת דאף דאמרי' בסוגיא דאי בעי פטר נפשי' כו' שואל לא מקני לי' במאי הו"ל למפטר נפשיה במתה מחמת מלאכה, א"כ מבואר דדוקא בעי דאי בעי פטר נפשי', מ"מ אנו דנין על שעת מסיר' כיון דבעצמותו יש צדדי' להשומר לפטור עצמו בטענת גניבה ואונסים בזה בכל ענין מקני לי' כפילא אף דבאו עדים שפשע, משא"כ בשואל בעצמותו לא יהיה לו טענה לפטור, ונלענ"ד לפ"ז בשומר חשוד לדעת הראב"ד דבלא ידעו הבעלים שהוא חשוד והוא טוען נאנסו דאמרי' מחו"ש ואיל"מ בכה"ג לא קנה כפילא כיון דלפי האמת דאשתכח דהוי חשוד בשעה שמסרה לידו ממילא לא היה לו צד לפטור עצמו בשום טענה אף דהבעלים לא ידעו שהוא חשוד והיו סוברים דיכול לפטור, מ"מ כיון דבאמת אגלאי דבצד עצמותו אין לו טענה לפטור עצמו אדעתא דהכי לא אקני לי' כפילא, ואולם לשיטת הרמב"ם דבשומר חשוד פטור כיון דהבעלים א"י לישבע נלענ"ד דזכה בכפילא אף לפמ"ש הרשב"א דבבאו עדים דנגנבה כיון דפטור מדינא לשלם לא מסקי הבעלים אדעתא שישדלם בחנם, מ"מ בשומר חשוד דאף דפטור בדבור בעלמא, מ"מ כיון דאינו מבורר דפטור באמת אסיק אדעתא דאפשר דע"י דידע בעצמו שמחוייב לשלם רצה לשלם ומקרי שם תשלומים ולא מתנה בעלמא ומה"ט יש לדון ג"כ שדעת הרשב"א דדוקא בבאו עדים דנגנבה. אבל בע"א אף דמהני עד המסייע לפטור משבועתו מ"מ כיון דליכא בירור גמור דפטור בזה למה דמשלם לא מקרי מתנה בעלמא ושם תשלומים עליו וזכה בכפל, ובזה עדיין צ"ע לדינא:

ואולם בשמירה בבעלים בזה כיון דהתורה פטרה אף מפשיעה הוי רק מתנה בעלמא כמו עדים שנגנבה ולא זכה בכפל, כנלענ"ד בעזה"י:

וביותר נ"ל דאף להרמב"ן דס"ל דעדים שנאנסה מקני לי' כפילא, מ"מ בשמירה בבעלים מודה דלא קנה, דדוקא בעלמא כיון דעכ"פ בעי עדים א"כ במה דמשלם מקרי תשלומים דכל כמה דלא העידו העדים בר תשלומים הוא, ואף אם כבר העידו נ"ל דהוי כמודה על עצמו נגד העדים, אבל בשמירה בבעלים דבעצמו פטור הוי כמתנה בעלמא, ולכאורה יש להביא ראיה לזה ממה דאמרי' (דף צ"ו ע"ב) בעי רמב"ח בעל בנכסי אשתו שואל הוי או שוכר הוי אמר רבא לפום חורפי' שבשת' מה נ"מ אם שוכר הוי שכירות בבעלים הוא וכו', ולכאורה קשה לפ"מ דקיימא לן כר"ז שואל עד שישלם כיון דכל הנאה שלו, א"כ נ"מ טובא בבעל טוען על פרת נ"מ שנאנסה ואומר הריני משלם ואח"כ נמצא הגנב דאם שואל הוי דדייניני' זכות שמושו שהוא בחנם כמו שואל א"כ הוי כל הנאה שלו, ולא זכה בכפל באמירה בעלמא, ואם שוכר הוי דדנין חיוב פרקונה הוי כמו שכירות לא מקרי כל הנאה שלו וזכה בכפל, אע"כ דבשמירה בבעלים בכל ענין לא קנה הכפל, אמנם יש לדחות לפי שיטת הפוסקים דבאמר הריני משלם א"י לחזור בו דהוי כמו נגמר הדין, א"כ י"ל הא דשומר קונה באמירה בעלמא, היינו משום דא"י לחזור וסמכו דעת הבעלים, אבל אלו הי' הדין דיכול לחזור לא היו הבעלים מקני הכפל, ואם כן בשמירה בבעלים כיון דפטור מכל וכל במה שאומר הריני משלם אינו בכלל דין כלל, ול"ש בי' לומר דהוי כמו נגמר הדין, ולא הוי רק כמתנה בעלמא ומש"ה לא קנה באמירתו בעלמא עד שישלם וא"כ ליכא נ"מ בבעל בנכסי אשתו אי שואל או שוכר, דב"כ וב"כ לא קנה עד שישלם, אבל באם שלם נ"ל דגם בשמירה בבעלים זכה בכפל, ובלא"ה אינו מספיק כ"כ דעדיין הו"מ לאשכוחי נ"מ באם הבעל התנה לחייב בפשיעה דבזה בודאי לא הי' מתנה בעלמא וגם מקרי גמר דין, ובזה נ"מ דאם שואל הוי ל"ק באמירתו לחוד, ואם שוכר הוי קנה, וע':

תד"ה כגון פירות דקל וכו', וא"ת הכא אפי' אי עבידי דאתי וכו' והלא מעות א"ק. נלענ"ד ליישב קושי' תוס' דאפשר לומר דמתני' סבר שעבודא ד"ת, או כמלוה הכתובה בשטר דמי, וא"כ י"ל שמוכר לו אם יתחייב הגנב כפל וישתעבדו נכסיו מוכר לו זה השעבוד, וכעין מ"ש תוס' (דף נ"ו ע"ב) ד"ה יצאו שטרות, לרבינו חיים כהן וכו' ע"ש, ולזה פריך הש"ס רק דהוי דבר שלא בא לעולם. (בדברי תוס' אלו עי' במ"ש בחי' ב"ב דף מ"ג ע"א באורך):

ובעיקר תי' תוס' דמסקו הגמרא דמקני ליה גוף הפרה והכפל שלו ממילא, צריך ביאור למאי הלכתא מקנה לו הפרה דהא לא זכה בגופ' רק בכפילא, וביותר מזה כתבו תוס' גיטין (דף מ"ב) בחד תירוצא במוכר עבד מוכה שחין דלא הוי מכירה כיון שאינו שוה

כלום, ואינו שוה כלום רק לקנס הוי כמוכר עבד לקנס, אף דמ"מ מוכרו כולו והקנס ממילא שלו, ואף לתירוצא קמא דשם דיכול למוכרו כה"ג, היינו דמ"מ העבד כולו קנוי לו משא"כ הכא שהגוף חוזר ואין להשומר בו רק כפילא הוי בודאי כמוכר לכפילא, וצ"ל כיון שנמכר גם לענין יוקר' דעבידי דאתי אף דאפשר דלא מגנבה ולא מקנה לו, מ"מ ענין השבח היוקר בזה עבידי דאתי, ממילא גם הכפל שלו דקנה כל שבח דמעלמא, ובודאי אלו לא הקנה לו גוף הפרה, רק הפרה לפירותי' לא קנה אותם פירות דלא עבידי דאתי, ולזה כ' תוס' דמקנה לו הפרה גופא רק שמשייר לעצמו דתלי בגופ', והקנין מהני לענין יוקר, וממילא קנה ג"כ הכפל, ועדיין אינו מובן לי כל הצורך לחלק בין מוכר לו פרה לפירותי' דמעלמא דלא מהני אף דשייך לענין היוקר מ"מ לא קנה הכפל, ובין שמקנה לו הפרה גופ' והכפל ממילא אתי, כיון דמ"מ כל שבגופ' לא קנה ואין לו זכות רק בשבח' דמעלמא ונקנה לו רק לפירותי', וע' בש"ך (סי' רצ"ה) שמפרש באמת כוונת תוס' דקנה גוף הפרה שאינה חוזרת בעין לבעלים ע"ש, וצ"ע:

בא"ד וי"ל דהמקשה סבר דבשעת משיכה הקנה לו הפרה לקנות הכפל. לכאורה יש לעיין דא"כ כמו דלמסקנא דמקני לו גוף הפרה יש ב' לשונות, אם מקנה לו משעת מסירה, או דלא יקנה עד סמוך לגניבתו, זהו שייך ג"כ לס"ד דמקני ליה הפרה לכפילא, וי"ל דיקנה לו הפרה מעכשיו לכפל, וי"ל ג"כ דמקני לי' סמוך לגניבתו דמה הפרש בזה בין אם מקנה לו הפרה לגמרי או דמקנה ליה הפרה לכפל, וא"כ איך שייך לישנא דאי הכי גיזות וולדות נמי כו' ואמאי פסקא וכו', הא זה קשה בלא"ה לס"ד דמקנה לו במעכשיו הפרה לכפילא, דאמאי לא נימא ג"כ דמקנה לי' לגיזות וולדות נמי דמאי פסקא, וצ"ל דודאי לס"ד דמקנה לו הפרה לכפילא י"ל הסברא כפשוטו דלא מקנה לו רק הריוח שגרם הגניבה כיון דשומר נפטר ע"י הגניבה ומשלם לו הקרן, ומש"ה מקנה לו הריוח שבא ע"י הגניבה דהיינו הכפל, אבל גיזות וולדות אין זה הריוח מכח הגניבה, ובאמת לס"ד גם יוקרא ל"ק, אבל במה דשנינן דמקני ליה גוף הפרה שייך הקושי' גיזות וולדות, ומוכרח לחלק דשבח דגופ' לא אקני לו וא"כ ממילא יוקרא קנה דהוי שבח דעלמא כדאמרי' לגבי כיפי והיינו לפי המסקנא, וכן מצאתי אח"כ בחי' הרשב"א גיטין שהקשה בפשוטו דאמאי צריך לשנויי דמקנה לו גוף הפרה ולא קאמר דמקנה לו הפרה לכפילא, ולא היה קשה מאי פסקא, ומתרץ דא"א להקנות הפרה לכפילא כיון דאינו יונק מגופ' של פרה כמו דא"א להקנות עבד לקנס ע"ש הרי דס"ל לפשוט דאי מקנה לכפילא לחוד ליכא למיפרך מאי פסק' והיינו כנ"ל:

אמנם לפ"ז תמוה מאוד דהא לאידך צד דיכול למכור עבד לקנס ממילא יכול להקנות פרה לכפילא וקיימי' בפשטא דלא מקני לו רק כפל שהריוח בא מחמת הגניבה, א"כ האיך פשטינן לרבא לקמן גבי כיפי ממתני' דזכה ביוקר הא לכאורה הוי ספיקא דדינא ותלי' באיבעי' דמוכר עבדו לקנס דאם יכול להקנות קיימי' כפשוטו דהקנה לו רק כפל לחוד דהריוח מחמת הגניבה ולא זכה כלל ביוקר, ולאידך צד דא"י למכור עבד לקנס מוכרח לומר דמקנה לו גוף הפרה וצריכים לבוא לחילוק משבח דגופ' כו' ממילא זכה ביוקר, א"כ דינא דיוקר הוי ספיקא דדינא:

והנה בנ"י כ' בפירושו דמתני' או שאבדו דאף באבידה דל"ש כפל נקט לה משום יוקרא, לכאורה תמוה דא"כ גם לס"ד ידענו דזכה ביוקר דמוכח כן מדקתני או שאבדו, וא"כ לס"ד תקשי גיזות וולדות נמי דאם היינו אומרי' דלס"ד מקנה לי' הפרה לשבח' סמוך לגניבות' גם למסקנא דמקני לו גוף הפרה נוכל לומר כן, ואיך תלי' בזה בויכוח המקשן עם התרצן באם מקנה לו גוף הפרה או לשבחא, ובאמת היה נראה בדעת הראשונים דמפרשי כפשוטו דלס"ד מקני לו בשעת תשלומין דהכי דייק מלישנא דהרשב"א גיטין דהעמיד קושייתו על התי' דאמאי לא משני דהקנה לו הפרה לכפילא ולא הי' קשה מאי פסק', ולא הקשה בפשוטו על המקשן דהא פרה לכפילא לא הוי דבר שלא בא לעולם, מזה נראה דלס"ד מקנה לו בשעת תשלומין הכפל, אבל לא ידענו מה יענה על קושי' תוס' במה יכול להקנות הא לא משך, ואפשר לומר בכוונת הנ"י ע"פ קושי' מהרש"א על תוס' דאמאי לא פירשו דמיירי בטוען ט"ג באבידה, ותי' דא"כ איך שקיל וטרי בב"ק לדחות לדין דטוען ט"ג באבידה הא מוכח כן ממתני', וא"כ י"ל דגם הנ"י אינו רוצה לפרש מה"ט בטוען ט"ג באבידה כי היכי דלא נפשוט דין זה ממתני' מש"ה כ' לענין יוקרא והיינו לפי האמת, אבל לס"ד ס' דיוקרא לא קנה, ובאמת מתני' דאו שאבדו היינו לענין טוען ט"ג באבידה ובאמת לאותו ס"ד הי' לפשוט דינ' דטוען ט"ג ממתני' אלא דסוגי' דב"ק קאי למסקנא ואפשר לפר' לענין יוקרא:

בדרך אחר נ"ל דלכאורה הא דמשני הש"ס נעשה כאומר לכשתגנב וכו' אף דהוי ספק אם יוגנב, מ"מ מהני למה דקיימא לן דהיכא דאינו פוסח על ב' סעיפים ומתנה התנאי רק על דבר א' הדין דיש ברירה, כמ"ש הר"ן פ"ב דגיטין בשם הרמב"ן דמה"ט מהני באומר ה"ז גיטיך מעכשיו אם מת, ואולם לפמ"ש המהרש"א בגיטין שם דבאומר ה"ז גיטיך שעה א' קודם מיתה כיון דאומר שיהא הגט שעה א' מבין השעות בזה הוי כמו לאיזה שתצא בפתח תחילה דקי"ל א"ב, וא"כ יקשה לכאורה בלישנא ב' דהוי כאומר סמוך לגניבתו הא בזה קיימא לן דאינה קונה דא"ב, וצ"ל באמת כמ"ש המהרש"א בסוגי' דהוי כאומר

לו סמוך לגניבתו והוי כמו כל התנאים דעלמא דלא כפי' רש"י דכאומר בשעת המסירה דיקנה סמוך לגניבתו, ולפ"ז י"ל גם לס"ד זכה ביוקרא אלא דלס"ד דהיינו סבורי' דמקנה לו הפרה לשבח' ובזה היינו אומרים בפשוטו דכאומר לו בשעת המסירה שיקנה הפרה במעכשיו ושבחי' אשר יבואו אחר הגניבה או אחר התשלומים דמסתמא אינו רוצה להקנות לו רק משעת גניבה דגרם פסידא להשומר מש"ה מקנה לי' גם הריווח שמעת ההוא ובזה ליכא קושיא דא"ב, דהא לא אתינן עלי' בתורת תנאי רק דהקנה לו השבחים של אחר הגניבה, וא"כ ממילא ל"ק מברייתא דחוץ מגיזות וולדות די"ל דהברייתא מיירי מגיזות וולדות דקודם מגניב', אבל למה דהוי דבר שלא בא לעולם והיינו אף באומר לשבחי' מ"מ אותו שבח דלא עבידי דאתי לא יכול להקנות והוצרך לשנויי דמקני לי' גוף הפרה ממילא א"א לומר דהוי כאומר בשעת מסירה שיקנה סמוך לגניבה דהא בזה קיימא לן דא"ב, ולומר דהוי כאומר סמוך לגניבתו לא היה נראה לל"ק דעיקר האמירה הוי רק בשעת שמסרה לידו ועושה מעשה, אע"כ דמקני לי' לגמרי במעכשיו ומש"ה פריך א"ה גיזות וולדות נמי, ולישנא ב' הוא דמחדש דנעשה כאומר סמוך לגניבתה פרתי יהי' קנויה לך כמ"ש המהרש"א:

בא"ד אבל הכא לא עבידא דאתי, אפילו לר"מ לא קני. לפ"ז הא דאמרי' אפי' לר"מ לא משום דלרבנן אף בלא חילוק דעבידי דאתי א"י להקנות דהא היכא דהוי כמו דקל לפירותיו גם לרבנן מהני. אלא דקאמר לרווחא דמילתא דדלמא אפי' לר"מ ל"ק, ואולם בגיטין כ' תוס' בביאור יותר וז"ל דלא דמי לפירות דקל דפירות יוצא מגוף הדקל ועבידי דאתי וכו' והיה נראה הפשט בכוונת דבריהם דהאיבעי' הוא אם עבד לקנס הוי כמו דקל לפירותיו דאף בדבר שא"י ממנו הוי כמו דקל לפירותיו וממילא גם לרבנן קונה, או דהיכא דאינו יוצא מגופו ל"ש כלל לומר דיקנה עבד לקנס כיון דאין הקנס יוצא מגופו וממילא ודאי לרבנן לא קנה דמדין דקל לפירותיו ליכא למיתי עלה כיון דא"א מקנה דבר שלא בא לעולם, אבל לר"מ הי' אפשר לומר דנהי דמדין דקל לפירותיו לא קנה מ"מ קנה מצד הקנאת הקנס בעצמותו ולזה אמר דאפילו לר"מ לא קנה בקנין הקנס בעצמו כיון דלא עבידי דאתי:

אמנם נלענ"ד דא"א לפרש כן דהא תינח באיבעי' דגיטין היה אפשר לומר דאם היה הקנס עבידי דאתי דקנה מצד קנין הקנס בעצמותו, והיינו היכא דהקנה לו אג"ק, אבל בסוגיא דידן בכפל דלא הקנה לו כלל במפורש רק דאמדי' דעת הבעלים וממילא לא הוי קנין בפנינו רק משיכת הפרה ותשלומים שמשלם השומר, וא"כ למאי הוצרך לדין דלר"מ לא קנה כיון דלא עבידי דאתי הא בפשוטו לאותו צד דא"א לדון מכח דקל לפירותיו

כיון דאין הקנס יוצא מגופו ממילא במה קנה הכפל הא לא משך הכפל ובמעות א"י להקנות הכפל, לזה היה נראה לומר דמה דכתבו תוס' בגיטין אבל קנסא מעלמא אתי ולא עבידי דאתי, היינו דמה דעבידי דאתי כיון דבודאי אתי הוי כמו יוצא מגופו והוי כאלו כח השבח ההוא בגוף העבד דאף שא"י מגופו מ"מ כיון דעבידי דאתי כאלו יוצא מגופו הוא, מש"ה נקט הש"ס דקנס וכפל כיון דהוי לא עבידי דאתי וגם א"י מגופו דלא קנה, אמנם ג"ז נסתר מדברי הרשב"א גיטין דכ' ג"כ כדברי תוס' והקשה עלה מהא דיכול למכור חורבה לאוירה אף דא"י מגופו והא בחורבה דהאוירה בודאי אתי' אעפ"כ הקשה דיהי' הדין דא"י להקנות ולזה בהכרח הוכרחנו לדחוק דעיקר היסוד כך הוא דבדבר שא"י מגופו אם הוא בעצמותו לאו בר הקנאה הוא כלל א"י להקנותו בדרך גררא ע"י גוף החפץ כעין דקל לפירותיו, אבל אם הוא בעצמותו בר הקנאה יכול להיות ג"כ בלא קנין המיוחד לו ע"י הקנאת גוף החפץ שיקנה לשבח' דכיון דשייך בו התפסת קנין נגרר הוא בתר קנין דגוף החפץ, ולזה נקטו תרווייהו דא"י מגופו ולא עבידי דאתי, והיינו דבדקל לפירותיו ואף דלרבנן דר"מ הפירות לחודייהו אין נתפס בהם קנין כלל כיון דאין בעולם, מ"מ יכול להקנות ע"י הדקל כיון דיוצא מגופו וכן בהיפוך בקנס ובכפל אם הי' הדין דלר"מ יכול להקנות הכפל והקנס בעצמותו ע"י קנין אג"ק והי' יכול להקנותם ג"כ ע"י העבד והפרה דמקנה העבד והפרה לקנס, ומש"ה הוצרך הש"ס למנקט בדרך זה כיון דלא עבידי דאתי גם לר"מ אין להם קנין בעצמותו, ול"ש בהו התפסת קנין מש"ה לא מהני עבד לקנס וגרע מדקל לפירות דלרבנן דהתם יוצא מגופו משא"כ בקנס ומדוקדק שפיר לישנא דהש"ס ואפילו לר"מ דהיינו דלרבנן אף אם היה הקנס עבידי דאתי לא מהני כיון דאינו בר התפסת קנין א"י להקנות ע"י עבד ופרה לקנס, אלא דאפי' לר"מ ג"כ בעצמותו לאו בר קנין הוא כיון דלא עבידי דאתי, ולזה הקשה הרשב"א שפיר מחורב' דהא התם ג"כ אויר לאו בר הקנאה כיון דאין בו ממש, וגם אינו יוצא מגופו ואעפ"כ מהני:

ובזה נלענ"ד מה דהקשה לכאורה בדברי תוס' דנקטו בקושייתם דאפילו דעבידי דאתי האיך יקנה הכפל במעות ששילם הא מעות אינם קונות והיינו ע"כ דכוונתם דאלו הי' מעות קונות אף דפשיט' דאין שייך להקנות תשלומי כפל במעות, מ"מ הי' אפשר לומר דבשעה ששילם מקנה לי' הפרה לכפילא, ולכאורה קשה הא אף אי קונה הפרה לכפילא הא כיון דבשעת ההקנאה היינו בשעה ששילם כבר נגנב א"כ איך יזכה בכפל במה שקונה הפרה לכפילא אחר שנגנב, אח"כ מצאתי שעמד בזה הפ"י, ולפי' הנ"ל ניחא די"ל דאם היה מעות קונות היה אפשר לומר דמקנה לו אף הפרה, או פרה לשבח יוקרא וגם מקנה לו תשלומי כפל, וכיון שמקנה לו הפרה ותשלומי כפל בב"א והקנין מעות

נתפס על הפרה ונתפס ג"כ על הכפל כמו במקנה לו מעות ומטלטלים בחליפים, והש"ס פריך דכפל לאו בר הקנאה כלל וא"י להתפס בקנין א' עם הפרה דהוי כמו קני את וחמור, ולזה הוצרכו להקשות מכח הדין דמעות אין קונות ולא קנה אפי' הפרה:

ובדרך מרווח יותר היה נ"ל למה שכתבנו לעיל דלפ"מ דנקט הנ"י דאו שאבדו קאי לענין יוקר ממילא גם לס"ד דזכה ביוקר, ואעפ"כ פריך הש"ס דלא ליזכי בכפילא דאם מקני לו הפרה לשבחא אף דנכלל בו גם שבח דעבידי דאתי, מ"מ השבח דלא עבידי דאתי לא קנה, ולבאו דברי הנ"י לכאורה מוכח כן מדהוצרך בלישנא בתרא למימר דמקנה סמוך לגניבה וצריכין לדחוק דקיימא באגם לא קנה, ואמאי לא משני בפשיטות דמקנה לי' הפרה במעכשיו לשבח דלאחר הגניבה, וגם יוקר' וגיזות וולדות בכלל, ואף די"ל דגם יוקר' וגיזות וולדות דלאחר גניבה מקרי לא עבידי דאתי משום ב' מי יימר, הא' מי יימר דמגנבה והב' מי יימר דמשכחת גנב, מ"מ נלענ"ד כיון דעכ"פ השבח עבידי דאתי בעולם היינו היוקר והגיזה, אף דאפשר שלא יזכה בהם השומר מ"מ לא מקרי דבר שאינו בעולם, [ודוקא כפל דאי לא מגנב ולא משתכח הגנב אין הכפל כלל בעולם] אע"כ דמ"מ הכפל דלא עבידי דאתי לא קנה:

והנה הסמ"ע [סי' ר"ג] הביא בשם המרדכי דבמקנה לו מטלטלים ומעות בחליפים אף דמטבע אינו קונה בחליפי' מ"מ כיון דנקנו המטלטלי' קנה גם המעות, אף דקיימא לן קני את וחמור קנה מחצה, היינו משום דאין קנין לחמור כלל, אבל מעות דבר קנין הוא קנה הכל, ולפ"ז י"ל בפשוטו דהאיבעי' הוא ביסוד אם שייך כלל קנין פרה לכפילא כיון דא"י מגופו, אלא דהיה מקום לומר כיון דמקנה גם הפרה ליוקרא דמקרי יוצא מגופו ממילא זכה גם בכפל כסברת המרדכי הנ"ל, ולזה קאמר דכפל לחודא לאו בר הקנאה הוא אף לר"מ כיון דלא עבידי דאתי והוא כמו קני את וחמור ולא קנה הכפל, ובסוגיא דגיטין דמקנה רק הקנס י"ל דמיירי בהקנאה אג"ק דהוא ראוי לקנות הקנס בעצמותו ובכפל, י"ל כיון דקונה היוקרא קנה גם את הכפל, ונכון בעזה"י:

[בתוס' ד"ה כגון פירות דקל וכו' שגוף הפרה מכר לו וכו'. ע' בש"ך סי' רצ"ה סקי"א שכ' דמתוך דברי תוס' אלו משמע דגוף הפרה הוא לשומר ואינה חוזרת לבעלים יע"ש, ולענ"ד הי' נראה בכוונת תוס' דדוקא אם מקנה רק לכפילא לא מהני משום לא עבידי דאתי, והתרצן משני דמקרי לו חלק פרה לשבחיה והוא קנוי לכל שבחי' ולזה מצי מקני דעבידי דאתי כל שבחי' וממילא זכה בכפל דהוא בכלל שבחיה וק"ל:

ודברי הש"ך הנ"ל בעצמם תמוהים לי שהעלה כן לעיקר דגוף הבהמה אינה חוזרת, ובאותו סי' סק"ז העלה דאין השומר זוכה רק בשבח דאחר הגניבה אבל מה שנשבח

מקודם חייב לשלם כשנגנבה והוא בכלל כשתרצה ותשלמני כדיני, וכ' שם דהא דפריך א"ה גיזות וולדות נמי היינו דלקני לי' עכ"פ כשמשלם דמיהם ע"ש, ביאור דבריו דאין לפרש כוונת המק' דלקני גיזות וולדות דאחר הגניבה דא"כ היכי קאמר בש"ס א"ב קושיא דר"ז הלא גם לל"ב קשה דסתמא קתני ולקני עכ"פ גיזות וולדות דאחר הגניבה, ולזה פירש הש"ך דודאי י"ל דהברייתא מיירי בגיזות שהי' על הפרה בשעת גניבה רק לל"ק קשה דלקני עכ"פ כשמשלם, זהו ביאור דבריו ע"ש, ומעתה תמוה לי דהיאך משני שבחא דמגופה לא מקני לי' וא"כ הדין דגיזות דשעת הגניבה חוזרת לבעליה, וקשה אמאי יגרע מגוף הבהמה דאינה חוזרת, וצ"ע. ואף למ"ש די"ל בכוונתו דבהמה חוזרת לבעלים מ"מ נראה דאין מקום לדינא דהש"ך הנ"ל דזוכה רק בשבחא דאחר הגניבה דא"כ כל השבח הוי לא עבידי דאתי ודוק:

ודברי הש"ך שם בעצמם סק"ז תמוהים במ"ש בישוב הראב"ד שכ' אחר ששלם משום דלא מקני יוקרא אלא דאחר התשלומין דמה שנתייקר מקודם הוא בכלל כשתרצה ותשלמני וכו' אילו תבע הנפקד לקמן לבי דינא הי' מוכרח לשלם לו כפי שעת תביעה אם לא הי' רוצה לישבע דדלמא השתא פשע וכל השומרין משלמים כשעת הפשיעה עכ"ל, ומאי דפשיטא לי' להש"ך תמוה בעיני דבפשוטו הי' נראה דמצי לומר קים לי שפשעתי מאז בשעת הזול וזה אינו בכלל שבועת שומרין דהטענה רק באיזה זמן נאבדה וצע"ג ודו"ק:

עוד תמוהים דברי הש"ך בהאי ענין בסי' הנ"ל סק"ח ד"ה דאתי מעלמא וכו' ולפ"ז אם נתייקרה וזכה במה שנתייקרה דזה יכול למכור וכו'. ולא הבנתי דהדבר פשוט דאחר הגניבה כל הבהמה והיוקר הוי לא עבידי דאתי דמי יימר דמשתכח גנב. וצע"ג]:

דף לד.

גמ' אמר רבא נעשה. עיין במרדכי פ"ק דב"מ אות רל"ח:

שם סתמא דמלתא וכו'. בש"ך (סימן רצ"ה) חולק על הטור דיוקרא קודם גניבה בודאי לא קנה דהא לא מקני ליה עד שמשלם לו כפי הדין, והיינו כשעת הגניבה וצריך לשלם להבעלים, והוסיף הש"כ דלא קנה רק יוקרא דלאחר התביעה דהא צריך לשלם כשעת התביעה דשמא עתה בעת היוקר נגנב, ע"ש. ונלענ"ד דברי הש"כ תמוהים דלכאורה בפשיטות דמלתא השומר נאמן דנאבד ממנו בשעת הזול ולא נתחייב יותר ואפי' שבועה א"צ כיון דהבעלים טוענים שמא דאין זה בגדר שבועת שומרים דזהו רק באיזה אופן נאבד ממנו, אבל לא באם הספק באיזה שעה נאבד ממנו והוי כמו בשעה שאולה או שכורה מתה כמ"ש תוס' שם, ואולם לדינא אני מסתפק היכא דבשעת תביעה שוה הרבה

והשומר טוען שנאבד בשעת הזול ושילם כשעת הזול דאפשר אפילו היוקר דלאחר תביעה לא קנה דיכולים הבעלים לטעון דשמא נאבד בשעת התביעה כשעת היוקר, וכיון דלא שילם לו כשעת התביעה והוי רק כשילם מחצה דלא קני עכ"פ כל השבח, ואפשר דלא קני כלל כפי' האיבעי' דשילם מחצה מהו דאף דהשומר נאמן לומר דנאבד בשעת הזול היינו למיפטר נפשיה אבל לא להוציא ולקנות השבח מבעלים ואף דהשומר ברי והבעלים שמא, מ"מ הא דעת הרמב"ן דאף נגד מר"ק לא מהוי ברי ושמא, וצ"ע לדינא:

שם א"ד א"ר כו' וקשה דבין כך וב"כ למאי דקיימא לן בדאורייתא אין ברירה א"כ איך קנוי הפרה למפרע הא אין ברירה ועיין:

שם א"ב קושי' דר' זירא. נראה דכוונה דא"ב לדינא, דלל"ק דמוכרחים לומר דשבח' דגופא לא קנה ממילא גם בגיזות דלאחר גניבה לא קנה, אבל לל"ב דאית להו דר' זירא אין מחלקין כלל בין שבח לשבח וקנה גם הגיזות דלאחר גניבה, וכן מבואר להדי' בשיטה מקובצת במה שכ' לקמן גבי כיפי בשם הרא"ש דיוקר הוי כמו שבחא דעלמא, או די"ל דהשבח' מגופו, אלא דקאי לל"ב דסמוך לגניבתה קנה הרי מפורש דלהך לישנא אף שבחא דגופו דלאחר גניבה קנה, וא"כ קנה גם הגיזות וולדות, והנה הש"כ פסק דיוקר דקודם גניבה ל"ש ליקני דהא צריך לשלם כשעת התביעה וכ' הא דפרכי' גיזות וולדות נמי לא דלקני לגמרי דהא צריך לשלם כפי מה שנגנב ממנו דהיינו הבהמה וגיזות וולדות, אלא דפירכת הש"ס דעכ"פ לקני גוף הגיזות וולדות בדמי שישלם אותם ע"ש, ולא עמדתי על כל כוונתו דא"כ האיך משני שבח' דמגופא לא קנה והיינו אף דנתן דמיהם מ"מ לא אקני לי' גופא שחוזרים בעין לבעלים, והש"כ בעצמו מסיק דגוף הפרה אינו חוזר לבעלים דקנה השומר וא"כ מה לי גוף הפרה מה לי הגיזות ומה חילק לומר דגוף הפרה אינו חוזר לבעלים וגוף הגיזות חוזר. וצ"ע:

שם א"נ דקיימא באגם. תמוה לי דהא י"ל דנעשה כאומר פרתי קנויי' במעכשיו ופירותי' סמוך לגניבה דבזה אף דקיימי באגם קנה כמו בגופא מהיום ופירי לאחר מיתה, ולפ"ז מיושב ברייתא דחוץ מגיזות וולדות דלא הקנה לו רק פירות סמוך לגניבה, ואולם אח"כ מצאתי בשיטה מקובצת שהקשה בשם הרשב"א דנימא כאומר פירות קנויי' מעכשיו ולאחר הגניבה, ותי' כיון דקונה רק הפירות דלאחר הגניבה לא זכי בכפל דבא משעת גניבה ע"ש, ביאור הדברים דקושי' הרשב"א היה דהוי כאומר מעכשיו ולאחר גניבה דהוי כאומר מהיום ולאחר מיתה דמפרשינן גופא מהיום ופירי לא"מ דדוקא במעכשיו ולא"מ לא מפרשי' וכו' דהוי קנין אריכתא כיון דשייך בו קנין אחר, אבל במהיום ולא"מ דאדם יודע דאין קנין לא"מ, לזה מפרשי' גופ' מהיום ופירי לא"מ, וכמו שכ' כן להדי'

בתוס' יבמות (דף צ"ג ע"א) וא"כ הכא באומר מעכשיו ולאחר גניבה כיון דא"י להקנות גניבה דאינו ברשותו מפרשי' גופ' מהיום ופירי לאחר גניבה, ולזה תי' הרשב"א דבכה"ג לא קנה, ואי דנימא כאומר מעכשיו וסמוך לגניבה בכה"ג הוי כמו מעכשיו ולאחר מ' כנ"ל דלא מפרשינן גופ' מהיום, כנלענ"ד ביאור הדברים אבל עדיין תמוה לי דנימא כאומר במפרש גופ' מהיום ופירי סמוך לגניבה, וצע"ג:

שם אלא מהא ליכא למשמע מינה. נדה ל"ג ע"ב:

שם במאי הו"ל למפטר נפשי' במתה מ"מ וכו'. נראה פשוט דאף אם באמת מתה מחמת מלאכה ושילם דל"ק כפילא, דאף דעדיין טען מתה מ"מ, מ"מ עיקר הסבר' דאינו רוצה למפטר נפשי' בטענת ל"ש דכ"ע יחשדוהו דגוזל מחבירו, אבל במה ששילם וטוען טענת ל"ש לא איכפת לי', ומזה נתקשה לי דברי הש"כ (סי' קכ"א ס"ק ס"א) דכ' דבגניבה ואבידה עם אונסים שווים לענין ל"ש ואין נאנסה לא שכיח' יותר מגניבה, וסיים וכן משמע בר"פ המפקיד, ונראה דכוונתו מדאמרי' ש"ש קנה כפילא דהו"מ למפטר נפשי' בשבורה ומתה, נימא ג"כ דלא רצה למפטר נפשי' בנאנסה דל"ש, אע"כ שגם נגנבה ל"ש כמו נאנסה, וכיון דעדיין טוען נגנבה ואינו חושש לטענת ל"ש קנה הכפל במה דהו"מ למפטר בטענת נאנסה וכו'. ולפי הנ"ל עדיין יקשה דאף עתה טוען נגנבה דל"ש, מ"מ כיון דמשל' אינו חושש לטענת ל"ש, אבל מ"מ לא רצה למפטר נפשי' בל"ש, אע"כ מוכרחים לומר בפשוטו דדוקא במתה מחמת מלאכה דל"ש לגמרי בזה לא מקני לי' כפילא, אבל בנאנסה כיון דקצת שכיח קנה הכפילא, א"כ אזדא לראיות הש"כ:

תוס' ד"ה אלא וכו' וי"ל דשילם נקט לאביי. עיין נדרים דף ס' ע"ב וצ"ע:

תד"ה אלא מהא ליכא למשמע מיני' כו' אבל אם אמר הריני משלם. לכאורה עדיין קשה דא"כ איך קתני בסיפא נשבע ולא רצה לשלם דהיינו בנשבע ואח"כ לא רצה לשלם, הא אף ברצה אח"כ לשלם לא קנה כיון דנשבע תחילה, וצ"ל דלקושטא דמלתא אמרינן נעשה, והיינו די"ל דמתני' מיירי בנשבע תחילה וקתני במתני' שילם ולא רצה לעמוד בשבועתו קנה, ודוקא שילם ממש אבל אמר לחוד הוי כמו נשבע ולא רצה לשלם, וזהו הכל בנשבע תחלה, אבל בלא"ה גם באמר קנה, ולפ"ז הא דאמרי' מהא ליכא למשמע מיני' היינו באמת קאי הדיוק דמתני' שילם ממש, מ"מ ליכא למשמע מיני' די"ל דדוקא בנשבע תחילה, או דאף בלא נשבע תחילה לא מהני לומר, ואעפ"כ מלישנא דגמר' לא משמע כן דפשט' דמלתא דליכא למשמע מיניה היינו דדיוקי סתרי אהדדי, וגם אלו כן, תיכף כשהקשה ממתני' שילם אין לא שילם לא, אמאי לא משני בקצרה דמשום דנשבע תחילה בעינן שילם, וגם לישנא דר' יוחנן לא שילם שילם ממש לכאורה לא אתי שפיר

דהא באמת במתניתין שילם דקתני שילם ממש הוא כיון דנשבע תחילה, וגם מה דאמרי' בסמוך מי אלימ' ממתני' דקתני שילם ואוקימתא דקאמר הא לא דמי להדדי דמתני' דמיירי בנשבע תחלה ומש"ה קתני שילם אבל ברייתא דלא מיירי בנשבע הו"ל למתני אמר, מכל הלין משמע דבאמת נשארו סתירת הדיוקים במתני' ושילם לאו דוקא, וצ"ע: והנה ביסוד דינא דתוס' דבנשבע תחילה בעי שילם ממש אפשר להסביר לפי הפוסקים דס"ל בעלמא באומר איני נשבע א"י לחזור בו, א"כ י"ל דס"ל היכא דמצי למיהדר לא מקני ליה כפילא, אלא דבאמר תחילה הריני משלם א"י לחזור דהוי כנגמר הדין, משא"כ בנשבע תחילה די"ל כיון דכבר קבל עליו הדין ונשבע ויצא זכאי אם אמר אח"כ הריני משלם יוכל לחזור בו דהוי כמתנה בעלמא דאף דלענין קניות הכפל לא דיינינן כמתנה בעלמא ודעת הבעלים להקנות גם בכה"ג, מ"מ לענין חזרה י"ל דיכול לחזור מש"ה לא מקני ליה כפילא, וגם לאידך פוסקים דבעלמא ג"כ יכול לחזור ואפ"ה מקני ליה כפילא משום דמסתמא לא יחזיר, מ"מ נ"ל כיון דכבר נשבע אם אומר אח"כ הריני משלם, י"ל דמצוי יותר דיחזיר כיון דכבר נשבע מסתמא נשבע באמת אלא דרצה לשלם לפמה"ד ואולי יחזור מזה, מש"ה בעי שילם ממש, ולפ"ז יצא לנו דין חדש דדוקא הריני משלם לא מהני, אבל באומר פשעתי דבודאי א"י לחזור דהוי הודאת בע"ד דנשבע לשקר, י"ל דגם בנשבע תחלה קנה הכפל, וצ"ע לדינא:

תד"ה לל"ק דר"פ, ור"ח גרס ודאי הוי תיובת'. לכאורה קשה דדלמא מיירי הברייתא בהתנה שואל להיות כש"ח דשפיר קנה הכפל, ונראה דהא ודאי ל"ק דר"פ לא ס"ל כלל סברת ר"ז דמשום דכל הנאה שלו לא מקני בדבור דהא מדאמר ר"פ שואל שאמר הריני משלם כו' משמע דאף באמר האי דלא קנה הכפל הוא רק מה"ט דמתה מחמת מלאכה ל"ש. אבל בלא"ה היה קונה באמירה דאף דבאמת מה"ט דמתה מחמת מלאכה ל"ש לא קנה אף בשילם ממש, מ"מ הא משמע דאף באמר צריך להי"ט, וא"כ אם נידון דברייתא מיירי בשואל שהתנה להיות כש"ח נצטרך לומר הא דנקט באמת בברייתא בגוונא דחיקא ולא נקט בש"ח ממש, היינו לרבותא לאפוקי סברת ר"ז דאף דכל הנאה שלו קנה, וא"כ יקשה אמאי נקט הברייתא קדם ושילם, הא בשילם ליכא רבותא דקנה, הו"ל למתני עיקר רבותא דאף באמר קנה, דבשלמא לל"ב דר"פ שפיר מפרשים קדם ואמר, די"ל דהברייתא לא נחית כלל להך רבותא, דזהו סברא חיצונה דלא מגרע כח השואל במה דכל הנאה שלו, וממילא דינו כשאר שומר דשילם לאו דוקא, אבל אם נימא דהברייתי' נחית להך רבותא, בזה עיקר חסר מהספר כיון דהרבותא רק דבאמר קנה, וזה לא נשמע בלישנא דקדם ושילם:

[תוס' ד"ה אלא מהא וכו' אבל אם אמר הריני משלם אם נשבע אין הכפל שלו וכו', לא ידעתי מאי הועילו לתרץ קושייתם דהרי בב"ק אמרי' רבא דייק מסיפא נשבע ולא רצה הא רצה קנה, א"כ עדיין קשה דבסיפא משמע אף בנשבע מהני רצה אח"כ, וצ"ע. [א"ה, עי' בדו"ח]:

דף לד:

גמרא שילם לבנים וכו' ע' בהה"מ פ"ח מהל' שאלה שהביא בשם הרשב"א דהא דפרש"י במתו הבעלים ואח"כ נגנבה היינו דאם נגנבה בחיי האב ושילם שומר לבניו פשיטא שזכה בכפל עכ"ל, ובכ"מ שם הקשה ב' קושיות ע"ז ונ"ל ליישב קושייתו, דקושיא א', בשילמו בנים הא ג"כ כבר קנה האב הכפל, י"ל כפשוטו דבזה שפיר שייך איבעי' דדלמא מקני דרק אם הוא ישלם מקני לו הכפל בעד תשלומי הקרן דעביד ליה ניחא נפשיה, אבל לא כשירצו בניך לקנותו ממנו דהא מ"מ עיקר הקנין הוא בעד התשלומין, רק שהקנין הוא המסירה או סמוך לגניבה, א"כ י"ל דהקנה רק אם הוא יקנה ויתן תמורת הפרה, אבל לא כשהיורשים יקנוהו, משא"כ בשילם לבנים כיון שהשומר קונה אותה והוא הקנה לו אם ירצה לשלם הפרה, וכיון שמשלם לבאי כחו הוי כמו שמשלם לו, ומה לו אם משלם לו או לבאי כחו, ולזה פירש"י שנגנבה אחר מיתת אביהם, וגם קושיא הב' דהא לא מקני ליה כפילא עד שעה שמשלם, לק"מ דהא מחמת התשלומים קנה למפרע סמוך לגניבה והר"ז כאלו אמרו הבעלים כשתרצה לשלם לי או ליורשי יהיה הפרה סמוך לגניבה קנוי' לך, וא"כ מה בכך שמתו הבעלים הא כבר קנה אות' השומר, עיין בשיטה מקובצת ותמצא להדיא שזה דעת הרשב"א:

ומ"ש עוד הכ"מ פי' אחר בכוונת רש"י דבשילם לבנים היה קשה לרש"י הא א"א מוריש קנס לבניו, משא"כ בשלמו בנים שהבעל הפקדון קיים והגנב חייב לשלם לו הכפל ובני השומר מבעל הפקדון זכו דלגבי דידי' לאו קנס הוא עכ"ל, וסברא זו צ"ע טובא, דלכאורה כל עיקר פרה לכפילא או דקל לפירותיו דמהני, ולא הוי דבר שלא בא לעולם היינו שקונה הדקל לענין זה שיהיו הפירות גדילים על דקל שלו, וכן פרה לכפילא, דלענין כפל הפרה שלך שהגנב גנב פרה שלו, אבל פשיטא אם נימא שהגנב נתחייב לבעלים רק שהוא קנה הפרה לענין זה הזכות שיבוא להבעלים ממנה דהיינו שיגבו הכפל יהיה הזכות שלו דמה שייכות זה להפרה שיקנה הוא המעות מהבעלים, וגם הי' בעי' שיגבו הבעלים תחלה הכפל, ואף אם הבעלים מתו מקודם הגבי' לא היה קונה הפירות דקל וקנס דפרה, אע"כ הפשוט דעיקר מעלה דדקל לפירותיו וכיוצא, דלענין זה הזכות הדקל שלו שהפירות גדילים באילן שלו, וביותר מבואר כן בהרשב"א בסוגיא דכתובות (דף

נ"ח) בסוגיא דהמקדיש מע"י אשתו הובא בשיטה מקובצת בארוכה שהקשה מה מהני יקדשו ידיך לעושיהם מה שייכות יש מע"י לידים, בשלמא דקל לפירותיו היינו שיהא הדקל לענין זה הקדש שיהא הפירות הקדש כאלו הקדיש כל הדקל ע"ש שמבואר כנ"ל, וא"כ גם בשלמו בנים יקשה א"א מוריש קנס לבניו דהא כל הזכיי' רק שיהיה הפרה שלו והגנב גנב מהשומר, וא"כ לגבי בניו הוי א"א מוריש קנס דהא מכח אביהן זכו, ומדברי הכ"מ נראה דמכח המפקיד זכו, וצ"ע, אך מה דקשה לי במה דנקט הה"מ דבנגנבה בחיי אבוהן פשיטא שקנה אבוהן ממילא לדידן דקיימא לן כל"ק דמעכשיו קני לה אף בנגנבה לאחר מיתת אביהן כבר קנה השומר, וע"כ הסוגיא לל"ב דסמוך לגניבה קני, וכ"כ הרשב"א להדיא בשיטה מקובצת, וא"כ לדידן דקיימא לן כל"ק וכמ"ש הה"מ שם ליכא נ"מ להאיבעי' ולא הו"ל להביא כלל וצ"ע:

ועיין בהריטב"א שכתב ג"כ כדברי הרשב"א בכוונת רש"י, אבל באופן אחר והיינו בנגנבה בחיי אבוהון אין שייך כלל למבעי אם הבנים מקנים דהא אין בידם להקנות והספק רק אם אבוהון הקנה אי לא ע"ש, הכוונה דלישנא דהש"ס כי אקני לך אבונא וכו', אבל אין משמע דהאיבעיא אם הבנים מקנים הא א"א להם להקנות, אע"כ דאיבעי' בנגנבה לאחר מיתת אביהם, וא"כ לל"ק י"ל דאיבעיא הוא מצד אחר אם אביהם הקנה וחס על בניו שישלם לבניו, או לא, וזה ממש דעת תוס' בסוגייתנו, אבל מלשון הרשב"א שכ' הה"מ דבנגנבה בחיי אבוהון פשיטא שזכה בכפל משמע דהוא מלתא דפשיטא דמקנה הכפל אם ישלם לבניו דמה איכפת ליה אם ישלם לו או לבאי כחו וכמבואר להדיא בהרשב"א שהובא בשמו, א"כ ליכא נ"מ כלל באיבעי' זו, וע':

ובעיקר קושי' תוס' דא"א מוריש קנס כבר כתבו בב"ק דדוקא קנס בתו א"א מוריש אבל קנס אחר מוריש, ומלבד זה י"ל באם נאבדה והשומר טען ט"ג אחר שמת המוריש, וא"כ נתחייב הכפל להיורש, וכעין קושית המהרש"א לעיל בתוס' ד"ה או שאבדו, (א"ה כפול לקמן) ובלא"ה דברי תוס' קשים עכ"פ, שכתבו קושיית' אאיבעי' דאמר הריני משלם וכו' הא א"א מוריש קנס לבניו, הא י"ל דאיבעי' לענין יוקרא ובאינך איבעיות דשילם לבנים דקתני כפל י"ל באמת בנגנבה אחר מיתה:

שם שאל מן השותפים ושילם לא' מהן מהו. קשה לי הא גם לזה ששילם לא הוי רק שילם מחצה, דהא כל פרוטה ופרוטה הוא בשותפות וכשפרע לזה החצי הך חצי' גופא הוא בשותפות, וכיוצא בזה כ' הרא"ש בפ' מי שהיה נשוי, דמה"ט יכול שותף א' לדון על הכל ולא מצי אידך לומר אדון רק על חלקך דיכול לומר אם אזכה החצי הוא לשותפות וא"י לזכות בחלקי אם לא אדון בכולה ע"ש, ונ"ל לחלק בין אם השותפות קיים עוד בענינים

אחרים, בזה גם בהתשלומים הם שותפים, והכא י"ל דמיירי ששותפות' היה רק בשור זה, וכיון שנגנבה נתבטל השותפות והוי על התשלומים רק שני בעלי חובות:
ובד"א יוכל לחלק והיינו דדוקא אם הלוו מא' מן השותפים שזה עיקר ענינם שנושאים ונותנים בהם, בזה נשתעבד הלוה שיעבודו לשותפות, ושותפות' בשיעבוד הנכסים, וכל פרוטה ופרוטה בשותפות, משא"כ באם בא א' והזיק דבר שהוא בשותפות שהחיוב עליו לשלם היזק, בזה י"ל שאין בשיעבוד שותפות דהא לא נשתתפו בשיעבודו רק הוא הזיק לכל א' שוה מא' זוז, והוי בע"ח לזה ובע"ח לזה וכל שקדם וגבה זכה, וה"ה הכא אף בשאלה שנשתעבד להם השואל, מ"מ כששאלו לא היה השאלה שישלם, ושאלה הדר' בעינ', רק באם פשע מחוייב לשלם הזיקם, י"ל דאין ע"ז שם שותפי' וכ"ז צ"ע וחיפוש רב:
רש"י ד"ה שילם לבנים, מתו הבעלים ונגנבה ע' מהרש"א, נראה דאין כוונתו דאם בפירש"י דגם לל"ק הוי כאומר לו בשעת משיכה, א"כ ליכא למיבעי דהא הבעלים בעצמם הקנו לו דז"א דמה בכך דהא בשעת חלות הקנין דהיינו סמוך לגניבה כבר מתו הבעלים ופסק כח המקנה והוי כאומר משוך וקנה לאחר ל' ומת המוכר קודם ל' דבטל הקנין, אלא דכוונת המהרש"א בהיפוך דאם נימא בפירש"י דהוי כאומר בשעת משיכה והיינו ע"כ מדלא מפרשי כפשוטו דהוי כאומר סמוך לגניבה, ע"כ צ"ל דהעיקר האומד באמירת הבעלים רק בשעה שעושה מעשה למסרו לשומר א"כ מה מיבעי' הא כיון דזוכה רק משום אמירת הבעלים בשעת משיכה, א"כ כיון דמת המפקיד קודם הגניבה פקע הקנין:
אולם באמת נ"ל דליתא לקושי' המהרש"א די"ל דאין הכל דוקא בא בשעת מסירה לידו אלא על שעה שנעשה שומר שלו, ומש"ה שפיר מיבעי' בשילם לבנים, די"ל דדעתם ג"כ להקנות הכפל משום ניחות' דאבוהן והוי כאומרים לו בשעה שמת אביהם דאז נעשה שומר שלהם, ונראה ראיה לזה ממוצא אבידה ונגנבה ממנו דנראה ג"כ דבשילם קנה הכפל ואף דלא היה כלל מעשה מסירת השמירה מיד הבעלים לידו אלא דבעצמותו נעשה שומר וע"כ משום דבשעה שנעשה שומר שלו הוי כאומר, אולם באמת מסתפקנא לדינא בשומר אבידה אם קנה הכפל כיון דלא היה התעסקות הבעלים עם השומר כלל אלא דהתורה עשאו שומר י"ל דלא היה להם ניחות' זה עם זה, וכיון דחזינן בכולו סוגיין דבעינן ניחות' ומספקי' רק אם הבנים חוששי' לניחות' דאבוהן, א"כ י"ל דבשומר אבידה ל"ש כן, ובפרט אם הבעלים לא ידעו שמצא זה עד אחר שנגנב ממנו, דכיון דלא היה ידוע להם שהוא שומר שלהם י"ל דל"ש לומר דהוי כאומר, וצ"ע לדינא, ומ"מ בלא ראיה נ"ל כנ"ל דעיקר נעשה כאומר היינו על שנעשה שומר שלו:

תד"ה הריני משלם, תימא האיך ישלם לבני הנפקד. קשה דלמא האיבעי' בנאבדה ואחר שמתו הבעלים טען המוצא ט"ג ואשתכח שאיהו גנב דבזה דקנה השומר ובניו ירשו הבהמה ממנו והחיוב הכפל דמתחיל על שעה ט"ג הוי כטוען לגבי בנים ונתחייב הכפל להם ול"ש א"א מוריש קנס, ודמי כעין קושית מהרש"א על דברי תוס' בריש פרקין ותירוצו ל"ש הכא די"ל דהאיבעי' לדינא דקיימא לן דטוען ט"ג באבידה משלם כפל, וצ"ע:
תד"ה שאל מן האשה וכו' ויש ליישב ששילם לבעל חלקו. נראה דזהו לשיטת הרי"ף וסייעתו הסוברים בפ"ח דכתובות דגונב בהמת מלוג הכפל לבעל מש"ה מיבעי אם הבעל מקנה הכפל נגד תשלומי הפירות שלו, אבל לשיטת תוס' שם דהכפל לאשה, א"כ ל"ש למיבעי בזה דהא האשה לא קבלה תשלומי' כלל והבעל א"י להקנות הכפל שאינו שלו, ואולם עדיין קשה לי אף לשיטת הרי"ף דאף דקנייי' הבהמה לבעל לכפל, מ"מ האיך יכול להקנות להשומר (ואף אם נימא כפי מה שצדדנו לעיל דבמקנה לו הפרה לשבחי') הא כיון דגוף הפרה אינו שלו וא"י להקנות רק פרה לכפילא והוי דבר שלא בא לעולם דאף דהוא קנה הפרה לכפל היינו מתקנת חכמים דהקנו לו כן אבל א"י להקנות לאחרים זכותו, ואף אם נימא כפי מה שצדדנו לעיל דבמקנה לו הפרה לשבחי' דכיון דמקנה לו לכל השבחים קונה גם השבח כפל מכל מקום הכא לא שייך כן, דהא לגיזות וולדות באמת אינו מקנה, ויוקר אינו יכול להקנות דהא הבעל בעצמו אינו קונה היוקר כדקתני להדי' במתני' פ"ג דיבמות פחתו והותירו פחתו והותירו לה, וא"כ אינו מקנה רק להכפל והוי דבר שלא בא לעולם וצריכי' לדחוק דהאיבעי' רק באותו צד דיכול למכור עבדו לקנס וצ"ע:
בא"ד והריב"ן פי' ושאל מן האשה ומתה, וליל"ק דמעכשיו וכו', וקשה לי טובא הא הפרה נכסי מלוג ואין בידה כלל להקנותם לשומר, דהא קיימא לן האשה שמכרה בנ"מ וכו', ומה מהני שהיא חס על בעל', ואף דבשאל' בעי' ברשות בעלה, והיינו שאמר לדעתך, כמ"ש הרשב"א בשיטה מקובצת, וא"כ אפשר דהבעל נתרצה להקנותו, הא זהו גופ' איבעי' אם הבעל מקנה מחמת ניחות' דהאשה כמו דאיבעי לן ללישנא דסמוך לגניבה, ודוחק לומר דלהך לישנא פשיטא לן דהבעל מקנה, ואפשר דמיירי בגוונא דכ' לאשתו דו"ד אין לי בנכסייך דהדין אם מתה יורשה, אלא שאם מכרה ונתנה קיים, גם מה שכ' תוס' באידך איבעי' דהאשה ששאלה, היינו שמתה אח"כ, בזה נ"ל דמיירי ע"כ בנגנבה אחר מיתת בעלה, דבחיי בעלה אף אם נימא אדם מוריש קנס לבתו, כדעתם בב"ק מ"מ לגבי בעל הוי כפל ראוי, ואינו יורש בראוי דהא מצד פירות דבהמה לא מצי למזכי דפירי דאתי מעלמא לא תקינו רבנן כמ"ש תוס' פרק החובל וזוכה רק מדין ירושה ואינו יורש

בראוי, ובזה יש לפקפק שאין עליו דין ראוי כיון דמ"מ הזכיי' מכח הבהמה והוא לוקח בגוף הבהמה, רק כיון דאתי מעלמא לא תקינו ליה רבנן שיהא כל הכפל שלו, אלא שהוא שלה לענין שמא ימות היא קודם כמו כל נ"מ, אבל במתה היא שזוכה בה מדין נ"מ הוי כאלו הכפל מגיע מיד להבעל, והגנב נתחייב לבעל:

בא"ד אשה אינה חסה על בעלה, עיין מהרש"א תמצית דבריו דס"ל דהאיבעי' דהש"ס שילם לבנים כי אקני לך אבונא וכו' מיירי בנגנבה לאחר מיתת אביהם וקאי לל"ב, אבל יש למיבעי ג"כ לל"ק ואף בנגנבה בחיי אביהם אם השומר מקנה בשביל התשלומי' לבנים עיין שם, ונראה מדבריו דהאיבעי' ג"כ בנגנבה בחיי האשה והא דזוכה הבעל בתשלומים של השומר ול"א דהוי ראוי היינו מכח תקנת אושא דהוי לוקח ראשון ממילא למפרע נתחייב השומר להבעל, ומ"מ מסתפקנא לדינא לשיטת הרי"ף הנ"ל דהכפל להבעל אם מכרה בחיי בעלה, אם נימא כיון דהוי לוקח ראשון ממילא הכפל למפרע שלו, או דנימא דתקנת אושא לגבי הקרן לענין שאין בכחה להפסיד לו הקרן, אבל לא לזכות עי"ז הכפל וצ"ע לדינא, ואין לפשוט זה מאיבעי' דהכא בנגנבה בחיי האשה אם היא הקנתה לו מכח דחסה על בעלה הא הקנין שלה לא מהני לקניית הכפל כיון דהכפל למפרע להבעל, הרי בלא"ה קשה האיך יכול להקנות לו הפרה הא מכח תקנת אושא מכירת' בטל ופרה לכפילא א"א להקנות, אע"כ דכיון זה לטובת הבעל שמקבל התשלומים מסתמא מתרצה לזה:

ומ"מ בעיקר היסוד דברי המהרש"א נלענ"ד דאין הכרח דמנ"ל לחדש איבעי' מה דלא נזכר בש"ס כלל ולעשות ספק מעצמו אם חס על בניו, ונראה בכוונת תוס' דהאיבעי' דשילם לבנים וכן שילם לבעל הוא גם לל"ק מכח הסברא דכי אקני אבונא והיינו דזהו סברא פשוט' דבעלים לא מקני כפל בשביל תשלומים לבנים, וכן האשה בשביל תשלומים לבעל אלא דהאיבעי' בנגנבה אחר מיתת הבעלים דבזה אף דלא זכה מכח הבעלים מ"מ עכ"פ בשעה שנעשה שומר שלה דהיינו אחר מיתת אביהם הם מקנים לו הכפל והוי כאומרים הם לכשתגנב וכו' דמה בכך דכבר אמר אביהם, מ"מ לא הוי כאומרים והאיבעי' אם דנים דגם היורשים מקנים, או דאמרי' כי מקני אבונא, וא"כ האיבעי' בין לל"ק ובין לל"ב הכל בסגנון א' דמצד אביהם בודאי לא זכה, אלא דהספק אם זכה מכחם, ובאמת יהיה הדין דדוקא בנגנבה לא"מ אביהם אבל בנגנב' בחיי אביהם דא"א לו לזכות מכחם בודאי ל"ק הכפל ודברי התוס' ג"כ לכוונה זו במש"כ דאשה אינה חסה על בעלה היינו דזהו סברא חלוטה והספק רק אם זכה מכח הבעילה כשמתה ונעשה שומר להבעלים הוי כאומר הבעל, ואפשר דס"ל למהרש"א דלישנא דתוס' אשה

אינה חסה על בעלה דמשמע דהיא אינה חסה כ"כ כמו אב על בנים והוי בדרך את"ל דשילם לבנים קונה, ומ"מ עדיין יקשה על תוס' בעצמם דלמה הכניסו עצמם בפירצה דחוקה לפרש האיבעי' בתרי גווני במה דלא נזכר רמז כלל בלישנא דהאיבעי' הא כמו דנפרש דהאיבעי' אם חס על בנים ה"נ י"ל דהיא סברא חלוטה דודאי אינו חס והאיבעי' הכל מענין א' אם הבנים ג"כ מקנים ומיירי רק בנגנבה אחר מיתת אביהם, וצל"ע:

תד"ה שמא יוציא הלה את הפקדון וכו' אבל כי רמינן על מלוה לא ישבע כו'. נראה ביאור דבריהם הא אביי אמר חיישי' שמא יטעון לאחר שבועה מצאתי, ולא אמרי' דלא ישבע עד שידע שלא יוכל להמצאו, היינו דדוקא היכא דהמלוה נשבע כמה הי' שוה וזכה בדינו להשתלם מהלוה בזה אמרי' באם ניחוש שיכול להמצאו ואעפ"כ ישבע משום דרצונו בהחפץ ועיניו נתן בו מה לו להוציא אח"כ החפץ ולברר שהדין עמו הא כבר פסקו לו שהלוה צריך לשלם לו מה שהחוב יותר מדמי המשכון משא"כ לקמן אם הלוה ישבע כמה היה שוה בזה אמרי' אף דהמלוה נשבע תחילה שאינו ברשותו שמא לא טרח למצוא החפץ קודם השבועה כי ניחא לי' בכך לשלם דמי החפץ ולהחזיק החפץ לעצמו כשימצאו ואחר שישבע הלוה כמה הי' שוה ויראה המלוה שיפסיד את שלו בזה לכשימצא יוציא את הפקדון לברר ולהוציא ממונו מהלוה:

[רש"י ד"ה שילם לבנים וכו' מתו הבעלים ונגנבה וכו'. ע' בהה"מ שדקדק מדברי רש"י בשם הרשב"א דבנגנבה בחיי אבוהון ליכא למבעי דכבר הקנה אבוהון, וע' בכ"מ שתמה דהרי בשלמו בנים פירש"י ולא הספיק אבוהון לשלם עד שמת משמע דמיירי בנגנבה בחיי השומר וק' ג"כ הלא כבר קנה השומר ע"ש. ולענ"ד יראה דסברת הה"מ רק הכי דסברת הש"ס כי אקני אבונא משום דעבד נייח נפשא וכו' והיינו כיון שקיבל ממנו הרבה פעמים קורת רוח מש"ה כשמשלם לו הבהמה ואין לו הפסד דעתו שיקנה הפרה, וא"כ בזה אין חילוק אם שילם השומר לבעלים או ליורשים דמ"מ דעת הבעלים כשתשלם הפרה ותתן תמורת כספה לי או ליורשיי רק שלא יהא לי פסידא יהא הפרה קנוייה לך, אע"כ דהאיבעי בנגנבה לאחר מיתת אבוהון וקאי לל"ב דמקני סמוך לגניבה והאיבעי אם הבנים רוצים להקנות, אבל באיבעי דשלמו בנים שפיר יש למבעי אף דנגנבה בחיי השומר משום דאפשר דהבעלים מקני רק מעכשיו באם אתה תקנה ממני בכסף התשלומין, אבל לא כשירצו בניך לקנות שאיני אוהב להם כ"כ, ול"ש לומר דכבר קנה השומר ז"א דהרי מ"מ עיקר הקנין בכסף התשלומין רק שמקנה לו מעכשיו וק"ל]:

דף לה.

גמרא לישתבע נמי אגלגול כמה היה שוה. קשה לי הא על הגלגול יש לו מגו להמלוה לטעון להד"ם דאף דלגבי עיקר שבועה דא"ב א"א להאמינו במגו דהוי מגו דהעזה לפטור משבועה, מ"מ על הטענה דסלע היה שוה כיון דהוא כופר הכל יש לו מגו דלהד"ם, וסבור הייתי לומר דמגו לא מהני רק כשמפטר עצמו מממון, או מהעיקר שבועה דבמקום מגו לא מטילין עליו שבועה, אבל היכא דנשבע בלא"ה ובאנו להשביע גם על טענה זו בגלגול לא מהני מגו לפוטרו, אבל באמת אינו כן דהרי התוס' לקמן (דף צ"ז) הקשו דבכל גלגול יהא נאמן במגו דהיה טוען על גלגול איני יודע, הרי דס"ל להתוס' דמגו מהני ג"כ לפוטרו מהגלגול, ואולי י"ל דקושית תוס' הוא רק כיון דלעולם יש לו מגו על הגלגול לא היה ראוי להיות כלל דין גלגול בעולם כיון דבכל מקום יש לו מגו, אבל לפ"מ שתירצו דאינו טוען ברצון אינו יודע כי אז נראה שהתובע אומר אמת י"ל כיון דעתה יש לו יסוד לגלגול שבועה אפילו אם לפעמים משכחת גלגול היכא דיש לו מגו לא מהני המגו ולעולם מגלגלין ומיושב בזה ג"כ מה דקשה לי על תירוצם שם דעדיין קשה בתובע שגלגל בשמא יהא נאמן במגו דאינו יודע, דהא גם התובע אינו אומר ברי, ולפי הנ"ל ניחא כיון דמשכחת דין גלגול בלי מגו כגון בטענת ברי ממילא מגלגלין לעולם אף במקום מגו, ונ"ל להביא ראי' דלא מהני מגו לגלגול שבועה ממה דפסקינן בש"ע (סימן רצ"ו ס"ח) הודה שומר שפשע כו' בכ"מ ובב"ח כתבו בישוב קו' של הה"מ דהא דאינו נאמן בהיסת במגו דהחזרתי משום דעכ"פ אף כפי דבריו שהתנאי היה מפורש שא"צ לשומרו כדרך השומרים, מ"מ צריך לישבע שא"ב ונשבע ג"כ ע"י גלגול דתנאי היה עמו הרי אף דעל הגלגול יש לו מגו מ"מ צריך לישבע, ואף דמהמחבר אין ראיה כיון דפסק כהרמב"ם דמגו לאפטורי משבועה ל"א מ"מ מדשתיק הרמ"א אף דהביא בתחילת הסי' הנ"ל דעת הי"א דאמרי' מגו לאפטורי משבועה היכא דלא הוי מגו דהעזה ע"כ מוכח דגלגול שבועה שאני, וכפי מה שהעלה הש"כ דלא כ"מ אלא דהרמב"ם מיירי שעדים העידו שלא החזיר ליכא ראי':

אמנם נראה ראיה מדינא דש"ע ס"ו טען זה שהיה שם תנאי כו' ומגלגל בה שלא היה שום תנאי, ולכאורה קשה דלהימן שלא היה שום תנאי במגו דלא נעשה שומר מעולם, אע"כ בכל גלגול לא מהני מגו, מ"מ יש לדחות דהמחבר ורמב"ם לטעמייהו דס"ל דל"א מגו לאפטורי משבועה והרמ"א דשתיק י"ל דסמך עצמו אדלעיל דנדע ממילא דא"צ לישבע אלא היכא דליכא מגו, וראיתי במ"ל פ"י ה"ב מהל' שאלה במה שהשיב על הכ"מ דכוונתו דלהימן בהיסת במגו דא"ל הנח לפניך מבואר דס"ל דאמרינן מגו על גלגול

שבועה, ואולם דברי המ"ל תמוהים דהא הכ"מ כתב שפיר אליבא דהרמב"ם דס"ל דל"א מגו לאפטורי משבועה, וצ"ע לדינא:

ובהכרח לומר דהכי נמי הוי מגו דהעזה, דבמה דכופר עתה ואומר סלע היה שוה לא הוי העזה כ"כ דהלוה יחשוב דלא קים ליה בגווה וכעין מה שכ' תוס' גבי שוכר, ומ"מ במודה במקצת ואומר ה' דנרין היה שוה ליכא מגו דכופר הכל דסלע היה שוה דמ"מ הוי העזה אבל לא העזה כ"כ כמו להד"ם:

שם ופרקין המפקיד הוה ואמרי לי' שילם ולא רצה לישבע. לכאורה תמוה דבמתני' שילם עפ"י הודאתו משא"כ בזה שאמר לא ידענא לא הי' דרך הודאה אדרבא דעתו הי' לפטור עצמו מזה רק מדנתחייב מהך טענתו ונתחייב עפ"י פסק ב"ד ולא מצינו בכה"ג דאקני לי' כפילא, ולא מיבעי' לשיטת הרמב"ן דבעדים שפשע לא מקני ליה כפילא ה"נ לא מקני ליה אלא אפילו לשיטת הרשב"א דבעדים שפשע זכה בכפל מ"מ היינו רק במתחייב בהודאתו ואינו מטריח בהבאת עדים, משא"כ הכא דאינו מודה כלל, ואח"כ ראיתי בשיטה מקובצת דהרשב"א דיבר מזה ותירוצו אינו מובן כראוי:

ואולי אפשר לומר דהדין באומר לא ידענא ואח"כ אומר שמצא החפץ ונאנס מידו דנאמן בשבועה כמו שומר דעלמא, ואינו דומה לא"י אם פרעתיך ואומר אח"כ נזכרתי דס"ל להרבה פוסקים דאינו נאמן דהכא טען' שנזכר אינו מעין טענה ראשונה, וא"כ י"ל דהכא כשבא ר"נ לגבות האפדנא כיון דכבר ידע דנתחייב בטענת דלא ידע והא מצי למפטר נפשי' בטענה דמציאה ואח"כ נאנסה ואינו פוטר עצמו בזה אלא עומד בטענתו דלא ידענא הוי עתה כמו מתחייב בטענה, ואילו שילם עתה בלא טרחא דבי דינא הי' הדין דקונה הכפל, ולפ"ז יצא לנו דין חדש דאם כשאומר לא ידענא ואמרו הב"ד זיל שלים והבעלים העמידו עדים אצל השומר שהעידו שאח"כ לא מצאו, אף אם שילם בלא טרחה דהב"ד אינו קונה הכפל כיון דלאחר שידע דנתחייב בב"ד א"י לפטור עצמו בשום טענה, וקודם שטען היה סבור שיפטור עצמו בלא ידענא, וצ"ע לדינא:

רש"י ד"ה לוקח הוי וכו', ואינסיב' ומתה וירשה בעלה. מבואר דס"ל לרש"י דגם ברישא דמיירי במתה ומשמע לכאורה דס"ל לרש"י ז"ל דמחיים באמת מיהדר דעדיין לא מקרי לוקח על גוף וכמו דס"ל להרמ"א (סימן ק"ג) ואולם הש"כ העלה דעיקר דגם מחיים לא מיהדר כיון דהוי לוקח למפרע מכח תקנת אושא ורק בסיפא הוא דנקט מתה דמחיים מהדרינן לה דלא גרע כחה משום לוקח דהבעל עיי"ש, ויש לומר דס"ל לרש"י דמחיים מיהדר משום דבמקום פסידא דאחרינא הוי רק יורש וממילא ל"ל זכות למפרע בגוף רק בפירות וה"ה דמיהדר, מש"ה פירש"י דמתה והוי יורש בכולו אלא דאף דס"ל כן לשיטת

תוס', ומה דציין רש"י לוקח הוי דין לוקח הלכך לא מיהדר מבואר דס"ל לרש"י דטעם לוקח הוי קאי גם על ולא מיהדר וכמו דס"ל לתוס' ב"ב ע"ש, וא"כ גם מחיים יהיה הדין דלא מיהדר כיון דהוי לוקח על הגוף למפרע, ולענ"ד היה נראה דאפשר דגם רש"י ס"ל כן, ומה דפירש"י גם ברישא ומתה, לא משום דבלא מתה מיהדר אלא בהיפוך דבלא מתה אף בלא תק"א מ"מ מחמת זכייתו בפירות הוי כמו לוקח דמחיים ל"ש דזוכה מדין יורש רק מדין לוקח כיון דזוכה בקרקע לפירות מדין לוקח הדין דלא מיהדר, דאפשר דגם בזבין קרקע לפירות לא מיהדר דמ"מ נחית אדעתא דקרקע לפירות, ולזה פירש"י דמיירי במתה דפקע זכיית פירות משום פרקונה אלא דזוכה הכל מדין ירושה והי' מדין דמיהדר (א"ה זה לשיטת הי"א שהביא הרמ"א שם) מש"ה צריך לתק"א, הן אמת מבואר ברשב"ם ותוס' ב"ב דאיבעי' דלות' ואכלה ועמדה וניסת אי יורש הוי או לוקח הוא ג"כ מחיים, ומבואר שם בדבריהם דאי אמרי' דהוי כיורש אלמנה נזונית מחיים אפי' מהפירות דגם על פירות הוי רק כיורש:

אבל לענ"ד צ"ע טובא דאם יש מקום לומר דמע"פ גובה מחיים גם מהפירות דבעל הוי רק כיורש הרי אף דפשיטא דהיא א"י למכור הקרקע להפקיע הפירות מבעלה כדקתני במתני' דר"פ האשה שנפלו, מ"מ מע"פ גובה ממנו ומטעם דהיא א"י להפקיע כחו דבעל דכבר נעשה כיורש על הפירות משעה שנשאה, אבל מע"פ גובה ממנו כמו מיורש דעלמא, א"כ היכי מוכח מתק"א דבעל הוי כלוקח הא תק"א הוי רק בגוף למפרע ומכרה ונתנה בטל, א"כ עשאוהו כיורש למפרע משעת נשואין דכמו דהוי מקודם יורש על הפירות משעת נשואין תקנתם הי' שיזכה מדין יורש משעת נשואין הגוף באם תמות בחייו ומכרה ונתנה בטל כיון דכבר ירש, ומ"מ מע"פ גובה ממנו, אע"כ דמה שזוכה מחיים ל"ש עליו לומר מדין יורש ובודאי מדין לוקח הוא, וא"כ ע"כ האיבעי' רק אם מע"פ גובה מהקרן אבל מהפירות בחיי' בודאי אינו גובה, וצ"ע מאד על רשב"ם ותוס':

תד"ה לוקח הוי, הא אמרי' התם בר היכא דא"פ לאחרינא, הש"כ (בסימן ק"ג) הקשה דזהו רק דבמקום פסידא דאחרינא אין לו זכות לוקח, אבל זכות יורש בודאי לא פקע אף במקום דאיכא פסידא דאחרינא למ"ד ירושת הבעל דאורייתא כמו ביובל, ובקצות החושן כ' דהא מלישנ' דש"ס ב"ב גבי יובל משום פסידא דהבעל משמע דאלולי זה היה מקום דיאבד זכות יורש ויהיה לו רק דין לוקח, וא"כ י"ל דהכא לא מקרי פסידא דבעל במה דלא מהדר' לי' כיון דהוא רק משום ועשית הישר והטוב, ובאמ' לא הועיל בזה דאף דהביא ראיה מדברי תוס' ב"ב דכתבו הכי, מ"מ הא הכא בסוגיא לא ס"ל לתוס' הכי מדכתבו תכ"ד ולא מיהדר הוא מטעם ממ"נ, אבל בלא"ה היה הדין דמיהדר משום פסידא

דאחרינא, הרי דס"ל דגם זה מקרי פסידא, ועיקר קושית הש"כ היה אפשר לומר דס"ל כשיטת הפוסקים דירושת הבעל דרבנן ואתי' סתמא דסוגיין כפי הלכתא וכיון דהוי רק דרבנן שפיר הפקיעו זכותו במקום פסידא דאחרינא אף דאיכא גם לדידי' פסידא, אבל ביובל דממילא הדין רק למ"ד ירושת הבעל דאורייתא לא הפקיע זכות התורה במקום פסידא דיד', גם יש לחלק כפי מה שכתב המרדכי להחזיק יכול לומר אי אפשי בתקנת חכמים, אבל לא להוציא, א"כ י"ל דכפי תקנת חכמים דהוי לוקח מהראוי דלפקע זכותא דיורש במקום פסידא דאחרינא אבל ביובל מוחזק יכול לומר א"א בתק"ח משא"כ הכא שהבעל (אינו) מוחזק לא מהדרינן ליה להבעל דלהוציא א"י לומר א"א בתקחז"ל:

[מגו דמשתבע שאינה ברשותו לשתבע נמי כמה הי' שוה, ק' לי כיון דהוא עדיין כ"ה שאינו שוה יותר נאמן במגו דלא נתת לי משכון, רק במ"מ הוא מגו דכ"ה דלא אמרי', אבל היכי דעדיין כ"ה י"ל דפטור מגלגול במגו כנ"ל, ואף דעל שבועה שאינה ברשותו ליכא מגו דהוי מגו דהעזה אבל על השבועה דכמה הי' שוה שפיר איכא מגו, ועיין. [א"ה, עי' בדו"ח]:

[שם ונהמניה לוה למלוה נמי כמה הי' שוה, ע' בפ"י דכוונת המקשן כיון שאינך יכול להאמין כמה הי' שוה שידעת בנפשך שהוא שקר ואתה רואה שהוא שקרן אין לך להאמינו גם על שאינה ברשותו ע"ש, וקשה לי דאימא שהוא מאמינו לנאמן ואינו חושדו בגזלנותא ואף לעבור על לא תחמוד אינו חושדו, אבל לענין כמה הי' שוה סובר דאשתמוטי קא משתמט כמו דאמרי' בר"פ דלא הוי חשוד מה"ט. ועיין]:

מה שהקשה באו"ת לרמב"ח דבעי ג' פרות אמאי צריך המלוה לישבע כשהוא מ"מ יהא נאמן במגו דנאנסה ע"ש י"ל למ"ש תוס' בב"ק ק"ו דמ"מ נאנסה הוי שבועת המשנה א"כ י"ל דבמתני' נמי קתני שבועת המשנה וק"ל:

דף לה:

מתני' השוכר פרה מחבירו והשאיל' לאחר ישבע השוכר וכו'. הא דנקט מתני' הדין ביודע השוכר ויכול לישבע היינו בפשוטו דאם א"י הוא חייב לשלם מדין משואי"ל משלם, ואולם לפ"מ דנקט הנ"י בפ' בתרא דב"ק הדין בשואל חמור לרכוב ומסרו לשלוחו ואתי עלה מדין א"י אם פרעתיך דמשעה שמסר לשלוחו פשע מטעם אין רצוני ואשתעבד נכסי' ע"ש. הרי דלא אתי עלה מדין מחשואי"ל משלם, ואולי משום דס"ל להנ"י כהרמב"ם דעיקר שבועה הוא שא"ב ושארי שבועות הוה רק גלגול, אם כן יקשה הכא במתני' אף אם אין השוכר יודע דמת' כדרכה לפטור דהא הכא אין לחייבו מדין א"י אם פרעתיך כיון דלא פשע כלל למה דמוקמי למתני' בנתנו רשות להשאיל ול"ש בזה

אין רצוני, וצ"ל דאף דבא"י לישבע השוכר פטור מ"מ למקני עי"ז הפרה שיהא השואל משלם לו הוי כמו ספק בקנין דהתורה לא הקנה לו אא"כ אם טוען בודאי מתה כדרכ' אבל כל שטוען א"י אף דפטור מספק מ"מ לא קנה הפרה, ואולם לפ"ז יקשה לכאורה מה מהני שבועת השוכר, מ"מ הוי ספק שמא השואל שלח בו יד, בשלמא בפשוטו היה ניחא כיון דלא הוי רק גלגול בועה ל"א משואי"ל משלם, אבל לפמ"ש דהוי ספק בקנין קשה, וסבור הייתי לומר דאף אם השואל שלח בו יד לא מקרי שליחות יד לגבי השוכר כיון דלא עפ"י דבורו נעשה, בשלמא אם פשע השואל ואין לו מה לשלם חייב השוכר כיון דלא נעשה השמירה כראוי החיוב על השומר הראשון כאלו היה אצלו ולא שמרה, אבל אם שמרה כראוי אלא דשלח בו יד דאוקמי רחמנא ברשותו לחייב באונסין, והיינו לגבי השואל ששלח בו יד, אבל מ"מ השוכר פטור כיון דלא היה חסרון בגוף השמירה, ומצאתי בעזה"י שכ"כ הרשב"א, ואולם מדברי הרא"ש בסוגיין גבי את מהימנת מבואר דלא ס"ל כן, א"כ יקשה כנ"ל, וצ"ל דדוקא אם הספק הוא בעיקר אם מתה כדרכה בזה הוי ספק בקנין, אבל כל שזהו ברור דמתה כדרכה דזהו הקנין והספק מצד אחר דשמא נעשה גזלן וקם ליה ברשותו לא מפסידים להשוכר:

עיין בהרא"ש פ"ק [סימן ג'] שהקשה אמאי לא הוי השואל עד המסייע, ושמעתי מקשים הא השואל צריך שבועה שא"ב והוי עד הצריך שבועה, ולענ"ד לכאורה עדיפא מיניה קשה דאף אם עד הצריך שבועה הוי עד, מ"מ זה שייך רק גבי הן הן שלוחיו הן הן עדיו כיון דנשבע מסתלק הנגיעה דאי בעי אמר' אהדרינהו והיה נאמן בשבועה אבל הכא גם אחר השבועה עדיין שם נגיעה עליו דשמא הוא ברשותו ונשבע לשקר ואם יודה שהוא ברשותו יצטרך להחזיר, וא"כ עדיין הוי נוגע, ולזה צ"ל או דקושי' הרא"ש דסתמא קתני דמשמע אף אם מתה מוטלת לפנינו, אלא דהספק אם מתה בפשיעה או לא ולא הוי נוגע, וא"כ ממילא ליתא לקושיא הנ"ל דהא במתה לפנינו א"צ לישבע שא"ב, או דקושית הרא"ש דהא המשכיר א"י לבא בטענת דשמא היא ברשותו של שואל כיון דהשואל נשבע שא"ב ולרב דלא ס"ל סברא דאת מהימנת ולגבי חשש זה יכול השוכר לפטור עצמו בשבועת שואל דהוי כמו נשבע השוכר (וכן למה דמוקמי' בנתנו לו רשות וכו' לא שייך את מהימנת) אלא דטענת הבעלים דשמא מתה בפשיעה ולגבי טענה זו לא הוי נוגע, וכיון שכן י"ל דלא מקרי עד הצריך שבועה דדוקא גבי הן הן שלוחיו דמה דחיישי' שמא לא מסרו השלוחים המעות למלוה ואנו באנו לדון דיהיה עליהם שם עדים בזה, מש"ה אמרי' דעדות זה דהוי רק מכח השבועה לא מקרי עדות אבל הכא לא באנו לדון דהשואל הוי עדות לענין החשש דא"ב דלזה ל"צ עדות, דבלא"ה פטור השוכר מזה

ע"י שבועת השואל דהוי כנשבע הוא, אלא דטענת המשכיר דשמא מתה בפשיעה וע"ז באנו לדון דהשואל הוי ע"א ועדות זה לא מכח השבועה דבלאו השבועה לא היה ג"כ נוגע על עדות זה אלא מחשש אחר דשמא הוא ברשותו של שואל כנלענ"ד נכון בעזה"י: אולם מטעם אחר קשה על הרא"ש דהא אם השואל פשע מחויב השואל לשלם להבעלים הראשונים אם יתבעו אותו כיון דלא קנאה השוכר יכולים הבעלים לתבוע אותו כמ"ש הש"כ (סימן רצ"א ס"ק מ"ט) דמדמה להההוא דגזל ולא נתייאשו הבעלים, וא"כ י"ל דהוי שואל נוגע מטעם השני נוח לו והראשון קשה הימנו, והא דאמרינן בב"ב (דף ל' א') כגון דנקיטי אגר ביתי' בידייהו היינו המעות בידם ומוכנים לשלם מיד כמ"ש הבעה"ת, א"כ י"ל דמתני' לא מירי בכה"ג, הן אמת ראיתי להש"כ (סימן קס"ג) דכתב השני נוח לי שייך דוקא בתובע דנוח לו לתבוע זה מלזה, אבל לגבי נתבע ל"ש כן, אבל לענ"ד דברי הש"כ תמוהים דהא מפורש בש"ע (סימן ס"ו סכ"ב) דגם לפטור אמרי' כן, ואולי י"ל כיון דהש"כ למד דינו רק מגזל ולא נתייאשו הבעלים א"כ י"ל דקושית הרא"ש לרמב"ח דפליג על ר"ח ר"פ הגוזל ומאכיל איך יתרץ למתני' הא הוי עד המסייע, ולכאורה יש להביא ראיה לזה דלרמב"ח א"י הבעלים לתבוע להשני היכא דנשאר חיובא לראשון ממה דאמרי' לקמן (דף צ"ו ע"ב) גבי בעי' דרמב"ח בעל בנכסי אשתו כי תיבעי לך לר"י וכו' ולכאורה יקשה דגם לרבנן תיבעי היכא דשאלה פרה ואינסב' ומתה כדרכה דאם הבעל שואל, הוי כשואל שמסר לשואל דלא קנה הראשון במיתה יכולים הבעלים לתבוע להבעל דהוי בע"ד דידהו, אבל אם שוכר הוי אין עליו חיוב אונסין כלל, אע"כ כיון דמרא דהאיבעי' הוא רמב"ח ולדידיה דפליגי אר"ח גבי גזל ולא נתייאשו הבעלים ס"ל באמת דאין הבעלים יכולים לתבוע להשני, אולם באמת נראה דהש"כ נקט לה בדמיון לרווחא דמלתא, אבל גם לרמב"ח יכול לתבוע להשני כדמשמע בתוס' בב"ק דטעמא דרמב"ח גבי גזל כיון דיוצא מרשות בעלים וא"י להקדישו לא מקרי השני גזלן להבעלים, וא"כ בשומר דל"ש כן גם לרמב"ח יכולים לתבוע להשני. וצ"ע. (עי' להלן דף ל"ו באורך):

שם גמרא משעת מיתה הוא דקני. מסתפקנא בשואל בבעלים וחזר והשאיל לאחר ומתה אם נימא דהראשון קנה כיון דפטור והשני משלם להשואל, ובזה אף ר"י מודה דל"ש לומר דל אנת כיון דלא צריך שבועה ולא שום ראיה, או דאינו קונה אלא בשמר שמירה כראוי ש"ח בגניבה וש"ש במתה כדרכה, אבל ש"ח בפשיעה ושוכר בגו"א אף דהתורה פטרתו מלשלם מ"מ לא קנה, ויש קצת ראיה דקנה מדאמר גבי בעל שואל הוי או שוכר, אליבא דרבנן לא תיבעי הא גם לרבנן מיעי באם הבעל השאיל הפרה לאחר ומתה כדרכה דאי הבעל הוי שוכר קנה את הפרה במיתה והשואל משלם לבעל, ואי שואל הוי אף

דהוא פטור מ"מ לא קנה והשואל משלם להאשה, אע"כ דפטור מחמת שמירה בבעלים ג"כ קנה, א"כ בכל ענין קנה הבעל, וצ"ע לדינא:

רש"י ד"ה כיצד אגרא מיני' וכו' ע"ש, עיין מהרש"א וע' בס' תפארת שמואל, ונראה המכוון בדעת' דאין השוכר נאמן בשבועה שמתה כדרכה רק למפטר נפשי', אבל לא שיתחייב המשכיר ליתן לו בהמה אחרת להשלים מלאכתו, אבל אח"כ שחזר והשאילה לבעלים ומתה בבית בעלים אף דמשמע דא"י להבעלים איך מתה כדנקט רש"י שישבע השוכר, מ"מ י"ל דבמתה בבית בעלים אף אם באמת מתה בפשיעה אף דלא קנה השוכר הפרה לענין שיהא הדין דהשואל משלם להשוכר, מ"מ חייבים הבעלים ליתן לו פרה אחרת להשלים מלאכתו דמיד כשהשכיר לו לק' יום נשתעבדו נכסי הבעלים ליתן לו פרה להשלים מלאכתו כל שאינה מתה ע"י מיעוט שמירתו דשניהן אפסידו אנפשייהו, ולזה כשמתה בבית בעלים דאין זה בגרמתו דהשוכר לא פקע חיוב הבעלים:

[השוכר פרה מחבירו וכו' מכדי שוכר במאי קני לה להאי פרה וכו', ומתוך זה הסוגיא למד הריטב"א דאף לרבנן אם נגנבה דגם השוכר צריך לשלם ולא קני לה מצי בעל הפרה לומר לשוכר דל אנת ודל תשלומך ואמאי משתעי דינא בהדי שואל והדין דרצה מזה גובה וכו' כמו בגזל ולא נתייאשו הבעלים, וכ"כ בש"ך סי' רצ"א סקמ"א, ותמהני דלפ"ז לא יתכן סוגי' הש"ס בב"מ דף צ"ו בעי רמב"ח בעל בנכסי אשתו וכו' כי תבעי לר"י וכו' ולפי הנ"ל גם לרבנן איכא למבעי כגון בשאלה היא ואנסבה ונאנסה אי שואל הוי והדין דרצה מזה גובה, או שוכר הוי ופטור מאונסין וצ"ע. וידידי חבירי הרבני המופלג מו"ה אברהם איבל נ"י השיב לי דדברי הש"ך הם למאי דקיימא לן כר"ח דגזל ולא נתיאשו הבעלים רצה מזה גובה וכו', והכא בסוגיין דמרא דשמעתין הוא רמב"ח ולשיטתי' דס"ל בר"פ הגוזל ומאכיל דלא כר"א ליתא לדינא דהריטב"א והש"ך, והוא נכון, וע"ע קושיא נאה ועצומה כיוצא בזה בשו"ת שב יעקב סי' י"א]:

דף לו.

גמרא שוכר בחטאת ושואל באשם. קשה לי דלגבי מאן הוי כפירת ממון הא כיון דהשוכר נשבע שמתה מ"מ קנה להפרה, ואף לר"י לשיטת תוס' כיון דנשבע ולא אמר דל אנת אין השואל חייב כלום להבעלים ולגבי השוכר הא איהו בעצמו נשבע שמתה מ"מ והודה שהשואל פטור, ואולי יש לומר בתחלה תבעו הבעלים להשואל וכשנשבע שמתה מ"מ חזרו ותבעו להשוכר מדין אנת מהימנת ואם היה השואל מודה דמתה כדרכה היו הבעלים אומרים לשוכר דל אנת והיה הדין דהשואל משלם להם וע"כ מפסיד להבעלים ממון בשבועתו:

אמנם עדיין אין ברור אצלי כיון דסוף סוף השתא דתובעו אח"כ הבעלים לשוכר ונשבע ואיגלאי דהשוכר קנה למפרע ממילא לא כפר ממון דבעלים אלא דהיה סבר ע"י שבועת שקר שלו, דהבעלים תבעו להשוכר והקנה לו הפרה, ומנ"ל דזהו מקרי כפירת ממון כיון דהוא רק התגלגלות שיקנה השוכר הפרה ולמפרע ממון דהשוכר הוא, וצ"ע:

שם מ"ט דהא מסרה לבן דעת. עיין לקמן דף צ"ג ע"ב תוס' ד"ה אי:

שם בשנתנו לו הבעלים רשות כו' זה ימים רבים עמדתי לספק אם יכול ג"כ להשכיר לאחרים, די"ל דלא נתן לו רשות רק להשאיל אבל לא להשכיר, והיינו דלא מבעי לשיטת הרמב"ם דגרועי גרעי הוי פשיעותא וא"כ י"ל דלא נתן לו רשות לגרוע שמירתו, אלא אף לשיטת הרא"ש וסייעתיה דלא הוי פשיעה י"ל דג"כ רק לענין דיעבד אבל לכתחילה כיון דמסברא אינו יכול להשאיל לאחרים ואנו באנו רק מכח רשותו י"ל דדילמא לא נתן לו רשות לגרוע שמירתו:

ופשטינא לה ממה דמבואר ברא"ש דבנתן לו רשות להשאיל יכול לקדש בו אשה, ובפשוטו נראה דהיא הוי רק שומר שכר על החפץ כאילו שכרה החפץ מכסף קדושיה א"כ מוכח דיכול לגרע שמירתו וצ"ע לדינא:

תוס' ד"ה רב וכו' וא"ת והא תנן. כך הקשה בירושל' בגיטין שם ועיין שם:

דף לו:

גמרא לדידכו דמתניתו אין רצוני וכו' איכא לאותבי'. הסוגיא תמוה. ורבים מהראשונים פירשו דלטעמא דאין רצונו הוי כמו גזלן דהוי מעביר על דעת בעה"ב, אבל עדיין דחוק דמאי ס"ד דאביי למיפרך לרבא דהא פשיטא דהקושיא רק לטעמא דאין רצונו דלטעמא דאנת מהימנת הא נשבע השוכר, וכנראה דמה"ט דחו תוס' טעם זה דמעביר על דעת בעה"ב דא"כ מה ס"ד דאביי להקשות, ונלענ"ד לשיטת הנ"י בב"ק רווחא שמעת' מאוד דהמעיין שם בנ"י יראה דיסוד דבריו דהיכא דהיה לו רשות לשלוחו לרכוב כיון דלא פשע כלל הוי א"י אם נתחייבתי, אבל בלא נתן לו רשות כיון דהוי פשיעה משום דאין רצונו הוי א"י אם פרעתיך דמשעת פשיעה אשתעבדו נכסי', והיינו אף דלא קיימא לן כאביי וא"ר לא הוי פשיעה מ"מ הוי קצת פשיעה כו' כיון דעשה שלא כהוגן ומאז אשתעבד נכסי' והוי א"י אם פרעתיך ע"ש היטב, ונראה בעליל דהנ"י מפרש כן למאי דאמר רבא אנת מהימנת היינו דהוי א"י אם פרעתיך, דלקושטא דמלתא מטעם דא"ר לאביי הוי גזלן ממש, אלא דאביי היה סובר דקושי' ר' אחאי גם לטעמא דרבא דאנת מהימנת והיינו דבמתני' קתני רק שישבע שמתה כדרכה דמשמע אף שא"י שמתה כדרכה בעידן דפשע כגון דיצאה לאגם ומתה, או דלא פשע, לזה הקשה לר' אחאי לטעמא דר"י דאנת מהימנת

הא כיון דמסרו ליד אחר הוי קצת פשיעה ואשתעבד נכסי', ומש"ה הוי א"י אם פרעתיך א"כ יקשה במתני' מה מהני דנשבע השוכר, הא מ"מ הוי ספק שמא פשע ויצאה לאגם ומתה והוי תחילתו בפשיעה וס"ב דחייב, ואי דהשואל טוען ברי ולא הוי נוגע, מ"מ אביי לשיטתי' דס"ל בב"ב דברי ע"פ אחר לא הוי ברי יקשה ממתני', כך היה סבר אביי בכוונת פירכת ר' אחאי, ולזה הקשה לרבא לדידך דאמרת מלאך המות מ"ל הכא מ"ל התם מה קושי' ממתני' הא אף אם פשע השואל ויצאה לאגם ומתה פטור השוכר, ותי' רבא לא כמו שאתה סובר דפירכת ר' אחאי גם לטעמא דידי דאנת מהימנת דלדידי דאני סובר בב"ב ברי ע"פ אחר הוי ברי ממילא ליכא לאותבי כלל ממתני' דהוי ברי ע"פ השואל וממילא ס"ל דפירכת ר' אחאי היה רק לטעם דידך היינו דא"ר ולהך טעם ליכא לתרץ דמלאך המות מ"ל הכא ומ"ל התם דאז הוי מעביר על דעת בעה"ב ונקרא גזלן:

שם את מהימנת לי כו'. בהרא"ש פ"ק הקשה דהא השומר הב' הוי עד המסייע, ותי' דהוי קם לממון, רבים תמהו דהא השומר הב' הוי נוגע למפטר נפשי', וכ"כ באמת הרמב"ן במלחמות ע"ש, ולענ"ד דהרא"ש ס"ל דהא דאמר רבא לא מבעי' ש"ש שמסר לש"ח דחייב דגרעי לשמירתו, אין הפי' דהוי כפשיעה דא"כ הוי משמע דר' יוחנן פליג בתרתי עם רב הן לענין ס' פשיעה בגרעון שמירה, הן לענין ס' אנת מהימנת בעלוי' עלי' לשמירתו, וזה אין במשמע כדמשמע לרוב הפוסקים דלדינא דגרועי גרעי ודאי לא הוי פשיעה ומהני בירור בעדים שנאנסה, א"ו הא דאמר רבא לא מבעי' ש"ש שמסר לש"ח פי' בגרעי גרועי ודאי איכא סברא את מהימנת ואף במסר למי שדרכו להפקיד ומשום דכיון דעל הש"ח מוטל לישבע רק שלא פשע אבל לגבי שבועה דנאנסה הוי כאיש אחר לגמרי דבפשיטות דאין הבעלים צריכים לקבל שבועה מאיש אחר דאינו שייך בגווה אף אם יודעים דמהימן לבעלים, וכיון שכן יפה הקשה הרא"ש דבגרועי גרע' חייב אף בדרכו להפקיד, ובזה כיון דש"ח נשבע שלא פשע ואין הבעלים יכולים לטעון לש"ש שמא אבדת בפשיעה דהוי צריכים להאמין בשבועתו כיון דדרכו להפקיד ועיקר טענת הבעלים שמא נגנבה ולגבי הך חשש דנגנבה אין הש"ח נוגע וכמ"ש לעיל סברא זו, וביותר דמשמע אף אם ידוע בעדים דנאבד שלא בפשיעה רק הספק אם נאבד באונס אם לא דבזה ודאי לא הוי נוגע: תוס' ד"ה את וכו' ולא כר"ח דפסק כאביי. עיין קדושין דף נ"ב ע"א תוס' ד"ה ביע"ל. ועיין בתשו' בנימין זאב סי' ש"ג דף תל"ב ע"ב:

בא"ד דלא כר"ח דפסק כאביי. וטעמו דהר"ח כיון דקיימא לן תחילתו בפשיעה וס"ב חייב. הוא תמוה מאוד דהא גם רבא ס"ל כן כמ"ש הנ"י, ונ"ל לפרש עפ"מ דנסתפקתי לדינא במ"ש תוס' לקמן (דף צ"ג) להוכיח דתחילתו בגו"א וס"ב פטור מדאמרי' א"ה

אפי' א"י להציל נמי, דמשמע דאם מירי בעל בעידנא דעיילי אינשי ש"ד, והיינו ע"כ דתחילתו גו"א וס"ב פטור, ויש לספק לדינא לשיטת הרי"ף דס"ל דהתם לא בא האונס מכח הפשיעה, אלא דקושי' אביי הוא לשיטתי' דס"ל דלא בעי אונס מכח הפשיעה, א"כ אין להביא ראיה לדינא לענין תחילתו בגו"א וסופו באונס, די"ל דדוקא אביי לשיטתי' כיון דס"ל דאף אם אין האונס בא מכח הפשיעה חייב, א"כ אין הטעם כאן דבא מכח הפשיעה הוי כולה פשיעה, אלא הטעם דמודה שפשע אשתעבד נכסיה ונתחייב לשלם עד שיסתלק הפשיעה, ומש"ה בתחילתו בגו"א וסופו באונס דעדיין לא אשתעבד נכסיה פטור, אבל למאי דקיימא לן כרבא דבעי אונס מכח הפשיעה הטעם דמה דבא מכח הפשיעה הוי כולה פשיעה וכנאבד בפשיעה דמי, י"ל ה"ה תחילתו בגו"א וסופו באונס, אם האונס בא מכח הגו"א הוי כולה גו"א וחייב בש"ש, ונקדים עוד כפי' שכתבנו לעיל דטעמא דגרועי גרעי בא להוסיף חיוב וכתבנו בכוונת הרא"ש דמוסיף אף היכא דל"ש את מהימנת כגון רגיל להפקיד כיון דגרע שייך את מהימנת וכנ"ל:

ולפ"ז סובב קושי' הרא"ש דהוי עד המסייע, ותי' דהוי קם לממון, ואולם דינא דהרא"ש אינו ברור כולי האי. די"ל דעיקר לפטור משבועה בא וממילא פטור מממון, ולזה מוכרחים אנו באמת לומר דגרועי גרעי הוי חסרון בשמירה וחייב בעצמותו, ואי דקשה מנ"ל לרבא לחדש דפליגי בתרתי לענין גרועי גרעי ולענין את מהימנת די"ל דדוקא בעילוי' עליה שייך את מהימנת דלא הוי שומר כעד מסייע דהוי נוגע, אבל בגרוע גרעי דמשמע דכל דלא נתברר פטורי דראשון דחייב אף באיכא עדים דלא פשע. ובזה הוי עד המסייע, אע"כ מוכח דס"ל לר"י גם סברת גרועי גרעי ושפיר הוכיח רבא דפליגי בתרתי, ולפ"ז י"ל דאביי ורבא פליגי לשיטתו, והיינו דודאי אם לא אמרינן סברת אין רצוני משום דסתם ב"א שומרים כראוי ממילא אף בגרועי גרעי ליכא לדונו כפושע כיון דסתם בן דעת משמרו כדינא, אלא דהוי בכלל גו"א כיון דהש"ח לא ישמור מגו"א, וא"כ אביי לשיטתי' לא היה מספיק בטעמא דאת מהימנת דיקשה בגרועי גרעי יהיה הב' עד המסייעו דאי נימא מטעם גרועי גרעי הוי פושע הא הוי רק תחילתו בגו"א וסופו באונס כדס"ל לאביי לקמן גבי רועה שהניח עדרו וכו' ומש"ה הוכיח לטעמא דאין רצונו להוי פשיעה ורבא לשיטתי' דס"ל דתלי' הכל אם אונס מכח הפשיעה וגם בתחילתו בגו"א וסופו באונס חייב וכנ"ל, שפיר י"ל הטעם משום את מהימנת, ובגרוע גרעי חייב משום דגרעי והוי תגו"א וסופו באונס, וכיון שכן מבואר סבת ר"ח דקיימא לן כאביי דהטעם דאין רצוני והיינו כיון דקיימא לן כאביי דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב היינו (פליגים דצריפא דאורבנא) דפשע בה ויצאה לאגם קיימא לן כאביי דלא בעי אונס

בא מכח הפשיעה וכמ"ש הראשונים בשם ר"ח והיינו כיון דחזינן דרבה בעצמו השיב לקמן דשמע קול ארי ועל, מוכח דהעיקר כאביי אליבא דרבה שא"צ האונס לבוא מכח הפשיעה, וממילא תחילתו בגו"א וסופו באונס פטור ולא מהני דגרועי גרעי, ומוכח דקיימא לן כאביי בטעמא דאין רצוני ודוק היטב:

ובזה מיושב דברי הרמב"ם דכ' דמיעט בשמירתו פושע הוי אא"כ דיביא עדים שמתה [והיינו באונס מתה כיון דאינו בא מחמת הפשיעה פטור] והקשה למאי צריך עדים הא אם ישבע השומר הב' דמתה יפטור הוא דהא מיירי ברגיל להפקיד דא"י לומר אנת מהימנת, ולענ"ד לפי מ"ש לעיל בכוונת הרא"ש דמפרש דמה דאמר רבא לא מבעי' ש"ש שמסר לש"ח דגרועי גרעי היינו דבזה אף ברגיל להפקיד שייך את מהימנת כיון דא"ז שבועה המוטלת על השומר הב' הוי כאיש אחר, וע"ז הקשה הרא"ש דיהיה השומר הב' עד המסייע והוצרך לת' דקם לממון, והנה י"ל דגם הרמב"ם ס"ל ביסודות אלו כהרא"ש דבשבועה שאין השומר הב' שייך בה ל"ש לומר דישבע, וגם לענין הסברא דהוי משואי"ל לא מהני עד המסייעו דהוי קם לממון, אלא דמ"מ ס"ל להרמב"ם דזה אינו מספיק לפרש כן מה דאמר רבא לא מבעי גרועי גרעי, דהא אמר כן בטעמא דר"י, ור"י לשיטתי' דס"ל בב"ק דבעי ג' פרות א"כ בחד פרה ליכא שבועה עכ"פ, וא"כ מה בכך דאת מהימנת הא ל"ש משואי"ל כיון דהוא דרבנן [דזהו ודאי דוחק לאוקמי בג' פרות] וע"כ הא דאמרי' את מהימנת היינו מטעם דהוי א"י אם פרעתיך וכמ"ש הנ"י בב"ק, וא"כ קשה בגרועי גרעי אמאי חייב הא רבא לשיטתי' דס"ל בב"ק גבי זה אחי דברי עפ"י אחר הוי ברי, וא"כ לא הוי א"י אם פרעתיך דהא השומר הא' טוען ברי עפ"י השומר הב' דהא בגרועי גרעי לא הוי השומר הב' נוגע וכנ"ל, ולזה הוכיח הרמב"ם היסוד דגרועי גרעי הוי פשיע', מש"ה פסק כן הרמב"ם להלכה דהוי פשיעה ואינו פטור אלא במתה אצל השומר הב' דאז פטור מטעם מלאך המות מה לי הכא ומה לי התם, ומ"מ לדינא לא מהני שישבע השומר הב' שמתה, דכיון דאין זו שבועה המוטל עליו א"צ הבעלים להאמינו דהוי כאיש אחר, וממילא הראשון חייב למאי דקיימא לן דלא בעי ג' פרות דהוי משואי"ל ולא מהני השומר הב' להיות עד המסייע, וגם לפ"מ דקיימא לן דברי ע"פ אחר לא הוי ברי, והוי ג"כ א"י אם פרעתיך, מש"ה לא מפטר הא' אלא בהביא עדים דמתה, ואין להקשות דעדיין יקשה כיון דהפי' גרועי גרעי היינו דהוי פושע, מנ"ל להרמב"ם לחדש סברא זו דשבועה דל"ש השומר הב' אין להבעלים להאמינו הא ליכא למימר דזהו סברא פשוטה דהרי רב דס"ל שומר שמסר לשומר פטור אף בגרועי גרע' ע"כ דלא ס"ל כן, וא"כ מנ"ל דר"י פליג בזה עם רב דז"א שפיר דהך סברא פשוטה ומוחלט' והא דרב פוטר היינו דרב לשיטתיה

דלא ס"ל דמחוייב שבועה ואי"ל משלם מש"ה פטור, וגם לאידך סברא הנ"ל בטעמא דהרמב"ם דלא מהני שבועות השומר הב' דא"צ להאמינו כיון דאין מוטל עליו והוי א"י אם פרעתיך י"ל דדוקא לרב דס"ל דמסרי לבן דעת הוי סברא מעליא וליכא פשיעה כלל, ולא אשתעבד נכסיה עד שעת אונסין הוי א"י אם נתחייבתי, אבל למאי דקיימא לן דגרועי גרעי הוי פשיעה מאותו שעה התחיל שעבוד נכסי' והוי א"י אם פרעתיך וכסברת הנ"י בב"ק באופן דגם רב ס"ל דא"צ להאמין בשבועה להשומר הב' עכ"פ בגרועי גרעי, אלא דס"ל דגם בלא שבועה פטור הא' כיון דלא ס"ל משואי"ל שזה מקרי א"י אם נתחייבתי, אבל לדידן חייב מתרי טעמי הא' מח"ש ואי"ל, וב' מטעם דהוי פשיעה וממילא הוי א"י אם פרעתיך ודו"ק:

[באות' הסוגי' ראיתי נדפס בסוף חדושי הר"ן חלוק מסודר מכבוד אאמ"ו הגאון רשכב"ה זצל"ה, ואף שכמעט כל כתוב שמה כבר נזכרו בהמשך הענינים בסוגי' זו, אך מצד ששמה דברים מסודרים, ומעט שינוי, והס' הנ"ל אינו מצוי כ"כ, אמרתי להדפיסו שנית בכאן]:

א) הרמב"ם פ"א מהל' שכירות והוא שלא ימעט בשמירתו וכו' הו"ל פושע וכו' הביא השומר הב' עדים וכו' וביאר הל"מ דהרמב"ם מיירי באונס מיתה דאלו באונס אחר הא קי"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אולם זה קשה דלמה צריך ראיה הא בשבועת שומר הב' מהני כיון דמיירי שם בדרכו להפקיד דל"ש את מהימנת, וכן תמה במ"ל והניח בקושי':

ב) הרמב"ם בפי' המשניות כ' וז"ל וזה השוכר שנותן לו רשות להשאילנה דאל"כ הי' חייב לפי שעיקר אצלנו דשומר שמסר לשומר חייב אא"כ יש עדים שלא פשע בה עכ"ל, וזה תמוה דהא לפי מה דקיימא לן כרבא בטעמא דר"י משום דאת מהימנת ממילא ל"צ לאוקימתא דנתן לו רשות וכדאיתא להדי' בסוגיין לדידי דאמינא את מהימנת ליכא לאתובי כלל, וגם הא אפי' לטעמא דאין רצוני ל"צ לאוקימתא זו לפ"מ דקיימא לן כרבא בפשע ויצאה לאגם ומתה דפטור דאמרי' מלאך המות מה לי הכא וכו', וביותר דדברי הרמב"ם אלו מיני' ובי' סתורים במ"ש דעיקר אצלנו וכו' הא אדרבא כיון דעדים מהני ה"נ מהני אם השוכר הראשון יכול לישבע ול"צ לאוקימתא דנתן לו רשות:

ג) מה דאמרי' בסוגיין במיתה הוא דקנה לה ושבועה כדי להפיס וכו' וזה תמוה למאי צריכי' לומר ושבועה כדי להפיס הא בפשוט' השבועה מדין שבועת השומרים וכי צריכים ליתן טעם לכל שבועת השומרים מטעם להפיס והא בפשוטו גזה"כ היא דצריך השומר לישבע שכדבריו כן הוא ולא מצאתי מי שעמד בזה וד' יאיר עיני:

ד) קושית תוס' בסוגי' ד"ה (דיקא נמי) [דאם כן] דלרב יקשה למאי נקט בניו ובנותיו:
ה) במה דפרכינן ממתניתין דהשוכר פרה מחבירו דל"ל אין רצוני אמאי לא מוקי כפשטא בדרכו של המשכיר להשאיל לזה:
ו) דברי הרא"ש רפ"ק דמציעא שהקשה להסוברים דעד מסייע פוטר משבועה איך אמרי' דשומר שמסר לשומר חייב משום את מהימנת והיינו דהשומר הא' הוי מחוייב שבועה ואי"ל, הא השומר הב' הוי עד מסייע, ותירץ דכיון דמכח א"י לישבע חייב ממון מקרי קם לממון והרמב"ן במלחמות דחה זה דכיון דאיכא עד מסייע מעיקרא לא נתחייב שבועה ולא מקרי א"י לישבע והוכיח מזה דעד מסייע אינו פוטר משבועה, ובפשטא תמוה ואינו התחלה לקושייתם דהא השומר הב' הוי נוגע דמפטר נפשיה ואף בגרועי גרעי דלענין גניבה או אונס לא הוי נוגע מ"מ דלמא נאבדה בפשיעה והב' הוא נוגע:
ז) במה דאמרי' בסוגי' אתון דמתניתו אין רצוני וכו' דמה מהני הא מ"מ מוכח הסברא מדהוצרך ר' אמי לתרץ אליבא לטעמא דאין רצוני מתני' בנתנו לו רשות להשאיל ולא תירץ דמיתה הוי סופו באונס מוכח דס"ל דל"א מה"מ מה לי הכא ואם רבא פליג בזה על ר"א מסברא לימא בקיצור לא סברא ליה לדר"א, ורש"י כתב ומה דניחא ליה לר"א שני לי' הוא מחוסר ביאור ואינו מובן בפשוטו ובאמת סבור הייתי לומר בפשוטו די"ל לפי טעמא דאביי בדר"י משום דאין רצוני, מוכח דר"י ס"ל דל"א מה"מ מה לי הכא דהא פלוגתיי' דרב ור"י בשומר שמסר לשומר בודאי בסתם הוא ל"ש אונס ליסטים מזויין ל"ש אונס מיתה ומדפטר ש"מ מה דס"ל לר"י דחייב גם באונס מיתה מוכח דס"ל דל"א מ"ה מה לי הכא, וא"כ י"ל דתשובת רבא לאביי כך הוא דודאי אלו היה מקום לר' אמי לשנויי דמה"מ מה לי הכא ולא שני ליה כך והיה מוכרח דלא ניחא ליה לר"א מסברא לומר כן הי' מהראוי שלא לחלוק על ר"א אבל באמת י"ל דר"א ניחא ליה ג"כ בסברת מה"מ מה לי הכא אלא כיון דממילא שינויא דר"א רק לטעמא דא"ר ולהך טעמא מוכרח דר"י ס"ל דלא אמרינן מה"מ מה לי הכא, אבל לפי טעמא דידי דאת מהימנת דזה בממילא גם במתה דשמא בפשיעה מתה קיימי' בפשטות הסברא דאמרי' מה"מ מה לי הכא, וביסוד הזה דפלוגתיי' דרב ור"י בסתמא בכל עניני אונס מיושב לי מה דלכאורה קשה קצת דמנ"ל לאביי להמציא פלוגת' חדשה בדרב ור"י אם אמרי' אין רצוני או לא דלמא תרווייהו ס"ל דאמרינן א"ר אלא דרב ס"ל דמה בכך דפשע מ"מ תחלתו בפשיעה וסב"א פטור ור"י ס"ל דתב"פ וסב"א חייב דבזה מצינו ממילא מחלוקת בההיא דצריפ' דאורבני, ולפי הנ"ל ניחא דאביי לשיטתי' דס"ל דמכח הבלא דאגמ' אף למאן דס"ל דתב"פ וסב"א פטור, דמ"מ בזה חייב, וא"כ מדפטר רב גם באונס דמיתה דבזה אלו היה תחילתו בפשיעה

הי' חייב לכ"ע דאמרי' הבלא דבית שני קטלה אע"כ דרב ס"ל דלא הו"ל פשיעה דמסר לבן דעת, והוא נכון לכאורה, ומה דאמר רבא לא מבעי בש"ש שמסר לש"ח דגרועי גרעי, דהיינו בפשוטו דהוי פשיעה אף דמ"מ טעם זה אינו מספיק לחייב במתה לרבא לשיטתי' דאמרי' מה"מ מה לי הכא, מ"מ קאמר דלא מבעי מגרוע גרעי דחייב עכ"פ באונס דלסטים מזויין וק"ל:

ח) הרמב"ן והובא בשיטה מקובצת לפרש במה דאמר רבא לדידכו דמתניתו אין רצוני איכא לאתובי היינו דא"ר הוי גזלן וחייב בכל אונסי' וזה תמוה דהא פשיטא דזה ידוע לאביי דקושי' ר' אבא בר ממל היא רק לטעמא דאין רצוני וע"כ מוכרחים לומר דאביי ס"ל דאין רצוני הוי רק פשיעה ולא גזילה, וא"כ הו"ל לרבא לומר רק דא"ר הוי גזלן דעיקר חסר מן הספר:

ט) שיטת ר"ח הוא בהרא"ש שכ' וקיימא לן כאביי (דאין רצוני) דהא קיימא לן כרבה דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב וזה תמוה כדתמה הרא"ש דאטו רבא ס"ל דתחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור, הא גם רבא מצי סבר דחייב אלא דס"ל דלא הוי פשיעה דמסרה לבן דעת, ובאמת בפשוטו היה נראה די"ל דבוודאי מסתבר יותר טעמא דר"י כדאביי משום דא"ר דבזה אפי' עדים לא מהני כי מסתימת ר"י דאמר שומר שמסר לשומר חייב בפשוטו מיירי אף במברר בעדים אלא דרבא הוכרח לנייד מטעם זה דלשיטתו דס"ל דאמרי' מה"מ מ"ל הכא א"כ אין מספיק מטעם דא"ר דמ"מ אמאי חייב באונס מיתה וכנ"ל לזה הוצרך לטעם אחר דאת מהימנת. וא"כ י"ל דדברי ר"ח הכי מתפרשי' דכיון דקיימא לן כרבה דתחילתו בפשיעה וסב"א חייב, והיינו דגם בפשע ויצאת לאגם ומתה דקיימא לן כאביי אליבא דרבה וכמ"ש הראשונים בשם ר"ח (ומדוקדק הלשון דקיימא לן כרבה אמאי תלי לה בדרבה הלא להדי' פסקינן גבי צריפא דאורבני והלכתא תחילתו בפשיעה וסב"א חייב אלא דבוודאי דכוונתו אפילו באונס מיתה ותלי לה בדרבה כיון דאביי אמר כן משמיה דרבה, וביותר י"ל כיון דמוכרח כן מדברי רבה עצמו במה דמשני בההיא דרועה דהניח עדרו בשמע קול ארי' ועל, הרי דבלא"ה חייב אף דהתם אין האונס מחמת הפשיעה וכמ"ש הרי"ף מש"ה ס"ל לר"ח דכן ההלכה) ממילא ראוי לפסוק כאביי בטעמא דא"ר דרויחא יותר דגם רבא לא היה נייד מזה רק לשיטתו א"א בטעם זה וכנ"ל וק"ל:

י) ובדרך חידוד אמרתי בהקדם דברי הנ"י ר"פ הגוזל ומאכיל על הסוגי' דהתם אמר רבא היתה לו פרה שאולה ומתה וכו' דקיימא לן כאיכא דמתני לה אסיפא אבל ברישא גם בהניח להם אביהם אחריות נכסי' פטור דמשעת אונסי' הוא דנתחייב ולא נשתעבדו

הנכסי' בחיי אבוהן, והא דבסיפא בטבחוה ואכלוה חייבי' היינו דבסמוך למיתה דלא פקיד דפקדון הוי בכדי שלא יסברו ששלהם הוי ויאכלוהו, מאז הוי פשיעה ומעידן דפשע נשתעבדו נכסי', מזה כ' הנ"י ללמוד בשואל חמור לרכוב עליו שלוחו ומתה ולא נודע אם באונס ואם מחמת מלאכה דפטור דהוי כאומר א"י אם נתחייבתי אבל בשואל חמור סתם ומסר לשלוחו לרכוב ומתה וא"י אם בפשיעה או לא בזה חייב דהוי א"י אם פרעתיך דמיד כשמסר לשלוחו הוא פושע עליו דאין השואל רשאי להשאיל ואשתעביד נכסי' עכ"ל, ודרך גרירא נבאר לשון הזהב של הנ"י במה שכ' והספק אם בפשיעה או לא הא בשואל קיימי' דאף באונסי' חייב והו"ל למינקט וא"י אם באונס אם מתה מחמת מלאכה, ואמרתי דהרי צריכים להבין דאמאי ברישא במתה פטורים הא בגוונא דסיפא אם היורשים מודים דלא ידעו שהיא של אחר ומתה ג"כ לחייבו דהא אשתעבד נכסי' בחיי אביהן דפשע ולא פקיד דפקדון היא, ולזה צ"ל דהשיעבוד נכסי' מעידן דפשע היינו רק לענין אם תאבד בפשיעה זו ובספק הוי א"י אם פרעתיך אבל אם לא נאבדה בפשיעה זו ליכא שיעבוד נכסי' ואף מ"מ אם נאנסה תוך הפשיעה למה דקיימא לן דתחילתו בפשיעה וסב"א חייב וע"כ משום דכולה שם פשיעה עליו ממילא הוי כנאבד בפשיעה ואשתעבד נכסי למפרע מעידן דפשע, וא"כ רבא לשיטתו דס"ל דבתחילתו בפשיעה וסב"א מיתה דפטור דאמרי' מה"מ מה לי הכא, מש"ה ברישא במתה פטור, דהא לא נאבד בפשיעה זו ואין שם פשיעה עליו דהא ש"ח כה"ג פטור אלא דבאנו לחייב עליה דשואל חייב באונס, בזה כיון דאין שם פשיעה עליו נתבטל השעבוד נכסי' של התחלת פשיעה ומתחיל החיוב מעידן האונס כאלו לא פשע, והוא נכון בסברא בעזה"י, וכיון שכן מדוקדקים דברי הנ"י דאלו לא הי' ספק שפשע והיינו יודעי' דלא היה פשיעה רק דהספק אם נאנסה דמתה כדרכה או מתה מחמת מלאכה בזה הי' מקרי א"י אם נתחייבתי דהא אף אלו ידעי' דמתה כדרכה לא הי' חיוב מעידן פשיעה דהיינו כשמסר לשלוחו דהא לא נאבדה בפשיעה זו דהא קיימא לן מה"מ מה לי הכא, וכיון דהחיוב רק משעת אונסי' ממילא בספק שמא מתה מחמת מלאכה הוי ספק בעיקר החיוב לזה נקט דוקא בספק פשע ודו"ק:

יא) והנה ביסוד דברי הנ"י אלו דכ' דמעידן דפשע דמסר לשלוחו הוי פשיעה, קשה לכאורה הא אנן קיימא לן דלא אמרי' אין רצוני ולא הוי פשיעה, הן אמת די"ל דבנידון הנ"י הוי גרוע גרעי דהא השליח הוי לבעליו רק ש"ח או ש"ש דהא אינו עוסק במלאכת עצמו, אבל לקושטא דמלתא לא נ"ל כן דלישנא דהנ"י דמיד שמסר לשלוחו הוא פושע דאין השואל רשאי להשאיל, והרי דין זה דאין השואל כו' הוא אף בלא גרעי' וגם סתם

שלוחו משמע שלוחו בשכר ובזה אני מסתפק לומר דשואל שמסר לש"ש לא מקרי גרועי גרעי' דהא ש"ש חייב על הכל זולת אונס ולענין אונס ל"ש דהשואל משמר יותר מש"ש דבענין אונס ל"ש שמירה אלא דהתורה חייב' להשואל באונסי' כיון דכל ההנאה שלו הוי כקם לי' ברשותו אבל לא מחמת שמחויב לשמור אף מאונסי' אף דלהדי' כ' הרמב"ם והש"ע דשואל שמסר לש"ש מקרי גרועי גרעי י"ל דהרמב"ם ס"ל כהסוברים דש"ש פטור בגניבת אונס כגון שעשה מחיצת ברזל או שטמנו בקרקע עמוק אף שלא הי' בעצמו שומרו ממש, וכן נראה דעת המחבר בסי' ש"ג סעיף ב' להלכה, מש"ה י"ל דשואל שומר יותר מש"ש דשומרו תמיד בעצמו ממש, אבל הנ"י לשיטתי' דפסק בפרק המפקיד (דף פ"ה ע"ב) דכל גניבת אונס חייב ואינו פטור רק בשמרו בעצמו ובא לסטים מזויין ולא היה יכול להציל, וא"כ אי אפשר לשואל לשמור יותר ולא מקרי גרועי גרעי' וק"ל, וצ"ל דס"ל להנ"י אף דלא הוי פושע גמור מ"מ כיון דעשה שלא כהוגן דהא לכתחילה אין השואל רשאי להשאיל, מתחיל השיעבוד נכסים, אבל צריכים להבין דמנ"ל להנ"י לומר דבר חדש כזה:

יב) ונראה דהא צריכים להבין אמאי לא כתב הנ"י בקיצור לחייב משום דהוי ספק אם פשע הוי מחויב שבועה ואי"ל משלם דנהי דברישא דהנ"י בשאל לרכוב שלוחו י"ל דלא מחייב משום משואי"ל דמקרי לא הו"ל למידע, מ"מ באידך גוונא בשאל סתם ומסר לשלוחו למאי צריכי' לבא מדין א"י אם פרעתיך, הא בזה בפשוטו חייב משום מחויב שבועה ואי"ל דבזה ל"ש לא הו"ל למידע דהוא בעצמו גרם לזה במה דמסרו לאחר כמו דקיימא לן בשומר שערבן עם פירותיו דלא מקרי לא הו"ל למידע, ובפרט הכא דעשה שלא כהוגן במה דמסרו לשלוחו פשיטא דלא מקרי לא הו"ל למידע, וא"כ בלאו טעמא דא"י א"פ הוא מתחייב מדין מחוייב שבועה ואיל"מ ונ"מ אפילו לדינא אם ידעי' דלא נאבדה בפשיעה והספק רק אם מתה כדרכה או מחמת מלאכה דמטעמא דא"י א"פ דפטור וכנ"ל ומטעם משואי"ל גם בזה חייב, ובהכרח צ"ל דהנ"י אזיל בשיטות הרמב"ם והש"ע בסי' רצ"ה דעיקר שבועות שומרי' רק שאינו ברשותו ואינך הוו גלגולי', וא"כ בגוונא דהנ"י מיירי דהבהמה מוטלת מתה בפנינו וליכא כלל שבועת השומרים מש"ה צריך לדון מדין א"י א"פ, וכיון שכן נ"ל דהיה קשה להנ"י איך אמר רבא את מהימנת דסתמא קתני אף במוטלת מתה לפנינו, וגם מלשון שומר שמסר לשומר חייב משמע דצריך לברר כל פטור דילי' והיינו נאנסה והא אף במברר בעדי' דמתה אף אם הוא ספק אם בפשיעה תו ל"ש את מהימנת דהא ליכא עוד שבועת השומרים, אע"כ מוכח דאת מהימנת לאו מדין מחויב שבועה ואי"ל הוא אלא כיון דאידך לא מהימן לי' א"כ הוי ספק

וממילא הוי א"י א"פ ואף דלפי העיקר כלישנא בתרא דבב"ק הנ"ל דס"ל לרבא דמעידן אונסי' הוא דחייב מ"מ מקרי א"י א"פ כיון דבעידן דמסר לשומר השני ועשה שלא כהוגן אשתעביד נכסי' אף דרבא לא ס"ל דאין רצוני אעפ"כ מקרי א"י א"פ א"כ דברי הנ"י ממש מפורשים ומוכרחים וק"ל:

יג) ולפ"ז י"ל דהר"ח ס"ל ג"כ בזה היסוד כהנ"י דעיקר שבועת השומרים הוא אינו ברשותו וא"כ ע"כ טעמא דאת מהימנת הוי מדין א"י א"פ, אלא במה דס"ל להנ"י דאף אם א"ר לא הוי פשיעה מ"מ כיון דעשה שלא כהוגן מקרי א"י א"פ זהו לא ס"ל להר"ח אלא כפי הסברא הפשיטה דדוקא מעידן דפשע פשיעה גמורה אשתעביד נכסי', וא"כ יקשה על רבא דמה בכך דאת מהימנת הא הוי כא"י אם נתחייבתי, אע"כ דרבא ג"כ ס"ל כאביי דאין רצוני הוי פשיעה אלא דזה לא היה מספיק דהא ר"י סתם אמר שומר שמסר לשומר חייב אף במתה ולרבא לשיטתו בתב"פ וסב"א מתה לכ"ע פטור, ולזה הוצרך להוסיף את מהימנת והיינו אף במתה מ"מ דילמא מתה בפשיעה דאת מהימנת וכו' וכיון דבעידן דמסר לשומר הב' פשע משום אין רצוני ממילא במתה וספק בפשיעה הוי א"י א"פ, וכיון שכן דגם רבא ס"ל כאביי דא"ר, ממילא למה דקיימא לן כאביי אליבא דרבא דתב"פ וסב"א גם באונס מיתה חייב, בטעמא דא"ר לחוד מהני והיינו ממש כאביי ודוק:

יד) והנלע"ד דלכאורה יש להקשות במתני' דקתני ישבע השוכר הא א"י לישבע דהשואל לא שלח בו יד, ובפשוטו היה מקום לומר לשיטות התוס' והרא"ש דעיקר שבועת שומרים שאינה ברשותו ושלא פשע אבל שלא שלח בו יד הוי רק גלגול, א"כ להסוברים דבגלגול לא אמרי' משואיל"מ ניחא, דזהו בעי' שישבע השוכר שמתה כדרכה דאלו לא ידע איך מתה היה הדין דמשואיל"מ, אבל בנשבע שמתה כדרכה מהני דאף דא"י לישבע שלא שלח השואל בו יד, כיון דהוי רק גלגול שבועה פטור, אולם עדיין קשה להסוברים דבלא הו"ל למידע לא אמרי' משואיל"מ אם כן לפי מה דמוקי בנתנו לו רשות, אמאי קתני ישבע השוכר שמתה כדרכה הא אף אם א"י איך מתה יהיה פטור, גם לשיטת הנ"י הנ"ל אשר בארנו כוונתו דעיקר השבועה אינה ברשותו, אבל שלא פשע הוי ג"כ גלגול א"כ אין הפרש בין שבועת שלא פשעתי בין שלא שלח בו יד, א"כ ממה נפשך כיון דבעי' שישבע שמתה כדרכה משמע דאלו אינו יודע היה חייב א"כ גם בא"י אם שלח בו יד יהיה חייב, אח"כ מצאתי שהקשה כן בהריטב"א. ותירץ דשל"י דשואל אינו מחייב להשוכר לשלם כיון דהשמירה היה הכל כהוגן, ושל"י הוא ענין בפני עצמו מגזה"כ וכיון דהשוכר בעצמו לא שלח יד הוא פטור עיי"ש, אמנם בהרא"ש בסוגיא גבי את מהימנת

כ' בהדיא דאם של"י הוא עיקר השבועה בעי' שיביא עדים דהשומר הב' לא של"י, הרי דלא כהריטב"א וא"כ יקשה כנ"ל:

טו) ולזה נלע"ד דבאמת גם אם א"י אם מתה כדרכה הוא פטור אם מוטלת בפנינו מתה דליכא כאן שבועת השומרים להנ"י הנ"ל ואף אם אינה לפנינו מ"מ סגי בנשבע שמתה אף שא"י איך מתה אם אמרינן משואיל"מ ובפרט למה דמוקמי' בנתנו לו רשות דמקרי לא הו"ל למידע, וגם כיון דנתנו לו רשות להשאיל לו ולא שייך את מהימנת ממילא כיון דהשואל צריך לישבע שאינה ברשותו דאף דמשלם מ"מ צריך לישבע מדרבנן דשמא עיניו נתן בה והוא מהימן לבעלים בשבועה זו ממילא ליכא על השוכר עיקר שבועה ואין כאן שבועת שומרים להנ"י הנ"ל, וגם מדין א"י א"פ אין לחייבו דכיון דלא פשע כלל ועשה כהוגן במה דמסרו לאחר דהא מיירי בנתנו לו רשות והוי א"י אם נתחייבתי אלא הטעם דבעי' שידע שמתה כדרכה, כיון דרוצה השוכר לקבל התשלומים מהשואל ומטעם דקני לה במיתה והיינו במתה כדרכה אבל אלו לא מתה כדרכה לא קני לה וא"כ בטוען א"י הוי כטוען ספק בקנין אם קני לה מש"ה צריך שיאמר ברי לי שמתה כדרכה ואף דא"י אם השואל שלח בו יד י"ל כיון דמעשה הקנין בפנינו במה שאומר ברי דמתה כדרכה וזהו עיקר הקנין ואנו באים לבטל הקנין מחמת ענין אחר דשמא שלח בו יד זה לא מקרי ספק בקנין והוא נכון בסברא בעזה"י:

טז) ועדיין צריך ביאור דנהי דבעי' שיטעון השוכר ברי שמתה כדרכה דלא יהיה כטוען ספק בקנין, אבל מ"מ אמאי צריך לישבע הא שבועה שלא פשעתי הוי רק גלגול, והא בנתנו לו רשות דמהימן השואל בשבועה שאינה ברשותו וליכא כאן עיקר שבועה על השוכר, ולזה צ"ל דנהי דמדינא א"צ לישבע שלא פשע היכא דליכא עיקר שבועה מעלמא, זהו רק בבא לפטור עצמו אבל לקבל התשלומים מהשואל ויעשה סחורה בפרתו של בעלי' מאד יצר להבעלים בזה ותקנו חז"ל שבועה זו לברר דבריו להפיס דעתו של הבעה"ב, ואף כיון דנשבע שמתה כדרכה ויש ממילא גלגול שלא שלח בו יד וא"כ ראוי לדון בו משואיל"מ להסוברים דבגלגול אמרי' משואיל"מ גם אפילו בלא הו"ל למידע, מ"מ כיון דשבועה זו להפיס הוי רק דרבנן והוי הגלגול ג"כ דרבנן ובשבועה דרבנן לא אמרי' משואיל"מ, וזהו דדייק הש"ס ושבועה זו להפיס ומיושב הקושי' באות ג' ודוק היטב:

יז) ולפ"ז מיושב הקושיא באות ז', דתשובת רבא לאביי כך היה דלדידי דטעמא דאת מהימנת ליכא לאתובי כלל, ולזה אני אומר דמה דמשני ר"א בנתנו לו רשות להשאיל היינו מכח קושי' אחרת דאלו בלא נתן לו רשות מה מהני דישבע שמתה כדרכה הא

מ"מ א"י אם השואל שלח בו יד ונימא משואיל"מ לזה מוקמי בנתנו לו רשות ומקרי לא הו"ל למידע, או דבנתנו מהני שבועת השואל שאינה ברשותו, וליכא על השוכר מדינא שום שבועת השומרים אלא דבעי' דישבע שמתה כדרכה להפיס דעת של בעה"ב והשבועה זו והגלגול שלא של"י הוי דרבנן דלא אמרי' משואיל"מ, וזהו דדייק רש"י ור' אמי מאי דניחא ליה משני היינו דמה דניחא ליה לר"א לשיטתו דס"ל משואיל"מ בפרק ז' דשבועות הוצרך ממילא לאוקמי בנתנו לו רשות וק"ל:

יח) ולפ"ז י"ל דהן הן דברי הרמב"ם בפי' המשניות דמיירי בנתן לו רשות דבלא"ה הוא חייב והיינו מטעם דסתמא קתני אף היכא דאין הבהמה מוטלת מתה לפנינו דבזה על השוכר עיקר שבועה שאינה ברשותו ומחויב בגלגול שלא של"י וכיון דבזה אי"ל מחויב לשלם, והא דלא מהני שבועת השואל שאינה ברשותו היינו דבלא נתנו לו רשות יכול לומר את מהימנת וזהו דדייק הרמב"ם דהעיקר אצלנו דשומר שמסר לשומר חייב אא"כ מביא עדים דלא פשע הרי דשבועתו לא מהני דאת מהימנת וא"כ בלא נתנו לו רשות לא מהני שבועת השואל דאינה ברשותו והיה מחוייב השוכר לישבע כן ושוב הוי על הגלגול דשלא שלח יד מחויב שבועה ואי"ל, וזהו דדייק עוד אא"כ מביא עדים שלא פשע בא להורות דעדים שנאבדה לחוד לא מהני אלא עדים שלא פשע וע"כ אף במקום דליכא עיקר שבועה דאינה ברשותו ליכא שבועת שלא פשע והטעם משום דהוי א"י א"פ וכנ"ל, וא"כ בלא נתן רשות הוי א"י א"פ במה דא"י אם השואל שלח בו יד ולזה בעי' דנתנו לו רשות וכיון דלא עשה שלא כהוגן הוי א"י אם נתחייבתי, באופן דמב' טעמים בעי' שנתן לו רשות וכנ"ל והוא כפתור ופרח בעזה"י:

יט) ומעתה נבא ליישב הקושי' באות ו' דהנה בסוגי' קשה, לכאורה במה דאמר אביי ולטעמא דר"י ל"מ בש"ש שמסר לש"ח משמע דאף במקום שלא שייך אין רצוני הוי פשיעה מטעם גרעי' ונ"מ בדרכו להפקיד, ובזה יקשה דמנ"ל לאביי לעשות ב' פלוגתות בין ר"י לרב דלמא גם ר"י ס"ל דגרועי גרעי לא הוי פשיעה אלא דבין בעלויי' עליי' ובין בגרועי גרעי חייב רק מטעם אין רצוני ובדרכו להפקיד אף בגרועי גרעי פטור, ובזה אפשר לדחוק דבאמת בדרכו להפקיד גם בגרועי גרעי פטור ואך מה דאמר אביי לא מבעי' דבגרועי גרעי היינו דבזה בוודאי שייך אין רצוני דשומר בחנם לא ישמור כמו ש"ש אלא דאף בעלויי' עליי' אמרי' א"ר, ודוחק:

כ) וביותר י"ל דהנה בתוס' (דף צ"ג ע"ב) הוכיחו מסוגי' דהתם דבתחלתו בגו"א וסב"א פטור מדאמר אביי א"ה תחילתו בפשיעה וסב"א משמע דאלו מוקמי בעל בעידנא דעיילי אינשי היה ניחא וע"כ משום דתחלתו בגו"א וסב"א פטור, ולענ"ד יש לדחות ראייתם,

דהנה בתוס' שם הקשו דמה הקשה אביי תחילתו בפשיעה וסב"א הא בעינן דהאונס בא מחמת הפשיעה ותירצו דמקרי בא מחמת הפשיעה דשמא היה מקיים גם את הארי וכו' או שהיה מוליכה למרעה אחר, וכתבו דכן מוכח מדקתני אין אומרים אם היה שם היה יכול להציל והיינו מכח גם את הארי וכו', ביאור דבריהם דע"כ אין כוונת הברייתא בפשוטו אין אומרים אלו היה, היינו דאין מחייבי' אותו מספק דשמא יכול להציל אלא דאומדי' אותו דבעי' שיודעים דהיה יכול להציל, דהא באמת גם מספק ראוי לחייב כמו בכל שומר דמספקא לי' אם נאבד בפשיעה, אע"כ דהכי קאמר אין אומרים דלא מהני דאף בא"י להציל מ"מ אולי היה יכול להציל והיינו ע"י גם את ארי וכו', והנה הא דבאמת שומר חייב בספק פשיעה אם מטעם דהו"ל מחויב שבועה ואי"ל, אם מטעם דא"י א"פ וזהו בעל בעידנא דלא עיילי אינשי דבזה מקרי הו"ל למידע וגם כיון דפשע ואשתעביד נכסי' הוי א"י א"פ, אבל אם נימא דמיירי בעל בעידנא דעיילי אינשי וביכול להציל חייב משום דש"ש צריך לשמור יותר, מ"מ כיון דלא פשע לא אשתעבד נכסי' ומקרי א"י אם נתחייבתי, וגם מקרי אפשר לא הו"ל למידע, וא"כ שטת הסוגי' הכי מתפרש דאביי הכי אמר דבשלמא אם מיירי בעל בעידנא י"ל הא דלא מחייב משום תחלתו בגו"א וסב"א די"ל דלא בא האונס מחמת הפשיעה ואין סברא כלל לומר דשמא היה מקיים גם את הארי, ואי מדקתני בברייתא אין אומרים, י"ל בפשוטו דאין אומרים היינו דאין מחייבי' מספק דבעי דידעינן דהיה יכול להציל דהוי א"י אם נתחייבתי אבל למה דמוקי בעל בעידנא דלא עיילי אינשי, וממילא בספק חייב דהוי א"י א"פ וע"כ הא דקתני אין אומרים היינו דלא תימא דאף בודאי א"י להציל חייב משום דשמא היה מקיים גם את הארי. ומוכח דיש סברא לומר כן לזה פריך א"כ תתב"פ וסב"א דמקרי אונס מחמת הפשיעה ודוק:

כא) ולפ"ז אם אמרי' דתחלתו בגו"א וסב"א חייב ניחא שמעתתי' והיינו דשפיר אמר אביי לא מבעי' וכו' והיינו דגרועי גרעי אף בדרכו להפקיד חייב. ולא מקרי ב' פלוגתות עם רב. והיינו דאם תחלתו בגו"א וסב"א חייב ע"כ הא דאמר רב דגם בגרועי גרעי פטור דמסריה לבן דעת היינו דסתם בני אדם משמרים מהכל אף יתר מחיובם כמ"ש תוס' שם. ולפ"ז ממילא לר"י דס"ל דאין רצוני והיינו ע"כ דאין מוחזקים לסתם בנ"א דשומרים היטב. וא"כ אף בדרכו להפקיד אינו הכרח דהבעלים מחזיקים אותו לשמור יותר מחיובו. וממילא בש"ש שמסר לש"ח יכולים הבעלים לומר שישמור רק כפי חיובו והוי תחלתו בגו"א וסב"א דחייב ולא הוי פלוגתא חדשה דממילא כן הוא וק"ל:

כב) וביותר י"ל דאף בעלוייה עלייה י"ל דהראשון ש"ש ומסר לשואל או לש"ש אחר דחייב אף שדרכו ליתן לזה בשכר ולשאלו. והיינו דמכח דרכו להפקיד רק ראי' דהבעלים מחזיקים לשומר זה דמשמר מפשיעה. דלמי שאינו משמר בפשיעה אין נותנים כלל לשמור, אבל מ"מ אין ראיה דמחזיקים אותו ששומר הרבה אפילו יותר מפשיעה דמה שמסר לו כמה פעמים לשמור בשכר ולשאלו אפשר דהיה סגי לבעלים בשמירה פחותה דהיינו מפשיעה וגם בחנם היו מוסרים לו אלו רצה לשמור בלא שכר. ואם כן בש"ש שמסר להש"ש יכולים הבעלים לומר איני מחזיק להשני ששומר הרבה רק מפשיעה ותמיד כשהייתי מוסר לו היה רצוני רק בשמירה מפשיעה אבל עתה היה רצוני לשמור גם מגנבה ואתה מוחזק אצלי בכך אבל לא השני והוי תחלתו בגו"א ולפ"ז מיושב הקושיא באות ה' דאף בדרכו להשאיל לזה מ"מ הוי תחלתו בגו"א וכנ"ל:

כג) אמנם עדיין התמי' במק"ע על רבא במה דאמר לא מיבעי' ש"ש שמסר לש"ח דגרועי וכו' הא וודאי לענין את מהימנת אין חילוק בין גרועי גרעי לעלוייה עלייה אע"כ דגרועי גרעי היינו דהוי פשיעה וממילא נ"מ דאף במביא עדים לא מהני ובזה יקשה כנ"ל כיון דרב ודאי ס"ל דלא הו"ל פשיעה מנ"ל לרבא דפליגי רב ור"י בתרתי בסברת פשיעה דגרועי גרעי ובסברת את מהימנת דלמא לכ"ע לא הוי פשיעה וטעמא דר"י בין בעלויה בין בגרעי רק מטעם את מהימנת, והיא קושיא חזקה לכאורה:

כד) ולזה נלענ"ד ענין חדש, והיינו דזה ודאי אם שומר שטוען נאנסה ורוצה שאיש אחר ישבע בכך שנאנסה אף דהבעלים דרכם להפקיד אצל זה האחר ומאמיני' מ"מ א"צ לקבל שבועתו כיון דאינו הבע"ד על שבועה זו וא"י לעשות שליח שישבע אחר בשבילו וזה פשוט. ואם כן י"ל דהכי אמר לא מבעיא בש"ש שמסר לש"ח דגרועי בזה אף היכא דל"ש את מהימנת כגון בדרכו להפקיד מ"מ כיון דש"ח שבועתו רק שלא פשע אבל שלא נגנבה אלא דנאנסה א"צ לישבע והוי לגבי שבועה זו כאינש דעלמא וא"צ הבעלים לקבל שבועתו בזה ודוק:

כה) ואף דלכאורה עדיין אינו מיושב דהא מ"מ חזינן דרב לא ס"ל זה דהא רב פוטר גם בגרועי גרעי וע"כ דמ"מ מקרי שייך בגווה כיון דהוא ג"כ שומר א"כ מנ"ל לרבא דר"י פליג בזה דלמא פליג רק מטעם את מהימנת. ולזה י"ל דרבא ס"ל בסברא פשוטה דלגבי שבועה זו מקרי אינש דעלמא אלא דרב ס"ל דמה בכך דאין השומר הא' יכול לישבע הא רב לשיטתו דס"ל בפ"ז דשבועות דלא אמרי' משויל"מ:

כו) ולפ"ז מיושב קושית תוספות באות ד', דהנה בפשוטו אין התחלה לקושייתם די"ל דלאביי גם רב ס"ל דאמרי' את מהימנת אלא דפלוגתייהו בעיקר החיוב ופטור במברר

בעדים ולא איירי מדין נאמנות וא"כ י"ל דמתני' קתני בניו ובנותיו דבזה הדיוק דבגדולים אפילו בלא בירור פטור דל"ש את מהימנת דע"ד בניו ובנותיו מפקיד. אבל בגדולים דעלמא חייב מטעם את מהימנת. וצ"ל דקושייתם לרבא אליבא דרב דע"כ לא ס"ל את מהימנת וכו' ולפי הנ"ל ג"ז לק"מ די"ל דגם לרבא ס"ל לרב סברת את מהימנת אלא דמ"מ פטור לרב לשיטתיה דס"ל דלא אמרי' משואיל"מ וא"כ י"ל דמוקי מתני' זו כר' אמי דס"ל משואיל"מ מש"ה בעי' דוקא בניו דבזה הגדולים פטורים בלא עדים אבל באחר חייב דאת מהימנת, ואין זה דוחק דכ"כ תוס' בב"מ בסוגיא דשאלה ושכורה ליישב לשמואל דס"ל מנה לי בידך והלה אומר א"י פטור וגם ס"ל דלא אמרינן משואיל"מ א"כ יקשה לדידיה מתני' דשאלה ושכורה ותירצו דשמואל מוקי למתני' כברייתא דרב אמי דאמרינן משואיל"מ וא"כ ה"נ י"ל בסוגיין לרב וק"ל:

כז) ולפ"ז מיושב הקושיא באות וי"ו, דקושית הרא"ש הכי הוא דאיך אמר רבא לא מבעיא בגרועי גרעי והיינו אף בלא סברת את מהימנת כגון בדרכו להפקיד מ"מ כיון דהש"ח לא שייך בשבועת נאנסה הוי כאינש דעלמא בזה יקשה כיון דשבועת שלא פשע דשייך בגוויה מהני שבועתו והוי כנשבע הראשון שלא פשע וא"כ טענת הבעלים רק שמא נגנבה, ובזה לא הוי נגיעה ולהוי עד המסייע, גם י"ל בפשוטו דהקושיא בגרועי גרעי כיון דלאו מטעם פשיעה הוא וכנ"ל א"כ מדאמר ר"י סתם שומר שמסר לשומר חייב משמע דצריך לברר בעדים כל פטורא דיליה והיינו שנאנסה, ואמאי במביא רק עדים שלא פשע מהני דלענין חשש גניבה הוי השני עד מסייע דבזה אינו נוגע ודוק היטב:

כח) ומעתה נבא לתרץ הקושיא באות ט', דהנה יש לי בפשטא תמיה עצומה על הרי"ף למה דס"ל דלאביי אף אם אין האונס מחמת הפשיעה חייב, א"כ הא דקתני הוחמה פטור היינו כמ"ש התוס' בשיטת הרי"ף דהוחלקה לא הוי פשיעה. לפ"ז ממילא מוכח מה דמשני התם רבה (והרי"ף גרס רבא) בהכישה נחש לא דהיינו דלא היה ידוע תחלה דמצוי שם נחשים דא"כ אמאי חייב הא הוי אונס ותחלתו בפשיעה ליכא כיון דהוחלקה לא הוי פשיעה, וע"כ היינו דהיה ידוע שמצוי שם נחשים והא דנקט מהר לבקעה אורחא דמלתא קתני כמ"ש תוס' להדיא שם, והרי הרי"ף כ' עלה דהכישה נחש דאמר ליה אלו לא שנית לא מטאי לה האי הזיקא, משמע להדיא דמדין תחלתו בפשיעה וס"ב אתינן דהאונס בא מחמת הפשיעה דאלו לא שנית היינו שלא היה פושע שלא היה מוליכה בהר לא הוי מטא האי הזיקא דנחש דהא שם לא הוי נחש ולדעתי א"א דרך אחר בהרי"ף דאלו מיירי שידע שיש שם נחשים והוי פשיעה לגבי נחש למאי צריך להרי"ף להאריכות אילו לא שנית וכו' הרי מוכח דהרי"ף ס"ל דהוחלקה הוי פשיעה וא"כ ישאר הקושיא

לאביי דס"ל דתב"פ וסב"א חייב אף אם אין האונס בא מחמת הפשיעה אמאי פטור בהוחמה, ודוחק לומר דאביי ורבא פליגי בהא אי הוחלקה הוי פשיעה:

כט) ונלע"ד דהנה כבר כתבנו דתוס' הוכיחו מדאמר אביי א"ה תב"פ וסב"א הוא מוכח דתחלתו בגו"א וס"ב דפטור, ולענ"ד לשיטת הרי"ף אין ראיה כן לדינא והיינו די"ל דתליא בזה דלאביי לשיטתו דס"ל דאף אם אין האונס מחמת פשיעה חייב וע"כ הטעם דמעידן דפשע כבר אשתעבד נכסיה, א"כ יש לחלק דדוקא בפשיעה משתעבד כיון דדרך שתאבד מתחיל מיד השעבוד אבל בתחלת גו"א לא אשתעבד נכסיה. אבל לרבא דס"ל דבעי' האונס בא מחמת הפשיעה א"כ ע"כ אין הטעם דמעידן דפשע נעשה בע"ח וכקם ליה ברשותיה דמי דא"כ אף בלא בא מחמת הפשיעה יתחייב. אע"כ דהטעם כיון דהאונס בא מכח הפשיעה נגרר אחר הפשיעה והוי כולו בפשיעה דמה שבא מכחו הוי כמו הפשיעה עצמה א"כ ה"נ בתחלתו בגו"א וסב"א הבא מכח הגו"א חייב דכולו גו"א מקרי. והיא סברא נכונה. א"כ מיושבים דברי הרי"ף דלאביי שפיר הוחמה פטור. דהוחלקה לא הוי פשיעה רק גניבה ואבידה וכמ"ש מהרש"א בכוונת דברי התוס' אליבא דהרי"ף ולאביי תחלתו בגו"א וסב"א פטור אבל רבא שפיר משני בהכישה נחש אף שלא היה ידוע שיש שם נחש מ"מ לרבא כיון דהיה תחלתו בגו"א לענין הוחלקה וסופו באונס חייב ושפיר כ' הרי"ף דא"ל אלו לא שנית. והוא נכון באמת בעזה"י:

ל) ולפ"ז י"ל ליישב דברי ר"ח והיינו דמה שהקדמנו בכוונת הרא"ש באות כ"ד דגרועי גרעי לאו מדין פשיעה הוא אלא מטעם כיון דהש"ח לא שייך ואינו מוטל עליו שבועה שלא נגנבה הוי כאינש דעלמא. זה לא ס"ל לר"ח די"ל דס"ל דעד מסייע פוטר משבועה וגם ס"ל כהרמב"ן דבמקום עד מסייע לא מקרי מחוייב שבועה ואי"ל דמעיקרא לא נתחייב בשבועה ולזה היה קשה לו דאם איתא דגרועי גרעי מטעם חסרון השבועה. הא כיון דעדיין לא היה ס"ל את מהימנת ממילא לענין שבועה שלא פשע מהני שבועת השומר הב' ולגבי נאנסה לא הוי נוגע והוי עד מסייע. אע"כ דגרועי גרעי הוי פשיעה. ומה דהקשינו דמנ"ל לרבא דפליג ר"י בזה על רב י"ל דלדברינו לק"מ דבטעמא דאת מהימנת אינו מספיק רק בעלויי' עלייה דהשני הוי נוגע לפטור עצמו אבל בגרועי גרעי דמשמע דחייב אא"כ מביא עדים על כל פטורא דיליה ואמאי בעדים שלא פשע ג"כ מהני דאזי אין הב' נוגע והוי עד מסייע אע"כ דבגרועי גרעי חייב משום גרעי בעצמותו דהוי פשיע':

לא) ולפ"ז י"ל דאביי ורבא לשיטתייהו דאביי הכריח דטעמא דר"י משום דאין רצוני הוי פשיעה דאי מטעמא דאת מהימנת, קשה התינח בעלוייה עלייה דהוי הב' נוגע אלא בגרועי גרעי בעדים שלא פשע יהיה מהני דהוי הב' מסייע, ואי דבגרועי גרעי חייב מצד

עצמותו דגרעי הוי פשיעה. ז"א דאם לא נאמר דא"ר הוי פשיעה וע"כ משום דסתם בן דעת משמר כראוי א"כ ממילא בגרוע גרעי לא הוי יותר רק תחלתו בגו"א דהשני ישמור רק כפי חיובו מפשיעה, ואביי לשיטתיה דתחילתו בפשיעה וס"ב חייב משום דמעידן דפשע אשתעבד נכסיה אבל תחלתו בגו"א וסב"א פטור וכנ"ל א"כ בגרועי גרעיה אמאי חייב אע"כ דאמרי' אין רצוני דסתם ב"א אין משמרים כראוי והוי תחילתו בפשיעה, ורבא לשיטתיה דתחלתו בגו"א ג"כ חייב שפיר אמר הטעם דגרועי גרעי תחלתו בגו"א:

לב) וכיון שכן ממילא מיושבים דברי הר"ח כיון דקיימא לן כרבה והיינו כאביי אליבא דרבה דתחילתו בפשיעה וסב"א חייב אף בלא בא האונס מחמת הפשיעה וממילא תחלתו בגו"א וסב"א פטור א"כ מוכח דקיימא לן בהא ג"כ כאביי דאין רצוני הוי פשיעה דאל"כ בגרועי גרעי ואיכא עדים שלא פשע אמאי חייב לר"י ודוק היטב כי נכון הוא מאד בעזה"י:

לג) ולפ"ז מיושבים דברי הרמב"ם באות א', והיינו דהרמב"ם ס"ל כפי היסודות שכתבנו בהרא"ש דהיכא דהוי משואי"ל לא מהני עד מסייע דהוי קם לממון, וגם כפי היסוד הנ"ל דשבועה דלא שייך בגוויה כאינש דעלמא וא"צ לקבל שבועתו, ואך מ"מ צ"ל להרמב"ם דגרועי גרעי ע"כ היינו דהוי פושע והיינו דהי' קשה להרמב"ם ביסוד את מהימנת דמדין מחויב שבועה ואיל"מ הא ר"י לשיטתיה דס"ל בב"ק דבעי' ג' פרות חדא דכפירה וכו' וא"כ בפרה ג"כ ליכא שבועה דאורייתא אלא דתוס' כ' שם בב"ק דהוי שבועה דרבנן וממילא לא אמרי' בזה מחוייב שבועה ואיל"מ, וגם מטעם א"י א"פ ליכא למימר הא רבא לשיטתיה דס"ל ב"ב (דף קל"ו) גבי זה אחי דברי ע"פ אחר הוי ברי א"כ לא מקרי ברי ושמא, דנהי בעלויי' עלייה דהוי נוגע מקרי ברי ע"פ נוגע דלא הוי ברי ושפיר הוי א"י א"פ מ"מ בגרועי גרעי' ואיכא עדים דלא פשע דלא הוי נוגע מקרי ברי עפ"י אחר, אע"כ מוכח דגרועי גרעיה הוי פשיעה, מש"ה פסק הרמב"ם דהוי פשיעה, אבל מ"מ לדידן דקיימא לן דברי ע"פ אחר לא הוי ברי, וגם קיימא לן דלא בעי' ג' פרות, בעי' דיביא השומר הב' ראיה או דהשומר הא' ישבע דבלא"ה אף בדרכו להפקיד לא מהני שבועת השומר הב' כיון דלא מוטל עליו שבועה שלא נגנבה הוי כאינש אחר וא"צ לקבל שבועתו וממילא הראשון הוי משואי"ל ואף לפמ"ש לעיל דהרמב"ם ס"ל דעיקר השבועה שאינה ברשותו וזהו מוטל על השומר הב' ומהימן ושוב ליכא שבועה על השומר הא' מ"מ חייב מטעם א"י א"פ דברי ע"פ אחר לא מהני ברי ולזה בעי' דוקא שיביא עדים שנאנסה ודוק היטב ודברי הרמב"ם כראי מוצקים:

לד) ואי דעדיין יש לפקפק כיון דגרועי גרעיה היינו דהוי פשיעה מנ"ל להרמב"ם האי סברא דשבועה שאין השומר השני שייך בה הוי כאינש דעלמא וא"צ לקבל שבועתו, י"ל דהרמב"ם פסיקא ליה, מסברא כן ובאמת גם רב ס"ל כן ומה דפטר רב בגרועי גרעי היינו דרב לשיטתיה דס"ל דלא אמרינן משואיל"מ, וגם הא בלא"ה כיון דנאמן הב' על שאינה ברשותו שוב ליכא שבועה על השומר הא', וגם א"י א"פ לא הוי כיון דרב ס"ל דמסריה לבן דעת ולא פשע הוי א"י אם נתחייבתי כמ"ש כ"ז לעיל בארוכה אבל לדידן דגרועי גרעי הוי פשיעה ממילא אף בנשבע השני שמתה דמדינא הוא פטור דמה"מ מה לי הכא מ"מ כיון דלא שייך בשבועה זו א"צ לקבל ממנו ושוב הוי הראשון א"י א"פ דמעידן דמסר לשומר השני ופשע מכח דגרועי גרעי אשתעבד נכסיה והוי א"י א"פ ודוק:

לה) וע"פ יסודות הנ"ל נבא ליישב הקושיא באות ח' והיינו די"ל דאין רצוני הוי כגזילה, אלא דאביי היה סבר דקושית ר' אבא בר ממל גם לרבא והיינו כיון דרבא ס"ל את מהימנת ממילא מה מהני שישבע השוכר הא א"י לישבע שלא שלח בה יד דבשלמא אם לא אמרינן את מהימנת מה דנשבע השואל שאינה ברשותו דשמא עיניו נתן בה הוי נאמנות וליכא על השומר הא' עיקר שבועה וליכא גלגול, אלא אלו לא ידע שמתה כדרכה הוי ספק בקנין וצריך שיטעון ברי ותקנו רבנן שישבע שמתה כדרכה להפיס דעת בעה"ב והוי גלגול דרבנן ולגבי דרבנן לא אמרי' משואיל"מ וכמ"ש כ"ז לעיל אבל לר"י דס"ל את מהימנת א"כ לא מהני שבועת השואל וצריך השומר הא' לישבע מדאורייתא שאינה ברשותו ומחויב לישבע בגלגול שלא שלח בו יד וזה א"י לישבע וחייב לשלם וא"כ קושית ר' אבא בר ממל יש לו פנים גם לטעמא דרבא, והנה ביסוד השבועה דלא שלח השואל יד בו אף שכתבנו באות י"ד דהרא"ש ס"ל כהריטב"א דגם של"י דהשואל מחייב לשוכר מ"מ פשיטא דלאו מדין גזלן הוא כמו כל של"י דעלמא דקם ליה ברשותו דבזה בודאי ס' הריטב"א נכונה דשל"י דשואל אינו מחוייב להשוכר דהוא לא נקרא גזלן ולא קם ליה ברשותו אלא דמ"מ אם שואל שלח בו יד הוי חסרון בשמירה והוי לגבי השומר הא' כמו פשיעה דהא השואל פשע בשל"י, ולזה הקשה אביי לדידך דאמרת מה"מ מה לי הכא א"כ לו יהא דהשואל של"י והוי פשיעה לגבי השומר הא' הא עתה דמתה אמרי' מה"מ מה לי הכא, והשיב לו רבא דבאמת הקושיא היה רק לדידכו דמתניתו אין רצוני והוי גזילה אבל לדידי דאת מהימנת באמת ליכא לאתובי דאף דא"י לישבע דהשואל לא שלח יד מ"מ אף אלו שלח יד הוי רק פשיעה ובמתה פטור משום מה"מ מה לי הכא, ודוק היטב, ובדרך פשוט יותר י"ל ע"פ הצעת דברינו דאביי היה סבור דקושית ר"א בר ממל היה גם לרבא והיינו כיון דגרועי גרעי הוי תחלתו בגו"א וכנ"ל, וכבר כתבנו באות י"א

די"ל דגם בש"ש שמסר לש"ש או לשואל הוי כמו גרועי גרעי לענין זה דכיון דאמרינן דסתם ש"ח אינו שומרו יותר מהפשיעה י"ל דגם ש"ש ושואל בסתם אדם דאין משמרי' יותר מדאי רק מפשיעה ואם כן יכול לומר קים לי בדידך דאתה משמרו הרבה אבל זה האחר ישמור רק מהפשיעה והוי תחלתו בגו"א לזה קושית ר"א בר ממל ניחא ממתני', ולזה שפיר הקשה אביי לרבא דלימא ליה מה"מ מה לי הכא, דנהי דהוי כמו גרועי גרעי הא מ"מ בזה לא הוי הראשון גזלן כיון דסתם בני אדם שומרים מפשיעה והוי רק מחמת גרועי גרעי כעין פשיעה או כעין גו"א ובזה שפיר אמרי' מה"מ מה לי הכא, והשיב לו רבא באמת רק לדידכו דאמרי' אין רצוני איכא לאתובי דהוי כגזלן אבל לדידי דאת מהימנת ליכא לאתובי די"ל משום מה"מ מה לי הכא ודוק:

בסוגיא דשומר שמסר לשומר, יש בזה כמה תמיהות שצריכין למשכון נפשין ע"ז א) הרמב"ם בפי' המשניות שכ' דמשנתינו מיירי בנתנו לו רשות להשאיל, ובאמת למה דלא קיימא לן אין רצוני שיהא פקדוני וכו' א"צ לזה, ודברי הרמב"ם בעצמם סתורים שסיים שהרי קיימא לן שומר שמסר לשומר חייב אא"כ הביא עדים שלא פשע, וכיון דעדים מהני ממילא שבועה מהראשון ג"כ מהני ולא בעינן נתנו רשות להשאיל, ב) דברי הרמב"ם בפ"א מהל' שכירות שכ' בדרכו להפקיד והוא שלא ימעט שמירתו פושע הוא, ואח"כ כ' כיצד או הביא עדים ששמר השני כדרכו וכו', וכיון דהוי פושע מה מהני עדים וכן הקשה בלח"מ שם. ג) קושי' המ"ל שם אמאי לא כ' דאם נשבע הב' ששמר כדרכה דפטור כיון דדרכו להפקיד נאמן בשבועתו. ד) ביאור הסוגי' במה דקאמר לדידכו דאמריתו א"ר וכו' הלא מ"מ מוכח הסברא דל"א מה"ת וכו' ואם לא חש רבא לסברתם בקיצור לימא אין רצוני בסברתם, ומה שכ' רש"י ומה דניחא לי' לרב אמי שני לי' הוא מחוסר ביאור. ה) קושי' תוס' ד"ה דיקא נמי כו' דתקשה לרב. ו) דברי הר"ח שהובא בראש ותמה עליהם:

ונראה דהנה הריטב"א הקשה במתני' דישבע השוכר שמתה כדרכה מ"מ דלמא השואל שלח בו יד וזה א"י הראשון לשבע ע"ש, נראה ביאור דבריו דמספק לחייב הראשון דכיון דמחויב שבועה נימא מחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם ואף דלא הו"ל למידע מ"מ דמה שאינו יודע הוא בגרמתו דמכח מסירתו לאחרים נעשה זה מקרי הו"ל למידע, ודבר זה מוכרח לכאורה ממה דקאמרי' את מהימנת וכו' הרי כיון דאי"ל חייב אף דעכשיו א"א לו לידע, ודומה לזה כ' הה"מ בפ"ג מהל' שאלה בשומר שלא מדדן ועירבן עם פירותיו ע"ש, וגם אין לתרץ על קושי' הריטב"א דהשואל הוי עד מסייע שלא שלח בו יד ועל מתה כדרכה אומר שמא, דפשיטא דהוי נוגע דניחא לי' שלא לשווי' נפשי' רשע לומר

ששלח בו יד, וגם כיון דאם שלח בו יד יכולים הבעלים ג"כ לתבעו כדין רצה מזה גובה י"ל שני נוח לו והוי נוגע ממש [ומה שהקשה הרא"ש דיהיה עד המסייע צ"ל דסתמא קתני או דנקט תשלומים בידי' ואמר למאן ניתבי' וצ"ע] אמנם לאוקימתא דנתנו רשות י"ל דפטור דלא הו"ל למידע כיון דברשות עבד, אך לרבי אבא בר ממל דלא אוקמא בהכי צ"ל דס' באמת כמ"ד דל"א מחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם:

ומעתה י"ל דהכי פירושא דסוגיין דודאי עיקר קושי' דאביי היה מדשני ליה נתנו לו רשות ולא משני מה"מ וכו' אבל מאתקפתא דראב"מ אינו קשה די"ל דהקשה לידע אי אמרי' מלאך המות וכו' או לא, וכיון דדייק אביי ושני ליה וכו' ואם איתא לימא ליה וכו' מבואר דהוכחתו משינויא דר"א, ולזה השיב רבא לדידי דאת מהימנת בלא"ה ליכא לאתובי והיה יכול ר"א להשיב לו דלא אמרי' כלל אין רצוני אלא [סברא דאת] מהימנת אע"כ דהאמת שני ליה דבלא"ה צריך לאוקמי בנתנו רשות מכח קושי' הריטב"א הנ"ל, וביותר דרבי אמי לשיטתי' דאיהו דתני בשבועות [דף מ"ז א] שבועת ה' בין וכו' ולא בין היורשין, וכיון דס"ל דאמרי' מחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם ממילא הוצרך לאוקמי בנתנו רשות, וזה שדקדק רש"י ומה דניחא ליה לרבי אמי היינו דניחא ליה לשיטתיה מכח קושיא אחרת:

ולפ"ז י"ל דגם דברי הרמב"ם הכי מתפרשים דכוונתו דמתני' מיירי בנתנו לו רשות היינו לתרץ קושי' הריטב"א הנ"ל וכדי דלא נימא דמקרי לא הו"ל למידע לזה כ' לראי' דהרי קי"ל שומר שמסר לשומר חייב אא"כ הביא ראי' שלא פשע אלמא מספק חייב ומקרי הו"ל למידע, ומה דלא כ' אא"כ הביא ראי' ג"כ שלא שלח בו יד די"ל דזהו לא פסיקא לי' דאולי של"י הוא רק גלגול שבועה אבל במתני' דישבע השוכר שמתה שפיר מגלגלין שבועה דשל"י וחייב אא"כ נתנו רשות:

ועפ"ז מיושבים ג"כ דברי הרמב"ם הל' שכירות והיינו דקשי' לי' דברי רבא דקאמר רבא לא מבעיא וכו' דגרועי' גרעי' וכו' אם דגרועי' גרעי' הוי פשיעה קשה מנ"ל לרבא לחדש זה בדר"י כיון דרב לא משוי לי' לפשיעה מנ"ל דר"י חולק בזה על רב דילמא טעמי' רק משום את מהימנת וכו', ואם באמת לא הוי פשיעה מאי פשיטותא יותר בגרועי' גרעי' מעילויא עלוי', ולזה י"ל דבגרועי' גרעי' כיון דעכ"פ חיוב הגו"א על הא' ולא נסתלק לגמרי ודינו עם הא' ממילא כיון דאין יכול לישבע חייב אף דהשני רוצה לשבע מ"מ כיון דדינו עם הא' א"צ לקבל שבועת הב' ואף היכא דנאמן אצלו הב' הגע עצמך מי שנתחייב שבועה ימנה אחר לשבועה למי שנאמן להבעלים, ולזה אמר רבא לא מבעי' בגרועי' גרעי' בודאי לא מהני שבועת הב' כיון דדינו עם הא' אלא אף בעילוי' עלויי' דמסולק

הא' מ"מ יכול לומר את מהימנת, ומ"מ חילוק ביניהם בדרכו להפקיד דבגרועי' גרעי' לא מהני שבועת הב' ובעילוי' עליי' מהני, ובשניהם מהני עדים:

אך לכאורה גם ע"ז קשה כנ"ל כיון דרב ס' דאף בגרועי' גרעי' מהני שבועת הב' ולא חש לסברת דדינו על הא' דילמא גם ר"י סבר כן היכא דנאמן הב' להבעלים, ומנ"ל לעשות פלוגתא רחוקה, אמנם ז"א די"ל דהוא סברא פסוקה וגם רב סבר כן אלא דמ"מ פטור דמה בכך דאין הב' נאמן מ"מ כיון דהא' א"י לשבע פטור לרב לשיטתי' דלא סבר מחויב שבועה ואין יכול לשבע משלם. ומעתה י"ל דזה כוונת הרמב"ם דבמ"ש דדרכו להפקיד חייב בגרועי' גרעי' היינו דלא מהני שבועת הב' ובעי' עדים והא דכ' פושע הוא היינו להסביר הא דלא פטרינן לי' מטעם לא הו"ל למידע לזה כתב פושע הוא שהוא גרם לזה שא"י לשבע וא"ש:

ואדאתאן להכי י"ל דרב ס' לגמרי סברת את מהימנת אף בעילוי' אלא דפטור מספק לטעמי' דלא ס' מחויב שבועה ואין יכול לשבע משלם, וא"כ ממילא מיושב קושי' [ה'] תוס' ד"ה דיקא נמי וכו' די"ל דרב מוקי למתני' כתנא דסבר דמחויב שבועה ואין יכול לשבע משלם, וכזה ממש כ' התוס' בסוגי' דשאלה ושכירה [לקמן צז ב] דשמואל אף דס"ל דלא אמרינן מחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם מ"מ מוקי מתני' דהתם כשיש עסק שבועה ביניהם ע"ש ואמרינן את מהימנת [חסר איזה תיבות והענין מובן]:

ועפ"ז יש ליישב מ"ש הרמב"ן והרשב"א הובאו בשיטה מקובצת דמפרשים לדידכו דמתניתי אין רצוני וכו' היינו דהוי שינוי וקם לי' ברשותו כגזלן עיי"ש והוא תמוה דא"כ מאי ס"ד דאביי דהקשה לימא מ"ה וכו' הא לטעמא דאת מהימנת בלא"ה לא קשה ממתני' ולטעמא דא"ר הוי גזלן, ואם נימא דרבא מחדש לו זה הסברא דהוי גזלן א"כ במה דקאמר לדידי דאמרי את מהימנת וכו' הוא שפת יתר דהא אביי ג"כ ידע מזה, ונראה למ"ש התוס' לקמן [דף צ"ג ע"ב ד"ה אי הכי] ועי' בש"מ שם בשם הרמב"ן דנקט לעיקר ראיית התוס' מדפטרי' רב במסרי' לב"ד ע"כ דתחילתו בגניבה ואבידה וסופו באונס פטור, והנה אם נימא כשיטת הרי"ף דאביי דאמר לא מיבעי' למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס וכו' היינו אף דלא בא האונס מחמת הפשיעה חייב וממילא אינו מוכרח לומר דבבית שייך סברת הבלא דאגמא, יש לדחות ראי' הרמב"ן לשיטתו דאין רצוני הוי שינוי, א"כ י"ל דתחילתו בגניבה ואבידה חייב כמו תחילתו בפשיעה ורב דפטר דס' באמת תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור והא דקאמר מסרי' לב"ד היינו לאפוקי דלא יהיה גזלן מטעם שליחות יד [ואפשר דס"ל להרמב"ן דאביי דהקשה לימא מה"מ וכו' ע"כ דהי' סבור דאין רצוני לא הוי גזלן וע"כ הא דקאמר מסרי' לבן דעת לרב היינו דלא

ליהוי תחילתו בפשיעה] אמנם לשיטת תוס' דגם למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב צריך לסברת הבלא דאגמא וע"כ גם בבית שייך הבלא דאגמא, שפיר יש להוכיח אם איתא דתחילתו בגניבה ואבידה [דומה] לתחילתו בפשיעה וסו"ב לחייב לרב במתה כדרכה אע"כ דתחילתו בגניבה ואבידה פטור:

אמנם למ"ש גם להך שיטה אינו מוכרח די"ל דגם אביי ס' דאפשר דמתה מכח מלאך המות אלא דחייב מחמת ספק דשמא מתה מכח גרם פשיעתו דהיינו הבלא דאגמא והוי כמו ס' נאנסה דחייב, וא"כ לרב לשיטתי' דס' דלא אמרינן מחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם פטור בכ"ע דבמתה אמרי' שמא מלאך המות קטלה ובלסטי' מזוין פטור דרב סובר תחילתו בפשיעה גם כן פטור:

וגם עיקר ראיית תו' מדניחא לי' לאביי לעצמי' בעל בעידנא דעיילי אינשי דאומדי' ולא אמרי' דלחייב מטעם דתחילתו בגניבה ואבידה, לפום ריהטא הי' נ"ל ג"כ לדחות להשיטה דלאביי בעי' ג"כ יש לתלות האונס מחמת הפשיעה רק דיש לתלות שמא היה מקיים גם את הארי וכו', א"כ הוי ספק אם האונס בא מכח פשיעתו והוי כולי' פשיעה או לא והדרינן לכללא דמחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם א"כ י"ל דוקא בפשיעה גמורה בזה אמרי' מחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם דמקרי הו"ל למידע דפשיעתו גרם שלא לידע אבל בעייל בעידנא דעיילי אינשי דברשות עייל כמו ניים בעידנא דניימי אינשי דפשיטא דא"א להיות בלא שינה ומ"מ חייב כיון דאין האונס בגוף החפץ כמ"ש הרמב"ן הובא בנ"י ובש"מ, וא"כ אף דאפשר דהי' מקיים גם את הארי וכו' וכולי' גניבה ואבידה היינו דכולי' באונס בשומר ולא בחפץ מ"מ [נמחק איזה תיבות ומובן] מקרי לא הו"ל למידע ופטור, או למ"ש הנ"י פ' הגוזל דהיכא [דפשע] מיד נשתעבדו הנכסים וכל ספיקות שלאחר זה הוי איני יודע אם פרעתיך ע"ש, א"כ י"ל ג"כ כזה דבעל בעידנא דלא הוי פשיעה ואנוס הוא בעצמותו לא נשתעבדו הנכסים והוי ספק אם נגרר האונס מכח שלא היה שם והוי כולי' בגופו של שומר או דלא היה יכול להציל והוי אונס בגוף החפץ ופטור מספק אבל בתחילתו בפשיעה שפיר פריך אביי דנתחייב מספק דהוי א"י אם פרעתיך:

אמנם לקושטא דמילתא אינו נוח לי דהך מילתא דשמא היה מקיים גם את הארי מקרי ספק, והיינו דדוקא ענין שכתבנו לעיל דהיכא דהוי ספק אם מלאך המות קטלה או הבלא קטלה בזה הוי ספק מעליא שמא מה"מ קטלה ולהך מילתא אין עליו חיוב שמירה, משא"כ הכא דאינו ספק בגוף מציאת אבידת הבהמה אלא דאפשר אם הי' בכאן הי' בידו לעשות פעולה ממילא מה שלא היה כאן הוי אונס בגופו דלהך סברא מועיל אם הוא

כאן ממילא אם הי' יודע שהארי יבא ואנן היינו מחייבים אותו לשמרה שמא יקיים גם את הארי הכי נאמר שאם פשע ולא שמרה שיפטר בטענה שמא לא הי' מציל שמירתו דסוף סוף לא שמרה מהארי הזה המוטל עליו דשמא הי' יכול להצילה מהארי הזה א"כ ה"נ לענין אונס לא מקרי אונס בגוף החפץ:

אמנם י"ל בענין אחר והוא דהך סברא דשמא הי' מקיים גם את הארי אין זה סברא ברורה אלא דמוכח כן מהברייתא מדקתני אין אומרים אם הי' שם וכמ"ש תוס', והנה י"ל דכל זה לאוקימתא דעל בלא עיילי אינשי אבל על בעייל אינשי י"ל הברייתא כפשטא אין אומרים אם היה שם היינו דאינך יכול לחייבו מספק דאילו היה שם היה מציל אלא אומדין אם ידעינן בודאי דהיה מזיק דיכול להציל חייב ואם לאו דהיינו מספק פטור והא דפטור מספק היינו דבעידנא דעיילי אינשי הוי אונס ומקרי לא הו"ל למידע וזה הוי ספק מעליא דשמא היה הארי מהאריות הגדולים והחזקים ולגבי הך הארי בודאי אינו מציל שמירתו דלא אמרי' כלל סברת גם את הארי, והא דפריך אביי תחילתו בפשיעה ולא פריך לכ"ע אף תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור דשמא היה יכול להציל והוי ספק פושע היינו דהיה אפשר לפרש ואם לאו פטור היינו בודאי א"י להציל, והא דקתני אין אומרים היינו גם את הארי, ולזה הקשה דממה נפשך אם אמרי' סברת גם את הארי נחייב מטעם תחלתו בפשיעה, אבל אם מוקמינן בעל בעידנא יש לומר דלא אמרינן כלל סברת גם את הארי ובריייתא מיירי בספק מעליא אם היה מזיק קל או מזיק חזק, וגם לשיטת הרי"ף אפשר לומר דתחילתו בגניבה ואבידה וסופו באונס חייב, והיינו דדוקא התם בארי שלא בא האונס מחמת הפשיעה אלא דמ"מ חייב לאביי וע"כ מטעם דקם ליה ברשותו כגזלן משעת פשיעה והוי כמו של"י [והיכא דתחלתו בפשיעה פטור דאף בשל"י בהחזיר למקומו פטור] וא"כ פשיטא דיש לחלק דבגניבה ואבידה דקרוב לאונס לא קם ברשותי' אבל לרבא דבעינן אונס מחמת פשיעה ובפשיעה גמורה פטור וע"כ דלא קם ברשותי' כגזלן ואפ"ה אם בא מחמת פשיעה דמה שנגרר מחמתו חל שם פשיעה אכולי' י"ל הכי ג"כ בגניבה ואבידה דמה שנגרר מחמתו מקרי כולה גניבה ואבידה, באופן שכתבנו לדחות שני ההוכחות בין לשיטת הרי"ף בין לשיטת תוס', ואפשר לקיים ולומר דתחילתו בגניבה ואבידה וסופו בפשיעה חייב:

ומעתה י"ל דאביי היה סבור דקושי' ראב"מ הי' גם לרבא לטעמא דאת מהימנת והיינו די"ל מסברא כיון דאמר רבא לא מבעי' דגרועי' גרעי' והיינו דהוי תחילתו בגניבה ואבידה ממילא ע"כ סתם בן דעת אינו משמר מכל מילי רק מפשיעה, א"כ י"ל ממילא בש"ש שמסר לש"ש או לשואל הוי ג"כ גניבה ואבידה דיאמר אין רצוני כיון דסתם אינם

משמרים רק מפשיעה אף דזה קיבל לשמור גם מגניבה ואבידה לא מהימן לי לקיים הבטחתו ואינו נאמן רוח כ"כ, וקושי' ראב"מ היה דנימא תחילתו גניבה ואבידה וסופו באונס רק בלא ר"י י"ל דמסרה לב"ד היינו דבטבע כל בן דעת משמר מכל מאי דאפשר, אבל לרבא דגרועי' גרעי' היינו גניבה ואבידה וע"כ דסתמא אינו משמר רק מפשיעה א"כ אף שהב' ש"ש הוי ג"כ תחילתו בגניבה ואבידה, או דמסברא ס"ל לראב"מ כן דלענין שמירה מעולה אינם כולם שוים דזה משמר בשמירה מעולה יתר מזה רק לענין פשיעה משמרים כולם בשוה ומ"מ ממתני' י"ל דשמא מה"מ קטלה וספק פטור אבל לרבא דאת מהימנית וע"כ מספק חייב פריך שפיר, וא"כ שפיר פריך אביי דנימא מה"מ דלרבא דכולם משמרים כראוי לא הוי שליחות יד רק תחילתו גניבה ואבידה והשיב רבא דבאמת לדידי ל"ק רק לטעמא דאין רצוני:

ובדרך חידוד י"ל כך עפ"י דברינו והיינו די"ל דאביי ורבא דפליגי בסברת הבלא דאגמא אזלו לטעמייהו דאביי ס' די"ל הבלא דאגמא והא דפטר רב בגרועי' גרעי' אף דהוי תחילתו בגניבה ואבידה היינו דהוי ספק שמא מה"מ וכו' ורב לטעמי' דלא אמרינן מחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם ובאונסים אחרים פטור דסבר גם תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור ור"י מחייב מטעם א"ר והוי שליחות יד, אבל לרבא לשיטתי' דטעמא משום את מהימנית וק' אמאי חייב לר"י מספק ואי משום מחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם הא לר"י לשיטתו דבעי' ג' פרות הוי נאנסה רק שבועה דרבנן אע"כ דחייב משום דמשעת משיכה הוא דחייב והוי ס' בחזרה, ורבא לטעמי' דסבר כן בחד לישנא בב"ק [והרמב"ם פסק לעיקר כהך לישנא] א"כ אם איתא דהבלא דאגמא קטלה גם לרבא לחייב מטעם תחילתו בגניבה ואבידה אלא ע"כ דלא אמרינן הבלא דאגמא. והנה בסוגיין קשה דאמאי לא משני בדרכו להפקיד, ואפשר לומר דכיון דאמרי' אין רצוני וע"כ דלא אמרי' דסתם בן דעת משמר כל צרכו וא"כ אף דדרכו להפקיד מ"מ אינו זריז לגבי בעלים לשמרו יותר מפשיעה ומה שהי' הבעלים מפקידים אצלו תמיד היו סומכים עליו שלא יפשע ואף דהיו נותנים לו שכר מ"מ דלמא לש"ח הי' מפקידים אלא דלא רצה לקבל בחנם, ואין מזה ראי' דהוא זריז לשמירות מעולות השייך לש"ש, ומש"ה לא מצי משני בדרכו להפקיד דמ"מ הוי תחילתו גניבה ואבידה, וא"כ י"ל דקושי' אביי הכי דודאי מאתקפתא דראב"מ אין להקשות די"ל דהוי שינוי והוי כגזלן אבל משינויא דר"א קשה לשני לי' בדרכו להפקיד וע"כ דמ"מ הוי תחלתו בגניבה ואבידה, ובזה שפיר קשה נימא מה"מ ומהני דרכו להפקיד, והשיב לו רבא דהא ראב"מ לנפשי' לא הי' צריך לתרץ לו כלום דהעיקר את מהימנית וע"כ דהשיב לו לשיטתו דמקשה מטעמא דאין רצוני ולשיטתי'

לא הי' יכול להשיב מה"מ וכו' דהיכן מוכרח זה אבל לדידי דאת מהימנית מוכרח כן מדרב דאמרי' מה"מ וכו' וק"ל:

ואדאתאן להכא י"ל יותר בפשוטו דודאי את מהימנית לחוד אינו מספיק לר"י לשיטתי' דבעי' ג' פרות אע"כ דטעמא דרבא ג"כ מטעם אין רצוני ומיד שמסרו הוי פשיעה ונשתעבדו הנכסים וממילא מספק חייב דהוי א"י אם החזרתי כסברת הנ"י הנ"ל והא דאמר רבא את מהימנית היינו אף למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור או היכא דטוען מתה כדרכה, עכ"פ מוכח דאין רצוני לא הוי שליחות יד רק פשיעה ושפיר הקשה אביי נימא מה"מ וכו', והשיב לו רבא לדידכו איכא לאתובי היינו דהי' סוברים דהוי שליחות יד אבל לדידי דמוכח דהוי רק פשיעה באמת לק"מ די"ל מה"מ וכו', ומיושב דברי הר"ח דהיינו דס"ל כדעת הרבוואתא של הרי"ף דפסקו דלא אמרי' מה"מ וכו' וכן כתבו תוס' בשם ר"ח קידושין [דף נ"ב. ד"ה יע"ל קג"ם] ע"ש, וכיון דמוכח גם לרבא דאמרי' אין רצוני ממילא לדידן דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב בכל דבר ממילא הדין לגמרי כאביי:

ובזה מיושב גם דברי הנ"י שם דכיון דנתנו לשליח הוי פושע וחייב שמא מתה כדרכה, והוא תמוה דהא קי"ל כרבא ולא הוי פושע וגם למה לא נתחייב בקיצור מטעם את מהימנית, ולפי הנ"ל י"ל דהן הן בעצמם דברי רבא דמכח שמסרו לאחר הוי פשיעה ומטעם את מהימנית דהוי א"י אם החזרתי וק"ל, ולזה העירוני חבירי הבח' החתן המופלג השנון כה' אברהם שלמה יצ"ו:

והנה בגוף היסוד שכתבנו דאת מהימנית הוי א"י אם החזרתי, למ"ש בש"ך [סי' רצ"א סק"ד] בשם רש"ל דכיון דהתובע לא ידע הוי שמא ושמא ע"ש, א"כ ליתא לזה, אמנם דברי רש"ל אינם מוחלטים דכמה פוסקים ס"ל דהיכא דהתובע ג"כ לא הו"ל למיד' אף בשמא ושמא חייב כמו שדקדק במל"מ [פ"ד מהל' שאלה] מדברי הרשב"א ע"ש, וכן יש לדייק מדברי הרמב"ן הובא בהה"מ [פט"ז מהל' מלוה] דבמתו הפועלים היורשים באים ונוטלים דהוי כפרעון אף דהיורשים ג"כ ספק ע"ש, ובודאי אין הטעם ביורשים דאנן טענינן להו והוי ברי דלהוציא לא מצינו דטענינן להו, אולם מדברי הרמב"ם שם מבואר דהיורשים אינם גובים וע"כ מטעם שמא ושמא אף דמבואר במתו הפועלים אין הבעה"ב משלם רק תשלום א', דהתובע לא הו"ל למידק, ובש"ך [סימן צ"א ס"ק י'] רוצה להעמיס בדברי הרמב"ם כדעת הרמב"ן ונדחק דהכא מיירי באין יורשין לפועלים, ותמוה לי מדברי הרמב"ם [בפ"א מהל' טוען] דשם נקט אביך הפקיד אצלי מנה ואיני יודע אם החזרתי אינו חייב לשלם, הרי להדיא דאף ביורשים התובעי' פסק כן דלא

כהש"ך, ובאמת בטור והמחבר [סי' ע"ה] כולם השמיטו לשון הרמב"ם וכתבו הפקדת אצלי עיי"ש, וחידוש שלא התעורר מכל זה במ"ל, ועיין עוד בש"ך [סי' ע"ב ס"ק קמ"ב] דביורש שטוען שמא נאנס המשכון אינו גובה אף דהנתבע הוי ספק בפרעון והתובע הוא יורש וראוי לגבות לדעת הש"ך סימן צ"א הנ"ל, וצ"ל כסברת הסמ"ע סק"ד שם דכיון דנתן משכון על החוב לא הוי כ"כ חזקת חיוב ע"ש:

[במאי דאמרי' מ"ט דאמרי' הבלא דאגמא קטלה וכו', ע' בהרא"ש שכ' להסביר ותוכן דבריו דפלוגת' בצריפא דאורבני היינו למ"ד חייב סבר כיון דאונס בא מחמת הפשיעה חייב ומ"ד פטור סבר דמ"מ ברגע קודם שנגנב לא הי' ניכר שמיעט בשמירה לענין גנבי דמשומר טוב כמו קרקע, וכיון דבשעה שפשע לענין שריפה לא הי' שום גרעון בשמירה לענין גנבי מש"ה פטור משא"כ ביצאתה לאגם דמיד שפשע אף דלענין מיתה הוא אונס היינו שא"צ לחוש לכך, אבל מ"מ יותר משומר בבית דליכא אויר כ"כ והוי גרעון לענין אויר, כך נראה כוונת הרא"ש ע"ש, אמנם יקשה לי סוגיא דבב"ק דף נ"ו גבי חתירה, וע' תוס' בב"ק דף נ"ב ע"ב ע"ש וצע"ג]:

דף לז.

במשנה אלא הכל יהא מונח עד שי"א. ואף אם מתו לא יתנו ליורשים אף דקי"ל בעלמא לדידיה קנסו לבריה לא קנסו כמ"ש הרע"ב פ"ה משנה ג' דבכורות הכא שאני כיון דקנסי' להו כי היכי דלודי ואם הי' מחזירו לבנו לא היה מודה. כ"כ תוספות בגיטין דף מ"ד ע"ב.

וק"ק הא תוס' במסכתין דף ג' ע"א ד"ה אלא מחוורתא, כתבו דלמסקנא טעמא דר"י רק משום דאיכא ודאי רמאי ולא תליא כלל אם איכא פסידא לרמאי או לא:

שם במשנה את הקטן, עי' מ"ש בזה המרדכי בפ"ג דבב"ק בסוגיא דטענו חיטים והודה לו בשעורים:

שם גמ' פקדון אגזל קרמית. עיין גיטין דף כ"ח ע"א תוס' ד"ה תרומה:

תוס' ד"ה דקתני וכו' ה"ה דהו"מ למפרך. וכזה שבת דף ע"ט ע"ב ועיין בתוס' שם ד"ה והא:

רא"ש סי' ח' ט' הקשה מעכ"ת במ"ש הרא"ש בסוגיא אמר לשנים גזלתי וכו' ולענין פקדון בב' כריכות וכו' אבל הפקידו זה בפני זה אי תבעי ליה פטור דלא הוי ליה למידק, ואי לא תבעי ליה פטור אף לצאת י"ש, משמע להדיא דבתבעי לי' היינו בברי ושמא דלא הוי ליה למידק חייב לצאת י"ש, וכ"כ הטור סי' ש' בדעת הרא"ש, לפי"ז תמוה איך כתב הרא"ש שם תחילת הדברים ולא דמי למנה לי בידך והלה אומר איני יודע דחייב לצאת י"ש דהתם ברי ושמא הכא ברי וברי, הא באמת גם הכא בברי ושמא חייב לצאת י"ש,

יפה תמה מעכ"ת, וביותר יש להפליא על הדרישה סי' ע"ז שכתב בביאור הרא"ש דבברי ושמא גם לא הו"ל למידק חייב לצאת י"ש כמו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, והרי אדרבא הרא"ש כתב ולא דמי למנה לי בידך וכו', ובחידושי אנשי שם כ' דמ"ש הרא"ש ולא דמי למנה לי בידך היינו לרבי טרפון דסבר דבלא הו"ל למידק אפילו בברי ושמא אינו חייב לצאת י"ש אבל רבי עקיבא ס"ל דחייב לצאת י"ש, ומעכ"ת הרב נ"י כתב דזה תמוה דהיכן מצינו דפליגי בזה ר"ט ור"ע, ולענ"ד דברי אנשי שם נכונים ובתחילה נבאר דאם נימא דסיפא דמתני' מיירי מדינא. ע"כ דקיימא תירוצא דרבא סיפא בכרך א', היינו משום דבעי לאוקמי מתני' כרבי עקיבא דמחייב בגזל מדינא וכן כתב הדרישה והתורת חיים, א"כ איך תלי זה מכח רומיא דרישא אסיפא, הא על הרומיא בפשוטו ניחא דרישא לצאת י"ש וסיפא מדינא אלא דבעי לאוקמי גם כר"ע וזהו בלא"ה צריך לומר כן בלאו הרישא:

ונלע"ד דהנה במתני' ביבמות מבואר דר"ע מחייב רק בבעל ובגזל דעבד איסורא אבל לא בלקח, והנה מזה לא נזכר אם פקדון כיון דהו"ל למידק דומה לגזל ורק בלקח דלא הו"ל למידק כמ"ש הפוסקים כיון דעומד ליטול מיד את מקחו אינו מוטל עליו לדייק בזה קיל מגזל, או בהיפוך דבכל דבר אינו מוטל עליו לדייק, והכל דומה למקח זולת גזל ובעל דעביד איסורא, ויעוין בראשונים דתירצו לקושית תוס' במעשה דלקח וכי לא בעי חסיד לצאת י"ש, היינו דבלקח דלא הו"ל למידק פטור לר"ט גם לצאת י"ש. ולפי"ז ניחא, דבלא זה ליכא קושיא על סיפא הא ר"ע מחייב מדינא די"ל דסתמא דהכא כסתמא דיבמות דבלקח מודה ר"ע, וה"נ י"ל דהכל דומה ללקח, אבל השתא דאמרינן רישא אף כר"ט ובבא לצאת י"ש יקשה הא ר"ט ס"ל גבי לקח דאינו חייב לצאת י"ש ע"כ דפקדון דהוי ליה למידק אינו דומה ללקח ודומה לגזל, ולזה יקשה על סיפא משו"ה מוכח לחלק בפקדון עצמו בין ב' כריכות לכרך אחד. והנה הדרישה כ' דהרא"ש הוציא זה דבסיפא באמת חייב לצאת י"ש מדקתני סיפא זה אומר שלי מאתיים ולא קתני אחד מכם הפקיד אצלי ק' ואחד ר' וזה אומר שלי ר' דהוי משמע אפילו דלא תבעו תחילה אלא דבא לצאת י"ש פטור אף דכל אחד טוען ברי, אלא ע"כ דבזה באמת חייב לצאת י"ש, ומעתה שפיר מצינו בזה פלוגתא דר"ע ור"ט היינו דמההיא ברייתא דלקח מוכח דר"ט ס"ל דבלא הו"ל למידק אף בברי ושמא אינו חייב לצאת י"ש, ומ"מ אתיא מתני' שפיר כר"ט, ומה דלא נקט בסיפא אחד מכם הפקיד זה ק' וזה ר' היינו דלדידיה ליכא למטעי דמיירי רק מדינא אבל לצאת י"ש חייב, דאילו מדינא הא אף הו"ל למידק פטור כדקתני במתני' דיבמות גבי גזל ויקשה דליתני יותר רבותא אף בהפקיד רק אחד מהם

דהו"ל למידק פטור, אלא ע"כ משום דבזה פטור אף לצאת י"ש, אבל לר"ע שפיר יקשה דהא אפשר דמיירי רק לענין מדינא והו"ל למינקט יותר רבותא בלא תבעו דפטור דנדע דפטור לצאת י"ש, אלא ע"כ דבאמת חייב לצאת י"ש, באופן דשפיר מוכח דפליגי ר"ט ור"ע דלר"ט גם לצאת י"ש פטור דלא הו"ל למידק כדמוכח מההיא דלקח, וגם מסיפא דמתני' דלר"ט ע"כ סיפא מיירי לצאת י"ש, מדלא קתני רבותא יותר אף בב' כריכות פטור מדינא, ולר"ע מוכח דחייב לצאת י"ש מדלא אשמעינן סיפא דמתני' דפטור אף לצאת י"ש דהו"ל למינקט בלא תבעו והוא אומר אחד מכם וכו' אלא ע"כ דחייב לצאת י"ש, ואפשר להמתיק דמחלוקת זה דר"ט ור"ע ממילא יוצא מתוך פלוגתייהו והיינו די"ל דזהו דס"ל לר"ע דקנסו אותו היינו ודאי בברי וברי ל"ש למיקנסיה, אלא דס"ל דהוי ברי ושמא, והיכי דהו"ל למידק ברי ושמא חייב, ובהא פליגי מתני' ובריייתא דלמתני' דפוטר ר"ע בלקח ס"ל בברי ושמא בלא הו"ל למידק פטור, והברייתא ס"ל אליבא דר"ע דבכל ברי ושמא חייב, וכדנראה להדיא מדברי הרי"ף, א"כ י"ל דבזה פליגי דר"ע סבר דהוי ברי ושמא וחייב מדינא דהו"ל למידק ור"ט ס"ל דהוי ברי וברי, א"כ ממילא בברי ושמא דלא הו"ל למידק ג"כ פליגי דלר"ט דהו"ל ברי וברי פטור, אבל לר"ע דהוי ברי ושמא חייב כמו במנה לי בידך, ודו"ק היטב:

דף לט:

גמ' מרי בר איסק. עיין יבמות דף כ"א ע"ב תוס' ד"ה ר"א:

תוס' ד"ה דלמא וכו' אך קשה. עיין בתשו' מעיל צדקה סי' מ"ח:

דף מא.

רישא ר"י וסיפא ר"ע כו' (עי' מש"כ בחי' ב"ק דף קי"ח ב'):

שם אין דאר"י. עי' שבת דף פ"ו ע"א קדושין דף ס"ג ע"ב מנחות דף נ"ה ע"א:

רש"י ד"ה הניחה במקומה כו' כרבי ישמעאל. עי' שבת דף פ"ו ע"א ברש"י ד"ה ומאן דמוקי:

דף מא:

לא לכתוב שליחות יד ותיתי משואל. ק"ל הא אצטריך דמשום מקצת יתחייב על כולו, גם תמוה לי לפי האמת דקי"ל שואל שלא מדעת גזלן מהיכן נפקא לן אם ילפי' משואל מדעת נימא דיו ויהי' פטור בבעלי' ואי דילפי' משליחות יד הא התם בעי' דוקא חסרון ועכ"פ ע"מ לחסר ובהכרח דידעי' זה מסברא וא"כ עדיין ק' למ"ל קרא בשליחות יד נילף משואל שלא מדעת וצע"ג:

תוד"ה קרנא בלא שבועה כו' תמצית דבריהם דהק' למאן דלא ס"ל דקרנא בלא שבועה עדיפא, יקשה ואיפוך אנא דילמא פרשה הראשונה בשומר שכר ושני' בשומר חנם ותירצו דלכו"ע אית להו קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בלא שבועה, אלא דאינך מ"ד ס"ל דמ"מ נוכל לעשות פירכא דיש בו צד חמור לשלם כפל והביאו ראי' לזה דאמרינן איכא למיפרך מה לשומר שכר דחייב כפל בטוען ט"ג, אמאי לא פריך יותר על יסוד הק"ו הא אדרבא כיון דשואל חמור פטור בגניבה כדי שיתחייב כפל [ובאמת יותר הו"ל להקשות דאיך משני הגמ' א"נ קסבר לסטים מזוין גזלן הוא, הא מ"מ יקשה על הק"ו דאדרבא היא הנותנת דכיון דשואל חמיר פטור מגניבה שיתחייב כפל] אלא דבצד עצמותו קרנא חמור, אלא דאתינן עלה בדרך פירכא לחוד (ועי' מש"כ לק' דף צ"ד ע"ב):
מה דהקשה מעכ"ת נ"י בהא דפרכינן [שבועות דף מ"ה ע"ב] שבועת שומרים דחייבה רחמנ' היכי משכחת לה מגו די"ל לא היו דברים מעולם יכול לומר נאנסה, הא י"ל דרוצה לישבע ליטול שכרו, ושמע שגם אנכי הקשיתי כן, וכוסף לשמוע מה שאמרתי בזה:
באמת עמדתי בזה לא על דרך קושיא דבפשוטו י"ל דקשי' על שאר שומרים שומר חנם ושוכר, אבל אמרתי כן דרך פלפול, והעמדתי דברי על קושיית תוס' בב"מ (דף מ"א ע"ב ד"ה קרנא בלא שבועה וכו') ואם תאמר לר"י, ואמרתי ליישב דהנה הסמ"ע והש"כ מחולקים (רסי' רצ"ו) דדעת הסמ"ע דבמפקיד בשטר והנפקד נאמן החזרתי בשבוע' במגו דנאנסה, הך שבועה היא דאורייתא כמו נאנסה, כיון דעיקר הנאמנות מכח מגו דנאנסה יש לשבועה זו כל חומר שבועת נאנסה, ודעת הש"כ דלא הוי רק דרבנן דליכא שבועה דאורייתא רק שבועת שומרים ומודה במקצת, ומבואר דעת הש"כ מדתנן לו כל קולות דשבועה דרבנן לענין חשוד וכדומה, דע"כ ס"ל דמדאורייתא נאמן בלא שבועה במגו דנאנסה, אלא דמדרבנן צריך לישבע:
ולכאורה נראה דזהו מחלוקת הראשונים רבותינו בעלי תוס' בב' תירוצים בסוגיא דשכיר [שבועות שם] (ד"ה בשטר צריך להחזיר לו בעדים) וא"ת להימן במגו דנאנסה וכו' תירץ ר"ת וכו' וריב"א תי' וכו' מבואר אף דלכאורה תירוץ ר"ת מרווח היטב, מ"מ דחיקא ליה להריב"א לישנא דצריך להחזיר מלפרש דלענין אם אינו רוצה לישבע, דלישנא דצריך משמע דאין לו תקנה אף בשבועה:
אמנם תמוה לי מאד, דהיא גופא תקשי על סתמא דגמרא מנ"ל דס"ל דאינו נאמן בשבועה במגו דנאנסה ופליגי על ר"ח, הא גם אם ס"ל כר"ח יפה תירצו דאפקיד ליה בשטר, כיון דהחזרתי גופא אינו נאמן אלא בשבועה במגו דנאנסה, ממילא ליכא קושיא דלהימן נאנסה במגו דהחזרתי, וזהו תמיה גדולה לכאורה:

לזה נ"ל דריב"א ס"ל כהש"כ, דאלו נאמן בהחזרתי במגו דנאנסה נאמן מה"ת בלא שבועה, ושוב יהיה נאמן נאנסה בלא שבועה במגו דהחזרתי. דהיינו מאמינים ליה בלא שבועה מכח מגו דנאנסה, ולזה מוכיח שפיר דפליגי על ר"ח. וס"ל דלא מהימן כלל החזרתי, ולפ"ז יקשה כן באמת על תירוצו דר"ת דצריך להחזיר היינו אם אינו רוצה לישבע, הא מה"ת נאמן בלא שבועה אע"כ דר"ת סבירא ליה כהסמ"ע דהחזרתי הוי שבועה דאורייתא, באופן דר"ת וריב"א חולקים במחלוקת הסמ"ע והש"כ:

אמנם נ"ל בדרך אחר ויעויין בש"ך (סי' ס"ט סי"ד) דהרשב"א הוכיח דעל כתב ידו אינו נאמן לומר פרעתי, אף דאינו גובה ממשעבדי, מ"מ חושש מלהניחו דהרי שטר פקדון אינו גובה ממשעבדי ואעפ"כ אינו נאמן לומר החזרתי רק מכח מגו דנאנסה, והש"כ דחה בב' אופנים. הא' דגם שטר פקדון עומד לגבות ממשעבדי, אלולי דנאמן לטעון החזרתי במגו דנאנסה, הב' דשטר בעדים א"נ לומר החזרתי אף דאינו גובה ממשעבדי כמו בשטר חוב שאין בו אחריות פ"ק דבב"מ, אבל כ"י י"ל דאינו חושש להניחו עיי"ש:

והנה על תירוץ הא' יש להקשות נהי דצריכים לבא מדין מגו דנאנסה, דאל"ה הי' גובה ממשעבדי דאין טוענים ללקוחות נאנסה דלא שכיח, הא מ"מ יקשה דלהימן החזרתי בלא שבועה, והיינו כיון דעכ"פ אם רוצה לישבע נאמן במגו דנאנסה, ממילא כיון דיכול לפטור עצמו בשבועה א"א לגבות ממשעבדי, דאף דלא טענינן נאנסה, מ"מ טענינן החזרתי, וכיון דלא יהא באפשרי לגבות ממשעבדי אינו חושש להניחו והחזרתי בעצמותו הוי טענה גדולה, ויהא נאמן בלא שבועה, ולזה ההכרח כתירוץ ב' דהש"ך דשטר בעדים גרע:

אולם כ"ז לפי ההלכה, אבל למה דאמר שמואל פ"ק דב"מ אומר הי' ר"מ שט"ח שאין בו אחריות אינו גובה ממשעבדי ולא מבנ"ח ועיין תוס' שם (ד"ה מ"ט דרבנן) מדאמר שמואל דרבנן ס"ל דאחריות ט"ס, ע"כ דשמואל ס"ל דגם רבנן ס"ל הך כללא דאם אין גובין ממשעבדי אינו חושש להניחו, ממילא אלו ס"ל לשמואל דנאמן החזרתי במגו דנאנסה נאמן בלא שבועה כיון דאין גובין ממשעבדי, דטוענים להם החזרתי, אינו חושש להניחו כמו שט"ח שאין בו אחריות ונאמן בהחזרתי בעצמותו:

ולפ"ז ניחא קושיא הנ"ל על הריב"א כיון דמרא דשמעתא הוא שמואל דאמר ל"ש אלא ששכרו. ואליביה שקלו וטרו רמב"ח ורבא, ומוקי באפקיד בשטר שפיר אמרינן מכלל דס"ל דצריך להחזיר בעדים, היינו דס"ל דאפילו בשבועה לא מהימן, ופליגי על ר"ח, דאל"כ אלא דנאמן בשבועה ממילא אינו גובה ממשעבדי ושוב הוי החזרתי בעצמותו

טענה מעולה לשמואל לשיטתיה, ונאמן בלא שבועה, וא"כ ישאר הקושיא להימן נאנסה במגו דהחזרתי, אע"כ דס"ל דא"נ כלל במגו דנאנסה וגובה ממשעבדי:
ולתירוץ ר"ת צ"ל דלא באו לתקן דברי שמואל, אלא דשקלו וטרו לנפשייהו אם יש קיום לדברי שמואל בשכיר או לא. וביותר י"ל דאף לר"ת קאי השקלי וטרי' אליבא דשמואל והיינו במה שהבאנו דברי תו' בב"מ הנ"ל, דשמואל ס"ל דגם רבנן דר"מ ס"ל היסוד דהיכי דאינו גובה ממשעבדי אינו גובה מבנ"ח, מצינו בזה חולק, דתוס' כתובות (דף נ"א ע"ב ד"ה וגט חוב וכו') ורשב"א אומר דמהכא הו"מ למדחי, דגט חוב שאין בו אחריות, היינו במפורש בלא אחריות, כוונתם רצויה דלא מוקמי כר"מ אלא כרבנן, ואי דאחריות ט"ס מיירי באמת בפירש שלא באחריות ואם איתא דס"ל כדבריהם בב"מ הנ"ל עדיין אינו מספיק, דבפירש שלא באחריות גם לרבנן אינו גובה מבנ"ח. אע"כ דס"ל דשמואל אמר כן רק לר"מ אבל רבנן לא סבירא ליה כלל ליסוד זה:
והנה לכאורה באמת יפלא לדבריהם כתובות מה יענו לקושייתם בב"מ הנ"ל, דמנ"ל לשמואל דלרבנן אחריות ט"ס, דלמא טעמייהו דרבנן דלא יחזיר דמבנ"ח מגבי גבי:
ונלענ"ד ליישב למה דכתבו תוס' בהא דמוקי שמואל באין חייב מודה, והיינו דטוען מזוייף הא דלא יחזיר הא כשירצה לגבות בלא קיום אנן טענינן מזויף, היינו היכא דנפל לא מהני קיום דשמא דימה וזייף ועל זה נסתפקו בתוס' שם דאפשר אם הלוה בפנינו ואינו מברר דדימה וזייף מהני הקיום אף בנפל עיי"ש. ולכאורה קשה א"כ היכי פרכינן מבנ"ח מגבי גבי, הא מיניה דידיה אם לא יהיה בידו לברר דדימה וזייף ראוי לגבות ממנו בדין, ואי דניחוש שמא יגבה מיתמי, הא שמואל לשיטתיה ס"ל מלוה ע"פ אינו גובה מיורשים, ואי שמא יגבה מבנ"ח שלא בפניו, דלמא ס"ל לשמואל כמ"ד בכתובות (דף פ"ח ע"א) דאין מגבין לבע"ח שלא בפניו רק לכתובת אשה משום חינא. (וראיתי אח"כ במ"ל פח"י מהל' גזילה שעמד בזה, וכתב לקושטא דמלתא דפרכת הש"ס לענין יתומים ושלא בפניו):
וצ"ל דפרכת הש"ס לר"מ לשיטתיה, דס"ל בבכורות (דף מ"ט) נתנו עד שלא חלקו נתנו ואם לאו פטורים, ומבואר שם דבחלקו הטעם, דס"ל מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי, ואחים שחלקו כלקוחות עיי"ש, וא"כ הא דחייבים עד שלא חלקו, משום דעד שלא חלקו, הוי יורשים ומלוה על פה גובה מיורשים. ואם כן לר"מ לשיטתיה שפיר קשה מבנ"ח יגבה, היינו מיורשים (ובאמת תמוה לי, כיון דבזה ודאי מוכח ממתני' שם דר"מ ס"ל מלוה ע"פ גובה מיורשים, ור"י לא פליג על זה רק דגם אחר שחלקו חייבים, א"כ איך פליגי רב ושמואל על ר"מ כיון דלית להו תנא דמסייע) ולפ"ז מיושב קושית

תוס' בב"מ הנ"ל דשמואל הוכיח דרבנן ס"ל דאחריות ט"ס, דאל"כ אמאי לא יחזיר, הא מיניה דידיה גובים מדינא, כיון דאינו מברר דדימה וזייף, ומיתמי הא מסתמא ס"ל לרבנן כפי ההלכה דס"ל לשמואל לשיטתיה דמלוה ע"פ אינו גובה מיורשים, וק"ל:

הראינו לדעת דתוס' כתובות ס"ל דלשמואל לרבנן דר"מ ס"ל אף היכא דא"ג ממשעבדי גובים מבנ"ח, א"כ י"ל דר"ת אזיל בשיטתיה בכתובות הנ"ל, מש"ה שפיר מפרש דצריך להחזיר, היינו אם אינו רוצה לישבע, דאף דאינו גובה מלקוחות, מ"מ חושש להניחו, (אך לכאורה עדיין יקשה, דמ"מ לר"מ דס"ל דהיכא דאינו גובה ממשעבדי אינו חושש להניחו, א"כ יהא מוכח משבועת שומרים או דלא מהימן כלל החזרתי במגו דנאנסה או דלא אמרי' מגו דהעזה לפטור משבועה, והיכן מצינו דפליגי רבנן דר"מ על זה היסוד, מ"מ לק"מ, דבודאי יש גווני טובא, די"ל דלר"מ מיירי הקרא בשטר בנאמנות או באמר אל תחזירהו אלא בפני פלוני ופלוני, ומה דמוקמי האמוראי סתם באפקיד בשטר, היינו לפי ההלכה דקיימא לן כרבנן דר"מ סגי בהכי, והרי ביותר מזה צ"ל כעין זה, דלכאורה קשה לשיטת הרמב"ם דכל שטר הוי מפי כתבם, אלא דתקנת חז"ל לגבות בשטר, א"כ היכי משנינן על הקרא דאפקיד בשטר, הא מה"ת הוי השטר חספא דהוי מפי כתבם, וצ"ל דבאמת הקרא מיירי בענין אחר, בהתנה אל תחזירהו אלא בפני פלוני ופלוני, או בכתב ידו בנאמנות, אלא דמה דמוקי בשטר, היינו לבתר תקנת חז"ל דשטר מהני משכחת דינא דשומרים באפקיד בשטר, וזהו באמת קצת דוחק, אבל על דברינו ליכא שום דוחק, דלר"מ מיירי בגווני הנ"ל, אבל לפי ההלכה כרבנן דר"מ סגי בזה לאוקמי בשטר) והריב"א ס"ל כדעת תוס' בב"מ דשמואל ס"ל דלכ"ע היכא דאינו גובה ממשעבדי אינו גובה מבנ"ח, ושפיר מוכח דסבירא ליה דאינו נאמן כלל החזרתי במגו דנאנסה וכנ"ל, ודו"ק:

אמנם עדיין אינו מיושב כל צרכו, דמנ"ל להסוגיא דשקלו וטרו אליבא דשמואל, דלמא שקלו וטרו אליבא דנפשייהו אם יש קיום לדינא דשמואל בשכרו שלא בעדים:

ונראה לענ"ד דלכאורה קשה מאד, דרמב"ח לשיטתיה דס"ל בב"ק דבעי ג' פרות, ממילא ליתא לפרכא דרבא משבועות שומרים, דהרי גם אם יטעון להד"ם צריך לישבע כיון דהודה, לדעת תוס' דבהודאה וכפירה לחוד צריך ג"כ לישבע, וא"כ למאי הוצרך להשיב דמיירי באפקיד בשטר, הא לדידיה בלאו הכי ליכא קושיא:

ולזה צ"ל למה דהקשה בשיטה מקובצת בב"מ למ"ד דבעי ג' פרות, למ"ל קרא לשבועות השומרים הא בלא"ה כיון דהוי מודה במקצת צריך לישבע גם על הך דטען נאנסה מכח גלגול שבועה, ותירצו דהתורה עשאה לעיקר שבועה ולא לגלגול, והיינו דנ"מ דאם טען

א"י אם נאנסה, דאם מחמת גלגול לא אמרינן מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. לזה עאשה הכתוב לעיקר שבועה כי היכי דנידון ביה מ"ש ואי"ל, וכיון שכן לרב ושמואל דלא ס"ל לדינא דאינו יכול לישבע משלם, א"כ אין נ"מ בין גלגול לעיקר שבועה מוכח באמת דלא בעי ג' פרות:

ואף דבריש סנהדרין ס"ל לשמואל דב' שדנו דיניהם דין, א"כ משמע דס"ל דאין עירוב פרשיות כתיב כאן, כדמשמע בסוגי' דהתם דתלי בזה, וא"כ בעי ג' פרות, צ"ל באמת כמ"ש הרא"ש דרב אחא דאמר ד"ת אפילו חד כשר מצי סבר דעירוב פרשיות כתיב כאן אלא מקרא דבצדק תשפוט גלי קרא דלענין זה ל"א עירוב פרשיות כתיב כאן, דלא בעי ג' עיין שם, אם כן שפיר מצי סבר שמואל דלא בעי ג' פרות:

וכיון שכן דרמב"ח לנפשיה ליכא קושיא כלל, אלא דהוצרך לתרץ אליבא דמרא דשמעתא, דשמואל ס"ל דלא בעי ג' פרות, הרי מוכח דקאי הכל אליבא דשמואל ונתקיים דברינו בכוונת דברי הריב"א, דמה דאמרינן מכלל דסבירא ליה דהמפקיד בשטר צריך להחזיר לו בעדים, היינו מדמתרצי כן אליבא דשמואל וכנ"ל:

ולפ"ז יש להוכיח שיטת הרשב"א בגיטין דאף למ"ד שעבודא לאו דאורייתא, מ"מ שעבדו בפירוש הוי דאורייתא, דאל"כ עדיין יקשה כיון דכל שקלא וטריא לפי דברינו אליבא דשמואל דס"ל היכא דאינו טורף ממשעבדי אינו חושש להניחו, א"כ איך מוקי דאפקיד בשטר, הא לשמואל לשיטתיה דס"ל שעבודא לאו דאורייתא ממילא מה"ת הוי כל שטרות כמו שט"ח שאין בו אחריות, והחזרתי בעצמו הוי טענה מעולה, אע"כ דשעבדו בפירוש הוי דאורייתא:

ולכאורה עדיין יקשה לפי דברינו, דא"כ היכי אמרינן מכלל דס"ל דהמפקיד אצל חברו בעדים א"צ להחזיר בעדים, דלמא לנפשייהו ס"ל דצריך להחזיר בעדים, ומה דהקשה לו רבא מגו דהחזרתי היינו לשמואל דס"ל בשבועות דיכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני. ולזה י"ל כפי הצד שצדדו התוס' שם דשמואל דאמר יכול לומר לו, היינו שצריך לטעון כן, אבל במגו אינו נאמן, ועי' בהרא"ש משום דליכא מגו טובה, דהרוצה לשקר ירחיק עדותו, וכיון שכן י"ל דהכי קאמר מכלל דס"ל דהמפקיד אצל חבירו בעדים א"צ לחזור היינו דס"ל כלישנא ב' בשבועות דפליגי רב אסי ושמואל רק באמר ליה אל תפרעני, דאלו ס"ל כל"ק דבמלוה חבירו סתם פליגי, ממילא גם לשמואל ליכא פרכא במגו דהחזרתי דהא א"נ אלא בטוען החזרתי בפני פו"פ והלכו למדה"י, וזהו לא מקרי מגו, באופן דיש לקיים פירושינו הנזכר לעיל:

היוצא מדברינו דלרמב"ח דבעי ג' פרות ליתא לפרכת הש"ס רק דקאי הכל לשמואל, אמנם לכאורה גם לרמב"ח צריכים לאוקמי בדאפקיד בשטר, דהא דרשינן בב"מ, אין רואה, הא יש רואה יביא ראיה ויפטור. והיינו דאינו נאמן בשבועה. ובזה יקשה עכ"פ בשבועה להימן במגו דלהד"ם, אך זה לק"מ דהא הך פרשה שניה דכתיב בה אין רואה מיירי בשומר שכר, דבלא"ה ליכא מגו דרוצה ליטול שכרו:

ולפ"ז מיושב קושיית תוס' שהתחלנו, די"ל דר"י לשיטתיה דס"ל ג' פרות בעי יש הוכחה דפרשה שניה בש"ש. והיינו די"ל דזהו דוחק לאוקמי קרא באפקיד בשטר. וקושיית הש"ס דנאנסה במגו דהחזרתי ליכא קושיא, כיון דבעי' ג' פרות, וא"כ עדיין היה קשה על הקרא דאין רוצה וכנ"ל, ולזה מוכח דפרשה שניה בשומר שכר וליכא מגו, אבל לדידן דקיימא לן דלא בעי ג' פרות, א"כ ממילא מכח פרכת הש"ס דלהימן בלא שבועה במגו דהחזרתי מוכח ממילא דמיירי באפקיד בשטר, א"כ ליכא ראיה דפרשה שנייה בש"ש, מש"ה קאמר סתמא דהש"ס לדידן טעמ' אחרינא דקרנא בלא שבועה עדיפא, אבל לר"י שפיר י"ל כנ"ל ודוק היטב, כל זה אמרתי דרך פלפול לחדודי לחבירים בלימוד הישיבה, ותוכן הדברים בעזה"י נכונים, ומלאתי היום בזה משאלות רו"מ לכתוב לו הדברים, אם כי היה קצת קשה להזכיריני וכאמרם קשה עתיקא. וה' ימלא משאלותינו תמיד:

דף מב.

תוס' ד"ה אמר וכו' דכעין זה פריך פ"ק דמנחות. עיין יבמות דף נ"ז ע"ב תוס' ד"ה רב אמר:

דף מב:

רש"י ד"ה ומשלם בקרא דמי בשר בזול כו' בפרק מי שמת. עי' בב"ק כ' ע"א רש"י ד"ה דמי שעורין:

דף מג.

ור"נ אמר כו' (עי' שו"ת ח"א סי' ר"ד):

דף מג:

תוד"ה ר"ע כתבו דאם הוקרה משלם כשעת הוצאה מן העולם. מבואר בסוגיא דדין שולח יד דהכא לענין יוקרא וזולא כמו גזלן דעלמא דבהוקר' ואתבר ממילא דמשלם רק כשעת הגזילה ואם תבריה בידים משלם כדהשתא ביוקר מדין מזיק, ה"נ הכא. וכשעת הוצאה מעולם היינו שהוציא בידים דתבריה ואיבדו בידים, משמע דבממילא אף מפשיעה משלם רק כשעת של"י דאף דבגזלן דעלמא דין הוא דלא לשלם כשעת פשיעה דלא נתחייב מעולם מדין שמירה רק מדין גזלן, מש"ה חייב רק על שעת גזילה משא"כ הכא בשומר ששלח יד דכבר חל עליו חיוב שומרים ונימא דמשלם כדהשתא

בשעת פשיעה ביוקר כדין שומר, צ"ל כיון דנעשה גזלן פקע ממנו חיוב השמירה וחייב רק מדין גזלן. וצ"ע:
תוס' ד"ה החושב. הך מחשבה הוי דיבור. ובמנחות דף כ"ה ע"א בתוס' ד"ה במחשבה כו' ואשכחן נמי דוכתא דקרי למחשבה דיבור כמו על כל דבר פשע דאמרי' ספ"ג דבב"מ דחייב על כל המחשבה כמעשה עכ"ל והרא"ש ריש הלכות ס"ת גבי עיבוד לשמה כתב ורבינו ברוך נסתפק אם צריך להוציא בשפתיו וכו' לפי שמצינו פיגול דבעי דיבור ותרומה נטילת במחשבה. ובשליחות יד כתיב על כל דבר פשע, והחושב לשלוח יד חייב וכו', והוא תמוה דנהי דהא דפיגול בעי דיבור יש ראיה מכמה מקומות כמ"ש תוס'. וכן לענין תרומה דלא בעי דיבור יש ראיה כמ"ש תוס' במנחות הנ"ל. אבל הא דבשליחות יד לב"ש לא בעי דיבור מנ"ל זה דלמא באמת בעי דיבור כמ"ש תוס' באמת בפשיטות אח"כ ראיתי שעמד בזה המעד"מ. ונלע"ד דכוונת הרא"ש דגבי פיגול י"ל הא דנקט בכ"מ לשון מחשבה אף דבעי דיבור משום דלישנא דקרא נקט דכתיב לא יחשב. משא"כ בשליחות יד דלישנא דקרא על כל דבר פשע, אם איתא דבעי דיבור אמאי שני מלשון הקרא ונקט החושב, אלא ע"כ דבאמת סגי במחשבה בלא דיבור:
פרק ד - הזהב:

דף מד.

רש"י ד"ה כל המטלטלין וכו' בין בתורת דמי וכו'. נראה דכוונת רש"י דקונה בתורת דמי דהוי בכלל יש דמי שהן כחליפין דהוא מלתא דל"ש וכדעת הרז"ה במאור, ואולם מ"ש רש"י לקמן (דף מ"ז ע"א) ד"ה חליפין ומקפיד כו' וזה מקפיד לראות שיהא שוה כל כך או דלמא דהוי כדמיו והו"ל מעות, ואין קונות כו'. מבואר דס"ל בכה"ג מעות אין קונות ולא הוי בכלל יש דמיו שהן כחליפין דזהו רק במכר לו השור ואח"כ קונה בדמיו הפרה וכמ"ש הרמב"ן במלחמות, ואפשר לדחוק דבאמת האיבעי' דלקמן חליפין ומקפיד עליהן קאי לס"ד דר"ה מכור לי באלו מדין חליפין ולא היה הכרח דס"ל כר"י ולזה האיבעי' אליבא דר"ל דמעות מה"ת אינן קונות וגם ר"א בר אהבה דבעי למפשט מברייתא דמקפיד עליהן לא קני ס"ל כר"ל, אבל במתני' נקט רש"י לדינא דקיימא לן כר"י וקנה בתורת דמי' דהוא בכלל יש דמים שהן כחליפין, ובריית דלקמן כאוקימתא דרבא לא משך הטלה, ובלא"ה צ"ל דר"א בר אהבה דבעי למיפשט מברייתא דחליפין ומקפיד עליהן לא קנה ס"ל כר"ל לפ"מ דמפרשים בכוונת רש"י דלקמן (ע"ב) ד"ה כך תקנו דלוקח (יכול) לחזור קודם האונס, אבל לאחר שנאנס א"י לחזור, א"כ עדיין יקשה בברייתא דמיירי דמת החמור הא אם חליפין ומקפיד הוי דמי לקני בתורת דמי' דהא אף

דמעות אין קונות מ"מ כיון דנאנסה א"י לחזור, אע"כ דס"ל כר"ל. אמנם זה יש לדחות די"ל כיון דהחמור הוא בעולם אלא דמת לא מקרי נאנס ויכול לחזור וכמ"ש הרז"ה. אבל לא הכי סברת בעל המאור, כיון דקנה ממנו שיתן לו בשר שחוטה, והוא בשר נבילה לא מקרי נאבד, א"כ הכא בברייתא ל"ש כן, ונצטרך לומר דרב ס"ל כר"ל, ועדיין צ"ע:

נראה בנתן לו פירות בתנאי שיתן לו כלי זה ואמר שמוכר הפירות בכלי זה מכיון שמשך זה הפירות נתחייב זה ליתן אותו כלי בתורת חיוב והוא הדמים שנותן לו תחת הפירות רק שלא נקנה לו אותו כלי אלא בתורת חיוב ונראה שזהו כונת רש"י בהא דכל המטלטלין קונין זא"ז בין בתורת חליפין בין בתורת דמים כו':

דף מד:

גמרא וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת. לכאורה באמת תמוה דמנ"ל זה לב"ש ולהמציא פלוגתא רחוקה דב"ה ס"ל דאפילו לגבי כספא טבעא הוי וב"ש סברי דאפי' לגבי נפשי' פירי (דיש לומר דב"ש) ס"ל דמעשר אינו תלוי במקח וממכר דכל דהוי טבעא לגבי נפשיה רשאי לחלל עליו דעיקר הוא שיהא חילול על מטבע, ואין דנין אם לגבי המתחלל הוי פירי או לא ומכיון דב"ש ס"ל דאין מחללין כסף על זהב מוכח דס"ל דזהב לא הוי טבעא כלל, וממילא אף פירות על דינרים אין מחללין:

אמנם מ"ש תוס' ד"ה אלא לב"ש, א"נ דר"י ס"ל כמתני' דהזהב קונה את הכסף, מוכח דלא ס"ל כן, דהא לפ"ז גם מתני' מצי אתי' כב"ה דלגבי כסף הוא דהוי פירא, אבל לגבי נפשי' טבעא, ומש"ה ס"ל לב"ה דמחללין ובהא הוא דפליגי ב"ש וב"ה, דב"ש ס"ל דדהבא הוי פירי לגמרי, וב"ה ס"ל דלגבי נפשי' טבעא וא"כ מתני' אתי' גם לב"ה, אע"כ דס"ל לתוס' דגם להך מ"ד ס"ל דמעשר תלוי במקח וממכר ואם הוי פירי לגבי המתחלל אין מחללין עליו, וב"ה ס"ל באמת דדהבא לגבי כספא טבעא, וא"כ קשה כנ"ל, וצ"ל דס"ל להך מ"ד דדוקא כסף לב"ה דהוי פירי מטעם דאין חשוב כ"כ בזה שייך לחלק דלגבי דהבא אינו חשוב ולגבי פירי חשוב דחשיבות תלוי נגד דבר שכנגדו, אבל לב"ש דס"ל דדהבא הוי פירי דהטעם דאינו חריף בהוצאה ממילא גם לנפשי' (אינו) טבעא דבזה אין לחלק בין לגבי כספא ובין לגבי נפשיה. אמנם עדיין קשה דהא חזינן דמשנתינו מחלק בזה דהא במתני' דקתני הזהב קונה את הכסף דס"ל דדהבא פירי, ואעפ"כ קתני בסיפא המטלטלין קונה המטבע בפשיטות דהכל בכלל אף דינרי זהב, וכמ"ש הרא"ש בפשיטות הרי דס"ל למתני' לחלק דלגבי כספא פירי ולגבי נפשי' טבעא, וא"כ דלמא ב"ש ס"ל כן, ובאמת זה קשה בלא"ה לפ"מ דכתבו תוס' הנ"ל דמתני' לא אתי' כב"ה א"כ להך מ"ד דס"ל דגם בפירות על דינרי תקשה מתני' דלא כמאן דהא גם לב"ש לנפשי' פירי הוי ואיך קתני

המטלטלים קונה את המטבע ולב"ה גם לגבי כסף טבעא ואיך קתני הזהב קונה את הכסף, וצע"ג:

תד"ה נעשה כאומר לו, ורב דבעי מר"ח וכו'. לענ"ד י"ל דספק דרב היה דדלמא דוקא סאה בסאה מותר ביש לו כיון דשייך לומר שהמלוה קנה מיד הסאה שביד הלוה דאם היה רוצה להקנות לו בדרך מקח היה קונה מדין חליפין אם פירי עבדי חליפין, ואף אם פירי לא עבדי חליפין, מ"מ יכול לקנות בתורת דמי' דהיינו דהחטין שהיה לו הם הדמים לקנות על ידיהם החטין שביד הלוה שהם הפירי, וכיון דמדאורייתא מעות קונות הוי כמו קנוייי להמלוה, משא"כ בדינרי דהוי מטבע לענין דאין נעשה חליפין וגם בתורת דמי' ל"ש י"ל דלא מהני יש לו, והא דאמרי' רב ולוי חד אמר מטבע וכו' ולא אמר תסתיים דרב ס"ל דאין מטבע נ"ח מדבעי מרב"ח ולא פשט ליה ממתני' כקושית תוס' דהא י"ל באמת ס"ל כילדותי' דזהב הוא מטבע, וי"ל דלא היה ליה דינרי לרב, אלא דהכא מדחי הש"ס די"ל כי קושיא ורב דינרי הו"ל, ובאמת מהא מוכח דרב סבר אין מטבע נ"ח וזיל הכא קמדחי וכו':

[גמרא וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת. לכאורה באמת תמוה דמנ"ל זה לב"ש ולהמציא פלוגתא רחוקה דב"ה ס"ל דאפילו לגבי כספא טבעא הוי וב"ש סברי דאפי' לגבי נפשי' פירי דלמא גם ב"ש ס"ל דלגבי נפשי' טבעא אלא דלגבי כספא פירי כמו כסף לב"ה והי' נ"ל לומר דהך מ"ד ס"ל דמעשר אינו תלוי במקח וממכר דכל דהוי טבעא לגבי נפשיה רשאי לחלל עליו דעיקר הוא שיהא חילול על מטבע, ואין דנין אם לגבי המעשר המתחלל הוי פירי או לא ומכיון דב"ש ס"ל דאין מחללין כסף על זהב מוכח דס"ל דזהב לא הוי טבעא כלל, וממילא אף פירות על דינרים אין מחללין (ראה המשך בפנים הספר):

דף מה.

גמ' הפורט סלע ממעות מע"ש. עיין לקמן דף נ"ג ע"א תוס' ד"ה דלמא אתי:

דף מה:

תד"ה אין מטבע נעשה חליפין וכו'. וי"א דחשוב כלי וכו'. תמהני הא י"ל דעולא דמשני לקמן אידי ואידי בפרוטות ס"ל דפירי עבדי חליפין וכדדייק לישנא דקאמר אידי ואידי פירי הוי, ומאן מכריחני לומר דלאו דוקא קאמר ובא רק לאפוקי דלא הוי מטבע, דלמא באמת דוקא קאמר דמכיון דאינו יוצא בהוצאה הוי רק פירי, ואי דסמכו דבריהם על דהוכיחו תחלה דמטבע לא הוי פירי הא אחרי דמסקי' דמטבע הוי כלי ממילא ניחא הני מקומות דמשמע מינייהו דמטבע לא הוי פירי דעדיפא מיניה דהוי אפילו כלי, וא"כ י"ל

דהוי כלי כיון דיוצא בהוצאה, אבל א"י בהוצאה הוי פירי, וצע"ג, אח"כ מצאתי בעזה"י דהקשה כן בגליון בשיטה מקובצת ונדחק מאד, גם הראיה הב' מדינר אניקא ואנגרא אין הכרח כ"כ דהא זהו אליבא דר"ל, והא י"ל בלא"ה ס"ל כר"ש דפירי עבדי חליפין, ואולם בזה י"ל דאזלו בשיטתייהו דס"ל דכל השקלי וטריא הניחא לר"ש, קאי רק לס"ד דמטבע נ"ח, אבל למסקנא דקיימי דאין מטבע נ"ח כפשטא דכל הנישום היינו כל הכלים, א"כ גם הא דקאמר ר"ל ע"כ כר"ש ס"ל, היינו לס"ד, אבל למסקנא י"ל דר"ל כר"נ ס"ל, גם י"ל דהוכחתם דאם איתא דמוכח מהא דאניקא ואניגרא דר"ל סבר פירי עבדי חליפין, א"כ יקשה לס"ד דהש"ס דקאמר ולר"ל דאמר משיכה מפורש הניחא אי ס"ל כר"ש, הא בלא"ה מוכח דר"ל ס"ל כר"ש, וזהו קושי' שהקשה הרמב"ן במלחמות שכ' לקושטא דמלתא דר"ל דקאמר דאניקא ואניגר' מיקני בחליפין דאזיל לשיטתייהו דס"ל פירי עבדי חליפין, דא"כ יקשה לס"ד מהך דר"ל ע"ש:

אמנם לפענ"ד אדרבא בשיטות הי"א אלו דמטבע היוצא בהוצאה הוי כלי, ומטבע שא"י הוי פירי רווחא שמעתא טובא, דבאמת לפמ"ש תוספות לקמן דשקלי וטריא דהניחא לר"ש קאי רק לס"ד דכל הנעשה, דחוק מאד במה דמתרץ ר"ל ע"כ כר"ש ס"ל דלשון זה הוא הכרעה החלטית ול"ש לומר לשון זה על ס"ל לבד ולא לקושטא דמלתא, אמנם לשיטת הי"א ניחא טובא והיינו דבאמת מההיא דר"ל דאניקא ואנגירא מוכח דס"ל כר"ש שפירי עבדי חליפין דהא מטבע שא"י הוי רק פירי, וא"כ מהא לחוד ליכא הכרח דהא בדברי ר"ל לא נזכר מפורש דינא דאניקא ואניגר', אלא סתם כיס מלא מעות, והיה אפשר לומר דמיירי במטבע היוצא וס"ל מטבע נ"ח וא"כ אין הכרח דס"ל כר"ש דהא מטבע היוצא הוי כלי, אבל לבתר דאמרי ולר"ל דאמר משיכה מפורשת הניחא אי ס"ל כר"ש וכו' והיינו למ"ד דכל הנעשה, שפיר אמרי' בדרך הכרעה י"ל ע"כ כר"ש ס"ל, והיינו בממה נפשך דאם סבר מטבע נ"ח ומתני' קתני כל הנעשה, א"כ מדקתני כיצד, מוכרחים להגי' ופירי נמי עבדי חליפי', ואם ס"ל מטבע אין נ"ח אם הא דקאמר ר"ל אפי' כיס מלא מעות, בכיס מלא מעות, ע"כ מיירי במטבע שא"י וכדתרגם רב אחא וממילא מוכח דס"ל פירי עבדי חליפין דהא מטבע שא"י פירי הוי, והוא נכון בעזה"י:

ד"ה אין מטבע וכו' דמטבע כיון שיוצא בהוצאה הוי כלי, ומה שהקשו ע"ז מהא דמשני בפרוטטות הוא תמוה דהא י"ל דעולא דמשני אידי ואידי בפרוטטות ס"ל דפירי עבדי חליפין וכדדייק לישנא דקאמר אידי ואידי פירא הוי ומאן מכריחינו לומר דלאו דווקא הוא ובא רק לאוקמי דלא הוי מטבע דלמא באמת דווקא קאמר דכיון דא"י בהוצאה הוי רק פרי ואי דסמכו דבריהם על מה שהוכיחו בתחיל' דמטבע לאו פירי הויא הא

להי"א אלו דמטבע היוצא בהוצאה הוי כלי ממילא ניחא הנך מקומות דמשמע מנייהו דמטבע לא הוי פירא והיינו משום דעדיפא מיני' הוא דהוי אפי' כלי וא"כ י"ל דאינו יוצא בהוצאה כלי לא הוי ופירי הוי אח"כ מצאתי שהקשה כן בגליון שיטה מקובצת אלא דקושייתם הוא חזקה לכאורה מההיא דדינר אונייקי ואניגרא. ואף דממילא מסקינן דר"ל ע"כ כר"ש ס"ל דפירי ע"ח מ"מ לשיטתם דס"ל דכל שקלא וטריא דהניחא לר"ש הכל לס"ד אי מטבע נ"ח אבל למסקנא דקיימא לן אין מטבע נ"ח מתני' כפשטה דכל הנישום היינו כל הכלים א"כ הא דאמרי' ר"ל ע"כ כר"ש ס"ל הוי מס"ד אבל למסקנא י"ל דר"ל כר"נ ס"ל. גם י"ל בקושייתם דאם איתא דמוכח מההיא דאונייקא ואניגרא דר"ל ס"ל פירי ע"ח איך אמרי' הניחא אי ס"ל כר"ש הא ממילא מוכח דר"ל ס"ל כר"ש וזהו קושית הרמב"ן במלחמות ואמר הרב הגאון הנ"ל דאדרבא בשיטות הי"א אלו רווחא שמעתי' כי באמת לשיטות התוס' והר"ן דכל שקלא וטריא הכל קאי לפי הס"ד דכל הנעשה. דחוק מאד לישנא דמסיק ר"ל ע"כ כר"ש ס"ל דלישנא דע"כ משמע דהוא הכרעה החלטית ולא שייך למימר לשון זה בדרך ס"ד בעלמא. אמנם לשיטות הי"א הנ"ל ניחא מאוד והיינו דבאמת מההיא דאנייקא ואניגרא מוכח דר"ל ס"ל כר"ש רק מזה לחוד ליכא הכרח דהא ר"ל לא אמר במפורש אוניקא ואניגרא אלא סתם ואפי' כיס מלא מעות. והיה אפשר לומר דמיירי במטבע היוצא וס"ל דמטבע נ"ח ומטבע היוצא הוי כלי ואינו הכרח דס"ל פירי ע"ח, אבל לבתר דפרכינן ולר"ל דאמר משיכה מפורשת וכו' הניחא אי ס"ל כר"ש וכו' שפיר אמר בדרך הכרח דע"כ ס"ל כר"ש והיינו בממה נפשך אי ס"ל מטבע נ"ח ואמרי' כל הנעשה ומוכרחי' לומר ופירי נמי וכו' ואי ס"ל דאין מטבע נ"ח א"כ הא דאר"ל ואפי' כיס מלא מעות ע"כ כדתרגם רב אחא באנייקו ואניגרא ובדבריו האלו יש ליישב היטב שיטת הי"א שהובא בתוס' ממילא מוכח דס"ל פירי ע"ח דמטבע שא"י בהוצאה הוי פירי והוא נכון מאד בעזה"י:

והנה הרי"ף ז"ל העתיק ההיא דתרגמ' ר"א באנייקו ואניגרא. וכ' עלה וז"ל דכיון דלא סגי הו"ל פירא ומקני בחליפין. והרז"ה הקשה הא קיימא לן דפירא לא עבדי חליפי' והרמב"ן תירץ דמטבע הוי כלי לתלות בצוואר בתו. ובאמת זה דחוק מאוד בכוונת הרי"ף שכתב דהוי פירא דמשמע דהוי פירי. וגם דמסיים ומקני בחליפי' משמע דרק נקנה ולא נעשה כדין פירי. ואמר הרב הנ"ל דבאמת ס"ל להרי"ף דפירי הוי. ואף דהרי"ף כתב דפירכת הש"ס הניחא לר"ש קאי רק לס"ד דכל הנעשה א"כ משמע דבלאו דקדוק דמאי כיצד ומוקמי' ופירי נמי וכו' היה ניחא לר"נ וע"כ מוכח דמטבע הוי כלי. מ"מ י"ל דס"ל להרי"ף כשיטת הי"א הנ"ל דמטבע היוצא הוא דהוי כלי אבל מטבע שא"י הוי פירי.

וההי' דכיס מלא מעות י"ל דמהני אף דקי"ל דפירי לא עבדו חליפי' י"ל דהחליפו גם הכיסים עם המעות שבתוכם וא"כ כיון דמשך זה הכיס עם המעות זכה זה בכיס מלא מעות מכח הכיס דעבד חליפי' שהוא כלי ומשיכת הפירי לא מגרע דסוף סוף הא משך ג"כ הכלי ופירכת הש"ס נהי דשפיר נעשה מכח הכיס מ"מ האיך ניקנו המעות הא אין מטבע נקנה בחליפין, ומשני באונייקי ואניגרא דהוי פירי ומקני' בחליפי'. וצריכי היינו דכל המטלטלי' מיירי בא' אנייקו וא' אניגרי ואשמעינן דבין הנקנה הוא אניגרי או הוא אונייקו נקנה דתרווייהו לאו מטבע נינהו והוא נכון בעזה"י:

ולפ"ז יהיה הכרח דהרי"ף לא ס"ל כהפוסקים במרדכי והובא בש"ע חו"מ סי' ר"ג בהג"ה דהמקנה מטלטלי' ומעות כא' בחליפי' כיון דנתפס הקנין על המטלטלי' נתפס ג"כ על המטבע דא"כ עדיין יקשה דמאי פריך הש"ס דאין מטבע נ"ח והיינו מכח דקיימא לן גם דאינו נקנה וכו' הא כיון דהכיס נקנה נקנה גם המטבע כיון דהקנס לו ביחד אלא ע"כ דלא ס"ל להרי"ף כשיטה זו. ובאמת שיטת הפוסקים הנ"ל תמוהי' מסוגיין מברייתא דהיה עומד בגורן דנהי דליכא לאקשיי' דיקנה לו המעות ופירי א' חולין ביחד די"ל דמיירי דליכא בגורן רק פירות מעשר דבלא"ה צ"ל למאי דמשנינן דלית ליה סודר והא לשיטת רש"י דרב ולוי ס"ל דפירי ע"ח מ"מ יתן לו פירי א' והוא יחזור ויתן לו הפירי זה בתורת סודר לקנות המעות אלא ע"כ דליכא בגורן פירות חולין כלל. ואף דהיה יכול ליתן פירי א' מהמעשר ויחזור ויתן לו הפירי בתורת סודר י"ל דרצה לפדות כל המעשר ביחד (ובשיטה מקובצת הקשה כן בשם הר"מ דלקני' לי' פירי א' מהמעשר ותירץ בשם הרא"ש דמצי לאוקמי כמ"ד בפ"ב דקדושין דמעשר שני ממון גבוה הוי ולא מצי קני ביה עיי"ש ותמוה לי דא"כ לא יכול ליתן לו הפירות כלל ומקרי פודה מעשר שני שלו כמבואר להדיא בקידושין שם) מ"מ עדיין קשה למה דמשני דאית לי' סודר קשה יקנה לו מהסודר גע"ג ואח"כ יתן לו זה הגע"ג בתורת סודר לקנות בו שאר הסודר והמעות ביחד וכי נימא דכל הסודר שלו היה רק גע"ג. וביותר קשה העובדא דאיסור במס' ב"ב דף קמ"ט דאמרי' אי אג"ק לית לי' קרקע אי בחליפי' אין מטבע נ"ח הא מ"מ יכול להקנות בחליפין איזה חפץ או פירי והמעות ביחד וצ"ע. ע"כ שמעתי. (עי' לק' דף מ"ו ע"ב):

תד"ה מאי לאו בחליפין וכו' וא"ת וכי לא ידע וכו'. נראה לענ"ד ליישב קושייתם ע"פ דברי התוספות לקמן ש"מ מטבע נ"ח וכו' שהקשו דנימא ג"כ שיאמר נשרפו חטיך בעליה, ביאור דברי תוס' הא דלא הקשו בל"ז על גוף הדין דהחליף שור בפרה דיאמר נשרפה פרתך בעליה י"ל דא"א לתקן בזה דאם אינו נ"ח יאמר נשרף שורך בעליה וכ"כ להדיא בנ"י, ועדיין צריך לברר כונת הנ"י דמ"מ יקשה מההוא דהכסף אינו קונה את

הזהב דאף דלא שייך נשרפו דאם ניחוש שיאמר נשרף זהבך בעליה אף דאין לו שמירה אלא בקרקע ה"נ אם אינו קונה יאמר נשרף כספך בעליה וא"כ מ"ש דכסף אינו קונה את הזהב ומ"ש דהחליף שור בפרה דקונה, וביותר קשה דמ"מ באם נתן לו שור בתורת דמי' דלא קנה הפרה כדמשמע בכל הסוגיא דבעי' דוקא יש דמי' כחליפין אבל בנותן לו השור בתורת דמיו לא קנה ומ"ש דבנותן לו בתורת חליפין דמהני, ונראה דכונת הנ"י דדוקא בקנין דמי' דהדרך דנותן לו מעות בעד פירות והתקינו חכז"ל דלא ליקני מחשש דנשרפו חטיך בעליה, מש"ה לא פלוג רבנן אף אם לפעמים נותן לו מטלטלים בתורת דמי', וכן בקונה מטבע במטבעות שאמרו דרך כלל דבכל פעם נתינת הממון לא קנה, ומשיכת פירות קנה, משא"כ בחליפין דעיקר החליפין רק במטלטלים על מטלטלים בזה ליתא כלל לעיקר התקנה, דבין כך וב"כ יאמר נשרף את שלך, מש"ה לא התקינו כלל, ולזה העמידו תוס' קושיית' על כל הנעשה דמי' באחר דבנותן לו מטבע בתורת חליפין דקנה, דבזה שפיר שייך התקנה דיאמר נשרף חטיך בעליה:

והנה בכוונת תוס' בקושייתם אפשר לומר ב' פנים, או דקושייתם באמת גם על חליפים דשור ופרה, והיינו דת"ק בל"ז למד איך מטבע נ"ח כיון דכל דיני דחליפים ליתא רק ע"י משיכת מטלטלים א"כ ל"ש כלל התקנה כסברת הנ"י הנ"ל, אבל למ"ד מטבע נ"ח י"ל דהקושיא דאפילו בחליפים מטלטלים ל"ק משום לא פלוג דכמו בקנין מעות לא מהני בנותן לו מטלטלים בתורת דמי' משום לא פלוג הכי נמי בחליפין דלתקנו דאם נותן לו מטבע בתורת חליפין דלא לקני, או די"ל דמ"מ קושייתם רק בקנין המטבע די"ל דדוקא בקנין מעות דע"פ הרוב נותן לו מעות ממש. בזה אף לפעמים נותן מטלטלין בתורת דמים לא פלוג בדבר, אבל בחליפין דאדרבא רוב פעמים מחליף מטלטלי' במטלטלי' ול"ש להחליף מטבע במטלטלים ל"ש לתקן בלא פלוג מלתא דשכיחי משום מלתא דל"ש, אלא דקושי' רק דעכ"פ חליפין במטבע לא מהני, ולפ"ז י"ל דהיה ס"ל להמקשן לחלק דהזהב קונה את הכסף בחליפין ואין כסף קונה את הזהב בחליפין, והיינו די"ל דס"ל לקושטא דמלתא בקושי' תוס' דאף דמעיקר הדין מטבע נ"ח דבכלל נעל הוא, מ"מ חכז"ל תקנו דלא לקני מחשש דנשרף חטיך בעליה ומכיון שתקנו דבנותן מטבע לקנות חטין בתורת חליפין לא מהני משום חשש דנשרפו ממילא לא פלוג דאף בנותן מטבע לקנות מטבע דאף דל"ש נשרפו מ"מ לא פלוג, והיינו דאם מטבע שנותן לו הוי המטבע נגד המטבע שרוצה לקנות דאף דבהחליף מטלטלין במטלטלין לא תקנו בלא פלוג היינו כנ"ל דלא תקנו לא פלוג רק באם נותן מטבע בקנין סודר, אבל לא בנותן מטלטלין ל"ש למגזר שכיח אטו ל"ש, אבל כשנותן מטבע בתורת חליפין בודאי שייך לתקן בלא פלוג לענין

דבר הנקנה דכמו דבקנה לו החטי' לא קנה ה"נ בנקנה לו המטבע דזה ל"ש אטו דשכיח דיותר שכיח לקנות חטי' בחליפין מלקנות מטבע בחליפין ודרך כלל תקנו דבנותן לו מטבע בתורת חליפין או דבר שהוא מטבע לגבי הנקנה לא קנה, אבל בנותן לו מטלטלין לקנות קנה, וכיון שכן שפיר הדין דהזהב קונה את הכסף בחליפין כיון דבהך גוונא ל"ש חשש דנשרף, אלא דתקנו בלא פלוג, וכיון דזהב פירי וכסף טבעא הוי כנותן פירי לקנות מטבע דקנה בחליפין אבל כסף וכסף אינו קונה זהב דהוי כנותן מטבע בחליפין לקנות פירי, ולזה קאמרו ש"מ מטבע נ"ח היינו דמדינא בכלל נעל לאפוקי סברת ר"פ דעבידא דבטלי לא הוי בכלל נעל ומדינא קנה דגם זהב לא קנה הכסף, ומדוקדק הוא דנטר הש"ס למיפרך עד בתר מימרא דר"פ דהטעם משום דעתו אצורתא, והיינו דבל"ז י"ל דבאמת טעמא דמ"ד אין מטבע נ"ח משום חשש דנשרפו וממילא שפיר הדין דזהב קונה את הכסף דהוי כמו נותן פירי לקנות מטבע בחליפין דל"ש חשש, ואף דעדיין קשה דאמאי פריך דוקא למ"ד אין מטבע נ"ח, הא קשה ג"כ למ"ד מטבע נ"ח דסתמא קאמר אף לקנות חטים, והא מסיפא מוכח דבכה"ג עכ"פ אינו קונה מדרבנן, וי"ל דבאמת דהו"מ להקשות כן אלא דניחא ליה למיפרך בפשיטות מרישא, וכה"ג צ"ל במה שכ' השיטה מקובצת בשם הריטב"א לתרץ דהמקשן ס"ל דבזהב כיון דאינו חריף אין דעתו על צורתא דקשה ג"כ דמ"מ ליפרך גם על מ"ד דמטבע נ"ח דהיינו אף כסף דהא מסיפא מוכח דמטבע כסף אינו נ"ח, אע"כ דניחא ליה למיפרך תחלה מרישא:

דף מו.

תוד"ה ונקנינהו נהלי' אג"ק וכו' קשה דלקני לי' המעות בהודאה כו'. ולענ"ד היה נראה דאף דקנין דעלמא אף בלא עדים מהני וכדהוכיחו תוס' ב"ב (דף מ' ע"א) ד"ה קנין מסוגיין דהכא מדלא משני דלא היה בגורן עדים וכו', מ"מ י"ל דקנין אודיתא לא הוי קנין אלא המודה בפני עדים דכיון דיכול לתבעו בב"ד ע"פ הודאתו וא"י להכחישו מקרי הודאה גמורה לקנות בו, אבל כשמודה שלא בעדים אין שייך הודאה לקנות בו כיון דאינו נתפס בהודאתו לגבות ממנו, א"כ י"ל דמירי דלא היו עדים בגורן וליכא אודיתא (ועי' עוד בחי' ב"ק דף י"ב ועי' בסוגיא זו בשו"ת ח"א סי' רכ"ב אות כ"א):

תד"ה אלא ש"מ וכו' ונטר עד הכא וכו'. ונלענ"ד ליישב לשיטת ר"ת דאף לר"נ דפירי לא עבדי חליפי' וכן לר"ש בדבר שאינו מסויים מ"מ שור בשור עבדי חליפים, דילפי' לה מתמורה, והנה בסוגיין קשה לי במה דאמר ר"פ אפילו למ"ד מטבע אין נ"ח נקני בחליפים מידי דהוי אפירי לר"נ, הא י"ל דדוקא לר"נ דאייתר לקיים כל דבר לרבות דיקנה, אבל לר"ש דלקיים כל דבר קאי אנעשה לאורויי דנעשה חליפים א"כ ל"ל רבוי

דנקנה עדיף מנעשה, וי"ל דמה דממעטים מנעל דהיינו דבר שאינו מסויים אינו נקנה ג"כ וכיון דרב ולוי סברי כמ"ד פירי נ"ח לשיטת רש"י מנ"ל דנקנה. אח"כ מצאתי בעז"ה שכוונתי בזה לפ"י, ונ"ל דהכי פירושו דר"פ ה"ק דודאי לא מצינו שיחמיר רב ששת יותר מר"נ לענין חליפין וכל מה דמהני חליפין לר"נ ה"נ לרב ששת, ולזה בא דע"כ לר"נ מטבע נקנה בחליפין דלדידיה כי היכי דפירי נקנה מכח לקיים כל דבר ה"נ מטבע ודבר שאינו מסויים לדידיה נקנה וכיון דקיימא לן בהחלט דלר"נ נקנה ממילא בודאי גם לר"ש נקנה דל"מ בזה פלוגתא חדשה לומר דלר"נ דבר שאינו מסויים ומטבע נקנה ובזה ר"ש לחומרא דאינו נקנה, א"ו דגם לר"ש נקנה, ומוכח באמת דר"ש ס"ל מסברא דיקנה וא"צ קרא לזה, ולפ"ז י"ל דבל"ז לא היה יכול להקשות למ"ד נעשה דהוי אפשר לומר דלכ"ע דעתו אצורתא אלא דלמ"ד נעשה דמכח עבידי דבטלי הוי כדבר שאינו מסויים ונעשה כחליפין אם הוא שוה בשוה, ומ"ד אינו נעשה וס"ל דהוי דבר שא"ב ממש כמו אותיות ולא מהני שוה בשוה כמו שהוא לפי האמת לדידן, וכיון שכן ליכא קושי' מהברייתא דגורן די"ל דמ"ד נעשה ס"ל כר"ש דפירי עבדי חליפין ולא אייתר קרא דלקיים כל דבר, וממילא קיימא דמה דמעטינן מנעל ממעטינן ג"כ דאינו נקנה, ומש"ה מטבע דהוי דבר שאינו מסויים אינו נקנה, וההוא דנעל היינו דוקא שוה בשוה, ומקרא דתמורה, אבל מ"מ אינו נקנה כמו דחזינן לר"נ דאף דתמורה מרבי דפירי נעשה שוה בשוה, מ"מ לא הוי ידעי' דנקנה רק מקרא דכל דבר, וא"כ י"ל ה"נ לר"ש אף דדבר שאינו מסויים נ"ח שוה בשוה מ"מ עכ"פ דאינו שוה בשוה גם אינו נקנה ולזה פריך רק לר"פ דאמר להדיא דנקנה, כנלענ"ד נכון בעזה"י:

תוד"ה נעשה (עי' מש"כ לקו' ס"ד ע"ב):

תד"ה ש"מ, וא"ת והלא יאמר וכו'. עיין במהרש"א, נראה ביאור הדברים הא דלא תירץ הברייתא דחנוני ליכא קושיא די"ל במטבע ל"ש נשרפו דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע, דמ"מ קשה ממ"ש דכסף אינו קונה את הזהב דמעות א"ק מחשש דנשרף ומ"ש דמטבע נקנה בחליפין, ולזה תירץ המהרש"א די"ל דל"ש לאוקמי ברשות באם יתייקרו שיטריח ויציל, ובזה שפיר יש לחלק דבמתני' בכסף אינה קונה הזהב דגם הזהב שייך לאוקמי ברשות לענין יוקרא דכיון דזהב הוי פירי יוקרא וזולא תלייה ביה, משא"כ בחנוני דהבעה"ב מקנה לו כסף דינר וטריסת ל"ש לאוקמי ברשותי' לענין יוקרא וזולא דהא אין היוקרא וזולא בכסף שהוא מטבע כדאיתא לעיל לענין רבית. והנה לפי דברי המהרש"א צ"ל דלא אזלי תוס' הכא לשיטת ר"ת דלקמן דלכ"ע בנאנסה הלוקח יכול לחזור, דא"כ מה בכך דל"ש יוקרא הא מ"מ יציל מחשש דיחזור הלוקח, אע"כ דאזלי' בשיטת רש"י

דבסמוך, ואף דמ"מ משמע מדבריהם דלקמן דלרבנן דר"ש גם בנאנסה יכול לחזור, או דעכ"פ כשחוזר בשעה שהדליקה בא דטרח ומציל מחשש שאם יראה הלוקח הדליקה יאמר חזרני בי, צ"ל דמ"מ י"ל דברייתא דחנוני אתי' כר"ש דלדידיה אין הלוקח חוזר וטרח רק מטעם ריוח יוקרא:

אולם לכאורה עדיין קשה אחרי דע"כ אזלי בשיטת רש"י דבסמוך וגם ניחא להו לומר די"ל דהברייתא דחנוני אתי' כר"ש. א"כ לכאורה עדיין לא הקשו כלום ממתני' דכל הנעשה לפי הגירסא דנתחייב זה בחליפים דהיינו דהלוקח מחויב באונסי חליפין, וא"כ י"ל דאתי' כר"ש ובאמת תקנו חכמים דמטבע אינו עושה חליפין, מחשש דנשרפו, אלא כיון דמדינא קנה תקנו דהכסף בידו ידו על העליונה ובאמת בעל השור יכול לחזור, אבל בעל המטבע א"י לחזור ומחויב באונסי חליפים דאין בידו לחזור והא מתני' לא קתני דינרי דחזי' רק דנתחייב לוקח באונסי חליפים וזה גם בקנין לר"ש. ונראה דלק"מ (דתני') דהוכיחו דלא ניחא להו להש"ס לאוקמי סתמא דמתני' דכל הנעשה לר"ש שלא אליבא דהלכתא דאל"כ מאי פריך ולר"ל דאמר משיכה מפורשת מן התורה הא י"ל דר"ל מוקי מתני' כר"ש דלדידיה ודאי מעות קונות מן התורה ודמי' שהן כחליפין קונה, אע"כ דלא ניחא לאוקמי' כר"ש, א"כ שפיר הקשה תוס' דגם לר"י מיהו ניחא כיון דלא מוקי כר"ש א"כ לא יתחייב באונסי חליפין כמו בקנין מעות דתקנו דלא קנו:

אמנם נראה דזה אינו מספיק דשפיר י"ל דלמאי דס"ד דכל הנעשה ליכא לאקשוי' דנשרפו חטיך די"ל דאתי' כר"ש דגם בקנין מעות באחריות הלוקח, והא דפריך לר"ל היינו דלפי אוקימתא דיש דמי' דמלישנא דמתני' משמע דלפעמים מעות קונה כמו חליפין, והיינו ביש דמי', ואם איתא דאתי' כר"ש הא בלא"ה בכל קנין דמי' נתחייב הלוקח באונסי חליפין, אע"כ דלא אתי' כר"ש ושפיר פריך הש"ס, (ולהפוסקים ומכללו המאור דלדינא גם לרבנן דר"ש בנאנס א"י הלוקח לחזור כיון דאינו בעין, צ"ל לפי האוקימתא דיש דמים הא גם בדמים בעלמא כשנאנס נאנס ללוקח דא"י לחזור, היינו עכ"פ כשרואה הדליקה יכול לומר חזרני בי, אבל ביש דמים מתחייב באונסין היינו דאף בשעת הדליקה א"י לחזור או דמיירי באונס דמקרי בעין כגון מת דיכול לחזור כמ"ש במאור) וההכרח לדחוק להמהרש"א דקושית תוס' לגירסא דנתחייב בחליפים דקאי הכל על המוכר דא"י לחזור שפיר הקשה דיתקנו דלא ליקני מחשש דנשרפו והמוכר י"ל אף לר"ש:

בעיקר קושית המהרש"א לענ"ד בפשוטו י"ל דודאי במטבע על מטבע ל"ש נשרפו דכספים אין להם שמירה וכו' והא דכסף אינה קונה את הזהב משום לא פלוג, והיינו דתקנו באם משך מה שהוא פירי קונה, אבל מה שנקרא מטבע לגבי שכנגדו אינו קונה,

וא"כ ה"ה לענין חליפים אם יתקנו חכמים דמטבע אינו נעשה חליפים, ה"נ במטבע אף אם יתקנו בלא פלוג, מ"מ היינו דוקא באם נותן מה שהוא מטבע לגבי דבר הנקנה, אבל בנותן מה שהוא פירי לגבי הנקנה ל"ש לא פלוג דהא בכה"ג גם בנותן מטלטלים לקנות מטבע בחליפין ל"ש החשש כמ"ש לעיל בארוכה א"כ בברייתא דחנות דהחנוני נותן בחליפין נחושת לקנות כסף הוי כנותן פירי לקנות מטבע דבזה לא תקנו ול"ש לא פלוג כנלענ"ד פשוט וברור:

גם י"ל בישוב קושית מהרש"א דהא מבואר לקמן פ' איזהו נשך דלענין רבית תולים בקנין דאורייתא, דכל דמדאוריי' קני אף דמדרבנן לא קני לא הוי רבית, א"כ בברייתא דחנוני י"ל דכיון דמדינא מטבע נ"ח אף דתקנו חכז"ל דאין נ"ח מ"מ כיון דמדאורייתא קנה החנוני הדינר וטריסת ליכא שם הלוואה ומותר, ולזה פריך הש"ס רק למ"ד אין מטבע נ"ח ומטעם דעתיה אצורתא וליכא קנין כלל דהוי הלוואה, וגם מדין מעות קונות ד"ת ליכא למיתב עלה דהא ליכא כלל קנין מעות כיון דנחושת הוי פירי הוי רק קנין משיכה ואינו נקנה הכסף רק דנחושת מחייב כסף ואין כאן קנין על הכסף לא דאורייתא ולא דרבנן, ונכון:

[בתוס' ד"ה אלא ש"מ אין מטבע נקנה בחליפין ומ"ד נעשה חליפין נמי איתותב וכו' ונטר עד הכא וכו', ובס' שיטה מקובצת מתרץ קושית התוס' באופן אחר בשם הרשב"א דבלאו האי לא יכול להקשות די"ל אף דאינו נקנה מ"מ הוא נעשה, דהיינו טעמא דאין נקנה דדעת הקונה לקנותו בשביל צורתא וצורתא עבידא דבטלה והוי דבר שאין בו ממש, אבל מ"מ הוא נעשה דשפיר הוי דומיא דנעל דחשיב ככלי מתוך שראוי לתלות בצואר בתו, רק השתא דאמר רב פפא אפי' למ"ד אינו נעשה אפ"ה נקנה מקשה שפיר אנקנה, ויש להבין אמאי מיאנו תוס' בסברת הרשב"א, וי"ל דתוס' אזלו לשיטתם דאיתא בקדושין דכ"ו ע"ב איבעי להו בעינן ציבורין או לא ת"ש כו' ועי' בתוס' שם ד"ה ה"ג אלא מאי לדמי ולפי גירסא זו בא לקיים ה"נ מסתברא דלעולם מיירי לדמי ובעי' ציבורין דאי בחביות ניקנינהו בחליפין אגב אחר דליכא למימר שמיט ואכיל כיון שלא יבואו לידו אבל המעות שצריך שיבואו לידו למשוך יכול לומר אשמרם ושמיט ואכיל וכו' עד למסקנתם ומיהו יש ליישב גירסא זו לפ"מ שפי' בקונט' וכו' ולכך לא הקנה לו בחליפין ע"י אחר שלא הי' שם שום אדם שהי' חפץ בהנאתו של קונה ליתן סודרו עבורו משום דאי בעי מקנה פסיק ליה עכ"ל, והנה זה תלוי אם אמרינן דאי תפוס מתפיס דיחוי בעלמא הוא או אמת הוא, דהנה בנדרים דף מ"ח ע"ב אמר ר"נ קני ע"מ להקנות קני דהא סודר נמי קני ע"מ להקנות הוא א"ר אשי מאן לימא לן דאי תפיס לא מתפיס ע"ש, והנה התוס' בקידושין

דף ו' ע"ב סברו דהאי פירוקא אמת הוא שהקשו שם בקידושין בד"ה לבר מאשה לפי שאין נקנית בחליפין וא"ת במאי דמו לחליפין אי משום דחליפין הדרי הא אמרינן בנדרים דאי תפיס לה מיתפיס, אבל הרשב"א סובר דהאי פירוקא דר"א בנדרים דיחויא בעלמא הוא ובאמת קיימא לן דאי תפיס לא מיתפיס, נמצא לפי שיטת הרשב"א קאי הגמ' בקידושין דף כ"ו שפיר כסברת התוס' מתחילה, ואין לומר כמו שכתבו במסקנא מטעם דאי תפיס מיתפיס ז"א דהא לשיטת הרשב"א אמרינן דאי תפיס לא מיתפיס, והשתא הוכיח הרשב"א לשיטתו דאף דאמרינן דאינו נקנה מ"מ נעשה חליפין דאלת"ה אלא דמכ"ש דאינו נקנה קשה אמאי לא קאמר הגמ' בב"מ תסתיים דרב הוא דאמר אינו נעשה מהאי מעשה דקידושין דהא שם אמר ר"י אמר רב, אע"כ הוכיח הרשב"א מדלא קאמר הגמ' תסתיים, דאפי' אינו נקנה מ"מ נעשה חליפין, לאפוקי תוס' לשיטתם דס"ל דאי תפוס מיתפיס נמצא לא קאי הגמ' לפי האמת הוכיחו תוס' שפיר דאי אמרינן דאינו נקנה מכ"ש דאינו נ"ח, וא"ל אמאי לא קאמר הגמ' תסתיים ז"א דהא לפי שיטת תוס' לא קאי הגמ' לפי האמת והוכיחו תוס' שפיר דמכ"ש דאינו נעשה ודו"ק:

ובזה נבא אל הביאור לתרץ קושית תוס', דהנה הש"מ כתב ב' פירושים עלה אי תירוץ הגמ' דלית לי' סודר, פי' א' בשם תלמיד הר"פ ז"ל דלית לי' סודר אינו ר"ל דלית לי' סודר כלל אלא ה"פ דל"ל סודר אלא שאול, וה"ט דאמרי' אי תפוס מתפיס וכיון שהוא שאול לא מהני כלל, אבל הריטב"א כתב דליכא סודר פי' כלל ואפי' שאול דהיינו דאמרי' ואיכפל תנא לאשמועינן גברא ערטילאי וטעמא דמילתא כיון דסודר ואגב קני ע"מ להקנות הוא בכל דהו סגי. והנה הב' שיטות שהוזכר מחולקים נמי בסברת תוס' והרשב"א אם אמרינן דהתירוץ בנדרים דיחוי בעלמא הוא או לא:

ולפ"ז מתורץ קושית תוס' דבל"ז לא הי' יכול להקשות על האי מ"ד דס"ל דנעשה חליפין ואיכפל תנא לאשמועינן גברא ערטילאי די"ל דילמא האי מ"ד ס"ל אי תפיס מתפיס ומתני' דמע"ש אייר בסודר שאול, ול"ק ליקני אגב סודר דהא ס"ל אי תפיס מתפיס, רק השתא דאמר ר"פ אפי' למ"ד אינו נעשה עכ"פ נקנה מידי דהוה אפירי לר"נ הקשה הגמ' שפיר דע"כ מוכח דר"נ נמי ס"ל דיש חילוק בין מטבע לפירי מהאי מתני' דמע"ש וקשה ליקני ליה אגב סודר ואין לומר דמיירי בסודר שאול ז"א דהא ר"נ ס"ל [בנדרים] אי תפיס לא מתפיס וא"כ אפי' אייר בסודר שאול נמי יכול להקנות דהא אמרי' אי תפיס לא מתפיס, אע"כ דלית לי' סודר כלל והשתא מקשה שפיר ואשמועינן גברא ערטילאי ודוק היטב:

ובזה נוכל לתרץ עוד דקדוק אחד על תוס' לקמן ע"ב ד"ה ופירי וא"ת לישני דר"נ יתרץ כל הנישום כמו שהוא לפי האמת וי"ל דמסתמא לא יחלוק ר"נ על רב ולוי, ובס' ש"מ מביא ב' תירוצים ע"ז חדא דהכי פ' הגמ' ולמאי דס"ד מאי כיצד כלומר היכן מצינן לאוקמי מתני' דלא כהלכתא וליקשי מיניה לרב ולוי לדידן נמי קשיא דהא פסקינן דפירי לא עבדי חליפין, ועוד תירץ הריטב"א דאפי' למאי דמשני כל הנישום צ"ל לר"נ דאין מטבע נעשה חליפין וזה לא מצינו בשום דוכתא דס"ל לר"נ הכי, ויש להבין אמאי מיאנו תוס' בב' תירוצים הללו, אף דעל תי' הראשון לק"מ דמאי תירץ דהכי הקשה דהא הוא דלא כהלכתא דילמא המקשן ס"ל דאין כן הלכה, אך לתירוץ השני קשה דהאי סוגיא הוא בכ"מ ואמאי מיאנו תוס' בתי' הב', אך לפי הנ"ל ניחא דתוס' לשיטתם דס"ל אי תפיס מתפיס אמת הוא ולא דיחוי בעלמא רק ר"נ ס"ל אי תפיס לא מתפיס, וא"כ צ"ל בקידושין דהנ"מ הוא אמת וא"כ מוכח דאין נקנה ולד' התוס' מוכח דאי אמרינן דאין נקנה כ"ש דאינו נעשה ונמצא לא יכלו התוס' לתרץ דלא מצינו דס"ל לר"נ הכי דאין מטבע נעשה חליפין דהא מהתם בקידושין מוכח דאינו נ"ח, אבל הריטב"א ס"ל כשיטת הרשב"א דאף דאמרינן דאינו נקנה מ"מ נ"ח ולא מוכח משם דס"ל לר"נ דאינו נ"ח ונמצא לא יכלו התוס' לתרץ כן לשיטתם, ודו"ק היטב]:

דף מו:

גמרא הכי קאמר ופירי נמי עבדי חליפים כיצד החליף שור וכו'. רש"י ז"ל לא גרס בשר שור והיינו דממה נפשך אם שור חי הוי כלי גם מעיקרא כי מוקמי כל הנישום והיינו כל המטלטלין אף פירות ה"נ כיצד בשר שור ובתוס' קיימא הגירסא לאוקימתא כל הנישום היינו באמת רק כלי, ולענ"ד נראה אף לשיטת רש"י כל הנישום משמע כל דבר אפילו פירי, מ"מ יש לקיים הגירסא בשר שור אם נימא בזה כשיטת תוס' דמטבע הוי כלי והיינו דס"ל שור חי אי הוי כלי או לא תלי במטבע דאם אמרי' דאינו כלי ממש גם שור לא הוי כלי, אבל אם מטבע הוי כלי דראוי להשתמש בו, גם שור ראוי לחרוש בו, א"כ י"ל דמעיקרא לא היה צריך להגי' בשר שור, די"ל דבאמת שור הוי כלי אבל למאי דמשני כל הנעשה ופירי נמי עבדי חליפין א"כ מוכח דמטבע הוי כלי דאל"כ מה הוסיף ופירי נמי עבדי חליפין הא זהו מרישא שמעי' מכח מטבע, אע"כ דמטבע הוי כלי וממילא גם שור חי הוי כלי והוצרך להגי' בשר שור:

שם יש דמים שהן כחליפין. עי' לקמן דף ס"ב ע"ב תוס' ד"ה הרי שנושה:

שם תרגמא ר' אחא בדינרי אניקא ואניגרא. הרי"ף העתיק כן לדינא, וז"ל דכיון דלא סגי הו"ל פירי ונקני בחליפין, והרז"ה הקשה דהא קיימא לן פירי לא עבדי חליפין (לשיטתיה

ס"ל כר"ש), והרמב"ן תי' דמטבע הוי כלי לתלותה בצואר של בתו, ולענ"ד דחוק מאוד לפרש בכונת הרי"ף שכ' דהו"ל פירי דמשמע דפירי הוי, וגם מדסיים ומקני בחליפין דמשמע דרק נקנה, אבל לא נעשה כדין פירי, ולזה היה נלענ"ד דרי"ף ס"ל דפירי הוי, ואף דהרי"ף כ' דפירכת הניחא לר"ש קאי רק לס"ד דכל הנישום, אם כן משמע דבלא דקדוק דמאי כיצד היה ניחא לר"נ לומר כל הנעשה אף דפירי לא עבדי חליפין מ"מ מטבע נ"ח, י"ל דס"ל להרי"ף כשיטת הי"א בתוס' (מ"ה ב') דמטבע היוצא בהוצאה הוי כלי, אבל א"י בהוצאה הוי פירי, וכבר הראינו לדעת שיטה זו סוגיא מחוורת כשמלה, והא דכיס מלא מעות דמהני אף דקיי"ל דפירי לא נעשה חליפין, נלע"ד דבאמת מחליפין גם הכיסים להדדי, וא"כ כיון שמשך זה הכיס מלא מעות נקנה לו הכיס מלא של חבירו מכח דהכיס שמשך הוא דנעשה חליפין לקנות ע"י מטלטלין של חבירו דמה בכך שמשך כלי ופירי וכי משיכת הפירי מגרע סוף סוף הא קבל גם הכלי, והא דפריך הש"ס והא אין מטבע נ"ח היינו דהא קיימא לן דלא נעשה ולא נקנה, א"כ אף דהכא שפיר דנעשה מכח הכיס. אבל מ"מ איך נקנה לחבירו כיס והמעות שבתוכו הא אין מטבע נקנה. ולזה משני באניקא ואניגרא דהוי פירי ושפיר נקנה, והא דקאמר חד שפסלתו מלכות. היינו הכל על דנקנה בין דנקנה פסלתו מלכות ובין דנקנה פסלתו מדינה. אבל מה שמושך גם אם הוא מטבע היוצא מהני מכח הכיס. גם י"ל דבמושך כלי ומטבע בתורת סודר י"ל דלא מהני כיון דהמטבע חריף בהוצאה דעתם על המטבע, וכעין מה דאמרי' לענין קדושין מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה. אבל בכלי ופירי דאדרבא כלי חשוב יותר ושפיר נתקיים החליפין ע"י כלי. ולפ"ז יהיה מוכרח דהרי"ף לא ס"ל כהפוסקים במרדכי והובא בש"ע (סימן ר"ג בה"ג) דבמקנה מטבע ומטלטלים כא' כיון דנתפס הקנין על המטלטלין נתפס ג"כ על המטבע. דא"כ מאי פריך הש"ס הא אין מטבע. הא כיון דמיירי דמחליפין גם הכיסים ממילא כיון דנקנה הכיס נקנה ג"כ המטבע דהא מקנה לו ביחד כיס ומטבע. אע"כ דס"ל להרי"ף דלא כהפוסקים הנ"ל. ואולי י"ל דאף להפוסקים הנ"ל אם הקנה לו כלי פחות מש"פ ומטבעות ביחד דלא נקנה מטבעות דלא אמרינן כאן כיון דנקנה הכלי. דכיון דא"ב ש"פ ל"ש למגרר בתריה המטבעות. דאף דלענין חליפין כלי שא"ב ש"פ חשוב ג"כ כלי, י"ל דוקא לענין נעשה הוא דחשוב אבל לא לענין נקנה. א"כ י"ל דמסתמא קתני דאף דאין בכיסים ש"פ ושפיר פריך הש"ס הא אין מטבע נקנה בחליפים וע':

ובאמת לפענ"ד שיטת הפוסקים הנ"ל תמוה מאד מברייתא דעומד בגורן דאף דבאופן זה ליכא לאקשויי' דיקנה לו מעות ופירי אחד חולין ביחד די"ל דמיירי דאיכא בגורן רק פירות מעשר ובלא"ה צריך לדחוק דמה דמשנינן הב"ע דל"ל סודר הא לשיטת רש"י רב

ולוי ס"ל דפירי עבדי חליפין. וא"כ יקשה דיתן לו במתנה פירי אחד חולין ויחזור ויקנה לו הפירי בתורת סודר לקנות המעות אע"כ דמיירי דליכא בגורן פירות חולין. ואף דהיה יכול ליתן פירי א' מהמעשר ויחזור ויתן לו הפירי בתורת סודר י"ל דרצה לפדות כל המעשר ביחד (ובשיטה מקובצת הקשה כן בשם הר"מ דלקני ליה פירי א' מהמעשר ותירץ בשם הרא"ש דמצי לאוקמי כמ"ד בפ"ב דקדושין דמעשר שני ממון גבוה הוי ולא מצי קני בי' עיי"ש ותמוה לי דא"כ לא יכול ליתן לו הפירות כלל ומקרי פוד' מעשר שני שלו כמבואר להדיא בקידושין שם) מ"מ עדיין קשה דלמאי דמסקינן דיש לו סודר. א"כ יתן לו במתנה ג' ע"ג מהסודר ויחזור זה ויתן לו הסודר ג' ע"ג בתורת חליפין לקנות על ידו שאר הסודר ומעות ביחד. וכי נימא דמיירי בגברא ערטלאי דסודר שלו הוא רק ג' ע"ג מצומצם. או דמותר מג' ע"ג א"ב ש"פ. גם קשה ביותר מעובדא דאיסור גיורא ב"ב (דף קמ"ט ע"א) דאמר אי אג"ק ל"ל קרקע. אי בחליפין אין מטבע נ"ח. מ"מ הא יכול להקנות בחליפין איזה מטלטלין והמעות ביחד. וצ"ע:

תוס' ד"ה ופירי וכו' וי"ל דמסתמא לא יחלוק. עי' ביצה דף ט' ע"א תוספות ד"ה והאר"י:

דף מז.

רש"י ד"ה חליפין ומקפיד כו' (עי' מש"כ לעי' דף מ"ד ע"א):

תד"ה בכליו של מקנה כו' ואי לוי ס"ל אין פירי נעשה חליפין. הא אף אי סבר דפירי עבדי חליפין הא עכ"פ נעל אתי למעוטי דבר שאינו מסויים, ויקשה ג"כ דכיון דהוא בכליו של מקנה מה גריעותא יש במה שהוא אינו מסויים:

בש"ע חוה"מ סי' קצ"ה ס"ג לפיכך אין כליו ש"א קונים לו ברה"ר ולא ברשות המוכר, ובסעיף ה' שם כשם שאין כליו של לוקח קונין לו ברשות המוכר, כך כליו של מוכר אין קונים לו ברשות לוקח, נראה לענ"ד דמ"מ כליו של לוקח שנתן תוך כלי של מוכר ועומד בחצירו של לוקח דבכה"ג קני, לא מבעי לדעת הרז"ה וסייעתו דחד תלי באידך, או דאזלינן בתר רשות דהכלי בטל לגבי הרשות, או דאזלינן בתר כלי, ומזה כתב במוכר א' שמכר ללוקח שני דברים, הא' הקנה אותו ע"י כליו של מוכר ברשות לוקח, והא' הקנה אותו ע"י כליו של לוקח ברשות מוכר דבממ"נ קנה חד מינייהו, א"כ ה"נ בנ"ד קנה ממ"נ, דאם אזלינן בתר כלי הרי מדד לו בכליו של לוקח, ואם אזלינן בתר רשות הרי עומד ברשות לוקח, אלא אפי' למה דקיימא לן דתרווייהו איתנהו דבזה ובזה לא קנה, מ"מ בכה"ג קנה כיון דהוי כליו של לוקח ורשותו של לוקח אינו מזיק במה דמפסיק כליו דהמוכר כך נראה לי בפשוטו. אכן ראיתי להב"ש אה"ע סי' קל"ט סקי"ג שכתב דגם בכה"ג לא קנה ונראה דראייתו אינו מוכרעת דמה שהוכיח שם משינויי' דהש"ס גיטין

ע"ט בקופה שאין לה שולים דע"כ מיירי דקאי ברשות לוקח דאי בסימטא הא קיימא לן כליו של לוקח בסימטא לא קנה, אע"כ דמיירי ברשות לוקח, ואפילו הכי ביש לה שוליים לא קנה עיי"ש, ובמחכ"ת אינו דהא דכליו של לוקח בסימטא לא קנה, היינו כמ"ש הרא"ש פ' הספינה דכל כמה דלא מדד אין דעתו דליקני ליה כליו כיון דמחוסרים מדידה אלא לדעת שימדדם ואח"כ ימשכם, ואם אמר לי' זיל קני באמת מהני אפי' לא מדד עיי"ש, א"כ בגט דלא שייך חסרון מדידה פשיטא, דהוי כזיל קני דמהני כליו של לוקח בסימטא, וא"כ י"ל דהסוגי' מיירי בעומד בסימטא גם אם יהיבנא לי' להב"ש דהסוגיא מיירי ברשות לוקח כדמשמע מלשון הר"ן דהביא הב"ש שם, מ"מ נראה לי דשאני התם כיון דחצירו קנוי לו לפירות ויש לו רשות להניח שם חפציו אלא דאמרי' גיטה וחצירה באים כאחד, אבל עכ"פ בשעה שזרק הגט יש לו רשות להניח שם חפציו, א"כ י"ל דבטל כלי דידה לגבי כלי דידיה דאין לה רשות להניחו בכלי דידיה והכלי שלו אינו בטל לגבי רשותה דהא יש לו רשות להניחן בחצירה והוי לענין זה חצירה כמו בסימטא וכלי של לוקח מונח בכלי של מוכר דלא קנה, אבל בעלמא י"ל דבכה"ג קנה, דאם אתה אומר דבטל כלי דלוקח לגבי כלי דהמוכר מכח הקפידה דאין לו רשות להלוקח להניח כליו בתוך כלי דהמוכר מה"ט בטל ג"כ כלי של מוכר לגבי חצירו של לוקח, וכיון דנפל היסוד נפל הבנין והדרן לדינא דמסברא בכה"ג קנה כנלע"ד:

דף מז:

גמ' ד"ת מעות קונות כו' (עי' שו"ת ח"א סי' קל"ד):

שם אי אמרת בשלמא. כעין זה גיטין דף י"ז ע"ב:

תד"ה נשרפו חטיך וכו' יאמר הלוקח נשרפו וכו' לכאורה קשה לי לרש"י כי היכי דבקנין מעות העמידו על ד"ת דהלוקח א"י לחזור כיון דהכסף ביד מוכר ידו על העליונה והמוכר יטרח ויציל משום ריוח יוקרא ה"נ בקנין משיכה כיון דמדאורייתא לא קני רק דחז"ל תקנו דליקני לוקמי על ד"ת לגבי לוקח דהכסף הוא בידו דיהא הוא יכול לחזור. ואעפ"כ יציל מחמת ריוח יוקרא. ואפשר לומר דבאמת אינו מהראוי לחלק בתקנתא שיהא קנוי לאחד ולשני לא, אלא דהטעם דבמעות אין הלוקח יכול לחזור דגם זה הוא מעצם התקנה דאם היה גם הלוקח יכול לחזור לא היה המוכר טרח כ"כ ומציל דמחשש שיחזור הלוקח לא מסתפי כ"כ כיון דאחר השרפה שלא יהיה עוד בעולם א"י לחזור כמשמעות לשון רש"י ז"ל בשמעתין וזהו שיטת בעל המאור, וזהו חשש רחוק שיבא הלוקח בשעת השרפה לחזור, ועיקר מה שיטרח ויציל מחמת ריוח יוקרא, וזהו רק אם אין הלוקח יכול לחזור דהוי גבי מוכר קרוב לשכר ורחוק להפסד דהרי בזול א"י הלוקח

לחזור, אבל אי היה הדין דגם הלוקח יכול לחזור לא היה המוכר טרח ומציל מחמת ריוח יוקר דכמו שיש ריוח ביוקר ה"נ יש הפסד בזול דיחזור הלוקח, ואולם לשיטת הרמב"ן וסייעתו דאף לאחר שנאנס יכול הלוקח לחזור לרבנן דר"ש א"כ פשיטא דאם הלוקח יכול לחזור דצריך המוכר לטרוח ולהציל, וע"כ הא דלר"ש אין הלוקח יכול לחזור היינו דלא היו צריכים חז"ל לתקן כ"כ וכל מה שיכולים לעמוד על ד"ת העמידו והאלימו כח המוכר כיון דהכסף בידו, א"כ יקשה כנ"ל דא"כ במשיכה אמאי עקרו לגמרי הד"ת ולא העמידו על ד"ת דהלוקח יכול לחזור, ואפשר לומר דבמשיכה א"א לתקן כן דמיד שיהא הדין דהמוכר א"י לחזור ממילא גמר ומקנה ויצאו החטין מרשותו דהא א"י לחזור וממילא נתחייב הלוקח בדמיו דעיקר חיוב הדמים על מה שהמוכר מוציא החטים מרשותו ומקנה אותם לו, וא"כ לא היה שייך כלל לומר דהלוקח יכול לחזור דמ"מ כבר נתחייב בדמים על הקנאת המוכר, משא"כ גבי מעות דאין המוכר נתחייב בחטים על מה שהוציא זה המעות מרשותו דאין על המוכר שום התחייבות אלא דהחטים נקנו לו בעד המעות דמעות קונות, בזה שייך לומר דאף דהלוקח א"י לתבוע מעותיו מ"מ המוכר יכול לחזור, דחז"ל אמרו דלא נקנה החטים בעד המעות, ודוק:

דף מח.

אמר רבא קרא ומתני'. כעין זה בגיטין דף מ"ח ע"א:

שם גמרא קרא דכתיב וכו'. לכאורה תמוה דהא ר"ל מודה דסבירא ליה לר"ש מעות קונות, ויקשה גם לר"ל אליבא דר"ש קרא זה דלא אהדרי' לתשומת יד, וא"כ כל מה שיתרץ ר"ל אליבא דר"ש ה"נ יתרץ ר"י אליבא דכ"ע ואיך שייך בזה סייעתא לר"ל והוא לדעתי תמי' ופלא בעיני על שלא מצאתי מי שעמד בזה, והנלענ"ד ע"פ מש"כ בשיטה מקובצת בשם הרמב"ן דהא דיחד לו כלי לעשקו אתי' כמ"ד אין לשכירות אלא בסוף והיינו דלמ"ד ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף כל פרוטה ופרוטה נעשה מלוה ולא קנה את הכלי ע"ש, ולפ"ז לכאורה יקשה על ראיית רבא די"ל דתשומת יד לא אהדרי דל"צ קרא, אבל עושק אהדרי' לאורוי' דחייב אף בלא נטל הכלי ולאורויי דאין לשכירות אלא בסוף, וצ"ל דראיות רבא דע"כ יקשה לתנא דסבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף [וע' בקידושין דף מ"ח ע"א דס"ל לרבא דפליגי תנאי בהכי] דע"כ עושק מיירי בנטל הכלי דליכא חידוש דין, וא"כ הו"ל לאהדר ג"כ לתשומת יד, אע"כ דבא לאורויי דלפעמים א"ח על תשומת יד, דהיינו לא משך ולאשמעי' דמעות אינן קונות, ולפ"ז מיושב קושי' הנ"ל די"ל דודאי לר"ש צריך לתרץ הקרא דס"ל לר"ש כאותו תנא אינו לשכירות אלא בסוף ושפיר י"ל דמעות קונות ומיירי הכל בלא משך ואהדרי' קרא לעושק לאורויי דחייב אף

בלא משך להורות הדין דאינו לשכירות אלא בסוף, ולזה הוכיח רבא לסיוע' לר"ל דע"כ פליגי תנאי בהכי אם מעות קונות, דאי כר"י דלכ"ע מעות קונות יקשה דלמ"ד ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף וכנ"ל, אע"כ דפליגי תנאי והך תנא דס"ל ישנה לשכירות וכו' ס"ל דמעות אינן קונות ואהדרי' לעושק לאורוי' דבתשומת יד לא אהדרי משום דבלא משיכה לא קני, ור"ש דס"ל מעות קונות ס"ל דאינו לשכירות אלא בסוף ואהדרי' לעושק להך מלתא גופא לאורוי' דאינו לשכירות אלא בסוף:

בדרך אחר נ"ל בסוגי' הנ"ל עפמ"ש תוס' לקמן ר"פ איזהו נשך דהא דלא מוקי בגזל ולעבור בב' לואין משום דהוי ניתק לעשה, ובמהרש"א שם הקשה דהא גם כובש ש"ש ניתק לעשה דכ' או את העושק, והיה נ"ל דהתם מרא דשמעתא הוא רבא ואזיל לשיטתיה דס"ל מעות אינן קונות ומיירי בנטל והפקידו והיינו ע"כ בנטלו בתורת קנין גמור דאי לשיעבוד הא משיכה לא מהני לשיעבוד בעלמא כמ"ש הר"ן רפ"ו דשבועות גבי משכון אי הוי הילך ע"ש, וכיון דנטלו בתורת קנין גמור וחזר והפקידו בטל שם עושק מיניה והוי רק כמו כופר בפקדון דעלמא ובכלל גזל הוא ולא הוי ניתק לעשה, ומצאתי שבפ"י כ"כ, אבל הוא כ' הכי בין לר"ל ובין לר"י, ולענ"ד י"ל דלר"י דהקנה לו רק לשעבד י"ל דבכלל עושק הוא, ורק לר"ל דע"כ מיירי דמשך לקנין גמור וכנ"ל בזה י"ל דנעקר שם עושק ממנו, ובזה יש ליישב קושי' הכ"מ על הרמב"ם דחשיב לא תגזול בלאו דגזל מעליא דלא כסוגיא דלקמן דמוקמי לכובש, והיינו דרבא לשיטתיה דס"ל דעושק מיירי בנטלו ולא הוי ניתק לעשה וכנ"ל מש"ה מוקמי יותר בכובש ולעבור בב' לאוין ולא בגזל דמרווחנא יותר בזה כיון דבכובש לוקה ובגזל אינו לוקה, אבל לדידן דקיימא לן כר"י ולא מיירי בנטלו [ובלא"ה הרמב"ם לא הביא כלל דינא דר"ח דמיירי ביחד לו כלי וצ"ע למה] א"כ גם כובש ניתק לעשה ומוקמי יותר בגזל ולעבור בב' לאוין, אח"כ הראו לי שכוונתי בזה לדעת הגאון בעל עצי אלמוגים זצ"ל בספרו מעין החכמה על תרי"ג מצות, אמנם העומד לנגדי דא"כ יקשה היא גופא מנ"ל לרבא להוכיח כן בשמעתא כר"ל דלמא באמת כר"י ומיירי הכל בלא נטלו והוי ניתק לעשה ואהדרי' לעושק כי היכי דלהוי ניתק לעשה דלא ליילקי על לא תעשוק, ולזה נראה כמו שהקשה באמת בתשו' ח"צ על המהרש"א דבלא"ה בכובש אינו לוקה דהוי לאו שא"ב מעשה וא"כ בלא ניתק לעשה ג"כ אינו לוקה, ולפ"ז מיושב קושי' הנ"ל דר"ש דס"ל מעות קונות י"ל דס"ל כר"י דס"ל לאו שא"ב מעשה לוקין והדרי' קרא עושק שיהא ניתק לעשה, ולזה הוכיח רבא סייעתא לר"ל דפליגי תנאי אם מעות קונות דאי כר"י דלכ"ע מעות קונות יקשה למ"ד לאו שא"ב מעשה אין לוקין אמאי אהדרי' לעושק ולא לתשומת יד. וכנ"ל. ודוק:

שם וחזרו והפקידו. עיין לקמן דף נ"ד ע"א תוס' ד"ה מוסיף חומש:
שם אבל מידי אחריתי דמחסרא משיכה כו'. בתוספות בע"ז (דף ס"ג ע"א) נדחקו לחלק בהא דמשמע התם כיון דחז"ל אמרי דמעות אינן קונות אף דמדאורייתא קונות מ"מ לא הוי אתנן, ואלו הכא משמע דכיון דד"ת מעות קונות מעל אף דהפקיעו חכמים קנין, והעלו לחלק בין אתנן למעילה, ומלבד דהחילוק דחוק גם דבריהם סותרים לכאורה למ"ש בפסחים (דף כ"ט ע"א) ד"ה אין פודין וכו' וכיון דמדרבנן אין פודין לא מעל, הרי דגם מעילה תלי' מדרבנן, והיה נ"ל ליישב קושייתם לפמ"ש תוס' לעיל (דף מ"ג ע"א) בתירוצם הב' דלעיל, כיון דד"ת מעות קונות יכול להשתמש במעות, ולר"ל אין יכול להשתמש, וא"כ י"ל דרבא לשיטתיה דמשמע לעיל (דף מ"ג) בהא דא"ל רבא לר"נ לדידך דאמרת נאנסו לא אלמא לא הוי שואל, אי שואל לא הוי ש"ש נמי לא הוי, משמע דבעי להוכיחו כיון דקתני במתני' דאם אבדו חייב באחריותן דמוכח דע"כ הוי ש"ש, ממילא מוכח דאפי' שואל הוי הרי סבר רבא כר"ה משום הכי שפיר אמר רבא דלר"י מהראוי דגם בספר מעל, והיינו כיון דד"ת מעות קונות וממילא מותר להשתמש במעות והוי לוה וממילא מעל:
ובזה יש מקום ליישב קושי' תוס' בשמעתין על שיטת רבינו חיים דס"ל דר"י סבר דבין בישראל ובין בנכרי מעות קונות א"כ יקשה לדידי' ברייתא דנתנה לבלן ומשמע דוקא בלן אבל ספר לא, ולפי הנ"ל די"ל דר"ח ס"ל כר"נ דלעיל דהיתר שימוש לא משווי' לי' לוה, והוי רק ש"ש ומש"ה דאף דד"ת מעות קונות כיון דחכז"ל הפקיעו לא מעל מצד הקנין כמו באתנן, ומצד שימוש המעות ג"כ לא מעל כיון דהוי רק ש"ש, ובריייתא דנתן לספר מעל מיירי בנכרי דבנכרי לא מצינו דתקנו חז"ל, ואוקמי אד"ת דמעות קונות ומש"ה מעל, וביותר היה נראה דאצ"ל דרבא ס"ל כר"ה די"ל דאף לר"נ אף דבעלמא מחמת היתר שימוש לא הוי לו' ממש, מ"מ במוכר דודאי נקט הזוזי לאפקיני' בחזקת שלו הוי לוה גמור וכנראה להדיא מדברי הרי"ף לקמן גבי שומשמים כ' להדיא דא"ל רשות לאפקניי' וחייב באונסים ע"ש, אף דקיימא לן גבי מעות מותרים כר"נ, וע"כ דיש חילוק דגבי מוכר כיון דבודאי נקט לאשתמושי הוי לוה:
גם י"ל סב' אחרת בדעת הרי"ף הא דבמוכר עדיף ממעות מותרים היינו דס"ל להרי"ף דמצד הנאת מקח הוי בלא"ה ש"ש וכנראה דהיה ס"ל לתוס' בעירובין (דף פ"א ע"ב) בקושייתם ע"ש היטב, ומש"ה כיון דאיכא ג"כ הני היתר שימוש הוי לוה כיון דמעיקרא היה ש"ש כמו שחלקו הה"מ פי"ו מהל' שאלה ופקדון, ואף לאינך חלוקים דבמעות מותרים ירא לקנות סחורות שמא יבא בעל הפקדון פתאום משא"כ בדמי אבידה י"ל ג"כ

דבמכר חשיב כדמי אבידה דאינו ירא להשתמש דסתמא הלוקח לא יחזור כיון דיצטרך לקבל מי שפרע, וראיתי בב"י (סוסי' קצ"ח) שהביא דברי הר"ן שכ' דבתוס' כ' דהני זוזי הוי פקדון ולא מחוייב באונס דלא כרי"ף, וכ' הב"י ואני לא מצאתי שכ"כ בתו', אלא בהמפקיד כ"כ לתירוצם א' דגם לר"י אסור המוכר להשתמש במעות, ואם לזה כיון, הו"ל להביא בשם תוס' דאסור להשתמש במעות ע"ש, ולענ"ד כוונת הר"ן דתוס' ס"ל לפי תירוצם הב' דיכול להשתמש במעות, מ"מ כיון דקיימא לן כר"נ דנאנסו לא ה"נ אין חייב באונסין דאף דהרי"ף כתב דחייב באונסין י"ל משום דס"ל דבדמי אבידה חייב באונסים מכח חלוקים הנ"ל, מש"ה גם במכר חייב באונסין, אבל לשיטת תוס' לעיל (דף כ"ו) דכתבו דאין לחלק בין דמי אבידה למעות מותרים ע"ש א"כ ה"נ במכר אינו חייב באונסין. וביותר נראה דכיונו לדברי תוס' בעירובין (דף פ"א ע"ב) דכתבו בתירוצם בתרא דמה דא"ר לא מבעיא דש"ש לא הוי דמשמע דהוי ש"ש היינו משום דיכול להשתמש במעות (והיינו כפי תירוצם הב' לעיל מ"ג דלר"י יכול להשתמש במעות, וע"כ צ"ל דאף דרבא אמר מתני' מסייע לר"ל היינו לכאורה, אבל מ"מ ס"ל לדינא כר"י וכמ"ש בסוגיי') הרי דהוי ש"ש ולא מחוייב באונסין עכ"פ לשיטת הרי"ף דס"ל דבמכר מכח היתר תשמיש חייב באונסין יהיה הטעם מה שיהיה בודאי מיושב קושי' תוס' בע"ז הנ"ל דלר"י מש"ה מעל כיון דהיה לוה על המעות, ואף לשיטת תוס' דמי למעות מותרים, מ"מ י"ל דרבא ס"ל כר"ה כדמשמע לעיל בסוגיא מ"ג הנ"ל, והא דא"ר לא מבעיא דלא הוי ש"ש כו' אף דהוי לוה לא מהני שקול זוזך לפטור מאונסים, י"ל דבאמת רבא לשיטתי' דאמר מתני' מסייע לר"ל, והא דאמר ש"ש לא הוי, לא דהוי ראוי להיות ש"ש אלא בדרך רבותא קאמר כמ"ש תוס' בתירוצם א' בעירובין, וא"כ שפיר א"ר דלר"י גם בספר מעל כיון דמותר להשתמש במעות הוי לוה, ולכאורה היה נראה עוד ליישב קושי' תוס' בע"ז הנ"ל ע"פ מ"ש הנ"י בשם הראב"ד דאף דחכז"ל אמרו דמעות א"ק היינו במכר ששייך נשרפו חטיך, אבל בשוכר מטלטלין כיון דגופו הם למשכיר בודאי לא יניחם לשרפו בכה"ג לא תקנו חכמים, וא"כ י"ל דהכא דייק רבא דוקא בלן אבל ספר דהוי כשוכר את התספורת לספר בו לא מעל, והיינו ע"כ כר"ל דד"ת אין מעות קונות, ואף בשכירות מטלטלים כן, אבל לר"י כיון דד"ת מעות קונות ממילא בשכירות מטלטלים אוקמי' על ד"ת אמאי לא מעל:

אמנם עדיין אינו מיושב במה דאמרי' בסוגי' ובדקו לוי במתני' ואשכח נתנה לסיטון. והתם דמיירי במכירה ממש ליתא לדברינו, וסבור הייתי לומר דהתם ג"כ אוקמי' אד"ת כיון דלא ביירר לו איזה חטי' דקונה, רק שנותן מעות אחת לאחת על כור חטים ממילא

אם יניח המוכר לשרוף כור חטים יהיה ההפסד על שניהם כפי ערך חטים שיש למוכר דהוי כמו תערובות פירות דל"ש לומר שלך נאבד וההפסד על שניהם כדפסקי' בש"ע (סימן רצ"ב) וכיון דיפסיד גם המוכר בודאי לא יניחנו מלשרוף, אמנם זה טעות הנסתר מסוגיא דחולין (דף פ"ג) דהתם דקונה בדינר בשר דג"כ אינו מסויים חלק בבהמה ואפ"ה אמרי' דבשאר ימות השנה אינו כן ואם מת מת להמוכר, אע"כ דגם בכה"ג תקנו:

ומה מאד מתוקנים בזה דברי תוס' הקדושים בלשונם הזהב בע"ז (דף ס"ג) במ"ש ול"ד להיא דהזהב נתנה לסיטון ולכאורה קשה אמאי לא נקטו הראיה מקודם לזה, מהא דאמרי' אבל ספר וכו', ולפי הנ"ל ניחא, דבספר י"ל כנ"ל דלר"י מעל כיון דהוי רק שכירות דאוקמי אד"ת ולזה נקטו הראיה מסיטון ואף דהוי רק דקדוק הלשון בתוס' אעפ"כ ראוי לאומרו ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

רש"י ד"ה קאי באבל וכו' ונ"מ אם קדש בו אשה. מסתפקנא אם כוונת רש"י במ"ש אבל מעות לא קנה מדאורייתא היינו דלר"ל לא הקנה המעות את הכלי להלוקח מדאורייתא, ועלה כ' הנ"מ אם קידש בו אשה ר"ל אם קידש הלוקח כשעדיין לא משך הכלי קידש את האשה בכלי זה שהקנה לה בק"ס את הכלי שביד המוכר דלר"י מקודשת, ולר"ל אינה מקודשת, או דכוונתו של רש"י דנ"מ באם קידש המוכר במעות, אבל אם קידש הלוקח בכלי לכ"ע אינה מקודשת, והיינו די"ל דלבתר דתקנו חכז"ל דמעות אינם קונות ממילא מקדש את האשה בדבר שאינו שלו ואין כאן קידושין כלל, ורק בקידש המוכר במעות י"ל דס"ל לרש"י כתירוץ ב' דתוס' לעיל (דף מ"ג) ד"ה מאי ארי' דאם מעות קונות מה"ת יכול המוכר להשתמש במעות, ואם אין מעות קונות אין המוכר רשאי להשתמש במעות, א"כ שפיר יש נ"מ לר"י דמעות קונות ד"ת מקודשת דאף דעקרו חכז"ל לקנין המעות, מ"מ הא רשאי להשתמש בהמעות והוי כלוה על המעות לכך מקודשת אבל לר"ל אינה מקודשת. גם יש לחלק דבמעות שביד המוכר מקודשת כיון דמה"ת הוי שלו, אבל בקידש לוקח בכלי י"ל אף דמה"ת הוא שלו מ"מ כיון שהכלי ביד המוכר וע"י תקנת חז"ל דאינו קונה הרשות ביד המוכר לחזור ושלא יתן לו את הכלי, וממילא אף דנקנה לו מה"ת, מ"מ הוי כמו אינו ברשותו כמו בגזל ולא נתייאשו הבעלים, וצ"ע לדינא:

תוס' ד"ה תשומת יד דהא מוקי לה התם בגיטין דף מ"ב כצ"ל:

תוד"ה והא בעי למשך לתספורת, מכאן אר"ת כו'. דבריהם צריך ביאור דמהיכן מוכח כן מהכא דהספר א"י לחזור הא י"ל דהקנין מועיל דהבעה"ב א"י לחזור כמו בכל קנין בפועל דהבעה"ב א"י לחזור והפועל יכול לחזור, והכא כיון דעכ"פ הבעה"ב א"י לחזור וזכה הפועל במעות מעל הבעה"ב, ונלענ"ד דכל קנין משיכה אין המשיכה עושה

קנין להתחייבות המושך, אלא דהמשיכה עושה שיזכה בדבר המושך וממילא נתחייב בתשלומים. ולפ"ז ראיית ר"ת אם נימא דהפועל יכול לחזור א"כ לא זכה הבעה"ב כלום במשיכת התספורת ואיך יגרום המשיכ' התחייבות להבעה"ב שלא יהא יכול לחזור, וכי משיכתו עושה קנין מצדו שלא יהא הוא יכול לחזור הא המשיכה פועל רק שזוכה במה שמשך, ואין בעל החפץ יכול לחזור וממילא גם הוא א"י לחזור כיון שקנה דבר המושך. כנלע"ד נכון בעזה"י:

ובאמת מה"ט אינו מובן כראוי לשיטת הסוברים (סימן רצ"א) דשומר לא נתחייב בשמירה, אלא אם עשה איזה קנין חצר או ד"א או משיכה, ואיני מבין מה טיבו של משיכה בש"ח הא הוא אינו זוכה כלום במשיכה זו ובמה יתחייב במשיכה:

בא"ד וי"ל דפועל דוקא. להדיא מחלקים כן לקמן דף ע"ז ע"א וצע"ק:

תוד"ה נתנה וכו' היינו לכאורה, עי' גיטין דף מ"ח ע"א תוס' ד"ה אי:

בא"ד (בע"כ) כ' תוס' דלר"י בנכרי דוקא משיכה קונה דלעמיתך בכסף ולנכרי במשיכה, ולכאורה קשה איך אמרינן [בפסחים] אא"ב למפרע גובה, במה יקנה למפרע, לו יהא שמכרה לו ממש במעות דהלואה, הא נכרי אינו קונה בכסף, וצ"ל דבאמת הכי קאמר אא"ב למפרע גובה ונימא ג"כ כר"ל דדבר תורה בישראל משיכה קונה וממילא בנכרי כסף קונה או דצריך לאוקמי בשיעבד לו מטלטלין אג"ק וכמ"ש הרמב"ן במלחמות (עי' בשו"ת ח"א סי' כ"ג וסי' ל"ז):

דף מט.

גמ' ור"י אמר יש בהם. עיין בר"ש פ"י משנה ט' דשביעית:

שם ההוא שלא ידבר. עיין כתובות דף פ"ו ע"א רש"י ד"ה פריעת:

שם מיתיבי רבי שמעון אומר וכו'. לכאורה קשה לפי מ"ש רש"י ד"ה שלא ידבר וכו' אבל אם נשתנה השער דמשמע דבלא שינוי השער גם לרב הוי מחוסר אמונה, והא דמשני שלא ידבר א' בפה, ולא משני בקיצור דההוא בלא נשתנה השער, צ"ל כמ"ש הרמב"ן ליישב להרי"ף הא דהביא לדאביי דלא ידבר אחד בפה אף למה דקיימא לן כר"י, היינו דלמסקנא דר"י מודה במתנה מרובה, א"כ ע"כ לא אתי קרא להכי, דא"כ לא הו"ל לחלק בין מרובה למועט דבקרא סתמא כתיב, אע"כ דלמסקנא גם לר"י הקרא שלא ידבר א' בפה ה"נ י"ל לשיטת רש"י דרב ס"ל דרק נשתנה השער יכול לחזור, אבל בלא נשתנה מודה, ולהכי פריך מברייתא דהן צדק דכיון דאתו מקרא אין לחלק אבל לר"י הא באמת ס"ד דבכל ענין הוי מחוסר אמנה אף במתנה מרובה, א"כ מאי פריך מברייתא דר"ש דלמא הברייתא מיירי בלא נשתנה, והנה אם נאמר כשיטת תוס' דהא דס"ל לר"ש דלוקח

א"י לחזור היינו בלא נשתנה השער אבל בנשתנה השער גם הלוקח יכול לחזור היה ניחא די"ל דברייתא דקתני אין דינר זהב קונה טלית וסתמא קתני משמע דשניהם יכולים לחזור, וע"כ דמיירי בנשתנה השער ושפיר פריך הש"ס. אולם לשיטת רש"י בעצמו לקמן (דף ע"ד ע"ב) בפוסק ע"מ לקבל מיד אף בב' תרעי אין הלוקח יכול לחזור, ליתא לדברינו ויקשה כנ"ל. וצ"ע:

שם ומוד' ר"י. אף דלא שייך כאן דמודה לבר פלוגתיה דהא רב ס"ל דבכ"ע יכול לחזור מ"מ נקט ומודה לומר דמוציא מכלל שאמר וכעין זה בגיטין דף פ"ג ע"א מודה ר"א במגרש. כ"כ רשב"א בחידושיו שם:

מ"ש מעכ"ת להקשות דלמאן מודה, הא רב ס"ל דבכל ענין מותר לחזור, איתשמיט מרומ"פ הרשב"א בגיטין (דפ"ג) במה דאמרינן שם מודה ר"א במגרש וכו' הביא ראיה מהך דבב"מ דמצינו לשון מודה אף דאינו מודה לבר פלוגתא אלא דקאמר דמוציא מדברי עצמו ומחלק עיי"ש:

ואדאתאן להההיא סוגי', אזכיר מה דתמוה לי דברי הר"ש סוף שביעית במתני' דקתני כל המקיים דבריו רוח חכמים נוחה הימנו, כתב הר"ש הא כל שאינו מקיים דבריו אין רוח חכמים נוחה הימנו, ולא משום דאיכא איסור דאמרינן פרק הזהב דברים אין בהם מחוסר אמנה, מבואר דהר"ש רוצה לתרץ דלא תקשי לרב ממתני' זו, ולזה תירץ דאיסור ליכא, א"כ משמע דלרב אף דאין בהם משום מחוסרי אמנה, מ"מ אין רוח חכמים נוחה הימנו, אבל תמוה לי, דהא בסוגיא פרכינן עלה דרב מברייתא דרשב"ג דקתני אין ר"ח נוחה הימנו, הרי דלרב ליכא משום אין רוח חכמים נוחה ממנו, וצ"ע:

ובזה מיושבים דברי רש"י ד"ה שלא ידבר א' בפה וכו' דנקט דלרב דלא הוי מחוסר, היינו בב' תרעי, ומה דפרכינן מרשב"ג מוכח לומר דדומיא דרישא במי שפרע דמיירי אפילו בב' תרעי, ה"נ בסיפא דאר"ח מיירי כן, ומ"מ קשה מנ"ל לרש"י כן ולא כפשוטו, דלרב אפילו בחד תרעי כי הי' פיו ולבו שוים רק עתה חוזר מדעתו, ולפי הנ"ל ניחא, דהי' קשה לרש"י אמאי לא פרכינן יותר ממתני' סוף שביעית, אע"כ דרב בב' תרעי, וא"כ י"ל דמתני' בחד תרעא, לזה פרכינן רק מדרשב"ג מכח דומיא דרישא:

ויעויין ברש"י כתובות (דף פ"ו ע"א ד"ה פריעת ב"ח וכו') דכתיב הין צדק, וקשה לי, הא בשמעתין מסקינן דהכתוב מיירי רק שלא יאמר אחד בפה ואחד בלב, א"כ בבע"ח בשעת מעשה הי' בלבו לפרוע, ואם חזר בו אח"כ אינו בכלל זה, ואולי דדוקא לרב משנינן הכי אבל לר"י דס"ל דיש בדברים מחוסר אמנה לא משנינן הכי, ועי' בהרי"ף שכתב להך

אוקימתא דשלא ידבר, ועי' בהר"ן דגם לר"י מוכרחים לכך דאמר רק דיש בדברים מחוסר אמנה, אבל לא דעובר בעשה דהין צדק, וצ"ע:

שם אא"ב לא מצי למיהדר מש"ה רשאי. תמוה לי הא מ"מ לא קנה הלוי וא"י לקרות שם תרומה עליה בדבר שאינו שלו, וראיתי בספר קצות החשן (סימן ר"ד) שהביא קושי' זו בשם השיטה מקובצת, והוא כתב לתרץ עפמ"ש הרא"ש בנדרים (דף ל"ד) בשם הרמב"ם דהיכא דהיה לפניו ככר של הפקר ויכול לזכות בו יכול להקדיש כיון דבידו לזכות בו. ה"נ כיון דודאי הישראל לא יחזור כיון דהוי מחוסר אמנה הו"ל כבידו לזכות ומהני לכל דבריו לקרות שם תרומה ומעשר. ולענ"ד אינו דדברי הרמב"ם רק דמהני ההקדש לאחר שיזכה ולא הוי כמקדיש דבר שלא בא לעולם. אבל מ"מ פשיטא דקודם שזכה לא חל ההקדש. ואלו הכא משמע דתיכף הוי תרומות ומעשר ופוטר להפירות מטבל דהרי מדקתני רשאי לעשות וכו' הנו דא"צ לחוש שמא יחזור הישראל ויאכל טבל למפרע. הרי מבואר דבאוכל מפירותיו קודם שבא לידו לא הוי כאוכל טבל. ובזה עדיין הקושיא במקומה עומדת כיון דאינו שלו איך חל עליו שם תרומה קודם שיזכה מישראל. ולזה נראה עיקר כמו שתי' השיטה מקובצת דלא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכרי על תבואה שלו. ומה שהקשה בס' הנ"ל הא המעשר אינו לישראל ואין בו אלא טובת הנאה ואיך יכול לקרות שם. לענ"ד הא מבואר ברמב"ם (פ"ג ה"ב מהל' תרומות) דהישראל יכול להפריש תרומת מעשר וליתן המעשר ללוי אחר שהפריש ממנו תרומת מעשר. וא"כ שפיר יכול להרשות להפריש כאלו מפריש בשליחותו:

שם רב שמואל בר זוטרא שמיה. כ' הבאר שבע סי' י"ג דצ"ל רב טביומי שמיה דהכי אית' בסנהדרין:

תד"ה אלא אפילו ש"ח וכו' משום דמעיקרא ש"ש. והנה לפמ"ש תוס' בעירובין (דף פ"א ע"ב) בתי' הב' דהא דקאמר רבא לא מבעיא ש"ש לא הוי היינו דבלא אמר טול את שלך הוי ש"ש דיכול להשתמש במעות א"כ אזדא לתירוצם דהא הכא היה ג"כ ש"ש ואעפ"כ מהני טול את שלך דלא יהיה אפילו ש"ח. ונראה ליישב קושי' תוס' דהתם בהאומנין במה דאמר טול את שלך והבא מעות אין במשמעות דרוצה לסלק משמירה אלא דהוי כמודיע לו דאינו רוצה לתפוס אאגרא ונותן לו רשות ליטול את שלו ולהביא מעות אח"כ. והא (דלא) הוי ש"ש לא מטעם סילוק שמירה אלא מכיון דאין רצונו למתפס אאגרא ממילא לא הוי ש"ש. משא"כ בעלמא כשהש"ש אומר טול את שלך דבזה מודיע שאין רצונו להיות שומר ממילא נסתלק לגמרי ואף ש"ח לא הוי, כנלענ"ד נכון בעזה"י. (ועי' מש"כ לק' דף פ"א ע"א):

ויעויין בהרי"ף שכ' דלפי המסקנא דרבא אמר אמלתא אחריתא דחינן כלל לדינא דהראשון דלא מהני טול את שלך כיון דיש לו רשות לאפקועינהו ונעשה לוה ע"ש. ובאמת לכאורה דחוק לדחות הדין דאף דהיה על מעשה אחר מ"מ מנ"ל לדחות גוף הדין אבל לכאורה יש מקום לומר בזה האופן דאף לס"ד דרבא אמר בזה המעשה. י"ל דרבא לשיטתיה דאמר מתני' מסייע לר"ל וי"ל דרבא ס"ל לדינא כנ"ל ואסור להשתמש במעות. אבל לדידן דקיימא לן כר"י הו"ל לוה ולא מהני שקול זוזך:

דף מט:

גמ' כגון שהיתה כו' (עי' מ"ש לעיל י"א ע"ב):

שם במתני' עד מתי, כתב רש"י דליכא אפילו מי שפרע. וכ"כ הרע"ב. וזהו רק לפי מה דס"ל למתני' בסמוך דבאונאה שתות רצה אומר תן לי מעותי כו' כיון דמדינא יכול לחזור המתאנה ממקחו בזה אפי' מי שפרע ליכא. אבל למה שכתב הרע"ב שם דלית הלכתא כמתני' אלא דקנה ומחזיר אונאתו י"ל דבקנין מעות אם חוזר צריך לקבל מש"פ. וכן כתב הרמב"ן בב"ב בחי' פ' הספינה. וכן הסכמת הש"ך סימן ר"ד. ומ"מ לישנא דרש"י והרע"ב להחזיר המקח או שיתן לו אונאתו אינו מובן לי דמאי שייכות שיתן לו אונאתו לענין מי שפרע. ואם נותן לו הברירה שיחזיר המקח או ליתן לו אונאתו פשיטא דליכא מש"פ דהא אם ירצה המתאנה יכול להכריחו להמאנה שהמקח יתקיים ויחזיר לו אונאתו. וכי בשביל שנותן לו הברירה יהי' מש"פ והו"ל לרש"י והרע"ב לכתוב דאם הלוקח רוצה דוקא בחזרת המקח דמותר לו בכך ואפילו מש"פ ליכא:

שם גמרא אימא סיפא עד מתי מותר להחזיר כו'. קשה לי דלמא מיירי מתני' דעדיין לא משך הלוקח. והמוכר רוצה לחזור בזה אמרי' דעד שיראה לתגר מותר לחזור וא"צ לקבל מי שפרע. אבל בשהה יותר מזה צריך לקבל מי שפרע כדנראה מדברי רש"י ז"ל במתני' דאף בקנין מעות לחוד אם בא לחזור אחר כדי שיראה צריך לקבל מי שפרע וכמו שהחליט הש"כ (סימן ר"ד) ובזה גם במוכר תלי בשיעור כדי שיראה לתגר דהא מקחו בידו. ומדוקדק יותר לישנא דמתני' עד מתי מותר להחזיר דלא מיירי לענין הדין דיכול לחזור. אלא לענין אם מותר ואין עליו איסור מי שפרע, ובלא"ה לא קשה דלמא מיירי מתני' שהמוכר הקנה ללוקח חפצו בק"ס ומקחו בידו די"ל דסתמא מיירי בקנין מעות דהוא סתם קנין. אבל הנ"ל קשה דלמא מיירי בנותן מעות ולא משך ולענין מי שפרע:

והיה נ"ל מזה לדון דינא דאם הלוקח משך החפץ ולא נתן מעות אף בשהה כדי שיראה יכול לחזור דליכא ראיה מדלא הראה לתגר דכיון דעדיין מוחזק במעותיו לא רמיא עליו להראות לתגר. וכמ"ש כעין זה המ"ל (פט"ו ה"ב) לענין מום במקח. ולענ"ד מבואר כן

בדברי תוספות כתובות (דף כ"ח) ד"ה הנהו קלא וכו' בשם רבינו אלי' ע"ש. וה"נ י"ל לענין דכל דמוחזק במעותיו ליכא ראיה דמחל מדלא הראה ובש"כ (סימן רכ"ז סק"ד) הביא בשם הגהת אשרי דמסתפק בלא נתן מעות אם נאמן דלא מחל במגו דהחזיר ע"ש, ולפי סברתו בלא"ה הדין דכיון דמוחזק במעותיו לא רמי' עליו להראות לתגר וליכא ראיה דמחל [ומ"מ מודינא דאם בשעה שלקח לא נתן המעות ושהה עד כדי שיראה ואח"כ נתן המעות ובא אח"כ לחזור אף דמשעה שנתן המעות ואילך לא שהה שיעור כדי שיראה מ"מ אמרי' מדהיה לו זמן להראות לתגר ונותן מעות ולא הראה מתחלה לתגר ע"כ דמחל]. וא"כ ניחא דליכא לאוקמי מתני' בנתן מעות ולא משך דבכה"ג המוכר מוחזק יכול לחזור אף אחר ששהה כדי שיראה:

ואולם מ"מ נראה לענ"ד דאין ראיה מזה די"ל דבמוכר מוחזק כיון דעדיין ליכא קנין גמור רק לענין מי שפרע בזה ליכא ראיה דמחל מדשהה כדי שיראה די"ל דסמך עצמו על מה שבידו לחזור ע"י קבלת מי שפרע. אבל בלוקח מוחזק שמשך ולא נתן מעות כיון דאין בכחו לחזור ואין לו על מה לסמוך מוכח דמחל, ובזה אפשר להסביר ספיקא דהגהת אשרי דאם נאמן דלא מחל במגו דפרעתי דלכאורה בפשיטא דמלתא הוי כמו אנן סהדי דהרי אלולי המגו היו מוציאין מהלוקח בטענה דמחל, אף דהוא טען דלא מחל והוי מוחזק טוען ברי והמוציא שמא, ואולי י"ל דמסתפק דלמא הוי כמו חזקה דמוציאין בשמא וברי לדעת הש"כ (סימן ע"ח) לענין א"א פורע ת"ז, ומ"מ מגו מהני מספק איבעיא דמגו במקום חזקה, אבל באמת דברי הש"כ אינם מוכרחים כמו שכתבתי במקום אחר, ולפי הנ"ל ניחא די"ל דאופן הספק כיון דמכח קושיית' הנ"ל מוכח הדין דבנותן מעות ולא משך אף דחפצו ביד המוכר ויכול להראות לתגר מ"מ יכול לחזור אף בלא מ"ש דסמך ע"ז דיכול לחזור ולא רמי' עליו להראות לתגר, וה"נ י"ל בלוקח מוחזק במשך ולא נתן כיון דיכול לטעון פרעתי לא רמי' עליו כ"כ למידק להראות לתגר כיון דא"י לתבוע ממנו דבר דיטעון פרעתי, כעין מ"ש הרשב"ם בב"ב גבי החזרתי במגו דנאנסו דל"ש שטרך בידי מאי בעי די"ל דסמך ע"ז דיטעון נאנסו או דנימא מ"מ הוי אנן סהדי דהיה לו להראות לתגר ולא לסמוך ע"ז דיטעון בשקר פרעתי ושאני מוכר מוחזק בנתן מעות ולא משך כיון דעדיין אין המקח נגמר בשלימות ובידו לחזור ע"י מי שפרע אינו מחויב להראות לתגר, כנלענ"ד נכון בעזה"י:

תוס' ד"ה ש"מ וכו' ותימה דלשתוק משתות למקח. עיין בתשו' מהר"י לבית לוי סי' ו':

דף נ:

תוס' ד"ה ואילו וכו' וה"ר יצחק בר' מרדכי. עיין לקמן דף נ"ז ע"א תוס' ד"ה יצא לחולין:

תד"ה אמר רבא וכו', ות"כ מייתי משום דקתני בברייתא וזה וזה. תמהני דלא כתבו בפשיטות דהא ודאי אף לשיטת ר"ת מ"מ מוכח דהא דא"ר פחות משתות נקנה מקח היינו לאלתר דאם איתא עד כדי שיראה א"כ עיקר החילוק בין שתות לפחות משתות לענין חזרת מי שנתאנה ואיך א"ר פחות משתות נקנה מקח שתות קנה ומחזיר אונאה. הא לענין דקנה ומחזיר אונאה ליכא חילוק. ואף דקנה ומחזיר אונאה. היינו אם ירצה אבל אם ירצה יכול לחזור ממקחו הא מ"מ במה דנקט רבא דאם רוצה מחזיק במקח ותובע אונאתו בזה אין חילוק בין פחות משתות לשתות. ועיקר החילוק דאם רצה יכול לחזור חסר מן הספר. אע"כ ברור דפחות משתות נקנה היינו לאלתר. וא"כ י"ל דע"ז מביא ת"כ דמדר"נ בודאי מוכח דפחות משתות נקנה היינו לאלתר דלדידיה דשתות קנה לגמרי. זהו עיקר החילוק. ובזה לא מצינו דחולק ר"י דהא לא פליג רק בשתות דידו על העליונה. אבל לענין פחות משתות דלא פליג קיימא לן כר"נ דלאלתר קנה. והוא פשוט מאד. וצ"ע:

דף נא.

גמ'. ואי כ' רחמנא לוקח. וקשה לי אמאי לא נקט הש"ס בפשוטה דאי כתב לוקח י"ל כיון דהמוכר לא יהיה החפץ בידו וא"י להראות לתגר ולא יוודע לו שנתאנה. מש"ה אסור להלוקח לאנות להמוכר. אבל מוכר ללוקח דמסתמא יראה לתגר ויתבע אונאתו ואם לא יראה הוי מחילה ברצונו ס"ד דמותר להונותו וצ"ע (ודצריך להחזיר אונאתו בוודאי ידעינן חדא מחברתה. והצריכותא אינה אלא על האזהרה):

שם איני יודע מי שנאה. יבמות דף כ"ז ע"ב וש"נ:

דף נא:

גמ' חפץ זה שאני מוכר לך במאתים יודע אני שאינו שוה אלא ק'. מסתפקנא באם החפץ היה שוה רק צ"ט אם נימא דהוה כמוכר לו שוה צ"ט בק'. דאידך מאה הוי רק כמתנה בעלמא בלא מקח דלגבי שומת המקח דאמר לו ששוה רק ק' הוי רק טעות מן צ"ט למנה והוי מחילה. או נימא דהוא ידע ומחיל ומתרצה שיהא האונאה בק'. אבל במותר לא נתרצה והוי כמאנהו שוה צ"ט בר' ולזה לא נתרצה. וצ"ע:

שם במשנה ר"מ אומר. עיין בתוי"ט פ"ג מ"ב דכלים:

תוד"ה הכא מי ידע כו' (עי' מש"כ בחי' כתובות דף פ"א ע"ב):

תוד"ה הכא מי ידע דמחיל. התם נמי לא ידע. במהרש"א בכתובות הקשה דא"כ לרבא אליבא דר"י האיך קתני במתני' דהתם דר"י ס"ל אם מתה אינו יורשה אמאי מהני תנאי הא לא ידע דמחיל, ותי' הא דלא מהני תנאי בלא ידע הוא במתנה נגד דין דאורייתא. ור"י

ס"ל ירושת הבעל דרבנן ומהני אף בלא ידע. ואף דר"י ס"ל גבי כתובות דעשו חיזוק יותר משל תורה. צ"ל דדוקא כתובה דשכיח יותר מירושה דלכל יש כתובה ע"ש. ולכאורה עדיין יקשה דא"כ איך מסקינן בכתובות שם דס"ל דהלכה כרשב"ג ולא מטעמיה דאלו רשב"ג סבר דבדרבנן תנאי קיים. ואי הוי ס"ל דאף בדרבנן בטל דעשו חיזוק כשל תורה. בזה יקשה הא ר"י במתני' ע"כ ס"ל דירושת הבעל דרבנן דאלו דאורייתא תנאי בטל כיון דלא ידע דמחיל. הרי דמוכח מדר"י דס"ל דירושה מקרי לא שכיח. ולא עשו חיזוק אף כשל תורה. דהא בירושה אלו עשו חיזוק כש"ת היה תנאי בטל משום דלא ידע, וכיון דמוכח הסברא מן ר"י דבירושה לא עשו חיזוק. א"כ איך פליג רב מסברא בזה על ר"י היכא דלא מצינו דפליגי תנאי בזה:

אמנם י"ל בפשוטו דסוגיא דהתם קאי לאביי דאמר רב כר"מ. ולפי סוגיא דהכא באמת מפרשים כפשוטו הלכתא כרשב"ג ולא מטעמיה. דרשב"ג ס"ל דמתנה עמש"כ בתורה תנאו בטל. ורב ס"ל בעלמא תנאו קיים רק בירושה בטל משום דלא ידע ובצירוף דהוי מתנה עמשכב"ת. ור"י במתני' ס"ל דירושת הבעל דרבנן ומהני תנאי אף דל"י ול"א כלל דעשו חיזוק בירושה:

ובעיקר דברי המהרש"א דנדחק לחלק בין כתובה לירושה הדברים תמוהים דהרי המהרש"א שם תוך כדי דבור הקשה דמאי פריך הש"ס גבי כתובה דלמא טעם דידיה משום דכתובה דל"י דמחיל. ותי' דסוגיא אזלא אליבא דאביי דרב כר"מ ע"ש. ולא הביא דברי תוס' דשמעתין דהקשו ותירצו כן. וא"כ ממילא ליתא לקושי' מהרש"א דרב ס"ל אליבא דר"י דל"י דמחיל ובירושה קיים תנאו משום דירושת הבעל דרבנן ולא עשו חיזוק ובכתובה ג"כ לא עשו חיזוק. אלא דס"ל כתובה דאורייתא ותנאי בטל כיון דל"י דמחיל. ואולם לתי' אחרון בתוס' דשמעתין דכתובה מקרי ידע דמחיל כיון דקלה בעיניו להוציאה בזה מוכרחין לחילוק המהרש"א דכתובה שכיח יותר מירושה. ובעיקר קושי' תוס' ומהרש"א גבי כתובה לולי שאיני כדאי היה נ"ל דכתובה מקרי ידע דמחיל דהא הכתובה בעצמותה ממון ויכול למוכרה בטובת הנאה ובמה שמוחלת לו משווית לשטר כתובה לחספא. משא"כ ירושה דא"י למכור דהוי דבר שלא בא לעולם:

תד"ה אבל הכא. דאימר יפרע. תמוה לי דהא לכאורה קשה איך אמרי' שמואל אמר אנא דאמרי אפי' כר"מ דהכא מי יימר דעקר. א"כ אמאי סבר ר"מ בכתובות (דף נ"ז) דכתובה תנאי בטל הא לא הוי ודאי עקר דשמא תמות היא קודם. אע"כ צ"ל דדוקא אונאה דהיא מלתא דלשעבר דאם באמת בחפץ זו אינה אונאה אין שייכות צד עקירה כלל. משא"כ בכתובה דהוי ספיקא דלמא ימות הוא מקודם. ואף אם יזדמן שתמות היא קודם מ"מ כיון

דבשעת התנאי היה ג"כ המציאות בהיפוך דשמא ימות הוא קודם ומקרי ודאי עקר במה דעוקרת זכותה דאם ימות קודם שלא תהא לה כתובה. ומכיון שכן גבי שביעית מקרי ג"כ ודאי עקר כיון דספק פרעון הוא ספק דלהבא ואין הפרש בין כתובה לשביעית. ולענ"ד נראה דתוס' אזלי כתירוצם האחרון הנ"ל דכתובה מקרי ידע דמחיל כיון דקלה בעיניו להוציאה כנ"ל ה"נ דמקרי ודאי עקר דעוקרת זכותה דיכול להוציאה מיד בלא כתובה. וא"כ אין הכרח לחלק בין ספיקא דלשעבר וספיקא דלהבא. ושפיר י"ל דשביעית (לא) מקרי ודאי עקר, ולתירוצם הא' הנ"ל דס"ל דכתובה מקרי ל"י באמת מוכח מכתובה דספק דלהבא מקרי ודאי עקר, ובאמת גם שביעית מקרי ודאי עקר, וסוגיא דמכות דפריך אונאה משביעית קאי אליבא דאביי דאמר שמואל כר"י וכמו דס"ל בהך תירוצא דסוגיא דאע"פ קאי לאביי. ה"נ סוגי' דמכות קאי לאביי. אלא דתוס' דהכא אזלי בתירוצם האחרון דדחיקא להון דסתמא דסוגיא אזלא רק לס"ד. מ"מ להך תירוצא יפה תי' דשביעית מקרי לא ודאי עקר. ושאני כתובה דכיון דקלה בעיניו להוציאה מקרי ודאי עקר:

תוד"ה שני פונדיונין כו' משום דר"י כו' בתשובת מהר"ר יעקב לבית לוי סימן ו' הקשה דא"כ הו"ל לר"י למינקט שמנה איסרים שני איסרים לדינר כמו דנקט ר"מ איסרים:

דף נב:

גמ' והאמר חזקי' מעשר שני. לקמן דף צ"ג ע"ב:

דף נג.

גמ' ונייתי מעשר דאית לי' וכו' ופרש"י שוה ח"פ, והדר פרכי' ונייתי שתי פרוטות. וקשה לי דלמאי צריכי' בשינוי דהש"ס על הנך ב' קושיות דדאוריית' ודרבנן לא מצטרפי' הא אף בכולה דאורייתא א"א לחלל מעשר ש"פ בפרוטה או מעשר שוה ב' פרוטות בשני פרוטות דהא א"א לצמצם ואם המעשר שוה מעט בפחות אמרי' אוקי פרוטה בהדי פרוטה ונשאר חצי פרוטה בלא חילול, ולהרמב"ן ניחא דיכול לחלל ח"פ על פרוטה שיתפוס כל הפרוטה עלי', וניחא הכל אבל תוספות ד"ה דלמא אתי לאתויי פרוטות דלא ס"ל כן קשה כנ"ל וצע"ג:

שם רש"י ד"ה ונפרקיני' קס"ד ביש בו ש"פ. ק"ל דאמאי נקט רש"י קס"ד הא באמת הוא כן גם לשנויי דהש"ס דעכ"פ מיירי גם ביש בו ש"פ, וצ"ע:

תוס' ד"ה ועולה וכו' ואסמכתא בעלמא הוא עיין מנחות ע"ז ע"ב ברש"י ד"ה מדמע:

בא"ד ברוב ביבש ובלח בס'. קשה לי הא במין במינו גם בלח בטל מה"ת ברוב. ואם מין בשאינו מינו גם מדרבנן בטל בס' דהא דתרומה בק"א היינו מדרבנן זולת דנימא דכוונת התוס' באינו מינו בטעם ובמינו בשמא למה דקי"ל כרבא דאזלינן בתר שמא ודוחק:

תד"ה דלמא אתי' וכו' אבל הכא טעי וכו'. לא זכיתי להבין הא אף לפי טעם דמצרפי' אין מחללי' ב' פרוטות כמ"ש תוס' מקודם דכל מעשר א"א לחלל בפרוטות וצ"ע:
בא"ד אבל הכא טעה לכאורה דבריהם הקדושים תמוהים כיון דבפרי דעלמא ידע דאין מחללין בפרוטות מחשש דלא יצמצם וחצי פרוטה לא תפסה. אם כן גם הכא מה בכך דטעה דסבר דאורייתא ודרבנן. מ"מ אף אם יהבי ליה טעונת טעותא א"א בחילול פרוטה מחשש דאינו מצומצם וחצי פרוטה לא תפס. והיא לכאורה תמי' רבה ועצומה וחידוש בעיני שלא מצאתי מי שעמד בזה. ונלענ"ד דהכא שלפי דעת שדאורייתא ודרבנן מצטרפים יהיה סבור דיכול לחלל על ב' פרוטות, והיינו דישער דהמעשר יהיה שוה עכ"פ בשופי ב' פרוטות לא פחות ולא נשאר רק הספק אם אולי שוה המעשר מעט יותר ונשאר אותו מעט מעשר בלא פדיון זהו הוי ספק דרבנן כיון דבלא"ה מה"ת כבר נתבטל כיון דעכ"פ מה"ת הוי חילול ע"י צירוף דאורייתא ודרבנן ממילא הוי ספק דרבנן שמא הוא מצומצם. אבל בעלמא דהוי חשש דאורייתא יהיה זהיר מלחלל בפרוטות. ואף דלכאורה גם בעלמא הוי רק חשש דרבנן דהא אף אם המעשר שוה מעט יותר אותו המעט שנשאר בלא חילול בטל בשאר המעשר שנתחלל. מ"מ כיון דהוא גורם עתה מעשה הביטול חמור יותר:
וביותר נראה ברווחא לפמ"ש המרדכי והובא באחרונים אההוא דיבמה שרקקה דם דאמרי' דמהני דא"א לדם בלא צחצוחי רוק. והקשה דלבטל הרוק בדם. ותי' כיון דלא היה המבטל מעולם עומד בפני עצמו א"י לבטל ע"ש. א"כ י"ל דבעלמא אם מחללים בפרוטות הוי חשש דאורייתא דליכא למיתי עלה דהמעט המעשר ששוה יותר נתבטל כיון דקודם היה הכל מעשר והוי כולו איסור וע"י החילול שנעשה רוב היתר הוא תיכף מעורב עם האיסור בזה הדין דליכא ביטול. אבל הכא כיון דהמעשר נתבטל מקודם וליכא כאן חשש דאורייתא שפיר חיישי' שיזלזל לחלל בפרוטות דלא יחוש שמא המעשר שוה מעט יותר דיסמוך להקל על ספק דרבנן לקולא. כנלענ"ד נכון מאד בעזר החונן לאדם דעת:

דף נד.

תוס' ד"ה או דלמא וכו' וא"ת והלא בהקדש. לקמן נ"ז ע"א ועיין ר"ה דף ל"א ע"ב תוס' ד"ה וביקש ובבכורות דף ל' ע"א תוס' ד"ה באתריה:
תוס' ד"ה מכלל דפליג. ולספרי' דגרסי ונתן לו. ע"ש במהרש"א. ולענ"ד בפשוטו יש ליישב. בפשטא לא הוי מצי למיפרך די"ל דהא דאמרי' הכא בהקדש וכו' קאי רק על פלוגתא דר"א ור"י. דס"ל לר"י דסברי דמדאורייי' אינו מעכב ופליגי רק בפשיטות מש"ה ס"ל דמודה במעשר. אבל רבנן דהך ברייתא דהקדש י"ל דס"ל דמדאורייתא

מעכב וכדמצינו בהרבה מקומות דלישנא דהכל מודים לא הוי כללא רק על הפלוגתא דקאי עלייהו דאינהו מודים. ולזה פריך הש"ס מדא"ר נראין והיינו דע"כ ל"ל דרבנן ס"ל דמדאוריי' לא חילל. דא"כ ממילא ס"ל לרבנן דאפי' בשבת לא חילל. וא"כ איך אמר ר' דנראין דברי חכמים במעשר דמשמע כי היכי דס"ל לרבנן בהקדש ס"ל לר' במעשר. דהא ר' אמר לעיל דבשבת נראין דברי ר"י. אע"כ דבאמת הנך חכמים דמחמירים בהקדש ס"ל ג"כ דבשבת חילל. א"כ מוכח דס"ל דמה"ת הוי חילול וע"כ בחולין הטעם משום פשיעותא ושפיר פריך:

דף נד:

רש"י ד"ה או דלמא וכו' אלא או בראשה או בסופה. עי' סנהדרין דף ד' ע"ב תוס' ד"ה לטטפת ומנחות ל"ד ע"ב תוס' ד"ה לטטפת:

דף נה.

תוד"ה פרה זו וכו'. והא דאמרינן התם דף ל"ג ע"ב:

הקשה רומ"פ על הרע"ב ספ"ה דגיטין דמפרש לאשת ע"ה החשודה על המעשרות, וזהו כאביי אמאי לא פירש כולה מתני' כרבא, זהו באמת לכאורה קשה מאד, ולא על הרע"ב התלונה כ"א גם על הרמב"ם בהלכותיו פ"ח מהל' בכורים הלכה י"ג אשת חבר מרקדת עם אשת ע"ה, מבואר דבסתם ע"ה שרי, והוא תמוה, דהא קיימא לן בכל דוכתין דאביי ורבא הלכה כרבא, וחידוש שלא עמד בזה שום אחד מנושאי כליו:

והנראה לענ"ד די"ל דשורש פלוגתת אביי ורבא דלשיטתייהו אזלי, ויעויין בסוגיא דבב"מ (דף נ"ה) אמר רבא קשיא ליה לר"א וכו' רבא אמר שפיר משני ליה שם מיתה בעולם, מבואר דרבא ס"ל כשמואל דלר"מ בדמאי עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, וגם נר' דרבא דס"ל דר"ש שפיר קמותיב דמה דאמר אביי קאמרי אינהו מיתה ומותיב ר"ש לאו זה ליתא לרבא דס"ל יבמות (קי"ט א) מה לי כרת מה לי לאו, ואף דמפירש"י שם דרק במקום ספק אין חילוק, אבל בהרחקה יש חילוק, מ"מ כבר תמה על זה בתה"ד סי' ר"ן מסוגיא דיבמות (דף פ"ב ע"א) ומוכרחים לתירוצא דפדיון לא עשו חיזוק כשינויא דרב יוסף, והיינו דדוקא במקום שנעשה עבירה עשו חיזוק, אבל לא בפדיון דלא נעשה עבירה עיי"ש בתוספות, א"כ י"ל דמש"ה ס"ל לרבא הכא דבסתם ע"ה אסור לסייע כיון דסתמא דמתני' בב"מ ס"ל דבדמאי עשו חיזוק, דהא בשל תורה בחשודה במעשרות אסור לסייע ובדמאי הקילו, לזה מוכרח רבא לומר דמיירי בע"ה דר"מ, ואביי לשיטתיה דאמר שפיר קשיא ליה ושמואל שפיר משני דלמא שאני מיתת בי"ד וכו', הרי דס"ל דדוקא במיתת בי"ד עשו חיזוק אבל לא בעלמא, וההיא מתני' דבב"מ צריך לומר על

קושיית ר"א כדמשני בירושלמי, שאם לא יתחייב חומש יזלזלו בה עיי"ש, מש"ה ס"ל לאביי הכא בדמאי היקילו ומותרת לסייע, וכיון שכן להרמב"ם והרע"ב לשיטתי' דנקטו בההיא דבב"מ לטעמא דהירושלמי הנ"ל, ועי' תוי"ט סוף פ"ד דבב"מ דס"ל הכי לעיקר כי היכי דתיקום מתני' דבב"מ ככ"ע וכהלכתא א"כ שפיר פסקו הכא כאביי, דרבא אמר כן רק לשיטתו אבל לפי ההלכה בב"מ שם כטעמא דהירוש' הנ"ל, ממילא קיימא הדין הכא כאביי, גם אף לרבא י"ל דהדין כן, דרק בפירושא דמתני' כיון דסתם מתני' בב"מ ס"ל דעשו חיזוק, ס"ל לרבא יותר לפרש דגם סתם מתנ' דהכא יסבור כן, ומיירי בע"ה דר"מ, אבל לפי ההלכה דלא קיימא לן כמתני' בב"מ, דהא לרבא דמוקי מתני דבב"מ כר"מ דלא אמר בפ"נ הולד ממזר, וכיון דלא קיימא לן בהא כר"מ, ממילא לא קיימא לן כמתני' בב"מ, א"כ גם לרבא לדינא בסתם ע"ה מותר לסייע, אלא דבפירושא דמתני' מחולק עם אביי, ולפי פירוש הרע"ב במתני' דבב"מ כטעמא דהירושלמי, ממילא שפיר פי' למתני' דהכא כאביי ונכון:

דף נו.

ולא תשלומי כפל כו' וכן בגונב מעשר שני אין בו תשלומי כפל למה דקיי"ל מע"ש ממון גבוה, רמב"ם פ"ג הכ"ד מהלכות מע"ש:

דף נו:

אחיו ולא הקדש. וקשה לי הא אחיו כתיב בקרא דלא תונו איש את אחיו דמוקמי' באונאת דברים כדאיתא במסכתין (דנ"ח ע"ב) ואמאי לא קאמר לעמיתך ולא הקדש דהא כל אינך קרקעות ועבדים ושטרות ממעטינן מהך קרא וכי תמכרו וכו' מיד עמיתך, ואמאי לא נקט בהקדש גם כן הך קרא לעמיתך ולא דהקדש וצ"ע:

שם אלא כל ידו ידו ממש הוא. עיין סנהדרין דף פ"ה ע"ב תוס' ד"ה עד:

תוס' ד"ה יצאו וכו' ויהיה מלוה ע"פ. ועיין בסמ"ג עשין עשה פ"ב:

דף נז.

תוס' ד"ה יצא וכו' ואפילו אם המתאנה. עיין לעיל דף נ' ע"ב תוס' ד"ה ואילו:

תוד"ה והא אר"י אהקדשות. אם כן נצטרך לומר. תמוה לי דדלמא באמת בהקדש לא פליגי ר' יונה ור' ירמיה אליבא דר"י. וס"ל לתרווייהו דמדאורייתא ליכא ביטול מקח אבל מדרבנן צריך לעשות דמים אלא דהפלוגתא בהיפוך דר' יונה דאמר אהקדשות ס"ל דלא אמר ר' יוחנן אקרקעות וקיימי דוקא בהקדשות בזה החמירו דרבנן לשלם. אבל בקרקעות קיימי אדין דביטול מקח אין לו דהא דאמרי' לעיל כ"ש אקרקעות היינו לפי האמת דמפרשים בהקדשות מדאורייתא ביטול מקח יש להם בזה איכא כ"ש בקרקעות

אבל אם נפרש בהקדשות מדרבנן פשיטא די"ל דדוקא בהקדשות. אבל בקרקעות לא תקנו. ור' ירמיה דאמר אקרקעות היינו דביטול מקח יש לו מדינא בקרקעות דהוי טעות ובהקדשות דל"ש טעות באמת מדאורייתא אין לו מדרבנן יש לו. ומה דאמרי' לעיל מ"ד אקרקעות אבל אהקדשות. היינו הכל אם ר' יונה ס"ל בהקדשות מדאוריית' ביטול מקח יש לו וממילא כ"ש בקרקעות. וע"כ פלוגתייהו רק בהקדשות. אבל היא גופא תקשה דמנ"ל למיפרך דלמא בהקדשות רק מדרבנן יש לו ביטול מקח ולא פליגי בהקדשות רק בקרקעות דלר"י מוקי בהקדשות ולר"י אף בקרקעות וזהו לכאורה תמיה רבה ועצומה: ונלע"ד די"ל מסברא דאם גם ביטול מקח הכל בכלל דין אונאה ולא מדין טעות במקח ממילא לענין הקדש בדרבנן אין לחלק בין אונאה ליתר מכדי אונאה דאם אמרו חז"ל דצריך לעשות דמים ביתר מכדי אונאה הכא נמי בכדי אונאה דמה חילוק יש. אבל אם יתר משתות לאו מדין אונאה הוא אלא מדין טעות במקח ורק בהקדש ליכא טעות כלפי שמיא בזה שייך לחלק דבאונאה לא תקנו חז"ל לשלם בהקדש. אבל ביתר משתות דבעלמא הוי טעות בעיקר הדבר ומחזיר כמו טעות בעיקר הפדיון חייבו חז"ל לעשות דמי'. ולפ"ז שפיר פריך הש"ס דאם נימא דר' יונה מיירי מדרבנן א"כ מדמחלק בין אונאה לביטול מקח בדרבנן ע"כ מוכח דס"ל בביטול מקח מדין טעות הוא. א"כ ממילא הדין דבקרקע מדאורייתא יש לו ביטול מקח דהא לא אמעיט רק מאונאה, ושפיר שייך לומר כ"ש אקרקעות, וא"כ נצטרך לומר דפלוגתייהו לענין הקדש, ולר' ירמיה דוקא בקרקעות אבל בהקדש אפילו מדרבנן לא, והרי בהדי' קתני צריך לעשות לו דמי', כנלענ"ד פשוט ונכון בדברי תוס' להסיר התמיה הגדולה הנ"ל:

ואולם עדיין יש לעיין דהא בודאי אף לתירוצם זה בודאי מודים לתירוצם הא' דיש מקום לומר דמדרבנן גם בכדי אונאה חוזר דהא הראיה טובה מדקאמרי' אי לימא בכדי אונאה בהא לימא כו' משמע דלר"י ניחא, וביותר דהרי לתי' ב' בגמרא אבע"א לעולם בכדי אונאה כו' הרי לקושטא דמלתא דבכדי אונאה צריך לעשות דמים מדבריהם, אלא דמיאנו בתי' הא' משום דבאמת עדיין יקשה דאף אם היינו מפרשים דמיירי בכדי אונאה היה מוכרח לומר דמדרבנן חייב, מ"מ אם נפרש דמיירי ביותר מכדי אונאה אין הכרח לזה ושפיר קשה דלמא ר' יונה מדרבנן קאמר וס"ל באמת דבאונאה לא תקנו חז"ל, וכיון שכן עדיין לא הועילו בתי' דמנ"ל דפלוגתייהו בהקדשות בזה האופן דלר"י בהקדשות אף יותר מכדי אונאה אין לו, דלמא בהכי פליגי דר' יונה דאמר אהקדשות והיינו מדרבנן מוכח דסבירא ליה דבהקדשות יש חילוק בין אונאה לביטול מקח בדרבנן, דבאונאה אף דרבנן ליכא, ור' ירמיה אמר אקרקעות אבל אהקדשות היינו בהקדשות א"א לחלק

דמדרבנן אף באונאה יש לו, ומתני' ע"כ מדאורייתא קאמר וממילא גם ביטול מקח אין לו. וצע"ג:

דף נז:

גמ' בונין בחול. עיין לעיל דף נ"ד ע"א תוס' ד"ה הקדש:

שם ורמינהו בני העיר וכו', עיין ברמב"ם דפסק בכאן אין נשבעים אפי' שבועה שא"ב ואפי' מדרבנן, ונראה דרמב"ם לשיטתיה דס"ל דבאלו חייבים בפשיעה וגם ס"ל להרמב"ם דבכל שומרים העיקר שבועה דא"ב ואם יש עדים שהעידו שא"ב א"צ לישבע כלל א"כ איך קתני במתני' ש"ח אינו נשבע אמאי אינו נשבע מכח גלגול שבועה דא"ב ואם דיש עדים דא"ב הא גם שומר דעלמא א"צ לישבע, ואף אם נדחק דמתני' דקתני דאינו נשבע היינו מדאורייתא וכמו דצריך לומר לפי האמת דאמרי' שבועה זו תק"ח היא ואיך קתני במתני' סתמא ש"ח אינו נשבע דקאי גם אהקדשות וצ"ל דמתני' דינא דאורייתא קתני מ"מ מאי פריך הש"ס ממתני' דבני העיר דנשבעים לגזברים דלמא התם מדרבנן ומשום שבועה שא"ב דר"ה, אע"כ דאינו נשבעים שא"ב אפי' מדרבנן, ולאינך פוסקים דס"ל דצריך לישבע שא"ב מדרבנן ס"ל באמת דבשאר שומרים הוי שלא פשע עיקר שבועה, וא"כ י"ל דס"ל להש"ס דלישנא דנגנבה או שאבדה נשבעים משמע אף דידוע דנגנבה, דלשתבע איך נגנבה אם בפשיעה או לא, דאף אם נימא דשלא פשע הוי רק גלגול, י"ל כאינך פוסקים דבאלו אף פשע פטור. וא"כ י"ל דלישנא דנשבעים לגזברים משמע דצריכים לישבע איך נגנבה ולזה פריך הא אף בהודה שפשע פטור ואין כאן גלגול:

תוס' ד"ה בשלמא וכו' וכל הנך דמתני'. עיין זבחים דף צ"ד ע"ב תוס' ד"ה אלא:

תד"ה ש"ח אינו נשבע וכו'. רבים תמהו דדלמא בהיפוך דגם ש"ח חייב בפשיעה, וא"כ מדקתני ברישא דאין אחריות שבת עליו ע"כ דמיירי בלא פשע, וא"כ בע"כ דאחריות שבת עליו היינו לענין חיוב גו"א, ובהכרח לומר בכוונת תוס' דמ"ש תחלה נראה דה"ה דאינו משלם דאפי' ש"ש כו' לא דלמדו ש"ח בדרך ק"ו מש"ש אלא דזהו פסיקא להו בהחלטה דש"ח אינו משלם כשפשע, ואפשר דס"ל כשיטת הראב"ד דבדברים אלו הקדשות וכדומה חייב מה"ת לישבע שא"ב של רב הונא. דכיון דבעלמא כשמשלם צריך לישבע מדרבנן שא"ב ה"נ בדברים אלו בין משלם בין אינו משלם, וא"כ אם איתא דחייב לשלם כשפשע אמאי א"צ לישבע מדין גלגול דהא בכל הש"ס דמיעטה רחמנא משבועה מ"מ מדין גלגול חייבים כדקתני נכסים שאין להם אחריות זוקקים עם נכסים שיש להן אחריות אלא עכ"ד אפי' פשע פטור, וזהו בעצמו הוכחות הראב"ד בהשגות, ושיעור דברי

תוס' כך הם, נראה דה"ה דאינו משלם ר"ל מכח הוכחה הנ"ל, ואח"כ הוסיפו דאפילו היינו כמו ואפי' ש"ש ר"ל ואפי' ש"ש אינו משלם כשפשע, וע"ז הוכיחו שפיר דאם נימא דש"ש חמיר מזה מש"ח א"כ אמאי לא משני כשפשע. אע"כ אפי' ש"ש פטור, ובזה מיושב מה דקשה לכאורה על ראיית התוס' הא גם אף לפי האמת דפטור מפשיעה הא מ"מ עכ"פ מתקנת חכמים חייב בהקדשות בפשיעה כדמשני בשבועות תק"ח שלא יזלזלו בהקדשות, אם כן עדיין יקשה דלישני כשפשע ותק"ח הוא דלחייב, ולפי הנ"ל ניחא דעל זה שפיר יש לתרץ דהוי כשפשע ומטעם שלא יזלזלו הוא גם ברישא דהוא ש"ח הוא חייב בפשיעה מתק"ח:

גם יש לתרץ בלא"ה, די"ל דפירכת הש"ס מכח זרעים דהוי כקרקע דליכא תקנתא ואף דהוא לצורך הקדש, מ"מ י"ל דהתקנה רק במטלטלים דהקדש דמשלח הקדש לא יפטור מלשלם דהוי זלזול ומחייבים אותו חכמים שיהא חייב כאלו הי' בהדיוט, אבל בקרקעות דהקדש דאפי' בהדיוט פטור מטעם קרקע י"ל דגם בהקדשות פטור כיון דפטור לא מצד הקדש הוא:

אמנם לכאורה קשה בהיפוך דעדיין מנ"ל להוכיח דאפי' ש"ש פטור דלמא באמת ש"ח פטור וש"ש חייב, אלא דפירכת הש"ס הכי הוא והיינו מכח דהקדש דכיון דחכמים תקנו דחייב בפשיעה, א"כ ע"כ מיירי בלא פשע. ומש"ה פריך מסיפא אבל לעולם י"ל דבד"ת וכן בקרקעות לדידן ש"ח פטור מפשיעה וש"ש חייב, לכאורה הא אפשר לומר דסבירו לתוספות דהא דקאמר ר"נ שבועה זו תק"ח היא לא דחכמים מחייבים אותו בממון בהקדשות בדבר שאינו חייב, אלא דעיקר תק"ח הוא רק על השבועה, והיינו אף דאפילו הודה שפשע פטור, מ"מ י"ל דהשבועה היתה לענין שא"ב, ואם כן שפיר הוכיחו מדלא משני שפשע:

אמנם לפ"מ דביארנו בכוונת תוספות דהא פסיקא להו דש"ח ודאי אינו משלם כפשע משום דס"ל דבאלו ג"כ חייב לישבע שא"ב מדאורייתא או מדרבנן, א"כ ע"כ הא דפריך הש"ס מנשבעים לגזברים, היינו דנגנבה או שאבדה נשבעים משמע אף דידע שא"ב חייב לישבע דנגנב שלא בפשיעה, א"כ ע"כ הא דמשני שבועה זו תק"ח היינו דתקנו שיהא חייב בפשיעה. א"כ תקשה כנ"ל. והנראה דראייתם מדפריך רב יוסף בר חמא לרבא מההוא דהשוכר את הפועל, והא לרבה דמשני לעיל נשבעים ליטול שכרן מבואר דלא ס"ל תקנה דלא יזלזלו בהקדשות ושפיר מצינו לאוקמי כשפשע, ומדוקדק לשון התוס' ולא משני כשפשע, ולא העמידו הוכחתם דמה פריך דלמא מיירי כשפשע והיינו די"ל דרב יוסף דפריך ס"ל כר"א דתקנו שלא יזלזלו, ומוכח דלא מיירי כשפשע, ולזה הוכיחו

רק ממה דהשיב לו רבה לא להפסיד שכרן, והא רבה לשיטתי' דלא סבירא ליה תקנה דלא יזלזלו הנ"ל לשני כשפשע:

דף נח.

גמ' ונשבעין ליטול שכרן. עיין בהגהות מרדכי פ' האומנין אות תנ"ה:

שם ר"י אמר הא מני ר"ש היא וכו'. לכאורה תמוה איך לא הרגיש ר"י בפירכת הש"ס דמשנתרמ' התרומה מא"ל, דאף אם לא ידע ברייתא דתורמין על האבוד מ"מ הא באמת מגופה מוכח דאחריות על ההקדש כקושית תוס', ולפמ"ש לק' ליישב קושי' תוס' ניחא, ולשיטת תוס' אפשר לומר דמה דמשני ר"א שבועה זו תק"ח היא, בא לתרץ שנוי' דר"א והיינו דעיקר תק"ח היא שלא יופסד ההקדש, וזהו רק משנתרמה התרומה אבל בלא נתרמה דההפסד לבעלים לא תקנו, ומש"ה הוצרך ר"י לתרץ דעד שלא נתרמה הטעם דאתי' כר"ש דקדשי' שחייב באחריותן, וכשנתרמה הטעם משום תק"ח שלא יזלזלו בהקדשות:

אמנם לפ"ז ישאר קושייתנו הנ"ל בתוס' ד"ה ש"ח אינו נשבע על הוכחתם דהא ס"ל דא"א לאוקמי כשפשע דגם ברישא מצד תק"ח היה חייב, ומה שתירצנו לעיל דקושי' תוס' לרבה לשיטת תוס' דמשני נשבעים ליטול שכרן הרי דלא ס"ל דתק"ח שלא יזלזלו, ולכאורה לפ"ז ליתא דדלמא גם רבה ס"ל לתקנה זו אלא דרבה מתרץ בעד שלא נתרמה התרומה דליכא פסידא דהקדש בזה לא תקנו חכמים וכנ"ל. אמנם י"ל דאף דלר"י מוכח החילוק, מ"מ לרבה א"א לומר כן דמדנדחק רבה לומר דנשבעים לגזברים במעמד בני העיר הא בסיפא נשבעים לגזברים בלא"ה ניחא דתק"ח הוא שלא יזלזלו בהקדשות. אע"כ דרבה לא ס"ל להך תקנה. ואף דיש לפקפק דס"ל כיון דמוקמי רישא ליטול שכרן ומוכרח דנגנבה היינו ליסטים מזוין, א"כ מדקתני נשבעים לגזברים משמע דצריכים לישבע שנאנסה, אף אם ידעי שלא פשע לא מהני דשמא נגנבה שלא באונס, ובזה ליכא תקנה דהתקנה היה רק על הזלזול דהיינו פשיעה ע"כ השבועה רק ליטול שכרן מש"ה צ"ל במעמד בני העיר, מ"מ י"ל דמדקאמר רבה דלא לקרי להו פושעים, משמע דאינו יודעים דודאי לא פשע, גם כיון דעכ"פ לרבה מיירי הכל ליטול שכרן, מהיכן מצינו לחדש כל תקנה זו לחייב משום שלא יזלזלו ודוקא לר"י שפיר כתבו דמוכח כן מסיפא דנשבעים לגזברים דהוי קדשים שא"ח באחריותן, אבל אם מוקמי ליטול שכרן לא מצינו תקנה זו ושפיר הוכיחו תוס' מדלא מוקי שפשע מוכח דאפילו ש"ש פטור מפשיעה ודוק:

תד"ה דתנן, ותימא אמאי לא מוכח וכו'. ונלענ"ד ליישב, ובתחלה נאמר במה דמחולקים רש"י ותוספות בשמעתין דרש"י ס"ל דאם משנתרמה קאי על שעת תביעה לדין דאף

בנאבד מקודם תורמין עליו, ותוס' ס"ל דקאי על שעת אבידה, ונראה להביא ראיה לשיטת תוס' מדפריך התינח עד שלא נתרמה משנתרמה התרומה קדשים שא"ח באחריותן הוא, ולכאורה תמוה הא בשעת שנאבד ממנו קודם שנתרמה התרומה באותו שעה היו הבעלים חייבים באחריותן ואז היה מקרי דהדיוט ותיכף נתחייב בתשלומין וכשנתרמה אח"כ דתורמים על האבוד זוכים ההקדש עבור הבעלים שישלם להם מה שנתחייבו השלוחים לשלם להם דהא כבר נתחייבו השלוחים בשעת האבידה ובמה יפטרו אח"כ, ואי דהקושי' דמ"מ לגבי שבועה דהבע"ד שלהם עתה הוא הגזברים בשביל הקדש והתורה פטרה משבועה בהקדשות, מ"מ לפ"מ שכתבנו לעיל דלהפוסקים דגם באלו חייבים לישבע שא"ב מדאורייתא או מדרבנן, ע"כ דפירכת הש"ס היא אפילו הודה שפשע פטור ואין כאן גלגול, א"כ בכה"ג דהחיוב חל כבר בשעת האבידה דאז היה מקרי דהדיוט וא"כ אלו הודה עתה שפשע אז היה חייב לשלם להקדש וממילא חייבים בשבועה מכח גלגול, אע"כ מוכח כשיטת תוס' דאם נימא משנתרמה היינו דהאבידה היה אחר שתרם ושפיר פריך הש"ס דהא בשעת האבידה הוי קדשים שא"ח באחריותן (ומסוגיא זו נ"ל ראיה למה שכ' הרמב"ם וכן פסקי' בש"ע דבהקדשות ונכרי בעי' שהמסירה והאבידה היה דהדיוט, אבל חולין ואח"כ הקדישה פטורים דמדפרכי' משנתרמה הוי קדשים שא"ח באחריותן, הא מ"מ כשנמסר לידם היו הבעלים חייב באחריותן ומקרי רעהו בשעת מסירה, אע"כ דגם בכה"ג פטור) והנה בתוספות בשמעתין סתרו שיטת רש"י הנ"ל מדקתני תורמין על האבוד ועל הגבוי והוי זו ואצ"ל זו, אע"כ על האבוד היינו מיד הגזבר:

ולענ"ד מיושב בזה דהלא מתניתין דתורמין על האבוד לא הו"מ לאקשויי דהא אפשר לפרש כפי' רש"י דאם משנתרמה היינו דתלי' בשעה שמעמידו לדין. וא"כ י"ל דנאבד מקודם ובשעת האבידה דהא הבעלים מחייבים באחריותן מקרי רעהו ונתחייבו השלוחים כנ"ל, ולזה מביא מתני' דקתני דתורמין על האבוד, וקשה דהוי זו ואצ"ל זו אע"כ דעל האבוד היינו מיד הגזברים אבל באבוד מקודם לא וא"כ הא דמשנתרמה התרומה היינו בשעת האבידה ושפיר פריך, והוא נכון מאד בעזה"י:

תוד"ה אמר ונ"מ אם ש"ח יכול להתנות להיות כש"ש דלתי' הב' בעי קנין. עי' מ"ל פ"ב מהל' שכירות גם נ"מ בש"ח בבעלים ומתנה להתחייב באונסין דלתי' הא' בעי קנין ולתי' הב' לא בעי קנין וכן בקרקע ועבדים במתנה שיהי' חייב באונסין. אולם המהרי"ט בדרשותיו פ' חקת ד"ב כתב דקרקעות וכדומה אף לתי' הב' דתו' הנ"ל בעי קנין עיי"ש. ועי' סמ"ע חו"מ סי' ש"א ובשימ"ק הביא בשם גאונים לתירוץ דבמילי דהדיוט דדרך

לשמור עצמו בזה הוי מילי דחשיבות במה שמקפיד בידו ומאמינו משא"כ בהקדש דל"ש לשמור בעצמו ע"ש. ולפ"ז בעבדים וקרקעות לא בעי קנין. ועיין במחנה אפרים סי' ח' שהעלה דבכל ענין מהני התנאי לחייב בפשיעה. והגאון בעל ברכי יוסף בספרו שם הגדולים כתב רפ"ה דאבות בפשיטות דהו"ה אם מוסר לו דינר כסף והתנה עמו דאם יאבד יתפרע של זהב ונאבד חייב לשלם לו זהב ולענ"ד דין זה לא פשוט הוא ויותר נוטה לפטור, ודו"ק:

דף נט.

גמ' ויש לו חלק לעוה"ב. עיין סוטה דף ד' ע"ב תוס' ד"ה היא תצודנו:

דף נט:

גמ' הזהירה תורה בל"ו מקומות. עיין קדושין דף ע' ע"ב תוספ ות ד"ה קשים דנקטו בכ"ד מקומות:

שם מפני שסורו. עיין ברש"י הוריות דף י"ג ע"א ד"ה אמר להו:

פרק ה - איזהו נשך:

דף ס:

במשנה המלוה סלע. הא דלא נקט ב' דינרים או סלעים בג' דומיא דסאתים בג' קמ"ל בזה דלא נימא דסלע בדינרים הוי דרך מו"מ כיון דאינו נותן לו יותר מאותו מטבע ולא יהיה רבית דאורייתא כיון דזמנין מייקרי סלעים או זיילי דינרין וקאי ה' בסלע ואשמעינן מתני' כיון דשניהם מטבע הוי מקרי הלואה ואסור מדאוריי' ובמטבע זהב על של כסף דחד לגבי חבריה פירא הוי כדלעיל ר"פ הזהב באמת לא הוי ריבית דאורייתא. פ"י:

מה שהקשה בר"פ איזהו נשך (ס' ע"ב), דהא משכחת נשך בלא תרבית ותרבית בלא נשך בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר, או בהיפוך, דמדקתני במתני' (ס"ד ע"ב) מפני שהוא ריבית משמע דהוי דאוריי':

האמת אינו כן, דמתני' רק ריבית דרבנן קאמר, דהא במתני' דלא אמר הלויני ודור לכ"ע הוי רק אבק ריבית, והכי קי"ל בשו"ע יו"ד (רס"י קס"ו), ובאמר הלויני ודור מבאר ברא"ש דבחצר דלא קיימא לאגרא באמת הוי רק דרבנן כיון דליכא נשך ולא לקח ממנו כלום, ובהיפוך בהלויני ודור וקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר משמע ברא"ש ובשו"ע (שם ס"ב) דהוי דאורייתא, צ"ל כיון דמלוה עבור זה מקרי עתה עביד למיגר:

והמהר"ם שיף ריש א"נ הקשה קושי' מעכ"ת ונקט הקושי' באמת בהלויני שידור, והיינו אף דמ"ד בלא קיימא לאגרא הוי דרבנן והיינו לפי האמת דקיי"ל דתרבית בלא נשך ליכא ריבית קצוצה, אבל היא גופא קשיא דאיך אמרינן נשך בלא תרבית מי משכחת דילמא

אתיא קרא לאסור בכה"ג בדור והלויני וחצר דלא קיימא לאגרא (ועיין בפלפולא חריפתא מהתוי"ט על הרא"ש דנזהר מזה), ומ"מ לשון המהר"ם שיף דנקט נמי בהיפוך דגם נשך בלא תרבית משכחת בהלויני ודור וחצר קיימא לאגרא וגברא לא עביד למיגר, במכ"ת לא נראה, דהרי חזינן דזהו באמת הוי דאורייתא אף דאנן קיי"ל דנשך בלא תרבית ליכא איסור, וע"כ דמיקרי תרבית דעתה נעשה עביד למיגר, וא"כ ממילא לק"מ קושי' מהר"ם שיף בזה:

דף סא.

גמרא לכובש ש"ש. מכאן משמע להדיא דקרא דלא תעשוק את רעך מיירי ג"כ משכיר, מדלא קאמר דל"ת קאי לכבוש מה שבידו מחבירו בהלואה או פקדון וכובש ש"ש מאן דכר שמי', וגם מדאמרי' בענינא דשכיר כתיב משמע להדי' דה"נ קרא מיירי בשכיר והיינו כפירש"י בחומש אהך קרא דלא תעשוק דמיירי בשכיר, אבל מדברי הרמב"ם ריש הל' גזילה, ובסמ"ג מבואר דכובש הלואה או פקדון היינו עושק, וצ"ע, והנה לשיטת רש"י הנ"ל דמיירי רק בשכר שכיר הא דבאמת לא מוקמי' דלא תגזול לכובש הלואה ופקדון דאף דאינו מענינא דקרא דלא תעשוק, הא מ"מ נראה דלא נצריך לאוקמי' לעבור עליו בב' לאוין, והיינו דכובש הלואה או פקדון נפקא ג"כ מרבית ואונאה דדוקא בכובש ש"ש לא נפקא כיון דלא מטי לידי' מעולם, אבל הלואה ופקדון אף דבהיתרא אתי לידיה מ"מ כיון דמטי לידיה דחבריה ילפי' מרבית ואונאה וכדדייק לישנא דרש"י בשמעתין ה"נ משמע לקמן (דף קי"א) ואי אשמעי' עושק דלא אתי לידיה ול"ק דבהיתרא אתי לידיה (משמע בזה). ובזה יש לכוון בקושית תוס' לעיל (דף כ"ו ע"ב) ד"ה אינו עובר אי משום דבהיתרא אתי לידיה הא בכובש ש"ש איכא לאו וכו' ודבריהם לכאורה תמוה דהא מש"ש ליכא ראיה דהתם טרח בה. ואי ס"ל דקרא דלא תעשוק מיירי בכל עושק לא הו"ל למנקט ביה דוקא לכובש ש"ש. וגם הלשון הא בכובש דמשמע דבא ללמוד זה מזה יהיה בפשוטו. הא באמת מ"מ בכובש פקדון איכא לאו משום דלא תעשוק. ואולי י"ל דכוונתם דיש ללמוד כובש בפקדון מביניהו מגזל וכובש ש"ש דאם נפרוך מה לגזל דבאיסורא אתי לידיה כובש ש"ש יוכיח. ואי דכובש ש"ש טרח בהו, גזל יוכיח. ולפי הנ"ל י"ל בפשוטה דקושייתם כך היא דע"כ גם כובש פקדון דבהיתרא אתי לידיה וילפינן מרבית דאל"כ לוקמי קרא דלא תגזול לגופו בכובש פקדון. ואי דלשון גזל לא משמע אלא היכא דבאיסורא אתי לידיה דומי' דגזל את החנית כמ"ש רש"י. וע"ז הוכיח דהא באמת מוכח להך קרא דלא תגזול על כובש ש"ש דבהיתרא אתי לידיה א"כ חזינן דאפשר לפרש כן בלשון דגזל. ואם כן אף דמכובש ש"ש ליכא למילף דשאני התם דטרח

ביה. מ"מ אדמוקי בכובש ש"ש ולעבור בב' לאוין נוקמי לגופו בכובש פקדון. אע"כ דגזל נפקא מרבית ואונאה. וק"ל. (עי' בחי' חולין דף כ"ג ע"א):

תד"ה אם אינו ענין, ויצא בפחות משוה פרוטה, בפשוטו היה נראה דהיינו דוקא היכא דהלואה והריבית יחד לא היה בו ש"פ כגון שהלוה לו חצי פרוטה בעד ג' רביעי פרוטה או חצי פרוטה בפרוטה אבל בהלוה לו פרוטה בעד פרוטה וחצי אף דהריבית הוא פחות משוה פרוטה אסור, דכמו דהמיעוט דקרקע הוא רק קרקע בקרקע אבל במעות והריבית קרקע הוי ריבית כדמסקו תוס', וכן בהיפוך היכא דהלוה קרקע בקרקע והרבית מעות הוי רבית כמ"ש הסמ"ע, וא"כ י"ל דהמיעוט פחות מש"פ הוא רק באופן זה דהלואה היא פחות מש"פ, אבל באמת נסתר זה מדברי תוס' כתובות דהוכיחו דאין ריבית פחות מש"פ מדאמרי' דלא לכתוב ריבית ותיתי מגזל ואונאה, הא מ"מ צריך לריבית פחות מש"פ ע"ש. ואם נימא דבהלוה פרוטה בפרוטה ומחצה הוי ריבית עדיין יקשה דאיך נלמד זה מגזל ואונאה הא מה שמחסר ממון חבירו הוא רק חצי פרוטה דא"ב משום גזל ומה בכך דהלוה לו פרוטה הא ילפי' מגזל דהוא רק על לקיחת ריבית דמחסר ממון חבירו, אע"כ מוכח דגם בכה"ג ליכא ריבית, אבל מ"מ לקושטא דמלתא לא ידעתי היטב איך מחלקים הלמוד כלל ופרט לחצאין דלגבי קרקע ממעטים רק דהלואה וריבית הכל קרקע ולגבי פחות מש"פ ממעטים אף דהלואה היה פרוטה והריבית חצי פרוטה:

בא"ד והא דאמר בערכין גבי בתי ערי חומה. קשה לי דהא לשיטתם לקמן (דף ס"ז ע"ב) ד"ה ולא ישכור דהא דאמרי' בערכין גבי בתי ערי חומה רבית גמורה היינו מדרבנן אבל מדאורייתא לא, דלא גרע ממשכנתא בלא נכייתא דליכא רבית דאורייתא, א"כ אזדא לה ראיית תוס' דהכא, דשפיר י"ל דבהלואת מעות ורבית קרקע אינו דאורייתא מ"מ מדרבנן אסור וכדמשמע להדיא בר"ן כתובות, וביותר דעדיפא הו"ל לאתויי ראיה מסוגיא דלקמן והרי משכנתא בלא נכייתא דבדיניהם מוציאים וכו' ומאי פריך הא שפיר דבדינינו אין מוציאין מטעם רבית קרקע דע"ז ודאי ל"ש הכלל דכל שבדיניהם מוציאין, דא"כ בקיצור ליפרך והרי רבית קרקע, אלא ודאי דרב ספרא בא ליתן כלל רק לידע מה דהוי קציצ' ומה דלא הוי, אבל מה דל"ש גבי קרקע דין רבי' אינו בכלל דבאמת הוי רבית קצוצה אלא דהתורה התירה א"כ מאי פריך ממשכנתא הא מדין קרקע בדיניהם אין מוציאין, וזהו לכאורה ראיה ברורה, ואולי י"ל דהדין אף אם דבקרקע א"ב רבית דאורייתא אפ"ה מוציאין, דאף דבאבק רבית אין מוציאין היינו היכא דבעצמותו א"ב רבית גמור כגון דהוי דרך מקח או שאר קנין וכדומה, אבל היכא דהרבית הוא רבית מעליא כגון רבית קרקע אלא דהתורה התירה בזה כיון דחכמים תקנו גם בקרקע רבית כעין דאורייתא

תיקון, ודין רבית קרקע כדין רבית מטלטלין לכל מילי. וא"כ אין ראיה מזה דשפיר פריך הש"ס ממשכנתא דמדין קרקע יהא הדין בדינינו מוציאין, ויש תבלין לסברא זו ממה דמבואר בב"י (סימן קס"ט) בשם הרמב"ם בההוא דאם העמידו אצל ישראל ס"ל כשיטת רש"י. דאף בלא נשא ונתן ביד אסור ע"כ משום דיש שליחות לעכו"ם לחומרא מ"מ הדין דיוצא בדיינים והיינו ע"כ כנ"ל כיון דבעצמותו הוי רבית מעליא אלא דהחסרון דאין שליחות לעכו"ם בזה כיון דאמרו חכמים דיש שליחות יש לו כל חומרי דשליח ישראל, ה"נ י"ל בקרקע. ומ"מ אין ללמוד מזה לדינא דס"ל להתוס' כן לקושטא דמלתא ויהיה הדין לפי ההלכה דבהלוה קרקע בקרקע והרבית קרקע דמוציאין, די"ל דלדינא ס"ל בכל רבית דרבנן אין מוציאין, וכדחלקו כמעט כל הפוסקים על הרמב"ם וכדקיי"ל בש"ע שם, וביותר דאף לשיטת הרמב"ם יש לחלק דדוקא בההוא דאין שליחות לעכו"ם דמה שהחמירו דיש שליחות לא אמרו כן דוקא על רבית רק דזהו כלל בכל מילי דיש שליחות לעכו"ם לחומרא מש"ה לא מקרי רבית דרבנן דמכח הכלל דיש שליחות לעכו"ם לחומרא ממילא נעשה בו רבית גמור, משא"כ ברבית קרקע דחכמים החמירו לענין רבית והם אמרו שיהיה בזה דין רבית ואינו שייכות כלל לדין אחר רק תקנתם היה על הרבית ונכלל זה בכלל רבית דרבנן. וכעין זה חילק בת"ה, אלא דהתוס' לא רצו לעשות מזה הוכחה, דאפשר לדחות דברבית דרבנן כי האי מוציאין אבל לדינא י"ל שמודים גם ברבית קרקע א"י בדיינים והכי משמע להדיא בדברי האחרונים לדינא (רסי' קס"א):

תוס' ד"ה גזירה וכו' וא"ת קרא למה לי. עיין נדרים דף ג' ע"א בר"ן ד"ה לנדור נדר: תוד"ה אלא. (עי' בהגהות רבינו בחו"מ סימן רכ"ז סכ"ט):

תד"ה לעבור בב' לאוין. וי"ל משום דלא לקי וכו', עיין במהרש"א. בפשוטו היה נ"ל ע"פ מה דאמרינן בפ"ק דתמורה לא אתי חד עשה ועקר ב' לאוין. א"כ כי מוקמי' לה בכובש ש"ש נ"מ דהוי ב' לאוין לקי אחדא. אבל אי מוקמי בגזלה לא לקי דחד לאו דלמדנו מרבית ואונאה הא אין מזהירין מן הדין וחד לאו ניתק לעשה. אח"כ ראיתי שרבים דשו בדרך זה בספרי האחרונים ומכללם בת' שאגת אריה. אמנם קושית המהרש"א לנכון למ"ש תוספות זבחים (דף קי"ז) דדוקא אם העשה סמוכה לב' לאוין כמו בתמורה הוא דאינו מנתק לב' לאוין אבל בעלמא דהעשה מרוחק מנתק להב' לאוין. וא"כ הכא דוהשב את העושק אינו סמוך להב' לאוין מנתק להב' לאוין. ואף דתוס' חולין (דף פ"א) כתבו בע"א דבעי דוקא ב' לאוין סמוכים. כבר כ' לנכון בשער המלך דדברי תוס' כפשטן תמוהין דהא לאו דלא תגזול ולא תעשוק הם באמת סמוכין זה לזה. אע"כ דליתא כלל. וצ"ל כמ"ש בזבחים דבעי שהעשה סמוכה. ובעיקר קושיא היה נ"ל לרבא לשיטתיה דס"ל לעיל

בפרק הזהב דמעות אינו קונה וקרא מיירי ביחד לו כלי והפקידו וחזר ונטלו ממנו ותרי גווני פקדון. וא"כ ליכא עשה בעושק דעושק דהתם הוי גזילת הכלי דכבר נקנה הכלי בעד העושק, אח"כ הראו לי שכ"כ הפ"י בהקדמתו. והנאני שכוונתי לדעתו הגדולה. וכבר כתבנו לעיל מזה פ' הזהב ע"ש:

והנה בעיקר היסוד דברי תוס' הנ"ל דהיכא דאין הלאוין סמוכים לעשה נתקו כולם. לכאורה ראיה ברורה לזה מדאמרי' לקמן דר"נ וראב"י פוטרים המלוה והערב שיש בהם קום ועשה ואמאי הוי רבית ניתק לעשה הא איכא כמה לאוין ונימא לא אתי חד עשה ועקר ב' לאוין. ומצאתי בשאגת אריה דהוא נקט לדברי תוספות חולין הנ"ל כפשטן דבעי דוקא ב' לאוין סמוכים זה לזה, וכ' זה לראיה ממה דרבית מקרי ניתק לעשה. אף דאיכא כמה לאוין והוא תמוה דהא גם ברבית ב' לאוין סמוכים דאת כספך לא תתן בנשך דדרשי' בנשך ומרבית אכסף וכן אאוכל. וא"כ איכא ב' לאוין סמוכי' נשך ותרבית. אבל לדברי תוספות זבחים הנ"ל ניחא כיון דהעשה אינה סמוכה ללאוין. ואף דהעשה דוחי אחיך עמך סמוכה להלאו דואל תקח מאתו. מ"מ מלשון התוס' זבחים משמע דתלי באם הב' לאוין סמוכים משמע דסמוכים לכך שלא יהא מנותק שניהם. ואף אם נימא דעיקר הסברא דכאן דהלאוין סמוכים לעשה אמרי' דהעשה מנתק רק הלאו שבצדו וסמוך לו. אבל לא ללאו שלפניו ורחוק ממנו, אבל היכא דאין העשה סמוכה כיון דע"כ מנתק לאו הרחוק מנתק לכולהו דמה בין זה לזה. וא"כ לכאורה גם ברבית דהעשה סמוכה ללאו אי נימא דנותק רק להלאו דסמוך ולא להרחוק. מ"מ י"ל דאם סברת תוס' בחולין אמת דבעי ב' לאוין סמוכות דע"י סמיכתן מאלמי אלומי זה לזה והיינו דתרתי בעי דב' לאוין וגם העשה סמוכים דאז אמרי' דהעשה מנתק רק להלאו הסמוך ולא לאידך לאו כיון דסמוך ללאו השני וא"כ ברבית דהעשה יכול לנתק לאו דאל תקח ולאו דאת כספך דהא הנך לאוי' אינם סמוכים וכיון דניתק העשה לאו דרחוק ממילא הנך לאוין דנשך ותרבית אף דסמוכים מ"מ כיון דהעשה מנתק חד מהן נתקו שניהם כיון דאין העשה סמוכה להם. ואולם לאידך תירוצא דתוס' חולין דדוקא דומי' דתמורה דליכא עשה. א"כ כיון דאינו עושה מעשה בידים. אבל בעלמא אתי עשה ועקר ב' לאוין הקושי' במקומה עומדת אמאי הוי רבית ניתק לעשה:

והנלע"ד דהרי באמת צריכים להבין למאי צריכים לומר דגזילה הוי ניתק לעשה ולא לקי הא בלא"ה כיון דכ' והשיב דצריך לשלם הגזילה ממילא קיימא הכלל דאינו לוקה ומשלם. וצ"ל דהיינו אומרי' דוהשיב הגזילה מיירי רק בלא אתרו בי' וכמו שהדין בכ"מ דחייבי מלקות שוגגים חייבים. אבל באתרו ביה יהיה הדין דמלקי לקי ממונא לא משלם.

ואולם לפ"ז לכאורה ליתא לקושי' תוס' חולין וזבחים הנ"ל דאמאי הוי גזל ניתק לעשה הא הוי ב' לאוין. הא י"ל דמכח דניתק לעשה וההכרח לתקן הלאו ממילא גם בהתרו בי' צריך להשיב הגזילה לתקן עכ"פ הלאו וממילא א"א ללקות על הלאו הב' דהא אינו לוקה ומשלם. וצ"ל דהקושי' תוס' למה דקיי"ל בסנהדרין (דף ע"ב ע"א) גבי מחתרת דדוקא בשברן אבל באיתנייהו בעינא צריך להחזירם דלא מקרי תשלומים כיון שהם בעין וממילא הם של בעלים א"כ שפיר קשה בגזילה דהא לוקה מחמת דלא אתי חד עשה ומנתק ב' לאוין ואף דמשיב הגזילה זה לא מקרי תשלומים כיון דהוא בעין. ולפ"ז ניחא דבנידן הרבית דמיד שקבל הרבית קנה הרבית וא"צ להחזיר בעין אלא דמצוה עליו להשיב דמי' מכח העשה דוחי אחיך עמך וא"צ להחזיר בעין. כמבואר לקמן גבי גלימא מפקי' מיניה. דאף דתוס' בב"ק (דף קי"ב ע"א) כ' דלא קנה הרבית דהוי כמו מתנה בטעות היינו לס"ד דהש"ס. אבל למאי דמסקי' שם דהטעם דלדידי' אזהר לברי' לא אזהר אמרי' מדלא אזהר לברי' ע"כ דקנה הרבית כשלוקח וזה ברור. וא"כ כיון דהעשה בא לנתק ממילא אף בהתרו צריך להחזיר הרבית לתקן הלאו וממילא לא לקי על לאו הב' כיון דאינו לוקה ומשלם. דהרבית אף שהוא בעין הוי כמו אינו בעין כיון דמיד נקנה לו. וא"צ להחזיר בעין כנלענ"ד בעזה"י:

בא"ד וא"ת היכי ס"ד למימר דגזל גוי אסור וכו'. עיין במהרש"א. ולענ"ד דגם לפי האמת יקשה הא מבואר בהמקבל דמקרא דרעך ממעטים רק נכרי אבל לא גר תושב, וא"כ אצטריך לא תגזול לגר תושב. דמרבי' ליכא למילף דהא בגר תושב ליכא רבית כדאיתא לקמן (דף ע"א) ויעויין ברמב"ם ריש הל' גזילה איזה גזל וכו' איזה עושק וכו'. ותמוה עליו מסוגיא דמסקי' דכולה בעושק ולעבור בב' לאוין. ולענ"ד י"ל דלכאורה קשה למאי דאמר רב כהנא לעיל (דף נ"ה ע"א) זאת אומרת אין אונאה לפרוטות. א"כ ליכא למילף בגזל מאונאה דהא אצטריך גזל על ש"פ דאינו באונאה. ובהכרח צ"ל דרבא ס"ל כלוי דס"ל התם יש אונאה לפרוטות. וא"כ לפי ההלכה דפסק הרמב"ם פי"ב מהל' מכירה כרב כהנא דאין אונאה לפרוטות א"כ ממילא איצטריך קרא לגופא לגזל פרוטות:

עי' מהרש"א דכתב לתרץ קושיית תוס' דאי לאו רעך הוי מוקמינן לא תגזול לגזל ממש, ולאסור גזל נכרי דלא נפקא מריבית ואונאה עיי"ש, ולדידי קשה אף עתה דכתיב רעך דלמא לא תגזול בגזל ממש לגוזל גר תושב דלא ממעט מריעך, כדאיתא בסוגיא דהמקבל וזה א"א ללמוד מריבית, דהא בגר תושב ליכא איסור ריבית, כדאיתא בב"מ (דף ע"א ע"א) וצ"ע, ויעויין בהרמב"ם ריש הלכות גזילה, איזה גזל וכו' איזה עושק וכו', ותמהו האחרונים, דהא בר"פ א"נ מסקינן דלא תגזול מיירי ג"כ בעושק ולעבור בב' לאוין,

ולענ"ד דלכאורה קשה למה דאמר רב כהנא בב"מ (דף נ"ה) דאין אונאה לפרוטות, א"כ בפחות מאיסר ליכא ללמוד גזל מריבית ואונאה, דהא ליכא אונאה בפחות מאיסר, ע"כ צ"ל דרבא ס"ל כלוי דיש אונאה לפרוטות, א"כ לפי ההלכה דפסק הרמב"ם פי"ב מהל' מכירה דאין אונאה לפרוטות איצטריך קרא לגופא לגזל פרוטה, כן נראה לענ"ד:

דף סא:

גמרא מה טעמא דר"י. מ"ט דר"א. לכאורה קשה אי דסברא החיצונה דרבית קצוצה יוצאה לא בעי טעמא. ואם מסברא החיצונה אינו יוצאה לא בעי מ"ט דר"י. והיה נראה כפי המבואר בפ"ב דתמורה דלרבא דאמר כל מלתא דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני. מהראוי דר"ק יוצאה. ולמאן דס"ל א"ע מהני מהראוי דא"י אלא דמסיק התם דאיכא סברא לכאן ולכאן מקראי וכדהכא. וא"כ י"ל הא דבעי מ"ט דר"י היינו דלמה דקיי"ל כרבא היה הדין דיוצאה. ומה דבעי מ"ט דר"א היינו דבעי לאסוקי דדברי ר"א לכ"ע אף לאביי באופן דבעי לאסוקי דפלוגתא דר"י ור"א בין לאביי בין לרבא מש"ה בעי הטעם דתרווייהו דמסברא י"ל דתלי' באביי ורבא. וביותר י"ל דהא דפריך מ"ט דר"א ולא ניחא ליה בטעמא דרבא דא"ע לא מהני דלהך טעמא גם אבק רבית יהא הדין דיוצאה. דגם מלתא דרבנן בכלל דא"ע לא מהני כמ"ש האחרונים גבי קונה בשבת. אע"כ דלאו מה"ט אתינן עלה. ולזה משני דילפי' מקרא דוחי אחיך עמך. והא דבאמת דגם לרבא דא"ע לא מהני אבק רבית א"י היינו מהא דדרשי' לברי' לא אזהר. מזה מוכח דהכא ברבית הוא דא"ע לא מהני דמיד שקבל קנאה. ואפי' בע"ח לא הוי רק דמוטל עליו עשה להחזיר הרבית מש"ה אבק רבית דליכא עשה אינו יוצאה:

גם י"ל דמאי דפרכי' מ"ט דר"א היינו דמסתמא קאמר אף דאתרו ביה דיוצאה בדיינים ויקשה הא קיי"ל בכל מקום דמלקא לקי ממונא לא משלם. וה"נ נימא הכא ואף דלס"ד כל כמה דלא ידעי' קרא דוחי אחיך עמך דמיניה ילפי' דלברי' לא אזהר הדין דלא זכה כלל ברבית כי יש גזילה בידו. כמ"ש תוס' ב"ק (דף קי"ב ע"א) וא"כ ל"ש בי' אינו לוקה ומשלם כיון דהוי בעינא כמו דקיי"ל במחתרת. מ"מ הא סתמא קאמר אף בנאבד הרבית מידו דצריך לשלם מכיסו. ובזה יקשה הא אינו לוקה ומשלם. והא דפרכינן מ"ט דר"י היינו דר"י סתם קאמר אף בלא אתרו. א"כ דסתמא קאמר אף אם הרבית קיים דברשות הבעלים קאי. וק"ל:

תד"ה רבא אמר. לא בא אלא ליישב וכו'. ע' במהרש"א. לפענ"ד בפשוטו ניחא דלמסקנא דקיימי' תנאי היא לא מדייקי' לומר דאיידי דתנא סיפא בדידהו אלא קיימי' בפשוטו דדיוקא הא אביהם חייב להחזיר. דהאי תנא סבר באמת דיוצאה בדיינים. א"כ אף

דרבא לעצמו סבר דא"י. מ"מ ס"ל דהך ברייתא ס"ל דיוצאה. וא"כ ממה דיורשים אינן מחוייבים להחזיר נפשוט דרשות יורש כרשות לוקח והיה מהראוי לפסוק עכ"פ לענין זה כהברייתא. ולזה דחו דלברי' לא אזהר ופשוט. (ודע דלישנא דתוס' ב"ק (דף קי"ב ע"א) במ"ש ולכך אינם חייבים להחזיר דמע"פ אינו גובה מהיורשים. לשון זה תמוה דהא קיי"ל מע"פ גובה מהיורשים והיה להו לומר עדים דהמעות אלו הם מטלטלין ואינם משתעבדים) ובעיקר מלתא מבואר בסוגיא דב"ק הנ"ל במה דבעי רמב"ח להוכיח דרשות יורש כרשות לוקח דמי. והיה ס"ל דהמלוה לא זכה הרבית וכגזילה אצלו. לכאורה קשה למה דאיתא בח"מ (סימן צ"ו סי"ג) בשם ת' גאון דאשה שלוותה אם תודה שממון ההלואה מצוי בידה משתלם המלוה ממנה. וע' בב"י שם דה"ה אם ההלואה בעצמו אינו בעין אלא מה דאתי מחמתייהו הוא בעין. ולמד מזה דיש לזה קדימה לשאר בע"ח כיון דשלו עדיין הוא בעין דאף דאין נקנה להלוקח ורק דמים הוא חייב ע"ש. ולמד כן מדברי הרי"ף פרק המקבל דמדמי לה לעסקא א"כ כי היכי דבלוותה גובה מבעלה אף דהוי כיורש ולוקח מ"מ כל שהמעות הלואה עדיין בעין גובה מלוה. א"כ ה"נ מהראוי בלוה שמת והלואה עדיין בעין דגובה מהיורשין אף דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי ה"מ כי היכי דגובה מהבעל ה"נ גובה מיורשים. א"כ מה בכך דרשות יורש כרשות לוקח דמי הא אביהם כשאר בע"ח והמעות שנקנה לאביהם עדיין בעין. בזה י"ל דזו גרע דבעלמא דמה שזוכה רק מכחה כגון בעל ויורשים בזה בבעין צריכים לשלם. אבל הכא דאביהם לא זכה בזה כלל והיורשים המה הקונים מדין שינוי רשות והוי כיתומים שקנו מטלטלין:
אמנם לפ"ז יהא מוכרח דתוס' לא ס"ל כתשו' גאון (ומה דנקטו בקושייתם דאף אם רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי'. הא אביהם זכה כשקיבל. והיורשים ירשוהו ואמאי גובה מהם הא מע"פ אינו גובה מהיורשים. או כמש"ל מטלטלי דיתמי לא משעבדי. ועדיפא היה להו להקשות דמה בכך דרשות יורש כרשות לוקח דמי הא באמת זכה אביהם במעות כשקיבל מהלוה, וא"כ המה באו מכחו וכיון דהמעות עדיין בעין לשתלם מהם ואולי דלא פסיקא להו להקשות בכח מדין זה. ולזה קושי' רק בדרך ממה נפשך) דמה הפרש יש בין אי רשות יורש כרשות לוקח או לא. הא בין כך וב"כ אביהם זכה במעות ונעשה רק בע"ח. ולפי תירוצם ניחא דלא זכה אביהם דהוי כגזל בידו. ושפיר י"ל כנ"ל כיון דהם זוכין מחמת עצמם מכח שינוי רשות הוי כיתומים שקנו מטלטלים. ויעויין בתשו' צמח צדק סי' קט"ז שהשיג על הב"ח דמדאמרי' להכי קרא לי' עסקא דמשמע דוקא בעסקא כיון דאין רשאי לאבדו. אבל בעלמא אע"כ דהוא בעין דהוי מטלטלין דיתמי מחלק שם בין זה להההוא דתשובת גאון הנ"ל דבעל אין לו זכות בממון אלא דאחרים הוא

כיון שהוא בעין וממילא יטול הבע"ח ע"ש. והיינו דעכ"פ יש חילוק דיורשים דזוכים מעצמם משל אביהם זוכין גם בהלואה אף דהמעות בעין. אבל גבי בעל לא תקנו לו לזכות בשל אחרים במה שהוא בעין. ועדיין צ"ע לדינא. ובעיקר דברי תוס' שכתבו דרבא לעצמו ס"ל דרבית קצוצה א"י. הוא תמוה דהא מסוגיא דלקמן (דף ס"ה ע"א) רבא אמר הלכתא מפקי' מיניה מבואר דס"ל לרבא דיוצא בדיינים. ויותר היה נ"ל לתרץ דרבא דאמר הכא מיתורא דקרא שמיע לי' ואליבא דר"י קאמר וליה לא שמיע ליה, וצע"ג:

דף סב.

גמרא תנאי היא. קשה לי לפמ"ש דרבא דס"ל א"ע לא מהני מסברא הדין דיוצאה וצריכים לדרשא דלמורא ניתן ולא להשבון לאורויי דא"י. א"כ כיון דחזינן דראב"י ור"נ ס"ל דרשא דוחי אחיך עמך אהדר ליה כי היכי דניחי וממילא לא ס"ל דרשא הנ"ל דלמורא ניתן ולא להשבון. א"כ מנ"ל דת"ק פליג בתרתי דס"ל דרשא דלמורא ניתן ולא ס"ל דרשא דוחי אחיך עמך, דלמא פליג רק בהא דרשא דחי אחיך עמך דת"ק לא דרש ליה אבל לענין דרשא דלמורא ניתן גם ת"ק לא דריש ליה וממילא הדין דיוצאה דא"ע לא מהני אלא דלא הוי ניתק לעשה. כיון דלא ילפי' מקרא דוחי אחיך עמך כמ"ש מהרש"א לעיל בשיטת תוס' דאף היכא דצריך לשלם מ"מ לא מקרי ניתק לעשה אם אין בו עשה אף דאם עביד לא מהני והוי גזל בידו וצריך להשיב מקרא דוהשיב את הגזילה. מ"מ לאו דרבית לא ניתק דאין בו עשה. וצ"ל דרבא ס"ל לחלוטין מסברא פשוטה דראוי לדרוש קרא דלמורא ניתן אם ליכא לימוד בהיפוך. וגם ר"נ וראב"י היו דורשים כן אילולי דאית להו לימוד בהיפוך מקרא דוחי אחיך עמך. אם כן דלת"ק דלא דריש וחי אחיך עמך ממילא קיימי' בדרשא דלמורא ניתן וליכא ב' פלוגתות דהא בהא תליא:

שם מאי קסבר אי קסבר שטר העומד לגבות. לכאורה קשה לפי תירוצם הא' בתוס' לקמן (דף ע"ב ע"א) ד"ה שטר שי"ב רבית דס"ל ברבית דאורייתא מפסלי העדים. א"כ הכא מיירי ברבית דאורייתא דהא מדין מלקות מיירי ומפסלי העדים ואיך מקרי שטר העומד לגבות הא השטר חספא בעלמא הוא. ובהכרח צ"ל דמיירי בכלול הקרן עם הרבית דעדים לא ידעו שהוא רבית. ובלא"ה נלענ"ד דצ"ל כן לפ"מ דמסתפק הרמב"ן בת' סי' רכ"ג הובא בב"י (סימן קס"ט) דשטר שיש בו רבית א"י להקנות הרבית לאחרים דלגבי הרבית הוי רק כמו בע"פ ואין בו דין שטר. א"כ אמאי הוי עומד לגבות אע"כ דמיירי בכלול הקרן עם הרבית ועשה הכל לקרן. ובזה מיושב הא דאמרי' בשמעתין הנ"מ דתנן וא"ע אלא עדים מה קא עביד. ולכאורה קשה דמה הוכיח מזה לסתור סברת המקשן דתלוי אי כגבוי דמי או לא. דלמא באמת הך מתני' ס"ל באמת כגבוי דמי. אבל אי לאו כגבוי דמי לא היה

עובר אלא על לאו דלא תשימון לחוד. דאף די"ל דגבי עדים לאו כגבוי דמי דהא אין סופו לגבות מ"מ יש לפקפק כיון דע"י חתימתן הוי כגבוי מחשב מעשה כאלו הגבו בידים מלוה למלוה. ולפי הנ"ל דכיון דע"כ מיירי דעדים ידעו שהוא רבית א"כ ממילא העדים פסולים ולא הוי כגבוי. וא"כ האיך משכחת דעדים עוברים הא בידעו שהוא רבית הם פסולים ולא הוי כגבוי וליכא מעשה:

והנה עדיין יש לעיין דאיך אפשר לפרש דמיירי בכלול הקרן עם הרבית ועדים לא ידעו. א"כ איך שייך ללקות המלוה. במה ידעי' שהוא רבית דאף אם העדים אחרים מעידים שהוא רבית הוי כתרי ותרי והוי ספק ואין לוקין מספק. ואף אם אין כת"י יוצא ממקום אחר והיו האחרים נאמנים במגו דאי בעי שתקי היינו לגבי פסול השטר אבל לגבי התחייבות מלקות ל"ש כן דאי שתקי ולא קיימי ג"כ לא היה חיוב מלקות. ואף אלו שתקי והיו מעידים שהלוה בע"פ הא בע"פ קיימי' עכשיו דשימה לאו מלתא. גם בשרש היסוד עדיין לבי נוקפי דאף אם מיירי בכלול והעדים כשרים מ"מ כיון דמקצת השטר הוא רבית ואין עומד לגוביינא אין נידון בו דכגבוי דמי הא הרבית אינו עומד לגבות. אלא דהב"ד שלא היו יודעים היו מגבי' בטעות. אבל לדון בו דהוי כגבוי הא באמת מדינא מעולם לא עמד לגבות. ואף אם נדחוק כפירש"י כיון דאם הוא כגבוי הדין דגובה הרבית כמו דא"י ה"נ גובה. א"כ י"ל דהיא גופא אנו דנין דהוי כגבוי ועומד לגבות, עכ"פ לפי' תוס' דקיימי' דרבית קצוצה יוצאה א"כ הדין דמוציאים כ"ש דאף אם יהיה דין דכגבוי דאין מגביה וא"כ ממילא אין עומד לגבות וכי בשביל שיטעו הב"ד שלא ידעו שהוא רבית יהא מקרי עומד לגבות. וצ"ע:

שם א"ל רבינא לרב אשי. עיין לקמן ס"ז ע"א תוס' ד"ה פירי ודף ס"ד ע"ב תוס' ד"ה ולא ודף קי"ד ע"ב ברש"י ד"ה מאי קאמר:

תד"ה לא מאי קום ועשה, כ"ש דא"ל שפיר טפי וכו'. ע' בפ"י דמתרץ די"ל דכ"ע ס"ל דאין יוצאה ובריית דמחזירים היינו לצי"ש ונידוק מיניה דחייב לצי"ש דלא כר"י דאמר א"מ אף לצי"ש דברים תמוהים הם בפשוטו דהא משמע דפרכי' רק על ר"י. ולפי הנחה זו יקשה יותר גם על ר"א הא הת"ק ס"ל בודאי דאינו יוצאה ודלמא גם לר"נ ס"ל דא"י ופליגי רק בלא גבו ובריית דגבו מחזירים הוא רק לצי"ש ומנ"ל דיוצאה. ואדפרכי' על ר"י דחייב לצי"ש נפרוך על ר"א דלחייב רק לצי"ש, ולפי דברינו הנ"ל ניחא די"ל דר"א באמת ס"ל דלא פליגי בדינא דיוצאה אלא דלכ"ע ס"ל דיוצאה או דת"ק לא דריש וחי אחיך עמך ורק יוצאה מטעם א"ע לא מהני וליכא עשה. אבל ר"י דע"כ ס"ל כת"ק דאינו יוצאה ושפיר דייק דלמעט בפלוגת' עדיף ונימא דכ"ע ס"ל אינו יוצאה והא לא קשי'

דנפרוך גם על ר"א דמנ"ל דפליגי בדרשה דוחי, דלמא כ"ע ס"ל דלא דרשי' ופלוגתייהו בלא גבו וא"כ גם אבק רבית יהא יוצאה מטעם א"ע לא מהני וכמ"ש לעיל, דז"א דא"כ לא משכחנא פתח לברייתא דהניח להם אביהם מעות של רבית דאמאי אין הבנים חייבים להחזיר, וע"כ מדרשא דוחי אחיך עמך לדידי' אזהר כו', וא"כ לר"א ניחא וס"ל בהחלט (אף) דלא דרשינן וחי אחיך עמך וליכא ניתק. (ור"נ וראב"י או דמיירי בגבוי ודרשי' וחי אחיך עמך והוי ניתק, או דמיירי באמת בלא גבו) מ"מ מוכח דאיכא תנא דדריש וחי אחיך דהיינו ברייתא דהניח להם אביהם אבל לר"י שפיר דייקי':

בא"ד והיכא דלא גבה, עיין מהרש"א דמצדד דא"א לומר דבגבה לכ"ע פטור דניתק הכל והכריע בהיפוך דבגבה ודאי חייב דלאו דלא תשימון לא ניתק. והכרעתו יש לדחות בקל, ולענ"ד י"ל בסברת המהרש"א דבגבה לכ"ע פטור דמה בכך דלא ניתק הלאו דלא תשיך הא מ"מ כיון דחייב ממון על הגביי' דהא קיימי' עכשיו דיוצא איך חייב מלקות הא אינו לוקה ומשלם, ואף דנימא דעקר למפרע על הקציצה על לאו דלא תשיך, הא מ"מ הקציצה ג"כ החיוב ממונא דהא בלא קציצה לא היה חיוב להחזיר הגביי' דבלא קציצה הוי רק אבק רבית דא"י, וא"כ דמי ממש להא דאמרי' בכתובות הזורק חץ וקרע שיראין בהליכתו דפטור כיון דא"א להנחה בלא עקירה ה"נ א"א לחייבו ממון על הגביי' בלא קציצה, וא"כ נימא דאינו לוקה ומשלם, ואף ללישנא בתרא דכתובות שם מטעם דא"א לאהדורי וה"נ אפשר לאהדורי מ"מ ניחא לת"ק דמחייב בלא גבה שפיר י"ל דגם בגבה חייב דאף דעכשיו שגבה איגלאי דהקציצה היה מחייב ממון, מ"מ בשעה שנתחייב מלקות עדיין היה אפשר לאהדורי שלא לגבות ולא היה כאן חיוב ממון, אבל לר"נ וראב"י בלא גבוי ליכא לא תשימון רק בגבוי וא"כ לא משכחת בלא ממון דאם יהדר ולא יגבה גם לא תשימון ליכא, ואם יגבה ממילא היה משעת הקציצה החיוב ממון, מ"מ אפשר לדחוק קצת אבל עכ"פ ללישנא קמא דא"א להנחה בלא הגבהה בודאי ליתא לסברת מהרש"א:

בא"ד וי"ל דהיינו כשהערב לא קיבל וכו'. נראה ביאור כוונתם דערב קבלן דהוי ג"כ שם לוה עליו, אלא דמתלי דאם המלוה גובה מהלוה ממילא לא היה על הערב שם לוה ומלוה דמה שהמלוה גובה מהלוה הוא מצד עצמו, אבל אי המלוה גובה מהערב והערב גובה מהלוה בזה הוי הערב לוה ומלוה דמה ששילם להמלוה לא היה בשביל הלוה לדונו דמה שנתן הקרן והרבית היה עבור מה שנתחייב הלוה למלוה ומה ששילם הוא חוזר ונוטל מהלוה וליכא עליו איסור רבית כמו דאמרי' כן בערב דאינו קבלן, אלא דבקבלן אמרי' דמה ששילם למלוה היינו בשביל עצמו דגם הוא היה חייב דג"כ שם לוה עליו ומה שגובה מהלוה אח"כ דהיינו דהוי כאלו לוה מהמלוה והלוה, וזהו כונתם

דמה דאמרי' לקמן דערב עובר רק על ל"ת היינו היכא דהמלוה גבה מהלוה בעצמו, אבל הכא מיירי שהערב קיבל מהלוה היינו שהוא גבה לעצמו ומה שנתנו להמלוה היינו ג"כ בשביל עצמו, ומצאתי בעזה"י זה היסוד בדברי הרמב"ן בת' סי' רכ"ד, ואך עדיין איני מבין כראוי דמה הוצרכו לאוקמי בקבל רבית מהלוה ונתנו להמלוה דבזה אפשר לפקפק דקבל בתורת שליחות והביא להמלוה מעות של הלוה, וכאחר שהביאו דמי, אמאי לא מוקי בפשוטו דהמלוה תבע להערב וגבה ממנו ואח"כ חזר הערב וגבה מהלוה, וע' בדברי הרמב"ן הנ"ל שהקשה דא"כ אמאי פוטר להערב הא הערב הוה לוה ומלוה במה שנתן הרבית למלוה עבור הלוה וקא עבר על לא תשיך כדין לוה דעלמא ולאו זה הוא לא ניתק לעשה:

דף סב:

תד"ה לקח הימנו חטים, ונקט רישא לרבותא דסיפא. לענ"ד י"ל עוד לפ"מ דכ' הרמב"ם בארווח ליה זימנא וקצץ לו הרבית לא מקרי רבית דאורייתא דבעי דוקא קצץ בשעת מתן מעות ממש כדכתיב את כספך לא תתן, ולכאורה יקשה איך נקט במשנתינו איזה תרבית דמשמע דהוי דרבנן כיון דהוי דרך ממכר הא בלא"ה ל"ה רק דרבנן כיון דפסיקתו על היין היה בעד החוב שהיה חייב לו בעד החטין וליכא רבית בשעת קציצה, וצ"ל כיון דעשה החטין כמלוה על היין הוי כנתינה ממש, ואף דלפי האמת מיירי דזקף במלוה, מ"מ כיון דנעשה בפ"א הזקיפה והפיסוק על היין הוי מעשה הזקיפה כמו נתינת מעות, ולפ"ז ממילא ניחא הא דנקט חטין ברישא דאילו היה נקט דהיה לו חוב אצל המוכר וקונה בחוב היין בזה בלא"ה לא היה רבית דאורייתא כיון דליכא קציצה בשעת נתינה, ולזה נקט בגוונא דחטין דהחוב מתחיל עכשיו בשעת הפיסוק על היין והוי קציצה בשעת מתן מעות והוי דרבנן רק מטעם שהוא דרך ממכר:

בא"ד וא"ת אמאי תנא גבי יין אין לו כו'. בפשוטו היה נראה דאם היה לו יין היה נקנה לו עכ"פ היין בעד דינר זהב דכשיעור זה מגיע לו בעד החטים בהיתר והיה מרויח היוקר עכ"פ על היין של דינר זהב, אח"כ הראו לי שהפ"י כ"כ, ולענ"ד אפשר לומר דזכה בכל היין דהיינו בעד כל ל' דינרין והיוקר הוא שלו אלא דצריך ליתן לו בעד היין ה' דינרין מחמת איסור רבית דהחטין אבל מ"מ נקנה לו היין דאף דלמפרע לא היה לו מעות אצלו רק דינר זהב, מ"מ הוי כפוסק עמו בעד שלשים ונתן המעות בחזקת שלשים ונמצא חסר ה' דינרין דעכ"פ נקנה המקח כולו אלא דצריך להשלים כדאיתא בש"ע:

תד"ה הרי שהיה נושה, דמלתא דל"ש. דבריהם תמוהים דמה מהני דהוא לא שכיח הא מדינא אינו קונה כיון דהוא מלוה, ולעיל גבי החליף דמי שור בפרה באמת ע"כ מיירי

באומר בהנאת מחילת מלוה כמ"ש תוס' שם, וראיתי שהפ"י נתקשה בזה, והאריך לפרש דדברי תוספות קאי אברייתא דר"א דמתיר ביש לו ע"כ דמיירי בהנאת מחילת מלוה וא"כ גם באין לו כיון דיצא שער לישתרי וע"ש שנדחק בתירוצו דתוס', ולדברי הפ"י נצטרך לומר דתוס' ס"ל דביצא השער כיון דמינו מצוי בשוק הוי יש לו לגמרי ולא מקרי דבר שלא בא לעולם וכדנראה מדברי הסמ"ע (סימן ר"ט סקס"ג) דאלו לדעת הש"כ שם דמקרי דבר שלא בא לעולם אלא דמ"מ קאי במי שפרע דבמקנה דבר שלא בא לעולם קאי ג"כ במ"ש, אין כאן קושי' דדלמא דדוקא ביש לו דהוי קנין דאורייתא אבל באין לו דלא הוי קנין דאורייתא לא, ואולי י"ל דמ"מ קושייתם דכי היכי דבפוסק בבעין על שער שבשוק דלר"י דאף דליכא קנין מדאורייתא כיון דאין לו, מ"מ שרי מטעם דהוי קנין לענין מי שפרע וכמ"ש תוס' מקודם ה"נ בפוסק בחנם בהנאת מחילת מלוה דהוי קנין לענין מ"ש יהא שרי, ומה דלא הקשו בקיצור דמה הפרש יש בין פוסק במעות או בחנם כיון דממילא ליכא קנין דאורייתא רק לענין מ"ש וכיון דבתרווייהו איכא מ"ש לישתרי, דהיה אפשר לומר דבפוסק בחוב ואין לו כיון דהוי ב' חסרונות הא' מצד דהוי מלוה, והא' מצד דהוי דבר שלא בא לעולם ליכא מ"ש. או די"ל דאף דבמקנה דבר שלא בא לעולם הוי מ"ש כיון דמ"מ עשה מעשה נתינת הכסף אבל בחוב דליכא נתינת מעות כלל אין בו מ"ש, ולזה הקשו רק דכי היכי דבפוסק בבעין על השער דמותר מטעם מ"ש ה"נ בפוסק בהנאת מחילת מלוה על השער לישתרי דהוי כמו פוסק במעות ממש בעין. ואולם לדברי הפ"י יקשה דמה הוצרכו להקדמה דכיון דל"ש לא גזור. הא בלא"ה יקשה כיון דהנאת מחילת מלוה הוי כמו מעות ומהני מד"ת, א"כ אף אי מדרבנן לא קני לישתרי כמו בפוסק במעות בעין דמה לי בעין מה לי הנאת מחילת מלוה:

והנלע"ד דדברי תוס' מצויינים במקומם ונכונים כפשוטן אברייתא דר"א דאמאי ביש לו אסור דמשמע דאין תקנה לזה, הא משכחת תקנה בפשיטות בהנאת מחילת מלוה דהוי קנין גמור והוי כמו מעות בעין כיון דמעולם לא היה שם הלואה ומשעת נתינת המעות היה עליו שם מכר בזה שרי וליכא צד רבית. אבל בפוסק במלוה כיון דמעיקרא היה עליו שם מלוה וגם עתה אינו מכר גמור כיון דמדרבנן אינו קונה ומחזי כרבית מה שזוכה ביוקרא. ולזה הוצרכו להקדמה דבלא שכיח לא גזור ולא תקנו רבנן. וכיון דהוי קנין גמור ובודאי היוקר שלו מן הדין דברשותו אתייקיר ממילא אין כאן רבית ותירצו דמיירי שלא פטר ממנה עד שיתן לו החטים. הכוונה דבאמת אינו רוצה למחול לו החוב ולומר בהנאת מחילת מלוה דא"כ יהיה החוב מחול ואם יחזור המוכר מהמקח אף שיצטרך המוכר להחזיר המעות. מ"מ יפסיד שעבודו משעת פסיקא עד שעת חזרת המקח. וגם

כיון דהנאת מחילה הוה פחות שיווי הרבה מסך ההלואה ומפחד המלוה פן יחזור ולא יצטרך הלוה ליתן לו רק פרוטה ששוה המחילה דזהו המעות שנתן לו כיון דההלואה תיכף נסתלק בעת המחילה. ולזה אינו רוצה לפסוק רק בההלואה דבזה אם יחזור יצטרך לפרוע לו חובו כמקדם. ובאמת אם רוצה לפסוק בהנאת מחילת מלוה שרי:

דף סג.

רש"י ד"ה יש לו כו' הואיל ואם בא לחזור קאי עלייהו במי שפרע כו' עי' תויו"ט שכתב ומעתה סברת רש"י דע"י מעות הלואה קונין במי שפרע היא כדעת הפוסקים ומהם ברמב"ם בפ"ז מהלכות מכירה ה"ד:

אין זה מוכרח בכוונת רש"י דיש לומר דמיירי דפוסק בהנאת מחילת מלוה וכמו דצריך לומר בפשוטו בדעת תוס' דנראה להדיא מדבריהם בסוגיא דף ס"ב ד"ה אעפ"י דהיתר דריבית תלוי באם הוי קנין לענין מש"פ. והרי תוספות ס"ל בפשיטות דאין קונין במלוה כמבואר בדבריהם במסכתין (דף מ"ו ע"ב) ד"ה יש דמים. וכן בדבריהם לעיל (דף ט"ז ע"א) ד"ה האי שטרא, וא"כ הא דיש לו יין מותר ע"כ מיירי בהנאת מחילת מלוה (אלא דקשה קצת דמאי פרכינן מברייתא דהיה נושה כו' דלמא הברייתא מיירי בפסק בגוף החוב ולא בהנאת מחילת מלוה) ולומר דס"ל לתוס' דאף דאין קונין במלוה מ"מ הוי קנין לענין מש"פ יקשה מדברי תוס' בשמעתין ד"ה הרי שנושה כו' תימא דהלא מעות קונות הכא וכו' ומה הקשו דלמא מיירי בלא אמר בהנאת מחילת מלוה דלא הוי קנין כלל וההיא דיש דמים כחליפים הא ס"ל לתוס' שם באמת דמיירי בהנאת מחילת מלוה. אע"כ דס"ל דבזה לא פליג ר' אושעיא דס"ל דבמלוה ליכא קנין כלל אפילו לענין מש"פ והוי כרבית. ובעיקר הך קושית תוס' מההיא דיש דמים לא הבנתי דהתם מקרי לא שכיח כיון דחוב בא מכח מכר שמכר לו הפרה ל"ש לקנות בו אבל בחוב דעלמא לא עדיף מממון בעין ולא מצינו דמקרי ל"ש וכ"כ הרמב"ם פרק ה' הלכות מכירה להדיא וכן כתבו כל הפוסקים ולא מצינו מי שיביא דעת תוס' בדרך חולקים דבחוב דעלמא קונה אפילו מדרבנן דהוי ל"ש. וצע"ג. (הג"ה עי' מש"כ לעיל בתוס'). ודרך גררא נתקשיתי בלשון הרמב"ם בזה פ"ה מה"מ ה"ד ואחר שנתחייב שמעון היה לו יין או בהמה או עבד וכו'. ולשון או עבד קשה לי הא עבדים בלא"ה קונה בכסף אפילו מדרבנן כדקתני במתני' פ"ק דקדושין ע"כ נקנה בכסף ובשטר ובחזקה וכ"כ הרמב"ם רפ"ב מהלכות מכירה. וצ"ע:

תוס' ד"ה רבית וכו' וי"ל דמדאורייתא. עיין לקמן דף ס"ד ע"ב תוס' ד"ה ולא:

דף סג:

גמ' ואי לאו מתנה בעלמא. עיין ב"ב דף ע"ח ע"א תוס' ד"ה אבל:

דף סד.
תוס' ד"ה מה וכו' כשאמר ליה כך וכך הינין. עיין גיטין דף ל' ע"א תוס' ד"ה כיון:

דף סד:
מתניתין המלוה את חבירו וכו' ולא ישכור הימנו בפחות. פ"י מהל' מלוה ה"א כ' או ששכר ממנו בפחות וקצב הדבר שפוחת לו מן השכר וכו' ה"ז רבית קצוצה ע"ש. וע' במהריב"ל שהקשה מדברי הרמב"ם בפ' הנ"ל שכ' דבמשכנתא בנכייתא אף בבית הוא רק אבק רבית ואמאי לא הוי רבית קצוצה כמו בשוכר בפחות דהרי ע"כ גם במשכנתא הוי כקנין מדהוי בלא נכייתא ר"ק ע"ש. נלע"ד דר"ק לא הוי דאין כאן אגר נטר די"ל שעושה כן בעד פרוטה ששוכרו ממנו ומקדים לו השכירות דזהו מותר מטעם מרבין על השכר ושאני שכירות דעלמא אף היכא שמקדים לו השכירות מ"מ כיון שאומר שמלוה לו והוא ישכור בפחות כיון שאומר כן בשעת ההלואה הוי כאומר בשעת הלואה משכיר בפחות דאלולי בהלואה לא היה עושה כן אף בהקדמת שכירות. אבל היכא דנכייתא מגוף ההלואה שאמר כן בשעת ההלואה כיון דמקצת המעות שוכרו בפחות ולעולם אף בלתי הלואה הוא עושה כן מחמת פרוטה זו שמקדים לו. כנלענ"ד נכון. ובאמת צריכים לעיין אמאי דהוי א"ר בנכייתא הלא לשכירות כזה שהוא מקדים לו המעות אין שייך שער קבוע דסתם השכירות הוא לבסוף. וא"כ כיון שזה שמוזיל אצלו לא הוי יצא שער ואין ראיה שעושה כן בשביל מותר הלואה ולישתרי. ודומה למ"ש תוס' (דף ס"ג) ד"ה דא"ל יהיבנא לך כו'. ונלענ"ד דהפרש גדול יש ביניהם. דשאני בנידון דתוס' דהוא דרך מקח ומד"ת ל"ש בהו רבית ולא הוי כאן הלואה וחכמים אסרו רק כיון שלא נגמר מיד המקח הוי המעות עד עתה כמו הלואה. ולזה אסרו. רק היכא דמוכח דעושה כן בשביל הקדמת מעות. אבל היכא דאינו מוכח לא. אף בידע בנפשו שעושה כן בשביל הקדמת מעות מ"מ ליכא איסור כיון דלעולם אין כאן הלואה והאיסור רק דמחזי כרבית. מש"ה אם אינו ניכר כלל שום מלתא יתירתא אינו איסור. אבל בשאר א"ר כגון רבית שלא בשעת הלואה דתקנת חכמים שאסרו שלא יתן רבית אף בלא קציצה בזה אף שאינו ניכר מ"מ אם ידע בנפשו שעושה כן בשביל הלואה אסור דהאיסור לא מטעם מיחזי רק האיסור בעצמו שלא יתן רבית בשביל הלואה. כנלענ"ד נכון בסברא:
ומזה יש לעיין על התפל"מ שכ' (בסימן קע"ג) ליישב דברי הגה (סעיף כ') דא"צ שיהיה בידו אלא מעט, דכוונתו שיהיה בידו מה שמוזיל גביה וכו' שזה שבידו מוכר לו בעד פרוטה א' וזה מותר כיון שיש לו והשער בשיווי ע"ש. ובזה יש לעיין דהא מ"מ עושה כן בשביל מותר הלואה אף דאינו ניכר די"ל שעושה כן בעד פרוטה א' שצריך לו מ"מ כיון

שיודע שהוא בשביל הלואה ליתסר ודומה למשכנתא בנכיית' וצ"ל דשאני התם דהשער הוא דרך פסיקא ולא הלואה וע"ש דמשמע דבעי ג"כ יצא השער דלא מקרי פסיקא כלל אלא הלואה ע"ש:

שם ולא ישכור. וכתב רש"י בגמרא ולא דמי למשכונא של כרם דהתם זמנין דלא שקיל בה מידי ואפ"ה מנכי ליה והו"ל קונה פירות בנכייתא על ספק. אבל כאן זה נהנה תמיד ואין כאן ספק נמצא שוכרה בפחות עכ"ל. ובתוס' הקשו דגבי בית ג"כ זמנין דאינו נוטל מידי או נופל או נשרף. ולזה חילקו בדרך אחר דמשכנתא בנכייתא דמותר דהלוה לו ע"ז ומשכן לו הוי כאילו בידו בתורת מקח, אבל הכא דלא הלוה לו ע"ז. וקשה לי על קושייתם דהא בנפל הבית לא יפסיד כלום. דהא בנפל הבית אין לו אלא שכרו עד שנפל. כמו בשכר חמור ומת בחצי הדרך, דנותן לו רק שכרו של חצי הדרך, וא"כ אם הנכייתא זוז אחד אם יפול הבית באמצע השנה יהיה הנכייתא רק חצי זהב ולא יהיה לעולם הפסד. ואי דפסיקא להו בענין הנכייתא המכוון מסתמא דאף אם יפול מנכה לו כל שיעור הנכייתא ואין דינו כשוכר בית דסתמא דנכייתא הוא בין יפול בין לא יפול. א"כ ממילא ניחא תירוצו דרש"י דבנכיית' באמת שרי גם בבית דזמנין דלא שקיל בה מידי ואפ"ה ינכה לו. אבל לא ישכור ממנו בפחות דשכירות ליכא פסידה לעולם דאם יפול הבית אינו נותן לו רק השכר עד שיפול. ויהי' הקושיא רק על לשון רש"י דנקט דנכיית' בבית אסור אבל לא על יסוד תירוצא דרש"י. וגם מהיכן פסיקא דסתמא דנכייתא אינו כשאר שכירות ודעתו בין יפול הבית בין לא יפול. וצ"ע:

תוס' ד"ה האי הקשו על מה דאמר רב שרביא לאביי האי קרוב לשכר ורחוק להפסד הוא דיקשה ליה ממתני' דיצא השער פוסקים דאין הלוקח מפסיד כלום ותירצו כיון דאין הפירות מבוררים ללוקח אין ניכר שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד. ובמהרש"א [כ'] דתוס' הו"מ להקשות ביותר אף לפי תירוצא דאביי כיון דמקבל עליו זולא קרוב לזה ולזה הוא. דמ"מ יקשה ממתני' דמותר לפסוק כשער הגבוה שאינו מקבל זולא עיי"ש. ולדידי קשה דאיך יתורץ זה בתירוצא דתוס' דאין מבוררים ללוקח. דזה שייך לענין הפסדת אונסים שריפה וכדומה דאינו ניכר, דהלוקח אינו מקבל הפסד דלא ניכר שחטים שלו נשרפו דהא אין מבוררים ללוקח, אבל מ"מ הא ההפסד דזולא דכל החטים הוזלו ל"ש כן וא"כ ליתסר מטעם קרוב לשכר דיוקרא ורחוק להפסד דזולא וצ"ע. (ועיין):

תד"ה ולא ישכור הימנו בפחות, אמר דבית נמי כו'. נראה מדבריהם דר"ת דחה להך תירוץ דא"כ גם בבית לישתרי דשמא יפול ואמאי אסור במתני' לשכור בפחות אע"כ דחילוק אחר יש בין שמלוה מעותיו על חצר זה או לא כמ"ש בדבריהם, ותמוה לי מאד

דהרי אם נימא דבנכיית' גם בבית הוי קרוב להפסד דשמא יפול, ע"כ צ"ל דאם נפל הבית אעפ"כ מנכה לו ולא דמי להההוא דאמרי' לקמן (דף ע"ט) השוכר את החמור ומתה בחצי הדרך אין לו אלא שכרו של חצי הדרך. והכי פסקי' בש"ע וכן פסקינן בשוכר בית דאם נפל א"צ ליתן לו שכר וע"כ דבנכייתא אין הדין כן דע"ז הוא הנכיון בין יפול ובין לא יפול. וכיון שכן אמאי קשה להו ממתני' אימא דבאמת גם בבית מותר מטעם קרוב לשכר ולהפסד ושאני מתני' דלא ישכיר דהוא רק שכירות ופשיטא דהדין דאם נפל א"צ ליתן לו שכירות וליכא הפסד כלל. ואם נימא דתוס' ס"ל גם בנכייתא הוי רק שכירות ואם נפל פסידא דמשכיר. א"כ היכי ס"ד לומר דהוי קרוב לשכר ולהפסד. ופשיטא דלא הקשו מידי על רש"י דשאני שדה שלא יעשה פירי דודאי פסידא דשוכר אבל בבית אם יפול הוא פסידא דמשכיר. א"כ ממה נפשך לא הקשו תוס' מידי. וצלע"ג:

קשה לי הא אם יפול לא יהיה הנכייתא רק לפי ערך שדר בו כמו בשוכר חמור ומת בחצי דרך לקמן דף ע"ט ע"א ואם נימא דענין נכייתא לא הוי בדרך זה ולא נחשוב לפי ערך שדר בה אם כן ממילא יש לקיים יסוד חלוקו דרש"י ובאמת גם בבית יהיה מותר בנכייתא דאם יפול או ישרוף יפסיד ושאני ההיא דלא ישכיר לו בפחות דבשכירות ליכא מקום שיפסיד דאם יפול או ישרוף יתן לו השכר רק עד זמן ההוא לפי ערך וצ"ע:

תמהני בממה נפשך אם נכייתא הוא כמו שכירות דעלמא דאם נפל הבית תוך הזמן מנכה לו משכירותו כדאיתא בש"ע (חו"מ סימן שי"ב ס"ז) דדמי לשוכר את החמור ומת בחצי הדרך דאין לו אלא שכרתו א"כ ליתא לקושייתם על רש"י דבשלמא בשדה הוי קרוב להפסד ג"כ דשמא לא יעשה פירי ויהי' פסידא דמלוה אבל בבית אם יפול לא ינכה לו רק כפי ערך שדר בו וליכא פסידא, ואם ס"ל דדרך נכייתא היא דבכל ענין ינכה לו כ"כ, א"כ מה הקשו ממתניתין דלא ישכור ממנו בפחות דלמא באמת גם בבית בנכייתא מותר ומתניתין אוסר רק לשכור דהיינו כסתם שכירות דאם נפל אין לו אלא שכרו וצע"ג:

בא"ד אבל היכא שהלוה על הבית. עיין לקמן דף ע' ע"ב תוס' ד"ה אין:

ע"ד שאלתו, היות אחד מאנשי עירו רוצה שמעלתו ימסור לידו סך מסויים לקנות עורות, באופן שהוא יסע למרחקי' למקומו' שקונים שם העורות בזול, ויוליך העורות לעירו על אחריות שלו, והוא מחייב עצמו ליתן למעלתו הצמר מהעורות לפי ערך השער בעירו שהוא מקום יוקר וכפי השער לרוב הסוחרים יהי' הצמר למעלתו סך ידוע פחות מהשער ולזה נסתפק מעלתו אם אין בזה חששא דריבית:

מעלתו לא הודיע לי במכתבו אם מיד שימסור המעות לידו יהי' לו רשות להוציא לצורכו ויהי' באחריותו בהליכתו למקום סחורה, או שיהיו המעות בידו בפקדון עד שיגיע

למקום ההוא ויקנה הסחורה, דזהו נ"מ ויסוד גדול לדינא דהנה המהרימ"ט בשו"ת (ח"א סי' פ') כ' וז"ל ראובן נתן לשמעון בצידון סך ידוע וא"ל שמעון אני מוכר לך בסך זה כ"כ צמר לערך שאמכור שאר הצמר שיש לי למכור כמו שאמכור בצפת לאותו הערך אני מוכר לך, ואפחות ג' גרוש בכל ככר ממה שאמכור שאר הצמר וקנו מידו כו', תשובה, לכאורה זהו ריבית גמור, הואיל ואחריות הצמר על המוכר, נמצא שלא קנה הלוקח אלא בהיותו בצפת וכיון דלא קני, זוזי הלואה גבי' וכשפוחת לו מהשער נמצא שכר מעותיו נותן לו, ודמי להא המוליך חבילה ממקום למקום ברשות מוכר מותר ברשות לוקח אסור, למדנו שהאחריות מוכחת אם מכר הוא מעכשיו או לא, ועכשיו שהוא ברשות מוכר שהמוכר קיבל אחריות הדרך, א"כ עדיין לא יצא מרשותו עד ביאה לצפת, והמעות הלואה אצלו, וכשפוחת מהשער הוי אגר נטר, ומיהו בפ' הזהב מוכח, שכל שהסחורה אצלו, אע"פ שהאחריות על המוכר ומוכר לו בפחות מותר דאיתא התם בברייתא, הרי שהיו חמריו ופועליו תובעים אותו בשוק וכו' ואסיק ר"א כיון דאית לי' נעשה כאומר עד שיבא בני, והקשו בתוס' נהי דשרי סאה בסאה ביש לו, הא סאה בסאתיים כי הכא דנותן לו טריסית יותר אסור והוי ריבית גמורה, ותירצו דהכא אינו נותן לו אותה מטבע עצמו שלקח אלא מין אחר דדמי למו"מ והכי קאמר כמו שמותר סאה בסאה ביש לו משום דהוי ריבית דרבנן, ה"נ דרך מו"מ אפילו סאה בסאתיים נמי מותר, הרי מבואר דאע"פ שמוסיף לו לטריסית, וגם אינו מנקה לו המעות שבביתו, דהרי אין מטבע נקנה בחליפין, ופשיטא שעדיין המעות שבביתו באחריותו ואם נאנס חייב ליתן לו אחרים תחתיהן, אעפ"כ כל שיש לו הואיל והוא דרך מו"מ מותר עכ"ד:

ולכאורה לא הי' צריך להביא ממרחק לחמו, כי הדבר מפורש לנו בתוס' בפ' א"נ (דף ס"ד ע"ב) שכ' דהא דקתני במתני' ופוסק עמו על הגדיש מיירי אף באחריות על המוכר דומיא דפוסק על שער שבשוק, דאין הלוקח מפסיד בשום ענין, ומצאתי אח"ז שהרגיש בזה המ"ל בהל' מלוה:

ולענ"ד דבאמת יש שני מינים מוזיל גבי', האחד דמוכר לו כפי שער של עכשיו, רק אם יתיקר אח"כ והוא יתן לו כשער הפסיקה נראה כמוזיל גביה, השני דמוזיל גביה עכשיו בזול יותר מהשער, והנה בודאי השני חמור מן הראשון כמ"ש התוס' שם (ד"ה מהו דתימא וכו') דביש לו ועדיין מחוסר מלאכה מותר לפסוק עמו כפי השער, ול"ח ליוקרא שאח"כ אבל מ"מ אסור להוזיל ממש דלא מקרי יש לו לגמרי עיי"ש, ומעתה י"ל דבנידון מהרי"ט בודאי אם לא הי' שום ספק דעכ"פ אחר נכיון ג' גרוש לאבן כפי השער שבצפת יהי' עכ"פ לא פחות משער שבצידון, באמת לא הי' צריך ראיה לדינא אלא דאפשר דהיה

הספק אולי יהיה בזול יותר משער שבצידון והוי מוזיל גבי' ממש, ובזה אין ראי' מתוס' הנ"ל, די"ל דמתניתן דפוסק עמו על הגדיש דמיירי אף באחריות המוכר, היינו כיון דאין מוזיל גביה משער הפסיקה, דהא בלא"ה מיירי בהכי כיון דמחוסר מלאכה כמ"ש תוספות הנ"ל, ואף דעלה קתני ופוסק עמו כשער הגבוה ואפשר שיהי' אז בזול יותר מן הפסיקה, (עיין ש"כ סי' קע"ג וצ"ע) היינו דממה נפשך מותר, אם יוזל גבי' אח"כ יהי' כאלו מוכר לו אז בשעת הלקיחה, אם יתיקר הוי כנקנה לו בשעת הפסיקה ושלו נתיקר, אבל בנידון מהרימ"ט דמוזיל גביה גם משער צפת ג' גרוש לאבן, א"כ אם יהי' דרך משל שער צפת כשער צידון, והוא יתן לו בפחות ג' גרוש דמוזיל גביה יותר מן הפסיקה זמן הלקיחה, זהו נקרא מוזיל גביה ממש, די"ל דבאחריות המוכר אסור:

וההיא דקיראה י"ל שאינו באחריות המוכר, ולזה הביא ראיה מההיא דהזהב דמוזיל גביה ממש ומסתמא אחריות על המוכר ואפ"ה שרי, כן נראה לפי ענ"ד נכון:

אלא דיש לעיין בהיפוך אם איתא דההיא דהזהב הוא ראיה מוכרחת דמיירי באחריות המוכר, א"כ תקשי בהיפוך, למה הוצרכו התוספות להביא ראייתם בענין משמעות ללמוד בתורת דומיא, הו"ל להביא ראיה מההיא דהזהב:

גם יש לי לפקפק אימא בנידון דמהרי"ט גרע טפי מן מוזיל גביה ממש והיינו דבמוזיל גבי' וקוצב לו דמים ידועים א"כ אחריות הזול שמוזיל מן הפסיקה על הלוקח ורק אחריות אונסים על המוכר, משא"כ בנידון דמהרי"ט דפוחת לו תמיד ג' גרוש מהשער שיהי', דגם אחריות הזול על המוכר דכל מה שיוזל יהיה פסידא דמוכר י"ל דגרע דבאחריות כי האי נראה יותר דלא הוי מכירה כדמצינו גבי צאן ברזל, ובזה ליכא ראי' מההיא דהזהב די"ל דהתם, א"ל שיתן לו יפה דינר וטריסית, היינו מה ששוה עכשיו דינר וטריסית, ואם יוזלו הפרוטות יהי' פסידא דהמקבל, ומההיא דפוסק עמו כשער הגבוה דג"כ אחריות הזול על המוכר אין ראיה דשאני התם דלא מוזיל גביה להדיא וכנ"ל:

ואולי י"ל כיון דרשאי להוזיל גביה ולמכור כל מה שיש לו עבור פרוטה אחת, דאנן סהדי דלא יוזל יותר, א"כ לא יגרע במה שעושה קצבה לפחות כך וכך מהשער שיהיה, דכל מה שיתן לו אח"כ הוי כאוזיל גביה מיד, רק שתולה דמי המקח לערך שער ההוא ועדיין צ"ע:

תו כתב המהרי"ט שם כיון דקנו מידו וא"י לחזור א"כ נקנה המקח מיד ואין כאן הלואה, עיי"ש, נראה דכל דינים דבפרקין דהיתר הפסיקא ואיסורו, היינו רק בקנין מעות, דבלא"ה לא הוי קנין גמור אבל בקנין גמור לא יגרע כחו בשביל אחריות המוכר, דסוף סוף קנה מיד:

ולענ"ד זהו תליא בב' תירוצים שבתוס' (דף ס"ד) בעובדא דחביתא דחמרא, דאי תקפה ברשותך דהקשו אי במשך הלא הי' קנין גמור ומה דמתנה אי תקפה ברשותך היינו כמו תנאי דאם תקפה יתבטל המקח ואי לא, יהי' המקח נקנה לו למפרע מיד ותירצו דא"י להתנות כזה דמ"מ כיון דהוא באחריות המוכר הוי כאלו לא נקנה המקח, ובתירוצם ב' כתבו דמיירי בלא משך עיי"ש, משמע במשך מותר, א"כ דינא דמהרי"ט עולה יפה לתירוצם ב', אבל תירץ הא' אף בקנין גמור מזיק מה שקבל המוכר אחריות, ועי' בטור וש"ע, דכתבו להדיא (סי' קע"ג) בין במשך בין לא משך א"כ דברי המהרימ"ט צ"ע:

נחזור לנ"ד דאם קבלת האחריות המעות בהליכה על הנותן נראה דמ"מ אם אפשר שיהיה בזול יותר מאותו מקום הקנייה דאסור אף כיון דהנותן מקבל אחריות המעות הוי כקונה ממנו העורות באותו מקום ושם יצא השער, מ"מ הא ביצא השער אסור להוזיל, ובנידון כזה דאפשר דיוזיל יותר משער הפסיקא, ואז יפחות לו גם כן סך ההוא מהשער זהו גרע משער הגבוה וכנ"ל:

ואף דמהרימ"ט שרי ג"כ בכה"ג, היינו ביש לו, דשרי להוזיל גבי' אבל לא ביצא השער, אך אם יקבל הנותן דעכ"פ לא יפחות ליתן לו משער של מקום ההוא לכאורה שרי דהוי כפוסק על שער שבשוק, דאף אחריות המוכר בחזירתו על העורות ומותר כמו בכל יצא השער:

אף דלכאורה גם בזה יש לגמגם כיון דאין מחוייב לקבל העורות רק בעיר שדר בו המקבל הוי כקוצב לו זמן לא יקבלם מקודם דאסור בסאה באין לו (כדאיתא בש"ע סי' קס"ב) י"ל זה דוקא בהלואה, אבל בפסיקא י"ל דקיל מיניה, ולא נזכר דין זה לענין פסיקא (בסי' קע"ה):

ולכאורה ראיה לזה, דהא לכאורה קשה למ"ש הרא"ש בפ' א"נ (דף ע"ג) לשיטת בה"ג דלוין סאה בסאה על שער שבשוק דהוי כיש לו, הא דאסור לפסוק על החוב, היינו כיון דיש עליו שום חוב כבר גרע טפי, ובשם הראב"ד כ' דסאה בסאה מותר על שער, ובצירוף סברא דשקלי טיבותך עיי"ש, ולכאורה בין בך ובין כך תמוה הא דפריך הש"ס ר"פ א"נ על רבה ור"י דאמרי הטעם שפוסקים על שער שבשוק דאמרינן שקלי טיבותך דגם סאה בסאה לשתרי מה"ט, וקשה דלהרא"ש למ"ל באמת לרבה ור"י לטעמא דשקלי טיבותך, הא בנתן לו מעות דליכא הלואה מקודם בלא"ה מותר דמכח השער הוי כיש לו כמו בסאה בסאה, ולהראב"ד קשה מאי פריך הש"ס אלא מעתה סאה בסאה לשתרי, הא סאה בסאה מותר ביצא השער מכח צירוף שקלי טיבותך, קשה דלמא רבה ור"י גם כן מחמת צירוף דיצא השער הוי כיש לו מש"ה מותר:

ולזה יש לומר דס"ל להש"ס דהך היתרא דיצא השער הוי כיש לו, זהו ל"ש בקובע לו זמן, שלא יצטרך לקבלו מקודם, וכדפסקינן באמת בסאה בסאה דאסור ומש"ה ס"ל להש"ס דהיתר דפסיקת השער הוא אף בקובע זמן כה"ג, וע"כ משום היתרא דשקלי טיבותך לחודא שרינן, ושפיר פריך א"ה סאה בסאה לשתרי אף בליכא שער משום שקילא טיבותך לחוד:

באופן דיש לומר בנ"ד בקיבל עליו שלא לפחות מהשער של המקום ההוא דמותר: אולם נראה לכאורה דגם בכה"ג אסור, וראיה מסוגיא החמרים מעלים במקום היוקר כמקום הזול, ועי' בתוס' דמיירי דאחריות התבואה בחזירתה על הלוקח ובלא"ה אסור, ולכאורה קשה מה בכך דאחריות על המוכר, ואי דהתם כיון דאחריות המעות בהליכה על החמרים, הוי כפוסק אח"כ בהלואה, הא מכל מקום יש לומר דלאחר שלקחו החמרים התבואה ואז מקרי יש לו מתחיל הפסיקא, לזה צ"ל דזהו נקרא מוזיל גביה דכיון דידוע עכשיו דבמקום המקבל הוא ביוקר, והוא מתחייב למסור בידו שם הוי כמוזיל גבי' ואינו דומה לתולה בזמן דמתיקר אח"כ, מה שאין כן זה דמיד הוא ביוקר שם, והוא מתחייב ליתן לו במקום היוקר בשער הזול הוי כמוזיל גביה, א"כ בנ"ד בכל ענין אסור:

זולת דנימא באמת בנ"ד להתיר דנימא אחר שקנה הוא העורות אז מתחיל הפסיקא, וא"כ ממילא אף אם אפשר שיוזל יותר בעיר המקבל, מ"מ מותר כמו דפסק המהרימ"ט הנ"ל, אף דגמגמנו קצת בהוראתו, מ"מ אין משיבין את הארי:

אך אם מ"ד שמוסר המעות לידו הם באחריות המוכר בזה אסור בכל גווני, דהוי כפוסק עמו בהלואה, דאף דס"ל להרמב"ן דמותר לפסוק בהלואה ביש לו אף להוזיל גביה מ"מ בודאי אסור לקצוץ עמו בשעת הלואה שמוזיל גביה בשעת הפרעון, ואף אם יקבל עליו שלא לפחות ליתן משער המקום ההוא מ"מ הוי כמוזיל גביה כדהוכחנו מתוס':

באופן דבנ"ד תלי הכל אם אחריות המעות בהליכה על המוכר בכל ענין אסור ואם אחריות על הלוקח בכל ענין שרי, דיש לומר דהפסיקה נגמר אחרי שקנה זה העורות, והוי כפוסק ביש לו דלכ"ע שרי כנלענ"ד:

ע"ד סך ר"ן שקיבל עליו במפורש כל האחריות המעות בהליכה לפ"פ. הנה אם הי' זה בדרך הלואה בהיתר שימוש מעות בהליכה, מ"מ י"ל דכשנותן המעות בפ"פ בעד הסחורה דקונה להמשלח מקרי פרעון כיון דנותן ע"פ דעת המלוה ואח"כ הוי דרך מקח וממכר דהמשלח זוכה על ידו בסחורה וחוזר ומוכר לו לכך וכך. ולכאורה יש לדון דהא היסוד בסוגיא דבב"ק ק"ב ע"ב לפ"מ דקיי"ל דלא כחוכא דמערבא ומטעם דא"ה אפי'

חטים וחטים נמי אע"כ דהמוכר מקנה לבעל המעות עיי"ש היטב, ומה"ט כתב הרי"ו והביאו הב"ח סימן קפ"ג דאם קנה במעותיו ומכוין לזכות לחברו דלא קנה. א"כ בנ"ד נמי נהי דהוי כפרעון חוב דלא גרע מזרוק לים והפטר מ"מ לא נעשו מעותיו של המלוה דבמה זכה בהם, ע' בשיטה מקובצת בב"מ בדף ע"א ע"ב שהביא דעת גדולי פוסקים דבאמר זרוק לרה"ר והפטר דמצי אחר לזכות בהם דהוי כהפקר דלא נעשו מעותיו דהמלוה, וא"כ בנ"ד לא מקרי מעות המשלח ואינו בעל המעות, מ"מ זה נסתר מההיא דבב"מ דע"ג ע"א ד"ה והחמרים מעלי' במקום היוקר כבמקום הזול ועיין בתוס' שם דכיון דאין האחריות התבואה על החמרים נקנה התבואה להמשלם במקום הזול, ומלישנא דתוס' שם והחמרים היה משתכרים במעות ההליכה מבואר דהחמרים היו עוסקים במעות לצורכם בהליכה ובוודאי כן הוא בפשוטו דאם לא לאיזה תועלת עשו כן החמרים, הרי דמ"מ זוכה המשלח את התבואה וע"כ אי משום דברבית הקילו דקנין קצת מותר אי דמ"מ לענין דעת המקנה מקרי זה בעל המעות כיון דמ"מ הגיע לו המעות שנפרע בזה המשלח ומכחו הגיע לו המעות:

ואולם מטעם אחר יש לדון דבשלמא אם לא נעשה לוה רק מקניית הסחורות ואילך דהוי לוה על דמי הפרעון בזה באם לא אמר אם מעכשיו וגם אין שומם ידוע דנין דהוי דמי מקח ולא מקרי דרך רבית דאינו משלם לו רק מה שנתחייב בתחילת הלואה אבל אם נעשה לוה בתחלת קבלת הסך ר"ן ולבסוף מחזיר לו יותר אף דנדון דבעת קניית הסחורה פרע חוב ההוא והתחיל אח"כ חוב אחר דמי פרעון הסחורה מ"מ כיון דלא היה זמן בנכסים דתיכף כשפרע החוב חלה החוב של דמי סחורות ניכר כאלו הלואה אחת ופורע יותר מה שקיבל, אך מ"מ נראה דבנ"ד לא הי' דרך הלואה כלל והי' רק שליחות לקנות סחורה אלא דקיבל אחריות על המעות להיות כשואל ואין לו היתר שימוש בהם, אף דעתה הוי כ"ע כשלחני מ"מ על זמן מועט שימסרם בפ"פ להסוחרים ולקנות לו אסור להשתמש במעות לעצמו וכמ"ש הב"י יו"ד סי' קס"ט ד"ה ומדברי הרמ"ה וכו' אלא דזהו אליה וקוץ בה דהא שם כיון דקיבל עליו אחריות יותר מדיני מותר להשתמש בהם, ועיין בחות דעת סימן קס"ט סקל"א דפקפק בזה וכתב בפשיטות דאף להב"י אם אמר במפורש שלא ישתמש בהם דלא נעשה לוה, ובנ"ד דפירש באחריות להיות כשואל, מלישנא להיות כשואל מדוקדק שלא ישתמש בהם שיהי' רק כשואל ולא כלוה. ולענ"ד טוב לפרש להדיא שאינו רשאי להוציא המעות בהליכה, ואף דתוס' בב"מ כ"ט ע"א כתב בהא דאמרינן הוי שואל היינו לוה, מ"מ בלשון בנ"א ומיתורא דלישנא מדלא כתב סתם דמקבל כל האחריות או דמלוה לו המעות. נראה דהמכוון דאין לו רשות להוציא

דאולי לא יהי' אח"כ בידו מזומן לקנות סחורה ולפ"ז לא צריך גם לדבריו הראשונים דכיון דלא נעשה לוה מקרי המשלח בעל המעות וזכה הסחורה, ומה שפקפק רחימי הרב מו"ה זעליג נ"י דלא שייך לומר דימכר השליח עבורו בסחורה ואח"כ יזכה לעצמו דדמי' לסימן קפ"ה ס"ב, ה"א דהתם הוא שליח לדבר זה למכור והוא רוצה למכור לעצמו בזה אמרינן כיון דהוא שלוחו למכור הוא כבעלים ואינו יכול להקנות לעצמו כיון דבאותו שעה הוא כבעלים ושם בעלים עליו אבל בנ"ד השליחות הן לזכות לו בסחורה ולאחר שעשה כן פקע השליחות ממנו, ומה שזוכה הוא אח"כ בסחורה לעצמו לא בדרך שליחות מהמשלח למכור ורק דהמשלח בעצמו אמר לו כן מכבר שמוכר לו הסחורה ויעשה קנין לזכות בה:

ואולם מטעם אחר יש לדון דהוי כמוכר לו דבר שלא בא לעולם וכאומר הסחורה שאקנה יהא מכור לך. ובאמת הייתי נבוך די"ל דזהו דווקא כשעושה הקנין עתה על דבר שלא בא לעולם אבל באומר לכשאקחנה תעשה בו קנין ותזכה אז ועשה אח"כ קנין י"ל דמהני דהאמירה היה רק גלוי דעת ורשות שיעשה אז קנין ויזכה בו ובאותו שעה הוא בא לעולם. אך לכאורה דברי הטור חוה"מ סי' רמ"ג סט"ו והרמ"ה כתב דאפ"ה יכול לחזור בו עיי"ש. משמע שגם כה"ג לא מהני אבל לפי דברי הדרישה שם אין סתירה משם לסברתינו הנ"ל, וגם אם נידון לדבר שלא בא לעולם מ"מ אחר שנודע להמשלח בבוא השליח מהיריד ונתרצה בזה יקנה הסחורה להשליח:

דף סה.

גמ' חמשה מפקינן מינה. עיין לעיל דף ס"א ע"ב תוספות ד"ה רבא וצ"ע:

מתני' מרבין על השכר. עיין ב"ב דף פ"ו ע"ב תוס' ד"ה דינר:

שם טרשא שרי. עיין לעיל דף ס"ג ע"ב תוספות ד"ה ואמר:

דף סה:

מתני' הרי היא שלו, וכגון דא"ל קני מעכשו אם לא אביא לך מכאן ועד ג"ש דלא אסמכתא היא. כ"כ הרע"ב וכך מבואר בסוגיא דבתחלה מתרצינן דאתיא כר"י דאסמכתא קניא ואח"כ אמרי' ואבע"א דא"ל קני מעכשיו. מבואר דאי לא משום אסמכתא לא היה צריך למעכשיו, והא דלא הוי רבית היכי דהשדה שוה יותר, היינו כיון דאינו מתרבה בשביל המתנת מעות דהא אילו פרע לו רגע א' מקודם לא היה מקבל כלום. וברגע א' בעבור קצר הזמן הוא מתחייב הרבה הוי רק ענין קנס ולא רבית וכ"כ בשיטה מקובצת בשם הריטב"א ולמד מזה דמי שלוה מחבירו ק' וקנס עצמו שאם לא יפרעהו לזמן שישלם לו כפליים דמותר דהוי קנס בעלמא עיי"ש. ואולם מדברי תוס' ד"ה לא תמכרם וכו'

וא"ת ואמאי אסרינן הכא והתנן לקמן הלוהו על שדהו וכו'. ולפי סברת הריטב"א אין התחלה לקושיא זו דהתם הוי קנס בעלמא דהא אינו על ההמתנת מעות. אבל הכא בשביל שמלוה לו זוכה בזכות זה דכשרוצה למכור צריך למכרו לו. וכן מצאתי בריב"ש סי' של"ה דכתב כן בפשיטות לחלק בין ההיא לכשתמכר לא תמכרם אלא לי בדמים הללו ובין ההיא דמתני' דהכא דהלוהו על שדהו עיי"ש. אח"כ ראיתי בשיטה מקובצת לעיל בההיא דלא תמכרם אלא לי בדמים הללו דהקשו ג"כ קושית תוס' הנ"ל ותמוה לי מאוד הא להריטב"א לשיטתו אין התחלה לקושיא זו. וצ"ע:

תוס' ד"ה לכשיהיו לי מעות. אבל כאן נהי דהוא יכול לפדות יורשים א"י לפדות. יש לעיין לפ"ז בסוגיין דמגלה (דף כ"ט) דאין מוכרים בהכ"נ אלא על תנאי שאם ירצו יחזירו. ומוקי לה התם כר"י דצד א' ברבית מותר. ואמאי מהני הא היכא דלעולם יכולים לפדות הוי כמו משכנתא. ועיין במ"ש תוס' בערכין (דף ל"א ע"א) ד"ה והתני' ה"ז רבית גמורה וכו' בסוף דבריהם וצ"ל דרבית גמורה מדרבנן קאמר וכו'. יש לעיין לפ"ז לר"י יהא משכנתא ר"ק דליכא ילפותא מבתי ערי חומה דשאני התם דצד א' ברבית הוא משא"כ משכנתא דלא הוי צד א' וכמ"ש תוס' אח"כ בדיבור שלאחריו. ודוחק לומר דר"י ס"ל מסברא דמשכנתא לא הוי ר"ק דבזה לא מצינו דפליגי. וצ"ע:

בהגהת אשר"י סי' נ"ג כ' בערב שלא בשעת מ"מ על הקרן והרבית ועשה קנין נתחייב בקרן ולא ברבית דלא מהני קנין. ויש לעיין טובא דגם לקרן לא תהני לשיטת פוסקים דקני את וחמור לא קנה כלל. ואמ"ו דודי הרב הגאון מו"ה וואלף איגר השיב לי דשאני זאת דבר קנין הוא רק ארי' הוא דרביע עלה ודומה לסברת ר"ש שהבאתי בסמוך. ואנכי השבתי לו דשאני סברת ר"ש דבההוא גופא בר קנין הוא בשארי קנינים משא"כ שם רבית אינו בר התפסת קנין. ודמיתי אותו לההוא דקדושין (דף נ"א) והא קני את וחמור הוא ע"ש, אף דהאשה זאת בת קנין היא רק דשם אחותו לאו בת התפסת קנין היא ה"ה הכא וע'. ודברי הגהת אשרי בלא"ה תמוהים לי שאסור הישראלי ליקח הרבית עד שיתן העכו"ם, ולא ידעתי מה מהני שיתן העכו"ם הלא הערב הוי הלוה ונתחייב העכו"ם רבית להערב א"כ מה שנתן להמלוה הוי כנותן בשביל הערב. וצע"ג:

דף סו.

גמ' כיון דלוקח בעי לאתנויי. עיין כתובות דף פ"ג ע"א תוס' ד"ה כדרב כהנא:

דף סז:

גמ' כי משכנתא דסורא. עיין פסחים דף קי"ב ע"ב מצוה וגוף גדול:

תוס' ד"ה רבינא וכו' ואור"ת דרבינא לא היה רוצה. עיין באלי' רבה א"ח ס"ס תקנ"ד:

דף סח.
גמ' לדינא דבר מצרא. עי' לקמן דף ע"ג ע"ב תוס' ד"ה נטר:
מתני' אין מושיבין חנוני. עיין לקמן דף ק"ד ע"ב תוס' ד"ה האי:

דף סט:
גמ' שתיק רב. וכן סוכה ז' ע"א וש"נ:
תוס' ד"ה מרא. (עיין חידושי רע"א ביו"ד סימן קס"א סעי' א'):

דף ע.
תוס' ד"ה אתא וכו' הא מצי האי למימר לקוח. עיין חולין דף צ"ו ע"א תוס' ד"ה פלניא:

דף ע:
גמ' דאפי' רבית דעכו"ם. עיין מכות דף כ"ד ע"א:
תוס' ד"ה תשיך. קצת קשה לי אם נימא דפרכת הש"ס ממה שעשאו הכתוב מצוה. א"כ כי משני לא תשיך ולדיוקא דלאחיך לא, לעבור בלאו ועשה, לשני בקיצור דלנכרי תשיך לא בא לעשות מצוה אלא רשות ולדיוקא לאחיך לא. (ועי' עוד בתשו' ח"א סי' ע"ד):

דף עא.
גמ' אין הגר נקנה בע"ע. עיין ב"ב דף י"ג ע"א ברש"י ד"ה ה"ג ובתוס' שם ד"ה כופים וצ"ע. ועיין גיטין דף מ"א ע"א תוס' ד"ה לישא:
שם דכתיב וכי ימוך. עיין לקמן דף קי"א ע"ב תוס' ד"ה מגרך:

דף עא:
גמ' ע"ג קרקע והפטר. עיין לקמן דף קי"ב ע"א תוס' ד"ה חוזר:
שם מהו דתימא נכרי גופי' אדעתא דישראל קא גמר ויהיב. ונחמיר מדרבנן לאסור כ"כ רש"י. והיינו אף דאין שליחות לעו"ג ומה בכך דאדעתא דישראל יהיב. מ"מ לחומרא אמרי' דיש שליחות לעו"ג. ולשיטת תוס' דסיפא אבל לא מדעת ישראל מיירי ג"כ בנתן ונטל ביד, לדמסקנא ל"א דיש שליחות לעו"ג לחומרא. צ"ל דלענין זה בנטל ונתן ביד ל"צ לדין שליחות דכיון דמ"מ מעותיו של ישראל זה באים לישראל אחר מה בכך שהוא באמצעות הושטת העו"ג מזה לזה לא יהיה אלא כמעשה קוף בעלמא מ"מ הוי רבית דמעותיו של ישראל בידו ברבית (וס"ד לאסור קמ"ל):
מה דהקנ' מעכ"ת ברש"י בב"מ ע"א ע"ב ד"ה אדעתא, ונחמיר מדרבנן וכו' דלכאו' מדינא אסור כה"ג, דלא יצאו מעולם המעות מרשותו דישראל, והעכו"ם שנטלם מזה ונתנם לזה, כמעשה קוף בעלמא, ואשתכח דמעותיו של ישראל בידו, ולא שייך אין שליחות לעכו"ם דדוקא לעיל בהעמידו אצל ישראל כבר נעשו מעותיו של גוי דמלוה להוצאה

ניתנה בזה שייך כיון דאין שליחות לעכו"ם אף דנותנו לזה בשליחות ישראל הראשון, מ"מ לא נעשו מעותיו של ישראל, ופלפל רו"מ עוד דבהיפוך קשה על הנמוק"י דכ' ג"כ סברא הנ"ל בקיצור. וכתב ג"כ לדינא דלחומרא יש שליחות לגוי דכן מוכח מסוגין, והק' רו"מ דזהו שייך רק לשי' רש"י דגם כה"ג תליא בדין שליחות, א"כ שפיר מוכח דקיימא למסקנא דבסיפא יש שליחות לעכו"ם לחומרא, דל"ל דגם סיפא מוקמינן דנשא ונתן ביד ותקשי פשיטא דליכא לשנויי דס"ד דישראל אדעתא דעכו"ם שקיל דמה בכך הא אין שליחות לעכו"ם. ופשיטא דלקולא בודאי אין שליחות, ע"כ דהסיפא לא מיירי בנשא ונתן ביד אלא דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, אבל להנמוק"י לסברתו דהכא לא תלי' כלל בשליחות אזדא הוכחה זו, די"ל שפיר למסקנא גם סיפא מיירי בנשא ונתן ביד וקמ"ל דלא אמרינן דישראל אדעתא דעכו"ם שקיל, ואע"פ דאין שליחות לעכו"ם, מ"מ מעולם לא יצאו מרשות עכו"ם ומעשה קוף עביד, עכ"ד:

דברי מעכ"ת טובים ונכוחים, ועיקר הסברא מבואר יותר באריכות בשו"ת הריב"ש, והכי פסקינן בשו"ע סי' קס"ט, ואעפ"כ פסקינן ביסוד הדין דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, ומ"ש דאין הכרח, די"ל דגם סיפא מיירי בנשא ונתן ביד, באמת אינו ההכרח מכח דינא דסיפא אלא מדאמרינן בשלמא סיפא לחומרא משמע דכך הוא האמת, ומ"ש תוס' דמצינו כיוצא בזה ביבמות ל"ד, בפשוטו יש לדחות לכאורה דהתם קאי הדין עכ"פ למסקנא דבשוויה שליח הוי כולהו איסור ב"א זולת איסור נידות, משא"כ לומר דלא קאי הדין למסקנא, אינו במשמע. גם י"ל מה דקאמר הש"ס מהו דתימא נכרי גופא כי עביד אדעתא דישראל עביד, בודאי אינו מסתבר לומר דודאי כן דפשיטא דהוי עכ"פ ספק שמא נטלו בדרך פרעון, דהרי למסקנא באמת אמרינן דמסתמא בדרך פרעון קבלם, ואיך נאמר דהי' ס"ד בודאי בהיפוך, אלא ודאי דבאמת הכי אמרינן דהי' ס"ד דליתסר מספק שמא אדעתא דישראל עביד, א"כ זהו שייך ברישא, משא"כ בסיפא אי מיירי בנשא ונתן ביד שפיר יקשה פשיטא דאסור, ואי הס"ד דישראל אדעתא דנכרי קעביד, מה"ת להקל בזה, דמידי ספיקא לא נפקא דשמא אדעתיה דנפשיה עביד ופשיטא דאסור מספק, אלא ע"כ דסיפא לא מיירי בנשא ונתן ביד, אלא כפשטא דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, ומיושב קושית רומ"כ על הנמוק"י:

ובענין זה נתקשיתי על פסק הרמ"א סי' ק"ס דבריבית ע"י שליח מותר דאשלד"ע, ותמוה לי, דהא מקור הדין מתשו' רש"י, והרי נראה בעליל דרש"י לשיטתי' אזיל דס"ל בסוגי' דידן דאף במעות דישראל ממש אם שלחם ביד נכרי מותר מדינא דאין שליחות לעכו"ם, ה"נ במשלחם ביד ישראל מותר מדין אשלד"ע, אבל למה דק"ל כשיטת הנמוק"י

והריב"ש הנ"ל דבכה"ג הוי ריבית גמור כיון דמעולם לא יצאה מרשות ישראל אף דיד נכרי באמצע הוי מעשה קוף בעלמא, הרי דלא תליא כלל בשליחות, א"כ גם במשלחם ע"י ישראל מה בכך דאין שליח לד"ע, הא מ"מ מעותיו דהמשלח ביד הלוה והרבית דהלוה בא ליד המלוה, והישראל השליח מעשה קוף בעלמא עביד וצ"ע:

עוד תמוה לי בסוגיא זו דמבואר דישראל אסור להיות ערב בעד ישראל אצל העכו"ם היכי דהעכו"ם תובע להערב תחילה דהוי כאילו הערב הלוה מהעכו"ם, חזר והלוה לישראל הלוה, ולא הבנתי במה נעשו מעותיו של ערב לדון אותו למלוה, דהא ליכא למימר דהישראל הלוה שמקבלם מהעכו"ם זוכה בשביל הערב, וחוזר ומחזיקם בידו בתורת הלואה מהערב, דהא אין שליחות לעכו"ם, אף בזוכה בשביל הישראל, מ"מ כיון דהעכו"ם מזכה אותם, הוא ג"כ בכלל אין שליחות לעכו"ם כמ"ש תוס' בסוגין, ואי דנידון דהערב אומר לישראל שעבד עצמך בק' להעכו"ם ואני אתן לך ק"כ, דזהו בודאי רבית גמור, דמה דמשעבד עצמו להעכו"ם ע"פ דבורו דהערב נשתעבד לו הערב, וזהו הוי כמו הלואה, הא מ"מ באמת משעבד עצמו הלוה לעכו"ם בקרן ורבית וכל מה שהוא משעבד עצמו נוטל מהערב ולא יותר ואין כאן צד רבית, וצ"ע. ואולי באמת אינו רבית מדינא רק חומרא בעלמא:

תוס' ד"ה מצאו וכו' כנותן למלוה עצמו. עיין לעיל דף נ"ז ע"ב תוס' ד"ה לספק:

תוס' ד"ה בשלמא כ' דהם ג"כ שלוחים דהנותן ואמרי' בי' אין שליחות לנכרי, וזה נראה ג"כ דעת רי"ו הובא בסמ"ע (סי' ק"ה סעי' ב') ראובן ששלח שלוחו עיי"ש, וברי"ו מפרש טעם א' דאין שליחות לנכרי, ובתומים תמה דהא זוכה בשביל ישראל, ולזה נראה דס"ל לרי"ו כתוס' הנ"ל דהוי נמי שלוחו דהמזכה, וכן נראה כוונת תוס' גיטין (דף י"ג ע"ב ד"ה במעמד שלשתן), ואם הנותן עכו"ם וכו' דאם ממונו של ישראל וכו', ומה הוצרכו לזה ולא בפשוטו, דבזה ל"ש סברתם הראשונה דלא עדיף מזכייה כיון דזוכה בשביל ישראל, אע"כ דמ"מ לא מהני כיון דהמזכה נכרי, אולם דעת הריטב"א הובא בשיטה מקובצת דמפרש באמת בשלמא סיפא לחומרא, היינו מטעם זה כיון דזוכה בשביל ישראל, וכקושיית תוספת, ולדינא צ"ע:

דף עב.

תוד"ה שטר שיש בו רבית בסה"ד וי"ל כגון שיש עדים כו' ע"ש ע"כ מיירי בכת"י יוצא ממקום אחר דאין באין כת"י יוצא ממק"א אף הם בעצמם נאמנים לומר אנוסים היינו מחמת נפשות במגו. וכ"כ להדיא לפרש בגד"ת וכיון דעל כרחך מיירי בכת"י יוצא ממק"א. א"כ הוי תרי ותרי כדאיתא להדיא בכתובות (דף כ') וע"כ אף בתרי ותרי אינו

גובה מזמן שני כיון דלפי עדים אחרים הוא מוקדם וא"י לגבות מזמן ראשון וגזרו שמא יגבה מזמן ראשון. וכיון שכן יקשה לכאורה אמאי צריך התוס' לומר דהעדים אחרים אומרים שההלואה היתה בתשרי והקדימו העדים הזמן והוי רק הכחשה בעדות ולא הזמה וקיי"ל כר"ה דאמר זו באה בפ"ע ומעידה. וא"כ בלא טעמא דקנס היה הדין דמזמן השני יהיה השטר כשר כיון שכולם מודים שמזמן שני הוא אמת והוי השטר חתום בעדים דבאים בפ"ע ומעידים והרי אלו היו חותמים מעתה השטר היינו מכשירים וה"נ מזמן שני הוי כמו עדות אחרת, זולת שנאמר כיון שאומרים גם על עדים שעשו מעשה והקדימו הוי כמו הזמה שמעידים על העדים שהעידו שקר. ודלא כהרמב"ם דהיכא שאומרים עמנו הייתם וגם הלוה עמנו היה הוי הכחשה ולא הזמה והוי עדים פסולים. ומכאן ראיה לדברי ריב"ש שהביא בש"כ בסי' ל"ח דהזמה שלא בפניהם הוי מוכחשים ופסולים, דלשיטת הש"כ דשלא בפניהם הוי רק הכחשה וכשר לעדות אחרת, עדיין תקשי דלוקמי שהעידו כן שלא בפ"ע, ודוק ועיין היטב בב"ח:

כתבו תוספות בלשונם דעדים אין נפסלין דלא משמע להו לא תשימון רק במלוים, בזה אפשר לומר דל"ת לא קאי כלל על הלוה, ואך מ"מ נ"ל ראיה דגם תוס' ס"ל דהלוה ג"כ עובר על לא תשימון ממה דהקשו בב"ק דף ל' ע"ב ד"ה שטר דאמאי קנסו למלוה דאינו גובה הקרן א"כ מצינו דהלוה חוטא ונשכר, ואם איתא דס"ל כדעת הרלנ"ח [הובא במ"ל פ"ד ה"א ממלוה ד"ה כתב הרשב"א] דלא תשימון אינו עובר הלוה כ"א המלוה ל"ק כלום דהמלוה דעבד איסור משעת כתיבה דעובר על לא תשימון משו"ה קנסוהו אבל הלוה עדיין לא עבד איסור כיון דאין עליו לאו דל"ת אינו עובר רק בשעה שנותן הרבית וכל כמה דלא נתן לא עבר, ודוחק לומר דכוונתם דמשום דעבר על לאו דלפני עור מקרי חוטא נשכר:

דף עב:

מתני' אין פוסקים על הפירות עד שיצא השער. יש לעיין ואמאי אסור בלא יצא השער הא מקבל עליו זולא והוי קרוב לשכר ולהפסד דמותר כמו אי תקפה לעיל (בדף ס"ד) ואף דתוס' כתבו (דף ע') דזהו דוקא דרך מקח ולא הלואה. וא"כ י"ל דגם בפסיקא כיון דל"ל ולא יצא השער ולא נתפס הקנין ומעות הלואה והוי הלואה בקרוב לשכר ולהפסד דאסור, מ"מ קשה מהא למה דאמרי' (דף ס"ד) מה שעיזי חולבות מכור לך בכך וכך מותר, וע' ברש"י דהטעם דהוי קרוב לשכר ולהפסד כיון דמקבל בסך זה גם אם יהא מעט ע"ש, והיינו ע"כ אף באומר מה שעיזי חולבות למחר והשתא ליכא חלב מותר מטעם זה דאל"כ אלא כפשוטו דהולך לחלוב ומוכר לו מה שיחלוב היום דא"כ בלא"ה

חלב מותר מטעם דיש לו ושרי לאזולי גביה ולא הוי הלואה כלל, אע"כ שמוכר לו חלב של מחר הרי אף דאין קנין נתפס מהיום דחלב של מחר הוי לב"ל ומעות הלואה, אפ"ה כיון דדרך מקח הוא שרי בקרוב לשכר ולהפסד. א"כ אף פסיקא לא יצא השער לישתרי מטעם זה. ומזה היה נראה דמה שעיזי חולבות למחר לא מקרי לב"ל דמצוי הוא דעבידי דאתי בודאי וכן הוא ברבינו ירוחם (נתיב י"ז) שכ' דמה שעיזי חולבות ומה שרחילי גוזזות אף שאינו עכשיו לא חלב ולא גיזה לא מקרי לב"ל ע"ש שלא כ' טעמא למלתא ומש"ה לא הוי כלל שם הלואה רק בלא טעם דקרוב לשכר ולהפסד היה אסור להוזיל גבי' מטעם יש לו, משום דמ"מ כיון שא"א ליתן לו מיד אסור. וגדולה מזו כ' תוס' ב"ב (דף פ"ו ע"ב) ד"ה דינר ליום דהא דמרבין על השכר היינו דוקא בנכנס מיד לחנך הבית אבל בלא"ה לא ע"ש. אף דמ"מ כבר נקנה הבית לזכות דירתו לזמן שקבע אפ"ה אסור, ואף לדעת הרשב"א הובא בהה"מ שחולק בזה היינו דוקא בבית שאינו חסר כלום ובידו ליתנו מעכשיו משא"כ בחלב של מחרת שאין בידו ליתנו מעכשיו [ואפשר גם בבית ששכור לאחרים והשכירו לזה בהקדמת מעות שידור בו לאחר זמן שכירות של זה אף דנתפס הקנין מ"מ אסור לכ"ע כיון שא"י לקיים הקנין עכשיו] אבל בפסיקא דלא נתפס הקנין כלל אסור דהוי הלואה:

אולם מתוך דברי הרשב"א למדתי בשו"ת תולדות אדם להרשב"א דמה שעיזי חולבות למחר דהוי דבר שלא בא לעולם. וכ' דזהו טעמא דברייתא בסיפא דמה שעיזי חולבות בכך וכך אסור משום דהוי הלואה דא"א מקנה דבר שלא בא לעולם. אך ברישא מותר דהוי קרוב לשכר ושרי אף בהלואה, וקשה מ"ש מפסיקא וצ"ע:

בהרא"ש סי' ס"א כתב לשיטת בה"ג דלוין סאה בסאה על שער שבשוק דהוי כיש לו, הא דאסור לפסוק על החוב היינו כיון דיש עליו שום חוב כבר גרע טפי, ובשם הראב"ד כ' דסאה בסאה מותר על השער ובצירוף סברא דשקלי טיבותך עיי"ש, ולכאורה בין כך ובין כך תמוה הא דפריך הש"ס ר"פ א"נ על רבה ור"י דאמרי הטעם שפוסקים על שער שבשוק דאמרינן שקלי טיבותך דגם סאה בסאה לשתרי מה"ט, וקשה דלהרא"ש למ"ל באמת לרבה ור"י לטעמא דשקלי טיבותך, הא בנתן לו מעות דליכא הלואה מקודם בלא"ה מותר דמכח השער הוי כיש לו כמו בסאה בסאה, ולהראב"ד קשה מאי פריך הש"ס אלא מעתה סאה בסאה לשתרי, הא סאה בסאה מותר ביצא השער מכח צירוף שקלי טיבותך, קשה דלמא רבה ור"י ג"כ מחמת צירוף דיצא השער הוי כיש לו מש"ה מותר:

ולזה י"ל דס"ל להש"ס דהך היתרא דיצא השער הוי כיש לו, זהו לא שייך בקובע לו זמן שלא יצטרך לקבלו מקודם, וכדפסקינן באמת בסאה בסאה דאסור ומש"ה ס"ל להש"ס דהיתר דפסיקת השער הוא אף בקובע זמן כה"ג, וע"כ משום היתרא דשקלי טיבותך לחודא שרינן, ושפיר פריך א"ה סאה בסאה לשתרי אף בליכא שער משום שקילא טיבותך לחוד:

במה שהקשה המ"ל פי"א מהל' מלוה לשיטת הראב"ד דבאבק רבית כיון דמחוייב להמלוה לשלם לצי"ש משום כיבוד אם תפס הלוה לא מפקי' מיניה, א"כ בכל מטלטלים דיתמי דעכ"פ מחוייבים היתומים לצי"ש משום כיבוד אם כמבואר פ' מי שהיה נשוי גבי עובדא דקטינא א"כ תיהני תפיסה ובכתובות פ' הכותב בסוגיא דינתן לכושל מבואר דתפיסה לא מהני מרשות יורשים לכ"ע, והניח בצ"ע. ולענ"ד נ"ל דאין הנושאים דומים להדדי ושאני בא"ר דזה התופס יש לו תביעה על הממון דלצי"ש מגיע לו הממון בתורת תשלומין משא"כ במטלטלים דיתמי מטעם תשלומי' אין להמלוה שום תביעה רק דעל הלוה מצוה לכבד אביו בקבר מש"ה לא מהני תפיסה שיקיים זה מצות כבוד אב כיון דעכ"פ אין לו שום תביעת ממון אף לצי"ש, כנלענ"ד נכון, וק"ל במ"ש המ"ל עוד שם דיותר קשה לשיטת הרשב"א דכופין להיתומים על המטלטלים שירשו א"כ פשיטא דתיהני תפיסה ע"ש, ובמחכ"ת טעה בזה דפשוט וברור דלשיטת הרשב"א והר"ח גם מוציאים ויורדים לנכסיו במטלטלים שירשו, והא דמטלטלים דיתמי לא משתעבדי וכולה סוגיא דכושל מיירי ע"כ ביתומים קטנים כדאיתא להדיא במרדכי ובהגהת אשר"י פ' הכותב, ובשו"ת הרשב"א הובא בב"י סימן ק"ז ופשוט, אמנם תמוה לי על שיטת הרשב"א מסוגיא דריש פ' הגוזל בתרא דאיתא שם נימא תהוי תיובתא דר"ח אמרי לי כי תני ההוא לאחר יאוש ע"ש, והרי התם ע"כ מיירי ביתומים גדולים דאל"כ גם לר"ח לא פריך מידי דקתני שהזיקו פטורים אע"כ מיירי ביתומים גדולים וכיון שכן מאי בעי במתני' הניח להן אביהן אחריות נכסים גם בהניח מטלטלים יצטרכו לשלם חוב אביהן דהא יורדין לנכסיהן, וצ"ע בסוגיא דב"ק (דף קי"ב ע"א) תוספות ד"ה קטנים ואיכא לאוקמי כגון שהניח וכו' ואפשר ליישב סוגיא דהש"ס והיינו דמגדולים היה אפשר לומר דהניח אחריות נכסים חייבים לפרוע חובת אביהן. אבל מקטנים פריך שפיר לר"פ בערכין (דף כ"ח) דלעולם אין נזקקין לנכסי יתומים קטנים דפריעת בע"ח מצוה, ויתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו. אם כן שפיר קשה הא אין נזקקין. ומצד אכילתם ג"כ פטורים דקטנים שהזיקו פטורים וא"ש דר"פ דהוא המשני לפירכת הש"ס ה"ק וכו' ומסתמא גם הוא המקשן וכמ"ש בספרי הכללים וא"כ ר"פ לשיטתיה שפיר קשה מקטנים:

במ"ל פ"ד ממלוה ה"ב דין ח'. א"כ קשה. ולפמ"ש תקשי דאכתי לפסלו בדבר על לאו דלפ"ע. ולענ"ד לפי מ"ש הט"ז ח"מ סימן ל"ד ליתן טעם מפני מה טבח אינו נפסל דעבר על לאו דלפ"ע משום דלאו זה אינו מחייב מלקות ובעי רשע דחמס, משא"כ דעבר על לאו דלפ"ע מכח חימוד ממון מקרי רשע דחמס שפיר פסול, והנה מדברי תוס' אלו (לעיל) דכתבו בתי' א' דמיירי ברבית דרבנן ובעי רשע דחמס, ומבואר דס"ל דגם ברבית דרבנן אסרו חכמים בשעת שימה דהא כל עיקר קושייתם רק מכח שימה והו"ל לתרץ בקיצור דמיירי ברבית דרבנן וליכא ל"ת. וכן מבואר בהרלב"ח שהביא המ"ל שם בכוונת הש"ס דבפלגא באגר ופלגא בהפסד ליכא בנתינה משום רבית כיון דליכא חד צד ורק משום שימה אסור הרי דגם ברבית דרבנן איכא שימה, אמנם לפ"ז קשה לי מהיכן הכריחו הנ"י והרשב"א דברבית דרבנן לא עבר הלוה מדאמרי' איסורא לאינשי לא הוי ספי ולא קאמר איסורא עביד. הא בפשוטו י"ל דמהא לא הו"מ למיפרך דהא י"ל דר' שימי הוי בדעתו לטעון בשעת פרעון דהוי רבית ולא הוי עביד איסורא ומשעת שימה לא עביד הלוה איסורא דברבית דאורייתא לא עבר הלוה משום ל"ת כמ"ש במ"ל שם בשם הרלב"ח, משו"ה פריך דלא הוי ספי, היינו דמ"מ כיון דהמלוה עובר משום ל"ת עובר עכ"פ משום לפ"ע, ודו"ק:

מסוגיא זו משמע דאף באיכא אחד שרוצה ללות מזה ברבית דרבנן מ"מ אסור כדמסיק במ"ל דלא כתפארת שמואל דאל"כ מאי פריך מר' עילישׁ דלמא אזדמן דבאותו שעה היה אחר שרוצה לקבל בפלגא באגר ופלגא בהפסד, ודוק:

הב"י ביו"ד (סימן ק"ס) כתב על שם המרדכי באומר הלוני מנה ואני אלוה לך הוי ר"ק ול"ד לנכש עמי ואנכש עמך. ועלה בדעתי אם זה חוזר לזה ואמר שעושה כן לתשלום הרבית שקצץ שילוהו לחדש הוי כמו כל רבית קצוצה דצריך ליתן הריוח שהרויח לו וליכא רבית והוי כמו שליחות יד דמותר לקבל הרבית וכמו שהעלה במ"ל והתורה אסרה רק במי שמלוה מדעתו אסור לקבל נשך, ואם התנה ליתן רבית התנאי בטל ומעשה קיים, ואסור לקבל, אבל זה אין דעתו כלל להלוות ואמר שזה עושה לרבית ואינו כלל בהלואה צריך ליתן לו מה שהרויח כמו שלח יד, ואומדין מה ששוה מעות בהלואה לב' חדשים כדקתני במתני' דמכות דמעידים אנו באיש פלוני כנלענ"ד:

בב"י שם כתב מי שהיה בידו מעות יתומים וטען קבלתי פלגא באגר וכו' על ראובן עליו להביא ראיה לראב"י ולרב וכו' משמע דלראב"ן לא מהני כל מה שקבל ראיה מהני. ובשו"ת מהרי"ל סי' ל"ז באמצע דבריו וז"ל וכדפסק נמי ראב"ן דלא מהני לקבל שמקבל בע"א תקנתא דרבנן ואפילו לראב"י ולרב וכו' משמע דלראב"ן לא מהני כל מה שקבל

בע"א אף אם יביא עדים, ובאמת בשו"ת מהרי"ל גופא יש לע' דמשמע שם דמהני ראיה שלא קבל מכת מדינה ומאי מהני דהא תקנת חכמים שיקבל כל ההפסד ע"ש בש"ע שם ס"ב כ' אסור להקדים הרבית או לאחר וכו' נתן עינו ללות ממנו והיה משגר לו דורון בשביל שילווהו, נלענ"ד דזהו דוקא בשולח לו דרך מתנה ומבקש ממנו שילוהו בשביל זה והוא דרך שחד בעלמא אבל אם התנה עמו ע"מ שילוהו א"כ אם אינו מלוהו צריך להחזיר לו ובשעת ההלואה הוי כנותן לו ודומה לאומר חוב שאצלי מחול לך בתנאי שתלויני דהוי כאומר אם תלוני מחול לך החוב דהוי רבית קצוצה כמ"ש, כנלענ"ד ברור:
בש"כ ס"ק ל"ג ד"ה ומיהו אין המלוה כו' נראה דש"ה דידוע שהיה מעות צדקה בידו הלכך שרי מטעם דלא שביק היתרא כו' לא ידעתי מה שייך בזה ל"ש היתרא כיון דאם מלוה מעות צדקה אין הריוח לעצמו:
בטור סימן קס"א כ' ופירש"י חוץ מקרקע כגון שהלוה לו ה' גפנים טעונות וכו' ועיין בשיטה מקובצת שכ' עוד דמשכחת שא"ל שרשאי ליתן לו קרקע זה עם עוד קרקע בית רובע וגם רשאי ליתן לו כל קרקע אחר כשיעור זה ומש"ה לא הוי כחליפין כיון שרשאי ליתן לו קרקע שלו. וגם לא הוי כשכירות כיון שרשאי ליתן לו קרקע אחרת ע"ש, ויש לעיין בזה דברי תוספות (דף ס"ט ע"ב) ד"ה מרא הדרא, דמסקי' כיון דעכ"פ יש פחת אם מחזירו בעין אף שהרשוהו ליתן לו אחרת, מ"מ כיון דיכול להחזיר בעין עם הפחת הוי שכירות אף אם השתא נותן לו אחריות ע"ז ה"נ כן וע"ש היטב בזה:
בטור ססי' קס"ב כ' מי שיש לו אריס מותר להלות לו סאה בסאה וכו' ובמקום שדרך בע"ה וכו' אא"כ הלוהו מיד כשירד לתוך שדה, ועיין בב"י דכשירד ל"ד אלא קודם שירד דמיד אחר שירד אסור ולדעתי י"ל דכוונת הטור הכי דבתחילה שכ' ונתרצה האריס היינו דוקא לאחר שירד וכמ"ש הב"י וכדעת רש"י ע"ש, וע"ז כתב הטור דאסור ללות אחר שנתרצה כבר ואינו מותר אא"כ הלוהו מיד כשירד והיינו מיד כשירד בשעת ריצוי שמרוצה שנותן לו במתנה ובשעת מעשה א"ל שהסאה זה שהחיוב על בעה"ב ליתן יהא עלי כהלואה כי אנכי נותן לו במתנה שיהא הזרע משלי וזהו מותר דהוי כאומר אני נותן לך במתנה וכל שנה דינר רווחים ממנו דמותר כמ"ש בב"י (ססי' קס"א) בשם הריב"ש ואינו אסור אלא אחר שירד ונתרצה אריס ליתן במתנה ואחר זמן רוצה להלות ממנו דכבר החוב על האריס והוי כמו נתחייב במתנה ואחר זמן זוקף עליו במלוה דאסור כמ"ש בב"י ססי' קס"א ודוק:
וכ' עוד שם הטור, א"א הרא"ש בת' כ' הלוה לחבירו חטים ועשה עליו שטר מכך וכך סאין וכו' ואם לא יכול לברר ישבע הלוה וכו' ויש ליתן טעם אמאי דנאמן לטעון על שטר

שהוא של רבית ונראה דשטר זה אינו בדין לטרוף מלקוחות כיון שחייב ליתן לו סאה כפי שיהיה בזמן הפרעון בין הוזל בין הוקר והוי אין לו קצבה בין למטה ובין למעלה שאינו גובה מלקוחות וכיון שאינו טורף מלקוחות הוי כמו כת"י דנאמן לומר פרעתי בח"מ סימן ס"ט דאינו חושש להניחו כיון דאינו טורף ממשועבדים. ומש"ה נאמן לטעון שהוא רבית. וק"ל. ואח"ז מצאתי סעד לסמכה דבכה"ג אינו ראוי לטרוף ממשעבדי באו"ת ססי' קט"ז:

דף עג.
תוד"ה החמרים, (עי' מ"ש לעיל ס"ד ע"ב ד"ה אולם):

דף עג:
גמ' אמטי ליה לרבא. עיין ב"ב דף כ"א ע"ב תוס' ד"ה מרחיקין ועיין בכתובות דף נ"ט ע"ב תוס' ד"ה שדה:
שם ת"ל ובאחיכם. עיין סוטה דף ג' ע"ב תוס' ד"ה כתיב נמי:
רש"י ד"ה והא ארעא וכו' דקרקע אינה נגזלת. עיין תשובת הריב"ש סי' רע"ג:

דף עה:
במתני' והוא משלח לו ואומר בשביל שתלוני, נלע"ד דזהו דוקא בשולח לו דרך מתנה ומבקש ממנו שילוהו בשביל זה והוא דרך שוחד בעלמא, אבל אם התנה ע"מ שילוהו א"כ אם אינו מלוה צריך להחזיר ובשעת הלואה הוי כנותן לו ודומה כאומר חוב שאצלי מחול לך בתנאי שתלויני דהוי כאומר אם תלויני החוב מחול לך דהוי רבית קצוצה כמ"ש בב"י כנלע"ד:
שם במתני' ואלו עוברין בל"ת כו' המלוה עובר בו' לאוין, את כספך ל"ת בנשך, ובמרבית ל"ת, לא תהי' לו כנושה, אל תקח מאתו נשך, ולא תשימון, לפני עור, והלוה עובר בב', לא תשיך, לפ"ע, והה"מ כ' דבנוסחא שלפנינו בסוגיא הלוה עובר משום ל"ת ולאחיך ל"ת, ובמ"ל כ' ומוהר"ש בתשו' סי' קס"ב מסתפק אם הלוה עובר משעת הלואה או משעת נתינה דוקא עיי"ש:
פרק ו - השוכר את האומנין:
שם מתניתין והטעו זה את זה. בנ"י הביא דברי הירושלמי שכ' דהטעו זא"ז כגון דאמרו בכך וכך כדרך שהפועלים נשכרים. והעלה הנ"י דהסוגיא דידן פליג אירושלמי בהטעו פועלים לבעה"ב אבל בהטעה בעה"ב לפועלים בזה קיימי' דברי הירושלמי דהוי כלא קצץ, ובהגהת ש"ע (סימן של"ב ס"ד) דבין בהטעה בעה"ב לפועלים ובין הטעו פועלים לבעה"ב הוי כלא שכרו ונותן להם כפחות שבפועלים. אבל לפ"ז באם הבעה"ב אמר בד'

כדרך שהפועלים נשכרים ואגלאי דמתגרי מקצתן בה' ומקצתן בו' נותן להם ה', והש"כ חולק דא"צ ליתן להם רק ד' ולמד זה דכי היכי דמסקי' דבע"ה אמר בד' והשליח אמר בג' ואמרו כדרך שאמר בע"ה אינו נותן להם רק ג' מספק איבעיא דשמא אדיבורא דידיה סמכו וסברו וקבלו, ה"נ אדיבורא דידי' סמכו דפועלים נשכרים בד' וסברו וקבלו ע"ש. ולענ"ד המעיין בלשון הנ"י יראה להדי' כמ"ש הרמ"א דנותן כפחות שבפועלים, ועל קושי' הש"כ נלענ"ד בפשוטו לחלק דדוקא גבי כמו שאמר בעה"ב דהרי חזינן דעכ"פ אלו אמר בג' מתרצים גם המה בכך ומסתמא לא מצאו להשתכר עצמם ביותר, מש"ה לא הוי טעות כ"כ לומר אלו הוי ידעי דאמר בעה"ב בד' לא הוי מתרצים אלא בד' דאין שיווי מלאכתם תלוי באמירת בעה"ב וכיון דנתרצו בג' משום דלפעמים אין מלאכתם שוה יותר אין כאן טעות משא"כ באומר כדרך שהפועלים נשכרים דבזה תלוי עיקר שיווי מלאכתם כפי שיעור שהפועלים משתכרים הוי טעות גמור דנתרצו בד' משום דסברו דזה הוי שיעור שכירות הפועלים, אבל אלו הוי ידעו דפחות שבפועלים בה' אין רצונם להוזיל משער שכירות פועלים דמסתמא היו מוצאים להשתכר בה' כיון דהשער בכך, וכיון שכן דהוי טעות לא מקרי סברו וקבלו, וגם הבעה"ב לא רצה להתחייב יותר מד' הוי כאלו לא קצץ כלל ונותן כפחות שבפועלים. וזה ברור בעזה"י, ומ"מ מה שנראה מדברי הסמ"ע סקי"א דכ' היכא דבהטעו פועלים לבעה"ב ואמרו ביו"ד כדרך שרוב פועלים נשכרין דצריך לשלם עכ"פ כפי רוב הפועלים ולא כפי הפחות, ה"נ אם הטעה הבעה"ב לפועלים ואמר בד' כדרך שנשכרו רוב הפועלים ואגלאי דרובן משכרי בה' ומיעוטן בד' דצריך לשלם להם ה', זה אינו נראה דדוקא בהטעו פועלים לבעה"ב דעכ"פ שמרוצה הבעה"ב ליתן כדרך רוב פועלים. ואם היה מתרצה מכ"ש נתרצה ליתן ט' אם רוב פועלים בט'. אבל בהטעה בעה"ב לפועלים דמ"מ הבעה"ב לא נתרצה ליתן רק ד' וא"כ אף דפועלים חשבו דרוב פועלים בד' ואגלאי דהוא בה' זהו מהני דלא מקרי סברו וקבלו, אבל מ"מ במה נתחייב הבעה"ב ליתן ה' והוי כלא קצץ ונותן רק ד' כפחות שבפועלים:

דף עו.

גמרא חזרו זה בזה לא קתני. הרי"ף כ' אבל חזרו זה בזה ולא בא לעשות מלאכה אפילו תרעומות אין להם זע"ז, ואבע"א האי תנא ויש להם תרעומות. לא זכיתי להבין דמה בעי הרי"ף בזה לומר דפליגי ב' לישני לענין הדין דלל"ק חזרו אפי' תרעומות ליכא הא בפשוטו נראה דל"ק לא רצה לפרש במתני' חזרו מדלא קתני חזרו אע"כ דמיירי בע"א דהטעו פועלים אהדדי אבל מחזרה לא מיירי, ומ"מ י"ל דלענין הדין גם בחזרה הוי

תרעומות ולישנא בתרא קאמר דאפשר לפרש בלשון הטעו חזרה דהא בברייתא ודאי מיירי חזרה ואפ"ה קתני הטעו:

ע' בהרא"ש שכ' דלרבנן גם אם בעה"ב חוזר אין ידו על התחתונה ע"ש:

לכאורה תמוה דהרי ברישא דברייתא אבל הלכו פועלים ומצאו שדה כשהיא לחה וכו' לא פליגי רבנן, וע"כ דלא מצי חוזר ומיד נתחייב בשכירות במקום שא"י לומר השכירו עצמיכם. וא"כ ממילא בהוזל צריך לשלם הפחות כיון שא"י לומר השכירו עצמיכם אם לא בפחות, זולת שצריך לחלק דהלכו היינו שעבר זמן שכירות פועלים דא"י אח"כ להשתכר בזה הוי דינא דגרמי בעת שהגיע שעבר הזמן שכירות פועלים והוא מפסידן הוי מדינא דגרמי שידע מיד שאח"כ לא יכולים להשתכר, אבל אם עדיין זמן שכירות פועלים רק שהוזל השער מחמת עצמו בזה לא גרם להם היזק בדיבורא כיון דאלו חזר היו מוצאין עדיין להשתכר ומה שהוזל משמים אפסידו מזה מיירי רבנן, ומ"ש הרא"ש מקודם דנ"מ דבהלכו אף שלא היו מוצאים להשתכר אמש חייב מטעם דכבר נתחייב בשכירות היינו למאי דקיי"ל כר' דוסא דבקבלן ידו על התחתונה (אף דגבי בעה"ב ל"ש דינא דגרמי דמה ההיזק אם לא יעשה מלאכתו וע"כ מיד דהתחיל הוי קנין וכבר נתחייב בה הבעה"ב) ובעה"ב החוזר אין חילוק בין פועל לקבלן, אבל לרבנן דס"ל דגם בקבלן אין ידו על העליונה, וע"כ משום דהתחיל לא הוי כקנין, אבל בודאי לא פליגי אם בקבלן שייך כי לי בנ"י עבדים וכו'. ור' דוסא ס"ל כיון דבקבלן מהני קנין מש"ה בהתחיל הוי קצת קנין לענין ידו על התחתונה. רק בפועל דלא מהני אפילו קנין מש"ה אין ידו על התחתונה, כך נראה ביאור דברי תוס' לעיל (דף י' ע"א) ד"ה יכול לחזור. ורבנן ס"ל דהתחיל לא הוי כלום והוא כמו לא התחיל ואם הוזל השער והבעה"ב חוזר א"צ לשלם הפחות זולת בעבר זמן שכירות פועלים. ממילא יצא לנו דין חדש לשיטת הרא"ש בלא התחיל לדידן דבעבר זמן שכירות פועלים צריך לשלם מדינא דגרמי היינו דוקא בעבר הזמן אבל לא בהוזל השער, אבל לשיטת הנ"י שכתב דגבי פועלים חייב מטעם דהוי דבר האבד אף בכה"ג חייב:

ושרש דבר האבד נראה דהוא אם בחזרתו מפסיד לא שרי ליה רבנן לחזור זולת בלא היו מוצאים פועלים לשכרו לא הפסיד כלום לא הוי פסידא בחזרתו, וכן בפועלים כתב הרשב"א בדבר האבד אם לא היה מוצא הבעה"ב לשכור לא הוי דבר האבד, עוד נראה נ"מ בין הנ"י והרשב"א באם השער בד' והמיעוט נתגרו בג' דדינא דגרמי ליכא דמצי אמר שמא לא היית מוצא להשכיר בד', וראיה לזה מסוגיא דר"פ דאמרי' וליחזי פועלים היכי מתגרי ופירש"י כיון דהתנאי כמאן דליתא דמי צריך לשלם מה שההנהו, ומשני איכא

דמתגרי בג' ואיכא דמתגרי בד'. וכ' הפוסקים דהיינו אף דהמיעוט נתגרו בג' מ"מ כיון שיורד שלא ברשות א"צ לשלם רק השער המועט, ע' בשיטה מקובצת. ולכאורה קשה לחייב השליח מטעם גרמי שיאמרו שהיו מתגרי במקום אחר בד'. אע"כ כיון דמיעוט מתגרי בג' מחזיר הבעה"ב על הזול ואפשר שלא היה מוצא להשתכר ולא קרי היזק מעתה לדעת הרא"ש כה"ג אם שכרן בד' ולא הלכו וחזר ליכא דינא דגרמי רק בג', אבל לטעם הנ"י דהוי דבר האבוד כיון דאפשר שהיו מוצאים בד' והוי פסידא בחזרתו א"י לחזור וממילא צריך לשלם רק במה שיוכל לומר השכירו עצמיכם, והסמ"ע סק"ח הרכיב לב' טעמים אהדדי ודוק, ובהך סברא דמחלוקת הפוסקים לענין דינא דגרמי לענין הוזל השער או עבר זמן שכירות פועלים יש לע' בה טובא, ודוק. ובעיקר דינא דגרמי שכ' התוספות והרא"ש שהוא כר"מ דדאין דינא דגרמי נפלאתי דלכאורה פלוגתא אי דאין דינא דגרמי היינו בלא נשתעבד עצמו לכך אבל בשיעבד עצמו וזהו מפסיד על דבריו הוי כמו קנין, והכא ששכרן וע"פ דיבור מניחין את בעה"ב הוי כאומר זרוק מנה לים ואחייב אני לך, ודוק היטב, וצ"ע:

שם ולחזי פועלים היכי מתגרי. לכאורה קשה אמאי לא יכול הבעה"ב לטעון שמא שליח עשה שליחותיה כהוגן ואמר לך בג' כמו שאמרתי לו וסברית וקבלית ואף דהוי השליח ע"א מ"מ ל"ש לומר לגבי הבעה"ב מחוייב שבועה ואי"ל משלם, דהא לא הו"ל למידע, גם דלמא מיירי דהשליח הוי קרוב וכדומה וכיון דהבעה"ב טוען דשמא אמר לכם השליח בג' מש"ה יש להם תרעומות, ע"ז נראה לומר כיון דהמלאכה בפנינו שוה ד' אלא דאם השליח אמר להם בג' דסברו וקבלו הוי כמו מחילה ומתנה, ומש"ה הוי טענת בעה"ב שמא מחלת או נתת לי דלא מהני בי' מה שהוא מוחזק כמבואר בהגהת ש"ע חוה"מ (ססי' ס"ה) דבא"ל שטר א' מחול לך אמרי' דהשטר קטן נמחל אף דהלוה מוחזק מ"מ א"י לזכות בספק מחילה, וביותר הוא מבואר בבית שמואל אה"ע (סימן ס"ו סק"ט) גבי מוחלת כתובה היכא דהוי ספיקא דדינא אם מהני מחילתה דצריך לשלם מספק ומדמי לה להוא דססי' ס"ה הנ"ל, ובאמת לענ"ד הדמיון קשה די"ל דהיכא דודאי מחלה אלא דהספק אם מהני מחילתה י"ל דעדיף ומהני חזקת ממון ושאני בההוא דססי' ס"ה דהוי ספק בעיקר המחילה אם מחול לו אם לא, עכ"פ בספק בעיקר המחילה בודאי הדין דא"י לזכות מספק, וה"נ הכא דהבעה"ב טוען שמא סברית וקבלית הוי ספק במחילה:

ואולם לכאורה נסתר זה ממה דכתב הרי"ף בשמעתין דאיבעיא דהבעה"ב אמר בד' והשליח אמר בג' ואמרי לי' כמו שאמר בעה"ב אם אמרי' אדיבורא דידיה סמכי' ואף אם מתגרי בד' מ"מ סבר וקבל או אדיבורא דבעה"ב קא סמכי וצריך לשלם להם ד', אף

אם מתגרי בג', וסיים הרי"ף הלכך מספק לא מפקי' ממונא, ואם נימא כפי הנ"ל ה"נ נימא אם מתגרי בד' יצטרך הבעה"ב לשלם ד' כיון דהוי ספק אם סברו וקבלו. וסבור הייתי לחלק בין ספיקא דדינא לספיקא במעשה, דדוקא בההוא דלעיל דהספק איך אמר השליח דהוי ספק במעשה בזה א"י לזכות בספק מחילה, אבל בספיקא דאיבעיא דהוי ספיקא דדינא עדיף. אמנם לכאורה ליתא דהרי"ף לשיטתי' ב"ב פרק מ"ש באיבעיא דמחלק נכסיו לבניו וכ' לאשתו קרקע דאבדה כתובתה דבברי האיך וכתב הרי"ף דמספק צריך לשלם ע"כ הטעם דהוי ספק במחילה הרי דאף בספיקא דדינא א"י לזכות בספק מחילה, [ובנ"י פ"ק דב"ב גבי אחזיק להורדא נראה דיכול לזכות בספק מחילה בספיקא דדינא ע"ש והכי פסק בש"ע אה"ע דבברי פטור מלשלם לה והיינו ע"כ דבספיקא דדינא זוכה בספק מחילה] אך מדכ' הרי"ף דאיבעיא דאדיבורא דידיה קא סמיך דמספק אין מוציאים ע"כ דספק דסברית וקבלית לא מקרי ספק מחילה דדוקא היכא דהחוב היה בודאי כמו בכתובה זהו הוי ספק מחילה. אבל הכא דהספק אם סבר וקבל מתחילה לעשות בג' ומעולם לא נתחייב להם רק ג' לא מקרי ספק מחילה, וא"כ הדרא לדוכתי' דיטעון בעה"ב שמא השליח אמר בג', ואפשר לומר דהכא דהפועלים טוענים ברי דאמר לנו בד' והבעה"ב טוען שמא בכה"ג אמרי' ברי עדיף דלא הוי כ"כ חזקת ממון, כיון דכלהו מתגרי בד' אלא דבאנו עליו בטענת שמא סברית וקבלית בזה אתרע חזקת ממון. אבל באיבעיא דאדיבורא דידי' הוי שמא ושמא אף דהפועלים טוענים ברי שכוונתנו היה אדיבורא דבעה"ב, מ"מ נלענ"ד דלא מיבעיא לאותו צד דאדיבורא דידי' סמיך הוי כמו ודאי ואנן סהדי, גם י"ל דלאותו צד דאדיבורא דשליח נכלל כן בבירור בלשון כמו שאמר בעה"ב והוי כפירש דמהימנת לן כך, וא"כ אף אם הוא לא כיון לכך הוי כמו דברים שבלב ולא מהני (ובזה י"ל ג"כ בישוב דברי הרי"ף דהכא מהני ספק מחילה כיון דהוי שמא ושמא דל"ש כאן ברי דדעתו היה אדיבורא דהבעה"ב דשמא לשון זה סובל רק פירוש דמהימנת לן והוי דברים שבלב. אבל ההוא דב"ב דהיא שתקה והאיבעי' רק אם שתקה הוי מחילה או לא. שייך בזה טענת ברי דלא מחלת והוי ברי ושמא במחילה דברי עדיף) וברי דידיה כמאן דליתא דמי דהרי משמע ודאי דלאותו צד דאדיבורא דידי' אף אם תפסו הפועלים שלא בעדים אין נאמנים במגו דסמכו אדיבורא דבעה"ב דהוי כמו אנן סהדי וא"כ לא מקרי ברי ושמא דזהו גופא הספק אם ברי דידהו כמאן דליתא, אבל לעיל דהוי ברי מעליא דשליח אמר לנו בד' אמרי' ברי ושמא ברי עדיף, ודוק היטב:

דף עז.

בין שכירות לקבלנות. עיין לעיל דף מ"ח ע"א תוד"ה והא:

דף עח.

תוס' ד"ה אפילו וכו' שלא חש להאריך. עיין בתשובת הר"ש הלוי חא"ח סי' י"ז:
ושמעתי מאדמ"ו הרב הגאון המפורסם מוה' עקיבא איגר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א דהקשה בענין זה במה דהקשו התוס' בשמעתין ג"כ קושי' זו דלהרי"ף דס"ל דלאביי למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב אף דלא בא האונס מחמת הפשיעה אמאי קתני במתני' הוחמה פטור הוחלקה פטור וכתבו דלפי מה דמפרש לבסוף דהכא לא מקרי תחילתו בפשיעה א"ש. והמהרש"א ביאר כוונתם הא דחייב בהוחלקה בהר ובהוחמה בבקעה דהוי כעין גניבה ואבידה. ותחלתו בגו"א וסופו בפשיעה פטור כמ"ש תוס' ס"פ הפועלים. דלפ"ז יקשה איך כתבו כן בכוונת הרי"ף ז"ל דהא לפי דבריהם צ"ל דמה דמשני רבה שהכישה נחש היינו שידוע שהיה שם נחשים והא דנקט הר ובקעה דאורחא דמלתא נקט דפעמים מצויים נחשים בהרים מבבקעה ולפעמים בהיפוך כמ"ש תוס' שם והא להרי"ף א"א לומר כן דהרי כתב על שינוי' דהכישה נחש דאמר לי' אי לאו דשנית בה לא הוי מטי האי היזיקא. משמע להדי' דהוא לא פשע כלל על היזיקא דנחש דלא ידע שיש שם נחשים אלא דמ"מ כיון דאלו לאו דשני לא היה מטי דהאונס בא מכח השינוי מש"ה חייב. והא לפי פי' התו' הנ"ל בכוונת הרי"ף הוי רק תחלתו בגו"א וסב"פ דפטור. ואף דהרי"ף גורס רבא אמר שהכישה נחש ולרבא י"ל דס"ל דמקרי תחלתו בפשיעה אלא דאין אונס בא מכח הפשיעה. מכל מקום זהו דוחק גדול דאביי ורבא פליגי אם הוחלקה בהר והוחמה בבקעה מקרי פשיעה ושומר חנם ג"כ חייב או דמקרי גו"א וש"ח פטור. והוא מותיב לה והוא מפרק לה בטוב טעם ודעת. דהנה ביסוד דברי התוס' ס"פ הפועלים שהוכיחו מסוגי' דשם מדאמר אביי א"ה אמאי פטור תחילתו בפשיעה וכו' דמשמע דאלו מיירי בעידנא דעיילי אינשי הי' ניחא דתחלתו בגו"א וס"ב פטור. י"ל דלהרי"ף יש לדחות הוכחתם והיינו די"ל דהך דינא דתחלתו גו"א וס"ב תלי' בזה דלאביי דס"ל דתחילתו בפשיעה וס"ב חייב אף אם לא בא האונס מחמת הפשיעה וע"כ הטעם דמיד שפשע כל עוד שלא סילק הפשיעה כבר נתחייב בממונו דעומד להיות אבד. ובזה אפשר דיש חילוק בתחלתו בגו"א ליתא חיוב ממון עליו עתה דאינו עומד שיופסד בגו"א ולא נגמר חיובו עד שעת גו"א ממש, אבל לרבא דס"ל דבעי שהאונס בא מחמת הפשיעה וא"כ ע"כ אין הטעם דמעידן דפשע עמד בחיובו. דא"כ גם באין האונס בא מחמת הפשיעה יתחייב אע"כ דהטעם דבאונס שבא מחמת הפשיעה דחייב דכיון דהאונס נמשך מכח הפשיעה כולה שם פשיעה עליו כיון דבגרמת הפשיעה בא. ה"נ באונס שבא מכח גו"א כולה שם גו"א עליו ותחלתו בגו"א וס"ב חייב. וא"כ אזדא ראיית

התוס' הנ"ל דאביי דאמר א"ה תחילתו בפשיעה היינו לאביי לשיטתי' דלדידי' תחלתו בגו"א וס"ב פטור אבל למאי דקיי"ל כרבא דבעי' בבא האונס מחמת הפשיעה י"ל לדינא דתחלתו בגו"א וס"ב ג"כ חייב כיון דבא האונס בגרמת הגו"א כולה שם גו"א עליו. ולפי זה מיושב קושייתינו דבאמת הוחלקה בהר והוחמה בבקעה הוי רק כעין גו"א ומש"ה לאביי ניחא דפטור בהוחלקה בבקעה והוחמה בהר דתחלתו בגו"א וס"ב פטור. ולרבא דתחלתו בגו"א וס"ב חייב בלא"ה ניחא דהא אין האונס בא מכח הגו"א. וא"כ שפיר משני רבא דהכישה נחש דלדידי' תחלתו בגו"א וס"ב היכי דהאונס בא מכח הגו"א חייב. והוא נכון מאוד בעזה"י. ע"כ:

תד"ה ריב"ח וכו' אך על רבה וכו' דרבה לטעמי' וכו'. ותמיה לי דלמאי הוצרכו לזה הא י"ל בפשיטות דבמה דאמר רבה דמשום דהבלא דאגמ' קטלי' אפי' למ"ד פטור חייב והיינו כמ"ש תוס' שם דף ל"ו ע"א ד"ה אין רצוני דהאונס הי' שם מוכן מיד וי"ל דבהך יסוד לא פליג רבא אלא דבמתה כדרכה ס"ל דאפי' למ"ד חייב פטור משום דתלי' במלאך המות אבל אלו ידעי' דבהבלא דאגמ' מתה י"ל דמודה רבא דאפי' למ"ד פטור חייב כיון דהאונס הי' מוכן מיד ומה דאמר רבא לא מבעי' למ"ד פטור היינו דלמ"ד פטור בודאי פטור משום אונס דמה"מ אלא אפי' חייב מ"מ באונס דמה"מ פטור דמה לי הכא דאף התם הי' הורגו מה"מ והרי אפי' לאביי כ' תוס' דמה דאמר אביי לא מבעי למ"ד חייב היינו מכח סוף דבריו דהבלא דאגמ' וזהו דוחק קצת דבמה דהוסיף אפי' למ"ד פטור הבלא דאגמ' והיינו דעדיף יותר דאונס הי' מוכן העיקר חסר מכ"ש די"ל כן לרבא דמה דאמר לא מבעי למ"ד פטור אין הכוונה דאפי' הי' ע"י הבלא דאגמ' הי' פטור אלא בפשיטות דלהך מ"ד בודאי אונס מה"מ פוטרו וא"כ הכא בהכישה נחש י"ל דלא הי' ידוע שיש שם נחשים אלא דעתה ראינו דנחש הכישו ובמהר לבקעה כיון דהוי תחלתו בפשיעה וסופו באונס נחש דהאונס הי' שם מוכן מתחלה גם לרבא לכ"ע חייב וצלע"ג:

ושמעתי עוד מהגאון הנ"ל להקשות בסוגי' זו בתוס' ד"ה ריב"ח דרבה לטעמי' וכו' ובריש הכונס וכו' הו"מ למפרך דרבה אדרבה. והקשה הגאון הנ"ל דלמאי הוצרכו לזה הא בתוס' פרק המפקיד ביארו הא דאמר רבה אפילו למ"ד פטור הכא חייב דהבלא דאגמא קטלי' היינו דבצריפי דאורבני לא הי' האונס ראוי להיות נארע עד שבאו הגנבים אבל באגמא אגלאי מלתא דאותו האונס דהיינו ההבל הי' מוכן לכך להמית הבהמה עיי"ש א"כ י"ל דרבא לא פליג בזה על אביי ביסוד זה דהיכי דהאונס הי' מוכן מיד דחייב אלא דס"ל דלא תליא בהבלא דאגמא אלא במ"ה. והא דאמר רבא לא מבעי' למ"ד פטור היינו לא דאז אפי' אם הבלא דאגמא קטלי' פטור אלא דהכי קאמר לא מבעי' למ"ד פטור בוודאי

אונס דמ"ה פטור אלא אפי' למ"ד חייב פטור דמ"ה מה לי הכא וכו' ואין האונס בא מכח הפשיעה. והרי לשיטתם אביי דאמר לא מבעי' למ"ד חייב היינו ג"כ מכח הבלא דאגמא דזה דוחק דא"כ איך אמר אלא אפי' למ"ד פטור הכא חייב דהבלא דאגמא היינו דהי' מוכן תחילה דהעיקר חסר מן הספר מכ"ש לרבא דאין כאן צד דוחק לומר דמה דאמר למ"ד פטור פטור דזהו ג"כ מכח דתלינן המיתה במ"ה, וא"כ הכא בהכישה נחש דאגלאי מלתא דהנחש הי' מוכן במקום הזה להיות נארע האונס גם למ"ד תחילתו בפשיעה וס"ב חייב וצע"ג:

דף עט.

רש"י ד"ה לא מכלי' קרנא, וכי תנן במתני' חייב להעמיד לו היכא דמתה בעודו בבית וכו'. נ"ל כוונת רש"י דטעמא דרב דלא מכלי' קרנא היינו דשמא לא ניחא להו להבעלים והיו רוצים להוסיף יותר בדמים ולא לכלות את הקרן, וגם להוסיף א"י דשמא אין רוצים הבעלים להוסיף משא"כ במת בבית הבעלים יש להכריח להבעלים לעשות או זה או זה, אולם תמהני מה פריך הש"ס מיתיבי יבש האילן, הא שאני התם דהבעלים בפנינו ואין למצוא תקנה אחרת, אבל הכא טעמא דרב שמא היו הבעלים מוסיפים דמים, וצ"ע:
תד"ה אלא בספינה סתם וכו' משמע לעיל דכל אונס שאירע לבעה"ב שלא היה לו לידע יותר מפועל הוי פסידא דפועל. ולא ידעתי מנין זה לתוס' מסוגיא דלעיל דלא מצינו דהוי פסידא דפועל זולת באתא מטרא דס"ל דהוי פשיעה דתרווייהו ול"ש לומר מזלך גרם רק פסידא דידי' שלא התנה דשכיח שיבא מטר והו"ל להתנות אבל באונס גמור י"ל דאם אירע אונס בשל בעה"ב ופועל מצי אמר הא קאמינא הוי פסידא דהבעה"ב, ועיין בנ"י לעיל בסוגיא שכ' ג"כ דה"ה דהיכא דלא הו"ל לתרווייהו לידע והביא ראיה מהברייתא דחלה עבד או שמת לו מת דאין משלם לו כל שכרן, ע"ש. ותמוה לי מאוד דשאני התם שאירע אונס בשל פועל ובעה"ב מצי אמר הא קאמינא וכן בהא דאגר אגירא לדולא ופסק נהרא בפלגי' דיומא ג"כ אין האונס בשל בעה"ב רק פועל שא"י למצוא מים להשקות אבל היכא שאירע אונס בשל בעה"ב והוא אונס דל"ש דלא הוי פשיעה י"ל דמזלא דבעה"ב גרים. ואף דאפשר לדחוק בכוונת תוס' מ"מ על ראיית הנ"י צע"ג:
ועלה עוד בדעתי לדחות קושי' התוס' החזקה והיינו דלעיל דאמרי' פסידא דפועלים ואמרי' מזלייהו גרם היינו שאין שייך לומר מזלא דהבעה"ב גרים דמאי פסידא לו אם אינו משקה שדהו היום ישקה למחר ואינו דבר הפסד משא"כ הכא דנפסד ממון, אמנם זה ליתא כיון דנפסק לו שבטלם י"ל דהיא גופא דמזלא דהבעה"ב גרים שא"י להשקות שדהו ויצטרך לשכור ב' פעמים. ועיין:

עוד י"ל בישוב קושי' תוס' דהא דאמרי' פסידא דפועלים לאו משום דתלינן יותר במזלייהו משל בעה"ב אלא משום דהבעה"ב יכול לחזור כיון דלא היה קנין רק התחיל במלאכה דהוי רק קצת קנין ויכול לחזור רק דידו על התחתונה, וע"ש בתוס' (לעיל דף י' ע"א) ומש"ה היכא דחוזר מחמת אונס אין ידו על התחתונה, משא"כ בקנין ממש שכבר נתחייב לו אפשר דוהי פסידא דהבעה"ב [וע' בנ"י לעיל שהביא שיטת הפוסקים אף בהתחיל לר"א הוי פסידא דהבעה"ב, וצ"ע מההוא דאגר אגירא לדולא ופסק בפלגא דיומא דהתחיל במלאכה] עכ"פ י"ל דבקנין ממש כ"ע מודים, וא"כ הכא שמשך הספינה והוי משיכה על הספינה דהוי קנין גמור מש"ה הוי פסידא דהבעה"ב, ואף שכתבו התוס' מתחילה או אפילו בלא משיכה וכו' מ"מ מנ"ל זאת עד שהוצרך ריב"ן לדחוק בסברא, והרא"ש באמת פסק דאין נותן לו רק חצי השכירות ולא כ' בפשוטו דהוי קנין גמור ואתי' הסוגיא כפשטא, וצע"ג:

בסמ"ע והש"כ (רסי' שי"א) דדעת הסמ"ע דמיד שנטבע החמור א"צ לקבל חמור אחר תחתיו, ודעת הש"כ דבסחורה יכול ליתן סחורה אחרת תחתיה אבל לא בספינה דאין כל הספינות שוות, וכן נראה דעת המ"ל, ולדעתי דין זה מבואר בטור (סימן ש"ז) ז"ל ונראה דכל היכא דחייב להעמיד לו חמור אחר כיון דא"ל חמור סתם או חמור זה ויש בדמו לשכור אם מת וכו', וכן אם ימצא השוכר לשכור בזול לא יכול השוכר לומר אשכור לעצמי וכו' הרי שכ' דאף בחמור זה אי"ל אשכור לעצמי וצריך לקבל ממנו חמור אחר, ע"כ מ"ש הטור בספינה שטבעה דמצא מקום וכו' והיינו כיון ששניהם נטבעו ואין ביד א' להשלים ועכ"פ יפסיד שכירות משא"כ אם נטבע החמור לחוד דאפשר להעמיד לו חמור, וכן אם נטבע סחורה לחוד דלא יפסיד כלום אם יתן לו יין אחר מאם לא היה נטבע כלל אין לו להרויח בטענתו רק שלא יפסיד כנלענ"ד ברור דלא כהש"כ והסמ"ע, ועיין בהגהת אשר"י:

מ"ש הטור (סימן שי"ב) בשם הרמ"ה דהא דאמרי' חייב להעמיד לו בית אין הכוונה שכופין אותו לבנותו או להשכיר לו דאע"ג דקנו מידו מאז להשכיר לו או לבנותו לו, הרי לא היה בעולם ולא חל עליו הקנין כו', מיהו אם היה למשכיר כו' חלה הקנין עליו כו', ולפמ"ש א"א הרא"ש כו' ויש לעיין טובא במ"ש הרמ"ה דלא חל הקנין כיון דלא היה בעולם הרי מ"מ חל הקנין על גופו שגופו משועבד ליתן לו דירת חצי שנה ויש אצלו חוב זה ומשעבד נפשו בקנין ע"ז וגם לענין שעבוד כו' אלים דמשעבד כדאיתא בב"ק (דף נ"ז) עוד תמוה לי בסוף דבריו דאם היה לו בית אחר חל הקנין עליו וכו' דמשמע דבעי קנין ואמאי לא מהני חזקה בבית זה גם לבית אחר ויהיה כמוכר לו שדה ומקבל עליו אחריות

שאם שטפו הנהר שיהיה שדה שני' שלו ויהיה שדה שני' שלו לענין זה שאם לא יהא בשדה זה יטול זכותו בשדה שני' דנראה פשוט מסברא דמהני חזקה בבית א' דהוי כמו עשר שדות בי' מדינות דמהני חזקה א' לכולם כדאיתא סי' קצ"ב סעיף י"ג ומה לי אם קונה בית זה לחלוטים או שקונה ומסלק רק זכותו כ"ז שזו השדה בידו ושאני בחמור סתם דדעת הראב"ד והוא בטור סימן ש"י דלא מהני משיכת חמור זה משום דמשיכתו במקצת לא קני, אבל הכא בחזקה צ"ע אמאי לא מהני, וצ"ע:

בסמ"ע (סימן של"ב ססקי"א) שדימה הטעה בעה"ב לפועלים, לפועלים שטעו לבעה"ב, דכשם בפועלים שהטעו בעה"ב ואמר שרובן נשכרין בי', ואח"כ נמצא שרובן נשכרין בט' והמיעוט בח' צריך לשלם ט' כיון שנתחייב כפי רוב הפועלים, ה"ה הבעה"ב שהטעה לפועלי' ואמר שרובן נשכרים בה' ואח"כ נמצא שרובם נשכרים בח' והמיעוט בז' צריך ליתן ח' ע"ש, ולענ"ד פשוט דלא דמי להדדי דבשלמא לפועלים שהטעו לבעה"ב ונתרצה ליתן להם י' אך שהטעו אותו שרובן בי' ואעפ"כ נתרצה באם רובן בט' ליתן להם ט' לכך נותן להם ט', אבל בהטעה את הפועלים ואמר שרובן נשכרים בה' דרוצה ליתן רק ה' ולא יותר אף דלא נתרצה אלא על הרוב מ"מ הוי כלא התנה וע"כ צריכים להתרצות על המיעוט, והוא פשוט בסברא ונכון, אולם יש לדייק כדברי הסמ"ע מדין הקודם, בעה"ב שאמר לפועלים עשו עמי מלאכה בד' כדרך שעשו חבריכם כו' צריך ליתן לאלו כמו לחבריהם, משמע באם שהוא אף ביותר מהשער, וה"נ כיון דרוב בט', ועיין ש"כ שחולק ג"כ לעיל, ודעתו להרויח יותר על המדה, דאף לפי הפחת א"צ ליתן כיון שנתרצה בד' כמו שאמר הבעה"ב. ואף לפי כן שהשיב כמו השער היינו מהימנת לן שכך השער, וכסברת הש"ס והביא לחמו מהנ"י ע"ש. והמעיין בנ"י יראה דלא כהש"כ אלא נראה להכריע דבהטעה בעה"ב ואמר שרובן בה' ואשתכח שרובן בט' והמיעוט בח' א"ח ליתן (רק) ח' וכנ"ל, כנלע"ד:

בהש"כ (סימן של"ג סק"ד) ד"ה ולא הפועל כו' לא מהני משום ממון וצריך לעשות הקנין, ולכאורה היה נראה לשיטת הש"כ דאינו יכול לחזור אף אם ירצה להיות ידו על התחתונה וכופין הב"ד לעשות מלאכתו אם לא היה כאן ב"ד וחזר בע"פ בעה"ב ושכר אחרים חייב הפועל לשלם כפי היוקר ואף דכל קבלן א"צ לשלם מכיסו רק מכיסן מ"מ זה שחייב לעשות מלאכתו א"כ שוכר עליו שלוחו וחייב לשלם מה שהוצרך ליתן לאחרים, כך היה נ"ל בפשוטו, אולם בסי' זה כ' הש"ך להדי' סקל"ד דאם שכר עליו א"צ לשלם, וצ"ע, ועיין בדרישה שנראה דלא ס"ל כהש"כ. דכ' דמשיכת כלי אומנות מהני רק לקנין כמו ששנה ושלש אלף פעמים דלא עדיף מהתחילו ע"ש. ולפ"ז יקשה לכאורה למאי

הלכתא הוי כהתחילו כיון דגם בהתחילו רק מנכה לו לזה שלא התחיל עדיין אין מגיע לו מה שינכה לו. ונראה דדרישה לשיטתו אזיל שכ' בסמ"ע סקט"ו לפרש דברי הטור שכתב אם אין תפוס בידו כלום דאם תפוס אף ממון יכול לשכור ממנו כיון דאינו משלם מכיסו וא"כ י"ל דמשיכת כלי אומנות התחיל לענין שאם יתפוס ממון יכול לשכור עליו, ומה דמשמע מדברי הטור דלא בעינן כלי אומנות היינו בהלכו כמ"ש הטור והוי בלא"ה התחלת קנין אבל בלא הלך בעי' משך כלי אומנות ואף אם החזיר לא יכול לתפוס אח"כ ממון ולשכור עליו. והש"כ לשיטתי' שהשיג שם על הסמ"ע הוכרח לפרש הכא דנ"מ שכופין לעשות מלאכה, וק"ל:

בסמ"ע סק"ח ד"ה ה"ז כדבר האבד לה, וחייב מדינא דגרמי, הרכיב אתרי רכשי דטעמא דגרמי איתא בהרא"ש, אבל בנ"י כתב ע"ש הרמב"ן דהוא מטעם דבר האבד, עיין בשיטה מקובצת דנראה דס"ל דלא הוי כלל גרמי רק גרמא כיון שאין בגוף הניזק וע' בתוס' בב"ק (דף כ' ע"א) ד"ה זה אין נהנה וכו' ע"ש, וע' במעד"מ. ובהגהת אשרי שהקשו על דברי הרא"ש דהוי גרמי, א"כ אמאי בדבר האבד שוכר רק כדי שכרן ולא כל ההיזק מטעם גרמי, ותי' דדבר האבד היינו אף בלא פסידא כיון שלא היו מוצאים להשתכר פועלים בלא"ה ע"ש, והרי הנ"י בשם הרשב"א כ' להדיא דדבר האבד הוא רק באם היו מוצאים פועלים לשכור עיי"ש וא"כ תקשי דהוי גרמי ויצטרך לשלם כל ההפסד אע"כ דלא הוי גרמי, ודוק היטב, ועיין, ועיין בש"כ סקכ"ח שהעלה לדינא כהגהת אשרי. ותימה דאם כן בבעה"ב החוזר דתמיד הוי דבר האבד כדאיתא בש"ע סעיף ב' וא"כ גם באם לא היו מוצאים פועלים אמש להשתכר לחייב לשלם להם וצע"ג:

בסק"ט שוכר עליהם וכו' מה שדימה שם הש"כ לדברי הרמב"ן דביש תרעומות אמרי' על תנאי הראשון פייסינהו לא ידעתי דהתם הוי רק פיוס, אבל הכא מיירי שנתרצה להדי' על תנאי השני, ומה שעולה בדברי הש"כ דלשיטתן דמיירי ביש פועלים לפנינו ואמרו שכור מאלו לק"מ מדברי הרמב"ן דליכא תרעומות קשה לי מדברי הש"כ עצמו ברסי' דפועלים אמרי לבעה"ב שכור מאלו הוי תרעומות כיון שאין דרך בעה"ב לשכור פועלים, וא"כ אף לשיטתו יקשה וצ"ע:

במ"ש בהג"ה סעיף ה', וכן סופר המקבל לכתוב ספר א' מקרי דבר אבד, עיין בסמ"ע, וקשה לי למאי הלכתא הוי דבר האבד. למ"ש בהג"ה סעיף ו' ואם לא שכר עליהם אין הפועלים חייבים לשלם הזיקו, והכא בסופר אף אם יתן כל הון לסופר א"י לתקן המעוות, ואם לא ישכיר הוי רק אבד גוף הספר, זולת שכ"כ לדעת הי"א שכ' בהג"ה ס"ו דדוקא

בדבר האבד שאינו ממון אזי אפשר דבזה כיון שא"א לתקן מיד קיבל לשלם דבר הנאבד, וצ"ע לדינא, גם י"ל דנ"מ לענין מטען ודוק:
נסתפקתי בדבר האבד כגון פשתן ששרו במים והפשתן בעצמו שוה רק דינר והשכירות הפועלים הוא ב' דינרים ואורגים ממנו בגד ושוה אח"כ למכור בה' דינרים וחזרו בהם הפועלים ומצא אחרים לשכור בג' דינרים אם יוכל לשכור עד כדי שכרן או כיון דהאבד רק זהב. א"כ יאמרו היינו משלם לך הפשתן ודוק. וע':
בש"ע (סימן קצ"ח סעיף ז') י"א שכירות מטלטלים וכו' והנה ממ"ש הטור בשם הראב"ד דבחמור סתם ומת החמור א"צ להעמיד חמור אחר אם לא קנה מידו כיון דליכא רק מ"ש וכיון שמת ליכא מי שפרע, וממ"ש דהוי מ"ש ע"כ בהקדים לו מעות דמי השכירות, דבדברים בעלמא ליכא מ"ש הרי דאף בשכירות ס"ל דאין מעות קונות, וע' בנ"י פרק האומנים דבאמת לא העתיק כן ואדרבא משמע להדי' דבמעות לחודי' ג"כ הוי קנין רק דבלא מעות בעי קני מיד ע"ש, ובאמת מאד אני תמה הן על הש"ע והנ"י שכתב הטעם דמעות קונות בשכירות כיון דהגוף להבעלים ל"ש שמא יאמר נשרפו חטיך בעלייי. ומכ"ש על הראב"ד דכתב באמת דאינו קונה. ולא ידעתי האיך שייך לומר שמא נשרפו חטיך הרי סוגיא ערוכה בהש"ס פרק הנ"ל השוכר את החמור ומת בחצי דרך נותן לו שכר מחצי דרך הרי דא"צ ליתן יותר מחצי דרך ממה שנהנה. א"כ ליכא הפסד וצלע"ג. גם בנ"י פ' השואל בסוגי' דכשם שתקנו משיכה בשומרים כ' בשם הרשב"א דגבי שכירות מטלטלים ג"כ אין מעות קונות וסיים וכן דעת האחרונים ז"ל ע"ש והובא בב"י ססי' זה:

דף פ.

במשנה להביא לתך חטים. כי דרך משוי חמור הוא לתך. ואם שכרו להביא חצי לתך חטים והוסיף חלק א' משלשים אם המשכיר קצב עמו אני משכיר לך חמורי למשוי חצי לתך חייב השוכר דאמרי' דבקי הי' בבהמתו שלא תוכל לישא יותר. משא"כ אם השוכר א"ל למשכיר השכר לי בהמתך ואשא עליה חצי לתך אם הוסיף במשאוי עד שיעור דרך משוי חמורים דעלמא פטור מאונסין. אלא דחייב ליתן לו שכר מהתוספות דאין כאן גילוי דעת מהמשכיר שאין בהמתו יכולה לישא יותר. כ"כ תלמידי רשב"א והסכימו כן להלכה בסימן ש"ח:
תוד"ה ואי דוכתא וכו' ואי הוי ספק היו שניהם פטורים. יש להקשות מה מקשו תוס' הא י"ל כיון דשניהם קבלו לחרוש הויין כמו ערב זה לזה, וא"כ גובה מכל א' החצי בממה נפשך או שהוא פושע, או שהוא מחייב מדין ערב. וי"ל דהן אמת ב' שקבלו יחד הוו ערבים זה לזה כמבואר בש"ע חוה"מ (סימן ע"ו), אבל הכא בנ"ד דומה למה דאמרינן

בכורות (דף מ"ח) בב' יב"ש שקנה שדה מחבירו, ושט"ח יצא על אחד מהן דא"י לגבות מזה שקנה בממה נפשך. או שהוא שהלוה או שלקח שיעבודו דנכסי דבר אינש אינון ערבי. וכיון דא"י לגבות מהלוה א"י לגבות מהערב ע"ש. וה"נ כן. אף שהוא ערב בעד חבירו מ"מ הא מחבירו גופא א"י לגבות דמצי לדחות שמא לא פשע ממילא א"י לגבות מהערב, אף למה שהעלה האו"ת (סס"י מ"ט) דבב' יוסף ב"ש והא' ערב בעד חבירו דמצי לגבות ממנו בממה נפשך, או שהוא הלוה או שהוא ערב כיון שאם הוא טוען שהוא לא לוה הוא מודה שחבירו לוה. וא"כ הוי כמו ערב דעלמא שהלוה אומר להד"ם והערב מודה דצריך לשלם כמבואר (בסימן קכ"ט בהגה) ושאני בההיא דלקח שדה כיון דמצי מדחי ליה הוי רק מע"פ ע"ש:

מ"מ נלענ"ד דשאני התם דהערב מודה שחבירו חייב ואלו טען חבירו האמת היה מחוייב בב"ד לשלם ממילא החיוב מוטל על הלוה, רק כשכופר, מש"ה צריך הערב לשלם, משא"כ הכא דהספק באמת אם הפשיעה בפרשא או במאן דתפס במנא ומדינא פטור כל א' לשלם דספק ממונא. וא"כ גם הערב אינו מודה דחבירו חייב. דהערב בעצמו טוען שחבירו פטור מצד ספיקא. ומש"ה א"י לגבות מא' ממה נפשך דשפיר יכול לומר שמא לא פשעתי, ואעפ"כ אינו חייב מדין ערב דהא חבירו ג"כ מדינא פטור מספיקא. וכיון שהוא פטור גם הערב פטור, כנלענ"ד נכון לדינא:

דף פ:

במשנה כל האומנים. נקט כל האומנים למה דמבואר בסוגי' דבתחלה רצה לומר דהוי ש"ש בההיא הנאה דיהיב ליה טפי פורתא עיי"ש. ולזה קאמר כל האומנים אף אותם דידעו בבירור דלא יהיב להו טפי פורתא מ"מ הוי ש"ש (עי' תוס' ד"ה דקא יהיב כו'):

רש"י ד"ה קב לכתף כו' לקמן פריך, עי' תשובת הר"ש הלוי חא"ח סי' כ':

רש"י ד"ה וכולן שאמרו טול את שלך שכבר גמרתיו ומשתוציאנו הבא מעות שאיני מעכבו לתופסו על שכרי כו' תביא מעות. וה"ה גמרתיו לחוד הוי ש"ח זולת באומר הבא מעות וטול את שלך דגלי דעתיה דרוצה לתפוס אאגריה בזה הוי ש"ש. והתוי"ט כתב (דגמרתיו פשיטא) ותמוה לי דהא בסוגיא לא אמרי' הכי דהרי הש"ס דייק אבל גמרתיו מאי ש"ח א"ה אדתני טול את שלך וכו' ליתני גמרתיו וכ"ש טול את שלך, ומשני טול את שלך איצטריכא ליה סד"א ש"ח נמי לא הוי קמ"ל. הרי דלענין דלא הוי ש"ש באמת גמרתיו הוא רבותא יותר אלא דאשמעי' דאף בטול את שלך הוי עכ"פ שומר חנם:

דף פא.

גמ' סד"א ש"ח נמי ל"ה קמ"ל כו' פרש"י דש"ח נמי לא הוי דאין שומרו לו עוד קאמר. קמ"ל דאין תופסו על שכרו הוא דקאמר ליה אבל מדין פקדון לא סליק נפשיה. ועיין בתוס' במסכתין דמ"ט א' בהא דאמרי' שם שקול זוזך דאפי' ש"ח נמי לא הוי. והא דאמרי' פרק האומנין טול שלך והבא מעות הוי ש"ח היינו משום דמעיקרא הוי ש"ש כשאמר ליה טול את שלך לא לסלק עצמו בשמירה קאמר אלא שלא יהיה ש"ש עכ"ל. לפ"ז הדין דש"ש שאמר טול שלך הוי ש"ח. ולכאורה לפי דברי רש"י הנ"ל ליכא ראיה דשאני הכא דלא בא לסלק שמירה אלא דא"ל שאינו מעכב על שכרו. וע' בש"ך רסי' ש"ו שדבריו סתומים ואולי דכוונתו לדברינו:

ולאחר העיון נראה דדברי רש"י ותוס' המה לאחדים ותרוייהו צריכי דהרי לס"ד דהש"ס דגמרתיו הוי ש"ש א"כ הא דבטול שלך והבא מעות לא הוי ש"ש ע"כ דאמרי' דגם טול שלך דהכא הוי סילוק שמירה ולא הודעה בעלמא שאינו מעכב אותו על שכרו א"כ מדהוי ש"ח ע"כ דגם בעלמא בש"ש שאמר טול שלך סילק עצמו רק מחיוב ש"ש אבל ש"ח הוי. אך לפי מה דמסקי' דגמרתיו לא הוי ש"ש בזה יקשה דנימא דטול שלך אפי' ש"ח נמי לא הוי כמו ש"ח דעלמא טול שלך דהוי סילוק שמירה לגמרי. דהא הכא בהודעה דנגמר החפץ לא הוי ש"ש וא"כ טול שלך יהיה סילוק משמירת ש"ח. ולזה מוכרחים לדברי רש"י דלפי צד זה הכא לא הוי כלל סילוק שמירה אלא הודעה שאינו מעכבו על שכרו. באופן דאם גמרתיו הוי ש"ש מוכח דטול שלך דהכא הוי ג"כ סילוק שמירה. ולפי הצד דגמרתיו הוי ש"ח מוכח דטול שלך דהכא לא הוי סילוק שמירה, וא"כ דייקי תוס' שפיר דלפי הצד דגמרתיו הוי ש"ש וטול דהכא ג"כ הוי סילוק שמירה מוכח היסוד דש"ש שאמר טול הוי ש"ח ולענין זו הסברא לא מצינו חולק לפי האמת. כנלע"ד נכון מאוד בעזהי"ת:

דף פא:

גמ' מה ליה לשקר כו' (עי' מ"ש בחי' ב"ב ל"ג ע"ב):

דף פב:

גמרא אר"א. כתובות דף ע"ה ע"ב וש"נ:

להפוסקים כרבה דשומר אבידה כשומר חינם דמי, והא דאבד המשכון אבדו מעותיו היינו מטעמא דשמואל א"כ לא מדין שומר אתינן אלא דהוי כהתנה באם לא יאנס המשכון הוי כמו פרעון, וכפי הנראה אף היכי דשומר שכר פטור כגון דהוי שמירה בבעלים, מ"מ במשכון אבד מעותיו כדמוכח בתוס' לא דכו"ע וכו' דמבואר בהאי דהלוה

ישראל על חמץ של נכרי דאלו מטעם דר"י אינו עובר דבעכו"ם ליכא מצוה וגם בעכו"ם ליכא שמירה אבל אי פסקינן כשמואל אמאי אינו עובר, והרי דינא דשמואל אף במשכון של עכו"ם דלאו מדין שומרים אתינן, ומהאי טעמא חידוש בעיני שלא מצאתי מי שהערה בזה במחלוקת פוסקים בריש סי' ע"ב בהאי נאבדו מעותיו אם פסקינן כשמואל או כר"י ונ"מ במה ששוה יותר מהחוב ולא הזכיר נ"מ זה, היכי דהמלוה הי' שאול ללוה במלאכתו מטעם פרוטה דר' יוסף הוי שמירה בבעלים ומטעם דשמואל גם בזה איבד מעותיו:

דף פג.

גמ' הא יש רואה כו' (עי' לעיל מ"א ב' ד"ה היוצא):

שם אמר רבא שבועה שלא בכוונה שברתי' כו' [וכתבו הרי"ף והרא"ש דלרבנן דס"ל נתקל לאו פושע הוא משביעין לי' שבועה שלא בפשיעה נשברה בין ש"ח בין ש"ש], היינו דש"ח מדין פטור דנתקל לאו פושע וגם מדין אדם מזיק דחייב אפי' בשוגג היינו בקרוב לפשיעה כעין אבידה אבל בקרוב לאונס כעין גניבה פטור. אבל בשכר דחייב בגניבה ראוי לחייב גם בנתקל אלא מטעם תקנה פטרו דאין לך אדם שיעביר חביות ממקום למקום בשכר וכיון דנתקל לאו פושע לא הוצרכו לעשות תקנה לפטור פושע מש"ה חייב בפשיעה וישבע שלא פשע:

והנה בברייתא איתא דר' יהודה אמר ש"ח ישבע נושא שכר ישלם ואמרי' בסוגיא דרבא אמר האי כי דינא. והיינו דש"ח פטור כדיניה דנתקל לאו פושע ונושא שכר חייב כדינו מדין גניבה. וקשה לי במ"ש רש"י בב"ק (דף ל"א ע"ב) ד"ה ראשון ודאי פשע וכו' וקסבר רבא דרבנן לא פליגא עליה דר"מ בנתקל פושע וכו' אבל נתקל פושע הוא לכ"ע. עכ"ל. ואיך אפשר לומר הא רבא אמר הכא על ר"י דהאי כי דיניה הרי דש"ח פטור מדינא וע"כ דנתקל לאו פושע. וע' בתוס' שם דף כ"ח ע"ב ד"ה אמר רבה וכו' שהקשו לרבה אליבא דר"י דנתקל פושע מהא דשמעתין דר"י אמר ש"ח ישבע. ותירצו דרבה ס"ל דטעמא דר"י דבש"ח עשו תקנה ובש"ש לא עשו תקנה עיי"ש. וזהו מספיק על קושייתם די"ל דרבה ס"ל כן. אבל רבא דאמר האי כי דינו מוכח דס"ל אליבא דר"י דנתקל לאו פושע. וצ"ע:

שם נשלם פלגא. עי' תוס' ב"ב דף ס"ב ד"ה אתמר:

פרק ז - השוכר את הפועלים:

דף פז.

גמרא עד יעקב לא הוי חולשא. עיין ב"ב דף ט"ז ע"ב תוד"ה שכל. ועי' רש"י בחומש בראשית (כ"א) בפסוק ואת הילד וישלחה ובחזקוני שם:

דף פח.
תוד"ה תבואת אבל לוקח קודם מירוח כו' [הג"ה בשבת כ"ג א' ואי אמרת כל מדרבנן בעי נמי ברוכי כו' כתב שם רבינו וז"ל מכאן קשה לי על שיטת ר"ת (ספ"ז דב"מ) דלוקח אחר מירוח פטור מדאורייתא מתרומה ומעשרות, א"כ היאך רצה המקשן להוכיח ממתני' זו דדרבנן לא בעי ברוכי א"כ מאי איריא דמאי אפילו ודאי אינו מברך, ויהי' יכול להפרישו ערום עכ"ל, ועי' תוס' רע"א פאה אות י"ד]:

דף פח:
תוד"ה ומה כו', קו"ח שאינו אמת, עי' קדושין דף ט"ו ע"ב תוד"ה א"ק יגאלנה, ועי' רש"י ברכות כ"א א' ד"ה שאינו:

דף צ.
רש"י ד"ה בית פאגי, היקף חיצון, עי' סנהדרין י"ד ב' רש"י ד"ה בית פאגי, ומנחות ע"ח ע"ב ד"ה חוץ לחומת:
תוד"ה אבל וכו' וגזרו אטו שבת, עי' ר"ה כ"ד ע"ב תוד"ה שאני, ועי' בב"ח ריש הלכות כלאים:

דף צ:
גמרא בעא מני' ר"י מר"ס, בירוש' פ"ט דתרומות איתא ששאל כן ר"ע לרשב"י והשיב לו כאשר השיב ר"ס לר"י:

דף צא.
אמר אביי ה"מ רבי מאיר היא, קשה לי איך אמר אביי ה"מ ר"מ היא דאמר לוקה ומשלם, והיינו אף דטעמא דר"מ דעדים זוממין קנסא מ"מ גם בממון לוקה ומשלם כיון דכדי רשעתו דכתיב בע"ז דהוי קנס לא מיירי בממון ומלקות רק במיתה ומלקות ממילא ליכא לן לימוד דאין לוקה ומשלם כמ"ש תוס' הכא ובכתובות (דף ל"ד ע"ב ד"ה ור"מ) והא לאביי ל"צ קרא כלל דנילף דאינו לוקה ומשלם בגז"ש דרשע רשע ממיתה וכמ"ש התוס' [בכתובות] להדיא דלקמן דמצרכינן קרא לממון ומלקות לא קאי לאביי דלדידי' ל"צ קרא דילפינן רשע רשע וא"כ אמאי לר"מ בממון לוקה ומשלם:
ואף אם נדחוק דאביי לנפשי' ס"ל כר"י דלא דריש רשע רשע אבל אליבא דר"ל יסבור באמת דר"מ ס"ל דבממון אינו לוקה ומשלם, מ"מ קשה איך ס"ל לאביי אליבא דר"ל דאתי' רשע רשע א"כ נילף בממון דאינו לוקה ומשלם מגז"ש דרשע רשע ממיתה ובקנס אף מת ומשלם בגז"ש דרשע רשע מיתה ממלקות ואיך מוקי ר"ל מתני' כר"מ א"כ יקשה בתו דהא באמת מהראוי דבקנס מת ומשלם בגז"ש דרשע רשע וצע"ג:

רש"י ד"ה רבא אמר וכו', אי תפיס ל"מ, עי' בטו"א חגיגה באבני שהם דף י' ע"ב ד"ה נפש, ובקה"ח רסי' כ"ח:

דף צב.

מה נפשך אם חסמת פטור אף פועל אם חסמת פטור, דלא נימא ללמוד בק"ו מה שור שאין אתה מצווה להחיותו אתה מצווה על חסימתו. אדם שמצווה להחיותו מכ"ש שמצווים על חסימתו. ומש"ה צריכים קרא להקיש חוסם לנחסם דאדם אוכל בתלוש ולא ילפי' בק"ו הנ"ל כיון דשור אוכל בתלוש מכ"ש אדם. או בק"ו מה שור שאינו מפורש בקרא דאוכל במחובר אוכל בתלוש אדם דמפורש דאוכל במחובר מכ"ש דאוכל בתלוש. היינו משום דאיכא למיפרך מה לשור שמצווים על חסימתו. כך מבואר בסוגיא (דף פ"ח ע"ב) ולכאורה קשה דמ"מ נלמוד תלוש ממחובר מה במקום שאינו מפורש לאכול במחובר אוכל בתלוש מקום שמפורש לאכול במחובר מכ"ש דאוכל בתלוש. (ועל זה אין לנו מיעוט):

תוד"ה אלא אימא עד שתהא פורקת דסד"א שאינה אוכלת כו'. דחזיא ומצטערת הוא. היינו כדאיתא בסוגיא ד"צ ע"א גבי אכלה ומתרזת ואולם קשה לי הא שם ע"ב מיבעי לן פרס לה קיטבליא מהו. ופרש"י עור שלוק והבהמה מהלכת ע"ג ואינה רואה את הדישה מי קרי ביה בדישו. הרי אף דהטעם אינו משום חזיא ומצטערת מ"מ מיבעי דדלמא בלא חזיא לא מקרי בדישו. וא"כ ה"נ בפורקת דאינו רואה בפניה י"ל דמדינא אינה אוכלת. וא"כ לכאורה תליא באיבעי זו דלפי הצד דפרס קיטבליא אינה אוכלת א"כ הכא בפורקת קאי על השבת אבידה. אבל לאידך צד דאוכלת ה"נ בפורקת לא קאי על השב אבידה דאפילו מדינא אוכלת. אבל לשון תוס' לא משמע כן וצ"ע. ובמהרש"א בההיא דפרס קיטבליא הנ"ל כ"כ בכוונת רש"י דבא לומר דאף דאותו הטעם משום חזיי' ומצטערת מ"מ מיבעי אם מקרי בדישו. וכתב עלה וכה"ג כתב תוס' לקמן בד"ה אלא אימא עד שתהא פורקת עכ"ל. ולא ידעתי הא אדרבא מדברי תוס' אלו לא משמע כן וכנ"ל (ואא"ל דדעת תוס' דאיבעיא דפרס לה קיטבליא נפשטה לאיסור כפי ב' השינוים דגמרא שם. הרי בהפוסקים לא הביאו ע"ז שום חולק):

דף צג.

דהדר שקיל דמיהן, עי' ב"ק נ"ח ע"א תוד"ה א"נ:

שם במתני' הארי הדוב. עי' לקמן דף ק"ו ע"א תוד"ה מתיב:

תוד"ה אי הכי כו' ויש ללמוד מכאן כו' (עי' מש"כ לעיל דף ל"ו ע"ב, ושם באות כ'):

דף צד.

ומתנה ש"ש. בתוס' לעיל דף נ"ח ע"א ד"ה אר"י הי' להם הגירסא פה ש"ח וכ"ה בהגהות אשרי כאן. ולגירסתינו ש"ש י"ל דלרבותא נקט הכי אף די"ל דלאו משום דנפק קלא עביד כמ"ש בהגהות אשרי:

שם ור"י אמר אפילו תימא כו', דעת הרמב"ם כמאן דאמר דשואל משעת שאילה אתחייב לה באונסים [בכתובות דף ל"ד ע"ב] והפוסקים חלקו עליו שם ע"ש, והנה לפום ריהטא יש להביא ראי' לשיטת הרמב"ם מסוגיין דפריך במאי בדברים, ומשני בשלקח מידו, ור"י אמר אפילו תימא בלא קנו וכו', משמע עכ"פ דקנו מהני, ומעתה אם איתא דבשואל משעת מיתה נשתעבדו הנכסים, א"כ זה ש"ח שמתנה להיות כשואל, מתנה ג"כ באם יארע אונס יתחייבו הנכסים בשעת האונס והוי כמתנה שישתעבדו לאחר ל' יום, והיכי מהני קנו מידו דהא הוי כקונה בק"ס שיקנה לאחר זמן דלא מהני דהדרא סודרא למרא, כדאיתא בנדרים (דף מ"ח ע"ב), אע"כ כשיטת הרמב"ם דבשואל משעת שאלה אשתעבד נכסים, וה"נ הש"ח מתנה באם יארע אונס ישתעבדו הנכסים מעכשיו דשפיר מהני קנו מידו:

אולם לאחר העיון נראה דלא מוכח מידי, ואדרבה משמע קצת דלא כהרמב"ם, והיינו דלכאורה יקשה מאי צריך לשנויי בשקנו מידו ולא משני בפשוטו דמתנה ש"ח באם יאבד הבהמה יהיה המשיכה שמושך הבהמה כקנין, וממילא חייב בדמיו, ודומה לזה בר"פ המפקיד כשתגנב ותרצה ותשלמני וכו', אולם לשיטת החולקים על הרמב"ם ופוסקים דמשעת מיתה מיחייב באונסים א"ש דמשמע דש"ח מתנה להיות כשואל, והיינו שישתעבדו נכסים משעת מיתה, וא"כ א"ל דמקנה לו הבהמה, דממה נפשך אם יקנה הבהמה מעכשיו שיתחייב בדמיו מעכשיו זהו לא הוי כשואל, ואם נאמר דמקנה לו דרגע א' קודם אונס יהיה הבהמה קנוי לו, אם כן היה הדין דבקיימ' באגם בשעת מיתה דלא לקני דכלתה לה משיכה כדאמרינן ר"פ המפקיד א"נ דקיימא באגם, ולזה משני הש"ס בשקנו מידו, ולא קשה מה שהקשינו דהדרא סודרא למריה, ז"א לא דהקנין הוא על שעבוד נכסיו בשעת אונס, אלא דהקנין הוא על שמשעבד נפשו לשמור מהאונסים ולהיות כשואל, ואם יארע אונס ממילא נתחייב, ובפרט לפ"מ שהמתיק הש"כ חו"מ (סי' רצ"ב סקמ"ד) דאף למ"ד משעת מיתה אתחייב לה מ"מ על גופו השעבוד מיד רק שעבוד נכסים הוא רק מיתה ע"ש, א"כ א"ש דברי הש"ס דמשני בשקנו מידו, אבל בלא קנין לא הו"מ למימר דמשיכת הבהמה יהי' לקנין שיהא הבהמה קנוי לו דבזה היה חלוק דבקיימא באגם בשעת מיתה לא לקני:

אולם לשיטת הרמב"ם דמשעת משיכה אתחייב לה שפיר יקשה דאמאי לא משני הש"ס דמתנה באם יאנס יהי' המשיכה שיהא קנוי לו מעכשיו ומהני אף בקיימא באגם בשעת מיתה, ואפשר לומר דל"ש לומר שיהא הבהמה קנוי לו בשעת משיכה, דא"כ יהא חייב כשיעור הדמים דמעכשיו, ובאמת דין השואל דבשעת שאילה נשתעבדו הנכסים לשיעור דמים שישוה הבהמה בשעת אונס, ואם נימא דלא יקנה הבהמה מעכשיו רק רגע א' קודם אונס, א"כ לא היה מהני דקיימא באגם וכנ"ל. באופן שאין ראי' לשום א' מהפוסקים מסוגיין:

שם בההיא הנאה. עי' לעיל דף נ"ח ע"א תוד"ה אר"י:

בדברי הרא"ש סימן ו' הוקשה לי דעל האיבעיא בחסימה אם בכל לאוין הוי שבות באמירה לנכרי הביא דברי הראב"ד דכיון דלא אפשיטא אזלינן לקולא, וכתב הרא"ש עלה ואע"ג דמסקי' במטיל מום בקדשי' ע"י נכרי אסור כדאיתא בבכורות פרק פסולי המוקדשים, התם משום חומרא דקדשים הוא, ואיך תלה קושיא זו על פסקא דהראב"ד הא בלא"ה יקשה אמאי לא פשטינן שם האיבעי ממתניתין דבכורות דמטיל מום ע"י נכרי אסור, וצריך עיון:

פרק ח - השואל את הפרה:

דף צד:

האי או מבעי ליה לחלק דלא נימא עד דמתבר ומיית. מה דהקשה רומ"פ דא"כ לכתוב מתה לחוד ומה"ט נחייב בשבורה כיון דאכתי לא סלק אדעתיה הסברא דמה לי קטלה וכו'. יפה כיון, ושאלת ראשונים שאל, דכך הקשה הריטב"א ונדחק לתרץ עיי"ש. ולענ"ד ליישב דהנה אם הדין דפטור משבורה דקטלא פלגא לא מחייב, יש ספק עצום, אם ע"י השבירה נפחת מדמיו ואח"כ מתה אי משלם רק כשעת מיתה כמו בעלמא בהוזל ומתה, או דבמתה אח"כ אמרינן מעידן דנשבר וקטלה פלגא אתחלתא דמיתה הוא, ומחייב כשעת השבירה, ודומה לזה מצינו בב"ק (דף ס"ה) גבי שמנה והכחישה, אף דלא חייב אהכחשה מדין טבח, מ"מ בטבח אח"כ משלם ד' וה' כעידן הכחשה, אם כן יש לומר דמשום הכי כתיב ונשברה ומתה, לומר דבכה"ג דמתה חייב גם על השבירה לחייבו כשעת השבירה:

עוד הקשה ב"א דלמאי צריך או לחלק, נכתוב ומתה ונשברה ונדע דאו קאמר, וכזה צ"ל בההיא דקדושין (דף מ"ג) או לרבות השליח, והיינו דע"כ דל"צ או לחלק מדלא כתב ומכרו וטבחו. נעלם ממנו דברי התוס' בב"ק (דף ע"א ע"א ד"ה או) דכתבי דמאן דמצריך או לחלק דריש מתחת לרבות השליח, אולם בשיטה מקובצת בשם שיטה ישינה כתב

כדברי ב"א נ"י, דהו"ל לכתוב ומכרו וטבחו, ונ"ל מה דמיאנו תוס' בזה היינו דלרב ששת דס"ל בב"ק (דף ס"ח) דמכר לפני יאוש אינו חייב דבעי' דמעשה המכירה קיים, א"כ שפיר י"ל דאם כתיב ומכרו וטבחו א"א לטעות, דלא שייך טביחה אחר המכירה דשל קונה הוא דטובח, אבל מ"מ עדיין יקשה למה דקיי"ל כר"נ דבין לפני יאוש בין לאחר יאוש דומכרו היינו שעשה מעשה מכירה אף דל"מ, א"כ גם אלו כתיב ומכרו וטבחו י"ל דעד דעביד לתרווייהו, היינו דמכר לפני יאוש דלא נקנה לוקח, ואח"כ טבחו:

ובעיקר קושיית תוס' קשה לי, הא י"ל דס"ל דשינוי מעשה קונה, וא"כ א"א דטבחו ומכרו היינו דעשה לתרווייהו. דהא כיון דטבחו ונעשה שלו כי מוכר אח"כ שלו הוא מוכר וצ"ע. וכיון שכן עכ"פ למה שפירש כן בהדיא בשיטה ישינה יקשה קושיית ב"א נ"י מסוגיא דבב"מ, דה"נ נימא דנכתב ומתה ונשברה, ולפי הנ"ל יש ליישב, והיינו דמצינו כמה פעמים דדרשינן למה דכתיב בתריה כאלו אמר וכבר עשה כן, כדכתיב קצפת ונחטא, היינו שחטאנו כבר וכדומה פעמים הרבה, אם כן אלו כתיב ומת ונשבר, בעי גם כן או לחלק, די"ל דפירוש הכתוב ומתה אע"ג דנשבר מקודם ואשמעינן בהיפוך, דמ"מ חייב רק כשעת מיתה. ולא מחייב על אתחלתא דטביחה, דהיינו משעת שבירה ונכון:

מה דהק' רומ"פ על המהרש"א בב"מ דף צ"ד ע"ב ד"ה תדע דהשואל כל הנאה שלו וכו' ולמאי דמסיק וכי ישאל וכו', ואמאי לא תירץ דקאי למ"ד לסטים מזוין גזלן ושפיר ידעינן דשומר שכר חייב בגניבה ואבידה דילפינן בק"ו משומר חנם דמה שומר חנם דפטור משבורה ומתה חייב בגניבה ואבידה שואל לא כ"ש, ושכן יתרץ באמת הר"ן בחידושיו:

דברי מהרש"א ברורים ומיוסדים על אדני האמת, בתוס' בב"מ מ"א ב' ד"ה קרנא בלא שבועה וכו', תמצית דבריהם דהק' למאן דלא ס"ל דקרנא בלא שבועה עדיפא, יקשה ואיפוך אנא דילמא פרשה הראשונה בשומר שכר ושני' בשומר חנם ותירצו דלכו"ע אית להו קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בלא שבועה, אלא דאינך מ"ד ס"ל דמ"מ נוכל לעשות פירכא דיש בו צד חמור לשלם כפל והביאו ראי' לזה מסוגיין דאמרינן איכא למיפרך מה לשומר שכר דחייב כפל בטוען ט"ג, אמאי לא פריך יותר על יסוד הק"ו הא אדרבא כיון דשואל חמור פטור בגניבה כדי שיתחייב כפל [ובאמת יותר הו"ל להקשות דאיך משני הגמרא א"נ קסבר לסטים מזוין גזלן הוא, הא מכל מקום יקשה על הק"ו דאדרבא היא הנותנת דכיון דשואל חמיר פטור מגניבה שיתחייב כפל] אלא על כרחך דבצד עצמותו קרנא חמור, אלא דאתינן עלה בדרך פירכא לחוד עיין שם היטב, ולפי זה ניחא דהא הכא משני אההיא אמסתברא פרשה ראשונה בשומר חנם דקרנא בלא שבועה חמור וע"ז אמר תדע דהא שואל וכו' ורוצה להביא ראי' דלא נימא דאפי' בעצמותו חמור

כפילא, א"כ מנ"ל זהו עצמו דשואל חייב בגניבה דאף אי לסטים מזוין גזלן וליכא פירכא מ"מ הא ק"ו בעצמו ליתא די"ל היא הנותנת דכמו דשומר שכר לפי מה דקיימינן דחמור משומר חנם פטריה רחמנא מגניבה כדי לשלם כפל ה"נ שואל דחמיר יותר פטור מגניבה כדי לחייב כפל, משו"ה הוצרך המהרש"א לומר דסמכינן על וכי ישאל ו"ו מוסיף. ודו"ק: ובזה ניחא מה דקשה לכאורה על המהרש"א, דהא יש לעיין דמאי אמרינן איכא למיפרך מה לשומר שכר שכן חייב כפל בטט"ג, הא מ"מ יש ללמוד בק"ו גניבה ואבידה משבורה ומתה, מה במקום ששבורה ומתה פטור גניבה ואבידה חייב, מקום ששבורה ומתה חייב לא כ"ש דגניבה ואבידה חייב, וצריך לומר דפרכת הש"ס על לשון הברייתא דנקט הק"ו שואל משומר שכר וגם מדקאמר ק"ו שאין עליו תשובה, והא בק"ו דגניבה ואבידה משבורה ומתה פשיטא דליכא תשובה, אולם ע"כ דהברייתא נקט בדוקא שואל משומר שכר דגם זה אין לה תשובה, ומה דהקשו תוס' בב"מ דף מ"א ד"ה קרנא דלר"י דס"ל לסטים מזוין גנב וגם לא ס"ל קרנא בלא שבועה עדיפא מנ"ל דשואל חייב בגניבה ואבידה, והא מ"מ י"ל הק"ו כפי הנ"ל גניבה ואבידה משבורה ומתה, הא באמת בלא"ה תירצו לנכון דאתי מוכי ישאל, אלא דהדר הקשו עלה דיקשה על ר"י מברייתא דלמד בק"ו וע"ז אין מספיק גם לומר כפי הנ"ל דהא מ"מ יקשה על ר"י מברייתא דנקט הק"ו שואל משומר שכר והוצרכו לתירוצם דתנאי הוא אם קרנא בלא שבועה עדיפא, והוא ברור. אח"כ הראו לי דבפנ"י ב"ק דף נ"ב הק' כן על תוס' הנ"ל דהא י"ל דר"י יליף גניבה ואבידה משבורה ומתה, עיי"ש. ומבחכת"ה, הא מ"מ יקשה על ר"י מהברייתא דיליף לה מק"ו שואל משומר שכר, עכ"פ יקשה על קושית מהרש"א הנ"ל דהא אף לפי הסברא דהשתא דלא ידעינן קרנא בלא שבועה ידעינן דשואל חייב בגניבה ואבידה בק"ו גניבה ואבידה משבורה ומתה, ולדברינו הנ"ל ניחא, דמ"מ לפי דהוי ס"ל דמילתא כפילא בשבועה עדיפא אף בלא דרך פירכא מ"מ גם ק"ו אינו, דאדרבא במקום דשבורה ומתה פטור דקיל גניבה ואבידה חייב דקיל כדי לפטור מכפל אבל במקום דשבורה ומתה חייב דחמיר פטור בגניבה לחייב כפל, ונכון:

דף צה.

אמרת קו"ח כו' (עי' חי' פסחים כ"ז ב'):

תוספות ד"ה דאפשר הקשו דנילף גניבה משבויה דגם כן אפשר למטרח ומייתי. ותירצו דשבויה לא אפשר כולי האי לאטרוחי ולמיתי. ולכאורה תמוה על קושייתם דדלמא קושיית הש"ס דגו"א בשואל מנ"ל וא"כ דלמא או לרבות גו"א. ומנ"ל לרבות שבויה ומוכרח דגו"א בלא"ה ידעי' ולזה פרכינן דמנ"ל. ונלע"ד דמ"מ קושית תוס' שפיר אהא

דאמרי' אח"כ על ק"ו שואל מש"ש דאיכא למפרך מה לש"ש שחייב כפל בטוען ט"ג דהיינו בטוען נשבה דלסטים מזויין גנב הוא. ובזה יקשה דהא כל כמה דלא ידעינן דשואל חייב בשבוי' גם בשואל איכא כפל בטוען טענת נשבה ולא צריך או לרבות גו"א. אע"כ דאתי לרבות שבויה ואח"כ נילף גו"א משבויה ומוכרחים לתירוצם דגו"א א"א למילף משבויה:

תוד"ה הניחא וכו' וי"ל משום. עי' בתשובת הריב"ש סי' ע"ב:

ע"ד הענין מלוה על המשכנות כסף, ובהיות המלוה ביריד לייפציג כדרכו, נפל שריפה בעירו ונשרף ביתו ורכושו, ונמצא תוך שברי כסף מהותכים קצתם שניכר שהמה ממשכנות שאכלתם אש, אם הלוה חייב לשלם אם לא:

תחילה נדון בפקדון כעין זה אם השומר חייב לשלם, הנה בפשוטו דין זה מפורש בהגהת שו"ע ח"מ סי' ש"ג ס"ג דאם אינו יודע בבירור שנשרף אינו יכול לישבע דשמא נכנסו גנבים וגנבוה, וכן נראה לדייק מדברי הרא"ש הובא להלכה בשו"ע סי' ש"מ ס"ג בהג"ה כיון שאינו יכול לישבע שמתה מחמת מלאכה חייב, ומזה למד התה"ד סי' של"ג אם השומר הניח פעם אחת ללוי לכנוס בחצר שהפקדון בו, ואח"כ נמצא חסר ואינו יודע אם נחסר אז והוי פשיעה או שנחסר מקודם כשהי' סגור היטב, דהוי מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע, ועיין בש"ך סי' רצ"א ס"ק ט"ו:

אולם מ"מ לדינא נראה דאינו יכול להוציא מן השומר, דמצינו בנ"י שכ' ר"פ הגוזל ומאכיל בשם הרא"ה דבשוכר בהמה לרכוב עליה שלוחו, ומתה, ואינו יודע אם מתה מחמת מלאכה דפטור, דהוי איני יודע אם נתחייבתי, והש"ך בסי' רצ"א ס"ק מ"ד חשב דהנ"י והרא"ש הנ"ל פליגי אהדדי, וא"כ לכאורה י"ל דיכול לומר קי"ל כהנ"י והרא"ה:

וביותר י"ל דבנ"ד לכו"ע פטור, דלכאורה ק' על הרא"ש הא בלא הוי לי' למידע לא אמרי' אינו יכול לישבע משלם כמ"ש הרא"ש עצמו הובא בטור סי' רצ"ח בהאי דירושלמי בשק צרור דלא אמרי' בי' אינו יכול לישבע כיון דלא הוי לי' למידע, גם קשה דהנ"י בשם הרא"ה יהיה עם הרא"ש סברות הפוכות מקצה לקצה, דהנ"י בשם הרא"ה בספק מתה מחמת מלאכה אינו דן בזה מחוייב שבועה ואי"ל, ובסוף פרק הכונס הביא הנ"י בשם הרא"ה אהאי דשק צרור דהוי מחוייב שבועה ואי"ל, והרא"ש הנ"ל יסבור בהיפך ממש:

ולזה נראה דלא כהש"ך, דבדינא דהנ"י דשכרו לרכוב עליה שלוחו דלא הוי לי' למידע כלל גם להרא"ש פטור, ובדינא דהרא"ש הנ"ל דהי' עם הבהמה, ואפשר דיכול להשגיח היטב ולדייק והוי ליה למידע, ובהאי דשק צרור בזה פליגי, דהנ"י משוי לי' להוי לי' למידק לראות כמה הפקיד אצלו, והרא"ש משוי לי' ללא הוי לי' למידק, וההיא פסקא

דהרמ"א הנ"ל. אף דתחילת דברי הרמ"א בשם המרדכי פרק השואל דנשרף ולא הי' יכול להציל פטור, מבואר במרדכי דמיירי בהוצרך לברוח על נפשו שלא יטילוהו לאור, מ"מ הרמ"א דלא העתיק לשון המרדכי באמת לא מיירי בברח, משום הכי כ' עלה דאם אינו יודע בבירור שנשרף הוי מחוייב שבועה ואי"ל דבכה"ג הוי לי' למידק, ובברח באמת פטור דלא הוי לי' למידק, והכי מוכרח בפשטא דברי המרדכי בהוצרך לברוח דפטור, והא בכה"ג מסתמא אינו יכול לידע בבירור שנשרף ובזה חייב כמ"ש הרמ"א, ודוחק לומר דמיירי שיש עדים שנשרף, ולפי הנ"ל ניחא דבגוונא דהמרדכי פטרו משום דלא הוי לי' למידע, והרמ"א לא מיירי בברח ומשו"ה כ' עלה דוקא בודאי שיודע שנשרף:

והא דכ' הנ"י בשכר סתם ומסר לשלוחו דחייב דפושע ומעידן פשיעה משתעבד והוי איני יודע אם החזרתי, ולא בפשוטו כיון דפשע וגרם דלא ידע מקרי הוי לי' למידק לחייב משום שאינו יכול לישבע, י"ל דאזיל בשיטת הסוברים דשבועת שומרים בעי ב' כסף עיי' ר"ן שבועות דף שמ"ה, ולזה נקט טעם אלימתא יותר דהוי אם איני יודע אם פרעתיך, דבזה חייב אף אינו שוה ב' כסף דאינו מחוייב שבועה:

עוד טען הש"ך הנ"ל בשם רש"ל על הנ"י במה דדן לא"י אם פרעתיך הא הוי שמא ושמא, מזה משמע דאף דהתובע לא הוי לי' למידק מ"מ פטור, והיי' כדעת המ"ל פ"ד מהלכות שאלה ופקדון, ואולם יש לעיין בדברי הש"ך סי' צ"א דמחליט דיורשי פועלים משתלמים ונדחק בכונת הרמב"ם דמיירי באין לו יורשים, הא הוי שמא ושמא בפרעון, ולומר דיורשים הוי כמו ברי דטענינן להו כל מה דאיהו מצי למיטען, וכדאמרינן ר' פרק ב' דכתובות דנתארמלה והיורשים טענו שמא אלמנה נשאתיך הוי ברי, עי' רא"ש שם, מ"מ זהו לפטור אבל להוציא הא לא טענינן להו, ועיין:

ומ"מ אין כאן תפיסה על הנ"י הנ"ל די"ל דס"ל דבשמא ושמא בפרעון היכא דהתובע לא הו"ל למידק דחייב, ואי דלפ"ז יקשה על הנ"י עצמו דכ' בסוגיא דשאולה ושכורה דמה דפרכינן לימא תהוי תיובתא דרב נחמן היינו דסתמא קתני אף בתחילה שכורה ולבסוף שאולה, דהוי איני יודע אם נתחייבתי, אבל בתחילה שאולה ואח"כ שכורה הוי איני יודע אם פרעתיך, א"כ היכי קתני בסיפא דזה אומר א"י וזה אומר א"י יחלוקו, היכי דתחילה בשאלה הוי שמא ושמא בפרעון, והתובע לא הו"ל למידע, צריך לומר דלסומכוס כיון דנולד ספק להב"ד מוציאין החצי מן מוחזק גמור, ה"נ מוציאין החצי בחזקת חיוב דאינו גובה רק החצי ולרבנן דסומכוס באמת חייב לשלם הכל:

דף צו.

גמ' תיבעי למ"ד שלוחו ש"א כמותו וכו' אבל עבד דלאו ב"מ לא. עיין בפירש"י ותמהו עליו דהא אפשר אם יש לו נכסים ע"מ שאין לרבו רשות בו ע"ש. והנ"י כתב בשם הרמב"ן לפרש אע"ג דבעלמא לא בעי שיהיה בר מצות ממש כישראל דהא משוינן ליה שליח לתרומה ולגט שחרור וכיוצא, מ"מ הכא דכתיב בעליו אהני לן דבעיא בר מצות דומיא דבעלים ממש ע"ש. ולא זכיתי להבין האיך מפורש דבעלים הם בר מצות ממש הא אפשר דהבעלים הם נשים או עבדים בנכסים שאין לרבם רשות שם, וא"כ הבעלים בעצמם אין חייבים בכל המצות, הכי נאמר לאותו ס"ד לחלק דאם הבעלים אנשים לא הוי שאילה בבעלים ע"י עבדו. ואם הבעלים נשים הוי שאילה בבעלים, גם אם נדחוק ולומר כן, מ"מ קשה נימא ג"כ אם הבעלים אנשים ואמרו לשלוחם נשים צא והשאיל דלא מהני לר' יונתן דאינם דומיא דבעלים שאינם בר מצות ממש כמו הבעלים. וד' יאיר עיני:

רש"י ד"ה עבד לאו בר מצוה וכו' דבעי' דומיא דמשלח וכו' מבואר דהך סברא דבעי' דהי' השליח שייך באותו דבר ילפינן מגם אתם [וקשה], א"כ היכי פרכינן קדושין (דף מ"א) הא למ"ל קרא מדר"ח ב"א א"ר נפקא, הך גופא ילפינן לה מהך קרא דגם אתם, וחתני הגנ"י העלה לתרץ למה דהקשו הראשונים על ר"י הנ"ל דהא גם העבד שייך בדיני שאלה לענין דיתחייב לשלם כשישחרר, ולזה י"ל דמה"ט כיון דמקרי איתא בהך מילתא לזה הוצרך רש"י להסביר דמ"מ כיון דאינו ממש כמו המשלח, דהא מ"מ עתה א"צ לשלם ממעטינן ממה אתם, אבל בעלמא היכי דליכא כלל בדנפשיה ידעינן מסברא דאינו בר שליחות, וכבוד [אחי] הגדולה הסכים לזה, ואני לא ידעתי עד מה, דהתינח אם היה מקשה הש"ס בקדושין מסברא דלמ"ל קרא הא ליתא בדנפשיה, היה אפשר לומר כן דס"ל להש"ס כזה מסברא, אבל מדפריך מרחב"א אר"י נפקא ולא מסברא, א"כ מנ"ל דרחב"א אמר כן מסברא דלמא יליף זה מהך קרא דגם אתם, כיון דחזינן לפירש"י דראוי לדרוש הך דרשה מהך קרא דגם אתם וצ"ע:

ומ"ש אחי רומעכ"ת על דברי הפנים מאירות רפ"ב דקדושין מה דהקשה על תוס' שם ד"ה ודלמא ש"ה וכו' דהא תנן הרי שא"ל רבו וכו' הא י"ל דשאני עבדא דכגופו, וע"ז כתב אחי דבמידי דמצוה ל"א כן רק במילי דממונא:

אעתיק לך מה דכתבתי בגליון הפנים מאירות במ"ש שם, וע"כ צריכים אנו לומר וכו', וזה לשוני, לפ"ז לבתר דקיי"ל שלוחו של אדם כמותו, ממילא יד עבדו כיד רבו, אף במקום דלא מהני שליח, וזה מהתימא דהא פשיטא דבכל מצוה דאין עבד מוציא אחרים כמו שופר וכדומה אף את רבו אינו מוציא, וכן בנדרים דקיי"ל דא"י להפר ע"י שלוחו

לא משתמיט חד מהפוסקים לומר דיכול להפר ע"י עבדו, אע"כ ברור דלא מהני הך סברא דיד עבד כיד רבו רק לענין ממון דהוי שאילה בבעלים, אבל לא במצוה ואיסורא דאורייתא, אח"כ מצאתי בשיטה מקובצת בב"מ (דף צ"ו) הביא כן בשם הראב"ד, א"כ דברי תוס' כפשטן עכ"ל, ובאמת נראה לכאורה ראיה להפמ"א מסוגיא דגיטין ספ"ב מתקיף לה ר"א טעמא במלתא דליתא וכו' מה אתם ישראל וכו' ולכאורה תמוה איך סבר ר"א דעבד פסול לשליחות, איך יפרנס מתני' דפסחים האומר לעבדו, ע"כ מוכח משום דעבד דידיה עדיף, דכיד דמי, ואפשר לדחות, דלס"ד דר"א באמת היה מוכח כן, אבל למסקנא ל"א הכי, רק בממון:

אמנם מה דקשה לי במ"ש הרי"ף בב"מ, דמדקאמר יד עבד כיד רבו, מוכח דשליח א"י להפר, והוא תמוה, דלמא איצטריך לאפוקי מה דמסתפק רב עילש דעבד גרע דלאו בר מצוה, והרמב"ן הובא בשיטה מקובצת תירץ דס"ל מה דאמרי' עבד לאו בר מצוה, אין פירושו כפירש"י דליתא בדנפשיה, דהא איתא בדיני שאלה, וישלם לכשישתחרר, אלא דמה דאמרי' לאו בר מצוה היינו כס"ד דר"א בגיטין דעבד פסול לשליחות, דדרשינן מה אתם בני ברית, וכיון שכן למה דפסקינן בגיטין דדרשינן מה אתם בני ברית ממילא עבד כשר לשליחות, א"כ מה דהשיב רבא דיד עבד כיד רבו דמי, ע"כ משום דגם שליח דעלמא א"י להפר עכ"ד, וזהו לכאורה ישוב נפלא, אבל עפר אני תחת כפות רגלי הרמב"ן, ותמוה לי איך צידד רב עילש דיעבד אפילו עבד דידיה לאו בר שליחות הוא, איך יפרנס מתני' דפסחים האומר לעבדו דמוכח עכ"פ דעבד דידיה הוי שלוחו. וצע"ג:

מה שהק' רפמ"כ על דברי שו"ת שב יעקב חה"מ סי' י"א במה שדן בשותפין שמסר אחד לש"ח דחייב דאף דהשותפין הוי שמירה בבעלים, מ"מ חייב כדאיתא שו"ע סי' רצ"א, וכ' מעכ"ת דאשתמיט מיניה דברי הרמ"א סי' ש"א ס"ד בהג"ה, לענ"ד דברי הרמ"א תמוהין, דהא בסי' רצ"א דסתם בשו"ע כהרמב"ם ששאל או שכר בבעלים ומסרו לשומר אחר ומיעט בשמירתו דחייב והרמ"א לא הגיה שם כלום, וראיתי רשום בגליון מה שכתבתי בסי' רצ"א וזה לשוני, עי' לקמן סי' ש"א ס"ד בהג"ה, ובשו"ת ש"י חח"מ סי' י"א, ע"כ לשוני. אבל הנלענ"ד דבסי' רצ"א דמיירי במיעט שמירתו זהו אף בבעלים חייב דהוי כמזיק וה"ה בלא מיעט שמירתו וליכא עדים שנאנס וטוען את מהימנת ואפשר דהוא בעין ברשות השני ומעכבו לעצמו הוי כמסר לגזלן. וההיא דסי' ש"א היינו בלא מיעט שמירתו ויש עדים דנאנסה ואף דבסי' רצ"א משמע דבלא מיעט ויש עדים ששמרו כראוי דלכו"ע פטור וכמ"ש השב יעקב שם, י"ל דהיינו בשמר השני כראוי, דהיינו בש"ח שמסר לשומר חנם ולא פשע השני וכן שומר שכר שמסר לשומר שכר ונאנסה ביד השני, אבל

בסי' ש"א מירי בש"ח שמסר לש"ח והשני פשע דבזה פליגי אי אמרינן כיון דסוף סוף לא שמר השני כראוי, אלא דעל רשות הראשון הי' פטור מטעם שמירה בבעלים אבל כאן שהוציא לרשות אחר ולא נשמר כראוי הוי כמזיק, או דמ"מ כיון דלא מיעט בשמירתו ומבורר בעדים שאינו ברשות השני הוי רק כנאבד בפשיעה אצל הראשון, וזהו באמת יש צידוד לכאן ולכאן:

מ"ש מעכ"ת על הוכחת השב יעקב שם להוכיח דשומר בבעלים ומסר לשומר אחר אף בלא מיעט שמירתו היכי דשייך לומר את מהימנת וכו' חייב מדברי תוס' בב"מ צ"ו א' ד"ה שאל מן האשה וכו' ואמאי נקט שאל מן האשה, ואם נימא דבדין הנ"ל פטור הראשון א"כ לא הוי מצי למיבעי בשאל מן האיש כיון דלרמב"ם בעל בנכסי אשתו עכ"פ שואל או שוכר הוי א"כ בשאל מן האיש הוי ודאי שמירה בבעלים כיון דהבעל עכ"פ פטור מהאשה כיון דהוי שמירה בבעלים והשואל מחויב לשלם לבעל לרבנן דר' יוסי א"כ הוי ודאי שמירה בבעלים במה דנשאל הבעל לו, בזה כתב מעכ"ת לחלק אשר יש גמגומים הרבה בלשונו, וכמדומה כוונתו, למה דנסתפקתי מכבר, לרבנן דר"י דס"ל משעת מיתה הוא דקני לה, אם הי' הראשון ג"כ שואל אלא דהי' שמירה בבעלים אם נימא כיון דפטור קנאתו במיתה וה"נ השני משלם להראשון או דדוקא בשמרו כפי חיובו קנתה לו התורה, אבל בלא נשמר כפי חיובו אלא דהתורה פטרתו מלשלם מגזיה"כ משום שהוא בבעלים בזה י"ל דלא קנאה במיתה, ולדעתי זה כוונת מעכ"ת נ"י ומיפשט פשיטא ליה דבכה"ג לא קנאה א"כ ליתא לראית השב יעקב, ואני בעניי מסופקני בזה, וקצת ראי' יש לי דגם בכה"ג קנאה כיון דהתורה פטרתו מהא דאמרינן היכי דאגרה פרה מעלמא ואינסיבה אליבא דרבנן לא תיבעי לך, הא מ"מ משכחת האיבעי' בשאלה פרה מעלמא והי' שאלה בבעלים ואינסיבה דאם בעל שואל הוי כיון דהיא לא קנאתה הבעל משלם לבעלים הראשונים, ואם הוא שוכר פטור מאונסים, אלא ע"כ דגם בכה"ג קנתה כיון דהתורה פטרתה, וצל"ע לדינא:

ומה דהקשה מעכ"ת על ראיית הש"ס, הא רמב"ח ס"ל כר"י, לענ"ד הא לשי' תוס' טעמא דר"י דיכול לומר דל אנת ודל שבועתך אבל בלא"ה מודה ר"י, והכא הא לית לה שבועה על בעלה כיון דהוא בבעלים, ואף אם נימא דגם בבעלים צריך לישבע שאינה ברשותו, עיי' קצוה"ח סי' רצ"א, הא כיון דמבורר שהבעל השאיל לאחר ואינו ברשותו, וגם עכ"פ במתה לפנינו לית לה שום שבועה על הבעל א"כ דברי הש"י עולים לנכון גם לר"י, אלא דלישנא דהש"י לרבנן דר"י מוקשה אבל הדברים בעצמם נכונים. כנלע"ד:

דף צו:

בעי רמב"ח בעל בנכסי אשתו כו' (עי' מש"כ בדף ל"ג ע"ב ד"ה וביותר):
רש"י ד"ה והדר וכו' וזכה הוא אף בפרה. קשה לי הא בכה"ג לא זכה הבעל בפירות דהפרה כיון דליכא קרנא לדידה. עיין ברש"י כתובות דף ע"ט ע"ב ד"ה אוכל דגבי בהמה איכא עורה. ואילו הכא דאגרא פרה ל"ש כן. וצע"ג:
כתובות דף ע"ט ע"ב רש"י ד"ה אוכל והולך דגבי בהמה דאיכא עורה כו', לפ"ז עז לחלבה היינו דוקא דהעז הוא שלה ועומדת לחלוב אבל אם יש לה רק עז לחלבה וגוף העז אינו שלה בזה אין הבעל אוכל חלבה כיון דליכא שיור, וקשה לי מסוגיא דב"מ (דף צ"ו ע"ב) דאגרה פרה מעלמא ונישאת, הא בכה"ג אין הבעל זוכה במלאכת הפרה כיון דהפרה עצמה אינה שלה ואין לה רק למלאכה במשך שני השכירות וליכא שיור וצע"ג:
אולם יש לי מקום עיון לשיטת רש"י והרא"ש דבעי שיהי' לה קרן דוקא, הא מבואר בב"מ (דף צ"ו ע"ב) ע' ברש"י שם ד"ה והדר נסבא, וזכה הבעל להשתמש בה מתורת נ"מ, ואמאי הא הפרה היא לה רק למלאכה ואין לה קרן ויהיה הדין דבעד המלאכה ילקח קרקע והוא אוכל פירות. וצע"ג:
תוד"ה אמר כו' (עי' מ"ש רבינו בדברי תוס' אלו בחי' פסחים דף כ"ט א' אות י'):

דף צז.

גמרא איכסיף. ניטין דף כ"ט ע"ב ודף ע"ז ע"ב, ע"ז דף כ"ב ע"א:
תוד"ה שאלה חצי כו' אלא אפי' בשתי פרות יחלוקו. אבל לקמן דף ק' ד"ה ה"מ סומכוס כתבו דיחלוקו דמתני' לא קאי רק אשאל א' ושכר א' אבל בשאלה חצי יום ושכרה חצי יום מודה סומכוס. כיון דמסייע למוחזק חזקת חי והשתא הוא דמת. וע' במהרש"א דתוספות שם חזרו מדבריהם דהכא. וכן העלו תוס' בב"ק דף מ"ו ע"ב ד"ה מידע ידע:
תוד"ה ביום כו' וא"ת והיכי מגלגלין כו', (עי' מש"כ בזה לעיל דף ל"ה ע"א):
בא"ד דאין אדם עושה עצמו ברצון מסופק. והנה בשמעתין בתוס' סד"ה רב הונא הקשו לרב ושמואל דס"ל דל"א א"י לישבע משלם בנ' ידענא ונ' לא ידענא פטור. כל מודה במקצת יפטר במגו דהיה אומר על המקצת שכופר לא ידענא ותירצו ג"כ הכי דאין זה מגו דאין אדם טוען ברצון א"י. ולכאורה קשה הא תוס' כתבו הטעם דאז יהיה נראה שהתובע אומר אמת שטוענו ברי והוא אומר א"י. א"כ יקשה על כל שבועות השומרים הא יש לו מגו דא"י אם בפשיעה מתה או לאו בזה הא גם התובע אומר שא"י. וצ"ל דמ"מ רוצה שיהיה ניכרים דבריו יותר לאמת דכשטוען ברי והתובע אינו אומר ברי יהא נראה דהוא אומר אמת. ובעיקר קושית תוס' זו לרב ושמואל דמוכח מדבריהם דשבועת א"י

לא הוי שבועה דאל"כ מה הקשו נימא דבאמת אם יטעון חמשים יש לך אצלי וחמשים א"י יהיה לו דין מקצת לישבע שא"י אע"כ דס"ל דליכא שבועה דאורייתא שא"י ולרב ושמואל פטור לגמרי. א"כ אמאי נקטי' הקושיא לרב ושמואל הא גם לדידן בהא דאמרי' בפ"ז דשבועות גבי שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ה"ד אילימא דא"ל מנא לאבא ביד אבוכון ואמרי חמשים אית ליה ונ' ל"ל מה לי הוא מה לי אבוה. הא ביורשים נפטרו משבועה במגו דאמרי נ' לא ידענא דביורשים קי"ל דל"א משוי"ל וכמו שהקשה באמת הר"ן בשבועות פ"ז דשט"ו ב' ותירץ שם דהיו צריכים לישבע דנ' לא ידענא. א"נ דליכא מגו דאין טוען ברצון א"י. ולהתוס' בקושייתם דהוי סבורין דאמרינן מיגו א"י וגם ס"ל דא"צ לישבע שא"י הו"ל להקשות כן לדידן. וצ"ע:

דף צז:

והלה אומר איני יודע חייב. עי' בנמ"י, אבל הריטב"א כ' דאף להאי לישנא הוי א"י אם נתחייבתי דהא כל כמה שהיא בחיים ברשותא דמרא איתא. וילכא על השואל שום שעבוד וחיוב אלא (לומר) [לאחר ש]נגנבה או נאנסה ואתא חיובא עליה משתעבדי הנכסים למפרע משעת משיכה ונ"מ למכר נכסיו בינתים. ומ"מ כל שאומר א"י אם שאולה או שכורה מתה הוי כאומר א"י אם נתחייבתי ונשתעבדו הנכסים או לא נתחייבתי ולא נשתעבדו הנכסים כלל עיי"ש וזה מוכרח לומר בדעת הרמב"ם. וע' בנ"י דכתב דפירכת הש"ס באמת על הך בבא שאל א' ושכר א'. או דהפירכא גם מרישא דסתמא קתני ולא מכרעא מלתא דרישא דוקא בפלגא יומא דראשונה בשאילה ושניה בשכורה. וקשה לי דהא בממה נפשך אם פלגא דקמא בשכירות הוי ברי וחזקת הגוף היינו חזקת חי דבהמה לומר דפלגא יום השנייה מתה. ובזה מוציאים כדקי"ל כר"ג גבי משארסתני נאנסתי. וצל"ע. (ועי' בחי' כתובות י"ב ב'):

תוד"ה והלה, (עי' מש"כ לק' דף ק' ע"א):

תוד"ה לימא וכו' הוי כאילו תרוויהו מוחזקים. עי' לקמן דף קט"ז ע"ב תוד"ה לימא:

תוד"ה ר"ה כו', בסה"ד (עי' מש"כ לעיל ב' ע"א תוד"ה ביום):

דף צח:

אמר עולא שבועה זו ע"י גלגול. קשה לי דהא על כל שבועת השומרים קשה דלהימן במגו דלהד"ם כדפרכי' בשבועות בסוגיא דקציצה. והעלו הראשונים בהטעם דמגו דהעזה לפטורי משבועה לא אמרינן, וא"כ יקשה הכא דעל הגלגול להימן במגו דלהד"מ דליכא העזה דהא השתא ג"כ מעיז במה שמכחישו ואומר דשכורה מתה (ואנו דנין כל שבועה בפני עצמה) ובהכרח צ"ל דאף להפוסקים דמגו לאפטורי משבועה אמרי' ומש"ה הוצרכו

לומר בשבועת שומרים דהוי מגו דהעזה לפטורי משבועה מ"מ על שבועת גלגול כיון דבלא"ה נשבע ל"א מגו לפטורי מזה. ונראה ראיה לזה ממה דפרכי' במסכתין דל"ה ע"א רישא דסיפא תיובתא לר"ה וכו' ואם איתא לדר"ה מגו דמשתבע מלוה שאינו ברשותו וכו' וקשה דמאי פריך נהי דצריך לישבע שא"ב ולא מהני המגו דלהד"ם היינו ג"כ דהוי מגו דהעזה לפטורי משבועה דהא במה שטוען א"ב לא ידע חבריה דמשקר מ"מ על הגלגול דכמה היה שוה הוי שפיר מגו דלהד"ם אע"כ דמגו לפטורי מגלגול לכ"ע ל"א. ואף דתוס' הקשו בשמעתין דעל כל גלגול יקשה דלהימן דאי בעי היה אומר על הגלגול אינו יודע והרי הוכחנו דעל גלגול ל"א מגו לפטורי צ"ל דאם היה בכל גלגול מגו ליתא מעיקרא שבועת גלגול ולא מקרי מגו לפטורי משבועה דמעיקרא דדינא לא יחול שבועת גלגול אלא לבתר דמתרצי דזהו לא הוי מגו דאין אדם טוען ברצון א"י. בזה אף לפעמים משכחת דיש לו מגו אינו מועיל לפטורי משבועת הגלגול:

ואולם מ"מ קשה לי דברי תוספות במשנתינו ד"ה השוכר וכו' ועוד דהכא אפילו משאיל אומר ברי אמרי' דאינו נשבע אלא ע"י גלגול עכ"ל. ולדברינו מאי ראיה הוא זה דלמא הספק אימת מתה נכלל ג"כ בכלל שבועת שומרים אלא דבברי וברי היה פטור מטעם מגו דלהד"מ ולזה צריכים לבא מדין גלגול דבזה לא מהני מגו כלל וצ"ע:

ומדברי תוס' אלו ראיה דלא כהש"ך שכ' בסי' ע"ב ס"ק קט"ז דכל דינא דשבועת שומרים רק בטוען המפקיד שמא אבל באומר ברי דמתה בפשיעה הוי ככל כפירות וא"צ לישבע. דא"כ מאי ראיה מבבא דברי וברי הא בכה"ג ליכא כלל שבועת שומרים:

דף צט.

גמ' ביד עבדו חייב. עי' ירושלמי פ"ד דמע"ש עלה דמתני' מערימין על מ"ש:

דף ק.

במשנה המוכר אומר קטן מכרתי. במתני' [צ"ז ע"ב] דפרקין הקשו תוס' על בבא דהשוכר אומר שכורה מתה והלה אומר א"י דפטור וא"ת לר"ה ור"י דאמרי ברי ושמא ברי עדיף אמאי איצטריך הכא דפטור דהשתא ברישא אמרי' ברי ושמא ברי עדיף להוציא כ"ש להחזיק. וי"ל דאיידי דתנא ברישא דברי עדיף חייב תנא נמי בסיפא דפטור. א"נ דברי דמשאיל עדיף מברי דשואל וכן שמא דמשאיל עדיף מדשואל וכו'. וקשה לי דמה הועילו בתירוצם השניי' הא מ"מ ישאר הקושיא על מתני' דכיון דקתני ברישא דהלוקח אומר גדול לקחתי דברי ושמא ברי עדיף להוציא למ"ל הסיפא דהמוכר אומר קטן מכרתי. ובזה ל"ש תירוצם. דהכא שניהם ראויים לידע. ונלע"ד דהתם דלר"ה ור"י באמת מיירי רישא אף בפרה א' דאין טעם לחייב רק מדין ברי ושמא (דמדין מחשואי"ל ליכא ברישא

דכיון דטוען א"י ליכא גלגול כמ"ש תוספות שם) שפיר הקשו דלמ"ל הסיפא. אבל הכא באמת ברישא חייב ג"כ מדין משואי"ל כיון דקתני ברי וברי דישבע (בלא גלגול) ממילא בא"י הוי משואי"ל א"כ לא נשמע מרישא דברי ושמא ברי עדיף, דהא בלא"ה חייב מדין משואי"ל ואף דלמאן דמוקי בעבד בכסותו וע"כ הא דלר"נ ור"י ברישא חייב רק על הכסות דעל העבד דהוי רק גלגול כיון דטען א"י ליכא גלגול וכמ"ש הרז"ה. א"כ לר"ה ור"י באמת מה דקתני חייב היינו אף על העבד מדין ברי ושמא ברי עדיף. וא"כ שפיר נשבע מרישא דברי עדיף. מ"מ י"ל דר"ה ור"י ס"ל כשינויא דמיירי בדמי עבד וממילא ברישא בלא"ה חייב מדין משואי"ל:

שם זה אומר א"י. למ"ד דלא אמר סומכוס רק בשמא ושמא ורישא דמתני' זה אומר משלקחתי ילדה ע"כ מיירי בשמא ושמא. הא דהכא הוי פירוש להרישא דדוקא בשמא ושמא יחלוקו. ולמ"ד אפילו ברי וברי ורישא דהמחליף מיירי בברי וברי הא דאצטריך הכא דינא דיחלוקו היינו לגלויי רישא דלא תימא דרישא בשמא ושמא לזה תני סיפא בשמא ושמא לגלויי דרישא אפילו ברי וברי. גמרא. וקשה לי למ"ש תו' בשם הרשב"ם דמ"ד אמר סומכוס אפי' ברי וברי מיירי רישא דוקא דקיימא באגם אבל במוכר מוחזק לא דבמוחזק גמור לא אמר סומכוס בברי וברי. א"כ מאי פרכי' דלמ"ל הסיפא הא הסיפא גבי מכר לו ב' מיירי באמת דאפילו מוכר מוחזק דהא בשמא ושמא גם במוחזק גמור יחלוקו ובפרט למאן דמוקמי בדמי ממילא מוחזק המוכר ורישא דוקא דקיימא באגם וא"כ הוי ב' דינים דלא נשמע זה מזה וצ"ע:

גם קשה לי להרשב"ם דמאי פרכי' בסוגיא למ"ד דאמר סומכוס בברי וברי בסיפא דהכא ז"א גדול וז"א וכו' ישבע ומשנינן דמודה סומכוס היכא דאיכא שבועה דאורייתא ומה פריך הא במוחזק גמור ל"א יחלוקו בברי וברי ותוספות כתבו הא דלא פריך הש"ס ממתני' ב' דפרקין ז"א שאולה וז"א שכורה ישבע דלהרשב"ם נימא דבמוחזק גמור מודה סומכוס בברי וברי אין מוציאים. הא מ"מ גם הכא י"ל דמיירי במוחזק דמתני' בדמי עבד והוי מוחזק גמור. ובפרט לפ"מ דכתב התוי"ט הכא דרישא דקתני דברי ושמא חייב ע"כ מיירי בדמי עבד אלא דר' אושעיא דמוקי בעבד בכסותו לרווחא דמלתא נקט כן דהסיפא דישבע מצינו לאוקמי בכה"ג וכיון דממילא רישא מיירי בדמי מנ"ל למפרך מסיפא דישבע דלמא הך מיירי ג"כ בדמי ומנ"ל להמציא דמודה סומכוס היכא דאיכא שבועה דאורייתא וצע"ג:

ע"ד השאלה, ראובן הי' לו בביתו פרה מבכרת ומכרה לנכרי בשוק פרתו שבביתו כמות שהיא בקנין המועיל, ואחר איזה שבועות כשחזר מהשוק להבית מצא שילדה הפרה

ולד זכר, ולא נודע אם ילדה קודם המכירה או אח"כ, ובא לשאול אם צריך לנהוג מספק קדושת בכור. עוד אירע במקומו דבר שיש ב' עדים המכחישים בעגל רך אם הוא בן ח' ימים ומסתפק מעכ"ת נ"י בדינו:

תשובה. גרסינן בב"מ (דף ק' ע"א) המחליף פרה בחמור וילדה, בתוס' שם ד"ה ה"מ סומכוס וכו' וי"ל דחזקת מרא קמא עדיפא מחזקת מעוברת, הרי דבקושייתם נקטו בפשיטות דחזקת מעוברת מקרי חזקה כמו כל חזקת הגוף דעלמא דאמרינן השתא הוא דאיתרע, ואף לפי מה שתירצו דחזקת מ"ק עדיפא י"ל דאין כוונתם דחזקת מעוברת לא מקרי חזקה כ"כ, די"ל אף אם הי' חזקה מעליא מ"מ חזקת מ"ק עדיפא, והיינו כמו דאמרינן ריש פ"ב דכתובות (ט"ז ע"א) דלא אמר ר"ג דמוציאין ממון בחזקת הגוף רק בברי ושמא אבל לא בברי וברי, ה"נ י"ל דבשמא ושמא לא מפקינן ממונא וה"נ לאפוקי מחזקת מ"ק הוי כמו אפוקי ממונא דלא מפקינן בחזקת הגוף רק בברי ושמא:

ואף דבספ"ז דכתובות (ע"ו ע"ב) מבואר דבהוגלד פי המכה מוציאין ממון מהטבח בחזקת הגוף בשמא ושמא, י"ל דשאני התם דאמרינן כאן נמצא וכאן היה, היינו דאין מחזיקין ריעותא מרשות לרשות, ולגבי רשות המוכר הוי כאילו נולד לנו ריעותא, דפשיטא דלא היינו מסתפקים שמא הבהמה טרפה ולא הי' מקום לטבח לטעון שמא הבהמה טרפה, וכן בהיו בה מומין דבלא ראינו מומין אין כאן מקום להסתפק ולהפסיד הכתובה שמא יש בה מומין, ואנו באים רק מכח ריעותא שאנו רואין, ובזה אמרינן כיון דהריעותא ברשות זה כאן נמצא וכו' ולא איתרע כלל רשות הראשון, משא"כ בההיא דלאמנה נשאתיך דבלא ריעותא ג"כ מספקין דהוי ספק מעליא בעצמותו אם נשאת א"ל בזה בעי דוקא ברי ושמא:

ואף אם נימא דבאמת בהאי דאלמנה נשאתיך הי' מהני שמא ושמא, ולא ממעטינן רק ברי וברי דמוחזק בברי אלים טובא שלא להוציא ממנו בשום ענין, מ"מ י"ל דוקא התם דהוי חזקת הגוף מעליא דלא איתרע כלל, אבל כל שאתרע רק דנימא השתא הוא דאתרע בעי ברי ושמא, אא"כ היכא דנולד הספק ברשות השני דג"כ הוי לגבי הראשון כמו לא אתרע:

ונ"ל ראיה לזה דהיכא דאתרע בעי עכ"פ ברי ושמא, ממתניתין דקתני שאלה חצי יום ושכרה חצי יום יחלוקו, ולכאורה כיון דמוציאין ממון בחזקת הגוף בשמא ושמא, כ"ש היכא דחזקת הגוף מסייע להמוחזק דלא נוציא ממנו החצי לסומכוס, דעל חצי השני לא עדיף לסומכוס מאלו מוחזק הב', וא"כ נוקי בחזקת חי והשתא הוא דמת בעידן שכירות, ואף לפי מש"כ התוס' ב"מ שם בסופו דיחלוקו לא קאי אשאלה חצי יום, ועי' במהר"ם

לובלין שם דכוונתם דיחלוקו מיירי בהיפך בשכרה חצי יום ושאלה חצי יום, מ"מ קשה יצטרך השומר לשלם הכל מכח חזקת הגוף, אע"כ מוכח דעכ"פ היכא דאתרע חזקת הגוף לא אלים לאפוקי ממונא בשמא ושמא, אלא דוקא במומין וכדומה דנולד הריעותא ברשותו דהבעל משא"כ בשאלה ושכורה דכולה חד רשותא או דשניהם רשות הבעלים או דשניהם רשות השומר. [אולם עדיין יש לתמוה במש"כ הנ"י בסוגיא דשאלה ושכורה (ב"מ צ"ז ע"ב) בפרכת הש"ס לימא תיהוי תיובתא דר"נ וכו' דהא דלא הוי א"י אם החזרתי היינו משום דמתניתין מיירי גם בהיפך בשכרה חצי יום וכו', מ"מ הא עדיין קשה הא בכה"ג חייב משום דהוי ברי ושמא וחזקת הגוף וצ"ע (הג"ה עי' מש"כ לעיל צ"ז ע"ב)]. וה"נ בהמחליף כיון דנולדה לפנינו ואתרע חזקת הגוף לא אלים לאפוקי הממון ממרא קמא אא"כ בברי ושמא, ואף דה"נ נמצא הלידה ברשות לוקח, ונימא כאן נמצא, כבר כתבו התוס' ספ"ז דכתובות (דף ע"ו ע"ב) מכח זה לחלק בין נולד לטיבותא או לרעותא: ומהנך דברי התוס' בעצמם יש להסתייע לזה דחשיבא חזקת מעוברת, דזהו עיקר קושייתם לדמותו לנולד הספק ברשותו, דהרי מדברי התוס' כתובות שם ד"ה ותנא תונא וכו' משמע דסברת נולד הספק ברשותו הוא רק בצירוף חזקת הגוף, [ואף דכ' התוס' בד"ה כלה בביתו דחזקת חמור לבעלים לא מהני, נ"ל דזהו לס"ד אבל למסקנא הוי חזקה וכמש"כ מהרי"ט שם], אע"כ דפשיטא להו דחזקת מעוברת מקרי חזקת הגוף:

דף קא.

אתמר היורד כו'. (עיין מש"כ בחי' סוכה דף ל"א):

רש"י ד"ה יש קנין ואי נמי כו'. כעין זה בנדרים דף פ"ב ע"ב ומאי א"י להפר לפירוש הרא"ש שם:

דף קב.

גמ' ל"צ כו' (עי' מ"ש לעיל י"א ע"ב):

שם מתני' מעשה כו'. בסוגיא אמר ר"נ דאפילו בא בסוף חדש כולו למשכיר דקרקע בחזקת בעלי' קיימא. והיינו דמה דקתני במתני' דיחלוקו (דשמואל מוקי לה בבא באמצע חדש) אף דבסוף חדש ג"כ המשכיר הוא המוחזק. צ"ל דמתני' כסומכוס דבמוחזק יחלוקו ור"נ לנפשו פסק כרבנן דסומכוס. ומזה תמוה לי דברי תוס' בכורות (דמ"ח ע"א ד"ה דאר"א וכו') שכתבו ולפ"ז אתי נמי שפיר ההיא דמרחץ וכו'. ול"צ לאוקמי כסומכוס. ותמוה לי הא לרב ושמואל טעמא דמתני' דמספקא אי תפיס לשון ראשון או אחרון ושמואל מוקי למתניתין בבא באמצע חדש ומשום תפיסה. ור"נ דפסק בסוף החדש כולו למשכיר הרי דס"ל ג"כ דאזלינן בתר מוחזק ולא בעשו חז"ל האי ספק כאילו ודאי הוא

פלגא ופלגא וממילא מוכח דר"נ ס"ל דטעמא דמתני' דיחלוקו לא משום דעשו חז"ל זה לודאי פו"פ דא"כ איך יכול ר"נ לחלוק בזה על המתני', אע"כ דמתני' מוקי לה כסומכוס. וא"כ מבואר בכל הסוגיא דטעמא דמתני' לאו משום דעשו אותו לפו"פ. וצע"ג:

פרק ט - המקבל שדה מחבירו:

דף קג.

במשנה כך חולקין כו'. במקום חדש שאין שם מנהג קאמר. שיטה מקובצת בשם הר"ן והרשב"א:

דף קט:

גמ' גופא א"ר מניומי. בשיטה מקובצת כ' בשם הרא"ש אע"פ שלא חידש בה דבר קאמר גופא משום דבעי מימר בה וכה"ג איתא בהגוזל קמא דף ק"י ע"א:

דף קיא.

מתני' משום ביומו תתן שכרו. כתב בתוי"ט כלומר משום כולה קרא דביומו דאית בי' עשה דתתן ול"ת דלא תבא. בוודאי כך נראה בפשוטו. דהא מבואר בסוגיא דטעמא דמתני' דרעך ממעט גר תושב והיינו קרא דת"כ פ' קדושים דכתיב לא תעשוק את רעך ולא תלין אבל בההיא דמשנה תורה בפ' כי תצא דכתיב לא תעשוק שכר עני מגרך. וכי היכי דאמרינן דמה דכתיב באותו פ' ביומו תתן שכרו קאי גם על מגרך ה"נ הלאו דכתיב בהאי קרא ולא תבא דמה"ת נחלק בהאי קרא בין העשה דביומו ללאו דלא תבא. וכ"כ רש"י להדיא על ברייתא דתני דבי ר"י (דמוקמי' למתני' כוותי') יש בו משום ביומו ת"ש היינו דמשתעי בשכיר לילה ואין בו משום שכיר יום. והיינו דלאו דשכיר לילה יש בו. אבל לאו דשכיר יום אין בו. ואולם ברמב"ם רפי"א מהלכות שכירות כתב מ"ע לשלם שכר שכיר שנאמר ביומו ואם אחרה לאח"ז עובר בל"ת שנאמר ולא תבא וכו' וגר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו ואם אחרו אינו עובר בל"ת הרי מבואר להדיא דגר תושב אינו עובר על לאו דלא תבא. וכן משמע להדיא בהרא"ה מצוה תקפ"ח וצע"ג:

דף קיג.

במתני' ואת המחרישה. כתב הנ"י דמתני' באם עבר וחבל מיירי אבל תוס' ס"ל דלרבא דאי עבד לא מהני צריך להחזירו לגמרי אף דילפינן מהשב תשיב אפילו שלא ברשות היינו לגבי לאו דלא תבא אל ביתו אבל בלאו דלא יחבול לא. וכן לאביי דס"ל בכ"מ אי עביד מהני בחבל כלי א"נ א"צ להחזיר כלל אפי' מדין השבת עבוט. והנה לכאורה לאביי זהו רק בחבל דרך נתוח אבל בחבל מביתו כלי א"נ מ"מ כיון דעבר גם על לא תבא מחוייב לתקן הך לאו בעשה דהשבת עבוט ומה בכך דלא יתקן בזה עשה דהשבת

עבוט. אמנם יקשה לי לפ"ז על מה שהקשו תוס' דקט"ו ע"א ד"ה וחייב דאמאי אמר אביי וכו' ועו"ק דהיכי חשיב ליה אביי ניתק לעשה הא לא אשכחן דנתקו הכ' כדאשכחן גבי השבת עבוט דלא תבא כו' הא י"ל דההיא מעשה דחבל סכינא דאשכבתא היה מתוך ביתו וא"ל זיל אהדור מדין ניתוק לעשה דלאו דלא תבא. ואי דלישנא דזיל אהדר משמע דלגמרי להדר הא אף אם עשה דהשב תשיב יהא גם על לאו זה דכלי א"נ. הא העשה הוא רק לכסות יום ביום. אע"כ דבאמת א"ל זיל אהדר כדין השבת עבוט. ובזה תהיה מיושב קושייתם הראשונה דאיך קתני וחייב משום ב' כלים הא לאביי הוי לאו הניתק לעשה דהא א"ל זיל אהדר והיינו דאביי אמר ליה לנתק לאו דלא תבא אבל לא מנתק בזה לאו דלא יחבול והיה מיושב הכל ברווחא. ואולי יש לדחוק דקושייתם רק על לשון דאמר אביי זיל אהדר דהו"ל כלים שעושים בו א"נ משמע דמדין כא"נ אמר כן, ואף הא באמת בלא"ה חייב משום השבת עבוט ובלאו דוקא נקט דהוי כלים דא"נ. מ"מ אם דמדין כלים דא"נ לא היה חיוב השבה ל"ש למנקט כלל האי לישנא ועדיין צ"ע. ולשיטת תוס' דבכלים דא"נ לרבא מחזיר לגמרי ולאביי לא מחזיר כלל קשה לי במה דפרכינן בתמורה מאי איכא בין אביי לרבא והא נ"מ בפשוטו בחבל כלים דא"נ:

דף קיד.

תד"ה הקדש. במהרש"א תמוה לי דהא תוס' הקשו דנימא אין היקש למחצה ותירצו דמכח הק"ו דחיק ההיקש בזה. וא"כ זהו ניחא למאן דדריש ואם מך הוא למעט דבבע"ח אין מסדרי' א"כ ממילא איכא ק"ו דבהקדש אין מסדרי' ודחינן ההיקש אבל למה דלא ס"ל דרשא ואם מך, נימא אין היקש למחצה דבהקדש מסדרי' וממילא יהא הדין דבבע"ח מסדרי' ולא יהי' שום ק"ו מתנגד להההיקש וצ"ע:

תוס' ד"ה ואידך ההוא כו' וצ"ל דסברא דק"ו. עיין בכורות דף ל"ג ע"א תוס' ד"ה וב"ה:

דף קיד:

גמ' הא עשיר שכיב מאי קאמר. עיין כתובת דף ק"ה ע"ב תוס' ד"ה אפי':

רש"י ד"ה מאי קאמר וכו' והרי הוא רבית. עיין לעיל דף ס"ד ע"ב תוס' ד"ה ולא:

תוס' (בע"א) ד"ה מהו וכו' וכן מצינו כשהיה קובר את ר"ע. במדרש ילקוט משלי בפסוק חכמות נשים בנתה ביתה:

דף קטו.

במשנה אלמנה כו' אין ממשכנין אותה. נקט אלמנה שאין לה עוזר ולא תומך לא מאישה ולא מאביה שכבר יצאה מרשותו וה"ה גרושה ולאפוקי בתולה שהיא ברשות אביה כ"כ הסמ"ע סי' צ"ז ס"ק כ"ב. ודעת הש"ך שם דדוקא באלמנה דלבה שבור ודאוג, משא"כ

בגרושה. ודעת הט"ז שם דאפילו בתולה בכלל כי היכי דלר"ש דהטעם דקרא דאתה משיאה שם רע בשכנותיה ממילא הוא הדין בתולה. ה"נ לת"ק דלא מצינו דפליג בהא, ונקט אלמנה דדיבר הכתוב בהוה דדרך אלמנה להיות בעלת משא ומתן משא"כ בתולה. ומסתימת כל הפוסקים משמע דכל מילי אין ממשכנים אלמנה. ובגד דקרא לאו דוקא. אולם בש"ג כ' בשם הריא"ז שלא אסרה תורה אלא בגד לבישתה ומצעותיה וכדומה. אבל שארי כלים כגון כוסות של כסף וכיוצא ראוי למשכן הימנה שאין זה בכלל בגד עכ"ל:

תוספות ד"ה למה כו' ומכל מקום לא רצה הגמרא (היינו ר"מ. מהרש"א) לתרץ כן כשאומר למה ממשכנו מעיקרא דעדיפא מיניה משני. ולענ"ד הי' נראה דהך סברא שלא יוכל לכפור וממהר לפרוע מספיק רק היכי דלא מגרע כחו במה שמשכנו והיינו בחוזרים וממשכנים. אבל במשכנו מעיקרא דמגרע כחו דאם אינו ממשכנו יש לו זכות לאחר זמן ב"ד לגבותו בפרעון אם אין מסדרים לבע"ח אבל במשכנו דהוטל עליו חיוב השבה לעולם אין מוכרים אותו וכמ"ש תוס' בד"ה מהו שיסדרו. מש"ה הוצרך ליתן טעם שלא יהא שביעית ולא יהיה מטלטלים אצל בניו:

תוד"ה אלמנה בין כו' והא דאפקי' בל' חבלה ולא בל' ניתוח כדי לעבור במשכון בב' לאוין. ולא זכיתי להבין הא הב' לאוין הם לאו דלא יחבול ולאו דלא תבא וא"נ הוי כתיב לא ינתח והיה נוטלו מביתו הי' ג"כ ב' לאוין דהרי בנטלו מביתו פשיטא דיש בו משום לא ינתח ועובר ג"כ על לא תבא. (ועיין):

תוד"ה וחייב כו' ועו"ק כו' (עי' מש"כ לעיל דף קי"ג ע"א במתני'):

דף קטז.

תד"ה והא רבא. ומיהו למ"ד בח"ה ע"ל דף ב' ע"א תד"ה וזה:

פרק י - הבית והעלייה:

דף קיח.

גמ' והתניא שומעין לו, ובסוגיא, (עי' מש"כ לעיל דף י' ע"א):

דף קיט.

רש"י בד"ה אפריון חן שלנו. וכ"כ רש"י בחומש פ' ויחי בפסוק בן פורת יוסף. אבל הרמב"ן שם כ' דהנו"ן שרשית והוא לשון שבח ורווחא כמו פורנא ליתמי (כתובות דף נ"ד) ועי' ברא"ם שם:

בבא בתרא

דף ב.

מתני' מקום שנהגו כו' עי' נ"י שכ' דטעמא דבעינן שיעורים גדולים כ"כ אע"פ שאינו אלא היזק ראי' משום דחיישינן שמא יפול ויצטרך להתעצם עמו בב"ד ובין כך וב"כ יהא מזיקו בה"ר ולפ"ז אפי' רצה אחד לכנוס בתוך שלו ולבנות משלו בהוצא חבירו כופהו לבנות בין שניהם בגויל וגזית כפי המנהג דשמא יפול ויצטרך להתעצם עמו בב"ד. נ"י, אבל הרא"ש כתב דטענתו טענה דהנך שיעורי דמתניתין דוקא כשמעמידים הכותל על קרקע שניהם דמצי כל א' לומר לא אוותר קרקע שלי לבנות בנין אלא בנין של קיימא אבל אם רצה אחד לבנות משלו ובקרקע שלו אף בהוצא ודפנא סגי כיון דמסלק מחבירו ההיזק ראיה ואם אח"ז יפול הכותל יש שופטים בארץ עיי"ש:

שם גמרא טעמא דרצו הא לא רצו אין מחייבין אותו, אלמא היזק ראי' לא שמי' היזק. הקשה לי אחי הגנ"י הא למ"ש הרא"ש דבחצר השותפים דמחוייבים לבנות בגויל וגזית כמנהג המדינה היינו רק היכא דכל אחד רוצה שיסייע לו חבירו בהוצאתו, אבל אם טוען אבנה משלי בהוצא ודפנא אין חבירו יכול למחות, כיון דלפי שעה מסלק לו ההיזק, וא"כ דלמא מש"ה קתני רצו דהיינו דבזה ע"י הקנין א"י לומר אבנה משלי בהוצא ודפנא, ומחוייבי' לבנות מחיצה של אבנים כמנהג המדינה אבל בלא רצו יכול לומר אבנה משלי בהוצא ודפנא, וליכא כפיה לבנות בגויל וגזית:

לכאורה רציתי לומר דבאמת גם בקנין לעשות מחיצה כל שאחד אומר אבנה משלי בהוצא ודפנא סגי בכך, דהקנין היה ג"כ שרוצים לסלק ההיזק ראיה מהם, ואף אם היזק ראיה לא שמיה היזק מ"מ רצו הם למנוע מזה, וכיון דמסלק לו ההיזק לגמרי לפי שעה די בכך, אך קשה עלי להוציא מזה דין חדש. דכפי הנראה מפשטא דהסוגיא דסתם קנין לעשות מחיצה היינו כמנהג המדינה, ונתחייב זה לזה לעשות כותל כמנהג, וא"י לומר אבנה משלי בהוצא ודפנא, וסתמא כמפורש כאלו הקנו במפורש לעשות כותל אבנים כמנהג המדינה:

ולזה נראה ליישב בדרך אחר, והיינו מדקתני בסיפא וכן בגינה מקום שנהגו לגדור, והיינו דצריכים ג"כ לבנות בגויל וגזית, ואף למ"ד דהיזק ראיה שמיה היזק, מ"מ קתני וכן, לענין לבנות בגויל וגזית, וכמ"ש תוס' ד"ה גינה מאי, והיינו בלא קנו לגדור, כדקתני מקום שנהגו לגדור, ואם איתא דמה דקתני רישא רצו אעיקרא דמלתא לענין אם אומר אבנה משלי בהוצא ודפנא, היכי קתני עלה וכן בגינה, דבגינה מקום שנהגו לגדור הדין כן, והא אינו כן דבגינה דהוא משום היזק ראיה בלא קנין יכול לטעון אבנה משלי בהוצא

ודפנא דבזה מסלק לו לפי שעה ההיזק, אע"כ דהיזק ראיה ל"ש היזק ורצו קתני לגופא שצריכים לעשות מחיצה כמנהג המדינה, ושייך שפיר וכן בגינה, דצריכים ג"כ לבנות כמנהג המדינה:

אף דמ"מ יש חילוק, דברישא דקנו א"י לטעון אבנה משלי בהוצא ודפנא, ובסיפא בגינה יכול לטעון כן, מ"מ שייך שפיר וכן בגינה, דלא מיירי מתני' מדבר זה דטוען אבנה משלי, ומיירי בסתמא דאין א' רוצה משלו, אבל אם איתא דכל עיקר דקתני רצו היינו לענין זה דא"י לומר אבנה משלי בהוצא ודפנא, בזה יקשה איך קתני וכן בגינה:

ואף דלשיטת הרא"ש בלא"ה ליתא לקושיית תוספות הנ"ל ד"ה גינה שאני, דהרא"ש ס"ל דשאני היזק ראיה דחצר מהיזק ראיה דגינה לענין מקום שלא נהגו לגדור, מ"מ פשטא דמתני' וכן גינה קאי ג"כ על כל מילי דדמי לחצר דבונין כמנהג המדינה, ובפרט דלפ"מ דקיימינן השתא דהיזק ראיה שמיה היזק, וכל עיקרו דרצו קתני היינו לענין דצריכים לבנות כמנהג, שא"י לומר אבנה משלי בהוצא ודפנא ואיך קתני עלה וכן בגינה, והוא נכון בעזה"י:

ובזה מיושב ג"כ במ"ש הרא"ש דחזקה לא מהני לענין היזק ראיה, ונקט כן מסברא, ולא הביא לזה ראיית הרי"ף בתשובה מסוגיין, דלליש נא דגודא מוכח דהיזק ראיה לא שמיה היזק, ומאי ראיה דלמא מיירי דאחזקו אהדדי, ובזה צריך אחר כך דוקא רצו בונין:

ולפי הנ"ל ניחא דאין זה די הוכחה, די"ל דלא בעי לאוקמי בהכי, דעיקר דרצו היינו באחזקו ואיך קתני עלה וכן בגינה הא בגינה מהני אחזקו, וק"ל:

תוס' ד"ה לפיכך כו' מגו דאי בעי אמר ממך לקחתיה. קשה לי למ"ל מדין מגו ולא בפשוטו כי היכי דנאמן לקחתיה מכח דשהו הרבה מוכח שהוא שלו ה"נ יהא נאמן מדשהו הרבה מוכח שהוא בנה משלו ומאי אולמיה טענת לקוח מטענת אני בניתי. (עי' להלן דף ד' ע"ב):

דף ב:

גמ' ודקארי לה מאי קארי לה. עי' בחי' הרמב"ן לקמן י"ז ע"ב ד"ה גירסת רש"י: שם ודקארי לה. כתובות ט"ז ע"א וש"נ:

תוס' ד"ה וחייב באחריותו. נראה לר"י דהאי חשיב היזק ניכר וכו' אבל אין לומר דהוי אינו ניכר וקנסוהו כמו במטמא וכו' ועוד אי קנס הוא במזיד דוקא היה לו להתחייב עכ"ל. תמוה לי דהא בסוגיא דבב"ק דף ק' מביא ראיה מהך ברייתא דר"מ דאין דינא דגרמי הרי דמוקי להברייתא כר"מ ור"מ הא סבר במטמא וכו' דגם בשוגג חייב דקנסו שוגג אטו מזיד. ואע"ג דאיתא בגיטין דף נ"ג דרק בדרבנן קניס ר"מ שוגג אטו מזיד

אבל לא במבשל בשבת כיון דהוא דאורייתא הא י"ל דר"מ ס"ל דמקיים כלאים לא הוי דאורייתא דלא כרבי עקיבא עיין בב"ק דף פ"א בתוס' שם או דמיירי בכלאים בח"ל דרבנן ובדרבנן קניס ר"מ שוגג אטו מזיד. ואדרבא בזה היה מיושב קושית התוס' בב"ק דף ק' דמנ"ל להגמרא דהך ברייתא כר"מ והיינו ממה דחייב אף בשוגג ע"כ דהוא ר"מ דקניס שוגג אטו מזיד בדרבנן. אולם עדיין אינו מספיק כל הצורך, דלמא הברייתא כר"י ס"ל דבדאורייתא קנסו שוגג אטו מזיד וס"ל דמקיים הוי דאורייתא ומיירי בכלאים בא"י. ועכ"פ קושית התוס' לק"מ כיון דמוקמינן לה כר"מ ממילא ניחא דס"ל דבדרבנן קנסו שוגג אטו מזיד. (ועי' מש"כ בחי' ב"ק דף ק' ע"ב וחי' גיטין דף נ"ג):

דף ג.

גמ' כגון שהלך זה. עיין בתשו' רשב"א סימן אלף רכ"ו וצ"ע:

דף ד:

גמ' קילופא מידע ידיע. בתשב"ץ ח"א סי' נ"ג הי' לו הגירסא כאן קיפולא. וכתב שהוא הפוך הלשון מל' קילוף וכעין מ"ש רש"י חולין דף מ"ד ע"א ד"ה דאקפל:

שם ולא יעשו לא זה ולא זה. פירש"י ויהיה סימן שלא עשאה אחד בשלו שאילו עשאה היה עושה חזית מבחוץ. והיינו דלא תקשי הא יש לחוש שיפול לרשות א' מהם ויהיה הכל שלו מדין מוחזק כדמוכח מרישא דקתני לפיכך אם נפל כו' הרי דהיכא דאין כופין היה של זה דנפל לרשותו. לזה צ"ל דזהו עצמו יהיה סי' וראיה שלא עשאה לבדו מדלא עשה חזית ולא מהני במה דמוחזק באבנים. אבל תוס' במתני' ב' א' הוכיחו מכח זה דבאמת אף בלאו הוכחה לא מהני חזקתו כיון דהספק נולד כשהיה עומד ואם היו באים לחלוק היו חולקים בשוה מספק הלכך נפל לרשות דחד מינייהו לא מהני חזקתו. והא דקתני ברישא לפיכך היינו בנפל לרשות אחד ושהה שם הרבה דהי' נאמן לומר שהוא עשה הכל במגו דלקוח דהיה נאמן כיון דשהו הרבה לזה אשמועינן כיון דכופין לשניהם לבנות הוי מגו במק"ע עי"ש. וקשה לי דלמ"ל לתוס' לומר דנאמן במגו ולא בפשוטו כמו דנאמן לקוח מכח דשהה הרבה מוכח שמכרו לו ה"נ מדשהה הרבה מוכח שהם שלו דהוא עשה הכל (ומאי ס"ל עדיפות להאמין טענת לקוח יותר מטענת שהוא עשה הכל וצ"ע (א"ה התיבות ומאי ס"ל כו' לפי ענ"ד ט"ס הוא. כי לפי סברת התוס' טענת שהוא עשה נגד חזקה דעלמא. משא"כ טענת לקוח. ומ"מ קושית רבינו עולה נכון וד"ל). גם במ"ש תוס' שם עלה ואע"ג דאמר בריש הבית והעלייה דשותפים לא קפדי אהדדי (היינו כיון דכופין אותן לבנות הוי הכותל בחזקת שותפות ושותפים לא קפדי אהדדי וא"כ פשיטא דא"נ לומר לקוח) הכא מיירי דשהו יותר מכדי רגילות. וקשה לי דמי הכריחם

לכך דנאמן לומר לקוח ורק מגו לא מהני דהוי מגו במק"ע דלמא באמת ה"ק מתני' כיון דהדין דכופין הוי בחזקת שותפים מש"ה בנפל לרשותא דחד מינייהו הוי של שניהם אף בשהו משום דא"נ לומר לקוח דשותפים לא קפדי אהדדי וזהו עצמו השמיענו מתני' דשותפים לא קפדי וליכא ראיה ממה דשהו. ואי דהך נשמע ממתני' דר"פ הבית והעליה הא שם י"ל דמיירי בנפל לרשות שניהם או לרה"ר כדאמרי' התם בשינויא קמא. אלא דשינויא בתרא שם ס"ל כיון דבאמת מוכח מתני' דהכא דבשהו א"נ לומר לקוח משום דשותפים לא קפדי ממילא י"ל דמיירי גם בנפל לרשות דחד מינייהו. וצ"ע:

שם א"ל רישא לאו תקנתא לרמאי הוא (דלא נימא חבריה של שנינו הוא רש"י) ותמוה הא בלאו חשש רמאות הוא תקנתא ליתמי דא"י להם דבר וידונו הב"ד דיחלוקו ויפסיד זה שעשאה לבדו. וצע"ג:

דף ה.

מתני' סמך לו כותל אחר כו' מגלגלי' עליו את הכל כתב בנ"י וא"ת אמאי מגלגלין עליו שמא כשיקרה כו' וי"ל דמ"מ כיון שנעשה כותל זה מחיצה לביתו חייב. והכי תניא בתוספתא. ובזה הבנתי דברי התוס' ד"ה אע"פ שלא נתן התקרה כו' אע"ג דזה נהנה וזה לא חסר פטור וכו' דלכאורה תמוה הא עתה אפילו נהנה לא הוי אלא דחייב על שם סופו שדעתו ליתן עליו התקרה ואז יהיה זה חסר ג"כ דיכביד עליו בקורה על כותלו. אלא דכוונתם כקושית הנ"י דאולי כשיקרה את ביתו לא יסמוך קורתו. וע"כ משום דמ"מ נהנה כיון דנעשה כותל זה מחיצה לביתו. ובזה שפיר קשה דהא זה נהנה וזה לא חסר:

תוס' ד"ה ובא ואור"י וכו', הקשה מעכ"ת דעדיין קשה לפי גירסתם דובא בזמנו, א"כ יקשה בהיפוך דנפשוט האיבעי' מדנקט דוקא ובא בזמנו ולא נקט דבא לאחר זמנו מוכח דאמרינן מגו במק"ח. ולק"מ די"ל דר"ל בא להשמיענו תרתי דתוך זמנו א"נ לומר פרעתי, וגם דביומא דמשלם זמני עבד איניש דפרע ונאמן לומר פרעתי, מש"ה נקט ובא בזמנו דמיניה נשמע הך דינא מדקאמר ואמר פרעתיך ת"ז, משמע דאלו אמר פרעתיך סתם היה נאמן, אף דבא בזמנו, ומוכח דעביד דפרע ביומא דמשלם זמניה, ואי דגם אלו נקט בא לאח"ז ואמר פרעתיך ת"ז היה נשמע כן מדלא נקט ואמר פרעתיך בזמנו, ז"א, די"ל דאין זה דיוק כ"כ, כיון דעכ"פ לא הו"מ למנקט ואמר פרעתיך סתם אין חילוק בין זה לזה, די"ל דמשם זמניה ות"ז שוים, גם אף אם נידון מזה דבאמר פרעתיך בזמנו נאמן, י"ל עדיין דהא דנאמן היינו משום מגו דפרעתיך אחר זמנו, דדוקא באמר פרעתיך ת"ז דהוי חזקה אלימתא לא מהני המגו, אבל באמר פרעתיך בזמנו ליכא כ"כ חזקה ונאמן

במגו, אבל בלא מגו י"ל דא"נ, מש"ה נקט ר"ל דבא בזמנו ואפ"ה אמר פרעתיך סתם נאמן דמוכח דעביד דפרע ביומא דמשלם זמניה ונאמן בלא מגו, וק"ל:

דף ה:

שאני הכא דאמר מי יימיר דמחייבי ליה רבנן. ואף דלמה דקי"ל כר"ל דאאפת"ז י"ל דמתני' בתוך זמנו ואין הכרח להך סברא דמי יימר דמחייבי ליה רבנן צ"ל כיון דהסברא מוכח כן לאביי ורבא קיימא לן כן כיון דבזה לא מצינו פלוגתא דאפשר דגם ר"ל סובר כן (עיין תוס' ריש דף ו' ע"א):

שם חזקה לא עביד אינש דפרע בגו זימני'. מסופק אני היכא דאיכא תרי ותרי, די"ל דבזה לא אזלינן בתר חזקה, דהך חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו הוי בגדר אנן סהדי והוי כמו עדות ושוב אמרינן תרי כמאה, וצ"ע לדינא (עי' לק' דף ל"א ע"ב, ובחי' שבועות דף מ"א עיי"ש):

שם במקום חזקה אמרינן מה לי לשקר, עיין בר"ן קידושין דף רל"ה ע"א:

תוס' ד"ה כי היכי דלא לטרדן כו' דהו"מ לומר לטעמיך, הקשה המהרש"א דמאי פרכינן מסיפא בחזקת שלא נתן, הא התם דמי לשכירות בית דאפילו אביי ורבא מודו, ומה דתירץ המהרש"א כיון דבידו לבנות דמי לחוב דעלמא, לא נ"ל, דהא תוס' כתבו דבשכירות בית חושש שמא יפול הבית של משכיר, הרי דחושש לאונסים, א"כ ה"נ שמא יארע לו אונס שא"י לבנות:

ונ"ל דבלא"ה צריכים להבין, דאיך מדמינן סיפא דמתני' לחוב ת"ז הא אלו ידעינן שדעתו לבנות בגובהו כמו כותל חבירו חייב לשלם מיד ולסייע בכולו כמו שהדין באפריזא ובקבעתא דכשורי רק מחמת שאינו ניכר וידוע לנו דעתו כמה רוצה להגביה, אין הב"ד יכולים לחייבו יותר ממה שסמך וכיון שכן זה הסומך שיודע בעצמו שרוצה להגביה כותלו כמו כותל חבירו הוא יודע בעצמו שמחוייב בכולו, ואלו הודה בפנינו על רצונו זה היה מחויב מן הדין בכולו, אם כן הוי ממש אח"ז, וצ"ל כיון דמ"מ כיון דאין חבירו יכול לתבעו בב"ד לסייע בכולו, כיון שאינו ניכר גילוי דעתו, וא"י לתובעו רק על מה דסמך, ממילא מתרצה בטוב להמתין לו עד שיגמור כותלו וידע כמה יתבע ממנו, ושפיר דמי לת"ז, אף שידע בעצמו שמחוייב, מ"מ באמת חבירו רצונו להמתין לו עד יגמור כותלו ויהיה מבורר החיוב, ומעתה ממילא לא קשה מידי קושיית המהרש"א, דשפיר פריך הש"ס לאביי ורבא דס"ל אדם פורע תוך זמנו, ה"נ יהא נאמן לומר פרעתי, דל"ש שמא יארע אונס ולא יבנה, דהא הוא יודע בעצמו אף אם יאנס ולא יבנה, מ"מ הוא

מחוייב לשלם, כיון דדעתו באמת היה להגביה כותלו וניחא ליה בבנין חבירו, ודמי שפיר לחוב ברור:

ומיושב בזה מה דתמוה לי במ"ש הרמב"ן בההיא דאחזיק לאורדי, דבסמך לו תקרה דנאמן לומר שנתן, דבזה ידוע לכל דמחייבים ליה רבנן, כיון דמשתמש בכותלי הבית עיי"ש, ותמיהני, א"כ מאי משני הש"ס מי יימר דמחייבו ליה רבנן הא בדעתו לסמוך התקרה ויודע דאז יחייבו לו רבנן ומקדים לפרוע מקודם, ולפי הנ"ל ניחא דבזה שפיר אמרינן כקושיית המהרש"א דחושש אולי יארע אונס ולא יבנה ולא יסמוך התקרה ועל רצונו לחודיה בזה חושב דלא מחייבים ליה רבנן כיון דבאמת לא נשתמש, ולדעתו דבלא מעשה השימוש באמת אינו חייב, הוי ספק אצלו שמא יאנס ולא יבא לידי חיוב ונכון:

בעיקר פירכת הש"ס הקשה המהרש"א דהא תוס' כתבו לאביי ורבא הא דקתני במתני' פ"ח מ"ו דבכורות מת האב בתוך ל' יום בחזקת שלא נפדה, היינו דדוקא היכא דחיובא ברור בזה ס"ל לאביי ורבא דלפעמים מקדים עצמו לפרוע אבל בההיא דבכורות אין החוב ברור דשמא ימות הבן. ועלה הקשה תוס' מהא דאמרי' בסוגיא דפרכינן לר"ל מרישא דמתני' דעד ד"א בחזקת שנתן אי לאח"ז פשיטא אלא לאו ת"ז, הא לאביי ורבא נמי יקשה דהא אין החוב ברור דשמא לא יבנה זה את הכותל. ותירצו דהומ"ל ולטעמיך.

ולזה הקשה המהרש"א דמאי פרכינן מסיפא דבחזקת של"נ לאביי ורבא הא החיוב ספק דשמא לא יבנה. ולענ"ד לק"מ דהא היסוד דסמך לו כותל דמגלגלים עליו לשלם היינו דגלי' דעתיה דניחא ליה בכותלו של חצירו וזכה לו חצירו בחצי הכותל כמ"ש הנ"י. וממילא אף קודם שסומך אם יודע בעצמו דניחא ליה מחויב ג"כ לשלם, אלא דאנן דלא ידעי' דעתיה אין מגלגלין עליו אלא בסמך דידוע לנו דניחא ליה בכך. וא"כ אמאי מקרי תוך זמנו הא למה דיודע בעצמו דרוצה לסמוך כותלו וניחא ליה בכותלו של זה הגיע זמן חיובו לשלם. ונ"ל דמ"מ כיון דא"א לחייבו בב"ד בודאי ניחא ליה לבעל הכותל להמתין לו עד אחר שיסמוך כותלו והוי כמו ת"ז. וכיון שכן מיושב קושית מהרש"א דלאביי ורבא ניחא דהא חיובו ברור דכיון דיודע בעצמו דניחא ליה בכך אף אם יהיה סיבה שלא יגמור הכותל מ"מ הוא חייב לשלם אם מודה על האמת בב"ד דניחא ליה בכך. ובזה מיושב לי מה דתמוה לכאורה במה דמשנינן דאמר מי יימר כו' הא הרמב"ן במלחמות כתב דבסמוך עלה תקרה גלוי לכל דחייב נאמן לומר פרעתי. א"כ מה משני מי יימר דמחייבי הא יודע דלאחר שיסמוך תקרה יצטרך לשלם והקדים לשלם כמו כל ת"ז. ולפי הנ"ל ניחא דהכא אמרי' דזה אין גלוי לכל דמתחייב בלא סמך תקרה אף לפי דעתו דיסמוך תקרה מ"מ אם יהיה סיבה שלא יהיה אפשר לסמוך עליה התקרה אינו מחוייב בדין.

וכיון שכן מקרי אין חיובו ברור דשלא לא יסמוך קורתו ולא יתחייב כלל דמאן יימר דמחייבי ליה רבנן בכה"ג. והוא נכון מאד בעזה"י:

תו כתב מעכ"ת נ"י ליישב דעת ספר ברית שלום, דכתב דאם טען פרעתיך ת"ז זוזא זוזא דנאמן, דבכה"ג דרך לפרוע ת"ז, והשיג בספר באר יעקב, דא"כ מאי פרכינן ממתני' דבחזקת שנתן, דלמא מיירי דטען דפרע זוזא זוזא, וכתב מעכ"ת לתרץ, דהתם לשכירת בית דכתבו תוס' דבכל ענין אינו פורע כיון דהוי ספק דשמא לא יבא לידי חיוב, לא הועיל רו"מ בזה כלום, דהרי מדפרכי' תשובתא לר"ל ולא הקשה גם לאביי ורבא, הרי דלא נחית להקשות מכח הסברא דהוי ספק בחיובו, ואף דתוס' כתבו דהו"מ לומר ולטעמך דגם לאביי ורבא לא ניחא, מ"מ עכ"פ המקשן דנקט הקושיא דוקא לר"ל שפיר קשה קושיית הבאר יעקב, דהא פרעון זוזא גם ר"ל מודה, וא"כ ליכא קושיא על ר"ל יותר מעל אביי ורבא, ובלא"ה לא מסתברים דברי הברית שלום הנ"ל דמלבד דמסתימת הפוסקים לא משמע כן, גם אמאי גובים מיתמי ת"ז בלא שבועה, נטעון שמא הי' אביהם טוען דפרע זוזא זוזא, וביותר לשיטת הרמב"ן דטענינן ליתמי מלתא דלא שכיחא:

תוד"ה ואפי' מיתמי כו' דתנן אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים כו' ולא ידעתי אמאי נקטו ההוכחה בדרך דמיון משבועה לגביי' מית"ק דיש לדחות ולחלק דדלמא חששו כן רק לשבועה דאין מפסידין אותה בכך אבל לא להפסידה לגמרי, אמאי לא נקטו ההוכחה בפשוטו מדמצרכינן בערכין הטעם דאלמנה גובה כתובתה מית"ק משום מזוני:

בא"ד והאי שינויא ליתא אליבא דטעמא דר"פ. לא זכיתי להבין דהא על המקשן ליכא קושי' דכי היכי דלא אסיק אדעתא לאוקימתא הפשוטה בשחייב מודה אי משום דהי' סובר דהטעם משום לאו בני מצוה אי מטעם אחר ה"נ לא אסיק לאוקמא בת"ז ומהתרצן דמשני כשחייב מודה והיינו אליבא דר"ה בר"י פשיטא דליכא אפילו דקדוק גדול דמאי אולמי אוקימתא דת"ז מאוקימתא דחייב מודה. וביותר דהא משני התם כן על כתובה אלא דקאמר השתא דאחת להכי כולהו נמי בשחייב מודה, והרי בכתובה דתמיד הוי ת"ז אלא דמ"מ אין גוב' דבתנאי ב"ד מתפיס צררי ת"ז כמ"ש תוס' מקודם וא"כ הוצרך לשנוי בחייב מודה וקאמר השתא דאתת להכי מוקמי' כולהו בהכי ומה"ת לומר על כתובה חייב מודה ועל בע"ח אוקימתא אחריתא ת"ז כיון דחדא בחייב מודה מספיק לכלהו וצלע"ג:

תוד"ה מי אמרי' וכו' בסה"ד אע"ג דאית לה מיגו דאמרה א"י לבא עלי' דנאמנת. תמוה לי הא דבנדרי' מבואר דטעם דנאמנת משום דאין אשה מעיזה בפני בעלה וביבמות דהגט

בידו וכפי דברי היבם דבא עלי' אינו בעלה עוד וא"כ ליכא חזקה דאינו מעיזה בפני בעלה דהא ממה נפשך אינו בעלה ואדרבה כפי דברי' עדיין זקוקה לו וצע"ג:
לא זכיתי להבין הא שם בנדרים מבואר הטעם דנאמנת בהכי משום דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה והכא ל"ש כן דהגט בידה וכפי דבריו דבא עליה אינו בעלה עוד וא"כ ליכא חזקה זו דהא ממ"נ אינו בעלה ואדרבא כפי דבריה עדיין זקוקה לו וצע"ג (עי' מש"כ לק' דף ל"ג ע"ב):
בהרא"ש וכ"ת אי גובי' מיתמי קטנים הו"ל למימר אע"ג דאמר מר אין נזקקין וכו'. תמוה לי הא לפי"מ דהקדים הרא"ש דחשש פרעון אינו מספיק לדחות הפרעון עד שיגדלו אלא מחשש צררי וגם הקדים דאפי' לאביי ורבא דוקא פורע אדם ת"ז אבל צררי ודאי אינו מתפיס ת"ז ומשום פרעון לא דחי' מלגבות, א"כ ממילא יהא הדין דאפי' לאביי ורבא גובה מיתמי ת"ז דהא לצררי ל"ח ת"ז פרעון לא דחיא מלגבות א"כ ממילא אין התחלה לקושי' דהו"ל לומר אע"ג דאמר מר אין נזקקין דהא בעי לומר דהלכתא כר"ל ואפי' מיתמי וכו' בזה דנזקקין ליתמי קטנים לא הי' תולה משום דהלכתא כר"ל דהא אפי' לאביי ורבא נזקקין וכנ"ל וצלע"ג:
עוד שם ברא"ש ולהאי שינוי' ניחא כיון דנפל הבית. וק"ל דהא מ"מ לפי"מ דכתב הי"א אח"כ בשם הרמב"ן דמלקוחות צריך שבועה ת"ז וכתב הרא"ש הא דמיתומי' א"צ שבועה משום דאם איתא שפרע מפקד הוי פקיד, א"כ ממילא בנפל הבית גם מיתומים צריך שבועה ת"ז דל"ש מפקד הוי פקיד, וא"כ עדיין קשה בנפל הבית מה בכך דהוי ת"ז הא מ"מ צריך שבועת הבא ליפרע מנכסי יתומים, ואולי י"ל דכתובה גרע יותר כיון דאין החוב ברור דשמא תמות היא מקודם בזה באמת גם מלקוחות א"צ שבועה וק"ל:
וקצת קשה לי לישנא דהרא"ש במ"ש דלפ"ז ניחא הא הך דחזקת יורשי אשה דמיירי בנדוניא, לתירץ קמא ניחא ביותר דטעם השבועה כיון דתנאי ב"ד מתפיס צררי ממילא בנדוניא לא צריך שבועה, (ועי' בדו"ח ח"א דף צ"א):

דף ו.

גמ' דעבד ליה הימלטי מלשון הכתוב וטמנתם במלט (ירמיה מ"ג ט'):
שם רש"י ד"ה אחזיק להורדי כגון שטוען וכו'. עיין לקמן כ"ג ע"א תד"ה והא אחזיקו:

דף ז.

גמ' היינו הך עיין ריטב"א שבועות דף ל"ו ע"א ד"ה תרתי למ"ל:

דף ז:
רש"י ד"ה ולא חלונות לערער על סתימת אורו, (עי' מש"כ בזה לק' בקונטרס מילי דניזקין):

דף ח.
המודר הנאה. עיין בר"ן נדרים דף פ"ג ע"ב ד"ה ר"נ אמר:
שם דרבנן לא צריכי נטירותא. עיין רבינו יונה פ"א דברכות דף ד' ע"ב ד"ה שנאמר:

דף ח:
תוס' ד"ה כי כו' מפני כבודו של רבא. וכעין דאיתא ר"ה כ"ב ע"ב גיטין ג' ע"ב סנהדרין י"א:
בהרא"ש במ"ש ויש להביא ראי' מערכין. וקשה הא שם לא נזכר לחלק בין נשתקע ללא נשתקע אלא לדבר מצוה יש לחלוק בדברי המתנדב דנכרי בעי, אבל לדברי הרשות יש לאסור אפי' נשתקע ומישראל וצע"ג:

דף ט:
בפירש"י ד"ה ביום ספירה וכו' אתקש למת לטמא אף באוהל. תמוה לי הא נגעים אין מדין טומאת אוהל דאם הכניס ידו לבית המנוגע אינו טמא וכן טמא עובר וטהור עומד ומתני' ערוכה פ"א דכלים חמור מכולם מת שמטמא באוהל אלא דהבא לבית שמצורע שם טמא מקרא והבא אל הבית יטמא אבל לא מהקישא דמת וצע"ג:
תוס' ד"ה חמה כו' דחמה משה הרגו. עיין שבת נ"ה. תוס' ד"ה קצף:

דף י.
גמ' כי הא דבני אחתיה. וכעין זה איתא במדרש רבה ויקרא פרשה ל"ד בבני אחתיה דרשב"י:
שם אר"נ ד' אמות. מיי' פ"ב מהלכות שאה"ט הל' ב':
שם וחכם עדיף מנביא. עי' בירוש' פ"א דברכות עלה דמתני' בש"א בערב כל אדם יטו ויקראו:
שם שנאמר ונביא לבב חכמה. עיין שבת דף קי"ט ע"ב רש"י ד"ה ובנביאי:
תוס' ד"ה פרץ. בקבר זה קבר סתום. עיין לקמן דף ק' ע"ב תד"ה ורומן:

דף י:
גמ' מעלינן ליה עילויא. עיין פ"ו מ"ח דדמאי בפי' הרמב"ם:
תוס' ד"ה כגון זה כו' אבל הא פשיטא שיכול למחות בו. עיין לקמן צ"ט ע"ב ברשב"ם ד"ה אמאי שלו לא הגיעו:

דף יב.
גמרא פרץ את פצימיו. נ"ב ואם לא הי' לו כלל פצימין וסתם הפתח כתב מהרח"ש סי' י"ד דמלשנא דרש"י שכתב דלא פרץ פצימיו שלא סילק מזוזתו וכו' דגלי דעתי' שלא סילק. משמע דבעי' גילוי דעת שסופו לפותחו. הא בסתם אמרינן איבד זכותו, אבל מלישנא דהה"מ שכתב שכל שפרץ פצימיו מחשבתו ניכרת שהוא מסלק עצמו וכו' משמע דבעי' גילוי דעת שמסלק זכותו עיי"ש. ובשו"ת מהרי"ק סי' קצ"א כתב ג"כ להוכיח דהעיקר דבעינן גילוי דעת שסופו לפתחו עיי"ש:

דף יג.
גמ' דינא דגוד כו'. לשון משיכה כמו משכו וקחו (שמות יב) דמתרגמינן נגודו עי' תוס' נדה דף ל"ו ע"ב ד"ה גדייה:

דף יג:
ועושה בראשו כו', חידוש שלא נזכר מזה ברמב"ם ספ"ז מהל' ס"ת:

דף יד:
גמ' מלמד שהלוחות. עיין עירובין דף ס"ג ע"ב ד"ה כל זמן:

דף טו.
גמ' מכאן ואילך כתב יהושע. עיין [מכות] (מגילה) דף י"א ע"א:
תוס' ד"ה פ"ה וקשה דהא ירמיה. עיין בתשובות נודע ביהודה מ"ת חא"ח סי' ק"ו:

דף טז:
גמ' ר"ש ברבי איתילידא. עיין מדרש רבה בראשית פרשה כ"ו:
שם אידלי יומא. עיין נדרים דף ח' ע"ב בהרא"ש ד"ה חירגא דיומא:
שם ישמעאל עשה תשובה. עיין סנהדרין דף ק"ד ע"א ובתורת חיים שם ובתוס' ישנים יומא דף ל"ד ע"ב ד"ה מעשה:
פרק ב - לא יחפור:

דף יז.
מתני' מכותל חבירו עי' תוי"ט ומ"ש בזה בפשיטות דבכל הניזקין דמתניתין בגפת וכדומה מותר לסמוך כשאין שם כותל לחבירו כן הוא דעת ר"ח ור"ת שהובאו בתוס' (דף י"ח ע"ב ד"ה וסבר) דכל שאינו מזיק מיד בעשייתו מותר לסמוך דלא מיקרי מזיק ודעת הר"י מיג"ש והרמב"ן ג"כ דמותר לסמוך ומטעם דיכול לומר כשתבנה הכותל ארחיק המזיק אותך ושאני בור דכל מרא ומרא כו' ומ"מ אם אח"כ בזה זה כותלו צריך המזיק להרחיק דמיקרי גירי דיליה כיון שההיזק מוכן מיד ומזיק במקום שהניחו ולדעת רש"י

והרי"ף לפי גירסתם בסוגיא כל היכא שצריך לסלק ההיזק יכול למחות בו מיד דיאמר לא אתעכב עמך בדין ויהיה טורח לך לסלק ובנתיים תזיק אותי והא דקתני בכל הני סמוך לכותל לאו דוקא דאפילו ליכא כותל אסור לסמוך אלא דקמ"ל דהנך קשים לכותל ומה דהוכיח התוי"ט מההיא דלקמן משנה ד' עי' מה שאכתוב שם (לק' כ"ב ע"א):

דף יז:

תוד"ה למאי נפקא מינה כו' כתבו דזהו צריך רק לאביי דס"ל דהראשון שבא לסמוך יכול לסמוך ומתני' מיירי שבאו שניהם לחפור בב"א ויקשה דלתני אא"כ הרחיק מבורו ששה טפחים. והיינו דאם חבירו קדם ועשה בור סמוך למיצר שלו ירחיק זה ששה טפחים. וממילא ידעינן דבבאו לחפור כא' יתן כל א' חצי ההרחקה ג"ט (ולהסוברים דלאביי השני לא הפסיד ואם הראשון סמך למיצר שלו אעפ"כ א"צ השני להרחיק רק השיעור המוטל עליו חצי ההרחקה ג"ט. מ"מ לתני אא"כ הרחיק מבורו ג"ט דהיה במשמע שיש לחבירו בור בצד המיצר וידעינן דשיעור הרחקה הוא ג"ט) ולזה צריכים לשנויי דקמ"ל דכותל בור ג"ט ונ"מ למו"מ אבל לפי"מ דקי"ל כרבא דהראשון אסור לסמוך וצריך להרחיק ממיצר שלו ג"ט. א"כ מש"ה נקט כותל לאורויי הך גופא דהראשון הוצרך להניח כותל ג"ט מן המיצר שלו:

דף יח.

תוס' ד"ה דיקא נמי כו' דאע"ג דהוי גירי דיליה. עיין לקמן דף כ"ה ע"ב תוס' ד"ה עני:

תוד"ה והיו כו' (עי' מש"כ לק' דף כ"ו ע"א):

דף יח:

תמוה לי לשיטת רש"י למסקנא דרבנן ס' דדבורי' לא מזקי' לחרדל ור"י ס' דמזקי א"כ למאי צריך לאוקמי בלוקח ולהמציא החילוק בין אילן דההפסד גדול ולומר ר"י לדבריהם דרבנן אמאי לא מוקי בפשיטות דבעל הדבורי' סמך תחלה כמו לאביי דהא עיקר הקושי' ע"כ דלרבא איך אפשר דבעל דבורי' סמך תחלה לרבנן, אבל כיון דאמרי' דדבורי' לא מזקי הא שפיר עבד דסמך ולר"י גם סמך בהיתר דלר"י בלא מרא ומרא רשאי לסמוך והכל ניחא כמו לאביי וצ"ע:

ובתוס' במה שנדחקו דפירכת הש"ס מכלל דר"י היינו מדקאמר רבינא דרק רבנן ס' דעל המזיק מדשמעי' לרבינא דהדבורי' אין מזיקי' ה"נ ס"ל לר"י והוצרכו לדחוק דהו"ל למפרך בפשוטו הא קתני ואוכלת לגלוגי חרדל והא י"ל בפשיטות דפריך מדקאמר רבינא דרק רבנן ס' דעל המזיק משמע דר"י ע"כ ל"ס כן דאל"כ לא היה מתיר בחרדל כי לא ניחא לי' לרבינא לומר כיון דגם הדבורי' מזיקי' אותו צריך בעל הדבורי' ליתן כל הרחקה

דהא מ"מ גם בעל החרדל מקרי מזיק אע"כ כיון דהי' מקודם לא מקרי מזיק א"כ משרה וירקא נמי ומשני אלא דבאמת גם ר"י ס' על המזיק אלא דר"ל כיון דבעל דבורי' מזיקי' ג"כ צריך הוא להרחיק הכל, והכל כפשוטו וצ"ע:

ולאידך פירושא דתוס' לכאורה ק' דלמאי הוצרך רבינא לחזור ולומר דאף לרבנן בלא מרא ומרא סמוך הא כיון דמסיק דלרבנן דבורי' לא מזקי' א"כ מש"ה דדבורי' סמך תחלה, י"ל דמ"מ כיון דע"כ ר"י לדבריהם קאמר ואיך הי' ס' דרבנן ס' דדבורי' מזקי' לחרדל הא לא הי' בעל החרדל לסמוך וע"כ דהיכי דליכא משום כל מרא ומרא מותר לסמוך ועיין (עי' לק' בקונטרס מילי דניזקין):

תוס' דיבור המתחיל וסבר קשה לי לשיטת ר"ח ור"ת דלמסקנא ס"ל לרבא ג"כ דאפי' לר"י היכא דל"ש כל מרא ומרא מותר לסמוך כ"ז שאין הניזוק כאן והשני צריך ליתן כל הרחקה. א"כ מאי פרכינן [לק' י"ט ע"א] תיפוק ליה משום מחרישה הא נ"מ בפשוטו דכשחרש לא היה עדיין כותל של זה דעשה בהיתר (דהא בחרישה ל"ש כל מרא ומרא וכדמוכח במ"ש תוס' דהא דאמרי' אלא אמר רבינא על המזיק היינו דכל הנך שינויי ליתא דבאמת מותר לסמוך כשאין שם כותל (מלבד בור) הרי דשינויא דמשנינן על מתני' הו"ה דליכא כותל אדחי דבאמת מותר כ"ז דליכא כותל) ואח"כ עשה זה הכותל אסור הוא לזרוע דהזריעה ג"כ מקלקל הכותל וצ"ע. (עיין להלן י"ט א'):

דף יט.

גמ' ואיכא דרמי להו מירמי. כעין זה סוכה [ט"ז ע"א] ל"ב ע"א וש"נ:

שם ותיפוק ליה משום מחרישה. קשה לי הא נ"מ באם חרש תחילה קודם שהיה כותל לחבירו דמותר לו לחרוש לפ"מ דס"ל לר"ת ור"ח דלמסקנא גם לרבא בכל הני דמתני' מותר לסמוך כיון דל"ש כל מרא ומרא. ולאחר שחרש זה בנה זה כותלו, בזה הדין דאסור לזרוע משום דזרעים מפסידים להכותל, וכן לשיטת הרמב"ן דאמרינן לעיל אר"פ בלוקח, היינו כשמכר לשנים לזה ירק ולזה משרה דכשזוכה במשרה הוא מזיק לירק, אבל אם בעל משרה מכר שדהו ובא לזרוע ירק, א"צ בעל המשרה להרחיק כמו באילן, ג"כ קשה דלמא מיירי דלאחר שחרש מכר שדהו. ואח"כ בנה לוקח הכותל דאסור המוכר לזרוע דהזרעים בעצמם מפסידים לכותל וצע"ג:

שם ותיפוק ליה משום מיא. ק' לי הא בהך בבא דמרחיקים הזרעים לא קתני או סד בסיד וכתב הפרישה דלא מהני סד בסיד כיון דמרפי ומקלקלת הקרקע תחת הכותל וא"כ מאי פרכי הא משום מיא מהני סד בסיד דהא ברישא דבור ונברכת הכובסים דמשום מתונא הוא הרי דלגבי מתונא שייך תקנת סיד ומספקי' בסוגיא דדלמא או סד בסיד מהני. להכי

אשמעי' קלקול זרעים ומחרישה דבעינן דוקא הרחקת ג"ט ולא מהני תקנתא דסד בסיד. ועיין (ומזה ראיה כהפוסקים דנפשוט האיבעי דוסד בסיד תנן. ופריך ותיפוק משום מיא. וא"כ צריך ג"כ לסוד בסיד):

דף יט:

אמר שמואל רקיק אינו ממעט בחלון כו' מיתיבי כו' עי' תוי"ט פי"ג דאהלות משנה י"ח מה שכתב שם. וק' לי דלפ"ז יהא מוכרח ממתני' דהכא דדבר שאינו מבטל אינו ממעט והרי בסוגיא פריך עלה דשמואל כמה פירכות ורצה להוכיח דאף שאינו מבטל ממעט והיאך היה מפרש למשנתינו דהכא דלמה נקט דוקא פחות מכביצה. וצל"ע גדול:

דף כ.

גמ' חזי ליה לקריעה דלבושא. בערוך ערך רקע הגירסא למרקע לבושא ועי' מ"ק דף כ"ח ע"א תד"ה מאן רקיע:

תוס' ד"ה היא גופה תיחוץ. גם החבית נתקלקל. כדאיתא בב"מ דף ל"ח ע"ב וברש"י שם ד"ה לקנקנים:

תוס' ד"ה ועכו"ם יצא נכרי שאין לו קהל. בגמרא שם דחה זה דדלמא מכרת אמעטא ולא מטומאה ומסקינן דילפינן מקרא איש אשר יטמא ולא יתחטא כל שיש לו טהרה יש לו טומאה ע"ש וצע"ג:

דף כ:

רש"י ד"ה מלח סדומית. עבה וקשה כאבן. עיין פירש"י ביצה ל"ט ע"א ד"ה סדומית ולזה הכא ע"כ ט"ס והציון ברש"י הוא על מלח איסתרוקנית. וכן בסוגיין אפילו מלח איסתרוקנית ולא פליגי צ"ל אפילו מלח סדומית:

תוד"ה מאי שנא, כתבו דפטיש ורחיים אין שם נכנסים ויוצאים דמי שיש לו חטים לטחון נותן לבעל הרחיים וכן פטיש ע"כ. אזלי בזה לפי תירוצם הב' בד"ה וגרדי. אבל תמוה לי דמי הכריחם לזה ולחלק בין גרדי לטוחן הא פשטא דמתני' אבל עושה כלים יוצא ומוכר בשוק משמע דאינו עושה כלל לאחרים אלא דעושה בשלו ויוצא ומוכר בשוק וליכא נכנסים ויוצאים כלל. אבל בעושה לאחרים י"ל דמקרי נכנסים ויוצאים כמו בגרדי. ואי מכח קושייתם שם מההיא דבר מבואה דאוקי ריחייא דע"כ מיירי בעושה לאחרים מדדנין ביה פסקא לחיותא. הא אין מרויחים בזה דעדיין קשה מההיא דעושה חנות אצל חנות דאיכא קלא דנכנסים ויוצאים ומוכרחים לתירוצם הראשון דבחצר אחרת מותר. וממילא ניחא ג"כ ההיא דאוקי ריחייא. א"כ מנ"ל ליכנס בסברא דחוקה לחלק בין נכנסים לנכנסים אם אין שום דבר הכרח לכך והוא נגד פשטות לישנא דמתני' וצ"ע:

קונטרס במילי דנזיקין:
בענין הרחקת גפת וזבל ויתר נזקים השנויים שם, דקיימא לן דצריך להרחיק כשיטת ר"ח והרמב"ן, דכולי הוי גירי דיליה כמו שמבואר לכל אחד טעמו בנ"י בסוגיא דמרחיקים סולם מן השובך, ומקורו בהרמב"ן בחדושיו בדיני דגרמי. וכל זה בבא לסמוך סמוך לכותל חבירו, דבשעה שמניח הגפת מתחיל ההיזק ונעשה מכחו הוי גירי דיליה, אבל בבא לסמוך למיצר חבירו, דעת התוס' דאין יכול למחות בידו אף אם יבנה זה כותלו א"צ להרחיק הגפת, ולא מבעיא לשיטת הר"ח והר"ת שהביאו בתוספות דגרסינן אלא אמר רבינא קסברי רבנן על המזיק להרחיק א"ע. ופירושו דהש"ס חזר בו מכל הני שינוייא דלעיל, דאף לרבנן היכא דליכא משום כל מרא ומרא מותר לסמוך, ומודה רבא לאביי היכא דליכא משום כל מרא ומרא. והנראה מדבריהם, דאף לאחר שבנה זה כותלו אין צריך להרחיק הגפת שסמך מקודם:
וראיה לזה דהא לפי פירושם מבואר דר"י מתיר בחרדל, היינו דגם בעל הדבורים אין צריך להרחיק כיון שסמך מקודם. אף דאחר כך סמך זה חרדלו אין צריך להרחיק הדבורים שסמך מקודם, וגם רבנן דר"י ס"ל הכי, והא דאצטריך הש"ס לומר דרבנן ס"ל דבעל הדבורים אינו מזיק לחרדלו, היינו דבלא"ה היה מותר לסמוך את חרדלו כיון דגם הדבורים מזיקו וכמ"ש תוס', אבל לענין הרחק בעל הדבורים אף אם היה מזיקו, א"צ להרחיק כיון שסמך מקודם, אף דזה יש לדחות, לומר דבעלמא היכא דאין השני מזיק להראשון, ורשאי לבא לגבול הראשון צריך הראשון להרחיק עצמו אף שסמך מקודם ושאני בחרדל ודבורים, דמהראוי כיון שהשני בעל החרדל מזיק להראשון, בעל הדבורים, א"י לבא כלל לסמוך להדבורים, ויהי' מוטל עליו כל חיוב ההרחקה. וכמ"ש תוס' לענין לוקח, דאף בס"ד דהמוכר צריך להרחיק מ"מ אם גם השני מזיק להראשון על השני להרחיק, וה"נ כן, אלא כיון דמ"מ גם הראשון עשה קצת שלא כהוגן, דהיה לו לחוש שמא ירצה זה לסמוך חרדלו מש"ה רשאי השני לסמוך. א"כ י"ל דדי בזה להתיר להשני לסמוך אבל לא שנכריחהו מכח זה לחייב להראשון להרחיק, כיון דמ"מ השני מזיק להראשון. מ"מ נ"ל דוחק לחלק כיון דסוף הדין דהשני מותר לסמוך, ממילא יהיה הדין דיכריח להראשון להרחיק חצי ההרחקה, ולא דמי ללוקח, דהתם באמת אין השני רשאי לסמוך וממילא אין על הראשון שם מזיק, מה שאין כן הכא. אלא על כרחך דגם בעלמא כל שסמך מקודם אין עליו כלל חיוב הרחקה לעולם:
הראיה ב' ממ"ש תוס' דרבא מודה לאביי היכא דליכא משום כל מרא ומרא, משמע דמודה ממש לאביי באילן קדם דלא יקוץ מה"ט. אף שאח"כ יעשה זה בורו ה"נ לרבא:

הראי' הג' ממ"ש תוס' (דף כ"ה ע"ב ד"ה עני והעשיר וכו') דלר"ת אידחי לה למסקנא טעמא דדירה שאני, אלא הטעם דסמך מקודם. אף שאח"כ בנה זה אוצרו מ"מ א"צ להרחיק, וגם בההיא דיונה פפאה נדחק לפרש כיון דלא קביעי תשמישתיה צריך להרחיק, אבל בלא"ה לא היה צריך להרחיק כיון דסמך מקודם. וכ"כ במאור דלשיטת ר"ח ור"ת אדחי למסקנא להההיא דדירה שאני. עיי"ש:

כל הנך ראיות יתנו עדיהן ויצדיקו דלשיטת ר"ת ור"ח כל שסמך הגפת וכדומה קודם שהיה הכותל במיצר חבירו א"צ להרחיק לעולם. אלא אפילו לשיטת רש"י ור"י דלא גרסי אלא, ונדחו כל שינויי דהש"ס. מ"מ י"ל דמודו לדינא דכל הסוגיא קאי לרבנן דלא בעי גירי דיליה. אבל למאי דקיימא לן כר"י דבעי גירי דיליה. אף בגפת וכדומה דמקרי גירי דיליה. היינו אם כבר ישנו שם הכותל דבשעה שמניח הגפת מת"י מתחיל ההיזק ובא ההיזק מכחו ממש, אבל אם סמך מקדם, דבשעה שמניח ליכא התחלת נזק, ואח"כ כשבנה זה כותלו ההיזק נעשה ממילא, לא מקרי גירי דיליה. וכן מבואר בתוס' (ד"ה מרחיקים את הגפת וכו') וכ"כ ג"כ בנ"י. דהא דפרכינן הא ליכא כותל סומך, היינו לרבנן, אבל לר"י ודאי מותר. דכל שסמך מקודם לא הוי גירי דיליה עיי"ש. כל זה נראה ברור לפי ענ"ד:

ומ"ש הטור (ססי' קנ"ה) אחר שכתב כל הרחקות שבפרקין. דלשיטת הרי"ף ורש"י אסור לסמוך בצד מיצר חבירו אף אם אין שם כותל עיי"ש, אינו מוכרח דאפשר דסברי בזה כתוס' והנ"י, דלר' יוסי כל שסמך מקודם לא הוי גירי דיליה [ובדעת הטור צ"ל דס"ל בפשיטות דלעולם מקרי גירי דיליה, וכדעת הרמב"ן שנכתוב בפנינו וכמו שאבאר דגם דעת הרא"ש כן], ואדרבא לכאורה קצת ראיה לזה כדי שלא יקשה עלינו הסתירה בדברי רש"י. הכא בסוגי' ס"ל דאף ברשות דלקיחה צריך להרחיק, ולעיל (דף ז') בהא דאמרינן האחים שחלקו אין להם חלונות זה על זה, כתב רש"י שאין עליו לערער על סתימת אורו, ומלשון זה דקדק הרמב"ן שם דס"ל לרש"י דדוקא להאפיל עליו רשאי. אבל אינו יכול לסתום חלונו. ועי' תשו' הריב"ש (סי' שכ"ה) כתב הטעם דההיזק נעשה כבר ברשות עיי"ש. וקשה מאי אולמא אחים שחלק דהוו כלקוחות מלוקח דעלמא. אבל אם נפרש דס"ל לרש"י כהתוס' והנ"י הנ"ל ניחא. דכל הסוגיא לרבנן. אבל לדינא למה דקיי"ל כר"י דבעי' גירא. כל שנעשה ברשות הוי אח"כ היזק דממילא ולא הוי גירא דיליה. אף דבנ"י כתב לחלק דדוקא בגפת דלא הוי גירא דיליה אם סמך מקודם כיון דאינו עושה מעשה אח"כ, אבל בחלון שהוא בעצמו בראיתו מזיקו בכל שעה. בזה אף שעשה החלון מקודם מקרי גירי דיליה. מכל מקום י"ל דרש"י ס"ל כדעת הי"א [שהובא בהגהת ש"ע סי' קנ"ד

סט"ז] דגם בחלון מיקרי גירי דיליה [עיי"ש]. ומיושבים דברי רש"י הנ"ל היטיב, ולפנינו יבואר עוד:

אמנם דעת הרמב"ן בחי' דהא דפרכינן לרבא כי ליכא כותל אמאי סמיך. היינו אף לר"י דאף שסמך מקודם הוי גירי דיליה כיון דבידו הניח שם דבר המזיק אם יבנה זה כותלו ודבר המזיק נעשה בשעה שהניח אותו שם, וכיון דאילו איתא לכותל הוי גירי דיליה, השתא נמי הוי גירי דיליה עיי"ש, וכ"כ הריב"ש בתשובה (סי' תע"א) ודעתו שם בפירוש הסוגיא דזה ברור דאף אם סמך מקודם. מ"מ כשיבנה זה כותלו צריך להרחיק, אלא דלענין אם יכול לסמוך מקודם על סמך שיסלקנו משם לעת שיהיה שם דבר הניזוק, זה תליא בחילופי גרסאות. לגירסת רש"י ודעמיה דלא גרסי אלא. יכול למחות בטענה שאינו רוצה אחר כך להתעצם עמו בדין, אבל לפי הגרסא אלא, הסכים לפי' הר"י מיג"ש דעיקר שינוייא דהש"ס מהדר ביה מסברת המקשה. ולא חיישינן לסברא שיצטרך להתעצם עמו בדין, ומותר לסמוך מקודם, ואח"כ כשיבנה זה כותלו צריך להרחיק דבר המזיק:

וכל זה בסומך למיצר חבירו. אבל אם היה כל החצר שלו והניח שם הגפת. ואח"כ מכר המיצר שבצד הגפת. לגירסת רש"י צריך להרחיק אח"כ כשיבנה זה כותלו, ולגירסת הר"י מיג"ש בהיתר דלקיחה שעשה ברשות גמור א"צ להרחיק, כ"ז מבואר בחי' הרמב"ן, עיין עוד בהרמב"ן במלחמות דעה שלישית בזה לפי פירושו בדעת הרי"ף דל"ג אלא, ואף ברשות דלקיחה צריך להרחיק, היינו דוקא אם בשעה שמכר לחבירו היה שם דבר הניזוק, כגון שמכר החצר שבו הכותל. אבל אם הלוקח בונה שם דבר הניזוק, הוא עצמו מביא ההיזק עליו, א"צ זה להרחיק עיי"ש:

אמנם בטור שהביא דבריו לשיטת רש"י והרי"ף משמע דס"ל גם בדעת הרי"ף כשיטת רש"י. ולעולם צריך להרחיק אף ברשות דלקיחה, וכפי הנראה דעת הרמב"ן נוטה יותר להלכה כהר"י מיג"ש. וקיימינן דברשות לקיחה אין צריך להרחיק. אבל בסומך למיצר חבירו צריך להרחיק אף שסמך מקודם. ודוקא אחר שבנה זה כותלו. אבל מקודם א"י להכריחו לסלק ודו"ק:

והנה בדעת הרא"ש יש לעיין טובא. שהרא"ש הביא ג"כ פי' ר"ח ור"ת והסכים עמהם דגרסינן אלא וכו'. א"כ היה נראה דדעתו בכל זה כמו שכתבנו בשיטת תוס'. א"כ תיקשי ממ"ש הרא"ש בפותח חלון לחורבת חבירו דא"י למחות בו דל"ש לומר שמא תחזיק עליו. דכיון דא"י למחות ממילא אין לו חזקה. וכשיבנה זה חורבתו ויזיק אותו יכופו לסתמו עיי"ש. וקשה אמאי צריך לסתום אח"כ הלא ביררנו לדעת תוס' דכל שסמך מקודם אין עליו חיוב הרחקה לעולם. ואף די"ל דבזה שאני בחלון שפותח על רשות

חבירו ומשתמש באויר חבירו. ומדינא אף בפותח לחורבתו יכול למחות בידו ולומר אין רצוני שתשמש באויר שלי. אלא דא"י למחות מטעם דכופין למדת סדום כמבואר לקמן פ' חזקת הבתים (דף נ"ט) א"כ י"ל דמש"ה צריך זה אח"כ להרחיק ולסתום כיון דמזיקו ושוב לא הוי מדת סדום. ובא בטענה שאינו רוצה שישתמש באויר שלו ולא משום הרחקת נזקים אתי עלה:

אך עדיין תמוה. דבההיא דיונה פפאה כ' הרא"ש דלא מהני להו חזקה להך עצורי דדייקי שומשמי דהוי כמו קוטרא ובה"כ דאין לו חזקה, ואף אם החזיקו מקודם דכיון שא"י למחות לא הוי חזקה עיי"ש. ובזה תיקשי כיון דסמך מקודם. בלאו החזקה לא יצטרך להרחיק לעולם. גם הרא"ש פ"ב דב"ב (סי' ו') כתב וז"ל דאם היתה רפת בקר קודם לאוצר מותר אף דהוי גירי דיליה משום דדירה שאני עד כאן לשונו. ממשע דגם למסקנא צריך לטעמא דדירה שאני. וזהו דלא כמ"ש התוס' והטור בשיטת ר"ח ור"ת:

אח"כ מצאתי בתשובת פני יהושע (חח"מ סי' ח') דהקשה כן על הרא"ש. והוסיף עוד קושיא אחת ממ"ש הטור (סי' קנ"ד ס"ח) דבפותח חלון בעלייתו לר"ה. אינו יכול חבירו לומר היום או למחר אפתח וכו' דר"ה הוי הפקר וזכה מהפקר עיי"ש. ולמאי צריך לטעם זה. הא אפילו בלא זכיה כלל מותר. כיון דסמך מקודם. ומתוך כך העלה שם הפ"י דדעת הרא"ש דמותר לסמוך קודם שיש שם דבר הניזוק. אבל אח"כ שכשיהיה שם דבר הניזוק צריך להרחיק, והא דכתב הטור בשם הר"ת דמותר לסמוך כשאין שם דבר הניזוק. היינו ג"כ שא"י למחות בו מלסמוך לפי שעה. אבל מ"מ כשיזיק צריך להרחיק, ומש"ה הביא הרא"ש למסקנא ההיא דדירה שאני. ומחולקים תוס' והרא"ש בכוונת הר"ח ור"ת עיי"ש:

ועדיין דבריו צריכים ביאור, דלפ"ז קשה מה דהקשינו לעיל. אמאי א"צ הבעל דבורים להרחיק לר"י. ואף אם תדחוק כנ"ל, כיון דגם השני מזיק להראשון א"י להכריח להראשון להרחיק. מ"מ קשה דהא גם הרא"ש כתב היכא דליכא משום מרא ומרא מודה רבא לאביי והא לאביי סמך בהיתר מועיל דאין צריך להרחיק לעולם כמו באילן קדם:

ע"כ נראה לענ"ד בכוונת הרא"ש דגם לאביי דס"ל בסמך בהיתר מהני, היינו דוקא בדבר דלאו גירי דיליה דאף דלרבנן לא בעי גירי דיליה. מ"מ כל שסמך בהיתר אין שם מזיק עליו ומש"ה בבור מותר לסמוך לאביי דסבירא ליה דלא הוי גירי דיליה. כיון דלא סבירא ליה לסברת מרא ומרא [וכמו שכתב מהרש"א בתוספות דיבור המתחיל דיקא] ולפי הס"ד דהש"ס דרבא לא אמר הך דכל מרא ומרא רק לר"י. אבל לרבנן בלא"ה אסור לסמוך תרתי שמעת מיניה. חדא דפליג בזה על אביי וס"ל אף היכא דלא הוי גירי דיליה אסור לרבנן אף בסמך מקודם, הב' מוכח מהא דאסור לסמוך ולא שרינן ליה ע"ד שיסלק להבור

כשיחפור זה את בורו ירחיק ג"ט [דהא השתא קיימינן דלרבנן לא בעי מרא ומרא ועי' בהרא"ש] ע"כ משום דמצי טעין איני רוצה להתעצם עמו בדין. ומש"ה פריך הש"ס מגפת וכדומה, דכי ליכא כותל אמאי סומך, לטעון דאינו רוצה להתעצם לטעון עמו בדין, ופריך גם מאילן קדם לבור, דהא לרבנן דלא בעי גירי דיליה אסור לרבא אף בסמך מקודם, ולזה משני הש"ס אלא א"ר קס' רבנן על המזיק וכו'. והדר ביה מכל הני שינויי. ומחדש לו ב' דברים דגם לרבא הטעם משום מרא ומרא, אבל היכא דל"ש מרא ומרא. מודה לאביי דבדבר דלאו גירי דיליה, אף לרבנן כל שסמך מקודם מהני שאין צריך להרחיק לעולם מש"ה באילן קדם לא יקצץ, אך בגפת וכדומה דההיזק מגיריה ומכחו, לעולם שם מזיק עליו אף בסמך מקודם לענין דצריך להרחיק לכשיבנה כותלו, אבל מקודם א"צ להרחיק ולא חיישינן לטענת התעצמות בדין ושאני בבור דאסור לחפור על סמך שיסלקנו אח"כ. דהא השתא לרבנן ג"כ משום כל מרא ומרא, ול"ש לומר דיסתמנו אח"כ דא"י לסלק ההיזק שנעשה מה שהיה מרפה לארעא. וממילא נדחה הך סברא דהתעצמות עמו בדין דגם המקשן לא הקשה כן מסברא רק מכח הוכחה מדלא שרי לחפור על סמך שיסתמנו אח"כ. משא"כ למסקנא דקיימינן לרבנן משום כל מרא ומרא. ממילא אין הכרח להך סברא. ומש"ה בגפת כי ליכא כותל סומך והיינו על סמך שיסלקנו אח"כ. ושפיר כתב הרא"ש דרבא מודה לאביי. היינו דבדבר דלא הוי גירי דיליה גם לרבא אליבא דרבנן מהני סמך בהיתר:

ומה דדחקני לומר כן בדעת הרא"ש דאף בגפת הוי גירי וצריך להרחיק אח"כ. ולא ניחא לי דדוקא בזיזין ומרזב או בקוטרא ובה"כ. דההיזק מתחדש בכל יום שהוא משמש יום יום ומזיק בתשמישו והוי גירי, אבל בגפת י"ל דלא הוי גירי דיליה כל שסמך מקודם. וכדעת התוס' והנ"י, והיה עולה כהוגן הא דהדר מכל הנך שינויי דבכולהו לא הוי גירי דיליה בסמך מקודם, ומהני דא"צ להרחיק לעולם, ואעפ"כ הדין דבחלון וקוטרא ובה"כ והנך עצורי דדייקי שומשמי דלא מהני סמך מקודם, דבהנך אף בסמך מקודם מתחדש ההיזק בכל יום בגירי דיליה, היינו ממ"ש הטור אחר שכלל כל אחד על דגלו כתב (סי' קנ"ה) בד"א כשיש שם דבר הניזוק, אבל אין שם וכו' מותר לסמוך חוץ מחפירת בורו וכו'. הרי דכלל כולהו בחדא מחתא, וכי היכי דבדברים המתחדשים בכל יום בגירי דיליה. ע"כ דסמיכה רק לפי שעה, וצריך לסלק אח"כ כשיהיה שם דבר הניזוק, הוא הדין באינך כולהו הוי גירי דיליה. אף שסמך בהיתר כדעת הרמב"ן להריב"ש הנ"ל:

ונ"ל דיצא להטור כן. דאם איתא דבגפת וכדומה לא הוי גירי דיליה מקודם. וממילא אף לרבנן מהני בסמך מקודם לרבא, בזה סבר כאביי, א"כ בגפת וכדומה בסמך וליכא כותל

אין צריך להרחיק לעולם, א"כ תיקשי מה דפסק הרא"ש בפותח חלון לחורבת חבירו דא"י למחות דל"ש שמא תחזיק, קשה דמ"מ ימחה בטענת דאינו רוצה להתעצם עמו בדין כסברת המקשן. ומה"ת לומר דהדר ביה התרצן מהך סברא, דהא מגפת וכדומה אין ראיה דהתם א"צ להרחיק לעולם, אבל בחלון וקוטרא דיצטרך אח"כ להרחיק י"ל דגם מקודם יכול למחות כסברת המקשן, אע"כ דס"ל להרא"ש כהרמב"ן דבגפת וכדומה הוי גירי אף בסמך מקודם. ולמסקנא בליכא כותל דסומך, היינו על סמך שיסלקנו אח"כ. ומוכח דהדרינן מסברת עצמות עמו בדין, כן נראה לענ"ד ברור בכוונת הרא"ש והטור:

ולפ"ז נ"ל דלשון הטור אינו מדוקדק כ"כ. שכתב (בסימן קנ"ה סי"ז) וז"ל, בד"א כשישנו שם דבר הניזוק, ואפי' עשאו בהיתר כגון עשאו בשלו ואח"כ מכר וכו', ור"ח ור"ת כתבו כסברא הראשונה עכ"ל ר"ל למ"ש הר"ח והר"ת כסברא הראשונה דמותר לסמוך למיצר חבירו באין שם דבר הניזוק, לכ"ש דמותר בעשאו בהיתר גמור דעשאו בשלו, ואלו לפמ"ש דבסומך למיצר חבירו לדעת הרא"ש והטור באמ' צריך להרחיק אח"כ איך עשה ק"ו בהיתר דלקיחה מהיתר דסמך מקודם, הא מהק"ו אינו מוכח רק דא"י למחות בו רק קודם שמזיק אותו, והא באמת לגרסת ר"ח ור"ת בהיתר דלקיחה א"צ להרחיק לעולם. כדפריך המקשן בפשיטות. אי בלוקח מ"ט דרבנן. וע"ז אמר אלא אמר רבא והניחו בסברא דבהיתר דלקיחה א"צ להרחיק לעולם, ובטור משמע דשוים להדדי היתר דלקיחה והיתר דסמך מקודם, גם בהגהת ש"ע סי' הנ"ל כ' וז"ל וכן מותר לעשות בכל נזיקים אלו בשלו כשאין שם דבר הניזוק חוץ מחפירת בור (טור ס"ו בשם הר"ח ור"ת והרא"ש) עכ"ל. מדכתב וכן מותר, משמע דדמי לגמרי לדינא דהמחבר סעי' הנ"ל, שכתב גבי בור דבהיתר דלקיחה א"צ להרחיק לעולם, וע"ז כתב הרמ"א דבשאר נזיקים סמך מקודם הוי כמו היתר דלקיחה בבור, משמע דס"ל בכוונת הרא"ש והטור דסמך מקודם אין צריך להרחיק לעולם:

אמנם אף דהמשמעות כן, כבר ביררנו והוכחנו בראיות נכוחות דאינו כן. דכוונת הרא"ש והטור דבסמך מקודם צריך להרחיק כשיש שם דבר הניזוק:

באופן שבררנו דלדעת הרמב"ן והרא"ש והטור בגפת וכדומה, אף שסמך מקודם הוי גירי דיליה, ועיין תשובת הריב"ש (סי' תע"א) דנראה ג"כ דעת הראב"ד כהרמב"ן, ומ"ש הנ"י דבגפת מותר לסמוך מקודם דלא הוי גירי דיליה כיון דסמך מקודם, זולת בחלון, דא"י לפתוח לחורבת חבירו. דכשיבנה חורבתו יהא מזיקו בראיה דהוי גירי דיליה, וכ' ע"ז וכ"כ הראב"ד ז"ל בתשובה וכן הסכים הרשב"א ז"ל עכ"ל, נ"ל דלא קאי אגפת דלא הוי גירי אלא קאי אהך סברא דמקודם יכול למחות בטענת התעצמות עמו בדין, וכן

הובא בתשובת הריב"ש הנ"ל, אבל לענין גפת באמת ס"ל דהוי גירי דיליה. וכן הוא להדיא בתשובת רשב"א (סי' אלף קמ"ד) וז"ל שם ואם כל הנך דמתני' גירי נינהו, כל הנך תיובתא דפ' לא יחפור אפילו לר"י נינהו עד כאן לשונו. הרי להדיא כהרמב"ן, וע"כ מ"ש הנ"י וכ"כ הרשב"א היינו רק לענין סברת טורח בסילוקו, מבואר דכולם ס"ל דאף בגפת הוי גירי אפילו בסמך מקודם, זולת התוס' והנ"י דס"ל דלא הוי גירי, כיון דאין ההיזק מתחיל מכחו בשעה שהניחו, ועי' בתשובת פני יהושע הנ"ל שכתב וז"ל כללא דנקטינן מהנך שמעתתא דלהר"י והרי"ף וכו' פשיטא דצריך להרחיק אפילו בלוקח, מיהו נ"ל דהיינו דוקא בהיזקות המתחדשות בכל יום, כגון צינור וזיזים שמשתמש בכל יום ומזיק בתשמישתן אבל הרחקה דגפת וזבל כשעשה בהיתר לא הי' נזק ואח"כ כשנעשה הכותל ההיזק ממילא ולא הוי גירי, דבשעה שהניחם לא הי' מזיק, וכ"כ הנ"י בסוגיא דפ' לא יחפור עכ"ל, ולמה דביארנו במחכ"ת דבריו שלא בדקדוק בזה, דהנ"י קאי בשיטת תוס', אבל הרמב"ן והראב"ד והרא"ש והטור והרשב"א כולם חולקים בזה וכנ"ל:

ועדיין חל עלינו חובת ביאור בענין פתיחת חלון לחורבת חבירו דאף למה שבררנו דהרא"ש ור"י מיג"ש קיימי בחד שיטה דבגפת וכדומה, אף דמותר לסמוך מקודם שמזיקו ולא חיישינן לטענת מתעצם עמו בדין, מ"מ אח"כ כשיבנה זה כותלו צריך להרחיק הגפת מכל מקום נ"ל דבחלון לחורבה מחולקים הם הרא"ש והריב"ש וכמו שאבאר:

הנה בהרא"ש מבואר דעתו דמותר לפתוח חלון לחורבת חבירו ול"ש שמא תחזיק, דכיון שא"י למחות לא יהי' לו חזקה. וכשיבנה אח"כ חורבתו ויזיק אותו יכוף אותו לסתום חלונו, מבואר דדין חלון וגפת שוים הם, אולם בדעת הר"י מיג"ש ורמב"ן לא נראה כן, דהמעיין בחידושי הרמב"ן בסוגיא דחרדל שכתב בסוף דבריו וז"ל, נקטינן לפי שיטת רש"י דכל הנך הרחקות דמתני' כגון הבא לסמוך גפת וזבל למיצר חבירו, ואין שם כותל, א"נ הבא לפתוח חלונות לחורבת חבירו שאינו מזיקו עכשיו לענין היזק ראיה, אעפ"כ יכול לעכב ולומר למחר אני בונה כותלי או אני בונה חורבתי, ונמצאת מזיק אותי, וההיא שעתא הוי גירי דיליה ויכול לעכב עליו, ולא מצי למימר השתא אסמוך וכי אתית למבני בצד המיצר מסלקנא להו דקשה לסלקו מאחר שסמך, ועוד דלמא מחזיק עליו וכו'. ולפי גירסא האחרת ופירושה הנכון שכתבנו, אין אדם יכול למחות ביד חבירו שלא לסמוך, וכשיבא הלה לסמוך הוא מוחה בידו, ומשום דלמא תחזיק ליכא למיחש, דכיון דא"י למחות אין לו חזקה עכ"ל, משמע לכאורה למה דמסכים בשיטת הר"י מיג"ש גם בחלון מותר לפתוח וא"י למחות בידו כמו בגפת, ואמנם אם הפי' כן יקשה לנו בתמיה גדולה דברי הרמב"ן פרק חזקת הבתים בסוגיא דחלון המצרי, די"ל כדעת הרי"ף דהיזק ראיה

בחלון אין לו חזקה, וכל הסוגיא דחלון צורי דיש לו חזקה, היינו בפתוח לחורבה דאינו מזיקו, [דיש] לו חזק' היינו לענין דאינו יכול בעל החורבה לבנות ולהאפיל עליו נגדו וע"ז אמרינן שם למטה מד"א יש לו חזקה ויכול למחות, היינו כיון דיש לו חזקה יכול למחות בטענה שמא תחזיק עלי הרי אף דפתוח לחורבה יש לו חזקה, ומכח החזקה יכול למחות:

וביותר דשם בדברי הרמב"ן עצמו מבואר דאזיל בשיטת הר"י מיג"ש ממ"ש שם דהא דאר"ז למעלה מד"א אין לו חזקה וא"י למחות, הך דא"י למחות אפילו בפתוח לחצר, דאלו בחורבה כיון שאינו מזיקו, וגם לא יהי' לו חזקה פשיטא דא"י למחות, וגם ר' עלאי דפליג דאפילו למעלה מד"א יכולים למחות, היינו רק בחצר אבל בפתוח לחורבה מודה דא"י למחות, כיון דלא יהי' לו חזקה עיי"ש. וקשה מאי דוחקיה בזה, ולא מפרש דטעמא דר' עלאי אף בפתוח לחורבה יכול למחות בטענה דלא אתעצם עמך בדין, ותזיקני בראי' דמייתית שרשיפא, אע"כ דקאי בשיטת הר"י מיג"ש דלמסקנא אזדא לה טענת מתעצם עמו בדין, א"כ מ"ש מגפת דמותר לסמוך סמוך למיצר חבירו כשאין שם כותל, ולא חיישינן שמא תחזיק עלי דכיון דא"י למחות לא יהי' לו חזקה, מה"ט גופא יהיה מותר לפתוח חלון לחורבת חבירו וממילא לא יהי' לו חזקה. ומ"ש דבגפת תלינן החזקה במחאה ובחלון תלינן המחאה בחזקה, ומצאתי אח"ז בתשו' מהר"א ששון (סי' פ"ז) שתמה על הריב"ש (סי' תע"א) שכתב דהסכמת הרמב"ן בפותח חלון לחורבת חבירו יש לו חזקה, וא"י להאפיל עליו, והקשה עליו מדברי הרמב"ן פ' לא יחפור דמשמע להדיא דאין לו חזקה עיי"ש, ומאד נפלאתי על גאונו, הלא כדברי הריב"ש מבואר להדיא בהרמב"ן בסוגיא דחלון המצרי וכנ"ל, ודברי הריב"ש נכונים, והתמיה קיימת על הרמב"ן דלכאורה דבריו סותרים אהדדי:

ולזה נ"ל דכשנדקדק בדברי הרמב"ן בסוגיא דחרדל בלשונו הזהב שהעתקנו דפתח בתרתי, דלגרסת רש"י הבא לסמוך גפת א"נ הבא לפתוח וכו', וסיים בחדא דלשיטת הר"י מיג"ש מותר לסמוך ולא כתב דמותר לפתוח, מזה נראה דבכוונה ובדקדוק כ"כ, והיינו דיש לחלק דבגפת וכדומה שעושה הכל בשלו ואינו משתמש בשל חבירו ל"ש חזקה, דלמה ליה למחויי כיון דאינו מחזיק דבר בשלו, וליכא חזקה אא"כ היכא דיכול למחות בשום טענה. ותליא החזקה במחאה, מש"ה הדין דמותר לסמוך מקודם וא"י למחות, וממילא לא יהי' לו חזקה [ועיין לקמן עוד טעם דליכא חזקה בגפת] משא"כ בפותח חלון לחורבת חבירו דמשתמש באויר חבירו, בזה אף אם הדין דאינו יכול למחות לפתחו, מ"מ הוי חזקה, כיון דמשתמש ברשות חבירו הו"ל להודיע שאינו מוחל לו האויר, וכמ"ש

הרמב"ן כיוצא בזה בחי' פ"ק דב"ב באחין שחלקו דא"י לכופו ולסתום ואעפ"כ הוי חזקה, וכ"כ הריב"ש בתשו' (סי' תע"א) להשיג מזה על הרא"ש דס"ל כיון דא"י למחות לא הוי חזקה וכ' וז"ל ולדבריו אף אם א"י לעכב עליו מלפתחו, למה אין לו חזקה של ג"ש דהרי הי' יכול למחות בסוף כל ג' וג', ולא יחזיק עליו לענין שאם יבא לבנות כנגדו לא יצטרך להרחיק, וכיון דלא מיחה י"ל דהוי חזקה עכ"ל, א"כ י"ל דבחלון מודה הר"י מיג"ש דיש לו חזקה כיון דמשתמש באויר חבירו, וממילא יכול למחות דשמא יחזיק עליו משא"כ בגפת דאינו נהנה בשל חבירו אין לו חזקה אא"כ דיכול למחות בו, וא"כ לק"מ על דברי הרמב"ן ובלא"ה צ"ל כן לשיטת הר"י מיג"ש עצמו, למה שכ' הריב"ש בתשו' שם להוכיח דלהמפרשים דר"ז מיירי בחלון הצורי, וע"כ דבחלון הצורי אף למעלה מד"א ליכא היזק ראיה, ע"כ מוכח דגם בחורבה יש לו חזקה א"כ תיקשי קושייתנו על הר"י מיג"ש דמפרש לה בחלון המצרי, וע"כ דפתוח לחורבה יש לו חזקה, אע"כ כמ"ש וברור:

ונ"ל להביא ראיה לזה מהרשב"א (סי' אלף קמ"ד) שכתב דיכול למחות לחבירו לפתוח חלון לחורבתו דשמא יבנה חורבתו ויהי' טורח בסילוקו, כדמוכח פ' לא יחפור מפרכת הש"ס מכל הני דמתני' ומכ"ש עכשיו דרבתה המחלוקת בחכמי ישראל אם היזק ראי' יש לו חזקה, ושמא יעמוד ב"ד וידונו דיש לו חזקה, ואע"פ שאינו מזיקו עדיין ונמצא זה זקוק למחות תמיד עיי"ש, וקשה מנ"ל להוכיח מפרכת הש"ס לסברת טורח בסילוקו דלמא התם הטעם שמא יחזיק עליו, משא"כ בחלון דל"ש שמא יחזיק כיון דהיזק ראיה אין לו חזקה, ואי דס"ל כיון דא"י למחות לא יהי' לו חזקה, היכי מסיים כ"ש שרבתה עתה מחלוקת ושמא ידונו שיש לו חזקה, הא אם א"י למחות אין לו חזקה, ואיך תלה טעמא דמחאה בחזקה ומוכח דתולה מחאה בחזקה, א"כ י"ל דמה"ט בגפת אסור, ומנ"ל הך סברא דטורח בסילוקו, אע"כ כנ"ל דבגפת וכדומה בזה תולה חזקה במחאה, ומוכח סברא דטורח בסילוקו, רק בחלון דמשתמש באויר חבירו תליא המחאה בחזקה, ושפיר כתב שמא יבא ב"ד וכו' וזה סייעתא גדלה למה שכתבנו:

אח"כ מצאתי שהעתיק בתשו' מהריב"ל (בספר ג' סי' ל"ו ובסי' נ"ז) לשון הר"ן שהועתק לו בזה הענין, וז"ל ובשאר נזקים שאינם מזיקים עכשיו כמו גפת וכו' לפי שיטת רש"י לאו כל כמיניה לסמוך דאפילו יאמר אסמוך עכשיו ולכשיבנה חברי אסלק נזקי אין שומעין לו, כדי שלא יצטרך חבירו להתעצם עמו בדין, ומכאן נמי שמעינן מי שבא לפתוח חלון לחורבת חבירו אע"פ שעכשיו אינו מזיקו כלל יכול למחות בו, כיון דאלו בא לבנות מזיקו וסתם חורבות עשויים לבנות, אבל לשיטת הר"ם כל נזקים דלא מזקי מעכשיו סומך עד שיבא חבירו לסמוך, אבל מ"מ נ"ל דאפילו לפ"ז אם בא לפתוח חלון

על חורבת חבירו, אע"פ שאין עכשיו מזיקו מ"מ הרי הוא מחזיק עליו, וכשיבא לבנות יצטרך להרחיק כנגד חלונותיו שלא יאפיל עכ"ל, הרי בההיא דמחלק דבגפת א"י למחות ובחלון יכול למחות מחששא דשמא יחזיק עליו, והיינו ג"כ כסברא הנ"ל, והרשב"א דנקט שמא יבא ב"ד וכו', ה"ה דהוי מצי למימר בפשיטות שמא יחזיק ויצטרך חבירו להרחיק שלא יאפיל, עכ"פ מה שכתבתי נראה ברור בדעת הר"י מיג"ש והרמב"ן לחלק בין גפת לחלון, דבגפת מותר לסמוך ואין לו חזקה, ובחלון יכול למחות ויש לו חזקה, ודעת הרא"ש דחלון שוה לגפת וא"י למחות ואין לו חזקה, וההיא דחלון צורי מפרש לה בפתוח לחצר, וסבירא ליה דהיזק ראיה יש לו חזקה, וברור:

ועדיין צריך ביאור במ"ש הרמב"ן בסוגיא דחרדל הנ"ל, דלרש"י אסור לסמוך גפת וכיוצא בזה, וא"י לפתוח חלון לחורבת חבירו מטעם דיכול לומר שמא אבנה חורבתי ונמצאת מזיק אותי דקשה לסלוקי ועוד שמא תחזיק עלי, וכתב הרמב"ן וז"ל, ואע"פ שנראה לנו שא"י להחזיק עליו הואיל דאינו מזיקו עדיין בכך א"נ לדברי האומרים דהיזק ראיה אין לו חזקה מצי לדחויי מה"ט דכתיבנא עכ"ל, ר"ל מטעם הא' דטורח בסילוקו, והרי דס"ל דאפי' בחלון שנשתמש באויר חבירו אין לו חזקה, דהא מיירי בחלון כדתלי לה בחזקה דהיזק ראיה וא"י למחות רק מטעם דטורח בסילוקו, וממילא למה שהעלה להלכה כר"י מיג"ש דדחיא למסקנא לסברת טורח בסילוקו, ממילא גם בחלון רשאין לפתוח, והדרא קושייתנו לדוכתא הסתירה בדברי הרמב"ן:

ונ"ל דהפירוש בדברי הרמב"ן כך הוא, דאע"פ שנראה לנו דאין לו חזקה, היינו אף אם יכול למחות, מ"מ לא הוי חזקה לענין זה דאם יבנה חורבתו ויזיק אותו שלא יצטרך לסתום החלון, דמה שלא מיחה כיון דעדיין אינו מזיקו מחל לו החלון כ"ז שלא יזיקנו אבל לאותה שעה שיזיקנו לא מחל לו ולא הוי חזקה ויצטרך לסתום מ"מ יכול למחות בטענת טורח בסילוקו, והיינו רק לענין שיהי' לו חזקה לשעה שיזיקנו בזה לא הוי חזקה, אבל כ"ז שאין מזיקו יש לו חזקה שא"י להאפיל עליו, ופירוש זה למדתי מדברי הריב"ש בשו"ת (סי' שכ"ב) ותשובת מהר"א ששון (סי' פ"ז) דפירשו לה להרמב"ן דאין לו חזקה, היינו אם נניח שיכול למחות ולא מסברא כיון דא"י למחות אין לו חזקה, א"כ י"ל כמ"ש דיש לו חזקה עכ"פ לשעה שאינו מזיקו שא"י להאפיל עליו, אלא שמתוך דברי מהר"א ששון נראה דפי' בדברי הרמב"ן דאין לו חזקה כלל וכלל כיון דאינו מזיקו לא חש למחות בו, אבל מדברי הריב"ש הנ"ל מבואר היטב דאין לו חזקה לענין זה דאם יזיקנו דצריך לסלקו, ומ"מ הוי חזקה, דכ"ז שאינו מזיקו א"י להאפיל עליו, ונראה הטעם שזה מחל לו האויר אבל מ"מ נזקו לא מחל לו וקצת דייקא כן בלשון הרמב"ן שכתב

א"נ לדברי האומרים דהיזק ראיה אין לו חזקה וכו', וזהו מספיק רק להזיקו ולא להאפיל עליו, משמע דגם לטעם הראשון כן, ובאמת דמכל מקום יכול למחות מחששא דיחזיק שלא יכול להאפיל עליו, אלא דנקט טעם הא דטורח בסילוקו דזהו טעם מספיק על כל הני דמתני':

ומעתה אף למה שהסכים הרמב"ן לשיטת הר"י מיג"ש דבגפת אינו יכול למחות בידו לסמוך מקודם, דלא חיישינן לסברת טורח בסילוקו, וגם ל"ח שמא יחזיק, דכל שא"י למחות אין לו חזקה, היינו דוקא בדבר שעושה ברשות עצמו ואינו משתמש בשל חבירו, גם בלאו הכי השתיקה והסבלנות בשעה שאינו מזיקו לא הוי חזקה על אותו שעה שיזיקנו ויצטרך לסלקו, מש"ה א"י למחות, אבל בחלון הוי חזקה, כיון דמחזיק בשל חבירו אף שא"י למחות הוי חזקה, ואף אם יבנה חצירו ויזיקנו יצטרך לסלקו דלשעה שיזיקנו לא החזיק, מ"מ הוי חזקה לענין שא"י להאפיל עליו, מש"ה יכול למחות ואם לא מיחה הוי חזקה שא"י להאפיל עליו, אבל אם בנה חורבתו ומזיק אותו צריך לסתום החלון, ואין סתירה בדברי הרמב"ן:

ומאד מדוקדקים דברי הריב"ש (ססי' תע"א) דסיים בשיטת הרמב"ן וסייעתו דבפותח חלון לחורבת חבירו יש לו חזקה לענין שאינו יכול להאפיל עליו, דייק בלישנא לענין שאינו יכול להאפיל עליו, דהיינו דוקא לענין זה הוי חזקה, אבל לא לשעה שיזיקנו:

ובעיקר סברת הרמב"ן דבהחזיק בשעה שאינו מזיקו דאינו מועיל לשעה שיזיקנו, נראה לי דהרבה חולקים עליו, ה"ה רבינו יונה שהביא הרא"ש דבגפת יכול למחות שלא יסמוך עד שיסלקנו אח"כ דשמא יחזיק עליו, הרי החזקה מהני אף לשעה שיזיקנו, גם בתוס' (ד"ה ה"נ בלוקח) מ"ש בשם רבינו תם דמיירי בהחזיק בה וטוענים ללוקח, הרי דס"ל ג"כ דמהני חזקה שהחזיק קודם עשיית הבור שא"צ לקוץ אף אחר שיהיה הבור ויזיקנו, גם מדברי הרשב"א (סי' אלף קמ"ד) הנ"ל מבואר כן, דהא כתב שמא יבא ב"ד וידונו בהיזק ראיה דיש לו חזקה, הרי דלפי הצד דהיזק ראיה יש לו חזקה אין צריך לסתום החלון ומהני החזקה שהחזיק בעוד שלא היה מזיקו, וראיתי בתשו' מהר"א ששון הנ"ל שהוכיח בהיפוך מדברי הרשב"א הנ"ל, מדכתב תחילה דיכול למחות משום טורח בסילוקו ולא כתב שיחזיק עליו, אע"כ דלא מהני החזקה כיון דאינו מזיקו עדיין כדעת הרמב"ן:

ולע"ד ליתא, דהא דלא חש לשמא יחזיק, היינו כיון דבאמת היזק ראיה אין לו חזקה, ואדרבא מסוף דבריו מבואר דלא כהרמב"ן וכמ"ש לעיל ונראה דכוונת מהר"א ששון ממה שלא חש לשמא יחזיק לענין שא"י להאפיל עליו, אע"כ דלא מהני חזקה ולטעמיה

אזיל דס"ל בכוונת הרמב"ן דגם לענין זה לא הוי חזקה, אבל באמת העיקר כמ"ש, גם ממ"ש הרא"ש בההיא דיונה פפאה וכ"כ הטור (סי' קנ"ה) דבקוטרי ובה"כ אף בהחזיק מקודם לא מהני דמקודם א"י למחות, וכיון דא"י למחות אין לו חזקה. משמע דאם היה יכול למחות, היה חזקה אף דאינו מזיקו עדיין. הרי ביררנו דעת תוס' והר"י והרא"ש והרשב"א והטור דלא כהרמב"ם בזה גם בדברי הרמב"ן בסוגיא דיונה דפאה לא ס"ל כן, וכמ"ש הב"י גם בתשו' הריב"ש (סימן שכ"ב), מזה נראה דהרמב"ן בעצמו ספוקי מספקא ליה, ולא אתי ספיקא דהרמב"ן ומוציא מידי ודאי חבל הנביאים הנזכרים לעיל: אמנם באידך סברת הרמב"ן הנ"ל שכתב א"נ לדברי האומרים היזק ראיה אין לו חזקה, דמבואר דס"ל אף בהחזיק בעוד שלא היה מזיקו לא מהני כיון דלאותו נזק שמזיקו עכשיו אין לו דין חזקה, בזה מסייעים לו דברי הרשב"א בתשו' הנ"ל במ"ש דשמא יבא ב"ד וידונו דהיזק ראיה יש לו חזקה, משמע דלפי האמת דהיזק ראיה אין לו חזקה, לא מהני גם החזקה שהחזיק מקודם, אמנם מתוך דברי הרא"ש והטור הנ"ל בקוטרא ובה"כ מבואר דחולקים גם בזה דהא כתבו בקוטרא ובה"כ לא מהני חזקה אף דהחזיק מקודם, דהא מקודם א"י למחות. משמע דאם היה יכול למחות היה מהני החזקה כיון דהחזיק מקודם ונ"ל טעמם בזה דעיקר הסברא דלא מהני חזקה לקוטרא ובה"כ משום דמסתמא אינו מוחל לו, וידוע לכל שאין דרך ב"א למחול זה וא"צ למחות, וכל זה אם כבר הנזק מוכן, אבל אם החזיק מקודם י"ל מדלא מיחה מחל לו. דהו"ל למחות כיון דא"י לכל שאינו מוחל לו, דהא אינו מזיקו עכשיו, הרי מבואר דהרא"ש והטור חולקים גם בזה על הרמב"ן:

ונבאר ג"כ בענין היתר דלקיחה מחלוקת הפוסקים בזה דלפי גירסת הר"ח ורא"ש והר"י מיג"ש דגרס אלא אמר רבא, לכולהו בהיתר דלקיחה א"צ להרחיק לעולם, אמנם יש לעיין במ"ש הרא"ש בפ"ק בההיא דב' אחין שחלקו דאין להם חלונות זה על זה דצריך לסתום החלון, והא נעשה ברשות גמור בהיתר, ואף אם נימא דהתם הטעם משום דמוכר בעין יפה מוכר, וכשמכר לזה החצר מכר בעין יפה שלא להזיק אותו, וכמ"ש הרשב"א בתשו' הובא בב"י (ססי' קנ"ד) במוכר חצר ושייר הבית לעצמו דצריך לסתום החלון דמוכר בעין יפה מוכר מ"מ קשה ממ"ש הטור (סי' קנ"ד סל"ט) בראובן שמכר או נתן הבית לשמעון והחצר ללוי דצריך שמעון לסתום החלון, והתם דמכר לשניהם כאחד דלכל אחד מכר בעין יפה, תיקשי אמאי צריך לסתום, הא נעשה בהיתר גמור, גם אם נימא דבאחים שחלקו הטעם דמוכר בעין יפה שלא להזיק אותו, א"כ ע"כ הא דאמרינן אלא אמר רבינא וקיימא לן דבלוקח א"צ להרחיק, היינו בלקחו שניהם כאחד, זה משרה

וזה ירק, אבל במוכר שמכר חצי שדה לחבירו, וזרע ירק צריך המוכר להרחיק המשרה. ובאמת בהרא"ש העתיק פירש"י בלוקח היינו שמכר חצי שדה לחבירו וזרע ירק, וכן בטור (סי' קנ"ה ס"מ) כתב כן, ואף דאפשר לחלק בין משרה לחלון, דבחלון שניזק גוף החצר בזה שייך בעין יפה מוכר שלא להזיק החצר שמכר לו, אבל במשרה וירק אינו בגוף המכירה שמכר השדה שמניח בה הירק דאפשר לעשות בה דבר אחר, ודוחק. גם בטור משמע דבכל הניזקים כמו בגפת וכותל א"צ להרחיק להרא"ש אף דמזיק גוף הכותל שמכר לו:

ולזה נראה לענ"ד דהרא"ש והטור לשיטתייהו דכתב הרא"ש בתשובה הובא בטור (סי' קנ"ד סכ"ב) בכותל שהיה מפסיק בין חלון ראובן לגינת שמעון ואח"כ נפל הכותל ומזיק ראובן לגינת שמעון דכתב שם אף לפי שיטת האומרים דא"צ המזיק להרחיק כשסמך בהיתר [היינו כיון דהוה דבר המפסיק הוי כמו היתר דלקיחה וא"צ להרחיק לעולם, כ"כ הפ"י שם בתשובה] צריך לסתום. דלא אמרו אלא היכא דהמחזיק סמך בהיתר ואח"כ נתן שם הניזק דבר הניזק, אבל בנידון זה דלא חידש בעל גינה כלום, והחלונות מזיקים להגינות שהיו כבר, והגינות נפסדות ליכא מאן דפליג דצריך בעל החלון לסתום עיי"ש, א"כ י"ל דה"ט באחין שחלקו וב' שקנו יחד דצריך לסתום, כיון דמעצמו ניזק ולא חידש בה כלום:

וה"נ נראה לדינא לשיטת הרא"ש בעושה הכל ברשות. הגפת והכותל. ומכר לשנים כאחד לזה החצי שבו הגפת ולזה החצי שבו הכותל, שצריך להרחיק הגפת כיון שבעל הכותל ניזק מעצמו מבלי שחידש בה דבר, אבל אם לא היה שם כותל ובא לבנות כותל א"צ להרחיק, כיון דנעשה הגפת ברשות גמור ואין בכחו של זה לחדש דבר ולחייב לזה להרחיק הגפת, ומזה הא דא"ר בלוקח וכמו שפירש"י שבא זה לזרוע ירק, וכן י"ל באחים שחלקו אם בא אחד לעשות דבר בחלקו שיהיה ניזוק בו א"י להכריח להמזיק להרחיק. א"כ דעת הרא"ש והטור ממש למ"ש הרמב"ן במלחמות בדעת הרי"ף שהבאתי לעיל דלגרסתינו דל"ג אלא, וקיימינן דלוקח צריך להרחיק, היינו דוקא אם בשעה שלקחו כבר היה מוכן דבר הניזוק אבל בלא"ה לא:

זולת במה דנראה בדעת הרמב"ן במלחמות לשיטת הרי"ף דבמוכר חצר ושייר בית לעצמו דצריך לסתום החלון כיון דבשעה שלקח מתחיל ההיזק, וכ"כ להדיא הנ"ל בדעת הרי"ף לחלק בין מכר חצר לחבירו ושייר בית לעצמו דצריך לסתום, ובין מכר חורבה לחבירו ואחר כך בנה חורבתו דאין צריך לסתום עיי"ש, בזה משמע קצת בטור דא"צ לסתום, ממ"ש הטור (סי' קנ"ד) ואם מכר החצר ושייר הבית לעצמו, בזה כתב הר"י

אברצלוני כיון שמוכר בעין יפה מוכר, כדמכר לו החצר מכרו לעשות בו מה שירצה, וא"י למנעו לומר שלא יאפיל עליו עכ"ל, משמע דוקא שיכול להאפיל עליו, אבל לא לכופו לסתום החלון, וע' דרישה שנדחק לחלק דעדיף בזה מאחים שחלקו דצריך לסתום דהתם מעולם לא היה לזה זכות לשמש בחלון זה משא"כ בשייר בית לעצמו דכבר היה תשמישו בחלון זה לא היה דעתו במכירה שיכוף אותו לסתום:

אמנם לדעת הר"י מיג"ש והרמב"ן נראה דדעתם למסקנא למאי דגרסינן אלא, דבהיתר דלקיחה לעולם א"צ להרחיק אף במכר לשניהם כאחד לזה משרה ולזה ירק ולא מחדש בה דבר, וכן באחים שחלקו באמת א"צ לסתום כמ"ש להדיא הרמב"ן פ"ק והריב"ש (סי' שכ"ב) ואף דהרמב"ן פ"ק כתב לדקדק כן מלשון רש"י. דא"י לכופו לסתום, והבאתיו לעיל. והרי לרש"י דלא גרס אלא, במקח צריך להרחיק, צ"ל באחד מג' אופנים, או כמ"ש לעיל דס"ל לרש"י דחלון לא מקרי גירי דיליה אם סמך מקודם, וסוגיין דחרדל לרבנן דר"י דלא בעי גרי דיליה. או דס"ל דוקא מוכר צריך להרחיק, אבל אחים שחלקו בעל החלון נקרא לוקח מבעל החצר ומוכר בעין יפה מוכר שלא לסתום חלונו [ולא ס"ל כסברת הנ"י דנזקא לא מכר ליה, ועיין תשובת הרשב"א הובא בב"י (סי' קכ"ד מחודש כ') הביא מחלוקת גם בזה מוכר בעין יפה מוכר אף שמזיק לו], ומה דסתר זה הפ"י בשו"ת הנ"ל מההיא דתשו' הרא"ש הובא בטור (סי' קנ"ד סכ"ב הנ"ל) לא נסתר רק מה שעלה על דעת הפ"י, בטעמא צריך להרחיק דבעין יפה מכר שלא להזיק לחבירו. זהו נסתר מתשו' הרא"ש הנ"ל. אבל מ"מ י"ל בהיפוך בלוקח המזיק א"צ להרחיק משום דמוכר בע"י מוכר, או דס"ל לרש"י כסברת המאור דעדיף אם ישנו בשעת המכירה דבר הניזוק, והניזק שלקחו ע"מ שיהיה בקיומו כמו שהיה עד עכשיו, מש"ה באחים שחלקו א"צ לסתום, משא"כ במוכר מיצר לחבירו ואח"כ עשה שם דבר הניזוק צריך להרחיק, [והוא ממש בהיפוך ממ"ש בשם הרמב"ן בשיטת הרי"ף] כך י"ל בישוב דברי רש"י:

אבל כ"ז אינו מספיק לשיטת הרמב"ן דס"ל במלחמות דאין חילוק בין מוכר המזיק ללוקח המזיק, וגם ס"ל בהיפוך מסברת המאור, וגם ס"ל כל היכא דהוי גירי אף בעשה מקודם מקרי גירי דיליה, וכמ"ש לעיל בשמו ואפילו בגפת ומכ"ש בחלון, ואין לי מקום ליישב אלא דהרמב"ן כ"כ לשיטתו להסכמתו לגירסת הר"י מיג"ש דהיתר דלקיחה א"צ להרחיק:

ובדעת הרשב"א יש לעיין ביה טובא דהה"מ (פ"ב מהל' נזקי שכנים) כתב רש"י פירש ולא חלונות זע"ז שאינו יכול לערער על סתימת אורו וכ"כ הרשב"א ז"ל כלומר ולא דין חלונות זע"ז שאם בא לבנות כנגדן בונה אעפ"י שמאפיל עליו אבל אינו חייב לסלקו

וכ"כ הרמב"ן שאינו מחייב לסותמו אע"פ שמזיקו בהיזק ראיה עכ"ל, עוד כתב מהא שמעינן שמי שיש לו בתים וחצר וחלונותיו פתוחים לחצר ומכר החצר שאין בעל החצר נמנע מלבנות בחצירו אע"פ שמאפיל עליו [וזהו כדעת האברצלוני הנ"ל]. עכ"ל הה"מ. משמע להדיא בדעת הרשב"א דהמוכר א"צ לסתום. ואלו בתשו' הרשב"א שבב"י (סי' קנ"ד הנ"ל) מבואר להדיא דהמוכר חצר ושייר בית לפניו צריך לסתום וכתב שם שהדין פשוט בעיניו. גם בתשו' הרשב"א (ח"ג סי' קנ"ג) הובא בב"י (סי' הנ"ל מחודש ו') משמע להדיא דעתו דבאחים שחלקו אם מזיקו צריך לסתום ואם פתוח לחורבה א"צ לסתום וא"י לבא בטענת דטורח בסילוקו לפי שלא פשע לפתוח כלל עכ"ל ועי' תשו' שהביא בב"י (סימן קע"ג מחודש א') שכתב שם באחים שחלקו דא"י לכוף לחבירו לסתום חלונותיו עיי"ש וצ"ל דמיירי באופן שאינו מזיקו ואין בזה דוחק, דהא כל עיקרו של התשובה ההיא בנויה דאם לא מיחה אם יש לו חזקה ובחלון שמזיקו בלא"ה אין לו חזקה להזיק ראיה כמ"ש הרשב"א בכמה דוכתין דעת הרי"ף וממילא מיירי ע"כ בחלון שאינו מזיקו. וא"כ עכ"פ תמוה על הרב המגיד דהשוה יחד דעת הרשב"א והרמב"ן אף היכא דמזיקו באחים שחלקו דא"י לכופו לסתום וצ"ע:

גם נראה מדברי הרשב"א גם בב' שקנו כאחד צריך לסתום, דלמ"ש בתשו' (סי' אלף קמ"ד) הנ"ל דהביא ראיה לסברת טורח בסילוקו מפרכת הש"ס ממתני' דספ"ב אלמא דס"ל דל"ג אלא, ולא הדר ביה הש"ס, וממילא משמע דבכל לוקח צריך להרחיק ואף דנקט בתשובה הנ"ל מטעם מוכר בעין יפה מוכר מ"מ צ"ל דלאו בדוקא נקט זה ומה דנקט אח"כ במוכר בית ושייר חצר לעצמו דמוכר בעין יפה מוכר וא"צ לסתום חלונו משמע דבלא"ה היה צריך הלוקח לסתום חלונו וא"כ נראה דה"ה בכל היתר דלקיחה:

באופן שבררנו דבגפת וכדומה בסומך למיצר חבירו בעוד שלא היה שם דבר הניזוק לרוב הפוסקים, ה"ה הרא"ש והטור והרמב"ן והר"י מיג"ש והרשב"א והראב"ד, צריך להרחיק עכ"פ כשיבנה זה כותלו זולת לדעת תוס' בשיטת הר"ח ור"ת. ובשיטתם קאי ג"כ הה"מ, ולדעת הנ"י בחלון צריך לסתום דבודאי הוי גירי דיליה ולענין למחות מקודם בטענת טורח בסילוקו בזה לכולם א"י למחות זולת לדעת הרשב"א והראב"ד דס"ל למסקנא לא אדחי סברת טורח בסילוקו, ולפתוח חלון לחורבת חבירו לדעת הרמב"ן ודעימיה דיכול למחות יש לו חזקה לענין זה שיכול להאפיל עליו ולדברי האומרים דהיזק ראיה יש לו חזקה אף לכשיבנה זה חורבתו א"צ לסתום מכח החזקה שהחזיק מקודם, זולת לדעת הרמב"ן פ' לא יחפור בסוגיא דחרדל נראה דלענין זה לא הוי חזקה וממה שכתבנו יתבאר לך במה דאיתא בש"ע (סי' קנ"ד סט"ז), ומיהו כתב הרמב"ן דא"י להחזיק עליו הואיל

דאינו מזיקו עדיין. עד כאן לשונו. וזהו דוקא לענין זה דלשעה שיזיקנו יצטרך לסתום. אבל לענין זה הוי חזקה דא"י להאפיל עליו והאחרונים סתמו במקום שהיה להם לבאר: גם כבר ביררנו דלרוב הפוסקים הוי חזקה גמורה גם על שעה שיזיקנו והרמב"ן בעצמו ספוקי מספקא ליה בזה ובענין היתר דלקיחה לדעת רש"י ודעימיה הרי"ף והרשב"א צריך להרחיק ולדעת הרא"ש וכן לדעת הרמב"ן בשיטת הרי"ף היכא דניזק ואינו מחדש בו דבר צריך להרחיק ולדעת הרמב"ן והר"י מיג"ש לעולם אין צריך להרחיק ואף במוכר המזיק מכל שכן בלוקח המזיק:

עוד אבאר לך דמבואר בתוס' דאף להסוברים דבהיתר לקיחה צריך להרחיק, מ"מ אם גם השני מזיק להראשון כל חיוב ההרחקה על השני ולזה הסכים הרשב"א (סי' שכ"ב) ומעתה מ"ש בש"ע (סי' קנ"ה סי"ט) החופר בור תוך שדהו ומכר חצי השדה ובא לוקח לחפור גם הוא בור צריך להרחיק כל שיעור ההרחקה וכו'. אין מזה ראיה דפסק דבהיתר דלקיחה א"צ להרחיק די"ל דשאני הכא דגם השני מזיק להראשון וגם ממ"ש שם (ס' י"ד) בבא לפתוח ברה"ר דזוכה מהפקר אין ראיה להיתר דלקיחה די"ל דזוכה מהפקר עדיף כמ"ש הריב"ש בתשובה (סי' שכ"ב) באופן דלא נזכר דבר בש"ע מכל הנך דינים דסמך בהיתר ומהיתר דלקיחה זולת בהגהת ש"ע (סי' קנ"ה סי"ט) שכתב ב' דיעות בסומך גפת למיצר חבירו כשאין שם כותל וכבר כתבנו דמה דמשמע דס"ל להרמ"א בדעת הרא"ש דלעולם א"צ להרחיק דאינו כן אלא דאם יבנה זה כותלו צריך להרחיק כנלענ"ד, וד' ינחני בדרך אמת:

ובההיא ענינא תמוהים לי דברי תוס' פ"ב דבבא בתרא (דף כ' ד"ה וקמא היכי סמיך וכו') ואפילו לפי ר"ת דלמסקנא שריא לרבא לכולהו לסמוך וכו' וקשה לי דהא מ"מ כיון דהראשון מזיק להשני הותרה הרצועה להשני לסמוך אף דמזיק להראשון. דהא מה"ט מותר לסמוך חרדל לר"י כמ"ש תוס' וביותר דעל זה אין תירוצם מספיק "דאינו מזיק ממש רק מניעת דישא" דמ"מ גם השני יהא מותר לסמוך דיאמר מה שאני מזיקך במניעת דישא כמוך גם אתה מזיקני בזה ואם נימא דכוונתם דלר"ת דגרסי' אלא למסקנא בהיתר דלקיחה א"צ להרחיק וי"ל דמיירי הכא בבנה בשלו ומכר המיצר לחבירו ובזה כל ההרחקה על השני כיון דהא' עשה בהיתר גמור מלבד דדחוק לכוון כן בלשון התוס' קשה דאם ניחא להו לאוקמי בלוקח גם בלאו הכי' ר"ת יש לפרש כן, דאף לגירסת רש"י דל"ג אלא ובהיתר דלקיחה צריך להרחיק מ"מ היכא דגם השני מזיק להראשון כל ההרחקה על השני כמ"ש לעיל וצע"ג:

תו קשה לי בסוגיא דחרדל (דף י"ח ע"ב) לשיטת רש"י דלמסקנא דרבנן סברי דדבורים לא מזקי לחרדל. ור"י סבר דמזקי, א"כ למאי צריך לאוקמי בלוקח ולהמציא חילוק בין אילן דההפסד גדול ולומר דר"י לדבריהם דרבנן קאמר, אמאי לא מוקי דבעל דבורים סמך תחילה כמו לאביי, דהא עיקר הקושיא ע"כ דלרבא איך אפשר דבעל דבורים סמך תחילה לרבנן, אבל כי אמרינן דלרבנן דבורים לא מזקי לחרדל, הא שפיר עביד דסמך ולר"י ג"כ סמך בהיתר דלר"י היכא דלא שייך כל מרא ומרא רשאי לסמוך וא"כ הכל ניחא כמו לאביי וצ"ע:

ובתוס' במה דנדחקו דפרכת הש"ס מכלל דר"י וכו' מדשמעינן ליה לרבינא דדבורים אין מזיקים ה"נ לר"י והוצרכו לדחוק, דהו"מ למפרך בפשוטו הא קתני ואוכלים לגלוגי חרדלאי הא י"ל בפשוטו דפריך מדאמר רבינא רק רבנן ס"ל דעל המזיק להרחיק משמע דר"י ע"כ לא סבר כן, דאל"כ לא הי' מתיר בחרדל, ולא ניחא ליה לרבינא לומר כיון דגם הדבורים מזיקים אותו מש"ה מותר לבעל החרדל לסמוך חרדלו, דמ"מ הוא לבד מקרי מזיק. אע"כ דגם הראשון סמך באיסור. ומקרי שניהם מזיקים זה לזה, ולזה פרכינן משרה וירקא נמי ומשני אלא וכו' דבאמת גם ר"י ס"ל על המזיק להרחיק. אלא דמ"מ כיון דדבורים מזיקים לחרדל מותר לבעל חרדל לסמוך והכל בפשוטו וצ"ע:

ולאידך פירושא דתוס' לכאורה קשה, דלמאי הוצרך רבינא לחזור ולומר דאף לרבנן בלא טעמא דמרא ומרא סמיך, הא כיון דמסיק דלרבנן דבורים לא מזקי לחרדל, א"כ מש"ה סמך בעל דבורים תחילה, ובזה י"ל דמ"מ כיון דע"כ ר"י לדבריהם קאמר, ואיך הי' סובר דרבנן סברי דדבורים מזקי לחרדל, איך סמך בעל דבורים. אע"כ היכא דליכא מרא ומרא סמיך, אבל הראשונות קשה וצ"ע:

גם קשה לי בסוגיא דב"ב (דף י"ט), "ותיפוק ליה משום מחרישה", הא נ"מ באם חרש תחילה קודם שהיה כותל לחבירו דמותר לו לחרוש לפ"מ דס"ל לר"ת ור"ח דלמסקנא גם לרבא בכל הני דמתני' מותר לסמוך כיון דל"ש כל מרא ומרא, ולאחר שחרש זה בנה זה כותלו, בזה הדין דאסור לזרוע משום דזרעים מפסידים להכותל, וכן לשיטת הרמב"ן דאמרינן לעיל אר"פ בלוקח, היינו כשמכר לשנים לזה ירק ולזה משרה דכשזוכה במשרה הוא מזיק לירק, אבל אם בעל משרה מכר שדהו ובא לזרוע ירק, א"צ בעל המשרה להרחיק כמו באילן גם כן קשה דלמא מיירי דלאחר שחרש מכר שדהו. ואחר כך בנה לוקח הכותל דאסור המוכר לזרוע דהזרעים בעצמם מפסידים לכותל וצע"ג:

ולענין הלכתא יש לעיין מי נקרא מוחזק בענינים אלו. הנה לענין סמיכת גפת וזבל וכדומה סמוך למיצר חבירו בעוד שאין כותל, לכאורה היה נראה בפשיטות דיכול לומר

קים לי כדעת הר"י מיג"ש והרמב"ן ור"ח ור"ת והרא"ש דאין חוששין לטענת דיתעצם בדין, ויכול לטעון לסמוך על מה שיסלקנו כיון דעושה הכל בשלו, ואין מזיק עכשיו דבר לחבירו וזה בא עליו רק בטענת טורח עליו בסילוקו, בזה נראה דנקרא הוא המוחזק גמור ויכול לומר קי"ל דרשאי לסמוך הגפת וכדומה:

אמנם באמת י"ל כיון דאחר שיסמוך הגפת וזה יבנה כותלו ויתבענו לדין, והא הדין דיכול לומר קים לי כדעת תוס' והמאור והה"מ דסמך מקודם א"צ להרחיק לעולם, וממילא בודאי יכול למחות מקודם, דלמחר אני בונה כותלי ולא יהי' בידי לכופך להרחיק דאז תהי' אתה המוחזק, ויש לדמות לכאורה למ"ש הרשב"א בשו"ת (סימן קמ"ב) הובא בב"י (סי' קנ"ד) שכתב דעתי נוטה לדעת הר"ת דבנזק קוטרא וביה"כ אף קנין לא מהני, דיכול לומר סבור הייתי לקבל וכו', ומ"מ רוב חכמי ישראל ורבותי חולקים על זה, לפיכך למעשה אני אומר אם כבר פתח חלונותיו או סמך קוטרא ובה"כ אין מחייבין אותו לסתום או לסלק ואם בא לפתוח אין מניחים אותו עיי"ש, הרי אף דעושה הכל בשלו, מ"מ כיון דבא לחדש דבר נקרא מוציא ועליו לברר, וה"נ נראה בההוא ספיקא דסמך מקודם אי מותר אף לאחר שיזיקנו מהראוי לכתחילה יכול למחות בו שלא יזיקנו אלא אם כבר סמך הוי מוחזק וא"צ לסלק, וממילא נראה הדין דיכול למחות מיד דלא יסמוך בטענה שיבנה כותלו ולא ירצה לסלק, ובאמת לכתחילה אין לו לעשות היזק, ודומה להההיא דרשב"א (סימן אלף קמ"ד) דהבאתי לעיל, דיכול לטעון שיבואו בית דין וידונו דהיזק ראיה יש לו חזקה:

אמנם נראה דהכא לכתחילה יכול לסמוך אף באינו רוצה לסלק אח"כ לכשיזיקנו, ויש לדמות לההיא דמהריב"ל בתשו' (ח"ב כלל פ"ד ופ"ה) במי שהחזיק בצינור על חבירו ובא להגביה דהוי ספיקא דרבוואתא, אם הוי כמוסיף בנזק כיון דהלוקח יותר חזק דמותר להגביה, דאדם מוזהר שלא יזיק לחבירו, וכל זמן שאינו מברר דהוא מזיק לו אין שומעין לו ולא דמי לההיא דרשב"א הנ"ל דהתם הנזק מבורר והוא בא לזכות הקנין וכיון דהוי ספק בקנין קיימא אחזקה דיכול למחות בו, מה שאין כן היכא דהספק בעיקר הנזק אם מזיק אותו עיי"ש ואף דבנידון המהריב"ל עדיין יש לפקפק דמ"מ נזק דצינור על חצר חבירו מבורר הוא אלא שבא לזכות בחזקה שהחזיק ורוצה עתה להגביה והספק אם גם זה נכלל בכלל החזקה י"ל דאינו יכול להגביה ראיתי דהשיג עליו המהרי"ט בתשו' (ח"ב סי' ע"ה), מ"מ י"ל דסברת מהריב"ל כיון דהחזקה מבורר וקנה בודאי מקום הנחת הצינור שיקלחו מימיו הוי כעושה בשלו, ומה שמגביה הוי ספק היזק עכ"פ נשמע דעת המהריב"ל בעושה הכל בשלו והספק אם מזיק אותו א"י למחות בו, וכ"כ התה"ד

בפסקיו (סי' קל"ד) בעשן שאינו תדיר דהוא ספיקא דרבוואתא אי מקרי היזק דמותר לעשות כן בשלו לכתחילה, עיי"ש, וכן פסק בהגהת ש"ע (סי' קנ"ה סל"ד) וה"נ כן בנ"ד: ואין לחלק ולומר דבנ"ד הוי ההיזק ברור דנלקה הכותל, זה אינו. דיכול לומר קים לי כדעת תוס' וסייעתם. דבגפת וכדומה לא הוי גירי דיליה בסמך מקודם וכיון דלא הוי גירי דיליה לא מקרי מזיק, והוי ספק בשורש הדבר אי מקרי מזיק אי לא ואין לדמות למ"ש הה"מ (פ"ט מהל' נזקי שכנים). בבעיא דכיבד וריבץ דלכתחילה אין לעשותה, דמספק אין לו להזיק לחבירו, וי"ל דשאני התם דברפת הוי ודאי גירי דיליה, כיון דמתחדש ההיזק בכל יום והוי מזיק בודאי, והספק אם לא חייבו אותו חכמים בסומך מקודם, בזה אין לו להזיק מספק אבל הכא בנ"ד דלדעת התוס' והמאור והנ"י לא מקרי גירי דיליה ואינו בגדר מזיק הוי ספק בעיקר ההיזק ויכול לומר קים לי. וכסברת מהריב"ל ותרה"ד הנ"ל, א"כ נראה ברור לדינא דמותר לסמוך גפת למיצר חבירו אפילו על דעת שלא לסלקו לעולם:

ולענין פתיחת חלון לחורבת חבירו, בזה נראה דעת הפוסקים דצריך לסתום אף דפתח מקודם, ולא מצינו ממש מי שחולק בזה במפורש, די"ל דבחלון שהוא מזיקו ממש בכל יום ומתחדש עליו הנזק לא מהני סמך מקודם, ואף דהרמ"א בהגהת ש"ע (סי' קנ"ד סט"ז) כתב דגם בחלון לא הוי גירי דיליה זולת בשעת הפתיחה, והבאתיו לעיל, מ"מ נראה דרוב הפוסקים חולקים בזה, ולא מצינו מבורר דעת הי"א אלו, דהרי הנ"י דקאי בשיטת תוספות דבגפת לא הוי גירי דיליה ואפ"ה מודה בחלון, א"כ יש לומר דגם תוס' סבירי להו כן, א"כ קשה הדבר לומר קים לי:

גם לפתוח ע"מ שיסלקו אח"כ, נראה דא"י לומר קי"ל כהרא"ש דמותר לפתוח, דמ"מ יכול לטעון שמא יבא ב"ד וידונו כדעת הי"א דגם בחלון לא הוי גירי בפותח מקודם, וזה צ"ע לי לדינא, עכ"פ בגפת נראה דמותר לסמוך אף אם אין דעתו לסלקו לעולם, ובחלון אם בנה אחר כך זה חורבתו צריך לסתום, ולענין לפתוח, ע"מ לסתום לכשיבנה צל"ע לדינא:

ע"כ בקונטרס:

ע"ד ראובן שהי' לו בית פתוח לרחוב ובית קטן בחצר ומכר בית שבחצר ליהודה, וכתב לו לבנות עליו מתהום ארעא כו' וגם שלש אמות קרקע בצד הבית הקטן שהם פנוים בלא בנין, ונתן לו גם זכות דריסת הרגל לרחוב דרך הבית הפתוח לרחוב וגם קיבל המוכר על עצמו שלא לבנות בחצר כי אם חדר קטן לאוצר עצים ולא לתשמיש אחר, ועתה רוצה יהודה לבנות על בית שבחצר בית החורף ולפתוח בו חלון לחצר ולהגביה גגו ולהרחיבו

על ג"א הפנוים, והמוכר מוחה מג' טעמים, הא', שלא יפתח חלון לחצר השותפין, הב', שע"י בית החורף ירבו נכנסים ויוצאים תוך חצירו ודרך ביתו לרחוב, הג', שע"י הרחבת הגג יתרבו הנוטפים לחצירו, ולוקח טוען כיון שאין רשות להמוכר לבנות בחצר רק אוצר עצים לא שייך בי' היזק ראיה, וגם החצר אינו ראוי לשום תשמיש ששייך בו ה"ר, כי הוא סתום ואי אפשר לילך ממנו לרשות הרבים, ועוד טוען כי מכר לו בעין יפה, ולישנא יתירא "ולבנות עליו" לטפויי' אתי, וכיון שבעין יפה מוכר רשאי לפתוח חלון בבנין החדש שע"ג בית שבחצר, וגם הנוטפין הנוספים רשאים. והמוכר טוען דרך בגוף הדבר אמרינן מוכר בע"י מוכר כגון בית לפתוח בו חלון. אבל האויר שהוא רק נטפל למכירה ל"א ביה בע"י מוכר:

הטענה דבע"י מוכר ומכר לו נזקיו, ודאי אין לדמותו לדינא דסי' (קנ"ד סכ"ח) במוכר חצר ושייר בית לעצמו. דיכול הלוקח לבנות סמוך לחלונות ולהאפיל עליו, דהתם במה שמאפיל לא מקרי מזיק לגוף הבית, אלא דבעל החלונות רוצה ליהנות ולזכות באויר שבחצר, מש"ה יכול הלוקח למנוע אויר ממנו, וכמו בשייר בור ודות דצריך ליקח לו דרך ה"נ צריך לקנות לו אויר מחצירו של לוקח, אולם יש לדמותו לדינא דמהרי"ו, שהובא בב"י ובהגהת ש"ע שם דבמוכר בית ושייר חצר לעצמו דאין בעל החצר בונה כותל תוך ד"א עיי"ש ממילא מבואר דהלוקח א"צ לסתום החלון ויכול להזיק לו, אך הא כתב הרמ"א שם ויש חולקים. והוא דעת הנ"י פ"ב דב"ב וא"כ הוי ספיקא דדינא ואין מניחים לו לפתוח, ודמי למ"ש בב"י בסי' הנ"ל (דף קמ"א ריש ע"ב) בשם תשובת הרשב"א (והוא בח"ג סי' קס"ב) ובפלוגתא דפוסקים אם מהני קנין דה"ר דהדין דאם פתח א"צ לסתום, ולכתחילה אין מניחין לו לפתוח, והיינו כיון דההיזק בא בודאי, ובא רק מדין קנין מחבירו, וכמ"ש מהריב"ל (ח"א סי' פ"ד ופ"ה) א"כ ה"נ בספיקא דמוכר נזקיו, ובאמת נ"ל דאין מהצורך לדמות ספק זה לספק דהרשב"א, דבלא"ה אף אם נחליט כהרי"ו דמוכר נזקיו מ"מ לשיטת הרמב"ן דמחילה לא מהני להיזק ראיה דיכול לומר סבור הייתי לקבל, ה"נ מאי בכך דמוכר בע"י, הא גם במכר בפי' לא מהני ויכול לומר סבור הייתי לקבל, אלא דבזה כל שמוחה המוכר יכול הלוקח לחזור מהמקח דאדעתא דהכי שלא לפתוח חלון לא קני, אבל מ"מ א"י לכופו להמוכר לקבל נזקיו ולסובלם. וא"כ ממילא נ"ד הוי ממש דינא דהרשב"א הנ"ל דבספק זה אם מהני קנין לה"ר אין מניחין לו לפתוח. ומ"ש בהגהת ש"ע (סי' קנ"ד ס"ז) גבי חזקה דחלון "מאחר שכבר החזיק" אע"פ שרבים חולקים וס"ל דלא מהני חזקה לה"ר, י"ל דזה ג"כ מאחר שכבר פתח והוא כמו מוחזק:

וכ"ז אם נניח דנ"ד הוי כמו דינא דהרי"ו והנ"י דמוכר נזקיו, אבל לא מסתברא לענ"ד. דנ"ל ברור דדברי הרי"ו וסייעתו הוא רק במוכר בית ובו חלון פתוח בזה אמרינן דמוכר בע"י שלא יצטרך לשנות הבנין, אבל לפתוח חלון מחדש לא, הגע עצמך במוכר חצר יהיה הלוקח רשאי לעשות שם כל הנזקין לסמוך גפת וכדומה. והרי להדיא מבואר בתוס' בסוגיא דחרדל (ד"ה ואי לא סמך וכו') דמכר חזר וכבר סמך המוכר החרדל ובא הלוקח לעשות שם דבורים, דאם דבורים מזיקים לחרדל צריך הלוקח להרחיק כיון דהמוכר סמך בהיתר. הרי דהלוקח א"י לעשות מעשה נזק, ועיין בהרמב"ן במלחמות שכתב ז"ל ופשר דאפילו במוכר חצי שדהו ובו משרה ושייר ירק לפניו נמי דינא הכי. דצריך להרחיק המשרה ולסתום החלון וא"כ בודאי י"ל דהרי"ו לא קאמר אלא דאין צורך לשנות הבנין ולסתום החלון, אבל לא שיעשה מעשה מחדש לפתוח החלון, דכיון דמפורש כן בתוס' אין לנו לעשות פלוגתא רחוקה:

ובאמת נתקשיתי, דבפ' לא יחפור כתב הנ"י בפשיטות דנזקיו לא מכר לו וצריך לסתום החלון, ואלו בפ"ק בסוגיא דאחין שחלקו דאין להם דרך זע"ז, כתב הנ"י דאם נתן קרקע לשנים ונתן לאחד קודם שנתן השאר לחבירו קיימא לן דנותן בעין יפה נותן, ולראשון נתן שישתמש בו כעין שהיה הנותן משתמש בחלונות. הרי דס"ל דא"צ לסתום החלון. וא"כ דברי הנ"י סותרים, ואולי י"ל דבפ"ק מיירי בפתוח לקרקע חורבה דלית בה היזק ראיה ואף אם יבנה אח"כ א"צ לסתום כמ"ש הנ"י בפ' לא יחפור. כיון דבשעה שבא לידו אין ההיזק מוכן. ובכה"ג נתן לו בעין יפה דאין זה יכול לבנות ולהאפיל עליו, ומה דדייק הרמ"א מדברי הרי"ו הנ"ל דס"ל דמוכר נזקיו, אף דכתב ג"כ רק כדברי הנ"י אלו. היינו כיון דנקט בלישניה "אין בעל החצר" משמע דמיירי בסתם חצר שיש בו היזק ראיה, ודוחק, גם עדיין לא יתכן למ"ש הנ"י באחין שחלקו דא"י לכופו לסתום החלון אעפ"י שיש ה"ר ובזה בודאי יקשה דמ"ש מלוקח, ועיין, וכיון דלענ"ד רוב הפוסקים ס"ל דאינו מוכר נזקיו. דהיינו דעת הנ"י והרא"ש שכתבו באחים שחלקו דצריך לסתום החלון, והרמב"ן מסתפק בזה ודעת התוס' הנ"ל בפשוטו דאינו מוכר נזקיו, ובפרט די"ל דלעשות מעשה לפתוח חלון כ"ע מודו וכנ"ל. ומצטרף לזה דעת הרמב"ן דאפילו קנין בפירוש להיזק ראיה לא מהני, מכל הלין טעמי נלענ"ד דעל כל פנים מוחין בו שלא לפתוח חלון:

ומה שטען עוד הלוקח כיון דאין המוכר רשאי לבנות בחצר רק חדר לעצים לא שייך בו ה"ר. אין זה כלום. דמה בכך דאינו יכול לבנות מ"מ יכול להשתמש בו תשמיש צנוע כיון דסתום מכל צד. וכל החצירות הנזכרים בש"ע משמע דבגוף החצר הוי ההיזק בלא

הבנין רק בחורבה שהוא מקום דדשים בו רבים ואינו משומר דאין משתמשים בו כלל. בזה ליכא היזק ראיה:

ומה שטוען דהחצר אינו ראוי לתשמיש כיון שהוא סתום וא"א לילך ממנו לרה"ר, מה בכך, סוף סוף יכול להשתמש בו איזה סחורה, כיון דיכול לכנוס משם לביתו, ואדרבא כיון שהוא סתום הוא צנוע יותר להשתמש בו, וגם אם יהבינא ליה הא יכול לומר היום או למחר אפתח פתח מהחצר לרה"ר:

גם הטענה הב' שטוען המוכר שמרבה נכנסים. הדין עמו. כדאיתא בב"ב (דף נ"ט) ואף לדעת הרמב"ם והרשב"א והש"ע (רסי' קנ"ד) דבפותח לתוך ביתו יכול לבנות בנין חדש עליה על גביו. או חדר מלפנים. נ"ל דזהו רק מטעם שכתבו הם. דמסתמא לא ישכיר לאדם חדר מבפנים לחדרו. או עליה פתוח לביתו שיעבור אדם עליו, אבל מה שעושים ע"ג בנין והוא עובר במדריגה משם לחצר דרך בית שער של בעל התחתון אינו בכלל זה. דזה הדרך הנהוג להשכיר לאחרים. ולא שייך סברא הנ"ל ופשוט לענ"ד:

גם הטענה הג' דמרבה לו שופכין פשיטא דהוי טענה מעלייתא. אם מרבים הנוטפים, ומה שטוען הלוקח דלישנא יתירא שכתב לטפויי אתי קשה עלי לדון בזה. דהא כתב הרשב"א (הובא בב"י חוה"מ ססי' ס"א) דאין כח בידינו לדון בלישנא יתירא אלא במקום שאמרו. ומצאתי זה בשו"ת תולדות אדם להרשב"א (סי' ר"ע) ומסיק שם דאין לנו לחדש רק במקום שאמרו חז"ל. ושאין להוסיף עליו. עיי"ש. ועיין במהריב"ל (ח"א סי' ק"ה ובח"ב סי' י"ד) ובפרט בנ"ד די"ל דהוצרך להזכירו, דאם היה כותב לו רק עומקא ורומא היה חושש אולי הב"ד יפסקו כהרמ"ה שבטור (סי' קנ"ד) דאינו יכול להוסיף אף לאוצר בעלמא, דהחצר לא נשתעבד לכניסה לבנין חדש, מש"ה כתב ולבנות עליו. היינו לעצמו לבנות בנין לאוצר או לאחרים בענין שיצטרכו לילך דרך חדרו ממש, כשיטת הרמב"ם הנ"ל. אבל מנין לנו שנתן לו רשות כל כך להרבות דיורים. לזה לענ"ד טענות המוכר חזקים וברורים:

דף כב.

תוד"ה וקמא. אמאי לא פריך מהכא. ק"ל על קושייתם הא מהכא לא היה ראיה לסתור ולחזור מכל שינויי דלעיל ולהוכיח דגם לרבנן דר"י מותר לסמוך לרבא דהא כמו דמשנינן על אילן קדם לבור דמיירי בלוקח ה"נ י"ל הכא דמיירי בלוקח המקום שאצל כותל חבירו. גם תמוה לי במה דנקטו קושייתם רק לס"ד דלעיל הא מבואר בסוגיא דחרדל דלמסקנא מה דקתני ר"י מתיר בחרדל היינו דאמר לדבריהם דרבנן התינח משרה וירק אבל חרדל יהיה מותר לסמוך אף דבעל דבורים סמך בהיתר מ"מ כיון דקצת עשה שלא כהוגן ומזיק

להחרדל מותר לזה להעמיד אצלו חרדלו בלי הרחקה כיון דבעל דבורים מזיק גם אותו ועלה אמרינן לעיל לרבנן היינו דרבנן לא היה להם לחלוק על סברא זו ומשני דס"ל דדבורים לא מזקי לחרדל ע"ש היטב א"כ הכא בדוושא דשניהם מזיקים זה לזה מה בכך שהראשון העמיד כותלו תחלה מ"מ יהא השני מותר לסמוך כותלו דא"ל כמו שכותלי מזיק אותך כך כותלך מזיק אותי. וביותר דזה לא יתורץ גם בתירוצם דדוושא לא הוי מזיק ממש דמ"מ יאמר השני מה שאני מזיקך בדוושא כמו"כ אתה מזיקני בדוושא ויהיה בהכרח לאוקמי הכא בלוקח דהראשון לא עשה אפילו קצת שלא כהוגן בזה השני צריך ליתן כל הרחקה כמ"ש תוס' בסוגיא דחרדל וצע"ג:

ותמוה לי על קושייתם דאפילו לפירוש רבינו תם אמאי לא פריך מהכא, הא מהכא ליכא ראיה לחזור מכל שינויי' דלעיל ולהוכיח דגם לרבנן דר"י ס"ל לרבא דמותר לסמוך היכא דל"ש כל מרא ומרא. והא דכמו דמשנינן על אילן קדם לבור דמיירי בלוקח ה"נ י"ל הכא דמיירי בלוקח חצי המקום אצל כותל חבירו. וצע"ג. גם תמוה במה דעשו הקושיא דוקא לרבא. וכן לר"ת ניחא ג"כ למסקנא. הא מבוא' בסוגי' דחרדל דלאביי. וכן לר"ת לרבא דמסקנא ר' יוסי דמתיר בחרדל היינו דפריך לדבריכם התינח משרה וירק אבל חרדל יהיה מותר לסמוך אף דבעל דבורים קדם וסמך בהיתר מ"מ יהא מותר לבעל החרדל ג"כ לעמוד אצלו בלי הרחקה דיאמר לו כיון דאתה ג"כ מזיק אותי בדבורים שלך איני צריך להרחיק ועלה אמרי' ורבנן דבורים לא מזקי לחרדל מבואר דאילו היה סברא דדבורים מזקי לחרדל הוה ס"ל להתיר בחרדל מטעם הנ"ל כיון דגם אתה מזיקני. א"כ הכא נמי מה בכך דהראשון העמיד כותלו בהיתר כיון דעדיין לא היה לזה כותל מ"מ לשתרי להשני ג"כ לסמוך דיאמר כמו שכותלי מזיק אותך בדוושא כן כותל שלך מזיק כותל שלי בדוושא וזה אינו מתורץ גם בתירוצם הנ"ל דהכא דאינו מזיק ממש רק דמונע הדוושא מותר לסמוך דמ"מ גם השני יסמוך דיאמר מה שאני מזיקך במניעת דוושא כן אתה מזיקני. וצע"ג. (ועי' לעיל בקונ' מילי דנזיקין):

דף כב:

תוד"ה אבל משום דוושא לא כו' ולר"י נראה דניחא לי' לשנויי בעיר חדשה דומיא דרישא. לא זכיתי להבין מהיכא נשמע דרישא בעיר חדשה הא אדרבא רב אמר עלה דמתני' ל"ש אלא בכותל גינה והיינו בישנה כמפורש בסוגיא ולא פליגי ור' אושעיא לא פליג עלה באוקימתא אלא דקאמר הדין שגם בכותל שייך דוושא בחדשה. ואדרבא היה מרווח יותר דאמאי מוקי רב באמת בגינה (ובישנה) ואמאי לא מוקי בכותל בית (ובחדשה) דומיא דחלונות דמיירי בכותל בית. והיינו דהיה קשה לו קושית הש"ס

דבסיפא תיפוק ליה משום דוושא אע"כ דמתני' בישנה אלא דרישא בגינה ובסיפא דמיירי בבית ליכא דוושא. עכ"פ איך פסיקא דרישא בחדשה עד שיקשה על הסיפא דתיפוק משום דוושא וצ"ע (אפשר דלהתוס' משמע מהגמרא דר' אושעיא אף דלא פליג בעיקר הדין. אך משנתינו מוקי גם בכותל בית ובחדשה וראיה לזה שפרכינן תנן החלונות כו' אחר שהביא דרב ור' אושעיא. ויהיה פרכת הגמרא בשלמא לרב ניחא כמ"ש רבינו. אבל לר' אושעיא אימא סיפא. וד"ל):

דף כג.

גמ' שלשים ריס. עי' חולין דף קכב ע"ב תוס' ד"ה לגבל:

שם וטוענין ליורש. עיין גיטין דף נ"ח ע"ב תוספות ד"ה כגון זה:

שם צריכא. עיין בב"י חו"מ סימן תיז בשם תשו' הרשב"א וברמב"ן במלחמות פ"ד דב"ב בסוגיא דשטר כיס היוצא על היתומים:

תוס' ד"ה אלא אם כן. דהמיל ז' ריס ומחצה. כדאיתא במתני' דיומא דף סז ע"א:

דף כג:

תוד"ה רוב וא"ת כו', לולי דמסתפינא הייתי אומר דבר חדש דלא אזלינן בתר קורבא אלא כשיש שם ב' חניות אחד איסור ואחד היתר. וזה דומה לב' שובכין והיונים שבתוכם שווים, או לעגלה ערופה בב' עיירות דשווין, אבל בהרבה חניות אף דחצי' בשר שחוטה, מ"מ אין בזה מעלת קורבא דהא לענין אם נידון שנפל מהקורבא הוי לגבה רוב שנפל משאר החניות ובוודאי לא מקרוב נפל ואם אנו דנין להחזיר המציאה לבעל החניות הקרוב היינו אומרים דלאו מיניה נפל דהוי רוב וקרוב, אם כן אף בענין איסור אין צריך לדון אלא על היתירו ואיסורו מ"מ נסתלק בזה מעלת קורבא כיון דאינו יכול לומר דבוודאי מהך חנות הקרובה נפל. ומה דהקשו תוס' דתפשוט לדר"ח ממתני' דט' חניות דסתמא קתני אף בנמצא סמוך להחניות נבילה, היינו דבלאו דר"ח דקורבא עדיף מרוב שפיר יכולים לדון דבוודאי מהך חנות נפל ולענין אבידה מחזירין אותה לבעל החנות הזה, וממ"ש הכו"פ סי' ק"י לדון בלקח מט' חניות ונמצא עומד קרוב להנבילה אם אסור בוודאי משום קורבא או דקבוע עדיף גם מקורבא ע"ש, אין זה סתירה לדברינו דהתם דלקח מקבוע דכמחצה על מחצה דמי שפיר יש לדון דלקח בוודאי מאותו החנות דאין הרוב מנגדת משום הקביעות, אבל בנמצא ס"ל כנ"ל, כך הי' נ"ל:

דף כד.

אצנועי בגווה לא מצנעי. ותמוה לי אמאי השמיט הרא"ש הך ס' הא נ"מ בנמצא בין בכרם ישראל וסביביו ב' כרמי ישראל וג' כרמי נכרי במקום שאין מעבר לרבים דא"א לתלות

ברובא דעלמא דבפשוטו היין מותר כיון דהוי מחצה ע"מ אזלי' בתר קורבא אבל לס' דאצנועי לא מצנעי' אין בכרם זו בכלל המספר והוי רובא נכרי' ע' בש"ע סי' קכ"ט סי"ז ובהיפוך באותו כרם נכרים וסביביו ב' ישראלי' ואח"כ ג' כרמי' נכרים י"ל דלא מקילי' בהך ס' דאצנועי לא מצנע כיון דקיימא לן כרבינא אין הכרח לזה אבל מ"מ לחומרא יש לדון דדלמ' קיימ' הך ס' לדינא וצ"ע:

דף כה.

גמ' חוזר לאחוריו ומשתחוה. עיין סנהדרין דף צא ע"ב:

גמרא שמזלת את הזהב. עיין יבמות דף ע"ב ע"ב תד"ה דלא ניבדור:

תוד"ה אוריה. נראה לר"ת ולר"ח עיקר. עיין קדושין דף י"ב ע"ב תוס' ד"ה הא איכא:

תוס' ד"ה רוח מזרחית. כדפירש הקונטרס במתניתין. כצ"ל. ברש"י חבקוק א' ח':

דף כה:

במשנה אילן קדם. לשיטת הפוסקים לעיל דף י"ז ע"א דלא מהני סמך מקודם צ"ל דהכא מיירי בלוקח כשינויא דהש"ס (לעיל דף י"ח ופירש"י) והיינו שהיה האילן בתוך שדהו ומכר אח"כ חצי שדהו לאחר ובא הלוקח וחפר בה בור א"צ לקוץ האילן. וכ' תוס' שם דהו"ה אם הבור קדם בכה"ג (באופן שהיה קודם המכירה) א"צ לקוץ והא דקתני אם האילן קדם היינו שקדם נטיעת האילן לערעורו של בור דאינו בא אלא ע"י מכירת בור: שם ונותן דמים. דכיון דברשות נטע שאינו מזיק עד זמן גדול רש"י. וע' תוס' ד' י"ח ע"ב ד"ה ואי כתבו דהטעם דאילן שעשוי לעמוד שנים רבות חששו להפ"מ לבעל האילן (אף שסמך באיסור):

דף כו.

במשנה ארבע אמות. להפוסקים [לעיל דף י"ז ע"א] דלרבא אסור לסמוך אף קודם שיש שם דבר הניזוק. א"כ לצטרך הכא להרחיק כ"ה אמות לרבנן דר"י. מוקמינן בסוגיא ריש פרקין דמיירי בצונמא. וסיפא דמתני' היו שרשים היינו דאי ליכא צונמא. והקשו בתוס' שם דא"כ למאי קוצץ השרשים יכריחו ליה לקוץ האילן עיי"ש. וקשה לי הא תוס' כ' בסוגיא ד"ה אנא לא קייצנא וא"ת והתנן במתני' קוצץ ונותן דמים וי"ל דמיירי באילן סרק. וא"כ בפשוטו י"ל דהך דהכא היו שרשים יוצאים מיירי באילן מאכל טעון קבא דאסור לקוץ. ואי דקושית תוס' מדא"ל רבר"ח לר"י מר אי ניחא לך זיל קוץ ואיך שייך דיאמר אי ניחא לך לעבור עבירה. וע"כ ה"ק אנא לא קייצנא דאנא ס"ל דאף במקום דמזיק לחבירו אסור לקוץ. אי ניחא לך היינו דסבירא לך דבמזיק לחבירו הדין דקוצץ זיל קוץ לזה יקשה דאיך אמר ר"י דבמזיק דקוצץ האילן איך יתורץ הא דהכא היה שרשים

יוצאים הא צריך לקוץ האילן. הא י"ל דר"י יסבור כאביי דמותר לסמוך בסמך בהיתר קודם שהיה לזה בור. ורבא דסבר דאין לסמוך יסבור כרבר"ח דגם במזיק אסור לקוץ אילן מאכל וצ"ע:

וע' ברא"ש סימן כ"ח, ולענ"ד מדבריו דבאמת לכ"ע במזיק לחבירו הדין דקוצץ. ומש"ה ניחא מתני' דקוצץ ונותן דמים אלא דרבר"ח לא מסתבר ליה דינא דר"י דמשום ציפורי מקרי מזיק ולזה אמר אנא סבירא לי דלא מקרי מזיק וא"כ אסור לי לקוץ. אי ניחא לך היינו דאת דס"ל דמקרי מזיק זיל קוץ. אבל תוספות מדהקשו ממתני' דקוצץ כו' מוכח דס"ל דלרבר"ח אף במזיק אסור לקוץ וההיא מתני' ז' מרחיקים אילן מן העיר דקתני ובחרוב ושקמה הרי דמיירי באילן מאכל ואעפ"כ קתני עלה קוצץ צ"ל דמשום נוי א"י קוצצים. וא"כ קשה כנ"ל:

ובדברי הרא"ש אלו לא זכיתי להבין במ"ש א"נ לא מסתבר ליה סברא דר"י והיה לו שום טעם לחלק בין ההיא דהכא לבין ההיא דלעיל (דף כ"ג) אפיקו קורקור. מבואר דבאמת בפשוטו שוים הם וכמ"ש הרא"ש מקודם וכן אר"י אפיקו קורקור אלא דמוכרחים לומר דרבר"ח היה ס"ל איזה טעם לחלק ביניהם. והיכן מוכרח כן וכי קורקור הוא מתני' או ברייתא הא מרא דשמעתתא שם הוא רב יוסף והלא הוא סבר באמת ג"כ הכא דמקרי מזיק. ורבר"ח דלא מסתבר ליה סברא דר"י באמת ס"ל גם בקורקור לא הוי מזיק. אח"כ ראיתי בפלפולא חריפתא מהתוי"ט על הרא"ש. כתב על דברי הרא"ש ובין ההיא דלעיל דאפיקו ליה קורקור. דהתם אביי פריך עלה ומסיק עלה בשנויא כר"י א"כ הלכתא היא עכ"ל. משמע דרצה ליישב קושייתינו. אבל לא ידעתי מה תיקן דהא באמת ג"כ הלכה כר"י כמ"ש הרא"ש להדיא. וא"כ עדיין י"ל דרבר"ח לא היה ס"ל ההיא דקורקור:

שם ואיכא דרמי להו מירמי, כעין זה סוכה דף ל"ב ע"א וש"נ:

דף כו:

תוס' ד"ה גזלן הוא. דאע"ג דמותר לסמוך. עיין בר"ש ריש בכורים (משנה ב):

דף כז.

תוס' ד"ה לא שש עשרה אמה. וי"ל דהתם וכו'. עיין לקמן עא ע"ב בתוספות ד"ה ואי ס"ד:

פרק ג - חזקת הבתים:

דף כח.

במתני' חזקת הבתים כתב הרע"ב בפי' המשנה מי שאבד שטרו והביא עדים שהחזיק שלש שנים בכל הנך דכתיבי במתני' נאמן לומר שהם לקוחים בידו כו' ע"כ. ובפחות מג"ש אם יש עדים שאכל ב' שנים וטען לקוח צריך להחזיר גם הפירות שאכל ואפי'

ליכא אלא חד סהדא שאכל ב"ש דאילו טען לא אכלתי היה צריך לישבע נגד העד והשתא דמודה דאכל א"י לישבע והוי מחויב שבועה ואי"ל משלם. אבל ליכא עדים כלל על האכיל' אם טען שאכל ג"ש א"צ לשלם הפירות שאכל. דממה נפשך אם אתה מאמין לו שאכל ממילא הוי חזקה ונאמן לטעון לקוח. ואם טען אכלתי ב' שנים וליכא עדים על האכילה. א"כ יש לו גבי הפירות מגו דלא אכלתי. אבל לדעת תוס' ל"ג ע"א ד"ה קריביה צריך לשלם הפירות דכיון דצריך להחזיר הקרקע ממילא צריך לשלם הפירות. וכ"כ בהגהת אשר"י. ומה דאמרי' דבחד סהדא דאכל ב"ש חייב משום איל"מ היינו דהוא טוען אכלתי ג"ש וע"א על ב"ש. אולם דעת הרמב"ן ונ"י דנאמן לגבי הפירות במגו. וכן נראה דעת תוס' שם ע"ב ד"ה ואי טעין. (ולפענ"ד לא מצאתי דעת התוס' כן יעו"ש). ואפי' היכי דיש עדים על האכילה נאמן לומר לפירות ירדתי דלאו מי אמר ר"י האי מאן דנקט מגלא ותובילא ואמר איזיל איגדריה לדיקלא דפלניא דזבנא ניהלי מהימן אלמא לא חציף אינש דגזר דיקלא דלאו דיליה ה"נ לא חציף אינש למיכל פירי לאו דיליה. ופרכי' עלה דא"ה ארעא נמי (היינו בטוען דלקח הקרקע יהא נאמן לגבי פירות שאכל. תוס'). ומשני אמרי' לי' אחוי שטרך אבל לפירות ירדתי נאמן דשטרא לפירי לא עבדי אינשי. ודוקא באכל או לקטן אבל על להבא ליקח הפירות א"נ:

ויעויין בחי' הרמב"ן דע"כ דוקא דאמר איזיל דאל"כ בההיא דבב"ק (ד' צ"א ע"ב) נטיעותי קצצת להימן דאתה אמרת לי משום דלא חציף אע"כ דאמר דוקא. והא דלא מהימן בההיא דבב"ק בליכא עדים שקצץ במגו דלהד"ם משום דאין דרך ליתן רשות לקצוץ עיי"ש. ותמוה לי דלפ"ז דסברת לא חציף אלים מסברת מגו דהרי אילו היה שם בב"ק שייך לא חציף היה נאמן אף דאין דרך ליתן רשות לקצוץ. ומדין מגו לא מהימן מכח סברא דמסתמא אין נותנים רשות. וא"כ איך אמרי' דבעד א' א"נ ומשום דאמרי' ליה אחוי שטרך הא היכא דיש לו מגו דלהד"ם נאמן לקוח וטענת אחוי לא מהני במקום מגו וא"כ מכ"ש דלא להני במקום דלא חציף. וצע"ג (ואף דזה הוא נגד חזקת הקרקע אבל ביש לו מגו דלהד"ם אינו נגד החזקה אך אפשר כוונת רבינו למה בעד א' צריך לשלם הפירות ובפרט לפי דעת הרמב"ן דל"ס סברת התוס' כיון דהקרקע יוצא מתחת ידו כנ"ל. ועיין):

תוד"ה שהן י"ח חדשים כו' עיין תוי"ט שתמה על זה. ולענ"ד אין כאן התחלת קושיא דתמיהת תוס' שפיר דכיון דמדר"י נשמע היסוד דבעינן רצופים נהי דמדברי ת"ק לא נשמע כן מ"מ מה"ת לעשות פלוגתא בזה. ומה דאמר ר"י זה דבעינן רצופים היינו כיון דבא לפרש לשון חזקתן ג"ש וא"צ מיום ליום ס"ד דהפירוש דשלש שנים בעי אבל ל"צ מיום ליום היינו דא"צ רצופי' לזה השמיענו דרצופים בעינן אלא דל"צ מיום ליום היינו

דמהני מקוטעות ואם כן אדרבא משמע מה דנקט ת"ק מיום ליום היינו דצריך ג"ש שלימות ובעינן ג"כ רצופים, דבכל חזקות בעינן רצופות כדמצינו לר"י ולא מצינו חולק בזה. ופשוט:

דף ל.

ההוא גברא וכו' בשוקי בראי וכו' עיין רא"ש. נלע"ד באם ב' עדים מעידים שאכל ג' שנים אלא שאחד מהם אומר שהמחזיק הי' במדינה אחרת דעלתה לו החזקה. דתרווייהו באכילה קמסהדי ויש לנו עדים שאכל ג' שנים ועל המערער לברר שהי' במדינה אחרת ואין לו רק עד א', וגם אין להאמין להעד במגו שלא היה מעיד על האכילה, וכיוצא בזה הקשו תוס' כתובות כ"ב ע"א תוס' ישנים ד"ה תרווייהו וכו' עיי"ש, מ"מ הכא לא הוי מגו דאם נאמין לו להוציא הקרקע מיד המחזיק מרוויח הוא בעדותו לחייב להמחזיק פירות שאכל שיהי' ב' עדים על האכילה וצריך לשלם דהדרא ארעא והדרא פירי וליכא מגו וממילא ליכא אלא חד סהדא להמערער וקמה לה חזקת אכילתו עפ"י ב' עדים דאין מכחישין זא"ז, דהעד הב' א"י אם המערער הי' במדינה או לא, אך לענין אם ע"א מעיד שאכל ששה שנים רצופים באתרא דמוברי דלא הוי חזקה לדעת הטור, והב' מעיד שאכל אג"ה ומשנים בד"ו ולא ידע כלל, בזה נראה דל"א דיש לנו עדים על אכילתו אג"ה והוי חזקה כיון דהוא באתרא דמוברי, ומה שמעיד הע"א על אכילת בד"ו דמבטלת לחזקה הוי רק ע"א, דמ"מ הוי רק ע"א על החזקה, דמה שמעיד על אכילת ששה שנים לא מקרי אכילה כלל דאינו כדרך שמחזיקים, והוי כאינו מעידי' כלל על אכילה, ודווקא בנדון הנ"ל, דהאכילה הי' כדרך החזקה, רק כיון שמערער אינו במדינה אין עליו חיוב מחאה, והוא מלתא אחריתי, למה דקיימי' השתא בדעת הרא"ש דהוא על המערער לברר בזה ס"ל כנ"ל, משא"כ הכא דהחסרון שאינו מחזיק כדמחזיק אינשי ולא מקרי אכילת פירות, ואין לנו ב' עדים על אכילת פירות כנלע"ד, וצ"ע לדינא:

תוד"ה לאו, עיין סמ"ע חו"מ סי' קמ"ו סקל"ד שכתב מחלוקת תוס' והרא"ש באמר מתחלה מפלוני זבינתי דזבנא מינך, ואח"כ אמר קמי דידי זבנא דלשיטת הרא"ש נאמן לפרש כן דיבורו כל שלא אמר מתחלה דאמר לי דזבנא מינך, ולדעת תוס' אינו נאמן דהוי מגו למפרע, ובש"ך סק"י חולק ע"ז וס"ל דגם תוס' מיירי דווקא שאמר מתחלה דא"ל דזבנא מינך אלא דקצרו בלשונם ותוכן דבריו דהיכי דמפרש דבריו דזה הי' כוונת דבריו ובאותו פעם הי' לו מגו, תו לא הוי מגו למפרע עיי"ש, ובאמת פשטא דמלתא נראה כהסמ"ע דא"א דתוס' מיירי באמר דא"ל דזבנא, דבזה א"צ לטעמא דהוי מגו למפרע דפשיטא דא"נ כיון דכבר הודה שאין ידוע לו אלא מפיו של מוכר ואינו טוען וחוזר

וטוען, והראי' דהרא"ש לא הזכיר כלל הך מלתא דמגו למפרע, ואעפ"כ כ' בפשיטות דאם אמר מתחלה דא"ל א"נ אח"כ לומר קמא דידי זבנא, א"ו דתוס' מיירי אף באמר מתחלה סתם דזבנא ממך אף דמפרש דבריו דכוונתו הי' קמא דידי זבנא, מ"מ הוי מגו למפרע, דאנן מהימנינן לי' דיבורו דזבנא מינך, ובאותו פעם לא הי' רוצה לטעון שקר, ומה דמפרש עכשיו קמי דידי אפשר דהוא שקר דעכשיו אין לו מגו, אלא שצריך ביאור דלכאורה ק' לפי זה ההיא דלקמן סעיף כ"ד בטוען מתחלה של אבותי דיכול אח"כ לפרש דבריו של אבותי שלקחוה מאבותיך, והוא סוגי' ערוכה ולא הוי מגו למפרע, אמנם נ"ל לחלק, דדווקא היכי דיכולים אנו לומר דדיבורו הראשון אמת, ומה דמוסיף עכשיו הוא שקר, בזה שייך לומר דמגו למפרע ל"א, דבטענתו הראשון לא רצה לטעון שקר ועכשיו דראה שלא זכה בטענתו מוסיף על דבריו בשקר, משא"כ בההיא דשל אבותי דהי' לו מגו דמינך זבנתי ואכלתי שני חזקה, אלא כיון שאין אנו יכולים להאמין לו דהוי מגו במקום עדים, בזה מפרש אח"כ שלקחוה מאבותיך ולכך מתחלה נאמן כדי לקיים המגו שהי' לו אז, דאם איתא דלא כיון לזה מתחלה, אלא דעכשיו הוא מוסיף כן, ע"כ דטענתו הראשון הוא שקר שהוכחש בעדים והיה לו לטעון מינך זבנתי', וכיון דמכח המגו נראה דטענתו אמת, אלא דהוכחש בעדים נאמן לקיים טענתו ולתרץ דיבורו והמגו במקומו עומד, כנלע"ד. (עי' מש"כ לק' דף מ"א):

דעת הש"ך סי' קמ"ו סט"ו דגם תוס' ס"ל דאם מפרש דבריו דמתחילה כוון לזה ובאותו פעם הי' לו מגו דנאמן, ותוס' מיירי דבתחילה אמר דא"ל דזבנה ממך, ולהסמ"ע שם סקל"ד ס"ל דתוס' והרא"ש מחולקים בזה, דתוס' ס"ל אף באמר מפלניא זבינתיה דזבנה ממך לא מהימן, וכדבריו נ"ל עיקר דלדברי הש"ך ל"צ תוס' לטעמא דמגו למפרע, דבלא"ה כיון שכבר הודה דאין ידוע רק מפיו של מוכר הוי בכלל טוען וחוזר וטוען, והראיה שהרא"ש לא הזכיר כלל מטעמא מגו למפרע, ואעפ"כ כתב בפשיטות דבאמר תחילה דא"ל דזבנה מינך לא מהימן. צריכים להבין לדעת הסמ"ע אליבא דתוס' מ"ש מהא של אבותי דנאמן לפרש דבריו שלקחוה מאבותיך, ולזה נ"ל דוקא היכי דיכולים לומר דהדיבור הראשון אמת ועכשיו בא להוסיף בזה לא הוי מגו, דמתחלה באמת לא רצה לשקר ועכשיו טוען שקר בפירוש דבריו, ועתה אין לו מגו, משא"כ בההיא של אבותי דהי' לו מגו דממך זבינתי' והוי הוכחה שאומר אמת, אלא דמ"מ א"א להאמינו נגד העדים בזה אם מפרש שלקחוה מאבותיך ולכך כוון מתחלה נאמן כדי לקיים ההוכחה שיש לו מכח המגו שדבריו הראשונים לא היו בשקר:

שם בשוקאי טרידנא [כתב] בטור ח"מ רסי' קמ"ג דאומר לא ידעתי. והוא תמוה דהא ממה דכ' וידוע שלא הי' במדינה היינו כמ"ש הרא"ש דהמערער צריך לברר כיון דהחזקה נשמע מרחוק רק שטוען שלא הי' לו למחות צריך הוא לברר, א"כ איך כ' עלה שאומר לא ידעתי הא מהחזקה ידע והו"ל להטור לומר שאומר לא הי' לי למחות, וע' בהרא"ש דלכאורה סותר דבריו דבתחילה כ' [אנא] בשוקי טרידנא ונכנסתי לבית אחר ולא ידעתי שאתה בביתי, והא זה ידע בעודו בשוקי בראי, אח"כ ראיתי בתומי' שהקשה כן ונדחק ועל הטור הנ"ל ק' וצע"ג:

דף לא.

גמ' ומודו נהרדעי כו'. עיין לקמן דף נ"ב ע"ב תוס' ד"ה דברים:

שם תוד"ה ומודו נסתפקו ביצא מב"ד אם נאמן לפרש דבריו שלקחוה מאבותיך, ודברי השו"ע סי' קמ"ו סכ"ד מורים דא"נ דכייל ליה בחדא עם טענת סמיך ליה כדאבהתי, ואף מלישנא דהרשב"ם נראה דס"ל דנאמן מ"מ עכ"פ צריך הוא לפרש דבריו אבל אנן לא טענינן ליה שלקחוה מאבותיך:

דף לא:

תוד"ה וזו באה כו' (עי' מש"כ לק' דף ל"ג ע"ב):

מ"ש רומעכ"ת בלשון הרמב"ם והש"ע חוה"מ (סי' ל"ד סכ"ח) "ואין מוציאין ממון בעדותו" דבא למעט רק היכי דמעיד לסייע להמוחזק, דבזה אף דתרי ותרי ספיקא דרבנן, מכל מקום יש לומר כיון דאיכא ב' חזקות חזקת כשרות וחזקת ממון עדיף:

יכולני לסייעו מסוגיא ערוכה בערובין (דף ל"ו) רבא אמר התם ב' חזקות, ופירש"י דמיירי בתרי ותרי עיי"ש, ואפשר להמתיק שורש פלוגתתם שם דרבה ור"י דאמרי תרוויהו הכא בב' כיתי עדים, דמשמע דבנגע לא מיירי בתרי ותרי, היינו דאזלי לשיטתייהו, דס"ל ביבמות (דף ל"א) דתרי ותרי ספיקא דאורייתא מש"ה גם ב' חזקות לא מהני, דכת עדים מסלקין לכל החזקות אבל רבא ס"ל כמסקנא דהתם ביבמות דתרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאורייתא אוקמי אחזקה, בזה י"ל דרבנן לא החמירו במקום ב' חזקות:

אולם באמת הכא לא צריך לזה, די"ל בפשוטו דחז"ל לא החמירו רק דהעדים מסלקין להחזקה וכמאן דליתא, וכמו דס"ל לאידך מ"ד דתרי ותרי ספיקא דאורייתא, ונ"ל דשורש הפלוגתא הכי הוא, דמ"ד ספיקא דאורייתא ס"ל כמו דאמרינן תרי כמאה ולא אמרינן אוקי תרי להדי תרי ונשארו אידך עדים, והיינו ע"כ דתרי אלים כחייהו נגד כמה כתות, ה"נ נגד עדים וחזקה, דחזקה המסייע לאידך כת לא עדיפא מאלו עוד כת עדים מסייעים להם, וכסברא זו כתבו ממש התוס' ב"ב (דף ל"א ד"ה זו באה וכו') בתירוץ הראשון לענין

מגו, ואידך מ"ד ס"ל דדוקא תרי כמאה אמרינן, דהכל רק מדין עדות, משא"כ לענין חזקה אמרינן כיון דהוי עדות מוכחשת מסלקין לכל העדות ונתקיימה החזקה, ונ"ל דמה"ט מיאן הר"י שם בתוס' הנ"ל בתירוצם הראשון, וכן מבואר בתוס' בב"ק (דף ע"ב) מספקא להו בהך בתרי ותרי ויש מגו, היינו די"ל כמו דאמרינן לענין חזקה דמדאורייתא מסלקין להעדות ונתקיימה החזקה, ה"נ לענין מגו, או דיש לחלק דלענין מגו הוא דרך הוכחה ובירור, והוי רק כמו אנן סהדי מדלא טעין הכי, ולא עדיף מסהדי ממש ואמרינן דתרי כמאה, משא"כ לענין חזקה דאינו מדרך בירור והוכחה, אלא דכך אמרה התורה דבכל ספק נניח הדבר כמקדם ולא ישונה לאוקמי על חזקתו הראשונה, גם בתרי ותרי אמרינן הכי דהוי ספק מעליא, ואוקמי על החזקה הראשונה:

ומה"ט אני מסופק בחזקה דאין אדם פורע תוך זמנו היכי דיש תרי ותרי, י"ל דבזה לא אזלינן בתר חזקה. דהך חזקה דא"א פורע תוך זמנו, הוי בגדר אנן סהדי והוי כמו עדות, ושוב אמרינן תרי כמאה וכנ"ל, וצ"ע לדינא:

וא"כ יש לומר לדידן אף דמדאורייתא בתרי ותרי אוקמי אחזקה, מ"מ חז"ל החמירו כיון דאיכא עדים דמעידין היפוך בפנינו, מסלקין להחזקה וכמאן דליתא א"כ אם מעיד להמוחזק דלחזקה מהכא, מ"מ מספק אין מוציאין מהמוחזק כמו בכל ספק ממון בליכא חזקת ממון, כגון בההיא ארבא דמהני תפיסה אח"כ דפשיטא דל"ש לומר דנולד עתה החזקה להכריע הספק, א"ו דבפשוטו דבספק אין עושין מעשה להוציאו ממוחזק, א"כ גם בתרי ותרי הכי הוא:

גם אף אלו הי' גם זה בגדר חזקה, והי' מקום לומר דבתרי מעידים דההיא ארבא היא של המוחזק ותרי מעידים שהוא של אחר, דלא מהני תפיסה דתרי ותרי מסלקין להחזקה, מ"מ הכא דהתרי ותרי הויין על העד אם הוא פסול, והוא בא להעיד להמוחזק לסייעו, בזה חזקת המוחזק בודאי אלים, דהא אין בפנינו עדים דמסלקין לחזקתו, דאף לפי כת העדים שזה פסול מכל מקום אפשר דאמת העיד ודבר זה בחזקת זה:

אולם כ"ז כתבתי לפום שיטתו דמר, דלדעתו מהני עדותו רק לסייע למוחזק אם מטעמא דידיה אם מטעמא דידי הנ"ל, ולפי הטעמים הנ"ל בההיא דמחליף פרה בחמור וקיימא באגם דקיימא לן דאזלינן בתר חזקת מר"ק, אם הי' תרי ותרי, אם עד שלא מכרה ילדה או אח"כ, לא היינו מוקמינן אחזקתיה דתרי ותרי ספיקא דרבנן:

אבל לקושטא דמלתא לא נ"ל כן, דדוקא באיסור החמירו רבנן בתרי ותרי, אבל בממון קיימא על דין דאורייתא דבתרי ותרי אזלינן בתר חזקה, וראייה מפורשת מסוגיא דיבמות דמוכח מההיא דבר שטיא דתרי ותרי ס' דרבנן, והרי התם לא מקרי הבר שטיא מוחזק

ממש, דנהי דהלוקח לא מקרי תפיס, דבקרקע ל"ש תפיסה אבל מכל מקום גם המוכר לא מקרי מוחזק, דהא חזינן אלו הי' תרי ותרי ס' דאורייתא לא היינו מוקמינן בחזקת בר שטיא, אף דבירנו דבכל ספק אין עושין מעשה להוציא מהמוחזק, אלא על כרחך דלא מקרי מוחזק רק יש לו חזקת מרא קמא שהוא רק חזקה דעלמא כמו חזקת א"א וכדומה, הרי כיון דהוי ס' דרבנן מוקמינן בחזקת בר שטיא, והיינו ע"כ דבממון קיימא על דין דאורייתא, וכיון שכן בפשוטו ניחא לשון הרמב"ם והש"ע, דמהראוי הי' להניחו בחזקת כשרות, דבממון לא עשו חכמינו זכרונם לברכה תקנה, אלא דלא אלים חזקת כשרות להוציא ממון:

מ"ש אחי רומעכ"ת לתמוה על הפ"י בסוגיא דתרי ותרי שכתב רמ"י מדינא קאמר דבעי' נשאת בתחילה דהוי חזקת היתר, דא"כ לא הקשו תוס' כלום בסוגיא דב"ב, דמאי ארי' ניסת אפילו התירוה נמי הוי זילותא דבי דינא, הא מ"מ בהתירוה מדינא אסור עכ"ד:

נ"ל דהתוס' ב"ב אזלי בשיטת הר"י בר ברוך דמיד שבאו עדים המתירין תחילה אתחזק להיתירא, וע"כ לרמב"י בבאו עדים המתירים תחילה דתצא הוא רק חומרא ושפיר הקשו תוס' אולם זה אינו דהא כל עיקר טרחתו דהפ"י להשוות סוגיא דיבמות דמבואר דרמב"י מדאורייתא אסור בלא נשאת תחילה, לסוגיא דב"ב דתליא בזילותא דב"ד, וא"כ לכאורה לשיטת הריב"ב אין מקום לדבריו, דהא גם בלא נשאת תחילה מותרת מדאורייתא ואי דכוונת הש"ס ביבמות היכי דב' כיתי העדים באו בב"א, הא לשיטת הריב"ב גם לרבנן דרמב"י בכה"ג תצא דלא ס"ל לסברת דייקא, א"כ אם באנו לקיים דברי הפ"י גם לשיטת הריב"ב, צ"ל דבהא גופא פליגי רמב"י ורבנן, דרבנן ס"ל דע"י עדים המתירים תחילה אתחזק להיתירא, ורמב"י סבר דלא אתחזק להיתירא רק ע"י דנישאת תחילה, וא"כ עדיין לא הקשו תוס' כלום, ודוחק לומר דתוס' ב"ב ס"ל ב' הסברות דלרבנן דייקא מגרע לחזקת א"א, וגם סברת הריב"ב דע"י עדים אתחזק להיתירא, וביבמות מיירי בבאו בב"א, וא"כ יפה הקשה אחי בזה:

אולם באמת יש לקיים דברי הפ"י ובסגנון אחר, ולא יצטרך לדוחקא דהפ"י דס"ל לסוגיא דב"ב מסברא דאף אתחזק בהיתירא ע"י דנישאת תחילה ראוי לאסור מדרבנן לולי טעמא דזילותא דב"ד, ולמסקנא בהא לחוד דאתחזק היתירא מהני, והיינו דבלא"ה קשה על הפ"י, הא מ"מ למ"ד תרי ותרי ספיקא דאורייתא, א"כ בלא"ה ליכא חזקת איסור, מה חילוק יש בין באו עדים תחילה לנישאת תחילה, הא ליכא חזקת היתר, דתרי ותרי מסלקים כל החזקות, ודחוק לומר דחז"ל החמירו בתרי ותרי ליזול בתר החזקות לחומרא, ולזה נ"ל דהסוגיא דיבמות אזלא להלכתא דתרי ותרי הוא ספיקא דרבנן ושפיר

אמרינן דלרמב"י מדאורייתא בעי' נישאת תחילה שיהי' חזקת היתר אבל סוגיא דב"ב אזלא למ"ד תרי ותרי ספיקא דאורייתא, א"כ הא דבאו עדים תחילה דתצא משום דחז"ל החמירו אף בספק השקול, והוא והיא אומרים ברי, א"כ הא דנישאת תחילה דל"ת ע"כ משום זילותא דב"ד, ולמסקנא הסוגיא ב"ב דל"ח לזילותא דב"ד, באמת הא כהלכתא, דקיימא לן דתרי ותרי ספיקא דרבנן, וקיימינן דרמב"י מדינא קאמר וכסוגיא דיבמות וא"כ שפיר הקשו תוס', ושני הסוגיות עולים לנכון:

אולם ביסוד דברי הפ"י דתוס' מודים להריב"ב דנישאת הוי חזקת היתר, טובים דברך לסתור דבריו ממה דהקשו ביבמות דהתם מיירי בנתייבמה, ובלא"ה נסתרו דברי הפ"י ממה דהקשו ב"ב דבנישאת ואח"כ באו עדים דליכא דייקא דבב' עדים ליכא חומר, ואמאי לא תצא, ולא ניחא להו דבניסת תחילה ממילא ליכא חזקת היתר, אע"כ דס"ל דגם בזה נשאר חזקת איסור בתוקפו:

ובדברי תוס' אלו איני יורד לעומק דבריהם הקדושים במ"ש בכתובות (דף כ"ו) ועוד כיון דתרי ותרי הוי ספיקא דרבנן יש לאוסרה כדאמרינן גבי ינאי, ולא זכיתי להבין, דמה עדיפות קושיא בזה מכח דתרי ותרי הוא ספיקא דרבנן, וע"כ כוונתם דתרי ותרי אם הוי ספיקא דאורייתא, מסלקים כל החזקות מוקמינן סוגיא דיבמות באומרת ברי לי, וכמ"ש תוס' יבמות, אבל למ"ד דתרי ותרי הוא ספק דרבנן דבחזקת היתר מדאורייתא מוקמינן אחזקה ורק מדרבנן החמירו ממילא היכי דאיכא חזקת איסור הוי חזקה דאורייתא ולא מהני ברי, והא זהו עצמו קושייתם הראשונה ומה הוסיפו להקשות בדרך ועוד, וצ"ע:

ובזה תמוהים דברי המהרש"א גיטין (דף ט' ע"א) ד"ה סמוך אהני עפימ"ש וכו' אי לאו דנוקמי אחזקת א"א, ואינו מובן לי, דמשמע דאם תרי ותרי ספיקא דאוריי' בלא"ה פרכינן שפיר דהוי ספיקא דאורייתא, אלא כיון דתרי ותרי ספיקא דרבנן ליכא קושיא רק מכח חזקת א"א, וזה תמוה, דתרי ספיקא דרבנן, היינו במקום חזקת היתר, אבל בליכא חזקת היתר פשיטא דהוי ספיקא דאורייתא ול"צ לבא מדין דאוקמינן בחזקת א"א:

במחנ"א עדות סי' ו' ד"ה אבל, ויש לי להביא ראי' לזה דבעידי הכחשה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מפ' חזקת גבי זה אומר של אבותי ואכלתיה שני חזקה וזה אומר של אבותי ואכלתיה שני חזקה האי אייתי סהדי דאבותיו ואכלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה אמר רב נחמן אוקי אכילה בהדי אכילה ואוקי ארעא בחזקת אבהתא א"ל רבא הא עדות מוכחשת היא ותיבטל עדותן לגמרי א"ל נהי דאיתכחיש באכילתא באבהתא מי איתכחיש אלמא דעדות מוכחשת במקצת לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה:

נ"ב (על תיבות אלמא דעדות מוכחשת במקצת) - לענ"ד י"ל דר"נ ס"ל כר"ה דזו באה בפ"ע ומעידה וכיון דלעדות אחרת כשירים ה"נ לעדות אבהתא ולא גרע מאלו העידו עתה דאבהתא. ורבא או דס"ל כר"ח דבהדי סהדי שקרי למ"ל כדס"ד או כדמשנינן דהוי לאותו עדות. וא"כ אדרבא מוכח בהיפוך דהרי לרבא אי ס"ל כר"ח ניחא אלא ודאי דאף דעדות דאבהתא הי' גורם ההכחשה מ"מ פסול וכההיא דבב"ק וכ"כ תוס' שם הרי דגם בהכחשה אמרי' כן ודוק:

דף לב.

תד"ה אנן כו' וא"ת כי איכא ב' עדים לא דייקא דליכא חומר כדא' ביבמות (דף פ"ח) ניסת שלא ברשות ב"ד מותרת לחזור לו, ולכאורה תמוה, הא מבואר ביבמות (דף צ"א) דר"ש הוא דאמר הכי אבל ת"ק ס"ל דגם בזה תצא מזה ומזה, א"כ דלמא הברייתא כת"ק, ובפרט דקיימא כן להלכה, ואי דקושייתם לרב ששת דאמר שם הלכה מכלל דפליגי וכו' וס"ל דליכא פלוגתא בזה, ולדידיה יקשה מהברייתא דב' אומרים מת, ג"ז אינה קושיא, דהא קושייתם בנויה רק על היסוד למאי דפסקינן דתרי ותרי הוי ספיקא דרבנן ומדאורייתא אוקי אחזקת א"א והא דנאמנת בברי לי ע"כ משום דדייקא מגרעה לחזקת אשת איש, אם כן י"ל דרב ששת ס"ל תרי ותרי הוי ספיקא דאורייתא, וזהו תמיה גדולה לכאורה:

וצ"ל דקושייתם לרב דאמר לא שנו אלא דנשאת מבואר דס"ל לרב דבנשאת ואח"כ באו עדים דלא תצא דומיא דמתני' דמיירי בנשאת בהתירא, אלא דלל"ק דשם אשמועינן רב דבבאו עדים לכ"ע ל"ת אפילו באו עדים ואח"כ נישאת, ולל"ב אשמועינן דדוקא בנישאת ואח"כ באו עדים לא תצא, ובזה הקושיא לרב לשיטתיה דפסק כר"ש דבנשאת שלא ברשות דמותרת לחזור לו, א"כ בנשאת ואח"כ באו עדים ליכא דייקא, ואי דרב סבר ג"כ דתרי ותרי הוי ספיקא דאורייתא, א"כ מאי פרכינן מאי למימרא הא טובא אשמועינן, דלא נימא דהברייתא כת"ק ויש חומר ואיכא דייקא, אבל לר"ש אין הדין כן, לזה הוצרך רב לומר דאף לדידיה דפסק כר"ש מ"מ בנשאת ואח"כ באו עדים לא תצא דתרי ותרי ספיקא דאורייתא, והוצרכו לתירוצם דמ"מ בזה דנשארת תחתיו אחר שבאו העדים המכחישים מקרי ג"כ דייקא:

ובזה מיושבים לי דברי רש"י ביבמות שם ד"ה וקתני דפנו וקשיא לרב, וקשה לי, הא בלא"ה קשה מברייתא זו או מברייתא דלעיל, ואדרבא על רב ליכא קושיא כ"כ דהא יש לו תנא דמסייע, הברייתא דלעיל, ולא מצאתי למי שהעיר בזה, ולפי הנ"ל י"ל דס"ל לרש"י דעיקר רק בתחילת נשואין, אבל לא במה שנשארת תחתיו, ובאמת הברייתא רק כת"ק דבנשאת ובאו עדים ג"כ תצא מזה ומזה ואיכא חומר, ורב דפסק כר"ש ואעפ"כ

ס"ל דלא תצא דס"ל תרי ותרי ספיקא דאורייתא, ומה שכתבנו דא"כ מאי פרכינן על רב מאי למימרא הא רב אצטריך לאשמועינן דתרי ותרי ספיקא דאורייתא יש לדחות בקל, דהו"ל לרב לאשמעינן בעלמא דתרי ותרי ספיקא דאורייתא וממילא נדע דהכא ל"ת כדקתני בברייתא וליכא למימר דמ"מ הוי ס"ד דאף תרי ותרי הוי ספיקא דאורייתא והוי ספק השקול, לא מהני אומרת ברי לי רק בצירוף דייקא, והיינו לת"ק אבל לא לדידיה דסבר כר"ש דליכא דייקא, דזה אינו, דאם תרי ותרי ספיקא דאורייתא דהעדים מסלקים לכל החזקות, ה"נ מסלקין לחזקה דדייקה והוי ספק השקול, ומוכח מהברייתא דבספק השקול מהני ברי דידה, דממה נפשך דאם תרי ותרי ספיקא דרבנן הוי דייקא נגד חזקת א"א והוי ספק השקול ואם תרי ותרי ס' דאורייתא מסלקין לחזקה דא"א ולחזקה דדייקא והוי ס' השקול, וכיון שכן ליכא למירמא הברייתות אהדדי. די"ל דהברייתא דדפנו דמיירי בפשוטו דנשאת ואח"כ באו עדים ס"ל כר"ש וליכא חומר וליכא חזקה דדייקא לגרע חזקת א"א, ובריית דלעיל כת"ק דר"ש ואיכא דייקא, לזה פירש"י דהפרכא לרב דפסק כר"ש ואעפ"כ ס"ל דל"ת קשה מברייתא דדפנו ונכון בעזרת השי"ת:

אולם תמוה לי מאד, למה דס"ל לתוס' דדייקא רק מכח דנשארת תחתיו, מאי פרכינן מברייתא דדפנו. הא התם דכת הב' ג"כ אומרת דמת. אלא דאמרו השתא הוא דמת, ובזה למה לה לדייק אם מת מקודם או לא. הא מ"מ אין בעלה קיים ולא ישוב אליה עוד, וגם הכתובה לא תפסיד, דהא מעשה הנשואין שלה היא ע"פ ב' עדים וליכא חומר דהיא כאנוסה, ומה שנשארה עתה תחתיו בזה לא פשעה נגד בעלה הראשון, והוי כזנתה אחר מיתת בעלה דלא מפסדה כתובתה. וגם חומר לגבי השני ליכא דמה תפסיד בהשארותה תחתיו, דאם יפסלו עדים הראשונים אף אם לא תעמוד תחתיו יהיה הדין דתצא ממנו מחמת איסור טומאה, וא"כ אין הפרש לה אם תצא עתה או אח"כ, וגם הכתובה לא תפסיד מהשני, דהא מיירי בניסת לא' מעידיה ע"י הודאת בע"ד דנשאה כדין ושמותרת לו, וזה תמיה גדולה לענ"ד:

והנראה מזה הכרח גדול לסברת תוס' כתובות (דף כ"ו ע"ב ד"ה אנן וכו') א"נ ש"ה דאיכא ריעותא דהרי נטמאת לפנינו וכו'. היכא דאיכא תרי ותרי לא אמרינן השתא הוא דאתרע עיי"ש, מבואר דהא דבתרי ותרי אוקמה אחזקה, היינו בחזקה אלימתא דלא אתרעי, אבל באתרעי ובאנו לומר מכח החזקה השתא הוא דאתרע, בזה כיון דהחזקה לא אלימתא לא מוקמי אחזקה במקום תרי ותרי. ולפ"ז שפיר פרכינן מברייתא דדפנו. דנהי דהתם ליכא חזקה דדייקא, הא מ"מ גם חזקת א"א וחזקת חי ליכא, כיון דעכ"פ השתא מת והוי

ספק השקול דלא תצא, כמו בברייתא דלעיל דע"י החזקה דדייקא מגרע לחזקת א"א והוי ספק השקול דלא תצא:

ובזה יש לפרש עוד בכוונת רש"י הנ"ל במה שכתב וקשיא לרב. והיינו דיסוד זה דתוס' כתובות נ"ל להמתיק דהוי ג"כ חזקה כשעת מציאתה שהיה מכבר כן, אלא דחזקה דמעיקרא עדיפא לומר השתא הוא דאתרעי. ובזה בתרי ותרי ל"א אוקמי אחזקה. ויסוד זה עצמו דיש ענין לחזקה כשעת מציאתה תליא בפלוגתא דרב ושמואל בקדושין ביומא דמשלם שיתא, דבאותו יום עומדת להשתנות לצאת מנערות לבגרות. דסבר רב הרי היא בוגרת וא"ח לקדושי אביה, והיינו כיון דביום ההוא ליכא חזקה דנערות אמרינן חזקה דכשעת מציאתה, ושמואל דסבר חוששין לקדושי שניהם ס"ל דכשעת מציאתה לא מקרי חזקה:

דף לב:

גמרא אמר רבה מה לו לשקר. עיין ב"מ דף ב' ע"א תוס' ד"ה וזה ודף קט"ז ע"א תוס' ד"ה והא:

רשב"ם ד"ה והלכתא כו' יעויין במ"ל רפ"ו מהל' שכירות במה שכתב הרב המגיה דרוב פוסקים ס"ל לקושטא דמלתא כהרשב"ם דבספיקא דרבוואתא, ארעא היכי דקיימא תיקום, והן אמת דלמ"ש המשנה למלך בשם מהרא"ש והפמ"א דדוקא בספיקא דרבוואתא אבל לא בספיקא דדינא דהוי כמו תרי ותרי דאוקמי בחזקת מ"ק, מבואר דאין טעמם דאין החזקה מכריע הדין, דא"כ גם בס' דדינא נימא כן, אבל למ"ש שם בשם מהריק"ו דגם בספיקא דדינא ל"ש לומר אוקי ארעא אחזקת מר"ק, שפיר יש לומר דהטעם כנ"ל (עי' תשו' ח"א סל"ז) מטעם דהכנה"ג והמ"ל דבס' דדינא ל"ש לאוקמי אחזקה:

תוס' ד"ה והלכתא כו', דהתם הוי תרי ותרי וכמאן דליתנהו דמי וכו' ודוחק הוא עכ"ל, הנה סברתם הא' י"ל דחזקת מרא קמא הוא כמו כל עניני חזקות דאוקי אחזקה דלא נשתנה ממקודם, וכמו חזקת היתר ואיסור, מש"ה בספיקא דדינא דל"ש לומר אוקי אחזקה דמקודם, ממילא אין עושין מעשה להוציא מיד המוחזק. (ועי' תשו' ח"א סל"ז):

בא"ד ונוציא מיד המוחזק. עיין לקמן דף מ"א ע"ב ברשב"ם ד"ה חיישינן. (ועי' עוד בחי' חולין דף כ' ע"ב):

שו"ע סי' פ"ג ס"ד כ' הסמ"ע דאפי' להי"ח שאומרים שאמרינן מיגו להוציא כו' מודה הכא כו' ואין אומרים מגו אלא להוכיח שטענתו שטוען עליו מתחילה היא אמת וכ"כ התוספות. וכ' הש"ך (סי' פ"ג אות ז') דברי הסמ"ע תמוהים דע"כ לא כ' תו' כו' אלא

לרב יוסף אבל לפי מה שפסק ראב"א הלכתא ע"כ לא קאי האי טעמא אלא טעמא הוא משום דאין אומרים מיגו להוציא דאי לא כו' א"כ אמאי פסק הלכתא כרבה בארעא כו' עיי"ש. נ"ב לפענ"ד כיון דלהדיא חזינן דטעמא דר"י דלא הוי מיגו היכא דמוכח לשקר תחלה א"כ בפשוטו ראו לומר דמאי אמרינן הלכה כר"י בזוזא היינו מטעמא דר"י ומה"ת לומר דהלכתא כר"י ולא מטעמיה. אלא כיון דדחיק להו לתוס' לומר כהרשב"ם דר"א דמחליק בין ארעא לזוזא הוא מטעם דמספקינן לי' אי הלכה כרבה או כר"י א"נ מדפסקינן הלכה כרבה בעי ע"כ היכא דמוכרח לשקר תחלה הוי מגו א"נ הא דהלכה כר"י בזוזא הוי הלכתא ולא מטעמא אלא משום דהוי מיגו להוציא וכיון שכן להי"ח דאמרינן מיגו להוציא הכרח לומר דהחילוק בין ארעא לזוזא משום דהוי ספיקא דדינא אי הלכה כרבה או כר"י וכמו דהוא להש"ך דסבירא ליה דהי"ח סבירא ליה כהרמב"ן דאיירי באינו מקויים א"נ הא דמחלקא בין ארעא לזוזא היינו דהוי ספק אי הלכה כרבה דגם באינו מקויים הוי מיגו או כר"י דאינו מקויים לא הוי מיגו וכמו דכתב הש"ך להדיא בס"ק ט' בסופו, א"כ י"ל ג"כ הי"ח ס"ל כר"י דטעמא דר"י היינו דבמוכח לשקר תחלה לא הוי מיגו ורב אדא מחלק בין ארעא לזוזא היינו דהוי ספק אי הלכה כרבה או כר"י דהך ספק אם במוכרח לשקר תחלה מקרי מיגו, ומש"כ הסמ"ע כ"כ התוס' היינו דתוס' כתבו דזה טעמא דר"י וכיון דלהי"ח מוכח דהוי ספק בהלכה אי כרבה או כר"י דבענין אחר אין מקום לחלק בין ארעא לזוזא א"כ הא דק"ל בזוזא א"נ היינו מטעמא דדלמא הלכה כר"י דמוכרח לשקר תחלה לא הוי מיגו דברי הסמ"ע נכונים וכמו דס"ל להש"ך דמספקינן אם באינו מקויים, ה"נ י"ל להסמ"ע דמספקינן להלכה אם במוכרח לשקר תחלה הוי מיגו ודו"ק:

במהרי"ט חו"מ סי' ז' כתב דבשטר ואיכא עדים שהודה בכה"ג מקבלים בפני ית"ק כיון דעיקר הגבייי' מכח השטר, (א"א ב"ה שמעתי מפי אאמ"ו נ"י דמקהי בה אקהיית' על דברי מהרי"ט ממ"ש הרמב"ן בסוגי' דרבה בר שרשום שהקשה דאמאי לא אמר הדרנ' ארעא' ליתמי אמור רבנן אין נזקקין לנכסי ית"ק, ונדחק לתרץ דלזה לא הי' חושש דהי' רוצה להמתין עד שיגדלו אם יגבה בלא שבועה, ועלה כתב אמאי לא אתי מיד לבי דינא ויתבע את היתומים ונאמן עד כדי דמיו במגו דלקוח ותירץ נהי דאיכא מגו כיון דהם קטנים אין נזקקין להם דלא יהי' שמביא עדי' כלום מקבלי' אותן עיי"ש, משמע דלמד דין מגו מדין עדים דכי היכי דאין נזקקין לקבל עדות על ית"ק ה"נ אין נזקקין לקבל המגו, ואם נימא כדברי המהרי"ט א"כ הוה להרמב"ן בזה לתרץ קושייתו הראשונה דלא הו"מ למימר אמור רבנן אין נזקקין לנכסי ית"ק דלגבי האי חשש דצררי דמקבלים עדות

הי' מקבלים גם המגו והי' יכול לתבוע דמיו בב"ד ונאמן במגו כיון דהעיקר הגבייי' מכח השטר, ומזה מוכח לכאורה ג"כ דס"ל להרמב"ן דאפי' לפטור אין מקבלים עדים בפני ית"ק או עכ"פ בטוען כדי דמיו דהוי קצת נוטל מ"מ אין מקבלים דהרי הרמב"ן אמר דבכה"ג אין מקבלים המגו ומדמה זה לקבלת עדות):

דף לג.

לקוחה בידי לא מצית כו', הרא"ש בתשובה כלל ס"ו ס"ח כתב דל"א מגו דהי' מכחיש לעדים קרובים, והביא ראי' מסוגיא לקוחה בידי לא מצית אמרת דהא איכא קלא דארעא דיתמי הוא עיי"ש. והובא בש"ך (סי' נ"ח סי"א) אך מ"מ הא כבר כתב המהריב"ל בתשובה ספר ג' סי' ע"ט, דלדברי רבינו האי והרשב"ם ז"ל אין הכרח לדין זה מסוגיא דב"ב הנ"ל, ובכנה"ג חוה"מ סי' פ"ב בכללי מגו אות ס"ז כתב והרשד"ם חח"מ סי' נ"א כתב דהרשב"ם ושאר פוסקים ס"ל דמגו במקום עדים פסולים אמרינן, ואף דמהר"א ששון בתשובה סי' כ"א כתב דלא מצינו חולק על הרא"ש בזה. מ"מ הא כתבנו דעת מהריב"ל והכנה"ג דשארי פוסקים חולקים על הרא"ש. וה"נ משמע מדהחליטו דין חדש דאינו נאמן לומר לקוח נגד הקול משמע דס"ל דליכא פירוש אחר בסוגיא הנ"ל דלקוח לא מצית אמרת, כיון דאיכא קלא היינו דלא הי' נאמן בטענת לקוח, דאלו הי' מהימן הי' מגו מעליא, ולא אמרינן דליכא מגו דלא רצה להכחיש הקול, א"כ ממילא אין יסוד לדברי תשובת הרא"ש הנ"ל:

רשב"ם דיבור המתחיל לקוחה היא בידי. דאין נשבעין על הקרקעות עי' לקמן דף קכח ע"א ברשב"ם ד"ה רצונך. (ועיין שו"ת הגרע"א ח"א סימן צ"ד):

דף לג:

האי מאן דנקיט מגלא הקשו תוס' בשבועות ד' מ"ו ע"א אהא דאמרי' התם אר"נ האי מאן דנקט נרגא בידי' ואמר איזיל ואקטליה לדיקלא דפלניא ואשכח דקטיל ושדי ל"א דהוא קטלי' אלמא אמרי' גזים אינישׁ ולא עביד. והא בלא"ה נאמן במגו דזבנתה לי דמהימן משום דלא חציף. ותירצו לחלק בין לקיטת פירות לקציצת אילן. ואני בעניי היה נ"ל בישוב קושייתם דאי לאו טעמא דגזים אינש לא היה נאמן התם לומר זבנת ניהלי מטעמיה דלא חציף דהא כשאמר איזיל ואקטליה דקלא דפלניא ולא אמר דזבנא לי משמע דעדיין דפלניא וכיון דאמר כן מסתמא יעשה כן א"כ לא מהימן לומר לקוח מטעם לא חציף דהא באמת אף בלא זבין לו ג"כ היה חציף לקצצו דהא החציף לומר דאקטליה אף בשעה דדיקלא של פלוני. כיון דחציף ואמר חציף ג"כ לעשות כן. ושאני בההיא דהכא דאמר איזיל ואגדריה לדקלא דפלניא דזבנא ניהלי דאמר מיד דזבנא ניהלי

(משא"כ התם בשבועות דבשעה דאמר אקטליה לדיקלא דפלניא לא היה לקוח. אפ"ה חציף ואמר א"כ אתרע חזקה זו). מש"ה צריך לטעמא דעביד אינש דגזים. ואפשר דמה"ט באמת אף בראו עדים דקטלי' נאמן לומר לקוח דלא חציף למקטל דיקלא דלאו דיליה דמה דאמר אקטליה היה רק דיבור ומחזקינן דלא עביד ולא היה מחצף למקטליה אם לא זבנא אח"כ מ"מ י"ל דמ"מ חציפות לומר כן אתרע חזקה זו אצלו דהאמירה ג"כ שייך בו קצת לא חציף. וזה צ"ע לי לדינא אבל עכ"פ מיושב קושית תוס' דבלא ס' דגזים ולא עביד. ואמירתו כמו מעשה הרי חזינן דהחציף וא"נ אח"כ לומר דזבנא ניהלי (וגם בב"ק לא הוכרחו תוס' להחילוק בין לקיטה לקציצה. כי יש לחלק באופן אחר דאין דרך ליתן רשות לקצוץ):

יעוין בחי' הרמב"ן ותמצית [דברי] הרמב"ן דע"כ דאמר דוקא דאל"כ בההיא דבב"ק שורי הרגת יהיה נאמן לומר דאתה אמרת לי משום דלא חציף אע"כ דאמר דוקא והא דלא מהימן בב"ק בליכא עדים שקצץ במגו דלהד"ם משום דמסתמא אין דרך ליתן רשות לקצץ [ותמוה לי] דלפי"ז מוכח דסברת לא חציף עדיף מסברת מגו דהרי אלו הי' שייך שם [בב"ק] לא חציף היה מהימן לומר אתה אמרת ולגבי מגו לא מהימן, דא"כ היאך אמרי' בסוגיין א"ה ארע' נמי דאמרי' ליה אחוי שטרך הא היכי דיש לו מגו דלא הי' שלך מעולם נאמן הרי דאחוי שטרך אינו מועיל לסלק המגו ואעפ"כ מועיל לסלק סברת לא חציף וצע"ג. (עי' מש"כ בדף כ"ח ע"א):

תוד"ה ואי טעין ואמר לפירות ירדתי כו' הקשה רומ"פ דמאי הקשו ליהמן במיגו לפירות ירדתי. הא כתבו תוס' בדבור שלפניו דבכה"ג לא מהימן במגו כיון דחוזר גם הקרקע צריך לשלם גם הפירות. גם בזה עמדנו בעת לימוד השיעור. ודחקנו קצת, דלעיל כתבו תוס' זה לשיטת ר"ח. אבל מ"מ לא פסיקא להו הך סברא. ורוצים ליישב הכא ברווחה שלא יהא מוכח מכאן סברתם דלעיל. ומ"ש בתירוצם דפירי דשנה ג' לא הדרי דאי מהימן במאי דאכל ג"ש גם הקרקע שלו. ולא כתבו מטעם מיגו, היינו כדי לתירוצי גם לסברת ר"ח לעיל. גם י"ל דס"ל דלא הוי מגו דלא אכלתי כיון דבא להחזיק הקרקע ע"י זה, ולא ס"ל כסברת רשב"ם דהי' יכול לומר אפיק כורא ועייל טפי מכורא. ולזה כתבו משום ממה נפשך אתינן עלה, ועיין בחידושי הרמב"ן. ודו"ק:

הקשה רומ"פ לר"ח דס"ל דנאמן במגו, הרי דס"ל דאמרינן מגו במק"ע, איך מצינו ידינו ורגלינו במתני' דשבועות מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר נתתים לך פטור להד"ם חייב, ונאמין לו להד"ם שלא הודה נגד עידי ההודאה במגו דפרעתי:

נראה דלק"מ, די"ל דמתני' מיירי בהודה בפני ב"ד ודנין על ראייתן ול"ש להאמינו במגו במה דידעו הב"ד דמשקר, ואף דתוס' גיטין (דף ה') הביאו ראיה ממתני' הנ"ל דבמודה בפני עדים א"י לומר טעיתי במגו דפרעתי, הרי דלא ניחא להו לאוקמי בהודה בפני ב"ד, דא"כ אין ראיה משם, דדלמא דוקא בב"ד דייק יותר, משא"כ בעדים, עי' ש"ך חוה"מ סי' פ"א, היינו דמלישנא דהש"ס שבועות (דף מ"א) והא הכא דתבעי' בעדים וכו' משמע דמוקי בהודה בעדים, והיינו באמת לפי ההלכה דקיימא לן דמגו במק"ע לא אמרינן, אבל ר"ח י"ל דמוקי לה בהודה בפני ב"ד:

וביותר נ"ל דתוס' ס"ל דכ"ע סברי דמגו במק"ע לא אמרינן אלא דטעמא דר"ח דמפרשינן דבריו של אבותי דסמיך עלי כדאבהתי, וראיה לזה, דהרי תוס' (דף ל"א ע"ב) ד"ה וזו באה וכו', תימה בין לר"ה בין לר"ח נהימניה לבתראי במגו וכו', ונ"ל דמגו במק"ע ל"א וכו', הרי דתירצו גם אליבא דר"ח דמגו במק"ע ל"א, ע"כ דטעמא דר"ח דמפרשינן דבריו דסמיך עלי כדאבהתי:

עוד ראיה דהרי תוס' ריש ב"מ הוכיחו ממתני' דמגו להוציא ל"א, וכתבו דאפילו רבה לא סבר רק מגו דאי בעי שתיק, אבל מגו להוציא ל"א, הרי דמוכח ממתני' דמגו להוציא ל"א, א"כ חזינן דעדים עדיפא ממגו, דהא בעדים מוציאים ובמגו אין מוציאים, א"כ איך אפשר לומר דלר"ח אמרינן מגו במק"ע, א"כ מכ"ש דאמרינן מגו להוציא, וישאר קושיית תוס' לר"ח דיהא נאמן ליטול חציו במגו דכולה שלי, אף דיש שם תירוצים אחרים על קושיית תוס', מ"מ לתוס' דהוכיחו מזה דגם רבה ס"ל מגו להוציא ל"א, א"כ יקשה כנ"ל, גם הא עכ"פ כתבו מפורש דרבה מודה דל"א מגו להוציא ויקשה מההיא דב"ב (דף ל"א ע"א) זה אומר של אבותי כו', דהעלו תוס' דגרסינן רבה, הרי דרבה ס"ל דאמרינן מגו במק"ע, ואי דהתם אמרינן טעמא דרבה דמפרשין דבריו דשל אבותי יום א' דלקחוה מאבותיך, אבל בההיא דדף ל"ג מיירי בעדים דשל אבהתי עד יום מותם כדפירש רשב"ם, ומוכח דר"ח ס"ל דאמרינן מגו במק"ע, ז"א, דא"כ אין הכרח דגרסי' רבה ולא רבא, וכדכתב באמת המהרש"א (דף ל"ג ע"ב) לשיטת רשב"ם אע"כ דתוס' ס"ל דהנך ב' עובדי בחד גוונא, וכיון דהוכחנו דרבה לא ס"ל דאמרינן מגו במק"ע אלא דמתרצים דבוריה דסמיך עלי, ה"נ אמרינן כן לר"ח, וברור:

ונ"ל דגם הרשב"ם אף דכתב בלשונו הזהב ד"ה אר"ח מה לי לשקר וכו' אע"ג דמכחיש להו לעדים מהימן עכ"ל היינו ג"כ אע"ג דנראה דמכחיש לעדים. מ"מ מהימן דמתרצים דיבוריה, וראיה לזה ממ"ש הרשב"ם (דף ע' ע"א) ד"ה ולטעמי' אי א"ל נאנסה וכו', והא התם מרא דשמעתא הוא ר"ח, ולדידיה לו יהא דדמי למה לי לשקר במק"ע מ"מ מהני

מגו, אע"כ כנ"ל, וזה יש לדחות, די"ל דהרשב"ם בא ליתן טעם ההלכה דקיימא לן התם כר"ח דנאמן במגו דנאנסה, ואף דאנן קיימא לן דמגו במק"ע ל"א, ומ"מ העיקר כנ"ל:
והנה לכאורה סתירה לדברינו במה דהוכחנו כיון דבעדים מוציאין ממון ובמגו אין מוציאין הרי דעדים עדיפא, וממילא הדין דמגו במק"ע לא מהני, דא"כ יקשה כזה איך מבעי' לן אי אמרינן מגו במקום חזקה, הא בחזקה דאין אדם פורע תוך זמנו מוציאין ממון ובמגו אין מוציאין, הרי דחזקה עדיפא ממגו, אמנם בזה י"ל דהאי בעי' דדלמא חזקה עדיף ממגו לחוד, וכן מחזקת ממון לחוד, אבל מגו בהדי חזקת ממון אפשר דאלים כמו החזקה, אמנם לפ"ז יקשה, מאי הקשו התוס' (דף ה' ע"ב) מההיא דיבמה אמרה לא נבעלתי, הא התם הוי רק מגו לחוד, זה לא מהני נגד החזקה וכנ"ל:
אח"ז הראו לי דכוונתי בזה שהביא כן בשיטה מקובצת ב"ב בשם הגליון בראיה זו ממש מדלא אמרינן מגו להוציא ע"כ דהאיבעי רק אם מגו בצירוף חזקת ממון מהני, ומתרץ בזה הקושיא מההיא דיבמה הנ"ל, והנאני:
תו הקשה מעכ"ת, דלר"ח דאמרינן מגו במק"ע ישאר קושיית תוס' רפ"ב דכתובות להמני' אלמנה נשאתיך במגו דפרעתי, מלבד דלפי הנ"ל ממילא לק"מ, גם בפשוטו ליכא קושיא, דדלמא ס"ל ר"ח כמ"ד הטוען אחר מבע"ד לא אמר כלום, וליכא מגו דפרעתי וק"ל:

דף לד.

תוד"ה הוי. (עי' מש"כ לק' דף קכ"ח ע"א):

דף לה:

תד"ה ואי לפירות אחתי' וכו'. לענ"ד יש ליישב ב' קושייתם. והיינו דבאמת לרבנן דחזקה מדין לתקנו תקנה כ"ע דנאמן המחזיק וליכא תקנה להבעלים היכא דלפירות אחתיה אבל לר"י דהחזקה מכח שור המועד כיון דלא ממח' ג"פ. מה"ת נימא דלפירות אחתי' אינו נאמן הא ל"ש דהו"ל למחות שלא יסברו ששלו הוא דהא ענין מחאה ל"ש אלא בגזלנא:
ולפ"ז י"ל דר"א לשיטתיה דסבר לקמן (דף ל"ו ע"ב) דניר הוי חזקה וממילא ס"ל דלא בעי מיום ליום עיי"ש בסוגיא. ושפיר קאמר דלפירות אחתיה מאי הו"ל למעבד ומה"ת יפסדוה להבעלים כיון דאינו מכח תיקון הלוקחים. ומשני ליה דמ"מ הו"ל למחות דמחאה כה"ג הוי ג"כ לישנא דמחאה. ולזה אמר תדע היינו דמ"מ עכ"פ מודית דלרבנן דמטעם תקנתא דמזדהר בודאי א"נ לפירות הורדתיך. ויקשה לרבנן ממשכנתא דסורא. אע"כ מוכח הסברא דמחאה כזה הוי ג"כ לישנא דמחאה. א"כ ממילא גם לר"י כן:

דף לו.

גמ' שאני עיזי דמסירי לרועה. עיין ב"ק דף עט ע"ב תוס' ד"ה אין:
שם מחאה בפני שנים וכו' עיין רא"ש דהשיג על הרמב"ן דאינו נאמן במגו דמ"מ הו"ל לאזהורי בשטרא עיי"ש, ולא זכיתי להבין כוונת הרא"ש דמה מהני שיש לו ריעותא דשטר, הא מ"מ הוי מגו והא פשיטא דל"ל דהריעותא דשטרא הוי אנן סהדי ולא מהני מגו דהא בכתובות מבואר דנאמן לטעון לקוח במגו דלא הי' דברים מעולם, והכי פסקי' בסי' קמ"ט ואף דבדרישה שם לפי מסקנתו בדברי הרא"ש ההיא דכתובות מיירי דטוען שהי' לו שני חזקה, ומש"ה לא נזהר בשטרא, אלא שאין לו עידי חזקה בזה נאמן במגו, אבל אם טוען שלא החזיק באמת אינו נאמן משום ריעותא דשטרא עיי"ש, מ"מ מסתימת כל הפוסקים לא משמע כן, וכן בהרי"ף בסוגיא דשכוני גוואי כ' בהדיא אף בטוען דלא החזיק נאמן במגו ולא מצינו מי שחולק בזה, וגם אין לומר כיון דמיחי' הי' לו יותר ליזהר בשטרו, דהא מצי טען שאבד השטר קדם המחילה ועיין סמ"ע דנדחק דגם הרמב"ן לא קאמר מדין מגו כאלו סברת הרא"ש פשוטה, ואני בער ולא אבין כוונתם, וצ"ע:

דף מ.

רשב"ם ד"ה הודאה וכו' אפילו הוציא המלוה על הלוה כת"י וכו'. הקשה חתני נ"י דמהיכן פשיטא להרשב"ם בכת"י דא"נ לומר פרעתי ללמוד מיניה לשטר, ב', מאי צריך למערכה זו, הא פשוט דעל שטר א"נ לומר פרעתי, דהא מתני' ערוכה פוגמת שטרה לא תפרע אלא בשבועה, הרי דבשבועה מיהא גובית, וכן בסוגיא דשבועות, האי מאן דמפיק שטרא אחבריה וכו' אמרינן זיל שלים, ואי אמר לשתבע לי וכו' הרי מפורש דעל שטר אינו נאמן פרעתי, וכן מפורש בכמה מקומות, ומאי צריך ראיה לדין זה:
ידידי חתני, בודאי בפשוטו דברי הרשב"ם תמוהים, והנראה לענ"ד דמה דפשיטא להרשב"ם דבכת"י א"נ לומר פרעתי, י"ל דיצא לו מההיא דכתובות (דף כ"א) אבל אמגילתא לא דלמא משכח אינש וכו' ותני' הוציא עליו וכו' משמע דלא יהיה נאמן לומר פרעתי, והפוסקים דס"ל דנאמן על כת"י פרעתי טרחו ליישב ההיא דכתובות הנ"ל עיי"ש בהרא"ש ובריטב"א ובשיטה מקובצת, א"כ י"ל ס"ל להרשב"ם זה לראיה דעל כתב יד א"נ לומר פרעתי. ועל השני' דמה צורך כלל לראיה, נראה לענ"ד עפ"מ דהקשה רשב"א על הרמב"ן דס"ל דעל כת"י נאמן לומר פרעתי דכיון דאין גובין בו ממשעבדי אינו חושש להניחו, הרי בשטר פקדון דאין ענין שעבוד נכסים, אפ"ה לא היה נאמן החזרתי רק מכח מגו דנאנסה, והש"ך סי' ס"ט סי"ד דבשטר פקדון נמי הי' יכול לגבות ממשעבדי, אם לאו דנאמן החזרתי במגו דנאנסה, גם כיון דשם שטר עליו אינו מניחו ביד המלוה

ע"ש, ולפ"ז ניחא דהרשב"ם רוצה לדון דמה דאמרינן וצ"ל כתובו, היינו דבלא אמר כתבו אין רשאים לכתוב אף שיפרשו שלא באחריות [ובלאו הכי צ"ל כן, מדלא נקט בקיצור דהוי חוב לו לשעבד נכסים לגבות ממשעבדי, ע"כ דבא ליתן טעם דאין כותבין אף שלא באחריות] לזה הוצרך הרשב"ם לראיה דהיה מקום לומר מה דמבואר בכל הש"ס דעל השטר א"נ לומר פרעתי דדלמא דוקא בשטר אחריות אבל שלא באחריות כיון דאינו טורף ממשעבדי אינו חושש להניחו, ומההיא דשטר פקדון אין ראיה כדדחי הש"ך, לזה למד הרשב"ם כיון דבכת"י א"נ פרעתי כדמוכח מההיא דכתובות, הרי אף דאינו טורף ממשעבדי חושש להניחו ביד המלוה מכ"ש שטר, דשם שטר עליו דא"נ לומר פרעתי אף בלא אחריות דאינו טורף ממשעבדי:

אמנם עכ"ז לא יספיק דהא מסוגיא דשטר הקנאה מבואר דשט"ח שאין בו אחריות גובה מנכסים בני חורין, וכמ"ש הש"ך שם בס"ק הנ"ל, וזה התמיה יסתער גם על הרשב"א הנ"ל דלמאי צריך משטר פקדון, ולא הוכיח בפשוטו מסוגיא דהקנאה דשט"ח שאין בו אחריות גובה מבנ"ח וה"ה כת"י, ועי' בתומים שנדחק, אבל אי' דבריו מספיקים על הרשב"ם:

ונראה לע"ד דמסוגיא דהקנאה לא מוכח, דהנה ממה דאמרינן תחילת הסוגיא ואי כשאין חייב מודה וכו' מזה אין ראיה, די"ל דמסתמא קתני יחזיר אף בנמצא השטר והוא ת"ז, דבפשוטו הכי הוא דאם לאח"ז יחזיר כ"ש בתוך זמנו, ולזה פרכינן כיון דיש בו אחריות לא יחזיר דע"כ בשביל ריעותא דנפילה מהימן פרוע אפילו ת"ז, א"כ גם באין בו אחריות ניחוש דיתבע אותו ת"ז או במשלם זמניה ויגבה מבנ"ח, אלא דהיה מוכח כן דלא יקשה מנ"ל להש"ס להמציא דאביי מוקי למתני' בחייב מודה ומשום חיישינן לפרעון, דלמא ס"ל דל"ח לפרעון, ומתני' באין חייב מודה, והיינו לא דטעין לא לויתי, דבזה גם אין בו אחריות לא יחזיר דדלמא יבורר שאמר לא לויתי על שטר זה ולא יהיה נאמן עוד לומר פרעתי דהוחזק כפרן ויגבה מבנ"ח, אבל י"ל דמיירי בטוען פרעתי דביש בו אחריות לא יחזיר אף אי ל"ח לפרעון מ"מ כיון דעכ"פ הוא אינו אומר להחזיר אנן חיישינן דלא לוה ולא מטא לידיה, גם הא נאמן לומר פרוע במגו לא לויתי, אבל אין בו אחריות יחזיר דנהי דנאמן לומר פרעתי במגו דלא לויתי. הא לעולם לא יגבה בשטר כזה דלא חשש להניחו, כיון דאינו גובה ממשעבדי, ובזה ל"ש לומר דסתמא קתני אף בת"ז וכנ"ל, דהא אביי ס"ל אדם פורע תוך זמנו, א"כ יהיה מוכח מזה דגם בשטר שלא באחריות אינו נאמן פרעתי:

אמנם גם מזה לא מוכח, די"ל דמ"מ קשה כיון דלא יגבה בו לעולם ולמאי מחזירין למלוה, ע"כ לצור ע"פ צלוחיתו ומוכח דיש בנייר ש"פ, ויקשה דנחזיר ללוה לצור דהא טוען פרעתי והנייר שלו, ואי דטען מזוייף בזה יקשה איך יחזיר דלמא יבורר דטען מזוייף וימצא קיום ע"י דדימה וזייף, דחיישינן לכך מחמת ריעותא דנפילה ויגבה מבנ"ח דהוחזק כפרן, אע"כ דמוקי בחייב מודה וחיישינן לפרעון, ושמואל מוקי בטוען מזוייף והוצרך באמת להמציא דאומר הי' ר"מ דשט"ח שאין בו אחריות אינו גובה לא ממשעבדי ולא מבנ"ח, והיינו אף באומר להד"ם דהשטר חספא בעלמא הוא, והסברתי לי די"ל דס"ל כיון דדרך שטרי ראיה עשויים לטרוף בו ממשעבדי, מש"ה אם אין בו אחריות אין עליו שם שטר ומקרי מפי כתבם ויכול לומר להד"ם, ומש"ה יחזיר לצור דלעולם לא יגבה בו, גם בלא"ה אינו קושיא דנימא דאביי מוקי באין חייב מודה, כיון דקושטא דקתני בברייתא מפורש דאפילו חייב מודה לא יחזיר, ואסיקנא באמת דשמואל תיובתא מהך ברייתא ושפיר אמרינן דאביי מוקי בחייב מודה, באופן דליכא הוכחה מסוגיא זו דשט"ח בלא אחריות דא"נ לומר פרעתי מש"ה הוצרך הרשב"א לבא עלה מההיא דשטר פקדון, והרשב"ם הוצרך לבא עלה ללמדו מדין כת"י דא"נ לומר פרעתי, דזהו מוכח מההיא דכתובות (דף כ"א הנ"ל) דבזה ליכא למימר דההחשש שיגבה בו ת"ז, הא אביי הוא מרא דשמעתתא דכתובות שם ואינו סבר אדם פורע ת"ז, [והריטב"א שם כתב באמת לתרץ אההיא אבל מגילתא לא, דההחשש שיגבה בו ת"ז, ותמוה לי, דהא אביי ס"ל דאדם פורע ת"ז], ודו"ק:

דף מ:

רשב"ם ד"ה גילוי מילתא. בסה"ד אא"כ ביטלו אחר כתיבה. עיין גיטין דף לב ע"ב ובתוס' שם ד"ה (הכא) [התם]. (עי' שו"ת ח"א סי' קל"ט):

דף מא.

מתני' והבא משום ירושה א"צ טענה. פרשב"ם וכ"פ הרע"ב אין צריך טענה לברר איך באה ליד אביו. ומיהו ראיה בעדים בעי כו'. והיכא שיש להיורש מגו דמינך זבנתי ואכלתי שני חזקה נאמן לומר שאביו דר בה חד יומא. וטענינן שלקוחה היה ביד אביו. זהו דעת תוס' ד' ל' ע"א (דהא היורש אינו אומר דזבנא מינך יעו"ש). אבל הרמב"ן כתב דלא טענינן ליה אנן אא"כ שיש עדים דאביו דר ביה חד יומא שרגלים לדבר שלקחה כיון דדר בה. אבל אם הידיעה דדר בה הוא ע"י המגו לא טענינן ליה אנן:

ובזה מרווח לי בסוגי' ההוא גברא דדר בקשתא בעלייתא וכו' וחזיתא לדעתי' אי א"ל קמי דידי זבנה מינך מהימן במגו דאי בעי אמר אנא זבינא ממך. ולכאורה מחוסר ביאור

דאיך תלו זה במה דאמר מעיקרא ואמרי לי' וכי אין אדם עשוי ליקח ולמכור בלילה. והנלע"ד דהנה בתוס' לעיל הנ"ל כ' דהא דמהני בטוען קמי דידי זבנא ממך. היינו דווקא בטוען כן מיד דלאח"כ א"נ דהוי מגו למפרע. ועי' בש"ך (סי' קמ"ו ס"ק ט"ו) דס"ל בדעת הרא"ש דנאמן משום דלא מקרי מגו למפרע כיון דאומר דמה דאמר תחלה דזבנא מינך היה כוונתו דבפני זבנא מינך עיי"ש. אך תוס' לשטתייהו מוכרחים לומר כן מדצריך ראיה דדר ביה חד יומא הא אית ליה עתה כשאומר דדר בה חד יומא מגו לומר דקמי דידי זבנא מינך. והרא"ש כ"כ לפי גרסתו בסוגיא א"ל מפלוני זבינא דאמר לי דזבנא מינך א"כ א"י לומר עתה קמי דידי מש"ה צריך סהדי דדר ביה חד יומא. ואם אמר סתם מפלניא זבינתא דזבנא מינך י"ל באמת דאם אמר אח"כ דדר ביה חד יומא נאמן במגו דיכול לומר עתה קמי דידי זבנא מינך. אבל לגירסת תוס' מפלוני זבינתא דזבנא ממך מוכח דא"נ לומר אח"כ קמי דידי מדאיצטרכת' ליה סהדי דדר ביה חד יומא ולא מהימן בכך במגו דקמי דידי זבנא ממך. אבל להרמב"ן הנ"ל ליכא הוכחה דהא אף היכא דנאמן דדר ביה חד יומא במגו מ"מ לא טענינן עבורו כיון דלא אתחזק בפנינו דדר ביה חד יומא. והנה י"ל דודאי לפום מה דהקשה רב וכי אין אדם עשוי למכור בלילה נראה דהיה ס"ל דטעמא דבעי חד יומא משום דאין עשוי למכור בלילה והוי כמו ריעותא דניכר שאינו שלו בזה בוודאי היה הדין כשיטת התוס' דהיכי דטוען דדר חד יומא ויש לו מגו דנאמן בכך לסלק הריעותא ומהימנינן ליה דבאמת דר וליכא ריעותא. ודברי הרמב"ן הנ"ל רק למסקנא דטעמא דר"ח באמת דבעינן דר ביה חד יומא כי היכי דלתחזק בפנינו ויהיה רגליים לדבר שקנאה בזה בעינן דוקא אתחזק בפנינו בעדים אבל לא ע"י מגו וא"כ י"ל שיש חיוב דבר דמתחלה ס' דטעמא דר"ח דצריך להיות שיהיה דר ח"י משום ריעותא והא דא"ל אית לך סהדי היינו דאין לו מגו דא"נ לומר עתה קמי דידי זבנא. מש"ה הקשה לו וכי אין אדם עשוי כו' ואמר וחזית' לדעתיה דאי אמר קמי דידי זבין היינו דאי אמר עתה קמי דידי נאמן דלא הוי מגו למפרע (כסברת הרא"ש הנ"ל) וא"כ מדאצטריך ר"ח למיתי סהדי על דדר ביה ח"י ולא הימני' דטען קמי דידי זבנא ע"כ דלא מהני בירור דדר ביה ח"י ע"י מגו אלא דוקא בעדים. ומוכח דהטעם דלתחזק בפנינו. ולא משום ריעותא ונסתלק הקושיא וכי אין אדם עשוי כו' ודו"ק:

שם רב ענן שקל בידקא בארעי' כו' (עיין מה שהועתק בחי' ב"מ דף י' ע"א):

שם רשב"ם ד"ה חיישינן. והיכא דקיימא ארעא תיקום. עיין לעיל דף ל"ב ע"ב תוס' ד"ה והלכתא:

תוד"ה כמאן וכו' קשה לרשב"א כו' והיינו דלא כר"י מאד תמוה לי הא י"ל דגם ר"י ס"ל דמחאה שלב"פ הוי מחאה אלא דעצה טובה קמ"ל. וביותר דהא מרא דשמעתא דשם הוא ר"נ ואיהו בעצמו אמר דר"י עצה טובה קמ"ל וצע"ג (קושית תוס' על רב ענן כפשטות הסוגיא. וכוונתם דבוודאי הדין דהמחאה יכול להיות שלא בפניו הוא מחמת דסבר כרבנן אבל לר"י אינו מוכרח עיין תוס' ד"ה ליתיב דהקשו ליסייעי' מדרבנן וד"ל):

דף מא:

ההוא גברא כו' (עי' מ"ש בע"א):

שם אי א"ל קמאי דידי זבנה מינך מהימן במגו דא"ל מינך זבנתי, וקשה לי דלמ"ל כלל המגו הא כיון דיש לו חזקה ג' שנים וגם טענה דקמי דידי הוי חזקה שיש עמו טענה ומה לי שנאמן מכח החזקה לטעון מינך זבנתי או דנאמן מכח החזקה מדלא מיחה נאמן בטענתו שכדין החזיק ומכורה בידו מ' מקמא דידי זבנא. ולזה נ"ל דבאמת לא מדין מגו הוא וכוונת הש"ס כמו בטוען מינך זבנתי דנאמן, ה"נ נאמן קמא דידי ומהני כיון דהוי חזקה שיש עמה טענה, וכן יל"ד בלשון הרמב"ם שם, ובזה מיושב מה דלכאורה קשה מה מגו הוא, הא כיון דיודע שלקח מפלוני ומתיירא שמא באמת יהי' לפלוני שמכר לו שטר מכירה מזה המערער, ואם יטעון מינך זבנתי', יהא הפלוני נאמן שמכר לו קודם ולא תהני חזקה דמכירה בשטר אין לך מחאה גדולה מזו ויהי' לו דין המבואר בסי' זה סי"ט, ולמ"ש ניחא דאין צריך כלל להמגו ונ"מ לדינא דאם איכא עדים פסולים דלא זזה ידם מתוך ידו ויודעים דלאו ממנו קא מזבין, דאם מדין מגו אינו נאמן דל"א מגו היכא שהי' צריך להכחיש עדים פסולים כמ"ש הרא"ש בשו"ת, ואלו למ"ש נאמן מ' החזקה והוי חזקה שיש עמה טענה במה דטען קמי דידי זבנה, כנלע"ד:

דף מב:

גמ' הא דנחית לכולה. עיין לקמן דף נז ע"ב תוס' ד"ה בשותפין:

שם אמרי לה להאי גיסא. שבת דף ק"ה ע"א פסחים דף ק"ח ע"א גיטין דף ס"ז ע"ב:

דף מג.

רשב"ם ד"ה ליסתלקו. ויקנו מידם. קשה לי הא קיימא לן דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו ואם כן אינם יכולים להקנות ובתשובה הארכתי בעז"ה:

קשה לי הא מבואר בתוס' ב"ק דס"ל דיש פלוגתא דתנאי בזל ולא נתייאשו בעלים אם הנגזל יכול להקדישו ומבואר שם דא"י לחללו ולהפקירו, ואנן קיימא לן להלכתא כר"י דגזל ולא נתייאשו שניהם א"י להקדישו ולרוב הפוסקים ה"ה דא"י למכרו (והכי קיימא

לן בשו"ע חוה"מ סי' רי"א דאפילו פקדון וכפר בו א"י למכרו), וא"כ הכא דהס"ת ביד הגנב לא מהני הקנין, וצע"ג:

ובני הרב נ"י השיב על קושיא הנ"ל וז"ל, בתחלה הי' נראה ליישב עפ"י מה דחקרו ז"ל בהאי דבב"ק דף ל"ג ע"א הקדישו ניזק א"ב ואיך יועיל לרבי עקיבא הקדש דניזק והא אינו ברשותו, ובשיטה מקובצת שם כ' בשם הרמ"ה בד"ה מתני' מני רבי עקיבא וז"ל דאחר שגבאו הניזק רואין כאלו מעיקרא כשהקדישו כבר הי' ברשותו וכן בגזל אם הקדישו הנגזל ואח"כ העמידו את הגזלן בדין והוציאו ממנו בב"ד ה"נ דקדיש, ור"י דאמר גזל ול"נ דאינו קדוש מיירי היכי דלא הוציאו מב"ד עכ"ל. ולפ"ז בנ"ד שבא לדונו להגנב ולהוציא ממנו בדין, ממה נפשך, אי לא יוציא לאו כלום עביד ואם יוציאו יהי' מועיל קנין למפרע, וממה נפשך אין כאן נגיעה. אולם לא נח דעתי בזה כי מסתימת הפוסקים (ולשון השו"ע סי' רי"א) משמע דגם בהוציאו לבסוף בב"ד לא מועיל הקנין:

שבתי ודמיתי ליישב בדרך אחר, כי אמנם לא פורש בגמ' נגד מי יסלק, ויש לפרש בשני פנים, או נגד בני העיר או נגד הגנב, ואף כי באמרם לעיל כגון שכתב לי' דו"ד הרצון ודאי שיכתוב נגד השותף לא נגד הנטען על הקרקע, דאל"כ מאי מקשה עליו אחריות דעלמא וכו', ואלו הי' הכוונה נגד הנטען כלום נגיעה יש כאן, נהי דקיבל עליו אחריות דעלמא אחריות דנפשי' של הנטען מי קבל עליו, (עד שנפלא ממני חכימאי דיהודאי הגאון מהרי"ט בתשובותיו ח"א סי' כ"ו שעל קושי' הראשונים איך יועיל סילוק, הא הוי תחלתו בפסול, שפך סוללה ואמר שהכוונה שיסלק נגד הנטען, וא"כ אין מעידין על חלק שהיה פסול עליו, ולא אבינה לאחריתם הדברים איך יתורגם קושי' הנ"ל, אע"כ דלשון דכתב לי' משמע נגד השותף דמיני' מיירי ועלה ההיא דקאמר מעידין זה לזה, ועדיין לא הוזכר מנטען שיהי' סובב עליו לשון דכ' לי', מ"מ בקושיא זו דלסלקו נגד הגנב, ומסתייע אני מדברי השיטה מקובצת ב"ב שם בשם הרשב"א בסוף ד"ה דכתב לה וז"ל הא דאמרי' ולסלקו פירושו אם יסתלקו ומוחלים חלקם אין לשאר בני עירו אלא כפי חלקם וחלקם של אלו נמחל אצל הגנב, ואי מסתלקים ונותנים חלקם לבני עירם הכל לבני העיר כענין שאמרו בשותפין עכ"ל, מבואר כמ"ש דסילוק הנאמר בשותפין הכוונה נגד השותף והסילוק האמור כאן אפשר לפרשו נגד הגנב, ובהיות כן לא קשה קושית אמ"ו הגאון, דנהי דבלא נתייאשו בעלים שניהם א"י להקדישו היינו לאיש אחר אבל הגזלן והנגזל זה לזה יכול להקנות וכמ"ש הב"ש סי' כ"ח ואם יקשה עדיין על סוף דברי הרשב"א הנ"ל דמבואר דגם לבני העיר יוכל להקנות, בזה י"ל דהרשב"א לשיטתי' דסובר דלהקדיש דבר שא"ב גזה"כ הוא אבל להקנות יכול הנגזל ומש"ה שפיר כתב דיש

לפרש באחד מב' האופנים, אבל לדידן דקיימא לן דגם להקנות אינו יכול נפרש הסילוק רק נגד הגנב. אולם גם בזה לא נתקררה דעתי משום דקשה לי איך יועיל הסילוק נגד הגנב והא חוב הוא לו שידינוהו ואין חבין לאדם ואין מזכין לו בע"כ, ולהר"ן גיטין גבי פרוזבל דמזכה לו קרקע כ"ש אף דחוב הוא ללוה כיון דגוף הדבר זכות אלא שהחוב נסתעף ממנה ניחא, דגם כאן רק נסתעף החוב אח"כ, אבל להאומרים דפרוזבל קל הוא שהקילו בו קשיא, ואולי נאמר למ"ש תוס' גיטין בסוגי' דתן גט לאשתי בההיא דאי בעי זריק לה גיטה, דכל שהוא יכול לעשות החוב זה בדרך אחר ל"ש בי' שוב אין חבין לאדם שלב"פ, וא"כ גם כאן אפשר לדון בדיינים אחרים מעיר אחרת שוב לא הוי חוב, ויונח עוד למה הקשה רק לסלקו ולדיינו הו"ל להקשות ג"כ לסלקו ולסהדי, ולהנ"ל י"ל דעל עדות ל"ק, די"ל דמיירי דליכא עוד עדים זולתם זולת בני עיר וא"כ חוב להגנב להכשיר עדות בני העיר ולא יועיל סילוק כנגדו ונגד בני העיר א"א לסלק כקושיית אאמ"ו הגאון: אח"ז דקדקתי בלשון הרשב"ם שכ' וז"ל אין דנין לגנב שטוען לקחתיו בדמים או טענה אחרת ואין מביאין ראי' שראו שגנבו או שהס"ת שלהן עכ"ל, מלבד מה שנראה שהדברים סותרים זה, יחוייב התעוררת על אמרו לקחתיו בדמים דמה לי בדמים או באיזה תמורה אחרת או במתנה, ואולי נאמר בכוונתו שבא ליישב קושי' אאמ"ו וקושי' השניי' דלא פריך ולסלקו ולסהדי, ויאמר דהמקשן מפרש אין דנין היינו בא"צ לעדות כי מאמין הגנב שהוא שלהם אך טוען שלקחו בדמים ותובע דמיו מפני תקנת השוק, וכתב או טענה אחרת רצה לומר שיודע שהספר שלהם מ"מ תובע דמיו שטוען שלטובתם נתכונתי (כדאיתא בשו"ע), ודנין עפ"י חלוקי דינים דתקנת השוק, וזה שאמר לקחתי בדמים לאפוקי לקחו בחובו או במתנה דאין בו משום תק"ה, ופירש ולא מעידין בפשוטו להעיד שגנב, ול"ק לסלקו ולסהדי דבזה אין מועיל סילוק כקושית אאמ"ו, אבל על האי דאין דנין שפיר הקשו, כיון דמיירי שהגנב רוצה להחזיר החפץ הוי מטלטלין דלא כפרי דמועיל בו הקדש וקנין, אלא דסילוק צריך, שאם יהי' החפץ דידי' יצטרך הוא ליתן חלקו להחזרת דמים שיגיעו להגנב מפני תקנת השוק:

דברי בנו עבדו ותלמידו הקטן שלמה:

אלקים יחנך בני הרב רבי שלמה נ"י, דבריך היקרים הגיעני, ואשר כתבת בתחלה ליישב קושייתי עפ"י דברי הש"מ דבגבאו לסוף הוי מכירתו מכירה יפה דנת דלא משמע כן, אף דלכאורה יש להוציא דגם תוס' ס"ל כדעת ש"מ הנ"ל ממה דכתבו ר"פ המפקיד ד"ה כגון פירות דקל וא"ת דהכא אפילו עבידא דאתו איך יקנה הכפל במעות והלא מעות אינן קונות, והא וודאי אין כוונתם דלס"ד מקנה לו מעות הכפל הא אפילו אי מעות קונות ל"ש

לקנות מעות במעות, וע"כ דכוונתם הי' דלס"ד אחר הגניבה מקנה לו הפרה, ולזה נקטו הקושי' הא מעות אין קונות, ואמאי לא הקשו ביותר הא אינו ברשותו וא"י להקנותו, והי' נראה או דס"ל כהרשב"א דרק בהקדש גזה"כ אבל יכול למכרו או דס"ל כש"מ הנ"ל דבאתי לידו אח"כ קנה, אבל באמת אין ראי' כ"כ די"ל דזהו לא הו"מ להקשות, דהיינו יכולים לומר דלס"ד דהש"ס באמת מתני' כאידך תנא בב"ק דהנגזל יכול להקדיש, אח"כ ראיתי שכ"כ שם הפ"י. (ובאמת לא זכיתי להבין דאיך הי' ס"ד דתוס' דלמקשן מקנה לו הפרה אחרי שנגנבה הא במה זכה הכפל אחרי שהגנב לא גנב מהשומר דבעידן הגניבה לא הי' הפרה שלו ול"ש בזה פרה לכפילא כיון דהכפל בא מזמן המוקדם בשעה שלא הי' שלו):

והנה באמת אף לדברי הש"מ אני מסופק אם עלתה ארוכה בזה לקושייתי, דהנה אף דבפשוטו נוטה לישנא דהש"מ דלאחר שגבאו אנו רואים כאלו בשעה שהקדישו כבר באו ברשותו, ומשמע בפשוטו דחלה למפרע ההקדש משעה שהקדיש ואם נהנה בו מעל, והא דפרכינן בפ"ק דבב"מ גבי ההיא מסותא הא יכול להוציאו בדיינים הקדישו קדוש והאר"י גזל ולא וכו' הא עיקר הוויכוח הי' שם אם יפרשו ממסותא לרחוץ בה ואם הי' יכול להוציאו בדיינים הי' צריכים לפרוש מספק דשמא יזכה בב"ד ומעל למפרע, וצ"ל דפרכת הש"ס על מימרא דר"נ כל ממון שא"י להוציאו בדיינים דכיון דא"י להוציאו ממילא לא אפקה לעולם ומזה משמע הדיוק דאם יכול להוציאו אע"ג דלא אפקה לעולם, ומ"מ דחוק מאד דמימרא דר"י גזל ולא נתייאשו דמיירי ביכול להוציאו בדיינים וקאמר דא"י להקדישו ומשמע בפשוטו דיכול להנות ממנו והא הוי ספק איסורא דשמא באמת יוציא בדיינים ומעל למפרע. ולזה היה נראה בכוונת הש"מ, כיון דבאמת הוא שלו אלא דאינו ברשותו, לאחר שיוציאו בדיינים מאותו שעה ואילך חלה ההקדש, דלא הוי דבר שלא בא לעולם, דלענין זה אנו דנין כאלו כבר הי' ברשותו בשעה שהקדיש, היינו לענין זה דלא מקרי דבר שלא בא לעולם, דלאו כללא הוא דמה שא"י להקדיש ולהקנות מיד הוי דבר שלא בא לעולם, דהא המשנה למלך כ' לדון דבקטן שקידש לאחר שיגדיל לא מקרי דבר שלא בא לעולם דהזמן ממילא קאתי אף דעתה א"י לחול, וא"כ י"ל ה"נ ההקדש חל ונתפס בשעה שהוציאו בדיינים, וכעין שכ' תוס' ביבמות (דף ל"ו) דלר"י דס"ל דמת הבן בחיי האב ל"ק לוקח דקנין פירות כקנין הגוף דמי הא דמת האב בחיי הבן קנה הלוקח ולא מקרי דבר שלא בא לעולם היינו דלא אלים קנין פירות לבטל לגמרי קנין הגוף עיי"ש, ה"נ דלא אלים אינו ברשותו לבטל ממנו קנין החפץ לגמרי ולא מקרי דבר שלא בא לעולם, ומהני ההקדש כמ"ש הר"ן נדרים דף כ"ט דבאומר הר"ז עולה

לאחר ל' יום הא דמהני אף היכי דכלתה משיכה וכן בק"ס דלא מהני לאחר ל' מ"מ אמירתו לגבוה הוי כמסירה ממש ומהני לאחר ל' יום, ה"נ י"ל הכי דאמירתו מהני על הזמן כשיוציאו ממנו בב"ד, וא"כ מה דאמרי' הקדישו ניזק א"ב היינו דלר' ישמעאל אף אחר שגבה לא חל ההקדש דהוי דבר שלא בא לעולם ולרבי עקיבא לא מקרי דבר שלא בא לעולם, ואם אמרינן כן י"ל דאם חזר בו קודם שהוציא מהב"ד מהני חזרתו, דהרי הרשב"א בנדרים שם צידד דאף בהר"ז עולה אחר ל' דיכול לחזור תוך ל'. ואף להר"ן שם דא"י לחזור דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט במעכשיו ולאחר ל' מ"מ י"ל דהכא דא"א לחול ההקדש במעכשיו כיון דאינו ברשותו י"ל דיכול לחזור, ולפ"ז אין זה תרופה לקושייתי דהוי נוגעין דהא לאחר עדותן עדיין הס"ת ברשותן דיכולין לחזור וליקח חלקם לעצמם, זולת אם נפרש באמת דפרכת הש"ס רק על אין דנין, דבזה י"ל כשחותכין הדין הוי כהוציאו בדיינים וחל ההקדש, ואין זה ברור אצלי:

מ"ש בני הרב דאף דהוי חוב לגנב שידונוהו מ"מ לשיטת הר"ן בפרוזבל ניחא כיון דהחוב מסתעף אח"כ אין זה בכלל אין חבין, אינו מהדומה, דהתם הם שני ענינים דזיכוי הקרקע הוי זכות והחיוב ענין אחר שמשמט חובו, וכן בההיא דיו"ד סי' קס"א דהזיכוי הוא סאה חיטין הוא זכות והחוב אח"כ דישלם לו כפי היוקר, אבל הכא בנ"ד הכל ענין אחד דבלא הזיכוי מחזיק הגנב כולו, וע"י הזיכוי מוציאין ממון חלק דהאחרים ונשאר בידו רק חלקם מה שהי' לו זה מכבר בידו, בודאי מקרי חוב גמור. ואולם לענ"ד מטעם אחר הי' נראה דמהני הזיכוי, דכשמזכין להגנב אין אנו דנין עתה בזיכוי או לא, אלא דזהו עכ"פ ברור באם יוציאו בדין יהי' באיזה אופן שיהי' שלא יוכלו המזכין לחזור וליקח חלקם מהגנב כיון דאגלאי דזכות הוא לגנב וזכה בחלקם, א"כ לא הוי נוגעים, דהא אם יוציאו בדין הגנב יחזיק בחלקם, וממילא הדין דמעידין והגנב יחזיק בחלקם, ואף דאם הגנב הי' עומד וצווח איני רוצה לזכות בס"ת כלל אף אם יוציאו בב"ד ממני הי' נוגעין בעדותן, מ"מ עתה שאינו בפנינו ויהי' הדין קיים דאם יוציאו מהגנב בשום פנים יחזיק הגנב בחלקם, שוב לא הוי נוגעים, וכיון שכן עולי' יפה דברי בני הרב, דלסלקו היינו לגנב. ואף דמלשון הרשב"ם לא משמע כן מדנקט ויקנו מידם, ואלו במסלקין להגנב לא הי' צריך קנין כיון דהס"ת בחצירו יכולי' לומר שיזכה חצירו את חלקם, מ"מ י"ל דהרשב"ם ס"ל כהרשב"א דנגזל יכול למכרו. אבל לדידן י"ל דמפרשי' דלסלקו לגבי הגנב:

ובאמת ע"ז קשה לי למאי צריך סילוק לגבי גנב הא בלא"ה נימא להפוסקים דנוגע הוא בע"ד עצמו, כמ"ש לתרץ דמה"ט לא מקרי תחלתו בפסול דלגבי בע"ד ל"א עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה לשיטת הראב"ד בהרא"ש פ"ק דמכות, וכמ"ש הר"ן בפ"א דגיטין

דף קמ"ד לצדד דבקרוב שהביא שחרור שכתוב בו כל נכסי דלא מהני דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ודוקא בעבד שהביא גיטו דלגבי עצמו הוא בע"ד ולאו שם עדות עלה, ומה"ט כתב הרמב"ן לתרץ דלא מקרי הכא תחילתו בפסול דבתחילתו לא הי' שם עד עליו דהוא בע"ד, א"כ לשיטה זו בלא סילוק נימא דיעידו וידונו ויהי' מהני על חלק בני העיר וחלקם ישאר ביד הגנב, דלגבי חלקם לא מהני עדותם ולגבי בני העיר מהני, וא"כ לשיטה זו יהי' מוכרח דאין פרכת הש"ס ולסלקו לגבי הגנב דהא זהו בלאו סילוק הכי הוא, וע"כ דלא מצי למפרך כן משום די"ל דבאמת אין דנין היינו על כל הס"ת, וא"כ ע"כ פרכת הש"ס דלסלקו לבני העיר וידונו על כל הס"ת. (אמנם בזה י"ל דלא מהני עדותן כלל דהא מ"מ כשיוציאו יקחו העדים מזה חלקם, כיון דמה דנשאר ביד גנב הוי הפסד וההפסד על כולם, ולא מהני תיקון רק ע"י שהם עצמם מקנים חלקם להגנב או לבני העיר):

עוד זאת יש לי הרהורי דברים אף דאנכי העמדתי קושייתי על פרכת הש"ס ולסלקו אפשר דחלה קושייתי גם אההיא דשותפין מעידין ע"י סילוק להשותף דאף דבקרקע יכול להוציא בדיינים הקדישו הקדש, מ"מ אני מסתפק די"ל דדוקא ביכול להוציא בדיינים לעצמו מש"ה הוי כאלו ברשותו, אבל הכא אם ליכא עדים אחרים יכול להוציא דוקא לאחרים, דהיינו ע"י סילוקו, ולעולם א"י להוציאו לעצמו, י"ל דלא מקרי יכול להוציאו בדיינים אמנם י"ל דמוכח דמקרי יכול להוציאו ממה דכתבו תוס' בב"ב דף ק"מ דיתומים שמכרו בנכסים מועטים אף דכבר הגבו הב"ד להבנות ע"ש, והא הנכסים ברשות הבנות בודאי יש להבנות יותר יד בנכסים ממה שיש להגזלן וא"י להוציא מהם בדיינים א"כ איך יחול המכירה, דמ"ש דמחזיק בידו בתורת גזילה או בענין אחר הא מחזיק אותם לעצמו, (וזה יש לדחות כיון דאפשר דינשאו בנתיים הבנות ומחויבים להחזיר להבנים מקרי ברשות הבנים), וכמו כן במ"ש הרמ"א חוה"מ סי' רנ"ב ס"ב כל דבר שנקנה במתנת שכ"מ וכו' אבל דבר שלא ניתן במתנה רק מצוה לקיים דברי המת אם קדמו היורשים ומכרו מה שעשו עשוי, ומשמע דקאי אדברי המחבר דמלקד"ה הוא בהשלישו לשם כך (הגה"ה, אף דדין זה נובע מהגהת מרדכי פרק מי שמת דהביא חילוקו של ר"ת בין השלישו לכך ולא ניחא לי' בזה וכ' עוד לחלק דמשום מלקדה"מ אם מכרו מה שעשו עשוי, מ"מ אף דמחבר כ' בהשלישו לשם כך, וא"כ ל"ק קושי' תוס' ול"צ לחילוק הנ"ל, מ"מ י"ל דמודו לדינא דבדיעבד מכירתו מכירה) א"כ אין הנכסים ביד היורשים וא"י להוציאו בדיינים ואמאי מהני מכירתם, אע"כ דמכח זה דמכירתם מכירה והמחזיק ציית

הדין מכח זה מקרי יכול להוציאו בדיינים ושניהם באים כאחד, דבזה שמכרן הוי יכול להוציאו, הרי אף דמ"מ א"י להוציאו לעצמו רק לאחרים מ"מ מקרי ברשותו למפרע:
אמנם דברי הרמ"א תמוהים, דנראה מדברי הר"ן ס"פ מציאת האשה דבאפטרופס לבנו הגדול וצוה שלא ליתן לבנו עד שיהא בן כ' דאם מכר הבן ותפס הלוקח מיד האפטרופס דמהני תפיסתו, וכתב שם דאע"פ שאין האפטרופס רשאי לתתם לו היינו משום מצוה לקיים דברי המת, וכיון שא"א לו לקיים מה יש לו לעשות, וב"ד ג"כ אין כופין להלוקח להחזיר הנכסים ליד האפטרופס כיון שלא צוה להלוקח כלום עיי"ש, הרי מבואר להדיא דכ"ז שלא תפס הלוקח אין האפטרופס נותנו להלוקח, וכיון דהכא בשו"ע מיירי בהשלישו כמ"ש המחבר האיך כ' בהגה עלה דאם קדמו ומכרו מהני, דמשמע דמחויב השליש ליתנו ליד הלוקח, ובאמת ז"א, וצלע"ג:
ובעיקר דברי הר"ן יש לעיין, דמאי מהני מכירת היתומים הא הוי א"י להוציא בדיינים דהא אף אחר המכירה א"י להוציאו בדיינים, דהא על השליש המצוה שלא ליתנו ללוקח, וא"כ אף תפיסתו לא מהני דהמכירה לא חלה כלל, וצ"ע. גם תמוהים לי דברי הרמ"א הנ"ל מסוגיא דפ"ק דגיטין ר"פ אמר הא והא בברי הא דמית מקבל בחיי נותן וכו' ועפרש"י שם דכיון שמת הנותן זכה המקבל משום מלקד"ה ומוריש לבניו, ולשטת הרמ"א הנ"ל דמכירתם מהני ע"כ דמלקד"ה לא הוי ענין קנין, וא"כ לא זכה המקבל רק שמוטל על היורשים המצוה, וכיון דמת המקבל קודם שהגיע השליח לשם וא"א לקיים המצוה במה זכו יורשיו, ובש"כ סי' קכ"ה סל"ג מצוה לקד"מ כדלקמן סי' ר"נ וסי' רנ"ב א"כ זכה המקבל, והא מסי' רנ"ב מבואר דלא זכה המקבל, וצע"ג:
(הגהת בן המחבר, ובהאי ענינא תמה אאמו"ו הגאון זצלה"ה על דברי הד"מ חוה"מ סי' רמ"א אות ט' במ"ש בשם המרדכי פ"ק דמציעא אבל הרשב"א כ' בתשובה סי' אלף ל"ב על גוי שמשכן, ועיי"ש דנראה דהד"מ ס"ל דב' דינים אלו הם פלוגתא בדינא, הא המרדכי מיירי להדיא דרוצה להחזיק בו לעצמו המטלטלין, בזה דן המרדכי דהוי כגזלן, דאין הנגזל יכול למכרו אף אם יכול להוציאו בדיינים, משא"כ בההיא דרשב"א דמחזיקו בתורת משכון, דהוי כפקדון, מש"ה הוי מכירה, וא"כ אין כאן מחלוקת כלל, וצלע"ג):
מ"ש בני חביבי הרב דרך שלישי להוציא מפירשב"ם, דאין דנין היינו דגנב יודה שהס"ת שלהם אלא דטוען שלקח בדמים ותובע שיוחזר לו דמי מה שנתן מכח תק"ה, ובזה קתני דאין דנין בדייני העיר בחלוקי דינים של תק"ה, ובזה שפיר יכול להקנות דהא מודה דצריך להחזיר החפץ, מלבד דקשה דמנ"ל להש"ס להקשות, דילמא אין דנין מיירי ג"כ בין הטענות דהוא טוען שלא גנבו ומעולם הוא שלו והם טוענים שגנב, גם מאי משני

שאני ס"ת דלשמיעה קאי, הא בין כך ובין כך יוחזר הס"ת, ומה להב"ד נ"מ אם יוחזר בלא דמים או ע"י דמים, ואף אם נימא דחוששים שלא יתנו לכסף מוצא ויעוכב הס"ת ביד הגנב, לוקי בנקטי הדמים בידייהו ומניחים ביד הב"ד שאם עפ"י הדין יגיע מהם הדמים משום תק"ה ינתן כן, וא"כ ליכא שום נגיעה להב"ד:

תוס' ד"ה וליסלקו. ואור"י. עיין בריטב"א קדו' דף מג ע"ב ד"ה והשתא ועיין נדה דף נ' ע"א תוד"ה ור"מ:

בסה"ד אלא בממון. עיין תוס' שבועות דף ל"ג ע"א ד"ה קרובים:

דף מד.

דמית גזלן. (עי' חי' ב"ק דף ס"ו ע"א בסוגיא זו):

דף מד:

ש"מ דאיקני קנה ומכר כו' (עי' מש"כ לק' דף קנ"ז ובחי' ב"מ י"ד ב' לבאר הסוגיא באורך):

תוס' ד"ה דלא. על מנת שיש לי קרקע. שם איתא על מנת שיש לי בית כור עפר ואם כן אזדא לראיה זו:

דף מה.

גמרא אבל מסרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר להד"ם. (עיין בדברי רבינו בחו"מ סי' נ"ח):

תוס' ד"ה אבל, שמסר לו בעדים סתם ולא פירש, הא דנדחקו בכך ולא רצו לומר דמיירי בפירש לו והעדים עמדו קצת ממרחק ולא שמעו היטב מה שפירש לו או ששכחו מה שפירש לו, היינו דבזה מה חילוק בין ליכא עדים או איכא עדים, דהא אנן ג"כ ע"י עדים ראה דמסר לו ולא ידעי' לאיזה דבר מסר לו אע"כ דמיירי במסר לו סתם דהוי ריעותא יותר מדלא פירש לו:

ואולם ק"ל למ"ש אח"כ דהא דאינו דומה לעשויין להשאיל דאומן יכול למסור לו בעדים וא"כ שפיר י"ל כנ"ל והיינו דאם באמת מסר לו בעדים והעדים לא ידעו, י"ל דדמי לעשויין להשאיל דהא באמת נתן לו בעדים ומה יכול לעשות יותר וצע"ג:

דף מו.

תוס' ד"ה אלא. ואור"י דלק"מ. קשה לי הא כזה קשה במתניתין דקתני רי"א עד שיהא שם מקצת הודאה וקשה הא יש לו מיגו דכפר הכל ואם כן מוכח תירוצם השני וצ"ע:

תו הקשה מעכ"ת על שיטת ר"י בטור סי' פ"ט דבשכרו שלא בעדים וטוען פרעתיך קצת דא"נ במגו דלא שכרתיך דהוי מגו דהעזה, אמאי לא נאמן במגו דשכרתיך בכך וכך,

בפשוטו י"ל כיון דידוע מסתמא שיווי המלאכה, אינו רוצה לומר ששכרו במעט נגד דרך העולם, דנראה כמשקר אלא דמ"מ עדיין קשה, דנאמין לו במגו דלא שכרתיך, אף דהוי מגו דהעזה, הא מסוגיא מדפרכינן משבועות שומרים מוכח דשורש מגו דלא שכרתיך הוי מגו דהעזה, וכמ"ש תוס', דכשטוען פרעתי וחשוב השכיר דמחמת טרדה שכח, א"כ כי היכי דלדינא נאמן לומר פרעתי כולו במגו דלא שכרתיך אף דהוי מגו דהעזה, וע"כ דלגבי תקנת שכיר אקילו, דבמגו כל דהו אוקמי אדינא א"כ גם במודה במקצת ניקום אדינא דהי' נאמן הבעה"ב בשבועה במגו דלא שכרתיך, ואולי י"ל כיון דחזינן דפרכינן משבועות שומרים ולא מכל מודה במקצת דעלמא, היינו כמ"ש תוס' דמהודאה לכפירה הוי העזה יותר וא"כ מדמי הש"ס מגו דהעזה מכפירה לכפירה, דהיינו שבועת שומרים להההיא דשכיר, ולמסקנא אמרינן בשכיר מגו דהעזה, כיון דרק משום תקנה הוא במגו כ"ד אוקמי אדינא, ומ"מ מצינו רק במגו דהעזה מכפירה לכפירה, אבל במגו דהעזה מהודאה לכפירה זה יותר גרוע ולא אמרי' ואין כאן מקום להאריך יותר. וראיה לזה דאל"כ יקשה היאך אר"י עד שתהא שם מקצת הודאה, הא כיון דכופר בכל לא עשו תקנת שכיר ונאמן הבעה"ב, ממילא במודה במקצת נאמן במגו דכפר הכל, אלא ע"כ דמהודאה לכפירה לא אמרינן מגו אף לענין תקנת שכיר, ומה"ט תמוה לי דברי תוס' ב"ב (דף מ"ו) ד"ה אלא לאו וכו', ועוד הכא ליכא האי מגו כיון דמודה במקצת וכו' הא פשיטא שכן הוא, דהא לר"י כל מודה במקצת בשכיר יש לו מגו דכופר הכל, ומה הקשו בתירוצם הא', וצע"ג:

בש"ע חוה"מ (סי' ע"ב ס"ח) בהגה"ה, ואפילו אמר בשעה שראו העדים שחייב לו כך וכך כמו שטוען עכשיו בב"ד לא מהימן, והוא מתשובת הרא"ש, וכן הוא בש"ע לקמן (סי' קל"ג ס"ג) ועיין בהרא"ש שם הטעם, כי הכל תלוי בשבועתו שהב"ד יפסקו לו שישבע ויטול כדי דמיו, וכיון כשראו בידו לא הי' בבית דין וליכא שבועה צריך להחזירו, ומזה דקדק הש"כ (בס"ק צ"ג) דדוקא בטוען שמגיע לו דמים, אבל אם כשהראה לפני אחרים טען לקוחים אף דהוא מדברים העשויין להשאיל, דצריך לזה מגו דלא הראה אותם, מ"מ נאמן כיון דא"צ שבועה, ואם אח"כ בב"ד עומד בטענתו נאמן, ולא מקרי ראה דמיד שטען לפני העדים לקוח הי' נאמן בכך במגו עיי"ש, והגאון רבי יונתן באו"ת השיג דהמשמעות בתשו' מיימוני דגם בטענת לקוח א"נ, גם אם איתא דעיקר הטעם מחמת השבועה הי' מוכח דגוף הדין דטוען עד כדי דמיו דצריך שבועה מסוגיא דאי חכים משוי ליה ראה שממנו הוציא הרא"ש דינו הנ"ל, אע"כ דשבועה דנקט הרא"ש לאו דוקא, אלא דכל שמודה חוץ לב"ד שהוא של חבירו נאמן לחובתו שהי' של חבירו, וא"נ בטענתו לזכותו

שהוא לקוח, וממילא מקרי ראה עיי"ש, ועל יסוד זה בנה התומים דבריו, בסי' קמ"ו בההיא סוגיא דח"ה את לא קמודית דאם מכר לו בעדים ושמעו שאמר מפלניא זבינתיה שוב אינו נאמן במגו, דהוי כעידי אבהתא להמערער עיין שם:

ולענ"ד הי' נראה להכריע, והיינו דבחפצים שאינם ידועים להעדים שהם של המערער, ואף אלו ראו מעצמם החפץ הי' נאמן שלי הוא מעולם, לא מזיק ראייתם לחוד, רק מכח דבורו בפניהם שהי' של פלוני, בזה כיון דאמר שמכרו לו נאמן, כיון דעיקר חובתו הוא רק טענתו אמרינן הפה שאסר כו' דכיון דטוען מיד לקוח לא מקרי הודאה כלל, דמה לי אם טוען שלי הי' מעולם או שאומר לקוח, כיון שאומר שהוא שלו לא מקרי הודאה כלל, משא"כ היכי דידוע להעדים ההמה דהחפץ זה הי' של פלוני, ואלו ראו החפץ מעצמם ידוע מיד להם שהוא של פלוני, והמגו רק שלא הי' מראה אותם לעדים בזה שפיר אמרינן דלא משגיחינן כלל בטענותיו של חוץ לב"ד, וממילא הוי כמו ראו פתאום בידו, ואתי שפיר ההיא דאת לא קמודית דמה שאמר מפלניא זבינתיה לא הוי הודאה, כיון שפיו הוא דמחייבו, במה דאמר שהי' של פלניא, ואיהו דקאמר לקוח נאמן, דכל שאתה בא לחייבו מכח דבורו צריכין להאמין לכל דבריו גם מה שהוא לזכותו:

ומש"ה נקט הרא"ש הנ"ל בדקדוק מחמת חיוב שבועה, היינו דמזה הטעם אף בענין שהי' יכול לטעון שלי הוא מעולם, דראיית עדים לחוד אינו מזיק רק מכח טענתו, בזה הי' ראוי להאמינו גם בטענתו שמגיע לו דמים וכנ"ל, ומש"ה מצריכים לטעמא דמחוסר שבועה:

וא"ש גם ההיא דאי חכים משוי ליה ראה, אף אם נימא דבטוען עד כדי דמיו נוטל בלא שבועה דהתם דמיירי באומן, ומיירי גם כן שהעדים בראייתן מכירים שהי' של האומן, דבזה כיון דאין צריך לדבורו כלל דבשתיקה בעלמא גם כן ידוע לעדים בראייתן שהוא של האומן לא מהמנינן ליה בטענתו במגו וכאלו לא טען כלל דמי, וכנ"ל, והכל עולה יפה, כנלענ"ד נכון בעזה"י:

מזה נראה לכאורה דהעיקר כדברי הש"כ (סימן קל"ג ס"ק ה') דאפילו אין עדים שנמסר לידו בפקדון לא מהימן, דאף למ"ש היכי דהחיוב רק מכח הודאתו אמרינן הפה שאסר, מ"מ כיון שצריך שבועה א"נ, ולכאורה מ"מ י"ל כדעת הסמ"ע שם, והיינו הרא"ש לשיטתיה דנראה מדבריו בפ' הכותב בההיא אתתא דאפקידו לגבה מלוגא דשטרא שכתב שם דבעי עידי ראה וגם עדים שמסרו לידה בפקדון, דעידי ראה לחוד לא מהני, אף דאין לה מגו דלקוח בעי כו"מ, מכל מקום נאמנת לומר מחיים תפיסנא במגו שבא לידה בתורת משכון עיי"ש, משמע דהך גופא שבא לידה במשכון נאמן בלא מגו דתפיסתו מוכחת עליו כמו דנאמן בטענת לקוח, א"כ הכא אלו לא ידעינן שנמסר לידה בפקדון

היה נאמן, אף דחוץ לב"ד לא מהמנינן במגו והוי ראה, מכל מקום נאמן מחמת תפיסתה כמו דנאמן לקוח מכח תפיסתה:

ומ"מ א"נ לדברי הסמ"ע, די"ל דמיירי דמודה שבא לידו בפקדון, אלא שאח"כ הלוה עליו, דא"נ אלא במגו דבתורת מקח או משכון בא לידו, וצריך שבועה וא"נ חוץ לב"ד, והוי כמו עדים שבא לידו בפקדון, כנלענ"ד בעזה"י:

ובעיקר סברא זו דנאמן מחמת תפיסתו דבמשכון בא לידו, נראה מדברי כל הראשונים הרי"ף והר"ן והרא"ה שם דלא ס"ל כן, שכולן כתבו דמיירי בעידי ראה ולא הצריכו ג"כ לעידי פקדון, ואח"כ ראיתי בתומים שכ"כ, דהרא"ש יחידאה בזה דכולם חלקו עליו, ולענ"ד אינו הכרח, די"ל דבמשכון דעלמא שיש לו קנין בגופו נאמן מחמת תפיסתו והוי כטוען לקוח, משא"כ במלוגא דשטרא דאין בזה קנין משכון, דבשטרות אין קנין בלא כתיבה ומסירה, אלא דאם בא לידה במשכון הוא רק שאינה מחוייבת להחזיר השטרות עד שיופרע לה חובתה, וכיון שאין לה קנין בגוף המשכון, א"כ מחמת התפיסה לטעון ממושכן, הוי רק כטוען על דמיו ולא על גופו:

גם יש לי לומר דס"ל דאין התפיסה מוכחת אלא שממושכן בידה, אבל לא על איזה סך ואפשר רק על פרוטה אחת, אף לשיטת הרשב"א וסייעתו דביש עדים שממושכן בידו וא"י על כמה נאמן המלוה עד כדי דמיו אף היכי דאין לו מגו, היינו ג"כ מטעם דבע"ח קונה משכון [וכמ"ש הש"ך סי' ע"ב ס"ק צ"ד] וזהו ל"ש בשטרות דליכא קנין בלא כתיבה ומסירה, ומה"ט הוא דפליגי על הרא"ש במלוגא דשטרא, אבל בעלמא י"ל דמודו דאמרינן דתפיסתה מוכחת עלה דבמשכון אצלו ודוק:

דף מז:

תד"ה ראייתן אלא דהוי מפרשי' טעמא משום דתלוהו וזבין לאו זבינא. ק' לי הא זהו דוחק דהרי כבר אר"ה דזבני' זביני, והא י"ל בפשוטו די"ל דאודי דקיבל זוזי ואומר בשעת הודאה דמ"מ לא גמרתי להקנותו ונאמן על המכר לבטלו במגו דאמר לא קבלתי מעות והוי יהיב, ונ"מ לדינא גם לרבנן למ"ש הרא"ש לעיל דאודי' לבן בן הגזלן שמכר לאבי אביו דמהני דכולי האי אינו מתיירא לימטי לי' לשחוור, א"כ היכי דאודי שקיבל מהגזלן דמים ואעפ"כ לא גמרת להקנותו דנאמן במגו ולומר דהוי מגו במק"ע דאנן סהדי דהא מודעה מהני ולא אמרינן דאנן סהדי דגמר ומקנה וצ"ע לדינא:

ובדברי תוס' אלו ק' לי דמה פרכי' תנינא דלקח מסיקריקון, והא צריך להשמיענו דהודאתו לא מהני וצע"ג:

דף מח.

תד"ה הא, הנה ב' קושייתם אינם מובנים כ"כ דקושי' הא' הא בל"ז תקשה על רב מ"ש שטר ומ"ש חזקה לקני ובהכרח לפי פשוטו דאמרי' כולי האי לא הוי עבד משום אונס לכתוב לו שטר וא"כ ה"נ י"ל בדר"ה דבזביני דקיבל מעות וכתב לו ג"כ שטר בזה דנין דגמר ומקני, וכן קושי' ב' על רב הא הוה תלוה ויהיב מה בכך אם סבר רב דאפי' ביהיב ע"י שכתב לו שטר אמרי' דגמר ומקני, אבל מה דקשה לי אם נפרש דשינוי דהש"ס דר"ה מיירי בשטר א"כ גם לפי"מ דאמרי' אח"כ מודה שמואל היכי דיהיב זוזי ופלוגתי' דרב ושמואל מיירי בלא יהיב זוזי אכתי י"ל דר"ה איירי בשטר, דביהיב פליגי רב ושמואל בשטר, ובזביני לכ"ע מהני שטר אבל בלא שטר לא מהני כלל ור"ה איירי בשטר ונקיט דזבין דהא באמת אמרי' לעיל דר"ה ס"ל כשמואל וביהיב לא מהני שטר, וא"כ מנ"ל להש"ס לומר דר"ה פליג אדרב ביבי הא י"ל דר"ה איירי בשטר דוקא והך דלעיל דרב ביבי מוסיף מיירי בלא שטר וצע"ג:

דף מח.

גמרא דהא אשה כשדה זו. תמוה לי הא לפי"מ דנקט רשב"ם דלא ארצי' זוזי היינו כיון דלא מנה מעות גלי דעת' דבע"כ מקבל ומשמע דבעי' דוקא הוכחה לזה, וא"כ מאי ראי' מאמימר דמיירי בסתם קידושי אשה בפרוטה דאין לה מה למנות וכן בקידושי שטר וביאה דליכא ריעותא זו וצ"ע. גם ק' קצת מהיכן פסיקא זו דאשה הוי כשדה זו דלמא תלוה וקדיש היינו דאנס לאביה לקדש לו א' מבנותיו ואביה בורר אחת וקדשה לו, ואולי י"ל לפי מ"ש תוס' דמקרי זבין ע"י שאר כסות ועונה, וע"כ לגבי אביה י"ל דהוה תלויה ויהיב אע"כ מיירי דאנס אותה:

תד"ה אמר, פליג אדרבא. ק' לי דמנ"ל דר"ה פליג בתרתי על רבא א' דבשדה סתם מהני מודעה ובשדה זו בלא מודעה המקח קיים, דלמא פליגי רק בשדה זו דהוי אונס דרבא ס"ל דבלא מודעה בטל המקח, ור"ה ס' דזביני זביני, אבל במה דס"ל לרבא דשדה סתם לא מקרי אונס ולא מהני מודעה מנ"ל דפליג בזה ר"ה וההיא' דאשקלת' י"ל דמיירי בשדה זו דהוי אונס גמור דבזה הוא דמהני מודעה וצ"ע:

דף מט.

תד"ה מר, אלא מוסיפי', לא ידעתי מי הכריחם לדוחק זה הא אמנה בודאי לא הוי הוספה ואעפ"כ אמר ר"א דאין נאמנין משום דלא ניתן ליכתב, והיינו דאעולה לא חתמו, הרי דבלא"ה הי' נאמנין דלא ס"ל הסברא דכיון דנכתב בהכשר לא מהני מגו למרע' לשטרא, וכסוגי' דב"ב שהביאו תוס' מקודם דשטר אמנה זה תלי בפלוגת' דר"מ ורבנן ומדמי

לפרוע וא"כ במודעה דלא הוי עולה נאמנין במגו דאין זה כתב ידינו, ולא מקרי חוזר ומגיד כמו באנוסי' מחמת נפשות, וצע"ג:

דף מט:
תוד"ה כדרב כהנא, (עי' מש"פ רבינו דברי תוס' בחי' כתובות פ"ו ב'):

דף נ.
תד"ה אילימ' למעוטי וכו' הא מקמי דמוקי לה וכו'. ולא זכיתי להבין כוונתם דמהיכן פסיק' להו דהמקשן הי' מוקי בשאר נכסים דדלמא ידע ג"כ דלישנא דבטל לא מיירי בשאר נכסים אלא דהי' מוקי בג' שדות ובנכסי מלוג או רק בג' שדות ומדמי מסברא נ"מ לג' שדות והתרצן מחדש לו דמדברי רבה ב"ה מוכח דבא למעט דבנ"מ לא אמרינן נ"ר וצ"ע:

דף נא:
תוד"ה במתנה הביא ר"ת ראיה דלא תלי' ענין חצר באכילת פירות רק במכירה, ממה דמשנינן בכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך אף דמ"מ אוכל פירות, וי"ל דשאני בכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך דמכרה קיים אף לפירות, מש"ה אין זכיית הבעל בפירות אלים, דהא יכולה להפקיע ממנו הפירות במכירתה, גם במ"ש תוס' ובירושלמי אינו משמע כפי' ר"ת וכו', ומשמע מדפריך מפירות ובפירות הדבר תלוי, אין מזה ראיה, די"ל דהירושלמי לא רצה למפרך מכח מכירתה דדלמא מתני' קודם תקנת אושא, כדחזינן דהגמרא שקל וטרי ר"פ האשה שנפלו לימא תנינא לתקנת אושא ולזה פריך מפירות, והיינו דסתם הירושלמי ר"י, ובפרט דר"י הוא דמתרץ שם דיכתוב, ולר"י לשיטתו דס"ל גבי מהיום ולאחר מיתה דמכר הבן ומת בחיי אביו הבן מוציא מיד הלקוחות, ולדידיה בלא תקנת אושא ג"כ לא מהני מכירתה, וכמ"ש תוס' כתובות (דף נ') ולזה שפיר פריך הא חצירה משועבד לו לאכילת פירות וממילא לא מהני מכירתה, והקושיא רק מכח המכירה, ואולם מ"מ יקשה לר"ת משינויא דהירושלמי דכתב לה בנכסיך ובפירותיך הא בנכסיך לחוד מהני כיון דמכרה ונתנה קיים לא מזיק אכילת פירות דידה לבטל קנין חצירה, ואף י"ל כפשוטו דמאי דס"ל לר"ת דלא תלי' בפירו' היינו לדידן דקי"ל קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, אבל ר"י דס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי תליא באמת בפירות, מש"ה ר"י דהוא מרא דשמעתא דהירושלמי שם, שפיר ס"ל דתליא הכל בפירות:

דף נב:
רשב"ם ד"ה ופסק כו' ומפירכא דאמוראי שייך לומר קשיא. עיין סנהדרין דף ע"ב ע"א ברש"י ד"ה קשיא ושם דף קי"ב ע"א ברש"י ד"ה קשיא ובבאר שבע שם ועיין לקמן דף

קכ"ז ע"א ברשב"ם ד"ה קשיא ובפלפולא חריפתא שם על הרא"ש ובמו"ק דף ב ע"ב בתוס' ד"ה חייב שתים:

דף נג:
הבונה פלטין. (עי' מה שהועתק בב"מ דף י'):

דף נד.
תוס' ד"ה אדעתא דציבי. אבל אם יודע ואינו מכוין לקנות. עיין גיטין דף סא ע"א תוס' ד"ה ליקט ונתן:

דף נד:
גמרא אנא לא ידענא. עירובין דף ז' ע"ב וש"נ:
רשב"ם ד"ה הרי הן כמדבר כו' דהאי שני רשע מיקרי. עי' לעיל דף כ"א ע"ב תוס' ד"ה מרחיקים:
שם תוד"ה וישראל לא קנה וכו' ונראה דרשות לישראל כו' מבואר דס"ל דאין הראשון יכול לתבוע מעותיו מהשני אלא מהנכרי, ואח"כ כתבו אם המחזיק רוצה לפרוע לו מעותיו אם יפקיענו הראשון הקרקע מידו ע"י הנכרי נראה דהו"ל מסור ממש. קשה לי הא גם באין הישראל והא תבע להנכרי רק מעותיו ולא עשה תחבולה רק דהנכרי בעצמו לקח הקרקע מהשני ומסרו לזה אסור להחזיק את הקרקע ומחוייב להחזירו להשני, דהא קרקע הוא של השני והוי כגזל נכרי קרקע ונתן הקרקע בפריעת חובו דפשיטא דהישראל צריך להחזיר הקרקע להנגזל, וצע"ג:
גם מה שכתבו דהוי מסור לא זכיתי להבין דהא מסור הוי גרמי ולכמה פוסקים גרמי הוא דרבנן, ואילו הכא הוה גזלן ממש דמחזיק בקרקעו מה שהחזיק השני, והוה גוזל קרקע ע"י נכרי וצע"ג:

דף נה.
רשב"ם ד"ה הנחל כנחל איתן כו' והר"ש כתב הנחל נהר מלשון נחלי מים אבל אין לפרש מלשון נחל איתן דא"כ היינו בור, אבל הרא"ש כתב דאפשר לפרש נחל איתן דהוי טפי מבור דאין עשוי לזרוע ומשום סיפא דאין מפסיקין לאילן תנייה, ועי' פ"ט מ"ה דסוטה ובתוי"ט שם ובפסחים דף נ"ג ע"א סימן לנחלים קנים נ"מ לנחל איתן משמע כהרמב"ם דנחל איתן היינו מקום מים שדרך לגדל שם קנים (ועי' תורעק"א סוטה אות ל"ה):

דף נז:
גמרא חלוק של ת"ח עיין תענית דף י ע"ב:

דף נח.
גמרא זילו חבוטו קברא דאבוכון. עיין אליה רבה או"ח סימן תקס"ח ס"ק ט"ו:

דף ס.
מתני' ר"א מתיר. עיין בר"ש ריש בכורים (משנה ב):
פרק ד - המוכר את הבית:

דף סא.
מתני' לא מכר יציע. עיין בהרא"ש בפי' לנדרים דף נו ע"א ד"ה וחכ"א:
שם מעקה גבוה עשרה טפחים. אבל אם אינה גבוה י"ט אף אם לא כתב ללוקח רומא הרי הוא של לוקח דעדיף מאויר דפחות מי"ט הוא בכלל בית ובטל לגביה כ"כ הרשב"ם והרמב"ן. אבל הטור כתב בשם הרמ"ה דפחות מי"ט דין אויר יש לו והרי היא של מוכר אא"כ כתב לו רומא. וגבוה י"ט לא מהני רומא דחשיב הוא בפ"ע:

דף סא:
תוס' ד"ה לא. ממשנה יתירה. וכעין זה בנדה דף נט ע"ב ועיין בתוס' שם דף יד ע"ב ד"ה ור"י:
ד"ה אלא. וכשרוצים להשכיר, להזכיר כצ"ל תשו' שבות יעקב חלק ג' סימן קפג:

דף סב:
תוס' ד"ה איתמר. בכל אלו היה נראה לחכמים שיחלוקו. עיין בכורות דף כח ע"ב תוס' ד"ה רביע לדקה:

דף סג.
רשב"ם ד"ה תנו חלק וקי"ל כסומכוס דסתם לן תנא, משמע דהתוספתא כרבנן דסומכוס סבר'. תמוה לי הא אדרבא לרבנן דסומכוס לא יתן לו כלל רק המועט דהממע"ה, ואם התוס' ס"ל דחלק הוא שיעור כאחד מן הבנים וסומכוס פליג בזה, אם כן מה ראי' מההי' דבב"ק דקיימא לן כסומכוס בזה, הא פלוגת' דהכא בענין אחר. וצע"ג:

דף סד.
ברשב"ם ד"ה אי ס"ד, והוא הדין דל"ק עומקא מסתמא. וק"ל למאי הוצרך רשב"ם לומר דפירכת הש"ס מסברא לדמות עומקא לרומא, הא בפשוטו ניחא דכיון דמוכח דרומא ל"ק מסתמא א"כ אזדי שינוי' קמא דקאמר אעפ"י שלא כתב כמי שכתב למקני עומקא ורומא דהא לענין רומא ל"ה כמו שכתב. וע"כ הא דקתני אעפ"י שכתב היינו בפשיטות דכתב לו באמת וא"כ מדלא אמרי' דלישנא יתירה דעומקא לטפוי' בור אתא ע"כ דצריך לגופי' דסתמא ל"ק עומקא, וצ"ע:

כתב רשב"ם אם לא כתב לו עומקא ורומא לא הוי קני לי' מסתמא אלא הרי הוא של מוכר לחפור בורות תחת קרקע הבית אלא שלא יזיק לבעה"ב וכן למעלה הוא של מוכר להוצאת זיזין או לבנות באויר וכגון שלא יכביד על ביתו, אבל הטור כתב בשם מהר"י הלוי שאין המוכר רשאי לחפור תחת הבית דשמא סבר שלא יזיק ושלא במתכוין יזיק אלא לענין אם חפר בו הלוקח בורות הרי הם של מוכר:

בפי' הרע"ב ד"ה אע"פ. מארעית תהומא. מדלא כתב הרע"ב עד שיכתוב לו עומקא ורומא מארעית תהומא עד רום רקיע. משמע דס"ל כדעת הרא"ש והטור דמארעית תהומא וכו' לבד סגי ועדיף לישנא דמארעית תהומא וכו' מלישנא דעומקא ורומא. וההי"מ כתב די"א דתרווייהו צריכי דמכח היתור לשון מוכח דהקנה לו גם הבור ודות. (ונראה שכן דעת הרשב"ם דס"ג ב' שדחק ליישב למאי צריך עד רום רקיע. וע' בתוס' שם):

דף סה.

גמרא בעינא למידר ביה כי היכי דדרו ביה אבהתי. עיין לקמן דף עא ע"א ברשב"ם ד"ה זכו בכולה ובתוס' שם ד"ה האחין:

דף סו:

ברשב"ם ד"ה א"ה דלרבנן הכל שוה. תמוה לי דהאיך מצינו דלרבנן הכל שוה והויין סברות הפוכות דלר"א הכל כמחובר ולרבנן הכל כתלוש הא י"ל דלרבנן מעיקר הדין אם הוי כלי בתלוש מקרי תלוש אלא דמדרבנן מטמא אף בקבעו ולבסוף חקקו דדלמא לא יחלק בין קבעו קודם ובין קבעו אח"כ, ובשאיב' דרבנן אוקמי אדינא דבקבעו ובלסוף חקקו לא הוי כתלוש, וצע"ג. ואפשר לומר דלמסקנא שס"ל דרבנן גבי מכתשת לאו משום בעין רעה מוכר אלא דלטעמייהו דס"ל בדף דהוי כתלוש וממילא מוכח דס"ל דאפילו בקבעו ולבסוף חקקו הוי כתלוש דאבל לא מכתשת קבוע היינו אף דלבסוף חקקו כמ"ש תוס' אבל להרשב"ם ק' כנ"ל:

והנה בנ"ד דכל הטבילה תוך הגיגית י"ל אף בקבעו ולבסוף חקקו הטבילה פסולה, דהא בסוגיא דב"ב (דף ס"ו) מבואר דלגבי דאורייתא אף קבעו ולבסוף חקקו הוי כלי כההיא דדף של נחתומים, רק לענין מקוה דשאובים דהוא דרבנן מהני קבעו ולבסוף חקקו, א"כ אם הטבילה בגיגית דהוא פסול דאורייתא, דבכלי מדאורייתא לא הוי טבילה, גם קבעו ולבסוף חקקו לא מהני:

ובאמת בש"ע ואחרונים לא כתבו להזכיר דין דקבעו ולבסוף חקקו רק לענין מים הנמשכים דרך כלי כזה כשרים, אבל לא הזכירו לענין לטבול בתוך הכלי, זולת הטור (סי' ר"א) כתב ולפיכך גיגית שקבעו' בארץ וכו' אין טובלין בה כיון שהי' עליו שם כלי

קודם שקבעו עכ"ל משמע דאף לטבול בתוכ' שרי אם לא הי' עליו שם כלי בתלוש, גם ברמב"ם (סוף פי"א מהל' כלים) משמע הכל דאף לענין קבלת טומאה בכלי גמור בעינן עליו שם כלי בתלוש, אבל מ"מ מה נעשה כיון דבסוגיא דב"ב הנ"ל מפורש בהיפוך אח"ז מצאתי בסדרי טהרה (סי' קצ"ח) הביא שהקשה כן המהרח"ש:

דף סח:

גמרא הא בגי עצמן מזדבני. תמוה לי מאד, הא בתוספתא קתני ואם אמר כל מה שבתוכה הרי כולן מכורין ובין כך ובין לא מכר לו שיירי' וכו' והוא כרשב"ג בסמוך וא"כ מאי קושי' דבתחלה אמר סנטר דהיינו באגי לא מכר, ואם אמר כן מה שבתוכו כולן מכורין היינו גם באגי, אבל לא מכר שיירי' דהיינו פסקי באגי הא באגי מכר כיון דאמר כל מה שבתוכה, וצע"ג:

דף ע:

דייני גולה אמרי נשבע וגובה כולו וכו' קשה לי מנ"ל למידק מזה דשטרך בידי אלים כ"כ לשווי' אנן סהדי דלא להמני' במגו, דלמא אלים רק לשוי' טענת פרוע לטענה גרוע מאד דלא נטעון אנן כמו דלא טענינן דימה וזייף, ובאמת בלא"ה קשה כן דהא נאנסה לא טענינן לה דהוי ל"ש, א"כ מנ"ל למידק דשטרך בידי מאי בעי אלים כ"כ דלא נאמינו במגו דלמא מהימן במגו, אלא דהחזקה דשטרך וכו' אלים לשוי' פרוע לטענה דלא שכיח, דאינו שכיח לפרוע ולהניח השטר, ולא טענינן כמו דלא טענינן נאנסה, אלא [דהנ"ל] קשה ביותר דהא חזינן כן לשמואל גבי הקנאה דאפילו בריעותא דנפילה גרוע טענת פרעון דאנן לא טענינן וצע"ג. (עי' מש"כ לעיל מ' ב' ובב"מ י"ז ע"ב במערכה אות ו'):

שם אמר רבא הלכתא נשבע וגובה מחצה, הקשה הרשב"ם הא אמרינן בשבועות מכלל דתרווייהו סבירא להו המפקיד אצל חבירו בשטר צריך להחזיר לו בעדים, ותירץ דקאי רק לענין דהמפקיד בעדים א"צ להחזיר לו בעדים אבל לענין מפקיד אצלו בשטר לא קאי, וס"ל לרבא דא"צ להחזיר לו בעדים וס"ל באמת דלא מעליא הא שמעתא, ולכאורה תמוה דהא שמואל דסבר גם כן נשבע וגובה מחצה, ישאר הקושיא על מימרא דידיה דבשכרו שלא בעדים נאמן במגו דלא שכרתיך, שבועת שומרים דחייב רחמנא היכא משכחת לה. וצ"ל דהרשב"ם ס"ל כמ"ש הר"ן בשבועות, דבשכיר הקילו להאמין במגו דהעזה, והא דפריך רבא משבועת שומרים, היינו אהא דארמב"ח כמה מעליא, ע"ז אמר רבא מאי מעליותא, דמשמע דמסברא הכי הוא, אבל לדינא לא פליג רבא על שמואל דבשכיר הקילו עיי"ש, וא"כ כוונת הרשב"ם דרבא ס"ל דמפקיד בשטר א"צ להחזיר

בעדים, וקם ליה בקושיא דמאי מעליותא, היינו הכל דאין זה מעליותא, אלא דטעמא דשמואל דבשכיר הקילו, וגם שמואל ס"ל דמפקיד בשטר א"צ להחזיר בעדים:
ואולם תו' בשבועות בשם ריב"ם תירצו דרבא ס"ל דמפקיד בשטר צריך להחזיר בעדים, ורק בשטר עיסקא ס"ל לרבא דמהני מגו, דליכא כ"כ חזקה דשטרך בידי, די"ל דאפשיטא דספרא זייר ליה, עיי"ש, וא"כ קיימינן כפשטא דדינא דשמואל בשכיר מדינא הוא ושבועת שומרים משכחת באפקיד בשטר דצריך להחזיר בעדים, והאי דדייני גולה סברי דנשבע וגובה מחצה היינו בשטר עיסקא דוקא. (בסוגיא זו עי' בחי' שבועות מ"ה ב' ובחי' כתובות דף פ"ט):
תוד"ה סוף סוף, וצריך לפרש צריך להחזיר לו בשטר, עי' לעיל דף ה' ע"ב תוד"ה מי:
הקשה מעכ"ת בדברי הרמב"ן בסוגיא דשטר כיס היוצא על היתומים, דבתחילה הקשה קושיית תוס' דנימא משואי"ל משלם, ותירץ כדתירצו תוס' דהא ביורשים לא אמרינן מחוייב שבועה ואי"ל משלם, ואח"כ באותו דיבור הקשה אמאי לא טענינן להו נאנסה, ותירץ דמיירי בטוענים שהחזיר אביהם עיי"ש, א"כ ממילא אין התחלה לקושיא הראשונה כיון דטוענים ברי שהחזיר אביהם איך שנינן דכ"ע אית להו דר"ח וטעמא דדייני גולה דמימר הוי אמר, ואיך שייך זה, הא היתומים טוענים ברי דהחזיר אביהם בפניהם, או שאמר להן כן, א"כ היאך שייך דהיה לו לצוות, הא באמת צוה להם כן, או דידע שיודעים כן, ולזה צ"ל כך, דלס"ד דלא ידע מסברא דמפקד הוי פקיד, ולא היה לנו טעם אחר בדייני גולה אלא דס"ל דלא מהימן החזרתי במגו דנאנסה, א"כ מכח קושי' דנטעון נאנסה היה מוכרח דמיירי בטוענים ברי שהחזיר אביהם, אבל התרצן משני דבאמת אפילו החזרתי טוענים, אלא דמיירי דאין טוענים בברי כלום, ואמרינן בין על טענת נאנסה בין על טענת החזרתי דמפקד הוי פקיד, וזה ברור. וכיון שכן יקשה הקושי' עכ"פ על המסקנא דמיירי ע"כ דאין טוענים ברי, א"כ מ"ט דדייני א"י, הא הוי משואי"ל, ולזה הוכרח הרמב"ן לתרץ דביורשים לא אמרינן כן ונכון, כן נראה לענ"ד:

דף עא:

תוד"ה ואי כו' דלא שייר אלא חוצה לו. עיין לעיל דף כז ע"א תוס' ד"ה לא:
פרק ה - המוכר את הספינה:

דף עד:

גמרא דדביתהו דר"ח בן דוסא וכו'. עיין בהרא"ש פ"ד דגיטין סי' מ"ו:

דף עו:

רשב"ם ד"ה ואמר לי וכו'. ומחזיר לו דמיו עיין לקמן עח ע"א ברשב"ם ד"ה בכדי וצ"ע:

תד"ה ה"ק וכו' ונראה לרשב"א וכו'. וק"ל דלמאי נדחק הש"ס דרישא עד שימשכנה ברה"ר, וסיפא דאו ישכיר מקומו מיירי דאם הוא רשות שיש לו בעלים. והא י"ל דכל הברייתא מיירי ברשות של בעלים דר' אמר כיון דבחצר שאינו של שניהם לא מהני משיכה ומסירה קונה ורבנן אמרי דמסירה א"ק וצריך שימשכנה מאותו רשות לסימט' או שישכור מבעל החצר וצ"ע:

תוד"ה קני כו' דכמו שאינו יכול להקדיש. עיין רשב"א בחדושיו שבועות דף לג ע"ב ד"ה אבל הרמב"ם:

בא"ד, והא דלא תקנו רבנן דיכול להקדישן. תמוה לי היכן מצינו דאינו יכול להקדיש שט"ח ואי מסוגי' דפסחים דאיקדיש מלוה, הא שם איתא ג"כ דזבין מלוה, והיינו דתקנו רק למכור השט"ח, אבל בלא מכירת השטר רק שמוכר החוב ושיעבוד הנכסים לא קנה. ובפסחים מיירי רק דזבין השיעבוד נכסים בלא מכירת השט"ח וזה פשוט, א"כ גם אקדיש מלו' י"ל דרק בכה"ג היא, אבל מקדיש שט"ח י"ל דמהני וכדקיימא לן בהגהות ש"ע יו"ד סי' רנ"ח, וצע"ג:

תמוה לי היכן מצאו דאינו יכול להקדישן אי מההיא דפסחים הא שם איתא ג"כ דזבין מלוה אלא דדוקא השטר יכול למכור אבל לא החוב אם כן י"ל דהכי נמי דהשטר יכול להקדישו וכדקיימא לן בש"ע יו"ד סימן רנ"ח וצ"ע:

מעולם לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים אלו, דאם כוונתן אהקדש קרקע המשועבד לו, הא גם לענין קנין להדיוט לא תקנו רבנן למכור השעבוד בלא קנין השטר, ואם כוונתם אהקדש שטר, מהיכן פסיקא להו דאינו יכול להקדיש שטר, הא בסוגיא דפסחים כייל בחדא מחתא אקדיש מלוה וזבין מלוה והיינו על קרקע המשועבד. אבל בשטר יש לומר דכמו שיכול להקנות שטר חוב יכול גם כן להקדישו:

דף עז.

תוד"ה חוזר נכתוב לו כו', מדהקשו דאמאי יכול למחות בעדים לכתוב דבר אמת, והא מ"מ אינו מדעת המתחייב והוי מפי כתבם ולא יועיל כתיבתם, דאין שם שטר עליו, אע"כ דמ"מ הוי שטר, ובאמת מדברי תוס' כתובות (דף כ"ג) מבואר דמסופקים מהו נקרא שטר, ולחד תירוצא כל שנכתב בנוסח שטר אף שלא מדעת המתחייב הוי שטר:

בא"ד וי"ל כו' דמצי אמר וכו', עי' בשו"ע חו"מ סי' רמ"ג ס"ט וז"ל יש מי שאומר דהא דחוזר בשטר כו'. נ"ב כ"כ הטור בשם רבינו יונה ועיין בשיטה מקובצת בשם עליות רבינו יונה ומבואר שם דתולה זה בב' תירוצים דהא דבעדים זכו בשדה וכתבו לו שטר דיכול לחזור בשטר הטעם דאף דהחזיקו על דעת לכתוב שטר, מכל מקום יכול לחזור

בשטר ומצי אמר לי' אם ניחא לך בזביני בלא שטר טוב, ואם לא אחזיר מעותיך. א"נ דמיירי באמר לעדיו תרי מילי זכו וכתבו ולא אמר שיחזיקו ע"ד כתיבת השטר אבל באמר שיזכו ע"ד כתיבת השטר אינו יכול לחזור בשטר ועלה כתב ומיהו אם אמר ללוקח זכה בשדה זו ואכתוב לך שטר א"י לחזור דלוקח ודאי אדעתי' דשטרא אחזיק ולפי' הא' שכתבנו ק' אמאי נקט בעדים ולא נקט אמר לחבירו זכה ואכתוב ושמא רבות' קמ"ל וכו' עיי"ש. מזה נראה בעליל דמה שכתב הטור בשם הר"י הכוונה על דברי ר"י בדרך א"נ הנ"ל. ולדידהו נראה באמת דאם התחייב עצמו בקנין לכתוב שטר א"י לחזור. אבל לפי דבריו הראשונים מבואר דס"ל דבאמר לחבירו זכה ואכתוב לך, דמ"מ יכול לחזור בשטר ולפי"ז תמוהים דברי הש"ע דבסי' סתם דאפילו קנו על השטר קנין דברים הוא ויכול לחזור ואיך ס"ד לומר דבאמר זכה ואכתוב דא"י לחזור דמה בכך דהחזיק ע"ד כתיבת השטר כיון דאפילו קנו בפירוש לכתוב לא מהני וצע"ג (עי' שו"ת ח"ב סי' ע"ה):

דף עז:

גמרא לא צריכא באתרא וכו' לעיל דף סא ב' תוד"ה ש"מ:

שם רשב"ם ד"ה לא מכר את הצמד. אלא דפליגי ר"י ורבנן, כה"ג לעיל ר"פ חזקת הבתים במתני' וכן בסנהדרין פרק כ"ג (דף כא א) ועי' בתוס' עירובין דף מ"ח א' ד"ה ר"י:

תוס' ד"ה נקנה השטר. ובההיא ודאי מהניא מסירה. עי' בס' תולדות אדם להרשב"א סימן ל"ט:

דף עט:

תוד"ה ור"א (עי' מ"ש רבנו באורך בחי' מעילה די"ג בזה):

דף פ.

גמרא דבש בכוורת. בכורות דף ז' ע"ב:

דף פא:

והאמר ר"ז כו' כיון דעכ"פ אנחנו מספיקא א"א לעשות מעשה מיקרי אינו ראוי לבילה ולא הוי ממה נפשך:

דף פב:

גמרא כמלוא אורה וסלו. עיין לעיל דף כז ע"א תוד"ה לא ט"ז אמה ולעיל דף עא ע"ב תוד"ה לא ט"ז אמה ולעיל דף ע"א ע"ב תוד"ה ואי ס"ד:

שם אנא לא ידענא. עירובין דף ז ע"ב וש"נ:

דף פד.

וצר"ח כו' עיין רא"ש. וכתב הטור חוה"מ סי' ר' וכתב עוד הר"ר יונה דכי אמרינן כשמדד לו סאה אחרונה דקנה כל הכור, היינו דווקא שמדד לו כל סאה וסאה, ונשאר כולם בתוך הכלי עד אם כלה למדוד כל הכור, אבל אם מדד כל סאה וסאה ונתנה על גבי סימטא כיון דלא קנה בשעת מדידה גם לבסוף לא קנה, ואין נראה לא"א כיון שגמר כל מדידת כל הכור אגלאי מלתא דקנה כל סאה וסאה למפרע עכ"ל. ונראה לי ראי' לדעת הרר"י מסוגיא דע"ז ע"א ע"ב סוף סוף כי מטא לאוירא דמנא קניא יין נסך לא הוי עד דמטא לארעיתא דמנא וכו', והרי התם הוי גם כן כמו כור בל', דהא כל מעט ומעט שמגיע לאויר המנא הוא רק קצת מהמדה, וא"כ מאי פריך הש"ס הא לא נגמר הקנין עד שגמר לו המדה ואז כבר הוא בשולי הכלי ונעשה יין נסך, אע"כ כשגמר המדה למפרע קנה כל מעט כשהי' באויר הכלי וכדעת הרר"י הנ"ל, ודוחק לומר דהש"ס פריך שיתן להם עצה שיאמרו בפירוש שיקנה כל מעט ומעט כשיגיע לאויר הכלי דאם באנו להקשות כזה עדיין יקשה למה דקאמר שם שמעת מיני' כליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה, הא מ"מ יכול ליתן עצה לומר יקנה כליך דמהני אף בכליו ש"ל בר"מ כמבואר פ' הספינה אע"כ כשיטת הרב רבינו יונה, אך לכאורה עדיין קשה אף לשיטת הרר"י דלמפרע קונה, מ"מ אסור לעשות כן ביין נסך דלא גרע מאיסור דרוצה בקיומו דהא כשהוא באמצע המדידה רוצה הישראל בקיומו של היין שנעשה יין נסך בכלי דאם ישפוך היין ממילא יחזור הגוי במקח ויהי' ההפסד לישראל והוי רוצה בקיומו, ואפשר לדחוק דפרכת הש"ס באמת רק על לשון דקאמר וכי שקלית דמי יין נסך שקליתו וע"ז פריך דלא הוי דמי יין נסך רק איסור אחר דרוצה בקיומו וצ"ע:

אח"כ מצאתי בהרשב"א בתהה"א הובא בב"י יו"ד סימן קל"ב שכתב ליישב קושית תוס' דמה מהני הקדים לו מעות כיון דאם משיכה בנכרי קונה אין מעות קונה, דנתן לו ע"ד להוציאם ולקנותם מעכשיו על מנת שיתן לו היין לבסוף, וחזר והקשה ע"ז דמ"מ לתסר לעשות כן משום רב"ק דהא הגוי יכול לחזור עד שימדוד סאה אחרונה כמו בכור בל' והוכיח מזה דבהקדים לו מעות א"י לחזור ממה שמדד לו עיי"ש, ולזה בוודאי יקשה כדברינו דמ"מ מאי פריך הש"ס כי מטא לאוירא דמנא קניא הא בלא קדים לו מעות יכול לחזור עד מנה אחרונה והוי רוצה בקיומו ועיין, והארכתי בזה במקום אחר:

אר"ח מכר לו שוה ה' בו' והוקר המקח לוקח יכול לחזור בו ולא המוכר דאמר לי' אלו לא אוניתן וכו' ועיין בהרא"ש בשם הר"ר יונה דמ"מ אין הלוקח יכול לתבוע אונאתו ולקיים המקח, ואף דהטור בסי' רכ"ז כתב דיכול לתבוע אונאתו וכ"ה בשו"ע סעיף י"ב, ובב"י

הקשה דהא בדברי הרא"ש משמע שהסכים לרבינו יונה ונדחק בזה. לענ"ד אין בזה סרך קושי' דהא מבואר בלשון רבינו יונה דהטעם כיון דהלוקח הי' יכול לחזור ממקחו לא נתקיים המקח עד עתה, ואין המתאנה יכול לתבוע אונאתו עיי"ש, והיינו דווקא לר"ח דס"ל דיד המתאנה על העליונה רצה תובע אונאתו רצה מבטל מקחו, אבל למה דקיימא לן דבשתות א"י לבטל המקח מיד נתקיים המקח ויכול לתבוע אונאתו, ושפיר סתם הטור וש"ע. [ומה דהעתיק הרא"ש לר"י אף דאין נ"מ לדידן, צ"ל דכתב כן דנ"מ להיכי דהתנה הלוקח בפי' דיהי' ידו על העליונה]:

דף פד:

גמרא וכדר' אלעא. תמוה לי הא זהו צריך בלא"ה גם להס"ד דהא פשיט' דחומץ הוא רע לגבי יין אלא דפירכת הש"ס היה דאמאי שניהם יכולי' לחזור, דהמאנה אמאי יכול לחזור כיון דחד מין הוא ונכלל בכלל המכיר', וא"כ מדהוי תרומה ע"כ דמן הרע על היפה תרומתו תרומה, וגם הא מתני' ערוכה היא בספ"ב דתרומות דתורם מרע על היפה תרומתו תרומה, ור' אלעא בא ליתן טעם לזה, וא"כ איך תלוי זה בדברי התרצן והי"ל לשנויי בקיצור דלענין מו"מ כל א' הוי רע לחבירו דאיכא דניחא לי' בחלא, וצלע"ג:

מתני' משך, הרע"ב כתב משך מרשות הרבים לסמטא. והיינו לפי מה דפי' הרע"ב בסמוך מדד ולא משך דמיירי ברה"ר שאין כליו ש"א קונים לו ברה"ר. וא"כ יקשה איך משך קנה הא משיכה לא מהני ברה"ר מש"ה צריכים לפרש משך מרה"ר לסמטא. וכן מה דקתני שוכר את מקומו הוצרך לפרש אם הוא ברשות בעלים דברה"ר ממאן אוגיר. ואולם כ"ז אמרי' הכי בסוגייא רק לפי דס"ד לומר דקרקע סמטא קונה ללוקח מש"ה צ"ל דהא דמדד ולא משך ל"ק היינו ברה"ר אבל למה דקיימא לן דקרקע סמטא ל"ק אלא דכליו של לוקח קונה בסמטא א"כ מתני' כפשטא דמיירי הכל בסמטא ולא מיירי כלל מכליו ש"ל אלא מדד על קרקעית סמטא דלא קנה ומשך קנה. וגם שוכר מקומו ניחא דבסמטא אוגר מבני ההוא מבוי דפתוח להההיא סמטא:

שם במשנה ולא מדד. אף דבמודד לתוך כליו של לוקח (דכליו מקנים לי' מ"מ) לא קנה כל זמן שלא נתמלאה המדה אלא א"כ שיש שנתות במדה, הכא מיירי שמוכר לו כל מה שבכלי ונותן קצבה לדמים לכל מדה כך וכך מש"ה קנה דבזה הוא רק גילוי מלתא בעלמא. אבל אם אינו מוכר לו כל מה שבכלי רק סאה מהפירות שבתוכו ל"ק אא"כ מדד. כ"כ הרשב"ם והמאור. אבל הרי"ף והרמב"ן כתבו דאף בכה"ג קנה כיון דמשך כל מה שמכר לו אף דמעורב בתוך פירותיו של מוכר מ"מ קנה אלא היכא דמוכר לו סאה

ומדד לו חצי סאה בכליו של לוקח כיון דלא עשה קנין כלל בחצי הסאה השנייה לא נגמר הקנין דסאה זבין ליה ולא חצי סאה:

שם שמא לא שמע רבי. כעין זה חולין דף ה' ע"ב:

רשב"ם ד"ה מין אחד וכו' דאם טענו יין וחומץ והודה לו באחד מהן. קשה לי הא קיימא לן בשבועות דף מ' ע"א דטענו חטים ושעורים והודה באחד דחייב והו"ל להרשב"ם למנקט טענו יין והודה חומץ:

תמוה לי אמאי נקט הרשב"ם בהכי דהוא דלא כהלכתא דהא קיימא לן דגם בחטים ושעורים והודה בא' מהן דחייב שבועה והו"ל לרשב"ם למנקט בפשוטו דטענו יין והודה לו חומץ דאם הוי ב' מינים הוי כמו טענו חטים והודה לו בשעורים וצ"ע:

שם רשב"ם ד"ה מימרא בעי. בתמיה הא אפי' ברשות מוכר קני לו כליו של לוקח. ונ"ל ליישב מה שמקשים העולם. דהא הגמרא (דף פ"ו ע"א) משני שם דרב ושמואל אירי באמר ליה זיל קני. והא זה האיבעיא כליו דלוקח ברשות מוכר. ועוד צריכים לדקדק מה בעי הגמרא אם קבל' מיניה או לא, הא בודאי קבל' מיני' משום קושית רב אסי מדד לתוך קופתו מימרא בעי. ועוד בל"ז הו"ל להקשות מכח מתני' מדד ולא משך לא קנה, מאי לאו בסמטא. ועוד מאי בעי בזה דמק' עוד פעם ממתני'. ורוצה להוכיח דר"י איירי בסמטא הא בלא"ה מוכח, מבר ה"נ מסתברא. ועוד צריכים לבאר פי' רשב"ם דפי' על ת"ש ממתני'. קושי' לרב אסי ומשום הכי לא קבלה. דאמאי משני בלישנא. הו"ל לפרש וש"מ נמי דלא קבלה. ועוד באיזה סברא קמיפלגי ר"ז ור"א, וי"ל חדא בירך חברתה דהנה מוכרח דע"כ דר"א ל"ל דרב פפא. אלא סברי דר"י איירי אפילו ברשות הרבים ממש. דאלת"ה הו"ל לאשמעינן רבותא טפי. אפילו מדד קנה בסמטא. אלא ודאי איירי אליבא דר"א ברשות הרבים ממש וזהו רבותא טפי ע"ש:

אך קשה לי על פי' רשב"ם דא"כ דאפי' ברשות הרבים קנה כליו של לוקח מכש"כ ברשות מוכר כמ"ש תוס' ד"ה כליו של לוקח וכו', וא"כ צריכים לומר דלדידיה באמת ליכא איבעי' כלל, והאיבעי' הוא אליבא דר"ז, וא"כ קושי' מהוכחת תוס' דע"כ צ"ל דר"י גופא הי' מסופק בכליו דלוקח ברשות מוכר, מדמשני ר"י אהא דתנן זרקו לתוך חיקה. מקום חיקה קנוי לה מקום קלתה, ובזה מוכח דהוא עצמו מסופק היה. וי"ל דתוס' גיטין (דף ע"ח) משני תירוץ אחר על האי קושי' משום דלרחקנה קאתי ל"ק. אבל בעלמא יכול לומר דפשיטא ליה דקני כליו של לוקח ברשות מוכר:

ועפ"ז נוכל לומר בהאי סברא דקמיפלגי ר"ז ור"א, והשתא שפיר קאמר מדד לתוך קופתו מימרא בעי דאפילו ברשות מוכר קנה כליו של לוקח משום דמשמע ליה דר"י איירי

אפילו ברה"ר ממש כדמשמע בפשוטא, ומכש"כ בכליו של לוקח ברשות מוכר דקנה. והא דמשני ר"י מקום קלתה קנוי לה. היינו משום דלרחוקה קאתי, וזהו כוונת הרשב"ם דאפילו ברשות מוכר קנה משום דלדידיה לא איירי באמר ליה זיל קני. אבל לר"ז היה לפניו נמי אידך דר"י דכליו של אדם קונה לו בכל מקום שיש לו רשות. יש לו רשות קנה, אבל ברה"ר לא קנה. וא"כ מוכח נמי מהך דר"י דגיטין דמשני מקום קלתה קנוי לה. דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קני. משום דלדידיה לא מוכח הך סברא כיון דלרחוקה קאתי. וכיון דרה"ר לא קנה. יכול לומר דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה וא"כ לדידיה ל"ק כלל מימרא בעי. דיכול לומר דקושית העולם לפני תירוץ דרב ושמואל איירי באומר זיל קני, וא"כ שפיר בעי קבלה מיניה או לא. משום דלדידיה לא מתחיל קושית ר"א מימרא בעי, והא נמי שפיר דפריך עוד ממתני' לר"א משום מכח הנ"מ לא קשה כלל לר"א משום די"ל הא דאמר ר"י מדד והניח על גבי סמטא לא קנה. איירי בכליו של מוכר ולא הניח על גבי סימטא. והא דאר"י קנוי מיירי בהניח על גבי סימטא. אבל ממתני' פריך שפיר:

ועפ"ז יהיה מתורץ קושית תוס', וא"ת דילמא בכליו של מוכר איירי. דהנה ע' בת"ח שכ' על קושית תוס' אך סיפא דקתני ואם היה פיקח שוכר את מקומו איירי נמי בכליו של מוכר. וא"כ היה יכול לפשוט האיבעיא דכליו של מוכר ברשות לוקח קנה. וא"כ ממילא איפשוט נמי דכליו של לוקח קנה ברשות מוכר דזה בזה תלי' כמו שכ' הר"י ז"ל דכיון דחזינן דרשות הוא עיקר, וע"ש בתירוצו שכ' דסיפא היא מלתא באנפי נפשי' ולא איירי בכליו של מוכר. וזה אין לו הבנה דהא מקשה מסיפא ואי ברשות הרבים ממאן אגר. משום דס"ל דסיפא הוי ודאי דומיא דרישא רק י"ל דאין זה קושיא. די"ל דלמא לר"א באמת הא ליכא איבעי' כלל דכליו של מוכר ברשות לוקח קנה. והאיבעיא הוא אליבא דר"ז. אבל לפי דברינו הנ"ל הוי שפיר משום כיון דפריך דאי מדד לתוך קופתו מימרא בעי הא אפילו גם ברשות מוכר קנה. וא"כ ממילא מוכרח נמי דכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה. וא"כ לא יוכל לשנוי' בכליו של מוכר איירי. א"כ דסיפא דקתני ואם היה פיקח איירי נמי בכליו של מוכר וש"מ. וזהו כיון המקשן שהמתין עד השתא ליפרוך ממתני' משום בל"ז היה יכול לומר דאיירי בכליו של מוכר. ובאמת ס"ל דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה. אבל השתא מכח תשובתו מימרא בעי. מקשה שפיר. ובזה צדקו דברי הרשב"ם ומש"ה לא קבלה. פי' דקשה לר"א ממתני'. וצ"ל כנ"ל דאיירי בכליו של מוכר. דכליו של מוכר ברשות לוקח קנה. וא"כ שמעי' מיני' דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה. או דלדידיה נמי הוא ספק. ומש"ה לא קבלה. ממילא כיון דסלקה

מיני' קושית ר"א מימרא בעי. משום הא דאמר רב ושמואל אפילו רשות מוכר קנה איירי באומר זיל קני'. וע':
תוד"ה מדד, (עי' בתשו' ח"א סי' ל"ז):

דף פה.

גמרא קונה לו בכל מקום. עיין ב"מ דף צ"ט ע"א תוס' ד"ה כיון:
שם ואמאי קרו לה רשות הרבים. שבת דף ו' ע"ב [ח' ע"ב]:
ש"ע חוה"מ סי' ר' ס"ג לפיכך אין כליו ש"א קונים לו ברה"ר ולא ברשות המוכר, ובסעיף ה' שם כשם שאין כליו של לוקח קונין לו ברשות המוכר, כך כליו של מוכר אין קונים לו ברשות לוקח, נראה לענ"ד דמ"מ כליו של לוקח שנתן תוך כלי של מוכר ועומד בחצירו של לוקח דבכה"ג קני, לא מבעי לדעת הרז"ה וסייעתו דחד תלי באידך, או דאזלינן בתר רשות דהכלי בטל לגבי הרשות, או דאזלינן בתר כלי, ומזה כתב במוכר א' שמכר ללוקח שני דברים, הא' הקנה אותו ע"י כליו של מוכר ברשות לוקח, והא' הקנה אותו ע"י כליו של לוקח ברשות מוכר דבממ"נ קנה חד מינייהו, א"כ ה"נ בנ"ד קנה ממ"נ, דאם אזלינן בתר כלי הרי מדד לו בכליו של לוקח, ואם אזלינן בתר רשות הרי עומד ברשות לוקח, אלא אפילו למה דקיימא לן דתרווייהו איתנהו דבזה ובזה לא קנה, מ"מ בכה"ג קנה כיון דהוי כליו של לוקח ורשותו של לוקח אינו מזיק במה דמפסיק כליו דהמוכר כך נראה לי בפשוטו. אכן ראיתי להב"ש אה"ע סי' קל"ט סקי"ג שכתב דגם בכה"ג לא קנה ונראה דראייתו אינו מוכרעת דמה שהוכיח שם משינויי' דהש"ס גיטין ע"ט בקופה שאין לה שוליים דע"כ מיירי דקאי ברשות לוקח דאי בסימטא הא קיימא לן כליו של לוקח בסימטא לא קנה, אע"כ דמיירי ברשות לוקח, ואפילו הכי ביש לה שוליים לא קנה עיי"ש. ובמחכ"ת אינו דהא דכליו של לוקח בסימטא לא קנה, היינו כמ"ש הרא"ש פ' הספינה דכל כמה דלא מדד אין דעתו דליקני ליה כליו כיון דמחוסרי' מדידה אלא לדעת שימדדם ואח"כ ימשכם, ואם אמר לי' זיל קני באמת מהני אפילו לא מדד עיי"ש, א"כ בגט דלא שייך חסרון מדידה פשיטא, דהוי כזיל קני דמהני כליו של לוקח בסימטא, וא"כ י"ל דהסוגיא מיירי בעומד בסימטא גם אם יהיבנא לי' להב"ש דבסוגיא מיירי ברשות לוקח כדמשמע מלשון הר"ן דהביא הב"ש שם, מ"מ נראה לי דשאני התם כיון דחצירו קנוי לו לפירות ויש לו רשות להניח שם חפציו אלא דאמרי' גיטה וחצירה באים כאחד, אבל עכ"פ בשעה שזרק הגט יש לו רשות להניח שם חפציו, א"כ י"ל דבטל כלי דידה לגבי כלי דידיה דאין לה רשות להניחו בכלי דידיה והכלי שלו אינו בטל לגבי רשותה דהא יש לו רשות להניחן בחצירה והוי לענין זה חצירה כמו בסימטא וכלי של לוקח

מונח בכלי של מוכר דלא קנה, אבל בעלמא י"ל דבכה"ג קנה, דאם אתה אומר דבטל כלי דלוקח לגבי כלי דהמוכר מכח הקפידה דאין לו רשות להלוקח להניח כליו בתוך כלי דהמוכר מה"ט בטל ג"כ כלי של מוכר לגבי חצירו של לוקח, וכיון דנפל היסוד נפל הבנין והדרן לדינא דמסברא בכה"ג קנה כנלע"ד:

[ת"ר ד' מדות במוכרין וכו' עד שלא נתמלאה המדה למוכר וכו', ע' בהרש[ב"ם] שהמוכר והלוקח שאלו מאיש א' המדה למדוד בו ואמדינן דעת המשאיל דעד שלא תתמלא המדה הוא שאול למוכר שהוא לתשמישו למדוד בו ואחר שתתמלא שואלו ללוקח לתשמישו להוליכו לביתו לשפכן (הפירות) והוי כלי של לוקח ע"ש, והקשיתי במה נגמר ענין השאלה שיהא שאול ללוקח, הלא קרקע הסימטא קיימא לן דלא קני, וגם המשיכה שמשכוה המוכר והלוקח לסימטא והוי המשיכה על דעת כן שכשתתמלא יהי' שאול ללוקח, הא כיון דמשיכת הלוקח הוא שיהי' שאול לו אחר שתתמלא יהי' כמו משוך ותקנה לאחר ל' יום דלא קני כדאיתא בכתובות דף פ"ב, ועיין בנ"י שהקשה כן על כור בל' דיכול לחזור עד סאה אחרונה ואמאי יקנה בסאה [אחרונה] ולהוי כמו משוך וקני לאחר [ל' וכתב] לחלק דהכא אגלאי דעתי' שבגמר מדידת כל הכור יהי' [נגמר] ראשון ראשון הקנין והוי כמו מעכשיו ולאחר ל' ע"ש, ודברי הנ"י צריכין ביאור דלכאו' בפשוטו לק"מ דשאני התם דכלתה משיכה אבל הכא [ששפך כל סאה לתוך] חצירו והוא כמו כסף או שטר ולא נקרע דקני, [ואפשר דכוונת] הנ"י דסתמא קתני אפי' שפכן כל סאה וסאה על [קרקע הסימטא] ובזה דכלתה חצירו שפיר הקשה, אולם קושייתי [הראשונה] במק"ע וצ"ע]:

דף פו:

כור בשלשים. (עי' באורך בשו"ת ח"א סי' ל"ז):

דף פז.

במשנה נשברה לסרסור. בשיטה מקובצת בשם הראב"ד (כתב) לפ' נשברה היינו חבית של הסרסור אע"פ שהיא מושאלת למוכר וללוקח אין חייבים באונסים. דהוי שאילה בבעלים שהסרסור נשכר להם למוד:

דף פז:

גמרא אלא רבה ורב יוסף וכו'. עיין ב"ק דף קד ע"א תוס' ד"ה רבה:

דף צ:

תוס' ד"ה לסוריא. לשון סורסי. בפנינו הגי' שם פרסי:

דף צא.

גמרא אמר ר"ש. בכ"מ הל' מלכים הי' הגירסא אמר רשב"א. וכן משמע לכאו' דהא סתם ר"ש הוא ר"ש ב"י ואיך שייך עלה וכן הי' רשב"י אולם מצינו כזה בר"ה דף ד' ע"א נדה דף מ"ז:

פרק ו - המוכר פירות:

דף צב.

גמרא המוכר שור. עיין ירושלמי פ"ה דשביעית על מתניתין דבש"א לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית:

שם רשב"ם ד"ה (יכול לומר) [לשחיטה] כו' ואפילו טעין חד מינייהו [טענת] ברי. תמוה לי באם המוחזק אומר ברי גם לסומכוס אין מוציאין ממנו כדקתני במתניתין דב"מ השואל אומר שכורה מתה והמשאיל אינו יודע פטור וצע"ג:

בא"ד וכמו סבא ויבם. ק"ל הא התם דאין כאן מוחזק ולא חזקת מר"ק גם לרבנן חולקים:

דף צג.

גמרא ת"ש שור שנגח. וקשה לי לשמואל גם בידע דמשנגח ילדה אמאי צריך לשלם כולו הא הוי ספק שמא הולד מקודם הוא נפל ונגח' נפל דאף דבעלמא אם המית בהמת חבירו לא מיפטר בטענה שמא הי' טרפה דכיון דכבר דנין עליו לענין שאר דבריו לענין אכילה וכדומה וכבר החזקנו אותה לכשירה. (ועדיין אינו מיושב בהמית בהמה טמאה שלא היינו דנין לשום דבר אם הוא טריפה או לא א"כ לפטרי' דשמא הוא טריפה וממילא לא היתה חי'). אבל הכא בעובר עדיין לא היינו דנין עלי' כלל ורק עתה לענין התשלומים נימא שמא נפל הוא וצ"ע:

שם רב דאמר כרב אחא. קשה לי להך ס"ד ישאר קושי' הש"ס שבועות דף ל"ד על ריה"ג הא גם בנפשות משכחת ידיעה בלא ראיה כההי' דר' שמעון בן שטח. ומה דאמרי' שם דס' באמת דלא כר' אחא ס"ד דטעמא דר"א דס' כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב, א"כ בנפשות דהולכין אחר הרוב מודה לר"א, וא"כ משכחת בנפשות כההי' דר"ש בן שטח וצ"ע:

שם ת"ש המוכר פירות. ק' לי הא מסקי' דמתני' כולה רשב"ג הוא, ולפי חד תירוצא דתוס' פ"ק דחולין דרשב"ג דאמר הלוקח בהמה מניקה פטור מבכור' דלא מרחמא אא"כ ילדה דמשמע דמטעם רוב דאין חולבות אלא יולדת לא מפטר' דמוכח דרשב"ג ס"ל דחיישי' למעוט', א"כ מתני' דהכא דהוא רשב"ג דגם באיסור' חיישי' למעוטי ה"נ בממון אבל למה דקיימא לן דל"ח למעוט' ס"ל דה"ה בממון וצ"ע:

קשה לי למה דכתבו תוס' חולין דף יא ע"ב בחד תירוצא דמוכח בבכורות דרשב"ג חייש למיעוטא א"כ מאי פרכינן הכא הא מסקינן דכולה מתניתין רשב"ג ולדידיה דבאיסור חייש למיעוטא הכי נמי בממון, אבל לדידן דקיימא לן דאזלינן בתר רובא י"ל דגם בממון אזלינן בתר רובא:

שם רשב"ם ד"ה דהוא גופיה כו' אבל בתר רובא דליתא קמן לא אזלינן. משמע דברובא דאיתא קמן הולכין בממון אחר הרוב וכן ראיתי בתה"ד סימן שי"ד דהוציא כן מלשון הרשב"ם הנ"ל. ואולם מלשון הרשב"ם לעיל דף צב ע"ב ד"ה באיסורא כגון תשע חנויות משמע דבממון גם כי האי גונא דהוי דאיתיה קמן לא אזלינן בתרה וצ"ע (עי' תשו' ח"ב סי' ק"ג):

משמע דס"ל לרשב"ם דברובא דאיתא קמן מודה שמואל דהולכין בממון אחר הרוב, ואלו לעיל ד"ה כי אזלינן בתר רובא באיסורא כ' הרשב"ם כההי' דט' חנויות, והא בכה"ג דהוי איתא קמן גם בממון אזלי' בתר הרוב וצ"ע:

דף צג:

רשב"ם ד"ה אמרו לו כו' ורבי יוסי בתר רובא דזריעה. עיין יבמות דף סז ע"ב תוס' ד"ה אין:

דף צד.

בסוגיא במה דמשני רובע דכלאים כי רובע דהכא דמי. מבואר דדוקא ברובע דהמיעוט הוי רק חומרא דכלאים אבל ביותר מרובע צריך למעט הכל. ואף לחד תירוצא בתוס' דקאי ללישנא דקנסא, מ"מ הא כמה פוסקים פסקו כהך לישנא דקנסא כמו שפסק הטור ח"מ רסי' רכ"ט ובהגהות שם. ומ"מ י"ל דכיון דהוי ספיקא אם קיימא לן כלישנא דדינא או קנסא. מש"ה במוכר פירות ונמצא יותר מרובע טנופת לסאה מספק לא מחייבינן למוכר לברור כולו היכא דידעינן דלא עריב בכוונה, דשמא כלישנא דקנסא וכמ"ש בב"י שם. והכא בכלאים אזלינן לקולא כלישנא דדינא אף ביותר מרובע הדין דימעט כיון דמדאור' בלא"ה לא הוי כלאים אזלינן לקולא. ומ"מ לאידך תירוצא דתוס' דקאי גם ללישנא דדינא א"כ בודאי הדין דביותר מרובע יבור כולו. ועיין בשיטה מקובצת דהביא ג"כ כמה שיטות שסוברים דקאי גם ללישנא דדינא. ולדינא יש לדון דהוי כמו ס"ס להחמיר ספק דקיימא לן כלישנא דקנסא וספק דאף ללישנא דדינא צריך לבור את כולו. וחידוש שלא העלו האחרונים כלל מזה. והרמב"ם רפ"ב דכלאים כתב זרע שנתערב בו זרע אחר אם היה אחד מכ"ד כו' עד שימעט את החטים או יוסיף על השעורים ואם זרע לוקה. ותמהני דהא מבואר בסוגיא דברובע כל עיקר המיעוט הוי רק חומרא דכלאים וגם בירושלמי הובא בכ"מ במקומו מבואר הא דמותר להניף ולא הוי כמבטל איסור כיון

דמרבה לבטל מפני מראית עין היינו דמדאורייתא ממילא מותר כיון דלא עירב אדעתא לזרוע, וא"כ איך כתב הרמב"ם דזרע לוקה הא מדאורייתא לא הוי כלאים וצל"ע ועיין בתשובת מוצל מאש סי' מ':

רשב"ם ד"ה נותן וכו' דהא פסקינן הלכתא בבבא קמא. קשה לי הא מרא דשמעתא הוא רבה והוא סובר בב"ק דהשורף שטרותיו של חבירו פטור. ומה"ט הוצרכו תוס' באמת לחלק וליתא לקושית המהרש"א:

תד"ה נותן וכו' ולא דמי לשורף שטרותיו, עי' מהרש"א. ולענ"ד בפשוטו דהי' ק' לתוס' דהא מרא דשמעת' הוא רבה והוא ס' להדיא בב"ק דשורף שטרותיו פטור, מש"ה הוכרחו לחלק, והרשב"ם דכ' דדמי לשורף שטרותיו, באמת ק' לי כנ"ל, ומה"ט גם מ"ש תוס' תחלה בשם ריב"ם דהיינו כר"ש דמחייב בגזל חמץ, ק' לי הא בסוגי' דבב"ק מבואר דאו דרבה ע"כ לא ס"ל כר"ש מדאינו מחייב בשורף שטרותיו משום גרמי, או דיש לחלק דבחמץ עיקרו ממון, וא"כ הכא דמרא דשמעת' רבה וא"א לחייב בחמץ רק מטעם עיקרו ממון והכא בעפר הא אין עיקרו ממון וצ"ע:

דף צד:

גמרא אא"ב כיותר מרובע וכו' ת"ק סבר. ק' לי לפירשב"ם דפירכת הש"ס ללישנא דדינא א"כ בממה נפשך אם הקושי' הי' להוכיח כלישנא דקנסא א"כ איך אמרי' אא"ב היינו דבא לחזק קושי' הראשונה להוכיח כלישנא דקנסא, מה ראיה הא כי היכי דאמרינן ללישנא דקנסא דפלוגתא בקנסא, וא"כ ממילא ר"ה ס' כר' יוסי וכמ"ש הרשב"ם, הא י"ל הכי ג"כ ללישנא דדינא דפליגי בדינא ור"ה ס' כר"י, ואי דפירכת הש"ס הי' ללישנא דדינא על ר"ה להוכיח דלא כר"ה דמסתמא ההלכה כת"ק, א"כ הו"ל למימר אא"ב דביותר מרובע פליגי דדינא ונתחזק הקושי' מהת"ק דמוכח דלא ס"ל דינא, ולמאי נקט קנסא, דהא הקושי' על ר"ה מלישנא דדינא וצע"ג:

תד"ה הכי השתא וכו' וכן יש להקשות בסוגי' דהמניח את הכד. ולא זכיתי להבין הא י"ל דזעירי ס"ל כר' יוחנן דבשטרי המוקדמי' אתי אפי' כרבנן ומטעם גזירה שמא יגבה מזמן ראשון וא"כ י"ל דגם לר"מ הוא רק מטעם גזירה ולא מקנסא דהוי ס' מי יימר דגבי ממשעבדי וצ"ע:

דף צו.

תד"ה מ"ט האי חמרא וכו' כיון דמצי למימר לכ"ע מעילאי. ולא זכיתי להבין הא בפשוטו י"ל דהכי אמרי' מ"ט מפרש דג' ימים קאי אאחרוני' משום דס"ל מתתאי גבר, א"כ לו יהי' דריחא חלא הוי חמרא מ"מ הוי ספק דדלמא כבר נעקר מתחתיו ב' ימים, אע"כ מוכח

דג"י היינו ודאי האחרונים. ואפשר מטעם דריחא חלא חלא, או דמוכח דמיירי בחלא סיפתקא ולפי צד זה מרויחי' דלא פליג עם ר"י זה, וס"ל ג"כ דטעמא חמרא חמרא אלא דמ"מ ג"י הראשונים ספק. ומוכח דג"י היינו האחרונים ומיירי באמת בסיפתקא דריב"ל לא אמר דין לדון בי' אלא דאמר פירוש דג' ימים דמתני' מוכח דהיינו האחרוני' ואח"כ קאמר ואת"ל דמעילאי עקר מוכח באמת דס"ל דהוי חלא:

דף צו:

תד"ה וביותר וכו'. א"כ ספק הוי אם נחשבו יין. לא זכיתי להבין כיון דמודית דר"י מספקי' לי' אם הוא יין מנ"ל לסוגי' דבכדי מדתו לא פליגי אחרים ורבנן דלמא ר"י מפשט פשיט' דהוי יין כיון דאיכא עכ"פ צד לומר דהוי יין דלמא ס"ל הך צד לודאי וכמו די"ל דמספקא לי', ה"נ י"ל דברור לו הדין וה' יאיר עיני:

דף צז.

גמ' ע"כ ל"פ אלא בכדי מידתו. ברשב"ם דהא רבנן חומרא לית להו. וק"ל דמ"מ ס"ל דביותר מכדי מדתו הוי ספק דתרין ופלגי נפיק כמו דס"ל לאחרי' מכח דרגליים לדבר דנין בודאי כן וברמא תלתא ואתא תלתא לא דנין כן, ה"נ ס"ל לרבנן דברמא תלתא ואפיק תלתא וחד מכח רגליים הוי עכ"פ ספק ומה"ת נימא דפליגי אחרים ורבנן מהיפוך להיפוך דאחרים ס"ל דהוי ודאי יין ולרבנן הוי ודאי מים דלמא לרבנן משוו הרגליים לדבר לספק ואסור משום טבל ומברכי' שהנ"ב, וצע"ג:

שם אי דמיא אכשורי מכשרי. עי' שער המלך הל' ברכות פ"ו ה"ד:

שם ברשב"ם ד"ה שמרים ובריית לא הי' שמיע לי'. תמוה לי דלמא שמיע ומסתפק אם רבנן דהלכתא כוותייהו מודים ביתר מכדי מדתו וכדס"ל להמקשן להוכיח, וביותר מה בכך דלא ידע להברייתא מ"מ הא ידע מתני' דהמתמד דרבנן פטרי' וממילא מברכי' שהכל ומוכח דהאיבעי' דדלמא ביותר מכדי מדתו ל"פ וא"כ יש לומר ה"נ בברייתא דהא ממילא הוא כן דלפי הצד דבמתמד מודו רבנן דביותר מכדי מדתו חייב ה"נ מברכי' בפה"ג דהא הש"ס מדמי להו להדדי, ומוכח דפליגי רבנן ואחרים בכדי מדתו. וביותר ק' לי בהא דא"ל מי סברת חמרא הוא קיוהא היאך פושט כך הא חזינן דר"י מחייב ולא ס"ל לקיוהא (ובפרט לפמ"ש תוס' חולין דכיון דמחמיר בכדי מדתו מוכח דביותר מכדי מדתו הוי דאורייתא אפי' לקולא דניקח בכסף מעשר, ודלמא רבנן ג"כ ס"ל הכי דהא בכדי מדתו לא הי' האיבעי' דהא חכמים פטרו ומכ"ש דמברכי' שהכל, וע"כ האיבעי' ביותר מכדי מדתו, וא"כ דלמא רבנן ג"כ לא ס"ל לקיוהא כמו דס"ל להברייתא, ואם היינו מפרשי' דידע להברייתא וכנ"ל, אפשר לומר דהכא פשוט לי' דכדי מדתו הוי ודאי

קיוהא, ור"י דמחייב בודאי רק לחומרא וע"כ ברייתא דאחרים דסוברי' בפה"ג מוכח דמיירי ביותר מכדי מדתו ומוכח דרבנן פליגי בזה ומ"מ דחוק לפרש כן וצ"ע:

דף צז:
רשב"ם ד"ה חמר וכו' לנכסים. עיין בבאר שבע ריש תמיד ד"ה איבעי להו עליות ממש:

דף ק.
גמרא מ"ט דרבי אליעזר. עיין בפרשת דרכים דרך האתרים דרוש א':
פרק ז - בית כור:

דף קב:
במשנה אינן נמדדין עמה. ולוקח אלו הגאיות והסלעים בכלל הבית בלא דמים. הרמב"ם. וההה"מ כתב עלה זה לא נתבאר בגמרא אבל הוא דעת המחבר וכו'. אבל הר"א ז"ל כתב שהן של מוכר וכופין את הלוקח ליתן דמיהן מפני שהם כאבודים אצל המוכר. וכפיית הלוקח דברי תימה הן שאינו דומה במה שאמרו לפנינו (במתני' הסמוכה) מחזיר לו דמים. לפי ששם דבר הראוי הוא מה שקונה אבל כאן איך נכריחהו לקנות בקעים וסלעים כ"כ הרשב"א עכ"ל:
תוד"ה המקדיש כו' דלשון תורה לחוד כדאיתא בחולין דף קל"ז ע"ב:

דף קז.
גמרא רב אסי מספקא לי' ע' לעיל דף ס"ב ע"ב תוד"ה איתמר:
פרק ח - יש נוחלין:

דף קח:
תוס' ד"ה יכול כו' הקשו אחין דכתב רחמנא למה לי כיון דנחלה ממשמשת עד ראובן ירש האב בקבר להנחיל לבניו הנותרים עיין שם. לפענ"ד למה דקי"ל כריב"ב בפרקין דאמר על מי שראוי לירש פלוני יירש דבריו קיימין א"כ ה"נ באמר על א' מאחיו שהוא יירש באם היה ירושת אחיו מכח משמוש א"כ הוא אינו המוריש רק אביו בקבר ולאו כל כמיניה להוריש לזה וכן בהיפוך אם אביו קודם מותו כתב בני יירשני (ואח"כ מת אחד מן אחיו אם הירושה מכח משמוש נוטל זה את הכל (ואך בזה אינו ברור אם יכול להוריש לבנו במקום בנים בדבר שלבל"ע וכתבתי מזה בתשובה בעזה"י) לזה הורה לנו התורה דאח היורש אחיו מדין ירושת אחיו ולא מדין משמושים ונ"ל דקושית תוס' דעכ"פ לרבנן דריב"ב יקשה דלמ"ל קרא. ומ"מ י"ל דנ"מ דאם היה אביהן בע"ח דאם זה בא לירש מכח משמוש אם בע"ח גובה בראוי צריך לשלם חובו עי' בבעה"ת שכתב דדוקא מכח אבוה דאבא אמרי'. אבל ביורש אחי אביו צריך לשלם חוב של אביו. ואם דקושית תו' למ"ד

שעבודא לד"א דיורש א"צ לשלם מה"ת הא י"ל דהך תנא ס"ל כריב"ב ונ"מ כנ"ל. ואולי ס"ל לתוס' דירושת אח הכתוב בתורה באמת הוא מדין משמוש. ע' ב"י וד"מ ח"מ סי' רמ"ח. והנה מה דלא תירצו תוספות דצריך באחים שהורתן ולידתן בקדושה דאין לאב לירש. היינו דבכה"ג אינו יורש אחיו דאחיו מן האם אפילו במקום דליכא משפחת אב אינו יורש זה את זה כדמוכח מדברי תוס' כתובות די"א ע"א ד"ה גר קטן וכמ"ש הפ"י שם. (א"ו כנ"ל דירושת אח משום משמוש):

תשובות הגרע"א ז"ל בדין משמוש:

על דבר שכ"מ שאמר נכסיו לאחד מבני אחיו, וחקר רו"מ לדינא דלדעת בעה"ת (שער מ"ח) דלא אמרינן מכח אבוה דאבא קאתינא בשאר יורשים א"כ בודאי אינו בכלל דינא דריב"ב, דאם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים, דהא אחיו בקבר הוא היורש ולא הבן הזה, אולם לסתימת הפוסקים דמשמע דס"ל דבכ"מ אמרינן הכי, בזה נסתפק מעכ"ת די"ל דמ"מ כיון דכולם כחד חשיבא ונוטלים חלק אחד א"י להפריד בין הדבקים, עכ"ד הנחמדים:

נלע"ד לדייק מלישנא דהרמב"ם (פ"ט ה"ה מהל' זכי') שכ' או לא' מבני בניו, הרי דאף כה"ג דכחד חשיבא יכול להנחיל לאחד מהם, דודאי אינו במשמע לומר דהרמב"ם מיירי דוקא שאותו שמנחיל לו הוא יחיד לגבי אביו, אלא דיש לו עוד בני בנים משאר בניו, א"ו דכל שנוחל במקצתו יכול להנחילו בכולו:

והנה מדברי הרמב"ם אלו נ"ל ללמוד דאף לבעה"ת הנ"ל יכול להנחילו כה"ג, דהרי לדעת הרש"ל בשו"ת (סי' מ"ט) דהחליט דעיקרא באבוה קאתינא הוא רק מטעם ראי' למכור בראוי ואין הבכור נוטל בראוי, ואף הרמ"א בשו"ת (סי' ג') דפליג מודה דהרמב"ם ס"ל כן [ודברי מהרש"ל שם במה דהשיב להרמ"א דאף הטור ס"ל כן ונדחק בפירשו דהטור במכר מה שאירש מאבא היום עיי"ש, תמוהים לי, דמה יענה בדברי הטור (סי' רי"א ס"ג), כ' רבינו האי ראובן שלוה מיעקב אביו] וא"כ איך כ' הרמב"ם דיכול להנחיל לאחד מבני בניו, הא בנו היורש בקבר ולא הבן בנו, גם אף אם אמרינן לכל מילי מכח אבוה דאבא קאתינא מ"מ נ"ל היינו דיכולים היורשים לטעון לזכות גם בזכות אבוה דאבא, ולבא בטענה זו נגד הלוקח ובע"ח, אבל מ"מ יש להם הזכות לירש אביהם בקבר, וראיה לזה מסוגי' (דף קנ"ט) אלא אי קשי' הא קשיא בן בכור שמכר וכו', ולכאורה יקשה דלימא הש"ס בפשוטו, דהא קשיא איך אפשר לומר דמכח אבוה דאבא, א"כ בן בכור לא יטול פי שנים, היכי דגם הפשוטים מתו בחיי אביהם, דבני הפשוטים יאמרו לבן הבכור מכח אבוה דאבא אתינא, אע"כ דבזה א"י לגרע כח היורש הזה במה שבא לזכות לירש

אביו בקבר, ובזה מיושב קושיית הרמ"א בשו"ת הנ"ל על סוגיא דבכורות דאמרינן ולא בראוי לאתויי נכסי דאבוה דאבא, הא בלא"ה יוכלו לומר מכח אבוה דאבא אתינא, ולפי הנ"ל ניחא, דבזה אין יכולים לגרוע כחו, דיאמר הוא מכח אבא בקבר אתינא, וא"כ איך כתב הרמב"ם דיכול להנחיל לאחד מבני בניו, הא אמור יאמרו האחרים, אנחנו באים בזכות לירש את אבינו בקבר, ומי הפקיע זכות אבינו, אע"כ דדעת הרמב"ם דאף אם באים מכח אביהם בקבר, מ"מ כיון דהנחלה בדרך משמוש באה להם, ועתה הם עומדים לנחול אותו, יכול להנחיל לאחד מהם, א"כ גם לבעה"ת הכי הוא:

ונ"ל עוד ראיה לזה מקושית תוס' ב"ב (דף ק"ח ע"ב) למ"ל קרא לירושת אח, הא בפשוטו דנוטל מדין משמוש, והא נ"מ באומר נכסי לפלוני אחי בין האחים דאי ירושת אח מדין משמוש, א"כ הוא אין מורישו רק האב בקבר מוריש לאחיו, אם כן אין בכחו להוריש לאחד מאחיו, לזה צריך הקרא דהאח בעצמותו הוא יורש בלא משמוש, ויוכל להנחיל לאחד מאחיו, ואי הא בלא"ה נ"מ לענין דינא דבעה"ת הנ"ל, דאם הי' מדין משמוש אם אביהם בע"ח הי' הבע"ח גובה, לזה צריך קרא דהאח יורש בעצמותו, י"ל דקושית תוס' למ"ד שעבודא לאו דאורייתא דאינו גובה מהיורשים כלל, ואף בשיעבדו בפירוש, אבל הא קשיא כהנ"ל דנ"מ אם יכול להנחיל לאחד מאחיו, ואי דקושיית תוס' לרבנן דריב"ב דא"י להנחיל לבן בין הבנים, הא י"ל דרבנן ס"ל שעבודא דאורייתא ויש נ"מ לעינן בע"ח דאביו, דאף אם תוס' ס"ל דלא כבעה"ת הנ"ל דבבן אחיו אין בע"ח דאחיו גובה, היינו משום דאביו בקבר יורשו, דכמו האב ואח כשהן קיימים האב קודם לאח, ה"נ בשניהם בקבר האב קודם לאח, ושוב יכול לומר מכח אבוה דאבא אתינא, אבל מ"מ נ"מ בירושת אח אם בע"ח דאביהם גובה, דאם ירושת אח מדין משמוש בע"ח דאבוה גובה, ואשמעינן קרא דמצד עצמו אח יורש, אע"כ דתוס' ס"ל אף אם הוא מדין משמוש, מ"מ כיון דעתה יורש אותו יכול להנחילו, והקשו שפיר למ"ד שעבודא לאו דאורייתא דליכא נ"מ לענין בע"ח:

ואי דעדיין קשה הא נ"מ באם יעקב הנחיל הכל לבנו ראובן אח"כ מת יעקב, ואח"כ מת שמעון, דאם אח שמעון בא לירש את שמעון מדין משמוש כיון דזכה יעקב אביהם בקבר, ממילא ראובן נוטל הכל דהא הנחילו, אבל אם ירושת אח בעצמותו בלא משמוש אין זכות לראובן ע"י שהנחיל לו יעקב אביו, בזה י"ל דא"י להנחיל בדבר שלא הי' ברשותו דכמו דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ה"נ א"י להנחיל דבר שלא בא לעולם, וכמ"ש בשו"ת בני אהרן (סי' נ"ו) בשם מהרי"ט דא"י להנחיל בנכסים שיפלו לו אח"כ, והוכיח כן מסוגיא (דף קכ"ז ע"ב) דמוקי בנכסים שנפלו כשהוא גוסס הא מ"מ יש לו מגו, דבידו

להנחיל לו בתורת נחלה פי שנים, ותפשוט מזה האיבעיא דבבריא היאך עיי"ש, ונ"ל לבאר דאף דלכאורה יש לדחות לראיה זו דדלמא רבנן דר"י לא ס"ל כריב"ב, ואנן דקיימא לן כריב"ב הא באמת קיימא לן כר"י ואצטריך יכיר להאמינו נגד החזקה, מ"מ הראיה מהא דאמרינן דשמואל דשלח כותבים הרשאה זה לזה מספקא ליה אי הלכה כר"י או כרבנן, והרי שמואל אמר שם (דף ק"ל) דהלכה כריב"ב, וא"כ איך מספקא ליה דהלכה כרבנן, הא יקשה דיכיר למ"ל דאי בעי יכול ליתן לו פי שנים בדרך ירושה, אולם מ"מ אין ראי' כ"כ די"ל מספקא ג"כ דלריב"ב בבריא איך, ומש"ה מספקא ליה שפיר אי הלכה כרבנן, דלהצד דבריא א"י להנחיל, י"ל כרבנן דיכיר בצריך היכירא דהא ל"ל מגו [וכעת מצאתי שמפורש בחידושי רשב"א קדושין (דף ס' ע"ב ד"ה נותנת) דא"י להנחיל מה שאינו מוחזק בו] נקיטנא דדעת מהרי"ט דא"י להנחיל דבר שלא בא לעולם, א"כ ליתא לנ"מ הנ"ל, ושפיר הקשו תוס' למ"ל קרא לירושת אחין הא ממילא הוא כן מכח משמוש: ובזה מיושב קושיית מעכ"ת, דלפי תירוצם דתוס' שם עדיין לר"י דוהעברתם נשאר קושייתם, ולפי הנ"ל י"ל דר"י סבירא ליה שעבודא דאורייתא, וצריך קרא לענין אם האב בע"ח דאין היורש אחיו צריך לשלם:

אמנם מסוגיא דבב"ק (דף ק"ד ע"ב) משמע להדיא דבעמד בדין לכ"ע גובה מדאורייתא מיתמי, וכבר כתבתי מזה במקום אחר, וא"כ מה הקשו תוס' הא צריך קרא לירושת אח לענין בע"ח של אביו ועמד בדין דא"י לגבות ממנו, ולזה יהי' מוכח בהיפוך ממה שכתבנו, והיינו דתוס' קאי לפי הצד שכתבו שם (ב"ב דף קנ"ט) דבע"ח אינו נוטל בראוי, א"כ אין בע"ח גובה מזה:

ועל קושייתו דמר דלר"י דוהעברתם נשאר קושייתו י"ל דס"ל כריב"ב, דיכול להנחיל ליורש בין היורשי' וא"כ נ"מ באמר פלוני אחי ירש אותי, דאם הי' מכח משמוש א"כ אביהם הוא היורש ומוריש לאחיו, אין כח לומר שפלוני אחיו יורש אותו, דהא הוא אינו המוריש, וזה בהיפוך ממה שהוצאנו מדברי הרמב"ם וכנזכר לעיל, וקושייתם לרבנן דריב"ב קרא דירושת אח למה להו, ודוק:

מה שכתב רומעכ"ת ש"ב נ"י לדון למעשה בדינא דבעה"ת שער כ"ג ביורש אחי אביו אם צריך לשלם חוב אביו דדווקא גבי יורש אבי אביו אמרי' מכח אבוה דאבא קאתינא ואין לך בו אלא חדושו דבעלמא ל"א הכי, לענ"ד דין זה תלוי במחלוקת הב"י והד"מ סי' רנ"ג דדעת הב"י שם דירושת אחיו הוא בלא משמוש, ודעת הרמ"א שם סק"ז דמדין משמוש הוא דאביו יורש בקבר ומוריש לבנו, דלדעת הד"מ כיון דתחילה יורש אביו

בקבר ממילא כשזה בא לירש את אחיו אביו הוי כבא לירש את אבי אביו שירש בקבר את בנו, ותו אמרי' בי' מכח אד"א קאתינא, וכבר כתבתי מזה בתשו' אחת בארוכה:
ומה דהשיב רומעכ"ת נ"י ע"ז, וז"ל דא"כ דבעה"ת יסבור דלאו מדין משמוש א"כ פשיטא דאין צריך לשלם חוב אביו ולמאי הוצרך לדון מדין אין לך בו אלא חדושו, תו כתב מעכ"ת נ"י דלפ"ז יהיה הדין דביורש אחיו צריך לשלם חוב אביו דהא מדין משמוש ירש האב בקבר מה דלא מצינו חידוש דין זה בפוסקים וביורש אחי אביו יהא הדין דא"צ לשלם חוב אביו וזהו נגד הסברא מבחוץ עכ"ד, ולזה דעת מעכ"ת נ"י דגם הבעה"ת ס' דמדין משמוש ואעפ"כ אמרי' אין לך בו אלא חדושו דדווקא ביורש אבי אביו ממש אבל לא היכי דבא לאבי אביו בדרך משמוש ע"כ:
לענ"ד באמת אף אם ירושת אח לאו מדין משמוש, יש לדון דא"צ לשלם חוב אביו היכי דיורש את אחי אביו דהרי מבואר בסוגיין דאף במכר חלק בכור' מה שאירש מאבא בנו מוציא מיד הלקוחות דאף דל"ש בי' מכח אבא דאבא קאתינא, מ"מ אמרי' דבמקום אביו קאי לירש דתחת אבותיך, וא"כ י"ל ה"נ מיד שמת אביו קם הוא במקום אביו לירש את אחיו וא"צ לשלם חובו, ולזה הוצרך הבעה"ת לדון דלא אמרי' הכי רק באבו' דאבא ולא במקום אחר, א"כ להסוברי' דמדין משמוש הוא, י"ל דהוי ממש בכלל יורש אביו ול"ש לומר אין לך בו אלא חדושו דהיא היא. ולזה גם מה שסתר מעכ"ת נ"י דלדבריי יהא הדין דביורש אחיו צריך לשלם חוב אביו וביורש אחי אביו א"צ לשלם, אני אומר כך, דלהסוברי' מדין משמוש בוודאי הדין דביורש אחי אביו א"צ לשלם חוב אביו, ואם נימא דממילא מהראוי לומר דבמכ"ש ביורש אחיו דא"צ לשלם, באמת יהא מוכח דגם ביורש אחיו א"צ לשלם חוב אביו ומטעם דבמקום אבא קאתינ', ומוכח דאמרי' הכי בכל מילי, והבעה"ת דס"ל דאין לך בו אלא חדושו ס"ל דלאו מדין משמוש הוא, מש"ה אפשר לומר דביורש אחי אביו צריך לשלם, וביורש אחיו א"צ לשלם, ואדרבא ממקום שבא רומעכ"ת נ"י יש ראיה לדידי דהרי באמת יקשה להבעה"ת דס"ל דבעלמ' ל"א הכי, א"כ יהא הדין דביורש אחיו צריך לשלם חוב אביו וחידוש כזה לא הוי שתקי הפוסקים מלהזכירו, אבל לפי דברי ניחא, דלבעה"ת באמת לאו מדין משמוש הוא, וממילא הדין דביורש אחיו דא"צ לשלם חוב אביו, ולהסוברים דמדין משמוש הוא ס"ל דגם בעלמא אמרינן מכח אבא קאתינא, ועומד במקום אביו לירש את אחיו, וא"כ לכ"ע ביורש אחיו א"צ לשלם חוב אביו, וביורש אחי אביו לבעה"ת צריך לשלם חוב אביו, ולהסוברים דמדין משמוש הוא [וכן דעת הרמב"ן בפי' לתורה] אין צריך לשלם חוב אביו כנלע"ד:

ודע דלכאורה דברי הב"י סתורים דמדבריו בסימן רנ"ג הנ"ל מבואר דס"ל דירושת אח לאו מדין משמוש ע"י אביו הוא, ואלו בסי' רע"ז סכ"ד במ"ש בתחלה בכוונת הרמב"ם דהכי קאמר אם מת ראובן בלא בנים ובלא אחים וירשוהו בני אחיו אם היה אחד מאחיו בכור בנו נוטל חלק בכורתו לפי שאלו יורשי' את ראובן מכח אבי אביהם ע"ש, הרי דס"ל דהירושה ממשמשת לאביו, וממנו לבנו. וצ"ל דס"ל להב"י לחלק דאם אחיו קיים הוא יורש בעצמותו, אבל אם גם אחיו מת בזה כי היכי דאם אביו ואחיו קיימין האב קודם לנחלה, ה"נ באם שניהם אינם קיימין האב קודם, וזהו כמו שכתבתי כבר פעם אחת בשם ידידי הרב הגדול המנוח מו"ה יעקב כ"ץ זצ"ל. ע"ש:

ולכאורה הי' נראה ראי' ממ"ש הרי"ף בפרק יש נוחלין דף רט"ז ע"א וז"ל פירש שכיבא חדא מבנתי' בחיי האב עכ"ל, משמע דאלו מתה אחרי מיתת האב אינה גובה כתובתה דאידך ברתא יורש אחותה, א"כ משמע דיורש אחיו א"צ לשלם חוב אביו אי משום דירושה זו לאו מדין משמוש הוא אי משום דגם בזה במקום אביו קאתינא וכנ"ל, אמנם באמת אין מזה ראי', דיש לומר דשאני בכתובה דאף אם האב יורש בקבר, מ"מ הו"ל ראוי' דאינה גובה כתובתה ממנו, ועיין:

ע"ד סילוק הנחלה אב מבניו שישנם כעת בבית אמם גרושת אביהם:

לא מצאתי תיקון, זולת דרך התחייבות סך לאיש ידוע ממשפחה שיהיה זמן סילוק פרעון בעת שיבא הוא או ב"כ לירש זרעו, וכעין נוסח שטר חצי זכר, ויש עוד מציאות שתסוב הנחלה מבני האשה למשפחת אביהם, באם אביהם יעדר בחיי זרעו, ואח"כ יעדרו זרעו, אז יבוא אחיו לירש, ולא יצטרכו לשלם מזה חוב של אחיהם אב הבנים, כדקיימא לן בשולחן ערוך חוה"מ (סי' ק"ד סי' ט"ו) ועי' ש"ך דהטעם דיכול לומר מכח אבוה דאבא קאתינא, ה"נ יאמרו מכח בני אחינו אתינן, לא מכח אחינו, ואין צריכים אנו לשלם מזה חובו:

אף דבעה"ת כתב (בשער מ"ח ח"ג) דדוקא ביורש אבי אביו אמרינן מכח אבוה דאבא קאתינא, אבל ביורש אחי אביו צריך לשלם חוב אביו, דאין לך בו אלא חידושו, א"כ ה"נ ביורש בן אחיו צריך לשלם חוב אחיו [וחידוש בעיני דלא הביאו האחרונים והב"י דברי בעה"ת אלו לדינא] מ"מ עכ"פ אם ישא המגרש אשה ויוליד ממנה בנים והוא יעדר, ואח"כ יעדר זרעו מבני הגרושה הנ"ל יבואו הבנים מאשתו השניה לירש, לפי"מ דמשמע מהב"י (סי' רנ"ג) דירושת אח את אחיו לא מדין משמוש מכח אביו כ"א בעצמותו יורש אחיו, א"כ יוכלו לומר אחינו אנחנו יורשים, ואין אנו צריכים לשלם חוב אבינו, ויעויין תוס' ב"ב (דף ק"ח ע"ב) דהקשו למ"ל קרא דירושת אחיו, ת"ל מדין משמוש, עכ"פ משמע

דלקושטא דמלתא אינו מדין משמוש, ובמקום אחר כבר כתבתי ליישב קושיית תוס', דזהו גופא הנ"מ דאין צריך לשלם חוב אביו דא"צ לבא מדין משמוש כ"א מדין ירושה את אחיו:

ואולם הד"מ שם (אות ז') ס"ל דירושת אח מדין משמוש, א"כ אפשר דלפי דינא דבעה"ת דביורש אחי אביו צריך לשלם חוב אביו, ה"נ ביורש אחיו, צריך לשלם חוב אביו, עכ"פ יהי' מקום וערעור גדול לדינא, ובפרט דפשטא דמלתא נראה יותר דא"צ לשלם חוב אביו, ולא שמענו מעולם מי שיורש אחיו שצריך לשלם חובות אביו, ולא מצאתי תרופה לזה לסלק נחלה זו, כנלענ"ד:

דף קיד:

רשב"ם ד"ה משום ר"י ב"ר שמעון. משום דלא היה רבו מובהק. עיין רש"י חולין קיג ע"ב ד"ה הא דרביה:

תוס' ד"ה אף, שלא יהיו נכסיו הפקר, עיין בר"ש פ"י מ"ט דשביעית ועיין בפ"י כתובות דף יא ע"א בתוד"ה מטבילין:

דף קיט:

גמ' במאי קמיפלגי. עיין יומא סו ע"ב תוד"ה מהו להציל:

דף קכד.

רשב"ם ד"ה ירשו כו'. ודוקא מלוה בשטר. עיין לקמן דף קמה ע"ב תד"ה ואין [הבכור] ובמהרש"א שם:

דף קכד:

גמ' בכל אשר ימצא לו פרט לשבח. ע"ל דף קכו ע"ב תד"ה והלכתא:

שם א"ל אביי לרבה. כעין זה יומא מו ע"א פסחים צג ע"ב מ"ק ב ע"ב [עירובין מט ע"ב]:

תד"ה מספקא, ונראה לר"י דהכי מספקא. תמוה לי כיון דאמרי' דלפי הצד דלא פירשו ולא מחביריו עשה כדברי ר' עשה א"כ מנ"ל דמספקא לי' דלמא ס"ל בבירור דלא אמרו בפי' ולא מחביריו מש"ה עשו כדברי ר' עשה וכדברי חכמים בודאי מה שעשה עשה דהא לא אמרו אפי' מחבריו וצע"ג:

ועיין במהרש"א דכוונת תוס' כהרמב"ן, וט"ס יש במהרש"א במ"ש מטין היינו כחביריו דהא תוס' הקשו דמטין קאי על מה שנזכר הלכה וצ"ל ואפי' מחביריו וכן הוא ברמב"ן להדי' דהלכה כר' מחבירו, ומטין מחביריו, ואולם עדיין איני מבין כיון דמטין כר' מחביריו ואמאי אמר דאסור לעשות כר' הא מטין לכתחילה כר' מחביריו, וצ"ע. אח"ז בא לידי ס' שיטה מקובצת ושם מבואר דמטין מחביריו היינו דהדעת נוטה יותר לדבריו

ולענין דאם עשה כר' עשה אבל מ"מ לכתחילה צריכה לעשות כרבנן דהוי רבים לגבי יחיד:

דף קכה.

גמרא ועוד האר"נ יתומים שגבו. ק"ל להפוסקים דבע"ח גובה בראוי א"כ ליכא הוכחה משם דלא מקרי ראוי אלא דלא הוי בכלל יתומים שקנו אבל מ"מ י"ל דהו"ל ראוי. אח"ז שמעתי דהקשה כן בשיטה מקובצת, ובאמת ק"ל ג"כ על הפוסקים דבע"ח אינו גובה בראוי, מ"מ דלמא הא דאר"נ יתומים שגבו, היינו לשיטתו דפסק לעיל הלכה כר', אבל הכא בההיא דשלחו מתם היינו לרבנן בזה ס"ל דגבו קרקע אין לו:

שם בסוגיא מה דנדחקו רשב"ם ותוס' דרבה לטעמא דבני מערבא מ"מ ישאר הקושי' מסבתא ורשב"ם תירץ לחלק דהתם אינו טורף מזביני ודוחק כמ"ש המהרש"א דהא אביי נקט זה לקושי' ותו' תירץ דטעמא דמערבא בסבתא לאו משום קדם זבני, לענ"ד הי' נ"ל לומר בפשיטות דמה דמקשה אביי לדמות לסבתא היינו דגם הכא אם קדם זבני אינו טורף מיני' מדאורייתא דהא רבה ס"ל דשעבודא לאו דאוריי' והיינו פירכת הש"ס סוף ב"ב וי"ל דהכל חדא דפירכת הש"ס שם ג"כ רק כיון דס' דשעבוד' לאו דאוריי' ואם קדם וזבני אינו טורף מדאוריי' הוי ראוי כמו בסבתא ולזה משני משום דטעמא דבני מערבא דלכל הפחות מיירי רק בגבו קרקע ומוכרח דסברי שעבוד' דאורייתא וזהו ממש שינוי' דהש"ס סוף ב"ב וק"ל:

תד"ה לטעמייהו, ולפירושו הא דפסק לעיל ר"נ כר'. לא ידעתי מאי קושי' דהכא אמרי' רק דר"נ ס"ל דלרבנן דר' אינו נוטל במלוה בין גבו קרקע בין גבו מעות וכדס"ל לשמואל וכ"כ הרשב"ם להדי', אבל לעצמו ס"ל דהלכה כר', וצע"ג:

בא"ד, מיהו זה י"ל דהי' צריך להאריך, ע' מהרש"א דלעיל קאי תוס' לר"ת. ולא ידעתי הא לר"ת קשה, דאיך פרכי' דלר"נ לוקי בגבו קרקע הא ר"נ ס"ל דבכל ענין יש לו, ונהי דתוס' ס' הא דמשני ה"מ לבני מערבא ולא משני דר"נ הא אית לי' יש לו דמשני כך משום רבה, מ"מ איך פרכי' ולוקמי בגבו קרקע, ובהכרח דהמקשן לא ידע ממסקנא דלטעמא דב"מ קאמרי ולי' לא ס"ל, א"כ י"ל דהי' ספק דגם לרבה דטעמא דנפשי' קאמר ונקט משום דרבה דלוקי ודוקא בגבו מעות:

בא"ד, וא"ת דבפ' שור שנגח. ק"ל למאי צריכי למדחק בזה הא בפשיטות ניחא דהא פירכא דהכא מדר"נ היינו אביי דפריך לי' לשיטת' דס"ל דטעמא דר"נ משום למפרע גובה, ורבה השיב לו לשיטתו, דלטעמייהו דבני מערבא, ולנפשי' ס"ל דגבו קרקע יש

לו, וא"כ סוגי' דבב"ק להלכה לרבא דמכאן ולהבא, וטעמא דר"נ מכח דר' נתן ושפיר י"ל דר"נ ס"ל דגבו קרקע א"ל, וצ"ע:

בא"ד וי"ל דנקט כר' משום דרבה. ק"ל למ"ל לדחוקי כ"כ הא תוס' כ' תחלה דמה דהשיב רבה דר"נ לטעמי' דבני מערבא קאמר היינו לאביי קאמר הכי דס"ל בטעמא דר"נ משום דלמפרע גובה, אבל לרבא דס"ל בטעמא דר"נ משום דר' נתן קיימי' כפשיטות דר"נ לטעמי' קאמר, וא"כ י"ל דסוגי' דבב"ק רוצה לתרץ אף לרבא וצ"ע. גם יש לדון בעיקר קושי' תוס' דהא לר"נ אליבא דבני מערבא דמעות יש לו היינו משום דסמכא דעת על כך דדרך לפרוע במעות כמ"ש תוס', א"כ י"ל דגבו מטלטלי' הוי כגבו קרקע לענין זה דאין דרך לפרוע בכך, אלא דלנפשי' ס"ל דגבו קרקע יש לו דהוי כמוחזק דלמפרע גובה אבל גבו מטלטלי' י"ל דאין לו, וא"כ עדיין יקשה דלוקי בגבו מטלטלי' מש"ה הוצרך לתרץ דכר' אתי':

דף קכו.

ומלוה שעמו פלגי. יש להסתפק אם שורו של הבכור הזיק לנכסי אביו בחיי אביו ולא נודע להבכור מנזק הזה עד אחר מיתת אביו, די"ל בכה"ג הוי ראוי, דל"ש בזה טעמא דהרשב"ם דשעבד עצמו לגמרי לאביו שיהי' כעין מוחזק שיטול ממנו פי שנים:

תוס' ד"ה ובמלוה. ובמקום שמפורש בהדיא דחולקים. עיין לעיל דף סב ע"ב תד"ה אתמר:

תוס' ד"ה אבל דרכום כו' שינוי במקומו עומד. ע' ב"ק דף סו ע"ב תד"ה מי דר"י ס"ל שינוי קונה. וע"ש דף צד ע"א בסופו דשמואל ס"ל דשינוי קונה וא"כ פריך הכא שפיר על ר"י ושמואל לשיטתם:

דף קכו:

גמרא לימא מתני' דלא כר"י וכו', תמה רומפמכ"ת במ"ש הרמב"ם פי"ב מהלכות אישות ובהל' נחלות דא"י להתנות ולעקור ירושה דלחקת משפט כתיב, אם כן הו"ל לשנויי שאני הכא דלחקת משפט כתיב:

גם אנכי עמדתי בזה זה ימים רבים, אבל לדידי לא הי' כ"כ תמיה מתקיימת כי בלא"ה סוגיא זו תמוה לכל השיטות דדייקו ממימרא דר"כ נחלה הבאה לאדם ממקום אחר וכו' דמשמע דנחלה הבא לו מעצמותו כגון נחלת אב לבן א"י להתנות ולומר שלא אירש, וחתרו למצוא טעם לזה דדעת הרז"ה כיון דהוא מידי דממילא, ולדעת הר"ח כיון דעדיין אין לו כלום בנכסים לא מהני סילוק, ודעת הרמב"ן וסייעתו כיון דראוי ליורשו בכל שעה הרי הוא כאלו זכה בהן דלא מהני סילוק בעלמ' בלא קנין, ולכולהו שיטות הנ"ל יקשה

סוגי' הנ"ל הכא לא קמחיל הא באמת אפילו מחל לא מהני, והרמב"ן במלחמות הקשה כן על הרז"ה דלשני במידי דאתי ממילא שאני (וזהו ממש כעין קושייתי על הרמב"ן), ולדעת הר"ח והרמב"ן מתיישב קצת דזהו באמת דמשני הש"ס דא"א לו לעקור שום דבר בלתי מחילת הזוכה, ומש"ה בכסות ועונה יכול להתנות דהיא מחלה, משא"כ בירושה דא"א להבן למחול, אי מטעם דאין לו עדיין זכייה בהם, אי מטעם דזכה בהם כבר מש"ה אין ביד האב לעקור ממנו הירושה, ומ"מ כפי הגירסא הכא לא ידע דמחל בוודאי קשה ובאמת ביסוד הקושי' נרא' דהרגיש בזה הה"מ בהל' אישות שכתב ואל יקשה בעיניך מה שאמרו פי"נ דהטעם דלא ידע ומחל דוודאי דאפי' ידע ומחל אין בדבריו כלום, וכ"כ קצת המפרשים עכ"ל:

ונראה די"ל דהתרצן משני לפי דעתו דהמקשן, דמ"מ לא מהני כשלא מחל הבן, אבל לקושטא דמלתא דאפי' ידע לא מהני כדמוכח מכח מימרא דרב כהנא הנ"ל, והטעם או מדרשה דלחקת משפט או מאינך טעמים הנ"ל, גם הנ"י כתב דלא מצי מחיל במה דלא בא לידו של בן ואפילו הוי מצי מחיל וודאי לן דלא מחיל, והיינו ג"כ דהתרצן משני לרווחא דמלתא, דאף אם היה דין דמהני מחל, מ"מ הכא לא מחל, ואדרבה לשיטת הרמב"ם מתיישב קצת יותר, כיון דהמקשן דמדמי להיא דר"י ע"כ דלא ס"ל דרשא דלחקת משפט, לזה משני לו כפי דעתו וטעמו כדמצינו כן כמה פעמים, משא"כ להרמב"ן והר"ח כיון דהתרצן בא לחדש דבעי' דווקא מחילתו של הזוכה אמאי נקט דלא ידע ומחיל והו"ל למנקט האמת דהכא ל"ש כלל ענין מחילה:

ובעיקר הקושי' על הרמב"ן שמתי עיוני קצת ע"ז, ונ"ל ליישב עפימ"ש השיטה מקובצת בשם הרשב"א וז"ל הא דאמר רב עשו חז"ל חיזוק כשל תורה, תמוה לי דא"כ בפירות אמאי תנאו קיים, ואין לומר דירושה שכיח ועבדו רבנן חיזוק דהא ליתא וכו', ונ"ל דירושה דאיתא בדאורייתא תנאו בטל אף בשל דבריהם, אבל פירות דלא אשכחן כוותי' בדאורייתא אף הם לא עשו חיזוק בשל דבריהם, אבל למה דאמרינן לעיל דעשו חז"ל חיזוק לדבריהם יותר משל תורה לא ניחא לי בזה, ואפשר דהו"ה דהו"מ לאקשויי הכי אלא דעדיפא מיני' אקשי לי' עכ"ל. ותירץ זה של הרשב"א לחלק בין שרש דאורייתא כתבו גם כן בתוס' ב"ב מ"ט, ואולם מתורתו דהרשב"א הנ"ל למדנו דתירץ זה אינו מספיק רק למסקנא דעשו חיזוק כש"ת בזה מהני שרש דאורייתא קרוב יותר לשל תורה, אבל לפי הס"ד דבדאורייתא תנאו קיים אלא דעשו חיזוק יותר משל תורה, בזה ל"ש לומר דהוא דווקא ביש לו שרש דאורייתא, דהא אדרבא מה דהוי של תורה יותר גורם שיהי' תנאו קיים, והוצרך הרשב"א לשינויי' דעדיפא מיניה פריך:

והנה בלח"מ ביאר לנכון דהרמב"ם ע"כ ס"ל דירושה מקרי ידע ומחיל, ואם כן בהכרח דקושית הש"ס מאונאה קאי לאביי דלא מחלק בין ידע ומחיל, ומש"ה שפיר משני הש"ס דעשו חיזוק כש"ת ובשל תורה בטל מטעם דרב ס"ל כר"מ, והא דבפירות לא עשו חיזוק, היינו כיון דאין לו שרש דאורייתא, אולם עדיין יקשה לרבה דמסיק בב"מ דרב ס"ל כר"י ושאני אונאה דלא ידע ומחיל, א"כ יקשה מ"ט דרב דס"ל הכי דהלכה כרשב"ג דל"ל לרבה קיימי' לפי הס"ד דעשו חיזוק יותר מש"ת דהקושיא מאונאה ליתא לרבה דשאני אונאה דלא ידע ומחיל, ז"א דהא בלא"ה א"א לומר כדס"ד דעשו חיזוק יותר מש"ת, א"כ אמאי בפירות לא עשו חיזוק, והכריח הרמב"ם מזה דלרבה דקיימא לן כוותי', ע"כ ס"ל דטעמ' דרב בירוש' מקרא דלחקת משפט, וא"כ י"ל דסוגי' דב"ב אזלא לאביי דלדידי' אין הכרח כלל לדרשא דלחקת משפט, דהא לדידי' טעמא דרב כפשטא כיון דס"ל כר"מ, ואדרבא הא כיון דס' רב כר"מ, ממילא ליתא לדרשא דלחקת משפט, דהא ל"צ קרא לזה דבלא"ה בכל מקום תנאו בטל, וכיון דרב בעצמו בוודאי ל"ס לדרשא דלחקת משפט, א"כ מה"ת לומר כן לדידן, מש"ה שפיר פריך לימא מתני' דלא כר"י, אבל לדידן דקיימ"ל כרבה מוכרח דטעמא מקרא דלחקת משפט כנלע"ד:

ובדרך פלפולי בעלמא אמרתי ליישב בזה קושית הל"מ העצומה במה דפסק רבינו כריב"ב דיחוזר לבני משפחתה דעשו חיזוק כש"ת, א"כ אמאי אמרינן בסוגיא דלטעם דריב"ב קאמר וליה לא ס"ל והיינו די"ל דבעיקר קושי' הרשב"א הנ"ל דמ"ש מפירות, יש לומר דבאמת מיירי הכא רב דווקא בירושת נצ"ב דלכולהו אתנהו והוי שכיח מה שאין כן בפירות. אמנם כל זה לאביי דטעמא דרב דבשל תורה תנאי בטל דס' כר"מ, משא"כ לרבה אליבא דרב דבשל תורה תנאי בטל מטעם דלחקת משפט כתיב וכנ"ל, ממילא ליכא לקושי' דפירות, דהא בפירות אף בדאורייתא תנאי קיים, ושפיר י"ל דאף בירושת נכסי מלוג עשו חיזוק, ולפ"ז י"ל דבסוגיא דפריך מאונאה דע"כ דקאי לאביי וכנ"ל, ולדידי' מוכח דרק בנכסי צאן ברזל עשו חיזוק, ומש"ה שפיר פריך מריב"ב דסתמא קתני היורש את אשתו דאף נ"מ בכלל, אבל לדידן דקיימא לן כרבה דשפיר י"ל דאף בנ"מ עשו חיזוק י"ל גם בההיא דריב"ב הטעם משום חיזוק וק"ל:

ובההיא ענייא תמהני דעכ"פ לפי המבואר בסוגיא דב"ב א"א לו לעקור להתנות נגד התורה אלא ע"י דידע ומחל ממאני דאית' במתני' דפיאה ספ"ו אם אמר הריני קוצר ע"מ מה שאני שוכח אני אטול יש לו שכחה, וכ' הרמב"ם העיקר שבידינו דכל המתנה עמשכ"ב תנאו בטל אלא בדבר שבממון עכ"ל, והרי בפיאה דל"ש ידע ומחיל בכה"ג גם בממון לא מהני וצ"ע:

ואדכרנא מלתא שהייתי מסתפק לטעם הרמב"ן וסייעתו דלא מהני מחילת הבן דכבר זכה זכיי' מרובה דא"א לו לסלק בלא קנין, לפ"ז בראובן בן יעקב שמחל לא' שהי' בע"ח של אביו אם נימא דמהני מחילתו דל"ש טעמא הנ"ל דאף אחר שזכה ממש דהיינו אחר מיתת אביו מהני מחילה בעלמא בלא קנין. אמנם לקושטא דמלתא נ"ל דמ"מ לא מהני דמחילה בחוב הוי כמו קנין בדבר שבעין דבמה שכבר מוחזק זה בממונא במחילה בעלמא זוכה בו כמו קנין, אבל כל שלא זכה לגמרי בחוב כמו דא"י להקנות דהוי כמו דבר שלא בא לעולם ולאו בר הקנאה ה"נ לאו בר מחילה הוא, וגם לענין זה למחול לאחר גם להרמב"ן הוי כמי שלא זכה בה כלל ואין לו שייכות כלל למחול, רק לענין לסלק מהירוש' דיזכה בו שאר אחיו ולענין הך זכיי' יש לו שייכות, בזה צריכא לטעמא דהרמב"ן דזכה כ"כ דלא מהני סילוק בעלמא ודו"ק:

דף קכז.

רשב"ם ד"ה קשיא, אבל תיובתא. ע"ל דף נב ע"ב ברשב"ם ד"ה קשי' ובפלפולא חריפתא על הרא"ש דכאן:

דף קכז:

נאמן אדם לומר זה בן גרושה וקשה לי בנ"י דכתב דבההיא דנאמן לומר בני זה בן גרושה דהיינו באומר שבא עליה בשוגג אבל במזיד לאו כל כמיניה לשוי' נפשי' רשע. וע"כ צ"ל הא דלא נקט הטעם במנ"פ דאך כדבריו הוא רשע וא"נ להעיד שבנו הוא פסול היינו דגם אביו רשע נאמן להעיד על בנו (ובפרט זה אני מסופק אם נאמנותו דאב רק כמו ב' עדים בכה"ת ואם הוא רשע א"נ או דבכל ענין המני' רחמנא לאב, וכן לענין נאמנות האב שקידש את בתו אם הוא רשע) וא"כ עדיין מה בכך דא"א מע"ר הא מכל מקום לא מסלקינן דיבוריה ודמי ממש להרגתיו למ"ד דגזלן דאורייתא נאמן לעדות אשה דאף אם לא פלגי' דיבורי' נאמן וצ"ע:

שם ולרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם יכיר למ"נ, מתקשה אני הא במה יכול להקנות מעות שיפלו לו דלית בהו קנין רק משיכה או הגבהה או חצירו דבקנין סודר הא אין מטבע נקנה בחליפין, וקנין אגב הא כתבו התוס' בב"ק (דף י"ב ע"א) דהוא רק דרבנן א"כ במעות שלא באו לעולם אין שייכות להגבהה ומשיכה וחצר ובמה יקנה (עי' בחי' ב"ק שם באורך):

שם וחזר ואמר עבדי. עיין בחידושי הרמב"ן לעיל דף ל"ג ע"ב ד"ה אר"נ:

שם וחזר ואמר בני כו' (עי' שו"ת ח"א סו"ס פ"ה):

רשב"ם בד"ה אינו נאמן כו' כדכתיב יכיר. ע"ל דף קל"ד ע"ב ברשב"ם ד"ה ליורשו וצ"ע:

רשב"ם ד"ה אינו נאמן וכיון שהגיד וכו', קשה לי אף אם בעלמא ג"ז בכלל אינו חוזר ומגיד ובעל שאמר גרשתי לא יהיה נאמן לומר אח"כ לא גרשתי מ"מ בההיא דבני זה נאמנות הוא מכח מיגו ונותן לו מתנה הא זהו ג"כ כשחזר ואמר עבדי יש לו מגו דנותן נכסיו לבניו האחרים:

א) דעת בה"ג דנאמן לומר אינו בני רק ע"י הכרת בכור' שאומר על הקטן שהוא בכורו, וממילא הגדול ממזר, ב) דעת תוס' רי"ד דנאמן לומר אינו בני רק היכי דהיא אינה מכחישתו כגון שמתה ולא נבדקה, אבל במכחישתו אינו נאמן, ג) דעת הריא"ז הוא בש"ג וכ"ה ספר המכריע (סי' ס"ד) דנאמן רק באומר שהוא בנו והוא ממזר או בן גרושה, דעל בנו האמינתו התורה לפסלו אבל לומר שאינו בנו והוא ממזר אינו נאמן, וככתוב בתשובת ר"א בן חיים (סימן מ"ה) ומדסתם הראב"ח ולא חקר את השואל אם זה שאומר עליו שאינו בנו הוא הראשון לבניו האחרים, ובפרט שמשמע שם שהמעשה הי' בפנוי, והיא אומרת שקדשה ונתעברה לו, והוא כיחש, וא"כ במה שאומר שא"ב הוי כאומר אין זה בכורי, דכל שאינו דרך הכרת בכורה לאחר א"נ, וכמו בנ"ד דליכא הכרת בכור לאחר, דהא הראשון שמאשתו השניה מת, ולא הוי רק סילוק בכורה מהבן הזה בזה אינו נאמן:

ואף דמדברי הרא"ש (פרק י"ג) במה שכתב לתרץ שלא יקשה על בה"ג מסוגיא דיבמות דנתגיירתי ביני לב"ע, דיש לדחות, דהתם יש דין בכורה שאין דין בכורה לנכרי, הרי דסילוק בכורה מקרי בכלל הכרת בכורה, מ"מ יש לומר דהרא"ש כ"כ בדרך דחיי' דאפשר לומר דבכה"ג נאמן אבל למה דמסיק הרא"ש שם באמת ס"ל לבה"ג דלר"י בכל ענין נאמן, אלא דההלכה כר"י רק בדרך הכרת בכורה:

ובאמת בפשוטו קשה לאומרו כיון דר"י לא ס"ל לחלק בין דרך הכרת בכורה או לא, היכן מצינו מאן דפליג בזה על ר"י, דרבנן הא סבירא להו דגם דרך הכרת בכורה א"נ, ואיך ניקום אנן לחלק בזה:

ואפשר להטעים למה דס"ל לרבינו אליהו מפריש דילפותא דר"י מקרא דבן השנואה שיכול להכיר את בנו שהוא משנואה בנשואין, אבל דס"ל דמזה משמע רק דיכול לומר על בנו שהוא משנואה, אבל באומר א"ב לא שמענו, וא"כ י"ל לבה"ג דר"י ס"ל ב' דרשות, דמבן השנואה ילפינן שיכול לומר על בנו שפסול זה באמת רק באומר שהוא בנו, אבל לא באומר שא"ב ומ"מ דרך הכרת בכורה נאמן, דילפינן זה מקרא דיכיר דקאי על הבכורה להכיר מי הבכור וס"ל לר"י דנאמן באומר על בנו שפסול ובאומר א"ב דרך הכרת בכורה לאחר, אבל באומר א"ב וליכא הכרת בכורה א"נ, ואנן להלכה פסקינן בזה

כרבנן דלא דרשי דבן השנואה היינו דנאמן שהוא בן שנואה, ובזה פסקינן כר"י דיכיר קאי על הכרת בכורה על הקטן, וא"כ ממילא מתיישבת ההיא דיבמות דר"י ס"ל דנאמן על בנו שהוא פסול, ואף דהתם בנתגיירתי אין לזה דין בנו, מ"מ י"ל דכל שאומר על בנו שהוא בדרך הולדה ממנו נאמן עליו שהוא פסול, וכן קושיא השניה של הרא"ש מההיא מתני' דקדושין דשניהם אומרים על עובר שבמעיה, היינו דמיירי באמר שהוא בנו ממזר, והיא ג"כ אומרת כן שהיא קרובתו והעובר ממנו, וכמו שפירש כן בספר המכריע לפי שיטתו דנאמן רק באומר שהוא בנו, ומיישב בזה הצריכותא בקדושין שם, דברישא איהו לא קים ליה בגוי' דדלמא אפקרה גם לאחרים אבל איהי קי"ל בגוי' וא"כ אין ראיה דסילוק בכורה בכלל הכ"ב, והרא"ש כ"כ רק בתחילה דרך דחייה, וכדס"ל להרמב"ן ב"ב בחידושיו בפשיטות, דסילוק בכורה לא מקרי הכרת בכורה:

וה"ה ידידי הרב מפילא הנ"ל טען דמ"מ הקושיא על מה דאמרינן שם ב"ב פ' י"נ והלכתא כר"נ הא לפי ההלכה בלא"ה א"נ בלא הכ"ב, ולענ"ד י"ל דההלכתא על יסוד הסברא דלדבריך נכרי וכו', ונ"מ להההיא דכתובות (דף כ"ה) באומר בני זה וכהן, עיין בתוס' שם: וביותר י"ל לפי מה שכתב הרב נ"י בעצמו בשם בעל נתיבות, דנכרי שהוליד ג"כ אחר שנתגייר, הראשון הוא בכור כיון דבנו בגיותו מישראלית אינו מתייחס אחריו, אם כן דמה דהקשו על הבה"ג משם, אף דמשכחת על ידי הכרת בכורה כגון שאחר שנתגייר בפנינו כדינו והוליד בן אומר על בנו הראשון שאז היה נכרי שנתגייר בינו לבין עצמו ומשוי להשני בכור, היינו דמלישנא נאמן אתה לפסול עצמך משמע דלפי דבריו עודנו נכרי, ולזה שפיר הקשו, וזהו הכל על דברי ר"י עצמו, אבל על ההלכתא כר"נ י"ל משום דנ"מ היכי דאיכא הכרת בכורה כזה:

עוד נ"ל דאין לדון כלל על אמירתו אז, דהרי באמת דברי הרא"ש פ' י"נ מוקשים במה דהקשה ממתני' דקדושין שניהם אומרים על עובר שבמעיה, הא כמו דניחא ליה להרא"ש שם בההיא דבני ב"ג, דמיירי בהכרת בכורה הן כפי דעת הרב פילא נ"י דבאומר בני זה בכור, כיון דנאמן לומר שזה בכורו נאמן ג"כ שהוא ב"ג, והן כפי שרציתי לומר דמיירי בידוע לנו שהיא גרושה וא"י לנו אימת נשא אותה זה, אם תוך ח' חדשים לגרושי' או אח"כ וילדה לז' ולא השגיח זמן הכרת עוברה אימת, והוא אומר שהוא בנו שיודע ששהתה ג"ח והוא בנו, דבזה כיון שמאמינים שהוא בנו לענין בכורה ממילא הוא ב"ג, יהי' איך שיהי' הא מצינו לאוקמי מתני' דקדושין ג"כ כה"ג, והרב פילא נ"י אמר שעל עובר א"נ בהכרת בכורו, דאין הכרה לעובר, ונזכרתי עי"ז שגם אנכי כתבתי כן, וחפשתי ומצאתי כתוב ממני בגליון ש"ע חוה"מ (סי' רע"ז ס"ב) בכור שנולד אחר מיתת אביו

כתבתי בזה"ל, בסוגיא אמרינן דיכיר אמר רחמנא והא ליכא, לפ"ז יש לדון באומר על עובר שהוא בכורו ונולד אח"כ לא משוינן ליה לבכור, דא"נ על עובר שאינו בכלל יכיר, ויש ראיה לזה מדברי הרא"ש פ"ח דב"ב (סי' כ"א) במ"ש ומההיא דפ' בתרא דקדושין וכו' עכ"ל בגליון, הרי שבקצירת אמרים פירשתי כן בכוונת הרא"ש:

דף קכח.

גמ' היה יודע לו עדות. עיין קצות החושן סי' מו סק"ח:

שם עד שלא נעשה חתנו. נ"ב נלע"ד אם ראה ראובן הפקיד לשמעון חפץ כשהי' קרובו של שמעון, ואח"כ כשנתרחק ראה שראובן תבעו ואמר לו חפץ זו שלי הוא ושמעון כפרו, וכן בנשבע אהלואה ובשעת הלואה הי' קרובו דיכול להעיד על שמעון שכפר בפקדון שפסול לעדות או נשבע לשקר שבאופן שראובן נסתלק מתביעתו דלא להוי עדות שבטלה מקצתו ולא מקרי תחלתו בפסול דכל עדותו על אותו שעה שכפר ונשבע להך כפירה ושבועה היא כולה מלתא דעדותו דעל אותו מעשה נפסל. ואף דמ"מ צריך הוא לידיעתו שהלוה לו ושהפקיד אצלו, מ"מ אין זה ענין העדות ויש לפקפק בזה, די"ל דמ"מ צריך הוא להעיד שראובן הלוה לו והוא נשבע עליו שלא לוה וכיון דבשעת הלואה הי' קרובו ומקרי תחלתו בפסול ואפשר לומר דרך חידוד ליישב דברי תוס' פ' חזקת דף ל"ד ד"ה הוי עיין שם דהקשה האו"ת בכללי מגו דמ"מ מה מרויח בזה שאומר דידי חטפתי, מ"מ יצטרף הבע"ד והעד ויעידו שחילף חפץ מחבירו ויפסול לעדות עיי"ש והיינו די"ל דהתוס' אזלי לסברתם נדה דף נ"א דס"ל דאף לנגיעת ממון אמרי' דתחלתו בפסול ולא מהני סילוק. והא דפריך ולסלקי תרי מינייהו ולדיינו היינו עיקר הקושי' על הדיינים דלדייני בדיני אותה העיר עיי"ש א"כ י"ל אם אמר דידי חטפתי א"י לפסלו דבזה הוי הבע"ד תחלתו בפסול דבשעה שחטפו הי' נוגע בעדותו אבל אם ישבע שלא חטף דעיקר הפסול על השבועה שנשבע לשקר. ובשעת השבועה כבר נסתלקו הבעלי' מנגיעתם ולא מקרי תחלתו בפסול. וק"ל:

שם ונעשה חתנו פסול. נ"ב ומ"מ לפטור אותו משבועת היסת עדיין עד מסייע דבדרבנן מהני תחלתו בפסול וסופו בכשרות. מחנה אפרים הלכות עדות סי' ט"ו:

שו"ע חו"מ סי' ל"ג כ' דה"ה בידע לו עדות כשהי' חתנו ומתה בתו שפסול. נ"ב אם חתם בשטר עד שלא נעשה חתנו ואח"כ נעשה חתנו דנין על חתימתו ולא הוי תחילתו בכשרות וסופו בפסול דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד והוי סופן ג"כ בכשרות:

ומה"ט אני מסופק בב' עדים שקרובים זה לזה בקורבא דאישות וראו עדות, ואח"כ נתרחקו די"ל דלא מקרי תחילתו בפסול שבעת ראיה דלא נתכוונו להעיד היה ביד כל אחד לילך לב"ד ולהעיד והיה דינו כע"א, אלא דבהעידו יחד לא היו נחשבים כשנים אבל מ"מ כל אחד בפ"ע שם ע"א עליו, וכן בנתכוונו להעיד להרא"ש וסייעתו דבעי דוקא הגדה בב"ד, א"כ כ"ז שלא הגידו שניהם הי' ראוי לכל אחד להגיד לב"ד והיה דינו כע"א, אלא דבהעידו שניהם היה נתבטל עדותן ע"י הגדה ועתה דעדיין לא העידו נשאר על כל אחד שם עד כשר, ויכולים עתה כשנתרחקו להעיד ביחד ונחשבים לב' עדים, דמה בכך דבתחילה לא היה אפשר להחשיבם לב' עדים, מ"מ לא נקרא תחילתו בפסול, אא"כ דפסול לגמרי משא"כ בזה דכל אחד בפ"ע היה תחילתו ראוי להיות עד אחד, וממילא הוי עדיין כל אחד בפ"ע ע"א, וממילא הם ביחד ב' עדים כיון דעתה נתרחקו:

ולא מצאתי גילוי לדין זה, רק בהגהת אשרי פ"ד דשבועות (סי' ט"ו) דכ"כ בפשיטות בהיפוך ולא נקט לה אפילו דרך חידוש דין [ומדברי תוספת שם דכתבו דמיירי בשעת ראיה היו כשרים אין ראיה דס"ל הכי, דיש לומר דסבירא להו דקרובין בנשותיהן היינו קרובים להמלוה והלוה וכמ"ש בת"ח שם עיי"ש] רק דבא לחדש דאפילו הוו גוססין לא מקרי תחילתו בכשרות ודין זה צ"ע טובא:

ולענ"ד יש להביא ראיה ממ"ש הב"ש (סי' קס"ו סק"ב) דיבום צ"ל בפני עדים כמו כל קדושין וגיטין, ולכאורה קשה, מה דפרכינן בסוטה (דף כ"ד ע"ב) דכוותה גבי שומרת יבם וכו', הא משכחת בבא עליה שלא בעדים, וראיתי דגם הב"מ הקשה כן, ולזה דבממה נפשך בליכא עדים מנא ידעינן דקדמה שכיבתו, דלמא באמת לא בא עליה, ואף דמשכחת שבא עליה ב' פעמים בכל פעם בפני ע"א, דיבום לא חלה דכה"ג לא מקרי עדי קדושין, כמ"ש הר"ן פ"ז דגיטין, ולענין זה דקדמה שכיבת בעל מקרי עדים כמו הלואה אחר הלואה, וצ"ל דענין שתיית סוטה בכלל דיני נפשות ולא מהני עדות מיוחדת, ולפ"ז שפיר מוכח דב' עדים קרובים בנשותיהם מקרי תחילתו בפסול, דאל"כ הא משכחת דבא עליה בפני ב' עדים קרובים בנשותיהן דלענין יבום לא הוי עדים, דבשעת מעשה היו קרובים בנשותיהן ואח"כ נתרחקו ומעידין שקדמה שכיבתו אע"כ דמקרי תחילתו בפסול, ולא מהימני גם כן לענין קדמה שכיבה דתחילתו בפסול:

שם רשב"ם ד"ה רצונך. דקיימא לן אין נשבעים על העבדים. עיין לעיל דף לג ע"א ברשב"ם ד"ה לקוחה:

ד"ה שלשה כו' (עיין מה שכתוב לתמוה בחי' סנהדרין דף כ"ה ע"ב):

שם ד"ה ור"נ. דאין ב"ח סומך עי' תוס' יבמות דף צט ע"א ד"ה מני ר"מ:

שם ד"ה ומתה בתו. כדתנן בפ' זה בורר. התם אמר ר"י כן אבל הא ת"ק ס"ל דגם ביש לו בנים כשר לעדות והכי קיימא לן:

דף קכח:
גמ' א"ל אין גובין. עיין יבמות דף סז ע"ב תוד"ה מועטים:

דף קכט:
נכסי לך ואחריך לפלוני וכו', אני נבוך כעת במה דקיימא לן (סי' רמ"ח) דנחלה אין לו הפסק, ומסתפקנא באומר נכסי לבן אחי ואחריו לפלוני, ובאותו שעה הי' אחיו חי ואחר כך מת אחיו קודם שמת המקבל בן אחיו, וכמו כן באומר נכסי לפלוני ואחריו לבן אח ואחריו לפלוני ומת אחיו קודם שמת המקבל הראשון וכשבאו הנכסים אח"כ ליד ב"א ראוי לירש בנכסים אלו כיון דאז מת אביו אח הנותן, אם גם בזה אמרינן דנחלה אין לו הפסק, דאף דהריב"ש כתב בשו"ת (סימן קס"ז) דבאומר נכסי לפלוני ואחריו לבני דא"י להפסיקו ממנו, י"ל דוקא היכי דבשעת מתנתו הי' ראוי לירש, בזה אמרינן דזוכה משום ירושה, אבל כל דבשעת נתינה לא הי' ראוי ליורשו, וכבר חל עליו שם המתנה לענין אם יהי' אחיו חי דמ"מ יקח הוא הנכסים מדין מתנה, בזה י"ל דיש לו הפסק, או דנימא דכל שעתה בשעה שהנכסים בידו הי' ראוי לזכות בהם משום ירושה, זוכה בהם משום ירושה ואין לו הפסק:
ואף לשיטת הרמב"ם דבאומר בפירוש לא משום ירושה רק משום מתנה יכול להפסיקו, וה"נ בנ"ד כיון דאותו שעה שנתן הי' אביו חי, ולא הי' בכחו להורישו, ובודאי גמר ונתן לשם מתנה, מ"מ י"ל דדוקא בעוקר במפורש זכות ירושתו, משא"כ בסתם י"ל דכוונתו שיזכה בכל זכיות שבעולם, וכשמת אחיו זכה בהן מדין ירושה:
ומדברי הרמב"ם שכתב דבבריא שנותן נכסי לבני ואחריו לפלוני דמהני וביאר הה"מ (פי"ב מהל' זכייה) הטעם כיון דבבריא א"י להנחיל רק מדין מתנה ולא משום ירושה, הרי אף שאח"כ כשמת אביו יש לו גם זכות ירושה, מ"מ נפסק ממנו לפלוני, וה"נ בנ"ד, הא כבר כ' המהרי"ט בשו"ת (ח"ב סי' ו' וסי' ע"ד) דדברי הרמב"ם רק בבריא שנותן לבן בין הבנים, אבל בנותן לבנו יחידו לא זכה אחריך, א"כ אין ראיה לנידון דידן דדוקא התם דגם עתה מחזיק הנכסים רק בתורת מתנה, לא בתורת ירושה, דלענין ירושה כל אחיו שוין בו, משא"כ בנ"ד דעתה יכול לזכות בו גם מדין ירושה, יש לומר דאין לו הפסק וצ"ע:
ובעיקר דברי הה"מ תמוה לי מאד, למה הוצרך להמתיק הטעם כיון דבריא א"י להנחיל הוא רק מקבל מתנה, ובמהרי"ט תמה ע"ז הא הוא איבעיא דלא אפשטא בבריא איך, ומספק לא יזכה אחריך, הא בפשוטו כיון דבאמת קיימא לן מספיקא דאיבעי' דא"י

להנחיל, וא"כ המתנה אינה מתקיימת, ולא זכה בהן המקבל רק בקנין ובמעכשיו, ובכה"ג דזכה מחיים בודאי זוכה משום מתנה, ואף בשכ"מ כה"ג במעכשיו ובקנין שם מתנה עלה, כמ"ש הש"כ (סי' רמ"ח ס"ג):

ואף דדברי הש"כ תמוהים לי במ"ש וכ"כ מהר"ם ס"ז בהג"ה דמה זו ראיה, הא בהג"ה מיירי באומר ואחריך לפלוני מהיום, ומהני מהיום שיכול להפסיקו כיון דהב' זוכה למפרע, אבל הכא לענין שנתן הראשון מהיום, י"ל דירושה אין לה הפסק, אבל מ"מ לכאורה הדין כן מסברא, דכיון דמקנה בקנין ומהיום, אם כן ע"כ מדין מתנה דמדין ירושה א"י לזכות במהיום, וא"כ כמו דאם בריא א"י להוריש דל"א בי' נחלה אין לה הפסק כיון דזכה בתורת מתנה, אף דלאחר שמת האב ממילא יש לו זכות יורש ג"כ, ולמהרי"ט מיירי בבן בין הבנים דבבנו יחידו כיון דאלו לא נתן לו כלל היה נוטל משום ירושה ממילא שם יורש עליו, אבל בבן בין הבנים, דאלו לא נתן לו הי' חולק עם אחיו, מש"ה כיון דזוכה רק ע"י מה שנתן לו אביו, ואביו נתן לו בדרך מתנה להרמב"ם בפירש לא משום ירושה, ולרשב"ם בפירש לשם מתנה, מש"ה יכול להפסיקו, א"כ ה"נ לפי הצד דבריא יכול להנחיל, מ"מ בנותן לו בקנין ובמהיום דמקבל בתורת מתנה, ואלולי המתנה היה חולק עם אחיו שוב לא שייך ביה לומר דאין לו הפסק, וצ"ע לעת הפנאי:

שם גמרא תיובתא דכולהו. קשה לי הא בסמוך דף ק"ל אמרי' אב"א מדקאמר וכו' ואב"א כולהו ריב"ב הרי דמספקא לסתמא דהש"ס בכך א"כ מנ"ל לעשות תיובתא דלמא באמת דת"ק ס"ל דנחלק, וא"כ י"ל דהך ברייתא אתי' כת"ק ואליבא דריב"ב ואמר אחריך יירש פלוני היינו בת במקום בן ואחריך יירש פלוני היינו בן א' מבניו, ובזה בודאי ל"ש דנחלה לא הוי הפסק דהא הבת שזכתה לאו נחלה לה דהא אינה יורשת במקום הבנים, ועל כל פנים מוכח מדחזינן דהניח בתיובתא דס"ל להש"ס לעיקר כאידך לישנא דכולה ריב"ב, ויקשה על הרשב"ם לקמן ק"ל ד"ה הלכה כריב"ב דטרח בראיות שאינן חזקות דהיינו רק בן בין הבנים ולא הביא זו לראי' דהא ע"כ מסתמא דהש"ס מוכח דהעיקר כן דכולה ריב"ב הוא וס"ל רק בבן בין הבנים וכנ"ל וצע"ג:

דף קל.

עי' בתשו' בענין משמוש לעיל:

עובדא הוי פק"ק פרידלאנד, זקן אחד נפטר ואלמנתו הראתה לי את אשר נעשה בכתב בינו לבינה ביום שנשאת לו זה ג' שנים, שאם הוא יעדר בחייה תירש אותו ותנתן לה כל עזבונו, ואם היא תעדר בחייו יירש הוא חצי עזבונה והשאר יטלו יורשיה, וקנינא וכו':

הנה בפשוטו דין זה ערוך בסוגיא דב"ב (דף קכ"ח) דעל מה דקתני במתני' דאם אמר על מי שאינו ראוי ליורשו שירשנו דלא מהני, ואם כתב בין בתחילה בין באמצע בין בסוף לשון מתנה דבריו קיימים כיצד שזה פלוני ירשנו ותנתן לו זו היא מתנה בסוף, וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והש"ע:

ואולם אחרי העיון יש לדון טובא בזה, א' דמדין מתנה ג"כ לא מהני דהא אמרינן ב"ב (דף קל"א ע"ב) דבכתב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופוס ומבעי' לן בבריא איך, ופסק הרמב"ם דאפילו בבריא הכי הוא, וכתב הה"מ בשם הר"י מיגש כיון דהיא איבעי' דלא איפשטא לקולא עבדינן, ודנין אותה רק לאפוטרופסת, והכי פסקינן בש"ע אה"ע (רסי' ק"ז) דהכותב נכסיו לאשתו בין בריא בין שכ"מ אעפ"י שקנו מידו לא עשאה אלא אפוטרופוס, והנה יש לדון לשיטת הרא"ש דבכותב כל נכסיו לבנו בלשון ירושה דל"א דעשאו אפוטרופוס, דענין ירושה לא שייך על אפוטרופס, ומזה אני מסתפק דאפשר בכתב לאחר לשון ירושה ומתנה בתחילה או בסוף, דמהני לישנא דירושה לאגלויי דאינו עושהו לאפוטרופס בעלמא, וממילא זוכה מכח לישנא דמתנה, עוד יש סניף בנ"ד דלא הניח בנים רק בני אחיו, דדעת הרא"ש בתשובה דלגבי ב"א לא יעשה אפוטרופסת, ואף דגם בס"ס קיימא לן דאין מוציאין ממון כדעת הרא"ש פ"ק דבב"ק מ"מ בנ"ד היה ג"כ קנין דבזה ס"ל ג"כ לקצת מרבוואתא דמהני, עיין בסמ"ע (סי' רמ"ו סק"ח) וא"כ יש ג' ספיקות בקיום המתנה די"ל דמהני בממון כעין מ"ש בש"ך בכללי ס"ס, דאף דס"ס באתחזק איסורא לא מהני, מ"מ ג' ספיקות מהני [ובזה יש לי מקום ליישב קושיית תוס' כתובות (דף ט') דהקשו למ"ד מקח טעות ממאתים אבל מנה יש לה, נימא דשמא זינתה תחתיו ברצון ואין לה כלום, והוכיחו מזה דבס"ס מוציאין ממון ולפי הנ"ל י"ל כך דאלו טענה מכ"ע לגבי מנה הוויין ג' ספיקות, ספק מכ"ע דודאי עכ"פ יש לה מנה, את"ל דרוסת איש דלמא אינה תחתיו ויש לה מנה, את"ל דרוסת איש תחתיו דלמא באונס ויש לה מאתים, מש"ה בטוענת משארסתני נאנסתי לגבי מנה יש לה מגו דמכ"ע, דאף דר"י ליט ליה מגו, היינו היכי דלא הוי מגו גמור אלא דהיה טענה מעולה, אבל מגו מעליא מהני כמ"ש תוס' כתובות (דף י"ג ע"א) ד"ה רב אסי ואף לזעירי דוקא התנו דס"ל דלא הוי מגו דאינה טוענת ברצון לא נבעלתי דלא יאמינו לה כיון דאין אפוטרופס לעריות כמ"ש תוס' שם ד"ה השבתני] מ"מ לא מצינו דבר חדש כזה דבג' ספיקות מוציאין, וגם אפשר דהוא בכלל שם אונס חד הוא, דהכל רק משם אחד דלמתנה גמורה איכוון, וכבר כתבתי מזה במק"א אם גם בספיקא דדינא אמרינן שם אונס חד הוא, [והנה מה דנחלקו האחרונים אם ס"ס דדינא מקרי ס"ס, לכאורה יש ראיה מדברי תוספות חולין (דף ע"ט) ד"ה עייל לי,

דלתירוצם הא' ע"כ דס"ל לר"י דר"א מספקא ליה אם חוששין לזרע אב וגם אם אמרינן שה אפילו מקצת שה, דאלו ס"ל דודאי חוששין א"כ אמאי פטור ממתנות הא לחלק לא צריך קרא, ואייתר או שור לחייב כוי, אע"כ דמספקא ליה שמא אין חוששין לזרע אב, וצריך קרא לחלק וגם ע"כ מספקא ליה בשה ואפילו מקצת שה, דאלו בודאי לא אמרינן כן אמאי חלבו אסור, ואם דאמרינן בודאי אפילו מקצת שה, א"כ לחייב מלקות באותו ואת בנו, דמיירי בצבי הבא על התיישה אע"כ דבשניהם מספקא ליה, א"כ אמאי חלבו אסור הא הוי ס"ס, ספק אין חוששין לזרע אב, והוי כולו צבי, ואת"ל חוששין שמא לא אמרינן שה ואפילו מקצת שה, אע"כ דס"ס דדינא לא הוי ס"ס] והרי בש"ע סי' ק"ז הנ"ל כתב המחבר אפילו בבריא ובקנין לא עשאה אלא אפטרופסת על יורשיו אחיו או שאר יורשין, הרי דבכל צרופי מעליותא בריא וקנין ולגבי כל יורשין דעלמא אמרינן דל"ע אלא אפטרופסת והיא ממש נידון דידן. ב) י"ל דגם מתנה א"י לזכות דלא מבעי' בנכסים שנוספו לו אחר מעשה השטר דלא חל הקנין על דבר שלא בא לעולם, אלא במה שהי' לו אם כיון דכלל בלשון אחד שתנתן לה כל עזבונו דהכל בכלל מה שיש לו ומה שיתוסף לו י"ל דלא קנה כלל, כמ"ש הה"מ פ"ט ה"ב מה"א בכוונת הרמב"ם, דאף דקיימא לן בקני את וחמור דקנה מחצה מ"מ כיון דאמר כולכם לא נחלק בדבורו וכיון דאין האחיות מקודשות גם האחרות אינן מקודשות, וכ"כ הרא"ש בקידושין ובש"ע אה"ע (סי' מ"א ס"ג) קידש נשים הרבה וכו', ואם אמר כולכם מקודשות לי נכרית מקודשות ואחיות אינן מקודשות, וי"א שאף הנכריות אינן מקודשות, וכתב בחלקת מחוקק הטעם הנ"ל דגרע מקני את וחמור, כיון דכלל הכל בדיבור א', אלא שכתב עוד דהר"ן כתב חילוק אחר בין קני את וחמור להההיא דכולכם, דדרך הלוקח לקנות רע ויפה ביחד, וכוונתו לזכות בכולן עיי"ש, והב"ש כתב ג"כ תחילה חילוק הראשון דכלכם דכלל הכל בדיבור אחד גרע, וכתב עלה והר"ן והמגיד מחלקין בע"א וכו' אבל הכא דרך ליקח רע וטוב ביחד לא מצאתי כן בהה"מ, דמחלק רק בחילוק הראשון הנ"ל, או דיש חילוק בין דיני ממונות לקדושין, אלא דקשה לי מפסקא דש"ע אה"ע (סי' ק"ח ס"א) ואינה נוחלת עמהם אלא בנכסים שהי' לו בשעת צוואה, אבל הנכסים שבאו לו אח"ז הצוואה אין לה חלק בהם שאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו, והא כיון דכלל בדיבור אחד תטול אשתו כאחד הבנים, נימא כיון דבטל לגבי נכסים שלאחר מכן בטלה כולה, ויהי' הכרח מזה דס"ל להמחבר דאין חילוק בזה בין כללם בדיבור אחד בין לא, וההיא דסי' מ"א וי"א דאף נכריות אינן מקודשות, היינו מטעמא דהר"ן הנ"ל, דדרך לוקח לקנות דוקא הכל ביחד, ולטעמא דהה"מ והרא"ש הנ"ל דבדבר אחד מגרע גרע נצטרך לומר בההיא דתטול אשתו

וכו' דאמרינן אמר רבא בנכסים של עכשיו, היינו כמ"ש הרשב"ם דאפילו לר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הנ"מ במפרש אבל בסתם אין אדם מעלה על דעתו על דבר הראוי לו לבא אח"ז להקנותו עיי"ש. וא"כ לא דמי לכלכם דאמרינן דדעתו הי' רק על נכסים שברשותו אז, אמנם לפ"ז יקשה על הה"מ הנ"ל דכתב בכוונת הרמב"ם דבכלכם גרע כיון דכללן בדיבור אחד, והרי הרמב"ם פי"א מהל' זכיה ומתנה איתא כלישנא דהש"ע סי' ק"ח הנ"ל, דאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו, ובהכרח י"ל דיש להעמיד דברי הרשב"ם הנ"ל בלשון הרמב"ם דמ"ש שאין אדם מקנה שא"י להקנות, אלא דמסתמא אין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו, וא"כ שפיר י"ל דטעמא די"א שבסי' מ"א הנ"ל דנכריות אין מקודשות הוא מטעם הה"מ והרא"ש הנ"ל דבדבור אחד גרע, וא"כ לדידהו בנ"ד לא קנה כלל כיון דכלל הכל בדיבור אחד כל עזבונו:

וה"ה הגאון בעל בית מאיר כתב לי על פרט הזה דלפי' רשב"ם שבתוס' והרמב"ן ב"ב (דף קל"א ע"א) מוכח דבמערב לשון מתנה וירושה ביחד מהני מדין ירושה אף בדברים דא"י לזכות במתנה עכ"ל נראה דס"ל להגאון במ"ש תוס' שם ובקונטרס פירש משום דמפיק לה בלשון ירתון, היינו מכח לישנא דירושה מהני אף ללא בא לעולם ולפ"ז מה דאמר אביי עלה לאו מלתא היא דאמרי וכו' לזה בירושה ולזה במתנה אפילו רבנן מודו, הרי אף לרבנן דא"י להורישו מ"מ ע"י שמערב לשון מתנה זוכה מכח לישנא דירושה אף לדבר שלא בא לעולם, ואף דהתוס' דחו שפיר מההיא דר"פ מי שמתו, דאמרינן אימר דשמעת ליה לר"מ [ולדברי הגאון מוכרח דט"ס הוא, וצ"ל אימר דאמר דשמעת ליה לריב"ק וכו'], הרי אף לרבנן דאף להוריש דבר שלא בא לעולם לא מהני, מ"מ לענין נכסים שלא באו לעולם קיימא היסוד במערב לשון ירושה ומתנה אף דמדין מתנה לא מהני בדבר שלא בא לעולם מ"מ מהני מכח ירושה, אבל לענ"ד כיון דדחו לפי' רשב"ם ומוכרחים לפירוש אחר, ממילא מה"ת להמציא יסוד זה דאף דא"י להורישו למי שאין ראוי ליורשו אלא ע"י עירוב לשון מתנה, הא מהני למה שא"י לזכות מדין מתנה, כיון דלא מצינו יסוד לזה בסוגיין, גם הא כתב תשו' בני אהרן סי' נ"ו בשם מהרי"ט דאף דבן בין הבנים יכול להוריש מ"מ בדבר שלא בא לעולם א"י להורישו עיי"ש, וכתבתי מזה במק"א בעזה"י, א"כ ממילא לא מהני בעירוב לשון ירושה ומתנה דהא בשניהם לא מהני בדבר שלא בא לעולם, גם נראה לענ"ד מלישנא דתוס' הנ"ל שכתבו בדברי הרשב"ם ואין זה מקנה דבר שלא בא לעולם כיון שאין המתנה באה עד אחר מיתה ואז הן בעולם, וגם מדהקשו מההוא דר"פ מי שמתו דאמרינן אימר דשמעת לר"מ, נראה בכוונתם שלא פירשו כלל לומר דמשום ירושה מהני ללא בא לעולם, אלא דס"ל דבכ"מ

כשמפרש שיתחיל הקנין באותו שעה לכשיבא לעולם לא מקרי דבר שלא בא לעולם וכדמסיק הרמב"ן בכוונת הרשב"ם, והיינו דאמרינן דמפיק בלשון ירתון, היינו דלשון זה כמפרש דמי שיתחיל רק באותו שעה, ולזה כתבו תוס' דאין זה מקנה דבר שלא בא לעולם והקשו מסוגיא דפ' מי שמת דמסקינן דלכשתלד גם לר"מ ל"ק, הרי אף דפירש דהקנין מתחיל לכשיבא לעולם לא מהני, ולפ"ז אין כאן ראיה מדאמר אביי דהוי לזה במתנה ולזה בירושה, דהיינו דלישנא דירושה מועיל לעשותו כמפרש שיתחיל הקנין רגע קודם מותו בשעה שבא להנחיל וממילא מהני מדין מתנה, וכן מבואר ממש להדיא מרדכי ר"פ יש נוחלין וזהו דעת הי"מ בהגהת ש"ע חוה"מ (סי' ר"ט ס"ד) אלא מדברי הרמב"ן בתחילת דבריו נראה דהי' מפרש בכוונת הרשב"ם דירושה עדיף בזה, וא"כ הי' עולה יפה הוכחת הגאון הנ"ל, ואף עכ"ז לאינך פוסקים דמפרשים דלא כהרשב"ם אין מוצא ליסוד הדבר הזה, וגם אף להרשב"ם אם נפרש הכוונה דירושה עדיף בזה, מ"מ אין ראיה, והיינו דזה ודאי אם בלישנא דירתון ל"צ לומר דתנאי ב"ד שאני דירושה עדיף דמהני לדבר שלא בא לעולם מ"מ אין לעשות מזה עצמו הוכחה דמהני בו לדבר שלא בא לעולם, ע"כ דמדין ירושה הוא דהא עכ"פ מוכח היסוד דתנאי ב"ד שאני לענין לשלא בא לעולם מההיא דבנן נוקבין דמהני אף דהוי לשלא בא לעולם, אלא דהוכח דלא הו"ל לחז"ל לתקן בלשון ירתון דלא ליתן מקום לטעות דסברי דירתון מהני מדינא כריב"ב כיון דלא מצינו תנאי ב"ד לענין העברת נחלה מש"ה אי לאו דשנה משנתו כריב"ב לא הו"ל למיתני ירתון, ור"פ הקשה לו דהא תינח אם אפשר לקיימו כולו מדין תנאי לריב"ב בזה היה מקום לטעות כיון דלא מצינו תנאי ב"ד להעברת נחלה יאמרו דמדינא מהני והוי הכל מכח תנאו, משא"כ כיון דממילא הוי דבר שלא בא לעולם ומוכח דמדין תנאי ב"ד אתינן עלה בהך תקנתא עצמה דבנן דכרין בודאי לא ילמדו ממנה למקום אחר דהרי רואים דהך עצמה אינו כלל מדינא רק מתנאי ב"ד, וא"ל אביי משום דמפיק בלשון ירתון, והיינו דלריב"ב מהני מדינא מכח תנאי דירושה מהני לדבר שלא בא לעולם ויהי' מקום לטעות להוכיח מזה דיכול להנחיל למי שירצה ומוכח שפיר דשנה משנתו כריב"ב, ולזה אמר אביי לאו מלתא היא דאמרי כיון דגם לרבנן מהני בעלמא לשון ירושה אם מעורב לשון מתנה וליכא בזה חסרון רק דהוי לדבשלב"ל דלא מהני מדין מתנה ובזה אסקו דעתייהו דמהני מכח תנאי ב"ד כמו בבנן נוקבין ואין מקום לטעות ולהוכיח דיכול להנחיל למי שירצה ודו"ק:

ג) כיון דאמר כל עזבוני מקנה לה אחר מיתה ואין קנין לאחר מיתה, ואף דקיימא לן בש"ע סי' רנ"ח כר"י דזמנו של שטר מוכיח עליו, והוי כמהיום ולאחר מיתה דגופא מהיום

ופירי לאח"מ, מ"מ י"ל מגרע לישנא דירושה מזה איגלאי מלתא דיתחיל רק לאחר מיתה כמו ירושה דעלמא דל"ש במחיים, ד', די"ל דלא הקנה לה שתקח עזבונו אלא כההיא דבעי למקני ממנה בהעדרה מחייו חצי עזבונה וכיון דהיא לא הזכירה לשון מתנה רק לשון ירושה דלא מהני דאף דממילא הוא יורש אותה, מ"מ נ"מ לענין ראוי דבעצמותו אינה יורשה ורק מכח עשייתה אותו ליורש על המחצה וזה לא מהני דאינו דומה ללשון ירושה ל"א ומתנה ל"א דזהו הכל בחד נותן שדה לפלוני בלשון ירושה ושדה לפלוני בלשון מתנה אבל לא בכזה דלשון מתנה דמדידיה לדידה לא מהני על מה שמדידה לדידיה, וא"כ י"ל כיון דהוא לא קנה ממנה גם היא לא קנתה ממנו, דלא אקנו לה רק ע"ד זו שגם הוא יקנה ממנה, אלא דיש סתירה לזה מדברי הרמב"ם פי"א ה"ד מהל' מכירה וכן הוא בש"ע סי' ר"ז סי"א דהנותן ערבון לחבירו וכו' דאם חזר המוכר אין מחייבים לכפול ערבונו דהוי אסמכתא ואם הלוקח חזר בו קנה המוכר הערבון שבידו, דבמחילה אסמכתא קניא, ולא אמרינן דהלוקח קיבל על עצמו שיהי' ערבונו מחול דבעי למקני מן המוכר לכפול ערבונו אם יחזור המוכר. וכיון דלא זכה בזה משום אסמכתא אדעתא דהכי לא מחל ערבונו, ומ"מ אפשר לחלק דאין דעתו כלל לא לקנות זה מזה ולא זה מזה, דדעת שניהם שיתקיים המכר בכולו, אלא דהכל מדרך קנס זה לזה מש"ה אין תולה זה בזה. אבל כמו נ"ד דרוצים לקנות זה מזה, י"ל היכי דבטל לגבי הא' בטל ג"כ לגבי השני, וזה צ"ע לדינא. מכל הלין טעמי נ"ל דלא זכתה האשה בכלום ע"י שטר הנ"ל:

דף קלא.
גמרא אלא תנאי בית דין שאני. עיין רשב"א בחי' לגיטין דף יג ד"ה אמר אמימר:

דף קלא:
רשב"ם ד"ה ואשה אצל בני הבעל, אלא מיתורא דקרא את אביך עיין כתובות דף קג ע"א וצריך עיון:

דף קלב.
גמרא דניחא לה דתיפוק עלה קלא. עיין לקמן דף קנ ע"ב תוס' ד"ה ואלו:

דף קלג:
רשב"ם ד"ה תא שמע. שמואל לית ליה האי כללא. עיין באר שבע ריש הוריות ד"ה אמר שמואל:

דף קלד:
גמרא חד גופא לא פלגינן. ויש לעיין הא בזה בני דנאמן לענין נכסים שנפלו במגו ולא לענין נכסים שנפלו לאחר מכאן הא הוי חד גופא דהוא בני אי לא ופלגי' דלענין זה נאמן

ולענין זה א"נ. ודוחק לומר דדנין על נכסים דתרי מיני נכסים המה ונאמן על זה ולא ע"ז אבל לענין הזמן זה מקרי חד גופא ולא פלגי' וצ"ע:

שם ברשב"ם ד"ה ליורשו, תמוה לי דדברי רשב"ם אלו דהתורה אמרה יכיר רק במי שהוא ידוע שהוא בנו. סותרים לדבריו בדף קכ"ז ע"ב ד"ה אינו נאמן וצע"ג:

שם ברשב"ם ד"ה ומשני התם וכו' משום דבעי לאוקמי מתני' כר"נ. תמוה לי דאך תלי בזה הא מ"מ י"ל דרישא במוחזק באחי', ואי דיש לאוקמי רישא וסיפא בחד' גוונא כמ"ש תוס' קידושין א"כ בלא"ה מוכח לאוקמי כן דלא יקשה רישא לסיפא דקתני יש לי בנים נאמן, ומשמע דבשתק אסורי' ואיך קתני יש לי אחין א"נ הא בלאו הכי אסורי' מספק, אע"כ בלא מוחזק באחין ונאמן לענין אם יבואו אחי' אח"כ ואי דמפרשי' דהיכי דאסור' מספק כגון שמוחזק באחי נאמן לומר יש לי בנים והיכי דמוחזקת להתיר כגון דלא מוחזק באחי' א"נ לאוסרה א"כ עדיין אף דמוקמינן אפי' כר"נ י"ל הכי וצע"ג. וביותר דהא הרשב"ם בסמוך ד"ה הכא וכו' א"נ איכא למימר דהך וכו' וע"כ מתני' דקדושין נמי יכולי' לפרש כן והאיך מוכח דמתני' דקידושין דמיירי בלא מוחזק לן באח וצע"ג. ומ"ש התוס' בקידושי' עוד דבשעת מיתתו לא הוי מגו כ"כ דאולי חלש הוא מלגרש כבר כתבנו דתמוה מסוגי' דבסמוך ההוא דהוי קשכיב וכו' וצ"ע:

שם ברשב"ם ד"ה הכא וכו' בלא עדים. וק' לי דמ"ש בגרשתי אשתי דידעי' בודאי ובעדים שהיתה אשתו ואפ"ה נאמן גרשתי במגו ואיך ילפי' ממתני' דגרשתי נאמן הא שני ושני דמתני' רק בליכא עדים שיש אחי' ובגרשתי הא איכא סהדי טובא דהיתה אשתו, וקצת יש לחלק דגרשתי דבכל רגע ורגע בידו לסלק החזקה דא"א בגירושי' בזה נאמן דגירש במגו דבידו לגרש אבל יש לי בנים דהוא ענין אחר שאין בידו אף דבידו לסלק החזקה ע"י גירושין מ"מ במה שמסלק בטענת יש לי בנים א"נ ועדיין צ"ע:

רשב"ם ד"ה הכא כו' בלא עדים. תמוה לי הא בגרשתי דידעינן בודאי דהיתה מוחזק' באשת איש ואפילו הכי נאמן במיגו דבידו לגרשה. וקצת יש לחלק דבגרשתי בכל רגע ורגע בידו לסלק החזקה דאשת איש ע"י גירושין אבל יש לי בנים דהוא ענין אחר שאין בידו אף דבידו לסלק החזקה ע"י גירושין מכל מקום במה שמסלק על ידי יש לי בנים אינו נאמן. ודוחק דמ"מ איך ילפינן ממתני' דגרשתי נאמן הא שני ושני ודמתניתין רק בלא אתחזקא לאיסורא בעדים וצ"ע:

כ' פר"מ כי שמע מפי מו"ח הגאון נ"י ליישב קושיית הראשונים שהקשו במתנה ע"מ להחזיר אמאי מועיל הא אינו יכול להקדישו ולא הוי מתנה משום מעשה דבית חורון בנדרים מח. והיא קושית תוס' ב"ב קל"ד. ועל זה תירץ מו"ח נ"י דמתנה ע"מ להחזיר

ליכא שיור במתנה רק תולה בתנאי, מה שאין כן כשנותן סתם רק שמשייר לעצמו שלא יהיה יכול להקדישו הוי ליה שיור במתנה, כמו דאיתא האי חילוק בגט ריש פ' המגרש, באומר ע"מ שלא תנשאי לפלוני הוי גט בלי שיור ובאמרו חוץ מפלוני אינו גט משום דהוי שיור בגט, וה"נ דכוותיה:

אני מסתפק לדינא באומר על בן אשתו היושבת תחתיו אינו בני דקיימא לן דמתירו בממזרת, אם מתירו גם בקרובין דיליה, ולא מצאתי מזה בפוסקים, ולכאורה הי' נראה כמו דחזינן דמתירו בממזרת ובכהן דאומר על בנו שהוא בן גרושה מתירו בחללה, אף דלא מצינו מפורש כן בקרא ולא ילפינן רק מדהימניה התורה לומר על בנו קטן שהוא הבכור, וממילא נעשה הגדול ממזר כדאיתא בתוס' יבמות (דף מ"ו ע"א) הרי אף דלא מצינו דהתורה הימניה רק להפקיעו מממון, מ"מ למדין מניה גם לאיסורא דאמרינן דלא הימניה התורה לחצאין א"כ ממילא נאמן לכל מילי להתירה בקרוביו וכדומה:

אולם העומד לנגדי, מ"ש הב"י חוה"מ (סי' רע"ח) בשם הר"ן, אף באמר על מי שאינו מוחזק כלל לבנו, בני הוא, נאמן להורישו אף בנכסים שיפלו לו כשהוא גוסס דג"ז בכלל יכיר דקרא, והרי מבואר בסוגיא דפ' י"נ באומר זה בני א"נ לפטור אשתו מחליצה, רק במגו דבידו לפטרה בגט, הרי דלא מהימנינן ליה לכל מילי א"כ מ"ש באומר אינו בני דמהימן להתירו בממזר, דאמרינן דלא הימניה התורה לחצאין, ומ"ש זה בני א"נ לפטרה מיבום רק במגו, הא שניהם מחד קרא דיכיר נפקא:

וביותר יפלא דבאמר בני זה ב"ג מהימן גם לאיסורא להתירו בחלל, ממילא לכאורה נאמן לפטור אשתו מחליצה, ובאומר זה בני סתם לא יהא נאמן לפטור אשתו רק במגו, ולומר דהאמינו תורה רק על איכות הבן להתירו בממזרת ובחללה ובקרוביו, ולא ביתר ענינים שאינו נוגע להבן, רחוק ממני, דהיכן מצינו דהתורה האמינו על איכות הבן, דלא מצינו רק להפקיע ממון הירושה האמינתו, וכיון דאמרינן דלא הימניה התורה לחצאין, ממילא נלמוד דלכל מילי מהימנינן ליה:

ואולי י"ל דבאמת לשיטת הר"ן הנ"ל מוכח דל"א הימניה התורה לכל מילי, רק במה דאשכחן בקרא, והא דנאמן לומר בני זה ממזר הייינו באמת כשיטת הר"א מפרי"ש בתוספת יבמות דילפינן ליה מבן השנואה יכיר, דהיינו שיכיר שנולד משנואה בנשואין, ובפירוש הימניה רחמנא בכשרותו ופסלותו דהבן דהוא בכלל בן השנואה, ולא ילפינן מיני' לשאר דברים לפטור אשתו מחליצה וכדומה, ואפשר גם לא להתירו לקרוביו, דזה אינו בשורש איכותו דהבן, דהתורה לא האמינתו רק בכשרותו ופסלותו דהבן, אבל לשיטת תוס' הנ"ל דילפינן מהכרת בכורה של בן קטן, מכח דאמרינן דלא הימניה התורה

לחצאין, והא דצריכים לטעמא דבידו לגרשה צריך לומר כשיטת הרשב"ם דיכיר דקרא רק באומר על בן בין הבנים, לא על מי שאינו מוחזק כלל לבנו:
באופן דלפ"ז הדין להתירו בקרוביו תליא באשלי רברבי, לשיטת הר"א מפרי"ש הנ"ל י"ל דא"נ ולשיטת תוס' הנ"ל י"ל דנאמן:
אמנם עדיין לבי מהסס לתלות השיטות זו בזו, דלפי הנראה לא קיימא לן כשיטת הר"א מפרי"ש דנראה לכאורה דלשיטתו לא מהימן רק באמר בני זה וממזר הוא, אבל לא לומר אינו בני וממזר, וכמ"ש באמת הש"ג פ"ג דקדושין, א"כ ממה דקיימא לן אף באינו בני נאמן לשוי' ממזר, ע"כ דקיימא לן כשיטת תוס' דילפינן לה מהכרת בכורה, א"כ ממילא יהיו נסתרים דברי הר"ן הנ"ל ומדברי האחרונים (בסי' רע"ח) לא משמע הכי למיפסק בבירור כהרשב"ם הנ"ל, וצ"ע:
מ"ש רומעכ"ת הגאון נ"י על דברי שמסרתי ביד ר' אלכסנדר מלאנדאן שרציתי לומר דאשה הנישאת בלא עדים ואח"כ בא ע"א, והעיד שמת בעלה הראשון קודם שנשאת לזה, די"ל דא"נ להתירה לעמוד עם בעלה זה דל"ש דייקא כיון דכבר ניסת לו ולא תרויח אם תצא ממנו עתה, דמ"מ יהיה כל החומר כיון דנשאת שלא ברשות, וע"ז כתב רומפכ"ת די"ל דבלא"ה א"נ למפרע דבעל שאמר גרשתי נאמן משום דבידו, ומ"מ א"נ למפרע ועיין בנ"י דהטעם דיכול לחפות עלי'. וה"נ כן הוא, דאם נאמן הע"א למפרע א"כ לעולם יכול קרובה לחפות לומר שיודע שמת עכ"ד:
גם לא מצאתי כן בנ"י דהטעם דאין הבעל נאמן למפרע משום דא"כ יבא לחפות עליה, אלא דכתב הטעם דאולי אירע מעשה ורצונו לחפות במה שא"י לעשות ע"י גירושין דעתה וליכא מגו, והיינו דמדינא א"נ כיון דליכא מגו דאולי עושה מאיזה טעם להחזיקה גרושה למפרע אבל לא דנידון דא"נ בכדי שלא יהא יכול לחפות, ואך תוס' הקשו כן בב"ב דא"א דמה דאמר ר"י גרשתי א"נ היינו רק למפרע ופלגינן דיבוריה, א"כ פשיטא דא"נ דמוכח כן מדאר"נ דתיקנו זמן משום חפוי, הא עדיין יכולין לחפות ולומ' גירשתי והניחו בקושיא:
ובאמת מהכרח קושיא זו אפשר די"ל אף אם הי' הדין דנאמן למפרע מאיזה טעם שיהי' לדונו כמו נאמנות ע"א באיסורין, מ"מ מועיל רק לענין איסור אבל לא לענין עונשין, הן לחיוב והן לפטור, דכך היא המדה ד"ת הקדושה להאמין ע"א לענין איסורין ולא לענין עונשין:

דף קלה.
גמ' חוש לה. עיין נ"י פי"ב דיבמות ל"ח ע"ב וצ"ע. ונראה דהמכוון בדרך ב' תירוצים. או דפירכת הש"ס מנא ידעינן דהוא אינו נאמן אף דבידו לחלוץ כדאמרינן הכא חוש לה. או דהחליצה בעצמותה בלא עדים לאו כלום היא כמו במקדש בלא עדים ובריטב"א יבמות מפורש הכי:
שם אם הקלנו בשבוי' ניקל בא"א לשון הרשב"ם דאיכא איסור חנק. ק"ל הא היא אלמנה והחשש רק משום יבמה לשוק וליכא מיתה ובתוס' כתובות הקשו על המפרשי' דשבוי' הקלנו דהוי לאו אבל א"א איכא מיתה וסתרו דגם בשבוי' אם תנשא לכהן ובנה יעבוד עבודה בשבת הוי סקילה, וק"ל אמאי לא סתרו הך פירוש מסוגין דגם הכא דאיכא סהדי במדה"י דאית לי' אחים הוי רק חייבי לאוין דיבמה לשוק וכמו כן ק"ל בתוס' יומא דף נ"ב ע"ב ד"ה השולח חטאת דדוקא במביא גט משום חומרא דא"א והא חשש רק שמא מת וליכא איסור א"א וצלע"ג. זולת דנימא דא"א לאו דוקא אלא דחיישי' יותר שירבו ממזרים בישראל לרב דס"ל דיש ממזר מיבמה לשוק:
שם רשב"ם ד"ה נקל כו' דאיכא איסור חנק, ק"ל הא יצאת מאיסור א"א ורק היא יבמה לשוק דהוא רק לאו וכזה ק"ל על תוס' יומא דף נ"ה ע"ב ד"ה והתנן:

דף קלה:
ונמצאת דייתקי וכו' (עי' שו"ת ח"א סי' קמ"ו):

דף קלו.
גמרא גופא קני מהיום. עיין רשב"ם בחידושי גיטין דף צ' ע"ב ד"ה גרסינן בירושלמי:
אבן העזר סי' קי"א, ואם נתנם במתנת בריא מהיום ולא"מ זוכה בגוף מהיום, אע"ג דבפירות לא זכה עד אח"מ, מ"מ כב"ד אינו גובה מפירות, מרדכי פ' י"נ עכ"ל, תמוה לי, הא בלא"ה במהיום ולאח"מ שקנה הגוף מהיום ופירות לאח"מ לכאורה אין פירושו דחל קנין הפירות לאח"מ, הא אין קנין לאח"מ, אלא העיקר דקנה הכל מעכשיו אלא דשייר הנותר לעצמו הקרקע לפירות שיגדלו כל ימי חייו, א"כ ממילא לגבי הפירות שיגדלו לאח"מ, בכלל הקנין שקנה מעכשיו, וא"כ פשיטא דאין כב"ד גובה ממנו, ועי' מהריב"ל ח"ב סי' ל"ה דמדמי מהיום ולאח"מ ואחריך לפלוני, דלשיטת הרשב"א דמשום פירות אמרינן ג"כ נחלה אין לה הפסק, ה"נ כיון דהפירות זוכה אח"מ אמרינן ביה נחלה אין לה הפסק עיי"ש, משמע ג"כ דהפירות זוכה בה אח"מ, אבל צ"ע דבפשוטו נראה דזוכה בכולו מעכשיו, אלא דשייר לעצמו הפירות של ימי חייו וצ"ע:

והנה ידידי הגאון מה' מאיר בעמ"ח בית מאיר השיב ע"ז, וז"ל, נ"ל אף במקום דאתינן מכח שיור מקום פירות אינו יודע במה יקנה למפרע בשעה ראשונה במה שהשאיר לנפשו ולא הקנה אז, דהא ל"א מעכשיו ול"א מהיום על מה ששייר, אלא נ"ל אפשר דהקנין נגמר במה ששייר עד יום מותו בשעה הסמוכה למיתתו, בעוד שכח בידו להקנות בשעה זו קונה השיור עפ"י שטר מתנה שבידו, שלא שייר לנפשו אלא עד שעה זו, ששוב א"צ ויקנה המקבל כדאיתא דומה לזה בסמ"ע סי' רמ"ח סט"ו בשם הרשב"ם, אבל למפרע משעה ראשונה א"י במה, ובנידון דמהיום ולאח"מ בל"ז לא מטעם שיור אתינן, דאלו כן הוי שייר לנפשו כל גוף הקרקע, דהרי כולה היא מקום הפירות, ומה הגוף שהקנה לו מעכשיו, ותדע, דאלו מכח שיור אתינן מאי קמבעי' ליה בב"ב (דף קמ"ח) את"ל לאחר לא הוי שיור חוץ מפירותיו מהו, הי' לו לפשוט ממתני' (דף קל"ו) הכותב וכו' צריך שיכתוב, ומה מועיל הא אין אדם משייר דבר שלא בא לעולם, אלא דלעצמו שייר מקום, א"ו משום דבמהיום ולאח"מ אינו ענין כלל לשיור מקום, דא"כ מה מקום נתן לו מהיום, אלא הענין הוא כדפי' רשב"ם והנ"י דמשמעות מהיום יהא קנוי לך הגוף לבד, ולאח"מ תהי' נגמרת המתנה שתאכל גם הפירות אחר מיתתו, ונראה דעתם מדהתחילה בחייו שוב אין מזיק, ויוכל לגמור אחר מיתה, וזה ע"ד שהוצאתי כבר מדעת הרא"ש לענין קנין דבר שלא בא לעולם אולם פירושם שפיר לשיטת רש"י קדושין (דף ס') דקושיית הגמ' גיטא דמשייר ביה לאו כלום דכריתות בעי ואפשר כדבריהם, משא"כ לתוס' שם משום דאין גט לאח"מ אף התחיל מחיים צ"ע מה יענו למתני' הכותב נכסיו לבנו, ובע"כ לדחוק לומר, כמו דהבדל בלשון מהיום ולאח"מ בין כתיבת נכסים לגיטין וקדושין ולענין דלא הוי או תנאי או חזרה, כן לענין מה דלא מפרשינן ולא"מ בדוקא דלהוי הגמר לאח"מ ממש, אלא מפרשינן דהמכוון שיוגמר קנין הפירות בשעה הסמוכה למיתתו, והכל מפני שמשעה זו ואילך דלא צריך להם רוצה שיוגמר, משא"כ גיטין וקדושין דל"ש הכי, הלשון בדוקא ולאח"מ ממש, ולזה דברי המהר"ם נכונים, עכ"ד:

השבתי רחוק אצלי לומר דבגמר קנין הוי לאח"מ או סמוך למיתה, גם מ"ש מעכ"ת דהענין דמהיום יהי' קנוי לו הגוף לבדו ולאח"מ יוגמר לפירות, לא ידעתי, כיון דהגוף קנוי מהיום באיזה זכות יאכל הנותן הפירות, הא גדלו בשדה של זה, ע"כ דמשייר לנפשו הפירות בענין דלא הוי דבר שלא בא לעולם, דמשייר מקום הפירות, ומה שהכריח מעכ"ת, דאם כדברי מה יקנה למפרע משעה ראשונה במה דהשאיר לנפשו ולא הקנה אז, איני יודע התחלה לדברים אלו, דמיד שהקנה לו השדה קנה הכל רק דמשייר לעצמו הקרקע לזכות זה לאכול הפירות שגדלו בחייו. וכאלו חזר המקבל ונתן לו זכות זה, ואחר

מיתת הנותן דפקע זכות זה, ממילא הכל להמקבל, כמו נותן לחבירו קרקע לפירות כל ימי חייו וברור:

חזר הגאון להשיב וז"ל, אעתיק לכבודו מה שכתבתי על קונטרס לאחר ששלחתי מכתבי מול הדרת כבודו, וז"ל, והכי מוכח מהרשב"א בשו"ת סי' תקס"ג במקדיש היום ולאחר ל' או לאח"מ לא קדוש כלל שא"א דאילן הקדש יונק משדה הקדש, אא"כ שייר מקום היניקה בפירוש, והובא בחוה"מ סי' רנ"ז בהגה"ה, ומייתי ראיה מדר"ש בב"ב עיי"ש, ויקשה הא מצינו חולין (דף קל"ה) דמשני דאמר חוץ מגיזותיה כמו בב"ב (דף קמ"ח) באמר חוץ מפירותיה שא"א משייר דבר שלא בא לעולם אמרינן שייר מקום היניקה ועי' שם בתוס' וה"ה באמר בהקדש חוץ מגיזותיה דהוי נמי דבר שלא בא לעולם אמרינן דשייר וכפירוש דשייר מקום היניקה, משא"כ בדר"ש דלא פי' בהדיא חוץ מחרוב וגם שהוא בעולם, ואין הכרח לומר דשייר מקום היניקה, אלא דממילא אמרינן דלא הי' בכלל המכר, בזה ל"א שייר מקום היניקה אלא בפירש, ומדמה הרשב"א מהיום ולאח"מ לדר"ש אלו נאמר נמי דהוי כפירש ששייר מקום היניקה כמו חוץ, א"ו במהיום ולאח"מ לא מכח שיור אתינן, וכהוכחתי לעיל מסוגי' (דף קמ"ח) ודע מ"ש לעיל דלא מכח שיעור אתינן, דא"כ מה נתן לו מעכשיו, זהו לאו מידי הוא, דאפשר דמקום צמיחת פירות משייר, ומה שתחתיו עד תהום ארעא נתן לו מעכשיו, אלא דבלא"ה מצד הלשון לא משמע להגמ' דשייך בו שיור, ומזה למד הרשב"א נמי לדמותו לדר"ש, ולא לחוץ מגיזותיה, ודוק עכ"ל:

והשבתי עדיין אין דעתי מסכים לזה, דמה דהוכיח מעכ"ת נ"י מתרשב"א דבמהיום ולאח"מ לא שייר מקום היניקה, לא ידעתי איך אפשר שיהי' בעינן אחר, דאם נתן לו הקרקע והיניקה מעכשיו ואכילת פירות יתחיל הקנין לאח"מ כמ"ש מעכ"ת בדבריו הראשונים, סוף סוף איך יתואר שהפירות להנותן ובמה נשארים לו, הא אין אדם משייר דבר שלא בא לעולם, וא"א רק ע"י מקום יניקת הפירות, א"ו ברור אף בשייר ביניקת הפירות מדמה הרשב"א להיא דבבת דמ"מ מקרי ינקו מהקדש, כיון דגוף הקרקע הוי הקדש, ואולי מדרבנן דמחזי כינקי מהקדש וראיית הרשב"א אף דבההיא דבב"ת דבעי הש"ס למפשט דלא שייר לנפשיה קרקע והא עדיין יקשה דעכ"פ זכות לו להעמיד החרוב ושקמה עד דיתיבשו, א"כ זכות הקרקע ליניקת אילן הוא שלו, ואעפ"כ מקרי יניקה מהקדש, א"כ ה"ה במהיום ולאח"מ, וראיית מעכ"ת מההיא חוץ מגיזותיה לענ"ד בפשוטו י"ל, דהתם בחולין מיירי שהגיזה כבר גדלה ואומר עליהם חוץ מגיזותיה, גם יש לחלק דהיכי דמקום יניקת צמיחת פירות או גיזה קנוי להדיוט לעולם שאם יגוז

הגיזה יחזור ויצמח להדיוט כזה לא מחזי כינקי מהקדש, משא"כ בחרוב ושקמה דאם יתיבשו לא יהי' לו רשות ליטע אחרים, א"כ אין מקום יניקת הפירות קנוי להדיוט לעולם, דאותו מקום עצמו סופו לחזור להקדש בזה מחזי כינקי מהקדש, לזה דימה הרשב"א שפיר דה"נ במהיום ולאח"מ או במהיום ולאחר ל' כיון דאינו משייר יניקת פירות לעולם מקרי ינקי מהקדש, והכי דייקא לישנא דהר"ן בשיטה מקובצת בב"ב דכתב וז"ל ואס"ד שיורי משייר וכו' פי' אא"ב דלא שייר ארעא א"ש דאע"ג דמדינא מצי לשיורי אילנות כ"ז שיתקיימו וכדאמרי' בהדיוט אפ"ה כיון שאין לו קרקע, ולכשימות חוזר הקרקע להקדש מחזי כאלו ינקי משדה הקדש עכ"ל, אבל באמת נ"ל ברור דבמהיום ולאח"מ מדין שיור קרקע לפירות אתינן עלה. כן נראה לענ"ד:

דף קלז.

גמרא ממאי דמההיא הדר ביה. עיין תוס' חולין דף ע"ז ע"א ד"ה בלשון וצע"ק. (שי' שו"ת ח"ב סי' קל"ו):

מ"ש מעכ"ת נ"י במ"ש הנ"י במימרא דאביי ומודה רשב"ג באם נתנם במתנת שכיב מרע דלא עשה ולא כלום דכבר קדמו אחריך דמיירי במתנת שכיב מרע מהיום ולאחר מיתה, והא כיון דהקנין נגמר מחיים הוא קדם לאחריך. זה זמן רב עמדתי על זה ותמהתי ביותר דמלישנא דהרשב"ם והנ"י שכתבו וז"ל אם נתנם האחד במתנת ברי כדרך מתנת שכיב מרע דהיינו מהיום ולאחר מיתה או במתנת שכיב מרע, מבואר דמפרש דמיירי בברי שנתן מהיום ולאחר מיתה אלא כיון דנתן כדרך מתנת שכיב מרע (כדאיתא בברייתא קל"ה ע"ב איזה מתנת בריא שהוא כמתנת שכיב מרע כל שכתב מהיום ולאחר מיתה) קרי ליה אביי מתנת שכיב מרע, ובזה בוודאי קשה הא קנה מחיים וקדם לאחריך, ובזה נסתר ג"כ במה דרצה מעכ"ת נ"י לתרץ דהנ"י ס"ל דגם בלא עמד חוזר דכללא הוא כל שעמד חוזר חוזר במתנתו, דהנה מלבד דמבואר בהיפך בנ"י דף רכ"ח ע"ד בסופו, גם הא הנ"י מפרש לה בברי שנתן לה מהיום ולאחר מיתה, ובזה בוודאי אינו יכול לחזור כדקתני מתנ' האב אינו יכול למכור, ומעכ"ת נ"י כתב בלשונו דהנ"י מפרשם כפירש רשב"ם דמיירי במתנת שכ"מ מהיום ולאחר מיתה, ומלשון הרשב"ם והנ"י נראה בעליל דמפרשי בברי שנתן מהיום ולאחר מיתה, וכבר רציתי לדחוק דמה דאמר אביי וכבר קדמו אחריך היינו לענין הפירות דלא קנה עד אחר מיתה, אבל באמת כבר כתבתי בסימן נ"ג (הג"ה, ע' לעיל קל"ו. בזה) דלענ"ד קנה הכל מיד, אלא דהנותן שייר לעצמו הקרקע לפירות שיגדלו בחייו וממילא הפירות דלאחר מיתה הם ללוקח כיון דלא שיירם הנותן לעצמו. ומ"ש מעכ"ת נ"י תוך חצאי עגולה דלהרמב"ם דס"ל במהיום ולאחר מיתה עמד

אינו חוזר הטעם דמ"ש ולא"מ ר"ל לעולם. לא ידעתי מה צריך לזה דהטעם בפשוטו דכל שאומר מהיום הוי כברי שנתן מהיום ולאחר מיתה דמפרשי גופא מהיום ופירי לא"מ כדאיתא ב"ב קל"ו ע"א, עכ"פ הדין ברור דמהיום לא"מ צריך קנין:

דף קלח.

רשב"ם ד"ה אם יצא. דמקבל מתנת שכ"מ כיורש וכו'. תמיהני הא גם ממתנת בריא גובה בשטר וצע"ג:

דף קלט.

גמ' ילמדנו רבינו לוותה ואכלה. עיין בבא מציעא דף ק"ד ע"א תוס' ד"ה הכי גרסינן: שם מתה הבת אלמנתו ניזונת, כ' הרשב"ם עד שתתבע כתובה או עד שירצו ליתן כתובתה, הרי דנקט לה לפי אנשי יהודא, וטעמא בעי, גם אמאי העמיד הרשב"ם דבריו אלו על בבא דמתה ולא בתחלת מימרא דרבין, ולפי [מ"ש בכתובות דף ק"ז] נכון שפיר דבדיוק כ"כ הרשב"ם אההיא דמתה, דבא לתרץ דלמה יורש אותה הא הו"ל ראוי כיון דבחיי' היו משועבדים למזונות אלמנת אבי', ולזה כ' דקאי לאנשי יהודא ואין הנכסים בחזקתה מש"ה לא הוי ראוי, והוא נכון מאד בעזה"י וזה כפתור ופרח:

דף קלט:

גמרא השתא דשלח מי ידעי'. והאר"י ב"ח האשה שמכרה בנ"מ בחיי בעלה וכו'. ויש לעי' דמאי פריך אימא כמו שהיינו דנין קודם תקנת אושא שאין האשה יכולה למכור הפירות להפקיע זכות הבעל משום דהוי יורש לפירות מחיים. ומלוה ע"פ גובה ממנו. וכמו דנקט הרשב"ם בפשט' באיבעי'. א"כ אימא דתקנת אושא היה שיהיה יורש משעת נשואין לגוף. אבל מ"מ יהיה רק כיורש. וביותר יש לתמוה אימא דהתקנה היה רק שהכא יהיה קנין פירות כקנין הגוף כמו לר"י בכל קנין פירות וממילא אינה מכורה. וכמ"ש תוס' דלר"י ל"צ לתק"א. עיין בב"ק ובתוס' פרק נערה, א"כ אימא לר"ל תקנו דהכא יהא קנין פירות כקנין הגוף. והיינו אותו קנין שיש לו לגוף יהיה לפירות. ואעפ"כ הוא רק יורש. גם יש לעיין אמאי פריך הא הוי רק לוקח דרבנן דדינו דמלוה ע"פ גובה ממנו כמו במתנת שכ"מ. ע' בנ"י בפרק י"נ. ובתוס' כתובות פ' נערה. וקושיא זו מצאתי אח"כ במרדכי פ' נערה. ובאמת יש לחלק להמעיין בריב"ף בפ' י"נ ובחידושי רמב"ן שם. דנראה מדבריהם דכל עיקר סברת הש"ס רק במתנת שכ"מ דלא משכח רוחא לחול רק אחר מיתה ולא מחיים והוא כעין ירושה ומש"ה אלמנה ניזונית ממתנת שכ"מ כיון דלא משכחת רק לאחר מיתת הנותן. או שנתן האב ומת או שנתנו היורשים ומתו. והוי האי מתנת שכ"מ או יורש דאב או יורש דיורשים. עכ"פ שויוה רבנן למתנת שכ"מ כיורש.

אבל בשאר דרבנן כגון בעל בנכסי אשתו דהוא בחיי אשתו לוקח בנכסים ואין לדמותו כלל ליורש. ודמי ללוקח במשיכה ולא נתן מעות דהוא ג"כ רק קנין דרבנן ובודאי מלוה ע"פ לא גבי ממנו. וכן אלמנה אינה ניזונית ממנו. כן נראה ברור להמעיין בראשונים. (עי' מש"כ בחי' ב"מ דף ל"ה ע"א ברש"י ד"ה לוקח):

שם דטבא ליה עבדו ליה וכו'. יש לי מקום ספק באם מכרה היא נ"מ לא' ממורישה ואח"כ מתה ובא שנת היובל. בזה יש מקום לומר דצריך להחזיר הבעל בממה נפשך אם יורש הוי נתקיים המכירה שמכרה בחיי' ואם כלוקח דיינינן ליה הוא חוזר ביובל. ובכי האי גוונא אפשר דל"א דטבא ליה עבדו ליה לענין יובל יורש ולענין מכירה לוקח דבכה"ג הוי תרתי דסתרי:

ובאמת יש לעי' אמאי הוי בעל יורש לענין יובל הא הוי פסידא לאחריני ונדייני' לי' כלוקח. אח"כ ראיתי בש"כ חו"מ (סי' ק"ג סקי"ט) הקשה כן. וכתב משום דתמיד הוי יורש לכל הפחות רק במקום פסידא דאחריני א"י להיות כלוקח. אבל יורש לעולם הוי. וכ' מכח זה להשיג על תוס' בפ' המפקיד שכ' דלא מהדרי' לבעל דמשום פסידא דאחריני הוי כלוקח ע"ש. ולענ"ד לק"מ דהרי מוקמי' בבכורות (דף נ"ב) דברייתא דהיורש את אשתו אתי כמ"ד ירושת בעל דאורייתא. וא"כ לדידיה י"ל סברת הש"ך דלעולם מידי יורש לא נפקא. אבל סתמא דהש"ס בהמפקיד קאי למ"ד ירושת בעל דרבנן. וכן פסקי'. ולדידיה הוי תרי תקנת דרבנן ובמקום פסידא דאחריני דייני' ליה או כיורש או כלוקח. וק"ל:

במ"ש בסמ"ע (סימן קל"ב סק"ד) ובש"כ שם סק"ב. ולענ"ד דברי הסמ"ע נכונים דדוקא באגב כן. אבל בלא אגב לא והיינו דהא דאמרי' במקום פסידא לאחריני לא הוי הבעל לוקח. היינו היכא שאם היה יורש היה חייב מדינא מש"ה הוי פסידא דאחריני במה שנרצה לדונו כלוקח. אבל בלא"ה היכא דמדינא דהש"ס גם אם הוא יורש לא מחייב רק מתקנה. מש"ה י"ל דבעל דהוי כלוקח לא נכנס בכלל התקנה. ודומה לזה כתבו תוס' דלענין שומא הדר' לא מקרי פסידא אחריני כיון דאינו מדינא רק ועשית הטוב וכו', וא"כ דברי הסמ"ע נכונים. והיינו דבלא אגב אינו גובה דדייני' לבעל כלוקח ול"ש דהוי פסידא דאחריני דהרי אם היה יורש ג"כ אינו גובה דמטלטלי לא משתעבדי מדינא דהש"ס רק לבתר תקנת הגאונים בזה נראה דעת הש"כ דהכא גובה. ולזה נראה כהסמ"ע מסברא הנ"ל. כיון דאינו רק מתקנה ול"ש פסידא דאחריני. אבל באגב הוי איפכא דמדינא גובה אף מלקוחות רק מפני תקנת השוק תקנת הגאונים דלא לגבי. בזה י"ל איפכא דהבעל

הוי כיורש ול"ש מפני פסידא דבעל לשווייי כלוקח דהרי אף אם הוא לוקח מדינא גובה ממנו. רק מתקנה. ולזה י"ל דבעל לא נכנס בכלל תקנה דהוי יורש:

ובזה מיושב גם קושית הסמ"ע מדברי הגהה לעיל סימן קי"ב. די"ל דודאי התם הוי איהו דאפסיד אנפשיה משום דהיה לו לכתוב דאקני. כמ"ש בש"כ ובב"ש (סימן צ"א) ומש"ה דיינין הבעל כלוקח כי היכי דלא להוי פסידא דבעל. ואם הוא לוקח מדינא לא מגבי' מיניה דהוי קנה ומכר. אבל הכא באגב אף אם נימא דלא הוי פסידא דלקוחות דאיהו הוא דאפסיד אנפשי' שהלוהו. מ"מ ל"ש פסידא דבעל דהרי אף אם הוא הלוקח מדינא ראוי לגבות ממנו. כנלע"ד נכון בסברא:

אולם יש לדון במטלטלים בלא אגב רק באפותיקי. דהדין עשה שורו אפותיקי ומכרו אין בע"ח גובה ממנו דלית ליה קלא. אבל מיתמי דעת הרבה פוסקי' דגובין. כיון דחזינן דסמך דעתו עלייהו. ובזה יש לדון אם דיינין דהוי אינהו דאפסידו אנפשייהו. ומשום פסידא דמלוה הוי כיורש ומדינא גובין מיניה. וגם בכה"ג יש סברות לומר דאם (אם) הבעל כלוקח מ"מ גובה מטלטלין של אפותיקי לדברי תוס' פ' נערה (דף מ"ט ע"ב) ד"ה הוא ואשתו וכו'. דדוקא עשה שורו אפותיקי ומכרו. דדוקא מכרו אבל נתנו במתנה גובה ממנו. אף דלשאר דברים מתנה כמכר ע"ש. א"כ י"ל דגם בעל שוינהו רבנן כלוקח. והיינו כמקבל מתנה וגובים ממנו מטלטלין של אפותיקי. וק"ל:

ובמ"ש הש"כ עוד בס"ק הנ"ל וז"ל מיהו כ"ז כשהמטלטלים אינם בעין. אבל אם הם בעין גובים ממנו אפילו במע"פ דלא גרע מלותה ע"פ וכו'. ודברים תמוהים הן דהדבר ברור להמעיין בהרמב"ם דמקור הדין בהלואה בעין הוא ברמב"ם פכ"ו ממלוה. ומרדכי פ' י"נ. ומבואר שם דדוקא בגוף הלואה דיש שייכות בזה למלוה. וגם בזה כתב הנ"י ס"פ י"נ. ובהה"מ שם לחלוק. דמ"מ כיון שנטלה להוציאם הוי כשאר מטלטלים. אבל במטלטלים שלה שהכניס' פשיטא דהוי כלוקח. וכ"כ בהרשב"ם ועמדה ונישאת והכניסה לו נ"מ ע"ש. ודברי הש"כ צ"ע לדעתי:

במ"ש הנ"י ס"פ י"נ דבאשה שמכרה בנ"מ והמעות עדיין בעין. או מה שהחליפה עדיין בעין צריך להחזיר ללוקח. והנה במ"ש דאם המעות בעין צריך להחזיר. בזה שפיר י"ל משום שהמקח אינו הוי המעות בתורת פקדון. וכמו בהכיר בה שאינו שלו. בפ"ק דב"מ (דף ט"ו). ואף דשם כתב הנ"י דמעות פקדון. היינו בהיתר תשמיש כמו בשלחני ומעות מותרים ע"ש. ומ"מ כ"ז שלא הוציאה הוי רק פקדון. ובזה נראה דמיושב דברי הטור (סימן צ') שכתב ג"כ בשם הרא"ש דאם המעות בעין מחזירין ללוקח. ולכאורה קשה מדברי הרא"ש ספ"ב דקידושין שכתב אמתני' דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת. כיון דידע

הלוקח שהוא של ערלה נתן המעות לשם מתנה. וא"כ ה"נ אמאי מחזירים המעות בעין הא הוי מעות מתנה כיון דידע שהוא של בעל וא"י למכרם. והרמב"ם שכתב ג"כ דאם המעות בעין מחזירים לטעמיה אזיל דס"ל ספכ"ו ממלוה דגם בהלואה אם המעות בעין מחזירין וה"ה הכא דלא ס"ל להרמב"ם מעות מתנה. אבל לשיטת הרא"ש קשה. וצ"ל דבאמת מ"ש הרא"ש דמעות מתנה ל"ד. דהא באמת קיימא לן בהכיר בה שאינה שלו דמעות פקדון. וכמ"ש הב"ש (סס"י כ"ח). אלא דכוונת הרא"ש ג"כ דמעות פקדון רק דטעמא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת משום דהוי פקדון בהיתר תשמיש כמ"ש הנ"ל. ומש"ה כיון שקידש אשה הוי כמו לוה המעות. אבל הכא כ"ז שהיא בעין הוי פקדון. וכמו במעות מותרים בב"מ (דף מ"ד). ומ"ש הרא"ש בכתובות פרק נערה דהמעות בעין חוזרין מטעם גזל ע"כ ג"כ ל"ד רק מטעם פקדון וכך הוא בר"ן פרק נערה דהוי פקדון. אולם במ"ש הנ"י דאף החליפין אם הם בעין צריך להחזירם. בזה יל"ע הא מיד שהוציאתם נעשה לוה והרי דעת הנ"י להדיא דלותה ואכלה לאו דוקא. דה"ה בעין א"צ להחזירם. וה"נ הוי הלואה. וצ"ל דכוונת הנ"י לסברת הרא"ה בפרק נערה דהמעות שנתן הלוקח כשהבעל מוציא מיד הלוקח הקרקע אין הבעל זוכה במעות דהוי כמו פירא דפירא. והוא כמו טובת הנאה בב"ק ע"ש בהרא"ה. ומש"ה גם בהחליפה אין הבעל זוכה בזה החליפין דבחיי' הוא שלה לגמרי. ומ"ש הנ"י דגם לאחר מיתתה מחזירין אף דהבעל הוי יורש ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי. צ"ל דמיירי לאחר תקנת הגאונים דמטלטלי דיתמי משתעבדי לבע"ח. ואף דבעל לוקח הוי. מ"מ בהנך חליפין לא הוי לוקח מסברת הרא"ה והוי רק יורש. כך היה נראה לדחוק בסברת הנ"י. ודו"ק:

פרק ט - מי שמת:

דף קמ:

במשנה הזכרים דוחין אותו אצל נקבות. והיינו הא דלא אמרי' דעל חלק הספק שמא הוא זכר דיחלוקו ויטלו פלגא. משום דאמרי' אין ספק מוציא מידי ודאי דהזכרים בודאי יורשים והוא ספק יורש. וכמו דאמרי' ביבמות (דל"ח א') גבי סבא ויבם (צ"ל ספק ויבם. כי בסבא ויבם באמת חולקין). לפ"ז לכאורה בטומטום ובנות יהיה הדין דבנכסים מרובים אין הבנות נוטלות יותר מכדי פרנסתן דהטומטום הוא ודאי יורש והבנות ספק דשמא הוא זכר ואין ספק מוציא מידי ודאי. אמנם בטור ובהגהת ש"ע סי' ר"פ דהטומטום נוטל שלשה חלקים והבנות רביעית. וצלע"ג (צ"ל והבת רביעית. ונראה דקושית רבינו הוא לדעת הרשב"ם בפרקין ד' קנ"ח. אבל דין הטור הוא מהרא"ש בסוגיא שסובר כדעת התוס' בשם. ועיין ברא"ש יבמות דל"ח שזה דומה לספק ובני יבם כנ"ל):

אאב"ה שמעתי מאאמו"ר הגאון נ"י דעמד לתמוה במה דפסקינן בש"ע חוה"מ (סי' ר"פ ס"ז) מי שמת והניח בן וטומטום, הבן יורש הכל, שהטומטום ספק, והיינו דהבן יורש ודאי וטומטום ספק, וכמ"ש בהג"ה עלה וכן כל ודאי וספק אין ספק מוציא מידי ודאי, ואלו בסעיף ב' פסקינן דבנות וטומטום יורשים בשוה, ולדעת הטור שם הטומטום נוטל ג' חלקים והבת א', ואמאי לא נימא דהטומטום יירש הכל דהוא ודאי יורש והבת ספק דשמא הטומטום זכר ואינה יורשת כלל, והניח בצ"ע:

דף קמא:

גמ' איני יודע מי שנאה. יבמות דף כ"ז ע"ב ב"מ דף נ"א. ב"ב דף קט"ו:

שם ולימא ליה במבשרני. ע' במרדכי פ"א דב"מ אות רל"ח:

תוס' ד"ה נכסי כו' ואף על גב דאמר לקמן שכיב מרע כו'. תמיהני הא זהו פירכת הש"ס דף קמ"ז על הלואתי לפלוני הא ליתא בבריא ומשנינן דאיתא בבריא ע"י מעמד ג'. גם מה שהוכיחו דמלוה ליתא בבריא בקנין דאי לא כן הוי שכיב מרע ובריא שוים (דבריהם צריכים תיקון דמה בכך דשוים הא מכל מקום צריכים לדין שכיב מרע שיהא מהני באמירה לחוד בלא קנין וצ"ל דכוונתם אההיא דמתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין דארכביה אתרי ריכשי מתנת שכיב מרע דאי אמר הלואתי לפלוני וכו' הרי דמדין בריא לא מהני אף דהיה בקנין) דמה הוצרכו לראיה הא אמרינן שם והרי הלואה דליתא בבריא וצ"ע:

תמהני דהא זהו בעצמו פירכת הש"ס שם על הלוואתי לפלוני דליתי' בבריא ומשנינן דאיתי' בבריא במעמד ג', וגם מה שהוכיחו דמלוה ליתיה בברי בקנין דאל"כ הוי בריא ושכ"מ שוין (דבריהם צריכים תקון דמה בכך דשוין הא מ"מ צריכים לדין שכ"מ דבאמירה בלא קנין מהני, וצ"ל דכוונתם אהדין דמתנת שכ"מ שכתב בה קנין דארכבי אב' ריכשי משום מתנת שכ"מ דאי אמר הלוואתי לפלוני וכו' הרי דמדין בריא בקנין לא מהני) דמה הוצרכו לראי' להדי' אמרינן והרי הלואה דליתיה בבריא וצלע"ג וחידוש שלא מצאתי מי שעמד בזה:

ובעיקר דבריהם נלע"ד דאף לר"פ דלא בעי' איתיה בבריא דהואיל ויורש יורשה, מ"מ הכא ניחא והיינו דחז"ל עשאו מתנת שכ"מ כירושה וכל מה שמוריש לבנו יכול להוריש לאחרים והיינו בהלואה דיכול להוריש לבן בין הבנים ה"נ יכול ליתן במתנת שכ"מ אבל במזכה לעובר דבאמת א"י להוריש לעובר בנו מדין ירושה דדוקא בירושה הבא מאליו זוכה אבל להוריש לעובר לא כמבואר בסוגי' הרי דאין עובר יכול לזכות אפי' בתורת ירושה מה שאינו מאליו ה"נ א"י לזכות במתנת שכ"מ אף דכירושה שויא רבנן כיון דאינו

מאליו, ואולם ביסוד הדין לריב"ב אי יכול להוריש בן בין הבנים בהלואה אני מסופק מאוד דהרי המרי"ט בתשובה הוכיח לנכון דדבר שלא בא לעולם א"י להוריש בן בין הבנים דאל"כ עדיין יקשה קושי' הש"ס קכ"ז דלמ"ל יכיר הא אי בעי למיתבא ליה פי שנים בתורת ירושה לריב"ב ויהיה נפשט האיבעי' בבריא היכא אע"כ דדבר שלא בא לעולם א"י להוריש, א"כ חזינן דבדבר שאינו תופס בו קנין א"י להוריש, דלהוריש בן בין הבנים בדיבור בעלמא הוי כמו קנין במתנה, א"כ י"ל ה"נ במלוה דאינו בעין ואין קנין נתפס בו י"ל דאין נתפס בו ג"כ זכות הורשת בן בין הבנים ומה דאמרינן הואיל ויורש יורשה נצטרך לומר דכל מה דיורש בירושה הבא מאליו מהני במתנת שכ"מ דעשאוה כירושה דממילא וא"כ באמת יהא הדין לר"פ דמזכה לעובר במתנת שכ"מ דמהני כיון דעובר יורש בממילא ונצטרך לומר דסוגי' דידן אזלא אליבא דר"א דמשום דאיתיה בבריא במעמד ג' וצ"ע לדינא:

דף קמב.

גמ' ולימא ליה דאמר לכשתלד. עיין בר"ן קידושין דף רצ"ג ע"ב דף השני:

תד"ה נוחל וכו' אע"ג דשמואל סובר כר"ש וכו' מ"מ אין צריך לתרץ כר"ש. תמוה לי הא בפשוטו ניחא דהא שמואל ס"ל ביבמות ס"ז דלרבנן דר"י אין לו בנים אוכלים בשביל המשפחה הרי דס"ל דטעמא דרבנן דעובר לית ליה זכייה אלא דשמואל דס"ל המזכה לעובר קנה היינו דס"ל דהלכה כר"י וכדאיתא להדי' ביבמות דזו וס"ל קאמר וא"כ מתני' דנדה דקתני ברישא דבן יום א' פוסל אבל עובר לא דאתיא כרבנן דר"י ממילא ס"ל למתני' דעובר אין לו זכייה א"כ אין התחלה לקושית הש"ס דבן יום אחד אין אבל עובר לא דהא באמת הך מתניתין ס"ל ממילא דעובר אין לו זכייה וצע"ג:

בא"ד והקנה נכסיו לאחרים. קשה לי למאי הוצרכו לגוונא דחיקא כזה ולא בפשיטות דאחר מיתת האב קודם שמת זה הבן יום א' מכרו האחרים כל נכסיהם או שעבדו כל נכסיהם לבע"ח ולא כתבו דאקנו, ואח"כ מת זה הבן אלו לא הי' נוחל ומנחיל והי' זוכים מכח אביהם נמצא למפרע משעת מיתת האב זכו בנכסיהם וקנה הלוקח גם אלו נכסים אבל כיון דנוחל ומנחיל והם זוכים לירש אחיהם משעת מיתתו לא קנה הלוקח דאין אדם מוכר דבר שלא בא לעולם וצ"ע:

דף קמג.

את וחמור (עמש"כ לק' קנ"ז):

שם מחצה לאהרן. עיין בפסקי מהרא"י סימן ע"ב:

שם ברשב"ם ד"ה אין אחיות מקודשות דקידושי' שא"מ לביאה. תמהני הא קיי"ל כאביי ביע"ל קג"ם דהוי קדושי' אלא דהטעם דכל שאינו בזה אחר זה ואמאי כתב הרשב"ם דלא כהלכתא. וצ"ע:

דף קמג:
גמ' הוה ליה ברא וברתא. עיין בתשובות בית יוסף בדיני כתובה סימן א':

דף קמד.
ברשב"ם ד"ה במעמד שלשתן מפקיד ונפקד. תמהני הא מסקי' בגיטין והאלקי' אמר רב אפי' במלוה ואמאי נקט רשב"ם מפקיד ונפקד גם מש"כ רשב"ם ותוס' ולא הזקיקו הכא להקנות בקנין ובעדים תמהני הא בקנין לא בעי' עדים כמ"ש תוס' לעיל ד"מ ד"ה קנין אלא דשמא יכחיש וזה שייך גם במ"ג וצ"ע:

דף קמה:
תד"ה ואין הבכור, דשמא לא יפרע לעולם. לא זכיתי להבין, הא אם מת קודם שנשא ושמח ז' ימי המשתה ממילא לא הדרי כדאמר' לעיל דיכולה לומר תנו לי, ומיירי ע"כ שמת אחר שנשא, א"כ החוב ברור ואיך שייך שמא לא יפרע לעולם הא נגבית בב"ד ולענין שמיטה שפיר כ' תוס' לעיל דמיירי שהיה שמיטה קודם שנשא אשה אינן בכלל לא יגוש דשמא לא יבא לעולם לידי נגישה שמא ישא אלמנה או ימות זה בלא נשואי', אבל הכא דמיירי שנשא בתולה ומת ל"ש כן וצע"ג:

דף קמו.
כיון דאלו מגנבא כו'. ומשמע אף באנוס מדבעינן לומר מהאי טעמא דקם ברשותה גם לענין שבח וחידוש בעיני שלא נזכר מזה הדין בראשונים ובאחרונים כי מסברין הי' מקום לדון דפטורה כיון דלא בא לידה בתורת שמירה רק בתורת מתנה והוי כמו לוקח לל' יום בשו"ע חו"מ סו"ס שמ"ו ועי' בהרא"ש פ"ג דסוכה גבי מתנה ע"מ להחזיר:

דף קמו:
רשב"ם ד"ה שכיב מרע כו' וה"ה אם חילק כו' מאד תמוה לי דהא באמן של בני רוכל היינו מדין מצוה מחמת מיתה, ומתני' דהכא לא איירי בהכי דא"כ גם בשייר קרקע כ"ש אם עמד חוזר, ובלא עמד גם בלא שייר קנה, אלא דמתני' מיירי באינו מצוה מחמת מיתה. ובשייר הוי כמתנת בריא. וא"כ פשיטא דצריך קנין. ובתוי"ט כתב וז"ל והכי נמי דייק לישנא דדברי שכ"מ ככתובין כו' ב"י ר"ס ר"נ עכ"ל ואינו שייכות להכא דהב"י כתב רק היכא דדנין מדין מתנת שכ"מ הן בכולה הן במקצתה במצוה מחמת מיתה אפי'

כתיבה לא בעי דהכי דייק לישנא דכתובין. אבל הכא במתני' לא מיירי מזה ובשייר קרקע כ"ש מדין מתנת בריא אייתינן עלה דגם בעמד אינו חוזר ובעי קנין:
בפי' הרע"ב סד"ה שייר. ואם מת קנה מקבל המתנה. ואפילו בלא קנין. משמע דבקנין ג"כ קנה במת ומסקינן בסוגיא דהיינו במיפה כחו דבלא"ה בקנין אפי' מת ל"ק דקנין מגרע ואמרי' שמא לא גמר לקנותו אלא בשטר ואין שטר לאח"מ. ובתוס' כתובות דנ"ה ב' ד"ה מתנת כתבו וכי פריך מדשמואל אדשמואל הו"מ למפרך ממתני' דהתם (היינו משנתינו דהכא) דלא מגרע כח המתנה מכח הקניין אלא דניחא ליה למפרך מדשמואל אדשמואל עיי"ש ולא זכיתי להבין דבריהם הקדושי' דהיכן נשמע ממשנתינו דאין הקנין מגרע כחו דמתנה הא י"ל דמתני' הכי קאמר שייר קרקע כ"ש קנה (אפי') בעמד לא שייר לא קנה היינו לא קנה כלל אפי' מת דהקנין מגרע כחו דמתנה. וד' יאיר עיני (כ"מ ותיבת אפילו לפענ"ד ט"ס. ע' תוס' בסוגיא דקנ"ב ד"ה מתנת שלמדו דקנה במתני' בין עמד בין מת ומזה יקשה לשמואל וד"ל):

דף קמז:
ברשב"ם ד"ה ומודה שמואל, א"נ ע"י קנין כדין כל מתנת שכ"מ במקצת. תמוה לי דא"כ הוי מתנת בריא ואמאי א"י למחול וצלע"ג:
ביסוד הדין נסתפקתי דאמרינן שכ"מ שאמר יטול פירות דקל דלא מהני, דכיון דהוי דבר שלא בא לעולם וליתא בבריא, אם בעידן אמירתו עדיין לא גדלו הפירות ובשעת מיתתו כבר גדלו הפירות אם נימא דבעי בשעת אמירתו שיהיה בעולם, דאמירתו הוי כקנין בריא, או דדנין דכל שלא חזר נמשך אמירתו עד שעת מיתתו, וכאלו צוה בשעת מיתתו, ובפשוטו נראה הצד הראשון דבעינן דבשעת אמירתו באו לעולם, ואולם מדברי תוס' גיטין (דף י"ד ע"ב ד"ה הא בשכ"מ) ואפילו לא נולדו יורשי מקבל עד מיתת הנותן, ואמאי לא נקטו בפשוט יותר, דאפילו לא נולדו עד אחר אמירתו הילך מנה משמע דזה מהני, כיון דבשעת מיתתו באו לעולם, ועדיין צ"ע:
עוד הקשיתי מדברי תוס' הנ"ל על הש"ך חוה"מ (ססי' ר"י) דהכריע כהריטב"א ונ"י, דתוך מ' יום לעיבורה דהוי כמים בעלמא לכ"ע המזכה לעובר ל"ק א"כ למאי נקטו תוספות הקושיא למ"ד המזכה לעובר ל"ק, הא לכ"ע קשה אם מת המקבל והניח אשתו מעוברת ואח"כ מת הנותן תוך המ' יום לעיבורה דלא לקני:
אני מסתפק הרבה במקבלת שטר חוב במתנת שכיב מרע ומכרו אם אינו יכול למחול. ואופן ספיקתי למה דאמרינן ב"ב דקמ"ז ע"ב ומודה ר"נ דאם נתנו במתנה דאינו יכול למחול וכו' עשאוהו כשל תורה. ויעויין בתוס' כתובות דפ"ה ע"ב ד"ה המוכר וכו' התם

הכי פירושא אא"ב דאורייתא וכו', ולכאורה עדיין קשה בהא דמשני עשאוהו כשל תורה הא גם מכירת שטרות הוא של תורה ואפילו הכי אינו יכול למחול, וצ"ל דהכי אמרינן דהך אסמכתא מקרא והעברתם נחלתו עשאוהו לדרש גמור כשל תורה והיינו דעשאוהו ליורש וכ"כ להדיא הר"ן פ"ט דכתובות. ולפ"ז צ"ל דעשאוהו ליורש גם לשעבוד הגוף דאם לא כן עדיין יקשה אמאי אין היורש דהנותן יכול למחול שעבוד הגוף וממילא לפקע החוב אלא ע"כ דעשאוהו ליורש גם לשעבוד הגוף (ולכאורה קשה התינח לר"פ ב"ב שם דהואיל ויורש יורשו, אבל לשינוי דרב אחא שם דעשאוהו כיורש רק במה דאיתא בבריא ואם כן איך יזכה בשעבוד הגוף הא ליתא בבריא ויעויין בב"י סימן רנ"ג בשם הר"ן לענין אויר דפסק להעיקר כרב אחא, וצ"ל דגם בזה שייך שינוי דר"א דאיתא בבריא במעמד ג' דחז"ל עשאו דין מעמד ג' שיזכה גם בשעבוד הגוף, ויהי' מוכח באמת דמעמד ג' אינו יכול למחול). אח"כ ראיתי בש"ך סימן רנ"ג סק"ל שכתב במלות קצרות כדברי הנ"ל דעשאו כשל תורה היינו דעשאוהו כיורש, וכיון שכן יש מקום גדול לומר דמקבל שטר חוב במתנת שכיב מרע ומכרו דיכול למחול כיון דהוא הבע"ד וזכה בשעבוד הגוף והוי כיורש דעלמא שמכרו דיכול למחול, וחידוש שלא מצאתי הערה מזה וצ"ע לדינא:

דף קמח.

תוד"ה שכ"מ (הראשון). ותימה לי כו' (עי' בזה בחי' ב"ק דף י"ב):

תד"ה שכ"מ, כפי' הר"ר חיים. ק' לי לפי הר"ח אמאי פריך הש"ס מהך דר"נ דאמר הלואתי לפלוני דלא נזכר במפורש דא"י למחול, אמאי לא פריך יותר מהא דר"נ דלעיל דאמר דמודה שמואל דאם נתנו במתנת שכ"מ דא"י למחול הא לענין זה ליתי' בבריא למכור השטר לענין דא"י למחלו, וצלע"ג:

תד"ה איבעי להו ואע"ג דאמר לעיל וכו'. ק"ל הא לפמ"ש תוס' בדיבור הסמוך ד"ה אנן וכו' דבע"מ פשיטא לי' דמשייר אבל בחוץ קמבעי' לי' א"כ ממילא לק"מ דבבריית' דלעיל הא תני ע"מ שהמעשר ראשון שלי ומבעי לי' אם גם בחוץ הכי הוא או לא, וצע"ג:

בתוס' (דף קמ"ח) כתבו לדמות קנין דאג"ק לקנין דפירות דקל מכח דקל לפירותיו עיי"ש. והחילוק י"ל דבדקל לפירותיו אין הקנין חל על הפירות, אלא דמכח דקל שלו הוי כגדלו בדקל שלו, וכן בעבד לקנס בפ"ד דגיטין לענין זה הוי העבד שלו דהוי כהורג עבד שלו וממילא מגיע לו הקנס, אבל עכ"פ לא משכחת התפסת קנין על הפירות, משא"כ בקנין אג"ק אף דהוא מכח אגב דבר אחר מ"מ הקנין נתפס על המטלטלין בעצמם י"ל דקנין הוי כמו שאר קנינים ומקרי איתא בהדיוט:

דף קמח:

יטול ויזכה וכו' מסתפק אנכי להר"י מיגש דיטול לא מהני בברי ובשכיב מרע מהני, אם הוא דווקא היכי דהשכיב מרע נותן בדין מתנת שכיב מרע כגון במחלק כל נכסיו או במקצת ומצוה מחמת מיתה, אבל בנותן מקצת סתם ובקנין ואמר יטול אם נימא כיון דמתנתו מדין מתנת ברי מהני צריך שיהי' אמירתו כאמירת ברי ולא מהני יטול, או דמ"מ כיון שהוא שכיב מרע מייפי' אמירתו, ונ"ל ראיה מדברי הש"ך סס"י רמ"ח דהקשה הא כיון דשייר ה' זהובים הוי מתנת שכ"מ במקצת' ולכאורה לא קשה מידי די"ל כפשוטו דשטחיות דברי המחבר הכי המקנה נכסיו וכו' אג"ק אם מתנת שכ"מ היתה, ר"ל דהמקנה הוא שכ"מ ונתן אגב קרקע דאף דהוא במקצת ובעי קנין, מ"מ הא אגב מהני כמו כו"מ כדכתב המחבר סי' ס"ו ס"כ, לענין זה דינו כשכ"מ דא"צ שיאמר קני לך וכל שעבודי כמו שכ"מ דעלמא, אלא ע"כ דפשיטא ליה להש"ך דכל דמתנתו כדרך מתנת ברי, אין מייפי' לאמירתו ודינו כבריא לכל דבר:

אמנם נ"ל ללמוד בהיפוך מדברי הריב"ש סימן שמ"ו בשם הרשב"א דההיא דספ"ק דגיטין הולך מנה לפלוני אף דעמד אינו יכול לחזור דנתן רק במקצת ובלא חילק נכסיו, ומ"מ כיון דהוא שכ"מ ואלו הי' רוצה ליתן במתנת שכ"מ דכתיבה וכמסירה דמי, מש"ה אף בנתן במקצת, מ"מ הולך דידיה כזכי דמי, הרי מצינו אף דנותן במתנת ברי מ"מ לאמירתו הוא בכלל שכ"מ, ומ"מ אין מזה סתירה לדברי הש"ך הנ"ל דהרי בלא"ה צריך להבין דהא הרשב"א ס"ל דבשכ"מ שנתן שטר חוב צריך שיאמר קני לך וכל שעבודי דאית ביה דלא מייפינן לאמירתו, ולמד זה מהא דשכיב מרע שאמר ידור בבית פלוני דלא מהני, וא"כ היאך כתב הריב"ש בשמו דהולך דידיה כזכי, וע"כ דצריך לחלק דדווקא להוסיף במתנה כגון ידור בבית דנוסיף דנותן לו גוף הבית לדירה והרשב"א דימה לזה נותן שטר חוב דנוסיף שנותן לו שעבודים דאית ביה בזה לא מייפינן אמירתו. אבל בהולך מנה דבאותו מנה עצמו שנותן מייפי' לאמירתו במזכה לו מיד, ואין אנו מוסיפים דבר אחר, אם כן י"ל דס"ל להש"ך דהכי נמי אף דס"ל דבנותן שכ"מ שטר חוב א"צ שיאמר קנה לך איהו, מ"מ בנותן כדרך מתנת ברי אין מוסיפים במתנתו ושאני בהולך שאין מוסיפים שום דבר, וא"כ באומר יטול י"ל דמודה הש"ך דאף בנותן כדרך מתנת ברי, מ"מ מייפינן הלישנא דבאותו דבר שנותן לו אף דמשמעותו להבא מ"מ מייפינן דמקנה לו מיד וכמו בהולך:

אמנם באמת דחוק לכוון כן בכוונת הש"ך, דמאן מפיס ליה לחלק בכך ולעשות מזה קושיא, ובפרט די"ל דהנך שיטות דס"ל דנותן שטר חוב א"צ שיאמר קני לך וכו' ס"ל

דלא מקרי הוספה דהשעבוד הוא בכלל השטר חוב כמ"ש הה"מ לחלק לדידהו בין ידור בבית לנותן שטר חוב, וא"כ שוב דמי להולך, גם אף דמדברי הריב"ש בשם הרשב"א הנ"ל מבואר דס"ל דאף בנותן בדרך מתנת ברי הולך כזכי מ"מ הא כתב שם בשם הר"ן דס"ל דע"כ הסוגיא מיירי במחלק נכסיו או במצוה מחמת מיתה, דאל"כ כיון דנותן בדרך מתנת ברי הוי כבריא והולך דידיה לאו כזכי, עיין ש"ך ססי' קכ"ה:

דף קמט.

תוד"ה רב מרי. מיהו מה שפיר"ש. וכ"כ רש"י ברכות דף ט"ו ע"א ד"ה ברה דבת שמואל: בא"ד דהא אמרינן בירושלמי וכו', עיין שבת קנ"ד תוד"ה ואמרי לה:

ע"ד ענין בראובן שבא לירש את בן בתו שמת אחר אמו בחיי אבי אמו, השטר חצי זכר שהי' לבתו מאביה, עפ"י פסק הרמ"א באה"ע סי' צ' ומקור הדין נובע מפסקי מהרי"וו שהביא ראי' משכ"מ שהודה בפ' מי שמת והיינו כי היכי דקיי"ל התם דאם עמד אינו חוזר, הרי דבהודאה לא אזלינן בתר אומדנא, וה"נ לא אזלינן בתר אומדנא דלא נתן בכה"ג שיבוז לזרים חלו:

ואולם הגאון מהר"י מילר זצ"ל הובאו דבריו בתשובת שב יעקב סי' כ"ו בא לחלוק על פסק הרמ"א, וכתב דדברי מהרי"וו רק באב שכתב שטר הודאה לבתו מסך קצוב בזה אמרינן מדאמר בלשון הודאה ולא אמר בלשון מתנה שתטול בתו בירושתו סך כך וכך, אלא וודאי דהודאתו אמת וקושטא קאמר, אבל בשטר חוב ח"ז שלנו דאינו בסך קצוב דא"א אלא בדרך הודאה בכדי שלא יהא בכלל הקנאה בדבר שלא בא לעולם, י"ל דאמרינן אומדנא, ובאמת לענ"ד לכאורה יש לסתור חילוק זה, דהא היסוד ראיית מהרי"וו מסוגיא דשכ"מ שהודה והתם באיסור גיורא דלא הי' אפשר בלשון מתנה כיון דאינו בירושה, ואעפ"כ לא אמרינן בהודאה אומדנא, אמנם באמת י"ל דדווקא באומדנא דהתם דנימא דכוונתו ליתן במתנה לאחר מיתה ונידון דבגר לא מהני וכמו כן באחר אם עמד חוזר, בזה שפיר אמרינן דאם איתא דדעתו בדרך מתנה לאחר מיתה הו"ל ליתן בלשון מתנה לאחר מיתה, דהא גם עתה דעתו בכזה ואין הפרש ביניהם, אבל בשטר חוב ח"ז דהודאתו מהני יותר לענין דבר שלא בא לעולם, בזה שפיר י"ל דקיימא האומדנא שלא נתן אלא בכדי שתהנה זרעו:

והנה שלשה אבירי הרועים הגאונים ה"ה הכנ"י והשבות יעקב והשב יעקב הסכימו להלכ' ולמעש' כדעת הרמ"א הנ"ל ובנתיבותיהם הלכו הגאון בס' כתובה נ"ע וידידי הגאון בית מאיר נ"י:

וה"ה ידידי הגאון מוהר"ז נ"י אבד"ק נאשעלסק עמד ביסוד הסוגיא דשכ"מ שהודה והעמיד דבריו להקשות על פי' התוס' דמנ"ל למיפשט מההיא דאיסור גיורא, הא מה דאמר רבא אי בחליפין היינו שיתן מקצת נכסיו, א"כ דלמא מה דאמרי' נפק אודיתא היינו שהודה במקצת נכסיי וה"ה ש"ב הגאון מו"ה מאיר ווייל נ"י רצה לתרץ דמה דאמר אי בחליפין היינו בכול', ואעפ"כ מהני בגר דבקנין דאורייתא דקנה מיד, אלא דמ' אומדנא אמרינן דאם עמד חוזר, וכדאיתא בחוה"מ סימן קכ"ה ובסמ"ע סי' ר"ן ובכה"ג י"ל דגם בגר קנה, כיון דהקנין מדינא עכ"ד, ולענ"ד ליתא דהתם בסימן קכ"ה הוא רק בזיכה הנכסים מיד ומסרן להזוכה ליקחם לביתו, או שזיכה אותם ע"י אחר, בזה אמרינן דהקנה לו מיד ובתנאי אם ימות, וכל זמן שלא עמד אינו יכול לחזור, ובכה"ג באמת גם לענ"ד מהני בגר, אבל קנין דעלמא ואף בקנין משיכה אם לא מסרם לו להוליכם לביתו רק לעשות משיכה בעלמא בתורת קנין, הא מדינא הקנין מגרע דאין קנין לאח"מ אלא דבמיפה כחו מהני דקנה עכ"פ מכח דיבורו מתקנת חז"ל, ובכה"ג אף בלא עמד יכול לחזור וכמבואר בסמ"ע סי' ר"ן סקי"ג וא"כ בכה"ג נראה דבגר לא מהני כיון דקנה רק מתקנת חז"ל:

ומה שתירץ הרב מוהר"ז נ"י דס"ל לתוס' דבאמת גם בפקדון אמרינן שלא להשביע, וכמ"ש בהגהת אשרי בשיטת תוס' והוכחת הש"ס דאם איתא דהודאה הי' במקצת נימא דשלא להשביע את עצמו אמר כן, אלא ע"כ דמיירי בכול' דבזה דל"ש שלא להשביע את עצמו אלא שלא להשביע את בניו דלא שייך באיסור גיורא דהא הקנה אותם לבנו [וכאשר הקשו מכח זה לפי' רשב"ם] משום הכי מהני ושפיר הוכיחו דמיירי בכולה עכ"ד, ואין זה מספיק דממ"נ אם נידון דבמקצת אמרינן שלא להשביע את עצמו, ממילא גם בכולה נימא שלא להשביע את עצמו דמה הפרש יש בין קצתו לכולו, דהא עיקר סברא, דבכולה אמרינן חזקה לא שבק אינש נפשי' אלא וודאי נתן משום מיתה, מה שאין כן הכא דבאמת דנין שלא נתכוין להודות כי אם שלא להשביע, אם כן גם בכולה נימא כן, ולומר באמת שלא כדברי הרב נ"י דגם בכולה לא הי' מהני א"ג ומיירי באמת רק בהודה משום מיתה דהיינו שמזכיר מיתה, לא מסתבר, וגם כיון דנצטרך לומר דאמרינן נפיק אודיית' היינו בהוספת דבר שמזכיר מיתה נימא דמיירי באתם עידי, אלא וודאי נראה בפשוטו דכל חולה שמושכב על מיטתו אין עושה עניינים שאינם לו לתועלת אלא א"כ שיבריא, וכההיא דאמרינן סוף ב"ב דשכיב מרע שהודה דאין אדם משטה בשעת מיתה, ומשמע מסתימת כל הפוסקים דאף במקצת הכי הוא, כיון דמושכב על

מטתו הוא בכלל עומד למות ואין חותר לעשות תועלת לימי בריאתו, הכי נמי לענין שלא להשביע כנלע"ד:

ונ"ל ליישב עפי"מ דמבואר בסוגיא דב"ב קמ"ח דשכיב מרע שנתן נכסים לפלוני ופלוני אף שלפי הנגלה לנו הם כל נכסיו מ"מ אם עומד א"ח והיינו בקנין דחיישינן שמא יש לו נכסים במדה"י, אלא א"כ דנתן בלשון כל נכסיי או דמוחזק לן בבירור דלית ליה נכסים, ולדעת רשב"ם הובא בטור בעינן דווקא מוחזק בעדים ולדעת ר"י מהני מוחזק גמור, ועיין תשובת הרשב"א הובא בב"י סי' רנ"ג שכ' הטעם כיון דעשה מלתא יתירתא דהקנה לו מזה מוכיחים דיש לו עוד נכסים והוי במקצת והוצרך להקנותם עיי"ש:

ולפ"ז הי' נ"ל דבהקדיש כהאי גוונא אף דאמירה לגבוה כקנין בהדיוט דמי, מ"מ לענין זה אינו כקנין, כיון דמ"מ אין כאן מילתא יתירתא, (זולת שנאמר דהוי ס"ס, ספק שיש לו נכסים במדה"י, וס' דבהקדש גמר ומקדיש ואינו חוזר), וא"כ י"ל דוודאי איסור גיורא מסתמא לא היה יותר מהמעות שביד בי רבא או שכבר נתן השאר למרי בריה, ולפי המדומה לפנינו הנך מעות שביד רבא הי' כל נכסיו, אבל לא הי' מוחזק בבירור שכן, ולזה אמר רבא אי בחליפין, ויהיה הדין דמהני מדין מתנת בריא דאנן נידון דיש לו נכסים במדה"י, דאם איתא דאין לו נכסים ודעתו רק על דעת מתנה לאחר מיתה אין עדיפות בזה הקנין יותר מאמירה בעלמא והי' הקנין אך למותר, אבל מדמהני אודיית' שפיר מוכח דהודא' שכיב מרע אם עמד חוזר, דלגבי הודאה דהוי רק בדיבור בעלמא לא מוכחי' דיש לו נכסים במדה"י והוי כהודאת שכיב מרע בכולה, ולפ"ז נסתר השגת הגאון מוהר"י מילר על הרמ"א עפ"י סברתו דסברת מוהרי"ו דמדהודה ולא נתן בלשון מתנה מוכחי' דהודאתו אמת, דלפי הנ"ל מוכח דלא משוינן להודאה למלתא יתירא, דאל"כ מנ"ל להש"ס למיפשט דלמא הא דמהני הודאתו משום דדיינינן שיש לו נכסים במדה"י כמו בקנין, אלא ע"כ דלא אמרינן הכי, כיון דסוף סוף לא היה רק דיבור בעלמא אין הפרש בין מודה לנותן, וע"כ הטעם בפשוטו דבלי הוכחה מחזיקים הודאתו לקושטא דמלתא:

אמנם באמת אין זה מספיק ליישב דברי הרא"ש שכתב ג"כ כפירש תוס' דהאיבעיא אם הודאת שכיב מרע עמד חוזר, והרי הרא"ש ס"ל בההיא חיישינן שמא יש לו נכסים במדה"י משום דבספק אומדנא לא מבטלים למתנתו עיי"ש, אם כן ליתא לדברינו הנ"ל:

ומה שתירץ הרב מוהר"ז נ"י כבר כתבנו מה שלענ"ד אין קיום לדבריו, וביותר דאם נימא בכוונת תוס' כפי דברי הרב דבמקצת הי' שייך שלא להשביע א"ע, א"כ פשיטא ופשיטא דאין מקום לקושייתם על הרשב"ם, דהא י"ל להרשב"ם דבאמת מיירי במקצת דאי בכולה הוי רק כמתנת שכ"מ דלא מהני בגר, כמו דלדעתי זהו הספק האיבעיא,

ה"נ י"ל להרשב"ם דבוודאי כן הוא, ומוכח דמיירי במקצת ושייך שפיר גבי א"ג שלא להשביע א"ע, והן אמת שהרב מוהר"ז נ"י כתב כן בישוב קושית תוס' על הרשב"ם, אבל אם נניח שכך כוונת תוס' בתירוצם כפי דברי הרב נ"י פשיטא דאין זה בדרך תירוץ על קושייתם אלא דאין מקום והתחלה לקושייתם, ובאמת אי משום הא הי' אפשר דעל תוס' יש לפרש כפי דברי הנ"ל, ודברי הרא"ש אפשר דמתפרשים כפי דברי מוהר"ז נ"י והרא"ש באמת לא נטה משיטת רשב"ם משום הך קושי' דתוס' אלא מכח קושייתם הראשונה דאין סברא לחלק בין מלוה לפקדון. אמנם לקושטא דמלתא לא נראים לי דברי מוהר"ז נ"י דלענין השבעה אין חילוק בין מקצת לכולו וכמו שכתבתי לעיל, ובעיקר הקושי' צ"ל דאף מה דאמר רבא אי בחליפין היינו שרבא רצה לתקן בכל אופנים אף אם ירצה ליתן במקצת, אבל לקושטא דמלתא ההיא דנפק אודייתא, היינו בכולה וידעו זה חכמי הש"ס שכן הי' דנתן בכולו והוא פשוט, ומצינו כזה כמה פעמים דפירכת הש"ס ממה שידעו דהאמורא מיירי בהכי, עיין ברשב"ם פסחים ק"א ע"ב ד"ה לקבע' קמא הדר, ובשבת קנ"ז ע"ב בתוס' ד"ה ותרגמא זעירי ודחק ר"י לתרץ דהכי קיי"ל להש"ס שלא פירש זעירי כן אלא משום דבעי לאוקמי' כר"ש, ובמנחות ה' ע"א בתוס' ד"ה מ"ט דר"י וכו' דשמא קבלה הי' בידו טעם זה, ובחולין נ"ד ע"א בתוס' ד"ה וחזיי' לדר"מ, דקים ליה למסדר ש"ס דפליגי בדר"מ, ובשבועות מ"ז ע"א תוס' ד"ה הלכתא מאי דהא פריך לקמן אם איתא אלמא מספקא ליה והאר"ל ידע הש"ס דכי אמר אם איתא כבר עבד עובדא:

והנה הרב מוהר"ז נ"י רצה לדון להוכיח דדעת הרשב"ם דבהודאה אמרינן גם כן אומדנא, והיינו מתוך קושיית תוס' העצומה דבא"ג לא שייך שלא להשביע, אע"כ דמיירי במקצת והוכחת הש"ס הי' דאי בכולה הוי האומדנא דנתן משום מיתה ולא מהני בגר, וה"ה הרב מוהר"ם נ"י כתב דמוהר"ז נ"י סותר לדברי עצמו דדלמא הוכחת הש"ס הי' מדאמר רבא אי בחליפין מוכח דמיירי בבריא ושפיר מוכח דבפקדון לא אמרינן שלא להשביע, ולחנם השיב עליו דהרי חזינן דרבא אמר ג"כ אי במתנה והיינו בשכיב מרע, אלא וודאי דמיירי בשכיב מרע אלא דרבא צידד לכל הצדדים אי בחליפין וירצה ליתן במקצת, ואחר כך אמר אי במתנה ויתן בכולו, או דקאמר אי בחליפין ויתן כשהוא בריא, אי במתנה ויתן כשהוא שכיב מרע, ואם כן שפיר יקשה על פשיטות הש"ס דלמא הא דקאמר ולודי היינו כשהוא שכיב מרע ובכולה דל"ש שלא להשביע, אע"כ דבכולו באמת עמד חוזר ובגר לא מהני:

אמנם באמת יפלא בעיני על הרב מוהרר"ז נ"י איך בנה דייק לסיועת דעת הרשב"ם דבהודאה אמרינן אומדנא, הא גם הנ"י פירש כשיטת הרשב"ם באיבעי דהש"ס אם

אמרינן בפקדון שלא להשביע, ואעפ"כ כתב להדיא דאם עמד אינו חוזר, וכל מה שנתרץ בדעת הנ"י על קושי' תוס' נתרץ ג"כ בדעת הרשב"ם:

ונראה כוונת הרב נ"י עפ"י יסודו שבנה דאם אמרינן הודאה דמחזקינן לדבריו באמת, ממילא בטלה כל כח שטר חוב חצי זכר שלנו דידוע שהודאתו אינו באמת, ולזה כוונת הרב להרבות דיעות לבטל כח האב בנ"ד, ומסייע לזה דעת הרשב"ם, והיינו דמכח קושית תוס' מוכח דס"ל כדעת הנ"י דהודאתו לאו מדין קנין הוא, והוכחת הש"ס שפיר דהתם בא"ג ג"כ אומדנא לפנינו דלא הודה באמת, אלא דעשה כן בכדי להקנותו למרי ברי' להוציאו מיד רבא ואעפ"כ מהני דכל שהודה בפנינו בפקדון לא טענינן שום אמתלא, וה"נ לא טענינן שלא להשביע, וממילא אין כח לאב בשטר חוב חצי זכר כפי המנהג שלנו דבודאי אין הודאתו באמת, ואם דעת הרשב"ם דבהודאה מהני מדין קנין, ממילא ליתא להך תירוצא דמה בכך דעשה א"ג להקנות לבנו, הא באמת קנה בזה, וע"כ לומר על קושי' תוס' דמיירי במקצת דאי בכולה הדין דעמד חוזר, אם כן מוכח דבהודאה אמרינן אומדנא, ובין כך ובין כך לשיטת הרשב"ם בטל כח האב לזכות בשטר חוב חצי זכר:

ואולם באמת קשה לומר קים לי בדרך הוכחה מדעת הפוסק היכי דאין מפורש כן בבירור דאולי יש תירוץ אחר על הקושיא, ובפרט בקושית תוס' זו אשר הרב מוהר"ז נ"י עשה זה לקושיא עצומה, ואנכי לא ידעתי עד מה, דהא מצינו בסוגיא דב"ב גבי שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו דאמרינן שלא להשביע את עצמו, ויעיין בסמ"ע סי' רנ"ה, והנראה שביאור הדברים אף דהקדיש נכסיו, בין כך וב"כ לא יהי' הנכסים לבניו ול"ש שלא להשביע מ"מ אמרינן שלא להשביע את עצמו שלא יראו עליו שהי' עשיר בחייו והתרוששו עצמו ע"ש. ובהכרח צ"ל בההיא דסנהדרין כ"ט גבי עכברא דשכיב אדינרא דר' ישמעאל סבור דאינו חושש על אחר מותו, ור"ח דאמר שלא להשביע את בניו, בכלל הזה ג"כ שלא להשביע את עצמו שלא יאמרו שהתרוששו עצמו בחנם, וא"כ אין התחלה לקושית תוס' דבא"ג גם כן שייך שלא להשביע את עצמו, ועיין בש"ך סימן פ"א ס"ק ל"ד שנזהר מזה ונדחק בכוונת קושית תוס' עיי"ש, עכ"פ אין לעשות מזה קושיא על הרשב"ם ולמידק מיני' שחולק על תוס' בדין אומדנא והודאה, והרב מוהר"ז נ"י סיבב דבריו ביסוד דבשטר חצי זכר שלנו בידוע דאין הודאתו באמת לא מהני כלל להסוברים דהודאה מדין הודאת בעל דין, והמנהג שלנו ע"כ כדעת חכמי פריבונצא דהודאה מטעם קנין הוא, באמת מדעת תוס' בב"מ בסוגיא דמטבע נ"ח דהקשו דליקני ליה באודייתא מבואר דס"ל דהודאה הוי קנין להיות מעותיו ממש לפדות בהם מעשר שני, ובדברי תוס' ב"ק ק"ד דתירצו באמת דלא הוי מעותיו מדאורייתא לפדות בהם, דבריהם סתומים אם

כוונתם דלא הוי קנין אלא דהב"ד מזכין אותו עפ"י הודאת בעל דין, או דכוונתם דהוי כקנין דרבנן ולא מהני בדאורייתא, ולפ"ז נצטרך לומר מהא דפרכינן ולקנינהו אג"ק, דקנין אג"ק דאורייתא, ואף דתוס' בב"ק דף י"ב ס"ל דהוי רק דרבנן, מ"מ מצינו בהיפך בדברי תוס' קדושין דף ד' במה דכתב דיש למפרך דמה לקרקע שקונין אגבו מטלטלין הרי דס"ל דהוי דאורייתא, גם מדברי תוס' ב"ב במה דהקשו דלימא דאיתא בבריא דדרך הודאתו משמע דס"ל דהוי קנין דאל"כ דקמי שמי' לא קנה אותם אלא דאנן פוסקים עפ"י הודאתם מה"ת להו להקשות למינקט זה בכלל איתא בבריא אע"כ דס"ל דהוי קנין:

דף קנ.

גמ' אלא מאי אית לך למימר כו'. בבא קמא דף י"ב ע"ב:

שם ברשב"ם ד"ה ולא עשו וכו' ואם שייר לה הבעל מטלטלין. תמוה לי דנדחק לפרש כן ולשון שייר היינו ששייר לה דהיא דחוק מאוד ואמאי לא כ' בפשיטות דהיינו דבדין כותב נכסיו דבעי דוקא כל נכסיו אבל אם שייר דבר אמרי' מגו דנחתא להא נחתא על כולה בזה לא עשו מטלטלי' שיור דאם שייר מטלטלי' לא הוי שיור והוי ככתב כל נכסיו וכההי' דלקמן בעמוד ב' חמשה עד שיכתבו כל נכסיו וחשוב כתיב' ועלה אמרי' ובכולהו מטלטלין הוי שיור לבר מכתיבה. והרי מפורש כן הכי ולישנא שייר מחזיק ואמאי נייד רשב"ם מזה הכא וצלע"ג:

תד"ה וכל היכא וכו' היינו כ"ש דוקא. לא ידעתי מאי קושי' פשיטא דיש מקומות דכ"ש דוקא וכי שייך לומר דצריך להיות לאו דוקא אלא דפרכי' על ר' יוסף דדייק מלשון כ"ש דהוא בדוקא הא מצינו לפעמים דכ"ש לאו בדוקא הוא, וצ"ע:

לא זכיתי להבין הא בפשוטו לא קשה מידי. דפשיטא דכ"ש שייך על כ"ש ממש. אלא דאביי בא לדייק דזה אינו כללא דכן הוא בכ"מ אלא דמצינו ג"כ לישנא דכ"ש ואית בה שיעורא כדי פרנסתו. והוי כההיא דריש חולין אין איכא הכל לכתחילה וכו'. ואף אם נדחוק דכוונת תוס' על סוגיא דקדושין (דף כ"ו) דפרכינן וא"א דבעינן צבורין כ"ש למאי חזי. הרי כיון דנקט כ"ש מוכח דכ"ש ממש הוא, ג"ז ליכא קושיא. דהא מרא דשמעתא דפריך כן רב יוסף. ולשיטתיה אזיל. דמסיק בסוגיא דב"ב דכל היכא דנקט כ"ש לית ליה שיעורא. אבל אביי ס"ל דלפעמים הוא בדוקא. ולפעמים לאו בדוקא ואית ליה שיעורא. ורב אשי דמשני (שם בקידושין) מאן לימא לן דלא תלי בה מרגניתא י"ל דג"כ ס"ל כר"י בזה. ויש סייעתא מזה לפסקא דהרי"ף ורמב"ם:

דף קנ:
גמרא אמר נכסי לפלניא. עיין בתוס' לעיל ס"ב ע"א ד"ה ואי אמר ליה דגורסין כאן כל נכסי:
תד"ה ואלו הן, א"נ בפלוגת' לא מיירי. ק"ל הא ר"נ בעצמו אמר לעיל על מתני' דלא שייר קרקע כ"ש ל"ק דר"ש בן מנסי', וא"כ לת"ק דרשב"מ אף דלא שייר קנה וא"כ איך חשוב ר"נ שכ"מ דתנן וכו' הא בפלוגת' לא מיירי וצ"ע:

דף קנא.
גמרא והא לא משך. עיין לעיל דף ע"ז ע"א תוס' ד"ה אמר:

דף קנא:
גמרא אזל שיירה וקני כו'. קשה לי הא כיון דשלח לו דלייתי ולקני כל היכא דבעית היינו שיעשה דרק שלא תוכל לחזור, א"כ מה צורך לשייר הא בפשיטות יכול לעשות דתאמר במפורש דאף אם אעמוד לא אחזור דמהני בקנין בכולו כדאיתא בש"ע רסי' ר"ן, וצלע"ג:

דף קנג.
תוד"ה שלחו ליה דהא בשבת פרק מפנין פרכינן כו'. ועוד דאמרי בי רב הכא וכו'. וכן בביצה דף מ' ע"א בבא קמא דף קט"ו ע"א סנהדרין דף ו' ע"ב:

דף קנד.
אי אתם רשאין לנוולו כו' (עי' שו"ת ח"ב סי' י"ז):
תוס' ד"ה ועוד כו' כדאמרינן בנדה גומות אע"פ שאין שערות. נלע"ד דצ"ל כדאמרינן בנדה דשתי שערות שאמרו צריכים שיהא להן גומא. (ועי' מ"ש לק' דף קנ"ו ע"א):

דף קנד:
בא"ד ויש לומר שאחר שהי' זה וכו'. תמהני לי דאם כן איך אמרינן בשמעתין הכי קאמר לי' ר"י לריש לקיש בשלמא לדידי דאמינא ראי' בקיום השטר היינו דמשכחת וכו' דמאי פריך דלמא הברייתא מיירי בסתם שלא נבדק ומשום הכי צריכין היורשים להביא ראי' מכח חזקה דהביאה ב"ש וכקושי' תוס' וצע"ג:
תד"ה אלא לדידך וכו' וי"ל דאיכא למימר חזקה אין העד' חותמי' וכו'. ק"ל למ"ש תוס' בדבור שלפני זה דמיירי שאחר שנעשה י"ג שנים בדקו ולא מצאו שערות דאל"כ היינו מחזיקי' לו לגדול מכח חזקה שהביא ב"ש, א"כ אזדא חזקה דאין העדים חותמים דהא העדים כשידעו שהוא בן י"ג שנים יכולים לחתום ולדון שהוא חזקה שהביא ב"ש והם לא ידעו שכבר בדקו אותו ולא מצאו ב"ש. ודוחק לומר דמיירי בידוע שהעדים החתומים ידעו שבדקו אותו ולא מצאו ב"ש, וצ"ע. אח"כ מצאתי שהק' כן בת' נ"ב חאה"ע סי' ס"א:

תוס' ד"ה ברם כו' גבי פניו מוסמסין. וכן בבכורות ד' ע"ב עירובין מ' ע"א:

דף קנה.

תד"ה מתיב ר"ז וכו' אלא ש"מ דע"י אותה חזקה משוי' לי' לסריס. ק"ל דא"כ גם בדיקה דלא מצאו ב"ש נימא דע"י חזקה דאין העדים מוכח דבדקו אותו והי' לו ב"ש ומוכח דנשרו דהרי חזי' בקטן יותר מי"ג שקידש אשה דחיישי' שמא נשרו אבל לא חיישי' שמא סריס הרי דזה יותר מצוי דנשרו מענין סריס וכיון דע"י חזקה זו דאין העדים מחזקי' לי' לסריס מכ"ש דחיישי' לנשרו וצע"ג:

דף קנה:

א"ל התם בעינא ועמדו שני האנשים וליכא. (עיין מש"כ ב"ק דף פ"ח א'):

שם אמר אמימר ומתנתו מתנה. עיין בהגהות אשר"י סוף פרק מציאת האשה וצע"ג:

דף קנו.

תוס' ד"ה בודקין לקידושין כו' ול"ל דאם פשטה וקבלה קידושין מאחר דחיישינן לקידושי שניהם כדשמואל דאמר קדשה אבי' בדרך וקדש' עצמה בעיר חיישינן לקידושי שניהם [ר"ל דהא מרא דשמעתא בודקים לקידושין הוא שמוחל, ולדידי' דסבר דל"א הרי בוגרת לפנינו לא תהני הבדיקה לאחר קידושי השני'] דהתם לא קאמר הכי אלא ביומא דמשלם שית דבאותו יום בגרה, אבל הכא שהגיעה כבר לגדלות מזמן גדול לא, עכ"ל:

ולענ"ד כוונתם דהכא דמסייע חזקה דרבא, מש"ה גם לשמואל מוקמינן לה אחזקה דגדולה למפרע, וכ"כ להדי' בתשו' הרא"ש (סוף כלל ל"ג), וסיים שם כ"ש אליבא דהלכתא דקיי"ל כרב דאמר הרי היא בוגרת לפנינו ומחזקינן לה לבוגרת, אף שזמן הבאת בוגרת הוא באותו יום אמרינן שלא המתין לה לבא עד הערב, כש"כ הגיעה לכלל שנותי', וא"כ בבדקו ומצאו סימנים דאמרינן משעה שהגיעה לכלל השנים באו הסימנים עכ"ל, והובא בב"י אה"ע (סי' מ"ג) וסיים שם בב"י ועיי' בחדושי הרשב"א (הוא הרמב"ן) בפ' מי שמת עכ"ל, כוונתו דהרמב"ן שם חולק על הרא"ש במ"ש אההוא עובדא דבני ברק דמיירי ע"כ דמיד שמכר מת, דאל"כ לא מהני הבדיקה דדלמא אח"כ הביא הסימנים ע"ש:

אמנם לענ"ד י"ל דהרמב"ן ס"ל כך רק לענין להוציא ממון, דע"י בדיקה זו א"א להוציא הקרקע מחזקת בעלים ע"י חזקה שהוא גדול לפנינו להחזיקו לגדול למפרע, אבל בעלמא גם הרמב"ן מודה, דהא אף בלא חזקה דרבא למה דקיי"ל כרב דאמר הרי היא בוגרת לפנינו ומחזיקינן ליה לגדול למפרע משעה שהי' ראוי להיות גדול דהיינו משנת י"ג ואילך, ומכ"ש הכא דמסייע לזה חזקה דרבא, אע"כ דרק לגבי חזקת ממון לא סמכינן על זה כמו דקיי"ל כר"מ דבאומר שכיב מרע הייתי על המקבל להביא ראיה כיון דבא

להוציא, והרא"ש בתשובה הנ"ל בראייתו מההיא דבני ברק מבואר דגם לענין הוצאת ממון מחזקתו אמרינן כן דהוא גדול למפרע, והיינו אף דבאומר שכ"מ הייתי קיי"ל כר"מ, מ"מ כיון דמסייע לי' חזקה דרבא מחזיקינן ליה לוודאי גדול למפרע:

עוד יש לחקור לפי פסקא דש"ע חוה"מ (סי' ל"ה) דמחזיקינן לגדול למפרע, מ"מ י"ל אם בדקו אותו אחר י"ג שנים ולא היו לו ב' שערות ואחר זמן מה בדקו ומצאו לו ב' שערות, בזה י"ל דלא מחזיקינן ליה לגדול למפרע, לא מבעי להוציא ממון, דחלקנו בין זה לבין האומר שכ"מ הייתי כיון דמסייע חזקה דרבא עדיפא, א"כ בזה נראה דל"ש חזקה דרבא כיון דידוע זה האיש דהגיע לשנים ולא הביא ב' שערות יצא הוא מחזקה דרבא, ומה"ט אפשר לומר דמה דהוציא הב"י מהרמב"ן ב"ב דחולק עם הרא"ש ממ"ש בחדושיו לב"ב, דמיירי דמיד שמכר מת, דאינו מוכרח כ"כ, די"ל דס"ל כתוס' פרק מי שמת (דף קנ"ד ד"ה ועוד סימנים) דע"כ מיירי שאחר שהגיע לכלל שנותיו ולא הי' סי' גדלות, מש"ה הוכרח לומר דמיירי שמיד שמכר מת, דאל"כ דלמא אחר שמכר הביא ב"ש, דל"ש לומר דמחזיקינן ליה לגדול למפרע וכנ"ל, והרא"ש ע"כ יסבור דלא מיירי בזה, וקושי' תוס' יתרץ דלא מהני חזקה דרבא להוציא ממון כמו דלא סמכינן על זה לענין חליצה:

ובדברי תוס' הנ"ל תמהתי בחידושי מהא דאמרינן שם (דף קנ"ה ע"א) אלא לדידך דאמרת ראי' בעדים היכי משכחת לה דנחתי לקוחות, דלמא מיירי דלא בדקו אותו מעולם ומש"ה נחתי הלקוחות משום חזקה דרבא וצ"ע. ובסדרי טהרה בחי' לנדה (דף נ"ב ע"ב) במה דאמרינן שם הלכה כדברי כולן להחמיר, הקשה מאי נ"מ בסי' האמצעי, כיון דלחומרא חיישינן לשיעורא זוטא, ולקולא בעי דוקא סימן הגדול שבכולם, ואי דנ"מ בנתקדשה לאחד אחר סימן הזוטא ונתקדשה עוד לאחר אחר סי' האמצעי דחיישינן לקידושי שניהם, דדלמא סימן האמצעי עיקר והיתה קטנה בשעת קידושין הראשונים וגדולה בשעת קידושין השניים, הא בלא"ה אנן קיי"ל בדאורייתא חיישינן שמא נשרו, אם כן ממילא צריכה גט גם מהשני דלמא קודם קידושין שניים הביאה סי' גדולים ונשרו עיין שם:

ולפי דברינו ניחא, דהא מבואר בתוס' בפרק בא סימן (דף מ"ח) דחששא דנשרו הוא מכח חזקה דרבא, וכיון שכן אם באת לומר דקידושין הראשונים לא היו כלום, דסי' הקטן לא הוי סימן א"כ הגיעה לכלל שנותיה ולא אייתי ב"ש הראויים ויצאה מחזקה דרבא כנ"ל, וכדמפורש בהדיא בתוס' פרק מי שמת (דף קנ"ד ד"ה ועוד סימנים) א"כ שוב לא חיישינן לקידושי שניה לומר שמא הביאה סימנים גדולים ונשרו דבמקום דליכא חזקה דרבא ל"ח לנשרו ונכון:

אך קשה לי מדברי תוס' שכתבו דחיישינן שמא נשרו, כוונתם, דבדיקה דידה דאם לא ימצאו לה ב"ש הוי ספיקא דקידושין דשמא נשרו וצריכה גט גם משני וכמ"ש תוס' בסמוך ד"ה לחליצה, דלקידושין מיירי בין באיש בין באשה, וקשה לי הא אף לא ימצאו ב"ש א"צ גט מהשני דכל שבאת לומר דבעת שקידשה הראשון לא הביאה ב' שערות א"כ הגיעה לשנותיה ולא הביאה ב' שערות ואזדא חזקה דרבא, ותו ל"ח לנשרו ואמרינן דעדיין קטנה היא, וגם הא הוי ספק ספיקא ס' לא נשרו ועדיין קטנה היא, וס' נשרו קודם קידושין ראשונים וצע"ג:

וביותר קשה לי הא כתבו תחילה דבאם נמצאו אחר שפשטה וקיבלה קידושין א"צ גט משני דדייניגן דהיא גדולה למפרע משעה שנעשית גדולה בשנים, וא"כ אין שייך לומר דבלא נמצאו סימנים דחיישינן שמא נשרו, כיון דאנו אומרים דנשרו והיה לה סימנים ממילא ראוי לומר דסימנים ההמה באו משעה שנעשית בת י"ב שנים יום אחד דהא אלו ראינו סימנים היינו דנין כך ומה לי אם ראינו בעין ממש הסימנים או שידענו שהיו לה הסימנים, וצע"ג. (וע"ע מש"כ בתשו' ח"א ס"ז):

דף קנז.

במשנה בש"א יחלוקו. והא דל"א דיורשים הוי ודאי ובע"ח ספק. מסקינן ביבמות דל"ח דב"ש ס"ל דשטר העומד לגבות כגבוי דמי והבע"ח לפי טענתו הוא מוחזק ע' בתוי"ט סוטה פ"ד מ"ב ובסוגיא דיבמות שם רצה אביי להוכיח ממתני' זו דב"ש ס"ל דאתי ספק ומוציא מידי ודאי ולא היה ס"ל דהטעם דשטר הע"ל כג"ד. ופרכינן עלה דאמאי לא הוכיח כן ממתני' דסוטה הנ"ל וכתבו תוס' דאדרבא לאביי יקשה מתני' דסוטה דאמאי גובה כל כתובת'. ותירצו כיון דהיא טוענת ברי והוא שמא. ומ"מ פרכינן דלוכח אביי מהא דאי לאו דספק מוציא מידי ודאי לא אלימא טענת ברי להוציא מידי ודאי עיי"ש וקשה לי דמאי פרכינן דלוכח אביי מהא הא חזינן בכתובות פ"ק די"ג היה ס"ד דאביי דטעמא דר"ג במשארסתני נאנסתי דברי ושמא ברי עדיף אף דהוי ברי גרוע ושמא טוב. ונהי דאפשר דאביי הדר וקבלה דטעמא דר"ג משום מגו או חזקה בגופה מ"מ כיון דחזינן לאביי דיש באפשרות לומר דברי ושמא ברי עדיף אפי' ברי גרוע ושמא טוב. א"כ פשיטא דלא הו"מ לאוכחי ממתני' זו דנימא באמת דטעמא דב"ש דס"ל ברי ושמא ברי עדיף. ומכ"ש דהכא הוי כמו א"י אם פרעתיך כיון דהחוב היה ודאי. וכבר כתבתי בזה בתשובתי על תוס' סוטה דכ"ה ע"ב עי"ש וצ"ע:

בסי' קיב ס"א בהגה"ה כ' דאף אם כ' לו דאקני יכול לחזור בו כ"ז שלא קנה ויש חולקים ובש"ך (סק"ב) הכריע כדיעה הא' דאל"כ שט"ח המאוחרים דכשרים בכ' לו דאקני

ניחוש שמא חזר בו קודם שקנה, ובתומים סתר זה דא"כ עדיין תקשי לפי האי בעיא דלוה ולוה וקנה לבתרא משתעבד דעל כרחך ס"ל דיכול לחזור, ותיקשי ממאוחרים כשרים אע"כ דלא חיישינן לשמא חזר, ולענ"ד אי מהא לא אריא אך מטעם אחר מוכרחים לומר דל"ח לשמא חזר, דהנה בלא"ה ק"ל לפי הצד דלבתרא משתעבד ישאר קושית הש"ס מהברייתא דהשביחה ובא בע"ח דהיאך נוטל הא לבתרא דהוא הלוקח משתעבד, ולכאורה י"ל כיון דהטעם דלבתרא משתעבד דבמה ששיעבד דאקני לבתרא חזר מהראשון וזה ל"ש בשבח דהא בשעה שמכר לו ושיעבד לו דאקני כתב לו ואנא איקום ואשפי וכו' ושבחיהון, הרי דעדיין רוצה דהבע"ח יטול השבח ומוכח דלא חזר ממנו, אמנם אין זה מספיק לשיטת הרמב"ן והרשב"א שהובאו בשיטה מקובצת בב"מ, דהא דלא פשט הש"ס דדאקני משתעבד ממימרא דשמואל דבע"ח גובה השבח די"ל דמיירי בשבח שבגוף הקרקע דהוי כקרקע ממש ואינו בכלל דאקני אבל מהברייתא פריך שפיר דקתני והשביחה דלשון זה משמע גם בבנה וכדומה, וא"כ עדיין ישאר קושי' הנ"ל לפי הצד דלבתרא משתעבד אמאי בע"ח גובה השבח שאינו מגוף הקרקע נימא דלבתרא שהוא הלוקח משתעבד ואי מדכ' לו ושבחיהון הא מזה ליכא ראיה דהא הוצרך לכתבו משום שבח שבגוף הקרקע ונהי דאנן אמרי' כיון דסוף לא יפסיד הלוקח ויחזור על המוכר כיון דכ' ליה ושבחיהון ממילא גובה את השבח שאינו מגוף הקרקע, מ"מ זהו אם מדינא משתעבד לו אבל עדיין נימא דלבתרא משתעבד וחזר מהראשון ומה דכ' ושבחיהון היינו לשבח דמגוף הקרקע:

והנלע"ד בהקדם דברי הנ"י פרק איזהו נשך (דף ק ע"א) הביא דעת הרשב"א דבדאקני יכול לחזור בו קודם שקנה כמו דלר"מ דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם יכול לחזור קודם שבא לעולם ה"נ לדידן דקיי"ל כרבנן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אמרי' הכי בשעבוד דאקני דיכול לחזור קודם שקנה דלא חשיב שעבוד לרבנן יותר ממכר דאקני לר"מ וא"כ אפי' נימא דלר"מ חשיב טפי שעבוד דאקני וא"י לחזור אין הדין כן לרבנן אלא דיכול לחזור כמו לר"מ בפירות דקל, ועוד יש ראיה מדמסקינן בלוה ולוה וקנה דיחלוקו ואם איתא דא"י לחזור בו הוה לן לומר דלקמא משתעבד עכ"ל, ונראה אף דכ' הנ"י דלר"מ י"ל דא"י לחזור מ"מ אין זה מוכרח דהא ר"ה דסבירא ליה כר"מ ואפ"ה סבר דלוה ולוה דיחלוקו ומוכח דס"ל דבשעבוד דאקני יכול לחזור דלא אלים ממכר דאל"כ יהי' הדין דלקמא משתעבד כמ"ש הנ"י בראיה הב' אע"כ ס"ל דאפי' לר"מ בשעבוד דאקני יכול לחזור קודם שקנה, ומעתה י"ל דלהצד דלבתרא משתעבד ליכא קושיא מההיא דמאוחרי' כשרים די"ל באמת דס"ל דלר"מ נחית דרגא. ובדאקני א"י לחזור כמו שצידד

הנ"י הנ"ל דלקמא משתעבד. אבל למה דקיימא לן כרבנן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דהדין דבשעבוד יכול לחזור קוד' שקנ' מש"ה לבתרא משתעבד וא"כ י"ל דהך דמאוחרים כשרים וכן ברייתא דהשביחה אתיא כר"מ ולקמא משתעבד. אבל ר"ה דאמר יחלוקו אף דס"ל כר"מ בדבר שלא בא לעולם שפיר פרכי' חצי שבח מיבעי ליה ונכון בעזה"י:

אמנם לענ"ד מטעם אחר אין קיום לדברי הש"ך הנ"ל דנלענ"ד דע"כ לא אמרינן די"ל דלר"מ אלים שעבוד דא"י לחזור אלא לפי האמת דדאקני גם לרבנן משתעבד דאלים שעבוד ממכר ה"נ לר"מ אלים שעבוד דא"י לחזור אבל לפי האיבעיא דאקני קנה ומכר מהו לר"מ לא תבעי' לך, בזה ודאי כיון דדאקני לא משתעבד לרבנן ולא אלים שעבוד ממכר ה"נ לר"מ לא אלים ויכול לחזור כמו במכר:

(ומה דכתב תוס' דאף דאקני קנה ומכר לא עבידי דאתי מ"מ בשעבוד מהני משמע דגם לפי צד זה אמרינן דלר"מ אלים שעבוד ממכר. לענ"ד דברי התוס' תמוהים ולא זכיתי להבין דמאי שייאטיי' דלא עבידי דאתי בזה הא כיון דלקנות לחוד הוי עבידי דאתי דהא שדה לכשאקחנה קנויה לך מהני לר' מאיר אלא דלקנות ולמכור לא עבידי דאתי ובזה אטו צריכים אנו למעשה דימכור לענין חלות שעבוד דאקני ואנן אמרינן רק דמשעבד ליה דאקני וממילא אם מכר אח"כ גובה ממנו ואם לא ימכור פשיטא דגובה ממנו ואיך שייך לומר בזה ל"ע דאתי וצ"ע):

וכיון שכן יקשה לתחלת הסוגיא ת"ש המאוחרים כשרים כו' ה"מ ר"מ מ"מ כיון דקיימינן עתה לרבנן דאקני לא משתעבד דלא אלים שעבוד ממכר ממילא גם לר"מ לא אלים ויכול לחזור, וניחוש שמא חזר בו אע"כ דלא חיישי' לחזור בו:

וביסוד דבריו אלו מיושב לי קושי' התוס' בב"ב (דף מד ע"ב) ד"ה כגון שלקח. הו"מ למפרך אפילו בית ושדה נמי, וכ"כ הרמב"ן וקושייתם עצומה מאוד, ולפי הנ"ל ניחא, דהנה הרמב"ן בב"ב הקשה במה דמשני שלא היה לו ארעא מעולם למאי צריך כ"כ לימא דלא הי' לו ארעא. משעה שקנה המטלטלין עד שמכרן. ותירץ דמזה מוכח דאם כ' לו מטלטלי אג"ק דאקני וקנה קרקע ומכרו ואח"כ קנה מטלטלי' ומכרן דגבי מינייהו. דאע"ג דהשיעבוד מעידן דקנה חייל ולא מקמי הכי כדאמרי' בלוה ולוה וקנה. מיהו מעיקרא ג"כ משתעבד, וכן בדין דהרי אם שיעבד לו דאקני א"י לחזור מקודם שקנה אלא דמההיא שעתא חל שעבודי' ולא דמי' לזביני' דאמרינן עד שלא בא לעולם דיכול לחזור עכ"ל, והנה כבר כתבנו דהא דדאקני א"י לחזור ולהרמב"ן אף לרבנן דר"מ הכי הוא הכל לפי דאלמוהו להשעבוד אבל לפי הצד דלרבנן דדאקני אינו משתעבד דלא

אלמוהו ממילא גם לר"מ יכול לחזור כמו במכר. ולפ"ז ניחא דהכי אמרינן כגון שלקח ומכר לאלתר והא דבבית אינו מעיד היינו דאתי כר"מ ודאקני משתעבד וחיישינן שמא אמר לו דאקני ולא חזר קודם שקנה אבל בפרה וטלית מעיד כיון דבעי' אג"ק. בפשוטו י"ל דמיירי דידענא דלא היה לו קרקע מעידנא דקנה אותם ועד אחר שמכרן. ואף דאפשר דהיה לו קרקע מקודם מ"מ כיון דהשעבוד מתחיל רק מעידן דקנה המטלטלין ואם אין לו קרקע לא חל השעבוד דאג"ק, ולזה אמרי' ש"מ דאקני קנה ומכר לא משתעבד היינו לרבנן דלא אלים שעבוד ממכר ממילא לר"מ יכול לחזור דבזה שפיר יש לומר דהברייתא דפרה וטלית כר"מ ובבית חיישינן דשיעבד דאקני ולא חזר, ובפרה וטלית ידעינן דלא היה לו ארעא מעידן דקנה אותם עד אחר שמכרן, אבל אי דאקני משתעבד גם לרבנן דר"מ דאלים שעבודא ממילא א"י לחזור קודם שקנה לכ"ע. א"כ מה בכך דלא היה לו ארעא בזמן שקנה המטלטלין ומכרן מ"מ כיון דא"י לחזור ומתחיל השעבוד מיד ונתקיים שעבוד דאג"ק אף דמכר הקרקע קודם שקנה המטלטלין וכמ"ש הרמב"ן. ומשני דבעי' באמת דידוע שלא הי' לו ארעא מעולם ודוק היטב כי נכון מאד בעזה"י:

עוד נראה לי אף להסוברים לאמת דבדאקני יכול לחזור ומ"מ כ"ז שלא חזר חל למפרע השעבוד ממטלטלין אג"ק אף אם בעידן דקנה המטלטלין אשתדף הקרקע. מ"מ יש ליישב הסוגיא בפשוטו. דהכי אמרי' ש"מ דדאקני לא משעבד וא"כ י"ל שלקח ומכר לאלתר לא לאלתר ומיד ממש וידעינן דלא הלוה לו בנתיים אלא דהיה זמן מועט בין הלקיחה למכירה דאפשר לידע דבזמן ההוא לא היה לו קרקע ומש"ה בבית ושדה א"י להעיד דשמא לוה בין הלקיחה למכירה אבל אי דאקני משתעבד דלמא מקודם היה לו קרקע ושעבד לו מטלטלי אג"ק ומשני דידעינן דלא הו"ל ארעא מעולם. והוא נכון מאד בפשוטו עד שלא ידעתי למה מיאנו תוס' והרמב"ן בזה, (ואולם קשה לשיטה זו דיכול לחזור למאי צריך לשנוי' דלא הו"ל ארעא מעולם דהוא ק' המציאות לוקי בפשיטות דידעינן דבין הלקיחה והמכירה לא היה לו קרקע אבל היה זמן ללות לו וקודם שלקח המטלטלין אמר בפני עדים מכל שעבודי דדאקני דשיעבד לאחרים ובבית ושדה אינו מעיד דשמא לוה בנתיים וצ"ע). ומה דלא ניחא ליה להרמב"ן בזה. נ"ל דלשיטתו אזיל שכ' הרשב"א בשמו במסכת קדושין (דף ג' ע"ב) דלר"מ במכר מעכשיו דבר שלא בא לעולם א"י לחזור בו קודם שבא לעולם וא"כ אף אם לס"ד אתיא כר"מ מ"מ יקשה דלמא שיעבד לו מטלטלין אג"ק דאקני במעכשיו דא"י לחזור כמו במכר וחלה למפרע וניחוש שהיה לו קרקע קודם שקנה המטלטלין ולא מהני שמכר אח"כ הקרקע קודם שקנה המטלטלין, לכאורה קשה באמת על הרמב"ן דס"ל דדאקני א"י לחזור איך יתרץ הוכחת

הרשב"א דאמאי לוה ולוה וקנה יחלוקו, הא הרמב"ן בעצמו ס"ל דלר"מ בכתב ומסר לזה וכתב ומסר לאחר דהראשון קנה דכיון דא"י לחזור ממנו אין בכחו להקנות עוד לאחר, וה"נ נימא בשיעבוד דאקני כיון דא"י לחזור מהראשון אינו יכול לשעבד עוד לאחר, ובהכרח צ"ל דמ"מ לענין זה שעבוד עדיף כיון דאינו מפקיע לגמרי מהראשון אלא דמשעבד עוד לאחר (עי' עוד בזה בחי' ב"מ דף י"ד ע"ב):

תו כתב רומעכ"ת למ"ש הרמ"א סי' ר"ט דמקנה דבשלב"ל עם דבר שב"ל דמי לקני את וחמור, א"כ מה הקשו תוס' בסוגיא דשבח דלפשוט שמואל דאקני משתעבד, הא י"ל דשמואל סבר כמ"ד קני את וחמור קנה כולה, וה"נ בשבחא כיון דמשעבד לו גם הקרקע דבא לעולם משתעבד גם השבח:

גם אנכי עמדתי ביסוד הדבר דשבח הוי כמו את וחמור, אבל לא לעשות מזה קושיא על תוס', דהרי במה דפשיט הש"ס ב"ב מברייתא דשבח היינו עפ"י דאוקמינן בב"מ תריץ בבע"ח, וכמ"ש הרשב"ם שם וכמבואר ג"כ בתוס' בב"מ, א"כ הפשיטות רק אליבא דשמואל דס"ל שבח אין לו ומצריכינן לומר תריץ בבע"ח, ואם איתא דשמואל סבר כמ"ד קני את וחמור קנה כולה ליכא למפשט מברייתא דשבח, ולדידן דקיימא לן קנה פלגא הא לא מצריכינן כלל לומר תריץ בבע"ח, אע"כ דהש"ס בעי לאסוקי דשמואל סבר ג"כ קנה פלגא, ולהכי דחי הא ר"מ היא, ולזה שפיר הקשו דמ"מ אם בעית לאסוקי דשמואל ס"ל קנה פלגא לפשוט מדשמואל גופא, כן נראה לענ"ד:

ולקושטא דמלתא נ"ל כוונת הרמ"א דלמ"ד קנה את וחמור דקנה כולה ה"נ קנה גם הדבר שלא בא לעולם, דשני ושני, דבקני את וחמור הוא קנה הכל דבר אקנוייי הוא, אבל ל"ש לומר דיקנה גם דבר שלא בא לעולם דלאו בר קנין הוא, אלא דכוונת הרמ"א דקנה עכ"פ דבר שב"ל, כמו דקיימא לן בקני את וחמור דקנה מחצה:

הקשה מעכ"ת נ"י להסוברים בש"ע חוה"מ סימן ר"ט במקנה דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם דקנה כולה, א"כ מה פריך, הא מ"מ כיון דמשעבד ליה ג"כ גוף הקרקע דהוי דבר שבא לעולם חל ג"כ על השבח:

זה ימים רבים עמדתי בזה, אולם זהו הכל כפי תשו' האחרונים שנקטו להקדמה דיש סוברים דבמקנה כאחד דבר שבא לעולם עם דבר שלא בא לעולם קנה הכל, אבל באמת לא מצאתי כן, כי בהגהת ש"ע (סימן ר"ט) איתא מי שמקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם, י"ל דדמי לקני את וחמור שיתבאר לקמן (סימן ר"י) והיינו דקנה מחצה כדפסקינן סימן ר"י, ונקט בלשון י"א לאפוקי מדעת הסוברים במרדכי דבמקנה מטלטלים ומעות בחליפין דל"ק כלל, אי משום דס"ל להך שיטה להלכה דקני את וחמור ל"ק כלל, אי

משום דס"ל דמטלטלין ומעות גרע דדוקא בקני את וחמור הוי כאומר את מחצה וחמור מחצה, מש"ה אין האיש מפסיד חלקו בשביל החמור, משא"כ מקנה לאחד ב' דברים יחד, י"ל דהיכי דלא קנה הכל לא קנה כלל, וכמ"ש בהגהת מרדכי שם, אבל בהיפוך לומר דמקנה דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם דקנה הכל לא מצינו, דאף דקני את וחמור קנה הכל, היינו דיזכה מי שיוכל לזכות, והוי כקנה לו לחוד הכל אבל דבר שלא בא לעולם כיון דלאו בר הקנאה הוא במה יקנה, ומה תועלת במה שמקנה לו גם דבר שבא לעולם, ואף למאן דס"ל במרדכי שם במקנה מעות ומטלטלין בחליפים נקנה הכל [ונ"ל ראיה לזה מסוגיא דב"ב (דף קכ"ז) דפרכינן לר"מ דמקנה דבר שלא בא לעולם יכיר למ"ל, הא אם יפלו לו אח"כ מטבעות במה יקנה, הא כל כמה דלא באו לידו ל"ש בהו הגבהה ומשיכה, וק"ס ליכא דהא מטבע אינו נקנה בחליפין וקנין אג"ק, דלמא מיירי באין לו קרקע, בפרט למ"ש תוס' בב"ק (דף י"ב) דקנין אגב מדרבנן, ולפי שיטה הנ"ל ניחא דמ"מ יכול להקנות לו בק"ס איזה מטלטלים שיש לו ביחד עם המעות שיפלו לו אח"כ ויקנה הכל], היינו משום דעכ"פ מעות בר קנין הוא, אבל דבר שלא בא לעולם דלאו בר קנין לא, וכדמחלק הסמ"ע סי' ר"ג, ומוכח כן מסוגיא דב"ב הנ"ל, מדפרכינן רק לר"מ, אבל לרבנן דס"ל א"א מקנה דבר שלא בא לעולם ניחא, הא מ"מ יקשה דיקנה לו איזה דבר שיש לו עם הנכסים שיפלו לו אח"כ ביחד, ואטו בגברא ערטילאי שאין לו כסות ושום דבר להקנות לו, אע"כ דזהו לא מהני, דמ"מ לא קנה דבר שלא בא לעולם וברור:

דף קנח.

תוד"ה וב"ה אומרים נכסים בחזקתן וכו' דא"כ כי מקשה מכמה ברייתות [צ"ל משניות] בפ' כל הנשבעין, ופריך נמי מברייתא דמוקי כב"ש, לישני ליה דייחד לה ארעא, ותמוה לי דמאי הקשו בפרכת הש"ס מברייתא, דזה נראה לעיקר קושייתם דעל הפרכות ממתני' ליכא קושיא כלל, דעדיפא מיניה משני דנשבעה ומתה ועיקר קושי' על פרכת הש"ס מברי' דדחוק לאוקמי כב"ש וכן הוא בתוס' יבמות (דף לז) ולזה תמוה לי הא על הברייתא א"א לתרץ דהא קתני יפה כח הבן מכח האב וכו' והאב אינו גובה אלא בשבועה, הרי דמיירי בענין דהאב צריך לישבע ולא מיירי בייחוד, דא"כ גם האב אינו צריך לישבע וצ"ע:

ומאד תמוה לי דהא ודאי מאינך פרכות בשבועות דמשנינן דנשבעה ומתה ליכא קושי' דהא שפיר משני אלא דקושי' על הפירכא מהברייתות יפה כח הבן דמוקי לה כב"ש וכדדייקי ופריך נמי מברייתא דמוקי כב"ש (ולשונם מכמה ברייתות אינו מדוקדק דאינך פרכות ממתני' הן ולא מברייתות) וכן כתבו ביבמות דל"ח א' וז"ל והא דלא משני הכי

בשבועות אלא דוחק להעמידה כב"ש עיי"ש ולזה תמוה לי דהא הך ברייתא א"א לשנויי הכי דמיירי בייחד קרקע דהא קתני והאב אינו גובה אלא בשבועה וצלע"ג:
לא זכיתי להבין דהא ברייתא הוא דמוקי כב"ש קתני שהאב גובה בשבועה והבן בשבועה ושלא בשבועה הרי דמיירי במקום שצריך שבועה ומוכח דמיירי בלא ייחד וצע"ג:
בא"ד אלמנה שתפסה. לא זכיתי להבין דלמאי צריכים להקדמה זו ואף אם היה מהני תפיסה מחיים מ"מ ניחוש שמא תפסה ומהני באמת תפיסת' ונפרעה בזה ובאה לפרוע עתה בחנם וצע"ג:
תו קשה לי במ"ש תוס' וא"נ לר"י כי למה אין לחוש וכו', כדאמרינן באלמנה שתפסה מטלטלין וכו' ובעניי לא זכיתי להבין, דלאיזה מילתא הביאו ראיה מההיא דאלמנה שתפסה, וכי צריך ראיה שיש במציאות שתופסת, ולענין הדין דתפיסה מחיים מהני, הא אנן חיישינן הכא שמא תופסת ונוטלת עתה כתובתה שלא כדין, ומאי נ"מ אם מהני תפיסה מחיים או לא:
תו כתבו התוס' על עיקר הקושיא דאין אדם מוריש שבועה לבניו דאין טעונה שבועה אלא משום חששא דהתפיסה צררי. אבל נפל עליו הבית שהוא בפתע פתאום ליכא למיחש להתפסת צררי ואין נראה לר"י כי למה אין לחוש שתפסה מחיים כדאמרי' באלמנה דתפסה לכתובה מחיים דמפקינן מינה ולמה אין לחוש לתפיסה מחיים עכ"ל ולא זכיתי להבין דמה יצטרך להקדמתם דתפיסה מחיים במטלטלים לכתובתה לא מהני. הא גם אם מהני עכ"פ עתה כשבא' לגבות כתובתה ניחוש שמא תפסה ונפרעה ואין מגיע לה עוד. וד' יאיר עיני. (אפשר לומר דכוונת התוס' בזה לראיה שאפשר לחוש לתפיסה מחיים עיי"ש):
בא"ד רב לא מגבי. מחוסר ביאור מה ראי' מהתם לחששא דתפסה מחיים:
גם בסיום דברי תוס' ואמרי' נמי רב לא מגבי כתובה לארמלתא, מה ראיה משם דמשום חשש דתפסה הוי, דלמא רק משום שמא התפיסה הבעל ומה תוספת ראיה יש מזה יותר משאר מקומות הנזכרים דאלמנה צריכה שבועה. וה' יאר עיני:

דף קנח:

תד"ה ארע"ק וכו'. תמוה לי שיטת רש"י דרבי עקיבא ס' כב"ש א"כ למ"ד חזקת יורשי אם אמאי גרע כח הבן מכח הבעל דהבעל נוטל מחצה אף בנ"מ והבן לא ואף דיש לדחוק דנ"מ הי' לבעל יד בהם מכח פירות, הא לעיל בנפל הבית עליו ועל אביו דלא הי' לבע"ח שום זכות אלו אעפ"כ יחלוקו ואמאי גרע כח הבן מכח הבע"ח וצע"ג:

דף קנט.

תוס' ד"ה ולימרו ליה. ותימה למה לא יוכל להוציא. עיין כתובות דף צא ע"ב תוד"ה דזבנה:

בא"ד אמאי לא חשיב נמי לענין ראוי'. ק"ל לאיזה ענין ראוי לחשבי' אי לענין מלוה הא גם לכתוב' לא הוי ראוי מכח שעבוד' דר"נ ולענין שבח הא חשיב לה התם ואי לענין ירושה מה שנפל לבעלה אחר מיתה הא גם בע"ח לא שקיל מכח אביו דאבא קאתינא, ואף דהבע"ת כ' דדוקא מכח אבוה דאבא אמרי' אבל בבא לירש אחי אביו צריך לשלם חוב אביו, וא"כ משכחת בכה"ג דנפל לבעלה ירושה מאחיו, הא תראה דבע"ת ס"ל דירושת אח הוא מצד עצמותו ולא מדין משמוש עי' ב"י וד"מ חוה"מ סי' רמ"ח אבל תוס' לשיטתייהו דהקשו לעיל ק"ח ע"ב דלמ"ל קרא לירושת אחי' הא זוכה מדין משמוש ועיי"ש מה שתירצו, ואם איתא דבאמת הירושה מעצמותו מה הקשו דלמא אשמעי' קרא דיורש מעצמותו ונ"מ דאם הי' אביהם בע"ח דא"צ לשלם דאחיו יורש ולא אביו (וע' בת' שב יעקב חח"מ) ואף אם נימא דק' תוס' למ"ד שעבוד' ואפי' מלו' הכתוב' לאו דאורייתא וממילא אינו גובה מיורשי' דלמא הך מ"ד ס"ל כריב"ב דיכול להוריש בן בין הבנים וא"כ נ"מ דאי אמר על א' מאחיו פלוני אחי ירש אותי דאם ירושת אחי' מעצמותו מהני דיכול לעשות יורש לאב בין האחי' אבל אלו הי' רק מצד משמוש א"כ האב הוא היורש וחוזר ומוריש לבניו לא מהני מה שהוא עשה לא' מאחיו ליורש אע"כ דתוס' ס"ל דבאמת ירושת אח רק מצד משמוש וכיון שכן לשיטתייהו ממילא ליתא לדינא דבעה"ת הנ"ל ביורש אחי אביו ג"כ א"צ לשלם חוב אביו דכיון דהירושה בא לאביהם בקבר שוב יכול לומר בן בעל מכח אבוה דאבא קאתינא וא"כ הדר' ק' הנ"ל לדוכת', ולומר דנ"מ שהם אחי' גרים שהורתו ולידתו בקדושה דאין אב לירש הא בכה"ג אינו יורש אחיו דהוי כאח מן האם ואפי' במקום דליכא משפחת אב אין משפחת אם יורשי' והנכסי' הפקר כדמוכח מדברי תוס' כתובות דף י"א ע"א ד"ה גר קטן וכמ"ש בפ"י שם וגם מדברי תוס' הנ"ל מוכח כן מדלא תירצו דקרא דירושת אחים אשמעי' היכי דא"א מכח משמוש כגון בגרים אע"כ דבזה באמת אינו יורש וצ"ע:

פרק י - גט פשוט:

דף קסד.

גמ' דכתבי הכא אנחנו סהדי. ק' דאמאי משני דברייתא בהכי כשר וההי' דהוא ועדיו על המח' כשר בלא אנחנו סהדי ובחתימי בהדדי בלא שיעור מקום אנן סהדי ביניהם לרשב"ם לשני איפכא דהוא על הנייר ועדיו על המחק כשר בלא אנחנו חתמנו וחתמי

בלא הספיק שיעור אנחנו בנתיים, ובהוא ועדיו דכשר מיירי דכתבי אנן סהדי דחתמי על המחק, ואיהו כתב עה"מ וליכא חשש שימחוק מה שלמעלה בשטר ויכתוב מה דבעי, דיהא ניכר בין כתוב על מחק פ"א לב' פעמים וצ"ע:

תוספות דבור המתחיל גופא אמר רב כו' בסוף הדבור וק' לפי' רשב"ם וכו' וזה א"נ לומר שאינו מצריך אנן סהדי אלא כשיש נייר. לא זכיתי להבין דבנייר באמצע ג"כ יקשה דלמאי צריך שיכתבו אנן סהדי הא באם ימחק ויהי' הוא ועדיו על המחק לא אפשר רק בשאין הפרש בין עד לעד, גם בעיקר קושי' תוס' הא י"ל דכל שיש הפרש בין עד לעד, בין חלק בין מחוק צריכי' למכתב אנן סהדי דבלא"ה יש לחוש דגייז לכולי השטר והע"א, ועל המחק יכתוב שטר ויהי' הוא וע"א על המחק, ואם הי' לו עוד שטר כזה יעשה ג"כ כן, ויהי' לו שני שטרות בכל א' ע"א דמהני כמ"ש תוס' לעיל וכן בנייר חלק בנתיים יש לחוש שיחתוך למעלה, וימחוק מקום הנייר שבין עד לעד ויהי' שטר על המחק הוא וע"א, וצע"ג:

תד"ה אי לעלאי וכו' ומיהו עדיפא מיני' משני. תמוה לי דהתינח למאי דנקט תוס' בקושייתם דלשדי דיותא, אבל באמת ק' הא ממילא כפי"מ דמשני דכותבי' אנחנו סהדא בין עד לעד היינו ג"כ על המחק, לשיטת ריב"א דהא על הנייר יש חשש שימחוק אנחנו סהדי, וגם השטר למעלה ויהי' הוא ועדיו על המחק כמ"ש תוס' לעיל, וא"כ ממילא שיעור המחק גדול לכתוב בו ב' עדים, וגם אנחנו סהדי א"כ לשני דכותבים על שיעור המחק ההוא תחלה אנחנו סהדי, ואח"כ חותמי' ב' העדים זא"ז, וגם מה"ת יעשו עדים כזה לכתוב בינתיים אנחנו סהדי, הא יכולי' לעשות בקל לכתוב תחלה על המחק ההוא אנחנו סהדי ואח"כ יחתמו שניהם וצלע"ג:

דף קסז:

מתני' אין כותבין שטרי אירוסין כו' כתב בתוי"ט ד"ה שטרי אירוסין. מפרש באלו מגלחין שטרי פסיקתא ע"כ, התם אינו מפרש כן על מתני' דהכא אלא על מתני' דהתם דקתני ואלו כותבים. קדושי נשים היינו שטרי פסיקתא. וג"ז דרך דיחוי דלא לפשוט מזה דמארסין במועד אבל לפי האמת דקי"ל מארסין במועד מפרשינן למתני' דהתם דקדושי נשים היינו שטר קדושין וכ"כ הרע"ב שם פ"ג מ"ג דמ"ק. ובמתני' דהכא מבואר בסוגיא (שם) דלמ"ד שטר קידושין אין כותבין אלא מדעתה דדרשי' ויצאה והיתה מה יציאה מדעת המקנה ה"נ הויה מדעת המקנה מפרשי' מתני' כפשטא דשטרי אירוסין היינו שטר קידושין ממש אלא לאידך מ"ד דלא בעינן מדעתה מוכרחים לפרש שטרי פסיקתא:

דף קסח.
במשנה תן לו שטרו. היינו שיהא המעות שנתן לו בתורת פרעון יהיה למפרע מתנה וממילא השטר קיים דאל"כ במה חוזר ומשעבד עצמו הא הוי שטר שנמחל שעבודו דאינו חוזר ומשעבד. הר"ן והרא"ש בנדרים (והא דלא הוי רבית ע' בדברי רבינו בב"מ דף ס"ה ע"ב מה שהביא בשם הריטב"א ועיי"ש):

דף קסח:
תד"ה אבל בשטרי וכו' בסה"ד וי"ל דאינש דעלמא אם נתן לו הלוקח וכו'. תמוה לי כיון דחיישי' לב"ד טועין שלא חקרו עדים וידעו שנאבד וכיון דבודאי נאבד לא יהא האחר נאמן לקוח כיון דודאי נפל החשש שמצאו ולכ"ע צריך להביא ראי', וביותר דמוכרח כן מכח קושיית תוס' לעיל ותימא ובכ"מ יכול המוכר לעשות ב' שטרות וכו' ומוכרחי' לתירוצם דאחר ג' שנים דדרך לאבד השטר א"נ לקוח וא"כ מכ"ש בידעי' דנפל, וצע"ג:

דף קסט.
דאמרי' ביני וביני שמיט ואכיל פירי, לענ"ד יש לתמוה איך מדמינן התם דיני דשטרי מקח וממכר למאי דקי"ל כ"ש, הא יש לומר דשני ושני, דדווקא באבד שטרו כיון דעכ"פ הלוה חייב להמלוה לא מפקעי' להמלוה חיובו, ונשאר החיוב על הלוה לשלם ולשמור שוברו, וכן בהא דפרע מקצת חובו לא מגרעינן כח המלוה להחליף שטרו ומחייבינן להלוה לשמור שוברו מה שאין כן ליתן להלוקח זכיות לכתוב לו שטר מקח, י"ל דיכול המוכר לעכב בטענה כל דהוא דחושש שיאבד שוברו, ומחשש הזה מוחה מלכתוב להמוכר שטר מקח, ולזה הי' נראה דלשיטת תוס' בב"מ דאף אם הלה מודה דהשטר בידו, מכל מקום מחייבינן ללוה ליקח שובר, ואם כן י"ל דמדמי' לה דאם תקנתא דשובר אלים כ"כ דאף דהשטר בידו לא מאחרינן הפרעון בשביל כך, ה"נ הי' לנו ליפות כחו דהמוכר לכתוב לו זכותו וליתן להלוקח שובר, ואם כן י"ל דהא דאמרינן ביני וביני שמיט ואכיל, והיינו רק לענין זה דיוכל למחות מלכתוב לו שטר מחדש, אבל להפקיע להמלוה חיובו בשביל כך לא מפקעי', ואולם לאינך פוסקים דקיימא לן הכי בש"ע דאם השטר בידו דאין כותבין שובר ליתא לדברינו, אמנם בלא"ה י"ל דהא דאמרי' שמיט ואכיל היינו דלא יהא אפשר לברר אח"כ כמה אכיל וכמה הפסיד:
והנה מעכ"ת נ"י רצונו לחלק ביסוד הדין דהא דמפלגי אם כותבין שובר או לא היינו היכי דהחשש שהוא בעצמו יגבה פעמיים דיפסיד בידים להלוה, אבל היכי דהחשש שמא ימצא אחר דמדינא אפילו גרמי לא הוי לא חיישינן לה ולא מפסידין לזה חובו. ולכאורה רציתי להביא סייעתא לדבריו ממ"ש הרא"ה רפ"ב דכתובות להקשות דמאי

מהני תקנתא דשובר ניחוש שמא מכר שטר חובו לאחר, ותירץ דמ"מ יספיק השובר, דהא חזר ומחלו מחל, וע"ז הקשה דאם כן יהיה מכאן סייעתא לשמואל דחזר ומחלו מחל, ותירץ דאפשר לדחות דמיירי דיש עדים דנאבד ממנו ע"ש:

ולכאורה עדיין קשה הא רבא הוא דאמר בפ"ק דמציעא ש"מ איתא לדשמואל וכו' והא רבא לשיטתי' דס"ל בב"ב קע"ג דאותיות נקנות במסירה אין צריך להביא ראיה, בלא"ה הוי ליה לאתויי סייעתא דשמואל מכח קושית הרא"ה הנ"ל דאף דאיכא עדים דנאבד, מ"מ היכי דאשתהי איזה ימים בין אבידת השטר להפרעון ניחוש שמא מצא אחר השטר חוב ויעמיד לו עדים שראה השטר בידו ביום פלוני ויטעון לקוח בידי ויהי' זמן המקח קודם לזמן השובר, אע"כ דמחשש שמא ימצא אחר ויגבה בו ל"ח, אמנם יש לדחות די"ל דעידי האביד' יכתבו לו העדות שנאבד ממנו השטר וממילא לא יהא זה נאמן לטעון לקוח דדווקא מסתמא ס"ל לרבא דל"ח לנפילה אבל היכי דידוע דנפל ממנו אין תפסתו מוכחת עליו לטעון לקוח (ובכה"ג נראה לי גם בעלמא היכי דבאו עדים דחפץ זה שביד שמעון הי' לראובן ונאבד ממנו דאין שמעון נאמן לטעון לקוח דאין תפיסתו מוכחת עליו דשמא מצא החפץ והיה כמו דברים העשוי' להשאיל ולהשכיר) ועוד יש לדחות בכמה אופנים:

דף קעב.

מתני' שנים שהיו בעיר אחת שם אחד יוסף ב"ש ושם אחר יב"ש וכו' הקשה ידידי הרב המופלג השנון מו"ה שמעון נ"י בחו"מ ססי' מ"ט דשטר היוצא על יב"ש ושני יב"ש בעיר אחת ואחד לקח מחבירו. הא בלא"ה ליכא ממה נפשך דיכול לומר אני איני הלווה רק שקניתי מיב"ש השני שהוא הלוה שלך. וכיון דאינו מוכח מתוכו הוי רק מלוה על פה ואינו גובה ממשעבדי. כבר עמדו בזה האו"ת וקצות החשן. ומ"ש רומ"פ די"ל דאם הוא שטר שנזכר בו קנין אף דהעדים אחרים מעידים דזהו יב"ש הלוה גובה ממשועבדים, סברא נכונה היא. אף דמבואר בשו"ע סימן ל"ט דאם עדים אחרים מעידין על הקנין וליכא שטרא דגרע ממלוה על פה דאפילו תוך זמנו יכול לומר פרעתי כיון דאיתרע דלא כתוב לו שטר והוה כמו אבד שטרי. מ"מ נראה לי דהכא עדיף דליכא ריעותא כיון דאמת השטר לפנינו אלא דהעדים לא ישלשו השמות. ומכח זה אינו מוכח מתוכו. אבל מכל מקום כיון דאיכא עדים עכשיו שזהו יב"ש הלוה וכיון דמבואר הקנין בשטר ממילא גובים ממשעבדי מחמת הקנין:

תוד"ה אי וכו' וליכא למיחש למידי. ועיין סנהדרין דף לב ע"ב תוד"ה חיישינן:

דף קעג:

במשנה הערב לאשה כו' כתב הרע"ב הערב לאשה בכתובתה ואין לבעל נכסים וצריך הערב לפרוע כתובתה. לא יפרע הכתובה כו'. משמע דאחר הגירושין כשתבא לגבות כתובתה לא תפרע עד שידירנה. וכן כתב הטור והש"ע סימן ק"ב ס"ז הערב לאשה וגירשה בעלה וכו' לא תפרע מן הערב וכו'. וכן ברמב"ם פי"ז מהלכות אישות הלכה ט' המגרש את אשתו ידירנה הנאה ובהל' יו"ד וכן המקדיש נכסים וגירש אשתו ידירנה ואח"כ תפרע. משמע דאף אחר שגירשה הדין כן. ואולם מדברי תשובת רמ"א סי' ל"ג נראה דס"ל בפשיטות דדוקא לכתחילה מוטל על הב"ד שמגרשה בפניהם לעשות כן אבל גירשה ולא הדירה וודאי גובית כתובתה עיי"ש וצ"ע. ומה דדייק כן הרמ"א שם מהא דאמרי' בסוגיא גבי בר עצרי אטו כל דמגרש בב"ד מגרש. כבר נזהר מזה הטור א"ע דהעצה היה שיגרש אותה ויעשה כן שלא בב"ד. ואולי יפר הערב בלא שידירנה הנאה. ומ"מ בעיקר דמלתא קשה לי דאיך שייך שלא תפרע עד שידירנה הבעל. ובאיזה כח נכריח הבעל לידור הנאה. ואם הוא לא ירצה לעשות כן נפסיד אותה שלא לפרוע לה. ואמאי לא הטילו חז"ל על האשה דבר זה כשבאה לתבוע כתובתה מהערב תידור הנאה מבעל זה (אנ"א אפשר לומר דמחמת קושיא זו הוכיח הרמ"א דין הנ"ל):

דף קעד:

גמרא אמר ר"ה שכ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי וכו'. כתב הרי"ף דמיירי במע"פ. והקשה המאור דלו יהא דנאמינן ליה. מ"מ היאך גובה מהקדש. הא מע"פ אינו טורף מלקוחות ע"ש. ולכאורה לק"מ למ"ש הר"י מיגש בפ' י"נ (דף קל"ג) דאמרי' שם השתא ירושה דאורייתא אלמנתו ניזונית מהם. מתנת שכ"מ דרבנן לכ"ש. וכ' הר"י מיגש דמיניה יש ללמוד דמע"פ גובה ממתנת שכ"מ. דמתנת שכ"מ הוי רק כירושה. וכן מבואר בדעת תוס' בפ' נערה. וא"כ ה"נ בשכ"מ שהקדיש הוי מתנת שכ"מ דהקדש כמתנה. וכמו שמבואר בתוספות בסוגיין. ומש"ה מע"פ גובה ממנו. וצ"ל דקושית הרז"ה דע"כ ר"ה מיירי בשכ"מ שהקדיש כל נכסיו היינו שבשעת הקדש היה בריא רק שהוא שכ"מ כשאמר מנה לפלוני בידי. וכן הוכיחו תוס' מדמסקי' בפ' י"נ באיבעיא דלא איפשט בשכ"מ שהקדיש כל נכסיו אם עמד חוזר או לא ע"ש. ולא פשיט מדר"ה דאינו חוזר מדלא קאמר דנאמן במגו. אע"כ דר"ה מיירי שהקדיש כשהיה בריא. וא"כ שפיר הקשה במאור על הרי"ף:

אמנם י"ל דהרי"ף מיירי כפי המסקנא דאיבעיא דלא איפשטא אם עמד חוזר או לא. והדין מספיקא לא הדר וכדעת הרא"ש שם דא"י לבטל הדיבור מספיקא. וא"כ לדינא

לא הוי מגו ושפיר מיירי ר"ה שהקדיש כשהוא שכ"מ. דהש"ס לא רצה לפשוט איבעיא דהיה אפשר לומר שהקדיש בבריא. ובאמת במלוה בשטר. אבל לפי האמת מיירי הרי"ף שהקדיש כשהוא שכ"מ ומש"ה מע"פ גובה ממנו:

אולם לכאורה גם זה ליתא דמהראוי להיות הדין דמע"פ אינו גובה. כיון דהספק בש"ס דלגבי הקדש גמר ומקני נפשיה מחיים. וא"כ ממילא באותו צד לא הוי כמתנת שכ"מ ומע"פ אינו גובה ממנו. וכן מצאתי אח"כ את שאהבה נפשי בב"ש. ולזה י"ל דדוקא הוא אינו חוזר מספיקא. כסברת הרא"ש כיון דרוצה לבטל המתנה א"י לבטל מספק. אבל הבע"ח כשרוצה לטרוף אינו בא בטענת ביטול המתנה רק שהספק באיזה אופן היא המתנה. וכיון שזה היה לו שעבודו בודאי רק אם היא מתנת בריא נפקע שעבודו וא"י מספק לבטל שעבודו ומע"פ (אינו) גובה ממנו. ודוק:

תוד"ה שכיב מרע, הקשו הא דבעי פרק מי שמת שכ"מ שהקדיש כל נכסיו מהו אם הדין דעמד חוזר כמו בנותן להדיוט או שכל לגבי הקדש גמר ומקני, תפשוט מהכא דאינו חוזר דאל"כ מאי קנוניא שייך הלא היה יכול לחזור מיד עיי"ש. ולכאורה י"ל הא אמרי' ב"ב דף קמ"ח ע"ב אר"נ שכ"מ שכתב כל נכסיו לאחרים (הידועים לנו ולא נמצא לו שיור) ועמד אינו חוזר דחיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת ואלא מתני' דקתני לא שייר קרקע כ"ש אין מתנתו קיימת היאך משכחת לה אר"א באומ' כל נכסיו, א"כ י"ל דהך דר"ה שכ"מ שהקדיש כל נכסיו לא שאמר כל נכסי הקדש אלא שהקדיש נכסים הידועים לנו ולא נמצא לו שיור כלישנא דר"נ ובזה א"י לחזור דחיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת מזה נלע"ד דתוס' ס"ל כמ"ש הרשב"א בתשובה סימן אלף נ"ח דהטעם שם דאיכא הוכחה דיש לו נכסים כיון שעשה קנין דבכולו לא צריך קנין וא"כ הכא בהקדש דאף דאמירתו לגבוה כקנין הוא מ"מ הא לא עשה דבר מיותר וליכא הוכחה למיחש דיש לו נכסים במקום אחר ויכול לחזור בו. ובזה מיושב קושית הסמ"ע סי' ר"ן סק"י וכמ"ש שם בגליון:

סנהדרין

דף ב.

מתני' והמאונין. פרש"י ובשלשה בעינן דכל דתיקן רבנן כו'. בפשוטו היינו דמיאון בקידושין דרבנן תיקנו כעין דאורייתא. דהיינו גט בקידושי דאורייתא וא"כ מוכח דגט צריך להיות בב"ד של ג' ובאמת תמוה לכאו' הא בפ"ט דגיטין מבואר דלר"א דע"מ כרתי נותן לה בפני עדים. ולר"מ משמע דכיון דע"ח כרתי א"צ ליתן בפ"ע (אלא דתוס' כ' בשם

ר"ת דמ"מ צריך ליתן בעדים דאין דבר שבערוה פחות מב') אבל עכ"פ משמע דל"צ רק בפני ב' עדים. וכן בפ"ק דגיטין גבי בפ"נ איכא פלוגתא אם צריך ליתן בפני ג' להעיד בפנ"ח בפני ב"ד, או דמהני בפני ב', אבל בא"י לכ"ע נותן בפני ב'. אח"ז רב מצאתי שעמד בזה בתשובת נודע ביהודה מ"ת:

שם ולא את כה"ג. היינו דיני נפשות אבל ממונו של כ"ג דנין בג' כמ"ש לקמן רפ"ב. ובסוגיא דט"ז דייק כן אביי מדבעי ר"א שורו של כה"ג בכמה למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה או למיתת בעלים דעלמא מכלל דממונו פשיטא ליה ואמרי' עלה פשיטא מהו דתימא הואיל וכתב כל הדבר הגדול כל דברים של גדול קמ"ל. וקשה לי למאי צריך אביי למידק כן מאיבעיא דר"א הא מוכח כן מברייתא דלקמן די"ח ע"א כ"ג שעבר על ל"ת הרי הוא כהדיוט לכל דבריו ואמרי' עלה פשיטא סד"א הואיל ותנן וכו' אימא כל דברים של גדול קמ"ל ואימא ה"נ מי כתיב דברי גדול הדבר הגדול כתיב דבר גדול ממש (היינו דעבר עבירה שיש בה מיתת ב"ד) וכיון דלענין מלקות דנין בג' דבעינן דוקא דבר גדול ממש מכ"ש ממונו וצ"ע:

שם ואין מוציאין כו'. בתוספתא פ"ג דסנהדרין איתא אין מעמידין לא מלך ולא כ"ג אלא עפ"י ב"ד של ע"א וכתבה הרמב"ם לדין מלך רפ"ה מהלכות סנהדרין ובפ"א ה"ג מהלכות מלכים. ודין כ"ג בפ"ד מהלכות כלי המקדש:

דף ג.

תוד"ה נזק. לאו בשור שהזיק שור קאמר כו'. נראה דהתוס' כ"כ רק בשיטתייהו דמבואר בדבריהם דמאי דאמרינן בפרק החובל דמידי דשכיח עבדינן שליחותייהו היינו דינא דמתני' דהכא דדיני ממונות בג' הדיוטות משום דלא תנעול היינו דמשום זה עבדינן שליחותייהו וא"כ בכל מה דאמרי' שם בפרק החובל דעבדינן שליחותייהו נכלל בדינא דמתני' דהכא דד"מ בג'. עיין תוספות ד"ה שלא. ומשום הכי הוצרכו לדחוק שם דמה דקתני במתני' בגזילות וחבלות בעי ג' מומחים היינו גזילה שע"י חבלות (דזה לא שכיח, אבל סתם גזילות) הא אשכחן בכמה דוכתי שהיו דנין בבבל דיני גזילות. אבל מדברי רש"י ד' י"ג ע"ב ד"ה למידן דיני קנסות מבואר דס"ל דהם ב' ענינים דמתני' דהכא מיירי בא"י דאפשר עפ"י מומחים בזה רק בהלואות חששו לנעילת דלת סגי בג' הדיוטות. אבל גזילות וחבלות בעינן מומחים אבל בבבל דליכא כלל מומחין בזה אמרי' בב"ק דבמידי דשכיח וליכא קנס עבדינן שליחותייהו עיי"ש וכ"נ מדברי הרא"ש בשמעתין ומה דאמרי' בפ' החובל שליחותייהו עבדי' מידי דהוי אהודאות והלואות צ"ל דה"ק דכמו דתקנו בהודאות והלואות דמשום תיקון עולם דלא בעיא מומחים (אף בא"י) ה"נ בניזקין היכא

דליכא מומחים כגון בבבל תקנו למעבד שליחותייהו. א"כ הכא ממילא ניחא דגם נזק דשן ורגל אין דנין בא"י רק במומחים:

דף ג:

גמרא ואמרינן מ"ט דר"י. הלשון קשה קצת דהא לקמן דף י"ד ע"א איתא בברייתא דר"י עצמו אמר כן:

שם אלא ה"ט דרבי. ק"ל דלמאי צריכין לטעמא דרבי אף למעלה ב' הא מפשוטו דמקרא דאשר ירשיעון והיינו ב' נדע דבעינן ג' מכח דאין ב"ד שקול וע"כ אידך קרא דאלהים אתא לרבויי דהיינו ד' ואין שקול הרי כאן חמשה:

תוד"ה דיני אלא ברובא וכו', מדברי רשב"ם ב"ב (דף צ"ג ד"ה דהיא גופא וכו') מבואר דמפקינן ממונא ברובא דאיתא קמן, אולם מדברי תוס' כאן ובכתובות (דף ט"ו ד"ה להחזיר) מבואר דס"ל דבכל ענין אין הולכין בממון אחר הרוב, ונראה דקיימא לן הכי, כדמשמע מהרמ"א חוה"מ סי' רצ"ב:

דף ד:

תוס' ד"ה דרך וכו' ק"ל הא משכחת בלא בישול דשרי במבשל בשר בחלב טהור דהא כל שומן דבהמה מקרי חלב אלא דעל הקרב אסרה תורה ואם כן דלמא מיירי הקרא בחלב טהור:

דף ה:

תוס' ד"ה יפה כו' תימה. עיין טורי אבן מגילה דף ח' ע"ב ד"ה אין בין:

דף ו:

גמרא והא ר"ה תלמידיה דרב. עיין שבת דף קכ"ח ע"א וש"נ:

דף ז:

גמרא א"ר ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא. עיין טוריא בן מגילה דף ב' ע"ב ד"ה מנצפך:

דף ט.

תוס' ד"ה לא וכו' דפליג על ר"ש. עיין לקמן דף מ"א ע"ב ברש"י ד"ה ר"ע ובתוס' שם:

תד"ה בזמן שהתרו וכו' ומיהו נראה להרשב"א דהני לאו פירכא נינהו וכו' והא דמשמע הכא וכו'. ק"ל דעדיין אינו מתיישב קושי' ב' דתוס' דנהי דלר"י בעי התרו ממש מ"מ יקשה לר"י דס"ל כר"י ואפילו בראיה בעלמא א"כ לדידיה לא יהיה משכחת לא תהא שמיעה גדולה מראי' וצ"ע:

דף ט:

תוד"ה ובפלוגתא. מדברי תוס' נראה דס"ל דע"א שמכחיש ב' בבדיקות אפי' בב"א לא בטל העדות, ואם ב' כיתי עדים מכחישים בבדיקות אפי' בזא"ז פסול העדות:

כתובות דף ל"א תוד"ה שלא השם דלא מסתבר שלא יהיו חייבים ממון ומלקות. וא"ת הא להדיא מפורש בפ"ק דסנהדרין (דף ט') דבהביא האב עדים והזימו לעידי הבעל דנהרגין ולא משלמין אף דרצו לחייב האשה מיתה וממון להפסיד כתובתה, (אב"ה וכ"כ בספר פ"י) וי"ל דהתם מה דמפסידים האשה הכתובה אינו בכלל עונש דא"כ האיך דנים אותה ב' רשעיות אלא הטעם דכיון שזינתה ממילא פקע כתובה דאדעתא דהכי לא נתחייב הבעל וא"כ העדים לא היו מחייבים אותו ב' רשעיות משא"כ במש"ר דבאו לחייב אותו ב' רשעיות בזה סברת התוס' דגם הם מחוייבים כך. ועדיין קשה לי בהא דאמרינן התם בסנהדרין דבהוזמו עידי האב נהרגים ומשלמין ממון דמיתה לזה וממון לזה דהיינו שהיו רוצים לחייב הבעל מאה כסף, ואמאי לא אמרינן דנהרגין ולוקין ומשלמין דעל שרצו לחייבו הבעל מלקות וממון יחייבו הם, ולזה נלע"ד דכוונת התוס' רק דלר"מ כיון דיליף דלוקין ומשלמין ממוש"ר אף אם מחד קרא היה ראוי דלוקין ומשלמין כמו מש"ר דהא ר"מ יליף משם לדעלמא, אבל לדידן באמת ס"ל לתוס' דגם בכה"ג אין לוקין ומשלמין:

והנה מסוגיא דסנהדרין מבואר דבמעידים שפלוני הוציא ש"ר דמשלמין ואין לוקין כדאמרינן נהרגין ומשלמין ממון אבל לא דנהרגין ולוקין, ולכאורה טעמא בעי דנהי דבעדים זוממים קיימא לן דממונא משלם מלקי לא לקי, היינו דלא לקי על לאו דלא תענה אבל בעדים שהוציא ש"ר דמדין כאשר זמם אתינן אמאי מקיימים כאשר זמם בממון ולא מקיימים כאשר זמם שרצו לחייב הבעל מלקות. ואפשר דקיימא לן כטעמא דר"א בכתובות דע"ז ממונא משלם היינו כיון דלאו בני התראה נינהו ועיין פירוש רש"י שם דהיכא דאפשר לקיים הזמה בממון לא לקי כיון דלא התרו וזה שייך בכה"ג דהעידו שהוציא ש"ר, אך הא משמע דאלו היה הדין דממון לזה ונפשות לזה ג"כ לא מחייבי תרתי היו עידי האב נהרגין ולא משלמין ואמאי לא נימא בהיפוך דמשלמין ולא נהרגים כיון דלא אתרו בהו בוחרים יותר בחיוב תשלומין, ואפשר כיון דהוי הזמה לגבי תרי גברי בוחרים יותר החמור ומקיים להזמה במה דרצו לחייב לעידי הבעל מיתה דבהזמה זו ליכא צד ממון:

כתב חתני בשם הנב"י דעמד בקושי' תוס' סנהדרין דנקטו קושי' דיאמרו לחייבו להבעל מאה כסף באנו ולא נקטו דלפטרה ממיתה באנו, ומתרץ חתני דהו"ל להזים רק א' מהן. תיתי לי שכן אמרתי הקושי' והתי' זה מקרוב לחתני המופלגים נ"י [ומחמת רוב טרדות

א"א לי לחפש בספרי האחרונים, ומזה הסבה נאבדו ממני רובא דרובא מהחדושים שהעליתי בעזה"י, כי היה עלי לטורח הכתיבה בחושבי שאין בזה דבר חדש וכבר קדמוני] והוספתי דלפ"ז אפשר גם קושי' תוס' ליתא, דכיון דחיובו דבעל על שרצה להרוג אותה עפ"י עדים שקרים, י"ל דגם בהוזם א' מהם הכי הוא, דחשב להרוג אותה בשקר ע"י העד שקר, דמבלעדו לא נתחייבה מיתה, ופרט זה לפי שעה אין בידי לברר:

ומ"ש שבני חותנו הגאון מוהר"ש נ"י אמר דבהוזם א' כל העדות בטל, דהוי כנמצא אחד מהם קרוב או פסול, לענ"ד אין זה ברור כיון דהוזם ולא נצטרפו בראיה, ובג' עדים והוזם א' אפשר דתתקיים העדות בשאר, ואולם לענ"ד דבנפשות דבעינן שיראו כ"א ועדות מיוחדת פסול, וא"כ מעידים שראו יחד העדות וכיון דאחד הוזם השני העיד בשקר שראה עמו לחייב מיתה. וזה מספיק גם כן על הקושיא דלפוסלם לעדות באנו, דבהוזם האחד מהם גם כן השני פסול:

ומה דדקדקו תו' גבי מאורסה הומ"ל דידעי שידעו שהיא חבירה, וידעו דחבר א"צ התראה, לא ידעתי למה צריך לאריכות בריבוי ידיעות, ולא נקטו בפשוטו דהעידו שזינתה ושהיא חבירה דמוכח דלחייב' מיתה העידו:

ומ"ש חתני דבניסת אין מספיק תירוצם די"ל דלא ידעו דניסת א"צ התראה, גם אנחנו עמדנו בזה, אבל אין בכחינו להקשות ולדמות מסברא מה דלא מצינו להדיא, דאולי זה לכל ידוע כיון דבאמת אין בזה פלוגתא, רק בחבר כיון דבאמת איכ' פלוגת' י"ל דלא ידעו, וכעין זה כתב ר"ן פ"ק דקידושין גבי קידש חצי שפחה דכיון דאנן מספ"ל ל"ש אדם יודע, וכל זה בנוי לס"ד דתוס' אבל באמת נתקשיתי, דלר"י ב"י דחבר א"צ התראה יאמרו לפוסלו לעדות באנו, ונצטרך לומר דמשכחת רק שהי' כבר פסול לעדות, א"כ מה בקשו תוס' בסנהדרין דס"ל בההיא דלאסרה על בעלה זו באנו דיאמרו דלפוסלו לעדות באנו ותירוצ' לא יספיק בשאר דברים בחילול שבת וכדומה ומה דנתרץ בעלמא נתרץ גם בזה במאורסה:

ומ"ש חתני נ"י להקשות דאם הניסותין הן העדים הא א"י להזימם דהוי ג"כ הכחשה, רגיל אני לומר במה שהקשו כזה על הרמב"ם מפלוני רבעני לאונסי וכן ממיפך והזמה, דסברת הרמב"ם כיון דלגבי הלוה הוי הכחשה שאומרים עמנו הי' הלוה, והוי כל כת בספק פסול, אין כת זו יכולים להזים כת אחרת וכאלו הוכחשו בפעם אחת בענין אחד וזה שייך רק אם הם ב' ענינים שאומרים אתה והלוה היה עמנו אבל אם הכחשה יוצא מתוך ההזמה ל"ש כן:

דף י.

גמרא ואין אדם קרוב אצל ממונו. עיין זבחים דף ע' ע"א תוס' ד"ה ע"פ:

תוס' ד"ה וכל וכו' ואי לאו והיה אם בן. קשה לי דמ"מ אף אם לא כתיב והצדיקו והרשיעו אם נכתב רק והיה אם בן הכות ילפינן בין מבין דמיירי במלקות ונדע דבמוציא שם רע ויסרו היינו מלקות ואח"כ נילף משום דלאו שאין בו מעשה לוקין וממילא חייבים העדים מלקות משום לא תענה וצ"ע:

במחנ"א הלכות עדות סי' ג' ד"ה גרסינן. ולכאורה היה נראה דהרמב"ם ז"ל והטור לא סבירא להו כפירוש הראב"ד ז"ל שכתב בפי' דאם אמר פ' רבע את שורי הוא ואחר נאמנים להרוג לשור משמע שמפרש כפירוש רש"י ז"ל שם בסנהדרין וכ"כ הכס"מ וכן מצאתי להרב מהורח"ש ז"ל בקונטריסו לעיגונא אבל עדיין יראה דליכא ראיה לזה דאפשר דס"ל כפירוש הראב"ד שם בבעל שאמר פ' בא על אשתי דנאמן משום דכגופו דמי הא לאו הכי לא הוה פלגינן דיבורא אלא אמרינן כיון שבטלה מקצתו משום קורבה דהא ודאי קרוב הוא לה בטלה כולה אבל גבי שורו כיון דמסקינן דאין אדם קרוב אצל ממונו תו לא שייך עדות קורבה:

נ"ב (על תיבות עדות קורבה). לענ"ד א"א לומר כן דא"כ למה לן דאמר פלוני רבע שורי לינקוט בקיצור נרבע שורי:

דף יא.

גמרא וכשמת אומרים עליו. כעין זה בברכות דף ו' ע"ב וברבינו יונה שם:

תוד"ה בת קול וכו' לכך קורין אותו ב"ק. עיין תוי"ט פרק ט"ז משנה ו' דיבמות:

ד"ה רשב"ג וכו' וי"ל דלשון תורה לחוד. עיין תענית דף כ"ט ע"א ברש"י ותוספות שם:

דף יא:

גמרא ועל אחד מהן אין מעברין. עיין ר"ה דף כ"א ע"א תוספות ד"ה כי:

דף יב.

גמרא. יצאו בשלום. בערוך שם הגירסא יצא בשלום:

רש"י ד"ה בא מרקת וכו' טבריא. מגילה דף ו' ע"א:

ד"ה ותפשו נשר וכו' חיל פרסיים. בערוך ערך זג כתב די"א עכבן המטר הנושר משמים:

דף יג.

גמרא מר סבר כולי חג בעי'. עיין טורי אבן חגיגה דף י"ז ע"ב ד"ה אר"י:

דף יג:

רש"י ד"ה למידן כו' (עיין מ"ש לעיל דף ג' א'):

דף יד.
גמרא ר' זירא היה מיטמר למיסמכיה. עיין ירושלמי פ"ג דבכורים:

דף יד:
רש"י ד"ה בית פאגי מקום לפנים. עיין מנחות דף ע"ח ע"ב ברש"י ד"ה חוץ לחומת ב"פ:
תוס' ד"ה מלמד וכו' אע"ג דדינו כירושלים. עיין פ"א משנה ח' דכלים בר"ש:
ד"ה נטע וכו' לא בעי שלשה. עיין ר"ה דף ל' ע"א תוס' ד"ה וביקש:

דף טו:
תוס' ד"ה ור"י וכו' היינו בקשורים בשלשלאות עיין ב"ק דף פ' ע"ב תוס' ד"ה מותר:

דף טז.
גמרא אי מה תחילתה קלפי. עיין שבועות דף ט"ו ע"א תוס' ד"ה שאין:
שם אמר אביי מדקאמר לי' שורו וכו'. ק"ל אמאי צריך לדייק כן מאיבעי דר"א הא בלא"ה מוכח כן מברייתא דלקמן י"ח ע"ב עבר על עשה ול"ת דמפרשינן לקמן דלענין מכות דינו בג' דבעי' דוקא דבר גדול ממש וא"כ מכ"ש ממונו. וצ"ע. (ועי' עוד לעיל דף ב' ע"א):
תוס' ד"ה איש וכו' שאני הכא. עיין תוס' חולין דף כ"ט ע"א ד"ה איש:

דף טז:
ואין עושין עיר הנדחת מנה"מ כו' בתויו"ט כתב דאפ"ה איצטריך למעוטי שבט כגון אם יש בעיר אחת משני שבטים ובלא"ה לק"מ דהרי שבט אינו בכלל עיר הנדחת ונידונין בסקילה כיחידים כמ"ש הרמב"ם פ"ד ה"ב מהלכות עכו"ם בתנאי עיר הנדחת שיהיו המודחים ממאה ועד רובו של שבט. אבל אם הודח רובו של שבט דנין אותן כיחידים שנא' יושבי העיר ולא כפר קטן ולא כרך גדול וכו', וא"כ אף דקתני ואין עושין עיר הנדחת אלא עפ"י ב"ד של ע"א מ"מ הי' ס"ד לומר דשבט כיון דנידונים כיחידים יהא נידון ג"כ בכ"ג כיחידים וכס"ד דהש"ס באמת משו"ה איצטריך למעט ג"כ שבט:

דף יז.
תוס' ד"ה שיודע וכו' וקשה לר"ת. עיין עירובין דף יג ע"ב תוס' ד"ה שיודע:
פרק ב - כהן גדול:

דף יח:
גמרא שתא בתר ירחא אזיל. עיין תשובת מעיל צדקה סי' ה' באורך:

דף יט.
גמרא דכתיב בית דוד. עיין בשער המלך פ"ה מהל' יס"ת ה"ה שהביא דברי השיטה מקובצת מה שכתב בזה בשם תוספת הרא"ש:

דף יט:
גמרא שאול סבר מלוה ופרוטה. עיין חגיגה דף ט"ז ע"א תוס' ד"ה יוסי:
שם שפלטו אל. כעין זה לקמן דף לז ע"ב גבי שאלתיאל וכן ב"ב דף קי ע"א גבי שמואל ובתמורה דף י"ז גבי עתניאל ובירושלמי ספ"ה דסוטה גבי אליהוא בן ברכאל:

דף כ:
תוס' ד"ה מלך וכו' תימה, קושיא זו היא בזוהר הקדוש פ' וישב:

דף כא.
גמרא משום דלא יסור. עיין מ"ש בגליון ביומא דף עב ע"א:

דף כא:
גמרא לעבור בלא תעשה על כל סוס וסוס. קשה לי דמנ"ל זה דלא ישיב היינו שמא ישיב דלמא הוא באמת ב' לאוין דלא ירבה לו סוסים דהיינו הרבה סוסים אפילו בלא שישיב העם למצרים ואח"כ הוא לאו בפני עצמו דלא ישיב העם מצרימה למען הרבות אפילו סוס אחד דבלא"ה מותר לירד למצרים שלא לקבוע שבתו שם כמ"ש הרמב"ם אבל בשביל להרבות סוס אחד לא ישיב מצרים או דתחלה אמר לא ירבה לו היינו אבל מרבה למרכבתו ופרשיו. אבל לא ישיב מצרימה למען הרבות סוס ולא נקט לו דלהשיב מצרימה אסור אפילו להרבות סוס למרכבתו:
פרק ג - זה בורר:

דף כג.
מתני' או פסולין. הא דנקט בלשון רבים אף דר"מ נקט בלשון יחיד זה פוסל דיינו של זה. ואף אם נימא דרבנן לא דייקי בלשונם וקרובים ופסולים קאי אכל דיינים הנבררים. דהא קתני אינו יכול לפוסלן והו"ל למתני אין יכולין לפוסלן אלא ע"כ דרבנן נמי נקטו לשון יחיד והא דקתני קרובים או פסולים, היינו דהדיינים יחד הם קרובים. או פסולים, כגון שהם שונאים זה לזה ובכה"ג כל א' יכול לפסול דיין של חבירו ויד הנתבע על העליונה וצריך התובע לברור לו דיין א' שאינו קרוב לדיין שלו. רמ"א בתשובה סימן ק"ד:
שם גמרא ל"צ דקבלי עלי' כבי תרי. לפ"ז מדקתני זה פוסל וזה פוסל היינו בין שהתובע קיבל עליו חד כבי תרי בין שהנתבע קיבל עליו כן, א"כ מוכח דבין באתן ובין במחול פליגי לפ"ז מאי פרכינן מאי קמ"ל דמצי הדר ביה תנינא הא מהתם ה"א דפליגי רק במחול כדס"ל שמואל שם או רק באתן כדס"ל לרבא שם. לזה איצטריך מתני' דהכא דקתני זה פוסל וזה פוסל דמוכח דבתרווייהו פליגי. - (עי' חי' ב"ק פ"ח א'):

דף כג:

תד"ה ואמר, וי"ל דאי לאו דר"ד. ק"ל דלמא ר"ד אמר כן מכח מתני' דהכא דמוכח בחד לריעותא ס"ל דיכול לחזור וגם לרבנן מוכח דמודו בב' לריעותא מדקתני אימת בזמן שמביא עדים שהן קרוביו והרי מיירי בקבלו וחכמים ס"ל דבנאמן עלי אבא ע"י לחזור. וע"כ דקאי על ר"מ דמיירי בקבל חד כבי תרי, ע"ז אמרו דאם הוא קרוב הוי ב' לריעותא, אבל אי לאו מתני' דהכא הו"א באמת דמיירי דלקמן בב' לריעותא וצ"ע. ובאמת מה"ט ק' גם על תירוצם דתוס' דמ"מ ליקשי בלא דר"ד דהא ל"ל דמיירי בתרתי לריעותא דא"כ יקשה שוב גם אדרבנן דהכא ס"ל במברר שהוא קרוב דיכול לחזור:

תד"ה ורבנן ס"ל וכו' ונראה לר"ת וכו'. לא זכיתי להבין דכמו דאמרי' כיון דהב"ד אמרו לו לברר בודאי יטריח ויברר ומסתמא לא יהי' פסולי' ה"נ גם א"צ לברר מ"מ אם נאמין לו לפסלם ממילא יטריח עצמו ויברר להאחרים ולא יהי' נוגע וצע"ג:

דף כד:

ואלו הן הפסולין. כתב הרע"ב ואין עדותן בטילה עד שיכריזו עליהם. והא דפרכינן פ"ק דבב"מ ד"ה ע"ב ותיפוק ליה דהו"ל רועה. הא י"ל דמיירי דעדיין לא הכריזו עליו, צ"ל לכאורה דדוקא לפוסלו לעדות צריך הכרזה אבל לפוסלו משבועה א"צ הכרזה. ואולם הא תוס' בב"ק דס"ב ע"א ד"ה חמסן כתבו וא"ת כיון דחמסן דיהיב דמי פסול מדרבנן א"כ כי אמרי' בב"מ אלא הא דאר"ה משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו נימא מגו דחשיד ומשני מורה ואמר דמי יהיבנא. מ"מ מה תירץ בכך הא חמסן דיהיב דמי פסול מדרבנן וכו' ועוד דחמסן מדרבנן אינו פסול עד שיכריז. הרי דלגבי לפסול משבועה צריך ג"כ הכרזה. ולענ"ד דהכלל כך הוא כל שהוא לפסידא דאחריני תיקון רבנן דלא נפסל בלא הכרזה. אבל לגבי עצמו פסול בלא הכרזה, מש"ה בההיא דפ"ק דב"מ הנ"ל שפיר פרכי' ותיפוק ליה דה"ל רועה ודנין ביה דין משואי"ל משלם דלגבי חוב דנפשיה ל"צ הכרזה ודייניו ליה לחשוד לומר לגביה דצריך לשלם. אבל בההיא דבב"ק הנ"ל דאם נידון אותו לחשוד וא"י לישבע דאינה ברשותו מאי עבדינן ליה ונפטר בלא שבועה והוי חובה להבעלים דמפסידים השבועה בזה אמרי' דצריך הכרזה. ולדינא החילוק דפסולי דרבנן בלא הכרזה אם חייבים לאחרים שבועה דאורייתא הדין דמשלמים (אם שכנגדו ישבע) ואם חייבי שבועה דרבנן דאם לא ישבע יפטרו לגמרי צריכים לישבע דלא מפסידים זכותא דאחרים כ"ז שלא הכריזו עליה. ואולם עדיין לא נתיישב לי כ"צ בההיא דבב"מ דמאי פרכי' ותיפוק ליה דהו"ל רועה הא י"ל דאביי דאמר והא גזלן הוא בא לומר דאפי' יטענו הבעלים אין אנו רוצים לישבע והחיוב מוטל עליך לישבע דבדאורייתא אין

מהפכים. מ"מ הא גזלן הוא ואין נוטלים בלא שבועה, משא"כ מטעם רועה הבהירה ביד הבעלים דאם ירצו לומר השבע ופטור דהא לגבי חוב דאחרים לא משוינן ליה לפסול בלא הכרזה ולא אבדו הבעלים זכותן לומר דאוקמי אדינא דצריך הוא דוקא לישבע וא"י להפך השבועה:

מה שהקשה בסוגיא דנאמן עלי אבא להגהת הרא"ש מאי מקשה הגמ' לא"ד ת"ש דאמר רבא קיבל עליו הדיין דילמא רבא מיירי שקיבל חוץ לב"ד, לא ידעתי הא רבא דאמר קודם גמ"ד יכול לחזור לאחר גמ"ד א"י לחזור ע"כ מיירי ג"כ באמר כן בב"ד דאל"כ אף אחר גמ"ד יכול לחזור בו, ואם כונתו לאיזו סוגיא אחרת שלא במקומו אשר נעלם ממני ימחול להודיעני:

דף כה.

מלוה הבאה בריבית עי' רא"ש ס"ז דלא תשימון לאינשי במלוה ולוה משמע להן כך, מלשון זה משמע דגם הלוה עובר על לאו דלא תשימון ודלא כמ"ש הרלנ"ח הובא במ"ל פ"ד ה"א ממלוה ד"ה כתב הרשב"א דלא תשימון אינו עובר הלוה כ"א המלוה עיי"ש. ואולם בתוס' בב"מ דע"ב וכן בהה"מ פ"ד מהל' מלוה כתבו בלשונם דעדים אין נפסלים דלא משמע להו לא תשימון רק במלוים. בזה אפשר דל"ת לא קאי כלל על הלוה, ואך מ"מ נ"ל ראי' דגם תוס' ס"ל דהלוה ג"כ עובר על לא תשימון ממה דהקשו בב"ק ד' ל' ע"ב ד"ה שטר דאמאי קנסו למלוה דאינו גובה הקרן א"כ מצינו דהלוה חוטא ונשכר, ואם איתא דס"ל כדעת הרלנ"ח ל"ק כלום דהמלוה דעבד איסור משעת כתיבה דעובר על לא תשימון מש"ה קנסוה אבל הלוה עדיין לא עבד איסור כיון דאין עליו לאו דל"ת אינו עובר רק בשעה שנותן הריבית וכל כמה דלא נתן לא עבר ודוחק לומר דכוונתם דמשום דעבר על לאו דלפני עור מקרי חוטא נשכר:

שם וצריכא וכו' התם הוא דלא גמר ומקני. לפי זה צריך לפרש דהך מ"ד סבירא ליה כרמב"ח דלעיל דאימתי דר"י לחלוק וס"ל לת"ק דפסולין משום דהוי אסמכתא ולא גמר ומקני. אבל קשה לי מנ"ל להגמרא לומר כך דס"ל דלא כריב"ל ור"י דס"ל אימתי לפרש הא י"ל הצריכותא בהיפוך על ההכשר דבמתני' קתני דעוסקים בישובו של עולם כשר דאסמכתא קני ולזה אי תני משחק בקוביא ס"ד דזהו לא הוי אסמכתא דאין בידו כלל וגמר ומקני אבל מפריחי יונים דאמר בנקשא תליא מלתא הוי אסמכתא ואי תני מפריחי יונים ה"א דמשחקי בקוביא דאמר קים ליה בנפשאי והוי אסמכתא. אחר זה ראיתי בחי' הר"ן דכתב דמש"ה אזלא סוגיא זו כרמי בר חמא משום דלהך מ"ד דמפריחי יונים ודאי קאי לרמב"ח דאי סבירא ליה כר"ש משום דאין עוסקין בישובו של עולם היינו משחק

בקובי' ותרתי ל"ל אבל לענ"ד קשה כנ"ל דהא מ"מ הצריכותא בהך גופא דעוסקים בישובו של עולם דכשר ולא מפסיל משום אסמכתא:

דף כה:

גמרא ואחד רועה בהמה גסה. עיין רשב"ם ב"ב דף קכ"ח ע"א ד"ה שלשה וצע"ג. אח"כ הראו לי בס' שושנים לדוד הביא קושיא זו בשם הב"ד והוא כתב לתרץ דמתני' קודם שהוסיפו עליהם והרועים כשירים אבל רועי צאן היו פסולין דהתנא בא"י קאי. ולענ"ד אינו דהא בא"י פסולים דאסור לגדל משום ישובו של א"י והרשב"ם שם נקט דפסולים משום גזלנים ובזה גסה ודקה שוין:

תוס' ד"ה מעיקרא סבור וכו' וא"ת וליפסול מדאורייתא דעבר אלאו דלא תחמוד וכו' דמשמע להו דקאמר ר"ל דכן נמי הוא האמת עכ"ל. עיין במהרש"א שכ' דהתוס' בהמניח ובפרק איזהו נשך דלא ס"ל כן אלא דלא תחמוד היינו אף בדמי ע"כ ס"ל כתירוץ שני דהכא ע"ש, וקשה לי דסוף סוף כפי הצעת המהרש"א שפירש דכל עיקר קושי' התוס' דהכא כיון דעבר על ל"ת אמאי הי' מעיקרא כשר לעדות אף דמשמע לאינשי בלא דמי מ"מ לפסול מדרבנן כמו משחק בקוביא ע"ש, א"כ קושי' התוס' בפרק המניח במק"ע בשטר שיש לו רבית אמאי גובה קרן הא העדים פסולים, ומה שתירצו דלא תשימון משמע לאינשי דלא קאי אעדים, קשה סוף סוף לפסלו מדרבנן כמו משחק בקוביא, וצ"ל דבאמת הוא פסול דרבנן משעת הכרזה אבל קודם הכרזה כשר, ומעתה יהה נשמע מזה דס"ל לתוס' בב"ק דאף לאותו דבר שנפסל בעי' הכרזה ודלא כמ"ש הנ"י בשם הרא"ה בסוגיין ועיין:

אולם באמת דברי המהרש"א תמוהים שהחליט דתוספות בהמניח ע"כ סברי כתי' הב' דהכא, הלא מצינו בתוס' ב"ק ס"פ הכונס (דף ס"ב, ד"ה חמסן) אעפ"י שעובר על לאו דלא תחמוד וכו' [ע"ש בדבריהם], הרי דס"ל בהך דיבור דל"ת היינו אף בדמים, ואעפ"כ לא ס"ל כתי' ב' דהכא דהא התם כ' להדיא דברוצה אני אף מדרבנן לא פסול והחמסנים דקתני בברייתא היינו בלא דמי, אע"כ דשם לא חשו לקושייתם דהכא כלל וכלל וס"ל דהכא דקאמר מעיקרא סבר אנא דמי קיהיב היינו דכשר מחמת דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ואף דמשחק בקוביא פסלו חכמים אין לדמות גזירות חכמים ומשחק מצוי יותר, עכ"פ מצינו להו דס"ל במקום א' דלא תחמוד היינו בדמי ואעפ"כ לא ס"ל תירוץ הב' דהכא, א"כ י"ל גם תוס' בהמניח סבור כן, וזהו ג"כ דעת הרמב"ם דבפ"א מהל' גזילה פסק דלא תחמוד היינו אף בדמי ואף ברוצה אני, ובהל' עדות כתב דביהיב דמי בלא רוצה אני פסול מדרבנן, וע"כ משום לא תחמוד בלא דמי משמע להו

וברייתי' דשמעתין היינו באינו רוצה, וכ"כ מהרימ"ט בדעתו בחידושי פוסקים שלו בריש קידושין, וצ"ע על המהרש"א:

דף כו.
גמרא א"ל ואי קרי לכו רועה צאן. עיין ע"ז דף נט ע"א תוס' ד"ה דאר"י:

דף כו:
גמרא ואכשרינהו ר"ה בריה דר"י בריף הגי' סבר ר"ה בריה דר"י לאכשרינהו ובספר הצבא להרז"ה מדה רביעי' בהשגו' הרמב"ן שם כ' דהך סברא אינו בטל וקיימא כן ובההוא דביצה דף כז ע"א סבר דלא למיחזי וכן חולין דף יח ע"א סבר ר"א לאקדומיי' ועיין בהרא"ש כאן דלא כתב כן:

דף כז.
תוס' ד"ה אין וכו' ובבישול חדא שעה אסור. עיין מו"ק דף ח' תוס' ד"ה נפקא ובנדרים דף ד' ע"א תוס' ד"ה חידוש. ולא זכיתי להבין דהתם שייך לומר כיון דדינא דבשר בחלב חידוש לקולא לא ילפי' מיניה שום דבר דדלמא גם החומרא דטעם כעיקר הוא חידוש רק בבשר בחלב אבל הכא הא פסולים דהראשונים לא צריך למילף כלל מהזמה אלא דמסברא היא כמו כל שני כתי עדים המכחישים. וה' יאיר עיני:

דף כז:
רש"י ד"ה לא נחשדו כו', אבל בדין כו'. אפי' אינו שושבינו אלא אוהב כדרך האוהבים ושונא כדרך השונאים עי' ברמב"ם פכ"ג מה"ס ה"ו:
מ"ש רומעכ"ת נ"י בפ"ע דדבריהם ע"י שהם חשודים לשקר, או גזלן דדבריהם שהם באמת אף מחמת פסולי תורה א"י במה יתכשרו להוציא אשה מחזקת היתר לבעלה, לא ידענא מהיכן פשיטא לרומעכ"ת דגזלן דדבריהם הוי פסול תורה, ולפי"ז גזלן דדבריהם פסול מדינא להעיד להוציא ממון, א"כ גם קודם הכרזה לפסול להוציא ממון דמדינא פסול, דהא משמע דדוקא במה דהחמירו רבנן לפסלו לא פסלו עד אחר הכרזה מפני שלא להפסיד הבריות מאחר שכבר העידו, ואין פיסולן אלא מדבריהן כמ"ש הרמב"ם, וגם בממה נפשך אם חשודים לשקר ממילא הוויין ודאי פסולים דלא מקרי עדות אלא היכי דחזקה שאינם משקרים, ודוחק לומר דחכמים מספקא להו אי מה"ת חשודים לשקר או לא, א"ו נראה בפשוטו דמה"ת הם בחזקת כשרות, וחכמים קראו עליהם שם פסול לחשוד אותם שמשקרים:
תו כתב רומ"פ לחזק דבריו ולהכריע ביותר דגזלן דרבנן וכדומה עשוהו רבנן כספק פסול דאורייתא אלא דמה"ת אוקמוהו אחזקתו והעמידו חז"ל על ד"ת קודם הכרזה שלא לאבד

זכות העם, עדיין אינו מובן לי כיון דעכ"פ מה"ת אוקמוהו אחזקתו כמו ב' כיתי עדים המכחישים וכו' א"כ ממילא גם אחר הכרזה מד"ת כשרים דאוקמוהו אחזקתו, וא"כ ממילא י"ל דבמלתא דאיסורא אוקמי אדאורייתא, וכמו דבב' כיתי עדים המכחישים, זו באה בפ"ע לאסור אשה על בעלה, ה"נ עדים שגזלו גזל דרבנן אוקמוהו אחזקתייהו וכשרים מדינא ולא הקילו חכמים להקל בדאורייתא, ואם נימא לחלק דבב' כיתי עדים המכחישים דכ"א בפ"ע לא אתרע, וכאלו לא אתרע כלל גם כיון דכת אחת בודאי כשר והויין בחזקתייהו כמו כל עד דעלמא דיכולין להוציא אשה מחזקתה, אבל הנך עדים דעל מעשיהם נולד הספק לנו בהם אם חשודים ובמה דמעמידין על חזקתם הוי רק חזקה בעלמא כמו חזקת הגוף, משום הכי אין נאמנים על ידי חזקת כשרות שלהם להוציא אשה מחזקתה אם כן עדיין גם קודם הכרזה לא יהא אלים חזקתייהו להוציא מחזקת ממון:

כתב הנמו"י דף רס"ב ע"א ולאביי לא הוי טעמא וכו' אבל בעלמא בשאר עדיות דלא בעי' עדות גמור ואפילו עד אחד ואשה כשרים ליכא למפסליה עכ"ל. מזה משמע דלעדות נשים לא מפסיל רק רשע דחמס, וכן ראיתי בקצות החשן סימן מ"ו סק"מ, בדעת הנ"י, אמנם לפי זה יקשה מההיא דהרגתיו דפרכינן הא לאחר שתנשא והכתיב אל תשת, והא הרגתיו לא הוי רשע דחמס וכשר לעדות אשה:

וראיתי להנ"י ספ"ב דיבמות אההיא דהרגתיו כתב וז"ל, ואפילו לרבא דרשע דחמס בעינן, בהא מודה דהא קריי' רחמנא לרוצח רשע, דכתיב אשר הוא רשע למות, וא"כ הא קרינן ביה אל תשת ידך עם רשע עכ"ל, ולא זכיתי להבין, דאטו שאר עבירות דחייבי לאוין לאו רשע מקרי, הא מקרא מלא והיה אם בין הכות הרשע, אלא דטעמא דרבא מדכתיב להיות עד חמס ולא פסלה התורה רק רשע דחמס, א"כ גם רוצח לתכשר, וגם בעיקר קושיית הנ"י לא ידעתי, הא מבואר בסוגיא דסנהדרין דף כ"ז במה דאמרינן ע"כ לא קאמר ר"מ התם אלא עד זומם דממון, דרע לשמים ורע לבריות, א"כ ברוצח דרע לשמים ולבריות גם רבא מודה דפסול לכל עדות שבעולם, ואף לר' יוסי דס"ל דעד זומם דממון כשר לעדות נפשות דחמירא, מ"מ רוצח דחשוד לנפשות פסול לכל עדות שבעולם, ומה"ט ניחא דלק"מ על הנ"י סנהדרין הנ"ל, די"ל דמה דכשר רשע דאינו חמס לעדות נשים גם לאביי, היינו משום דכיון דאינו רע לבריות לא חשיד להעיד בשקר ולהיות רע לבריות להפקיע אשה מבעלה, ואם יבא הבעל אסורה לו אלא דהתורה פסליה לעדות דעלמא מגזה"כ כמו קרוב, מש"ה כשר לעדות נשים, אבל רוצח דג"כ רע לבריות פסול לעדות נשים דחשדינן ליה למשקר. ודברי הנ"י יבמות צלע"ג:

דף ל.

גמרא ואמרו דברי חלומות. עיין תשובת תשב"ץ ח"ב סי' קכ"ח:

שם כי אתי לשבועה אתי. עיין טורי אבן פ"ב דר"ה כ"ג ע"ב ד"ה ומכניסי':

דף ל:

אבל אחד אומר כו' אין מצטרפין כו' לכאורה באמת טעמא בעי בהכחשה בחקירות בד"מ אמאי לא הוי כע"א לחייב שבועה, הא עכ"פ חד מינייהו הוי עד כשר. וכן יש לעיין במה דפסק הרמב"ם (פ"ב מהל' עדות) הוי עדים מרובים ואחד מהם הוכחש בחקירות עדותן בטילה, אמאי לא אמרינן דאין דבריו של אחד במקום שנים, ויהיה זה שהוכחש בחקירות כאלו הכחיש האחרים ואמר לא הרג, דלא היה מועיל להכחיש האחרים, וצ"ל דכך היא המדה דכיון דאינו מכחיש גוף העדות מגרע גרע, דיש עליו ג"כ שם עד, והוא מכלל העדים על אותו מעשה, וכיון דהוכחש בחקירות הוי כנמצא אחד מהם קרוב או פסול דבטל כל העדות, וכ"כ בתשו' הר"מ פאדווע (סי' ל"ב) וז"ל, ועוד דודאי ע"א אינו מכחיש שנים כשהוא סותר אותם בעיקר הדבר דאין דבריו של אחד במקום שנים, דדוקא בדרישה וחקירה ששלשתן הן עדות אחת בעיקר הדבר רק בבדיקות וחקירות אין מכוונים, פוסל אחד את השנים, דעדות אחת היא, וצריך שיהיו מכוונים, כדמשמע בפרק היו בודקים, וכן יראה מהרמב"ם (פ"ב מה"ע) ואין הדבר צריך לפנים, עכ"ל. ומה"ט ניחא דאפילו שבועה ליכא דשניהם שם עדים עליהם, והוי כנמצא אחד מהם קא"פ דבטל כל העדות:

דף לא.

דאי בעיא קלתיה כו' (עי' מ"ש בזה בחי' ב"מ דף י"ז ע"ב ד"ה שו"ע):

תד"ה שבית שמאי אומרים נחלקו עדותן. ק"ל לקושית' הא מבואר בסוגיא דנחלקו עדותן, דהוי עדות המכחשת בבדיקות, וס"ל לב"ש דעל מנה עדות נכון אבל מ"מ פסול ליכא, ובני הגאון מוהר"ש נ"י השיב לי בארוכה:

תוס' ד"ה חייביה וכו' גבי קטן מקבלין. עיין ב"ק דף לט ע"א תוס' ד"ה ורבי:

פרק ד - אחד דיני ממונות:

דף לב.

מתני' אחד דיני ממונות. עיין זבחים דף צב ע"ב תוס' ד"ה אי:

דף לג.

גמרא מיכן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות. עיין קדושין דף סב ע"א ובחידושי מהרי"ט שם:

דף לה:

תוד"ה רציחה, עי' שבת קל"ב ע"א ומה צרעת שדוחה עבודה שדוחה שבת מילה דוחה אותה, שבת שנדחית מפני עבודה, כש"כ שתהא מילה דוחה אותה, והקשה בתוס' מהו ק"ו נימא רציחה תוכיח שדוחה עבודה ואינו דוחה שבת. אף אני אביא מילה, וכ"ת מילה עדיפא שדוחה צרעת הדוחה עבודה, אכתי נימא קבורת מ"מ תוכיח דעדיפא ממילה שדוחה מילה מולאחותו שדוחה צרעת שדוחה עבודה שדוחה שבת, אפ"ה לא דחי' שבת. ותמיהני מאוד הא לאותו ס"ד מהראוי שקבורת מ"מ יהא דוחה את השבת, כיון שדוחה מילה ומילה דוחה שבת, דהרי פרכינן ויהא קבורת מת מצוה דוח' שבת מק"ו, כיון דדוחה עבודה, ועבודה דוחה את השבת, ומשני רציחה תוכיח שדוחה עבודה ואינו דוחה שבת, והקשו בתוספות, ונלמוד ק"ו קבורת מת מצוה דדוחה מילה ומילה דוחה שבת, ותי' דמ"מ שייך למפרך רציחה תוכיח דדוחה עבודה שדוחה שבת, והיא גופה אינו שבת, ה"נ קבורת מ"מ אף שדוחה מילה הדוחה את השבת מ"מ היא גופה לא תדחה שבת, וקשי' לי בגוה דמ"מ קבורת מ"מ עדיפא דדוחה מילה הדוחה צרעת דדוחה עבודה דדוחה שבת, ועדיף משבת בכמה מדרגות, וכמ"ש כאן, וכ"ת מילה עדיפא שדוחה צרעת שדוחה עבודה, וי"ל דלמסקנא ניחא דצרעת לאו משום דחמירא אלא משום דגברא לא חזי, ולרב ספרא בתירוצא א' דהתוס' לקמן ד"ה הדר אמר וכו' דלא ס"ל הך סברא דגברא לא חזי, באמת צ"ל דבלא"ה לית ליה ק"ו כזה, וכמ"ש מהר"ש איידלס שם, או דבאמת אין חילוק בין עדיף במדרגות או לא, ודלא כסברת וכ"ת שבתוס' כאן, וכיון דמצינו ברציחה שדוחה דבר שדוחה שבת, ומ"מ הוא אינו דוחה שבת נסתר הק"ו מכל וכל, עכ"פ לפי מה דקיימא התוס' השתא בסברת וכ"ת, קשי' איך כתבו על זה דאכתי נימא קבורת מ"מ יוכיח, נימא דהיא גופה אתי' בק"ו דדוחה שבת, כיון דדוחה מילה הדוחה וכו', ולאותו ס"ד ל"ש לומר רציחה תוכיח, כי היכי דל"ש רציחה תוכיח על מילה, ומה אולמא דק"ו לגבי מילה, מלגבי קבורת מ"מ, ותרווייהו נילף בק"ו דדחי שבת, וצריך התישבות גדול:

דף לז.

מתני' אם לא יגיד וגו'. אף על גב דהקרא במשביע להעיד מיירי כדכתיב ושמעה קול אלה. הכי קאמר הקרא כשעובר בדבר שאם לא יגיד היה נושא עון אף בלא שבועה. אז בשבועה יביא קרבן שבועה תוס' בב"ק דף נ"ו ע"א ד"ה פשיטא וכו':

דף לח.

גמרא וכתיב כי ה' עיניו משוטטות. עיני ה' המה משוטטים כצ"ל:

פרק ה - היו בודקין:

דף מ.

רש"י ד"ה חקירות אמר כו' דאין העדים נעשים זוממים כו' [וכ"כ הרע"ב] וזהו לפי שיטתו בסוגיין דמ"א ע"ב במה דאמרינן דב' אומרים אנו יודעים וא' אומר א"י דעדותן בטילה תליא בדרבי עקיבא פ"א דמכות. דהיינו דרבי עקיבא ס"ל ג"כ כר"ש דאין נעשים זוממים עד שיזומו כולן. אבל כפי דברי תוס' שם [בד"ה כמאן] לאו מטעם זה אתינן כיון דלא כוונו עדותן הוא כמאן דליתא ולא בעינן שיזומו כולן. אלא כיון דעדותן בטילה הוי כנמצא קא"פ ותליא בדרבי עקיבא הנ"ל. וחידוש בעיני על תויו"ט שהעתיק דברי הרע"ב ודברי תוס' הנ"ל ואינם עולים בקנה א':

דף מ.

גמרא בהיטב היטב ילפי'. עיין לעיל דף ב' ע"ב תוספות ד"ה אין:

שם א"ל ר"י וכו' מי שבא ואמר אמש הרגו, הקשה מעכ"ת איך שואלין באיזו יום. ולענ"ד היה נראה דודאי זה ליכא קושיא דאמירת אמש הרגו היינו כאומר מעצמו איזו יום ומקרי שפיר חקירה, דהא פשיטא באומרים הכל בעצמם דלא צריך עוד, דזהו נכלל בכלל באיזה יום, היינו או ששואלים אותו או שאומר מעצמו איזה יום, אלא דקושי' ר"י לרבנן דאם ישיב על שאלה אחת ששאלו על הזמן שאמש הרגו והכל בכלל, לא יהיה צריך לשאול יותר, וע"ז אמרו לו הא ג"כ לדברי ר"י תיכף כששאלו אותו באיזו יום ישיב עכשיו הרגו תו לא שייך לשאול באיזו שעה ובאיזו מקום, והא דנקטו רבנן בלשונם באיזו יום, באמת עיקר הקושיא רק מאיזו שעה ואיזה מקום, וע"ז אמרינן דעכשיו הרגו לא שכיח ואמש הרגו שכיח, וזהו עצמו הוא איזה יום אם ששאלו אותו תחלה והשיב אמש או שמעצמו אמר אמש:

דף מא.

גמרא אר"ח עדי נה"מ שהוזמו א"נ דיכולים לומר לאסרה על בעלה באנו הקשה לי חתני נ"י הא ע"כ מיירי שהעידו שראו כאחד, דבלא"ה היא אינה נהרגת, דהא לנפשות לכ"ע בעי' שיראו כא', כמ"ש הכ"מ (פ"ד ה"א מהל' עדות). וממילא פשיטא דאין העדים המוזמין נהרגין, וכיון שכן איך יכולים לומר לאסרה על בעלה באנו הא לזה לא היו צריכים להעיד דראו כאחד, דהא הרמ"א חוה"מ (סימן ל' ס"ו) כתב דבעידי איסור לא בעי' שיראו כא', ובכלל זה עידי טומאה לאסרה על בעלה וכמ"ש הח"מ (סימן י"א סק"ט):

יפה הקשה, וגם אנכי כבר עמדתי בזה והוספתי להקשות ביותר כסגנון זה. דבאמת קושיא הנ"ל אינה חזקה כ"כ, די"ל דרב חנן ס"ל כת"ק דריב"ק דאפילו בממון צריך שיראו כא', ומכ"ש באיסורא. והרי הסמ"ג הובא בב"י (סימן ל') כתב דרב אשי ס"ל כת"ק

מדאמרינן בפרק השולח ה"נ מסתברא וכו' ואי בעידי כתיבה הא אמר מר אין עדותן מצטרפות עד שיראו כא'. מדפריך מדברי ת"ק משמע דס"ל דההלכה כן, ואף דהב"י דחה זה די"ל דהנ"מ לאו מדברי ר"א הוא אלא דסתמא דתלמודא אמר לה. מ"מ י"ל דר"ח ס"ל כת"ק, ובפרט דהא בלא"ה אין דברי ר"ח להלכ', דהא קיימא לן דחבר צריך התראה, אלא צ"ל דאליבא דריב"י קאמר ה"נ י"ל דאליב' דת"ק דריב"ק קאמר ומה דאמרינן אלא דמקטלה היכי משכחת לה, היינו הכל דאם לתרווייהו כדברי ריב"י וכדברי ת"ק דריב"ק, היכי משכחת לה דמקטלה:

ואולם מה דקשה לי יותר הא מבואר ביבמות (דף כ"ד) גבי פלוגתא דרבי ורבנן בכיעור דס"ל לרבי תצא, ומסקינן שם דהלכה כן בצירוף קלא דלא פסיק, א"כ במה דאר"ח דיכולים לומר לאסרה על בעלה באו, אף דע"כ העידו שראו כדרך המנאפים כדאיתא סוף פ"ק דמכות דפירש"י ששכבו זה ע"ז בקירוב בשר ונהגו כדרך המנאפים. ואם איתא דלאסרה על בעלה באו, למאי הוצרכו להעיד על קירוב בשר והנהגתם כדרך המנאפים הא בלאו ק"ב אלא ששכבו בבגדיהם יחד, ג"כ עכ"פ מקרי כיעור [וכדאיתא בב"ש סי"א ס"ק י"א בשם רש"ל] וסגי לאסרה על בעלה. וצ"ל דמיירי דלא היה קדל"פ ולא מתסרא בכיעור לחוד, וא"כ לפ"ז מאי פרכינן דמקטלה המ"ל, הא משכחת לה ביש קדל"פ ובזה במה שהעידו דראו קירוב בשר והנהגה כנואפים מוכח דלהרגה באו, דלאסרה בהעידו על השכיבה יחד לחוד ג"כ מתסרה. ואף לפי ר"ת ביבמות דמיירי הכל דתצא מהרוכל ולא מבעלה, מכל מקום מאי פרכינן ודלמא לאסרה על הבועל השני, הא בועל סגי בכיעור לאסרה:

שם גמרא לאוסרה על בועלה שני באנו. בתשו' מהר"א ששון [סימן קנ"ז] חקר בהאי דכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל אם הוא דוקא הבועל שאסרה על הבעל, ותפס עליו בתשו' שבו"י [ח"א סימן צ"ד] מכאן דמבואר בהדיא דגם לבועלה שני נאסרה אף שהוא לא אסרה אהבעל שהרי כבר נאסרה אבעל מזנות ראשון, וי"ל דהא דמוקי הגמרא בשזינתה וחזרה וזינתה מיירי היכא דבועל שני הוא מוקדם בזמן לבועל ראשון כגון דאתו סהדי שזינתה בניסת ואח"ז באו עדים שזינתה מקודם בתשרי ושפיר קאי פירכת הש"ס כדברי מהר"א ששון, ואי תקשי סוף סוף מאי פריך הגמרא, הא משכחת דנהרגין, במאוחרין גם בזמן, על זה אומר לך הא כאן בנערה המאורסה קיימינן ועדיין תקשי נערה מאורסה בסקילה היכי משכחת לה למאן דסבר אף בשלא כדרכה הראשון בסקילה וכולן בחנק, ובע"כ צריכין אנו לומר דתירוצא דגמרא הוא היכא דבועל שני הוא ראשון בזמן ושפיר פריך הגמרא וכדברי מהר"א ששון, אולם לפי דברי התוס' דהקשו ולימרו

לפוסלו לעדות באנו ע"ש, יקשה עלינו לפי דרך זה עדיין אמרי לפוסלה לעדות באנו מזמן ראשון עד זמן שני לעדות שהאשה כשירה, ותירוץ התוס' לא שייך כאן ודוק:
שם ריב"ז מי הוה בסנהדרין. עיין לעיל דף לז ע"ב תוס' ד"ה מיום:

דף מא:
רש"י ד"ה ור"ע ומוסיף איהו וכו'. עיין לעיל דף ט' ע"א תוס' ד"ה לא:
פרק ו - נגמר הדין:

דף מב:
כי היכי דלא מתחזי וכו', כתב התוי"ט וקרא צריך טעמא, ולפי תירוץ ב' דתוס' ד"ה כי היכי בפשוטו ניחא דאי לאו קרא היינו ילפינן מנערה המאורסה דאם אין לה פתח בית אב דסוקלים אותה על פתח ב"ד מדכתיב אל שעריך. אלא דלבתר דכתיב הוצא דעכ"פ לא הוי בפתח ב"ד ממש ואפקיה קרא מדין נערה מאורסה מש"ה אמרינן מסברא שיהא רחוק קצת מב"ד, ומתחלת דברי תוס' הנ"ל שכתבו אההיא דאמרינן כי היכי דלא לתחזי ב"ד רוצחים אמאי דמרחיקים רחוק מב"ד יהיב טעמא כדפ"ה אבל חוץ לב"ד קרא קדריש במתניתין הוצא את המקלל משמע להדיא דלא דריש לטעמא דקרא:
שם מכשיר ממכשיר עדיף ליה. ע"ל דף נ"ב ע"א תוס' ד"ה שכן:
תד"ה ונאמר, לא גמר אלא מהקישא דדשן. לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים, וכי בדרך היקש ילפי' פר משיח מדשן, אלא כיון דידענו דאל המחנה דכתיב גבי דשן היינו חוץ למחנה ג', ממילא כיון דשרפת פר משיח היה במקום ששפך הדשן מוכח דשרפו מחוץ למחנה ג', ואם כן זהו רק הוכחה דמחוץ למחנה דכהן משיח היינו חוץ למחנה ג', ולאו שם היקישא עלה, וכן פר העדה במה דכתיב כאשר שרף היינו דצריך להיות ג"כ במקום שפך הדשן, וממילא הוא חוץ לג' מחנות וה' יאיר עיני:
תוס' ד"ה משה היכי הוי יתיב. עיין במהרש"ל ות"ח דקושית תוס' דלמ"ל בפרים נלמד גז"ש ממקלל. וק"ל דלפי זה מאי תירצו דלא תימא דיליף משחוטי חוץ דמ"מ קשה דלמ"ל ג' מחוץ למחנה הא כיון בפר הע"ד מחנה לאורוי מחנה שני' ממילא א"א ללמוד משחוטי חוץ וממילא נלמד ממקלל דנשרף חוץ לג' מחנות וצ"ע:

דף מד:
גמרא לעולם יקדים אדם תפלה לצרה. וכ"ה בירושלמי פ"ג דתענית ואיתא שם עוד ארשב"ל אם סדרת תפלה לא תהא מיצר פיך אלא הרחב פיך ואמלאהו:
שם שכבר נגזרה גזירה, ופירש"י נגמר הדין. ק"ל אף בלא נגמר הדין אינו חוזרים ומגידים ואין ראוי למחשדינהו ואיך תלי' זה בנגמר הדין דוקא:

דף מה.
רש"י ד"ה הפכו וכו' כשהוא מושכב. עיין תשובת שבות יעקב ח"א סימן ד':

דף מה:
שאני התם דכולי' קרא יתירא. נעלם ממנו בעונותי הפשט הפשוט דהא הקרא איצטריך שיעשו כן למצוה שיתפסו ויאמרו בנינו זה וה' יאיר עיני:
תד"ה משום, וי"ל דדייק מדקתני כל חייבי מיתות אפי' הנך. תמוה לי למה לא בפשיטות יותר דדייק מדקתני שם הנסקלים בנשרפים ידונו בסקילה לר"ש, וכן הנהרגין בנחנקין ידונו בסייף, והא בשריפה וחנק לא כתיב דמותר להמיתו בכל שאתה יכול להמיתו, וצע"ג:

דף מו.
גמרא או בבת כהן וזוממי זוממיה. עיין מכות דף ב' ע"א תוס' ד"ה זוממי:

דף מז.
רש"י ד"ה על מטה וכו' וביזהו לעין כל. עיין תשובת מהר"י לבית לוי כלל ה' סימן מ"ט:

דף מז:
בעי' נמי עיכול בשר. קשה לי דא"כ איך מוכח דהוי דיחוי דילמא המיר דתו לא הוי דיחוי כיון דבידו אלא דהכא הדיחוי משעת דאיקטול עד שעת עיכול וצע"ג:
שם רבא מ"ט לא גמר מע"ט, ותמוה דהא רבא סבירא ליה בכריתות דעריפתה אוסרתה ואם כן גם בע"ע הזמנה לאו מלתא. ובתוס' הקשו כזה, [אבל לא ידעתי למה צורך הקדימו דרבא ס"ל דהלכה כר"י בר מהני תלת, הא במפורש ס"ל לרבא בכריתות דעריפה אוסרת וכעת מצאתי שכבר עמד לתמוה בזה מארי זקיני הגאון זצ"ל בספרו משנת דרע"ק במסכת כריתות] ותירצו דהכי פרכינן מ"ט לא גמר מע"ע דהזמנה לאו מלתא, ולכאורה תמוה דא"כ מה משני משמשים ממשמשי' גמר לאפוקי ע"ע דגופה קדושה הא מ"מ איכא למילף ובמכ"ש כיון דאפילו בגוף הקדושה הזמנה לאו מלתא כש"כ בתשמישים: ולזה היה נראה דמה דמשנינן משמשים ממשמשים גמר היינו דבאמת ס"ל דרק במשמשים לאו מלתא לאפוקי ע"ע דגוף קדושה, וא"כ אי הוי אמר רבא דילפינן מע"ע היה במשמע דאפילו בגוף קדושה הזמנה לאו מלתא, ובאמת זה אינו, דלענין גוף קדושה ילפינן לחומרא מע"ז עצמה דבע"ז הזמנה מלתא, מש"ה אמר דגמר מע"ז דיהיה כי התם, דבמשמשים לאו מלתא ובגופא מלתא, והוא נכון לכאורה ועדיין קשה על מ"ש התוס' כה"ג באידך פירכא אביי מ"ט לא גמר מעכו"ם היינו דנילף מעכו"ם עצמו דהזמנה מלתא, ובזה יקשה מה משני יליף מידי דאורחא ממידי דאורחא הא מ"מ נילף בקו"ח

כיון דאפילו בלאו אורחא הזמנה מלתא מכש"כ באורחא, אך באמת בלא"ה קשה דאיך שייך לומר דגמר מע"ז לענין משמשים, הא שם גופא משמשים לאו מלתא ולזה יליף מע"ע דשם לא מצינו דמשמשי' לאו מלתא:

ולזה היה נראה, דזהו באמת פירכת הש"ס דאמאי לא גמר מע"ז דמשמשים לאו מלתא, אבל מ"מ בפרכא ראשונה, ורבא מ"ט לא גמר מע"ע היינו ע"כ כפירוש התוס' דאמאי לא גמר מע"ע דהזמנה לאו מלתא לשיטתיה דעריפתה אוסרתה (ועיין עוד בסוגיא זו בשו"ת הגרע"א ח"א ס"ג):

תד"ה איתיבי וכו' והיינו טעמא וכו'. ק"ל דא"כ מנ"ל דס"ד דאפילו לצורך אחר דידע דדוקא לאביו דהזמנה לאו מלתא אלא דמ"מ פריך דאי במחובר ליכא איסור כלל אין ליתסר משום בזיון אביו:

על ענין איסור הנאה בדריסה על עפר בה"ק שכתב כבודו נ"י שדעת חכם אחד היכי דאינו נאסר הקרקע עד יסודו אין בדריסת הרגל איסור הנאה, ומעכ"ת נ"י אינו מסכים לזה:

לענ"ד הא מפורש בהג"א פ"ג דמ"ק (סי' ע"ח) וז"ל וי"מ דקברות שלנו שחופרים בקרקע וכו' [והיינו דעת רבינו ישעי'] וא"כ אסור לדרוך על הקבר משום דאסור בהנאה עכ"ל, וע"ז לא מצינו חולק, והש"כ במקומו (סי' שס"ד סק"ג) העתיקו:

אולם מ"ש מעכ"ת הגאון נ"י דאם יש עפר אחר ע"ג י"ל דלא מקרי הנאה, דעפר האסור הוי רק כטמון בתוכו דכמה עפר מצוי בשוק:

אף דאינו מוכרח כ"כ די"ל דמ"מ נהנה, דבעפר האסור תומך יסודותיו לקרקע שע"ג שלא יפול מתחתיו ומש"ה אין כ"כ ראיה מקבורת איסור הנאה אך מ"מ בצירוף מ"ש מעכ"ת נ"י אח"כ דמסתמא כיון שהוא ישן נושן הונח שם הרבה עפר אחר, ובטל העפר האסור בעפר המותר ברוב, בזה דעתי הקלושה מסכים:

ואף אם אינו בבירור שיעור ביטול, כיון דעכ"פ יש ספק ביטול, יש לסמוך על רוב הפוסקים על רבינו ישעי' דגם עפר שתולשים ומחזירים לקבר אינו אסור בהנאה ובצירוף דעת הרשד"ם בשו"ת דדוקא מת עצמו אסור בהנאה מדאורייתא אבל תשמישי מת וקבר אסור רק מדרבנן [ובאמת נפלאתי שלא הביא דברי רש"י המפורשים בסנהדרין (דף מ"ז ע"ב) שכתב להדיא דקבר א"ב מדאורייתא, ובזה היה אפשר ליישב מה דתמה הגאון מה' דוד אפענהיים זצ"ל בתשו' הובא בשו"ת חות יאיר (דף רמ"ו) דדברי רש"י סותרים לכאורה דגבי קבר הנמצא כתב רש"י דידוע לבעלים דבגזילה נקבר משמע דבספיקו אסור ואלו בקבר הידוע כתב רש"י שהיה מדעת בעלים, משמע דספיקו מותר, ונדחק בזה, ולפי הנ"ל ניחא דגבי קבר הנמצא דקתני דמותר בהנאה בזה דהוא דאורייתא,

ספיקא אסור, ובעינן דוקא דידוע בגזילה, וגבי קבר הידוע דקתני אסור לפנותו ומקומו טמא, דהוא דרבנן אינו אסור אלא בידוע דמדעת בעלים ואלו ספיקא הדין דפנוי ומקומו טהור ואסור בהנאה כדין מזיק לרבים, ובזה יש לדון על קושית הב"י סי' שס"ד דבטור כתב בקבר הנמצא דאין ידוע אם הוא מדעת בעלים וברש"י כתב דידוע דבגזילה, ולפי הנ"ל דהטור לא הזכיר דמותר בהנאה רק דמותר לפנותו ומקומו טהור וזה גם לרש"י מותר בספק] א"כ היה ראוי להקל במחלוקת רבינו ישעי' והפוסקים לדון כספק דרבנן ובפרט דרבו החולקים על רבינו ישעי' א"כ יש להקל עכ"פ ביש עוד ספק ביטול:

ועוד לולי דמסתפינא סי' נ"ל בלשון הטור בשם רבינו ישעי' שהעפר שמכסין בו את המת בתוך הקבר אסור בהנאה י"ל דוקא כשיעור כסוי פני המת שזהו לכבוד המת, אבל מה שהוא למעלה מזה י"ל דעושים רק שיהיה הקרקע שוה שלא יפול הנופל או לעשות מקום פנוי לקבורת מתים, י"ל דהך עפר מותר בהנאה וא"כ מה שחופרים עתה לפינוי המתים מתערב זה עם זה והוי רוב, אולם מדברי הט"ז (או"ח סימן תקכ"ו ס"ב ובמג"א שם סק"י) לא משמע כן אלא דהכל הוי צורך המת:

דף מח.

תד"ה נתנו, אלא משום רבותא דרבא. ק"ל הא עדיין לא נתיישב ההוכחה מההיא דעשאו כיס לתפילין דלמ"ל עשאו לתני נטלו, וביותר דהו"ל לתרץ ההיא דהאורג דנקט לרבותא דאפילו במעשה דוקא בגד אבל בטווי לאריגה אף במעשה דטוואו ואריג לא נאסר, ובכה"ג יהיה ניחא ג"כ דההיא דעשאו כיס דנקט עשאו לדיוקא, דאפילו במעשה דוקא כיס, אבל טווי לכיס אפילו במעשה לא נאסר:

תד"ה מותר, וי"ל דפרסיהו שאני. לפ"ז דאמרי' אביי מתרץ לטעמא דכ"ע הזמנה מילתא ע"כ מיירי רק בגבו בגדים ולא בגבו מעות א"כ מנ"ל דאביי ורבא פליגי בפירוש הך ברייתא דלמא אביי מוקי רק בגבו מעות דהזמנה לאו מלתא ופליגי במחול זילותא כמו לרבא, וצ"ע:

דף מח:

רש"י ד"ה פסולות, הלכה למשה מסיני הוא ובמגילה דף כ"ד ע"ב פירש"י צופן זהב נמי כתיב למען תהיה תורת ה' בפיך שיהא הכל מבהמה טהורה וכ"כ הר"ן והרע"ב אבל לכאורה אינו מספיק דאטו זהב מן האסור לפיך, וברש"י במנחות דף מ"ו ע"ב כתב על צופן זהב דהטעם דעור בעיא דאפי' קשירתן אינן אלא רצועות במינו כדאיתא בפ' הקומץ דף מ"ה ואח"כ גבי טלה עליהן עור בהמה טמאה כ' רש"י דבעינן מן המותר בפיך:

דף מט.
רש"י ד"ה בור וסירה וכו' וכשאמר להם דוד. הכי איתא בירושלמי פ"א דסוטה:
פרק ז - ארבע מיתות:

דף מט:
גמרא משום דאקדמיה קרא. עיין תשובת שאגת אריה סימן כ"ט:

דף נ.
תד"ה קסברי רבנן וכו'. ועדיין ק"ל דאיך אמרי' גבי סייף חמור מחנק אפ"ה פושט יד בעיקר עדיף הא שריפה חמור מסייף ואעפ"כ לא הטעין בעיר הנדחת שריפה משום דכבר החמיר בו דממונם אבד א"כ מה"ט י"ל דחנק עדיף ואעפ"כ לא הטעין בעיר הנדחת חנק כיון דיש לו חומרא אחריתי עמו דממונו אבד וצ"ע:
תד"ה סקילה וכו' או מסייף חמורי מחנק. ולא זכיתי דהא מה דידעי' דסייף חמור מחנק משום דמסתברא פושט יד בעיקר עדיף ממכה אביו דהוקש כבודו, ואם באנו לידי מדה זו ממילא ידעינן מה"ט עצמו דסקילה חמורה מחנק אלא דהכא דחי תחלה אדרבא מכה אביו עדיף ולמסקנא דאמרי' אפ"ה פושט ידו בעיקר עדיף ממילא ה"נ הכא ובאמת הו"מ להש"ס לומר הכי מיד וא"כ עדיין איך שייך ללמוד סקילה מסייף דמה דידעי' בסייף ידעינן ק"ו בסקילה וצע"ג:

דף נ:
נ"מ למי שנתחייב ב' מיתות ב"ד פירש"י מהא דר"י וכו'. לא זכיתי להבין דמה צריכי ללמוד זה מדר"י, הא זהו מתני' ערוכה לקמן דפ"א א'. וביותר הא שם פרכי' עלה דמתני' פשיטא אלא אתגורי אתגר, ומשנינן כגון דעבר עבירה קלה וכו' וחזר ועבר עבירה חמורה, והא זהו לא נשמע מדר"י אלא בעבירה א' שיש בה ב' מיתות וזהו פשיטא וצע"ג. ואילולי פירש"י היה נלענ"ד לומר למה דקתני בסיפא דמתני' דלקמן עבר עבירה שנתחייב ב' מיתות (והיינו חמותו והיא א"א) נידון בחמורה ר"א נידון בזיקה ראשונה הבאה עליו והחידוש בזה לת"ק דאיסור חמותו חל על איסור א"א, וא"כ י"ל דהכי אמרי' נ"מ היינו מסיפא דדברי ר"י זינתה מאבי' בסקילה, אף דאיסור אבי' קודם שנתקדשה מ"מ חל איסור ארוסה עליו מזה נשמע דחמותו והיא א"א נידון בחמורה, ואף דהא לכאו' קשה מה דאר"י לר"ש בשריפה דמשמע מטעם דר"ש ס' שריפה חמורה, הא אף אלו סקילה חמורה, מ"מ הי' הדין דתידון בשריפה דהא ר"ש דאין אחע"א אף בכולל ומוסיף לא חל איסור ארוסה על איסור אבי' ונצטרך לומר דמיירי בנתארסה כשהיא קטנה דכי גדלה חלו עלי' איסור ארוסה ואיסור אבי' בבת אחת א"כ לא נשמע כן מדר"י. מ"מ י"ל

דדברי ר"י בסתם דלרבנן אף בנתארסה כשגדלה דאיסור אבי' קודם מ"מ בסקילה, ולר"ש אף בנתארסה קודם שגדלה דהוי איסור בת אחת מ"מ בשריפה כיון דלדידי' שריפה חמורה, אך עדיין אינו מיושב כראוי דלמאי צריכי כן ללמוד מדברי ר"י הא מפורש כן בסיפא דמתני' הנ"ל, וצ"ע:

דף נא.

ניסת ללוי ולישראל לעכו"ם וכו' ופירש"י דס"ל דקידושין תופסין בחייבי לאוין דלאו שאר ועכו"ם ח"ל. תמהני דהא לכ"ע אין קידושין תופסין בנכרי כדאיתא ספ"ג דקידושין וביבמות דף מ"ה אף לדידן דקי"ל דקידושין תופסין בכל ח"ל מ"מ נכרי ועבד אין קידושין תופסין, וכן פשוט בכל הפוסקים וברמב"ם וש"ע וא"כ איך קתני נישאת לנכרי, וצע"ג:

דף נב.

ברש"י ד"ה שריפה ממש וכו' ולקמן פריך וכו' עיין מהרש"א. ותמוה לי דבפשוטו הכא ליכא פירכא די"ל דמאן דיליף מבני אהרן ס"ל דבבני קרח לא ידעי' איזה שריפה דמה דכתב בנפשותם אין ראיה די"ל דעל עסקי נפשותם מש"ה יליף מבני אהרן וא"כ ליכא קשי' דנילף מעדת קרח דבעי' שריפה גופו ממש דהתם בעצמו לא ידעי' איך הי' השריפה רק בהיפוך פריך למאן דיליף קרח דס"ל כהברייתא דשני חוטי' דבברייתא ההוא מבואר בהדי' בת"כ כמו שהביא התוס' דגופן נשרף לזה שפיר דנילף מב"א דשריפה ממש וצע"ג:
תוס' ד"ה ההיא וכו' וא"ת הא אמרינן פרק הישן. עיין תשובת מעיל צדקה סימן מ"ה:

דף נב:

גמרא איש פרט לקטן. עיין פסחים דף צא ע"ב תוס' ד"ה איש. קדושין דף יט ע"א תוספות ד"ה למעוטי. ערכין דף ג' ע"א תו' ד"ה למעוטי:

דף נג.

רש"י ד"ה איסור מצוה וכו' ואיזו זו חייבי לאוין. וכ"כ רש"י יבמות דף פד ע"א וכתבתי שם לתמוה על זה. וכעת מצאתי שעמד בזה בשאגת אריה ס"ס ל"ג:
תד"ה קמפלגי תימא וכו'. ק"ל הא ר"י די"ל דס"ל כר' יונתן דרשא (אחר) דמיתה שאין בו רושם ולגבי שריפה ס"ל כר' יאשי' דא"א רשאי למשכה להחמיר ועיין מהרש"א דהקשה כן על פירכת הש"ס ותרוציו ל"ש על קושית תוס' דנהי דר' יונתן לא ס"ל כר' יאשי' מ"מ דלמא ר' ישמעאל ס"ל וכן וצ"ע:

דף נג:

גמרא קאי הכא וממעט. ק"ל דהמ"ל דקרא דערות אביך הוא דממעט אמו היינו משום באו בב"א רצה התורה לחייב משום אשת אב ואידך קרא דאמך היא מיירי בילדתו בזנות

ואח"כ קדשה אביו דאיסור אמו לא פקע ובזה אתיא המיעוט דלחייב רק משום אמו דלא יחול אשת אב עלה ועיין:

תד"ה לדבריו וכו'. ק"ל דעדיפא הו"ל לומר דס"ל כר' סימאי דמן הכל עושה רבי עקיבא ממזרים חוץ מאלמנה לכ"ג וכו' ועיין בפ"ג דכתובות כ"ט ע"ב דגם קדושי' תופסי' ובברייתא נקט רק חיי"ל דכהונה דבזה קדושי' תופסי':

דף נד.

מתני' ויאמרו זו היא כו'. בסוגיין (דף נ"ה ע"ב) מבואר דהיינו תקלה וקלון (מדקתני ויאמרו היינו קלון ושנסקל היינו תקלת עבירה פרש"י) והא דקתני רישא אלא לפי שבאת תקלה על ידה, ע"כ דחדא קתני או תקלה לחוד כגון בכותי שבא על הבהמה דלגבי ב"נ ליכא קלון דדרכן היה בכך ואין מתביישים אלא תקלה לחוד. או דרישא מיירי בקלון לחוד (ותקלה דקתני היינו תקלת קלון) כגון בישראל שבא בשוגג על הבהמה דתקלה ליכא וקלון איכא (וניחא לאוקמה הכי דרישא וסיפא בישראל רש"י). וכיון דמספקא לן בפירושא דמתני' ממילא בתקלה לחוד או בקלון לחוד הוי ספיקא דדינא וישראל קטן שבא על הבהמה וכן בקטנה שנרבעת לבהמה הוי תקלה וקלון כיון דמזידה היא אלא דרחמנא חס עליה:

דף נד:

תד"ה הבא על הזכור וכיון שהם ב' ביאות. תמוה לי דא"כ יקשה ההי' דבסמוך דף נ"ה ע"א ולמ"ד חייב הכא מחייב אתרתי מחייב אשוכב ומחייב אנשכב הא הוי רק חדא ביאה ובזה אין הלאוין מחלקי':

תוס' ד"ה הנרבע וכו' דדרשינן ואשה. עיין שער המלך פרק י"ז הלכה י"א מהלכות איסורי ביאה:

דף נה.

מה אילנות א"ת השחת שרוף וכלה, הקשה רומעכ"ת נ"י הא בע"ז (דף נ"ג ע"ב) דעשו בשליחותי' דישראל עיי"ש:

נלענ"ד מה דאמרינן שם שליחותא דישראל הוא לאו מדין שליחות הוא, דהא אין שליחות לנכרי, וגם אין שליח לדבר עבירה דהא הנכרי ג"כ מחוייב בדבר הוא, אלא דלגבי הדין דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אמרינן כיון דישראל זקף לבינה להשתחוות וגלי דעתיה דניחא ליה ל"ש בזה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דהא רצונו דהבעלים בכך, אבל מ"מ הישראל לא עבד ע"ז מכח השליחות וליכא בזה משום קלון:

דף נה:

כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא, מ"ש ידידי רומעכ"ת נ"י מזה ראיה לפסקא דהרמב"ם, דלא אמרינן פיתוי קטנה אונס להתירה לבעלה, דהרי חזינן בסוגיא זו דבשוגג לא מקרי תקלה וקטנה מקרי קלון, וכיון דזינתה בשוגג אסורה לבעלה כמ"ש מהרי"ק, כ"ש קטנה שזינתה:

לענ"ד זה אינו, דמה דאסרינן זינתה בשוגג, היינו דלא כתיב ומעלה מעל בה' אלא ומעלה מעל באישה, והך שוגגת, לגבי השם היא שוגגת דלא ידעה דאסורה לזנות, אבל מ"מ מעלה בבעלה במזיד, אבל קטנה דגם לבעלה הוי מעשה קטנות דאינה שלימה כ"כ בדיעה וליכא מעל גמור בבעלה, י"ל דשריא, גם אם נעריך בזה יקשה, הא אם רואים דירצה אחד לאכילה או לעשות מלאכה בשבת בשוגג החיוב להודיע לאפרושי מאיסורא, דגם שוגג שם איסור עלה, ואמאי בקטן אין מצוים להפרישו, הא הקטן מקרי מזיד יותר אלא דחס רחמנא עליו שלא לענוש אותו, אבל מ"מ יהי' החיוב להפרישו, אע"כ דחס רחמנא עליה היינו דתורה חסה עליו ולא רמי עליו מצות וחיובים, ואם רואים שהקטן רוצה לעבוד ע"ז, אין מחוייבים להפרישו, דלא אזהר רחמנא כלל לקטן, וע"כ הא דאמרינן תקלה איכא, היינו דמ"מ כיון דעושה בשאט נפשו ענין שבגדלותו יהיה עבירה מקרי תקלה, ולענין זה דוקא מקרי קטן יותר תקלה מגדול בשוגג בלא עשה בכוונה אבל מ"מ אמת דגדול בשוגג נעשה איסור, דאקרקפתא דגברא חל האיסור, ועל קטן ליכא איסור כלל, וא"כ לענין זינתה י"ל ג"כ הכי, אלא דבזה היה מקום לרומעכ"ת נ"י לפקפק, כיון דאמרינן בלשון פיתוי קטנה אונס ולא נקט דקטנה אינה מוזהרת, משמע דלענין דתיאסר לבעלה לא תליא במוזהרת אלא דמותרת דהוי אנוסה, ובזה יצא מעכ"ת לדון דהיא מזידה יותר מגדולה בשוגג, אבל באמת כמ"ש בתחילה, והרי באמת הא דבלאו פיתוי קטנה אונס הוא אסורה לבעלה אף דאינה מוזהרת על הזנות ולא עברה כלום, זהו הכל הטעם דהאיסור לבעלה לא מכח מעל בה' אלא מכח מעל באישה, וא"כ י"ל דשוגגת מקרי יותר מזיד מקטנה, דהא לגבי מעל באישה שוגגת מזידה גמורה, כן נראה לענ"ד:

דף נו.

מתני' והדיינים עומדין בירושלמי מכאן לדיינים שקבלו עדות מעומד שדנין עפ"י עדות זו. הובא בתוס' זבחים דף ט"ז ע"א ד"ה מה ליושב וכתבו ה"ה דאין עכובא בעמידת העדים. וכ"כ הר"ן רפ"ד דשבועות:

שם דאמר קרא ונוקב שם. עיין לקמן סו ע"א רש"י ד"ה בנקבו:

דף נו:
גמרא ויצו אלו הדינים. עיין תשובת רמ"א סימן י':
שם עץ הגן ולא גזל. עיין ב"מ דף ע' ע"ב תוס' ד"ה תשיך:

דף נח:
רש"י ד"ה שלא כדרכה וכו' שמתוך שאינה נהנית. עיין יומא דף פ"ו ע"א תוס' ד"ה מה רוצח ובקידושין דף כב ע"ב:
ואני מוסיף עוד גמגום, דלשיטת רש"י דלרבי עקיבא חמותו אח"מ אשתו לית בה רק איסורא בעלמא, אין לנו ראיה כלל דל"ג בקליש איסורא, והיינו למ"ש רש"י סנהדרין (דף נ"ח) דהנך דקתני בברייתא שם דגר אסור בהם הטעם כיון דנאסרו לב"נ, אסורה גם אח"כ שנתגיירו, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקלה, היינו דכל ח"כ נאסרו לב"נ, זולת מה דנאסר ע"י אישות כמו אשת אחיו, וכיון דלא נאסרו לבני נח מותר בהם אחר הגירות, וההיא דאשה ובתה דאסורה לו, היינו דנאסרה לבני נח כיון דאין בזה רק אישות דעצמו, ולא על ידי אישות דאחר וכמו שכתב רש"י ותוספות ביבמות לענין אחלופי, ה"נ לרש"י בסנהדרין לענין דאורי' לב"נ, ומה"ט אסור גר בחמותו בחיי אשתו דב"נ אסור בה, וקיימא הטעם דלא יאמר באנו מק"ח, כ"ז מבואר ברש"י סנהדרין להמעיין בה דלא הזכיר רק טעמא דלא יאמרו, א"כ כ"ז דנזכר דגר אסור בהם, ע"כ דנאסרו לב"נ, אלא דבמתה אשתו קתני פלוגתא אם מותר באמה, דהיינו דפליגי בפלוגתא דר"י ורבי עקיבא, דמאן דמתיר הוא רבי עקיבא, כיון דאינה בכרת רק איסור לא נאסר לב"נ דאינה בכלל עריות, וזה שכתב רש"י שם ד"ה מתה אשתו דב"נ לא הוזהר על חמותו, דנימא דבאים מק"ח, היינו דב"נ מותר בחמותו כזאת במתה אשתו, דאי כוונת רש"י דבכל חמותו לא הוזהר ב"נ, מלבד דטעמא לא ידענא דמ"ש מאשה ובתה, גם א"כ מ"ט דגר אסור בחמותו בחיי אשתו, הא לא שייך שלא יאמרו, אלא ודאי דכוונת רש"י דחמותו דאיירי בה דהיינו במתה אשתו לא הוזהר ב"נ עלה, לפ"ז לא מצינו דקלשא איסור קיל לענין גזירה, אלא דבגר מותר במתה אשתו, היינו דכל איסורי דגר בקרובות רק משום שלא יאמרו, ובמתה אשתו דלא הוזהר ב"נ, כיון דאינה בכלל עריות דא"כ, ממילא ל"ש שיאמרו באנו, אבל הכא באיסור אשת חמיו דהאיסור משום מ"ע י"ל דאין חילוק בין קלשא ללא קלשא, ואך לשיטת תוס' דלרע"ק חמותו אח"מ אשתו הוא בכרת מוכח שפיר ממה דבגר יש חילוק בין מתה אשתו ללא מתה, היינו משום דבקלשא אסורא ל"ג, וכן לרש"י יבמות (דף צ"ח) דכתב הטעם דגם אסור בהנך דקתני בברייתא דאחותו מאמו דגזרינן דלמא אתי למיתב אחותו שנולדה לו אח"כ, אבל בקורבא דאב ל"ש כן, והא דאסור באשת אחי

אביו מהאם, היינו כיון דיש בזה צד אם גזרינן דיתירו ג"כ אחותו מאם, וההיא דמותר באשת אחיו דל"ג רק בקורבא אבל לא בבא מחמת אישות וההיא דמתה אשתו מותר באמה אף דלא אתי על ידי קדושין אחרים, היינו משום דקלשא איסורא ל"ג:

ודברי רש"י אלו ביבמות לא זכיתי להבין, דלפ"ז מאי פרכינן בסנהדרין וסבר ר"מ כל ערוה שהב"ד ממיתים עליה וכו' ופירש"י שם דקתני מיהא מותר באשת אביו אף דב"ד ישראל ממיתים עלה, וכן בחמותו וקתני אסור באחותו ואחות אביו אע"ג דאין ב"ד ישראל ממיתין עלה, ולשיטת רש"י ביבמות משניהם ליכא קושיא, דממה דאסור באחותו ואחות אביו אין ראיה דב"נ מוזהר בזה, דהא הטעם דאתי לאנסובי אחותו שנולדה אח"כ וגם מהא דמותר באשת אביו אין ראיה דב"נ לא מוזהר בזה, דהא באשת אביו ל"ש למגזר משום נולד אח"כ, והרי אפילו באשת אחיו דמשכחת ביה איסור בנולד לו אח אח"כ ונשא אשה, אלא כיון דבא ע"י אישות דאחרים ל"ג מכ"ש באשת אביו דתרווייהו איתנהו דלא משכחת ביה ערוה בנולד אח"כ וגם בא ע"י אישות דאחרים, ואי דבאמת הקושיא רק מהא דמתה אשתו מותר באמה, הא הך תנא רבי עקיבא דמתה אשתו אין ב"ד ישראל ממיתין על חמותו, ומה דנקטו רש"י ותוספות בסנהדרין דפרכא מאשת אב וחמותו, ע"כ חמותו דנקטו אשגירת לישנא בעלמא, דהא במתה אשתו אין ב"ד ישראל ממיתים, וא"כ לרש"י ביבמות ליכא פרכא כלל, ולא מצינו ידינו ורגלינו בפרכת הש"ס בסנהדרין וצע"ג:

דף נט.

גמ' עובד כוכבים שעוסק בתורה. עיין חגיגה דף י"ג ע"א תוס' ד"ה אין:

ובעיקר קו' נ"ל דהרי בסנהדרין (דף נ"ז) דקתני ר"ח אומר אף על הדם מן החי, ר"א אומר אף על הכלאים, משמע דר"א מוסיף וס"ל ג"כ דב"נ מצווה על דם מן החי, וע"כ הא דנשנית בסיני, היינו דגם בקרא דרק חזק לבלתי אכול הדם, דרשינן גם כן לדם מן החי וכדאיתא שם (דף נ"ט ע"א) הרי חזינן דלר"א אף דדרשינן לקרא דרק חזק לדם מהחי, מ"מ דרשינן נמי מזה ההיקש דכל שאתה מצווה על דמו, א"כ אף אלו לא נישנית אמ"ה, היינו דורשים דרשא דכל שאתה מצווה על דמו מקרא דבני נח דבשר בנפשו דמו. ובזה מיושב קושיית תוס' סנהדרין שם (דף נט ע"א ד"ה ורבנן לדם הקזה וכו') והיינו לרבנן דס"ל דבשר בנפשו דמו למעט דם שרצים ולא אתיא לאיסור דם, אם איתא דס"ל דרשא דקרא דרק חזק להיקשא דכל שאתה מצווה על דמו, יאשר הקושי' דמנ"ל דאמ"ה אסור לב"נ הא למלתייהו נשנית להך היקישא:

דף נט:
גמרא לאתויי נחש. עיין פסחים דף כ"ד ע"ב תוס' ד"ה צירעה. ונדה דכ"ג ע"א תוס' ד"ה ליתני:
שם מיתיבי היה ר"י בן תימא אומר. עיין לעיל דף נ"ו ע"ב תוס' ד"ה אכל:
רש"י ד"ה ירוד נאלא תנין שוטה. עיין תשובת חות יאיר סימן קנ"ב דבר נחמד בזה:

דף סא.
תוד"ה ר"ל א"נ וכו' כן הכרעת הרמ"א להלכה, דכ' בסי' ז' סי"א ומיהו אם נדרה עצמה להמיר וחזרה מותרת לבעלה, משמע דבהמירה ממש אף בפ"א מחמירין, והיינו מטעם דקיימא לן לעיקר דבפ"א נעשה מומר, אלא דבנדרה להמיר בזה מקילין, ואף דגם על סברא זו קשה לי, דאם נימא דלכ"ע בדיבור בעלמא בפ"א לא נעשה מומר, היאך הוכיחו תוס' לימוד הדין דפ"א לא נעשה מומר מההיא דשחט לזרוק, דמה לע"ז, והתוס' משאנץ כתבו לדחות הראיה, והרשב"א כתב לתרץ דמיירי ע"מ שיזרוק נכרי דמה לע"ז, [ואף דאמרינן בסנהדרין דמודה ר"ל דהוא בסייף, צ"ל היינו אלו אמר כן שהוא עצמו יזרוק דמה לע"ז, ובאמת קשה לי, דא"כ בפשוטו י"ל דמיירי בשוגג, ומודה ר"ל דאלו עשה כן במזיד הוא בסייף] ואמאי לא תירצו בפשוטו, נהי דהעובדו בסייף, מ"מ כיון דאמר רק שיזרוק דמה לע"ז ועדיין לא עביד במעשה מש"ה בדיבור פ"א לא נעשה מומר, וזה יש לדחות, כיון דהשחיטה על שם כך מקרי מעשה, אבל מ"מ קשה על ראייתם מההיא דספ"ב דחולין, הא י"ל דמה דמשני בישראל מומר, היינו דאמר אלך ואעבוד, דבזה לא אמרינן לצעורי קמכוון, ומ"מ לא מקרי שחיטת מומר, דבפ"א בדיבור לא נעשה מומר, ואולי י"ל מדאמרינן שם א"ל ר"א בריה דרבא לרב אשי התרו בו מאי, משמע דהך תירצא בישראל מומר ס"ל כן לר"א, ולר"א לשיטתיה בסנהדרין דמשני בישראל מומר, הרי דס"ל דאלך ואעבוד אינו חייב ולא שייך לקרותו בשם מומר, אע"כ דמיירי בעבד בפועל, והוכיחו שפיר עכ"פ כיון דמהרי"ק כתב להקל בזה וגם הרמ"א קבע כן להלכה אין להרהר עוד בזה:

דף סא:
תוס' ד"ה רבא. וי"מ הא דאמר. ע"ל כה ע"ב תוד"ה הואיל:
בא"ד אע"ג דמכוין לבזויי. ע"ל סד ע"א תוד"ה אף:
בא"ד היכי דלא מסר עצמו. תמוה לי הא במקום אונס גם לאביי פטור בדיעבד כדאיתא להדיא בע"ז דנ"ד ע"א דאונס רחמנא פטרי' אף היכי דהדין דיהרג ואל יעבור מ"מ אם עבר אינו חייב אלא דהכא לא מיירי באונס דמיראה ג"כ אינו יראת מיתה וא"כ מ"ט

דרבא כיון דמקרי עע"ז דחייב למסור לכתחילה אמאי בעבד פטור, וגם מ"ש תוס' ואין לומר דרבא לטעמי' מה שייטי' להתם דמותר שם משום שנאמר וחי בהם ולא שימות אבל הכא במאהבה ל"ש זה ומוכח דלא מקרי עע"ז וממילא לכ"ע פטור ואיך תלי' זה בפלוגת' אם בע"ז יהרג ולא יעבור או לא וצע"ג:

דף סב:

במהרש"א כתב דלר"י לא דרשינן בה פרט למתעסק לקסבר שהוא היתר והיה איסור כיון דהשגגה בחתיכה זו חייב, וכן בשבת דבכה"ג דעסק בחתיכה זו דהוי מלאכת מחשבת דנעשית מחשבתו. אבל זהו תמוה דא"כ אביי ורבא דפליגי בנתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר, וכי אזלא הכל שלא אליבא דהלכתא, ועיין ברש"י כריתות פרק ספק אכל (דף י"ט ע"א) במתני' דמשמע דר"י דדריש תרתי דבה קאי על החטא ועל הידיעה, ועיין:

דף סג.

גמרא כתנאי אחרים אומרים. עיין במכילתא פרשת משפטים פי"ז:

תוס' ד"ה משום וכו' תימה ת"ל דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. עיין שבת דף קנ"ד ע"א תוס' ד"ה בלאו. תמוה לי הא באמת בבן סורר לוקה היכא דלא יבא לידי מיתה וילפי' לה מקרא אלא דהתוס' כאן בקושייתם הב' הקשו דלילף מיניה בכל התורה דניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקה היכא דלא יבא לכלל מיתה יהיה איך שיהיה מאיזה טעם שיהיה דלא ילפי' בעלמא מיניה מ"מ עכ"פ בהך לאו עצמו דלא תאכלו על הדם איך שייך לומר דלא לילקי אכל הני משום דניתן מיתה בבן סורר הא אהך לאו עצמו לוקה בן סורר ואיך יפטרו אחרים ממה דניתן לאהזרת בן סורר למיתה וצע"ג:

בתוס' דמה צורך לטעם זה הא הלאו הוי שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לסורר ומורה. ותמיה לי על תמיהתם הא בבן סורר עצמו לוקה על לאו זה מקרא דויסרו. ובתוס' הקשו באמת דנילף בכל התורה דלקי אלאו שניתן לאזהרת מיתה היכא דלא יבא לידי מיתה. וזה קושי' מבעי טעמא במה דלא למידין בעלמא מיניה אבל עכ"פ בהך לאו ממש דבן סורר ומורה דלוקים עליה איך נימא דבשארי דברים דנפקא ג"כ מהך לאו לא ללקי משום דצריך לאזהרת מיתת בית דין וצלע"ג:

ובעיקר קושייתם הנ"ל דנימא בכה"ת כולה בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דלוקים היכא דלא יבא לידי מיתה. לא ידעתי הא בלא"ה מצינו כן בלאו דלא תענה ברעך ע"ש דלוקים בעדות ממון ובעדות דבן גרושה אף דניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכמ"ש תוס' בשבת דף קנ"ד ושם לא הקשו מינה דנילף בכה"ת מינה ואדרבא אפשר לומר דסורר ומורה ועדות הוי שני כתובים:

דף סד.
תוס' ד"ה אף ע"ג. ולעובדה בבזוי. עיין לעיל סא ע"ב תוד"ה רבא:

דף סד:
גמרא אין לי אלא זרע כשר. וכן בקדושין דף ד' ע"א ועיין בתוס' קדושין דף כ"ו ע"ב ד"ה ולזרעו:

דף סה.
תוס' ד"ה והנשאל כו' דכתיב בקרא. עיין עירובין יז ע"ב ובתורת חיים שם:

דף סו.
מאן חכמים רבי מנחם ב"ר יוסי היא. קשה לי אמאי לא קאמר דרבנן דר"מ היא דסברי במתני' ספ"ד דשבועות דמקלל השם אינו חייב בכנוי, ומכ"ש במקלל אביו ואמו. ובפרט דבמתני' שם דתני תרווייהו דברישא קתני המקלל בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרים. המקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרים. א"כ ודאי י"ל דהני חכמים דסיפא הם חכמים דפליגי ברישא במקלל השם וילפינן במקלל אביו בק"ו ממקלל השם. ולתוס' בסוגיא ד"ה גמר קודש דכתבו דאין ללמוד אזהרה במקלל השם מנשיא וחרש דאיכא למיפרך דמה לבשר ודם שדואגים ומתביישים בכך. א"כ ה"נ י"ל דשמא מקלל אביו חמור דמתבייש. אבל הסמ"ג בלאוין אות מ' כתב לתרץ הא דנסתפק משה רבינו במברך השם ולא למד בק"ו ממקלל אביו דדלמא כיון דחמיר לא סגי ליה בכפרה. הרי דלא ס"ל סברת תוס' הנ"ל וא"כ יקשה כנ"ל די"ל דטעמא דחכמי' דפוטרים בכינוים דילפי מקלל אביו בק"ו ממקלל השם דבזה ל"ש לומר דדלמא מברך השם פטור כיון דחמור לא סגי ליה בכפרה דהא אפילו בשם המיוחד סגי ליה בכפרה וא"כ הא דכינוי' פטור לא מה"ט הוא ושפיר הוי ק"ו וצ"ע:
שם איש איש לרבות בת. ק"ל במברך השם דכתיב גם כן איש איש ודרשי' לעיל דנ"ו לר"מ לרבות ב"נ ולרבנן דברה תורה כלשון בנ"א מנ"ל דבת חייב נמעטי' מאיש. ואולי י"ל דהוי ק"ו ממקלל אביו, וכקושי' הסמ"ג שכתבנו, דבזה ל"ש תירוצי דהסמ"ג הנ"ל דהא חזי' באיש דסגי לי' בכפרה. ואך עדיין קשה הא אין עונשין מהדין וזה קשה ג"כ על קושי' הסמ"ג הנ"ל זולת להמהרש"א דכל טעמי' דאין עונשין מן הדין הוא מטעם הנ"ל דשמא כיון דחמיר לא סגי לי' בכפרה ועדיין יש לדון לר"מ דלמד איש איש לרבות ב"נ דמוזהר על הכנוי' נימא חילוק בב"נ דהריבוי דנפק מתיבת איש היינו רק זכר ולא אשה ובזה ליכא ק"ו דהא ב"נ אינו מצווה על קלול אב ויש ליישב:

שם נכתוב קרא או אלהים וחרש. קשה דהא צריך קרא דנשיא למלקות דעל לימוד במה הצד אין מזהירין ועיין בתשובת תורת חסד סי' ר"ה:
רש"י ד"ה בנקבו וכו' עד שיברך שם בשם. קשה לי הא ממילא לדידהו מקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיברך בשם המיוחד בק"ו באם מברך השם בכינוי פטור ק"ו למקלל אביו בכינוי. ולמ"ש תוס' ד"ה גמר י"ל דבשר ודם חמור דמתבייש אבל הסמ"ג בלאוין אות מ' כתב לתרץ הא דנסתפק משה רבנו במברך השם ולא למד בק"ו ממקלל אביו דדלמא כיון דחמיר לא סגי ליה בכפרה, א"כ תקשי כנ"ל דלפטור שפיר יש ללמוד מקלל אביו בכינוי ממברך השם בכינוי דהא בזה לא שייך לומר דדלמא מברך השם בכינוי פטור משום דחמיר ולא סגי ליה בכפרה דהא אפילו במקלל בשם המיוחד דחמור יותר סגי ליה בכפרה וצ"ע:

דף סו:

ברש"י ד"ה משהביא ב' שערות עד שירבה שחור על לבן הרי היא בוגרת. תמוה לי דהיכן מצינו שיעור זה דירבה שחור הוי בוגרת ובנדה דף מ"ז ע"א מבואר שיעור אחד, וזה לא מצינו:
הנה בפלוגתא דר' יאשי' ור' יונתן באביו ואמו קלל אם משמע שניהם כאחד או כל אחד בפני עצמו לא נפסק ההלכה כמאן, ולכאורה נראה להוכיח דקיימא לן כר' יאשי' דמשמע שניהם כאחד, מההיא דפרק ב' דיבמות (דף כ"ב) ורבנן אע"ג דכתיב אחותך איצטריך למכתב היא וכו' מלתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא, והרי אנן קיימא לן התם כרבנן א"כ אם איתא דהלכה כר' יונתן יקשה איך אפשר לומר דכתב אחותך משום מלתא דאתי' בקל וחומר וכו' מכל מקום אמאי כתב בת אביך או בת אמך וצריכין ללמוד בת אביו ובת אמו מקל וחומר וטרח וכתב לקרא אחותך, לכתוב בת אביו ובת אמו וממילא משמע בין תרווייהו יחד דהיינו שהיא בת אביו ובת אמו ובין כ"א בפני עצמו שהיא בת אביו או בת אמו, אלא על כרחך כר' יאשי' וצריך לכתוב או לחלק:
אמנם נראה דמהכא ליכא ראי' דפלוגתא דר"י ור"י הוא רק גבי אביו ואמו קילל אם משמע שניהם כאחד או כל אחד בפני עצמו, דאנן דנין אם בעי שיעשה ב' מעשים, יקלל אביו ואמו או יקלל אחד מהם, וכן כל כיוצא בזה, וכמו כן גבי בת אביו ובת אמו אם היינו מסופקים אי בעי שיבא על בת אביו ועל בת אמו או על אחת מהם, היינו מפרשים לר' יונתן דחייב גם על כל אחת בפני עצמו, אבל באמת אינו כן דאי כתב בת אביו ובת אמו, אם הי' בא על בת אביו והי' בא גם על בת אמו לא היה חייב, דאחותו שהיא רק בת אביו לחוד או בת אמו לחוד לא היתה אסורה עליו כ"א דוקא באחותו שהיא אחות

משני צדדים בת אביו ובת אמו, וזהו לא תליא כלל בפלוגתא דר"י ור"י כיון דאמרינן דלא אסרה תורה אלא באופן זה לא שייך לומר כל אחת בפני עצמו דהא לא מקרי אחותו כלל כל שאינה אחות משני צדדים ואם היא רק מהאב או רק מאם איננה חלק מהאיסור כלל: וכן הא דאמרינן בפ' שבועות שתים (דף כ"ג) ודלמא ע"י תערובות כו', היינו ג"כ אף לר' יונתן מ"מ אמרינן דלא אסר עליו רק פת שנעשה מתערובות חטין ושעורין וכוסמין, ואלו אוכל פת מחטין לחוד גם פת שעורין לחוד לא מחייב מש"ה לא אמרינן ביה כל אחד בפני עצמו, כיון דפת חטין לחוד אינו חלק מהאיסור כלל, דלא אסר עליו המין זה כלל אלא פת שיעורב משניהם, ונכון, וא"כ שפיר י"ל דהלכה כר' יונתן דמשמע כל אחד בפני עצמו וכמו שנסתפק מאור עינינו הרשב"א ז"ל הלכה כדברי מי:

אלא דיש לדון אם גם בלשון בני אדם הוא כן אם לא, ולכאורה נראה ראיה דלשון בני אדם שאני מפ"ק דתענית (דף ג' ע"ב) וכי מאחר דלא מעצר אלי' אשתבועי למה לי', וקשה אמאי פריך בלשון למה ליה לאשתבועי דמשמע דהוי רק יתור, ולא פריך יותר דהוי ליה שבועת שוא כיון דלא מעצר, ואולם אם נימא דבלשון ב"א שניהם כאחד משמע ניחא, כיון דנשבע שלא יהי' טל ומטר והיינו שניהם יחד זהו לא הוי שוא דהא אפשר שיהיה טל לחוד ולא מטר, מש"ה פריך דלמה ליה לאשבועי על טל כיון דלא מעצר, ובודאי יהיה הכרח שיהיה על ולא מטר, ה"ל לאשתבועי רק על מטר לחוד:

מיהו אין מזה ראיה די"ל דבעי למפרך אליבא דכ"ע אף לר' יאשיה דמשמע שניהם כאחד, ולעולם לר' יונתן גם בלשון ב"א משמע כ"א בפני עצמו, גם י"ל דהתם שאני כיון דלא מעצר מוכח דשניהם כאחד קאמר, דאל"כ יהיה שבועתו לשוא, אבל בעלמא לא:

וראיתי למהרשד"ם בתשובותיו בחלק אה"ע שכתב להוכיח דבלשון ב"א משמע שניהם כאחד וכדעת הרא"ם, מכתב לו עומקא ורומא, ובמחכ"ת אין בזה סרך ראיה דהרי מה דמשמע שניהם כאחד ומשמע כל אחד בפני עצמו אינו משום דמספקינן אם שניהם כאחד או כל אחד בפני עצמו, אלא דתרווייהו בכלל, [ומה"ט ליתא נמי לקושית הט"ז (יור"ד סי' רט"ז) דניחוש שמא שניהם ביחד ויהא אסור להלות כי אם ברשות ראובן ושמעון, דז"א, דלר"י אינו בגדר ספק כלל, אלא דכך משפט הלשון, ברשות שניהם וברשות כל אחד בפני עצמו, וכן מצאתי לחכ"צ בתשובה סי' ד'] א"כ בעומקא ורומא כיון דגם שניהם במשמע ממילא זכה בכולם:

ואחרי שאין לנו ראיה לדעת מהרא"ם נראה אף דהש"כ ז"ל הביאו אין לסמוך להקל אחרי דהרשב"א כתב להדיא לדמות לשון בני אדם וכתב בנשבע שלא ילווה כי אם ברשות ראובן ושמעון דתליא בפלוגתא דר"י ור"י, גם הריטב"א בחדושיו במסכת שבועות כ'

דבנודר שלא יאכל תאנים וענבים תלוי בפלוגתא זו, ולר' יונתן אסור כל אחד בפני עצמו, ומי יכול להכניס ראשו לחלוק על אריות אלו:

דף סז.
אמר לשנים (עי' חי' מכות ו' א'):

דף סז:
תוס' דבור המתחיל וכי מפני שסמכו, תדע דאטו רבי עקיבא וכו' אע"כ משום דאיכא גז"ש דלא תחיה וכו'. ק"ל דלמאי נתקבלה כלל גז"ש דלא תחיה הא בלא גז"ש כלל נדע מסמוכי' דהוא בסקילה ואיך שייך דהו"ל למילף מז' אומות דבסייף בגז"ש דלא תחיה כיון דלא נתקבלה וצ"ע:

דף סח.
רש"י ד"ה לחלוץ תפליו וכו' דקסבר שבת לאו זמן תפלין. עי' מג"א סי' שח ס"ק יא:
שם ברש"י דקסבר שבת לאו זמן תפילין הוא ואסור להניחן שמא יצא בהם לרה"ר, אבל למ"ד זמן תפילין מותר בבית כמ"ש תוס' מנחות דף ל"ו ומה"ט כ' רש"י דס"ל לאו ז"ת דהא בר"א בן הורקנוס דמירי בבית היה מותר למ"ד שבת ז"ת, (וע"ע תורעק"א ביצה אות ח'):
שם ד"ה משקלות קטנה וכו' לחפותה בעור. עיין ב"ב דף פ"ט ע"ב תוספות ד"ה ולא:
פרק ח - בן סורר ומורה:

דף סח:
תוד"ה בן סורר וא"ת כו' (עי' מש"כ בדף ס"ט ד"ה וכן יש):

דף סט.
ובדיני נפשות כו', (עי' באורך בשו"ת ח"א ס"ס ק"ז):
מ"ש רומעכ"ת להקשות בש"ע חוה"מ סי' ל' דאמאי תלי' דטעו בעבורא דירחא הא בסנהדרין מוכחים מזה דאזלי' בתר רוב בדיני נפשות, וא"כ בממון דלא אזלינן בתר רובא לא אמרינן הכי:
לא קשה מידי דהתינח באם זה העיד לא לוה כ"א בב' בחודש, וז"א לא לוה כ"א בג' בחודש י"ל דלא תלינן דטעו בעיבורא דירחא והוי הכחשה ואין לנו ב' עדים על מנה, אבל בההיא דש"ע דמעידים בסתם ולדידן בפני הב"ד הם מעידים על ב' הלואות ואין כאן הכחשה כלל, אלא דבאנו לדון כיון דתובע רק מנה הוי הודאת בע"ד דאחד מהעדים פסול, בזה אמרינן דוקא אם כפי דבריו אחד מהן פסול, משא"כ כיון דאפשר דטעו בעיבורא דירחא, דאף אלו לפי הודאתו שניהם עדים כשרים, דאף אלו לא אזלינן בתר

רובא, היינו לענין לדון ע"ז העדות, דשמא העדות מוכחשת, אבל מ"מ פשיטא דכשרים להצטרף לעדות אחרת, כיון דאפשר דטעו אין נפסלים מספק, וא"כ דגם לפי התובע תרווייהו עדים כשרים לעדות אחרת, וכיון דלפנינו הב"ד יש לנו עדים מעליא על מנה מש"ה מהני, ודו"ק:

אח"כ ראיתי דהאורים ותומים בסוף תק"ב עמד בקושיא זו, והוכיח מזה דקיימא לן לעיקר כמ"ש תוס' ריש סנהדרין דברוב גמור מוציאין ממון, אבל באמת מדברי הש"ע סי' רצ"ב והוא מתה"ד מבואר דאפילו ברובא דאיתא קמן אין מוציאין ממון, וכן באה"ע סי' ד' גבי אסופי, מבואר דבנגח תורא דידן לדידיה אף ברוב ישראל אינו משלם, הרי ג"כ דאפילו ברובא דאיתא קמן אין מוציאין ממון, לענ"ד נראה עוד ליישב, דלכאורה קשה במה דאיתא בש"ע שם דאם אחד אומר בב' ואחד אומר בד' דנשבע הלוה להכחיש העד, הא לפנינו יש ב' עדים על הלואה, כדין הלואה אחר הלואה, אלא דהתובע הודה דאחד מהם משקר, אבל לענין איסור שבועת שקר מה מהני הודאתו, ואיך מניחים אותו לישבע בשקר, וכמ"ש כעין זה הה"מ פ"ו ה"ג מהל' טוען, וחילוקו של המ"ל בין תובע לנתבע קשה מאד, גם מ"מ כיון דאם ישבע יפסול אח"כ לעדות הוי כמו חשוד ויהי' בו דין מחוייב שבועה ואי"ל, לזה צ"ל דאמרינן כיון דהעדים מעידים על ב' הלואות, מסתמא שניהם אמת ומה דהתובע תובע רק מנה הוי כמוחל לו מנה אחד, וממילא יכול לשבע על אידך להכחיש הע"א, וכיון שכן י"ל דבאחד אומר בג' ואחד אומר בד' כיון דהתובע תובע רק ק' אמרינן דטעו בעיבורא דירחא, ולא אמרינן דמחל, והוי לנו עדים על הלואה אחת, וא"כ נהי דאין מוציאין ממון ברוב, מ"מ לגבי זה דנין אותם לטעו בעיבורא דירחא: שם רש"י ד"ה קנאה וכו' שיקבל אביה את גיטה. עיין יבמות דף קט ע"א ברש"י ד"ה קטנה שהשיאה ובקידושין דף מג ע"ב ברש"י ד"ה היא ואביה, ובקידושין דף י ע"א תוס' ד"ה ומקבל:

מבואר דס"ל לרש"י דקטנה נשואה יכול אביה לקבל גיטה, וכ"כ רש"י יבמות (דף ק"ט ע"א) [ותוס' קידושין דף י' ע"א נסתפקו בזה] ומה דכתב רש"י קידושין (דף מ"ג ע"ב) ד"ה היא ואביה וכו' ודוקא מן האירוסין אבל מן הנשואין היא ולא אביה, צ"ל דזהו לא נמשך על מ"ש מקודם אבל קטנה אביה ולא היא, אלא דקאי על המתני' דקתני נערה המאורסה ע"ז כתבו דנערה נקט דאלו קטנה אביה ולא היא, וכן הא דקתני מאורסה משום דמן הנשואין היא ולא אביה, והיינו בנערה דמיניה מיירי מתני'. ולכאורה תמוה מאד מסוגיא דקידושין (דף מ"ד ע"ב) הא נערה משוית שליח, ומשני דלית לה אב, ופריך והא מדסיפא ואם אמר אביה וכו' ומאי פריך לוקמי כפשטא ביש לה אב ובנשואה ומש"ה נערה משוי

שליח דבנערה נשואה מפקא מרשות אביה, ובסיפא קתני שפיר ואם אמר אביה דבקטנה נשואה אביה מקבל גיטה. אח"ז ראיתי בפני יהושע שם כתב זהו דרך הוכחה על ספיקא דתוס' הנ"ל, אבל הקושיא סוערה על רש"י שכ"כ לקושטא דמלתא דקטנה נשואה אביה מקבל גיטה, והתמיה עצומה:

ונלע"ד דלפי מה דס"ל לרש"י בקידושין קודם חזרה, דבקטנה אביה ולא היא ליתא לראיה זו, דהרי תוס' והר"ן שם הקשו על דברי רש"י אלו, דהאיך קתני במתני' קטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע לידה, ולס"ד דהש"ס מיירי ביש לה אב, הא אף בהגיע גט לידה לא מהני, והר"ן שם תירץ דלס"ד דנערה במקום אביה יכולה לעשות שליח, דאלימא ידה באמת בקטנה היא ואביה דאלימא ידה כמו באין לה אב, ורק למסקנה בנערה במקום אביה א"י לעשות שליח דלא אלימא ידה ביד אביה והטעם דהיא רק כשליח אביה, משה"ס ל לרש"י דממילא קטנה אביה ולא היא, דקטנה א"י להיות שליח עיי"ש, לפ"ז ליתא לראיה הנ"ל דלפי"מ דדחי התרצן דנערה לא מצי לשוי' שליח לא הו"מ לאוקמי ביש לה אב ובנשואה דמ"מ יקשה עדיין דבקטנה דעדיין אף אחר שנשאת יד אביה קיימת לקבל גיטה הדין ממילא דאביה ולא היא, ואף בהגיע גט לידה לא תתגרש, משה"ס צריך לאוקמי באין לה אב וא"כ י"ל דרש"י בסנהדרין קאי לפי שיטתו קודם חזרה, דבקטנה אביה ולא היא, וליתא לראיה הנ"ל, ואין זה הצד דוחק דבלא"ה צ"ל דרש"י בסנהדרין קאי לקודם חזרה מדכתב ובלבד שאביה יקבל הגט, דמשמע דוקא אביה, ובממה נפשך אי בקטנה לגמרי דא"י לשמור גיטה, הא ס"ל לרש"י בקידושין וגיטין דאף ע"י אביה א"י להתגרש, וע"כ דמיירי בקטנה, דיכולה לשמור גיטה ואף על פי כן דוקא אביה מקבל גיטה, והיינו לפי מה דס"ל לרש"י קודם חזרה דאביה ולא היא ונכון כן נראה לענ"ד:

והנה הדבר פשוט דאף אם בלא אוכל זו אם לא אוכל זו לא הוי התראת ספק כיון דמחוסר מעשה, מ"מ לא מלקי' ליה עד שעבר ממש ולא אכל להתנאי דרק ההתראה לא מקרי בכלל התראת ספק כיון דמחוסר מעשה אבל פשיטא דא"י להלקות בספק ומזה נ"ל לדון במ"ש תוס' גיטין דף ל"ג ע"א ד"ה ואפקעינהו דהקשו דבא על א"א איך ממיתין הא הוי התראת ספק שמא ישלח לה גט ויבטל הגט שלא בפניו דאפקעינהו רבנן לקידושיה מיניה ותהיה פנויה למפרע. וכן בנזיר יין דקתני במתני' דלוקה הא הוי התראת ספק שמא ישאל על נדרו ומדלא הקשו דאף למ"ד שמה התראה מ"מ איך ממיתין בבא על א"א קטנה או באונס במקום דאין ממיתין אותה איך ממיתין אותו שמא ע"י ביטול גט שלא בפניו תהיה פנויה למפרע ולא נתחייב מיתה. וכן בנזיר שמא ישאל ולא נתחייב

מלקות. נלע"ד די"ל דבאמת אין ממיתין אותו מיד אלא דממתינים עד שתמות היא או בעלה. ובנזיר מלקין אותו אחר שכלו ימי נזירתו, דאף דקי"ל אכלה כולה נשאל עליה מ"מ הא כתב בתשובת שער אפרים סימן ע"ב דדוקא היכא דאיכא עונש כרת או מלקות אבל במזיד ולא אתרו לא. וכ"כ בכנה"ג בשם הראב"ד בס' תמים דעים. ואף דהרא"ש כתב דגם במזיד ולא אתרו נשאל, מ"מ הא כתב הרא"ש הטעם ומיהו איכא עונש מלקות. א"כ במה שמלקים אותו אין עוד ספק שישאל דלאחר שלקה דהרי הוא כאחיך אין מה לחול עליו השאלה. לזה נקטו הקושיא רק למ"ד התראת ספק ל"ש התראה. ולפ"ז י"ל דאף לאחר דתירצו תוס' דלא מקרי התראת ספק דרוב אין מגרשים וכן בנזיר, היינו דלא מקרי בגדר התראת ספק וכדדייקי בלשונם שם דהתראה כה"ג שמה התראה, אבל מ"מ י"ל דאין ממיתין אותו עד שיתברר שאינה פנויה למפרע דהיינו אחר שתמות היא. ובנזיר אחר שיכלו ימי הנזירות:

וכן בתוס' בנדה דמ"ו ב' ד"ה ר"י וכו' וי"ל דאזלי בתר רוב שמביאים ב"ש. היינו ג"כ דמקרי התראה מעליא אבל מ"מ אין מלקים עד אחר שנתברר דהיה מופלא סמוך לאיש דהרי בכל מילי דאורייתא לא סמכי' על רוב זה שהביאו ב"ש בזמנן לחליצה וכדומה כך היה נלע"ד:

ואולם קשה לי מסוגיא דסנהדרין דף ס"ט ואמאי דלמא איילונית היא, ועיין במהרש"א קדושין דף ט"ו הא אפשר לומר דממיתין אותו אחר שתגדל ויתברר דאינה איילונית היינו דא"כ הוי התראת ספק ע"ש ולפי הנ"ל הא מ"מ י"ל דכה"ג כיון דרובן לאו איילונית מקרי התראה מעליא אבל מ"מ אין ממיתין אותו עד שיתברר שאינה איילונית. ובאמת בלאו כל הנ"ל קשה מסברא דאיך אפשר לדמות העונש המיתה להתראה, דהא כיון דבכל התורה אזלי' בתר רוב א"כ מקרי התראה ודאי דזהו הוי כמו כה"ת דרוב כודאי. אלא לענין נפשות לא אזלי' בתר רובא וממתינין להמית אותו עד שתגדיל ויתברר דאינה איילונית:

וכן יש ראיה לכאורה מתוס' סנהדרין דף ס"ח ע"ב ד"ה בן סורר וא"ת דלמא שנה לפני גדלות כדאשכחן נדה דף מ"ו וכו'. והיינו דלאו התראת ס' הוא דשמא לא יביא ב"ש לסוף השנה ואינו סמוך לאיש. היינו ג"כ כיון דרוב מביאים ב"ש בזמנן לא מקרי התראת ס' ואם נימא דזהו רק לענין ההתראה אבל מ"מ אין עונשים על זה עד שיתברר אח"כ א"כ אם נדרוש סמוך לאיש דהיינו שנת י"ג. א"כ לאחרי י"ג אינו נעשה בן סו"מ דהוא איש וממילא לא משכחת במופלא סמוך לאיש דין בן סו"מ דהא עתה א"י להענישו דשמא לא יביא ב"ש סוף השנה ואינו עתה סמוך לאיש ואם נמתין עד אחר שיביא ב' שערות סוף

השנה הא אח"כ יפטר כיון דאשתני דינא כדאיתא במתני' סנהדרין דף ע"א ע"ב ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור. ואמרינן שם בסוגיא הטעם דכיון דאשתני דינא ה"נ בזה כשיביא ב"ש אשתני דינא כיון דאלו עבד השתא אינו מחייב. ואם דגומרים דינו עתה וממתינין בעונש עד אחר שיביא ב"ש הא הוי בכלל עינוי הדין לגמור דינו עתה להמיתו אח"ז. כדאיתא בסנהדרין דף ל"ח ע"א ולומר דגומרים דינו שמחייב מיתה אם יביא ב"ש בסוף השנה. ובזה ליכא עינוי הדין כיון דעדיין ליכא חיוב מיתה ודאי רק על תנאי, הא מ"מ בכה"ג נימא אשתני דינא דהא הטעם דנגמר דינא ואח"כ הקיף זקן התחתון דפטור דגברא קטילא הוא וזהו שייך אם היה ראוי להמיתו אז דבזה קודם שהקיף זקן בר קטלא הוא והוי כהוקף אחר דקטלו ליה אבל אם זהו עצמו הגמר דין שמחייב מיתה לאחר שיביא ב"ש ועתה א"י להמיתו א"כ עדיין אינו בר קטלא עד זמן שהביא ב"ש וא"כ מקרי אשתני דינו. אע"כ דבאמת יכולים להמיתו מיד מכח הרוב דיביא ב"ש בזמנו וצע"ג:

דף עא.

גמ' כמאן כר"י. עי' ת"י יומא סב ע"א ד"ה שני:

שם וישבתי על קברו. עי' ש"ע י"ד רסי' שסד:

דף עא:

גמ' אלא קלה בחמורה מישך שייכי עי' לקמן דף פ ע"ב תוספות ד"ה הוי:

דף עב.

מתני' ושבר את החבית. דעת רש"י והרז"ה דאף אם נטל הכלים ושברן אחר שיצא ממחתרת פטור ואינו חייב רק כשהם בעין בשעה שתובעם זה. אבל דעת הרמב"ן דוקא בשברם בעודו במחתרת אבל שברן אחר שיצא חייב:

שם אמר רבא מסתברא. כעין זה כתובות קב ע"ב גיטין יג ע"ב:

שם והלכתא דשדינהו בנהרא, עיין ברמב"ן במלחמות דדוקא בשיבר בעודו במחתרת, אבל ביצא ואח"כ שיבר חייב דבשעה ששברם לא הוי קלבד"מ, וכן בגונב כיס מירי דשלשל ידו ועשאו קטפרס וקיבל וזרקו מיד, אבל בזרק לאחר מיכן חייב דבשעה שזרקו לא הוי קלבד"מ, ועיין בב"ח חוה"מ (סימן שנ"א) שכתב דגם דעת הרמב"ם כן, ודייק כן מלשון הרמב"ם (פ"ג מהל' גניבה) דכתב או שגנב כיס בשבת והיה מגררו עד שהוציאו מרשות בעלים שהיא רה"י לרה"ר ואבדו שם הרי זה פטור, דקדק למנקט ואבדו שם היינו מיד אבל לא לאחר מכן ע"ש, וזהו גם כן דעת תוס' בב"ק (דף ע' ע"ב) ד"ה כמאן כרבי עקיבא עיי"ש, והנה בדרישה סימן הנ"ל כתב דמדכתב הטור גבי מחתרת בשם

הר"ר ישעי' דבעינן דוקא שיבר בעודו במחתרת ולא כתב כן מקודם גבי גונב כיס דבעי' השליכו מיד, ע"כ דס"ל לחלק דדוקא במחתרת דמיד שיצא ממחתרת אזדא לחיוב מיתה דעתה אסור להורגו ול"ש תו קלבד"מ, משא"כ בגונב כיס דחיוב מיתה ע"י חילול שבת עוד עליו קאי ולא פקע מיניה מש"ה אף בשדינהו אחר מיכן פטור, ויעוין בדרישה (בסימן ש"ן) בההיא דכתב הטור שם גנב ומכר בשבת אם נעשה המכירה באיסור כגון דא"ל עקוץ תאינה וכו' פטור דאיסור שבת ואיסור גניבה באים כאחד וכן טבח בשבת ולע"ז פטור, וכתב עלה בדרישה דהא דלא כתב רבינו בזה ג"כ דמיתה ותשלומים באים כאחד, משום דבאמת אין באים כאחד דמיד ששוחט סי' א' נתחייב מיתה, אלא דמכל מקום פטור כיון דנתחייב מיתה באותו מעשה בתחלה לא מחייב תו ממון על אותו מעשה וכדמוכח סברא זו (בסימן שנ"א) (והיינו כדבריו הנ"ל גבי גונב כיס) ע"ש, ודברי הדרישה תמוהים לכאורה דאם מדברי הטור בטבח בשבת יהיה מוכרח דאף דנתחייב בתחילת שחיטה לא מחייב ממון א"כ יקשה מזה על סברת הרמב"ן הנ"ל בגונב כיס דהא הך מלתא דטבח בשבת דהוי קלב"מ הוא סוגיא ערוכה ואיך יתיישב זה לשיטת הרמב"ן, ורציתי לדחוק בכוונת הדרישה דלהרמב"ן י"ל דס"ל דלא נתחייב מיתה קודם גמר שחיטה דהוי מקלקל וכדעת הר"ן בחידושיו [בפ"ק דחולין דף י"ד], ורק מדקדוק לשון הטור דלא כתב גם בטבח דמיתה ותשלומין באים כאחד, מש"ה בנה יסודו דס"ל להטור דלא הוי מקלקל ואין באים כאחד ומ"מ פטור מתשלומין:

אמנם מלבד דדחוק ורחוק בכוונת הדרישה דמבואר בלישנא דמפשט פשיט ליה זה דנתחייב בתחילת שחיטה גם אינו מספיק ליישב שיטת הרמב"ן דיקשה מסוף הסוגיא דב"ק הנ"ל דפריך מי מצית מוקמית מתני' כר"מ וכו' מכלל דבכולהו מתני' מודה וכו', ובזה יקשה הא לר"ש לשיטתי' דסבר בחובל וצריך לכלבו דחייב וממילא גם בתחילת שחיטה חייב וכמש"כ לעיל, א"כ משום הכי מחייב בטבח ביה"כ דכבר נתחייב מלקות בתחילת שחיטה:

ולזה אחרי המחילה אלף פעמים מכבודו הגדולה של הדרישה זצ"ל נלע"ד דטבח בשבת לא דמי לגונב כיס, דדוקא בגונב כיס דלאחר שהוציא לרה"ר שוב מחלל שבת והחיוב מיתה רק על מה שעשה כבר, מש"ה חייב בהשליכו לאחר מיכן דעל מעשה השלכה זו אינו חייב מיתה כלל, וה"נ כוונת התוס' בב"ק ד"ה כמאן כרבי עקיבא, דמיד שבא לאויר החצר ונתחייב משום קלוטה ונגמר מלאכת שבת ובמה שיורד אח"כ החפץ בתוך חלל כותלי החצר אין בזה חיוב שבת כלל דכבר נח מקודם, משא"כ בטבח בשבת דאף דנתחייב מיתה בתחילת שחיטה, מ"מ גם על הגמר דבא חיוב התשלומין באותו מעשה

גם כן מתחייב מיתה דהוא ג"כ חובל, ואף דלא אתרו ביה שנית, מ"מ הוי מחייבי מיתות שוגגים דקי"ל דפטור, וסברא זו הובאה בהקדמת הפנ"י לכתובות בחידושי חתנו הגאון מו"ה בעריש זצ"ל בשם הירושלמי במדליק גדיש:

תוס' ד"ה לא. לא היו רוצים להחזיר. עי' טורי אבן חגיגה באבני שוהם דף י ע"א ד"ה נפש:

דף עב:

שאני התם דמשמיא קא רדפי לה. והרמב"ם פ"א מהלכות רוצח ה"ט כתב אף זו מצות ל"ת שלא לחוס על נפש רוצח לפיכך התירו החכמים שהעוברת שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר שבמעיה בין בסם ובין ביד מפני שהוא כרודף אחריה כו', והוא תמוה לכאורה דהא הכא לאו משום רודף אתינן עליה דהרי ביוצא רובו אין נוגעין בו אלא ע"כ הטעם משום דעובר לא נקרא נפש ועיין שו"ת גאוני בתראי סי' מ"ה שהאריך בזה, (דברי הרמב"ם הובא בח"מ סי' תכ"ה, ואפשר משום דב"נ אסור להרוג העוברים אף שישראל אינו נהרג ע"ז, צריך לטעם דהוי כרודף אף דמשמיא קרדפו לה):

רש"י ד"ה יצא ראשו כו' וא"ת כו' והן נהרגין עמו. ולפ"ז יש לדון ה"ה בולד שיצא רובו אם ידוע ששניהם ימותו דמותר להציל האשה וצריך להתיישב בדין זה עכ"ל שו"ת פמ"א ח"ג סי' ה':

דף עג:

אלא למ"ד הראה כו' (עיין מש"כ חי' כתובות דף ל"א ע"ב):

שם כגון שבא אחר שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה. ועיין במהרש"א דהוא לאו דוקא דה"ה וחזר ובא עליה שלא כדרכה, ותמהני דלמ"ל כלל שבא תחילה שלא כדרכה, לוקי מתני' בפשוטו דהבא על אחותו בשלא כדרכה ונתקיי' ממילא תירוצא הראשון דמשעת הראה אפגימתו, דהא ר"ח לא דחו לתירוץ הראשון רק משום דלמ"ד הראה זו הכנסת עטרה מא"ל, ובכשלא כדרכה הא לא נעשית בעולה ומתחייב גם ממון על גמר ביאה, וצלע"ג:

תוס' ד"ה במפותה כו' דהא רב פפא אית ליה. תמיהני הא ע"כ ר"פ אמר הכי רק לר"מ מדקאמר וטבח בשבת חייב ולא ניחא ליה לר"פ לאוקומי בטובח ע"י אחר וכדס"ל לרבה אבל מתני' הא קתני להדיא דבא על בתו פטור הרי דס"ל דגם בקנס אמרי' קלב"מ ומה"ט ניחא הא דמוקי ר"פ במפותה לתרץ קושיית הש"ס דניתן להצילו בנפשו אף דרב פפא ס"ל דבקנס מקטיל ומשלם, מכל מקום מוכרח לתרץ דמתניתין דפטור על בתו דגם בקנס אמרינן קלב"מ א"כ שפיר י"ל דאתא כר"ע דברייתא וצע"ג. (אח"כ מצאתי שתמה כן במג"ש רפ"ג דכתובות. כ"ה בכת"י). אבל כך יש להוכיח דלא אתא כר"ע דברי' מדקתני

במתני' דבא על בתו דפטור מקרא דולא יהיה אסון ע"כ דילפינן קנס מממון מסברא וא"כ ל"צ קרא למעט ארוסה ומוכח כר"ע דמתני' דאלו לר"ע דברייתא הו"ל למתני' בבא על בתו להביא מקרא דאשר לא אורסה, וזהו לחד תירוץ בתוס' בכתובות דף לח ע"א ד"ה ס"ד ודברי תוס' צע"ג:

לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים דהא ר"פ מודה דמתני' ס"ל דגם בקנס אין מת ומשלם, דהא קתני בא על בתו, אלא ר"פ קאמר דר"מ ס"ל חידוש שחידשה בקנס מת ומשלם ומוכח דר"מ ס"ל כר"ע דמתני', אבל מתני' דס"ל בדקנס אין מת ומשלם שפיר מצי אתיא כר"ע דברייתא וצע"ג:

ובאמת יש להקשות כך לדברי תוס' כתובות ל"ח א' ד"ה סד"א חידוש הוא וכו' אי נמי מתני' כת"ק דרבי חנניא בן עקביא. בזה יקשה אם איתא דמתני' כר"ע דברייתא ואשר לא ארוס איצטריך דאפילו בקנס אינו ומשלם דלא אתיא מולא יהיה אסון דהתם ממונא, א"כ איך נקט מתני' קרא דלא יהיה אסון הא התם ממונא והו"ל למתני' להביא קרא אשר לא אורסה, אמנם י"ל דהך תירוצא ג"כ דאפשר לומר כתירוץ א' דשם קאי עלה וכל המתחייב בנפשו, אלא דכתבו לרווחא דמילתא עוד תירוץ ולר"פ דמוקי במפותה ומוכח דמתני' אתיא כר"ע דברייתא מוכרחים באמת לומר כתירוצם, וראיה לזה דאל"כ יקשה על תירוצם השני על המקשן דפריך שם לרבה דאמר חידוש וכו' כל חרם מאי עביד ליה אמאי לא הקשה בחוזקה יותר ולמתני' דיליף מולא יהיה אסון, דמסברא ילפינן קנס מממון כל חרם מאי עביד ליה, אלא ע"כ כתירוצם א', אלא דהוסיפו לומר דלמסקנא יש עוד תירוץ דמתני' כרחב"ע:

אולם קשה לי אם נימא דלר"פ דמוקי במפותה דמתני' כר"ע דברייתא, א"כ דרשינן אשר לא אורסה ומדלא כתיב לא ארוסה, היינו דלא היה מופנה דצריך לגופיה דארוסה אינו מת ומשלם אף דהוי קנס, א"כ למאי צריך ר"פ לשנויי בתחילת פירקין על קושיא איקרי כאן ולו תהיה לאשה דכתיב בתולה ובתולות, הא לדידי' דמתני' כר"ע דברייתא מוכח דלא בעינן יש בה הויה ולא בעינן ראוי לקיימה מדכתיב לא אורסה ולא כתיב ארוסה, היינו דלא היה מופנה, ואם איתא דבעינן הויה היה מופנה, דהא לגופיה לא איצטריך דפשיטא דליכא קנס, כיון דאין ראוי לקיימה ולית ביה הויה, וק"ל:

דף עד.

גמרא יעבור ואל יהרג חוץ. עיין סוטה דף י' ע"ב תוס' ד"ה נוח:

פרק ט - הנשרפין:

דף עו:
גמרא מפני מה לא נאמרה יד בברזל. עי' מרדכי פרק הגוזל קמא סימן קלח:

דף עז:
ואמר רבא זרק בו חץ וסמנין בידו וכו' נזדמנו לו סמנין מהו. תמוה לי על השמטות הרמב"ם את כל זאת:
שם איצטריך לי' מהו דתימא התרא' ספק. קשה לי אמאי לא בפשוטו דאשמעי' דכה"ג כחו הוא דהא זהו לאו מלתא דפשיטא הוא דהא מקשי' אח"כ וכה"ג כחו הוא והתנן, וצע"ג:

דף עח.
תוד"ה ההורג. (עי' בחי' חולין דף מ"ב ע"א):

דף עח:
תוס' ד"ה לא וכו' דמחלל שבת בפרהסיא. ק"ל דלפי זה לא היה ספיקו של משה רבינו ע"ה רק במחלל בפרהסיא דהוי ככופר בעיקר א"כ עדיין מנ"ל לדינא דמחלל שבת בצנעא בסקילה דילמא הא דמקוששׁ בסקילה היינו דהקב"ה הסכים עם משה רבינו ע"ה בסברא זו ודוקא בפרהסיא אבל בצנעא מנ"ל:

דף עט:
רבנן סברי אין גומרי' דינו כו'. הקשה מעכ"ת הא זה הטעם צריך ג"כ לר"י, דאמאי כונסים לכיפה ולא גומרין דינו ויסקלו כולם, ע"כ משום דאין גומרין דינו אלא בפניו, ואם כן הו"ל להגמרא לומר וקסברי רבנן ור"י:
גם אנחנו עמדנו בזה. ואף דהוי רק דרך דקדוק חזק ראיתי ליישב ברחבה, והיינו דלר"י לשיטתיה ל"צ לטעם זה דאין גומרין דינו אלא בפניו, למה דסבר ר"י בב"ק (דף מ"ד) אפי' נגח ואח"כ הפקי' פטו' דבעי שיהא שעת מית' והעמדה בדין וגמ"ד בשו', וכיון דזה השור נתערב בשורים שנגמר דינם ממילא כולם אסורים בהנאה ונעשה ממילא הפקר, כדאית' בכריתות (דף כ"ד) ואם כן ממילא א"א לגמור דינו, דהוי כמו נגח ואחר כך הפקיר, ונכון בעזה"י:
ואולם קשה לי למ"ש הרא"ש פ"א דבב"ק (דף י"ג ע"ב) דרבנן דר"י לא נחלקו רק לענין מיתה, אבל לנזקים מודו דנגח ואח"כ הפקיר פטור, א"כ מאי פרכינן בסוגיא (דף צ' ע"ב) ולדיינו דיני נפשות ואח"כ לדיינו דיני ממונות, הא הרי אם יגמור דינו של שור תחילה, נעשה הפקר וא"א לדונו אח"כ דיני ממונות, דהוי כמו נגח ואח"כ הפקיר וצ"ע:

גם יש לעיין בסוגיא דבב"ק (דף ל"ג ע"ב) מכרו מכור לרדיא, נימא דמכור לגמרי ולא יטלו ממנו הב"ד לסוקלו דע"י המכירה פקע דין מיתה ממנו דהא בעי תשלומין והעמדה בדין בשוה בחד בעלים. אולם דעת הרבה פוסקים דבעי' רק שיהיה לו בעלים לאפוקי הפקיר או הקדיש, ולדעת רש"י דמשמע דבעי בעלים ראשונים י"ל דס"ל כהפוסקים דלרבנן דר"י אף בנזקין לא בעי מיתה והעמדה בדין כאחת, ואולם עדיין קשה לי, במה דאיתא התם הקדישו מוקדם משום דר"א הא כיון דהקדישו פקע חיובו לגמרי, דהוי נגח ואח"כ הקדיש, ואמאי מצי טריף מהקדש, וצלע"ג:

דף פ:

תוד"ה הנסקלין. כתב בני נ"י על תוס' דרמזו בקושייתם על חולין (דף י"א) והא מהתם אין ראי' רק על היכי דלא אפשר, ולמה לא הקשו מההיא דסנהדרין (דף ס"ט) לענ"ד אין כוונתם אההיא דילפינן מרוצח ועדים זוממין, אלא על תחילת הסוגיא דאמרינן מנה"מ דאזלינן בתר רובא, מנ"ל הא כתיב אחרי רבים להטות, רובא דאיתא קמן לא תבעי לך, הרי דרובא דא"ק נפקא מאחרי רבים להטות ממילא אף בנפשות כן דהא האי קרא בנפשות כתיב, ומזה הקשו על ההיא דנסקלים בנשרפים דהוי ג"כ רובא דאיתא קמן:

דף פא:

חוץ לעזרה, דבהר הבית מותרים טמאי מתים ומת עצמו כדפירש הר"ב במשנה פ"ק דכלים [תוי"ט] אף דבמתני' שם מבואר דמ"מ מדרבנן אין טמא מת נכנס לחיל, עיין בתוס' יבמות דף ז' ע"ב ד"ה וראה קרי שהוכיחו ממשנתינו דהכא שלא גזרו רק שלא יכנוס. אבל אם הוא שם לא גזרו שיצא:

דף פב:

רש"י ד"ה הסליא לשון לא תסולה. עי' תוי"ט פ"ז מ"ה דפרה מ"ש בשם הערוך:

דף פד.

גמ' וכל דבר הבא מן הכלל. עי' שיטה מקובצת בב"ק דף ה' ע"א ד"ה אתיא תחת. ובתשובות תולדות אדם להרשב"א סימן טז:

פרק י - אלו הן הנחנקין:

דף פד:

אלא למ"ד חנק חמור מא"ל, והקשה ידידי הא אם נפרש דמכה אביו היינו דקטלינן יקשה איך נדון אותו בחנק דחמור דשמא לאו אביו הוא, ואי דאזלינן בתר רובא הא גם אם לאו אביו הוא חייב מיתה בסייף, והוי בן מיתה דלא אזלי' בתר רוב כמ"ש תוס' חולין (דף י"א) גבי נסקלין בנשרפין:

נ"ל ליישב בכמה אופנים, א), מ"ש תוס' בין מיתה למיתה דלא אזלינן בתר רובא לא דיש איזה לימוד או קבלה לזה, אלא כיון דליכא לימוד לענין זה דניזל בתר רובא גם בין מיתה, מש"ה לא אזלינן ביה בתר רובא, אבל בודאי אלו הי' לנו לימוד דגם בין מיתה למיתה אזלינן בתר רובא, לא הי' על זה ענין סתירה או קושיא, וכיון שכן שפיר פרכינן דלמא מכה אביו היינו דקטלינן, ויהי' באמת מוכח מהאי קרא דגם בין מיתה למיתה אזלינן בתר רובא:

ב) למה דקיימא לן מותרה לדבר חמור לא הוי מותרה לדבר קל, וההיא דנסקלין בנשרפין מוקמינן לה (דף פ"א ע"ב) דמיירי בהתרו בו סתם, א"כ י"ל דמכה אביו היינו דקטלינן והעדים התרו בו במפורש בחנק, דבזה באמת דנין אותו בחנק מכח הרוב, דאם ניחוש דלאו אביו הוא פטור לגמרי, כיון דלא התרו בו על סייף, ולא הוי בין מיתה למיתה:

ג) דוקא בנסקלין בנשרפין, דמה דאנו רוצים ליזל בתר הרוב, היינו להך מלתא עצמו דיתחייב בחמורה בזה אמרינן דבין מיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא, משא"כ במכה אביו, דתיכף כשנולד דיינינן מכח הרוב דהוא אביו לכמה ענינים, וממילא בקטלא דהוא בחנק, כיון דכבר היינו דנין מכח הרוב דהוא אביו, והרי סברא זו מוכרת, דאיך משכחת דאב חייב לפדות בנו בכור דלמא לאו אביו הוא, ובממון אין הולכין אחר הרוב, או דלמא הבן הוא טריפה אע"כ כיון דהרוב הי' לענין אחר וכבר הסכמנו מכח הרוב דזה אביו ושזה אינו טריפה, אף שעתה נוגע זה לענין ממון, מ"מ מהני הרוב, וה"נ לענין מיתה, כיון דהרוב חל מקודם להחזיק זה לאביו, ממילא חייב הוא מיתת חנק, [ובאמת קשה לי מדברי תוס' חולין (דף י"א) ד"ה מנה"מ וכו' ולמאי דמפרש רבינו חיים וכו' ולפי הנ"ל ליכא ראיה מפרה אדומה, דהתם כבר היינו דנין על הפרה עצמה שאינה טרפה מכח הרוב, וממילא אף דעכשיו מסתעף מיניה לטהר הטמא ולהוציאו מחזקת טומאה, מ"מ אזלינן בתר רוב כמו דאזלינן כה"ג בתר רוב נגד חזקת ממון וכנ"ל, אבל בעלמא היכי דהרוב אתי' מתחילה להוציא מחזקה עדיין לא שמענו די"ל דרובא לא מפקא מחזקה, כמו דלא מפקא מחזקת ממון וכי היכי דמחלקין לענין חזקת ממון דלמא מחלקין בהכי נגד כל החזקות, וצ"ע]:

ד) יש ליישב דרך פלפול, היינו די"ל דהכלל זה דבין מיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא, היינו היכי דל"צ כלל בהך מלתא למיזל בתר הרוב כגון הנסקלין בנשרפין דמיירי בעובד ע"ז ומחלל שבת וכדומה, דבזה ל"צ לדון עלה מדין רוב כלל, דאף אם ניזל בתר מיעוטא חייב מיתה, ואי דניחוש דלמא העובר עבירה הוא טריפה, י"ל הא שורש הדין דטריפה שעבר עבירה דפטור ממיתה, היינו משום דהוי עדות שא"א יכול להזימה, וזה

שייך בידעינן ביה שהוא טריפה, אבל היכי דלא ידעינן שהוא טריפה אף אם קמי שמיא גליא שהוא טריפה מ"מ חייב מיתה, דהא אם יוזמו העדים יעשו בהם דין הזמה מכח הרוב דנידן דלא הוי טריפה ממילא הוי יכול להזימו, ואף אם קמי שמיא גליא שהוא טריפה, מ"מ כיון דאנן לא ידעינן ויקויים בעדים דין הזמה מקרי יכול להזימה, ומחוייב באמת מיתה:

ונ"ל דזהו כוונת תוס' שם בחולין ד"ה וכ"ת דבדקינן ליה וכו' ועוד נ"ל דטעמא דטריפה שהרג וכו' ואי קטלינן וכו' ולכאורה דבריהם אלו ואי קטלינן וכו' מחוסר הבנה דיספיק בקיצור, כיון דהטעם משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, ממילא אין להוכיח אלא במה דקטלינן וכו', וגם יסוד תירוצם אינו מחוור כ"כ, דמ"מ כיון דהדין דטריפה שהרג דפטור יהי' מאיזה טעם שיהיה ממילא מוכח דאזלינן בתר רובא, מדלא חיישינן דהרוצח טריפה, ומה בכך דהטעם משום דהוי עדות שאי"ל, מ"מ אין זה נוגע לההוכחה השניה ממה דקטלינן לעדים ול"ח שמא טריפה הוא דזהו הוכחה על העדים וההוכחה הראשונה הי' על הרוצח, ולזה נראה ברור דכוונת תוס' כפי הנ"ל דליכא ראיה כלל דדלמא הרוצח טריפה, דהא טעמא דרוצח טריפה דפטור דהוי עדות שא"א יכול להזימה, ואלו משכחת דקטלינן לעדים, היינו דעושים בהם הזמה שפיר קטלינן להרוצח טריפה, דהא הוי יכול להזימה, [ותיבת לא, הוא ט"ס בתוס' או שהוא דרך בתמי' וכי לא שפיר קטלינן להרוצח, כיון דקטלינן לעדים הוי יכול להזימה] וא"כ ממילא ליכא ראיה, דלו יהא דקמי שמיא גליא שהוא טריפה, מ"מ כיון דאנן לא ידעינן, ואם יוזמו קטלינן להעדים ממילא אף הרוצח שפיר קטלינן ואין ענין טריפתו בסתר פטרתו ממיתה, ונצטרך לדון היא גופא טעמא מאי דקטלינן להעדים ניחוש ודלמא טריפה הוי, א"כ אין להוכיח רק מכח הקושיא דקטלינן לעדים, וזהו באמת ראיית ר"א, וברור. וזהו בעצמו ראיה דכך כוונת תוס', דאל"כ יקשה אמאי לא תירצו בהכי דהיא סברה נכונה וחזקה:

ואולם מזה קשה לי על דברי תוס' שם ד"ה ודלמא הך דאסהידו בי' וכו' ועוד נ"ל דאי אין הורגין לעדים וכו' דע"כ כוונתם ג"כ כפי הנ"ל והיינו דאם יהיה הדין דאין הורגין לעדים כשהוזמו אלא אחר יב"ח, ממילא בלא הוזמו אותו שמעידים עליו דאין להורגו עד אחר יב"ח, והיינו דניחוש דקמי שמיא גליא שהוא טריפה, ואף אנן לא ידעינן לי' ומקרי יכול להזימה וכנ"ל, הא כיון דאין העדים נהרגים כשהוזמו עד אחר יב"ח, ממילא אם קמי שמיא גליא דאותו שהעידו עליו הוא טריפה א"א שיקיים בעדות זו דין הזמה, דהא אם יוזמו צריכים להמתין עד אשר יחי' יב"ח, וכיון שבאמת הוא טריפה בודאי לא יחי' יב"ח ולא יתקיים ההזמה, וא"כ העדות בטלה, כיון דבאמת לא יתקיים ההזמה, ומש"ה בלא

הוזמו אין להורגו עד אחר יב"ח וכיון שכן קשה לי מה הועילו בתירוצם, הא משכחת הזמה דחובשים אותו כד"ח, דידעינן דבסוף יב"ח הי' גברא שלם, ואם לא היו ניזומים היו הבית דין הורגים גברא שלם, ועתה שהוזמו מקיים בהם ההזמה, ואי דא"כ גם בלא הוזמו, גם אותו שמעידין אותו צריכים להמתין כד"ח, וא"כ ממילא באו לחייבו מיתה אחר כד"ח, דתמיד הכלל כמו שצריכים להמתין כשהוזמו ה"נ צריכים להמתין כשלא הוזמו להרוג אותו שמעידים עליו, דז"א, דאיך תליא זה בזה דבשלמא יב"ח צריכים להמתין מטעם הנ"ל דלמא הוא טריפה וקמי שמיא גליא דטריפה וממילא לא יחי' יב"ח וא"א שיתקיים ההזמה, אבל מ"מ סגי ביב"ח אף אם הדין דכשהוזמו צריכים להמתין כד"ח, מ"מ בלא הוזמו סגי ביב"ח, כיון דבשעה שהעידו לא הי' טריפה מ"מ נתקיים העדות דיכול להזימה כיון שהוא גברא שלם עומד שיחי' זמן רב, וממילא אלו יוזמו יעשה בהם הזמה, עד אחר כד"ח, ומה בכך אם באמת אח"כ נטרף ולא חיה כד"ח, מ"מ בשעת העדות עומד שיחי' ומקרי יכול להזימה, וכיון שכן י"ל דבלא הוזמו ממתינים יב"ח, ובהוזמו ממתינין כד"ח וצ"ע:

וא"כ כ"ז נסקלין בנשרפים אבל במכה אביו אם לא ניזיל בתר רובא ממילא יש לחוש שמא אביו הי' טריפה ופטור לגמרי, וא"כ צריכים לבוא עליו מדין רוב, ממילא אזלינן בכולה מלתא בתר רוב ואמרינן דאביו הוא וחייב חנק, כיון דאם לא תרצה ליזל בתר רוב יהי' מקום לפטור לגמרי דשמא אביו טריפה הוי וק"ל:

תוס' ד"ה הכחישה וכו'. לא שייכי ד' דברים. עי' גיטין דף מב ע"ב תוס' ד"ה ושור:

תד"ה מאן שמעת לי' וכו' מדתנן פ' כל הכלים מחט של יד. תמוה לי למה הוצרכ' לכך הלא בפשוטו דהוכחה מברייתא בשבת דע"ה דהצד חלזון וכו' ר"י מחייב ב' ומדלא חייב ג' משום נטילת נשמה ותירוצא דהש"ס מתעסק הוא אצל נטילת נשמה והיינו דהוי משאצל"ג כמ"ש תוס' שם הא לר"י משאצל"ג חייב וע"כ משום מקלקל וכמ"ש תוס' שם להדי' הרי מפורש דר"י פוטר במקלקל בחבורה וצע"ג, והי' מרווח בזה יותר דלפי"מ דנקט תוס' דמחט ש"י סתמא ככ"ע ולית מאן דפליג, וקשה סוגי' דפ"ק דכתובות מהו לבעול בתחלה וכו' הלכה כר"ש דמקלקל וכו' והרי דמבעי דדלמא הלכה כר"י בהא דמשאצ"ל חייב ובהא הלכה כר"ש דמקלקל בחבורה חייב א"כ ממילא יהי' הדין דאסור מחט ש"י ליטול קוץ וא"כ אנן פליגי אמתני' ודלמא גם ר"י פליג על מתני' ולפי הנ"ל הי' ניחא דר"י ע"כ ס"ל דמקלקל בחבורה פטור מההי' דחלזון וצ"ע. וחתני הגנ"י כ' בפשוטו דדלמא בפצעו מת:

בא"ד ותדע דבשלהי האורג וכו' ומדשרי ליטול הקוץ וכו'. תמהני הא עדיין יקשה אמאי במפיס מורס' מותר לכתחילה הא התם ליכא מקלקל. ובמשאצל"ג הא סבר שמואל דחייב, ובהכרח דקאמר רק דתנא דמתני' פטור ומותר קאמר וכמ"ש תוס' ריש שבת, וא"כ במחט ליטול הקוץ י"ל כן, ואדרבא אם הטעם גם שם מטעם משאלצ"ג, טוב יותר הדמיון שלומד שמואל מפיס מורס' ממחט, וה' יאיר עיני:

בחידושי שבת דף ק"ז כתב רבינו, תוד"ה וממאי וכו' ואר"י וכו' וטעמא דשרי לר' יהודה משום דהוא סובר מקלקל בחבורה פטור. גמרא סנהדרין דף פ"ד ע"ב. וזה שאמר בעלמא בגמרא דר"י סובר מקלקל בחבורה פטור ממתני' דהכא שמעינן לה דכיון דס' דמשאצ"ל חייב ע"כ טעמא דשרי ליטול הקוץ משום דמקלקל בחבורה פטור. תוס' סנהדרין שם ד"ה מאן. והיינו ג"כ משום דמסתברא להש"ס שאין חולק כלל בדין זה דמחט של יד. והנה מצינו בכריתות דף כ' דמה דמחייב ר"א במל את שלאחר השבת בשבת כיון דמקלקל בחבורה חייב גם מתעסק חייב. וא"כ לכאורה ממה דשרי ליטול הקוץ יחויב דיסבור דמשאצ"ל פטור. וא"כ באינו מתכוין דממילא א"צ לגופו אינו חייב. ולפ"ז ע"כ מה דמחייב ר"א חטאת במכבד ומרבץ בפסחים דף ס"ה אף דהוי אינו מתכוין דהא לרבנן שרי משום דשא"מ, צ"ל או כמ"ש התוס' פ' המצניע דבזהו עצמו פליגי דרבנן ס' דלא הוי פסיק רישא ור"א ס' דהוי פ"ר או כמ"ש התוס' בסנהדרין דף פ"ה א' דס"ל לר"א דהך תיקון דכיבוד וריבוץ זהו בעצמו ענין בנין. וע"כ קשיא לי מה דמבואר מדבריהם שם דמכח ההקדמה שהקדימו דגם לר"י דשא"מ בשבת רק מדרבנן אסור הוצרכו לכך. אבל לולא ההקדמה היה אפשר לומר בפשיטות דר"א דהמכבד ס"ל כר"י והרי בלא"ה צ"ל הכי דהא ר"א ע"כ סובר דשא"מ מותר וצ"ע:

ועוד תימה על התוס' אי מהכא ידעינן לה לר"י דמקלקל בחבורה פטור א"כ איך מספקינן פ"ק דכתובות גבי דם מפקיד פקיד דדלמא הלכה דדשא"מ אסור וגם מקלקל בחבורה חייב הא זהו א"א דא"כ מחט של יד ליתסר לדינא והרי לפי שיטתם ס"ל להש"ס דמחט של יד אתיא ככ"ע ואין בזה חולק ואיך נאמר דלדידן להלכה באמת אסור:

ותו קשיא לי דלדבריהם צ"ל הא דאמרינן בשבת גם כן דמקלקל בהבערה תלוי בדר"ש ור"י היינו דזה תלוי בזה דמאן דסבר מקלקל בחבורה חייב וע"כ דיליף לה מדאיצטריך קרא למשרי מילה בשבת ומוכח דס"ל דתיקון מצוה לא הוי תיקון ממילא מדאסר רחמנא הבערת בת כהן והא בישול פתילה דלמצוה לא הוי תיקון ע"כ מוכח דמקלקל בהבערה חייב. וכיון שכן יקשה לראב"צ בכריתות לשינויא דר"א דמיירי בנתכוין לכבות העליונות והובערו התחתונות ומיירי ע"כ בלא ניחא ליה דאל"כ גם לר"ש חייב א"כ הוי מקלקל

לענין הבערה. ומוכח דס"ל לראב"צ דמשאצ"ל חייב וגם מקלקל בהבערה חייב. וממילא יחויב שגם מקלקל בחבורה חייב וכנ"ל. הרי דאפשר שיסברו תרווייהו בהדדי דמשאצ"ל חייב וגם מקלקל בחבורה חייב וא"כ דלמא גם ר"י סובר כן. וצע"ג:

יומא דף ל"ד ע"ב גמרא עששיות של ברזל היו מחמין מערב יוה"כ. בש"ע א"ח סימן ש"ך חבית שפקקו וכו', והנה שיטת הערוך והחולקים מבואר בארוכה בתוס' פ"ג דיומא (דף לד ע"ב) ובפרק קמא דכתובות ותמצית דבריהם הוא דעת הערוך דפסיק רישיה דלא ניחא ליה אף לכתחלה מותר, ומתוך ראיית הערוך מסוגיא דבהרת ומסוגיא דמזלפין יין מוכח דס"ל דאף בשאר איסורים מותר, אבל דעת תוס' דבשאר איסורים אסור מדאורייתא ובשבת דרבנן, והטעם דפסיק רישיה דניחא ליה הוי צריכה לגופי' אבל פסיק רישיה דלא ניחא ליה הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דבעלמא אסור מדאורייתא ובשבת מדרבנן:

א) ויעויין בתוס' הנ"ל דתמהו על הערוך בראייתו מההי' דבהרת, הא אדרבא משם מבואר ההיפוך, מדפרכינן דוקא לאביי ואי איכא אחר ליעבד אחר, ולא פריך ג"כ לרבא מוכח דלרבא דסבר דמודה ר"ש בפסיק רישי' אסור אף דלא ניחא ליה ופריך רק לאביי, והיינו למה דהיה סבר חזרה דלר"ש גם פ"ר מותר, וא"כ ליתא לראייתו, וגם מוכח בהיפוך דפס"ר דלא ניחא ליה אסור. תו קשה על ראיית הערוך ממזלפין יין, דלמא התם בגוונא דליכא פס"ר כמו שדחו באמת תוס' והרא"ש לראיה זו:

ב) ונראה לענ"ד להביא ראיה לשיטת הערוך וליישב כונת הערוך בראיותיו הנ"ל, ויתיישב בזה כמה קושיות:

האחת קושית התוס' שבת (דף מא ד"ה מיחם) ודפרכינן והא מצרף משמע דהוי ודאי צירוף, וא"כ איך משני ר"ש היא הא ר"ש מודה בפס"ר ונדחקו תוס' דלא הוי פס"ר. ומה דפרכינן והא מצרף היינו דשמא יבא לידי צירוף, ודוחק:

שניה קושית תוס' שם (ד"ה אפילו של עץ וכו') וא"ת מאי ס"ד דהמקשה וכו' ותירוצם שם דס"ד דמקשה דהא בהא תליא, וקשה לי דהיאך ס"ד כן, הא לר"ש גם בשאר איסורים דבר שאינו מתכוין מותר כדקתני מוכרי כסות מוכרין כדרכן אף דמכוין, ואצ"ל איסור מדאורייתא בשאר איסורין, הרי דלא תלי זה בזה, ואפשר לתרץ עפ"י סוגיא דסנהדרין (דף פ"ד) רב לא שביק לברי' למשקל סילוא וכו' ועיין תוס' שם (ד"ה ור"ש וכו') ומיהו תימא לשמואל וכו' לפ"ז י"ל דס"ד דמקשה דהיכא דפס"ר הוא בסקילה גם בליכא פס"ר ואינו מכוין אסור מדרבנן דהוי שגגת סקילה וראוי לאסור במיחם וכקושיית תוס'

סנהדרין, א"כ ליכא ראיה מכלאים דהתם הוי רק שגגת לאו, והתרצן משני דאף בשגגת סקילה שרי' כתירוצם דתוס' סנהדרין:

ומ"מ נראה דאין זה מעלה ארוכה לדברי התוס' דהא במה שכתבו שם וההיא דפרק כל התדיר וכו' אך הקשה דמשמע דאי הוי סבר שמואל מלאכה שא"צ לגופה פטור הוי אתי שפיר ואמאי והא מלאכה שא"צ לגופה בשאר איסורין אסור, ולפי הנ"ל ביותר הוי מצי להקשות דמאי ס"ד דהמקשן לדמות גם בשאר איסורין אינו מתכוין לאסור היכא דמתכוין אסור מדאורייתא, הרי חזינן דר"ש ס"ל בכלאים דשאינו מתכוין מותר אף דמתכוין דאורייתא, וצע"ג:

השלישית קושית תוס' בסנהדרין הנ"ל ומיהו תימא לשמואל וכו':

הרביעית סוגיא דפסחים (דף כ"ה ע"ב) כי פליגי דלא אפשר וקמכוין, וקשה לי לפי מ"ש תוספות עירובין (דף צג ע"ב ד"ה לא תימא וכו') דלא חשיב אביי היכא דע"י דפסק כשמואל נפיק מניה ג"כ חומרא עיי"ש, א"כ איך חשב אביי לגרירה, הא אביי לשיטתיה נפיק מניה חומרא, דלרב ס"ל כר"י לא אפשר וקמכוין שרי ולשמואל אסור, וזו קושיא עצומה:

ג) ויראה בהקדם סוגיא דסנהדרין הנ"ל רק לא שביק למשבק סילוא, וקשה לי, מדשביק רב למשקל סילוא מאחר, אף דרב ס"ל דהלכה כר"י דדבר שאינו מתכוין אסור, ע"כ משום דאינו מצוי שיחבול להוציא דם, אלא דבאיסור סקילה חיישינן לאינו מצוי, א"כ למ"ש תוס' פ"ג דיומא ופ"ג דשבת, ובסנהדרין שם דלר"י דבר שא"מ בשבת אסור רק מדרבנן וכ"כ רש"י בשבת (דף קמא ד"ה לפי תומו) א"כ בשבת דאף אם יחבול ליכא איסור סקילה, דהא כיון דאינו מכוין אסור רק מדרבנן, א"כ מה פרכינן ממחט של יד הא התם ליכא שגגת סקילה, ואף די"ל דפירכת הש"ס על מר ברי' דרבינא דלא מצינו דיסבור כר"י מ"מ מנ"ל להקשות דלמא הוא סבר כר"י:

בשלמא אם לא היה מרא דשמעתא רב היה אפשר לומר דלר"י ודאי אסור למישקל סילוא מאחר דהוי ספק מעליא שמא יוצא דם, וע"כ דס"ל כר"ש, ומ"מ אסור בבנו, כיון דאם היה פס"ר היה איסור חנק, אסרו חז"ל גם בליכא פס"ר או דחיישינן שמא יהפוך הקוץ לתוחבו בענין דהוי פס"ר, א"כ בשבת ג"כ איסור סקילה, אבל כיון דמרא דשמעתא הוא רב א"כ מוכח דגם לר"י שרי באחר דאינו מצוי שיצא דם, א"כ מנ"ל דבבנו דאסור משום דשמא יהפוך הקוץ בענין דיהיה פס"ר, הא י"ל דחיישינן רק דיהפוך בענין דיהיה מצוי שיצא דם ומ"מ לא יהיה פס"ר וממילא הוי איסור חנק, דהא אינו מתכוין בשאר איסורין לר"י דאורייתא אבל בשבת בדבר שא"מ דרבנן ליכא איסור סקילה, והיא תמיה גדולה:

ד) אולם בבכורות (דף כה) אמר רב הלכה כר"י בן משולם ויעויין בתוס' שם, דבבכור ויו"ט לא שרי למיתלש להדיא רק הקילו באינו מתכוין בבכור כיון דתולש אינו גוזז, וביו"ט דהוי כלאחר יד [ואף דגם בגרירה הוי אינו מתכוין וכלאחר יד, צ"ל דלא הקילו רק התם שלא תתקלקל שחיטתו כמ"ש תוס' באידך תירוצם דאפילו במכוין התירו ע"י עוקר כלאחר יד מה"ט דלא תתקלקל שחיטתו, ה"נ להך תירוצא בצירוף אינו מתכוין, והא דצידדו תוס' מסוגיא דדם מפקד פקיד, דדבר שא"מ ומקלקל מותר לכתחלה וההיא דגרירה מיירי בליכא קלקול, צ"ל דכלאחר יד חמיר יותר ממקלקל ולאידך תירוצא באמת ג"ז אסור, ובכתובות משום מצוה הקילו, ודלא כהמ"ל (פ"א דשבת) דנתקשה בזה]:

ולכאורה תמוה דהתינח ביו"ט דדבר שא"מ דרבנן, מש"ה בתרי דרבנן דשא"מ וגם כלאחר יד הקילו, אבל בבכור דבשאר איסורי' דבר שא"מ דאורייתא, א"כ מה הפרש בין מתכוין לאינו מתכוין, ויעויין בפני יהושע פ"ק דכתובות בההיא דמפקד פקיד דהקשה כזה בהא דאמרינן שם דבא"מ ומקלקל שרי גם לר"י, דמה מעליותא לר"י בדבר שא"מ יותר ממתכוין, ותירץ שם דבשבת דשא"מ רק מדרבנן אסור עיי"ש, ואם כן בההיא דבכור דדבר שא"מ מדאורייתא אסור יקשה כנ"ל, [ואולי י"ל דבאינו מכוין וליכא פס"ר ממילא הוי ספק אם יעשה האיסור מש"ה קיל ביותר דהוי כמו ספק דרבנן כיון דתולש לאו היינו גוזז לא אסר רק במתכוין לתלוש, או בענין דהוי פס"ר דהוי ודאי תולש אבל באינו מתכוין וליכא פס"ר אולי באמת לא יתלוש, וניחא ג"כ בההיא דכתובות דבמקלקל לא אסרו רק בודאי, אבל התם כיון דאינו מתכוין לפתח א"כ אפשר שיטה ולא יהיה נעשה הפתח, הוי כמו ספק דרבנן]:

ה) ונלענ"ד דהנה לא מצינו כ"כ מפורש דר"י ס"ל דדבר שא"מ בשאר איסורין דאסור מדאורייתא זולת לאביי דמשני בההיא דבהרת לא נצרכה אלא לר"י דאמר דבר שא"מ אסור, הרי אף למה דס"ל קודם חזרה דאין חילוק באינו מתכוין אם הוי פס"ר או לא מ"מ לר"י מדאורייתא אסור ממילא גם בלאו פס"ר אסור מדאורייתא וכדפירשו תוס' יומא בפירכת הש"ס ומי אמר אביי הכי והתניא בשר וכו' היינו דהתם מוכח דדשא"מ אסור מדאורייתא לר"י ועלה משנינן הנ"מ בכל התורה כולה, אבל צירוף דרבנן היינו כדפירשו תוס' דבשאר איסורין דאורייתא אבל בשבת הוי דרבנן, ואף דלבתר דחזר אביי לרבא דאתיא אפילו כר"ש דמודה ר"ש בפס"ר אינו מוכרח דיסבור אביי כן דדבר שא"מ בשאר איסורין אסור מדאורייתא לר"י. מ"מ צ"ל דס"ל להש"ס ביומא במה דפריך מבהרת וכו' דכיון דחזינן דאביי דקודם חזרה היה סבר דלר"י דשא"מ אסור דאורייתא ובזה לא מצינו דחזר מסתמא ס"ל כן לקושטא דמלתא, וכמ"ש תוס' שם, וא"כ כ"ז לאביי אבל רב

בבכורות י"ל דס"ל באמת דלר"י גם בשאר איסורין דבר שא"מ אסור רק מדרבנן, וההיא דבהרת משום דהוי פס"ר דגם לר"ש אסור:

וביותר היה מקום לומר באמת דגם לאביי לבתר דחזר לרבא, אינו הכרח דיסבור דדבר שא"מ אסור מדאורייתא בשאר איסורים, די"ל דרק לס"ד היה ס"ל לאביי כן, היינו דהיה לו הכרח לזה מכח הברייתא דבהרת ומוכח עכ"פ לר"י אסור מדאורייתא, אבל לבתר דהדר אין הכרח לומר כן, ומה דפרכינן ביומא מההיא דאביי דבהרת, י"ל דצירוף עששיות הוי פס"ר כמ"ש הלח"מ בהל' עבודת יום הכפורים, וא"כ אביי דמשני אפילו בהגיע לצירוף והוי דבר שא"מ ע"כ דזהו קודם שחזר אביי והוי סובר דגם פס"ר הוי בכלל אינו מתכוין ולזה שפיר פריך דהא קודם דהדר מוכח דהיה ס"ל דדבר שא"מ הוא דאורייתא:

ומה דהוכיחו התוס' ביומא בעששיות לא הוי פס"ר, דהא פס"ר אף בלא ניחא ליה הוא לר"י דאורייתא כדמוכח מההיא דכריתות נתכוין לכבות להעליונות וכו' והובערו התחתונות, דבריהם תמוהים לי הא מ"מ זה ברור דלאביי מקודם דהדר והיה ס"ל דגם פס"ר הוי בכלל אינו מתכוין, א"כ ממילא בשבת פס"ר דלא ניחא לי' הוי רק דרבנן ויקשה מההיא דכריתות, וצ"ל בהכרח דאביי מוקי להההיא דכריתות כאידך שנויא דשם דמיירי במתכוין להבעיר, ופליגי אי הבערה ללאו יצאתה או לחלק, א"כ י"ל שפיר דעששיות הוי פס"ר וכדס"ל לאביי קודם חזרה דפס"ר הוי אינו מתכוין ואסור לר"י בשבת רק מדרבנן:

ו) אך מ"מ לא נ"ל לומר כן דלאביי דלאחר חזרה גם בשאר איסורין דשא"מ לר"י הוי רק דרבנן, דא"כ יקשה מסוגיא דפסחים (דף כה) כי פליגי אליבא דר"י וכו' והיינו כיון דלר"י היכא דלא אפשר ולא מכוין מותר ה"נ בלא אפשר ומכוין עיי"ש בתוס', ואם איתא דאינו מכוין הוי רק דרבנן לר"י מה ראיה הא י"ל דבלא אפשר לא העמידו חכמים דבריהם לאסור אינו מתכוין, אבל במתכוין דאסור מדאורייתא י"ל דגם בלא אפשר אסור, אע"כ דס"ל דאינו מתכוין הוא דאורייתא, ואף דבשבת הוי א"מ רק בדרבנן, מ"מ הראיה משאר איסורין דא"מ הוא דאורייתא, ואעפ"כ בלא אפשר ה"נ במכוין, עכ"פ מוכח דלקושטא דמלתא ס"ל לאביי אליבא דר"י דדשא"מ בשאר איסורין אסור מדאורייתא, אבל מ"מ אין הכרח דיסבור רב הכי, ומיושב ההיא דבכורות דהא דמקילין בבכור דבאמ' גם בשאר איסורין הוי דבר שא"מ דרבנן, והקילו בצירוף דתולש לאו היינו גוזז:

ז) אמנם לפ"ז יקשה מההיא דזבחים במזלפין יין דהאיך משנינן הא ר"י הא ר"ש דמ"מ אין ראיה מקרא דיין לספלים דהא מה"ת מותר דשא"מ גם בשאר איסורין, ואף אם נאמר דשמואל ס"ל באמת כאביי דלר"י בשאר איסורין דשא"מ אסור מדאורייתא מ"מ

יקשה לרב דס"ל דהוי דרבנן וכנ"ל איך יפרנס הברייתא דזבחים יין לספלים או אינו אלא לאישים אמרת לא יכבה, ומה ראיה הא מדאורייתא מותר משום דהוי דשא"מ:

ח) ולזה ראה ראיה לשיטת הערוך, והיינו דיסוד פלוגתא דתוס' והערוך דתוס' ס"ל דכל דהוי פס"ר הוי בכלל מתכוין. אלא דבניחא ליה מקרי צריכה לגופה ובלא ניחא ליה מקרי א"צ לגופה, ומש"ה בשאר איסורין אסור מדאורייתא פס"ר דלא ניחא ליה ובשבת דרבנן כמו כל מלאכה שא"צ לגופה, ולהערוך דס"ל דגם בשאר איסורים מותר, צ"ל דמלאכה שא"צ לגופה היינו במכוין לעשות המלאכה, אלא שאין צורך לגופה כגון מכבה דמכוין להמלאכה דהיינו הכיבוי אלא דעושה כן מפני לסטים ולא לגופה לעשות פחמין, וכן בחופר גומא וא"צ לעפרה דמכוין להמלאכה דהיינו עשיית הגומא אלא שא"צ לגופה דהיינו להניח בה דבר, אבל באינו מתכוין לעשות הדבר אלא דהוי פס"ר בזה דניחא ליה הוי כמכוין לכך אבל בלא ניחא ליה מקרי אינו מתכוין, וא"כ ממילא גם לר"י פס"ר דלא ניחא ליה בשבת הוי דרבנן, דהא מקרי אינו מתכוין דבזה לא מצינו פלוגתא בין ר"י לר"ש אם מקרי מתכוין או לא, ואם יקשה לכאורה על ההיא סוגיא דכריתות בנתכוין לכבות הנ"ל, היכן מצינו דמחייב ר"י בזה הא פס"ר דלא ניחא ליה הוי רק אינו מתכוין כמו לר"ש (זולת דנימא דלהערוך לר"י גם בשבת דבר שא"מ אסור מדאורייתא):

ולזה נראה דס"ל להערוך דיש סברא לכאן ולכאן, דאפשר דפס"ר דלא ניחא ליה מקרי אינו מתכוין או דמקרי מכוין כדס"ל לתוס' באמת, א"כ יש לקיים דברינו, דרב ס"ל בבכורות דדבר שא"מ בשאר איסורים לר"י רק דרבנן, וההיא ברייתא דזבחים מוכח באמת דזילוף הוי פס"ר, ואף דלא ניחא ליה ס"ל לרב דמקרי מתכוין, ובאמת גם לר"ש יין לספלים, אבל שמואל דס"ל דיין לאישים ומוקי הברייתא הנ"ל דאתיא רק כר"י ס"ל דפס"ר דלא ניחא ליה מקרי אינו מכוין, אלא דלר"י אסור מדאורייתא באינו מכוין בשאר איסורים, ולר"ש דשרי מותר ליתן יין לאישים דפס"ר דלא ניחא מקרי אינו מתכוין:

וניחא גם ההיא דר"א בכריתות, די"ל דס"ל כרב דפס"ר דלא ניחא ליה מקרי מכוין, ובשבת לר"ש רק מדרבנן אסור דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולר"י דאורייתא:

ט) ובענין זה נתקשיתי בדברי תוס' כתובות (ד"ה האי מסוכרי וכו') ועל פי' הערוך דתנן במפיס מורסא וכו', ותמוה לי הא במפיס מורסא דמכוין להמלאכה דהיינו לפתוח המורסא דזהו המלאכה אלא דא"צ לגופה להוציא ולהכניס אויר אלא להוציא ממנה ליחה ופשיטא דזה אסור כמו כל מלאכה שא"צ לגופה, כמו מכבה וחופר בור, והערוך אינו מתיר רק באינו מכוין כמו בגיגית דאינו מכוין שיעשה כלל הסחיטה וצ"ע:

ולפ"ז מיושב קושיית תוס' והרא"ש על הערוך דמייתינן ראיה ממזלפין יין דדלמא התם לא הוי פס"ר, היינו דמההיא דבכורות מוכח דס"ל לרב אליבא דר"י דשא"מ אף בשאר איסורים אסור רק מדרבנן וכנ"ל ומוכח ממילא מהברייתא דזבחים דיין לספלים דזילוף הוי פס"ר וכנ"ל, א"כ ממילא מוכח מדס"ל לשמואל אליבא דר"ש דשרי, והיינו דס"ל דפס"ר דלא ניחא ליה מותר משום דמקרי אינו מכוין:

ואף דכתבנו דרב ס"ל דמקרי מתכוין א"כ היה לנו לפסוק כרב לגבי שמואל באיסורא ובפרט דכתבנו דגם לר"א בכריתות ס"ל כן, מ"מ י"ל כיון דאביי אמר כל מילי דמר עביד כרב בר מהני תלת דעביד כשמואל דהלכתא כר"ש בגרירה, וכיון דשמואל לנפשיה דס"ל פס"ר דלא ניחא מותר ס"ל דר"ש מתיר בגרירה אף בגדולים ממש בענין דהוי פס"ר, ממילא משמע דרבה דעביד כשמואל, היינו לגמרי דאף במקום דהוי פס"ר מותר:

י) וביותר נ"ל אף שכתבנו דר"א ס"ל דמקרי מכוין אינו מוכרח ואדרבה מוכח בהיפוך, דהא הערוך מביא ראיה ג"כ מההיא דסוכה (דף לג) דאית ליה הושענא אחריתא, והרי מרא דשמעתתא התם ר"א א"כ מוכרח דגם ר"א ס"ל דפס"ר דלא ניחא מותר, וההיא דכריתות מוכח באמת לומר להערוך דגם בשבת אסור דשא"מ מדאורייתא לר"י והיינו לר"א, וכן אביי ס"ל הכי, [ובההיא דיומא דצירוף דרבנן נאמר באמת כאידך פירושים, אי כרש"י דבצירוף דהוי דרבנן דשא"מ מותר, או כמ"ש הה"מ בשיטת הרמב"ם דעששיות דליכא כלי לא מקרי צירוף למלאכה זו אלא במכוין לעשות כלי]. באופן דרב סבר דשא"מ אפילו בשארי איסורין רק מדרבנן מוכח מברייתא דזבחים דפס"ר דלא ניחא מקרי מכוין ואתיא ג"כ כר"ש, ושמואל דתלי לה בדר"י ור"ש מוכח דס"ל דמקרי אינו מכוין ולר"י דשא"מ אסור מדאורייתא כדס"ל לאביי, וגם ר"א בסוכה ס"ל הכי וס"ל להערוך כן להלכה כר"א דהוא בתרא:

וגם מדאמרינן בפסחים הנ"ל ורבא אמר לך ע"כ ל"א אינו מכוין כמתכוין אלא לחומרא וכו' מדלא אמרינן בפשוטו דאביי לשיטתו דדש"מ לר"י דאורייתא מש"ה אינו מכוין כמתכוין, וכי היכי דבלא מתכוין שרי בלא אפשר ה"נ במכוין, ורבא ס"ל כרב דדשא"מ לר"י דרבנן, וממילא אין ללמוד מתכוין מאינו מתכוין ולא הוי צריך הסוגיא להאריך דאינו מכוין כמכוין לחומרא, דפשיטא דאם הוא דרבנן אין לדמותו למתכוין, ע"כ דבעי לאסוקי דרבא יהיה ג"כ כהלכתא דהלכה כשמואל ור"א הנ"ל דפס"ר דלא ניחא מקרי אינו מכוין, ומוכח מברייתא דזבחים דדשא"מ אסור לר"י מדאורייתא, מש"ה פסק כן הערוך להלכה:

ומה דהביא הערוך ראיה מסוגיא פרק הבונה דעביד בארעא דחברי' אף דכתבנו דלרב אסור י"ל דרב מוקי להברייתא כאוקימתא דרבה ור"י דמיירי באגם ורק אביי מוקי הת' בעבד בארעא כו' ולאביי לשיטתו דדבר שאינו מתכוין לר"י דאורייתא שפיר י"ל דפס"ר דלא ניחא מקרי אינו מתכוין ודוק:

יא) ולפי זה מיושב היטב קושי' ד' הנ"ל דהא דחשיב עביד מר כשמואל בגרירה ולא מקרי גם לחומרא לענין לא אפשר ומכוין, דבאמת גם לרב לא אפשר ומכוין אסור, דהא ס"ל דדשא"מ לר"י אסור רק מדרבנן ופשיטא דאין ללמוד מתכוין מאינו מכוין, ואביי דאמר הכא בפסחים, היינו לנפשיה דס"ל דשא"מ דאורייתא וגם בשבת הוי דאורייתא וכנ"ל, אבל לרב דמוכח מההיא דבכורות דסבר דשא"מ רק דרבנן, בודאי אין ללמוד למתכוין מאינו מכוין וקם הדין לדידיה בלא אפשר ומכוין אסור כמו לרש"י, וא"כ במה דעביד כשמואל לגבי רב הוי רק קולא ולא חומרא, ודוק:

יב) ובזה מיושב קושיית תוס' אות א' דשפיר י"ל דמיחם הוי פס"ר, ומ"מ משני דאתיא כר"ש היינו דמיירי במיחם דחבריה או בדידיה ולא איכפת ליה בצירופו, והוי פס"ר דלא ניחא דמותר לכתחלה, וגם אביי דמוקי דפינהו אבל פינה ממנו אסור וכר"י, היינו אביי לשיטתו דסבר דלר"י דשא"מ אסור דאורייתא, וי"ל דברייתא דזבחי' כר"י, ושפיר י"ל דפס"ר דלא ניחא הוי אינו מכוין ומותר לר"ש, ומה"ט ג"כ ס"ל לשמואל שם דאפילו שיעור לצירוף מותר דלשיטתיה בזבחים ס"ל פס"ר דלא ניחא ליה מותר וכנ"ל:

יג) ויתיישב ג"כ בזה קושיית תוס' אות ג', די"ל דדוקא רב לשיטתיה דסבר פס"ר דלא ניחא ליה מקרי מכוין, מש"ה מקרי שגגת סקילה דאם יתחוב הקוץ בענין דהוי פס"ר יהיה דאורייתא, אבל שמואל לשיטתיה דפס"ר דלא ניחא מקרי אינו מתכוין, ואין כאן מציאות דאורייתא מש"ה מותר במיחם:

יד) ובזה מיושב קושיית תוס' אות ב', והיינו דהמקשן היה ס"ל בהחלט דפס"ר דלא ניחא מקרי מכוין, מכוין, וע"כ הא דהתיר שמואל היינו או כיון דמלאכה שא"צ לגופה דרבנן לא החמירו רק במכוין ממש אבל לא בפס"ר, או דבאמת מיחם לא הוי פס"ר, ולזה פריך הא שמואל ס"ל במלאכה שא"צ לגופה כר"י ואסור וא"כ ממילא בפס"ר דהוי כמכוין אף דלא ניחא ליה אסור מדאורייתא וא"כ גם אם מיחם לא הוי פס"ר מ"מ כיון דאלו הוי פס"ר אסור מדאורייתא ממילא הוי שגגת סקילה וליתסר, ומשני דבמלאכה שא"צ לגופה ס"ל כר"י, היינו היכא דמכוין אבל בדשא"מ כר"ש היינו אף בפס"ר דלא ניחא ליה דמקרי אינו מכוין ודוק:

טו) לפ"ז ניחא ראיה דהערוך מבהרת דס"ל דמה דאמרינן לאביי אי דאיכא אחר ולא קאמר לאביי קודם חזרה, משמע דהפירכא גם למסקנא והיינו מדאמר אביי קודם חזרה לא נצרכה אלא לר"י מוכח דס"ל לר"י דשא"מ איסור דאורייתא ומסתמא מזה לא חזר וכנ"ל וממילא ליכא הוכחה מברייתא דזבחים דפס"ר דלא ניחא מקרי מכוין, וקיימא לן כפשטא דסברא דמקרי אינו מכוין, ואף דמ"מ י"ל דאביי ס"ל מסברא דהוי מכוין מ"מ מאביי דמיחם דמוקי כר"י מוכח דלר"ש שרי אף דהוי פס"ר, ומוכח דפס"ר דלא ניחא מותר, א"כ ליעביד אחר, אבל לרבא ליכא פירכא די"ל דפס"ר דלא ניחא מקרי מכוין אף דכתבנו דסוגיא דפסחים משמע דבעי לאסוקי דרבא יסבור בהא כאביי, מ"מ לא הו"מ למפרך לרבא דלא מצינו להדיא דיסבור כן, אבל לאביי דמוכח כן מההיא דמיחם פריך שפיר, ודו"ק:

טז) ולפ"ז ניחא ג"כ קושיית תוס' על הערוך דמהתם מוכח דלא הוי דאורייתא די"ל דראיית הערוך מדפרכינן ליעביד אחר. דמאי פריך דלמא ס"ל כרב דפס"ר דלא ניחא מקרי מכוין, אע"כ דפריך לאביי לשיטתיה דמוכח מההיא דמיחם דמותר דמיחם מקרי פס"ר, הרי אף דלכתחלה מותר דהא במיחם שרי לכתחילה, ודו"ק:

יז) והנה למה דהעלינו בשיטת הערוך דאין חילוק בין שבת לשארי איסורין, דלרב אפילו בשאר איסורין אסור לר"י דשא"מ רק מדרבנן ולאינך אמוראי שמואל ור"א ואביי אף בשבת אסור מדאורייתא, עדיין מוטל עלינו לסלק הוכחות דתוס' דהוכיחו בסנהדרין דלר"י דשא"מ בשבת רק מדרבנן, ויעויין שם דהביא לזה ג' ראיות, ראשונה דהכי משמע ביומא גבי עששיות, שניה, מההיא דהמכבד והמרבץ דרבנן אסרו משום שבות, וע"כ דס"ל כר"י ואפ"ה הוי רק דרבנן, שלישית, מסוגיא דכריתות (דף כ') דמתעסק שאינו מתכוין למלאכת תינוקות פטור, כ"ש היכא דאינו מתכוין אלא לגרירה בעלמא עיין שם:

ולענ"ד יש ליישב, הראיה הא' מעששיות דכבר כתבנו די"ל כאידך פירושים דשם, ולזה תוס' בעצמם נקטו וכן משמע ביומא היינו רק בדרך משמעות, לא בדרך הוכחה גמורה, השניה ממכבד ומרבץ, ביאור דבריהם אף למה דהעלו דדשא"מ לר"י הוי דרבנן א"כ הא דס"ל לר"א דחייב חטאת לא דהטעם דסבר כר"י דדשא"מ אסור דהא רק מדרבנן אסור, אלא דצ"ל הטעם או כמ"ש תוס' סנהדרין דר"א ס"ל דהך תיקון דכיבוד וריבוץ זהו בעצמו ענין בנין, או כמ"ש תוס' שבת פרק המצניע דר"א ס"ל דהוי פס"ר [והנה מה דמבואר מדבריהם דהוצרכו מכח ההקדמה דלר"י דשא"מ בשבת דרבנן, אבל בלא הקדמה זו היה מקום לומר בפשוטו דר"א ס"ל כר"י, קשה לענ"ד, דהא בלא"ה צ"ל הכי, דהרי מבואר בתוס' סנהדרין הא דאמרי' מקלקל בחבורה פלוגתא דר"י ור"ש דיצא

להש"ס כן, היינו דר"ש מדס"ל בפסחים דזבחים ששחטן בשבת לשם פסח אם אין ראוים חייב, מוכח דס"ל דמקלקל בחבורה חייב, ור"י מוכח דסבר מקלקל בחבורה פטור, היינו ממתני' דמחט של יד ליטול בה את הקוץ, דמתני' זו אתי' כר"י, ומדשרי לר"י ליטול את הקוץ, מוכח דסבר מקלקל בחבורה פטור עיי"ש וכיון שכן כיון דמצינו בכריתות (דף כ') דמה דמחייב ר"א במל את שלאחר השבת בשבת אף דהוי מתעסק, כיון דמקלקל בחבורה חייב גם מתעסק חייב, א"כ מה דשרי ליטול הקוץ לר"א, מוכח דס"ל מלאכה שא"צ לגופה פטור. א"כ ממילא באינו מכוין דממילא א"צ לגופה אינו חייב, ומוכח דהא דמחייב במכבד ומרבץ או דהוי פס"ר או דהכיבוד והריבוץ עצמו הוי ענין בנין ודו"ק] וכיון שכן מאי ראיה דלר"י דשא"מ דרבנן, הא י"ל דהוי דאורייתא, ורבנן סברי כר"ש, ודאסרי משום שבות ולא משום אשוויי גומות, אלא דס"ל דכיבוד וריבוץ עצמו מדרבנן הוי בנין, כמו דס"ל לר"א דהוי בונה גמור ס"ל לרבנן דהוי בנין מדרבנן. וכמו דפליגי כה"ג לענין כוחלת אי הוי כותב גמור, או מדרבנן ככותב:

וצ"ל דראייתם מדאמרינן והאי תנא דקיימא לן כר"ש שרי לכתחלה, מוכח דס"ל להש"ס בהחלט דטעמייהו דרבנן רק משום אשוויי גומות, וס"ל כר"י:

ומ"מ נ"ל ליישב להערוך, די"ל באמת מה דאמרי רבנן א' זה וא' זה אינו אלא שבות, לא קאי רק אדסמיך ליה הרודה חלות דבש וא' זה וא' זה היינו א' שבת וא' יו"ט כמ"ש הרשב"א בחידושיו דמכבד הוי פס"ר ורבנן לא קאי אמכבד, ה"נ י"ל דלא קאי אמרבץ אלא דס"ל דכיבוד וריבוץ אי דאפילו שבות ליכא כר"ש, אי דאפילו חייב חטאת כר"י:

ועדיין צריכים אנו לבאר דברינו, דלכאורה אינו מספיק, דהרי לכאורה אף למאי דקיימינן השתא בשיטת הערוך דדשא"מ לר"י דאורייתא אף בשבת מ"מ צ"ל דטעמא דר"א דהוי פס"ר או דזה עצמו הוי בונה וכנ"ל, א"כ אם איתא דרבנן לא קאי אמכבד ומרבץ מנ"ל לסתמא דהש"ס דרבנן פליגי על יסוד זה דר"א, דלמא ס"ל ג"כ דחייב חטאת מטעמים הללו:

ולזה נ"ל אף דכתבנו הכי דבין כך ובין כך מוכח דטעמא דר"א דהוי פס"ר או דכיבוד וריבוץ הוי מעשה בנין, היינו לפי יסוד דתוס' דפלוגתא דמקלקל בחבורה נלמד מההיא דמחט של יד ליטול הקוץ, דלית מאן דפליג על דין זה, אבל בדעת הערוך י"ל כתירוצם הראשון שם דקים להש"ס הכי בקבלה, (ובאמת דברי תוס' הב' הנ"ל תמוהים לי, דא"כ היכי מספקינן פ"ק דכתובות גבי דם מפקד פקיד, דדלמא הלכה דדבר שא"מ אסור וגם מקלקל בחבורה חייב, הא זה א"א, דא"כ מחט של יד ליתסר לדינא, והרי לפי שיטתם

מוכח דס"ל להש"ס דמחט של יד אתיא ככ"ע ואין בזה חולק, ואיך נאמר דלדידן להלכה באמת אסור:

עוד קשה לי דלדבריהם צ"ל הא דאמרינן בשבת גם כן דמקלקל בהבערה תליא בדר"י ור"ש, היינו דזה תלי בזה דמאן דסבר מקלקל בחבורה חייב, וע"כ דיליף לה מדאיצטריך קרא למשרי מילה בשבת, ומוכח דס"ל דתיקון מצוה לא הוי תיקון, ממילא מוכח מדאסר רחמנא הבערת ב"כ, הא בישול פתילה דלמצוה לא הוי תיקון, ע"כ דמקלקל בהבערה חייב. וכיון שכן יקשה לר"א בר צדוק בכריתות לשנויי דר"א דנתכוין לכבות העליונות והובערו התחתונות, ומיירי ע"כ דלא ביחא ליה דאל"כ גם לר"ש חייב, א"כ הוי מקלקל לענין הבערה, ומוכח דס"ל לר"א בר צדוק דמלאכה שא"צ לגופה חייב וגם מקלקל בהבערה חייב וממילא גם מקלקל בחבורה חייב ושנ"ל, הרי דאפשר לומר תרווייהו בהדדי דמלאכה שא"צ לגופה חייב וגם מקלקל בחבורה חייב, ודלמא ר"י ג"כ ס"ל כן, וצע"ג). א"כ שפיר י"ל דכיבוד בודאי לא הוי פס"ר, וגם לא הוי ענין בנין, ור"א דמחייב חטאת סבר כר"י דדבר שא"מ אסור, ורבנן ס"ל ג"כ כר"י ופליגי רק ארודה חלות דבש, ולמה שכתבנו דרב ס"ל דלר"י דבר שא"מ דרבנן לדידיה באמת מוכח דטעמא דר"א דזהו גופא הוי בנין, אבל לדידן דקיימא לן כאביי ור"א ושמואל דדשא"מ דאורייתא לר"י, טעמא דר"א כפשוטו דס"ל כר"י. ומה"ת לן להמציא דהוי מעשה בנין, ולזה שפיר מסיק הש"ס דלמאי דקיימא לן כר"ש שרי:

וא"כ מזה עצמו ראיה להערוך דהלכה בזה כשמואל ולא כרב, ומה דאמרי' שם בשבת אמימר שרי זילתא במחוזא מ"ט אסרו רבנן דלמא אתי לאשוויי גומות הרי דס"ל דלרבנן הוי שבות, י"ל דאמימר ס"ל כרב דדבר שא"מ דרבנן בשבת ושפיר י"ל דרבנן ס"ל כר"י וקאי גם אמכבד ומרבץ, אבל לדידן י"ל דלרבנן לא קאי רק ארודה חלות דבש, וטעמא דר"א דס"ל כר"י דדבר שא"מ אסור מדאורי', ורבנן ס"ל ג"כ הכי, ואנן דס"ל כר"ש שרי לכתחלה:

יח) הראיה הג' ממתעסק, תמוה לי, דהא מתעסק גם בשאר איסורים פטור כמ"ש תוספות בשבת והרי בשאר איסורים ס"ל לתוס' דדשא"מ אסור מדאורייתא לר"י, אע"כ דמתעסק עדיף דלדעתו דהוא תלוש אין כאן מציאות איסור אבל אינו מכוין כגון גורר דיודע דאפשר דיתעבד חריץ אסור, א"כ אזדא ראייתם, וצ"ע. (אב"ה יתר הדברים בזה לא מצאתי וחבל על דאבדן):

דף פה.
תוד"ה ור"ש כו' ומיהו תימה כו' וי"ל כו' תוכן דבריהם דדוקא בסלוא דהחשש קרוב דשמא יהפוך ידו בענין שיהא פסיק רישא בזה החמירו באיסור סקילה:

דף פה:
אביו קילל אמו קילל דברי ר' יאשי'. ק' במכה אביו ואמו נימא דאינו חייב עד שיכה שניהם וצ"ל דר' יאשי' סבור דמקשי' הכאה לקללה, ועדיין ק' למאן דמקיש הכאה לקללה לקיש ג"כ לחייב סקילה בהכאה כמו בקללה, וצלע"ג:
תד"ה ומה, וי"ל דהיא גופי' ילפי'. ק"ל הא אין עונשין מן הדין, ואולי בין מיתה למיתה עונשין מן הדין וצריך חיפוש לזה:

דף פו.
תוס' ד"ה מונמצא וכו' תימא דבסוטה. עיין בריטב"א מכות דף ח' ע"א ד"ה התם מעניינא דקרא:

דף פז:
רש"י ד"ה בפלוגתא וכו' ואיתפסו יורשין. עי' טורי אבן חגיגה באבני שהם דף י ע"א ד"ה נפש:

דף פח:
תוס' ד"ה ואין וכו' לא חיישׁ. עיין בטורי אבן באבני שהם לר"ה דף כ"ז ע"א ד"ה מצות:
תוד"ה אי. מה דהקשה רומעכ"ת בתירוצם, דעדיין קשה הא בציצית משכחת דבשעה שהוא מעוטף בטלית הוסיף חוט אחד לקשור עם הציצית. יפה הקשה, ואפשר לדחוק דס"ל לתוס' כמ"ש הראב"ד בהל' ממרים כיון דהאיגוד פסול וצריך להתירו מיקרי גרוע ועומד [ומדברי הראב"ד נ"ל ראיה לדברי המג"א בסי' כ"ג במה שחלק על הלבוש עיי"ש] אלא דבקושיתם מלולב, היינו לאוקימתא קמייתא בסוכה דף י"א דפליגי אי ילפינן לולב מסוכה לענין תעשה ולא מן העשוי, ויקשה לאוקימתא זו על ר"א אר"א דאמאי אמר אין לנו אלא תפילין ואליבא דר"י הא משכחת ג"כ בלולב להנך רבנן דלא ילפינן לולב מסוכה ואין צריך להתיר כל האגד, גם יש לומר דבציצית שייך ג"כ תירוצם דאף שהוא עטוף מכל מקום כיון דבכל רגע ורגע אם רוצה יכול להסירו להטלית ממנו ואינו מחויב ללבוש טלית בת ד' כנפות כל רגע ורגע הוי כמו התחלת מצוה ומיקרי גרוע ועומד ורק בתפילין דהחיוב עליו להיות כל היום בתפילין, זהו לא מיקרי גרוע ועומד:
שו"ע או"ח סימן י' ס"ו הטיל ציצית על ציצית. לכאורה קשה קושית תוס' ר"פ התכלת מסוגיא דסנהדרין דמשכחת לה זקן ממרא בהטיל למוטלת וגם יקשה קושיית הראב"ד

בהשגתו דהא שייך בזה הסברא דהאי לחודי' קאי. האמנם קושי' תוס' אינה חזקה כ"כ די"ל דהטיל למוטלת לא מיקרי פירושו מדברי סופרים דפירושו מפורש בקרא דציצית על כנפי בגדיהם כתיב הוא כמפורש לכל כנף ציצית א' ודוקא במוסיף חוטין לציצית א' דילפינן ד' חוטין מגדיל ב' גדילין ד' וכן ד' פרשיות תפילין דילפי' מטוטפות וכן בלולב ערבי נחל שתים זהו מקרי פירושו מדברי סופרים אבל ב' ציצית וב' תפילין י"ל דהוא בכלל יפרושו מפורש בקרא:

ולכאורה נראה ליישב ב' קושיות הנ"ל די"ל דהי' קשה להרמב"ם קושית תוס' סנהדרין מסוגיא דסוכה דאפילו חוץ לאגד יש בו משום בל תוסיף ולזה סבירא לי' להרמב"ם ע"פ סוגי' דזבחים דף י"ח דמסקינן לא דכ"ע יתר כמאן דאיתא דמי. וא"כ י"ל דתלי' בהא דסברת האי לחודי' קאי שייך רק אם אמרי' יתר כמאן דליתא מש"ה אינו מזיק הוספה לגוף המצוה. אבל אם אמרי' יתר כמאן דאיתא דמי מגרע להמצוה וא"כ י"ל דר"א בסנהדרין סבירא ליה כמ"ד דזבחים וסבירא ליה כמ"ד יתר כמאן דליתא אבל למסקנא דזבחים באמת בכל ענין הוי גורע וסוגיא דסוכה למסקנה דסנהדרין. אולם אינו מספיק דהרי הרמב"ם בהל' ממרים כתב דאין זקן ממרא חייב אלא בתפילין לבד. ואם איתא דס"ל להרמב"ם דלמסקנא נדחית סוגיא דסנהדרין א"כ לדינא משכחת גם בציצית ולולב. והנראה לענ"ד למה דמבואר בתוספות סנהדרין מדנדחקו ליישב סוגיא דסוכה דאין מוסיפין עליהם היינו מדרבנן. מבואר דס"ל דעבירת ב"ת וגירוע המצוה מישך שייכי להדדי דכל היכי דאיכא עבירת ב"ת מגרע להמצוה ודלא כדמחלקי תוס' בסוכה א"כ י"ל דגם הרמב"ם ס"ל הכי וס"ל עוד דמכח דהוי ב"ת מדרבנן מגרע להמצוה מדרבנן וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקנו ולמד כן מדקרי להטיל למוטלת לגדר תעשה ולא מן העשוי ע"כ משום דקודם שחתכן פסולי' מדרבנן וע"י חתיכת א' מהם הוא דחזרו לכשרותם. וכן משמע בר"ן בפ"ג דסוכה דף רמ"ח ע"ב דכתב בדעת הרמב"ם דכיון דהאי לחודי' קאי הוי רק ב"ת דרבנן מש"ה כל לנאותו ל"ג בהו רבנן עיי"ש והרי כפי גרסתינו בהרמב"ם בהלכות לולב שם איתא דאם הוסיף פסול הרי משום ב"ת דרבנן אפילו דיעבד פסול:

וביותר נראה דמוכח דגם תוס' סבירא לי' כן דאם לא נימא הכי אלא כיון דמדרבנן הוא לשיטתייהו בסנהדרין אין בזה גירוע להמצוה א"כ הא דפריך במנחות מהטיל למוטלת דנימא בי' תעשה ולא מן העשוי היינו ע"כ בחתך הראשונות דהשניות בעת עשייתן לא הי' לצורך ולא מקרי עשיי' א"כ יקשה איך אמר רבא עלה השתא גברא בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי בין לפרש"י דמשום ב"ת לא מיקרי עשיי' כלל וקציצתן זהו עשייתן

ובין לפי' הב"י אליבא דהרמב"ם דמשום ב"ת הוי העשיי' מעליא יקשה הא מדאורייתא ליכא בזה עבירת ב"ת דהאי לחודיה קאי. וממילא מדאורייתא הוי עשיי' שניי' בפסול וכשחותך הראשונות הויין השניות בכל תעשה ולא מן העשוי איך נאמר דמשום ב"ת דרבנן אזלא פסולה דאורייתא דידהו. אע"כ דכללא הוא, דכל דאיכא ב"ת מגרע להמצוה ובמקום ב"ת דרבנן מגרע להמצוה מדרבנן. ואם כן י"ל דמדאורייתא בהטיל למוטלת אף בחתך הראשונות לא מקרי תעשה ולא מן העשוי דמ"מ על שניהם שם עשיי' בהכשר ועיקר פרכת הש"ס רק כיון דמדרבנן איכא ב"ת ומגרע המצוה וקודם שחתכן פסולי' וע"י קציצתן נתכשרו הוי מדרבנן תעשה ולא מן העשוי וע"ז שפיר אמר רבא השתא בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי והיינו בממה נפשך לגבי דאורייתא לא היה שם פסול מעולם ולא מיקרי תעשה ולא מן העשוי. ולגבי דרבנן כיון דאיכא עשיי' לענין עבירת ב"ת לא הוי תעשה ולא מן העשוי כפרש"י או הרמב"ם וא"כ דברי הרמב"ם מיוסדין על אדני פז: ואולם למ"ש הה"מ בפ"י מהלכות לולב דנראה דבא ליישב סוגיא דסנהדרין עם סוגיא דסוכה דבמוסיף במינו מגרע להמצוה משא"כ בלקח מין אחר בזה אמרי' האי לחודיה קאי. ולכאורה יפלא הא גם בסנהדרין בחוטי הציצית במינו משמע ואפ"ה אמרינן האי לחודי' קאי וצ"ל כמ"ש הלח"מ שם דכשאין בההיא הוספה שיעור מצוה הוי כאינו מינו עיי"ש ובזה ישאר התמי' דהא מ"מ משכחת זקן ממרא בח' חוטין ובהטיל למוטלת וצע"ג:

ומה דקשה לכאורה בדברי תוס' סנהדרין על תירוצם דעדיין יקשה דבציצית משכחת דבשעה שהוא עטוף בטלית הוסיף חוט א' לקשור עם הציצית אפשר לומר דס"ל להתוס' כמ"ש הראב"ד בהלכות ממרים כיון דהאגוד פסול וצריך להתירו מקרי גרוע ועומד. אלא דקושייתם מלולב היינו לאוקימתא קמייתא בסוכה די"א דפליגי אי ילפינן לולב מסוכה לענין תעשה ולא מן העשוי ויקשה לאוקימתא זו דר"א אדר"א דאמאי אמר אנו אין לנו אלא תפילין ואליבא דר"י הא משכחת ג"כ בלולב להנך רבנן דלא ילפינן לולב מסוכה וא"צ להתיר כל האגוד גם י"ל דבציצית גם כן תירוצם דאף שהוא עטוף מ"מ כיון דבכל רגע ורגע אם רוצה יכול להסיר הטלית ואינו מחוייב ללבוש הטלית א"כ כל רגע ורגע כמו התחלת מצוה ומקרי גרוע ועומד ורק בהתפילין דהחיוב להיות התפילין עליו כל היום זה לא מקרי גרוע ועומד. ובעיקר יסוד הדין דנראה מדברי תוס' והראב"ד דבקשר והוסיף חוט לקשור מגרע מדאורייתא נלענ"ד דהר"ן לא סבירא לי' הכי ממה דמבואר בדבריו פ"ג דסוכה דמש"ה אוגדן בגימוניות של זהב כיון דהוא רק דרבנן דהאי לחודי' כל לנאותה ל"ג בהו רבנן ומשמע דאם הוא דאורייתא גם לנאותו כן א"כ יקשה

לר"י דאמר במינו היו אוגדין מלמטה הא מ"מ כיון דצריך אגוד שלמעלה מדאורייתא הוי בב"ת ואף בלנאותו יתסר אע"כ דכל שכבר נתכשר באגוד מה שמוסיף אח"כ האי לחודי' קאי כנלע"ד:

מה דהקשה רומעכ"ת בש"ע או"ח סי' י' ס"ו הטיל ציצית על ציצית וכו' והיינו כשיטת הרמב"ם דהטיל למוטלת כל שלא חתך א' מהם פסולה, וא"כ יקשה קושי' תוספות ר"פ התכלת מסנהדרין דא"כ משכחת זקן ממרא בהטיל למוטלת, גם קושיית הראב"ד אלימא דהא אמרי' להדיא בסנהדרין האי לחוד' קאי והאי לחודא קאי, עכ"ד:

לכאורה הקושיות עצומות. ובאמת קושי' תוספות הנ"ל אינה חזקה כ"כ, די"ל דאין זה בכלל ופירושו מד"ס דהדבר מפורש בקרא ציצית על כנפי בגדיהם הוי כמפורש חד ציצית לחד כנף, ודוקא בהוספת חוטין דילפי' מגדיל ב' גדילים ארבעה זהו מקרי פירושו מד"ס, וע' חי' הר"ן סנהדרין דמשמע להדי' דמוסיף על בדי הדס וערבה מקרי פירושו מד"ס אבל ב' לולבים מקרי מפורש בקרא, והיינו משום דכפת תמרים חד משמע. ה"נ ציצית על כנפי בגדיהם משמע חד ציצית לכנף:

אמנם יש ליישב ב' קושיות הנ"ל דיש לומר דהיה קשה להרמב"ם קושי' תוס' הסתירה מסוגיא דסנהדרין לסוגיא דסוכה דמשמע התם דאפילו חוץ לאגוד הוי ב"ת ולזה ס"ל להרמב"ם ליישב, בהקדם סוגיא דזבחים (דף י"ח) דמסקי' לא דכ"ע יתר כמאי דאית' דמי וכו', א"כ י"ל דתליא בזה סברת האי לחודי' קאי שייך רק אם אמרי' יתר כמאן דליתא דמי, מש"ה לא מקרי הוספה אלא א"כ קשר יחדיו, ואם כן י"ל דר"א אר"א בסנהדרין ס"ל כמ"ד בזבחים דפליגי אי יתר כנטול או כמאן דאיתא וס' ר"א כמ"ד יתר כמאן דליתא, אבל סוגי' דסוכה אזלא למסקנא דזבחים יתר כמאן דאית' ול"א כלל האי לחודי' קאי:

אולם אין זה מספיק דהרי הרמב"ם בהל' ממרים פסק להאי דסנהדרין דאין זקן ממרא אלא בתפילין לבד:

ונלע"ד למה דמבואר בתוספות סנהדרין מדנדחקו ליישב סוגי' דסוכה דאין מוסיפי' היינו מדרבנן, מבואר וס"ל דעבירת ב"ת וגירוע המצוה מישך שייכי להדדי, דכל היכא דאיכא עבירות ב"ת מגרע להמצוה, ודלא כדמחלקי' תוס' בסוכה, אם כן י"ל בזה הרמב"ם ס"ל הכי וס"ל עוד דהיכי דאיכא בל תוסיף מדרבנן מגרע להמצוה מדרבנן, דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, ולמד כן מדקרי' להטיל למוטלת לגדר תעשה ולא מן העשוי, ע"כ משום דקודם שחתכן פסולי' מדרבנן וע"י חתיכה א' מהם חזרו לכשרותן, וכן משמע בר"ן פ"ג דסוכה דרמ"ח ע"ב דכתב בדעת הרמב"ם דכיון דהאי לחודי' הוי רק מדרבנן

בל תוסיף, מש"ה כל לנאותו ל"ג בי' רבנן עייי"ש, והרי כפי גרסתנו ברמב"ם בהל' לולב איתא דאם הוסיף פסול, הרי דמשום בל תוסיף דרבנן אפילו דיעבד פסול:
וביותר נראה דמוכח דגם תוס' ס"ל הכי, דאלת"ה, אלא כיון דמדרבנן הוא לשטתייהו בסנהדרין אין בזה גירוע להמצוה א"כ הא דפרכי' במנחות מהטיל למוטלת דנימא בי' תעשה ולא מן העשוי, והיינו ע"כ בחתך הראשונות דהשניות בעת עשייתן לא היו לצורך ולא מקרי עשיי' א"כ יקשה איך אמר רבא עלה השתא גברא בב"ת קאי מעשה לא הוי בין לפירש"י דמשום ב"ת לא מקרי עשיי' כלל, וקציצתן זו היא עשייתן, ובין לפי' הב"י אליבא דהרמב"ם דמשום בל תוסיף הוי העשיי' מעליא, יקשה הא מדאורייתא ליכא בזה עבירת ב"ת דהאי לחודי' קאי, וממילא דאורייתא הוי עשיי' שניי' בפסול, וכשחותך הראשונות הוי השניות שפיר בכלל תעשה ולא מן העשוי, ואיך נאמר דמשום ב"ת דרבנן אזדא פסולא דאורייתא דידהו, ע"כ דכללא הוא דכל דאיכא ב"ת מגרע להמצוה ובמקום ב"ת דרבנן מגרע להמצוה מדרבנן, וא"כ י"ל דמדאורייתא בהטיל למוטלת אף בחתך הראשונות לא מקרי תעשה ולא מן העשוי דמ"מ על שניהם שם עשיי' בהכשר. ועיקר פירכת הש"ס רק כיון דאיכא מדרבנן בל תוסיף ומגרע המצוה וקודם שחתכן פסולי' וע"י קציצתן נתכשרו הוי מדרבנן תעשה ולא מן העשוי, וע"ז שפיר אמר רבא השתא בב"ת קאי מעשה לא הוי, והיינו בממה נפשך לגבי דאורייתא לא הי' שם פסול מעולם ולא מקרי תעשה ולא מן העשוי, ולגבי דרבנן כיון דאיכא עשיי' לענין עבירה ב"ת לא הוי תעשה ולא מן העשוי כפי' רש"י או כהרמב"ם, ואם כן דברי הרמב"ם נכונים:
אולם למ"ש הה"מ פ"י מהל' לולב דנראה דבא ליישב סוגיא דסנהדרין עם סוגיא דסוכה דבמוסיף במינו מגרע להמצוה, משא"כ בלקח מין אחר בזה אמרי' האי לחודי' קאי, ולכאורה יפלא הא גם בסנהדרין בחוטי ציצית במינו משמע ואפ"ה אמרי' האי לחודי' קאי, וצ"ל כמ"ש הלח"מ שם דכשאין בההוספה שיעור מצוה הוי כאינו מינו עיי"ש, ובזה ישאר התמי' דהא מ"מ משכחת זקן ממרא בח' חוטי' ובהטיל למוטלת וצ"ע:
פרק יא - חלק:

דף צ.
מתני' כל ישראל יש להן חלק. עיין כתובות דף קג ע"ב תוס' ד"ה מזומן:
שם האומר אין תחיית המתים. עיין סוטה ד"ה ע"א תוד"ה כל:
שם ההוגה את השם. עיין סוכה דף ה' ע"א תוד"ה יו"ד ה"א, שבועות דף לד ע"א תוס' ד"ה באלף:
שם מדה כנגד מדה. עיין סוטה דף ח' ע"ב:

דף צא.
רש"י ד"ה חלזון וכו' שיצא מן הים. עיין בלשון רש"י מנחות דף מד ע"א ד"ה ועולה:

דף צב.
גמרא כל בית שאין ד"ת נשמעין. עיין עירובין דף יח ע"ב:

דף צד.
רש"י ד"ה גיורא וכו' לאו עשירי הוה. ובבחיי פרשת יתרו דעשרה דורות ממצרים בן חם עד יתרו:

דף צד:
גמרא בבית רשע זה פקח בן רמליהו. וכן גיטין דף נה ע"ב. אשרי אדם מפחד זה:

דף צה.
גמרא אמר כנ"י ליונה אימתלי. עיין נ"י סוף פרק ד' מיתות:

דף צו.
גמרא קריינא דאגרתא. בתנחומא פ' תשא איתא דמרודך בלאדן בעצמו נתחרט ורהט בתריה ג' פסיעות:

דף צו:
גמרא עמון ומואב כו' עיין בר"ש פ"ד מ"ד דידים:
רש"י ד"ה כסף וכו'. וכעין זה לעיל צג ע"א ובברכות דף כו ע"א:

דף צז:
גמרא לא פחות עלמא. ועיין במ"ר בראשית פ' ל"ה שם איתא לא פחות מתלתין צדיקי ועיין במ"ר במדבר פ' ג':

דף ק.
גמרא זה הקורא רבו בשמו. עיין יבמות נז ע"ב תד"ה אמר:

דף קא.
גמרא למדתנו רבינו כי אדם אין צדיק. עיין שבת נה ע"ב תוס' ד"ה ארבעה ובדרשות הראנ"ח פרשת בא:

דף קב:
רש"י ד"ה דכתיב, לשון רעה ווי. עיין ברש"י הושע יג טו:

דף קט:
גמרא הרי הן כאבידה המתבקשת. עיין מכות דף כ"ד ע"א:

דף קי:
גמרא ר"א אומר הרי הן באין לעוה"ב. עיין ב"ב דף ע"ג ע"ב תוס' ד"ה ודמו:

דף קיב.
גמרא עיסה חציה של עיר הנדחת. עיין שאגת אריה סימן פ"ט:
שם יצא זה שמחוסר תלישה. עיין לעיל מו ע"ב תוס' ד"ה תלישה:
מ"ש ידידי על קושית תוס' בחולין (דף ק"מ ע"א) [ד"ה למעוטי] דמשכחת שפיר משתלח בעיר הנידחת אף אם פסול להקרבה מ"מ משכחת בהומם אחר ההגרלה וחללו על בהמת עיה"נ, במחכ"ת הגדולה איך פרכינן בסוגיא זו ועוד בין למ"ד טרפה חיה בין אינה חיה מדתנא דבי רבי ישמעאל נפקא והא פסולי דטרפות במשתלח הוא רק מכח דאין הגורל קובע רק שיהיה ראוי לשם כדאית' חולין (דף י"א) א"כ הא משכחת משולחת בטרפה בהומם אחר ההגרלה וחללו על טרפה, גם בעיקר התוס' אף אם לא יהיה קו' מכח פסול עיה"נ להקריב מכח כתותי מיכתת שיעורי', אמאי לא הקשו תחלה על צפורי מצורע עצמן אמאי צריך למעט השחוט שלא תהיה מיעה"נ הא א"א לשוחטו מכח כתותי מיכתת שיעורי', גם ק"ל מסוגיא דסנהדרין (קי"ב ע"א) בהמת עיה"נ מאי דתהני בי' שחיטה לטהרה מידי נבילה לפי חרב א"ר, הא בלא"ה כיון דכתיתי שיעורי' ליכא שחיטה וממילא הוי נבילה, דאע"כ דל"ש ביה כתיתי מיכתת שיעורי' רק בשופר ולולב דצריך שיעור אבל שחיטה אף דצריך רוב סימנים אבל אין שיעור לסי' לעובייין וארכן וע"כ קו' תוס' רק דלהקרבה אפשר למיפסל כיון דעומד לשרפה ומשו"ה לא נקטו הקו' על שחיטת הצפור כיון דבחוץ הוא לא הוי הקרבה והקשו רק דמ"מ לשעיר המשתלח פסול כיון דלא הוי ראוי לשם דלהקרבה אפשר דפסול, ובזה מיושב הא דהשמיט הרמב"ם האיבעי' דבהמת עיה"נ ששחטה אם מטהרה מידי נבילה, והיינו די"ל דס"ל להרמב"ם דהאיבעי' נפשט מהך דחולין דמוקי רנב"י למעוטי צפורי עיה"נ והא ממילא ל"ש בה שחיטה דהשחיטה הוי לפי חרב אע"כ דשפיר הוי ביה שחיטה וא"כ לא שבקינן (ספיקתא דר"ח מפשיטותא דרנב"י) [פשיטותא דרנב"י מספיקתא דר"ח]:
ובזה דכירנא שאמרתי במה שנדחקו תוס' בב"ק (דף ע"א ע"ב) ד"ה איסורי דמסוגיא דהתם מוכח דתקרובת ע"ז מקרי שחיטה א"כ מאי דאמרינן בחולין כיון דשחט בה סי' אסרה אידך מחתך בעפר הוא לאו דוקא אלא דפרכינן דאינו מתקבל בפנים, ולענ"ד היה נ"ל על פי סוגיא דפסחים (דף ע"ג) מאי תיקן להוציא מידי (אה"מ) [אמ"ה] ועיין בתוס' שם ד"ה לדברי היינו לר"י אליבא דר"ש דמקלקל בחבורה בעי קצת תיקון דצריך לכלבו עיי"ש, א"כ י"ל מאי דמשני להוציא מידי אמ"ה לב"נ אין זה תיקון גמור אלא קצת תיקון

ואתיא דוקא כר"ש, ועיין בר"ן דגיטין בההוא דכתבו גט על איסה"נ דכשר דכתב דל"א בגט כתותי מיכתת שיעורי' דגט ל"צ שיעור ואך לר"ש דסבר כל העומד לשרוף כשרוף לא מקרי גט דהוי כשרוף ועפרא בעלמא עיי"ש, א"כ י"ל דמשו"ה פרכינן אידך קא שחיט מחתך בעפרא היינו דהא ברייתא מדמחייב משום שבת ע"כ דאתיא כר"ש דמהני תיקון קצת ולר"ש דכל העומד לשרוף הוי כשרוף א"כ כיון דנעשה בסי' א' תקרובת ע"ז הוי כשרוף וכששוחט סי' הב' חותך בעפר. (עיי' חי' ב"ק שם, ובדף מ"א שם):

דף קיב:

גמרא ומי שנאכל בתורת בהמתך. עיין זבחים דף עה ע"ב תוס' ד"ה התפיס: שם רש"י ד"ה אבל בגבולין כו' ל"א כו' וכן דעת תו' קידושין דף מ"ג ע"ב ד"ה איהו וכו' שהוכיחו שם דאף בגבולין הוי ממון הדיוט ומה דכ' דתוי"ט [סוכה פ"ג מ"ה] וממאי דמותיב התם בגמרא מוכח הכי. נראה דבא לסתור פירוש זה ממה דמותיב מעיר הנדחת, אך כבר כתבו תוספות בכורות דף ט' ע"ב ד"ה ותנן ריי"א וכו' וז"ל והא דאמר בס"פ חלק בגבולין ד"ה פטורין לאו משום דחשיב ממון גבוה לכו"ע בגבולין אלא משום דלא קרינן ביה עריסותיכם כיון דאסור באכילה וכן עיר הנדחת לא שללה הוא עכ"ל:

דף קיג.

ברש"י ד"ה דכתיב ואבדתם וליכא דהאי שלל שמים. לא ידעתי למאי הוסיף רש"י מה דלא נזכר בש"ס מטעם דכתיב לא תעשון. וההוספה זו לכאו' גרעון הוא, דאם מוצא שלל שמים א"כ יכולי' לקיים כל שללה דהא לא משיירי' מידי מן שללה וכמו דנכסי' אחרי' מופקדי' בתוכה או הקדש שמים דאינם מציל כיון דאי' בכלל שללה וצ"ע. גם קשה לי בטעמא דלא תעשון נימא דעשה דושרפת לדחי ל"ת דלא תעשון, וצ"ע:

מכות

דף ב.

מתני' שהוא בן גרושה או בן חלוצה, כתב הריטב"א דבן חלוצה משיגרא דלישנא נקט, דהא מדאורייתא אינו פסול ולית ביה דין הזמה דאורייתא ואין לוקין, ולדעתי העניה [קשה לי] דמה בכך דפסול רק מדרבנן מ"מ הא עדותו מועיל שיפסלו אותו הב"ד מדרבנן ושייך ביה לא (תשא) [תענה] ברעך עד שוא:

תוד"ה מעידין כו' וי"ל כיון דלוקין. עי' שיטה מקובצת ב"ק דף ע"ה ע"א ד"ה עדות שאתה יכול להזימה:

בא"ד ועי"ל דגבי עדות דב"ג. קשה לי בזה מסוגיא דכתובות דף ל"ג ע"א רא"א עדים זוממין ממונא משלם מלקי לא לקי משום דלאו בני התראה נינהו. משמע דאי בני התראה ראוי לומר יותר דמלקי לקי והא אם יהיה הדין דממונא לא משלם בטלה כל העדות דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה דבזה אין דומה לב"ג דהא קרא דהזמה קאי על הממון דהא משכחת בלא אתרו, וא"כ אדרבה אם ל"צ התראה אפשר לומר יותר דמלקי לקי ולא יהיה בממון כלל דין הזמה ולא קאי עלה ועשיתם כאשר זמם, עכ"פ אם צריכין התראה א"כ משכחת בממון כאשר זמם בלא אתרו, ובאתרו אם לא ישלמו ממון יהיה בכלל עדות שאי אתה יכול להזימה:

במקו"א נמצאו הדברים בלשון זה:

ק"ל מסוגיא דכתובות דף ל"ג ונימא כל הלוקה אינו משלם ומבואר שם דאם עדים זוממין צריכים התראה יותר קשה דללקי ול"מ, והא אדרבא דאם א"צ התראה שפיר יש קושי' דנימא מלקא לקי, ומ"מ יתקיים העדות אף דאינו מתקיים כאשר זמם מ"מ בעדות ממון לא קאי כאשר זמם דהא בכל פעם אין משלמי' ולא בעי יכול להזימה, אבל אי בעי התראה א"כ כאשר זמם קאי גם על עדות ממון דהא משכחת בלא התרו וא"כ בהתרו אם נימא דלא משלמי בטל העדות לגמרי ולתירוצם הא' ניחא, וצ"ע. [א"ה, ועי' לק' ע"ב עוד בזה]:

מתוך תשובה בענין עדות שאאי"ל בממון, ובדין לא תענה בעדות החדש, ובכאשר עשה אי לוקין, ועוד:

מ"ש מעכ"ת להוכיח כן [דשור הנסקל לאחר שנגמר דינו אינו הפקר, והא דאמרי' בכריתות דשור הנסקל שהוזמן עדיו הוי הפקר זהו רק ברובע ונרבע ולא בשאר נסקלים] דלהנ"י דגם בממון אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה, א"כ אין העדים זוממים צריכים לשלם לבעלים הפסידם דשור, דהא מיד שנגמר הדין נעשה ההפקעה מבעלים ונעשה הפקר והוי כאשר עשה, וכיון שכן בשור שנגח והמית אדם איך ממיתי' השור, אף להסוברים דבממון ל"צ שיהי' עדים שיכולים להזימם, מ"מ הא דרשינן כמיתת בעלים כך מיתת השור, ויצטרך עדות שיכולים להזימם, אלא ע"כ דבאמת בזה לא נעשה שור הפקר ולא מקרי כאשר עשה ומקרי עדות שיכול להזימם, וההיא דכריתות רק ברובע ונרבע, ובזה באמת א"י להזימה אלא דברובע ונרבע ל"א כמיתת בעלים כך מיתת השור, והוי כממון בעלמא דל"צ שיהי' עדות שיכול להזימה, עד כאן תוכן דבריו:

הדברים רחוקים מדרכי האמת, וגם מה הועיל בזה, הא גם בממון מה"ת בעי' יכול להזימם, אלא דהסוברים בממון א"צ עדות שיכול להזימם היינו לבתר התקנה דדיני

ממונות לא צריך דרישה וחקירה משום נעילת דלת, וכיון דא"צ דו"ח והוי א"י להזימם מש"ה בכלל זה דא"י להזימם כשר בד"מ. [ובזה פירשתי דברי רש"י ב"ק בדף פ"ח ע"א ד"ה פסולה לעדות וכו' ועוד דעדות שאי אתה יכול להזימה הוא, ולכאורה קשה מסוגיא דב"ב (דף קנ"ה ע"ב) א"ל התם בעי ועמדו שני האנשים וליכא, ואמאי שבק הסוגיא טעם השני דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, והיינו דבסוגיא דבב"ק דקאי ואזיל לענין ללמוד דעבד פסול לעדות בק"ו ואמרינן עלה קטן יוכיח, ומיירי הכל בדאורייתא מש"ה נקט רש"י גם הטעם דאין אתה יכול להזימה, אבל בסוגיא דב"ב רצה ליתן טעם על מה דלדינא השתא קטן פסול לעדות דבזה ל"ש טעמא דא"א יכול להזימה דהא לבתר תקנת חז"ל ל"צ בממון שיהא יכול להזימה וכנ"ל, משום הכי נקט רק דבעי ב' אנשים וליכא, ובאמת דברי רש"י תמוהים לי דלטעם הב' איך שייך לומר קטן יוכיח הא באמת אין הפסול בגופו אלא כיון דא"י להזימה ממילא לא הוי עדות וזה הכלל גם גבי גדולים ולא נשתנה קטן בזה וצ"ע:

ולזה נראה עיקר דבאמת מה דאמרינן קטן יוכיח, היינו דפסול בעצמותו דממעטי' קרא אנשים ולא קטנים, ואין לומר דבאמת בלא"ה פסולים משום שא"א יכול להזימה, ואם כן למאי נ"מ מעטינהו קרא לפוסלו לעדות. הנה לפי תירוצם ב' ריש מכות דבעדות בן גרושה או גלות לא בעינן יכול להזימם, וא"כ גם קטן היה ראוי לזה העדות אלא דקרא מעטינהו דבעצמותן פסולים לעדות ואין נאמנים גם בעדות דבן גרושה וגלות, ולתירוצם א' דשם דמשום מלקות מקרי יכול להזימם א"כ בקטנים א"י להזימם כלל וממילא פסולים מ"מ י"ל דנ"מ דהא ע"כ לענין עדות להכחיש עדות ראשונים לא בעינן יכול להזימם, דאם עדים אמרו פלוני הרג ובאו ב' והכחישו דלא הרג מה יכול להזימם שייך בהא, דהא לא רצו לחייב לשום דבר ע"י עדותן אלא לפטור להאיש שהעידו עליו הכת הראשונה, וגם משום מלקות נראה דלא לקו דלא שייך בזה לא תענה ברעך דהא לא העידו כלל על רעהו להפסידו בשום דבר, אע"כ דלא בעי בזה יכול להזימם, דמ"מ הויין עדות להכחיש הראשונים, ומ"מ עדים קטנים א"י להכחיש הראשונים, דקטנים בעצמותן פסולים גם לעדות החדש, דלכאורה אם הוזמו אין שום עונש על העדים, דגם מלקות ליכא דהא לא העידו כלל על רעך, וע"כ מוכח דזהו גם לתירוצם א' דמכות דדוקא בכאשר זמם לאחיך בעי יכול להזימה, אבל היכי דלא העידו כלל על אחיך ל"צ שיהי' יכול להזימה, אלא דבבן גרושה דמעידים על אחיך ס"ל בתירוצם הא' דבעי יכול להזימם, וא"כ נ"מ דקטנים פסולין בעצמותם וא"נ בעדות החודש:

ובני הגאון מוהר"ש נ"י כתב לי עוד ב' נ"מ, הא' למה דקיימא לן בפ"ג דסנהדרין בההיא דנאמן עלי אבא דאינו יכול לחזור בו דוקא דקיבל עליה בחד אבל בקיבל עליה כבי תרי הוי ב' לריעותא, א' דאינו יכול להזימו, וא' פסול יכול לחזור, וא"כ נ"מ בקיבל עלי' קטן כבי תרי דמכח דבעצמותו פסול הוא ב' לריעותא א' דאי"ל וא' פסול דקטנות. (ולענ"ד אינו נראה כן דדוקא בב' ענינים הא' פסול דעדות והא' להאמין א' כבי תרי דהוא ב' ענינים, אבל במקבל עד שיש בו ב' פסולים, כגון אם אביו גזלן, כיון דמ"מ הכל רק דמקבל עלי' עד פסול לעדות לא מקרי ב' לריעותא, דמה לי שהעד פסול מטעם אחד או מטעם ב' פסולים). הב' שהעיד בגודלו מה שראה בקוטנו דמצד שאי אתה יכול להזימו י"ל דלא מקרי תחילה בפסול דאין הפסול בגופו אבל מחמת פסולו בגופו דקטנות מקרי תחילתו בפסול]. וא"כ עדיין יקשה בדאורייתא איך משכחת רובע ונרבע עפ"י עדים לסקלו, הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימם, ואף לבתר תקנת חכמים, י"ל מ"מ הא בקנס וכן גזילות וחבלות דלא שכיחי אוקמוה אדאו' דבעי דרישה וחקירה, ובעי ג"כ יכול להזימם, ובודאי גם מיתת השור דמי לזה:

ובעיקר הקושיא דהא בממה נפשך אי דבממון לא אמרינן ולא כאשר עשה כשיטת תוס' או דבממון אף דלאחר שעשה אין חייבי' לשלם מדין כאשר זמם, אבל מ"מ העדים במלקות מלאו דלא תענה, דלענין הלאו ליכא מיעוט ולא כאשר עשה והוי יכול להזימם מכח המלקות כמ"ש תוס' ריש מכות, וחד מזה מוכח, דאל"כ בעידי חזקה דמשמע אף דהמחזיק יושב בקרקע כדמשמע לישנא דהש"ס מאי בעית בהאי ארעא, ויקשה להסוברים דגם בממון אף לבתר תקנת חז"ל בעי יכול להזימם, והא כיון דיושב בקרקע מיד שנגמר הדין הוי כאשר עשה, אע"כ כנ"ל, א"כ ה"נ בשור הנסקל או דמשלמי ממון, דבממון לא אמרי' ולא כאשר עשה, או דלוקים, ואי דמ"מ לגבי מיתת השור דהוי כמיתת הבעלים דצריך על המיתה עצמו יכול להזימם דיהיו העדים במיתה אבל ענין אחר דמלקות לגבי מיתה לא מקרי יכול להזימם כמ"ש תוס' ריש מכות, א"כ בלא"ה קשה אף אם משלמים ממון להבעלים מ"מ לגבי מיתה לא מקרי זה יכול להזימם ונימא כך מיתת השור דבשביל ממון לא מקרי יכול להזימם, אע"כ דלענין מיתת השור ל"צ יכול להזימם, כיון דא"א בכך בשום פעם. וגם כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כאשר זמם לעשות לשור, א"כ גם אם א"צ לשלם להבעלים דהוי כאשר עשה מ"מ אנו דנין רק על השור דמחייבים העדים מיתה, וממילא מופקע מהבעלים, כן נראה לענ"ד:

עוד בדברי התוס':

כתובות דף ל"ג ע"א ר"א אומר עדים זוממין ממונא משלמי ומילקא לא לקי משום דלאו בני התראה נינהו. אמר רבא תדע ניתרי בהו אימת כו' ניתרי בהו לבסוף מה דהוה הוה, פירש"י דכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד ואינם יכולים לחזור. קשה דהא כ"ז דלא אתרו לא נתקיים העדות דהוי א"י להזימה וא"כ עד התראה לא נתקיים העדות ושפיר מצו הדרי בהו, ומצאתי בעזה"י שהקשו כן הרז"ה והרא"ש על אביי דפריך ונתרו בהו תוך כדי דבור הא גם אח"כ מהני כיון דלא נתקיים העדות עד שהתרו, וזה ל"ק לתירוץ (א') [ב'] בתוס' ריש מכות ([ודלא] כמ"ש תוס' בכתובות) דבעדות בן גרושה ל"צ שיהיה עדות שאתה יכול להזימה וא"כ י"ל דאביי רצה להקשות על ב"ג דבזה דל"צ יכול להזימה נתקיים העדות בלא התראה וא"י לחזור, משו"ה פריך דמ"מ נתרי ביה תכ"ד, אבל על רבא דאמר כן על דברי רבי אליעזר יקשה כנ"ל, ונ"ל דלק"מ דבממון בודאי שייך מה דהוי הוי דהא העדות נתקיים מיד דהוי יכול להזימה לענין ממון דאם לא אתרו ביה בודאי ממונא משלם דקיימא לן ח"מ שוגגין חייבין לשלם וא"כ שוב ליכא מלקות בהתראה דאח"כ דכיון שהגיד כו' ונכון מאד בעזה"י:

וראיה יש מסוגיין לתירוץ תוספות (א') [ב'] דמכות הנ"ל דאלו לתירוצם (הב') [הא'] דגם בב"ג בעי' יכול להזימה אלא דמשום מלקות מקרי יכול להזימה וקשה כנ"ל על אביי הא גם לאחר כדי דבור מהני התראה דלא נתקיים עדותן עד ההתראה. והא ליכא למימר דבא לסתור דברי ר"א דבעדות ממון ליכא מציאות מלקות דכיון דבלא אתרו ג"כ העדות קיים דהוי יכול להזימה מכח ממון וממילא אמרי' מה דהוי הוי, ז"א דא"כ איך אמר אביי לאו מלתא היא דאמרי דמי איכא מידי דאינהו בעי למקטליה בלא התראה כו' הא בזה עדיין לא מתרצא דברי ר"א דהא רוב עדות הוי עדות ממון ונבעי התראה וכמש"ל אע"כ דאביי בעי לומר דאף על עדות דבן גרושה דל"צ יכול להזימה, ומה דאמר לאו מלתא דאלו אינהו בעי' למקטליה בלא התראה היינו כיון דרוב עדות [א"צ התראה] אף בב"ג הכי הוא דמשפט א' יהיה לכם, ודו"ק. ומ"מ י"ל דאביי בא לומר דאף בהעידו שפלוני הוציא ש"ר דבזה אם צריכים התראה אף בלא אתרו [העדות] קיים דמקיימי הזמה בממון ומחויבים העדים לשלם ממון ושייך ביה כיון שהגיד:

בא"ד הקשו דאמאי לא נקט מעידים אנו שהוא ממזר, עיי"ש. ויש ליישב קושיתם, דפסיקא לי' להתנא דבנדון שאומרים עליו שהוא ממזר אין אנו יכולים לקים בהם כאשר זמם. דהיכי נעביד, נחשיב אותם לממזר יהי' אסורים בכשרה ובממזרת, דהא באמת הם כשרים ואסור בממזרת ונתינה, והעדים לא רצו לפסול אותו אלא בכשרה ומותר בממזרת, א"כ מחייבי' אותן יותר ממה שהם רצו לחייבו:

ובזה מיושב ג"כ קושי' תוס' לקמן ד"ה בעינן כאשר זמם וכו', וקשה היכי שאומרים עליו שהוא מצרי שני וכו', ולפי הנ"ל ניחא, כיון דאנו רוצים לעשות אותן מצרי שני יהי' חומר של מצרי שני וכשר עליהם, ועל דבר זה לא רצו לחייבו:

תוד"ה בעינן וי"ל דמ"מ אשתו נפסלת כו', והריטב"א כתב שאין זה מחוור דלגבי זרעו שהם כרעו שלו שייך לומר בעינן כאשר זמם אבל לגבי אשתו כיון דבדידי' מתקיים שפיר קרינן בי' כאשר זמם לעשות לאחיו, אלא די"ל שדינם אמת שלא חלקה התורה בפסולי יוחסים עיי"ש. (ונראה ראי' לזה דבגמ' אצל ב"ג וב"ח לא אמרי' ולא לאשתו אשר זה יספיק גם למצרי ב'). ובדברי תוס' קשה לי כיון דפסיקא להו הדין דבמעידים על מצרי שני אין אומרים דיעשו העדים מצרי שני (כפי קושיתם) א"כ יקשה על תירוצם לרבי יוסי דס"ל ביבמות דף ס"ח דכל שאינו פוסל זרעו אינו פוסל לאשתו, א"כ מצרי שני אינו פוסל לאשתו וישאר קושייתם דאמאי לא אמרי' דיעשו מצרי שני, וצ"ע:

שם וי"ל דמכל מקום אשתו נפסלת. קשה לי דאם פסיקא להו דמעידי' שהוא מצרי שני אינם נעשין זוממי', עדיין יקשה לר' יוסי דס"ל יבמות דף ס"ח דאין מחלל אשתו דכל שאינו פוסל זרעו אינו פוסל אשתו וצ"ע:

ועי' במהרש"א. ולענ"ד יש ליישב קושיתו דלכאורה קשה לשנויא דבר פדא ק"ו ומה המחלל וכו' הא במעידים שהוא מצרי א' וב' יעשו אותם, דבזה לא שייך הק"ו דאיך משכחת דהעושה מצרי אינו נעשה מצרי, דאם הוא ישראל ובא על מצרית הולד מצידה דהולך אחר הפסול והא אינו עושה מצרי, ולומר באמת כן אינו משמע דמפלגו הנך תירוצים בדינא, ובהכרח לומר דאנו דנין הק"ו כך, מה הפוסל זרעו כגון בא על עריות דעושה ממזר הוא אינו ממזר וכיון דפוסל אינו (פוסל) [נפסל] מכ"ש דהבא לפסול, וממילא נכלל בזה במעיד שהוא מצרי, וא"כ ממילא גם במעידין עליו שהוא מצרי ב' אין עושי' אותם מצרי ב' מהך ק"ו, וממילא גם לשנויא דרשב"ל כך הוא דאין ביניהם חילוק דין ושפיר הקשו, ודוק:

דף ב:

גמרא כופרא כפרה והני לאו בני כפרה נינהו. פירוש שלא הרג שורם אדם, והריטב"א כתב כיון דכופרא כפרה אין ממשכנים אותו [דהוי איבעיא דלא אפשיטא בב"ק, וברמב"ם פסק דמספק ממשכנים] וכיון שיודע בעצמו שלא היה כמו שהעידו לא היה נותן וכיון שכן אין כאן דין הזמה (וק"ל דלפ"ז יהא הדין באומרים ששורך הרג שלא בפניך דלא ידע שמשקרים יהיו העדים חייבים לשלם כופר). ובשם הרמב"ן כתב דהטעם דעיקר עדותן לחייבו מיתה בידי שמים כדכתיב וגם בעליו יומת ולגבי מיתה בידי שמים

דעדותן לשמים לא מעלה ולא מוריד שאין השמים צריכים לעדותן, וא"כ לגבי המיתה בידי שמים ל"ש כאשר זמם וממילא פטורים מכופר שהכופר במקום מיתה בידי שמים היא (ומ"מ לוקים משום דהרשיעו לפנינו את הצדיק) ושאין נמכרים בע"ע הטעם דכתיב ונמכר בגנבתו ולא בזממו:

ובכל הנך כיון דלוקים מקרי עדות שאתה יכול להזימה. או דבהני כיון דליכא צד לקיים בהו הזמה לא קאי עלייהו כאשר זמם ולא בעי' עדות שאתה יכול להזימה (תוס' ע"א). וקשה לי מסוגיא כתובות דף ל"ג ע"א ונימא כל הלוקה אינו משלם וכו' מתקיף לה אביי ונתרי תוך כדי דיבור. משמע דאם לאו בני התראה נינהו ניחא יותר דראוי יותר לעונש ממון מעונש מלקות כיון דליכא התראה, אבל אם בני התראה ראוי לומר דלוקה ואינו משלם, והא אדרבא בהיפוך י"ל דאם אינן בני התראה שייך להקשות דנימא בכל עדות ממון דלוקה ואינו משלם ומ"מ לא מקרי עדות שא"א יכול להזימה דעל עדות ממון דבשום פעם לאו בני תשלומים נינהו לא קאי עלייהו כאשר זמם כמו בב"ג. אבל אי בני התראה נינהו ליכא קושיא כיון דבלא אתרו דליכא מלקות משכחת הזמה בממון בלא אתרו וקאי כאשר זמם גם על עדות ממון. א"כ בהתרו בו א"א לומר דילקה ולא ישלם דא"כ בטלה העדות לגמרי דהוי עדות שאאי"ל. ולתירוצם קמא דמלקות מקרי יכול להזימה ניחא אבל לתירוצם הב' קשה וצ"ע:

שם מאי טעמא דר"ע קסבר קנסא הוא כו', ע"ד קושית אחי נ"י בטוחו"מ סימן ל"ח במ"ש דאין העדים זוממין משלמין עפ"י עצמן דהוי קנס דלמאי נ"מ כ"כ הא בלא"ה אין דנין בבבל מלתא דלא שכיח וגם לענין תפיסה ליכא נ"מ לדעת הרמ"א דהודאה בקנס בזה"ז הוי כהודה חוץ לב"ד ומתחייב ע"פ הודאתו לחוד בלא עדים עכ"ד, לא ידעתי אמאי פשיטא לך דזהו מקרי לא שכיחא הא באמת קיימ"ל בהוזמו וכבר נעשה מעשה עפ"י עדותן דחייבין מדינא דגרמי ודנין גם בזה"ז כדאיתא בהגהת ש"ע סימן א' וא"כ כמו כן ראוי לחייב אף בלא נעשה מעשה זולת מטעם דקנסא הוא:

אך מ"מ ראוי להקשות דתיפוק לי' דלית ביה חסרון כיס וכיון דלא נעשה מעשה על פיהם וא"כ אין דנין בזה"ז כדאיתא בש"ע דבעי' דוקא מלתא דשכיחא ואית ביה חסרון כיס, גם יש לעיין במ"ש הטור דאומרים הוזמנו ונתחייבנו בב"ד דחייבים והאיך משכחת דנתחייבו הא אין דנין בזה"ז כיון דקנסא הוא. אמנם באמת כפי הנראה עיקרא דברי הטור בסי' זה להודיע אימתי מקרי הזמה וחייבים עכ"פ מטעם קנס ומהני תפיסה ואימתי הוי הכחשה ופטורים ואגב זה ביאר הטור פרטי הדינים אף דאין נ"מ לדינא בכל פרט ופרט, הגע עצמך במ"ש הטור שם דאין לוקין אא"כ העידו שהוא בן גרושה וגם הא דעדים

זוממין א"צ התראה הא אין נ"מ בזה בזה"ז לענין מלקות, ולומר דנ"מ לענין אם קרעו שיראים באותו שעה דאם חייבי' מלקות פטורים מממון דאינו לוקה ומשלם, זה אינו דהא קיימא לן כר"י דחייבי מלקות שוגגין חייבין בתשלומין ובזה"ז כלא אתרו ביה, אלא ע"כ כמ"ש:

דף ג.

עד זומם משלם לפי חלקו. מ"ש לסתור דברי הפני יהושע במ"ש טעם להשמטת הטור הא דעד זומם משלם לפי חלקו דלמסקנא דמיירי בהוזמנו וחוייבנו וזהו ל"ש האידנא [ד] לא מגבי' קנס בבבל, יפה כתבת לדחותו דהא הטור מביא הדין דחוייבנו בב"ד:

שם כמאן דלא כר"ע כו', מ"ש כבודך להקשות דמאי פריך הש"ס כמאן [דלא] כרבי עקיבא הא משכחת דהוזמו שניהם אח"כ ודהך דמודה מפטר מטעם מודה בקנס, והב' משלם חלקו עכ"ד, נראה דליתא לקושייתך די"ל דהסוגיא קאי להלכתא דמסקינן בב"ק ע"ה דמודה ר"מ היכי דלא מחייב מידי בהודאתו דחייב בבאו עדים אח"כ, אולם לשיטת הישו"ש סי' כ"ו דהוא רק גבי הודאה דטביחה אבל בשאר הודאות בכל ענין פטור ע"ש יפה קושייתך, ונראה דיש לומר דבזה אין שום חידוש כיון דעדות הא' לא נתבטל מכח הודאתו דכיון שהגיד אם כן ההזמה חל בכולו על שניהם אלא דזה נפטר לשלם מכח הודאתו ממילא הב' מחייב, דבשלמא לפי הס"ד דהש"ס דמיירי בעדות שקר העדתי דנתבטל עדותו לגבי עצמו, ול"ש עליו שם ההזמה כיון דמעצמו חזר קמ"ל דמ"מ חל ההזמה על הב', אבל למאי דפריך הש"ס כל כמיני' וכו' היינו כיון שהגיד ולא נתבטל עדותו ושייך ההזמה על שניהם, א"כ אף דהא' נפטר מכח הודאתו, מ"מ פשיטא דהב' חייב:

ובגוף הדין אנכי מסתפק בעדים שאומרים הוזמנו בב"ד ובאו אח"כ עדים והזימום אם נפטרים למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים דפטור, והיינו דבאמת באומר עדות שקר העדנו ועדיין לא נעשה מעשה לית בי' שום חיוב דהתורה לא חייב' אלא בהזמה א"כ מכח עדות שקר לחוד ליכא חיוב רק בגוונא דהזמה, אם כן י"ל אף שאומרים הוזמנו לא מהני למפטרי' מלשלם על ההזמה שאחר כך, דהך ההזמה שהוא לפנינו ע"ז לא הודו ואין אנו דנין על אותה הזמה שהוא רק על הזמה שעכשיו, דדוקא באומר גנבתי ובאו עדים, דמה שאומרים העדים שגנב זהו בעצמו כבר הודה, וה"נ אם עדים מעידים שהוזמו בב"ד פלוני דאנו באי' לחייב על ההזמה דכבר, וע"ז כבר הודה, אבל הכא שמעידים עתה העדים עמנו הייתם הך גופא אין בכלל הודאתו דאף דעדות דעמנו הייתם, היינו ששקר העידו וזהו כבר הודה מעצמו, הא משום עדות שקר לא חייבא התורה ממון רק

בהודאת עדות דעמנו הייתם כמ"ש המהרש"א, ולגבי ההזמה הזה לא מקרי כבר הודה דאנו אין מחייבים אותו מכח קבלת עדות ההזמה מכבר, רק מכח ההזמה של עכשיו, וצ"ע לדינא:

מ"ש אחי הרב נ"י על דברי האו"ת סוף סימן כ"ט בישובו על הטור דקשה הא למסקנא מיירי באומרים הוזמנו וחייבנו דיודע שחבירו שקר העיד ואע"פ כן אינו חייב בכולו מדינא דגרמי, טעית בזה לענ"ד דהא למסקנא י"ל דמיירי בלא נעשה מעשה עפ"י דבריהם וליכא דינא דגרמי לחייב מדין מזיק רק מדין הזמה שהתורה חייבתו ובזה אין א' חייב בשביל חבירו ופשוט, וממילא מופרכי' כל דבריך בישוב דברי הטור דמוכח דמיירי בנתבע טוען שמא למסקנא מדלא חייב הא' על כולו דליתא כמ"ש:

ובעיקר דברי האו"ת לא היה נלע"ד דבריו במ"ש כיון דהעד הב' מסייע וא"צ לשלם, וידידי אחי נ"י הוסיף לומר אף באין מסייעו יהא פטורים דאולי מ"מ הדין עם התובע, ולדעתי כ"ז אינו, דכל שמדינא הב"ד פוטרין אותו הוא בחזקת פטור, וממילא דנים להעדים כדין מזיקים דדוקא בההיא דסימן ק"ח בהג"ה בהעידו לגוי דהתם טוען לא עשיתי דבר דאמת העדתי, אבל בהעידו שקר אלא דבאת לומר שמא מ"מ הדין עם המלוה זה לא מהני לפטרם כיון דבלא עדותם יצא הלוה זכאי בב"ד, הגע עצמך בתובע לחבירו חפץ זה שלי הוא וזה כופר ובא א' מהשוק ושברו והתובע אומר שהוא מוחל לו דמי החפץ היעלה על הדעת לפטור זה מדין מזיק שמא החפץ היה להתובע ואף אם התובע בעצמו שברו באמת חייב דמ"מ כיון דעפ"י הדין זכה זה והחפץ בחזקתו ממילא הוי זה מזיק ה"נ העדים הוי מזיקין ממש:

גם ביסוד הדין שכתב האו"ת דאם זה מודה דשניהם שקר העידו מחייב לשלם כולו ומדמה להההיא דסימן ת"י גם אנכי כוונתי לזה בתשובתי [א"ה, עי' לק' ד"ה שו"ע] אמנם שם כתבתי לדעת הטור סימן ת"י דדווקא אם הב' פטור מדינא בזה הא' חייב בכולו אבל אם גם הב' חייב אלא דאין לו לשלם פטור, וה"נ זה שמודה פטור כיון דבאמת גם הב' מעיד שקר ונתחייב ג"כ אלא דא"א להוציא ממנו כיון דעומד בעדותו הוי רק כמו אין לו לשלם, ומה"ט גם באומר הא' עדות שקר העדתי ואינו יודע אם חבירו העיד אמת אינו חייב רק בחלקו דעל חלק חבירו פטור ממ"נ או דאמת העיד וליכא חיובא כלל או דגם חבירו חייב מדינא וכנ"ל, א"כ בלא"ה מופרכים כל דברי האו"ת בפרט הזה, כנלע"ד:

שו"ע חוה"מ סי' כ"ט ס"ב העדים שאמרו עדות שקר העדנו נאמנים לגבי עצמן וכו', נלע"ד באם אין להא' לשלם תלי' בפלוגתת הפוסקים בסוגיא דבב"ק פ"ה דף נ"ג בשור הדיוט ושור פסולי המוקדשין שנגחו דקיימא לן דשור הדיוט משלם מכלל דהאי נקרא

כולי' מזיק והאי נקרא כולי' מזיק וכל היכי דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי דקיימא לן כר' נתן עיי"ש, ודעת הרמ"ה הובא בטור סי' ת"י דהו"ה אם שניהם בני חיובא אלא שהא' ירד מנכסיו חייב האידך לשלם כולו, וה"נ כן הוא דכל א' נקרא מזיק, ואין לחלק דהתם כל אחד י"ל עליו שהוא הזיק דבנגיחתו מזיק בלא סיועת חבירו ועליו שם נוגח, אבל הכא שא"א שהאחד יזיק בעדותו, דבעדות ע"א אין בו ממש ונקרא כל אחד חצי מזיק, דהא בפ"ק דבב"ק דף י"ג מבואר דבשור שלמים לר' נתן גובה מבשר נגד אימורים, אף דפשיטא דלא שייך לומר דהשור בלא אימורים הוי נוגח, ואף דמבואר שם דאפשר דלר"נ פטור דדווקא בשור שדחף לבור מחייב דא"ל תורא אשכחית גבי', מ"מ למה דהעלו תוס' בפ"ה דהעיקר להלכה כלישנא קמא דהש"ס דטעמא דר' נתן דכל אחד נקרא מזיק כולו ממילא באמת מחייב באימורין עיי"ש, וה"נ כן בנ"ד:

אמנם בהרמב"ם פ"ח מהלכות נזקי ממון (ה"ב) פסק דאין משלם בבשר כנגד אימוריהם מבואר דס"ל להלכה כלישנא ב' דטעמיה דר"נ דתוראי אשכחית גבך וכן נקט הטעם בפי"ב מהלכות נזקי ממון גבי שור ובור, ואף דפסק (שם הכ"א) בשור הדיוט ושור פה"מ דנגחו דצריך כל אחד לשלם, צ"ל דס"ל להרמב"ם כמ"ש ביש"ש דדווקא בשנים שנגחו יש לקרוא לכל א' שם מזיק, אבל בשור ובור דכל אחד מזיק בענין אחר דזה דוחפו וזה מזיקו בהבל, ופשיטא דזה בלא זה לא הי' ניזק ונקרא כל אחד חצי מזיק ולא מחייב לר"נ אלא מטעם תורא אית לי' גבך ומשום הכי באימורין פטור דהתם נמי שלא הי' אפשר ליגח בלא האימורין נקרא כל אחד חצי מזיק, כל זה העלה ביש"ש, וראיה לדבריו משיטת הרמב"ם שכתבנו שעולה פסקיו יפה לשיטת היש"ש (וחידוש שלא הרגישו בזה נושאי כליו), ואם כן אפשר לומר בנ"ד גם כן פטור דלא אפשר לקרוא על ע"א שם מזיק ונקרא היזק מכח שניהם והוי כל אחד חצי מזיק ופטור, גם לדעת הטור בסי' ת"י דחולק אהרמ"ה וס"ל דדווקא אם אחד פטור מדינא הוא דמשתלם מהב', אבל אם שניהם מחוייבים אלא דלא' לית לי' לשלם פטור הב' עיי"ש, ממילא בנ"ד פטור, ומספק לא מפקי' ממונא:

עוד נראה אף אם הודה על עצמו ששקר העיד ואינו יודע בעדות הב' אם אמת אתו או לא, והעד הב' עומד בדבריו שהאמת העיד, מ"מ פטור הא', אף אם נימא דנ"ד דומה לשניהם שנגחו לשטת תוס' שזכרנו, ואם כן (הי') [אי] אפשר לחייב הב' כיון דעומד בדבריו ונקרא מדינא פטור, וצריך הוא לשלם הכל, מ"מ יכול לטעון כיון דעד אחד הוא שמא גם הוא העיד שקר ובר חיובא הוא, ואין עליו לשלם רק פלגא, ואף דעכשיו אין הב' משלם, מכל מקום בר חיובא מקרי רק אין לו לשלם. וביותר נראה דממה נפשך אין

צריך לשלם רק פלגא דיאמר להלוה ממה נפשך אם אמת כדברי הב' שההלואה אמת ממילא אין עלי שם מזיק דהא לא אפסדתיך מידי ואם שקר ענה גם הוא, ממילא מקרי גם הוא מזיק ובר חיובא הוא, ואף שכופר ואומר אמת העדתי בר חיובא מקרי רק אין לו לשלם, כנלע"ד:

והנה בנידון כזה בנכרי וישראל שאחזו בסכין ושחטו בהמת אחרים לדעת המחבר ביו"ד סימן ב' דשחיטתם פסולה, נראה דצריך כ"א לשלם מחצה, ואם אין להישראל לשלם אין צריך הגוי לשלם רק מחצה דשניהם בני חיובא, ולא שייך לומר כיון דשחיטת ישראל מותרת לא מקרי מזיק רק הנכרי דמ"מ כל שכח הנכרי מעורב בשחיטה אין עליו שם שחיטה והוי מעשה הישראל ג"כ נחירה בעלמא ועל שניהם שם מזיק, אמנם אם אחד ישראל ואחד מומר לאכול נבילות לתיאבון, והב' לא ידע מזה שהוא מומר אם מברר שלא ידע מזה דממילא הוא פטור מדינא צריך המומר לשלם הכל ודומה ממש לשניהם שנגחו וכנ"ל, אבל אם אינו מברר אפשר לומר אף שהוא פטור, מ"מ יכול המומר לומר שמא ידע מזה, וגם הוא בר חיובא, אף שאמר שלא ידע ופטור, מ"מ בר חיובי מקרי רק אין לו לשלם, ובזה צל"ע אם זה נקרא אין לו, וגם לדעת המהריב"ל דבס"ס מוציאין ממון חייב לשלם, ספק שמא לא ידע ופטור מדינא וממילא משתלם כולי מהאי, ספק שמא כשיטת הרמ"ה דאף דשניהם בר חיובא אם אינו יכול להשתלם מהאי משתלם מהאי, וצ"ע:

שם במשנה בין נותנן מכאן ועד י' שנים, מדלא כתב הרע"ב אוקימתא דהש"ס דמיירי במלוה על המשכון דוקא דאין שביעית משמטתו, צ"ל דהרע"ב ס"ל כהפוסקים דפסקו כל"ב דהמלוה על עשר שנים אין שביעית משמטתו, וקשה לי דלמאי צריכות לל"ק לאוקמי במלוה על המשכון, הא בלא"ה נימא דלא הפסידו לו הכל דהא מסתמא יעשה המלוה פרוזבול. ועיין בריטב"א דהקשה הא יהא נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד. ותירץ (דרבא) [דר"כ] לא ס"ל האי דינא. אבל מ"מ קשה כנ"ל דהא מסתמא יעשה המלוה פרוזבול ויגבה חובו וצ"ע. (אפשר דלדעת רש"י נכלל במוסר שטרותיו. ולתוס' קתני דבר דמדאורייתא אינו משמט עיין בדברי רבינו בשביעית פ"י מ"ד, ובכתובות פ"ט מ"ט. וד"ל):

תוד"ה מעידין ועי"ל שאומרת גירשתני כו', אבל היכא דאיכא עדים וכו', ואף דאם לא העידו היתה נאמנת, מ"מ הפסידו בעדותן דאם לא העידו באמת לא היתה יכולה להעיז. מהרש"א. ולענ"ד בפשוטו כיון דקודם עדותן לא היתה אומרת גרשתני ואנן דנין השתא דאינה מגורשת והבעל פטור ממילא בעידנא דאסהידו עדיין לא נתחייב הבעל ממון

וכיון דאנו דנין השתא דאינה גרושה מה בכך דהיתה יכולה להפסיד הבעל בשקר וכי בשביל זה יפטרו העדים, ודוק. (עיין בתוס' יבמות דף קט"ז סע"א ודו"ק), ובעיקר דברי תוס' תמוהים לי דלמאי צריכים לבא מדין מחילה דלפי זה מיירי ע"כ באומרת מיד גרשתני דאי לאחר שהעידו העדים מה בכך דמחלה הלא העדים בעדותן הפסידו לה שאר כסות ועונה וכי בשביל שמחלה אחר כך יפטרו העדים מלשלם לה. וגם יצטרך לומר דמתני' דלא כר"מ דס"ל דדבר שבממון תנאו בטל ולא מהני מחילתה. ואמאי לא אמרו בפשיטות דהיא אומרת אחר כך שגירשה בפניהם ושפיר מסהדי והמזימים משקרים, או שאומרת שגירשה בפני עדים אחרים מקודם שהעידו אלו כיון דמודית שהעדים העידו אמת או שמקודם נפטר לה א"כ לא נפסדה בעדים אלו וא"צ לשלם לה מדין הזמה דהא מודית דכבר נפסדת בשכ"ו מקודם. וצ"ע. (ואף דבאמת אינה מגורשת ומוכרחים לסברא דמחלה. אך קושית רבינו כיון דמודית אין כאן חיוב על העדים וד"ל):

במקו"א כ' בזה"ל:

ק"ל לפ"ז לא אתי' מתני' כר"מ דס"ל בדבר שבממון תנאו בטל ולא מהני מחילתה, וכן זהו רק באומרת מיד גרשתני כשבאו העדים דאם אומרת אח"כ מה בכך דמחלה אחר שהעידו וכי בשביל כך אין צריך לשלם לה שהפסידו אותה בעדותן דבאותה שעה שהעידו הי' מגיע לה שאר כסות ועונה, ואמאי לא כתבו בפשוטו דהיא אומרת אח"כ גרשתני בפני העדים אלו שגירשה ביום ב' דהיא מודית שהם אמת והמזימים שקר והעיד' לה האמת או אף שלא בפניהם מ"מ היא מודית שבעידנא דמסהדי לא הי' מגיע לה שכ"ו שנתגרשה, ולפי דבריה א"צ לשלם לה ההזמה, וצע"ג:

ועי' במהרש"א. ולענ"ד בלא"ה לק"מ כיון דעכשיו אין אנו דנין אותה לגרושה ואמרי' דטענה בשקר א"כ היתה מוציאה הכתובה בגזילה ממנו ובטענה זו אין העדים נפטרין, ודו"ק:

דף ג:

הב"ע במלוה על המשכון וכו'. ק"ל למאי צריך לומר דמיירי בהכי הא בפשוטו י"ל דלא הפסידו לו הכל דהא מסתמא המלוה יכתוב לו פרוזבול ויגבה. והריטב"א הק' דהא יהא נאמן לומר פרוזבול הי' לי ואבד, ותירץ דר"כ לא ס"ל להא דינא. אבל מ"מ יקשה כנ"ל דהא יכול לעשות כן ולגבות חובו. וצע"ג:

שם האומר לחבירו ע"מ שלא תשמטני שביעית כו'. בפאה פ"ו מי"א אם אמר הריני קוצר ע"מ מה שאני שוכח אני נוטל יש לו שכחה כתב הרע"ב משום דמתנה עמש"כ בתורה ותנאו בטל. וקשה לי דמה צורך לזה, לו יהא דבעלמא תנאו קיים, הא תנאי שייך

רק שעושה המעשה על תנאי שבאם לא יתקיים התנאי לא יתקיים המעשה, כמו מקדש ומגרש ומוכר ע"ת. אבל הכא עם מי מתנה. ומה שייך לתלות קצירה על תנאי, דאיך שייך לומר דאם לא יתקיים התנאי לא יהיה הקצירה קצירה וצ"ע. ובההיא דע"מ שלא תשמיטני שביעית י"ל דהתנאי אם תרצה להשמיטני יהיה המעות למפרע רק דרך פקדון, ובההיא דע"מ שאין לך עלי אונאה היינו ג"כ דאם ירצה הלוקח שיחזיר לו אונאתו ויהא המקח קיים התנה דלא יהא מקח למפרע ותבטל המקח. ובמציל מתוך הנהר (א"ה, עי' ב"מ ל' ע"ב) דאם יש ב"ד יתנה בפני ב"ד, היינו רק הודעה שאינו רוצה להציל בשכר כפועל בטל דניחא ליה טפי בעבידתא ולהרויח הרבה וממילא מגיע לו שכרו משלם:

ואני נבוך ביותר בע"מ שאין לך עלי אונאה לא היה כלל בדרך תנאי רק שאינו רוצה למכרו רק בזכות זה שלא יהיה עליו אונאה ומשקבל עליו הלוקח הוי כסילק עצמו הלוקח מדין חזרת אונאה, וכן בשמיטה אינו רוצה להלוות לו רק בזכיה זו שלא ישמטנו שביעית והלוה קבל עליו כן. ואף על פי כן לא מצי מסלק נפשו מזה נגד ד"ת, וכההיא דכתובות ר"פ הכותב דו"ד אין לי בנכסיך דג"כ מקרי מתנה על מה שכתוב בתורה אם חכמים עשו חיזוק כשל תורה, אף דאינו בדרך תנאי כדכתבו התוס' שם מדלא התנתה היא עמו, ואך העומד לנגדי דברי תוס' שם דף נ"ו בע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה דהקשו דהא לר"מ בעי' תנאי כפול ולפי הנ"ל אינו בדרך תנאי, רק שמקדשה בגרעון זכות זה שלא תהיה עליו חיוב שאר כסות ועונה. ודברי תוס' דלא נחתי לזה צע"ג. [א"ה. עי' בתפא"י פאה שם]:

שם דתנן שלשת לוגין מים כו' ונפלו למקוה לא פסלוהו. כתב הרע"ב (בפ"ז דמקואות) הואיל והן נראין כיין, וקשה לי הא מסקינן דרבא פשיטא ליה דגרסי' הכא חסר קורטוב דלת"ק לא אזלי כלל בתר חזותא אלא בשיעורא, [והא דקתני כלל הרישא כיון דאפילו בנפל חלב דמראהו כמים לא פסל מכ"ש בנשתנה מראה. צ"ל דנקט לרבותא דאפילו בנשתנה מראה מ"מ דוקא חסר קורטוב], וריב"ל ס"ל דתליא הכל בחזותא. אלא דר"פ מספקא לי' דשמא קורטוב גרסינן וריב"נ פליג רק אסיפא וא"כ אמאי כתב הר"ש והרע"ב בפשיטות דלת"ק תליא ג"כ בחזותא כיון דלר"פ מספקא ולרבא פשיטא הו"ל למנקט כרבא, ובפרט למ"ש הריטב"א דלר"פ ע"כ לא שמיע ליה ברייתא דר"ח אמר הורידו את המקוה אבל רבא שמיע לי' ומשו"ה פשיטא לי' דחסר קורטוב גרסינן דאל"כ ר"ח דלא כמאן. וא"כ בודאי הו"ל למנקט כרבא וצ"ע:

ומ"מ לדינא י"ל דקיימא לן דלא פסל בחדא לטיבותא או מחמת חזותא או מחמת דבצר שיעורא, היינו דרב פסק דבג' לוגין שלימים כשר בחזותא דפסק כריב"נ, י"ל במה דפסק להדיא כריב"נ אבל לענין בצר לי' שיעורא קי"ל כת"ק דכשר:

דף ד:

גמרא מה למוציא שם רע שכן לוקה ומשלם. קשה לי דהיא גופה נילף דלוקה ומשלם אלא דליכא למילף כן דמה למש"ר שכן קנס, וא"כ לפרוך בקיצור מה למש"ר שכן קנס, ואי דפירכת הש"ס דאם ילפינן ממש"ר נילף ג"כ דלוקה ומשלם א"כ הו"ל למנקט אי הכי יהא ג"כ לוקה ומשלם, אבל לא בהך פירכא מה למש"ר, ולפי תירוצם בתוס' כתובות דף ל"ב בשם הריצב"א דרבנן דר"מ ס"ל דאף אם עדים זוממין קנסא מ"מ אינו לוקה ומשלם דס"ל דכדי רשעתו משמע גם בממון ומלקות ניחא, דלענין אין בו מעשה פרכינן דמה למש"ר דלוקה ומשלם משא"כ בעלמא דאמעט מכדי רשעתו, אבל לתירוצם קמא דתוס' שם וזה שיטת תוס' הכא בסוגיין דאי אמרי' עדים זוממין קנס ילפינן ממוציא שם רע יקשה כנ"ל:

במקו"א כ' בזה"ל:

ק"ל דאיך שייך לעשות בזה פירכא נימא דהיא גופא נילף, ואם נימא דא"א למילף כן דמה למש"ר שכן קנס א"כ לפרוך בקיצור מה למש"ר שכן קנס, ואי דפירכת הש"ס כיון דלא מצינו דס"ל לר"י דלוקה ומשלם מוכח דלא ילפי' ממש"ר, זהו אינו במשמע דהו"ל למפרך א"כ נלמוד ג"כ דלוקה ומשלם אבל לא בדרך פירכא, ולשיטת תוס' כתובות ל"ב בשם ריצב"א דרבנן דר"מ ס"ל דאף אם עדים זוממין קנסא מ"מ אינו לוקה ומשלם דס"ל דכדי רשעתו משמע אף לממון ומלקות, ניחא, דלענין אין בו מעשה עושי' מזה פירכא דמה למש"ר דלוקה ומשלם ובעלמא אין לוקה ומשלם משום דכדי רשעתו, אבל לתירוצא קמא דתוס' דשם וזהו שיטת תוס' בסוגיין דאי אמרי' עדים זוממין קנס ילפי' ממש"ר ולא דרשי' כדי רשעתו לממון ומלקות יקשה כנ"ל, וצע"ג:

שם ורבנן האי לא תענה ברעך עד שקר מאי דרשי ביה. משמע דס"ד דהש"ס דלרבנן ליכא מלקות משום לא תענה, וקשה לי הא בבן גרושה מפורש דלוקין ואיצטריך בזה לא תענה, ואי דפירכת הש"ס דלילקי שמונים חד משום כאשר זמם וחד משום לא תענה, הו"ל למנקט כך הקושיא דכמו דבבן גרושה לוקין משום לא תענה לילקי הכא שמונים, אבל לשון האי לא תענה ברעך עד שקר מאי דרשי ביה הוא מוקשה:

בתוס' למשניות כ' בזה"ל:

לא זכיתי להבין דמשמע דס"ד דהש"ס דס"ל לרבנן דליכא מלקות משום לא תענה, הא בבן גרושה באמת לוקים, ואצטריך לאו דלא תענה לזה, ואם דפירכתא דבמעידים שחייב מלקות והוזמו דללקו שמונים ומתרץ דההיא לאזהרה לעדים זוממין היינו דלוקה משום כאשר זמם הוצרך הלאו לזה לאזהרה ללקות משום כאשר זמם ואינו לוקה על לא תענה בפ"ע, הו"ל למיפרך הכי כיון דבב"ג לוקה ללקי בזה שמונים, אבל לישנא דל"ת מאי דרשי בי' אינו מובן, וצע"ג:

גם קשה לי בדברי תוד"ה ורבנן וא"ת דלא ללקי משום דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכו' וי"ל דעדיפא מינה משני, משמע דהו"מ לתרץ כן אלא דעדיפא משני, ותמוה לי איך אפשר לתרץ כן, א"כ בבן גרושה אמאי לקי, וכן לתירוצם דעדיפא משני עדיין יקשה אמאי לקי בב"ג הא הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, וכן במה דהקשו דלמ"ל כדי רשעתו למה לא הקשו על גוף הדין דאמאי לקי בב"ג, וצלע"ג:

תוד"ה הא, עי' מ"ש בזה בחי' מו"ק דף ב' ע"ב:

תוד"ה ורבנן כו' משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. משמע דקושייתם דהו"ל לשנויי כן אלא דעדיפא מיניה משני, ולא ידעתי איך יכול לתרץ א"כ תקשי בבן גרושה אמאי לוקה. וגם לתירוצם דעדיפא מיניה משני עדיין קשה בב"ג אמאי לוקה הא הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, וכן במה דהקשו דל"ל לטעמא דכדי רשעתו למה לא הקשו ביותר דאמאי לקי בב"ג, וכ"ז צ"ע:

דף ה.

גמרא רבא אמר בעינן כאשר זמם. עיין כתובות לה ע"א תוס' ד"ה רבא:

שם מהו דתימא ליחוש לגמלא פרחא קמ"ל. ולדעת תוס' יבמות קט"ז א' בשם הר"ר מנחם אם העדים מתרצים עצמם שהלכו בגמלא פרחא נאמנים, אלא א"כ שתקו, מדלא אמרו הכי ש"מ דבשקר העידו:

תוד"ה וכן וכו' אבל בעדות נפשות. תמיהני למאי הוצרכו לזה ולא בפשוטו דבממון אף דליכא עדים כלל אלא הוא בעצמו אומר לא כי אלא לויתי בע"ש או בב' בשבת מ"מ ליכא דין הזמה דהעידו בבר חיובא, דאף דבלא עדים לא הי' הב"ד יכולים לחייבו מ"מ הוא בעצמו שיודע האמת בר חיובא הוא ומוטל עליו לשלם, משא"כ בקנס דלקושטא דמלתא אינו מוטל עליו לשלם דכ"ז שלא חייבוהו ב"ד אינו מחויב כלל. ועיין תוס' כתובות דף ל"ג ע"ב ד"ה לאו. וכן בד"נ דבמה שיודע האמת שהרג לאו בר קטלא ואין עליו חיוב כלל להמית את עצמו וליכא חיוב רק עפ"י פסק ב"ד, והחילוק נראה נכון וברור בעזה"י, [א"ה. עי' בתוס' שנץ כאן]:

במקו"א כ' בלשון זה:
ולענ"ד היה נראה בפשוטו דגבי ממון כל שיודע בעצמו האמת שמחוייב ממון עליו לשלם מש"ה אמרי' שכבר היה מחוייב הממון, משא"כ במיתה דבידיעתו ובהודאתו אינו חייב מיתה ורק ע"י גמ"ד של ב"ד מתחייב קטלא. וכן בקנס דבעי' דוקא ירשיעון אלקים ובעוד שלא נתחייב בב"ד לא מקרי מחוייב ודו"ק:
עוד בהנ"ל בלשון אחר:
ק"ל למאי הוצרכו לכל זה לחלק דבעד"נ לא יתקיים העדות דבעי' דרישה וחקירה ולדבריהם בחבלות ג"כ לאו בר חיובא הוא, ואמאי לא בפשוטו דבממון אף דליכא עדי' כלל אלא שהוא עצמו אמר לא כי אלא בע"ש לויתי או בב' בשבת מ"מ ליכא הזמה דהעידו בבר חיובא דאף דבלא עדים לא הי' ב"ד יכולי' לחייבו מ"מ הוא בעצמו שיודע האמת הי' בר חיובא ומוטל עליו לשלם, משא"כ בקנס דאינו מוטל עליו לשלם דכ"ז שלא חייבוהו ב"ד אינו מחוייב כלל ועי' תוס' כתובות ל"ג ע"ב ד"ה לאו וכו' וכן בד"נ דל"ש דמוטל עליו להמית וליכא חיובא רק עפ"י פסק ב"ד מש"ה מקמי דגמר דין לא מקרי [בר] חיובא והחילוק ברור ופשוט מאד, וצלע"ג:

דף ה:

מתני' והרי אחיו קיים. וכתב הריטב"א לא דנפקא לן מאחיו דהאי ודאי שפיר מקרי לאחיו אף אחר מיתה וכדכתיב להקים לאחיו שם, קרבו שאו את אחיכם, ובגמרא לא נפקא לן רק מדכתיב כאשר זמם, וללמוד בק"ו אשר עשה אין עונשין מהדין, אלא לרווחא דמלתא נקטי רבנן ועדיין אחיו קיים ואע"ג דלא נפקא מלאחיו, ודכוותה טובא דנקט חד קרא במקום קרא אחרינא:
שם נמצא אחד מהן קרוב או פסול כו'. נסתפקתי בעדות נשים ונמצא אחד מהם גזלן דאורייתא דפסול לעדות אשה, אם בטל כל העדות, או דנימא דהך דמגזה"כ פסולים הם רק כמו פסולי עדות דקורבא וכדומה, אבל מ"מ לא חשידו לשקר ולא הורע חזקתייהו למחשדינהו למשקרים, וכיון דבעדי נשים כל פסולי עדות שבעולם שאינן מחמת עבירה כשרים להעיד א"כ י"ל דאם אחד גזלן לא יתבטל כל העדות, דמ"מ אינך העדים לא חשידי לשקר, והויין כפסול קורבא דכשרים לעדות נשים, אחר זמן רב ראיתי בספר בית מאיר כ"כ בקוצר אמרים בשם הגאון נודע ביהודא והוא השיג עליו, אבל לפי הנ"ל יש להסביר היטב:
אולם ביסוד הדבר דנמצא אחד גזלן דכשר דבעדי נשים לא אמרינן נמצא אחד פסול דכולם בטלים, לענ"ד ראיה בהיפוך מדברי הר"ן גיטין פ"ק בסוגיא דעצמך ונכסיך קנויים

לך, דכתב דאם קרוב הביא גט שחרור כזה י"ל כיון דא"נ לומר בפני נכתב לענין הנכסים, א"כ גם לענין שחרור אינו נאמן דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ולפי הנ"ל יש חילוק טובא די"ל דהך מלתא דבטלה כולה הוא ג"כ גזה"כ דמתפשט הפסול בכולה, וכמ"ש הרא"ש להדיא פ"ק דמכות, דהוי כנמצא אחד מהן קא"פ, וא"כ לענין עדות דבפני נכתב דכל הפסולים שאינם מחמת רשעות דחשוד לשקר נאמנים יהיה הדין דנמצא אחד מהם גזלן דיתקיים העדות בשאר וכנ"ל, הכי נמי מה"ט לא אמרינן דבטלה מקצתה בטלה כולה אלא על כרחך דסבירא ליה להר"ן דאין לחלק דגם בע"נ אם נמצא אחד מהם גזלן בטלה כל העדות:

עוד בענין הנ"ל:

גם אנכי עמדתי ביסוד הזה זה זמן רב, באם עדים מעידים שמת וגזלן בתוכם, אם נידון בי' דין נמצא אחד מהן גזלן דבטלה כולה, והי' דעתי נוטה כמעט בהחלט דלא בטלה כולה, די"ל דמה דגזלן (פסול) [פוסל] לכל העדות, אין הטעם דגם אינך חשודים לשקר דמהיכי תיתי וכי בשביל שהוא חשוד הם יחשדו, אלא דגזה"כ הוא דפסולו נתפשט על כל העדות א"כ העדים אחרים הם לעדות זה בכלל פסולי עדות שאין חשודים לשקר כמו קרובים ונשים, וא"כ בעדות אשה דכל הפסולים שאינם חשודים לשקר כשרים לעדות זה, ה"נ במה שנפסלו ע"י צירוף הגזלן כשרים לעדות אשה, ושמחתי שכוונתי לדעת מעכ"ת דנקט כן בתכלית הפשיטות:

אולם העומד לנגדי דברי הר"ן פ"ק דגיטין, בסוגיא עבד שהביא גטו וכתב בו עצמך ונכסייך קנויין לך, שכתב דגם בקרוב שהביא הגט נאמן על עצמו ולא על הנכסים, והא דל"א עדות שבטלה מקצתה, כמו בכתב נכסים לשני ב"א ונמצאו קרובים לא' אמרינן דבטלה כולה, כדאיתא בירושלמי, דאפשר דהכא דגלוי מלתא הקילו, עיי"ש, והרי כל עיקר דינא דנתן נכסיו לב' ב"א ונמצא קרובים לא' דימה הירושלמי לנמצא א' מהם קא"פ הובא בהרא"ש פ"ק דמכות, וא"כ בגט שחרור דכל הפסולים כשרין, לכאורה בנמצא א' מהם פסול דהיינו גזלן כשר, מש"ה לא אמרי' דבטלה כולה, ופלגינן דיבוריה דלענין עצמו נאמנים ולענין הנכסים לא מהימנא וצע"ג:

הערה בנמצא אחד מהן קרוב או פסול. דנהי דעדות בטילה להאמין במגו דהיה שותק והי' מתקיים העדות באינך עדות:

רש"י ד"ה על אחת וכו' שמצינו מדה הטובה. עיין לקמן דף כ"ג ע"א ברש"י ד"ה על אחת כמה וכמה:

דף ו.

מתני' אחד דיני ממונות. עיי' שבועות דף ל"ה ע"א תוד"ה או:
שם הורג ורובע יצילו כו' במקיימי דבר הכתוב מדבר, ופירשו הרבה ממפרשים רש"י ותוס' בחד תירוץ דהם הבעלי דבר ולאו שם עדים עלייהו. וקשה לי הא חזינן בסנהדרין (דף ס"ז) אמר לשנים והן עדיו מביאין לב"ד, מבואר דהניסת אינו בכלל בע"ד. ושם עדות עליו. א"כ איך משכחת ניסת ע"י קרוב כדכתיב כי יסיתך אחיך בן אמך כו', הא הניסת יפסול העדים מדין נמצא אחד מהן קרוב או פסול:
תשובות רבנו על הנ"ל:
תו כתב על קושייתי (בסי' רי"א) דהיאך משכחת כי יסיתך אחיך דלק"מ דהא תוס' והרא"ש כתבו דמה דמשנינן במקיימי דבר הכתוב מדבר היינו דוקא הבאים להעיד. פשוט ופשוט דקושייתי לאינך שיטות וכפי מה דהי' ס"ל גם להתוס' והרא"ש בקושייתם דמקיימי הדבר היינו שהם בע"ד בעצמם דלא (ד)בעינן שיבואו להעיד וכדהקשו מכל גטין דעלמא, איך פרנסו דין מסית ע"י אחי' בן אמו:
מ"ש חתני נ"י על קושיתי במסית דקרובו דניסת יציל, דיש לומר דהקרא מיירי בגווני שלא ראה העדים שרואים אותם, ולא יצטרף עמהם בראיה, לענ"ד שזה צריך ראיה גדולה כיון דלר"י לא צריך כוונה להעיד י"ל דמה בכך דלא ידע מצירוף הראי' מ"מ כיון דבאמת ראו כא' פסול העדות:
כתב ידידי נ"י דדמי להאי דנרבע קרוב דאינו מציל דבמקיימי דבר וכו'. לפענ"ד מקיימי דבר היינו ההורג והרובע שהם בעלי המעשה לענשם, אבל בנרבע והרוג מקיימי' תי' הראשון שרבעו והרגו מאחוריו:
[מתוך תשובה בכתי"ק]:
ואולם י"ל דבנמצא א' מהם נוגע י"ל דגם בעדות לא נפסל כל העדות, דנוגע הוא בע"ד ואין עליו שם עדות כלל כמ"ש הרמב"ן דמה"ט מהני שיסלק נגיעתו ויעיד ולא מקרי תחילתו בפסול, אמנם גם שם יש הרבה חולקים דמקרי תחלתו בפסול, וע' בש"ך סי' ל"ד סקל"ב, ולדידהו י"ל דיש בו דין נמצא א' קא"פ, וצ"ע לדינא:
תוד"ה א"ר יוסי. [בתשו' כתב רבנו] מ"ש חתני ידידי נ' לייישב קושיית הכ"מ [פ"ב מהל' עדות ה"ג] דהקשה מנ"ל להרמב"ם דאשה וקרוב אינם מחייבים שבועה..:
ולענ"ד י"ל עוד ראיה להרמב"ם, מדאמרינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה, דמשמע דבטל לגמרי ואפילו שבועה ליכא, ומוכח דלענין שבועה מקרי ג"כ נמצא קרוב או פסול, דקא"פ אינו עד לחייב שבועה, וגם אפשר דהי' ראוי שהעדות יתקיים לגמרי אף לממון, כיון דשם עדות על הקרוב או פסול לחייב שבועה, והועיל בעדותו למקצת

עכ"פ אינו פוסל לאחרים עמו, וגם אם הי' מחייב שבועה י"ל דממילא חייב ממון דאין הב"ד מניחין לו לישבע כיון דיש ב' עדים בלאו הקרוב או פסול, ותיכף כשישבע יעידו עליו הב' עדים כשרים שנשבע לשקר, ובזה הפרט אני מסתפק, ויש לי בזה אריכות דברים דנ"מ לדינא במודה במקצת ובאו ג' עדים וא' מהן קרוב או פסול, אם חייב הכל ויש בזה דין מתוך שאיל"מ דהב"ד אין מניחין לו לישבע דמיד יבואו ב' עדים הכשרים ויעידו שנשבע לשקר ויפסלוהו:

תוד"ה אמר רבא וכו' אבל לענין נמצא כו'. עיין סנהדרין ל"א ע"א תוד"ה שב"ש:

תוד"ה נרבע יציל וכו' ויש ליישב דמנרבע לרצונו פריך וכו'. תמוה לי דהא פירכת הש"ס רק לר"י דס"ל דאף בלא נתכוין להעיד פוסל והרי לר"י לשיטתי' דס"ל שם דהוזם לד"מ כשר לד"נ. ומבואר שם דלדידי' בודאי מומר אוכל נבילות בודאי כשר להעיד. א"כ לדידי' לכאורה גם נרבע כשר לד"נ. וצע"ג:

תוד"ה שמואל אמר, קשה איך מצינו כו', כד נדייק דתוס' נקטו בקושייתם דאיך מצינו ידינו ורגלינו כשנותנין גט ולא הזכירו בדבריהם קדושין ואלו הרא"ש כתב איך תמצא קדושין וגיטין:

ולזה נראה דהטעם הוא, דהא בתשו' הרא"ם (ח"א סי' כ"ו) הביא בשם תשו' רשב"א לענין דרישה וחקירה דאפילו לרבי עקיבא דמצריך בעדי נשים ג"כ דרישה וחקירה, היינו דוקא כשבאים להתירה כדאמרינן כיון דשרי א"א לעלמא כנפשות דמי, אבל בעידי קדושין אע"ג דע"י עדותן מביאין את כל הבא עליה תחת בעלה בחיוב מיתה השתא מיהו לאו בנפשות מסהדי, עכ"ל. וכיון שכן דתוס' דרצו להקשות דהוי כנפשות מתרי טעמא, הא', מסברא כיון דבא לידי נפשות. ב', דשייך ביה הדרשא דג' דומיא דשנים דמה שנים נמצא אחד מהם קא"פ וכו' דדוקא בממון דשנים גופא ג"כ אינו בטל לגמרי, דע"א קם לשבועה משא"כ בגיטין, מש"ה נקטו בדבריהם רק גיטין דאלו בקידושין ליכא למפרך מטעמא קמא, דקדושין לא דמי לנפשות בזה, דלא מקרי בא לידי נפשות וכדדייקו בלשונם, דשריא א"א דיש בה מיתת ב"ד והיינו ממש כסברת רשב"א הנ"ל. אבל הרא"ש דהזכיר הקושיא בקוצר איך מצינו ידינו ורגלינו בקידושין וגיטין, י"ל דהיינו מכח הסברא שניה של תוס' הנ"ל דשייך ביה מה שנים וכו' דזהו גם בקדושין (ח"א סי' צ"ד, ועי"ש עוד):

מתוך תשובה בענין אם העדים לא נתכוונו להעיד [בשעת:

מעשה הקידושין] ואם הי' שם ג"כ קרובים:

עוד יש לצדד להקל כיון דהעולם חשבו לצחוק, א"כ העדים לא נתכוונו להעיד, ואם הי' שם ג"כ קרובים, מקרי נמצא אחד מהם קא"פ כיון דגם כשרים לא נתכוונו להעיד, כמ"ש

הש"ך, ואף בלא באו יחד להעיד בב"ד מ"מ בקדושין דעדות משוי' לקדושין תליא באותו מעשה, וזה כמו העידו בב"ד וע"כ נמצא אחד מהם קא"פ לא נתפסו הקדושין, וידעתי דהב"ש סי' מ"ב סק"ח כתב בהיפוך, ולענ"ד בהריטב"א קדושין דף מ"ג ע"א ד"ה אתמר רב אמר כתב להדיא כנ"ל, דאף בלא באו להעיד בב"ד, מ"מ הקדושין בטילין, ולהב"ש קשה לכאורה מסוגיא דקדושין (דף ס"ה ע"א) איתיבי רבא לרב כהנא האומר לאשה קדשתיך, הא י"ל דמיירי שבאו עדים כשרים ופסולים והעידו בב"ד, ולגבי דידיה דאומר קדשתיך אסור בקרובותיה, דהא הקדושין נתקיימו, אבל היא דאומרת לא קדשתני אין הב"ד יכולים לפסוק עפ"י עדים אלא ע"כ כהריטב"א דהקדושין בעצמן בטילין:

עוד בענין הנ"ל:

עוד יש לחוש בנ"ד למ"ש הב"ש שם, דלהרא"ש דבעי דוקא הגדה, א"כ זהו רק דאין הב"ד פוסקים על העדות, אבל לענין קדושין דתיכף חלו הקדושין בשעת ראיה וא"כ במודים להדדי הוי כמודים שנתקדשה בפני עדים כשרים:

והוא לכאורה סברה עצומה וכמעט אין מקום לצדד בהיפוך, אף דהריטב"א פ"ב דקדושין בסוגיא דהן הן שלוחיו כ' בהיפוך דבקדושין כיון דתליא הכל במעשה הקדושין אם יחול תליא בראייה לחוד, וגם בלא הגדה בטלה כל העדות, מ"מ כיון דתוס' והרא"ש ס"ל דגם בקדושין בעי הגדה, ממילא קודם ההגדה כבר נתפסו הקדושין ואיך יתבטלו אח"כ:

מתוך תשו' בשיטת הרי"ף דבעי' שיכיר הכשר בפסולו של הפסול:

אולם מה דיש לחוש בנ"ד מאידך טעמא דכ' הח"מ דאולי לא ידע הכשר בפסולו דאידך וכדעת הרי"ף, ומה שדן ידידי הרב הנ"ל דלא שייך בנ"ד כיון דהיו כולם בעיר אחת ורגילי יחד מסתמא ידע מקורבתן וגם פסלות זו של קורבא תרי גיסי ידוע ומפורסם לכל, וא"כ גם דלא ידע הדין דנמצא א' קא"פ דנתבטל כל העדות ולא ידע דתתבטל העדות, מ"מ לא תלי בזה, כיון דעכ"פ ידע דמצרף עצמו עם פסול (כמ"ש הש"כ ססי' ל"ו והשיג על מהר"ם אלשאקר):

לענ"ד יש לדון בזה טובא, נהי דהאמת כן אם היה העד קרוב להמקדש, אבל בנ"ד דהעדים קרובים זה לזה וכל הא' לעצמו כשר וגם בצירופן מהראוי הי' דהויין עכ"פ כע"א וכל א' כע"א, אלא דאין עולין לשנים ורק מחמת הדין דנמצא א' קרוב או פסול פוסל זה את זה, וא"כ לפי"מ דלא ידע הכשר הדין הזה דנמצא אחד קא"פ, לדעתו צירף עצמו לכשרים דהם כשרים אלא דאין נחשבין לשנים:

במקו"א כתב וז"ל:

דלשיטת הרי"ף דבעינן שיכיר בפסולו, י"ל דכיון דאין העד קרוב לבע"ד אלא שהעדים קרובים זל"ז, הגם דהכיר בקורבתם כיון דלא ידע הדין, דנמצא א' קא"פ עדותן בטלה, ממילא לדעתו העדים הקרובים זל"ז אינם פסולים בעדות זה, רק דאין מצטרפים להיות כשנים וכל אחד מהן כשר ומקרי לא הכיר בפסולו, הנה האמת כדברי הגאון אבד"ק גלוגא נ"י, ד' יאריך ימי' ושנותי' בטוב, דמשמעות ד' הש"ך אין נוטים כן, אך מ"מ ליכא ראי' ברורה בסתירת דבר זה, ובפרט מ"ש הגאון נ"י דבתשו' פרח מטה אהרן מבואר דאינו מחלק בזה, אחרי דהגאון פמ"א הוא מגדולי האחרונים שבאחרונים אין לבנות דיק על זה במה דלא נחית לחלק בכך, ואולי אם הי' מעלה בדעתו זה החילוק לא הי' דחהו בקש, אך לאשר אני רואה דגם מסברא לא ניחא לי' לידידי הגאון אבד"ק גלוגא נ"י חילוקי בזה. אלא דבדרך רווחא דמלתא כתב לסייע ממשמעות הש"ך ומדברי פמ"א, בזה בטלה דעתי הנמוכה והחלושה נגד דעתו הגדולה של הגאון נ"י:

דף ו:

מפי התורגמן. וכן לענין הבעלי דינין שלא ישמעו הב"ד טענותיהם מפי המתורגמן. (רמב"ם פכ"א מה"ס, והר"ן רפ"ד דשבועות):

שם ואמר רבא מתרה שאמרו. עיין סנהדרין ע"א ע"א ברש"י ד"ה מתרין בו וצ"ע:

שם תוד"ה הרי, [בסנהדרין דף ט' ע"ב כתב רבינו וז"ל. ומ"ש שבני חותנו הגאון מוהר"ש נ"י אמר דבהוזם אחד כל העדות בטל, דהוי כנמצא אחד מהם קרוב או פסול, לענ"ד אין זה ברור כיון דהוזם ולא נצטרפו בראיה, ובג' עדים והוזם אחד אפשר דתתקיים העדות בשאר, ואולם לענ"ד דבנפשות דבעינן שיראו כא' ועדות מיוחדת פסול, וא"כ מעידים שראו יחד העדות וכיון דאחד הוזם השני העיד בשקר שראה עמו לחייב מיתה. וזה מספיק גם כן על הקושיא דלפוסלם לעדות באנו, דבהוזם האחד מהם גם כן השני פסול]: עוד בענין הנ"ל:

לכאורה באמת טעמא בעי בהכחשה בחקירות בד"מ אמאי לא הוי כע"א לחייב שבועה, הא עכ"פ חד מינייהו הוי עד כשר וכן יש לעיין במה דפסק הרמב"ם (פ"ב מהל' עדות) היו עדים מרובים ואחד מהם הוכחש בחקירות עדותן בטילה, אמאי לא אמרינן דאין דבריו של אחד במקום שנים, ויהיה זה שהוכחש בחקירות כאלו הכחיש האחרים ואמר לא הרג, דלא היה מועיל להכחיש האחרים, וצ"ל דכך היא המדה דכיון דאינו מכחיש גוף העדות מגרע גרע, דיש עליו ג"כ שם עד, והוא מכלל העדים על אותו מעשה, וכיון דהוכחש בחקירות הוי כנמצא אחד מהם קרוב או פסול דבטל כל העדות, וכ"כ בתשו' הר"מ פאדווע (סי' ל"ב) וז"ל, ועוד דודאי ע"א אינו מכחיש שנים כשהוא

סותר אותם בעיקר הדבר דאין דבריו של אחד במקום שנים, דדוקא בדרישה וחקירה ששלשתן הן עדות אחת בעיקר הדבר רק בבדיקות וחקירות אין מכוונים, פוסל אחד את השנים, דעדות אחת היא, וצריך שיהיו מכוונים, כדמשמע בפרק היו בודקים, וכן יראה מהרמב"ם (פ"ב מה"ע) ואין הדבר צריך לפנים, עכ"ל, ומה"ט ניחא דאפילו שבועה ליכא דשניהם שם עדים עליהם, והוי כנמצא אחד מהם קא"פ דבטל כל העדות. [א"ה וע"ע בח"ד סי' ל"א בענין הכחשה בחקירות]:

תוד"ה בדיני, עי' בתשו' ח"א סי' ק"ד:

פרק ב - אלו הן הגולין:

דף ז.

מתני' אלו הן הגולין. נראה דמעיקר הדין החיוב גלות רק בזמן שיש ערי מקלט שיגלה וישב בערי המקלט וכמו שנראה כן מלשון הרמב"ם רפ"ה מהלכות רוצח, וכנראה דמשום זה לא נזכר בשו"ע דיני גלות בכלל ובפרט, [מתוך תשו']:

דף ז:

גמרא בבלי דעת פרט למתכוין. עיין לקמן דף ט' ע"ב ובתוס' שם ד"ה ור"י:

שם מה יער רשות. עיין לקמן דף ח' ע"א:

דף ח.

מתני' אם יש רשות לניזק. עיין ב"ק דף ל"ב ע"ב תוד"ה דלא סגי:

שם מה יער. לעיל ז' ע"ב:

שם הכא מענייניה. עיין סוטה דף מ"ה ע"א:

דף ח:

רע"א אינו צ"ל חריש של שביעית כו', כתב הרע"ב ואם אינו ענין לשבת בראשית שכבר נאמר ששת ימים וכו', משמע דמכח יתורא הוא דלא מוקמינן על שבת אבל קשה לי דמנ"ל למדרש דקאי על תוספת שביעית דלמא קאי על תוספת שבת בראשית:

וברש"י ר"ה דף ט' ע"א כתב דע"כ אע"ג דרישא דקרא בשבת קאי דכתיב ששת ימים תעבוד, סיפיה אשביעית קאי דאי אשבת חריש וקציר הוא דאסור שאר מלאכות מי שרי עכ"ל, ומ"מ עדיין קשה לי קצת דדלמא קאי על תוס' שבת ולא רצה התורה לאסור בתוס' שבת רק מלאכת חרישה וקצירה ולא בשארי מלאכות:

שם ממאי דחרישה דרשות וכו' איתיבי' רבינא לרבא יצא האב. תמוה לי דלמא מ"מ כיון דעתה לא גמיר בכלל מצוה הוא ועכ"פ מצוה קצת, אלא דבלימוד דבחריש וקציר אמרי' מה חריש דלא הוי מצוה החלטית דאם מצא חריש אינו חורש אף קצירה כה"ג, יצא

קצירת העומר דהוי מצוה יותר ולגבי חרישה מקרי זה מצוה יותר, אבל בגלות אמרי' דמה חטיבת עצים רשות גמור אף כל רשות גמור, יצא מכה בנו דעתה דלא גמיר הוי עסק מצוה ולגבי רשות גמור הוי זה מצוה, ואם הקושי' דחטיבת עצים ג"כ משכחת דחוטב לצורך סוכה וכדאמרי' בל"ק, א"כ לקשי' לי' מיניה וביה בלאו ההיא דחרישה, איך דרשת מה חטיבת עצים רשות הא משכחת בחוטב למצוה, ואי דמצא חטוב אינו חוטב ה"נ באב לבנו דאם גמיר א"צ להכות וכדפריך באמת בל"ק, אבל למפרך מחריש על גלות אינו דמיון לכאורה, ואולי דזהו באמת מה דאמרי' הדר אמר רבא לאו מלתא הוא דאמרי דבפשוט אינו מובן מה חידש בזה יותר מדמעיקרא, ולזה נראה דמעיקרא הי' אומר בלשון כיון דאם מצא חרוש אינו חורש לאו מצוה דהי' במשמע דדנין בלשון מה חריש דאינו מצוה וכדקאמר במתני' מה חריש רשות, ולזה פרכי' ממכה בנו, ולזה הדר דבאמת דמ"מ מצוה הוא אלא דאמרי' מה חריש דאם מצא חרוש אינו חורש והיינו דאמרי' דקצירה דומי' דחריש שיהי' לפעמים אינו הכרח לכך אבל קצירת עומר דהוא תמיד הכרח לכך לא דמי לחרישה דתמיד הוא רשות ועדיין צ"ע. וה' יאיר עיני:

שם עבד בר עדות הוא. לכאורה קשה הא עבד כשר לעדות אשה שמת בעלה כדאיתא ספ"ק דר"ה, וא"כ משכחת דהעבד העיד מת בעלה ובא לחייב בעלה להגבות האשה כתובה ואח"כ באו עדים והכחישו אותו דאין על העדים חיוב ממון דמצד הזמה הוא רק בעמנו הייתם אבל לא בהכחשה, ומצד גרמי הא באמת לא נפסד הבעל כיון דהוכחש ובזה לוקין משום לא תענה דהא ל"ש מאי חזית דסמכת, דהא הוי תרי לגבי חד, וגם משכחת בבא הבעל והכל מכירין אותו כדאמרי' בב"ק (ע"ד ע"ב) דבא הרוג ברגליו, וצע"ג. ואולי י"ל דגבי ל"ת כתיב עד שקר זה דוקא אם הי' שם עד עליו, אבל עבד אין שם עד עליו, אלא דחכמים הימנוהו משום דייקא:

דף ט.

אומר מותר קרוב למזיד כו', [בענין אומר מותר כתב רבינו בתשו' ע"ד השואל] שתמך יסודו על המהרי"ק (כלל ס"ח) שכתב באשה שזינתה דסברה דאין איסור בדבר, דמ"מ אסורה לבעלה, דקרא דומעלה בו מעל היינו דמ"מ מעלה באישה, מבואר דבלא"ה היתה מותרת, וס"ל למעכ"ת דמוכח מזה באומרת מותר ל"ש לומר דהו"ל למידק ואמרים לגבה מאי הוי לה למיעבד, זה אינו, הא', הא קיימא לן כרבא במכות דאומר מותר קרוב למזיד, דהו"ל ללמוד, א"כ מנ"ל לומר דעדיף זה מנמצאת איילונית דאמרינן דהוי ליה להמתוני', ומעכ"ת כתב לדייק מדברי רש"י מכות דדוקא במצוות מפורשות אמרי' הכי לענ"ד אין זה כוונת רש"י אלא דר"ל דאומר מותר בדין שייך דהו"ל ללמוד, משא"כ באבימלך דאברהם

אמר אחותי היא, מש"ה הסביר רש"י דהו"ל ללמוד דרך ארץ וכדמפרש ואזיל, אכסנאי שבא לעיר וכו'. ובתוס' (דף ז' ע"א ד"ה פרט לאומר מותר) מבואר דס"ל דחלב ושבת דמו לגלות אלא דחלקו דבגלות הוא דממעטין מדכתוב תרי זמני בשגגה:

שם איתיבי' רבא לר"ח הנך מת. לא זכיתי להבין דהא בכל שהב"נ מצווה חייב מיתה על שוגג וכן בגר תושב שהרג ישראל בשוגג דנהרג, וממילא גם אומר מותר שהוא שוגג אף לר"ח דאומר מותר אנוס היינו לענין גלות כיון דכתיב כמה פעמים בשגגה ממעטי' באומר מותר דהוא קרוב לאונס, אבל בעלמא בשבת וכדומה חייב חטאת באומר מותר וכמ"ש תוס' לעיל (דף ז' ע"ב) ד"ה אלא פרט לאומר, וא"כ ב"נ נהרג עליו, וגר תושב שהרג ישראל גם באומר מותר נהרג, אבל דבהרג גר תושב דמעטי' רחמנא דבשוגג אינו נהרג כיון דרבי קרא שהערי מקלט לבני ישראל ולגר תושב, א"כ אפקי' רחמנא בהך דינא דלא יהא נהרג, ומשו"ה באומר מותר דקרוב לאונס יותר פשיטא דפטור ממיתה וגלות נמי אינו חייב דאומר מותר פטור מגלות, כך נראה ביסוד הענין, ואם כן מאי פרכי' מהנך מת דהתם היא איסור אשת איש דבכל מה דב"נ מצווה, נהרג גם אומר מותר וכמו בגר תושב שהרג ישראל וכדמפורש בתוס' ד"ה כסבור בהמה וכו', וצ"ל דנמצא אדם גר תושב והיינו [דאם] נמצא ישראל הי' הגר תושב חייב מיתה עליו אף דמדמי' זה לאומר מותר, הרי באומר מותר רק בגר תושב שהרג תושב, וא"כ איסור א"א דמי להורג ישראל ובשאר דברי' שהב"נ מוזהר, וצלע"ג:

דף ט:

תוס' ד"ה נשמט וכו' דהוי רביה. כדאיתא שבת דף קמ"ז ע"ב:

דף י.

גמרא כי הא דרב חסדא. עי' שבת דף ל' ע"ב:

רש"י ד"ה רב אשי וכו' גרסי' ללמוד, רצה לתרץ דלמה הקדים ראשון דברי רב אשי לדרבינא הא רבינא קשיש מיניה לזה כתב רש"י דדברי רב אשי ללמוד ודרבינא ללמד משה נקט כסדר ללמוד ואח"כ ללמד:

דף י:

גמרא זה שהרג במזיד נהרג. עי' סוטה דף ח' ע"ב תוס' ד"ה מי:

דף יא.

גמרא ר"י ור' נחמיה חד אמר. עי' ב"ב ט"ו ע"א:

שם ספר שתפרו בפשתן. עי' מגילה דף ח' ע"ב ודף י"ט ע"א:

דף יא:
נגמר דינו. עי' יומא דף ע"ג ע"א תוס' ד"ה וכולן:
שם מתני' וכל אדם חייבי' עליו, איכא דגרסי אין חייבי' עליו, ויש להביא ראיה לגרסתם מהא דלקמן י"ב ע"א והתני' במזיד נהרג בשוגג גולה, ואם לפי הגירסא במתני' חייבי' עליו דלמא הברייתא אתי' כרבי עקיבא, אע"כ דעיקר הגרסא במתני' אין חייבי' עליו:
ובההיא ענינא תמיה לי דברי הרמב"ם בפ"ה מהל' רוצח הל' י"א דהביא סיפא דברייתא וז"ל יצא חוץ לתחום עיר מקלטו בשגגה כל ההורגו בין גואל הדם בין שאר אדם גולה על ידו. ותמוה דלא חילק בין שוגג למזיד, וצ"ע:
תוד"ה אפי' וכו' לא חל הנידוי כלל מעיקרו. עי' כתובות דף ס"ט ע"א תוס' ד"ה ובשמתא:

דף יב.
רש"י ד"ה טעה יואב וכו' ולא מעל מזבחי. עי' יומא דף פ"ג ע"א ברש"י ד"ה ולא מעל מזבחי וצ"ע:
ד"ה ה"ג אלא וכו' ואינו מוזהר על כבודו. עיין בדרשות הראנ"ח פרשת תולדות:

דף יב:
רב אשי אמר מאי אחר הנוף כו' ברמב"ם פ"ח מהלכות רוצח הי"א אילן שעומד בתוך תחום ערי מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום משיגיע תחת הנוף נקלט היה עומד חוץ לתחום ונופו נוטה לתוך התחום משיגיע לעיקרו נקלט כו' וכתב הכ"מ משנה שם כו' ואסיק רב אשי מאי אחר הנוף אף אחר הנוף ופרש"י כו', אבל ק"ל דהא לא איצטריך רב אשי לשנויי הכי אלא לר' יהודה אבל לרבנן שפיר מפרשא מתני' כפשטה שהכל הולך אחר הנוף כדמפרש טעמייהו בגמ' ערי מקלט בדירה תלה רחמנא כו' ולמה הניח רבנן ופסק כר' יהודה כו' עכ"ל, וכתב ע"ז רבנו וז"ל קשה לי הא רש"י כתב להדיא דר"א דמתני' דמכות ובריייתא דערי מקלט ר"י הוא ולחומרא, הרי דאף לרבנן לא אזלינן בתר נוף דערי מקלט דשינויא קמא לחלק דבדירה תלוי ליתא, ועי' במהרש"א, וא"כ הוא בהיפוך לרבנן לא אזלינן אפילו לחומרא בתר נוף, ועי' פ"ד מעשר שני, וצ"ע:
שם רש"י ד"ה עיקרו בפנים כו' אא"כ פדאו וכו'. וקשה לי דמהיכן הכריח רש"י כן דלמא מה דאמרי' בלא פדייה היינו כפשוטו דלא מצי לאכול בפנים בעיקרו בלי שפודה תחלה שם בעיקרו. דנהי דלא מצי לפדות שם להוציאו אבל מ"מ י"ל דיכול לפדות לאכלו שם, דבממה נפשך אם תתפוס החומרא לדונו כבחוץ מהני הפדיה ואם תתפוס החומרא לדונו כבפנים ולא מהני הפדיה ממילא מותר לאכלו כיון דהוי כבפנים. ולא אזלינן בתר תרי חומרי דסתרי אהדדי לאסור לאכלו דהוי כמבחוץ והפדיה לא מהני דהוי כבפנים וצ"ע:

פרק ג - אלו הן הלוקין:

דף יג.

מתני' אף חטה אחת כברייתה, [הקשו התוס' בחולין דף צ"ו דא"כ תרומה היאך עולה בק"א הא אמרי' גבי גיד הנשה דבריה לא בטלה, וכ"ת דהתם היינו טעמא דכשנולד נולד האיסור עמו, כמו גיד שרצים ואבר מן החי ועופות טמאים, אבל תרומה מותר עד שימרח אכתי ערלה וכלאי הכרם לא ליבטלו], ותמוה לי דמה"ט גם טבל לא יהי' בריה דהא קודם מירוח לא חל איסור טבל וצלע"ג:

דף יד.

גמרא רבא אמר אתרו ביה לקטלא. עי' ברז"ה ורמב"ן סוף מסכתין:

שם ר"י סבר לאו שניתן. עי' סנהדרין דף ט' ע"א:

שם חייבי כריתות ל"צ התראה. עי' יבמות דף נ"ה ע"א ברש"י ד"ה לכרת נתנה. [א"ה וע"ע מש"כ בזה לק' ד"ה והנה עדיין]:

שם ודילמא אזהרה לקרבן כו'. מה דבדיק לן מר בדברי תוס' יבמות ד"ט א' ד"ה מה ע"ז וכו'. ולפי דבריהם דלרבי בעי זדונו כרת ולאו א"כ צריך אזהרה לקרבן, יהיה מוכח דסבר דבכרת ליכא מלקות, דהא הלאו צריך לאזהרת קרבן, או דיסבור דגם לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקה עי' היטב בסוגיא דמכות דף י"ג ב' וזה לא מצינו. וביותר הא הרמב"ם פ"ג מהלכות יבום נקט לדרשא דר' ולקחה ליבמה לפטור צרת ערוה, וא"כ ע"כ גז"ש דעלי' עלי' אתי' דלקרבן בעי' זדונו כרת כמבואר בסוגי' דיבמות דזה תלוי בזה, וא"כ ממילא בעי' ג"כ זדונו לאו ומ"מ פסק הרמב"ם דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דאין לוקין, ובכרת לוקין, וישאר קושית הש"ס במכות הא הלאו ניתן לאזהרת קרבן:

לענ"ד במה שראוי להעמיד על כוונת תוס' הנ"ל במ"ש תדע דבפרק בתרא דמכות וכו' ולא ממעט להו מדלית בהו לאו, משמע דהראיה מדלא קאמר התרצן דבעינן דומיא דע"ז דאית ביה לאו, וכן מפורש יותר בדבריהם יומא דף פ"ה ב' ד"ה חוץ מפורק עול, ולכאורה דבריהם תמוהים דאיך שייך דיתרץ כן הא כל זה עיקר המכוון לתרץ דהא בעי' אזהרה לקרבן, אלא דבפסח ומילה הא דבעי' דומיא דע"ז דבשב וא"ת, ואיך הו"ל לשנויי דבעי' דאית ביה לאו, א"כ בעי' אזהרה לקרבן וכדעת המקשן, והו"ל לתוס' למנקט ההוכחה בפשוטו דהא מסקינן דקרבן לא בעי' אזהרה, וגם מה זה ענין הוכחה ומשמעות בדבר המפורש בסוגיא שלא בעי' אזהרה לקרבן וזה תמוה מאד:

ולזה נלע"ד ברור דכך הוא היסוד דהא מה דאמרינן לאו שניתן לאזהרת מב"ד דאין לוקי', דאזהרה צריכי' לעונש מיתה, בודאי אינו בדרך הוכחה כיון דבכל חייבי מיתות אית בהו

לאוין, דדלמא הלאוין שבהם הוא למלקות, אלא דכך קים להו לחז"ל מסברא או מגמרא דא"א לענוש למיתה בלא אזהרה תחלה, וא"כ י"ל דגם לר' אפשר לענוש קרבן בלי אזהרה תחלה, אלא כיון דגזרה חכמתו ית' לחייב קרבן בעבירות ידועות כמו חלב ושבת ועריות וכדומה ולפטור בעבירות ידועות בפסח ומילה ומפר בריתו ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה, וכיון דבאמת בהנך עבירות שרצתה התורה לחייב קרבן יש בהן לאו משום חיוב מלקות, לזה בכדי שלא להצריך לפרש ביחוד בכל עבירה חיוב קרבן שבה, לזה גלתה לנו התורה ע"י גזירה שוה דעלי' עליה דנדע המקומות שחייב עליה קרבן, דהיינו אותן שיש בזדונו כרת ולאו, כיון דבאמת כן שבאותן עבירות שרצתה התורה לחייב בהן קרבן יש בהם כרת ולאו, אבל לא דהלאו סיבת קרבן, דאף אם לא היה בחלב ועריות לאו היה אפשר לעונש קרבן ולפרש בהם בפירוש חיוב קרבן, אלא דהלאוין שבהם נאמרו למלקות, וכיון דבממילא אית בהון לאו לזה הודיע לנו התורה המקומות דחיוב דקרבן בגז"ש דעליה עליה דנדע דבחלב וכדו' חייב קרבן, ובפסח ומילה ומפר ברית אין חייבים עליהם קרבן, ולפי' פירכת הש"ס במכות והא בעי' אזהרה לקרבן דתנן פסח ומילה, באמת לר' ליכא פירכא די"ל דהא דבפסח ומילה פטור לא מסברא דבלא אזהרה א"א לענוש קרבן, אלא דנודע לנו הדין מגז"ש דעלי' עלי' דמקומות חיובי קרבן הן הנה שיש בהם כרת ולאו, אלא דפירכת הש"ס לרבנן דר' דלא ילפי מגז"ש דעליה א"כ אין לנו ליסוד דבעי זדונו לאו וא"כ מנ"ל דפסח ומילה פטור, ע"כ מוכח דהוא מסברא דא"א לענוש קרבן בלא אזהרה, ועלה משני דהטעם דפטורים דבעי דומי' דע"ז דהוא בשב ואל תעשה, ולזה דקדקו תוס' ביבמות ויומא דהו"מ לשנוי' דאתקש לע"ז דאית ביה לאו, והיינו ג"כ לא דא"א לענוש קרבן בלא אזהרה תחלה, אלא דכך גזרה חכמתו לחייב בחלב ולפטור בפסח ומילה, ואנן ידעינן זה דגלתה לנו התורה זה בהיקשא דע"ז דבעינן זדונו כרת ולאו ולא משום דקרבן בעי אזהרה, אלא כיון דממילא במקומות שרצתה התורה לחייב קרבן יש בהן לאו משום מלקות, גלתה לנו התורה כך להודיע מקומות חיובי קרבן בהיקשא דע"ז, וכמו דהוא לר' מגז"ש דעליה עליה כך הוא לרבנן מהיקשא דע"ז, ולזה הוכיחו תוס' מדלא משנינן [הכי] ע"כ באמת לרבנן לא בעינן זדונו לאו דלא אתקש רק במה דמיירי ביה הקרא דמה"ט לא בעי' זדונו סקילה דומיא דע"ז, והם דברים ברורים לענ"ד הקלושה, וא"כ מיושב פסקי דהרמב"ם דגם לר' אף דבעי' זדונו לאו מ"מ אין האזהרה סיבת קרבן, ואולם יש לעיין לפי מה דפסק הרמב"ם איך פסק הא דר"י בשבת דס"ט א' דשגג בכרת אעפ"י שהזיד בלאו חייב קרבן, הא זהו רק לרבנן דר', אבל לר' בעי' בודאי שישגוג גם בלאו כמ"ש תוס' שם בפשיטות גמור ועיין:

והנה בענין זה יש לעיין בדברי תוס' שבועות די"ח ד"ה ל"ת מנ"ל דלא מחייב חטאת אא"כ יש בה לאו מידי דהוי פסח ומילה עכ"ל, ולכאורה תמוה דהא מסקי' במכות דלא בעי אזהרה אלא בפסח ומילה הטעם דבעי' דוקא בשב ואת"ת דומיא דע"ז, ולומר דכוונתם דפירכת הש"ס לר' דבעי' זדונו לאו, הא מ"מ אין הראיה מפסח ומילה והו"ל לומר דלר' בעי' לאו מגז"ש דעליה עליה, ואולי י"ל דס"ל לתוס' דבסוגיא דמכות במה דמשני רבינא אח"כ לעולם כדאמרינן מעיקרא ס"ל כדפרכי' דע"כ אין הטעם דמיתות ב"ד משום דהו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד, דכרת נמי הא בעי' אזהרה לקרבן מכח הראי' דפסח ומילה, וא"כ י"ל דהא דפרכי' בשבועות ל"ת מנ"ל, היינו לרבינא דס"ל דקרבן בעי אזהרה מכח הראיה דפסח ומילה, וכנראה להפי' מדברי תוס' זבחים ק"ו א' ד"ה אזהרה עיי"ש, ועי' בב"ק דק"ה ב' בתוד"ה מאי לאו, ועדיין צ"ע:

עוד בענין הנ"ל:

מה שתמה כבודו דלרבי דבעי אזהרה תקשי קושית הש"ס במכות מה בין לאו שניתן לאזהרת קרבן או לאזהרת מיתות ב"ד, נ"ל במה דנדייק בלישנא דתוס' יבמות שכ' דלרבנן לא בעי לאו מדאמרינן במכות הני קום ועשה נינהו ולא ממעט משום דלית בהו לאו עכ"ל, ולא נקטו בפשיטות דהא אמרינן במכות דלא בעי אזהרה לקרבן, וביותר ביומא דף פ"ה שכתב להדיא ואי בעי' לאו לענין חטאת נימא מה ע"ז וכו' משמע דהי' באפשר לומר הכי, והרי זה נגד המכוון דבא לומר שם דקרבן לא בעי אזהרה, ולזה נראה דהענין כך הוא, דהרי במה דאמרינן לאו שניתן לאזהרת מיתות ב"ד אין לוקין עליו פשיטא אינו מ' הוכחה כיון דלא מצינו עבירה שיש עליו עונש מיתה בלא לאו, דדלמא הלאוין משום מלקות אבל היה אפשר לענוש מיתה בלא אזהרה, אלא דכך מקובל להם לחז"ל דא"א לענוש אא"כ הזהיר, ובש"ס דפריך ודלמא אזהרה בעי קרבן דהא פסח ומילה, היינו דבא להוכיח דע"כ גם עונש קרבן בעי אזהרה דאל"כ מנא ידעינן דפסח ומילה פטורין מקרבן, וע"ז משני התם לאו ה"ט וכו' היינו לדחות הוכחה זו, אף דג"כ ליכא הוכחה בהיפוך דקרבן לא בעי אזהרה, מ"מ כך שפט' דעת רבותינו ז"ל העמוקים מני ים או שבא להם בקבלה דא"א לענוש מיתה בלא אזהרה, אבל אפשר לענוש קרבן בלא אזהרה, מעתה נ"ל אף לר' דיליף בגז"ש דעליה ובעי' לאו אעפ"כ קיימא הסברא דעונש קרבן אפשר לענוש בלא אזהרה אלא כיון דבאמת דמשפט הכתוב באחותו ושבת לחייב קרבן וכדומה, ובפורק עול וכדומה לפטרו מקרבן מאיזה טעם שיהי' ובכדי שנדע אנחנו באיזה עבירה חייב בקרבן ובאיזה פטור ולא יצטרך הכתוב לפרט בכל פרט ופרט נמסר לנו הגז"ש דעלי' עלי' ואתנח בן סימנא להודיע המקומות דבמקום שיש בו כרת ולאו בעי'

קרבן ולא דהסיבה של קרבן הוא הלאו אלא כיון דבאמת בהנך שיש קרבן אית בהו לאו ובאינך דפטור מקרבן לית בהו לאו, ומשום הכי נודע לן המקומות חיוב ופטור ע"י גז"ש, וא"כ גם לרבי לא מקרי לאו שניתן לאזהרת קרבן דהא לא מוכרח להזהיר בלאו בשביל הקרבן דאף בלא אזהרת הלאו הי' באפשר להכתוב לפרש בו להדיא חיוב הקרבן. וכיון דהלאו אינו הכרח לגוף חיוב הקרבן רק שנדע הסימן לא מקרי אזהרת קרבן דהא הי' באפשר לפרש בו קרבן בלא הלאו, משא"כ גבי מיתות ב"ד דלא בא העונש אא"כ הזהיר זהו נקרא ניתן לאזהרת מיתת ב"ד, וא"כ שפיר כתב תוס' דאם איתא דלרבנן בעינן לאו הו"ל דומי' דע"ז דבעי לאו, ואעפ"כ לא הוי מקרי אזהרת קרבן, אלא דההיקש הוא רק כמו סימן לידע מקומות החיוב, אבל אין קרבן בעי אזהרה לצורך עונשו, ופירכת הש"ס ודלמא אזהרה בעי קרבן דהא פסח ומילה אינו לרבי דלרבי הטעם בפסח ומילה מכח הילפותא דעלי' עלי' דהודיע לנו התורה דבהנך דלא נאמר בהו לאו אינם חייבים בקרבן אבל אין הטעם משום דבלא אזהרה א"א לענוש קרבן אלא דהתורה לא רצה לחייב קרבן בפסח ומילה והודיע לנו זה ע"י הסימן דאחות אשה, אלא דפירכת הש"ס הא לרבנן אין ראי' דבעי לאו דהא בהקישא דריב"ל לא נזכר לאו, וע"כ הא דפסח ומילה פטור הוא מסברא דא"א לענוש קרבן בלא אזהרה, ומשני דהטעם דלית בי' מעשה, ולרבינא דמשני במכות משום כדי רשעתו, י"ל דקיימי' כהוכחת המקשן דכיון דלרבנן ליכא לימוד דבעינן לאו ע"כ מוכח מפסח ומילה דעונש קרבן א"א בלא אזהרה, והן הן דברי תוס' בזבחים וביבמות ויומא דזה עצמו הוכיחו מדלא משני לרבנן דטעמא דפסח ומילה דלית בי' לאו היינו לא דבעי' אזהרה אלא דבהקישא גלי קרא דליכא כרת בלא לאו דומיא דע"ז והוי כמו לרבי אע"כ דמכח הקישא דריב"ל לא נלמד דבעי' לאו כיון דלא מפורש בקרא הלאו וליכא טעמא בפסח ומילה אלא אי דאין קרבן בלא אזהרה אי דאין בהם מעשה, [ומיושבים דברי הרמב"ם ובאמת כבוד אא"ז הגאון זצ"ל בספרו משנת דרבי עקיבא לא כ"כ, מ"מ לע"ד כמ"ש]:

והנה עדיין יקשה דברי תוס' שבועות (דף י"ח) דכתב בפשיטות דבלא הלאו ליכא קרבן, כדמוכח מפסח ומילה, הא במכות מסקינן דהטעם משום דאין בהם מעשה, ואף אי נימא דדברי תוס' הם אליבא דר', וכמ"ש גם מעכ"ת נ"י, מ"מ הו"ל לומר דבעי' דומיא דאחות אשה, וראיה מפורק עול, אבל מפסח ומילה ליכא ראיה, ובהכרח לומר דכוונתם דסוגיא קאי אליבא דרבינא ולדידיה קיימא דברי המקשן דיש ראיה מפסח ומילה דבעי' אזהרה לקרבן ועדיין צ"ע, ויעויין רש"י יבמות (דף נ"ה) שכתב בטעמא דרי"צ דאין

מלקות בחייבי כריתות דס"ל דכרת בעי אזהרה, ותמוה, דהא פסח ומילה יש כרת בלא אזהרה, והו"ל לרש"י לפרש דס"ל קרבן בעי אזהרה, וצע"ג:

עוד מתוך תשו' בענין השייך להנ"ל:

בדברי תוס' ר"ה ד"ו ע"א דהקשו הא ר"י בעצמו מוקי בריש כריתות מתני' דשם כרבי עקיבא, ולכאורה אין קושיא כ"כ, דהא מסקינן במכות (דף י"ג ע"ב) דקרבן לא בעי אזהרה, [ובחינוך להרא"ה (מצוה מ"ח) כתב הרי כלל בעיני שכל שיש בו כרת או מיתה יש בה לאו, ותמוה, הא מסקינן בסוגיא דמכות דכרת לא בעי אזהרה] והא דקתני חוץ מפסח ומילה, היינו דאתקיש כל התורה לע"ז דהוי בשוא"ת, אבל אלו הם קום ועשה, וא"כ י"ל דמה דקתני הפסח ומילה מ"ע, היינו שהמצוה בקום ועשה אבל לא לדייק דהוי רק עשה ולא לאו, ובסוגי' דקדושין (דף ל"ו) דפריך על הך מתני' דלא כרבי עקיבא י"ל היינו לרבינא במכות שם דקרבן בעי אזהרה, ומתני' דכריתות היינו דפסח ומילה אין בהן אזהרה, אבל לר"י י"ל דסובר כרבא, מש"ה מוקי שפיר מתני' כרבי עקיבא דמ"ע היינו שהן בקום ועשה, ובתוס' זבחים (דף ק"ו ע"א ד"ה אזהרה) הקשו כזה על פרכת רבא שם דנילף בק"ו ממותיר, ותירצו דמ"מ לישנא דמתני' דייק שהן מ"ע, משמע הלשון דאין בהם אזהרה, מ"מ הוי רק דקדוק בעלמא, ופשיטא די"ל דר"י לא חש לדקדוק זה וכמדומה ראיתי אחר כך כן בשער המלך בהל' תפילין:

ולפי הנזכר לעיל ניחא, דלכאורה קשה על ר"י דסבירא ליה כריה"ג דושמרת קאי על תפילין משום הכי אמר כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בלאו, אם כן ממילא במבטל מצות תפילין עובר בלאו ונשים חייבות, הא סתם משנה בברכות (דף כ"א) דנשים פטורות מתפילין, וההכרח דמתני' סבר כרבי עקיבא דושמרת קאי לפסח, והא ר"י ס"ל בכל מקום דהלכה כסתם משנה, וצ"ל דס"ל כסתם מתני' ריש כריתות דפסח ומילה מ"ע, והיינו עשה ממש, ומוכח דהך מתני' לא ס"ל דושמרת קאי אפסח וקאי אתפילין, ופסק ר"י כהך סתמא, ואי דמ"מ מאי אולמא האי סתמא מהאי סתמא, י"ל דבתרי סדרים יש סדר למשנה כמ"ש הכ"מ (פ"ט מהל' רוצח) ובכפות תמרים בתוס' סוכה (דף ל"ז) הוכיח דתוס' שם ס"ל כן, וא"כ סתם דכריתות הוי סתם בתרא, ולזה שפיר הקשו תוס' דהא ר"י בעצמו מוקי לה כרבי עקיבא, ואי דס"ל דמה דקתני פסח ומילה מ"ע, היינו בקום ועשה, ממילא ליכא ראיה ממתני' זו נגד מתני' דברכות, ויקשה לר"י ממתני' דברכות, אע"כ דס"ל דסתמא דכריתות פליג דמ"ע היינו עשה ממש בלא אזהרה ואתיא דלא כרבי עקיבא, ולזה שפיר הקשו דהא ר"י בעצמו מוקי לה כרבי עקיבא:

שם התם לאו ה"ט. עיין ב"ק דף קה ע"ב תוספות ד"ה מאי. שבועות דף יח ע"ב תד"ה ל"ת, זבחים דף ק"ו ע"א תד"ה אזהרה:

רש"י ד"ה אין לוקין עליו שהרי הוצרך להזהירו שאל"כ לא הי' יכול לחייבו מיתה, אבל ח"כ דלוקין ולא אמרי' דלאו שניתן לאזהרת כרת הוא דח"כ ל"צ התראה דהרי פסח ומילה ענוש כרת אף דלא הזהיר וגם לקרבן ל"צ התראה והא דקתני בריש כריתות דפסח ומילה ליכא קרבן היינו דעל אין בו מעשה ליכא קרבן כך מבואר בסוגיא, ועיין בתוספות בב"ק דק"ה ע"ב ד"ה מאי וכו' שכתבו בשלמא בעונש שבועה דהיינו קרבן שייך (דלא ענש אא"כ הזהיר) דפסח ומילה ליכא קרבן משום דלית בי' לאו אף ע"ג דאיכא כרת עכ"ל, [וקשה] הא בסוגי' אמרי' דקרבן ל"צ אזהרה. וכן בשבועות די"ח ב' ד"ה ל"ת מנ"ל כתבו דלא מחייב חטאת אא"כ יש בה לאו מידי דהוי אפסח ומילה עכ"ל וקשה כנ"ל, ועיין בתוס' זבחים ק"ו ע"א ד"ה אזהרה שהקשו בעצמם כן על פירש"י דהתם, ואפשר לדחוק דתוספות בב"ק ושבועות הנ"ל ס"ל דסוגיא קאי לרבינא דאליביה מצינן למימר דקרבן בעי אזהרה כמ"ש תוספות זבחים שם. ועיין ברש"י יבמות דף נ"ה א' ד"ה לכרת וכתב דלא הו"ל לעונשו כרת אלא אם כן הזהיר. וצ"ל דס"ל לרש"י דרי"צ ס"ל כרת בעי אזהרה מש"ה ס"ל דליכא מלקות בחייבי כריתות. [א"ה, אולי חסר כאן הקושיא על רש"י עי' לעיל ד"ה והנה, וע"ע מש"כ בכ"ז לעיל, ובשבועות י"ז ע"ב]:

דף יד:

גמרא כל שלא תעשה שקדמו עשה. עי' פסחים דף צה ע"א תוס' ד"ה לא תוציא:

הרמב"ם פ"ג מהלכות חמץ ה"א כתב אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אא"כ קנה החמץ בפסח או חמצו כדי שיעשה בו מעשה אבל אם הי' לו חמץ קודם פסח ובא פסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו אע"פ שעבר בב' לאוין אינו לוקה מה"ת מפני שלא עשה מעשה ומכין אותו מכת מרדות, והמ"ל הקשה הא סוגיא ערוכה [פסחים] דף צ"ה ע"א דבל יראה הוי לאו ניתק לעשה. וכן הוציאו התוס' מסוגיא דשם. וא"כ גם בעשה מעשה לא ליליקי. (המשך הדברים במערכה לפסחים דף כ"ט, ובאות כ"ח כתב וז"ל). ומעתה נבא ליישב דברי הרמב"ם שהתחלנו ונקדים ליתן טעם אמאי באמת ס"ל להרמב"ם דלא הוי לאו הניתק לעשה:

ונ"ל למה דאיתא במכות אמר רבב"ח כל ל"ת שקדמו עשה וכו' תנינא הבא אל המקדש טמא וכו' ונדחקו כולם לפי המסקנא דהדר ר"י מההיא דקדמו עשה, אמאי באמת הבא אל המקדש טמא, ואמאי לא הוי לאו הניתק לעשה, וכתב הרמב"ן בחידושיו שם בשם התוספות דהטעם דאין עשה הבא אחר עקירת לאו מתקן העשה למפרע בטמא הנכנס

למקדש די"ל דעשה דהשילוח הוא משום להבא שלא יוסיף לעבור עוד בלאו להיות במקדש, אבל לא לתקן על העבר, אבל באונס שגירש העשה בא רק לתקן על העבר עיי"ש, ולפ"ז י"ל ה"נ בחמץ, כיון דבכל רגע ורגע עובר בלאו דבל יראה, א"כ העשה דתשביתו בא לתקן משום להבא שלא יעבור עוד על בל יראה אבל לא לתקן העבר, ודומה ממש לבא במקדש טמא, וכמעט לפי דברי הרמב"ן הנ"ל מוכרחים דברי הרמב"ם לדינא: עוד בענין הנ"ל:

מה דהקשה מעכ"ת על קושית האחרונים בדברי הרמב"ם פ"א מהל' חמץ בקנה חמץ דהו"ל לאו ניתק לעשה, די"ל דמיירי בעברו ימי פסח ולא קיים העשה דבזה לוקה כמו דפסק הרמב"ם פרק ט"ו מהלכות סנהדרין קיימו ולא קיימו, יפה כתב וכבר קדמו בזה בשו"ת חכם צבי סי' מ"ב אשר רמז עליו הרב המגיה במשנה למלך שם. ולא אמנע להזכיר מה דאמרתי בישוב דברי הרמב"ם אלו עפימ"ש הריטב"א בחי' למכות דף ט"ו ע"א ד"ה ותנינא הבא אל המקדש טמא, דר"י ור"פ ס"ל דטעמא דלוקי' בלאו דטומאת מקדש משום דאין העשה בא לתקן למפרע עבירת הלאו, אלא שאמרה כן התורה כדי שלא יוסיף טומאה על טומאתו עיי"ש. ואם כן הכי נמי לענין לאו דבל יראה דהעשה תשביתו אמרה תורה כדי שלא יעבור גם להבא בבל יראה, ובכה"ג לא הוי ניתק לעשה דלא בא לתקן על למפרע, אלא על להבא, ודוקא בנותר וכדומה דאחר שעבר והותיר שוב אינו עובר כלום והעשה בא לתקן רק למפרע:

רש"י ד"ה למפטם וסך דהוי נמי ב' לאוי וכו' אם אינו ענין וכו'. ק"ל דאיך אמרי' עלה ואידך כר"א אמר ר"א וכו' דמשמע דרבנן לא ס"ל לדר"א והא גם לרבנן הכי הוא דמכח אם אינו ענין אתי' לאורוי לכל מקום דאיכא ב' לאוין אזהרה א' מחלק לחטאת ואם באנו לומר דרי"צ ס"ל דמסברא הכי הוא ל"ש לומר ס' כר"א דהא י"ל דר"א גופי' למד כן מכח אא"ע ולא מסברא וצ"ע:

שם רש"י ד"ה ה"ג לה וכו' ולא מצטרי' לו למדרש אל אשה דלעיל. תמוה לי דהא בה' נשים נדות דהוי אזהרה א' איצטריך קרא דואשה לחייב ה' חטאת דגופים מחולקין וצע"ג:

דף טו.

תוד"ה אם וכו' דאתי עשה. עי' יבמות דף ה' ע"א תו' ד"ה ואכתי איצטריך:

דף טו:

תוד"ה מידי כו' אבל לריש לקיש כו' לית ליה תירוצא דבעמוד והחזר קאי כו' וא"ת לילקי כו' ופי' בקונט' דלר"ל לאו שקדמו עשה ולאו שניתק לעשה שוין ואין לוקין עליו כו'

וקשה לר"ל דס"ל כו' טמא שבא אל המקדש דמתניתין אמאי לקי הרי ניתק לעשה כו'. ולענ"ד יש ליישב קושיתם פשוט ע"פ מ"ש הריטב"א ז"ל (הקשה לעיל במתרץ) דלכך חזר בו רבב"ח משום דקשיא ליה אונס א"כ יקשה ממתניתין דהבא אל המקדש טמא דלוקה ואמאי הא הוי לאו הניתק לעשה ותירץ ע"פ מ"ש תוס' בד"ה תנינא וז"ל וא"ת ודילמא שאני התם דאיכא תרי לאוין ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוין כו' וי"ל דל"ד כו' אבל הכא דאינם סמוכין כו' עכ"ל וא"כ י"ל דרבב"ח דחזר בו ס"ל דאפי' בתרי לאוין שאינם סמוכין לא אתא חד עשה ועקר תרי לאוין והילכך טמא שבא אל המקדש לוקה עכ"ד הריטב"א. וא"כ מתורץ נמי קושית תוס' הנ"ל די"ל דר"ל נמי ס"ל דאפי' בתרי לאוין המרוחקין נמי אמרינן דלא אתא חד עשה ועקר תרי לאוין והילכך לוקה:

ודע דמ"ש תוס' דאיכא תרי לאוין דהיינו ולא יטמאו את מחניהם ולא יטמאו את מקדשי הוא ט"ס דבכל המקרא לא מצאתי מקרא דלא יטמאו את מקדשי. אלא נ"ל דכצ"ל ואל המקדש לא תבא וטעות זה בעצמו אירע ג"כ בפירש"י בשבועות דף ו' ע"ב בד"ה הואיל והזהיר וענש כו' ע"ש שצריך להגיה ג"כ בהכרח כך ואו צריך להגיה שם ברש"י ולא יטמאו את מחניהם. [נכתב ע"י תלמיד רבנו]:

תוד"ה במאי וכו' דה"נ אמרינן בנזיר. עי' שבת דף ד' ע"א תוס' ד"ה קודם, גיטין דף ל"ג ע"א תוס' ד"ה ואפקעינהו:

[תוד"ה מידי כו' אבל לריש לקיש כו' לית ליה תירוצא דבעמוד והחזר קאי כו' וא"ת לילקי כו' ופי' בקונט' דלר"ל לאו שקדמו עשה ולאו שניתק לעשה שוין ואין לוקין עליו כו' וקשה לר"ל דס"ל כו' טמא שבא אל המקדש דמתניתין אמאי לקי הרי ניתק לעשה כו'. ולענ"ד יש ליישב קושיתם פשוט ע"פ מ"ש הריטב"א ז"ל הקשה לעיל במתרץ דלכך חזר בו רבב"ח משום דקשיא ליה אונס א"כ יקשה ממתניתין דהבא אל המקדש טמא דלוקה ואמאי הא הוי לאו הניתק לעשה ותירץ ע"פ מ"ש תוס' בד"ה תנינא וז"ל וא"ת ודילמא שאני התם דאיכא תרי לאוין ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוין כו' וי"ל דל"ד כו' אבל הכא דאינם סמוכין כו' עכ"ל וא"כ י"ל דרבב"ח דחזר בו ס"ל דאפי' בתרי לאוין שאינם סמוכין לא אתא חד עשה ועקר תרי לאוין והילכך טמא שבא אל המקדש לוקה עכ"ד הריטב"א. וא"כ מתורץ נמי קושית תוס' הנ"ל די"ל דר"ל נמי ס"ל דאפי' בתרי לאוין המרוחקין נמי אמרינן דלא אתא חד עשה ועקר תרי לאוין והילכך לוקה:

ודע דמ"ש תוס' דאיכא תרי לאוין דהיינו ולא יטמאו את מחניהם ולא יטמאו את מקדשי הוא ט"ס דבכל המקרא לא מצאתי מקרא דלא יטמאו את מקדשי. אלא נ"ל דכצ"ל ואל המקדש לא תבא וטעות זה בעצמו אירע ג"כ בפירש"י בשבועות דף ו' ע"ב בד"ה הואיל

והזהיר וענש כו' ע"ש שצריך להגיה ג"כ בהכרח כך ואו צריך להגיה שם ברש"י ולא יטמאו את מחניהם]:

דף טז.

זה הכלל כל מצות ל"ת כו' פי' הרע"ב אבל לא קיים העשה כגון שלקח האם על הבנים ושחטה או שמתה כו' הרי זה לוקה, זה לגי' הרי"ף דר"י ס"ל קיימו ולא קיימו, אבל לגירסת רש"י ותוס' ר"י ס"ל בטלו ולא בטלו דס"ל דהתראת ספק שמה התראה, דזה מיקרי ספק התראה דשמא לא יבטל אבל ר"ל ס"ל דל"ש התראה, לזה אמר קיימו ולא קיימו דה"ה אם הזהירו ב"ד לקיים העשה ולא קיימו מיד לוקה, וזה לא מקרי התראת ספק כיון שצריך שיעשה מעשה לפטור עצמו ובהכי מיירי מתניתין ב' דפירקין והבא אל המקדש טמא דלוקה אף דהוי לאו הניתק לעשה דכתיב וישלחו מן המחנה ולא יטמאו את מחניהם אלא דמיירי דהזהירוהו ב"ד לצאת ולא רצה, ולאידך מ"ד דס"ל דלא לקי אא"כ ביטל העשה בידים כגון ששחט את האם אבל לא במתה, צ"ל בטעמא דמתניתין הנ"ל דלא הוי ניתק לעשה כיון דהוי לאו שקדמו עשה:

ובתוס' שבועות (דף ד' ע"א) ד"ה אבל וכו' ומיהו הא נמי חשיב התראה ספק למ"ד בטלו ולא בטלו דחשיב התראת ספק אפי' שיבר כנפים, תמוה לי הדמיון דהתראה בשעה ששובר כנפים לאו מילתא דהא עתה אינו עובר על שום לאו אלא דמבטל העשה, וההתראה בשעת העבירה דהיינו (ה)[ב]לקיחת האם היה ספק שמא לא יבטל העשה בידים, אבל בשבועה דההתראה הוא בשעת הזריקה דבזה לא יאכל עוד ועובר שבועה בזה מיקרי התראת ודאי בכל שאתה אומר ששייך התראה בשעה שזורקו לים אז הוי התראת ודאי. (ועמ"ש רבנו בשבועות שם):

שם אין לנו אלא זאת ועוד אחרת. קשה לי אמאי ליכא עוד חמץ בפסח היכי דעבר במעשה כגון קנה חמץ, ומשכחת גם בבטלו אף לרבנן דלא בעי דווקא שריפה מ"מ משכחת באכלו בפסח למ"ש תוס' (פסחים כ"ח ע"ב) דתשביתו משמע שלא בדרך אכילתו וצ"ע:

במקו"א כתב:

תמוה לי על שיטת תוס' פסחים דף כ"ח ע"ב דבדרך אכילה לא מקרי השבתה והא איכא עוד חמץ בפסח דהוי ניתק לעשה לשיטת תוס' ומשכחת ביטלו דאכלו בפסח, ואף לרבנן דר"י הא באכילה לא הוי השבתה ובטלו לעשה בידים, ולומר דחשיב רק מה דהוא לכ"ע, אבל חמץ הא לרנבה"ק לא משכחת ביטלו, דאי אכליה הא חייבי כריתות כמיתה, וכי היכי דבמיתת ב"ד כיון דקלב"מ במה דבטלו אינו חייב מלקות כדאמרינן, אי דקטלה

קלב"מ, מ"מ משכחת דאכל החמץ כזית שלא בכדי אכילת פרס דכרת ליכא, ומ"מ ביטל עשה דהשבתה בידים באכילתו דלענין זה ודאי לא צירף בכדי אכילת פרס, וצ"ע:
ועיין מהרש"א בתוד"ה אי דקטלה וכו' דהא מסיק פרק אלו נערות דחייבי מיתות שוגגין ודבר אחר ד"ה פטורים. ודבריו צ"ע, מלבד די"ל דקושי' תוס' לרב דימי דס"ל בכתובות דף ל"ד דלר"י חייבי מיתות שוגגין וד"א חייב ג"כ יקשה על ר"י דהכא דאמר אין לנו אלא זאת ועוד אחרת, הא יש עוד ב' דהיינו פאה וגם אונס בקטלה בשוגג, גם אף לרבינא דס"ל דחייבי מיתות שוגגין וד"א פטור לר"י, מ"מ הא ע"כ זהו רק במיתה וממון, אבל במיתה ומלקות חייב, דהא ר"י אמר להדיא בחולין פ"א ב' דאתרו ביה משום או"ב ולא אתרו בי' משום ע"א, אע"כ דס"ל דדוקא במיתה וממון דנפקא מדתנא דבי חזקיה אבל לא במיתה ומלקות וכקושית תוס' חולין שם על ר"ל, וברור:
שם אנו אין לנו אלא זאת וכו' [בתשו' כתב רבנו דהיכא דבלע משהו חמץ דמדינא בטל בס' אינו מקיים עשה דהשבתה, דהוי כמשבית דבר המותר, וכתב ע"ז וז"ל] וסברא זו צ"ע טובא, דלפ"ז יקשה לכאורה בהאי דפרק אלו הן הלוקין (דף ט"ז) דמשכחת עוד בטלו בידים לענין חמצו דהלאו ניתק לעשה ובטלו בידים ברוב היתר, דודאי לא מקיים בזה עשה דהשבתה דהא אינו מושבת מהעולם, וא"א לו עוד לקיים העשה, דאף אם ישבית אותו הא משבית דבר המותר וביטל העשה בידים:
אולם בלא"ה תמוה לי לשיטת רש"י ותוס' דפסקו להלכה כר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה, תיקשי ממימרא דר"י במכות הנ"ל, הא משכחת בחמץ ביטלו בידים בהשליכו לנהר, וצ"ע. גם לשיטת התוס' בפרק כל שעה (דף כ"ח ע"ב) דהשבתה לאו כדרך אכילה הוא, א"כ גם לרבנן דר"י משכחת בטלו ולא בטלו שאכל החמץ דביטל העשה בידים, וצ"ע:
שם אי דקטלה קם ליה בדרבה מיניה. קשה לי הא משכחת דהיתה טריפה דאינו חייב מיתה ומכל מקום בפשוטו היה החיוב עליו דלא יוכל לשלחה והעשה דלו תהיה לאשה וצ"ע:
במקו"א כתוב:
לא הבנתי במה דאמר ר"י אי דקטלה קמלב"מ, הא משכחת שהיתה טריפה דיכול לקיים העשה דולו תהי' לאשה, וקטלה, דחיוב מיתה ליכא דהא הורג טריפה פטור ושפיר הוי (ק)[ב]טלה בידים, וצ"ע:
תוד"ה אי וכו' כיון דהרגה שלא במתכוין. קשה לי דלמא מיירי דקטלה במזיד ולא אתרו ביה למיתה, וליכא קלב"מ, וצ"ע:

דף טז:

גמרא אכל פוטיתא. עי' מ"ק דף ב' ע"ב תוס' ד"ה חייב:

רש"י ד"ה משום כזית נבילה שכשבולעו הוא מת. עיין חולין דף ק"ב ע"ב ברש"י ד"ה בחיי' ואולי י"ל דנמלה זוטרא חיותיה ומת בשעת הבליעה אבל צפור אלים חיותיה:

בגנת ורדים יו"ד כלל א' סי' ג', וראיתי להביא סוגיא שבפרק אלו הן הלוקין דמשמע מדברי רש"י הפך מה שכתבנו דגרסינן התם אמר רבה בר רב הונא ריסק ט' נמלים והביא א' חי והשלימו לכזית לוקה שש חמש משום בריה וא' משום כזית נבילה ופרש"י משום כזית נבלה שכשבולעו הוא מת ומצטרף לכזית נבלה עכ"ל ופי' כן רש"י לפי דקשיא ליה כיצד יצטרף איסור נבילה לכזית והרי אין באכילת דבר חי משום איסור נבילה ולכן דחיק וקאמר דמ"מ בשעת בליעתו כבר הוא מת, והנה אין שטתו נכונה דעיקר מלתא אזלא בתר הנחת פה דומיא דכזית דאבר מ"ה וכדכתיבנא לעיל. ע"כ, וכתב ע"ז רבנו (על תיבת "נכונה") במחכ"ת לומר כן על רש"י ובפרט דבאמת אין בזה סרך [קושיא] דשאני באבר דהאיסור בעצמו שהוא פרוש מן החי אלא דנחלק בפיו בזה אמרינן דכיון דנחלק בפיו בדרך אכילה לא פקע שם חשיבות אבר ממנו אבל לענין איסור נבילה פשיטא ופשיטא בתר בליעה אזלי' ומה בכך דבשעת נתינתו לפה לא הי' נבילה סוף סוף נבילה בלע. ואולם מה דקשה לי מההיא דאכל צפור טהורה בחיי' בכל שהוא וכתב רש"י משום אמ"ה והרי בשעת בליעתו מתה ונסתלק האיסור אמ"ה, וצ"ע. ואולי י"ל דנמלה זוטר חיותיה ובבליעתו מת, אבל צפור לא זוטר חיותי' ולא מיית בבליעה:

דף יז.

כיון דממונא הוא וכו', פירש"י דר"ל מדאין בו איסור אכילה אלא גזל ואיהו אגזל עניים לא חש עכ"ל, ולתוס' יומא דף נ"ה ע"ב אף דע"ה לא חשיד אגזל הכא לא חשיב לי' גזל מדהוא ממון שאין לו תובעים ועוד כל כמה דלא הופרש לא חשיב לי' גזל עכ"ל, ולפי תירוצם ב' קשה מהכא דנימא אדרבא מהאי טעמא אינו מפריש מעשר עני שלא יהא גזל, ואולי י"ל דהתוס' ס"ל בפירוש סוגיין דמכות כנדרים דף פ"ד ע"ב דטעמא דר"א דלא נחשד על מעשר עני דאילו בעי מפקיר נכסיה והוי עני ושקיל ליה ולית ליה פסידא, וזה פי' דממונא הוא ר"ל שבידו להפקיר נכסיו, אלא טעמא דרבנן שנוי' הכא, דבנדרים אמרינן דטעמיהו דמירתת להפקיר דילמא זכי בי' אחרינא, והכא אמרינן דטעמא דרבנן דטריחא לי' מילתא. ובסוגיא דנדרים תמיה לי הא על ידי הפקר לא חזי לי', דהא לא תלקט להזהיר העני על שלו ועי' תוי"ט (פאה פ"ה מ"ג), א"כ הדר הו"ל גזל, ואף אם

נדחוק דע"ה לא ס"ל דרשא דלא תלקט, מ"מ עכ"פ הו"ל להש"ס לומר דהיינו טעמא דרבנן דס"ל דנחשדו, וצ"ע:

שם ורבנן בריית נשמה חשובה חטה לא חשובה, התוס' בחולין דף צ"ו הקשו דהא גיד הנשה שם מ"ג תנן דאכלו אפי' אין בו כזית חייב, אבל הפוסקים כתבו דבעי' בריית נשמה אלא דגיד ואמ"ה מיקרי בריית נשמה דבא מכח נשמה, והא דנבילה לא מקרי בריה היינו דלא נאסרה מתחלת ברייתה, וכן פסקי' בש"ע יו"ד סי' ק', וקשה לי הא דנבילה לא מקרי בריה נפקא מברייתא דחולין אכל צפור טהורה בחייה בכ"ש במיתתה בכזית ולמידין מזה דלא מיקרי בריה לחייב בכ"ש ה"נ לענין ביטול, והא י"ל דלענין ביטול מיקרי בריה דנבילה יש בו ג"כ איסור דאינו זבוח להרבה פוסקים, ולגבי איסור זה הוא מתחלת ברייתו דמיד יש בו איסור דא"ז, והברייתא דמיירי לענין ללקות בזה הוא דאמרי' דלענין הלאו לא הוי מתחלת ברייתו, ולומר דלענין איסור עשה ליכא כלל דין בריה דסברת רז"ל דבריה לא בטל כיון דתורה אחשביה לענין ללקות עליו בכ"ש, אבל לענין איסור עשה לא אחשביה קרא, א"כ מה הקשו תוס' לר"ש ערלה וכ"כ לא לבטל, הא לר"ש מעיקרא ליתא כלל לדין בריה לא בטל דהא לא חזינן דאחשביה דהא לר"ש ממילא כ"ש למלקות. (וע"ע מ"ש רבנו בחולין ק"ב ובהגהות רבינו על ס' חוו"ד יו"ד סי' ק'):

דף כ:

אחד המקיף וכו', בדברי הריטב"א בענין השחתת הזקן אם הנשחת חייב, עי' מש"כ בחי' שבועות דף ג' ע"א:

מתוך תשובה בענין מסייע:

דרך המגלח בתער שמעביר פעם א' מלמעלה למטה, אח"כ מגביה התער ומעמידו במקום אחר, וכן עושה פעם אחר פעם א"כ י"ל דהטה זקנו בין הפרקים לקרב זקנו להעמיד התער על מקום אחר אבל בשעת גילוח ממש אפשר שאינו עושה מעשה, ואדרבא אפשר דחושש להטות ולנענע עצמו דאולי ימעד התער ממקומו ע"י נענועיו ויזיק לחתוך בשרו:

והנענוע של בין הפרקים י"ל זהו לא הוי יש בו מעשה, דבעידן עבירת לאו לא עביד מעשה:

האמת מלישנא דרש"י ד"ה במסייע מזמין שערות להקיף, משמע קצת שמזמין שערו קודם ההקפה, וביותר נשמע כן דהריטב"א ס"ל כך בכוונת רש"י ממה דהקשה על רש"י הנ"ל מההיא דביצה דמסייע אין בו ממש, ואם נפרש דדוקא בשעת גילוח ממש איירי

ממילא ליכא קושיא מההיא דביצה, דהתם פותח עינו שישים הכוחל את הכחול והוי רק הכנה קודם העבירה, ומה"ט נראה דהקדים הריטב"א לשון רש"י משום דבפשוטו הי' מקום לומר במזמין היינו בשעת גילוח ממש מטה ראשו שיהי' הגילוח טוב ביותר: אך מ"מ לא אבין דמנ"ל זה, ומה"ת יהיה מעשה שקודם העבירה נקרא לאו שיש בו מעשה, וממ"ש התוספות שבועות (דף י"ז ע"א) ד"ה או א"צ וכו' ור"א דפליג עליה וכו' כיון דתחילת הלבישה ע"י מעשה אין ראיה דהתם התחלת העבירה היא במעשה, גם הך שמלובש בזה הוא במעשה שמתחילת לבישה נקרא מעשה כ"ז שמלובש בו, אבל הכא מה ענין הכנה שמזמין ראשו לכך לדונו למעשה כיון דאינו תחילת גילוח ולא תחילת עבירה, וכי נימא דאם ראשו וזקנו מעוטפת במלבוש והסיר מלבושו ממנו בכדי שישארו השערות מגולים ולא הטה ראשו כלל שיהי' נקרא מעשה, וצע"ג:

והכי משמע לישנא דהט"ז (יו"ד סי' קצ"ח סכ"א) במ"ש דא"א שלא תטה אצבעה, ולא נקט בפשוטו דבודאי בתחילה צריכה לפשוט אצבעה, אלא משמע דזה לא הי' מעשה, אבל בשעת חיתוך הצפורן ג"כ היא מטה ומקרבה אצבעה:

דף כא:

מתני' וכלאים בכרם, בתוס' פסחים דף מ"ז ע"א כתבו וכלאי הכרם מפרש ר"י דחשיב תרי לאוי משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם, ובטורי אבן בחי' לר"ה בדף ד' ע"א ד"ה צדקות כתב דבפשוטו י"ל דהוי ח' לאוין דנזיר הוי ב' לאוין לא יטמא ולא יחלל כדאיתא בנזיר דף ל"ח, ולשיטת רש"י ותוס' תמוה הא הוי ט' לאוין:

שם א"ר ינאי בחבורה נמנו. כעין זה יבמות דף צ"ב ע"ב:

שם ולילקי נמי משום זורע. קשה לי דבלא"ה קשה דלילקי נמי בחורש משום מחמר אחר בהמתו ואף אם אינה בהמתו מ"מ להר"ן מחמר אחר בהמה דעלמא חייב. ולכאורה מוכח מזה דשביתת בהמתו ודמחמר אינו ביו"ט כמ"ש הרמ"א סימן רמ"ו ס"ג ואפשר שלזה כוון המג"א שם ס"ק י"ב בלשונו הקצר ועיין מכות פ"ג:

שם וללקי נמי משום זורע. משמע דזהו אחר הפלפול דמחפה חייב משום זורע וכן פירש"י, ולכאורה בלא"ה להפוסקים דיש שביתת בהמה בי"ט וממילא יש ג"כ במחמר לאו, וכיון דהוא חורש בהם ממילא הוי כמחמר וללקי נמי משום מחמר, וגם אמאי לא פריך דלחשוב עשרה משום זורע ומשום מחמר ואף להסוברים דמחמר הוא ג"כ דוקא בבהמתו, מ"מ למה לא נקט בפשוטו שחורש בבהמתו והוי לאו דמחמר, ואולי י"ל לרש"י בשור וחמור היינו שניהם מוקדשים בכור שור ובכור פטר חמור, י"ל דלא מקרי בהמתו,

ולתוס' דחמור היינו חולין אלא דחשיב כלאי כרם בתרתי שהיה ג"כ כלאי זרעים, י"ל דס"ל באמת דליכא שביתת בהמה ביום טוב:

ובדין חורש בשבת ויום טוב בבהמה, א"י דדלמא חורש הוי רק שהוא מוליך החרישה, אבל בחורש בבהמה דהוא והבהמה מוליכין מחרישה אמאי לא הוי כשנים שעשו מלאכה וזה אינו יכול וזה א"י:

שם יש חילוק מלאכות בשבת וכו'. מסתפקנא אם יש חילוק מלאכות ביוה"כ או לא, דאמרינן בפרק אלו הן הלוקין יש חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט, ויש לחקור מה דינו של יוה"כ, לשבת דמי ויש חילוק מלאכות, או ליו"ט דמי ואין חילוק מלאכות. (המשך הדברים במערכה ביצה י"ב, וכאן העתקנו רק השייך לסוגיין):

והנה יראה דזהו ודאי למאן דדריש חילוק מלאכות מקרא דעושה מאחת מהנה, ממילא אין חילוק בין שבת ליוה"כ, דאטו הא קרא דוקא בשבת כתיב, (ואין להקשות לפ"ז איך משנינן דאין חילוק מלאכות ליו"ט, הא מ"מ לנקוט חורש תלם א' ביוה"כ ויתחייב משום חורש ומשום זורע, דאף דלפי האמת דמשני הש"ס על פרכא דלחשוב שבועה שלא אחרוש ביו"ט וחול דהאי תנא איסור כולל ל"ל. וקשה דא"כ איך חל איסור יו"ט על שביעית וצ"ל דמיירי ביו"ט של ר"ה דהוי איסור ב"א שבת ויו"ט, וכ"כ בספר שאגת ארי', וא"כ ממילא לא מצי למנקט חורש ביוה"כ דלא חייל אשביעית, מ"מ יקשה עדיין להמקשן דפריך משבועה שלא אחרוש אמאי לא פריך בפשוטו לינקט חורש ביוה"כ וחייב משום חורש ומשום זורע דהוי כולל על שביעית, דמגו דנאסר במלאכת תלוש משום יוה"כ נאסר ג"כ במלאכת מחובר משום יוה"כ, אמנם מעיקרא לק"מ דמה דאנן אמרינן דיש חילוק מלאכות ביוה"כ היינו לענין חיובי חטאת דשוגג דאתיא מקרא אחת מהנה, אבל לענין מלקיות דיוה"כ שוה ליו"ט דליכא חילוק מלאכות):

אולם יש להעמיד ספיקא דידי למאן דיליף חילוק מלאכות מקרא דלא תבערו איך הדין ביוה"כ ואופן הספק אם מה דאמרינן אין חילוק מלאכות ליו"ט, היינו דלא ילפינן יו"ט משבת דשבת חמיר יותר, א"כ גם יוה"כ לא מצינו למילף משבת דשבת חמיר יותר דבסקילה, או מה דאמרינן אין חילוק מלאכות ליו"ט היינו דלאוין מחטאת לא ילפינן, דקרא דלא תבערו ע"כ אתיא רק לחילוק מלאכות לענין חטאת, דלענין מלקות הא ליכא מלקות בשבת, דקיימא לן לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין, וא"כ ע"כ לא תבערו אתיא רק לחילוק מלאכות לחטאת, ומש"ה אין חילוק מלאכות ליו"ט דלאוין מחטאת לא ילפינן, וא"כ י"ל דלענין דיוה"כ ילפינן משבת דיש חילוק מלאכות:

מעתה אומר בישוב קושייתי בביצה (דף יב ע"ב) א"ל פוק תני לברא הבערה ובישול אינה משנה וא"ת משנה ב"ש היא דלא אמרינן מתוך וכו', ולכאורה תמוה, הא י"ל דברייתא זו כרבי עקיבא דס"ל פ"ק דפסחים דלא אמרינן מתוך, וביותר דתוס' ביצה שם בתחילת הסוגיא גבי השוחט עולת נדבה דאמרינן דאמר לך מני ב"ש, כתבו דה"ה דהו"מ למימר רבי עקיבא היא, אבל התמיה במקומה עומדת, איך שייך לומר פוק תני לברא, נהי דב"ש במקום ב"ה אינה משנה, הא י"ל דאתיא כרבי עקיבא:

ולכאורה לפמ"ש דטעמא דאין חילוק מלאכות ליו"ט היינו דלא ילפינן מלקיות מחטאת, יקשה מאי פריך אביי עלה מההיא דמבשל ג"ה ביו"ט דמוכח דיש חילוק מלאכות ליו"ט דלמא הברייתא אתיא כר' ישמעאל דס"ל (מכות דף יג) דלאו שניתן לאזהרת מיתות ב"ד לוקין, ועי' יבמות (דף ז) ובשבת (דף יב) א"ר ישמעאל אני קריתי והטיתי לכשיבנה בהמ"ק אביא חטאת שמינה, הרי דר' ישמעאל ס"ל דבהבערה איכא חטאת ולא ס"ל דהבערה ללאו יצאת, וא"כ מוכח דס"ל הבערה לחלק וממילא לדידיה דס"ל דיש מלקות בשבת הקרא דלא תבערו לחלק יצאת גם לענין מלקות הוא, דהא לא נזכר בקרא דמיירי דוקא בחטאת, מש"ה ס"ל לברייתא יש חילוק מלאכות ליו"ט דילפינן מלקיות די"ט ממלקיות דשבת. אבל מתניתין דחורש תלם אחת אתי' כר"ע דקיימא לן כוותיה דס"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין, וע"כ לא תבערו אתיא רק לענין חטאת מש"ה אין חילוק מלאכות ליו"ט דלא ילפינן לאוין מחטאת:

ואי דיקשה אם הברייתא דמבשל גיד אתיא כר"י דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין לחשוב לאוין יותר, דמבשל ביו"ט שחל בשבת ויתחייב על הבערה ובישול תרתי משום שבת ותרתי משום יו"ט, זה אינו, דהא מדקתני דחייב על הבערה מוכח דלא אמרינן הואיל, וכדדייק כן אביי עצמו בפסחים, א"כ י"ל דמש"ה נקט יו"ט לחודיה דהוי רבותא דאלו ביו"ט שחל בשבת הוא דחייב משום הבערה דיו"ט דליכא בזה הואיל דהא האורחים לא יבשלו להם משום שבת, אבל ביו"ט גרידא הוי רבותא דחייב משום הבערה דלא אמרינן הואיל:

ולזה י"ל דהיה קשה לאביי על הברייתא דלא לחייב על הבערה משום מתוך, דהא ב"ש במקום ב"ה אינה משנה, וע"כ דאתיא כרבי עקיבא דס"ל דלא אמרינן מתוך. וכיון דע"כ אתיא כרבי עקיבא, ואתיא קרא דלא תבערו לחילוק מלאכות היינו לחטאת, דהא לרבי עקיבא בשבת ליכא מלקות, כיון דניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ואעפ"כ מחוייב שתים משום יו"ט ומוכח דילפינן מלקות מחטאת ושפיר פריך:

ולפ"ז הסוגיא דביצה הנ"ל אתיא לנכון, דר"י ס"ל ג"כ כרבא דמתני' דיש חורש תלם אחת מוכח דאין חילוק מלאכות ליו"ט, ולזה קאמר דהבערה ובישול אינו משנה דאם הוא משנה מדס"ל להברייתא דיש חילוק מלאכות ליו"ט ע"כ משום דאתי כר' ישמעאל דיש מלקות בשבת וקרא לא תבערו לחלק יצאת מיירי ג"כ במלקות מש"ה ילפינן מלקות דיו"ט ממלקות דשבת, וא"כ שפיר קשה דנימא מתוך, דב"ש במקום ב"ה אינה משנה, וכרבי עקיבא ע"כ לא אתיא, דלרבי עקיבא דליכא מלקות בשבת וקרא דלא תבערו מיירי רק לענין חטאת והוא הדין דאין חילוק מלאכות ליו"ט, כדמוכח ממתני' דחורש תלם אחת:

ולפ"ז יהיה מוכח דהיסוד דאין חילוק מלאכות ליו"ט משום דלא ילפינן מלקיות מחטאת, וממילא ביוה"כ יש ג"כ חילוק מלאכות לחטאת:

שם ולוקה משום מבשל. עיין סנהדרין דף סג ע"א תוס' ד"ה על:

תוד"ה החורש וכו' לכך מפרש ר"י. ועיין טורי אבן ר"ה דף ד' ע"א ד"ה צדקות:

נכתב ע"י תלמיד רבנו:

שם בא"ד ופ"ה כו' וחמור קדשי בדק הבית ולקי משום דהזיד במעילה באזהרה עכ"ל. דע דפי' הקונטרס במכות הכא במתניתין אין זה פירש"י ז"ל אלא לשון תלמידו ריב"ן ז"ל שהתחיל לפרש מסכת מכות מדף י"ט ע"ב ואילך. אמנם במסכת פסחים בדף מ"ז ע"א הובא מתניתין זו ושם פרש"י בד"ה והן מוקדשין וז"ל ועל החמור שהן קדשי בדק הבית משום לאו דהזיד במעילה באזהרה כו' עכ"ל והקשו בתוס' שם בד"ה ומוקדשין וז"ל ובחנם דחק דבשור גופיה מחייב משום מעילה אם הוא עולה או חטאת וקשה לר"י דבפרק בתרא דמכות אמר מידי דאיתא בשאלה לא קתני ופריך והרי הקדש ומשני בבכור ופריך והרי נזיר והשתא מחמור הו"ל לאקשויי לפ"ה דכיון דאיירי בחמור הקדש ע"כ. ולענ"ד נראה לתרץ קושיא זו דאיתא התם במכות א"ר ינאי בחבורה נמנו וגמרו החופה בכלאים לוקה כו' א"ל ר"ל אי לאו דקילסך כו' הא מתני' מני ר"ע כו' א"ל עולא לר"נ ולילקי נמי משום זורע בי"ט כו' אמר רבא כו' אין חילוק מלאכות לי"ט ופרש"י שם בד"ה ולילקי כו' דהא נמנו וגמרו דמחפה זורע הוא עכ"ל ויש לדקדק דמאי פריך הש"ס ולילקי נמי משום זורע ביו"ט דילמא באמת הא דנחשב שמונה הוי עם לאו דזורע ביו"ט וא"ת דהא תשעה עם לאו דמעילה דהא חמור קתני וחמור הרי הוא קדשי בדק הבית י"ל באמת חמור הוא חולין ומוקדשין קתני משום שור אבל באמת לק"מ די"ל דפריך הכי דא"כ ליתני ט' לאוין והכל קשה ליתני שהחמור הוא קדשי ב"ה וא"כ איכא טי"ת מלקות ולהכי הוצרך רבא לשנויי אין חילוק מלאכות לי"ט ועדיין יש להקשות

דמאי פריך ולילקי נמי משום זורע בי"ט דילמא באמת קחשיב זורע בי"ט והא דלא קתני ט' משום דחמור לאו היינו קדשי בדק הבית וא"ת הכל קשה ליתני ט' והחמור הוא באמת קדשי ב"ה י"ל דמידי דאיתא בשאלה לא קתני אבל ז"א דהא קתני נזיר דאיתנהו בשאלה וא"כ אי אמרת דקחשיב זורע בי"ט ליחשיב טי"ת והיינו אם החמור הוא קדשי בדק הבית:

וא"כ היוצא מזה דהא דרבא הוצרך לתרץ אין חילוק מלאכות לי"ט היינו למסקנא דלקמן שהוכיח הש"ס מכח קושיא דנזיר דקתני נמי אפי' מה דאיתנהו בשאלה אבל לולא זאת בלא"ה אין מקום לקושית הש"ס דליחשב זורע בי"ט ואין צורך לומר דאין חילוק מלאכות לי"ט וא"כ מתורץ קושית תוס' שניה הנ"ל על רש"י ז"ל דלקמן לא רצה להקשות ר' זעירא לר' מני והרי חמור דהקדש בדק הבית הוא דאיתנהו בשאלה וקתני משום די"ל דבאמת חמור לאו הקדש בדק הבית הוא דלא קתני הקדש בדק הבית משום דאיתנהו בשאלה ואין לומר א"כ אינו אלא ז' לאוין י"ל באמת יש חלוק מלאכות לי"ט ובי"ט חייב משום חורש וזורע ולהכי הוכרח להקשות דוקא מנזיר דקתני. אמנם לבתר דמסיק הש"ס דע"כ האי תנא מידי דאיתא בשאלה קתני והא דלא קתני שבועה שלא אחרוש בי"ט משום דאין איסור חל על איסור ואפי' באיסור כולל א"כ ע"כ צ"ל כתירוצא דרבא דלעיל דאין חילוק מלאכות לי"ט דאל"כ לחייב נמי משום זורע בי"ט ולחשוב טי"ת דהשתא אין לומר דחמור לאו קדשי בדק הבית הוא דהכל קשה ליתני שהחמור הוא קדשי בדק הבית ואיכא טי"ת עם לאו דמעילה אלא ע"כ דאין חילוק מלאכות לי"ט ומתורץ קושיא שניה של תוס' על רש"י ז"ל היטב היטב:

ויש לי להליץ על תוס' ז"ל ולייישב דבריהם בהשגתם על רש"י ז"ל דהנה יש לתמוה על קושיא ראשונה של תוס' על רש"י ז"ל שכ' וז"ל ובחנם דחק דבשור גופיה מחייב משום מעילה אם הוא עולה או חטאת עכ"ל ויש להפליא על דבריהם דמאי קושיא דהלא י"ל דרש"י ז"ל הוכרח לזה משום דרש"י ז"ל ס"ל לדוחק לומר דהחמור הוא חולין דהרי והן מוקדשין קתני בלשון רבים משמע דהחמור הוא ג"כ הקדש ואי אמרת דשור עולה או חטאת אייר א"כ בלא"ה חייב שנים משום שור לחוד משום לא תעבוד וג"כ משום מעילה וא"כ מה לי אם החמור הוא מוקדשין או חולין ואמאי נקט מתניתין והן מוקדשין בלשון רבים שהחמור הוא ג"כ קדשים והכי הו"ל למתני החורש בשור הקדש ובחמור וכלאים בכרם אלא ע"כ דכוונת התוס' הוא דאפי' שור הקדש שהוא קדשים קלים דלא שייך ביה מעילה כלל בחיים כי אם לאחר זריקה ובאימורין דוקא כדאמרינן במס' מעילה ואפ"ה איכא לאשכוחי שמנה והיינו אם החמור הוא קדשי בדק הבית דעל

קדשי ב"ה יש לאו דמעילה וליכא דלא תעבוד מן התורה בקדשי ב"ה כדאיתא ברמב"ם פ"א מהלכות מעילה בסופו ע"ש ועל קדשי מזבח אפי' הוא קדשים קלים עובר על לאו דלא תעבוד בבכור שורך ואין נדנוד קושיא על רש"י ז"ל לכאורה אכן לאחר העיון הקשו תוס' שפיר ובאים מכח ממ"נ על רש"י והסגנון הוא כך דמתחלה הקשו דבחנם דחק רש"י ז"ל כו' ואין לומר כנ"ל דא"כ יקשה קושיא שניה שהקשו דלמה פריך מנזיר ליפרוך מחמור דהשתא אין לומר כתרוצינו הנ"ל ועתה אפרש דמתחלה הקשו דבחנם דחק רש"י ז"ל דהלא בשור גופיה איכא ב' לאוין אם השור הוא עולה או חטאת דאיכא לאו דלא תעבוד ולאו דמעילה ואין לומר דרש"י ז"ל ס"ל לדוחק לפרש לשון מוקדשין שהוא לשון רבים אשור לחודיה וכנ"ל דא"כ קשה ארש"י קושיא ב' דתוס' דלמה פריך לקמן מנזיר הו"ל למיפרך מחמור קדשי ב"ה דקתני משום לאו דמעילה שהרי ישנו בשאלה וע"כ אם תרצה ליישב קושיא זו על רש"י ז"ל דרש"י נמי ס"ל דאף דקתני מוקדשין בלשון רבים י"ל דאזור האי ולכך לא פריך מחמור די"ל דחמור בחולין איירי ולעולם איתא בשאלה לא קתני ושור היינו בכור דליתא בשאלה ואפ"ה הוי שמונה דמשום יו"ט חייב תרתי משום חורש ומשום זורע ולהכי הוצרך למיפרך מנזיר וא"כ ע"כ מכח קושיא שניה על רש"י ז"ל צ"ל דגם רש"י ז"ל ס"ל דיש לפרש מוקדשין על שור לחודיה וא"כ ל"ק קו' ב' על רש"י ז"ל א"כ ממ"נ קשה קו' הראשונה על רש"י ז"ל:

[תוד"ה החורש ופ"ה כו' וחמור קדשי בדק הבית ולקי משום דהזיד במעילה באזהרה עכ"ל. דע דפי' הקונטרס במכות הכא במתניתין אין זה פירש"י ז"ל אלא לשון תלמידו ריב"ן ז"ל שהתחיל לפרש מסכת מכות מדף י"ט ע"ב ואילך. אמנם במסכת פסחים בדף מ"ז ע"א הובא מתניתין זו ושם פרש"י בד"ה והן מוקדשין וז"ל ועל החמור שהן קדשי בדק הבית משום לאו דהזיד במעילה באזהרה כו' עכ"ל והקשו בתוס' שם בד"ה ומוקדשין וז"ל ובחנם דחק דבשור גופיה מחייב משום מעילה אם הוא עולה או חטאת וקשה לר"י דבפרק בתרא דמכות אמר מידי דאיתא בשאלה לא קתני ופריך והרי הקדש ומשני בבכור ופריך והרי נזיר והשתא מחמור הו"ל לאקשויי לפ"ה דכיון דאיירי בחמור הקדש ע"כ. ולענ"ד נראה לתרץ קושיא זו דאיתא התם במכות א"ר ינאי בחבורה נמנו וגמרו החופה בכלאים לוקה כו' א"ל ר"ל אי לאו דקילסך כו' הא מתני' מני ר"ע כו' א"ל עולא לר"נ ולילקי נמי משום זורע בי"ט כו' אמר רבא כו' אין חילוק מלאכות לי"ט ופרש"י שם בד"ה ולילקי כו' דהא נמנו וגמרו דמחפה זורע הוא עכ"ל ויש לדקדק דמאי פריך הש"ס ולילקי נמי משום זורע ביו"ט דילמא באמת הא דנחשב שמונה הוי עם לאו דזורע ביו"ט וא"ת דהא תשעה עם לאו דמעילה דהא חמור קתני וחמור הרי הוא קדשי בדק

הבית י"ל באמת חמור הוא חולין ומוקדשין קתני משום שור אבל באמת לק"מ די"ל דפריך הכי דא"כ ליתני ט' לאוין והכל קשה ליתני שהחמור הוא קדשי ב"ה וא"כ איכא טי"ת מלקות ולהכי הוצרך רבא לשנויי אין חילוק מלאכות לי"ט ועדיין יש להקשות דמאי פריך ולילקי נמי משום זורע בי"ט דילמא באמת קחשיב זורע בי"ט והא דלא קתני ט' משום דחמור לאו היינו קדשי בדק הבית וא"ת הכל קשה ליתני ט' והחמור הוא באמת קדשי ב"ה י"ל דמידי דאיתא בשאלה לא קתני אבל ז"א דהא קתני נזיר דאיתנהו בשאלה וא"כ אי אמרת דקחשיב זורע בי"ט ליחשיב טי"ת והיינו אם החמור הוא קדשי בדק הבית:

וא"כ היוצא מזה דהא דרבא הוצרך לתרץ אין חילוק מלאכות לי"ט היינו למסקנא דלקמן שהוכיח הש"ס מכח קושיא דנזיר דקתני נמי אפי' מה דאיתנהו בשאלה אבל לולא זאת בלא"ה אין מקום לקושית הש"ס דליחשב זורע בי"ט ואין צורך לומר דאין חילוק מלאכות לי"ט וא"כ מתורץ קושית תוס' שניה הנ"ל על רש"י ז"ל דלקמן לא רצה להקשות ר' זעירא לר' מני והרי חמור דהקדש בדק הבית הוא דאיתנהו בשאלה וקתני משום די"ל דבאמת חמור לאו הקדש בדק הבית הוא דלא קתני הקדש בדק הבית משום דאיתנהו בשאלה ואין לומר א"כ אינו אלא ז' לאוין י"ל באמת יש חלוק מלאכות לי"ט ובי"ט חייב משום חורש וזורע ולהכי הוכרח להקשות דוקא מנזיר דקתני. אמנם לבתר דמסיק הש"ס דע"כ האי תנא מידי דאיתא בשאלה קתני והא דלא קתני שבועה שלא אחרוש בי"ט משום דאין איסור חל על איסור ואפי' באיסור כולל א"כ ע"כ צ"ל כתירוצא דרבא דלעיל דאין חילוק מלאכות לי"ט דאל"כ לחייב נמי משום זורע בי"ט ולחשוב טי"ת דהשתא אין לומר דחמור לאו קדשי בדק הבית הוא דהכל קשה ליתני שהחמור הוא קדשי בדק הבית ואיכא טי"ת עם לאו דמעילה אלא ע"כ דאין חילוק מלאכות לי"ט ומתורץ קושיא שניה של תוס' על רש"י ז"ל היטב היטב:

ויש לי להליץ על תוס' ז"ל ולויישב דבריהם בהשגתם על רש"י ז"ל דהנה יש לתמוה על קושיא ראשונה של תוס' על רש"י ז"ל שכ' וז"ל ובחנם דחק דבשור גופיה מחייב משום מעילה אם הוא עולה או חטאת עכ"ל ויש להפליא על דבריהם דמאי קושיא דהלא י"ל דרש"י ז"ל הוכרח לזה משום דרש"י ז"ל ס"ל לדוחק לומר דהחמור הוא חולין דהרי והן מוקדשין קתני בלשון רבים משמע דהחמור הוא ג"כ הקדש ואי אמרת דשור עולה או חטאת איירי א"כ בלא"ה חייב שנים משום שור לחוד משום לא תעבוד וג"כ משום מעילה וא"כ מה לי אם החמור הוא מוקדשין או חולין ואמאי נקט מתניתין והן מוקדשין בלשון רבים שהחמור הוא ג"כ קדשים והכי הו"ל למתני החורש בשור הקדש

ובחמור וכלאים בכרם אלא ע"כ דכוונת התוס' הוא דאפי' שור הקדש שהוא קדשים קלים דלא שייך ביה מעילה כלל בחיים כי אם לאחר זריקה ובאימורין דוקא כדאמרינן במס' מעילה ואפ"ה איכא לאשכוחי שמנה והיינו אם החמור הוא קדשי בדק הבית דעל קדשי ב"ה יש לאו דמעילה וליכא דלא תעבוד מן התורה בקדשי ב"ה כדאיתא ברמב"ם פ"א מהלכות מעילה בסופו ע"ש ועל קדשי מזבח אפי' הוא קדשים קלים עובר על לאו דלא תעבוד בבכור שורך ואין נדנוד קושיא על רש"י ז"ל לכאורה אכן לאחר העיון הקשו תוס' שפיר ובאים מכח ממ"נ על רש"י והסגנון הוא כך דמתחלה הקשו דבחנם דחק רש"י ז"ל כו' ואין לומר כנ"ל דא"כ יקשה קושיא שניה שהקשו דלמה פריך מנזיר ליפרוך מחמור דהשתא אין לומר כתרוצינו הנ"ל ועתה אפרש דמתחלה הקשו דבחנם דחק רש"י ז"ל דהלא בשור גופיה איכא ב' לאוין אם השור הוא עולה או חטאת דאיכא לאו דלא תעבוד ולאו דמעילה ואין לומר דרש"י ז"ל ס"ל לדוחק לפרש לשון מוקדשין שהוא לשון רבים אשור לחודיה וכנ"ל דא"כ קשה ארש"י קושיא ב' דתוס' דלמה פריך לקמן מנזיר הו"ל למיפרך מחמור קדשי ב"ה דקתני משום לאו דמעילה שהרי ישנו בשאלה וע"כ אם תרצה ליישב קושיא זו על רש"י ז"ל דרש"י נמי ס"ל דאף דקתני מוקדשין בלשון רבים י"ל דאשור קאי ולכך לא פריך מחמור די"ל דחמור בחולין איירי ולעולם איתא בשאלה לא קתני ושור היינו בכור דליתא בשאלה ואפ"ה הוי שמונה דמשום יו"ט חייב תרתי משום חורש ומשום זורע ולהכי הוצרך למיפרך מנזיר וא"כ ע"כ מכח קושיא שניה על רש"י ז"ל צ"ל דגם רש"י ז"ל ס"ל דיש לפרש מוקדשין על שור לחודיה וא"כ ל"ק קו' ב' על רש"י ז"ל א"כ ממ"נ קשה קו' הראשונה על רש"י ז"ל]:

דף כב.

כגון דאמר שבועה שלא אחרוש כו' עי' מ"ש חי' שבועות כ"ה ע"א בתוד"ה אלא:

שם מידי דאיתי' בשאלה כו', (עי' חי' שבועות כ' ב'):

רש"י ד"ה מי קא חיילא. מסוגיין מוכח דפטור גם ממלקות וע"כ דמדין אין איסור חע"א אתינן עלה, ולשון רש"י דנקט לה מדין נשבע שלא לבטל את המצוה, קשה לכאורה דזהו לא מספיק לפוטרו ממלקות:

שם ד"ה מיגו דחיילא וכו' כללה נמי לדידיה. לדידה כצ"ל. תשו' נ"ב מ"ת סי' ק"כ:

תוד"ה מתקיף וכו' דלא דמי. כעין זה נזיר דף ל"ח ע"ב תוס' ד"ה וללקי:

דף כג.

רש"י ד"ה בהכרת. לשון הכרת. עי' תוי"ט פרק א' משנה ב' דחלה:

דף כד.

גמרא שלא ירד לאומנות חבירו. עי' ב"ב דף כ' ע"ב וסנהדרין דף פא ע"א:
שם אפי' ברבית עובד כוכבים. כדאיתא בבא מציעא דף ע' ע"ב:
שם דלמא כאבידה המתבקשת. סנהדרין דף קט ע"ב:

שבועות

דף ב.

מתני' ויום הכפורים מכפר. דלאו בר קרבן הוא לעולם דאם יודע לו לא יתחייב קרבן כיון דלא היה לו ידיעה בתחילה. ואף מחטאת קבועה פטור שלא יהא חמור אין בה ויש בה מיש בה ויש בה. תוס' לקמן דף י"ט ע"א ד"ה הרי העלם וכו':

דף ב:

מתניתין אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה פי' הרע"ב ר"מ הוא דקאמר לי' כו' לענ"ד לפי המסקנא דסוגיין יש לומר דר"י קאמר לה דאיהו לנפשי' ס"ל דלב ב"ד מתנה ומש"ה יקרבו זה בזה, אבל לר"ש הקשו דידעו דר"ש לא סבר לב ב"ד מתנה עי' בסוגיין, והא דשעיר שלא קרב ברגל זה דקרב ברגל אחר דאתי רק על טומאה שאירע אחר הרגל זה וא"כ לגבי הך טומאה הוי אחר הפרשה דלא מתכפר, כיון דאבד וקרב אחר תחתיו אגלאי מלתא שלא היתה הפרשתו הפרשה עד רגל אחר דשחטי לה תוספות זבחים דף ו' ב':
שם תוס' ד"ה חייב וכו' בהקפת הראש חייב אף במספרים. לפ"ז נראה דגם במלקט ורהיטני חייב כיון דלא מקשי' ראש לזקן לענין מספרים מנ"ל לפטור בראש במלקט ורהיטני אף דתוס' כתבו אחר כך וליכא למימר דשרי במספרים וכו' דהקפת הראש אסור במלקט הרי דר"ל דלענין מספרים אתקש ולמלקט לא אתקש. היינו דאתקש רק לענין המפורש בקרא זו דלא תשחית דבעי' השחתה ולמלקט לא אתקש. אבל בהיפך לומר דלמלקט אתקש ולמספרים לא אתקש מה"ת לחלק וא"כ למה דפסקי' בש"ע סי' קפ"א ס"ב דראוי לחוש להאוסרים בהקפת הראש במספרים ה"נ יש לאסור במלקט וא"כ יהיה אסור לסרוק פאות הראש, וצ"ע לדינא וכתבתי מזה בתשובה:
ראיתי להתעורר ולתמוה איך מצינו ידינו ורגלינו בסריקת פאות הראש, הלא לדעת יש אוסרים בש"ע יו"ד (סימן קפ"א ס"ג) דבמספרים כעין תער ג"כ אסור בגילוח הפיאות והמחבר סיים דיש לחוש לדבריהם, וזה דעת תוס' ריש שבועות דלא ילפינן פיאות מזקן ול"צ דוקא בהשחתה דתער, ה"נ נימא דלא דמי לענין דרך גילוח דבפיאות הראש אף שלא דרך גילוח חייב:

ועיין בתוס' שם שבקשו לומר בהיפוך דבמספרים אינו חייב ובמלקט ורהיטני חייב (והיינו דבזה י"ל אף דלא מדמינן פיאות לזקן לענין שלא בדרך גילוח, מ"מ השחתה בעי' מסברא דכמו דאמרינן לפי האמת דבמניח כדי לכוף ראשן לעיקרן לא מקרי הקפת הראש דאינו משוה צדעיו לאחוריו כיון דנשאר השער בגידול לכוף ראשן לעיקרן, ה"נ י"ל לס"ד דתוס' דכל שאינו משחית השער מעיקרא לאו שם הקפה עלי'), ובסוף העלו והוכיחו רק דבמספרים אסור אבל במה דהיו סבורים דבמלקט ורהיטני אסור זהו אפשר גם למסקנת דבריהם, וגם מסברא בממה נפשך כיון דבמספרים חייב אף דלא הוי השחתה דלא מדמינן פיאות הראש לזקן, א"כ מנ"ל לומר דבמלקט ורהיטני פטור הא פשיטא דגם בזה משוה צדעיו לאחוריו:

ואף דיש לדון קצת בס"ס, ספק דלא כתוס' אלא דתער דוקא כמו בזקן, וספק כשיטת הסוברים דבשיור ב' או ד' שערות מהני דלא מקרי הקפה, מ"מ הא לפ"ז נקל ג"כ במספרים מהך ס"ס עצמו, והרי מפורש להדיא בש"ע דלא יגע יד בכל הפיאה אף במספרים, הרי דגם במשייר מקצת שערות אסור במספרים, וא"כ ממילא ה"ה במלקט ורהיטני ומסרק דמ"ש זה מזה, ומטעם דבר שאינו מתכוין א"א להתיר דהא סריקה הוי פסיק רישא כדאמרינן בנזיר אבל לא סורק, וצ"ע לדינא:

דף ג.

תוד"ה ועל הזקן כתבו דהניקף מנכרי חייב כיון דר"ה לא מקיש אהדדי, דכמו דאיחייב במקיף קטן אף דאין הניקף בר חיובא ה"נ חייב הניקף אף דהמקיף אינו בר חיובא. [וקצת קשה לי דילמא טעמא דר"ה דניקף ג"כ בר חיובא הוא כיון דסופו להיות בר חיובא כמו דחלקו תוס' נזיר ב'. דמקיף לנכרי פטור כיון דלא הוי בר חיובא לעולם. ה"נ דילמא בהיפוך היכי דמקיף לאו בר חיובא לעולם אין הניקף חייב דבעי תרווייהו מקיף וניקף אתיין לכלל חיובא]:

והוסיפו דאפי' לרב אדא דמקיש, היינו דבעי ניקף בר חיובא דעיקר קרא דלא תקיפו קאי אניקף אבל במקיף לא תליא מילתא. והנה בריטב"א בחי' למכות כתב בהיפוך דעיקר קרא דלא תקיפו היינו להמקיף אלא דמרבינן דניקף חייב מדכתב לשון רבים לא תקיפו ורצה לזה לדון דבזקן דכתיב לשון יחיד רק המשחית עובר ולא הנשחת. [ובאמת לא הבנתי איך אפשר לומר כן דא"כ איך אמרינן קדושין ל"ה ב' אב"א ס' הא לית להו זקן, הא בלא"ה כ"ע אינו בלאו דנשחת ובראש חייב, א"כ איך שייך הקישא דהקפה להשחתה בזה]. אלא דאח"כ כתב דילפינן השחתה מהקפה לחייב ג"כ נשחת עיי"ש:

עכ"פ ס"ל להריטב"א וכתב שגם ר' אברהם אב"ד פירש כך דעיקר קרא במקיף, א"כ י"ל כי היכי דתוס' בשיטתייהו ס"ל דלרב אדא דתלי הכל בניקף דאינו עוקר הקרא, ה"נ י"ל להריטב"א ולהרב ר' אברהם הנ"ל דר"ה ס"ל דאין קטן חייב דתליא הכל במקיף, אבל בהיפוך במקיף לאו בר חיובא ס"ל לכ"ע דאין הניקף חייב. ואפשר דזהו טעמא דיש מתירים להקיף עצמן ע"י נכרי וקטן שהביא הנ"י סוף מכות עיי"ש:

ומרווחנא בזה דשמואל דמוקי ההיא ב' נזירים באשה וקטן א"צ שיסבור כר' אדא אלא סובר כהלכתא, כר"ה, ואשה וקטן היינו שמתגלח ע"י אשה וקטן וכדהקשה הגאון ר' שמואל איידלס בתוס', אלא דהוא הקשה לר"א, דדילמא לר' אדא מותר בניקף לאו בר חיובא. ובאמת מיירי שמואל בהכי, ולפי דברינו סובר ג"כ כר"ה. דר"ה מודה דבזה מקשינן כל היכי דאין המקיף בר חיובא גם הניקף אינו חייב כיון דעיקרא קרא במקיף כתיב:

בא"ד תמוה לי במ"ש דהומ"ל א"ב דאמר לנכרי וקטן אקפי לי גדול, הא בכה"ג אין שליחות לנכרי וקטן, וכן מ"ש במצורע אמאי דחי עשה דמצורע ללאו דהקפה, הא אפשר לקיים שניהם ע"י נכרי וקטן, והא כיון דאין שליחות לנכרי וקטן לא קיים העשה דוגלח, ובזה יש לעיין ג"כ בהא דאמרינן מילה בנכרי כשירה, ועיין. (עיין בחי' ע"ז כ"ז):

תוד"ה אי ר"ע, (עיין משה"ק רבינו לקמן דף י"ד ע"א בתוד"ה ידיעות):

דף ג:

תוד"ה וכדרבא כו' ומשני דקסבר ר"י וכו'. ק"ל דא"כ היכי אמרינן ר"י סתמא אחריני אשכח דתנן המותיר הא גם תנא דידן ס"ל דבעלמא לשאב"מ אין לוקין רק הכא דגלי קרא ובזה ליכא סתירה מההי' דהמותיר וצ"ע. אח"כ מצאתי שהקשה כן בשו"ת דברי ריבות סימן רנ"ה וכתב שם לתרץ דתוס' ד"ה אבל אוכל נזהרו בזה במ"ש בסה"ד וכן מייתי לעיל שפיר וכו' והיינו דבאו לומר בדרך ולטעמיך דגם לרש"י קשה דלמא טעמא דהתם משום התראת ספק אע"כ דמצינו עכ"פ דפליג על מתני' דהכא א"כ יש לומר לשיטת התוס' אע"ג דאיכא לאקשויי דלמא שאני הכא דכתיב לשוא לשוא ב"פ מ"מ מייתי ראי' דפליג אמתני' ומטעמא דאיכא למימר דפטר במותיר משום התראת ספק יש לפטור הך מתני' שאינו חושש אלא למצוא תנא דפליג אמתני' עכ"ל. ובמחכ"ת אין בזה ממש דלרש"י ניחא כיון דבין לטעמא דאב"מ ובין לטעמא דהתראת ספק פליג אמתני' ס"ל לר"י דפליג באין בו מעשה אבל לשיטת תוס' בין אם הטעם דאב"מ ובין משום התראת ספק אין ראי' דפליג אמתני' לענין זה היסוד דבשבועה מכח לשוא לשוא ב"פ אשב"מ לוקין, וצ"ע:

ז"ל רבינו בגליון ס' דברי ריבות, במחכ"ת אינו מהדומה דלרש"י ניחא כיון דבין אם טעמא דמותיר בטהור משום אין בו מעשה בין אם הטעם משום התראת ס' פליג אמתני' דהכא אם כן יכול ר"י לומר דפליגי באין בו מעשה אבל לשיטת תוספות תיקשה מנ"ל דטעמא דמותיר משום התראת ספק ופליג אמתני' דהכא דלמא טעמא משום אין בו מעשה ולא פליג דהכא גלי קרא דלשוא לשוא וביותר הא בין אם טעמא דמותיר משום אין בו מעשה בין אם הטעם משום התראת ס' לא מצינו פלוגתא על משנתינו לענין הך דבשבועה לאו שאין בו מעשה לוקין. והקושיא גם אני נתקשיתי והיא עצומה והגאון המחבר לא זז אותה אפי' זיז כ"ש:

תוס' ד"ה אי וכו' דהתם רוצה ליישב. כעין זה בתוס' חולין דף ע ע"ב ד"ה קלוט:

תד"ה התראת, ותימא בסוף פ"ד מיתות וכו'. תמוה לי הא י"ל דבעלמא ס' ר"ל לאו שאב"מ אין לוקין אלא דהכא בשבועה שאוכל ול"א ס"ל לר"ל כיון דמרבי' מן שוא לשוא ב' פעמים תנהו לשבועת שקר דלוקין אף שאין בו מעשה גם אוכל ול"א יהי' חייב ולא ס"ל לדרבא דריבתה רק דומיא לשוא דהיינו לשעבר דרבא הוא דקאמר לקמן הכא לתרץ על ר"י הא דס"ל דבאכלת ול"א דלקי, ובאוכל ול"א אינו לוקה דמרבי' רק דומיא דלשוא, אבל ר"ל ס"ל כיון דמרבי' שבועת שקר מה"ת לחלק בין אכלתי ול"א לבין אוכל ול"א, אלא דהטעם דא"ל משום התראת ספק, והיינו דמרבי' רק לענין לאו שאב"מ כמו דלקי בשוא כך בשקר אבל לענין התראת ספק ל"ש לרבויי דבשוא אינו התראת ס' מש"ה מרבי' רק אכלתי ולא אכלתי ונכון בעזה"י. וי"ל דקושית תוס' למה דאמרי' במכות דף ט"ז ותרווייהו לאיבא דר"י וכו', דייק הכי וכו' אלמא לאו שאב"מ לוקי' עליו, לפ"ז ר"ז ס"ל בכה"ת לאו שאב"מ לוקין, אבל היא גופא ק' על הגמרא מנ"ל כן, דלמא ר"ל בעלמא סבר לשאב"מ אין לוקין אלא בשבועה ס"ל דלוק' כדהוי ס"ל בסוגיא אליבא דר' ישמעאל למ"ש תוס' ד"ה וכדרבא וכן בתוס' ד"ה רבי עקיבא לחד תירוצא דרבי עקיבא ס' בכה"ת דלאו שאב"מ אין לוקין ובשבועות ס"ל דלוקין, א"כ דלמא ר"ל הכי ס"ל ולא נצטרך לדחוק דר"ל גבי חסמה בקול לאו טעמא דנפשי' קאמר, וצ"ע:

[א"ה קשיא דר"י אדר"י, לא זכיתי להבין לפמ"ש תוס' דדוקא הכא סבר ר' ישמעאל דלוקין משום דרשא דלשוא לשוא... סבר לאו שאב"מ אין לוקין א"כ ממילא גם לר' יוחנן ל"ק דטעמא דהכא משום לשוא לשוא. וביותר איני מבין דברי מהרש"א הקדושים דהקשה מאי פריך ממותיר בטהור ע"ש משמע דקושיא הקודמת דר"י אדר"י מקשה שפיר הא זה ודאי ל"ק, וד' יאיר עיני, ואחרי העיון ל"ק דמתחלה הק' הגמ' שפיר דק' דר"י אדר"י דהא ר"י מיירי התנא נמי שבועה שלא אוכל ואיכא ע"ז גופא הטעם משום

ריבויא דלשוא... וקו' המהרש"א שהיא פליאה גדולה דמאי פריך ממותיר דהתם גם ר' ישמעאל מודה דליכא ריבוי ואין לוקין משום דליכא מעשה]:

דף ד.
תוד"ה אבל וכו'. דברי תוס' אלו לא זכיתי להבין, במ"ש ומיהו הא נמי חשיב התראת ספק למ"ד בטלו וכו', דלגבי בטלו שפיר הוו התראת ספק, דאלו לא אתרו ביה בעת שעבר הלאו שלקח האם, והתרו ביה רק בשעת ביטול העשה דשחט להאם א"א לחייבי מלקות דההתראה בעינן בשעת עבירת הלאו ולא בשעת עקירת העשה, מש"ה כיון דההתראה דשעת עבירת הלאו הוי התראת ספק ולא הוי התראה הוי כלא התרו בו כלל, וההתראה דאח"כ בשעת עקירת העשה לא מהני, אבל הכא דעתה עדיין הלאו ומתרין אותו שיקיים שבועתו שיאכל ולא ישליך לים, דבזה עובר הלאו, י"ל דהוי התראת ודאי דהא השתא הוא עיקר ההתראה וצע"ג:
לא זכיתי להבין דהתם שעת עבירה הלקיחה ובשעה ששיבר כנפים אינו העבירה אלא דמבטל בזה תיקון העשה ויתחייב המלקות למפרע בשעה שלקח, בזה לא שייך ההתראה על שעת שיבור כנפים דעתה אינו עושה העבירה. וכשלקח היה התראת ספק שמא לא ישבר כנפים. אבל הכא דהעבירה אינו על שעת שבועה אלא על שעה שעובר על השבועה דקם בלאו דלא יחל וכיון דאנו דנין לחייבו בהטלתו לים לדונו בלאו שיש בו מעשה דעתה הוא יעשה עבירה דבהטלתו לים עובר על שבועתו שאינו אוכלו, א"כ ההתראה הוא עתה כשמטילו לים ולא הוי התראת ספק וצע"ג:

דף ד:
תוס' ד"ה ר"ע וכו' ור"ע אית ליה נמי. עיין לקמן דף כה. תוס' ד"ה רב:

דף ה.
רש"י ד"ה ידיעת וכו' והוא ידע שהרגיש. עיין לקמן דף יד ע"ב תוס' ד"ה או:

דף ה:
גמרא תנן התם מראות נגעים. עיין בסוגיא זו בתשובת דברי ריבות סימן כ"ה:

דף ו:
תוס' ד"ה לא אשכחן וכו' וי"ל דה"ט עדיף טפי. וקשה ליד מ"מ אחרי דאמרי' מידי דהוי אשמיעת קול ולגבי תרומה ליכא כלל סברת לא מצינו דעון מיתה חייב קרבן דמידי דהוי שמיעת קול ונשאר ממילא הסברא לאוקמי בתרומ' ולא במקדש מכח הסברא דלא מצינו דעון כרת דלסגי בעולה ויורד א"כ מאי פרכי' ואימא בה למעוטי הקדש הא לזה ל"צ קרא דמסברא מוקמי' בתרומה ולא במקדש ומוכח דבה למעט תרומה וצ"ע:

דף ז.
רש"י ד"ה אחת לכלל וכו' הבערה בכלל היתה. שבת דף ע' ע"א:

דף ז:
תד"ה יש, ול"צ דהכי קאמר א' מג' טומאות. ק"ל איך אפשר לומר כן הא בסוגי' מפרשינן דשפיכות דמים היינו בהנך דלאו בני גלות דבזה הקשו תוס' בד"ה במזיד, דאף דלא אתי' לכלל חטאת מ"מ כיון דעכ"פ דבקדש ומקדש אתי' לכלל חטאת אין לחוש, אבל אם נפרש הברייתא מיירי דיכול דעל חד מג' טומאות ולא על מקדש וקדשיו, א"כ איך אפשר דמיירי רק בטומאה דשפיכת דמים הא לא אתי' לכלל חטאת, וצ"ע. גם קשה קצת דאיך לפרש כן א"כ יקשה ק' תוס' הראשונה דאמאי לא אמר באכל בטומאה תרומה או טמא ששימש, ומה שתריצו דנקט רבותא דאפילו באלו דחמירי, זהו שייך אם מפרשי' דיכול דעל כל טומאת, אבל אם נפרש שבא' מהן, יקשה אדרבא אמאי נפרש בא' מאלו דלמא רק אתרומה ושימש דקיל יותר דהוי רק מיתה, ואי דבהנך ל"ש אתי לכלל חטאת א"כ איך אפשר לפרש בשפיכת דמים לחוד וכנ"ל:

דף ח:
תוס' ד"ה לטומאה וכו' ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון. תמוה דא"א לעשות פנימי בלא הגרלה, אח"כ ראיתי בספר מעין החכמה לבעל עצי אלמוגים שעמד בזה:
[וקרבן לאישתרויי בקהל. הרב הגאון מ' ישעיה פיק רצה למחוק תיבת בקהל ומגיה בקדשים, ואפשר כיון דמצורע הוצרך לשבת מחוץ למחנה ואח"כ הוא יכול להיות עם שאר אנשים מיקרי לאישתרויי בקהל, ואולי לבא לתוך המחנה הי' מותר אף קודם קרבן דהיינו לאחר גילוח הראשון עי' ר"מ פי"א מה' ט"צ ממילא הי' הקרבן רק לאישתרויי בקדשים ושפיר הגיה קדשים, ושמחתי מאד כי בעזה"י מצאתי בב"ש כריתות דף ו' כ' מעין הנ"ל הקו' ותירוץ]:

דף ט.
תד"ה שכן מרובה וכו' וא"ת נילף במה הצד מתרווייהו. ק"ל הא בפשיטו ניחא דליכא למילף בכה"ג דהא לא ילפינן מיה"כ דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בבנין אב ולא מהני רק לעשות זה יוכיח על הפירכא דהלימוד מר"ח. ובהכרח צ"ל דס"ל מדלא אמרינן ותפשוט דא"ח ומלמד משמע דפירכת הש"ס בכל ענין. ומתחלה הקשו רק דאמאי לא פריך הש"ס בקיצור ותפשוט דא"ח ומלמד וכמ"ש מהרש"א. אבל באמת משמע דפירכת הש"ס בכ"ע ולזה שפיר הקשו דאם חוזר ומלמד יש ללמוד במה הצד מתרווייהו. ומזה נסתר דברי המרש"א בתוד"ה הואיל וזה בא דס"ל דפירכת דכפרתו מרובה הוי פירכ'

כ"ד ולא פרכא רק אי ילפינן חדא מתרתי דהא מוכח דפירכת הש"ס אף אם חוזר ומלמד דיש ללמוד חדא מחדא מיה"כ ואעפ"כ פרכא שכן מרובה כפרתו. גם דברי המרש"א בעצמם סותרים ממש בתד"ה אף זה וכו' דלא בעי לומר דא"ח ומלמד דא"כ תפשוט וכו' והרי זה עדיין אינו מיושב בתירוצם דפרכא כפרתו מרובה הא אם חוזר ומלמד יש ללמוד חדא מחדא מיה"כ דלא פרכינן הך פרכא דכפרתו מרובה דהוי פירכא כל דהו, וצ"ע:

דף ט:

תוס' ד"ה כדאמר וכו' דהוי כמו וכו'. כעין זה ברכות דף מה ע"א תוס' ד"ה שלשה. שבת דף קכג ע"א תוס' ד"ה אסובי. גיטין דף פ' ע"ב תוס' ד"ה זו. נזיר דף נ"ד ע"ב תוס' ד"ה ומשני. לקמן דף מא ע"א תוס' ד"ה ומאן. מעילה דף י"ב ע"ב תוס' ד"ה חלב:

דף יא.

גמרא לדמי נסכים. עיין נזיר דף כו ע"ב תוס' ד"ה אבל:

דף יא:

גמרא מצא אחרת נאה ממנה. עיין לקמן דף טו ע"א תוס' ד"ה ללמדך:

דף יב.

אלא רבנן דפרה. תמוה לי למה דמסקי' תוס' דפרה קדושת ב"ה וא"כ מדינא תפדה אלא דבמתה או נשחטה דמדינא לא מהני פדיי' דבעי העמדה והערכה ובזה צריכ' ללב ב"ד מתנה, והא בזה ג"כ י"ל הטעם כיון דלית לי' תקנת' ברעיי' וצע"ג:

שם בתד"ה וממאי דר"י במהרש"א, במה דסיים ודוחק נלע"ד דתוס' הוכיחו להם סברא זו מדאמרינן בהתודה [שאני התם] דאית לי' תקנתא ברעי' והיינו כדי לתרץ את דברי ר"ש דמתני' כמ"ש תוס' בדבור שלאח"ז, ומדלא קאמר ש"ה דאית לי' תקנה להקריב דר"ח בר"ח אחר ודרגל זה ברגל אחר ע"כ משום כיון דבשעיר דיוה"כ ל"ש כן ממילא [מתנו] על כל השעירים, וא"כ סברא זו מכרחת:

ואולם עדיין קשה לי לתירוצם ב' דתוד"ה ר"ש לית לי' דאף דאבודין ל"ש היינו רק בפר ושעיר שהוא פ"א בשנה ושעיר יה"כ מ"מ שעירי' חיצונ' שכיח, אם כן עדיין קשה בסוגיא דהתודה לימא פשוט דבדר"ש דמתני' אית לי' תקנה דר"ח ורגל להקריב רגל זו ברגל אחר ושעיר יה"כ הא בלא"ה אין לב ב"ד מתנה דהא כיון דהוי פ"א בשנה ל"ש אבודי' ומשום שעירי' אחרי' הא אית' ליה תקנה דר"ח בדר"ח ורגל בדרגל, וקוש' תוס' אפשר דאזלי לתירוצם א' דתוס' דדוקא בפנימי' דקדישי טובא משמרי' ול"ש אבודים, אבל מ"מ לתירוצם ב' יקשה ההיא סוגיא דהתודה וצ"ע:

דף יב:
תוס' ד"ה ואין וכו' דמה יעשו ממנו. עיין נזיר דף כז ע"א תוס' ד"ה וכ"ת:

דף יג.
גמרא זה הפורק עול. עיין יבמות דף ט' ע"ב תוס' ד"ה מה:

דף יד.
גמרא ת"ל אשר לו. עיין מגילה דף ט' ע"ב תוס' ד"ה אין:
פרק ב - ידיעות הטומאה:
תוד"ה ידיעות כו' ואע"ג דמוקי מתני' כרבי. בלא"ה הא בממה נפשך כיון דקתני במתני' דחייב על העלם קדש ומקדש מדכתיב ונעלם ב' פעמים מוכח דס"ל דלא בעי ידיעה (גמורה) מתחלה דלא דרשי' ונעלם לאורויי דמכלל שהיה לו ידיעה בתחלה כמבואר בסוגיא לעיל ד"ד ב', דהא בהא תליא דאם דרשי' ונעלם מכלל שהיה לו ידיעה לא דרשי' לרבות העלם קודש ומקדש. וביותר תמוה לי על תוספות ד"ג ע"א ד"ה אי רבי ישמעאל וכו' וא"ת תקשי ליה נמי ידיעות דמתני' בעי ידיעה בתחלה ור"י לא בעי ידיעה בתחלה אפילו ידיעת בית רבו וכו' מיהו מתניתין דפ"ב וכו' משמע קצת דבעי ידיעה גמורה וכו' ונראה דמידיעות לא הו"מ למיפרך שהיה יכול לדחוק ולתרץ וכו'. מבואר דס"ל דמתני' דהכא ס"ל דבעי ידיעה גמורה. ויקשה דהא מתני' דחייב על העלם קדש ומקדש מוכח דלא דרשי ונעלם על ידיעה בתחלה וע"כ מתני' מיירי רק מידיעת בית רבו וכמ"ש תוספות הכא וצע"ג:

דף יד:
מתני' שיציאתו הנאה לו כביאתו. עיין בחי' ספר כתובה לכתובות דף נא ע"ב ד"ה ופליגי דרבא:
שם מתני' ואינו חייב על העלם מקדש (עי' מש"כ לקו' י"ט א' בתוד"ה הרי):

דף טו.
גמרא אותם במשיחה ולא לדורות. עיין מנחות דף נז ע"ב תוס' ד"ה ר' יאשיה:
תוס' ד"ה אין וכו' היינו היכא דאפשר. עיין טורי אבן ר"ה ר"ה דף ז' ע"ב ד"ה מידי דתליא במעשה:

דף טז.
רש"י ד"ה מצאו אלו עיין מה שתמה בזה בטורי אבן מגילה דף י' ע"ב ד"ה כל המצות:

דף יז.
גמרא היכי משכחת לה. עיין סנהדרין דף פג ע"א תוס' ד"ה ולא:

תוד"ה או כיון דתחלת הלבישה וכו', (עי' מש"כ בחי' מכות כ' ב'):
מ"ש בני הרבני על התומים סימן כ"ח דטומאה מקרי קום עשה כדמוכח ברש"י שבועות י"ז, אינו מוכח די"ל דהאי בעי למ"ד לאו שאין בו מלקות לוקין עליו ואף דחזינן דתוס' (שבועות י"ז ע"א ד"ה או א"צ) לא ניחא להו בכך שם וכתבו שם בטעמא דר"א בכלאים כיון דתחלת הלבישה הי' במעשה מ"מ י"ל דהאי בעי' בנזיר (נזיר דף י"ז ע"א) היינו לענין איסור מלקות כמו דכתבו תוספות (שם ד"ה בעי) באיבעי דמרבא יש שיהוי למלקות דלרב ביבי ע"כ לענין איסור מלקות אלא דבההיא בכלאים אחרי הקדמתך דטעמא דרב ביבי משום דאין בו מעשה וממילא יש בו איסור מלקות ומוכח דר"א מחייב מלקות ממש מזה הוצרכו לטעמא דתחלת הלבישה הי' במעשה והיינו בכלאים דהי' התחלת הלבישה באיסור וכן באיבעי דרבא הוא אפשר דאיבעי לענין מלקות ממש כיון דמיירי בטימא עצמו בשוגג י"ל דהוי ג"כ התחלת מעשה באיסור אבל באיבעי דנזיר בתוך השידה ופרע חברו עליו המעזיבה י"ל דהאיבעי רק לענין איסור מלקות אבל מלקות ממש ליכא כיון דתחלת המעשה הי' בהיתר וכמ"ש הרמב"ם פ"ה ה"ח מהל' מלכים ודברי המ"ל בזה פ"ג (הלכה כ"א) מהל' ביאת מקדש שגבו ממני דבתחלת דף קס"ט ב' הוכיח מדברי תוס' נזיר י"ז ד"ה אי דא"ל לא תנזור דאוקי האבעי לענין חיוב מלקות ממש ואף למ"ד דלשב"מ אין לוקין מוכח דאף בתחילה המעשה הי' בהיתר מקרי מעשה ובסוף הדיבור דק"ע א' מסתפק אם בשוגג תחלה מקרי מעשה ובהיתר בודאי לא הוי מעשה ואף אם נניח דגם בהיתר מקרי מעשה עדיין לולי דעתך הרי הי' נ"ל לחלק דדוקא בנזיר בשידה דהכניסה הי' למקום הטומאה דהיינו בבה"ק אלא דהשידה הי' מפסיק שלא נטמא אבל מ"מ הי' תחלת המעשה למקום אך בנטמא בעזרה דחברו זרק עליו שרץ דאין האיסור הטומאה אלא השהיי' בעזרה וכיון דתחלת הכנסו במקום האיסור שהוא העזרה מקרי מעשה, אבל בכהן שהוא בבית ומת עליו מת דאין האיסור הבית רק הטומאה ובעידן הכניסה לא הי' שם מקום טומאה י"ל דלא מקרי מעשה ואם אין דעתך בכך בטלה דעתי, ובעיקר היסוד דתוס' דכלאים לא מקרי מעשה רק משום תחלת הלבישה וממילא אם חברו זרק עליו בגד כלאים לא מקרי מעשה דמה שאינו פושטו לולי שאיני כדאי הי' נראה דכל שמחזיקו על גופו הוי כנושא הבגד וזהו גופו למעשה וכמו בהטעינו חברו חפץ דעקירת גופו כעקירת חפץ הרי דמקרי מעשה וה"נ בהטעינו חברו כלאים והולך בו או עומד ויושב, ובנטמא בעזרה דאין בגופו כלום רק מניעת יציאתו לחוץ אבל אין ענין על גופו זה לא מקרי מעשה, ובסוגיא דנזיר איני מבין דנקט האיבעי

בנזיר בבה"ק ואמאי דוקא בנזיר כשהוא בביה"ק ולא סתם בנזיר טהור שהלך לביה"ק בשידה ופרע עליו מעזיבה וגם הא בנזיר בשידה חל עליו נזירות טהרה שהי' אז טהור:

דף יז:

גמרא דרך ביאה אסרה תורה. עיין זבחים דף פ"ב ע"ב תוס' ד"ה לא:

תוס' ד"ה אפי' וכו' פריך לעולא. שם איתא רב הושעיא ועיין עירובין דף סח ע"א תוס' ד"ה אמר:

תוד"ה ואין אוכלין כו' פתח עזרה כו', יפה כתב בספר מראה כהן לזבחים דף נ"ז ע"א דדברי תוס' בזה תמוהים דממקום שבאו להביא ראיה מסוגיא דזבחים דף הנ"ל שם מבואר ההיפוך דמסקינן דלענין אכילה לא בעי' שפתח העזרה פתוח עיי"ש:

תוד"ה ואין שוחטין וכו' וה"ה דאין אוכלין. עיין תשו' הרשב"א סי' לד:

תוד"ה אבל חייבים על עשה כו' עשה דנדה לא תעביד הוא. הקשה ש"ב רומפכ"ת וז"ל משמע מדבריהם דחייבים קרבן על עשה כזו, והוא תמוה, וכי חייבים ב' קרבנות על עשה ועל ל"ת, כמה שדייק הר"ן והרשב"א, וביבמות (דף ט') ד"ה מה ע"א וכו', ומיהו לרבי דגמר גז"ש מעליה ודאי דאינו חייב על כל הל"ת שאין מפורש. וכ"כ תוס' יומא (דף פ"ה) על פורק עול ומיפר ברית, ובדף י"ח כתבו בד"ה לא תעשה דכל קושיית הש"ס מנ"ל דאין חטאת עד שיהי' בו לאו, ואפשר לדחוק, דתוס' דף י"ח אליבא דר' ובדף י"ז אליבא דחכמים, עכ"ז תמוה, שגם אליבא דחכמים לא מצינו, אמנם תוס' זבחים (דף ק"ו) ד"ה אזהרה וכו', וא"ל דסוגיא דידן כרבינא ומצי למימר אליבא דקרבן בעי אזהרה וכו' וקשה רבא אדרבא, וקשה לי מאד, לפ"ז רבי דס"ל קרבן בעי אזהרה וכי יסבור דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין, ויותר מזה יקשה על הרמב"ם, דבהל' יבום וחליצה מביא לימוד דר' ולקח ולקחה [ולא גז"ש דעלי'] וצ"ל כתירוץ הש"ס דעלי' מבעי ליה לגז"ש דחטאת ונכון הוא בשיטתי' דפסק מגדף היינו מברך השם, ופסק כחכמים דרבי עקיבא בריש כריתות דמגדף מברך השם פטור מקרבן שאין בו מעשה, וא"כ לא יוכל לפסוק כרבנן דעליה לאסור צרות, דא"כ צ"ל היקישא וזה ל"ש לפי ההלכה, דהא א"א לומר הוקשה כה"ת למגדף מה מגדף שיש בו מעשה וחייבים עליו קרבן דהא מגדף אין בו קרבן, לזה לקח לו הרמב"ם לפסוק כר' לאיסור ערוה מולקח וגז"ש לחטאת, א"כ צריך שיהיה לאו כמו באחות אשה כמ"ש תוס', א"כ צריך אזהרה לקרבן, וקושיית הש"ס במכות במק"ע דלמא בעי אזהרה לקרבן, ויהי' מוכרח מזה דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו, והוא לא פסק כן עכ"ד:

מ"ש רומעכ"ת ש"ב נ"י ואפשר לדחוק דכוונת תוס' אליבא דר' ובדף י"ז אליבא דחכמים ועכ"ז תמוה וכו' לא מצינו כן, בודאי גם אליבא דחכמים לא מצינו כן, אין כוונתו דאליבא דחכמים בעי דוקא לאו מפורש דהא לקושטא דמלתא כתבו תוס' דנחכמים לא בעי' לאו רק שיהא המצוה בענין שב ואי"ת, כמו בע"ז, וה"נ בנדה כן הוא במצוה שלא יפרוש בהנאה מרובה כסברת תוס' אלא נראה דכוונתו דמר אליבא דחכמים לא מצינו כן לחייב ב' קרבנות על עשה ועל הל"ת, אמנם לענ"ד כוונת תוס' כמ"ש הר"ן לדייק מדקתני על עשה ועל ל"ת, ולא קתני עשה ול"ת, משמע כל חד מלתא באפא נפשיה על עשה היינו הפרישה, ועל ל"ת היינו בבא על הנדה אלא דהר"ן שם כתב דמ"מ גם בפרישה עיקר החיוב על ל"ת המעורב בו, זהו לא ניחא ליה לתוס' דעל עשה דמשמע עשה לחוד היה ג"כ גורם קרבן, וכדנתחבט הר"ן ג"כ בלישנא דמתני' עיי"ש, לזה פירשו דעל עשה לחוד אם הוא בעינן שוא"ת יש לחייבו קרבן לרבנן דר' דלא בעי' לאו ממש, והש"ס דפריך ל"ת מנ"ל, היינו כיון דמסתמא גם רבי לא פליג על דינא דמתני' דחייב קרבן תיקשי אליבי' מנ"ל הל"ת, אבל בודאי גם לרבנן אינו חייב ב' קרבנות, ועל ל"ת היינו בבא על הנדה. (ההמשך נדפס בחי' מכות י"ג):

ובההיא עניינא תמוה לי בסוגיא דשבת קנ"ד ע"א אר"י המחמר וכו' והרי דסוגיא דסנהדרין ס"ה מבואר דר"י ס"ל דאפילו לרבנן דרבי עקיבא מעשה זוטא מהני, ואף עקימת שפתיו היכי דבדיבורו עביד מעשה, והיינו הנהיגה בקול לענין כלאים כדמדמי הש"ס התם, וא"כ במחמר דגם כן הנהיגה בקול לכאורה הוי מעשה לענין חטאת, וצ"ע:

דף יח.

תוד"ה והא נמצא. תימא דעדיפא מינה וכו', [בתשו' ח"א סי' ס"ב כ' דגם בלא ארגשה חייב חטאת דאמרינן כסבורה דהרגשת שמש הוי], ובזה מיושב קושית תוס', והיינו דבאמת דינא דמתני' בין ארגשה דמ"מ הוי אח"ז רק ספק שמא טעתה וסברה דארגשה, בין בלא ארגשה דמ"מ הוי דאורייתא דאמרינן כסבורה דהרגשת שמש הוי, א"כ י"ל מה דמשני ואפרישה היינו דאמרה לו נטמאתי ע"י דארגשה, ומחוייב לחוש לפרוש באבר מת ולא הוי אונס, ומ"מ בנמצא אח"ז הוא רק ספק דשמא אח"כ ראתה ומחמת הרגשת שמש סברה דארגשה, ולזה פריך רק מלשון נמצא דלבתר הכי משמע היינו דמשמע דלא היה כלל ענין מציאות מקודם, ולא הי' לה ענין ספק מקודם עד שעת מציאה משום דמיירי בלא ארגשה:

דף יח:
תוס' ד"ה לא וכו' דלא מיחייב חטאת. עיין ב"ק דף ק"ה ע"ב תוס' ד"ה מאי וזבחים דף ק"ה ע"א תוס' ד"ה אזהרה. (עי' מש"כ לעיל י"ז ע"ב ובחי' ב"ק שם):

דף יט.
תוד"ה הרי העלם מקדש כו'. ואמרתי בישוב קושית התוס' דלכאורה קשה בהעלם מקדש דהיינו דסבר שהוא בית דעלמא אמאי חייב, הא הוי מתעסק כמו סבר שהבהמה חולין ושחטה בחוץ, וצ"ל דוקא לענין חטאת קבועה מיעטה הכתוב דאשר חטא בה פרט למתעסק, אבל לענין עולה ויורד ליכא קרא, ובפרט למ"ש [בחי' בבא קמא דף כ"ו] דמתעסק מקרי שגגת עבירה אלא דלא חייביה רחמנא חטאת וא"כ י"ל דעולה ויורד חייב, א"כ מיושב קושית התוס' דשפיר אמרי' העלם מקדש פטור לגמרי דהקרא דעולה ויורד מיירי בהעלם טומאה ומצד חיוב חטאת ממילא פטור משום מתעסק, ומדוקדק היטב לישנא דמתניתין דברישא דאכל קודש לא קתני עלה ר"א וכו' ואינו חייב על העלם קודש כדקתני בסיפא גבי מקדש והיינו דבעי לומר דאינו חייב כלל, ובאכל קודש אדרבא לר"א דס"ל דקרא רק בהעלם טומאה, ממילא בהעלם קודש חייב חטאת דלא פטור מדין מתעסק, דהא בחלבים ועריות חייב מטעם דנהנה, לזה קתני רק בהעלם מקדש, דליכא חטאת קבוע, משום דהוי מתעסק, ודוק:
ולעניות דעתי היה נראה דהא לכאורה בהעלם המקדש אמאי חייב לר' ישמעאל הא קי"ל המתעסק פטור חוץ מחלבים ועריות שכן נהנה וכיון דהוא לא ידע שזה מקדש וחשב שהוא בית דעלמא והוי מתעסק. וצ"ל דקרא דאשר חטא בה דילפינן מינה פרט למתעסק כתיב רק בחטאת קבוע. אבל עולה ויורד שייך גם במתעסק. ולפ"ז ניחא דלר"א ורבי עקיבא דאינו חייב בעולה ויורד על העלם מקדש, ממילא ליכא לאחיובי חטאת קבוע דהא הוי מתעסק. ומיושב ומדוקדק היטב לשון מתני' ואינו חייב על העלם מקדש ולא קתני ואינו חייב על העלם קדש. והיינו דמתני' בא לומר דאינו חייב כלל ואילו באכל בהעלם קדש נהי דאינו בעולה ויורד מ"מ חייב חטאת כמו כל ח"כ שוגגים ואין בזה מתעסק כיון דנהנה. ונכון מאד בעזה"י:
פרק ג - שבועות שתים:

דף יט:
מתני' ושלא אוכל. עיין לקמן דף כה ע"א תוס' ד"ה איני:
תוס' ד"ה שבועות וכו' ול"ג בסמוך בברייתא. עיין בשיטה מקובצת ב"ק דף עה ע"א ד"ה ברייתא שכ' לקיים הגירסא ברייתא:

דף כ:

גמרא זכור ושמור בדיבור אחד. בילקוט רמז רצה הביא מכילתא דכייל כל דברים שנאמרו בדיבור אחד:

תוס' ד"ה דכי וכו' ומיהו לר' יהודה בן בתירא. מבואר דס"ל דלר"י ב"ב בנשבע שלא לאכול נבילות חייב וכן משמע מלשון רש"י לעיל דף יד ע"א ד"ה אינו חייב וכו' ותנן לקמן נשבע וכו' משמע דמתני' זו דנשבע לקיים המצוה בכלל היה ג"כ לקיים מל"ת. אבל התוס' לקמן ד"ה לקיים הביאו דמפורש בירושלמי דר"י ב"ב מיירי רק בנשבע לקיים מ"ע ישיבת סוכה וכדומה אבל בנשבע לקיים ל"ת שלא לאכול נבילות מודה ר"י ב"ב דפטור וצ"ע. ונראה דהכי מוכח ג"כ מסוגיא דמכות דף כב דפרכי' ולחשיב נמי שבועה שלא אחרוש ומשני מושבע ועומד מהר סיני. ואם איתא דמתני' דנשבע לקיים מיירי גם בקיום ל"ת כיון דרבנן פליגי עלה רק מטעם דליתא בלאו והן והא זהו רק לענין קרבן אבל לענין מלקות ל"צ שיהיה איתא בלאו והן כדאיתא במסכתין דף כה ע"ב והא במכות מיירי לענין מלקות. אלא ע"כ דמתני' מיירי רק לקיים מ"ע ובזה באמת לרבנן בנשבע לישב בסוכה ועבר דחייב מלקות אבל בלקיים מל"ת אינו נוגע כלל לפלוגתא דר"י ב"ב ורבנן אלא דהוי כמו בכל התורה דאמרי' אין איסור חל על איסור:

תוד"ה נשים. לענ"ד מוכח דתוס' סבירא לי' דאין הבדלה דאורייתא ממה דשקלי וטרי ולחד תירוצא סבירא להו דמדאורייתא הוא שיהיה קידוש על כוס יין אלא דהטעימה הוא מדרבנן. ואם איתא דהבדלה דאורייתא דזכרהו על יין בכניסתו וביציאתו דרשא גמורה היא גם ליציאתה א"כ ממילא הוא דאורייתא על יין ואיך אמרו דמתחלה קבעו בתפלה אע"כ דהך ביציאתה הוא אסמכתא ודו"ק:

ד"ה כל וכו' לימא מתני' כמ"ד נשים פטורות. קשה לי דלמאי הוצרכו להוכחה זו דאפשר לדחות דרוצה לאסוקי דמתני' כב"ע הא יש להוכיח זה מסוגיא דברכות דף י"ט ע"ב אר"י א"ר המוצא כלאים בבגדו וכו'. ועין בתוס' שם ד"ה שב וא"ת וכו' מה לכהן דאינו שוה בכל, א"כ מוכח דרב ס"ל דנשים אסורות בכלאים דאל"כ גם כלאים הוי אינו שוה בכל והרי רב ס"ל בברכות דף י"ד ע"ב לא יתחיל ואם התחיל גומר הרי דס"ל דציצית אינו נוהג בלילה וא"כ נשים פטורות מציצית ואסורות בכלאים:

כתב ידידי נ"י ליישב קושיתי די"ל דליכא ראיה כ"כ מרב דדילמא רב ס"ל דנשים חייבות בציצית דדרשינן מרישא לסיפא ולא ס"ל כר' אדא בר אהבה. באמת ניחא לי לשמוע ישוב אף על צד הדוחק, אבל בזה אין לו קיום לענ"ד, דאם איתא דרב ס"ל דאף דלילה לאו זמן ציצית מ"מ נשים חייבות דדרשינן לחומרא, לא מצינו חולק בזה על רב

לא אמורא ולא תנא. דהא מרב אדא בר אהבה גבי קדוש היום אין ראיה, די"ל דבכ"מ לחומרא מקשינן, וגם מההיא דפסחים ע"כ ליכא ראיה, דא"כ יקשה על רב איך יפרנס לר"א דכרת נמי לחייב, דהא לא ס"ד למיפטריה מהיקש דחמץ דהא לחומרא מקשינן, ובהכרח דשאני התם דמסייע גז"ש דט"ו ט"ו מחה"ס, וזהו ג"כ כונת תוס' בסוגיין במה דצידדו ואם לחומרא מקשינן, היינו דבאת לומר על ההיא דפסחים כהך תירוצא דהוי גז"ש מסוכה. וכן איתא להדיא בתוס' פסחים דמ"ג ולפי' ר"י וכו', וא"כ אם מוכח דרב ס"ל דאף דלילה לאו זמן ציצית מ"מ נשים חייבות מהיקש, אמאי לא פסקינן הכי אנן להלכתא דהא לא מצינו חולק בזה במפורש זולת סוגיא דמנחות דמ"ג ע"א מדרמי ק"ס ציצית מעשהז"ג וכו', אבל היא גופא קשיא דמאי פריך הש"ס דדלמא ס"ל כרב דאף דהוי מעשהז"ג חייבות מהקישא דכלאים, וביותר דהא מרא דשמעתא במנחות הוא ר"י, מה"ת לומר דס"ל הכי לחלוק על רב רביה בסברא זו, ומהיכן מצא סתמא דגמ' חולק על רב בזה, אע"כ דגם רב אפשר דיסבור הכי והוא סברא חלוטה דאם הוא מעשהז"ג נשים פטורות, וא"כ אם איתא דאם נשים פטורות מציצית אין כלאים נוהג בהן יקשה הא כלאים הוי ג"כ אינו שוה בכל:

דעת רש"י דנדר חל על איסור כיון דמתסר חפצא אנפשיה לא שייך לומר אין איסור חל על איסור והביא ראיה ממתניתין, דנדרים חלים על דבר מצוה כדבר רשות, ובתוס' צדדו דגם בנדר אמרינן אין איסור חל על איסור ועיין בהר"ן שם:

ולכאורה נראה ראיה ברורה לרש"י וסייעתו ממתני' דבכורות, כהן הנושא נשים בעבירה פסול עד שידור הנאה, וקשה מה מהני הא אין איסור חל על איסור ולא חל הנדר על איסור פסולי כהונה, אע"כ דנדר חל:

אך יש לדחות די"ל הא דקתני עד שידור הנאה היינו מכל פירות שבעולם אם לא יגרשנה דשפיר חל האיסור על הפירות ורש"י דכתב עד שידור הנאה ממנה היינו דרש"י לשיטתו דנדר חל על דבר איסור:

ובזה מיושב מה שכתב הש"כ יו"ד (סי' רכ"ח ס"ק כ"ו) ליישב שיטת הפוסקים דאם החכם התיר נדר שהוא לדבר איסור דאינו מותר בדיעבד, דלפ"ז מאי פרכינן בסוגיא דגיטין אמתני' הנ"ל וניחוש דלמא אזיל לגבי חכם ושרי הא לא יועיל מידי בהתרתו כיון דידוע לה האמת שהוא לדבר איסור דאפילו דיעבד אינו מותר כתב לתרץ דנודר היינו שנודר ממיני פירות בתנאי אם ולא יגרשנה, ובזה שאין הנדר על האיסור ממש ומה שהתיר החכם לא התיר האיסור ממש רק הפירות, ובזה לכ"ע מותר בדיעבד עיי"ש, ולכאורה יפלא דמנ"ל להש"ס למפרך דלמא נודר הוי כפשוטו דאוסר עצמן עליו, וכאשר

גם תשו' באר יעקב עמד בזה, ולפי הנ"ל ניחא דהנך פוסקים ס"ל כשיטת התוס' לעיל דנדר אינו חל על דבר איסור ומוכח דנודר היינו בתנאי לאסור הפירות אם לא יגרשנה: ולפ"ז יצא לנו עוד דין חדש, דאם אסר עליו בנדר א' דברים האסורים ומותרים, והחכם התיר המותרים דאף דממילא בטל הנדר גם מהאסורים מדין נדר שבטל מקצתו, וכן אם נדר אינו חל על איסור וחלה רק מדין כולל המותרים עם האסורים כיון דהחכם מתיר המותרים ממילא פקע איסור הנדר מהאסורים כיון דעוקר הנדר מעיקרו לא היה כולל למפרע, דמ"מ בדיעבד מותר, כיון דלא התיר במפורש דברים האסורים אלא דממילא הותרו, דאל"כ עדיין יקשה מאי פריך וניחוש דלמא אזיל לגבי חכם, דלמא נודר שנדר ממנה כל הנאות דמגו דחל על שאר הנאות חל נמי על תשמיש, ע"כ דגם כה"ג מהני התרה דיעבד על שאר ההנאות וממילא פקע הנדר גם מתשמיש וכנ"ל:

ואף דעדיין י"ל דאסר עליו תשמיש דכל נשים פסולות לו ויש בכלל זה חלוצה דאסורה לו מדברי סופרים והוי כולל, דמגו דחל אחלוצה חל נמי על שארי פסולות ובזה בדיעבד לא חל ההתרה דהא אם התיר איסור דרבנן ג"כ אינו מותר כההיא דנודר שלא ישחוק, מ"מ י"ל דמדאורייתא חל ההיתר על החלוצה וממילא פקע האיסור גם מגרושה, אלא כיון דחז"ל אסרו חלוצה לא חל ההתרה מדבריהם ונמצא האיסור נדר פקע דאורייתא וקיימא עליו איסור נדר דרבנן, וחשדי' ליה שלא יחוש לכך דאיסור דרבנן קיל ליה:

וה"נ מוכח מאמרינן פ"ג במכות (דף כ"ב ע"א) גבי שבועה שלא אחרוש ביו"ט ובחול מידי דאיתא בשאלה לא קתני, והא דעת הפוסקים דבנשבע לדבר מצוה לא מהני ההתר' אע"כ כנ"ל דההתר' מהני על החרישׁ' דחול וממילא פקע השבועה גם על החרישה דיו"ט, אי מדין הותר מקצתה הותר כולה אי דלא הוי כולל, דלמפרע נעקר השבועה על חרישה דחול והוי כאלו נשבע רק על חרישה דיו"ט, וה"נ בההיא דשבועות (דף כ"ד ע"ב) גבי שבועה שלא אוכל תמרים וחלב, שבועה דאיתא בשאלה לא קתני, והיינו ג"כ דאיתא בשאלה על התמרים וממילא פקע השבועה מהחלב וכנ"ל, ומצאתי שכתב כן אדוני דודי הגאון מה' וואלף איגר זצ"ל בספר משנת דר' עקיבא גיטין (דף ל"ה):

ובזה מרווחנא ליישב דברי תוס' כריתות (דף י"ג ע"ב) ד"ה ארבע חטאות וכו' מ"מ השתא דנשחטו ונזרקו וכו' ותמה הבה"ז הא בשבועות פרכינן והא מוקדשים כו' ומשני בבכור, וראיתי בכמה ספרים ישוב הגון ונכון דסוגיא דשבועות אזלא למ"ד אכלה כולה אין נשאלין עליה וא"כ גם בשבועה השתא ליתא בשאלה, וע"כ דלא חשב כיון דמעיקרא הי' איתא בשאלה, ולזה פרכינן שפיר והרי מוקדשים דג"כ מעיקרא הי' איתא בשאלה,

ודברי תוס' הנ"ל לפי ההלכה דאכלה כולה נשאל עלי', שפיר י"ל דלא חשב מה דעתה איתא בשאלה דהיינו שבועה, אבל קדשים השתא אחר זריקה ליתא בשאלה:
ואך עדיין יש לפקפק דמ"מ גם למ"ד אכלה כולה אין נשאלי' עליה הו"מ לחלק דשבועה לא חשב דהא בשעה שאוכל ועבר האיסור איתא בשאלה ולא חשב אוכל איסור דאיתא בשאלה, אבל מוקדשים אוכל איסור דליתא בשאלה בשעת האכילה כיון דכבר נזרק דמו:
ולפי דברינו הנ"ל מרווח טפי די"ל דתוס' ס"ל כהפוסקים דנשבע לדבר מצוה אם התירו אינו מותר, וא"כ גם בשבועה משכחת דבשעת אכילה ליתא בשאלה, דהיינו שנשבע שלא אוכל תמרים אלו וחלב, ואכל או נצרפו התמרים ואח"כ אכל החלב, דבזה בשעת אכילת חלב ליתא בשאלה דעל מה יחול השאלה, על התמרים הא ליתנהו, ועל החלב הא לדבר איסור אם התירו אינו מותר, אע"כ דלא חשב מה שהי' פעם אחת איתא בשאלה, דהיינו בשעה שהיו התמרים בעין הי' מהני השאלה על התמרי' וממילא פקע השבועה מעל החלב וכנ"ל ושפיר פרכינן והא מוקדשים:
היוצא מדברינו דהוי ספיקא דרבוואתא אם נדר חל על דבר איסור וספיקו לחומרא:
ואף למ"ש הפר"ח א"ח (סי' תצ"ז) דבספיקא דדינא בדרבנן ספיקו להקל אף בדבר שיש לו מתירין אא"כ דהוי ספק במעשה, וכ"כ בשו"ת שאגת ארי' (סי' צ') ואנכי הבאתי ראיה לזה ממ"ש הר"ן בפרק השותפין (נדרים מ"ז ע"ב) באיבעי דלא אפשטא בנודר מפירות והחליפן אחר, כתב הר"ן דספיקא דרבנן לקולא, ולכאורה קשה הא נדרים הוי ישל"מ, אע"כ דבספיקא דדינא ספיקו לקולא, וכן מוכח מדברי הר"ן פ"ק דשבת (דף י"ח ד"ה לא שנו אלא בעודן בידו וכו') אע"ג דכל הני מילי דרבנן נינהו וכו' הרי אף דהוי דשיל"מ לאכול אחר השבת או בשבת מבלי שיחזיר על הכירה מ"מ ראוי להקל בספיקא דדינא, מ"מ זהו רק היכא דהספק באיסור דרבנן דמדינו ספיקו לקולא, בזה אע"ג דהוא ישל"ם מ"מ קם דינו דספיקא דרבנן לקולא, אבל בנ"ד דהספק אם הנדר חל על איסור הוי ספק דאורייתא ולחומרא:

דף כא:

תוד"ה ולא אמרו. ליישב קושית תוספות דנדחקו הרבה. לעניות דעתי י"ל דהכי אמרינן דרבי עקיבא סבר כר"ש דכ"ש למלקות דסתם אכילה היא בכ"ש, אלא דהל"מ דלקרבן בעי כזית. וממילא בנשבע שלא אוכל דעתיה אכ"ש, דהא סתם אכילה כ"ש. והוי כפירש שלא אוכל כ"ש דפשיטא בעבר ואכל דחייב קרבן, כיון דעבר על שבועתו. כמו בנשבע שלא יזרוק צרור ועבר וזרק. אבל אלו סבר כרבנן דר"ש דלמלקות בעי כזית, והיינו מטעם דסתם אכילה בכזית ה"נ בנשבע שלא אוכל דעתיה אכזית. ויש לכוון כן בל' רש"י, ויש

לעיין בכלאי כרם דלא כתיב אכילה יתחייב בכ"ש. וכן בב"ח לחייב בכ"ש. וכמדומה שמעתי פעם שהתעורר כן הפרמ"ג על בב"ח:
תוד"ה ולא אמרו. ודוקא בשאר איסורי' וכו הוכרחו לכך דלא יקשה דאם טעמא דרבי עקיבא דס"ל כר"ש הא ר"ש מודה דלקרבן צריך כזית. ולענ"ד היה נראה כפשוטו דה"ק דלרבנן דטעמייהו דסתם אכילה בכזית היה מהראוי דשבועה שלא אוכל היינו כזית א"ו דרבי עקיבא סבר כר"ש ולר"ש סתם אכילה בכ"ש אלא דהל"מ דא"ח קרבן עד שיאכל כזית א"כ ממילא במה דנשבע שלא יאכל היינו שלא יאכל כ"ש כלישנא דקרא דאכילה בכ"ש. וממילא חייב קרבן כיון דעבר על שבועתו ולא גרע מנשבע שלא יזרוק צרור לים וזרק דחייב קרבן והיינו דלאותו צד קיימי' בלשו' בני אדם כלישנא דקרא דלרבנן בכזית ולר"ש בכ"ש. ונראה דזהו כוונת רש"י. וברור:

דף כב:
בעי ר"א נזיר וכו' אהיתרא קמשתבע. ופירש"י דבכזית אין שבועה חלה עליו והקשה מעכ"ת נ"י והא חלה בכולל דנאסר בחרצן לאחר ימי הנזירות, ואי נימא דסוגיא אזלא למאן דלית ליה איסור כולל, או באוסר לזמן ל' יום במשך ימי נזירותו, מ"מ קשה על הרמב"ם וכו':
לענ"ד לק"מ, דהא מבואר בהרמב"ם (פ"ד מהל' שבועות) דלא מקרי כולל משום חיילות דלאחר זמן, ופסקא דהרמ"א (בסימן רל"ח) הוא. ע"כ בשיטת הראב"ד בהשגתו להרמב"ם הנ"ל דג"ז מקרי ככולל, ולהראב"ד ליכא קושי' מסוגיא הנ"ל, מלבד די"ל עמ"ש מעכ"ת דהסוגיא מיירי בגוונא דליכא כולל. י"ל הא דרש"י דנקט האיבעיא משום דעל כזית לא חלה השבועה, היינו רש"י לשיטתו (דף כ"ד ע"א) דלמסקנא אמרינן דסיפא ג"כ בסתם ואעפ"כ נאסר גם בנבילות דלא מקרי בכלל דברים שאינם ראוים, כיון דמידי דאכילה נינהו אלא ארי' הוא דרביע עלה, מש"ה הוצרך להסביר בהאיבעי' דחרצן, דמה דאמרי' דאהיתירא אשתבע משום דעל איסור לא מצי לחול השבועה, אבל לשיטת תוס' שם דקיימא אוקימתא כאן בסתם כאן במפרש. אבל בסתם אין הנבילות בכלל השבועה אף דמצי חייל בכולל דשחוטות, מ"מ כיון דבלא"ה אסורות לא מקרי אין ראויה דלא נשבע עליהם. א"כ האיבעיא ג"כ הכי הוא דאף דגם על כזית חל שבועתו בכולל דלאחר זמן נזירותו, מ"מ כיון דבלא"ה אסורים לו עתה עד תשלום זמן נזירותו, ראוי לומר דדעתו על המותר לו עכשיו דהיינו חצי שיעור דאינו מושבע ועומד כ"כ וק"ל:
שם גמ' והא נבילה וכו' דכי חרצן וכו'. ק"ל לשיטת רש"י לקמן כ"ד ע"א דלמסקנא מיירי מתני' בסתם עיי"ש ובאמת גם על סתם ק' איך חל על נבילה הא מושבע וצ"ל לר"י מטעם

כולל ולר"ל בפירוש חצי שיעור וא"כ מה צריך לפרש ח"ש דהא בלא אוכל סתם גם בשיעור אהיתירא משתבע דחל על שאר דברי' וצ"ע. (עי' להלן ד"ה אמנם ג"ז):

על חקירת ש"ב נ"י באומר שבועה שלא אשתה כמה שיעורו בזה, אם סתם שלא אשתה שיעורו ברביעית או בכ"ש, דבש"ע נקט הדין דבשלא אוכל אינו חייב אלא על כזית ומבואר שם (סימן רל"ח ס"ד) חלוקי דינים בזה. ודבר זה בשתיה לא נתבאר בש"ע ולא באחרונים ויש נ"מ טובא באם שתה פחות מרביעית דמצד דחצי שיעור אסור מה"ת, מ"מ אינו פסול לעדות, דלא עבר על לאו שיש בו מלקות, וגם אינו פסול לשבועה דלא עבר שבועה. ויש עוד נ"מ טובא:

הנה הרמב"ם כתב יראה לי ששיערו ברביעית, ובספר בית הלל הקשה על הרמב"ם אמאי לא אזלינן לחומרא בשיעור מלא לוגמיו דהוא מעט פחות מרביעית [אמת דכן הוא לשון הש"ע (סימן תרי"ב) אבל תמוה לי, דהא מבואר (בסימן רע"א סי"ג) שהוא רובו של רביעית, א"כ באם נותנים משקה לחולה פחות מכשיעור צריך לשתות פחות מעט מרוב רביעית]. כמו ביוה"כ עיי"ש. ולא ידעתי איך מדמה השיעורין להדדי, דביוה"כ תליא ביתובי דעתיה וכן בקידוש הוי מה"ט שיעור חשוב, אבל בשארי איסורים הרי פשוט בכ"מ דשיעורו ברביעית. (עיין ט"ז א"ח סימן ק"ץ):

אמנם מטעם אחר יש לעיין ולמצוא מבוא, מהיכן למד הרמב"ם כן דשלא אשתה שיעורו ברביעית דאף דשבועה שלא אוכל קיימא לן כרבנן דרבי עקיבא דשיעורו בכזית כמו בכל איסורים שבתורה (לבד מיה"כ) י"ל דשאני התם, דהא בכל התורה שיעורו בכזית הטעם דסתם אכילה בכזית, וכיון דל' אכילה הוא כזית ה"נ בל' בני אדם. ומה"ט השיג המ"ל על הרא"ם דס"ל אכילה בכ"מ בכ"ש, אלא דהל"מ אפקי' קרא לענין מלקות דבעינן כזית, דאם כן בשבועה שלא אוכל נימא אכילה בכל שהוא עיין שם. א"כ לענין רביעית דאינו מטעם דלשון שתייה ברביעית, דהא גם בטומאה שיעורו ברביעית, ולא מצינו שסתם שתייה ברביעית, אימא דלשון שתייה הוא בכ"ש. ובשבועה שלא אשתה י"ל דחייב בכל שהוא:

והנלע"ד דהרמב"ם לשיטתו הוכיח כן, למ"ש (פ"ה ה"ה מהל' שבועות) שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שא"ר לאכילה פטור, אכל דברים האסורים מה"ת באכילה כגון כזית נבילות שקצים ורמשים פטור משום שבועת ביטוי. מזה דקדק הריב"ש בשו"ת (סימן צ"ח) דאכל דברים האסורין מדבריהם חייב על שבועת ביטוי דאינו בכלל אוכלין שאינן ראוין כיון דראוים הם מה"ת:

ולכאורה קשה, לר"ל דמוקי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן ובסתם אליבא דרבי עקיבא. למאי צריכים לתרץ רישא בסתם סיפא במפרש, הא י"ל דכולה בסתם, אלא דבסיפא דאמר שלא אוכל ח"ש ממילא גם נבילות בכלל אוכלין ראוין, דהא חצי שיעור אסור רק מדרבנן:

בשלמא בלא דברי הרמב"ם לא קשה כזה על סוגיא דיומא ר"פ יוה"כ, דאמרינן מודה ר"ל דאסור מדרבנן, א"ה לא נחייב עליו ק"ש אלמה תנן כו'. דרצה המקשן להוכיח דר"ל סבר ח"ש אף מדרבנן מותר, א"כ בודאי הוא בכלל אוכלים ראוים. ויקשה כזה דלוקי הכל בסתם וסיפא דאמר שלא אוכל ח"ש, דבזה י"ל דבאמת היינו אומרים דר"ל כי קמשני במפרש ח"ש, היינו באמת דכולה בסתם וסיפא במפרש חצי שיעור. דגם נבילות בכלל ראוים. או בסתם ואליבא דרבי עקיבא והוי נבילות בכלל ראויים, ורישא דאכל אוכלין שא"ר היינו מה שאינו ראוי באמת כגון עפר וכדומה. או תערובות עבודה זרה דאסור בכ"ש:

אבל להרמב"ם הנ"ל דאסורי דרבנן מקרי ראוים, אם כן גם לפי האמת דר"ל מודה דח"ש אסור מדרבנן, ע"כ מוקי ר"ל באמת גם הסיפא בסתם, א"כ יקשה סוגיא דשבועות (דף כ"ב ע"ב) בעי' ר"א נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בכמה וכו' טעמא דפריש כו' הא ר"ל מוקי גם בסתם שלא אוכל ולא פירש נבילות, בזה לא אוכל היינו כזית, דהא אהיתירא משתבע ולא הי' נבילות בכלל דהוי אוכלים שא"ר משום הכי במפרש ח"ש דוקא הוא:

אמנם ג"ז לק"מ, דהא בלא"ה קשה כזה על שיטת רש"י (דף כ"ד ע"א) אלא כדרבא, היינו דמסיק דכולה מתני' בסתם, אלא דנבילות אע"ג דאסורין מקרי אוכלין ראוין ורישא דאין ראוין היינו רק בעפר וכדומה, אם כן יקשה בההיא סוגיא דחרצן הנ"ל איך דייקינן טעמא דמפרש הא כיון דמיירי בלא אוכל סתם מש"ה שיעורו בכזית, ובהכרח אמרינן דהיא גופא תקשה, אמאי מוקי ר"ל סיפא ג"כ בסתם ובמפרש ח"ש כרבנן או בסתם ואליבא דר"ע וא"כ לא הוי ככ"ע. ולוקי סיפא בפירש שלא אוכל נבילות. וממילא שרו בכ"ש כמו בחרצן. [ומרווח בזה ביותר במה דאמרינן טעמא דפריש הא לא פריש דעתיה אכזית. דנקט הראיה דוקא מר"ל, הא ר"א דמבעי ליה סבר בודאי כר"י דח"ש אסור מה"ת, ואפילו הכי מבעי בחרצן דמכל מקום מקרי אהתירא משתבע וכמ"ש תוספות שם, א"כ מדר"י הו"ל למפשט טעמא דכלל דברים המותרים דוקא, הא גם בלא כלל כיון דדעתו על ח"ש ממילא חל השבועה גם לר"י, לשיטת הרמב"ם דמקרי איתא בלאו והן. ולפי הנ"ל ניחא דמדר"י ליכא ראיה דניחא ליה יותר לאוקמי כולה מתני' בסתם וחל

על נבילות דמקרי דברים ראוים וחל בכולל, דמה דאמר בכולל דברים המותרים היינו דממילא הוא כולל כיון דנשבע סתם דגם מותרים בכלל, דהא באמת הפירוש כן לשיטת רש"י הנ"ל, ובלאו כולל אינו חל דמושבע ועומד הוא, דבלא אוכל סתם הוא כזית ובאמת הו"מ לאוקמי בפירש נבילות ובלא כולל דנבילות הוי כחרצן, ודעתיה אכ"ש. אבל ניחא ליה יותר לאוקמי כולה בסתם, דאין בזה דוחק כלל דממילא הוא כולל, לזה דייק רק מר"ל דמאי דוחקיה לאוקמי בפירש חצי שיעור, דגם כן חסר מהמשנה וגם אינו כך"ע, לוקמי בפירש נבילות, וממילא דעתיה אכ"ש, אם כן גם להרמב"ם יש לומר כן, דלפי האמת מוקי ר"ל כולה בסתם ובפירש חצי שיעור דנבילות הוי ראוים. כיון דח"ש אסור רק מדרבנן אלא דדיוקי דהש"ס לוקי בפירש שלא אוכל נבילות, וממילא דעתיה אכ"ש]:
ולפ"ז י"ל דס"ל להרמב"ם כיון דברישא נשבע סתם לרבנן דרבי עקיבא גם נבילות בכלל א"ר, ומסתמא גם שתה משקין שא"ר בכלל זה ג"כ משקין האסורות. ואם איתא דשלא אשתה שיעורו בכ"ש א"כ משקין האסורות מיקרי ראוים לר"ל כיון דאסור רק מדרבנן וזה דוחק לומר דאוכלים שא"ר היינו איסורי אכילות ומשקין שא"ר היינו דוקא משקין סרוחות או משקה דנסך דוקא, אע"כ מוכח דלא אשתה היינו רביעית, וא"כ משקים אסורים בכלל א"ר:
ואדאתן להכי א"צ כלל לבוא דההוכחה להרמב"ם לשיטתיה דס"ל דאסורי דרבנן מקרי ראוים, דבלא"ה יש להוכיח כן מדס"ד דר"פ יוה"כ דס"ל לר"ל דחצי שיעור מותר אף מדרבנן, בזה יקשה כנ"ל, דהא ברישא סתם לרבנן דרבי עקיבא אוכלים שא"ר היינו גם כן דברים האסורים אסורי מאכלות, ובמשקין שא"ר לא יהיה כן, דהא בלא אשתה היינו כ"ש וגם משקים אסורים הוי ראוים, דהא ח"ש דמותר לגמרי בודאי בכלל ראוים, אע"כ דשלא אשתה היינו רביעית, וכיון דעכ"פ מוכח כן לס"ד, ממילא קיימא לן להלכה כן, כיון דבמסקנא ליכא ראיה להיפך, ודו"ק:
ולכאורה יש לדון דדלמא דוקא היכא דשבועה דשתייה רק מדין שתייה בכלל אכילה, בזה שיעורו ברביעית, כיון דסתם אכילה בכזית מש"ה אין שתייה בכלל האכילה רק ברביעית דהוי כמו כזית באכילה, דרביעית משקין כשיוקרשו יעמדו על כזית כדאיתא בשבת (דף ע"ו) ומה"ט כתב הר"ן פרק ג"ה בשם הרא"ה דלענין שיעור ששים משערינן ברוטב ברביעית לכזית, אבל בנשבע שלא אשתה יש לומר בכ"ש:
אך לפ"ז יקשה היכי אמרי' (דף כ"ג) כיון דאמר שלא אוכל איתסר ליה בשתייה, כי אמר שלא אשתה אמאי חייב וכו' ומאי פריך הא מעיקרא לא נשבע רק על רביעית, וכי הדר אמר שלא אשתה איתוסף באיסור כ"ש:

ואף במה דמשמע מלשון הרמב"ם (פ"ה ה"ז) שבועה שלא אוכל כ"ש מנבילות וטריפות ואכל פחות מכזית חייב, מדדייק ואכל כ"ש משמע דבאכל כזית פטור כיון דמושבע מה"ס, ולא אמרינן כיון דאכל ח"ש נתחייב משום שבועה וכשגמר לאכול כזית לא פקע החיוב שבועה, או דבאמת הרמב"ם ממעט רק לאוכל כזית ובלע בבת אחת לא מחייב משום שבועה [אב"ה עיין לקמן כ"ג ב' בתשובה המתחלת על ספיקתו בנזיר] וא"כ י"ל דפירכת הש"ס דקתני סתם דאכל ושתה היינו אף דשתה הרביעית בב"א דבזה מושבע ועומד מכח שבועה הראשונה. א"כ יקשה על מה דמשני כיון דאמר שלא אכל והדר אמר שלא אשתה גלי דעתיה דהך אכילה דאמר אכילה גרידא הוא, ומה גילוי דעתא היא, הא אף אם לאו אכילה גרידא הוא מ"מ הא בכלל אכילה היה רק שתיית רביעית, והוצרך לישבע עוד שלא ישתה דהוא על ח"ש, ובשתה שיעור לא לחייב דמושבע ועומד מכח שבועה הראשונה, אלא על כרחך דאין חילוק דגם בלא אשתה שיעורו ברביעית:

ויעויין בחולין (דף ק"כ בתוס' ד"ה לרבות השותה וכו') וי"ל דוקא במלי דשתיי' וכו'. ולכאורה תמוה מסוגיא הנ"ל דפרכינן כיון דאמר שלא אוכל אתסר בשתיה, הא בזה לא אתסר באוכלים שנימוחו לשתותו, ומצד שלא אשתה חייב גם במשקים כאלו, ואף דמתני' מיירי ודאי דשתה משקים גמורים, מדקתני רישא שלא אוכל ואכל ושתה דא"ח אלא אחת, משמע דשתה בענין דעבר על השבועה, וא"כ ע"כ דלא מיירי בהמחה ושתאן, א"כ גם הסיפא אכל ושתה חייב ב' מיירי בכה"ג דשתה משקים גמורים, מכל מקום חייב מטעם כולל מגו דחל על שתיית מאכלים מחויים, חל גם כן על משקים גמורים:

והנה בפשוטו היה נראה ליישב דפרכת הש"ס בדרך ממה נפשך. דלר"י דאמרינן כולל באיסור הבא מעצמו מאי ארי' אכל ושתה גם שתה ושתה חייב, וכמו דהקשו תוס'. ואם כר"ל דלא אמרינן כולל כה"ג ממילא בשתה משקים גמורים לא יתחייב דמושבע ועומד מכח שבועה שלא אוכל, ומשני דאמר שלא אשתה ואח"כ שלא אוכל, ובשתה ושתה א"ח, אם באמת כר"ל דל"א כולל כה"ג, אם דבכהאי גוונא גם לס"ד כיון דכבר נשבע שלא אשתה, במה דאמר אח"כ שלא אוכל, אכילה גרידא קאמר:

ולשיטת תוס' והרמב"ם בלא"ה ניחא, כיון דאמר שלא אשתה כי אמר אח"כ שלא אוכל אין שתיי' בכלל. דהשתיה הוי דברים שא"ר [ומה דהקשו תוס' דשתה ושתה, בהכרח דקושייתם לשיטת רש"י דלמסקנא דברים האסורים בכלל ראויים]:

ואולם עדיין קשה לי, א"כ מאי משני דמסקנא כיון דאמר אח"כ שלא אשתה גלי דעתיה דשל"א דקאמר אכילה גרידא הוא, מאי גלי דעתא איכא, הא מעיקרא כשאמר לא אוכל

לא הוי בכלל שתייה משקים מאוכלים ממוחיים, ומש"ה הוצרך לישבע עוד שלא אשתה לישבע גם על משקים כאלו, וצ"ע:
והנה במה דס"ל להרמב"ם דגם בשבועה שלא אוכל כזית, אסור לאכול חצי שיעור כמו בכל איסורים דח"ש אסור מה"ת, קשה לי מסוגיא דשבועות (דף כ"ח) אב"א שלא אוכל מגו דמהני שאלה לכזית בתרא וכו', הא עדיין יקשה מאי ארי' כזית, אפי' פחות מכזית מגו דמהני שאלה שיהיה מותר לאכלו, אע"כ מוכח דבשבועה ח"ש מותר:
ואפשר לדחוק דהא דפרכינן מאי ארי' כזית, היינו לפ"מ דאוקי בלא אוכלנה דלענין דמהני התרה ליכא חידוש, דהא עדיין לא עבר על שבועתו, ועיקר החידוש דבעי שיור למשאל עלה, בזה פרכינן מאי ארי' כזית כיון דעיקר חידושו על השיור. אבל למה דמוקמי' בלא אוכל ועיקר החידוש דמהני שאלה על למפרע במגו דמהני לבתרא לא דקדק התנא בלשונו, ובאמת כזית ל"ד ודוחק מאד:
ואולי י"ל דהא דח"ש אסור היינו בעוד שהאיסור בעין בכזית בזה שייך חזי לאצטרופי לשיעור שלם, אבל באכלו ושייר חצי שיעור דליכא שיעור בעולם, ול"ש חזי לאצטרופי, מותר לאכלו, ויהיה מזה דין חדש, דבסוף יום אחרון דפסח או סוף יוה"כ בענין דליכא שהות לאכול כזית, יהא מותר לאכול ח"ש, וצ"ע לדינא:

דף כג.

תוס' ד"ה גמר וכו' והתניא דם שקרש. עי' חולין דף קכ ע"א ומנחות דף כא ע"א דהקפה דם ואכלו חייב, וצע"ג. אח"כ ראיתי דבירושלמי פריך עלה כן והתניא הקפה את הדם ואכלו אם יש בו כזית חייב (מה עביד ליה ר' יונה היינו בההיא ברייתא שהביא דאינו לא אוכל ולא משקה) אינו אוכל לטמא טומאת אוכלין אינו משקה לטמא ט"מ (וא"כ אינו ראיה דשתיה בכלל אכילה) חזר ר' יונה ופתר מהכא ונתתה בכל אשר תאוה וכו'. הרי הירושלמי עצמו חזר מזה הראיה דבאמת יש לאוקמי בקדש וצע"ג:
ד"ה כגון וכו' אפי' שתה תרי זימני. לא ידעתי דלמ"ל דשתה ב' זימני אף בשתה חד זימנא לחייב ב' דהא עבר משום שני שבועות וצ"ע. גם לשיטתייהו דף כד ע"א ד"ה אלא דדוקא במפרש תאנים וענבים אבל בלא אוכל סתם אין תאנים בכלל כיון דאסורים לו מכבר מקרו אוכלין שאין ראוים וכמו דאין נבילות בכלל אלא במפרש. אם כן ליתא לקושייתם דהכא דנהי דשתיה בכלל אכילה מ"מ כיון דכבר נאסר בשתיה מכח שבועתו הראשונה מקרי אין ראוין. ובהכרח לדחוק דקושייתם לשיטת רש"י דלקמן:
צ"ע דהא התוספות מסקי בסוגיא (דף כ"ד ע"א) דבשלא אוכל סתם אין נבילות בכלל דהוי דברים שאינם ראויים, א"כ בשבועה שני' שלא אוכל אין שתי' בכלל, כיון דנאסר

בשתי' מקודם בשבועה שלא אשתה הוי שתי' דברים שאינם ראויים וכדס"ל גבי שבועה שלא אוכל תאנים אם בתר הכי נשבע שלא אוכל סתם אין תאנים בכלל, דהוי אינו ראוי מכח שבועתו הראשונה, וה"נ לענין שתיי', ודוחק לומר דקושייתם לשיטת רש"י דלמסקנא אסורים דלא מקרי אינם ראויים, ולא הו"ל לתוס' למסתמי כולי האי, גם לרש"י ליכא קושיא כ"כ, די"ל דלא מינקט שתה תרי זימני דלר"ש דלית ליה כולל לא חל שבועה שניה על שתיה מש"ה נקט ואכל ושתה דהוי לכ"ע וצ"ע:

ועיין בחידושי רשב"א כתב באכל ושתה לחייב תלת, חדא אאכילה ושתים על השניה כדחזר ואמר שלא אוכל הרי אוסר בשתיה והוי כולל דחייל על אכילה, י"ל דדלמא חייב שתים דקתני לא שתיה בלבד קאמר וכו' וא"כ הך תנא דהאי מתני' לית ליה כולל, וחוזרני בי דאפילו אכל ושתה אינו חייב אלא אחת עכ"ל, ולא זכיתי להבין, דהא מה שחייב על השתיה משום שבועה השניה הוי חד שבועה עם האכילה וא"א לחייב שתים משום שבועה השניה כדקתני במתני' שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת, ממילא אינו חייב ג', ובתוס' נקטו הקושי' דאפילו שתה ושתה לחייב ב', ועדיפא מזה הו"ל לתוס' להקשות, דאפילו שתה חדא זמנא לחייב ב', דהא עבר עלה בב' שבועות, וזה לא מתרץ בתירוץ א' דהרשב"א, גם מ"ש הרשב"א וחוזרני בי, דאפילו אכל ושתה אינו חייב אלא אחת, הוא תמוה, דאף למאן דלית ליה כולל, מ"מ חל שבועה השניה על האכילה, ואולי י"ל דמ"ש הרשב"א וחוזרני בי, היינו שחוזר מכל הפלפול שבדיבור זה דמעיקרא ליתא לקושיא דלחייב ג' דאפילו אכל ושתה אינו חייב אלא אחת, היינו כיון דבשבועה שלא אוכל ואכל ושתה א"ח אלא אחת ממילא א"א לחייב ג' דהא מצד השבועה השניה אינו חייב על האכילה והשתיה אלא אחת, ולישנא דאפילו אכל ושתה לא משמע כן, גם מה הי' ס"ד דהרשב"א להקשות כן, וה' יאיר עיני:

תוד"ה דלמא וכו' וכן משמע קצת לקמן דף כו ע"ב ועיין בתוס' שם ד"ה גמר:

על ספיקתו בנזיר שנשבע על ח"ש חרצנים דהשבועה חלה על ח"ש, ואח"כ צירף לו עוד ח"ש חרצנים וצירף לכזית, אם נימא דלא חל איסור נזירות על איסור שבועה, או דע"י צירוף הח"ש שהיה אסור מקודם שבועה חל:

לדידי אין נדנוד ספק בזה. דאטו הצירוף גורם חיוב נזירות על החרצנים, הא מיד שנדר בנזיר נאסרו עליו כל החרצנים כשאוכל מהם כשיעור, ואדרבא נראה דאינו חייב משום שבועה אלא באוכל חצי שיעור אבל באוכל כשיעור לא, דלגבי שיעור ה"נ נזירות קדים, והכי דייקא לשון הרמב"ם (פ"ה ה"ג מהל' שבועה) נשבע לא אוכל מנבילה ח"ש, ואכל חצי זית, הרי מבואר דוקא באכל פחות מכזית אבל אכל כזית אינו חייב משום שבועה:

ואך יש לדקדק אמאי לא הוי איסור כולל מגו דחייל באוכל חצי שיעור חייל נמי באוכל כשיעור, וצ"ל דלא מקרי כולל אלא ע"י מין אחר, אבל ע"י אכילה דבר זה באופן אחר לא מקרי כולל:

ונלענ"ד דיצא להרמב"ם כן, דלכאורה קשה אמאי מוקי ר"ל במפרש חצי שיעור, הא י"ל בפשוטו דנשבע שלא אוכל דברים אסורים, דלענין שבועה באוכל כזית בצירוף מנבילות ושקצים חייב דהוי שם אחד, ולענין איסור הנבילה ושקצים הוי לגבי כל אחד חצי שיעור ואין מצטרפי', כדאיתא בהרמב"ם (פ"ד מהל' מא"ס):

וצ"ל דהמשמעות המשנה ואכל נבילות וטריפות, נבילות או טריפות, ולא אכל ע"י צירוף:

ואך עדיין קשה לר"י אמאי צריך לאוקמי בכולל נבילות ושחוטות, הא בסתם שלא אוכל דברים אסורים הוי כולל מגו דחייל אלו אכל כזית ע"י צירוף נבילה ושקצים, חייל ג"כ באוכל כזית מנבילה, אע"כ דכה"ג לא הוי כולל, עכ"פ הדבר ברור דחייב משום נזירות, ולית דין צריך בושש:

מ"ש כבוד ש"ב הגאון נ"י דרק שבועה חלה על ח"ש דלאו מושבע ועומד הוא, אבל שארי איסורים לא חל:

לענ"ד הא דאין שבועה חל אאיסורים לאו מדין מושבע ועומד לחוד אתינן עלה, אלא גם מדין איסור חל על איסור, והחילוק דבנשבע לקיים את המצוה בזה אתינן רק מדין מושבע ועומד, והיינו דליתא בלאו והן, ובאמת פטור רק מקרבן, אבל מ"מ קאי עלה בלא יחל, וכמ"ש להדיא הר"ן נדרים (דף ח') אבל בנשבעי על איסורי' דמוכח מסוגי' דמכות (דף כ"ב) בההיא דלא אחרוש ביו"ט דפטור גם ממלקות ע"כ דמדין אין איסור חע"א אתינן עלה, [לישנא דרש"י במכות שם דנקט לה מדין נשבע שלא לבטל את המצוה, קשה לכאורה, דזהו לא מספיק לפוטרו ממלקות], גם מדברי תוס' שבועות דהכריחו לחלק בין חצי שעור לעשה מההיא דכהן טמא שאכל תרומה, מבואר דס"ל דאין חילוק בין בזה בין שבועה לדעלמא, גם מדברי תוס' חולין (דף ק"ב) דנוטה דעת מעכ"ת נ"י דכוונתם רק לר"ל, לענ"ד, הא מדלא פסיקא להו להו להקשות מסברא דלר"ל דח"ש מותר מה"ת יחול איסור על ח"ש וע"כ משום דהי' אפשר לומר דכל דתיקון רבנן כדאורייתא דמי, וכדס"ד דהש"ס ר"פ יוה"כ, ולזה הוכרחו מסוגיא דשבועות, ואם נדון לחלק לר"י בין שבועה לדעלמא, עדיין גם לר"ל אינו ראיה דדלמא איסורא דרבנן כדאורייתא הוא, ומ"מ שבועה חלה עליו דגם בדאורייתא חלה כל שאינו מפורש בקרא, [ומזה איני מבין כראוי פרכת הש"ס ר"פ יוה"כ, וכ"ת כיון דאית ליה היתר וכו' והתנן, הא י"ל באמת כדאורייתא דמי,

אבל מ"מ כיון דלא מפורש בקרא שבועה חלה עליו כמו לר"י] אע"כ דפסיקא להו דאין חילוק אולם מ"מ ביסוד ישוב מעכ"ת על דברי המהרש"א יש לו מקום, דלפי מה דמסקו תוס' דפרכת הש"ס בשבועות לענין שלכד"ה, ממילא אין הכרח לסברא זו דאין איסור חל על ח"ש, ומה"ת להמציא כן, והכי משמע מדבריהם בשבועות (דף כ"ד) דהקשו איך משכחת איסור אמ"ה הא קדמה איסור שאינו זבוח, ולא ניחא להו באבר שאין בו כזית בשר, דלענין א"י הוי רק ח"ש א"ו דלקושטא דמלתא לא קיימא הסברא דאיסור חל על ח"ש, ודברי תוס' חולין (דף ק"ב) היינו לר"ל, ונתקיימו דברי מעכ"ת נ"י, וכדברים אלו במעט הוספת דברים רשום אצלי כבר בגליון ספר שער המלך, פט"ז מהא"ב ה"ח, בישוב תמיהת הפר"ח על הרמב"ם דכתב תליש אבר וכו', הא אף נטרפה מקודם ליחול אמ"ה מטעם מוסיף, דהרמב"ם ס"ל בישוב קושית תוס' חולין (דף ק"ג) לר"ל, ובישוב קושיית מהרש"א לר"י, דמקרא דבשרו אסור ממעטינן רק דאין אמ"ה חל על איסור הקודם לו ואף דהוי איסור מוסיף, אבל מ"מ באיסור ב"א, ומש"ה הוצרך הרמב"ם לאיסור ב"א, וכתבתי בזה"ל, זה אינו מספיק, דהא משמע ודאי דבשום פנים אין אמ"ה נוהג בטמאים אף דאין בו כזית בשר, ובזה ליכא למיתי עלה מדין אין איסור חע"א, דהא על ח"ש חייל איסור אחר כמ"ש רבינו בהל' שבועות, ובזה מיושב קושי' מהרש"א מה דלא הקשו כן תוס' על ר"י, היינו די"ל דלר"י שפיר י"ל כמ"ש הגאון המחבר דאמרינן בטעמא דקרא דאין אמ"ה נוהג בטמאה דמדין אין איסור חע"א הוא, אף דגם תוס' כתבו בשבועות דשבועה חל על ח"ש, י"ל דמ"מ לא פסיקא להו להקשות בזה דהא לתירוצם ב' שם אין הכרח לזה, אבל לר"ל דח"ש מותר מה"ת, א"כ ע"כ הא דאין נוהג בטמאה בליכא כזית בשר, ע"כ דגזה"כ הוא, וממילא גם בב"א לא ליחול ושפיר הקשו ומה דהקשו תוס' מהא דס"ל לר"י בשבועות דאמרינן א"כ וממילא כ"ש מוסיף ולא ניחא להו, דמ"מ אין אמ"ה חייל על טריפה מדין מוסיף כמו דאינו חל על טמאה, י"ל דלקושטא דמלתא ס"ד דאיסור חל על ח"ש גם לר"י כדעת רבינו, וממילא גם לר"י מוכח דגזה"כ הוא בטמאה ומוכרח גם ברש"י כל מין שבשרו אסור, ושפיר הקשו, ומ"מ אפשר לקיים דברי המחבר, די"ל דג"ז גזה"כ דאמ"ה לא ליחול על איסור אחר, אף שהוא מוסיף, וגם איסור הקדש הוא רק איסור דחצי שיעור, אבל בב"א י"ל דחייל, וביותר יש להסביר, די"ל הא דאיסור חל על ח"ש, היינו דח"ש הוי איסור קל והוי כמו חמור על קל, וכמ"ש בחידושי הר"ן שבועות, וכיון דבאמ"ה גזה"כ דלא חייל אף שהוא מוסיף, ממילא מכ"ש דאינו חייל מדין חמור על קל, ואינו חל גם על ח"ש, ע"כ לשוני:

דף כג:

ודילמא ע"י תערובת. (עי' מ"ש בסנהדרין ס"ו ע"ב):

תוס' ד"ה רישא בסתם, קצת תימא. ק"ל הא בפשוטו דבסיפא ודאי הוצרך נבילה דהא פשיטא דמפרש על אינן ראויי' כגון שלא אוכל עפר דמהני, והחידוש רק על נבילות דחייב אף דמושבע ועומד, ובריש לא נקט נבילות דלא הי' ידוע מאיזה טעם פטור ונקט הטעם דאין ראויי' אין נכלל בשבועתו, וממילא ל"ק ג"כ קושית תוס' בדיבור שאח"ז דלוקי רישא במפרש, כיון דמפרש פטור מטעם מושבע ועומד הו"ל למנקט ברישא נבילה כמו בסיפא אע"כ דרישא אינו הפטור משום מושבע ועומד אלא דמיירי בסתם והוי כולל ופטור רק משום אין ראויי':

תוס' ד"ה דמוקי לה, דהא לקמן פריך וכו' מושבע ועומד וכו' מה שהקשה מעכ"ת הא י"ל דפרכת הש"ס דהוי מושבע ועומד וליתא בלאו והן, דאלו נשבע שלא יתן אינו חל, ומעכ"ת כתב להוכיח מזה דבשלא אתן הוי כולל, כיון דחל על פרוטה השניה שאין העני צריך לה חל ג"כ על פרוטה הראשונה:

במח"כ שגג בזה, דהדבר פשוט דאינו חל דלא מקרי כולל, כיון דא"א לעבור על השבועה בדבר רשות, דהיינו פרוטה השניה עד דעבר תחלה על שבועתו בדבר מצוה, ודמי ללא אוכל מצה דלא חייל, ולא אמרינן מגו דחייל על כזית שניה, וכן באומר לא אוכל תשע ועשר:

ובעיקר הקושיא, בפשוטו היה נראה דלק"מ, דמ"מ שפיר הוכיחו דעשה גרע מח"ש, דהא בח"ש קיימינן השתא דחייל שבועה לענין קרבן, ואף דבעינן דאיתא בלאו והן וכמ"ש תוס' באמת בסוף לדחות הך תירוצא, וע"כ דלהך תירוצא, אמרינן דגם בשבועה שאוכל ח"ש חייל דיכול לישבע לעבור על ח"ש וכדס"ל כן לקושטא דמלתא להרמב"ם, א"כ אלו דומה לח"ש היה ראוי לחול ג"כ בנשבע לעבור על העשה ועכ"פ הוכרחו לחלק בין ח"ש לעשה, כיון דעל ח"ש חייל השבועה גם לענין קרבן ועל עשה לא חייל לענין קרבן, יהיה מאיזה טעם שיהיה:

אמנם באמת אינו מספיק כ"כ דלענין זה דאין שבועה חל לעבור על עשה לא הוצרכו לראיה זו, דהיא משנה מפורשת נשבע לבטל את המצוה שלא אשב בסוכה, וע"כ דבאו להוסיף דאף לענין זה גרע דאפילו לקיים לא חל, ובזה שפיר קשה דלמא לענין לאו חייל לקיים ורק לענין קרבן לא חייל כיון דליתא בלאו והן:

ולזה נראה לענ"ד, דהרי בלא"ה תמוהים דברי תוס' דהא בצדקה איכא לאו דלא תאמץ, וכמ"ש תוס' פ"ק דב"ב (דף ח' ד"ה אכפיי') וצ"ל דמ"מ הוכחת תוס' מלישנא דהש"ס

דפריך מושבע ועומד דכתיב נתון תתן, והו"ל למנקט דכתיב לא תקפוץ, אע"כ משום דהעשה מקרי ג"כ מושבע ועומד, ולפ"ז ניחא, דליכא למימר דפרכת הש"ס לענין קרבן ומטעם דליתא בלאו והן, א"כ היא גופא תיקשי, דאמאי נקט הפרכא רק לענין קרבן ומשום דליתא בלאו והן לנקוט הקושיא ביותר דלא חייל כלל משום דמושבע ועומד בלאו דלא תקפוץ, אע"כ דגם משום העשה לא חייל כלל:

ואבאר יותר, דבאמת לשיטת הר"ן נדרים (דף ח' ע"א) להמעיין שם נראה דבנשבע לקיים המצוה לא שייך לומר אין איסור חל על איסור, ובאמת חייל השבועה לענין הלאו ופטור רק מקרבן משום דליתא בלאו והן, ואך בנשבע שלא לעבור בזה שייך אין איסור חל על איסור ולא חייל כלל כמו בכל התורה דאין איסור חל על איסור, ובזה נראה לי במ"ש הש"ך יו"ד (סימן רלח סכ"ו) דבהפרת בעל על שבועה הראשונה אינו חל השניה, והביא כן בשם הר"ם מינץ, וראיתי במקור הדין דדקדק כן מלשון רש"י שכתב משום דחכם עוקר הנדר מעיקרו, משמע דבהפרת בעל לא חייל, אף דבכ"מ אמרינן דאיסורא מתלי תלי וקאי, ואי פקע הראשונה חל השניה, צ"ל דשבועה שאני, דאם לא חל בעידן דנשבע לא חייל כלל, עיי"ש. ולענ"ד ליכא ראיה, די"ל דבאמת דמי לכל התורה כולה וגם בהפרת בעל חייל השניה, אמנם זהו דוקא לענין הלאו דליכא מיעוטא רק מדין אין איסור חל על איסור אתינן עלה בזה כיון דפקע הראשונה על ידי הפרת בעל חייל השניה, אבל לענין קרבן דאפי' בנשבע לקיים לא חייל, אף דל"ש בזה איסור חל על איסור, מ"מ לא חייל משום דליתא בלאו והן, א"כ לא מהני הפרת בעל על הראשונה, דמ"מ בשעה שנשבע שבועה השניה אלו היה נשבע אז שאוכל לא חל כלל אף אחר הפרת הבעל לראשונה, דמ"מ בעידן השבועה הוי נשבע לבטל את המצוה, וממילא ליתא בלאו והן, ולא חל השבועה שנייה שלא אוכל לענין קרבן, מש"ה נקט רש"י הטעם דחכם עוקר הנדר מעיקרו, היינו דסתמא קאמר דעלתה לו שבועה שנייה דמשמע בכל תוקף אף לענין קרבן בזה בעינן דחכם עוקר הנדר מעיקרו ואיתא בלאו והן, דאף אלו נשבע אז שבועה שאוכל היה חייל אחר התרת חכם להראשונה, כיון דעוקר הנדר מעיקרו א"כ י"ל לדינא דהפרת בעל לראשונה חייל הב' לענין לאו ולא לענין קרבן, (הג"ה עי' מה שכתוב לקמן דף כ"ז ע"ב), על כל פנים לשיטת הר"ן הנ"ל ממילא מה דפרכינן שבועה שאתן מושבע מהר סיני, אף דבלקיים ל"ש אין איסור חל על איסור היינו ע"כ דמ"מ לא לחייב קרבן משום דליתא בלאו והן, וא"כ לכאורה ליתא לדברינו הנ"ל, דאף אי הוי נקט מכח הלאו דלא תקפוץ היה הקושיא רק מכח קרבן דליתא בלאו והן:

אמנם אף דהאמת דלהר"ן הכי הוא, אבל תוס' לשיטתייהו אזלי דחולקים על הר"ן, עיין תוס' נדרים שם דכתבו דפרכת הש"ס מושבע ועומר לאשמעינן דמותר לישבע לקיים המצוה ול"ח שיעבור על שבועתו, הא א"נ לא מקיים לא עבר על שבועתו, דמושבע ועומד, הרי דלא עבר כלל אפילו על הלאו, גם יש ללמוד כן מדברי תוספות (דף כז ע"א ד"ה לקיים את המצוה וכו') וטעמא כדאמר בנדרים, מנין שנשבעין לקיים את המצוה וכו', מבואר דמסברא לא היה חייל אף לריב"ב דלא דרש דאיתא בלאו והן, מ"מ היה ראוי לומר בו דאין איסור חע"א כמו בנשבע שלא לעבור אלא דילפינן לה מקרא דנשבעתי ואקיימה והיינו ע"כ דריב"ב ס"ל הכי, אבל לרבנן דריב"ב לא דרשינן הכי מקרא, דהרי בנדרים אמרינן דקרא אשמעינן רק דשרי לזרוזי נפשיה, מבואר דלא אתיא קרא דחייל עכ"פ לענין הלאו, (והא דבאמת פשיטא להו להש"ס כן, ומנ"ל למפרך, דלמא גם רבנן ס"ל זה הדרש, צ"ל דס"ל להש"ס דלישנא דנשבעתי משמע או דהוי שבועה גרועה או דלא מיירי כלל מדין שבועה אלא לזרוזי נפשיה, וכיון דלרבנן עכ"פ שבועה גמורה לא הוי לענין קרבן, ממילא דרשינן רק לזרוזי נפשי', וא"כ קיימא הדין דלרבנן לא חייל כלל אף לענין הלאו, דהוא בכלל אין איסור חל על איסור, וא"כ פרכת הש"ס גבי שאתן לענין דגם לענין הלאו לא חייל ונתקיימו דברינו לנכון בעז"ה:

בא"ד ועוד דמצי לאוקמי כו'. [כתב המל"מ בפ"ה משבועות ה"ה שדברי התוס' תמוהים הם דהיכי מצי ר"י לאוקמה למתני' בשלא כדרך הנאתן דא"כ מ"ט דר"ש דפטר עיי"ש עוד שהביא דברי המהרש"ל בסוגיין], וכן הקשה המהרש"א והניח בצ"ע, ולענ"ד דוקא לר"ש דס"ל כ"ש למלקות בזה יש לדמות שלא כד"ה לא גרע מכ"ש, משא"כ לדידן הא דחצי שיעור אסור מה"ת היינו משום דחזי לאצטרופי וזה ל"ש כן לענין שלכד"ה, דלעולם לא חזי לאצטרופי מש"ה קיל שלכד"ה מדין כ"ש. כנלענ"ד בעזה"י:

אח"ז רב בא לידי ספר שער המלך וראיתי שכוונתי בזה לדעתו הגדולה, שכ' כך בפ"ה מהל' יסודי התורה עיי"ש, ונלענ"ד להביא ראיה להמהרש"ל מסוגיא דפסחים פ"ב דף כ"ה ע"א, לאביי להכי לא כתיב אכילה בגופיה לומר שלוקים עליו שלכ"ה, וקשה לי דמנ"ל לומר דמש"ה לא כתיב בגופיה אכילה לאורויי דשלכד"א אסור, והדר ילפינן בק"ו לאסור בהנאה, דלמא בהיפוך נימא דמגז"ש ילפינן בכולה דהוי לגמרי כנבילה דאסור באכילה ורק כדרך אכילתו ובהנאה מותר ולא הוי נגד הק"ו, דאיכא למפרך מה לכ"כ שלוקים עליו שלכד"ה, ומה דלא כתיב אכילה בגופיה היינו משום דאי היינו אוסרים בהנאה דכ"מ שנאמר ל"ת אף איסור הנאה במשמע מש"ה כתיב הגז"ש דנלמד היתר הנאה, וצ"ל דאביי באמת סבר כחזקי' דלא תאכל איסור אכילה במשמע ולא הנאה.

ולפ"ז היה מקום לנו בראש ליישב קושי' תוס' בחולין קט"ו ע"א דאמאי ס"ל לר"ש דמג"ש ילפינן דאסור באכילה ומותר בהנאה ולא יליף ג"כ בק"ו איסור הנאה כמו דס"ל לאיסי ב"י עיין שם, והיינו לפמ"ש תוס' פסחים כ"ב ע"א ד"ה ור"ש וכו' דחזקי' ס"ל אליבא דר"ש דל"י ול"ת איסור הנאה במשמע מש"ה ר"ש לשיטתי' ליכא ק"ו דאמרי' מה לכ"כ שלוקים עליו שלכד"ה ולא שייך לומר מדלא כתיב אכילה בגופיה די"ל דמש"ה לא כתיב אכילה בגופי' דלא לשתמע מינ' גם איסור הנאה וכנ"ל:

ובזה מיושב מה דהקשה המ"ל בפ"ה מה' יסודי התורה בסוף דבריו ד"ה ודע דכל"ז וכו', דלשיטת רבינו דבכ"כ ליכא מלקות על (חסר) הנאה וע"כ מה דאמר הכ"מ בכ"כ שלוקים עליו אפילו שלכד"ה היינו אכילה שלא כדרך אכילתו א"כ יקשה קושית תוס' שם דלחשוב אביי ג"כ הכ"מ כבב"ח עיי"ש ולפי הנ"ל ניחא, דלר"ש קיימי' דהוי כמו נבילה דמותר שלא כדרך אכילתו דלדידיה ליכא (חסר) מדלא כתיב אכילה בגופו וכנ"ל, ולפ"ז יהי' מוכח דלא כהרש"ל, דלדבריו ישאר הקושי' דאמאי לא יליף ר"ש איסור הנאה בק"ו, די"ל משום פירכא דמה לכ"כ שלוקים עליו שלכד"ה הא לר"ש דכ"ש למלקות גם בב"ח לוקה שלכד"א. אמנם באמת בלא"ה אינו מספיק ליישב קושי' תוס' בחולין דהא ל"ל דטעמא דר"ש מכח (חסר) כדאמרי' מה לחמץ בפסח שענוש כרת נימא שור הנסקל יוכיח, ואי דמה לשור הנסקל דלא היה לו שעת הכושר לאכילה מ"מ (חסר) דליכא פירכא (חסר), גם ביסוד הנ"ל דאביי ס' כחזקי' לכאורה עדיין יקשה למה דפסק רבינו כר' אבהו וגם כאביי, דכ"כ לוקים שלכד"ה ישאר קושית הש"ס לפרוך מה לכ"כ, דהא ל"ש לומר מדלא כתיב אכילה בגופיה ולזה נראה הוכחה לשיטת המהרש"ל וס"ל לר' אבהו תירוץ אחר על פירכת הש"ס דהברייתא כאביי אתו (חסר) וגם (חסר) לוקה שלכד"א ודוק. אח"כ מצאתי יסוד דברינו בספר משנת דרע"ק לאא"ז הגאון זצ"ל:

בענין אין איסור חל על איסור:

א) יומא (פג א) מאכילין אותו הקל הקל תחילה, הנה אם יש לפנינו נבלה ושארי אסורין של לאוין, בפשוטו נראה דשארי איסורין מקרי קל גבי נבלה, דהא לרוב הפוסקים יש בנבלה ג"כ עשה דזבוח אכול שאינו זבוח לא תיכול, ואם יש לפנינו נבלה וחלב בודאי מאכילין אותו נבלה דחלב יש בו כרת וכדאמרינן בנבלה וטבל מאכילין אותו נבלה, והנה בפשוטו גם אם מספיק לחולה לאכול חצי שיעור הדין דנבלה (קודם) [מאוחרת] לשארי אסורין דהוי ח"ש מן עשה ומן הלאו דאף באיסור עשה הדין דח"ש אסור מה"ת כמבואר מתוך דברי תוס' שבת (צא. בד"ה כגון דאיכא) וכן לענין נבלה וחלב לכאורה נ' פשוט שמאכילים אותו נבלה דבחלב הוי ח"ש מן איסור כרת, ואולם בהא יש לספק

ותליא במה דנסתפק בס' גינת וורדים דאם גם לר"ל דס"ל דח"ש מותר מה"ת מ"מ מודה דלענין עשה שאינו זבוח גם ח"ש בכלל, דדוקא באזהרה דלא תאכל אין בכללו ח"ש אבל בקרא דוזבחת ואכלת דדייקינן מיני' הא שאינו זבוח ל"ת י"ל דגם חצי שיעור בכלל [וכן נקט בפשיטות הפמ"ג בפתי' לה' שחיטה ד"ה השורש הב'], ואם נימא כן ממילא י"ל גם למה דקי"ל כר' יוחנן דח"ש אסור מה"ת, מ"מ חצי שיעור דנבלה חמור דיש בו עשה כיון דבכלל העשה דאינו זבוח גם (עשה) [ח"ש] בכלל, אבל בח"ש חלב הוי רק איסור בעלמא וקיל מעשה כמ"ש תוס' שבועות (כג ב) ויבואר לפנינו בעזה"י:

ב) והנה לכאורה דברי הגינת וורדים תמוהים דהא להדיא מוכח בהיפוך מסוגיא דשבועות (כג ב) דמוקי ר"ל במפרש ח"ש כו' והרי במתני' קתני ג"כ נבלות א"כ מוכח דגם בנבלה ח"ש מותר, וכן ממ"ש תוס' שם בהא דפרכינן ר"י מ"ט ל"א כר"ל, אף דר"י ס"ל דח"ש אסור מה"ת מ"מ לא מקרי מושבע ועומד דאף דעל עשה לא חל שבועה מ"מ על ח"ש דהוא רק איסור בעלמא חל השבועה, והא מ"מ בנבלה דבכלל העשה דשאינו זבוח לא תיכול גם ח"ש בכלל וא"כ עדיין יקשה דלא ליחול שבועה על נבלה, אע"כ דגם בעשה דאינו זבוח אין חצי שיעור בכלל, ולר"ל מותר מה"ת ולר"י אסור מדין ח"ש אסור מה"ת כמו בעלמא ואין בו עשה:

ג) אמנם אחרי העיון נראה דאדרבא מהאי סוגיא יש סייעתא לסברת הגו"ו הנ"ל, דהנה בדברי תוס' הנ"ל דהוכיחו לחלק בין איסור לעשה מכח ראייתם שהביאו מההיא דשבועה שאתן לעני דפרכינן עלה מושבע ועומד מה"ס כדתיב נתון תתן (ביאור דבריהם אף דבצדקה איכא גם לאו דלא תקפוץ את ידך, מ"מ מדנקט תלמודא דכתיב נתון תתן משמע משום העשה לחוד ג"כ לא חל השבועה) ועוד ראיה מכהן טמא שאכל תרומה טמאה כו' עיי"ש, לכאורה יש לי תמיה רבתא דהנה מסוגיא דחולין (קא א) האוכל גיד הנשה של נבלה כו' לכאורה יש ללמוד דמאן דס"ל איסור כולל ס"ל ג"כ דאיסור חמור לחוד ג"כ חייל, והיינו ממ"ש תוס' שם (ד"ה איסור) דהא דאמרינן בכריתות אקדשי מיגו דאתוסף איסור הנאה לאו מוסיף היא אלא איסור חמור, והרי ודאי כוונת הש"ס מצד חמור לחודי', דאי מטעם דהקדש הוי ג"כ כולל דחל על שאר הבשר א"כ למאי נקט כלל חומרא דאיסור הנאה הא להאי תנא ס"ל איסור כולל לחוד בלא חמור כמבואר בכריתות שם, אע"כ דמשום חומרא דאיסור הנאה לחוד אתינן עלה, והא דאמרי' גבי ג"ה של עולה ושור הנסקל דהוי כולל בחמור, היינו דהאי תנא ס"ל דל"א איסור כולל, מש"ה גם חמור לחוד לא מהני ובעינן דוקא כולל בחמור, עוד ראי' ממ"ש רש"י שם דבשבת ויה"כ אם אמרי' כולל לחוד שפיר חיילי בהדדי דאף אם הי' יו"כ קדים חייל עלה שבת דיש בה

מיתת ב"ד, וכן בהיפוך אם הי' שבת קדים חייל עלה יה"כ דהוי (יה"כ) [כולל] מגו דנאסר באכילה, והרי בודאי האי דשבת הוי מב"ד לא הוי מוסיף [ממש] דהא לא ניתוסף איסור (חומר) [חדש], א"ו דמקרי חמור וכדאמרינן שם דטומאת הגוף ראוי להיות חמור דהוי בכרת, א"כ מוכח דחמור לחוד ג"כ מהני, וגם נשמע משם דעונש חמור מקרי אסור חמור: וא"כ רווחא שמעתתא דשפיר י"ל דאין חילוק בין איסור לעשה אלא דתרווייהו מקרי מושבע ועומד, אלא דמ"מ שבועה חל עליהן דבשבועה יש מלקות ומצד העונש מקרי חמור, מש"ה שפיר פרכינן דלמאי צריך ר' יוחנן לאוקמי בכולל הא כיון דס"ל כולל ממילא ס"ל ג"כ דחמור לחוד חייל והו"ל לאוקמי כר"ל בחצי שיעור וחל השבועה דהו"ל חמור מצד המלקות:

ולפי"ז אזדא ראייתם, דבההיא דשבועה שאתן לא מצי חייל אעשה דהא בהך שבועה ליכא עונש מלקות כדקי"ל שבועה שאוכל ולא אכל דלא לקי דהוי לאו שאין בו מעשה, וא"כ לא מקרי חמור [ואף דשרש לאו דשבועה יש בו לפעמים מלקות, מ"מ י"ל דלא מקרי חמור אלא היכא דיש בו עונש מלקות, ואף בלא התרו מ"מ עונש מלקות יש בו, וכמו דקי"ל לענין פסולי עדות דבעי עבירה שיש בו מלקות דבנשבע שלא אוכל ואכל אף בלא התרו פסול לעדות, ובנשבע שאוכל ולא אכל אינו פסול לעדות כמ"ש בתומים]: והראי' הב' מכהן טמא, ממילא מופרכה דהא בלא"ה הוי שם כולל, דטומאת הגוף לגבי טומאת בשר הוי כולל דנאסר בחתיכות טהורות, אלא דשמואל לית ליה איסור כולל, ולדידיה גם חמור לא מהני וכנ"ל, וגם לא מקרי חמור כדאמרינן שם דגם טומאת בשר חמירי דלית לי' טהרה במקוה, באופן די"ל דאיסור בעלמא ואיסור עשה שוים דנקראו מושבע ועומד אלא דמ"מ חל עליהן שבועה שלא אוכל כיון דהוי לאו שיש בו מלקות מקרי חמור, והוא לכאורה תמיה גדולה ועצומה:

ד) והנלע"ד דהנה לכאורה תמוה מסוגיא דחולין הנ"ל על סוגי' דיבמות (לד א) מאן האי תנא דס"ל איסור כולל ואיסור מוסיף ואיסור ב"א ר' מאיר היא דתניא יש אוכל אכילה אחת, ועי' בתוס' (ד"ה והוציא) מדס"ל לר"מ דחייב ג"כ ב' על הוצאה משום שבת ומשום יוה"כ והיינו איסור ב"א, והא מסוגי' דחולין הנ"ל דאף אם לא אמרינן ב"א מ"מ היכא דהיו יכולין לחול בזה אחר זה בודאי לא נדע מה דהוי ב"א ומש"ה ריה"ג מחייב משום שבת ויה"כ דכל אחד יכול לחול על חבירו בשבת הוי מיתת ב"ד ויה"כ על שבת הוי כולל, א"כ היכי מוכח דר"מ אית ליה איסור ב"א הא י"ל דהא דחייב משום שבת ויה"כ דהא אפי' בזא"ז חלו אבל בההיא דיבמות דכשקידש ראובן אשה שתאסר על שמעון משום אשת אחיו ואשת איש דהוי בת אחת [לחוד], י"ל דאינם חלים, כיון דאילו הי'

אשת איש קדים לא הי' אפשר לאיסור אשת אחיו לחול עליו י"ל דגם בב"א לא חייל וזהו תמיה נשגבה:

ה) ולזה נראה דרך אחר דבאמת שבת אינו ראוי לחול על יה"כ אף דהוא חמור דחייב סקילה מ"מ י"ל דחמור לחודא אינו חייל, וההיא סוגי' דחולין י"ל למ"ש ריב"א בהך דפסחים (ה רע"ב) דלמ"ד הבערה ללאו יצאת כיון שאינה בכלל מלאכה, בי"ט ליכא איסור הבערה, דגבי הבערה ביום השבת כתיב עיי"ש, ולפי"ז ממילא גם ביה"כ ליכא איסור בהבערה, וא"כ י"ל דהכי אמרינן בחולין דבשלמא אם ריה"ג ס"ל איסור כולל י"ל דס"ל כמ"ד הבערה ללאו יצאת מש"ה חייב על שבת ויה"כ דכל א' ראוי לחול על אידך, דשבת לגבי יה"כ הוי כולל דמגו דאתסר בהבערה אתסר בשאר מלאכות, ויה"כ לגבי שבת הוי כולל מגו דאתסר באכילה, ובזה ניחא הסוגיא דיבמות והיינו דמסתמא ר"מ ס"ל כפי ההלכה דהבערה לחלק יצאת וגם ביה"כ אסור ההבערה, וא"כ שבת אינו ראוי לחול על יה"כ, אלא ע"כ דס"ל אף היכא שאינו יכול לחול בזא"ז מ"מ בב"א חיילי, והוא נכון לכאורה:

ו) לפי"ז הוכיחו תוס' שיטתם דחמור לחודי' אינו חל, דאל"כ עדיין תקשי סוגי' דיבמות, דהא שבת יכול לחול על יה"כ משום חמור דהוי בסקילה, אע"כ דחמור לחודי' לא חייל, וההיא (דאקשי') מגו דאתוסף א"ה היינו דהוי כמו כולל מגו דחל לענין הנאה חל נמי לענין אכילה, ושפיר הוכרחו לדבריהם לחלק בין איסור בעלמא ובין איסור עשה:

ז) אמנם זהו אינו מספיק בישוב סוגיא דיבמות הנ"ל דהנה בכפות תמרים בר"ה (דף לב ע"ב) נסתפק לרבי עקיבא דס"ל תחומין דאורייתא ונפקא לי' מקרא דאל יצא איש ממקומו ביום השביעי י"ל דבי"ט מודה ר"ע דתחומין לאו דאורייתא דביום השביעי כתיב עיי"ש, והנה מצאתי בתוס' פסחים (צג ב) ד"ה ור' יודא) וז"ל ועוד אליבא דר"ע קיימינן דאית ליה תחומין דאורייתא עכ"ל, מבואר דס"ל דגם בי"ט הוא דאורייתא [ובדברי תוס' אלו תמוה לי מאד דמאי אר"י דרבי עקיבא לשיטתי' דס"ל דתחומין דאורייתא הלא אף אם תחומין דרבנן העמידו חכמים דבריהם ואסור לילך חוץ לתחום משום אכילת פסח כההיא דאיתא בשופר דאין מביאים מחוץ לתחום, גם קשה לי אף אם תחומים דאורייתא אמאי לא הותר לו לילך לביתו לאכול כמו כל מלאכות אוכל נפש, ואף דההליכה עצמה לא הוי אוכל נפש מ"מ לא יהי' גרע מהוצאת סכין לאכול בו דמותר, (והא ודאי) [ואף דהא ודאי] דאכילת פסח דנאכל על השובע לא מקרי אוכל נפש רק מצוה והוא בכלל לכם ולא לגבוה, דז"א דהא מותר לצלות פסח בליל י"ט (וע' תוס' ביצה כז סע"ב) וא"כ מ"ש צלייה ומ"ש מחוץ לתחום:

ועוד בה שלישי', מה שלא זכיתי להבין פשט התוס' במה דכתבו דליכא ביניהם כולי האי הא באמת יש חילוק קרוב לששה פרסאות דהא מתחילת שקיעה עד סוף (תחילת) שקיעה דמותר לילך וגם בלילה מותר עד קרוב לאלפיים והרי ב"ה ליכא לכל היותר רק ג' רביעי מיל א"כ יש הפרש יותר מן חמשה מיל וצ"ע]:

עכ"פ נלע"ד לסברת הריב"א הנ"ל דאם ההבערה ללאו יצאת אין בי"ט איסור הבערה, בודאי ה"נ לענין תחומין דג"כ הוי לאו בעלמא ואינו בכלל מלאכה, וכיון שכן עדיין יקשה סוגי' דיבמות הנ"ל דנהי דנימא דר"מ סבר כפי ההלכה דהבערה לחלק יצאת, מ"מ הא לר"מ לשיטתי' דס"ל (עירובין לה ב) דתחומין דאורייתא הוי שבת לגבי יה"כ כולל, דבשבת תחומין אסור וביה"כ תחומין מותר, וא"כ עדיין ליכא ראי' דס"ל לר"מ איסור ב"א דהא שאני שבת ויה"כ דהא אפי' בזא"ז ראוי לחול כל א' על האידך:

ח) ולזה נראה ליישב סוגיא דיבמות הנ"ל בב' אופנים, הא', דלכאורה ק' לי לפמ"ש התוס' יבמות (לב ע"ב ד"ה איסור כולל) דהיכא דהם מב' שמות לא מקרי כולל עי"ש היטב, א"כ האיך כ' רש"י דיה"כ על שבת הוי כולל דמגו דחייל על אכילה, הא אכילה ומלאכה ביה"כ הוי ב' שמות דאכילה נאסר בלשון עינוי ומלאכה בלשון שבתון, אח"כ שמעתי שעמד בזה בס' ראש יוסף, ולזה צ"ל כפי"מ שכתבו תוס' שם דלפי סוגי' הש"ס מעיקרא דרצה להוכיח דר' יוסי לית ליה איסור כולל היינו ע"כ משום דהי' (ספק) [סבר] דאף בב' שמות הוי כולל אלא דלמסקנא דס"ל דר"י אית ליה איסור כולל מוכח בהיפוך דב' שמות לא הוי כולל, א"כ י"ל דהכי אמרינן בסוגיא דחולין (קא ב) דבשלמא אם ריה"ג ס"ל איסור כולל י"ל באמת כפי הס"ד דב' שמות הוי [ג"כ] כולל מש"ה בשבת ויה"כ חייב ב' דיה"כ הוי כולל, וכיון שכן י"ל דסוגיא דיבמות (לד א) אזלא למסקנא דשם (לג א) דב' שמות לא הוי כולל וא"כ יה"כ לגבי שבת לא הוי כולל, וע"כ הא דמחייב ר"מ משום שבת ומשום יה"כ משום דס"ל איסור בת אחת ודוק:

ועדיין צריך לבאר דהא לכאורה נהי דלמסקנא דס"ל לר' יוסי איסור כולל מוכח דב' שמות לא הוי כולל הא מ"מ מדקתני במתני' דסנהדרין (פא ב) עבר עבירה שנתחייב ב' מיתות נידון בחמורה ר' יוסי אומר נידון בזיקה הראשונה, כיצד אשת איש ונעשית חמותו נידון בא"א, משמע דהת"ק ס"ל דגם בכה"ג נידון בחמורה משום חמותו והיינו מטעם דבהא פליגי דת"ק ס"ל דב' שמות הוי ג"כ כולל [מיגו דנאסר בשאר קרובות], ור"י ס"ל דלא הוי כולל, וא"כ עדיין יקשה על סוגיא דיבמות דלמא ר"מ לא ס"ל איסור ב"א אלא דס"ל כת"ק דר"י דב' שמות הוי ג"כ כולל וא"כ בזא"ז ג"כ חל יה"כ על שבת מטעם כולל:

ט) אמנם לפ"מ דקיימינן השתא דהראי' ביבמות מדמחייב ר"מ על יה"כ, א"כ אפשר לן לומר דאיסור חמור הוי ג"כ כמו כולל וכמש"ל, וא"כ י"ל דלמסקנא לכ"ע ב' שמות לא הוי כולל אלא דבהא פליגי דרבנן דר' יוסי ס"ל דחמור לחודא ג"כ חייל מש"ה ס"ל דחמותו חל על א"א משום דחמור, דאשת איש בחנק וחמותו בשריפה, ור"י ס"ל דכולל אמרי' אבל חמור לא אמרינן, וא"כ לכ"ע אין מהראוי שיחול יה"כ על שבת כיון דאינו חמור וגם כולל לא הוי דהוי ב' שמות ושפיר מוכח דר"מ ס' איסור ב"א ודוק:

ואדאתינן לכך אפשר לומר עוד בדרך רווחא ליישב עקרו דקושית תוס' ביבמות (לב ב) הנ"ל, והיינו דבתחלת הסוגיא היה נראה לסברא פשוטה דמאן דאית ליה כולל ס"ל ג"כ איסור חמור, וא"כ מדס"ל לר"י דחמותו לא חל על א"א מוכח דלא ס"ל איסור חמור ע"כ דלא ס"ל ג"כ לאיסור כולל, ולמסקנא דס' ר"י איסור כולל מוכח דיש חילוק דחמור לא אלים כ"כ כמו כולל ור"י ס"ל כולל ולא חמור וחכמים ס"ל ג"כ חמור וק"ל:

ואולם לא מרווחנא בזה כך דעדיין מוכרח דיש עכ"פ צד לומר דב' שמות הוי ג"כ כולל דאל"כ היאך היה ס"ד לומר בחולין דטעמא דריה"ג בשבת ויה"כ משום דס"ל איסור כולל הא יה"כ על שבת הוי ב' שמות אע"כ דיש פנים לומר דגם זה הוי כולל וק"ל:

י) האופן הב' דלכאורה ק' לפמ"ש התוס' בשבועות (כד ע"ב ד"ה יש) וביבמות דאף למאן דאית לי' איסור כולל מ"מ הקל על חמור בודאי לא מהני כולל א"כ איך אמרי' דאי ריה"ג ס"ל איסור כולל ניחא דחיוב משום שבת ויה"כ הא יה"כ (על שבת הוי ב' שמות) לא מצי חייל על שבת דהוי קל על חמור, וזהו לכאורה תמיה גדולה:

והנלע"ד עפ"י סוגיא דכתובות (ל א) דר' נחוניא בן הקנה ס"ל דיה"כ כשבת לתשלומין דאמרינן קלב"מ, ומפרש התם רבא הטעם דכתיב ואם העלם יעלימו וגו' אמרה תורה כרת שלי כמיתה שלכם עיי"ש, אף דבאותו קרא לא מפרש לענין קלב"מ וע"כ משום דכללא הוא דכרת כמיתת ב"ד לכל דבר, ולפי הך ראי' כרת כמו סקילה דהא במולך מיתתו בסקילה, וכיון שכן י"ל דהכי אמרינן דבשלמא אם ס"ל לריה"ג כולל י"ל דס"ל כר' נחוניא בן הקנה דדין כרת נדון [כמו] מיתת ב"ד, וא"כ [כמו] אילו היה ביה"כ עונש סקילה הי' יכול לחול על שבת מטעם כולל, ה"נ אף דיש בו רק עונש כרת, הכרת הוא במקום סקילה ולא מקרי קל על חמור, ואי דקשי' א"כ בהיפוך איך מצי שבת לחול על יום הכפורים הא לא מקרי חמור דסקילה על כרת לא מקרי חמור כיון דכרת ג"כ כמו סקילה, הא כבר כתבנו (א"ק ה' ז') דגם שבת לגבי יום הכפורים הוי כולל אי משום הבערה אי משום תחומין, או שביתת בהמתו, דאינו ביום טוב ויום הכפורים, ואין אנו צריכי' לטעמא דרש"י דשבת חייל על יה"כ מטעם חמור אלא באמת הטעם משום כולל

וכנ"ל, ולפ"ז רווחא שמעתתא דיבמות (לד א) הנ"ל דהרי בכתובות שם מבואר דמתני' דאלו נערות שיש להם קנס אתיא כר"מ דלוקה ומשלם, והא דבא על בתו פטור דמת ומשלם לית ליה, וכיון דבמתני' קתני הבא על אחותו חייב, ע"כ דר"מ לא ס"ל כרנבה"ק מדאמרינן שם בכתובות עלה דמתני' הנ"ל ולאפוקי מדרנבה"ק, א"כ חזי' דר"מ לא ס"ל דרשא דרבא הנ"ל אליבא דרנב"ה דכרת שלי כמיתה שלכם, וא"כ לר"מ לשיטתי' אין יה"כ ראוי לחול על שבת דהוי כולל בקל על חמור, אע"כ דטעמא דר"מ דס"ל איסור בת אחת ודוק:

יא) וכיון דבררנו דההיא דיבמות דמוכיח דר"מ ס"ל איסור ב"א היינו מדמחייב על יה"כ, א"כ שפיר י"ל דמאן דאית לי' כולל אית לי' נמי חמור ובפרט לפי הדרך א' הנ"ל הוכחנו (א"ק ט) דטעמא דרבנן דר"י דחמותו חל על א"א משום חמור, א"כ שפיר י"ל בסוגיא דשבועות דאיסור בעלמא ואיסור עשה הכל חד אלא דשבועה יכולה לחול עליהם דכיון דשבועה היא עונש מלקות הוי חמור על קל, ואך מ"מ צריכין אנו ליסוד דברי תוס' דחצי שיעור קיל מעשה דהא תוס' הקשו שם דמ"מ לר' יוחנן (א"כ) [איך] יחול על חצי שיעור דהא ליתא בלאו והן והרמב"ם (פ"ה ה"ח משבועות) ס"ל דאיתא אפי' בהן דבנשבע שאוכל חצי שיעור חל השבועה, ובזה בודאי על עשה לא חל (ובטל) [לבטל] העשה, כמו שלא אשב בסוכה, אע"כ דח"ש הוי איסור בעלמא וקיל מעשה:

יב) ולפ"ז שפיר יש לקיים ספיקו דהגנו"ו שכתבו דאפשר דעשה שאינו זבוח לא תיכול גם ח"ש בכלל, והיינו די"ל דהא דאמרינן התם דר"ל לא אמר כר"י דבאיסור הבא מעצמו [ל"א כולל היינו דאיסור הבא מעצמו] מקרי קל על איסור אחר ובקל על חמור לא מהני כולל, ולזה משני ר"ל דמיירי במפרש ח"ש, והיינו דנשבע שלא יאכל נבלות וטרפות ושקצים חצי שיעור, ובטריפה (על) שקצים חל על ח"ש דח"ש מותר מה"ת, וממילא על נבלה אף דח"ש אסור מטעם אינו זבוח והוי אפילו עשה, מ"מ הוי כולל מגו דחל על טריפה ושרצים חל נמי על נבלה, ואף דהוי איסור הבא מעצמו לא מקרי קל על חמור, דהא נגד זה גם שבועה חמורה דיש בה לאו וחצי שיעור דנבלה לא הוי רק עשה וק"ל:

וה"נ בהא דפרכינן ר"י מ"ט ל"א כר"ל, היינו אף דס"ל דבנבלה ח"ש כמו עשה, הא מ"מ ממילא הוי כולל מגו דחל על טריפה ושרצים, וגם בלא"ה הא לר"י דס"ל כולל לחוד הכי נמי חמור לחוד וממילא חל שבועה אף על עשה וכנ"ל:

אמנם עדיין לא יספיק בין על ר"י בין על ר"ל דהא ליתא בהן דהשבועה לא תחול בהן על חצי שיעור דנבלה כיון דהוי עשה שאינו זבוח דגם בח"ש הוי עשה:

יג) ולזה י"ל למה דנסתפק עוד בגנו"ו דבעוף ליכא עשה דאינו זבוח דהעשה כתיב רק בבקר ובצאן והארכנו בזה במקום אחר אי"ה, א"כ אף בנשבע על נבלות לחוד הוי ג"כ כולל מגו דחל על ח"ש של נבלת עוף דליכא בי' עשה שאינו זבוח ולגבי נבלה [דעוף] ח"ש מותר מה"ת חל נמי על ח"ש דנבלת בהמה, דאף דהוי איסור הבא מעצמו מ"מ לא מקרי קל על חמור כיון דשבועה ג"כ חמור מחמת עונש מלקות, וזה איתא בהן דבנשבע סתם שאוכל ח"ש נבלה יכול לקיים שבועתו בנבלת עוף דלר"ל מותר מה"ת, וכן לר"י הוי רק איסור בעלמא דחל עליו שבועה שאוכל כמ"ש הרמב"ם ודו"ק:

יד) וביסוד זה דסברת איסור הבא מעצמו היינו דהוי קל על חמור, מרווחנא בזה [לישב] קו' תוס' שבועות (כד ע"ב ד"ה שלא אוכל תמרים) דמאי קמ"ל רבא טפי מר"י, ולדידי ק' יותר דהא כבר אמר רבא יבמות (לו א) כלל דהלכה כר"י לגבי ר"ל בר מהני תלת, וא"כ דברי [רבא] הכא לכאורה אך למותר, ולפי הנ"ל י"ל דדברי רבא בדרך [זה] דלכ"ע בזה חייב דר"ל מודה בזה כיון דהאיסור ראשון ג"כ ע"י שבועה דבא מעצמו שבועה שניה חל עליו בכולל דלא הוי קל על חמור כיון דגם הראשונה הוי איסור הבא מעצמו, ומה דאמרי' מה דתימא איסור הבא מאליו וכו' היינו דס"ד דכללא הוא באיסור הבא מעצמו דלא חייל בכולל לר"ל, לזה קמ"ל רבא דדברי ר"ל רק מטעם קל על חמור אבל בשבועה על שבועה דל"ש זה חל (קל על חמור) והא דפרכי' עלה דלחשיב שבועה שלא אוכל תמרים וחלב היינו דג"ז לא מקרי קל על חמור כיון דחלב יש לה קולא דהותרה מכללה כמ"ש תוס' ודו"ק:

טו) ואדרבא יש לה סייעתא לסברת הגנו"ו [דאיסור עשה דא"ז גם ח"ש אסור מה"ת אפילו לר"ל] מסוגי' דלכאורה ק' לפמ"ש (הכ"מ) [המל"מ פ"ה סה"ח משבועות] בשם הריב"ש דאיסורי דרבנן מקרי אוכלין ראויין ובסתם שבועתו ג"כ [דעתו] עליהן, א"כ לפי"מ דמוקי ר"ל דמתני' מיירי במפרש ח"ש ממילא ל"צ לאוקימתא כאן בסתם וכאן במפרש, דאף אם סיפא מיירי ג"כ שלא פירש נבלות מ"מ כיון דאסר עצמו בכ"ש ממילא גם נבלות בכלל דלר"ל דח"ש מותר מה"ת מקרי ח"ש נבלה בכלל אוכלין ראויין, ומפשטא דסוגי' משמע דאוקימתא כאן בסתם וכאן במפרש קיימא גם למסקנא [ע' מל"מ שם], ולפי הנ"ל דמ"מ היה עדיין ק' דנבלות בהמה דח"ש אסור מן התורה גם לר"ל מכח אינו זבוח מקרי אינו ראוייה ואינו בכלל שבועתו, מש"ה צריך לאוקמי במפרש ודו"ק:

דף כד.

באיסור הבא ע"י עצמו. מה דהקשה רמפכ"ת לר"ל דס"ל דבאיסור הבא ע"י עצמו לא אמרינן איסור כולל, יקשה ממתני' סוף נדרים, ונטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא

נטולה מן היהודים, הא לא חל האיסור על האחרים, דאין איסור חל על איסור, ותוס' הקשו ממה דאתי כר' יוסי דלית ליה כולל, וזה יש לדחות דס"ל רק כר' יוסי לענין עינוי נפש, אבל לא לענין איסור חל ע"א, אבל לר"ל יקשה כנ"ל, ומ"ש התוי"ט על קושיית תוס' הנ"ל דהו"ל איסור מוסיף, זה אינו, דהא ע"כ מיירי דאסרה התשמיש עליה, דאי דאסרה תשמישה על היהודים אינו חל כלל להבעל דמשעבדא ליה, ואף דקונמת מפקיע, הא אלמוה לשעבודא דבעל, אף דבהקדש לא אמרינן אלמוה, היינו רק בהקדש דממילא חל על הכל, משא"כ בקונם אין חילוק בין קונם על הבעל לחוד ובין על כל העולם עכ"ד:

מה דפשיטא לרומ"פ דבקונם אין חילוק, מלבד דאף דמסברא אין חילוק, מ"מ י"ל דל"ש בזה אלמוה דליכא חשש שלעולם תעשה כן להפקיע שעבודו כיון דאוסרת עצמה לכל העולם, גם אשתמיטתיה דברי הגהת ש"ע חוה"מ (סי' קי"ז) דבקדושת הגוף א"י לאסרם על המלוה אא"כ אסרן על כל העולם, והוא מהמרדכי פ' המדיר דאלמוה רבנן גם לשעבודא דמלוה, ואם אמר קונם נכסי עליו לא חל אא"כ אסרם לכל העולם, הרי דבקונם כללי לא אלמוה, אך מ"מ קושייתו דמר מסתבר לדעת הב"י יו"ד דהקשה על הטור שכ' דבאמרה קונם תשמישי על כל העולם יפר חלקו, הא בזה לא חל על הבעל דמשעבדא ליה, ומתני' ע"כ מיירי באסרה התשמיש עליה ובזה יקשה קושיית מעכ"ת דלר"ל לא לחול כלל איסור תשמיש דאחרים עליו, וכן אף להטור דמתני' מיירי באסרה תשמישה על העולם לפי תירוצו דהב"ח על קושיית ב"י הנ"ל דחל על הבעל בכולל, דמגו דחל על אחרים, א"כ לר"ל דלא ס"ל כולל באיסור הבא ע"י עצמו גם בכה"ג לא חייל, אבל באמת א"צ לדברי הב"ח דבלא"ה ניחא, דדעת הטור דבקונם כללי לא אלמוה ואוקמי אדינא דקונמת מפקיע מידי שעבוד [ובלא"ה דברי הב"ח תמוהים, דאיך שייך דחל על הבעל בכולל דאחרים, הא בהיפוך על אחרים לא מצי חייל דאין איסור חל על איסור אלא על ידי מוסיף דנאסרה על הבעל, אם כן בתחילה צריכים לדין דנאסרה על הבעל, ומכח זה חל גם על האחרים] ומה"ט קשה לי ג"כ על הב"י איך פסיקא ליה להקשות על הטור, הא כיון דמצינו להדיא דעת המרדכי הנ"ל דבקונם כללי לא אמרי' אלמוה אמאי לא נימא בפשוטו דגם הטור ס"ל הכי, אח"ז ראיתי דגם בקצות החושן עמד בזה, עכ"פ יהיה איך שיהיה לדעת שכתב דמתני' דנדרים ע"כ מיירי באסרה תשמישן עליה, והוי רק כולל ולא מוסיף, יבזה ישאר קושיית רומעכ"ת דיקשה מזה לר"ל:

והנה על שיטת הב"י הנ"ל אי בעינא מצינא לתרוצי דס"ל להב"י דא"צ כלל מדין כולל אלא דהוי כמו בכ"מ דאין איסור חע"א דמתלי תלי, דאי פקע ראשון חל שני, ה"נ הכא דאי פקע איסור א"א חל איסור קונם, ותוספות דהקשו דהא ר"י לית ליה כולל, צ"ל דס"ל

דנדר ושבועה שאני, דצריך שיחול מיד וכמ"ש הש"ך יו"ד (סימן רצ"ח ס"ק כ"ו) בשם ת' מהר"ם מינץ. אבל אין מוכרח דהב"י יסבור כן, אלא דשנויא דחיקא לא משנינן ליה לעשות פלוגתא חדשה בזה היסוד. (עי' מש"כ לקן דף כ"ז ע"ב):

אבל הנלענ"ד בדרך מרווח, דהנה ביסוד הנ"ל דנדר ושבועה צריך שיחול מיד, צ"ל הא דמהני שבועה שלא יעשה כן אחר ל' יום, היינו דזה מקרי חל מיד, דחל האיסור מיד על אותו הזמן שפירש משא"כ בסתם דמעכשיו משמע, בזה אם אינו חל מעכשיו לא חל כלל, ומצינו כפי יסוד הזה בר"ן נדרים (דף פ"ה ע"ב) במה דפרכינן שם וכי אמרה הכי קדשי, הא משעבדא ידיה לבעל, כתב הר"ן עלה דאפילו למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם פריך, דאפילו איהו לא קאמר אלא באומר בפירוש שיחול הדבר באותו זמן שיש לו לחול, כההיא דתנן לאחר שנתגייר וכו'. אבל סתמא ודאי מהשתא משמע [ואפילו אחר הגירושין לא חל] ומשנינן דאמרה לכי מגרשא, ועלה פרכינן דמ"מ למאן דאמר אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם לא לחול אחר כך ע"ש היטב. והיינו כסברתינו הנזכר לעיל:

והנה לכאורה בההיא דהר"ן הנ"ל תמוה, דאמאי פריך הש"ס זה דוקא לבתר דמשני דאמרה יקדשו ידי, הא זה בלא"ה אף מקמי דמשנינן כן דאמרה יקדשו ידי, יקשה הכי דאף למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הא בסתמא מעכשיו משמע, ואמרתי דלמ"ד לאחר שאתגייר מהני, לא דבעינן דוקא במפרש לאחר שאתגייר, אלא דגם באומר לאחר ל' יום, ומקודם ל' יום נתגייר דמהני הקדושין, כיון דפירש זמן קדושין לאחר ל' ובאותו שעה הא נתגייר, ומצאו מקום לחול:

ולפ"ז למ"ד דאמרה קונם שאני עושה, דממילא פירושו כל פעם שאעשה יהיה אז המעשה קונם, וממילא לגבי עשייתה אחר שנה הוי כפורש אחר שנה, דהא לשון שאני עושה היינו מה שאעשה יהיה אז קונם, וממילא מה שעושית אחר הגירושין חל קונם, דהא חלות הקונמת על המעשה ההוא, באותו מעשה שעושית ואז הוא אחר גירושין וחל שפיר, אבל לבתר דמשני דיקדשו ידי בזה שפיר פריך, דהא ההקדש על הידים מעכשיו משמע, והוא ברור ונכון מאד בעזה"י:

ולפ"ז י"ל דבאמת אילו אסרה עליה היהודים עצמן לתשמיש דמעכשיו נאסרו הגופים עליה, לדבר זה היינו צריכין לדין כולל, דהא עכשיו א"י לחול, דאין איסור חל על איסור, אבל י"ל דמתני' מיירי דאסרה תשמיש של כל העולם עליה, דבזה האיסור תמיד על כל תשמיש ותשמיש שיחול הקונם אז על התשמיש עצמו, כמ"ש הרשב"א בחידושיו ספ"ק דנדרים, דאף דבאוסר על עצמו שינה ודיבור דהוי דבר שאין בו ממש דיאסור מדרבנן,

היינו דאוסר על עצמו אבל לא על אחרים, דהשינה והדיבור עדיין אינו בעולם, וא"י לאסור דבר שלא בא לעולם על חבירו עיי"ש [ומה"ט כתבתי בגליון ש"ע יו"ד סימן רי"ג ס"א על דברי הש"ע ומיהו מדרבנן אסור, דזהו דוקא באוסר על עצמו אבל לא על חבירו מדברי הרשב"א הנ"ל, ושכן מדוקדק לישנא דהרמב"ם (פ"ב ה"ג מהל' שבועות) הנודר מן הדברים וכו' הואיל ואסר על עצמו] והוי ממש כמו שאני עושה, ובזה כיון דחלות הנדר זמנו בכל תשמיש ותשמיש מש"ה חל האיסור אחר הגירושין, כיון דבשעה שיחול האיסור מצי חייל, ולא צריך כלל לדין כולל, דלא שייך לומר דאאחע"א, דכיון דבזמן הגבלת האיסור ובתשמיש שלאחר הגירושין הוי הגבלה על זמן ההוא, שפיר מצי חייל והוא נכון מאד בעזה"י:

ואולם עכ"ז יקשה קושייתו על תוס' דלא נחתי לדרך זה ונקטו קושייתם דהא ר"י לא ס"ל כולל, אמאי לא הקשו דאיך יתרץ ר"ל למתני', דהא סבירא ליה דבאיסור הבא על עצמו לא אמרינן כולל:

ונלענ"ד ליישב בהקדם דברי תוס' (דף כ"ד ע"ב ד"ה שלא וכו') ותימא אמאי לא פריך נמי לר"י מהכא, וי"ל דדלמא קסבר ר"י דיש שום תנא דסבר א"כ בבא מאליו ולא בבא מחמת עצמו עיי"ש, וזה דחוק קצת, דהיכן מצינו תנא חולק בזה ואי ממתני' דהתם שבועה שלא אוכל ואכל נבילות, הא י"ל דמתני' מיירי במפרש ח"ש כדאמרינן שם ר"י מ"ט לא אמר כר"ל דמוקי לה כד"ה, אבל פשיטא דאין לעשות מזה הכרח דמתני' פליג בזה על מתני' דכריתות וגם הא עדיין ליתא למתני' כד"ה, דהא לתנא דכריתות ל"א כולל בזה, אבל על ר"ל שפיר י"ל ברחבה כסגנון הזה דמה דאמרינן ר"ל מ"ט לא אמר כר"י כי אמרינן א"כ באיסור הבא מאליו באיסור הבא ע"י עצמו ל"א כולל היינו לא דר"ל ס"ל דכ"ע סברי כן, אלא דהוכיח ממתני' דכריתות מדלא חשיב עוד שבועה שלא אוכל תמרים וחלב, מוכח דהך תנא סבר דלא אמרינן כולל בבא על ידי עצמו, א"כ ממילא לא יהיה מתני' ככ"ע. מש"ה מרווח יותר לאוקמי בחצי שיעור, אבל מתניתין דנטולה אני מן היהודים ס"ל לר"ל ג"כ, דהך מתני' ס"ל דאמרי' א"כ אף בבא ע"י עצמו:

אולם בעיקר קושייתו, אישתמיטתיה דברי התוס' במקומם בשבועות, דחילקו דדוקא באיסור ע"י עצמו על עצמו ל"ה כולל, אבל בהקדש דאוסר על כל העולם גם לר"ל אמרינן כולל, וא"כ י"ל דה"נ בקונם כללי, ואם דעת מעכ"ת לחלק, דבהקדש ממילא חייל על כל העולם דא"א לחלקו, הוי שפיר כולל גמור, משא"כ בקונם כללי כיון דאפשר היה לומר קונם על הבעל לחוד, אלא דהיא כללה גם לאחרים עמו בכה"ג ל"א כולל לר"ל, זה אינו, דאין זה כוונת התוספות, דא"כ בפשוטו הו"ל לחלק. דנשבע שלא יאכל נבילות ושחוטות

דהיה יכול לאסור השחוטות לבד ואינו מוכרח לכלול הנבילות משא"כ בהקדש דא"א לחלק החלב מעל הבשר, ול"ה להו להזכיר ולחלק בין אם אוסר על כל העולם אם לא. ע"כ דכוונתם בפשוטו דהחילוק רק בין אוסר על עצמו לאוסר על כל העולם, או דבשבועה דהאיסור בל יחל דברו, היינו האיסור שאסר עליו בדבורו, זהו מקרי איסור ע"י עצמו, אבל הקדש דהאיסור הוא המעילה, אף שבא מכח הקדישו, הוא כמו איסור אחר, בין כך ובין כך גם בקונם כללי הכי הוא דאוסר על כל העולם, וא"כ י"ל דיש מעילה בקונמת וא"כ מעיקרא לית' לקושיית רו"מ, ודו"ק. ואף דהכא אסרה התשמיש על עצמה ולא על העולם, מ"מ י"ל דאיסור מוסיף לא מקרי איסור הבא ע"י עצמו:

רש"י ד"ה אלא כדרבא כו' (עי' מש"כ לעיל דף כ"ב ע"ב ד"ה אמנם ג"ז):

תוד"ה האוכל. בדבריהם יש לעיין אמאי לא הקשו בפשוטו איך משכחת לאו דנבילה דליחול על איסור שאינו זבוח:

הפרי מגדים ביו"ד סי' י"ט הקשה להריצב"א איך מברכים על השחיטה הא כיון דליכא עשה רק תיקון שלא לאכול נבילה א"כ הוי ככל ל"ת דאין מברכים וכמו ניקור מחלב וג"ה, ובמח"כ הא אף לשיטת תו' דוזבחת הוי עשה הא ליכא עשה בעשיית זביחה אלא לאורויי דאינו זבוח ל"ת שיהי' כנבילה וכן מחיי' לאו הבא מכלל עשה ויקשה א"כ איך מברכים דמ"ש דעל לאו גמור אין מברכים ועל לאו הבא מכלל עשה מברכים וגם בלוקח נכרי דור רביעי מברכים, א"ו הפשוט דעל כל מניעת אכילות איסור אין מברכים אבל על התיקון להכשירו מברכים. ושאני ניקור דהבשר הי' מעולם היתר רק שמעורב בו חלב והוי רק הבדלה זה מזה, משא"כ שחיטה שמתקן הבשר עצמו שיהי' כשר לאכילה והוי כמו ברכת עירובי תחומין דאף דליכא מצוה לערב אלא שלא ילך באיסור וברור. (ועי' עוד בחי' חולין דף ל"ג):

מ"ש אחי נ"י להוכיח מדברי תוס' שבועות כ"ד דאבר מן החי ג"כ אינו חייב באכלו חי, אנכי עמדתי בראיה כזה מההיא דחולין ק"ב ומ"ס לא אתי אבר מן החי וחייל אטריפה, והא בעודו חי חל אמ"ה אילו אכלו כן וממילא לא פקע ע"י בישולו ונהי דדנין דגם בעודו חי חל עליו איסור טריפות לאכלו כדרך אכילתו הא מהאי טעמא לא מקרי איסור בת אחת כשמבשלו, מ"מ היינו רק היכי דאינו חייב באכלו חי משום אמ"ה דלענין החיוב לכשיבשל קדם איסור טריפה, אבל אם אכלו חי חייב א"כ כבר חל עליו דאבר מן החי אילו אכלו כשהוא חי לא מסתבר לומר דכשמבשלו אח"כ יפקע האיסור אמ"ה, אלא דראיתי דדעת אחי נ"י אינו כן ממ"ש ליישב דברי תוס' הנ"ל בקושיתם דמשמעות בכ"מ

דאם אוכל אמ"ה מבושל חייב ואמאי חייב על אינו זבוח, ובטלה דעתי הנמוכה מפני דעתך הגדולה:

מ"ש אחי נ"י דקושיתם בשבועות הנ"ל דאילו הי' גזירת הכתוב דחייל, לחול ג"כ אטריפה, הא תוס' חולין צ' ד"ה אלמא כתבו בהיפוך בתירוצם ועוד דא"א לאיסור גיד באבר מן החי, ואולי כוונת אחי נ"י דבתירוצם א' לא ס"ל כן דמשום דכיון דגיד חייל על אבר מן החי, חייל ג"כ על איסור אחר וא"כ י"ל דתוס' בשבועות אזלי לתירוצם הא':

ובדברי תוס' חולין הנ"ל לא הבנתי בתירוצם הא' דעל אמ"ה דלא חמיר כמוקדשים, מ"מ יקשה בסוגי' דשם דף ק' ב' דפלפל הש"ס אם גיד חיל על טמאה דאין אחע"א, בזה יקשה א"כ איך חל גיד על אמ"ה, גם בעיקר קושיתם איך חל גיד על אמ"ה, לא ידעתי אטו גיד הוי אבר בלא קישורו עם העצמות והבשר, ואם דכוונתם לבשר מן החי הא ס"ל לתוס' דבחייה לכו"ע לאו לבשר מן החי עומדת, גם פקפקתי קצת בתירוצם הא' והב' דגזיה"כ הוא דגיד חייל על אמ"ה, דהא אמרינן שם צ"ו ב' ורבנן ההיא אכילה דכי אית ביה ד' וה' זיתים, והא בפשוטו ניחא, די"ל דלרבותא כתיב לשון אכילה דאפילו הגיד שיש בו כזית חייב דס"ד דוקא באין בו כזית חל על איסור בשר מן החי דאיסור חל על חצי שיעור, אבל על כזית לא לחול:

תוס' ד"ה אלא כדרבא, וא"ת כיון דנבילה סורחת הוי בכלל נבילה וכו' ביאור דבריהם נלענ"ד, דמדחזינן דאיתא בהן ע"י נבילה מסרחת, א"כ מוכח דבשבועה שלא יאכל היו נבילות מוסרחות בכלל, וכן בשבועה שאוכל נבילות דיוצא במסרחת, מוכח דבנבילה סתם מוסרחת בכלל, והיינו ע"כ אף דבסתם שלא אוכל וכן באוכל, אין דברים שאין ראויים בכלל, מ"מ בלא אוכל נבילות וכן באוכל נבילות כיון דנבילות מקרי ג"כ אוכלים שאינם ראויים, וכיון דחזינן דנשבע שלא לאכול נבילות ואוסר על עצמו דבר שאין ראוי גם מוסרחת בכלל, וכן באוכל נבילות כיון דנשבע לאכול דבר שאינו ראוי, גם מסרחת בכלל, ולזה הקשו בלא אוכל נבילה לחוד ג"כ להוי כולל במגו דחייל על מסרחת, ותירצו דלא משמע סרוחה בכלל אלא כשאמר ג"כ שחוטות, והיינו אף דמצד אוכלים שא"ר ליכא דהא חזינן דאסר על עצמו אין ראוי דהא נבילה טובה מקרי ג"כ אין ראוי מצד האיסור, מ"מ יש סברא אחרת דמסתמא אין אדם רוצה לאסור על עצמו דבר מותר, והיה לנו לומר דלא אסר על עצמו רק דבר האסור לו, דהיינו נבילה שאינה מוסרחת, ורק באמר נבילות ושחוטות דחזינן דאוסר על עצמו בדברים אחרים ודברים שאינם ראויים דהא כל נבילה הוי אין ראוי, מש"ה גם מסרחת בכלל, וכן מ"ש תוס' בסוף הדיבור גבי לא אוכל תאנים וחזר ואמר לא אוכל תאנים וענבים דהוי איתא בהן ע"י תאנים שוערים,

היינו דבשבועה ראשונה שאמר לא אוכל תאנים לא היו תאנים שוערים בכלל דמסתמא אין ראויים אין בכלל שבועתו, אבל בשבועה שניה שלא אוכל תאנים, דגם תאנים טובות הוו אין ראוים מצד האיסור מכח שבועה הראשונה, מש"ה גם תאנים שוערים בכלל, אלו בשבועה שניה לא אמר תאנים וענבים רק תאנים לחודי' היינו אומרים שאין שוערים בכלל, דהיינו אומרים דאינו רוצה לאסור עצמו בדבר המותר, והיה כוונתו רק על תאנים טובות דאסורים לו משום שבועה ראשונה, אבל באמר תאנים וענבים בזה כיון דחזינן דאוסר עצמו בדבר המותר ובדברים שא"ר, דהא התאנים מקרי אין ראוים מכח האיסור דשבועה ראשונה מש"ה אמרינן דאוסר עצמו גם בתאנים השוערים, כן נראה לענ"ד:

בא"ד דשייך לשון אכילה. נלע"ד ביאור דבריהם דאף דבסתם אינו עפר בכלל והוי בכלל מסרחת מ"מ הכא הוי כמפורש מסרחת כיון דבלאו מסרחת לא יהיה אפשר לחול השבועה דהא לית' בהן, ועל זה כתבו תוספות וא"ת כיון דנבילה סורחת וכו' היינו דבאומר שלא יאכל נבילה ג"כ נימא דנשבע על מסרחת דעי"ז אפשר לחול בכולל דמסרחת ותירצו דלא משמע וכו' היינו דיותר מכרעת לומר דלא רצה לאסור עצמו רק מה דאסור לו ורק באומר נבילות ושחוטות כיון דחזי' דרוצה לאסור עצמו ג"כ במותרי' בזה נקטי' זה להוכחה דבנבילות דעתו ג"כ על מסרחת שמכח זה יחול השבועה והיינו ג"כ הטעם דבשבועה של"א תאנים וחזר ואמר שלא אוכל תאנים וענבים דהוי כולל ואית' בהן שיאכל תאנים השוערים כמ"ש תוס'. ולכאורה קשה נימא דבשבועה ראשונה נכלל ג"כ שוערים דהא אסר עליו תאנים שהם דברים המותרין ומ"ש דנפרשי' בשבועה שנייה גם שוערים ובשבועה ראשונה לא ולהנ"ל ניחא דוודאי בסתם דעתו על מידי דראוי לאכילה ואין שוערים בכלל אבל בשבועה השנייה אמרי' דגם שוערים בכלל דכיון דבלא"ה לא הי' השבועה חל על התאנים, ואם לא פירוש בשבועה שנייה תאנים וענבים רק לא אוכל סתם לא הי' תאנים בכלל דכיון דאסורי' ע"י שבועה א' הוי אינם ראוי' כנלע"ד בעה"י (ומ"מ קצת ק"ל דמה זהו הוכחה דכוונתו על מסרחת ועל שוערים דבלא"ה לא היה חל השבועה חל לענין מלקות דלא בעי' אית' בהן וצ"ע) אולם תמוה לי מהתוספתא שהביא תוס' שבועה שאוכל ואכל פיגול פטור הא סתם שאוכל אין ראוי' בכלל כמו כשלא אוכל דאין נבילות בכלל דהוי דברים שאין ראוי' והוי כמו עפר וה"נ בלשון שבועה שאוכל וצע"ג, ובקושי' תוס' מהתוספתא דחזי' דמהני כולל באיסור עיין (לעיל) [לקמן] מה שתמהתי:

בא"ד בתאנים השוערים. כלישנא דקרא כתאנים השוערים אשר לא תאכלנה מרוע (ירמיה כט):

בא"ד דגלי דעת' שרוצה לאסור עצמו בדבר המותר. לכאו' תמוה לי דמ"מ יקשה בההיא דשלא אוכל תאנים וחזר ואמר של"א תאנים וענבים דכ' תוס' דאית' בהן בתאנים השוערים בזה יקשה דגם בשבועה ראשונה נימא דתאנים שוערים דבזה ל"ש סברת דבעי' גילוי דעת שרוצה לאסור עצמו בדבר המותר דהא בשבועה ראשונה תאנים הי' דבר המותר. ונלענ"ד דכוונתם דבשלא אוכל תאנים אמרי' דאין שוערים בכלל דהא בסתם אינו נשבע על דברים שאין ראויים כדינא דמתני' וכמו דבסתם אין עפר בכלל, ורק בשבועה שנייה דלא אוכל תאנים וענבים כיון דהתאנים טובות ג"כ אין ראויים דהא אסירי עליו מכח שבועה הראשונה, ובכל הסוגיא מדמי' איסורם לאין ראוין, בזה אמרי' דגם שוערים בכלל, וקושייתם רק על שלא אוכל נבלה דנימא דמוסרחת בכלל דהא נבילה טובה ג"כ א"ר מצד האיסור ובזה תירצו דאמרי' דלא רצה לאסור עצמו בדבר המותר, אבל באומר לא אוכל נבלות ושחוטות דחזי' דרוצה לאסור עצמו ג"כ בדבר המותר וחזי' ג"כ דנשבע על א"ר בזה גם מוסרחת בכלל, וה"נ בשבועה שלא אוכל תאנים אם לא כלל ענבים בשבועה שניה דאף דחזי' דאוסר דברים שאינן ראויי' מ"מ לא הי' שוערים בכלל, ראוי לומר דלא אסר עצמו דבר המותר ודעתו רק על טובות דאסורי' לו.
(חסר כאן איזה תיבות):
ובמ"ש תוס' ועוד קשה לר"י וכו' מדברי התוספתא קשה לי, דמשמע דקושי' לפיר"י דמכח מסרחת איתא בהן, וכמ"ש המהרש"א והלא בלא"ה קשה על הסוגיא דפריך בליתא בהן, הא מתוספתא דאף בקום ועשה חייל לבטל המצוה בכולל, ובהכרח מוכח כהריצב"א דכל שאינו מזכיר האיסור בפירוש חל בכולל אפילו בקום ועשה וכמ"ש תוס' באמת, ומתוספתא שהבאתי יש ראיה להריצב"א, ואם כן ממילא גם לפיר"י דשינוי' דהש"ס דמכח מסרחת הוי כולל ליכא קושי', דלס"ד אין מסרחת בכלל נבילה, מש"ה באוכל נבילות ושחוטות לא חל בכולל, כיון דמזכיר האיסור במפורש ולבתר דמשני דגם מוסרחת בכלל והיינו היכא דמזכיר גם שחוטות, י"ל באמת דל"צ לומר דאיתא בהן שיחול רק על מסרחת, די"ל באמת דיחול ג"כ על אינה מסרחת בכולל, דלא מקרי מזכיר האיסור במפורש דמה שאמר שאוכל נבילות לא הזכיר במפורש האיסור, כיון דגם סורחת הוי בשם נבילה, אבל עכ"פ הוצרך לשינויא דמסרחת בכלל נבילה וצע"ג:
גם קשה לי, כיון דתוס' ס"ל דגם למסקנא איסורי אכילות מקרי אינו ראוי, ואינו בכלל סתם שלא אוכל, ומשמע ודאי דגם באוכל אינו בכלל איסורי אכילות [זולת בר"ן שהעלה לפי גירסתו שנבילה בכלל שאוכל סתם], א"כ איך קתני בתוספתא דשבועה שאוכל

ואכל פיגול ונותר דיצא, הא בסתם שאוכל אין דברים אסורים בכלל, כמו דאין עפר בכלל, וצ"ע:

אמנם עדיין אינו מובן לי מה שכתבו תוס' וע"ק לר"י מדתניא בתוספתא וכו' אלמא אפילו באין סרוחה וכו' לא זכיתי להבין הא התם הטעם דכיון דאינו מזכיר האיסור חייל שבועה בכולל וכמ"ש תוס' להדיא ומתוספתא שהביא יש ראיה להריצב"א וא"כ מאי קשה מסוגיא דלולי דבכלל נבילות גם סרוחות לא מהני כולל, ואם דלפי האמת דגם סרוחה בכלל לא מקרי כ"כ מזכיר במפורש האיסור דאוכל נבילה יש לפרש סרוחה דלמא באמת כן הוא דמכח זה איכא גם כן כולל דע"י שחיטות וצע"ג:

יו"ד סי' ק"ג בפלתי סק"א ומיהו לחד תי' בתוס' לענ"ד בלא"ה אף לאידך תירוצא דהתוס', מ"מ היכי דחזינן דשבועה שלא אוכל נבילות ושחוטות מקרי איתא בהן, דיכול לקיים שבועה שאוכל נבילות ע"י נבילה מסרחת, הרי אף דנבילה גמורה אינו יכול לקיים שבועה שאוכל, להך תירוצא דגם באינו מזכיר בפירוש האיסור אינו חל בכולל לבטל המצוה בקום ועשה, מ"מ כיון דבלי שנאמר שלא אוכל נבילות היינו כל נבילות בכלל ושייך בו הן ע"י (סחורה) [סרוחה] מקרי איתא בהן וחל השבועה גם בנבילה גמורה, ה"נ בלא אוכל שקצים, כלל בזה כל מיני שקצים פגומים בעצמם אחר שנסרחו, מקרי איתא בהן והוא פשוט וברור לענ"ד דאין שום הפרש בין לא אוכל נבילות דמיקרי איתא בהן ע"י נבילה מסרחת, ה"נ לא אוכל שקצים מקרי איתא בהן ע"י אותם שקצים המותרים מסרחים. ואולי ס"ל להמחבר ז"ל לחלק, דדוקא בנבילה דהך חתיכה נבילה שאינה מסרחת עצמו איתא בהן ואוכלו אחר שתסרח, מה שאין כן בשקצים דבהך שקץ דפגום מעיקרא אי אפשר בהן. אבל לענ"ד אינו דהרי תוס' כתבו דבלא אוכל תאנים איתא בהן בתאנים השוערים דהוויין ג"כ מין אחר. גם כי היכי דלשיטת רש"י דמיירי בסתם ומיקרי איתא בהן ע"י מין המותר חייב ג"כ קרבן על מין האסור כיון דכולן נכלל בלשון שבועתו סגי דאיתא בהן במין אחד, וה"נ דמפרש נבילות ושחוטות דאף דאיתא בהן משחוטות לא סגי לגבי נבילות כיון דפירש אותם, מ"מ עכ"פ לגבי נבילות, דנכלל בתוכו סרוח ואינו סרוח מיקרי איתא בהן בסרוחה וה"נ בשקצים ונ"ל וברור:

גם מ"ש אח"כ והקשו המפרשים וכו' באמת לא מצאתי מי שהקשה כן. ולענ"ד לא קשה מידי דדוקא אם בכלל שבועתו שלא אוכל נכלל ג"כ סרוח בזה מיקרי איתא בהן ע"י סרוח, מה שאין כן אם אינו נכלל בכללו סרוח אף דאם היה נשבע בהן היה בכללו סרוח, מ"מ לא מקרי איתא בהן כיון דאין זה בכלל שבועתו שנשבע עתה, מ"מ שפיר הקשו

התוס' דלא מקרי איתא בהן במפרש ח"ש כיון דעתה בשבועתו בלא אין בכללו סרוח, לא מקרי איתא בהן ודו"ק:

דף כד:

גמ' והרי הקדש בבכור כו' (עי' מש"כ לעיל דף כ' ע"ב):

תוד"ה שלא ותימה וכו' והשתא נמי וכו', (עי' מש"כ בזה לעיל ריש ע"א ד"ה ונלענ"ד, ולעיל כ"ג ע"ב באות י"ד):

דף כה.

תוד"ה אלא כי קתני כו' וי"ל דעדיפא מיניה משני, והוא תמוה לכאורה דבקושייתם נקטו ודוחק לומר דהאי תנא ל"ל א"כ ולשני כו' תפסו דיותר רויחא לתרץ דלא קתני מידי דחייל אלית ביה מששא ממה דנתרץ דהאי תנא ל"ל איסור כולל ובתירוצם נקטי דעדיפא מיניה משני, [ויש לפרש] דלפ"מ דפריך הש"ס דלחשב שבועה שלא אחרוש היה יותר טוב לתרץ דלא קתני מידי דחייל אלית ביה מששא אלא דמ"מ היה קשה דלחשוב קונם עלי חרישת יו"ט וחול דהא נדר לא חל רק על דבר שיש בו ממש בשלמא בסוגיא דשבועות שפיר משני דהא לא מצי למנקט קונם דהא אין בו קרבן אבל בההיא דמכות גבי יש חורש דקחשיב מנין מלקיות היה קשה דלחשוב קונם, אבל לשנוי' דהאי תנא ל"ל א"כ מתורץ גם זה דנדר ג"כ אינו חל על איסור, וא"כ שיעור דבריהם כך דבודאי על קושית הש"ס דלחשוב שבועה, יותר הו"ל לתרץ דלא חשיב מידי דחייל אלית ביה מששא דדחיקא לומר דל"ל א"כ אלא דעדיפא משני מה דמספיק גם כן על קושיא אחרת דלחשיב קונם:

דף כו:

תוס' ד"ה משום וכו' וגבי תרומה כתיב ונחשב. עיין ניטין דף לא ע"א תוס' ד"ה במחשבה:

דף כז.

תוס' ד"ה לקיים וכו' והכי איתא בירושלמי. עיין לעיל דף כ' ע"ב תוס' ד"ה דכי ומ"ש שם: עי' בתוס' לעיל ד"כ ב' ד"ה דכי כו' ומיהו לריב"ב דאית לי' לקמן בפרקין דנשבע לקיים המצוה חייב כו' מבואר דס"ל דאפילו בנשבע שלא יאכל דברים איסורים חייב. והנה הר"ן כתב בפרקן דרצ"ה א' וז"ל ואע"פ שהשבועות חלים לריב"ב אף בקיום ל"ת כדאיתא בפרקין והיינו כדעת תו' לעיל דף כ' הנ"ל (ומ"מ לישנא כדאיתא בפירקין לא ידעתי היכן איתא כן במפורש הא י"ל דנשבע לקיים היינו מ"ע לישב בסוכה וכדומה):

עי' בר"ן פ"ק דנדרים דף ח' ותמצית דבריו דבנשבע לישב בסוכה לא חייל לענין קרבן דליתא בלאו והן אבל מ"מ חייל לענין מלקות דלענין מלקות לא בעינן שיהא בלאו והן

אבל לענין אין שבועה חל על שבועה לא חל כלל מטעם דאין איסור חל על איסור וכן נראה דעת תוס' דף כ"ז ד"ה לקיים דריב"ב דמחייב בנשבע לקיים המצוה היינו בנשבע שאשב בסוכה אבל בנשבע שלא לאכול נבילות אין אחע"א עיי"ש. הרי דבנשבע לקיים מצוה בקום ועשה אין בכלל מושבע ועומד הוא אלא דרבנן דריב"ב פוטרים שם משום דליתא בלאו והן וזהו לענין קרבן אבל מלקות איכא ואולם בתוס' דף כ' ב' ד"ה דכי לא נדר משמע להדיא דס"ל דריב"ב אף בנשבע שלא לאכול נבילות חלה השבועה עיי"ש וצ"ע. וברמב"ן על התורה פ' מטות כ' ואפילו בקיום מ"ע אין חלות שאם נשבע לקיים את המצוה ולא קיים אינו מתחייב משום שבועה לא קרבן ולא מלקות עכ"ל וזהו דלא כהר"ן הנ"ל דס"ל דלמלקות הוי שבועה (ולומר דהטעם דליכא מלקות משום דלא עשה מעשה אינו במשמע דזה בעלמא ג"כ בלא מקום מצוה אלא ודאי דמשום דלא חלה השבועה ואפילו לאו ליכא). (הג"ה וע"ע בסמוך על דברי רש"י):

דף כז:

רש"י ד"ה הקמ"ל כו' לפי שחכם עוקר הנדר מעיקרו. ודקדק מזה בתשובת מהר"ם מינץ הובא בש"ך סימן רל"ח סכ"א דבהפרת בעל דמיגז גייז ואינו עוקר מעיקרא אף שהיפר הראשונה אין השנייה חלה. אף דבכל היכא דאין אחע"א אמרי' דמתלי תלי וקאי ולאחר דפקע הראשונה חלה השניה מ"מ בשבועות ונדרים אינו כן דבעי' שיחול מיד בשעה שמוציא מפיו עיי"ש. ולענ"ד אין ראיה דהא מבואר במתני' כז. דבנשבע לקיים המצוה לא חל דאינו בלאו והן אולם זה לענין קרבן אבל לענין לאו דבל יחל שלא בעינן איתא בלהבא כדאיתא בסוגיא דכ"ו ב' דלהרע או להטיב רק בקרבן כתיב ה"נ לא בעי' איתא בלאו והן, וכ"כ הר"ן להדיא נדרים ד"ח א'. וכיון שכן י"ל דרש"י ס"ל במה דקתני עלתה שני' בראשונה משמע דלגמרי חל אף לענין קרבן ובזה יקשה הא כשנשבע שבועה שנייה שלא יאכל ליתא בלאו והן דאילו נשבע שיאכל לא היה חל דהוי נשבע לבטל המצוה והוא שוא, וא"כ עם דמצד אאחע"א ליכא קושיא דמתלי תלי עד דפקע ראשונה מ"מ הא לא חל מצד דליתא בלאו והן. לזה כ' רש"י דחכם עוקר הנדר ולמפרע איתא בלאו והן דאם היה נשבע שיאכל היה ג"כ חייל אחר דנשאל על הראשונה ונעקר שבועה ראשונה. ובאמת בש"ע סימן רל"ח סי"ז מי שנשבע וכו' ובש"ך שם ס"ק כ"ב ואפשר דעת המחבר לחלק דשאני הכא דהשבועה הב' הוא נגד שבועה הא' ע"ש. ולענ"ד זה א"א דא"כ אמאי באמת אם נשאל על הראשונה חלה השנייה כראשונה דמשמע ודאי לענין קרבן נהי דהשבועה הב' אינו נגד השבועה הא' הא מ"מ ליתא בהן דבנשבע שיאכל נעשה שבועת שוא ולא חלה לשבועת ביטוי, אע"כ ברור דבנשאל על הראשונה חזר השני' לשבועת

בטוי, ובהפרת בעל באמת לא חייל השניי' לענין קרבן כיון דליתא בהן, אבל מ"מ לענין בל יחל חייב על השניי' כמו בכל אאחע"א דלאחר דפקע הראשונה חל השנייה:

נדרים צ' ב' תוד"ה נטולה כו' ואין לתמוה איך חל נדרה כו' בעודה אשת איש והא אין איסור חל על איסור וי"ל דהוי איסור כולל כו' וצ"ע כו' דהא ר"י לית לי' איסור כולל כו' אמנם קשה לי על התוס' דהא קיימא לן בכ"מ דאין איסור חע"א מ"מ מתלי תלי וקאי וכשפקע איסור האחד חייל איסור הב' וא"כ ה"נ אחר שתתגרש ופקע איסור אשת איש חל איסור הנדר (והתוס' בעצמם כתבו הפי' ותהא נטולה אחר שיגרשנה. אחר זמן רב זכני ה' בספר שער המלך. ומצאתי ככל החיזיון הזה בדבריו פי"ז מהל' א"ב. והעלה מזה דבנדרים ושבועות כיון דאין יכולים לחול בשעת הנדר אף אם פקע איסור הראשון לא חיילי עיי"ש:

ובעיקר יסוד זה דבנדרים ושבועות ל"א דמתלי תלי וקאי דבעינן דוקא שיחול בשעת הנדר. וכ"כ הש"ך יו"ד סימן רל"ח דבנשבע שלא אוכל שלא אוכל דנשאל על הראשונה דחלה השנייה זהו דוקא בהתרת חכם דעוקר הנדר מעיקרו אבל באשה שנשבעה כך שהפר הבעל על הראשונה לא חלה הב' כיון דהבעל מיגז גייז וכ"כ בתשובת מהר"ם מינץ סימן מ' עכ"ל. ועיינתי במקור הדין בתשובת מהר"ם מינץ וראיתי שדייק כן מלשון רש"י במימרא דרבא (שבועות דף כ"ז) דנשאל על הראשונה עלתה שנייה תחתי' דמפרש דחכם עוקר הנדר מעיקרו. מבואר דבהפרת הבעל ל"א כן דאף דבעלמא בכל היכא דאין אחע"א דאם פקע הראשונה חל השנייה מ"מ בנדר ושבועה ל"א כן דבעי שיהיו אפשר לחול מיד ולענ"ד נראה דאין הכרח לזה עפ"י מ"ש לעיל דבנשבע לקיים המצוה חלה השבועה לענין הלאו ורק לענין קרבן לא חייל כיון דליתא בלאו והן עיי"ש ואולם זהו דוקא בנשבע לקיים המצוה אבל בנשבע שלא לעבור על לאו לא חייל כלל אפי' לענין לאו דבל יחל כדאיתא להדיא במכות דכ"ב א' במה דפרכינן שם ולחשוב נמי שלא אחרוש כו' ומשני התם לא חלה השבועה דמושבע ועומד מה"ס והתם מיירי הכל לענין מלקות. וע"כ הטעם משום דאין אחע"א כמו בעלמא וממילא אפי' לאו לקיים ורק בלקיים מצוה דלא שייך ביה אחע"א ובאנו עליה רק מדין דבעינן איתא בלאו והן וזהו רק לענין קרבן. וכזה כתב תוס' (כ"ו ד"ה לקיים) דר' יהודה בן בתירא דמחייב קרבן בנשבע לקיים המצוה דלא בעינן איתא בלאו והן דמ"מ מודה בנשבע שלא לאכול נבילה משום דא"א חע"א ע"ש וה"נ לדידן דקיימא לן דנשבע לקיים ולא קיים דפטור משום דליתא בלאו והן דמ"מ חל לענין בל יחל זהו רק בנשבע לקיים ולא קיים אבל נשבע שלא לאכול נבילות לא חל כלל אח"כ ראיתי בר"ן ר"פ דצ"ה א' שכתב ואע"פ שהשבועה חלה לדברי ריב"ב

אף בנשבע לבטל המצוה כן מוכח בפרקין עכ"ל ולא ירדתי היכן רמיזא כן בפירקין. ולפ"ז י"ל דמ"ש רש"י הטעם דחכם עוקר הנדר מעיקרו היינו דלישנא דרבא משמע דעלתה שנייה תחתיה דיש לשנייי' כל דיני שבועה אף לקרבן ובזה יקשה הא כשנשבע השנייה היה נשבע לקיים המצוה דלא חלה לענין קרבן משום דליתא בלאו והן (וביותר למ"ש רש"י במכות שם גבי שבועה שלא אחרוש דלא חייל דנפקא לן מלהרע או להטיב מבואר דס"ל לרש"י דאפילו לענין הלאו דלא יחל ממעטינן מלהרע או להטיב דלא כהר"ן הנ"ל) מש"ה צריך לטעם דחכם עוקר נדר מעיקרו ואם היה אז נשבע שבועה שלא אוכל ואח"כ נשבע על הראשונה היה חלה השניה (אם נשאל על הראשונה) דלא מקרי לבטל המצוה דהא חכם עוקר הנדר מעיקרו ובטלה הראשונה מעיקרא וחלה השנייה שבועה שאוכל וא"כ מקרי איתא בהן. ובכה"ג בהפרת בעל לא חל השנייה לענין קרבן דאילו נשבעת השנייה שבועה שאוכל לא חל משום נשבע לבטל המצוה ואף לאחר הפרה על הראשונה לא חל וא"כ גם שלא אוכל לא חייל דליתא בהן. אבל לענין לאו דבל יחל דלא בעינן שיהא איתא בהן להר"ן הנ"ל י"ל דחייל גם בהפרת בעל דנהי דא"א חע"א מ"מ מתלי תלי דכשיפקע הראשון חל השניה (כמו בעלמא):

מ"ש מעכ"ת להוכיח דבריו ממה שכתב רש"י הטעם דחכם עוקר הנדר מעיקרו, ואמאי לא כפשוטו דמתלי תלי, אע"כ דבמחוסר מעשה לא אמרינן כן:

יפה הרגיש, וביותר הו"ל להקשות לטעמא דרש"י אם הי' כזה באשה שאמרה שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה, והבעל היפר הראשונה לא חל השניה, דהא קיימא לן דבעל לאו מעקר עקר רק מיגז גייז, וכמו שדקדק בשו"ת מהר"ם מינץ הובא בש"ך סימן רל"ח ס"ק כ"ו, ויקשה אמאי לא אמרינן דלבתר דפקע הראשונה חלה השניה, אבל באמת המהר"ם מינץ יהיב טעמא דבשבועה בעי' שיחול בשעת ביטוי שפתים, ואנכי בעניי אמרתי לדחות ראיות המהרמ"מ מלשון רש"י הנ"ל, דהנה במתני' דשבועות איתא פלוגתא דריב"ב ורבנן בנשבע לקיים המצוה, וכיון דטעמא דרבנן דלא חייל מחמת דליתא בלאו והן, ממילא פליגי רק לענין קרבן, אבל לא למלקות, כדאיתא שם (דף כ"ה) גבי לא הנחתי תפילין וכן איתא להדיא בר"ן נדרים (דף ח' ע"א) והא דאמרינן במכות (דף כ') גבי שלא אחרוש ביו"ט דלא חלה השבועה אף דשם מיירי לענין מלקות, ובהא ל"פ רבנן על ריב"ב דחייב מלקות בלקיים המצוה, לענ"ד מוכח מזה דריב"ב ס"ל דרק בקיום מצות עשה אכילת מצה וכדומה, אבל בקיום ל"ת שלא לאכול נבילות לא חל דהוא בכלל אין איסור חל על איסור, וכ"כ להדיא בתוס' שם (דף כ"ז) בשם הירושלמי [אולם בתוס' לעיל (דף כ') ד"ה דכי, מבואר דס"ל דדברי ריב"ב אף בקיום ל"ת, וכן נראה

מלשון רש"י (דף ד') ד"ה אינו חייב, וכן לקמן (דף כ"ח ע"ב) ד"ה הרי יצאתה, וצ"ע] ויעויין בש"ע סימן רל"ח ס"ו, מי שנשבע וכו', ובש"ך שם מחליט שמי שפוסק כרבא, א"כ בנשבע שלא אוכל, ואח"כ נשבע שאוכל ונשאל על הראשונה כיון דלמפרע נעקר הראשונה לא הי' מעולם שוא, וקם השבועה שאוכלנה, ובזה פשוט דוקא ע"י התרת חכם דנעקר מעיקרא, אבל ע"י הפרת הבעל הראשונה לא חלה השניה דבעידנא דיצאה השבועה מפיו נעשה שוא, ולא חלה כלל עיי"ש היטב:

ולפ"ז י"ל מה דנקט רש"י בטעמא דרבא משום דחכם עוקר מעיקרו, היינו דלישנא עלתה שניה משמע בכל דיני שבועה אף לקרבן, וביותר דהא דייקינן שם להיא דרבא ממתני' הא חיובא יש, ומתני' הא מיירי אף לקרבן וכדקתני במתני' עלה זה שבועה שחייבים עליו קרבן, גם י"ל דלענין איסור לא הוי חידוש, דבכל איסורים אמרינן מתלי תלי, א"ו דאשמעינן לענין קרבן די"ל דלא חלה השניה דליתא בלאו והן, דאלו היה נשבע אז שאוכל היה שבועת שוא ולא חלה השבועה לזה נקט רש"י הטעם דחכם עוקר מעיקרו, ומה"ט למפרע לא היה שוא, ואלו היה נשבע שאוכל היה חל למפרע ומקרי שפיר איתא בהן, ונבוא לדינא דבהפרת בעל כה"ג באמת לא חלה השניה לענין קרבן דליתא בלאו והן, דאלו נשבעה שאוכל לא היה חל דהוי שוא, אבל לענין איסור ומלקות דלא צריך להיות איתא בהן ובאנו עלה רק מדין אין איסור חל על איסור, בזה אמרינן דמתלי תלי, ובזה מיושב קושיית הר"ן על הרי"ף דהשמיט הך מימרא דרבא, ולפי הנ"ל ניחא, דלענין מלקות ליכא חידוש, דגם בעלמא אמרינן מתלי תלי, והחידוש רק לענין קרבן, דלא נ"מ לדידן, ודו"ק:

דף כח.

אב"א שלא אוכל מגו דמהני כו' (עי' מש"כ לעיל דף כ"ב ע"ב ד"ה והנה):

שם אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו. עיין תשובת מהרשד"ם חלק י"ד סי' רמא:

דף כח:

גמרא אכלה לאיסור' והדר אכליה לתנאיה פלוגתא דר"י ור"ל. ואני נבוך בנשבע לא אוכל זו אם לא אוכל זו ואכל הראשונה אי מקרי התראת ספק, די"ל דוקא בלא אוכל זו אם אוכל זו, דבשעת אכילה עדיין מחוסר מעשה אכילת של תנאי, אבל בלא אוכל זו אם לא אוכל זו אין קיום התנאי מחוסר מעשה, דומה למדביק פת בתנור דלא מקרי התראת ספק כיון דאין האפיה מחוסר מעשה, וכן משמע בתוס' שבת דף ד' בסוף ד"ה קודם שיבא, אלא שממה שכתבו שם לעיל מיני' בטעם מדביק פת בודאי לא הי' בדעתו לרדות קודם אפיי', משמע דבכה"ג דלא מוכח דהי' בדעתו שלא יאכל השני ואדרבה

לשון השבועה משמע שרצונו לאכלו [ולקיים] הדבר קיבל ע"ע שלא יאכל הראשונה אם לא יאכלנה, א"כ מקרי התראת ספק, ואיני יודע לכוין היטב לשון התוס' בשבת שם. (הג"ה כ"ז נמצא בכת"י, ועי' מ"ש רבינו בחי' שבת שם. וע"ש עוד בחי' שבת דע"ב והובא בחי' סנהדרין דף ס"ט עיי"ש):

דף כט.

מתני' שבועה שלא נעידך. ואם לא אמר להם בואו והעידוני והם נשבעו שלא להעיד לו י"ל אף אם תבעם אח"כ להעיד מ"מ חל השבועה בכולל דמגו דחל שאסורים להעידו כ"ז שלא יתבעם להעיד דאין עליהם חיוב ומצוה להעיד כדאיתא בטוש"ע חוה"מ סימן כ"ח חל נמי אף על שעה שיתבעם, עיין במסכתין דף כ"ד ע"א בתוס' ד"ה אלא הן וכו' בשם הירושלמי:

דף כט:

תוד"ה שבועה. ושמא יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל. ולזה הסכימו כל הראשונים ונותנים טעם לדבר דשלא אוכל היינו שלא יאכל שום אכילה ממנו ועל כל כזית וכזית שבו נשבע. וכמו כן בשבועה שאוכל היינו שיאכל כל כזית וכזית שבו וחייב לאכלו כולו דעל כל כזית וכזית שבו נשבע בין לענין שאוכל ובין לענין שלא אוכל. ומ"מ יש חילוק בין שבועה שאוכל ככר זו לאומר שבועה שאוכלנה לענין אם נשרף מקצת הככר דבשבועה שאוכל דחל השבועה על כל כזית וכזית צריך לאכול הנשאר אבל בשבועה שאוכלנה דלא חלה השבועה אלא על אכילת כולה וכיון דנשרף קצתו ואינו יכול לאכול כולה בטלה השבועה וא"צ לאכול הנשאר:

דף ל.

מתני' שבועת העדות. ואפילו מספק יכול להשביעו שמא יודע לו עדות אף דהוא עצמו לא ידע שיש לו זכות בממון זה. כדמוכח מההיא דאמרי' בסוגיין (דף ל"ב ע"ב) הכל מודים בעידי מיתה. הר"ן:

שם ולא בנשים. אף דאמרי' בסוגיא הכל מודים בעדי מיתה דחייב כיון דהאמינו חז"ל לע"א להעיד שמת בעלה אם היה מגיד היה מועיל. א"כ משכחת לה שבה"ע גם בנשים דהא גם נאמנות להעיד שמת בעלה, צ"ל כיון דבקרא כתיב והוא עד בעינן שיהיה ראוי לעדות ואשה לאו שם עדות עלה. דאף דנאמנת מת בעלה היינו מכח דייקא ומנסבא מוכח דשפיר מעידה אבל לא מדין עדות. ודווקא בעד אחד כשר והוא עד מיתה דשם עד עליו דהא יכול להצטרף עם אחר וגם הא מועיל עדותו בזה חייב אבל באשה משום מועיל עדותה לחוד אינה חייבת דמ"מ לאו שם עד עלה. ואולם עדיין בהא דקתני וא"נ

אלא בראויי' להעיד דמוקמי' דאתי למעוטי משחק בקוביא וכן הוא בהרע"ב בזה הא פס"ע דרבנן כשרים לעדות אשה ואם כן משכחת בזה ק"ש באם השביעה אותם לומר מת בעלי דשם עד עליהם דהא מדאורייתא הוי עד אלא דפטורי' מטעם דאם היה מגיד לא מועיל כדאיתא ביומא ר"פ יוה"כ וא"כ בעדות מיתה דהי' מועילי' בעדותן ליחייבי:
אשר נסתפק חתני הרב נ"י באם קיבל עליו קרוב או פסול או ב' פסולין והוזמו, אם חייבין בדין הזמה או מלקות כיון דאין שם עדות עליהם:
במתני' דר"פ שבועות העדות, ואינה נוהגת בנשים ובקרובים. וק"ל, הא אמרי' שם (דף ל"ב) הכל מודים בעד טומאה והכל מודים בעד מיתה ובהנך גם אשה וקרוב נאמנים, וא"כ משכחת שבועות העדות בנשים ובקרובים בהנך מילי:
וצ"ל דענין שבועת העדות הוא רק בעד כשר דשם עדות עליה בכל מילי. ואני קורא בו והוא עד. אלא דע"א אם מגיד אינו מועיל וצריך לו צירוף עם אחר בזה היכא דאם היה מגיד היה מועיל כגון בסוטה ומיתה חייב קרבן, אבל בקרוב או פסול דאין שם עדות עליו, אלא דבסוטה האמינתו תורה, והנאמנות מחמת דע"י קינוי וסתירה הוא רגלים לדבר וניכר שהאמת כן. וכן בעדות מיתה דמכח דייקא ניכר שהאמת כן, בזה ליכא קרבן שבועה דלא קרינן ביה והוא עד דאין שם עד על נשים וקרובים:
וכזה צריכים לומר הא דאמרינן שבועות שם מ"ד מלך אבל משחק בקוביא כיון דמדאורייתא חזי ורבנן הוא דפסלוהו, דלכאורה קשה הא מ"מ לא היה מועיל בעדותו ומה בכך דמדרבנן הוא, ובתוס' שם נדחקו לחלק בין זה להההיא דעד מיתה. ולזה י"ל דהכי פירושו, אבל משחק בקוביא שייך ביה דין שבועות העדות במעיד על סוטה ומיתה, דכיון דמדאורייתא מחזי מקרי בשם עד [אלא דמסוגיא דיומא ר"פ יוה"כ לא משמע כן]:
ולפ"ז י"ל דבקיבל עליו קא"פ אינו חייב קרבן שבועה דמ"מ לאו שם עדות עלה. אבל קיבל עליו ע"א להיות כב' כיון דשם עד עליו, וגם אלו מגיד היה מועיל יש בו דין שבועות העדות, וה"נ אפשר בנ"ד לענין חיוב הזמה דכתיב והנה עד שקר העד ועשיתם, וכן לא תענה ברעך עד שקר, י"ל דוקא כששם עד עליו, וקיבל עליו קרוב או פסול אין שם עד עליו, ואינו מתחייב בהזמה, אבל קיבל עליו ע"א כב' יש בו דין הזמה:
ומה דכתב הרמב"ם (פ' כ"א ה"ח) בא ע"א שמעיד שזינתה אחר קינוי וסתירה, י"ל דוקא בעד כשר. אבל בעדות אשה וקרובים אף דמועיל בהגדתו מ"מ אין שם עד עליו ואינו מתחייב בהזמה, ובע"א שקיבל עליו כב' לענין מלקות ודאי חייב בלא"ה אף בלא קיבל,

דהא העיד שקר לחייב אותו בשעה זו. ולענין הזמה כיון דשם עד עליו והיה מועיל בעדותו יש בו דין הזמה:

אח"כ נזכרתי דהר"ן שבועות הביא ירושלמי בע"א שאמר לו הוי את מקובל עלינו כשנים אין בו חיוב שבועות העדות. וצריכים לחלק בין זה לעד סוטה ומיתה. דהתם חכמים האמינוהו ושם עדות עליו [ומ"מ דוקא בעד כשר דמה"ת שם עד עליו ומדרבנן נאמן בזה לממון] משא"כ קיבל עליו אחד כב' דמדין אינו כב' אפילו מדרבנן, וכיון שכן י"ל דגם בדין הזמה ליכא, ושאני ההיא דהרמב"ם בא' שזינתה אחר קינוי וסתירה דמ"מ מהימן מדינא בזה. משא"כ בקיבל עליו ע"א כב' [וזהו דלא כבעל קרבן עדה, ולפי דעתי אמאי תלה בדין אם אמרי' בחשוד מתוך שאי"ל משלם, והא מ"מ מוכח מדין ע"א דמיתה וסוטה דלא כירושלמי]:

ובההיא ענינא קשה לי במ"ש הריטב"א ריש מכות במתני' במעיד עליו שהוא בן גרושה ובן חלוצה דחייב מלקות דבן חלוצה משיגרא דלישנא נקט, דהא מדאורייתא אינו פסול ולית ביה דין הזמה דאורייתא ואין לוקין, ולדעתי העניה דמה בכך דפסול רק מדרבנן מ"מ הא עדותו מועיל שיפסלו אותו הב"ד מדרבנן ושייך ביה לא תענה ברעך עד שוא:

ומ"ש חתני ידידי נ"י ליישב קושיית הכ"מ דהקשה מנ"ל להרמב"ם דאשה וקרוב אינם מחייבים שבועה. וכתב חתני דמוכח כן, דאל"כ הא משכחת דין שבועות העדות בנשים בנסכא דר"א:

דבריו נכונים דאף לפמ"ש מה דאינו נוהג במעידים על סוטה ועדות מיתה כיון דבעצמותו אין שם עדות עליהם לא קרינן ביה והוא עד, מ"מ י"ל דזהו רק לפי האמת דנשים וקרובים פסולים גם לחייב שבועה, א"כ אין שם עד עליהם כלל רק בצירוף רגלים לדבר דקינוי וסתירה ובמיתה משום דייקא, אבל אלו היה הדין דנשים מחייבים שבועה היה שם עדות עליהן, והיו מדין מחייבין בשבועות העדות, היכא דמועיל הגדתם כמו בנסכא, ואפשר גם בעד סוטה ומיתה:

ולענ"ד י"ל עוד ראיה להרמב"ם, מדאמרינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה, דמשמע דבטל לגמרי ואפילו שבועה ליכא, ומוכח דלענין שבועה מקרי ג"כ נמצא קרוב או פסול, דקא"פ אינו עד לחייב שבועה. וגם אפשר דהיה ראוי שהעדות יתקיים לגמרי אף לממון, כיון דשם עדות על הקרוב או פסול לחייב שבועה, והועיל בעדותו למקצת עכ"פ אינו פוסל לאחרים עמו, וגם אם היה מחייב שבועה י"ל דממילא חייב ממון דאין הב"ד מניחין לו לישבע כיון דיש ב' עדים בלאו הקרוב או פסול, ותיכף כשישבע יעידו עליו הב' עדים כשרים שנשבע לשקר. ובזה הפרט אני מסתפק, ויש לי בזה אריכות

דברים דנ"מ לדינא במודה במקצת ובאו ג' עדים ואי מהן קרוב או פסול, אם חייב הכל ויש בזה דין מחשואיל"מ דהב"ד אין מניחין לו לישבע דמיד יבואו ב' עדים הכשרים ויעידו שנשבע לשקר ויפסלוהו:

מה שהתעורר רומעכ"ת נ"י דבמשביע עד קרוב בעדות אשה לבעלה ואף דקרוב ואשה נאמן דמת בעלה וגובית כתובתה, מ"מ אינו חייב קרבן שבועה כיון דבעצמותו אינו מהכשירים להעיד ולא קרינן בי' והוא עד ודווקא בעד אחד כשר אמרינן הכי בעדי מיתה עכ"ד:

כוונתי לדעתו הרמה זה ימים רבים בע"ה, ומאותה הוכחה עצמה שהוכיח רומעכ"ת נ"י מדסתם במתני' בכשירים ולא מפסולים וכו' דמשמע דא"א לאשכוחי בי' חיוב קרבן שבועה, והוספתי דמ"מ יקשה עדיין בסוגיא ר"פ בתרא דיומא דמשני התם אההיא דמשחק בקוביא ש"ה דאמר קרא אם לא יגיד וכו' ובזה ישאר הקושיא הא משכחת שבועת העדות במשחק בקוביא במעיד בעדות אשה דמדאורייתא חזי לעדות דעלמא וקרינן בי' והוא עד, וגם אם הי' מגיד הי' מועיל. והארכתי בזה בדרך פלפול [הגה עיין בשו"ת רע"א בכתבים סימן קע"ט]:

ומ"ש רומעכ"ת נ"י ליישב ביסוד דבר זה קושית התומים סימן פ"ב בכללי המגו על מה שכתב הרא"ש בתשובה דמגו דהיה מכחיש עדים פסולים לא אמרינן, ואם כן משכחת שבועת העדות בפסולים כגון שטען טענה דנאמן רק במגו ואם היה עדים פסולים מעידין לא הי' נאמן במגו דבכה"ג ג"כ יש בו שבועת העדות כדאמרינן הכ"מ בנסכא דר"א עיי"ש. ולזה כתב ידידי הרב הגאון נ"י דמ"מ עדים הפסולים לכל עדיות אף דבהגדתם הי' מועיל, מ"מ אינו בכלל והוא עד. ידידי נ"י במחכ"ת של התומים אף אם יהבינן דקרוב בעדות אשה חייב קרבן שבועה, מ"מ אינו מן הדומה, דדווקא בנסכא דר"א דעדות העד שחטף הוי שם עדות, אלא דהי' פטור מקרבן שבועה מטעם דהוי גורם לממון דאולי הי' נשבע להכחישו, ומש"ה כל שידענו בבירור שלא יהא מכחישו בשבועה כגון שכבר טען דידי חטף ממילא עדות העד שחטף הוי עדות מעליא, דכל שאינו מכחיש להעד בשבועה הוא כשנים, וזהו בעצמו סברת נסכא דר"א, ומה שמתחייב זה לשלם הוא על פי עדותו של זה, ומה לי שיש ב' עדים דחטף דחייבינן קרבן שבועה, ומה לי בעד אחד היכא דידעינן שאינו יכול להכחישו בשבועה, וכן בקרוב בעדות אשה דהימנוהו רבנן בעדותו ושם עדות עליו, משא"כ בעדות פסולים במקום מגו דאין שום ענין עדות בדיבורם ולא מהימני כלל בעדותו רק שהם סיבה לבטל המגו, בזה פשיטא דאין כאן ענין להתחייב משום שבועת העדות כנלע"ד ברור:

שם גמרא למישרי בתיגריה. עיין נדרים דף סב:
פרק ד - שבועת העדות:

דף לא.

ברש"י ד"ה ואגלגל עליו שבועה שאינו מודה לו במקצת. ק"ל למאי צריך לתבוע מאתו בשקר יצרף אותו מנה עם תביעתו ויהי' ג"כ מודה במקצת אף אם הוא ב' מינים הא קיימא לן דחטין ושעורין והודה בא' מהם חייב:

דף לא:

גמרא דמייתו לה בק"ו. עיין מכות דף יד ע"א בחי' הריטב"א ד"ה והלא דברים ק"ו:
שם דמייתי לה בק"ו. ק"ל הא נימא כל ק"ו שתחלתו להחמיר וסופו להקל א"ד דהא אם נימא דמפ"ע בכלל שבה"ע וחייב אפילו במזיד, נגד זה קרוב שנשבע א"י לך עדות אפילו בשוגג פטור משבועות ביטוי דיצא מהכלל ואין בזה ביטוי כדאמרי' לעיל כ"ה ואמרי' שם חדא מנייהו ר"פ אמרה ולפי הצד דר"פ אמר דמודה רב וכו' דהוי דבר שיצא מהכלל ומרא דשמעתא דכאן הוא ר"פ אבל אם מפ"ע אינו בכלל שבה"ע ממילא הוי בכלל ביטוי וקרוב א"פ חייב משום ביטוי וצ"ע:
רש"י במתני' ד"ה או שאמרו לו, בלא שבועה אין אנו יודעים לך עדות. מסתפקנא אם מכל מקום בעי' שיאמר תחלה בואו והעידוני כדקתני ברישא אלא דברישא קתני שאמרו שבועה שאא"י לך עדות ע"ז קתני או שהשיבו לו בלא שבועה אין א"י לך עדות אבל אם לא אמר תחלה בואו והעידוני אין חייבים כיון דבעי' שישמעו מפי התובע. או דמה דקתני או שאמרו היינו שהן התחילו ואמרו לו אין א"י לך עדות דכיון דהוא אמר להם על דבריהם משביע אני עליכם לשון זה הוי תביעה דלענין מאי משביע אותם א"ו דרצונו שיעידו לו אם יודעים וכשכפרו ואמרו אמן הוי כפירה אחר ששמעו מהתובע וצ"ע לדינא:
שם ד"ה הואיל כו' וראויות לחלק כו' בשו"ת עבודת הגרשוני סי' ג' הקשה דהא אף אם יודה אח"כ בב"ד ולא הוי בכלל עובר שבועת עדות למפרע מ"מ לוקה משום שבועת ביטוי דנשבע לשקר במה דנשבע חוץ לב"ד שא"י לו עדות וא"כ הוא רשע וארבעים בכתפיה ואיך נקבל ממנו עדותו ובתומים סכ"ח סקי"ט כתב דבשבועה מפי אחרים משכחת כפשוטו דכל שאין בו משום שבועת העדות גם שבועת ביטוי אין בו דהא לא הוציאו שבועה מפיהם. וגם במושבע מפי עצמו משכח"ל כגון שאמר משביע אני עליכם שאם אתם יודעים לי עדות שתעידוני ואמרו אמן. ואח"כ אמרו אין אנו יודעים ואם אמרו

כן חוץ לב"ד אין כאן מעילה בשבועה כלל. כי לא אמרו רק אמן להעיד בב"ד והם באמת הודו והעידו בב"ד ע"ש:

שם תוד"ה משביע אני כו' אליבא דר"מ אתי כו' ומ"מ קתני סיפא ובאו לב"ד והודו פטורים אף במושבע מפי עצמו דחייב לר"מ אפי' כפרו שלא בב"ד היינו דלא חזר ובא והודה בב"ד אבל אם הודה אח"כ בב"ד לא. דלענין זה לא אמרינן דון מינה מפקדון משום דבעדות כה"ג כפירות דברים בעלמא הוא שהרי כפר במקום שאין העדות מועיל והודה במקום שצריך משא"כ בפקדון שכפירתו בכל מקום שוה. הר"ן:

דף לב.

הכ"מ בעד סוטה שחייב בעד טומאה דרחמנא הימני' וכו'. אר"פ הכ"מ בעד מיתה וכו' ש"מ משביע ע"ק חייב כו'. הר"ן בכתובות פרק אע"פ הביא מחלוקת הרמב"ן והרשב"א בנדוניא שאינה בעין אם דינה ככתובה לכל מילי דתוספת, או לא ע"ש. ולכאורה היה נ"ל מסוגיין ראיה לדברי הרשב"א, דלכאורה תמוה אמאי לא קאמר הש"מ מיד אאביי דאמר הכ"מ בעד סוטה לימא ג"כ ש"מ משביע ע"ק חייב דהא כתובה גם מיני' אינה גובה רק ממטלטלי'. וראיתי אח"כ בתוס' ד"ה ש"מ כו' שכתבו באמת דקאי ג"כ אאביי ע"ש ודוחק, דא"כ מיד הו"ל למפרך. אולם אם נימא כשיטת הרשב"א רווחא שמעתת' דמאביי ליכא לאוכוחי מידי, די"ל דמיירי בהכניס' נדוניא שאינה בעין דמפסדת, כדאיתא (בכתובות דף קא) דזינתה לא הפסידה בלאותי' קיימין, מבואר דמה שאינה בעין הפסידה. ולשיטת הרשב"א דנדוני' שאינה בעין הוא כשאר החוב ויגבה מיני' דידיה ממטלטלין. מש"ה פריך רק אאביי דבעד מיתה הוי עכ"פ מטלטלי דיתמי. ובפרט לפמ"ש הרמב"ם פ"ז מהל' נחלות דנדוני' אינה גובה עפ"י עד מיתה דאינו בכלל מדרש כתובה ועולה הסוגיא כהוגן, ותוס' שלא סברי הכי בהכרח פסיקא להו כשיטת הרמב"ן דנדוני' שאינה בעין ג"כ ככתובה דמי להנך דחשיב הש"ס, וחד מנהון לגבות מן הקרקע, ופי' הר"ן שם היינו מיני' דידי' כמו כתובה ע"ש, וא"כ שפיר מוכח מאביי דמשביע ע"ק חייב דהנדוניא בעין לא הפסידה כלל וק"ל. (עי' מש"כ לק' דף מ"א ביאור הסוגיא):

תוד"ה בתוך כו' ואומר ר"י כו' והריטב"א כתב דדוקא ב' עדים שניהם חייבים אבל בג' עדים הראשון פטור אף דהיה יכול לחזור ולהודות תכ"ד של חבירו מ"מ כיון דבשעה שכפר לא היה עליו שם כפירת ממון דהא העדות ראוי להתקיים בב' האחרים:

על קו' חתני נ"י על הש"כ חוה"מ (סימן צ"ב סק"ח) במ"ש מי שנתחייב שבועה דאורייתא, משמע בין מ"מ, בין שבועת ע"א, וכן הוא בתשו' הרא"ש ריש כלל י"א להדיא דמי שכפר בכל וע"א מכחישו והוא חשוד שכנגדו נשבע ונוטל וכו' עכ"ל, הא זהו סוגיא

ערוכה בשבועות (דף ל"ב ע"א) הכ"מ שכנגדו חשוד על השבועה וכו' לימא ליה מי יימר דמשתבעת הרי מפורש בשבועת ע"א והוא חשוד שכנגדו נשבע ונוטל. עכ"ד:
יפה תמה, והנלע"ד דהנה בתשו' מיי' לס' משפטים (סימן ס"א) הקשה באמת על הסוגיא הנ"ל דאמאי צריך שכנגדו לישבע, הא זה העד יהיה לו עד המסייע דפוטר משבועה. ותירץ דבחשוד אם יהיה הדין דיטול בלא שבועה. א"כ הוי ע"א קם לממון עיי"ש. ולפי הך טעם אפשר לחלק דוקא בתבעו בע"א שזה החפץ שלו, דבכל מה שיטעון ויכפור מחוייב שבועה נגד העד, בזה שייך הסברא, דאם נשווי' לעד המסייע מיד בעדותו נתחייב זה ממון, דהא אין לו צד לפטור עצמו נגד עדותו אבל בתובע להחשוד בע"א מנה הלויתיך והוא טוען להד"מ בזה י"ל הדין דנוטל בלא שבועה מדין ע"א המסייע דבזה ל"ש לומר דא"כ קם לממון, דהא בשעה שהעיד עדיין לא נתחייב ממון דיכול לטעון פרעתי, וכמו דמבואר בתשו' מיי' שם לענין נסכא דר"א דאין שכנגדו צריך לישבע דהוא עד המסייע [ובאמת לא זכיתי להבין דאיך נקרא מסייע דהא אין מסייע לו לטענתו דלא דידיה חטף והוא אינו מעיד אלא על החטיפה ולא יותר] דלא שייך בזה דא"כ ע"א קם לממון כיון דהיה יכול לטעון לא חטפתי ולישבע:
והא דפריך מי יימר דמשתבעת, ולפי דברינו אלו, הא יש לאוקמי בכה"ג שתובעו בע"א וטוען להד"מ היינו בממה נפשך באם הוא באיזה ענין דיכול לפטור בשום טענה שאינו נגד העד הוי רק גורם לממון דמי יימר דיטעון להד"מ דלמא יטעון פרעתי, ואם הוא בענין דליכא צד לפטור כגון ע"א מעיד שלוה ולא פרע או שחפץ זה שלי, בזה אין בו דין מסייע דא"כ מיד קם לממון. [ובאמת על דברי תשו' מיי' קשה לי, דהא כתב שם דהא דאמרינן הכל מודים בע"א דר"א, היינו שכבר טען דידי חטפתי דאי בלא טען הא יכול לומר מי יימר דלמא יטעון לא חטפתי וישבע. ואעפ"כ אין שכנגדו צריך לישבע דהוי עד מסייע ולא מקרי קם לממון, כיון דמקודם היה יכול לטעון לא חטפתי עיי"ש היטב, אם כן לוקי בפשוטו שתובעו הלויתיך מנה וטען להד"ם ואח"כ השביע לע"א שיעיד לו על ההלואה, דבזה לא הוי גורם לממון מצד דדילמא יטעון פרעתי דהא א"נ לומר פרעתי כיון שכבר טען להד"מ, וגם לישבע א"צ שהוא עד מסייע ולא מיקרי קם לממון כיון דמקודם היה יכול לטעון להד"מ. ואפשר לומר דהתשו' מיי' ס"ל כהרשב"א דבאומר לא לויתי וע"א מעיד שלוה וחזר ואמר פרעתי דלא מקרי הוחזק כפרן, ול"א בזה מחשואיל"מ עיין ש"כ סימן פ"ז ס"ק י"ב]:
לפי זה ניחא, דהש"כ בא לומר דאפילו בכה"ג בתובע בע"א שלוה והחשוד טען להד"ם, אף דלא מקרי קם לממון וכנ"ל, מ"מ צריך לישבע דגם בזה אין עד המסייע פוטרו, דזה

אינו מוכח מסוגיא וכנ"ל, לזה הביא בשם תשובת הרא"ש דשם איתא הדין בנידון זה ממש. וע"ז הקשה הש"כ וליכא למימר דהעד אחד יפטרנו כו' והיינו בכה"ג דלא מקרי קם לממון ונכון:

ועיין ש"ך (סימן פ"ז סט"ז) שהעתיק לדברי תשובת מיי' הנ"ל דהא (בסימן צ"ב סק"ח) הנ"ל אתי עלה מטעם אחר שהעד אינו יכול לעשות ב' פעולות וצ"ע:

ולענ"ד דבחידוש דין הנ"ל דגם בטוען לחשוד הלויתיך ואמר להד"ם, דהוציא הש"ך מהתשו' הרא"ש דשכנגדו צריך לישבע, יש ליישב קושיית הש"ך דיפטרנו העד משבועה, דלא דמי למה שכתבנו בשם תשו' מיי' דבנסכא דר"א מקרי מסייע ולא מקרי קם לממון כיון דהיה יכול לטעון לא חטפתי, היינו התם בעדותו קם לשבועה לענין אם יטעון לא חטפתי דיצטרך לישבע, אבל בנידון זה י"ל דבחשוד וטוען להד"ם אם יפטרנו משבועה מדין מסייע נקרא קם לממון, היינו היכא דהעדות בא להועיל לא בא לשבועה רק לממון דממה נפשך אם יטעון פרעתי לא הועיל עדותו כלל. ואם יטעון להד"ם. הא יצטרך לשלם, וקם לממון, דהא כל עדותו לענין ההלואה לעומת טענת להד"ם. אבל על ענין הפרעון אינו מעיד כלל, א"כ צריך לומר קם לשבועה לענין עדותו דהיינו נגד טענת להד"ם, ונכון בסברא:

(וכן פסקינן בש"ע סי' י"ז ס"ח) דבעד מפ"ע אם הראשון מכחיש להשני הוא נאמן כיון דהשני אמר רק מפיו, ובח"מ הוכיח לנכון דמיירי אפילו בהתירוה להנשא דאל"כ אף ע"א דעלמא נאמן להכחיש:

ולפ"ז צ"ל הא דמבואר בהר"ן שבועות דעלה בדעתו בפירוש הסוגיא התם דהא דאינו חייב קרבן שבועה דלא הפסידה בכפירתו דהיא נאמנת, אלא דמכח סוגיא דכתובות פלוני חכם טיהר לי הכתם מוכח דהיא א"נ, ומש"ה הוכרח לפרש דא"ח קרבן שבועה, הטעם משום דאינה צריכה לו כלל, ע"כ צ"ל דבאמת לפי הס"ד דהר"ן בלאו סוגיא דכתובות היינו מפרשין הסוגיא דשבועות דמיירי בהתירוה להנשא ואח"כ השביעה להעד אלא דמ"מ תמוה לי דברי רי"ו, שכתב ג"כ כהרמב"ן דעד מפ"ע הראשון נאמן, וכתב כך מוכח מההיא דהכ"מ בעד מיתה, וביאר לנכון פירושו המהרח"ש (בק"ע דף ב' ע"ד) דס"ל בפשטות הסוגיא מורה כמסקנת הר"ן הנ"ל, דבאמת הפסידה בכפירתו, אלא כיון דלא היתה צריכה לו א"ח ק"ש, דאל"כ דלא הפסידה דנאמנת פשיטא דא"ח ק"ש מזה הוכיח דבאמת הראשון נאמן עיי"ש, ובזה יקשה מנ"ל דבהתירוה הראשון נאמן דלמא הסוגיא מיירי בלא התירוה משום הכי הראשון נאמן כמו בכל עד המכחיש, והפסידה בכפירתו, משום הכי אשמועינן דמ"מ א"ח ק"ש דלא היתה צריכה לו וצ"ע:

גם קשה לי על יסוד דברי הרמב"ן, הא גם בע"א דעלמא נאמן להכחישה אף בהתירוה (כמ"ש בח"מ וב"ש סעיף ל"ח) דהרמב"ן מודה דעד כשר שמכחיש לאשה עצמה הוא נאמן אף אחר שהתירוה ואף דמ"מ נ"מ בסברה זו דבעדות מפיו הראשון נאמן יותר בעד פסול מפי עד אשה והוא מכחישו, מכל מקום איך יעלה על הדעת לפרש כן הסוגיא אלולי סוגיא דכתובות דהטעם דא"ח ק"ש דלא הפסידה בכפירתו דהיא נאמנת, הא בעד כשר הוא נאמן לגבי האשה עצמה:

ולומר דהסוגיא מיירי דהשביעה לעד פסול ושייך בו ק"ש כיון דנאמן לעדות אשה, אינו נוח לי, דא"כ יקשה סתמא דמתני' ואינה נוהגת בנשים ובקרובים הא משכחת בהו בעדות מיתה, אע"כ דא"ח בזה ק"ש דל"ש בו והוא עד, כיון דאין שם עדות עליו, אלא דחז"ל האמינהו והפסיד ממון בכפירתו, אבל מכל מקום אין עליו שם עד, והתורה חייבי' היכא דעליו שם עד, ורק בע"א כשר דקרינן בי' והוא עד אלא דהחסרון דע"א דעלמא דלא הפסיד בכפירתו, מש"ה בעד מיתה כיון דחז"ל האמינוהו הפסיד בכפירתו, וגם עליו שם עד חייב ק"ש, וכן מצאתי בעז"ה במ"ל בפרשת דרכים דרך מצותיך (סי' ק"ל) ועדיין לא נתיישב כל צרכו בההי' דיומא (דף ע"ד ע"א) והא משחק בקובי' דמדאוריי' מחזי חזי כו' שאני התם דכתיב אם לא יגיד וכו' ובזה איך פסק ותני דשבה"ע א"נ במשחק הא משכחת בהשביעה לו להעיד שמת בעלה דאם מגיד מועיל, דגזלן דרבנן כשר לעדות אשה, וגם שם עד עליו דהא מדאורי' מחזי חזי:

וא"כ ע"כ ההיא דהכ"מ בעד מיתה מיירי בעד כשר, א"כ יקשה כנ"ל, איך היה ס"ד דהרמב"ן דטעם דא"ח ק"ש דלא הפסיד בכפירתו דהיא נאמנת, הא עד כשר נאמן להכחיש עדות עצמה אף אחר שהתירוה:

אם לא שנאמר דין חדש דאם גזלן דרבנן מכחיש עדות האשה אחר שהתירוה להנשא, הוי בכלל עד פסול דא"נ להכחישה אף דמדאורייתא הוא עד כשר, והיא מדאורייתא פסולה, מ"מ י"ל כיון דמדרבנן פסול א"נ להכחישה, וא"כ הי' אפשר לפרש הסוגיא דמיירי בהשביעה לגזלן דרבנן דקרינן בי' והוא עד, והיא נאמנת ולא הפסיד בכפירתו, מש"ה הוצרך הרמב"ן למיתי עלה מכח עמפ"ע מסוגיא דכתובות, ועדיין צ"ע לדינא:

וביותר תמוה לי לשון הרמב"ם (פי"ב מה"ג) ולשון הש"ע (סי' י"ז סל"ז) ושנשאת עפ"י אשה ובאו ב' נשים או ב' עדים פסולים מדבריהם וכו', הא בב' עדים פסולין מדבריהם אף אם בא תחילה ע"א כשר הדין דתצא, כיון דמדאורייתא הם כשרים, והוי תרי לגבי חד והיא א"א גמורה וחייבים עלה מיתה וחטאת וצ"ע:

וביותר תמהני על הב"י בשו"ת (סי' ז') שכ' בפשיטות בעד מפ"ע דהשני נאמן, והביא ראי' מההיא דעד מיתה דלא הפסיד בכפירתו דהיא נאמנת, וכ' עלה והא הכא דעד זה כשר והאשה מפס"ע ואפ"ה מהימנינן לה, ולא משגחינן בדברי העד וכו', מלבד התמיה על מרן שלא הביא דברי הרמב"ן שהוא בהיפוך, הן בדין הן בפשט הסוגיא, דהטעם משום דלא היתה צריכה לו, תמוה לי ג"כ איך כ' מזה דאפילו עד כשר א"נ להכחישה הא בזה דעת הרמב"ם דעד כשר נאמן נגד אשה אפילו לאחר שהתירוה, והרמב"ן ס"ל הכי עכ"פ נגד האשה עצמה הנוגעת בדבר. ואיך לא הביא מכל זה, וכ' בפשיטות נגד כל הנך רבוואתא וד' יאיר עיני:

דף לג.

גמרא רוב גוססין למיתה קמ"ל. עיין בהרא"ש סוף מ"ק:

שם מתני' ושאנס כו' כ' בתוי"ט ומסתבר דכשם שחולק ר"ש בפ"ה מ"ד כמו כן חולק בכאן כו' עיי"ש. ובחי' הריטב"א כתב דבזה אף ר"ש מודה דהתם גבי תביעת אונס ומפתה גופייהו, אבל לגבי עדים לא בעי לאטרוחינהו ב' זמני וכי תבע סתם שיבואו ויעידו בין אקנסא בין אבושת ופגם משביע להו:

תוד"ה קרובין בנשותיהם כו' (עי' מש"כ בחי' ב"ב שם):

דף לג:

מתני' שאנס איש פלוני כו' עיין פירש"י. והתוס' כתבו לקיים הפי' שהאב אנס ופיתה לבתו. ומיירי בנתארסה ונתגרשה שיש לה קנס וקנסה לעצמה כרבי עקיבא (בפ"ג מ"ג דכתובות) ופיתה בתו היינו בקטנה דלאו בת מחילה היא וכרבנן (שהביא הרע"ב פ"ג מ"ט דכתובות) דקטנה יש לה קנס. ביאור דבריהם אף דקרבן שבועה משום ממונא דבושת ופגם. נלע"ד דדבריהם בנויי' על מ"ש תוס' כתובות רפ"ד. ובדף ל"ח ב' ד"ה יש בגר דיוק מלישנא דמתני' דשם הרי הן לעצמה דמה דבושת ופגם אין לאביה דהכלל למי שהקנס ניתן ניתן ג"כ בו"פ ולזה לריה"ג דנתארסה ונתגרשה אין לה קנס וכן לר"מ דקטנה אין לה קנס, ממילא הבו"פ הוא לאבי' ומאן תבע. לזה כתבו תוס' דאתיא כרבי עקיבא דנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לעצמה. וכרבנן דאמרי קטנה יש לה קנס וממילא מכח ההיקש גם הבו"פ לדידה (וכן כתב בפירוש הרא"ש שם משנה ג' דלא כהרמב"ם) וברור בעזה"י:

ובדברי תוס' כתובות ל"ח ב' הנ"ל נבער אנכי מדעת כוונת דבריהם הקדושים במ"ש שם ור"י מוקי הך בעי' בבושת ופגם וכו' ואע"ג דתנן בריש נערה לא הספיקה וכו' ואבו"פ נמי קאי דקתני הרי הן וכו'. דנראה דהוצרכו לחילוקם מכח מתניתין דר"פ נערה מכח

דקדוק דהרי הן, הא בלא"ה מיני' ובי' מוכח כן מדאמרי' דאם יש בגר בקבר דלבנה הוי הבו"פ הא בו"פ מגיע על המעש' שבנערותה ומיד זכה בהם האב ולא תלי בהעמדה בדין, ובהכרח מטעם כיון דהקנס הוא שלה כיון דלא עמד בדין עד שבגרה גם בו"פ שלה מכח ההיקש, וא"כ יקשה בממה נפשך דנימא דלא ישלם כלל כמו דאינו משלם קנס מכח אין אדם מוריש. וצריכים לחילוקם דדוקא למי שזה משלם זה משלם ואם יש בגר בקבר מגיע לה הכל והקנס אינה מוריש וזכה הבועל מההפקר והבו"פ משלם לבנה דלענין זה לא אתקש. וביותר התמיה דנקטו זה לקושי' ואע"ג דתנן בריש נערה וכו' ואבו"פ נמי קאי. כאילו באו להקשות מכח זה הא אדרבא אלא לו היינו דייקי' ממתני' דהתם דמקשי' זה לזה לא היה מקום כלל לפיר"י דאמאי בו"פ לבנה ולא להאב דזכה האב מיד. וצע"ג:

תוס' ד"ה היכא וכו' דקרקע אינה נגזלת וכמ"ד המשביע עדי קרקע חייב. תמיהני הא מדמבואר דלמ"ד אין קרקע נגזלת דדריש כללי ופרטי ס"ל בודאי דהמשביע עדי קרקע פטור וצע"ג:

ולא זכיתי להבין דבריהם הקדושים דהא בסוגיא דלשם מבואר דמאן דמחייב ס' כר"א דקרקע נגזלת דדריש ריבוי ומיעוט ואיך כ' דמיירי בקרקע דכותבים הרשאה כיון דאינה נגזלת וכמ"ד דמשביע עידי קרקע פטור הא אם משביע ע"ק חייב ס"ל דקרקע נגזלת וצ"ע:

בא"ד והתם ל"ש לא פקדון ולא קרקע כו'. תמוה לי, הא י"ל דל"ק דנהרדעי ס"ל כשמואל דפודה בנו תוך ל' אינו רשאי להוציא, וא"כ הוי פקדון וכמ"ש תוס' בב"ק בסוף הדיבור. ואולי י"ל דכוונתם דמ"מ הך פקדון מקרי אינו ברשותו כיון דהכהן א"צ להחזירו לו, ומ"מ לפמ"ש לענין קרקע מקרי יכול להוציא דע"י ההרשא' מוציא ממנו, וה"נ לענין אינו ברשותו דדוקא היכי שרוצה להחזיקו בגזל מקרי אינו ברשותו, אבל הכהן שהוא מוכן ליתן אם יהי' הדין דיתן וכיון שבכל רגע ע"י ההרשאה אם מהני ההרשאה מוכן הכהן ליתן לו הוי ברשותו, דע"י ההרשאה הוא בביתו ובאין כא' כמו דמקרי יכול להוציאו בדיינים מה"ט, ודוחק לחלק בין אינו ברשותו לענין א"י להוצי' בדיינים וצ"ע:

דף לד.

מי לא בעי מידע נכרית בעל וכו' ולכאורה קשה הא משכחת דאמר לא בעלתי הוי הוחזק כפרן. ולפי מ"ש הרשב"א בסי' אלף קצ"ג (הג"ה הובא בתשובות הגרע"א ח"ב סי' נ"ה) ניחא דבקנס דלא מהני הודאה לית בי' דין הוחזק כפרן דלא עדיף מהודה במפורש:

מ"ש מעכ"ת ליישב סוגיא דשבועות, מי לא ידע אי נכרית בעל, דבקנס לא שייך דין הוחזק כפרן כיון דלא מהני הודאה וכתב רומ"פ דהודאה בקנס מהני אף שאין עדים גמורים וכן מפורש בב"ק (דף מ"ו תוס' ד"ה ואפילו ניזק) ובמהרש"א שם, באמת מעולם

לא נתחוורו לי דברי מרן המהרש"א בזה, ועפר אני תחת כפות רגליו אבל בזה אני אומר כבודו במקומו מונח, וקושיית מהרש"א מעיקרא ליתא, דלסומכוס כיון דבראיית ב"ד נולד הספק מדין תורה דמשוי ספק ונתחייב מיד בפלגא מש"ה בפלגא זו לא שייך דין מודה בקנס, דהתחייבות מיד נגמר ולא מפיו אנו חיין, וכן בההיא דשור שהיה רודף דאלו היה הדין דלא מהימן לומר בסלע לקה, א"כ נתחייב מיד בראיית העדים הרדיפה, ולא שייך בזה ענין מודה בקנס, מש"ה נקט המתני' שורש הדין דמהימן לומר בסלע לקה וממילא אף במודה מפטר:

ויש ראיה לנגד המהרש"א מסוגיא דבב"ק (דף מ"א ע"ב) ע"פ בעליו הא' מודה בקנס הוא, והא משכחת כה"ג ברודף אחר אדם והבעלים מודים דלא מקרי מודה בקנס, ושור אינו בסקילה, ובזה המתקתי דברי התוס' (דף מ"ו ד"ה דאפי' וכו') ועוד אור"י דלא דמי כלל, ולמאי טרחו בתירוצם, הא הדבר פשוט כתירוצם דל"ש שבועה כיון דמודה מפטר, והיינו די"ל דהודאת עדים בנזק הפרה מחייב על הולד ממון או שבועה, דכל מודה במקצת כ"ז שלא ישבע מחייב ממון, אלא שהשבועה פטרתו, א"כ אלו מודה י"ל דחייב כיון דמודה וא"י לישבע ישלם ממון, ובזה היה נראה דמ"ש התוס' בתירוצם הא'. מיהו שמואל ל"ל האי סברא לא דצריך עכ"פ לישבע שאינו יודע, אלא כיון דליכא למימר כללא דמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם, וא"כ חיוב שבועה שבתורה אינו או שבועה או ממון, בזה אם מודה מקרי מודה בקנס, ובתירוץ הב' הוסיפו דאפילו מאן דס"ל מחוייב שבועה ואי"ל משלם, מ"מ אין החיוב ממון מיד אלא דהשבועה היא כדי שיודה בקנס דהודאה פוטר ליכא שבועה כלל, וזה כפי שיטתם (דף מ"א ע"ב ד"ה מודה בקנס) דשבועת ע"א הוי מודה בקנס, ולא אמרינן דעד הוי כשנים אלא דבשבועה האמינתו תורה להכחישו, וכ"ז שלא נשבע הוי כב', דמה"ט אמרינן הוי מחוייב שבועה ואי"ל משלם, ויש מקום לומר דלא מקרי מודה בקנס, דכל כמה דלא נשבע הוא מחוייב ממון, עכ"ז דוקא במקום דיכול לפטור עצמו בשבועה אבל בנולד ספק לב"ד דלסומכוס יחלוקו, פשיטא דלא שייך כאן מודה בקנס, דהא עפ"י ראיית ב"ד נתחייב בפלגא וברור:

תו הקשה מר אחי נ"י בהא דאמרי' מי לא בעי מידע אי ישראל או נכרית בעל, א"כ גם בעידי הלואה מי לא בעי מידע אם המלוה ישראל או עכו"ם דפטור מטעם הפקעת הלואה לא ידעתי מאי קושי' הא מ"מ משכחת בידוע שהוא ישראל אלא באומר מנה מסרתי לך וכו' וכדאמרי' להדיא לעיל. ובאמת מוכח לענ"ד דגבי קנס לא מתחייב משום הוחזק כפרן דבאומרת בעלת אותי בפני פו"פ והייתי בתולה והוא אומר להד"מ דלא מחייב. ואף דבזה י"ל דלא משכחת לה דנאמנת לומר בתולה הייתי מדין ברי וחזקת גוף

ומוכרחים לומר דזהו מקרי ידיעה מכח חזקת הגוף דדנין העדים לודאי שהיא בתולה. מ"מ אם העדים היו ברחוק הרבה וא"י אם נאנסה או נתפתתה ביתומה ואומרת בעלת אותי באונס בפני פו"פ והוא אומר להד"ם דאינו חייב, דענין הוחזק כפרן הוי רק בדרך הודאה דאם יתברר כדבריך שמנית בפני פו"פ הדין עמך שהלוית אותם וכמ"ש תוס' ד"ה אתו סהדי ובקנס ל"ש כן דלא מתחייב בהודאתם:

מה דהקשה אחי נ"י בסוגי' נהי דידיעה בלא ראי' וכו', הא אם לא ראו שבעל אלא שהודה מפי עצמו פטור דהוי מודה בקנס, עי' בחי' רשב"א שכ' דמשכחת שנכנס אחריה לחורבה כשהיא בתולה ונמצאה בעולה עיי"ש:

רש"י ד"ה שכן תחטא וכו' תחטא לג"ש. תמוה לי הא קאי על ר"מ דלא יליף מתחטא תחטא. וגם אם הוי ג"ש איך אמרינן עלה דאדרבה מביטוי הו"ל למילף שכן חטאת מחטאת וגם מה צריך ר"א ללימודא דאואין כיון דיליף מג"ש דתחטא. ולזה היה נראה בפשוטו דמה דאמרינן שכן תחטא תחטא היינו דדומה יותר לפקדון כיון דבשניהם כתיב תחטא וכדאמרינן עלה אדרבה מביטוי שכן חטאת מחטאת היינו דלענין זה דומה יותר לביטוי, ודברי רש"י צע"ג:

דף לד:

גמרא מחכו עלה במערבא. עיין תשובת רשד"ם חיו"ד סימן רמא:

דף לה.

מתני' מפני שקדמה שבועה לעדות. עיין ברמב"ם שאחר שאמר משביע אני וכו' אמרו אמן. וק"ל דבזה למאי צריך לטעם שקדמה שבועה לעדות הא בלא"ה במה שאמרו אמן דהוי כשבועה א"כ נשבעו שיעידו לו כשידעו, ומה שאח"כ לא העידו הוו כעוברים על שבועת ביטוי ומה שייך בזה לשבה"ע. ולולי דברי הרמב"ם הייתי מפרש דהוא השביע אותם לכשתדעו. והם לא השיבו כלל. ואחר שעה ראו עדות, ואח"כ תבע אותם הלא השבעתי אתכם ועתה באו והעדוני ואמרו אין א"י לך עדות דפטורים מטעם דקדמה שבועה לעדות. וצ"ע:

שם מתני' שילח ביד עבדו. בתוי"ט כ' כשלא בא בהרשאה כו' ועוד קרוב אלי לדקדק דתנן עבדו ולא תנן [שילח] ביד אחר עיי"ש. לענ"ד הי' נראה דנקט עבדו לרבותא אף עבדו כגופו עי' בב"מ דצ"ו (אח"כ ראיתי שכ"כ בתוספות חדשים) עכ"פ הדין ברור דע"י שליח בלא הרשאה אין חייבים. ומה מאד תמוהים לי דברי הרמב"ם פ"ט ה"ז מהלכות שבועות וישבעו אחר תביעת בע"ד עצמו או שלוחו. הא בשלוחו אינן חייבים והו"ל לפרש אם היה ע"י הרשאה ולא מצאתי מי שהערה בזה וצע"ג:

מה דרצה מעכ"ת לחדש לדינא במי שנסתפק אם בירך אם לא דקיימא לן בש"ע (סימן ר"ט) דאינו מברך לא בתחילה ולא בסוף חוץ מבהמ"ז שהוא מה"ת דמ"מ גם בשאר ברכות יחזור ויברך בלשון לעז למ"ש הש"ך יו"ד (סימן קע"ט) דשם בלשון חול אינו שם ומותר למוחקו ולמה דקיימא לן דאפילו בהמ"ז נאמרה בכל לשון כדאיתא בש"ע (סימן קפ"ה) א"כ גם בספק יברך בלעז דאין בו חשש ברכה לבטלה ואינו עובר משום לא תשא:
אין דבריו מכוונים להלכה כלל וכלל דמה דפשיטא למעכ"ת דשם בלשון לעז אינו עובר משום לא תשא, אינו כן, דהא הרמב"ם (פ"ב ה"כ מהל' שבועות) כתב וז"ל אחד הנשבע או שהשביע בשם המיוחד או באחד מן הכינויין כגון שנשבע בשמו חנון וכו' וכיוצא בהם בכל לשון הרי זה שבועה גמורה עיי"ש, ומבואר דכך הדין בכל השבועות הן שבועות בטוי שאזהרתיה מולא תשבעו בשמי לשקר הן בשבועות שוא דאזהרתיה מלא תשא, הרי להדיא דאף דמזכיר השם בלעז הוי ג"כ בכלל לא תשא, וכ"מ בתשובת הרשב"א (סי' תתמ"ב) שכתב דפרשת סוטה דנאמרת בכל לשון היינו חוץ מהשם שצריך לומר בלשון הקודש דהא בעינן שם המיוחד ע"ש, משמע דוקא היכי דבעינן שם המיוחד, בזה לא מהני אלא בלה"ק אבל בשארי שבועות דבכנויין סגי אפשר ג"כ בלשון לעז:
ומ"מ אין מזה סתירה לדברי הש"ך הנ"ל די"ל דאף דהוי שבועה בשם מ"מ מותר למחקו, די"ל דשם בלשון לעז הוי כמו כינויים דמותר למחקן חוץ מאותן שבעה המפורשות פ"ד דשבועות ומ"מ הנשבע בהן הוי שבועה כדקתני במתניתין ובכל הכינויים, הכי נמי יש לומר דשם בלשון לעז מותר למחקו ומכל מקום הוי שבועה בשם:
וכיוצא בזה כתבו הריטב"א והר"ן הובא בכ"מ (סוף פ"ו מהל' יסודי התורה) דמלך ומלכים האמורים בדניאל וכן שלמה האמור בשיר השירים דאמרינן דהוי קודש היינו לענין זה דהנשבע בהם הוי נשבע בשם, אבל מ"מ מותר למחקן:
וכן מצאתי בתשב"ץ (ח"א סי' ב') וז"ל האזכרות מתורגמות מותר למחקן לפי שאין איסור למחוק אלא ז' שמות המפורשים בפ' שבה"ע, ואלו היה אסור למחוק תרגום שלהם היה יותר מזה, ולא עדיף תרגום שלהם משארי כנויות דמותר למחקן, והרמב"ם ז"ל כתב כי השמות שהם בשאר לשונות דינם ככנויים לענין שבועה עכ"ל והיינו ממש כמ"ש:
אף דהש"ס מדמי מחיקה לשבועה כדאמרינן למימרא דחנון ורחום שמות נינהו כו' צריך לומר דמכל מקום לפי מה דמשני התם דנשבע במי שהוא רחום זה בעצמו בכל הכנויים ובשם בלשון לעז דאף דהשם בלעז אינו שם בעצמו, מכל מקום הכוונה למי שקוראים אותו כן בלשון לעז:

ואחרי דבררנו דנשבע לשוא בלשון לעז עובר משום לא תשא, ה"נ לענין ברכה שאינה צריכה דעובר משום ל"ת, אם מברך בלשון לע"ז ג"כ עובר בל"ת, ואף דבמזכיר שם שמים לבטלה נראה מלשון הרמב"ם סוף הלכות שבועות ממ"ש אלא אפי' להזכיר שם מהשמות המיוחדים אסור וכו' משמע דבכינויים ליכא איסורא, [ולישנא דהרמב"ם שם משמות המיוחדים איני מבין דהא לכאורה שם המיוחד לא הוי רק שם הוי' ב"ה לחוד, ואולי הכוונה שמות המיוחדי' היינו כנויים מה שהם שמותיו של הקב"ה כמ"ש הרמב"ם (רפ"ו מהל' יסודי התורה) שם משמות הקדושים והטהורים שנקרא בהם הקב"ה וכו' ושבעה שמות הן וכו' ובא למעט רחום וחנון דאין נקרא בהם הקב"ה אלא שהם מדותיו שהוא רחום וחנון ולגבי שבועה הוא דחייב, דנשבע במי שהוא חנון] מכל מקום לענין ברכה שא"צ דנפקא לן מאזהרה דלא תשא חמיר בזה דגם שם בלשון לעז אסור דמברך למי ששמו כן בלשון לעז:

ואף דלשיטת תוס' ברכה שא"צ קיל יותר מהזכרת שם לבטלה דהא ס"ל לתוס' דמברך ברכה שא"צ הוא רק איסור דרבנן, מ"מ להרמב"ם חמיר יותר, ואל תתמה, דהא חזינן דמברך ברכה שא"צ עובר בל"ת ואלו במזכיר שם בחנם מבואר ריש תמורה דליכא אזהרה אלא איסור עשה, את ה' אלקיך תירא, וכן מבואר בלישנא דהרמב"ם סוף הלכות שבועות, דבהלכה ט' כתב השומע הזכרת שם מפי חבירו לשוא או שנשבע לפניו בשקר או דבירך ברכה שא"צ שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא הרי זה חייב לנדותו, ואח"כ בהלכה י"א כתב לא שבועת שוא בלבד אסורה אלא אפילו להזכיר שם מהשמות המיוחדים לבטלה אסור, הרי דמברך ברכה שא"צ כייל לה בפשיטות בחדא מחתא עם נשבע לשוא, וא"כ דחמיר שפיר י"ל דאפילו בלשון לעז הכי הוא, דמשמע דחד דינא ליה למברך ברכה שא"צ עם נשבע לשוא, מדכייל להו בחדא בבא, כנלענ"ד:

דף לו.

גמרא דכתיב וישבע. וכן כי נשבעו ב"י לאמר ארור נותן אשה לבנימן (שופטים כא):

רש"י ד"ה בו קבלת דברים וכו' וחייב לקיים תנאו. לא ידעתי הא ליכא חיוב לעשות התנאי אלא דאם לא יקיים התנאי בטל המעשה דמכר ומתנה מחילה וכדומה. ובזה למאי צריך לאמן שיהיה קבלה ומה צורך לקבלתו הא הנותן לא נתן רק ע"מ ואם לא יקיים התנאי ממילא בטל הנתינה וצ"ע:

דף לו:

דאיסורא דאית ביה ממונא הוא. עי' לעיל דף ל"ג ע"ב ובתוס' שם ד"ה או אין:

פרק ה - שבועת הפקדון:

מתני' ר"ש פוטר שאינו משלם קנס עפ"ע. מסקנת הסוגיא פ"ד דכתובות דמ"ב דר"ש סבר אף היכא דאילו הודה חייב ממון כגון שתבעו על הקנס העמדתיך בדין ונתחייבת לי מ"מ פטור מקרבן שבועה דבעי' דוקא דומיא דפקדון דעקרו ממון והכא ר"ש לדבריהם דרבנן קאמר דעכ"פ היה לכם למפטרי' בלא עמד בדין:

דף לז:

הכא נמי כדרבינא. לפ"ז צ"ל אף דהכפל בא על שעת הכפירה ובאותו שעה הי' העדים קרובים בנשותיהם מ"מ לא מקרי תחלתו בפסול דמ"מ עתה שיתרחקו ויכולים להעיד על החפץ שהוא פקדון וממילא חייב בכפל ע"י עדים אחרים ששמעו אז דנשבע דמעידים עתה דנשבע אז בשקר, ולפ"ז תמוה לי דא"כ גם לענין התרו בו להתחייב מלקות משכחת לה בכה"ג דהעדים שהתרו בו לא היו יודעים שזה פקדון (דמ"מ מקרי התראה ודאי כמ"ש תוס' כיון דידוע להמותרה) והי' עדים קרובים בנשותיהם שידעו שזה פקדון ואח"כ נתרחקו ונאמנים עתה להעיד שזה הי' פקדון וממילא חייב מלקות על העדים שהתרו שמעידים שכפר ונשבע ואיני יודע חילק בין מלקות לכפל, וצלע"ג. (עי' בגליון הש"ס בל' אחר):

והגאב"ד ש"ל זצ"ל תירץ לי דזהו מקרי ג"כ התראת ספק כיון דהמותרה מסופק שמא לא יבא לעולם לידי מלקות דשמא לא ימותו הנשים ולא יהי' עדים כשירים להעיד עליו, ולענ"ד אינו כיון דהעבירה בודאי ואין בו ספק אלא דהוי ספק אם יענשו אותו הכפל לא מקרי התראת ספק דהרי עדיפא מיניה כתבו תוס' יבמות דף פ' ע"א ד"ה נעשה סריס כיון דהשתא אגלאי דהי' סריס לא הוי התראת ספק והרי התם בשעת מעשה הי' ספק שמא יהי' קטן ואינו בר עונשין אעפ"כ כיון דעכ"פ המאכל הוא ודאי איסור אמרינן איגלאי מלתא למפרע מכ"ש הכא דהוא ודאי בר עונשין והעבירה ודאי אלא דהספק אם יבורר בב"ד דפשיטו דלא הוי התראת ספק וצ"ע. ויש לעיין ג"כ דמשכחת בע"א לשיטת רבינו יקר חוה"מ סימן ל"ד:

מה שהק' לו חכם א' בסוגיא דפ"ה דשבועות במה דאמרי' ה"נ כדרבינא, הא עיקר חיובא דכפל בטט"ג על שבועתו וא"כ צריכין העדים להיות כשרים באותו שעה לאותו עדות דאל"כ הוי תחילתו בפסול לאותו עדות דחיוב כפל, וכיון דהיו כשרים וידעו שהחפץ בידו הא הוי כופר בממון שיש עליו עדים, ולומר דהעדים דשמעו דנשבע לא ידעו אז דהפקדון אצלו ראו אח"כ החפץ בידו, א"כ ל"צ לאוקמי כלל כדרבינא ובלא"ה לישנא דהש"ס בב"מ דאסהידו ביה דההיא שעתא הוי פקדון בביתיה משמע דצריכים לידע דבשעה שנשבע החפץ בביתו וראו אותו אז בביתיה דבלא"ה שמא הי' אבוד ממנו לפי

שעה, עכ"ל. לא ידעתי סרך קושי' והדבר פשוט דנשבע בפני ב' עדים שאינן קרובים על החפץ שרואים בידו שאי"ז פקדון. ועדים אחרים הקרובים אז בנשותיהן יודעים שזהו פקדון של זה, וכשנתרחקו אח"כ ונאמנים בעדותם שזה חפץ פלוני ממילא ידעינן ע"י הכשרים בשעת שבועה דנשבע לשקר:

ואולם בזכרוני שנתקשיתי דהיכי דייקי' בכולה סוגיא דלרבה דכופר בממון שי"ע עדים פטור לא משכחת התראה לחייב מלקות. ואמאי לא משכחת ג"כ בכה"ג שהמתרים הם כשרים והם לא ידעו שהוא פקדון ועדים אחרים הקרובים אז יודעי' שהוא פקדון וכשנתרחקו ונאמנים שזהו פקדונו ממילא ידעינן ע"י המתרים שנשבע לשקר ולקי. ולומר דהוי התראת ספק דשמא לא יבוא לידי בירור דשמא לא יתרחקו העדים מ"מ למה מסיק תיובתא דרבה דלמא הברייתא זו ס"ל כתנא דס"ל התראת ספק שמה התראה. גם מסברא לא מקרי התראת ספק כיון דהאיסור ברור אלא דספק אם יתברר הדבר לענשו והרי תוס' יבמות (דף פ') כתבו דבנמצא סריס והוא גדול למפרע לא הוי התראת ס' והיינו ע"כ כיון דגוף האיסור חלב אינו בספק אלא דהספק אם הוא בר עונשים ומכ"ש הכא דהוא בר עונשים ודאי אלא דהספק בבירור הדברים:

וגם אני מסתפק אם המתרי' היו קרובים כשמסר לו פקדונו ובשעת שבועה אינם קרובים אם לענין מלקות מקרי תחלתו בפסול כיון דכל העדות על מעשה השבועה שנשבע לשקר אלא דיודעים שהוא שקר מכח המעשה שהיה בעת שהיו קרובים לו. והגע עצמך בקרובים שראו שאוכל, ואח"כ כשנתרחקו שמעו שנשבע בפניהם לא אכלתי וכי נימא דמקרי תחלתו בפסול דהאכילה אינו התחלת ענין מעשה של שבועת שקר וה"נ בפקדון דאינו התחלת מעשה לשבועת שקר, וא"כ משכחת לה מלקות בפשוטו, ואבקש מאד להודיעני דעתך הרמה ביסוד זה:

פרק ו - שבועת הדיינין:

דף לח:

מתני' אין לך בידי חייב. עיין גיטין דף יד ע"א תוס' ד"ה ולא:

שם אין לך בידי חייב ברא"ש ס"ח פרש"י כגון שאומר להד"ם רצונו לומר שפירש דבריו ואומר אין לך בידי מעולם, והא דלא מהימן לומר אין לך בידי מעולם שטעיתי שהייתי סבור להיות חייב ואיני חייב כלום במגו דאמר פרעתי. דמסתמא מידק דייק ואינו מצוי לטעות מש"ה אינו נאמן במיגו. תוס' גיטין פ"ק דף י"ד ע"א ד"ה ולא פש וכו':

שם מפני שהוא כמשיב אבידה. פי' הרע"ב ודוקא כשאין הבן טוען ודאי כו'. נלע"ד דכוונת הרע"ב שטוען ברי עפ"י אביו שכך אמר לי אבא דמקרי ברי אלא דפטור משום

דבכה"ג בבנו מעיז. וזהו דעת הראב"ד. ועי' בר"ן דף ש"ט ע"ב דהרמב"ן דחה דברי הראב"ד הנ"ל דמפי אחר לאו ברי מקרי מדתנן פרק יש נוחלין כו' והר"ן כתב עלה וז"ל ולי אין זה תשובה על הראב"ד לפי שכדברי חכמים הוא פוסק ולרבנן הכי הוי קושטא דמילתא דבא בטענת אחרים אין טענתו טענת ברי ומש"ה אמרו בבנו מעיז עכ"ל ולא זכיתי להבין דאם אינו טענת ברי מה צורך לטעמא דהוי כמשיב אבידה דבבנו מעיז הא בלא"ה אין שבועה בטענת שמא כ"א שבועת שומרים ושותפים אע"כ דמקרי ברי ושפיר הק' הרמב"ן וצ"ע (כ"מ ולא זכיתי להבין הא בגמרא משני לראב"י דלא אמר ברי לי, וע"כ עיקר הטעם דאין שבועה בטענת שמא משום משיב אבידה):

שם מנה לי בידך כו'. הקשה רומ"פ לר"ח דס"ל ב"ב (דף ל"ג) גבי זה אומר של אבותי דנאמן במגו, הרי דס"ל דאמרינן מגו במקום עדים, איך מצינו ידינו ורגלינו במתני' מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר נתתים לך פטור להד"ם חייב, ונאמין לו להד"ם שלא הודה נגד עידי ההודאה במגו דפרעתי:

נראה דלק"מ, די"ל דמתני' מיירי בהודה בפני ב"ד ודנין על ראייתן ול"ש להאמינו במגו במה דידעו הב"ד דמשקר, ואף דתוס' גיטין (דף ה') הביאו ראיה ממתני' הנ"ל דבמודה בפני עדים א"י לומר טעיתי במגו דפרעתי, הרי דלא ניחא להו לאוקמי בהודה בפני ב"ד, דא"כ אין ראיה משם, דדלמא דוקא בב"ד דייק יותר, משא"כ בעדים, עיין ש"ך חוה"מ סימן פ"א, היינו דמלישנא דהש"ס שבועות (דף מ"א) והא הכא דתבעי' בעדים וכו' משמע דמוקי בהודה בעדים, והיינו באמת לפי ההלכה דקיימא לן דמגו במק"ע לא אמרינן, אבל ר"ח י"ל דמוקי לה בהודה בפני ב"ד:

וביותר נ"ל דתוס' ס"ל דכ"ע סברי דמגו במק"ע לא אמרינן אלא דטעמא דר"ח דמפרשינן דבריו של אבותי דסמיך עלי כדאבהתי, וראיה לזה, דהרי תוס' ב"ב (דף ל"א ע"ב) ד"ה וזו באה וכו', תימא בין לר"ה בין לר"ח נהימניה לבתראי במגו וכו', ונ"ל דמגו במק"ע ל"א וכו', הרי דתירצו גם אליבא דר"ח דמגו במק"ע ל"א, ע"כ דטעמא דר"ח דמפרשינן דבריו דסמיך עלי כדאבהתי:

עוד ראיה דהרי תוס' ריש בב"מ הוכיחו ממתני' דמגו להוציא ל"א, וכתבו דאפילו רבה לא סבר רק מגו דאי בעי שתיק, אבל מגו להוציא ל"א, הרי דמוכח ממתני' דמגו להוציא ל"א, א"כ חזינן דעדים עדיפא ממגו, דהא בעדים מוציאים ובמגו אין מוציאים, א"כ איך אפשר לומר דלר"א אמרינן מגו במק"ע, א"כ מכ"ש דאמרינן מגו להוציא, וישאר קושיית תוס' לר"ח דיהא נאמן ליטול חציו במגו דכולה שלי, אף דיש שם תירוצים אחרים על קושיית תוס', מ"מ לתוס' דהוכיחו מזה דגם רבה ס"ל מגו להוציא ל"א, א"כ יקשה כנ"ל,

גם הא עכ"פ כתבו מפורש דרבה מודה דל"א מגו להוציא ויקשה מההיא דב"ב (דף לא ע"א) זה אומר של אבותי וכו', דהעלו תוס' דגרסינן רבה, הרי דרבה ס"ל דאמרינן מגו במק"ע, ואי דהתם אמרינן טעמא דרבה דמפרשין דבריו דשל אבותי יום א' דלקחוה מאבותיך, אבל בההיא (דדף ל"ג), מיירי בעדים דשל אבהתי עד יום מותם כדפירש רש"י, ומוכח דר"ח ס"ל דאמרינן מגו במק"ע, ז"א, דא"כ אין הכרח דגרסי' רבה ולא רבא, וכדכ' באמת המהרש"א (דף ל"ג ע"ב) לשיטת רשב"ם אע"כ דתוספות ס"ל דהנך ב' עובדי בחד גוונא, וכיון דהוכחנו דרבה לא ס"ל דאמרינן מגו במק"ע אלא דמתרצים דבורי' דסמיך עלי, ה"נ אמרינן כן לר"ח, וברור:

ונ"ל דגם הרשב"ם אף דכתב בלשונו הזהב ד"ה אר"ח מה לי לשקר וכו' אע"ג דמכחיש להו לעדים מהימן עכ"ל היינו ג"כ אע"ג דנראה דמכחיש לעדים, מ"מ מהימן דמתרצים דיבורי', וראיה לזה ממ"ש הרשב"ם ב"ב (דף ע' ע"א) ד"ה ולטעמי' אי א"ל נאנסה וכו', והא התם מרא דשמעתא הוא ר"ח, ולדידיה לו יהא דדמי למה לי לשקר במק"ע מ"מ מהני מגו, אע"כ כנ"ל, וזה יש לדחות, די"ל דהרשב"ם בא ליתן טעם ההלכה דקיימא לן התם כר"ח דנאמן במגו דנאנסה, ואף דאנן קיימא לן דמגו במק"א ל"א, ומ"מ העיקר כנ"ל:

והנה לכאורה סתירה לדברינו במה דהוכחנו כיון דבעדים מוציאין ממון ובמגו אין מוציאין הרי דעדים עדיפא, וממילא הדין דמגו במק"ע לא מהני, דא"כ יקשה כזה איך מבעי' לן אי אמרינן מגו במקום חזקה, הא בחזקה דאין אדם פורע תוך זמנו מוציאין ממון ובמגו אין מוציאין, הרי דחזקה עדיפא ממגו, אמנם בזה י"ל דהאי בעי' דדלמא חזקה עדיף ממגו לחוד, וכן מחזקת ממון לחוד, אבל מגו בהדי חזקת ממון אפשר דאלים כמו החזקה, אמנם לפי זה יקשה, מאי הקשו תוס' ב"ב (דף ה' ע"ב) מההיא דיבמה אמרה לא נבעלתי, הא התם הוי רק מגו לחוד, זה לא מהני נגד החזקה וכנ"ל:

אח"ז הראו לי דכוונתי בזה שהביא כן בשיטה מקובצת ב"ב בשם הגליון בראיה זו ממש מדלא אמרינן מגו להוציא ע"כ דהאיבעי רק אם מגו בצירוף חזקת ממון מהני, ומתרץ בזה הקושיא מההיא דיבמה הנ"ל, והנאני:

שם נתתיו לך פטור כתב הרע"ב אבל משביעין אותו היסת. מדכתב הרע"ב במתני' זו ולא כתב כן מקודם עלה דקתני מנה לי בידך אין לך בידי פטור. דמ"מ חייב היסת משמע דהרע"ב ס"ל דההלכה כלישנא בתרא, דר"נ קאי רק אסיפא דנתתי לך דהוי דררא דממונא אבל בלהד"מ אינו חייב היסת אולם הרע"ב פ"י מ"ז דב"ק כתב במפורש דבטוען להד"מ חייב היסת:

שם שבועה מעומד. כ' הר"ן דבמדרש ויקרא רבה משמע דכשמשביעין אותו בס"ת מביאין לפניו נודות נפוחים וכן אמרו בשם הגאונים שמאיימים עליו בדברים אחרים כגון מטה של מתים ונרות דולקות וכו', ומסתברא דלא עבדינן הכי בת"ח אלא בתפילין ותו לא, עוד נ"ל כיון דלא הוזכר כן בתלמודנו אינו אלא שיש ביד הדיין להחמיר בכיוצא בזה כפי מה שעיניו רואות וחומר הענין שנשבע עליו עכ"ל. כוונת הר"ן דבתחילה כתב ומסתברא דלא עבדינן הכי בת"ח, היינו אף די"ל דמה דאיתא במדרש כשמשביעין אותו בס"ת וכו' דמשמע דוקא היכי שמשביעין בס"ת הוא דבעינן נודות נפוחים אבל בעלמא לא, היינו דבא למעט שבועת היסת כיון דלא בעינן כלל נק"ח לא מחמירינן ג"כ באיום הזה, אבל היכי דבעי' נק"ח אף בת"ח דסגי בתפילין, מ"מ י"ל דבעי' איום הזה ואין חילוק בזה בין אינש דעלמא דמשביעין אותו בס"ת ובין ת"ח דמשביעין אותו בתפילין וס"ת דנקט במדרש לאו דוקא דה"ה בתפילין ע"ז כתב הר"ן דאינו כן דמסתברא דת"ח כי היכי דמקילין להשביעו בתפילין, ה"נ מקילין שלא להצריך איום הזה, והמדרש נקט בדיוק ס"ת, אח"כ הוסיף הר"ן אפילו באינש דעלמא שאינו ת"ח אין החיוב באיום הזה, ואין זה מעיקר השבועה כיון דלא נזכר בש"ס, אלא שיש יכולת בזה הדין להחמיר ולעשות האיום הזה כפי ראות עיני הדיין וחומר הענין שנשבע עליו, היינו היכי דרואה הדיין שהאיש ההוא אינו בחזקת סתם אינשי דמהימני וניכר שאינו מפחד כ"כ מעונש השבועה רשות בידם להרבות באיום, וכן הוא בש"ע בהגהת הרמ"א סי' פ"ז ס"ו וכן יש רשות להדיין להשביע בנק"ח במקום שא"צ או לאיים עוד בדברים אחרים אם יראה לו שיש צורך בדבר עכ"ל:

דף לט.

בשעה שאמר הקב"ה בסיני לא תשא. ק"ל לרבין אר"י דס"ל לעיל כ"א ע"א דאכלתי ולא אכלתי אזהרתי' מולא תשבעו בשמי לשקר, ושוא היינו בגלוי לכל, א"כ הכא בשבה"ע דהוי כמו שבועה לא אכלתי אין אזהרתי' מהך קרא דסיני דלא תשא וצ"ע:
שם אותו בהכרת. עיין תוי"ט פרק א' משנה ב' דחלה:

דף לט:

גמרא ושמואל אמר הטענה עצמה שתי כסף. יש לי מקום ספק דהטענה שתי כסף היינו הטענה ולא הכפירה דוקא, ואם טענו שתי כסף והודה בפרוטה ובמקצת טען הילך דאמרי' הילך פטור פ"ק דמציעא, וע"כ משום דמה דאמר הילך לא מחשבים עוד להטענה, וא"כ אין למחשבי' לשתי כסף דמאי דאמר הילך הוי כנתן לו קודם התביעה. ויש להוכיח לכאורה דמ"מ הו"ל שתי כסף לפמ"ש בשיטה מקובצת פ"ק דמציעא אם

הילך פטור יהא נאמן כל מודה במקצת במגו דהודה רק פרוטה והיה נותן לו מיד הפרוטה, ותירץ כיון דהילך הוי כופר הכל הוי כמו כל מגו דכופר הכל דלא אמרי' דהוי מגו לאפטורי משבועה. וא"כ לפ"ז תקשי לשמואל בטענו ב' כסף והודה שני פרוטות יהא נאמן במגו שהיה נותן פרוטה א' מהם מיד והיה חסר ב' כסף, ולא הוי מגו דכופר הכל, דמ"מ היה מודה במקצת באידך פרוטה שלא נתן מיד, אע"כ דמקרי טענת ב' כסף. וק"ל. אמנם בגוף הסברא צ"ע:

דף מ.

גמרא טענו חטים ושעורים. עיין רשב"ם ב"ב דף פד ע"ב ד"ה מין א':

תד"ה בטוענו בדינר. ק"ל מאוד על שיטת רש"י דמטבע במטבע הוי מין הטענה וזה ס"ל ג"כ לרב כדקתני בברייתא דינר זהב זהוב וא"כ מהיכן למד הש"ס דרב ס"ל שוה הא בפשוטו ניחא דרישא ב' כסף לי בידך היינו כפשוטו שתי מעות כסף והוי מין טענה דהא לשמואל צריכא לדחוק דרישא מיירי באין טבוע כמ"ש תוס' וא"כ ממילא י"ל דרב ס"ל דמיירי בטבוע וביותר דרש"י כ' ליטרא שאני כו' דדרך מטבע לעשותו דמים לכל דבר משמע דהא דקאמר שוה היינו במטבע והא במטבע בלא"ה הוי מין הטענה אם הודאתו ג"כ מטבע דמיני' מיירי מתני' וצע"ג:

בר"ן ר"פ [ד"ה אמרי' תו כתב] שהוכרח דבקתבעו דוקא והודה בשוה לא מקרי מן הטענה מברייתא דזהב זהוב והודה דינר כסף דהוי שוה לרב. ק"ל הא לפי מה דמסיק הר"ן דבמתנה הוי שוה דדוקא לענין מודה במקצת דתובע שוה בכדי שיתחייב שבועה בכל מה שיודה עיי"ש א"כ זהו שייך בתובע אבל לא בנתבע דנתבע הוי כמו מתנה דדוקא קאמר וא"כ אזד' לראיית הר"ן וצע"ג:

בר"נ דף ש"ו ע"א דכיון דמדינא בכל ענין פטור ובגמרא מספקא להו בדר"נ היכי אתקין נקטי' לקולא. ק"ל דמשמע להדיא דוקא כיון דמדינא ודאי פטור והוי ספק בתקנה מש"ה נקטי' לקולא אבל אלו היה ספק בעיקר דין שבועה היינו מחייבי' מספק וזה תמוה דמסברא מספק לא מחייבי' שבועה למוחזק דגם לענין זה מיקרי מוחזק דא"צ לשבע וכן מוכח מדברי תוס' שבועות דף מ' ע"א ד"ה להודיעך כחו דר"נ וז"ל דכחו עדיף דמילת' דרבנן הוי כחו דפטור עכ"ל והיינו דכמו באיסור אמרינן כח דהיתירא עדיף דמספק מחייב לאסור ה"נ בשבועה דכחו דמחייב עדיף דמספק אין לחייב שבועה וצ"ע:

דף מ:

טענו שתי מחטין כו' למה שהן, ודעת הרמב"ם פ"ג דטוען דאפי' אינו שוה פרוטה והרמב"ן ס"ל דבעינן שוה פרוטה:

שם תוד"ה ור"ג וכו' הקשו דלמאי נ"מ בדינו דאדמון דיש בלשון הזה לשון קנקנים הא בלאו הכי חייב לרבן גמליאל דסבירא ליה טענו חטים והודה בשעורים חייב, ותירצו דנפקא מינה דאם תבעו עשרה כדי שמן ואמר אין לך בידי אלא ה' חייב גם קנקנים בהודאתו ע"ש. ולענ"ד קשה דמנ"ל דאין זה דנהי דס"ל לאדמון דיש בלשון הזה ל"ק היינו דיכול לומר דעתי היה על קנקנים ג"כ ומצרכת לישבע אבל לומר דבודאי יש בלה"ז ל"ק אינו מוכרח ואפשר דזה שמודה יאמר אין לך בידי אלא ה' דהוי כאומר ה' כדי שמן יכול לומר לא היה כוונתי בהודאתי על קנקנים. ועל קושייתם הא י"ל דנ"מ בהודה יו"ד מדות השמן בלא קנקנים דאם יש בלה"ז לשון קנקנים ותבעו גם קנקנים מחוייב לישבע על הקנקנים ובאמת ג"ז אינו מוכרח כלל דדלמא דוקא בהודה בקנקנים בזה יכול התובע לומר כוונתי הי' ג"כ על קנקנים כיון דאפשר לכללו בלשון כדי שמן ובאמת מגיע לו קנקנים דהא הודה לו קנקנים מסתמא תבע ממנו גם קנקנים אבל בלא הודה קנקנים י"ל דתביעתו רק שמן דבאמת אינו מגיע לו קנקנים והשתא הוא דטוען גם קנקנים לי בידך. ועל קושייתם י"ל בפשוטו דנ"מ דהקנקנים שוים כמו השמן ותבע יו"ד כדי שמן והודה לו יו"ד קנקנים ריקנים, דלאדמון כיון דבאמת היו מגיע לו קנקנים מפרשים בלשון כדי שמן דתבע גם קנקנים וחייב לישבע על השמן אבל אי אין בלה"ז ל"ק כיון דהודאתו דקנקנים היא שוה כמו שמן שתבע לו פטור דטענו חטים בדינר והודה לו שעורים דינר ודאי דפטור, וצ"ע לדינא:

דף מא.

גמרא דאיכא דרבא דממונא. וק"ל כיון דלהד"מ א"צ לישבע גם על פרעתי לא ישבע במגו דלהד"מ. וצ"ל דבאמת בעלמא גם בפרעתי א"צ לישבע ורק בסיפא דכבר הודה וכשתבעו למחר ואמר פרעתי חייב היסת דלית ליה מגו דלהד"מ דלא הי' מודה דהוי מגו למפרע. [ומכאן ראי' לדברי תוספות כתובות דף פ"ה ע"א]. (ואולם למ"ש השך [סימן ס"ו ס"ק כ"ה וסימן צ"ה ס"ק י"ז] דאף אם אמרינן מגו לאפטורי משבועה מ"מ לא אמרינן מגו לאפטורי משבועת היסת וכ"כ הפרישה סימן צ"ג ס"ז ליתא לראיה זו אבל בדברי הט"ז יו"ד סימן קס"ט ס"ק ל"ו מבואר דלא ס"ל כהש"ך בזה):

שם ותקנתא לתקנתא לא עבדינן. עיין לקמן דף מו ע"א תוס' ד"ה בדרבנן:

תוס' ד"ה ומאן וכו' אם הוא חייב ואינו משלם. עי' ב"ק דף קיח ע"א תוס' ד"ה ר"נ:

תוס' ד"ה ולמר וכו' ואם יכול אין ראיה היינו דלמ"ד דלא מהפכים בדאורייתא צריך הנתבע לישבע כיון דשבועתו א"י להפך, רק דיכול הוא להטיל שבועה עליו כמו על השטר דיכול לומר השבע לי בזה יכול התובע להפך שבועה זו השבע ופטור. אבל אם

מדאורייתא מהפכין מהפך הנתבע שבועתו עליו וצריך התובע לישבע כנלע"ד פשוט, ודלא כמהרש"א דנדחק בזה:

באמת דברי מהרש"א דחוקים, דלענ"ד במחכ"ת המהרש"א נטה מדרך פשט הפשוט בכוונת תוס', דכוונתם כך הוא דאם הדין דבשבועה דאשתבע לי יכול להפוך כדין כל שבועות דרבנן דגם נוטל יכול להפוך ליתא לראיית רב האי, והיינו דאם בשבועה דאורייתא א"י להפוך, אלא דיכול לומר לא עדיפת מאלו יש לך עלי שטר ואני מטיל עליך לומר השבע לי דלא פרעתיך, יכול התובע לחזור ולהפך אותה שבועה עליו, וא"כ לא נמלט הנתבע מלישבע אבל למר בר אשי דבדאוריית' מהפכינן, א"כ הנתבע היפך שבועתו על התובע צריך התובע לישבע וא"י להפוך דהא השבועה זו עצמה בא לו מכח ההיפוך שבועתו של הנתבע, אבל להלכה י"ל דבדאורייתא א"י להפוך, וכיון דא"י לבא מכח ההיפוך רק מכח אשתבע לי דלא פרעתיך, והיינו דמטיל עליו ענין שבועה דעלמא, והא ביד התובע להפוך שבועה זו, ונכון:

ובדברי תוס' אלו יש לי מקום עיון, דלרב האי, דנקט בדרך ק"ו, דכיון דבתביעה דבשטר דחזק כחו יותר, דא"י הנתבע לפטור עצמו בשבועה מכ"ש בע"פ וזה מודה במקצת דהנתבע יכול לפטור עצמו, מכ"ש דצריך התובע לישבע, וע"כ מאן דס"ל דבדאורייתא לא מהפכינן לא ס"ל לדר"פ דיכול לומר השבע לי דלא פרעתיך, קשה לי הא עדיין הוי ק"ו מפוגם שטרו דמ"מ יש לו לבעל השטר בזה כח יותר מבע"פ והוא מודה במקצת דבמודה במקצת יכול הנתבע לפטור עצמו משבועה ובפוגם שטרו א"י לפטור עצמו משבועה וכיון דבפוגם צריך התובע לישבע, מכל שכן במודה במקצת, ויש ליישב:

בא"ד מיהו הגאונים נחלקו בההוא דלקמן א"א אישתבע לי דלא פרעתיך כו'. ואם יכול אין ראיה לרב האי משם. עיין מהרש"א דנדחק בכוונתם מאד. (אולם אדמוה"ז הגאון מו"ה עקיבא אייגר נ"י פי' לי דברים אלו בטוב טעם ודעת) דאם הדין בשטר בא"ל אישתבע לי יכול בעל השטר להפך על הנתבע, ממילא ליכא ראיה והיינו דאם נאמר דבדאורייתא מהפכי', ונותן הנתבע לתובע שבועת מודה במקצת שהיה לו, א"א לנתבע להנצל משבועה זו דפשיטא דא"י לחזור ולהפך דהא הך שבועה באה רק מכח המפיך והפוכי מטרתא למה לי, משא"כ לפ"מ דקיימא לן בדאורייתא לא מהפכי' מ"מ יכול להטיל הנתבע על התובע שבועה מחדש כדין אישתבע לי. ואם בטענה דאין כחך יותר מאלו יש שטר בידך דתיקנו לי חז"ל דיכילנא לומר אישתבע לי. ואם כה יאמר הנתבע השבע לי שבועת אישתבע לי הרשות ביד התובע להפך על הנתבע לפי דברי הגאונים דיכול להפך כיון דשבועה מחדש היא. ולפ"ז כוונת התוס' עולים כהוגן, דלפי הגאונים

דסברו דיכול להפך שבועת אישתבע לי, א"כ ליכא ראיה דבדאורייתא מהפכי' ואין ביכולת להתובע לחזור ולהפך, דנאמר דיו לבא מן הדין, כמו גבי שטר יכול להטיל שבועת אישתבע, ה"ה גבי מודה מקצת יכול להטיל על התובע שבועת אישתבע לי ולא שבועה דיליה. דבדאוריי' לא מהפכי', וא"כ ביכולת ביד התובע להפך על הנתבע כמו בכל שבועה מחדש דרבנן לפי דברי הגאונים, וא"כ ישאר השבועה לעולם על הנתבע, משא"כ אם נאמר דשבועת אישתבע לי א"י להפך אז הראיה קמה וגם נצבה דבדאוריי' מהפכי' כמו גבי שטר דיכול להטיל שבועת אישתבע לי, וליכא למימר דיו דיטיל עליו שבועה מחדש דז"א דאם נאמר שבועת אישתבע לי לא מהפכי' ממילא ליכא נ"מ דבין אם יתן לו שבועת אישתבע לי ובין אם יתן לו שבועה דילי' מהיפוך, ישאר לעולם על התובע דלא יכול להפך, ודו"ק. ולפי הוצעה זו יתורץ קושי' תוס' בב"מ גבי ההוא רעיא, מ"ש בחשוד כנגדו נשבע ונוטל, ובנ' ידענא, ובנסכא נוטל בלא שבועה, דהנה בדברי תוס' שהתחלנו קשה דאיך רצו לומר דמוכח בדאורייתא מהפכי' דלא גרע משטר, מאן דס"ל דלא מהפכי' ע"כ פליג ארב פפא דלקמן, הא מ"מ נהי דפליג עדיין יקשה למה יגרע מפוגם שטרו דיש עליו ממון גמור דהא אין הנתבע יכול לפטור עצמו בשבועה ואפ"ה צריך לישבע ומכ"ש בתביעה בע"פ דאין עליו ממון גמור. ויש ליישב בדוחק. עכ"פ למסקנת דברי תוס' דלפי דברי הגאונים ליכא ראיה וכנ"ל. א"כ ע"ז י"ל כנ"ל דבאמת לא גרע מפוגם, וגם במודה במקצת יכול ליתן לו הנתבע שבועת פוגם ואז התובע יכול להפך, וממילא הדרא השבועה לעולם על הנתבע, ולפ"ז מיושב קושי' התוספות די"ל הא דבחשוד כנגדו נשבע ונוטל, הסברא כך, כיון דתקחז"ל דפוגם שטרו דיש עליו ממון גמור צריך לישבע ואנן טענינן ליה דישבע, מש"ה בתביעת בע"פ והנתבע מודה במקצת חשוד צריך התובע לישבע דבכה"ג בשטר פגום ג"כ צריך לישבע וא"י להפך כיון דזה חשוד. משא"כ בשאר מודה מקצת יכול התובע לחזור ולהפך כדין פוגם משא"כ בנ' לא ידענא ליכא שבועה זו דגם בפוגם שטרו וזה טוען א"י אינו צריך לישבע, ע"כ הדין דנוטל בלא שבועה, וכן בנסכא דר' אבא דע"א הוי כשנים, ועל טענת דידי חטפתי יש להתובע ממון גמור דהנתבע א"י לפטור עצמו בשבועה, ויש לומר דעדיף כחו מבעל השטר. (ודפח"ח ודוק היטב) כ"מ:

דף מא:

רש"י ד"ה כיון דקא מודית וכו' ודברים שהיו בלבך. וכ"כ הראב"ן סי' קו אבל בעניי אין מובן לי דאף אם הוו דברים מ"מ כיון דזה נותן לו פרעון הוי פרעון ואין בכח הלוה לומר שלא יהיה פרעון רק פקדון:

חוה"מ רסי' ע"ח. הקובע זמן וכו' נאמן בשבועת היסת במגו נסתפקתי בתובע אח"ז ואמר פרעתיך ביום הלואה אם נאמן, ואופן הספק למה דאיתא בב"מ (דף יז ע"א) אר"א אר"י המוצא שט"ח בשוק כו' דלא שכיחי אינשי דפרעי ביומי קאמינא וכו' עיי"ש. הרי דלרב אסי אף דבשטר שנפל חיישי' לפרעון תוך זמנו מכח ריעותא דנפילה. מ"מ בנמצא ביום שנכתב ל"ח לפרעון דפריעה בת יומא יותר לא שכיח מפריעה ת"ז. וכן הוא בש"ע (סי' סה ס"י) בשם יש מי שאומר. ואף להפוסקים כשינויא דרב כהנא דגם בכה"ג חיישי'. היינו מכח ריעותא דנפילה חיישינן גם לזה. אבל מ"מ נשאר הסברא דפרעון בת יומא יותר לא שכיח מפרעון ת"ז. וא"כ יש לספק דלמא ע"כ לא קמבעי' לן אי אמרי' מגו במקום חזקה רק מפרעון ת"ז, אבל בפרעון בו ביום דהחזקה אלימא טובא י"ל דל"א מגו: ונלע"ד לפשוט הך ספק. בהקדם ליישב מה שהקשו העולם על מ"ש הה"מ פי"ד מהל' מלוה. דמסתבר כדעת רבינו האי דבפוגם ת"ז צריך לישבע דאבטל' החזקה דא"א פורע ת"ז גבי האי, דהרי פרע קצתה ת"ז עיי"ש. א"כ מאי פרכי' בשבועות. וכי מה בין זה לפוגם שטרו. הא נ"מ בתוך זמנו. דבעלמא א"צ לישבע ובפוגם צריך לישבע. והאחרונים כתבו ליישב דפירכת הש"ס לר"פ לשיטתי', דאמרי' בפ"ק דב"ב ר"פ ור"ה ברי' דר"י עבדי כאביי ורבא. דס"ל דעביד אינש דפרע בגו זמנו. ולכאורה דבריהם נכונים ומרווחנא בזה לישנא דקאמר ומה בין זה לפוגם שטרו. ואמאי פריך מברייתא דכתובות ולא פריך ממתני דפוגמה כתובה, ורש"י נזהר מזה וכתב דהקושי' ממתני' דפוגמת כתובתה. אבל לפ"ז הו"ל למנקט וכי מה בין זה לפוגם כתובתה. ולפי הנ"ל ניחא, דממתני' ליכא למיפרך די"ל דנ"מ ת"ז דאף לר"פ דס"ל אדם פורע ת"ז. מ"מ בכתובה מודה כיון דאפשר דלעולם לא יבא לידי חיוב כמ"ש תוס' ב"ב לענין פדיון הבן. ושכירות הבית. [והיינו להפוסקי' דגם כתובה דהוא תנאי ב"ד אינו פורע ת"ז. ומה דאלמנה צריכה לישבע. היינו משום דשעת מיתה זמנו] ולזה נקט הפירכ' מברייתי' דפוגם שטרו דבשטר דעלמא ס"ל לר"פ דאדם פורע ת"ז:

אולם עדיין אינו מחוור כל הצורך דהא י"ל דאף ר"פ דס"ל א"פ ת"ז מ"מ מודה דא"א פורע בו ביום דלפריעה ב"י לא חיישי' וכנ"ל. וא"כ עדיין יש נ"מ בפוגם ביומו. דבעלמא א"צ לישבע. אבל פוגם ביומו צריך לישבע דגם בזה שייך סברת הה"מ דהא אבטלי החזקה לגבי' דחזי' דכבר פרע מקצת ביומו, ויש דמות ראיה לסברא זו דבו ביום לכ"ע אמרי' א"א פורע בו ביום, ממ"ש הרא"ש פ"ק דב"ב בשם רבינו יונה להוכיח דמיתומי' קטנים אין גובי' ת"ז. דמדאמרי' הטעם דא"נ לנכסי יתומי' קטנים משום צררי. ולא נקט משום פרעון. אע"כ משום ת"ז דלפרעון ליכא למיחש. ולצררי חיישי' עיי"ש. ולכאורה תמוה

דהא מרא דשמעתא דאמר משום צררי הוא ר"ה ברי' דר"י. והרי איהו לשיטתי' דס"ל כאביי ורבא דאדם פורע ת"ז. הו"מ למנקט משום פרעון. אע"כ דנקט צררי משום מת ביום הלואה דבזה לכ"ע לא חיישי' לפרעון. ולצררי חיישי'. ולמד מזה רבינו יונה במכ"ש דת"ז חיישי' לצררי ודוק. וא"כ הדרא קושי' הנ"ל לדוכתי'. הא נ"מ בפוגם ביומו:

ונראה בהקדם לבאר סוגי' דפוגמת מה דיש לתמוה מאד דאיך רצה רמב"ח לומר שבועה דאורייתא. ואיך מצא ידיו ורגליו במתני' ערוכה דכל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמי'. וכדהקשה רבא באמת. וע' בפ"י. ויעויין בר"ן דלקושיות דשעבוד קרקעות לא חש רמב"ח עיי"ש:

ונראה ויעויין בתוס' בב"מ (דף ג') ד"ה ובכולי בעי דלודי. שהקשו על פירש"י דרבה בא לתרץ דלא נימא מגו דחשיד אממונא הא באמת קיימא לן דל"א מגו דחשיד וכו'. וא"ל דזהו רק דרבנן לפי שראו שהיתה שבועה חמורה עליהם אבל מדאורייתא מגו דחשיד אמרי'. דא"כ קשה מנסכא דר"א דמשמע דאם אמר לא חטפי הי' חייב שבועה דאורייתא מדאמרינן משואיל"מ עיי"ש. ולכאורה תמוה דהא י"ל דבאומר לא חטפי כיון דמדאורייתא יש שבועה להכחיש העד אלא דלא הי' אפשר לישבע משום מגו דחשיד ממילא בדור הזה דראו חכמים דשבועה חמיר להו לאינשי חוזר וניער עליו השבועה מדאורייתא ויש לו כל חומר שבועה דאורייתא. ומה"ט קשה ג"כ על דברי תוספות בסוגיא דפוגמת. דהקשו דאכתי איכא תשובה שלישית מדאמר רבה וכו'. והכא ל"ש אישתמוטי. ע' במהרש"ל דכוונתם לפירוש רש"י דצריכין לאשתמוטי לאפוקי דלא נימא מגו דחשיד. אם כן הכא בנוטל נימא מגו דחשיד, וע' בפ"י דכתב דכוונת מהרש"ל דתוס' לשיטתייהו דמפרשי בדרבה דצריך לאשתמוטי דלא נימא כיון דגם השתא מעיז אמרינן שפיר מגו דכופר הכל. ליכא קושי' מפוגמת. דיש לומר דכבר ידע רמב"ח מסברא דפרע דייקא וכו' וליכא מגו. דיש לומר דאומר בדדמי עיי"ש, ודבריו מרפסין איגרין דאם כן גם לשיטת רש"י ליכא קושי' דהא ל"ש מגו דחשיד כיון דאמרינן מפרע לא דייק וכו' דמסופק בפרעון ולא פריש מספק ממון כיון דאפשר בחזרה נפריש מספק שבועה דליכא בחזרה. וההכרח לומר דכוונת מהרש"ל דודאי ס"ל לתוס' דלס"ד דרמב"ח לא נחתי' לסברת דמפרע לא דייק. אבל מ"מ היינו רק לענין דאנן לא חיישי' דלא דייק. אבל מ"מ יש סברא דהנתבע יכול לתלות בדעת התובע דכיון דמפרע לא דייק. ומש"ה תוספות לשיטתייהו לא קשה קושית רשב"א דנימא מגו די"ל דהוי מגו דהעזה דלא רצתה לכפור הכל דלא נפרע כלום דהוי העזה דליכא מידי לבעל לתלות ולזכות אותה. ולזה פוגמת כתובתה דסוברת דהבעל יתלה בה טעות דלא דייקא וכעין סברת תוס' והר"ן גבי שכיר עיי"ש.

משא"כ לשיטת רש"י שפיר קשה קושי' רשב"א דמ"מ נימא מגו דחשיד כיון דבאמת אנן לא תלי' דלא דייקא לס"ד דהמקשן. אמנם לפי הנ"ל יקשה דגם לרש"י ל"ק. דהא י"ל דמה דקאמר רמב"ח שבועה דאורייתא היינו כיון דפוגמת הוא כלל מודה במקצת ויש מקום חלות שבועה דאורייתא. אלא דא"א להשביע מכח מגו דחשיד ממילא לבתר דראו חז"ל דבדור הזה חמיר להו שבועה הדר' הדבר לדינא וחזרה השבועה למקומה להיות שבועה דאורייתא. דכל דנסתלק סברת מגו דחשיד יהי' מאיזה טעם שיהיה ממילא איכא שבועה דאורייתא. והא לכאורה סברא נכונה. ולכאורה תמוה על התוס' שמיאנו בזה. ונראה דתוס' הוכיחו דלשיטת רש"י ליכא למימר הכי. והיינו דא"כ מאי פריך רבא ממתני' דכל הנשבעים שבתורה הא י"ל דמתני' קאמר רק דשבועה דקרא מיירי רק מלענין דלא משלמי. משום דליטול לא משכחת שום שבועה והיינו לא משום דליכא דררא דשבועה בנוטל. אלא משום דאמרי' מגו דחשיד. ומש"ה שבועה דקרא לא איירי בנוטל. וא"כ ממילא לבתר דראו חז"ל דעכשיו שבועה חמיר להו ול"א מגו דחשיד שפיר איכא שבועה דאורייתא בנוטל, אע"כ דאין זה סברא לומר דלבתר תקחז"ל יתעורר מזה שבועה דאורייתא. וא"כ שפיר הקשו תוס' בדרך ממה נפשך. או דיש ג' תשובות דהא בנוטל ל"ש אשתמוטי ונימא מגו דחשיד או דאם נימא דאין זה קושי' דאמרי' אף דהתורה לא הטילה עליו שבועה משום מגו דחשוד. מ"מ בדור הזה דשבועה חמירא ממילא הדרא לשבועה דאורייתא. א"כ ממילא גם ב' קושיות ליכא דאין כאן קושי' ממתני' דכל הנשבעים כו'. דהא זהו באמת דשבועה הנזכרת בתורה אינו בנוטל. והיינו משום מגו דחשיד ועתה דשבועה חמירא ממילא איכא שבועה דאורייתא וכנ"ל. וק"ל:

ננקוט מזה לראיה דא"ל מצינו גוונא דשבועה דקרא לא מיירי בנוטל ומשום דא"א אשתמוטי. ולבתר תקחז"ל שייך השבועה בנוטל לא היה קושי' ממתני' דכל הנשבעים וכנ"ל. ועל יסוד זה נבאר דברינו בעזה"י. לפמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' עדות. וכ"כ המחבר בש"ע (סימן כח סי"ב) חותכין ד"מ בעדות שבשטר כדי שלא תנעול דלת כו' הרי דס"ל להרמב"ם דמדאורייתא עדות שבשטר לא מהני דהוי מפי כתבם. [ולכאורה תמוה מסוגיא דקציצה דאפקיד בשטר והא לרמב"ם מה"ת עדות שבשטר לא כלום הוא. ואין לפרש דמיירי בכת"י דמקרי ג"כ שטר. דהא הרמב"ם ס"ל פי"א ממלוה דבכת"י יכול לטעון פרעתי. ולומר דמיירי בכת"י בנאמנות. א"כ היאך אמרי' עלה מכלל דתרווייהו ס"ל המפקיד א"ח בשטר צריך להחזיר בעדים. דלמא בשטר דעלמא ס"ל דנאמן החזרתי במגו דנאנסו ורק בנאמנות לא מהני מגו וכדס"ל לדידן דמגו נגד שטר מהני. ומגו נגד נאמנות לא מהני ע' ש"ע ח"מ רסי' ע"א בהגה בשם רשב"א. ולגודל התמי' צריכים

לדחוק דבאמת קרא מיירי בכת"י בנאמנות. אבל לישנא דאמוראי דאפקיד בשטר היינו שטר סתמא. ונקטו כן משום דבאמת לבתר תקחז"ל דעדות שבשטר מהני משכחת הדין באפקיד בשטר וממילא נדע דהקרא מיירי בכת"י בנאמנות ושפיר אמרי' מכלל וכו' ודוק. וצ"ע]:

ולפ"ז י"ל דס"ל לרמב"ח דמה דקתני במתני' כל הנשבעים שבתורה כו' היינו דשבועה דקרא לא משכחת רק בנשבע ונפטר דהא בתביעה דבע"פ א"י להוציא ממון בשבועה ונאמן הנתבע בשבועה. ופוגם שטרא לא משכחת לה דהא מה"ת עדות שבשטר לא מהני. אבל לבתר תקחז"ל דעדות שבשטר מהני ממילא בפוגם שטרו איכא שבועה דאורייתא כמו במודה במקצת דעלמא וכנ"ל:

אמנם לכאורה עדיין משכחת לה שבועה דקרא בנוטל דהיינו דהלוה לחבירו בעדים למ"ד צריך לפורעו בעדים. וכן לדידן והתנה אל תפרעני אלא בעדים ופגם המלוה והודה שפרעו מקצתו בינו לבינו והלוה טוען פרעתי הכל דיהיה הדין דנשבע שבועה דאורייתא ונוטל. וגם אין לומר דבכה"ג אף בשבועה אינו גובה דהא כל הטעם דצריך לפרוע בעדים היינו משום דאנן סהדי כמ"ש הר"ן שבועות. וא"כ י"ל דלגבי ההוא גברא בטל דאנן סהדי כיון דחזינן דפרע מקצתו בינו לבינו וכסברת הה"מ. דז"א דמ"מ נאמן ליטול במגו לא נפרעתי כלל. ואי דהוי העזה. הא קיימא לן דאמרי' מגו דהעזה בממון. ואי דליכא מגו דאמרי' ונפרע לא דייק ואמר בדדמי. הא לרמב"ח ל"א האי סברא לקושטא דמלתא אלא דהמלוה יכול לתלות בו הטעות ומשום זה הוי מגו דהעזה וכנ"ל. ממילא לענין ממון מהימן במגו. אבל לגבי שבועה ל"א מגו דהעזה ומש"ה מחוייב לישבע מה"ת. [ולהפוסיקם דל"א מגו להוציא. י"ל דאינו נאמן ליטול. וכן י"ל לדינא דסברת רבינו האי דפוגם שטרו ת"ז צריך לישבע. י"ל דבאמת במלוה ע"פ בעדים ת"ז והמלוה פגם. י"ל דאינו נוטל כלל כיון דחזקה איבטל לה לגבי האי נאמן הלוה פרעתי ומגו דהמלוה לא מהני להוציא, וצ"ע לדינא:

והנה לפמ"ש הר"ן בשבועות דהא דצריך לפרעו בעדים וא"נ במגו דהלכו כו' משום דהוי מגו במקום אנן סהדי. י"ל דבכה"ג בפוגם אין המלוה נאמן ליטול בשבועה דכיון דעתה דפגם איבטל לה אנן סהדי דהא חזינן דפרע מקצתו בלא עדים ממילא אין להמלוה להאמין על השאר רק במגו דלא נפרעתי כלל וכנ"ל. ולעומת זה יש להאמין ללוה במגו דפרעתי הכל בפני פו"פ והלכו דהא השתא דפגם מקצתו ליכא אנן סהדי ומהני מגו דהלוה אבל לשיטת הרא"ש דלא הוי מגו דאין זה טענה טובה דיאמרו הרוצה לשקר ירחיק עדותו. א"כ ליכא מגו אצל הלוה והדרינן לדינא דהמלוה נאמן במגו דלא נפרעתי

כלל. ומ"מ צריך שבועה כדין כל מודה במקצת דל"א מגו דכ"ה דהוי מגו דהעזה לאפטורי משבועה. וא"כ משכחת שבועה דקרא בנוטל:

ונראה דגם זה לק"מ דלכאורה יש לעיין במה דנקטו תוס' דהומ"ל דג' תשובות בדבר דהא הכא ל"ש אשתמוטי אמאי הקשה מסוף דברי רבה ולא מתחלת דברי רבה דאמר חזקה א"א מעיז. והכא דמסייע ליה לשטרא דיכול להעיז. וא"כ יהא נאמן במגו דלא הי' פוגם. ובהכרח לומר דאף דמצינו בגט אשה כיון דהגט מסייע לה מעיזה ומעיזה. מ"מ אין לדמות כל העניינים דאפשר דעומד לפרעון לא הוי כ"כ מסייע וא"י להעיז. ולפ"ז י"ל דבא"ל אל תפרעני יכול להעיז ולומר לא נפרעתי כלל דמסייע לי' אנן סהדי דלא פרע דזהו עדיף מסיועת חזקה דשטרך בידי מ"ב. דהא חזינן דחזקה דא"א פורע ת"ז עדיף מחזקה דשטרך בידי מ"ב דהא בשטר יכול לומר אשתבע לי דל"פ. ובת"ז א"י להשביעו. וגם מצינו דבא"ל אל תפרעני חזקה דלא פרע ליה בלא סהדי עדיף מחזקה דא"א פורע ת"ז דהרי במגו במקום חזקה דת"ז מספקא לן ולקולא לנתבע. ואלו בא"ל אל תפרעני כתב הר"ן דלא מהני המגו משום דהוי מגו במקום אנן סהדי וא"כ מכ"ש דאלים יותר מחזקה דשטרך בידי מ"ב. וא"כ י"ל אף דע"י סיועת חזקה דשטרך בידי מ"ב א"י להעיז מ"מ ע"י סיועת אנן סהדי דלא פרע בלא עדים כיון דא"ל אל תפרעני יכול להעיז. ולפ"ז ליכא כאן שבועה דאורייתא דנאמן במגו דלא נפרעתי. ואי דמשכחת בפוגם קצתו בעדים דליכא מגו ז"א דבכה"ג לא אבטל חזקה דאנן סהדי דהא באמת מה דפרע פרע בסהדי וממילא נוטל בלא שבועה דאף דהוי מודה במקצת דאורייתא. מ"מ י"ל החזקה זו דאנן סהדי פוטרו משבועה דאורייתא כדמצינו גבי סלעים דנרין דהוי מ"מ. ואעפ"כ פטור משבועה כיון דמסייע לי' שטרא. ודוק היטב:

אמנם לכאורה הא עדיין משכחת שבועה דקרא בנוטל כגון בא"ל אל תפרעני. ויש ללוה ע"א דמעיד שפרעו. ונראה לומר דין חדש דבא"ל אל תפרעני א"צ לישבע להכחיש עד דחזקה דאנן סהדי אלים טובא לפוטרו גם משבועת ע"א. אף דכללא כייליי' כ"מ שב' עדים מחייבים ממון ע"א מחייב שבועה. י"ל היינו היכא דב' מחייבים ממון מועילין בעדותן לסלק החזקה כגון ת"ז. גם ע"א מחייב שבועה נגד החזקה. אבל הכא בא"ל אל תפרעני. דב' מחייבים ממון אין מועילין לסלק החזקה דאנן סהדי דבפרע בעדים ליכא אנן סהדי. בזה אין ע"א מחייב שבועה. ולכאורה ראיה לדין זה דהא לפמ"ש הה"מ בטעמא דצריך לפורעו בעדים ולא מהני מגו דהא הודה שלא קיים תנאו ואיהו אחייב נפשי' בקיום התנאי עיי"ש. הובא בש"כ (סי' פ' סקי"א) והיינו דהוי כעין נאמנות דקיבל עליו להאמין המלוה כ"ז שלא יפרע בעדים. וכמו דס"ל להפוסקים בא"ל אל תפרעני

אלא בפני פו"פ דאף אם הביא עדים אחרים שפרע א"נ דפסלינהו לכולי סהדי. והרי להנך פוסקים פשיטא דאין ע"א מחייב שבועה כיון דהימני'. כדקי"ל בנאמנות סתם דא"ח שבועה נגד ע"א ממילא אין רחוק לומר דגם לטעמא דהר"ן דאנן סהדי אין ע"א מחייב שבועה. דלא מצינו דנפלגו הפוסקים אם ע"א בזה מחייב שבועה ולא אשתמיט לחד מהאחרונים לומר נפקותא זו בין הטעמים. וצ"ע לדינא:

אולם עדיין יתיישב דהא משכחת שבועה דקרא בנוטל. דהיינו דא"ל א"ת אלא בפני עדים והמלוה פגם והודה דנפרע קצתו והלוה מביא ע"א דפרע הכל דבזה כיון דעתה ליכא אנן סהדי דהא איבטל לגבי האי אנן סהדי וכנ"ל. ממילא ע"א מחייב שבועה דאף דיש להמלוה מגו דלא נפרעתי דאז לא היה צריך לישבע נגד העד מכח אנן סהדי וכנ"ל. וגם לא הוי מגו דהעזה כיון דמסייע לו אנן סהדי, מ"מ הא כתב הר"ן פרק הנשבעים דמגו אינו פוטר משבועת ע"א כי היכי דל"א מגו להכחיש עדים ה"נ לא מהני מגו להכחיש ע"א דלענין שבועה ע"א כמו ב' לממון עיי"ש:

אמנם י"ל דסברת הר"ן רק לדידן דקיימא לן כנסכא דר"א כמו שפירשו תוס' הא דא"נ בשבועה דידי חטפתי במגו דלא חטפתי דע"א בשבועה הוי כמו ב' עדים דכ"ז דלא נשבע להכחישו הוי כשנים וכאלו היה ב' דחטף. מש"ה ה"נ לא מהני מגו להכחיש העד דכ"ז דלא נשבע הוי כמו ב' דהתורה אמרה או השבע או טול. וא"כ י"ל דרמב"ח ס"ל דל"א מחוייב שבועה וא"י לישבע משלם. ול"א או השבע או שלם ומהני מגו להכחיש העד. ולפ"ז י"ל דבזה פליגי רמב"ח ורבא, דרמב"ח לא חש לי לקושי' ממתני' דכל הנשבעים. היינו משום די"ל דפירושא דמתני' דשבועה דקרא לא משכחת בנוטל דפוגם שטרא לא משכחת בדאורייתא דהוי מפי כתבם וע"י אל תפרעני משכחת כנ"ל. אבל רבא לשיטתי' דס"ל ב"ב (דף קלה) מנה לי בידך והלה אומר א"י פטור. ממילא צ"ל דמתני' דשאולה ושכורה דמיירי בעסק שבועה ביניהם. וא"כ מוכח דאמרי' משאיל"מ וממילא לא מהני מגו להכחיש העד. ולזה שפיר הקשה ממתני' דהא משכחת שבועה דקרא בא"ל אל תפרעני ופגם המלוה והלוה טוען שפרע הכל ויש לו ע"א דפרע וכנ"ל. אע"כ גזה"כ הוא דליכא שבועה בנוטל. ושפיר הקשה:

גם י"ל בדרך קצרה על אופן הנ"ל דהא איכא סברת הר"ן הנ"ל דכמו דל"א מגו במקום עדים ה"נ ל"א מגו במקום ע"א. והרי במגו דמק"ע ג"כ מצינו פלוגתא ב"ב (דף לג ע"ב) זה אומר של אבותי כו' אביי ורבא. ולא ס"ל להא דר"ח מגו במק"ע ל"א. הרי דר"ח ס"ל דאמרי' מגו במק"ע וליכא שבועה דאורייתא. ורבא לשיטתיה דסבר דל"א מגו במק"ע

א"כ ל"א מגו במקום ע"א ומשכחת שבועה דאורייתא בנוטל כפי הנ"ל ולזה שפיר הקשה ממתני' דכל הנשבעים. ודוק היטב כי נכון הוא:

ועתה הבא נבא לבאר דברי תוס' ד"ה דפרע דייק כו' ולכאורה קשה דלמאי הוצרכו לזה. הא י"ל דבלא פוגם החזקה דשטרך בידי מ"ב היא בתוקפה מש"ה ליכא שבועה. אבל בפוגם דאתרע חזקה בזה צריך שבועה. ונראה דהוכיחו זה ממה דמסקי' דפוגמת בעדים צריך ג"כ שבועה דאמרי' אתרמויי אתרמי ליה. ואם נימא דהשבועה דוקא היכא דאתרע החזקה דשטרך בידי מ"ב. הא בפוגמת בעדים אף דליכא הוכחה מדלא פרע גם אידך די"ל דסמך אעדים. אע"כ דבלא אתרע ג"כ צריך שבועה. לזה הוצרכו לבאר הא דבלא פוגמת א"צ שבועה משום דבזה ל"ש מפרע לא דייק. אמנם עדיין קשה על רבא גופא למאי הוצרך להמציא דהטילו שבועה משום דמפרע לא דייק. ואמאי לא בפשוטו משום דאתרע חזקה דשטרך בידי מ"ב. וע' במ"ל פי"ד ממלוה דהקשה בפוגם שטרו אמאי נאמן ליטול הא איבטל חזקה דשטרך בידי מ"ב דהא חזינן דפרע מקצתו עיי"ש. דנדחק לתרץ. עכ"פ י"ל דמש"ה הטילו חז"ל שבועה. ואי דרבא הוצרך לזה משום פוגמת בעדים. הא באמת לא נמצא מפורש דפוגמת בעדים דצריך לישבע. דלמא באמת פוגם בעדים א"צ לישבע. גם א"ל דרבא הוצרך לטעמא דפרע דייק בכדי שלא יקשה דיהיה לו מגו דלא פגם. ולזה אומר דפרע דייק והוי מגו בדדמי כמ"ש תוס', דז"א דהא רבא לא הקשה על רמב"ח דלהימן במגו, וע"כ משום דהוי מגו דהעזה. ואי דעדיין מעיז. י"ל דהמלוה יתלה בו דלא דייק, יהיה מאיזה טעם שיהיה כיון דרבא לא הקשה מדין מגו ממילא מה דנתרץ לרמב"ח לענין דאורייתא ה"נ לתרץ לרבא לטעמא דרבנן, וא"כ למה ליה לרבא לחדש כלל סברת דפרע דייק:

ולזה נראה, במה דמבואר בר"ן שבועות דהא דפריך רבא שבועת שומרים דחייב רחמנא היכי משכחת, היינו דרוצה להוכיח מזה דל"א מגו דהעזה לפטור משבועה וה"נ בשכיר דהוי מגו דהעזה יהיה הדין דישבע בעה"ב. והנה לכאורה י"ל ביסוד מגו דהעזה דל"א לאפטורי משבועה. היינו דהיכא דשבועה זו יש לה מקום לחול בעלמא בזה אף דלפעמים איכא מגו אין המגו פוטרו. אבל היכא דתמיד איכא מגו מהראוי דלא יהיה השבועה חלא כלל. וכמדומה לי ראיתי סברא זו בתומי'. ומה דאמר רבא מודה במקצת חזקה א"א מעיז. היינו דהוי מגו דהעזה לפטורי משבועה י"ל ג"כ כיון דשבועת מודה במקצת משכחת היכא דליכא מגו כגון דהעדאת עדים דר"ח. ואף למאן דל"ל דר"ח. מ"מ משכחת בהודה במקצת ויש ג"כ עדים על אותו מקצת דאיכא הודאת פיו וליכא מגו כיון דאיכא עדים. מש"ה אף בליכא עדים אין המגו פוטרו משבועה. וכן מה דהקשה

רבא משבועת השומרים. היינו די"ל דודאי ידע רבא דאיכא מציאת שבועת שומרים. דהיינו באפקיד בשטר אלא דדחי' ליה לאוקמי קרא בכה"ג. ומש"ה הוכיח דהטעם כיון דשבועת שומרים חלה באפקיד בשטר, ממילא גם בלא אפקיד בשטרא הוי מגו דהעזה לפטורי משבועה דל"א, והקשה מזה דגם בשכיר כיון דבשכרו בעדים א"כ שבועה על הבעה"ב כדאמרי' עקרוהו רבנן שבועה מבעה"ב, א"כ אף בשכרו שלא בעדים לא ליהני מגו לפטורי משבועה, וכיון שכן י"ל דמה דלא הקשה רבא על רמב"ח מדין מגו, היינו כנ"ל דהוי מגו דהעזה לפטורי משבועה דל"א, כיון דשבועת מודה במקצת איכא בעלמא גם פוגם בכלל שם מודה במקצת, וביותר דגם בפוגם עצמו משכחת שבועה דאורייתא בפוגם בעדים דהוי מודה במקצת העדאת עדים דר"ח, או בהודאת פיו לפגום ויש ג"כ עדים ע"ז דליכא מגו, מש"ה אף בפוגם שלא בעדים הוי מגו לפוטרו משבועה, וכ"ז לרמב"ח, אבל רבא דהמציא דהוי שבועה דרבנן שפיר היה קשה דהוי מגו ואי דהוי מגו לפטורי משבועה, הא אתינן על עיקר השבועה דלא לחול כלל דלעולם איכא מגו ואי דמשכחת בפוגם בעדים, הא ממילא בפוגם בעדים דלא אתרע חזקה דשטרא בידי מ"ב אמאי צריך בשבועה, אע"כ דמפרע לא דייק, ואם כן בממנ"פ צריכים לסברת לא דייק, דאם פוגם בעדים א"צ שבועה א"כ לעולם הוי מגו וע"כ דמפרע לא דייק והוי מגו בדדמי, ואי בפוגם בעדים ג"כ צריך שבועה ממילא ליכא טעם אחר רק משום דפרע דייק. ודוק היטב. כי דברי נכונים הם:

ולפ"ז מיושב קושיא שהתחלנו. דמה פריך וכי מה בין זה לפוגם הא איכא נ"מ בפוגם ביומו וכנ"ל. די"ל דהש"ס הוכיח דמאן דס"ל א"פ ת"ז ס"ל דאפילו ביומו פורע והיינו דאל"כ יקשה איך יפרנס רמב"ח מתניתין דכל הנשבעים. ומה שתירצנו בארוכה דשבועה דקרא לא משכחת בנוטל הא משכחת בפשוטו בהלוה בעדים לזמן והלוה טען פרעתי ת"ז ויש ע"א דודאי חזקה דא"א פת"ז אינו מועיל לפטור שבועת ע"א. דהא בזה קיים הכלל דכ"מ שב' מחייבים ממון ע"א מחייב שבועה. וצ"ל דסבירא ליה לרמב"ח א"פ ת"ז ונאמן הלוה שפרע. ועדיין קשה הא משכחת שבועה דקרא בנוטל בטוען שפרע ביום ההלואה. [דהיינו דאיכא עדים דמיום שלאחר הלואה לא פרע] וע"א מעיד דפרע ביומו. אע"כ דגם בכה"ג נאמן הלוה. דבכל ענין אמרינן א"פ ת"ז אפילו ביומו. וא"כ שפיר פריך וכי מה בין זה לפוגם:

אמנם עדיין אינו מספיק. דמנ"ל למיפרך דלמא רמב"ח ס"ל כרב כהנא בב"מ (דף יז ע"א) דבנפל חיישי' גם לפריעת בת יומא. והיינו דבת יומא לא גרע מת"ז. ומש"ה ס"ל לרמב"ח כאביי ורבא דא"פ ת"ז ואפילו ביומו. אבל ר"פ י"ל דס"ל כשינויי' דרב אסי

דפריעת ב"י ל"ש כלל. וא"כ עדיין י"ל דאף דס"ל לר"פ א"פ ת"ז מ"מ מודה דבו ביומו לא פרע וא"כ נ"מ בפוגם ביומו. ולזה י"ל בד"א דבפוגם ביומו והלוה טוען דפרע הכל ביומו יהא נאמן המלוה בלא שבועה במגו. ואי דהוי מגו דהעזה י"ל כיון דמסייע ליה החזקה דפרע ב"י לא שכיח דאלים טובא בכה"ג יכול להעיז וכמש"ל לענין אל תפרעני. ואי דלפי האמת אמרינן מפרע לא דייק ממילא ליכא מגו דהוי בדדמי. יש לומר למ"ש תוס' ב"ב גבי יומא דמשלם זמנא דלא חציף לומר פרעתיך היום אבל רגיל לומר פרעתיך אתמול ושכחת. הרי דבו ביום אין דרך לשכוח. אם כן יש לומר דבזה ל"ש דמפרע לא דייק ומכח דאתרע חזקה דשטרך בידי מ"ב ג"כ ליכא שבועה כיון דיש להמלוה מגו. ואף בתבעו אח"ז הרבה. והלוה אומר פרעתיך בו ביום (אף באיכא עדים דלא פרעו אחר יום ההלואה) דיש לומר דעתה שכח ושייך דמפרע לא דייק. מ"מ יש לומר דכל דפרעו כולו ביומו עדיין לא נשתקע עליו שם ההלואה. ותיכף סילק עצמו מההלואה. אין דרך לשכוח ולומר דלא דייק דדמי כאלו לא הלוה כלל כיון דתיכף בו ביום נפרע ולא נתחזק שם ההלואה. והוא נכון בעזה"י:

ואולם עדיין קשה הא נ"מ בתובע ת"ז. והיינו לר"פ דסבירא ליה א"פ ת"ז. או אפילו אי אמרינן א"א פת"ז נ"מ בתובע אחר זמנו דיש ללוה שפיר מגו. והלוה אומר פרעתיך בו ביום והמלוה פגם במקצת. דבזה אף יש להמלוה מגו דלא נפרעתי כלל וליכא העזה כיון דמסייע ליה חזקה דפריעה ב"י ל"ש. מ"מ הא גם ללוה איכא מגו דפרעתיך אח"כ ולהטיל עליו שבועה ואף דכתב הב"ש סי' צ"ו בשם הרי"ף דמגו לחייב שבועה ל"א. מ"מ הכא השבועה בעצמותו על המלוה מכח פוגם אלא דבאת לפטרו מכח מגו בזה כיון דיש גם ללוה מגו נסתלק זכות מגו דמלוה. וממילא חייב שבועה. ומעתה נפשוט ספיקתינו הנ"ל. דבפריעת ב"י ודאי ל"א מגו במקום חזקה. ואם כן מגו דלוה כמאן דליתא וממילא נאמן המלוה במגו. ושפיר פריך וכי מה בין זה לפוגם. ועדיין צריכים אנו להטעים דברינו. דלכאורה איכא פרכא דכיון דהמלוה פגם ואיבטל ליה לגבי האי אנן סהדי דלא פרע ביומו דהרי פרע ביומו. ואם כן נאמן הלוה להשביעו דפרע כולו ביומו במגו דפרעתיך אח"כ דלא הוי מגו במק"ח כיון דאיבטל חזקה:

אמנם דברינו נכונים. דנראה היכא דיש לזה ולזה מגו. חזינן אם לכל א' יש מגו בפ"ע בזה הם שקולי' בשוה. אבל אם מגו של זה יוצא מכח טענת חבירו. ואלו רצה חבירו לטעון שקר לא היה נשאר לזה מגו. וממילא מגו דהך עדיפא. ונבאר דברינו דאם גם אילו טען המלוה לא נפרעתי כלל היה ללוה מגו להשביעו במגו דפרעתיך ת"ז. בזה שפיר היה הסברא דמגו דלוה נגד מגו דמלוה מסלקים תרווייהו ומחוייב המלוה לישבע. ולזה

אמרנו דאילו טען המלוה לא נפרעתי כלל ביומו. לא היה ללוה מגו להשביעו במגו דפרעתיך תוך זמנו במקום חזקה אלימתא דהיינו פריעת ב"י ל"א. ואנו צריכים לדון אחרי שפגם המלוה והודה דנפרע מקצת ביומו ואיבטל ליה חזקה דפריעת ב"י. אזי אית ליה ללוה מגו. ממילא כיון דמגו דלוה הוא רק מכח טענת המלוה אם כן תיכף כשאמר לו פרעתיך בו ביום יש למלוה מגו לטעון לא נפרעתי כלל. והיה מספיק לדחות מגו דהלוה ולפטור עצמו מהשבועה. והדין נותן דנאמן המלוה בלא שבועה. ושפיר פרכי' וכי מה בין זה לפוגם. ודוק היטב:

על תמיהת מעכ"ת במ"ש המרדכי פרק הכותב בסוגיא דפוגמת בשם הר"י מקורביל להקשות איך משביעים באומר אשתבע לי דלא פרעתיך הא הוי שיעבוד קרקעות, ותירץ דמיירי במחל השיעבוד והקשה מעלתו דהא אדרבה בסוגיא דפוגמת אמרינן אלא מדרבנן, הרי דמדרבנן משביעים גם בכפירת ש"ק, וצריך לדחוק דדוקא בפוגמת תקנו רבנן משום טעמא דפרע דייק, אבל בעלמא ליכא שבועה דרבנן בשעבוד קרקע, ולפ"ז יקשה איך פרכינן בשבועות וכי מה בין זה לפוגם שטרו, הא שני ושני, דבפוגמת אף בלא מחל השעבוד משביעין, משא"כ בלא פוגמת לא משביעין אלא במחל השעבוד דוקא, ע"כ:

מ"ש דדוחק לחלק בין פוגמת לשארי שטרות דרבנן אין זה דוחק, דלהדיא מבואר כן במרדכי רפ"ו דשבועות בשם הריב"א, אולם תמיהתו מפרכת הש"ס וכי מה וכו', זהו תמוה לכאורה:

ונראה לענ"ד, דהנה יסוד הדין דשעבוד קרקע הוי כקרקע לענין שבועה, לא מצינו מפורש כן במשנה ובברייתא, זולת מימרא דרבא פרק הכותב גבי פוגמת, וכן בפ"ק דבב"מ גבי סלעין דינרין דאמרינן א"נ משום דהו"ל שיעבוד קרקעות ואין נשבעין על כפירת ש"ק, אולם באמת לאו דברי הכל הוא, דהרי רמב"ח דהי' ס"ל דפוגמת היא שבועה דאורייתא ע"כ ס"ל דשע"ק אינו כקרקע לענין שבועה. והנה בשבועות (דף ל"ז ע"ב) אר"פ טעמא דר"י, עדים עבידי דמייתי שטרא הא נייח וכו' אלא א"ר הונא ברי' דר"י, טעמא דר"י משום דהו"ל שע"ק, לכאו' מדאצטריך ר"פ להמציא טעמא דשטרא הא מנח, ולא בפשוטו משום דהו"ל ש"ק, ובפרט להסמ"ע (סימן פ"ח) דאף בלית ליה קרקע מקרי שע"ק, ע"כ דר"פ ס"ל כרמב"ח דש"ק לאו כקרקע לשבועה, וכ"כ הר"ן שם להדיא:

וכיון שכן בשבועות דמרא דשמעתתא דמפיק שטרא ואמר אשתבע לי הוא ר"פ, שפיר פרכינן וכי מה בין זה כו', דלר"פ שע"ק אינו כקרקע, גם בלא פוגמת אף בלא מחל השעבוד משבעינן ליה, ועיקר קושיית הר"י מקורבל רק אעיקרא דדינא דקיימא לן

בהא כר"פ דבאשתבע לי משבעינן, ולדינא לא משכחת רק במחל השעבוד, והכי דייקא לישנא דהר"י מקורביל, דנקט הקושיא היך משביעין וכו' ולא הזכיר כלל מימרא דרב פפא משמע דהקושיא דאנן היכי משבעינן והיינו להלכה דקיימא לן שע"ק כקרקע:
אולם לכאורה זהו נסתר מסוגיא דשבועות (דף ל"ב ע"ב) אר"פ הכל מודים בעידי מיתה וכו'. שמע מינה משביע עידי קרקע חייב. והרי לפי דברינו ר"פ הא סבר דשע"ק אינו כקרקע, וליכא הוכחה לעדי קרקע ממש:
אמנם נ"ל דמהא סייעתא לדברי, דלכאורה יש לעמוד בהא דכתב רש"י שם בפרכת הש"ס ש"מ משביע עדי קרקע חייב, "דכתובה אינה נגבית רק ממקרקע", ולכאו' תמוה דמה צריך לזה, הא אף אם נגבית גם ממטלטלין מקרי שע"ק, כמו כל שט"ח דמיקרי שע"ק כמבואר גבי סלעין דינרין, [ואולי י"ל דרש"י בא לתרץ דדלמא מיירי בלית ליה קרקע, וס"ל לרש"י דזהו לא מקרי שע"ק, מש"ה כתב רש"י דהא כתובה לא נגבה רק ממקרקעי]:
ולפי הנ"ל ניחא, והיינו די"ל דמה שכתבנו דלרמב"ח ולר"פ שע"ק אינו כקרקע, זהו רק היכא דנגבה גם ממטלטלין, אבל היכא דאינו גובה רק ממקרקע ס"ל הם ג"כ דהוי שע"ק. והא דסבר רמב"ח למימר דפוגמת וע"א מעיד שהוא פרוע הוי שבועה דאורייתא אף דכתובה נגבית רק ממקרקע, היינו צריכין לומר דמתני' כר"מ דכתובה נגבית גם כן ממטלטלין, ובזה מדוקדק לישנא דרש"י דבא לתרץ קושייתנו הנ"ל, דהא ר"פ ס"ל דשע"ק אינו כקרקע, לזה מפרש דמ"מ בכתובה דאינה נגבית אלא ממקרקע והיינו מדקאמר הכ"מ בעדי מיתה, והא לרבנן דר"מ דכתובה אינה נגבית ממטלטלין הוי כקרקע, ואף לר"מ הא הכא בעד מיתה דבא לגבות מיתמי, גם לר"מ אינה נגבית ממטלטלין, והיינו לשיטת תוס' כתובות (דף פ"ח וביבמות דף צ"ט) דס"ל דר"מ מודה בזה:
ובזה מיושב קושיית תוס' שבועות (שם ד"ה ש"מ משביע ע"ק) וז"ל. קאי נמי אההיא הכ"מ בעד סוטה ולפי הנ"ל מיושב היטב. עפ"מ דמבואר בהר"ן (ר"פ אע"פ) דלרוב הפוסקים נדוניא שאינה בעין אין דינו ככתובה. ונגבית גם ממטלטלין כבע"ח דעלמא, וכיון שכן גבי עד סוטה לא הו"מ להקשות ש"מ משביע ע"ק חייב, די"ל דאביי סבר כרמב"ח ור"פ דשע"ק אינו כקרקע, ואף דכתובה גובה רק ממקרקע לרבנן דר"מ, מ"מ הא הדין דזינתה הפסידה בלאותיה שאין קיימין, וא"כ הוי כפירת מטלטלין היינו החוב דנדוניא שאינו בעין דנגבית גם ממטלטלין, אבל בהא דר"פ דמיירי בעד מיתה דגם נדוניא שאינו בעין נגבית רק ממקרקעי מיתמי כמו כל בעל חוב בעלמא, וכה"ג מקרי ודאי לכ"ע כקרקע וכנזכר לעיל, שפיר אמרינן ש"מ משביע עידי קרקע חייב:

ולפ"ז נראה ראיה לפסקא דהרמב"ם דע"א שאמר מת בעלה דנוטלת כתובתה משום מדרש כתובה, זהו רק עיקר כתובה אבל לא נדוניא, והיינו דאל"כ מאי פרכינן ש"מ משביע עידי קרקע חייב, דלמא דתובעת נצ"ב שהכניסה ועדיין הם בעין, דזהו בודאי לא מקרי מטלטלי דיתמי, אלא על כרחך דלגבי נדוניא לא אפסדה כלום, דאינה נוטל ע"י ע"א:

ובהכי מיושב מה דקשה לי בסוגיא דכתובות (דף פ"ז ע"א) אלא למ"ד אפוטרופסת שנעשית בחיי בעלה מי מסקה אדעתה וכו' הא למה דפירש"י "הטעם דאמרינן דלא פטרה מפוגמת כיון דהיא גרמה לה", א"כ ממילא משבועת אשתבע לי דלאו איהי גרמה ובהא מסקה אדעתה דישביע אותה אשתבע לי דלא פרעתיך לפטור אותה מזה, ממילא פטרה גם מאפוטרופסת דבחד טכסיסא הוא עם אשתבע לי דלא פרעתיך דהוא גרם לה, [ולולי פירש"י הי' נ"ל דהחילוק דפטרה רק מאפוטרופסת כיון דא"י לו אם משקרת דאפשר האמת אתה אבל לא מפוגמת, וה"נ לא משבועת אשתבע לי דלא פרעתיך כיון דטוען ברי ויודע דמשקרה, וכן משמע בלשון הנ"י. גם י"ל דפטר רק מאפוטרופסת דהוא בא להשביע אותה אבל לא היכא דהיא תתבע ממנו ממון ליטול בלא שבועה דהיינו פוגמת ואשתבע לי דל"פ]:

ולפי הנ"ל ניחא, די"ל מדאמר רב שבועת אפוטרופס ולא נקט ג"כ אשתבע לי, ע"כ משום דסבר שע"ק כקרקע, ובפרט דכתובה דנגבית רק ממקרקע וכנ"ל. וליכא שבועת אשתבע לי רק בפוגם [אמנם לשיטת רש"י דטעמא דבא לפרוע מנכסי יתומים דטענינן דאבוהון הי' טוען אשתבע לי, הרי דגם בכתובה יכול לטעון אשתבע לי דל"פ] ושפיר פריך הש"ס:

ולפ"ז מיושב דקדוק הלשון דפרכינן וכי מה בין זה לפוגם שטרו, ולכאורה הו"ל למנקט וכי מה בין זה לפוגמת כתובתה, דהא במתני' לא נזכר כלל מפוגם שטרו כ"א פוגמת כתובתה, ולדברינו ניחא, דמפוגמת כתובתה ליכא קושיא, דבלא פוגמת א"צ לישבע כיון דנגבית רק ממקרקעי גם לר"פ שע"ק כזה כקרקע ולא משבעינן רק בפוגם משום דפרע דייק. לזה פרכינן רק מפוגם שטרו והיינו מברייתא כתובות (דף פ"ז ע"ב) ואלו נשבעין ונוטלין הפוגם שטרו, ובשטר דגובין ג"כ ממטלטלין ולא הוי כקרקע לר"פ לשיטתי', בזה שפיר קשה מה אריא פוגם, בלא פוגם נמי. (עי' מש"כ בחי' כתובות דף פ"ז):

מ"ש מעכ"ת נ"י על מה שכתבתי לישב לישנא דהש"ס [שבועות מא ע"א] וכי מה בין זה לפוגם שטרו, דבדקדוק נקט כן דפריך רק מהברייתא דפוגם שטרו [כתובות פ"ז ע"ב] ולא ממתני' דפוגמת כתובתה ע"ז דן מעכ"ת נ"י הא מברייתא ליכא קושיא כלל די"ל דלרבותא נקט פוגם דס"ד כיון דאיתרע אפילו בשבועה לא יטול כמ"ש תוספות שם

פ' הכותב, מלבד דלא כתבתי כן לכל השיטות רק לשיטת המרדכי דשבועות אישתבע לי רק במחל השעבוד, דלפ"ד יש מקום לפרש לישנא דהש"ס בדקדוק, ועולים דברי לנכון לפי תירוצא א' דתוס' כתובות [פ' ע"א ד"ה ישבע] דגם להברייתא החידוש דצריכה שבועה ומ"מ מעייל בחושבנא דאינך, אלא אף לד' תוס' דהכותב, הא מ"מ אמרינן שם לא מבעיא בעדים דודאי צריכה שבועה אבל שלא בעדים אימא תהוי כמשיב אבידה וכו' ועיין מהרש"א שם דאף דהברייתא נקט לחידוש דנוטלת בשבועה, מ"מ נקט ג"כ חידושא דשלא בעדים צריכה שבועה, וא"כ י"ל דפרכת הש"ס מה בין זה לפוגם לפי צד האיבעי' דפוגמת בעדים ג"כ צריכה שבועה, ועיין בהרי"ף דכ' למסקנא בין בעדים בין שלא בעדים לא תפרע אלא בשבועה, א"כ מדנקט הברייתא [שלא בעדים] מוכח דלרבותא נקט דל"ת דתהוי כמשיב אבידה, ולזה שפיר פרכינן וכי מה בין זה לפוגם דאם בלא פוגם ג"כ צריך לישבע פשיטא דפוגם צריך לישבע דלא הוי כמשיב אבידה דדלמא איערומי קמערים, והגם דמצינו כזה בסו' בב"מ [ח' ע"א] סד"א האי דקאמר חציו שלי להוי כמשיב אבידה וליפטר קמ"ל דאיערומי קמערים באמת כבר כרכרו בזה הריטב"א והרא"ש הובא באס"ז לתמוה דמאי ס"ד דלהוי משיב אבידה, ונדחקו שם כיון דהם מוחזקים והשבועה רק דרך עילה היה ס"ד קצת ליפטרא בקל עיין שם:

תו כתב מעכ"ת הא רש"י כתב דפרכת הש"ס ממתני' פוגמת וכי מודיע בזה דבר חדש, הלא דברי לא אזדי בשיטת רש"י דא"א לומר (דס"ל) כהמרדכי, דשבועת אישתבע לי רק בליכא שעבוד קרקעות וכפי ביאורי דלר"פ בכתובה הוא ודאי ש"ק וליכא שבועת אישתבע לי, דא"כ אמאי בבאה ליפרע מיתומים צריכה לישבע לשיטת רש"י (שבועות מ"א ע"א) דהטעם משום דטענינן ליתמי מה דאיהו מצי למטען, ואני כתבתי רק דלפי דברי והיינו לשיטת תוס' דשבועת הבא ליפרע מיתומים אינה מטעם דאיהו מצי למיטען נוכל לישב לישנא דהש"ס שיהא בדקדוק:

תו כתב מעכ"ת נ"י על מה שדקדקתי מדברי רש"י (שבועות ל"ב ע"א) הא כזה תמהו הלח"מ והתומים על הרא"ש בר"פ דכתובות בדעת הרמב"ם, וכיון דהרא"ש והרמב"ם ס"ל כן אף אנו נאמר כן בדעת רש"י, מה זה ענין השגה וכי בשביל שתמהו כן על רש"י והרא"ש אין רשות בידינו לתרץ דברי רש"י שיהי' ברווחא בלי תמיה, והרי מה שכתבו לתרץ ד' הרא"ש דלבתר תקנת הגאונים משכחת בלית לי' קרקע, אלא מטלטלי (עיין הפלאה בקו"א סימן צ"ו) הלא כזה כתבתי באמת בין שני חצאי עגולים דיש מקום לישב ד' רש"י בהכי דבא לתרץ דדלמא מיירי בלית ליה קרקע, משו"ה כתב דכתובה אין נגבית רק ממקרקעי, אבל מ"מ יש מקום לדרך האחר שכתבתי דרש"י כתב כן אליבא דר"פ:

תו כתב מעכ"ת על היסוד שדקדקתי מד' ר"פ מדלא פי' בטעמא דר"י משום שע"ק, דאין זה הוכחה די"ל טעם אחר בדר"פ, מה זה השגה וכי אנכי הקשיתי בדרך קושי' דשייך לתרץ די"ל בדרך אחר, ואני כתבתי בדרך ישוב לד' הש"ס וי"ל מאחר דמצינו דרמב"ח ס"ל דשע"ק אינו כקרקע לזה נוח לומר יותר דה"ט דר"פ ג"כ, ומה גם הא בלא"ה הי' מקום לדברי בכוונת רש"י (שבועות לב ע"ב) דהיה קשה לרש"י דמה מוכחינן ש"מ משביע עדי קרקע חייב, דלמא ס"ל כרמב"ח דשע"ק אינו כקרקע, אלא דכתבתי ברחבה יותר דמשמע כן מד' ר"פ בשבועת הפקדון, ואין כאן מקום השגה:

מה דפשיטא ליה לרו"מ לחייב את ר' יעקב ממ"ש בש"ע (סי' ע"ט ס"א) דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי:

לדידי מבעיא טובא, משום דלענ"ד נראה באם העדים אומרים רק ראינו שנתן לו מעות בפרעון חוב, ולא ראינו ההלואה, בזה לא אמרינן כיון דאומרים דפרע, ממילא מוכח דלוה, והוי כאלו אומרים דלוה ופרע, דכיון דלא נודע עדות דהלואה רק מכח מעשה הפרעון, א"כ אם נאמר דמאמינים לו דלא פרעי ומסלקי עדותן שוב ליכא עדים על ההלואה, ודוקא כשעדים מעידים לזה ופרע, בזה אמרינן דעל עדות הפרעון הוא נאמן לגבי עצמו, ומסלקין עדותן דפרע, ועדותן שלוה לא נסתלק דהא בלא עדות דפרעון יש עדים דלוה, כן נראה לענ"ד:

והנה במוציא כת"י בנאמנות כבי תרי, והוא טען מזוייף ואח"כ נתקיים ומביא עדים שפרע, לכאורה הי' נראה דלא מקרי הוחזק כפרן, כיון דלא הי' יכול לומר פרוע, דהא יש בו נאמנות, להסוברים דבנאמנות כבי תרי, אף ביש לו מגו בגוף הנאמנות לא מהני, [עי' סמ"ע סי' ע"א ס"ק ה'] ודוקא היכי דהי' יכול לטעון פרוע דהי' נאמן בזה, בהא אמרינן מדלא טען הכי ואמר לא לויתי כאומר ל"פ דמי:

ויש ללמוד כן מדברי הנ"י פ"ק דבב"מ (דף ס"ב) דמי שיש לו מלוה אצל חבירו רשאי לתפוס מחבירו כנגדו ואינו כן בפקדון, דדלמא ההיא פקדון אתניס ולית לי' גבי חבריה כלום, ומיהו אי טעין הנפקד להד"ם רשאי המפקיד לתפוס משכנגדו, ואין לחוש דלמא אתניס, דהא אמרינן בעובדא דההוא רעי' דשכנגדו נשבע ונוטל, ואמאי ניחוש דלמא נאנסה, אלא ש"מ דכל האומר לא לויתי כאומר ל"פ, מדלא פטר נפשיה בקושטא, עכ"ל, משמע דהטעם רק מדהו"מ למפטר נפשיה, אבל היכי דלא מצי פטר נפשיה משבועה לא אמרינן כאומר ל"פ:

ואין להביא ראיה לסתור מדינא דטוען על שטר להד"מ ונתקיימו החתומים דהוחזק כפרן (עי' סי' פ"ב ועי' סמ"ע) דאפילו עידי פרעון לא מהני, הרי אף בשטר אמרינן כל

האומר לא לויתי כאומר ל"פ דמי, דשאני התם דהו"מ למפטר נפשיה בקושטא לומר פרעתי, דהי' נאמן במגו דלהד"ם, דהא קיימא לן מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו: ובתוס' כתובות (דף י"ז ד"ה נאמנים וכו') במגו דפרוע וכו', ולכאורה קשה דלמא מיירי דהלוה טען להד"ם, ואח"כ נתקיים השטר, דאם היו העדים אומרים פרוע הי' הדין כאומר ל"פ וחייב לשלם, ובפרט דלשיטת תוס' מוקמי' הברייתא בסמוך פלוגתא דר"מ ורבנן באומר לא לויתי:

ולפי הנ"ל ניחא, דמ"מ קושייתם לנכון על הברייתא דס"ל לר"מ דאין נאמנים, דכיון דמודים שהוא כת"י הוי נתקיים, ואינו נאמן במגו דמזוייף, דמגו דמזוייף לא הוי מגו, כמ"ש תוס' שם, בזה יקשה דמ"מ להימני' במגו דפרוע, והי' הלוה פטור אף דטען להד"ם, מ"מ לפ"מ דס"ל מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו, לא הי' בזה הדין דכאומר ל"פ דמי, כיון דלא הי' אפשר למפטר נפשי' בקושטא, דהא לא מאמינים לו בטענת פרוע כיון דמודה בשטר שכ' א"צ לקיימו, ואי דהי' יכול לטעון מזוייף ופרעתי ולא לא לויתי, י"ל דס"ל לתוס' כדעת הנ"י סוף ב"ב דגם מזוייף הוי כאומר לא לויתי עיי"ש, ולזה הוכרחו לתירוצם כיון דמקויים הוי מגו במקום עדים, וזהו מספיק אף לר"מ, כיון דס"ל דלא מהימני במגו דמזוייף, ממילא השטר נתקיים, ושוב לגבי מגו דפרוע הוי מגו במקום עדים:

אמנם לקושטא דמלתא נ"ל יותר בפשוטו, דכל האומר לא לויתי, אינו דוקא מכח הוכחה דהי' לו למפטר נפשיה בפרעתי, אלא כיון דאמר לא לויתי ממילא הוי הודאה על הפרעון, דא"א לפרעון בלא הלואה, והא דכתב הנ"י הנ"ל דהו"ל למפטר עצמו בנאנסה, היינו דוקא לענין דנימא דהאומר להד"מ כאומר לא נאנסה דזהו אינו הודאה, דממילא גם בלא פקדון אפשר דנאנס החפץ שבא מעצמו לרשותו שלא בדרך פקדון אלא טענתו דלהד"מ, היינו דמעולם לא נעשה שומר, ואפילו בפשיעה הי' פטור דלא קבל שמירה, מש"ה לא הוי הודאה רק מכח הוכחה מדלא פטר נפשי' בקושטא, מוכח דלא נאנסה קאמר, ומה דסיים הנ"י "דומיא דאמרינן כל האומר לא לויתי" היינו הכא דהוי הוכחה דלא נאנסה ממה דלא טען כן הוי כמו לא לויתי, דאף בלא הוכחה אמרינן כן, והכי משמע קצת מדנקט דומיא ולא נקט בדרך הוכחה, דזהו ממש כההיא דאמרינן בשבועות, ואמאי לא הביא הנ"י זהו לראיה גמורה, ולמאי צריכים לראיה מההיא דההוא רעיא, אע"כ דאינו במודה ממש, דבלהד"ם לא נכלל כ"כ דלא נאנסה:

ומ"מ זהו יש לדחות, דמה דלא הביא זה לראיה גמורה מההיא דשבועות, י"ל דלמא הכא ליכא הוכחה כלל מדלא פטר נפשיה בקושטא דנאנסה, כיון דהי' צריך לישבע דנאנסה

ולא רצה לישבע אפילו באמת, לזה הוכיח מההיא רעי', ומוכח דאמרינן דמ"מ הי' לו למפטר נפשיה בקושטא ולשבע באמת, דגם כה"ג דומה להההיא דשבועות, וצ"ע לדינא:
ובעיקר דברי הנ"י הנ"ל יש לעיין דלמאי צריכים הסברא דכל האומר להד"ם כאומר לא נאנסה ולא בפשוטו, כיון דאמר להד"ם ולא נשבע שנאנסה ממילא צריך לשלם כ"ז דלא נשבע נאנסה, ולכאורה י"ל דנפקא מינה לענין אם הנפקד חשוד, לשיטת הרמב"ם דשומר חשוד דטוען נאנסה פטור, ולזה מביא ראיה מההיא רעיא, דהתם גם כן גזלן ופטור בנאנסה בלא שבועה:
ואדרבא בזה מיושב היטב, דלכאורה ליכא ראיה משם, דדלמא התם ליכא חשש שמא נאנסה, דלו יהא דנאנסה הא כיון דהוא חשוד וא"י לישבע נאנסה ממילא צריך לשלם, משא"כ בעלמא דאינו חשוד יש לומר דא"י לתפוס דשמא נאנסה, ולפי הנזכר לעיל ניחא, דהא כל עיקר מה דצריכים לראיה היינו רק להסוברים בחשוד שטוען נאנסה פטור, ואם כן הראיה נכונה:
ומ"מ אין זה סתירה למה שעמדנו לעיל, במה דאין הנ"י מביא ראיה מההיא דשבועות, משום דהי' מקום לחלק דהכא אין ראיה מדלא טען נאנסה דיתחייב שבועה, די"ל דמיירי שטען להד"ם קודם שנודע דהוא חשוד, ואח"כ נודע שהוא חשוד דנימא דנאנסה ופטור בלא שבועה, כיון דעתה חשוד, ומה דטען להד"ם לא הוי כאומר לא נאנסה, דבעידנא דאמר להד"ם, הי' מצטרך לישבע על נאנסה, לזה מביא ראיה מההוא רעי' דמיירי בכה"ג, יותר לא הרשני הזמן כיום:

דף מב.

תוד"ה כל צריך לברר אמיתות כו', (כ' רבינו בתשו'), איני מבין כיון דאף אם לא יבורר בעדים נתיר אותה א"כ למה לנו הטורח להביא עדים, ממה נפשך אם תשיג העדים תהי' מותרת ואם לא תשיג ג"כ נתיר אותה, ואולי דמ"מ צריכים לברר דאולי יבורר ההיפוך, והכי מוכרחים לומר בדברי התוס' שבועות:
בהר"ן בסוגיא דראב"י פעמים שנשבע על טענת עצמו כתב לתרץ דברי הראב"ד דפלוגתייהו דראב"י ורבנן בטוען אמר לי אבא ההיא דפ' י"נ גבי זה אחי היינו להלכה דקיימא לן כרבנן. תמוה לי כיון דמוכח מדברי ראב"י דמיקרי טענה ברי ובזה לא מצינו דפליגי רבנן ואדרבא מדקאמרו דפטור משום דהוי כמשיב אבידה דמשמע מדין מיגו הוא דפטור אבל היכא דלא שייך כגון בתבעו אמר לי אבא שיש לו בידך ק' והעדים מעידים על נ' חייב שבועה מדר' חייא וא"כ מוכרח דס"ל דמקרי טענת ברי דאל"כ בלא"ה נפטר כיון דליכא תביעת ברי, וצע"ג:

ומה"ט גם בלישנא דהש"ס יש לעיין דמה דפרכינן וראב"י לית ליה משיב אבידה הא לפי הס"ד דמיירי בלא תבעו בלא"ה פטור דבלא תביעה ליכא דין שבועה, ואף אם נדחוק דמיירי אח"כ אומר לו לא הייתי יודע שאתה חייב לאבי אבל אני יודע שלא פרעת אותו והוי טענת ברי ע"פ הודאתו על ההלואה מ"מ הא הוי הודאה קודם לתביעה וצ"ע:

דף מג.

גמרא ומ"ש מנורה גדולה. לשון זה מוקשה הא בזה פשוט דפטור דלא הוי דבר שבמדה וכמ"ש תוס' ואם כן איך שייך ומ"ש וה"ל למפרך מסברא מנורה בת י' ליטרין הא לא הוי ממין הטענה (ובאמת ליכא פרכא דדלמא אתי כר"ג) עכ"פ לישנא ומ"ש תמוה:

שם מתני' מי שהפקדון כו' כתב בתוי"ט אע"ג דאנן במשכון איירינן תני ליה בל' פקדון משום דבכל פקדון דינא הכי שאם טוען השומר אבד וכו' לפטור מתשלומין, מחוייב לישבע שאינו ברשותו. כך נראה לי, עכ"ל. בלקוטי מהרי"ל דייק מזה דגם משכון מקרי פקדון, ומי שנשבע שלא לקבל פקדון אסור להלות על המשכון, והובא להלכה בהגהת ש"ע יו"ד סי' רי"ז סמ"ח:

ומ"ש משום דבכל פקדון. אינו מובן לי דאטו מפורש במתני' מי נשבע תחלה דנשמע מזה דצריך המלוה לישבע שאינו ברשותו ויורה לנו מתני' בלישנא דפקדון דבכל פקדון הדין כן דישבע שא"ב. הא באמת לא קתני במתניתין רק מי נשבע, אלא כיון דבאמת הדין דשומר צריך לישבע שא"ב מוכרחים אנו לפרש דמי נשבע תחלה א"כ לא נשמע ממתני' דמלוה צריך לישבע שא"ב ללמד על פקדון דעלמא גם למה דמשני אביי (בב"מ דף ל"ח) גזירה שמא יטעון ויאמר אחר שבועה מצאתיה. א"כ מי נשבע היינו דהמלוה נשבע כמה היה שוה א"כ לא נזכר כלל במתני' משבועה שא"ב וביותר דהא באמת אינו נשבע שא"ב דהא מסיפא מוכח דמיירי במאמינו (פירוש מרישא דסיפא כמו דמשני רב אשי שם) אלא דברישא מה"ת יאמין לו דעי"ז ישבע המלוה ויטול, או כמ"ש הר"ן כיון דנתחייב הלוה שבוע' אף שמאמינו משבעינן ליה להמלוה תחלה שא"ב מחששא שמא יוציא וא"כ עכ"פ לאביי דאף אם נשבע שא"ב מ"מ חיישי' שיוציא ויטעון לאחר שבועה מצאתיה לזה ישבע המלוה כמה היה שוה א"כ ממילא גם ברישא דרכו להאמינו על שא"ב דהא אף אם לא יאמין לו ישבע המלוה ויטול א"כ באמת בדינא דמתני' דהכא ליכא שבוע' שא"ב וא"כ ל"ש לומר דנקט מש"ה לישנא דפקדון. ולענ"ד נראה דנקט לישנא דפקדון למ"ש הר"ן והובא בתי"ט כאן ד"ה והלה דהא דלוה הוי מודה במקצת ול"א שהודה לו שיתחייב לשלם כשיחזיר לו משכונו וכל עוד שלא יחזיר לו משכונו א"ח לשלם לו נמצא שלא הודה לו בשום חיוב (ואף אחר שנשבע לו שא"ב מ"מ בשעה

שיצאה ההודאה מפיו לאו הודאה היא. וביותר אי לאו דר"ה ואינו נשבע שא"ב יאמר הלוה איני מאמינך לזה אמאי חייב לשלם להוי כא"י אם נתחייבתי) היינו דאף אם ידעינן דהמשכון בידו מ"מ הלוה חייב לשלם העודף על דמי המשכון עיי"ש א"כ י"ל דזהו בעצמו רצה המתניתין להטעים דהמשכון הוי רק כפקדון דעלמא ואין החיוב תלוי בזה דאף אם המשכון בידו לא נפטר זה מחיובו, כאלו היה פקדון בעלמא אצל המלוה:
שם במתני' מעכ"ת נ"י כתב להקשות במתני' דישבע המלוה כמה היה שוה דלהימן במגו דנאנסה דלא היה צריך לישבע לשיטת הרמב"ם דשבועת שומרים עיקר השבועה דאינו ברשותו והשאר גלגול, והכא דמיירי במאמינו על שאינה ברשותו א"צ לישבע, והוכיח מזה מעכ"ת דמגו לאפטורי משבועה ל"א, והרמב"ם אזיל בזה לשיטתיה, ולהרא"ש דס"ל דמגו לאפטורי משבועה אזיל לשיטתיה דנאנסה הוי עיקר השבועה:
אין זה מספיק להרא"ש, כיון דמאמינו על אינו ברשותו ממילא מאמינו על נאנסה כדפרכינן ולהימניה ג"כ כמה היה שוה ומשנינן לא קים ליה בגוויה וזה לא ל"ש לגבי נאנסה, אבל באמת מעיקרא לק"מ, דמה דמוקי במאמינו לא שכבר האמינו מקודם, אלא דעתה אחרי טענותיהם מאמינו והכי מוכח ממ"ש תוס' דבמה דאמרינן מי נשבע תחילה לא מיירי במאמינו, דאינו רוצה להאמינו שיצטרך עי"ז לשלם לו, ולזה ל"ש בהימניה מעיקרא וכיון שכן ל"ש להימניה למלוה במגו דאולי לא ירצה הלוה להאמינו ויצטרך לישבע על נאנסה, ואף אם נימא דמ"מ כל כח שיש לו בנאנסה יש לו ג"כ בכמה הי' שוה דהרי אינו מעדיף כחו בטענה דכך הי' שוה יותר מבטענת נאנסה, דאם מתייירא מן השבועה, הא גם על טענה זו דכמה הי' שוה יצטרך לישבע, וא"כ כל שמרויח בטענת נאנסה לענין אם יאמין לו הלוה אח"כ בטענתו דאינה ברשותו, דלא יצטרך לשבע נאנסה, ירוויח ג"כ בטענה דכך הי' שוה שלא יצטרך לישבע אם מאמין לו הלוה באינה ברשותו, מ"מ י"ל דלא קשה מידי, דהרי בלא"ה צריכים להבין מה דמשני במאמינו, הא מ"מ יהא ביד הלוה להשביעו כמה הי' שוה, במגו דלא הי' מאמינו והי' יכול להשביעו בגלגול, וצ"ל כמו דלא אמרינן מגו להוציא ממון, ה"נ לא אמרינן מגו להוציא שבועה, ומה דפליגי הפוסקים במגו לחייב שבועה, היינו רק בטוען נגד השטר פרעתיך תוך זמנו, אם יכול לומר אשתבע לי במגו דהי' טוען אשתבע לי דלא פרעתיך אחר זמנו, דבזה רוצה להחזיק בממונו מבלי לשלם עד שישבע לו ולא הוי להוציא, עיין ב"ש אה"ע סימן צ"ו, וכיון שכן י"ל דא"א להאמינו למלוה כמה היה שוה במגו דנאנסה, דנגד זה יש ג"כ ללוה מגו דלא הימניה ולא מקרי מגו להוציא דבא רק לסלק מגו דמלוה שיהי' מגו נגד מגו, וממילא לא נתקיים חיוב השבועה על המלוה כדין כל מודה במקצת:

ובעיקר הדין דמגו דחייב שבועה נ"ל ראיה ברורה, מהא דפסק הרמ"א חוה"מ (סימן פ"ב סי"א) כדעת הרמב"ן דבשטר שיש בו נאמנות יכול לטעון אשתבע לי דלא מחלת לי, ולכאורה קשה, הא פסק הרמ"א סימן ע' ס"א, דמחילה טענה גרוע ולא מהימן רק במגו דפרוע, ומקורו מהמרדכי ריש ב"ב דהוכיח כן מדאינו נאמן לומר פרעתיך ת"ז במגו דמחלת, אע"כ דמחילה טענה גרוע וא"נ אלא במגו דפרוע וא"כ בשטר שיש בו נאמנות דא"נ לטעון פרעתיך למה נאמן לטעון מחלת, וצ"ל דוקא להאמינו לגמרי א"נ אלא במגו דפרוע, אבל מ"מ יכול להטיל עליו שבועה לומר אשתבע לי דלא מחלת, וכיון שכן קשה היאך פסקינן בפרעתיך תוך זמנו דגובה בלא שבועה להימן ללוה לומר פרעתיך ת"ז להטיל שבועה על המלוה במגו דמחלת, וכקושיית המרדכי הנ"ל, דהא לגבי שבועה מהימן מחלת בלא מגו, וכיון דיכול לטעון נגד שטר אשתבע לי דלא מחלת, מכ"ש דעל חוב בע"פ דיכול לטעון אשתבע לי דלא מחלת, אע"כ מוכח דמגו לחייבו שבועה לא אמרינן:

ועדיין קשה לי, להרמב"ן הנ"ל אמאי גובה מיתמי ת"ז בלא שבועה נטעון להם דאלו אבוהון קיים היה טוען אשתבע לי דלא מחלת להרמב"ן לשיטתי' דטענינן כל מילי ליתמי אף מלתא דלא שכיחא, ואולי י"ל למ"ש תו' כתובו' דתקנת חז"ל דהבא לפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה לא משום דמה דאיהו מצי למטען דאפילו בהימניה לגבי עצמו דל"ש כן צריך לישבע דכך תיקנו לטובת יתמי צריך לישבע, א"כ י"ל דמה דאמרינן ואפילו מיתמי, ואע"ג דאמרו רבנן הבא לפרע, היינו היכי דל"ש לומר מה דאיהו מצי למטען כגון דהימניה על כל עניני שטר, דגם מחלת בכלל, ובאנו לדון רק מדין הבא לפרע, דבזה א"צ לשבע דלא מחל, דעל זה לא תקנו חז"ל להשביע כיון דאינו עומד לכך, ודוחק דמנ"ל לחלק בין התקנות דתקנת הבא לפרע מנכסי יתומים לא הי' רק על הפרעון ולא על מחילה, ותקנת אשתבע לי דלא פרעתיך הי' גם על המחילה וצ"ע:

גם י"ל על קושיית רומפכ"ת, דאף דנאנסה אינו מכיר בשקרו מ"מ הוי העזה לכפור לו הכל, ומודה במקצת במגו דכופר הכל הוי בכל פעם העזה, וכמו דנראה דס"ל לר"ת הכי בכתובות (דף י"ח ע"ב) ד"ה חזקה אין אדם מעיז:

תוס' ד"ה לאו וכו' ולמאן דמוקי לה במנורה של חליות ניחא, משמע דלמסקנ' ישאר הקושיא. וקשה לי, הא גם למסקנא ניחא די"ל דהברייתא נקט פסקי דינים מה שהם בכל גווני דברישא מנורה גדולה פטור אף בחליות ומשום דבר שבמדה, וסיפא דעשרה חייב אף באינו חליות דיכול לגוררה, אבל אזור לא נקט דלא הוי בכל גווני רק בלייפי:

המג"א (סי' ת"מ) כתב דבנכרי שהפקיד חמץ אצל ישראל באחריות דיכול הישראל לחזור לו החמץ אחה"פ כדין גזל חמץ ועבר עליו הפסח דיכול לומר הרי שלך לפניך, מ"מ י"ל דאסור דחיישי' שמא יחזור וימכרנו לישראל עיי"ש, וכ' החק יעקב דמה דפשיטא לי' להמג"א דחמץ דנכרי וקבל הישראל אחריות דאסור בהנאה אחה"פ, אינו כן לדינא, דמצינו מחלוקת בדין זה בירושלמי, אם היכא דעבר הישראל בב"י מדין אחריות הוא ג"כ בכלל גזירת חז"ל לדונו לחמץ ש"י שעבר עליו הפסח, והוי ספיקא דרבנן לקולא:

ובמחכ"ת דהח"י אשתמיטתי' דברי הרמב"ם המפורשים כהמג"א, וז"ל (פ"ד מהל' חמץ) עכו"ם שהפקיד וכו' ואם לא קיבל אחריות מותר לקיימו אצלו ומותר לאכול ממנו אחה"פ דברשות עכו"ם הוא, עכ"ל, משמע להדיא דבקיבל אחריות אסור לאכלו אחר הפסח, וא"כ ממילא גם בהנאה אסור דמ"ש, גם משמע להדיא מדברי החק יעקב דדעתו להתיר גם באכילה וזהו בודאי נסתר מדברי הרמב"ם:

אולם עדיין טעמא בעי דהיא גופא יקשה על הרמב"ם כיון דהוה פלוגתא בירושלמי הו"ל להקל מדין ספק דרבנן, וביותר דלכאו' יש ראי' מסוגיא דפסחים להתיר בהקדם תוספות פ"ו ד"ה שומר אבידה שכ' למה דפסקינן כרבה דשומר אבידה כש"ח דמי, ומוכח דקיימא לן כשמואל, דאבד המשכון אבדו מעותיו ממילא מוכח הא דאמרי' גבי חמץ אלו מגנב ואלו מתבר ברשות' קאי, היינו ע"כ אחריות אונסי' דאלת"ה ישראל שהלוה לנכרי על חמץ בלא דרי"צ ג"כ ליתסר משום אחריות דישראל מדינא דשמואל, אע"כ דמשום אחריות גניבה אינו עובר בב"י, ומיהו אי הוי פסקי' כר"י דשומר אבידה כש"ש דמי לא הי' מוכח כן עיי"ש, ולכאורה לפי מה דקיימא לן דמשום אחריות גניבה ג"כ הוא שלו לענין ב"י, ישאר קושי' תוס' דבלאו ר"י נמי מותר, לזה הי' אפשר להוכיח מזה דבאמת סוגיא דידן ס"ל כמ"ד בירושלמי דמשום אחריות לא מקרי חמץ של ישראל, ולא קנסו לאסור לאחה"פ, משא"כ מטעם דרי"צ דב"ח קונה משכון מקרי חמץ ש"י ונכלל בכלל תקנת חז"ל דחמץ ש"י שעעה"פ דאסור:

ובזה מיושב קושיית מהרש"ל בפסחים דלמסקנא פליגי בב"ח קונה משכון, ולא תלי' כלל אם פרעו אחה"פ אם לא, אמאי קתני בברייתא אחר פסח ולא קתני לענין ב"י דפסח, ולפי הנ"ל ניחא, דבפסח בודאי עובר בב"י דאחריותו עליו מדינא דשמואל ולזה נקט פלוגתייהו לענין אחר פסח, דס"ל לת"ק כיון דלא קני משכון אף דעבר על ב"י מ"מ לא מיקרי חמץ ש"י לאסור אחה"פ:

אמנם נראה דאין מזה קושי' על הרמב"ם, דהרי דברי תוס' הנ"ל צריכים ביאור במה דתלו הוכחתם אם קיימא לן כשמואל, או לא, הא אף אם לא קיימא לן כשמואל כיון

דעכ"פ לשמואל מוכח הדין דמשום אחריות גניבה אינו עובר בב"י, ראוי לנו לפסוק כן דהא בזה לא מצינו חולק על שמואל, וצ"ל דמדשמואל גופי' אין ראי' די"ל דבאמת מוקי פלוגתייהו דר"מ וחכמים בפלוגתא דרבי עקיבא ור"א במשכון, דת"ק כר"א דלא אמרינן אבדו מעותיו, ור"מ כרבי עקיבא ואסור משום אחריות, והא דלא מוקי הש"ס הכי היינו דקיימא לן כאוקיימתא דר"מ דפלוגתייהו דר"א ור"ע בשומר אבידה, ולכ"ע לא ס"ל כשמואל מש"ה מוקי פלוגתייהו דר"מ וחכמים בדרי"צ, ולזה נקטו תוס' הוכחתם רק לאותו צד דקיימא לן כשמואל, ואפ"ה משמע דסוגיא דר"מ וחכמים ס"ל דאילולי קנין משכון לא הי' עובר בב"י וא"כ להרמב"ם לשיטתי' דפסק דלא כשמואל, בלא"ה אזדא ראי' תוס' וליכא ראי' מסוגיא להתיר חמץ שעעה"פ שעבר עליו ישראל משום אחריות אך עדיין יקשה כנ"ל נהי דראי' ליכא להתיר מ"מ נימא ס' דרבנן לקולא. (ועי' עוד בשו"ת ח"א סכ"ג):

דף מד:

תוס' ד"ה ור"י כו' מותר לתקוע כו' ולא ידעתי הא בדיבור הקודם הביאו סוגיא דנדרים דף ל"ג וא"כ הרי מחלק הש"ס בין דהוי הנאה לענין ש"ש ולענין איסור הנאה לא הוי הנאה כיון דהוא לא שכיח ומה העדיפו תוספות מסוגיא דר"ה, ואם דבריהם אזלו לשיטת ר"י דמפרש סוגיא דנדרים אליבא דרבה וא"כ אפשר דלר"י דהוי ש"ש לכ"ש דהוי הנאה לענין איסורי הנאה וא"כ לשיטת הר"י הילכתא כרבה וא"כ י"ל דסוגיא דר"ה דהיא מימרא דרבה קאי להלכתא דפסקינן כרבה ולר"י באמת אסור, גם תירוצם אינו עולה לי כל צרכו אההוא דנדרים דבאבידה אין שייך לצמצם אם הוא מונח במקום דשכיחי עניים וצ"ע רב. (ועי' בחי' ב"ק דף נ"ו ע"ב בל' אחר):

מ"ש מעכ"ת נ"י ליישב קושייתי בתוס' ספ"ו דשבועות בהקדם דברי תוס' ר"ה (דף כ"ח) לחלק בין תקיעותיו עלי לישיבת סוכה עלי, דבסוכה בלא המצוה יש לו הנאה בישיבתו, ולכאורה תמוה, דא"כ איך פריך רבא על אביי בהנאת סוכה עלי מצות לאו להנות ניתנו הא יש לו הנאה מהישיבה, אע"כ דבסתם הנאת סוכה עלי אין כוונה רק על הנאה גמורה, משא"כ הנאת ישיבה דהוי מלתא זוטרתא, אבל בפירש קונם ישיבת סוכה עלי אסור על עצמו הנאת ישיבתה, וא"כ קושיית תוס' דבקונם תקיעותיו עלי כיון דאיכא הנאה מכח פרוטה דר"י לתסר כמו בישיבת סוכה עלי עכ"ד:

לענ"ד איך שייך דתוס' יעשו מזה קושיא בהקדמה דרבא מיירי באומר תקיעותיו עלי, דלמא באמת רבא מיירי באומר סתם הנאת שופר עלי, ול"ש בזה לומר דרבא סתמא קאמר, דהרי לשון המודר הנאה משופר משמע בפשוטי באסור סתם הנאת שופר, וקונם

תקיעותיו מאן דכר שמיה, ובפרט דתוס' בשבועות העמידו קושייתם על מימרא קמא דרבא, המודר הנאה מחבירו דמשמע ודאי כפשוטו דאוסר עליו סתם הנאתו, ותוס' בר"ה, באו רק לדון לדינא אם יש לדמות תקיעותיו עלי לישיבת סוכה עלי, או דיש לחלק אבל מה"ת לעשות קושיא מזה:

ובעיקר היסוד בכוונת תוס' דר"ה יהיה נראה לי בפשוטו דרבא הקשה לאביי, דבממנ"פ אם נאסר מכח הנאת ישיבה גם בשלא אהנה ליתסר, ואי משום הנאת מצוה גם בהנאת סוכה עלי הא מצוה לא להנות ניתנה, ולזה מוקי בשלא אשב ושפיר י"ל דאיכא הנאה בישיבתה והא רבא דשלא אשב מותר, היינו דלא הזכיר כלל מהנאתו רק שלא אשב דבזה מושבע ועומד, אבל במקום ישיבתה דסתם קונם היינו מהנאתו והנאת ישיבה בכלל, ובאמר בפירוש שלא אהנה י"ל דאסור:

אמנם לענ"ד א"א לומר כן, דא"כ תקשה למה דמוקי רבא בישיבת סוכה עלי, למאי צריכים קרא דבנדר חל על דבר מצוה, הא בכה"ג בלא"ה אסור מכח הנאה דישיבתה, אע"כ דגם הנאת ישיבה בכלל המצוה דתשבו כעין תדורו כתיב היינו אכילה ושתיה וטיול, והכל בכלל המצוה, וא"כ עדיין קשה מאי פריך רבא לאביי דלמא בשלא אהנה מותר, דגם על הנאת הישיבה לא חייל דנשבע לבטל את המצוה, אבל בהנאת סוכה עלי אסור משום הנאת הישיבה:

ולזה נ"ל בדרך אחר, דלאביי דאמר שלא אהנה, ע"כ לא דאמר בסתם שלא אהנה, דא"כ משמע בכלל זה כל ההנאות אף שימוש בגג הסוכה וכדומה, וא"כ ליחול השבועה בכולל, דבנשבע לבטל המצוה חל בכולל כמו בקונם דלא אוכל מצה כמ"ש תוס' שבועות, אע"כ דמיירי בפירש שלא אהנה דהיינו הנאת המצוה, ולזה הקשה רבא דמצות לאו להנות, ומוקי רבא באמת דמיירי בפירש, אבל לא בפירש הנאת מצוה, אלא דאמר ישיבת סוכה עלי, דהיינו גם הנאת הישיבה ודו"ק:

ומה דהקשה בספר כפות תמרים על תוס' דמה בכך דאין הנאה בתקיעה, הא גם בקונם לולב שאני נוטל אסור וכן בקונם זריקת צרור עלי לק"מ, דודאי ס"ל לתוס' ג"כ דיכול לאסור על עצמו כל מילי, אבל ס"ל דסתם קונם משמע הנאה ובקונם תקיעותיו עלי כיון דיש שייכות להנאת תקיעת דהיינו במכוון לשיר אמרינן דלא אסר רק ההנאה, אבל לא תקיעה בלא הנאה, וכן בישיבת סוכה עלי אסר רק ההנאה אלא דאסור לישב משום הנאת הישיבה, אבל בלולב דליכא כלל הנאה בנטילתו חזינן דאסר עליו הנטילה בלא הנאה:

תו כתב מעכ"ת נ"י ליישב קושייתי, דרבא דס"ל דאינו מזה על זה בימות החמה כיון דס"ל דגם הנאה מועטת אסור ליתסר משום פרדרי', אינו מספיק, דא"כ עדיין לא תירצו תוס' מידי דגבי מחזיר אבידתו ליתסר משום הנאה מועטת דפרוטה דר"י, ואי דס"ל דמחזיר אבידתו מיירי רק בנכסי מחזיר אסורים על בעל אבידה דלא כהלכתא, נימא יותר דלא ס"ל כלל לפרוטה דר"י, וס"ל כרבה דההלכה כן:

פרק ז - כל הנשבעין:

דף מה.

במתני' אם יש עדים. להפוסקים הסוברים דעד מסייע פוטר משבועה הא דקתני עדים לאו דוקא דהא בע"א סגי, אלא עדים היינו עדות המועיל, הרא"ש ריש ב"מ סס"י ג' (ועיין מש"כ בב"מ דף ב' ע"ב):

מתני' הוא נשבע ונוטל. היינו דהבעה"ב מודה שצוהו ליתן, ואם אין הבעה"ב מודה בזה א"צ לישבע אפילו היסת דלא הוי כפירת ממון כיון דאפילו אם יודה שעשאו שליח לא יטול אלא בשבועה ומי יימר דמשתבעת, הר"ן בשם הרא"ה:

שם והשביעית. עיין ר"ן, ובתשוב' תולדות אדם להרשב"א סימן שע"ב כתב עוד לפרש כגון שהלוה ערב שביעית ונשבע לו לפרוע כשיגיע זמן פרעון והגיע השמיטה משמטת את המלוה. ולולי שאמרה תורה שהיא משמטת את השבועה היינו אומרים שיהא חייב לפרעו מחמת שבועתו דאע"ג שהמלוה מחוייב לומר משמט אני יהא הלוה חייב לומר לו אף עפ"כ מחמת שנשבע לפרעו אלא דאמר רחמנא דאפילו הא משמטת (ובענין שזמן הפרעון הגיע קודם או בתוך השמיטה הסמ"ע בסי' ס"ז ס"ק ט"ו):

רש"י ד"ה ישבע בעה"ב (וכו') שבועת היסת. עיין לקמן דף מח ע"ב ברש"י ד"ה הא שאר: שם ד"ה ונפרעת כו' וכתב הר"ן דקאי גם אארישא וה"ק כשם שאמרו הפוגמת וכו' בכל הנך גם היתומים לא יפרעו אלא בשבועה כגון פוגם ומת וכן ע"א מעיד שהוא פרוע ומת וכן ביתומים הבאים לגבות מלקוחות (ונלפענ"ד דלפי' הר"ן לא גרסינן במתניתין מנכסי יתומים):

הקשה חתני רומפכ"ת למה שכתבו תוס' דהא דפרכינן א"ה אפילו קצץ נמי, אף דהוי א"י אם נתחייבתי מ"מ הוי כמו נ' ידענא ונ' לא ידענא, דמחוייב שבועה וא"י לשבע, א"כ היאך אמרינן שם שלחו מתם מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אומן אומר ב' קצצת וכו' קציצה מדכר דכיר, הא שמואל לא ס"ל דמשואי"ל משלם, וא"כ בלאו טעמא דמדכר דכיר ג"כ פטור:

יפה הקשה, וגם אנחנו עמדנו בזה, בלימוד חברייא הבחורים יחיו, ובאופן זה אף אם ניקום ונתרץ דשמואל אמר כן לרווחא דמלתא לומר דלכ"ע אף לתנאי דס"ל משואי"ל משלם, מ"מ פטור דמדכר דכירי, ומה דשלחו מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו, אף דפשיטא דשמואל ידין בזה דישבע בעה"ב, דהא שמואל ס"ל דל"א משואיל"מ, גם מה יהי' מספקים להו לדינא, הא רב ג"כ ס"ל דל"א משואיל"מ, ועיין תוס' שבת (דף מ"ג) דבהרבה מקומות פרכינן מבי רב על רב, עיי"ש, ובזה י"ל דהיו מסופקים דלמא יסבור שמואל דברי ושמא ברי עדיף, וכדס"ד דהש"ס בסוגיא דמשארסתני נאנסתי, אלא דמסקינן שם דגם שמואל יכול לסבור דלא אמרינן ברי עדיף, מ"מ י"ל דבי רב היו מסופקים בזה ושמואל השיב לרווחא דמלתא, אף לתנאי דס"ל משואיל"מ, מ"מ קציצה מדכר דכיר, אך עכ"ז קשה, אחרי דמצינו דר' יהודא ס"ל דגם בקציצה תקנו תקנת שכיר דל"א מדכר דכיר, א"כ מנ"ל לשמואל להמציא פלוגתא דתנאי בזה מכח הברייתא דרבה ב"ש, דלמא הך ברייתא ס"ל כהך תנא דל"א משואיל"מ, וכיון דבלא"ה איכא תנאי בזה אי אמרינן מחוייב שבועה ואיל"מ, מה"ת לן להמציא פלוגתא חדשה לענין אם קציצה מדכר דכיר, זהו תורף קושייתינו:

והנלענ"ד מתוך הכרח גודל הקושיא, לומר דבר חדש, דשורש פלוגתייהו בדינא דמשואיל"מ בנ' ידענא ונ' לא ידענא וכן בנסכא, היינו אם מה"ת משואיל"מ ממילא הדין דנוטל התובע בלא שבועה, אף דבמודה מקצת חשוד שכנגדו צריך לשבע, מ"מ בעלמא ל"א הכי, וכמ"ש תוס' פ"ק דבב"מ לחלק בזה, אבל מאן דס"ל דמה"ת לא אמרינן מחוייב שבועה וא"י לשבע משלם ופטור לגמרי, מ"מ אחרי שתקנו חז"ל דמודה במקצת חשוד שכנגדו נשבע ונוטל, אף דמה"ת פטור לגמרי, מ"מ הי' תקנת חז"ל היכי דיש שבועה דאורייתא על הנתבע ואינו יכול לשבע הפכו על התובע השבועה ותקנו דישבע ויטול, ממילא בכלל הזה גם נ' ידענו ונ' ל"י וכן נסכא דהכלל כל שאין הנתבע יכול לשבע שבועה דאורייתא המוטל עליו, תקנו שזה ישבע ויטול, א"כ עיקר פלוגתייהו אם מה"ת משואיל"מ או לא, ונ"מ אם התובע נוטל בלא שבועה או דצריך לשבע, א"כ בקציצה אי לאו דמדכר דכיר והוי כאמר נ' ידענא ונ' ל"י, הי' מהראוי דהשכיר ישבע ויטול ונכון:

ומה דחתני רומ"פ הקשה על זה מתוס' רפ"ה דבב"ק שכתבו ומיהו שמואל לית ליה האי סברא, ועדיין יקשה, דמ"מ יהיה התובע נוטל בשבועה:

אין מזה סתירה, דבאמת צריכים לעמוד על כוונת תוס', דהא הדבר פשוט כמ"ש בתירוצם השני דבקנס כיון דאפילו מודה מפטר אין כאן חיוב שבועה, ולמאי דחקו בתירוצים אחרים, ודוחק לומר דבעי לאסוקי אף למ"ד פ"נ ממונא, כיון דקיימא לן

פלגא נזקא קנסא, א"כ מאי דוחק יש בזה אם דברי שמואל אפילו ניזק אומר ברי אתיא כההלכה דפ"נ קנסא:

ולזה נראה לענ"ד דאין זה ברור כ"כ, די"ל כיון דקיימא לן משואיל"מ, א"כ התורה אמרה או השבע או שלם, והיכי דא"י לשבע משלם, א"כ ההודאה במקצת גורם על הנשאר דמחוייב לשלם כ"ז דלא נשבע, א"כ י"ל גם בקנס כשעדים דשור נגח הפרה וא"י אם נגח להולד, תיכף כשנעשה ההודאה על הפרה הוי על הולד מחוייב בממון כ"ז דלא נשבע, א"כ י"ל דגם במודה על הולד חייב דלא מקרי מודה בקנס רק היכי דאנו באים לחייבו מכח הודאתו לדון בו הודאת בע"ד, אבל הכא אנן מחייבין מכח העדאת עדים על הפרה מחוייב בממון על הולד כ"ז דלא נשבע, וכיון מודה ואינו נשבע מתחייב בממון בממילא, אף דהי' יכול לפטור א"ע בשבועה, מ"מ לא פטר מדין מודה בקנס, דמ"מ כ"ז שלא נשבע הוא מחוייב ממון, וזה נראה כוונת תוס' בב"ק (דף מ"א ד"ה מודה בקנס וכו') דאין ס' לומר שלא יחשוב מרשיע א"ע כשמודה ואינו רוצה לשבע וכו', הרי דהי' מקום לומר דלא מקרי מרשיע א"ע במה דאינו רוצה לשבע, והיינו ג"כ מטעם הנ"ל דמיד שהעד מעיד הוי כב' אלא דאפשר להכחישו בשבועה, אבל כ"ז דלא נשבע עדותו קיים ומחוייב ממון עפ"י עדותו, אלא דתוס' הכריעו דמ"מ לא מסתבר לומר כן אלא דמקרי מרשיע עצמו, והיינו באמת כתירוצם הב' כאן בעדים על המקצת והוא מודה השאר דמקרי מרשיע א"ע, א"כ י"ל דתוס' בתירוצם הראשון היו סבורים דזה לא מקרי מרשיע א"ע, במה דאינו רוצה לשבע, ואך כ"ז למאן דס"ל מחוייב שבועה וא"י לשבע דכ"ז דלא נשבע מחוייב ממון הוא, אבל למ"ד דל"א מחשואיל"מ בודאי מקרי מודה בקנס ולא תקנו בזה דכנגדו נשבע, כיון דאף במודה הי' פטור אין עליו חיוב שבועה, וא"כ כך הם שטחיות דברי תוס' דבתחילה כתבו דשמואל לית ליה הך סברא היינו כיון דמה"ת לא אמרינן איל"מ, ממילא בהודה על השאר מקרי מודה בקנס, וליכא כאן חיוב שבועה, ואח"כ ועוד י"ל היינו דבלא"ה אף לדידן דקיימא לן משואי"ל, מ"מ מקרי מרשיע את עצמו, והיינו כפי הכרעתו בדברי תוס' הנ"ל דמ"א, ומדוקדק לשון תוס' במ"ש ועי"ל דלמ"ד פ"נ קנסא הו"ל לומר ועי"ל דקאי למ"ד פ"נ קנסא, ולפי הנ"ל דגם תירוצם קמא קאי ר"ה להך מ"ד פ"נ קנסא, דלמ"ד ממונא הדין דשכנגדו נשבע ונוטל, ומשו"ה כתבו ועי"ל דלמ"ד פ"נ קנסא, היינו כיון דע"כ קאי להך מ"ד פ"נ קנסא, ממילא הוי מרשיע א"ע אף לדידן דאמרינן א"י לשבע משלם, ובאמת קשה לי על דברי תוס' בב"ק (דף מ"א הנ"ל) אמאי הכריעו כן רק מסברא והלא לכאורה ראיה מוכרחת ממתני' דבב"ק (דף ע"ד ע"ב) גנב ע"פ שנים וטבח ומכר עפ"י ע"א משלם כפל ואינו משלם ד' וה', והרי כיון דב' עדים שגנב נעשה חשוד

וא"י לשבע להכחיש את העד שמעיד שטבח ומכר ונימא ביה משואיל"מ ויהיה הדין דשכנגדו נשבע ונוטל, אע"כ דאינו מחוייב שבועה כלל, דאם מודה הוא מפטר וצלע"ג:

דף מה:

גמרא שבועת שומרים דחייבה רחמנא היכי משכ"ל כו'. הקשה מעכ"ת נ"י די"ל דרוצה לישבע ליטול שכרו, ושמע שגם אנכי הקשיתי כן, וכוסף לשמוע מה שאמרתי בזה:

באמת עמדתי בזה לא על דרך קושיא דבפשוטו י"ל דקשי' על שאר שומרים שומר חנם ושוכר, אבל אמרתי כן דרך פלפול, והעמדתי דברי על קושיית תוס' בב"מ (דף מ"א ע"ב ד"ה קרנא בלא שבועה וכו') ואם תאמר לר"י, ואמרתי ליישב דהנה הסמ"ע והש"כ מחולקים (רסי' רצ"ו) דדעת הסמ"ע דבמפקיד בשטר והנפקד נאמן החזרתי בשבועה במגו דנאנסה, הך שבועה היא דאורייתא כמו נאנסה, כיון דעיקר הנאמנות מכח מגו דנאנסה יש לשבועה זו כל חומר שבועת נאנסה, ודעת הש"כ דלא הוי רק דרבנן דליכא שבועה דאורייתא רק שבועת שומרים ומודה במקצת, ומבואר דעת הש"כ מדנתן לו כל קולות דשבועה דרבנן לענין חשוד וכדומה, דע"כ ס"ל דמדאורייתא נאמן בלא שבועה במגו דנאנסה, אלא דמדרבנן צריך לישבע:

ולכאורה נראה דזהו מחלוקת הראשונים רבותינו בעלי תוס' בב' תירוצים [בד"ה בשטר שצריך להחזיר לו בעדים] וא"ת להימן במגו דנאנסה וכו' תירץ ר"ת וכו' וריב"א תי' וכו' מבואר אף דלכאורה תירוץ ר"ת מרווח היטב, מ"מ דחיקא ליה להריב"א לישנא דצריך להחזיר מלפרש דלענין אם אינו רוצה לישבע, דלישנא דצריך משמע דאין לו תקנה אף בשבועה:

אמנם תמוה לי מאד, דהיא גופה תקשי על סתמא דגמרא מנ"ל דס"ל דאינו נאמן בשבועה במגו דנאנסה ופליגי על ר"ח, הא גם אם ס"ל כר"ח יפה תירצו דאפקי ליה בשטר, כיון דהחזרתי גופא אינו נאמן אלא בשבועה במגו דנאנסה, ממילא ליכא קושיא דלהימן נאנסה במגו דהחזרתי, וזהו תמיה גדולה לכאורה:

לזה נראה לי דריב"א ס"ל כהש"כ, דאלו נאמן בהחזרתי במגו דנאנסה נאמן מה"ת בלא שבועה, ושוב יהיה נאמן נאנסה בלא שבועה במגו דהחזרתי, דהיינו מאמינים ליה בלא שבועה מכח מגו דנאנסה, ולזה מוכיח שפיר דפליגי על ר"ח, וס"ל דלא מהימן כלל החזרתי, ולפ"ז יקשה כן באמת על תירוצא דר"ת דצריך להחזיר היינו אם אינו רוצה לישבע, הא מה"ת נאמן בלא שבועה אע"כ דר"ת סבירא ליה כהסמ"ע דהחזרתי הוי שבועה דאורייתא, באופן דר"ת וריב"א חולקים במחלוקת הסמ"ע והש"כ:

אמנם נ"ל בדרך אחר ויעויין בש"ך (סימן ס"ט סי"ד) דהרשב"א הוכיח דעל כתב ידו אינו נאמן לומר פרעתי, אף דאינו גובה ממשעבדי, מכל מקום חושש מלהניחו דהרי שטר פקדון אינו גובה ממשעבדי ואעפ"כ אינו נאמן לומר החזרתי רק מכח מגו דנאנסה, והש"כ דחה בב' אופנים, הא' דגם שטר פקדון עומד לגבות ממשעבדי, אלולי דנאמן לטעון החזרתי במגו דנאנסה, הב' דשטר בעדים א"נ לומר החזרתי אף דאינו גובה ממשעבדי כמו בשטר חוב שאין בו אחריות פ"ק דבב"מ, אבל כ"י י"ל דאינו חושש להניחו עיי"ש:

והנה על תירוץ הא' יש להקשות נהי דצריכים לבא מדין מגו דנאנסה, דאל"ה היה גובה ממשעבדי דאין טוענים ללקוחות נאנסה דלא שכיח, הא מ"מ יקשה דלהימין החזרתי בלא שבועה, והיינו כיון דעכ"פ אם רוצה לישבע נאמן במגו דנאנסה, ממילא כיון דיכול לפטור עצמו בשבועה א"א לגבות ממשעבדי, דאף דלא טענינן נאנסה, מכל מקום טענינן החזרתי, וכיון דלא יהא באפשרי לגבות ממשעבדי אינו חושש להניחו והחזרתי בעצמותו הוי טענה גדולה, ויהא נאמן בלא שבועה, ולזה ההכרח כתירוץ ב' דהש"ך דשטר בעדים גרע:

אולם כ"ז לפי ההלכה, אבל למה דאמר שמואל פ"ק דב"מ אומר היה ר"מ שט"ח שאין בו אחריות אינו גובה ממשעבדי ולא מבנ"ח ועיין תוס' שם (ד"ה מ"ט דרבנן) מדאמר שמואל דרבנן ס"ל דאחריות ט"ס, ע"כ דשמואל ס"ל דגם רבנן ס"ל הך כללא דאם אין גובין ממשעבדי אינו חושש להניחו, ממילא אלו ס"ל לשמואל דנאמן החזרתי במגו דנאנסה נאמן בלא שבועה כיון דאין גובין ממשעבדי, דטוענים להם החזרתי, אינו חושש להניחו כמו שט"ח שאין בו אחריות ונאמן בהחזרתי בעצמותו:

ולפ"ז ניחא קושיא הנ"ל על הריב"א כיון דמרא דשמעתא הוא שמואל דאמר ל"ש אלא ששכרו, ואליביה שקלו וטרו רמב"ח ורבא, ומוקי באפקיד בשטר שפיר אמרינן מכלל דס"ל שצריך להחזיר בעדים, היינו דס"ל דאפילו בשבועה לא מהימן, ופליגי על ר"ח, דאל"כ אלא דנאמן בשבועה ממילא אינו גובה ממשעבדי ושוב הוי החזרתי בעצמותו טענה מעולה לשמואל לשיטתיה ונאמן בלא שבועה, וא"כ ישאר הקושיא להימן נאנסה במגו דהחזרתי, אע"כ דס"ל דא"נ כלל במגו דנאנסה וגובה ממשעבדי:

ולתירוץ ר"ת צ"ל דלא באו לתקן דברי שמואל, אלא דשקלו וטרו לנפשייהו אם יש קיום לדברי שמואל בשכיר או לא:

וביותר י"ל דאף לר"ת קאי השקלי וטרי' אליבא דשמואל והיינו שהבאנו דברי תוס' בב"מ הנ"ל, דשמואל ס"ל דגם רבנן דר"מ ס"ל היסוד דהיכי דאינו גובה ממשעבדי אינו גובה

מבנ"ח, מצינו בזה חולק, דתוספות כתובות (דף נ"א ע"ב ד"ה וגט חוב וכו') ורשב"א אומר דמהכא הו"מ למדחי, דגט חוב שאין בו אחריות, היינו במפורש בלא אחריות, כוונתם רצויה דלא מוקמי כר"מ אלא כרבנן, ואי דאחריות ט"ס מיירי באמת בפירש שלא באחריות ואם איתא דס"ל כדבריהם בב"מ הנ"ל עדיין אינו מספיק, דבפירש שלא באחריות גם לרבנן אינו גובה מבנ"ח, אע"כ דס"ל דשמואל אמר כן רק לר"מ אבל רבנן לא סבירא ליה כלל ליסוד זה:

והנה לכאורה באמת יפלא לדבריהם כתובות מה יענו לקושייתם בב"מ הנ"ל, דמנ"ל לשמואל דלרבנן אחריות ט"ס, דלמא טעמייהו דרבנן דלא יחזיר דמבנ"ח מגבי גבי:

ונלענ"ד ליישב למה דכתבו תוס' בהא דמוקי שמואל באין חייב מודה, והיינו דטוען מזוייף הא דלא יחזיר הא כשירצה לגבות בלא קיום אנן טענינן מזוייף, היינו היכא דנפל לא מהני קיום דשמא דימה וזייף ועל זה נסתפקו בתוס' שם דאפשר אם הלוה בפנינו ואינו מברר דדימה וזייף מהני הקיום אף בנפל עיי"ש, ולכאורה קשה אם כן היכי פרכינן מבנ"ח מגבי גבי, הא מיניה דידיה אם לא יהיה בידו לברר דדימה וזייף ראוי לגבות ממנו בדין, ואי דניחוש שמא יגבה מיתמי, הא שמואל לשיטתיה ס"ל מלוה ע"פ אינו גובה מיורשים, ואי שמא יגבה מבנ"ח שלא בפניו, דלמא ס"ל לשמואל כמ"ד בכתובות (דף פ"ח ע"א) דאין מגבין לבע"ח שלא בפניו רק לכתובת אשה משום חינא. [וראיתי אח"כ במ"ל פח"י מהל' גזילה שעמד בזה, וכתב לקושטא דמלתא דפרכת הש"ס לענין יתומים ושלא בפניו]:

וצ"ל דפרכת הש"ס לר"מ לשיטתיה, דס"ל בבכורות (דף מ"ט) נתנו עד שלא חלקו נתנו ואם לאו פטורים, ומבואר שם דבחלקו הטעם, דס"ל מלוה כתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי, ואחים שחלקו כלקוחות עיי"ש, וא"כ הא דחייבים עד שלא חלקו, משום דעד שלא חלקו, הוי יורשים ומלוה על פה גובה מיורשים, ואם כן לר"מ לשיטתיה שפיר קשה מבנ"ח יגבה, היינו מיורשים [ובאמת תמוה לי, כיון דבזה ודאי מוכח ממתני' שם דר"מ ס"ל מלוה ע"פ גובה מיורשים, ור"י לא פליג על זה רק דגם אחר שחלקו חייבים, א"כ איך פליגי רב ושמואל על ר"מ כיון דלית להו תנא דמסייע] ולפ"ז מיושב קושית תוספות בב"מ הנ"ל דשמואל הוכיח דרבנן ס"ל דאחריות ט"ס, דאל"כ אמאי לא יחזיר, הא מיניה דידיה גובים מדינא, כיון דאינו מברר דדימה וזייף, ומיתמי הא מסתמא ס"ל לרבנן כפי ההלכה דס"ל לשמואל לשיטתיה דמלוה ע"פ אינו גובה מיורשים, וק"ל:

הראנו לדעת דתוס' כתובות ס"ל דלשמואל לרבנן דר"מ ס"ל אף היכא דא"ג ממשעבדי גובים מבנ"ח, א"כ י"ל דר"ת אזיל בשיטתיה בכתובות הנ"ל מש"ה שפיר מפרש דצריך

להחזיר, היינו אם אינו רוצה לישבע, דאף דאינו גובה מלקוחות, מ"מ חושש להניחו, [אך לכאורה עדיין יקשה, דמ"מ לר"מ דס"ל דהיכא דאינו גובה ממשעבדי אינו חושש להניחו, א"כ יהא מוכח משבועות שומרים או דלא מהימן כלל החזרתי במגו דנאנסה או דלא אמרי' מגו דהעזה לפטור משבועה, והיכן מצינו דפליגי רבנן דר"מ על זה היסוד, מ"מ לק"מ, דבודאי יש גווני טובא, די"ל דלר"מ מיירי הקרא בשטר בנאמנות או באמר אל תחזירהו אלא בפני פלוני ופלוני, ומה דמוקמי האמוראי סתם באפקיד בשטר, היינו לפי ההלכה דקיימא לן כרבנן דר"מ סגי בהכי, והרי ביותר מזה צ"ל כעין זה, דלכאורה קשה לשיטת הרמב"ם דכל שטר הוי מפי כתבם, אלא דתקנת חז"ל לגבות בשטר, א"כ היכי משנינן על הקרא דאפקיד בשטר, הא מה"ת הוי השטר חספא דהוי מפי כתבם, וצ"ל דבאמת הקרא מיירי בענין אחר, בהתנה אל תחזירהו אלא בפני פלוני ופלוני, או בכתב ידו בנאמנות, אלא דמה דמוקי בשטר, היינו לבתר תקנת חז"ל דשטר מהני משכחת דינא דשומרים באפקיד בשטר, וזהו באמת קצת דוחק, אבל על דברינו ליכא שום דוחק, דלר"מ מיירי בגווני הנ"ל, אבל לפי ההלכה כרבנן דר"מ סגי בזה לאוקמי בשטר] והריב"א ס"ל כדעת תוס' בב"מ דשמואל ס"ל דלכ"ע היכא דא"נ גובה ממשעבדי אינו גובה מבב"ח, ושפיר מוכח דסבירא ליה דאינו נאמן כלל החזרתי במגו דנאנסה וכנ"ל, ודו"ק:

אמנם עדיין אינו מיושב כל צרכו, דמנ"ל להסוגיא דשקלו וטרו אליבא דשמואל, דלמא שקלו וטרו אליבא דנפשייהו אם יש קיום לדינא דשמואל בשכרו שלא בעדים:

ונראה לענ"ד דלכאורה קשה מאד, דרמב"ח לשיטתיה דס"ל בב"ק דבעי ג' פרות, ממילא ליתא לפרכא דרבא משבועות שומרים, דהרי גם אם יטעון להד"ם צריך לישבע כיון דהודה, לדעת תוס' דבהודאה וכפירה לחוד צריך ג"כ לישבע, וא"כ למאי הוצרך להשיב דמיירי באפקיד בשטר, הא לדידיה בלאו הכי ליכא קושיא:

ולזה צ"ל למה דהקשה בשיטה מקובצת בב"מ למ"ד דבעי ג' פרות, למ"ל קרא לשבועות השומרים הא בלא"ה כיון דהוי מודה במקצת צריך לישבע גם על הך דטען נאנסה מכל גלגול שבועה, ותירצו דהתורה עשאה לעיקר שבועה ולא לגלגול, והיינו דנ"מ דאם טען א"י אם נאנסה, דאם מחמת גלגול לא אמרינן מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם, לזה עשאה הכתוב לעיקר שבועה כי היכי דנידון ביה מ"ש ואי"ל, וכיון שכן לרב ושמואל דלא ס"ל לדינא דאינו יכול לשבע משלם, א"כ אין נ"מ בין גלגול לעיקר שבועה מוכח באמת דלא בעי ג' פרות:

ואף דבריש סנהדרין ס"ל לשמואל דב' שדנו דיניהם דין, א"כ משמע דס"ל דאין עירוב פרשיות כתיב כאן, כדמשמע בסוגיא דהתם דתלי בזה, וא"כ בעי ג' פרות, צ"ל באמת כמ"ש הרא"ש דרב אחא דאמר ד"ת אפילו חד כשר מצי סבר דעירוב פרשיות כתיב כאן אלא מקרא דבצדק תשפוט גלי קרא דלענין זה ל"א עירוב פרשיות כתיב כאן, דלא בעי ג' עיין שם, אם כן שפיר מצי סבר שמואל דלא בעי ג' פרות:

וכיון שכן דרמב"ח לנפשיה ליכא קושיא כלל, אלא דהוצרך לתרץ אליבא דמרא דשמעתא, דשמואל ס"ל דלא בעי ג' פרות, הרי מוכח דקאי הכל אליבא דשמואל ונתקיים דברינו בכוונת דברי הריב"א, דמה דאמרינן מכלל דסבירא ליה דהמפקיד בשטר צריך להחזיר לו בעדים, היינו מדמתרצי כן אליבא דשמואל וכנ"ל:

ולפ"ז יש להוכיח שיטת הרשב"א בגיטין דאף למ"ד שעבודא לאו דאורייתא, מ"מ שעבדו בפירוש הוי דאוריית', דאל"כ עדיין יקשה כיון דכל שקלא וטריא לפי דברינו אליבא דשמואל דס"ל היכא דאינו טורף ממשעבדי אינו חושש להניחו, א"כ איך מוקי דאפקיד בשטר, הא לשמואל לשיטתיה דס"ל שעבודא לאו דאורייתא ממילא מה"ת הוי כל שטרות כמו שט"ח שאין בו אחריות, והחזרתי בעצמו הוי טענה מעולה, אע"כ דשעבדו בפירוש הוי דאורייתא:

ולכאורה עדיין יקשה לפי דברינו, דא"כ היכי אמרינן מכלל דס"ל דהמפקיד אצל חברו בעדים א"צ להחזיר בעדים, דלמא לנפשייהו ס"ל דצריך להחזיר בעדים, ומה דהקשה לו רבא מגו דהחזרתי היינו לשמואל דס"ל בשבועות דיכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני: ולזה י"ל כפי הצד שצדדו התוס' שם דשמואל דאמר יכול לומר לו, היינו שצריך לטעון כן, אבל במגו אינו נאמן, ועיין בהרא"ש משום דליכא מגו טובה, דהורצה לשקר ירחיק עדותו, וכיון שכן י"ל דהיכי קאמר מכלל דס"ל דהמפקיד אצל חבירו בעדים א"צ לחזור היינו דס"ל כלישנא ב' בשבועות דפליגי רב אסי ושמואל רק באמר ליה אל תפרעני, דאלו ס"ל כל"ק דבמלוה חבירו סתם פליגי, ממילא גם לשמואל ליכא פרכא במגו דהחזרתי דהא א"נ אלא בטוען החזרתי בפני פו"פ והלכו למדה"י, וזהו לא מקרי מגו, באופן דיש לקיים פירושינו הנזכר לעיל:

היוצא מדברינו דלרמב"ח דבעי ג' פרות ליתא לפרכת הש"ס רק דקאי הכל לשמואל, אמנם לכאורה גם לרמב"ח צריכים לאוקמי בדאפקיד בשטר, דהא דרשינן בב"מ, אין רואה, הא יש רואה יביא ראיה ויפטור, והיינו דאינו נאמן בשבועה, ובזה יקשה עכ"פ בשבועה להימן במגו דלהד"ם, אך זה לק"מ דהא הך פרשה שניה דכתיב בה אין רואה מיירי בשומר שכר, דבלא"ה ליכא מגו דרוצה ליטול שכרו:

ולפ"ז מיושב קושיית תוס' שהתחלנו, די"ל דר"י לשיטתיה דס"ל ג' פרות בעי יש הוכחה דפרשה שניה בש"ש. והיינו די"ל דזהו דוחק לאוקמי קרא באפקיד בשטר. וקושי' הש"ס דנאנסה במגו דהחזרתי ליכא קושיא, כיון דבעי' ג' פרות, וא"כ עדיין היה קשה על הקרא דאין ראיה וכנ"ל, ולזה מוכח דפרשה שנייה בשומר שכר וליכא מגו, אבל לדידן דקיימא לן דלא בעי ג' פרות, א"כ ממילא מכח פרכת הש"ס דלהימן בלא שבועה במגו דהחזרתי מוכח ממילא דמיירי באפקיד בשטר, א"כ ליכא ראיה דפרשה שניה בש"ש, מש"ה קאמר סתמא דהש"ס לדידן טעמא אחרינא דקרנא בלא שבועה עדיפא, אבל לר"י שפיר י"ל כנ"ל ודוק היטב. כל זה אמרתי דרך פלפול לחדודי לחבירים בלימוד הישיבה, ותוכן הדברים בעזה"י נכונים, ומצאתי היום בזה משאלות רו"מ לכתוב לו הדברים, אם כי היה קצת קשה להזכיריני וכאמרם קשה עתיקא. וה' ימלא משאלותינו תמיד:

דעת הסמ"ע רס"י רצ"ו דבמפקיד אצלו בשטר דקי"ל דנאמן בשבועה החזרתי במגו דנאנסה צריך לישבע מדאורייתא. ודעת הש"ך שם סק"ג דהוא רק שבועה דרבנן ומה"ת נאמן בלא שבועה. ולכאורה נראה דתליא בב' תירוצים בתוס' שבועות (דף מ"ה ע"ב) ד"ה בשטר צריך וכו' ביאור תירוצם הב' דאף דר"ח ס"ל דבפקדון נאמן במגו דנאנסה מ"מ רמב"ח ורבא פליגי על ר"ח וס"ל דא"נ במגו, ומה דס"ל לרבא בעצמו דהלכה כדייני גולה היינו בעיסקא די"ל דאפשיטי דספרי זייר ליה. ולכאורה תמוה לי דהא ודאי א"א להכחיש דתירוצם ראשון אמת דאף לר"ח דנאמן החזרתי במגו דנאנסה מ"מ ניחא לתרץ דאפקיד בשטר כיון דהחזרתי בעצמו א"נ אלא בשבועה במגו דנאנסה ממילא ליכא קושי' על שבועות שומרים דלהימן נאנסה במגו דהחזרתי. ואך בתירוצם הב' דחיקא להו לפרש לישנא דהש"ס דצריך להחזיר לו בעדים יהיה הפירוש באם אינו רוצה לישבע דוקא ומכח זה הוכיחו לפרש דרמב"ח ורבא פליגי על ר"ח וס"ל דא"נ במגו וכיון שכן תמוה מאד דהיא גופא יקשה על סתמא דתלמודא היכי קאמר מכלל דתרווייהו ס"ל וכו' מנ"ל להמציא פלוגתא דפליגי על ר"ח דלמא ס"ל כר"ח ומ"מ תירצו שפיר דאפקיד לי' בשטר וכו' והוא לכאורה תמיה עצומה ולא מצאתי מי שהרגיש בה. ולזה היה נראה דס"ל בהך תירוצא כדעת הש"ך הנ"ל דאם הדין דנאמן החזרתי במגו דנאנסה נאמן מה"ת בלי שבועה וכיון שכן שפיר מוכח דפליגי על ר"ח דאם איתא דס"ל כר"ח עדיין יקשה אף באפקיד בשטר יהיה נאמן נאנסה בלא שבועה במגו דהחזרתי דהיינו מאמינים לו בלא שבועה במגו דנאנסה, וממילא לתירוצם הראשון מוכח באמת כדעת הסמ"ע דהחזרתי הוי שבועה דאורייתא כך היה נראה לכאורה:

אמנם נלע"ד דיש לקיים שיטת הסמ"ע גם לתירוצם הב' בהקדם דברי הש"ך סימן ס"ט סקי"ד ותוכן דבריו במ"ש הרמב"ן דעל כתב יד יכול לטעון פרעתי דאינו חושש להניחו כיון דלא טריף ממשעבדי והקשה הרשב"א דא"כ בשטר פקדון דאינו גובה ממשעבדי יהיה נאמן החזרתי בלא מגו דנאנסה, ולזה תירץ הש"ך ב' תירוצים, הא' כיון דשם שטר עליו אף דאינו גובה ממשעבדי חושש להניחו וכמו שט"ח שאין בו אחריות נכסים פ"ק דב"מ, הב' גם בשטר פקדון ראוי לטרוף ממשעבדי אלולי הטעם דנאמן החזרתי במגו דנאנסה ע"ש. והנה על ב' תירוצים יש לדון, על ת' הא' הנ"ל, יקשה הא בסוגיא דשבועות דמרא דשמעתא ל"ש ששכרו בעדים הוא שמואל ועלה אמרי' דשבועות השומרים דאפקיד בשטר, והרי שמואל ס"ל פ"ק דב"ק אומר היה ר"מ שט"ח שאין בו אחריות אינו גובה ממשעבדי ולא מבנ"ח, וא"כ לר"מ דס"ל דשטר שאין גובי' ממשעבדי אינו חושש להניחו יקשה משבועות השומרים דלהימין במגו דגם באפקיד בשטר נאמן במגו דהחזרתי ויהיה מוכח דלא אמרי' מגו דהעזה לפטורי משבועה וכיון דעכ"פ לר"מ מוכח כן היכן מצינו חולק לענין הך סברא דמגו. ואף אם נדחוק דבאמת לר"מ מיירי הקרא בשטר בנאמנות אלא דהם תירצו בשמואל דאפקיד בשטר סתם היינו לפי ההלכה דקי"ל כרבנן דר"מ, מ"מ הא כ' תוספות בב"מ (דף י"ד ע"א) ד"ה מ"ט דרבנן דס"ל לשמואל לסברא חלוטה דאף לרבנן דר"מ אי לא גבי ממשעבדי לא גבי מבנ"ח [אולם מדברי תוספות כתובות (דף נא ע"ב) ד"ה וגט חוב מוכח דחולקים ע"ז מהא דתירצו בשם רשב"א דאתי' כרבנן ומיירי בפירוש שלא באחריות. והרי לדבריהם בב"מ הנ"ל בכה"ג ס"ל לשמואל גם לדברי רבנן דאינו גובה מבנ"ח וביותר דלהך תירוצא דהש"ך יקשה כזה לכל השטות אף להרשב"א דס"ל א"נ פרעתי בכת"י מ"מ הא עכ"פ לשמואל דס"ל דשטר שאין גובה ממשעבדי אינו גובה מבנ"ח. וממילא ה"נ בכת"י יקשה האיך משנינן אליבי' דאפקיד בשטר הא בפקדון דאינו גובי' ממשעבדי נאמן החזרתי] גם על תירוץ הב' של הש"ך יקשה הא מ"מ לפי האמת דעכ"פ בשבועה נאמן החזרתי במגו דנאנסה ממילא הדין דא"י לטרוף ממשעבדי דאמרי' מה דאיהו מצי למטען וכיון דיכול לפטור נפשיה בשבועה אין גובי' ממשעבדי. ממילא יהיה הדין דנאמן החזרתי בלא שבועה ומטעם כיון דמכח המגו אין גובי' ממשעבדי ממילא אינו חושש להניחו ושוב הוי החזרתי טענה מעולה בעצמותו היא קושי' חזקה וכדומה מצאתי בס' קצה"ח. ואולם אפשר להרכיב ב' תירוצים ביחד ובאופן זה דמשנינן אליבא דשטר דאפקיד לי' בשטר היינו דשמואל ס"ל דא"נ בשבועה במגו דהחזרתי וא"כ טורפים ממשעבדי והוי שט"ח גמור וא"י לטעון החזרתי. ומה דאנן פסקי' כר"ח דנאמן במגו דהחזרתי וממילא אין טורפי'

ממשעבדי ואעפ"כ אינו נאמן החזרתי בלא שבועה היינו למאי דקיימא לן כשמואל פ"ק דבב"מ דאתותב שם וקי"ל דשט"ח שאין בו אחריות גובי' מבנ"ח קיימי' כיון דשם שטר עליו חושש להניחו ואינו נאמן החזרתי רק מכח מגו וצריך לשבע. ולפ"ז ממילא ניחא קושייתינו הנ"ל על תירוץ ה' דתוס' והיינו דכך אמרי' מדתירצו אליבא דשמואל דאפקיד ליה בשטר ע"כ דפליגי על ר"ח וס"ל דצריך להחזיר לו בעדים דאפילו בשבועה א"נ דאל"כ דס"ל כר"ח דנאמן בשבועה יקשה כיון דאינו טורף ממשעבדי מכח המגו ממילא יהיה נאמן החזרתי בלא שבועה דהא שמואל לשטתי' ס"ל דשטר שאינו גובה ממשעבדי גם מבנ"ח אינו גובה, וא"כ הדרא קושי' לדוכתי' על שבועת שומרים דלהימן נאנסה במגו דהחזרתי אע"כ דפליגי על ר"ח ודוק:

ולכאורה יש פרכא על דברינו דאיך אפשר לומר דרמב"ח ורבא באו לתרץ דברי שמואל א"כ איך אמרי' מכלל דתרווייהו ס"ל המפקיד א"ח בעדים א"צ להחזיר בעדים, הא י"ל דמה דהקשה לו רבא מגו דיכול לומר החזרתי היינו לשמואל לשטתו דס"ל בפ"ו דשבועות המלוה את חבירו בעדים יכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למד"ה אבל אינהו לנפשייהו י"ל דצריך להחזיר בעדים אע"כ דאין דבריהם לתרץ מלתא דשמואל רק לדון על דינא דשמואל אם יש לו קיום להלכה וא"כ נסתרים דברינו הנ"ל. אולם באמת לק"מ למי שאוהב האמת דודאי מה דאמר רבא לרמב"ח מגו דיכול לומר החזרתי דחיקא לומר דפריך רק לשמואל לשטתי' ולא אליבא דנפשי' דהו"ל לומר והא שמואל ס"ל דא"צ להחזיר בעדים ויש לו מגו דהחזרתי, א"ו מדפסק ואמר בפשיטות מגו דיכול לומר החזרתי משמע דאליבא דנפשי' ג"כ קאמר אבל מ"מ מה שהשיב לו דאפקיד בשטר ההכרח שעולה ג"כ לנכון אליבא דשמואל דהוא מרא דשמעתא ושפיר מוכח דס"ל דבשטר צריך להחזיר בעדים וכנ"ל:

ואולם בתירוצם הא' ס"ל דבאמת לא באו לתרץ לשמואל לשטתי' רק באו לחזק דינא דשמואל אליבא דנפשייהו. ויש להמתיק יותר לפמ"ש הר"ן באמת בשכיר הקילו ופרכת רבא רק על לישנא דרמב"ח דכמה מעליא הא שמעתתא א"כ ממילא לא באו לתרץ דברי שמואל די"ל דשמואל מתקנת שכיר קאמר ורמב"ח בא לתרץ את עצמו שהחזיק דברי שמואל מסברא:

ונ"ל די"ל דב' תירוצים הנ"ל תליא במחלוקת הפוסקים והיינו דלכאורה עדיין יש להקשות על דברינו הנ"ל דמה דאמרי' מכלל דתרווייהו כו'. היינו דתירוצם גם אליבא דשמואל ולדידיה דסבירא ליה דשטר שאינו גובה ממשעבדי גם מבנ"ח אינו גובה אם איתא דס"ל כר"ח החזרתי מגו דנאנסה א"כ אינו טורף ממשעבדי ממילא נאמן החזרתי

בעצמותו וא"צ לישבע הא עדיין לשמואל לשיטתי' דס"ל פ"ק דקידושין (דף יג) דשעבודא לאו דאורייתא ואפילו מלוה הכתובה בתורה א"כ כל שטר שבעולם אינו גובה ממשעבדי וממילא גם מבנ"ח אינו גובה וא"כ איך משנינן אליבי' דקרא איירי דאפקיד בשטר הא מדינא דאורייתא דבשטר אינו גובה ממשעבדי יכול לומר החזרתי. אמנם למ"ש הרשב"א דשעבדו בפירוש לכ"ע דאורייתא י"ל דאפקיד ליה בשטר היינו בשעבדו בפירוש. וא"כ י"ל דבתירוצם הא' אזלי כפי שיטתייהו סוף ב"ב ובגיטין דגם שעבדו בפירוש לד"א וממילא ע"כ שינויי דאפקיד בשטר לא קאי לתרץ דברי שמואל אלא לקיים דינא דשמואל מש"ה נסתר תירוץ ב' דתוספות דיקשה כנ"ל, דהיא גופא מנ"ל להש"ס דדלמא סברי כר"ח ואעפ"כ עולה יפה תירוצא דאפקיד בשטר, אע"כ דבאמת הכי אמרי' צריך להחזיר לו בעדים א"כ אינו רוצה לישבע, ותירוצם בתרא קאי לשיטת הרשב"א דשעבדו בפירוש מהני וי"ל כנ"ל ודוק:

היוצא מזה דשיטת הסמ"ע בודאי מוכח מתירוצם א' דתוס' דאם איתא דנאמן מה"ת החזרתי בלא שבועה במגו דנאנסה עדיין יקשה דלהימן נאנסה במגו דההחזרתי, ובהיפוך מתירוצם השני לא נסתר דעת הסמ"ע די"ל בכוונת תוס' כפי הנ"ל וק"ל:

ובעיקר קושית תוס' הנ"ל בב"מ (דף י"ד ע"א) ד"ה מ"ט דרבנן, נתחדש לי בזו הרגע דבר יקר בעזה"י עפ"מ דכתב הר"ן ריש גיטין (קמד ע"א) דהא דפרכינן כי אין בו אחריות נכסים אמאי יחזיר מבני חרי מגבי גבי. אף דכשיבא לגבות נטעון מזוייף, מ"מ אף ע"י קיום אינו ראוי לגבות דאנן נטעון שמא כ' ללוות ולא לוה והוא טען מזוייף משום מלתא דלא רמי' עליה. ולכאורה תמוה לי דהר"ן סותר עצמו לדבריו סוף גיטין (קפט ע"ב) במ"ש להשיג על הרמב"ן די"ל דשמואל ס' דל"א עבחז"ל והא דקאמר אומר היה ר"מ היינו דבעי לאוקמי מתני' בכל שטרות אף בהקנאה ע"ש והא לשיטת הר"ן הנ"ל אף אם מיירי בהקנאה אינו מוכרח דאומר היה ר"מ דהא בהקנאה ממילא ליכא קושי' דמבנ"ח מגבי גבי דהא כשיבוא לגבות נטעון אנן מזוייף. ולשמא כ' ללות ל"ש בהקנאה. והוא לכאורה קושי' אלימתא. ונראה דלק"מ דהכי אמרי' דשמואל ס"ל דמתני' מיירי בכל שטרות בין בהקנאה בין בלא הקנאה, מש"ה א"א לומר דמיירי בחייב מודה דא"כ בהקנאה ביש בו אחריות אמאי ל"י, אע"כ דמיירי באין חייב מודה וא"כ יקשה בהיפוך בשטרי דלאו הקנאה באין חייב מודה אמאי יחזיר הא מבנ"ח גבי ונטעון אנן כ' ללות ולא לוה, אע"כ דאומר היה ר"מ וכו', והוא נכון ואמת בעזה"י, ולפי זה מיושב היטב קושית תוס' דשפיר מוכח דס"ל לרבנן אחריות ט"ס דל"ל דטעמייהו דרבנן דס"ל דמבנ"ח גבי

דהא מ"מ בשטרי הקנאה ליכא חשש דלמזוייף ל"ח דכשיבוא לגבות נטעון ג"כ מזוייף ולשמא כ' ללות ל"ש בהקנאה ודו"ק:

עיין בר"ן פרק ז' דשבועות (דף שי"ב ע"ב) בסוגיא דשכיר שכתב דיש שרוצים להוכיח דמגו לאפטורי משבועה לא אמרינן מכח פירכת הש"ס (דף מ"ה) בשבועת השומרים הא יש לו מגו דלהד"ם, ומה דמשנינן דאפקיד בשטר הוא דיחוי, אלא דהטעם דמגו לאפטורי משבועה לא אמרינן, וראי' לזה [ממתני' דב"ק דף קי"ד ע"ב] דאמאי ישבע לוקח הא יש לו מגו דאי בעי אמר לקחתי ממך עיי"ש, קשה לי דבממנ"פ אם מוכח כן ממתני' תיקשי מזה לרב ושמואל דס"ל דבשכרו שלא בעדים דנאמן הבעה"ב בלא שבועה במגו דלא שכרתיך, ואלבייהו דחינן דשבועת השומרים מיירי באפקיד בשטר, הא מ"מ יקשה להו ממתני' דהכא. גם ק"ל במ"ש הר"ן לדחות דשפיר י"ל דאמרינן מגו לאפטורי משבועה ובמתני' מ' התקנה תקנו חז"ל שבועה עליו וההיא דשבועת השומרים הטעם כיון דלהד"מ הוא מעיז ובטענת נאנסה הוא העזה הו"ל מגו דהעזה ל"א. וק"ל הא זהו מספיק גם על הראי' ממשנתינו דהא בהוציא כך אין חבירו מכיר בשקרו, ואילו טען לקחתי ממך הוא מעיז, גם קשה לי במ"ש הר"ן שם. עוד להוכיח דמגו לאפטורי משבועה ל"א דאל"כ האיך ע"א קם לשבועה הא איכא מגו דטען החזרתי, דלמא באמת אין ע"א חייב רק במעיד שלוה ולא החזיר, וכ"ז צ"ע. (עי' בב"מ דף ה' ע"א ובתוס' שם דף ב' ע"א ד"ה וזה נוטל):

בהר"ן בסוגיא דשכיר נשבע ונוטל הביא שיטת הגאונים דמיגו לאפטורי משבועה ל"א והביאו ראיה משבועת ע"א והוא טוען להד"ם הא יש לו מיגו דפרעתי [ובעניי לא ידעתי דערבא ערבא צריך דדילמא באמת היכי דיש לו מיגו דההחזרתי א"צ לישבע נגד העד] ועוד ראיה ממכיר כליו וספריו עיי"ש וקשה לי דאם איתא לראיות אלו אם כן לרמי בר חמא דמשני קושיא דרבא דשבועת שומרים מיירי באפקיד ליה בשטר, אבל בלא"ה נאמן, איך יתרץ ראיות אלו, וצ"ע:

דף מו.

תוד"ה עביד איניש כו' וא"ת בלא"ה מהימן כו' וי"ל כו', ואני בעניי הי' נ"ל ביישוב קושיתם דאי לאו טעמא דגזים אינש לא היה נאמן התם לומר זבנת ניהלי מטעמיה דלא חציף דהא כשאמר איזיל ואקטליה דקלא דפלניא ולא אמר דזבנא לי משמע דעדיין דפלניא וכיון דאמר כן מסתמא יעשה כן א"כ לא מהימן לומר לקוח מטעם לא חציף דהא באמת אף בלא זבין לו ג"כ היה חציף לקצצו דהא החציף לומר דאקטליה אף בשעה דדיקלא של פלוני. וכיון דחציף ואמר חציף ג"כ לעשות כן. ושאני בההיא דאמר איזיל

ואגדריה לדקלא דפלניא זבנא ניהלי דאמר מיד זבנא ניהלי (משא"כ הכא דבשעה דאמר אקטליה לדיקלא דפלניא לא היה לקוח. אפ"ה חציף ואמר א"כ אתרע חזקה זו). מש"ה צריך לטעמא דעביד אינש דגזים. ואפשר דמה"ט באמת אף בראו עדים דקטלי' נאמן לומר לקוח דלא חציף למקטל דיקלא דלאו דיליה דמה דאמר אקטליה היה רק דיבור ומחזקינן דלא עביד ולא היה מחצף למקטליה אם לא זבנא אח"כ מ"מ י"ל דמ"מ חציפות לומר כן אתרע חזקה זו אצלו דהאמירה ג"כ שייך בו קצת לא חציף. וזה צ"ע לי לדינא אבל עכ"פ מיושב קושית תוס' דבלא ס' דגזים ולא עביד. ואמירתו כמו מעשה הרי חזינן דהחציף וא"נ אח"כ לומר דזבנא ניהלי (וגם בב"ק (צ"א ב') לא הוכרחו תוס' להחילוק בין לקיטה לקציצה. כי יש לחלק באופן אחר דאין דרך ליתן רשות לקצוץ):

תוד"ה בטוענו. והיה נראה מזה דאין הלכה כר"ח דאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שיש לו נ' דנשבע על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים דהא הכא לא חשיב העדאת עדים כהודאה במקצת מדאמר ר"י עד שיהיה שם הודאת מקצת הטענה. ור"י אומר דאינו ראיה דאיכא לאוקמי כגון שהחזיר כבר מה שראו העדים עכ"ל. ולכאורה תמוה מאד דאמר אר"י והוא אומר לא נטלתי אלא א' דמיירי ע"כ דלא החזיר לו כבר הא אם בכה"ג אף באינו מודה כלל הוי הודאה מכח ההעדאת עדים והול"ל לר"י סתם ולא החזיר לו מכבר והוא תמיה רבתא והנלע"ד על פי מה שנסתפקתי בההוא דינא דר"ח בפקדון כה"ג אם נימא דכמו דהודאת פיו אינו מחויב שבועה דהוי הילך ה"נ העדאת עדים דמה שהעדים מעידים הוי הילך או דבשלמא בהודאת פיו הוי הילך דכל היכא דאיתא הוא ברשות בעלים דהא הבעלים יכולים למוכרו ולהקדישו אבל בכופר ועדים מעידים דאינו ברשות בעלים להקדיש דהא בגזלן אף שיכול להוציאו בדיינים א"י הנגזל להקדיש דממעטינן מביתו מה ביתו ברשותו, א"כ נקרא אינו ברשותו י"ל דלא הוי הילך. ומההוא דינא דהש"ע סימן ע"ה ס"ד אבל אם תבעו חפצים שוה מנה פקדון והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שראו בידו כשנתבע מאותם חפצים שוה נ' הוחזק כפרן והתובע נשבע ונוטל, אין ראיה דעתה כשמעידים אין הפקדון בעין אלא שאז כשנתבע וכפר היה בעין:

לפ"ז נלע"ד דשטחיות דברי תוס' כך דלכאורה קשה עוד על תוספות בקושייתם דלמה הקשו מדר"י אמאי לא הקשו בפשיטות דלמאי צריכים לתקנת נגזל הא כיון דהעדאת עדים כהודאת פיו הוי מודה במקצת חשוד דשכנגדו נשבע ונוטל א"כ למאי צריך תקנה ביחוד בזה הא בכל מודה במקצת חשוד תקנו דשכנגדו נשבע ונוטל ולזה נראה דתוס' היה מסופקים בספיקותינו הנ"ל ולזה לא הו"מ להקשות כן די"ל דגם בהעדאת עדים

על חפצים מקרי הילך ושפיר צריכים לזה תקנת נגזל. לזה הקשו מדר"י דהא בדר"י ג"כ הוי הילך. וגם הא על ר"י קשה כנ"ל דבמודה במקצת למ"ל תקנת נגזל הא בכל מודה במקצת חשוד שכנגדו נשבע ונוטל וע"כ דר"י מיירי בהילך דכיון דהוי כעין מודה במקצת תקנו ביה תקנת נגזל (וכמו שכ' הרמב"ן במלחמות גבי שכיר ומדקדוק לשון הגמרא כל שהשבועה נוטה אצל הבעה"ב דנוטה משמע דליכא מודה במקצת גמור עיי"ש) ולזה הקשו דהא בלא"ה הוי העדאת עדים והוי כעין מודה במקצת גמור, ותרצו דמיירי בהחזיר היינו דבאמת לא מקרי הילך כיון דאינו ברשותו להקדיש אלא דמיירי שהחזיר לו מכבר, ומש"ה לא אמר ר"י עד שיהא מקצת הודאה דהיינו בלא החזיר, דבזה לא צריך לתקנת נגזל כיון דהוי על ידי העדאת עדים מודה במקצת והילך לא הוי וכנ"ל. ולא משכחת לה אלא במודה ממש ובזה שפיר הוי הילך דמשעה שמודה ורוצה להחזיר הבעלים יכולים להקדישו כמ"ש תוס' פרק קמא דמציעא בסוגיא דתקפו כהן, אבל בענין אחר לא משכחת דבאינו מודה אם החזיר מכבר לא הוי כעין דאורייתא, ואם לא החזיר ל"צ לתקנת נגזל וד"ל:

נסתפקתי בהא דקיימא לן בש"ע חוה"מ סימן ע"ה ס"ד אבל אם תבעו חפצים וכו' ועדים מעידים שראו בידו כשנתבע וכו' אם זהו דווקא שראו אותו בידו אז כשנתבע וכפר אבל עתה בשעת העדות אין החפצים בעין, אבל אם העדים מעידים שגם עתה הם בעין הוי הילך כי היכי דבהודאת פיו מקרי הילך אף שאינו מחזיר לו מיד או די"ל דדווקא בהודאת פיו דכל היכא דאיתא ברשותא דמרא איתא למכרו ולהקדישו כמ"ש תוס' והראשונים דהבעלים יכולים להקדיש פקדון שביד אחרים כדמוכח מסוגיא דב"ב גבי קרי מה שאין כן בהודאת עדים כיון דהוא כופר אין הבעלים יכולים להקדיש כמו נגזל דאינו יכול להקדיש לפי שאינו ברשותו, וכמ"ש תוס' להדיא פ"ק דב"מ סוגיא דתקפו כהן ואף דהעדים מעידים עליו ויכול להוציאו בדיינים ע"י עדות זו, מ"מ אינם יכולים להקדיש כמבואר פ"ק דבב"מ גבי מסותא דבגזל מטלטלים אף דיכול להוציאו בדיינים א"י להקדישו, הרי חזינן דמקרי אינו ברשות בעלים וא"כ י"ל דלא מקרי הילך כיון דאינו ברשותיה דמרא:

ודרך פלפול אמרתי עפמ"ש תוס' שבועות דף מ"ו ע"א ד"ה דטענו כלים וכו' ור"י אומר דאינו ראיה דאיכא לאוקמי כגון שהחזיר לו כבר, ולכאורה דברי תוס' אלו תמוהים הא' דמאי נקטו קושייתם מדקאמר ר"י עד שיהא מקצת הודאה ולא הקשו בפשוטו גם על הת"ק דלמאי צריך תקנת נגזל הא בלאו הכי כיון דהוי הודאת עדים דר"ח ומחויב שבועה דאורייתא והוא דהוא גזלן וחשיד על השבועה כבר קם הדין דשכנגדו נשבע ונוטל, הב'

במה שתירצו כגון שהחזיר לו כבר א"כ יקשה דמאי אריא עד שיהיה שם מקצת הודאה כיצד וכו' ולא נטלתי אלא א' דזהו ע"כ מיירי בלא החזיר אותו הכלי דמודה שנטל דאם לא כן לא הוי מודה במקצת, ואם כן גם באמר לא נטלתי כלום הוי מודה במקצת ע"י הודאת עדים והוי ליה לר"י לומר בקיצור כיצד כגון שעדיין לא החזיר:

ונלע"ד דהנה בר"ן הובא שיטות הפוסקים דבהנך דאמר ר"י עד שיהיה מקצת הודאה אף דאומר הילך מ"מ כיון דהוי כעין מודה במקצת תקנו חכמים דנשבע ונוטל, והנה אף דמדברי תוס' לעיל ד"ה לא קצצתי לך אלא אחת מבואר דאם אמר שכבר פרע אותו אחת שקצץ דלא מקרי הודאה במקצת, מ"מ יש לומר דזהו דווקא באם כבר החזיר לו דלא מקרי עליו שם הודאה, אבל בלא החזיר אלא דמכח ההילך דנין דכמאן דנקיט בגווי' דמי בזה מקרי עכ"פ כעין הודאה, ולזה יש לומר דתוס' בקושייתם לא רצו להקשות על הת"ק דמאי צריך תקנת נגזל הא גם בעלמא במודה במקצת חשוד שכנגדו נשבע ונוטל, די"ל כגון דהכלים בעין גם על ידי הודאת עדים מקרי הילך ואם כן אין כאן חיוב שבועה, ולזה הקשו על ר"י דאמר עד שיהיה שם מקצת הודאה והיינו ע"כ כעין מודה במקצת, אף דאמר הילך דאל"כ תקשי על ר"י דבמודה במקצת למאי צריך תקנת שכיר הא בלאו הכי כיון דהוא חשוד כנגדו נשבע ונוטל, אלא ע"כ דהתקנה באומר הילך דהוי כעין הודאה במקצת ולזה קשה הא בלאו הכי מכח הודאת עדים אף דמקרי הילך מ"מ הוי כעין הודאה מכח הודאת פיו, ומה לי דהוי כעין הודאה מכח הודאת פיו, ומה לי דהוי כעין הודאה מכח הודאת עדים, ועל זה תירצו דמיירי לאפוקי החזיר לו כבר והיינו דבאמת עתה נקטינן הסברא דע"י העדאת עדים לא מקרי הילך, כיון דאינו ברשותיה דמריה למכרו ולהקדישו, והא דצריך תקנת נגזל לת"ק היינו דהחזיר ממש, ועלה פליג ר"י דבהחזיר ליכא תקנה כיון דלא הודה במקצת ולא משכחת התקנה רק באומר לא נטלתי אלא א' ולא החזיר, דמדינא פטור כיון דמשעה דמודה נעשה פקדון והוא ברשותיה דמרא הוי הילך ומ"מ כיון דהוי כעין הודאה תקנו דנשבע ונוטל, אבל אלו טעין לא נטלתי כלום, לא משכחת התקנה דבממ"נ אם לא החזיר מקודם לא צריך לתקנה, דהא בלאו הכי הוי מודה במקצת חשוד דלא הוי הילך כיון דכפריה וליתא ברשותא דמרא להקדישו, ואם החזיר מקודם לא מקרי כעין הודאה מקצת, וליכא תקנה, והוא נכון בדרך פלפול אבל לדינא הוא ספק גדול לענ"ד וצ"ע:

ובזה נתיישב היטב דאמרינן ר"פ המדיר ואם איתא לדר"ה. מלשון זה משמע דלא קיימא לן כר"ה והא באמת איתא לקמן דהלכה כר"ה א"ר. ובתוס' שבועות דמ"ו עמדו בזה. [ולפי הנ"ל ניחא]. דמה דפסקינן הלכה כר"ה א"ר היינו הלכה ולאו מטעמי', דאנן פסקינן

מזונות דאורייתא וממילא מזוני עיקר מש"ה יכולה לומר, אבל לא מטעמי' דרב דאילו הי' מזונות דרבנן הי' תקנתא דידה עיקר, ואז לא הי' קשה אההיא דא"ע לפיך דנימא נעשה כאילו אמרה א"נ וא"ע, די"ל דהנך תנאי ס"ל מזונות דרבנן ואינה יכולה לומר א"נ וא"ע, לזה פריך רק אם איתא לדר"ה א"ר דהיינו דס"ל מזונות דרבנן, ואפ"ה יכולה לומר א"נ וא"ע ונכון מאד בעזה"י. (ועי' כתובות דף נ"ח אות י"ז):

דף מו:

גמרא ודלמא אחר עביד ליה. גי' הרי"ף דלמא לאחר אמר:

רש"י ד"ה שבועת ביטוי, דלהבא כי משתבע כו'. בריב"ש סימן רס"ו כתב דאפשר דוקא לגבי שבועה הוא דאינו חשוד אבל מ"מ י"ל דלעדות פסול שהרי עבר על עבירה דאורייתא ואפילו העיד עדותו בשבועה כיון שאינו נאמן מצד עצמו גם בשבועה א"נ דנפיק לי' מתורת עד עכ"ל. שוב ראיתי שהעתיק כן כבר במהרש"ק ט"ז וכתב שכן עיקר ועין כנה"ג סימן צ"ח בהגהות לב"י אות ק"ו אולם בתשובת הרשב"א סימן תתקס"ד כתב דגם לעדות כשר ועיין כנה"ג סי' זה בבית יוסף אות ל"א. והנה לדברי ריב"ש הנ"ל בשיטת רש"י מבואר דלא כלל א' היא דכל מי שפסול לעדות פסול לשבועה דהרי חזינן בעובר שבועה דלהבא דכשר לשבועה ופסול לעדות ולפ"ז י"ל דה"נ בכל עובר עבירה כמו אוכל נבילות וטריפות וכדומה כשר לשבועה דקיימא לן חשוד לד"א לא חשוד לכה"ת כולה דהרי הריב"ש למד דהעובר שבועה דלהבא דפסול לעדות מצד דדמי לעובר שאר עבירה וכיון דכשר לשבועה נשמע דעובר עבירה כשר לשבועה ולא מצינו מפורש דפסול לשבועה זולת גזלן וכדומה דחשוד לאותו דבר בזה אפי' בשבועה אינו נאמן או דחשוד על השבועה דפסול גם עתה לשבועה אבל חשוד לעבירה אחרת לא מצינו דפסול ועיין תשו' רשב"א סי' תש"ל ועיין תבואות שור סימן ב' ס"ק י"ב:

דף מז:

גמרא קרב לגבי דהינא. עיין בכורות דף נה ע"ב תוס' ד"ה הוא:

דף מח.

גמרא אמר רבא הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת. קשה לי רבא לשיטתיה דס"ל בסנהדרין דף כז דרע לשמים כשר להעיד דאינו רע לעדות א"כ לעדות ממון מצטרפין דהא בעדותן על הלבנה היה רק רע לשמים ועיין:

אאב"ה שמעתי מאאמ"ו הגאון נ"י לתמוה הא רבא דס"ל דרשע דחמס בעינן, דרע לשמים אינו רע לבריות ועיין סנהדרין (דף ט' ע"ב) בתוס' דפלוני רבעני דהוא להנאתו מקרי רשע דחמס, א"כ הכא בעדות החודש דאינו נוגע רק לשמים יהיה כשר לעדות ממון ולא

צריך לרבא לפרש דהוא ואחר מצטרפים וכו', ודוחק לומר דמקרי רע לבריות, דאם אחד נתחייב לחבירו לשלם בר"ח פלוני וע"י עדותן של עדות דיקדשו ב"ד את החודש יתחייב זה לשלם בו ביום, ואאמ"ו נ"י נסתפק בזה אם בעדות זו חייבים העדים מלקות משום לא תענה, כיון דלא תענה בריעך כתיב, י"ל דוקא בריעך, אבל לא בעדות כזה דהוא רק רע לשמים:

שם הואיל ואתא לידן. שבת דף פא ע"ב וש"נ:

דף מח:

גמרא ב"ש היא דאמרי שטר העומד לגבות. עיין ב"ח סימן ערה ס"ד:

שם השתא דלא אתמר הלכתא. עיין ב"ב דף ס' ע"ב תוס' ד"ה איתמר:

עבודה זרה

דף ב.

תוס' ד"ה לפני. בספר שם הגדולים להרב ר' יוסף אוזילאי באות ח' כתב בשם רבינו בצלאל בשיטה מקובצת חולין כי התוס' על מס' ע"ז שבידינו הם תוס' רבינו פרץ:

תוד"ה אסור וכו' שר"ל אף ממקח וממכר. עיין לקמן דף יב ע"ב תוספות ד"ה עיר:

דף ג.

תוס' ד"ה יבא וכו' וכן הגיורת. וכן בפסחים דף סט ע"ב במתני' ובזמן שבא בשבת:

ד"ה היום וכו' תימה אנשי יריחו. עיין פסחים נו ע"א:

דף ג:

גמרא ג' הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה. עיין ילקוט פרשה כי תשא דף קח ע"ב בפסוק וישב העם:

דף ה.

תוס' ד"ה וצריכא. וקבלת תשובתם. עי' תשובת שער אפרים סי' נ':

דף ה:

רש"י ד"ה וי"ד בניסן משום פסחים. תמוה הא קתני אמה מכרתי בתה מכרתי ופסח אינו בא אלא מן הזכרים:

תוס' ד"ה מנין וכו' אמרינן לו קום והבא קרבן שלם. יש לעיין למה אומרים לו הבא שלם וכי מחוייב הוא בכך להביא קרבן שלם אף בנדר ואמר הרי עלי מכל מקום אין בן נח מצווה על לאו דלא יחל ועל מוצא שפתיך אלא דברוצה להקריב מחוסר אבר אומרים לו שלא יקרב אבל להביא אחרת מנין לנו:

בא"ד דהאי קום ועשה. תמוה לי הא מ"מ אית בי' ג"כ שב וא"ת, שלא להקריב מח"א וה"ל למחשבי' דהא בסנהדרין דף נ"ט ע"ב כתבו תוס' דפ"ו הו"ל למחשבי' כיון דאית בי' ג"כ שב וא"ת איסור השחתת זרע, וצע"ג:
גם ביסוד דבריהם דמחייבי' אותו להביא קרבן אחר לא ידעתי, וכי ב"נ מצווה לקיים נדרו אלא דאסור להביא המחוסר אבר אבל לא שמחייב להביא קרבן אחר, וצ"ע:

דף ו.

גמרא ההיא מלחיות זרע נפקא. זוכרני דהבאתי ראיה לפלוגתא דרבוואתא אי טריפה מוליד מסוגיא דחולין (דף נ"ח) ותמורה (דף ל"א) דעל פלוגת' דר"א ורבנן בולד טריפה, אמרינן למ"ד טריפה יולדת משכחת בנטרפה ואח"כ נתעברה ופליגי בזו"ז גורם, ואם טריפה א"י, ע"כ בנתעברה ואח"כ נטרפה, ופליגי בעובר ירך אמו, והא גם אי טריפה א"י משכחת פלוגתייהו בולד טריפה, היינו דהאם טריפה והוליד מכשירה, ופליגי בזוז"ג, וכן ממה דאמרינן [בסוגיין] ההיא מלחיות זרע נפקא. הניחא למ"ד טריפה א"י, הא מ"מ צריך קרא דלא יביא זכר טריפה דלא ממעיט מלחיות זרע, אע"כ דטריפה אינו מוליד:
שם א"ד משום ולפני עור. עיין ברש"י לקמן דף י"ב ע"ב במתני' ד"ה שאין מעוטרות מבואר דס"ל דגם להך צד דמשום לפ"ע אסור למכור שאר דברים אטו בהמה, והיינו ליישב בזה ק' תוס' בריש מסכתן דאמאי לא ק' א"ב שאר דברים, אבל ק' דאמאי מותר באית לי' בהמה לדידי' מ"מ נגזור אטו ל"ל בהמה דהגזירה זו קרוב יותר מגזירת שאר דברים אטו בהמה, ודוחק לומר דהנ"מ באית לי' בהמה היינו דמותר למכור שאר דברים דהוי גזירה לגזירה, וצ"ע:
שם דאית ליה בהמה לדידיה. עיין לקמן דף יד ע"ב תוס' ד"ה מקום:
תד"ה אתך, ומיהו קשי' הא קיימי' אליבא דמ"ד טריפה חי'. תמוה לי הא מ"מ שייך בי' טעמא דקיום עולם, דטריפה כיון דחולה ומתנוונת והולכת מאותו חולי עומדת למות וכמ"ש תוס' חולין דק"מ דמה"ט אמרי' בסוגי' דמכל החי דמוקמי' יותר לטריפות אף למ"ד טריפה חיה ולא למח"א כיון דלטריפה אין בו קיום עולם, והרי בסוגיא אמרי' דמלחיות זרע איצטריך למעט סריס לקרבן, דמאתך הי' ס"ד רק למעט טריפה דאינו לצוותא, דימות תוך יב"ח כמ"ש רש"י, אף דקיימי' למ"ד טריפה חי' אפי' לצוותא ליב"ח ליכא, ממילא ליכא קיום עולם, דאף דיולדת הא בתיבה נאסרו לשמש, וצע"ג:

דף ו:

גמרא מנין שלא יושיט. עיין תוס' פסחים כב ע"ב ד"ה ואבר:

ברש"י ד"ה מלוה דכיון דנקט שטרא, משמע דהחילוק דבשטר כיון דמסתפי מיני' שמח לאח"ז אבל בע"פ דלא מסתפי מיני' אינו שמח לאח"ז. ותמוה לי הא בבריית' מפורש הטעם שהוא כמציל מידם משמע דגם בע"פ שייך לאסור דשמח לאח"ז אלא דהקילו שלא להשתקע ממון ישראל ביד נכרי, וצע"ג:

תוס' ד"ה אלא, מכאן ראיה, ק"ל על ראייתם דעדיין י"ל דלהלוותם גם בריבית אסור אלא דלהלוותם וללוותם מיירי כסתם ענין בין בריבית בין שלא בריבית לזה פרכינן ללותם בלא ריבית הא ממעט להו, וצ"ע:

דף ח.

גמרא אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. עיין תענית יד ע"ב ברש"י ד"ה בשומע תפלה וצ"ע:

שם קלנדא אסורה. פירש"י שמביאים לרומי להקריבן בני רומי. ק"ל הא הוי לפני דלפני דשרי כדלקמן דף יד ע"א [ועיין בהגר"א יו"ד סי' קלט ס"ק לב]:

דף י.

גמרא ומי מוקמי מלכא בר מלכא. עיין סמג לאוין אות קטז:

דף יב.

גמרא. אילימא דלא מתחזי. עיין ירושלמי פ"ט דכלאים על משנה ב':

דף יב:

תוד"ה אלא וכו' ושמא בעבודת כוכבי' אפילו ללקות. עיין לקמן דף מג ע"ב תוס' ד"ה אמרו לו ודף מח ע"ב תוס' ד"ה לא:

בא"ד לא כתיב בה אכילה באורייתא. לא זכיתי להבין דהתינח אם היה האיסור נכתב בתורה ולשון אכילה לא נזכר רק בדברי קבלה אבל האמת הא בדאורייתא לא כתיב האיסור כלל רק בקרא דדברי קבלה ויאכלו זבחי מתים ובההוא קרא הא כתיב אכילה א"כ לא נזכר שום איסור רק בלשון אכילה וצ"ע. גם קשה אמאי לא אמר בפשיטות כיון דאיתקש לזבחי מתים לגמרי איתקש ובמת אף שלא כדרכו אסור דבמת לא כתיב אכילה ואי דלא איתקש רק למה דנזכר בפסוק הא לצד זה גם דרך הנאתו לא הוי דאורייתא דהא בקרא לא נזכר ההיקש רק לענין אכילה ועיין תוס' ב"ק דף ע"א ע"ב:

דף יג.

תוס' ד"ה אבל וכו' ומאי פירכא. לא ידעתי מאי קושיא הא ר"ל הוא דאמר הכי דמהנה מותר אבל ר"י אמר מהנה לכ"ש והכי קי"ל א"כ מאי דוחקא לומר דפירכת הש"ס הוא לפי ההלכה:

תוס' ד"ה אמר אביי אמר קרא את סוסיהם תעקר, הקשו הא צעב"ח דאורייתא, ותי' דיש כח לחכמים לעקור. והקשה רומעכ"ת הא למ"ש הרא"ש בשם הרי"ף דיש תקנה בפדיון א"כ בהקדיש והחרים דקיימא לן בהמה תעקר אמאי לא נכוף אותו לפדות בפרוטה: לענ"ד הא גבי נושא ונותן בשוק של ע"ז דקיימא לן תעקר דמנשר פרסותיה ל"ש פדון, דאין פדיון לע"ז, ובההיא דהקדיש והחרים דאמרינן דתיעקר, היינו דכונסים אותו לכיפה על זה לא הקשו תוס' קושייתם דזהו אינו כ"כ צער בע"ח וכדמוכח מהרא"ש שכתב בבכור בזה"ז אם בא הכהן להכניסו לכיפה אין שומעין לו משום ביזוי קדשים, ולא הזכיר משום איסור צער בע"ח, ומה דפרכינן בסוגיא דגם בהקדיש והחרים יהיה העיקור דמנשר פרסותיה, י"ל משום דסתמא מיירי אף במקדיש תמימים למזבח:

דף יג:

גמרא הני מילי בזמן שבית המקדש קיים. עיין טורי אבן מגילה דף י' ע"א ד"ה מ"ט הדר ביה:

שם לדמי חזי. ק"ל הא פלוגתא דר"מ וחכמים בבכור דמתני' ובכור הא אין לו פדיון ואין תמורתה קריבה וא"כ לא חזי לדמי וצע"ג:

וקשה לי, הא מקור דין דמטיל מום בבע"מ הוא בבכור שאחזו דם, ומשמע דלר"מ אסור להטיל מום בבכור בע"מ והא בבכור ל"ש דחזי לדמי דהא אינו תופס פדיונו וצ"ע:

תוס' ד"ה נוטל וכו' אין לקנסו. עיין בכורות דף כח ע"א תוספות ד"ה עד:

דף יד:

מתני' מקום שלא נהגו למכור אין מוכרין [בפסחים דף נ"ג פרש"י דהחמירו על עצמן דלמא אתי למכור גסה ע"כ] דאילו מחמת חשש רביעה כדאיתא ברפ"ב דאין מעמידים בהמה בפונדקאות של עו"ג משום חשש רביעה, דהכא במכירה אמרינן עו"ג חס על בהמתו שלא תעקר. דמה"ט דינא דאין מעמידי' לא תליא במנהגא. דהתם לכ"ע אסור מחשש רביעה אבל במכירה דחס על בהמתו תליא במנהגא. וס"ל לרש"י דטעמא דנוהגין שלא למכור משום אטו בהמה גסה. ולא ניחא להו לפרש דמקום שנהגו חוששים אף לבהמתו דלמא לא חס, די"ל דקשה לי' קושית תוספת דף כ"ג דא"כ בהנך מקומות יהא הדין דאין לוקחין מהם בהמה לקרבן דהא חוששין אף לרביעה. אע"כ דאין חוששין כלל לזה, אלא דנהגו שלא למכור אטו בהמה גסה ותוס' שהקשו כן ע"כ דס"ל דטעמא דמנהגא דחוששין אף לבהמתו לרביעה. והנה מתוס' ד"ה אמר רב כו' נראה דס"ל כרש"י. והיינו ממה דכתב ולמאי דהדר ביה רב ניחא. ובפשוטא תמוה דעדיין תקשה הא מכל מקום טעם דנהגו שלא למכור משום רביעת בהמתו. ואמאי נהגו בכותי שלא למכור הא כותי

אינו חשוד על הרביעה. ולזה נראה למה דהקשה המהרש"א על קושית תוס' הא אמרינן דאין מוכרין לכותי שמא יחזור וימכור לישראל ותירץ דתוס' קאי באידך תירוצא דזהו מקרי לפני דלפני. ולזה שפיר כתבו למאי דהדר ביה רב ניחא. היינו דאין הטעם משום רביעה אלא משום אטו בהמה גסה דאסור משום שאלה ונסיוני. וזה שייך גם כן בכותי דימכור לעו"ג ויהיה נסיוני או דישאל לעו"ג ודו"ק:

שם ובן בתירא מתיר בסוס. וכתב הרע"ב ורבנן סברי דוקא אדם נושא א"ע, הלכך אם לא הי' מיוחד אלא לרכוב עליו מותר. וזהו אינו מפורש בסוגיין. יי"ל דטעמייהו דרבנן דאסור משום כלי זיין כדס"ל לרבי בברייתא. גם י"ל דרבנן ס"ל דכל סוסים אסור משום לא פלוג דאטו סוס מיוחד לעופות כמ"ש תוספות בשבת דצ"ד א'. ובתוספות בשמעתין ד"ה ובן בתירא כ' דלא פליגי אלא בסוס המיוחד לעופות ומשמע דס"ל כהר"ב, או דכוונתם דעיקר פלוגתא לענין חי נושא א"ע רק בסוס המיוחד לעופות דבן בתירא ס"ל דגם בזה חי נושא א"ע. ורבנן סברי דבזה ל"א חי נושא א"ע וממילא כל סוסים אסורים למכור משום לא פלוג (אך מדברי תוס' בסוגיא דט"ז ד"ה אלא, משמע בפירוש דס"ל כהר"ב):

ובתוס' כתבו עלה וא"ת מנ"ל התם דטעמיי' דרבנן דאסרי הכא משום דס"ל דאין חי נא"ע בעופות דלמא טעמייהו כר' דגזרו משום תורת כלי זיין. ותמוה לי הא לא נזכר כלל מזה התם דטעמייהו דרבנן דפליגי לענין חי נא"ע בעופות הא אמרי' רק שם דב"ב ור' נתן אמרו ד"א היינו מדמתיר גם במיוחד לעופות מוכח דס"ל כר"נ. ורבנן אינו מוכרח אי דלא ס"ל כר"נ או דאפשר דג"כ ס"ל כר"נ וטעמייהו משום כלי זיין. ורש"י לעיל דף ז' ע"ב נקט באמת הטעם לרבנן משום כ"ז. ולומר דסברת התוס' דהא דדייקי התם דבן בתירא ס"ל כר"נ ודלמא מיירי במיוחד לרכיבה ע"כ משום דבמיוחד לרכיבה גם לרבנן מותר (ולא ס"ל כדבריהם בשבת דרבנן אסרו בכל הסוסים. והראיה ע"כ דב"ב מתיר משמע בכל הסוסים. אלא משום דפליגי רק במיוחד לעופות) ע"ז סובב והולך קושייתם דלמא רבנן ס"ל דמיוחד לרכיבה ג"כ אסור משום כ"ז וב"ב דמתיר זהו רק במיוחד לרכיבה ואין ראיה דסברי כר"נ. א"כ בהיפוך הו"ל למנקט קושייתם דדלמא ב"ב סבר ג"כ דבמיוחד לעופות ל"א חנא"ע ומיירי רק במיוחד לרכיבה, ועכ"פ מה דנקטו דמפורש התם דטעמייהו דרבנן דפליגי בזה על ר"נ זהו לא נזכר שם כלל:

גם תמוה לי על תירוצם דמדכיילי להו עם שאר בהמה גסה משמע דהאי סוס משום שאלה ושכירות ונסיוני עדיין קשה דלמא טעמייהו דרבנן כאידך טעמא דר' דכי מזקין טחין ליה ברחיים וצע"ג. גם יש לעיין למ"ש תוס' בשבת הנ"ל דרבנן ס"ל דגזרו בכל סוסים משום סוס המיוחד לעופות א"כ מאי פרכינן בסוגיא אההיא דר' אלא תורת

בהמה גסה מאי היא, י"ל בפשוטו דמיוחד לעופות יש בו תורת בהמה גסה דהא עושים מלאכה וגזרו בכל סוסים משום לא פלוג. וכ"ז צ"ע (וכן הקשו באמת בתוס' ד"ה אלא, אך לשיטתם בשבת קיימת הקושיא):

דף טו.

תוס' ד"ה ושמעה וכו' דחמיר טפי. עיין תשובת הריב"ש סי' כד:

בני חביבי הב' החריף שמואל שיחי' אמר דלהך שיטה די"ב מיל לכו"ע דאורייתא [הג"ה עי' או"ח סי' ש"ה, במג"א סקי"ח] ממילא מוכח דליכא בזה משום שביתת בהמתו כיון דליכא בי' כרת וסקילה כמ"ש הגמ' והיינו מדאמרינן בן בתירא מתיר בסוס והא מ"מ ניחוש שהנכרי יוליך אותה י"ב מיל ואף דלטעם דנסיוני ל"ש כאן מ"מ אסור משום גזירה דשאלה ושכירות ודבריו נכונים ומדוקדק בזה לישנא דהש"ס בן בתירא מתיר בסוס ועושה מלאכה בדבר שאין בו חטאת ולא אמר דבר שאינו אסור מה"ת אלא דהיה חשש שיוליך אותה י"ב מיל לזה אמר כיון דאין בו חיוב חטאת ליכא ביה משום שביתת בהמתו:

דף יח:

גמרא אלהא דמאיר ענני. עיין מ"ש הרמ"ע במאמר חיקור הדין סוף ח"א:

דף יט.

גמרא בתחלה על גפי. עיין סנהדרין דף לח ע"א תוס' ד"ה בתחלה:

דף כ.

תוס' ד"ה דאמר וכו' שהרי כל שאר האומות מותרים. עיין טורי אבן מגילה דף יד ע"ב ד"ה דאגיירה:

דף כא.

גמרא א"ש הלכה כר' יוסי. עיין לעיל דף ז' ע"א תוס' ד"ה פשיטא:

דף כב.

גמרא איכסיף. גיטין עז ע"ב ב"מ צז ע"א:

שם לא היו דברים מעולם. עירובין מ' ע"א ועיין תוספות יבמות לה ע"ב ד"ה דכ"ע. נדה כד ע"א תוס' ד"ה אר"פ. ב"ב קנד ע"ב תד"ה ברם. בכורות ד' ע"ב תוד"ה אלא:

פרק ב - אין מעמידין:

דף כג.

תוד"ה רבינא, (עיין מש"כ לעיל דף י"ד ע"ב):

תוס' ד"ה על וכו' משום דשמא נתרצית לו. עיין לקמן דף כה ע"ב תוס' ד"ה איכא:

דף כד:
גמרא ה"נ מסתברא. עיין טורי אבן ר"ה דף י' ע"א ד"ה עגל:
שם גבול יש לה. עיין לקמן דף מו ע"ב תוס' ד"ה כשנרבעו:

דף כו.
גמרא העובדי כוכבים והרועים. עיין לעיל דף ד' ע"ב תוספות ד"ה ש"מ ודף י' ע"ב תוס' ד"ה חד:

דף כו:
תוס' ד"ה ולא וכו' דכתיב והי' לך למס. עיין לקמן דף סד ע"ב תוס' ד"ה איזהו וכבר רשום בהגהות הגאון מהרי"ף זצ"ל:
ע"ד הסופר שנתגלה שזה שנתים ימים מכר תפילין שהיה מונח בתוך הבתים חתיכות קלף בלא פרשיות ובימים שבנתיים כתב ב' ספרי תורות, מה דינה של הס"ת:
הנה הסופר הזה נידון כמומר לתאבון דעשה כן להרווחת ממון וכשר לכתיבת ס"ת כשיטת הפוסקים וכמ"ש הב"י (רסי' ל"ט) דמומר דפסול לכתיבת סת"מ היינו מומר לכל התורה כולה או להכעיס בדבר א' והמג"א הוסיף דה"ה במומר לאותו דבר שאינו לתיאבון ולא להכעיס למה דקיימא לן כהרא"ש ריש חולין דמומר אוכל נבילות שלא לתיאבון ושלא להכעיס שחיטתו פסולה דלא מקרי בר זביחה ה"נ לא מקרי בר קשיר' אבל לתיאבון אף לאותו דבר כשר:
אלא דמעכ"ת נ"י העמיד עצמו לחוש לסיום דברי המג"א שם שכתב ובתוס' ד"ה סמי מכאן משמע דאפילו לתיאבון פסול לכתיבת ס"ת וכתב מעכ"ת עלה ועכצ"ל מאיזה סברא דלא שייך הכא לא שביק היתירא עכ"ל:
במחכ"ת לא זהו הדרך בכוונת המג"א מדלא כתב שאינו נאמן לכתיבת סת"מ, משמע דהוא פסול בגופו וכדקתני מפורש בברייתא הטעם דכתיב וקשרתם וכתבתם מי שהוא בר קשירה ואף דתוס' מנחות (דף מ"ב) כתבו דנכרי בלא"ה פסול דאינו כותב לשמה והבריית' דנקט טעמא דבר קשירה קאי אאינך היינו דמ"מ טע' ההוא מספיק גם בנכרי אלא דגם בלא"ה מפסיל אבל לומר דהטע' הזה ליכא גבי מומר ופסול רק מטעם אחר זהו לא ניתן לאמרו [ובעיקר קושי' תוס' מנחות הנ"ל הי' נ"ל דגם בנכרי צריך לטעם דאינו בר קשירה, דנ"מ בכתב בעודו נכרי ונתגייר והוא יודע בעצמו שכתב לשמה דהי' מותר לו להניחן, אבל מטעם לאו בר קשירה פסולים הם גם לדידיה דבעידן דכתב לא הי' בר קשירה גם נ"מ דאם אין לו רק תפילין שכתבן נכרי דמטעם שלא לשמה הוי רק

ספק כמ"ש הב"ש (סי' קכ"ג סק"ה) א"כ הוי מחוייב להניחן מספק, אבל מטעם לאו בר קשירה פסולים בודאי ואין מניחן]:

ומה דהקשה מעלתו דמ"ש דכשר לשחיטה ומקרי בר זביחה, בודאי זהו קושיא, אבל י"ל דבאמת בדאורייתא מקרי ב"ק אלא דחז"ל פסלוהו לכתיבת סת"מ ועשהו כאלו אינו ב"ק ובדרבנן אין לדמות זו לזו, דהם אמרו והם אמרו וראו לפסלו לכתיבת סת"מ אבל לא לשחיטה, ויש ליתן תבלין לזה דבכתיבה דשייך בה כמה גוני פסולי דאינו ב"ק כמו אשה וקטן, מש"ה במומר לתיאבון לאותו דבר נראה בעיני העולם דאינו ב"ק, ואם יראו דכשר לכתיבת סת"מ יכשירו ג"כ נשים וקטנים, אבל בשחיטה דלא משכחת לאו בר זביחה רק בנכרי, זה אינו מצוי לשחוט ע"י נכרי, וגם אפשר אף אם לא היה צריך להיות בר זביחה מ"מ הי' אסור ליתן לכתחילה לנכרי לשחוט ע"י אחרים רואים אותו כמו בחש"ו וא"כ לא שכיח שיזדמן שחיטת נכרי מש"ה לא גזרו והעמידו על הדין דמומר כשר:

והדבר מוכח לכאורה בהר"ן שכתב בפ' השולח ואחרים פירשו דמוסר ומומר מדינא כשר דאיתנהו בקשירה, אלא דמדרבנן כיון דפרק מעליו עול המצוה אפילו במצוה אחת דשביק בה היתירא ואכל איסורא, עשאוהו מדבריהם כאלו אינו בר קשירה, והמג"א תמה דהא הר"ן כתב ריש חולין דמומר להכעיס דינו כעכו"ם [היינו ממ"ש הר"ן ומומר להכעיס ומומר לכל התורה הויין כנכרים גמורים דאינן בשחיטה כלל מלשון זה כנכרים גמורים, וגם מדכייל בחד בבא עם מומר לכה"ת משמע דמדאורייתא פסול] ובע"ז כ' הר"ן דכל שלפניו היתר ואיסור ומניח ההיתר ואוכל האיסור הוא מומר להכעיס:

ולענ"ד הא הר"ן עצמו כתב ריש חולין, ולענין משומד אוכל נבילות אפילו שלא לתיאבון אם בדקו סכין ונתנו לו ועמדו ע"ג מתחילה ועד סוף שחיטתו כשירה, אבל להכעיס וכו', הרי להדיא דשלא לתיאבון לא מקרי להכעיס, והיקל יותר מהרא"ש דאפי' לאותו דבר כשר דכל שאינו להכעיס מקרי בר זביחה, וא"כ יסתרו לכאורה דברי הר"ן אלו לדבריו בע"ז הנ"ל ובהכרח לומר דמ"ש הר"ן בע"ז דמניח ההיתר היינו דבועט בידים לדחות מעליו ההיתר ונוטל דוקא האיסור אבל אם אינו חושש איזה יזדמן לידו ליטול זה לא מקרי להכעיס, וא"כ י"ל דמזה מיירי בגיטין וכדכתב שפרק מעליו עול המצוה משמע שאינו מקבל עליו עול המצוה ואינו חושש ומדקדק בין היתר לאיסור, ושביק בה היתרא שכתב הר"ן היינו דאינו מדקדק ליטול ההיתר ול"ק קושית המג"א, אך עדיין קשה דכיון דפסלוהו בכה"ג לכתיבת סת"מ אמאי כ' הר"ן דבכה"ג כשר בשוחט בעומד ע"ג, אע"כ דאין לדמות בדרבנן זה לזה וכנ"ל:

ואף דהמג"א הניח קושיתו על הר"ן בתמיה מתקיימת לאו משום דדחקתו לומר דיש חילוק בדרבנן בין כתיבה לשחיטה, דא"כ הא עכ"פ ליכא קושיא מהר"ן ע"ז וכנ"ל, ויהיה הקושיא רק מכתיבה לשחיטה, וזהו בלאו דברי הר"ן בע"ז, דהיינו דנין דשביק היתירא לא מקרי להכעיס, ג"כ קשה דאמאי כתב הר"ן בחולין דלהכעיס פסול מדאורייתא, הא גם בשלא להכעיס אלא דשבק היתירא כההיא דגיטין פסול מדרבנן, דהא בחולין משמע דליכא רק ב' אופנים, שלא לתיאבון דאפילו בדרבנן בעע"ג, ובלהכעיס פסול מדאורייתא, הא איכא עוד אופן דשבק היתירא דפסול מדרבנן, וא"כ אין הקושיא תלוי בדברי הר"ן ע"ז, א"ו דהיה אפשר לומר דשביק היתרא לא מקרי להכעיס ופסלוהו רבנן רק לכתיבה ולא לשחיטה, אלא דדחקתו להמג"א לישנא דהר"ן בגיטין דשביק בה היתרא משמע דהיינו כלישנא דהר"ן בע"ז דמניח ההיתר ואוכל האיסור:

ומ"מ לענ"ד אינו מוכרח וי"ל כנ"ל, גם אף אם דחקתו להמג"א לומר בכוונת הר"ן לחלק בדרבנן בין שחיטה לכתיבה, מ"מ י"ל בכוונת המג"א בפירושו בתוס' ע"ז דמיירי במומר לתיאבון ומדרבנן פסול ולחלק בין כתיבה לשחיטה, היינו כיון דמפורש בסוגיא דאוכל נבילות לתיאבון בודק סכין מוכח דחלקו חז"ל בין זה לזה, אבל להר"ן דמפרש דמומר דגיטין היינו דשביק היתירא, וזהו לא מפורש בסוגיין דכשר לשחיטה, מנ"ל לחלק בין כתיבה לשחיטה דלמא גם בשחיטה עשאוהו כמו שאינו בר זביחה באופן דיש קיום לדברינו בכוונת המג"א הנ"ל:

ואולם עכ"ז לדינא אין צריך לחוש לזה אחרי שהאחרונים ז"ל דחאו לדברי המג"א וכתבו בכוונת תוס' דבגיטין מיירי להכעיס ונדחקו דמ"ט ל"ק בגיטין ג"כ היינו מין, ולענ"ד י"ל דבפשוטו לק"מ דמ"מ הוי חידוש דלהכעיס הוי ג"כ כמין לדבר הזה דלא מיקרי בר קשירה, והרי הרשב"א בחולין כתב דמומר להכעיס לנבילות אף למ"ד דהוי מין שחיטתו כשירה בגדול עע"ג, הרי דמ"מ בר זביחה, וא"כ הוי חידוש גדול לאפוקי מסברת הרשב"א:

וגם לענ"ד יש לומר בפשוטו דכוונת תוס' דבגיטין מיירי לאותו דבר ובשלא לתיאבון ושלא להכעיס דפסול משום שאינו בר קשירה כשיטת ההרא"ש בחולין, או כהר"ן וחז"ל עשאוהו כמו שאינו ב"ק, משא"כ בההיא דמורידין דל"ש לאותו דבר משום הכי פרכינן היינו מין:

ומעכ"ת נ"י כתב ג"כ לפרש כן כוונת המג"א דבגיטין מיירי לתיאבון ולאותו דבר, אבל בההיא דמורידים ל"ש לאותו דבר:

ונפלאתי על מעכ"ת נ"י איך לא הרגיש דאם באנו למדה זו מנ"ל להמג"א דהתו' מיירי בלתיאבון, הא י"ל בשלא לתיאבון ולא להכעיס ולאותו דבר כמו שכתב המגן אברהם לדינא בתחלת דבריו:

וגם המג"א עצמו לא כתב דרך הכרעה לפסוק כתוס' נגד שארי דברי הפוסקים ה"ה הר"ן דכתב במפורש דשביק היתירא ומשמע להדיא דאף לאותו דבר דוקא בכה"ג, וכן נוטים דברי הב"י דמדלא כתב עוד דמיירי לאותו דבר ולתיאבון, וגם בדעת תוס' לא הכריע המג"א כן לודאי, דלא כמ"ש מעכ"ת דהמג"א כתב כן להחלט, דהא כ' הר"ן דמשמע בתוס' ולא כתב דמוכח בתוס', ואפשר דהמג"א הביא זה רק לענין דראוי לחוש לדברי תוס' לכתחילה שלא ליתן למומר לתיאבון לכתוב סת"מ אבל לא לפסול בדיעבד, ובפרט לפי"מ שביארנו בכוונת המג"א בפירושו לתוס' דרק מדרבנן פסול, א"כ בדרבנן שומעין להקל לאינך פוסקים ועל גדולי האחרונים הנ"ל שדחו לדברי המג"א בכוונת תוס':

דף כז.

גמרא א"ל ר"י וכי היכן מצינו מילה לשמה. מה שהקשה דמשמע לכאורה דר"י סובר מצות אין צריכות כוונה, הא זה דוקא אם אינו מכוין לשם מצוה, אבל בהיפוך כוונה דמכוין שלא לשמה ודאי גם ר"י סובר דלא יצא, וא"כ מאי פריך הגמרא, הא נכרי כוונתו להיפוך שמל לשם הר גריזים:

לענ"ד בזה, דהוקשה לי למ"ד ימול ארמאי במה מקיים האב המצוה, הא אין שליחות לנכרי, וכזה קשה לי בתוס' שבועות (ג' ע"א) בד"ה ועל, מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לנכרי אקיף לי גדול, ותמיה לי הא אין שליחות לקטן ולנכרי, וצע"ג. גם קשה לי בתוס' סוכה (מ"ב ע"א) בד"ה אמר אביי, מדאיצטריך לשנויי וכו', וקשה לי הא התם מרא דשמעתא ר' יוסי דע"כ סבירא ליה דמצות אין צריכות כונה ממה דקאמר ר"י וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה, משו"ה צריכין לשנויי אליביה כשהפכו:

ומזה היה נראה, דהענין, כמו דמצינו בציצית דצריכין קרא דהטווייה צריך להיות לשמה, וכן בעשיית סוכה לבית שמאי (סוכה ט' ע"א), דאין זה נוגע לדין מצוות צריכות כוונה או לא, דהעשייה עצמותה אינה מצוה, רק שיהא הילוכו בציצית ולישב בסוכה, דאי מצוות צריכות כוונה צריך לכוון אם עושה המצוה, משו"ה צריך קרא ביחוד על העשייה:

וכן בשחיטה דבלא כונה [דפליגו תנאי בחולין ל"א ע"א אי כשרה], אף דקיימא לן מצוות אין צריכות כוונה, צ"ל דהמצוה היא שלא לאכול בשר מתה רק ע"י שחיטה, ולהרשב"א דהבשר מן החי בעשה שאינו זבוח, היינו ג"כ שלא לאכול בשר שאינו

זבוח, וענין הזביחה הוא שיהיו הסימנים נשחטים ע"י כח גברא, ולא שייך בזה מצוות צריכות כוונה. וכן נדה שנאנסה וטבלה (חולין שם), המצוה היא שלא לשמש באשתו נדה בלי שתטהר עצמה במקוה, אבל ענין הטהרה א"צ כוונה. וכן בהיפוך, בגט דבעי לשמו ולשמה, אינו ענין למצוות צריכות כוונה, דגט אינו מצוה, גם לא מדין כוונה לשם השם, אלא לשם המגרש ומתגרשת, מדכתיב לה לשמה, היינו דהחסרון בכתיבה עצמה, דצריכה שהכתיבה יהיה לשמה לשם בעל ואשה:

וא"כ צריך לומר דה"נ במילה, דמצוה על האב שיהיה בנו מהול וכרות עור המחפה לגיד, וכל שנעשה כן מהני, דסוף סוף בנו מהול, ומשו"ה אינו צריך שליחות וכשר ע"י נכרי, כמו דכתיבת הגט כשר ע"י נכרים (גיטין כ"ג ע"א), וכן עשיית ציצית דפסול רק משום דנכרי אינו מכוון לשמה, משו"ה פריך שפיר וכי מצינו מילה בתורה שלמה, היינו אף דמצוות צריכות כוונה מכל מקום האב מכוון שיהא בנו מהול לשם מצוה שציוהו הבורא ית', אבל מעשה המילה היכן מצינו שיהיה בזה גרעון אם נעשה שלא לשמה, משו"ה מצריך לה' המול שמעשה המילה עצמה יהיה לשם, כמו בטוויית ציצית דיש קרא שיהיה לשם, וא"כ ממילא מסולק קושייתו, דבמעשה המילה עצמה דאינו נכנס בנדון מצות צריכות כוונה אינו מזיק הכוונה בהיפוך, דהכוונה תולה רק באב שיכוון שיהא בנו מהול כרות עור המחפה הגיד, וכל שנעשה כן יהיה על איזה אופן שיהיה מהני, ואין חשש בזה שהכותי עושה לשם דמות יונה, שהוא אין בעל המצוה ולא שליח דאין שליחות לנכרי:

שו"ע יו"ד סימן רס"ד בהג"ה מומר לכה"ת כולה או שהוא מומר לערלות דינו כעכו"ם. תמוה לי מדברי תוס' ממה שהקשו, דאמאי לא אמר מומר לערלות דאינו בכלל ברית תשמור כההיא דהשולח דאינו בר קשירה, אבל הוא בכלל המול ימול, הרי דמפשט פשיט' להו דלר"י מומר לערלות כשר למול, ונראה דלאו לבד במומר לתיאבון, דאינו רוצה למול דחושש לצערו, דזהו מקרי באמת בר קשירה, כמו דמקרי בר זביחה עיין ש"ע א"ח רסי' ל"ט ובמג"א שם, אע"כ דכוונתם בשלא לתיאבון דאפ"ה הוא בכלל המול ימול, א"כ ממילא למה דקיימא לן דאשה כשירה למול כמ"ש הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור משום דקיימא לן כר"י, ואף דהרמ"א כ' וי"א דאשה לא תמול, מ"מ מדכתב עלה וכן נוהגין להדר אחר איש, משמע דמיחוש הוא דחיישי' לכך ובדרך הידור, אבל מעיקר הדין כשירה למול אי מטעם דהנך י"א שזה דעת הכל בו. אפשר דכוונתו רק לכתחי' לא תמול כמ"ש הב"י, אי מטעם דאנן לכתחילה חיישי' לדעת הכל בו. אבל מעיקר הדין קיימא לן כדעת הרוב הפוסקים הנ"ל דאשה כשירה למול, וא"כ ה"נ במומר לערלות

וכנ"ל, ולומר דתוס' מיירי בעושה כן שלא לתאבון ושלא להכעיס וס"ל דלא מקרי כה"ג בר קשיר' כדס"ל להרא"ש וכן הוא בהגהת ש"ע יו"ד סי' ב' דכה"ג לא מקרי בר זביחה, והרמ"א מיירי בלהכעיס וכמו שנראה מלשון הש"ך תחלת סי' זה, אבל במתכוין להפר ברית לא, דהיינו ענין להכעיס (ובאמת זה מלשון הר"ר מנוח שהביא הב"י שכ' ודוקא במתו אחיו מ' מילה, אבל אם מתכוין להפר ברית לא, ולשון זה מוקשה מאד דמדיוקא דרישא משמע דוקא במתו אחיו, מ"מ דהתורה פטרתו מלמול אבל במחוייב למול ואינו מל עצמו אף דעושה כן דחושש לצערו לא, ומלישנא דסיפא משמע דוקא במתכוין להפר הוא דלא), לענ"ד, א"א לומר כן, דהרמ"א מיירי בלהכעיס, דא"כ מאי ארי' לערלות אף לדבר אחר, הא להכעיס הוי מין וכמומר לכה"ת, כמו דפסקי' לענין שחיטה סי' הנ"ל ס"ד, ולזה דברי הרמ"א במומר לערלות, לכאורה נגד פשיטות דעת תוס' הנ"ל:

וגם אף במומר לכה"ת נלע"ד להוציא מדברי תוס' הנ"ל דס"ל דכשר למול, ממה דכתבו לתרץ ולחלק דלענין קשירה דכתיב וקשרתם, היינו שיקיים מצות קשירה (וצ"ע דמומר לתאבון, כיון דאם יזדמן לו לעשות בלי הפסד וצער הוא קושר תפילין, הוא בכלל קיום מצות קשירה), אבל מיהו בכלל שמירת ברית הוא אם יחפוץ עיי"ש, ממילא ה"נ במומר לכה"ת דבכלל שמירת ברית הוא דדוקא נכרי דאינו מצווה, ואין בידו לקיים שמירת ברית, אבל מומר לכה"ת דמצווה בכך ואם יחפוץ ומל עצמו עושה המצוה הוא בכלל שמירת ברית, וכיון שכן ממילא מוכח דהוא ג"כ בכלל המול ימול, דכל דמצווה למול ויכול לקיים אם יחפוץ כמאן דמהילי דמי, דא"כ ישאר הקושי' דלימא א"ב מומר לכה"ת, דלרב כשר ולר"י פסול, וזה יותר ק' מקושיית' דתוס' דאלו קושייתם דלימא א"ב מומר לערלות דהוי ג"כ בכעין זה דאמרי' א"ב אשה דרב לחומרא ור"י לקולא דבזה י"ל דה"ה דהמ"ל ג"כ הך א"ב וחדא מינייהו הוא דנקט, וכמ"ש תוס' ב"ב דף ה' ד"ה ואפילו מיתמי, אבל הך מלת' דלימא א"ב מומר לכה"ת קשה יותר דהו"ל למנקט ג"כ א"ב במה דהוא להיפוך דרב לקולא ור"י לחומרא, וכעין זה כתב הלח"מ פכ"ו ה"ו ממלוה:

ובזה יש לפרש דברי תוס' סוכה כ"ג ע"ב ד"ה שאין לה קבע וכו' תדע מדלא נקט א"ב דסמכה בשידה וכו' והיינו דהוי א"ב בהיפוך דטעמא דקבע הוי לחומרא וטעמא דמקבל טומאה הוי לקולא (ואולם מצאנו ג"כ כזה בסוגיא דמ"ק דף ח' דאמרי' א"ב דעביד בחנם, ולא חש לומר ג"כ א"ב בהיפוך במת חדש שמת תוך ל' דלטעמא דרב אין מספידי', ולטעמא דר"י מספידי' כמבואר בהרא"ש שם, והארכתי בזה בכללי הש"ס בעזה"י), עכ"פ מתוס' דבנו על קושייתם בסוגיא דאמאי ל"ק א"ב במומר לערלות, מוכח דלתירוצם דמומר לכה"ת הוא ג"כ בכלל המול ימול, מדלא קאמר א"ב מומר לכה"ת, ובאמת יהא

הדין דנודר מערלים מותר במומרי לכה"ת. (ובב"י יו"ד סימן רט"ז דייק מלשון רש"י דהא דמותר בערלי ישראל היינו במתו אחיו מ"מ אבל מותר לערלות אינו בכלל מולים, ובשלחנו הטהור שם מסתם סתם ולא מפליג מידי) ולזה קשה לי על הרמ"א ועל הבאים אחריו גדולי האחרונים שלא הביאו דעת תוס' דמומר לערלות ולכה"ת דכשר, אח"כ ראיתי שהגאון מו"ה אלי' ווילנא זצ"ל כתב על הגהת ש"ע הנ"ל בקוצר לשונו הזהב, אבל תוס' ד"ה א"ב כתבו בהיפוך, עכ"ל, מדכתב בהיפוך, ולא כתב סתם אבל דעת תוס' אינו כן, רמז לנו דזהו בהיפוך ממש, דדעת רמ"א ע"כ דאף לר"י מומר לערלות פסול, והיינו מדס"ל מעיקר הדין דאשה כשירה משום דקיימא לן כר"י ואעפ"כ פסק דמומר לערלות דינו כנכרי משמע דמעיקר הדין פסול, ולדעת התוס' בהיפוך ממש דאף לרב כשר דהוא בכלל שמירת ברית, ואולם מדציין הגאון זצ"ל על סיפא דהרמ"א וכן מומר לערלות ולא ציין כן מקודם בתחלת דברי הרמ"א במומר לכה"ת, משמע קצת דס"ל להגאון דזהו גם לתוס' פסול, ולענ"ד נראה כמ"ש:

ועיין בד"מ שהביא דעת הא"ז דמסתפק במומר לכה"ת אם כשר למול או דהוי כנכרי, והנה אם נפרש דהספק אם קיימא לן כרב ופסול דאינו בכלל שמירת ברית, או דקיימא לן כר"י וכשר דהוא בכלל המול ימול והיה לנו מזה צד קולא דלפי"מ דקיימא לן מעיקר הדין דאשה כשירה, והיינו כר"י, ממילא גם מומר כשר מעיקר הדין, אבל אין הכרח לזה דאפשר דגם הא"ז ס"ל דהלכה כר"י ומספקא לי' אם מקרי בכלל המול ימול או לא עכ"פ כיון דבררנו דעת תוספות להכשירו ולהא"ז הוי רק ספיקא, ובנכרי עצמו לאו מלתא דברירא הוא באם מל דצריך לחזור ולהטיף ד"ב דמלשון הרמ"א וי"א דחייבי' לחזור ולהטיף ד"ב מדנקט וי"א משמע דס"ל דמלשון הטור משמע דס"ל בדעת הרמב"ם דא"צ להטיף ד"ב, והט"ז מדייק כן בדעת הרשב"א, א"כ נראה דבמומר לכה"ת אם מל דיש לסמוך ע"ז דא"צ להטיף ד"ב, ואפשר דגם לדעת הרמ"א לא מכרע' מלת' דבמומר לכה"ת להצריך הטפת ד"ב, דמ"ש דינו כנכרי, היינו דמדינא לא ימול, אבל לא לענין הטפת ד"ב וקצת משמע כן, מדלא כתב הרמ"א תחלה דמומר לכה"ת ומומר לערלות דינו כנכרי ואח"כ די"א דאם מל צריך לחזור ולהטיף ד"ב דהוי קאי אכולהו, משמע קצת דהכרעת הרמ"א בחזרת ד"ב זהו רק בנכרי דלכ"ע פסול, משא"כ במומר, וצ"ע לדינא:

אח"כ מצאתי באבן העוזר סימן קפ"ט דמפשט פשוט' לי' דלר"י מומר לכה"ת כשר דהוא בכלל המול ימול דכמאן דמהילי דמי (והביא ראיה מיבמות ע"א דאמרי' ל"צ קרא בפסח לגבעוני מהול דבכלל ערל הוא, ואעפ"כ צריך קרא מפורש דבן נכר לא יאכל בו, הרי דאינו בכלל ערל, וכן בתרומה אסור גבעוני מהול ומשומד מותר כמ"ש תוס' שם, והוסיף

לדון דמכח זה מוכח דגם לרב כשר למול דהוא בכלל שמירת ברית דלא כתוס' סנהדרי' דס"ל דמומר אינו בכלל בני ברית, והיינו מדלא אמרי' א"ב דמומר לכה"ת, אע"כ דגם לרב כשר, וסיים שם הרי בררנו דמומר לכה"ת לדידן דקיימא לן כר"י דהמול ימול מותר למול, ועכצ"ל הא דפסק הרמ"א דמומר אסור למול היינו משום דפסק שם אשה לא תמול וס"ל כתוס' סנהדרי' דמומר לאו בן ברית הוא עכ"ל, ולפ"ז צ"ל דמ"ש הרמ"א דדינו כנכרי היינו לענין לכתחי' בעלמא דהא נראה דעת הרמ"א דמעיקר הדין דאשה כשירה ורק חיישי' להדר אחר איש, ובאמת לענ"ד דחוקא לומר כן בכוונת הרמ"א דלשון דינו כנכרי משמע דמעיקר הדין פסול דגרע מאשה, עכ"פ נקיטנא מיהא דדעת גדול האחרונים אבן העוזר בפשיטות דמומר לא גרע מאשה, ואיהו לנפשי' ס"ל דעדיף דאפילו לרב כשר דבכלל שמירת ברית הוא, לזה נלע"ד לסמוך במומר שמל דא"צ להטיף דם ברית, וכן בשעת הדחק מותר למול ע"י מומר כנלע"ד:

ובההיא עניינא תמהני על הרשב"א והריטב"א בחדושיהם ליבמות ע"א דתמהו על רש"י דכ' שם בההיא דקונם שאני נהנה לערלים דמותר בערלי ישראל דהטעם משום דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם דא"כ מאי מייתי גבי ערבוני מחול דלא חשיבי מולי' מההיא דנדרים שאני הכא משום דבנדרים הולכי' אחלבנ"א, ותירצו דלגבי נכרים בפירוש קרא אותם הכתוב ערלים כדכתיב כי כל הגוים ערלים עיי"ש, ובער אנכי ולא אדע דמה יענו לתרץ סוגיא דידן בע"ז בפרכת הש"ס ולמ"ד המול ימול ליכא והתנן קונם וכו' והא מלתא דמותר בערלי ישראל הוא משום דבנדרי' הולכי' אחר לשון בנ"א, וה' יאיר עיני:

ועיין בתשו' דנשאלתי דיש א' בעיר שמפורסם למחלל שבת בפרהסיא, והוא מוהל מומחה ורובם מכבדים אותו למול בניהם, אם הוא כשר למול, וכן אותן שנימולו על ידו אם צריכי' הטפת דם ברית, דכתבתי אף דממה דכ' התשב"ץ בתשובה ח"ג ענין מ"ג ושם בסי' מ"ד דמחלל שבת דהוי מומר הא ליתא אלא בעבודת קרקע, קשה לי לעשות סניף מזה כיון דהוא מלתא דתמי' ובענייי לא מצאתי יסוד לזה ולא מצינו חבר לזה בפוסקי', מ"מ במה שמפורסם שמחלל שבת בפרהסיא אפשר ע"י שיש לו חנות פתוחה לישא וליתן בשבת, וכן נוסע לדרך ביום השבת, ובאלו דהוי רק אסורי דרבנן לא הוי מומר לכה"ת כמ"ש הפר"ח והתב"ש, ואף דביושב בחנות אפשר דכותב ג"כ, וכן בהולכי דרך בסוסי' אפשר ששותין טוטין, מ"מ מאן יימר דעושי' כן בפני עשרה מישראל ואם עושה כן עם חבירים כמוהו מספר י' אנשים וכולם יחד מחללי' שבת מאן יעיד ע"ז הלא כולם פס"ע נינהו ואף אם עמהם ב' כשירים שרואי' מעשיהם מ"מ אם נדון לכל א' בכלל מחללי שבת בפרהסיא, ממילא חביריו מומרי' לחלל שבת בפרהסיא, ולא נעשה בפני

עשרה ישראלי' כשרים דנראה דבפני י' מומרי' לכה"ת שאין זה בכלל פרהסי' עשרה ישראל, ולזה ראוי לירא ה' שלא לכבד לאיש כזה למול בנו, אבל למחות דלא ימול אם אין מוהל אחר בעיר או באיזה ענין דחק, לא. כמש"ל דאפילו במשומד דבכה"ג כשר למול ואפשר דלענין מחללי שבת בפרהסיא מקרי דחק שלא לעשות ריבות וקטטות ועכ"פ אין מהחיוב לחקור ולברר אם חילל שבת במלאכה דאורייתא בפני י' מישראל ואת צנועים חכמה:

דף כז:

תוס' ד"ה חיויא וכו' וא"ת איהו נמי. עיין תשובת רשד"ם חיו"ד סימן רכט:

דף כח.

גמרא ורמא ליה יעקב מינאה. עיין מגילה דף כג ע"א תוספות ד"ה אמר וצע"ק:

דף כט:

גמרא א"ל ישמעאל. עיין בר"ש פ"י משנה א' דפרה ועיין בתשובת הריב"ש סימן רפ"ד: כעת נתקשיתי ברמב"ם פ"ז מהל' ע"ז דתקרובות ע"ז אסור משום לא ידבק בידך והא בסוגי' דע"ז (דף כט ע"ב) למידי' דתקרובת ע"ז אסור משום דכתיב ויאכלו ז"מ ואתקש למת, והא בלא"ה אסור מטעם ולא ידבק והיה במשמע מזה דלא ידבק קאי על ע"ז ולא על תקרובת ותשמישים. ובאמת מלשון מתני' מ"ד ע"ב וכתיב בתורתכם ולא ידבק כו' משמע דהכל בכלל ולא ידבק וכן בר"ש פ"ג דערלה מ"ח דיי"נ ועורות לבובים אוסר בכ"ש משום ולא ידבק, וצ"ע:

דף לא.

תוס' ד"ה ולא וכו' אלא בארבע. עיין נדה דף מח ע"א תוספות ד"ה אמר:

דף לב:

תוס' ד"ה הלכה להני אמוראי. עי' תשובת הרשב"א סימן מ':
ד"ה ישראל. פי' בפ"ק בדף יב ע"ב ד"ה אבל בדף יג ע"א ד"ה מעות:

דף לג:

תוס' ד"ה והלכתא וכו' ולכך הוצרך כו'. וכן לקמן דף עה ע"ב:
תוס' ד"ה כלי וכו' ויש עוד נתר שלישי. עיין תשו' הריב"ש סימן ל"ה:

דף לד:

גמרא קיסתא דמורייס. עיין לעיל דף י"ב ע"א תוד"ה ושדי:
שם דהא ר"מ חייש למיעוטא. פי' רש"י גבי קטן וקטנה. תמוה לי למה דצידד' תוס' בב"ק דע"ב ע"ב דתקרובת ע"ז אינו אסור מה"ת רק באכילה ולא בהנאה דבקרא ויאכלו ז"מ

רק באכילה הוא, ומבואר שם דס"ל דגם לר"מ י"ל כן (אף דבפסחים משמע דר"מ ס"ל כר' אבוה דלא תאכל איסור הנאה במשמע, דהרי נדחקו במה דפריך שם לר"מ וכי שחט בה פורת' וכו') א"כ מאי ראי' מקטן וקטנה דדלמא רק בדאורייתא חייש למיעוטא ולא בדרבנן, ובפרט למ"ש תוספות חולין דר"מ ס"ל דרק מדרבנן חייש' למיעוטא א"כ י"ל דבדרבנן לא אחמור, ואף אם תקרובת ע"ז אסור מדאורייתא מ"מ מדינא בטל ברוב ורק מדרבנן אסור עד ס' או ביותר משום מעמיד, ואף לפי מה שצדדו תוספות זבחים (דף ע"ב ע"א) והביאו הירושלמי דע"ז שתקרובת אוסר בכ"ש מקרא ולא ידבק, מ"מ משמע דהוא רק דרבנן, דמה"ת הא מ"מ בטל ואין כאן ולא ידבק ולא מצינו שום דבר דלא לבטיל מדאורייתא ואם כן קשה כנ"ל:

ולולי דברי רש"י היה י"ל דאין הפירכא מכח קטן וקטנה אלא מהך גופ' דהכא מדאסר הגבינות אף דעגלי' הוי רק מיעוטא נגד שאר בהמות וע"כ דחיישי' למיעוטא אם כן אפילו מיעוט עגלי' נמי, וע"ז משני דמ"מ הוי מיעוט דמיעוט, וצע"ג:

רש"י ד"ה דהא ר"מ חייש למיעוטא וכו' גבי קטן וקטנה, קשה לי הא משם ליכא ראיה כ"כ דדלמא התם דהוי ג"כ חזקה לאיסורא דהיינו חזקת איסור אשת אח (ואמת קשה לי להפוסקים דאנן קיימא לן סמוך מיעוטא לחזקה לחומרא מדרבנן אמאי סברי רבנן דמתייבמת נימא סמוך מיעוטא דאיילונית לחזקת איסור אשת אח, ובתשובה הארכתי בעזה"י), אמאי לא פירש רש"י בפשוטו דפירכת הש"ס מהך דהכא דר"מ אוסר להגבינות אף שהעגלים המה מיעוט נגד רוב בהמות ע"כ דחיישינן למיעוט לזה פרכינן אפי' מיעוט עגלים נמי, ולפי חד תירוצא בתוס' ב"ק דף ע"א ע"ב דתקרובת עבודת כוכבים מה"ת מותר בהנאה דאתקוש לזבחי מתים רק במה שנזכר בהך היקישא דויאכלו זבחי מתים כתיב ומבואר שם מדבריהם דאף לר"מ הכי הוא מדנדחקו שם במה דפרכינן לר"מ מכי שחיט בה פורתא אסרה אף דלפי הנראה בפסחים פ"ב דר"מ ס"ל כר' אבוהו דלא תאכל גם איסור הנאה במשמע כמ"ש תוס' שם דף כ"א ע"ב ד"ה כל דכי כל אוכל לא משמע רק אכילה או בתוס' בב"ק לפי הצד הנ"ל ס"ל דגם ר"מ מצי סבר כחזקיה וכמ"ש רש"י פסחים דף כ"ב ע"ב ד"ה למאי הלכתא יהיה איך שיהיה ס"ל דגם לר"מ תקרובת עבודת כוכבים האיסור הנאה רק מדרבנן א"כ אין ראי' מקטן וקטנה דדלמא דוקא באיסור דאורייתא חיישינן למיעוטא אבל לא בדרבנן ובפרט למ"ש תוס' חולין דף י"ב. דר"מ חייש למיעוטא רק מדרבנן א"כ דילמא באיסור דרבנן לא החמירו לחוש למיעוטא, אלא דבזה י"ל בהקדם דברי תוס' כתובות דף ע"ב ע"ב ד"ה על עי"ש היטיב דלתירוצם הא דקדשה סתם ונמצאו בה מומין דא"צ גט מיושב כל הקושיות בתוס' שם בסתירת

הסוגיות באיילונית, והיינו דאיילונית הוא ככל מומין דעלמא וההיא מתניתין שנמצאו איילונית צרותיהן מותרות מיירי בארוסה, וההיא דהמוציא משום איילונית וכן ההיא דהממאנת ושנייה ואיילונית דמשמע דצריכה היינו בנישואין דהוי קדשה וכנסה סתם, ומימלא א"צ לאוקמי ההיא דקטן וקטנה בקבלו עליהם כמ"ש תו' יבמות אלא דבסתם ג"כ ומיירי בנשואה דצריכה גט, ולפ"ז ממילא לרבה ור"ח אליבא דשמואל בכתובות דף ע"ג ע"ב דקדשה וכנסה סתם צריכה גט רק מדבריהם מכ"ש במום דאיילונית צריכה גט רק מדבריהם וא"כ י"ל דפרכת הש"ס מקטן וקטנה היינו אליבא דרבה ורב חסדא וסתמא קתני דאף בלא קבלו עלייהו מ"מ קטנה אינה מתייבמת אף דליכא איסורא דאורייתא דהא מן התורה אם היא איילונית אינה מקודשת כלל והיא פנויה אלא ע"כ דגם באיסור דרבנן חיישׁ למיעוטא ודוחק, ולזה היה נראה כפי' הנ"ל דמהך סוגיא דאסר ר"מ הגבינות אף דעגלים הוי רק נגד שאר בהמות מוכח דחיישׁ למיעוטא:

רש"י ד"ה באומר וכו' ולהכי נקט גמר זביחה, עיין ב"ק דף עא ע"ב תוס' ד"ה כיון ששחט:

תוס' ד"ה אכטא וכו' ואינו נראה. עיין תשו' רשד"ם חיו"ד סימן ר"ל:

תוס' ד"ה אי וכו' תימא כי איכא רובא כו'. עיין מרדכי סוף חולין:

דף לה:

מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה. אף דספק ערלה בחו"ל מותר [וכדתנן פ"ג דערלה] כיון דאסור בארץ ואסרו גבינתם מחמת כן בארץ לא חלקו בגזירתם ואסרו אף בחו"ל ריטב"א קידושין (דף לח ע"ב ד"ה תנן התם) נ"ל ביאור הדברים דגבינה דאין טעמו ידוע ומש"ה כשיאכלו גבינה בחו"ל יאכלו גם בא"י דלא ידעו דיש בו חשש ערלה מש"ה חמיר גבינה מפירות עצמן שהן ספק ערלה והנה מדכתבו התוס' בקידושין ובע"ז דמההיא דרב נחמן בר יצחק מוכח דערלה נוהג בשל עובד כוכבים ע"כ דלא ס"ל כהריטב"א דהא ליכא ראיה די"ל דס"ל לרנב"י כמ"ד אין קנין לעובד כוכבים בא"י ואסרו גבינתם בארץ ולא חילקו בגזירתם וא"כ לתוס' ישאר קושיית הריטב"א הנ"ל. אמנם אחר כך ראיתי שהריטב"א בקדושין (דף לו ע"ב) הביא ג"כ ראיה זו דתוס' דערלה נוהג בשל עובד כוכבים והא לדברי הריטב"א הנ"ל אין ראיה די"ל דלא חלקו בגזירתם. ואפשר דדחיקא ליה להריטב"א בזה דא"כ יקשה לרנב"י להנך תנאי דס"ל דיש קנין לעובד כוכבים בא"י אמאי אסרו גבינות עובדי כוכבים דמשמע דדינא דגבינות עובדי כוכבים לכ"ע הוא. ומה דאמרי' כמאן כי האי תנא דתני וכו' אפילו תימא ר' יהושע יש לומר דבאמת הוא בדרך קושיא כמאן כי האי תנא וא"כ לר"י אמאי אסרו גבינות עובדי כוכבים:

שם תתסר בהנאה קשיא. [כתב המרדכי ולשמואל לא פריך אע"פ דהוי בשר בחלב ש"מ דאינו אסור אלא באכילה, ומכאן יש להוכיח דאם נאסר בב"ח ע"י מליחה או ע"י כיבוש דדוקא באכילה אסור ולא בהנאה כו'] וקשה לי הא באמת קשה למאי נקט הטעם דמעמידים בעור קיבת נבילה הא גם בעור קיבת כשירה הוי בב"ח וכן הקשו תוס' ותירצו כיון דהוא רק בב"ח דרבנן לא חיישינן לספיקא. וא"כ אזדא ראי' זו דלענין איסור הנאה משום בב"ח ל"ח לספיקא וכן למה שתירצו הר"י מיגש והרמב"ם דבאמת יש בסתם ס' בחלב ואיסורו רק משום מעמיד וע"י מעמיד לא נעשה בב"ח. וממילא בזה אזדא ג"כ ראייתם דלענין הנאה משום בב"ח ליכא דהא משום מעמיד לא נעשה בב"ח. וכיון דהמרדכי לא ס"ל הנך תירוצים ישאר קושית תוס' דלמאי נקט נבילה הא בכשירה ג"כ אסור משום בב"ח וצ"ע:

גם ק"ל על תירוץ המרדכי דגבינות לא נאסרו בהנאה דכבוש מותר בהנאה, וכן לפמ"ש תוס' לענין הנאה הוי ספק דרבנן מ"מ עדיין קשה יהא גבינות דנכרי אסורים לעשות מהן תבשיל דאם הנכרי העמיד בעור ונבלע טעם בשר בחלב בכבישה כשעתה מבשל אותו הבלוע בתוך החלב הוי עתה בישול ועבר משום מבשל ב"ח וגם בבישולו יהא אסור בהנאה:

שם מתני' רבי ובית דינו כו' עי' ר"ן ועמ"ש בסוטה פ"ט מט"ו:

דף לו.

תוס' ד"ה בשלמא וכו' הא דאמר לקמן [ועי'] דף לח ע"ב (ועיי"ש) בתוס' ד"ה אי:

דף לו:

תוס' ד"ה דכתיב וכו' אסיפא דקרא. עיין קידושין דף סח ע"ב תוס' ד"ה אמר קרא:

דף לז:

גמרא הא מיא בשיקעתא. עיין טהרות רפ"ה ובהר"ש שם:

דף מ.

תוס' ד"ה מחלוקת וכו' כדאמרינן הטמאים. עיין בתוס' חולין שם וצ"ע ועיין בכורות דף ו' ע"ב תוס' ד"ה לאסור [ועי' פ"מ יו"ד סימן פ"ג]:

פרק ג - כל הצלמים:

דף מ:

ור"מ דחייש למיעוטא. עיין מרדכי סוף חולין:

שם אטו אותו מקום, היינו דלר"מ דחייש למיעוטא ולא הוי המיעוט כמאן דליתא גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום ולרבנן דל"ח למיעוטא ומיעוטא כמאן דליתא לא גזרינן ר"ן:

דף מא.
תוס' ד"ה אמר שמואל וכו' אית ליה נמי. עיין לקמן דף מט ע"ב תוס' ד"ה לא:

דף מא:
גמרא רשב"ל אמר מותרת. עיין פסחים דף כז ע"ב תוס' ד"ה חוץ:

דף מב.
גמרא אמר אביי שפחסה. עיין לקמן דף מד ע"א תוס' ד"ה כאן:
רש"י ד"ה אלא וכו' דכל דבר הפקר. עיין מג"א סי' תקפ"ו סק"ה:

דף מב:
גמרא ולא מועלין מדאורייתא. עיין מעילה דף ג' ע"א ושם דף יא ע"ב תוס' ד"ה תורים וצ"ע:

דף מג:
מתני' רבי יוסי אומר. עיין תשובת רשד"ם חיו"ד סימן רמ"ח:
תוס' ד"ה אמרו וכו' אבל בעבודת כוכבים כתיב. עיין לעיל דף יב ע"ב תוספות ד"ה אלא ולקמן דף מח ע"ב תוספות ד"ה לא:

דף מד.
גמרא וכתיב וישאם. עיין ר"ה כב ע"ב:

דף מד:
גמרא לא באתי בגבולה. עיין בטורי אבן חגיגה דף יג ע"ב ד"ה אין מוסרין:

דף מה.
רש"י ד"ה ר' יוסי כו' דכתיב ואשריהם תגדעון. וכ"כ הרע"ב, כך הוא לפי סוגיא דהכא דמאן דאוסר נטעו ולבסוף עבדו היינו רק התוספת ואתיא ליה מקרא דואשריהם תגדעון דמשמע דגידוע אסור ועיקר מותר וקרא דואשריהם תשרפון מיירי בנטעו מתחילה לכך דכולו אסור, אבל למה דמסיק רב אשי דף מ"ח ע"א דתוספת לכו"ע אסור ומאן דאוסר אוסר אף העיקר ואמרינן שם דטעמא דר"י דאוסר דדריש ואשריהם תשרפון ב' מיני אשרות משמע דאפי' נטעו ולבסוף עבדו אוסר כולו. ולרבנן יליף לה מואשריהם תגדעון ורק התוספת אסור, א"כ הו"ל להרע"ב למנקט הכא קרא דואשריהם תשרפון, אח"כ ראיתי שכל דברים אלו נכללו בדברי התוי"ט ד"ה דע שיש כו':

דף מו.

אלא מבהמה בע"מ והר. תמוה לי דאטו קרא כתב במפורש דבע"ח מותר דנימא בי' דסתמא כתב אף בבע"מ והא לא כתוב בע"ח בקרא אלא דילפי' לה מדאסר רחמנא נעבד לגבוה מכלל דלהדיוט שרי' ודלמא באמת בע"מ אסור להדיוט דנשתנה מברייתא וקרא דנעבד איצטריך דהוא מיירי בתם דמותר להדיוט. וכמו כן קשה לי בהא דאמרי' וא"נ מבהמה תמה ומאילן יבש ופירש"י דאף לר' יוסי בר' יהודה מ"מ בעלה מאליו מותרי' ותוס' כ' בנטעו גרעין מותר וקשה לי הא ע"ז ליכא קרא דלר' יב"י הא דרשינן קרא דתחת עץ רענן לסימנא ולא מוקי לה דלא עץ רענן אלהיהם ובנטע גרעין לתוס' או בעלה מאליו לרש"י דמותר משום דלזה ל"צ קרא דממילא מהר נפקא ועכ"פ ליכא קרא להתיר אילן אלא שהוא בכלל הר וא"כ אימא באמת אילן יבש דנשתנה ליכא בכלל הר ומנ"ל דמותר וצע"ג:

תמוה לי דאטו בקרא כתיב מפורש היתר דבע"ח דנימא דסתמא כתיב אף בבע"מ או מדאיצטריך קרא בבע"ח ולא נילף הר, הא לא כתיב קרא בבע"ח רק מדאסר רחמנא נעבד לגבוה מכלל דלהדיוט שרי ודלמא באמת בע"מ אסור להדיוט וקרא דנעבד איצטריך דהא מיירי בתם להקריב לגבוה:

וכמו כן קשה לי בהא דאמרינן א"נ מבהמה תמה ואילן יבש ופירש"י דאף לריב"י בעלה מאליו וכ"כ תוס' דאף לרב"י ובנטעו גרעין דגם יבש מותר, וקשה לי הא ליכא קרא על זה להתיר האילן דנימא דסתמא כתיב אף יבש דהא ריב"י דדריש תחת עץ רענן לסימן וע"כ משום דעלה מאליו, וכן לתוס' בנטע גרעין ל"צ קרא דממילא ילפינן מהר וכמ"ש כן להדיא תוס' (דף מ"ה ב') ד"ה והכא באילן, וכיון דאילן רק מכח ילפותא דהר ידעינן דלמא באמת יבש דנשתנה אסור דלא הוי דומיא דהר, וצע"ג:

ולאחר העיון נלע"ד די"ל דודאי הפירכא שכן לא נשתנו הוא רק פירכא כל דהוא, דהרי בתחלה כדאמרי' מהר פרכינן מה להר שכן מחובר, וכן מדילפינן מבהמה פרכינן שכן בע"מ ולא פרכינן מיד שכן לא נשתנה דבחדא מחדא לא פרכינן פירכא כל דהו ורק על מה הצד פרכינן כל דהו, וא"כ בהמה דל"צ למילף מהר אלא מגופא מדאסר לגבוה א"כ יש לנו לימוד דבהמה שאינה בע"מ דשרי הדר ילפינן בע"מ מאינו בע"מ ולא פרכינן פירכא כל דהו מה לאינו בע"מ דלא נשתנה, וכן באילן דאילן לח ויבש ילפינן חדא מחדא מהר, ובתר הכי ילפינן נתדלדלו מביניהו דבהמה דע"מ ומהר או מבהמה תמה ואילן יבש, והוא נכון בעזה"י:

דף מז:

מתני' נוטל מה שסייד. בסדר המשנה במשניות הגירסא וחידש נוטל מה שחידש:
שם רש"י ד"ה אבניו כו' מטמאין כו' וכ"ה ברע"ב, קשה לי הא בשעה שהיה הכותל קיים היה ניכר ומבורר חלק שלו זה בצד שלו וזה בצד שלו אלא דלאחר נפילה נתערבו ובכה"ג ל"ש כלל ענין ברירה כמ"ש תוספות בתמורה הובא בתוי"ט פ"ו מ"ג דתמורה, וכ"כ התוי"ט פ"ו מ"ז דדמאי וצ"ע. אח"כ הראו לי דהקשו כן בתה"ד סי' של"ז וע"ש:
תוס' ד"ה בית וכו' הא גבי תפילין. לא ידעתי למאי צריכים לראיה זו הא להדיא מפורש הכא השתחוה אעפ"י שלא בנאה אסור. הרי דהשתחוואה לחוד אוסר וצ"ע:
ד"ה אבן וכו' ומיהו לפי מה שפ"ה. נראה כאילו היה אפשר לנטות מדברי רש"י ולומר דמתני' ס"ל דעד שתעבד ומ"מ מעשה חשוב דבנין אוסר מיד אבל זקיפה לא. אבל תמוה לי הא לעיל דף יט ע"ב איתא הניחא למ"ד וכו' ושל עובד כוכבים עד שתעבד. הרי דהתם מיירי בבנה כיפה ואפ"ה למ"ד משתעבד לא נאסר ע"י הבנין לחוד וא"כ א"א לנטות מדברי רש"י:
ד"ה גדעו וכו' דומיא דעפר דחפר. לקמן דף נה ע"ב:
ד"ה והוא שסייד וכו' אור"י. עיין תשו' הרמ"א סי' קי"ג:

דף מח.

תוד"ה גדעו וכו' ואין לפרש משום דשמואל לית ליה. תמוה לי הא מ"מ מוכח לומר כן גבי אבן שחצבה דמיירי אע"פ שלא השתחוה דבהשתחוה למ"ל דחצבה מתחלה לבימוס הא בהשתחואה נאסר כיון דהוא תלוש וכמ"ש תוס' לעיל בשמעתין ד"ה והאנן וצ"ע:
בא"ד וה"נ מצינו. לא ידעתי למאי צריך לראיה זו הא חזינן להדיא בסוגיין דמשתחוה לבית אסרו דכתלוש דמי ובמשתחוה לאילן לא נאסר לרבנן וכן לריב"י לא נאסר העיקר. הרי דאילן הוי מחובר יותר מבית וצ"ע:
תמוה לי הא מ"מ מוכח לומר כן גבי אבן שחצבה דאעפ"י שלא השתחוה דבהשתחוה למ"ל חצבה הא אבן הוא תלוש וכמ"ש תוס' לעיל ד"ה והאנן בנה תנן דהומ"ל ולטעמיך, ולומר דתוס' בקושייתם ידעו דיש חילוק בין מעשה במחובר לבין מעשה בתלוש אלא דרצו לדמות אילן לבית דג"כ מחובר, הא החילוק מפורש דבית הוי תלוש דהמשתחוה לבית אסרו ובאילן להך ס"ד לכו"ע עיקרו אינו נאסר, וכן למסקנא לת"ק אין העיקר נאסר:
ומה"ט אין מובן לי מ"ש תוס' בתירוצם וה"נ מצינו וכו' דמה צריך לראיה דאילן מקרי יותר מחובר מבית מדין השרשה הא חזינן כן במפורש דמשתחווה לבית אסור לכו"ע ובאילן לא וצלע"ג:

בלח"מ פ"ח ה"ט מהלכות ע"ז [עיי"ש] רשום ממני בגליון וז"ל במחכתה"ג באמת הכי הוא לרבנן לפי הסוגיא (דדף מ"ה ע"ב) אבל הא רבינו פסק בנטעו ולבסוף עבדו התוספת אסור והיינו כשמואל וכדמסקי' בסוגיא (דף מ"ח ע"א) ואפיך דרבנן לדריב"י ודריב"י לרבנן, וא"כ אדרבא רבנן דרשי ואשריהם תגדעון לתוספת לאבד תאבדון לאבד ואח"כ תאבדון. וקרא דואבדתם את שמם לשרש אחריהם וכמו דנקט הרמב"ם הך דרשא ברפ"ז, ורבי עקיבא סובר כריה"ג וכפשטא דמתני' דף מ"ה והיינו כריב"י דנטעו ולבסוף עבדו אף העיקר אסור, ואתי' הכל מואשריהם תשרפון, וקרא דתגדעון אתי' לגידוע קודם כיבוש וקרא דאבד תאבדון לשרש אחריהם משו"ה דריש ואבדתם את שמם לכנות להם שם. ודברי תוס' ד"ה א"ל רבי עקיבא דנדחקו בזה היינו הכל לסוגיא דהתם אבל לפי המסקנא דף מ"ח באמת סובר רבי עקיבא כריה"ג, ודברי הרמב"ם כפשטן, ואח"כ מצאתי בעזה"י שכ"כ בס' פרשת הכסף:

ומה דפסק הטור דצריך לכנות להם שם, כתב בספר הנ"ל דהטור ס"ל דלרבנן תרתי שמעת מיני' מקרא דואבדתם שמם לשרש אחרי' ולכנות להן שם עיי"ש. ונלע"ד להוסיף דיצא כן להטור מסתמא דתלמודא בתמורה (דף כ"ח ע"ב) דפרכינן ההיא לכנות לה שם הוא דאתא, ואמאי נקט שלא אליבא דהלכתא והו"ל לומר ההיא לשרש אחרי' הוא דאתא, אע"כ דלכ"ע ילפינן מזה הקרא לכנות שם. ובב"ח כתב על הטור (סוסי' קמ"ו) בפ' כ"ה לרבנן ורבי עקיבא נפקא להו מאבד תאבדון לשרש אחרי' ולכנות שם מואבדתם את שמם, ולר"א ולריב"י נפקא להו לשרש אחרי' מואבדתם את שמם ולכנות שם נפקא להו משקץ תשקצנו עכ"ל. (והלשון לרבנן ורבי עקיבא וכן ולר"א ולריב"י זהו ג"כ שלא בדקדוק, דלפי המסקנא דף מ"ח הו"ל למנקיט לריב"י ורבי עקיבא וכן ולר"א ורבנן). משמע דבא לומר דלר"א נפקא עיקר דכינוי שם משקץ תשקצנו או דהיה לו גירסא מפורש כן, אלא דרבי עקיבא סובר דרק אחר דילפי' כינוי שם מואבדתם הוא דילפינן משקץ שם גנאי, ע"כ לשוני בגליון [הלח"מ]:

ועתה נלע"ד ליישב עוד דעת הטור, דהטור ס"ל מספיקא אי קי"ל כשמואל דהמשתחוה לאילן תוספת אסור אף דלא מצינו חולק מ"מ כיון דלפי"מ דמתרץ סתמא דתלמודא תחלה מתני' רבנן ושמואל כריב"י ממילא יהיה הדין לר"י דס"ל דהלכה כסתם מתני' דההלכה כרבנן, ומכ"ש דהכא הוי מחלוקת במתני' דף מ"ה ואח"כ סתם במתני' דף מ"ח, עיין יבמות (מ"ב ב'), ור"י ושמואל קי"ל כר"י, ואף דר"א אתקיף ממאי דבתוספת פליגי וכו' ומתני' ככו"ע, מ"מ זהו רק דרך אתקפתא, עיין תוס' כתובות (דף צ"ו א') ד"ה אלמנה שתפסה, אבל מ"מ אין הכרח דבודאי ס"ל הכי לר"א, ובפרט דהסוגיא דף מ"ה דפליגי

ריב"י ורבנן בתוספת וממילא שמואל כריב"י, וכן סתמא דתלמודא דתמורה הנ"ל מורה כן דלרבנן ואבדתם שמם לכנות שם, והיינו כפי הסוגיא דף מ"ה ב', וכן ר' אלעזר דמותיב לשמואל גדעו ופסלו אין משתחוה לא הכי ס"ל דבתוספות פליגי [וכן משמעות הסוגיא (דף מ"ו ב') אמר רב המשתחוה לבית אסרו אלמא קסבר תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי והאנן בנאו תנן, ולפי הסוגיא (דף מ"ח א') דרבנן וריב"י בעיקר פליגי מנ"ל דטעמא דרב דכתלוש דמי דלמא טעמא דרב דס"ל כריב"י דגם באילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור העיקר כיון דהי' בו תפיסת אדם, וה"נ בית, ומתני' אתי כרבנן, ואף דזה יש לדחות דזה נמשך עוד לסוגיא דף מ"ה עד הסוגיא דף מ"ח, מ"מ יש ראיה מסתמא [דסוגיא] חולין (ט"ז א') אמר רבא פשיטא לי בע"ז תלוש ולבסוף חברו כתלוש דאמר מר המשתחוה לבית אסרו, ועיין בתוס' שם דבעי לומר דאף לרבנן אסור, והיא גופא קשיא דמנ"ל לרבא כן דלמא הך דאמר מר ס"ל כריב"י אע"כ כי סוגיא דף מ"ה דפליגי רק בתוספת ומדאסור הבית שהוא עיקר מוכח דכתלוש דמי, ומ"מ יש לדחות דאם איתא דס"ל כריב"י למה לא נקט באילן ומכ"ש בית]. וממילא לר"י ראוי לפסוק כרבנן דריב"י וקיימא לן כר"י לגבי שמואל, אך מ"מ כיון דאפשר דאתקפתא דר"א הוא בדרך הכרעה, ובפרט דמתורץ בזה ברווחה דברי רבי עקיבא דל"צ לדחוקא דתוס' דף מ"ו הנ"ל, משו"ה הוי ספק אם קיימא לן כאתקפתא דר"א וכשמואל או כסתמא דסוגיא דף מ"ה ב' וקיימא לן כר"י לגבי שמואל, לזה פסק הטור בשניהם לחומרא דתוספת אסור דדלמא קיי"ל כשמואל וכן דצריך לכנות שם דדלמא קיי"ל כרבנן כפי הסוגיא דדף מ"ה וק"ל:

דף מח:

רש"י ד"ה ועבר וכו' טומאה דרבנן היא. עיין חולין יג ע"ב תוס' ד"ה תקרובת:

תוס' ד"ה לא וכו' חומרא דעבודת כוכבים שאני. עיין לעיל דף יב ע"ב תוס' ד"ה אלא ודף מג ע"ב תוס' ד"ה אמרו:

דף מט:

גמרא שקול ארבע זוזי. עיין יומא דף נה ע"ב תוס' ד"ה ונברור:

פרק ד - רבי ישמעאל:

דף נ.

תוד"ה במקורבות. כתב בתויו"ט מסקי התוס' דהיינו כגון אמה או חצי אמה. ובעניי לא נראה כן אלא דתוס' מסקי דנראית עמו זהו מקרי מקורבות לכ"ע אסרי דאמרינן דממנו נפל ואפי' אחת אסורה. ופלוגתייהו בתוך ד"א אם אינם נראות עמו דלאו מיניה נפל וס"ל לר"י דאם אין גובה בינתיים דרכן לעשות מרקוליס קטן אפילו מב' אבנים ואסורות

ואחת מותרות. ואם גובה בינתיים אין עושים מרקוליס קטן רק מג' אבנים ולאחר ד"א הכל מותר:

נשאלתי ע"ז במנורה שהדליקו בבית תפלות שלהם ולקחו ישראל ונתנו במתנה לבהכ"נ והשבתי דדין זה מפור' בט"ז [באו"ח סי' קנ"ד] לאסור ואף דהא"ר צידד להקל מ"מ לא שבקינן פשיטתו של הט"ז מפני ספיקתו של הא"ר וביותר שסברת הא"ר מספיק אם נניח בהחלט דמנורה מותר להדיוט. אבל באמת גם לתשמיש הדיוט יש לעיין ביה טובא כמו שנבאר בעזה"י:

הנה הט"ז סיים בדבריו ואפילו בביתו נראה כונתו דדוקא בנרות שכבה כתב בהג"ה אע"פ שמותרין להדיוט דהכיבוי הוי ביטול אבל במנורה ליכא ביטול ואסור אף להדיוט ומ"מ מה דנראה מהט"ז דפשיטא לי' כן דלהדיוט אסור לענ"ד אין כן דלאו מלתא דפשיטא היא דתלי' באשלי רברבי דהנה תוס' בע"ז דף נ' ע"ב במחתה שמקטרין לע"ג מקרי תשמישי ע"ג ואסור אף במכירה לישראל כמו ע"ג עצמה דקיי"ל כרבנן מכרה או משכנה לישראל לא הוי ביטול ה"ה במשמשין וכתבו שכן פסק הרשב"ם בשם רש"י וכ"כ הרא"ש אבל בר"ן שם ר"פ ר' ישמעאל כתב בנרות שעוה שמכרם הנכרי לישראל הוי ביטול מכח המכירה דאע"ג דע"ג עצמו אמרינן לקמן בפרקין דאפילו מכרן או משכנן אפילו לצורך ישראל אסור התם משום דמימר אמר איידי דדמי' יקרין מזבין לנכרי ופלח לה אבל בנרות אין דמיהם יקרים וכן הדין בכל משמשין עיי"ש וכן כתב הטור בשם רבינו יונה ביו"ד סימן קל"ט הנרות שמכרן לישראל דמכירתו הוי ביטול וא"כ בנ"ד הוי ספיקא דרברבותא והנה לכאורה יש מקום לומר דבנ"ד לכ"ע אסור והיינו די"ל דהא דמיקל רבינו יונה והר"ן במשמשים שמכרן לישראל הטעם כיון דרבי מתיר בע"ג עצמו במכרה או משכנה יש לנו לומר דלא פליגי רבנן עליה רק בע"ג עצמה אבל במשמשין מודו דלמעט בפלוגתא עדיף וא"כ יש לומר דאין לנו להתיר משמשין רק במה שהתיר רבי בע"ג עצמו והיינו במכרה לצורף ישראל דוקא לדעת הרמב"ם והר"ן דלצורף מתיר רבי דוקא אבל במכרה לאינו צורף דאסור גם לרבי י"ל דאסור גם במשמשין וא"כ י"ל בנרות שעומדין להדליקן וכ"ע לגבי נרות כצורף דמי בזה מקילין דהמכירה הוי ביטול אבל במנורה דעומד בקיומו ומכרה לאינו צורף י"ל דלכ"ע לא הוי ביטול, אמנם באמת מלישנא דהר"ן שכתב וכן הדין בכל משמשין שאינם ניכרים משמע בכל ענין אף במנורה וכדומה ואף מכרה לאינו צורף הוי ביטול:

ונראה לי דהר"ן סבירא לי' דהך מלתא גופא דמודה רבי במכרה לאינו צורף דלא בטל הוא ג"כ דוקא בע"ג עצמו ומשום דכיון דלאו צורף הוא ולא יתכנו החפץ וכיון דע"ג הוא

בודאי לא יחזיקנו לעצמו וימכרנו לנכרי ופלח לי' נכרי אבל במשמשים שאינם ניכרים יחזיק לעצמו ואף אם הנכרי מודיע לישראל הלוקח שהוא של ע"ג מ"מ כשיחזור וימכרנו לנכרי לא יודיע הישראל כן להנכרי דמה תועלת לו בהודעה זו כיון דהנכרי לא יאמין לו כן ולא יתן לו יותר גם כיון דאינו ניכר מעצמו ואינו ניכר בו צורות ע"ג אף שמודיע שהוא של ע"ג אפשר שיחזיקם הישראל לעצמו וכיון שאין חושש לזה המוכר הוי ביטול אף דאינו צורף וישאר במקומו מ"מ כיון דלא פלח לה עוד הוי ביטול כדמשמע בע"ז דף נ"ג ע"ב מ"ב ע"א באופן דלהר"ן ורבינו יונה בנ"ד המנורה מותר להדיוט ולאינך שיטות הנ"ל אסורה:

והנה בש"ע יו"ד סימן קמ"ו בהג"ה ס"ח ומשמשי ע"ג אם מכרם או משכנם בפשטא נראה דרמ"א הכריע כדעת הר"ן ורבינו להקל, אמנם נראה דרך אחרת בכונת הרמ"א דבפשטא יש לתמוה הלא בסימן קל"ט סי"ב הביא המחבר ב' דיעות הנ"ל במחתה שמכרה לישראל ולא הגיה הרמ"א כלום ואיך יסתום כאן להקל ודוחק לומר דבסימן קל"ט סמך הרמ"א אההיא דסימן קמ"ו דאפכא מסתברא דשם בסימן קל"ט הוא עיקרא דדינא זה דמשמשין שמכרן ושם הו"ל לרמ"א להכריע דעתו, לזה נראה לי דאין דעת רמ"א בבירור כדעת הר"ן רק הכא בסימן קמ"ו שכתב המחבר ויש מתירין במכרה לצורף ישראל על זה קאי דברי הג"ה ומשמשין שמכרם או משכנם וכונתו במכרה לצורף ישראל בזה יש לסמוך ולהקל אף דבהג"ה לא זכר כלום מצורף מכל מקום הרי לא התנה גם כן מכרן לישראל ואלו הר"ן ורבינו יונה לא הקילו גם כן רק במכרן לישראל ולא לנכרי אע"כ כיון דקאי אהמחבר דמיירי במכרו לישראל לא הוצרך להזכירו ה"נ י"ל דמיירי בצורף דקאי אדברי המחבר דמיירי בצורף ולא הוצרך להזכירו שנית (ומה דהזכיר הרמ"א מכרו או משכנה ולא כתבו בקיצור ומשמשים כה"ג בטל משום דבעי לחדש דמשכנו דינו כמכרו) ואף שכתבתי דדעת הר"ן עצמו להקל במשמשין אף במכרו לאינו צורף כמש"ל וכן נראה להדיא מדברי המחבר סימן קל"ט סי"ב דאפילו במחתה מיקל הר"ן אף שלא לצורף מכל מקום הרמ"א אינו רוצה להכריע להקל רק במכרם לצורף ישראל דיש לנו ב' סברות להתיר דדעת הרמב"ם דאף במכרה ע"ג עצמה לצורף מכרה בטילה וגם דעת רבינו יונה והר"ן דמשמשין אף מכרה לאינו צורף בטילה מש"ה במשמשין שמכרן לצורף סמכינן על הצטרפות שיטות אלו להקל ובאמת כן נוטה הדין דהוי ס"ס מעליא ואף דהוי חזקת איסור מכל מקום בס"ס דרבותא מהני אף חזקת איסור דמשום החזקה לא ישתנה הדין כמ"ש בכנה"ג ביו"ד ואף לדעת מהריב"ל בח"ג סימן מ"א ס"ס דרברבותא לא מקרי ס"ס דהוי משם אחד מ"מ מצינו כמה אחרונים חולקים עליו עיין בשו"ת שער

אפרים סימן ע"ט וגם דברי מהריב"ל סותר עצמו בכלל זה וכמו שהארכתי במקום אחר בעזה"י והשתא אתי שפיר דבסימן קל"ט דלא נזכר כלום מצורף לא הכריע רמ"א להקל כן נראה לי ברור בכונת הרמ"א דלא בא להכריע להקל במשמשין שמכרן רק במכרם לצורף דוקא:

נמצא בנ"ד במכרם שלא לצורף הדבר קשה להתיר אף להדיוט כיון דלדעת רש"י תוס' ורא"ש והרמב"ם לא הוי ביטול ואסור מדאורייתא ואיך נסמוך להקל בדאורייתא על שיטת הר"ן ורבינו יונה במקום שהגאונים חולקין עליהם ואדרבה לצורך הדיוט חמיר מבהכנ"ס דלצורך בהכנ"ס י"ל דאין כאן חשש דאורייתא דמה שמשמשין בו להדליק נרות לצורך תפלה י"ל דהוי ככל מצות דלאו להנות ניתנו ואף דנעבד אסור לגבוה י"ל דוקא לצורך הקרבה אבל לצורך מצוה י"ל דאסור רק מדרבנן כיון דמאוס ואלו להדיוט הוי ספק דאורייתא דלדעת הרבה פוסקים דמכירה לא הוי ביטול אסור מדאו' א"כ נלענ"ד דאין תקנה למנורה זו אלא גניזה כנלענ"ד:

דף נא:

דתניא אבד תאבדון כו' (עי' שו"ת ח"א סי' ג'):

דף נב:

גמרא טומאה דרבנן. עיין לעיל דף מח ע"ב ברש"י ד"ה ועבר. ובחולין דף יג ע"ב בתוס' ד"ה תקרובת:

שם אשכח ודרש. עיין נדרים דף סב ע"א:

דף נג.

תוס' ד"ה אבל. לאו דווקא צורף. עיין לעיל מג ע"א תוד"ה איידי:

אולם מה שיש לדון בנ"ד אם מהני ביטול העכו"ם וכיון דלא בא העכו"ם ופדאו תוך ל' הוי למפרע של ישראל אף שכתבת בשם הש"ג (פ"ד דע"ז) דכ"ז שיש רשות לעכו"ם לפדות האליל מהני הביטול ע"י גוי מ"מ אחרי שראייתו נעלם מאתנו בוודאי קשה לסמוך ע"ז כי בפשטא דמלתא מורה בהיפוך דמה בכך דיש ביד עכו"ם לפדותו וכי הואיל דבידו לפדותו הוי רק דעכו"ם ולא דישראל וסברת הוא למועיל רק שיהי' ג"כ של זה להחמיר כמו בחמץ וגם שם ל"א מגו דבידו לפדותו דהוי מחוסר ממונא כמ"ש הראשוני' שם, וכיון דקיי"ל בישראל שהלוה לעכו"ם על חמצו ואמר אם לא אפדנו יהיה מעכשיו שלך דא"ב דלמפרע מקרי חמצו ש"י א"כ ה"נ למפרע מקרי ע"ז דישראל, הן אמת שרצית להביא ראי' להש"ג מהר"ן בסוגיין דהא דקתני במתני' משכנה היינו שא"ל אם לא הבאתי לך עד יום פלוני ה"ה שלך והגיע זמן ולא פדאו דהו"ל כמכיר' ע"ש, והנה ע"כ ל"ל

דהביטול הוא מיד בעידן דמשכון לי' מדלא חש בעצמו שמא יגיע הזמן ולא ימצא לו מעות לפדותו ויתיכנו הצורף דא"כ למאי הלכתא כתב הר"ן דהגיע זמן ולא פדאו הא מקודם הוי הביטול ומותר אע"כ דהביטול מתחיל רק באותו שעה שמניחו להשתקע וכיון שכן יקשה לכאורה לפ"ז במשכנה וא"ל אם לא אביא מעותיך לזמן פלוני יהא שלך מעכשיו יהי' מגרע גרע דהא בעידן דמשכני' לא הוי ביטול דעדיין מצפה שיביאו לו מעותיו ומקודם הזמן א"א להצורף להתיכו ואח"כ כשהגיע הזמן ולא פדאו לא מהני הביטול דהא הוי למפרע ע"ז של ישראל אע"כ כדעת הש"ג הנ"ל דכ"ז שביד העכו"ם לפדותו מקרי ע"ז של עכו"ם לענין ביטול וא"כ בשעה שמניחו להשתקע מהני הביטול, אמנם אעפ"כ משום קושי' אין לנו לחדש דין זה מה דלא מסתבר לענ"ד, ואולי הר"ן מיירי בלא מעכשיו:

דף נג:

גמרא ישראל שזקף לבינה. על קושית רומפכ"ת הא פלוגתא דרבנן וריב"י (דף מ"ה) אם בעי' נטעו מתחילה לכך והיאך דבחצי יום עד שירד משה רבינו יהי' אשירות נטעו מתחילה לכך:

הנה לפי סוגיא הנ"ל עדיפא הו"ל למעכ"ת להקשות דהא לכ"ע ס"ל דנטעו מתחילה לכך אין עיקרו נאסר, ופליגי רק אם הגידולים שלאח"כ נאסרו, וקר אדאשיריהם תשרפון דגם העיקר נאסר מוקמי לכ"ע בנטעו מתחילה לכך וא"כ היה לו להקשות לכ"ע, אבל אמת מסקנת הסוגיא בע"ז (דף מ"ח) דתוס' לכ"ע נאסר, ופלוגתייהו אם עיקרן נאסר דלריב"י גם עיקרו נאסר, וא"כ קושייתו דמר רק לרבנן דס"ל דאין עיקרן נאסר, ונלע"ד למ"ש הר"ן בסוגיא דהרמב"ן הקשה דמאי ראיה דלמא אסרו במעשה, דהא קיי"ל דאדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה, ותי' דעל ידי מעשה הוי כשל נכרי ומהני ביטול קודם שחזר ישראל ולקחן, והר"ן תירץ דר"י ס"ל כמ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה עיי"ש, נ"ל כוונת הר"ן דבפשוטו יקשה, א"כ לדידן דקיי"ל דאוסר דבר שאינו שלו במעשה, לא יהיה הדין קיים דישראל שזקף לבינה אלא צ"ל דכוונת הר"ן דר"י הוכיח דלהתנא דס"ל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה דיקשה הקרא דואשיריהם תשרפון באש ומוכח לומר דגלי דעתי' דניחא ליה, וכיון דהדין זה מוכח עכ"פ להך תנא הכי קיי"ל דע"ז לא מצינו חולק, וכיון שכן י"ל דרבנן דריב"י דאדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה, ואשירות דאח"כ שנטעו מתחילה לכך ואסרו במעשה, ואך עדיין יקשה להרמב"ן הנ"ל. ונראה לענ"ד, די"ל דאותן אשירות דמעיקרא שנטעו לע"ז דנאסרו אלא דהיה מהני ביטול, ומ"מ קודם ביטול שם ע"ז עליהן בזה כשעבדו אותם ג"כ אח"כ כשאוו לאלקות הרבה דגלי

דעתיה דניחא להו הוי כעבדן ישראל ונאסרו לענין דלא מהני עוד ביטול דאף שהם מחוברים, מ"מ הנטיעה היה לע"ז, ומכח העבודה שלאח"כ מקרי ע"ז דישראל ואין לו ביטול, ונולד מזה דין חדש, באילן שנטעו הנכרי לע"ז, ואח"כ השתחוה לו ישראל מדעת נכרי אין לו ביטול, כיון דמתחילת נטיעה הי' לע"ז, וכשעבדו אח"כ ישראל עדיין לא פקע מיניה שם ע"ז, וצ"ע:

ומ"ש מעכ"ת נ"י, ובפרט הרוב אשירות נטועים קודם ואחריו. ואמאי לא אזלינן בתר רובא, דלא מקרי קבוע כיון דאינו ניכר כמ"ש הפר"ח, הנה מלבד דלפי מ"ש הרבה נאסרו, אי מטעם דשל אחריו נאסרו במעשה, ולמ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה, הנטועים מקודם נאסרו דס"ל כריב"י דנטעו ולבסוף עבדו עיקרן נאסר, ואי מטעם דשל קודם כיון דהי' נטיעתן לע"ז, נאסרו בעבירה שלאח"כ בעידן דאיוו לאלקות הרבה, דלא להני להו ביטול, גם יש לומר דהא קבוע שא"נ מדין ביטול הוא, וכמ"ש הפר"ח והכא כיון דהאשירות דמעיקרא אסורים אלא דמהני להו ביטול, א"כ קודם ביטולן אסורים וליכא רוב היתר אלא אחר שיבטל כולם, אז המיעוט שנטעו בזמן הקצר בחצי היום יהיו בטלים ברוב, ובזה י"ל כיון דבשעה שנעשו אשירות דמעיקרא היתר הן מעורבים עם האיסור ולא ניכרים לעצמן לא מהני הביטול כמ"ש המרדכי סוף חולין לענין יבמה שרקקה דם הובא במ"ל פ"א הי"ד מה' משכב ומושב, ומה דנקטו דבתחילת ביאתן לעולם הי' בתערובות, זהו לאו בדוקא אלא העיקר דצריך שיהי' ההיתר תחילה בלא התערובות. ונ"ל להוציא כן מלשון רש"י גם כן כהמרדכי, ממ"ש בעירובין (דף ל"ז ע"ב ד"ה ותרומות מעשר בתוכו וכו') ומעתה אם אכלו לוקה עליו משום תרומה, ולכאורה קשה הא התרומה מעורב בכרי ולבטל, אע"כ משום דמעיקרא דהוא טבל הכל אסור, וכשנעשה היתר ע"י קריאת שם תרומה אין ההיתר לבדו ומערב מיד עם האיסור, דבכה"ג לא בטל כסברת המרדכי הנ"ל, ומה דהקשה הפליתי סי' ק"ב על המרדכי הנ"ל מההיא דבפרוטה בתוך כיס הקדש, במחכ"ת לא קשה מידי, דהתם היה הכל מתחילה היתר, ומה דהאיסור לא הי' ניכר בפ"ע זהו אינו מגרע, דהעיקר תלוי שיהי' חשיבות על ההיתר שהי' לבדו בלא תערובות איסור. כן נראה לענ"ד. (עי' מש"כ בחי' סנהדרין דף נ"ה):

שם מכדי ירושה היא וכו', כתב הב"י רס"י קמ"ו בשם הסמ"ק דע"ז של גוי שבא ליד הישראל מה"ת יש לה ביטול ע"ש, אולם דברי הסמ"ק אלו לאו דכ"ע נינהו דהרמב"ן לא ס"ל הכי, וראי' לזה ממ"ש הר"ן בשמו פ"ד דע"ז וסובר הרמב"ן ז"ל דכל כה"ג בבטולי בעלמא סגי להו אע"ג דע"ז ש"נ שבאה ליד ישראל אין לו ביטול וכו' והזקיקו לומר כן וכו'

ומלשון זה משמע דהרמב"ן בא לחלוק שלא נדמהו לע"ז ש"נ שבא לישראל ואם איתא דהרמב"ן ס"ל כהסמ"ק ותקשי על ראיית הרמב"ן דדלמ' באמת כי הדדי נינהו ומדרבנן אין לו ביטול, ומ"מ דיוקא דהש"ס שפיר מדיוקא דקרא ואשריהם דהא מה"ת סגי לי' בביטול ולומר דראיית הרמב"ן הכי דמדייקי' בסוגי' מכדי ירושה הוא להם וא"א דש"ש, ולכאורה לשיטת הסמ"ק לו יהא דא"א דש"ש הא מ"מ מה"ת סגי בביטול כיון דלא עבדה ישראל מעולם אע"כ דבעי לאסוקי הראי' אף לר"י דס"ל דע"ז ש"י אסור' מיד ולדידי' לא בעי' עבודת ישראל, ובאמת ע"ז ש"נ שבא לישראל לדידי' מדאורייתא אין לה ביטול, ולזה שפיר יקשה דלמא אסרום במעשה אע"כ כיון דבעי' מעש' מקרי ברשות עכו"ם לאסרה לעולם קיימא ברשותיה עד שיחזור ויקח ממנו הישראל וה"נ ממילא לדידן אפי' מדרבנן שרי, מ"מ נ"ל דוחק להעמיס כן בכוונת הרמב"ן, גם נ"ל דע"כ לא שרי הסמ"ק אלא בע"ז ש"נ שבא לישראל אבל באם הוא ש"י ואח"כ עבד' נכרי בענין דיכול לאסרה מדאורייי' אין לה ביטול דכל שבשעת עבודתה היא ברשות ישראל מקרי ע"ז של ישראל, וראי' לזה ממסקנא דסוגיין דמסקי' דשליחות עביד והיינו דנ"ל לא דהכוונה דמדין שליחות אתינן עלה דהוי כעבד' ישראל דהא קיי"ל אין שליחות לעכו"ם ומדאורייתא אף לחומר' אין שליחו' אלא דעיקר הסבר' דכל דניח' ליה לישראל אין רשות ישראל מעכבת על העכו"ם לאסרו ובכה"ג אדם אוסר דש"ש כיון דניחא להו לבעלים בהכי וא"כ להסמ"ק למסקנ' וקשה על רבי עקיבא מה בכך דשליחותי' עביד הא לא עבדה ישראל ומן התורה בביטול סגי להו אלא ע"כ ברור בכה"ג כל שבשעת עבודתה היא של ישראל מה"ת אין לה ביטול וא"כ אין ראי' דהסוגי' בעי למידק אף לר' ישמעאל ואם כן ראיי' הנ"ל מהרמב"ן קמה וגם נצבה כנלע"ד:

דף נה.

רש"י ד"ה מה שבבור וכו' דורכין עם וכו' ומשום מסייע ידי עוברי עבירה. עיין מג"א סימן שמז ס"ק ד':

דף נו:

תוס' ד"ה אבל בסה"ד בכל איסורין שבתורה. עיין לקמן דף עא ע"ב תוס' ד"ה הכא ובחולין דף צז ע"א תוס' ד"ה אמר:

דף נז.

תד"ה לאפוקי וכו'. קשה לי על יסודם דאם קי"ל כשמואל וריב"ל ממילא מוכח דקי"ל דתינוק אינו עושה יי"נ ואני בעני' י"ל דלא מוכח דהרי צריכים להבין דמאי פרכי' על רב מברייתא קטנים לא הא י"ל בפשוטו דתינוק דהוי שלא בכוונת ניסוך תלי' בפלוגת' דרבנן

ור"ש דלר"ש דנפל לבור ועלה דמותר בשתיה דהוי שלא בכוונת מגע ה"נ בקטן ולת"ק דאוסר בנפל ה"נ בקטן וא"כ י"ל דהברייתא כר"ש אך ז"א דהא רב בעצמו פסק ג"כ כר"ש הרי דס"ל לרב דאף לר"ש אסור דס"ל דנפל קיל יותר כיון דמוכח דהוא אנוס כמ"ש תוס' ד"ה תינוק כו' וא"כ שפיר פריך מברייתא ולפי זה י"ל בפשיטות דמה דאמרי' לשמואל ולאפוקי מרב היינו לענין זה דרב ס"ל דאפי' לר"ש קטן אסור דגרע מנפל לשמואל נסתר זה כיון דלדידי' מוכח מברייתא דקטנים ומוכח באמת דלר"ש דמתיר בנפל ה"ה בקטן וס"ל (לשמואל) לקושט' דמלת' כקושי' תוס' הנ"ל אבל מ"מ י"ל דלמאי דקי"ל כת"ק דנפל ה"נ בקטן וס"ל לשמואל ג"כ לדינא דקטן עושה יי"נ אלא דפלוגתיי' דרב ושמואל אליבא דר"ש ואם נימא דלישנא לאפוקי מדרב לא משמע הכי אלא דמשמע דפליג לדינא עם רב היא גופא תקשי דמנ"ל להש"ס דס"ל דפליגי מהיפוך להיפוך דרב ס"ל דאפילו לר"ש קטן אסור דגרע מנפל ושמואל ס"ל דאפילו לת"ק קטן שרי דקטן עדיף דלאו בר ניסוך הוא דלמא שמואל ס"ל דקטן דמי לנפל ומוקי להברייתא כר"ש וצלע"ג:

דף נז:

אמר רב אשי כו'. אמר רב אשי מנא אמינא לה וכו'. עיין בהר"ן שם דמפרש דמנא אמינא לה היינו מנ"ל דמקלי קלי דלמא רבנן משום גזירת בנותיהן אתי עלה נמי לאיסור הנא' נמצא דעכו"ם לא קלייי' דמותר מן הדין אלא דחכמים אסרוהו פי' ולא נקרא מזיק, וכי שקיל דמי יי"נ קא שקיל ומוכח לה מפלוגת' דר"י ב"ב ורבנן, דהא לר"י ב"ב משום דלית לן למיחוש לניסוך גמור שרי לי' בהנאה אלמא משום בנותיהן לחוד לא אסרו בהנאה. ומינה לרבנן דלא אסרו בהנאה אלא משום דמחמרינן וחיישינן לניסך אותו לע"ז. וכיון דמה"ט מיתסר פשיטא דשרי למשקל דמי חמרא מיניה דאי לא נסכיה הא שרי, ואי נסכיה הא מקלי קלי ע"ש. ביאור דברי הר"ן שכתב להתיר רק מטעם ממה נפשך נראה דס"ל דאין העכו"ם מחוייב לשלם דשמא לא נסכו. ואף דבאמת דחכמים אסרוהו, מ"מ כיון דהוא לא עביד מידי כמו אם הטעם משום בנותיהן, ולזה רק דמותר למשל דמי היינו אם העכו"ם רוצה לשלם דאם באמת קמי שמיא גליא דלא נסכו הרי דבאמת שרי, ואם באמת נסכו א"כ הוא מזיק וחייב לשלם, ועדיין צריך ביאור דמה ממה נפשך היא זו, דלמא באמת ניסך היין ואעפ"כ אינו מחוייב לשלם היין דקלב"מ דהא לא הוי שם מידי דאגבה ליין בתחילה, וצ"ל דס"ל להר"ן כתי' א' דתוס' בעירובין (דף י"ב) דבעכו"ם ל"א קלב"מ, או דסברת הר"ן כי הא דאמרינן ב"מ (דף צא) אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו עיין ברש"י אף דקלב"מ אם משלם מקרי תשלומים ולא מתנה דבאמת מחוייב

הוא אלא שאין הב"ד מחייבים שניהם דכדי רשעתו כתיב ע"ש, וה"נ כיון דהעכו"ם רוצה לשלם אם נסכו הוי דמי היזק ולא דמי היין:

וידידי עמיתי האמתי הרב מו"ה ישראל וורעשנער, פקפק בזה דהר"ן לשיטתיה בחידושיו לסנהדרין (דף ע"ב ע"א) ד"ה אהדרינהו מבואר דס"ל דדוקא בההוא דאתנן כיון שהבטיח ליתן הוי תשלומין, אבל בעלמא לא, עיין שם בתוס' שם, ורש"י ל"א כן, וא"כ להר"ן לשיטתיה א"א לפרש כדברי אלא כדרך הראשון דבעכו"ם ל"ש קלב"מ. (ועדיין יש לפרש דמ"מ יש לחוש שמא בתחילת נגיעה לא כיון לנסך ובאותו שעה נאסר היין מחומרת חכמים מחששא דניסוך, והעכו"ם לא נתחייב לשלם דהוא לא עביד מידי ואח"ז כיון לנסך וכיון דהיינן אסור בהנאה מחמת הניסוך של עכשיו הוי דמי בי"נ דלא מקרי מזיק בניסוך כיון דבלא"ה קודם ניסוך לא הוי חזי למידי מחמת מגעו, ואף דקמי שמיא גליא דלא נסכו בתחילה והיה מותר, מ"מ לפנינו לא גליא והיה היין אסור ולא אפסדי' מידי, ואפשר דל"ח כולי האי):

ומצאתי לי לפרש דשרי למשקל היינו אם העכו"ם רוצה לשלם והוא מדברי הרשב"א בתה"א (דף קלח ע"א) שכ' מ"מ לפי גירסא זו דוקא במנסך בכוונה הא אם היה סבור שהוא לו ונסכו אסור דהא בישראל בכענין זה פטור כדאמרינן המטמא והמדמע בשוגג פטור וליתא דהא מ"מ קלייה נהליה עיי"ש, והוא תמוה לכאורה דהא מ"מ פטור לשלם, אע"כ דכוונתו להוציא מדעת היש סוברים דאסור למשקל דמי מעכו"ם כיון דבישראל פטור דמי יין קשקיל, וע"ז כ' דליתא דאם העכו"ם רוצה לשלם דמותר כיון דרוצה לשלם היזקו. והא באמת אזקיה מיקרי דמי היזקו, הרי דשרי היינו ברוצה לשלם (ובאמת דברי הרשב"א תמוהים לי דסותר דברי עצמו למשמרת הבית (י"א ע"ב) דאי הוי עיקר איסור הנאה משום בנותיהן לא הוי שרי למשקל דמי, דמשום נזק לא מחוייב ליה דאמר ליה מה עבדי לך, ואי משום דאתון אסריתון משום מגע לא ידעתי ושוגג הייתי ובישראל בכה"ג לא משלם דמנסך יין בשוגג פטור ע"ש, הרי דס"ל דבנותיהן דמי לשוגג וכיון דבישראל בשוגג פטור הוי דמי יי"נ, א"כ ה"ה בניסוך ממש אם היה בשוגג הוי דמי יי"נ וצע"ג):

דף נט.

תוס' ד"ה הא דיחיד וכו' נבעי מארעי', כדאיתא לעיל דף מז ע"א:

תוס' ד"ה (בע"א) מהו דאין נראה כדפרישית לעיל. נז ע"א ד"ה ה"ג:

דף ס.

תוס' ד"ה (בדף הקודם) אמר רב פפא אבל הכא דילמא ברייתא לא שמיע ליה. כדאיתא בשבת דף סא ע"א:

דף ס:
תוס' ד"ה כל וכו' כל עיקרו. כעין זה בתוס' ב"ק דף יז ע"ב ד"ה כל:
פרק ה - השוכר את הפועל:

דף סב.
הרי ערלה וכ"כ כו', [בתוס' חולין דף ד' ע"ב כתבו וא"ת מאי פריך והרי ערלה וכה"כ כו' הא לכתחילה אסור ליהנות, וי"ל דמשמע לי' שכרו אסור גם לאחרים כמו יי"נ עצמו ולהכי פריך שפיר כו' ונהי דאמרינן בפרק כל שעה דהמקדש בשעות דרבנן וכו' מ"מ מקודשת גמורה לא הוי וכו' עכ"ל], ועדיין צריך ביאור דמנ"ל להש"ס להקשות דלמא מקודשת היינו לחומרא וכמה פעמים מפרש הש"ס ללישנא דמקודשת מקודשת ואינה מקודשת, ונלע"ד למה שהקשו תוס' בקידושין (דף נ"ו ע"ב) דאמאי אינה מקודשת במקדש בערלה גופייהו הא יכולה ליהנות בהם שלא כדרך הנאתן עיי"ש, ובאמת להפוסקים דבאיסורי הנאה אסור מדרבנן שלא כדרך הנאתן עיין מל"מ (פ"ה מיסוה"ת) לק"מ קושיתם, דבאמת גם בערלה גופי' מקודשת לחומרא כיון דיכולה ליהנות שלא כד"ה אלא כיון דרבנן אסרוהו אם בא אחר וקידשה צריכה הימנו גט, וכיון שכן ע"כ מוכח דמקודשת היינו אפילו להקל דלחומרא אף בערלה גופה מקודשת ושפיר פריך הש"ס, וק"ל:
ובהצעה זו ישבתי בטוב טעם ודעת [הא] דפריך הש"ס הרי ערלה וכלאי כרם דאסור בהנאה ותנן מכרן וקידש בדמיהן מקודשת, דיש לדקדק למה נקט דוקא תרי דברים ממתני' הא במתניתין קתני עוד הרבה דברים או לנקוט כולהו או לינקוט רק חדא, ונראה דבדיקדוק הוצרך למינקט תרווייהו, והיינו דלכאורה יש להקשות דמאי פריך הרי ערלה וכלאי כרם וכו' דילמא הא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת משום דיכולה ליהנות בדמיהם שלא כד"ה וכקושי' התוס' הנ"ל ובזה לא שייך תירוצינו הנ"ל דשלכד"ה אסור מיהא מדרבנן דדלמא בכה"ג בחליפין דאסרו רבנן אטו גופם לא אסור אלא כד"ה דבגופם דאורייתא אבל שלכד"ה לא אסרו בחליפין ולזה נ"ל דלק"מ דמ"מ תיקשי מכלאי כרם דבגופם אסור מדאורייתא שלכד"ה כדאיתא בפסחים (דף כ"ד ע"ב) הכל מודים בכלאי כרם שלוקין עליהם אפילו שלכד"ה, ובזה אם אסרו החליפין כמו גופם ממילא גם שלכד"ה אסור ושפיר פריך הש"ס:
ומעתה מיושב היטב הדיקדוק הנ"ל והיינו דמכלאי כרם לחוד לא מצי למיפרך די"ל כקושי' התוס' דמקודשת היינו לחומרא דמדאורייתא דמיהם מותרים, והא דקתני מכרם משום דבגוף הכלאים אף מדאורייתא אינה מקודשת דהא בכ"כ אסורים שלכד"ה, וגם

מערלה לחוד לא הו"מ למיפרך דאף דמוכח דמקודשת היינו אף להקל מדקתני מכרם דמדאורייתא אף בערלה מקודשת דיכולה ליהנות שלכד"ה וכנ"ל, מ"מ י"ל דבאמת מקודשת אף להקל ומהך טעמא גופא דבדמיהם יכולה ליהנות שלכד"ה וכנ"ל, לזה התחכם הש"ס ונקט הנך תרי דכיון דמערלה מוכח דמקודשת היינו אף להקל ממילא תיקשי מכלאי כרם אמאי מקודשת להקל דהא דמיהם אסור מדרבנן אף שלכד"ה וכנ"ל, ופשיטא דפירושא דמקודשת בערלה וכ"כ שווים הם דבחדא מחתא מחתינהו ושפיר פריך הש"ס, ברוך שבחר בהם ובמשנתם ולשון חכמים מרפא וק"ל:

תוס' ד"ה השוכר וכו' וקאמר שכרו מותר דמשמע לגמרי. לא הבנתי דמה צריך למשמעות הא א"א לפרש בענין אחר דהא ברישא דקתני שכרו אסור זהו חליפי שביעית היינו דאסור ליהנות ממנו שלא בקדושת שביעית אם כן בסיפא דתני שכרו מותר ע"כ דלגמרי מותר:

בא"ד (בסופו) מסתבר דלא קנסו. תמוה לי במה נסתפקו בזה הא פשיטא דאין ללמוד שאר איסורין מיין נסך דהרי קתני מכרן וקידש בדמיהן מקודשת הרי דהחליפין מותר לאחרים מכ"ש שכרו וצ"ע:

תוד"ה בדמיהן כתבו דטעמא דמקדש בערלה ובשאר איסורי הנאה דאינה מקודשת, אף דיכולה ליהנות מאפרן, משום דמ"מ כל זמן שהוא בעין אסור לקדש בו, כמו שאסור למוכרו, ודבריהם קצת סתומים, דמה בכך דאסור לקדש בו, מ"מ אם עבר וקידש אמאי אינה מקודשת, ולכאורה כוונתם דכיון דאסור לקדש בו אמרינן בי' אי עביד לא מהני, אך אכתי יקשה על אביי דסובר אי עביד מהני, איך יתרגם האי מתני', וצ"ל דבהאי דיתוקן העבירה על ידי מה שנימא אי עביד לא מהני, דכיון דאינה מקודשת הרי לא נהנה בהא גם אביי מודה:

אף דבתמורה דאם לא מהני נתקן העבירה ואפ"ה צ"ל קרא דבלאו קרא דוהיה הוא ותמורתו היה הדין דעבד מהני היינו דהתם לא נתקן כל העבירה, דמ"מ עשה שלא כדין לעבור אמימרא דרחמנא אלא דלא לקי בשביל זה, אבל מ"מ עשה שלא כדין, אבל במקדש בא"ה דהעבירה רק דאסור להנות מערלה וכדומה, ואם נידון דלא מהני ואינה מקודשת לא נהנה ולא נעשה שום ענין עבירה. וכיון שכן ממילא מוכרח דלרבא גם היכא דלא מתקן האיסור אמרינן דלא מהני, דאל"כ כיון דבמתקן גם לאביי לא מהני, ובאינו מתקן תאמר דגם לרבא מהני א"כ במאי פליגי ומ"מ אינו מוכרח די"ל דיש בזה ג' צדדים, היכא דאם לא מהני לא נעשה שום עבירה כמו במקדש באיסורי הנאה לכ"ע אי עביד לא מהני [וכעת מצאתי שכ"כ בטו"א בר"ה דף כ"ח] והיכי דלא נתקן כלל ע"י דלא מהני

כמו דנשבע שלא ליתן י"ל דלכו"ע אי עביד מהני, ופלוגתייהו דאביי ורבא רק בכעין תמורה דנתקן שורש העבירה אבל מ"מ הוא עבר אמימרא דרחמנא, בזה פליגי דלאביי דא"ע מהני ולרבא לא מהני:

וראיתי בתוס' ע"ז (דף ס"ב ע"א) ד"ה בדמיהן שכתבו הטעם דהמקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת אף דיכולה ליהנות באפרן, משום דכמו דאסור למוכרו מה"ת, ה"נ אסור לקדש בו אשה דהוי מכירה חשובה דיש בו הנאה כשמקדש בו אשה ע"ש. ולכאורה מה בכך דאסור לקדש, מ"מ אם עבר וקידש אמאי אינה מקודשת והיה מזה ראיה לכאורה לסברת טורי אבן (בר"ה דף כ"ח) דבכה"ג לכ"ע אם עביד לא מהני דעי"כ לא עשה איסור כלל, דאם אינה מקודשת ממילא לא נהנה:

וראיתי שהמגיה להמ"ל (פ"ה מהל' אישות) שהקשה לטעמא דהתוס' הנ"ל אמאי אמרינן בגיטין (פ"ב) דכתב גט על איסורי הנאה כשר נימא ג"כ דאינה מגורשת שכן נהנה עיי"ש. ולענ"ד לק"מ למ"ש תוס' תמורה ד"ה מיתבי דבגט ל"ש כלל סברא דאי עביד לא מהני דבכל ענין מתיר דאתקש למיתה ע"ש, א"כ י"ל ה"נ כן. (ועי' בחי' סוכה דף ל' ע"ב):

תוד"ה נמצא בסוה"ד אבל לכתחלה אסור ותמוה לי דנסתפקו בזה אם מותר לקדש לכתחילה בשביעית הא הדבר מפורש בירושלמי ספ"ח דשביעית אמר ר' יוסי זאת אומרת שאסור ליקח אשה מדמי שביעית והובא בר"ש שם משנה ח' וצ"ע:

דף סב:

תד"ה חמרין ודמי טפי לסחורה. נראה מדבריהם דמש"ה חמרי' גרע מפועל דבאמת בשביעית דלית בי' משום משתכר בא"ה ולא משום רב"ק לא עביד איסור', אלא מ"מ בנפיש אגרא דמי לסחורה ועביד איסורא מדבריהם, ולפ"ז ק' מה הקשו אח"כ בד"ה דאגר לארבי' דמאי אירי' מארבא לפועל הא בייי"נ מדינא אין ס' לחלק בין שכרו מועט לשכרו מרובה וצ"ע. אח"כ מצאתי בעזה"י שכ"כ בת"ח:

תד"ה יאות הן עבדי וכו' ועוד הוסיף ריי"צ. וק"ל לפ"ז סוגיא דסוכה שהביאו דלמשוך הקונה תחלה האתרוג ורגע אח"כ יפרע ולא יהי' דמי שביעית וביותר דאף אם הקונה יתן תחלה דמי האתרוג לע"ה הא כיון דמדרבנן מעות ל"ק לא קנה האתרוג מיד וע"ה המוכר זכה מיד במעות דכיון דד"ת מעות קונות מותר להשתמש במעות למ"ש תוס' בב"מ דף מ"ג ונעשה מיד המעות שלו והוי כבא עליה ואח"כ נתן לה דמותר ואף דמדאורייתא קונות מ"מ לבתר תקנת חכמים לא הוי חליפי שביעית כמ"ש תוס' בסמוך ד"ה והא מחסר' משיכה דלענין אתנן מכח תק"ח דמעות א"ק לא הוי אתנן ולא יהי' משכחת רק

שבבת א' משך זה מעות וזה האתרוג ודוחק והא בקל יכול לעשות בענין שיתן מעות מקודם או ימשוך האתרוג מקודם וצ"ע:

שם תמוה על הר"ן שאחר שכתב דע"כ הקנס לאו משום דעבד איסורא בלבד דלא הו"ל לקנוס לאחרים אלא בצירוף דתופס דמיו, וע"ז כתב דלפ"ז אין ללמוד מזה לאסור בערלה שכרו אף לדידיה, משמע דבלא"ה אלו הי' אפשר דמשום קנס לחודי' אסור הי' מקודם ללמוד ממנו שאר איסורים, וזה תמוה דאיך נלמוד מזה בשאר איסורים, והא חזינן דקיי"ל דהא מותר לאחרים דאפילו במכרו מותר כדקתני וקידש בדמיהן מקודשת וצע"ג:

מש"כ מעכ"ת על קושיתי בהר"ן וזה לשונו. מה דהקשה למה לא הוכיח הר"ן בחזקה דאם נימא דמקנסא לבד קנסוה, יקשה קושית הש"ס ממכרן וקידש בדמיהן. לענ"ד ודאי כוונתו כמ"ש כבודו בעצמו דמשום חומרא דיי"נ קנסוה ומה דמשמע מדברי הר"ן דאלו היינו אוסרי' מקנסא לחוד היינו לומדי' מזה לערלה היינו לאסור לדידי' דעבוד אסורא עכ"ל, העתקתי לשונו כי רצוני להבין כוונתו, אשר עדיין א"י ההפרש דאם הקנס לכ"ע אין למידי' ממנו די"ל משום חומרא דיי"נ, ואם הטעם דלכ"ע אסור משום תפיסת דמי' ולדידי' משום קנס, היינו לומדי' דלמא גם הקנס לדידי' משום דעבר עבירה וחמיר איסור':

עוד יש לתמוה בר"ן שכ' בערלה ששכר לצבע בערלה, דנראה דבא לדון היכי דעבד איסורא ובשאר איסורים אין הפועל עושה איסור דנוטל שכר על טרחתו ולא מקרי נהנה מא"ה רק בייי"נ משום רוצה בקיומו ומש"ה נקט ששכרו לצבע ולא ידעתי גם בצבע מותר ליטול שכר טרחו בצביעה דהתורה לא אסרה שלא יצבע רק שלא להנות להשתמש בצבע אבל שכר הטירחא וכי גרע מטירחא בערלה עצמה ואם הנותן הפועל הצבע משלו זהו מיקרי חליפין ולא שכר וצ"ע:

דף סג.

תד"ה והא מחסרה משיכה. תירוצם דחוק, ובפשוטו י"ל לפי דברי תוס' בב"מ (דף מג ע"א) מאי ארי' הוציא וכו', א"כ למ"ד קונות יש לו היתר תשמיש במעות ושפיר מעל, בהא י"ל לשיטת הראב"ד דבשכירות מטלטלין מעות קונות דל"ש נשרפו חטיך, א"כ הכא דבלן וספר הוי רק שכירות לר"י שפיר מעל דלגבי שכירות מטלטלין אוקמי אדינא, אבל לר"ל דמדאורייתא אין מעות קונות אפילו בשכירות מטלטלים לא קנה. וע"פ יסוד דברי הראב"ד מיושב קושית מהרש"א בתוס' קידושין (דף כ"ז) ד"ה ומקומו מושכר, והיינו דבמתני' דמיירי במכר, באמת הטעם במידי דאיתא במטלטלין לא קתני,

אבל בברייתא דמיירי בשכירות ליכא לשנויי הכי דא"כ היכי חשיב כסף הא בשכירות מטלטלים ג"כ קונה:

ולכאורה קשה למה לא הקשו ממוקדם דבספר תלי' בדר"י ור"ל. ותירץ דתוס' ס"ל כשיטה זו דשכירות מטלטלי לר"י נקנה בכסף. ויש תבלין לזה מדברי תוס' קדושין כ"ז א' ד"ה ומקומו, ועיי"ש במהרש"א. ולפי הנ"ל מיושב קושי' מהרש"א דמברייתא דקתני כך שכירות קרקע מוכח דחשיב אפילו מה דאיתא במטלטלי דהא בשכירות גם מטלטלין נקנים בכסף, וא"כ מההיא דספר לא הו"מ להקשות דבזה דהוי שכירות אפילו מדרבנן נקנה בכסף לזה הקשו מסיטון דמיירי ממכר. ובעיקר קושית תוס' לפי דברי הר"ן דלר"י ס"ד אוקמי המעות ברשות המוכר, וכ"כ תוס' בב"מ דף מ"ג בתי' הב', ממילא רווחא שמעתי דלר"י נהי דמדרבנן לא קנה מ"מ מעל כיון דהכניס המעות לרשות המוכר וק"ל. (ובתשובה כתב רבינו ע"ז וז"ל), השומע ממני קיצר בדברים, דבפשוטו אינו מספיק, דהא קיי"ל כר"נ דהיתר תשמיש לא מביא לידי מעילה, אבל כך אמרתי, די"ל דרבא דייק מההיא דנתן לבלן דספר לא מעל דמסייע לר"ל, י"ל דס"ל כר"ה דאפילו נאנסה דע"י היתר תשמיש נעשה כלוה ומעל, וכדמשמע בסוגיא דבב"מ (דף מ"ג) אמר לי' רבא לר"נ לדידך דאמרת נאנסה לא, משמע דרבא ס"ל כר"ה דאפילו נאנסה, וה"נ לר"י דמעות קונות יש להמוכר היתר תשמיש, ומיושב בזה קושיית תוס' על שיטת ר"ח כהן דס"ל דרב אשי בבכורות (דף ס') דגם בנכרי מעות קונות, איך יתרץ ברייתא דנתן לבלן משמע דלספר לא, והיינו די"ל דס"ל כר"נ דהיתר תשמיש לא מייתי לידי מעילה, וכיון דחז"ל הפקיעו הקנין לא מעל כמו באתנן וכקושיית תוס', וההיא ברייתא דלספר מעל י"ל דהיינו בנכרי, ובנכרי לא מצינו דתקנו חז"ל, והניחו על דין תורה דמעות קונות, או דהברייתא כר"ש דהלוקח א"י לחזור ונעשו מעותיו של מוכר ממש מש"ה מעל, ולפ"ז מיושבים דברי הרמב"ם דרבא ס"ל כר"ה מש"ה דייק דלר"י יהי' הדין דמעל, אבל אנן דקיי"ל כר"נ באמת לא מעל, כן נראה לענ"ד:

בתוס' בע"ז (דף ס"ג ע"א) נדחקו לחלק בהא דמשמע התם כיון דחז"ל אמרי דמעות אינן קונות אף דמדאורייתא קונות מ"מ לא הוי אתנן, ואלו הכא [בב"מ] משמע דכיון דד"ת מעות קונות מעל אף דהפקיעו חכמים קנין, והעלו לחלק בין אתנן למעילה, ומלבד דהחילוק דחוק גם דבריהם סותרים לכאורה למ"ש בפסחים (כ"ט ע"א) ד"ה אין פודין וכו' וכיון דמדרבנן אין פודין לא מעל, הרי דגם מעילה תלי' מדרבנן, והיה נ"ל ליישב קושייתם לפמ"ש תוס' לעיל [בב"מ] (דף מ"ג ע"א) בתירוצם הב' דלעיל, כיון דד"ת מעות קונות יכול להשתמש במעות, ולר"ל אין יכול להשתמש, וא"כ י"ל דרבא לשיטתיה

דמשמע לעיל (דף מ"ג) בהא דא"ל רבא לר"נ לדידך דאמרת נאנסו לא אלמא לא הוי שואל, אי שואל לא הוי ש"ש נמי לא הוי, משמע דבעי להוכיח כיון דקתני במתני' דאם אבדו חייב באחריותן דמוכח דע"כ הוי ש"ש, ממילא מוכח דאפילו שואל הוי הרי סבר רבא כר"ה משום הכי שפיר אמר רבא דלר"י מהראוי דגם בספר מעל, והיינו כיון דד"ת מעות קונות וממילא מותר להשתמש במעות והוי לוה וממילא מעל, ובזה יש מקום ליישב קושי' תוס' בשמעתין [דבב"מ] על שיטת רבינו חיים דס"ל דר"י סבר דבין ישראל ובין בנכרי מעות קונות א"כ יקשה לדידי' ברייתא דנתנה לבלן ומשמע דוקא בלן אבל ספר לא, ולפי הנ"ל די"ל דר"ח ס"ל כר"נ דלעיל דהיתר שימוש לא משווי' לי' לוה, והוי רק ש"ש ומש"ה דאף דד"ת מעות קונות כיון דחכז"ל הפקיעו לא מעל מצד הקנין כמו באתנן, ומצד שימוש המעות ג"כ לא מעל כיון דהוי רק ש"ש, ובריייתא דנתן לספר מעל מיירי בנכרי דבנכרי לא מצינו דתקנו חז"ל, ואוקמי אד"ת דמעות קונות ומש"ה מעל, וביותר היה נראה דאצ"ל דרבא ס"ל כר"ה די"ל דאף לר"נ אף דבעלמא מחמת היתר שימוש לא הוי לו' ממש, מ"מ במוכר דודאי נקט הזוזי לאפקיני' בחזקת שלו הוי לוה גמור וכנראה להדיא מדברי הרי"ף לקמן [בב"מ] גבי שומשמים כ' להדיא דא"ל רשות לאפקניי' וחייב באונסים ע"ש, אף דקיי"ל גבי מעות מותרים כר"נ, וע"כ דיש חילוק דגבי מוכר כיון דבודאי נקט לאשתמושי הוי לוה:

גם י"ל סב' אחרת בדעת הרי"ף הא דבמוכר עדיף ממעות מותרים היינו דס"ל להרי"ף דמצד הנאת מקח הוי בלא"ה ש"ש וכנראה דהיה ס"ל לתוס' בעירובין (דף פ"א ע"ב) בקושייתם ע"ש היטב, ומש"ה כיון דאיכא ג"כ הני היתר שימוש הוי לוה כיון דמעיקרא היה ש"ש כמו שחלקו הה"מ פי"ו מהל' שאלה ופקדון, ואף לאינך חלוקים דבמעות מותרים ירא לקנות סחורות שמא יבא בעל הפקדון פתאום משא"כ בדמי אבידה י"ל ג"כ דבמכר חשיב כדמי אבידה דאינו ירא להשתמש דסתמא הלוקח לא יחזיר כיון דיצטרך לקבל מי שפרע, וראיתי בב"י (ססי' קצ"ח) שהביא דברי הר"ן שכ' דבתוס' כ' דהני זוזי הוי פקדון ולא מחוייב באונס דלא כרי"ף, וכ' הב"י ואני לא מצאתי שכ"כ בתוס', אלא בהמפקיד כ"כ לתירוצם א' דגם לר"י אסור המוכר להשתמש במעות, ואם לזה כיון, הו"ל להביא בשם תוס' דאסור להשתמש במעות ע"ש, ולענ"ד כוונת הר"ן דתוס' ס"ל לפי תירוצם הב' תירוצם הב' דיכול להשתמש במעות, מ"מ כיון דקיי"ל כר"נ דנאנסו לא ה"נ אין חייב באונסין דאף דהרי"ף כתב דחייב באונסין י"ל משום דס"ל דבדמי אבידה חייב באונסים מכח חלוקים הנ"ל, מש"ה גם במכר חייב באונסין, אבל לשיטת תוס' לעיל (דף כו) דכתבו דאין לחלק בין דמי אבידה למעות מותרים ע"ש א"כ ה"נ במכר

אינו חייב באונסין. וביותר נראה דכיונו לדברי תוספות בעירובין (דף פ"א ע"ב) דכתבו בתירוצם בתרא דמה דא"ר לא מבעיא דש"ש לא הוי דמשמע דהוי ש"ש היינו משום דיכול להשתמש במעות (והיינו כפי תירוצם הב' לעיל מ"ג דלר"י יכול להשתמש במעות, וע"כ צ"ל דאף דרבא אמר מתני' מסייע לר"ל היינו לכאורה, אבל מ"מ ס"ל לדינא כר"י וכמ"ש בסוגיא) הרי דהוי ש"ש ולא מחוייב באונסין עכ"פ לשיטת הרי"ף דס"ל דבמכר מכח היתר תשמיש חייב באונסין יהיה הטעם מה שיהיה בודאי מיושב קושי' תוס' בע"ז הנ"ל דלר"י מש"ה מעל כיון דהיה לוה על המעות, ואף לשיטת תוס' דדמי למעות מותרים, מ"מ י"ל דרבא ס"ל כר"ה כדמשמע לעיל בסוגיא מ"ג הנ"ל, והא דא"ר לא מבעיא דלא הוי ש"ש כו' אף דהוי לוה לא מהני שקול וזוך לפטור מאונסי', י"ל דבאמת רבא לשיטתיה דאמר מתני' לר"ל, והא דאמר ש"ש לא הוי, לא דהוי ראוי להיות ש"ש אלא בדרך רבותא קאמר כמ"ש תוס' בתירוצם א' בעירובין, וא"כ שפיר א"ר דלר"י גם בספר מעל כיון דמותר להשתמש במעות הוי לוה:

ולכאורה היה נראה עוד ליישב קושי' תוס' בע"ז הנ"ל ע"פ מ"ש הנ"י בשם הראב"ד דאף דחכז"ל אמרו דמעות א"ק היינו במכר ששייך נשרפו חטיך, אבל בשוכר מטלטלין כיון דגופו הם למשכיר בודאי לא יניחם לשרפו בכה"ג לא תקנו חכמים, וא"כ י"ל דהכא דייק רבא דוקא בלן בל ספר דהוי כשוכר את התספורת לספר בו לא מעל, והיינו ע"כ כר"ל דד"ת אין מעות קונות, ואף בשכירות מטלטלים כן, אבל לר"י כיון דד"ת מעות קונות ממילא בשכירות מטלטלי' אוקמי' על ד"ת אמאי לא מעל:

אמנם עדיין אינו מיושב במה דאמרי' בסוגיא ובדקו לוי במתני' ואשכח נתנה לסיטון, והתם דמיירי במכירה ממש ליתא לדברינו, וסבור הייתי לומר דהתם ג"כ אוקמי' אד"ת כיון דלא בירר לו איזה חטי' דקונה, רק שנותן מעות אחת לאחת על כור חטים ממילא אם יניח המוכר לשרוף כור חטים יהיה ההפסד על שניהם כפי ערך חטי' שיש למוכר דהוי כמו תערובות פירות דל"ש לומר שלך נאבד וההפסד על שניהם כדפסקי' בש"ע (סימן רצ"ב) וכיון דיפסיד גם המוכר בודאי לא יניחנו מלשרוף, אמנם זה טעות הנסתר מסוגיא דחולין (דף פג) דהתם דקונה בדינר בשר דג"כ אינו מסויים חלק בבהמה ואפ"ה אמרי דבשאר ימות השנה אינו כן ואם מת מת להמוכר, אע"כ דגם בכה"ג תקנו:

ומה מאד מתוקנים בזה דברי תוס' הקדושים בלשונם הזהב בע"ז (דף סג) במ"ש ול"ד להה"א דהזהב נתנה לסיטון ולכאורה קשה אמאי לא נקטו הראיה מקודם לזה, מהא דאמרי' אבל ספר וכו', ולפי הנ"ל ניחא, דבספר י"ל כנ"ל דלר"י מעל כיון דהוי רק שכירות

דאוקמי אד"ת ולזה נקטו הראיה מסיטון ואף דהוי רק דקדוק הלשון בתוס' אעפ"כ ראוי לאומרו ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

דף סג:

גמרא דאורחיה לאקופי קני. עיין חידושי הרשב"א גיטין דף י"ג ד"ה אמר אמימר:

דף סד.

גמרא מדר"י נשמע לרבי עקיבא. ק"ל לפמ"ש הר"ן גיטין ל"ח בהיא דר"א דשחרר עבדו להשלימו לי' דעשה דלעולם בהם תעבודו לא שייך רק כשעושה לטובת עבד וכעין איסור דמתנת חנם לר"י וא"כ כשעושה לצורך מצוה ולהשלימו לי' לא מקרי בחנם עיי"ש א"כ איך מדר"י נשמע לרבי עקיבא דמכח מצוה דלמעוטי תפלה לא מקרי מתנת חנם ולית כאן איסור אבל לרבי עקיבא ס"ל דאסור דמ"מ מקיים הוא וצלע"ג:

גם ק"ל דמשמע דאפשר דהברייתא אתי כר"י וכרבנן דמתנת חנם מותר משום למעט תפלה ולא ידעתי דלרבנן דקיום בכלאים ליכא איסור כלל מה מצוה איכא במעוטי תפלה ואף לרבי עקיבא יקשה קצת דהא הר"ן כ' ענין מעוטי תפלה כיון דישראל מצווה לאבדו ע"ז אבל בכלאים נהי דאסור לקיימו מ"מ אינו מצווה לשרש אחריה ולשרפו עכ"פ לרבנן דמותר אפילו לקיימו בודאי יקשה:

תוס' ד"ה ר"ע וכו' דהא פ"ב דמכות דף כ"א. צ"ל פ"א דמכות דף ד' ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה הא:

בא"ד וא"ת היאך ס"ד. קשה לי הא מ"מ איסורא דאוריית' בלא מעשה אלא דאין לוקין וא"כ מדמותר לעקור מוכח דלמעט תיפלה שרי וצ"ע:

תד"ה זביני וכו' והא דאמרי' לעיל מכרה לעובדי'. לא ידעתי איך הי' ס"ד להתוס' דהביטול דהכא בענין דהמכירה הוי ביטול דא"כ למאי צריך לומר כיון דדעתא לאגיורי' והא בלא"ה בכל מכר הוי ביטול מכח המכירה. וצע"ג:

מ"ש לדון לאסור מטעם רוצה בקיומו וכתבת דלא מקרי רב"ק אלא היכי דניחא לי' שלא תשבר אבל אם לא אכפת לי' בשבירתו אף דניחא לי' שלא יגנוב ויאבד לא מקרי רב"ק והא דפריך הש"ס ע"ז ס"ד והא ניחא ליה שלא יגנובו ולא יאבדו, מ"מ למסקנא דמסיק שאני ירושת הגר וכו' י"ל דרב"ק לא מקרי אלא היכי דניחא ליה שלא ישבר עכ"ל, אינו נוח לי כלל דאיך תלי זה במסקנ' לומר דדחינן סבר' המקשן והא אדרבא מכח קושי' זו הוצרך לחדש כיון דירושת הגר דרבנן מעיקרא אוקמי לי' ברשות' ומה דהבאת ראיה מההי' דלוקח גרוטאות דבעי דווקא משיכה ומעות והא כיון דנכרי בחדא מקני אם כן רוצה בקיומו דאם יאבד יפסיד מעותיו עכ"ל, אין שחר לדברים אלו דאם בחדא מקני

ממילא מדינא אסור להחזיר דהוי כמוכר לו ע"ז אלא דמכל מקום שרי כדמסקי' בסוגיין דהוי מקח טעות וא"כ ממילא אינו רוצה בקיומו דאם יאבד לא יפסיד מעותיו דהא הוי מק"ט וברשותא דנכרי קאי ושלו נאבד, תו הבאת ראי' מדכ' הרא"ש דאם הי' לו ערב בעד העכו"ם מותר דלא הוי רב"ק, ומבי' ראי' מההי' דאמרי' בע"ז ס"ד ע"א דע"ז המתחלק' לפי שבריה' וכו' הרי אף דפרכינן עלה דההי' שינוי' אפ"ה הביאו הרא"ש לראי' ומשום דלמסקנ' הכי, ג"ז אינו דהרא"ש מביא זה לראי' דנקטי' מינה לדמיון דביש לו ערב דמותר דע"כ לא פרכי' עלה אלא דביין מא"ל ושניחא לי' שלא יאבד משא"כ בערב דל"ש זה קיימא הסברא להתיר, ואינו עולה על הדעת כלל לדחות למסקנא סברת המקשן דניחא לי' שלא יגנובו, ובאמת הי' מקום אתי לומר דפרכת הש"ס והא ניחא לי' שלא יגנובו קאי רק על שינוי' דחרס הדרייני אבל לא אההי' דע"ז המתחלקת לפי שבריה והיינו די"ל דעיקר הסברא באם שיפקע האיסור ממנו ואעפ"כ לא יפסיד מעותיו משא"כ בחרס הדריינו דל"ש בי' ביטול ולעולם לא פקע איסורו מיני' בזה פרכי' והא ניחא לי' שלא יגנובו וא"כ בנ"ד לא מקרי רב"ק אמנם אעפ"כ קשה עלי לחדש דבר זה דא"כ יהי' הדין באומר המתין עד שאמכור ע"ז ואביא לך דבע"ז שהשברי' שווי' את מעותו יהי' דמיו מותרי' וכל כי האי הו"ל להפוסקי' לבאר:

ואולם באמת בנ"ד אין צורך לכל זה דנ"ל דאיסור רוצה בקיומו לאיסור דמיו היינו רק היכי דעל ידי קיומו בא לו דמיו כההי' דהמתין לי עד שאמכור ובזה הוי כדמי ע"ז של ישראל וכאלו הוא החליפם כיון דעד אותו מעשה ניחא ליה בקיומו, אבל פשיטא ופשיטא דמ"מ אף שעבר הישראל על האיסור רב"ק מ"מ לא מקרי ע"ז של ישראל לענין דלא תהני לי' ביטול וא"כ ממילא אחר הביטול כמו בנ"ד דפקע שם ע"ז מיני' ממילא מותרים לישראל ליהנות מהם דמה בכך דמתחלה הי' רוצה בקיומו הא עתה נעקר שם ע"ז ממנו ופשוט:

דף סד:

גמרא איזהו גר תושב עיין סנהדרין דף צו ע"ב ברש"י ד"ה גר תושב ובבאר שבע שם:

תוד"ה תנ"ה, כתבו דמש"ה הביא בקדושין תנ"ה בד"א שירשו, אבל נשתתפו לא כדי שלא תדחה ראיתו אצל טעם ברירה עכ"ל, ור"ל דאלו י"ב בדאורייתא גם בנשתתפו לשתרי, ולא באתי עד סוף תכונתם דהרי ז"ל תוס' תנ"ה וכו' דהו"א דבדין הוא משום ברירה וכו' ביאור דבריהם דלא תטעה לפרש דמביא ראיה על גוף הדין דרוצה בקיומו אסור מדאסור בנשתתפו דזהו אין ראיה דנשתתפו י"ל בלא"ה אסור משום חליפי ע"ז, לזה פירשו דהראיה רק דבגר חששו שיחזור לקלקולו מדנשתתפו אסור גם אם יהיה

הטעם משום חליפי ע"ז מ"מ ברישא אמאי מותר אע"כ כרבא בקידושין דכל עיקר ירושת הגר דרבנן, דשמא יחזור לסורו הרי דחיישינן להכי, וזהו שכתבו תחילה דמרישא גופא אין להוכיח ר"ל דהא לאיסור חליפי ע"ז א"צ ראיה מסיפא וא"כ בפשוטו הו"ל להוכיח מדשרינן לומר טול אתה ולא הוי חליפי ע"ז דהיה אפשר לומר דירושת גר מדאורייתא ול"א כלל סברת שמא יחזור לסורו ומ"מ שרי לומר טול אתה משום די"ב בדאורייתא, לזה מביא ראיה מסיפא דס"ל דא"ב בדאורייתא:

אך איני מבין מ"ש דמש"ה מביא בקדושין נמי האי תנ"ה שלא תדחה ראייתו משום ברירה, ותמיהני דבשלמא הכא מביא שפיר ראיה, דהא טעמ' דנשתתפו אסור הוא ודאי אחד משני טעמי' אי משום חליפי ע"ז אי משום רב"ק וממ"נ אי משום חליפי ע"ז דא"ב א"כ בהכרח דירושת הגר דרבנן משום יחזור לסורו ואי טעמא משום דרב"ק מבואר דינא דר"ש וטעמא דר"פ מוכרח, אבל בקדושין קשיא אכתי אימא דירושת הגר דאורייתא וטעמא משום די"ב, והא דאסור בנשתתפו משום דרב"ק, דהא באמת רב"ק אסור, ובגר מותר דאקילו גבי' משום שלא יחזור לקלקולו דהא גם עתה סובר רבא סברת דשמא יחזור לקלקולו אם כן מנ"ל דמדאורייתא אינו יורש וכי משום דמוכח הך סברא דגזרינן שיחזור לקלקולו מוכח דירושת הגר מה"ט הוא, דלמא מכל מקום ירושת הגר דאורייתא (קושיא זו מבן רבנו הר"ש ז"ל וזה תשובת רבינו):

מה דהקשית בני לתמוה דמ"מ יקשה בסוגיא דקדושין דמאי ראיה להא דירושת הגר דרבנן, דלמא ס"ל להאי תנא יש ברירה ובנשתתפו אסור משום איסור דרוצה בקיומו, ובירשו אקילו שלא יחזור לסורו:

לענ"ד בפשוטו י"ל דס"ל להש"ס כיון דאקילו באיסור דרב"ק מחששא דיחזור לסורו, גם בנשתתפו יש להקל מה"ט ולא ס"ל להש"ס לחלק דירושה דעומד לכך ומצוי תמיד, משא"כ נשתתפו דהוי מקרה בעלמא, אע"כ דנשתתפו אסור משום חליפי ע"ז, דס"ל להאי תנא אין ברירה, א"כ מדשרי בירשו מוכח דירושת הגר דרבנן, אח"ז ראיתי בריטב"א קדושין דכ' באמת דהוכחת הש"ס מדנשתתפו אסור, ע"כ משום אין ברירה וחליפי ע"ז שקיל, או משום דרב"ק והקילו בשל דרבנן, נראה דכוונת הריטב"א דגם באיסור דרב"ק יש חילוק דבירושה דרבנן אקילו, אבל לא בממון דאורייתא ובאמת החילוק קשה מאד דאיסור רב"ק דאינו מכח זכיית הממון מה הפרש בין זה לזה, עכ"פ נקיטנא מיהא מדברי הריטב"א דגם בנשתתפו שייך להקל לענין רב"ק משום שמא יחזור הדבר לקלקולו אם כן י"ל בנשתתפו באמת אסור משום חליפי ע"ז ומוכח שפיר דירושת הגר דרבנן, גם י"ל דס"ל להש"ס מסברא דמשום האיסור לחוד שיהי' יכול ליקח מעות

נגד יי"נ לא הי' ראוי לחז"ל לעשות תקנה מחשש שמא יחזור לסורו כיון דאין זה בכל פעם, רק אם יזדמן ע"ז ומעות, גם הא עכ"פ יקבל חלקו במעות וליכא חשש כולי האי לעשות תקנה בתחילה, אלא כיון דירושת הגר לאו דאורייתא והוצרכו לתקן בתחילה עיקר הירושה משום חשש דיחזור לסורו, בזה תקנו בחדא מחתא דכל הירושה דהגר, יהי' דינו כאלו הי' נכרי הן לגוף הזכיה הן לסדר חילוקו שלא יהיה בו איסור הנוגע לישראל משום רב"ק:

תד"ה אין מפקידי' וכו' מיהו לר"מ וכו'. לא ידעתי דסוף סוף כיון דמדר"מ נשמע דמגע דידי' לא אסרו בשתייה ובזה לא מצינו דפליגו ממילא קיימא ההוכחה, גם ק"ל כיון דנקטו בפשיטות דבזמן מועט יכול לגנוב אלא משום דלא חשיד אגניבה א"כ יקשה לפי הפירוש שכתבו תחלה דאין מקפידי' משום אחלופי והא אם אינו חשיד על גניבה לא חשיד ג"כ אחלופי דהוי ג"כ גזל וכמבואר פ"ק דחולין דף ו' גבי תערובת דמאי וצ"ע:

דף סה.

תד"ה טעמא וכו' דרך בנ"א ליקח שכר. לא זכיתי להבין דאטו השכר של חבית א' שנשאר ביד נכרי אסור בהנאה מדין שכר יי"נ עד דניחוש בי' שיתן לישראל כמו בחבילי תלתן הא מעולם לא נעשה שכר ע"ז כיון דהישראל לא קבלו בשכרו ובזה אלו נאסר מה תיקון בזה אם הישראל מניחו כל השכר ביד נכרי וכי נאמר דצריך ליטול כל השכר ולזרוק הכל לים המלח זה אינו במשמע וצלע"ג:

דף סה:

תוס' ד"ה הבגד וכו'. וי"ל דשאני בשר בחלב דגלי קרא בהדיא דבטל דדרך בישול אסרה תורה, ולכאו' תמוה, דלאביי בחולין דף ק"ח דדייק דבשר בחלב לא הוי חידוש מדשרי בליכא נ"ט, והיינו דס"ל דבליכא נ"ט בטל כמו בכל איסורין ולא ס"ל דהטעם דדרך בישול אסרה תורה, ישאר קושיא מ"ש בכלאים דלא מהני ומ"ש בשר בחלב דמהני ביטול:

ונלע"ד דלכאורה קשה מה הקשו דבכלאים לבטל ברובא הא איכא לברורי ע"י צביעה כדאיתא בנדה ס"א אר"ח בגד שאבד בו כלאים צובעו ומותר, ולזה צ"ל דקושית תוס' אהא דאיתא שם בנדה אמר ליה רבא לרפרם בר פפא מנ"ל לסבא הא וכו', הא אם צובעו ולא ניכר דיותר מזה א"א לעשות ממילא מותר מטעם ביטול, ולזה שפיר עולה תירוצם, דרבא סבר כיון דשניהם היתר והתערובת הוא האיסור לא שייך ביטול, והא דבשר וחלב מותר בליכא נ"ט דשם מוכח מקרא כיון דדרך בישול אסרה תורה, והיינו רבא לשיטתי' דס"ל כן בחולין, ולאביי באמת נצטרך לומר דגם בב' היתר שייך ביטול, ומתניתין בגד שאבד בו כלאים דאסור הטעם משום דאיכא לברורי בצבע וכנ"ל, וק"ל:

וע"פ דברי תוס' הנ"ל, יש לדון במ"ש הגהת אשרי חולין פרק כל הבשר סי' ב' דמתניתין טפת חלב שנפלה על החתיכה דאם יש בנ"ט באותו חתיכה אסור מיירי רק בבשר בהמה, אבל חיה ועוף דהוא דרבנן בטל ברוב, הא הכא בב"ח דשניהם היתר והתערובת הוא איסור ל"ש כלל כמו בכלאים אלא דבלא נתינת טעם לא אסרה תורה מדקפיד דוקא על דרך בישול א"כ מוכח דבלא טעם אין שם בב"ח עליו, אבל כל שנותן טעם ואנו באים לדון מדין ביטול ברוב, בזה דמי לכלאים דל"ש בזה ביטול:

דף סו.

ברש"י חמרא דחיטי' וכו' וחד תרומה וכו' ואח"כ בפירש"י ד"ה וכל מב"מ וכו' חוץ מטבל וי"נ. תמוה לי דמנ"ל לדחוק דאזלי' הכא שלא כפי ההלכה והיינו מכח מה דמפרש חמרא דחיטי' היינו של תרומה דמדקאמר רבא אמר במשהו ול"א בק' מוכח דבמב"מ במשהו דלמא מיירי בשאור טבל והוי כפי ההלכה וצ"ע:

תוס' ד"ה מכלל וכו' שלא יהא טפל חמור מעיקר. תמוה לי דנראה מדבריהם דהיכא דשלא במינו במשהו ראוי לאסור גם נותן טעם לפגם דמ"מ הוי כמו משהו אבל היכא דמדין מב"מ במשהו אתינן עלה אין נטל"פ אסור ומש"ה כתבו דבחמץ כיון דהטעם אטו מינו לא חמיר ממינו ונטל"פ מותר. אבל לא זכיתי להבין דמה הפרש בזה דגם במין במינו במשהו נימא בנטל"פ אסור דמשהו מיהו הוי, למה דכתבו תוס' מתחלה ועוד דבמשהו מב"מ וכו' זהו ניחא, דשיעור דבריהם דאף דאם נימא נטל"פ הוי כמשהו מ"מ הכא דפרכינן לאביי דבתר טעמא אזלינן ממילא בנטל"פ דאין טעמן שוה לא הוי מין במינו, אבל לדינא דקיי"ל כרבא דבתר שמא אזלינן ל"ש כן דמה בכך דע"י הפגם אין טעמן שוה מ"מ הא שוה בשמא ואם כן מה חילוק בין היכא דמין בשא"מ במשהו להיכא דמין במינו במשהו לענין נותן טעם לפגם וצע"ג:

בא"ד ובחמץ בפסח לספרים דגרסי במשהו כרב אע"ג דבא"מ במשהו אעפ"י שהטעם בטל מ"מ אין לאסור נטל"פ שלא יהא טפל חמור מהעיקר דבא"מ אינו אסור אלא אטו מינו כו' עכ"ל. ולא זכיתי לעמוד על עומק כוונתם דהא כתבו הטעם רק דמב"מ מותר בנוטל"פ דמשהו אין הטעם בטל כיון דטעמם שוה, אבל לפגם הטעם בטל, וזהו עולה שפיר הכא בסוגיין דפרכינן על אביי מההיא דסיפא כל שבהנאתו, סתרו היטב דע"כ פרכת הש"ס אינו כיון דבמשהו גם נטל"פ אסור דשני ושני, דמשהו שוה בטעמא, והיינו לאביי דאזלי' בתר טעמא, בזה החילוק דנטל"פ מקרי אין טעמו שוה ול"ה מב"מ, אבל בההיא דפסחים דרבא הוא דאמר במשהו כרב, ולרבא דאזלינן בתר שמא אף דטעמן אינו שוה אעפ"כ במשהו ממילא ה"נ בנטל"פ, ובעצמותו קשה דממה נפשך, כיון דס"ל

דאילו היה אינו מינו בעצמותו במשהו היה נטל"פ אסור כיון דאף באינו מינו דאין טעמם שוה ה"נ נטל"פ, א"כ מאי כתבו כיון דא"מ במשהו אסור רק משום אטו מינו אינו חמור יותר ממינו, אמאי אין ג"כ במינו בנטל"פ אסור, דהא גם באינו שוה בטעמא מב"מ אסור והה"ד נטל"פ וצ"ע:

ד"ה ורבא אמר וכו' דהתם איכא לישנא אחרינא. שם אינו אלא בדריב"ל דקאמר תחילה דהוי חלא ולדרומאי גם ריב"ל ס"ל דהוי חמרא אבל ודאי ס"ל דהוי חמרא ולולי דמסתפינא היה נ"ל דצריך למחוק כ"ז וצ"ל רק סתם דהתם איכא לישנא אחרינא דדרומאי דריב"ל ס"ל גם כן חמרא:

דף סו:

גמרא ריחא חלא וטעמא חמרא חלא, ק"ל דמה בכך דנקרא חלא מ"מ הוי כמו נתערב חלא בחמרא וחלא דשיכרא דלאביי דאזיל בתר טעמא לא הוי מב"מ וה"נ הא סוף סוף אין טעמ' שוה דזה טעמא חמרא וזה טעמי' חלא וצ"ע. גם ק"ל על רבא נהי דלא מקרי חלא הא מ"מ כיון דקלט ריח חלא סופו לעשות חלא לגמרי והוה מב"מ כמ"ש הר"ן גבי שאור ועיסה וצ"ע:

תוס' ד"ה אביי וכו' שותה תרומה טמאה דבמיתה וכ"כ רש"י בבכורות דף י"ב ע"ב ד"ה חלה טמאה. ותמהני הא אוכל תרומה טמאה אינה במיתה אלא בעשה אלא דבאוכל בטומאת הגוף במיתה כדאיתא ביבמות דף ע"ג (ועי' חי' שבת דף י"ד):

ד"ה רבא וכו' דשאני הכא שהריח מזיק לו. עיין תשובת מהרי"ק שרש קל"ג:

מה שהוקשה למעכ"ת נ"י דאיך ס"ד ללמוד דינא דריחא מפלוגתא דהרודה פת חמה, הא פלוגתא [זו] נשנית ג"כ (בפ"ג דמכשירין) לענין הכשר, ושם בודאי לא שייך לומר דמשום ריחא הוי הכשר אע"כ דשואב [ממשות] מים עכ"ק:

לענ"ד גם בהכשר אין המכוון דשואב ממשות המשקין כאילו המשקין בעצמותן נבלעו בתוכו עד שנדון מכח זה דשותה המשקין עצמן, אלא דעיקר הסברא דמה ששואב הפת כח המשקין זהו ההכשר דכח היוצא מהמשקין כמשקין חשיבי וכמ"ש הר"ש (בפ"ה דמכשירין מתני' י') דהעשן העולה מן החמין משקין הוא חשיב עכ"ל, וכן הוא לשון הרמב"ם (פ"ד ה"ב מה' טומאת אוכלין), משמע דאינו משקה ממש אלא דכח היוצא מהמשקין חשיב כמשקין, וס"ל להש"ס לדמות מסברא דכמו ברודה פת חמה על חביות יין תרומה, דנין דכח היין הנכנס לפת חשיב כשותה היין, ה"נ כח הריח מקרי שותה המשקין, ואידי ואידי חדא מילתא היא דאינו ממשות הדבר רק כח שיוצא מזה ונבלע בזה:

ומה דלמד הרא"ש בתשובה (כלל ק' סי' כ"ח) במחבת של חלב תחת קדירת בשר דאסורה מכח הזיעה כמו לענין הכשר בפ"ב דמכשירין, היינו ג"כ כנ"ל דכמו הכח היוצא ממנו חשוב כמשקה עצמו להכשיר, ה"נ הוי משקה עצמו לענין לאסור הבשר, וכדקיי"ל באמת גם ברודה פת חמה דבחביות פתוחה אסור דריח חזק כי האי מילתא הוא. (ומה דמסתפק הרא"ש שם אם קדירה רותחת מקבלת זיעה דשמא חום הרתיחה מעכב מלקבל הזיעה, אף דהרא"ש סתם הדברים כאלו דבר נביאות הוא, מ"מ נ"ל דלמד כן ממתני' בפ"ה דמכשירין הנ"ל דמערה מצונן לחם טמא ומחם לחם טהור עיי"ש). וגם מצינו זיעה מאוכל כמ"ש הטור (או"ח סימן תנ"א) דכיסוי ברזל צריך ליבון דמזיע מהבל החררה, והיינו הכל דאף דאין ממשות נכנס לתוכו מ"מ כח היוצא ממנו חשיב כמו הדבר עצמו וזהו וזהו בעצמו ענין ריחא מילתא היא:

דף סז:

מ"ט דר"מ כו', תו הק' רומ"פ בתוס' חולין ק' ד"ה (כיון שנתן טעם) [כשקדם וסלקו] וזה אין לומר כשאין בן יומו מגעילין, הא מ"מ כשמגעילו כשאינו בן יומו מוכח דנטל"פ אסור, ממילא יקשה ג"כ דהמים נ"נ. בודאי דברי תוס' מחוסרים הבנה, ובלימודינו אמרתי למה דמבואר בע"ז ס"ז דלר"מ דסבר נטל"פ אסור הא דנבילה שאינה ראוי לגר אינו קרוי נבילה מוקי בסרוח מעיקרא, לפי זה י"ל בכונת תוס' דדילמא מגעילו וכו' והיינו דנותן טעם לפגם אסור, ובעינן ס' לבטלו, ומ"מ אם אין בו ס' אף דאסור דאכלו משום דמרגיש טעם האיסור דאסור, מ"מ המים בעצמותן לא נעשו נבילה כיון דהם פוגמים, והוי כסרוחים מעיקרא, דרק הבליעה אסור כיון דהי' איסור בעודו מושבח, ונכון:

עוד אמרתי דרך פלפול ואקדים בביאור סוגיא ע"ז ס"ז ב', מ"ט דר"מ גמר מג"נ וכו' ור"ש מ"ט דתניא וכו' דלכאורה קשה ממ"נ, אם הסברא מורה לאיסור, א"כ כיון דר"מ לית ליה לימוד מנבילה, ממילא קיימא אסברא, ומה צורך ללמוד מג"נ, ואם הסברא מורה להתיר יקשה לר"ש כיון דלית ליה ראיה מג"נ, ממילא קיימא הסברא דמותר ומה צורך לראיה מנבילה. ואמרתי, עפ"י דמבואר בראשונים דהאיך ילפינן מנבילה, הא מ"מ נטל"פ ראוי לגר, והרשב"א תי' דמ"מ אין בו דין טעם כעיקר דטעמו אינו חשיב טעם, וממילא בטל ברוב, ובאמת בכל נטל"פ בעינן רוב, אלא דבמבשל בקדירה דהוי רק פליטה מסתמא הוא רוב, והר"ן תי' כיון דלא אחשביה דיותר היה ניחא ליה שלא יתערב ויפגום התבשיל, הוי כמו א"ר לגר. ובשו"ע סימן ק"ז פסקינן ב' חומרות, ולענ"ד אם נדון כהר"ן דלא בעינן רוב, רוחא שמעתתא, די"ל דהסברא מבחוץ מורה דטעמא אינו חשוב וסגי ביטול ברוב, אבל מ"מ רוב בעינן, ולזה י"ל דפלוגתייהו דר"מ ור"ש הוא בכל ענין, דר"מ אוסר אף

באיכא רוב ור"ש מתיר אף בליכא רוב, ולזה אמרינן מ"ט דר"מ היינו לאסור אף ברוב, ויליף לה מג"נ דאף דמסתמא איכא בכלי רוב ואי דחיישינן שמא יבשל בו מינו של האיסור, י"ל דר"מ ס"ל מין במינו בטל, אלא ע"כ מוכח דטעמו חשוב לאסור עד ס', ובתר הכי פרכינן מ"ט דר"ש, היינו נהי דלית ליה למוד מג"נ, מ"מ עכ"פ ליבעי רוב, ומשנינן דיליף מנבילה, כי היכי דאינו ראוי לגר מותר בלא ביטול, ה"נ בתערובת דניחא ליה יותר שלא פגם הוי כמו אינו ראוי לגר דלא בעי ביטול:

ובהקדם מ"ש מהאחרונים סימן צ"ב ס"י דכונת תו' לר' אפרים ניחא, היינו אף דבפעם הראשון לא היה בו ס', מ"מ כיון דהמים לא נ"נ, כשחזר ונגעל ביורה נבלע לפי ערך, ואם היורה גדול י' זתים ובלע בכולו י' זתים יש בזה לפי ערך הבלוע איסור לפי ערך מים, וכשמגעילין אותו פעם שניה יהי' ס' נגד הבלוע איסור שלפי ערך הנבלע, אך לפ"ז יקשה דגם לר"ת לא הקשו כלום, דהא אף דהמים נ"נ, מ"מ כשמגעיל פעם ב' המים ההם המה רוב נגד המים האסורים הראשונים, דכיון דטעמם שוה מה"ת ברוב בטל כדמסיק הש"ך סימן צ"ח דלענין זה תליא בטעמא ולגבי הבליעת איסור יהי' ס' ע"כ דקושית תוס' דמ"מ יקשה למ"ד מין במינו לא בטל, היאך הגעילו יורה גדולה דהמים נו"ט ואוסרים להמים אחרים, וקאי באמת לשיטת רבינו שמואל שבתוס' דף ק"ח דהמים שנחסרו מכח כלי מקרי מים אחרים מין במינו, ועדיין הדברים צריכים ביאור דמה בכך דמין במינו לא בטל, הא י"ל דהגעילו ג' וד' פעמים, והיינו דבפעם הב' הוא ס' נגד האיסור שחזר ונבלע לפי ערך, וכנגד המים הוי רוב, אלא דאסור מטעם מין במינו לא בטל, וכיון דהוי שיעור ביטול בעלמא ממילא לא נעשו המים ההיתר נבילה, דהוי רק משהו דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה כמ"ש התוס' בתחילת הדיבור דאין חילוק בין ס' לרוב במין במינו, דכי היכי דאיכא ס' הוי רק משהו, ה"נ היכא דאיכא רוב, כיון דליכא טעמא (ורק מדרבנן, דגם לרבנן דר"י מין במינו בעי' ס' משום גזירה מינו אטו אינו מינו), ממילא יש לומר דאמרינן בזה חענ"נ בפחות מס', אבל עכ"פ לדינא דאורייתא בודאי אין חילוק במין במינו בין ברוב לס', וצ"ל דמ"מ הקושיא דעכ"פ אף דהמים ההיתר לא נ"נ, מ"מ חוזר ונבלע ממים האסורים, ואף אם יגעילו אלף פעמים, מ"מ נשאר בו משהו, ואם יבשלו בו מים יאסרו, אולם עדיין יקשה דא"כ אמאי נקטו הקושיא דוקא על היורה גדולה, הא הקושיא גם ביורה קטנה והיינו דניחוש דהנכרי כשבישל בשר איסור נעשו המים נבילה וכשמגעיל במים לא נתבטלו המים דפליט דהוי מין במינו וחוזר ונבלע מהמים האסורים, וצ"ל דמקודם אזהרת גיעולי מדין לא הי' דין דטעם כעיקר, ומעולם לא נעשו המים ההם נבילה רק משעת אזהרה ואילך דאסרה התורה טעם כעיקר, לזה הקשו רק

מיורה גדולה, דהמים עתה נ"נ כשחוזר ומגעיל אפילו פעמים הרבה נשאר בו מעט מים איסור, ואם אנן נבשל מים יאסרו מהמים האסורים, כ"נ ביאור הדברים:
וכיון שכן עיקר ראייתם דיקשה למ"ד מין במינו לא בטל א"כ י"ל דע"ז קאמרי וכ"ת דמגעילו כשאינו בן יומו, והיינו דלהנך מ"ד י"ל דס"ל דלא ילפינן מנבילה כלל כדס"ל לר"מ, אלא דמ"מ קיימא אסברא שבחוץ דבטל ברוב וכנ"ל, ומג"נ ליכא למילף בהיפוך דאפילו רוב לא מהני דלהך מ"ד מין במינו לא בטל, י"ל דהחשש שמא יבשל בו מינו, א"כ ניחא דהמים לא נ"נ, כיון דהוא נטל"פ בטל הפליטה במים ברוב, גם ליכא לאקשויי דמ"מ יקשה לרב דס"ל מין במינו לא בטל בפסחים כ"ט וגם מספקינן אליבי' בעכברא דשיכרא ס"ח ב' דאולי ס"ס דנטל"פ אסור, א"כ יקשה לדידיה היאך הכשירו יורה גדולה, מ"מ י"ל דמה דמסקינן דס"ל דנטל"פ אסור היינו ג"כ בליכא רוב ומש"ה אוסר בעכברא דשיכרא, אף דהוי רוב, מ"מ חיישינן בתחלה נבלע מעט שכר בעכבר, ובאותו מעט ליכא רוב ונעשה נבילה, וכשיוציאו אח"כ הוי מין במינו דלא בטל, אבל מ"מ שפיר הגעילו יורה גדולה דשם ליכא החשש דתחילה יבלעו המים ביורה ונ"נ וחוזרים ואוסרים להמים, דז"א, דכך הקשה התה"ד אההיא דאמרינן דף צ"ז קדירה שבשל בשר אם בשל בה חלב בנ"ט דטעמיה קפילא ארמאי ניחוש דתחילה נבלע חלב בקדירה ונ"נ וחזר ופליט והוי מין במינו ואוסר בס' לא מהני טעימת קפילא וכמו דפרכינן גבי כזית בשר חלב נבילה היא והוי מין במינו ולא בטל, ה"נ לדידן הוי מין במינו ובעי ס' וכדפסקינן בסימן צ"ב דבבשר שנפל לחלב לא מהני קפילא מה"ט, ותי' דבכלי אף שנכנס בו יש לו חיבור עם חלב שבחוץ ומסייע לבטל אבל בנבלע באוכל הוא נפרד, והרמב"ן תי' דבלוע בכלי לא נעשה נבילה, וא"כ שפיר י"ל בעכברא דאמר רב משום דבנטל"פ בעינן רוב, כיון דליכא ראיה מג"נ דשמא יבשל במינו וחיישינן דנכנס בעכבר ונ"נ והדר פליט והוי מין במינו ולא בטל אבל ביורה גדולה שלא שייך כן הוא מטעמא דתה"ד הן מטעמא דהרמב"ן הנ"ל, ולזה דחו דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, והיינו דיקשה בהיפוך לאידך צד דס"ל לרב בעכברא דשיכרא אילו הי' פוגם הי' מותר ומדלא חיישינן כנ"ל דנבלע בעכבר, ע"כ ס"ל דילפינן מנבילה ואפי' רוב לא בעי' וכנ"ל, א"כ מוכח דס"ל דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא. ויקשה לרב דס"ל מין במינו לא בטל וס"ל דילפי' מנבילה ומוכח דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, היאך הגעילו ליורה גדולה וק"ל, וידעתי שהדברים רחוקים לאמת בכוונת תוס', מ"מ הדברים בעצמותן נכונים לענ"ד:
ועפ"י דברי הרשב"א ח"א קכ"א י"ל בסוגיא דע"ז (דף ס"ז ע"ב) מ"ט דר"מ גמר מגיעולי נכרים וכו' ור"ש מ"ט וכו', והקושיא מבוארת דממה נפשך אי מסברא נטל"פ מותר

א"כ מאי פריך מ"ט דר"ש, ואי מסברא אסור מאי פריך מ"ט דר"י. וחשבתי לומר עפ"י הרשב"א דהקשה אמאי נטל"פ מותר הא חזינן דראוי לגר ותירץ דטעם פוגם לא חשיב, ולא אמרינן טכ"ע דאורייתא ובטל ברוב. והא דכלי שאב"י מותר, דמסתמא יש רוב נגד הבלוע, והר"ן הקשה דאיך ילפינן זה מקרא דנבילה דא"ר לגר אין קרוי נבילה. ולזה כתב הר"ן דאפילו ביטול ברוב א"צ, והלימוד מנבילה כך הוא, כיון דאין ראוי לגר מותר, אלא דבראוי לגר אסור כיון דאחשביה באכילתו, אבל בתערובות דנטל"פ לא אחשבה ואדרבא מצטער הוא בכך, והיה נוח לו יותר שלא יהא מעורב הפוגם עיי"ש, ולפ"ז י"ל דהאמת הוא מהר"ן דאפילו בלא ביטול ברוב מותרת, ופלוגתייהו דר"מ ור"ש בין במעורב ברוב ובין בפחות מרוב, והסברא פשוטה דברוב יהא מותר, דטעם פגום לא חשוב לומר בו טכ"ע, אבל בליכא רוב מסברא הוא אסור, ולזה פרכינן מ"ט דר"מ, היינו דאסור אף ברוב הא מסברא יהא מותר, וא"כ נהי דלית לימוד מנבילה כיון דס"ל דקרא דנבילה מיירי בסרוחה מעיקרא מ"מ מסברא מהני ביטול ברוב כיון דאין הטעם מעיקרא מ"מ מסברא תהני ביטול ברוב כיון דאין הטעם חשוב, לזה משני דיליף מגע"נ דמסתמא איכא רוב נגד הכל וכמ"ש הרשב"א, ומוכח מקרא דאפילו בטעם פגום אמרינן טכ"ע והדר פרכינן על ר"ש מ"ט, דנהי דלית ליה הלימוד מגע"נ דס"ל דלא אסרה תורה אלא קדירה ב"י, הא מ"מ בליכא רוב מנ"ל להתיר, ומשני דיליף מנבילה וכדברי הר"ן הנ"ל:

שם ור"ש מ"ט וכו'. עיין ערכין כ"ה ע"ב תוד"ה ור"ש:

תוס' ד"ה מכלל וכו' וא"ת מה מיבעיא ליה. תמיהני הא אדרבה מתני' דשם ס"ל דדבש שרי ומוכח דס"ל דנותן טעם לפגם מותר וע"כ החילוק משום דפגמו בעין עדיף או דשמן אסור בצירוף חתנות עכ"פ מדשרי דבש מוכח דנטל"פ מותר ובתירוצם הב' חלקו מסברא דנטל"פ בעין עדיף והוא מפורש ומוכח כן מדבש ומה התחלה לקושייתם וצע"ג:

תד"ה ואידך וכו' ועי"ל דרבנן דרבי עקיבא. קשה דהאיך אמרי' בפסחים על רבי עקיבא דס' לא אסרה קדירה אלא ב"י הא מ"מ הוי חידוש לחלק בין זוטא לטובא ואי דרבי עקיבא ס' באמת כר"מ דילפי' זה מזה וא"כ הא אסרה תורה אפילו אינו ב"י ולומר דרבי עקיבא ס"ל דזהו לא מקרי חידוש דחוק ומנ"ל לסתמא דתלמודא לחלק בזה דלמא רבי עקיבא ס"ל כר"מ דנטל"פ אסור וליכא חידוש וביותר קשה דהא ר"י ס"ל התם כרבי עקיבא דמשרת להיתר מצל"א והא בסוגיין סבר דנטל"פ מותר וא"כ הוי ג"כ חידוש וטע"כ מנ"ל:

דף סח.

גמרא ור"ש סרוחה מעיקרא. עיין בכורות דף כג ע"ב תוספות ד"ה ואידך:

דף סח:
ההוא עכברא כו' (עי' שו"ת הגרע"א ח"א סי' כ"ו וסי' מ"ג):
תוספות ד"ה ולר"ש לצרפו וכו' אבל כשיש בכל א' כדי להחמיץ. ק"ל הא כשהגיע לשיעור זה הו"ל נטל"פ, ומקודם לזה אין בזה לבדו להחמיץ והו"ל זוז"ג וזה מצאתי בעזה"י בת"ח, וגם לא הבנתי שורש קושייתם דלכאורה באמת הכי הוא דפליגי בזה דבלא"ה מ"ט דחכמים דנקטו זה למשביח תחלה וכי היתר מצטרף לאיסור ואם נפל ח"ז חלב וח"ז שומן לנ"ט זתי' מקרי נ"ט הא בורכא דמה דמרגישי' טעם הוא טעם היתר וע"כ הכא שאני דמ"מ נגמר העיסה באיסור שנתחמץ מכח האיסור דזוז"ג אסור ור"ש בודאי ס' דשרי דאל"כ אמאי לא מצטרפי וצע"ג:
תוד"ה ר"ש, תוכן דבריהם דהסוגיות לכאורה סותרות זו את זו, דאלו בע"ז משמע דאין מצטרפין דקאמר ר' שמעון היינו דלא מצטרפין לאיסור, ואילו במעילה משנינן דאין צריכין לצירוף. ותירצו דמתני' דמעילה מיירי בבעין (ולשון תוס' היינו מתניתא דהתם דמס' ערלה, לענ"ד ט"ס וצ"ל מעילה) ובע"ז קאי על מתני' דערלה דמיירי מצירוף לאסור הקדירה דיש שיעור ביטול לגבי ערלה לחוד ולגבי כלאים לחוד, ובזה מה דאמר ר' שמעון אין מצטרפין לא שאין צריך לצירוף דהא בתערובות ל"ש מדין כל שהוא למלקות, והיינו דרבינו יקיר הוכיח מזה דבתערובות לא ס"ל לר"ש כ"ש למלקות, והן הן דברי התוס' מעילה ד' י"ח ע"א, ותוס' דחה דהכא שאני דיש שיעור ביטול ופשיטא דגם לר"ש יש דין ביטול. עכ"פ מוכח דמתני' דמעילה מיירי בבעין ודברי הרע"ב במעילה תמוהים דאם בתערובות ויש שיעור ביטול א"כ [מאי] פריך עלה הסוגיא דשם, וזה אינו תלוי בשיטת רבינו יקיר, דהא גם לתוס' כיון שיש שיעור ביטול ל"ש כ"ש למלקות, דהא האיסור נתבטל:
תוד"ה דהא מאיסא וכו'. ק"ל אמאי לא הקשו עוד על רש"י דמה אמרינן ה"נ במותם וכו' דמה בכך הא סוף סוף חזינן דהתורה כתב דין טמואה בלח אף דממילא לא יגע בו ה"נ דלמא כ' התורה האיסור לאכול בעיני' אף דממילא לא יאכל וצ"ע:

דף סט.
רש"י ד"ה אימרטוטי וכו' בכעדשה. עיין יבמות דף קיד ע"ב תוס' ד"ה משום:

דף סט:
גמרא אמר רבא הלכה כרשב"ג. עיין ב"ב דף קל"ג ע"ב ברשב"ם ד"ה ת"ש:

דף עא.

תד"ה ר"א דאע"ג דר"א בתרא וכו' מבואר דס"ל דר"א ס"ל בישראל משיכה קונה בנכרי משיכה א"ק דאם נימא דר"א ס"ל כסברת המקשן גבי גזוזטראות דדרשי' לנכרי תרתי דבעי' תרתי א"כ מצי ס' ר"א גם כר"י ולפ"ז קשה דאיך אמרינן אמר רבינו לר"א ת"ש דארחב"א אמר ר"י ב"נ נהרג, הא לר"י דס"ל ד"ת מעות קונות בודאי ס"ל משיכה קונה ור"א ע"כ לא אמר כן אליבא דר"י אלא דס"ל כר"ל ומאי פריך מדר"י. ואפשר לדחוק דס"ל דעל הך מימרא ליכא פלוגתא כלל, אח"כ ראיתי שבבכורות כתבו תוס' כן:

בא"ד לחוש לדברי רש"י ור"ת. תמהני הא יכול להקנות לנכרי מעט חלק בבהמה במתנה דודאי משיכה קונה כמ"ש תד"ה פרדשני וצ"ע:

תוד"ה שקולי כו' א"נ י"ל כו' (עי' שו"ת ח"א סי' ל"ז):

דף עב.

ת"ש המוכר יינו לנכרי וכו'. ק"ל דלמא מיירי לכלי דנכרי וקני' מטעם חצירו ואם חצירו של לוקח ברשות מוכר ל"ק מיירי בנקט בידי' ובהדיחו הכלים או בכלים חדשים או כרשב"ג דמותר חוץ מדמי א"ה שבו וצע"ג:

תוס' ד"ה הכא וכו' ההוא פורתא בס'. עיין לעיל דף נו ע"ב תוס' ד"ה אבל ולקמן דף עג ע"א תוס' ד"ה יין וחולין דף צז ע"א תוס' ד"ה אמר:

תד"ה ואס"ד משיכה בעכו"ם אינו קונה וכו' דהא הישראל נמי ל"ק הגזילה להיות שלו. תמוה לי הא מ"מ חזינן דבגוזל בלא מעשה קנין דאינו חייב דהרי משך ברשות בעלי' א"ח כדאיתא במתני' דבב"ק ע"ט וכן במגרר ויוצא פרכי' (כתובות ל"א ע"א) אי לר"ה איסור גניבה ליכא הרי דהכלל דבלא מעשה קנין לא נעשה גזלן אלא ע"י קנין אלא דאין יכול לקנות שלא מדעת חבירו להיות שלו בזה הוי קנין שנעשה גזלן וא"כ פרכי הכי כיון דבנכרי ליכא קנין משיכה הוי בלא מעשה קנין וצ"ע. וא"כ הי"ל להקשות כן דהא כיון דבעי להוכיח דמשיכה בנכרי קונה ממילא בישראל א"ק ואמאי בגזלן ישראל חייב הא לא קנהו במשיכה:

טור חוה"מ סימן ר' וכתב עוד הר"ר יונה דכי אמרינן כשמדד לו סאה אחרונה דקנה כל הכור, היינו דוקא שמדד לו כל סאה וסאה, ונשאר כולם בתוך הכלי עד אם כלה למדוד כל הכור, אבל אם מדד כל סאה וסאה ונתנה על גבי סימטא כיון דלא קנה בשעת מדידה גם לבסוף לא קנה, ואין נראה לא"א כיון שגמר כל מדידת כל הכור אגלאי מלתא דקנה כל סאה וסאה למפרע עכ"ל. ונראה לי ראיה לדעת הרר"י מסוגיא דע"ז ע"א ע"ב סוף סוף כי מטא לאוירא דמנא קניא יין נסך לא הוי עד דמטא לארעיתא דמנא וכו', והרי

התם הוי גם כן כמו כור ב"ל, דהא כל מעט ומעט שמגיע לאויר המנא הוא רק קצת מהמדה, וא"כ מאי פריך הש"ס הא לא נגמר הקנין עד שגמר לו המדה ואז כבר הוא בשולי הכלי ונעשה יין נסך, אע"כ כשגמר המדה למפרע קנה כל מעט כשהי' באויר הכלי וכדעת הרר"י הנ"ל, ודוחק לומר דהש"ס פריך שיתן להם עצה שיאמרו בפירוש שיקנה כל מעט ומעט כשיגיע לאויר הכלי דאם באנו להקשות כזה עדיין יקשה למה דקאמר שם שמעת מיני' כליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה, הא מ"מ יכול ליתן עצה לומר יקנה כליך דמהני אף בכליו ש"ל בר"מ כמבואר פ' הספינה אע"כ כשיטת הרב רבינו יונה, אך לכאורה עדיין קשה אף לשיטת הרר"י דלמפרע קונה, מ"מ אסור לעשות כן ביין נסך דלא גרע מאיסור דרוצה בקיומו דהא כשהוא באמצע המדידה רוצה הישראל בקיומו של היין שנעשה יין נסך בכלי דאם ישפוך היין ממילא יחזור הגוי במקח ויהיה ההפסד לישראל והוי רוצה בקיומו, ואפשר לדחוק דפרכת הש"ס באמת רק על לשון דקאמר וכי שקלית דמי יין נסך שקליתו וע"ז פריך דלא הוי דמי יין נסך רק איסור אחר דרוצה בקיומו. וצ"ע:

אח"כ מצאתי בהרשב"א בתהה"א הובא בב"י יו"ד סימן קל"ב שכתב ליישב קושית תוס' דמה מהני הקדים לו מעות כיון דאם משיכה בנכרי קונה אין מעות קונה דנתן לו ע"ד להוציאם ולקנותם מעכשיו על מנת שיתן לו היין לבסוף, וחזר והקשה ע"ז דמ"מ לתסר לעשות כן משום רב"ק דהא הגוי יכול לחזור עד שימדוד סאה אחרונה כמו בכור ב"ל והוכיח מזה דבהקדים לו מעות א"י לחזור ממה שמדד לו עיי"ש, ולזה בוודאי יקשה כדברינו דמ"מ מאי פריך הש"ס כי מטא לאוירא דמנא קניא הא בלא קדים לו מעות יכול לחזור עד מנה אחרונה והוי רוצה בקיומו ועיין, והארכתי בזה במקום אחר:

בדברי הרשב"א קשה לי, דעדיין קשה על תירוצו דבהקדים לו מעות א"י לחזור ולא הוי רב"ק, דא"כ איך פרכינן בסוגיא סוף סוף כי מטא לאוירא דמנא קניא יי"נ לא הוי עד דמטא לארעתא דמנא, הא אם לא ישקול מינייהו זוזי אף דבמטא לאוירא קניא, מ"מ אסור משום רוצה בקיומו בהך דלאחר שבא קמי קמי לארעתא דמנא רב"ק בהך דבארעיתא דמנא בכדי שלא יחזור הלוקח, ואף די"ל דפרכת הש"ס על לישנא דא"ל רב להנהו סובייתו וכי שקליתו, דמי יי"נ שקליתו, דהא לאו דמי יי"נ הוא דכי מטא לאוירא קנה ואסור רק משום רב"ק, מ"מ איך אמרינן אי דנקט ליה נכרי לכלי בידיו ה"נ משמע דבזה לא הי' צריך ליטול מעותיו תחילה, הא מ"מ יהי' אסור משום רב"ק, ואם נדחק דהכי נמי, היינו דלא הי' איסור משום דמי יי"נ רק משום רב"ק, מ"מ יקשה על רב אמאי אמר דיעשו כן משום דשקלו דמי יי"נ, וממילא אם ירצו שלוקח ינקוט לכלי בידי' או אם

לא יהי' עכבת יין בפומיה אם כלי של לוקח ברשות מוכר קנה, לא יהיו צריכים למשקל זוזי תחילה, ואמר להו דאי לא תעבדו הכי אסור משום רב"ק ויהיו אסורים בכל ענין:
ואולי י"ל דבזה הי' תקנה שיאמר במפורש שיקנה טפה טפה, אלא דקושיית הרשב"א הי' דהי' לו לרב להזהיר אותם שיאמרו כן במפורש, ובזה תירץ הרשב"א דבהקדים לו מעותיו בכור בל' א"י לחזור, ופרכת הש"ס סוף סוף כי מטא לאוירא דמנא קניא, היינו כיון דליכא רק משום רב"ק יש עצה בלא למשקל מעות אלא לומר במפורש שיקנה טפה טפה:
אמנם עדיין קשה דא"כ היאך אמרינן ש"מ כליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה, הא מ"מ יש תקנה שיאמר במפורש יקנה כליך דבזה בודאי קנה כמבואר בהה"מ ובשו"ע, ועיין:

דף עב:

אבל לא פחסתי. ק"ל דלמא ר"מ ס' כרשב"ג וכפי דקיי"ל דעכ"פ בסתם יין מותר למכור לנכרי חוץ מדמי א"ה שבו וכיון דקתני אסור דמשמע דאסור בהנאה ואם יהי' מדין ניצוק כיון דמ"מ אינו נוטל דמי' בעד זה היי"נ דהא אינו מעורב בו כלל הוי כמו חוץ מדמי א"ה שבו וכמ"ש תוס' לעיל נ"ו ע"ב ד"ה מהו לדרוך מש"ה תני שפחסתו ומעורב בו מגוף היין ואסור בהנאה אא"כ פירש חוץ מדמי א"ה וגם ק"ק דהא דאמרי' בסמוך מהא ליכא למשמע מיני' הא י"ל דב' הדיוקים אמת דמותר משמע דמותר לגמרי אפילו בשתייה ואסור משמע אפילו בהנאה מש"ה קתני דאת שעירה ממנו מותר אפילו בשתייה ואת שעירה לתוכו אסור אפילו בהנאה וביני וביני דהוי מטעם ניצוק אסור בשתייה ומותר בהנאה וצ"ע:

דף עג.

ברש"י ד"ה היתירא לגו איסורא דקמא קמא דהתירא בטל, מבואר דס"ל לרש"י דהיתר לגו איסורא מה"ת יהא חמור לאסור במשהו (ולא ס"ל כסברת הרמב"ן כיון דהאיסור במקומו חשוב), אע"כ דאסור מטעם קמא קמא בטל ואם נפל בב"א באמת מותר לפי זה תמוה איך פירש"י מיד בסמוך ד"ה ה"ג לא חמרא וכו' וכגון דנפל כולה כחדא וכו' והרי בכה"ג גם ברישא ביין ביין מותר ולהסוברים כרש"י בדין הנ"ל דיין בהתירא לגו אסור' דבב"א שרי באינו מינו גם בזא"ז מותר דעל היתר ל"ש ביטול עיין היטב בר"ן וזהו חומרא דמין במינו בייי"נ לומר גם בהיתר לתוך איסור דקמא קמא דבטל אבל לרש"י דס"ל דגם באינו מינו בעי' דנפל ב"א א"כ אין חילוק בין מב"מ למבשא"מ וצ"ע:
תוס' ד"ה כי וכו' היינו עד שיפול שם. עיין שבת דף סה ע"ב תוס' ד"ה שמא ועיין ברכות דף כה ע"ב ברש"י ד"ה אבל וביומא דף נז ע"ב תוס' ד"ה עירה:

בא"ד מה חידוש הוא זה. לא זכיתי להבין הא החידוש הוא אף דאילו נפל בבת אחת לא מהני ס' בהיתר מ"מ בנפל בקלוח אמרי' קמא קמא בטלי ואי דקושייתם מה הפרש בזה ובבת אחת נמי לבטל בס' דמ"ש משהו קטן למשהו גדול הו"ל להקשות בפשיטות דלמאי צריכים לס' קמא קמא בטיל הא אף אם תצטרף לכל הנפילה לישתרי דהוי ס' וגם אמאי אומר רי"צ אבל חביות לא וזה לא יתישב בתירוצם וצ"ע:

שם בר"ן בסוגיא דקמא קמא בדף שס"ו ע"א בצד השני משמע דס"ל דכי בעי רבין אר"י קיתון של מים דוק' בחביות דנפיש עמודי'. קשה לי הא מ"מ כיון דס"ל לר"י ביי"נ באיסור לתוך היתר בטל בס' אלא דחומרא דיי"נ בהיתר לגו איסור אם מטעם דאיסור במקומו חשוב או דבאמת רק שלא נפל בב"א וחומרא דיי"נ דנימא גם בהיתר קמא קמא בטל וכמו שהאריך הר"נ תחלה א"כ מה בכך דנפשי עמודי' מ"מ כיון דיין ביין ג"כ בטל בס' (וחביות דנפיש עמודי' היינו כיון דלבסוף ליכא ס' ביין היתר אסור דל"א בי' קמא בטל דכיון דסופו להתערב הוי כמעורב) א"כ למאי צריך לסלקו גם היין נצרף לבטל ואף אם נימא כפי הצד דבאיסור במקומו לא בטל בס' וה"נ הכא כיון דתחלה נפל היין איסור בהיתר ולא הוי ס' ונשאר היין אסור הוי זה מקומו וכשנפל אח"כ המים א"א לצרף היין ההיתר דכיון דהאיסור במקומו אינו מתבטל ביין מ"מ הא הרמב"ם פסק דבעי' תחלה וכיון דהמים הי' תחלה כהנופל אח"כ היין איסור לבטל בס' של המים והיין ולצטרף גם היין ולומר דכוונת הר"ן דהרמב"ם יסבור כהראב"ד שהביא הר"ן דנפיש עמודי' מירי אפילו במקטף קטיפי דבקלוח הראשון כיון דהוא חשוב לא מתבטל בס' (והיינו דדבר מועט בטל בס' אבל לא קלוח חשוב מלבד דדוחק גדול לומר כן כיון דהר"ן כתב עלה דהראב"ד דלא מחוורן דבריו) גם נלע"ד דא"א לומר בשיטת הרמב"ם כן דהא הרמב"ם גבי יין במים דבאיסור לתוך היתיר' בצירצור קמא קמא בטל אבל לא בחביות ואם ס"ל כהראב"ד היכן מצינו חילוק בין צירצור לחביות לענין קמא קמא בטל הא טעמא דראב"ד דקלוח ראשון אוסר ואינו מתבטל בס' אבל במבשא"מ דבטל בס' י"ל דגם בחביות שייך קמא קמא בטל אע"כ דהרמב"ם לא ס"ל בזה כהראב"ד וקשה כנ"ל וצע"ג:

בר"ן פרק השוכר את הפועל פ"ה דע"ז בסוגיא דקמא קמא בטל בדף שס"ו ע"א בצד שני משמע דס"ל דכי בעי רבין אר"י קיתון של מים דווקא בחביות דנפיש עמודה, קשה לי הא מ"מ כיון דע"כ ס"ל לר"ד ולרי"צ אר"י דיין ביין מתבטל בששים אלא דחומרא דיי"נ בהיתרא לגוי אסורה, ולהר"ן החומרה דבזה דהאיסור במקומו אסור במשהו ולהרמב"ן מיירי בלא נפל ההיתר בבת אחת והחומרא דיי"נ דנימא דגם בהיתר קמא קמא בטל וכמו דהאריך הר"ן מקודם וא"כ הא דבחביות דנפיש עמודה אסור לרי"צ היינו דליכא

ס' נגד היין שבחביות ולא אמרינן ביה דמ"מ קמא קמא בטל דכיון דנפיש עמודיה דסופו לירד הוי מיד כמעורב, וא"כ עדיין קשה על ההיא דסלק דלמה לא נצטרף גם היין דהא יין מבטל ביין בס' ואף דלשיטת הר"ן דהיכי דהאיסור במקומו הוא במשהו, י"ל דהא דאיסור לתוך היתר אינו במשהו היכי דמיד שנפל לגו היתר בטל, אבל אם בשעת נפילה לא היה בו ס' ולא נתבטל והוי זה מקומו של היין באיסור משום הכי אח"כ כשנפל קיתון של מים אין מצטרף היין עם המים לבטלו כיון דהיין האסור במקומו אינו מתבטל במינו, והסברא נכונה, מכל מקום הא הרמב"ם פסק דבעינן תחלה וכיון דבשעה שנפל היין האיסור לתוכו ויש שם ס' עם המים לבטל, וא"צ לומר סלק היין וכו' דגם היין מצרף לבטל ואלו הי' ביין בלא המים ס' היה בטל בו:

ולומר דכוונת הר"ן דהרמב"ם יסבור כהראב"ד שהביא הר"ן מקודם דר"ד ורי"צ מיירי במקטף קטופי דלא יהי' דין ניצוק והא דחביות נפיש עמודיה אסור היינו דהקלוח הראשון אוסר אעפ"י שאין בו כדי נתינת טעם דכיון דבעצמו חשוב אינו מתבטל ברבוי יין שבבור עיי"ש, והיינו דמחלקים דדבר מועט בס' אבל דבר חשוב אינו בטל בס' ביין (וזהו כעין שיטת תוס' דס"ל דקמא קמא בטל היינו בענין שלבסוף יש ביין היתר ס', ואם כן מוכח דאלו נפל ביחד לא היה מועיל ס' אלא דקמא קמא דהיה בבור מועט בטל בס'), וא"כ שפיר י"ל דרבנן מיירי בחביות דנפל שיעור חשוב ולא מהני יין לבטלו:

ובאמת קשה על הראב"ד ותוס' דדחו לדרי"צ מקמי דרבינא הא י"ל דרבינא מיירי בנפל יין שיעור חשוב ובב"א דאינו מתבטל בס' מלבד דזהו דוחק כיון דהר"ן דחה וכתב עלה דהראב"ד דלא נתחוורו דבריו נלע"ד עוד דע"כ הרמב"ם לא ס"ל בזה כהראב"ד ממה דפסק ביין במים באיסור לגו היתרא בצרצור קמא קמא בטל אבל לא בחביות, ולהראב"ד האיך מצינו החילוק לענין קמא קמא בטל דבצרצור לא הוי כמעורב מיד ובחביות הוי כמעורב מיד הא סברת רי"צ כיון דהוי קלוח חשוב אינו מתבטל בס' וקלוח קמא אוסר אבל ביין במים דמתבטל גם שיעור חשוב בס' י"ל דגם בחביות אמרינן קמא קמא בטל וצע"ג:

עוד תמוה לי בדברי הר"ן שם ע"ב צד א' אבל אפשר שיאמר הראב"ד שיאמר לפי הגמרא שלנו כן, ותמהני דהא הראב"ד כתב דהדין מפורש במשנה דהערלה, דערלה מעלה את הערלה ויקשה על הירושלמי ממתני' זו וצע"ג:

דף עג:

תוס' ד"ה שני וכו' ותרומה נמי עולה בק"א. עיין זבחים דף עג ע"א תוס' ד"ה רי"א:

דף עד.
רש"י ד"ה ופטר חמור דאסור בהנאה כ"ז שלא נפדה וכ"פ הרע"ב, בכו"פ הקשה דא"כ בלא"ה אינו בטל דהוי דבר שיל"מ:

הוריות

דף ב.
מתני' התולה בעצמו חייב כו'. ולדידן דקיי"ל דיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב נ"מ דלא מצטרף בשגגה זו עם הקהל לשווייה רוב להתחייב בפר העלם דבר וכן אם רוב הציבור עשו ג"כ בהוראת ב"ד אין זה שידע שטעו ועשה מצטרף עמהן וחייב קרבן בפ"ע:

דף ב:
הא בהדיא קתני לה תני והדר מפרש. קשה לי הא ממה דאמרינן לקמן ד' ע"א ולא מיבעי' למ"ד צבור מייתי דמפרסמא מילתא אלא אפילו למ"ד ב"ד מביאי' וכו' וברש"י שם שהרי הי' בידו לישאל מפני מה ב"ד מביאי' פר, משמע להדיא דטעמא דר"א דהוי ספק משום פרסום מילת' דהביאו פר הצבור או הב"ד, ומשמע באמת דר"א אומר ספק קאי רק על בין שהביאו כפרתן או אפשר דגם בלא הביאו מ"מ מיפרסם דהב"ד מחויבים להביא קרבן, אבל בהורו ב"ד רק למיעוט דליכא קרבן ולא מיפרסמא גם לר"א מיקרי תולה בב"ד, ואם כן מתניתין דהכא דלא מיירי כלל בעשו ציבור רק בעשה היחיד דליכא קרבן פר העלם דבר לכ"ע אתי' והו"ל לש"ס לומר דבתחלה קתני מה דלכו"ע מקרי תולה בב"ד והדר תני באידך מתנ' דבעשו ציבור וחזרו ואח"כ עשה היחיד בזה פליגי ר"ש ור"א, וצ"ע:

דף ג.
מיעוט חלב ומיעוט בדם בתוס' יש להן הגירסא וחזרו ב"ד בהן והורו בדם:
שם רש"י ד"ה וב"ד משלים וכו' ואי קשיא זה שייך לעיל דף ב' ע"ב ברש"י ד"ה אם נפש:

דף ג:
דבכל התורה כולה קיי"ל רובו ככולו, לשון דבכה"ת כולה לאו דוקא עי' נזיר דף מ"ב ע"א. וכיו"ב בשבועות דף ל"ז ע"א ברש"י ד"ה לא אשכחן:
שם ואלא מאי כל עדת עי' לק' דף ד' ע"ב תוס' ד"ה או ובסנהדרין דף ט"ז ע"ב תוד"ה אחד:
מתני' אבל המוציא מרשות היחיד לרה"ר פטור, לענ"ד נראה מסוגיא דהגירסא במתניתין אבל המוציא מרשות לרשות דהרי בחד אוקימתא משנינן דמקרי אין הצדוקים מודים בו דאמרינן הוצאה הוא דאסור אבל הכנסה שרי, ובתוס' כתב עלה דהתנא הכנסה נמי הוצאה קרי לה כדאמרינן בריש שבת ובריש שבועות עכ"ל, והתם אמרינן כך על מתניתין

דפרק כלל גדול דקתני המוציא מרשות לרשות חייב, דבזה שייך לומר דמרשות לרשות היינו ג"כ מרה"ר לרה"י ולישנא דהמוציא היינו הכנסה, אבל הכא אילו קתני בהדיא מרה"י לרה"ר איך שייך לפרש הכנסה, א"ו דהגירסא הכא ג"כ סתם מרשות לרשות, וכן המקשן כשהביא מתניתין תנן יש שבת בתורה וכו' הגירסא לפנינו אבל המוציא מרשות לרשות, (וע"ע לק' ד' א' על דברי התו'):

רש"י ד"ה לפי כתב דר"ש ס"ל דיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור, וכ"כ תוס' שבת דצ"ג ע"א ד"ה ה"ג, אבל ל' הרע"ב כיון דפשטה הוראתם ברוב ציבור לא משמע כן. גם ממ"ש הרע"ב הלכה כר"א והא אנן קיי"ל יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב כמ"ש הרע"ב מ"א, א"כ לא נ"מ כלל בפלוגתא זו ומה ספק הוי הא גם מקרי תלה בב"ד חייב, ולזה נראה דהרע"ב לא ס"ל כרש"י ותוס' אלא דגם מצי סבר דיחיד שעשה בהוראת ב"ד דחייב, אלא דזה דוקא בלא עשו רוב הציבור, אבל הכא כיון דרוב הציבור, גם הך יחיד אם מקרי תלה בב"ד הוא פטור וכ"כ הראב"ד בהשגות:

דף ד.

הא כתיב משכבי אשה עי' סנהדרין דף ל"ג ע"ב תוד"ה שטעה:

רש"י ד"ה ספק משחשיכה וכו' אין בו שום פסול עי' עירובין דף ד' ע"א תוד"ה שלמים:

שם ד"ה השתחואה וכו' כדכתיב וישתחו עי' מגילה דף כ"ב ע"ב וצע"ק:

שם תד"ה שהביא כפרתו וכו' ושמא הכא איירי במחוסר כפורים בערב פסח, קשה לי כיון דס"ל דבעלמא אפילו דיעבד פסול מדאורייתא איך מחוסר כפורים דע"פ מביא דעשה דפסח דכרת דוחה עשה דהשלמה הא הקרבן בעצמותו פסול, וזהו נראה כוונת רש"י מ"ש דהכי אמר בפ' תמיד נשחט, והיינו כנ"ל. ועיין בתוס' ערובין ד' ע"א דכתבו לחד תירוצא דהתוספתא פסולין היינו מדרבנן, וגם בזה קשה אמאי לא הוכיחו כן בחזקה מההיא דמח"כ בע"פ דאם מדאורייתא פסול אם כן הפסול [בעצם] הקרבן. וצ"ע:

בא"ד וקשה בתוספתא משמע וכו' ולא משני הא לכתחלה, ותמוה לי דהא בדיעבד אף אם הקטירם אחר בוקר מה שייך פסול, הא ההקטרה אינו מעכב כלל, ואיך שייך לומר בזה ענין פסול דיעבד:

ובאמת בעיקר דינא דתוספתא דקתני כל הזבחים שהקריבן קודם לתמיד של שחר או עיכבן אחר תמיד של בין ערבים פסולים דס"ל לתוס' בהוריות דמדאורייתא הוא, [ודלא כתוס' ריש עירובין ד"ה שלמים] קשה גם כן הא הזריקה ליכא איסור מדאורייתא כדאמרי' בפסחים (דף נט) הכא בחטאת עוף דאין למזבח אלא דמה, ומצד ההקטרה דעבר על עליה השלם מאי נפקא מניה דבדיעבד פסול, הא בלא הקטיר כלל ג"כ הקרבן

כשר ואיך שייך ענין פסול מחמת ההקרבה. ולתוס' עירובין י"ל דכיון דמ"מ אסור ג"כ לזרוק מדרבנן דשמא יקטיר כמ"ש תוס' שם י"ל דקאמר התוספתא דבזרקן אפילו דיעבד פסול הזריקה ואם הוא נדר צריך להביא קרבן אחר, אבל לתוס' מנחות דפסולין היינו מדאורייתא קשה כנ"ל, וצע"ג:

תוד"ה דאמרי וכו' כדאמרינן במסכת שבת תמוה לי התם דקתני המוציא מרשות לרשות וכן בריש שבת יציאות השבת בזה שייך דגם הכנסה בכלל דבהכנסה מוציא מרה"ר לרה"י אבל הכא דקתני המוציא מרה"י לרה"ר איך אפשר לפרש דקאי על הכנסה שהוא מרה"ר לרה"י ולזה הי' נראה להגיה במתני' ובריייתא המוציא מרשות לרשות וכדמציין הש"ס אבל המוציא מרשות לרשות פטור. (וע"ע במתני' ג' ב'):

דף ד:

או שלא הי' מופלא עי' סנהדרין דף ט"ז ע"ב תוד"ה אחד:

שם רש"י ד"ה או זקן וכו' וקשיא לי עי' סנהדרין דף ל"ו ע"ב וברש"י שם:

שם שוגגים ועשו מזידין הרי אלו פטורין גם הכא הו"מ למיתני דמביאים כשבה או שעירה שהם מזידין שידעו שהב"ד לא הורו כהוגן וידעו שהוא בלאו אבל לא ידעו מכרת דס"ל לר"י בשבת (דף ס"ט ע"א) דשגגת (קרבן) [בכרת] שמה שגגה וכן לר"ל משכחת דידע שאסור ושגג גם בלאו:

קשה לי הא הו"מ למינקט גם בזה מביאים כשבה ושעירה כגון שהיו מזידין שידעו שהב"ד הורו שלא כדין כי ידעו הלאו אבל לא ידעו הכרת דלא מקרי עשו עפ"י ב"ד לחייב פר דהא ידעו שאסור בלאו לעשות כן ומביאים כשבה ושעירה דהוי שוגגים כיון דשגגו בכרת כדקיי"ל פ"ז דשבת (דס"ט ע"א) כר"י דשגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו חייב קרבן, וכן לר"ל שם משכחת שידעו העשה כמ"ש תוספות שם וצ"ע:

דף ה:

שחידשו דברים ואמרו טבו"י אל יכנס בשו"ת זכרון יוסף בסופו בחידושיו כתב דלפני החצר החדשה גימטריא טבול יום לא יכנס במחנה של לוים:

פרק ב - הורה כהן משיח:

דף ז.

מתני' הורה עם הציבור פי' הרע"ב שהיה הוא אחד מן הסנהדרין, בבאר שבע תמה דבסוגיא משמע להדיא רק אם מורי בב' איסורי אבל לא תליא כלל אם הוא אחד מסנהדרין או לא:

דף ז:
ברש"י ד"ה והן בדם כגון בדם המובלע באברי', תמוה לי הא אין זדונו כרת דדם אברי' בלאו וצ"ע:

דף ח:
נאמר ואשם בחטאת עי' מנחות דף ד' ע"א תוד"ה ליגמר:
רש"י ד"ה למן היום וכו' בתחלת עשרת הדברות אנכי ולא יהי' לך עי' תשו' תשב"ץ ח"א סי' קל"ט:
שם ד"ה רבי עקיבא וכו' ומביא על כולן פר כדאמרינן בסוף פירקין, תמוה לי דמשם אין ראיה דהתם אמרי' לפי הס"ד דר"א ס"ל דנשיא מביא שעיר על כולהון דשעיר דנשיא במקום יחיד לחטאת אף בשמיעת קול דאין זדונו כרת ע"ז אמרי' דכהן משיח נמי דאף אם ס' כרבי עקיבא דאינו בעולה ויורד מ"מ נימא דיביא פר דהוא במקום חטאת דיחיד, אבל לפי דמסיק דר"א ל"א אלא בטומאת מקדש ומטעם דנאמר בו כרת כבקבוע' ה"נ במשוח ואינו מביא פר לרבי עקיבא רק במקדש וקדשיו אבל לא בשמיעת קול וביטוי שפתים, וצלע"ג:
וביסוד הדבר גם בטומאת מקדש וקדשיו דמביא פר לר"ע תמוה לי הא הב"ד אין מביאי' פר ובכל דיני פר אמרינן לעיל דלמידי' כהן משיח מצבור דכתיב לאשמת עם וה"נ לענין טומאת מקדש וקדשיו וצ"ע:

דף ט.
והמשיח וב"ד פטורים פי' הרע"ב דכתיב ונודעה החטאת והקריב וכו', תמוה לי הא בריש פירקין ילפינן לה מקרא דוכפר הכהן כו':
פרק ג - כהן משיח:

דף י.
שיכול והלא דין הוא ומה נשיא, תמהני דמה פשוט בנשיא יותר מכהן משוח דבנשיא ילפי' מקרא דאם נשיא יחטא כשהוא נשיא וה"נ כתיב אם הכהן המשיח יחטא וכדדרשי' לקמן לענין על הקודמת, ה"נ לולי ריבויא על חטאתו היינו ממעטי' גם משעבר כמו דממעטי' תרווייהו מקרא דאשר נשיא:
וכן קשה בסוגיא בסמוך ותניא נמי [גבי] נשיא כה"ג אשר נשיא יחטא פרט לקודמת וכו' והלא דין הוא, ק"ל הא אלו לא כתיב אשר נשיא יחטא היא גופ' לא היינו יודעי' שאין נשיא מביא חטאת משעבר, וצל"ע:

דף יא.
פלוגתא דרב אחא ורבינא במומר להכעיס. וקשה אמאי לא מוקי הברייתא במומר להכעיס לדבר אחד וכרבינו דלהכעיס נמי הוי מומר, וצע"ג:
בכ"מ פרק י"ג ה"ה מהלכות שגגות וכן אם לא היו שוגגין וכו'. בריש הוריות איכא לישני וכו' ופסק כר"י. קשה לי היכן נזכר דין זה בדברי רבינו דהא בדין זה שכתב רבינו דאינו מצטרף למנין השוגגין זה גם רב מודה וכמ"ש הכ"מ מיד אח"ז אבל מפלוגתא דרב ור"י לא כתב רבינו כלום, והטעם דפלוגתייהו רק למ"ד יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור, אבל למה דקיי"ל דחייב אין נ"מ בפלוגתייהו. ואולי יש נ"מ באם נתחלף להציבור חלב בשומן ואכלו דלרב דס"ל דמקרי תולה בב"ד מביאין פר ולר"י דלא מקרי תולה בב"ד אין מביאין פר, וכל אחד מביא כשבה או שעירה, או דנ"מ אם קהל חטאו בהוראת ב"ד והלך עוד יחיד ונתחלף לו חלב שומן ואכלו דלרב פטור דנגרר אחר הציבור והוי הוא בכלל הקהל ונפטר בפר שלהם, ולר"י דלא מקרי תולה בב"ד חייב הוא בכבשה או שעירה (ודבר זה צ"ע אם אמרינן הכי לרב דאולי י"ל דכמו שאינו משלים להציבור, ה"נ אינו נגרר עמהם אף דהרוב חטאו מבלעדו כיון דאינו עמהם בשגגה אחת), ואם הדבר כן מלבד דליכא משמעות מזה בדעת רבינו דפסק כר"י, גם משמע בהיפוך מדכתב ואינו מצטרף למנין השוגגים דזהו גם רב מודה ולא נקט יותר רבותא דבנתחלף להציבור חלב שומן ואכלו דאין מביאין פר דלרב בזה חייבים בפר, עיין בתוס', או אף דיש מנין השוגגין ומבלעדו אינו מצטרף עמהם והוא חייב כשבה או שעירה ודברי הכ"מ צל"ע. [בהתחלת דיבור זה כתב בכתי"ק וז"ל "דיבור זה צ"ל בנוסח אחר והוא בהשמטת". עכ"ל רבינו]:

דף יב.
משום דוימשח. כה"ג בנזיר דף י"ט ע"א והזיד בזמן והביא:

דף יג:
ה' דברים משכחים. עי' בבאר שבע סנהדרין דף ק"ט ד"ה אויר מגדל משכח:

זבחים

דף ב.
מתני' חוץ מן הפסח. עי' מנחות דף מ"ח ע"ב תוס' ד"ה כבשי:
שם הבכור והמעשר. דל"ת דדוקא קדשי קדשים וקדשים קלים הוא דאיכא גבוה, אבל קלים וקלים לא קמ"ל. ואע"ג דתנינן להה לקמן פ"י שלמים קודמים לבכור כו' הכא עיקר התם אגב גררא נסבא. גמרא. ויש לעיין אמאי לא קתני נמי הכא דבכור לשם מעשר

פסול ומעשר לשם בכור כשר כההיא דפ"י דבכור קודם למעשר. ואפשר כיון דנקט בכור ומעשר לשם שלמים דקמ"ל דגם בקלים וקלים שייך גבוה ונמוך ממילא ידעי' דה"נ לענין בכור לשם מעשר וסמך על מתני' דלקמן (סברת רבינו דמקושי' הגמרא משמע דגם זה בכלל גבוה ונמוך):

במל"מ פט"ו מפה"מ ה"א וז"ל ודע דאליבא דכ"ע בין שינוי קודש בין שינוי בעלים לא הוי שינוי אלא בד' עבודות אבל אם חשב בשעת שחיטה או קבלה או הולכה או זריקה להקטיר שלא לשמו בין ש"ק בין ש"ב לא הוי שינוי וכו', ולכאורה קשה לפי"מ דאמרו תחילה בדף יו"ד דילפי' בק"ו מה שוחט שלא לזמנו דכשר ושוחט ע"מ לזרוק פסול מכ"ש בשלא לשמו דשוחט שלא לשמו פסול מכ"ש דפסול בשוחט ע"מ לזרוק שלא לשמו, והא מהך ק"ו נלמד מכ"ש דשוחט ע"מ להקטיר שלא לשמו פסול כמו בחוץ לזמנו. ונראה דלק"מ דהא תוס' כתבו שם ד"ה מקום, וא"ת שוחט שלא לשם אוכלי' דפסח יוכיח דשוחט שלא לשם אוכלי' פסול ובשוחט ע"מ לזרוק שלא לשם אוכלי' כשר, וי"ל דלא דמי דהתם זורק עצמו שלא לשם אוכלי' כשר עכ"ל. וא"כ בשוחט על מנת להקטיר שלא לשמה ליכא למילף מק"ו דפסול דבזה נימא שוחט שלא לש"א יוכיח דהא ל"ש תירוץ דתוס' הנ"ל דגם בשלא לשמה בשוחט ע"מ להקטיר שלא לשמה שייך כן דהא הקטרה עצמו שלא לשמה כשר וק"ל:

תוד"ה כל הזבחים ובפ' המפקיד פירשתי. עי' לקמן דף ד' ע"ב תוס' ד"ה מחשבה ודף מ"א ע"ב רש"י ד"ה כגון שנתן ובמנחות דף ב' ע"ב רש"י ד"ה אבל מחשבה דמינכרא ובפסחים דף ס"ג ע"א תוס' ד"ה ר"מ סבר ובחולין דף ל"ט ע"א תוס' ד"ה אלא זביחה. (ועי' מ"ש רבינו במנחות נ"ה א' בתו'):

תוד"ה לשם וכו' ואע"ג דדרשינן בגמ' קדשים מחללין קדשים, תמוה לי הא אדרבה התם ודאי משמע חילול פסול וכחטאת, דאי לענין דלא עלו לשם חובה א"כ איך אמרי' עלה ולא חולין מחללין קדשים הא לשם חולין ג"כ לא עלה לבעלים לש"ח כדאיתא לקמן דף מ"ו ב' וצע"ג:

ותמוה לי הא קדשים מחללים קדשים בודאי היינו פסול ממש דהא לענין שלא עלו לשם חובה גם בלשם חולין הכי הוא כדאמרי' להדיא דף מ"ו ע"ב וכ"כ הרע"ב כאן וצע"ג:

דף ב:

כל העושה ע"ד ראשונה, לק' מ"א ע"ב, שבת צ"א ע"א:

תוד"ה סתם וגם אם לא ירצה כו' העיקר כוונת דבריהם דמצד הב"ד אין כופין, וזהו שכתבו אם לא ירצה לא יגרשנה, אין כונתם דלא ירצה לעשות רצונה דעל זה ל"ש

סיום דבריהם אלא שלא תשמשנו דזה אין תביעתה שלא תשמשנו אלא דכוונתם דודאי הב"ד אומרים לו שיגרשנה אבל אם לא ירצה הבעל סגי בהפרשה ולא יגרשנה ומש"ה לאו סתמא לגירושין קאי כיון דהב"ד אין כופין כ"ז שלא תבעתו בב"ד לפטרה בגט, ואף בתבעתה כיון דאפשר שתתפייס בלא גירושין והב"ד אין כופין אז לא מקרי סתמא לגירושין, והיה מיושב בזה דלכאורה קשה מה הרויחו תוס' בזה, הא מ"מ משכחת סתמא לגירושין באשת כהן שנאנסה, וכן בכל הנך דחשיב במתני' דס"פ המדיר דכופים להוציא, ולפי דברינו מיושב דגם בכל הני הכפייה רק מצדה שהיא תובעת הגט, ואם תתפייס אין לנו בכך, מש"ה לא מקרי סתמא לגירושין קאי (אך עדיין אינו מיושב כל צרכו, דהא משכחת במעוברת חבירו דכופים אותו לגרשה ולא מהני הפרשה וכן בשהה י' שנים ולא ילדה, וצ"ע):

הרשב"א בתשו' סי' תת"ס העתיק לדברי תוס' יכולה להיות תחתיו ותשמשנו כשפחה דעלמא, והוציא מזה דמותרת לו ביחוד כיון דמאיסה עליו, ובתוס' לפנינו ליתא כן, ולשונם שלא תשמשנו י"ל דאפי' כשפחה לא ובעי' הפרשה. (ועי' באורך בתשו' שבדו"ח דף צ"א):

בא"ד אלא שלא תשמשנו. עי' בתשו' הר"ם אלשקר סי' פ"ח:

דף ג.

תוס' ד"ה הכותב וכו' דהך יתר כמו כן. עי' בטורי אבן חגיגה דף כ"ג ע"ב ד"ה וקתני:

תוד"ה ואמר ואיכא דמוקי לה וכו' ולדידיה ליכא למידק מינה דסתמא פסול, לכאורה תמוה לי הא מ"מ אף אם רישא כר"מ מ"מ יש לדייק כן מסיפא דמתני' ר"א מכשיר בכולן חוץ מג"נ שנאמר וכתב לה לשמה (ואסור אף טופס) מוכח להדיא דסתמא לא מקרי לשמה, אח"ז זכני ה' בספר שער המלך מצאתי שעמד בזה, ולענ"ד נראה דהנה לכאורה יש לעיין למה דכתב תוס' דר"א מכשיר בכולן היינו אף בתורף מאי פרכי' בסוגיי' אההיא דר"א והא כי כתיב לה אתורף הוא דכתיב דלמא באמת ר"א פוסל הגט רק בתורף. וצ"ל כיון דת"ק ור"י ס"ל ג"כ דתורף פסול מדאורייתא בגט משום דבעי' לשמה אלא דת"ק ס"ל דבשאר שטרות גזרינן תורף אטו גיטין ור"י ס"ל דאפילו בטופס בשטרות גזרי' לא הו"ל לומר רק ר"א מכשיר בשטרות אף בתורף חוץ מגיטין אבל הטעם דכתיב לה לשמה הוא מיותר דהא בזה גם הת"ק ור"י מודים, אע"כ דבעי לאפלוגי גם בגט דאפילו טופס פסול. וכ"ז למסקנא דמוקמי' לת"ק כר"א אבל למ"ד דת"ק ר"מ היא שפיר י"ל בפשוטו דר"מ דקאמר דמדרבנן פסול תורף אף בשטרות ומדאורייתא כשר אפילו בגט לזה פליג ר"א

בתרתי דבשטרות כשר לגמרי, ובגט פסול אפילו מדאורייתא משום דכתיב לה לשמה, ונ"מ טובא (במה שהביא הפסוק לה) לענין אם צריך לשייר הרי את מותרת לכל אדם: לפ"ז י"ל בכוונת תוס' דבלאו מימרא דר"י אמר שמואל י"ל דת"ק הוא ר"מ ומפני התקנה היינו תקנת קטט וממילא י"ל דר"א דקאמר חוץ מג"נ היינו בתורף והי' מקום לומר דסתמא לשמה קאי אלא דחז"ל החמירו בגט לכתוב סתמא אטו שלא לשמה ממש. ובגט פליגי רק על הך דלת"ק הוא דרבנן משום קטט וא"צ לשייר הא"מ לכל אדם ור"א פוסל מדאורייתא שלא לשמה ומדרבנן בסתמא וממילא זהו ג"כ לענין הרי את מותרת לכ"א. לזה הביא מימרא דר"י א"ש דצריך לשייר הא"מ לכ"א דת"ק כר"א. ומוכח מזה דר"א דסיפא פליג ג"כ על טופס דגזרי' אטו תורף א"כ מוכח דתורף מדאורייתא פסול בסתמא דאל"כ לא הו"ל למגזר בטופס (שהוא) סתמא אטו תורף כיון דתורף גם כן מדרבנן פסול (ועוד למה צריך לראיה מלה כנ"ל):

ובזה מיושב לי מה דקשה לכאורה על מ"ש הרשב"א בחי' דמה דמשני שמואל דההיא דחש"ו מיירי בשייר מקום תורף היינו דמתניתין אתיא כת"ק דהכותב טופסי גיטין דל"ג טופס אטו תורף א"כ היכי אמרי' בסוגי' ואי אשמעי' בההיא נמי איכא לאוקמי כר"א אבל בהא מדסיפא ר"א רישא לאו ר"א היאך אפשר לומר כן דרישא לאו ר"א איך מוקי למתני' דלעיל כר"א ובשייר מקום תורף הא ר"א ס"ל במתני' דהכא דגזרי' טופס אטו תורף דהא ליכא תרי תנאי אליבא דר"א כיון דת"ק ר"מ היא, והערוני לזה הבחורים בלימוד הישיבה, ולפי הנ"ל ניחא דלאותו ס"ד דרישא לאו ר"א באמת מפרשי' מה דקתני במתני' בדר"א חוץ מג"נ דהיינו דתורף פסול אבל בטופס ל"ג, ואף דבמחובר גזרי' מ"מ י"ל דמשום תקנת עגונות הקילו שיכתוב הטופס סתמא, ואף אם מוקמי' רישא כר"מ לא מצינו הך תקנת עגונות מ"מ י"ל דמהך מתני' דהכל כשרים לכתוב אפילו חש"ו שמעינן דהקילו אי משום תק"ע אי משום תקנת סופר. גם לפי דרכנו י"ל דסתם באמת כשר מדאורייתא ומש"ה מותר סתם בטופס ול"ג אטו תורף כמו במחובר משום דתורף עצמו סתמא כשר מדאורייתא וכנ"ל ומש"ה גם בחש"ו בטופס דהוי כסתמא ודו"ק (וע"ע נ"א בשו"ת ח"ב סי' קי"ז):

דף ג.

חבירו דומיא דידיה. עי' חולין ל"ב ע"א תוד"ה אבל:

דף ד.

וישנו בצבור כביחיד. מכאן תמוה לי על הרע"ב והרמב"ם שכתבו דבק"צ אף בשינה עלו לצבור הא להדיא מבואר בסוגיין דשינוי קודש ישנו בציבור כביחיד, אלא דשינוי בעלים

לא שייך בקרבן ציבור דכולם בעלים. ולשם נכרים לא מפסל דבעינן חבירו דומיא דידיה וכן פי' הרמב"ם פ' ט"ו מהל' פ"מ וצע"ג. ועיין במהרש"א ביצה ד"כ ב' ד"ה בפירש"י דנקט נמי בפשיטות דבק"צ אין בו דין שלא לשמו. ובמחכ"ת אינו כן:

תוד"ה מה לזביחה וכו' לכך י"ל דהכא לא יליף ([ונ"ל] דט"ס דהכא לא פריך) מזביחה אלא קבלה והולכה. ק"ל דנהי דליכא ק"ו בהולכה וקבלה מ"מ היאך אמרינן אי משחיטה איכא למיפרך הא כי היכי דרצינו למילף במה מצינו משחיטה לענין שלא לשמה נימא דהיא גופה נילף ג"כ במה מצינו דלפסול בקבלה והולכה בפסח שלא לשם אוכלים וצ"ע:

דף ד:

שתהא עשייתו לשם שלמים. עי' מנחות דף מ"ז ע"א תוס' ד"ה במה:

תוד"ה מחשבה וכו' ואפי' יהא צריך דבור. עי' לעיל דף ב' ע"א תוס' ד"ה כל בסה"ד:

תוד"ה שקולין הן ויבואו שניהם אע"ג דהכא תרתי והכא חדא וכו'. ק"ל הא בפשוטו י"ל דאם נילף מהכלל ופרט קבלה ממילא יהי' הדין כך גם בהולכה כדאמרינן לעיל דהולכה לא נפקא מכלל קבלה, והרי בהולכה ליכא רק חד דישנו בחטאת הפנימיות, וא"כ הולכה וזריקה שקולין הן וצ"ע:

וקשה לי הא אם נימא דמרבה קבלה ממילא גם בהולכה כן כדאמרינן לעיל דלא תיפוק הולכה מכלל קבלה וממילא יהא רק המעליותא דישנו [בחטאת פנימיות] דהא בהולכה ל"ש מעלת צפון ושפיר הוי חדא לגבי חדא, אם אמרינן כעין פרט דישנו בחטאת פנימיות או דכעין פרט דחייב בחוץ, וצלע"ג. ונלענ"ד דמ"מ אם מרבי' זריקה וממעטינן קבלה והולכה א"כ הוי סבר' הפוכה דזריקה דמי לפרט רק בחדא צריך לשמה וקבלה דמי להפרט בב' דברים לא יצטרך לשמה, וטוב יותר לומר דהרבוי לקבלה והולכה:

תמוה לי הא אם ניקו הקרא לקבלה ממילא גם הולכה פסול דלא תפק' מכלל קבלה וזה דמי רק לחד צד דישנן בחטאת הפנימית, וא"כ הולכה וזריקה שקולי' הן וצל"ע. ומ"מ קושית תוס' לנכון ובהיפוך דליקו קרא דוקא לזריקה דיש בו תרתי [דמה] שחיט' שא"א לבטלה וחייב בחוץ ה"נ זריקה, אבל בקבלה אף דיש ג"כ תרתי צפון וחטאת פנימית, הא בכלל קבלה ג"כ הולכה והוי רק בחד חטאת הפנימית וזריקה הוי תרתי. אבל לשון תוס' לא משמע דקושייתם הי' בדרך זה וצ"ע:

ומה"ט ק' עוד על התוס' דמאי הקשו דקבלה הוי תרתי וזריקה חדא, הא זריקה הוי ג"כ דא"א לבטלה וחייבי' עליה בחוץ:

תוד"ה אימא וכו' ואי בהקישא דזאת התורה לכתוב חדא וכו'. וק"ל דאיך כ' עלה ואם נאמר דבכל דוכתא וכו' עדיין יקשה דאיך נאמר דשלא לשמה פסול דל"צ קרא לעכב א"כ

למה נאמר בפסח וחטאת קרא לעיכוב. וביותר ק"ל איך דחו זה דא"א למילף פסול מקרא דזאת התורה לאיתקש לחטאת דא"כ פסח למ"ל, הא באמת אמרינן בסוף הסוגי' מאי חזית דאקשת לשלמים אקשי לחטאת ומשנינן דאותה בא למעט, הרי חזי' [דשפיר] לומר דאיתקש לחטאת אי לאו קרא דאותה ול"א דא"כ קרא דפסח למ"ל. ובאמת זהו בכלל קו' תו' ד"ה הא ולא תירצו כלום עכ"פ איך שייך לדחות פי' זה משום קושי' דלכתוב בפסח או בחטאת הא חזינן דמשוי' לזה לקושי' דלגמר בהקישא מחטאת וה' יאיר עיני:

דף ה.

א"ל ר"א מצינו. עי' (נדה) [יומא] דף ט' ע"ב תוס' ד"ה ור"א:

שם עולה תוכיח. תמוה לי הא גם עולה צריכה נסכים ואי דעולת עוף יוכיח א"כ איך פרכינן עלה מה לעולה שיש בציבור הא עולת עוף אינה בציבור ואי דשם עולה איתא בצבור הכי נמי נימא דשם עולה טעונה נסכים וצריך עיון:

דף ה:

תוס' ד"ה הג"ה וכו' ואין לחוש אי קאי קרא אהלכתא. עי' נזיר דף ס"א ע"ב תוס' ד"ה ואימא וצע"ק:

דף ו.

כאילו לא כיפר וכיפר, (בחידושי יומא דף ה' ע"א כתב רבינו בזה"ל), פירוש לא כיפר אעשה דסמיכה, דכל כמה דלא שחיט. בעמוד וסמוך קאי אימת קעבר אחר שחיטה ואעשה דלאחר שחיטה לא מכפר, וכיפר על כל עשין אחרים דקודם שחיטה, הכי מפרש לה רבא בפ' כל הזבחים ואף דמקשה עליו שם, אימא כיפר גברא על העשה שבידו ולא כיפר קמי שמיא דלא עביד מצוה מן המובחר הא דחי לה התם. ורש"י ז"ל פי' כאן כפי הס"ד דקושיא שם ולא ידעתי למה. ואולי כיון דלר"ז ולר' ירמיה שם מבעי' להו אי עולה מכפר אף על עשה דאחר שחיטה, ולאותו צד צריך לפרש לא כיפר דלא עביד מן המובחר, מש"ה תפיס רש"י כן ודוחק:

תוד"ה מקופיא, וכי הוי שנים יורשי' מיקרי שותפי' ולא ממירים והא ביומא, תמוה לי היכן מצאו דב' יורשי' מקרי שותפי' כיון דמתכפרי מקופיא הא י"ל דהטעם דב' יורשי' דאין ממירי' כדאמרי' תחילה דואם המר ימיר לרבות יורש א' ממיר ואין ב' ממירי' [והכי] קיימא למסקנא אלא דנתן טעם הא דא' ממיר דמקרי מתכפר כיון דמתכפר מקופיא אבל מ"מ לא מקרי שותפי' דהא מוכח דכן המסקנא מדהניח מנחה לשני בניו דקריבה ולא מיקרי דשותפי' וצע"ג:

תוד"ה אלא צ"ע דהיינו קשי', תמיהני על תמיהתם דהכא לא בא להקשות על גוף הדין או לסתור הדין אלא דבא לומר על הוכחת ר"ש דלא כיפרו דאי ס"ד [כיפרו] שני למה בא היינו דלא שייך לבא בלא כפרה ולזה אמר דהא כזה יקשה דאם לא כיפרו הראשון למה בא וע"כ דבא בלא כפרה ה"נ דילמא השני בא בלא כפרה:

תוד"ה או תימה דלפשוט ממתני', ק"ל איך שייך דלפשוט הא אמרי' מידי דהוי חטאת וכו' הרי דבחטאת פשיטא דלא מכפרי על אחר הפרשה ויקשה ממתני' דהתם [דהשעירים] הם חטאת ואיך מכפר על אחר הפרשה, והכי הו"ל לתוס' להקשות ולא בדרך תפשוט, וצ"ע:

דף ז.

תוד"ה קרויה שלמים. כעין זה מנחות דף ט"ו ע"א ועי' לקמן דף ס"ג ע"ב תוס' ד"ה מנחה ובמנחות דף י"ז ע"א תוס' ד"ה מדאפקינהו:

שם חטאת ששחטה לשם חטאת כשרה. עי' נזיר דף כ"ז ע"ב תוס' ד"ה שהרי:

תוד"ה דלמא את"ל קאמר וכו' ועוד דהיכא דלית לי' תקנתא ברעיי', לענ"ד דצ"ל דלית לי' תקנתא בקיץ, ורצו לחלק דבתמידי' לא ס"ל לב ב"ד מתנה דאיכא תקנה דקיץ משא"כ בשעירי', וע"ז דחו דמוכח דאם משום תקנת רעי' אית לי' לב ב"ד מתנה כן גם בשעירי' כנלענ"ד. מצאתי שכ"כ בצאן קדשים:

דף ח:

תוד"ה הנך. וא"ת והא בחטאת חלב למדה משלמים וכו' ולא פירכא היא דכולהו יליף משלמים [למצוה]. לא זכיתי להבין דלמאי צריכי' לזה, הא אנן ילפי' במה הצד העיכוב דהעיכוב כתיבא בגופ' בחטאת, וכיון דלמדנו העיכוב מכח במה הצד, לענין מאי [שייך] ללמוד למצוה כיון דאפילו מעכבין:

דף ט.

תוד"ה א"נ וכו' דלא בעי סמיכה. לא ידעתי אמאי השמיטו תנופת חזה ושוק דלא בעי' רק בשלמי יחיד:

תוד"ה דלמא. ואתא קרא למימר דבעי עקירה. תמוה לי הא לעיל ה' ב' תוד"ה ניתן כ' ר"ת קרא דהוא אתי' כהווייתו תהא שיהא מיד עולה, וא"כ הא באמת מההי' קרא ילפי' דלא בעי עקירה וצ"ע:

דף ט:

גמרא בעי רבא חטאת חלב ששחטה על מי שמחויב חטאת דטומאת מקו"ק, וברמב"ם פט"ו מפה"מ ה"ו שחטה לשם אדם אחר שהוא מחויב חטאת אפי' חטאת שאינה קבועה

ה"ז פסולה, ויש לתמוה הא האיבעי בשחט למי שמחויב חטאת דטומאת מקדש וקדשיו מי אמרי' כרת כמותה א"ד אין קבוע כמותה משמע להדיא דמיבעי' רק בחטאת דטומאת מקדש וקדשיו, אבל בחטאת דשמיעת קול דליכא כרת כמותה וגם אין קבוע כמותה ליכא איבעי דבודאי כשר. א"כ האיך סתם הרמב"ם אפי' חטאת שאינה קבוע, דמשמע אפילו דשמיעת קול וצ"ע:

שם מחשבין מעבודה לעבודה, ואם שחט ע"מ לקבל במחשבת לזרוק או לאכול חוץ לזמנו בפשוטו נראה דכשרים, ועי' בלשון רש"י ד"ה אין מחשבין, ועי' בס' טהרת קודש: תוד"ה איתיבי' רב משרשיא וכו' היינו במידי דכתיב בהדיא בחטאת גופי'. נלע"ד דלישנא קלילא וכוונתם למ"ש לעיל דף ח' ד"ה הלכך מצוה דקאי רק אמלתא דכתיב התם אשר יזה מדמה על הבגד:

דף י.

ומה במקום שאם אמר הריני שוחט חוץ לזמנו כו' (עמש"כ לעיל דף ב'):

תוד"ה מקום שאם אמר וכו' וא"ת שוחט שלא לשם אוכלין יוכיח. ק' לי הא י"ל דמה שוחט שלא לשם אוכלין דאינו מהני אלא בפסח אבל פסולי שינוי קודש דנוהג בכל הזבחים עכ"פ לענין שלא הורצה פוסל במעבודה לעבודה וצע"ג:

שם ואין דמו של אחר למעלה. עי' לקמן דף נ"ג ע"ב תוס' ד"ה מה להלן:

שם ההוא אותה לאו דווקא. עי' לקמן דף נ"ה ע"א תוס' ד"ה מה חטאת:

שם אמרת ק"ו. עי' ב"מ דף קט"ו ע"א תוס' ד"ה ואידך:

תוד"ה הרי הוא אומר. הו"מ למילף דאשם פסול שלא לשמו מגז"ש דעון עון כו' אלא היינו ממעטינן מקרא דאותה. וקשה לי כי היכי דאף דאין גז"ש למחצה מ"מ כיון דהגז"ש איצטריך למותרו נדבה ממעטינן לאשם מאותה, א"כ גם מהיקישא דכחטאת כאשם נימא כן דהא ההיקש צריך לסמיכה אלא אין היקש למחצה ונמעט לאשם מאותה:

תוד"ה מה וכו' שכן באין בצבור. כדלקמן דף י"ג ע"א:

דף יא.

עיקר קרא לכדר"י. ק"ל דלרבנן דאשם שלא בכלי פסול ע"כ קרא דכחטאת כאשם אתא לדרשה דמנחת חוטא פסול שלא לשמה, ומוכח דלא דרשי' מקרא דהיא, והא במנחות דף ד' א' אמר סתמא דתלמודא מנחת חוטא דפסול [שלא] לשמה מקרא דהיא, וכן בתוס' [וצ"ע]:

דף יב.
תוד"ה יום. (בחי' שבת קל"ו א' ד"ה הוה אכלינן מני' וכו' לילה לקדושה, כתב רבינו בזה"ל ועי' בתוס' זבחים י"ב ע"א ד"ה יום וצ"ע):

דף יג.
מתני' ר"א אומר המהלך כו'. כתב הרע"ב ואין הלכה כר"א, אבל מפרש"י בסוף פרקין מבואר דס"ל דר"א ות"ק לא פליגי ור"א פליג רק על ר"ש אבוה ועיין במ"ל פי"ג מהלכות פ"מ:
שם יצאו שפיכת שיריים. לקמן דף ל"ט ע"א:

דף יג:
הא דאמר. עי' לעיל דף ט' ע"ב תוס' ד"ה מחשבין:
שם הא רבנן הא ר"ש פירש"י דר"ש דאמר הולכה לא מפגלא. תמהני כי היכי דלרבנן טבילת אצבע בחטאת פנימית מפגלת אף דל"ש כן בשלמים מ"מ כיון דבחטאת פנימית עבוד' ה"נ לר"ש טבילת אצבע והולכה בחטאת פנימית תהא מפגלת דהא בחטאת פנימית הוי הולכה שא"א לבטלה וכמו דפסול שלא לשמו בהולכת חטאת פנימית כדלקמן, ה"נ יהא פיגול גמור [כיון] דא"א לבטלה ואף דילפינן פיגול משלמים ובשלמים הוא אפשר לבטל מ"מ בחטאת פנימית דעבודה היא הוי פיגול כמו לרבנן בטבילת אצבע, ולענין ח"פ לא ידעתי הפרש בין ר"ש לרבנן דהא עיקר טעמי' דר"ש דהא אפשר לבטלה ובחטאת פנימית ל"ש כן וצ"ע:

דף יד.
והא אמר ר"ש כל שאינו על מזבח. עי' פירש"י. אפשר להמתיק הא דעלה על דעת המקשה [לדמות] של"ש לפיגול היינו דס"ל להמקשן דפסול של"ש בחטאת פנימית נפקא [בבנין] אב מחטאת חלב, וא"כ לר"ש איכא פירכ' דמה לחטאת חלב דפוסל בו פיגול וכקושית תוס' לעיל דף ח' ע"ב ד"ה הנך כולהו בסופו. והתרצן משני כתירוצו של תוס' לעיל דנפקא מפר העלם של צבור, אולם לפ"ז הי' ק' לדעת המקשן הא גם לרבנן איכא פרכא דמה לחטאת חלב דשינוי בעלים פוסל בו וכקושי' הא' דתוס' הנ"ל:
רש"י ד"ה שא"א לבטלה דלאו אורח ארעא. עי' לקמן ס"ג ע"א תוס' ד"ה שכן:
תוד"ה ומה וכו' או בזריקה לחודיה. היינו דבש"ב פוסל בזורק לשם אחרים אבל בפיגול אינו פוסל אלא במחשב ע"מ לאכול או להקטיר למחר אבל לא בזורק בשביל מחר. אבל קשה דמה תירצו דשלא לשמן יוכיח הא בשלא לשמן ג"כ הכי הוא דפוסל בזורק לשם

עולה וא"כ פרכינן מה להנך שפוסלים בזריקה לחודה. אח"ז מצאתי שעמד בזה בצ"ק ותירוצו אינו מובן ע"ש:
לא זכיתי להבין הא שלא לשמה פסול ג"כ בפסח בזביחה וא"כ עדיין איכא למפרך מה להנך דפסולים בזביחה בפסח משא"כ בפיגול וצלע"ג:
ד"ה הגה"ה וכו'. היכי משכחת לה בפסולים דאם ירדו לא יעלו. ע' לקמן פ"ז ע"א תוס' ד"ה כבש ומנחות נ"ז ע"ב תוס' ד"ה כבש:

דף טו.

ואיכפל תנא. שבת ה' ע"א:

דף טו:

אונן, פירש"י כ"ז שלא נקבר המת, תמהני הלא לכ"ע כל היום הוא דאורייתא לענין קדשים, וצע"ג:
שם וינזרו מקדשי בני ישראל כו'. יש לעי' דלרבא דאמר בתמורה כ"מ דאמר רחמנא ל"ת א"ע לא מהני למ"ל קראי למפסל העבודה בזר וטמא ששימש ובאונן וכדומה הא כיון דמוזהרים שלא לעבוד ממילא א"ע ל"מ והקרבתם פסולה. ואפשר לומר שנ"מ לענין הולכה בזר דמבואר בס"פ דלעיל דהולכה בזר פסול אף לר"ש ולא מהני התיקון לחזור ולהוליך עיי"ש. אבל שאם נתקבל הדם למזבח בלא הילוך כגון הילוך ברגל יש תקנה לחזור ולהוליך ואם מצד א"ע ל"מ הוי רק כאילו לא עשה יהיה תקנה שיחזור כהן ויוליך אבל באמור מצד שבעצמותו מחלל העבודה אין תקנה בהולכת כהן. ואף דבמתניתין דהכא שקבלו ועלה דייקי' מנ"ל. באמת שקבל היינו מקבלה ואילך והולכ' בכלל (וע' בתורע"ק אות י') גם י"ל כיון דמצינו בחלל אף דמוזהר אם עבד בשוגג עבודתו כשרה כדאיתא בקדושין דף ס"ו ע"ב וילפי' לה מקרא, הרי גילה קרא דבאזהרה דעבודה א"ע מהני:
ובאמת יש לעיין בסוגיא דתנא דבר"י דיליף זר בק"ו מבע"מ שאוכל כו' ואמאי לא נימא חלל יוכיח שאינו אוכל ומוזהר ואפ"ה אינו מחלל. ובתו' תענית דף י"ז ע"ב ד"ה דבר וכו' כתבו על ערל דליכא למילף בק"ו מבע"מ דחלל יוכיח עיי"ש ותמוה לי דא"כ גם על הלימוד זר בק"ו נימא חלל יוכיח וצע"ג:
תוד"ה אתי' בק"ו כו' כ"ש פרועי ראש דבמיתה כו'. מבואר דפשיטא להו דפרועי ראש חייב מיתה אף בעבודה שאינה תמה, ולא ידעתי היכי פשיטא להו זה הא החיוב מיתה בפרועי ראש ילפינן לה בהקש משתויי יין, וכיון דשתויי יין מוכח מסוגיא דלקמן י"ח ע"א דבעי עבודה תמה וגם בלא"ה כמו דבלא רחוץ ידים בעינן עבודה תמה מגז"ש דחקה

חקה ה"נ בשתויי יין ממילא גם בפרועי ראש בעינן עבודה תמה וצלע"ג (עי' מ"ש לק' י"ח א'):

דף טז.

תוד"ה היכן מוזהר תימה נימא מוהקריבו. בפשוטו י"ל דחלל יוכיח דאסור לעבוד ואפ"ה עבודתו אינו מחולל וכמ"ש תוס' תענית י"ז ע"ב, לזה מייתי אזהרה דבזה י"ל מה לחלל שאינו באזהרה רק בעשה כדדרשי' בני אהרן ולא חללי', אבל באמת ק' איך אמרינן בסוגיין ע"ב גבי אונן דלתנא [דר"י] היכן הוזהר מהן הקריבו והא מזה לא נשמע אזהרה רק איסור וי"ל חלל יוכיח וצ"ע:

תוד"ה אף אני אביא וכו' לכך צריכים לטעמא דאזהרה. לא הבנתי למאי הוצרכו לזה הא פשיטא דכל חדא מתרתי צריכי' לאשכוחי צד השוה לכולהו, והכא הצד השוה דכולהו מוזהרי' וצ"ע:

תוד"ה מה ליושב וכו' כדפרישית לעיל. לפי"מ שפירשו לעיל דהיכי דאינו מוזהר א"א למילף מטעם די"ל כ"ג אונן יוכיח, לא ידעתי היאך שייך הכא זהו יוכיח כיון דהק"ו מפסול עדות וצ"ע:

דף טז:

תוד"ה והיכן מוזהר וכו' וי"ל דלא דמי. לענ"ד הך סברא מוכרחת מסוגיין דלכאורה יש לתמוה דלמאי הוצרך הש"ס לומר וקסבר מפני אנינות נשרפה הא גם למ"ד טומא' נשרף אפשר לפרש דהן הקריבו היינו דאמר משה שמא הקרבתם אוננים וכדאי' להדי' בזבחים דף ק"א, אע"כ דאז הי' מוכרח דמחלל כיון דבאמת מפני טומאה נשרף ומעולם לא אמר אהרן מפני אנינות ומה"ת עלה על דעת משה רבינו שהמה טועים דאנינות מחלל, ומשו"ה הוצרך לומר דמפני אנינות נשרפ' והי' אהרן אומר דמפני אנינות נשרפ' ומש"ה הי' סבור משה דשמא טעה, וברור:

דף יז.

תוד"ה רמז לטבו"י הו"מ למילף מיושב וכו' ק"ל הא י"ל דס"ל כתנא דבר"י דאונן ילפינן מקו"ח מבע"מ וזר וטמא והיינו טבו"י דבלא"ה יש למפרך מה להנך דאסורים בפרה וכמ"ש תוס' שם וא"כ כל כמה דלא ידעינן טבו"י לא ידעינן אונן ומאינך איכא למפרך שכן אסורים בפרה וצ"ע:

דף יז:

ומ"ס טומאה דהך פרשה. עי' יומא דף ז' ע"א תוס' ד"ה ריב"ב:

תוד"ה קסבר וכו' ומפרש הר"ר חיים. עי' יבמות דף ז' ע"ב תוד"ה רי"א:

דף יח.
אי מהתם הו"א הנ"מ עבודה דזר חייב עלי' מיתה כו' שתויי יין מנ"ל כו'. במל"מ פ"ט מביאת מקדש ה"י כתב דין שתויי יין לא ביאר רבינו אי בעינן עבודה תמה, וכן במשנה דסוף זבחים לא הוזכר. ומסוגיא דזבחים דף י"ח נראה דמחוסר בגדים ושתויי יין דינם שוה עכ"ל. הכי משמע להדיא ממה דאמרינן אי מהתם הו"א הנ"מ עבוד' דזר חייב עלי' מיתה, וכן מדפרכינן שתויי יין מנ"ל עיי"ש. אמנם מ"מ ק' לי הא הך מלתא דשלא רחוץ ידים ורגלים אינו חייב מית' אלא בעבודה תמה היינו ע"כ כדפרש"י סנהדרין דפ"ג דילפי' חק' חק' ממחוסר בגדים לענין שלא רחוץ ידים ורגלים, ה"נ בשתויי יין, א"כ היכי אמרינן אי מהתם הו"א הנ"מ היכי דזר חייב עליו מיתה הא אי לא היה כתיב הך דרשא דוחגרת לא הי' לימוד במחוסר בגדים דהחיוב מיתה הוא בעבודה תמה וממילא הי' הדין דשתויי יין חייב מיתה בכל עבודות, וגם בהא דפריך שתויי יין מנ"ל כיון דלא ידע מגז"ש דחק' חק' לענין חילול ממילא ליכא לימוד דלענין מיתה בעינן עבודה תמה וחייב בכל עבודות וממילא ידעינן דמחיל מקרא דלהבדיל בין החול:

דף יח:
דכו"ע יתר כמאן דאיתא כו', (עי' מ"ש בחי' מנחות דף מ' ע"ב):
רש"י ד"ה פרט לכסות וכו' טלית העשויה. וכ"כ רש"י שבת דף כ"ז ע"ב ד"ה לכסות ועי' מנחות דף מ' ע"ב ברש"י ד"ה ה"ג:

דף יט.
שלש על שלש חוצצות. בכ"מ פ"י מכה"מ ה"ט וז"ל נראה שהראב"ד מפרש דהא דא"ר שלא במקום בגדים גע"ג חוצצות כו' לענין חציצה בין יד לכלי איתמר כו' אבל לפי האמת דעת רבינו כפירוש רש"י דחוצצות ואינן חוצצות לא לענין חציצה איתמר אלא לענין ייתור בגדים וכו'. ועוד דאם איתא דלהדיא אמר רב חסדא פחות מג' אינן חוצצות היכי אקשי' לעיל להדיא ותיפוק לי' משום חציצה דמשמע דמילתא דפשיטא היא דאפי' גמי וצילצול קטן חוצצין, והא רבא ור"ח פליגי לפי שיטה זו וכו' עכ"ל. קושיא זו יש לדחות דאדרבא מדלא [פריך] בל"ז על מתני' דלהוי חציצה משמע דבפחות מג' לא הוי חציצה ופריך רק על ר"י דאמר סתם שלא במקום בגדים לא הוי יתור בגדים דמשמע דאפילו בג', אבל מה דיש לתמוה על הראב"ד דאם איתי' דפריך רק על ג' דלהוי חציצה וע"ז משני דמיירי בשמאל אבל במקום עבודה באמת גע"ג אסור משום חציצה איך אמרי' עלה ופליג' דרבא הא רבא מיירי מדין חציצה ור"י מיירי שלא במקום עבודה דוקא, אע"ג

דשיטת רש"י דלענין חציצה הכל חוצץ ומה דאמר רבא גע"ג חוצץ מיירי ע"כ שלא במקום עבודה וחוצץ דנקט הוא ל"ד אלא דהוי יתור בגדים ושפיר אמרי' ופליגא דרבא ודו"ק:
שם יצא שערו כו'. (עי' בגל' המג"א סי' כ"ז סק"ד):
תוד"ה תפילין ומשום חציצה ממש. יש לעי' לשיטת הסוברים דבתפילין אינו מזיק חציצה, ועי' במג"א סי' כ"ז סק"ו דהא דלא הניחו הכהנים תפילין על הכתונת היינו דלך לאות ולא לאחרים לאות ולא היו רשאין ללבוש בגד אחר ע"ג עכ"ל והיינו דהוי ייתור בגדים. וק"ל הא היו יכולים לכסות התפילין בבגד פחות מג' על ג' דלא הוי ייתור בגדים כדאיתא בסוגיין:

דף יט:

א"ה דצפרא נמי. תמוה לי הא דבצפרא בכל יום מחלל עבודה מקרא דכתיב שמות ל' גבי קידוש ידים ורגלים והיתה להם חק עולם ילפינן בגז"ש חוקה חוקה ממחוסר בגדים כדאיתא לעיל דף י"ח א' ורק באינך רחיצות דיה"כ אף דבהן כתיב ג"כ חוקה והיתה לכם לחקת עולם בעשור לחדש. ובזה הוא דדרשינן מדכתיב ולבשם דגלי הקרא דהך חוקה לא קאי על הרחיצה רק על הלבשה. אבל רחיצה דצפרא דכתב חק בקרא אחרינא ילפי' חקה ממחוסר בגדים דהוא מחלל וה' יאיר עיני:
שם הוה אמינא אפילו אביאה ריקנית. עי' סנהדרין דף פ"ג ע"א תוס' ד"ה ולא משום טומאה:
רש"י ד"ה צריך לקדש ביום ועמוד השחר הוא וכו'. אולם ברמב"ם פ"ה ה"ט מהלכות ביאת מקדש שכתב קודם שתעלה השמש, משמע דלענין קידוש בעי' זריחת שמש ולא ע"ה:

דף כ.

אי לרבי האמר פסלה לינה. עי' בבא מציעא דף ק"י ע"ב תוספות ד"ה יצא:

דף כ:

את"ל לינה לא פסלה. משמע דלרבי דלינה פסלה גם יציאה פסלה. והא טעמא דרבי דמדרבנן פסול אטו לינת מים, וביוצא דגם המים עצמם אינם פסול ביוצא כמ"ש תוס' גם יצא הוא אינו פסול, לפי הצד כיון דבידו לחזור לא מסח דעתו, גם ק"ל דאם לר' ודאי פסול יקשה בהא דאמרינן בסמוך ת"ש פרה רחבי"א מקדש בכ"ש בפנים, איך [ס' להוכיח] מזה דיוצא אינו פוסל יקשה לרחב"י אליבא דר' איך עשו בקידוש פרה. ויעויין ברמב"ם פ"ה מהלכות ביאת מקדש דפסק כר' ופסק דיצא ונטמא אם עבד לא חלל דכיון דהוי רק איבעי' והא בפשטא משמע דלר' לא מבעי לן דודאי פסול וצ"ע:

ובעיקר האיבעי' דאילפא לדברי האומר אין לינה מועלת בקידוש יו"ר מי כיור מהו שיפסלו הא לר' ג"כ מדאורייתא אין לינה מועלת בקיור"ג כדאמרינן בסוגיין לעולם לר' ולינה מדרבנן ופרש"י ולינה זו שאין המים בפנינו מדרבנן דגזור בה שלא תזלזל בלינה, הרי דלינה בקיו"ר ליכא פסול דאורייתא ומ"מ [בלינה] דמי כיור פסול בלינה מדאוריית', א"כ מה"ת להמציא דלראב"ש אין לינה במי כיור, ופליגי גם בדאורייתא ומהיכן נשמע כן דראב"ש ס"ל דלא גזור בלינה דקיו"ר ובזה פליגי ר' וראב"ש, אבל לענין לינה דמי כיור מה"ת להמציא פלוגת' בזה וצע"ג:

שם ת"ש פרה. עי' פ"ד דפרה משנה א' בהרע"ב ותוס' יו"ט:

דף כב.

אם קדח בו רביעית. בבעלי הנפש שער המים כ' דמקוה חסר המחוברת למקוה שלימה אינו כשר רק ביש בה רביעית וכתב עוד דבזה לא מהני נתן סאה ונטל סאה רק בקודח מתוכה דמהכשירא דמקוה קאתי והכי איתא בזבחים:

כתב ע"ז רבינו וז"ל כ"ב א' אבל רש"י ד"ה למעוטי נתן פי' קדח הפסיקו ממש מהמקוה ופי' דקאי לנט"י וכ"כ תוס' ד"ה לרביעית ומשמע דלטבילת כלים לא משכחת לה ומשום דסברי דחד מקוה הוא כמו דנקט בעוקה שבצדו (צ"ע) ועש"ך סי' ר"א ס"ק קכ"ז דכ"מ בש"ס ופוסקים, וצ"ע דמרש"י ותוס' מוכח להיפך וכמ"ש ועמ"ש לקמן (עה"ג), וצ"ל לדברי התוס' ר"פ קאמר דינו קודם דבטלו רביעית, שוב ראיתי מ"ש בצ"ק דא"כ מוכרח לומר בר"פ כמ"ש המחבר כאן ושוב הו"ל לפרש כל המאמר למחטין ודו"ק:

להלן בזה הענין כתב הראב"ד דנתן ולא נטל כשר ואפי' במקוה החסרה שבצד השלמה מ"ט מקוה שלם הוא ואינו נפסל בשאובין כדין מקוה הגדול שהוא מחובר לו ע"כ:

כתב ע"ז רבינו וז"ל ברש"י מבואר לנט"י גם אם אין מחובר למקוה הגדול אין נפסל ובתו' ד"ה לרביעית נרא' גם לכלים קודם שבטלו אין נפסל ולהמחבר דנראה לו דרק אם מחובר למקוה אינו נפסל זה הי' הכרח שלו לדינו לעיל ודלא כפירש"י ודו"ק:

שם תני רבי שמואל מים שאין להם שם לווי יצא מי כיור שיש להם שם לווי, צ"ע שהשמיטו הרמב"ם בפ"ו ממעה"ק ה"ו:

דף כג.

לעמוד לשרת מצוה. עיין לעיל דף ט"ז ע"א תוס' ד"ה מיושב:

תוד"ה הא, דאפי' פסולא נמי נראה דליכא מדאמר לעיל וכו'. לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים דמה ענין שייכות פסול הא המנחה נתפגל אלא דבאוכל מהקומץ עצמו אינו חייב על אכילת פיגול כיון דהוא מתיר עצמו ופשיט דאסור לאכול הקומץ ומה ענין זה

לשלמים דצריכי ק"ו לפסול לר"ש דכיון דליכא בקרבן [זה דין] פיגול הי' ראוי להתיר לכתחי' לאכול דהקרבן לא נתפגל מש"ה צריך ק"ו לפסול, משא"כ באלו הקומץ ומנחת כהנים דנתפגלה רק דע"י מתירי' עצמן אינו חייב על פיגול. וה' יאיר עיני:

תוד"ה אימא וא"א לומר כן דבהדי' כתיב מיתה. תמוה לי הא זהו גם לדבריהם דפירשו דפירכת דיושב כיון דאקרי זר לחייב מיתה מדין זה, יקשה דמחוסר בגדים ורחוץ רגליים דכתב בהו מיתה והא שניהם אקרו זרים מח"ב דאין בגדיהם עליהם ושתויי יין מגז"ש דחקה, ואייתרו שניהם ומוכח דבעלמא אף דאקרי זר אינו במיתה ומאי פרכי' למ"ד שני כתובים הבאים כא' מלמדין הא הך מ"ד דס"ל דמדמייתר חד קרא ליכא ראי' ורק בג' כתובים דמייתרי תרי קראי וה"נ מייתרי תרי קראי מח"ב ושלא רחוץ וצע"ג:

דף כד:

במקרא נדרש לפניו ולאחריו קמיפלגי, והא דפסול בשאר קדשים צ"ל דאתיא מהקישא דזאת התורה. ולמסקנא דסוגיא דקיי"ל דכהונה לא בעיא אצבע ממילא ניחא דבכולה כתיבי כהונה וא"צ לומר מטעם דמקרא נדרש לפניו. עכ"פ הדין קבל בשמאל לרבנן פסול בכל הקדשים ולר"ש גם בחטאת כשר ומזה תמוהים לי דברי תוס' מנחות ד"ב ע"ב ד"ה זריקה וכו' ועוד קשה מקבלה דאשם קבלתו גם בשמאל כו' הא פשיטא דגם באשם ובכל הקדשים קבלתו דוקא בימין. ולר"ש גם בחטאת כשר בשמאל ולאו מעשיה מוכיחים עלה וצע"ג. וה' יאיר עיני:

שם יד יד לקמיצה. עי' לקמן ס"ג ע"ב תוס' ד"ה מה חטאת בסה"ד:

דף כה:

כל הזבחים כו' זורק את הדם כו', ברמב"ם פ"א ה"ל כ' אם חסרה אחר קבלה קודם זריקה כו' זורק את הדם, אפשר אחר ההולכה דוקא, אבל חסרה בין קבלה להולכה י"ל דפסולה דהולכה בכלל קבלה. עי' לעיל דף ד' ע"ב וברש"י שם ד"ה שקולים וצ"ע לדינא:

שם תרגומא אבן שנה. ע' יומא דף מ"ט ע"ב תוס' ד"ה שאני:

שם זאת אומרת שעות פוסלות. ע' טורי אבן ר"ה דף ט' ע"ב ד"ה פחות מל' יום (הג"ה ועי' חי' ערכין י"ח ב'):

רש"י ד"ה מים שבתוכה ושבחוצה לה וכו' ופסק לה חיותייהו. עיין בר"ש פ"ט מ"ג דפרה:

דף כו:

אבל בעלים נתכפרו. עיין לקמן דף נ"ב ע"ב ובתוס' שם ד"ה אותה:

שם לכפרה נתתיו. עיין לקמן דף ל"ח ע"א תוספות ד"ה וכיפר:

תוד"ה ואי, דייק מינה בגמ' וכו' (עי' תור"ע אות ס'):

דף כז.

גמרא כאן שנתן באמירה כו' פרש"י דמתני' בנתן במחשבת לאכול בשר חוץ לזמנו. ותמהני כיון דל"ה פגול דזריקה דלא שריא בשר לאכילה לא מביא לידי פגול, אפסולי ג"כ לא לפסול כדפרכינן לעיל, ושינוייא דמידי דהוי מחשבת הנוח לא שייך הכא, דהא המחשבה היה לאכול. אבל הנוח אין כאן דהא זרק מיד דמו למעלה ולמטה. דזהו אינו מזיק לכפרת בעלים. וכיון דמחשבת פגול ליכא אמאי לא מתכפרי בעלים וצע"ג:

כאן שנתן בשתיקה וכו' פירש"י דמחשבת זריקה זו מחשבה היא לפסול דכמקומו דמי. ולא הבנתי הא פרכינן לעיל א"ה אפסולי נמי לא לפסול, הרי אף דכמקומו דמי כיון דלית בי' פיגול מצד דהוי זריקה דלא משתריא בשר באכילה מהראוי דלא לפסול, ועלה משני דהוא מדין מחשבת הינוח וזהו שייך בלזרוק דמו למחר דישנו בכלל הנחת דמו למחר, אבל בנתן את שלמטה למעלה [ובאינך על מנת] לאכול בשר למחר דליכא למיתי עלה מדין הינוח דגם במחשב להניח בשר למחר לא מפסיל ה"נ בזה לא פסיל וצלע"ג:

תמוה לי כיון דהיכא דלא שרי בשר באכילה לא מפגלי אפסול נמי לא מפסל וכדפרכינן בסוגיא על הברייי' בחישב ליתן של מעלה למטה ולמחר כו'. ומה דמשנינן דמידי דהוי מחשבת הינוח ור"י זהו ל"ש הכא דנתן הדם מיד וחושב לאכול מבשרו למחר דליכא מחשבת הינוח וצע"ג:

רש"י ד"ה האי פסול וכו' ולא חשיבא אכילה, נ"ל הא דהוצרך רש"י לזה כיון דאין בזה פסול דמחשב' [חוץ למקומו] דהרי קתני רישא דלאלתר כשר א"כ ע"כ הא דלא הוי פיגול משום דשלא במקומו לא מקרי אכילה לענין פיגול, ואף דכל מחשבה לזרוק חוץ למקומו דפסול ולא אמרינן דחוץ למקומו לא מקרי אכילת מזבח, צ"ל דזהו לענין פסול דחוץ למקומו דזהו עיקר פסולו וא"א בענין אחר אבל לענין פיגול דמחשבת חוץ לזמנו בעי' אכילת מזבח דבמקומו, ולפ"ז הא דאיבעי לקמן דף ל' ע"ב לר' יהודא לאכול כזית למחר בחוץ, דוקא בלאכול, אבל לזרוק ולהקטיר למחר בחוץ לא מבעי לן דבכה"ג לא שמה אכילה ולא הוי פיגול כנלענ"ד נכון בעזה"י:

דף כז:

מתני' או מקצת אימוריו. לא ידעתי אמאי לא נקט בלשון או להקטיר כזית אמורים כדנקט כה"ג באכילה או כזית מבשרו:

שם לזרוק דמו למחר. משמע דוקא בלזרוק או להקטיר או לאכול. אבל במחשב ע"מ לקבל או להוליך למחר לא הוי פיגול ועמ"ש בחולין ל"ט וצ"ע:

דף כט.

רש"י ד"ה בזב וזבה, ומנו ד' או ה' ימים, אפשר דבכוון נקט כן דמקודם ד' ימים לא מיקרי עדיין אתחזק בהתירא ועי' תוס' שחלקו דגם אח"כ לא מיקרי חזקת טהרה:

תוד"ה נפקא לן מדאחרים כו' ואפ"ה צריך פסוק שאין כהן נפסל, לא זכיתי להבין קושייתם דהא דר"א הוא מן המקריב דבהקרבה הוא נפסל, וא"כ שפיר י"ל דאימא המקריב אתא דכהן נפסל, ובאמת ממילא נשמע דמיירי מפסול מחשבה ועכ"פ המקריב לא מייתר לאורויי דמיירי במחשבה, דהא צריך לאורויי דהכהן נפסל, אבל מדרשא דאחרי' דנפקא מלא יחשב שפיר אמרינן דאם איתא דהמקריב היינו כהן למ"ל קרא דלא יחשב הא פשיטא דמיירי במחשבה וצלע"ג:

דף כט:

והזורק, והוא הדין במחשבה לשפוך שירים למחר, אבל אם מחשב בשעת שפיכת שירים ע"מ להקטיר אמורים למחר לא הוי פיגול. גמרא דף י"ג ע"ב:

שם חוץ למקומו פסול ואין בו כרת. בתויו"ט כ' דכתיב בפ' קדושים ואם האכל וכו' אם אינו ענין לחוץ לזמנו וכו', ותמיהני דהא אין זה מסקנת הסוגיא, אלא דמסקינן דמהך קרא דפ' צו ואם האכל יאכל כו' דכתיב פיגול יהיה זהו חוץ למקומו וכתיב והנפש האוכלת ממנו א' ולא שנים ואיזה חוץ לזמנו, וגמרי' עון עון מנותר דחייב כרת ומוקמי' ליה בחוץ לזמנו ולא בחוץ למקומו משום דחוץ למקומו דמי לנותר בז"ב, דהיינו דשניהם פסולים בזמן, ופסולים בבמה. שוב ראיתי דבמנחות דף י"א ע"ב פירש"י ג"כ דחוץ למקומו ילפי' מקרא זוטא דפ' קדושים, וכן פירש"י פסחים דף ט"ז ע"ב וצ"ע:

שם לאכול כזית בחוץ. אבל חישב לאכול או להקטיר חצי זית חוץ למקומו, ולהקטיר או לאכול כזית חוץ לזמנו, או שחישב חצי זית במחשבת זמנו על חצי זית במחשבת מקום וחזר וחישב על חצי זית אחר במחשבת הזמן הרי זה פיגול. כן מתבאר מסוגיא, וכתבה הרמב"ם פט"ז מהלכות פסהמ"ק:

דף ל.

תוד"ה לחצות וכו' ור"ח מפרש וכו' ק"ל כיון דכל הקושיא דמכח דאין לשחיטה אלא בסוף דלא חייל עד סוף שחיטה מש"ה מקרי לחצות א"כ כי קמשני אביי דישנו לשחיטה מתוע"ס ממילא חיילא המחשבה מיד ולא מקרי לחצות ומה צריך להוסיף כגון דאמר סי' אחד ומפגלין בחצי מחיר וצע"ג:

דף לב:

אף ביאה במקצת. עי' לקמן דף צ"ה ע"א תוס' ד"ה מכניסו:

שם במקצת שמה ביאה. עי' שבועות דף י"ז ע"א תוספות ד"ה תלה:
שם א"ל רבא אדרבא איפכא מסתברא כו'. (בתו' יבמות דף ח' ע"א ד"ה רבא כתבו) וא"ת והא איצטריך להיכא דנשא מת ומת ואח"כ נשא חי דלא נימא הואיל ואשתרי אשתרי. וי"ל דרבא לית ליה דעולא וס' דביאה במקצת ל"ש ביאה. ובטורי אבן מגילה דף ג' ד"ה ולאחותו כ' לדחות דברי תוספות דמשמעות הסוגיא בזבחים דף ל"ב דרבא ס"ל דביאה במקצת ש"ב אלא דמעיקרא ליתא לקושית תוספות דהא להדיא מבואר בזבחים שם דרבא ס"ל דבהיתירא לא אמרינן הואיל והותרה הותרה. ולענ"ד במחכ"ת אין אלו אלא דברי תימה דאם יסבור רבא דביאה במקצת ש"ב יקשה קושית הש"ס אההיא דמצורע שראה קרי הא עשה שיש בו כרת הוא ושינוי' דעולא הואיל והותרה ליתא לרבא דבמצורע דהיתירא הא ל"א הואיל והותרה. ומוכח ודאי דרבא ס"ל ל"ש ביאה. וקושייתו על קושית תוס' דלהדיא ס"ל לרבא דבהיתירא ל"א הואיל והותרה. אינו מבואר שם להדיא כן אלא דעל מה דאמר אביי דדוקא בהיתירא אמרינן הואיל והותרה אבל בדיחוי ל"א הואיל ונדחה ועל זה אמר רבא דאיפכא מסתבר' היינו דאדרבה אם יש מקום לחלק היה הסברא בהיפוך ולומר כיון דאפילו בהיתירא אמרינן הואיל והותרה כ"ש בדיחוי דיותר מסתבר לומר הואיל ונדחה מלומר הואיל והותרה. ולתירוצם דרבא לית ליה דעולא י"ל באמת דמה"ט הוא דרבא ס"ל לקושטא דמלתא דבהיתירא ל"א הואיל והותרה ועל קושית הש"ס יסבור דבאמת ביאה במקצת לש"ב וא"כ אין בתוספות שפת יתר דעכ"פ צ"ל דלית ליה דעולא דהא גם לדעת הט"א צ"ל כן וגם צ"ל דרבא ס"ל דביאה במקצת ל"ש ביאה וכנ"ל:
ביומא ו' ע"ב תוד"ה אמר ר' תחליפא משמיה דרבא כו' נהי דפסח כיון דאתי בכנופיא הוי כקרבן צבור, מ"מ כיון דלאו כולם בשותפות מייתי מהדרינן אטהורים [והיינו רק דחויה דכל כמה דאפשר לאהדורי מהדרינן אטהורים]. תימא לי, דאכתי מה הועילו [ליישב הסתירה דהכא אית ליה לרבא טומאה הותרה, ובזבחים לגבי פסח אית ליה טומאה דחוי'] הא מ"מ ע"כ גם בפסח דחויה רק מדרבנן, דהא קרבן יחיד ממש נמי דחויה רק מדרבנן, וכמו שהעלו בתוס' לקמן בסמוך [ד"ה כיון דכולהו מקראי נפקי, ואי אפשר לומר מדאורייתא במקצתן הותרה ובמקצתן דחויה] וא"כ איך אמר רבא בזבחים (דף ל"ב ע"ב) אדרבה איפכא מסתברא [מצורע שחל שמיני שלו להיות בערב פסח וראה קרי בו ביום וטבל לא נימא כיון דהותר לצרעתו הותר לקריו להכניס בהונות, כיון דמצורע התיר' הוא להאי אשתרי ולהאי לא אשתרי אבל טמאי מתים ונעשו זבים טומאה דחויה היא, נימא הואיל והותר לטומאה הותר לזיבה, דמה לי חד דחייה מה לי שתי דחיות] הא

אם נתפוס דהיכא דהותרה לא אמרינן הואיל והותרו ממילא בטמאי מתים שנעשו זבים אא"ל דיאכלו בפסח מכח כיון דאדחו אדחו, הא מדאורייתא הותרה ואסורים לאכול מדאורייתא מחמת זבים, ואיך שייך לומר כיון דמדרבנן דחויה נתיר אותו לאכול בפסח:

דף לג.

אר"י ה"מ ר"י בר"י דאמר מרחק צפון, ק"ל דאף דלא הי' באפשרות לעשות תיכף לסמיכה שחיטה מ"מ לקיים סמיכה [לפנים] שיעייל ידי' לסמוך ואמאי קתני בברייתא חוץ מזה שהיה בשער נקנור ואמאי היה הסמיכה בשער נקנור שלא [בפנים] וצע"ג:

תוד"ה סמיכת וכו' לא שייך למיפרך מה לשלמי יחיד שכן טעונים סמיכה. קשה לי הא בזה י"ל שלמי צבור יוכיחו דאין טעונים סמיכה ומכל מקום טעון תנופה שחוט. גם מ"ש אח"כ ומיהו קשה וכו' אמאי לא קאמר אשם מצורע יוכיח והא י"ל מה לאשם מצורע דאין טעון תנופה שחוט משא"כ שלמי צבור דטעונים תנופה שחוט. וגם הא יש למנקט הק"ו הכי מה שלמי יחיד דלא טעון תנופה רק פעם אחד צריך סמיכה שלמי צבור דטעון ב' פעמים תנופה לכ"ש דטעונים סמיכה וליכא יוכיח כלל מאשם מצורע דהא התם לא טעון תנופה ב' פעמים:

דף לג:

תוד"ה לענין וי"ל דעשה שיש בו כרת וכו'. הנה היסוד דעשה דפסח דוחה לל"ת ועשה אינו ברור, דמצינו בזה סתירה בדברי תוס' חולין (ע"ח ד"ה מנין לאו"ב) דהא במחוסר זמן איכא לאו ועשה ובלאו קרא לא דחי לי' עשה ע"ש, אולם בסוגיין ס"ל דעשה דפסח דיש בו כרת דוחה לל"ת ועשה:

ועי' ברמב"ם (פ"ג הח"י מביאת מקדש) דהכניס ידו לפנים לוקה מדרבנן, והראב"ד השיג דרבינא דאמר לוקה היינו מדאורייתא, ובכ"מ נלחץ בכוונת הראב"ד, עי' מה דנדחק שם הכ"מ בדעת הרמב"ם דס"ל ג"כ דרבינא מדאורייתא אלא דס"ל דלאוקימתא דר' אבהו דלענין טמא שנגע בקדש איתמר ס"ל לרמב"ם דהוי דרבנן, ואינו מוכרח, די"ל דהרמב"ם ס"ל אף דלס"ד אפי' כרת איכא ומ"מ לרבינא דקאמר לענין מלקות איתמר היינו רק מדרבנן, וע"ז השיג הראב"ד דלוקה דאורייתא קאמר, ולפ"ז להראב"ד דלוקה, דאורייתא ויקשה קושית תוס' דמ"מ הוי עשה ול"ת מוכרח כתירוצם דעשה דפסח שבכרת דוחה לל"ת ועשה, אבל להרמב"ם דלוקה דרבנן קאמר אין הכרח לזה:

והנה בסוגיין יש לעי' איך דחי עשה דפסח ללאו אל המקדש לא תבא הא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, וצ"ל דגם לענין זה עשה שיש בו כרת עדיפא, וההיא דועצם לא תשברו בו אף למ"ד אכילת פסחים מעכב, וא"כ אם בא א' להמנות על הפסח ולא יגיע עליו

כזית בשר רק ע"י שבירת עצם וא"כ הוי ג"כ כרת, וצ"ל דמ"מ השבירת עצם כיון דגברא בר אכילה, וגם הזבח ראוי לאכילה, ולגבי כל אחד ואחד מהמנויין יכילנא לומר דהוא הי' יכול לאכול כזית מהבשר, ממילא אף אם לא ישברו עצם וא' מהמנויין לא יאכל, מ"מ יוצא ידי פסח ולא מקרי יש בו כרת, ועדיין צ"ע. (ועי' חי' פסחים דף צ"ב):

דף לד.

רש"י ד"ה כי פליגי בחיה וכו' והכי הוה שמיע ליה. וכזה שבת דף ע"ו ע"א נדה דף כ"ד ע"א:

דף לד:

תוד"ה פסול וכו' ומיהו למ"ד שלא במקומו. לעיל דף (ט"ו) [כ"ו] ע"ב:

בא"ד בזרק הפסול שיחזור הכשר ויקבל. עי' לקמן דף צ"ב ע"א תוס' ד"ה ושקיבלו:

תוד"ה כל כיון דאין ממעטין ביו"ט. תמוה לי מסוגיא דסוכה ל"ג דדייקינן ארישא ואם מיעטן כשר דמעטינהו אימת וכו' ואי לבתר דלאגדיה תפשוט דדיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי והא רישא דמיירי בעי"ט דהוי בידו לגמרי פשיטא דלא הוי דיחוי ואפילו בנראה ונדחה וצע"ג. (ועי' גל' הט"ז סי' תרמ"ו סק"ו):

סוכה ל"ג ש"מ נראה ונדחה אינו חוזר ונראה. קשה ממנ"פ אי משום איסור דרביע עלה דאין ממעטין ביו"ט לא מקרי בידו, א"כ מה קבעי ר' ירמיה לעיל (עמוד א') נקטם מעיו"ט ועלתה בו תמרה יש דיחוי וכו' והא מסקינן כאן דאשחור מעיו"ט ודיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי, ואי דמ"מ אף דאסור למעט מ"מ מקרי בידו, א"כ מאי קא מבעי ליה כלל, הא כל שבידו לא הוי דיחוי אפילו בקדשים דקיבל הכשר ונתן לפסול יחזור לכשר, וי"ל דזה בעצמו מבעיא לי' לרבי ירמיה, אם מחמת איסור דרבע עליה מקרי לאו בידו או דמ"מ כיון דאי בעי לעבוד מצי עביד מקרי בידו, ומסופק בטעמא דמתני' דמוכח מינה דבאשחור מעיו"ט ומיעטן ביו"ט כשר אם הטעם דמקרי בידו וממילא נפשט דגם באשחור ביו"ט אף דהוי נראה ונדחה מ"מ כשר כיון דמקרי בידו, אבל בנקטם ראשו, י"ל כיון דאין בידו כלל הוי דיחוי או כיון דאיסור יו"ט רבע עליה לא מקרי בידו, ומוכח ממתני' דאין דיחוי אצל מצות, ונפשט דנקטם ראשו מעיו"ט נמי כשר, ומ"מ אשחור ביו"ט אפשר דפסול, כיון דנראה ונדחה, ומש"ה נקטם ראשו וכן אשחור ביו"ט לא אפשיט ועולה הסוגיא כהוגן. ובתוס' זבחים (דף ל"ד) משמע דדחקו לומר כיון דאין ממעטין ביו"ט לא מקרי כ"כ בידו, ואפילו הכי היכא דאי בעי עביד מקרי קצת בידו, וע"כ לענין דיחוי מעיקרא מקרי בידו, ולענין נראה ונדחה לא מקרי בידו, וכן רמזו בתוס' לעיל בסמוך (ע"א ד"ה נקטם). ותימא בעיני מי הכריחם לדוחק הגדול הזה. ונ"מ אם יש לו הדס שנקטם

ועלתה בי' תמרה ביו"ט והדס אחר דאשחור ביו"ט ומיעטו ונטל שניהם דלפי פירושי יצא ממנ"פ דממתני' אפשיט דחדא מינייהו עכ"פ כשר ודעת התוס' צריך לימוד גדול:

דף לה.

מתני' לאכול שליל. הרע"ב כתב דשליל ושליא לאו גופא דזיבחא הוא. לפ"ז אף אם פיגל בזבח ואכל מהשליל אינו חייב משום פיגול דלא נתפגל מכח הזבח דלא גופא דזיבחא הוא כמו בחלב המוקדשים וביצי תורים. אולם בסוגיא דייקינן מדלא כייל במתני' גבי חלב המוקדשים וביצי תורים ג"כ שליל ושליא ע"כ מוכח דאם פיגל בזבח חייב על השליל והשליא משום פיגול. וא"כ מוכח דמיקרי גופא דזיבחא. והא דחישב לאכול שליל לא פיגל ע"כ הטעם כמ"ש רש"י דאין דרכו לאכול דרובא דאינשי לא אכלי להו. והוי כמחשב לאכול בדבר שאין דרכו לאכול. ומ"מ חייב עליו משום פיגול היכא דפיגל בזבח כיון דאיכא קצת אינשי דאכלי להו. וכ"כ תוס'. וכך פי' הרמב"ם לפי שהם מאוסים על האדם כמו עור ואלל עכ"ל. וכ"כ בחבורו פי"ד הפ"מ. ודעת הרמב"ם ז"ל דפיגל הזבח לא נתפגל המוראה, וכן בפרים הנשרפים. אינו מפגל ולא מתפגל וגם מבואר שם דבשליל ושליא חייב גם על נותר וטמא עיי"ש. וצ"ע:

שם פיגל באימורין נתפגלו פרים. מדברי הרמב"ם פי"ח דחשיב בכלל דברים שאין חייבין משום פגול מ' שאין לו מתירין אוכל בשר חטאת הנשרפת. מבואר דאף בנתפגלו הפרים אינו חייב על אכילת הבשר. וצ"ע:

תוד"ה פיגל בזבח וכו' וע"כ שייך נותר בשליל. קשה לי הא להדיא קתני בברייתא דשמעתין ואין חייבים עליהם משום נותר והרמב"ם פסק דחייב משום נותר. ומצאתי במרכבת המשנה דתירץ דסבירא ליה להרמב"ם דבמה דאמר רבא אף אנן נמי תנינא וכו' הא שליל ושליא חייבים. ה"ה דחייב משום נותר וטמא, ומוכח דמתני' פליג אברייתא. אבל תוס' בשמעתין ד"ה הא שליל לא פ"כ. גם אם נימא כך למאי הוצרך לדחוק ברייתא דת"כ הא י"ל דהך ברייתא סברה כתנאי וברייתא דסוגיין דאין חייבים משום נותר. וגם פשטא דדברי תוס' דא"א לומר כלל דליכא חיוב בנותר. ולא הזכירו כלל מברייתא דסוגיין וצ"ע:

תמוה לי דהא להדיא קתני בברייתא בשמעתין ואין חייבין עליהן משום נותר. ובאמת הרמב"ם פסק דחייבין עליהם משום נותר וטמא ומצאתי במרכבת המשנה דתירץ דס"ל דבמה דאמר רבא אף אנן נמי תנינא וכו' והא שליל ושלי' חייבים מוכח דחייב משום נותר וטמא וכקושית תוס' ד"ה הא שליל ומוכח דמתני' פליג עם הברייתא, אבל תוס' דלא כ"כ קשה מנ"ל. וגם אף אם נימא כן הא עכ"פ הברייתא ס"ל דאין חייבין בהן משום

נותר, ומאי הוצרכו לדחוק בברייתא דת"כ דלענין שריפה ממעט' הא י"ל דהך ברייתא סבר כתנא דברייתא דסוגיין דאין חייבין משום נותר, וגם פשטא דדברי תוס' דא"א לומר כלל דליכא חיוב נותר ולא הזכירו כלל מהברייתא דסוגיין וצלע"ג:

דף לו.

רש"י ד"ה ולפלוג בליתן את הניתנין בפנים בחוץ (עי' תור"ע אות כ"ח):

תוד"ה שיאכלוהו טמאים וי"ל דלא דמי דלהניח אימורין למחר אי עביד כו'. ק"ל דמאי בכך דאם הניח אימורים למחר מפסל כולי זיבחא הא מ"מ הזריקה מרצה ונתכפרו בעלים וא"כ בחישב להניח אימורים למחר למה יפסל משום מחשבה הא מ"מ יהא הדין שנתכפרו בעלים כמו בהניחם באמת למחר וכמו במחשב ליתן למעלה את הניתנין למטה דכשר כיון דשלא במקומו כבמקומו אף דמ"מ מפסל כולי בשר מלאכלו ואם דבאמת הא דקתני ר"י פוסל היינו לצדדים דהניח אימורים למעלה מפסיל הבשר באכילה ונתכפרו בעלים. עדיין קשה דא"כ גם בחישב ליתן את הניתנין למטה למעלה יהא הדין דפסול מלאכלו וא"כ איך חלקם המתני' דבחשב להניח אימורים למחר פסול ובחשב ליתן את הניתנין למטה למעלה כשר הא בשניהם נתכפרו הבעלים. ופסול באכילה. ואיני יודע טעם לחלק בין מחשבת להניח אימורים למחר למחשב ליתן את הניתנין למטה למעלה כיון דבשניהם אי עביד כמחשבתו נתכפרו בעלים ונפסל כולא זיבחא באכילה. ובתוס' לעיל דף כ"ז ע"א ד"ה יצא העלו בסוף דבריהם כיון דבמעשה שנתן הדמים דלמטה למעלה כפרו בעלים אלא דהבשר אסור אם חישב לעשות כן מותר הבשר דלא עביד ר"י מחשבה כמעשה אלא היכא דבמעשה פסול גמור ולא נתכפרו. אח"ז מצאתי בתוס' מנחות דף י"ח ע"א ד"ה גזירה שכתבו באמת דמדינא גם להניח אמורים כשר אלא דגזרינן בין להניחן בין להוציאן אטו להניח או להוציא דמו עיי"ש:

תמוה לי למ"ש תוס' לעיל כ"ז ע"א ד"ה יצא זה וכו' בסוף הדיבור דאם במעשה כיפרו בעלים אלא דהבשר מיפסיל בזה ל"א מחשבה כמעשה ובשר אפי' באכילה כשר, איך יתרצו מתני' דהכא או אמורין למחר הא כשיופסל כל הבשר בלינה מ"מ כיפרו בעלים וצלע"ג:

ותמהני הא בלהניח אמוריו למחר אף דעי"ז גם הבשר יפסול בלינה הא מ"מ לא יפסול הקרבן ויתכפרו בעליו, וא"כ גם בחישב יתכפרו בעליו, וגם אפי' לשתרי [בשר] באכילה כמו בחישב ליתן את שלמעלה למטה דאף דשלא במקומו כמק"ד לא מהני רק לכפר אבל בשר פסול באכיל' אעפ"כ המחשבה לא פסלה דלענין זה ל"א מחשבה כמעשה

כמ"ש תוס' לעיל דף כ"ז ע"א, עכ"פ לא ידעתי הפרש בין להניח אמוריו למחר ובין ליתן את שלמטה למעלה דהא בשניהם נתכפרו בעליו ובשר מפסיל וצע"ג:
אח"ז מצאתי בעזה"י דבתוס' במנחות די"ח ע"א באמת עמדו גם על להניח אמורים בחוץ דלא לפסיל והעלו דפסול מדרבנן גזירה אטו להניח דמו, ובאמת אף להוציאן לחוץ פסול אטו דמו, עיי"ש, ודבריהם דהכא צ"ע:

דף לח.

רש"י ד"ה נאמרו דמים וכו' דכתיב ודם זבחיך. עי' לעיל דף ל"ו ע"ב תוס' ד"ה מנין:

דף לט.

יצאו שירים והקטרת אימורין. לעיל דף י"ג ע"א:

דף לט:

תוס' ד"ה לפר וכו'. ומיהו פירש"י אין נראה לר"ת. עיין לקמן דף מ"ז ע"ב תוס' ד"ה אלו ואלו:

דף מ.

מתקיף לה ר"פ ומי מצית אמרת הכי. פירש"י ד"ה כיפר והכי מפורש בס' יומא דשירים מעכבי. ק"ל דמאי בעי רש"י בזה הא אמרי לקמן דנ"ב ב' דחד אמר משמעות דורשי' א"ב ולכ"ע אין שירים מעכבי', וביותר דע"כ פירכת ר"פ הכא היינו משום דס' הכי דמשמעות דורשי' דאי למ"ד שירים מעכבי' א"ב, מאי פריך הא י"ל דהא דס"ל דאם כילה דאף שירים מעכבי' היינו דלמתנות לא צריך קרא דאף דחוקה לא קאי על בגדי [זהב] בחוץ מ"מ מדכתיב לפר זה [פר] יה"כ ואיתקש למשיח ידעי' דמעכבא מש"ה אמר דוכלה מכפר אתי לאשמועינן דאפי' מעכבין, וא"כ זהו לפי האמת דכתיב לפר זה יה"כ אבל בלא"ה לא הי' מוקי לשירים וצע"ג:

דף מא.

איצטריך לפר למהוי כמאן דכתיב. עי' יומא דף מ"ד תוס' ד"ה אתיא כפרה:

דף מא:

כל העושה ע"ד הראשונה. לעיל דף ב' ע"ב שבת דף צ"א ע"א:
תוד"ה ממאי ל"ש למיגזר סי' אחד אטו ב' סימנים. ק"ל הא במנחות דף י"ד ע"ב אמרינן דבבזיכי' אטו בזך חבירו, ובכבשים כבש אטו חבירו וצע"ג:

דף מג.

מתני' רש"א כל שאינו. עי' לקמן דף מ"ה ע"ב תוספות ד"ה אבל:

שם אין חייבין עליו, אבל מ"מ פסול בק"ו מה שלא לשמה דלא מיפסל בשלמים פוסל בחטאת הפנימיות. פיגול דפוסל בשלמים לכ"ש דפוסל בחטאת הפנימיות. גמרא פ"ק דף י"ד ע"א:

תוד"ה הקומץ (בעמוד הקודם) וכו' ותימה הוא אם לא יתחייב בשירי דם וכו', ותמהני דהא מוכח כן מסוגיא ערוכה מנחות דף י"ד ע"א אילימא לאפגולי דם דם מי מיפגל וכו' ואם נימא דמחייב בשירי דם א"כ י"ל דמפגל בדם לענין שאם יאכל שיירי דם דחייב וצע"ג:

תוד"ה והלבונה תירצו דהלבונה נהי דיש לה מתירין דהיינו קמיצת הקמיצה מ"מ כיון דהוא ג"כ מתיר עצמו אינו מחויבים עליו משום פיגול ושאני אמורים דלא מקרי מתיר את הבשר דהא בנטמאו או נאבדו האמורים ג"כ הבשר מותר. והנה הא דהקטרה דקמיצה לא מחייב שתקדום להקטרת לבונה. מפורש במנחות דף י"ג ע"ב. ומה די"מ קמיצת קומץ מחייב שתקדום, כ"כ תוס' מסברא בלשון מ"מ קודם קמיצה בודאי נראה שלא להקטירה. ולענ"ד ראיה ברורה לזה מסוגיא דמנחות דף י"ז ע"א הנ"מ היכא דשיריים דקומץ מתיר דידהו. אבל הכא דקומץ לאו מתיר דלבונה וכו'. וקשה הא מפורש במתני' דרפ"ב דהקומץ ע"מ להקטיר לבונתה דחייב. אע"כ דזהו החילוק דלענין קמיצה דהקומץ הוא מתיר דידהו ודהלבונה דצריך שיקמוץ תחלה אבל לענין הקטרה דהקומץ לא הוי מתיר דהקטרת לבונה ודו"ק:

דף מד.

ואתי נותר חילול. ע"ל דף מ"ו ע"א תוס' ד"ה ה"ג:

דף מה.

מתני' ר"י מחייב. עיין לקמן דף קט"ז ע"ב תוס' ד"ה אסור ומנחות דף ק"ט ע"ב תוס' ד"ה והעלה:

שם טעון נסכים דר"ש. בתשובת מוה' בצלאל אשכנזי סימן א' דף ט' ע"ג כתב בכל ספרי עתיקי ודוקני אשר נמצאו בידי ל"ג דר"ש וכ"נ מדברי תוספות עכ"ל:

שם דבתרומה כתיב בני ישראל. עיין קדושין דף מ"א ע"ב תוספות ד"ה והנכרי:

דף מה:

ת"ר יכול לא יהיו חייבי' עליו משום טומאה וכו' אשכחן טומאה נותר מנ"ל, ק"ל איך אפשר לומר דאין לו מתירי' אחרי' אין בו משום טומאה או נותר, א"כ למאי צריך קראי בדם למעט משום טומאה ונותר הא אין לו מתירי', ומדאיצטרי' מיעוטי בדם לקמן מ"ו ע"א מוכח דלענין טומאה ונותר לא בעי' שיהי' לו מתירי' אחרי', וצע"ג:

שם ולילף עון מפיגול. קשה הא לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן וה"נ בגז"ש, וביותר דאיכא ק"ו מטומאה דבעולה ויורד והותר' מכללה ובשתי ידיעות מכ"ש נותר, ואף די"ל פיגול יוכיח י"ל דמה לפיגול דאינו שייך אחר שקרבו כל מתיריו עי' תוס' יומא דנ"ט, ועכ"פ שייך בי' לחומרא מקשינן דהא ק"ו מפיגול ליכא די"ל טומאה יוכיח וצע"ג. וצריכי' לדחוק דסמך על קושיא אחרת דהנך נפישן:

תוד"ה אבל העצים וא"ת מאי ארי'. ק"ל הא בנטמא הגוף קודם שהוקדשו העצים והלבונה והקטורת דבזה דבעידן דהוקדשו טומאה ומעילה באין בב"א וצ"ע:

בא"ד למ"ל קרא בדם למעוטי מנותר וטמא וכו'. ק"ל הא תוספות כתבו כמה פעמים דדם שבשלו אינו עובר עליו עיין חולין דף ק"ט ע"א א"כ צריך קרא לבשלו הדם דפקע איסור דם דמכל מקום אינו חייב משום נותר וטמא:

בתוס' הקשו דלמ"ל קרא בדם למעוטי מנותר הא אין איסור חל על איסור, והקשיתי הא אמרינן ביבמות גבי אחות אשה דמתלי תלי וקאי, דלאחר שפקע האיסור הראשון חלה השני, וא"כ איצטריך קרא להיכא דבישל הדם דפקע איסור דם, כדס"ל לתוס' בכמה דוכתין דקיי"ל דם שבשלו אינו עובר עליו. וכתב מעלתו לחלק דדוקא במיתה דהיא מידי דממילא ולא מחסרא מעשה והכל למיתה עומדים, משא"כ בההיא דדם דמחוסר מעשה דבישול:

לענ"ד הא חזינן דדבר שבידו אף דמחוסר מעשה עדיף מדבר שאינו בידו ואינו מחוסר מעשה, דהא קיימא לן במקדשה לאחר שימות בעלך לא מהני, ובתרומה אמרינן דלכי יתלוש מהני דהוא בידו ולא מטעם דמעצמו יוגמר התבואה ולא יהי' צריך לקרקע, דהא תוס' כתבו בסנהדרין (דף ט"ו ע"א) דאף דכל העומד לתלוש כתלוש מ"מ לענין תרומה לא הוי כתלוש, ולומר דכל מחובר עומד לתלוש, הא בסוגיא דקדושין פרכינן עלה מדין גירות ושחרור דהוי בידו, הרי דליכא חילוק. (וע"ע בתשו' ח"ב סי' קט"ז):

תוס' ד"ה יש לו מתירין וכו'. ובסמוך דף מ"ו ע"ב ד"ה אחת פירשתי כצ"ל:

דף מו.

תוד"ה אין וכו' תרומת הדשן ועגלה ערופה. תמיהני הא כמו"כ מצינו דלאחר שנעשית מצוותה דמועלין בהנך תרתי, ומה בכך דהוי ב"כ הא מ"מ מצינו בהך תרתי א"כ דלמא אתיא הוא דגם בדם יהי' כן והוי ג' כתובים וצע"ג:

תוד"ה חד וכו' ואף לקולא וכו'. עי' קדושין ג' ע"א תוס' ד"ה ואשה וצ"ע:

דף מו:
מתני' לשם ששה דברים. דעת תוס' במכילתין שבכל ד' עבודות צריך כוונת וי"ו דברים וכן בשעת הקטרה צריך כוונה חוץ מכוונת הזובח דל"ש בהקטרה. ובדיעבד אם כיון בד' עבודות שלא לשם השם ושלא לשם אישים כו' כשר. דכל הנהו כוונות אינן אלא למצוה ע"ש. אבל הרמב"ם העתיק רק דבשעת זביחה צריך אלו הו' כוונות עיי"ש:
שם לשם חולין כשר ואינו מרצה. וכ"פ הרמב"ם פט"ו מפסהמ"ק. ותמיהני דהרמב"ן במלחמות פ"ג דר"ה בסוגיא דמצות צריכות כוונה כתב דשוחט קדשים לשם חולין כשרים ועלו לבעלים לשם חובה ואפי' בחטאת, וצע"ג. ולענ"ד דט"ס הוא וצ"ל כשרים אלא דלא עלו לבעלים לשם חובה, ואפי' חטאת ג"כ כשר. וכיון דכשר יש בלעבור בל תוסיף אף בלא כוונה, כ"נ לענ"ד:

דף מז.
רש"י ד"ה השתא בחוץ דלא כתיבא בהו מחשבה בהדיא, וכן בד"ה בפנים הוא דאמר משום דעיקר מחשבות. לא הבנתי מאי בעי רש"י בזה הא בפשוטו דבפנים כתיב קרא המקריב דס"ל דהיינו בעלי' כמ"ש רש"י לעיל ד"ה והקריב המקריב, ומ"ד בחוץ אמרי' ג"כ זה מחשב וזה עובד היינו דיליף חוץ מפנים כדאיתא בסוגיא דחולין ומשו"ה השתא בחוץ אמרי' בפנים מבעיא היינו הא טעמא דחוץ משום דילפינן מבפנים א"כ מבפנים מבעיא ופשוט:

דף מז:
תוד"ה מה חטאת וכו'. איצטריך למהוי כמאן דכתיב בגופיה. וכעין דאמרינן לעיל מ"א ע"א:

דף מח.
שלא תאמר לא יהא ספיקו חמור מודאו, ועי' בתוד"ה גמר דרבנן ס"ל ג"כ גז"ש דבערכך אלא איצטריך ואם נפש דלא נימא לא יהי' ספיקו חמור מודאו, וק"ל דא"כ דמסברת דלא יהא ס' חמור דוחה לגז"ש דבערכך, א"כ מנ"ל באמת דואם נפש אתי' לכסף שקלים דילמא אתי ללמוד עליון מתחתון דעל ספק מעילות מביא אשם תלוי, ואי מגז"ש דמצות ראוי לומר דאין גז"ש למחצה דבעי זדונו כרת וש"ח הא מ"מ לא נלמד זה מגז"ש בכדי לקיים ס' דלא יהא סחמ"ו דואם נפש קאי לחייב על ס' מעילות אשם ודאי, ואשם תלוי דחלב באמת קיימא הס' דא"צ כסף שקלי' דלא יהי' סחמ"ו וצע"ג:

דף מח:
כלום מצינו טפל חמור. עי' ב"ק דף ק"א ע"א תוד"ה לא:

תוד"ה קבלה וא"כ מקבל למצוה בעולה מנ"ל. תמהני אמאי לא הקשו על עיקר הקבלה מנ"ל בעולה קבלה למצוה, וצע"ג:

דף מט.
תוד"ה לפי וכו' לא קרוי דבר חדש. עי' לקמן דף נ"ז ע"א רש"י ד"ה ה"ג וכשנאמרו:

דף מט:
ולא ניהוי דבר הלמד בהיקש ע"ל דף נ"ז ע"ב תוד"ה ואב"א:
שם לאו למימרא דדבר הלמד כו'. עי' לעיל דף מ"ח ע"א תוד"ה מה להלן:

דף נ.
מהו שילמד בהיקש. עי' לעיל דף י"א ע"א תוס' ד"ה בא:
שם למד קדש. עי' לקמן דף ס' ע"ב:
שם מהו שילמד בג"ש. עי' לעיל דף מ"ד ע"א תוס' ד"ה ואתי:
רש"י ד"ה ונאמר להלן כו' בעולת בן צאן. עיין בתשובת זכרון יוסף חלק אה"ע סי' י"ב:
תוד"ה אמר וכו' ותו בהא שמעתא לעיל. עיין לקמן דף נ"ז ע"ב תוס' ד"ה היינו:

דף נ:
ונאמר להלן עור ובשר וכו'. ק"ל לתנא דס"ל לעיל דף ל"ט לפר זה יה"כ, ולשיטת רש"י שם דמקשי' הריבויי' להדדי דילפי' פר יוה"כ מפר כהן משיח לענין את דם וטבילה א"כ ה"נ ילפי' פר יוה"כ מפר כהן משיח לענין ניתוח ודלמא למד בגז"ש מלמד בהיקש, אבל לא גז"ש מלמד לגז"ש, ובפרט דלר"פ ממילא מוכח דגז"ש מלמד בהיקש, א"כ מנ"ל דגז"ש מלמד בגז"ש וצע"ג:
שם מאי איכא למימר תיקו. עיין לקמן דף נ"ה ע"א תוס' ד"ה מה עולה:
תוד"ה אלא וכו' ורב אדא בר אהבה. עיין לקמן דף נ"ה ע"א תוס' ד"ה מה עולה (הג"ה עמש"כ רבינו שם):
תוד"ה מה נבלת (עמ"ש רבינו לק' ס"ט):

דף נא.
תוד"ה אשר קשה דלמה לי קרא כו'. ואף דיסוד דרומי תדיר צ"ל דאין מעבירין עדיף מתדיר. קרבן נתנאל סוף מגילה:

דף נג.
מתני' שירי הדם הי' שופך על יסוד דרומית. צ"ל דרומי:
שם אף ירידתו. ע"ל דף פ"א ע"א תוד"ה אבל:

דף נה.

וכי חטאת מהיכן למדה. ע"ל דף נ"ז ע"ב תוד"ה ואב"א:
שם מתני' שחיטתן בכל מקום בעזרה. ולא קתני וקבול דמן בכלי שרת כדקתני בריש פרקין גבי קדשי קדשים דגם התם לא בעי לאשמעינן דבעי כ"ש אלא דאשמעינן דגם הכ"ש צריך להיות בצפון לאפוקי אם הבהמה בצפון והכלי בדרום והדם מקלח לתוכו. תוס' בריש פרקין:
שם בקדשים קלים ק"ו לצפון. ע"ל דף נ"ח ע"א תוד"ה כולו:
תוד"ה מה עולה כדאמר ראב"א לעיל "שלא יהא טפל חמור מן העיקר". תיבות אלו נלע"ד דט"ס הוא דזהו לא הוי ק"ו והם דברי רבינא לעיל [וקושייתם] לראב"א דאמר לעיל מ"ח ב', דיליף עולה בקו"ח מחטאת. ולזה תירצו דמוכח דראב"א ס"ל כר"פ דלעיל דף נ' ע"ב דלמד בקו"ח מלמד בהיקש, ועי' בתוס' לעיל נ' ע"ב ד"ה אלא למאן כו' דצדדו דראב"א יכול לסבור דלא כר"פ ואשם ילפינן למצוה מעולה, וקשה דא"כ יקשה בשלמי צבור מנ"ל עיכובא, ובין כך ובין כך תמוה לי דלעיל דמ"ט איתא אשם מנ"ל דבעי צפון דכתיב במקום אשר ישחטו וכו' עיכובא מנ"ל וכו' דמ"ש דבאשם בעי' ב' היקישים לעולה ולא מספיק חד היקש, ומ"ש דבשלמי צבור מספיק חד הקישא לעולה וצלע"ג:
בא"ד דס"ל כר"פ, היינו דרב אדא בר אהב' דלמד עיכוב בעולה מק"ו ס"ל כר"פ דק"ו מלמד [בהקש], ומאן דס"ל דק"ו מלמד ודבר הלמד בגז"ש א"ח ומלמד בהיקש ס"ל דעולה עיכובא כדאמרי' לעיל דמ"ט ע"א ואב"א אמר קרא העולה במקומה תהא, עכ"פ מבואר דזבחי שלמי ציבור דילפי' בהיקש מעולה ילפי' ג"כ עיכובא, ותמוה לי דאם כן לעיל דמ"ט [דבאשם מצורע] מצרכי' תרי קראי חדא ההיקש ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את העולה, וגם כי כחטאת האשם לעכב הא בחד קרא בהיקש [לעול'] נלמד ג"כ עיכובא כמו בשלמי ציבור, ובתוס' לעיל נ' ע"ב ד"ה אלא כתבו דלראב"א דיליף עיכובא בעולה בק"ו [משו"ה] מצרכי' תרי קראי באשם דלעכב ליכא ללמוד מעולה דהיא גופ' אתי' בק"ו, ותמוה לי הא בשלמי ציבור ילפי' מעולה עיכוב, וצלע"ג:
תוד"ה אלא כיון דאיתקש לעולה אין לנו לשנות מעולה, קשה לי דמ"מ למר זוטרא דאזלינן בתר מלמד דלא איפשט לעיל אם הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בהיקש יקשה דלר' ישמעאל מנ"ל בשלמי ציבור פיסוק מתנות הא בעולה גופ' לא ידעי' מגז"ש דחטאת [דאינו] חוזר ומלמד בהיקש, ואולי י"ל דנימא באמת דלהכי אתקש ש"ץ לחטאת ג"כ לפיסוק דמים ומה דלא אמרינן כן בסוגיין היינו [לצד] דלמד בגז"ש מלמד בהיקש א"כ ידעינן פיסוק מתנות מהיקשא דעולה, או משום אידך תנא דלית לי' כלל פיסוק מתנות:

תוד"ה מה חטאת אינה נאכלת אבל לר"א ק' וכו'. הנה במנחות דמ"ח ב' בתוס' שם ד"ה כבשי כתבו תחלה פרש"י דשלא כמצותן היינו שלא לשמן דס"ל להך ברייתא דכבשי עצרת ששחטן שלא לשמן פסולים אף לרבנן דדרשי' אותה למעט אשם מ"מ שלמי ציבור לא ממעטי' כיון דאיתקש לחטאת ואתי בהדי', ומה דקתני במתני' חוץ מן הפסח והחטאת ולא קתני ג"כ חוץ משלמי ציבור היינו דלא פסיקא לי' לאפוקי שלמים או דלא חשיב מה [דבא] בגלל לחם, א"כ ליתא לקושייתם דהכא דהא באמת בש"צ פסול שלא לשמו, וע"כ דאזלי הכא לפי אידך פירושם שם דשלא כמצותן היינו עברה שנתה אבל שלא לשמו כשר דממעטי' באמת מכח אותה, ולזה הקשו דר"א דלא ממעט מאותה אשם ה"נ לא למעט ש"ץ, ומ"מ קשה לי דהא יכולי' לקיים הדבר דלר"א פסול שלא לשמה בש"ץ ומה דקאמר אף האשם ולא קאמר אף ש"ץ היינו דלא פסיקא לי' למעט שלמים, ואי דלהך פירושא לא ניחא להו ביסוד זה לומר דלא חשיב לה מה"ט דרק לפי' הקונטרס מוכרחי' לדחוק כן, הא באמת אינו דוחק דהא מפורש כזה איתא במנחות דף ד' ע"ב דלרב דס"ל דאשם נזיר ומצורע כיון דבאו להכשיר ולא הכשירו פסול שלא לשמו הא דלא קתני במתני' חוץ מאשם נזיר ומצורע דלא פסיק' ליה דאיכא אשם גזילות ומעילות דבאו לכפר, א"כ ה"נ בש"ץ דאיכא שארי שלמים ואין כאן דוחק ושפיר י"ל דר"א ס"ל באמת דש"ץ פסולים שלא לשמו וצע"ג:

ובעיקר קו' תוס' י"ל דשלמי ציבור כיון דאיתקש ג"כ בקרא האחריני על עולותיכם ועל שלמיכם הוי היקש [לעולה] דשלא לשמו כשר אלא דהיה ראוי להקיש לחומרא מחטאת בזה נקטינן מיעוטא דאותה [לגלות] ללמוד מעולה:

דף נו.

תוד"ה מנין לדם וכו' ומפסוק מיותר ממעט לי'. וצ"ל הא דאמרינן בסוגיין ודלמא ה"ק וכו' אי קריב דם למחר כו' היינו דפריך למ"ד לינה מועלת דמשכחת דזריק דם למחר, ומ"מ תמוה לי דלהך מ"ד דאין מועלת מנ"ל דמיפסיל בתחלת שקיעה הא אין הקרא מיותר דאיצטריך שיפסל למחר ע"י מעלה ומלין וצע"ג:

דף נו:

מחשבין בדמן משתשקע החמה. עיין לעיל דף כ"ט ע"א תוס' ד"ה למקום:

דף נז.

תוס' ד"ה היינו וכו' משום דדבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בהיקש. עיין לעיל דף נ' ע"א תוס' ד"ה אמר. וצ"ע:

ק"ל הא לא הוי היקש רק בנין אב דהוא איבעי' דלא איפשטא אם למד בגז"ש חוזר ומלמד בהיקש וכן נקטו התוס' הקושיא לעיל דף נ' ע"א ד"ה אמר אמרה וצ"ע:
תוד"ה לנאכלין דניכר הוא מתי יהיה שקה"ח, אף דלרבנן דעשו גם בק"ש הרחקה משום שלא יאמר עדיין יש לי שהות, צ"ל דגם בזה יש החילוק דניכר ומרגיש שהגיע העונה לשקוע וממהר לאכול מקודם:

דף נח.
תוס' ד"ה כולו לשלמים וכו' איצטריך לן לעיל. דף נ"ה ע"א:

דף נח:
תוס' ד"ה הא וכו' ושמא ס"ל כר"מ כו'. ק"ל הא ר' יוסי ס"ל בשמעתין דכוליה מזבח בצפון ואפ"ה ס"ל במתני' ספ"א דכלים דאין נכנסין שלא רחוץ בין אולם ולמזבח וצ"ע:
תמהני דלפ"ז דהא בהא תלי דמ"ד אין נכנסין ס"ל כולה מזבח בצפון קאי, א"כ ממילא הו"ל להש"ס לאכוחי דר"י ס' דכולי מזבח בצפון קאי ממה דסבר במתני' דפ"ק דכלים דשלא רחוץ ידיו ורגליו אינו נכנס בין אולם ולמזבח וצ"ע:

דף נט.
רב כהנא אשכחיה. עיין גיטין דף פ"ד ע"ב תוס' ד"ה רי"א:

דף ס.
אין אוכלין בגינו שירי מנחה. ולאחר שחזר ונבנה עי' תוס' בב"מ דף נ"ג ע"ב ד"ה לא פליג:

דף ס:
רש"י ד"ה קדשים נפסלים וקס"ד מפני סלוק וכו'. לשון קס"ד מוקשה הא זה קיימא גם לפי האמת. ואין דבר זה נוגע לס"ד ולמסקנא:

דף סא.
תוס' ד"ה (בעמוד הקודם) מאי וכו' ותימה הוא לומר שקדושת הבית קיימת. עיין לקמן דף ס"ב ע"א תוס' ד"ה ואחד:
תוד"ה קודם וכו' אם עלו לא ירדו אמאי פטור בחוץ. עיין לעיל דף נ"ט ע"א תוס' ד"ה עד:
בא"ד וגם אין לומר דקודם שפירקו וכו' נפסלו ביוצא הק"ק. ק"ל הא גם בקדשים קלים כה"ג פסול מאכילה כיון דבעת סילוק מסעות הוי פגם מזבח ואידחי מאכילה ואינו חוזר ונראה כמ"ש תוס' בדיבור הסמוך בד"ה ולאחר ובד"ה אע"פ:

דף סב:
תוס' ד"ה אויר וכו' קרקע לאו דווקא. עיין לקמן דף פ"ז ע"ב תוספות ד"ה אויר:

דף סג.

כל כבשי כבשים. עיין תשובת מעיל צדקה סימן כ"ח:

מתני' המנחות היו נקמצות בכל מקום, ואינם טעונות צפון דלא קבע הכתוב מקום לקמיצה ומחטאת ואשם ליכא למילף שכן מיני דמים. ובסוגיא מבואר דמ"מ ס"ד דיהיה דוקא בקרן מערבית דרומית כמו ההגשה אלא דילפי' מקרא וקמץ משם היינו ממקום שרגלי הזר עומדות. וא"כ ממילא איכא קרא דאינו טעון צפון. אלא דלזה לא יהיה צריך הקרא ואתיא רק שלא בעיא מערבית דרומית. ואם קמצה בהיכל ג"כ כשר דמצינו כזה בסילוק בזיכים:

תוד"ה חוץ וכו' ותירץ ר' נתן וכו'. עיין בתשובת מהר"ם בר ברוך דפוס פראג סימן רל"ט ועיין בערוך ערך כבש. ועיין מנחות דף מ"א ע"ב תוספות ד"ה ד' בגודל:

דף סג:

תוד"ה מה וכו' ור"ת גריס מה חטאת טעונה ימין אף מנחה כן. עיין לעיל דף כ"ד ע"ב יד יד לקמיצה וצ"ע:

דף סה.

אם עשאה למטה מרגליו. ע"ל דף פ"ז ע"ב תוספות ד"ה עולת:

תוד"ה עוף שלא קבע לו צפון וכו' וא"ת נילף מדאיתקיש חטאת למנחה. ותמהני הא בסוגיין בעי למילף דמליקה לא בעי כהן מקו"ח דשחיטה דלא בעי כהן, ואלו מהקישא לא ילפינן רק לענין הזאה כמו דלא ילפינן לענין קרן מערבית דרומית רק לענין הזאה, וכמ"ש תוס' דף ס"ג ע"ב ד"ה אף חטאת וכו' וצ"ע:

בא"ד וא"ת נילף מדאיתקש חטאת למנחה, אף דרק חטאת איתקש למנחה ולא עולה וכמ"ש תוס' בסמוך ד"ה ת"ל מ"מ ליכא ק"ו דנימא חטאת יוכיח דא"צ צפון ומ"מ צריך כהן (אבל חתני הרב מוהר"ש פיבלמן נ"י הקשה דהא בחטאת עוף בהדיא כתיב כהן ולמאי צריך תוס' מכח היקש וג"ז לא יתורץ בתירוץ תוס' דהא מ"מ מפורש כתיב בחטאת כהן וצ"ע) וק"ל דהא רש"י ותוס' לעיל דס"ג [כ'] דהיקישא דחטאת למנחה רק בהזיי' דבעי' מזבח כמנחה אבל לא במליקה וצע"ג:

תוד"ה אף וא"ת בפ"ק דקדושין, ק"ל הא בחטאת י"ל דאיתקש למנחה דכתיב והביאה אל בני אהרן וקמץ ופסול בנשים:

בא"ד וא"ת ור"ש, ק"ל הא תוס' לעיל ד"ה ת"ל הקשו וא"ת ונילף מדאיתקיש חטאת עוף למנחה וי"ל חטאת עוף איתקש עולה לא איתקש, א"כ חטאת ידעינן מהיקש למנחה, ואף לתירוצם ב' דס"ד כיון דאיכ' לאוקמי ההיקש לד"א לא מפקא מק"ו הא כיון דעולת העוף

ל"צ כלי ממילא ליכא בחטאת ק"ו די"ל עולה תוכיח וקיימא הלימוד מהיקש למנחה דבעינן עצמו של כהן:

דף סה:

עיין בסוגיא אם שהי' פוסל בין סימן לסימן, ולענין השהי' בתוך סימן האחד או בין מפרקת לסימנים כפי"מ דמשמע בסוגיא מלשון הש"ס דבזה ודאי שהי' פוסל כמו בשחיטה, וכ"כ הר"ן בחידושיו לחולין בדף ק' ע"א בשם הרא"ה, אבל בחידושי הרשב"א שם מבואר דשהי' אינו פוסל במליקה עיי"ש:

תוד"ה הבדיל וכו' לא מלק למעלה נמי כשר. עיין ת"י יומא דף ג' ע"ב ד"ה אי מה מילואים:

דף סו.

אבל הכא מכדי כתיב. עי' פירש"י. לא זכיתי להבין דאיך שייך לעשות הוכחה מדברי עצמו דממה דאמרינן דבעולה פסול בלא הבדיל מוכח דבחטאת רשאי להבדיל היא גופ' תיקשה נימא דולא יבדיל היינו דאסור להבדיל, וקרא דוהקריבו היינו דבעולה רשאי להבדיל ואם לא הבדיל כשר, ולא מצאתי מי שדיבר מזה. וה' יאיר עיני:

דף סז.

תוד"ה אר"א אשם ששחטו וכו' עולת העוף נמי וכו' דאכתי לא נמשכה. לא ידעתי [מהיכא] פסיקא להו הטעם דלא נמשכה הא התם הטעם בפשוטו דאף אם הי' נמשכה לחטאת העוף הא [גם] בחטאת מועלי' קודם הזאה, משא"כ הכא דאם נמשך לשלמים אין מועלי' קודם זריקה וצע"ג:

דף סח.

תוד"ה מלק וכו' מודה ר"י בעוף. עיין לקמן דף פ"ד ע"ב תד"ה ומוציא אני בסה"ד. ועיין בריש מעילה תד"ה ורבה:

דף סח:

תוד"ה ושניסמית כו' ולא לבני נח. ע' חולין דף כ"ג ע"א תוד"ה תמות (הג"ה ועי' בחי' רבינו שם):

דף סט.

בשלמא חולין לא שוו בפנים כבחוץ כו' ואף דאין דנין שלא בהכשירו מדבר שבהכשירו מ"מ דנין משחיטת חולין בחוץ ונמצא טריפה דהוי שלא בהכשרו ואעפ"כ מטהר מידי נבילה כדס"ל לר"מ במתני' שאח"ז כ"כ רש"י. וקשה לי דמסוגיא ד"ע ע"א ור"מ חד למעוטי חולין בפנים כו' ור"י מנבלה גמר לה. משמע לר"י ג"כ דרשי' חד טריפה למעוטי

חולין בפנים. והרי לר"י דס"ל דבטריפה אין שחיטתה מטהרתה ממילא ליכא ללמוד דחולין בפנים דמטהר כיון דאינו שוה בפנים כבחוץ, דהא אין דנין דבר שלא בהכשרו מדבר שבהכשרו. ודוחק לומר דלר"י באמת דרשי' מטריפה רק לקדשים בפנים, דלישנא דש"ס לא משמע כן. ותוס' כתבו דילפי' חולין בפנים מקדשים בפנים:

דף סט:

דבר שמכשירה. ואפי' מליקת קדשים דאי לשחיטה מקו"ח אתיא לן, עכ"ל רש"י. ולפ"ז ישאר לן קושית תוס' לעיל דף נ' ע"ב ד"ה מה נבלת דהא איכא למפרך מה לבהמה שאינה מטמאה בבית הבליעה. ותירוצם דאהקישא דזאת תורת סמיך ליתא דהא כל כמה דלא ידעינן שחיטת עוף בק"ו י"ל דהיקשא אתיא רק לשחיט' אבל לא למליקה:

רש"י ד"ה דבר שמכשירה וכו' בק"ו אתי' לה. הכוונה דמנ"ל ללמוד מה בהמה דבר שמכשיר נימא מה בהמה שחיטה מטהרתה אף עוף שחיטתה מטהרתה, ומנ"ל מליקה, ובבנין אב ליכא למילף דהא איבעי דלא אפשיטי' לעיל נ' אי למד בהיקש מלמד בבנין אב, לזה כ' רש"י דשחיט' עוף בק"ו ילפי' מבהמה ואייתר ההקש ללמד על מליקה ולומר מה בהמה שמכשירה. אמנם לפ"ז ישאר קושי' תוס' לעיל נ' ע"ב ד"ה מה נבילת, דהא על הק"ו איכא פירכא דמה לנבילת בהמה שאינה מטמאה בבית הבליעה, ותירצו דמסקינן דר"מ אקרא סמיך, ובזה הדר' הקושי' דדילמא ההקש לשחיטה דגם בעוף שחיטה מכשרת דהא [מחמת] ק"ו לא הי' אפשר למילף, וצ"ע:

תוד"ה ר"י תימה וכו' (עמש"כ רבינו לק' ד"ה כוונתם):

דף ע.

תוס' ד"ה יבא וכו' למאן דאית ליה איסור מוסיף. תמוה לי מה מוסיף יש בנבילה על חלב דהוא רק כולל. ואי דנאסר לגבוה הא בבהמה בע"מ דלא חזי לגבוה הוי רק כולל. (עי' שו"ת ח"א סי' ק"ע):

תמוה לי מה מוסיף שייך הכא, הא נבילה על חלב הוי רק כולל, ואי דנאסר לגבוה הא איצטריך קרא לבהמה בעל מום דמעיקרא ג"כ לא חזי לגבוה. ובחולין דף ק"א תוס' ד"ה מאן האי תנא וכו' וא"ת איסור מוסיף הוא דמיגו דאתוסף בה איסור לגבוה וכו' היינו דסתמא קתני דגיד הנשה של נבילה אף שאינו בעל מום, אבל הכא י"ל דאיצטריך קרא לבעל מום:

כוונתם נראה דהוי מוסיף דנאסר לגבוה, עיין תוס' חולין ק"א ע"א, ולא ידעתי הא משכחת בבע"מ דמקודם דנתנבלה הי' אסור לגבוה, ובתוס' לעיל ס"ט ע"ב ד"ה רי"א וכו' בזה יש לעי' על קושייתם הא י"ל דטריפות חל על קדשים מטעם מוסיף ואף דבנטרפו

ל"ש כן מ"מ לשונם אפי' נבילה גמורה, ואולי דכוונתם דטריפה שנתנבלה דכבר אסור לגבוה משום טריפות לא חל איסור נבילה על איסור קדשים וצ"ע. אח"כ מצאתי בעזה"י שתמ' כן בשער המלך פי"ד מהא"ב ה"ח. (וע"ע בחי' חולין דף ק"א):

תוד"ה וחד למעוטי עוף טמא וכו'. תמהני הא לכאורה זהו בעצמו פירכת הש"ס ור"מ האי נבילה מאי עביד לי' ר"ל דע"כ קאי לדרשא דמי שאיסורו משום ב"ת נבילה, גם תירוצם דר"מ לטעמי' דאית לי' אחע"א תמהני הא בספ"ג דיבמות מבואר דר"מ ס"ל כולל ומוסיף ואיסור ב"א, משא"כ בנבילה על טמא דליכא חד מינייהו לא וצע"ג:

תמוה לי הא מצינו רק דר"מ אית ליה איסור חע"א במתניתין דכריתות יש אוכל אכילה אחת דמוכח דס"ל כולל ומוסיף ואיסור בת אחת כדדייקינן מינה סוף פ"ג דיבמות, משא"כ בנבילה על עוף טמא, וצ"ע:

דף ע:

מכלל דעגלה ערופה טהורה. עיין חולין דף פ"ב ע"א תוס' ד"ה עגלה ומנחות דף ק"א ע"ב תוס' ד"ה ועגלה:

דף עא:

אי מהתם הו"א הנ"מ לגבוה. מדברי רש"י נראה דדוקא לגבוה חמיר דלא לבטל והוי ידעינן ג"כ הכא דלא לקרבו, אבל מ"מ היה ס"ד דירעו ולשתרי מכח שביטול. ואח"כ כדפרכי' דנמי תנינא במשנה ט' פ' בתרא דעכו"ם. ומשני דאי מהתם הו"א ה"מ להדיוט אבל לגבוה הו"א דלא לפסדנהו לכולהו. היינו די"ל דכיון דההפסד לגבוה נשתרי על ידי ביטול להדיוט ולומר ירעו, או דס"ד כיון דלא יהיה תקנה נשתרי מיד בביטול משום פסידא דקדשים:

רש"י ד"ה קדשים בקדשי' וכו' מבשא"מ עולה בשלמים שאין מתן דמי'. תמהני הא מתן דמם שוין ב' שהן ארבע וצ"ע:

תוד"ה ובטריפה ולפי מה שפירשתי וכו'. ובר"ן פ"ד דחולין דר"פ כתב בשם תוס' דכל שהוא נאכל לכהן שרי לזמן עליו את העכו"ם דאתקש לצבי ואיל אלא דלהאכילו לכלבים אסור מואכלת ולא לכלביך עכ"ל. וצ"ע:

דף עב.

תוד"ה אלא למ"ד את שדרכו למנות, דמשמע אפילו חטאת העוף. לא ידעתי אמאי לא תירצו בפשוטו דאף בבהמה אם נתערב חטאת המתות בשארי חטאות לא הו"ל חהר"ל כיון דלאחר הביטול חזי רק לכהנים כמ"ש תוס' אח"כ וצ"ע:

ומקושית תוס' בפרק כל הזבחים שנתערבו שהקשו הא ה"ל חתיכה ראוי להתכבד ותי' מעופות קטנים פריך עי' שם ומאי קושי' דחטאת דראוי רק לכהנים לא מקרי חתהר"ל כמ"ש תוס' שם ובפ' ג"ה. א"ו דס"ל כתרומת הדשן [עי' ט"ז סי' תרע"ג] והיה קשה להם מאי פריך הש"ס שם מתרומה הא שם קודם שנתערבו הי' חתהר"ל דהי' חולין ועדיין שם חתהר"ל עליהם אבל בשור הנסקל דמעולם לא הוי חתהר"ל דהיה איסורי הנאה א"ו דגם חטאת מקרי חתהר"ל משום חלק מזבח דעולה על שלחן הקב"ה. ומצאתי אח"כ ראיה זו בעזה"י בכריתי ופליתי סימן ק"א ע"ש. אך מזה יהא מוכח ג"כ דס"ל לתוס' לקושטא דמלתא דראוי לכבד בפני עובדי גלולים מקרי חתהר"ל דאל"כ עדיין לא הקשו תוס' כלום דהא שפיר פריך הש"ס דל"ל בהאי דתמורה הטעם משום דקודם ביטול הי' חתהר"ל דהא במתני' דתמורה חשיב ג"כ טרפה דגם קודם ביטול לא הי' ראוי להתכבד. אלא ע"כ דס"ל להתוס' לסברא מוחלטת דעובדי גלולים משוים ג"כ לחתהר"ל (אב"ה עיין בנב"י חלק ראשון על יו"ד שאלה ט"ז). אמנם באמת אין דעתי נוחה בפירוש זה בדברי תוס'. דא"כ אמאי הוצרכו לדחוק בתירוצם דפרכת הש"ס מעופות קטנים דאף דעוף אינו נקרא זבח מ"מ הוא בכלל כל הזבחים. ה"ל לתרץ בפשוטו דחטאת דראוי רק לכהנים לא מקרי חתהר"ל והא דפריך הש"ס מתמורה היינו דהתם קתני כל האסורים לגבי מזבח ואף עופות בכלל כיון דלא קתני זבח ובכה"ג לא הוי ראוי להתכבד ושמעי' דמטעם בע"ח הוא. והא דמשני אי מהתם הוי אמינא לגבוה ופרש"י דמותר להדיוט ברעיי' ופדיי' ע"ש ואם איתא דמיירי גם בעוף הא אין פדיון לעוף כדאיתא סוף כריתות וכ"ה ברמב"ם סוף הל' א"מ והל' פסה"ק מכל מקום יש לומר בעוף הוי הפסד מועט כמו שכתבו התוספות בריש פרקין ועיין:

דף עב:

תוד"ה נתערבו כתבו דלר"ל דס"ל בפ"ק דביצה דבההיא דערלה דר"מ אמר כל שדרכו. צ"ל דר"מ ור"י פליגי במציאות דר"מ ס"ל דסתם רמונים אפי' כל שדרכו לא הוי, ור"י ס"ל דהוי כל שדרכו. ולפי מ"ש תוס' דף ע"ג ע"א ד"ה ר"מ וכו' בחד תירוצא דהכי אמר ר"מ דכל שדרכו מקדש בכ"ש מדאוריית' מש"ה באיסור דרבנן את שדרכו מקדש י"ל גם לר"ל דסתם רמונים הוי לכ"ע בכלל כל שדרכו והא דאר"מ בכלים שיהא מקדשים בכ"ש היינו שיהא מקדשים אף באיסורי דרבנן. ור"י לטעמיה דס"ל גבי עגולי דאפילו בדרבנן אמרי' כל שדרכו. מש"ה לענין קידוש ליכא נ"מ בין סתם רמונים לרמוני בדאן. וגם לאינך תירוצים דתוס' שם עכ"פ בב' דרבנן כגון תרומת פירות בזה"ז בטילה ס"ל לר"מ דכל שדרכו אינו מקדש דזהו ממש דינא דעגולי דבילה. אבל בדבר דאת שדרכו י"ל

דגם בזה לא בטילה. וא"כ י"ל דלענין זה הוזכרו רמוני בדאן שיקדש בכ"ש אף ברמוני תרומה בזה"ז. וצ"ע:

דף עג.

כל דבר שיש בו מנין כו'. הנה הרב בת"ח כלל מ"ב כתב דתרנגולת בנוצתה אף דמדין ראוי להתכבד בטלה מ"מ מדין דבר שבמנין לא בטל, וכן כ' בש"ך סי' ק"י ס"ק מ"ו, אכן בש"ך סי' ק"א סק"ו כ' דמדברי המחבר וש"פ משמע דגם דבר שבמנין לא הוי והכי מסיק שם להלכה עיי"ש. (ומ"ש מדברי המחבר משמע כן תמוה, דהמחבר בלא"ה פסק דבר שבמנין בטל, וראיתי דגם הפ"מ הקשה כן), וראיתי להכו"פ סי' ק"א השיג לכולם, וכבר הייתי בר מזלו בראי' זו דהא סוגיא ערוכה זבחים דפרכינן וליבטל ברובא, ומשני דהוי דבר שבמנין, והרי כבש בעורו דמי לתרנגולת בנוצתה ואפ"ה הוי דבר שבמנין, ולזה העלה להלכה דהוי דבר שבמנין, אמנם נראה דלאו ראי' משם, די"ל עיקר הדברים כך הוא, דבר שבמנין היינו שהוא חשוב מאד אצל בנ"א המקפידים ומונים אותו, והיינו דוקא כמו שהוא דרך מכירה כגון תרנגולת בחייה אף דר"פ סבר דבע"ח בטלים, מ"מ היכי דמוכרים במנין לא בטילי, אף דבעי טרחה, הא מ"מ כך הוא חשוב, דהא כך הוא עומד למכור ולמנות אותו, משא"כ לאחר שחיטה כשהיא בנוצתה הא אין דרך למכור כך תרנגולים בנוצתם, ועיקר החשיבות שראוי לכבד בפני אורחים, וזה ליכא שעדיין צריך תיקון גדול, ובאמת בהא י"ל בדברים שאינן נאכלים כשהן חיים, מ"מ כשמוכרים במנין לא בטל, דהא כך היא החשיבות שמוכרים כשהוא עתה כמו שהוא במנין, משא"כ תרנגולת בנוצתה, ועיין במ"י בשם רש"ל שכ' גדולה מזו בדבר שאין דרך המכירה כמו שהוא עכשיו לא הוי בכלל דבר שבמנין, ומעתה שיש סתירה לראי' הנ"ל, לא נזוז מהכרעת הש"ך כמשמעות הפוסקים דגם דבר שבמנין לא הוי, ובפרט דהוא מילתא דרבנן:

תוד"ה רבי יהודה אומר וכו' ואומר ר"ת דלא אמר ר' יהודה. עיין לקמן דף ע"ז ע"ב תוס' ד"ה הא בסה"ד:

דף עג.

משום קבוע (הגה עי' חי' יומא ס"ה ב):

שם הא כמ"ד בע"ח אין נדחי'. ותמהני הא מיד אחר שמלק א' למעלה נדחה זו מלהזות דשמא חטאת היא ודמה למטה, וא"כ אז נעשה דיחוי בין מליקה להזאתו וצלע"ג. ולכאורה היה נראה לומר דהרי בלא"ה יש לעי' הא דקיי"ל בכל הפסולין דעלו לא ירדו הא כיון דלכתחילה לא יעלו ממילא הוי דיחוי, וצ"ל דלענין פסול דדיחוי ג"כ לא ירדו,

וא"כ י"ל דהא דבפסול דיחוי לא ירדו היינו דהיכי דנדחה אחר השחיטה דהוי פסולו בקודש, אבל היכאי דנדחה מחיים אם אמרינן דבע"ח נדחי' לא הוי פסולו בקודש ואפי' עלו ירדו עי' לעיל ס"ח ע"ב תוד"ה אמר רב וכו', והא דס"ל לרבי עקיבא דבדוקי' שבעין דעלו לא ירדו, י"ל דפסול דבעל מום שאני כיון דגלי קרא דמום עובר כשעבר המום דכשר ילפינן מיני' דפסול דבע"מ לא מקרי דיחוי. גם י"ל דכיון דהך דיחוי דמום אינו בעופות מש"ה לא ירדו, אבל דיחוי מחמת פסול דשייכ' בכל קדשים אף היכי דחזר ונראה מ"מ מטעם דיחוי עלו לא ירדו היכי דנדחה מחיים, וא"כ י"ל הא דאמר רבא כיון דאמור רבנן לא נקריב אי נקריב לא מרצי, היינו אף דעלה מ"מ כיון דנדחה מחיים לא הוי פסולו בקודש. ולזה פריך הש"ס מההיא דחטאת שנתערב' בעולה ומשנינן דס"ל בע"ח אינן נידחים, ולא מתחיל שם דיחוי רק אחר הדיחוי ממילא הוי פסולו בקודש ואמרינן על הפסול דדיחוי ג"כ אם עלו לא ירדו:

ואולם עדיין לבי נוקפי דנראה לכאורה דהדין היכי דעלו לא ירדו, מ"מ אין הקרבן כשר ולא מרצה לבעלים וצריכי' להביא קרבן אחר וכנראה מפרש"י זבחים פ"ב ע"א ד"ה ואין הציץ וכו'. וא"כ עדיין יקשה מההיא דחטאת שנתערבה דנימא דמיד אחר המליקה נדחה ואף דהוי פסולו בקודש ואם עלו לא ירדו מ"מ לא יהא מרצה וצ"ע:

דף עד:

האי טריפה היכי דמי כו'. נתקשיתי דהא ביו"ד סימן ל"ב מבואר דגוררת רגלי' לא מקרי הילוך יפה וא"כ משכחת בנפלה וגוררת רגלי' שנתערבה בשאר שוורים שגוררים רגליהם דדנים בהם דשגרונא הוא וגוררת רגלי' לא מקרי מום דלא נזכר בחשבון המומין רק שמוטת ירך או נשבר רגלה (ועי' בתשו' ח"א סו"ס פ"ג):

ברמב"ם פ"ו ה"ד מפסוה"מ נתערבו קדשים בקדשים מין במינו זה יקרב וכו' אבל קרבנות אנשים הואיל וכ"א צריך לסמוך על ראש קרבנו הרי אלו לא יקרבו עד שיתן האחד חלקו לחבירו וכו', ובעיני תמוהים לי דברי רבינו איך יכול להקנות לחבירו הא רבינו כ' פ"ד דמעילה ה"ח דהמוכר עולה ושלמים לא עשה כלום. והתוי"ט כתב שלמד כן מדברי ר"ש בכריתות. והתם שייך שפיר כן דמקנה לו בהמתו חולין. וצלע"ג:

דף עה:

תוד"ה איכא. לכאו' תי' התוס' תמוה, דהאיך מתרצי דהתם מיירי שהוא בן ג' או ד', דהאיך יתורץ דברי הש"ס שם בקידושין דההוא דזכרים עולות, דאמרי' שם ודלמא אשם, ומשנינן אשם בן שתי שנים ואשתכח בן שנה ע"ש, והוא לענ"ד תמיה גדולה על התוס', ואפשר לדחוק וליישב דברי התוס' דאזלי לשיטתם ביבמות דחזקת קטנות הוי חזקה,

וא"כ י"ל דס"ל ג"כ דהך דאיכא בן שנה וכו' הוא רק ע"ד מקרה ומיעוט, רק דקושיתם אינו אלא דנימא סמוך מיעוטא לחזקת קטנות והוי פלגא וע"ז תירצו דמיירי בבן ג' וד' שנים, מה שאין כן בשינוי דש"ס אשם בן ב' ואשתכח בן שנה, בלא"ה לק"מ קושית התוס' דהחזקה מסייע לרובו. כך נ"ל לדחוק בישובו שלא יהי' דברי התוס' כאגרת סתום וצ"ע:
מה שכ' התבואת שור מסוגיא דמנחות דף ג. דאמרי' איכא בן שנה וכו'. יפה כ' הרב הנ"ל דודאי ע"פ הרוב אינו כן רק דלפעמים יקרה כן ולאו אדעתייהו דאינשי לחלק בין שנה לשנתיים. ואנכי אוסיף להמתיק דהעולם יחשבו דזה שאומר שהוא לשום פסח מסתמא אין משקר וראי' לדבר שהוא ממיעוט דבן שנה דומיא לשנתיים. ומה טוב ומה נעים יישב הרב הנ"ל בזה קושית תוס' דזבחים והוא כמעט ברור בלי פקפוק. (ועי' בהגהות רבינו על שעה"מ פ"ו מפסה"מ):

דף עו.

רש"י ד"ה א"ל אמאי לא תותבי' נמי מהא. ק"ל למאי צריך לדחוקי דלתני נמי מהא וכרוכלא ליחשיב וליזיל, והא בפשוטו י"ל דמקשה דיותר הו"ל להקשות ממתני' דשביעית שהיא קודמת למתני' דמעשר שני. וגם אלימא הקושיא יותר דבמתני' דאין לוקחי' תרומה י"ל דמיירי ג"כ בתרומת תבלין וצריך למפרך רק בדרך סתמא, ובמתני' דשביעית אלים הקושי' יותר דקתני בשמן של תרומה וצ"ע:

דף עז.

מתני' ר"א אומר אם קרב. אבל לא קרב ראש א' מהן לא יקרבו ולומר רואה אני את הבעלי מומים כאילו הם עצים. דדוקא בנתערבו אברי חטאת באברי עולה כיון דשניהם מין כשר בזה ס"ל לר"א דרואה אני כאילו הן עצים (וע') בסמוך במתני' דע"ט ב' (צ"ל וכן בסמוך כו'):
תוד"ה אי הכי וכו' תימה דלישני וכו'. ק"ל דלכאורה אין התחלה לקושייתם דכיון דר"א בעצמו ס"ל בהנך בע"מ דאם לא היו על הכבש דלא יעלו וא"כ איך שייך לומר לדבריהם דלא ס"ל כרבי עקיבא אלא דעלו ירדו הו"ל להתיר משום לשם עצים הא איהו לנפשי' בהך דינא עצמו דאיברי בע"מ ס"ל דלא יעלו אם לא הי' על הכבש. [ודוקא] לקמן שייך לדבריהם דעכ"פ לדידי' בבע"מ בכל גווני מותר אלא דלדידי' לא בעי' כלל לשם עצים ולזה הקשו לדבריהם דלשתרו עכ"פ משום לשם עצים. ואף דגם איהו סבר דמשום לשם עצים לחוד אינו מתיר כדס"ל לר"א ברובע ונרבע, מ"מ בהך דינא גופי' איהו מתיר בכל גווני. ומטעם אחר שייך קצת לומר לדבריהם אף דגוף הסברא לא ס"ל לנפשי' וכמ"ש

תוס' ד"ה אודי לי מיהת אבל אם בהך מלתא עצמו אסור לר"א כ"ז שלא עלה על הכבש ולחכמים דלא ס"ל כרבי עקיבא הוי כלא עלה על הכבש ל"ש כלל לומר לדבריהם וצ"ע:
תוד"ה הא וכו' כמו מין במינו לר"י. ע"ל דף ע"ג ע"א תוס' ד"ה ר"י:

דף עח.

מתני' ישפך לאמה. עיין מנחות דף מ"ח ע"א תוס' ד"ה חטא:
שם וש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייתא. ק"ל למ"ש תוספות חולין דף צ"ט בשם הר"י דאוליינש דאף אם טעם כעיקר דאורייתא מ"מ לא לקי דהוי רק עשה וא"כ הכא דמיירי לענין מלקות שפיר אמרינן דבטל ולא נשאר רק עשה דטכ"ע:
תוד"ה הפיגול דאפילו היתר לא מצטרף. לא זכיתי [להבין] מה ענין זה לזה התם דהיתר לא [נתבטל] באיסור דניכר בזה לא [מצטרף] אבל הכא דמה שנבלע מעט [בחבירו] נתבטל והוה כולו פיגול, זולת [להר"מ] דס"ל דדוקא איסור נעשה היתר אבל היתר לא נעשה איסור מכח ביטול, אבל הראי' מדין אין היתר מצטרף לאיסור אין מובן:
תוס' ד"ה מתיב וכו' מכה"ת כולה דקיי"ל טעם כעיקר. ק"ל דמהיכן ה"מ להקשות ולהוכיח דטכ"ע דאוריית' דלמא באמת הוי רק דרבנן וכן ס"ל לרש"י באמת לזה פריך מהא דיוצא ידי חובת מצה מוכח דהוא דאורייתא:
לא הבנתי דלכאורה אפילו קצת קושי' ליכא [דבאמת] לא נזכר בשום מקום דטכ"ע דאורייתא וי"ל דהוי רק דרבנן, לזה פריך ממתני' זו דמחייב בחלה משמע דיכולים להפריש ממקום אחר ע"ז, או דשייך לאידך פירכא דקתני דיוצא בה משום מצה וצ"ע:
תוס' ד"ה אלא וכו' דהתם חוזק המרירות. עיין בתוספות פסחים שם ד"ה אלא מברך אתי מצה דרשות ומבטל למרור וצע"ק:
ק"ל דלפ"ז ישאר קושית תוס' בפסחים דאחר שאכל מצה לבד יאכל מצה ומרור בכריכה, ומה דתירצו דשוב הוי מצה רשות ומרור [דרבנן] ומבטל מצה למרור הא בזה הוי טכ"ע וצ"ע:

דף עח:

תוד"ה הא דרבי' אע"ג דחשיבי קצת מב"מ לומר דבטל ברוב, מבואר מדבריהם דהוכיחו דיין לבן וחלב מקרי מב"מ עם מים מדבטל ברוב אי לא אמרינן רואין, ולא זכיתי להבין דגם אם נקרא מבשא"מ היכי דלא תלי' בטעמא בטל ברוב, ואי דגם הכא כיון דנ"ט החלב והיין לבן במים לא בטילי אפי' לענין מקוה, א"כ מה בכך דמקרי מין במינו מ"מ לענין טעמא אין שוים ואין תועלת לקולא מצד מין במינו דלענין ביטול ברוב תלי' רק בטעמא וכמ"ש הש"ך סי' צ"ח. וה' יאיר עיני:

דף עט.
כשם שאין מצות מבטלות. ע' מנחות דף כ"ב ע"ב תוס' ד"ה מכאן:
רש"י ד"ה דמדינא כו' דהא תוכו א"צ טבילה. עי' טורי אבן חגיגה דף כ' ע"ב ד"ה אחוריים:
תוד"ה הא וכו' אשינויא דרבא. ועיין לעיל דף ע"ג ע"א תוספות ד"ה ר"י בסה"ד:
תוד"ה אמור רבנן והר"ר יוסף דאוריינש דלא לקי אטעם כעיקר דילפינן מג"נ והוי רק עשה, תמהני א"כ איך אמרי' בסוגי' ש"מ קס' נ"ט ברוב לאו דאוריית' הא י"ל דמיירי לענין חיוב מלקות דלענין זה באמת לא אזלינן בתר טעמא וצ"ע:

דף עט:
מתני' ויחזור ויתן למטה. עי' לעיל דף ע"ו ע"ב תוד"ה ואי:
תוד"ה הכי גרסינן כו' ומיהו לר"פ כו' ולענ"ד י"ל דלפי המסקנא דמוקמי' מתני' דלקמן בכוס שנתערב בכוסות. גם מתני' דהכא מיירי בזה וכמ"ש תוס' יו"ט שם, א"כ ליכא קושיא דלפלוג ר"י, דבכוסות הוי כמו יבש ביבש דמודה ר"י דמב"מ בטל כמ"ש תוספות (במנחות דף כ"ב ע"ב) וברישא בנתערב בדם בהמה דמיירי בבלול דהא אח"כ רואים כאילו הוא מים והיינו דתנינן במראה דם דזהו רק בבלול מש"ה פליג ר"י ודו"ק:

דף פ:
שיחזור ויתן למטה. ע"ל דף ע"ו ע"ב תוס' ד"ה ואי, ולקמן דף פ"א ע"ב תוס' ד"ה נתן:
שם ה"נ שנתערבו ארבע בארבע, לא זכיתי להבין דמה בכך דנותן ארבע בשביל זה וד' בשביל זה דילמא מה דנותן ארבע בקרן מערבית (מזרחית) [דרומית] הכל [ממתן זה] עולה ומה שנותן ארבע בקרן (דרומית) [צפונית] מזרחית הכל שלמים וא"כ ניתן מעולה רק על קרן א' וכן משלמי':

דף פא:
תוד"ה נתן. וק"ק אמאי פסול כו'. קשה בלא"ה יקשה כן אירשא דקתני ישפכו לאמה ולא פליג עלה ר"א והיינו מטעם דלא פסיקא ליה דאיכא חטאת ואשם כדאיתא בסוגיא הא כי היכי דס"ל בנתערבו דמים של מטה עם של מעלה דנותן תחלה למעלה לשם מים ה"נ בנתערבו פנימים עם חיצונים אף בחטאת ואשם יתן תחלה בפנים לשם מים דבזה לא מפסלי כיון דאינם מכניסים לכפר:

דף פב:
ומה במקום שלא פסל דם שבחוץ וכו'. ק"ל דהא איכא למפרך מה ליוצא דהמחשבה פוסלת בחוץ:

דף פג:
תוד"ה למעוטי קמצים, כגון לבונה קודם קמיצת הסולת, וק"ל דבזה אמאי תרד הא דומה לאמורי' קודם זריקת דם דמשנינן דלא חסרה מעשה בגופ' וה"נ בלבונה דלא חסרה בגופה וצ"ע:

דף פד.
רי"א שנשחט בלילה כו' אם עלתה תרד. במל"מ פ"ג מפה"מ ה"ו כתב יש להסתפק אם משלה בהם האור אם תרד או לא כו', לענ"ד יש ללמוד זה ממה דס"ל בסוגיין דף פ"ה לחד לישנא דמתני אסיפא העצמות והגיד' וכו' ל"ש אלא שלא משלה בהן האור וכו' וע' בפרש"י שם דמתני' ס"ל דאפילו אם עלו ירדו (וכמו שפסק ג"כ הרמב"ם בפ"ג הט"ז) ואפ"ה מהני משלה בהן אור, ואפי' ללישנא דמתני ארישא ס"ל רק דבסיפא לא מהני משלה בהן אור כיון דלאו בני הקטרה נינהו אבל היכא דבני הקטרה נינהו משמע אף היכי דהדין אם עלה ירד מ"מ מהני משלה בהן אור. כנלענ"ד בעזה"י:

דף פד:
תוד"ה הניתנין למעלה וכו' כי שמא בנשפך הדם ונאבד קודם קבלה לא יאמר ר"ש וכו'. ותמיהני מסוגיא דלקמן דף ק"ח ע"א רבה אמר קבלה בכלי חול איכא בינייהו הרי להדיא דבנתקבל בכלי חול אם עלה לא ירד וזהו הוי כנשפך מצואר לרצפה דהא נפסל קודם קבלה דכלי שרת וצע"ג:
תוד"ה ומוציא וכו' לאפוקי טומטום ואנדרוגינוס. עי' לק' דף קי"ד ע"א תוס' ד"ה וקסבר: בא"ד אי נמי י"ל דלר"י לא יעמיד המיעוטין. ע"ל דף ס"ח ע"א תוס' ד"ה מלק:

דף פה:
מתני' בזמן שהן מחוברים יעלו. בתו' בשבת דף ק"ח ע"א ד"ה ואי כו' כתבו וי"ל דבהמה נמי אשכחן שהיה קרב שער שבראשי כבשים כו' דלא קפיד קרא אלא אהפשט עור. וזה תמוה דאיך אפשר דהיה צמר בלא העור. ומצאתי שעמד בזה הרב מהר"י אלפאנדרי בקונטרס מוצל מאש סי' א':

דף פו.
תוד"ה עיכולי א"נ כי היכי כו'. תמוה לי דמה הוכחה היא זו ומאי אולמא הקושיא דנלמוד מעיכולי קטורת יותר מהקושי' דנלמוד מן עיכולי גידי', דהא בתירוצם הראשון מתורץ ג"ז, דההי' קרא אשר תאכל האש דדרשי' עיכולי עולה אתה מחזיר י"ל ג"כ דהיינו בעודם על המזבח:

דף פז.
לינה מועלת. עיין בב"מ דף ק"י ע"ב תד"ה יצא:
תוד"ה מה חצות וכו' דאיכא למיפרך וכו'. לא זכיתי להבין מה ענין פירכא זו דמה לחצות שכן עושה עיכול בראשו ש"מ, הא ע"ז גופי' אנו דנין בק"ו דגם עמוד השחר יעשה עיכול, ומה דאמרינן תאמר בעמוד השחר שאין לינה פוסלת וכו' הא גם חצות אינו עושה לינה וזהו בעצמו הקו"ח מה חצות שאינו עושה לינה אף כשהוא ברצפה מ"מ עושה עיכול בראשו ש"מ, עמוד השחר שעושה לינה כשהוא ברצפה עכ"פ, מכ"ש דעושה עיכול בראשו ש"מ ומה פירכא יש כאן, וה' יאיר עיני:
תוד"ה כבש וכו' להכי איצטריך קרא. עי' מנחות דף נ"ז ע"ב תוס' ד"ה כבש:

דף פז:
הא לא קשיא תפשוט. שבת דף ג' ע"ב:

דף פח.
נפגמו אין מתקנין. עי' שבועות דף י"א ע"א תוס' ד"ה מ"מ קשיא:
שם הוגעו במים מכבסים. עי' סוטה דף ט"ו ע"ב תוס' ד"ה נתאכמו:
רש"י ד"ה אבל מקדשין וכו' שאם יצא. עיין לעיל דף כ' ע"ב תוס' ד"ה יציאה:
תוד"ה אלא וכו' חקק מושבו מבחוץ. עיין פסחים דף ס"ג ע"ב תוס' ד"ה מידי וסוכה דף נ' ע"ב תוס' ד"ה ואי:

דף פח:
למה נסמכה פרשת קרבנות לפרשת בגדי כהונה. בערכין דף ו' איתא למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות ועיין ברש"י כאן והתם. ועיין בדרשות הראנ"ח פ' תצוה:
תוד"ה מכפרים, משום דאיכא דין ד' מיתות דלא בטלו כגון עריות וע"ז אבל דין שפיכת דמים וכו' ולא על ההורג, מבואר דס"ל דבעריות מכפר על העובר עצמו ורק בשפיכת דמים אי' מכפר על ההורג עצמו, וק"ל דאיך כתבו אח"כ וכן משמע בערכין דט"ו כו' הא מ"מ יקשה על גילוי עריות דקתני התם דנגעים באים עליו הא מכנסיים מכפרים, ורש"י בערכין [כ'] דגם בעריות נענשו הציבור ומכנסיים מכפרים על הציבור ולא עליו אבל לתוס' קשה וצ"ע:
בא"ד ובשבועות מצריך קרא למימר שאין שעיר המשתלח, וכן בתירוצם נקטו שעיר המשתלח, ובשבועות שם לא אמרינן הכי על שעיר המשתלח רק על שעיר הנעשה בפנים, וגם אמאי נקטו הקושיא רק על שפיכות דמים, [ולא על] אינך ע"ז וג"ע דס"ד

דשעיר מכפר הא מכנסי' ואפוד מכפרים, ובשבועות הקשו תוס' באמת על כלם, ודבריהם כאן צ"ע:

דף פט.
מתני' דם החטאת קודם לדם עולה. עיין לעיל דף ז' ע"ב ובתוס' ד"ה ריצה:

דף פט:
מהא ליכא למשמע מינה. תמוה לי דילמא שניהם שוים ויכול להקדים למי שירצה ואין הדיוקים סותרים אהדדי וצ"ע:
שם אף אמורין מיפסל ביוצא. כ' התוי"ט ויראה לי דמתני' אליבא דר"א פ"ק דמעילה דס"ל דאמוריו נפסלין ביוצא וכ"מ בסוגיא, ותמוה לי הא מסקינן בסוגיא דפלוגתא דר"א ור"ע במעילה היינו רק בלא עיילינהו לגואי קודם הזריקה, וא"כ מתני' דהכא אף כר"א לא אתיא דהא מודה ר"א בעיילינהו לגואי וא"כ אין יוצא פסול באימורים קודם זריקה, והתוי"ט במעילה העתיק מסקנא זו דפלוגתייהו רק באיתנהו באבראי אבל באמת כתבו תוס' דף כ"ו דהכי אמרינן בעיילינהו לגואי לכ"ע זריקה מועלת ליוצא להביאו לידי מעילה ופליגי רק באיתנהו לאבראי אי זריקה מועלת ליוצא אבל לכ"ע נפסלו האמורים ביוצא עיי"ש היטב, וא"כ מתני' דהכא ככ"ע דלא פליגי בדין פסול יוצא רק באם זריקה מועלת ליוצא. ודו"ק:
תוד"ה דם חטאת קודם לדם עולה, דכיון דדם עולה אתי מכח כליל כדאמר בגמ' לא סגי בטעמא דארבע קרנות לפ"ז מוכח דטעמא דמרצה עדיף מטעמא דד' קרנות, וא"כ קשה איך כתב התוי"ט [והוא בגמ' חטאת קודמת לאשם אדרבה אשם קדים שכן יש לו קצבה כו'] דלא סגי בטעמא דחטאת קודם לאשם מטעם דמרצה משום דאיכא באשם טעמא די"ל קצבה, והא כיון דטעמא דמרצה לא מהני לגבי מעלת יש לו קצבה מכ"ש דטעמא דד' קרנות לא מהני. ואולי י"ל דריצוי דחטאת לגבי עולה עדיף מטעמא דד' קרנות כיון דעולה לא מרצה כלל. אבל טעמא דריצוי דחטאת לגבי אשם דשניהם מרצים אלא דחטאת מרצה יותר על ח"כ לא אלים כ"כ כמו טעמא דד' קרנות:

דף צ.
מאי לאו בדהדר עיילינהו כו' ומ"ס לא מיפסלי ביוצא. דהאימורים קודם זריקה לאו קדשי ה' נינהו ולא מפסלי ביוצא. וקשה הא מ"מ פשיטא דלא קילי מהבשר דפסול עכ"פ בפסול דיוצא מחוץ לירושלים אלא דלא מפסלי ביוצא חוץ לעזרה וא"כ מאי פרכינן הא י"ל דמתני' דהכא מיירי ביוצא חוץ לירושלים ולא מהני אהדרינהו:

דף צ:
מתני' כל האשמות. עיין לעיל דף ל"ג ע"א תוס' ד"ה סמיכות:
שם איבעיא להו תדיר ומקודש. עיין ירושלמי נזיר פ"ז סוף הלכה א':
תוד"ה חוץ א"נ האי כל חטאות שבתורה דקתני לאו בחטאת הבאה עם האשם קאמר אלא בשאר חטאת. היינו דמתני' לא מיירי מחטאת מצורע הבאה עם האשם, אבל מ"מ הדין אמת דאשם מצורע קודם לחטאת מצורע כדאיתא במנחות דף ה', ודלא כבה"ז וצאן קדשים וראיתי שכ"כ בספר מראה כהן:

דף צא.
בירושלמי סוף מגילה איתא תפילין ומזוזה הי קדים שמואל אמר מזוזה קודמת ור"ה אמר תפילין קודמין, מ"ט דשמואל שכן היא נוהגת בשבתות ויו"ט, מ"ט דר"ה שכן היא נוהגת במפרשי ימים והולכי מדברות, מתני' מסייע ליה לשמואל תפילה שבלה עושים אותה מזוזה, ומזוזה שבלה אין עושים אותה תפילה שמעלין בקודש ולא מורידין עכ"ל (עי' בשו"ת ח"א סי' ט' בביאור הירו'). ונלענ"ד דקיי"ל לעיקר דהלכה כר"ה, והיינו די"ל דאופן פלוגתא דשמואל ור"ה בהא, במה דאיתא בסוגיין דרצו לפשוט איבעיא דתדיר ומקודש מדקתני במתני' דשלמים של אמש וחטאת ואשם של היום שלמים קודמים וכו' א"ל ר"ה בר יהודה אטו מצוי לאו תדיר הוא, א"כ י"ל דשמואל ור"ה תרווייהו ס"ל דמדין תדיר אתינן עלה ושמואל סבר כר"ה ב"י דמצוי יותר מקרי ג"כ תדיר, מש"ה מזוזה לגבי תפילין הוי תדיר, כיון דנוהגת בשויו"ט, אף דתדירתו אינו חובה, דאפשר דיהיה בכל השנה ממפרשי ימים ומדברות או לדור בבית שכורה ושאולה לשיטת תוס' דמדאורייתא אף לאחר ל' יום פטור ממזוזה, או דבכל שלשים יום ידור בבית אחר דרך שאלה ושכירות, מ"מ מצוי הוא יותר מתפילין, ור"ה סבר כרבא דמצוי לא מקרי תדיר, וממילא י"ל בהיפוך דתפיל' מקרי תדיר דהוי חובה בימות החול, אבל מזוזה אפשר שכל השנה לא יהי' לו מזוזה, ומה דקאמ' טעמי' דר"ה שכן נוהגת במפרשי ימים, היינו דהחיוב יום יום, ומש"ה מקרי תדיר לגבי מזוזה, ומה שמביא הירוש' ראיה לשמו' מהברייתי' דתפילה שבלה, היינו דס"ל להירושלמי דמקודש ותדיר מקודש עדיף וכמש"ל, מש"ה הוי סייעתא דלו יהא כסברת ר"ה דתפילין מקרי תדיר לגבי מזוזה, הא מ"מ מזוזה מקודש יותר מתפילין:
וכיון שכן למה דמסקינן בזבחים דהוא אבעיא דלא אפשיטא במקודש ותדיר הי מנייהו קדים, דקיי"ל כרבא, דמשלמים לא איפשט דמצוי לא מקרי תדיר, ממילא קיימא לן

כר"ה דתפילין עדיף דהוי תדיר לגבי מזוזה ומקודש ג"כ יותר לפי הברייתא בתלמודא דידן דתפילה שבלה וכו' דקדושת תפילין חמירא:
וביותר דממנ"פ אי מקודש עדיף מתדיר ממילא תפילין קודם למזוזה, ואם תדיר עדיף ממקודש ממילא מוכח מההיא דשלמים, דמצוי לא מקרי תדיר, אם כן הוי תפילין תדיר לגבי מזוזה וכנ"ל, (ועיין שאג"א סימן כ"ח), ואף בלא פירושינו זה בירושלמי, עכ"פ מתוך הראיה הנ"ל יש לפסוק כר"ה דאף אם ננקוט כפשטה, דטעמא דר"ה דמצוה דחוה"ג עדיף, הא מ"מ סברת שמואל למחשב מזוזה תדיר לגבי תפילין נדחה לפי סברת רבא דמצוי לא מקרי תדיר, וממילא קיימא הממנ"פ הנ"ל דתפילין קודם למזוזה:
ולפי"ז לענין מזוזה לגבי סוכה ולולב, י"ל דתליא בב' תירוצים בזבחים דלל"ק דקתני אוציא מילה שהיא תדירה היינו תדיר במצות, אבל מ"מ לא מקרי תדיר רק מצוי, ה"נ מזוזה לגבי סוכה ולולב דהם מקרי תדירי דמחוייב עכ"פ פ"א בשנה ומזוזה לא, אבל לל"ב דמילה לגבי פסח דמי לתדיר וע' פירש"י כיון דמצוי הרבה מפסח, א"כ ה"נ מזוזה לגבי לולב וסוכה, דדוקא לגבי תפילין מקרי תדיר, כיון דתפילין עכ"פ בכל יום ומזוזה אפשר דפוטר עצמו לעולם מחיובו, אבל לולב וסוכה כיון דהם רק פ"א בשנה ומזוזה מצוי הרבה מקרי מזוזה תדיר:
וא"כ הא ספיקא דדינא במזוזה לגבי סוכה ולולב הי מינייהו תדיר לענין הקדימה:
ונ"ל ההכרעה כיון דלל"ב מקרי מזוזה תדיר ומחוייב להקדימו, דהוא תדיר ומקודש, ולל"ק דלולב מקרי תדיר, מ"מ הברירה בידו להקדים איזה שירצה, כיון דמזוזה מקודש ולולב תדיר כמו שכתבתי עלי בשם הרמב"ם, (א"ה עי' בתשו' שם), ממילא י"ל דמחויב להקדים מזוזה דדלמא כל"ב, כנלענ"ד. (א"ה ועיין חי' רעק"א יו"ד סימן רפ"ה):

דף צא:

יין כדברי ר' עקיבא. עי' מנחות דף צ"א ע"ב תוס' ד"ה דמייתי:
שם הא ר"י הא ר"ש (הגה עי' באורך בחי' יומא ל"ד ב):

דף צב.

תוס' ד"ה ושקבלו כו'. דפסול עושה שירים. ע"ל דף ל"ד ע"ב תוס' ד"ה פסול:
תוד"ה יכול, ה"ה קדשים קלים ממעטי' מזאת, לא זכיתי להבין דהא גם קדשי קדשים ל"צ כיבוס רק בחטאת לבד:

דף צב:

רש"י ד"ה תיפוק לי' ואויר כלי ככלי דמי. אין מובן לענ"ד דכבר כתב רש"י דהא אפסיל מכי מטא לאויר והיינו כיון דצריך להיות בעוף עצמו ומה צורך עוד [להקדמה] דאויר

כלי ככלי, גם אם אינו ככלי הא מ"מ יצא מצואר העוף, וה' יאיר עיני. אח"כ ראיתי בצ"ק שנראה דבא לתקן ולא תיקן:
תוד"ה וקרן וכו' וכן צריך לפרש. וכן לקמן דף צ"ד ע"ב:

דף צג.
רש"י ד"ה ונטל את הלגין ומעלה היא למי חטאת. תמוה לי כיון דמדאורייתא טהור מאי ראי' מייתי מנדה והיינו כמ"ש רש"י שלא מצינו בתורה דנדה הוזקקה תחלה לטבול מנדתה הא בדאורייתא באמת אין חילוק דהא לא נטמא המים מקודם באויר וצע"ג:

דף צג:
מתניתין ואחד העור. בהרע"ב פרק כ"א דשבת מ"ב מבואר דרק ברכים שייך כיבוס אבל לא ביבשים וא"כ הוי כעץ דעלמא דגורר הדם וכ"כ הרמב"ם פ"ח מה' מע"ק ה"ב. והרע"ב שכתב במתני' דראוי לכיבוס למעוטי כלי עץ ה"ה דהוי"מ למנקט עורות יבשים. וסוגיא שמפרש למעוטי כלי עץ י"ל דמלתא דפסיקא נקט אף לאחרים דס"ל דגם עור יבש בר כיבוס הוא:

דף צד.
דאי בעי חשיב עלה. עיין סוכה דף ט"ז ע"א תוס' ד"ה דלא חזי. ובנדה דף ס' ע"ב תוס' ד"ה במטלניות:

דף צד:
האיכא חודה. עיין לעיל דף צ"ב ע"ב תוס' ד"ה וקרן:

דף צה.
תוד"ה לא (בעמוד הקודם) ואי הוה אמינא דשיעור זיתים דבעינן מדרבנן הוה ניחא כו' אבל מדאורייתא אם ניקב כו'. ק"ל ממתני' דכלים פ"ח מ"ב נקבו העשוי לאוכלין שיעורן כזית, ועי' בהרע"ב שם דנקב המטהר מטומאה אינו מציל וא"כ כיון דמדאוריתא בנקב כשורש קטן טהור בכה"ג לא לציל. שו"ר דלק"מ דדברי תו' רק במיוחד לאוכלים ומשקי':

דף צה:
בעי רמב"ח תלאו באויר תנור מהו וכו'. עיין בהרמב"ם פ"ח מהל' מעה"ק שהעתיק איבעי' דהש"ס לענין שבירה בכ"ח. ורבים ומכללם הלח"מ תמהו אמאי לא העתיק בסתמא ומה לו להזכיר לישנא דכ"ח. והנה מה שרצו האחרונים ובכללם בעל מרכבת המשנה ליישב בסוגיין דמוכח מהסוגיא דבכ"נ אינו אסור בישול בלא בלוע, תמה אקרא דהרי רבא רוצה למיפשט ממתני' דאחד שבישל בו וכו' והיינו בכ"נ. א"כ תקשי לרבא הך הוכחה:

והעולה על רוחי ליישב הוא בהקדם דברי הרמב"ם דדוקא בחטאת הטעין הכתוב שבירה בכ"ח. אבל לא בשאר ק"ק. ויצא לו כן ממתני' לעיל (דף צ"ג ע"ב) דסיים זה חומר בחטאת מבק"ק וחשיב שבירה בכ"ח. ובאמת קשה הרי כללא בידינו דכ"ח אינו יוצא מידי דפיו, א"כ בפשיטות גם שאר קדשים טעון שבירה מצד בלוע נותר שבו דאינו יוצא ע"י הגעלה. וביארו המפרשים דס"ל להרמב"ם דבודאי הגעלה מהני לכ"ח להחליש טעמו הבלוע כמו בישול ירקות בכ"נ [ועיין בב"י סימן צ"ג] עד שאינו ראוי לחול עליו שם איסור כמו דשרי נ"ט בנ"ט דהיתירא מה"ט, ואם כן בשאר קדשים מהני הגעלה קודם שנעשה נותר. ואינו ראוי לחול אח"כ שם נותר. ובחטאת גזה"כ לחול גם נותר אף על טעם קלוש כהאי. ועיין בכו"פ (סימן צ"ג):

ונ"ל דלכאורה דברי הרמב"ם מוכרחים עפמ"ש תוס' בשמעתין ד"ה אלא קדירות וכו' ובפסחים (דף ל' ע"ב) ד"ה התורה העידה וכו' והקשו אם נימא דבישול בלי בלוע אסור מנין לנו דכ"ח אינו יוצא מידי דפיו, ואי מדכתיב ישבר אימא גזה"כ הוא כמו שהקפידה תורה אבישול בלא בלוע, ותירצו כיון דחזינן דבכ"ח טעון שבירה ובכ"נ מהני מריקה ושטיפ' ומה הפרש יש בין זה לזה. ובזה ל"ש לומר גזה"כ. אע"כ דהתורה הקפידה רק דבקדשים להוי בישול בלא בלוע כמו בעלמא. וממילא בכ"ח ישבר דאינו יוצא מידי דפיו ע"ש. וא"כ אם איתא דמצינו בשום פעם גם בהיתירא בלע הא דהתורה העידה וכו' תקשי מנ"ל. ואי מדכתיב ישבר ולא מהני הגעלה בזמן היתר. אימא גזה"כ דבקדשים להוי האי טעם קלוש כמו טעם ברי וחזק בעלמא. ובכ"ח ישבר דאינו יוצא הכל ע"י הגעלה. ובכ"נ מהני מריקה ושטיפה כיון דיוצא הכל. אע"כ דבאמת כן דבהיתירא בלע מהני הגעלה, ומה דאמרי' בפסחים בחמץ התורה העידה, היינו בחמץ ששמו עליו, וא"צ לחול שם חדש ואסור כיון דאין יוצא הכל. וזהו מוכח שפיר דאם איתא דיוצא הכל א"כ מה הפרש יש בין כ"ח לכ"נ והיינו ממש כדברי הרמב"ם. אך כ"ז אם קיימי' בישול בלי בלוע אסור משא"כ אם בישול בלי בלוע מותר. א"כ מה"ת לנו להמציא זה. יותר יש לנו להוכיח מדכתיב ישבר ולא מהני הגעלה בזמן היתר הוא משום דנשאר בו טעם הרבה. ואף דהיתירא בלע לא מהני הגעלה. וע"כ הא דקתני במתניתין זה חומר בחטאת וכו' היינו דמסברא כן דהגעלה מהני להחליש טעמו עד שאין מהראוי לחול שם איסור:

וא"כ י"ל דזהו איבעי' דרמב"ח, דלכאורה קשה מה לו להמציא מבלתי הכרחי לומר בישול בלי בלוע אסור שהוא כמלתא בלא טעמא, ולפמ"ש י"ל דמתני' דוחקתו דקתני זה חומר בחטאת וכו' ואם איתא דבישול בלא בלוע מותר מאין לנו להמציא גזה"כ וכנ"ל. אע"כ דבישול בלי בלוע אסור, א"ד דמותר וס"ל למתני' הכי מסברא. וזהו איבעי'

דרמב"ח. ואם כן יפה עשה הרמב"ם שהעתיק בכ"ח. דבכ"נ תקשי מאין לרמב"ח להמציא דבישול בלי בלוע ליתסר, אע"כ דמתני' קשיתי' וכנ"ל. וזהו רק בכ"ח ואפשר לומר דפשוט טעמא דהרמב"ם דדחיק ליה לישנא דזה חומר בחטאת וכו' ולא מפרש דאכיבוס קאי והיינו דחזינן דרמב"ח דקדק הכי. ודוק. והוא לענ"ד כפתור ופרח:

ובזה ישבתי דברי רש"י בשמעתין ד"ה קדירות של מקדש וכו' למאי דאוקימנא דטעם משום בלוע וכו' והוא לכאורה תמוה דהיכן מצינו דנפשט איבעי' דרמב"ח. ולפי מ"ש י"ל דגם רש"י מפרש לאיבעי' דרמב"ח כמ"ש והיינו שדקדק פי' באיבעי' דרמב"ח לענין שבירה והיינו בכ"ח וכמ"ש. וא"כ לבתר דחזינן דרבה בר אהילאי אסרה למיכלה לריפתא לעולם אפי' בהיסק ע"כ ס"ל אף בהיתירא בלע לא מהני הגעלה לכ"ח. ואם איתא דבישול בלא בלוע מותר תקשי מנ"ל זה וכנ"ל. ואף אם נימא דמספקא ליה ואסרה מספיקא מ"מ הרי חזינן דעכ"פ לא דקדק לישנא דזה חומר בחטאת וכו' ומפרש דקאי אכיבוס. ובזה ל"ש לומר דמספקא. וממילא מה"ת לומר דבישול בלא בלוע אסור ואף דאיתותב רב"א היינו במה דס"ל אף היסק לא מהני אבל הגעלה בודאי לא מהני אף בהיתירא בלע. וגם במה דפרכי' וכי מאחר דאיתותב רב"א אמאי אמר רב קדירות בפסח ישברו. ולא משני בין בב"ח דהיתירא בלע ובין חמץ ששמו עליו, אלא ודאי דאין לחלק וממילא בישול בלא בלוע מותר וכנ"ל. ושפיר פרש"י ודו"ק. ומהתימה לי על הרמב"ם מהא דרבה בר אהילאי וכו' והוא תמוה באמת אף בלא דברינו שכתבנו. וצע"ג:

ועיין בסוגיא זו בכו"פ (סימן ק"ג) שתמה אמ"ש הרא"ש בע"ז ליישב הא דהטעין הכתוב שבירה אף דנפגם בסוף לילה הוא גזה"כ, אבל מנ"ל לרבנן דמריקה ושטיפה בצונן, אימא מריקה בחמין ומגיעולי עכו"ם לא שמעי' הך גזה"כ וע"ש שנכנס לדחוקים:

ולענ"ד לק"מ והיינו כמ"ש הרא"ש שם ליישב הא דילפי' דכ"ח אינו יוצא מידי דפיו, ואף דבלא"ה גזה"כ, היינו מדחזינן דחילקה התורה בין כ"ח לכ"נ יע"ש. והבאתי דבריהם בדברינו הקודמים. וא"כ שפיר מוכח אם איתא דמריקה בחמין קשה לכתוב רק ושוטף דהוא בצונן כלישנא משטף במים וממילא מוכח דהוא בתר הגעלה. דאל"כ אלא כיון דפגם הוא אינו טעון רק שטיפה בצונן, א"כ מה הפרש יש בין כ"ח לכ"נ. אע"כ דהוא לבתר הגעלה ובכ"ח ישבר דא"א להגעיל מקודם דאינו יוצא מידי דפיו. ומדכתיב ומורק יתירה היינו ע"כ מריקה בצונן וק"ל:

אמנם אי תמוה הא תמוה אימא דאיצטריך ומורק בחמין דאם בישל במקצת טעון הגעלה בכולו דלא שמעי' מג"נ. וגם מכ"ח דישבר כולו לא שמעי' דשאני התם דבשבירה ל"ש כבולעו כך פולטו, משא"כ בהגעלה סד"א כבולעו ע"י חם מקצתו חם כולו כך פולטו.

וע' בהרשב"א בתהה"א (דף קכ"ח) ואיצטריך ומורק דבעי הגעלה בכולו גם איצטריך דבעי הגעלה במים ולא ביין ולא במזוג. וצע"ג:

עוד יש לי לתמוה על דברי הרשב"א בתהה"א שם, שכתב שם במשמרת הבית דל"א לענין חם מקצתו חם כולו כבכ"פ. ומה דאמרי' אותה למעוטי תרומה דבישל במקצת כלי אין טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי, היינו בתרומה דהוא היתירא, ומצינו דמקילין בה לענין הרכינה ומיצה יע"ש. ותמוה לי מאד דמ"מ היכי אמרי' בסוגיין וטעמא מה דא"ק ואם בכ"נ וכו' תיפוק ליה בקדשים דמגעילין בזמן שנעשה נותר [ועיין בהרשב"א בתהה"א דמוכח דעתו דעיקר מריקה ושטיפה דקרא מירי לאחר שנעשה נותר ע"ש] ובכה"ג בכל איסורים טעון הגעלה. ועוד יש לתמוה מדברי רש"י במתניתין. וע'. וצע"ג. ושאלתי לכמה וכמה רבנים מופלגים ואין פותר לי:

דף צו.

תוד"ה אלא, דתנור דתשמישו ע"י היסק לא חשיב פ"ח. לפ"ז הדרה קושייתם לדוכתא דאיך אמרינן דכ"ח אינו יוצא מידי דפיו הא תנור של חרס דלא הוי פ"ח ואפ"ה יוצא מידי דפיו [בהיסק]:

דף צז.

תוד"ה ממתין וכו' קודם שיעשה נותר. ק"ל מסוגי' דע"ז דף ע"ו ע"א דמתרץ כל יום ויום נעשה גיעול, והיינו דבזמן היתר מהני הגעלה לדבר הצריך ליבון דמקלש ולא חל עליו אח"כ שם איסור, ומה צריכים לזה הא ממילא המצוה לעשות מריקה ושטיפה דהיינו ההגעלה ומריקה ושטיפה קודם שיעשה נותר וממילא ניתר בהגעלה זו דעדיין היתר וצע"ג:

דף צז:

תוד"ה ואחד, בפסקי תוס' כ' אם א"א לקיים עשה בע"א לא בעינן בעידנא כו', עיקר סברת פסקי תוס' דדוקא מה דל"צ לקיום עשה זהו לא מקרי התחלת הקיום ולא מקרי בעידנא כגון כתישת העפר לכסות (בביצה דף ח') והכחישה לא מקרי חלק והתחלה מכיסוי דכיסוי דם שייך בלא כתישה אם יש לו כבר עפר אבל בשבירת עצם השבירה הוא התחלת קיום המצוה ומקרי בעידנא:

דף צח.

דקריר. לשון זה ג"כ לעיל דף ע"ט ע"ב:

דף צט.
תוס' ד"ה מדבר וכו' שגופו שני לקדש אבל לא לתרומה. עדיין יקשה למ"ד התם בין לקדש בין לתרומה:

דף צט:
איידי דאכיל פסח. עיין חגיגה דף כ"ה ע"ב ובטורי אבן שם ד"ה מדמהימן אפסח:

דף קא:
משה רבינו כה"ג. עי' ע"ז דף ל"ד ע"א תוד"ה במה:

דף קג:
ותיפוק לי' מלו יהי' ר"י לטעמי' דלו יהיה אתיא לגז"ש דעצמותיו מותרים. וקשה לי הא בברייתא קתני נמי ר' אומר כל עצמו לא הוצרכנו אלא לעולה כו' לו יהיה פרט לטב"י כו' ויקשה אשר תקריב למ"ל כדפרכינן לר"י, ולמעט טב"י ואונן הא רבי דריש ליה מלו יהיה וצ"ע:

דף קד:
לא פסול טומאה ופסול יציאה. הא דנקיט פסול יציאה דלמ"ד טומאה הותרה בציבור ל"ש טומאה. וק"ל דאיך נפרש מה דאמר לוי נפסל אחר זריקה שריפתו בעזרה מה פסול משכחת לה אם אן בו פסול לינה ולא נשאר רק פסול יוצא וממילא הוי נפסל ביציאתו דשריפתו בבירה:
שם יציאה מהו שתועיל בפרים. עיין בירושלמי פרק ו' דיומא הלכה ו':

דף קה.
צריכין הכשר טומאה. עיין בב"ק דף ע"ז ע"א תוס' ד"ה פרה (ועי' בגל' הש"ס שם וע"ע בחי' בכורות דף יו"ד ע"א):

דף קה:
ומאן שמעת ליה וכו' ר"מ. יש לעיין הא מסקינן לעיל דגם לרבנן ס"ל כתנא דבי ר"י ורק בשעיר המשתלח לא כיון דלא חזי בעלמא לקבל טומאה:
רש"י ד"ה צריכה מחשבה להצטרף פחות מכזית. ק"ל אמאי לא כפשוטו דצריך מחשבה דעי"ז יש לו טומאת עצמו לטמא אוכלין ומשקין כיון דסופו לטמא טומאה חמורה. ובנדה באמת לא כתב רש"י כן:
לא ידעתי אמאי לא בפשוטו דצריכה מחשבה דאזי יש לו טומאת עצמו לטמא אוכלי' ומשקים כיון דסופו לטמא טומאה חמורה ובחולין קכ"א פירש"י אההי' דא"צ הכשר

דהכשר שרץ בעינן וג"ז תמוה דהא להדי' מבואר בנדה דנ"א דלא בעי' הכשר שרץ. וכ"כ הר"ש והרמב"ם:
ובסוגיא תמוה דפרכינן והא קתני רישא וכו' ומאן שמעת לי' האי סברא ר"מ, איך תלי זה בדר"מ הא מסקינן לעיל דגם לרבנן ס"ל כתנא דבי ר"י ורק בשעיר המשתלח לא כיון דלא חזו לקבולי טומאה וצע"ג:

דף קו.
מתני' כיון שהוציאו פסלו. תמוה לי הא בפסול דיוצא דאם עלו לא ירדו מקרי מתקבל בפנים וכה"ג חייב בחוץ כדאיתא להדיא במשנה דף ק"ט, ובאמת בסוגיא דף ק"ח ע"א איתא דהשיב כן ראב"ש תחת ריה"ג, אבל מ"מ תמוה לי מה עלה על רבנן להקשות. וגם שם איתא דר' השיב תירוץ אחר תחת ריה"ג ואמרי' עלה שחיטת לילה וקבלה בכלי חול איכא בינייהו דלראב"ש חייב ולרבי פטור הא באמת הכלל הוא דהיכא דאם עלה לא ירד חייב בחוץ ואמאי לרבי פטור בשחיטת לילה וקבלה בכלי חול וצע"ג:
תוד"ה אזהרה וכו' דקרבן לא בעי אזהרה. עיין בב"ק דף ק"ה ע"ב תוס' ד"ה מאי לאו ושבועות דף י"ח ע"ב תוס' ד"ה ל"ת:

דף קו:
תוד"ה אזהרה מנין. (א"ה עיין שו"ת ח"א סי' קס"ט ח"ב סימן קי"ח וח"ג סימן ט"ז ובהגהות על שעה"מ ה' תפילין):

דף קז:
א"כ לא יאמר בזריקה. ק"ל הא אם נילף מבינ' ממילא יהי' קולא דבשניהם בשחיטה והעלא' דהיינו בזורק להדיוט יהי' פטור דבכה"ג ליכא למילף מבינ' דהא בהעלא' כה"ג פטור, וכן ב' שזרקו יהיו פטורים דבכה"ג בשחיטה פטורי' ולזה איצטריך קרא לרבויי זריקה לר"י מדם שפך שיהי' לו דין שחיטה לחייב בזורק להדיוט, ולרבי עקיבא מאו זבח לחייב בזרקו ב' כמו בהעלא' וצלע"ג:
שם ותייתי מבינייהו, וק"ל דהא מבואר לקמן ק"ח ע"א דבשוחט להדיוט חייב ומעלה להדיוט פטור וא"כ לר"י דילפינן זורק מקרא דדם יחשב דכתיב אצל שחיטה דין זורק כדין שוחט דלהדיוט חייב, וא"כ הוצרך לכתוב זריקה דהא זורק להדיוט א"א למילף מבינייהו משחיטה והעלאה דהא בהעלאה פטור להדיוט וא"כ נשאר הקושיא דנלמד מקבל מביניהו וצ"ע:
שם דלא אתא מבינייא. עי' יומא דף ס"ג ע"ב תוד"ה זריקת:

דף קח.
והמעלה להדיוט פטור. פרש"י ונ"מ בהזיד בעכו"ם ושגג בהעלאת חוץ, ובתוס' הקשו דא"כ מקרי לא שב מידיעתו, ולהרע"ב יש לפרש דשגג בשתיהן דאינו חייב ב' חטאות: שם שנים שאחזו בסכין ושחטו פטורים. דכתיב לאיש ההוא אחד ולא שנים בריטב"א קדושין דף מ"ג כתב הא דלא ידעינן זה מסברא דבעשותה יחיד שעושה ולא שנים כדדרשי' בשבת דף צ"ב ע"ב היינו דלא נימא לרבות הכא מאיש איש. ואני מסתפק אם ב' ששחטו דפטורים היינו דדמי לשאר חייבי חטאות דקי"ל דזה יכול וזה יכול דפטור דבעשותה אבל זה א"י וזה א"י חייב כסתם מתני' שם פ"י מ"ה ה"נ הכא ממעטא מקרא רק זה יכול וזה יכול, דבזה א"י וזה א"י פשיטא דחייב כמו בעלמא. ולהכי כתיב הוא למעט שיהיה דינו שוה כמו בעלמא וב' ששחטו וזא"י וזא"י באמת חייב. ובעלאה דמרבינן מאיש איש ב' דהעלוהו היינו אפילו בזה יכול וזה יכול. והכי משמע לכאורה מדברי הריטב"א מדמקשה דכבר נפקא מקרא דבעשותה ולא תי' דאתיא לזה א"י וזה א"י. וצ"ע לדינא:
שם מיבעי ליה לשנים שהעלו. עיין תבואת שור הלכות שחיטה סימן ב' ס"ק כ"ב:

דף קח:
ור' יוסי מהוא ההוא. קשה לי כיון דדריש הוא ההוא א"כ תרי ההוא דכתיב בשחיטה דרשינן תרי הוא למעוטי שוגגים וב' ששחטו. ותרי ההוא היינו ולא שלוחו וחד אם אינו ענין לשחוטי חוץ תנהו לכל התורה כולה דאין שליח לד"ע א"כ ע"כ דסבר כב"ש ספ"ג דמציעא דחישב לשלוח יד חייב. דאי כב"ה אף אם יסבור דש"כ הבאים כא' מלמדין, מ"מ הא הוו ג"כ מעילה ושליחות יד וטביחה (וצ"ל) [צ"ל ול"ל] קרא בשחוטי חוץ למעט שלוחו. ומצטרך לומר לא נחלקו ב"ש וב"ה וס"ל לר"י לדינא דחישב לשלוח יד חייב וזה לא מצינו. עיין היטיב בקדושין דמ"ג ע"א וצע"ג:

דף קט:
שהקריב מאחת מהן כזית בחוץ, פרש"י קסבר כי כתיב אותו על השלם הוא חייב ואינו חייב על החסר אשיעור הקטרה כתיב והיינו כזית. ותמיהני דהא לפי"מ דנקט בגמ' ק"ח ע"ב פלוגתייהו דר"י ור"ש דלר"ש אתו קאי על אבר, ולר"י קאי על קרבן כולו וזהו כאוקימתא דר"ל א"כ לכ"ע בעי עכ"פ אבר שלם ולא בכזית לחודיה. ולפמ"ש התוס' לעיל דהא דממעטי חסר היינו דבשעת הקטרת חוץ כבר חסר מקצתו מן האבר לר"ש. ומן הבהמה לר"י אבל כשהוא שלם בפנינו לכ"ע מחייב אכזית קמא. והא דר"י פוטר בהעלה וחזר והעלה היינו דאינו חייב על העלאה השנית דאז כבר חסר מקצת א"כ ניחא

מתני' דהכא ואתיא ככ"ע. אבל לפמ"ש רש"י שם דלר"י בעי שיקריב כל הבהמה בחוץ. וה"נ לר"ש בעי שיקריב כל האבר בחוץ. ומש"ה פירש"י הכא דמתני' ס"ל דאותו דרשינן למעט פחות מכזית קשה דלאוקימתא דר"ל בעי' עכ"פ אבר אחד ובמתני' דהכא מפורש דחייב בכזית. אח"ז מצאתי בעז"ה שעמד בזה המ"ל:

דף קי.
תוד"ה מין וכו' אין דרך שירות בכך. עיין יומא דף נ"ח ע"א:

דף קי:
תוד"ה ביש וכו' ומפרש הר"ר חיים וכו' לא פחות ולא יותר. תמוה לי דמי הכריחו לזה לומר ולא יותר הא י"ל דמכל מקום [קדיש] אלא דג' לוגין היינו לא בפחות דהא ר"א פליג בפחות וצ"ע:

דף קיב:
שר"ש אומר כל שהוא ראוי כו', התוס' ישנים יומא דף מ"ד ע"ב הקשו דלר"י דס"ל דבע"ח נדחים אמאי באו"ב ראוי לבוא לאח"ז נימא הואיל ונדחה ידחה עיי"ש מה שתירצו:
שם וחכ"א כל שאין בו כרת אין בו ל"ת, הכוונה שהלאו הזה הוא אזהרה לכרת שאין לוקין עליו. הרמב"ם. קשה לי הא הלאו אתי ללקות באם שחט בחוץ מה שעתה ראוי לבוא לפנים והתרו בו למלקות ואם לקה פטור מכרת, ואם לא התרו חייב כרת וכמו כל חייבי כריתות שיש בהם לאו כמו אחותו וכדומה, והאזהרה לא אתיא לכרת דהא קיימא לן כרת לא בעי אזהרה כדאיתא רפ"ג דמכות אלא דאזהרה למלקות דהתרו בו וצ"ע. ולשון חכמים כל שאין בו כרת כו' אינו בדוקא דהא הקדיש בשעת היתר במות ושחטו בשעת איסור במות אין בו כרת והוא בל"ת כדלקמן:

דף קיג.
מתני' וכיהון ובגדי שרת. גם יושב כשר בבמת יחיד כדאיתא ברפ"ב דמסכתין דילפינן לה מדכתיב לעמוד לפני ה' לשרתו. לפני ה' ולא לפני במה. ולענין אונן מסתפק בש"ס שם ובתו' שם כתב הא דלא חשיב במתני' דהכא אונן דלמא תנא ושייר דשייר נמי יושב. עכ"ל:
שם שחיטתה כנגד הפתח. עי' לעיל דף צ"ג ע"ב תוד"ה אלא:

דף קיד.
תוד"ה וקסבר וכו' וי"ל דנקט רובא. עיין לעיל דף פ"ד ע"ב תוד"ה ומוציא:

תוד"ה משום אלא ה"ק כו', מזה מוכח דהי' להם הגירסא אבל או"ב דפסולה מעלמא אימא מודה להו ר"ש לרבנן, דאילו לגירסתנו גם כאן מחשבים פסול הגוף דחמיר דמש"ה הי' ס"ד דדוקא בזה דחמיר משו"ה אינו ראוי כלל בפנים ופטור:

דף קיד:

אר"ח ב"ט כו'. ביומא דף ס"ג והא אמר ר' חלקיה לא שנו [דהשוחט אשם מחוסר זמן בבעלים שעדיין לא הגיע זמן להבאת קרבנותיהם פטור] אלא לשמו, אבל שלא לשמו חייב, לשמו מיהו פטור אמאי נימא הואיל וראוי שלא לשמו בפנים. קשה למה ליה לאתויי הא דרב חלקיה, הא פשוט דאשם שלא לשמו כשר בפנים. ובתוס' ישנים כתבו דבאמת מייתי דר"ח ללא צורך ודוחק:

ויראה לי למה דמבואר בסוגיא דזבחים דפריך על ר"ח, דמי איכא מידי דלשמו פסול ושלא לשמו כשר, ומבואר ברש"י דס"ד דמקשה דהא דאשם שלא לשמו כשר, היינו בזמן דכשר לשמו דוקא, אם כן בלאו ר"ח ליכא למיפרך דנימא הואיל דראוי שלא לשמו בפנים, דהא דאף שלא לשמו פסול בפנים, כיון דהוא בזמן דפסול לשמו, מש"ה הוצרך להביא דר"ח:

ואף דבלא"ה ע"כ רב דימי פליג על ר"ח, וס"ל דאף שלא לשמו פטור, דעקירת חוץ לא שמה עקירה, מ"מ י"ל דלא ניחא ליה להש"ס דלפלגו בעיקר הדין אם אשם קודם זמנו כשר שלא לשמו, וכיון דעכ"פ מוכח מדר"ח דאשם שלא בזמנו כשר א"כ יקשה דגם לשמו חייב, הואיל וראוי שלא לשמו בפנים ונכון בעז"ה:

תוד"ה אלמה. דה"מ התם דסמיכי גבי הדדי כו', (הגה עיין חי' ב"מ דף ס"א):

תוד"ה היתר וכו' מיום השמיני אין הא קודם לכן לא. עיין יומא דף ס"ג ע"ב:

דף קטו.

רש"י ד"ה ומשני ליה רב דימי וכו' ש"מ שמיע ליה לרב דימי, וכ"כ רש"י עוד בסמוך ד"ה נימא תיובתא וכו'. ק"ל הא בפשוטו י"ל דר"ד הוכיח כן דע"כ מתניתין דבר ליואי מיירי דמחוסר זמן דהא ליכא למימר כדמשני לעיל דר"א היא דמקיש אשם לחטאת, מדהא תנא דלוי נקט במפורש דלא כר"א דאשם שלא לשמו כשר, וצ"ע:

דף קיז.

רש"י ד"ה כל שהצבור וכו' וחובות שקבוע להן זמן. ק"ל הא לר"י אף אין קבוע זמן שרי דרק ר"ש ס"ל כן דצריך דוקא קבוע זמן אבל אינך תנאי ס"ל דאין חילוק וכדאיתא להדיא דף קי"ט ע"א:

דף קיח:
אסברא לך. ברש"י הגי' אסברא לי. ובסדר הדורות בהקדמה אות ד' כתב שכן עיקר:

דף קיט.
תוס' ד"ה זו וכו' ולא דק. עיין לעיל דף ס' ע"ב תוס' ד"ה קסבר:

דף קיט:
אלא למ"ד זו וזו ושילה ובמות אסירן מאי ויקח מנוח, תמוה לי דאמאי לא פריך כן על מתני' דקתני להדיא דבשילה נאסרו הבמות וצע"ג:

מנחות

דף ב.
תוד"ה כל וכו' דעיקר קרא לכדר' יהודה כו'. ק"ל הא למה דקיי"ל דזרק בשמאל פסול בכל הקדשים ל"ש למדרש כלל הך דרשא דר"י בריה דר"ח אם בא לעובדה בכלי בשמאל דהא גם באשם פסול בשמאל ובזבחים מסקינן ה"נ לר"ש אבל לדידן ע"כ הקרא לענין שלא לשמה דמנחת חוטא כחטאת ומנחת נדבה כאשם וצ"ע:

דף ב:
רש"י ד"ה מכדי מחשבה, כדכתיב המקריב אותו לא יחשב. ק"ל הא זהו בפיגול אבל פסול דלא לשמו יש דרשות אחרות ריש זבחים בשאר קרבנות לענין שלא לרצות ובחטאת ופסח לעכב:
תוד"ה זריקה א' וכו' ועוד קשה מקבלה דאשם וכו' ואף לר"ש וכו'. עיין בצ"ק דמגי' דאף לר"ש [מ"מ] מעשיו מוכיחות עלה בזורק אשם בשמאל לשם חטאת דזריקת חטאת לר"ש בימין ושאר קדשים בשמאל, ועדיין לא ידעתי מה כתבו תוס' תחלה מקבלה דאשם דמבואר דקושייתם לרבנן יש הכירא בקבלה, ותמהני הא לרבנן בכל קדשים בעינן קבלה בימין כדאיתא להדיא במתני' ערוכה רפ"ב דזבחים ולר"ש אף בחטאת לא בעי' קבלה בימין וא"כ לענין קבלה אין חילוק בין חטאת לאשם וצע"ג. (הג"ה ועי' חי' זבחים כ"ד ב'):

דף ג.
דאיכא בן שנה כו'. (עי' חי' זבחים דף ע"ה):

דף ג:
במנא קמחשב. ע"ל דף ס"ג ע"א תוס' ד"ה או:

דף ה.
תיובתא דרב. עיין לקמן דף מ"ח ע"ב תוס' ד"ה כבשי:

שם ימלאנו שמן. עיין לקמן דף ט' ע"א תוס' ד"ה עד שלא:

דף ה:

גמרא והא דר"ל לאו בפירוש אתמר כו' (הג"ה עי' מש"כ רבינו לק' דף פ"ד):
שם אלא מכללא אתמר, ק"ל הא אם נימא דאין מחוסר זמן לבו ביום גם משם ליכא ראי' ואם מקרי מחוסר זמן ממילא [מוכרח] כן מכללא [דאר"ל לעיל] דמנחה"ע שקמצה שלא לשמה ומאי אולמה דהאי מהאי וצ"ע:
שם והלא דין הוא ומה בע"מ כו' בספר יד אליהו למהר"א זאליפאפע (מיוסד על כל תיקון עולם שנזכר ברמב"ם ובסופו כל חדושים) ראיתי שהביא קושיא בשם חכם אחד אהא דפרכינן דלמ"ל קרא לפסול טריפה לגבוה נילף בק"ו דמה בע"מ שמותר להדיוט פסול לגבוה טריפה שאסורה להדיוט לכ"ש, והא הוי תחילתו להחמיר וסופו להקל, דבאם לא ימצא בהמה אחרת יהיה יושב ובטל, כההיא דפסחים גבי ביעור חמץ, ובסוכה גבי לסכך בד' מינים, והאריך בזה למאד בישוב קושיא זו, ולענ"ד במחילה מכבודם אין התחלה לזה, דפסחים דקולא וחומרא בגברא בחיובו אמרינן כך דדלמא בחמץ כיון דאיכא בל יראה הקפידה התורה שלא יהא יושב ובטל, ורק בנותר דאינו חמיר כ"כ הוא דבשריפה ולא חיישינן דלפעמים יהי' יושב ובטל, וכן בסוכה אמרינן דאדרבא מצד חומרתו דנוהג גם בלילה הקפידה התורה דלא יהא יושב ובטל ממצוה זו, אבל הכא גבי קרבן דבקולא וחומרא בעצמות הבהמה להקרבה ל"ס כן, ושפיר דנין בק"ו מה בע"מ דמותר להדיוט אפ"ה פסולו לגבוה ואם לא משכחת אחרת יבטל מקרבן ולא יקריב את זאת מחמת הפסול שבו, מכ"ש טריפה דפסולו ביותר דאסור אפילו להדיוט, מכ"ש דלא יקריבנו אף אם יצטרך להיות יושב ובטל מהקרבה א"ש לומר דהיא הנותנת דמחמת דחמיר יותר לא יהא יושב ובטל, דהא החומרא הוא בפסולו דהקרבן, וכיון דפסול זוטרא מעכב הקרבה ול"ח ליושב ובטל, מכ"ש פסולו ביותר דלעכב הקרבה אף במקום חשש יושב ובטל, והוא נכון מאד בעזה"י:
רש"י ד"ה ובדבר הראוי לעבודה וכו'. במנחת קנאות משום דרחמנא קרי' חטאת. תמוה לי הא מנחת קנאות לא איקרי כלל חטאת (ובתוספות העתיקו דשאני מנחת חוטא וט"ס הוא וצ"ל קנאות דהא חוטא הוי מן חטין) ורק מנחת חוטא איקרי חטאת וגם בזה אין פסולו משום כך אלא משום דבחוטא ובקנאות כתיב היא כמבואר לעיל דף ד' ע"א ועכ"פ לומר במנחת קנאות דאיקרי חטאת תמוה:

דף ו.
מה להצד השוה שכן מומן ניכר, וברש"י שאין מומן פוסל אלא בגלוי כדאיתא בבכורות. ותמוה לי הא בבכורות שם (דף ל"ט) מסקינן דחסרון מבפנים שמי' חסרון וניטל כוליא א' או ניטל הטחול פסול למזבח וא"כ איכא למילף טרפה ממחוסר אבר ויוצא דופן. ובתוס' (ד"ה בעל מום) וז"ל ולבסוף כשאומר שכן מומן ניכר אתי הכל שפיר עכ"ל. ולא ידעתי לגבי הלימוד ממחוסר אבר ויוצא דופן ליכא לפירכא זו דהא מחוסר פסול גם שאינו גלוי, ואף דאפשר כיון דמחוסר ילפינן מן תמים יהיה לרצון הוי רק כמו לאו הבא מכלל עשה ואין לוקין, הא גם בטרפה הוי רק עשה מן הבקר להוציא טרפה וא"כ עדיין נילף מביניייהו, וגם הא ללקות בלא"ה ליכא קושיא דלילף בק"ו מבע"מ דהא אין מזהירין מן הדין:
ותמיה לי הא בבכורות (ל"ט ע"א) מסקינן דמ"מ חסרון בפנים הוי חסרון, וניטל כוליא א' וניטל הטחול פסול למזבח, וא"כ עדיין קשה דנלמוד טריפה בק"ו ממחוסר ויוצא דופן. ובתוס' ד"ה בע"מ ולבסוף כשאמר שכן מומן ניכר אתי הכל שפיר (ודברי תוס' שבתחלה ונ"ל דהשתא וכו', תמוהים כמובן וראיתי אח"כ שהאריכו בזה בבה"ז ובצאן קדשים), אבל בזה לא הערו דאיך לבסוף אתי הכל שפיר הא בלימוד ממחוסר אבר ליתא לפירכא שמומו ניכר דהא חסרון אף מבפנים שאינו ניכר פסול, ואף דאפשר דמחוסר דילפינן מן תמים יהי' ליכא מלקות רק איסור עשה, הא גם טריפה דילפינן מן הבקר להוציא טריפה ג"כ ליכא לאו מפורש, וגם הא לענין מלקות בלא"ה ליכא קושי' דלילף מק"ו דהא אין מזהירין מן הדין:
תוד"ה דומיא וכו' וא"ת הא אמרינן פכ"ש. והרמב"ן בחי' לב"ב דף ע"ז ד"ה ה"ג אין אותיות נקנות במסירה כתב דהכא אשגירות לישנא הוא וכלאי כרם לאו דוקא:
תוד"ה כתב וכו' מסקינן דאין לחלק. עיין חולין דף ק"מ ע"א תוס' ד"ה למעוטי וצ"ע:

דף ז.
דנעשה כמי שהחזירו הקוף. לקמן דף ק' ע"ב:

דף ז:
תוד"ה הדר וכו' דר"נ רבי'. עיין חולין דף ע"ז ע"א תוס' ד"ה בלשון:

דף ח.
תוד"ה מנחה כו' לפי שתלה הכתוב באהל מועד. עיין זבחים דף י' ע"ב תוס' ד"ה כל:

דף י.
יד יד לקמיצה. עיין לקמן דף ל"ו ע"ב תוספות ד"ה ידך:

דף י:
תוד"ה בשמאל, ושמא לא מסתבר לי' למדרש דעדיף מקבלת דם כו'. ק"ל דמ"מ בהיפוך ק' דמאי פרכינן אי לקמיצה מדר"י ברי' דר"ח נפקא הא מהתם ידעי' דהקטרה הוא בימין כמו בזריקה דחטאת, אבל מ"מ דיקמוץ ביד שמאל ויתן לימין להקטיר בימין לזה צריך קרא דיד יד לקמיצה שיהי' בימין וצע"ג:

דף יא.
זו היא אחת מעבודות קשות. עיין לקמן דף נ"ד ע"א תוספות ד"ה אין לך:
מתני' ריבה שמנה. בתוי"ט נראה דס"ל בדעת הרמב"ם דאף בנתן לתוכה שמן דחולין ודחברתה לא מפסיל אלא בב' לוגין, ואולם להדיא כתב הרמב"ם שם בהל' ח' מנחה שנפל לתוכה שמן מנחה אחרת או שמן חולין כ"ש נפסלה, ובהלכה ט' ריבה שמנה ולבונתה עד ב' לוגין כו' נראה דדעת הרמב"ם לחלק דבהפריש לה שמן לא מפסלי אלא בב' לוגין אבל בשמן דחולין ודחברתה פסול בכ"ש. אח"כ מצאתי דכ"כ בס' מנחת כהן:
שם חסר לבונתה פסולה. כתב הרע"ב שלא נתן בה אלא קורט אחד של לבונה כו'. תמיהני דמסוגיין דקאמר ר"י סבר קומץ בתחילה ב' קרטין בסוף. ור"ש סבר קומץ בתחילה וקורט אחד בסוף. משמע להדיא דלכ"ע בעי שיהיה בתחילה קומץ לבונה אלא דבנחסר אח"כ קודם הקטרה מכשרי. וכ"נ להדיא בפירש"י וצ"ע. אח"כ מצאתי שהוקשה כן להרב מנחת כהן זצ"ל. גם קשה לי על הרע"ב שכ"כ דרך פירוש למתניתין דחסר לבונתה היינו דליכא אלא קורט א' ובאמת פליגי עלה וס"ל לר"ש דקורט אחד סגי ור"י ס"ל דב' קורטים אבל ר"מ דהיינו סתם (ע' רש"י) ס"ל דחסר כ"ש פסול. ואולם מתניתין דבסמוך או להקטיר לבונתה למחר ולא קתני להקטיר כזית לבונתה למחר כדקתני גבי קומץ כתב רש"י שם דהך סתמא כרבנן דאמרינן לעיל דלבונה כשר בקורט אחד (והיינו ר"ש, ולשון רש"י רבנן אינו מדוקדק). ומה דלא נקט רש"י כר"י דסגי בב' קורטין דא"כ הו"ל למתני להקטיר ב' קורטין אמנם עדיין אף לר"ש לתני להקטיר קורט אחד דהא בחסר כ"ש מקורט אחד פסול כמבואר בסוגיין:

דף יא:
מתני' פסול ואין בו כרת. ברש"י ד"ה פסול (עי' חי' זבחים כט ב):

דף יב.
אבל חסרון דאיתא בפנים. עיין לקמן דף מ"ו ע"א תוספות ד"ה נפרס:

דף יג:
תוד"ה לאכול. ושמא גם לענין טומאה, תמוה לי דא"כ איך אמרינן לעיל דף י"ב ע"ב דלמא הא נטמאת הנך כשירות, הא נטמאת א' מהחלות לאו כל אינך כשירות דאחרות [שמסדר] הלזה הוי כנטמאו וצע"ג:

דף יד.
דם מי מיפגל. ק"ל לפי"מ דציידדו תוס' זבחים דף מ"ג דדם שנזרק במזרק לאחר המתנות לאו מתיר הוא וחייבים עלה משום פיגול אם כן היכי אמרינן דם מי מפגל הא מ"מ מפגל לענין דם שבמזרק וצע"ג:

דף יד:
הא רבי. ק"ל מאי ראי' מרבי הא י"ל דס' כר' יוסי דבחישב לאכול כזית מחלה זו דזו מפגלת ולא החלה השני' דעשאו הכתוב כשני' גופי' וכיון דחלה אין גורם לפיגול לחלה השני' מש"ה בחצי [זית] מזו וחצי כזית מזו לא הוי פיגול ול"ש לצרף דהא כל חלה לגבי עצמה הוי רק חצי זית, וחצי הזית מהשנייי' אין גורם לפיסולו דחלה וצע"ג:
תוד"ה הכתוב וכו' מלתא ממלתא. לעיל דף ח' ע"א:

דף טו.
רבנן סברי הציץ מרצה כו', מה דבדק לן מר בסוגיא דפסחים ע"ח דפריך הש"ס א"ה למאי הלכתא אין הציץ מרצה על האכילות הא יש נ"מ באם נשאר מקצת מן הבשר או מן שיורי מנחה בטהור דאז אם אמרינן הציץ מרצה מותר לאכול הטהור וכו' וכן מבואר בסוגיא דמנחות ט"ו גבי נטמא אחד מן החלות וכו' וכ"פ הרמב"ם פ"ה הט"ז מהלכות תמידין ומוספין עכ"ד:
לענ"ד זהו וודאי אי אפשר לאמרו לדינא דבנשתייר בשר הזבח בטהרה דיהא אסור באכילה דא"כ איך ס' ר"י דאם נשתייר קצת מן הבשר דיזרוק הדם הא כיון דא"א לאכלו הוי כנאבד כולו, וקושי' זו הקשה תוספות מנחות דף ט' ע"ב ד"ה אותן שיריים וכו', ומתירוצם שם נלמד דבאמת אין הדין כן בזבחים רק במנחות דילפינן מקרא והנותרת מן המנחה ולא הנותרת מן הנותרת, וכן בלחם הפנים מהאי טעמא בנפרמה מקצתה כולם אסורים כמש"כ רש"י דף ח' ע"א, ומשום הכי גם בנטמא מקצתם אם אין הציץ מרצה על האכילות גם השיריים אסורים, ואף דבמתני' קתני גם כן אחד מן הסדרים, צ"ל דגם שתי לחם דינם כמנחה, אבל עכ"פ לענ"ד בזבחים בוודאי אין השיריים נאסרים, גם בהרמב"ם לא נזכר זה בזבחים וכיון שכן ממילא אין קושית מעכ"ת נ"י חזקה כ"כ דהרי

הש"ס בעי לאשכוחי הנפקותא גם בזבחים מדלא קאמר נ"מ לענין לחם כמ"ש תוס' שם וזבחים ליתא להנ"מ של מעכ"ת נ"י:

דף טו:

דתנן היתה שדהו, עיין תוי"ט פ"ה מ"ח דכלאים:

תוד"ה אפשר בסה"ד ומיהו ק' לפי' זה דא"כ משכחת לרבנן כו'. ק"ל על קושייתם הא י"ל דב' דברים המתירים אין מעלין זה בלא זה, וגם לא ס"ל כר"ש דעומד לזרוק וא"כ שפיר מצו סברי דמשחיטה קבעה והיינו שחיטה וזריקה בהכשר, והכא בפיגול באיזה עבודה שיהי' הא (לא) ליכא ב' מתירין בהכשר ולא קבעה וכמ"ש תוס' בדיבור שאח"ז דר"ש ע"כ ס"ל דב' דברים המתירים מעלין זה בלא זה כרבי וא"כ דלמא רבנן לא ס"ל הכי וצע"ג:

דף טז.

איתיבי' ר"א בר ר"ה לרבא בד"א בקמיצה וכו' ת"ש בד"א וכו' אלא למ"ד ולא בדמו של פר וכו' קשיא. קשה הא רבא מוקי בסמוך בד' פרים וא"כ שפיר שייך בכהן אחר ואף לאידך תירוצא אפילו תימא פר א' הא מ"מ הא אפשר דמיירי בד' פרים וא"כ יש לומר דרב אוקי בד' פרים וצ"ע:

תוד"ה בין וכו' ובחצי הזאת דפנים מודי ר"מ וכו'. תמוה לי הא סוגיא ערוכה זבחים דף מ"א ע"ב לעולם רבנן ומאי כתקנתן כתקנת פיגול, הרי מפורש דלר"מ במתן א' מד' המתנות כתקנת פיגול הוי פיגול וצע"ג:

דף יז.

אבל הכא דקומץ לאו מתיר כו'. (עי' חי' זבחים מ"ג):

דף יז:

תוד"ה לכתוב וכו' ורפא ירפא. וכן בפסחים דף ח' ע"א עיין בב"ק דף ס"ה ע"א תענית דף ג' ע"א:

דף יח.

מתני' לא מלח [פי' הרע"ב לא מלח כל המנחה כולה אלא הקומץ, ובתוס' יו"ט כתב דאילו מליחת הקומץ מעכבת היא כדתניא בדף כ' יכול תהא מנחה כולה טעונה מלח כו'], ותמוה לי הא אדרבה כיון דאמרינן דאין מנחה טעונה מלח איך אפשר לפרש מתני' דלא מלח היינו המנחה כולה הא אף לכתחילה לא בעי מליחה כלל, אלא ודאי דמתניתין דלא מלח קאי אקומץ ומאי דקתני בברייתא דמדכתיב ברית מעכבא מתניתין פליג בזה וכדאמרינן בסוגיא דרב סבר כמתניתין ולאידך שינויא גם רב סבר כהברייתא. אבל מכל

מקום מתניתין לא סבר לה כהברייתא. והרמב"ם השמיט באמת לא מלח דלהלכה קיימא לן כהברייתא וכמ"ש בכ"מ בפ"ח מהלכות איסורי מזבח ונתן טעם על זה דפסק הרמב"ם כהברייתא ולא כמתניתין. עכ"פ זהו ברור דלא מלח היינו הקומץ. ודברי הרע"ב והתי"ט שגבו ממני וצ"ע:

דף יט.

אף שחיטה בבעלים. עיין לקמן דף צ"ג ע"א תוד"ה לפי:

דף כ:

תוד"ה נפסל וכו' דאם אינו ענין לסוף שקיעה. ק"ל דיקשה בהיפוך דלמ"ד דאין לינה מועלת מנ"ל דנפסל בתחילת שקיעה הא הקרא לא מייתר דאיצטריך לענין שלא מועיל [הלנה] וצ"ע:

בא"ד דבהא פלוגתא היא דר"ג ור"י, ומבואר בדבריהם בזבחים דהקושיא [דבממנ"פ] דלר"ג הא באמת לא ירד, וק"ל דמה דאמר ר"ג לא ירד היינו על פסולו בעצמותו, אבל הכא אין פסולו [מחמת] הלנת הדם אלא דמצות זריקה מהני רק ביום זבחו ולא אח"כ והוי כלא זרק וצע"ג:

דף כא.

דם שבישלו (עי' חי' חולין קט"ז ע"ב):

שם הקפה דם ואכלו חייב כו' (א"ה עי' חי' שבועות כ"ג א'):

רש"י ד"ה דם חמור וכו' דאין קרבן בטמאין. נראה להדיא דלאו דוקא נקרש דהא בלא נקרש הוי נמי הך חידוש דאף דאין קרבן בטמאים ובודאי הכי הוא דאם בלא נקרש פשוט דחייב משום דם והוי כדם בהמה דעלמא מה"ת לא לחייב בקרוש דמ"ש מבהמת חולין דחייב בקרוש. אמנם תמוה לי דא"כ מאי חידש ר"פ הא מתניתין ערוכה היא ריש פרק דם שחיטה דבין טמאים בין טהורים חייבים על דמו:

דף כא:

מה עצים משל צבור. עיין זבחים דף נ' ע"א תוס' ד"ה לא:

דף כב.

רש"י ד"ה והן בולעות זו מזו, לענ"ד בפשוטו דכוונת רש"י ותוס' דסולת של קומץ רבה על שמן שבלע ממנחת נסכים. [ולרבנן] דס"ל דעולין אין מבטלין זא"ז אף מבשא"מ לא בטל השמן בסולת וכיון דלא בטל היכא דאיתא אמנחת נסכים שדינן ליה ולא הוי הקומץ ריבה שמנה ולא המנחת נסכים חסר שמנה. אבל לר"י דמבשא"מ בטל אמרינן סלק כו'

ובטל השמן שבלע בסולת ומש"ה לא שדינן ליה אמנחת נסכים כיון דבטל בסולת ומקרי זה רבה שמנה וזה חסר שמנה. וכן משמע להדיא בפירש"י עיי"ש וברור:

דף כב:
תוד"ה ור"י וכו' דמשקין לכי מסרחי אין שם משקין עליהם. וק"ל דא"כ יין ביין במשהו הא הבטל א"א להיות כמבטל להיות מותר דלכי מסרחי לאו שם משקה עליהם וצ"ע:

דף כג.
מתני' בשיריה של חבירתה כו'. עיין לקמן מ"ח ע"א תוס' ד"ה חטא בחטאת:

דף כד.
שלא יביא עשרון בשני כלים. עיין לקמן דף ק' ע"ב תוס' ד"ה אפשר:
שם מי אמרי' שבע ליה טומאה. עיין שבת דף צ"א ע"ב תוס' ד"ה פחות:
תוד"ה שאין כו' דלא היה מעולם צריך לכלי. עי' בהר"ש פ"א דטהרות משנה ט':

דף כד:
אר"י וכי באיזה מדרס נגע זה כו'. פלוגתייהו דר"מ ור"י אם טומאת בית הסתרים מטמא במגע דר"מ סבר דמטמא ומש"ה סבר דטמא מגע מדרס דמיד כשנעשה מדרס נגעו זה בזה בעודם מחוברים וכל מקצת נעשה ג"כ מגע מדרס. ור"י סבר דעודם מחוברים לא מטמאי זה מזה דבמקום חבורן הוי בית הסתרים ואינו טמא אא"כ נגע בו הזב דהיינו שדרס עליה הזב כשהוא יחף דנגע בו כשדרס ברגל וחל בבת א' טומאת מדרס וטומאת מגע מדרס. או שדרס עליה במנעל דבשעת מדרס נעשה ג"כ טומאת מגע מדרס שנגע זה בסנדל. ואינו טהור אא"כ כשדרס הי' פשוטי כלי עץ מפסיק בין רגליו לבגד. וגם בעי' שלא היה הסדין מכופל בשעה שדרס דב' ראשים אינם נוגעים זה בזה בגלוי ולא חל עליה טומאת מגע מדרס. ואם אח"כ נתכפל הבגד או אח"כ נגע בו הזב אינו טמא טומאת מגע דלא אתי טומאת מגע דקיל וחייל על טומאת מדרס החמור אלא א"כ באו בב"א. זהו העולה מדברי תוספות חולין ובמנחות:
שם אמר רבא עשרון שחלקו ואבד א' מהן. עי' לקמן דף פ' ע"ב תוס' ד"ה כולהו:

דף כה.
תוד"ה אימא עון יוצא, ולשנויי כגון יוצא, וק"ל דהא ליתא להך שינויא לגבי זרות דהא הוי העון לפני ד', ואף דההיתר מכללו אינו לפני ד' דהא תוס' כתבו לעיל דפיגול דחוץ למקומו מקרי הותר מכללו ע"י במה וצ"ע:

דף כה:
לטהורין חייבין. עיין זבחים דף מ"ו ע"ב תוס' ד"ה אחת לכלל:

שם מזבח השלמים מיעט. עי' לקמן דף מ"ו ע"א תוס' ד"ה מששחטה:

דף כו.
מתני' וכמדת ר"י פסולה. היינו רק לכתחילה אבל בדיעבד הורצה והיינו בנטמא דציץ מרצה על אכילות ורק מדרבנן לא יזרוק לכתחילה. אבל באבוד ושרוף אפי' דיעבד פסול. כן מבואר בפסחים. ואפשר לומר דפסולה כמשמעו אפילו דיעבד אלא דה"ק כמדת ר"י ביסוד זה דאם אין דם אין בשר ולא כר"י דמתני' דהכא דאין ציץ מרצה על האוכלין והוי כנאבד ואפילו דיעבד פסול. ועיין בפסחים. והא דפרכי' שם חדא פסולה דיעבד משמע היינו למה דרצה לומר דר"י סבירא ליה אפילו בכל מילי דזרק הורצה אפילו בשרוף דדינא דאין בשר אין דם כיון דלא שינה לעכב כך הדין מדאורייתא דלכתחילה לא יזרוק ובדיעבד הורצה (וכדסבירא ליה לר' יוסי באמת) מש"ה פריך דהא פסולה קתני. אבל למה דמשני כאן ביחיד כאן בציבור היינו מדין ריצוי ציץ דבדאורייתא אין חילוק בין יחיד לציבור, וע"כ מדין ריצוי ציץ דאף ביחיד מדאורייי' יזרוק דציץ מרצה על האוכלין ורק מדרבנן לא יזרוק ובצבור שרי לכתחילה. בזה שפיר י"ל דהא דקתני הכא פסולה היינו דמתני' סבר דאין ציץ מרצה על האוכלין וקאמר כמדת ר"י לענין זה דאין דם אין בשר אף בדיעבד פסול כמו בנשרף ודו"ק:
שם רנב"י אמר הכל מודים בקומץ שטעון קידוש. עיין לעיל דף ב' ע"ב תוספות ד"ה שחיטה:

דף כז.
מתני' הסולת והשמן מעכבין. עיין לקמן דף מ"ד ע"ב תוספות ד"ה הסולת:

דף כז:
ושבפנים ושבמצורע. עיין לקמן דף ע"ד ע"ב תוספות ד"ה איכא:

דף כט:
אמר רבא שבעה אותיות כו'. (הגה עי' מש"ה לק' ל' ע"ב ד"ה אולם). ע"ד ספיקתו דמר באות ח' שצורתו ב' זיינין וחטוטרת ע"ג, אם הזיינין צריכין זיון:
לענ"ד פשוט שא"צ זיון דהא רבא אמר דשעטנ"ז ג"ץ צריכין זיון ולא חשיב גם לאות ח', אף אם נדחוק כיון דצורת הח' הוא ב' זיינין נכלל בכלל הז' דשעטנ"ז, הא מ"מ רבא אמר שבעה אותיות צריכין זיון הרי דרק שבעה ולא שמנה:
ואולי יש ליישב בזה מימרא דרבא דאמר שבעה אותיות צריכים זיון מנינא למה לי' והיינו דלא נטעה דגם ח' צריך זיון לזה אתיא מנינא לומר שבעה ולא שמנה:

גם הא לשיטת רש"י בההיא דחטריה לגגו דח' שמגביהין רגל השמאלי למעלה א"כ אין האות ח' בצורת זיין כלל וא"א לכללו בכלל שעטנ"ז ג"ץ, וא"כ אם נידון כהוכחת מעכ"ת נ"י מסוגיא דשבת דנטלו לגגו דח' ועשאו ב' זיינין דמוכח מזה דח' צריך זיון יהיה זה תיובתא לפירוש רש"י הנ"ל דהוכחנו דלשיטתו בודאי א"צ זיון:

וביותר דאם נידוק מהראיה הנ"ל דבעי זיון, יהא מוכח דצריך ששה זיונים וזה ודאי אינו לפירש"י בתמונת הח', והרי תוס' במנחות לא סתרו פירש"י מכח קושיא זו, ובאו רק בטענה קלושה מלשון דנטלו לגגו דח' היינו מדלא נקיט דחלקיה לגגיה דח' ולא הקשו בדעדיפא מיניה מכח קושיא זו כיון דמוכח משם דח' צריך זיון דזהו ליתא לפירש"י וכנ"ל, אע"כ דליכא הוכחה מסוגיא זו לענין זיון, א"כ מה"ת לן להמציא פלוגתא חדשה בין רש"י ותוספות לענין זיון, לזה נלענ"ד ברור לדינא דא"צ זיון:

ובעיקר ראית מעכ"ת נ"י מההיא דנטלה לגגו דח' להוכיח מזה דח' צריכה זיון, לענ"ד י"ל דבאמת מזה מוכח שיטת הרמב"ם וסייעתו דזיון אינו מעכב, ומה שתמה מעכ"ת נ"י על שיטה זו מהא דאמרינן בסוגיא דשבת פ' הבונה האי דבעי זיוני, ואם איתא דבדיעבד כשר אמאי אינו חייב משום שבת, לענ"ד אדרבא משם קצת סיוע, מדלא קאמר הא באותיות הצריכים זיון וכו', דהוי משמע דהך ברייתא מיירי באותיות דשעטנ"ז ג"ץ ואידך ברייתא מיירי משארי אותיות, וקאמר האי דבעי זיוני, משמע יותר דבא לומר דתרווייהו באותיות שעטנ"ז ג"ץ, אלא דהא היכא דבעי לזיוני דרוצה לכתוב בדיוק ובהכשר לזיין אותיות הצריכין זיון מש"ה בעוד שלא עשה הזיון לא נגמרה מלאכתו, והא דלא בעי זיון, היינו אינו רוצה לזיינם, ומ"ש בתוס' שם דגם אם רוצה לכתוב ב' זיינין אינו חייב בעוד שלא זיינם, י"ל היינו ג"כ בכה"ג דרוצה לזיינם, וכיון שכן ניחא ההיא דנטלו לגגו דח' דמיירי באינו רוצה לזיינם:

ומ"מ נראה לענ"ד ליישב גם לשיטת הטור דהזיון מעכב דהר"ן שם בשבת הקשה אההיא דנטלו לגגו דח', וכן בנטלו לגגו דד', הא הוי חק תוכות ותירץ דמ"מ גבי שבת ליכא קפידא דכל דהוי מלאכת מחשבת חייב עיי"ש, א"כ י"ל כיון דחזינן דאפי' בחק תוכות דממעטינן מוכתב ולא וחקק דהוי פסול בגוף הכתיבה דהאות, מ"מ חייב בשבת, מכ"ש לענין זיון דנראה דאפילו להסוברים דהזיון מעכב לא משום דבלא זיון אין האות שלם והזיון מגופו של אות, אלא דכך הדין והכשרו של ס"ת דאותיות אלו צריכים זיון לאיזה טעם ודרש, ואם אינם מזוינים דמעכב היינו לענין הכשירו דהס"ת, אבל מ"מ האותיות שלימות בלא זיון וכשרים בגט אשה, א"כ מכ"ש דחייב לענין שבת, ולפ"ז גם להטור

צריכים לפרש בההיא דאמרינן הא דבעי זיוני, היינו דהוא רוצה לכתוב בזיון וכנ"ל, א"כ ניחא גם להטור הא דנטלו לגגו דח' די"ל דמיירי באינו רוצה לזיינם:
עוד נ"ל ליישב דלכאורה יש לתמוה על הר"ן הנ"ל דמ"מ יקשה בשינויא דרבא דנטלו לגגו דד' ועשהו ר' דהחיוב משום דהשלימה לספר דתיקן להספר משום אל תשכן באהליך עולה כדפירש"י, והרי עדיין הספר פסול משום חק תוכות, ועודהו בכלל אל תשכן, ואפילו ללמד מתוכו אסור שמא יקרא בו בצבור כמ"ש האחרונים, וא"כ לא תיקן כלום, ולזה צ"ל דמיירי בשאר ספרים דניתנו ללמוד מתוכם ולית בהם שייכות חובת קריאה בצבור, אלא דקושיית הר"ן היה כיון דממעטינן מוכתב ולא וחקק א"כ אין שם כתיבה עלה ולא מקרי כותב בשבת, וע"ז תירץ שפיר דמ"מ הוי מלאכת מחשבת, ומיירי באמת בשאר ספרים דהוי תיקון מעליא:
ובזה מדוקדק לישנא דרבא דנטלו לגגו דד', דלכאורה תמוה, הא עיקר התירוץ דמיירי בהשלימה לספר, א"כ למאי צריך רבא לפרש באיזה אופן הגיה דזה אינו צורך ועיקר להתירוץ, יהיה ההגה"ה באיזה אופן שיהיה ג"כ עולה התירוץ שפיר דהשלימה לספר, ולפי הנ"ל ניחא, דאי יהיה הפירוש בענין שנפל טפת דיו על האות ונשתנה צורת האות לגמרי ונטל להדיו ונעשה אות, בזה יקשה ממנ"פ, אי בס"ת עדיין לא תיקן דהא הס"ת פסולה משום ח"ת ואי בשארי ספרים ל"ש בזה אל תשכן כו' דאין עליו שם עולה כיון דאינו יכול ללמדו עי"ז בשבוש, דהא צורת האות נשתנה לגמרי ומותר לקיימו בביתו וללמוד בו, לזה נקט דמיירי בנטלו לגגו דד', והיינו דהיה דומה הר' לד', דעי"ז יקרא התיבה בטעות וילמוד בשיבוש, זהו בכלל אל תשכן באהליך עולה:
ובזה מיושב הא דנקט רש"י דהתיקון משום אל תשכן, ולכאורה תמוה דהתיקון בפשוטו דיכול לצאת בזה ידי חובת הקריאה, ואף דבזה י"ל דרש"י ס"ל דס"ת שחסר אות כשר לקרות בו, כדדייק הר"ן פ"ב דמגילה (דף רס"א) מ"מ עדיין יש לדקדק, אמאי לא פירש"י על גוף הברייתא לעיל בדין דכתב אות אחת והשלימה לספר, הו"ל לפרש הטעם דתיקן משום אל תשכן, ואמאי נטר רש"י לפרש כן עד שנויא דרבא, ולפי הנ"ל ניחא, דבברייתא י"ל בפשוטו דמיירי בס"ת והוי בפשוטו התיקון דיכול לצאת בו ידי חובת הקריאה אבל באוקימתא דרבא דע"כ לא מיירי בס"ת דהא עדיין לא תיקן, דהס"ת פסול משום ח"ת, וע"כ מיירי בשאר ספרים, והוצרך רש"י לפרש דהתיקון משום אל תשכן וכיון שכן ממילא מיושב, דלהטור דס"ל זיון מעכב י"ל דגם הך שנוי' דנטלו לגגו דח' מיירי בשאר ספרים דל"ש בהו זיון, דהאותיות נגמרו בשלימותם בלא זיון כנלע"ד:

אח"ז מצאתי את שאהבה נפשי בספר התרומה (סימן קי"ד) ואולי אין הספר היקר הזה מצוי תחת ידו אעתיק לכבודו לשונו הזהב, וז"ל אין מנהג לזיין אותיות שעטנ"ז ג"ץ בגט כמו שעושים בס"ת, דבלא תגין נקראת שפיר אות, והתגין לשום דרש בא, אמנם הרב ר' יצחק בר אברהם היה מדקדק כיון שלא יתחייב עליהם אם יכתבו בשבת אם לא יעשה זיון כמשפטם כדאיתא בפרק הבונה, א"כ מסתמא אין נקראים אות בלא תגין, והכי משמע הפשט הא דבעי הכותב לזיוני, אבל אידי ואידי איירי דעלו בידו ב' אותיות הצריכים זיון, דהא לא קאמר הא באותיות שאין דינם לזיין, ותדע דהרי קאמר התם נטלו לגגו דח' ועשאו ב' זיינין חייב, משמע בנטילת הגג לחוד בלא זיון חייב, אלמא כיון שאין בדעתו לזיינם מקרי אות בהכי, עכ"ל:

הרי דמפשט פשיטא ליה דח' אין צריך זיון, גם מבואר דפירש במה דאמרינן הא דבעי זיון היינו שהכותב רוצה לזיין, שמחתי שכוונתו לדעת הגדול:

שם חזינן להו לספרי דווקני כו', במקל באמצע הגג נראה דאין זה לא כרש"י ולא כר"ת, דלר"ת בעינן שיהיה גג עצמו מוגבה כזה [ציור] ואף דאפשר לומר דזה עצמו הוי כחטוטרתא דגמלי דבאמצע מוגבה והיינו כפי הנ"ל דבאמצע האות היינו במקום האויר שבין ב' זיינין הוא דבר גבוה, מ"מ הדבר בפשיטות מורה דגג עצמו מוגבה, והכי משמע בב"י סי' ל"ו שהביא דברי ר"ת ורש"י וכ' אח"כ והא דאמרי' באלפא ביתא דרבי עקיבא מפני מה אין קושר כתר מפני שבעלי חטאים יש להם בושת משמע שאין לה מקל תירץ בהג"מ מקל שבצד שמאל שרגילין הסופרים לעשות אף בלא חיובא א"י שהוא כתר מחויב עכ"ל, מדנקט בתירוצו מקל שבצד שמאל משמע דקושייתם הי' רק על רש"י, וגם במקל באמצע משמע דלא מהני תירוצא דאין [רגילים] הסופרים לעשות כן בלי חיובא, א"כ מוכח דלר"ת לא הוי מקל באמצע ולא הוי כתר דניכר דהגבהות מצד עצמו, ורק במקל דניכר שהאות עצמו כבר נגמר אלא דעושה לו כתר, וגם כרש"י לא הוי דמשמע דמקל בצד שמאל דוקא, ומוכח ג"כ הכי מדברי הב"י הנ"ל דבאמצע אפשר דנשאר קושיות הב"י הנ"ל:

אך מ"מ בדיעבד בלא חטירה כלל הוי חי"ת דזה רק מסופרי דווקנא והרי אנו כותבין גיטין בלי חטוטרת כלל וא"כ מוכח דהוי ח', וכן מפורש בתשובת ריב"ש סי' ק"כ וז"ל ושמעתי שיש מי שהורה דאפי' אות ה' אם נוגעת בגג למעלה לא פסלינן בדיעבד והביא ראי' מדאמרינן בפ' הקומץ רבה אר"א חזינן לסופרי דווקנא נראה דאין זה לעיכוב אלא למצוה מן המובחר (וזה דעת תשב"ץ סי' נ' נ"א, ומפסק שו"ע יו"ד סי' רע"ו סי"א מבואר דלא קיימא לן הכי דלהתשב"ץ לא נפסלה קדושת השם ומדינא אסור לגרור) ואין זה נכון

בעיני דהרי נזכר זה בברייתא שלא יעשה הה' חתין והכרחתי לעיל דלעיכובא קאמר (והתשב"ץ שם תירץ ע"ז דאם ראשה אצל הגג ע"כ הדביקה בגג עבה כבאמצע הרגל דפסול בדיעבד אבל אם עשה ראשה משופע אעפ"י שהדביקה אינו דומה לחי"ת) והראי' ההיא יש לדחות בב' פנים הא' לומר שהיו מדקדקין דחטרי לגגו דחי"ת וזהו למצוה ואעפ"כ היו נזהרין לתלות כרעא דהה' ולא הי' מקילין בזה לומר דאפי' תגע לא תדמה לחי"ת שהרי אין חוטרין אותה כמו שחוטרין לחי"ת, והביא ראי' שכך ראוי לעשות לפי שהתלייי' הוא לעיכובא ואינו כדי שלא תדמה לח' לחוד אלא שהוא פתח לתשובה כדבעי מיני' ר"י נשיאה, הב' שהתלייי' הסופרים דווקני שלא היה די להם בהפרד הכרעא אלא היה תלוי הרבה כדרך הסופרים בגט בה' דלמהך עכ"ל. הרי עכ"פ נקט כפי השיטות דחטרי לגגו דחי"ת דהוי רק למצוה, וראיתי אח"כ באשל אברהם להפמ"ג סי' ל"ב בצורות אותיות כ' באות חי"ת וז"ל וי"ש יוצא ידי שניהם ב' זיינין וחטוטרת בראשו ומקל כעין תג בשמאלו ובב"י משמע דכשר בח' כרש"י דאמרי' ספרי דווקנא משמע לכתחלה ובה' דתלי' אי דבוק פסול אין לן לומר כן בח' עכ"ל, והמה דברים תמוהים במ"ש בשם הב"י הלא הב"י הביא רק לשון הגמ' וכ' עלה פר"ת ורש"י, וגם מה דכשר בח' כרש"י אם נידוק לישנא דספרי דווקנא בלא חטירה כלל כשר, גם מה דתלוי בתלייי' הה' דנראה דעתו דלהסוברים דתלייי' דה' מעכב מוכח דלא חיישינן לדקדוק לישנא ספרי דווקנא, ובמחכ"ת הא מבואר בריב"ש הנ"ל דתלייי' דה' מעכב ומ"מ דייק לישנא דספרי דווקנא ומתרץ לה בב' פנים, אבל לענין חטוטרתא דח' קיימא הדקדוק להוכיח דמדינא כשר, וגם אין לומר כיון דאפשר לתקוני הוי כלכתחילה כמ"ש המג"א סי' ל"ב ס"ק מ"ג, אינו ראי' דמה שהורה הגאון מפוזנן למחוק השורות כיון דמ"מ דעת הגדולים לפסול בדיעבד מש"ה אין לסמוך על הפוסקים המקילין כ"א רק דיעבד ממש היכי דא"א לתקוני, משא"כ בנ"ד דלא מצינו מפורש מי שפוסל בדיעבד בלא חטירה, גם התם עכ"פ לכתחלה חיוב איכא אבל הכא אפילו חיוב לכתחילה ליכא רק למצוה מן המובחר כמו שמדוקדק בלשון הריב"ש הנ"ל, יש לומר דבדיעבד לא בעי תיקון, ולזה יש לומר דדי בעשיית מקל בשמאל דזהו אם אפשר בקל הוי לכתחלה ממש, כנלע"ד בעזה"י:

דף ל.

תוד"ה מכאן וכו' על שנפטר משה רבינו באותה שעה. עיין סוטה י"ג ב' רש"י ד"ה דיו זוגי:

תוד"ה ומשה כותב כו' חידוש אצלי שלא הוכיחו דין זה דצריך לקרותה קודם שיכתבנה מסוגיא דמגילה והיינו מהא דלבתר דמוקי הש"ס דמנח מגילה קמיה וכו' אמרינן מסייע

לרבב"ח אמר ר"י אסור לקרות כו' וע"כ הפירוש דמדקתני סתמא היה כותבה ולא פירשה המתניתין להדיא דמנחה מגילה קמיה, ע"כ משום דממילא משום דאסור לקרות וכו' בעי דמנחה מגילה קמיה וא"כ מהאי טעמא גופא יש להוכיח ג"כ דין הנ"ל דצריך לקרות כל תיבה ותיבה קודם שיכתבנה מדלא קתני במתניתין דקרא מניה וכתבה, ע"כ משום דממילא לכל כתיבה צריך לקרות מקודם. ואף דאפשר דמקרא לו אחר מ"מ תני סתם כיון דעפ"י הרוב קורא בעצמו. כמו דסמך המתניתין דממילא מנחה מגילה קמיה. אף דאפשר דמונח לפניו מגילה כתובה שלא מן הכתב (ועיין באלי' רבה) אע"כ דמ"מ מסתמא מונח מגילה כשירה לפניו ה"נ מסתמא קורא בעצמו. עכ"פ ראיה ברורה מסוגיין דצריך לקרות כל תיבה קודם שיכתבנה וצ"ע. (וע"ע בתשו' סי' ל' ל"א ל"ב):

דף ל:

תוד"ה שלשה. במקצת אותיות השם יוצאים חוץ לשיטה. דעתי לפסול אף דיעבד. כי מי ירום ראש להקל בדבר המפורש בתשב"ץ בשם ספר התרומה. וכ"כ בפסקי מהרא"י (סס"י צ"ג) וכ"כ מוהריק"ש ולא מצינו דעת מקילים במפורש, ומה דהקשה מעכ"ת על ראיית מהרא"י מלישנא דר"ת, דצריך שיהיו האותיות השם כתובים בתוך השיטה. הא בסוגיא דמגילה מבואר דצריך אפשר לפרשו לכתחלה דוקא. זהו נכלל בקושיית המג"א (סי' ל"ב סמ"ח) על התה"ד הנ"ל, דלמא צריך אינו מוכרח לדיעבד. ורמז לעיין בב"ח (סי' רי"ט) ושם הביא הב"ח ראיה זו של מעכ"ת נ"י לסיוע לדעת הטור, דכתב שם דצריך לאודויי באפי עשרה הוא רק לכתחלה. והמג"א רמז עוד לרפ"ב דגיטין. ומשם ראיה ג"כ דצריך היינו לכתחלה, ועיין בבאר שבע (סי' כ"ט) הביא ראיה זו להטור הנ"ל:

אולם לענ"ד נראה דדברי התה"ד נכונים. דהרי הטור יו"ד (סי' רע"ד) כתב מדאמר רבא ז' אותיות צריכים זיון אף דיעבד משמע. הרי דהטור כתב להדיא דצריך אף דיעבד במשמע. והט"ז שם הקשה מסוגיא דרפ"ב דגיטין, ולפ"ז יסתרו דברי הטור א"ח (סי' רי"ט) לדברי הטור יו"ד (סי' רע"ד) ולזה נראה ברור דוקא היכא דנקט צריך שהעושה צריך שיעשה כן, כמו צריך שיאמר בפ"נ. וכן צריך שישמיע לאזניו. זהו הוי בדרך חיוב מצוה שיעשה כן. ואינו מוכרח דמעכב דיעבד. והיינו דכתב הטור דצריך לאודויי הוא רק לכתחלה משא"כ גבי זיון דלא נקט הכותב צריך שיזיין. אלא דהאותיות צריכים זיון. דמשמע בדרך הכשירן דהאותיות כך הם. וזהו גוף הכתיבה דאותיות. ובלא"ה לא מתכשרו. ולפ"ז יפה דקדק המהרא"י מלישנא דר"ת שכתב דהאותיות השם צריך שיהיו בתוך השיטה. דנקט כן על האותיות ולא על הכותב לכתוב כן, מש"ה משמע דהוא אפילו לעיכובא. וחילוק כזה מבואר להדיא בפסקי מהרא"י שם מקודם שכתב דמדקאמר לא יכתוב תיבה חוץ

לדף ולא קאמר דצריכים להיות כתובים תוך הדף, דמשמע דהסופר מוזהר ולכתחלה משמע, עיי"ש. משמע דתליא הכל בזה אם נקט דרך אזהרה על הסופר או על האותיות, כן נראה לענ"ד ברור. ובאמת בר"ן במגילה דף י"ט ובדף הספר ר"ח כתב בשם הרשב"א דנהי דאמרינן צריכה שתהא כתובה כולה וכו' הרי דס"ל דגם בהך לישנא דצריכה שתהא כתובה י"ל דהוא רק לכתחלה, מ"מ בדעת הטור נלע"ד כמ"ש. ומרווח שמעתין דהר"ן כ' דמ"מ משמע דלעכב הוא מדפרכינן על מתני' דהי' כותבה דמיירי דיעבד, ועדיין קשה דמנ"ל באמת למיפרך דילמא צריכה שתהא כתובה היינו לכתחלה, ולפי הנ"ל ניחא דלישנא כזה דנקט על הכתיבה עצמה משמע דזהו הנצרך להכתיבה ואפי' דיעבד:

מה דהקשה עוד המג"א כיון דקצת פוסקים מכשירים במקצת השם תלויה. א"כ במכ"ש במקצתה חוץ לשיטה. ומעכ"ת כתב דהמעיין בתשב"ץ יראה דזה גרע דכחסר דמי, דמה שחוץ לשיטה אין לו חבור לתוכו, וכליתא דמי. זה אינו דהתשב"ץ כ"כ כשבא לדון דבכל מקום שכותב רוב התיבה או תיבה שלימה חוץ לשיטה דאפילו בדיעבד פסול, בזה נתן טעם דכחסר הוא, ומש"ה לא מנאו הרמב"ם תוך הפסולים דבכלל חסר הוא. משא"כ כפי האמת דהוא רק לכתחלה, הרי מוכח דגם מה שחוץ לשיטה נחשב בכלל גוף הספר, וכמאן דאיתא דמי. וא"כ אם באנו לפסול באותיות השם ע"כ משום דאותיות השם צריכים להיות כ"א מבלי מיחזי כפירוד ח"ו. ובזה דן המג"א כיון דמצטרפין תוך השיטה עם מה שלמעלה תלוי ולא חיישינן דהוי כמפורד. אף דפסולו נזכר בגמרא. ק"ו בחוץ לשיטה דלא מצינו רמז בזה דהוי כמפורד. וכחסר בודאי לא הוי, מדמכשירין בשארי תיבות:

אולם דברי המג"א מוקשים. דהרי נראה ברור לדעת המהרא"י דאפי' דיעבד פסול. ה"נ בכתב כל השם חוץ לשיטה דמדכתב ר"ת דצריכים שיהיו כל אותיות השם תוך השיטה וזה לעיכובא. והרי אפשר שיהיו כולו חוץ לשיטה. אע"כ דגם בכה"ג פסול וא"כ למה נקט המג"א הקושיא מכח מה דמקצת פוסקים מכשירים במקצת השם תלוי, הא לכ"ע יקשה דהא בכל השם תלוי לכ"ע כשר, ואמאי בחוץ לשיטה פסול ומוכח דאין לדמות זה לזה. דלגבי אותיות השם חמיר יותר לדון דמחוץ לשיטה הוי כחסר, או יהיה מאיזה טעם שיהיה עכ"פ הרי ברור דחמיר מן תלוי. א"כ נסתר ראייתו דהמג"א. ולא דחינן לדברי הראשונים ספר התרומה ופסקי מהרא"י בלי ראיה ברורה. גם מדברי תשובת מעיל צדקה (סי' כ"ט) נראה דפשיטא ליה דבמקצת חוץ לשיטה אפי' בדיעבד פסול:

מ"ש מעכ"ת להמציא טעם לדינו של ר"ת דכיון דמקצת אותיות דהשם שבתוך השיטה הם תיבה שלימה מיחזי מאי דחוץ לשיטה כחסר. ויצא לדון דכה"ג גם בשארי תיבות

פסול. כבר נסתר זה מתוך שהוכחנו דלר"ת אף אם כל השם חוץ לשיטה פסול. ובזה ליכא לטעמא דמעכ"ת ני':

דף לא.

קח לך מן השוק. עיין בב"מ דף נ"ג ע"א תוס' ד"ה דלמא:

תוד"ה קסבר כו' דמ"מ דמי. עיין מגילה דף י"ט ע"ב בטורי אבן ד"ה ר"י:

דף לא:

הא דלא אפיצן. בהרי"ף הגי' הא דאפיצן הא דלא אפיצן:

דף לב.

לא אריוח. כעין זה פסחים דף י"ג ע"א תענית י"ח ע"א:

שם והאידנא נהוג עלמא בסתומות. עיין תשובות מהרי"ק שורש נ"ד:

תוד"ה תפילין על הקלף כו'. ויש לפרש דלא איירי כו'. תמה חתני נ"י דמה יענו לקושית הירוש' דלחשוב כתב בשני עורות. לענ"ד הא הירושלמי לא תירץ כלום ויסברו התוספות דבאמת זהו התירוץ דלא חשיב בדבר שכתובים בו, והירושלמי הו"מ להקשות דתפילין על הקלף, גם נ"ל דדוקא פסול דגויל דפסולו בגוף הדבר שכותבין עליו מזה לא מיירי אבל בכתב על ב' עורות דהעורות בעצמותן כשרים אלא דהכתב צריך שלא יהיה נחלק בשני מקומות, יש לומר דמקרי פסולו בכתב:

דף לב:

והא בעיא שרטוט כו'. עובדא הוי הסופר דפה הראה לי תכריך מזוזות וראיתי מקצתם השרטוט עקום מאד והשורות נכתבים מיושר בין שרטוט לשרטוט וראשי האותיות מרוחקות הרבה למטה מהשרטוט ופסלתי אותם דלא מקרי שרטוט כיון דאינם נכתבים כסדר השרטוט ולא סמוך לשרטוט ושאל הסופר אותי אם יש תקנה לשרטט עתה ולעשות השרטוטים בראשי השורות. לפום ריהטא נלענ"ד פשוט דלא מהני וראי' לזה מסוגיין טעמא דאין מורידין כו' והא קיימא לן דתפלין א"צ שרטוט ומזוזה צריכה שרטוט ואם איתא דמהני שרטוט אחר הכתיבה מאי קושיא הא יכול לשרטט עכשיו. ואחר העיון והחיפוש לא מצאתי דבר מזה:

אך בתוס' במס' סוטה (דף י"ז ע"ב) ד"ה כתבה אגרת נסתפקו במגילת סוטה דבעי שרטוט אם אחר הכתיבה מהני לשרטט עיי"ש, ותמוה לי דהא מסוגיין מוכח להדיא דלא מהני, והתוס' הביאו שם לסוגיין ולא פשטו ספיקתם מזה, ולומר דבמזוזה לא מהני שירטוט אח"כ כיון דבעי כתיבה כסדרן, וכיון דבשעת כתיבה לא הי' בהכשר לא מהני ההכשר

שאח"כ הוא דוחק גדול דהא אין חסרון בגוף האותיות והוי רק תיקון אחר והוי כמו חקיקת נגיעה דמהני במזוזה:
ובגוף הקושיא שהקשו תוס' והרא"ש והר"ן, כיון דקיי"ל דאין כותבים בלא שרטוט למאי צריך הלכל"מ במזוזה דצריכה שרטוט וכן הלימוד בסוטה ומגילה, נראה לענ"ד דאפשר לומר למ"ש המרדכי בה"ק הובא בב"י הלכות ס"ת להסתפק אם מהני שרטוט בבדיל וכדומה שאינו מתקיים ולאחר הכתיבה יתפשט השרטוט או דבעי שרטוט מתקיים, וסיים וקצת משמע דבעי גומא וחריץ, וא"כ יש לומר דשלשה אין כותבים בלא שרטוט, היינו משום שיהיה הכתב מיושר ומהני לזה שרטוט בבדיל דמה בכך שיתפשט אח"כ הא מ"מ ע"י שרטוט דבעידן הכתיבה נכתב מיושר, משא"כ במזוזה ואינך דמדינא צריכים שרטוט בעצמותו בעי שיהי' השירטוט מתקיים, ואינו תלוי בשעת הכתיבה דוקא ובעי שירטוט בקנה דוקא, וק"ל:
והנה למה שהוכחנו דלא מהני שירטוט אחר הכתיבה מ"מ אני מסתפק אם שירטט בבדיל קודם הכתיבה ולאחר הכתיבה בעוד שהשרטוט דבדיל הי' קיים הי' משרטט בקנה כדין, דבזה י"ל כיון דלא הי' פעם בלא שרטוט והכתיבה הי' כדינו דמהני ואף לאחר שנתפשטו השרטוטי' דבדיל י"ל דמהני לשרטט בקנה, כיון דהכתיבה הי' בהכשר, וגם עתה נשרטט בקנה, ומה דבנתיים לא היה משורטט י"ל דאינו מגרע דלא הוי דיחוי, כיון דבידו לשרטט והוי כמו קבל הכשר ונתן לפסול בפ"ג דזבחים (דף ל"ד) וצ"ע לדינא:
עכ"פ בנ"ד לשרטט אחר הכתיבה נראה ברור דלא מהני מכח הראי' הנ"ל, גם מלשון הרמב"ם והש"ע בהלכות ס"ת שכתבו ואם לא שרטט פסולה, משמע דאין תקנה לזה לשרטט עתה להכשירו כנלענ"ד:

דף לג.

רש"י ד"ה איסתוירא היינו מקום חיבור השוק כו'. עי' יבמות דף ק"ג ע"א:

דף לג:

אבל חתך והניח וכו'. עי' ת' מהר"א ששון בסופו דאף אם קבעו המזוזה כתקנה והסירו הפתח כמו שהוא עם המזוזה וחזרו לבנות הכותל ונתנו הדלת עם המזוזה כמו שהיה קבוע הוי ג"כ תולמ"ה ע"ש, ולדעת המג"א א"ח (סי' ט"ו) נראה דדוקא בקבע לבית אחר דלזה הוי תחלת עשייה אבל בחזר וקבעו למקומו הראשון לא הוי תולמ"ה:

דף לד:

גמרא וצריך לדבק. על דבר אשר חדשים מקרוב באו להמציא לעשות שין של ראש מחותכים עור בתמונת שין ומדבקים על הבית:

אני בעניי איני נמנה בזה להתיר, וכל מה שראיתי כתוב בזה מכבוד הרב אבד"ק שעפסק אינו מספיק דבנה יסודו על ראי' אחת דדיבוק הוי חיבור מההיא דמנחות וצריך לדבק, וזה יסוד רעוע מאוד, דהא רש"י שם דייק בלשונו הזהב, אבל לך הממשמש בהם וניכר ממשן של ד' אגרות הוי ב' אותיות עכ"ל, משמע דרק מכח הכרה במשמוש מקרי ב' אותיות, וא"כ מהני הדיבוק דעי"ז אינו ניכר במשמושן ולא מקרי ב' אותיות, אבל מ"מ י"ל דלא הוי חיבור, ולא הוי עור אחד:

תו כתב הרב להעמיד כן בכוונת התוס' ר"ה (דף כ"ז) דמ"ש תחלה דדיבק שברי שופרות אינו מטעם דהוי ב' או ג' שופרות, היינו דהוכיחו להם כן מההיא דמנחות הנ"ל דדיבוק הוי חיבור, ובסוף שסיימו דאף אם נפרש מטעם ב' או ג' שופרות היינו דקרא והעברת שופר משמע שיהיה שופר אחד מתחלתו ועד סופו. ולא נראה לי כלל, דמהיכן משמע שיהי' שופר אחד מתחילה, הא והעברת שופר משמע יותר בשעת העברה יהי' שופר א', וגם זהו כמעיל פילא בקופא דמחטא שכוונת תוס' בדרך הוכחה מסוגי' אחרת ואח"כ דחו ולא ביארו מאיזה טעם. ומלבד כל אלה, היסוד תמוה דהא בר"ה (דף כ"ו) אמרינן כיון דקאי גלדי גלדי מחזי כב' וג' שופרות, והא גלדי הוי יותר חיבור מחיבור שע"י דבק ואפ"ה מקרי ב' וג' שופרות:

אבל כוונת תוס' כך, דלאחר שהקדימו בתירוצם הב' דלא הוי זו ואצ"ל זו דנסדק גרע מסופו להפרד, כתבו דדיבק שברי שופרות אין פסולם מטעם ב' וג' שופרות היינו דאם איתא דיש בו עוד פסול משום ב' וג' שופרות אם כן הוי זו ואצ"ל זו, דהא בנסדק הוי חדא פסול ובדיבק שברי שופרות יש בו עוד פסול משום ב' וג' שופרות ע"כ דאין בו משום [ב'] וג' שופרות, והא דגלדי גלדי מקרי ב' וג' שופרות, צריך לומר דגלדי כל גלד וגלד שם שופר קטן עליו, אבל שברים אין על שבר שם שופר, ואין בזה משום ב' וג' שופרות ופסולו רק דאין שם שופר עליו והיינו מטעם דדיבוק לא הוי חיבור, וע"ז סיימו דאף אם נימא דיש בו ג"כ משום ב' וג' שופרות לא קשה כלום, והיינו דנימא באמת דהוי זו ואצ"ל זו כדס"ל בתירוצם הא', או כיון דמ"מ לא ידעינן דינא דסיפא דדיבק שברי שופרות במכ"ש מדינא דרישא דנסדק כיון דנסדק גרע בחד צד דסופו להפרד לא מקרי זו ואצ"ל זו:

באופן דספיקתם רק כיון דאין על השבר שם שופר אבל לא מטעם דדיבוק הוי חיבור דהא אפילו בגלדי גלדי דהוי חיבור כדרך גדילתו בידי שמים לא הוי חבור גמור, ועד כאן ל"פ אינך אמוראי בטעמא דשופר של פרה, ומשמע דלא ס"ל כאביי לפסלו משום דמחזי כב' וג' שופרות היינו כיון דהוי חבור דרך גדילתו, ובידי שמים הוי חבור מעליא אבל דיבוק י"ל דמודו דלא הוי חבור:

ולמה העלים הרב עינו מדברי תוס' סוטה (דף י"ז ע"ב) ד"ה כתבה שני דפין, דכתבו להדיא הטעם דגלדי גלדי משום דהוי כבוג"ש, כיון דמתחילת ברייתן לא הוי בב"א וניכר התוספות לא מהני חבורו, ולמדו מזה לגט דכתב על ב' דפין ותפרן יחד דפסול עיי"ש, והדבר פשוט דמ"ש ותפרן, היינו אף אם תפרן כבר מקודם הכתיבה כמו ההיא דגלדי גלדי:

ואף לדברי תוס' דף ל"ב ע"א דלמא להשלים, בחד תירוצא סבירא להו דע"י תפירה הוי חיבור מ"מ י"ל דדבוק לא הוי חיבור עי' מ"ל פי"ב מהלכות טומאת צרעת ה"ו ד"ה תנן פי"ב דנגעים וכנ"ל, ולפ"ז אפשר דל"ש חיבור אלא בבגדים דתפרן יחד אבל גבי אבנים ל"ש חיבור עכ"ל, והיינו דאבנים הוי רק דיבוק בטיט לא אלים כ"כ כמו בתפירה, ומ"מ יקשה מההיא דגלדי גלדי דעדיף ודאי אפילו מתפירה, גם לאידך תירוצם במנחות שם משמע דתפירה לא הוי חיבור:

אח"כ נזכרתי שהרמ"א באה"ע (סי' ק"ל ס"ז בהג"ה) כתב דחיבור בדבק הוי ספק, והב"ש שם הוכיח מההיא דמנחות וצריך לדבק דהוי חיבור, ביאור הדברים אף דהב"ש מסיק שם דכתב ואח"כ תפרן פסול, וא"כ יקשה גם לשיטתו מההיא דמנחות דקתני כותבן בד' עורות וצריך לדבק, הרי דמהני דיבוק אח"כ, היינו דבמזוזה וגט צריך כתיבה בספר אחד, אבל בההיא דמנחות הנ"ל דמטעם והיו לך לאות אתינן עלה תליא הכל על שעת הנחתן שיהי' אחד, אלא דמ"מ מוכח דהוי חיבור, משום הכי בגט עכ"פ דיבק ואח"כ כתב מהני דהוי הכתיבה בספר אחד כך כוונת הב"ש. אבל כבר כתבנו דהראי' ממנחות אינה. גם מה שכתב הב"ש בכוונת תוס' סוטה דתפרן אח"כ פסול, תמוה כפי הנ"ל, עכ"פ הרי הרמ"א פסק דהוי ספק ואיך ניקו אנן להקל בזה, כנלענ"ד:

שם ולמ"ד הזמנה מילתא הא דאתנו עלי' מעיקרא, וק' לי בגוה, הא בגוף הקדושה לכ"ע הזמנה מילתא ואיך שייך לשון ולמ"ד הזמנה מלתא הא כ"ע מודו בזה, וצ"ל דמ"מ לדידן דקיי"ל בעלמא לאו מלתא, גם בגוף הקדושה דמלתא היא לא חמיר כ"כ לאסור להורידו לקדושה קלה, ופרט זה עדיין צ"ע. ולכן לכתוב תפילין על קלף המעובד לשם ס"ת אף דהוי הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה נראה לכאורה דשרי:

אחרי הימים מצאתי בתשובת עבודת הגרשוני (סימן ס"ה) ועיי"ש שכתב דאפילו משום כתיבת תפילין צריך להתנות, דבלא"ה אינו רשאי לכותבן על עור המעובד לס"ת דהוי הורדה, וכיון דקיי"ל (סוף פרק נגמר הדין) דבגוף הקדושה הזמנה מלתא היא ואסור להורידו לחול, ה"נ אסור להורידו לקדושה קלה והביא ראיה ממס' מנחות ולמ"ד הזמנה מילתא היא דאתני עליה מעיקרא, הרי דלמ"ד הזמנה מלתא גם להורידו לקדושה קלה אסור, וה"ה לדידן בגוף קדושה עיין שם:

ולדידי היה נראה ממקום זה עצמו ראיה להיפוך מדאמרינן ולמ"ד הזמנה מלתא היא והא בגוף הקדושה לכ"ע הזמנה מלתא היא, אלא ודאי דלדידן דקיי"ל הזמנה לאו מלתא, אף דבגוף הקדושה מלתא היא מכל מקום לא חמיר כל כך שיהא אסור אפילו להורידו לקדושה קלה, וכנ"ל:

אבל באמת זה דוחק גדול, דלמ"ד הזמנה מלתא היא אסור להורידו גם לקדושה קלה ולמ"ד לאו מלתא אף דבגוף הקדושה מלתא היא מכל מקום מותר להורידו לקדושה קלה, דמה הפרש בין זה לזה:

ונלע"ד דאף דאנן קיימא לן דבגוף הקדושה הזמנה מלתא היא היינו למה דקיי"ל בעגלה ערופה ירידתה לנחל איתן אוסרתה ילפינן מינה דבגוף הקדושה הזמנה מלתא היא, אבל למ"ד דעריפתה אוסרתה ממילא גם בגוף הקדושה הזמנה לאו מלתא היא, ומש"ה שפיר אמרינן ולמ"ד מלתא דהא גם בגוף הקדושה לאו לכ"ע מלתא היא:

וביותר דמרא דשמעתא במנחות מה דפרכינן מיניה הוא ר"י ועליה משני הא בעתיקתא הא בחדתא, ור"י סובר בחולין (דף פ"ב) דעריפתה אוסרתה, ולדידיה גם בגוף הקדושה הזמנה לאו מלתא ועלה אמרי' ולמ"ד הזמנה מלתא, היינו לאביי וכן למאן דס' ע"ע ירידתה אוסרתה וממילא בגוף הקדושה הזמנה מלתא, משכחת לה באתני מעיקרא:

ואולם הא באמת סוגיא דסנהדרין, דאמרינן רבא מ"ט לא גמר מע"ע, הוא תמוה דהא רבא סבירא ליה בכריתות דעריפתה אוסרתה ואם כן גם בע"ע הזמנה לאו מילתא, ובתוס' שם הקשו כזה, [אבל לא ידעתי למה צורך הקדימו דרבא ס"ל דהלכה כר"י בר מהני תלת, הא במפורש ס"ל לרבא בכריתות דעריפה אוסרת כעת מצאתי שכבר עמד לתמוה בזה מארי זקיני הגאון זצ"ל בספרו משנת דרע"ק במסכת כריתות] ותרצו דהכי פרכינן מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה דהזמנה לאו מלתא, ולכאורה תמוה דא"כ מה משני שם משמשים ממשמשי' גמר לאפוקי ע"ע דגופה קדושה הא מ"מ איכא למילף ובמכ"ש כיון דאפילו בגוף הקדושה הזמנה לאו מלתא כש"כ בתשמישים:

ולזה היה נראה דמה דמשנינן משמשים ממשמשים גמר היינו דבאמת ס"ל דרק במשמשים אלו מילתא לאפוקי ע"ע דגוף קדושה, וא"כ אי הוי אמר רבא דילפינן מע"ע היה במשמע דאפילו בגוף קדושה הזמנה לאו מלתא, ובאמת זה אינו, דלענין גוף קדושה ילפי' לחומרא מע"ז עצמה דבע"ז הזמנה מלתא, מש"ה אמר דגמר מע"ז דיהיה כי התם, דבמשמשים לאו מלתא ובגופא מלתא, והוא נכון לכאורה [ועדיין קשה על מ"ש התוס' שם כה"ג באידך פירכא אביי מאי טעמא לא גמר מעכו"ם היינו דנילף מעכו"ם עצמו דהזמנה מלתא ובזה יקשה מה משני, יליף מידי דאורחא ממידי דאורחא הא מ"מ נילף בקו"ח כיון דאפילו בלאו אורחא הזמנה מלתא מכש"כ באורחא, אך באמת בלא"ה קשה דאיך שייך לומר דגמר מע"ז לענין משמשים, הא שם גופא משמשים לאו מלתא ולזה יליף מע"ע דשם לא מצינו דמשמשים לאו מילתא. ולזה היה נראה, דזהו באמת פירכת הש"ס דאמאי לא גמר מע"ז דמשמשין לאו מלתא, אבל מ"מ בפרכא ראשונה, ורבא מ"ט לא גמר מע"ע היינו ע"כ כפירוש התוס' דאמאי לא גמר מע"ע דהזמנה לאו מלתא לשיטתיה דעריפתה אוסרתה]:

וא"כ לכ"ע אף למ"ד דעריפתה אוסרתה מ"מ בגוף הקדושה הזמנה מלתא, דגמרינן מע"ז ויקשה כנ"ל איך אמרינן ולמ"ד הזמנה כו' הא בגוף קדושה לכולי עלמא מלתא היא:

ונראה דהך דבגוף הקדושה הזמנה מלתא לאו דכ"ע היא ותליא בפלוגתא דר"י ור' עקיבא, בע"ז (דף נ"א), דלר"ע דבע"ז דנכרי מיד נאסר ולא בעינן עד שתעבד בזה שפיר י"ל דאף אם ע"ע עריפתה אוסרתה מ"מ ילפינן שם מע"ז, והתם בקרא דע"ז דאשר עבדו שם דמיירי בע"ז של נכרי שם הדין דבג"ק מלתא, אבל לר"י דבקרא ועבדו שם קאי גם על ע"ז עצמה דהא בנכרי גם ע"ז צריכה עד שתעבד אם כן לא יכול למילף מהתם דבג"ק מלתא, ואם כן אם גם ע"ע עריפתה אוסרת ממילא בכל מקום בגוף הקדושה גם כן לאו מלתא ושפיר אמרינן ולמ"ד הזמנה מלתא:

וקימינן כסברא הפשוטה כמ"ש בתשובת הע"ג דבגוף הקדושה לדידן הוי כמו למ"ד הזמנה מילתא בעלמא דאסור להוריד לקדושה קלה:

שוב מצאתי בתשובת פמ"א (ח"ג סי"א) שנשאל ע"ז איך אמרי' ולמ"ד הזמנה מלתא וכמו שהקשיתי ונדחק מאד ליישב ומה שנראה לע"ד כתבנו:

דף לה:

תוס' ד"ה אלו כו' אם צריך לחלוץ תפילין של יד. עיין שבת דף ס"א ע"א תוס' ד"ה דלמא:

דף לו.
תוד"ה לא כו' ור"ת פי' וכו'. הראה לי חכם אחד שכן מפורש בהדיא במדרש תנחומא בפרשת בא:

דף לו:
תוד"ה אי קסבר. ואין לומר דמודה רב בבית דשרי כו'. לכאורה דברי תוס' שבת דף ס"ד ע"ב סותרים לזה, ועי' במהרש"א:

דף לז.
מה כתיבה בימין. עי' מג"א סי' ל"ב סק"ד דשולט בב' ידיו אם כתב בשמאל כשר, ביאור הדברים להמעיין בב"י שכ' בשם סה"ת דצריך שיכתוב בימינו וראי' מההיא דאמרינן וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, ואפי' בדיעבד פסול אם כ' בשמאל מההיא דפ' הבונה הכותב בין בימינו בין בשמאלו ופרכינן והלא אין דרך כתיבה בשמאל ומשני בשולט בב' ידיו, הרי שאין כתיבה בשמאל עיי"ש, ולכאורה תמוה דהראיות סתרי אהדדי, דלפי הראי' הא' מוכח אף בשולט בב' ידיו צריך לכתוב בימין דהרי קיימא לן דגם בשולט בשתי ידיו מניח תפילין בשמאל מטעם מה כתיבה בימין, הרי דגם כה"כ כתיבה בימין, ואילו להראי' הב' מההיא דבונה מוכח דשולט בשתי ידיו גם בשמאל הוי כתיבה, ולפ"ז צ"ל דמההוא דקומץ דמוכח רק לכתחלה, זהו באמת דגם בשולט בשתי ידיו דהכתיבה לכתחלה בימין, ורק לענין שיהי' גם בדיעבד פסול שמביא ראי' מההיא דהבונה, זהו רק בשולט בימין לבד, ודברי המג"א בזה ברורים:
שם בעא מיניה פלימו. עיין בכתנות אור להגאון בעל פנים מאירות פ' במדבר:
שם אתא ההוא סבא תנא לי' כו'. בשו"ת הרשב"א סי' צ"ח השיב לשואלו ע"ד יתרת שחיתה יב"ח וכתב שם דאחר שכללו לנו חז"ל דטריפה אינה חי' צריכים אנו להכחיש דברי העדים ואולי נתחלף להם תרנגולת אחרת, וכתב שם דזה ודאי א"א לומר דמיעוט טריפות חיים ובאמת אותה שחי' הוא מותרת, דזה א"א דאם אתה אומר שחיתה יב"ח צריך אתה לומר או דבאמת טריפה חי' או דטריפות כזה אין ענין טריפות אבל לאחוז החבל בב' ראשין לומר דהוי ענין טריפות וטריפה אינה חי' ומ"מ הך שחיתה היא כשירה דמדקתני כל שאין כמוה חי' טריפה משמע דלאו בדידה תליא מילתא עיי"ש, ולענ"ד בלא"ה א"א לומר כן מסוגיא דמנחות (דף ל"ז) דקאמר בינוקא דאית לי' תרי ראשין תנא לי' ההוא סבא דחייב ליתן לו י' סלעים ופריך דהא בכור שנטרף אינו חייב לפדות ועיין בתוס' שם דהוי טריפה דכל יתר כנטול דמי ע"ש, ומאי פריך דילמא מיירי שאירע שהי' חי יב"ח דאגלי מילתא דהוא לאו טריפה, אע"כ או דליכא במציאות כלל כדעת הרשב"א

ז"ל או דמיעוט טריפות חיים ומ"מ המיעוט שחיים ג"כ טריפה כיון דכמוה אינה חיה וכמו שכ' הרש"ל ביש"ש [ואפשר לומר דגם המיעוט סופו למות מאותו חולי] וק"ל:
ומדברי התוס' במנחות שם מבואר ג"כ דיתרת ג"כ אינה חי' יב"ח דלא כמ"ש הרשב"א בשו"ת שם דיתרת הוא בריא וכחול ימים ירבה אלא דגזה"כ דכל שאילו ינטל טריפה יתיר ג"כ טריפה, דאל"כ ביתיר הוי בן קיימא יתחייב לפדות ולא פריך בגמרא מידי, זולת שנאמר דהל"מ הי' דיתיר דינו ממש כמו נטול לכל דיני טריפות וגם לענין פדי' כן דהוי כנטול ממש וגם הורג טריפה מכח יתרת פטור גם להרשב"א וצ"ע:
תוד"ה יד כו' כיון שכבר פירש כו'. עיין עירובין דף ב' ע"ב תוס' ד"ה בין לרבנן:

דף לח.

תוד"ה התכלת (עמש"כ לק' מ' ע"ב):

דף לט.

ש"מ קשר עליון דאורייתא דאי ס"ד דרבנן מאי איצטריך למישרי סדין בציצית, הק' ש"ב דלמא איצטריך קרא להיכא דמעצמם נקשרו הציצית בבגד וא"א להתיר הקשר בשבת, בזה אתי' קרא להתיר ללבוש כן דכלאים בציצית שריא:
לענ"ד, בלא"ה צריכים להבין, כיון דכלאים בציצית שרי מה לי דהציצית הם כלאים עם הבגד מה לי דהבגד בעצמו כלאים ונימא דהבגד כלאים יכולים להטיל בו ציצית וללובשו לקיים מצות ציצית דעשה דחי לל"ת, ולזה נראה, דבאמת מהראוי דעשה דציצית לא לדחי' ללאו דכלאים, דשאני בעלמא דהוי עשה דחיובא ומוטל עליו לעשותו, אבל עשה דציצית דאין חיוב עליו ללבוש טלית בת ד' כנפות ולהטיל ציצית, וא"כ אמאי דחי העשה לל"ת דכלאים, והא אם לא ילבישנו לא יעבור על העשה כלל, ולזה נראה למ"ש המרדכי דאין איסור כלל על הטלית שלא ללבשו בלא ציצית, אלא כשהוא מלובש בו חל עליו המצוה להטיל בו ציצית, ומה"ט בלא נמצאו ציצית בעיר וכן בשבת דא"י להטיל בו ציצית, מותר מה"ת ללבשו בלא ציצית ע' ש"ע סי' י"ג, א"כ שפיר אמרי' דעשה דציצית דחי ללאו דכלאים, דאם יהי' הדין דלא לדחי ולא יטיל בו ציצית, מ"מ יהא מותר ללבשו בלא ציצית ושוב מבטל העשה, דאם בלא דחיי' היינו אוסרי' ללבשו, באמת אין כאן דחיי' דבלא לבישה ליכא ביטול מ"ע, אבל כיון דבאמת עכ"פ מותר ללבשו בלא ציצית, ממילא חל עליו העשה דציצית ודחי לל"ת דכלאים, וכ"ז אם הבגד בעצמותו אינו כלאים אלא דהציצית הם כלאים להבגד דאם לא ידחה העשה לל"ת, מ"מ ילבישו בלא ציצית, אבל אם הבגד בעצמותו כלאים, ל"ש לומר דלדחי העשה לל"ת, דהא אם לא דחי א"א כלל ללובשו, כיון דהבגד בעצמותו כלאים, וממילא לא חל עליו העשה

כלל, ולפ"ז מיושב קושייתו דמר דלענין זה דנקשרו הציצית בעצמם בבגד ובשבת דא"י להתירו, בזה אין מהראוי דעשה לדחי לל"ת, כיון דא"י להתירו ולא יהי' יכול ללבשו משום כלאים ולא יחול עליו העשה כלל, אלא דלפי האמת דקשר עליון דאורייתא ושייך הדחוי ממילא אף בנקשרו מעצמם בשבת שרי' דהא כך הוא המצוה גם בחול לחברם בדרך כלאים, אבל אם אית' דקשר עליון לאו דאורייתא, ועיקר הדיחוי יהי' רק בגוונא דנקשרו מעצמם ובשבת בזה אין ראוי לדחות כלל וכנ"ל, ודו"ק:

ובההיא ענינא תמוה לי דברי תוס' יבמות דף ה' ע"א ד"ה מה ללאו דהקפה וכו' ס' דמגדילי' לא ילפינן, וקשה לי א"כ לדידי' מנ"ל דקשר עליון דאורייתא ובלא"ה קשה כן בההיא דאמרינן שם אלא מראשו דהך תנא א"כ קיימי' השתא דלא ילפי' סמוכין להתיר כלים בציצית, א"כ מנ"ל דקשר עליון דאורייתא, וצ"ע:

דף מ.

רש"י ד"ה ב"ש וכו' והאי דנקט פלוגתייהו בסדין. ק"ל הא בפשוטו ניחא דהא חזי' דלעיל דל"ט ע"ב דאמר שמואל משמי' דלוי צמר פוטר בפשתן איבעי להו פשתן מהו שיפטרו בצמר ת"ש וכו' וא"כ אלו נקט פלוגתייהו בצמר [הו"א] דגם ב"ש דריש סמוכי' אלא דס"ל דפשתן אינו פוטר בצמר, ומש"ה נקט סדין דאפ"ה ס"ל לב"ש דאסור בכלאים דלא דרשי' סמוכים וצ"ע:

דף מ:

היא של עור וכו'. בשו"ע סי' י' ס"ז מלבושים שהם פתוחים מן הצדדין למטה כו' ולמעלה הם סתומים אם רובו סתום פטור וכו'. ומקור הדין בהג' מיי' ובמהרי"ק ולמדו זה מדין רובה של עור דפטור דאזלינן בתר רוב בגד. ואני עני בדעת לא זכיתי להבין הדמיון דהתם רוב הבגד הוא מין פטור מציצית אבל רוב סתום דהבגד כולו ממין חיוב שחייב בציצית ויש להבגד ד' כנפות מה בכך דרובו סתום הא גם בפתוח אין למקום של הבגד כנפות רק בסופו וצע"ג:

שם דלמא לבטולי קמכוין וב"ת ליכא כו'. בשו"ע ס"י ס"ז הטיל ציצית על ציצית אם נתכוין לבטל הראשונה חותך הראשונה וכשרה. לכאורה קשה קושית תוס' ר"פ התכלת מסוגיא דסנהדרין דמשכחת לה זקן ממרא בהטיל למוטלת וגם יקשה קושיית הראב"ד בהשגתו דהא שייך בזה הסברא דהאי לחודי' קאי. האמנם קושי' תוס' אינה חזקה כ"כ די"ל דהטיל למוטלת לא מיקרי פירושו מדברי סופרים דפירושו מפורש בקרא דציצית על כנפי בגדיהם כתיב הוי כמפורש לכל כנף ציצית א' ודוקא במוסיף חוטין לציצית א' דילפינן ד' חוטין מגדיל ב' גדילין ד' וכן ד' פרשיות תפילין דילפי' מטטפות וכן בלולב

ערבי נחל שתים זהו מקרי פירושו מדברי סופרים אבל ב' ציצית וב' תפילין י"ל דהוא בכלל פירושו מפורש בקרא:

ולכאורה נראה ליישב ב' קושיות הנ"ל די"ל דהי' קשה להרמב"ם קושית תוס' סנהדרין מסוגיא דסוכה דאפילו חוץ לאגד יש בו משום בל תוסיף ולזה סבירא לי' להרמב"ם ע"פ סוגי' דזבחים דף י"ח דמסקינן לא דכ"ע יתר כמאן דאיתא דמי. וא"כ י"ל דתלי' בהא דסברת האי לחודי' קאי שייך רק אם אמרי' יתר כמאן דליתא מש"ה אינו מזיקה הוספה לגוף המצוה. אבל אם אמרי' יתר כמאן דאיתא דמי מגרע להמצוה וא"כ י"ל דר"א אדר"א בסנהדרין סבירא ליה כמ"ד דזבחים וס"ל כמ"ד יתר כמאן דליתא אבל למסקנא דזבחים באמת בכל ענין הוי גורע וסוגיא דסוכה למסקנא דסנהדרין. אולם אינו מספיק דהרי הרמב"ם בהל' ממרים כתב דאין זקן ממרא חייב אלא בתפילין לבד. ואם איתא דס"ל להרמב"ם דלמסקנא נדחית סוגי' דסנהדרין א"כ לדינא משכחת גם בציצית ולולב. והנראה לענ"ד למה דמבואר בתוספות סנהדרין מדנדחקו ליישב סוגיא דסוכה דאין מוסיפין עליהם היינו מדרבנן. מבואר דס"ל דאין לחלק לענין האי לחודי' קאי בין האיסור ב"ת לגרעון המצוה, ודלא כדס"ל בסוכה. אלא דס"ל דמישך שייכי אהדדי גירוע המצוה לעבירת ב"ת. ומשו"ה הוכרחו לומר דמדרבנן הוא וא"כ י"ל דגם הרמב"ם ס"ל הכי וס"ל עוד דמכח דהוי ב"ת מדרבנן מגרע להמצוה מדרבנן וכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תקנו ולמד כן מדקרי להטיל למוטלת לגדר תולמ"ה ע"כ משום דקודם שחתכן פסולי' מדרבנן וע"י חתיכת א' מהם הוא דחזרו לכשרותם. וכן משמע בר"ן בפ"ג דסוכה דף רמ"ח ע"ב דכתב בדעת הרמב"ם דכיון דהאי לחודי קאי הוי רק ב"ת דרבנן מש"ה כל לנאותו ל"ג בהו רבנן עיי"ש והרי כפי גירסתינו בהרמב"ם בהלכות לולב שם איתא דאם הוסיף פסול הרי משום ב"ת דרבנן אפילו דיעבד פסול:

וביותר נראה דמוכח דגם תוס' סבירא לי' כן דאם לא נימא הכי אלא כיון דמדרבנן הוא לשיטתייהו בסנהדרין אין בזה גירוע להמצוה א"כ הא דפריך במנחות מהטיל למוטלת דנימא בי' תולמ"ה היינו ע"כ בחתך הראשונות דהשניות בעת עשייתן לא הי' לצורך ולא מקרי עשיי' א"כ יקשה איך אמר רבא עלה השתא גברא בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי בין לפרש"י דמשום ב"ת לא מיקרי עשיי' כלל וקציצתן זהו עשייתן ובין לפי' הב"י אליבא דהרמב"ם דמשום ב"ת הוי העשיי' מעליא יקשה הא מדאורייתא ליכא בזה עבירת ב"ת דהאי לחודי קאי. וממילא מדאורייתא הוי עשיי' שניי' בפסול וכשחותך הראשונות הויין השניות בכלל תולמ"ה איך נאמר דמשום ב"ת דרבנן אזלא פסולה דאורייתא דידהו. אע"כ דכללא הוא, דכל דאיכא ב"ת מגרע להמצוה ובמקום ב"ת דרבנן מגרע להמצוה מדרבנן.

ואם כן י"ל דמדאורייתא בהטיל למוטלת אף בחתך הראשונות לא מקרי תולמ"ה דמ"מ על שניהם שם עשיי' בהכשר ועיקר פרכת הש"ס רק כיון דמדרבנן איכא ב"ת ומגרע המצוה וקודם שחתכן פסולי' וע"י קציצתן נתכשרו הוי מדרבנן תולמ"ה וע"ז שפיר אמר רבא השתא בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי והיינו בממנ"פ לגבי דאורייתא לא היה שם פסול מעולם ולא מיקרי תולמ"ה. ולגבי דרבנן כיון דאיכא עשיי' לענין עבירת ב"ת לא הוי תולמ"ה כפרש"י או הרמב"ם וא"כ דברי הרמב"ם מיוסדין על אדני פז:

ואולם למ"ש הה"מ בפ"ז מהלכות לולב דנראה דבא ליישב סוגיא דסנהדרין עם סוגיא דסוכה דבמוסיף במינו מגרע להמצוה משא"כ בלקח מין אחר בזה אמרי' האי לחודי קאי. ולכאורה יפלא הא גם בסנהדרין בחוטי הציצית במינו משמע ואפ"ה אמרינן האי לחודי קאי וצ"ל כמ"ש הלח"מ שם דכשאין בההיא הוספה שיעור מצוה הוי כאינו מינו עיי"ש ובזה ישאר התמי' דהא מ"מ משכחת זקן ממרא בח' חוטין ובהטיל למוטלת וצע"ג:

ומה דקשה לכאורה בדברי תוס' סנהדרין על תירוצם דעדיין יקשה דבציצית משכחת דבשעה שהוא עטוף בטלית הוסיף חוט א' לקשור עם הציצית אפשר לומר דס"ל להתוס' כמ"ש הראב"ד בהלכות ממרים כיון דהאגוד פסול וצריך להתירו מקרי גרוע ועומד. אלא דקושייתם מלולב היינו לאוקימתא קמייתא בסוכה די"א דפליגי אי ילפינן לולב מסוכה לענין תולמ"ה ויקשה לאוקימתא זו דר"א אדר"א דאמאי אמר אנו אין לנו אלא תפילין ואליבא דר"י הא משכחת ג"כ בלולב להנך רבנן דלא ילפינן לולב מסוכה וא"צ להתיר כל האגוד גם י"ל דבציצית גם כן תירוצם דאף שהוא עטוף מ"מ כיון דבכל רגע ורגע אם רוצה יכול להסיר הטלית ואינו מחויב ללבוש הטלית א"כ כל רגע ורגע כמו התחלת מצוה ומקרי גרוע ועומד ורק בהתפילין דהחיוב להיות התפילין עליו כל היום זה לא מקרי גרוע ועומד:

ובעיקר יסוד הדין דנראה מדברי תוס' והראב"ד דבקשר והוסיף חוט לקשור מגרע מדאורייתא נלענ"ד דהר"ן לא סבירא לי' הכי ממה דמבואר בדבריו פ"ג דסוכה דמש"ה אוגדן בגימוניות של זהב כיון דהוא רק דרבנן דהאי לחודי' כל לנאותה ל"ג בהו רבנן ומשמע דאם הוא דאורייתא גם בלנאותו כן א"כ יקשה לר"י דאמר במינו היו אוגדין מלמטה הא מ"מ כיון דצריך אגוד שלמעלה מדאורייתא הוי בב"ת ואף בלנאותו יתסר אע"כ דכל שכבר נתכשר באגוד מה שמוסיף אח"כ האי לחודי קאי כנלענ"ד:

דף מא.

טצדקי. עיין ערכין דף ב' ע"ב תוס' ד"ה הכל חייבין:

תוד"ה ענשיתו וכו' שאין אדם חייב. עיין פסחים דף קי"ג ע"ב תוס' ד"ה ואין לו:

דף מב.

מנין לציצית בעכו"ם כו', ראית הרמב"ם והתוס' דלא בעי כונה בתלייה או דסתמא לשמה קאי, היינו מדאיצטריך קרא לפסול בתלאן נכרי מדכתיב בני ישראל ועשו ולא נכרי ותיפ"ל דנכרי לא (בעי) [בר] כוונה, ובאמת קשה לי דמ"מ איצטריך בתלאן נכרי והנכרי נתגייר אח"כ, ואומר דתלאן אז בכוונה, והוא נאמן באיסורין, ועכ"פ אם רוצה להתעטף בזה הטלית כיון דיודע בעצמו שתלאן בכוונה לזה איצטריך קרא דתליית הנכרי מצד עצמותו פסול. עוד נ"מ בתלאן נכרי היכי דיש כלאים בציצית דמצד לאו בר כוונה, מ"מ לאו ודאי הוא דעשה בלא כוונה [עיין ב"ש אה"ע סימן קכ"ג סעיף ה' דאפשר דאפילו באין ישראל עע"ג איכא ספק שמא כתב לשמה ולחומרא היא מגורשת], א"כ אם לובש טלית זה אינו לוקה משום כלאים, לזה מיעטיה קרא דתליית הנכרי בעצמותו פסול וא"כ לוקה משום כלאים:

תוד"ה ואל ותימה וגבי ספרים כו' תיפ"ל דסתמא לאו לשמו קאי כו', נ"ל דגם בנכרי צריך לטעם דאינו בר קשירה, דנ"מ בכתב בעודו נכרי ונתגייר והוא יודע בעצמו שכתב לשמה דהי' מותר לו להניחן, אבל מטעם לאו בר קשירה פסולים הם גם לדידיה דבעידן דכתב לא הי' בר קשירה. גם נ"מ דאם אין לו רק תפילין שכתבן נכרי דמטעם שלא לשמה הוי רק ספק כמ"ש הב"ש (סי' קכ"ג סק"ה) א"כ הוי מחויב להניחן מספק, אבל מטעם לאו בר קשירה פסולים בודאי ואין מניחן:

דף מב:

ס"ת תו"מ שכתבן כו' מומר פסולין (הגה בדין מומר עי' בתשו' ח"א סי' ס"ט):

שם ציפן זהב. פרש"י והר"ן במגילה כ"ד ע"ב דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך. אבל לכאורה אינו מספיק דאטו זהב מן האסור לפיך, וכאן פרש"י דהטעם דעור בעי' דאפי' קשירתן אינן אלא רצועות במינו כדאיתא בפ' הקומץ דף ל"ה, ואח"כ גבי טלה עליהן עור בהמה טמאה כ' רש"י דבעינן מן המותר בפיך, ובסנהדרין דף מ"ח ע"ב כ' רש"י על ציפן זהב דפסולות דהלכה למ"מ הוא:

שם תפילין יש להם בדיקה. גי' הרי"ף ספרים יש להם בדיקה ואין נקחין אלא מן המומחה תפילין ומזוזות יש להם בדיקה ונקחין מכל אדם. ועיין ברמב"ן במלחמות פ"א דסוכה:

דף מג.

הלוקח טלית מצוייצת. (עי' גל' המג"א סי' כ' סק"א):

שם לפרזומא דאינשי ביתיה. עי' תיו"ט ריש סוטה ד"ה רי"א:
תוד"ה ור"ש וכו' דהתם שאני דכתיבי בחד קרא. עיין יבמות דף ד' ע"א תד"ה דכתיב:

דף מג:
וים דומה לרקיע. בסוכה דף ל"א ע"ב תוס' ד"ה ירוק הביאו ירושלמי דאיתא מים דומה לעשבים ועשבים לרקיע:

דף מד.
צוה עלי ויעשוני גיורת. עי' יבמות דף כ"ד ע"ב תוספות ד"ה לא בימי:
רש"י ד"ה ועולה מן הארץ. עיין רש"י במגילה דף ו' ע"א ד"ה על ידי חלזון ובסנהדרין דף ק"א ע"א ברש"י ד"ה חלזון ועיין שבת דף ע"ה ע"א ושם דף ע"ג ע"ב תוספות ד"ה מפרק:
תוד"ה טלית כתבו ב' סברות הא דשוכר בית לאחר ל' יום חייב במזוזה, היינו או דמזוזה חובת הדר הוא ולא בעי ביתו שלו לגמרי והא דתוך ל' יום פטור משום דעד ל' לא מקרי בית דירה שלו, או דבאמת מדאורייתא גם אחר ל' פטור דבעינן ביתך דידך וליכא ורק מדרבנן חייב דמחזי כשלו כיון דדר בה ל' יום, וממרוצת דבריהם שם נראה דס"ל עיקר כסברא ב' הנ"ל, דמדאורייתא גם אחר ל' פטור, וכ"כ בפשיטות תוס' ע"ז (דף כ"א ד"ה והא אמר רב משרשיא) וכ"כ הרא"ש בהלק"ט:
ונ"ל דשותפות נכרי וישראל י"ל דתלי בשתי סברות הנ"ל, דאם אמרינן דלא בעי ביתך דידך ממש ותליא רק בדירה וחובת הדר היא לשמרו, ה"ה שותפות נכרי חייב במזוזה דסוף סוף שמירה בעי כיון דדר בה, אבל אי אמרינן ביתך דידך בעי, י"ל דשותפות נכרי פטור דלאו ביתך מיוחד הוא כמו כל הני דריש פרק ראשית הגז עיין שם:
ובזה מיושב מה דפסק בפשיטות הרמ"א (סי' רפ"ו ס"א) דשותפות עכו"ם פטור ממזוזה והוא מהמרדכי פ"ק דע"ז, והרי הב"י שם הביא דברי הרשב"א בחי' לחולין דשותפות נכרי חייב במזוזה והיאך לא חשש הרמ"א להחמיר, ולפמ"ש ניחא, דטעמא דהרשב"א דמחייב כסברא א' הנ"ל דלא בעי ביתך ממש, וא"כ למסקנת תוס' והרא"ש דשוכר אף לאחר ל' פטור מה"ת דבעי ביתך דידך, ממילא שותפות נכרי פטור וכנ"ל, מש"ה הכריע כן הרמ"א כיון דדעת תוספ' והרא"ש גם כן כהמרדכי בזה. (הג"ה עי' באורך בתשו' סי' ס"ו ובס' כו"ח דרעק"א סי' נ"ט):
ומתוך דברינו נולד לנו ספק בטלית של נכרי וישראל בשותפות אם חייב בציצית, דלא נזכר מזה בראשונים ואחרונים, ובפשטא דמלתא הי' נראה דפטור כיון דממעטינן מקרא כסותך, שאולה, ה"נ שותפות עכו"ם דלא מקרי כסותך מיוחד לך ככל הני דר"פ ראשית הגז:

אמנם אחרי העיון נ"ל דדין זה צריך עיון גדול דנראה לדון דחייב בציצית, והיינו דבכל הני לענין בכור וראשית הגז שייך לחלק בין שותפות נכרי לשותפות ישראל וכדאמרינן שם בסוגיא, דנכרי לאו בר חיובא וישראל בר חיובא ועיין רש"י שם, דכל ישראל נקראו בלשון יחד וכחד דמי, והיינו שבצאן של שותפים החיוב על הבעלים ושניהם כאחד מחוייבים בראשית הגז מאלו הצאן, ולגבי שניהם יחד מקרי צאנך, וכן בבכור, אבל לענין ציצית אף בשותפות ישראל לא שייך הסברא דישראל בר חיובא והחיוב על שניהם כאחד, דהא קיימא לן ציצית חובת גברא הוא ובשעה שאינו מתעטף לאו חיובא מוטל עליו להטיל בו ציצית, וא"כ כשמתעטף בה אחד מהשותפים לפטור, דמשום חבריה ליכא חיוב ציצית מהדין כיון דאינו מתעטף בה עתה, ומשום דידיה לחוד לא מקרי כסותך מיוחד לך כיון דיש לאחר שותפות בה, וכיון דמ"מ טלית של שותפים חייב דכנפי בגדיהם כתיב [כדקיי"ל בש"ע א"ח (ססי' י"ד) ובאמת צל"ע דהיא גופי' מנ"ל אימא באמת בשותפות ישראל ג"כ פטור מטעם הנ"ל, וקרא דבגדיהם היינו כששניהם מתכסים יחד דבכה"ג דהחיוב על שניהם הם כחד ומקרי כסותך], וע"כ החיוב מכח חלק זה המתעטף לבד, ה"נ בשותפות עם נכרי דמה לי שותפות עכו"ם או שותפות ישראל, דהא על ישראל השותף אין החיוב עתה בשעה שאינו מתעטף בה, [ואף דקצת יש לחלק מכל מקום נ"ל דצ"ע לדינא]:

וגם יש לדון כיון דהטלית אין בו דין חלוקה יש לחוש לדעת הר"ן נדרים הנ"ל דבכה"ג אמרינן יש ברירה ובשעה שהישראל מתעטף בו הוי ככולו שלו לגמרי כנלענ"ד:

שוב ראיתי בבאר היטב א"ח כתב בשם דמשק אליעזר דשותפות נכרי פטור מציצית, ואין אתי ספר ההוא לידע יסודו:

דף מו.

רש"י ד"ה הדם יזרק לשם שלמים. עיין לקמן דף מ"ז ע"ב תוד"ה והרי תודה:

דף מו:

ויצאו לבית השריפה. עי' לקמן דף ע"ד ע"ב:

תוד"ה לפי דמנותר לא יליף מדמסיק צורת הקרבתן, תמוה לי הא בפשוטו דבאמת לפי מה דס' שאסור לשרוף מיד משום דאין שורפין קדשים ביו"ט י"ל ג"כ דאין שורפין בלילה דילפינן מנותר, ולאחר שאמר לי' אביי התם לאו מצותן בכך וקיבל ר"י הקושיא ואמר מטעם אחר דשמא יזדמנו לו כבשי' מש"ה בלילה יכול לשרפה דאינו דומה לנותר דעיקר מצוותן בשריפה וכמו איברי' ופדרים דמקטירן בלילה וצע"ג:

דף מז.
הני תנאי כר' ס"ל. ק"ל למאי דס"ל דמיירי שהם אבראי א"כ אף לראב"ש כיון דהם בשעת זריקה בחוץ הוי פסול יוצא וכדמפורש בשמעתין דאמרינן ובהדר עיילי' פליגי ורע"ק כראב"ש הרי דמ"מ דוקא [עיילינהו] לגואי, אבל אם הם אבראי פסול אף לראב"ש וצע"ג:
תוד"ה בקונטרס. ולבסוף פי' וכ"ש לראב"ש וכו' ותמוה לי למה הקשו על דקדוק לשון וכ"ש דנקט רש"י והא יותר תמוה לפרש"י מאי פרכינן לאביי מאי איכא בין ר' לראב"ש הא חילוק גדול יש דלר' תפיס ואינו יוצא הלחם לחולין ולראב"ש נפיק לחולין וצע"ג:

דף מז:
שאני תודה דרחמנא קריי' שלמים. משמע דבכבשי עצרת נשאר האיבעי'. ותמוה לי הא לעיל דף מ"ו ע"א אמרינן ושחיטה עושה זיקה וכו' ואס"ד שחיטה עושה זיקה אפסיל לי' לחם אפסיל נמי תודה שאני תודה דרחמנא קרי' שלמים הרי דאל"ה הי' בפשיטות לומר דאיפסיל נמי תודה, א"כ הכא בכבשים בודאי פסול, ובתוס' כאן ד"ה והרי תודה וכו' והמקשן הי' יכול להקשות כמו שהקשה למעלה וכו' אבל לא ביארו דלפ"ז מאי מבעי להו בכבשי עצרת הא בודאי פסול כדמקשינן לעיל וצע"ג:

דף מח.
תוד"ה הא דלא כר' משמע דלראב"ש לא מקדשא שחיטה וכו' ודלמא הני לא קדשה שחיטה כלל ק"ל היאך אפשר לומר [כן] הא להדי' אמרי' לעיל דף מ"ז ע"א דאר"י הכ"מ שצריך קידוש לחם בשעת שחיטה וצע"ג:
תוד"ה חטא בחטאת, דועצם ל"ת [ול"א] חטא, ק"ל הא התם במפורש אסרה התורה לשבור העצם ואף ביש בו מוח וצע"ק:

דף מח:
תוד"ה תעובר וכו' דרבה בר אבוה הוא. פסחים ל"ד ע"ב:

דף מט:
תוד"ה תלמוד וכן משמע נמי בהאשה חמשה שנתערבו כו' הקשו הא פסח זמנו אחר תמיד בין הערבים, ודלמא הוי שלמים ועובר בעשה דעליה השלם, ואף דבדיעבד כשר, מ"מ אין לומר דמספק כרת יעשה איסור, ועוד דהא אפילו משום סמיכה דלא מעכב אינו מביא, ותירצו דעליה השלם זהו רק אחר הקטרת איברי תמיד, אבל לא קודם, וביומא (דף כ"ט) תירצו דפסח שני זמנו קודם התמיד, ובשעה"מ כתב להוכיח דרש"י ס"ל כתוס' מנחות, ממ"ש רש"י פסחים (דף פ"ח ע"ב) ד"ה בתקנתיה דרביה דלא מצי לומר אם גדי אמר לי רבי יהיה הטלה שלמים וכו', והא התם דמיירי בפסח ראשון בלא"ה אינו יכול

להתנות משום איסור עליה השלם, ע"כ דס"ל לרש"י כתוספות מנחות, דקודם הקטרת התמיד ליכא שום עליה השלם:

ולענ"ד אין זה הכרח, ותחילה נבאר כוונת תוס' הנ"ל דלכאורה יש ליישב קושייתם בפשיטות דפירכת הש"ס דיעלה וילין כדאמרינן בפסחים (דף נ"ט), דאף מתוס' מנחות סוף דבריהם וכן מתוס' ר"ה (דף ל"ו ד"ה ונתקלקלו הלוים בשיר) מבואר דס"ל דהך דמעלה ומלין זהו רק למ"ד דאין לינה מועלת בראש המזבח (ודלא כרש"י פסחים (דף נ"ט) שכתבו דזהו לכ"ע דאם עלו לא ירדו), מ"מ דלמא פירכת הש"ס למ"ד אין לינה מועלת, ואף דמ"מ זריקת דם הוי איסור דרבנן כמ"ש תוס' מנחות שם, מ"מ דלמא ס"ל להש"ס דמשום ספק כרת ראוי להתיר כן, דדוקא משום ביטול סמיכה וכן לשפוך הנזרקין דהוי מדאורייתא שלא כהוגן, אבל בזה דמדאורייתא לגמרי שרי מעלה ומלין ראוי לעשות כן משום ספק כרת:

וצ"ל דס"ל לתוס' דמה דאמרינן שם בפסחים דמותר לאכול הבשר אף דלא נקטרו האמורין, דהוי כנטמאו או נאבדו, היינו דוקא התם דודאי אין ראוי להקטיר משום עליה השלם, אבל גבי יבלת דשל פסח מותר להקטירם, אלא כיון דאנן לא ידעינן איזה דפסח א"י להקטירן, י"ל דלא הוי כנאבד ואסור לאכול, דאותו שהוא פסח קמי שמיא אסור לאכול קודם הקטרה, ואף דתוס' פסחים שם כתבו דאפילו אם אינו ראוי להקטיר מדרבנן הוי כנאבדו מ"מ י"ל דודאי דרבנן עדיף, הם אמרו ואסרו ההקטרה והוי כודאי אינו ראוי להקטיר, אבל בספק דאורייתא דלא אמרו ולא תקנו אלא דאסור ממילא מספק לא הוי כנאבדו, וכעין זה כתב הר"ן פ"ב דשבת לענין ברכה, דבדרבנן מברכין ועל ספק דאורייתא לא מברכין דמקרי ספק ברכה:

או דבאמת תוס' מנחות ויומא לא ס"ל כשיטתייהו פסחים הנ"ל, וכמו דהשיג בטורי אבן לחגיגה (דף ז') דמכח דרבנן לא מקרי נאבדו, והכא נמי יש לומר בספק:

ומה דהקשו תוס' מנחות בכור שנתערב בפסח, רש"א יקרבו דהא זמנו אחר התמיד, והא התם דמיירי בפסח ראשון ובלילה ודאי אין להקטיר דאף בפסח אינו יכול להקטיר דלא עולת חול בשבת, ויכול לאכול הבשר ושפיר יש תקנה במעלה ומלין, י"ל דקושיית תוס' דמ"מ למ"ד ליה מועלת איך יתרץ משנה זו, וכיון שכן אזדא ראיית השעה"מ דשפיר י"ל דרש"י ס"ל כתוס' יומא, ומ"מ שפיר הקשה רש"י דיתנה בשלמים דהא בלילה שיבא רבו ואותו דשלמים הא מבורר שהוא שלמים ואינו יכול להקטירו ויכול לאכול הבשר, וביותר דלגמרי א"י להקטיר אף דפסח דלא עולת חול ביו"ט, ושפיר יש תקנה במעלה ומלין לכ"ע לשיטת רש"י פסחים, כיון דאם עלו לא ירדו, ודו"ק:

אולם עדיין קשה לי על קושית תוס' דדלמא פירכת הש"ס ע"י מעלה ומלין, ואי דמספק לא הוי כנאבדו דס"ל קבוע שאינו ניכר הוה קבוע מדאוריתא, [דמצד ביטול מה"ת י"ל דהיתר לא נעשה איסור מכח ביטול כמ"ש הרמב"ן בע"ז בסוגיא דיין ביין בכ"ש עיי"ש בהר"ן, א"כ אותו דפסח לא נתבטל לחול עליו איסור עלי' השלם ורק מס' אינו יכול להקטירם ולא מקרי נאבדו], מ"מ י"ל דפירכת הש"ס היכי קתני ופטורים מפסח שני, הא היכא די"ד דאייר חל בע"ש, יתחייב בפ"ש בתנאי דמותר פסח ע"י דמעלה ומלין, דהא בלילה א"י להקטיר משום שבת והוי כנאבדו, (הג"ה ועי' באורך בחי' פסחים וחגיגה ד"ד, ובהגהות על שעה"מ ה' ק"פ):

בא"ד לכך נראה דודאי בתש"ש כו', בדברי תוס' שכתבו דעליה השלם הוא רק אחר הקטרת אמורי התמיד, קשה לי מסוגיא דפסחים (דף נ"ט ע"ב) רב כהנא רמי כתיב לא ילין חלב חגי עד בוקר עד בוקר הוא דלא ילין וכו' והכתיב והקטיר וכו' הא י"ל דכל הלילה ילין באם עדיין לא הקטירו איברי התמיד, דבסוף הלילה יקטיר שניהם החלב חגי והתמיד, וצע"ג:

דף נא.

מחבת מלמד שטעונה כלי. עי' לקמן דף ס"ג ע"א תוספות ד"ה וכשירות:

תוד"ה אפי לה, ואפ"ה בעי קרא. לא זכיתי לעמוד בסוד דבריהם הקדושים הא כל עיקר דחיית כבשי עצרת בשבת נפקא לן ממועדי ה' אלא דבברייתא נקט דגם אפייתן דוחי' שבת, ועלה אמרינן הטעם דא"א לאפות מבעו"י דיפסלו בלינה, ובלא קרא הייתי אומר דלא יביא בב' לחם בשבת כיון דא"א לאפות היום ומאתמול הוי פסול לינה, וגם לא יביא כבשים דשחיטתן לא ידחו שבת משו"ה צריך קרא, וה' יאיר עיני. (ועמש"כ לק' ס"ג ע"א):

דף נא:

וכן גר שמת והניח זבחים וכו' עי' בתוס' שהפרישן בחייו, דאל"כ הפקר, ולא ידעתי הא כמו אינש דעלמא שמת דמביאים נסכים מנכסיו דנכסי המת נשתעבדו לזה וגובים מיורשיו ה"נ יהא נגבה מנכסי הגר ממי שזוכה בהם כדקיי"ל בש"ע חוה"מ סי' רע"ה דכל מה שגובי' מנכסי יורשי' גובי' ממי שזוכה מנכסי גר, וצ"ע:

דף נג.

זאת תורת. ע"ל דף ע"ב ע"ב תוס' ד"ה חיטין:

דף נה.

וחייב על לישתה כו' (עי' חי' רמב"ם ה' ק"פ פ"א ה"ה):

תוד"ה במחשבה כו' ואשכחן נמי דוכתא דקרי למחשבה דיבור כמו על כל דבר פשע דאמרינן ספ"ג דבב"מ דחייב על המחשבה כמעשה עכ"ל. והרא"ש ריש הלכות ס"ת גבי עיבוד לשמה כתב ורבינו ברוך נסתפק אם צריך להוציא בשפתיו וכו' לפי שמצינו פיגול דבעי דיבור ותרומה ניטלת במחשבה. ובשליחות יד כתיב על כל דבר פשע. והחושב לשלוח יד חייב וכו' והוא תמוה דנהי דהא דפיגול בעי דיבור יש ראיה מכמה מקומות כמ"ש תוס'. וכן לענין תרומה דלא בעי דיבור יש ראיה כמ"ש תוס' במנחות הנ"ל. אבל הא דבשליחות יד לב"ש לא בעי דיבור מנ"ל זה דלמא באמת בעי דיבור כמ"ש תוס' באמת בפשיטות אח"כ ראיתי שעמד בזה המעד"מ ונלע"ד דכוונת הרא"ש דגבי פיגול י"ל הא דנקט בכ"מ לשון מחשבה אף דבעי דיבור משום דלישנא דקרא נקט דכתיב לא יחשב, משא"כ בשליחות יד דלישנא דקרא על כל דבר פשע. אם איתא דבעי דיבור אמאי שני מלשון הקרא ונקט החושב, אלא ע"כ דבאמת סגי במחשבה בלא דיבור:

תוד"ה כל המנחות, וקצת קשה דלא מסיק וכו'. לא זכיתי לעמוד על כוונת קושייתם בזה, וראיתי לצ"ק דפירש דלמה קאמר בפסחי' במקום זריזים ולא הוי זריזים ממש כיון דמדת יבש נתקדשה, ולא ידעתי מאי קאמר הא מ"מ מקמיצה ואילך מצות כהונה אבל יציקה ובלילה כשר לא הוי בזריזים וצ"ע:

דף נז:

רש"י ד"ה ושמעינן לרבי עקיבא וכו' ומשני לה לקמן. תמוה לי דשינויא לקמן כי לש לה ע"ג קטבליי' אינו מספיק כאן דמ"מ איצטריך קרא דעשיית חוץ אסור היכי דלש בביסא וצע"ג:

מה שתמה בדברי הרמב"ם פ"א מהל' כלי מקדש [דפסק דמדת יבש נתקדשה ובגמ' איתא ריה"ג ור"י אמרו ד"א וכל היכי דאמרינן דאמרו ד"א הוי שיטה כמ"ש הש"כ יו"ד סי' רצ"ד ולית הלכתא כשיטה] לענ"ד אדרבא מכח זה הכלל דפסק דהיכי דאמרו "אמרו דבר אחד" הוי שיטה, מכח זה מוכח דהלכה דמדת יבש נתקדשה, ואף דהוי שיטה, מ"מ היכי דמוכח שאני, כמו בכל כללי ההלכות דלפעמים מוכח נגד הכלל, והיינו מדפרכינן בשמעתין לקמן, נימא נמי רבי עקיבא ור"י אמרו דבר אחד, ובזה יקשה דלמא מש"ה לא אמר הכא דלא להוי כשיטה וההלכה באמת כרבי עקיבא דמי' לא נתקדש ולא רצה לאוקמי רבי עקיבא בשיטה, ואף די"ל דפרכת הש"ס דנימא תרווייהו ריה"ג ור"י אמרו ד"א ורבי עקיבא ור"י אמרו ד"א כעין דמצינו פ"ק דחגיגה (דף ו') אמר אביי ב"ש ור"י ור"י כולהו ס"ל וכו', וב"ה וריה"ג ורבי עקיבא כולהו ס"ל וכו' ובכה"ג לא יהי' מקום למידק ההלכתא לכאן ולכאן, מ"מ יקשה דשמא רצה ר"י להשמיענו דהלכה כרבי

עקיבא, ומש"ה מחשב ריה"ג לשיטה לאורויי דההלכתא כרבי עקיבא, אע"כ דקים להו לחז"ל דבאמת ההלכה כריה"ג, כנלענ"ד:
תוד"ה כבש וכו' תדע דהא אין עולין לכתחילה. עי' זבחים דף פ"ז ע"א תוספות ד"ה כבש:

דף נט:
מתני' נתן כלי ע"ג כלי לא פסלה. לשון הרמב"ם נתן כלי שיש בו שמן או לבונה על גבה אינו עובר ולא פסלה, ובלח"מ הקשה מנ"ל להרמב"ם דלא עבר הא לשון המשנה לא משמע הכי מדנקט תחילה נתן שמן על שיריים לא עבר ובסיפא לא נקט לא עבר ונקט לא פסל משמע דמעבר עבר ונדחק בזה. ולענ"ד דיצא זה להרמב"ם דלענין פסול ל"צ לדרשא דברייתא דעליה משמע בגופא הא בלא"ה כיון דלבונה לא פסל דאפשר ללוקטו ממילא ה"נ בשמן שבללו (צ"ל שלא בלל) הא ג"כ אפשר ללוקטו, אע"כ דהדרשא אתיא דשלא עבר:

דף סב.
רבי לטעמיה דאמר על בסמוך. עיין לקמן דף ע"ח ע"ב תוספות ד"ה ולא:

דף סב:
ויהיו זבחי שלמי צבור כו'. עיין זבחים דף ל"ג ע"א תוספות ד"ה סמיכת:

דף סג.
תוס' ד"ה וכשרות וכו' ואין נראה לפרש כן וכו'. מאד תמוה לי דמ"מ עדיין קשה דמאי פריך הש"ס דלמא כשרות בבית פאגי היינו שהיו אופין מבחוץ וכמ"ש רש"י לעיל במתניתין וכ"כ הרע"ב שם בפי' המשניות וז"ל וכשרות בבית פאגי רמב"ם אומר שהוא מקום סמוך להר הבית מבחוץ ששם היו אופין המנחות עכ"ל וא"כ לא היה כלל פסול יוצא. ולולי שאיני כדאי להרים ראש הייתי אומר בפשטא דמלתא דשפיר פריך הש"ס והיינו למה דמבואר בסוגיין לעיל דף ע"ב דר"ש סבר כר' עקיבא דכל שאפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה שבת ומבואר שם דלפי"ז בודאי אין שתי לחם דוחה שבת כיון דאפשר מבע"י אא"כ דאמרינן תנור מקדש דא"א מבע"י דנפסלה בלינה עיי"ש מבואר כן בבירור. והנה בביצה דף י"ט ע"ב איתא דר' שמעון סבר נדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט וממילא שתי הלחם אינם דוחי' יו"ט כיון דאפשר מבע"י הוי ג"כ אין זמנו קבוע כמבואר בביצה שם דף כ' ע"ב ומעתה שפיר פריך הש"ס לר"ש לשיטתיה דמדאמר כשרות בבית פאגי א"כ ס"ל דאפשר לאפותו מבחוץ ממילא בודאי אין אפייתן דוחה שבת ויו"ט דהא אפשר מבערב וא"כ איך משכחת דאפייתן מבפנים הא לחם הפנים כל פעם היה בשבת

ושתי הלחם כל פעם היה ביו"ט וכיון דאין דוחין שבת ויו"ט ממילא איפסל בלינה אע"כ דסבר תנור אינו מקדש ושפיר פריך הש"ס והוא ברור לענ"ד בעזה"י:

אמנם להרמב"ם דפסק דאפייתן מבפנים וגם אינם דוחים שבת א"כ ליתא לדברינו אלו. ובעיקר דברי הרמב"ם כבר תמהו כולם ועי' בתויו"ט [פ' י"א משנה ב'] שכתב דס"ל דמדלא קאמר הש"ס להדיא תברא מי ששנה זו ס"ל דהש"ס קמה ליה בקושיא ומשום קושיא לא דחינן מתניתין מהלכה עיי"ש. ולענ"ד נראה ראיה להרמב"ם במה דתמוה לי מאד בסוגיין (דלעיל) [דלקמן] דף צ"ה דקאמר הש"ס ר' יהודה ור' שמעון בגמרא פליגי דמנ"ל להש"ס הא ר' יהודה דקאמר כל מעשיהם בפנים היינו אף הלישה והעריכה וממילא ע"כ סבר דמדת יבש נתקדשה וממילא היה הכרח שיהיה אפיה מבפנים וא"כ למאי צריך לגמרא הא פלוגתא דמדת יבש נתקדשה מקרא נפקא לעיל דף נ"ז ע"ב, והיא לכאורה תמיה רבתי בעיני דל שכלי. ולגודל הקושיא בהכרח צ"ל דכוונת הש"ס דת"ק ור"ש דפליגי בתנור מקדש בגמרא פליגי. אמנם עדיין קשה לי למ"ש תוס' לעיל דף נ"א ע"א ד"ה אפי' דהא דס"ל לרבי דתנור מקדש נפקא ליה מהך גופא מדדחי שבת עיי"ש א"כ הרי הת"ק דסבר אפייתן מבפנים ממילא ס"ל דדחי שבת א"כ דלמא מהך גופא דדחי שבת למד דתנור מקדש. ולזה הוכיח הרמב"ם שיטתיה דלא מוקמי בשינוי דתברא, וא"כ ס"ל להך תנא דאינו דוחה שבת א"כ ע"כ הא דסבר דתנור מקדש משום דגמרא גמיר לה וק"ל:

אמנם באמת דברי תוס' הנ"ל בדף נ"א תמוהים לי למאד דלכאורה קושייתם מעיקרא ליתא למ"ש הם בעצמם שם דהא דהקרבת חביתי כהן גדול דוחים שבת ס"ל לרבא ג"כ דיליף מההוא קרא דמנחת תמיד עיי"ש וא"כ אי לאו דרבי קרא דשתי הלחם דוחה שבת הוי אמינא דבאמת אין דוחים ואם חל עצרת בשבת ידחו לגמרי כיון דמבע"י אי אפשר דפסול בלינה ושאני חביתי כה"ג כיון דידעינן מקרא דהקרבתן דוחה ממילא ג"כ אפייתן דוחה דאל"כ הא נפסלו בלינה והוא תמיה גדולה על התוס' וצלע"ג. ומ"מ דברינו הנ"ל להוכיח שיטת הרמב"ם קיימים דהא באמת מהא דדחי שבת ממילא מוכח דתנור מקדש א"כ מדלא אוקי הש"ס טעמא דת"ק בהכי ע"כ דגם הת"ק ס"ל דאין דוחה שבת, ועי':

דף סה.

תוד"ה מריש וכו' וגי' זו נכונה. תמוה לי א"כ מאי פרכי' בתענית למ"ל מתמניא לימא מתשעה ותמניא גופא אסור דה"ל יומא דאיתוקם תמידא, הא מצד איתוקם תמידא מותר בהספד ומצד חגא דשבועות אסור גם בהספד. וצ"ע:

דף סה:
תוד"ה וספרתם ושמא ב"ד כו' (הגה עי' בתשו' ח"א סי' ל' ד"ה מתוך):

דף סז:
תוד"ה גזירה, דהך דהכא משמע להו מדאורייתא. ק"ל דאיך אפשר דהברייתא מיירי בדאורייתא דא"כ האיך קתני ותרומתו בח"ל וכן ותרומתו אינה מדמעת הא גם בישראל ליכא תרומה מדאורייתא בח"ל, וגם בא"י ליכא דימוע דמדאורייתא ברובא בטל. ואולי דכוונתם לא דהברייתא מיירי בדאורייתא אלא דס"ל דהברייתא ע"כ אתיא כר"מ ור"י דמירוח הנכרי אינו פוטר מדאורייתא ולדידהו בגלגול נכרי אף מדרבנן פטור דלא גזרו חז"ל בשביל חלה לחוד, אבל לר' יוסי ור"ש דהוצרכו לגזור במירוח נכרי גזרו ג"כ בגלגול נכרי ודוחק קצת. וצ"ע:
לכאורה תמוה וכי אפשר לומר דהברייתא איירי מדאורייתא. אם כן איך קתני ותרומתו בחו"ל הא בחו"ל גם בישראל לא הוי תרומה מדאורייתא. וגם איך שייך הא בא"י תרומתו אסורה ומדמעת הא כל דימוע לא הוי דאורייתא. ואולי יש לומר דכוונתם דהנך אמוראי ס"ל דברייתא ע"כ כר"מ ור"י דמירוח העובד כוכבים הוי דאורייתא ולא הוצרכו חז"ל לגזור על מירוח העובד כוכבים מש"ה בשביל חלה לחוד ל"ג ומשו"ה חלתו אפי' מדרבנן מותר, דאילו אתיא רק כר"ש כיון דגזרו על מירוח העובד כוכבים, לא הו"ל לחלק בין מירוח עובד כוכבים לגלגול עובד כוכבים. ודוחק:
תוד"ה כדי וא"ת ומ"ש ממירוח הקדש לעיל דפטר לגמרי כו' וי"ל דהתם משום וכו', עי' פאה פ"ד מ"ח הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואח"כ פדאם פטורים שבשעת חובתן היו פטורים. ואף דבלא המירוח ג"כ היה אסור לאכול קבע, י"ל כיון דאפשר לבא לידי חיוב לכשיתמרח, אבל מרחו הקדש דלעולם לא יבא לידי חיוב מותר לאכול קבע, והתוס' שכתבו הטעם דמשום פסידא דהקדש אוקמי רבנן אדאורייתא, היינו למה דרצו לומר דמירוח כותי אינו פוטר לענין אכילת קבע דהוי כלא נתמרח כלל מש"ה הוצרכו לטעם הנ"ל בהקדש, אבל למה דמסקו דמרוח כותי ג"כ פוטר אפילו מקבע צ"ל דהטעם כפי' הנ"ל כיון דלעולם לא יבא לידי חיוב, וכעין זה כתבו התוס' שם לענין הכניסה במוץ:

דף סח:
גמרא אכלו בצפרא דשבסר כו'. (הג"ה עי' מ"ש לק' פ"ד ע"א):
שם מתני' אם הביא כשר. עיין בירושלמי חלה על מתני' פ"ד מ"י הובא בר"ש שם:
תוד"ה בשיטת (הגה עי' מ"ש לק' פ"ד ע"א):

דף סט.
תוס' ד"ה דבלע וכו' אלא לפי שכבר נתחללה התרומה. עיין כתובות דף (ל"א ע"א תוס') [ל' ע"ב תו"י] ד"ה ומתחייב וביומא דף (ע"א תוספות ד"ה דתנן) [פ"א תו"י ד"ה זר]:
בא"ד וטבעת דלא חשיב עיכול. תמוה לי דמאי קושיא הא הוי כמו בלע כפיפה דלא בטל טומאה כיון דהיה תחלה כלי:
תמהני הא התם דהוי כלי תחלה אף היכא דהוי עיכול לא בטל ואינו יוצא מידי טומאתו כדאיתא בסוגיין וצע"ג:
בסוה"ד וזאבים שבלעו וכו' מסתברא שלא היו שלמין. ק"ל א"כ בפיל שבלע קופה דהיינו שלימה בלא לעיסה איך מדמי לזאבים ומשנינן שאני בשר דרכיך הא בפיל אף ברכיך לא הוי עיכול כיון דהוא שלם וגם אמאי לא פשיט ההיא דפיל ממתני' דבלע דג טמא דבשלם לא הוי עיכול וצ"ע:

דף ע.
ואי גחין ואכיל, עיין תבואת שור בחידושיו שבת דף ע"ג ע"ב ד"ה רא"א:
תוד"ה ליטרא וכו' צריך ליישב. עיין תשו' חות יאיר סי' רכ"ד:

דף ע:
אלא אי אתמר אסיפא אתמר. תמיהני הא השרשה תלי' בימים וכמבואר בפסחים נ"ה ע"א דהשרשת תבואה כמו הרכבה באילן ונקלט או בל' יום או בב' שבתות או [בג"י] וכיון דקצירה והבאה בחד יומא א"כ לא משכחת שיהי' השרשה בין קצירה להבאה וצ"ע. אח"כ מצאתי בעזה"י שעמד בזה בטורי אבן ר"ה דף י' ע"ב:
מזה משמע דהשרשה אינו תלוי בימים ואין לו זמן קצבה דאל"כ לא משכחת שיהי' השרשה בין קצירה להבאה, ועי' פ"ב מ"ו דשביעית, ועי' בזה בספר טורי אבן ר"ה י' ע"ב ד"ה כל הרכבה:

דף עד.
בשגגה מלמד שהכהן מתכפר ע"י עצמו. עיין לקמן ק"ט ע"א:

דף עו.
מה להלן עשר. עיין זבחים נ' ע"א תוס' ד"ה אמר אמרה:

דף עז:
דנין תרומה הנוהגת לדורות. עיין יומא כ"ד ע"א תוס' ד"ה מתרומת:

דף עח.
תוד"ה הימנו ודבר אחר וכו' דקיי"ל דבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בהיקש. לא ידעתי הא דכתבו דקיי"ל כן הא זהו איבעי' דלא איפשטא בזבחים שם. גם מ"ש ועוד יש לפרש משום דתרומת מעשר חולין הוא, הא מ"מ יקשה למ"ד דאזלינן בתר למד, ולכאורה ב' התירוצים צריכי' אהדדי והיינו דניחא בדרך ממנ"פ דלמ"ד בתר מלמד ממילא ניחא דתרומת מעשר הוי חולין ולמ"ד בתר למד לדידי' באמת מבואר בזבחים שם דנפשט דלמד בגז"ש חוזר ומלמד בהיקש ע"ש:

דף עח:
והא איפליגו בה חדא זימנא כו', קשה לי הא לר"ל לשיטתיה דס"ל בזבחים פ"ט דבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת עזרה קודם זריקה דפסול אף דסופו לצאת, א"כ ממילא צריך שיהא הלחם תוך העזרה, דכי היכי דלר"י אם הוא חוץ לחומת ירושלים לא מקדשה כיון דהוא במקום פסולו ה"נ לר"ל אם הוא חוץ לחומת עזרה כיון דאם תתקדש פסולים הם ביוצא קודם זריקה, וצ"ע:
רש"י ד"ה חוץ לחומת בית פאגי. עיין רש"י בב"מ דף צ' ע"א ד"ה בית פאגי ובסנהדרין דף ד' ע"ב ד"ה בית פאגי ובתוס' שם ד"ה מלמד וצ"ע:
תוד"ה ליקדשו וכו' אבל הכא קדשי. עי' לק' פ' א' תוד"ה הפריש:

דף פא:
תוס' ד"ה תודה וכו'. ולא מצי מיהדר. עיין לקמן ק"ב ע"ב תד"ה הא מני:

דף פג.
משלו ולא משל מעשר. עיין בתוספות ריש מסכתין:

דף פג:
רש"י ד"ה כל הארצות וכו' ועבר הירדן. וכ"כ רש"י סנהדרין דף י"א ע"ב ד"ה שתים ועיין נדרים דף כ"ב ע"ב בר"ן ד"ה השתא לא עבר ירדנא:

דף פד.
כמאן דלא כי האי תנא כו'. הרמב"ם פ"ח מתמידין ומוספין הלכה ב' פסק דעומר אינו בא אלא מן הארץ ופסק בפ' שביעי ממעשר שני דחדש נוהג בחוץ לארץ, והתמיה גלויה דנראים הפסקים סותרים אהדדי, דבמנחות ריש פרק תשיעי במתניתין כל הקרבנות הצבור והיחיד באין מן הארץ ומח"ל מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ ובגמרא שם ריש (דף פד) כמאן דלא כהאי תנא דתניא ריב"י אומר עומר בא מחו"ל כו' וקסבר חדש בח"ל דאורייתא. הרי דתלוי זב"ז

דאם חדש בח"ל דאורייתא עומר בא מח"ל, והרב לח"מ תירץ דס"ל להרמב"ם דאף דחדש נוהג בח"ל מ"מ אין העומר בא מח"ל ויליף לה מקרא דכי תבאו אל הארץ עיי"ש, וצ"ל לדבריו דהא דתלה הש"ס זב"ז היינו לענין דלהך צד, דמאן דס"ל דחדש אינו נוהג בח"ל דודאי אין העומר בא ממנו. אבל בהיפוך לא תלוי זה בזה, דאף מאן דס"ל דחדש (אינו) נוהג בח"ל מ"מ מצי סבר דאין העומר בא ממנו מקרא דכי תבאו, ועדיין צריך ביאור דמנ"ל לרמב"ם זה דהא פשטא דסוגיא משמע דתלוי זה בזה לכל צד:

ונלע"ד ובתחלה נבאר דברי הרמב"ם רפ"י מהלכות מעשר שני שכ' כל האוכל חדש קודם הבאת עומר לוקה בכ"מ בין בארץ ובין בח"ל, וכ' הכ"מ בין בח"ל, סתם מתני' היא סוף ערלה, ואע"ג דאפליגו תנאי בזה בקדושין, מ"מ הא פסקי' הלכה כסתם משנה, ובמנחות (דף סח) דרבנן דבי רב אשי אכלי בצפרא דשיבסר, ס' חדש בח"ל דאורייתא עיי"ש, הנה הרי"ף והרא"ש ספ"ק דקדושין כתבו דהלכה כר"א דסתם מתניתין כוותי' בערלה, ולא הביאו מאידך ראיה ממנחות, ונלע"ד ליתן טעם לשבח שהוצרך הכ"מ לראיה נוספת, היינו דס"ל דאף דמחמרי' מכח סתמא, וע"כ דגם בתרי סדרי' אין סדר למשנה (דאל"כ הו"ל סתם ואח"כ מחלוקת. וכמ"ש התוי"ט קדושין) מ"מ עכ"פ לא הוי רק ספק דלא ידעי' אם ערלה נישנית באחרונה דהוי מחלוקת ואח"כ סתם, או דהוי סתם ואח"כ מחלוקת. וא"כ הרמב"ם דכתב לוקה יקשה הא ספיקא הוי, ולזה הוסיף בראיה מסוגי' דמנחות הנ"ל, ואין לומר דגם בסוגי' דמנחות אפשר לפרש דרבנן דבי רב אשי סברי דדלמא חדש דאורייי', ומספיקא הנ"ל, והא דאינו מותר מטעם ס"ס כיון דהוי דשיל"מ ואף דמשמעות דהש"ס שם דאי חדש בח"ל דרבנן מותר מטעם ס' דרבנן אף דהוי דשיל"מ, כבר הקשה כן במרדכי. ותירץ דאנן בקיאין בקביעות רגלים ע"ש. א"כ אימא דרבנן אם אין כאן חשש דאורייי'. אבל אם מספקי' דחדש בח"ל דאורייתא לא מקילים מטעם ס"ס מחמת ישל"מ, ואין לומר דהרמב"ם יסבור כתירוץ הרי"ט דחדש לא הוי דשיל"מ דחוזר ונאסר ע"ש, דהא הרמב"ם דס"ל דחמץ במשהו משום ישל"מ ס"ל דאף חוזר ונאסר מקרי ישל"מ, וביותר, דהא הך דחדש חוזר ונאסר, היינו ע"כ כמ"ש הכו"פ (סי' ק"ב) דהוא מסברת הירושלמי דמשנכנסו לארץ, נאסר גם תבואה דאשתקד, וכמ"ש הטעם בר"ש (פ"ב) דחלה כיון דמקודם לא נהג חדש לא הותר בעצומו של יום ע"ש, ה"נ בחדש בזה"ז למ"ד דרבנן אם יבנה בהמ"ק יחזור ויאסר גם הך תבואה הישנה, עכ"ד ודפח"ח, וא"כ הכא דמספקי' שמא חדש בח"ל דאורייתא, ולהך ס' דהוי דאורייתא אינו חוזר ונאסר ושפיר הוי ישל"מ, ומ"מ בזה י"ל כיון דהוי ספק אם יחזור ויאסר לא מקרי ישל"מ דהוי ספק אם המתיר עתיד לבוא, אך מ"מ הראשון אמת דהרמב"ם לא

ס"ל להך דחוזר ונאסר, ר"ל דהרמב"ם לשיטתיה דמשמע מדבריו בפ"א מהל' יו"ט דס"ל דס"ס מותר בדבר שיש לו מתירין כמ"ש הה"מ שם עיי"ש, וא"כ הו"ל לרבנן דבי רב אשי דס"ל לאכול באורתא דשיתסר נגהי דשיבסר מטעם ס"ס ס' חדש בח"ל לאו דאורייתא, ס' שמא עכשיו שיבסר, אע"כ דסבר חדש בח"ל בהחלט, ושפיר פסק הרמב"ם דלוקה:

אמנם נראה דאף הרי"ף והרא"ש שהביאו רק ראיה מערלה ע"כ כוונתם ג"כ דודאי אסור מדאורייי', והיינו דס"ל דסתמא דמקומה עדיף כמ"ש התוי"ט סוף תמורה, והוא דהרי בהרא"ש בשו"ת כלל ד' כ' ג"כ להראיה מההיא דערלה הנ"ל, ואח"כ כ' טעם להיתר בסתם תבואה מחמת ס"ס. ס' משל אשתקד. ס' נשרש קודם לעומר, ואף דהוי דשיל"מ, מ"מ בב' ספיקות בגופיה מהני אף בדשיל"מ עיי"ש, וקשה הא הך ס"ס דחוק הוא דהא הוי משם א', דנשרש קודם לעומר ובכלל ישן הוא, ואמאי לא כתב כפשוטו דהוי ס"ס ס' שמא חדש בח"ל לאו דאורייתא, וספק שמא משל אשתקד, למ"ש המנ"י דספק דרבואתא וס' במעשה הוי ס"ס מעליא, אע"כ דס' דמוכח בודאי דחדש בח"ל דאורייתא. אמנם יש לדחות דמהך ס"ס עדיין יקשה, הא עכ"פ מדרבנן אסור בח"ל כדמשמע מסוגיא דמנחות, ולגבי דרבנן הוי רק חד ס' דשל אשתקד והוי דשיל"מ, ולזה כתב ס"ס דילי', אמנם למ"ש הפ"י דלמ"ד חדש בח"ל לאו דאוריי' אינו נוהג בשל נכרי אף מדרבנן, א"כ שפיר י"ל דבדאורייתא הוי ס"ס כנ"ל, ולגבי דרבנן בלא"ה אינו נוהג בשל נכרי. אע"כ ברור שדעת הרא"ש דאסתמא דערלה דנשנית במקומה סמכי', וס"ל ג"כ דחדש בח"ל אסור בודאי מדאורייתא וברור:

והנה הב"ח כתב ביו"ד סי' רצ"ג להוכיח דחדש אינו נוהג בשל גוי. מסוגיא דראש השנה (דף יב) ממחרת הפסח אכיל מעיקרא לא אכיל, ולא הוכיח בקיצור מהיכן אכיל ממחרת הפסח אע"כ דאינו נוהג בשל גוי, והטעם דאינו נוהג בשל גוי מדמעטי' להביא עומר משל גוי מקרא דקצירכם ולא של נכרי. ה"נ דאין חדש נוהג בו ע"ש סברת הב"ח דתלי זה בזה דכמו שאין מביאים עומר משל גוי כך אין חדש נוהג בו, והיינו כפשטא דסוגיין דרפ"ט דמנחות שהתחלנו:

אמנם הט"ז והש"ך השיגו עליו ודחו ראיית הב"ח, דבקיצור לא הוי מצי לאוכוחי. וי"ל דאכלו משל אשתקד, ולזה הוכרח ממה דמעיקרא לא אכיל, והש"ך הוסיף לומר. דבקיצור לא הו"מ לאוכוחי די"ל דהא דאכלו ממחרת הפסח היינו דמושב לאחר ירושה וישיבה משמע כת"ק דמתני' בקדושין, ולזה הוכיח מעיקרא לא אכיל, וע"כ דמושב לכל מקום שאתם יושבים משמע כר"א. שפיר מוכח דאקריב עומר:

ונלענ"ד להוסיף עוד גרגיר, למה דהקשה בטורי אבן, והא דמעיקרא לא אכיל, והא בשבע שכבשו אפילו כתלי דחזירי אשתרי להו כדאמרי' בחולין (דף יז), ותירץ דקאי לשינוי' בתרא דכי אשתרי שלל של נכרים דידהו לא אשתרי, וה"נ כיון דא"י מוחזקת היא הו"ל כדידהו, ולתירוצם קמא דחולין דס"ל דכל שלל אשתרי להו, צ"ל באמת דמעיקרא לא אכיל לאו משום איסור חדש רק משום שהיו מסתפקים ממן שבכליהם כמו דאמרינן בקידושין לת"ק דר"א עכ"ד, א"כ י"ל דלא הו"מ להוכיח בקיצור ממה דאכלו אחר הפסח, די"ל דכתלי דחזירי אף דידהו אשתרי, ולזה קאמר מעיקרא לא אכיל, ומוכח דדידהו לא אשתרי וע"כ דאקריב עומר:

והנה הט"ז והש"ך שם שניהם לדבר א' נתכוונו להביא ראיה דחדש נוהג בשל נכרי', ממה דלא הוכיח הש"ס מהא דמעיקרא לא אכיל מהיכן היה להו תבואה של ישראל שלא לאכול ע"כ דלא עייל שליש, א"ו מוכח דחדש נוהג אף בשל נכרי', והש"ך הוסיף עוד בראיה מההיא דירושלמי שהובא בתוס' פ"ק דר"ה דאיתא להדיא דאף קמה יבישה שמצאו הי' אסור משום חדש והרי דנוהג בשל נכרים, עיי"ש:

ולענ"ד נראה לסתור ראייתם, דהראיה הא' הנ"ל אני אומר באימה וביראה אחר המחילה מעצמותיהם הקדושים כבודם במקומם מונח וכאן שגו ברואה, דהא הש"ס בעי להוכיח דקים להו בין עייל שליש ובין לא עייל שליש, א"כ פשיטא דליכא הוכחה מהא דמעיקרא לא אכיל, די"ל מספיקא לא אכיל דשמא לא עייל שליש ביד נכרי, והוא ברור, וצ"ל דלפ"ז הא דהוכיח הש"ס דאקריב עומר ולא אכיל אין הוכחה ממה דהיה העומר מתיר, די"ל דהיה מתיר מטעם ס"ס ס' שמא הך דעומר לא הביא שליש ונקרב כדינו, ס' שמא הך דאכלינן מיניה הביא שליש והוי של נכרי דאין חדש נוהג בו, אלא דעיקר הוכחת הש"ס דהיאך היו מקריבים עומר דלמא עייל שליש והוי חולין בעזרה:

אמנם לפ"ז יקשה לנו דברי תוס' דלשם שכתבו בד"ה מהיכן אקריבו ודלא כמ"ד במנחות פרק ר' ישמעאל דאף בזמן שבהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר, ולכאורה יפלא הא מ"מ כיון דליכא עומר להקריב הוי כמו אין בית המקדש קיים והאיר מזרח מתיר, ומה לי דליכא מקדש או דליכא עומר, ומצאתי הקושיא תה"ל בטורי אבן במהדורא בתרא לר"ה, וצ"ל דס"ל כיון דרק ספיקא הוא אם הביא שליש, וא"כ דלמא לא הביא שליש וקמי שמיא גליא דאיכא עומר להקריב ובזה לא אמרי' דהאיר המזרח מתיר, אבל באמת היכא דודאי ליכא עומר, גם תוס' ס"ל דהאיר מזרח מתיר:

ובזה אמרתי בסוגי' דר"ה (דף לו) בהא דאמרי' שם התקין ריב"ז שיהא יום הנף וכו' ארנב"י ריב"ז בשיטת ר' יהודה אמרה, די"ל הא דמיאן רנב"י בתירוצא קמא דס"ל להלכה

כת"ק דר"א דחדש אינו נוהג בח"ל וממילא אין מביאי' עומר מח"ל או דס"ל אף דחדש נוהג בח"ל ומ"מ אין מביאים עומר מח"ל כדעת הרמב"ם וגם ס"ל דקדושה הראשונה לא קדשה לע"ל, ועיין במ"ל פ"י מהל' מאכלות אסורות דאם אמרי' דלא קדשה דינו כח"ל לכל מילי גם לחדש עיי"ש, וא"כ היה קשה לרנב"י דאיך שייך לומר דאבני בלילה, הא בכה"ג ליכא עומר להקריב דהוי כגדל בח"ל, וכיון דבודאי ליכא עומר הוי כמו אין בהמ"ק קיים דהאיר מזרח מתיר וק"ל:

ובזה אמרתי בדרך חידוד בהא דקאמר הש"ס מנחות (דף ה' ע"ב) והא דר"ל לאו בפירוש אתמר וכו' דמה נ"מ מינה, דהנה י"ל דהא דמשני הש"ס במנחות (ס"ח) ארנב"י ריב"י בשיטת ר"י אמרה, ע"כ דיצא כן מכח פרכת הש"ס דאבני אימת וכן משמע בתוס', א"כ י"ל דכ"ז לר"ל לשיטתי' דסבר יבמות (דף פא) אליבא דר' יוסי תרומת פירות בזה"ז דרבנן ולדידי' ע"כ גם לר"א ור"י בההיא דעגולי דבילה ס' תרומה בזה"ז דרבנן, וההיא דמגילה (דף י') דסב' ר"י קדושה ראשונה קדשה לע"ל ע"כ דמחלקי' דדוקא קדושת הבית קדשה אבל קדושת הארץ בטלה, וכמבואר כ"ז בתוס' בשבת (דף ע"ג ע"א) ד"ה ר"מ אומר וכו' וביבמות (פב ע"ב) ד"ה ירושה ראשונה, א"כ לא משכחינן שום תנא דיסבור קדושת הארץ לא בטלה, ושפיר י"ל כדברינו דס"ל דליכא לתרוצי דאבני בלילה וכו' דהא בכה"ג ליכא עומר בח"ל דהא קדושת הארץ בטלה וגדל העומר בח"ל, וממילא האיר מזרח מתיר, לזה הוכיח דריב"ז בשיטת ר"י אמרה אבל לר"י לשיטתי' דס' שם ביבמות אליבא דר' יוסי דתרומה בזה"ז דאורייתא א"כ אין ראי' מריב"ז דדלמא ס' ג"כ כר' יוסי ומקיימי' התירוץ דאבני בלילה, א"כ מה"ת נדחוק דריב"ז התקין ודרש קאמר, וא"כ פירכת הש"ס במנחות (ס"ח) לר"י במק"ע, וצ"ל דבאמת ר"י ס"ל דעד הביאכם למצות עשה ובלא"ה ליתא לפירכת הש"ס משום מצוה ניקו ונגזור כיון דהוי איסור עשה כמ"ש תוס', והא דפריך במנחות היינו לר"ל לשיטתי' דלדידי' ע"כ מצוה בעלמא קאמר מההי' דמנחות העומר שקמצה שלא לשמה, כקושי' ב' של תוס', ולדידיה שפיר משני ריב"ז בשיטת ר"י אמרה דהוכיח כן מתוך קושי' דאבני אימת, באופן דצ"ל בהכרח דלר"י מצות עשה איכא ולר"ל עד הביאכם למצוה מן המובחר, אך לכאורה קשה הא ר"י ור"ל אמרי בלשון א' אין בהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר, ולזה בא הש"ס לתרץ דר"ל לא אמר כן מעולם בלשון הזה וההי' דר"ל לאו בפירוש אתמר אלא מכללא וק"ל:

אמנם לפי דברינו הנ"ל הקושי' במקומו על התוס' דמה מוכיח הש"ס דאקריב עומר, דלמא באמת לא אקריב והא דאכלו היינו מס"ס, ס' כולו הביאו שליש וליכא עומר

והאיר מזרח מתיר. ס' דהך דאכלינן מיני' הביא שליש והוי של נכרי דאין חדש נוהג בו לדעת הב"ח:
אמנם באמת הוא טעות, דמ"מ בהך דאכלינן ליכא ס"ס דספק א' הוא שמא הך לא הביא שליש וממילא הך גופא ראוי לעומר, ואין כאן עוד צד היתר:
ואדרבא נ"ל לכאורה מדברי תוס' אלו ראי' לדברי הב"ח, דלכאורה עדיין יקשה דהיאך הוכיח הש"ס דאקריב עומר וכו' דלא היה גדל הרבה כמעט סמוך לגמרו, ובודאי ליכא עומר, והאיר מזרח מתיר, אע"כ בהכ"ח דאין חדש נוהג בשל נכרי, ואם הי' ניכר דהביא שליש מעיקרא אמאי לא אכיל:
אמנם באמת נלע"ד דהוכחת הב"ח מעיקרא ליתא. למ"ש תוס' שם ד"ה ולא קציר נכרי וכו' ואע"ג דירושה היא להם וכו' ודבריהם תמוהים לכל עובר, ומצאתי בטורי אבן שתמה עליהם, והוא כ' דהוי כמו שותפים דהקרקע של ישראל דירושה היא לנו ולנכרי יש חלק במה שזרע, והא דאמרי' קצירכם ולא קציר נכרי, היינו מטעם אין ברירה, ודלמא הך דנכרי, וסוגיא דע"ז ס"ל דיש ברירה עיי"ש, מעתה אף לפי דברי הב"ח יקשה אמאי לא הוכיח בקיצור מהיכן אכלו אחר פסח דאף דאין חדש נוהג בשל נכרי הא ירושה היא לנו, ודלמא הך דידן היא ומקרי של ישראל, אע"כ מוכח דאכלו משל אשתקד כתירוץ הט"ז והש"ך, וא"כ לית' לראיית הב"ח, וגם א"ל דהב"ח ס"ל דרך אחרת בישוב קושית תוס' דס"ל דאף דירושה היא לנו מ"מ לפי שעה הי' קנויה להם, והוי כמו קנה נכרי למ"ד דיש קנין לנכרי מקרי של נכרי, ז"א, דא"כ בקיצור לית' להוכחת הב"ח, דהא י"ל דמה דאכלו אחר הפסח, היינו מטעם כתלי דחזירי דהא נקרא של נכרי והוי שלל דידהו, באופן דממנ"פ לית' לדברי הב"ח דאם נימא דנקרא של נכרי א"כ אין ראי' דחדש אינו נוהג בש"נ. דהא י"ל דמטעם כתלי דחזירי כיון דעייל שליש ביד נכרי הוי דידהו, ואם נימא דלא מקרי של נכרי דמוחזקת היא לנו, א"כ חדש נוהג בו, ע"כ דמשל אשתקד אכלו, ומה"ט נדחה ג"כ ראייתנו לדברי הב"ח מדברי תוס' הנ"ל די"ל דשפיר הוכיח הש"ס דאף אם ידעו דבודאי הביאו שליש, מ"מ לא מקרי ליכא עומר דהא גם לישראל חלק רק דלא ידעי' היכן הוא וקמי שמיא גליא דאיכא עומר וכנ"ל:
אמנם מה דת"ל סתרנו ראיות הב"ח, מ"ה נגד זה בדברינו נסתר ג"כ ראיות הש"ך נגד הב"ח, דהראי' א' ממה דלא הוכיח בקיצור מהא דלא אכיל מעיקרא, מלבד מש"ל דלק"מ, עוד נסתר לדברינו אלו דהא לא הו"מ לאכול דדלמא הך דידן הוא והוי של ישראל כיון דמוחזקת היא לנו, וגם הראיה הב' שהביא מההיא דירושלמי, אין ראיה דשאני התם

דג"כ הטעם מטעם דמוחזקת היא לנו ומקרי של ישראל, נמצא לפי דברינו אין ראיה מסוגיא דר"ה והתוס', לא לכאן ולא לכאן:

אמנם נראה להוכיח דלא כהב"ח, והוא דא"כ מאי הוכיח הש"ס מהא דאקריב עומר, הא העומר גופיה הי' מותר להקריב דלית ביה חשש חולין לעזרה, דמותר להקריב מטעם ס"ס, ס' לא הביא שליש, ואת"ל דהביא שליש, דלמא הך חלק דישראל הוא וכיון דירושה היא לנו הוי של ישראל, ואי דהוכחת הש"ס היאך היה העומר מתיר דלמא לא עייל שליש, ובזה לא מהני ס"ס הנ"ל, דלענין להתיר לחדש הוי כמו ס"ס חזקת איסור דלא מהני ס"ס, ג"ז ליתא דהא לענין היתר חדש יהיה ג' ספיקות, שני ספיקות דהעומר מתיר וקרב כדינו כנ"ל וס' שמא הך דאכלינן מיניה הוא חלק נכרי ועייל שליש, וג' ספיקות מהני גם באיתחזק איסורא כמ"ש הש"ך (סי' ק"י), ובפרט דהכא דלא מקרי כ"כ אתחזק איסורא להך ס' שמא אין בזה איסור חדש דשמא הך דאכלינן הוא חלק נכרי, ואף די"ל דלגבי הך דאכלינן דהוי ס"ס להחמיר, ס' חלק ישראל וס' לא עייל שליש הוי כמו ודאי לאיסורא ולא מקרי ספיקא להצטרף לג' ספיקות, ז"א דממנ"פ לשיטת הרמב"ם דס"ס מותר מטעם דס' א' מה"ת לקולא א"כ ממילא באתחזק איסורא לא מהני ס"ס, מ"מ לדידי' לא מצינו דס"ס להחמיר יהיה כודאי איסורא דלהחמיר אין מעלה בס"ס, וא"כ הוי בנ"ד ג' ספיקות, ולשיטת הרשב"א דס"ס הוי כמו רוב, וא"כ י"ל דלהחמיר הוי כמו ודאי, א"כ לדידי' מהראוי דס"ס מהני בחזקת איסור כמו דס"ל באמת להרשב"א, א"כ תיהני הס"ס להתיר מכח הס"ס דיש בעומר דנקרב כדינו, מזה ראי' ברורה דלא כהב"ח, דחדש נוהג בשל נכרים וליכא צד להתיר בחדש גופיה, ולא נשאר רק ס"ס בעומר גופיה ולא מהני להתיר משום חזקת איסור:

מזה נלע"ד דמיושב מה שכתב הרמב"ם דכתלי דחזירי דהותר רק מדוחק כשלא היה להם אחר לאכול, ומה דתמוה לכאורה מסוגיא דחולין דלפ"ז מאי פריך הש"ס השתא כתלי דחזירי מותר איברי נחירה מבעי, דלמא האיבעי' ביש להם לאכול היתר, וכן מצאתי תה"ל בטורי אבן שהביא קושיא זו בשם הרמב"ן בחומש, ונ"ל דלק"מ, דהרמב"ם ס"ל דזה תלי בזה, דלהס"ד דשם דס"ל דאף שלל דידן אשתרי, והיינו דמותר אף לנחור לכתחילה, באמת היה מותר בכל ענין, אבל לאידך שינוי' דשם דדידהו אשתרי, ס"ל להרמב"ם דהטעם מפני דוחק אבל לא בע"א, אך עדיין קשה מנ"ל להרמב"ם זה, ולפי דברינו ניחא דהרמב"ם לשיטתיה דס"ס הטעם משום דס' א' מה"ת לקולא, א"כ באתחזק איסורא לא מהני הס"ס, והיה מפרש שפיר סוגיא דר"ה כדברינו דאף דהעומר יהיה מותר להקריב להתיר מטעם ס"ס כנ"ל, מ"מ לא היה מתיר החדש דאתחזק איסורא, והיינו דבחדש

גופא ליכא צד להתיר דגם בשל נכרי אסור, והיה קשה לי הא מ"מ הוי בחדש גופיה צד להתיר דשמא של נכרי הוא והוי שלל דידהו דאשתרי, וא"כ הוי ג' ספיקות דמותר אף באתחזק איסורא, אע"כ מוכח דהיכא דאיכא דהיתירא לא אשתרי, והכא דהיה להם היתר לאכול משל אשתקד לא אשתרי להו חדש, וא"ש:

ומעתה הרמב"ם לשיטתו הוכיח דחדש נוהג בשל נכרי דאל"כ הוי ג' ספיקות וכנ"ל, הרי להדי' דאף דהעומר לא בא משל נכרי, מ"מ חדש נוהג בזה, הרי דלא תלי זה בזה, מש"ה פסק הרמב"ם שפיר דאף דחדש נוהג בח"ל, מ"מ אין העומר בא ממנו:

ובדרך הפשוט נלע"ד דדברי הרמב"ם נכונים וא"צ לדברי הלח"מ, והיינו דהרמב"ם ס"ל כי היכי דדרשי' פ"ק דר"ה קצירכם ולא של נכרי, ממילא מתמעט ג"כ ח"ל דלא מקרי שלך מיוחד לך כדאמרי' קדושין (דף לט ע"א) ואלא הא כתיב שדך, ופירש"י המיוחד לך וח"ל לא הקנו לך מן השמים ע"ש, והרי סוגי' דר"ה אזלא דחדש נוהג בשל ח"ל דהרי לא ס"ל דמושב לאחר ירושה וישיבה הוא, וע"כ דמושב לכ"מ שאתם יושבים משמע, הרי דס"ל דחדש נוהג בח"ל אף שאין העומר בא ממנו דממועט מקצירכם דח"ל לא מקרי קצירכם, ואין לומר דדלמא בהפוך דבאמת מדכתיב מושב לאורויי דחדש נוהג בח"ל ילפי' מיני' דעומר בא ממנו דלא למעטי' מקצירכם, ז"א, דא"כ נימא דילפי' דלא בעי' קציר שלך, דהא קצירכם לא מיותר הוא דבעי' ולא קציר מצוה דפסחים, וא"כ נימא גם כן דלא למעט נכרי, אע"כ דלא תלי זה בזה, ומקצירכם ממעטי' נכרי וגם ח"ל וא"ש כנלע"ד נכון בדעת הרמב"ם:

דף פה:

הקדישן מהו שילקה עליהם משום בע"מ. עיין יומא ס"ג ע"ב תד"ה זריקת:

דף פז.

תניא הי' ר"מ אומר כו' [ברע"ב מ"ה כ' ולית הלכתא כר"מ], קשה לי אמאי לא פסקינן כר"מ הא הוי מחלוקת במתני' ואח"כ סתם במתני' צ' ע"א, וצ"ע:

דף פז:

פשיטא דביד. עיין לעיל דף ע"ו ע"ב תוספות ד"ה שריבה:

דף פט:

גמרא ותמיד של שחר ששחטו שלא לשמו. עיין לעיל דף מ"ט ע"א תוס' ד"ה תדיר:

דף צג:

ידו ולא יד שלוחו. עי' יבמות ק"א ע"ב תוס' ד"ה וקראו:

תוד"ה ידו תיפ"ל דמ"ע שהז"ג אם תיכף כו' דאפילו סמך כו' ואני בער לא אדע דמנ"ל לרבותינו בעלי תוספות לומר דזה מקרי זמ"ג, דהא אין המניעה מצד לילה, אלא דכלל הוא דסמיכה יהי' תיכף לשחיטה, וזהו גם ביום ובלילה א"א לסמוך לשחיטה וגם ביום בלא תיכף לשחיטה ליכא סמיכה, וצלע"ג:

וגם במה שתרצו [בקדושין] דס"ד דאיתקש סמיכה לשחיטה מה שחיטה כשרה בנשים הא בסמיכה ל"ש כשרות ופסלות רק חיוב מצות סמיכה דזה עיקר קושייתם, ובשחיטה ג"כ אין נשים מצוות על שחיטת קדשים דהוי זמן גרמא, אלא דהשחיטה כשרה ואינה מחוללת, אבל אינם מצוות, וה"נ בסמיכה, וצע"ג. זה מצאתי אח"כ בעזה"י בטורי אבן חגיגה דף י"ז:

דף צה.

תוד"ה מר אמר ר"י בר"י נמי קאמר כל הקדשים שנשחטו וכו'. דבריהם אלו הם מחוסרים ביאור לקטן כמוני, ומה שייכות שחיטה הכא בלחם הפנים, ובזבחים ג"כ לא מיירי משחיטה בשעת מסעות, ולא זכיתי לפרש כוונת דבריהם בזה וה' יאיר עיני:

דף צו.

בגמרא פליגי (עמש"כ לעיל ס"ג ע"א):

דף צח:

תוס' ד"ה דוחקין וכו' לחיבתן של ישראל. עיין תוי"ט פ"ב מ"ט דב"ב ד"ה חוץ:

דף צט:

א"ר יוחנן משום רשב"י. בש"ך יו"ד סימן רמ"ו ס"ק א' אי' משום ר"ש בן יהוצדק:

דף קא:

א"ה בב"ח וכו'. ק"ל לשיטת הרמב"ם דמפרכסת אסורה לב"נ, מאי פרכינן הא י"ל דאיצטריך לטעמא דשעת הכושר לבשר שחתכה מהבהמה בשעת פירכוס ובשלה בחלב דהוי שפיר א"א יכול [להאכילו] לאחרים דהא א"א ליתנו לנכרי מטעם לפני עור דלגבי נכרי הוי אמ"ה ומ"מ מקבל טומאה דהי' שעת הכושר דמתחילה הי' מותר להאכילה לישראל, ויש קצת סייעתא לבעל ת' אמונת שמואל דאם לדידי' שרי אין בה משום לפנ"ע וצ"ע:

העירותי להרמב"ם דמפרכסת אסורה לבן נח הא י"ל בבישל מפרכסת, וכי תימא א"כ ל"ל לתפוס מפרכסת בחלב יאמר מפרכסת שבלע' שאר איסור, זה אינו דבבלע איסור דאין ההיתר נהפך לאיסור מקרי ראוי להאכיל כיון דאינו אסור בעצמו כי אם מחמת הבלוע שבו:

דף קב.
תוד"ה דקומץ מנחה וכו'. לא הבנתי קושייתם דהא הם כתבו לעיל דבלא ברייתא לא הו"מ למפרך דמנחה הו"ל שעת הכושר כמו בב"ח די"ל דמ"מ משעה שנתקדש למנחה לא היתי' עליו שעת הכושר, וא"כ שפיר הוי חידוש במנח' יותר מפיגול בזבח בזריקה דהו"א דוקא פיגל בזבח בזריקה דגם אחר שנעשה זבח הי' לו שעת הכושר אחר שחיטה מטעם דעומד לזרוק כזרוק דמי, אבל במנחה דמשעה שנעשה מנחה לא הי' לו שעת הכושר דהא כיון דאין מצוה לפדותו לא אמרינן כפדוי דמי א"כ ליהוי כמו פיגל בזבח בשחיטה לזה קמ"ל דמ"מ מטמא ט"א ע"י שעת הכושר קודם שנעשה מנחה וצל"ע:

דף קב:
חיבת הקודש מכשרתן. עיין יומא דף מ"ח ע"א תוספות ד"ה במנחות ובט"א חגיגה דף כ"א ד"ה לא ישא:

דף קג.
הא מני ב"ש היא. קשה לי הא טעמא דב"ש דאין שאלה בהקדש וזהו שייך בהריני נזיר דהוא נתפס בקדושה אבל הכא באומר הרי עלי מנחה דלא הקדיש עדיין ולא חייל הקדש על שום דבר רק שקיבל עליו להביא מנחה והוי רק נדר בעלמא, ובפשוטו נראה דבאומר הרי עלי להביא עולה דמודה ב"ש דיש לו התרה:
שם בעדשים לא טעי. והרמב"ם כתב בחיבורו וז"ל האומר הרי עלי מנחת שעורים או מנחת חצי עשרון או מנחה בלא שמן ולבונה הרי זה פטור שלא התנדב כדרך שמקריבים. אמר הרי עלי מנחה מן השעורים או מן העדשים או מנחה בלא שמן ולבונה כו' שואלים אותו אם אמר כו' ואילו ידעתי שאין מקריבים וכו' לא הייתי נודר הרי זה פטור ואם אמר אילו הייתי יודע הייתי נודר כדרך שמקריבים הרי זה חייב להקריב כדרך שמקריבים עכ"ל מבואר דמחלק בין אמר מנחת דבוק או מנחה שהוא מוכרת ומקורו בסוגיין עי"ש וכן אם לא הזכיר כלל מנחה רק אמר הרי עלי חצי עשרון פטור ולא מהני בדיקה אלא בהזכיר תחילה מנחה בזה ע"י בדיקה שאומר הייתי נודר כדרך שמקריבים הוי כאילו אמר הרי עלי מנחה לבד עיי"ש:
תוד"ה (בעמוד הקודם) הא וכו' ולכך מצי למיהדר תכ"ד. עיין לעיל דף פ"א ע"ב תוס' ד"ה תודה:

דף קג:
מתני' אר"ש והלא אלו לפרים כו', פרש"י ואי מערב להו מיפסלי כו', קשה לי הא לעיל כ"ב ע"א ת"ק ס"ל דכשר ור"י ס"ל התם דפסול, ומבואר בסוגיא שם דר"י לטעמיה דתליא

במב"מ ולא תלי' בעולין, ורבנן ס"ל דעולין אין מבטלין עיי"ש היטב, ולא מצינו בשום מקום דר"ש יסבור כר"י דבמ"ב לא בטיל, וצ"ע:

דף קד.
רש"י ד"ה ואחד למותר אשם נזיר וכו' וזה להתירו ביין. נלע"ד דצ"ל וזה להכשירו לנזירות טהרה וכ"ה ברש"י לקמן דף ק"ח ע"א:

דף קד:
אלא מנחה שנאמר נפש. עיין זבחים דף ה' ע"ב תוס' ד"ה נפש:

דף קה.
אבייי אמר אפילו תימא ר"ש. עיין לעיל ג' ע"א תוס' ד"ה אלמא:

דף קו:
מתני' נחושת לא יפחות כו'. בשבת דף צ' ע"א הקשו תוס' בשם ר"י דלא יפחות מפרוטה הו"ל למימר כמו בדינר זהב וכסף:
אחד שנדר ליתן נרות בביהכ"נ על מנורה התלויה לפני העמוד, ולעת הנדר היתה המנורה בת ששת קנים, וכעת נשתנה שהמנורה ההיא הורדה ממקומה לתלותה למטה, ובמקומה נתנו מנורה חדשה בת ט"ז קנים:
והנה אם הנודר יודע שכוונתו היה בשעת הנדר רק על מספר הנרות, אזי אינו מחויב יותר, לא מבעי' לדעת תוס' ספ"ג דשבועות דהיכא דבלבו פירש לנדרו לא מקרי דברים שבלב, אלא אפילו לדעת הר"ן שם וסייעתו שהם רוב הפוסקים דבנדר מפת ובלבו פת חטים, דהיינו דהיה בלבו להוציא בשפתיו פת סתם ושלא יהיה נאסר רק מפת חטים, דמקרי דברים שבלב אא"כ היה בלבו להוציא פת חטים, ולישנא הוא דאתקיל, ולא אמר רק פת סתם, עיי"ש, מ"מ נ"ל דבנ"ד אדרבא אם ניזיל בתר משמעות לשונו אין לחייבו יותר מב' נרות, דהרי נדר רק ליתן נרות, ומיעוט נרות שתים, כדאיתא במנחות (דף ק"ו) הרי עלי עצים לא יפחות מב' גזרים, וה"נ בנ"ד דאם היה כוונתו בשעת הנדר שהיה כפי אשר מורה משמעות לשונו היה נראה דיוצא בב' נרות ויוצא בזה ידי נדרו:
אף דיש לחלק, דהתם אמרינן תפסת מועט משום דאין קצבה לדבר, דא"א לומר דנתכוון לעצים מרובים, דא"כ אין לדבר סוף, משא"כ נ"ד דיש לדבר סוף למלאות המנורה, בזה לא אמרינן מיעוט נרות שתים, וכיוצא בזה כתבו תוס' סוכה (דף ד' ד"ה תפסת מועט) מ"מ י"ל דלשון ב"א בנדר לא אמרי' כן, אלא כהיה דמנחות היכא דאין לדבר סוף, מ"מ נ"ל דאינו כן, דהרי הרא"ש בתשובה (כלל וי"ו) הובא בהגהת ש"ע חוה"מ (סי' ס') במחייב עצמו לזון חבירו, דנפטר בשעה א', והביא ראיה מההיא דמנחות הנ"ל, אף

דהתם יש לדבר סוף לזונו כל ימי חייו, ואף לדעת הרשב"א בתשובה דס"ל דבאמת צריך לזונו כל ימי חייו, והובא בב"י אה"ע (סי' קי"ד) ולמד כן מההיא דיאסרו כל הפירות עלי בנדרים (דף כ"ו) דאסור לעולם, ולא אמרינן דסגי ביום אחד עיי"ש, י"ל דוקא התם דסתמא לעולם משמע, אבל בעיקר שיעור סך התחייבות אמרינן תפסת מועט כההיא דמנחות הנ"ל, ואף ביש לדבר קצבה, כמו דס"ל להרא"ש וכמו שהוכחנו, ובזה לא פליג הרשב"א ונחלקו רק בענין קביעת זמן, אם סתמא לעולם משמע או לא:

אח"כ ראיתי בתומים שכתב בהיפוך, דגם להרא"ש ס"ל דבנדרים ספיקא להחמיר, כדמוכח באמת מההיא דיאסרו עלי כל פירות, ושאני ההיא דמנחות דאין לדבר סוף, וההיא דהרא"ש הנ"ל במחייב לזון לא מיירי בנודר לעני רק במתחייב לעשיר, ומה דמדמה הרא"ש להההיא דמנחות, היינו לענין דמצינו תפסת מועט, אבל לא שיהיו דומים להדדי עיי"ש, וזהו דוחק גדול, ולענ"ד דברי הרא"ש כפשטן, דאף בנודר לעני כן, וההיא דיאסרו עלי אינה קושיא להרא"ש, דיש לחלק, דוקא באוסר דבר על עצמו, דברגע אחת חל האיסור על הפירות ונעשו כנבילה ואין בזה ענין התחדשות בכל רגע דנימא דלא נתכוון רק לרגע אחת. אלא אמרינן דאסרן עליו כנבילה, וממילא אסורים לעולם, משא"כ במתחייב לזון, דהוא לעשות מעשה במה שעושה כן פעם אחת הרי קיים דברו לזון חבירו. ואם נחייב אותו לזון לעולם, הוי כמחייב לעשות כן לעולם, ובכל רגע מתחדש חיוב מעשה עליו, בזה אמרינן תפסת מועט, ודומה לנשבע שאדבר עם פלוני, דפשיטא דכל שמדבר עמו פעם אחת יצא ואינו מחוייב לדבר עמו בכל רגע ורגע, אבל בנשבע שלא ידבר עמו לעולם דכל שמדבר עמו פעם אחת עובר על שבועתו, ה"נ באמרו יאסר עלי, או שנשבע שלא לאכול הפירות, לא שייך כאן זמן, דאם יאכלם באיזה זמן עובר שבועתו ונדרו, משא"כ בנודר לעשות מעשה בפעם אחד שעושה סגי, כן נראה לענ"ד באופן דבנ"ד אם לא היה הכוונה בלב לעשות פירוש לנדרו, אלא שיהיה כפי שיסבול לשונו, אינו מחויב ליתן רק ב' נרות, ומכ"ש אם היה כן בלבו במפורש:

אך אם הנודר מסופק כעת בכוונה שהיה לו בשעת הנדר ומסתפק דאולי היה כוונתו שיהיה תמיד המנורה שלפני העמוד ממולא בנרות שלו בלא מספר וקצבה להנרות בזה יש לחוש להחמיר, ואף לדעת הש"ך יו"ד (סי' רנ"ט סי"ד) דבספק צדקה הוי רק ספק ממון, והמוציא מחבירו עליו הראיה, י"ל דוקא היכא דליכא חשש איסור דלא יחל, כגון לגבי היורשים דאין עליהם חיוב נדר, וכמו כן בהקדיש ואמר הרי זו, ויש ספק אם נתפס הדבר בקדושה בדיבור זה, וכההיא דאיבעי' דאם יש יד לצדקה דהוא רק נדבה, ואין החיוב נתפס אקרקפתא דגברא, בזה אמרי' דספיקא לקולא, דלא חל ההתפסה

ולא קם הממון ברשות הקדש. וממילא ליכא בל תאחר, אבל היכא דאמר הרי עלי דחל עליו החיוב מדין נדר, י"ל דספיקו לחומרא, וכדאיתא חילוק זה בתשובת מהרי"ט (ח"ב חוה"מ סי' קכ"ד) עיי"ש, ולכאורה ראיה לדבריו ממתניתין דמנחות (דף ק"ו) פירשתי ואיני יודע מה פירשתי מביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי, הרי דמספיקא שמא כך וכך נדר מחוייב ליתן להקדש, ה"נ י"ל בנ"ד במסופק לכמה נרות איתכוין, ועדיין צ"ע:
ובמה שכתבתי לעיל דאם לא היה בלבו שום כוונה ומספר נרות, די"ל דיכול לפטור עצמו בב' נרות, אפשר לחלק בין אמר נרות למנורה זו דמשמעות לשונו להספיק נרות למלא המנורה, אך בלשון השאלה נזכר על מנורה זו, עדיין אני מסתפק, או דהפירוש לשון הפחות שבנרות, דהיינו שתים על מנורה זו, או דמ"מ לשון בנ"א גם בזה סתמא כפירושו דעל מנורה היינו ליתן די לצורך נרות העולים על מנורה זו, ולדינא צ"ע:

דף קז.

ואיני יודע מה פירשתי יביא פר. עיין בטורי אבן ר"ה י' ע"א ד"ה בן בקר:
תוד"ה אי וכו' ובפ' כל שעה. ע"ש דפריך ר"פ כן לר' וא"כ אדרבה אינו כדס"ל לר"פ הכא ועיין בתוס' בפסחים שם ולעיל ס"ד ע"א וצ"ע:

דף קז:

תוד"ה כבש כו' וי"ל דכך הוא הדין. עיין לעיל ו' ע"ב תד"ה שלא יהא:
בא"ד פירש"י רובע סלע. ברש"י שלפנינו שם איתא רובע שקל וכן הוא בתוס' שם:

דף קח:

בית בביתי אני מוכר לך וכו'. בהרא"ש גיטין דף ס"ו במה דמחלק חילוק בין ההיא ובין הפקיד טלה אצל חבירו דבטלה הי' מבורר שלו תחילה עיי"ש, וקשה לי דמ"מ יקשה מ"ש מההיא דבית בבתי אני מוכר לך מראהו נפול עבד בעבדי אני מוכר לך ומת אחד מראהו מת, הרי אף דלא הי' מבורר איזה בית ואיזה עבד הקנה מ"מ יכול לומר שלך מת, וצלע"ג:

דף קט.

גמרא דתניא וכפר. לעיל ע"ד ע"א:
רש"י ד"ה אמר ע"מ שאהרגנה ולא אתחייב באחריותה. ונראה דס"ל לרש"י דבאומר סתם ע"מ שלא אתחייב באחריותה היינו רק באחריות אונסים ואפשר אף לפשיעה, אבל מ"מ לא על מזיק בידים. ולזה הוסיף רש"י כיון דאמר ע"מ שאקריבנה בבית חוניו הוי כפירש ע"מ שלא אתחייב על הריגתה בידים. וע' בתשובות מיימוני ס' משפטים סי' י"א שדקדק כן מלשון הש"ס דבאומר ע"מ שלא אתחייב באחריותה פטר נפשיה מכולו

ואפילו ממזיקו בידים דמקטל קטלה. ולענ"ד מלשון רש"י לא משמע כן. (ועי' חי' חו"מ סי' ש"ה ס"ד):

דף קט:
תוד"ה נזדמן כו' בירושלמי. יומא פ"ה ה"ב בסופו:
תוד"ה והעלה וכו' לעכו"ם הנודרים נדרים ונדבות. עיין זבחים מ"ה ע"א ושם קט"ו ע"ב תוס' ד"ה אסור:

דף קי.
רש"י ד"ה מאי דכתיב כו' ולא כתיב בה חוקה. עיין לעיל דף י"ט ע"א ועיין באליהו רבה לש"ע או"ח סי' א' סק"ט:

חולין

דף ב.
תוד"ה הכל ולא קאמר משום דבעי למיתני וכו'. (עמש"כ בסמוך באות ו'. וע"ע בס' אותיות דרע"א עמ' קי"ד):
תוד"ה שמא יקלקלו כו' (עי' במה שהועתק לק' ג' ב' ד"ה עוד נ"ל, ובדף י"ב ע"ב בתוד"ה מאן. ועי' בס' הנ"ל עמ' קט"ו):

דף ב:
תוד"ה אבל וכו' שיהיו נודרים בעת צרה, עי' תשובת מהר"ם פאדווה סי' ע"ט בסופו:
שם תוד"ה ובמוקדשים כו' חיישינן שמא יגע אחר פרכוס וכו', תמהני דא"כ איך פרכינן האי טמא דאטמי [וכו'] ניזול סכין ונטמיי' לבשר, הא משכחת דשרי בידוע שלא נגע אחר פרכוס וצ"ע, עוד נראה הוכחה לתירוצם ב' בתוס' דגם בשעת פרכוס מקבל טומאה ממ"ש תוס' ד"ה דליתא קמן, ואף על גב דעזרה ר"ה משום דרוב פעמים לא יוכל להזהר, ואם איתא דאינו מקבל טומאה, אמאי קשה ליזהר ולילך משם באיזה רגעים אחר השחיטה קודם גמר הפרכוס, ואף לתירוצם השני דאיירי בבמה, נלע"ד דמ"מ צריכים אנו לתירוצם הראשון דרוב פעמים, והיינו ממשנתינו דקתני ואחרים רואים אותם אף דל"צ שנים דודאי א' רואה אותו ג"כ מהני, מ"מ משמע דגם בב' רואים מיירי, ובזה למאי צריך דרואים ומשגיחים דלא נגע, אף אם לא ישגיחו ע"ז אחרי שהם עומדים שם ועם השוחט הוי ג' והוי רה"ר כדאמרינן ר"פ ג' נזירים, ועי' רמב"ם דאף בחצר גדול הוי רה"ר, אע"כ כתירוצם [הא'] פעמים דגם ברה"ר אסור דרוב פעמים א"י לזהר:

ובזה מיושב היטב מלתא דתמיה טובא דהכא דמייתי מתני' דזבחי' בדרך גרירא מקשי' עלה האי טמא דאטמי במאי, ובמקומו בזבחים לא הקשו כלל, ולפי הנ"ל י"ל דהתם לא הוה מצי למפרך, דדלמא בשעת פרכוס אינו מקבל טומאה, וליכא קושיא, ואף דמלישנא ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעין בבשר מוכח דבעי ידיעה שלא נגע בבשר דהא פשיטא דאם נגע טמא ולמאי קתני ובלבד שלא יגעו, ומוכח דהיינו ובלבד שידוע שלא נגע ומספיקא אסור, יש לומר דמיירי בבמה, אבל בסוגיא זו בחולין דמדקתני ואחרים רואין אותו דבעי ראיה היינו השגחה, והא הוי אחרים והוא תלתא והוי רה"ר, וע"כ דאסור משום דרוב פעמים א"א ליזהר, והיינו דמיד אחר שחיטה מטמא דבשעת פרכוס ג"כ מטמא משו"ה פרכינן האי טמא דאטמי במאי. (עי' במ"ש לק' ג' א' בזה):

א) הרמב"ם ריש הל' תמורה כל המימר לוקה שנא' לא יחליפנו, ואף על פי שלא עשה מעשה, מפי השמועה למדו שכל מצות לא תעשה שאין בה מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל חברו בשם:

והקשה הכס"מ הא אמרינן בגמ' א"ל ר"י לתנא לא תתני מימר דבדיבורו עביד מעשה, א"כ למה כתב רבינו שאין בו מעשה ולא חש לדר"י, וכבר הרגיש בזה הה"מ פי"ג מהל' שכירות עכ"ל והה"מ שם בהל' שכירות כ' דהרמב"ם לישנא דמימרא תנא ובאמת נקט תמורה שלא לצורך ולענ"ד גם בדרך דחק הי' שייך כן אם היו דברי הרמב"ם אמורים בהל' שבועות או במק"א הי' אפשרות קצת לומר כן, אבל אחרי דדברי הרמב"ם הם בהל' תמורה משמע דעיקרו בא ליתן טעם על תמורה וקחשיב ואזיל גם לאחריני נשבע ומקלל:

גם תמוה לי דהא הרמב"ם [הלכה ב'] המימר בשל שותפין וצבור לוקה ואין תמורתן תמורה, והא בההיא דלא עבד מעשה בדיבורו לא לילקי לר"י, ובאמת לכאו' קשה כן על הא דאמרינן לתנא לא תיתני מימר הא י"ל דהתנא מיירי במימר בשותפין וצבור, וצ"ל דהא בסוגיא דשם מפרש טעמא מהיכי למדין דנשבע ומקלל לוקה, ואילו בתמורה לא יהיב טעמא. וצ"ל דנפקא לן מהא דדרישנן [דט"ז] יהי' לרבות שוגג כמזיד באומר מותר להמיר אעפ"כ דינו כמזיד ולוקה דבקדשים אינו לוקה ובתמורה לוקה, וכ"פ הרמב"ם. ועיין בתוס' שם דעכ"פ לשנוייא דר"י באמר תצא זו ותכנס זו דודאי מיירי לענין מלקות, א"כ מהך קרא מוכח דלוקין [והא לא קשיא מנ"ל דיהי' אתי לרבויי שוגג כמזיד, דילמא למזיד לחוד אתי דלוקין אף על פי שאין בו מעשה, ז"א, דבקרא יהי' אינו מפורש ענין מלקות אלא משמעות דהויות כולהו דתמורה שוין להדדי, והיינו שוגג כמזיד, עכ"פ ממילא נשמע דלוקין בתמורה] ולזה אר"י לא תתני מימר דמנ"ל דתמורה שאני משאר חייבי לאוין דעלמא, דדילמא בתמורה מהאי טעמא לוקין משום דבדיבורו עביד מעשה

וקרא דיהי' דמיניה ממילא מוכח דלוקין באמת רק היכי דבדבורו עביד מעשה ובשותפין וצבור באמת לא לקי, יהי' איך שיהי' הדין ברור דלר"י בשותפין וציבור לא לקי, א"כ מוכח דהרמב"ם לא פסק כר"י והדרא קושית הכ"מ לדוכתא ודברי הה"מ תמוהים:

ב) הרמב"ם [ריש הל' פסהמ"ק] כל הפסולין לעבודה מותרים לשחיטת קדשים לכתחילה חוץ מן הטמא, ואף על פי שהוא חוץ לעזרה ופשט ידו לעזרה ושחט גזירה שמא יגע בבשר, ולכאורה תמוה אמאי השמיט רבינו הדין דבדיעבד בעינן שיאמר ברי לי דלא נגעתי ובליתא קמן דנשיילה אסור:

והנה בפשוטו י"ל דהרמב"ם ס"ל כאידך תירוץ דתוס' דמיירי בבמה, אבל בעזרה דהוא רשות הרבים שרי בדיעבד מטעם ספק טומאה ברה"ר, וכיון דהרמב"ם מיירי בעזרה כדנקט בדבריו שהי' חוץ לעזרה, ודיני במה השמיט רבינו לגמרי וכמו שהניח היסוד ריש הל' בית הבחירה דמשבאו לירושלים נאסרו הבמות לעולם, משו"ה סתם דבדיעבד מותר דהוי ספק טומאה ברה"ר:

ג) אמנם ע"ז יש להקשות, ע"פ דברי תוס' דהקשו הא בלא"ה אסור לכתחילה דילמא אתי לאמשוכי, ותירצו ג' תרוצים, א' דטמא עדיף דמיזהר זהיר, ב' דנקט שמא יגע, כיון דבעי לאסוקי אם שחט ואמר ברי לי שלא נגעתי, ג' דמיירי בבמה:

והנה להרמב"ם א"א לומר כב' תירוצים האחרונים, דהרי הרמב"ם מיירי בעזרה, וגם לא סיים ואם שכח ואמר ברי וכו' א"כ בלאו שמא יגע אסור מטעם אתי לאמשוכי, אלא ע"כ כתירוץ הא' דטמא מיזהר זהיר והיינו אם החילוק מוכרח בסוגי' מכח הקושיא דתוס' דהא בלא"ה אסור משום אתי לאמשוכי, אבל אי נימא כנ"ל דרבינא איירי בבמה ליכא הוכחה לחלוק זה, ומהיכי תיתי להמציא דטמא יהי' קיל בזה מטהור, א"כ הו"ל להרמב"ם למינקט דילמא אתי לאמשוכי דטעם זה עדיף לפי מה דפסק הרמב"ם [ספ"י מהל' ט"א] דהכשר דחיבת הקודש הוא דרבנן, ועיין בכ"מ שם דס"ל לרבינו בסוגיא דחולין [דף ל"ו] דרב יוסף פליג אר"ל וס"ל דהוא רק דרבנן ופסק כר"י דהוא דרבנן, וא"כ החשש שמא יגע הוא רק חשש דרבנן, ואילו טעמא דאתי לאמשוכי הוא חשש דאורייתא:

ואף דאין זה קושיא כ"כ כיון דבאמת גם מטעמא שמא יגע אסור כדאמר רבה ב"ע, וכיון דלדין אין חילוק בין טעמא דשמא יגע לטעמא דאתי לאמשוכי ניחא ליה להרמב"ם למינקט לישנא דגמרא, מ"מ עדיין קשה מנ"ל כלל זה, דילמא כיון דהוא רק חשש דרבנן לא חיישינן שמא יגע כמו דלא חיישינן בחולין שנעשו על טהרת הקודש ומה דאמר רב"ע שמא יגע דילמא באמת סבר כריש לקיש דחיבת הקדש דאורייתא, אבל לדידן

דהוא דרבנן לא חיישינן, והא דקתני כל הפסולין ששחטו ובטמאים דדוקא דיעבד, י"ל דמיירי בעזרה ומטעם אתי לאמשוכי:

ובשלמא אם הי' מוכח מדר"ל הסברא דבטמא מיזהר זהיר ולא חיישינן לאתי לאמשוכי ובזה לא מצינו פלוגתא, א"כ מוכח ממתניתין דזבחים דגם לדידן דחיבת הקודש דרבנן חיישינן שמא יגע, דהא לית לן טעמא אחרינא, אבל למ"ש דרבה ב"ע דבמתניתין דחולין דבדיעבד בעינן ברי שלא נגעתי או אחרים רואים אותו מוכח דמיירי בבמה ממילא אין הכרח לסברא דטמא מיזהר זהיר, ושפיר י"ל דלא חיישינן לשמא יגע בדרבנן, ורב"ע ס"ל כר"ל דחיבת קדש דאורייתא, ולדידן דחיבת קדש דרבנן לא חיישינן לזה, ומתניתין דזבחים והטמאין מיירי בעזרה ומשום אתי לאמשוכי, ובדיעבד מותר, דהוי ספק טומאה ברה"ר, ומתניתין דחולין ס"ל כאינך אוקימתות דבסוגיין:

וליכא למימר דמוכח דגם למ"ד חיבת קדש דרבנן גזרינן שמא יגע, מדלא אמרינן כולהו כרבה ב"ע לא אמרי דס"ל חיבת הקדש דרבנן, ז"א, דהו"ל לאוקמי באמת דמתניתין מיירי בעזרה ולכתחילה לא שמא אתי לאמשוכי ובדיעבד שחיטתן כשרה, ובאמת בלא ברי לי, דבעזרה הוי ספק טומאה ברה"ר שרי דיעבד דהא לדידהו ממילא וכולן ששחטו קשיא, ואף דלרבינא הו"מ למימר האי טעמא, מ"מ ניחא ליה לומר טעם אחד על כולהו, ולהט"ז סי' ב' ס"ג דשחיטתו כשרה משמע ע"י איזה תיקון דוקא, ניחא, אבל התוס' והרא"ש לא ס"ל כן:

ד) והנה לפנינו ב' דרכים אחרים ליישב הרמב"ם הנ"ל, א', דס"ל דכל הסוגיא מיירי בעזרה, אלא דס"ל דהאי דאסר רבה ב"ע דיעבד מספק נגיעה, היינו דס"ל דחיבת קדש דאורייתא כר"ל, אבל לדידן דחיבת קדש דרבנן שרי דיעבד, דהוי ספק דרבנן, ומ"מ לכתחילה אסור שמא יגע, דזה שפיר מוכח דכיון דגם רבה ב"ע מיירי בעזרה א"כ מדלא אסור לכתחילה מחמת אתי לאמשוכי מוכח דטמא מיזהר זהיר, ובזו הסברא לא מצינו פלוגא, א"כ ליכא טעמא אחרינא במתני' דזבחים והטמאין רק משום שמא יגע, ושפיר מוכח דאף דחיבת קדש דרבנן גזרו לכתחילה שמא יגע, אבל לענין דיעבד שפיר י"ל דאין ראי' מרב"ע, די"ל דהוא סבר כר"ל דחיבת קדש דאורייתא וכנ"ל. [וק"ק לפי"ז הו"ל להש"ס לומר כולהו כרב"ע לא אמרי דס"ל דחיבת קדש דרבנן, ומוכח ממתני' דזבחים דאפילו בדרבנן חיישינן שמא יגע, משו"ה גם בחולין עט"ק ראוי לגזור שמא יגע, ורב"ע דס"ל ממילא דחיבת קדש דאוריתא מדאסר בדיעבד, משו"ה יכול לסבור דבדרבנן לא חיישינן שמא יגע וטמא בחולין עט"ק מותר]:

ה) דרך ב', דעיקר קושית תוס' עזרה רה"ר, אינה קושיא כ"כ, דהמעיין בסוגיא דפסחים שם אמר ר' אליעזר זאת אומרת עזרה רה"ר והיינו לאוקימתא דרב דהכירה למחט שנטמא בטמא מת, אבל לאוקימתא דר' יוסי בר אבין דסתם מחט והיתה פרה חסומה ובאה מחוץ לירושלים ליכא ראיה, א"כ י"ל דרב"ע ס"ל בעזרה רה"י, אבל לדידן דעזרה רה"ר שפיר פסק הרמב"ם דיעבד שרי לגמרי ומה דלא אמרינן כולהו כרב"ע לא אמרי דס"ל דעזרה רה"ר היינו דמ"מ לוקמי באמת ושחיטתן כשרה בדיעבד דהוי ספק טומאה ברה"ר דהא לדידהו בלא"ה וכולן ששחטו קשיא וכנ"ל:

ו) אמנם נראה לסתור ב' דרכים הנ"ל, דנלע"ד דגם ממתניתין דזבחים מוכח דדיעבד אסור דמה דקתני ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעים בבשר, ודאי אין פירושו אם נדע שנגעו דזהו פשיטא, אלא ודאי דבא לומר ובלבד שיהי' מבורר דלא נגעו, וכן מוכח בסוגין להדיא דפרכינן והא מהתם נפקא, והא מהתם לא מוכח דאסור דיעבד בליתא קמן, אבל מהכא מוכח כן דקתני וכולן, אלא ע"כ דזהו ג"כ מהתם נפקא מדקתני ובלבד וכו', והכי מוכח ג"כ מדברי תוס' והר"ן דסתרו לדינא דהלכות ארץ ישראל דנשים לא ישחטו, דא"כ אמאי תירצו בזבחים דנקט דיעבד איידי טמא במוקדשין ולא תירצו איידי דנשים דקתני ברישא, וזהו רק דקדוק, ואמאי לא הקשו ביותר, מאי פרכינן מהתם נפקא הא מהתם לא מוכח דלכתחילה אסור דהא דקתני ששחטו היינו איידי דנשים, ולפי הנ"ל ניחא כיון דקתני ובלבד וכו' דאפי' דיעבד אסור מספק ממילא מוכח דלכתחילה אסור דאילו לכתחילה שרי מכ"ש בדיעבד כדאמרינן בסוגין אילימא טמא בחולין הא אמרת לכתחילה נמי שרי וכיון שכן הא גם לדידן מוכח דבדיעבד אסור ממתניתין דזבחים, ונסתרו ב' דרכים הנ"ל:

ז) אולם אדאתינן לכך, דמהך ובלבד שלא יהא טמאים וכו' מוכח דיעבד אסור, יכילנא לקיים הדרך הא' באות ד', ומה דהקשינו מנ"ל להרמב"ם לטעם שמא יגע בדרבנן דילמא הטעם רק מחמת דאתי לאמשוכי, ז"א, כיון דמתניתין דזבחים אוסר דיעבד מוכח דמיירי בבמה, וע"כ לכתחילה אסור מחמת שמא יגע, א"כ מוכח זה דחיישינן לכך, אבל לענין דיעבד, זהו רק בבמה, אבל בעזרה מותר משום ספק טומאה ברה"ר, ונכון:

ח) הרמב"ם כתב בהל' שחיטה מומר שהוא מומחה בודק סכין, ודייק מזה הרשב"א דס"ל להרמב"ם דמומר בעינן יודעין בו שהוא מומחה ולא אמרינן ביה רוב מצויין וכו', וכ"כ הר"ן, ולכאורה תמוה דא"כ רב אשי דמוקי במומר לוקי במומר וכאוקימתא דרבינא, והיינו הכל שוחטין במומר בנותן לו סכין בדוק, בד"א שיודעין בו שהוא מומחה, אבל

באין יודעין בו לא ישחוט, ואם שחט בודקין אם הוא מומחה, ומרויחין בזה דניחא לישנא וכולן ששחטו דקאי על מומחה וליתא קמן דליבדקיה:
ט) תמיהת תוס' העצומה ד"ה מ"ט ל"א כשמעתיה, ותירוצם תמוה, דמאי חילוק אי מוקי רישא בכותי וסיפא מומר או איפכא ועיין במאור דנדחק בזה:
י) במה דפרכינן האי טמא דאיטמי במאי. תמוה מאד איך תלי הקושיא על שינויא דרב"ע הא זה קשיא בלא"ה על מתני' דזבחים דקתני והטמאים, וביותר דבמקומו בזבחים לא הקשו כן דמזה נראה בעליל דהקושיא נמשך דוקא על תירוצא דרב"ע, וטעמא בעי ואיך תלי זה בזה, ולא ראיתי מי שעמד על זה:
י"א) קושית תוס' ד"ה שמא יקלקלו. דהא מסיפא שמעינן לה, ומ"ש די"ג רבה, אין זה מספיק לישב דברי רש"י דהא באוקימתא דאביי בכותי כתב רש"י לקמן מפרש אמאי נקט יקלקלו, הרי דגם לאביי ס"ל וכולן קאי אחש"ו שייך תירוצא דלקמן על שמא קלקלו לא קתני:
י"ב) קושית תוס' על רש"י דליתני הכל ממירין והמימר סופג ארבעים:
י"ג) דברי רש"י בעצמם תמוהים, אמאי בתחילת סוגיא כשהקשה רש"י דליתני בקיצור הכל שהמירו תמורתן תמורה, הו"ל לרש"י לתרץ מיד משום דבעי למיתני סיפא וסופג ארבעים:
י"ד) הרא"ש כתב מדברי הרי"ף משמע מומחים ומוחזקים חד דינא אית להו דבדיעבד באיתא קמן צריכין לבדקו. והיינו דלא כהר"ן דס"ל דמלישנא דלעלפויי לא חיישינן, משמע דלא חיישינן כלל [ודברי הר"ן צריכים ביאור, דהיא גופא קשיא על סוגין מנ"ל דס"ל כך, דילמא נדו מאוקימתא דרבינא דס"ל רוב מוחזקין הן וכמו דאמרינן לענין מומחים, ולענ"ד נראה דס"ל להש"ס מסברא דמדינא ראוי להתיר ע"י שתיקתו מדהלך לו ולא אמר דנתעלף, וכמ"ש הש"ך סקי"ג. אלא דמה דבעינן לרבינא שיאמר ברי לי ולא סמכינן על שתיקתו, היינו דמ"מ ליכא ברור כל כך, וכיון דמדינא אסור, דהא לא ס"ל רוב מוחזקין הם בעינן בירור ועדות ממש שיאמר ברי לי ולא סמכינן על שתיקתו, אבל לאינך אמוראי כיון דעכ"פ סברי דהוי רוב מצויין מוחזקין הם ומדינא מותר, ממילא הסברא דסגי בהוכחה מדשתק, ולא בעינן בירור יותר], וצריכים להבין דמנ"ל להרא"ש כן בכונת הרי"ף, דילמא באמת לענין מוחזקין לא חיישינן כלל כדעת הר"ן:
ט"ו) ונלע"ד, ובתחילה נבא ליישב קושיא י"ב י"ג, די"ל אילו קתני הכל ממירים סופג מ', ס"ד דסופג מ' היכי דלא הוי תמורתו תמורה כגון בשותפין וצבור דבזה דליכא עשה לא הוי לאו הנל"ע, אבל היכי דתמורתו תמורה לא לילקי, דהוי לאו הניתק לעשה,

לזה הוצרך למיתני לא שהאדם וכו' אלא שאם המירו תמורתן תמורה וסופג מ', היינו אף היכא דתמורתן תמורה סופג מ', משא"כ בתחילת סוגין דהקשה רש"י ליתני הכל שהמירו תמורתן תמורה לא הי' יכול לתרץ משום דבעי למיתני סופג מ' דהי' קשה ליתני גבי כולם שהמירו תמורתן תמורה וסופג מ', משו"ה הוצרך רש"י לתרץ דכך הוא לישנא דמשניות הכל ממירין, ואח"כ כשהקשה רש"י ליתני הכל ממירין לחוד כמו בערכין שפיר תירץ רש"י משום סיפא, דאילו הי' קתני רק סופג מ' הי' ס"ד דוקא היכי דליכא עשה כגון שותפין, משו"ה צריך למיתני לא שהאדם וכו' לאורויי אף במקום שתמורתו תמורה דהוי ניתק לעשה, מ"מ סופג מ', ואי דקשה כיון דממילא מוכרח דהוי חידוש אף דהוי להנל"ע אמאי הוצרך רש"י לסיים ואשמעינן דלוקין על לאו שאב"מ הא בלא"ה הוי חידוש דלקי אף דהוי הנל"ע, בזה י"ל דזהו לחוד אינו מספיק, דא"כ הדרא קושיא לדוכתא ליתני הכל ממירין וסופג מ' ואי דס"ד דמיירי בצבור ושותפין, ז"א, דליכא למיטעי, דא"כ הי' קשה מאי אשמועינן בהאי דסופג מ' כיון דליכא עשה פשיטא דלקי וביותר אף אפשר דזה ל"ק כ"כ, די"ל דתני דינא דתמורה אף דליכא חידוש כ"כ, מ"מ י"ל ע"פ קושית תוס' דלילקי פ' ובתמורה תירצו דלא נחית למספר מלקות רק לאשמועינן דלקי, והיינו אם גוף המלקות הוי חידוש, אבל אם רק דינא בעלמא קתני בודאי קשה ליתני הדין ממש דסופג פ', והנה המהרש"א תירץ לקושית תוס' דלא אתי חד עשה ועקר ב' לאוין, ולפי"ז שפיר הי' קשה איך אפשר למיטעי דמיירי דוקא בליכא עשה כגון בציבור ושותפין, הא יקשה ליתני וסופג פ' כיון דליכא עשה ונצטרך לומר כתירוץ תוס' בתמורה וזהו אם דינא דמלקות הוי חידוש, וכיון דליכא עשה מה חידוש דלקי לזה הוצרך רש"י למינקט חידוש דלקי על לאו שאב"מ, וזהו החידוש בין בתמורה בעלמא, בין בשותפין וצבור, אלא דעל הקושיא דליתני הכל ממירין וסופג מ' בזה י"ל כדברינו דרוצה לאורויי גם חידוש זה אף במקום עשה לוקה, ודו"ק:

ט"ז) אך מ"מ מוכח מרש"י, דתמורה מיקרי אין בו מעשה וכהרמב"ם שהתחלנו, ולומר דרש"י קאי לתרץ על הס"ד דאם הי' תני הכל ממירין וסופג מ' דהי' ס"ד דמיירי דוקא בשותפין וצבור, דזהו דוחק דקאי רק על הס"ד, ולפי האמת דמיירי היכי דתמורתו תמורה ליכא חידוש זה רק חידוש דלקי אף בניתק לעשה, דזהו אינו במשמע לשון רש"י, אלא ודאי דס"ל לרש"י אף היכי דתמורתו תמורה מקרי אין בו מעשה א"כ יסתער הקושיא דהכ"מ גם על רש"י אמאי שביק לדר"י:

י"ז) ונלע"ד דהנה בתמורה ב' ע"ב, בין לר"מ בין לר"י טמאה דרבי קרא לאשה וכו' ומבואר שם ברש"י ב' גירסות, א', סד"א הנ"מ עונש ששוה בכל וכו', ב', סד"א היכי דעביד

מעשה, אבל לאו שאב"מ וכו', ולענ"ד יש לקיים ב' גירסאות ותרווייהו צריכי, דהנה אם נדון דמקרי עונש שאינו שוה בכל דשותפין וצבור שהמירו דלא לקו מב' טעמים, א', דבדבורו ל"ע מעשה הוי לשאב"מ, ב', לאביי דאמר כ"מ דא"ר ל"ת, אי עביד מהני, דאי ס"ד לא מהני אמאי לקי, א"כ בשותפין וצבור דלא מהני לא לקי, אבל לרבא דס"ל משום דעבר אמימרא דרחמנא ליתא לטעם הב', ולרבי יהודא דס"ל בכ"מ לאו שאב"מ לוקין ליתא לטעם הא', א"כ לרבא אליבא דר"י הדין דגם בצבור ושותפין לקי, א"כ הגירסא הנ"מ עונש ששוה בכל אינו מספיק לרבא, דהא הפירכא בין לר"מ בין לר"י, ולר"י הוי תמורה עונש שוה בכל, דגם בציבור ושותפין לוקה, וצריכים לאינך תירוצא דסד"א כיון דהוא לאו שאב"מ לא לילקי נשים, והך תירוצא לחוד אינו מספיק דא"כ יקשה לר"י הא הוי תמורה מעשה דבדיבורו עביד מעשה, ולדידיה צריכים לאידך תירוצא דהנ"מ עונש ששוה בכל ומוכח באמת דר"י סבר כאביי אי עביד מהני, ורבא מוכח דלא סבר לדר"י דבדיבורו עביד מעשה, וכיון שכן י"ל דמה"ט פסק הרמב"ם דלא כר"י, כיון דרבא פליג עלה דמוכח דלא ס"ל לדר"י, לא מיבעיא להסוברים בדעת הרמב"ם דפסק כרבא דאי עביד לא מהני, עיין בכ"מ פ"ג מהל' מלוה א"כ נשאר רק התירוץ דסד"א הנ"מ לאו שיש בו מעשה, ומוכח דתמורה הוי לאו שאב"מ דלא כר"י, אלא אפי' להסוברים דפסק כאביי עיין לח"מ פ"ט מהל' בכורות, מ"מ בהך מילתא דסבר רבא דתמורה מקרי לא עביד מעשה בזה פסקינן כרבא לגבי ר"י, ודו"ק:

י"ח) ומעתה ניישב הקושיא אות י' ע"פ דברי תוס' ד"ה ובמוקדשין וכו' שמא יגע אחר פירכוס, א"נ וכו', ולכאורה מוכח כתירוצם ב', דלתי' א' יקשה מאי פרכינן טמא דאיטמא וכו' דאזל סכין ומטמא לבשר, הא בשעת שחיטה דעדיין מפרכסת לא מטמא. וע"כ כתירוץ הב', עוד י"ל ראי' לתירוץ הב' מדאמר רב"ע דבחולין עט"ק בעינן דוקא סכין ארוכה, והיינו דבקצרה הוי קרוב לודאי, וזהו אם גם דמפרכסת מקבל טומאה, אבל אם החשש רק שמא יגע אחר פירכוס י"ל גם בסכין קצרה שרי, דאינו קרוב לודאי שיגע גם אחר פירכוס, וא"כ ניחא די"ל דעל מתניתין דזבחים לא הוי מצי למיפרך, די"ל דמפרכסת לא מקבל טומאה אלא דאסור משום שמא יגע אחר פירכוס, אבל על שינוייא דרב"ע מדלא התיר בסכין קצרה בחולין עט"ק מוכח דמפרכסת מקבל טומאה וכנ"ל, ושפיר פריך, וק"ל:

י"ט) אמנם אחר העיון נראה דליתא, דדברי תוס' אלו צריכים ביאור, וזה נראה ברור, דבטעות צינו בקושי' תוס' דמפרכסת כחי' כדאיתא בהעו"ר והרוט"ב. דהא אדרבא שם מפורש דמטמא טומאת אוכלין, וגם איך שייך לשונם בדוקא לענין העמדה והערכה, הא

שם לא נזכר כלום מהעמדה והערכה, וגם לישנא דמפרכסת כחיה לא נזכר שם כלל, אלא ודאי ברור דכוונתם לסוגיא דפ"ב דף ל' דשם איתא וכ"ת בעינן העמדה והערכה והתני מפרכסת הרי היא כחיה, וברור, ואך עדיין תמוה מאד כיון דבאמת מפורש במתניתין דהעור והרוטב דמטמא טומאת אוכלין מה זה בקשו בתירוצם הא' ואיך שייך לצדד ב' תירוצים, במה דנזכר במתני', ולזה נראה דכך כוונתם, דבקושיתם הי' ס"ל כיון דהוי כחיה א"כ מה דקתני במתני' דמטמא טומאת אוכלין היינו מדרבנן וא"כ לא הו"ל לגזור שמא יגע כמו בטמא בחולין עט"ק דלא גזרינן ותירצו דשמא יגע אחר פירכוס, ובתירוצם ב' ס"ל דדוקא לענין העמדה והערכה אבל לענין טומאה מטמא מדאורייתא, וכסגנון זה צ"ל גם בדברי תוס' ד"ה שמא יגע, דקשה ג"כ הא סוגיא ערוכה לקמן ל"ג ודף ל"ו דחיבת קדש מכשרת ומה בקשו בתירוצם ב', אלא ודאי דכוונתם כך, דבתירוץ א' דחיבת קדש מוכח דמדאוריתא מכשיר דאילו מדרבנן לא גזרינן שמא יגע, וע"ז כתבו א"נ היינו אף אי נימא לדר' יוסי חיבת קדש דרבנן כמ"ש בכ"מ שהבאנו לעיל אות ג', י"ל דהעבירה בנהר, וברור:

ולפי"ז מיושב קושי' הנ"ל דלתירוצם הא' מאי פרכינן דאזל סכין ומטמא לבשר, הא בשעת פירכוס לא מטמא, דלפמ"ש גם בתירוצם א' ס"ל דמטמא מדרבנן, ושפיר פריך דעכ"פ בדרבנן טמא, ומיושב ג"כ אמאי לא צינו דבריהם במה דאמרינן מביא סכין ארוכה שלא יגע, מה בכך דיגע הא היא מפרכסת, דעל זה לא קשיא דמ"מ מטמא מדרבנן, והקשו רק אההיא דטמא במוקדשין לכתחילה לא שמא יגע, הא כיון דהוי רק דרבנן ליכא למיגזר, וכיון שכן נסתר תירוצנו הנ"ל, דעדיין הו"מ למיפרך על מתני' דזבחים, דהא עכ"פ מדרבנן מטמא כדאיתא להדיא במתני' דהעור והרוטב:

כ) ולענ"ד בדרך אחר, דהנה בתוס' ד"ה דליתא קמן ואף על גב דעזרה רשות הרבים רוב פעמים לא יכול להזהר, א"נ בבמה. ויש להקשות על תירוץ ב', דהא בר"פ ב' נזירים מבואר דבמעמד ג' הוי רשות הרבים, ועיין רמב"ם אף אם הם בחצר אחת מקרי רבים ובעינן שיעמוד מרחוק ממש, והנה ההיא דאמרינן רואים שלא נגע, בודאי בעי' סמוכין לו שיוכלו לראות אם נגע וא"כ האחרים עם השוחט דהוי ג' הוי רשות הרבים, א"כ למה צריך רואים אותו, הא בעומדים שם לחוד מהני דהוי ספק טומאה ברה"ר, ואף דאחרים רואים אותו לא דוקא ב' אלא גם אחד סגי, מ"מ באחרים דהיינו ב' לא בעינן רואים אותו, אלא ע"כ כתירוצם הא' דרוב פעמים אינו יכול להזהר, ובזה מיושב מה דתמיה לכאורה מה דפרכינן אי טמא בחולין הא אמרת לכתחילה נמי שחיט, הא י"ל דלכתחילה שרי, ומ"מ דיעבד אסור בלי ברי לי, והיינו לכתחילה סמכינן ואמרינן שלא יגע וידע שלא

נגע ולא יהי' הפסד, דאף אי יגע הוי רק דרבנן והוי ספק בדרבנן אם יגע או לא, אבל לאחר ששחט דהוי הספק על הבשר אם נגע וטמא, הוי ספק טומאה ברשות היחיד, דהא בחולין משכחת בודאי בפשיטות ברשות היחיד, והא ספק טומאה ברשות היחיד עשאו הכתוב כודאי וא"כ החולין הם טמאים ודאי, וממילא אסור לאכלו, והוי ודאי טמא, ולא מיקרי ספק דרבנן. [והך דבמתניתין פ"ד דטהרות אם ספק אי נגע המשקים טמאים אוכלים אם טומאת משקים לטמא הוא דרבנן אמרינן ביה ספיקא דרבנן ולקולא אף בספק טומאה ברשות היחיד, היינו כיון דקבלת טומאה הוא דרבנן, בזה מקילין בדרבנן דלא נטמאו כלל, אבל הכא דהחולין מקבלי טומאה מדאורייתא אלא דמותר לאכלן מד"ת בזה דבתחילה כשאנו דנים אם נטמאו אמרינן ביה ספק טומאה ברה"י הוי ודאי וממילא אסור לאכלן] וזהו צע"ג לכאורה, ולפי הנ"ל ניחא דהכי פריך דבאחרים רואים אותם דעם השוחט הוי ג' והוי ספק טומאה ברה"ר למ"ל רואים, הא אפי' לכתחילה שרי ולא דנין דודאי יגע, ממילא בדיעבד באחרים עומדים לחוד אף בלא רואים סגי, דהא לא הוי ספק טומאה ברה"י, ודו"ק:

והנה בתירוצם הא' דאינו יכול להזהר, י"ל דזהו אם אסור משום מגע תיכף אחר השחיטה, אבל אם האיסור רק משום מגע אחר פירכוס מהיכי תיתי נימא דאינו יכול להזהר, הלא בקל יכול לילך משם קודם גמר הפירכוס, וכיון שכן י"ל דעל מתני' דזבחים לא הו"מ למיפרך, די"ל דמפרכסת דמטמא רק מדרבנן, בדיעבד בקדשים כיון דאיכא איסור דאורייתא להניחם לפסול אותם לא העמידו דבריהם בדאורייתא אף דמצינו כמה פעמים דהעמידו חכמים דבריהם בשוא"ת, מ"מ היכי דאיתמר איתמר, היכי דלא איתמר לא איתמר, דכמה פעמים לא רצו להעמיד דבריהם במקום דאורייתא עיין מג"א סי' רנ"ד סכ"ב, ומה דקתני ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעים היינו דאסור בספק שמא נגע אחר פירכוס, ואף דבזה ליכא רוב והוא רק ספק, י"ל דמיירי בבמה דהוי רה"י וספיקו טמא אבל לרב"ע דמוקי וכולן בליתא קמן דבעינן אחרים רואים אותו, אבל בלא רואים אף דעומדים שם לא מהני, והא בזה הוי ספק טומאה ברה"ר, וע"כ הטעם דרוב פעמים א"י להזהר מליגע, וזהו אם גם במגע פירכוס אסור וכנ"ל. א"כ מוכח דמגע פירכוס אוסר בדיעבד או דהעמידו דבריהם או דמפרכסת מטמא דאורייתא, לזה שפיר פריך דאזיל סכין ומטמא לבשר, ודו"ק:

כ"א) בע"א י"ל בפשוטו יותר בסגנון הנ"ל, והיינו די"ל לקושטא דמילתא דלא העמידו דבריהם בזה ומפרכסת בקדשים אם נגע בו אינו טמא והאיסור רק שמא נגע אחר פירכוס,

וא"כ על קדשים ליכא קושיא כלל, ופרכת הש"ס רק לרב"ע דטמא בחולין, דבזה ליכא הפסד קדשים קיימא הדין דמפרכסת מטמא מדרבנן ואזיל סכין מטמא לבשר:

כ"ב) ומרווחנא בזה קושית תוס' ד"ה קרומית של קנה דהא בעינן כלי שרת, ולמ"ש לק"מ דעל קדשים ממילא ליתא קושיא רק על טמא בחולין, וע"ז שפיר משני בקרומית של קנה, וק"ל:

כ"ג) ומעתה נבא ליישב הקושיא על הרמב"ם אות ח' וקושית תוס' באות ט' ואות י"א. (א"ה נדפס לק' בדף ג' ע"ב):

כ"ה) ובאמת י"ל עוד ע"פ מה דהקשו תוס' לרב אשי ולרבא אמאי אינו שרי באינו יוצא ונכנס על סמך שיתנו לו כזית בשר, ותירצו דילמא אישתלי, וכבר הקשו, דהא תוס' ס"ל כהגאונים בההיא דרוב מצויין באיתא קמן צריך בדיקה, אלא דלכתחילה שרי על סמך דליבדקיה דכיון דאין הבדיקה מעכב לא חיישינן לאישתלי, א"כ ה"נ הא כתבו דלרבא הוי כזית בשר רק משום בירור ולא לעיכובא דהא ביין נסך ונמצא בצד הבור ואין לו מלוה עליה שרי, וא"כ לא ניחוש לאישתלי, ולזה אמרתי ליישב קושית תוס' בדרך זה דבאמת מוקי רבא כת"ק דאחזוק ולכן אין סומכין עליו, והא דמתני' דכזית בשר היינו דאם לא יאכל, יהי' בירור דלא שחט שפיר, ואם יאכל באמת לא יהי' הבירור להתיר, רק כיון דלא יהי' בירור לאיסור הוי כמו ליתא קמן דשרי, דהא בלא"ה הבירור רק לענין אם לא יאכל דאם נדון דיאכל ממילא גם עתה מותר, א"כ ממילא ליתא לקושית תוס' דלישתרי על סמך, דהא לכתחילה אין סומכין על מירתת באין יוצא ונכנס רק בדיעבד דליתא קמן שרי, וכיון דמוקמינן כת"ק ואם יאכל ג"כ לא יהי' בירור כיון דלא כתיבה אלא דיהי' מותר משום דליתא קמן וממילא לכתחילה אסור, ולאביי דהבירור הוא עכוב וראי' להתיר, באמת מוקי כרשב"ג דאחזוק ול"כ סומכין עליהן ולכתחילה אסור ליתן ע"ס דדילמא אישתלי, ולרבא מוקמינן כת"ק ולא יהי' בירור להתיר כלל, וכיון שכן י"ל דהכי אמרינן רבא מ"ט ל"א כשמעתיה, דלוקי מתניתין דהכא במומר ואידך בכותי, ומרווחנא בזה, דאם מתני' ב' בכותי התם לא קתני רק בכל שוחטין ולא קתני רק דלכתחילה ואפשר לאוקמי ביוצא ונכנס, ואתי מתניתין ככו"ע בין לת"ק, בין לרשב"ג, אבל אם מוקי מתניתין דהכא בכותי מדקתני לכתחילה אסור ואינו מותר על סמך מוכח דאתי רק כת"ק, וק"ל. אמנם נראה להרא"ש דס"ל דאינו חושש לזבוח מקרי לאו בר זביחה ועיין בב"י דאף שלא לתיאבון ושלא להכעיס הכי הוא, א"כ לת"ק דרשב"ג כיון דלא סמכינן עלייהו, א"כ דנין אותו אולי אינו מחזיק כראוי בדיני שחיטה הוי בכלל

חושש לזבוח, ואף גדול עומד על גביו לא מהני א"כ גם אידך מתניתין אי מיירי בכותי ע"כ אתי' רק כרשב"ג, ודו"ק:

אבל אין זה מספיק לרש"י דהא גם לאביי כ' דלקמן מפרש אמאי נקט לשון דיעבד והא לדידי' וכולן ששחטו קשיא וקאי רק אחש"ו, ולזה נ"ל דרש"י נזהר ליישב קושית תוס' במה דכתב אין מוסרין להם חולין אפי' בעע"ג, ושינה מלשון מתניתין ולא כ' אפי' באחרים רואים אותו, וביותר דבאוקימתא דרבה ב"ע כ' רש"י לקמן מפרש וכו' אין מוסרין חולין אפי' באחרים רואין אותן, ולא כתב בעע"ג וטעמא בעי, ולזה נראה במה דצריכין להבין הא דדייק מאן תנא דלא בעי כוונה על סיפא דכולן ששחטו, ולא דייק מרישא דקתני שמא יקלקלו והא בלא"ה לא הוי כונה, אלא ע"כ דלא בעי כונה, וצ"ל למ"ש תוס' להקשות הא דבאחרים רואין אותו הוי בלי כונה כמו בגיטין, ותירצו דהתם בגיטין אמר ישראל עע"ג משמע שלומדו ומזהירו לכוון, אבל אחרים רואים אותו משמע ראי' בעלמא ולא מלמדין אותו, וממילא ניחא דמרישא ליכא למידק, די"ל דנקט יקלקלו דאפי' עע"ג דהוי כונה מ"מ פסול שמא יקלקלו, אבל מסיפא וכולן ששחטו דקתני ואחרים רואים אותו דמשמע ראי' בעלמא שפיר דייק, ומעתה י"ל באמת בחולין לכתחילה בעי כונה וא"כ בסיפא נקט דיעבד משום דליכא כונה, ואשמעינן ברישא בלישנא יקלקלו דאפילו הכי דהוי כונה בעע"ג, מ"מ אסור משום יקלקלו. ומדוקדק לישנא דרש"י דאפי' עע"ג וזהו רק שם דאמר רבא זאת אומרת, אבל באוקימתא דרב"ע דבלא"ה ליתא לקושית תוס', דהא מסיפא לא שמעינן, דהא י"ל דקתני ששחטו משום טמא במוקדשין, שפיר נקט רש"י בסתם ואפי' אחרים רואים אותו ול"צ למינקט עע"ג ודו"ק. [אך אחרי העיון אינו נוח לי כ"כ, כיון דאנן אומרים דמוכח מדרבא דלכתחילה בעי כוונה, ממילא מה"ת להמציא פלוגתא בזה, וא"כ ס' רש"י באוקימתא דרב"ע דאשמעינן שאין מוסרין לכתחילה אפי' אחרים רואים אותו נהי דלרב"ע ליתא לקושית תוס' דהא ששחטו נקט משום טמא במוקדשין, מ"מ באחרים רואים אותו ל"צ לטעמא דשמא יקלקלו הא בלא"ה לכתחילה בעינן כוונה, והו"ל לרש"י למינקט גם לרב"ע אפי' אחרים עומדים ע"ג, דמה"ת לעשות פלוגתא חדשה בדין אי בעינן כוונה לכתחילה בשחיטה]. ואף להפוסקים בגיטין כרב הונא דשייר מקום התורף בטופס דהוי דרבנן מהני עע"ג אבל לא בתורף ג"כ ניחא וכיון דבדיעבד לא בעינן כונה, א"כ הוי ענין כוונה בחולין רק דרבנן ולגבי דרבנן סמכינן דעע"ג הוי כוונה ואסור רק משום יקלקלו:

ומ"מ דחיקא לי להמציא דלכתחילה בעי כוונה לשחיטת חולין וגם הא אינו מספיק במה דנקט רש"י על רבה ב"ע אפי' אחר"א וכנ"ל, לזה נראה בפשוטו יותר דעע"ג

משמע דסמוך לו ממש והשגיח היטב ואחר"א משמע אף דאינו עומד סמוך לו ממש אלא דרואים אותו, וא"כ י"ל דמסיפא לא שמעינן רק דאחר"א לכתחילה לא כיון דאינם סמוכים לו ממש אפשר דלא יראו כל צרכו הדק היטב, ולזה אשמעינן ברישא דאפי' עע"ג היינו שסמוכים לו ממש אפ"ה לכתחילה לא, ומשו"ה באוקימתא דרב"ע שוכולן קאי אריש נקטו רש"י אחר"א דג"ז לא נשמע מסיפא, ואולם לפי"ז מאי פרכינן על אוקימתא דאביי הא אמרת בישראל עע"ג שחיט אפי' לכתחילה, דלמא רק בעע"ג ממש שרי לכתחילה וביוצא ונכנס אפי' דיעבד אסור בלא כזית בשר ובאחר"א לכתחילה לא ובדיעבד שרי והיינו סיפא דכולן ששחטו אע"כ מוכח דעע"ג ואחר"א הכל חד:

ובההיא ענינא קשה לי דמה פרכינן על אוקימתא דרבא הא אמרת אפי' יוצא ונכנס שרי לכתחילה, הא ביו"נ דמטעם מרתת הוא צריך שידע הוא שהישראל יוצא ונכנס (ול"צ שהישראל יו"נ יודע הל' שחיטה די"ל דמ"מ הכותי מירתת שמא יודע הל' שחיטה עי' ביו"ד סי' ס"ט) אבל באחר"א אף אם הוא אינו רואה אותם והם רואים אותו מהני. ובזה אפשר דלכתחילה ובדיעבד וא"כ י"ל דמזה מיירי הסיפא וכולן דאף דבמקום דליכא מרתת אסור מ"מ באחר"א שרי בדיעבד, וצ"ע:

כ"ו) ועתה נבאר דברי הרא"ש אות י"ד, דהרשב"א הוכיח דבלא גמיר ושחט לא מהני שמלמדים עמו אח"כ דיני שו"ב ואומר ששחט אז שפיר, דכיון דאז לא גמיר הוא מילתא דלא רמיא, ממה דלא אוקמי האמוראים הכל שוחטין אפי' סתם דלא ידעינן אי גמיר או לא דרוב מצויין, אבל אי ידעינן דלא גמיר, לא ישחוט, ובדיעבד אם שחט מלמדין אותו, אלא ע"כ דלא מהני, ולכאורה תמוה דהרי הרשב"א ס"ל כהגאונים דמה דאמרינן כולהו כרבינא ל"א רוב מצויין דבדיעבד ואיתא קמן צריכין לבודקו, אלא דניידו מאוקימתא דרישא משום דגם יכולים ליתן לו על סמך שיבדקו אותו אח"כ, א"כ מדלא אוקמי באמת הכל שוחטין על סמך ובדיעבד אם שחט ולא בדקו אותו כשר, עכצ"ל כמ"ש הרא"ש דהכל שוחטין אינו משמע על סמך דוקא א"כ ליתא להוכחת הרשב"א, דאיך נפרש הכל שוחטין אפי' סתם ולא ידעינן אי גמיר, הא זהו מותר דוקא על סמך, אבל באמת נ"ל דלק"מ. דנראה דטעמייהו דפוסקים דס"ל דבעינן דוקא על סמך, היינו כיון דרבינא לא ס"ל כלל לרוב מצויין, א"כ י"ל דעד כאן לא פליגי אינך אמוראי אלא להתיר על סמך, דאפושי פלוגתא לא מפשינן, ולפי"ז לל"ב דס"ל לרבינא דהכל שוחטין אפי' אין מומחין כיון דאפי' רבינא מיקל אפי' לא על סמך, בודאי גם אינך אמוראי ס"ל כן, דהא אינהו מקילין יותר ורק לל"ק דס"ל לרבינא דבעינן דוקא מומחין בזה אמרינן דאינך אמוראי

לא מקילין רק על סמך, וזהו ברור, וא"כ קושית הרשב"א דלל"ב לוקמי אמוראי הכל שוחטין אפי' לא ידע דגמיר, אבל יודעין בו דלא גמיר וכו':

כ"ז) ולפי"ז שפיר מוכח כדעת הרא"ש, דהרי"ף ס"ל דמוחזקין ומומחין חד דינא דלל"ב לעילפויי ל"ח היינו ג"כ דהוי רוב ואיתא קמן שואלין אותו ולכתחילה נותנין לו על סמך, דאל"כ אלא כדעת הר"ן דלישנא דלעלפויי ל"ח היינו דלא חיישינן כלל, יקשה כיון דלל"ב גם לענין מומחין נותנים לכתחילה בלא סמך, דהא אפילו רבינא ס"ל כן וכנ"ל נהי דלל"ק ס"ל לאינך אמוראי דבעינן על סמך, מ"מ בדרבנן אזלינן בתר המיקל, והו"ל לפסוק כלישנא בתרא ולהקל דאפי' לענין מומחין לא חיישינן כלל, אע"כ דלל"ב לענין מוחזקין אמרינן כן כיון דלרבינא בעי דוקא מוחזקין ואינך אמוראי מותר רק על סמך, ובכה"ג לא שייך בתר המיקל כמ"ש תוס' ביצה י"ד א', ודו"ק:

כ"ח) ובההיא ענינא תמוה לי מאד למה דפסק הרמ"א דאפי' ביודעין בו שדרכו להתעלף מהני באומר ברי לי שלא נתעלפתי, א"כ הו"ל לאוקמי מתניתין בכה"ג, דהיינו הכל שוחטין אפי' סתם שא"י אם מוחזק אבל יודעים בו שאינו מוחזק אסור, ואם שחט ואמר ברי לי שלא נתעלף כשר, וכולן ששחטו היינו בליתא קמן דנשיילה בעינן אחרים רואים, וכקושית הרשב"א הנ"ל לענין מומחין דישאר הקושיא על מוחזקין, וצלע"ג:

דף ג.

תוד"ה כגון דבדק קרומית של קנה וא"ת והאיך ישחוט בקרומית של קנה והא בעי' כלי [מדכתיב ויקח את המאכלת לשחוט את בנו דריש דעולה טעונה כלי וילפינן כולהו מעולה] עיין שם, ונ"ל לתרץ קושיתם ויתיישב גם כן מה דתמוה בסוגיין דפריך הכא האי טמא דאיטמי במאי, איך תלוי זה באוקימתא דרבה בר עולא הא זהו קשה על כל אוקימתות על המתני' דכל הפסולים, והתם בזבחים הו"ל להש"ס למקבעי' הקושיא על מתני' דשם, וכן הקשה בתורת חיים, וי"ל למ"ש תוס' ד"ה ובמוקדשים [לעיל ב'] אף על גב דמפרכסת הרי היא כחיה חיישינן שמא יגע בה אחר פירכוס, ולכאורה קשה מאי פריך הש"ס ולטמי' לסכין ואזיל סכין וטמיתי' לבשר, הא בשעת שחיטה לא נטמא הבשר דהוי מפרכסת ומהני ברי לי שלא נגעתי אחר הפירכוס, ולזה י"ל [דקו' הגמ' קאי אטמא בחולין] דהכי פריך כיון דרבה בר עולא קאמר ושוחט בסכין ארוכה וע"כ דבקצרה לא כיון דהוא סמוך לבשר גם בחולין חיישינן שמא יגע אחר פירכוס, וא"כ שפיר פריך הש"ס מה מהני סכין ארוכה הא הסכין גופה טמא ויכול לטמאות הבשר וממילא הוי כמו סכין קצרה וניחוש שמא יגע בסכין אחר פירכוס כמו בסכין קצרה, וא"כ עיקר הקושיא על אוקימתא דרבה בר עולא, אבל אמתניתין דזבחים ליכא להקשות

די"ל דהא דקתני ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעים בבשר היינו שלא יהיו נוגעים אחר פירכוס הן ביד הן בסכין, ומיושב הבל"ז [היינו קושי' תו"ח דגם בל"ז דרב"ע תקשי אמתני' דזבחים] ולפ"ז מיושב קושי' התוס' הנ"ל והיינו דהא דמשני דבדק קרומית של קנה היינו באמת רק על חולין שנעשו עטה"ק דמשכחת ארוכה דשחט בקרומית, ובאמת מתני' הכי מיפרשא הכל שוחטין בחולין שנעשו עטה"ק דמשכחת להיתר ע"י ארוכה כגון בקרומית, אבל במוקדשין דלא משכחת אלא בסכין לא ישחוט דהסכין גופי' טמא והוי סכין קצרה, ואם שחט ואמר ברי לי שלא נגעתי אחר הפירכוס שחיטתו כשירה וק"ל. (ועמש"כ לעיל אות כ"ב):

אמנם באמת דברי תוס' הנ"ל תמוהים וחתומים ולא זכיתי להבינם הלא באמת סוגיא ערוכה בהעור והרוטב דשחט בה רוב שנים מטמאה טומאת אוכלים. ועי' בתוס' לקמן (ל' א' ד"ה והתנן) דהך דמפרכסת היא כחיה לכל דבריה אינה משנה בשום מקום אלא דיליף לה מההיא דהעור והרוטב מדאינה מטמאה טומאת נבילות, א"כ להדיא מבואר דמטמאה טומאת אוכלים וכמ"ש תוס' באמת בתירוצם השני ומה זה בקשו בתירוצם הא' לומר נגד האמת ולהעלים עין מסוגיא דהעור והרוטב, וה' יאיר עיני, [עי' מ"ש לק' ל' א']:

תוד"ה המניח קתני דיעבד, לאו לשנויי אליבא דאביי קאתי דהא אביי נמי לא שרי בדיעבד בלא חותך כזית בשר עיין שם, ולענ"ד קושית תוס' לק"מ, והיינו דבודאי חילוק גדול יש בין יין לשחיטה דביין ליכא אלא חשש מגע דבודאי נגע הוי ג"כ רק דרבנן, וגם הוי חזקת היתר ליין ובשחיטה הוי חזקת שאינו זבוח, והא דמדמי רבא ליין היינו כיון דביין סומכין לכתחילה ביוצא ונכנס אף דספק דרבנן אין לעשות לכתחילה ע"כ דמירתת הוי ודאי הה"ד בשחיטה כן, ולזה משני הש"ס מי קתני מניח המניח קתני וכיון דביין אינו מותר אלא בדיעבד שפיר יש לחלק בין שחיטה ליין דבשחיטה אף בדיעבד אסור והוא נכון לענ"ד:

דף ג:

בד"א ששחטו לפנינו ב' וג' פעמים כו', מ"ש ב"א נ"י די"ל דנקט רבינא ששחטו לפנינו ב' וג' פעמים בין למ"ד בתרי זימני הוי חזקה בין למ"ד בתלת הוי חזקה, זה נכון לאומרו, ואני כתבתי בגליון בגמ' אההיא דרבינא ששחט ב' וג' פעמים וזה לשוני ב' לרבי דבתרי זימני הוי חזקה וג' לרשב"א דתלת זימני הוי חזקה. הריטב"א, וע' בשבת דף ס' ע"ב תד"ה השתא דכתבו כזה על ההיא דלקמן דף קל"ב ע"ב, וק"ל דאמאי לא כ"כ במוקדם אההיא דהכא, ע"כ לשוני:

אשר כ' בארוכה להתפלא דמנ"ל דרבינא לא ס' רוב מצויין דלמא ס' רק לכתחלה, וס"ל באמת דוכולן ששחטו קשיא, אינו קושי' דכל מה דאמרינן בפי' הסוגיא בהא דנדו אידך אמוראים מאוקימתא דרבינא דס"ל רוב מצויין, הן דמכח זה גם לכתחלה מותר ע"ס לבודקו אח"כ, הן דמכח זה בדיעבד א"צ בדיקה, ולישנא דשחיטתן כשירה דמה שצריכים לידע לכתחלה מהני בבירור זה בדיעבד, כ"ז ס"ל לסוגיא לסברא פשוטה בהחלט דבודאי מטעם רוב מותר ע"ס שיבדקו אחריו או דבדיעבד מותר, וע"כ דס"ל לרבינא דלא אמרינן רוב מצויין:

הרשב"א הוכיח מדלא מוקי האמוראים מתני' בהכי הכל שוחטים סתם בנ"א אבל בידוע שאינו מומחה לא ישחוט ואם שחט ואמר ברי לי שחיטתו כשירה אע"כ דלא מהני ברי לי עי"ש, אף דהרשב"א ס"ל כהגאוני' והא דניידי מרבינא היינו משום דלכתחלה מותר ליתן ע"ס בדיקה שלאח"כ וזה אין במשמע בלישנא דהכל שוחטים וכמ"ש הרא"ש, וא"כ לא הו"מ לאוקמי הכל שוחטים סתם בנ"א דהא אין מותר אלא ע"ס, מכ"מ נלענ"ד הא ודאי דלל"ב דלרבינא דמוקי הכל שוחטין מוחזקים אף על פי שאין מומחים הרי דלענין מומחה נותנים לו בלא ע"ס, אי דאמרי' דכלהו מומחים אי דהוי מיעוטא דמיעוטא, יהי' מאיזה טעם שיהיה כיון דלרבינא מותר לכתחלה לגמרי ממילא גם לאינך אמוראי דמקילי יותר הכי הוא, ומה דאנן פסקי' דנותנים דוקא ע"ס היינו דלל"ק דרבינא כיון דרבינא סבר דבעי' שידוע שהוא מומחה י"ל דאף אינך אמוראי דמקילי ס"ל דבעי עכ"פ ע"ס, דלישווי' פלוגתא רחוקה לא משוינן, וא"כ שפיר הוכיח הרשב"א דלל"ב דנותנים לסתם בנ"א בלא ע"ס הו"מ לאוקמי מתני' בהכי הכל שוחטים סתם בנ"א אבל בידוע שאינו מומחה לא ישחוט ואם שחט ואמר ברי שחיטתו כשירה:

והנה ביסוד האמיתי הנ"ל דלל"ב נותנים בלא ע"ס ולל"ק בעי' ע"ס קשה לי דא"כ הו"ל לפסוק להקל כפי הכלל דבשל סופרים הלך אחר המיקל, ולשיטת הרא"ש דגם לענין מוחזקים בעי' ע"ס והיינו ג"כ כפי הנ"ל דלל"ב כיון דלרבינא בעי' מוחזקים ממש ראוי לומר דאינך אמוראי מקילי רק ליתן ע"ס א"כ ל"ש לומר דהלך אחר המיקל דלכל לישנא הוי קולא בחד צד וחומרא בחד צד, דלל"ק קולא לענין מוחזקים דל"צ ע"ס וחומרא לענין מומחי' ולל"ב בהיפוך, וכיוצא בזה כתבו תוס' ביצה (י"ד ע"א) ד"ה איכא בינייהו, אבל לשיטת הרשב"א מדאמרי' לעלפויי לא חיישי' משמע דליכא חשש כלל א"כ דלל"ב נותנים לכתחלה בסתם בנ"א שא"י אם הוא מומחה ומוחזק ולל"ק לענין מומחים בעי' ע"ס קשה כנ"ל דלדינא יש לנו לפסוק כהמיקל כלישנא ב'. וצ"ע:

שם לעלופי לא חיישינן. עי' רמ"א ס"ג מי שדרכו להתעלף ואנו יודעים שאינו מוחזק ושחט ואמר ברי לי שלא נתעלפתי נאמן מאחר שיודע הלכות שחיטה, ובש"ך ס"ק י"ג כ' ולפ"ז ה"ה אפי' שותק כו', ולענ"ד אין לסמוך ע"ז לדינא דהרי לרבינא דס"ל אפי' בסתם בנ"א בעינן שיאמר ברי לי ול"מ שותק ה"נ לדידן ביודעים בו שאינו מוחזק דלענין זה לא מצינו דפליגי, אלא דהב"י כ"כ לפי פירושו בשיטת הרמב"ם דמה דאמרי' לעלפויי לא חיישי' היינו דבזה פליגי על רבינא וס"ל דל"ח לכך משום דאם איתא דהתעלף ושהה לא היה שותק, מזה למד הב"י דה"ה ביודעים בו שאינו מוחזק, אבל להרא"ש דס"ל דמוחזק ומומחה שוים דלכתחילה נותנים רק ע"ס ובדיעבד באיתא קמן צריכים לברורי אם כן לא מצינו דפליגי על רבינא בזה דשתיקתו בלית' קמן יוחשב לאמירת ברי לי, ואף דפסקי' בסעיף א' דלא כהרא"ש דא"צ לשאלו אם נתעלף יש לומר כיון דהוי רק מלתא דחומרא סמכי' על שיטת הרמב"ם בזה אבל לענין דאורייתא דהיינו ביודעים בו שאינו מוחזק יש לומר דאין סומכים על שתיקתו כיון דלהרא"ש אין הדין כן וכנ"ל. וביותר די"ל במה דפסקי' דא"צ לשאלו היינו מכח שיטת הרשב"א דלישנא דלעלפויי ל"ח היינו דליכא חשש כלל וא"צ לברורי אבל בידוע שאינו מוחזק יש לומר דלא מהני השתיקה כמו דס"ל לרבינא:

וביותר דגם דברי הב"י אינם מוכרחים דהא באמת יש לתמוה דמנ"ל להש"ס לעשות פלוגתא חדשה דאינך אמוראי ס"ל דל"ח לעלפויי דאלו שהה לא היה שותק הא יש לומר בפשוטו דלא ס"ל לרבינא משום דרוב מצויים אצל שחיטה מוחזקים כאשר האמת כן הוא דהא מתירים במצא גדייו שחוטים, אע"כ צ"ל דהא בהא תליא במה דס"ל לרבינא דאין סומכים על שתיקתו היינו כיון דהוא מעיקר הדין דחיישינן לעלפויי דל"א רוב מצויים א"ש מוחזקים, אבל לאינך אמוראי כיון דמעיקר הדין ל"ח לעלפויי דרוב מצויים א"ש מוחזקים אלא דהיה הדין נותן כיון דאיכא לברורי מברר' ולשאלו, בזה הסברא נותן לדון ולסמוך דאלו שהה לא היה שותק, ואם כן לא הוי פלוגתא חדשה, וכיון שכן ממילא בידוע שאינו מוחזק דהחשש דעלפויי מדינא לא סמכי' על שתיקתו והוא ברור לענ"ד. אולם יש לדון להקל דהטעם דלרבינא לא סמכי' דאלו שהה לא היה שותק היינו כמ"ש הב"י דחיישי' לעלפויי והוא סובר דלא שהה שיעור שהייה וה"נ לדידן ביודעים שאינו מוחזק, וזהו הכל לדינא דהש"ס אבל לדידן דאמרי' כל שהייה אפי' כל שהוא אין לו לטעות בשום דבר קיימא הסברא דאלו התעלף לא היה שותק וצ"ע:

ובעיקר הדין ביודעים בו שאינו מוחזק מהני ברי לי קשה לי דלפ"ז אמאי לא אוקי האמוראי מתני' בכך הכל שוחטים בסתם בנ"א אבל יודעים בו שאינו מוחזק לא ישחוט

ואם שחט ואמר ברי לי שחיטתו כשירה וכדרך שהקשה הרשב"א לענין מומחים והוכיח מזה דלא מהני ברי לי ואם כן לענין מוחזקים דמהני ברי לי יקשה כנ"ל, וצ"ע:

במומר לאחד משאר עבירות א"צ לבדוק לו סכין ולהרמב"ם צריך (שו"ע ס"ו), ותמוה לי דא"כ איך אמרי' אביי לא אמר כרב אשי לא ס"ל לדרבא הא אף אם לא ס"ל לדרבא מ"מ ע"כ ס"ל דמומר לדבר א' אם אינו לאותו דבר דמותר עכ"פ ע"י בדיקת סכין דהא להדיא קתני בברייתא ואפילו מומר וא"כ אם נימא כהרמב"ם דבמומר לדבר א' בעינן ג"כ בדיקת סכין עדיין לוקי למתני' בהכי הכל שוחטין ואפי' מומר לדבר א' בד"א בבודק סכין וכו' וצע"ג:

אשר שאל רו"מ על מה דמבואר ברמב"ם וש"ע דבמומר בעי דידעינן שהוא מומחה, דלכאורה זה דברי נביאות לומר דבמומר לא אמרינן ביה רוב מצויים מומחים הם, ואף אם מסתבר ליה להרמב"ם כן מסברא, מ"מ לא מצינו דהרמב"ם יכתוב דין חדש מה דאינו מבואר או מוכח מסוגיין:

ביותר קשה דא"כ איך אמרינן כולהו כרבינא לא אמרי רוב מצויים, מ"מ ר"א דמוקי במומר ולישנא דכולן ששחטו קשיא, אמאי לא מוקמי באוקימתא רוויחא, והיינו דהכל שוחטים אפילו מומר דבודקין סכין ונותנין, בד"א שיודעים בו שהוא מומחה, אבל א"י לא ישחוט, ואם שחט בודקין אותו אם הוא מומחה, ועלה קאי וכולן, דאם שחט וליתא קמן מהני אחרים רואין וכבר הקשו כן רבים מהאחרונים:

והנ"ל דקשיתיה ליה להרמב"ם קושיית תוס' (ד"ה מ"ט לא אמר כשמעתי'), שתירוצם תמוה ואינו מובן כלל, והנה הרא"ש הקשה על כללא דרוב מצוין מומחין, מכל מקום נימא סמוך מיעוטא דאין מומחין לחזקה דאינו זבוח, ותירץ דהוי מיעוטא דמיעוטא עיין שם, ולפ"ז י"ל דגם במומר הוי רוב, אלא דלא הוי מיעוטא דמיעוטא אלא כמו מיעט דעלמא ואמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, והנה יסוד הדין דאמרינן גם לרבנן דר"מ סמוך מיעוטא לחזקה לחומרא, יסודו מסוגיא דיבמות (דף קי"ט) רבא אמר רישא חזקה ליבום וכו', ופירושו דרבא אמר דרישא וסיפא אתיא בין לר"מ בין לרבנן, לא תנשא, דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה [וזהו דלא כתוס' שם] עיין שם היטב, ואם כן לתירוצא דסתמא דהש"ס שם אלא מחוורתא דמתני' ר"מ היא, סבירא ליה דלא אמרינן לרבנן סמוך מיעוטא לחזקה:

וכיון שכן מיושב קושיית האחרונים הנ"ל, דרב אשי שהוא סידר סתמא דגמרא וכמ"ש תוס' (דף ג' ע"ב) דס"ל ביבמות דל"א סמוך מיעוטא לחזקה גם במומר סמכינן על רוב מומחין, אלא לפי ההלכה דקיי"ל סמוך מיעוטא לחזקה, ס"ל להרמב"ם דבמומר לע"ז

שיודעין בו שהוא מומחה דלא הוי מיעוטא דמיעוטא ואמרי' סמוך מיעוטא לחזקה, וק"ל:

ומיושב בזה היטיב להרמב"ם קושיית תוס', דהכי אמרינן רבא מ"ט לא אמר כשמעתיה, והיינו דלוקי מתני' דהכא במומר, ומרווחים ביה לישנא דוכולן ששחטו, והיינו לרבא לשיטתיה דס"ל דאמרינן לרבנן סמוך מיעוטא לחזקה, לוקי במומר, בד"א שיודעים בו שהוא מומר וכנזכר לעיל, ועלה משני לדבריו דאביי קאמר, והיינו דאיהו לנפשיה מוקי באמת במומר וכפי הנזכר לעיל, דבד"א שיודעים בו שהוא מומחה:

ולפ"ז מיושב ג"כ קושיית תוס' ריש מסכתין ד"ה שמא יקלקלו, דלדברינו לרבא קאי וכולן על מומר שלא בדקו אם הוא מומחה, וק"ל, וא"כ מפורש להדיא להלכה דינא דהרמב"ם דבמומר בעינן יודעים בו שהוא מומחה ודו"ק:

בש"ע יו"ד (סי' א' ס"ג בהגה"ה) כתב ומי שדרכו להתעלף ואנו יודעים בו שאינו מוחזק ושחט ואמר ברי לי שלא נתעלפתי נאמן מאחר שיודע הלכות שחיטה עכ"ל. נ"ל ביאור הדברים דתרתי בעינן שדרכו להתעלף וגם יודעים בו שאינו מוחזק היינו שלא הרגיל עצמו בשחיטתו. דבלא איתחזק לחוד והוא מסתם בני אדם אמרינן דסתם בני אדם אינם מעלפים כדאמרינן לעלפויי לא חיישינן. ודרכו להתעלף לחוד היינו שידעינן בו מכבר מימים ימימה שאין בטבעו לראות דם מ"מ אמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מוחזקים ואינו מכניס עצמו לשחוט אם לא דאיתחזק בפני חכם פעמים רבות. ואינו אסור אא"כ ידעינן שהי' בטבעו להתעלף בראיית דם. וגם לא איתחזק, שבא לשחוט פעם הראשון בזה בעינן ברי לי כנלע"ד:

אמנם דברי הרמ"א צריכין ביאור דמנ"ל דבכה"ג מהני ברי לי דילמא אינו נאמן משום דאיתחזק איסורא דאינו נאמן באיסורין אא"כ דהוא בידו והכא אינו בידו. ומדברי רבינא אין ללמוד זה דאפשר דסובר ג"כ דהוי קצת רוב ב"א שאינם מתעלפים אלא דלא הוי רוב גמור או דסמוך מיעוטא לחזקת שאינו זבוח והוי פלגא ופלגא ובזה סובר דסמכינן על הברי. אבל היכא דליכא רוב י"ל דלא מהני ברי דילי'. וכבר התעורר בזה קצת בתב"ש (סקל"ט):

ונלע"ד דהרמ"א הוכיח שיטתו ויבואר ג"כ אופן מחלוקת הראשונים ז"ל דהרמב"ן והרשב"א והר"ן ס"ל דלענין עילוף אפי' באיתא קמן א"צ לשואלו. והרא"ש והטור ס"ל דגם בעילוף צריך לשואלו. ונ"ל דלטעמייהו אזלו. דלכאורה יש לעיין במה שדקדקו הרמב"ן והרשב"א שיטתם דלעילוף א"צ לשואלו מדנקט הש"ס לעלפויי לא חיישינן ולא נקט ג"כ רוב מצוין מוחזקים הם אע"כ דלעילוף ליכא חשש כלל. מ"מ קשה היא גופה

מנ"ל להש"ס לעשות פלוגתא רחוקה בין רבינא לאינך אמוראי דלרבינא אפי' בדיעבד ואינך ס"ל דליכא חשש כלל. דילמא אינך אמוראי ס"ל רק דהוי רוב מצוין מוחזקים הם ומש"ה נאדו מאוקימתא דרבינא:

ונ"ל למ"ש הרשב"א בחידושיו ובתוה"א להוכיח דבאינו מומחה ששחט ואח"כ למד ואמר ברי לי שלא שהיתי דלא מהני דמילתא דלא רמיא עלי' לאו אדעתיה. והיינו מדלא מוקי למתני' הכל שוחטים בסתם ב"א אבל אם ידעינן דלא גמיר לא ישחוט ואם שחט ואמר ברי לי שלא שהיתי וכו' אע"כ דלא מהני ברי דידי' עיין שם. ולכאורה תמוה לי דמ"מ תיקשי קושי' הרשב"א לענין מוחזקים דלוקי הכל שוחטים בסתם ב"א אבל ידעינן שדרכו להתעלף לא ישחוט ואם שחט ואמר ברי לי שלא נתעלפתי שחיטתו כשירה והוא לכאורה תמי' גדולה. ולזה צ"ל כיון דבאמת ס"ל דלעילוף ליכא חשש כלל ואף מיעוט לא הוי ס"ל דליכא חשש כלל ולא צריך לרבויי. ואין להתעקש ולומר דא"כ למ"ל להש"ס לומר דנאדו מלישנא קמא משום דרוב מצויין וכו'. הלא בהך לחוד דלעלפויי לא חיישינן סגי לדחות ב' לשונות דלא הוי מצי לפרש כלישנא קמא הכל שוחטין מומחין אף על פי שאין מוחזקים. דל"צ כלל לרבויי לאינן מוחזקין דהא לעלופי ליכא חשש כלל וכנ"ל. לענ"ד דזהו שיבוש דבודאי אין סברא לעשות מחלוקת חדשה בסברות דקות וקלושות בין רבינא לאינך אמוראי זולת אם אמרינן רוב מצויין וכו' או דחיישינן לעילוף וכו' דפליגי בפלוגתא דתנאי לקמן (דף י"ב). אבל אם תרווייהו ס"ל רוב מצויים וכן לענין מוחזקין אם ס"ל דלא חיישינן לעילוף שוב אין לעשות מחלוקת בענין הרוב גופי' אם הוי רוב מעליא או לא דבזה לא מצינו מחלוקת [וראי' ברורה לזה מדברי הרא"ש (סוס"י ה') שכ' הא דלא מוקמי הכל שוחטין על סמך שיבדקנו ושחיטתו כשירה בליתא קמן. היינו דהכל שוחטין משמע בלא שום סמך. ולכאורה תיקשי ג"כ כנ"ל ובהיפוך דבהך טעמא דרוב מצויים מומחים הם סגי לדחות ב' לשונות דלא הוי מצי לפרושי כל"ב מוחזקין אעפ"י שאינן מומחין, דהא באמת אינן מומחין אסור לשחוט אא"כ ע"י סמך ולא שייך לפרש כן בהכל שוחטים. אע"כ ברור כהנ"ל כיון דלל"ב גם רבינא ס"ל רוב מצויין וכו' ואף עפ"כ מפרש כן בהכל שוחטים. וע"כ דס"ל דמותר אפי' בלא סמך בדיקה דהוי רוב מעליא א"כ ממילא ל"ש לומר דאינך אמוראי סברי דלא הוי רוב מעליא ובעינן דוקא ע"י סמך דכיון דתרווייהו ס"ל להך רוב מצויים ל"ש לחלק לעשות פלוגתא בענין הרוב גופי'. והוא ברור בכוונת הרא"ש]. וא"כ גם בדברינו הנ"ל י"ל כן דלל"ק לא הוי מצי הש"ס לומר דנאדו מלפרש כן דס"ל דלעילוף ליכא חשש כלל וא"צ לרבויי. דהא בל"ק גם רבינא ס"ל דשוחטין אף על פי שאינו מוחזקין ואעפ"כ ס"ל דהוי חידוש דין במשנתינו [ובע"כ צ"ל]

או דס"ל דבאמת הוי רוב אין מתעלפין או דס"ל דהיא גופה קמ"ל דלא חיישינן לעלפויי וא"כ מהכ"ת יחלקו בזה אינך אמוראי. ולזה הוכרח הש"ס לומר טעם אחר:
גם אין להקשות לפי דברינו דא"כ לפי האמת לל"ק דהוי חידוש לרבויי אינן מוחזקים תיקשי על האמוראים אמאי לא מפרשי במתני' הכל שוחטין בסתם בנ"א שאינן מוחזקים אבל דרכו להתעלף לא ישחוט ואם שחט ואמר ברי לי שלא נתעלפתי וכנ"ל, אך ז"א די"ל דבל"ק לא מהני כלל ברי לי לגבי עילוף או דאינו מרגיש בעצמו או מטעם איתחזק איסו' אבל לל"ב דמהני ברי צ"ל כנ"ל דס"ל דלעילוף לא חיישינן כלל וא"צ לרבויי:
ולפ"ז מיושב קושיתינו הנ"ל [ד"ה ונ"ל] דלא הוי מצי הש"ס לומר לל"ב דס"ל [לאינך אמוראי] רוב מצויים מוחזקים הם [דאינם מכניסים עצמם לשחוט עד דאתחזקו בפני חכם כמה פעמים דאינם מתעלפים] או רוב בנ"א אינם מתעלפים [בטבע] ובאמת באיתא קמן צריך בדיקה, דהיה קשה כנ"ל לוקמי ושחיטתן כשירה בדרכו להתעלף, ולזה הוכרח לומר דלעלפויי לא חיישינן היינו דליכא חשש כלל ול"צ לרבויי וכנ"ל וק"ל:
ומעתה י"ל דהרשב"א והרא"ש לטעמייהו, והיינו דנלע"ד דלהרא"ש בלא"ה לא קשה מידי קושית הרשב"א הנ"ל דלוקי הכל שוחטין בסתם בנ"א ושחיטתן כשירה בידעי' דלא גמיר, דהרי הרא"ש כתב דהכל שוחטין משמע בלי שום סמך וא"כ איך נפרש הכל שוחטין בסתם בנ"א דהא באמת אינו מותר אלא ע"י סמך, וכיון שכן להרא"ש לשיטתי' ליכא לפרש דלעלופי לא חיישינן היינו דאין כאן חשש כלל דא"כ תקשי הא גופי' מנ"ל להש"ס לעשות פלוגתא רחוקה כ"כ דלמא לא הוי אלא רוב מצויים מוחזקין, וליכא לתרוצי כהנ"ל דא"כ לוקמי הכל שוחטין בסתם בנ"א, ז"א דהא אם הוי רק רוב באמת אינו מותר בסתם בנ"א אלא ע"י סמך ול"ש לפרש כן בהכל שוחטין, אע"כ דבאמת הא דקאמר לעלופי ל"ח היינו דהוי רוב מצויים, אבל להרשב"א לשיטתיה שפיר יש לומר כנ"ל וק"ל:
ומעתה מיושב דברי הרמ"א שהתחלנו דהכריח שיטתו דע"כ גם בדרכו להתעלף מהני ברי דידיה, והיינו דאלת"ה הדרא קושיתנו לדוכתיה דמנ"ל להש"ס דסברי דלעלופי לא חיישינן דלמא הוי רוב אע"כ כנ"ל דא"כ יקשה דלוקי למתני' ושחיטתן כשירה בדרכו להתעלף ואמר ברי לי וכהנ"ל, הרי מבואר דגם בדרכו להתעלף מהני ברי לי וק"ל:
בדרך אחר נ"ל [ליישב דעת הרא"ש בסוס"י ז'] דהרא"ש לשיטתיה הוכיח בד' הרי"ף דמומחין ומוחזקין שוין ובשניהם באיתא קמן צריך לשואלו [דלא כהר"ן שהשיא גם בכוונת הרי"ף דלעילוף א"צ לשואלו] והיינו למ"ש הרז"ה להוכיח ד... כהרי"ף [רק] דבאיתא קמן א"צ לבודקו מל"ב דרבינא דהכל שוחטין אעפ"י שאינם מומחים הרי דאפי'

לכתחילה שחיט עיין שם, הנה בפשוטו נראה דהוכחתו כיון דחזינן בל"ב דרבינא דהיכא דסמכינן על רוב מומחים סמכי' אף לכתחילה ה"נ י"ל לאינך אמוראים דסברי רוב מצויים ר"ל ממש כמו רבינא בלישנא בתרא, ובאמת עדיין אין זה כדאי לדחות שיטת הגאונים דשפיר יש לומר לל"ב הוי רוב מעליא, אבל לל"ק כיון דחזינן דרבינא לא ס"ל כלל להך רוב מומחים, די לנו לומר דאינך אמוראים סברי דהוי רוב לענין ליתא קמן כדי שלא להרחיק פלוגתתן:

אמנם באמת אי קשיא הא קשיא דאם נימא בל"ב דסמכי' על רוב מומחים אפי' באיתא קמן אף דלל"ק לא סמכינן אלא בליתא קמן מ"מ הו"ל למיפסק בזה כל"ב דהא בליתא קמן בודאי מותר ולענין איתא קמן הוי רק דרבנן מחמת איכא לברורי וממילא הדרינן לכללא דבדרבנן אזלינן בתר המיקל, והא דרצה הרי"ף לומר דקיי"ל כרבינא וכל"ק היינו אם קיימא לן כרבינא הוי ספק דאורייתא אבל כיון דבודאי קיימא לן דבליתא קמן דמותר כמו שהוכיח הרי"ף מהך דמצא גדי שחוט ממילא לענין איתא קמן דהוי דרבנן אזלינן בתר המיקל [וזהו י"ל בכונ' הרז"ה] והוא לכאורה פליאה עצומה:

ולזה י"ל דהרי"ף ס"ל דגם לל"ב באיתא קמן צריך לבודקו והא דקאמר מוחזקין אף על פי שאינן מומחין היינו על סמך שיבדקנו לבסוף, אך להרא"ש לשיטתיה דס"ל [בסוף סי' ה'] דהכל שוחטין משמע בלא סמך א"כ ע"כ בלישנא בתרא מותר אפי' באיתא קמן תיקשי כנ"ל:

ולכן הרא"ש הוכיח שיטתיה דס"ל להרי"ף דלעלפויי לא חיישינן היינו ג"כ דהוי כמו רוב, והוא ג"כ מטעם הנ"ל כיון דרבינא לא סבר כלל לרוב מוחזקים יש לנו למעט במחלוקת דלאינך אמוראים לא שרי אלא בליתא קמן והיינו רק לל"ב, אבל לל"ק דמפרש רבינא אף על פי שאינן מוחזקים באמת לענין מוחזקים מותר לגמרי כדמשמע הכל שוחטין אפי' בלא סמך, נמצא לפ"ז לענין מומחין הוי ל"ק לחומרא דלא שרינן [לדידן] אלא בליתא קמן ולענין מוחזקין הוי ל"ב לחומרא וכל א' הוי קולא וחומרא ול"ש בדרבנן הלך אחר המיקל דהא א"א לתפוס קולות שתיהן, וכיוצא בזה כ' במל"מ (פ"א ממגילה), משו"ה פסקי' כחומרות שתיהן דבין במומחין בין במוחזקין באיתא קמן צריך לבודקו, משא"כ אם נימא דלעלופי לא חיישינן היינו אפי' באיתא קמן אם כן לענין עילוף לב' הלשונות מותר ולענין מומחין לל"ק לחומרא ולל"ב לקולא וה"ל להרי"ף למפסק אף במומחין להקל, אע"כ דלענין מוחזקין ג"כ הוי רק רוב ופסקי' כחומרות שתיהן וק"ל:

תוד"ה בודק דלא מצינו בשום מקום כו'. הר"ן בחידושיו כתב די"ל דבאמת דכותי בעי בדיקת סכין, ובזה מרווחנא ליישב קושי' הש"ך סקכ"ב דאמאי לא קאמר כולהו כאביי

ורבא לא אמרו קסבר כת"ק דרשב"ג דעדיין קשה דלוקי בכותי ועומד ע"ג או יוצא ונכנס בד"א בבודק סכין ונותן לו ואם לא בדקו בודקים סכינו אח"כ:

בעיקר קושי' הש"ך נלע"ד דלרבא אפי' לת"ק דרשב"ג מותר, דהא תוס' כ' דבדיעבד אף בלא יוצא ונכנס מותר אלא דנותן כזית בשר הוא בדרך זה שיוכל לברר, וא"כ עיקר הבירור דילמא לא ירצה לאכול ונדע דאסור, אבל באם יאכל אף דאין ראיה כיון דלא כתיבא מ"מ מותר דיותר א"א לברורי, א"כ נהי דהו"מ לומר דר"א לא אמר כרבא דס"ל כאביי דהתם לא נגע והכא נגע, וכאביי נמי ל"א דס' כת"ק דלא כתיבא לא סמכי', מ"מ יותר אמרי' בקיצור טעם אחד לתרוייהו, דאף אם ס"ל בדינא כרבא מ"מ לא מצי לאוקמי די"ל דכותים גרי אריות:

בא"ד ואין להקשות דאמאי צריך לכתחלה וכו' ולהיות יוצא ונכנס וכו' מבואר דנקטו הקושי' גם לרבא דלמ"ל לכתחלה יוצא ונכנס, ובזה ק' לכאורה על תירוצם דחיישינן שמא משתלי הא היכא דאף אם משתלי יהי' מותר לא חיישינן לשמא משתלי, ואמאי לא תירצו דרבא מוקי באמת כת"ק דרשב"ג, וא"כ מה שיאכל כזית בשר לא יהי' בירור להתיר, אלא דהוי כמו בלא בירור דמותר בדיעבד, [והבירור רק דאם לא יאכל יהי' אסור], וא"כ לענין לכתחילה דאסור בלא יוצא ונכנס, ל"ש לומר להתיר לכתחילה על סמך דיתן כזית בשר, דהא לעולם לא יהי' זה בירור אלא בדיעבד יהי' מותר מצד מרתת לחוד דלא סמכינן עלה לכתחילה, ולאביי דס"ל דבנגע מדינא אסור וההיתר מכח כזית בשר מוכרח באמת, דמוקי כרשב"ג, בזה מספיק תירוצם דאין נותנין תחלה על סמך שיתן לו כזית בשר דדלמא משתלי ומדינא אסור, ומה דפרכינן בסוגי' ולטעמיך שהיה דרסה מי כתיבא, י"ל דאף לרבא פרכינן דמצא בידו דקוריא של צפרין דמשמע דהקוריא שחט לעצמו דבזה לא שייך מרתת ומדינא צריך הבירור דכזית בשר. (ועמש"כ לעיל אות כ"ה):

תוד"ה ואם שחט. בש"ך ס"א סק"ה כתב ראב"ן דנ"ל דאף רבינא לא קאמר דאם שחט בודקין [אותו] אלא כשישנו לפנינו ומצינן למיבדקי' כו'. נ"ל דיצא להראב"ן כן בכדי ליישב קושית תוס' על רבינא מהברייתא דמצא תרנגולת ולזה כתב דרבינא מודה דבליתי' קמן ולא מצינו למרדף בתריה דמותר, ואולם לפ"ז יקשה בהא דאמרי' כולהו כרבינא ל"א להך לישנא וכו' מנ"ל להגמרא דאינהו ס"ל לקולא ברוב מצויי' אצל שחיטה מומחי' ומוחזקים, דלמא בהיפוך דס"ל דל"א דרוב מצויים מומחים ולא מוחזקים ואם כן הכל מה אתי לרבויי, ולתוס' ניחא כיון דלת"ק דמיקל במצא גדייו ע"כ דס"ל לתרי רובא אלא דרבינא ס"ל כאידך תנא דאוסר וא"כ י"ל דהתנא דאוסר לא ס"ל לחד רוב, אבל מה"ת לומר במומחים ומוחזקים לאסור אף דהוי רוב ופליג את"ק בתרתי מש"ה

אמרי' דאינך ס"ל להקל וכת"ק, אבל להראב"ן קשה דלמא דכולהו ס"ל דלכתחלה וכן דיעבד במצינן למרדף אבתריה צריך לידע שהוא מומחה ומוחזק, וי"ל:
ונראה עוד דבא לתרץ קושית תוס' הנ"ל ולזה מחלק דשם אינו לפנינו וא"א לברורי משא"כ הכא דמצינן למרדף אבתריה, ואף דגם לרבינא בדיעבד ולא מצינן למרדף אבתריה מותר א"כ אמאי אין נותנים לו לשחוט על סמך הבדיקה שלאח"כ ואי דרבינא פליג בזה עם אינך אמוראי דס"ל לרבינא דאף היכי דאי משתלי אח"כ דשרי, מ"מ אין נותנים ע"ס, ואינך אמוראי ס"ל דנותנים ע"ס, א"כ הו"ל להש"ס לומר כלהו כרבינא ל"א דס"ל דמותר ליתן ע"ס, וצריך לדחוק דתליא בזה דלרבינא דלא אלים הרוב כ"כ ולא שרי' רק בדיעבד ממש בלא מצינן למרדף אבתריה מש"ה הדין נותן דאין נותנים לו לכתחלה ע"ס הבדיק' שלאח"כ, אבל אינך אמוראי סברי' רוב מצויים ואלים הרוב דל"צ למטרח למרדף אבתריה, מש"ה ראוי ליתן לכתחלה ע"ס הבדיקה שלאח"כ:
אמנם לפ"ז קשה אהא דאמרי' כלהו כרבינא ל"א רוב מצויים, דמנ"ל להש"ס דלמא ס"ל דל"א רוב מומחים ולא רוב מוחזקים ואסור לשחוט רק בידוע שהוא מומחה ומוחזק, בשלמא בלא דברי הראב"ן י"ל דפליגי רק על חד ואמרי דס"ל דל"א רוב מומחים או דל"א רוב מוחזקים אבל לומר דפליגי בתרתי לענין רובא דמומחים ורובא דמוחזקים מה"ת, ומש"ה לא הומ"ל דס"ל להאמוראי דבעי' מומחה ומוחזק, גם י"ל כיון דבאמת דחי' לה בסוגיא דהתם דפליגי רק במצאן באשפה א"כ כלהו ס"ל דמצאן שחוטים מותרים דאמרי' רוב מומחי' ומוחזקים מש"ה מוקמי' טעמא דאמוראי בהכי דסלקא לפי ההלכה אבל במצינן למרדף י"ל דלא סמכי' לא על רוב מומחים ולא על רובא דמוחזקים, וא"כ מנ"ל להש"ס דאינך אמוראי פליגי לקולא עם רבינא דלמא בהיפוך דפליגי לחומרא דלא ישחוט אא"כ בידוע שהוא מומחה ומוחזק וצ"ע:
תוד"ה בליתא קמן וכו' ותימא דמשמע וכו'. לענ"ד יש ליישב תמיהתם דהנה בלא"ה צריך להבין ביסוד דבריהם דדייקי מסוגיין דבבדקו ולא גמיר לא מהני אחרים רואים אותו דמ"ש מחש"ו דמהני אחרים רואים אותו, וצ"ל דבחש"ו דידוע להאחרים דרוב מעשיהם מקולקלים משגיחים היטב ודייקי שפיר אבל באינש דעלמא אף לרבינא דלא ס"ל רוב מצוי' מ"מ עכ"פ מצויים מסתם דשוחט הוא מומחה וסומכים האחרים ע"ז ולא דייקי שפיר להשגיח בדקדוק כראוי, וסברא זו מוכרחים ג"כ לומר בתוס' בדף ב' ד"ה שמא יקלקלו וכו' וליכא למימר דדיעבד נקט משום אין מומחים אבל חש"ו אפי' לכתחילה שוחטים באחרים רואים אותו הרי מפורש די"ל דחש"ו קיל טפי מאין מומחים והיינו כנ"ל (והב"י כתב על דברי הטור אלו דמהני אחרים רואים אותו פשוט כדמוכח

מדברי תוס' הנ"ל דיש לומר דחש"ו קילי בזה, אבל באמת א"צ לראיה דהרי מבואר בדף י"ב במה דאמרי' אי דידע דלא גמיר פשיטא הרי מפורש דמהני אחרים רואים אותו), ולפ"ז יש לומר דלא קשה קושית תוספות די"ל דדווקא בידוע דלא גמיר בזה האחרים הרואים אותו ידעו להשגיח היטב כיון דלא גמיר וכן בסתם בנ"א אף דיש חשש דלא השגיחו היטב וכנ"ל מ"מ יש סניף דאולי הוא באמת מומחה אבל בסתם בנ"א ושחט ואח"כ בדקו אותו ולא ידע יש לומר דלא מהני אחרים רואים אותו כיון דאז לא ידעו דלא גמיר לא דקדקו אחריו היטב, (ונולד לנו מזה דין חדש דבבדקו אותו אח"כ ולא ידע דלא מהני אחרים רואים אותו ובפרט לדידן דקיי"ל רוב מצויים והיה בחזקת מומחה לא הוצרכו האחרים להשגיח כ"כ בדיוק) ולפ"ז אזדא ראיית הש"ך [ס"ק ט"ו] די"ל דמה דמבואר באוקימתא דרבינא דלכתחילה לא מהני אחרים רואים אותו היינו הכל בסתם בנ"א דחיישי' דלא ישגיחו כ"כ אבל ביודעים בו דלא גמיר יש לומר דאפי' לכתחילה נותנים באחרים רואים אותו. ודו"ק:

לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים בזה דמנ"ל להוציא משמעות זה דבדאיתא קמן לא מהני אחרים רואין אותו, וע"כ צריך לדחוק ולחלק דידע דלא גמיר גרע מחש"ו דבחש"ו האחרים משגיחים שפיר משא"כ בבר דעת, דילמא בהיפוך דבודאי חש"ו גרע טפי או דשניהם שווים ומשו"ה לא הוי מצי לאוקמי בידע דלא גמיר דא"כ פשיטא דמהני אחרים רואין אותו ובלאו אחר"א דאסור וכדפריך באמת [לקמן י"ב א] לר"נ פשיטא, וגם לדיוקא ששחטו דיעבד אין לכתחילה לו [היינו דנימא דהא אתי לאשמועינן דאפי' באחר"א לכתחילה לא], י"ל או דבאמת ס"ל להש"ס דלכתחילה מותר בגדול בר דעת כדעת הרשב"א, וששחטו קתני משום חש"ו עי' רשב"א ד' ד"ה ונראה], או דגם זה פשיטא דיש לדמותו לחש"ו דגם באינו מומחה רוב מעשיו מקולקלין כדעת רבינו ברוך [בהג"א כאן סוס"י ו' ועי' תוס' ב' ע"ב ד"ה שמא וכו' או אין מומחין עכ"ל] ולזה מוקי הש"ס בליתא קמן וקמ"ל דבעינן דוקא אחר"א ובלא"ה אסור ואין כאן מקום שייכות להתחל' משמעות מהש"ס, אחר כך מצאתי בתבו"ש בחדושיו שתירץ כן לקושטא דמילתא:

עוד אני אומר דלק"מ קושית התוס' דהא ע"כ הא דגרע ידע דלא גמיר מחש"ו היינו דהאחרים משגיחים יותר על חש"ו וזהו דוקא בשמעתין דמיירי רישא ששחט סתם בנ"א ואחר השחיטה [בדקוהו וכשרואין שהוא מומחה שחיטתו כשירה וע"ז קאי הסיפא וכולן] ובזה אם נמצא דלא גמיר לא מהני אחר"א דסמכו האחרים דמסתמא כיון ששוחט ידע לשחוט אף דלא אמרינן רוב מצויים מומחים מ"מ האחרים סמכו על זה, אבל לקמן במילתיה דר"נ דראה אחד ששחט דמשמע שהשוחט אזל לעלמא והוא ראה מרחוק,

שפיר קאמר הש"ס אי דידע דלא גמיר היינו דידע מתחילה דלא גמיר פשיטא דבזה באמת מהני אחר"א כמו בחש"ו, אח"כ מצאתי כן שכן תירץ הכנה"ג, ושמעתי שכ"כ הפני יהושע בחידושיו:

והנה כעין קושית התוס' יש להקשות אלישנא בתרא דמוקי בליתא קמן דנישייליה לוקמי באיתא קמן ואמר דלא ידע ולא השגיח ע"ז אם נתעלף בעינן אחר"א, ובזה אין מקום לתירוצם הנ"ל דהא קמ"ל דעילוף הוי חששא מעליא דאף בדיעבד אסור בלא אחר"א דלא נשמע כן מחש"ו, ונ"ל דלק"מ דזהו נשמע מרישא דקתני שחיטתן כשירה באמר ברי לי שלא נתעלפתי [צ"ע בט"ז סי' א' סק"ג דמשמע דבעינן איזהו תיקון] ואם איתא דאם הוא לא ידע מותר בדיעבד למ"ל כלל לשואלו דהא אף אם יאמר א"י יהיה מותר ולשואלו למיחוש שמא יאמר נתעלף בזה ודאי ליכא חשש דהא ודאי אם ידע דנתעלף לא היה שתיק, אע"כ נשמע דאם יאמר א"י אם נתעלפתי יהיה אסור, ולזה משני דקמשמע לן בליתא קמן דמרישא ס"ד דוקא באומר א"י אסור דאיתרע כיון שא"י אבל בליתא קמן מותר קמ"ל דאפ"ה אסור באין אחרים רואין אותו וק"ל:

ובדברינו מיושב ג"כ מה שתמהו האחרונים על הרמב"ם דס"ל דבאוכל נבילות לתיאבון לא אמרי' רוב מומחין ובעינן דידע דגמיר, א"כ הו"ל לרב אשי לאוקמי הכל שוחטין באוכל נבילות לתיאבון ויודעין בו שהוא מומחה אבל בסתם לא ישחוט ואם שחט בודקין וכולן ששחטו היינו בליתא קמן וע"י בדיקת סכין, ולפי הנ"ל לק"מ די"ל בהיפוך דבאוכל נבילות לתיאבון מילתא דפשיטא דלא שייך בזה רוב מצויים וא"כ וכולן למ"ל דפשיטא דמהני אחר"א דלא גרע מחש"ו, ובאין אחר"א פשיטא דאסור, ורבינא דמוקי מתני' בליתא קמן היינו בסתם בנ"א דקמ"ל דלא הוי רוב ומעכב בדיעבד, וק"ל:

עוד נ"ל ליישב קושית האחרונים על הרמב"ם הנ"ל, ויתיישב ג"כ קושית תוס' במתניתין (ד"ה שמא יקלקלו) שהקשו לרבא דאמר זאת אומרת אין מוסרין להם חולין כו', דהא לרבא מסקינן וכולן ששחטו קשי' א"כ מסיפא נשמע ששחטו דיעבד אין לכתחילה לא, גם סוגיין תמוה במאי דפריך רבא לא אמר כשמעתי' דהיינו אמאי לא אוקמי קמייתא באו"נ לתיאבון והשני בכותי וכמ"ש תוס', ולא ידענו מאי נ"מ בזה אם זה באו"נ לתיאבון וזה בכותי או בהיפוך, והנה בהך קושיא סבור הייתי לומר דמרויח טובא לאוקמי הראשונה באו"נ לתיאבון דהשתא דמוקמינן בכותי לא אתיא אליבא דכ"ע דלת"ק דרשב"ג דאחזוק ולא כתיבי לא סמכי' עלה לא מהני חותך כזית בשר דשהייה ודרסה וכו' מי כתיבי כמסקנת סוגי' דסמוך [ד' א], ולזה יותר הו"ל לאוקמי קמייתא באוכל נבילות לתיאבון ובתרייתא דלא נזכר מן דיעבד הו"ל לאוקמי בכותי וככו"ע, אמנם לשיטת תוס'

ליתא לזה למה שהעלו [ג' ע"ב ד"ה אבל] דלרבא חותך כזית הוא לברורי ומדינא בלא"ה מותר כמו בייי"נ, א"כ אף משנתינו ככו"ע אתיא דלת"ק דרשב"ג באמת בלא"ה מותר כיון דא"א בכזית בשר הוי כמו ייי"נ, ואף למ"ש הט"ז הנ"ל דושחיטתן כשירה משמע ע"י תקנה, הא מ"מ תוס' לא ס"ל כן דהא כתבו להוכיח דרוב מצויים היינו לכתחילה מדלא מוקי מתניתין בהכי, גם אפי' להט"ז י"ל דגם לת"ק דרשב"ג הא איכא לברורי דהא עיקר הבירור דשמא לא יאכל ונדע דלא שחט כהוגן, א"כ גם לת"ק אף דבאחזוק לחוד לא סמכינן עליו מ"מ אם לא יאכל הוי בירור להיפוך דלא שחט שפיר, ואם יאכל דליכא בירור בלא"ה מותר כמו ייי"נ וא"כ ליתא להך פי':

ונלע"ד לתרץ הכל, והיינו דיש לומר דגם הרמב"ם ס"ל דבאו"נ לתיאבון אמרינן רוב מצויים מומחים הם והא דבעינן מומחה היינו למה שהקשה הרא"ש בשמעתין [סוס"י ט"ז] דמאי מהני רוב מצויים נימא סמוך מיעוטא לחזקה דאינו זבוח ומתרץ דהוי מיעוטא דמיעוטא ע"ש, א"כ י"ל דבאו"נ לתיאבון הוי עכ"פ מיעוטא דשכיח ואמרי' סמוך מיעוטא לחזקה, והנה עיקרא דהך מילתא דאמרי' גם לרבנן סמוך מיעוטא לחזקה הוא משינויא דרבא ביבמות (קי"ט ב) דמפרש טעמא דרישא סמוך מיעוטא דמפלת לחזקת יבום עיין שם, והיינו ע"כ לרבנן, דלר"מ בלא"ה חיישינן למיעוטא וכמ"ש כן להדיא הרמב"ן והנ"י שם בדעת הרי"ף, וא"כ מיושב קושית העולם די"ל הא דלא מוקי רב אשי באוכל נבילות לתיאבון ומומחה כאוקימתא דרבינא ויהיה ניחא וכולן ששחטו, די"ל דר"א ס' כתירוצא דר"נ ביבמות שם ול"א כלל לרבנן סמוך מיעוטא לחזקה [וביותר י"ל דר"א לשיטתי' בלא"ה מוכח דס"ל דלרבנן ל"א סמוך מיעוטא לחזקה עיין בהרשב"א ובתוה"א (דף ז' ע"ב בסופו) שהוכיח דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה מהא דאמר ר"א (י"א ב) אתיא משחיטה עצמה וכו' אף על גב דאיכא חזקה ומיעוט נגד רוב, ואף על גב דדחי רב כהנא ואמר היכא דאפשר וכו' מ"מ הא רב אשי לא נקט כן עי"ש, הנה עכ"פ גם להפוסקים דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה מ"מ ע"כ ר"א לא ס"ל כן דהא ראיית הרשב"א חזקה היא], או דמוקי למתני' שם כר"מ אבל לרבנן ל"א סמל"ח, וא"כ באמת גם באו"נ לתיאבון אמרינן רוב מומחים הם, ומה"ט נמי לא קאמר והוא דמומחה כמו שהק' הרשב"א דלר"א באמת באו"נ לתיאבון סמכינן על הרוב מצוין:

ומעתה מיושב הסוגיא דהכי פריך, רבא מ"ט לא אמר כשמעתיה היינו דרבא לשיטתיה דס"ל ביבמות דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה תיקשי אמאי ל"א כשמעתיה היינו באו"נ לתיאבון, וירויח בזה דיש לפרש משנתינו באו"נ לתיאבון לענין מומחה ויהיה ניחא לישנא וכולן ששחטו:

ומשני לדבריו דאביי קאמר ואיהו מפרש באמת באו"נ לתיאבון ומומחה, וכולן היינו בליתא קמן למבדקיה אם הוא מומחה ושפיר קאי וכולן אריש, א"כ שפיר הוצרך רבא לומר הזאת אומרת מרישא דלרבא לא מוכח מלשון ששחטו דקאי אריש ומיושב קושית התוס', וק"ל:
תוד"ה מ"ט (עמש"כ לעיל, ובחי' לק' י"א ע"ב אות ה'):

דף ד.

בגמ' דממסמס לי' מסמוסי, הנה עדיין יש להקשות דילמא ידע דשחט להרוב שפיר וממילא בטל המיעוט ברוב, ולדידן אסור דהוי חתיכה הראוי' להתכבד, ואין להתירו לדידן מחמת ספק דרבנן, דמחמת ביטול לא מקרי ספק דרבנן כמבואר ביו"ד סי' ק"י, ולדעת האומרים [ביו"ד סי' ק"א] דתרנגולת בנוצתה לא מקרי ראוי' להתכבד ניחא דא"כ גם לדידן בטל ומיירי בנוצתה, או אפשר בעופות קטנים דאין ראוים להתכבד בפני אורחי' כמ"ש התוס' ר"פ כל הזבחים, ולקושי' זו נתכוין גם חבירי הרב מו"ה יהודא נ"י בר"י [הוא הגאון מ' יהודא מראוויטש זצ"ל], ואפשר לומר דאם היינו יודעים ע"י איזה בירור דשלשה מהם נשחטים היטב היינו מתירים את כולם כיון דאיתחזק בשלשה מתוך הרבה, כעין שמצינו באו"ח [סי' ל"ט ס"ט] לענין תפילין, א"כ ה"נ כיון דחותך ראשו ונותן לו ממילא ע"כ הרוב נשחט שפיר וממילא גם לדידן מותר, דהרי איתברר לן דשלשה נשחטו שפיר, אמנם באמת קשה להמציא דבר כזה להתיר מכח שלשה וחילוק גדול יש בין זה לתפילין כמובן, גם מה שכתבתי דמיירי בעופות קטנים דחוק קצת דהא מדקתני ברישא דברייתא חותך כזית בשר וכו' דמשמע דבחצי שיעור לא אתחזקו, וא"כ הכא דקתני חותך ראשו של א' מהם מיירי ע"כ דיש כזית בראשו ופשיטא דבכה"ג שיש כזית בראשו הוי עוף גדול, והעיקר דמיירי בנוצתה וכנ"ל, וראי' ברורה לשיטת הפוסקים דבנוצתה לא הוי חתיכה הראויה להתכבד וק"ל:
שם שהיי' דרסה וכו', אשגירות דלישנא הוא דהא דרסה כתובה בקרא כדדרשינן לקמן דף ל' ע"ב אין ושחט אלא ומשך [וכ"כ רש"י לקמן דף כ"ז ע"א ד"ה דלא] אלא כיון שהוא שגור להזכיר אלו ה' ביחד נקט לה, רשב"א במשמרת הבית הלכות שחיטה דף ז' ע"ב, אבל בחידושו לקמן רפ"ב כתב דהך דרשה הנ"ל היא אסמכתא ודרסה ג"כ מהלכה למשה מסיני:
שם אמר רבא ישראל מומר כו' ומותר לאכול משחיטתו. עי' ברשב"א ור"ן שכתבו דמה דלא חיישינן שמא לא נשחטו רוב סימנים היינו דרוב הרוצים לשחוט שחיטה כשירה שוחטים רוב הסימנים ומיד אחר השחיטה בודקים ואם רואה שלא נשחטו רובם חוזר

וגומר שחיטתו מיד דזהו לא מקרי טירחה עיין שם, ויש לדון לדידן דאוסרי' שהייה כ"ש א"כ ניחוש שמא לא נשחט תחלה הרוב והוצרך לבדוק בסימנים ומצא באמת שלא נשחט הרוב וממילא אף שאח"כ גמר לשחוט הרוב מ"מ הוי שהייה משהו, וצ"ל דוקא אם ידעי' דשהה משהו אוסרים דחיישי' לומר דא"א בקיאים בשיעור שהייה אבל כיון דבאמת עפ"י רוב נשחטו מיד רוב הסימנים אלא דבלא בדקו הסימנים אסור היינו מדרבנן כמ"ש תוס' (ד' ט' ע"א) מש"ה לא חיישי' כ"כ ולחוש לשהייה כ"ש:

ואולם עדיין קשה במוצא בשר במקום שרוב העיר ישראלים ליתסר דניחוש שמא השוחט בדק הסימנים ולא נשחטו רובן וכיון דאסרי' שהייה במשהו וידע השוחט דאין לו תקנה בגמר שחיטתו ומשך ידו ולא חזר ושחט לגמור הרוב כיון דאין בו תועלת בזה וא"כ הוי ספק שמא לא נשחטו רוב סימנים דאסור מדאורייתא, בשלמא במומר י"ל דאם רואה שלא נשחטו הרוב חוזר וגומר שחיטתו מיד כיון [דאף] דרוצה לאכול באיסור כל מה שיכול לעשות בהיתר עושה וגומר שחיטתו שלא לאכול איסור דאורייתא ושיהיה עכ"פ מותר לדינא, וליכא ספק אצלנו רק שמא היה שהייה כ"ש מש"ה לא חיישי' לכך וכנ"ל, אבל במוצא בשר שפיר החשש גדול דהשוחט עי"ז דשהייה כ"ש אסור ואינו רוצה לאכלו אינו גומר השחיטה, ואפשר לומר דלדידן באמת אינו מותר אלא במוצא שחוטה ובודק ורואה שהסימנים שחוטים רובם, א"כ יצא לנו לדינא דאף היכא דליכא חשש בשר שנתעלם מן העין כגון במוצא גדייו ויש לו בהם טב"ע וכן כיוצא בזה מ"מ בעי' שמוצא שחוטים ורואה שנשחטו רוב סימנים:

נשאלתי על השמטת הרי"ף מימרא דרבא דמומר אוכל נבלות לתיאבון בודק סכין ונותן לו כיון דלא מצינו חולק ע"ז אלא במאי דאמרינן אביי לא אמר כרב אשי לא ס"ל ההיא דרבא וממילא קיימא הכלל דאביי ורבא הלכה כרבא, וביותר דהא כפי מה דמסקינן תיובתא דרב ענן ממילא נשאר הסייעתא לרבא מברייתא אפי' ישראל מומר דלית לן אוקימתא אחריתא רק לרבות מומר לאותו דבר, וראיה זו כתבו כל הראשונים, וא"כ תגדל התמיה על הרי"ף שלא הביא האי דרבא:

והשבתי על פי דברי הרשב"א והר"ן הנ"ל דאף דאם לא בדק הסימנים אסור מ"מ אמרינן מסתמא גם המומר בודק הסימנים ואם מוצא דלא נשחטו רובן חוזר וגומר השחיטה מיד, ויעויין בסוגיא דמכילתין [דף ט' ע"א] לא בדק מאי ר"א בן אנטיגנוס משום ר"א בר' ינאי טריפה ואסורה באכילה במתניתא תנא נבילה ומטמאה במשא וכו' ובתוס' שם משום דרוב פעמים שוחט שפיר ושרי מדאורייתא משו"ה לא החמירו לעשות נבילה עכ"ל, וכ"כ הרשב"א בחי' שם וז"ל דרוב פעמים רובן של סימנים נשחטו אבל באיסור

דרובא דתליא במעשה ומיעוטא לא תליא במעשה בכי הא לא אזלינן בתר רובא כדאיתא בבכורות, משו"ה אוקמי רבנן בחזקת איסור ראשון אבל בחזקת טומאה דלא הוי מעיקרא לא מוקמי לה עכ"ל, הרי דתוס' והרשב"א ס"ל דמדאורייתא אף בלא בדיקה שריא, א"כ י"ל הא דסומכים על סברא הנ"ל דמומר בודק תיכף וגומר השחיטה קודם שיעור שהי', באמת אלו היה בדיקת סימנים מדאורייתא לא היינו סומכים על זה דאפשר דיש בזה קצת טורח לבדוק הסי' ולגמור השחיטה מיד אלא כיון דמדאורייתא ממילא שריא דרוב פעמים נשחטו רובן לגבי דרבנן סומכין על זה:

והנה אף דתוס' והרשב"א סוברים דהוי רק דרבנן מ"מ מצינו להרמב"ם דכתב דהוי ספק נבילה דאורייתא וי"ל דהטעם דבאמת הוי רוב אלא דהוי רוב דתליא במעשה דלא סמכינן עלה, אף דמלישנא דהרשב"א משמע דהך גופא דרובא דתלי' במעשה דלא סמכינן עלה הוי רק מדרבנן מ"מ הרמב"ם לא יסבור כן, ומה דהוכיחו תוס' והרשב"א מהא דס"ל לר"א דאינו מטמא במשא י"ל דס"ל להרמב"ם דבאמת בזה פליגי ר"א והברייתא אם הוי דאורייתא או דרבנן, לפ"ז י"ל דס"ל להרי"ף דליכא סייעתא לרבא מהברייתא דקתני ואפי' מומר די"ל דאף דפשט הברייתא מומר לאותו דבר היינו דס"ל להברייתא כר"א דבדיקת סימנים הוי רק דרבנן משו"ה סמכינן דהמומר בדק הסימנים וגומר מיד השחיטה, אבל לפי מה דקיי"ל כהברייתא דמטמא במשא דבדיקת סי' דאורייתא לא סמכינן על בדיקת המומר, ויש להוסיף תבלין דהוכיח כן הרי"ף דלכאורה קשה הא ר"א ב"ר ינאי הוא אמורא ואמאי לא מותבי' תיובתא מהברייתא דקתני ומטמאה במשא, ובתב"ש [סי' כ"ה אות כ"ג] כתב דהי' כח למ"ד לחלוק על הברייתא ודוחק, אע"כ דדינא דמומר תלי' בזה, וא"כ יש לו לר"א בר' ינאי תנא דמסייע ברייתא דאפי' ישראל מומר, דמדסמכינן על המומר מוכח דבדיקת סימנים דרבנן:

לפ"ז י"ל דהרי"ף דחה למימרא דרבא, די"ל דרבא לשיטתי' אזיל דס"ל בבכורות דאף רובא דתלי במעשה הוי רוב וא"כ בדיקת סימנים הוי רק מדרבנן מש"ה סמכינן ע"ז במומר אבל לדידן דקיי"ל כרבינא בבכורות דרובא דתלי במעשה ל"א בעי' בדיקת סימנים מדאורייתא לא סמכינן על המומר בזה, ודו"ק, ואף דעדיין נ"מ במלתא דרבא לענין באם תיכף אחר שחיטת המומר בדקנו הסימנים ונשחטו רובן דמותר ולא חיישינן לשהייה ודרסה, דלא שביק היתירא, מ"מ כיון דלכתחילה א"א ליתן לו לשחוט דדלמא משתלי לבדוק אחריו הסימנים, וא"א להביא דינא דרבא כצורתה א"כ אין כאן קושי' אם לא הביא דינא דרבא להוציא ממנו נפקותא ודו"ק:

כתב הב"י (רסי' ל"ט) דמומר דפסול לכתיבת סת"מ היינו מומר לכל התורה כולה או להכעיס בדבר א', והמג"א הוסיף דה"ה במומר לאותו דבר שאינו לתיאבון ולא להכעיס למה דקיי"ל כהרא"ש ריש חולין דמומר אוכל נבילות שלא לתיאבון ושלא להכעיס שחיטתו פסולה דלא מיקרי בר זביחה ה"נ לא מקרי בר קשירה אבל לתיאבון אף לאותו דבר כשר. אלא דמעכ"ת נ"י העמיד עצמו לחוש לסיום דברי המג"א שם שכתב ובתוס' ד"ה סמי מכאן משמע דאפילו לתיאבון פסול לכתיבת ס"ת:

ומה דהקשה מעלתו דמ"ש דכשר לשחיטה ומקרי בר זביחה, בודאי זהו קושיא, אבל י"ל דבאמת בדאורייתא מקרי ב"ק אלא דחז"ל פסלוהו לכתיבת סת"מ ועשהו כאלו אינו ב"ק ובדרבנן אין לדמות זו לזו, דהם אמרו והם אמרו וראו לפסלו לכתיבת סת"מ אבל לא לשחיטה, ויש ליתן תבלין לזה דבכתיבה דשייך בה כמה גוני פסולי דאינו ב"ק כמו אשה וקטן, מש"ה במומר לתיאבון לאותו דבר נראה בעיני העולם דאינו ב"ק, ואם יראו דכשר לכתיבת סת"מ יכשירו ג"כ נשים וקטנים, אבל בשחיטה דלא משכחת לאו בר זביחה רק בנכרי, זה אינו מצוי לשחוט ע"י נכרי, וגם אפשר אף אם לא היה צריך להיות בר זביחה מ"מ הי' אסור ליתן לכתחילה לנכרי לשחוט ע"י אחרים רואים אותו כמו בחש"ו וא"כ לא שכיח שיזדמן שחיטת נכרי מש"ה לא גזרו והעמידו על הדין דמומר כשר:

והדבר מוכח לכאורה בהר"ן שכתב בפ' השולח ואחרים פירשו דמוסר ומומר מדינא כשר דאיתנהו בקשירה, אלא דמדרבנן כיון דפרק מעליו עול המצוה אפילו במצוה אחת דשביק בה היתירא ואכל איסורא, עשאוהו מדבריהם כאלו אינו בר קשירה, והמג"א תמה דהא הר"ן כתב ריש חולין דמומר להכעיס דינו כעכו"ם [היינו ממ"ש הר"ן ומומר להכעיס ומומר לכל התורה הויין כנכרים גמורים דאינן בשחיטה כלל מלשון זה כנכרים גמורים, וגם מדכייל בחד בבא עם מומר לכה"ת משמע דמדאורייתא פסול] ובע"ז כ' הר"ן דכל שלפניו היתר ואיסור ומניח ההיתר ואוכל האיסור הוא מומר להכעיס:

ולענ"ד הא הר"ן עצמו כתב ריש חולין, ולענין משומד אוכל נבילות אפילו שלא לתיאבון אם בדקו סכין ונתנו לו ועמדו ע"ג מתחילה ועד סוף שחיטתו כשירה, אבל להכעיס וכו', הרי להדיא דשלא לתיאבון לא מקרי להכעיס, והיקל יותר מהרא"ש דאפי' לאותו דבר כשר דכל שאינו להכעיס מקרי בר זביחה, וא"כ יסתרו לכאורה דברי הר"ן אלו לדבריו בע"ז הנ"ל ובהכרח לומר דמ"ש הר"ן בע"ז דמניח ההיתר היינו דבועט בידים לדחות מעליו ההיתר ונוטל דוקא האיסור אבל אם אינו חושש איזה יזדמן לידו ליטול זה לא מקרי להכעיס, וא"כ י"ל דמזה מיירי בגיטין וכדכתב שפרק מעליו עול המצוה משמע שאינו מקבל עליו עול המצוה ואינו חושש ומדקדק בין היתר לאיסור, ושביק בה היתרא

שכתב הר"ן היינו דאינו מדקדק ליטול ההיתר ול"ק קושית המג"א, אך עדיין קשה דכיון דפסלוהו בכה"ג לכתיבת סת"מ אמאי כ' הר"ן דבכה"ג כשר בשוחט בעומד ע"ג, אע"כ דאין לדמות בדרבנן זה לזה וכנ"ל:

ואף דהמג"א הניח קושיתו על הר"ן בתמיה מתקיימת לאו משום דדחקתו לומר דיש חילוק בדרבנן בין כתיבה לשחיטה, דא"כ הא עכ"פ ליכא קושיא מהר"ן ע"ז וכנ"ל, ויהיה הקושיא רק מכתיבה לשחיטה, וזהו בלאו דברי הר"ן בע"ז, דהיינו דנין דשביק היתירא לא מקרי להכעיס, ג"כ קשה דאמאי כתב הר"ן בחולין דלהכעיס פסול מדאורייתא, הא גם בשלא להכעיס אלא דשבק היתירא כההיא דגיטין פסול מדרבנן, דהא בחולין משמע דליכא רק ב' אופנים, שלא לתיאבון דאפילו בדרבנן בעע"ג, ובלהכעיס פסול מדאורייתא, הא איכא עוד אופן דשבק היתירא דפסול מדרבנן, וא"כ אין הקושיא תלוי בדברי הר"ן ע"ז, א"ו דהיה אפשר לומר דשביק היתרא לא מקרי להכעיס ופסלוהו רבנן רק לכתיבה ולא לשחיטה, אלא דדחקתו להמג"א לישנא דהר"ן בגיטין דשביק בה היתרא משמע דהיינו כלישנא דהר"ן בע"ז דמניח ההיתר ואוכל האיסור:

ומ"מ לענ"ד אינו מוכרח וי"ל כנ"ל, גם אף אם דחקתו להמג"א לומר בכוונת הר"ן לחלק בדרבנן בין שחיטה לכתיבה, מ"מ י"ל בכוונת המג"א בפירושו בתוס' ע"ז דמיירי במומר לתיאבון ומדרבנן פסול ולחלק בין כתיבה לשחיטה, היינו כיון דמפורש בסוגיא דאוכל נבילות לתיאבון בודק סכין מוכח דחלקו חז"ל בין זה לזה, אבל להר"ן דמפרש דמומר דגיטין היינו דשביק היתירא, וזהו לא מפורש בסוגיין דכשר לשחיטה, מנ"ל לחלק בין כתיבה לשחיטה דלמא גם בשחיטה עשאוהו כמו שאינו בר זביחה באופן דיש קיום לדברינו בכוונת המג"א הנ"ל:

בר"ן ד"ה הכל שוחטין אבל אוכל נבילות להכעיס כו', נ"ב תמוה הא הר"ן כתב בסמוך דלהכעיס אף לעבירה א' הוי מומר וכנכרי:

דף ד:

בגמ' סברוה הא מני ר"י הוא וכו', מכאן תמוה לי שיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא א"כ גם אי כר"י הוא לא מוכח מידי דהא מדאורייתא אף בלא חזקה דלא שביק היתירא מותר מספיקא דשמא לא הי' לו חמץ שעבר הפסח ועכשיו קנה מעכו"ם ומותר מספיקא, ולגבי איסור דרבנן דהחמירו בספיקו סמכי' אחזקה דלא שביק היתירא ואמרינן דבודאי החליפו, אבל בשחיטה כל שיש ספק אסור מדאורייתא מחמת חזקת איסור שאינו זבוח וספיקו ד"ת לחומרא י"ל דלגבי דאורייתא לא סמכינן אחזקה דלא שביק היתירא וצע"ג:

שם ומה בדרבנן לא שביק היתרא ואכיל איסורא וכו', קשה לי דלפי המסקנא ליכא סייעתא לרבא דילמא הברייתא דוקא כרבי יהודה דהוי דאורייתא ולר"ש באמת איסור דרבנן קיל להו ואינו מטריח למצוא היתר והכא בשחיטה אסור דנימא שעשה שהיה דרסה במיעוט בתרא דהוי דרבנן ולא סמכינן עלה דלא שביק היתירא, ואולי י"ל כיון דמיעוט בתרא הוא איבעיא דלא איפשטא לא חיישינן מספיקא לומר שמא שהה, גם י"ל אף אי לא סמכינן עליו לומר דלא שביק היתירא היינו בטרחא קצת כמו להחליף בחמץ וכן בשחיטה דלעשות דרסה קיל יותר מהולכה והובאה כמ"ש הרמב"ן בחי' לעיל לענין כותי, אבל לענין מיעוט בתרא אם איתא דהי' זה לו לטרחא להשגיח לשחוט כהוגן לא הי' שוחט כלל המיעוט ומה לו בזה לשחוט המיעוט ולעשות דרסה הר"ז כמנבל בידים וע"ז בודאי לא חשיד וק"ל:

שם אלא לאו מומר לאותו דבר וכדרבא, עי' בהרשב"א בחידושיו ובתוה"ב הארוך שהקשה דילמא מיירי באחר עוע"ג ואי דקתני דומיא דמומר לערלות דלא בעינן עע"ג הא ממילא לא הוי דומיא דהא בכותי בודאי בעי' עוע"ג או יוצא ונכנס, ותירץ דא"כ מאי לשון אפי' הא פשיטא דעדיף או"נ לתיאבון בעע"ג מכותי ועומד ע"ג עיין שם, וקשה לי דהא מ"מ הוי רבותא יותר דהא ע"כ בעיקר קושי' הרשב"א דלוקמי בעע"ג צ"ל דההחידוש או באחד משני פנים או דלא חיישינן שהאחרים לא ישגיחו היטב כמו בחש"ו. או דנטעה לומר דאף לתיאבון כיון דמ"מ אוכל נבילות לאו בר זביחה מקרי. וא"כ איך נשמע זה מכותי דשאני כותי דהוי בר זביחה דהוא אחזוק ואינו אוכל נבילות. וגם לענין השגחת אחרים עליו לא נשמע מכותי דבכותי לא בעינן השגחה מהם דאף אם לא ישגיחו היטב מ"מ סמכינן ששחט שפיר דמירתת דהא אפי' יוצא ונכנס מותר. משא"כ באו"נ לתיאבון דלא שייך מירתת כמ"ש תוס' לעיל לפי שהוא מחזיק עצמו כישראל לכל דבריו, ועיקר ההיתר מחמת שהאחרים רואים ששחט שפיר בזה אשמועינן דסמכינן שישגיחו היטב, ואם נאמר דהרשב"א ס"ל דלא כתוס' דגם באו"נ לתיאבון שייך מירתת, מ"מ לשיטת התוס' קושי' הרשב"א במקומה עומדת:

ואפשר לי לומר ולחלק דהא דמחלקי התוס' בין כותי לאו"נ לתיאבון לענין מירתת היינו בדבר דצריך בדיקה ואינו בממילא כגון בדיקת סכין בזה אמרינן כיון דמחזיק עצמו כישראל סובר שלא יבדקו אחריו, אבל לענין השחיטה עצמה בשהיי' ודרסה דאף בכותי אינו מתיירא [שיבדקו אחריו כיון דא"א בבדיקה ועיקר אירתותי שחושש שמא ממילא] יראה הישראל ששוהה, הך מירתת שייך גם באו"נ לתיאבון ובאמת בלא שביק התירא הי' מותר באו"נ לתיאבון ביוצא ונכנס כמו בכותי, ונ"מ לדינא בשלא לתיאבון

ולא להכעיס לשיטת הר"ן דבעי' ישראל עע"ג אפשר לצדד ולומר דגם יוצא ונכנס מהני כמו בכותי והחילוק הוא נכון בסברא לענ"ד:

ועדיין צריך ביאור למ"ש הרשב"א בעצמו להוכיח מדלא מוקי הש"ס בלהכעיס וישראל עומד ע"ג ע"כ דבאמת בכה"ג אסור לשחוט שהוא מועד לקלקל ואפשר שלא ישגיחו היטב עליו עיין שם, ואם נימא דבמירתת כה"ג בשחיטה עצמו שייך גם באו"נ לתיאבון א"כ אף אם לא ישגיחו היטב מ"מ לישתרי מטעם מירתת:

ונ"ל דכיון דמכוין לנבל בידים להכעיס יהא מצמצם כמעט רגע שלא ישגיחו האחרים עליו ויעשה דרסה מש"ה אינו מותר אלא בדיעבד ועע"ג ולא מהני יוצא ונכנס, ואינו דומה לכותי דג"כ מכוין לדרוס בידים כמ"ש הרמב"ן בחידושיו דיותר נקל לשחוט בדרסה ממוליך ומביא ואפ"ה שרינן מחמת מירתת היינו כיון דמכוין לדרוס רק מחמת טרחא קצת ובזה שיצטרך לצמצם ולהשגיח שלא יהא רואהו הוא יותר טרחא מהולכה והובאה, אבל בלהכעיס דכוונתו לנבל להכעיס ה' בזה לא מהני מירתת דיעשה כל הפעולות לעשות שהי' או דרסה, ועכ"פ לדברינו בשלא להכעיס ולא לתיאבון לשיטת הר"ן שפיר יש לסמוך אף לכתחלה בעע"ג ואפי' יוצא ונכנס אף דאפשר דמנבל בידים למהר שחיטתו מ"מ דמי לכותי ומהני מירתת כנלע"ד ועדיין צ"ע לדינא:

שם אלא לאו מומר לאותו דבר כו'. עי' הוריות י"א ע"א פלוגתא דרב אחא ורבינא במומר להכעיס, וקשה אמאי לא מוקי הברייתא במומר להכעיס לדבר אחד וכרבינא דלהכעיס נמי הוי מומר, וצע"ג:

שם לא ס"ד דכתיב מושל מקשיב וכו'. אין למדין מן הכללות צא ולמד מדורו של יהויקים ודורו של צדקיה כדאיתא בסנהדרין דף ק"ג ועיין מאמר חיקור הדין ח"א פ"ב:

שם רש"י ד"ה אלא מומר ואיצטריך לאשמועינן משום דאמר מר תמורה עכו"ם וכו' ואפ"ה סמכינן עליה כרב ענן. לשונו תמוה מאד, דלקמן ה' ע"א דפריך על רב ענן מברייתא דמכם משמע דאי אמרינן דמומר לע"ז הוי מומר לכה"ת אסור לאכול, והכי הו"ל למימר דקמ"ל דמומר לע"ז לא הוי מומר לכה"ת, וצע"ג:

תוד"ה מותר ונראה דמרויחים נמי לגבי דידהו למאי דס"ד השתא דהוי דאורייתא וכו', משמע דלמסקנא דר"ש היא לא מרויחים לדידהו, ואם נימא דחליפי א"ה דרבנן מותרים הא למסקנא בלא"ה ניחא דכיון דאתיא כר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח אסור רק דרבנן ממילא שרי לגמרי, אע"כ דס"ל לתוס' דגם בא"ה דרבנן החליפין אסורין להמחליף, אח"ז רב בא לידי ספר שער המלך וראיתי שכוון לזה (בהל' חמץ) והנאני:

בא"ד ומיהו אף על גב דבשאר חליפין, במהרש"א ולא ידענא כו', נ"ב, במחכת"ק הם ב' ענינים דקושית הש"ס בנדרים היאך הוא מותר ליהנות מהחליפין במה שמחזיקה לו לאשה, ועל זה משני הש"ס דבאמת אין רשאי לקדשה לכתחילה בדמיהן אבל דיעבד שקדשה בהם מותר להחזיקה לו לאשה ליהנות ממנו דהיא הוי לו חליפי חליפין כמ"ש הר"ן בנדרים ורא"ש בקידושין או משום מצות פו"ר לא החמירו כ"כ, אבל קושית הר"ן הוא בענין אחר, כיון דהדמים אסורים לדידיה א"כ לא נתן לה כלום משלו ובמה נתקדשה לו. ובזה הוכרח לתרץ דמ"מ כיון דבגרמתו באו לידה המעות ולדידה שריא נתקדשה בזה, וזהו ברור בכוונת הר"ן להמעיין ומבואר יותר בר"ן ספ"ב דקידושין:

בא"ד וא"ת מאי פריך בר"פ בתרא כו', לכאו' תמוה דלפי הוכחתם מסוגיא דמס' ע"ז דאף דבתרי דרבנן מקודשת מ"מ אם בא אחר וקדשה צריכה גט א"כ איך כתבו בקדושין (נ"ח רע"א) דאילו סובר ר"ש חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא ניחא דמקודשת דהוי שרש דרבנן, הא מ"מ גם בזה אם בא אחר וקדשה צריכה גט, [דהא לא נחתו לחלק דחולין שנשחטו בעזרה לית בי' שום שרש דאורייתא וגרע מתרי דרבנן דחמץ וכמ"ש רשב"א, דא"כ גם לרש"י לא הקשו כלום] ואם נימא דבאמת מקודשת היינו לחומרא וצריכה ג"כ גט מאחר א"כ ישאר קושייתם בחולין על סוגיא דע"ז דהא מה שתירצו דצריכה גט מאחר מ"מ דלמא מכרן וקידש בדמיהן מקודשת היינו ג"כ לחומרא, וצריכה באמת גט מאחר: ונלע"ד ע"פ דברי תוס' קדושין (נ"ו ב) דהקשו אמאי בערלה וכדומה אינה מקודשת הא יכולה להנות שלא כדרך הנאתן, [דס"ל דשלא כד"ה אפי' איסור דרבנן ליכא כמ"ש המ"ל בכוונתם בהל' יסודי התורה] ותירצו דמיירי שאינו ש"פ הנאה דשלא כד"ה, וא"כ מוכח דאינה מקודשת לא דא"צ גט דהא אף דאין בו ש"פ מ"מ ניחוש שמא ש"פ במדי, אע"כ דאינה מקודשת היינו דלא הוי מקודשת גמורה, וכההיא דמתני' בקדושין (מ"ו א) המקדש בתמרה אם אין באחת מהן ש"פ אינה מקודשת, וכן מתני' (נ' א) קידש בפחות מש"פ אף על פי ששלח סבלונות לאחר מיכן אינה מקודשת, דהנך מ"מ צריכה גט דשמא ש"פ במדי:

לפ"ז ניחא פירכת הש"ס במס' ע"ז מההיא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת דהיינו ע"כ לגמרי דאם לא כי אלא דמקודשת לחומרא, הא גם ברישא בקידש בגוף האיסור הנאה צריכה גט משניהם דשמא ש"פ במדי, אע"כ דברישא קתני אינה מקודשת היינו דמקודשת גמורה לא הוי (סיפא) ובסיפא דמכרן וקידש בדמיהם מקודשת דהיא מקודשת גמורה ואינה צריכה גט, וא"כ שפיר דאם איתא דשכרו אסור מדרבנן לא תהי' מקודשת גמורה:

אולם לכאורה עדיין קשה דדלמא אף דשכרו אסור מדרבנן מ"מ הוי מקודשת גמורה וא"צ גט מאחר, והיינו כיון דמה"ת הוי ממון גמור ומקודשת גמורה וא"צ גט משני, ולגבי דרבנן אמרי' דשמא ההנאה דשלכד"ה ש"פ במדי ואפי' מדרבנן מקודשת לראשון [להסוברים דחיישינן שמא ש"פ במדי הוא ספק דאורייתא דאם במדי ש"פ מקודשת גמורה] וא"כ לענין גט משני הוי ספק דרבנן שא"צ גט ממנו:

ובאמת אינו ברור אצלי המכוון בתוס' חולין ביסוד זה דבתרי דרבנן צריכה גט משני, אם כוונתם דקדושי ראשון הוא עיקר כיון דמה"ת הוי ממון מעליא אלא דמדרבנן לא הוי קדושי מעליא וצריכה גט משני מדרבנן וכנ"ל, או בהיפוך דמדינא לא חלין קדושי ראשון כיון דחז"ל אסרו בהנאה א"כ אינו ש"פ וממילא אינה מקודשת וכקושי' הב"ש הנ"ל, אלא דמ"מ כיון דהוי שרש דרבנן החמירו דמקודשת לראשון שלא יהא נראה דמקילין בדאורייתא, וא"כ הגט מראשון הוא דרבנן ומהשני דאורייתא, ואזי אין מקום לקושייתנו הנ"ל, ואין לי הכרע בזה:

אמנם נראה דגם זה לק"מ דהא מתני' חשיב ג"כ כלאי כרם והרי אמרי' בפסחים (כ"ד ב) דהכל מודים בכלאי כרם שלוקין עליהם אפי' שלא כד"ה, וא"כ בחליפי כ"כ אם אסורין מדרבנן אסורין כמו הכלאי כרם עצמן אף שלא כדרך הנאתן, ושפיר פריך דבזה עכ"פ תצטרך גט משני דלא הוי ספק דרבנן:

בא"ד ונהי דאמרי' בפ' כל שעה דהמקדש בשעות דרבנן וכו' מ"מ מקודשת גמורה לא הוי וכו', ועדיין צריך ביאור דמנ"ל להש"ס להקשות דלמא מקודשת היינו לחומרא וכמה פעמים מפרש הש"ס ללישנא דמקודשת מקודשת ואינה מקודשת, ונלע"ד למה שהקשו תוס' בקידושין (דף נ"ו) דאמאי אינה מקודשת במקדש בערלה גופייהו הא יכולה ליהנות בהם שלא כדרך הנאתן עיין שם, ובאמת להפוסקים דבאיסורי הנאה אסור מדרבנן שלא כדרך הנאתן עי' מל"מ (פ"ה מיסוה"ת) לק"מ קושיתם דבאמת גם בערלה גופי' מקודשת לחומרא כיון דיכולה ליהנות שלא כד"ה אלא כיון דרבנן אסרוהו אם בא אחר וקידשה צריכה הימנו גט, וכיון שכן ע"כ מוכח דמקודשת היינו אפי' להקל דלחומרא אף בערלה גופה מקודשת ושפיר פריך הש"ס וק"ל:

ובהצעה זו ישבתי בטוב טעם ודעת סוגי' דע"ז ריש פרק השוכר את הפועל דפריך הש"ס הרי ערלה וכלאי כרם דאסור בהנאה ותנן מכרן וקידש בדמיהן מקודשת, דיש לדקדק למה נקט דוקא תרי דברים ממתני' הא במתניתין קתני עוד הרבה דברים או לנקוט כולהו או לנקוט רק חדא, ונראה דבדיקדוק הוצרך למינקט תרווייהו, והיינו דלכאורה יש להקשות דמאי פריך הרי ערלה וכלאי כרם וכו' דילמא הא דמכרן וקידש בדמיהן

מקודשת משום דיכולה ליהנות בדמיהם שלא כד"ה וכקושי' התוס' הנ"ל ובזה לא שייך תירוצינו הנ"ל דשלכד"ה אסור מיהא מדרבנן דדלמא בכה"ג בחליפין דאסרו רבנן אטו גופם לא אסור אלא כד"ה דבגופם דאורייתא אבל שלכד"ה לא אסרו בחליפין ולזה נ"ל דלק"מ דמ"מ תיקשי מכלאי כרם דבגופם אסור מדאורייתא שלכד"ה כדאיתא בפסחים (דף כ"ד ע"ב) הכל מודים בכלאי כרם שלוקין עליהם אפי' שלכד"ה, ובזה אם אסרו החליפין כמו גופם ממילא גם שלכד"ה אסור ושפיר פריך הש"ס:

ומעתה מיושב היטב הדיקדוק הנ"ל והיינו דמכלאי כרם לחוד לא מצי למיפרך די"ל כקושי' התוס' דמקודשת היינו לחומרא דמדאורייתא דמיהם מותרים, והא דקתני מכרם משום דבגוף הכלאים אף מדאורייתא אינה מקודשת דהא בכ"כ אסורים שלכד"ה, וגם מערלה לחוד לא הו"מ למיפרך דאף דמוכח דמקודשת היינו אף להקל מדקתני מכרם דמדאורייתא אף בערלה מקודשת דיכולה ליהנות שלכד"ה וכנ"ל, מ"מ י"ל דבאמת מקודשת אף להקל ומהך טעמא גופא דבדמיהם יכולה ליהנות שלכד"ה וכנ"ל, לזה התחכם הש"ס ונקט הנך תרי דכיון דמערלה מוכח דמקודשת היינו אף להקל ממילא תיקשי מכלאי כרם אמאי מקודשת להקל דהא דמיהם אסור מדרבנן אף שלכד"ה וכנ"ל, ופשיטא דפירושא דמקודשת בערלה וכ"כ שווים הם דבחדא מחתא מחתינהו ושפיר פריך הש"ס, ברוך שבחר בהם ובמשנתם ולשון חכמים מרפא וק"ל (ועי' חי' פסחים ד"ו):

בהר"ן ד"ה מפני שהן מחליפים ואיכא למידק כו' אבל הרמב"ן ז"ל כו', נ"ב, תמוה דהא הך מילתא הוא בעי' דהש"ס בנדרים ובעי' למיפשט מההוא דמכרן וקידש בדמיהן ודחי שם, וצ"ע:

תוד"ה שמתו דלמא משום דלא נבלע בהם הדם, אף דמדברי תוס' נראה להדיא דתלינן בזה, מ"מ לא זכיתי לעמוד בסוד דבריהם הקדושים בראייתם לזה מסוגי' דשבת (דף קל"ד) בעובדא דר"נ, דהתם שאני דעתה רואים לפנינו הילד שהוא אדום ולא נבלע בו דמיו, מש"ה תלינן דגם בשארי פעמים הי' כן. ובמהרש"א חולין (דף מ"ז ע"ב) משמע דס"ל דמיירי דוקא בידוע שבפעמים אחרים הי' ג"כ אדומים. אבל אם עתה בזמנו רואים אותו שנבלע בו דמיו וכשאר תינוק מנ"ל להקל לתלות דשארי פעמים הי' אדום ולא נבלע בו דמיו. וביותר דבש"ע לא הועתק העובדא שמתו תחילה ב' מחמת מילה, ואלו הי' נשמע מזה חידוש הנ"ל, הו"ל לפרושי אף דמ"מ קשה דהו"ל למנקט כן להוציא מזה דאם רואים עתה אדום דתלינן דגם בפעמים אחרים הי' אדום. [ואם נימא דלא כמהרש"א] מ"מ אם נימא כדברי תוס' הי' הדבר תמוה יותר על השמטות חידוש דין גדול כזה. ועיין פליתי (ססי' ל"ח):

דף ה.

מומר לכל התורה כולה בשולחן ערוך ס"ב ס"ה כתב מומר לכל התורה אפילו חוץ משתים אלו דינו כעכו"ם. ובפשוטו ההוכחה דאל"כ אלא דמומר לכה"ת היינו בדוקא על כל התורה הא בלא"ה הוי מומר משום עבודת כוכבים או שבת אע"כ דמומר לכה"ת היינו חוץ משתיים אלו, ומ"מ קשיא לי דלמא מומר לכה"ת היינו אף על שבת חוץ מעבודת כוכבים אלא דלא היה בפרהסיא דמשום שבת לחוד לא הוי מומר כיון דאינו בפרהסיא: (בדין מומר עמש"כ לקו' י"ד):

שם להוציא את המומר, [בש"ך ס"ב סק"ב כתב להוכיח מזה דאפי' ישראל מומר לכה"ת חוץ מעבודת כוכבים ושבת שחיטתו אסורה מה"ת], ולענ"ד אם יהיה זה הכרח מסוגיין יקשה מזה לשיטת הרשב"א דמומר אוכל נבילות להכעיס שחיטתו כשירה וכן להר"ן באינו חושש לזבוח וע"כ דמקרי בר זביחה כיון שמצווה על כך, א"כ מומר לכל התורה או מומר לעבודת כוכבים אמאי אסור מה"ת מה בכך דהוי כעובד כוכבים עובד כוכבים עצמו אם היה בר זביחה היה שחיטתו כשירה והא מומר מקרי בר זביחה כיון דמצווה בכך. ומה הפרש בין מומר לכה"ת ובין מומר לאכול נבילות להכעיס, אלא ודאי דהוא רק דרבנן והש"ס דמותיב לרב ענן מברייתא היינו כיון דאין מקבלים מן התורה קרבן ממומר לכה"ת וכן במומר לעבודת כוכבים א"כ מוכח דמה"ת מומר לע"א כמומר לכה"ת, וכיון דרב ענן אמר רק מומר לע"א דמותר לאכול דמשמע אבל במומר לכה"ת אסור עכ"פ מדרבנן ממילא גם מומר לע"א ליתסר כיון דהוי כמומר לכה"ת לענין קרבן בדאורייתא ה"נ בשחיטה לענין דרבנן:

דף ו.

כי הא דרשב"א וכו' וכ"ה במד"ר פרשת תצא בשינוי לשון קצת:

שם ור"מ לטעמי' דחייש למיעוטא, בפני יהושע הקשה דהא הוי רובא וחזקה להתיר דרוב אינן עובדין ע"ז וחזקת צדקת של הכותי והוי המיעוט מיעוטא דמיעוטא דלא חייש ר"מ, וכ' דאף דהוי גם להמיעוט חזקת שאינו זבוח הא מ"מ כבר יצאה מאיסור שאינו זבוח בשחיטה ואסור רק מחשש ששחט לע"ז עיין שם שנדחק בזה, ובאמת אם כדברי הפ"י בלאו חזקת צדקות הו"ל להקשות דהוי מיעוטא דמיעוטא דמיעוט כותים שעובדין ע"ג וגם חזקת היתר של הבהמה שאין עלי' איסור ע"ג, אמנם באמת נלע"ד דאין החשש שמא נשחט הבהמה לע"ז אלא דחיישינן שמא הך כותי הוא מעובדי ע"ז והוי מומר לכל התורה כולה ושחיטתו נבילה כעכו"ם, וכיון שכן שפיר מסייע להמיעוט חזקת אינו זבוח דעדיין הוא באיסור שאינו זבוח דהוי נבילה ופשוט, [שוב מצאתי כן בתוס'

בכורות דף כ' ע"ב ד"ה חלב וכו' וז"ל ובפ"ק דחולין דר"י אכל משחיטת כותי ולא חייש למיעוט החשודים אף על גב דאיכא חזקה בהדה דלא נשחטה עכ"ל, והיינו כמ"ש דאם הוא עוע"ז אינו בר זביחה ולא נשחטה מקרי, גם משמע מתוס' דל"ש חזקת צדקת בכותי דאל"כ לא הוכיחו מידי דהא גם לגבי הרוב מסייע חזקת צדקת]:
שם ור"ג וב"ד נמי כו'. (עמש"כ לק' י"א ע"ב אות י"ב):
שם לא משום שביעית. עיין כתובות דף כ"ד ע"א תוס' ד"ה שלי חדש ובבכורות דף ל' ע"א תוס' ד"ה מתני':

דף ו:
מעשר את שהוא נותן לה. (עי' תור"ע דמאי אות ל'):

דף ז.
תוד"ה ודילמא. (עי' תור"ע שבת אות קס"ד):

דף ז:
שמכחישין פמליא של מעלה. עיין תשובת הריב"ש סי' צ"ב:

דף ח.
בגמ' אמר ר"ז א"ש ליבן סכין ושחט בה שחיטתו כשרה חידודה קודם לליבונה והאיכא צדדין בית השחיטה מרווח רווח, עי' בפר"ח [ביו"ד סי' ט'] שכתב אף להרי"ף וסייעתו דפסקו דלא כר"ז דלא אמרי' מרווח רווח מ"מ בליבן סכין ושחט עוף ותפס הקנה לבדו ושחטו כשר דעד כאן לא אסור משום צדדין אלא בוושט דניקב הוושט כנגד מקום הנשחט קודם שנשחט רובו וכדפירש"י אבל בקנה לא איכפת לן משום צדדים, אולם התב"ש והכרו"פ סתרו זה מדלא הביא הרי"ף הך דר"ז לענין עוף, גם ממה שהביא הרא"ש בשם רבינו יונה לסתור דעת הרי"ף מדאמר רב יימר מי לא אמר ר"ז א"ש ליבן סכין וכו' משמע דפשיטא לי' דברי ר"ז להלכה, ולדברי הפר"ח לא מוכח מידי די"ל דבאמת [דברי] ר"ז הלכה פסוקה ומיירי בעוף ובקנה, אלא [ע"כ] דרב יימר הי' סבור דר"ז מיירי אף בבהמה [וביותר יש להקשות דאימר דרב יימר ס"ל כמ"ד לקמן דף כ"ח דסי' א' בעוף דכשר הוא דוקא בושט ומש"ה הביא ראי' מר"ז א"ש ולדידן מיירי באמת בעוף ובקנה], ולזה דעתם דגם בעוף ובקנה פסול השחיטה דכיון דלא אמרי' מרווח רווח צדדי החידוד נוגעים בבת אחת עם החידוד ממש ובשעה שהחידוד חותך צדדי החידוד שורפים והשריפה והשחיטה באים כאחת. ובתב"ש הוסיף עוד בדרך אחר דשריפת הצדדים נוקב ויורד גם למקום השחיטה שטבע האש לפעפע עיין שם, והנה נראה דנ"מ בין הטעמים לענין אם לא בדק בסכין ברוחות הסכין ושחט עוף הקנה לבדו

דלטעם א' ג"כ יש לפוסלו דצדדי החידוד נוגעים גם בסימנים ובשעה שהחידוד חותך הפגימות שבצדדי החידוד קורעים ושחיטה ונחירה באים כאחת, אבל לטעם הב' בכה"ג בכשר, וראיתי להפרי מגדים שם שכ' בפשיטות בכה"ג להכשיר וכ' דלכל הטעמים כשר בפגימה בצדדי הסכין ושחט הקנה לבדו, ולא ידעתי מאין לו זה דלטעם הא' נ"ל דשייך כן גם בפגימה:

אמנם לדינא נלע"ד ג"כ להכשיר בפגימה כה"ג, דאם נימא דגם בפגימה שייך סברא הנ"ל ממילא נסתר שורש סברת הגאונים ז"ל הנ"ל, והיינו דבאמת לפי סברתם קשה מנ"ל להראשונים להוכיח מסוגיין דניקב הוושט קודם רובו טריפה דילמא פירכת הש"ס והאיכא צדדים דהיינו צדדי החיתוך ושחיטה וטריפה באים כא', וראיתי שהתבו"ש בעצמו נזהר בזה וכ' דדחיקא להו לפרש כן שיהא המקשן מקשה כן בפשיטות בסברא כזו דשחיטה ושריפה באים כאחד ויותר ניחא להו לפרש דניקב קודם גמרו טריפה עיין שם:

אמנם באמת עדיין לא פלטי מינן ליישב במ"ש הרשב"א בחי' להקשות בהא דאמר חידודה קודם לליבונה דמשמע דמ"מ אחר החידוד שורף ההבל וא"כ נפסלה השחיטה דהא נשרף קודם הרוב ומזה נדחק לפרש דקודם לאו דוקא אלא שאין ההבל שורף כלל עיין שם שטרח למצוא דמיון לזה בלשון קודם, ואם כדברי תבו"ש הנ"ל היא גופה תקשי מהכ"ת נסבול דוחק זה בדברי ר"ז דלשון קודם לאו דוקא יותר יש לנו לומר כפשטי' דקודם כמשמעו ואח"כ שורף ההבל ובאמת נוכיח מזה דנשרף קודם רובו כשר כיון דמדברי המקשן והאיכא צדדים לא מוכח בהיפוך דהא שפיר יש לפרש דקושייתו דשחיטה ושריפה באים כאחד:

ולזה נ"ל דמ"מ לק"מ דאף דמפירכת הש"ס לא מוכח מידי מ"מ עיקר הדין מוכח מבדיקת הסכין בתלת רוחתא דהחשש שינקוב הוושט קודם רובו משו"ה בהכרח לומר דקודם לאו דוקא, ומעתה אין לנו קיום לדברי התבו"ש לפסול בליבן סכין בעוף אלא מטעם השני הנ"ל דנוקב ויורד גם למקום השחיטה דהאש מפעפע, או דנימא דגם לטעם הא' הנ"ל לא שייך כ"כ לענין פגימת הסכין, אבל בהא אין לחוש לסברת טעם הא' הנ"ל ולחוש כן גם בפגימת הסכין דא"כ גם מבדיקת הסכין אין הכרח להך דינא דניקב קודם רובו דטריפה ממילא תיקשה כנ"ל דיותר יש להסתייע דכשר מלשון קודם לליבונה, אע"כ ברור דבפגימה מן הצדדין אין לפוסלו אלא מטעם דניקב קודם רובו ולא מטעם דבאים כא' וא"כ בעוף בקנה לבדו כשר כנלע"ד:

והנה חבירי הרבני המופלג מו"ה יעקב נ"י מפה רצה לדחות דברי התבו"ש הנ"ל מסוגיין דמברז ברזא והרי התם לא שייך כלל מרווח רווח ואעפ"כ אמרינן חידודו קודם להבלא: אמנם לענ"ד אי משום הא לא אריא דבאמת י"ל דהתם ג"כ תרווייהו בהדי הדדי קאתיין אלא דכל שאין חבט נגמר כח החתך במהרה וכח ההבל נמשך יותר ובזה שנמשך יותר באותו זמן מבטל לכח החתך שמקודם ומשו"ה נידון משום מכוה, ויש להסתייע כן מלשון רש"י ז"ל ד"ה דברזיה מיברז וכו', וק"ל. (ועי' חי' שו"ע סי' י"ג ס"ב):

שם והאיכא צדדי', ק"ל לר"ז לשטתי' לקמן ל"ג ע"א לשיטת רש"י שם דמסקי' דס"ל לר"י דאין טריפות לחצי חיות, וע' בלשון רש"י שם ד"ה התרת דכיון דמקצת אשתחיט א"כ ממילא אין חילוק בין ניקב בין סי' לסי' בין ניקב אחר מיעוט קמא דושט דמ"מ מקצת אשתחיט, אם כן ליכא קושי' דאיכא צדדי':

גם אם נימא דדוקא בין סי' לסי' מקרי א"ט לחצי חיות ק' אמאי נקט ר"ז האיבעי שם דניקב בין סי' לסי' אליבא דרבא ולא נקט האיבעי לנפשי' [בניקב] המעיי' באמצע שחיטת הושט אם מצטרף חצי הראשון להשאר לטהרה מידי נבילה אע"כ דג"ז האיבעי רק לרבא, דלדידי' גם בזה אין טריפות לחצי חיות וא"כ ק' כנ"ל וצע"ג. (וע"ע מש"כ לק' דל"ג):

שם אמר ר"נ אמר רבה בר אבוהו סכין של ע"ג וכו' עד סוגיא דהטבח צריך שיהיו לו ג' סכינים, הנה בסוגיא זו יש לעיין הרבה, (א' ב') קושיות התוס' על הריב"ם בד"ה אגב דוחקא וכו' [דהריב"ם הצריך לאחר שנקרע החלב מן הבהמה לחזור ולקלוף משום דבלע מן החלב אגב דוחקא והתוס' הוכיחו דדוקא בבית השחיטה שרותח קצת מהני דוקא א) מסוגיין דדייקינן דהתירא נמי בלע אמה"ח ומשני לאימת קבלע לכי חיימא וכו' והשתא ללישנא דדוחקא דסכינא תיקשי לי' דהתירא נמי אגב דוחקא וכו', ב) מלקמן (דף קי"א) דאגב חורפא דצנון בלע ולא דוחקא] (ג) במה שפירש"י בפירכת הש"ס ותיפוק לי' משום שמנונית דאיסורא דקאי על ומחתך מותר ולא מפרש דקאי על ומותר לשחוט וע' במהרש"א שכתב באמת דה"ה דקאי על היתר דשחיטה, והוא דוחק דא"כ יותר הו"ל לפרש דקאי על השחיטה דהפירכא לכולהו לישני דהש"ס מטעם בית השחיטה רותח משא"כ לענין לחתוך דמיירי בצונן ע"כ הפירכא דוקא לל"ב דאגב דוחקא וכו', (ד) אמאי נטר הש"ס למיפרך ותיפוק לי' משום שמנונית עד מימרא דרבא ולא פריך מיד על ר"נ, (ה) ביאור כוונת רש"י ד"ה אגב דוחקא שכ' וכיון דלא איפסקא הילכתא ואיסורא דאורייתא הוא עבדינן לחומרא דמאי בעי בזה אם הכוונה למיפסק כרב לגבי רבב"ח אף אם איסורא דרבנן הוא פסקי' כרב דהוא רביה דרבב"ח כמ"ש הרשב"א והר"ן, גם

סיום דברי רש"י ומ"מ לא ישחוט דהא השוחט קאמר אין לו המשך לדבריו הקודמים, גם לשון ומ"מ אין לו שחר, (ו) מאי פריך הש"ס ותיפוק ליה משום שמנונית דילמא שוחט וחותך על סמך שיקלוף אח"כ ואי דחיישינן דילמא מישתלי כמ"ש הר"ן והרא"ש, הא סתם סכין אינו בן יומו ובדיעבד מותר ובכה"ג לא חיישינן דילמא מישתלי וכ"כ להדיא ביש"ש הובא בש"ך יו"ד סי' י' ס"ק י"א:

ונלע"ד ליישב הכל, דלכאורה יקשה למאי כתב רש"י דשמנונית דאיסורא היינו נבילות שנבלע בסכין ולא פי' כפשוטו דאסור מחמת שמנונית תקרובת ע"ג שנבלע בו, והיינו מרויחים דלא היה קשה קושי' (ו) הנ"ל למ"ש התוס' בע"ג (דף ס"ו ע"א ד"ה כלל דרישא וכו') דהיכא דמשהו אסור נטל"פ ג"כ אסור, ותקרובת ע"ג במשהו א"כ נטל"פ ג"כ אסור, ולזה הערוני חבירי הרבני המופלג השנון מו"ה יעקב נ"י מפה, ואף לדעת התוס' והטור דדוקא חביות סתומות שהוא דבר חשוב לא בטל אבל חביות פתוחות אף בע"ז בטל, היינו יבש ביבש אבל לח בלח בודאי ע"ז מין במינו במשהו ומתני' ערוכה היא יין ביין במשהו והכא דנבלע בסימנים הוי לח בלח:

ובזה נ"ל דלרש"י לשיטתי' דפסק דטעמא דפסקינן הלכתא בצונן דסכין קשה ולא בלע וא"כ לא נאסר הסכין מחמת תקרובת ע"ג שהקריבו בהמות לע"ג דלא בלע הסכין ואין אסור הסכין אלא כשאר סתם סכינים דחיישינן שמא השתמש בו נבילות, אבל לא מצינו דסתם כליהם אסור מחמת חשש בישול תקרובת ע"ג, ואף דהכא מירי בסכין ע"ג היינו להקריב בו קרבנות ובההוא לא בלע דסכין קשה לבלוע משו"ה ניחא לי' לרש"י לפרש דהפירכא משום נבילות, ונ"ל דרש"י הכריח זה מתוך קושיא (ד) הנ"ל, ולזה ס"ל דעל ר"נ לא הוי מצי למיפרך די"ל כקושיא (ו) הנ"ל דמותר על סמך לקלוף ובסתם סכין דאב"י, אבל לרבא לשיטתי' דס' בפסחים (דף כ"ט) חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו וע"ש ברש"י דרבא סובר כר"י דמב"מ במשהו, וכיון דבמשהו אסור ממילא נוטל"פ אסור וכנ"ל ושפיר פריך הש"ס, הרי דמוכח מדלא פריך בל"ז ע"כ דהפירכא משמנונית נבילה וכנ"ל: ומעתה ממילא מיושב קושיא (ג) הנ"ל כיון דע"כ הפירכא לרבא ממילא ע"כ הפירכא על לחתוך דעל איסור דשחיטה בלא"ה לק"מ דנקט מתקן להורות דבדיעבד אסור ועיקר הפירכא על היתר דלכתחילה וכמ"ש המהרש"א, וכיון דהפירכא דוקא לרבא לשיטתי' ממילא הפירכא דוקא אהיתירא דלחתוך דבהיתר דשחיטה לא מירי כלל ובדקדוק נקט רש"י ז"ל:

והנה בסגנון הזה דהפירכא לרבא לשיטתי' דס' מב"מ לא בטל הי' אפשר ליישב קושי' הרא"ש דדילמא נקט מתקן להורות דבדיעבד אסור, והיינו למ"ש הרשב"א בחידושיו

(ד"ה קשיא) להקשות לטעמא דביה"ש רותח אמאי סגי בקליפה, וכתב בתירוץ השלישי דאף דחלב מפעפע כל שידענו מקום בליעתו צריך קליפה עיין שם, משמע להך תירוצא עיקר היתר דבהמה דמסתמא בבהמה ס' נגד הסכין, וכ"כ להדיא התבו"ש דלהך סברא בעינן בבהמה הנשחט ס' נגד הסכין, והנה לכאורה יקשה לרב לשיטתי' דס"ל מב"מ לא בטל למה סגי בקליפה ליתסר כל הבהמה, ולזה י"ל דרב לטעמיה דסובר עילאה גבר וכיון דהסכין צונן לא בעי הבהמה רק כדי קליפה דאדמיקר לי' בלע, ועיקר פלפול הרשב"א לדידן דקי"ל תתאה גבר אבל לרב לשיטתי' א"ש, וא"כ י"ל דהש"ס פריך ותיפוק לי' משום שמנונית לרבא לשיטתי' דס' מב"מ לא בטל, ממילא לפסק הלכה דקי"ל תתאה גבר אסור כל הבהמה וא"כ בשחיטה במסוכנת תיפוק לי' משום שמנונית ג"כ הבהמה אסור בדיעבד ומיושב קושי' הרא"ש:

אמנם באמת לא נלע"ד לומר כן דגם אם אמרינן מב"מ לא בטל מ"מ מותר הבהמה מחמת סלק את מינו ופשיטא דיש בבהמה חלקי כחוש וחלקי שמן והשמן שבסכין נתבטל בכחוש שבבהמה והכחוש בשמן וגם הדם יכול לבטל הסכין מחמת סלק:

ואדאתן להכא מה"ט הוכרח רש"י לפרש דפירכת הש"ס אהיתירא דלחתוך, דאשחיטה לק"מ די"ל כקושי' (ו') הנ"ל דמיירי בסתם סכין, ואף רבא לשיטתי' דס' מב"מ לא בטל ונוטל"פ ג"כ אסור מ"מ בשחיטה נימא סלק הבשר והדם מבטל להסכין, מש"ה פי' רש"י דפירכא אהיתירא דלחתוך ושפיר פריך דשמא נבלע הסכין ממין שחותך והוי מב"מ דהוא במשהו לרבא לשיטתי' ונטל"פ גם כן אסור וכנ"ל:

אמנם באמת נלע"ד דרך אחר בכוונת רש"י וכמו שנבאר בעזה"י, ומתחלה נבאר ליישב קושי' (א' ב') הנ"ל של תוס' על הריב"ם, והיינו דקושיא (ב') מצנון שחתכו בסכין נ"ל דבפשוטו לק"מ ואדרבא משם הוציא שיטתו, והיינו דנלע"ד דמ"ש רש"י לחלק דהילכתא בצונן דהסימנים רכים לבלוע וסכין קשה לבלוע ע"י רתיחה, אין הכוונה דלבליעת סכין בעינן רותח גמור ולא מהני רותח דביה"ש, דא"כ הו"ל לרש"י לומר אלא ע"י רתיחה גמורה, גם אמאי מפרש רש"י וחד אמר בצונן דס' ביה"ש צונן, מי דחקו לזה דילמא סבר ג"כ ביה"ש רותח ומטעם דסכין קשה לבלוע מהני צונן כטעמא דידן דפסקינן בצונן, ואף דאפשר לי ליישב דהי' קשה לרש"י דאם איתא דטעמא דמ"ד בצונן משום דסכין ק' לבלוע וסבר באמת בסכין של עכו"ם קולף לא הי' צריך הש"ס למיפסק הילכתא בצונן הלא כללא בידינו כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כרבינא ולקולא, אח"כ מצאתי בחי' הרשב"א שהקשה כן, ולזה מפרש רש"י דמ"ד בצונן ס' ביה"ש צונן וס' באמת גם

בסכין של עכו"ם מדיח וממילא אינו בכלל דהלכה כרבינא כיון דתלוי ג"כ בפלוגתא דרב ורבב"ח, אמנם כ"ז דחוק ואינו במשמעות לשון רש"י ז"ל:
ולזה נראה ברור דס"ל לרש"י דאם אמרי' בית השחיטה רותח הוא כמו כל רותח ובלע גם הסכין וכמו דמצינו באמת דשמואל סבר סכין ששחט בה אסור לאכול בה רותח ופי' רש"י בסוגי' דלשם דשמואל ס' בית השחיטה רותח הרי דגם הסכין בלע ולא שייך לעשות בענין זה עצמו פלוגתא דאמוראי, ומש"ה מפרש רש"י דמ"ד בצונן ס' ביה"ש צונן, ובאמת כפי ההילכתא דבצונן היינו דאנן ס"ל ג"כ ביה"ש צונן והא דקי"ל בסכין של עכו"ם קולף היינו מטעם דוחקא ובזה מחלק דהסכין דקשה לבלוע לא נבלע אלא ע"י רתיחה ר"ל לא נבלע ע"י דוחקא אלא ע"י רתיחה והוא ברור לענ"ד:
[ובזה יבואר ג"כ ישוב קושי' (ה') ויבואר כן בסוף דברינו בעזה"י], והנה במ"ש רש"י דהסימנין רכין לבלוע מש"ה בעי קליפה יש לפרשו בב' פנים, והיינו למה דמבואר בהרשב"א בחידושיו ובתוה"א דס"ל לחלק הא דקי"ל הילכתא בצונן היינו דמחמת דוחקא אינו נפלט מהסכין ואין הסימנים בולעים אלא מן הטוח שע"פ הסכין והיינו דלעולם אינו נבלע ע"י דוחקא אלא דבר בעין או שמנונית בסכין או מהשמנונית בעין שעל הסכין להסימנין, והרא"ה בבד"ה כתב דשניהם שווין כמו שאינו נפלט מהסכין כמו כן אינו נבלע דהסכין קשה ואינו נבלע בו ואינו נפלט ממנו ע"ש, א"כ י"ל דרש"י ס"ל ג"כ כהרא"ה דהסימנים רכין לבלוע והיינו מבעין של הסכין אבל לא להפליט דכמו שהסכין קשה לבלוע כך קשה להפליט והוא חד מילתא דפליטה ובליעה שוין, או דס"ל לרש"י דהסכין א"י לבלוע כיון שהוא קשה אבל יכול להפליט ולבלוע בסימנים, והנה יותר קרוב לשמוע כדרך ראשון כדי שלא נשוה מחלוקת רש"י והרשב"א מקצה לקצה דלרש"י מפליט מסכין ואינו נבלע בסכין ולהרשב"א בהיפוך:
ומעתה י"ל דהריב"ם קאי ממש בשיטת רש"י וס"ל דסכין קשה בין לבלוע בין להפליט וסכין של עכו"ם אסור מחמת שמנונית בעין, וא"כ תו ל"ק קושי' (ב') של תוס' מצנון שחתכו דהריב"ם לשיטתי' שכ' תוס' בשמו לקמן (קי"א ב) ד"ה הלכתא וכו' דס"ל דבצנון אסור אף אם הוא נקי דבדבר חריף לא מהני נ"ט בר נ"ט, וא"כ מש"ה הוצרך לומר אגב חורפי' בלע היינו דבלע אפי' מפליטת סכין ולזה לא מהני דוחקא לחוד דהכא בסוגיין בדוחקא לחוד באמת אינו מפליט מהסכין, ומעתה אדרבא משם הוציא הריב"ם שיטתו כיון דמסוגיין דפסקינן והילכתא בצונן ע"כ מוכח דמחמת דוחקא לא בלע הסכין וה"ה דאינו מפליט כנ"ל, ואם איתא דדוחקא היינו עם קצת רותח קשה מ"ש דבדוחקא וקצת רותח אינו מפליט ומ"ש דבדוחקא וחריף מפליט דבפשטא דמילתא קצת הרתיחה הוא

במקום חורפא דצנון, אע"כ דביה"ש צונן היינו לגמרי מש"ה בדוחקא לחוד לא בלע אלא מהבעין, ובדוחקא וחריף מפליט גם הסכין והוכיח הריב"ם שיטתו:

ובזה מיושב גם קושי' (א') של תוס' על הריב"ם, ובתחילה נבאר כוונת קושיתם שנקטו בלשונם והשתא ללישנא דדוחקא תיקשי לי' דהתירא נמי וכו'. ועי' במהר"ם מלובלין שפי' דבריהם דס"ל דמסתמא הני תרי לישני דסוגיין קאי נמי אפלוגתא דרב אחא ורבינא וללישנא דדוחקא טעמא דמ"ד בחמין מחמת דוחקא וא"כ תיקשי לדידי' דהתירא נמי ע"ש, ביאור הדברים הא דלא הקשו תוס' בקיצור דתיקשי ללישנא דדוחקא לרב דאמר קולף היכי משכח שום שחיטה הא בכל פעם בלע הסכין בתחילת שחיטה אמ"ה ובסוף שחיטה פלט הסכין ובלע הבהמה, אף דלישנא דהתירא נמי דמיירי מבהמה לבהמה ל"ק כ"כ לרב דדילמא באמת בעי קליפה, מ"מ תיקשי שחיטה דהתירא היכי משכחת לה דאטו ניקום ונאמר דכל השחיטות בעי קליפה, וביותר דא"כ ל"ל לרב [לומר] בסכין של עכו"ם קולף הלא אף בסכין ישראל קולף מחמת השחיטה עצמו, ולזה נ"ל דלרב לק"מ די"ל כנ"ל דהסכין לא בלע מחמת דוחקא דקשה לבלוע, או דעכ"פ מה שבלע הסכין אינו נפלט מחמת דוחקא וכסברת הרשב"א הנ"ל, וא"כ בשחיטה עצמו לק"מ כיון דמה שנבלע בסכין אינו נפלט אף דהסכין מבליע השמנונית אמ"ה שדבוק בבהמה מבליע הסכין בבהמה גופה מחמת דוחקא מ"מ כיון דלא נפרש מהבהמה ולא נבלע בסכין רק שנבלע בבהמה גופה מאותו מקום לאותו מקום הך בליעה גופא ניתר בגמר שחיטת הבהמה דלא נפרד מעולם מהבהמה, ומה שנפלט ונבלע בסכין תו לא פלט מחמת דוחקא, מש"ה נקטו הקושיא ללישנא דדוחקא למ"ד בחמין מטעם דוחקא ע"כ דס"ל דמחמת דוחקא בלע הסכין וגם חוזר ונפלט מהסכין ושפיר קשה דהתירא נמי דמה שנבלע בהסכין הוי נפרד מהבהמה ותו לא מישתרי בשחיטת בהמה, זהו נ"ל ברור בכוונת קושיתם:

ואחר שכן נ"ל דלק"מ קושי' תוס', והיינו דכל עיקר הבנין דלל"ב גם ר"א ורבינא פליגי בדוחקא נ"ל דיצא כן להתוס' דאם איתא דהל"ב מודה דטעמא דבחמין מטעם ביה"ש רותח תיקשי מנ"ל לעשות ג' פלוגתות דרב סבר דוחקא ורבב"ח לא ס' לא דוחקא ולא בית השחיטה רותח, ומ"ד בחמין ס"ל בית השחיטה רותח דלמא גם רב טעמי' דבית השחיטה רותח, אלא ע"כ דלהך לישנא לכ"ע בית השחיטה צונן וטעמא דמאן דאמר בחמין ג"כ משום דוחקא, ומעתה י"ל לפי היסוד שיסדנו דההחילוק בין בליעת סכין לבליעת הסימנים הכל ללישנא דדוחקא דסכינא וכנ"ל, ממילא הך גופא אם הלכה כרב או כרבב"ח תליא בב' לישני דהש"ס דללישנא קמא דטעמא דרב משום בית השחיטה

רותח, ממילא לפי ההילכתא דקי"ל בסכין טריפה בצונן ע"כ הטעם או דביה"ש צונן או איידי דטרידי וכו' ממילא גם בסכין של עכו"ם קי"ל מדיח, אבל ללישנא בתרא דדוחקא דסכינא אין ראי' מסכין טריפה דקשה לבלוע הדרינן לכללא דהלכה כרב לגבי רבב"ח דהוא רבי', ולפ"ז י"ל בפשוטו דבאמת טעמא דמ"ד בחמין גם לל"ב הטעם משום ביה"ש רותח אבל מטעם דוחקא לכ"ע לא בלע הסכין, והא דדחקינן לל"ב לומר טעמא דרב משום דוחקא, היינו כדי לאסוקי להילכתא כרב שהוא רבי' דרבב"ח, ולא יהי' קשה הילכתא אהילכתא למאי דקי"ל והילכתא בצונן, ולזה קאמר דטעמא דרב משום דוחקא ואפשר לחלק בין סכין לסימנים וכנ"ל, וא"כ ממילא ל"ק תו קושי' התוס', דלמ"ד בחמין ל"ק דהתירא נמי דטעמי' באמת מטעם ביה"ש רותח, וגם לרב דאמר קולף ל"ק מכל שחיטות דהתירא, דכיון דדוחקא לא מהני אף לבעין ולא להבליע בסכין ולא להפליט ומה שנבלע בעין באותו בהמה מישתרי בשחיטה וכנ"ל, ומיושבים היטב קושיות התוס':
ומעתה מבוארים היטב דברי רש"י במ"ש דקי"ל בשל תורה הלך אחר המחמיר, היינו דכוונתו דקי"ל כל"ב לחומרא דטעמא דרב משום דוחקא מש"ה קי"ל כרב דלל"ק דמשום ביה"ש רותח ע"כ מוכח דקי"ל כרבב"ח וכנ"ל, גם סוף דברי רש"י שכתב ומ"מ לא ישחוט, מבוארים ביסוד דברינו דדעת רש"י וריב"ם עולין בקנה א' וס"ל דדוחקא אינו מבליע אלא הבעין להסימנים רכים ולא להפליט מהסכין, והיינו למה שהוכיח הרשב"א בחידושיו דלא קי"ל ביה"ש מירווח רווח ממה דבעי' קליפה והדחה משום שמנונית שטח על צדדי הסכין הרי דנגע בצדדים ולא אמרי' מרווח רווח [ביאור דבריו דבפשיטות דליכא בעין על החוד של סכין דבעי בדיקה לשחיטה ואין האיסור אלא משום הצדדים] וכ' לדחות הראי' דמיירי ששחט ולא השגיח והטה הסכין אילך ואילך ע"ש:
והנה לפי"ז הא דמשמע מלישנא דהשוחט בסכין דלכתחילה לא ישחוט על סמך שיקלוף, הך דיוק ליתא אלא לל"ק דביה"ש רותח ומפליט גם מהבלוע בהסכין כנ"ל ואסור גם משום החוד של הסכין, אבל לל"ב דמשום דוחקא דשייך רק מחמת הבעין של הסכין והחשש רק מחמת צדדי הסכין אין זה דיוק די"ל דנקט השוחט משום דלכתחילה בלא סמך מותר לשחוט שישגיח שלא יטה הסכין ומותר משום דביה"ש מרווח רווח, וזהו כוונת רש"י אחר שכ' מתחילה דקי"ל בדאורייתא הלך אחר המחמיר דהיינו כלישנא דדוחקא וכנ"ל, ובזה קאמר ומ"מ לא ישחוט היינו דאף דלל"ב אינו מוכח הדיוק דלכתחילה לא, מ"מ לא ישחוט דהא השוחט קאמר היינו דלא מצינו היתר אלא בדיעבד, ומיושבים דברי רש"י ז"ל:

אך לפי"ז שהחלטנו בדעת רש"י והריב"ם דדוחקא לא הוי להפליט מסכין אלא להבליע הבעין בסימנים, א"כ בהכרח מ"ש רש"י דפירכת הש"ס ותיפוק לי' משום שמנונית שנבלע בסכין הך שנבלעו היינו שנדבקו על פניו ונבלעו לאו דוקא וכמ"ש התוס' בע"ז (דף ע"ה ע"ב) ד"ה הסכין שפה וכו' שבלוע שמנונית ואיכא וכו' עיין שם, והכוונה ג"כ שנדבק שמנונית טובא, וכ"כ התב"ש (סי' י' סק"י) שכן צריך לומר הרבה פעמים בפוסקים דנקטו על הבעין לישנא דבלוע ע"ש, א"כ תקשי כנ"ל אמאי לא מפרש רש"י דפירכת הש"ס אהתירא דשחיטה משום הבעין שעל הסכין, וגם יקשה אמאי לא פי' משום תקרובת עכו"ם כיון דמירי מבעין והסכין מיוחד להקרבה לע"ז הוי הבעין ג"כ תקרובת ע"ז:

ונראה דמ"מ דברי רש"י ז"ל נכונים והיינו בהיפוך דלר"נ לא מצי פריך הש"ס כיון דעיקר הפירכא על התירא דלכתחילה וכמ"ש מהרש"א וא"כ ל"ק אהתירא דלשחוט לר"נ די"ל בהיפוך דשמא סבר ביה"ש רותח וממילא מה שנדבק בסימנים נבלע בתוכו וליכא בעין ומותר מחמת נוטל"פ דגם הטוח שע"פ הסכין נוטל"פ וכדעת הרשב"א במשמרת הבית והר"ן לשיטת הרמב"ם בסוף ע"ז עיין שם, והא דלא פריך מהבעין של תקרובת עכו"ם דהוי במשהו ונותן טעם לפגם אסור ובלעי הסימנים מהבעין של תקרובת עכו"ם, היינו דאמרי' סלק והדם מבטל דתקרובת עכו"ם באינו מינו בס' ומותר מטעם נטל"פ וכנ"ל, או דבאמת אמרי' עכשיו דנותן טעם לפגם לא תליא במשהו ואף היכא דבמשהו אסור מ"מ נוטל"פ מותר וכדעת הר"ן בפ"ב דפסחים בסוגיא דקדירות בפסח, לזה פריך על רבא דמירי לחתוך בה רותח וסתמא קאמר אף בשר צונן דנדבק בה בעין שייך שפיר דילמא מישתלי ואכיל באומצא ועל הבעין ליכא התירא דנטל"פ דלא נתבטל דהוא בעין על הסימנים, וביותר י"ל דאף דבעין דעל הסכין לא נפגם מ"מ לא מצי פריך אהתירא דלשחוט דהא מחשש בעין ל"ש אלא בצדדי הסכין ול"ש כן בחידוד ומותר לשחוט שיזהר שלא יטה הסכין ובה"ש מרווח רווח, ולזה פריך מהתירא דלחתוך דל"ש מרווח רווח, ומה דפי' רש"י נבילות ולא פי' תקרובת עכו"ם נ"ל דג"כ ניחא למה דקיימינן עכשיו דפירכת הש"ס משמנונית בעין והיינו מטעם דסתם סכין שמנונית טח על פניו, וא"כ י"ל דבסכין שמנקרים בו ושוחט כמה פעמים ל"ש סתם סכין דמכח הדם דמישרק שריק אינו מניח לשומן לדבק וכמ"ש התוס' סברא זו בע"ז (דף ע"ה ע"ב) ד"ה הסכין שפה, והוי השומן רק כמו כחוש דלא אמרי' אלא סתם סכין שמנונית טח על פניו דטבע השומן להתדבק, משא"כ הך שומן דמחמת שפע הדם אין נדבק הרבה, מש"ה מפרש דפריך משמנונית נבילה שנדבק ע"י בישול כנלע"ד, וכל דרכיה בחזקת מתוקנים בעזה"י:

שם אמר רבא פעמים שהשוחט אסור במסוכנת וכו', ולענין דיעבד, עי' ש"ך (סי' י' סק"ה), וקשה לי אמאי לא נימא כיון דאסור ליהנות הוי בכלל לא תעביד ואי עבד לא מהני והוי כלא נשחטה, בשלמא בשוחט בהמת חבירו לע"ז דס"ל לרוב פוסקים למ"ד אין אדם אוסר דש"ש דמותר באכילה בזה ליכא קושי' דנימא אי עביד לא מהני, דהא העבירה לא תליא דוקא בשחיטה, דאף אם נוחר לע"ז איסור עביד, וא"כ ל"ש לומר אי עביד לא מהני דמ"מ הרי נחור לפניך, ואיסור דעבד עבד וא"א לתקנו ע"י דלא מהני, ומה"ט נ"ל דלא קשה מה שהקשה המהרי"ט בתשובה במתני' דהשוחט בשבת שחיטתו כשרה דנימא דאי עביד לא מהני, דהתם ג"כ אין העבירה משום שחיטה אלא מ' נטילת נשמה, והוי תיקון להוציא מידי אבר מן החי, ובזה ל"ש לא מהני דהרי מתה לפניך ואזדא איסור אמ"ה, אבל הכא בשוחט מסוכנת בסכין ע"ז דהעבירה מה שנהנה מע"ז שלא תמות הבהמה, ואם נידון דהשחיטה לא מהני, והוי כמתה מאלי' וכנחירה בעלמא לא נהנה כלום מסכין, וביותר למ"ש הטורי אבן בר"ה (דף כ"ח) גבי תקע בשופר של עולה דאפי' למ"ד אי עביד מהני, היינו בעלמא, דאף אם יהי' הדין דלא מהני מ"מ עשה עבירה דעבר אמימרא דרחמנא, אבל בתוקע בשופר של עולה דההנאה הוא קיום מצוה ואם אינו יוצא לא נהנה ולא עבר אמימרא דרחמנא, בזה לכ"ע לא מהני עיין שם, וא"כ הכא בשוחט מסוכנת נימא ג"כ דלא מהני ולא עבר כלום, וצ"ע (וע"ע לק' י"ד ע"א ד"ה זאת, ובדו"ח מערכה י"א):

מ"ש בפליתי לדון בשחיטה, כיון דהשחיטה הוא ענין מצוה שלא לאכול בשר תמותות, הוא בכל מצות לאו ליהנות ניתנו, במחכ"ת ליתא דהא מבואר עירובין (ל"א) דלערב באיסורי הנאה תליא דאם אין מערבין אלא לדבר מצוה, הוא בכלל מצות לאו להנות ניתנו אבל אם מערבין לדבר רשות, אינו בכלל מצות לאו להנות ניתנו, הרי אף דבלא העירוב בידו לילך לדבר רשות, אלא דאסור לילך בלא העירוב, וא"כ העירוב להצילו מהאיסור ואעפ"כ מקרי נהנה, ה"נ שחיטה כיון דשוחטי' לדבר רשות:

תוד"ה שלבנה. בש"ך ס"י סק"ו כ' מיהו במרדכי פ"ק דחולין משמע דאפילו נעיצה ל"מ. והא דבסכין טריפה מהני הדחה צ"ל או כמ"ש רש"י דסכין קשה לבלוע וא"כ י"ל דמפליט ע"י חום ביה"ש או דבבלע הרבה דהיינו בסכין של עבודת כוכבים מפליט ע"י חום ביה"ש אבל בסכין ששחט טריפה דבלע ע"י ביה"ש הוי בלוע' מועטת ואינו מפליט בחום ביה"ש, ומ"ש התב"ש שכן דעת תוס' ממ"ש בד"ה כגון שליבנה וכו' והא דלא משני כשנעצה משום דרוצה לתרץ אפילו למ"ד ביה"ש רותח הרי דס"ל דמפליט בלוע של סכין, ולפענ"ד אין הכרח די"ל דבאמת לטעמא דביה"ש רותח אין חילוק בין להפליט

ובין להבליע אבל לטעמא דדוחקא יש חילוק דמבליע אבל אינו מפליט או דסכין אינו בולע ואינו מפליט ע"י דוחקא רק הסימנים דרכים בולעין מבעין. וכעין שכתב רש"י דלטעמא דדוחקא יש חילוק דסכין קשה לבלוע אבל לטעמא דביה"ש רותח גם הסכין בולע ה"נ י"ל לענין חילוקו דהרשב"א דבולע ואינו מפליט היינו לטעמא דדוחקא אבל לטעמא דביה"ש רותח אין חילוק והכי משמע מלשון הרשב"א, ולפ"ז לל"ק דטעמא דביה"ש רותח ע"כ הא דפסקי' הלכת' בצונן היינו מטעם דאיירי דטרידי סימנים וכו' וממילא גם בסכין של עובד כוכבי' הלכתא כרבב"ח דמדיח אלא דמ"מ קיימא לן לחומרא דקולף דשמא כאידך לישנא דדוחקא דבזה יש לקיים ההלכתא כרב ולחלק בין סכין ש"נ לסכין טריפה משום דבולע ואינו מפליט, וא"כ לדינא י"ל גם להתוס' דמהני נעיצה כיון דאינו מפליט:

ומדוקדק בזה לישנא דתוס' הנ"ל במ"ש אפי' למ"ד ביה"ש רותח ואמאי לא נקטו סתם למ"ד קולף אלא ודאי כנ"ל דלאידך לישנא דטעמא דרב משום דוחקא גם לרב מהני נעיצה אלא דבא לתרץ אפי' לל"ק משום ביה"ש רותח דמפליט ולא מהני נעיצה א"כ אדרבה יש להסתייע מדעת תוס' דלדינא מהני נעיצה:

וכן מבואר מדברי תוס' ד"ה והלכתא וכו' אלמא קסבר ביה"ש רותח ואפ"ה לחתוך בו צונן לא בעי נעיצה וכו' ומהיכן למדו זה דשמואל סבר ביה"ש רותח דלמא ס"ל דבלע משום דוחק' וא"כ יש לחלק דבבלע ברותח בעי נעיצה ובבלע ע"י דוחקא לא בעי נעיצה, ואם לא ניחא להו לחלק בזה וס"ל דכל שבלע אין חילוק בין בלע בחמין בין בלע בצונן א"כ למאי הוצרכו לאריכות זו אלמא קסבר ביה"ש רותח הו"ל לומר בקיצור אלמא דבלע, אלא ודאי כנ"ל דס"ל כרש"י דטעמא דמ"ד בצונן דס"ל ביה"ש צונן ולא בלע הסכין ושמואל מדאסר לחתוך בו רותח ע"כ דס"ל ביה"ש רותח וכמ"ש רש"י שם להדיא וא"כ י"ל דכיון דמשום דוחקא לא בלע ה"ה דלא פלט, מש"ה הוצרכו לומר שינוי דליבנה באור משום דרוצה לתרץ אף למ"ד ביה"ש רותח דאלו לטעמא דביה"ש צונן כמו דאינו בולע ה"נ אינו מפליט ומהני נעיצה וכנ"ל:

דף ח:

רב אמר קולף (עמש"כ לק' צ"ו ע"ב תוד"ה עד):

שם בגמרא סכין טריפה. לפי מה שכתב הש"ך (בסימן י' סק"ו) דאף דאין כח בחום בית השחיטה להפליט בלעו של סכין כמו שכתב הרשב"א מכל מקום אם לא נעצה יש כח בחום בית השחיטה להפליט מה שבקליפת הסכין, אם כן יש לתמוה בשוחט בסכין טריפה אמאי מהני הדחה הא להרשב"א הסכין בלע אלא דאינו מפליט בחום

ביה"ש, והא מ"מ בולע ממה שבקליפת הסכין, וסבור הייתי לומר עפמ"ש הרשב"א במ"ה (דאע"ג) דפלוגתייהו בסכין ששחט בה כשירה דאמרי לה דבעי הדחה, ואמרי לה דלא בעי הדחה אלא קנוח, היינו דזהו ודאי דקינוח יפה מועיל להעביר הבעין מהסכין, ומשום הכי איכא מ"ד דמהני דדוחקא בצונן אינו מפליט כלל, ומאן דבעי הדחה ס"ל דמשום דוחקא מפליט אף בצונן, והדחת סכין להפליט בלע מהסכין שלא יפלוט אח"כ בחתיכת הצונן עיין שם, והא דבסכין ש"נ אף לצונן בעי נעיצה, היינו כיון דנסרך הבלוע בחמין אין הדחה מפליטו ופולט אח"כ בחתי' צונן ע"י דוחקא, וא"כ לכאורה נכונים דברי הש"ך, והיינו דביה"ש צונן לענין שאינו מפליט מהסכין מ"מ לא גרע מצונן דעלמא דע"י דוחקא דסכין מפליט מעט מהסכין, וכיון דפליט ממילא הסימנים בולעים אותו המעט כ"ק, כיון דלענין לבלוע אמרינן דע"י רתיחת ביה"ש קצת בולע מהבעין כ"ק, וא"כ מה לי שבולע הבעין ממש או שבולע מה שנפלט מהסכין, ומשו"ה בסכין ש"נ דאין הדחה מפלטת כלל מהסכין עד שאח"כ בחתיכת צונן ע"י דוחקא מפליט מעט, משו"ה בשחט בלא נעיצה בעי קליפה, אבל בסכין טריפה דנבלע בסכין שלא ע"י חמין, וההדחה מועיל לפלוט קצת מהסכין עד שלאח"כ אינו מפליט הסכין עוד בחתיכת צונן, ה"נ אינו מפליט בשחיטה דכצונן דמי לענין להפליט מסכין:

ובזה מיושב ג"כ דברי הש"ך סקט"ז דמסיק דדוקא הכא מהני קינוח לענין לשחוט בו אבל לא בעלמא, ולכאורה סותר לדברי עצמו (בסי' צ"א סק"ג) שכתב דקינוח הוי כמו הדחה, ולפי הנ"ל ניחא, דבעלמא היינו היכא דאיכא ג"כ דוחקא כמו בשחיטה לא מהני קינוח רק בשחיטה מטעם איידי דטרידי ובסי' צ"א דמיירי בלא דוחקא מהני קינוח, וכחילוקו דהרשב"א הנ"ל:

אמנם עדיין אינו מספיק דסוף סוף אמאי מהני בסכין טריפה קינוח, הא קינוח לא מהני רק להעביר הבעין וכששוחט אח"כ ע"י דוחקא מפליט מה שבקליפת הסכין, ומוכרח לומר דבה"ש איידי דטריד לא בלע אותו המעט, א"כ בסכין של נכרים אמאי בלא נעיצה בעי קליפה, הא לא בלעו הסימנים המעט שבקליפת הסכין, וא"כ אם בסכין ש"נ לא מהני הדחה בסכין טריפה לא תהני קינוח, ובהכרח לומר ולחלק דטרידי לא מהני רק בסכין טרפה דהבלוע שבקליפת הסכין דלא בלעה ע"י חום בזה מהני איידי דטרידי, אבל בסכין ש"נ דיש הרבה בלע בלקיפת הסכין לא מהני איידי דטרידי, ועדיין צ"ע:

רש"י ד"ה דוחקא הקשה לי חבירי האמיתי הרב המובהק החריף מו"ה יהודא נ"י בר"י [הוא הגאון מ' יהודא מראוויטש זצ"ל], אמ"ש רש"י ז"ל ובדאורייתא הלך אחר המחמיר

הא לרש"י לשיטתי' דטעם כעיקר לאו דאורייתא א"כ אם מדיחו תו ליכא אלא טעם ואין כאן חשש דאורייתא:

ונ"ל דרש"י ז"ל ס"ל דאף דטעם כעיקר לאו דאורייתא מ"מ היינו דלא בעינן ס' ומ"מ רוב בעינן כמו יבש ביבש, וכן מבואר בהרשב"א בסוגיא דזרוע בשלה, והכא אפשר דליכא רוב בקליפה נגד הבלוע בסכין, ולמה שכתבתי [לעיל] דרש"י חושש ללישנא דדוחקא ואינו אסור אלא מטעם שמנונית בעין מ"מ אפשר דבקליפה ליכא רוב נגדו, והנה כעין קושי' חבירי נ"י ממש הקשה הרשב"א בחידושיו לקמן (דף צ"ז) בהא דאמרינן שם איכא דאמרי בקדירה עצמו ואיכא דאמרי במה דבלעה קדירה וכ' שם רש"י ג"כ דבדאורייתא הלך אחר המחמיר, והקשה שם הרשב"א דהא רוב הוי ודאי וא"כ לרש"י דס' טכ"ע לאו דאורייתא אין כאן ספק דאורייתא, ותירץ כיון דעיקרו דאורייתא ולענין הרוב לא משערינן הקדירה עצמה יש להחמיר גם לענין שיעור ביטול דרבנן דלא משערינן הקדירה עצמה ע"ש, ובסוגיין אינו דומה כל כך להתם דהכא הספק אם נבלע כלל האיסור בסימנים בזה יש להקל כיון דטכ"ע דרבנן, ובהכרח לומר כמ"ש דהכא אפשר דליכא רוב וכמו שדקדק הרשב"א בקושייתו דרוב ודאי איכא, משמע דבלא רוב גם לרש"י הוי ס"ד וק"ל:

ברש"י ד"ה משום דקא בלע שמנונית טרפה אבל אבליעת דם ל"ח שהסכין קשה וכו' וכבר תמה הרשב"א דא"כ שמואל דסבר סכין ששחט בו כשירה אסור לחתוך בו רותח דלא כמאן, כיון דאפי' למ"ד בחמין ס"ל דלא בלע דם, גם יש לדקדק על רש"י דנקיט זה על המקשן ולתרץ על מה שלא הקשה דהיתירא נמי משום דבלע דם, דזה אינו קושיא כ"כ די"ל דחדא מינייהו נקט אמ"ה והוא הדין לדם, ואמאי לא ביאר רש"י זה על המסקנא דמשני אימת בלע לכי חיימא וההיא שעתא היתר הוא, דהא דאינו נאסר משום דם דסכין קשה לבלוע דם, ולזה נראה דגם רש"י ס"ל דלקושטא דמלתא למ"ד בחמין ס"ל דבלע ג"כ דם, והא דנקט סכין טרפה, היינו דמיירי לשחוט בו דל"ש איסור משום דם וכמ"ש תוס', אלא דס"ל לרש"י בפירכת הש"ס דפריך דהתירא נמי ולא פריך יותר דהיכי משכחת לה שחיטה הא בתחילה בלע אמ"ה ולבסוף בלע הבהמה מהסכין וכנ"ל, אע"כ דהמקשן הי' ס"ל דמ"ד בחמין מודה דבה"ש אינו בולע דאיידי דטריד לפלוט לא בלע, והאי דבחמין מיירי באמת לאכול רותח, ולזה הי' קשה לרש"י דא"כ בלא"ה נאסר משום דם והוצרך לתרץ דלפי אותו ס"ד דמיירי לאכול בו רותח, היינו מוכרחים לומר דסכין קשה ואינו בולע דם, אבל למסקנא י"ל דמיירי לשחוט בו אבל לאכול בו רותח באמת גם בשחט כשרה אסור משום דם ושפיר סבר שמואל כמ"ד בחמין, ודו"ק:

בהר"ן ד"ה והלכתא אפילו בצונן והכי איפסיק בהדיא בגמ' ואפ"ה איכא למימר דקי"ל כמ"ש בשוחט בסכין של עובדי כוכבים קולף לפי שהסימנין רכין וקלין לבלוע איסורו של סכין אבל הסכין קשה הוא כו', נ"ב, קשה דהא הר"ן כתב מקודם דקי"ל כשמואל דסכין ששחט כשירה אסור לאכול בו רותח, הרי דסכין בולע, ואם באנו לפסוק בסכין של עכו"ם כמ"ד קולף והכא מדיח, ע"כ משום דבעין בלע הבשר מסכין אבל אינו מפליט הבלוע כמ"ש הרשב"א, והרי מדברי הר"ן לעיל משמע דבסכין ב"י אף אם אין שמנונית טח ע"פ קולף, ואף אם נימא דכה"ג אינו קולף, מ"מ לשון הר"ן הסכין קשה לבלוע הוא תמוה דהול"ל סכין אינו מפליט:

בתוס' ד"ה השוחט וכו' וצריך להעמיד ביודעים בה שהיא ב"י וכו', ולכאורה דבריהם תמוהים, כיון דלפי דבריהם ס"ל למתני' דדבש שרי כיון דבעין פוגם אבל שמן דפוגם רק משום דאינו בן יומו אסור, א"כ ממילא לק"מ, די"ל דשפיר מספקי' בעכברא בשיכרא דדילמא סבר רב נטל"פ היכא דבעין פוגם שרי, ושאני הכא בסכין ש"נ דפגם משום שאינו ב"י, בזה ס"ל דנטל"פ אסור, וזהו לכאורה תמיה עצומה, ולזה הי' נלע"ד דכוונתם כך דודאי בדין דאורייתא אין לחלק בין פוגם לפוגם [ואף דהתוס' בע"ז [ס"ד ע"ב ד"ה ואידך] ס"ל לחלק בדאורייתא מ"מ י"ל דתוס' בשמעתין ס"ל דבדאורייתא אין לחלק] אלא דמתני' ס"ל דמדרבנן גזרו אף דיעבד אטו ב"י, ולזה שפיר הקשו דלפשוט בעכברא בשכרא דרב ס"ל דגם פוגם בעין אסור דאל"כ דפוגם בעין שריא, ממילא מדאורייתא גם בפוגם ע"י שאינו ב"י שריא ואמאי אמר רב השוחט בסכין ש"נ דמשמע דוקא דיעבד, הא גם לכתחילה שריא על סמך שיקלוף, כיון דאפי' אי משתלי שרי מדאורייתא, וכיון דמוכח דס"ל לתוס' דאפי' היכי דדיעבד אסור כל דשריא מדאורייתא לא חיישינן למישתלי, א"כ מכ"ש לדידן דבאינו ב"י דיעבד שריא לגמרי דל"ח לדלמא משתלי ומוכח כמהרש"ל [בש"ך ס"י סקי"א]:

אולם עוד לא נחה דעתי בישוב הנ"ל, דהא דיעבד עכ"פ מדינא צריך הדחה דלגבי הבעין כל שלא נבלע אף דפגום אסור מדאורייתא דהא ראוייה לגר אלא דאינו אוסר תערובתו, וא"כ י"ל לכתחילה אסור דדלמא משתלי להדיח, ואף די"ל דאם בה"ש רותח הבעין נימוח ונבלע, מ"מ עכ"פ לטעמא דדוחקא י"ל דנשאר ג"כ בעין מה שלא נבלע, וא"כ דלמא הך ספיקא בעכברא בשכרא היינו דמספק בב' לשונות דהכא דדלמא סבר רב דבעין פוגם מותר, ומדרבנן אסור בפוגם ע"י אינו ב"י, ומה דאסור לכתחילה לשחוט היינו דדלמא כל"ב דמשום דוחקא הוא וחיישינן דלמא משתלי מלהדיח, ועדיין צ"ע:

תוד"ה והלכתא אלמא קסבר כו' (עמש"כ בע"א בתוד"ה שלבנה):

דף ט.

לא בדק מאי ר"א ב"א משום ר"א בר"י אמר טריפה ואסורה באכילה במתניתא תנא נבילה ומטמאה במשא וכו', הנה אם מותר לחלוב הבהמה ולשתות חלבה, יש לעי' ביה טובא, דבסוגיין מבואר פלוגתא דר"א אמר טריפה ואסורה באכילה, במתניתא תנא נבילה ומטמאה במשא, ומפרשינן לפלוגתייהו, מ"ס בחזקת איסור קיימא, והשתא מתה היא, ומ"ס בחזקת איסור אמרינן בחזקת טמאה לא אמרי', מבואר מזה דתנא דברייתא ס"ל כיון דלענין איסור אכילה אנו דנין מכח החזקה דלא נשחטו רובן דהסימנים, ממילא מטמא כדין נבילה, דלאסרה באכילה ולטהרה מטומאה הוי תרתי דסתרי, או כסברת הרשב"א בחידושיו דגם לענין טומאה הוי קצת חזקת איסור, כיון דמתה לפניך, וכל בע"ח שמתה מטמאה ומספק אתה בא להוציאה מידי טומאתה, לא תוציאנה עיין שם, א"כ לר"א דלענין איסור אכילה שהי' אסור מקודם מוקמי' אחזקתה, אבל לענין טומאה דליכא חזקה לא מטמאינן אף דהוי תרתי דסתרי, או דמותרת באכילה או דהוי נבילה ומטמאה מ"מ מחלקינן בין איסור לאכילה, א"כ י"ל דלר"א ה"ה דמחלקינן בין בשר הבהמה לחלבה, דבחלב ליכא חזקת איסור, אין אוסרים אותה אבל לתנא דברייתא הנ"ל י"ל דאסור דגם לסברת הרשב"א י"ל דגם בחלב שייך כן, דכל בהמה שמתה חלבה אסור, והרי מתה לפניך ואתה בא להוציאה להתיר חלבה אל תוציאנה מספק, ואם כן כיון דלא איפסקא הלכתא בש"ס ועיקר איסורי אכילה דבהמה עצמה ג"כ הוא דרבנן כמ"ש תוס' והרשב"א שם דמדאורייתא אזלינן בתר רובא, דרוב פעמים נשחט שפיר, וממילא בדרבנן קיימא לן כדברי המיקל כר"א דמחלק בין איסור לטומאה, או אפשר דגם לתנא דברייתא י"ל דהחלב מותר, דדוקא לענין טומאה מחמרינן כיון דליכא חזקת היתר, דמה שלא היתה מטמאה מחיים, היינו מטעם דבבע"ח דבהמה ל"ש קבלת טומאה, מש"ה מהני חזקת איסור דבהמה שתהא מטמאה כיון דליכא חזקת היתר כנגדו, אבל לענין החלב דהוי חזקת היתר, דבחייה לא היתה החלב אסורה מוקמינן החלב על חזקתה דעדיין מותרת היא. ועי' תב"ש שהעלה בדעת הרמב"ם דפסקינן כר"א דאינה מטמאה במשא, ונראה לי הטעם אף דהרמב"ם סבירא ליה דאיסור אכילת הבשר דאורייתא כמו שהסכים בתב"ש, צ"ל דהיסוד הסברא מה דס"ל לתנא דברייתא בחזקת איסור קיימא והשתא מתה, זהו חומרת חז"ל שלא יהיה כתרתי דסתרי, ובדרבנן הלך אחר המיקל, מש"ה קיימא לן כר"א דאינה מטמאה, א"כ ה"ה לענין החלב דלא אסרינן אותה מכח חזקת איסור הבהמה, וביותר למ"ש הפרישה (סי' פ"ז) דחלב נבילה אסור רק מדרבנן, דלא נגמרה באיסור והוי כביצת נבילה, א"כ ממילא אין כאן רק איסור דרבנן, ממילא

שפיר יש לסמוך על תוס' והרשב"א דרוב שוחטים רוב הסימנים ומדאורייתא גם הבהמה שריא ואינה אסורה רק דרבנן, וממילא קיימא לן כדברי המיקל כר"א דמחלק בין אכילה לטומאה, ה"נ מחלקי' בין בשר להחלב:

וביותר י"ל דגם לתנא דברייתא שריא החלב ולא הוי בזה תרתי דסתרי, והיינו למ"ש הש"ך (סי' פ"ו סקי"א) אם שחט תרנגולת והוי ספק בשחיטה ומצא בה ביצים גמורות, דהביצים מותרות דביצת נבילה דרבנן, וספיקו להקל ע"ש, הרי דס"ל להש"ך אף דהתרנגולת אסורה מ"מ הביצה מותרת, וע' במנחת יעקב (כלל ע"א סק"ג) שהשיג על הש"ך דאם אמרינן דספק בדרבנן באתחזק איסורא אסור וכיון דכל ספק בשחיטה הוי חזקת אינו זבוח ביצה זו יש לה חזקת איסור ואסור מספק עיין שם, ולענ"ד דברי המנ"י נכונים, דהרי קיימא לן פ"ק דכתובות כמ"ד לדברי המכשיר בה, מכשיר בבתה, והיינו דחזקת אם מועיל להבת, ואף למ"ד דפוסל בבתה, היינו מחמת חומרא דמעלת יוחסין כמ"ש תוס' (כתובות כ"ו)], וכיון דלהקל מהני חזקת אם להבת, ה"נ לחומרא חזקת התרנגולת מועיל להביצה, והוי לביצה גופה חזקת איסור, עכ"פ מבואר דעת הש"ך דאפשר לחלק ולאסור התרנגולת ולהתיר הביצה, וגם המנ"י הי' מודה לזה, דלא פליג עלה רק מכח חזקת איסור, א"כ ה"נ בנ"ד שפיר י"ל דגם המנ"י מודה דהחלב מותר, והיינו כיון דבאמת הוי רוב, דרוב השוחטים שוחטים רוב הסימנים ורבנן הוא דאחמור והיינו דהחמירו לדון בו סמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא ופלגא, או דהרוב לא הוי רוב מעליא כמ"ש הרשב"א, והחמירו לומר סמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא ופלגא, וכיון דהבהמה אסורה רק מספק ממילא החלב מותר לדעת הפרישה הנ"ל דחלב נבילה אסור רק מדרבנן, והוי ממש כדין ביצה דספק נבילה דהש"ך הנ"ל, והמנ"י מודה בזה היכא דליכא חזקת איסור דהאם לביצה, וכיון שכן י"ל דהחלב מותר לכ"ע אף לתנא דהברייתא, והיינו דדוקא לענין טומאה דבלא חזקה ראוי ג"כ לטמא מספק וא"א לנו לטהר רק מחמת רוב דרוב שוחטים שפיר והיינו לומר דהיא ודאי טהורה בזה שפיר הוי תרתי דסתרן, כיון דאסרת להבשר באכילה ע"כ דאינה מותרת ודאי, ואיך באת לטהר מידי טומאה ולומר דודאי נשחטה שפיר, אבל להתיר החלב לא מקרי תרתי דסתרן, דאין מתירין החלב לומר דודאי נשחטה שפיר, אלא דאמרינן דהוי ספק בין לענין בשר, בין לענין החלב, והבשר שהוא דאורייתא אסור מספק, והחלב דהוא דרבנן ספיקו לקולא, באופן דלדעת הפרישה הנ"ל ברור לענ"ד דהחלב מותר דהוא ממש כדינא דהש"ך הנ"ל בביצה ואף להמנ"י מותר בנ"ד כיון דלא הוי אלא פלגא ופלגא וכנ"ל:

אולם לדעת הב"ח בקו"א דחלב נבילה אסור מדאורייתא דהוי כאבר מאבריה א"כ אין לדמותו לדינא דהש"ך הנ"ל, ובזה צ"ע בנ"ד לענין החלב, דמ"מ אפשר דיש להתיר מחמת הסברא הא' שכתבנו תחלה, כיון דלרוב הפוסקים אכילת הבהמה אסור רק מדרבנן קיימא לן כר"א דמחלק בין איסור אכילה לטומאה, ה"נ מחלקי' בין בשר להחלב, ואף להרמב"ם דאכילת בשר אסור מדאורייתא, מ"מ הא הרמב"ם פסק כר"א דאינה מטמאה, כמו שהעלה התב"ש בדעתי' והכי נמי החלב מותר, ומה שיש לפקפק בזה דיש לומר דלדעת הב"ח הנ"ל גרע דין חלב מדין טומאה, דאף לר"א דספק אינה מטמאה, יש לומר דהחלב אסור, והיינו דלדעת הב"ח דהחלב הוי כאבר מאברי' ונעשה נבילה, י"ל דגם בחייה דכל זמן דחלב בדדיה הוי כאברי' ואסור משום אמ"ה, רק כשנפרשה מבהמה דהיא בפ"ע התורה התירתה, אבל כ"ז שהיא בתוכה היא כבהמה עצמה, א"כ י"ל דגם בחלב יש חזקת איסור דכ"ז שלא נפרדה מהבהמה היה עליה איסור אמ"ה, וצ"ע בזה לדעת הב"ח, מ"מ לדינא כיון דלדעת הפרישה הדבר ברור דהחלב מותר כמ"ש, וגם לדעת הב"ח הדבר בספק עומד, וממילא יש לסמוך על רוב הפוסקים דגוף הבהמה אינה אסורה אלא מדרבנן והחלב מותר, ויש להסתייע בזה דעת התפל"מ שכ' בסי' פ"ז דחלב נבלה אף מדרבנן מותר באכילה, כנלע"ד לדינא להתיר החלב, וה' יצילנו משגיאות:

שם בהמה בחייה בחזקת איסור כו', לרש"י דס"ל דבהמה בחייה בחזקת איסור היינו איסור אמ"ה דמחזיקים מאיסור לאיסור נלע"ד דזהו רק לענין איסור נבילות והיינו כיון דכל בהמה בלא מעשה תיקון יוצאה מאיסור אמ"ה לאיסור נבילה אא"כ שעושה תיקון לזה בשחיטה משו"ה בספק אם עשה התיקון כראוי מחזקינן שלא נעשה התיקון כראוי וממילא היא נבילה, אבל באיסור אחר שבא עליו מעלמא כיון דודאי נעשה התיקון כראוי ואיסור אמ"ה נסתלק ולא יצאה מאיסור אמ"ה לאיסור נבילה אלא דהספק על איסור אחר בזה הוי חזקת היתר, כמו שצ"ל לענין ספק טריפות דהוי חזקת היתר מה"ט. (ועי' מ"ש לקו' ל"ב ע"ב):

תוד"ה כולהו ואפי' עוף כו', (עי' חי' יו"ד סוף ה' טריפות (ק"ח ע"ב) ד"ה אבל בחייו וד"ה מיהו א"צ):

דף ט:

תוד"ה התם בסוה"ד דאי מר"ג דילמא היינו היכא דליכא חזקה דטהרה, לא ידעתי הא לגברא הי' חזקת טהרה, וצ"ע. (ועי' תנינא סי' ק"ח):

דף י.

אתמר השוחט בסכין ונמצאת פגומה. בנמצא פגום אינו ברור אצלי דהוי ודאי איסור, דהא ר"ח ס"ל דמותר אף בלא שיבר בה עצמות דמוקמינן הסכין אחזקתו, ואף דהוי חזקת איסור דבהמה, מ"מ אמרינן סכין אתרע בהמה לא אתרע, וקיל ממקוה וכדמחלקים בתוס', וא"כ י"ל אף לדידן דקיי"ל לאסור בלא שיבר בה עצמות, היינו דנגד חזקת סכין איכא חזקת איסור בהמה, אבל מכל מקום אין דנין לודאי איסור דקיל ממקוה שנמדד: שם אר"ה אפי' שיבר כו'. ע' בהרשב"א שהביא בשם הרמב"ן דלר"ה אף נאבד הסכין אסור כיון דמתעסק בעור קודם חתיכת הסימנים יצתה מחזקת בדוק ובעי' בדיקה לאחר שחיטה, והקשה הרשב"א מסוגיין דקאמר אי הכי תבעי נמי בדיקת חכם, הלא גם אם סבר כר"ה קשה כן דתבעי בדיקת חכם דהא מיד ששחטה ויצתה הסכין מחזקת בדוק אסור לשחוט עד שיבדוק וכיון דבעי בדיקה משום שחיטה דלקמי' לבעי בדיקת חכם: ונלע"ד דהרי בלא"ה צריך להבין לס"ד דבדיקת סכין לחכם מדינא שלא נאמין בזה לשוחט א"כ לר"ה דנאבד אסור נצטרך בכל שחיטות בדיקת סכין שלאחר שחיטה להראות לחכם דהרי בא להתיר האיסור, וע"כ צ"ל דנאבד אסור רק מדרבנן דד"ת סמכינן דברוב פעמים לא נפגם הסכין בעור ומסייע לי' חזקת הגוף של סכין ורבנן הוא דאחמור בין בנאבד בין בשיבר בה עצמות, כדמדמי הש"ס ר"ה כשמעתי' [דהיינו כמו לא בדק בסימנים דלעיל דהוי רק מדרבנן כמ"ש תוס' והרשב"א שם] וכולי האי לא אחמור שלא נאמין לשוחט, וביותר דעיקר חומרא דרבנן הי' שלא לסמוך על הרוב שלא נפגם בעור מחמת חזקת איסור ועשו אותו לפלגא ופלגא ולא מיקרי איתחזק איסורא, וגם לס"ד ע"א נאמן בזה, וכיון שכן ממילא לגבי שאר בהמות אף דהוי קודם שחיטה מ"מ כיון דד"ת א"צ בדיקה ומוקמינן הסכין בחזקתי', לגבי דרבנן האמינוהו לשוחט והך לפני שחיטה כמו לאחר שחיטה דבהמה אחת, רק לר"ח מקשי שפיר כיון דתועלת בדיקת סכין דאם ימצא פגום אחר שחיטת כל הבהמות שלא יאסרו הראשונים ס"ל להש"ס דבזה הספק הוא דאורייתא דשמא בעצם המפרקת איפגום וניתר רק מחמת בדיקה זו בזה שפיר בעינן בדיקת חכם:

גם אף אם נימא דגם לס"ד דהש"ס תליא עיקר בבדיקה שלפני השחיטה, מ"מ י"ל דהרי בלא"ה מדינא לר"ה כיון דנאבד אסור בלא בדיקה א"כ מדינא בכל בהמה לא יצטרך בדיקה שלפני השחיטה דהו"ל לסמוך על בדיקה שלאחר שחיטה דלא שייך דילמא מישתלי דהא בכל שחיטות דעלמא אין אוכלין הבשר בלתי בדיקת הסכין שלאחר שחיטה, וע"כ הא דתיקנו בדיקה שלפני השחיטה משום חשש ברכה לבטלה כמ"ש

הב"ח הובא בש"ך [יו"ד סי' ב' סק"י] או משום איסור בל תשחית, וא"כ י"ל בכה"ג בשוחט כמה בהמות כיון שבדק מקודם אף דלגבי אחרות יש חשש שמא בעור נפגמה מ"מ מצי לסמוך אבדיקה שלאחר השחיטה דליכא חשש ברכה לבטלה דהא שוחט הכל בברכה אחת וגם חששא דבל תשחית ליכא כולי האי כיון דהוא חשש בעלמא שמא בעור נפגמה ועפ"י רוב אינו נפגם, וכיון דמצי סמיך אלבסוף וגם באמת ממילא יבדוק לבסוף והבדיקה שלעכשיו רק משום הראשונה כדין בדיקה שלאחר שחיטה מש"ה לא בעי בדיקת חכם, אבל לר"ח י"ל דאסור לשחוט שאר הבהמות עד שיבדוק דשמא בעצם נפגמה דל"ש לסמוך אבדיקה שלאחר שחיטה דדלמא מישתלי דהא באמת בסתם שחיטות דעלמא של בהמה אחת אף בלא בדק לבסוף מותר לאכול משחיטתו, וכיון דאסור לשחוט עד שיבדוק שפיר מקרי בדיקת סכין שלפני שחיטה ולצטרך בדיקת חכם, ומשני דהוא רק משום כבודו והכא שכבר הראה לחכם ליכא משום כבודו אף דאסור לשחוט עד שיבדוק עי' בתה"ד [סי' קפ"ד], ואף אי נימא דגם לר"ח מותר על סמך בדיקה שלבסוף כיון דעכ"פ באיתא קמן בכל השחיטות בודקים הסכין לאחר שחיטה כיון דאורחי' בהכי ל"ש דילמא מישתלי כמו מידי דאורחיה בהדחה, וגם עיקר בדיקה שלפני השחיטה משום ברכה שא"צ או משום בל תשחית וכנ"ל והכא בשוחט כמה בהמות מותר לסמוך על בדיקה שלבסוף וכנ"ל, מ"מ כיון שהוא אינו סומך על לבסוף דמתיירא משום הפסד ממונו ובודקו מתחילה ס"ל להש"ס דהוא בכלל בדיקה שלפני שחיטה, משא"כ לר"ה בדיקתו משום בדיקה שלאחר שחיטה הראשונה ואינו בודק שלפני שחיטה וכיון דבאמת מותר לשחוט להבא על סמך בדיקה שלבסוף א"צ בדיקה לחכם, ואם באת לומר דלס"ד דמשום דלא נאמין לשחוט בעי בדיקה לחכם ואינו תולה בלפני שחיטה ולאחר שחיטה כלל, ממילא הדרינן לסברא קמייתא הנ"ל דלענין חששא דבעור נפגמה דומה ממש בדיקה שלפני שחיטה לבדיקת סכין דלאחר שחיטה דלא בעי בדיקת חכם אף דיש חשש דבעור נפגמה ומיושב קושי' הרשב"א:

אמנם באמת לכאורה דברי הרמב"ן בעצמם תמוהים דאם נאמר דלר"ה נאבד הסכין פסול איך שייך לישנא דר"ה אפי' שיבר בה עצמות כל היום פסולה, מה אפי' היא זו הלא אף דיש לתלות בעצמות מ"מ הא לא בדקנו לסכין אחר שחיטה ואם נאבד פסול שיבר בה עצמות לא כ"ש:

ונלע"ד דהנה באמת ר"ה פוסל אף בסכין גדול אף לשיטת הרשב"א דר"ח מכשיר אף בסכין קטן היינו דסתמא קתני אבל מ"מ פשיטא דר"ה פוסל אף בסכין גדול, ואף דאיכא ס"ס ספק שמא בעור נפגמה וס' שלא במקום הפגומה שחט (והיינו) [וצ"ל] או דלא הוי

ס"ס מעליא דסתמא שחט בכל הסכין כמ"ש הש"ך בנקה"כ סי' ח'. או דס"ס באיתחזק איסורא לא מהני, וא"כ י"ל דדבר זה לא שמענו מנאבד דהתם אף בסכין גדול ליכא ס"ס דלא שייך לומר שמא שלא במקום הפגומה שחט דמיד אנו דנין על מקום הסכין דשמא בסכין ששחט הוא נפגם קודם שחיטה ועל שאר מקום הסכין אין אנו דנין עליו ולא מקרי בכלל ס"ס, אף דמ"מ הוא כעין ס"ס והיינו ספק שמא באותו מקום סכין ששחט הסימנים לא עסק בעור מקודם דבאותו חלק סכין לא חתך העור ואת"ל שחתך בו העור שמא לא נפגמה, י"ל דמ"מ כל שיש מקום לומר שמא נפגם הסכין באיזה דבר לא מקרי סכין בדוק דיצתה מחזקת בדיקתה דמיד אנו דנין שמא מקום הסכין ששחט בו נפגם, משא"כ באיתא הסכין לפנינו ובדקינן ליה וכולו חלק זולת במקום א' נפגם בזה יש מקום לומר דקיל טפי דהוי ס"ס ס' שמא עכשיו נפגם ואת"ל בעור נפגם הך פגומה, שמא שחיט בשאר חלק הסכין שהוא בדוק לפנינו, לזה השמיענו ר"ה דאפ"ה פסולה, ומה דמכשרינן אנן בנאבד ולא אמרינן דטעמא דר"ח משום ס"ס ונאבד גם לר"ח אסור, היינו כיון דסתמא (קתני) [קאמר] ור"ח מכשיר אף בסכין קטן אף דליכא ס"ס ובזה בודאי כ"ש דנאבד כשר אבל בסכין גדול י"ד דנאבד גרע טפי כנלענ"ד:

בתוס' ד"ה והא הכא דודאי טבל וכו' פירוש קרוב לודאי הוא וכו', הנה בפשטא נראה דקאי רק לתי' הב' בדבריהם הסמוך ד"ה סכין איתרע וכו' דלמסקנא ג"כ טעמא דר"ח משום עצם ודאי פוגם דעצם המפרקת פגם טפי מעור, אבל לאינך ב' תירוצים דמשמע לתוס' דלמסקנא דר"ח מכשיר אף בלא שיבר בה עצמות היינו אף דמפרקת ועור שווים כדמשמע בלישנא בתרא מכדי מיתלא תלינן, א"כ י"ל דהכא קאי למסקנא דר"ח מיירי אף בלא שיבר בה ומקשה בפשוט ממקוה וכ"כ הרשב"א בחידושיו להדיא, אולם נראה דגם לתי' בתרא של תוס' לא אתי שפיר דמ"מ תיקשה לס"ד דרבא דלא ידע מסברא דסכין איתרע דהוי ס"ס למה הקשה מברייתא דטבל ועלה עדיפא הו"ל להקשות ממתנ' דמקוואות במקוה שנמדד דג"כ ודאי טבל, אע"כ דהיה אפשר לחלק מטעם דעצם פוגם ולא קאי למסקנא, וע"כ הא דפריך מטבל ועלה היינו דודאי נתעסק, וביותר נראה דגם לתירוצא הא' שתירצו דחסר ואתאי ג"כ לא ניחא להו לתוס' דודאי טבל כפשטי' וקאי למסקנא דעצם ועור שוים, היינו כיון דהש"ס פריך מתחילה אלא ר"ח מאי טעמא דמשמע דמסברא ג"כ קשה טעמי' דר"ח וע"כ הטעם בא' משני פנים או דעצם ודאי פוגם ומיירי בשיבר עצמות או מטעם דסכין איתרע כדמסקנא, וא"כ לרבא דס"ד דלא ידע מסכין איתרע ע"כ סבר דטעמא דר"ח מטעם עצם ודאי פוגם כדס"ד ושפיר כתבו התוס' דודאי טבל היינו מחמת נתעסק ודבריהם לכל התירוצים דבסמוך. ומ"מ הרשב"א כתב

שפיר דקאי למסקנא היינו למה דס"ל דלמסקנא ג"כ קאי טעמי' דעצם ודאי פוגם דעצם המפרקת פגם יותר אלא דלמסקנא מיירי בספק נגע בעצם המפרקת ומטעם דהוי מצוי לפגום בעצם תלינן במצוי ותולין דנגע ובזה שפיר קאמר הש"ס דודאי טבל היינו אף אם לא הי' ודאי שנתעסק מ"מ יש לתלות שנתעסק שם:

אמנם לענ"ד יש מקום לומר דלמסקנא לר"ח עצם המפרקת לא פגים יותר מעור כדמשמע בלישנא בתרא מכדי מיתלא תלינן והיינו די"ל דטעמא דר"ח למסקנא מחמת ס"ס ספק בעצם נפגמה וספק שחט שלא במקום הפגימה וכמ"ש תוס' בתירוצם בתרא אבל לא כמ"ש תוס' דכוונת הש"ס כן במה דמשני סכין איתרע, דזה דחוק לפרש כן והעיקר חסר. אלא י"ל דרבא דפריך מטבל ועלה קאי למסקנא דר"ח מיירי אף בלא שיבר והטעם דהוי ס"ס והיינו אף דס"ס באתחזק איסורא לא מהני י"ל דמ"מ דגם לסכין הוי חזקת בדוק ומסייע לס"ס חזקת הגוף [לכך] מהני, ולזה פריך מטבל ועלה היינו דקתני נמצא עליו דבר חוצץ דהיינו במיעוט הגוף דפשיטא דעל רוב הגוף לא שייך לאסתפק אם הי' בשעת טבילה, וכיון דמיעוט המקפיד הוי רק מדרבנן וע"כ הא דאסור מספק היינו משום חזקת איסור, הרי דאף בספק דרבנן ומסייע חזקת בדוק להאשה להתיר אעפ"כ כיון דחזקתו בדוק איתרע אזלינן בתר חזקת טמא ה"ה לענין ס"ס דלא תיהני חזקת סכין כיון דאיתרע ניזיל בתר חזקת בהמה, וע' בהרשב"א בתשובה סי' ת"א דס"ס באיתחזק איסורא דומה ממש לספק דרבנן באיתחזק איסורא יע"ש וכן נקט לה הש"ך (בסי' ק"י). וע"ז משני הש"ס דמ"מ כיון דבהמה לא איתרע היינו בלא נולד הספק בבהמה גופי' לא הוי כ"כ חזקת איסור ומהני חזקת איסור משא"כ בטבל ועלה. וממילא ל"ק ממקוה שנמדד דהתם דהיינו דאורייתא מ"מ אסור דבעי' תרווייהו דסכין איתרע וגם ס"ס או ספק דרבנן, וא"כ א"ש הא דנקט רבא והא הכא דודאי טבל, דקאי למסקנא דלא תלי בטעמא דעצם ודאי פוגם וק"ל:

בתוס' ד"ה סכין ועי"ל כו'. בנקה"כ ס"א סק"ו כ' ועי"ל דע"כ לא מצרכינן התם שיבר עצמות אלא משום דשמא לא שחיט במקום הפגימה לאו ספק מעליא הוא דמסתמא דרך הסכין להוליך בכולו כו', אמנם לענ"ד נסתר זה דהרי להך תירוצא דתוס' אין חילוק בין הריעותא בסכין או בבהמה אלא דעיקר החילוק מכח ס"ס א"כ אם איתא דאנן ס"ל דלא הוי ס"ס לדידן דקיי"ל כר"ח בשיבר בה עצמות ישאר קושי' הש"ס מטבל ועלה דהא שם דנתעסק באותו מין הוי כמו שיבר בה עצמות משום דהוי ס"ס באיתחזק איסורא והוי כמו פלגא ופלגא כעין סמוך מיעוטא לחזקה, מש"ה נוכל להקל בשיבר בה עצמות דחזקת איסור נסתלק מכח הס"ס ותולין במצוי בעצם אבל בטבל ועלה דליכא ס"ס קיימא

החזקת איסור בתקפו, ואולי י"ל דנהי דלהך תירוצא דתוס' בפי' הסוגיא דמשני סכין אתרעאי מוכח דגם אנן משוינן לי' לס"ס מ"מ בזה לא נקטינן כהך תירוצא, אלא דכונת הסוגיא בפשוטו דיש חילוק בין שהריעותא בדבר שיש בו החזקה או שהריעותא בדבר אחר, וכמו שנראה בבירור, דהא להך תירוצא דליכא חילוק אלא מכח ס"ס ממילא גם בשיבר בה עצמות ההיתר רק מכח ס"ס, א"כ היכא דהסכין קטן רק כמלא צואר דליכא ס"ס יהי' אסור ולא מצינו לדינא חילוק זה אע"כ דלא קיימא לן כהך תירוצא דתוס', אלא דמ"מ על קושיתם דאף בסכין אתרע ליתסר כמו מקוה שנמדד ע"ז מחלקים דהכא הוי ס"ס ואנן ס"ל באמת דלא הוי ס"ס ואסרינן באמת בלא שיבר בה עצמות דדמי למקוה שנמדד אבל בשיבר בה עצמות ס"ל להקל בלא ס"ס דל"ד למקוה שנמדד כיון דשיבר בה עצמות ולטבל ועלה ג"כ לא דמי כיון דבהמה לא אתרע, ועדיין קשה דאם נימא דלר"ח הוי ס"ס מעליא וגם נימא דשינוי' דסכין אתרע אינו מטעם ס"ס אלא דמחלק בין הריעותא במקום החזקה או לא, היא גופה תיקשי אמאי לא משני הש"ס בפשוטו לחלק מדין טבל ועלה דהכא הוי ס"ס, זולת שנאמר דבאמת גם לר"ח לא הוי ס"ס מעליא והחילוק בין סכין למקוה שנמדד באמת כתירוצא קמאי דתוס', כיון דלא שייך בו חסר ואתאי או משום דעצם ודאי פוגם, ואנן קיימא לן כר"ה בלא שיבר בה עצמות, ומ"מ רק בליכא ס"ס אבל במקום ס"ס מקילים:

בא"ד פי' ואיכא ספיקי טובא כו' לפי מ"ש תוס' בחד תירוצא דמה דמשנינן עלה דר"ח אההיא דטבל ועלה סכין אתרע בהמה לא אתרע דאין מקום לחלק אלא דהכי אמרי' דאף אם הסכין אתרע עדיין בהמה לא אתרע דשמא שחט שלא במקום הפנימה והיינו ע"כ בסכין ארוך כמלא ב' צווארים א"כ ממילא לדידן בשיבר בו עצמות ג"כ הכי דהא אף בשיבר בו עצמות קשה מטבל ועלה כיון דנתעסק באותו המין הוי כשיבר עצמות וצריך גם בזה לשינויא דהש"ס סכין אתרע וא"כ בסכין קטן דל"ש כן אסור:

בט"ז סימן א' סק"ו כתב דבשוחט ששכח הלכות שחיטה שהעלה דדמי לנמצא סכין פגום דבלא שיבר בה עצמות אסורה. ובזה כ' דהכלים אסורים ולא מחזקינן להו בחזקתייהו ומדמי למקוה שנמצא חסר דלא מהני חזקת טהרות. ואני בחידושי כתבתי על זה דאינו מוכרח דהרי חזינן לדר"ח דמיקל בלא שיבר עצמות דתלי' דבעצם המפרקת נפגמה וע"כ דלא דמי למקוה וכמ"ש תוס' בטעמא לחלק, א"כ י"ל אף דההלכה כר"ח בלא שיבר מ"מ יש לומר דלא דמי לגמרי למקוה מכח חילוקים דכתבו תוס' אלא דמ"מ קיימא לן דהשחיטה אסורה ומאן יימר לן דאין למידים זה ממקוה וא"כ י"ל דהוי רק ספק דאף דבמקוה טמא אפילו ברה"ר דמכח תרתי לריעותא הוי כוודאי, מכל מקום יש

לומר דבסכין אינו כן דהוי רק ספק וכמו דמחלק ר' חסדא דסכין עדיף ומותר הכי נמי יש לומר דסכין עדיף והוי רק ספק. ויש להמתיק עוד לתירוצם האחרון דתוס' דהחילוק לר"ח דסכין הוי ס"ס ספק במפרקת וספק שלא שחט במקום הפגום, א"כ דגם אנן ס"ל דהוי ס"ס אלא דלא מהני כיון דהוי חזקת אינו זבוח, והרי מבואר בש"ך סי' ק"י דג' ספיקות מהני באתחזק איסורא דספק ראשון הוי כוודאי מכח החזקה ושוב מהני ס"ס, ממילא בב' ספיקות הספק הראשון מקרי וודאי והשני הוי חד ספק ואסור מספק ולא דמקרי וודאי איסור. וא"כ אזדא ראיית הט"ז ממקוה דהתם דמקרי וודאי לא מהני חזקת טהרות אבל בסכין דהוי ספק מהני חזקה דכלים, אבל באמת מסברא הדין עם הט"ז דמה חזקה יש לכלים אנן אומרים רק דהבלוע שבתוכו אסור ועצמות הכלי הא עדיין מותר דהכלי אינו נאסר רק דהבלוע שבו אסור והבלוע לא היה לו חזקת היתר, אבל מ"מ יצא לנו מזה דין חדש דיש להקל בכלים שאינן בן יומו כיון דהוי רק ספק הוי ספק דרבנן, ואף דהש"ך כתב בשם מהריב"ל דבבשלו ספק טריפות הכלים אסורים אף שאינם בן יומו כיון דהגוף ספק בדאורייתא הוי כמו בשלו ודאי טריפות מ"מ בלא נודע הספק עד אחר שנעשו אינו בן יומו ואתיילד בהספק בדרבנן יש לדון להקל בהפסד מרובה ולדמות למ"ש בקיצור ס"ס אות א':

מ"ש מעכ"ת הרב נ"י להשיג על הכו"פ דבשכח הל' שחיטה דהוי ס"ס, דספק אחד מתיר יותר מחבירו לענין הבהמה דשחט רבע שעה מקודם דל"ש לשמא עתה שכח, אבל אידך ספק שמא מ"מ שכח שפיר מהני גם בבהמה זו, והקשה מעכ"ת דא"כ גם בסכין נימא הכי, דהספק שמע עתה נפגם שייך ג"כ בסכין קטן שאין בו כמלא צוואר חוץ לצואר משא"כ אידך ספק דשלא במקום פגימה שחט ל"ש בסכין זה זהו טעות, דבסכין דשחט עתה בסכין ארוך, דהא בקטן ליכא ס"ס, וא"כ איך שייך לומר דמתיר יותר אלו הי' הסכין קטן והא ס"ס שעתה ששחט בסכין גדול אין צד אחד מתיר מחבירו ובההיא דהכו"פ דמסתמא שוחט בתמידות ושחט זמן רב, וגם מזמן קרוב, והספק על כל הבהמות בזה שייך סברת הכו"פ הנ"ל:

אולם עכ"ז סברת הכו"פ אינו מחוור, דהתינח אם הי' כל השחיטות שוים דאם אני אומר דשחט שפיר אף שאינו בקי שחט כולם שפיר הי' שייך כן, אבל אחרי דאינו כן, ואפשר דפעם שחט שפיר ופעם לא, ואנו דנין על כל בהמה ובהמה ביחיד, א"כ כשאנו דנין הס"ס על הבהמה ששחט מזמן הרבה איך שייך לומר דהך ספק שמא מ"מ שחט שפיר מתיר גם הבהמה ששחט מזמן קרוב, הא אף אם אותה הבהמה שחט שפיר, מ"מ לא ניתרת זאת הבהמה דשמא זאת לא שחט שפיר, הגע עצמך בההיא דפ"פ מצאתי דכתבו תוס'

דשם אונס חד הוא, אטו באם הי' דבב' נשים שנמצאו פ"פ ובאחת ידוע שהיתה משומרת ולא נבעלה מקודם בימי קטנותה דנתיר האחרת מס"ס דאחד מתיר יותר מחבירו, דספק קטנה לא שייך בזאת האשה וספק באונס שייך גם בה, א"ו דהא בורכא כיון דהם ב' מעשים ואין אחד תלוי באידך, דאף לצד שמא באונס עדיין אין ניתרת האחרת דשמא היא ברצון, וה"נ בשוחט, וברור:

דף י:

לא כר"ח ולאכשורי בתרייתא, א"ה תיבעי' נמי בדיקת חכם וכו', עי' רשב"א בחי' ובתוהה"א דקיי"ל כהאי אוקימתא דאוקימנא דרב כהנא כר"ח ולאכשורי בתרייתא דבדאורייתא הלך אחר המחמיר, והא אוקימתא לחומרא היא דר"ח עושה לפום האי אוקימתא שחיטת בהמה כשבירת עצמות דאימור בעצם המפרקת נגע ונפגם הסכין, ואם שחט ונאבד הסכין כולן אסורות משניי' ואילך ובהא ר"ה לקולא ור"ח לחומרא, ואף על גב דאנן לא תלינן במפרקת בבהמה אחת להקל, מיחוש מיהא חיישינן לדר"ח בשחט ב' וג' בהמות, וסיים הרשב"א בחי' דהמחמיר תע"ב, ולא זכיתי להבין שיטה זו דהיכי מוכח מהך לישנא דשחיטת בהמה משוי לסכין לאינו בדוק, הא לא מצינו רק דאם נמצא אחר האחרונה פגומה דאסורות כולן משניי' ואילך, ולא ס"ל כסברא דאמרינן לעיל מכדי מתלי תלינן, ממאי דבקמייתא אפגום דלמא בבתרייתא אפגום, והיינו דהא מסברא באמת קשה כיון דטעמא דר"ח דעצם ודאי פוגם עור ספק פוגם, אבל לענין באיזה עצם אפגום, בקמייתא או בבתרייתא ל"ש כן, ובהכרח צריכים לדחוק דסברת הך לישנא דמזהר זהיר יותר בראשונות מבאחרונות, ויותר סברא למתלי באחרונה מבראשונות, וכמ"ש תוס', א"כ בפשוטו י"ל דלהך אוקימתא דר"כ כרב חסדא ולאכשורי בתרייתא, ס"ל כפי סברא פשוטה דליכא למיתלי באחרונה יותר מבראשונות, מש"ה כולן אסורות, אבל בנאבד מנין לנו דר"ח מחמיר יותר ודן אותו לסכין שאינו בדוק, ואף די"ל דשיטה זו הוכיח כן מפרכת הש"ס א"ה תיבעי בדיקת חכם, והיינו רק אם דנין דהסכין נעשה בכלל אינו בדוק, ואסור לשחוט מדינא בלא בדיקה, מ"מ היא גופה תיקשה דמנ"ל להש"ס למיפרך, היכי מוכח מהך לישנא דמשוי אותה לאינו בדוק, ואפשר ליישב בדוחק:

אבל היותר תמוה לי מאוד במ"ש הרשב"א דבזה ר"ה לקולא ור"ח לחומרא, היכן מצינו דר"ה מיקל בזה דממה דלא תלינן להקל לר"ה דנפגם במפרקת, אין ראיה, דהא ר"ה מחמיר אף בשיבר בה עצמות דודאי משוי אותה לא"ב, ומה דפרכינן אי הכי תבעי בדיקת חכם, לישנא דאי הכי לא דלר"ה ניחא, אלא דה"ק דבשלמא ללישנא קמא דכר"ה ולמפסל קמייתא י"ל דלא נעשה הסכין אינו בדוק, אבל להך לישנא דכר"ח ולאכשורי

בתרייתא והיינו דע"י השחיטה נעשה א"ב, ובאמת ממילא מכ"ש דלר"ה הכי הוא דלא מצינו דמיקל ר"ה יותר מר"ח, תבעי בדיקת חכם לכ"ע אף לר"ה, ולכאורה זה דרך פשוט ומרווח מאד וצלע"ג (ועי' שו"ת ח"ב סי' ק"ז):

ויעוין ברשב"א שם דדעת הרמב"ן דלר"ה גם בשוחט בסכין בדוק ונאבד אסור דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע כו' ובדיקת סכין מעכבת, וקשה לי דא"כ יקשה על ר"ה מברייתא דאבדו גדייו ותרנגוליו דמה מהני דרוב מצויים מומחים הן הא לפנינו ליכא בדיקה דלאחר שחיטה דדלמא באמת מצא הסכין פגום לאחר השחיטה, דבשלמא בדיקת סימנים דמעכבא י"ל דכיון דהוא מומחה בודק הסימן וכשראה דלא נשחט הרוב גומר מיד השחיטה, וכמ"ש הראשונים גבי מומר, אבל בבדיקת סכין ל"ש כן, וצריכים לדחוק דר"ה ס"ל דבהא פליגי ת"ק ור"י דבאמת ר' יהודה אוסר מה"ט דשמא נמצא הסכין פגום וכמ"ש תוס' רפ"ק לרבינא דס"ל כר"י, וס"ל דטעמא דר"י דל"א רוב מצויין, ולא כדדחי' דפליגי במצאן באשפה, ועדיין צ"ע:

עוד תמיהני במ"ש הרשב"א בשינויא דהש"ס הא ר"י לא אמרו להראות הסכין אלא מפני כבודו, כיון דבבדיקה הראשונה הורשה לשחוט כל מה שירצה וכו', ולא זכיתי להבין דעת קדוש עליון הא השתא קיימינן דר"כ כר"ח וממילא נאבד הסכין אסורות אחרות ואסור לשחוט האחרות בלא בדיקה כמ"ש הרשב"א שם דלהך לישנא לחומרא לענין זה וכנ"ל, וא"כ היאך משנינן כיון דרק משום כבודו דמותר לשחוט יותר, סוף דבר כל דברי הרשב"א בדיבור זה נעלמו מעיני העורות וצריך אני לעשות לי רב בזה וצע"ג:

דף יא.

אתיא מרישא של עולה (עמש"כ לק' צ"ו ע"א):

שם ולא נתחיה לנתחים, ע"ל דף כ"ז ע"א תוד"ה מנין:

שם אתיא משבירת עצם בפסח כו' שמא ניקב קרום של מוח הקשה מעכ"ת נ"י הא בפחסים פ"ה דרשינן לקרא דועצם ל"ת בפסח שני דהוא מיותר לאתויי ד"א עצם שיש בו מוח, דלא נימא דעשה דאכילת פסח דוחה לל"ת, א"כ אז הוצרך קרא שלא לומר דאתיא עשה ודחי ל"ת, א"כ דלמא באמת מותר לשבור עצם הגולגולת לבדוק קרום המוח, דהא הקרא לא מיירי בכל גווני, דהא ס"ד דעצם שיש בו מוח מותר לשבור עכ"ל:

במחכ"ת אין בזה סרך קושיא, דודאי סתם עצם, היינו בכל עצמות דהלאו קאי על כולם, דהא לא אמרינן דס"ד דמשום מצות דאכילת פסח ס"ד לאוקמי קרא בדמסתבר לעצם שאין בו מוח, אלא דהלאו קאי על כל עצמות אלא דמ"מ מותר לשבר עצם שיש בו מוח, דאתי עשה ודחי ל"ת דגם בעצם זה יש בו ל"ת, אלא דנדחה מפני העשה, ויש אפילו נ"מ

באפשר לקיים שניהם דאפשר לשבור ע"י נכרי וקטן, וכיון דהשמיענו מיתורא דקרא דאין עשה דוחה לל"ת זו בשבירת עצם, ממילא אסור לשבר ג"כ עצם הקוליות בשביל בדיקת המוח לקיים עשה דאכילת פסח:

אולם זכורני שאנכי הקשיתי באופן זה, דלכאורה קשה למאי צריך קרא לעצם שיש בו מוח, הא אפשר לקיים שניהם ע"י נכרי וקטן, וצ"ל דקרא אשמעינן להיכא דליכא נכרי וקטן. וכעין מ"ש תוס' שבועות (דף ג') ד"ה ועל הזקן, [ובדברי תוס' שם תמוה לי במ"ש דהומ"ל א"ב דאמר לנכרי וקטן אקפי לי גדול, הא בכה"ג ממילא אין שליחות לנכרי וקטן, וכן מ"ש במצורע אמאי דחי עשה דמצורע ללאו דהקפה, הא אפשר לקיים שניהם ע"י נכרי וקטן, והא כיון דאין שליחות לנכרי וקטן לא קיים העשה דוגלח, ובזה יש לעיין ג"כ בהא דאמרינן מילה בנכרי כשירה, ועיין] ולזה קשה איך מוכרח מפסח דאזלינן בתר רוב, הא י"ל באמת באיכא נכרי וקטן דיכול לשבר הגולגולת שפיר, ואי דא"כ למה איצטרך קרא מיותר ועצם ל"ת, דלא נימא דעשה דחי ל"ת, הא ממילא לא משכחת פסח רק ביש נכרי וקטן, א"כ אפשר לקיים שניהם, זהו ליתא, דהא ס"ד בליכא נכרי וקטן יכול לעשות ג"כ פסח דשרי לשבר עצם הגולגולת, וכן שארי עצמות של מוח דאתי עשה ודחי ל"ת, לזה צריך קרא מיותר דאין עשה דוחה ללאו זו, ומשום זה באמת מצות פסח רק ביש נכרי וקטן:

גם קשה לי מאי ראיה מפסח, הא י"ל דמביא עוד ב' גולגולת של חולין בירושלים ויערב בהן עצם הגולגולת דפסח ומבטל לה ברוב ושרי לשבר כל הגולגולתין ולבדוק המוח, והא דבאמת לא אמרינן דמשום מצות עשה דאכילת פסח יהא מחוייב לבטל עצם הגולגולת בפסח וכן שארי עצמות דמוח בשארי דחולין ולשברם, די"ל כיון דבטל פקע שם פסח מיניה ואינו מקיים עשה באכילתו, [אלא דקשה לי, במה דאמרינן פסחים (דף פ"ח ע"ב) ניתי' כל חד פסח ונתני, כיון דבה' פסחים אלו ד' שלמים ואחד פסח ולא מנכר אותו דפסח, בטל באינך מה"ת והוי כולן שלמים, ולא מקיים אכילת פסח וע"כ דמ"מ כיון דאכל לדפסח יוצא בזה, א"כ בכל פעם יתחייב מה"ת לבטל העצמות שיש בהן מוח ולשברם] הא בלא"ה א"י לאכול המוח משום ש"ע, וצ"ע:

שם דלמא דמנח גומרתא כו', [וקשה] הא בפסחים (דף פ"ד ע"ב) מבואר דאף בגומרתא אסור לאביי משום פקע, ולרבא משום פסידא דקדשים, [ואף דבלא"ה א"א לאכול המוח, צ"ל דמ"מ אסור להפסיד הקדשים בידים לשורפן]:

ונ"ל דהא התם כתב רש"י משום פקע שמא מחמת הגחלת יפקע, משמע דהוי רק ספק שמא יפקע, וכן בההיא דרבא משום פסידא דקדשים אמרינן שם דלמא אכיל נורא ממוח

דידיה, משמע ג"כ דהוי רק ספק, א"כ כל כמה דלא ידעינן דאזלינן בתר רובא שפיר י"ל דבדיק ע"י גומרתא דהוי ס"ס, ספק שלא יפקע ולא אכיל נורא ממוח, ספק שמא הוא טריפה ואין בו משום ש"ע ולא משום פסידא דקדשים:

בתוס' ד"ה מנא הא מילתא וכו' וי"ל דלרב אחא בר יעקב בעי וכו' ולמאי דמפרש רבינו חיים וכו' ע"ש, ותמוה לי דעדיין קשה מהא דקי"ל רוב וקרוב הולכין אחר הרוב וכיון דאזלינן בתר קורבא דילפינן מקרא והי' העיר הקרובה אל החלל לכ"ש דאזלינן בתר רובא דרובא עדיף מקורבא:

ונלע"ד דבזה תוס' ס"ל ג"כ די"ל דהוא למסקנא כיון דידעינן דיש מעלה ברוב ס"ל מסברא דעדיף מקורבא כיון דגם בקורבא יש לפנינו הקרוב והרחוק אלא דתלינן יותר בקורבא בזה אפשר לומר מסברא כיון דגלי לן קרא דתלינן ברוב, יותר יש לתלות ברוב מקורבא, אבל לענין חזקה דהוא ענין אחר מרוב דחזקה היינו דמספיקא אין מוציאין אותו מחזקתו הראשונה ול"ש לומר מסברא דלמסקנא תולין יותר ברוב דהא חזקה לא מדין תליה הוא וע"כ דרוב אלים מסברא גמורה מסברת חזקה בזה הקשו שפיר ודוחק וצ"ע:

בא"ד ולמאי דמפרש ר"ח דרובא דעדיף מחזקה לא מסברא אלא ילפינן מפרה אדומה וכו', ותמוה לי למאי הוצרכו דילפינן לה מפרה אדומה דליכא חזקה כ"כ דהא הספק לא נולד בגברא וכיון דאנו דנין דהפרה כשירה מחמת רוב ממילא הגברא טהור, [וע' מ"ש אא"ז הגאון ז"ל בספרו משנת דרע"ק ריש מס' נדה] ואמאי לא כתבו בקיצור דילפינן מכל שחיטות דניחוש דלמא במקום נקב והוי חזקת איסור דהא קי"ל נקובת הוושט הוי נבילה והוי חזקת איסור אינו זבוח, אע"כ דרובא עדיף מחזקה, וסבור הייתי לומר למה שהקשה המהרש"א דבאמת קשי' לרבנן בפרה אדומה נימא סמוך מיעוטא לחזקה ותירץ או דטריפות הוי מיעוטא דל"ש או דסמוך מיעוטא לחזקה הוי רק דרבנן ע"ש, א"כ י"ל דס"ל להר"ח דבאמת טריפות הוי מיעוטא דשכיח והיינו רק בכולל שם טריפה איזה טריפות שיהי', אבל אם בדקי' לבהמה וכשירה בכל זאת באבר א' שלא בדקנוהו בזה שפיר י"ל דהוי מיעוטא דמיעוטא שיהא טריפה דוקא באותו אבר, וא"כ משחיטה ליכא למילף דרובא עדיף מחזקה דשאני התם דהוי מיעוטא דמיעוטא שיהא טריפות דוקא בושט, אבל מפרה אדומה שפיר מוכח דשמא יש טריפות באיברים הפנימים דהרבה טריפות יש והוי מיעוטא דשכיח, או אפשר דכל טריפות הוי מיעוטא דמיעוטא רק טריפות הריאה הוי מיעוטא דשכיח מש"ה נקטו הוכחה מפרה דיש חשש מחמת הריאה:

אמנם באמת דברי מהרש"א תמוהים במ"ש דטריפות הוי מיעוטא דל"ש דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה כמ"ש הרא"ש, דא"כ איך מוכיח הש"ס דלא כר"מ הא גם ר"מ מודה במיעוטא דלא שכיח דלא חיישינן למיעוטא כמ"ש הרא"ש מסוגי' דנדה (דף ל"ב), אלא ודאי העיקר כאידך תירוץ המהרש"א דסמוך מיעוטא לחזקה לא הוי אלא מדרבנן וכן הוא האמת כמבואר בהרמב"ן יבמות ובמלחמות פ"ב דקידושין בסוגיא דמסבלי והדר מקדשי ע"ש, וממילא מה"ט גופא מוכח דגם נקובת הושט לא מקרי מיעוטא דל"ש מדפרכינן לר"מ היכי אכיל בישרא, וא"כ הדרא קושי' לדוכתיה אמאי לא ניחא ליה לרבינו חיים לומר דילפינן דרובא עדיף מחזקה משחיטה עצמה, ולזה צריך לומר דר"ח אזיל בשיטת הריצב"א בתוס' שבועות (דף כ"ד ד"ה האוכל נבילה וכו') דבחייה ליכא כלל איסור שאינו זבוח רק איסור אבר מן החי עיין שם, וע"כ הא דאמר ר"ה בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת היינו דמחזקינן מאיסור לאיסור כמ"ש הרשב"א בדעת רש"י, וכיון דהא דמחזקינן מאיסור לאיסור ליכא למילף מנגעים אלא דמסברא אמרי' לה דג"ז הוי חזקה ס"ל לר"ח דמשחיטה ליכא למילף דבר חדש דרובא עדיף מחזקה דדלמא טעם ההיתר שחיטה דלא מחזקי' מאיסור לאיסור, ונילף מינה באמת דלא מחזקי' מאיסור לאיסור, אלא ע"כ דילפינן מפרה אדומה, או דיש לומר בהיפוך דס"ל להר"ח דלא מחזקי' מאיסור לאיסור וחזקת איסור דר"ח היינו מחמת חזקת אינו זבוח, והא דלא נקטו התוס' הראי' משחיטה היינו לתרץ גם לרבא (לקמן דף ל"ב) דס"ל שחט במקום חתך ליכא נבילה אא"כ שחט ולבסוף פסק, וא"כ ליכא ראי' משחיטה דלענין למיחוש שמא בתחילה נולדו נקב בושט, זהו לאו נבילה מקרי אלא טריפה וליכא חזקת איסור, ואי דניחוש באמצע שחיטה אחר שהתחיל לשחוט (נפל) [נעשה] נקב בושט במקום חתך, בזה הוי חזקת הגוף דלא נשתנה הושט מכמות שהיה ומסייע להרוב חזקת הגוף, מש"ה כתבו להוכיח מפרה אדומה וק"ל. (וע"ע לק' בע"ב אות ג' ובד"ה נ"ל ליישב):

מ"ש בני נ"י להעמיס בכוונת הרמב"ן לדברי קצות החושן סי' ר"פ וטען עליו בני נ"י מדברי תוס' מ"ש דרובא עדיף מחזקה ילפינן מפרה אדומה, לענ"ד בפרה במה שמזין עליו עדיין אין דנין על איסור והיתר ולא בשום דבר ואח"כ כשנגמרה ההזאה, אז דנין אם הפרה היתה כשירה והועיל ההזאה ואנו דנין מכח הרוב דנטהר ויצא מחזקת טומאה ואין כאן עתה חזקה, ואף דאחר הזאה הז' צריך הערב שמש מ"מ דנין כן אחר ההערב שמש, ורק בממון א"א לפסוק עליו ממון מכח הרוב, משום דאפילו לפי הרוב עודהו מוחזק בממונו וטוען שאינו רוצה לסלק חזקה מממונו, ומה"ט אין זה ענין לדברי

הרמב"ן, דמה בכך שבאה לפנינו כשהיא חיה, מ"מ אחר השחיטה נידון מכח הרוב דנשחט בהכשר ואין כאן עוד חזקה:

תוד"ה אתיא מפרה אדומה. וא"ת כיון דפרה כו' (עי' לק' בע"ב ד"ה וכ"ת מאי נ"מ):

במ"ש הריב"ש (בסי' שע"ט) דרוב לא עדיף מב' חזקות לכאורה דברי הריב"ש נסתרים מההיא דילפינן בחולין דאזלינן בתר רוב מפרה אדומה, ועי' תוס' שם דבפרה הוי חזקת טומאה דגברא א"כ יקשה לכאורה לפי האמת ניחוש בפרה דלמא במקום נקב קשחיט דהוי תרי חזקות, אינו זבוח, וטומאה דגברא, ובלאו דברי תוס' הי' נראה דלא מקרי חזקת טומאה דאנו דנין תחילה על הפרה אם היא כשירה וממילא ראויה לטהר בה הטמא, ושאני בההיא דהריב"ש דהרוב שמת בזה הרגע דמיית מוציא מב' חזקות, חי וא"א והרי במקוה שבחזקת שלימה דוקא נמצא חסר טמא דהוי ב' לריעותא ולר"ש הוי רק ספק, משמע דבלא נמצא חסר ל"ח דחסרה, ואמאי הא נגד חזקת שלימות דהמקוה הוי חזקת טומאה, אע"כ דאנו דנין תחילה על המקוה שהיא שלימה, וממילא ראויה לטהר הטמא וחזקת הגוף עדיף, אבל לתוס' הנ"ל קשה:

ובמהרש"א בכורות (דף כ' ע"ב תוס' ד"ה חלב פוטר) כתב דהך במקום נקב קשחיט לאו בחזקת שלא נשחטה עומדת, דלא הוי אלא טריפה ושחיטתה מטהרתה מידי נבילה עיין שם, אבל באמת להדיא פסקינן בש"ע (סי' ל"ג) דנקובת הושט היא נבילה, [ובגליון הש"ע הנ"ל כתבתי וקשה לי מתוספתא פ"ק דחולין שחט מיעוטו של ושט ושהה וגמר להשחיטה או שניקב הושט ואח"כ שחט שניהם טריפה ושחיטתה מטהרתה, הרי להדיא דנקובת הושט לא הוי נבילה, ובסוגיין לא מצינו בהיפוך רק דפסוקת הגרגרת הוי נבילה דפסקא חיותא מהך סימן והכי משמע ג"כ מדברי הרא"ש פ"ב (סי' ו') וכן שהה במיעוט סימנים, מפרש ר"ת במעוט קמא דושט ומבעי לן אף על גב דמטרפה נקובת הושט, דלמא לא פסלה שהי' אלא במידי דמנבלה בי' כגון אחר רוב הסי' עיין שם, והיינו דדלמא שהי' גמרינן רק היכא דאם תצרפם להדדי יהי' נבילה, כגון בין סי' לס', אבל במיעוט קמא דושט אף אם תצרפם, מ"מ יהי' רק טריפה דבגמרו הוי שחיטה דהוי כחצי ושט פגום וגמרו, דמהני לטהר מידי נבילה, וכיון דעכ"פ מקרי שחיטה לענין דלא מנבלה, בזה אפשר שלא גמיר שהיה ומצרפים יחד ולא הוי אפילו טריפה, הרי משמע להדיא דנקובת הוושט הוי רק טריפה וצ"ע]:

ובעיקר קושיית המהרש"א בבכורות נ"ל כיון דסמוך מיעוט לחזקה הוי רק דרבנן, מש"ה במקום דלא אפשר שאני, דלא החמירו במקום דאי אפשר ולא הוי מצי למיפרך ממה דאנן אכלינן בשרא, דדלמא בדרבנן שייך לחלק בין אפשר ללא אפשר, אבל בדאורייתא

לא שייך לחלק, לזה פרכינן מן ר"מ, והיינו אף לפי הצד דר"מ ס"ל דחיישינן למיעוטא הוא רק דרבנן, מ"מ סמוך מעוטא לחזקה דהוי דאורייתא, דהא מזה גבי תינוק בצד עיסה וכמ"ש תוס' לק' (דף פ"ו ע"ב) [וביבמות (דף קי"ט ד"ה מחוורתא) ומיהו אי ר"מ לא חייש למיעוטא מה"ת אפילו היכי דאיכא חזקה בהדי, וקשה לי היאך אפשר לומר כן הא זהו נסתר מההיא דתינוק בצד עיסה]. וא"כ היכי אכל בשרא דלמא במקום נקב קשחיט וסמוך מיעוטא לחזקה, מזה מוכח שפיר דגם בדאורייתא יש לחלק דבמקום דלא אפשר שאני, אכן מדברי תוס' שם בבכורות (ד"ה אב"א) דכתבו דמבשר תאוה לא פריך דר"מ חייש למיעוטא רק מדרבנן. וכ"כ תוס' בחולין, ובזה יקשה הא מ"מ אמאי לא מטע' דסמוך מיעוט' לחזקת אינו זבוח, ויהיה הכרח דתוס' ס"ל דנקובת הוושט הוי רק טריפה כמ"ש המהרש"א:

אולם נ"ל די"ל דנקובת הוושט הוי רק מיעוטא דמיעוטא [ובמהרש"א (בד"ה מנא הא מלתא) כתב, ועוד י"ל דלמיעוטא דל"ש לא נימא סמוך מיעוטא לחזקה, וזהו תמוה, דאם מיעוט טריפות הוי מיעוטא דמיעוטא היכי ילפינן דאזלינן בתר רוב מדאורייתא במיעוטא דשכיח, גם מה פרכינן לר"מ היכא אכל בשרא, הא רבי מאיר מודה במיעוטא דמיעוטא, כדאמרינן בע"ז (ודוחק לומר דלר"מ היכי דיש חזקה דמסייע למיעוט דמיעוט הוי כמו מיעוט דשכיח וחיישינן, ופרכת הש"ס דבמקום נקב הוי חזקת איסור, ובפרט דהמהרש"א בעצמו סבירא ליה בבכורות דנקובת הושט הוי רק טריפה, אבל לענין דברינו שפיר יש לומר דנקובת הוושט הוי מיעוטא דמיעוטא] אלא דכללות טריפה הוי מיעוט דשכיח פעם באבר זה ופעם באבר זה, וכיון דכללות הטריפות הוי מיעוטא דשכיח מש"ה אמרינן יליף משחיטה עצמה דדלמא במקום נקב שחיט, היינו אף דבדקנו בכל אברים, מ"מ ניחוש דבהמה זו טריפה ומה לי באבר זה או באבר אחר, מ"מ ניחוש דבהמה זו ממיעוט בהמות טריפות, אבל לענין דנידון דסמוך מיעוט לחזקה דזהו רק מכח אינו זבוח, וזהו רק מכח נקובת הוושט בזה אמרינן דנבילה הוי מיעוט דלא שכיחא, כן נראה לעניות דעתי:

בא"ד ויש ללמוד מתוך כך הלכה למעשה דאם עשה גבינות כו' בפשטא הי' נראה דדוקא בטריפות שמצד עצמו אבל בטריפות מחמת נקובת המחט דנראה דמתחילה לא נבראת כך הוי חזקה מבוררת דמיד שנולדה הוחזק לפנינו דלית בה נקיבת המחט, וכן מצאתי בפני יהושע בסוגיא דהי' בה מומין, אולם בתוה"ב הקצר (בית ג' שער ו') כתב גבי גבינות מבהמה ידועה ונשחטה ונמצאת טריפה כגון שנמצאת מחט בעובי בית הכוסות וכו'

יש מגדולי החכמים שאסרו וכו' עיין שם מבואר דלא כהפנ"י [ועי' מ"ש לקמן ר"פ א"ט בתוס' ד"ה קסבר עולא]:

בההיא דגבינות י"ל דאם נמצא הטרפות אחר יב"ח בזה הוי רק למפרע ספק טרפה, דכיון דליכא למידן דמסתמא לא נשתנה ממעיקרא ונולד כך, דהא בהכרח נשתנה דכיון דחי יב"ח לא נולדה טריפה, אבל בנמצא טריפה תוך יב"ח, כיון דחזקה דמעיקרא ליכא, אמרינן דחזקתו דלא נשתנית כלל ממעיקרא, ובודאי נולדה כך כמו שהיא עתה בטרפות:

דף יא:

וכ"ת מאי נ"מ כו'. בהרמב"ם פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הי' טריפה פסול שנאמר יעמד חי, ותמה בלח"מ מסוגיין דלמדו מהא דאין הגורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם, ועי' במל"מ שכ' דמהך לימוד לחוד לא ילפינן להיכא דנטרפה אחר הגרלה ע"ש, ועדיין אינו מיושב דא"כ קשה על הסוגיין אמאי לא יליף מיעמד חי:

ונראה למ"ש הרשב"א בתשובה הובא בש"ך (יו"ד סי' נ"ח) דביותרת אמרי' דטריפה חי דכל יתר כנטול דמי אבל לא כנטול ממש עיין שם, וזה מיושב קושי' התוס' בסוגיין דמאי יליף מפרה אדומה הא היתה בת שתי שנים וע"כ לא נולדה טריפה ומוקמינן אחזקתיה, והיינו דמ"מ קשה דלמא יותרת היא דיכולה לחיות, ומעתה י"ל דהגמ' לא הומ"צ למיפרך מיעמד חי די"ל דהי' השעור יותר מיב"ח וא"כ ממ"נ למאי ניחוש אי ניחוש ליותר דילמא באמת כשר דהא קרינן בה יעמד חי, ואי לשאר טריפות הא ע"כ לא נולדה טריפה כיון דחי יב"ח ומוקמינן לה אחזקתה, ולזה פריך הא אין הגורל קובע לעזאזל וא"כ ניחוש דלמא יותרת היא וליכא חזקה, והא דיליף הרמב"ם מיעמד חי אף דיותרת ליכא למעט מהכא, היינו כיון דכבר הביא בהלכה י"ד דבעי' שניהם שווים ולא אצריך קרא דיעמד חי אלא בנטרפה אחר הגרלה כמ"ש הכ"מ וזה ל"ש ביותרת מש"ה סתם דכל טריפה פסולה וק"ל:

שם וליחוש דילמא לאו אביו הוא, עיין ברמב"ם פ"א ה"ב מהלכות איסו"ב ובחידושי בכור שור קדושין דף פ' ע"א:

שם רב אשי אמר אתיא משחיטה עצמה וכו' ודילמא במקום נקב שחיט, עי' בהרשב"א בתוה"ב הארוך (דף ז ב) שהקשה להרא"ה דסבר דגם לרבנן דר"מ אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה א"כ עדיין קשה היאך אכלינן בישרא דנימא סמוך מיעוטא לחזקה דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת והרי רב אשי לא ס"ל דלא אפשר שאני עיין שם, וכבר כתבנו לעיל בתחילת פרקין דאפשר לומר דר"א באמת ס"ל כשינויא קמא דיבמות בר"פ האשה שהלך דרבנן דר"מ לא אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה:

והנה באמת נלע"ד דמעיקרא לק"מ קושי' הרשב"א והיינו דאם אמרינן דלר"מ חיישינן למיעוטא הוא מדאורייתא, א"כ י"ל דגם רב אשי ידע בפשטי' דלענין חומרא דרבנן פשיטא שיש לחלק דמתחילה לא אסרו בדבר דלא אפשר, רק לענין דאורייתא ס"ל לרב אשי דאין חילוק ומש"ה הוכיח משחיה עצמה דמוכח דאזלינן בתר רובא, ולא קשה דנימא סמוך מיעוטא לחזקה דהא הוי רק דרבנן ופשיטא דלענין דרבנן י"ל דבמקום דלא אפשר לא החמירו, ובזה דחי הש"ס דלר"מ דחיישי' למיעוטא מדאורייתא היאך אכיל בישרא אע"כ דגם בדאורייתא יש חילוק בין אפשר ללא אפשר, והוא ברור לענ"ד:

גם י"ל דרב אשי סבר כרבא לקמן (דף ל"ב ב) דמחלק בין שחט ולבסוף פסק דהוי נבילה בין פסק ולבסוף שחט דלא הוי נבילה אלא טריפה, וא"כ י"ל דממ"נ ליכא למיחוש דלענין חששא שמא הי' נקב בתחילת בריאת הבהמה א"כ לא הוי אלא טריפה וליכא חזקת אינו זבוח, ואם ניחוש שמא באמצע ניקב הושט והוי שחט ולבסוף פסק דהוא נבילה, בזה י"ל דגם להרוב מסייע חזקת הגוף דלא נשתנה מכמות שהי' וק"ל:

א) בדברי הרשב"א במשמרת הבית יש לי בעניי הרבה דברים, במ"ש בטענותיו על הרא"ה דאנן איך אכלינן בשרא נימא סמוך מיעוטא לחזקה, ואי משום דלא אפשר מ"מ יקשה כן לר"א דלא רמי אנפשיה הך סברא דלא אפשר שאני, עיין שם, ולא ידעתי הא מוצא הדין דגם לרבנן אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה לחומרא הוא משינויא דרבא יבמות (דף קי"ח) רישא סמוך מיעוטא מפילות, וע"כ כדי לאוקמי למתני' אף כרבנן דאמרינן סמוך מיעוטא דמפילות לחזקה, אבל לסתמא דהש"ס שם דהוא בכ"מ ר"א ורבינא דאמרינן שם מחוורתא דמתני' כר"מ, מוכח דס"ל דלרבנן לא אמרינן סמל"ח, א"כ לר"א לשיטתיה ליכא קושיא משחיטה:

גם י"ל דהא דר"א לא רמי אנפשיה טעמא דלא אפשר שאני, היינו דס"ל דבדאורייתא אין לחלק בכך, אבל לדידן אף דס"ל סמל"ח לחומרא כיון דהוא רק מדרבנן שפיר אמרינן דבמקום דלא אפשר לא גזרו, ורב כהנא דחה להוכיח דאפי' בדאורייתא י"ל כן, דאלת"ה ר"מ היכא אכל בישרא, היינו אף אם נימא דר"מ דחייש למיעוטא היינו מדרבנן כמ"ש תוס' מ"מ היכי דהמיעוט מסייע להחזקה ס"ל לר"מ סמוך מיעוטא לחזקה מדאורייתא, דהא ס"ל הכי אפילו לקולא גבי תינוק שנמצא בצד עיסה לשוי' פלגא ופלגא לטהר, והיכי אכל בשרא אע"כ דאפילו בדאורי' אמרינן לא אפשר שאני:

ב) והנה קושיא זו דהרשב"א, הקשה המהרש"א בבכורות, ומה דתירץ דניקב הושט הוי רק בכלל טריפה שנשחטה, זהו נגד פסקא דידן בש"ע סי' ל"ג דנקובת הושט הוי נבילה, [ובאמת בעניי לא מצאתי מקור לדין זה דנקובת הושט הוי נבילה, ומצאתי אח"כ בפרי

מגדים שעמד בזה, וכעת תמהתי ביותר, דהא מפורש בתוספתא פ"ב דחולין שחט מיעוט הושט ושהה כדי שחיטה ואח"כ שחט שניהם, או שניקב הושט ואחר כך שחט שניהם טריפה ושחיטתה מטהרתה, הרי מפורש דנקובת הושט הוי רק טריפה ששחטה וכן מפורש לענ"ד בהרא"ש פ"ב דחולין סי' ו' במ"ש וכן בשהה במיעוט סי' וכו', אף על גב דמטרפא בנקובת הושט דלא גמירי שהי' אלא במידי דמנבלא ביה עכ"ל, ביאור הדברים, דדלמא דוקא בשהה בין סי' לסי' דאם לא תצרפם אין כאן שם שחיטה כלל דמנבלא ביה בזה גמירי דין שהי' שלא תצרפם, אבל בשהה במיעוט סי' דאף אם לא תצרפם שם שחיטה עליו, דיהי' מעשה הראשון כנקב בעלמא, והוי שחט נקובת הושט לטהר מידי נבילה, בזה מצרפים שלא יהא אפילו טריפה דהכל שם שחיטה עליו והשהיה לא מגרע בזה]:

ג) ולענ"ד דברי המהרש"א סתורים לדבריו בחולין ד"ה מנא הא מלתא דכתב בחד תירוצא דהמיעוט טריפות לא שכיח, וא"כ ליתא לקושייתו בבכורות הנ"ל אבל באמת דברי המהרש"א הנ"ל תמוהים, דא"כ גם לר"מ לא ניחוש, דהא במיעוטא דמיעוטא מודה ר"מ, וגם איך נילף דאזלינן בתר הרוב היכי דהמיעוט שכיח מרובא מעליא דהמיעוט לא שכיח, ונ"ל על קושיא מהרש"א בבכורות דודאי בכולל שם טריפות הוי מיעוט גמור דישנו בהרבה בהמות זו בכה וזו בכה, אבל שם נבילה דהוא רק ע"י נקובת הושט או פסוקת הגרגרת זהו הוי מיעוטא דלא שכיח ולזה לר"מ היכי אכל בשרא דלמא במקום נקב שחיט, אף דבדק כל האברים והחשש רק על נקובת הושט, מ"מ כיון דלא באנו לדון דוקא מדין נבילה, אלא בסתם דלמא הבהמה טריפה ע"י נקובת הושט, דהא באמת אף דנקובת הושט הוי נבילה מ"מ גם טריפה היא כמ"ש תוס' חולין ר"פ אלו טריפות מקרי מיעוט דשכיח דשם טריפות הוי מיעוט דשכיח, אבל לרבנן דלא חיישי למיעוטי, ובאנו לדון מכח סמוך מיעוטא לחזקה דאינו זבוח, א"כ צריכים לדון שמא הוא נבילה, זהו מקרי מיעוט דלא שכיח ונכון:

ד) תו כתב הרשב"א שם להקשות על הרא"ה מההיא דט' שרצים, עפר אני תחת כפות רגלי הרשב"א, ואני אומר באימה ויראה הא מצינו כמה פעמים בטומאה דרבנן שורפים בנטמא במשקים, דקיי"ל דטומאת משקים לטמא אחרים לאו דאורייתא, וכן בשבת (דף ט"ז) גזרו אגושא לשרוף וכן בששה ספיקות שורפים, א"כ מכ"ש דנוכל לומר, היכי דמדאורייתא שורפים מכח הרוב לא רצו חז"ל מכח חומרתם בכ"מ לומר סמל"ח למנוע השריפה, וההיא דתינוק ע"כ הטעם דלא הוי רוב מעליא, וכמו שצ"ל גם עתה בהוכחתו מט' שרצים דלא אמרינן כלל סמל"ח דתינוק שאני דלא הוי רוב גמור, גם מבואר

ברש"י קדושין החילוק דבט' שרצים הוי רובא דאיתא קמן, מש"ה לא אמרינן סמל"ח, [והרשב"א במשמרת הבית כשמחלק דט' שרצים כיון דנמצא בעיסה ורוב שבבית אם מתעסקים בעיסה מטמאין אותה, ונסתייע מדברי רש"י קדושין, ולא ידעתי, הא ברש"י מבואר חילוק אחר, וכצ"ל, גם דברי רשב"א אפשרים רק לשיטת תוס' דבתינוק שנמצא לא ידעינן דנוגע בעיסה, אבל לרש"י לא שייך כן, דהא גם בתינוק מוחזקים בודאי דנגע ולא דמספקינן רק על התינוק עצמו אם הוא טמא] וכעין זה חילק התה"ד סי' שי"ד לענין ממון דקיי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב, דזהו רק ברובא דליתא קמן, אבל ברובא דאיתא קמן מוציאין [אאב"ה ראיתי שבגליון תה"ד כתב אאמ"ו נ"י במ"ש שם להוציא מדברי הרשב"ם דברובא דאיתא קמן הולכין בממון אחר הרוב, וז"ל, וק"ל דממ"ש הרשב"ם בסוגיא דשם בהא דאמרינן הנ"מ באיסורא כגון ט' חניות, א"כ משמע דגם כה"ג דהוא רובא דאיתא קמן הוא רק באיסורא אבל לא בממונא, וצ"ע, עכ"ל] ויש להסביר לפי שיטת רש"י קדושין הנ"ל דבממון הטעם דאין הולכין אחר הרוב משום דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקת ממון, וכמ"ש תוס' רפ"ג דבב"ק וברובא דאיתא קמן הא לא אמרינן סמל"ח, [ובאמת לפ"ז יקשה לשון רש"י לק' (דף י"ב ע"א) דלמסקנא הא דאזלינן בתר רובא ילפינן מאחרי רבים להטות ולא מחלקינן בין איתא קמן לליתא קמן והרי לדברי רש"י קדושין הנ"ל הא יש חילוק דרובא דאיתא קמן אלים יותר מליתא קמן, דמהני אף נגד חזקה וצ"ל דזהו רק מדרבנן דהם אמרו והם אמרו לחלק בתקנתם בין איתא קמן לליתא קמן, אבל לענין דאורייתא אין סברא לחלק ודוחק] וזהו ממש כמו שכתב בני הרב נ"י בסוף דבריו אלא שכתב כן מסברא דנפשיה, ובאמת מפורש כן ברש"י קדושין הנ"ל, ובני נ"י רצה להעמיס כן בכוונת הרשב"א שלא יקשה עליו מרוב טבחי ישראל דל"א סמל"ח, ולא ידעתי, הא הרשב"א טרח לתרץ ההיא דט' שרצים, הרי ס"ל דאפילו ברובא דאיתא קמן אמרינן סמל"ח:

ה) ולשיטת הרא"ה והרא"ש הנ"ל מיושב לי היטב קושיית תוס' ריש חולין (דף ג') ד"ה מ"ט לא אמר וכו' ותירוצם דחוק מאד כמובן, דהנה הרמב"ם נקט במומר שהוא מומחה, והיינו דבמומר לא אמרינן רוב מצויים מומחין, והקשו האחרונים דא"כ ר"א דאוקי מתני' במומר לוקי במומר כעין אוקימתא דרבינא דהכל שוחטים ואפילו מומר במד"א דידעינן בי' שהוא מומחה וכו' ונרויח דלא יקשה וכולן ששחטו אההיא, ולזה נראה דגם במומר איכא רוב מומחין, אבל המיעוט דאינו מומחה שכיח במומרים, מש"ה בעינן שיודעים בו שהוא מומחה, כיון דהוי מיעוט דשכיח אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, וא"כ כ"ז לדינא דקיי"ל כשינויא דרבא ביבמות דמיניה יוצא היסוד דגם לרבנן אמרינן סמוך מיעוטא

לחזקה לחומרא וכנ"ל, אבל לסתמא דתלמודא דהוא בכ"מ ר"א ורבינא דקאמרי שם מחוורתא מתני' כר"מ, מוכח דס"ל דלרבנן לא אמרינן סמל"ח וכנ"ל לא בעינן במומר שיודעים בו שהוא מומחה, דאזלינן בתר רוב מצויין אצל שחיטה מומחין, מש"ה ר"א לשיטתיה לא מצי לאוקמי מתני' במומר וכאוקימתא דרבינא, ולפ"ז פריך הש"ס שפיר רבא מ"ט לא אמר כשמעתיה דכיון דס"ל ביבמות דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה הו"ל למנקט מתני' דהכא במומר וכאוקימתא דרבינא לענין מומחה, דכיון דבמומר מיעוט שאינו מומחה שכיח אמר סמל"ח ובעי' יודעים בו שהוא מומחה, ומשנינן דרבא לטעמיה דאביי קאמר ואיהו לנפשיה מוקי באמת במומר וכאוקימתא דרבינא דבעינן שיודעים בו שהוא מומחה, וא"כ דברי הרמב"ם מפורשים בסוגיא ודו"ק:

ו) ומיושב לי בזה סוגיא דחולין (דף י"ב ע"א) אי דלא ידע אי גמיר נימא רוב מצויין מי לא תניא וכו', וקשה לי אמאי לא פריך מדר"נ עצמו דאמר אמר לשלוחו צא ושחוט וכו', ולפי הנ"ל ניחא דהתם י"ל דבאמת הוי רוב אבל מ"מ המיעוט שכיח ומדרבנן אסור משום סמל"ח, וכיון דהוי רק דרבנן שוב סמכינן על חזקה שליח עושה שליחותו ואמרינן דהשליח שחטו, ולזה פריך מהברייתא מצא תרנגולת ומוכח דהוי מיעוטא דמיעוטא, וק"ל, [ובלא"ה י"ל דבאמר לשלוחו מטעם ס"ס אתינן, ספק שליח עושה שליחותו, ואת"ל אחר שמא מומחה]:

ז) ובזה נפשט לי מה דמסתפק הפרי מגדים, אם עשה שאינו זבוח גם בחיה ועוף כיון דנפקא מוזבחת ובההיא כתיב מבקרך וצאנך והיינו דאם נימא בחיה ועוף ליכא עשה, מאי פרכי' על ר"נ מברייתא, דלמא ר"נ ג"כ סבר דהוי רוב מצויין א"ש מומחין אלא דסבר דהמיעוט שכיח ואמרינן סמל"ח, ובברייתא דקתני תרנגולת דליכא חזקה דאינו זבוח סמכינן על הרוב, ועלה קתני או שאמר לשלוחו, היינו ג"כ בתרנגולת, או כיון דאסור רק משום סמל"ח דהוי דרבנן סמכינן על חזקה דשליח עושה שליחותו, [והיינו לשיטת תוס' דחזקת איסור אמ"ה לא הוי חזקה דהרי מתה לפנינו רק מכח חזקה דאינו זבוח] אע"כ דגם בעוף איכא עשה דאינו זבוח:

ח) ובאמת קשה לי, הא עכ"פ לר"מ דס"ל חולין (דף ק"ב) דאמ"ה אינו נוהג בחיה ועוף דכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר וסמיך ליה וזבחת מבקרך וצאנך, כיון דס"ל דמבקרך וצאנך דוקא אפילו למה דסמיך ליה דהיינו אמ"ה מכ"ש מה דילפינן מוזבחת עצמו דהיינו עשה דאינו זבוח לא תיכול, דהוא דוקא בבקר וצאן ולא בחיה ועוף, א"כ יקשה מסוגיא דחולין (דף פ"ו) דחרש שוטה וקטן ששחטו פטורים מלכסות דרוב מעשיהן מקולקלים, הא ר"מ חייש למיעוטא, וע"כ משום דאמרינן סמוך חזקה לרובא

והוי מיעוט, כמו מיעוטא דמיעוטא, וכן הא דמחייב ר"מ משום נבילה מה"ט הוא, והא כיסוי דשייך רק בחיה ועוף מה חזקה הוא לר"מ, לא מבעי' לשיטת רש"י וסייעתיה דהא דבהמה בחזקת איסור עומדת היינו איסור אמ"ה בודאי קשה הא לר"מ ליכא אמ"ה בחיה ועוף, אלא אף לשיטת תוס' דמטעם חזקת אינו זבוח, הא לר"מ לכאורה גם עשה אינו זבוח ליכא בחיה ועוף, דהא ס"ל דמבקרך וצאנך דוקא ואין בכלל חיה ועוף, אח"ז ראיתי בפרי מגדים בפתיחה להל' שחיטה ד"ה עוד אבאר לך וכו' שהקשה כן להפוסקים דליכא כלל עשה דאינו זבוח והחזקת איסור רק משום אמ"ה אמאי פוטר ר"מ מכיסוי, הא לר"מ דאמ"ה אינו בחיה ועוף ליכא חזקת איסור עיין שם, ולענ"ד גם לאינך שיטות דס"ל דאינו זבוח הוי עשה יקשה ג"כ דלר"מ בודאי ליכא עשה דא"ז בחיה ועוף וכנ"ל, האומנם דתוס' כתבו (דף ל"ג ע"א) וי"ל דמ"מ אמ"ה אסור דבעי' שחיטה, עכ"ל, וא"כ שפיר הוי חזקת איסור, אבל לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים, דמהיכן ילפינן האיסור בלא שחיטה, דשחיטה בעינן שלא תהא נבילה אחר שתמות, אבל מחיים כיון דליכא משום אמ"ה מהיכא נפקא איסור אם לא דכוונתם מחמת עשה שאינו זבוח, אבל גם בזה קשה הא לר"מ כיון דבקרך וצאנך דוקא לענין אמ"ה מכ"ש דהוי דוקא לענין איסור אינו זבוח דנפקא מהא קרא עצמה דוזבחת וצע"ג, ובמק"א הארכתי:

ט) מ"ש בני רחימי נ"י לסתור תירוצו ב' דהרשב"א דהא ודאי אפילו באינן מומחין רוב שחיטתן מתוקנים, א"כ הא דאסור שחיטת אינו מומחה הוא רק מטעם סמל"ח לא הבנתי דבריך. דא"כ יהי' מזה הכרח ליסוד הדין דאמרי' סמל"ח, ויהי' מזה תיובתא לתוס' וסייעתם דס"ל לא אמרינן סמל"ח, ורבא ביבמות מוקי ג"כ מתני' רק כר"מ, גם לכ"ע הא עכ"פ לסתמא דתלמודא ביבמות דקאמר מחוורתא מתני' כר"מ משום דס"ל דל"א סמל"ח, יקשה דלשתרי שחיטת אינו מומחה, ולומר דבאמת כן הוא מלבד דהוא רחוק ודחוק, יקשה איך פרכינן בפשיטות אי דידע דלא גמיר פשיטא הא הרבה השמיענו מה דבאמת מותר לפי סתמא דתלמודא יבמות הנ"ל, ואשמעינן דאמרין סמוך מיעוטא לחזקה וכדרבא, אא"כ דנצטרך לומר אף לפי סתמא דתלמודא הנ"ל, מ"מ שחיטת אינו מומחה דראו חז"ל דהמיעוט שכיח הרבה והחמירו בזה וכעין שכתבו תוס' יבמות (דף ל"ו) לענין רוב ולדות ולענין משאל"ס, א"כ גם על הרשב"א ליכא קושיא, אבל באמת גם על זה יקשה, איך פרכינן אי דידע דל"ג פשיטא, כיון דמדאורייתא שריא מה פשיטות יש, דודאי יהי' אסור מדרבנן א"ו נראה דבאינם מומחין ליכא רוב דשחיטתו מתוקנים וכדמשמע לישנא דהרשב"א דכתב לתרץ קושיית הרא"ה משום דהוי מיעוטא דמיעוטא כתב בלשונו הזהב דאף במיעוט דאין מומחין יש דשוחטים יפה, משמע דישנו מציאות

לפעמים אבל לא דהוי רוב, והטורי זהב סימן ט"ו כתב בפשיטות דרוב מעשיהם מקולקלים, ואף שהנכון עם בני נ"י דדברי הרמב"ם רפ"ד מהלכות שחיטה אינם מורים כן, מ"מ צ"ל דשבקינן דדחיק לאוקמי נפשיה כפירושו דהכ"מ, או כמו דראיתי להמבי"ט בספר קרית ספר דהעתיק לדברי הרמב"ם אלו באם שחט לפנינו איזה פעמים יפה, בזה מדאורייתא מותר לאכול משחיטתו ומדרבנן אסור, ואף אי נימא דהרמב"ם יסבור כן דרוב מעשיהן מתוקנים, מ"מ תוס' והרשב"א והרא"ש דהקשו על רוב מצויין אצל שחיטה דנימא סמל"ח, בודאי אלו היו סוברים דגם במיעוטא אין מומחין רוב מעשיהם מתוקנים לא היו מקשים כלום, דהוי מיעוטא דמיעוטא ממש, גם תוספות בכורות אחר דכתבו להוכיח דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה כתבו והא דאמרינן רוב מצויים וכו' ואמאי לא הקשו בפשוטו בדרך ממה נפשך מ"ש דבאינם מומחין דאסור ולא סמכינן על רוב מעשיהם מתוקנים ומה שכתב דבסתם סמכינן על רוב מצויין א"ש מומחין, מ"ש הך רוב מהך רוב, א"ו דס"ל דאינן מומחין ליכא רוב כלל:

י) מ"ש בני להוכיח בחזקה דרוב מעשיהם מתוקנים דאל"כ בהולכים לבית השחיטה נידון ביה דין קבוע שאינו ניכר, אני אומר ולטעמך איך קונים לוקחים בהמה מבית המוכר וסומכים על רוב בהמות כשירות והא הוי קבוע וכן ביבום, וכבר עמדתי בזה, והסברתי לעצמי דוקא היכי דהרוב מכח התערובות, ואנו דנין דכל דפריש מרובה פריש בזה יש דין קבוע אבל רוב בהמות כשירות דלאו מדין תערובות דנין דהבהמה זו פירשה מהרוב כשירים, דהא גם בנולדה לפנינו מותרת ול"ש בזה ענין פריש אלא דשדינן לה בתר רובא דעלמא דהוייתה ובריאתה כדרך הרוב, וכן לענין איילונית וסומא דאם הוא בעיר שכולם אין מומחין וא' נתגדל בפנינו בעיר זו, אעפ"כ דנין אותו דדרכו כדרך הרוב דאין שוחטים אא"כ למדו, ובכל הנך דלאו מדין פריש מרובא פריש הוא אין דנין בו דין קבוע:

יא) גם י"ל דקבוע הוי רק היכי דיש מיעוט בקבוע בודאי אבל בכל הנך טריפות ואיילונית וכדומה דאותם שידוע לנו שהם טריפות ואיילונית אינם בכלל הספיקות דדנינן עליהם, ועל אותן שאין דנין אין בהם ודאי טריפות ואיילונית וכדומה:

יב) תו כתב בני נ"י לסתור תירוצו דהרשב"א דהוי מיעוטא דמיעוטא דמ"מ יקשה בהא דאמרינן פ"ק דחולין (דף ג') ר"ג וב"ד ס"ל כר"מ הא גם לרבנן לתסר משום סמל"ח זהו קשה גם לתירוץ להרא"ש והרא"ה דכתב לתרץ רוב מצויים היינו כל או דהוי מיעוטא דמיעוטא, הא גבי כותים ליכא למימר הכי, דא"כ גם לר"מ לא ניחוש, דהא מודה ר"מ במיעוטא דמיעוטא, ובאמת זהו קושי' תוס' בבכורות מהא דר"י אכל משחיטת כותי,

ואמאי לא חשש לומר דסמל"ח, לענ"ד י"ל דהא צריכים להבין לישנא דהש"ס וגזר רובא אטו מיעוטא, מה ענין גזירה, הו"ל לומר דחיישי' למיעוטא, ולזה נראה דזהו ממש כההיא סוגיא דר"פ כל הצלמים, דלר"מ גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום, ופירש הרמב"ן דאף במקומות שהוחזקו דאין עובדים אותה, כיון דלר"מ מיעוט יש לו חשיבות גזרינן אטו אותו מקום, ולרבנן מיעוטא כמאן דליתא ולא גזרינן והר"ן כתב שם כסגנון הזה, דאפילו סתם מקומות מדינא שרי ואסורים רק משום גזירה עיין שם, וא"כ ה"נ לענין כותים דמצאו במקום אחד שעובדים ע"ז, ולר"מ גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום, ולרבנן ל"ג, וא"כ אף לענין שחיטה דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה מ"מ כיון דהמיעוט בעצמותו לא חשוב לרבנן אלא כשאנו דנין על הבהמה זו שלפנינו אמרינן סמל"ח אבל לענין גזירה אטו אותו מקום, כשאנו דנין על המקומות מיעוט מקומות כמאן דליתא ולא גזרינן, וראי' לזה דאמאי גזרו על היין לר"מ, הא ר"מ מודה היכי דהחזקה מסייע לרוב כדאיתא יבמות (דף קי"ט) והא היין הי' לו חזקת היתר, אע"כ דחז"ל רצו לגזור איסור יין של אותו מקום משום הרחקה ורק לגזור שאר מקומות אטו מיעוט מקומות תלוי בפלוגתא דר"מ ורבנן, אי מיעוט חשוב או לא, ואנו אין דנין על היין לומר בו חזקת היתר, אלא על המקומות, וה"נ לרבנן לענין שחיטה, כיון דבעלמא המיעוט כמאן דליתא, ואינו חשוב לגזור עליהם ולא תליא כלום בחזקת היתר או איסור שבחפץ ודו"ק:

יג) מה דהקשה מעלתך על הרשב"א במה דרוב טבחי ישראל דנימא סמוך מיעוטא לחזקה, גם אנכי עמדתי בקושי' זו, ובאופן זה, דבט' חניות י"ל דאנו דנין שיש לפנינו רוב בשר שיצאו מחזקתן ודנין על הך חתיכה שהוא מהרוב חתיכות שיצאו מחזקתן, ובתוס' נדה (דף י"ח ע"א) ד"ה אחר הרוב והכא דאיכא חזקה נגד הרוב וכו', מ"מ י"ל דלא אמרינן בזה סמל"ח, מטעם הנ"ל, ודוקא בט' שרצים דאנו דנין החזקה על העיסה שהנמצא בההוא צפרדע אבל מ"מ תמוה במצא גדייו ותרנגוליו בעיר שרוב טבחי ישראל, דאנו דנין רק על הגדי הזה מי שחטו, ולא נפרש מבשר המקולין, בזה שייך סמל"ח, ודמי ממש לט' שרצים, וצע"ג:

יד) ובדברי הרשב"א במ"ה לא הבנתי כראוי דבטענותיו על הרא"ה כתב לדחות תירוצו דהרא"ה דרוב היינו כל, דמ"מ איכא מיעוט מומחין דשוהים, הא זהו יקשה גם לתירוצו דהרשב"א דל"א סמל"ח, אלא היכי דהמיעוט נגרע מהרוב עצמו, בזה יקשה מה מהני רוב מומחין, מ"מ נימא סמוך מיעוטא דשהית מומחין דזה נגרע מהרוב עצמו, והא תינח אם כולם מומחין דזהו עצמו הרוב, דאין שוהים והמיעוט אין שוהים ולא נגרע מהרוב עצמו, אבל ברוב מומחין הוי כמו מיעוט מפילות, ואולי יש לדחות דוקא במפילות,

דאמרינן דהעיבור היה גרע שנתעברה נפל ויצא מהרוב, אבל ע"י מומחה דההמחאה הי' כראוי, והשהיה ענין אחר, ולגבי השהיה אנו דנין דמומחין עפ"י הרוב אין שוהים ולגבי זה אין המיעוט נגרע מהרוב, ועדיין צ"ע, כן נראה לענ"ד:

שם ה"נ דלא אכיל בישרא, עיין לקמן דף כ"ח ע"א תוס' ד"ה אתא:

בתוס' ד"ה וכ"ת דבדקינן ליה וכו' מקשים דנילף מרוצח גופא דאזלינן בתר רובא וכו', לא הבנתי כוונת קושיתם בזה למ"ש התוס' בעצמם בסמוך ד"ה ודלמא הך דאסהידו ביה וכו' וא"ת דחובשים אותו וכו' וי"ל דשמא קסבר טרפה חיה ועוד נ"ל דאי אין הורגין וכו' עיין שם, וא"כ ע"כ מרוצח גופא לא הוי מצי לאוכוחי די"ל דר"כ סבר כמ"ד טרפה אינה חיה וא"כ י"ל דחובשין אותו יב"ח, וצ"ל דהכא קאי התוס' בשיטת ר"ת דאדם אית לי' מזלא ואין ראיה ממה דחי יב"ח וצ"ע:

בא"ד אך קשה לי מאי קאמר וכ"ת דבדקי' לי' הא מ"מ הוי התראת ספק וכו', קשה לי למ"ש התוס' יבמות (דף פ' ע"א ד"ה נעשה סריס) כיון דהוי גילוי מילתא דלא הי' אז קטן לא הוי אז התראת ספק עיין שם וא"כ ה"נ דאגלאי מילתא מכח הבדיקה דלא היה טריפה לא מקרי התראת ספק:

ונלע"ד לחלק דדוקא התם דבגוף האיסור אין ספק דבודאי אכל חלב אלא דהספק אם יכולים לענוש אותו עליו בזה מהני גילוי מילתא, משא"כ הכא דבשעה שהרג אותו הוי ספק בגוף האיסור אם עשה האיסור דשמא טריפה הרג, בזה לא הוי גילוי מילתא, שוב מצאתי שכ"כ הפנ"י בקונטרס אחרון לקידושין פ"ג סי' צ"ג על קושי' המ"ל עיין שם:

תוד"ה ליחוש ותירץ ר"ת כו', על קושייתו בסנהדרין (דף פ"ד ע"ב) אלא למ"ד חנק חמור מא"ל, הא אם נפרש דמכה אביו היינו דקטלינן יקשה איך נדון אותו בחנק דחמור דשמא לאו אביו הוא, ואי דאזלינן בתר רובא הא גם אם לאו אביו הוא חייב מיתה בסייף, והוי בן מיתה דלא אזלינן בתר רוב כמ"ש תוס' חולין גבי נסקלין בנשרפין:

נ"ל ליישב בכמה אופנים, א), מ"ש תוס' בין מיתה למיתה דלא אזלינן בתר רובא לא דיש איזה לימוד או קבלה לזה, אלא כיון דליכא לימוד לענין זה דניזל בתר רובא גם בין מיתה, מש"ה לא אזלינן ביה בתר רובא, אבל בודאי אלו הי' לנו לימוד דגם בין מיתה למיתה אזלינן בתר רובא, לא הי' על זה ענין סתירה או קושיא, וכיון שכן שפיר פרכינן דלמא מכה אביו היינו דקטלינן, ויהי' באמת מוכח מהאי קרא דגם בין מיתה למיתה אזלינן בתר רובא, ב), למה דקיי"ל מותרה לדבר חמור לא הוי מותרה לדבר קל, וההיא דנסקלין בנשרפין מוקמינן לה בסנהדרין (דף פ"א ע"ב) דמיירי בהתרו בו סתם, א"כ י"ל דמכה אביו היינו דקטלינן, והעדים התרו בו במפורש בחנק, דבזה באמת דנין אותו

בחנק מכח הרוב, דאם ניחוש דלאו אביו הוא פטור לגמרי, כיון דלא התרו בו על סייף, ולא הוי בין מיתה למיתה, ג), דוקא בנסקלין בנשרפין, דמה דאנו רוצים ליזל בתר הרוב, היינו להך מלתא עצמו דיתחייב בחמורה בזה אמרינן דבין מיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא, משא"כ במכה אביו, דתיכף כשנולד דייניגן מכח הרוב דהוא אביו לכמה ענינים, וממילא בקטלא דהוא בחנק, כיון דכבר היינו דנין מכח הרוב דהוא אביו, והרי סברא זו מוכרחת, דאיך משכחת דאם חייב לפדות בנו בכור דלמא לאו אביו הוא, ובממון אין הולכין אחר הרוב, או דלמא הבן הוא טריפה אע"כ כיון דהרוב הי' לענין אחר וכבר הסכמנו מכח הרוב דזה אביו ושזה אינו טריפה, אך שעתה נוגע זה לענין ממון, מ"מ מהני הרוב, וה"נ לענין מיתה, כיון דהרוב חל מקודם להחזיק זה לאביו, ממילא חייב הוא מיתת חנק, [ובאמת קשה לי מדברי תוס' לעיל ד"ה מנה"מ וכו' ולמאי דמפרש רבינו חיים וכו' ולפי הנ"ל ליכא ראיה מפרה אדומה, דהתם כבר היינו דנין על הפרה עצמה שאינה טריפה מכח הרוב, וממילא אף דעכשיו מסתף מיניה לטהר הטמא ולהוציאו מחזקת טומאה, מ"מ אזלינן בתר רוב כמו דאזלינן כה"ג בתר רוב נגד חזקת ממון וכנ"ל, אבל בעלמא היכי דהרוב אתי' מתחילה להוציא מחזקה עדיין לא שמענו די"ל דרובא לא מפקא מחזקה, כמו דלא מפקא מחזקת ממון וכי היכי דמחלקין ענין חזקת ממון דלמא מחלקין בהכי נגד כל החזקות, וצ"ע] ד), יש ליישב דרך פלפול, היינו די"ל דהכלל זה דבין מיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא, היינו היכי דל"צ כלל בהך מלתא למיזל בתר הרוב כגון הנסקלין בנשרפין דמיירי בעובד ע"ז ומחלל שבת וכדומה, דבזה ל"צ לדון עלה מדין רוב כלל, דאף אם ניזל בתר מיעוטא חייב מיתה, ואי דניחוש דלמא העובר עבירה הוא טריפה, י"ל הא שורש הדין דטריפה שעבר עבירה דפטור ממיתה, היינו משום דהוי עדות שא"א יכול להזימה, וזה שייך בידעינן ביה שהוא טריפה, אבל היכי דלא ידעינן שהוא טריפה אף אם קמי שמיא גליא שהוא טריפה מ"מ חייב מיתה, דהא אם יוזמו העדים יעשו בהם דין הזמה מכח הרוב דנידן דלא הוי טריפה ממילא הוי יכול להזימו, ואף אם קמי שמיא גליא שהוא טריפה, מ"מ כיון דאנן לא ידעינן ויקויים בעדים דין הזמה מקרי יכול להזימה, ומחוייב באמת מיתה:

ונ"ל דזהו כוונת תוס' בחולין ד"ה וכ"ת דבדקינן ליה וכו' ועוד נ"ל דטעמא דטריפה שהרג וכו' ואי קטלינן וכו' ולכאורה דבריהם אלו ואי קטלינן וכו' מחוסר הבנה דיספיק בקיצור, כיון דהטעם משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, ממילא אין להוכיח אלא במה דקטלינן וכו', וגם יסוד תירוצם אינו מחוור כ"כ, דמ"מ כיון דהדין דטריפה שהרג דפטור יהי' מאיזה טעם שיהיה ממילא מוכח דאזלינן בתר רובא, מדלא חיישינן

דהרוצח טריפה, ומה בכך דהטעם משום דהוי עדות שאי"ל, מ"מ אין זה נוגע להוכחה השניה ממה דקטלינן לעדים ול"ח שמא טריפה הוא דזהו הוכחה על העדים וההוכחה הראשונה הי' על הרוצח, ולזה נראה ברור דכוונת תוס' כפי הנ"ל דליכא ראיה כלל דדלמא הרוצח טריפה, דהא טעמא דרוצח טריפה דפטור דהוי עדות שא"א יכול להזימה, ואלו משכחת דקטלינן לעדים, היינו דעושים בהם הזמה שפיר קטלינן להרוצח טריפה, דהא הוי יכול להזימה, [ותיבת לא, הוא ט"ס בתוס' או שהוא דרך בתמי' וכי לא שפיר קטלינן להרוצח, כיון דקטלינן לעדים הוי יכול להזימה] וא"כ ממילא ליכא ראיה, דלו יהא דקמי שמא גליא שהוא טריפה, מ"מ כיון דאנן לא ידעינן, ואם יוזמו קטלינן להעדים ממילא אף הרוצח שפיר קטלינן ואין ענין טריפתו בסתר פטרתו ממיתה, ונצטרך לדון היא גופא טעמא מאי דקטלינן להעדים ניחוש דלמא טריפה הוי, א"כ אין להוכיח רק מכח הקושיא דקטלינן לעדים, וזהו באמת ראיית ר"א, וברור, וזהו בעצמו ראיה דכך כוונת תוס', דאל"כ יקשה אמאי לא תירצו בהכי דהא סברא נכונה וחזקה:

ואולם מזה קשה לי על דברי תוס' שם ד"ה ודלמא הך דאסהידו בי' וכו' ועוד נ"ל דאי אין הורגים לעדים וכו' דע"כ כוונתם ג"כ כפי הנ"ל והיינו דאם יהיה הדין דאין הורגים לעדים כשהוזמו אלא אחר יב"ח, ממילא בלא הוזמו אותו שמעידים עליו דאין להורגו עד אחר יב"ח, והיינו דניחוש דקמי שמיא גליא שהיא טריפה, ואף אנן לא ידעינן לי' ומקרי יכול להזימה וכנ"ל, הא כיון דאין העדים נהרגים כשהוזמו עד אחר יב"ח, ממילא אם קמי שמיא גליא דאותו שהעידו עליו הוא טריפה א"א שיקיים בעדות זו דין הזמה, דהא אם יוזמו צריכים להמתין עד אשר יחי' יב"ח, וכיון שבאמת הוא טריפה בודאי לא יחי' יב"ח ולא יתקיים ההזמה, וא"כ העדות בטלה, כיון דבאמת לא יתקיים ההזמה, ומש"ה בלא הוזמו אין להורגו עד אחר יב"ח וכיון שכן קשה לי מה הועילו בתירוצם, הא משכחת הזמה דחובשים אותו כד"ח, דידעינן דבסוף יב"ח הי' גברא שלם, ואם לא היו ניזומים היו הב"ד הורגים גברא שלם, ועתה שהוזמו מקיים בהם ההזמה, ואי דא"כ גם בלא הוזמו, גם אותו שמעידין אותו צריכים להמתין כד"ח, וא"כ ממילא באו לחייבו מיתה אחר כד"ח, דתמיד הכלל כמו שצריכים להמתין כשהוזמו ה"נ צריכים להמתין כשלא הוזמו להרוג אותו שמעידים עליו, דז"א, דאיך תליא זה בזה דבשלמא יב"ח צריכים להמתין מטעם הנ"ל דלמא הוא טריפה וקמי שמיא גליא דטריפה וממילא לא יחי' יב"ח וא"א שיתקיים ההזמה, אבל מ"מ סגי ביב"ח אף אם הדין דכשהוזמו צריכים להמתין כד"ח, מ"מ בלא הוזמו סגי ביב"ח, כיון דבשעה שהעידו לא הי' טריפה מ"מ נתקיים העדות דיכול להזימה כיון שהוא גברא שלם עומד שיחי' זמן רב, וממילא אלו יוזמו יעשה בהם הזמה, עד

אחר כד"ח, ומה בכך אם באמת אח"כ נטרף ולא חיה כד"ח, מ"מ בשעת העדות עומד שיחי' ומקרי יכול להזימה, וכיון שכן י"ל דבלא הוזמו ממתינים יב"ח, ובהוזמו ממתינין כד"ח וצ"ע:

וא"כ כ"ז בנסקלין בנשרפים אבל במכה אביו אם לא ניזל בתר רובא ממילא יש לחוש שמא אביו הי' טריפה ופטור לגמרי, וא"כ צריכים לבוא עליו מדין רוב, ממילא אזלינן בכולה מלתא בתר רוב ואמרינן דאביו הוא וחייב חנק, כיון דאם לא תרצה ליזל בתר רוב יהי' מקום לפטור לגמרי, דשמא אביו טריפה הוי וק"ל. (ועי' בשו"ת ח"ב סי' קמ"ח):

בתוס' ד"ה ודילמא הך דאסהידו בי' וכו' וא"ת דחובשים אותו י"ב חודש וכו', הכא אין להקשות דדלמא סבר התראת ספק לא שמה התראה ולא מהני חובשים אותו דמ"מ הוי התראת ספק דהספק הי' ג"כ בעיקר מעשה, דהא באמת עדים זוממים אין צריכין התראה כדאיתא בכתובות (דף ל"ג) עיין שם:

דף יב.

ואי דידע דלא גמיר כו' (עי' לעיל י"א ב' אות ט'):

שם בגמ' לימא רוב מצויין אצל שחיטה וכו' מי לא תניא וכו' הרי שמצא תרנגולת וכו', קשה לי מאי פריך דלמא לא הוי אלא ספק וסבר הברייתא כמ"ד אין שחיטה לעוף דפלוגתא דתנאי כדלקמן (דף כ"ח) ומותר מספיקא, ולזה נ"ל לדברי הר"ן שהבאתי לקמן (דף י"ט ע"א) דבמליקה פוסל שהיי' אף דדרסה וחלדה כשירה במליקה מ"מ שהיי' פוסל דשהיי' מחלקת והוי טריפה שנמלקה ע"ש, וה"נ בעוף כיון דמ"מ אף למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת מ"מ טריפות אסור בה וממילא שהייה פוסלת בה כיון דשהייה מחלקת הוי טריפה שנחרה, וא"כ הוי ספיקא דאורייתא דשמא אינו מומחה ושמא שהה בה, אמנם עדיין קשה לשיטת התוס' דחזקת איסור היינו אינו זבוח דוזבחת ואכלת הוי עשה זבוח אכול שאינו זבוח לא תיכול א"כ בעוף למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת ליכא עשה, והא דבעי נחירה היינו לתקן דלא תהיה נבילה וקודם לכן אסור משום אמ"ה, א"כ דילמא גם ר"נ סבר דאמרי' רוב מצויים וכו' אלא דס"ל דהוי מיעוט דשכיח ואמרי' סמוך מיעוטא לחזקה, משא"כ התם בתרנגולת אף דהוי חשש דשהה בה מ"מ ליכא חזקת איסור דהא בחיים לא הי' בה איסור אינו זבוח אלא איסור אמ"ה וזה נסתלק בודאי, וצריך לומר כיון דרבנן אצרכוהו שחיטה, אצרכוהו ממש כמו בבהמה והטילו עלי' כל חומר שחיטת הבהמה דבלא שחיטה יהי' איסור שאינו זבוח וממילא הוי חזקת איסור, או דדחיקא להש"ס לאוקמי ברייתא כמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת, ודוחק:

עכ"פ אף אם יהיבנא כל הדוחקים הללו ממילא נסתר מ"ש הגאון דפפד"א [בפרי מגדים] בהקדמתו להל' שחיטה דאף למ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת דאיתקש לבהמה היינו לענין תיקונו אבל לא לעשה דאינו זבוח, דוזבחת מבקרך וצאנך כתיב וליכא עשה בעוף עיין שם, א"כ תיקשה איפכא דילמא הברייתא סברה יש שחיטה לעוף מה"ת וליכא חזקת אינו זבוח מש"ה סמכינן על רוב מצויים וכו' ור"נ מיירי בבהמה דסמוך מיעוט אינו מומחים לחזקת אינו זבוח אע"כ דאף בעוף הוי [עשה] אינו זבוח דלכולהו איתקש וק"ל. (ועי' לעיל אות ו' ז' ח'):

שם האומר לשלוחו צא ותרום מהו וכו', קשה כיון דאיבעי ליה מיניה בתרומה ע"כ דס"ל דאין לדמותו לשחיטה ואח"כ כשהשיב לו אין חזקת תרום הקשה לו ומ"ש, בתחילה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר:

ונ"ל אף דר"ד ב"י הי' סבר דגבי שחיטה הטעם דסמכי' אחזקה שליח עושה שליחותו היינו דהי' ס"ל דלא סמכינן על רוב מצויים והיינו מטעם חזקת איסור ואמרינן סמוך מיעוטא לחזקה ומדרבנן אסור, ומש"ה נסתפק לענין תרומה דיש בכללו גם תרומת דגן תירוש ויצהר דהוא דאורייתא דאין לדמותו לשחיטה דהתם אף אם אחר שחטו אסור רק דרבנן דד"ת אמרינן רוב מצויים וכו' ומש"ה סמכינן אהך חזקה אבל בתרומה דאורייתא י"ל דלא סמכינן, וכשראה שהשיב לו סתם אין חזקתו תרום דמשמע אף בתרומת פירות דהוא דרבנן הקשה לו שפיר מ"ש משחיטה, והשיב לו דגם בשחיטה לא סמכינן אחזקה דשליח עושה שליחותו ומותר מטעם רוב אף דר"נ סבר בעירובין (ל"ב) דבדרבנן סמכינן אחזקת שליח עושה שליחותו מ"מ שחיטה ותרומת פירות הוי עיקרו דאורייתא לא סמכינן וכמ"ש תוס' עירובין [שם ד"ה תאנים מתאינותי] וק"ל, אח"כ ראיתי שאא"ז הגאון ז"ל בספרו משנת דרע"ק נתקשה בזה ויישב באופן אחר דומה לדברינו:

רש"י ד"ה פסח וכו' אלא ודאי הלל"מ. עי' לק' דף נ' ע"ב ברש"י ד"ה מאי וצע"ק:

בא"ד א"נ אחרי רבים להטות וכו' דמ"ש האי מהאי וכו' עכ"ל רש"י ז"ל. נ"ל דיש לדון הנ"מ לענין הא דקי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב דאם אמרינן דמסברא אין חילוק בין רובא דאיתא קמן לליתא קמן ממילא בממון בכל ענין אין הולכין אחר הרוב, וזהו נראה דעת התוס' כתובות (דף ט"ו ע"ב ד"ה להחזיר לו), אבל אם נימא דהלל"מ הוא דבאיסור אף ברובא דליתא קמן אזלי' בתר הרוב א"כ י"ל דבממון דוקא ברובא דליתא קמן לא אזלי' בתר רובא אבל באיתא קמן אזלי' בתר רוב, וזה נראה דעת רשב"ם ב"ב (דף צ"ג. ד"ה דהיא גופ' מוחזק וכו'), ועי' בתוס' סנהדרין (דף ג' ב) ד"ה דיני ממונות דנראה כמסתפקים בזה, ויש לתת טעם לזה דאם נימא דהטעם דאין הולכין בממון אחר הרוב

דאמרי' סמוך מיעוטא לחזקה אף דקי"ל כרבנן דר"מ מ"מ להחמיר אמרו חכמים סמוך מיעוטא לחזקה וממילא אין יכולים להוציא ממון, [ועי' תוס' בב"ק (דף כ"ז ע"ב ד"ה קמ"ל], וא"כ י"ל למ"ש רש"י קידושין (דף פ א) לחלק בין תינוק בצד עיסה דאין סומכין, בין ט' שרצים וא' צפרדע דשורפים, דהתם הוי רובא דאיתא קמן, דנראה דברובא דאיתא קמן אפי' להחמיר לא חיישינן לחזקה דהא שורפין עליו א"כ ה"ה דברובא דאיתא קמן מוציאין ממון ועיין:

בא"ד ואהא מילתא סמכינן ולא בדקינן כל י"ח טרפות וכו' ע"ש, משמע משום דקי"ל דגם ברובא דליתא קמן סמכינן עלה אפי' באפשר, אבל לר"מ דחיישי' למיעוטא אסור לאכול עד שיבדוק כל הטריפות, ולא ס"ל לרש"י דגם לר"מ כיון דלענין טריפות דושט דלא אפשר סמכי' ארובא כיון דבבהמה זו סמכינן ארובא סמכינן כן אכל טריפות דבהמה וכמ"ש הרשב"א בחידושיו, וקשה לי דא"כ לרע"ק דס' בבכורות (דף כ') חלב אינו פוטר בבכורה וע"כ ס' דחיישינן למיעוטא וכמ"ש תוס' א"כ לרבי עקיבא צריך מדינא בדיקת האברים הפנימים ואפי' בנאבד ראוי לאסור כיון דחיישינן למיעוטא מדינא, א"כ תקשי איך אמר רבי עקיבא בביצה פ"ג (דף כ"ה) כדי שיכול לאכול כזית חי מבית טביחתה הא אסור לאכול עד שיבדקנה, ואף דאמרינן בפסחים (דף מ"ז) לענין הואיל דלענין הפסד ממון לא גזרו ושרי משום הואיל אף דבעלמא אסור מדרבנן, א"כ י"ל הא דחיישי' למיעוטא הוא ג"כ מדרבנן ושרי במקום פסידא, זה אינו דשאני התם דהתירו ביום טוב לעשות מלאכה דרבנן משום פסידא אבל פשיטא דאסרינן הבהמה לאכלו ואין להתירו לאכול משום פסידא דא"כ אף בחול יהי' מותר בנאבדו הבני מעיים והריאה מחמת פסידא דבהמה זו, והא ודאי ליתא כיון דחיישינן למיעוטא אסור בלא בדיקה וכיון דאסור לאכול ממילא לא שייך הואיל והמלאכה אסור מדאורייתא [ועי' בשאגת אריה (סי' ס"ד) דלא כ"כ] ואמאי מותר לשחטו ביום טוב, זולת שנאמר דרש"י מפרש דאפשר היינו דעדיין איכא לברורי מבררינן כמו בקטן וקטנה דאפשר להמתין עד שיגדלו ויביאו ב' שערות ומש"ה סבר רבי עקיבא דחלב אינו פוטר היינו היכא דאיכא לברורי אם כבר ביכרה הבהמה, וא"כ ביום טוב משום פסידא מקרי ליכא לברירי, ובאמת אם נאבד הבהמה בלא בדיקה מותר לר"מ כיון דעכשיו ליכא לברורי לא חיישינן למיעוט דמקרי לא אפשר, ומה דאמר רבי עקיבא ראיתם טריפה הרג לאו מטעם דחיישינן למיעוט דהא השתא ליכא לברורי אלא הפירוש שהי' בודק הרבה שמא יוכחשו אהדדי כמ"ש התוס' במכות, ולשיטת תוס' דלא אפשר היינו דוקא היכא דבלא"ה יהא נעקר כל המצוה, י"ל

דס"ל כמ"ש הרשב"א דגם לר"מ לא בעי בבהמה בדיקת אברים הפנימים כיון דצריך לסמוך על הרוב לענין נקובת הושט:

אולם באמת נלע"ד דעיקר כפי' התוס' דהרי כמה פעמים מצינו בש"ס דר"מ חייש למיעוטא אף בלא אפשר לברורי כההוא דגבינות בית אוניקו ובריש פ' כל הצלמים ועי' בריש פ' בנות כותים, אע"כ דלא אפשר היינו דוקא היכא דמכח זה יתבטל כל הדין וכמ"ש תוס', וא"כ קשה לרש"י כנ"ל, ועוד נ"ל ראיה לפי' התוס' דא"כ גם ברובא דאיתא קמן דילפינן מאחרי רבים להטות תיקשה ודילמא היכא דאפשר דהא ליכא לברורי דאם נוסיף דיינים כהנה וכהנה מ"מ לא נסתלק המיעוט ולא אפשר למיפסק הדין, אע"כ דגם זה מקרי אפשר דהיינו דמשכחת הדין לדון ולענוש אם כולם יסכימו לדיעה א' [ובאמת עדיין קשה לי קצת דהא הך קרא דאחרי רבים להטות בדיני נפשות כתיב ובדיני נפשות א"א בע"א דאם לא ניזול בתר רוב א"א לחייב דין רוצח דהא אמרינן בסנהדרין (דף י"ז) סנהדרין שראו כולם לחובה פוטרין אותו, ואפשר דזהו לאו דאורייתא וצ"ע] [ושוב קשה על רש"י כנ"ל]:

ונ"ל דרש"י ס"ל דרבי עקיבא לא חייש למיעוטא וטעמא דרבי עקיבא דחלב אינו פוטר היינו משום דסמוך מיעוטא לחזקה דלא ילדה כמו דס"ל לר"ת בבכורות [דף כ' ע"ב בתוס'], ואף דרש"י ס"ל דבחזקת איסור עומדת היינו אמ"ה וא"כ משמע דמחזיקין מאיסור לאיסור וא"כ גם לענין טריפות הוי חזקת איסור, וא"כ עדיין תבעי לרבי עקיבא בדיקה לטרפות האברים הפנימים, י"ל דדוקא מאיסור אמ"ה לאיסור נבילה הוא דמחזיקים דמיד שנסתלק מהאיסור אמ"ה חל איסור נבילה אא"כ תיקנה בשחיטה וכמ"ש הרשב"א בחידושיו יבמות (דף ל"א א) אבל מאיסור אמ"ה לטריפה לא מחזקינן דלא שייכי להדדי וק"ל:

בתוס' ד"ה פסח וקדשים, מבשר תאוה לא פריך משום דנראה מדאורייתא לא חייש לר"מ למיעוטא, קשה לי דהא מ"מ סמוך מיעוטא לחזקה הוא דאורייתא לר"מ דהא מיקל מה"ט בתינוק בצד העיסה וכ"כ התוס' להדיא לקמן (דף פ"ו ב ד"ה סמוך) [ועי' יבמות ר"פ האשה בתרא (דף קי"ט א) שכתבו דלר"מ גם סמוך מיעוטא לחזקה דרבנן וצע"ג] וא"כ עדיין קשה מבשר תאוה דנימא סמוך מיעוטא לחזקה, ומכאן י"ל דהוכיח הרמב"ם שיטתו דספיקא דאורייתא מדאורייתא לקולא, [וע' בהרשב"א בתוה"ב הארוך שהקשה מסוגיין דהוכיח מפרה אדומה ושבירת עצם דניחוש שמא טריפה הא ספק דאורייתא לקולא, וכבר כ' אא"ז הגאון ז"ל בספרו משנת דרע"ק דשאני הכא דהוי חזקת איסור דס"ל להרמב"ם בחזקת איסור אמ"ה עומדת ומחזיקין מאיסור לאיסור עיין שם] והיינו

דקשי' להרמב"ם אמאי לא פריך מבשר תאוה ואי דחיישינן למיעוטא הוא דרבנן מ"מ נימא סמוך מיעוטא לחזקה, אע"כ כיון דמכח צירוף החזקה למיעוט הוי פלגא ופלגא ממילא הוי ספק בלא איתחזק ואמרי' ספק דאורייתא מה"ת לקולא וק"ל. (הגה ועמש"כ בזה לעיל בע"א ד"ה ובעיקר):

תוד"ה הרי, ה"ה נגנבו כו', נלע"ד דיש הפרש ביניהם לדינא דבאבדו גדייו ומצאן במקום שרוב ישראל מצויים מהני סימן אמצעי כיון דמה"ת ממילא מותר משום דהוי רוב ישראל ומישראל נפל אלא דאסור מדרבנן משום בשר שנתעלם מן העין אם כן מהני ההכרה שהוא שלו ע"י סימן אמצעי (אף דיסוד האיסור דאורייתא מ"מ יש לומר דמהני וכתבתי בזה במקום אחר במים שאין להם סוף אם מהני סימן אמצעי) אבל בנגנבו גדייו ומצאן במקום שרוב גנבי ישראל ורוב העיר עובדי כוכבים בזה בעי' סימן מובהק דהחשש דאורייתא שמא אין זה שלו ושוב החשש שנפל מעובד כוכבים:

דף יב:

בתוס' ד"ה מאן תנא וכו' וי"ל בגדול עע"ג היינו שמלמדין אותו וכו', לפ"ז יש ליישב קושי' תוס' על רש"י בריש מכילתין ד"ה שמא יקלקלו וכו' וקשה לפירושו דהא מסיפא שמעי' וכו' עיין שם, והיינו דאשמעינן ביתורא דשמא יקלקלו דאף בעע"ג אסור לכתחילה, אף דלמסקנא אין חילוק בין אחר"א לעע"ג וכמ"ש מהרש"א, י"ל דמסיפא הי' אפשר לומר הא דבאחרים רואין אותו לכתחילה לא היינו דלכתחילה בעי' כוונה לשחיטה וא"כ בעע"ג דהוי בני כוונה הוי מותר לכתחילה לזה קמ"ל דחיישי' שמא יקלקלו, ואפשר דלזה כ' רש"י בדקדוק בשמעתין אפי' אחרים עע"ג וק"ל:

בא"ד וא"ת דבפ' מצות חליצה וכו', נ"ל הא דלא הקשו בל"ז סוגיא דיבמות אסוגיא דגיטין ואין זה שייכות לסוגיא דהכא, היינו די"ל דגדול עע"ג יש בו ב' מעלות או דמלמדו ומזהירו שהוא עושה לשמה או דהוא עושה על דעת העומד על גביו ומהני כוונתו דיהי' לשמה, וא"כ י"ל דבחרש וקטן מהני ללמדו שיהיו מכוונין לשמה, אבל בשוטה אין בו דעת כלל, ובגיטין מהני משום כוונת העומד על גביו דזה משוי לה לשמה מש"ה מהני גם בשוטה וזהו שייך רק בגט דשייך בו שליחות וגם העומד על גביו ראוי לכתיבה מש"ה מהני כוונתו, אבל בחליצה דל"ש כלל שליחות ובעינן כוונת החולץ וזה ל"ש בשוטה מש"ה שוטה פסול, אבל למאי דמשמע בשמעתין דגם בשחיטה בעי' עע"ג אבל לא באחרים רואין אותו דבעינן דוקא מלמדו ומזהירו, אף דשחיטה אפשר ע"י שליח מ"מ לא מהני כוונתו ובעי' כוונת השוחט וממילא גם בגט כן וע"כ גם בשוטה מהני שיהא מזהירו שהוא יכתוב לשמה ושפיר קשה מחליצה וק"ל, ועי' בחידושי הרשב"א ז"ל:

דף יג.

בגמ' נבילה אין איסור הנאה לא וכו', קשה לי דילמא מתני' מילתא דפסיקא נקט דנבילה הוי בכל ענין אף בקטן שאין מחשבתו לעכו"ם או בגר תושב שקיבל עליו שלא לעבוד עכו"ם, ואפשר להסתייע מזה שיטת הרמב"ם דס"ל דהא דשחיטת עכו"ם נבילה אתיא מקרא וקרא לך ואכלת מזבחו, וא"כ י"ל הא דאסור באמת אף בגר תושב מדאורייתא כדעת הש"ך לשיטת הרמב"ם וכן בקטן אף דאין מחשבתו לעכו"ם, היינו למסקנא דקי"ל כרבנן דלא אמרינן סתם מחשבת עכו"ם לעכו"ם ואפ"ה אסרה תורה ממילא אין חילוק, אבל לר"א דס"ל סתם מחשבת עכו"ם לעכו"ם פשיטא דאין ראי' מקרא דהא באמת אסור מדינא מצד דשחיטתו הוי תקרובת עכו"ם, ובאמת לר"א בקטן עכו"ם אין שחיטתו נבילה ושפיר פריך הגמ':

והנה למ"ש הרמב"ם (פ"ב מהל' אבות הטומאה) דהא דמטמאה במשא הוא רק דרבנן דמדאורייתא אינה מטמאה דלא עדיף מתקרובת עכו"ם ואף דאסור באכילה דאורייתא מ"מ הוי רק כטריפה ששחטה ואינה מטמאה מדאורייתא, נ"ל לדינא לדעת הרמב"ם דלענין אותו ואת בנו הוי שחיטת עכו"ם שחיטה שאסור לשחוט בנו אחריו למאי דקי"ל שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, וכיון דמדאורייתא מטהר מידי נבילה לא מקרי נחירה והוי כמו טריפה ששחטה דאסור לענין או"ב וכמו השוחט לע"ג דחשיב במתני' לשחיטה שאינה ראויה ולא גרע שחיטת ע"ג מתקרובת ע"ג, כל זה נ"ל פשוט:

אך ראיתי בתב"ש שכתב לדעת הרמב"ם באם אינו עובד כו"ם הוי שחיטת שחיטה לענין א"ב דאסור רק מדרבנן אבל בעובד כוכבים מותר לענין או"ב, ואף שאיני כדאי להרים ראש נגדו מ"מ בהא מילתא לא נראו לי דבריו, ומה דקתני בתוספתא בפ' או"ב שחיטת ע"ג בהדי הנוחר והמעקר, צ"ל לשיטת הרמב"ם דמיירי באין אחר"א וכיון דאינו חושש בזביחה מסתמא מעשיו מקולקלין אף דבחש"ו פליגי ר"מ ורבנן, י"ל דחש"ו ס"ל לרבנן דשמא רוב מעשיו מתוקנים כמ"ש תוס' פ' כיסוי דם, והיינו כיון דמ"מ רוצים לשחוט שפיר, אבל בעכו"ם י"ל דודאי רוב מעשיו מקולקלים גם בלא"ה לק"מ דהרי התוספתא בפירקין הביא דרשא דוזבחת ואכלת מי שהוא בר זביחה אכול מזבחו, וא"כ כיון דאימעוט דלא הוי זבוח ממילא הוי נבילה גמורה והוי נחירה מעליא ובאמת מטמאה במשא מדאורייתא, והרמב"ם שכ' דמטמא מדרבנן היינו למ"ש הרמב"ם דילפי' לה מקרא דפן תכרות ברית ואכלת מזבחו דמשמע דמשום סרך עכו"ם אסור כמ"ש הרמב"ם ולא גרע מתקרובת עכו"ם עצמה:

והך מלתא גופא דבחר הרמב"ם הלימוד דלא כתוספתא [מלבד מ"ש לקמן להסתייע דעת הרמב"ם מסוגיין וכמו שנכתוב עוד בסמוך בעזה"י בל"נ] נ"ל דיליף הרמב"ם מסוגיא דגיטין (דף מ"ה ב) ס"ת תפלין ומזוזות שכתבו מין ומ' פסול דכתיב וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה [ישנו בכתיבה] וס"ל להרמב"ם דע"כ האי מ' אין פירושו להכעיס דא"כ היינו מין כדפריך הש"ס בע"ז (דף כ"ו ע"ב) עי' בתוס' שם, ומה"ט יש שמחקו בההוא דגיטין תיבת מין מהברייתא, ועי' בהרמב"ם פ"א מהל' תפילין שכ' אפיקורס בפני עצמו ומ' בפ"ע, ולזה ס"ל להרמב"ם דמ' היינו לאותו דבר ולתיאבון, ועי' במג"א ריש סי' ל"ט שכ' כן בדעת התוס', וא"כ ע"כ דגם לתיאבון כל שאינו מניח תפילין מקרי אינו בר קשירה, וא"כ כיון דחזינן בשחיטה דמ' אוכל נבלות לתיאבון בודק סכין [ונותנין לו], ע"כ דבשחיטה לא דרשינן כל שהוא בר זביחה וע"כ הטעם מקרא דואכלת מזבחו, וא"כ התוספתא לטעמי' דיליף מוזבחת ואכלת והוי נחירה גמורה מש"ה נקט לה בהדי נוחר ומיעקר אבל לדעת הרמב"ם נ"ל דאף באם עובד כו"ם הוי שחיטה לענין או"ב, כנלע"ד לולא דברי התב"ש:

עוד נ"ל דהרמב"ם הוכיח שיטתו דלא כהתוספתא, מסוגיא דריש מכילתין (דף ג ב) דקאמר אלא רבא מ"ט לא אמר כשמעתי', וע' בתוס' שם דהו"ל לאוקמה קמייתא באוכל וכו' ובתרייתא בכותי, והיינו כמ"ש הפנ"י שם דמרויח דמצי אתיא מתני' ככ"ע אף כת"ק דרשב"ג דאחזיק ולא כתיבא לא סמכי' דבסיפא דמתני' לא קתני דיעבד [ואף דכתבנו לעיל לדחות זה היינו לשיטת התוס' דחותך כזית בשר הוא רק לברורי אבל להרמב"ם שפיר י"ל כן] ולזה הי' קשה להרמב"ם דעדיין לא מיותר הא מילתא דאף אם רישא באו"נ וסיפא בכותי לא אתיא כת"ק דרשב"ג דלדידי' דלא סמכי' עלייהו וחיישי' דאכלו משהיי' ודרסה א"כ לא הויין בר זביחה וממילא שחיטתן פסולה, אע"כ דסוגיין לא ס"ל כתוספתא ולא דרשינן לדרשה דמי שהוא בר זביחה וק"ל:

שם דלא כר"א דאי ר"א האמר כו', קשה לי דלמא דוקא התם במה דאיירי דישראל השוחט לנכרי דבזה אם הנכרי לא חישב לע"ז הבהמה מותרת באכילה ואם חישב לע"ז אסורה בהנאה בזה אוסר ר"א בהנאה מחששא דחישב לע"ז, אף דאיכא חזקת היתר הנאה דבהמה, דלעומת זה מורה חזקת איסור אכילה דחשב לע"ז, והוי חזקה לגבי חזקה, אבל במתני' דנכרי ששחט דאסורה באכילה בלא"ה משום שחיטת נכרי והספק לענין ההנאה י"ל דאוקי אחזקת היתר הנאה, וע"כ דס"ל דלא מקרי חזקת איסור במה דנאסר אותה משום תקרובת ע"ז:

דף יג:

בגמ' וניחוש שמא מין הוא, קשה לי דאף דהוי ספק מ"מ לענין איסור הנאה הוי להבהמה חזקת היתר דבחייה היתה מותרת בהנאה, ואף דאפשר לומר דמהקשן הי' סבור דרוב הוי מינים והתרצן משני אין רוב מינין וכו' היינו דליכא רוב מינין אלא פלגא ופלגא ואוקמי אחזקתה, והי' מדוקדק הלשון אין רוב מינים וכו' ולא קאמר רוב וכו' אין מינים, אמנם באמת רש"י לא פי' כן שפי' להדיא אין רוב מינין דהו"ל מינין מיעוטא, ובאמת נ"ל דהדין עם רש"י דכיון דבאמת ליכא רוב מינין מהיכן פסיקא לי' להמקשן דהוי רוב מינין באמת עד דמקשה בפשיטות דניחוש שמא מין הוא, אע"כ דהמקשן הקשה בפשוטו דניחוש חששא בעלמא דשמא מין הוא, וא"כ תקשה כנ"ל דנוקי אחזקתה, ולמ"ש התוס' בע"ז (דף ל"ד ע"ב) ד"ה אי אמרת וכו' דלאחר שחיטה איתרע ליה חזקה דהנך קיבות העומדות לפנינו לאחר שחיטה בספק ע"ז קיימי ע"ש, א"כ ה"נ א"ש דאיתרע החזקה:

שם וכן הסומא ששחט שחיטתו כשרה. הנה בדבר זה לא מצינו שום חולק ולכאורה לשיטת ריו"ו דחושש דהלכה כר' יודא דסומא פטור ממצות ע' מג"א (סי' תקפ"ט סק"א) ממילא ראוי לומר דשחיטת סומא הוי נבלה כיון דאינו מצווה על הזביחה ומתמעט מקרא דוזבחת ואכלת מי שהוא בר זביחה אכול מזבחו כמו דשחיטת ע"א דפסול מה"ט. וצ"ל דהא דס"ל לר"י דסומא פטור ממצות היינו רק ממצות עשיות אבל על הלאוין מצווה ואסור לאכול בלא שחיטה ומקרי בר זביחה, ונ"ל ראיה לזה מסוגי' דיבמות (ע"ח ע"א) אר"י אי לאו דא"ר יודא הכתוב תלאן בלידה וכו' דאי לא כתיב קרא והא לר"י לשיטתי' דסומא פטור ממצות משכחת בהיתר דמצרי שני סומא נשא מצרית שנייה סומא דמותרי' זה בזה, אע"כ דעל לאוי מצווים, ואף דאיסור דמצרי הוי רק לאו הבא מכלל עשה מ"מ י"ל דכל לעבור בקום ועשה גם הסומא מוזהר:

בתוס' ד"ה תקרובת ע"ג וכו' ונראה לפרש דלענין איסור לא פליגי דמקיש רחמנא למת לענין איסור הנאה דהא כתיב אכילה בקרא יאכלו זבחי מתים וכו' עכ"ל, ועי' בתוס' בב"ק (דף ע"ב ע"ב ד"ה ואי ס"ד וכו') דמסתפקי אי איסור הנאה דאורייתא דאפשר דדוקא אכילה דאורייתא דכיון דכתיב ויאכלו זבחי מתים לאכילה איתקש ולא להנאה ע"ש, ולכאורה קשה מסוגיין (ע"ז דף נ"ב ע"ב) איסור דאורייתא לא בטלה טומאה דרבנן בטלה ואמאי לא מבעי נמי אם מהני ביטול לענין הנאה דהוי רק דרבנן, ואף דאפשר לומר דהנאה גזרו שהיא קרובה לאכילה דינו כמו אכילה ומקרי שורש דאורייתא משא"כ טומאה שהוא ענין אחר, מ"מ למה צריך התוס' בב"ק שם להוכיח דאיסור אכילה דאורייתא מדקרי לה התם שחיטה שאינה ראוי', דראי' זו יש לדחותה בקל, די"ל דרבנן

ס"ל כריב"ב דאפילו טומאת אהל שלה דאורייתא אף דלא נזכר בקרא מ"מ איתקש כולו למת ממילא גם הנאה דאורייתא אבל לרבנן דריב"ב דלא אקשו אלא למה דכתיב בקרא י"ל דהוי גם דאורייתא [וצ"ל דהתוס' קאי התם בשיטת רש"י בע"ז (דף מ"ה) דגם לריב"ב תקרובת אוהל לאו דאורייתא] הלא סוגיא ערוכה אסורה דאורייתא טומאה לאו דאורייתא, וצ"ל דאפשר לפרש אסורה דאורייתא היינו איסור שלה דאסמכוהו אקרא דכתיב ויאכלו זבחי מתים וממילא מכח אסמכתא אין לה בה ביטול כדרב גידל דמה מת אין לה ביטול, טומאה דרבנן היינו בטומאת מגע לרבנן דלא אסמכוהו אקרא דזבחי מתים דא"כ גם באהל לטמא אלא ע"כ דגזרו גזירה בעלמא לטומאה י"ל דבטל:

והנה מזה י"ל ליישב שיטת רבינו יונה שהובא ברא"ש (פרק ז' במכילתין) דפסק כרב אבוהו דכ"מ שנאמר לא יאכל לא תאכל וכו' א' איסור אכילה וא' איסור הנאה במשמע, וע"ש ברא"ש שהאריך דיש לפסוק כחזקי', והיינו דס"ל ג"כ כתוס' דטעמייהו דרבנן דלא דרשי לטומאת אהל משום דלא איתקוש אלא למה דכתיב בקרא, ולזה הי' קשה לו דממילא מסברא י"ל דדוקא אכילה דאורייתא ולא הנאה דלא כתיב בקרא וא"כ קשה כנ"ל איך קאמר ר' יוחנן איסורא דאורייתא הא הו"ל למבעי ג"כ לענין הנאה אם מהני ביטול, גם קשה מסוגיין דפריך וליחוש שמא מין הוא, והיינו דהוי פלגא ופלגא וכנ"ל, והא לענין איסור הנאה דהוי רק דרבנן הוי ספיקא דרבנן ולקולא, אע"כ דקי"ל כר' אבוהו ובלישנא דאכילה גם הנאה במשמע ואיתקש גם לענין הנאה:

ומיושב ג"כ מה דדחקו תוס' בב"ק שם הא דפריך לר"מ טבח לע"ג מכי שחט בה פורתא אסרה אידך כי קטבח לאו דמרא קטבח, הא איסור הנאה הוי רק דרבנן ומקרי דמריה כמו בחולין שנשחטו בעזרה, ולפי הנ"ל א"ש דהא לר"מ דלא דריש להקדים נתינה דגר וממילא מקרא דנבילה מוכח כר' אבוהו, וכ"כ תוס' להדיא בפסחים (דף כ"ב ע"א ד"ה ור"ש וכו') דלר"מ בודאי כר' אבוהו עי"ש, א"כ לר"מ לשיטתי' גם להנאה איתקש ושפיר פריך דלאו דמריה קטבח:

ונראה דהא דמיאנו תוס' בזה היינו לשיטתייהו בפסחים (דף כ"א ע"ב ד"ה כל מקום) דכי כל אוכל לא דמי ללא יאכל ע"ש וה"ה ויאכלו זבחי מתים, אבל באמת אין הכרח לסברתם דקושיתם דשם כבר יישב המל"מ בהל' שגגות היטב ע"ש ושפיר י"ל כנ"ל וק"ל:

ובאמת צריך לעיין לשיטת תוס' דאיסור הנאה לאו דאורייתא קשה כנ"ל דמאי פריך בשמעתין וניחוש שמא מין הוא הא הוי ספק דרבנן, וכמו כן קשה לשיטת הפוסקים דהא דאדם אוסר דש"ש במעשה הוא רק מדרבנן א"כ י"ל דמתניתין בעכו"ם ששחט לישראל והוי ספיקא דרבנן, וצ"ל דהש"ס קאי להך שינויא בעירובין (דף ל"ו ע"ב) דספק דרבנן

בעיקרו דאורייתא להחמיר וה"נ כיון דהנאה משום סרך אכילה הוי עיקרו דאורייתא, או די"ל דסוגיין קאי לשמואל דס' בסוגיא דזבחים (דף ע"ד ע"א) דבע"ז ספק ספיקא אסור ע"ש, ובכ"מ משוו הפוסקים ספק דרבנן לס"ס בדאורייתא וכמ"ש לעיל בסוגיא דהשוחט בסכין ונמצא פגומה וא"כ לשמואל ספק דרבנן בע"ז ג"כ אסור ושפיר פריך ועדיין צ"ע:

דף יד.

במתני' השוחט בשבת וביוה"כ אעפ"י שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה, האחרונים הביאו קושיא בשם מהרימ"ט דלרבא דאמר (בריש תמורה) כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני אמאי שחיטתו כשירה, ולענ"ד י"ל דכללא דרבא הוא רק היכא דהקפידה התורה שלא לעשות כן אין כח בידו לעשות שלא כתורה ואין מעשיו כלום כגון בתמורה, דאמר רחמנא לא יחליפנו הי' מהראוי שאין בו כח להתפיסו בתמורה, והכא נמי אלו היה האיסור שלא לשחוט בשבת היינו אומרין כיון דבשחיטה בעינן כח גברא אין כח בידו לעשות שחיטה שלא כתורה, אבל הכא אין האיסור מחמת שחיטה אלא דהאיסור שלא לעשות נטילת נשמה ואף בנחירה בעלמא אסור ובזה לא שייך לומר דלא מהני דסוף סוף עשה הנטילת נשמה ומצד מעשה שחיטה אין בו עבירה יותר מבנחירה ולגבי הנחירה בודאי מהני מה שעשה וממילא שחיטתו שחיטה וק"ל. (ועי' בחי' תמורה באורך):

ברש"י ד"ה אוסרין, נ"ל דעת רש"י כמהר"י [בתוס' עירובין ל"ז ע"ב ד"ה אלא] ממה דכ' אלמא לר"י לית לי' ברירה וחייש שמא תרומה שתה, הרי משמע להדיא דאף אם א"ב מ"מ חלה התרומה ומערוב התרומה בתוך היין, ובכל טיפה וטיפה מספקי' שמא זהו התרומה, ובאמת תמוה לי מאוד דאיך אפשר דיש תרומה ביין ששותה, דאף אם שמפריש לבסוף לא הוי תרומה, דלא הוברר שהיה עומד לכך להפריש זה, מ"מ במה יחול התרומה על מה ששותה, דאף אם היה עומד מתחלה דמה ששותה עכשיו יהא מפרישו לבסוף הא סוף סוף לא בא לידי הפרשה, ולא נתקיים בו התנאי, והרי אמרי' שם שמא יבקע הנוד, ושותה טבלים למפרע, הרי דאם לא בא לידי הפרשה ליכא כאן תרומה כלל, וא"כ ה"נ מה דבאמת לא הפרישו הוי כמו בקיעת הנוד, ואין כאן תרומה, וא"כ בפשטה טעמ' דר"י דאוסר בלוקח יין היינו דאו דבודאי לא חל התרומה כלל במה שאין מבורר למפרע, או דהוי ספק שמא מה שמפרישו לבסוף לא היה עומד לכך לכתחלה, והוי שותה ס' טבל, אבל לומר ששותה תרומה צלע"ג, (אאב"ה כעין זה ראיתי לאחי הרב רבי שלמה בחדושיו שעמד על דברי רש"י ר"פ מי שאחזו (סוף דף ע"ג) במ"ש ואף על גב דחיי טפי א"ב):

בתוס' ד"ה השוחט בשבת כו' ור"מ אית לי' דמ' לדבר אחד הוי מ' לכל התורה כולה ע"ש, ואף דשם לא מיירי ר"מ אלא דאינו נאמן לעדות ואמרי' חשוד לד"א הוי חשוד לכה"ת כולה אבל אפשר דמ' לא הוי ואם אחרים רואין אותו שחיטתו כשירה, נ"ל דיצא לתוס' כן מסוגיא דעירובין (דף ס"ט ע"א) אמר ר"ה איזה ישראל מומר זה המחלל שבתות בפרהסיא א"ל ר"נ כמאן אי כר"מ דאמר חשוד לד"א וכו' אפי' בא' מכל האיסורים שבתורה נמי וכו', משמע להדיא לר"מ הוי מומר לכה"ת כולה, וכן משמע מפי' רש"י במאי דמשני הש"ס רב אשי אמר האי תנא דחמירא לי' שבת כע"ז וכתב רש"י וכרבנן ס"ל, מבואר דס"ל לרש"י דגם למסקנא אמרינן כן דלר"מ הוי מ' לכה"ת כולה, כנלע"ד כוונת התוס' ולחנם הרעיש הכו"פ לשפוך סוללה על תוס':

שוב ראיתי במוהרי"ק שורש ק"ס דפשיטא ליה ג"כ דלר"מ לא הוי מ' ממש בלדבר אחד אלא חשוד הוא דהוי ונדחק מאד בכוונת קושי' התוס' דכוונתם דמתני' מיירי בסתמא אף באין אחרים רואין אותו דקתני דומיא דהשוחט בלילה דהחשש שלא שחט כהוגן, ותמהני מאד מסוגיא דעירובין שהבאתי, אף דאפשר לדחוק דהש"ס קאמר אילימא ר"מ ותהי' מוכרח לומר דלר"מ הוי מ' מאי איריא שבת וכו' אבל למסקנא דמשני חמירא ליה שבת כע"ז באמת גם לר"מ הוי מ', מ"מ הא מדברי ר"א שפירש בשינויא דר"א דרבנן הוא הרי דס"ל דגם למסקנא לר"מ הוי מ', א"כ בפשוטו נימא דגם תוס' ס"ל כן ומתני' כפשטיה:

ובאמת קשה לי דאם נימא לר"מ דהוי מ' ממש א"כ טביחה ומכירה דחייב רחמנא היכי משכחת לה הא מיד שגנב נעשה מומר וטביחתו הוי נחירה דגם לרבי מאיר לא הוי שחיטה, ודוחק לומר ששחט ע"י שליח דהא שליח נפקא לן מריבויא דאו מכרו לרבות שליח משמע דעיקר קרא בשחט הוא עצמו, וביותר דלר"מ גם ע"י שליח לא יהי' דהא כיון דהוא מ' הוי כמו עכו"ם לענין שליחות כמ"ש המג"א סי' קפ"ח ואינו יכול לעשות שליח לאחר, ודוחק לומר דקרא מיירי בשוגג שהי' אומר מותר דסבר מותר לגנוב ועיין:

בעיקר היסוד שכתב המהרי"ק להקל כתוס' מטוך דלא נעשה מומר, הא מצינו גדולי ראשונים דרשב"א וסייעתו דס"ל דאף בפ"א נעשה מומר, והש"ך סי' ב' ס"ק י"ז כתב דכן עיקר אלא דהיקל שם דבאותו שחיטה לא הוי מומר, והיינו דלא מקרי שחיטת מומר דבהדדי אתי' אבל לענין זנות לא שייך כן, תו כתב המהרי"ק לדון י"ל אף אם בפעם אחת לא נעשה מומר, מ"מ דלמא חשוד הוי וחיישינן לאנתה וסתר זה, דא"כ מה הקשו תוס' מדר"מ, הא ר"מ לא קאמר רק בחשוד לד"א הוי חשוד לכה"ת, אבל לא דהוי מומר, אע"כ דס"ל דע"כ מתני' מיירי באין אחרים רואים אותו, דאל"כ פשיטא דשחיטתו כשירה, וא"כ

מוכח דלפי תירוצם דבפ"א לא נעשה מומר, היינו דאפילו באין אחרים רואים אותו כשר עיין שם, גם בזה לא זכיתי להבין דאיך שייך דליכא חידוש בדינא דשחיטתו כשירה, אלא דוקא באחרים רואים אותו, א"כ למסקנא דמוקמינן מתני' כר"י ובשוגג בזה יקשה דבשוגג פשיטא דכשר אפילו באין אחרים רואים אותו, אע"כ דיש איזה חידוש אחר דלא נימא בזה אי עביד לא מהני, או דאשמעי' לאפוקי מדר"י הסנדלר, וא"כ ישאר הקושיא על תוס' דמאי הקשו מדר"מ דלמא חשוד הוא דהוי אבל לא מומר, ומתני' באחרים רואים אותו, והוא תמיה גדולה על תוס' וצריכים לדחוק דקושייתם דמאי פרכינן ונוקי מתני' כר"מ, דלמא ס"ל לרב דמתני' סתמא קתני אפילו באין אחרים רואים אותו וא"א לאוקמי כר"מ במזיד, ובאמת לא הוי קושיא חזקה כ"כ, ומה"ט י"ל דכ' רק ומיהו קשה היינו דקשה קצת, וא"כ אין הכרח דתוס' בתירוצם הב' בא לתרץ ג"כ הך קושיא מדר"מ, אלא דבאו לומר עוד תירוץ דמצי מיירי אף בפרהסיא, אלא דבפ"א לא נעשה מומר כדהוכיחו זהו בראיות, והכי דייק לישנא דתוס' במ"ש ועי"ל ולא כתבו לכן צ"ל, וי"ל ג"כ דשטחיות דבריהם כך, דתחילת קושייתם הי' דאף אם בפ"א לא הוי מומר, מ"מ כיון דמומר לחלל שבת הוי כמומר לכה"ת, ממילא בפ"א להוי כחשוד לכה"ת, ועוד דמוקי במזיד, ור"מ היינו דלר"מ אף בשאר עבירות הוי חשוד לכה"ת, ותירצו דהכא בצנעא דמומר לחלל שבת בצנעא הוי רק כמו מומר לעבירה אחת, ולא חשוד לכה"ת, וע"ז הקשו דמ"מ למאי דמוקי כר"מ קשה וכיון דמכח קושיא מוכרחים לומר דמתני' באחרים רואים אותו, לזה כתב דמדאתינן לזה מוקמי אף בפרהסיא אלא דבפ"א לא נעשה מומר, עכ"פ יהי' איך שיהי' אין הכרח דתוס' באו לתרץ בעוד י"ל הך קושיא מדר"מ, והרי בתוס' שאנץ לא הזכירו כלל הקושיא מדר"מ וכתב ג"כ ב' תירוצים אלו, עכ"פ קשה לסמוך על היתירא דבפ"א לא נעשה מומר, ובפרט אם הוא בפרהסיא, לפי"מ דביארנו בכוונת המרדכי, דאף לתירוץ זה דבפ"א לא נעשה מומר ומ"מ כיון דפקר כולי האי לעשות כן בפרהסיא הוי מומר:

ואך במהרי"ק הוסיף עוד היתר, דאפילו אם בפ"א נעשה מומר דוקא בעביד מעשה אבל לא בדיבור בעלמא דאלך ואעבוד, ונראה דזהו הכרעת הרמ"א להלכה, דכתב בסי' ז' סי"א ומיהו אם נדרה עצמה להמיר וחזרה מותרת לבעלה, משמע דבהמירה ממש אף בפ"א מחמירין, והיינו מטעם דקיי"ל לעיקר דבפ"א נעשה מומר, אלא דבנדרה להמיר בזה מקילין, ואף דגם על סברא זו קשה לי, דאם נימא דלכ"ע בדיבור בעלמא בפ"א לא נעשה מומר, היאך הוכיחו תוס' לימוד הדין דפ"א לא נעשה מומר מההיא דשחט לזרוק דמה לע"ז, והתוס' משאנץ כתבו לדחות הראיה, והרשב"א כתב לתרץ דמיירי ע"מ שיזרוק

נכרי דמה לע"ז, [ואף דאמרינן בסנהדרין דמודה ר"ל דהוא בסייף, צ"ל היינו אלו אמר כן שהוא עצמו יזרוק דמה לע"ז, ובאמת קשה לי, דא"כ בפשוטו י"ל דמיירי בשוגג, ומודה ר"ל דאלו עשה כן במזיד הוא בסייף] ואמאי לא תירצו בפשוטו, נהי דהעובדו בסייף, מ"מ כיון דאמר רק שיזרוק דמה לע"ז ועדיין לא עביד במעשה מש"ה בדיבור פ"א לא נעשה מומר, וזה יש לדחות, כיון דהשחיטה על שם כך מקרי מעשה, אבל מ"מ קשה על ראייתם מההיא דספ"ב דחולין, הא י"ל דמה דמשני בישראל מומר, היינו דאמר אלך ואעבוד, דבזה לא אמרינן לצעורי קמכוון, ומ"מ לא מקרי שחיטת מומר, דבפ"א בדיבור לא נעשה מומר, ואולי י"ל מדאמרינן שם א"ל ר"א בריה דרבא לרב אשי התרו בו מאי, משמע דהך תירצא בישראל מומר ס"ל כן לר"א, ולר"א לשיטתיה בסנהדרין (דף ס"א ע"ב) דמשני בישראל מומר, הרי דס"ל דאלך ואעבוד אינו חייב ולא שייך לקרותו בשם מומר, אע"כ דמיירי בעבד בפועל, והוכיחו שפיר עכ"פ כיון דמהרי"ק כתב להקל בזה וגם הרמ"א קבע כן להלכה אין להרהר עוד בזה. (וע"ע בזה בתשו' ח"ב סי' נ"ב):

בא"ד ועוד אמרי' לק' בסוף פ"ב כו' (עי' חי' יו"ד סי' ד' בט"ז סק"ה):

בא"ד והשתא כיון דמ"ה בלא שום א' מכל אלו תיפוק לי' דפסול וכו', נלע"ד הא דלא הוכיחו התוס' בקיצור מתחילת סוגיא דשם דפריך הש"ס למ"ד אין אדם אוסר דש"ש מהך מתני' דאחד שוחט לשם א' מכל אלו שחיטתו פסולה, ומאי פריך הש"ס הא ממילא עכשיו הוי מ' דהא שחט לשם ע"ג ואסור מטעם שחיטת מ', משום די"ל דהש"ס פריך דסתמא קתני אף שהוא שוגג ולא הוי מ', ומאי דפריך הש"ס למ"ד לצעורי קמכוין אף דבשוגג ל"ש לצעורי וכמ"ש הפ"י בגיטין בסוגיא דהמטמא ומדמע, היינו דסתמא קתני בין בשוגג בין במזיד, מש"ה הוצרכו התוס' להוכיח ממסקנא דמיירי במ' דלמה לי שוחט לשם א' מכל אלו:

והנה מדברי התוס' אלו מבואר דבפעם אחד לא נעשה מומר אף מה ששוחט אח"כ לא הוי נבילה, וזהו דלא כמו שהעתיקו הרשב"א והר"ן בחידושי' בשם תוס' דבפעם א' לא הוי מומר לפסול אותה שחיטה דאינו נעשה מומר עד גמר שחיטה ולא מקרי שחיטת מומר ע"ש מבואר מדבריהם דכל מה ששוחט אח"כ הוי נבילה רק דאותו שחיטה עצמה שנעשה בה מו' מותר, וכן נראה באמת מלשון התוס' סנהדרין (דף ס"א ע"א ד"ה ר"ל אמר וכו'), אבל מתוך הראי' של תוס' מאוקימתא דישראל מו' מבואר דס"ל דבפעם א' לא נקרא מו' ומה ששוחט אח"כ כשר, וממילא נסתלק מה שכתב הר"ן יש דוחין דלא דמי שבת לע"ז דבע"ז כיון שאינו עובד אותה אלא בגמר שחיטה בדין הוא דנכשיר שחיטתו הראשונה שהרי נעשית בהכשר אבל שוחט בשבת הרי בתחילת שחיטתו נתחלל שבת

דחובל הוא ע"ש, דכל זה להך סברא דבאותו פעם לא נעשה מו' דהטעם דברגע שנעשה מומר כבר נשחטה ובאים כא', בזה שייך לחלק דבשבת קודם גמר שחיטה נעשה מ', אבל להך סברא דבפעם א' לא נעשה מו' והסברא דמשום חד זימנא לא הוי מ' דאולי במקרה הוא עד שיהי' רגיל לעשותו, וזהו שייך בשבת דאף דכל פורתא ופורתא ששוחט הוי חילול שבת מ"מ מקרי רק שחיטה א' ומחשבתו בתחילה היה על שם סופו לשחוט הבהמה ובשביל זה לא מקרי רגיל בכך, ועי' ב"ש באה"ע סי' קכ"ג סק"ח שכ' בכותב הגט כל ב' אותיות כמעשה אחר ולא נקרא פעם א' עיין שם, ואעפ"כ יש לחלק דהתם הוי בכל פעם מעשה חדש כנלע"ד ברור:

ועיין בהר"ן שם דאף לסברתו דבאותו פעם לא נעשה מ' העלה דגם בשבת שייך כן דלא נעשה מ' עד גמר שחיטה דקודם הגמר הוי מקלקל דפטור ע"ש [מזה מבואר דמ' לחלל שבת במלאכה דרבנן לא מקרי מ' דהא מקלקל מדרבנן אסור ועי' בפר"ח בקונטרס אחרון], ואמרתי ראי' לאידך שיטה דבשבת נעשה מ' בתחילת שחיטה דלא הוי מקלקל דעושה ע"מ לגמור הוי מקלקל ע"מ לתקן כמ"ש הכו"פ, או דבאמת אף בחילול שבת דרבנן הוי מ', והוא מסוגיא דבב"ק (דף ע"א א) דפריך הש"ס אלא שחיטת שבת שחיטה ראוי', וק' מאי פריך דילמא מיירי בפרהסיא והוי שחיטת מ' והוי שחיטה שאינה ראוי', וצ"ל דס"ל להש"ס דא"כ מ"ט דר"מ דמחייב אף דס"ל שחיטה שאינה ראוי' דחייב מ"מ שחיטת מ' הוי נחירה בעלמא ולכ"ע לא שמה שחיטה וכמ"ש הרשב"א כאן, אע"כ דמיירי בצינעא, ואף דלר"מ מלד"א הוי מלכה"ת כולה צ"ל דבאותו פעם לא נעשה מ', ואף לשיטת האומרים דבשבת לא מקרי מ' באותו פעם צ"ל דמיירי שהי' שוגג עד שעת גמר שהי' מזיד ובאים כא' המ' והשחיטה, וא"כ שפיר פריך הש"ס, וכן ראיתי שכ' אא"ז הגאון ז"ל בספרו משנת דרע"ק, אך לכאורה עדיין קשה דמאי פריך הש"ס דילמא מיירי שהי' מזיד מתחילת שחיטה עד סופה וטעמא דר"מ דמחייב דבאותו פעם לא נעשה מ' וקודם גמר שחיטה לא הוי מ' דהוי מקלקל, אבל החכמים שהם ר"ש דשחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה ולר"ש לשיטתיה דס"ל בשבת [דף ק"י א] דכל המקלקלים פטורים חוץ מחובל ומבעיר ממילא ודאי הוי מומר בתחילת שחיטה והוי שחיטה שאינה ראוי', אע"כ ראי' להנך פוס' דבאמת לכ"ע הוי מו' בתחילת שחיטה דלא מקרי מתקן ומדחייב ר"מ ע"כ דמיירי שהיה שוגג עד גמר שחיטה ושפיר פריך הש"ס, ולשיטת הר"ן צ"ל דס"ל כמ"ש תוס' בשבת שם דר"י דאמר חובל בצריך לכלבו היינו גם לר"ש בעי תיקון קצת א"כ דסוגיא דבב"ק קאי לר' יוחנן ואף לר"ש לא נעשה מ' בתחילת שחיטה, אלא דלפ"ז לא הוי א"ש פירכת הש"ס אלא למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דרבנן דפטרי

דלמא סבר הך מ"ד כרבי אבוהו דלר"ש לא בעי תיקון כלל והוי מו' בתחילת השחיטה, גם י"ל לשיטת הר"ן דלא תיקשי כנ"ל דאם איתא דמיירי במזיד בתחילת שחיטה ונעשה מו' ממילא אין לחייב ד' וה' כיון דמיירי בטובח ע"י אחר וכיון דנעשה מ' קודם גמר בטלה לה שליחות דאין שליחות לעכו"ם, וע' מג"א סי' קפ"ח דאף במו' אין שליחות, וממלתא דחכמים דהפטור מחמת דלא הוי שחיטה ראויה כמו בעכו"ם, אע"כ דהיה שוגג עד גמר שחיטה ושפיר פריך הש"ס וק"ל:

ואפשר לומר לדעת הרמב"ם דלא מקרי מו' באותו פעם כיון דכבר נעשה מו' בתחילת השחיטה, מ"מ א"ש הא דפריך הש"ס ונוקמא במזיד ור"מ, היינו די"ל דמיירי שקבע סכין במאני דפחרא ושחטו דשפיר מתחייב בנפשו דהוי חציו כיון דשחטו מכחו, אבל שחיטת מ' לא הוי דבאותו פעם לא הוי מומר ול"ש לומר לגבי גמר שחיטה דהוא מכח מ' שנעשה בתחילת שחיטה דהא כל השחיטה מתחילתו ועד סופו הכל מכח גברא שעשה ברגע א' שקבע הפחרא והכל תלוי באותו רגע אם הוי מ', ושאני בשוחט בעצמו דכל רגע ורגע שמוליך הסכין הוי כח חדש, והרי הדבר ברור לדעתי בקבע סכין במאני וקודם גמר שחיטה מת או המיר דתו דכשר השחיטה דגמר השחיטה מכח גברא של קביעות הסכין אתיא, לא כתבתי זה רק לפילפולא בעלמא ולהגדיל תורה, לא לנטיית צד האמת:

והנה באמת יש לעיין טובא איך יתרץ הרשב"א דס"ל באותו שחיטה לא הוי מ' דמבואר דמאי ששוחט אח"ז אסור וגם מבואר בתוה"א דס"ל דישראל ועכו"ם שוחטים כאחד שחיטה אסורה והביא ראי' ממתניתין דא' שוחט לשם אחד מכל אלו ע"ש, א"כ קושיית תוס' קמה וגם נצבה דלמה לי שוחט לשם א' מכל אלו תיפוק לי' מטעם שחיטת מומר, והיא לכאורה תמיה רבה וגדולה, ומגודל הקושיא נ"ל לומר דבישראל מ' היינו שהיינו סוברים שהוא מ' כגון שבאו עדים והעידו עליו שהוא מ' ובתוך כך שחט לשם א' מכל אלו ואח"כ נפסלו עדים בגזלנותא ואגלאי מילתא דלא היה מומר דמ"מ השחיטה אסורה כיון דשחט לשם א' מכל אלו דלא אמרינן כיון דאגלאי שלא היה מומר ממילא נימא לצעורי מכוין, די"ל דמהכ"ת יעשה כן לצער הלא אז היינו סבורים שהוא מ' וממילא יהיה השחיטה אסורה מצד מ', ובהנאה עכשיו ג"כ אסורה דהא מיירי בשוחט להר, וכולי האי לא אמרינן דהי' סובר שיבואו עדים ויפסלו לקמאי ומש"ה עשה כן לצעורי דכולי האי לא תלינן, וה' יודיעני דרך אמת וישוב מרווח על זה:

והנה בהאי ענינא מאד תמוהים לי דברי הרשב"א במשמרת הבית (דף י"ח ב), וכל דבריו תמוהים לי במ"ש שם אבל זה אינו נראה לי דשוחט לעכו"ם ממש הוי זבחי מתים וכו', ולא זכיתי להבין דהא פשיטא דמטעם שוחט לעכו"ם אף דהוי תקרובת מתים מ"מ

לא הוי נחירה בעלמא והוי שחיטה אלא דחל עלי' טומאה מצד תקרובת עכו"ם דהא במתני' דפרק או"ב חשיב שם השוחט לעכו"ם בפלוגתא דשחיטה שאינה ראוי' ולדידן חייב משום או"ב הרי דהוי שחיטה, תו כתב שם והא שחוטי חוץ לכ"ע שחיטה שא"ר שמה שחיטה, גם זה תמוה דזהו ק' גם להרשב"א לדנפשי' דהא התם ליכא למיקם עלה דמילתא מצד שחיטת מ' דהא הוי בשוגג ואין בו רק תקרובת עכו"ם ומשום תקרובת עכו"ם פשיטא דהוי שחיטה ראויה כנ"ל, והוא פשוט וברור, ודברי הרשב"א סתומים לא ירדתי לעומק כוונתם וה' יאיר עיני ויוריני נפלאות:

ש"ע יו"ד (סי' ב' ס"ה) מומר להכעיס אפילו לד"א או שהוא מומר לעכו"ם או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכ"ם:

א) ויש לעיין במומר לחלל יוה"כ בפרהסיא אי דמי לשבת והוי ג"כ מומר לכל התורה כולה או לא, ובאה"ע (סי' קכ"ג) משמע דיוה"כ דינו כשבת לענין זה, דאיתא שם (בסוף סי') בהגה"ה דסופר שכתב גט בזדון בשבת וביוה"כ הגט בטל מדאורייתא, והוא מדברי הב"י שם, דהוציא כן מדברי הרמב"ם (ספ"ג מהלכות גירושין) וזהו באמת ראיה ברורה דדעת הב"י והרמ"א דמומר לחלל יוה"כ בפרהסי' הוי מומר לכל התורה כולה, [וראיתי בתבואת שור (סעיף ט"ז) רמז ג"כ לסי' קכ"ג בש"ע הנ"ל]. אולם עכ"ז דבר זה צריך ראיה גדולה מהש"ס, כי בפשוטו מסתבר דדוקא בשבת ומטעמא דפירש"י פ"ק דחולין דהוי ככופר ומעיד עדות שקר שלא שבת הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית משא"כ ביוה"כ דל"ש כן:

ב) תו יש לעיין לדינא במומר לחלל שבת בפרהסיא במלאכה דרבנן אם הוי מדרבנן כמומר לכה"ת ושחיטתו אסורה מדרבנן, ונחלקו בזה גדולי האחרונים הבית הלל כתב דהוי כמומר לכה"ת, והפר"ח בק"א חולק עליו:

ג) ונ"ל בהקדם דברי תוס' פרק האורג שבת (דף ק"ו ע"א) ד"ה חוץ מחובל וכו', תוכן דבריהם דלר' יוחנן גם לר"ש מקלקל גמור בחבורה פטור, ולא מחייב רק בצריך לכלבו, ולר' יהודה גם בזה פטור, וכתבו שם לחלק לר"י בין חובל וצריך לכלבו לבין כל שוחט דעלמא בשני פנים, אם משום דאין דרך לחבול בשביל כלבו. אם משום דחובל וצריך לכלבו אין התיקון מיד בשעת הקלקול, אלא לאחר מיכן דלאחר שעשה החבורה בא הדם, משא"כ בשוחט דמיד בשעת הקלקול בא התיקון להוציא מידי אבר מן החי עיין שם:

ד) ולבאר ב' אופנים האלו, נקדים דברי התוספות פרק קמא דחולין (דף י"ד) ד"ה השוחט בשבת דהעלו אף השוחט בשבת בפרהסיא במזיד שחיטתו כשרה דמשום פעם אחד לא

נעשה מומר, הר"ן בחידושיו לחולין כתב בשם תוס' הטעם דשחיטתו הראשונה ששחט בשבת בפרהסיא לא נאסרה שאינו נעשה מומר עד גמר השחיטה, וראיה לזה מהא דפ' אותו ואת בנו, דאמרינן ראשון לשולחנו והשני לע"ז דחייב משום אותו ואת בנו, וא"א דשחיטתו הראשונה שחיטת מומר משוינן לה אמאי מחייבי רבנן, והלא אינו שוחט כלל אלא נחירה בעלמא, א"ו משמע דלאו שם שחיטת מומר עליו אלא מאותו שחיטה ואילך, ויש דוחין דלא דמי שבת לע"ז, דבשוחט לע"ז דאינו עובד אותה אלא בגמר זביחה, הדין הוא דנכשיר שחיטתו הא' דנעשית בהכשר, אבל שוחט בשבת הרי בתחילת שחיטתו חילל שבת דחובל הוא, הלכך אפילו בשחיטתו הראשונה הוי מומר, ואין זה כלום אצלי דבשבת נמי אינו חייב עד גמר שחיטה דמקמי הכי הו"ל מקלקל בחבורה דקיי"ל דפטור, אלא שדוחין עוד דאפשר דשחיטת מומר נהי דמתסרא באכילה, מ"מ לא הוי כשחיטת נכרי לטמא במשא, דמ"מ אינו כנכרי דהרי קידושיו קידושין, ואם איתא דהכי הוא אף על פי שנעשה מומר בשחיטה הראשונה מ"מ חייב לרבנן משום או"ב דשחיטה שאינה ראויה מקרי שחיטה, כיון דמטהר מידי נבילה, עכ"ל:

ה) והנה אף על גב דדחה הר"ן הסברא הא' בב' ידים, מ"מ מצינו לפה קדוש אומר כן הרמב"ם בפי' המשניות במשנה זו דהשוחט בשבת דבמזיד שחיטתו אסורה דבתחילת שחיטה נעשה מומר. עיין שם. נמצינו למדים דג' שיטות בזה, דעת רמב"ם דבשוחט בשבת במזיד בפרהסיא אותה שחיטה הוי שחיטת מומר דבתחילת שחיטה נעשה מומר, והר"ן ס"ל דשחיטתו כשרה דלא נעשה מומר עד גמר השחיטה דמקמי הכי הוי מקלקל, ודעת אחרונה בהר"ן הנ"ל ויכונה בדברינו אלו בשם יש דוחים דשחיטתו הראשונה לע"ז, וכן בשבת הוי שחיטת מומר ואסור באכילה ואינו מטמא במשא, ויש בזה צד חומרא דשחיטתו הראשונה אסורה באכילה, וצד קולא דאף שחיטתו השני' אינה מטמא במשא, גם למדנו מדברי הר"ן הנ"ל דהיכא דמטמא במשא כנבילה לכ"ע לא הוי שחיטה וכנחירה בעלמא הוא, אבל היכא דמתסרא באכילה ואינה מטמא במשא הוי בכלל שחיטה שאינה ראויה דאפליגו בה ר"ש ורבנן:

ו) והנה לכאורה ראיה ברורה לדעת הפר"ח הנ"ל דמומר לחלל שבת בדרבנן לא הוי מומר לכה"ת מדרבנן, מדברי הר"ן הנ"ל דשחיטה הראשונה בשבת בפרהסיא דמותר דלא הוי מומר עד גמר השחיטה דהוא מקלקל, והרי מ"מ מקלקל הוי מלאכה מדרבנן, ע"כ ברור דס"ל דמשום מלאכה דרבנן לא הוי מומר לכה"ת, ומדברי הרמב"ם בפי' המשניות ליכא ראיה בהיפוך, די"ל דכוונת הרמב"ם דתחילת שחיטה הוי מלאכה דאורייתא כיון דהוא

אדעתא דגמר שחיטה הוי כמקלקל ע"מ לתקן, [וכ"כ הכו"פ בפשיטות, ולא הביא כלל דברי הר"ן הנ"ל]:

ז) אמנם נ"ל ראיה ברורה דגם הרמב"ם ס"ל בזה כהר"ן דמקרי בתחילת שחיטה מקלקל, וממילא מוכח הא דס"ל להרמב"ם דמקרי מומר משום תחלת השחיטה היינו דמשום מלאכה דרבנן מקרי ג"כ מומר לכה"ת וכדעת הבית הלל, ומתחילה נאמר מה דיש לנו לתמוה לכאורה על סברת היש דוחים הנ"ל מסוגיא דב"ק (דף ע"א ע"א) דפריך הש"ס אלא שחיטת שבת שחיטה ראויה היא וכו' לוקמי בטבח בפרהסיא דאסור באכילה ואינה מטמא במשא, והוי בכלל שחיטה שא"ר, ומש"ה מחייב ר"מ ורבנן פטרי, אע"כ מוכח דשחיטת מומר מטמא במשא משום נבילה והוי כנחירה, וא"כ שפיר פריך הש"ס, לא מיבעי לדעת הר"ן דגם בשבת בשחיטה הראשונה לא הוי שחיטת מומר ומותר באכילה, אלא אף להרמב"ם דהוי שחיטת מומר, מ"מ פריך שפיר כיון דמטמא במשא והוי כנחירה אמאי מחייב לר"מ, דהא כה"ג לכ"ע לא הוי שחיטה, אע"כ דמיירי בשחט שלא בפרהסיא ושפיר פריך שחיטה ראויה היא, אבל לומר דשחיטתו הראשונה הוי שחיטת מומר ואסור באכילה ואינו מטמא במשא, ודאי התמיה קיימת דלוקי דשחט בפרהסיא, ולר"מ חייב כמו בכל שחיטה שא"ר, וזה תמיה עצומה לכאורה, ויבואר לפנינו בעזה"י:

ח) ומעתה אנופף ידי להוכיח כשיטת הרמב"ם הנ"ל, דשחיטה ראשונה דשבת אסורה, והוא, דלכאורה באמת יפלא על הר"ן הנ"ל דדחה דבתחילת שחיטה הוא מקלקל, הא באמת הוא מקלקל ע"מ לתקן, ואמרתי דתלי בב' פנים של תוס' שבת (ק"ו הנ"ל) דלסברתם א' דחובל וצרך לכלבו פטור משום דאין דרך לחבול בשביל כלבו, ממילא התחלת שחיטה, דדרך לעשות כן כדי לגמור השחיטה מחייב מיד בהתחלת שחיטה, אבל לסברתם הב' דמש"ה פטור דאין התיקון מיד בשעת הקלקול, ה"נ בתחילת שחיטה אף דהוי תיקון כדי לגמרו, מ"מ אין התיקון מיד, דהא עדיין לא יצא מידי אבר מן החי עד גמר שחיטה:

ט) ובהיות שכן אי נימא כשיטת הר"ן הנ"ל, עדיין יקשה על פרכת הש"ס, לוקמי בטבח בפרהסיא, ור"מ מחייב דלא הוי שחיטת מומר דהא לא מחייב עד גמר שחיטה, דמקודם הוא מקלקל, ורבנן דפטרו הא אמרינן שם מאן חכמים ר"ש, ולר"ש לשיטתי' דמחייב בחובל וצריך לכלבו מכ"ש דמחייב בתחלת שחיטה משום דצריך לו לגמור שחיטתו ונעשה מומר מיד, ומיקרי שחיטת מומר, אע"כ מוכח כשיטת הרמב"ם, דאף לדידן הוי שחיטת מומר, וא"כ מדמחייב ר"מ מוכח דמיירי שלא בפרהסיא ושפיר פריך:

י) ולפ"ז הא לכאורה מוכח דאפילו מדאורייתא השחיטה אסורה, דמיד בהתחלת השחיטה הוי מלאכה דאורייתא, דאי נימא דהוי רק דרבנן דהוי מקלקל, והוי מומר דרבנן כדעת הבית הלל, עדיין לא יתיישב סוגיא דב"ק הנ"ל דהא לענין ד' וה' אזלינן בתר שחיטה דאורייתא כדפרכינן אלא למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דחכמים דפטרי, וא"כ עדיין קשה לוקמי דטבח בפרהסיא ולר"מ דמקלקל בחבורה פטור הוי רק מומר דרבנן, וחכמים דהם ר"ש לשיטתו דמקלקל בחבור' חייב והוי מומר דאורייתא אע"כ דגם לדידן הוי מומר דאורייתא. וכיון שכן מוכח לכאורה כסבר' א' דתוס' שבת הנ"ל דחובל וצריך לכלבו פטור רק משום דאין דרך לחבול בשביל כלבו, דאלו לסברתם ב' מהראוי דלא יהא מומר מה"ת מיד, כיון דאין התיקון בא מיד, וכמש"ל:

יא) אמנם אין להקשות מזה על סברא ב' דתוס', דנ"ל ברור דכל הויכוח דהר"ן אם שחיטת שבת אסורה משום דנעשה מומר בתחילת שחיטה, זה רק לפ"מ דנקט הר"ן דטעמא דבשחיטה ראשונה לא הוי מומר, משום דאינו נעשה מומר אלא עם גמר השחיטה ונעשה השחיטה בהכשר, מש"ה בשבת י"ל כיון דבתחלת שחיטה נעשה מומר נעשה הגמר ע"י מומר וכשחיטה אחרת דמי. אבל למה דנקטו בתוס' חולין דבפעם אחת לא נעשה מומר, ולפי ראייתם מההיא דב' אוחזין בסכין וכו' מבואר דס"ל דמה ששוחט אח"כ ג"כ לא נאסר, וע"כ הטעם דלא מקרי מומר אלא ברגיל בכך ומועד לעבור, א"כ בודאי שחיטה דשבת בפרהסיא אף אם תחלת שחיטה הוי מלאכה גמורה מ"מ לא מקרי בשביל זה רגיל בכך לומר כיון דבכל פורתא ופורתא מחלל שבת הוי כעושה הרבה פעמים, דמ"מ כל כוונתו רק למעשה שחיטה זה בפעם א' ולא מקרי מועד לעבור בכך, זה נ"ל ברור, וא"כ שפיר י"ל דחובל וצריך לכלבו פטור. דאין התיקון בא מיד, ובאמת גם תחלת שחיטה הוי מקלקל, ומ"מ לא הו"ל לש"ס לשנויי דטבח בשבת בפרהסיא דאף לר"ש דס' חובל וצריך לכלבו חייב ונעשה מומר בתחלת השחיטה, ומ"מ לא מקרי שחיטת מומר. דאפילו מה שישחוט אחר כך שרי והוי שחיטה ראויה:

ולענ"ד נראה ראי' לסברת הר"ן הנ"ל דרק אם [דאם רק] בסוף שחיטה נעשה מומר לא מקרי שחיטת מומר, דלכאו' ק' בהך סוגיא אבל ראשון לשולחנו ושני לע"ז פטור דקלב"מ, הא בתחילת שחיטה חייב מיתה משום ע"ז והחיוב מלקות בגמר שחיטה משום או"ב, ואף דמ"מ גם בגמר שחיטה הוא (חובל) [עוע"ז] וחייב מיתה אלא דל"ש להמיתו ב' פעמים ומ"מ הוא מחויב מיתה גם על הגמר והוא עכ"פ בכלל חייבי מיתות שוגגין ועמ"ש בתשובה סי' קס"ד, מ"מ לר"י שם דכל חייבי מיתה שוגגין חייב מלקות וקאמר דשני לע"ז משכחת לה כגון דאתרו בי' משום או"ב ולא אתרו משום ע"ז, הא

בממילא הכי דעל מקצת הראשון חייב מיתה, וממילא על הגמר הוי כמו ח"מ שוגגין דחייב, ולזה נראה דמוכח כהר"ן ובממילא בשוחט סתם לע"ז כיון דבתחילה נעשה מומר ממילא הוי הגמר שחיטת מומר וכנחירה הוא וא"ח משום או"ב ולא משכחת רק באומר בגמר זביחה הוא עובדה וא"כ חיוב מיתה ותשלומין באין כא' ולא משכחת רק בלא אתרו משום ע"ז ונכון בעזה"י:

יב) ולכאורה נראה להביא ראיה לתוס' חולין הנ"ל, עפ"מ דתמהו תוס' בכתובות (דף ל"ד ע"א) לשנויי דהש"ס כי פטרי רבנן אשארי, א"כ למה נקט טבח בשבת, הא ר"מ דמחייב בשחיטה שא"ר, מכ"ש דחייב בשחיטה ראוי' עיין שם, ונראה ליישב, די"ל הברייתא מלתא דפסיקא נקט טבח לע"ז וטבח בשבת חייב בכל ענין אפילו טבח בפרהסיא וא"כ אי הוי תנא רק טבח לע"ז הוה אמינא דוקא בזה כיון דמיירי באומר בגמר זביחה עובדה, מש"ה לא הוי שחיטת מומר דכנחירה דמיא, דכיון דלא הוי מומר רק עם גמר שחיטה כבר נעשה השחיטה בהכשר, אבל בטבח בשבת בפרהסיא ס"ד לומר דמיד בתחילת שחיטה נעשה מומר והוי גמר שחיטה כנחירה, לזה קמ"ל דמ"מ חייב בד' וה', והיינו אי משום דהוי מקלקל או אף דהוי מתקן, מ"מ בפעם א' כיון דלא רגיל בכך לא נעשה מומר, וכ"ז לשיטת תוס' חולין, אבל למה דנקטו הראשונים דרק אותה שחיטה מותרת ומטעם דנעשה בהכשר קודם שנעשה מומר, ממילא מוכח מפרכת הש"ס בב"ק מדלא מוקמי בטבח בפרהסיא, היינו דגם לדידן הוי מומר מיד דלא מקרי מקלקל וכנ"ל, ומדמחייב ר"מ מוכרח דלא מיירי בפרהסיא, וכיון דמוכח כן ישאר קושיית תוס' דלמ"ל דנקט טבח בשבת, אע"כ מוכח לכאורה כשיטת תוס' הנ"ל, וממילא נתקיימה בטוב סברא ב' דתוס' שבת הנ"ל:

יג) אמנם נראה ליישב קושית תוס' באופן אחר, בהקדם סוגיא דסנהדרין (דף ע"ד ע"א) הבא במחתרת וכו' והלכתא דשדינהו בנהרא, ועי' ברמב"ן במלחמות דדוקא בשיבר בעודו במחתרת אבל ביצא ואח"כ שיבר חייב דבשעה ששיברם לא הוי קלב"מ, וכן בגונב כיס מיירי כגון ששלשל ידו ועשאם קטפרס וקיבל וזרק מיד, אבל בזרק לאחר מיכן חייב דבשעה שזרקו לא הוי קלב"מ עיין שם, ועי' בב"ח חוה"מ (סי' שנ"א) שכתב שגם דעת הרמב"ם כן, ודייק מלישנא דהרמב"ם (פ"ג מהל' גניבה) שכתב או שגנב כיס בשבת והי' מגררו עד שהוציאו מרשות בעלים שהיא מרשות היחיד לרה"ר ואבדו שם הרי זה פטור, הרי דדקדק למנקט אבדו שם היינו מיד אבל לא לאחר מיכן עיין שם, וזהו ג"כ דעת תוס' בב"ק (דף ע' ד"ה כמאן כרע"ק) ועיי"ש, והנה בדרישה סי' הנ"ל כתב מדכתב בטור גבי מחתרת בשם הר"ר ישעי' דבעינן דוקא שובר בעודו במחתרת,

ולא כ"כ מקודם גבי גונב כיס דבעי' השליכו מיד, ע"כ דס"ל לחלק דוקא במחתר' דמיד דיצא מהמחתר' אזלא לחיוב מיתה דעתה אסור להורגו, ולא שייך תו קלב"מ, משא"כ בגונב כיס דחיוב שבת ע"י שחילל שבת עוד עלי' קאי ולא פקע מני', מש"ה אף בשדינהו לאחר מיכן פטור, ויעויין בדרישה (סי' ש"ן) בההיא דכתב הטור שם גנב ומכר בשבת אם נעשה המכירה באיסור כגון דא"ל עקוץ תאנה וכו' פטור דאיסור שבת ואיסור גניבה באים כאחד, וכן טבח בשבת או לע"ז פטור, וכתב עלה בדרישה דלא כתב רבינו דמיתה ותשלומין באין כאחד משום דבאמת אין באין כאחד, דמיד כששוחט סי' א' נתחייב מיתה אלא דמ"מ פטור כיון דנתחייב מיתה באותו מעשה בתחלה לא מחייבתו ממון על אותו מעשה, וכדמוכח סברא זו (בסי' שנ"א) [והיינו כדבריו הנ"ל גבי גונב כיס לדעת הטור] עיין שם, ודברי הדרישה תמוהים, דאם מדברי הטור בטבח בשבת יהי' מוכרח דאף דנתחייב בתחלת השחיטה מיתה לא מחייב ממון א"כ יקשה מזה על סברת הרמב"ן הנ"ל בגונב כיס, דהא הך מלתא דטבח בשבת פטור היא סוגיא ערוכה בב"ק, ואיך יתיישב זה להרמב"ן, ורציתי לדחוק בכוונת הדרישה דלהרמב"ן י"ל דס"ל דלא נתחייב מיתה קודם הגמר שחיטה דהוי מקלקל וכדעת הר"ן בחידושיו שכתבנו לעיל ורק מדקדוק לישנא דהטור מדלא כתב גם בטבח דמיתה ותשלומין באים כאחד, מש"ה בנה יסודו דס"ל להטור דלא הוי מקלקל ואינם באים כאחד, ומ"מ פטור מתשלומין:

יד) אמנם מלבד דדחוק ורחוק בכוונת הדרישה דמבואר בלשונו דמפשט פשיטא ליה זה דנתחייב מיתה בתחילת שחיטה גם עדיין אינו מספיק ליישב שיטת הרמב"ן דא"כ עדיין יקשה מסוגיא דבב"ק הנ"ל דפרכינן ומי מצית מוקמית לה כר"מ וכו' מכלל דבכולה מתני' מודה ובזה יקשה הא ר"ש לשטתיה דסבר בחובל וצריך לכלבו דחייב, וממילא כ"ש דבתחלת שחיטה חייב, וכמ"ש לעיל בארוכה מש"ה מחייב בטבח ביוה"כ דכבר נתחייב מלקות בתחלת שחיטה:

טו) ולזה במחכ"ת של הדרישה נ"ל דטובח בשבת לא דמי כלל לגונב כיס דדוקא בגונב כיס דלאחר שהוציאו לרה"ר אינו מחלל עוד שבת ומתחייב מיתה רק על מה דעשה כבר, משה"ה מחוייב בהשליכו אח"כ דעל מעשה ההשלכה זו אינו מחוייב מיתה כלל, וה"נ כוונת תוס' בב"ק ד"ה כמאן כרבי עקיבא דמיד שבא לאויר החצר מלמעלה ונתחייב משום קלוטה ונגמר מלאכת שבת, ובמה שיורד אח"כ החפץ בתוך חלל כותלי החצר אין כאן חיוב שבת כלל, דכבר הונח מקודם, משא"כ בטבח בשבת דאף דמתחייב מיתה על תחלת השחיטה, מ"מ גם על הגמר דבא חיוב התשלומין באותו מעשה, ג"כ מתחייב מיתה דהוא ג"כ חובל, ואף דלא התרו בו שנית, מ"מ הוי מחייבי מיתות שוגגין דקיי"ל

דפטור [וסברא זו הובאה גם כן בהקדמת הפ"י לכתובות בחידושי חתנו הגאון מוה' בערוש ז"ל בשם הירושלמי במדליק גדיש]:

טז) אמנם עדיין יש לעיין במ"ש הרמב"ם (פ"ג מגניבה) טבח ביוה"כ והתרו בו פטור, דאין לוקה ומשלם. בזה יקשה הא כבר נתחייב מלקות תחלת השחיטה והוי הגמר אח"כ בלי התראה, דקיי"ל חייבי מלקות שוגגין חייבים, וא"כ יתחייב ד' וה' על הגמר למה דכתב הב"ח הנ"ל בדעת הרמב"ם דס"ל כהרמב"ן בגונב כיס, ודאי בפרכת הש"ס מכלל דבכולה מתני' מודה ר"ש, שפיר כתבנו דהרי כל הסוגיא זו אזיל לר"ש דחייבי מלקות שוגגים פטורים, ולדידי קיימא סברתנו דגם בשעת הגמר הוא חובל ויש בו מלקות, [אאב"ה ובפרכת הש"ס ר"פ אלו נערות והא קיימא לן דאינו לוקה ומשלם עי' לאבא מארי בכתבים חלק א' בסי' קס"ד] אבל לדינא יקשה על הרמב"ם כנ"ל:

יז) ולזה מוכרח בהחלט דדעת הרמב"ם דבתחלת השחיטה מחייב מיתה דהוי מקלקל, ולפ"ז יקשה איך כתב הרמב"ם בפירוש המשניות דשוחט בפרהסיא בשבת אסורה השחיטה, דמיד בתחלת שחיטה נעשה מומר, הא הוכחנו דהרמב"ם ס"ל דמקרי מקלקל, אע"כ דטעמא דהרמב"ם דכיון דעכ"פ איסורא דרבנן איכא מקרי מומר מדרבנן, ומוכח היטב כדעת הבית הלל, דבמומר לחלל שבת בדרבנן, הוי מומר לכה"ת מדרבנן:

יח) ולפ"ז יש ליישב קושיית תוס' כתובות על מה דאוקמי כי פטרי רבנן אשארא דלמ"ל דתני כלל טבח בשבת, דהנה לכאורה אף דמשני באומר בגמר זביחה עובדה, מ"מ למה דמסקינן גבי שור הנסקל במסרו לשומר וכו' ממילא א"צ לאוקימתא דבגמר זביחה עובדה, די"ל דמסר לשומר אף דנאסרה מתחילת שחיטה ולאו דמרי' הוא, הא מ"מ הי' יכול לומר הש"ל כדמוכח בשור הנסקל דקודם גמר שחיטה יכול לומר הש"ל והוי גורם לממון, וכיון שכן י"ל אי הוי נקט רק טבח לע"ז, לא היינו מוכרחים לאוקמי בטובח ע"י אחר דיש לאוקמי בהיפוך דאומר דעובדה רק בתחילת זביחה, ובגמר אינו עובדה מש"ה לא הוי קלב"מ, דבשעת הגמר לא מחייב מיתה וכההיא דגונב כיס הנ"ל, וגם ממה דלא הוי גמר שחיטת מומר דהוי כנחירה ליכא למידק דמיירי דאומר בגמר זביחה עובדה, די"ל דמיירי בשוגג דלא הוי מומר, וא"כ לא הי' נשמע הדין דטובח ע"י אחר חייב לזה נקט טבח בשבת דבזה מתחייב מיתה גם על הגמר ומוכח דמיירי בטובח ע"י אחר, וק"ל. ומעתה שביררנו דדעת הרמב"ם בזה כהר"ן דבתחלת שחיטה ליכא חילול דאורייתא ורק שחיטתו אסורה מדרבנן, דמדרבנן הוי כמומר בתחלת שחיט', צריכי' אנו ליישב מה דהקשינו לעיל מה פריך הש"ס שחיטת שבת שחיטה ראויה היא דלמא מיירי במזיד

ובפרהסיא דר"מ מחייב כיון דמה"ת שחיטתו כשרה ור"ש לטעמי' דמקלקל בחבורה והוי שחיטת מומר דאורייתא:

יט) ונלענ"ד למ"ש הב"ש (סי' קמ"א סמ"ז) דמומר לאו בר שליחות כמו עכו"ם וכתב שכן משמע מהרמב"ם, וכ"כ במג"א (סי' קפ"ט), א"כ י"ל דא"א לאוקמי דטבח בפרהסיא, כיון דע"כ מיירי בטובח ע"י אחר, א"כ מיד בתחלת שחיטה נעשה מומר ובטל השליחות וא"א לחייב על הגמר מדין שליחות, ואף דכתבנו דלענין תשלומי ד' וה' תליא בדאורייתא כדמוכח בפרכת הש"ס אלא למ"ד מעשה שבת דרבנן, נלענ"ד דדוקא לענין שחיטה ראויה בזה הסברא דכל השחיטה עשה פעולה דאם יאכלנו לא עבר אדאורייתא זהו עצמו מקרי בכלל שחיטה ראויה, וכן לענין שחיטת מומר כיון דהועיל השחיטה דאינו מטמא מדאורייתא שם שחיטה עליו ולא מקרי נחירה. משא"כ בענינים אחרים כל דמדרבנן לא נתקיים הענין ממילא פטור מהממון (אאב"ה עי' במל"מ רפ"ז מהל' תרומות) וא"כ י"ל לענין שליחות אף היכא דהוא רק מומר מדרבנן כיון דמדרבנן בטלה השליחות, ואין שם בעליו עליו לא מתחייב בד' וה', וא"כ מדמחייב ר"מ מוכח דמיירי בטבח בצנעה ושפיר פריך הש"ס:

כא) ולפ"ז הי' נראה דמיושב ג"כ מה דהקשינו על היש דוחים מסוגיא דב"ק די"ל ג"כ הכי אף דלא ס"ל בזה כהרמב"ם דנעשה מומר בתחלת שחיטה, מ"מ י"ל כיון דלדידהו השחיטה ראשונה דשבת בפרהסיא אסור, כיון דהכשר שחיטתו ועשייתו מומר בהדי הדדי קאתי מקרי שחיטת מומר, ה"נ י"ל לענין שליחות, כיון דבאותו שליחות בגמר שליחותו נעשה מומר הוא בכלל אין שליחות למומר, וכעין שכתבו תוס' כתובות (דף י"א ע"ב) בגר קטן כיון דבאותו מעשה שליחות נעשה ישראל לא הוי בכלל אין שליחות לנכרי, ה"נ י"ל בהיפוך דאם באותו מעשה נעשה מומר הוא מכלל אין שליחות למומר:

כב) אך מ"מ לא ניחא לי בזה כ"כ, דלאותם היש דוחים דס"ל דאין שחיטת מומר נבילה ולא הוי כעכו"ם, א"כ אינו בכלל עכו"ם ג"כ לענין ביטול שליחותו ויש לחלק, עכ"פ על הרמב"ם שפיר י"ל כדברינו באופן דמחלוקת הבית הלל והפר"ח במומר לחלל שבת בדרבנן אם מקרי מדרבנן מומר לכה"ת תלי' במחלוקת גדולי רבותינו, דלהר"ן י"ל דלא הוי מומר, ולהרמב"ם הוי מומר:

כג) אמנם באמת אין תירוצנו מספיק על הרמב"ם בההיא דטבח ביוה"כ ואתרו בי' דמש"ה פטור דחיוב מלקות בא רק על הגמר דמעיקרא הוי מקלקל אינו מספיק דהא הרמב"ם פסק דחובל וצריך לכלבו חייב א"כ מכ"ש בחובל בתחלת שחיטה וצריך לה כדי לגמור שחיטתו, ואף להרמב"ם דחובל אינו חייב משום נטילת נשמ' רק משו' מפרק

וצריך לדמו, מ"מ הא הרמב"ם כתב דבאינו צריך לדמו פטור דהוי מקלקל, אבל הכא בשחט וצריך לגמור לשחיטתו ולא מקרי מקלקל הוי כמו צריך לדמו, ואף דהוי מלאכה שא"צ לגופה הא הרמב"ם פסק דמשא"צ לגופה חייב, וא"כ עכ"פ ביצא בתחלת שחיטה דם כגרוגרת נתחייב משום תחלת שחיטה ויתחייב ד' וה' על גמר שחיטה, ובהכרח לומר דהרמב"ם ס"ל כמ"ש הדרישה בדעת הטור, כיון דנתחייב מיתה באותו מעש' בתחלת המעש' שוב אינו מתחייב ממון ה"נ לענין מלקו', או דנדחוק כמ"ש הרמב"ם והתרו בו היינו שהתרו בו במפורש על חיוב דנטיל' נשמ' ולא אתרו בי' משום מפרק והוי ההתראה רק על הגמר, או דהתרו בו משו' תרתי מפר' ונטיל' נשמ' דגם על הגמר יש חיוב מלקות, וכיון שכן ממילא דברי הרמב"ם בפירו' המשניו' דשחיט' שבת בפרהסיא אסור דנעשה מומר, תחילת שבת הוא כפשטי' דהוי מומר דאורייתא, דלא מקרי מקלקל דהוי כחובל וצריך לכלבו, גם אף דסתמא קאמר הרמב"ם אף בשוחט עוף הקל ולא יצא דם כגרוגרת תחלת השחיטה מ"מ הוי איסור דאורייתא מדין חצי שיעור אסור מה"ת, עי' מ"ל (ר"פ י"ח) מהל' שבת, וא"כ אין ראייה מדברי הרמב"ם אלו דסבר דמומר לחלל שבת בדרבנן הוי מומר לכה"ת, ממילא קשה ראייתנו מהר"ן בחידושיו די"ל דלא הוי מומר כיון דלא מצינו מאן דפליג עליה ודו"ק:

כד) ומעתה אחר דהוכחנו בראי' ברורה מסוגיא דב"ק דגם לדידן שחיטת שבת בפרהסיא אסור דנעשה מומר בתחלת שחיטה אי דאורייתא אי מדרבנן ובטל השליחות מדרבנן, ואם כהפוסקים דיש שליחות למומר מוכח באמת דהוי מומר תחלת שחיטה מדאורייתא, א"כ יקשה למאי צריכים לאוקמי מתני' דטבח ביוה"כ כר"מ דלוקה ומשלם, לוקי בטובח ע"י אחר, (ועי' מהרש"א) והא דטבח בשבת פטור, היינו דמיירי בפרהסיא ופטור משום דהוי שחיטת מומר והוי נחירה, או דבטלה השליחות קודם גמר השחיטה וכנ"ל, ע"כ מוכח דיוה"כ הוי כשבת לענין זה דמומר ליוה"כ הוי כמומר לכה"ת ומוכח דמיירי בצנעא, ומדמחלק בין יוה"פ לשבת ע"כ דלא מיירי ע"י אחר ובשבת פטור משום קלב"ם וביוה"כ חייב משום דאתיא כר"מ דלוקה ומשלם, ודו"ק:

תוד"ה ונסבין וכו' אבל כל זמן שלא פירש, עי' תוי"ט פי"א מ"ז דמנחות ד"ה אוכלים:

בא"ד והא דאמרינן בפ' כל הבשר, גבי ר"ש דמלח גרמא גרמא וכו' התם פריש לגמרי לחוץ מהאי גיסא, וכ"כ תוס' פסחים ע"ד ע"א, וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל ב' סי' י"ז, ואנכי בער ולא אבין דבריהם הקדושים דמה הוצרכו לזה הא מדאסיר ר"ש למלוח גרמא גרמא ע"כ דס"ל דדם שנבלע בו ממקום אחר, אינו יוצא ע"י מליחה, ועלה אמרינן אפי' חדא נמי פריש מהאי גיסא ובלע מהאי גיסא, והיינו דגם כן נימא דאין יוצא ע"י מליחה

כיון דנבלע ממק"א, וכיון שכן אף דפירש ממקום למקום לא מקרי פירש, מ"מ כיון דאינו יוצא ע"י מליחה מ"מ יאסר אח"כ כשיתבשל דע"י בישול יצא לחוץ וכדין כל בשר שנתבשל בלא מליחה וצלע"ג:

ובדרך פלפול הי' נראה לי ליישב דקושייתם דמאי פריך הש"ס דחדא נמי דלמא ס"ל לר"ש דהוי ספק אי דם ממקום אחר יוצא ע"י מליחה, ומ"מ לא שרי מטעם ספק דרבנן דדם שמלחו אינו אלא דרבנן, דכיון דמיד שנבלע בו הדם נאסר לאכלו כך, אלא דהספק אם יצא אח"כ ע"י מליחה, והוי כמו אתחזק איסורא דלא אמרינן ספק דרבנן לקולא, וזהו רק בב' חתיכות דאם פירש האי ובלע האי הוי דם שפירש, ומיד שבלע האי אסורה לאכלה כך בזה אמרינן מס' דשמא לא הותר ע"י מליחה, משא"כ בחד חתיכה דאף דפריש מהאי גיסא ובלע האי גיסא הוי דם שפירש ממקום למקום דעדיין היתר, ובשעה שמבשלים אח"כ דאז ראוי להתחיל האיסור חל הספק שמא יצא על ידי מליחה ולא נאסר לעולם והוי ספק דרבנן ולקולא, ולזה תירצו דפריש לגמרי לחוץ ואסור ג"כ מיד באומצא, ומ"מ רחוק הוא בעיני לאמתתן וצ"ע:

בתוס' ד"ה מחתכין את הדלועים וכו' ובהמה נמי איירי ביושב ומצפה ע"ש, עי' במהר"ם מלובלין שכתב וז"ל והא דקאמר הגמ' אלמא כיון דלא איתכן מאתמול וכו' היינו משום דלא הי' יושב ומצפה אלא שמא ישחטנו ויאכלנו ולא שיהא נבילה לכלבים עכ"ל, נראה שהבין דכוונת תוס' ובהמה נמי וכו' היינו דלא קשה מבהמה דמחתכין נבילה אף דהוי מוקצה מחמת איסור אף דמוכן לאדם הוי מוכן לבהמה מ"מ בבהמה גדולה דא"א להאכילו חי לכלבים הוי לכלבים גופא מחמת איסור וסתמא קתני אף בבהמה גדולה כמ"ש תוס' בשבת (דף ק"נ), וע"ז כתבו תוס' דמיירי ביושב ומצפה שמא ישחטנו חש"ו ואחרים רואין אותו, ומה שהוצרכו התוס' לומר ואחר"א דבלא"ה מ"ט דר"י דאמר אם לא היתה נבילה וכו' הא הוי מוכן לכלבים כיון דיושב ומצפה שישחטנו חש"ו, ואף למסקנא דר"י סבר מוקצה מחמת איסור אף בלא דחי בידים ולר"י לא מהני יושב ומצפה, הא מ"מ סתמא קתני אף בראוי ליתן חי לפני כלבים וליכא מוקצה אלא משום דאינו מוכן לכלבים ואלו ביושב ומצפה שישחטנו חש"ו הוי מוכן לכלבים, מש"ה כתבו התוס' ואחר"א ולא הוי מוכן לכלבים, ועל זה הקוטב סובב והולך דמש"ה קאמר הש"ס כיון דלא איתכן דאינו מצפה אלא שיהא אחר"א ולא יאכילנו לכלבים:

אמנם לענ"ד אחר המחילה מכבוד תורתו ונשיקת עפר קדשו אני אומר באימה וביראה דדבריו מגומגמים, דאם כדבריו דיושב ומצפה משוי לי' מוכן לכך א"כ תיקשי לס"ד דהש"ס דאף לר"י ליכא מוקצה בשוחט בשבת הא אף לר"ש הוי מוקצה מדלא שחטן

מאתמול ובזה ל"ש לומר דמיירי ביושב ומצפה שישחטנו חש"ו ואחר"א דא"כ גם כר"י לא אתיא דהיאך קאמר סתם בהמה לגדל עומדת הא מצפה שישחטו אותה ולאכילה עומדת וכיון דאמר סתם בהמה לגדל עומדת ע"כ מתני' באינו יושב ומצפה ממילא גם לר"ש אסור, ואם נימא דבאמת לס"ד לא אמרינן לר"ש לא מוקצה דמחובר ולא מוקצה דשחיטה רק למסקנא לא מחלקינן בין דחי בידים ומש"ה אסור לר"ש כמו בנר אא"כ יושבו מצפה, א"כ ממילא לא הוצרך המהר"ם מלובלין לדבריו דהא דקאמר הש"ס כיון דלא איתכן כפשוטו כיון דעכשיו קיימי' דלא אמרי' לר"ש מוקצה מחמת איסור ממילא אפשר דמחתכין את הנבילה לא מיירי ביושב ומצפה ושפיר י"ל דטעמא דר"י משום דלא איתכן:

אבל האמת יורה דרכו דאין כוונת התוס' ובהמה נמי אההוא דנבילה לפני הכלבים דהוי להו לכתבו ונבילה נמי, אלא כוונתם ובהמה נמי היינו משנתינו דהשוחט בשבת דס"ד דאף לר"י לא הוי מוקצה הא אף לר"ש הוי מוקצה ואיך שייך שיהיה ס"ד לומר דאף לר"י לא הוי מוקצה וע"ז כתבו דמיירי ביושב ומצפה היינו דסתמא קתני דומיא דיוה"כ אף ביושב ומצפה בזה לר"ש ליכא מוקצה וסובר הש"ס לדמוי' לר"י דהכנה דהתם ג"כ יושב ומצפה דבלא"ה אף לר"ש אסור ודחי הש"ס דהתם לא איתכן מאתמול בזה לא מהני יושב ומצפה אבל הכא דהוי מוכן לאדם רק אריא הוא דרביע עלה בזה אפשר דגם לר"י מהני יושב ומצפה, והא דקרי לה הש"ס עומדת לגדל אף דמיירי ביושב ומצפה היינו לא שיהא ניחא ליה שישחטו אותן אלא דשמע שרוצים לשחוט ודעתו ע"ז והוי כמו מסוכנת דדעתו עליה ואעפ"כ לא מקרי מוכן לכלבים דכל זמן שהיא חיה אינו רוצה ליתן לכלבים אלא דהוי דעתו עלי' ה"נ כן דאצלו עומדת לגדל וכ"ז שלא ישחטו יהא מגדל אותה אלא שיודע שרוצים לשחוט אותה ודעתו עליו וזה מקרי יושב ומצפה, והוא ברור לענ"ד בכוונת התוס':

אח"כ מצאתי את שאהבה נפשי בעירובין (דף מ' ע"א) בתוס' ד"ה הא ודאי וכו' שהקשו כן להדיא לס"ד דהש"ס הכין דאף לר"י לא הוי מוקצה הא אפי' לר"ש הוי מוקצה בכה"ג ותירצו שם דמיירי ביושב ומצפה שישחטנו חש"ו ואחרים רואין אותו עיין שם, מזה נראה בעליל דגם בשמעתין כיוונו לזה התוס', ומההוא דנבילה לא מיירי כלל, והא דבאמת לא הקשו מנבילה בבהמה גדולה דהוי מוקצה מחמת איסור, י"ל דס"ל כתירוץ הרשב"א דבהמה דרכה למות ומקרי דעתיה עליה עיין שם, וביותר נראה דאההוא דנבילה ליכא לאוקמי כלל ביושב ומצפה שישחט חש"ו ואחר"א, דא"כ מ"ט דאידך מ"ד דס' מודה ר"ש בבע"ח שמתו, הא כיון דמצפה שחש"ו ישחטו ממילא דעתו אנבילה דהא

רוב מעשיהם מקולקלים וממילא יש לספק שינבלו אותה ומאי מהני ליה אחרים רואים אותו ועדיף ממסוכנת, אע"כ דלא מיירי בזה והעיקר כתירוץ הרשב"א הנ"ל, ובלא דברי התוס' דר"ש מודה במוקצה דבע"ח ומחובר צ"ל ג"כ דס"ל להש"ס דסתמא קתני דומיא דיוה"כ אף ביושב ומצפה בההוא דקאמר אלא ר"י דנרות דתנן כל הנרות של מתכות, ובזה תקשי למאי דלא ס"ד לחלק דהתם דחי בידים א"כ גם כר"ש אתיא דהא גם ר"ש אוסר התם בנר גדול דאינו יושב ומצפה ובהמה הוי כנר גדול, אע"כ דסתמא קתני אף ביושב ומצפה:

אולם לדברי התוס' צל"ע כיון דבלאו יושב ומצפה פשיטא דאסור ואף לר"ש ועיקר פלפול להוכיח לר' יהודה דלא מהני יושב ומצפה א"כ היאך מדמי כלל לנר ישן למוקצה מחמת מיאוס דהא התם המוקצה עודו עליו דמאוס הוא משא"כ הכא דמוקצה נסתלק שנשחטה דלמא מהני יושב ומצפה ואיך שייך לדמותו למוקצה מחמת מיאוס דלא שייך ביה יושב ומצפה וצלע"ג:

בא"ד ועי"ל דאיירי בנתלשו מע"ש כו'. (עי' מש"כ לק' בתוד"ה כגון, וע"ע תור"ע שבת אות ק"פ ובחי' שו"ע או"ח סי' ש"ח במג"א ס"ק נ"ו):

דף טו.

בגמ' ומי מצית מוקמית לה בשוגג ור"י וכו' ונוקמה כר"י הסנדלר וכו', תמיה לן טובא דאדרבא חד קושיא מתורצת בחברתה דדלמא באמת מדקתני אעפ"י שמתחייב בנפשו משמע דמיירי מתני' אף במזיד ממש מ"מ שחיטתו כשירה מש"ה מוקמי כר"י דהוי דומיא דיוה"כ דביומי' אסור אף בשוגג ולאחר שבת שחיטתו כשירה אף במזיד דמותר לאחרים ובאמת שחיטתו כשירה היינו לאחרים, ומש"ה לא מצי לאוקמי כר"י הסנדלר דלדידיה במזיד אף לאחרים אסור ולא משכחת שחיטתו כשירה אלא בשוגג וממתניתין משמע אף במזיד מדקתני אף עפ"י שמתחייב בנפשו וצע"ג:

שם אבל שוחט דאין ראוי לכוס לא, עי' בהרשב"א שהקשה דמ"מ אמאי משתיק ליה דלמא ס' כר"ש דלית ליה מוקצה, וצ"ל או דר"ש מודה במוקצה מחמת איסור בלא יושב ומצפה וכשיטת רש"י ותוס', או כיון דלא נזכר במשנה או ברייתא להדיא דר"ש מתיר לא שייך למיסתם התירא לר"ש עיין שם, וקשה לי למ"ש דמשתיק ליה כיון דר"ש מודה בלא יושב ומצפה א"כ מאי פריך הש"ס והא מתני' דהשוחט ואר"ה דרש חיי' בר רב וכו' הא ר"מ שרי, דילמא באמת לא מחמיר במוקצה יותר מר"ש ומש"ה משתיק ליה דאף לר"ש אסור באין יושב ומצפה אבל מתני' דסתמא קתני אף ביושב ומצפה שחש"ו ישחטו ואחרים רואים אותו [כמו שהוכחנו לעיל למאי דקאמר ר"י דנר של מתכות ע"כ

לר"ש דשרי בשוחט היינו ביושב ומצפה דבלא"ה הוי נר גדול] דזהו באמת מותר לר"מ, ובזה אפשר לומר דהך מילתא דס' ר"פ בביצה דר"ש מודה במוקצה דמחובר לא נפקא אלא מנר גדול דלמסקנא לא מחלקי' לסברת דחי בידים [ומבכור אין ראי' כמ"ש הרמב"ן במלחמות בביצה] וא"כ שפיר פריך הש"ס כיון דרב משתיק לי' וס"ל דלר"ש אסור באין יושב ומצפה והיינו דיליף לה מנר גדול ע"כ דלא ס"ל לחילוק דדחי בידים א"כ ממילא לר"מ מוכח דיושב ומצפה לא מהני דהא בנר קטן ג"כ אוסר ר"מ בשבת (דף מ"ד) ושפיר קשה ממתני' הא ר"מ שרי:

אמנם לדברי התוס' דשמעתין ודעירובין שכתבנו לעיל פשיטא להו דגם לס"ד דהש"ס לר"ש אסור באין יושב ומצפה והא דמייתי ראי' דר"י אוסר היינו ביושב ומצפה, שפיר תיקשה כנ"ל כיון דמילתא דפשיטא דלר"ש אסור באין יושב ומצפה דלמא מש"ה משתיק לי' אבל לר"מ מותר ביושב ומצפה ושאני נר דדחי לה בידים, וגם אין לומר בהיפוך כיון דדבר פשוט באין יושב ומצפה אסור אמאי משתיק רב דלמא מיירי ביושב ומצפה אף דסתמא קתני י"ל דהברייתא סמך בזה כיון דלכ"ע אסור אע"כ דרב משתיק אף ביושב ומצפה אסור, וא"כ קושי' הרשב"א במקומה עומדת דמאי משתיק לי' דילמא ס' כר"ש ולא שייך תירוץ ב' של הרשב"א הנ"ל דהא אם מיירי ביושב ומצפה שפיר נזכר התירא דר"ש בברייתא דמותר שמן שבנר דמתיר ביושב ומצפה, אע"כ דרב משתיק ליה דסתמא קתני אף באין יושב ומצפה א"כ לא פריך הש"ס מידי וצע"ג למאד:

והנה בשבת (דף מ"ג ע"א) בתוס' ד"ה טבל מוכן הוא וכו' כתבו וז"ל וק' היכא דאית ליה פירי אחריני בשוגג אמאי יאכל נימא מיגו דאיתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולי יומא, וכ' במגיני שלמה לפרש הא דלא הקשו בסתמא אמאי יאכל הא הוי מוקצה, היינו די"ל דכל היכא דאם עבר במזיד אהני מעשיו ומותר באכילה לא אמרי' ביה כלל מוקצה מחמת איסור כיון דאפשר לעבור על האיסור ולתקנו לאכילה מש"ה במזיד דאם עבר ותיקנו מתוקן גם מוקצה אין בו, ולזה הקשו התוס' אההוא דבשוגג יאכל באית לי' פירי אחריני דאלו היה מתקנו במזיד היה אסור כיון דאית ליה פירי אחריני ובכה"ג אף דבאמת תיקנו בשוגג מ"מ הו"ל מוקצה דהא אין בידו לתקנו ולאכלו דאם יתקנו במזיד יהיה אסור לאכלו, והא דאמרי' אבל שוחט לא היינו ג"כ כיון דגם לר"מ בשחטו במזיד אסור מדינא כמו מבשל משום מעשה שבת ממילא אף בשחטו בשוגג הוי מוקצה עיין שם:

ולענ"ד רחוק לומר כן דלפי"ז יקשה בסוגיין דבתחילה דרצה לומר ר"י דמוקצה היא ממילא ע"כ הדין דאם עבר ושחטו אסור מטעם מעשה שבת דהא בלא"ה לא הוי מוקצה וכיון דלא הוי מוקצה אלא ביסוד זה דמעשה שבת אסור, מי הכריחו לאוקמי מתני' כר"י

משום מוקצה לוקמי ככ"ע ומשום מעשה שבת, ואף דבאמת י"ל דניחא ליה לאוקמי אף בשוגג מ"מ הרי המקשן לא אסיק כן כדפריך ונוקמי במזיד כר"מ, א"כ היאך הבין כל השקלא וטריא דמוקי כר"י דמוקצה הא לא הוי מוקצה אלא מטעם דמעשה שבת אסור א"כ בקיצור נימא דטעמא דמתני' משום מעשה שבת, וסבור הייתי לתקן דבריו דבאמת לס"ד היה מוכרח דבכל ענין הוי מוקצה מחמת איסור כמו בנר דפשיטא דאם עבר וכבה הנר דמותר ליהנות ממנו דל"ש איסור מעשה דשבת דלא עשה תיקון בגוף השמן אלא סילק המניעה שלא ישרף יותר, רק למסקנא דאין ראיה מנר דהתם דחי לה בידים שפיר י"ל דהא דקאמר אבל שוחט לא היינו מסברא ודוקא בכה"ג דאם עבר ושחט אסור:

אמנם לפ"ז לא יתכן קושי' התוס' בסוגיין ובעירובין שכתבנו לעיל (בתוד"ה מחתכין) כיון דר"ש מודה במוקצה דמחובר איך ס"ד לומר בסוגיין דר"י לית ליה מוקצה, והיינו די"ל דהך דר"ש ממילא תליא למסקנא דמעשה שבת לכ"ע במזיד אסור ממילא אם חתך במזיד במחובר אסור מטעם מעשה שבת [ואף ביום טוב כמ"ש הרמב"ם המעשר פירות בין בשבת בין ביום טוב עיין שם] מש"ה אמרי' מוקצה מחמת איסור, אבל לס"ד דלא היינו אוסרים בשוחט משום מעשה שבת [או דלא אסיק מההוא דמעשה שבת או דהיה ס"ל דשוחט לא דמי למעשה שבת דליכא תיקון בגופו אלא לסלק האיסור ודומה לזה כ' הרא"ש לעיל בסוגי' דסכין של ע"ז] באמת לא הוי מעשה לא לר"ש ולא לר"י:

עוד נ"ל ראיה לסתור סברת מגי"ש מדברי התוס' ביצה (דף ל"א ע"ב) ד"ה ונפחת וכו' שכתבו תוס' ורש"י בטעמא דמילתא דנפחת בית לא הוי מוקצה מחמת איסור ולא כתבו הטעם דאם עבר ונפחת ג"כ מותרים הפירות, ולזה נלע"ד לולי דברי המג"ש י"ל דכוונת תוס' כך הוא למ"ש בביצה שם ברש"י ותוס' דטבל לא הוי מוקצה מחמת איסור משום דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן עיין שם, וא"כ נ"ל כיון דחזינן דאמרינן מוקצה מחמת איסור ולא אמרינן כיון דאסור רק מחמת אריא הוא דרביע עלה לא מסח דעתיה וחושש שמא יסתלק האיסור ע"י חש"ו וכדומה אלא אמרי' כיון דאין בידו לתקן האיסור אין דעתיה עליו ממילא ע"כ הא דמחמת איסור דרבנן לא הוי מוקצה כיון דמדאורייתא יכול לתקנו בידים מקרי בידו ולא מסח דעתי' מיניה, וכל זה אם יעשה האיסור יהיה הפירות מותרים אבל אם גם אח"כ יהיה הפירות אסורים ממילא הוי מוקצה דהא לשיסתלק האיסור מעצמו אין דעתו עלי', ולעשות האיסור דרבנן בידים יהיה הפירות אסורים והוי לא חזי ליה, וא"כ י"ל דבשבת ס"ל לתוס' ג"כ כסברתם בביצה ומש"ה לא הקשו דטבל הוי מוקצה מחמת איסור, דמחמת איסור דרבנן לא הוי מוקצה, לזה הקשו רק אההוא דבשוגג באית ליה פירא אחרינא דאף אם יתקנו במזיד יהיו הפירות אסורים

שפיר הוי מוקצה דמה לי שהאיסור דרבנן סוף סוף הפירות בעצמם לא חזי, וכל זה לענין איסור דרבנן אבל מוקצה מחמת איסור דאורייתא אין לחלק כיון דבודאי אין בידו לעשות האיסור ואין לדחות ממנו שם מוקצה אא"כ דדעתי' עלה שמא יסתלק האיסור ממילא וא"ש סוגי' דחולין כנלע"ד ברור:

ובעיקר היסוד דר"ש מודה במוקצה מחמת איסור דיסודו מההוא דר"פ דעכו"ם שהביא דורון דפי' רש"י דמוקצה דמחובר אף ר"ש מודה, נלע"ד דאין ראיה מזה, ויתיישב ג"כ קושי' תוס' ריש ביצה דלמה ליה להש"ס לטעמא דשמא יעלה ויתלוש תיפוק ליה משום מוקצה דמחובר, והיינו די"ל דודאי לא ס"ל כלל למוקצה מחמת איסור זולת בנר דדחאו בידים. והטעם דכיון דבעצמו חזי רק מחמת אריא דרביע עלה דעתי' דאולי יסתלק האיסור בעצמו או ע"י חש"ו רק במחובר לפי האמת דבפרי הנושר מעצמו אסור לאכלו מטעם גזירה שמא יעלה ויתלוש ממילא כל מחובר חל עליו גם שם מוקצה דבודאי מקצה מדעתו דא"א לו בשום אופן לאכול הפרי דאף אם יתלוש אותם חש"ו או שיפלו מעצמם יהי' אסור משום גזירה ומש"ה הוי מוקצה, ומש"ה הוצרך הש"ס לגזירה דפירות הנושרים דבלא"ה לא הוי מוקצה, ומאי דפירש"י בההוא דר"פ משום מוקצה ולא פי' משום גזירה, נלע"ד במאי דקשה בלא"ה אמאי לא פירש"י בקיצור דאסור משום שלא יהנה ממלאכת י"ט כמו בשיעור כדי שיעשו לערב דהטעם משום שלא יהנה וכן תמה הר"ן על פירש"י:

ולזה נ"ל דהי' קשה לרש"י לר"פ לשיטתיה דמשני בריש ביצה האי תנא דליטרא קציעות הוא הרי דלא ס"ל לכללא דדשיל"מ ספק דרבנן אסור א"כ הכא ביש במינו במחובר אמאי אסור הא הוי ספק שמא נתלשו מאתמול והוי ספק דרבנן ולקולא, לזה פירש"י משום מוקצה, והיינו כנ"ל דלאחר הגזירה שאסרו פירות הנושרין ממילא כל מחובר הוי מוקצה והוי ס' מוקצה דספיקו אסור דמוקצה חמיר כעין דאורייי' כמ"ש הת"י ריש ביצה, והא דלערב אסור בכדי שיעשו אף דלערב ליכא משום מוקצה רק משום שלא יהנה והוי ס' דרבנן י"ל כיון דהספק היה מתחיל בחומר כעין דאורייתא והיינו דנין בו להחמיר ממילא יש לו כל דין מחובר ודומה לספק טריפה שבשלו בכלי דאף אם נעשה הכלי אינו ב"י אסור כמ"ש המהריב"ל:

ומיושב ג"כ מה שהקשה הר"ן בפ' שואל דלשיטת רש"י שם בספק לא בעינן כדי שיעשו ואלו הכא בעכו"ם שהביא דורון בעינן כדי שיעשו, והיינו דודאי כדי שיעשו קי"ל ולא החמירו מספיקו רק הכא בהביא דורון דכבר דנו בה הספק להחמיר לאסור בו ביום ממילא הוי כודאי ואסור כדי שיעשו, משא"כ בשבת בההוא דחלילין ומרחץ דלבו ביום

ליכא נ"מ דחלילין ומרחץ לא חזו בו ביום ואין דנין רק על כדי שיעשו בזה מספק לקולא כנלע"ד נכון [ומאי דפי' רש"י בביצה בההוא דנפחת דהוי מוקצה מחמת איסור דרבנן, לא משום דבלא"ה אף לר"ש אמרי' מוקצה מחמת איסור, אלא דמפרש כן דמשמע דסתמא דמתני' בי"ט כולהו כר"י וכמו שהקשו תוס' עיין שם]:

אולם ידידי עמיתי הרב מוה' ישראל נ"י פקפק עמי דמ"מ בההוא דהביא דורון אף אם הוי מוקצה ליזיל בתר רובא דרוב פירות נתלשו אתמול אע"כ דמדין ישל"מ אתינן עליה, או דמסתמא מביא מן המחובר דטובים יותר כמ"ש הר"ן בשבת בפ' שואל, וא"כ עדיין הו"מ רש"י לפרש מטעם יעלה ויתלוש, והיטב אשר דיבר עמיתי נ"י:

אמנם אי משום הא לא נדחו דברי דמאן לימא לן דהוי רוב די"ל כמ"ש המרדכי הובא במג"א סי' תקי"ג סקי"ג לענין ביצה דרוב מיד שנולדים אוכלים אותה והוי דבר המתכבד עיין שם, או די"ל דאסור דגזרינן שמא יקח מן הקבוע כיון דהוי קבוע שאינו ניכר, [ומה דפלפל הר"ן בביצים המביאים למכור בשוק אי אזלינן בתר רוב, ולא אסר מטעם גזירה שמא יקח מן הקבוע, י"ל לשיטת ר"ת וסייעתו דלא גזרי' אלא בקדשים], גם יש לי לומר דאף דר"פ לא ס"ל דספיקו אסור משום ישל"מ היינו באיסור דרבנן דלא חיישינן כלל לספיקו, אבל באיסור דאורייתא אף דהוי רוב מ"מ מידי ספיקא לא נפקא, כמ"ש בשיטה מקובצת פ"ק דבב"מ בסוגיא דעשירי ודאי וכו' [ועי' פ"י פ"ד דקידושין בסוגיא דממזר ודאי] וביותר ברובא דליתא קמן דהוי עכ"פ ספק ובפרט דהכא מסייע חזקה למיעוט חזקה שלא נתלשו עד היום, אף דד"ת אזלינן בתר רוב מ"מ מחמת ישל"מ לא סמכינן ע"ז כיון דעיקר איסורו דאורייתא, וה"נ במוקצה דחמיר כעין דאורייתא וק"ל:

אולם מה שאני רואה חובה לעצמי מסוגיין דאר"פ פעמים שהשוחט מותר שהיה לו חולה מבע"י וכו', הרי דס"ל דבשוחט אמרינן מוקצה מחמת איסור וע"כ ס' כר"י, א"כ מי דחקו לרש"י בההוא דהביא דורון דגם ר"ש מודה במוקצה דמחובר דילמא ר"פ לטעמיה דס' כר"י והוי מוקצה כמו כל מוקצה מחמת איסור, והא דלא מצינו חולק על ר"פ היינו דאנן קי"ל כרב אשי דדשיל"מ ספיקו אסור ואסור משום גזירה דיעלה ויתלוש, ולר"פ דלא ס' להך דישל"מ לטעמיה דס' כר"י והוי ספק מוקצה ואין הכרח לומר דמחובר גרע משאר מוקצה מחמת איסור וק"ל:

ודע דבסוגיין תמוה לי מאד למ"ש הרשב"א דטעמא דמ"ד דחלוק היה ר"ש אף בבע"ח שמתו היינו דס"ל מוכן לאדם הוי מוכן לבהמה, מבואר דאלו לא הוי מוכן לבהמה הי' ר"ש מודה דהוי מוקצה, ומכ"ש למ"ד מודה ר"ש בבע"ח שמתו ס"ל לר"ש להדיא דהוי מוקצה כיון דלא מוכן לכלבים, והרי בתחילת סוגיין מדמי הש"ס לר' יהודה מוקצה

דבהמה שעומדת לגדל למוקצה דנבילה לפני הכלבים כי היכי דהתם הוי מוקצה דלא איתכן לכלבים ה"נ בעומדת לגדל דלא איתכן לאדם, א"כ ממילא לר"ש דמודה אלו לא איתכן לכלבים דהוי מוקצה ה"נ בעומדת לגדל, והרי ברישׁ ביצה פשיטא להש"ס דתרנגולת עומדת לגדל ביצים מותר לר"ש כדקאמר לפלגו בתרנגולת עצמה וצלע"ג:
עוד אזכיר פה מה דקשה לי בדברי הרשב"א בסוגיין שכ' דהא דפריך הש"ס שבת דעלמא תשתרי היינו לר"ש דלית ליה מוקצה וכ' דהוא לשיטת האומרים דלר"ש לא אמרי' מוקצה מחמת איסור, ואין צורך לזה דאף להפוסקים דלר"ש אמרינן מוקצה מחמת איסור מ"מ הא ביושב ומצפה מותר לר"ש כמו בנר קטן והרי לגבי הביצה מקרי יושב ומצפה וק"ל:

דף טו:

כגון שהיה לו חולה מבע"י א"ה מ"ט דר"י, יש לעיין דילמא מיירי שהוא חולה שאין בו סכנה ומש"ה אסור לר"י משום מעשה שבת אבל מוקצה לא הוי דעומדת לאכילה לשוחטו כלאחר יד כגון אם יכול לשחוט לבדו ושוחטו בשני בני אדם כמבואר בשבת (דף צ"ג) דזה יכול וזה יכול פטור ופי' רש"י דלאו אורחי' בהכי, או שיכול לעשות ביד א' ועושה בב' ידיו מקרי ג"כ כלאחר יד כמ"ש התוספת שבת סוס"י ש"ז [ואפשר דאף בשמאל מקרי כלאחר יד כמו בכותב בשמאל בפ' הבונה] ומלאכה כלאחר יד מותר לחולה שאין בו סכנה כמבואר בכתובות (דף ס') בגונח יונק דהוי מפרק כלאחר יד ועי' בשו"ע או"ח סי' שכ"ח, וא"כ שפיר מוכן לאדם ולא הוי מוקצה, והא ודאי ליכא לאקשויי דאף בלא חולה אמאי הוי מוקצה לדעת רש"י ספ"ב דשבת (דף ל"ד) כל שהוא משום שבות לא גזרו בה"ש אף שלא לצורך מצוה א"כ יכול לשוחטו בה"ש כלאחר יד וממילא לא הוי מוקצה למאי דקי"ל אין מוקצה לחצי שבת, די"ל דדוקא שבות דעלמא דעיקרו דרבנן כגון טבילת כלים וקריאת שם מעשר וכדומה, אבל מלאכה דאורייתא כלאחר יד י"ל דגזרו גם בה"ש, אבל בחולה שאין בו סכנה קשה כנ"ל ועיין:
תוס' ד"ה כגון שהיה לו חולה, וא"ת אם יש מוקצה לחצי שבת וכו' דאיבעי' היא וכו', ונראה לענ"ד ליישב בתוס' שבת (דף מ"ג ע"א) ד"ה טבל מוכן, דהקשו במתני' דהמעשר פירותיו בשבת בשוגג יאכל, דלתסר משום מגו דאתקצאי בה"ש וכו' עיין שם. ומזה תמוה לי בדברי תוס' סוכה (דף י' ע"ב) וכ"כ גם הר"ן ביצה להוכיח מההיא דלגין של טבול יום, דאמרינן דבתחילת היום הוי סעודה הראויה הא אסור משום מוקצה דאתקצאי בה"ש וכו' מוכח דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, ולכאורה תמוה, הא ממתני' דהמעשר פירותיו הנ"ל מוכח דבטל ל"א מגו דאתקצאי בה"ש, ועיין רש"י ביצה (דף

ל') דכתב הטעם דבמוקצה דאתקצאי בה"ש מחמת אי' דרבנן לא אמרינן, וע' תוס' שם, עכ"פ יהיה מאיזה טעם שיהיה כיון דבמתקן טבל בשבת לא אסרינן משום מוקצה אזדא לה הראיה מההיא דלגין של טבל, ולכאורה צע"ג:

והנראה לענ"ד דבעיקר קושי' דתוס' שבת הנ"ל עמד המהרש"א בקושיא דלמא באמת הך מתני' דהמעשר פירותיו אתי' כר"ש דלא ס"ל מוקצה מחמת איסור עיין שם, ונ"ל דלק"מ דהרי בגיטין (דף נ"ד ע"א) פרכינן דר"מ אדר"מ, דס"ל דבדרבנן קנסינן שוגג אטו מזיד, ובמעשר פירותיו לא קנסו דבשוגג יאכל, ופירש"י שם דסתם מתני' ר"מ, הרי דניחא לסתמא דתלמודא דמתני' זו ר"מ, ולזה יפה הקשו תוס' דהא בסוגיא דחולין ס"ל לרב דר"מ מודה בשוחט בשבת דאסור משום מוקצה דמוקצה מחמת איסור אית ליה ויקשה אמאי בשוגג יאכל, הא אתקצאי בה"ש מחמת איסור ונכון:

אמנם נ"ל ליישב קושיות תוס' למ"ש הר"ש פ"ז דדמאי במתני' דלוקח יין מבין הכותים דמיירי בבין השמשות דאף דאין מעשרין ודאי מ"מ מותר ע"י תנאי מה שאני עתיד להפריש וא"כ לר"מ לשיטתיה דס"ל דיש ברירה ורשאי לשתות ע"י מה שאני עומד להפריש, א"כ טבל לא אתקצאי בה"ש דיכול לתקן ולומר מה שאני עתיד:

אך עדיין יקשה על האיבעי' בביצה אם יש מוקצה לחצי שבת דנפשוט דאין מוקצה לחצי שבת, דא"כ עדיין יקשה אמאי בשוגג יאכל, הא כשחשכה לו ליל שבת שאין לו תקנה להפריש באותו שעה איתקצאי ולתסר כל השבת ויהיה מוכח מזה דאין מוקצה לחצי שבת, אמנם נראה דג"ז לק"מ, ויעויין בתוס' שבת (דף מ"ה ע"ב) ד"ה אין לנו דר' יוחנן ס"ל במוקצה מחמת מיאוס דאסור כר"י ובמוקצה מחמת איסור כר"ש דמותר דס"ל דמחמת איסור קיל מן מחמת מיאוס, ויעויין בתוס' ישנים דאף דאמרינן בחולין דר"מ מוקצה מחמת מיאוס לית ליה ומחמת איסור אית ליה היינו דרוב ס"ל דמחמת איסור חמור יותר, אבל ר' יוחנן ס"ל דמחמת מיאוס חמור עיין שם, א"כ לר' יוחנן כיון דר"מ לית ליה משום מיאוס כ"ש דלית ליה מחמת איסור, וממילא ניחא ההיא דמעשר פירותיו ואין הוכחה מזה דאין מוקצה לחצי שבת:

ולפ"ז מיושב דברי הר"ן ותוס' סוכה הנ"ל בהוכחתם מלגין של טבל והיינו דס"ל דטבל הוי כמו מוקצה מחמת איסור, וההיא דמעשר פירותיו בשוגג יאכל, היינו ר"מ לשיטתו דס"ל יש ברירה, ובאמת לא אמרינן מוקצה לחצי שבת או לר' יוחנן ל"ל לר"מ מוקצה מחמת איסור, ולזה קושייתם דמנ"ל לרבא לומר זאת אומרת דסוף היום קונה, ועי' בתוס' דהיינו זאת אומרת ולא ס"ל דאיהו לנפשיה סבר דתחילת היום קונה עירוב, דלמא גם הברייתא זו ס"ל דתחילת היום קונה, אלא דס"ל כר"י דאמרינן מוקצה מחמת איסור,

וס"ל ג"כ דאסור לאכול ע"י תנאי, דמה שאני עתיד להפריש כדס"ל לר"י ור"ש גבי לוקח יין דאסור אי מטעם אין ברירה או מטעם דשמא יבקע, ולא הוי סעודה הראויה ודו"ק:
ולפ"ז מיושב קושיית תוס' שהתחלנו דליכא למפשט האיבעי' מדרב, דבאמת לא אמר רב מסברא דאין מוקצה לחצי שבת, אלא לשיטתי' דס"ל דר"מ אית ליה מוקצה מחמת איסור ומוכח דהמעשר פירותיו דבשוגג יאכל דהטעם דר"מ לשיטתי' לא אתקצאי לבה"ש דיכול לתקן ע"י מה שאני עתיד להפריש, וממילא מוכח דאין מוקצה לח"ש, אבל לדידן דקיי"ל כר"י ומחמת מיאוס חמיר ולית ליה לר"מ מוקצה מחמת איסור לא נפשוט כלל, ויכולים לומר דיש מוקצה לח"ש ודו"ק. (וע"ע בשו"ת ח"ב סי' ק"ג):
תוס' ד"ה כגון כו' וי"ל כיון דדלעת עומדת לאדם, לפ"ז למאי נדחקו לעיל דף י"ד ע"א ד"ה מחתכין הא בפשיטות י"ל בתלושה ותליא שפיר בפלוגתא דר"י ור"ש דביה"ש היה עומד לאדם וכיון דא"י לבשל בשבת הוי מוקצה וכשבא בשבת לחתכו לכלבים נעשה עתה מוכן לבהמה והוי כמו נבילה דפליגי אי אמרינן מגו דאתקצאי לבין השמשות. וצ"ע:
יש לעיין ממ"ש תוס' ריש ביצה ד"ה גזירה שמא יעלה ויתלוש, הא דלא קאמר מטעם מוקצה דמחובר דמיירי בחצר דמוכן לעורבים, והרי פירות הוי ג"כ מוכן לאדם ולא חזי לאדם ואעפ"כ מהני מאי דמוכן לעורבים, ואפשר לומר דהא התם באמת רק לר"ש מהני אבל לר"י לא מהני מה שמוכן לעורבים כמבואר סופ"ד דפסחים א"כ אפשר דמה"ט גופא לא מהני לר"י כיון דמוכן לאדם ולא חזי לאדם גרע טפי והכא אתיא כר"י, או דשאני בדלעת כיון דחזי לאדם ולבהמה אפשר דהנך דלעת לא הי' רוצים ליתן לבהמה ולא הוי כלל מוכן, ודמי להא דבהמה עומדת לאכילה ועומדת לגדל, אבל בפירות האילן דבודאי מוכן לעורבים דמעצמם באים העורבים ואוכלים שכן דרכם בכך שאינו מונע אותם ושפיר הוי מוכן לבהמה וק"ל:
בתוס' ד"ה להודיעך כחו דר' וכו' דכבר אשמועי' בברייתא וכו' ע"ש, וע' במהר"מ מלובלין שהקשה דאם להודיעך כחו דרבי לא איצטריך למסקנא דהא כבר אשמועינן דבדיעבד פסול מברייתא דמוכני, ולענ"ד לק"מ דלמסקנא אדרבא במה דנקט בדיעבד הוא לאשמועינן כחו דר' חייא, והיינו דאלו הוי נקט פלוגתייהו לכתחילה הייתי אומר בהיפוך דגם לר"ח מחובר אפי' בדיעבד פסול ופלוגתייהו בתלוש ולבסוף חברו דלרבי אסור לכתחילה דגזרי' אטו מחובר מעיקרו ולר"ח לא גזרי', ובברייתא דהכל שוחטין בין במחובר היינו ג"כ תלוש ולבסוף חברו וכר"ח, ובברייתא דמוכני כר' וא"כ הי' טעות לרבי חייא, ולזה אשמועינן פלוגתייהו בדיעבד וממילא ידעינן דע"כ מיירי במחובר מעיקרו דאלו רבי פוסל אף בתלוש ולבסוף חברו א"כ ברייתא דמוכני דלא כמאן, אע"כ דמיירי

במחובר מעיקרו ואף עפ"כ ר"ח מכשיר בדיעבד ממילא גם לכתחילה מכשיר דאם איתא דלכתחילה פסול ממילא גם בתלוש ולבסוף חברו פסול כמ"ש ברייתא דבין במחובר דלא כמאן ושפיר מוכח דר"ח מכשיר לכתחילה אף במחובר גמור [ואין זה דוחק דברייתא דרב כהנא מיירי בתלוש ולבסוף חברו דלהדיא כתב כן הרשב"א לפי שיטתו דלס"ד דגמרא דר"ח פוסל לכתחילה מיירי בתל"ח א"כ פשיטא די"ל לשיטת תוס' דהי' אפשר לומר דמיירי בתו"ח] כנלע"ד נכון:

ובלא"ה קושי' מהר"ם מלובלין אינה קושיא לדעתי דאפשר דהך ברייתא דרב כהנא נשנית אחר ברייתא דבין במחובר וקודם ברייתא דמוכני והוא פשוט:

דף טז.

אמר ר"א תברא, שבת דף צ"ב ע"ב, כתובות דף ע"ה ע"ב, כריתות דף כ"ד ע"ב:

תוד"ה לענין דאפי' רבנן דשרו כו', ק' דמנ"ל לרבא כן דלמא הך דאמר מר ס"ל כריב"י, אע"כ כי סוגיא דף מ"ה דפליגי רק בתוספת ומדאסור הבית שהוא עיקר מוכח דכתלוש דמי, ומ"מ יש לדחות דאם איתא דס"ל כריב"י למה לא נקט באילן ומכ"ש בית. (עי' חי' ע"ז שם):

דף טז:

בעי רבא תלוש ולבסוף חברו לענין שחיטה מאי, ע' בהרי"ף שלא הביא בעיא דרבא והביא רק שנויא דסתמא דהש"ס לעיל דצור וקנה דמתני' בתלוש ולבסוף חברו דפוסק האבעיא לקולא וכבר תמה בזה הרז"ה ז"ל, ומה שטרח הרמב"ן ז"ל לומר דס"ל דדיקא נמי הוי פשיטות גמור, ומה דקאמר עלה ת"ש הוא בדרך להוסיף פשיטות על פשיטות, הוא דוחק דסתמא משמע דלא נפשט האיבעיא:

ולזה נלע"ד דקשי' ליה להרי"ף ז"ל מהכ"ת מספקא ליה לרבא, ולחלק בין שחיטה לע"ז והכשר [זרעים] דמ"ש זו מזו ודוחק לומר דאבעיא רק לתירוצא דר"ז דמצינו תנאים בהכשר זרעים וכיון דלגבי ע"ז לא מצינו תנאים ע"כ דאין הנושאים שווים ואין לדמותם אהדדי, חדא דמדהביא דברי ר"פ קודם האבעיא [והא דקאמר לענין הכשר תנאי הוא היינו דלכל הפחות לחד תנא כתלוש דמי כמ"ש הרשב"א בחידושיו אבל פשיטא דמדהביא גם דברי ר"פ משמע דרבא לא הכריע אי כר"ז אי כר"פ] משמע דגם לר"פ מבעי ליה ולר"פ בודאי ק' מהכ"ת לן לחלק בין שחיטה לאינך, גם אם קאי אבעיא דוקא לר"ז מאי פשיט מברייתא דאכתי דילמא הברייתא כאידך תנא דהכשר זרעים [ובחידושי הרשב"א נזהר בזה וכ' לענין שחיטה מאי אם מצינו תנא דכתלוש דמי], גם קשה אף אם אבעי' [הוא] לר"ז מ"מ מהכ"ת לחלק בין הכשר לשחיטה וע"ז דילמא כולם שוים

ובריייתא דע"ז באמת כהך תנא דגם לגבי זרעים כתלוש דמי, ולזה הי' מפרש הרי"ף כפשטי' והיינו דודאי לענין דאורייתא אין לחלק בין הנושאים או דבכולהו כתלוש דמי או דבכולהו כמחובר דמי, ואבעיא דרבא הוא לענין שחיטה מאי היינו דאף דמדאורייתא כתלוש דמי מ"מ רבנן אסרוהו אף בדיעבד מפני מראית העין או דלא לחלוף במחובר גמור וא"כ אפשר דבשחיטה מדרבנן אסור, או דבהיפוך מדאורייתא הוי כמחובר ובשחיטה ד"ת פסול, והא דבע"ז כתלוש וכן לענין הכשר היינו מדרבנן כיון דהי' פעם תלוש החמירו שלא ידחה ממנו תלוש דלא לאיחלופי בתלוש גמור או דרבנן לא גזרו כלום בדבר ובאמת בשחיטה כשר והכל בכלל אבעיא דרבא אם כשר לגמרי או דפסול מדרבנן או דפסול מדאורייתא, ולזה השיב ת"ש הי' צור יוצא מן הכותל ורצה לפשוט דפסול מדאורייתא דדומיא דקנה העומד מאליו קתני דודאי מדאורייתא פסול ה"נ בצור שחיטתו פסולה היינו דאורייתא, ודחי הש"ס דמיירי בכותל מערה וקאמר עלה דקתני דומיא דקנה דמיירי דוקא בכותל מערה, א"כ באמת נפשט במקצת דעכ"פ מדאורייתא אינו פסול מדקתני דוקא כותל מערה, אבל עדיין קם הספק דילמא מדרבנן פסול, ולזה רצה לפשוט שנית מסכין דשחיטתו כשירה קתני ואם עכ"פ מדרבנן פסול לא שייך למתני כשירה, ודחי דשאני סכין דלא מבטל לה, ולא איפשיטא אבעיא דרבא דאפשר דמדרבנן פסול, ובריש דקתני סכין דלא מבטל לה למידק דהיכא דמבטל לה מדרבנן פסול, ובסיפא קתני קנה העומד מאליו דדוקא בכה"ג פסול לגמרי אף מדאורייתא אבל בתלוש ולבסוף חברו אינה פסולה לגמרי דמדאורייתא כשר, מש"ה לא נפשטה איבעיא דרבא, וכיון שכן דעכ"פ לענין זה נפשטה דמדאורייתא כשר, וכיון דלכתחילה כבר פסק הרי"ף דלא ישחוט ממילא לענין דיעבד ס"ל להרי"ף דכשר דהוי ספיקא דרבנן ולקולא מש"ה השמיט הרי"ף אבעיא דרבא וסתם לה דבדיעבד כשר וק"ל:

בדרך אחר י"ל באופן הנ"ל בקצרה והיינו דקשי' להרי"ף דלמה צריך הש"ס לומר דיקא נמי דקתני דומיא דקנה העולה מאליו למה לי למידק מכח דומיא תיפוק ליה דקתני העולה מאליו דמשמע להדיא דוקא העולה מאליו ולמעוטי ולבסוף חברו דאל"כ לתני ובקנה מחובר, גם למאי פשיטא אח"כ מרישא דברייתא אף די"ל דדומיא ליכא כ"כ פשיטות מ"מ הא נפשט מכח מה דקתני עולה מאליו, ולזה הוכיח הרי"ף דודאי מדאורייתא לא מבעיא ליה לרבא דודאי כשר דמוכח מדיוקא דעולה מאליו אלא דאבעיא ליה דשמא תלוש ולבסוף חברו עכ"פ מדרבנן פסול ולזה פשיטא לי' דבאמת פסול מדרבנן מדקתני צור יוצא מן הכותל וס"ל דמה"ט קתני כותל דמשמע כותל בנין וקנה עולה מאליו דהוא מחובר מעיקרו דתרי גווני נקט א' פסול מדאורייתא וא' פסול

מדרבנן, ולזה משני ליה די"ל דנקט קנה העולה מאליו לאורויי ההיפוך דכותל דומיא דעולה מאליו, אבל בלא"ה אף מדרבנן כשר, וכיון דעכ"פ מוכח דמדאורייתא בודאי כשר ממילא לענין דרבנן הוי ספק דרבנן ולקולא וק"ל:

אמר ר"ז לצדדין קתני, הנה הש"ך [ביו"ד ס' ו' סק"ח] כתב דאף בתלה סכין בקורה תלושה לא ישחוט לכתחילה בצואר בהמה למטה שמא ידרוס, וכבר השיגו הפר"ח דהרי בברייתא קתני בכל שוחטים אף לכתחילה וצואר בהמה למטה, וכי היכי דלר"ח כשר במחובר גמור לכתחילה ולא חיישינן שמא ידרוס ה"נ לדידן היכא דליכא משום מחובר כגון בנעץ בקורה תלושה:

ונראה דאפשר לקיים דברי הש"ך והיינו למה שהקשה המהרש"א דלר"פ קושי' התוס' לעיל במק"ע דלתני לכתחילה להודיעך כחא דהתירא דר"ח דל"ש לומר דסמך אברייתא דבכל שוחטים דהא מיירי בעוף, ולזה העלה דלר"פ באמת לכתחילה לא ישחוט לר"ח ובברייתא בין במחובר בעוף וסוגיין דלעיל קאי לר"ז ע"ש, א"כ לר"פ דמוכח דלר"ח לכתחילה לא ישחוט וע"כ הטעם משום שמא ידרוס ממילא בכל ענין אסור אף בנעץ בקורה תלושה דמ"ש, וממילא גם לר' אסור דלענין חששא דשמא ידרוס לא פליג ר', וא"כ אפשר דקי"ל להחמיר כשינויא דר"פ וממילא בכל ענין אסור לשחוט אף בנעץ סכין בקורה וכדברי הש"ך, ואל תשיבני דלמאי דקיימינן עכשיו ממילא לק"מ קושית מהרש"א דליכא למיתלי דלכתחילה לא ישחוט דא"כ ממילא אף בנעץ סכין בקורה לא ישחוט א"כ ברייתא דקתני נעץ סכין בכותל דעיקר הרבותא דלכתחילה לא ישחוט דהא לענין דכשר בדיעבד מרישא דהשוחט במחובר נפקא, וא"כ מאי איריא נעץ בכותל ליתני יותר רבותא נעץ סכין בקורה לא ישחוט אע"כ דלא חיישי' לשמא ידרוס, מ"מ י"ל למה שכתבנו לעיל (ט"ו ע"ב) בישוב קושי' המהר"ם מלובלין דאף דגם רבותא דר' נשמע מברייתא דהשוחט במוכני מ"מ י"ל דהך ברייתא נשנית קודם ברייתא דמוכני וא"כ דנשנית קודם שפיר קשה כקושי' מהרש"א דלתני רבותא לר"ח דלכתחילה כשר דהא ברייתא דנעץ סכין עדיין לא נשנית, גם י"ל דמהך דנעץ סכין לא מוכח מידי די"ל דנקט בכותל לאורויי דגם מדין מחובר אסור אף במקום דלא שייך שמא ידרוס כגון בעוף מ"מ אסור משום מחובר ושפיר קשה קושיית מהרש"א, וממילא מוכח דלר"פ באמת לא ישחוט וא"כ ראוי להחמיר כדברי הש"ך:

אמנם באמת נ"ל דקושי' מהרש"א אין לה מקום כלל דודאי לא שייך לומר דכל הברייתא מיירי בעוף דהא בברייתא קתני בהמה ול"ש לומר בכה"ג בהמה לאו דוקא אע"כ דרישא מיירי באמת אף בבהמה רק הך בבא דצואר בהמה למעלה מיירי בעוף ולא קשיא מידי

קושי' מהרש"א, וכן מצאתי שכיון לזה בשו"ת עבודת הגרשוני סי' קט"ו [אולם בתוספתא לא קתני בברייתא כלל בהמה] וא"כ נסתר היסוד ונפל הבנין [ועי' בחי' על יו"ד בסי' ו' ש"ך סק"ח]:

ומ"מ נ"ל דאפשר לקיים דברי הש"ך באופן אחר והיינו למה שהקשה מהרש"א בתחילת סוגיין דמאי פריך מברייתא דבכל שוחטין בין בצור דילמא בכל שוחטין היינו דיעבד דלפעמים שייך שוחטין בדיעבד כמבואר בריש מסכתין וע"ש מה שתירץ, ותירוצו לא שייך בהך ברייתא דבכל שוחטין בין במחובר, וצ"ל דבהך ברייתא פשיטא להש"ס דמיירי לכתחילה מדקתני בין בתלוש דהוא אף לכתחילה, והנה למ"ש הש"ך עוד בס"ק הנ"ל דאף בתלוש גמור וצואר בהמה למעלה לא ישחוט דשמא ידרוס, ועי' בתב"ש שם שכתב דברייתא דקתני בין בצואר בהמה למעלה היינו בהוליך והביא הסכין תחת הצואר בזה מותר לכתחילה עיין שם, א"כ י"ל בהיפוך דלר"ז באמת ברייתא דבכל שוחטין היינו דיעבד והיינו כיון דהברייתא מפרש לה דבין בתלוש היינו בצואר בהמה למעלה ובין במחובר בצואר בהמה [למטה] י"ל דכולה ברייתא מיירי בדיעבד ומיירי באמת במוליך הצואר על הסכין ואף בתלוש לא ישחוט לכתחילה ומיירי הכל בדיעבד, וסוגיין דלעיל דמוכיח מהברייתא דלר"ח לכתחילה ישחוט קאי לר"פ דשפיר מוכח דלכתחילה שוחטין דומיא דבין בתלוש ורישא מיירי אף בבהמה כנ"ל והא דשרי בצואר בהמה למעלה מיירי באמת במוליך ומביא להסכין, וכיון שכן דלר"ז מיירי הברייתא בדיעבד ממילא קיימינן כפשטא דהשוחט דוקא דיעבד קתני דלר"ח לכתחילה לא ישחוט [ומוכח כן כיון דאפשר לפרש דבכל שוחטין דיעבד ממילא הו"ל לאשמועינן כחא דהתירא וכעין קושית מהרש"א] והטעם ע"כ שמא ידרוס ממילא אף בנעץ סכין בקורה אסור וא"כ אפשר דיש להחמיר כר"ז, באופן דיש מקום לקיים דברי הש"ך:

אמנם מ"מ העיקר נראה כהפר"ח דאף לדברינו י"ל כיון דסתמא דתלמודא דלעיל נקט לה כר"פ יש לפסוק כר"פ לגבי ר"ז וק"ל:

דף יז.

ר"ע אומר לא בא הכתוב אלא לאסור להם בשר נחירה, עיין במגיני שלמה שהחליט והוציא מסוגיא דפסחים (ר"פ כל שעה) דרבי עקיבא ס' חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא, והוכיח כן דלמסקנא דס' רבי עקיבא כרבי אבהו דלא יאכל לא תאכל א' איסור אכילה וא' איסור הנאה במשמע וכיון דמשמעותו בעצמו לאיסור הנאה לא צריך אותו למעט חמץ ושור הנסקל וע"כ דאתי למעט אי אתה משליך לכלב חולין שנב"ע א"כ מוכח דס"ל לרבי עקיבא דחשנ"ב דאורייתא, וכן לס"ד דהש"ס התם דס' ר"ע כחזקי'

מוכח דס' חשנ"ב דאורייתא, וע"כ צריך לומר דתרתי יליף ר' עקיבא מהך קרא דמדכתיב כי ירחק ותלה בהרחקה ולא כתיב כי תבואו ע"כ דאתא למידרש בריחוק מקום אתה זובח ומדכתיב וזבחת ולא כתיב כי ירחק ואכלת דנידוק מיני' דבקירוב מקום אי אתה אוכל ע"כ דאתא למידרש ע"י זביחה דוקא אתה אוכל ולאסור להם בשר נחירה עיין שם, וכל דבריו בזה לא הבנתי דאיך שייך לומר דוזבחת מיותר הא מדיוקא ואכלת לא נשמע אלא דאסור לאכול חשנ"ב אבל לא נשמע דהזביחה בעצמו אסור בעזרה ולא איצטריך וזבחת, גם במה דדייק מסוגיא דפסחים דרבי עקיבא ס' חשנ"ב דאורייתא לא הבנתי דבפשוטו י"ל דהך גופא דקאמר לא תאכל א' איסור הנאה במשמע היינו דילפינן מאותו כדקאמר הש"ס בתחילת סוגיא דפסחים דהך דר' אבוהו אליבא דר' יהודה נפקא מאותו ולא משמע בכל סוגיא דהתם לומר דאיסור הנאה במשמע דיהי' פירושו דמשמעות הוא בעצמותו בלתי לימוד ממקום אחר, אך לס"ד דהתם דס' כחזקי' וע"כ אותו קאי למעט חולין שנשחטו בעזרה שפיר מוכח דהוי דאורייתא, ולזה נ"ל דגם אם סובר דאורייתא לק"מ די"ל בהיפוך דואכלת הוא מיותר דלהורות איסור אכילה בחולין שנ"ב כבר נשמע מאותו דאי אתה משליך לכלב חולין שנ"ב דאפי' בהנאה אסורה, ולמסקנא דפסחים דס' כר"א ואיצטריך אותו לדר' אבוהו באמת ס' חשנ"ב לאו דאורייתא, אך לשיטת רש"י בפסחים דאף למ"ד לאו דאורייתא מ"מ מודה דאיסור אכילתו דאורייתא, א"כ תיקשה בהיפוך אם רבי עקיבא סבר חשנ"ב איסור הנאתו לאו דאורייתא ולא דריש אותו א"כ איצטריך וזבחת וגם ואכלת להורות דבקירוב מקום אסור לשחוט ואם שחטו אסור באכילה, וצ"ל דבאמת ס' רבי עקיבא חולין שנ"ב דאורייתא וילפינן אכילה והנאה מקרא דאותו והא דס' דלא תאכל איסור הנאה במשמע היינו מיתורא דלגר אשר בשעריך תתננה כמו לר"מ, כל זה נלע"ד ברור ופשוט:

שם בגמ' בעי ר' ירמי' איברי בשר נחירה וכו' אלא לאחר מיכן. נראה לענ"ד דהיינו דמבעיא בהכניסו איברי נחירה ונשתיירו להם עד אחר שבע שכבשו אם מותרים בהם אבל מה שנחרו בז' שכבשו משמע דודאי אסור להו לאכול אחר שכבשו, וכן מוכח להדיא ממתני' דפ"ק דערלה עת שבאו אבותינו לארץ מצאו נטוע פטור נטעו אעפ"י שלא כבשו חייב, והרי להך לישנא קמא דאף כתלי דידהו אישתרי, ע"כ מתני' דקתני חייב היינו לענין אם הצניעו מהנך פירות עד אחר שכבשו, וכ"כ להדיא בס' טורי אבן לר"ה (בדף י"ב) ע"ש, א"כ מוכח להדיא דע"ז לא מבעיא כלל דמה שהצניעו משעת כיבוש עד אחר שכבשו אסור, גם מדנקט איבעי אחר פלוגתת ר"י ורבי עקיבא דמשמע דאיבעי לרבי עקיבא דלא נאסר להם בשר נחירה, ומדלא איבעי להו גם לר"י דהא בשעת כיבוש

הותר להם הנחירה שהיה בידם ושייך ג"כ הואיל ואישתרי, אע"כ ברור דבכה"ג בודאי אסור, וטעם פשוט ביניהם דמיד שבאו לארץ חל עליהם המצות ובכללם שחיטה אלא דמחמת כיבוש מלחמה הותר להם כל האיסורים ולא הותר להם רק עד הכיבוש, בזה לא שייך דאישתרו דמתחלה לא הותר להם רק אותו זמן וממילא אח"כ חזרו לאיסורם ולא איבעי לן אלא בדבר שלא היה בו שם איסור עדיין:

עוד נ"ל דאף דהיה מותרים בשעת כיבוש מ"מ הנחירה לא הי' שחיטה והיה הבשר נבילה ממילא כיון שכבשו וחל עליהם איסור נבילה ממילא גם אותו בשר בכלל ומה מהני בזה שהיה ברשותם מקודם אטו ברשות תליא מילתא, ולא איבעי לן אלא בשר נחירה של מדבר דגם במדבר היו מצוים על הנבילה רק שהיתה תקנה בנחירה שהוציא מידי נבילה ופקע מאותו בשר שם נבילה, בזה יש מקום לספק דאף שלאחר שנצטוו על השחיטה ונחירה מקרי לדידהו נבילה מ"מ לא שייך שיחול מחדש על בשר מתה שם נבילה כיון דבשעת מיתתה לא היתה נקראת נבילה ואף שנצטוו לשחוט היינו מה שירצו לשחוט מחדש, ואפשר באמת אם היה נצטוו בלשון לא תאכל בשר נחירה, בודאי גם על אותו בשר חל האיסור דסוף סוף בשר נחירה הוא, רק כיון שהצווי לא תאכל נבילה, בזה מבעי דלא מקרי נבילה כיון דבתחילה הי' הנחירה מוציא מידי נבילה, כך היה נלע"ד ברור:

זולת העומד לנגדי דברי הרא"ש ז"ל שכתב הנפקא מיניה באוסר על עצמו מין דגים מפסח והיה ברשותו מקודם די"ל דמותר, ולפי הנ"ל י"ל דבכה"ג פשיטא דאסור, ולא זכיתי להבין דברי הרא"ש והמה נפלאים ממני:

(בדעת הרמב"ם דכתלי דחזירי הותר רק כשלא הי' להם אחר לאכול, עי' חי' מנחות פ"ד):

רש"י ד"ה פטור מלכסות דגמר שפיכה שפיכה כו', קשה לי דא"כ למאי צריך למעט עוף טמא הא בטמא כל שחיטה הוי נחירה, וצ"ע:

בתוס' ד"ה רבי עקיבא סבר בשר תאוה וכו' תימא מנ"ל הא דילמא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי עכ"ל. ונ"ל ליישב קושיתם עפ"י מאי דאמרינן לקמן רפ"ב (דף כ"ז ב) דגים מנ"ל דלא בעי שחיטה וכו' אלא מעתה ויאספו את השליו ה"נ דלא בעי שחיטה וכו' הכא כתיב אסיפה דידהו במקום שחיטה ע"ש, והנה באמת צריך לעיין לרבי עקיבא דסבר לאסור להם בשר נחירה מנ"ל דדגים לא בעי שחיטה דלמא מה"ט כתיב לשון אסיפה דלא בעי שחיטה מעליא, ואף דמשמע מסוגיין דעכ"פ נחירה בסימנין בעי, דלמא להך נחירה קראו הכתוב אסיפה דלא בעי שחיטה מעליא ויהיה טעם א' לאסיפה דדגים לאסיפה דויאספו את השליו דמיירי ג"כ במדבר ולא בעי שחיטה, אך

באמת הדבר כפשוטו דהא בהך קרא כתיב הצאן ובקר ישחט להם אם את כל דגי הים יאסף להם והרי לרבי עקיבא במדבר גם בצאן ובקר לא בעי שחיטה וע"כ יישחט היינו נחירה כדמשנינן בסוגיין דנחירתן זו היא שחיטתן הרי דהכתוב עצמו קרא כאן לנחירה שחיטה ואעפ"כ כתיב בדגים יאסף ומוכח דבמדבר גם נחירה לא היה בעי וממילא לדידן לא בעי שחיטה כן הוא פשוט וברור לענ"ד [שוב הראו לי דבכו"פ נתעורר בזה ודבריו תמוהים ע"ש ואולי ט"ס הוא ונתכוין לדברי], אך כל זה למסקנא דרבי עקיבא ור"י פליגי ולרבי עקיבא גם צאן ובקר היה סגי בנחירה במדבר ומוכרח לומר דנחירה מקרי בלשון שחיטה ושפיר מוכח דדגים לא בעי שחיטה, אבל אם נימא כקושי' התוס' דגם לרבי עקיבא בשר תאוה לא אישתרי כלל ממילא היה לן לומר כפשוטו דצאן ובקר ישחט להם היינו שחיטה מעליא דהא צריך להקדישם ולשחטם א"כ ממילא לא היה ראיה דדגים לא בעי שחיטה דהיינו אומרים דמה"ט כתיב בדגים אסיפה ובצאן ובקר שחיטה דצאן ובקר דבעי להקדישם בעי' שחיטה ובדגים יאסף להם היינו נחירה וקורא לנחירה אסיפה כמו ויאספו את השליו והייתי אומר דטעם א' לשתיהם לדגים ולשליו דלנחירה דידהו אסיפה קרו להו, וכיון דחזינן בכל הש"ס דפשיטא דדגים לא בעי שחיטה הוכרח הש"ס לומר דר"י ורבי עקיבא פליגי אהדדי וק"ל [עי' בחי' יו"ד סי' י"ג ט"ז סק"א]:

בתוס' ד"ה כי אישתרי וכו' לא גרסי' או דילמא לא שנא וכו' ע"ש, ונ"ל דאפשר לקיים הגירסא והיינו למה שהקשה הגאון מוה' יהונתן בספרו יערת דבש לרוב המפרשים דס"ל דכתלי דחזירי הותר להם אף בשבע שחלקו, א"כ לרבי עקיבא דדריש פ"ק דקידושין (ל"ז א) מושב לאחר ירושה וישיבה משמע, למה לי קרא הלא כל האיסורים הותר להם עד אחר החלוקה ע"ש, והנה אם נאמר דאמרי' הואיל ואישתרי אישתרי י"ל דלק"מ דלהכי איצטריך מושב כגון דבשנת האחרון זרעו התבואה באייר ובתשרי קצרו והביאו לביתם ואח"כ בחשוון כלתה החלוקה דאם הי' ההיתר מחמת כתלי דחזירי דמותר ממילא מיד לאחר שחלקו חל איסור חדש על התבואה דלענין זה לא שייך הואיל ואישתרי דלא הותר אלא לזמן וכמ"ש לעיל, לזה השמיענו הכתוב מושב לאחר ירושה וישיבה היינו דלא חל כלל איסור חדש עד אחר שנתיישבו וא"כ מה שקצרו קודם גמר חלוקתן מותר דהואיל ואישתרי אישתרי, ומעתה י"ל דודאי הך סברא כי אישתרי שלל דידהו אבל שלל דידן לא, לא מסברא קאמר לה דאדרבא מסברא אין לחלק רק דמוכח כן מדאצטריך מושב גבי חדש תיפוק ליה דכתלי דחזירי שרי אע"כ דדידן לא שרי, אך אם נימא הואיל ואישתרי אישתרי ממילא לא אייתר לן מושב וכנ"ל ממילא קיימינן דאף כתלי דידן שרי, וא"כ הך גופא אי כתלי דחזירי דידן שרי תליא בהך איבעיא והכי קמבעי ליה איברי

נחירה שהכניסו לארץ דלמא אסורים דלא אמרינן הואיל ואישתרי וממילא אם נימא דלא אמרי' הואיל ואישתרי גם משום כתלי דחזירי לא הותרו דלאותו צד דלא אמרינן הואיל ואישתרי באמת מוכח דכתלי דידן אסור וק"ל, כתבתי לפלפול בעלמא ולא לנטיית דרך האמת:

דף יז:

דקאים אריש דסכינא, במהרש"א הקשה דלמה לי שיש בה פגימות הרבה תיפוק ליה בפגימה א' שעומדת באמצע ג"כ אסור, ולענ"ד בפשוטו לק"מ דתדון כמגירה היינו דודאי נבילה אף להקל לענין או"ב ולכיסוי הדם והוי נבילה גמורה ואלו בפגימה א' באמצע לא הוי ודאי דשמא בשעת שבא הפגימה על הבהמה עדיין לא נחתך כל העור או שבא הפגימה על מיעוט קמא דקנה ולא הוי ודאי נבילה, והוא פשוט לענ"ד:

שם מנין לבדיקת סכין כו'. מ"ש מעכ"ת להוכיח דפגימת כ"ש בסכין פסול רק מדרבנן מדלא משנינן בההיא דאר"ה מנין לבדיקת הסכין, היינו ללמוד דפגימה כ"ש פוסל, לענ"ד הא זה עדיין לא מתיישב, דאמאי משני ל"נ אלא לבדיקת חכם וקרא אסמכתא, לוקמי לענין פגימת כ"ש, וקרא אסמכתא, וביותר דבזה לא היינו צריכים לומר דהוי אסמכתא, די"ל דבימי הנביאים בימי שמואל, כבר הי' חומרא זו לאסור פגימת כ"ש, וכדמצינו בתוס' קדושין (דף ל"ח) דגזרינן כזית ראשון אטו כזית שני, הרי דבימי יהושע הי' כבר גזירה זו, [ובתיו"ט פ"ח דכלאים מ"ב למד מזה לענין כלאים טמאה עם טמאה ואינו מהדומה, דנהי דאפשר שהי' החומרא בימי הנביאים מ"מ מאן מפיס להירושלמי להקשות, דלמא לא הי' אז החומרא זו דכלאים, וכדמצינו במ"ל פ"ז מהל' בית הבחירה] ודוקא לענין בדיקה לחכם דליכא רק איסור, רק משום כבודו הוצרכו לומר דהוי אסמכתא, אבל לענין פגימת כ"ש י"ל דהוי לימוד גמור, דגם בימי שמואל הי' חומרא, אבל באמת לק"מ, דלשון מנין לבדיקת סכין מדלא אמר מנין לפגימת כ"ש דאסור, משמע דבא ללמוד חיוב הבדיקה, ולזה שפיר פרכינן פשיטא דאם בא ללמוד דין פגימת כ"ש, הו"ל לומר מנין לפגימת כ"ש, וממילא נאמר דצריך לבדוק, ואדרבא קצת ראיה בהיפוך, דאם הוי רק דרבנן י"ל דהוי מצי לאוקמי לענין פגימת כ"ש, והיינו דאף אם הסכין בדוק מפגימה גמורה צריך בדיקה משום כ"ש, והחידוש אף דהוא דרבנן מ"מ צריך לחוש לספיקו, ומ"מ גם זה יש לדחות בקל:

שם ליבן סכין ושחט בה שחיטתו כשרה. לענ"ד בזה צריכים לקלוף בית השחיטה, דקודם גמר השחיטה בלע הסכין מאמ"ה ובגמר השחיטה בלעו הסי' מאמ"ה, ואם ליכא ס' בבהמה נגד הסכין י"ל דכולו אסור כמו בשר רותח בסכין חולבת דמחמת דוחקא

ורותח אוסר כולו, אלא י"ל כיון דהבהמה למטה אמרינן תתאה גבר ומהני קליפה, ובזה מיושב הא דאמרינן מי לא א"ר זירא ליבן סכין וכו' ולכאורה קשה הא אמר ליבן סכין ושחט דמשמע דוקא דיעבד ועי' בראב"ד דמחשב כן לדינא דבעינן בדיקה אתלת רוחתא ואעפ"כ קיימא לן כההיא דר"ז דמחלקינן בין תחלה לדיעבד, אבל מ"מ קשה על רב יימר הא מוכח בהיפוך דדוקא דיעבד מדנקט ר"ז לשון דיעבד, ולפי הנ"ל ניחא דלכתחלה אסור כיון דבעי קליפה חיישינן שמא ישכח מלקלוף ונכון:

שם שלש פגימות הן. מה שכתב רו"מ בשם ספר מחצית השקל דהקשה דישאר קושיית הט"ז דלחשוב בחולין נקטם ראשו. וכן בחזזית למעלה מחוטמו. והניח בקושיא. בפשוטו י"ל למ"ש בעצמו שם (סק"ב) על הט"ז דמוכח דנחלקה התיומת הוא טפח. הא דלא חשיב לה בנדה בהדי דשיעורן טפח, דבפלוגתא לא מיירי עיין שם, ממילא ה"נ י"ל מש"ה לא חשיב בחולין נקטם וחזזית כיון דפסולייהו משום הדר, ממילא תליא בפלוגתא. דלר' יהודה דס"ל לא בעי הדר בסוכה (דף ל"ב) הנך כשרים ולא חשיב מה דאיתא בפלוגתא:

ואולי כוונת המחצית השקל, דהא כזה יקשה גם על ראיית הט"ז, דאם איתא דנחלקה בכ"ש הו"ל למחשב בחולין, והא בנחלקה איתא פלוגתא ב' לשונות בסוכה, וי"ל בפלוגתא לא מיירי, ובהכרח צ"ל דמ"מ הו"ל להש"ס למפרך דלחשביה ולתרץ דבפלוגתא לא מיירי, ורק על ההיא דנדה י"ל כיון דממילא משני התם על קושיא אחרת דבפלוגתא לא מיירי, מש"ה ל"צ למפרך מנחלקה, ולתרץ כן, דאטו כי רוכלא לחשוב וליזל. וע"ז שפיר סובב והולך קושית המחצית השקל דעדיין יקשה לפרוך בחולין דלחשביה לנקטם וחזזית ולשנויי בפלוגתא לא מיירי. אבל באמת אינו, דעדיין יקשה על ראיית הט"ז. דלמא ר"ח דחשיב בחולין פגימת סכין ס"ל דנחלקה כשר וכל"ק. וצ"ל דמ"מ ללישנא ב' דריב"ל אמר נחלקה פסול ולא מצינו בזה חולק יקשה להך לישנא אמאי לא חשיב בחולין נחלקה, וא"כ מה"ט ל"ש לומר בפלוגתא לא מיירי, דהא אין בזה פלוגתא רק ב' לשונות קשה לל"ב לחשביה בחולין, וא"כ שפיר י"ל על קושיית המחצית השקל, דמש"ה לא חשיב נקטם וחזזית, כיון דיש בזה פלוגתא דתנאי, דלר"י לא מפסיל משום הדר, ובפלוגתא לא מיירי:

ועל ידי דברינו אלו יש מקום לחזק דברי הט"ז דנחלקה פסול רק טפח, והיינו דמ"ש הט"ז דרך פירוש בהר"ן במ"ש דנחלקה במיעוטו פסול, דמ"מ בעי שיעור טפח, בפשוטו לא נראה כן, דלא הו"ל להר"ן למסתמי', וביותר דהא הר"ן אחר שהעלה דנחלקה היינו גם במיעוטו, הוכיח דנסדק' דאמרי' דעביד כי המניק היינו דנסדקה ברחבו, דאל"כ הא

פסול משום נחלקה, והא י"ל דנסדק היינו בפחות מטפח בזה פסול רק בעביד כהמניק, אע"כ דנחלקה בכ"ש פסול, אלא די"ל כך, דהר"ן כ"כ לשיטתיה דכללא כייל (דרמ"ח ע"א) בסופו, כמו דחזזית בחוטמו בכ"ש, ה"ה בכל הפסולים בראשו בכ"ש, והיינו דכל פסולים אם הם בראשו לא מקרי הדר מש"ה גם בפסול דנחלקה כיון דהוא בראשו פסול מכ"ש מחמת הדר, אבל לדידן דס"ל דרק בחזזית ושינוי מראה כן, אבל לא בשארי פסולים, כדפסק המחבר (סי' תרמ"ח סי"ב ובמג"א שם) שפיר י"ל דנחלקה בעינן שיעור טפח, אלא דבפשוטו כיון דעכ"פ להר"ן דפסול בכ"ש יקשה מההיא דחולין דלא חשיב נחלקה, א"כ דלמא גם לדידן הכי הוא, ומה דיתרץ הר"ן בההיא דחולין נתרץ ג"כ לדידן, אך בדברינו הנ"ל י"ל דלהר"ן ליכא קושיא מחולין, כיון דהטעם דבכ"ש דכל פסולים כשהם בראשו אינו הדר, ממילא לר"י דס"ל לא בעי הדר כשר, וי"ל דבפלוגתא לא מיירי, אבל לדידן אי נימא דבראשו בכ"ש, היינו מדין לקיחה תמה ולכ"ע פסול בזה יקשה דלחשביה בחולין, אע"כ דבאמת כשר בפחות מטפח:

אולם הן בקושיית המחצית השקל דליחשב בחולין נקטם וחזזית, הן בקושיית הט"ז דליחשב נחלקה, לענ"ד אין בזה סרך קושיא, דבחולין חשיב מילי דפגימות, והיינו דכשחוגר הצפורן מקרי פגימה, וזה ל"ש בנקטם וחזזית, ומה ענין פגימה וחגירת צפורן בזה, וכן בנחלקה אף דשייך דאם אין רואים דנחלקים רק כשמעביר צפורן על ראש התיומת חוגר הצפורן, ובאמת נוכיח מזה דחגירת צפורן לא משוה אותה לנחלקה, ובעינן נחלקה ממש, אבל מ"מ אם נחלקה ממש, הוא בכ"ש ולא בעי באורך טפח:

דף יח.

כדי שתחגור. לשון עכבה מלה"כ שארית חמות תחגור (תהלים ע"ו) עי' ברש"י שם:

שם רב ושמואל דאמרי תרווייהו הלכה כריב"י ואף ריב"י ל"א אלא בטבעת הגדולה, קשה לי דמשמע דרב ושמואל ס"ל דפלוגתייהו אי אמרינן רובא ככולה וכן פירש"י הלכה כריב"י דרובא ככולה והיינו דרבנן לא ס"ל רובא ככולה ופלוגתייהו בשחט ב' שלישים והגרים שליש, ואלו בסוף סוגיין בהא דהגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש מבואר בין לר"י אליבא דרב בין לר"ה אליבא דרב הגרים שליש ושחט ב' שלישים כשר מבואר דמוקי מתני' בהגרים שליש ושחט ב' שלישים א"כ גם רבנן מצו סברי רובא ככולה וצ"ע:

דף יח:

רב אשי אמר אפי' תימא מבבל לא"י. עי' לק' דף צ"ג ע"ב תוס' ד"ה משום:

דף יט.

אבל הגרים שליש ושחט ב' שלישים פסולה דכי נפקא חיותא בעי' רובא בשחיטה וליכא, נלע"ד דמיירי דוקא ששחט כנגד ההגרמה מצד הב' דבזה כיון ששחט חציו נצטרף לזה ההגרמה ונפסק רובו בהיקפו ונפקא חיותא, אבל אם שחט באותו צד של הקנה במקום שהגרים למטה ממנו בזה לא נפקא חיותא עד שנשחט רובו דהא לא היה רוב היקפו ולא היה בזה שפיר מעשה טרפה עד קודם שנשחט רובו ונפקא חיותא בשחיטה, אח"כ מצאתי שכתב כן בתבואות שור:

וה"ה ידידי חבירי הרבני המופלג השנון מו"ה יעקב נ"י מפה פקפק עמי מדברי התוס' דלקמן (דף מ"ג ב) ד"ה [אי כשמואל הא אמר ברובו שכתבו] אף על גב דשמואל פוסל בפ"ק בהגרים שליש וכו' ע"ש, ואמאי לא ניחא לתוס' דמיירי ששחט באותו צד שהגרים ונפקא חיותא בשחיטה ומ"מ לרב דאמר מקום שחיטה לא נפסל דאף דלמפרע לא היה צורך בשחיטתו בתורבץ הושט מ"מ כיון דראוי לשחיטה ושחטו בסכין בדוק שחיטה מקרי ולא נקובה:

ולע"ד נראה דלא ניחא להו להתוס' לפרש כן מדנקט הלשון דאתחיל בתורבץ הושט וגמר בושט דמשמע דגמרו בושט דהיינו ששחט כנגדו דנקרא גמר כיון דאם הי' תורבץ שחיטה מקום שחיטה היה מצטרף לזה, והיה מה שהוסיף כאילו גמרו והוי מכח התורבץ כאילו שחט כל הסימן שליש בתורבץ וב' שלישים בושט כנגדו, אבל אם מיירי בשחט באותו צד למטה ממנו דאין שייכות כלל לצירוף שלמעלה ואין בו תועלת כלל לא שייך לישנא וגמרו בושט וק"ל:

שם אטו כל רובי דעלמא. עי' נזיר דף מ"ב ע"א ונדה דף כ"ט ע"א:

בתוס' ד"ה דלמא ריב"י הוא תימא דלא משני רובו של א' היינו ושט וכו' עכ"ל, לא זכיתי להבין דברי התוס' הקדושים דהא להדיא קתני במתני' רוב א' בעוף ורוב ב' בבהמה הרי דאף בקנה רובא ככולה וצע"ג:

דף יט:

בתוס' ד"ה מסתברא כמ"ד אף מחזיר וכו' תימא דלא הו"ל לומר מסתברא דהא תיובתא גמורה הוא וכו' ע"ש, ולענ"ד י"ל דבאמת לר"ח עיקר מצות מליקה רק בסימנים, ושדרה ומפרקת לא שייכי לה ומש"ה צריך להחזיר סימנים שלא יהא נטרפה בשבירת מפרקת קודם שמגיע לסימנים דלא הוי מצותה בכך דאין זה מענין המצוה ועיקר מצות המליקה בסימנים, אך מ"מ אף אם התחיל במפרקת כשמגיע אח"כ להסימנים מתחיל אז מצות מליקה רק דנטרפה מקודם והוי כמו נחתכו רגליה מארכובה ולמעלה מקודם דאסורה

באכילה מחמת הטריפות ומ"מ הוי עלי' שם מליקה לטהרה מידי נבילה לר"מ דסובר בזבחים (דף ס"ט א) דמליקת טריפות מטהרתה מטומאתה, אבל בשחיטה כה"ג בשחט ממפרקת ולא החזיר סימנים הוי נבילה גמורה דלא הוי שחיטה לר"ה דס' לקמן דהוי חלדה שהסכין טמון תחת המפרקת, משא"כ במליקה דאינו פוסל בה חלדה כמו דאינו פוסל בה דרסה, וא"כ י"ל דלא הוי תיובתא גמורה די"ל דמתני' מיירי בלא החזיר ופירושה השוחט מן העורף שחיטתו פסולה דהוי נבילה ולא מקרי עלה שם שחיטה דהוי חלדה, המולק מן העורף מליקתו כשירה היינו דמליקה שהוא מולק בסימנים הוא מליקה גמורה רק שנטרפה מקודם והוי מליקת טריפה דטהורה מידי נבילה, וכן ברישא דמתני' השוחט מן הצואר הוא ג"כ הכי דמולק מן הצואר מליקתו פסולה לגמרי דאפילו נבילה כיון דלא עשה מצות מליקה מן העורף ממילא הוי נחירה בעלמא מטעם מחובר או דהוי דרסה וא"כ י"ל דפסול היינו דאין עלי' כלל שם מליקה, וכשירה היינו דנקראת מליקה לאיזה ענין, ומש"ה קאמר רק ומסתברא דהמשמעות במתני' דכשירה באכילה וק"ל:

דף כ.

ומתנ' בדלא אהדר. בלא החזיר ושחט המפרקת וסימנין בלא רוב בשר יש לעי' לדינא אם הוי טריפה או דהוי נבילה מטעם חלדה כי בסוגיין דאמרי' אמר זעירא כו' אמר ר"ח אף אנן תנינא וכו' ר"ה אמר מפני שהוא מחליד, רבא אמר מפני שהוא דורס, מ"ד מפני שהוא דורס מ"ט לא אמר מפני שהוא מחליד, אמר לך חלדה ה"ד כחולדה הדרה בעיקרי הבתים, א"כ לדידן בכה"ג בלא רוב בשר תלי' בפלוגתא דר"ה ור"ח, דלר"ה הוי חלדה ופסולו בשחיטה, ולר"ח בהוליך והביא הוי רק טריפה מטעם שבירת המפרקת קודם לסימנים, ויעויין בסמ"ג שהביא הטור בסי' כ"ד ס"ט צריך ליזהר וכו' ויסודו מההיא דפירש"י בזבחים בההיא מפני שהוא מחליד מבואר דס"ל דהלכה כר"ה או דספוקי מספקא ליה והוי נבלה, ומ"מ נלע"ד דקיי"ל כר"ה דהא אמרינן דמ"ד מפני שהוא דורס ס"ל דמוליך ומביא במליקה פסול, ואנן דקיי"ל דמו"מ במליקה כשר כמ"ש הרמב"ם פ"ו מהל' מעה"ק, מוכח דהטעם מפני שהוא מחליד, ואף דאנן קיימא לן כזעירי, מ"מ הא מסקי' דמצות מליקה בלא רוב בשר, וא"כ צריכים לטעמא דמחליד:

עומד אני כעת בש"ע יו"ד (סי' ו' ס"ב) השוחט במחובר לקרקע או לגוף כגון צפורן ושן המחוברים בבהמה וכו', תמוה לי למה דהעלה הש"כ לעיקר בחוה"מ (סי' צ"ה) דאדם אתקש לקרקע מקרא דוהתנחלתם, אף דבעבד כנעני כתיב מ"מ ילפינן מסברא דל"ש, אם כן מנ"ל דהשוחט בצפורן המחובר לבהמה דפסול השחיטה, הא במתני' קתני רק

והצפורן ומפרש בגמרא משום מחובר, דלמא מיירי בצפורן של השוחט עצמו, והוי כמחובר לקרקע, דאמרינן בכל מקום עבד אתקש לקרקע לענין שבועת מודה במקצת, ולענין אונאה ומעילה ה"נ הוי האדם כקרקע, והוי צפורן מחובר לקרקע, אבל בצפורן של בהמה יש לומר דכשר לשחיטה כמו בכ"מ ובכל הנך הנ"ל בע"ח כמטלטלין, ומה"ת לומר דשחיטה יצא מכללא דהנ"ל:

ואף דאמרינן בסוגיא למעוטי שן וצפורן, ופירש"י היינו דכשר במליקה, ופסול בשחיטה משום מחובר, יש לומר דמיירי גם כן בשן השוחט עצמו כנראה מתוס' שם דאפשר למלוק בשן. וביותר למה דפירשו הראשונים דשן וצפורן היינו בהיפוך דכשר בשחיטה, ומיירי בתלוש, או דשן קאי אכשר בשחיטה ומיירי בתלוש, וצפורן קאי אכשר במליקה ומיירי במחובר, אם כן פשיטא יש לומר דמיירי רק בצפורן דאדם. ותו דגם להפוסקים דאדם לא מקרי קרקע עדיין יש לומר דמיירי רק באדם וחומרא דרבנן דלא לחלף בעבד השוחט בצפורנו דודאי הוי קרקע, אבל בצפורן דבע"ח מאן יימר לן דפסול:

וכן יש לדקדק מלשון הר"ש (פרק ד' מ"ג) דמכשירין. וקושייתו שם יש ליישב למ"ש דאדם לאו כקרקע ובשחיטה גזרו רבנן דלא ליתי לאחלופי בעבד ששוחט בצפרנו, א"כ לענין הכשר אדרבה החומרא במה דאינו נידון כקרקע ומדאורייתא אינו כקרקע ואפשר דבאמת על מה שיודחו ידיו של עבד לא הוכשרו, או דגזרו דהוי בכי יותן דלא ליחלף בע"מ שיודחו ידי אדם בעלמא כמו דגזרו בשחיטת אדם אטו עבד וכמו כן גזרו לענין הכשר עבד אטו אדם, ולענין לשרוף עלה בקדשים י"ל דבעבד באמת אין שורפים עכ"פ לא ידעתי ראיה ברורה לזה לפסול השחיטה בצפורן של בהמה וצ"ע:

שם מאי ראשו שיפוי ראשו, עי' בהרשב"א בחידושיו שכתב דדוקא הגרמה פסול אבל חלדה ודרסה ושהייה לא פסול במליקה ע"ש, הנה במאי דפשיטא ליה דשהיי' אינו פוסל, מבואר בחידושי הר"ן בהיפוך שכ' דהא דנקט הגרמה דוקא, דדרסה וחלדה אינו פוסל במליקה ושהיי' מילתא דפשיטא דפסול כיון דשהה בינתים ואין לו צירוף כבר נטרפה ע"ש:

ולע"ד מבואר להדיא כהר"ן בסוגיא דזבחים (דף ס"ה ב) רבא אמר שהי' בסי' ב' בעולת העוף מעכב, א"כ משמע דוקא בין סימן לסימן סברי רבנן דלא מעכבי שהייה וכפי' רש"י דהתם כיון דלענין נפקא חיותא בסי' א' סגי ולא בעי' סי' ב' רק לקיים מצות הבדלה [אף דבאמת למאי דקי"ל חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר אין הכרח דהוא לקיים מצות הבדלה דהא בלא רוב בשר אף בעוף בסי' א' לא הוי נבילה כמ"ש מהרש"א בסוגיא דלקמן וכ"כ הרשב"א והר"ן שם, י"ל דרבא לטעמיה אזיל דפריך לזעירי וכי מתה עומד

ומולק דס"ל דחותך רוב בשר וע"כ סי' ב' בעולת העוף לקיים מצות הבדלה כמו דמשני רבא בעצמו לאביי] אבל שהייה בסי' א' משמע דלכ"ע פסול וכן למסקנא דמולק שדרה ומפרקת בלא רוב בשר י"ל דלכ"ע שהייה פוסלת במליקה:

בתוס' ד"ה למעוטי וכו' מה שהקשה בקונטרס וכו' דהא נמי שמעינן ממתניתין מלק בסכין וכו' עכ"ל, והנה באמת חובה עלינו לחתור חתירות להציל דברי רש"י מאור עינינו ז"ל דלא יהא נעלם ממנו משנה ערוכה, ומלבד זה קשה לי על דברי רש"י מה שנראה שרוצה ליישב הא דבאמת לא קאמר הש"ס לאתויי תלוש היינו דל"ש לומר מליקתו פסולה דאין עליו שם מליקה כלל ע"ש ונראה דכוונתו דהרי באמת אם עלו ירדו ולא מקרי מליקה פסולה כמו שפרש"י בזבחים דמה"ט מלק בסכין מטמא בבית הבליעה דלא מקרי מליקה כלל, וא"כ קשה לי אמאי לא קאמר הש"ס דמתני' לאתויי שמאל דכשר בשחיטה ופסול במליקה והרי בשמאל שפיר שייך מליקתו פסולה דנקראת מליקה דאם עלו לא ירדו דמה"ט אינה מטמאה בבית הבליעה דלא מקרי נבילה כדקתני במתני' דזבחים (דף ס"ט א):

ולזה נלע"ד דרש"י ותוס' לשיטתייהו אזלו למאי דמבואר בסוגיין לקמן דר"ה אמר מפני שהוא מחליד ופרש"י דהסכין תחת העצם ועי' בתוס' שכתבו דלפ"ז בסכין רחב לא הוי חלדה והם ס"ל דבכל ענין הוי חלדה שחותך הסימנים ממטה למעלה ע"ש, ומעתה אין ראיה כלל ממתני' דזבחים דתלוש פוסל במליקה דמהתם לחוד י"ל דטעמא דמלק בסכין דדין מליקה הכל כמו שחיטה בלא חלדה ובלא דרסה ולא הקילה התורה במליקה אלא שיתחיל מן העורף דלא מטרפה במפרקת אבל בסימנים עצמן בעינן כל דיני שחיטה ומש"ה מלק בסכין מטמא דמיירי בלא החזיר והוי חלדה שהסכין מכוסה תחת העצם אבל בצפורן לא הוי חלדה דהאצבע גבוה ויוצא מהעצם והוי כמו סכין רחב, אבל היכא דהחזיר הסימנים י"ל דאף בסכין מליקה כשירה ושפיר איצטריך במשנתינו כשר בשחיטה דהיינו בהחזיר מ"מ פסול במליקה מחמת תלוש אע"כ דשן וצפורן תנינא היינו מחמת הברייתא דת"כ דמשמע דמצות מליקה הוא דוקא בעצמו של כהן, ותוס' לשיטתייהו אזלו דלר"ה הוי חלדה מחמת שהוא ממטה למעלה ממילא אין חילוק לענין חלדה בין צפורן לעצם ושפיר מוכח דטעמא דמלק בסכין מחמת תלוש, ומעתה ממילא מיושב הקושי' הנ"ל לרש"י אמאי לא קאמר לאתויי שמאל, דהא באמת שמאל תנינא במתני' דזבחים דפסולה, אבל תלוש לא שמעי' מהתם די"ל כנ"ל וק"ל:

בא"ד ועי"ל דשמאל גרע משן כו'. מדברי תוס' יבמות והרא"ש מבואר דס"ל לעיקר לדמות שמאל לשן, והא מה"ט למדו דחליצה מהני בדיעבד ביד שמאל מדינא דגדמת כיון דגדמת חולצת לכתחלה בשיניה ה"נ אם א"א לחלוץ בימין תחלוץ בשמאל:

דף כ:

מפני שהוא מחליד. עי' בחי' הרשב"א לק' דף ל' ע"ב אמרי בי רב תחת עור איני יודע, שהקשה הא אמרינן בסנהדרין דאמרי בי רב הוא ר"ה, ולפשוט לדידיה דאמר אההיא דמלק בסכין מפני שהוא מחליד, הרי דאפילו תחת עצם דמגלי מקרי חלדה מכ"ש תחת העור, ותירץ דר"ה אמר לעיל דרך דיחוי דליכא סייעתא לדזעירא, די"ל דהטעם מפני שהוא מחליד, דכיון דר"ה ס"ל מוליך ומביא כשר במליקה, לא היה לו מקום לדחות רק משום טעמא דמחליד, והיה באמת נפשט דתחת העור הוי חלדה, אבל כיון דאיתא לדזעירי אינו מוכח דהוי חלדה עיין שם, ולכאורה תמוה, דאף דאיתא לדזעירא, הא מסקינן שם מכח קושיא וכי מתה עומד ומולק, דבמליקה חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר וכדאיתא להדיא בברייתא שם, וא"כ עדיין תקשה אההיא דמלק בסכין, דכי תבר שדרה ומפרקת בלא רוב בשר דהוי טריפה, תהני ליה סכין לטהרתה מידי נבילה, ומוכרחים לפי האמת לטעמא דמחליד ונפשט דתחת העור הוי חלדה, ומה"ט ניחא סוגיא דחולין (דף כ"ח ע"א) ת"ש מלק בסכין וכו' תהני ליה סכין וכו', והיינו אף דאיתא לדזעירי, מ"מ הא מליקה הוא בלא רוב בשר, וא"כ קמה קושיית הרשב"א, וצ"ל דר"ה לא ידע הברייתא דמולק בלא רוב בשר, וכמו דהיה ס"ל לר"ח דמייתי סייעתא לדזעירי והיה סובר דמולק עם רוב בשר, מש"ה כיון דאיתא לדזעירי לא נפשוט דתחת העור הוי חלדה: אמנם קשה לי, דלפ"ז לדינא דקיי"ל דמולק בלא רוב בשר וגם קיימא לן דמוליך ומביא במליקה כשר, א"כ לא נשאר לנו שום טעם אההיא דמלק בסכין רק מטעם שהוא מחליד, ויהיה מוכח לדינא דתחת העור הוי חלדה ודאי, וזה לא מצינו, ונהי דעל הרמב"ם דפסק דהוי ספיקא ליכא קושיא, די"ל דמפרש מפני שהוא מחליד, דהיינו שחותך מלמטה למעלה וכמ"ש תוס' שם, מ"מ להרשב"א יהיה הדין דהוי ודאי חלדה, ולא מצינו כן בשום פוסק, זולת דנימא דהרשב"א יסבור באמת דהלכה דמוליך ומביא במליקה פסול, וצע"ג: עוד תמוה לי על הרשב"א הנ"ל מהא דאמרינן ומ"ד מפני שהוא דורס מ"ט ל"א מפני שהוא מחליד, דלמא סבר באמת כמ"ד דתחת העור כשר וגם אף אם ס"ל דתחת העור א"י, מ"מ כיון דס"ל באמת דמוליך ומביא במליקה פסול, מה"ת יאמר הטעם שהוא מחליד ויהיה עכ"פ נפשט או דזעירי או דתחת העור הוי חלדה, לזה אמר מפני שהוא דורס כדי שלא נפשט כלל שום מלתא, והרי הרשב"א דייק בלישנא דר"ה כיון דס"ל

דמוליך ומביא במליקה כשר, הוצרך לדחות מפני שהוא מחליד, ושיהיה באמת נפשט דהוי חלדה, הרי דאלו היה ר"ה ס"ל דמוליך ומביא פסול במליקה בודאי היה יותר טוב לדחות מזה הטעם בכדי שלא יהא נפשט כלל, וא"כ המ"ד מפני שהוא דורס כיון דס"ל דמוליך ומביא פסול בודאי הך טעמא עדיפא, וכעין זה קשה לי ג"כ על דברי תוס' שם ד"ה מפני שהוא מחליד וכו', ולפירושו לא איירי בסכין רחבה, א"כ מאי פרכא ומ"ד מפני שהוא דורס מ"ט לא אמר מפני שהוא מחליד, הא כיון דס"ל דמומ"ב פסול באמת אף בסכין רחבה מיירי ולא אמר טעמא דחלדה היה מיירי דוקא בסכין שאינו רחבה וצ"ע:

גם קשה דמאי פרכינן מ"ט לא אמר מפני שהוא מחליד, הא כיון דס"ל מוליך ומביא במליקה פסול, ממילא אפשר לקיים מימרא דבני ר"ח דאף מחזיר, כמבואר בסוגיא, וא"כ דלמא רבא סבר אף מחזיר, ומש"ה נקט לטעמא דדורס, דהוי מלתא דפסיקא, אבל משום חלדה לא הוי מלתא דפסיקא והא סתמא קתני מלק בסכין דנכלל בזה גם בהחזיר וליכא חלדה וביותר דמנ"ל להמציא פלוגתא חדשה בין ר"ה לרבא בענין חלדה, דלרבא לא מקרי חלדה דנגלה הוא, ולתירוצם הא' דתוס' פליגי אם ממטה למעלה מקרי חלדה, והוי פלוגתא חדשה, ומנ"ל זה דלמא טעמא דרבא דס"ל כבני ר"ח דאף מחזיר וליכא חלדה וצ"ע:

מכתב בן אחותנו הרב רבי אברהם שמואל נ"י מפרעשבורג:

מה נכבד היום בהגלות נגלות כבוד אבא זקני מארי נ"י אלי אני עבדו במכתבו הטהור ועל שוליו כבדני במטעמים איזה דברים הצריכים לו עיון לפי שעה כמה גדולים דחכמז"ל בש"ס דמגילה חולדה קרובה דירמיה היתה ולא הוי מקפיד עליה וראיתי כי רצון אא"ז מ"ו נ"י לשעשע בדברי הדלים אשר אשטח לפני הדום רגליו וכטבע האבות להבנים לכן ענותו תרבני להגיד מה שנ"ל על איזה תמיהותיו:

ראשון תמה על הרשב"א בחולין (דף ל' ע"ב) שהקשה על דבי רב שאמרו תחת העור לא ידענו והא ר"ה מתרץ לעיל (דף כ' ע"ב) מפני שהוא חולד ומכש"כ בעור שמכוסה הסכין לגמרי, ותירץ דר"ה דחויה קמדחי ובאמת דאיתא לדזעירא מספקא ליה שפיר, ותמה האדון ע"ז מה גם למסקנא ע"כ מתני' משום חלדה דהא חותך שדרה ומפרקת בלא ר"ב וחפשתי בספרים ומצאתי קושיא זו בס' ראש יוסף:

הנה על ר"ה גופיה דחק אא"ז נ"י די"ל דלא ידע הברייתא כמו ר"ח דע"כ דלא ידע הברייי' דהא רוצה לומר בתחלה טעמא דמתני' משום דזעירא, ולפע"ד י"ל דא"צ דהנה רש"י דחק בהא דמקשה רבא וכי מתה עומד ומולק דשאני שחיטה דלא הוי אלא טרפה והרשב"א בר"פ א"ט פירש דבריו מ"ש כאן ודברי רש"י אינם מובנים דהא נקובת הושט ג"כ נבלה

מחיים הוי ולכן פירש הוא דהטעם דרבא דשאני משחיטה דלא מטמא מחיים משא"כ הא דזעירא, ולפענ"ד י"ל דרבא לעצמו מקשי דמשני מפני שהוא דורס וסובר דמוליך ומביא פסול וממעט ליה ממתני' כל הכשר בשחיטה כו' ולא ממעט מחזיר סימנים כו' משום דסובר דמחזיר סימנים כשר וכי כן אין דומה לשחיטה דהכשרו בכך משא"כ הא יוכל למלוק בהחזרת סימנים לאחוריו ושפיר מקשה אמאי יהיה מותר בלא"ה והוצרך לחדש דחותך בלא ר"ב משא"כ ר"ה דסובר מו"מ כשר וע"כ דממעט מתני' החזרת סימנים לאחוריו ושפיר מליקה דומה לשחיטה ולא קשיא ליה וכי מתה והברייתא י"ל או שפליג על המתני' וסובר דאף מחזיר או דאתי' כרבי עקיבא קודם חזרה דנקובת הושט לא הוי אלא טרפה ושפיר הוי קשיא לברייתא וכי מתה במליקה כדברי רש"י והוצרך לחדש דלא צריך לחתיכת ר"ב מתחלה משא"כ מתני' אתי' כהלכתא ושפיר סוברת דחותך כסדר רוב בשר ומפרקת כסדר והכשרו בכך וא"ש המתני' כזעירא גם ר"ח י"ל שסובר כר"ה וידעו מהברייתא שפיר ול"ק קושית הרשב"א וא"ש:

וכדרך הזה י"ל עוד דהנה לדברי הרשב"א דקושית רבא משום דזעירא מטמא מחיים ג"כ ולכאורה מנא לרבא והא זעירא לא אמר אלא נבלה, ונ"ל דרבא לשיטתיה דמתרץ לקמן (דף כ"ח ע"ב) אלו אסורות קתני והקשה תוספות ליחשב הא דזעירא ותירצו בדוחק וע"כ דזעירא סובר שמטמא מחיים ונבלה דמטמא מחיים לא קתני, והקשה שפיר אי קשיא הא קשיא ליה דוקא וכי מתה עומד ומולק משא"כ ר"ח ור"ה י"ל שסוברים כתירוץ ר"י שם וסוברים דזעירא לא אמר אלא נבלה מחיים והברייתא כמ"ש לעיל כר"ע קודם חזרה ואתי' שפיר המתני' כזעירא ול"ק קושית הרשב"א למסקנא על ר"ח, אלא דלהלכתא ליכא למימר ככל הני דברים כמובן וקשה על הרשב"א כנ"ל:

ולחומר הדבר אפשר י"ל דהא דנאיד הרשב"א מפי' התוס' מפני שחולד ששוחט מלמטה למעלה הא הש"ס משני כן (דף ל' ע"ב) על רב אי ממתני' ה"א משום ששוחט מלמטה למעלה שלא כדרך שחיטה כלל, י"ל דלא נראה להם להעמיד זה בלשון חלדה דר"ה משמע דסכין מכוסה קצת לכהפ"ח והוצרך לפרש תחת העצם וע"ז סובב הקושיא משא"כ אנן לדידן להלכתא פורשים טעמא דמתני' כמ"ש תוס' משום ששוחט שלא כדרך שחיטה כלל ועדיין צ"ע:

תשובה לנכדי חביבי הרב וכו' מו"ה אברהם שמואל בנימין נ"י:

מ"ש די"ל דרבא דאמר וכי מתה כו' היינו דסבר אף מחזיר וכו' אף דדבר בהשכל מ"מ לענ"ד א"א לומר כן דא"כ גם במולק בלא רוב בשר עמו יקשה הא טרפה עומד ומולק ולאו מצותו בכך כיון דאפשר בחזרת סי', גם בשחיטת עוף וכן מליקת חטאת אמאי הותר

לשחוט ולמלוק הושט הא בתחלה מיד כשעושה נקב הוי נבלה ולאו מצותו בכך דהא אפשר בשחיטת ומליקת קנה א"ו דמ"מ אחר דאמרה תורה דהכשרו דשחיטה ומליקה אף בושט מקרי מצותו בכך ה"נ כיון דמצות מליקה גם בלא חזרת סימנים שפיר מקרי מצותה בכך:

מ"ש נכדי הרב נ"י על עיקר קושייתי די"ל בטעם מה דנאיד הרשב"א מפי' תוס', א"י מה משמעות איכא בלישנא דר"ה דאינו משו' מלמטה למעלה הא חזי' דס"ד דחלדה דמתני' היינו דשוחט מלמטה למעלה הרי דשייך לעייל כן בלישנא דחלדה, א"ו נראה דטעמא דהרשב"א דבאמת דברי תוס' אינם מוכרחים דיהיה זה מלמטה למעלה דדוקא התם שמעמיד חודו של סכין תחת הסימנים וחותך דרך הגבהה חודו של סכין דרך מעלה דאין זה דרך שחיטה דסתם שחיטה שמעמיד חודו של סכין על הסימנים וחותכת בהורדת חוד הסכין דרך מטה, וא"כ במליקה שמעמיד חודו של סכין על העורף וחותך בחודו דרך ירידתו אין הפרש אם מעמיד החודו של סכין על הסימנים או שמעמיד חודו של סכין על עורף דכל ששוחט בחודו של סכין דרך ירידתו מקרי מלמעלה למטה, גם כיון דרבא דל"א כר"ה דחלדה כחולדה הבאה בעיקרי הבתים לא משוי ליה לפסולה במה ששוחט מלמטה למעלה מה"ת לומר דאנן לא ס"ל כן דהא לא מצינו חולק בזה על רבא דהא ר"ה דאמר דמחליד היינו משום כיסוי הסכין ואדרבה משמע דגם ר"ה ס' בזה כרבא דאינו מזיק בשביל שחותך ממטה למעלה מדאמר שפסולו משום חלדה דכיסוי סכין ובדרך הפשוט דתחת העור הוי חלדה ול"א דפסולו משום דשוחט ממטה למעלה ולא יהי' נפשוט בתחת העור וא"כ דר"ה ורבא ס"ל דלא הוי פסול משום שחיטה ממטה למעלה איך שייך לומר דאנן לא ס"ל כן לדינא:

ברש"י ד"ה ההוא דר' ירמי' וכו' דהא מוכח בפירקין דלקמן שחט את הושט וכו' דהא בעוף קמיירי מדקתני שחט את הושט ואח"כ נשמטה הגרגרת וכו' ע"ש, דברי רש"י ז"ל תמוהים לכאורה דשפת יתר שהביא כלל רישא דברייתא דשחט את הושט וכו' ושהוכיח מהך בבא דבעוף מיירי הלא מהך בבא גופי' דכל ספק בשחיטה פסולה מוכח דבעוף מיירי דבבהמה מה ספק שייך בו הא ודאי פסולה:

ונלע"ד דדברי רש"י ז"ל נכונים ומדוקדקים, דנלע"ד לדינא דאם בבהמה נשמט הסי' השחוט בין סי' לסי' דתליא במחלוקת רש"י ותוס' דלתוס' דלאו טרפה הוא אלא דאינו ראוי לשחיטה ממילא כיון דשחטו לא שייך בי' ראוי לשחיטה דהא נפקא חיותא מהאי סי', אבל לרש"י דטריפה הוא הוה כנטרפה בין סי' לסי' ודומה לניקב התורבץ הושט אחר שנשחט הושט דאסור כמ"ש הרא"ש בפ' א"ט בסוגיא דתורבץ הושט שניקב ע"ש

וא"כ מהך בבא דספק בשחיטה אין ראיה די"ל דמיירי בבהמה והכי קתני שחט את הושט ונמצאת הגרגרת שמוטה היינו כששחט הושט אחר הגרגרת נמצא שהגרגרת שמוטה ואינו ידוע אם קודם שחיטה נשמטה והוי נטרפה בין סי' לסי' או אח"כ נשמטה והוי ספק טריפה, והא דקתני כל ספק בשחיטה היינו באמת כל ספק טריפות קרי לה ספק בשחיטה שהספק אם נעשה קודם שחיטה וקמ"ל רבותא דאף שהספק על שעת השחיטה או לאח"כ דלא הוי נולד ריעותא מחיים מ"מ אסור, והך מילתא בפירושא דספק בשחיטה לא רחוקה היא מאתנו דהא צריכים אנו לזה לשיטת רש"י דשמוטה טריפה הוא כמו פסיקת הגרגרת א"כ לר"ל לקמן (דף ל"ב ב) דשחט שלא במקום חתך טרפה הוא ולא נבילה איך יפרש הברייתא דספק בשחיטה הא ס"ל אף דנטרפו הסימנים מ"מ מהני בהו שחיטה, וגם למסקנת הר"ן לעיל (דף י') דמדמי נשבר הגף לספק שמוטה ויליף לה דספיקו אסור ממילא ספק בשחיטה לאו דוקא וע"כ כנ"ל, מש"ה הוכיח רש"י [מרישא] דברייתא שחט את הושט ואח"כ נשמטה הגרגרת דמשמע ששחט רק הושט לחודא וע"כ בעוף קאי, והוא נכון לענ"ד:

בא"ד וכיון דלא אפסיק הלכתא קיימא לן בשל תורה הלך אחר המחמיר עכ"ל, ולכאורה למ"ש רש"י לתרץ הברייתות דתליא בפלוגתא דיש שחיטה לעוף מה"ת, א"כ למאי דקאמר רב אחא בריה דרבא אדרבא איפכא מסתברא וכו' ממילא הך מתני' דשחט את הושט ואח"כ נשמטה הגרגרת אתיא כמ"ד א"ש לעוף מן התורה, ואעפ"כ קתני דאם ספק קודם שחיטה נשמטה אסורה, הרי אף בדרבנן ספיקא אסורה, א"כ אמאי סיים רש"י כדקיי"ל בשל תורה הלך אחר המחמיר, דמשמע דוקא בשל תורה ולא בדרבנן, ואף דאינו קושיא כל כך מ"מ בדברינו [בסי' ל"ז] מרווח דבשלמא אם הספק במעשה אם נשמט קודם שחיטה אף דהוי דרבנן אסור משום חזקת איסור, אבל לענין ספיקא דדינא היכי הלכתא הי' ראוי להקל בדרבנן מספק, דבספיקא דדינא לא אוקמינן אחזקה, מש"ה הוצרך רש"י למנקט דהוי ספיקא בדאורייתא:

לכאורה קשה למאי דקאמר אדרבא איפכא מסתברא למ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת איכא למימר דהכי אגמרי' וכו' א"כ תקשי מתניתא אמתניתא הך דרמי בר יחזקאל אמתניתא דספק קודם שחיטה נשמטה ולא שייך לשנויי דהך ברייתא כמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת דא"כ אמאי בספק קודם שחיטה נשמטה אסור הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, וצ"ל דלהך מ"ד באמת ספק דרבנן באתחזק איסור אסור וספק בשחיטה מקרי חזקת איסור, וממה שסיים רש"י וכיון דלא אפסיק הלכתא קי"ל בשל תורה הלך אחר המחמיר אין

למידק בהיפוך דס"ל לרש"י דספק דרבנן בחזקת איסור מותר דשאני ספיקא דדינא דלא שייך לומר אוקמי אחזקתה כמו שכתבתי כמה פעמים בשם הכנה"ג ועיין:
ברש"י ד"ה כל המעכב בשחיטה עור אינו מעכב בשחיטה שאילו קודם שחיטה ניטל כל העור כשירה וכו' ולכתחילה כולהו בעי וכו' עכ"ל, נראה דאין עיקר כוונת רש"י לסוף דבריו דכיון דלכתחילה צריך לשחוט שניהם מקרי ישנו בשחיטה ומעכב בהבדלה דהא מדאורייתא אף לכתחילה א"צ לשחוט רק א' אלא דרבנן החמירו בזה כמבואר לקמן רפ"ב [ועי' מה שאכתוב ברפ"ב דלרש"י אף לכתחילה א"צ לשחוט רק סי' א'] אלא דעיקר כוונתו לתחילת דבריו דעור אינו מעכב דאף אם קודם שחיטה ניטל כל העור כשירה אבל הסימנים בעי' שניהם קיימים בשעת שחיטה דנשמט סי' א' אף בעוף פסול לשחוט בשני, וצ"ל לפי"ז הא דפריך הש"ס והרי מיעוט סימנים דלא מעכבי היינו מיעוט סימן דקנה דלא מעכב דאם ניטל קודם שחיטה כשר כמו חצי קנה פגום, אבל אין הקושיא ממיעוט ושט דהא מעכב דאף דא"צ לשחטו מ"מ אם ניטל המיעוט קודם שחיטה הי' פסולה וק"ל:

דף כא.

עד שמגיע לושט וכו' וחותך סימן אחד ורוב בשר עמו. ק"ל למ"ל למלוק הרוב בשר הא רש"י כתב לעיל דף י"ט ע"ב דאף מחזיר דאם מחזיר מולק הסימני' לבדם, הרי דא"צ למלוק רק הסי' אלא דאם אינו מחזיר ממילא א"א לבא להסימן בלא שיחתוך תחלה מפרקת, אבל אחר שחתך הסי' למ"ל רוב בשר הא בחטאת ליכא הבדלה. וצע"ג:
ואני מספק ג"כ אם צריך מליקת המפרקת בעצמו של כהן דוקא די"ל דהעיקר הסי' כמו במחזיר ורק שא"א לבא להסי' בלא מפרקת והוי המפרקת כמו העור ומותר לחתכו בסכין, וצ"ע לדינא:
שם או רוב שנים, עי' לק' דף קכ"ג ע"ב ובתוס' שם ד"ה עולת:
שם הותזו ראשיהן כו' (עי' חי' על הרמב"ם פ"ד מאה"ט הי"ד):
בפרש"י ד"ה וכי מתה עומד ומולק דהא ודאי עוף בחד סימן מתה עכ"ל, וצ"ל הא דלא ניחא ליה דמולק תחילה הקנה ואח"כ הושט וס"ל כרב אדא לקמן דלא מתכשרא בקנה ולא נפקא חיותא בי', היינו דפריך לרבא לשיטתיה דסבר לקמן (דף כ"ח ב) בההוא דממסמס קועי' דמא דושט או קנה, ובלא"ה ניחא דהא גם לרב אדא מוכח דבשדרה ומפרקת וסי' א' מתה דהא בחטאת העוף סגי בסי' א' אף בקנה לחוד וק"ל:
תוד"ה כמשפט, ומיהו ק' למ"ל כמשפט וכו' וי"ל דס"ד דאתא והקריבו לחלק. לכאורה קשה דלא לכתוב לא כמשפט ולא והקריבו, ונדע הבדלה בעוף מהיקשא דומלק והקטיר

דאין היקש למחצה כמבואר בסוגיי' הו"א מאי כמשפט וכו' ומאי ומלק והקטיר, מבואר דבלאו קרא כמשפט דרשי' ומלק והקטיר גם לענין הבדלה, ואך בזה י"ל דאיצטריך כמשפט לענין ימנית וממילא צריך לכתוב והקריבו לדין הבדלה והי' ס"ד דנלמוד מוהקריבו דבא מן המעשר מש"ה צריך הברייתא למילף מן כמשפט דאינו בא אלא מן החולין, אמנם לפי סוגיא דזבחים שהובא בתוס' בסוגיין ד"ה ואידך דגם ימנית בכדי נסבא וא"כ כמשפט אתא רק לענין מן החולין, הקושי' [במקומה עומדת] לא לכתוב כמשפט ולא והקריבו, ונדע הבדלה מומלק והקטיר ואינו בא אלא מן החולין [כיון] דנשרפת, וצע"ג:

דף כב.

תד"ה ת"ל והקריבו אין נראה וכו'. לא זכיתי להבין קושיתם על רש"י הא בפשוטו ניחא כיון דראוי לומר אין היקש למחצה וללמוד מומלק והקטיר גם לענין זה דהראש בעצמו והגוף בעצמו אלא דס"ד דכמשפט אתא לזה דלא יבדיל, וכיון שיש לנו ב' קראי כמשפט וגם והקריבו ולא ידענו אם כמשפט אתא לענין הבדלה וקרא והקריבו אתא לענין מול עורף או בהיפוך, בודאי ננקוט זה להכרעה דכמשפט למול עורף והקריבו להבדלה כדי דיהי' [ההיקש] ומלק והקטיר אינו למחצה, והוא נכון מאד, וא"י בזה גמגום:

דף כב:

רש"י ד"ה מאימתי. מפירש"י מבואר דבעוף א"צ להמתין ח' ימים:

תוס' ד"ה והביא וכו' א"נ כיון שהביאן ליד הכהן. עיין משנה למלך פי"ד מהל' מעה"ק הל' ה' ועיין לקמן דף קלט ע"א ברש"י ד"ה דמיחסר הקרבה:

דף כג.

דתנן הקריבו. עיין תוס' ר"ה דף י ע"א ד"ה בן כ"ד חודש:

רש"י ד"ה ואין (עי' תורע"א פרה פ"א מ"ג):

תוס' ד"ה תמות וזכרות וכו', וא"ת למ"ל קרא דאין תמות וכו', וקשה לי, הא אלו לא נאמר קרא לאסור ביחוד מחוסר אבר רק דהי' נשמע מכללא דבע"מ, ממילא לא הי' מחוסר אבר נאמרה ונשנית, דהא למלתייהו נשנית, לאסור בע"מ, והי' הדין דמחוסר אבר אינו נוהג בב"נ, מש"ה צריך קרא ביחוד לאסור מחוסר אבר דנאמרה ונשנית דאסר לב"נ וצע"ג:

ונראה לענ"ד דס"ל לתוס' דאין סברא דהתורה כתבה הדין לישראל היכי דא"צ לזה ורק כדי לידע האיסור לב"נ, דדוקא בעלמא בכל נאמרה ונשנית, אף דאלו לא נשנית הי' אסור לישראל, מ"מ כיון דלא ידעינן האיסור בישראל רק מכח הקרא דנאמרה לב"נ דפקע

האיסור מהם והוטל על ישראל, בזה ניתן הציווי ביחוד לישראל, ומה שנאמרה לב"נ קיים להם, אבל הכא במחוסר אבר דהיינו יודעים בעצמותו בישראל דלא גרע מבע"מ ל"ש לומר דבא הצווי לישראל משום ב"נ, ונראה דהוכיחו תוס' דבר זה מהא דאמרינן בב"מ ר"פ א"נ, לאו בגזל למ"ל לילף מריבית והונאה, ובשאלתות דרב אחאי גאון הקשה הגאון מה"ו ישעי' פיק זצ"ל דהא גזל אסור לב"נ ואלו לא הי' נכתב גזל בישראל לא היה נישנית והי' הדין דב"נ אין מצוים על הגזל, ולפי הנ"ל ניחא כיון דבישראל ידעינן האיסור מכח ריבית והונאה בלאו הקרא דב"נ לא שייך לומר דכל הציווי דלישראל רק משום ב"נ, והגאון הנ"ל פ' וירא אות ט' כתב על קושייתו הנ"ל, ואלו ימהר הנבהל להשיב דעכ"פ מכח דילפינן גזל מריבית גבי ישראל מקרי כנאמרה ונישנית, אך טעות הוא, ודוגמתו בתוס' ע"ז (דף ה') וזבחים (דף ס"ח) ד"ה ושנסמית דמקשו למ"ל מן העוף למעוטי מחוסר אבר לישראל תיפוק ליה דגם לב"נ נאסר, ותירצו דאי לא כתיב בסיני מן העוף הוא דעכשיו ב"נ מותרים כדאמרינן כל מצוה שנאמרה ולא נישנית בסיני:

ואני לא ידעתי מה מצא חידוש בדבריהם מכל מה דאמרי' בסוגיא דנאמרה ולא נישנית דלישראל נאמרה ולא לב"נ, דהא בדבריהם הקושיא דנדע מחוסר אבר מכח דנאמרה לב"נ, ועל זה תירוצו בפשוטו דצריך שיהי' נאמרה ונישנית, והיינו כנ"ל, כיון דמחוסר אבר לא היינו יודעים בישראל רק מקרא דלב"נ בזה נאמרה הציווי ביחוד, בכדי שהציווי לב"נ יעמוד במקומו ולא להורות איסור לישראל, אבל בגזל דידעינן הצווי לישראל בעצמותו מכח ריבית והונאה, בזה אין סברא לומר דנכתב הציווי בשביל ב"נ, מש"ה הקשו תוס' שפיר כיון דידעינן מחוסר אבר דישראל בלאו קרא דלב"נ אלא מכח בע"מ, ל"ש לומר דנכתב רק משום דיאסר לב"נ, אולם עדיין קשה לי, דלפי האמת דמסקינן בב"מ דלא תגזול לכובש שכר שכיר ולעבור בב' לאוין, מנ"ל באמת דגזל אסור לב"נ, הא לא נישנית גזל בישראל, אלא דידעינן ממילא מכח ריבית והונאה, אם כן לא גרע מכל דלמלתייהו נישנית, דלא מקרי נשנית וצ"ע:

דף כג:

רש"י ד"ה אלא דר"י וכו' והוי התראת ספק, לא זכיתי להבין מאי שיאטא דהתראת ספק כאן, הלא אף למ"ד שמה התראה, הא פשיטא דבשעת ההלקאה צריך שיהי' ודאי שעבר על הלאו אבל על ספק אין לוקין, והכא הוי ספק אם אכל חמץ. וכה"ג תמוה על רש"י דף פ' א' ד"ה בתיש הבא על הצבי' הלכך הו"ל התראת ספק, וקשה ג"כ כנ"ל, וצ"ע:

דף כד.

תוס' ד"ה זאת וכו' ויש לומר דהכא נמי וכו'. עי' לק' ק"ל ע"א תוס' ד"ה זה:

דף כד:
התורה העידה. עי' לק' דף קי"ח ע"ב תוס' ד"ה אין יד:

דף כו.
רש"י ד"ה לא פסלוהו כיון דחזותייהו דחמרא. (עי' תורע"א מקואות פ"ז מ"ה):

דף כז.
אאחד בעוף. עי' לעיל דף כ"א ע"ב תוס' ד"ה ואינו מבדיל:
שם ששח חטהו. עי' בתורת חיים סנהדרין דף קי"ב ע"א ד"ה מאי דתהני:
ברש"י ד"ה אאחד בעוף כו' דילמא לא אתי למיעבד רובא דחד עכ"ל, נראה מזה דסבירא ליה דהוא רק לל"ק דבאמת לא בעי למישחט רק רובו מש"ה לכתחילה צריך לשחוט שני הסימנים שמא לא יעשה רוב אחד מהם, אבל ללישנא בתרא דלכתחילה שוחט כולו ממילא ל"ש הך חששא באמת א"צ לשחוט רק סי' א', וזהו כדעת הרי"ף דלא העתיק רק ל"ק, ונראה עוד לדייק כן מדברי רש"י לקמן (דף מ"ג ב) ההוא ספק דרוסה וכו' שכתב רש"י אם עוף הוא בודק הקנה תחילה כדאמרי' לעיל פ"ב בממסמס קועי' דמא ואם בהמה היא נמי אית בה תקנתא וכו' ע"ש, ואם איתא דלכתחילה בעוף צריך לשחוט ב' סימנים ממילא כיון דבבהמה נמי אית לה תקנתא וגם בעוף נשחוט ב' סימנים ומאי ראי' מההוא דממסמס קועי' דמא דשאני התם דלא אפשר בענין אחר וכדיעבד דמי אע"כ דס"ל לרש"י כהרי"ף דלל"ב לא בעי' לכתחילה בעוף רק סימן אחד וס"ל להלכה כל"ב דבדרבנן אזלינן בתר בתרא:
ונ"ל ראי' לפסוק כל"ב דבסוגיא דלקמן משמע כן דלל"ק פשיטא דמוכח דרישא בחולין קאי דאי בקדשים איך שייך דנקט השוחט דיעבד בא' בעוף דהא בחטאת העוף אסור למלוק יותר משום ולא יבדיל ובעולת העוף אף דיעבד בעי' ב' סימנים, ולא שייך בהו לכתחילה ודיעבד אע"כ דקאי לל"ב, אמנם אפשר לומר דלס"ד דמיירי בקדשים בלא"ה י"ל דנקט השוחט משום ב' בבהמה דלכתחילה בעי' גם ווריד משום לדם הוא צריך, אמנם לר"פ דאמר אמאי פליגי רבנן עלה משמע דלא מבואר להדיא במתני' דלרבנן בעי לכתחילה ווריד מוכח קצת כל"ב וק"ל:
ובזה אפשר לפרש כוונת תוס' ד"ה ב' בבהמה וכו' ואי משום ווריד וכו' ע"ש, ולכאורה תמוה דהא לשי' תוס' דלר"י לכתחילה קאמר עד שישחוט את הווריד ע"כ דלרבנן גם לכתחילה לא בעי חתיכת ווריד, ולפי הנ"ל י"ל דודאי באמת בפשטא מוכח דר"י דיעבד קאמר מדקתני בברייתא עד שישחוט הושט והווריד, ואי לכתחילה קאמר הא בעי' שישחוט לכתחילה ב' סימנים וכמו שהוכיח הר"ן ע"ש, וצ"ל הא דבאמת ס"ל לתוס'

דר"י לכתחילה קאמר היינו דס"ל כהרי"ף דלל"ב לא בעי לכתחילה לשחוט רק סי' א' ושפיר מיירי הברייתא לכתחילה, והשתא י"ל הא דהוכיחו התוס' לעיל מסוגיין דקאמר לקמן ואי אמרת בקדשים אמאי פליגי רבנן עליה והוכיחו מזה דר"י לכתחילה קאמר היינו כיון דר"פ סבר כל"ב וכמו שהוכחנו דסוגיין דעלמא קאי כל"ב ושפיר מצינן לומר דר"י לכתחילה קאמר, אבל לל"ק דהשוחט אאחד בעוף קאי באמת מוכח דר"י בדיעבד קאמר מכח הברייתא דעד שישחוט הושט וכנ"ל ושפיר הקשו תוס' דלל"ק אמאי קאמר דוקא אאחד בעוף ולא קאמר דקאי גם בבהמה דלכתחילה צריך לשחוט את הווורידין דהא להך שינויא ע"כ ר"י דיעבד קאמר וק"ל [אמנם בהרא"ש מבואר דתוס' לא ס"ל הכין ע"ש]:

בתוס' ד"ה רי"א וכו' ואי ר"י בדיעבד נמי אסר דלמא רבנן מודו דלכתחילה בעי וכו' עכ"ל, ותמוה לי דמאי ראי' היא זו דבפשוטו י"ל דלהך ס"ד דרישא מיירי בקדשים וע"כ הא דקאמר ר"י עד שישחוט את הווורידים מיירי בבהמה דבעוף קדשים עד שימלוק מבעי לי' [ואף דהך מ"ד לא דייק לי' מדקתני השוחט ולא המולק היינו דס"ל דיש לומר דנקט השוחט משום שנים בבהמה אבל ר"י אי מיירי רק בעוף שפיר ק' עד שימלוק מבעי לי'] וע"כ דמיירי בבהמה וממילא אין הטעם משום איסור דם דהא מנתחה אבר אבר וע"כ באמת הטעם לר"י משום דלדם הוא צריך וממילא ע"י ר"י דוקא לכתחילה דמהך טעמא לא בעי רק לכתחילה ושפיר דייק הש"ס מ"ט דרבנן דפליגי עלי', אבל למסקנא דמיירי בחולין ובעוף ומשום איסור דם שפיר י"ל דאף בדיעבד אסור, אח"כ מצאתי בחידושי הר"ן בסוגי' דלקמן שכ' כן לקושטא דמילתא:

ונלע"ד דמ"מ הוכחת תוס' שפיר דהא בסוגי' דלקמן בצריכותא דהש"ס דס"ד דבקדשים דלדם הוא צריך אף בדיעבד לא סגי ברוב, א"כ אם איתא דלמסקנא ר"י דקאמר עד שישחוט היינו אף בדיעבד עדיין קשה מאי פריך הש"ס דילמא אף אם מיירי בקדשים ובבהמה ר"י פוסל בדיעבד דס"ל משום דלדם הוא צריך אף בדיעבד לא סגי בלא ווורידים אע"כ דפסיקא לי' להש"ס דר"י לכתחילה קאמר, וגם אין לומר דלאותו ס"ד א"א לומר דר"י אף בדיעבד אסור משום דלדם הוא צריך א"כ אמאי לא קאמר ג"כ עד שישחוט כולו דהא במיעוט בתרא שייך ג"כ משום דלדם הוא צריך ולפסול אף בדיעבד אע"כ דר"י רק לכתחילה קאמר ומש"ה לא קאמר עד שישחוט כולו דזהו גם לרבנן בעינן ושפיר פריך הש"ס, די"ל דתוס' ס"ל כשיטת הראב"ד ז"ל שהביא הר"ן דאף משום איסור דם בעי' לר"י שישחוט מיעוט בתרא בעודו חם ואם לא עשה כן צריך חתיכת אבר אבר ע"ש, א"כ ממנ"פ קשה דאם נימא דר"י פוסל בדיעבד א"כ גם למסקנא קשי' אמאי לא

אמר ר"י עד שישחוט כולו וע"כ דבאמת הכי קאמר דבעי' אפי' שחיטת וורידין ומכ"ש מיעוט בתרא א"כ גם אם מיירי בקדשים י"ל כן דר"י פוסל בדיעבד משום דלדם הוא צריך וקאמר וורידים וכ"ש מיעוט בתרא ושפיר הוכיחו תוס' דס"ל לסתמא דהש"ס דר"י דוקא לכתחילה קאמר, והר"ן לשיטתו שכ' על דברי הראב"ד ז"ל הנ"ל ואינו מוכרח ע"ש, והיינו דמ"מ מזנק הדם דרך שם אלא שאינו יוצא מיד בשעת שחיטה וא"י לזרוק הדם, מש"ה שפיר כתב בחידושיו בכוונת הש"ס כנ"ל דאם מיירי בקדשים ע"כ ר"י רק לכתחילה קאמר והיינו כנ"ל דאם איתא דאף בדיעבד פוסל עד שישחוט כולו מבעי לי', אבל למסקנא דמיירי בחולין שפיר י"ל דאפי' בדיעבד פסול דבחולין לא מעכב בתרא דלית בי' משום איסור דם וק"ל:

דף כז:

הנוחר והמעקר כו', (עמש"כ לק' פ"ו ע"א):

דף כח.

תהני לי' סכין כו' (עמש"כ לעיל כ' ע"ב):

ברש"י ד"ה לא בבהמה כלומר הא אפי' בבהמה קאמר וכו', לא זכיתי להבין דמאי דוחקתי' לזה ולא בפשוטו דבבהמה היינו דוקא בבהמה דאלו בעוף למאי דקיימינן דצריך לשחוט הושט וכיון דבושט לבד מתכשר ועושה עכשיו כל השחיטה לא נקרא בלשון וגמרו דהא אין צורך לו מה שהי' הקנה חצי פגום דבושט לחוד מתכשר, אע"כ דמיירי בבהמה ושייך שפיר וגמרו וצ"ע:

תוד"ה רבי היא, עי' מהר"ם לובלין שכתב כיון דמולק שדרא ומפרקת וסימנים בחד זימנא כולה חדא היא ולא הוי טריפה ע"י שדרה ומפרקת למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת, ותמוה דזהו נגד תוס' (דף כ' ע"א) ד"ה לא אמרן וכו' אלא כלומר טריפה נקרא נקט נבילה אגב טריפה וכו' ולדברי המהר"ם הנ"ל גם טריפה לא הוי דכולה חדא נחירה הוי וצ"ע:

מכתב בן אחותנו הרב רבי אברהם שמואל נ"י מפרעשבורג:

מה שתמה אא"ז מ"ו הג' נ' על דברי המהר"ם לובלין על דברת תוס' רבי היא שכתב שם ליישב קושית העולם דחתיכת שדרה ומפרקת אין עושה טרפה במליקה למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה דכולה חדא נחירה היא א"כ קשה קושית התוס' (דף כ' ע"ב ד"ה לא אמרן) דלמ"ד אין שחיטה כו' למאי צריך לרבינא הקרא דנבלה וטרפה ותירץ דלטרפה צריך ולמהר"ם הנ"ל ליכא טרפה ג"כ במליקה, נ"ל פשוט דדבריו בדוקא אמורים על ר"ל בנזיר דאליבי' מתרץ הש"ס שם דסובר אין שחיטה וכו' והוא סובר דכולה חדא נחירה היא ובאמת קרא דנבלה וטרפה כר"י אלא עתיד לדרשה אלא שתוס'

מקשה מרבינא מאי יענה לתנא דסובר אין שחיטה לעוף מה"ת ותירץ תוס' לרבינא דסובר דאיכא טרפה ופליג על ר"ל דכולי חדא נחירה הוא, ודכירנא דשמעתי פשט זה בדברי מהר"ם מאמ"ו הג' נ"י כאשר למדתי אצלו מס' חולין זה איזה שנים:

תשובה לנכדי חביבי הרב וכו' מו"ה אברהם שמואל בנימין נ"י:

מ"ש נכדי נ"י על תמיהתי בדברי המהר"ם לובלין, ושכן שמע יוצא מכבוד אביו מר חתני הגאון הצדיק נ"י, לענ"ד מלבד דלישנא דמהרמ"ל אינו דומה כן ממ"ש דלפי האמת וכו' אינו טרפה וכו' והא דקאמר הכא נמי דכי תבר שדרה ומפרקת הו"ל טרפה היינו בדרך אפי' את"ל כן, ואם איתא דמהרמ"ל יודה דרבינא ס"ל דהוי טרפה איך קרי לה דלפי האמת אינו טרפה דלמא האמת כרבינא דהוי טרפה והו"ל לומר דר"ל ס"ל דלא הוי טרפה, וגם מדנדחק דפירכת הש"ס רק בדרך את"ל דהוי טרפה ולא תירץ בפשוטו דהכי קאמר נהי דלרבינא הוי טרפה תהני ליה סכין, א"ו דמהרמ"ל ס"ל לקושטא כן דלכ"ע לא הוי טרפה, גם אם איתא דלר"ה לא הוי טרפה מנ"ל להגי"נ לשוויא פלוגתא דר"ל ס"ל דלא הוי טרפה, הא אינו מוכרח כן דדלמא ר"ל קאמר דמביא ואינו נאכל כדאמרי' שם לר', אע"כ דס"ל להגמרא מסברא כן דלא הוי טרפה, וקושייתי קמה וגם נצבה:

בתוס' ד"ה אתא כי ממסמס קועי' דמא וכו' א"נ לענין ספק דרוסה אפילו לא האדימו הסימנים אלא משהו טריפה כדאמר לקמן וכו' עכ"ל, מכאן נ"ל מבואר דס"ל להתוס' דבנמצא אדום בסימנים בלא איתחזק דורס בפנינו כשר ולא חיישי' לחשש דרוסה וכמסקנת הט"ז (סי' ל"ג ס"ק ח') ודוק, ומ"מ קשה לי דמאי צורך להו דנ"מ בהאדים משהו ולהביא ראי' דלענין דרוסה במשהו ולא בפשוטו דנ"מ בהאדים בגרגרת כאיסר דמספק דרוסה אסור ובלא"ה מותר וצ"ע:

בא"ד וריב"א מפרש דהכא בשמעתין הויא משום ספק דרוסה וא"ש דקאמר ושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים וכו' אבל בנקובה יש לוושט בדיקה אף מבחוץ וכו' וכתב הרשב"א בחי' לתרץ הסתירה שהקשו התוס' דאם בההיא עובדא דממסמס קועי' דמא מיירי בספק נקובה, ומוכח דגם לענין נקב א"ל בדיקה מבחוץ, א"כ ההיא דניקב זה בל"ז דכשר איך משכחת לה, דיש חילוק דבמקום שא"י דצריך בדיקה כל הצואר כההיא דממסמס קוע' דמא, אין לו בדיקה מבחוץ, אבל בקוץ בנקב יש לו בדיקה מבחוץ נגד הקוץ, לענ"ד קשה א"כ גם במסמס יש תקנה אף לבהמה, דהא יש לנו לייחד מקום א' בוושט מבחוץ ולכסות השאר ולבדוק אותו מקום הגלוי דאז ידעינן עכ"פ דאין דריסה במקום השחיטה ושוב יהי' לבדיקה לושט בפנים כיון דידעי' דלאו במקום ארס קשחיט:

בא"ד ולא קאמ' לספק נקוב. (עי' מש"כ לק' מ"ג ע"ב וע"ע בס' כו"ח דרעק"א סי' נ"ו):

מ"ש ידידי נ"י עוד להקשות בתוס' [ד"ה אתא] לפי תירוצם האחרון א"נ הכי פירושו וכו', הא בניקב ע"י חולי לא אמרינן במקום נקב קשחיט כמ"ש בכו"פ וע"י קוץ הוי רוב וחזקה, במחכ"ת שגה בזה דפשיטא דבניקב בתולדה לא ע"י חולי שייך ביה במקום נקב קא שחיט דמה הפרש בזה לנקב שעל ידי קוץ, ורק ע"י חולי לא אמרינן במקום נקב שחיט מדלא ניכר רשימת חולי וא"כ לר' מאיר ניחוש שמא יש נקב בתולדה. ומתפלא אני על מעכ"ת נ"י דלא נחית לזה למה העמיד קושייתו על תירוצא דתוס' הנ"ל ובהקדמת דברי הכו"פ למה לא הוקשה לו על תחילת קושיית התוס' דאם יש לנקב בדיקה הא אפשר למיכל בבדיקת חוץ, הא אף אם אין לנקב בדיקה מבחוץ וההיא דניקב זה שלא כנגד זה מיירי בניקב ע"י חולי דניכר מבחוץ ג"כ כמ"ש התוס' מקודם, יקשה בממנ"פ, אם ע"י חולי הא ניכר מבחוץ ואם ע"י קוץ הא הוי רוב וחזקה. אבל באמת הפשוט כפי הנ"ל דהחשש [דשמא] ניקב בתולדה. ואני בעזה"י כתבתי בגליון מהרש"א במאי שהקשה דאמאי נקטו תוס' חולי שמאדים כמו דרוסה ולא נקטו באמת דהחשש לדרוסה דלק"מ דלענין דרוסה דאינו בתולדה הוי רוב וחזקה:

ואך יש לי עיון בזה, דהנה בספר המכריע להריא"ז בסימן ה' כתב להוכיח דקרע בעור לא הוי מום מהא דאמרינן [דף מ' ע"ב] דשוחט חטאת בחוץ מיירי בחטאת העוף ובחצי קנה פגום, ואם מקרי מום אינו מתקבל בפנים. ולענ"ד זה תמוה דהא קיימא לן דאין תמות וזכרות בעופות. ואדרבה בזה היה מרווח ליישב קושית התוס' דף כ"ט ע"ב [ד"ה כגון] דלנקוט זבח ובחצי קנה פגום, דבבהמה דמום פוסל אינו מתקבל בפנים, עכ"פ מדהקשו דלתני זבח ובחצי קנה פגום מוכח לכאורה דסבירא להו מסברא דלא הוי מום וא"כ קשה מדברי תוס' דשמעתין דפרכת הש"ס דפסח וקדשים [משום] דהפרדת העור הוי מום דמשמע דקרע בעור הוי מום. והיה נראה דס"ל להתוס' דהוי מום אלא דקושייתם דלתני זבח היינו דתחילה היה מגולה וחצי קנה פגום ואח"כ נתרפא העור וחלים והקנה נשאר מתחת לעור פגום, אבל בפסח וקדשים דאם היה הפרדת העור מקודם ועשה בשעת הקרבת הקרבן הוחלם העור עדיין יש חשש אולי עתה ניקב הוושט [ובמקום נקב קשחיט]. ואולם לפי דברינו הנ"ל יקשה על זה דלענין החשש דאח"כ ניקב הוי רוב וחזקה. ולזה י"ל דלהפריד העור לצורך בדיקת חוץ צריך להפריד הרבה ובאורך כל הוושט לבדקו כולו, (דאם לחתוך העור במקום אחד ולבדוק במקום החיצון של הוושט ולשחוט באותו המקום עדיין יש חשש שמא במקום א' ניקב הוושט מבחוץ ובדיקת הפנימי של מקום א' לא מהני דדלמא הפנימי ניקב במקום שחיטה והוי שני עורות שנקבו זה שלא כנגד זה דאסור דגמדא ופשטא), דבזה בקרע כ"כ מקרי מום וגם אפשר

דקרע כ"כ אינו עומד להתרפאות. אבל קושייתם דלתני זבח [היינו] שעשה חתך במקום אחד בעור ובאותו מקום הקרע בעוביו מגיע לחצי הקנה דבזה לא מקרי מום או דעביד דנתרפא החתך דעור:

ואולם אין זה מספיק, דיחתוך קצת מהעור ויבדוק באותו מקום ואחר השחיטה יבדוק העור כולו מבחוץ. ומהאי טעמא תמוהין לי דברי הרשב"א בחולין דף מ"ג ד"ה למאי נ"מ בסוף דבריו דהיכא דאיכא לספוקי בכולה ושט עיין שם הא כיון דס"ל שם דבניקב הפנימי סגי לבדוק בחיצון כנגדו לחוד [ולא] חיישינן לניקב זה שלא כנגד זה ע"י גמדא, א"כ ה"נ בממסמס קועיה דמה יכסה הכל וישוטט עינו במקום אחד ויבדוק ולאחר השחיטה יבדוק הפנימי וצלע"ג:

דף כח:

הא אפשר לצמצם טהורין, עי' פי"ב מ"ו דכלים וצ"ע:

תד"ה לפי שא"א לצמצם, וא"כ בההיא דלחי אפי' [הוי] ספיקא דאורייתא. ק"ל הא י"ל דבעי לומר דאפי' לריה"ג דיש לצמצם וכיון דמצינו לברר מחוייבי' לברר וכדמוכח מההיא דנמצא [הרוג] דאלו ס' ר"א דא"א לצמצם שניהם מביאים עגלה א' ומתני', דשמא מצומצמות אינו מצוי, ואפ"ה כיון דס' אפשר לצמצם מביאי' ב' עגלות ולא סמכי' דאינו מצוי, וע"כ משום דמחוייבי' לברר, לזה קאמר כיון דהוי רבנן לא מטרחי' לי', דאף דכ' תוס' והשתא ניחא טפי ההיא דס' דבריהם וכו' מ"מ כיון דכ' דניחא טפי משמע דג"כ י"ל כמ"ש מקודם דבדרבנן לא מטרחי' וא"כ מכח קושי' זו נימא באמת דקאי למ"ד דאפשר לצמצם ובדאורייתא מחויבים לברר ובדרבנן לא מטרחי' לי' וצ"ע. (ועי' חי' בכורות י"ז ע"ב):

דף כט.

אמר רבא שאני לענין טרפה כו', עי' בט"ז (סי' כ"א סק"ב). והפר"ח הסכים כן דלרש"י בעי' רוב הניכר, ואף דיסוד דברי רבא נאמרו על חצי קנה פגום דלא מטרפי בהכי והרי לא אשתמיט חד פוסק לומר דברוב מצומצם לא הוי טריפה, נדחק הפר"ח דהוא לשון מושאל וכבר השיגו התב"ש. ואולם גם מ"ש התב"ש ליישב דמספקא לן למסקנא אם רבא דאמר הכי משום דהוי גמיר לי' כן וא"כ קיימא כן במסקנא דבעי' רוב הנראה לעינים או דמסברא אמר כדי לדחות הקושיא ממחצה ע"מ ולמסקנא דאמרינן דלכ"ע מחצה ע"מ אינו כרוב תו ל"צ לשינויא דרבא ולהכי פסקו הכא והכא לחומרא עיין שם, הוא תמוה דאלו לא גמירא כן לרבא ובא רק לדחות הקושיא דהא דבטריפות לא מטריף במחצה ע"מ אף דבעלמא הוי כרוב דבטריפות גמירי רוב אחר דהיינו רוב הנראה וניכר, מ"מ

בשביל קושיא זו ל"צ להמציא דגמירי דבעי' רוב הניכר הא די לומר דגמירי דבעינן רוב ממש ולא ע"י מחצה דהוי כרוב אבל מ"מ רוב במדידה י"ל דמהני, אע"כ נידוק דרבא אמר כן משום דהכא גמירא לי' והו"ל לפסוק כן גם למסקנא. ואולי י"ל דמסתמא לא יפלגו רב ורב כהנא אם גמירא אם לא. ואם נתרץ דהי' גמירא דבעינן רוב ממש יקשה בהיפוך לר"כ דמדאצטריך לגמורי בטריפות דבעינן רוב ממש מוכח דבעלמא מחצה הוי כרוב. ולזה אמר רבא דגמירי דבעינן רוב הניכר וא"כ י"ל דבעלמא בעי' רוב הנמדד או דמהני אפי' מחצה דהוי כרוב, ועדיין צ"ע:

דף כט:

ברש"י ד"ה אינה מטמאה בגדים או אפי' נגע בה בפשוטי כ"ע, תמוה לי הא בלא"ה מגע נבילה ליכא טומאת בגדים ובדרך משא או ע"י פשוטי כ"ע מטמא' בגדים וא"כ הכא במתני' דמיירי מדין טומאת בגדים ל"ש כלל דין מגע נבילה וצע"ג. (ועי' תורע"א פרה פ"ד מ"ד):

תוד"ה כגון והשתא אכתי כיון דבבהמה כו' (עמש"כ לק' ל' ע"ב):

תוד"ה אירע (עמש"כ לק' מ' ע"א):

דף ל.

תד"ה והתנן וכו' אין המשנה כן וכו'. י"ל דמתניתין היא פ"ה מ"ג דמעילה דטעמייהו דרבנן משום דמפרכס' בר העמדה והערכה. עיין בכ"מ פ"א מהל' איסורי מזבח:

בא"ד אבל לא טומאת נבילות. עי' לק' פ"ד ע"א תוד"ה בעינן, ובב"ק עו ע"א תוס' ד"ה שחיטה שא"ר, ושם ע"ב תוס' ד"ה בשוחט, וערכין ד ע"א תוד"ה ולא:

תוד"ה השוחט ועוד פי' בשאלתות שאפי' חתך וכו', והרא"ש כתב עלה דמסתבר כן, וק"ל הלא מפורש כן בסוגיי' דהא לרב דב' וג' מקומות כשר מפרשי' למתני' דב' אוחזי' בב' סכינין וב' גברי, והא קתני א' למעלה וא' למטה הרי דג"ז כשר דע"י צירוף הוי רוב, וצ"ע:

דף ל:

תחת העור א"י (עמש"כ לעיל ד"כ):

שם תחת מטלית מהו. בפר"ח [סי' ל'] כ' דס"ס דאיבעיא לא נכנס בגדר ס"ס והוכיח כן ממה דתחת מטלית קיימא לן דהוה חלדה מספק האיבעיא אף דמבעיא ג"כ בתחת העור, וא"כ תחת מטלית הוי ס"ס. ובעניי לא הבנתי דמה בכך דגם תחת העור אפשר דכשר, מ"מ בהך דתחת מטלית הוי ספק חד אם מקרי חלדה או לא, ומה בכך דאפשר דאפי' בתחת העור הוי חלדה מ"מ הוי ספק חד דשמא תחת מטלית מקרי חלדה, ופשוט:

שם תחת צמר מסובך, עי' בכורות כז ע"ב תוד"ה השוחט:

שם בעי' ר"פ החליד במיעוט סימנין מהו תיקו, הנה לפי' קמא דר"ת דמבעיא בתחב הסכין תחת מיעוט קמא ושחט ברוב שלמטה ממנו כדרכו, בפשוטו י"ל דמיירי בתחב הסכין במיעוט קמא דקנה דמשום נקובה ליכא ושחט בהחלדה זו הסימנים ולשון דהחליד במיעוט סימנים י"ל דקאי רק אקנה כמו דמפרש ר"ת האיבעי דשהה במיעוט סימנים דקאי רק אושט, אולם לאידך פירושא דזהו דינא דש"ע דהחליד הסכין תחת מיעוט הראשון ושחטו בחלדה ממטה למעלה, זהו ע"כ דתחב במיעוט קמא דושט, דהא במיעוט קמא דקנה, אינו מזיק חלדה א"כ לכאורה דתחיבת הסכין י"ל כמו נקובה בושט: וראיתי בס' הישר לר"ת (סי' שנ"ז) שכ' פי' הראשון הנ"ל, וכ' עלה ולנקובת הושט ליכא למיחש דדרך שחיטה הוא כי היכי דלא חיישי' לגבי קדשים תחת העור עכ"ל, [נ"ל דצ"ל לגבי קדשים תחת העור משום מום], ודבר זה צ"ע מאד דשאני בעור, דמה לי שחותך העור מלמעלה או שנוקבו, משא"כ בסימנים דבעי' דרך שחיטה ותחיבת הסכין הוא נקובה בעלמא, וביותר קשה דמי הכריח לר"ת לזה, הא לפי' קמא בפשוטו י"ל דתחבו במיעוט קמא דקנה, ולאידך פירושא כיון דעיקר האיבעי' אם שחיטת מיעוט קמא בחלדה פוסל, הא י"ל דאיבעי' בפשוטו שתחת תחת העור וחתך מיעוט סימנים, וגם לפי הצד דתחת העור ליכא חלדה משכחת דתחב הסכין תחת הסימנים ושחט מיעוט קמא דושט מלמטה למעלה, אח"כ מצאתי בספר המכריע להריא"ז סי' ה' שהביא לדברי ר"ת בספר הישר הנ"ל והרבה לתמוה ע"ז והעלה דיש בזה משום נקובת הוושט, ודרך גרא ראיתי דבר תמוה שם במה שסתר ראיית ר"ת מתחת העור בקדשים דפגימת עור לא הוי מום ממה דמוקמי בחטאת העוף, ובח"ק פגום, א"כ מוכח מכאן דח"ק פגום לא חשוב מום בקדשים, דאי חשוב מום משום שחוטי חוץ לא יתחייב דאינו ראוי לבוא בפנים, ולענ"ד תמוה דהא קיימא לן אין תמות וזכרות בעופות:

ובזה הי' מקום ליישב קושי' תוס' (דף כ"ט ע"ב) ד"ה כגון ששחט וכו' דלוקי בבהמה ובח"ק פגום ע"ש, דבבהמה דמום פוסל אינו מתקבל בפנים:

בהרא"ש סי' ו' (עמש"כ לעיל י"א ע"ב אות ב', ולק' ל"ב ע"ב):

ברש"י ד"ה תיקו דלמא ס"ל כרבנן טרופאי ואף על גב דשנינן לעיל וכו'. תמוה לי הא מה דמשנינן לעיל הוא לרב דאמר מע"מ כרוב ולדידי' דפסק להדיא [לעיל] דף י"ט כריב"י דשחט ב"ש והגרים שליש דכשר, וממילא בחלדה ושהיי' במיעוט כשר, וא"כ שפיר משני. וצע"ג:

דף לא.

איבעיא להו מלא צואר. כעין זה בב"ק קיט ע"ב:

שם הא הפילה הוא כשרה. עי' סנהדרין עז ע"א תוס' ד"ה סוף:
שם זרק סכין כו' וחכמים פוסלין, אף דקיי"ל מצוות א"צ כוונה, צ"ל דהמצוה היא שלא לאכול בשר מתה רק ע"י שחיטה, ולהרשב"א דהבשר מן החי בעשה שאינו זבוח, היינו ג"כ שלא לאכול בשר שאינו זבוח וענין הזביחה הוא שיהיו הסימנים נשחטים ע"י כח גברא, ולא שייך בזה מצוות צריכות כוונה, וכן נדה שנאנסה וטבלה, המצוה היא שלא לשמש באשתו נדה בלי שתטהר עצמה במקוה, אבל ענין הטהרה א"צ כוונה:
רש"י ד"ה טמא כו' ערירים יהיו. עי' בהרע"ב ספ"ט דסנהדרין:

דף לב.

תוד"ה ורמינהו וכו' אלא הו"ל למיתני ואלו נבילות, ק"ל דנראה דס"ל דחייב משום נבילה, וכן נקטו בקושייתם נהי דנבילה הוי מ"מ לא פקע מיני' איסור טריפות, ק"ל היכי פשיטא להו כן, דהא י"ל דאין נבילה חל אלאו דטריפה, וכל טריפה דנתנבלה י"ל דאינו חייב משום נבילה, ומהא דחל על חלב י"ל דשאני חלב דהותר מכללו כדאמרי' לקמן ק"ב ע"א, או דהוי כולל, משא"כ על טריפה, וצ"ע:

דף לב:

ועוד הא תנן. ברשב"א הא הגירסא הא תניא:
שם הא תנן ואח"כ. ועי' יומא מ"א ע"א:
נתקשיתי לשטת רש"י חולין ל"ג דלמסקנא ס"ל לר' זירא דאין טריפות לחצי חיות ונראה דגם בחצי סימן דושט מקרי חצי חיות, ואם נקבו אז בני מעיים כשר, ומוכח כן מדבעי ר"ז ניקב בין סי' לסי' מי מצטרף דזהו רק לרבא ולי' לא ס"ל, אמאי לא נקט האיבעי' לדידי' בניקבו בני מעיים באמצע שחיטת הושט אם מצטרף פלגא הראשון דבושט לטהרה מידי נבילה אע"כ דר"ז ליכא למבעי' לדידי' דאין טריפות לחצי חיות, ולזה ק' לי מסוגי' דחולין ד' ח' והאיכא צדדי', הא מרא דשמעתתי' ר' זירא, ולדידי' מיד ששחט מקצת ושט לא מטרפא דאין טריפו' לחצי חיות, ולכאורה אפשר להוכיח מזה כאשר כתבתי במכתבי העבר דמוכח בהרא"ש דנקובת הושט ששחטו לא הוי נבילה, דנקובת הושט הוי רק טריפות, וא"כ ס"ל דא"ט לחצי חיות היינו רק בין סי' לסי' דמסי' א' פקע חיותא, אבל באמצע סי' דושט מטרפא, והא דלא מבעי' לי' לדידי' בשחט מקצת ושט ונקבו בני מעיים, היינו די"ל דבלא צירוף מיעוט ראשון מ"מ הגמר לחוד מטהרו מידי נבילה ויהא מיעוט הראשון דנקובת קוץ דג"כ טהור מידי נבילה לזה מבעי' רק בניקב בין סי' לסי' דבלא צירוף הראשון הוי כנשחט רק סי' א' דהוי נבילה כך הי' נ"ל, אבל מדברי רש"י ל"ד ב' ד"ה נקובת הושט אלמא טריפה, משמע דס"ל לרש"י דפרכת הש"ס גם אנקובת

הושט, וכן בלשון רש"י שם ד"ה ויש מהן נבילות כגון נקובת הושט וכו', הרי דס"ל לרש"י דלמסקנא לאחר חזרה הוי נבילה, וא"כ יקשה כנ"ל:
נשאלתי באווזא פטומה שניקב הושט לחללו אם צריכין להשליך המעיים וכל האברים וכל התלויים בושט ובקנה או דמותר למכרם לעובד כוכבים:
תשובה הנה בסוגיא (דף ל"ג) גופא אר"ל שחט את הקנה וכו' אמר רב אחא בר יעקב ש"מ מדריש לקיש מזמנין ישראל על בני מעיים, ואין מזמנין נכרים על בני מעיים וכו' תניא דלא כרב אחא ב"י וכו', מבואר דמיד דשחט לקנה ולושט הם וכל התלויים בהן המה כתלשן בעודה מפרכסת, והא דשרי לב"נ היינו מטעם מי איכא מידי דכיון דלישראל בשחיטה תליא מלתא ומפרכסת מותרת ה"נ לב"נ, משא"כ היכא דלא שחטה רק נחרה דהדין דמפרכסת אסור משום אמ"ה, וכדאיתא להדיא לקמן (דף קכ"א) ישראל ששחט בהמה טמאה לנכרי וכו' אבר הפורש ממנה כפורש מן החי וכו' הרי במקום דליכא שחיטה אבר הפורש ממפרכסת כפורש מן החי, וכ"כ להדיא הש"ך (סי' כ"ז סק"ב) בשם הרשב"א דהיכא דלא נשחטה כראוי אסור לחתוך אבר בעודה מפרכסת וליתנה לב"נ, וממילא הבני מעיים אסורים דכתלשן ומנחא בדיקולא דמיא, וכ"כ להדיא הת"ח בחידושי' פ"א דחולין דף כ', וכ' ליישב בזה דברי הטור (סי' כ"ז) שכתב כל שנפסלה בשחיטה הרי זה נבילה, וכל שנשחטה כראוי ודבר אחר גורם לה ליפסול, הר"ז טריפה, דמאי נ"מ לדידן כיון דשתיהן אסורות וכמו שתמה הב"י, די"ל דנ"מ לענין אבר מן החי דמתחלה כ' הטור שם חתך מבהמה לאחר שנשחטה כראוי בעודה מפרכסת ממתין עד שתמות, ומותר לאכלה ולהאכילה לנכרי, ומותר להאכיל הבני מעיים לנכרי, והיינו מטעם מי איכא מידי, וע"ז כ' הטור דכל שנפסל בשחיטה הו"ל נבילה, ונ"מ כיון דשחיטה פסולה היא ולא מהני לטהרה מידי נבילה, בזה אסור להאכיל הבני מעיים לנכרי, דלא יצאו הב"מ מידי אבר מ"ה, אבל מה שנשחטה כראוי וד"א גורם לה ליפסול הרי היא טריפה, בזה כיון דשם שחיטה עלה ומהני לטהרה מידי נבילה אין בזה איסור אבמ"ה דליכא מידי וכו' עכ"ד, הרי שפתיו ברור מללו דבנפסלה בשחיטה אסור ליתן תו הבני מעיים לנכרי משום איסור אמ"ה, והיכא דנטרפה בדבר אחר לית בי' משום אבר מ"ה, אף דהפר"ח השיגו מהא דקיי"ל שחט את הקנה ואחר כך ניקבה הריאה טריפה, וא"כ לא קיימא לן כהך דמנחא בדיקולא, יפה דחה אותו התב"ש דהא בטעמא דמלתא דלא פסקי' כר"ל כ' הרמב"ן במלחמות ב' טעמים, א' דפי' הסוגיא כמ"ש תוס' ולר"ז שחט הקנה ואח"כ ניקבה הריאה ואסורה ע"ש, וע"כ הא דפסקינן כר"ז לגביה ר"ל היינו משום דלחומרא, אבל לענין ליתן הב"מ לנכרי קיימא לן לחומרא כרבא דכמנחא בדיקולא

דמי, גם לטעם הב' שכ' הרמב"ן, כיון דהש"ס פריך דר"ל אדר"ל, וע"כ דחזר ר"ל וחד מינייהו אתמר באחרונה, ולא ידעי' הי מינייהו אתמר באחרונה עיין שם, וכ"כ הרא"ש, ממילא הוי ספיקא ובכ"מ אזלי' לחומרא, וממילא אסור ליתן הב"מ לנכרי מספק, גם למה דסיים הרמב"ן דהקשה דהא ר"י דמשני כאן קודם חזרה וכו' וע"כ דס"ל דאף שחט שלא במקום חתך הוי נבילה דכמנחא בדיקולא ותירץ דבקנה גופה ודאי נפסק חיותא ברוב ולא מהני שחט במקום אחר אבל הריאה אעפ"י שהי' תלויי' בה חיותא דידי' תלי' ג"כ בוושט דינק' מהדדי ע"ש, מלשון זה משמע דבשחט שניהם הוושט והקנה לכ"ע כמנחא בדיקולא דמי', וא"כ היכא דנתנבלה בשחיטה אסור למכור הב"מ לנכרי. וכ"כ הכו"פ, מעתה לפי הסכמת האחרונים הת"ח והתב"ש והכו"פ דבנפסלה בשחיטה אסור ליתן הבמ"ע לנכרי, ממילא בנמצא נקובת הושט דקיי"ל בש"ע (סי' ל"ג) וכ"פ הרמב"ם דהוי נבילה ומטמאה במשא ולא מהני לה השחיטה לטהרה מידי נבילה אסור ליתן הבמ"ע לעכו"ם:

הן אמת כי ימים רבים עמדתי על המבוכה הזו ולא הבנתי מנ"ל להרמב"ם דנקובת הושט הוי פסולו בשחיטה הא חזינן בסוגיין דהא דבנפסק הקנה ושחט שלא במקום חתך לא מהני היינו משום דכמנחא בדיקולא וכמש"ל בשם הרמב"ן דהסי' לעצמו לכ"ע כמנחא בדיקולא, וזה שייך בפסוקת הגרגרת ברובו דנפקא חיותו, אבל נקובת הושט דפשיטא דלא פסקא חיותא מיני' ולא הוי כמנחא בדיקולא מנין לנו דמקרי נפסלה בשחיטה, וכמה נצטערתי ע"ז עד שמקרוב באו בדפוס ס' פרי מגדים ליו"ד וס' תשובת פני ארי' וראיתי שתמהו בזה ולא מצאו להם מנוח:

וביותר דלכאורה הוי ראי' בהיפוך דנקובת הושט לא הוי נבילה, מדברי הרא"ש פ"ב דחולין סי' ו' בשם ר"ת דאיבעי דשהה במיעוט סימנים, היינו במיעוט קמא דושט דמיבעי לי' אף על גב דמטרפא בנקובת הוושט דלמא לא פסלה שהיי' אלא במידי דמנבלה בי' כגון אחר רוב הסי' עיין שם, הרי להדיא דנקובת הושט לא הוי מידי דמנבלה בי' והוי רק טריפה, והוא לכאורה ראי' שאין עלי' תשובה:

והנה חד מחברייתא אמר ראי' נכונה להרמב"ם דנקובת הושט הוי נבילה מהא דפריך הש"ס לעולא בישב לה קוץ בושט ומ"ש מהשוחט בסכין ונמצאת פגומה ולא מחלקינן דהתם הוי חזקת שאינו זבוח דהוי נבילה אע"כ דגם נקובת הושט הוי נבילה, ולענ"ד אין ראי' דהנה בדברי הרא"ש בשהה מיעוט סי' הנ"ל אני מסתפק אם כוונתו דשהה במיעוט סימנים ודאי לא הוי נבילה דאף אם תימא דאין מצטרפין השחיטה כיון דשהה מ"מ כיון דנקובת הוושט הוי רק טריפה ממילא לו יהא דאין שם שחיטה על המיעוט

קמא והוי כמעשה קוץ בעלמא, מ"מ מהני הגמר אח"כ לטהרה מידי נבילה כמו בחצי קנה פגום וגמרו דמהני להתירו באכילה ה"נ חצי וושט פגום וגמרו הוי שחיטה, אלא דאסור באכילה משום טריפה, ועיקר איבעי' רק דשמא הוי שחיטה מעליא אפי' להתירו באכילה, דשמא לא גמרו דין שהיי' שלא לצטרף השחיטה רק במידי דמנבלה בי' כגון בין סי' לסי' דאלו לא תצרף הוי נבילה דכשוחט סי' א' בלחוד דמי בזה הוא דגמירי דשהיי' לא מצטרפת אבל במיעוט קמא דושט דאף אם לא תצטרף השחיטה, מ"מ יהי' שם שחיטה עליו במה שגומר השחיטה ברוב סי'. וכיון דעכ"פ שם שחיטה עליו בודאי לא גמרי בי' דין שהיי' ומצטרף השחיטה, והוי כולו בשחיטה ומותר לגמרי, או דכוונת הרא"ש דהאיבעי' ג"כ לענין נבילה דשמא הוא כמו כל שהיי' דהשחיטה פסולה, וכפי הנראה להמעיין העיקר דהאיבעי גם לענין נבילה וצ"ל דבאמת בחצי ושט פגום וגמרו הוי נבילה ואינו דומה לח"ק פגום דאין עליו שייכות שחיטה, דהא אין בו איסור טריפות, ומש"ה במה שגמרו עושה כל מעשה המתיר בהכשר אבל בושט כיון דמיעוט מטרפא בי' הכשר השחיטה דושט היינו ג"כ על מיעוט קמא להתירו באכילה, מש"ה בגמר הרוב לחודי' לאו שם שחיטה עלי' דכל מידי דשייכות בו שחיטה להתירו צריך להיות בשחיטה. והאיבעי' דשהה במיעוט סי' אי נימא כיון דעדיין אין עליו שם נבילה בהחלט, דהא אפשר לשחוט במקום אחר למטה הימנו דבזה ודאי מקרי טריפה ששחט כיון דבנקובת הוושט לא נפקא חיותא, ולא הוי כמנחא בדיקולא, והוי שחט שלא במקום חתך כמו בפסיקת הקנה ברובו, ושחט מידי דמנבלה בי' ומצרף השחיטה וכולו שם שחיטה עליו ומותר באכילה, או דגם במידי דמטרפה אגמרה דין שהי' ואינו מצטרף השחיטה, והוי שחיטת מיעוט קמא כקוץ בעלמא, וכי גמר אח"כ השחיטה כמו חצי ושט פגום וגמרו באותו מקום דהוי נבילה, כנלע"ד ברור:

וכיון שכן דבררנו דחצי ושט פגום וגמרו במקומו הוי נבילה ובשחטו למטה ממנו בצד השני מ"מ כיון דכי מטא לפלגי' כבר נצטרף המיעוט הפגום ונפקא חיותא ברובא ע"י מיעוט הפגום דלא מקרי שחיטה וכנ"ל, ולפ"ז אזדא ראיית הרב הנ"ל, די"ל דפרכת הש"ס ולעולא מ"ש בשוחט בסכין וכו' היינו דעולא סתם קאמר דאף אם מצא קוץ בצד השני נגד מקום ששחט ובזה הוי ספק נבילה דוקא:

אולם אף דבעניותנו הי' נראה ראי' ברורה מדברי הרא"ש דנקובת הושט לא הוי נבילה, מ"מ מי ירום ראש נגד פסקי הרמב"ם והש"ע דנקובת הושט הוי נבילה, וממילא מהראוי דאסור למכור הב"מ לנכרי:

וחשבתי לצדד להקל, דבעוף הוי כמו ס"ס, ס' דהלכה כר"ז דל"א כמנחא בדיקולא ואפילו בשחט ב' סימנים י"ל דהך הוא דלא כהרמב"ן, ס' כשיטת הרמב"ם הל' מלכים פ"ט הל' י"א אחד האבר ואחד הבשר וכו' אבל העוף יראה לי שאין ב"נ נהרג על אבר ממנו עכ"ל, ואף דעל הספק הא' הוי חזקת אינו זבוח, מ"מ הא כבר כ' הכנה"ג דבספיקא דדינא ל"ש אוקמי אחזקה דמשום החזקה לא ישתנה הדין, והארכתי בזה במק"א:

אמנם לקושטא דמלתא ג"ז אינו, דאם נפרש דברי הרמב"ם כפשטן הם תמוהים מאוד מסוגי' ערוכה חולין ק"ב דמסקי' דאין שחיטתה מטהרתה, היינו לב"נ, הרי דגם בעוף מצווה, ובהכרח או כמו שמגיה הראב"ד דצ"ל אבל השרץ, או כמ"ש הכ"מ דב"נ נאסר בו אבל אינו נהרג עליו, א"כ תו ליכא ס"ס כיון דגם להרמב"ם עכ"פ נאסר לבן נח:

וראיתי להכו"פ סי' ס"ג כ' בפשיטות לדעת הרמב"ם דאמ"ה דעוף אינו אסור כלל לב"נ דכל שאסור לב"נ נהרג עליו וכ' שכ"כ בס' אמונת שמואל, ולא ידענא מה יענה לסוגיא ערוכה הנ"ל, והכו"פ כ' ראי' לשיטת הרמב"ם ועפ"י דברינו שלפנינו יבואר דחיית ראי' זו, והנה (במחלוקת הקדומה) בהא דאמרינן בהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת פרש"י בחזקת אמה"ח, ותוס' הקשו דהרי מתה לפניך, ובודאי נסתלק איסור אמ"ה ול"ש לאוקמי אחזקה ולזה פירשו דחזקת איסור היינו בחזקת שלא נשחטה דאסור משום איסור שאינו זבוח דרחמנא אמר זבוח אכול, שא"ז לא תיכול, ואיסור זה הי' ג"כ בחיים ומוקמי' אחזקה דנשארה באיסור שאינו זבוח והך מלתא תלי' במה דנחלקו תוס' שבועות (דכ"ד) דס"ל שם דוזבחת ואכלת דרשי' מיני' לאו הבא מכלל עשה דזבוח אכול שא"ז ל"ת, וכתבו שם דהריצב"א ס"ל דוזבחת לא אתא לדיוקא דא"ז ל"ת, אלא דמחיים אסור משום אמ"ה ולאחר מיתה מטעם נבילה ובא הכתוב להתיר האיסור ולפרש דשחיטה הוא תיקון להוציא מידי אמ"ה ומידי נבילה עיין שם [וכעת ראיתי בפרי מגדים סי' י"ט במשבצות הקשה להריצב"א איך מברכים על השחיטה הא כיון דליכא עשה רק תיקון שלא לאכול נבילה א"כ הוי ככל ל"ת דאין מברכים וכמו ניקור מחלב וג"ה, ובמח"כ הא אף לשיטת תוס' דוזבחת הוי עשה הא ליכא עשה בעשיית זביחה אלא לאורויי דאינו זבוח ל"ת שיהי' כנבילה וכן מחיי' לאו הבא מכלל עשה, ויקשה א"כ איך מברכין דמ"ש דעל לאו גמור אין מברכין ועל לאו הבא מכלל עשה מברכין, וגם הכא בלוקח נכרי דור רביעי מברכין א"ו הפשוט דעל כל מניעת אכילת איסור אין מברכין, אבל על התיקון להכשירו מברכין, ושאני ניקור דהבשר הי' מעולם היתר רק שמעורב בו חלב והוי רק הבדלה זה מזה, משא"כ שחיטה שמתקן הבשר עצמו שיהי' כשר לאכילה הוי כמו ברכת ערובי

תחומין דאף דליכא מצוה לערב אלא שלא ילך באיסור וברור] ממילא לשיטת הריצב"א מוכרחי' לומר כפרש"י הנ"ל דחזקת איסור היינו אמ"ה:
וראיתי בפמ"ג סוף הקדמתו להל' שחיטה הקשה לשיטת הריצב"א מסוגיא דף פ"ו מאי ארי' רוב וכו' דהא ר"מ חייש למיעוטא, והרי ר"מ לשיטתי' דס' אמ"ה אינו נוהג אלא בבהמה, א"כ בחי' ועוף ליכא לדידי' חזקת איסור, ול"ש בי' סמוך מיעוטא. ולענד"נ בהיפוך דלהריצב"א לק"מ, ורק לשיטת תוס' הנ"ל קשיא, למה דמסתפק הפמ"ג הנ"ל לדינא לשיטת תוס' הנ"ל, אם בבשר עוף שייך איסור שאינו זבוח, די"ל מה דדנין דהוי לאו הבא מכלל עשה דזבוח אכול שא"ז ל"ת זהו רק כתיב בבהמה דכתיב וזבחת מבקרך, אבל בחי' ועוף י"ל דאין בו עשה דאינו זבוח:
ונלענ"ד להוכיח מסוגיי' דלעיל די"ב אר"נ ראוהו א' ששחט וכו' מי לא תניא הרי שמצא תרנגולת, ואם נימא דבחי' ועוף אין בו איסור שא"ז, מאי פריך הש"ס הא הרא"ש הקשה איך סמכי' ארוב מצוייי' א"ש מומחי' נימא סמוך מיעוטא לחזקה, ותי' דהוי מיעוטא דמיעוטא, לפ"ז דלמא ר"נ ס' ג"כ דהוי רוב, אלא לא ס"ל דהוי מיעוטא דמיעוטא מש"ה ס"ל דבלא ראוהו מתחלה וע"ס אסור משום דאמרי' סמוך מיעוטא וכו' וכקושי' הרא"ש, אבל הברייתא דקתני מצא תרנגולת דלית בי' איסור שא"ז, ול"ש סמוך מיעוטא לחזקה, מש"ה מותר מ' הרוב, אע"כ מוכח דגם בחי' ועוף יש בו איסור שא"ז:
אמנם הא ודאי מסתבר דזהו רק לדידן דלא אמרי' דמבקרך ומצאנך דוקא, אבל לר"מ דס' אמ"ה אינו נוהג רק בבהמה ודריש לי' כיון דל"ת הנפש עם הבשר, והדר כתיב וזבחת מבקרך, אמרי' דמבקרך וצאנך דוקא, וקאי גם אקרא שלפני' דל"ת הנפש עם הבשר, א"כ מכ"ש דמה דדרשי' מהא קרא דוזבחת זבוח אכול שא"ז ל"ת זהו רק בבקר וצאן לא בחי' ועוף, וזהו בברור:
והנה בהא דס"ל לר"מ אמ"ה אינו נוהג [רק] בבהמה (וחי') ולאו מפורש איך ס"ל לענין לאו דבשר מן החי, ולכאורה תליא בפלוגתא דר"י ור"ל, דלר"ל דאמ"ה ובשר מהחי מחד קרא נפקא מקרא דול"ת הנפש עם הבשר, א"כ במה"ח אינו נוהג לר"מ רק בבהמה, אבל לר"י דבמה"ח נפקא מקרא דבשר בשדה טריפה דזה לא כתיב אצל מבקרך וצאנך, ממילא מודה ר"מ דנוהג גם בחי' ועוף, ומעתה לשיטת הריצב"א לק"מ קושי' הנ"ל כיון דלשיטתי' מוכרחי' דמחזיקינן מאיסור לאיסור וכנ"ל, א"כ (מאי) שפיר פריך הש"ס על ר"י דלשיטתי' דבשר מהחי נפקא מקרא דבשר בשדה וכו', ממילא לר"י במה"ח נוהג אף לר"מ גם בחי' ועוף שפיר הוי חזקת איסור מכח איסור בשר מן החי, ונימא סמוך מיעוטא וכו' אבל לשיטת תוס' דאין מחזיקי' מאיסור לאיסור כיון דמתה לפניך, בזה

הקושי' במק"ע, כיון דלר"מ דמבקרך וצאנך דוקא ממילא ליכא איסור אינו זבוח רק בבהמה, א"כ מאי פרכי' נימא סמוך מיעוטא, הא לר"מ לא הוי חזקה דחזקת במה"ח ליכא דהרי מתה לפניך וחזקת אינו זבוח ליתא בחי' ועוף, א"כ מכח קושיא זו בהכרח נלמד דמחזיקים מאיסור לאיסור, ועדיין צריכים לבאר דהא מ"מ תיקשי לר"ל דאמ"ה ובמה"ח מחד קרא נפקא ממילא תרווייהו לר"מ אינו נוהג בחי' ועוף, א"כ יקשה כעין קושי' תוס' אמאי פוטר ר"מ מכיסוי ניחוש למיעוטא ותירוצם דהוי רובא וחזקה דל"ח למיעוט, הא לר"ל אליבא דר"מ ליכא חזקה וכנ"ל:

ונ"ל דגם זה לק"מ לשיטת תוס' דלר"מ דחיישינן למיעוטא רק דרבנן, א"כ דחז"ל החמירו רק שלא לפגוע באיסור קום ועשה, אבל לא חייבוהו במצות עשה מכח מיעוטא, והא דמתיר ר"מ לשחוט אחריהם היינו לענין או"ב דשייך רק בבהמה הוי חזקת אמ"ה, ואף לר"ל דס' לקמן בהמה בחי' לאו לאיברים עומדת מ"מ י"ל דקיימא בחזקת איסור א"ז, או דר"מ ס"ל בחייה לאיברי' עומדת דפלוגתא דתנאי היא לקמן:

ומדברים אלו יהי' נסתר לכאורה שיטת תוס' לקמן דק"ב ד"ה שא"ב, בתירוצם ב' דלכ"ע לאו לבשר מהחי עומדת דא"כ תיקשי כנ"ל מאי פריך הש"ס נימא סמוך מיעוטא, הא לר"מ ליכא חזקת אמ"ה בחי' ועוף, וגם עשה א"ז אין בו וגם איסור במה"ח ליכא, דבחיי' לאו לחתיכת בשר עומדת, וכנ"ל, אע"כ דלמ"ד לאברי' עומדת גם לבהמ"ח עומדת:

אמנם אעפ"כ אין סתירה מזה להפוסקים דאין מחזיקין מאיסור לאיסור לפי"מ דאיתא לעיל דף ט' לא בדק מאי וכו' ומ"ס בחזקת איסור קיימא והשתא מתה היא, וע' הרשב"א בחי' שכ' לפרש טעמא דמ"ד דמטמא דס"ל דעד השתא באיסור הי' קיימא, וכל בע"ח שמת היא נבלה, והיתה בחזקת טומאה שכשתמות תהי' מטמאה אא"כ שעושה תיקון שיהי' המיתה ע"י שחיטה כראוי וכל שאתה מסופק אי נשחטה כראוי קיימא אחזקתה שתטמא במיתתה, א"כ להך תנא ממילא כל ספק בשחיטה הוי חזקת איסור כיון דכל בע"ח שמת אסור מ' נבילה בלא מעשה תיקון השחיטה, ומה שפלפלו בתוס' בחזקת איסור דהוא רק מכח איסור אינו זבוח, היינו לאידך תנא דס"ל בחזקת איסור קיימא, בחזקת טומאה לא קיימא, ולא ס"ל לסברת הרשב"א הנ"ל, א"כ י"ל דשפיר פרכי' מאי ארי' רוב אפי' מיעוטא דנימא סמוך וכו', והיינו דע"כ ר"מ ס' כהך תנא הנ"ל דסבר דמקרי חזקה לטומאה ומסברת רשב"א הנ"ל מדס"ל פטור לכסות, ולא מחייב מטעם חיישינן למיעוטא דהא בחי' ועוף ליכא איסור אינו זבוח, אע"כ דמ"מ הוי חזקה דהיא בחזקת מתה בלא תיקון שחיטה וכסברת הרשב"א א"כ שפיר קשה אפי' מיעוטא נמי דנימא סמוך וכו', ודו"ק היטב:

גם יש לי לומר דבר חדש בעזה"י, בהא דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת, די"ל בפשוטה מ' חזקת אמ"ה, ומה דהקשו תוס' הרי מתה לפניך, י"ל למ"ש הש"ך סי' פ"ו דבספק בשחיטה הביצה מותרת דהוי ס' דרבנן, והמנח"י חולק כיון דהתרנגולת יש לה חזקת איסור, והוי ודאי איסור, ממילא גם הביצה אסורה, ונלע"ד דדברי המנח"י נכונים בטעמם דדמי להא דכתובות מאן דמכשיר בה מכשיר בבתה דחד גופה היא, וה"נ בתרנגולת וביצה, ומעתה י"ל אי אמרי' כסברת ר"ל דכמנחא בדיקולא דמי או דבשחט ב' סימנים לכ"ע דכמנחא בדיקולא וכנ"ל, א"כ להבני מעיים וריאה הוי חזקת איסור דלא נשחטה כראוי ועודם אסורים משום אמ"ה, וכיון דבמקצת הבהמה הוי חזקת איסור הוי חזקה בכולו, וגם בלא"ה י"ל קצת דכל הבהמה הוי בחזקת איסור, היינו דראוי לומר דלא נשחטה כראוי כדי שנשאר אמ"ה זמן יותר דנשארה באיסורה באיסור אמ"ה בשעת פירכוס עד שתמות, וגם אילו באת לאכלו בעודה מפרכסת היינו דנין דהוי חזקה דלא נשחטה כראוי, ואסור עתה משום אמ"ה בחזקתה הראשונה, ממילא כיון שכבר היינו דנין מכח החזקה בשעת הפרכוס דלא נשחטה כראוי, ממילא גם אחר שתמות ממש א"א לחזור ולדון דנשחטה כראוי, א"כ י"ל כדרך א' הנ"ל דלר"י אליבא דר"מ הוי חזקה משום איסור במה"ח דנוהג גם לר"מ בחי' ועוף, א"כ מאי ארי' רוב אפי' מיעוט נמי ודו"ק:

ומעתה נבוא לראיית הכו"פ דהוכיח דאמ"ה א"נ בעוף לב"נ עפ"י דברי תוס' בשמעתין בד"ה אחד, שכ' דלר"מ ל"ק מי איכא מידי דלישראל שרי' בחי' ועוף ולב"נ אסיר, דגם לישראל אסור אמ"ה דחי' ועוף משום דבעינן שחיטה וס"ל להרמב"ם דהיא איסור שא"ז, והי' קשה להרמב"ם למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת ולא קאי וזבחת על עוף הא ליכא איסור שא"ז, ואי דר"מ ס"ל יש שחיטה לעוף מה"ת א"כ תיקשי בהא דפרכי' לעיל דף כ"ח תהני לי' סכין לטהרה מנבילה וכו' דהפירכא הוא לר"מ דוקא וכמ"ש תוס' שם והא לר"מ ממילא מוכח דס' יש שחיטה לעוף מה"ת, אע"כ מוכח דבעוף אין אמ"ה לב"נ עכ"ד, אף דהרמב"ם לשיטתי' פסק כראב"י ולא ס"ל מי איכא מידי, היינו לענין מפרכסת, ומשום דשאני נכרי דלאו בני שחיטה כקושי' תוס' אבל לענין חי' ועוף שייך מי איכא מידי, כנ"ל ביאור דבריו:

והנה בפשטא דמלתא עפ"י דברינו אין התחלה לראייתו, דהא ע"כ מוכח דלר"מ אסור לאכול מעוף מחיים מהא דפרכי' נימא סמוך מיעוטא ואף די"ל דהפרכא קאי אם אמרי' דס' ר"מ יש שחיטה לעוף מה"ת, או כפי דרך ב' הנ"ל דהוי חזקה שתהי' אסורא כשתמות מ' נבילה בלא תיקון שחיטה וכסברת רשב"א, וזהו מועיל דמקרי חזקה, אבל מ"מ מחיים מותר לאכלו וא"כ הוי מי איכא מידי, מ"מ לדברינו דלר"מ בודאי בחי' ועוף ליכא איסור

עשה דשאינו זבוח, א"כ עדיין יקשה בחיה ועוף נימא מי איכא מידי, דלישראל מחיי' ליכא איסור ולב"נ אסור משום אמ"ה, אע"כ כמ"ש דלר"י דבמ"ה נפקא מקרא דבשר בשדה טריפה נוהג אף לר"מ בחי' ועוף, א"כ ממילא נסתלק ראיי' הכו"פ, ובלא"ה בעיקר ראייתו מעיקרא דדינא ליתא, דדלמא אי ר"מ ס"ל דאין שחיטה לעוף מה"ת, באמת אין אמ"ה נוהג בעוף לב"נ משום מי איכא מידי, דאף אם נידוק כתוס' דהא דאמרי' איכא דאמרי טהורה ור"מ היינו בישראל, אבל בב"נ מוזהר על הטהורים, היינו אף בחי' ועוף, ע' מהרש"א בתוס' ל"ג, מ"מ י"ל דהך לישנא קאי לאמת די"ל דר"מ ס"ל דיש שחיטה לעוף מה"ת, אבל לס"ד לעיל דכ"ח דיסבור ר"מ אין שחיטה לעוף מה"ת באמת אין אמ"ה נוהג בב"נ בעוף משום מי איכא מידי ונימא באמת כאידך דאמרי' טהורים ורבנן וזהו תפיסה גדולה על הכו"פ:

ומעתה כיון דנסתר ראייתו, ואדרבא ראי' בהיפוך מסוגיא ערוכה שכתבנו תחלת דברינו, ממילא קיימא לדינא דאמ"ה נוהג בעוף, וגם יש הוכחה לזה, דא"כ מנ"ל דאמ"ה נוהג בב"נ כיון דנאמרה ונשנית הא למלתייהו נשנית לאסרו בעוף, א"כ הדין לכאורה דבנקובת הושט אסור ליתן הב"מ לב"נ:

אולם אעפ"כ אחרי שבררנו דדעת הרא"ש דנקובת הושט לא הוי נבילה, וא"כ יש לדון דהוי ס"ס ספק דלא אמרי' כלל דכמנחא בדקולא, ס' דלא הוי נבילה והוי רק טריפה, א"כ בהפ"מ יש להקל בזה, ואולם כל זה בנמצא הושט נקוב למטה ממקום שחיטה באותו צד שהתחיל לשחוט, אבל אם נמצא הנקב בצד שכנגדו דבזה לפימ"ש גם להרא"ש הוי נבילה, דכי שחט החצי נפקא חיותא ברובא ע"י צירוף הנקב וכנ"ל בזה אסור למכור לב"נ, כנלע"ד:

דף לג.

במתני' ולא יצא מהן דם, הרשב"א בת"ה דף כ' כתב וז"ל ולא באה במתני' אלא לאשמעי' דאע"ג דלא יצא מהם דם וא"י לכסות דמן אפ"ה מותר דכיסוי אינו מעכב (וצ"ל דבהמה דנקט אגב גרירא) וא"נ משום דיוקא דדוקא בחולין מדקתני חיה אבל בקדשים אין נאכלים בידים מסואבות דחיבת הקדש מכשרתן, וא"נ לאשמעינן דאע"ג דלא יצא מהם דם מותר דדם אברים שלא פירש מותר עכ"ל:

שם חיה בקדשים מי איכא. עי' יומא ס"ד ע"א תד"ה דחייתו:

תוד"ה אחד וי"ל דמ"מ כו' (עמש"כ לעיל י"א ע"ב אות ח', ולעיל ל"ב ע"ב מד"ה ומעתה):

דף לה:

תוד"ה ואם וי"ל דע"י ברירה וכו', הקשה מעלתו הא לפימ"ש תוס' בדיבור אח"ז דחיישינן שמא נתן קודש בחביות, ובכה"ג דהי' האיסור מבורר תחילה ונפל להיתר ל"ש ברירה כמ"ש תוס' תמורה:

לא קשה מידי, דאין כוונת תוס' דהכהן המקבל מע"ה שותה ע"י ברירה, דמה שמפריש הוא הקודש, שהרי מה שאני עתיד להפריש יהיה קודש משמע, דבזה קורא שם קודש עליו וגם הו"ל יותר לומר מה שאני מפריש עתה ושותה הוברר שזהו חולין, ולזה נראה פשוט דכוונתם דהע"ה אמר בלשון הזה מה שאני עתיד להפריש יהיה קודש ולא היה האיסור בפ"ע מעולם, ומ"ש תוס' דחיישינן שמא נתן קודש בחביות אחר שנתן התרומה, היינו דחיישינן שמא אחר שהי' תרומה ולא שמרה תחילה על טהרת קודש אמר מה שאני עתיד להפריש יהיה קודש, דזה מקרי נתן קודש אח"כ, ומה דלא חיישינן באמת שמא עירב בה קודש ממש אח"כ, די"ל דמהימנינן ליה בזה שאמר מה שאני עתיד להפריש כיון דנותנו לכהן לשתות ולא חשש שהכהן ישתה קודש, ונאמן בזה ואינו חשוד להכשיל להכהן בזה, ורק חיישינן דשמא אמר כן אחר שהיה התרומה בחבית וק"ל:

דף לו.

ספוקי מספקא לי' אי ישנה לשחיטה כו'. הקשה מר ש"ב על פסקי הרמב"ם בהל' טו"א פ"י ה"ג שחט ונתקנח הדם בין סימן לסימן הר"ז [ספק, לפיכך] תולין, והיא שנויי' דרב אשי דמספקא ליה אי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, ובפ"א מהל' פסה"מ הי"ח פסק הרמב"ם דישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף, איני יודע בזה סרך הקושי' דדברי הרמב"ם מבוארים בסוגיא ואי אפשר לנטות מהם, דהרי מדקאמר ר' אושעיא בואו ונסמוך על ר"ש מבואר דבלא צירוף דברי ר"ש הי' הדין דשורפי' דהיינו אומרים בודאי ישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף, א"כ ממילא בעלמא לענין שחט מיעוט סי' בחוץ וגמר בפנים דבזה ליכא סניף לדר' שמעון אמרינן בודאי דישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף, וכן בנזרק הדם אחר גמר השחיטה דס"ל דשורפי', ע"כ דס"ל בודאי דלא כר' שמעון לענין הכשר דם, רק בהך מלתא דנתקנח בין סימן לסימן כיון דהוי רבים לגבי רבי, דלר' חייא אין שורפין מחששא דאינה לשחיטה אלא לבסוף ולר"ש אין שורפין משום דדם אינו מכשיר, מש"ה תולין אף דלגבי כל חדא בפ"ע הלכה כרבי, וא"כ זהו ממש כפסקו של הרמב"ם. והוא נכון לענ"ד. (ומזה משמע דהיכי דהוי רבים מתרי טעמי' הוי רבים, ובש"ך יו"ד פקפק בזה ולא העיר כלום מסוגיא זו):

תוד"ה ס"ד מ"מ דם נמי בר אכילה הוא, דברי תוס' אינם מוכרחים כ"כ דגבי דם שפיר שייך לדרוש ואכלת, דדם שרי באכילה ע"י בישול דדם שבשלו מותר מה"ת. (ועמש"כ לק' דף ע"ד):

דף לו:

תוד"ה ועדיין משקה טופח וכו' וא"ל דלשמואל נפקי תלושין ומחוברי' מחד קרא וכו', תמוה לי דאיך אפשר לפרש כן הא השתא דקיימינן דמשקי בי מטבחי' דאין מכשירין קאי גם אמים מוכח דתלושין מדאורייתא לא מכשרי תלושין, ובפשוטו זהו עיקר פירכת הש"ס, דבפשוטו מאי פריך ממשקי בי מטבחיי' הא י"ל דמיירי בשלמים ובהודח הבשר בירושלים [דהא] מטבחיי' הוא רק בעזרה, א"ו דפירכת הש"ס הכי מדס"ל דלא מכשירי' בעזרה מזה מוכח דתלושי' לא מכשרי מדאורייתא וקשי' על קרא היכי אתכשר, יהי' איך שיהי' הדבר ברור דאם לא מכשרי בעזרה מוכח דמדאורייתא תלושי' לא מכשרי, וא"כ איך משנה על הקרא דהעבירה בנהר ומשקה טופח, וצע"ג:

וע' במהרש"א בפסחים ותירוצו אינו עולה כאן דע"כ פירכת הש"ס רק מכח דמדאורייתא לא מכשרי כיון דדכן בעזרה וכנ"ל:

דף לז.

תד"ה כי מהני וכו' וא"ת תפשוט דר"ל מדריב"ח, לשונם תמוה והא הקושי' יותר חזקה דהא בפסחים דעל מה דפרכי' מדריב"ח משנינן אלא לאו דאתכשר בחיבת קודש אמרינן וכ"ת ה"נ, ותיקשה היאך משכחת לדריב"ח דפריך מיני', וצ"ע:

דף לז:

תוד"ה ומה מחיים וכו' ועוד דאיכא למפרך דאיכא נמי מגו בטריפה דחייל נמי אאיסור אינו זבוח, תמוה לי דהא מ"מ נימא דהוי ק"ו מחלב טריפה שחוטה דליכא איסור א"ז וחייל אחלב אף דליכא מגו, וגם היסוד היכי מצינו [דאיסור] טריפה חייל על א"ז הא י"ל דטריפ' דקרא לענין אחר שחיטה:

וכן מה דכ' ולמ"ד בפג"ה בהמה בחיי' לאברים עומדת תמוה לי הא באמת אין טריפה חל [על] אמ"ה אם לא נטרפ' ביציאת רובה דהוי איסור ב"א וכמבואר בחולין, זולת לחד לישנא דפליגי בי' ר"י ור"ל וס"ל לר"י דטריפה חייל אאמ"ה, ואיך נקטו הכא תוס' כן בפשיטות, ומה בכך אם קיימינן הכא ללשונות קמאות דשם דלכ"ע אין טריפה חל על אמ"ה, וללישנא הנ"ל י"ל דס"ל כהך אבע"א דהכא דילפי' מקראי אחרינ' דמסוכנת שרי' וצ"ע. ועדיפ' הו"ל להקשות [דאיך] דחינן דדלמא מיירי בשויי' גיסטרא, הא מ"מ שייך הק"ו דמגו דחייל נבילה על עשה דאינו זבוח חייל ג"כ על חלב, וצע"ג:

דף לח:
אר"י ק"ו וכו'. (עמש"כ לק' ל"ט ע"ב):

דף לט.
רשב"ל אמר מותרת. (עי' חי' יו"ד סי' ד' בש"ך סק"ד):
שם אלא חוץ קשי' לר"י, קשה לי לפירוש א' ברש"י כיון דידע להברייתא דלקמן מאי קשי' לר"י הא ר"י דאמר אנא דאמרי כברייתא דלקמן דפליג על ר' יוסי, וצ"ע:
תוד"ה חוץ וי"ל דלגבי זה, ק"ל דלפי זה למסקנא ישאר קושי' על האיכא דאמרי דלת"ק בפנים זה מחשב וז"ע ובחוץ לא דלא ילפינן חוץ מפנים, יקשה על ר"י מת"ק, ולא מצי לומר אנא דאמרי כר"א דע"כ לא פליג ר"א אלא לענין ז"מ וז"ע דהוי גילוי מלתא. וצ"ע:

דף לט:
שחטה ואח"כ חישב וכו', ומשמע ודאי אף דחיהו שחט סתם ולא דיבר כלום. וגדולה מזו כתבו האחרונים להחמיר אף בפירש ואמר השוחט לשם מצות שחיטה, ונתקשיתי הרי דעת תוס' ס"פ המפקיד דפיגול לא הוי במחשבה כ"א בדיבור, וממילא לכאורה ה"ה בשחיטת ע"ז לא הוי במחשבה, וכדמוכח ממתני' (דף ל"ח ע"ב) אר"י ק"ו, ולא פרכינן דע"ז חמיר דפוסל במחשבה בלא דיבור, ע"כ דגם בע"ז אינו פוסל במחשבה, א"כ מה מהני הוכיח סופו על תחילתו, לו יהא דאומר עתה מפורש ששחטו לע"ז, הא מ"מ בשעת שחיטתו לא הי' רק מחשבה לחודא דאינו פוסל, ובההיא דחולין (דף מ' ע"א תוס' ד"ה לפני ע"ז) מסתמא לשם ע"ז נתכוון, התם ניחא כיון דאנו דנין כן מסתמא הוי גלוי לפנינו מה שבלבו וכנ"ל. אבל בההיא דשחטה ואח"כ חישבה קשה כנ"ל:
תוד"ה מקום וקשה לריב"א. עי' בהרז"ה והרשב"א והר"ן שכתבו דפי' הסוגיא כך במקום שהמחשבה פוסלת בד' עבודות בקדשים היינו במחשבה בשעת שחיטה לזרוק או להוליך או להקטיר או לקבל חוץ לזמנו וכו', מקום שאין מחשבה פוסלת בחולין היינו דאינו פוסל אלא בב' עבודות דהיינו דשוחט ע"מ לזרוק או להקטיר לע"ז, אבל חשב בשחיטה לקבל או להוליך לע"ז לא מיפסלא ומיירי הכל במחשב בשעת שחיטה, ועמ"ש פ"ב דזבחים (כ"ז ע"ב) וצ"ע:

דף מ.
השוחט חטאת כו' על תמיהת רומעכ"ת נ"י לדברי תוס' בשם ר"ת בשבת (דף ק"ו) דשוחט דלא הוי מקלקל, היינו כיון דבשעת הקלקול בא התיקון להוציא מידי אבר מן החי, א"כ יקשה בההיא דהשוחט חטאת בשבת לע"ז בחוץ דחייב עליה ג' חטאות, דהתיקון הוא רק להוציא מידי אמ"ה לב"נ, כדפירש"י פסחים והא בזה בשעת שחיטה

לא בא התיקון, דגם אחר שחיטה בעודה מפרכסת אסור לב"נ, דהא לב"נ במיתה תליא, וליכא בזה משום מי איכא מידי, דהא אסור לישראל מטעם ע"ז ושחוטי חוץ, וכמ"ש תוס' בחולין (דף ל"ג) דכיון דאסור לישראל משום טמאה ל"ש ביה מי איכא מידי ומפרכסת אסורה לב"נ:

מה דפשיטא לי' למעכ"ת נ"י יסוד הדבר כיון דאסור לישראל מאיזה טעם שיהי', מפרכסת אסור לב"נ זהו נגד מסקנת כל האחרונים, ה"ה הגאון בעל תורת חיים בחי' לחולין (דף כ' ד"ה אמר זעירא) שכתב דוקא היכי דאין שם שחיטה עליה דהיינו בטמאה דהוי נחירה בעלמא, בזה מפרכסת אסור לב"נ, דדוקא שחיטה מתיר מפרכסת ולא נחירה, אבל ישראל ששחט טריפה דשם שחיטה עלה דמטהרתו מידי נבילה, בזה מותר המפרכסת לב"נ, וכן הסכים בתבואת שור (סי' כ"ז), והוציא כן לנכון מלישנא דהרשב"א, וכ"כ הפרי מגדים (שם ס"ק ב'), א"כ ה"נ בשחט לע"ז דשם שחיטה עלה, ואינו מטמא משום נבילה רק מדין תקרובת עכו"ם, ולענין או"ב שחט ראשון לע"ז חייב על השני משום או"ב, הרי דשם שחיטה עלה, א"כ המפרכסת בזה מותר לב"נ:

גם אף אם נניח כדעת מעכ"ת נ' דבזה מפרכסת אסור לב"נ, מ"מ ליתא לקושייתו, דהא דברי ר"ת הם לר' יהודא דס"ל דחובל וצריך לכלבו פטור, דס"ל דבשעת הקלקול צריך להיות התיקון ולא אח"כ, אבל לר"ש דבחבורה מחייב עכ"פ בחובל וצריך לכלבו, הא ס"ל דלא צריך שיהי' התיקון מיד במלאכת חבורה, ויעויין בתוס' פסחים דכתבו דמה דפרכינן שם אלא למ"ד דמקלקל בחבורה פטור, היינו ר' יוחנן אליבא דר"ש, וא"כ ע"ז שפיר משני דהתיקון להוציא מידי אבמ"ה והיינו לב"נ, דהא לר"ש ל"צ שיהא התיקון מיד, וי"ל דהברייתא באמת אתיא כר"ש, ועיין בתוס' שבת (דף ע"ה ע"א ד"ה ולחייב וכו') דהיכי דאיכא תיקון קל חייב כדאמרינן בפסחים וכו', נקטו לראיה מפסחים אליבא דר"י, אבל באמת לפי דברי תוס' פסחים הנ"ל אין ראיה, די"ל דהברייתא כר"ש, ופרכת הש"ס דלר"י אף לר"ש מקלקל גמור פטור, ואיך יתרץ הברייתא, וא"כ עכ"פ י"ל דלר"ת הכי הוא דקאי הכל לר"ש:

שם ואי אמרת כיון דשחט בה פורתא וכו' אשחוטי חוץ לא לחייב מחתך בעפר הוא, ועי' פירש"י ותוס' דאף דשחט סי' א' מבחוץ וא' מבפנים חייב, הכא שאני דנתקלקלה בשחיטה, וקשה לי לפירש"י לעיל (דף כ"ט ע"ב) בהא דאמרינן נתקלקלה בשחיטה שאני, היינו דוקא נתנבלה דסופו לאו שחיטה היא, והא הכא דמיירי בשחט לע"ז דסופו ג"כ שם שחיטה עלה וכמ"ש לעיל, וכן מפורש בתוס' בב"ק (דף ע"א ע"ב ד"ה איסורי

הנאה וכו') שכתבו ומה דפרכינן בשמעתין מחתך בעפר, היינו דאינו ראוי להתקבל בפנים, ובזה כיון דהוי שחיטה לא מקרי נתקלקל בשחיטה לרש"י, וזה תמיה עצומה:
ויהי' מסוגיין הוכחה לשיטת תוס' לעיל (דף כ"ט ע"ב) דהא דאמרינן נתקלקלה שחיטה קאמרת לא דנתקלקלה דוקא אלא אף בנפסלה במלאכה, דהא דישנה לשחיטה מתוע"ס היינו בשחט סי' א' בחוץ וסי' א' בפנים, דכיון דסוף השחיטה שייך ביה חיוב שחיטת חוץ אלו שחטו בחוץ מש"ה גם בשחטו בפנים חייב על תחילת שחיטה שבחוץ, אבל בפרה כיון דסופו אין ראוי לטמא בגדים דנפסלה במלאכה גם תחילת השחיטה לא הוי שחיטה לדבר הזה לטמא בגדים דנפסל' עיין שם היטיב, ולדבריהם ניחא הכא, כיון דסוף השחיטה אין בו שייכות חיוב שחוטי חוץ דאינו ראוי להתקבל בפנים אינו חייב על תחלת שחיטה:
ואולם נראה דאדרבה מסוגיא מוכח כשיטת רש"י הנ"ל, מהא דאמרינן ואר"פ אי לאו דאר"ה בהמת חבירו וכו' מהו דתימא חטאת כיון דקנו ליה לכפרה כדידי' דמיא, ולכאורה תמוה לי, דאם היה הקושיא מכח דחטאת כדידיה דמיא איך תלי הקושיא על ר"ה הא מה דאר"ה דאוסר בדידיה הוי החידוש רק דאף דבע"ח נעבד לא נאסר להדיוט, דמ"מ במעשה נאסר אבל לגבוה הא פשיטא דאפי' בלא נעשה כלל מעשה דבמשתחוה לבהמתו ג"כ נאסר' לגבוה, וא"כ בלאו ר"ה ג"כ קשה מכי שחט סי' א' נאסר מטעם נעבד לגבוה עכ"פ ואינו מתקבל בפנים, ולא לחייב משום שחוטי חוץ וזה תמיה רבתא לכאורה, מזה נראה כשיטת רש"י הנ"ל וא"כ אלו היה נאסר רק לגבוה ליכא קושיא דמ"מ חייב על סי' א' כיון דשם שחיטה עלה ולא נתקבלה חייב משום התחלת שחיטה, ורק לר"ה דנאסר להדיוט ג"כ בזה הקושיא דסופו לאו שחיטה כלל והוי כמחתך בעפר, ואך יקשה כנזכר לעיל הא שחיטת ע"ז שם שחיטה עלה:
וי"ל דמה דנראה באמת בסוגי' דבב"ק דפרכינן אידך לאו דמרא קטבח אבל מ"מ שם שחיטה עלה, וכן הוכחנו מההיא דשחט ראשון לע"ז, הא באמת נימא כיון דשחט בה פורתא נעשה תקרובות ע"ז ולשריפה עומד וכתותי מכתת שיעוריה, ולא הוי אח"כ שחיטה כלל, אבל באמת לק"מ, דבשחיטה ל"ש כתותי מכתת שיעוריה דאין לו שיעור בעוביו ולרחבו של הסימן אלא דצריך לשחוט רובו של הסימן, אבל הסימן בעצמותו אין לו שיעור מוגבל, ויעויין בהר"ן גיטין (דף קנ"א ע"א) דבגט ל"ש כתותי מכתת שעוריה כיון דאין שיעור לגט, אבל מ"מ לר"ש דס"ל דכל העומד לשרוף כשרוף דמי, והוי כמאן דליתנהו וכשרוף ממש דמי ושייך זה גם בגט עיין שם, וכיון שכן פריך שפיר בסוגיא דרבוצה והיינו דהא דהשוחט בשבת ע"כ כר"ש אתי, דל"צ שיהא התיקון מיד בשעת

הקלקול, ממילא לר"ש דס"ל כל העומד לשרוף כשרוף דמי, כיון דשחט בה סימן אחד נעשה תקרובות ע"ז וכשרוף דמי, וכי שחט הסי' השני הוי כחותך בעפר והוי נתקלקלה בשחיטה ומדוקדק לישנא דהש"ס מחתך בעפר, אבל בסוגיא דבב"ק דקאי לר"מ הוצרך למנקט הפרכא רק מכח לאו דמריה קטבח, דשפיר שם שחיטה עלה, למאן דלא ס"ל כל העומד לשרוף כשרוף דמי. (הגה ועמש"כ לקמן ק"מ ע"א):

גם י"ל בלא דברי הר"ן הנ"ל דלר' שמעון דסבר שחיטה שאינה ראויה ל"ש שחיטה וכיון דנאסר משום ע"ז בסי' א' שוב הוי סי' שני שחיטה שא"ר ול"ש שחיטה, וכיון דסוף לא הוי שחיטה אינו חייב על תחילתו:

אולם לכאורה זהו טעות, דהא ר"ש ס"ל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו כדס"ל במתני' דכלאים במסכך גפנו, ולפי דברי תוס' יבמות (דף פ"ג ע"ב) משמע דהמסכך גפנו הוי כמו בעלמא דתליא בכללא אי אדם אוסר דש"ש או לא, וא"כ מוכח דר"ש סבר דאין אדם אוסר דש"ש, וכיון דהברייתא כר"ש ממילא ליכא קושיא מכי שחט סי' א' אסרה, דהא לר"ש לא אסרה דאא"א דבר ש"ש במעשה:

אמנם דברינו עולים לנכון לשיטת הר"ש דכלאים דטעמא דר"י ור"ש מדכתיב לא תזרע כרמך כרם שלך דוקא, וא"כ מצו סברי דאדם א"ד ש"ש, ויעויין בב"ק (דף ע"א תוס' ד"ה בשלמא ע"ז) הך סוגיא אתי כמ"ד אדם אוסר דש"ש, וקשה לי לשיטתייהו בתוס' יבמות הנ"ל הא אמרינן התם מאן חכמים ר"ש והא ר"ש ס"ל להדיא דאין אא"ד ש"ש:

אבל באמת דברי תוס' דשם תמוהים, דהא כתב שם דמיירי דהגנב נתן רשות לשלוחו לשחוט לע"ז, ולגבי הבעלים הא הגנב קנינהו בגמר שחיטה דהוי שינוי מעשה, מש"ה נאסר בגמר שחיטה מטעם תקרובת ע"ז, והארכתי בזה במק"א:

א ברומי' דהש"ס מתני' דהשוחט להר דאסור רק באכילה ולא בהנאה מברייתא דשוחט לשם הרים דאסור אף בהנאה, יש כאן מקום עיון לפמ"ש תוס' ב"ק (ע"ב ע"ב ד"ה דאי ס"ד) להסתפק אם תקרובת עכו"ם אסור בהנאה מדאורייתא דהא דאתקוש למת בקרא דויאכלו זבחי מתים י"ל דלענין אכילה אתקוש אבל לענין הנאה לא אתקוש נלענ"ד ביאור דבריהם לפמ"ש תוס' חולין (י"ג ע"ב ד"ה תקרובת) וז"ל דלענין איסור לא פליגי דמקיש רחמנא למת לענין איסור הנאה דהא כתיב אכילה בקרא ויאכלו זבחי מתים ובטומאה הוא דפליגי דר"י בן בתירא מקיש לגמרי למת אפי' לענין טומאה עכ"ל, דהרי דפלוגתא דריב"ב ורבנן בהא, דרבנן ס"ל דלא מקשינן בכלהו רק במה דכתיב בהאי קרא ויאכלו ז"מ אבל לטומאה דלא מיירי קרא מיני' לא אתקוש וריב"ב ס"ל דלכולי מלתא אתקוש, אלא דבתוס' חולין הנ"ל מפשט פשיטא להו דגם לרבנן אתקוש לענין

הנאה דבקרא דויאכלו גם הנאה במשמע ובזה נסתפקו תוס' בב"ק דאולי ויאכלו רק אכילה במשמע דאתקוש לאכילה ולא להנאה, אבל לריב"ב דמקיש אפי' לטומאה כש"כ דאקשי' להנאה אלא דספקייהו לרבנן אם הנאה כמו טומאה או דגם הנאה בכלל ויאכלו, לפ"ז יתעורר לנו קושי' ברומיא דש"ס הנ"ל מתני' אברייתא, דילמא הברייתא כריב"ב דתקרובת עכו"ם דעלמא אסור בהנאה מדאורייתא מש"ה בשוחט להר כיון דגזרו רז"ל משום דמחלפו בתקרובת עכו"ם דעלמא לאסור באכילה ה"נ לענין הנאה, ומתני' כרבנן אתיא דתקרובת עכו"ם דעלמא אינו אסור בהנאה מדאו' מש"ה בשוחט להר לענין אכילה לחוד גזרו במחלפו כיון דהוא דאורייתא הוי גזירה על דאורייתא אבל לענין הנאה דבתקרובת דעלמא הוא רק דרבנן לא גזרו בשוחט להר והוא קושי' אלימתא לכאורה:

ב בפרכת הש"ס כיון ששחט בה סימן א' אסרה, דלמא איירי בשוחט להר דלא נאסרה, ואף למ"ש רש"י במס' ע"ז (נ"ד סע"א) דהא דאוסר דבר שאינו שלו הוא רק דרבנן א"כ מוכח דגם מחמת איסור דרבנן שייך למפרך דאסרה ולא יתחייב חטאת, מ"מ לפמ"ש רש"י בסוגיין (חולין מ' רע"ב) דהא דל"א בי' דחייב אתחילת שחיטה הוא משום דנתקלקלה השחיטה דהוי מחתך בעפר, וזהו אם אסור בהנאה וכמו שיבואר בעזה"י, אבל משום איסור אכילה לחוד לא שייך חיתך עפר, וא"כ בשוחט להר דאסור רק באכילה נהי דנימא דמשום איסור דרבנן מקרי אינו מתקבל בפנים מ"מ כיון דלא נתקלקלה השחיטה חייב על ההתחלה דישנה לשחיטה מתוע"ס גם לשיטת רש"י במס' ע"ז הנ"ל יש להקשות כן בפשיטות יותר דדלמא בתרי דרבנן לא גזרינן דהיינו בשוחט להר דבר שאינו שלו, ומתני' דב' אוחזין בסכין וא' שוחט לשם אחד מכל אלו שחיטתו פסולה, דלמא גם לר"ה איירי באית לי' שותפות בגוה, ואיך פריך ר' נחמן לר"ה מההיא דשוחט בשבת בחוץ הא כיון דאיהו לנפשי' דס"ל אין אדם אוסר דשא"ש ע"כ מתני' דב' אוחזין בסכין מיירי בשותפות בגוה, דלמא גם לר"ה דאדם אוסר דשא"ש מ"מ בשוחט להר לא גזרו בדשא"ש כיון דהוי תרי דרבנן שוחט להר ושאינו שלו ומתני' דב' אוחזין מוקי ג"כ בשותפות וא"כ יש לאוקמי ברייתא דשוחט חטאת בשבת בשוחט להר ולא נאסרה כיון דאינו שלו:

ג יסוד דברי רש"י הנ"ל דמקרי נתקלקל בשחיטה הוא תמוה דמה בכך דנאסרה בהנאה הא מ"מ שם שחיטה עלה, דהא מעשה שחיטה לעכו"ם מקרי שחיטה דאל"כ מה מהני באומר בגמר זביחה עובדה הא מ"מ הגמר שהי' לעכו"ם לאו שחיטה היא ונמצא שלא הי' הגמר בשחיטה אע"כ דשחיטה לעכו"ם הוי שחיטה, ומה"ט שוחט ראשון לעכו"ם ושני לשלחנו לכ"ע חייב משום אותו ואת בנו (חולין פ"א ב) ומה"ט שחט לעכו"ם אין

בו טומאת משא מדאורייתא לרבנן דריב"ב [תוס' חולין י"ג ע"ב ד"ה תקרובת] דשם שחיטה עלה ומטהר מידי נבילה א"כ מה בכך דבסימן אחד נאסרה הא מ"מ גם אח"כ שם שחיטה על הסימן השני, וכן מבואר בתוס' ב"ק (ע"א ב) דמדפרכי' שם אידך לאו דמרי' קטבח מוכח דשם שחיטה עלה אלא דלאו דמרי' הוא והא דאמרי' בסוגיין אידך מחתך בעפר הוא היינו שאינו מתקבל בפנים עי"ש, הרי מפורש שגם אחר שנאסרה שם שחיטה עלה וא"כ האיך קרינן בי' נתקלקלה בשחיטה, אמנם לפמ"ש תוס' חולין (כ"ט ע"ב ד"ה אירע בו פסול) דאפי' ע"י פסול מלאכה מקרי נתקלקל בשחיטה, והוא משום דלאותו ענין היינו לטמא העוסקין בה אין סוף השחיטה שחיטה גם תחלת השחיטה לא הוי שחיטה לדבר זה לטמא בגדים [והא דישנה לשחיטה מתוע"ס היינו בשחט סימן א' בחוץ וסימן ב' בפנים דכיון דסוף השחיטה שייך בה חיות אילו שוחטו בחוץ מש"ה גם בשוחטו בפנים חייב על תחלת השחיטה בחוץ] א"כ כאן נמי כיון דסוף השחיטה לא שייך בו לחייב בחוץ כיון שאינו מתקבל בפנים אינו חייב גם על תחלתו דלענין זה לא הוי שחיטה, אבל לרש"י דפי' לעיל (כ"ט ב) נתקלקלה כגון נתנבלה קשה כנ"ל [ע' אות יד]:

ד קושי' תוס' (ד"ה א"ה) ללישנא ב' דרש"י דזבח הוי שלו [דכריה"ג אתיא דקדשים קלים ממון בעלים והא דתני חטאת לאפוקי זבח לא לאפוקי חטאת בהמה רק לאפוקי שלמים] מאי פריך לר' נחמן לתני זבח וצ"ל דהפירכא דלתני עולה כמ"ש רש"י א"כ האיך הי' ניחא זאת אי מדלית לר' הונא, ותוס' נדחקו בתירוצים:

ה קושיית רש"י ותוס' (ד"ה רבוצה) אמאי נקט רבוצה דוקא:

ו קושיית הסמ"ע וש"ך (סי' שפ"ה) בסתירת דברי הטור וש"ע דביו"ד (סי' ד' ס"ד) לענין שוחט לעכו"ם הביאו ב' דעות אם בשותפות אמרי' לצעורי' קמכוין, ובחו"מ (סי' שפ"ה) כתבו בפשיטות דהמנסך יין ואית לי' שותפות נאסר היין וחייב לשלם:

ז תמי' גדולה בסוגיין דהא דאמרי' מהו דתימא כיון דקני לי' לכפרה כדידי' דמיא, הא אם נימא כן האיך תלוי' הקושי' על ר"ה, הא עיקר חידושי' דר"ה בבהמה שלו היינו דאף דנעבדה בעודה בע"ח מ"מ במעשה נאסרה ועיקר החידוש רק לאסור להדיוט דלגביה גם בע"ח הוי מוקצה ונעבד, א"כ גם בלאו דר"ה קשה דהא לגבוה נאסר עכ"פ וממילא אינו מתקבל בפנים, ובאמת כפי פשטות דברי רש"י דהא דאינו חייב על תחלת שחיטה משום דהוי נתקלקל בשחיטה והוי חיתוך בעפר, והיינו בנאסר גם להדיוט אבל משום איסור לגבוה לחוד נהי דאינו מתקבל בפנים מ"מ לאו חיתוך בעפר הוא וא"כ חייב על

תחלתו מש"ה בלאו ר"ה ליכא קושי', אך כבר כתבנו (באות ג) דדברי רש"י בזה קשים להבין דאיך איסור הנאה יגרום לאפקועי שם שחיטה מיני':

ח והנלע"ד ובתחלה נתרץ קו' (ב) הנ"ל, לפמ"ש תוס' (ד"ה חייב) דברייתא דהשוחט חטאת בשבת בחוץ כו' לא דמניינא אתי לאשמועינן דא"כ לתני ארבעה כגון יוה"כ שחל להיות בשבת, אלא דשבת אשמעינן דהוי תקון משום להוציא מידי אבר מה"ח, ושחוטי חוץ ועכו"ם הוי חידוש כדמוכח בשמעתין עכ"ל, ביאור דבריהם [דלכאורה קשה ע"ד] הא שחוטי חוץ ועכו"ם איצטריך דמכח זה מוכח דמ"מ הוי תקון לענין שבת אף בנאסר משום ש"ח ועכו"ם, וצ"ל דקושייתם דלתני חדא ש"ח או עכו"ם, ואף דאין קושי' כ"כ דלתני ש"ח ושבת לחוד שהרי בתחילה משני פסחים (ע"ג א) דשוחט טריפה בשבת חייב משום דתיקן לטהר מידי נבלה אלא דהדר פריך מההיא דהשוחט חטאת כו' והיינו דהא ממילא מטמא אפי' באהל משום תקרובת עכו"ם וליכא תיקון, והוצרך לשנוי' להוציא מידי אמה"ח (וא"כ י"ל) דהך סברא דתקון להוציא מידי אמה"ח לב"נ לא הוי תקון כ"כ כמו תקון להוציא מידי נבלה, וא"כ אילו תני רק שוחט בשבת בחוץ הי' מקום לומר דבזה הוא דחייב מחמת שבת משום דתקון להוציא מטומאת נבלה להכי [תני] לעכו"ם דאף דמטמא משום תקרובת הוי תקון להוציא מידי אמה"ח לב"נ, מ"מ הקושי' דלינקט רק השוחט בשבת לעכו"ם ומה חידוש יותר במה ששחט בחוץ, לזה תירצו דהוי חידוש כדמוכח בשמעתין והיינו דלא נימא [דפטור] משום שחוטי חוץ כפירכת הש"ס כיון ששחט בה פורתא אסרה אידך מחתך בעפר הוא:

אמנם לכאורה תמוה דלפי המסקנא דאיירי בחצי קנה פגום, א"כ ליכא חידוש דחייב משום שחוטי חוץ, וא"כ למאי נקט ששחט בחוץ, ובזה אפשר לישב שהחידוש הוא שמשכחת חיוב ע"י חצי קנה פגום דמוכח מזה כריה"ג דאפשר לצמצם דהא לרבנן דריה"ג דא"א לצמצם ליכא במציאות [דממנ"פ] דאם ממש חצי קנה פגום הא ליכא חיוב חטאת כיון דא"א לצמצם ודלמא הרוב פגום, ואם פגום רק חצי פחות משהו שוב נימא (ב) על משהו הא' דכי שחט נאסרה ומשהו הב' מחתך בעפר אע"כ דכריה"ג אתיא דאפשר לצמצם וא"כ הוי חידוש במה דנקט שחוטי חוץ דמוכח מיני' דאפשר לצמצם, אולם היותר ק' לפי שנוי' באומר בגמר זביחה עובדה, בזה בודאי יקשה למאי נקט ששחט בחוץ ומה חידוש בזה:

ובדרך פלפול קצת י"ל בעיקר הוכחתם דלא מניינא אתי לאשמעי' מדלא נקט ד' חטאות כגון בשבת ויה"כ היינו למסקנא דסוגי' דיבמות (ל"ג ב) דלכ"ע אית להו דבאיסור בת אחת אמרי' איסור חל על איסור, אבל לס"ד דשם דר' יוסי ור"ש פליגי בזה י"ל דהברייתא

מניינא אתי לאשמועי' והא דלא נקט [שבת ויה"כ הוא משום] דגם בשבת ויה"כ אינו חייב משום שניהם דאתיא כר"ש דאפי' באיסור ב"א אינו חייב אלא על החמור והיינו שבת נגד יה"כ, וא"כ י"ל דאוקימתא דבגמר זביחה עובדה קאי לס"ד דיבמות הנ"ל ואמרינן באמת דמניינא אתי לאשמעינן אף על גב דליכא חידוש, ולמסקנא ביבמות דמוכח דלאו מניינא אתי לאשמעינן קאי למסקנא דסוגיין דמיירי בחצי קנה פגום ושפיר הוי חידוש במה דנקט שחוטי חוץ דמוכח דאפשר לצמצם כנ"ל:

וצ"ל דמ"מ הוי חידוש דאי ס"ד דאף באומר בגמר זביחה עובדה לא חייב משום ש"ח כיון דבגמר הוי שחיטה שאינה ראוי' דאסור משום תקרובת, לזה אשמועי' דמ"מ חייב, אי דאתיא כר"מ דשחיטה שא"ר שמה שחיטה, או אפי' כר"ש אלא דבקדשים אמרי' שמה שחיטה כדאיתא בחולין (פ"ה א) דטעמא דר"ש דגמר חולין מחולין ולא חולין מקדשים משמע דבקדשים גם לר"ש שמה שחיטה (וכ"כ תוס' שם) [ואפי' אי גם בקדשים ל"ש שחיטה אבל לענין שחוטי חוץ עצמו בודאי שמה שחיטה], ועכ"פ שפיר הוי חידוש, והוא נכון בעזה"י:

ולפ"ז מיושב קו' (ב) הנ"ל דלוקים ברייתא דהשוחט חטאת כו' דשוחט להר, ולהנ"ל ליכא לאוקמא בכה"ג דבזה כיון דמה"ת אינו נאסר ליכא חידוש במה דנקט לע"ז דפשיטא שחייב משום שבת [דכבר מוכח ממתני' דפסחים בשוחט טריפה], וגם הא דחייב משום שחוטי חוץ דהא הוי שחיטה ראוי' כיון דמדאו' לא נאסר (כמבואר בסוגי') כמשמעות פשטות הסוגי' דב"ק דאם מעשה שבת דרבנן מקרי שחיטה ראוי', והא דהקשו תוס' בסוגיין (ד"ה לפנים) דלוקי בשוחט שלא לפני עכו"ם, היינו כיון דלת"ק דריב"ב דניסוך שלא בפני עכו"ם הוי ניסוך כש"כ דשחיטה שלא בפני עכו"ם הוי תקרובת, א"כ אשמעינן במה דנקט עכו"ם לאפוקי מת"ק דריב"ב, ונכון בעזה"י:

ט ובזה מיושב מה שקשה לכאורה לל"ק דרש"י דזבח מקרי אינו שלו א"כ מאי משני לר' נחמן חטאת כיון דקניא לכפרה כדידי' דמיא, דמ"מ קשה דלתני זבח, ואף אם נימא דבלשון זבח משמע כל הנזבחים וגם חטאת במשמע וממילא משמע חטאת בהמה דהא עוף לאו זבח הוא ובחטאת בהמה דלכפרה כדידי' לאו משכחת לה מש"ה נקט [חטאת] דאפשר בחטאת עוף ובחצי קנה פגום, מ"מ [קשה] דלתני מפורש שלמים הא ממה דכ' רש"י בל"ק (ד"ה מאי איריא) ועולה לא מצי למנקט כו' משמע דהוי דקדוק דלתני מין מיוחד השכיח טפי א"כ קשה דלתני שלמים, ולפי דברינו הנ"ל מיושב בב' אופנים, הא' דנקט חטאת דכיון דקניא לכפרה מוכח דמיירי בחטאת עוף בחצי קנה פגום, ונשמע מזה דאפשר לצמצם, לזה לא הוי נשמע אלו הי' קתני זבח, הב' דבזבח דלא נאכל כלל

אפי' בגמר מעשה לר"נ (רש"י ד"ה אא"א דשא"ש) א"כ לא הוי חידוש במה דנקט לע"ז ואף די"ל דהוי חידוש זהו גופא דמוכח דאא"א דשא"ש מ"מ עדיין לא נשמע דחייב משום שבת היכא דליכא תקון רק להוציא מידי אמה"ח לב"נ דהא כיון דלא נאסר משום ע"ז הוי תקון לטהר מידי נבלה, וגם לא היינו יודעין דשחיטה שא"ר שמה שחיטה, לזה נקט חטאת דכדידי' דמיא ובחצי ק"פ דנאסר בגמר דאיכא חידוש זה דהוי תקון להוציא מידי אמה"ח לב"נ וגם א"ל דהוי שחיטה שא"ר מ"מ חייב משום שחוטי חוץ, וק"ל:

ובזה מיושב קו' (ד) והוא קו' תוס' (ד"ה א"ה), והיינו די"ל אף דלענין שחוטי חוץ ס"ל לרש"י דבעוף לא מחייב רק בב' סימנים מ"מ לענין מעשה אקרי מעשה רבה דהא מ"מ (נקצ") [נוטל] חיותה בסי' אחד ובחולין הכשרה בכך, והוא נכון מאד בסברא, וכיון שכן ניחא דשפיר קאמר א"ה לתני זבח הבא לאותובי' לדר"ה דאין אדם אוסר במעשה זוטא אלא דוקא במעשה רבה כמ"ש רש"י להדיא (בד"ה מאי איריא), מש"ה זבח לא מצי למנקט דהוי שלו ועולה נמי לא מצי למתני דבלשון עולה נכלל ג"כ עולת עוף ובזה אינו חייב דמכי שחט סימן א' דהוי גמר מעשה נאסרה ואידך מחתך בעפר, מש"ה נקט חטאת דמשכחת גם בעוף דבגמר מעשה דהיינו בסימן א' חל ג"כ [חיוב] שחוטי חוץ, אבל לר' נחמן דס"ל דגם בגמר מעשה אין א"א שפיר פריך דלתני עולה דגם בעולת עוף חייב דהא לא נאסר כלל, ודוק כי נכון הוא מאד בעזה"י:

י ובישוב קושי' (ה) נראה די"ל דסברת לצעורי שייך רק היכא דלדבריו יאסר והוא לא יצטרך לשלם אבל היכא דיצטרך לשלם ל"ש לצעורי א"כ י"ל דר"ה בא לאשמועינן תרתי דאדם אוסר דבר שא"ש וגם דל"א לצעורי, ואילו הגבי' והרביצה כפי דבריו שזבח לע"ז חייב לשלם דליכא למפטרי' משום קלב"מ דהא מדאגבי' קניי' להתחייב במנסך, וכיון דחייב לשלם ל"ש לצעורי ולזה אשמועינן רבותא דאפי' ברבוצה דליכא הגבהה ועל הטביחה אינו חייב דקלב"מ והוי ח"מ שוגגין וא"כ פטור מלשלם אעפ"כ לא אמרי' לצעורי מכוון:

לפ"ז יקשה איך פריך לר' נחמן ממנסך הא התם דממילא איירי באגבי' וחייב לשלם ל"ש לצעורי דהא יתחייב לשלם, ור"נ אדר"ה קאי דברבוצה איירי דליכא חיוב תשלומין, וצ"ל דהכי פריך כיון דמדינא פטור דהיזק שאינו ניכר ל"ש היזק אלא דחז"ל תקנו דמנסך ישלם משום קנס שלא יהא כל א' וא' הולך כו' לזה פריך דלמה תקנו כן יהא נשאר על דין דאורייתא דהיזק שאינו ניכר לא שמי' היזק ולא יצטרך לשלם ממילא לא יהא נאסר דנימא לצעורי מכוון ול"ש שלא יהא הולך כו' דהא לא נאסר ודו"ק [והיינו כיון דהאיסור תליא בחיוב תשלומין דאי חייב נאסר דל"ש לצעורי ואי פטור לא נאסר מטעם לצעורי

א"כ מה"ת דפטור אינו נאסר וממילא ל"ש של"י כאו"א הולך ולמה הוצרכו חכמים לתקן החיוב]:

יא לפ"ז מיושב קושי' (ו) והיינו דלפי שנויי במומר א"כ הוצרכו חז"ל לעמוד למנין ולתקן דמנסך חייב והיינו במומר דל"ש לצעורי' וכיון דעשו הדין דבמנסך אף היזק שאינו ניכר חייב, ממילא גם מומר נאסר היין, דהא לדבריו חייב לשלם כתקנת חז"ל ושוב ל"ש לצעורי וכהנ"ל:

ומעתה מיושב היטב דבאמת במנסך גם בלא שותפות הי' ראוי לומר דהיין נאסר וחייב לשלם דכיון דחייב לשלם לא שייך לצעורי, אלא כיון דבאמת איכא מחלוקת הפוסקים אי קי"ל אדם אוסר או אין אדם אוסר ממילא לענין ממון אין לחייבו מספק דשמא הדין דאין אדם אוסר:

ובזה מיושב לשון הטור דבחו"מ כתב דמנסך יין חבירו לא נאסר שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולא הזכיר טעמא דלצעורי, ואלו ביו"ד כתב השוחט בהמת חבירו לע"ז לא נאסרה דלצעורי קמכוין, ולפי הנ"ל ניחא דבמנסך דאירי דאגבהה לא הי' מספיק טעמא דלצעורי [לחוד] כיון דחייב לשלם ל"ש לצעורי, מש"ה צריך לעיקר היסוד והיינו כיון דיש דעות אם קי"ל אדם אוסר או אינו אוסר ומספק אינו חייב דשמא אא"א, וכיון דאנן מספיקא פטרינן לי' ממילא לא נאסר גם משום לצעורי, וביו"ד עיקר הדין מיירי לענין איסור והיתר ולא מיירי מתשלומין לא נקט הטעם דאא"א דהא לענין איסור מחמרינן דשמא ההלכה דאדם אוסר לזה נקט טעמא דלצעורי:

א"כ ממילא בשותפות במנסך כיון דיכול לאוסרו מכח שותפות וחייב לשלם מכח תקנת חז"ל דתקנו במנסך דחייב אף בהיזק שאינו ניכר דתקנו זאת משום מומר וכנ"ל ממילא נאסר היין דל"ש לצעורי כיון דלדבריו חייב לשלם ודו"ק היטב:

יב והנה במה שכתבנו לעיל דיש מחלוקת אי אדם אוסר דשא"ש במעשה היא דאורייתא או דרבנן, הנה הלבוש כתב במפורש שהוא רק דרבנן, והכו"פ (סק"ג בסופו) כתב לסייעי' מלישנא דרמב"ם (פ"ב הכ"א משחיטה) שאין אדם מישראל אוסר דבר שא"ש שאין כוונתו אלא לצערו עכ"ל, דלכאורה ארכבי' אתרי ריכשי טעמא דאא"א דשא"ש וטעמא דלצעורי' אלא שהכוונה כך דלא סמכינן על לצעורי אלא כיון דמדאורייתא אא"א דשא"ש ולגבי דרבנן סמכינן על לצעורי עי"ש:

ונראה דהרמב"ם אזיל לשיטתי', דהנה הרשב"א במשמרת הבית (בית א' שער א' בסופו) כתב ראייות דקי"ל אדם אוסר דשא"ש במעשה כיון דר"ה ועולא ור' יוחנן ס"ל הכי וסברי כת"ק דברייתא (חולין מ"א א) וכן מסקנא דשמעתא (במס' ע"ז נ"ד א) כר' יוחנן וכן בפ'

הערל (פ"ג ב) מסקינן דלית הלכתא כר' יוסי ור' שמעון דאמר בכלאים אא"א דשא"ש עי"ש, והנה עיקר ראייתו מההיא דפ' הערל תליא במחלוקת תוס' והר"ש, כי דעת תוס' שם ביבמות דטעמייהו דר' יוסי ור"ש ממש מדין אא"א דשא"ש כיון דבעינן מתיאש מלגדרה ותליא במחשבה, אבל הר"ש מס' כלאים (פ"ז מ"ה) סתר זה מכח ברייתא (גיטין נ"ג א) העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור בדיני אדם וחייב בד"ש הרי דאוסר אף דתליא במחשבה אע"כ דלא שייך כללא דאא"א דשא"ש (רק בענין הקדש שמקדישו לשמים א' לע"ז) [רק לענין תקרובת ע"ז דכיון שא"ש לאו שם תקרובת עלה] וטעמייהו דר' יוסי ור"ש דכלאים משום דדרשו כרמך ולא של חבירך וטעמא דת"ק מרבי בירו' מקרא דאמרי' ל"ת כרמך אין לי אלא כרמך כרם אחר מנין ת"ל כלאים עכ"ל הר"ש, מעתה להר"ש ליתא לראיית הרשב"א הנ"ל דנהי דקיי"ל כת"ק במסכך גפנו הא התם אינו נוגע כלל לכללא דאא"א דשא"ש [רק בדרשא דקרא], אע"כ דהרשב"א אזיל בשיטת תוס' הנ"ל, וקושיית הר"ש אינה קו' להרשב"א דהא באמת קי"ל כת"ק דאדם אוסר ומש"ה שפיר הדין דהעושה מלאכה בפרת חטאת דאסרה, והר"ש שהקשה אפשר שסובר כהרמב"ם (פ"ה ה"ה מכלאים) דפוסק כר' יוסי ור' שמעון במסכך גפנו, וע' כסף משנה דהרמב"ם הי' לו (גרס') [הוכחה בגמ' שם] ביבמות דהלכה כר"י ור"ש, ובזה שפיר הקשה הר"ש הא אנן קי"ל דהעושה מלאכה בפרת חטאת דאסרה [אבל להרשב"א דפוסק כת"ק ל"ק משם]:

ומעתה י"ל דהרמב"ם שהי' לו (גרס') [הוכחה] דהלכה כר' יוסי ור' שמעון הי' ק' לו קושיית הר"ש מ"ש מעושה מלאכה בפרת חטאת, ולזה הכריח דבאמת דינא דאדם אוסר הוא רק מדרבנן וא"כ י"ל דאסרי רק משום חומרא דע"ז, וכן בלגבוה, מש"ה בפרת חטאת דהוי לגבוה פסולה מדרבנן [וכן במ"ח לענין הזי'] אבל בעלמא היינו במסכך גפנו לא החמירו, ונכון:

יג לכאורה ראי' להר"ש הנ"ל [דבמסכך גפנו אינו מכללא דאא"א דשא"ש רק מדכתיב כרמך] מסוגי' דב"ק (ע"א א) בשלמא ע"ז ושור הנסקל שחיטה שאינה ראוי' היא, וכ' תוס' (ד"ה בשלמא) דאתיא כמ"ד אדם אוסר דשא"ש והרי התם אמרי' הא מני ר' שמעון היא והא ר"ש ס"ל במסכך גפנו דאא"א דשא"ש, אע"כ כהר"ש דהתם הטעם דכתיב כרמך:

אמנם באמת דברי תוס' ב"ק הנ"ל תמוהים לי דהא מיירי שהגנב צוהו לשחוט כרצונו ואפי' לע"ז כמ"ש תוס' הנ"ל אם כן לגבי הגנב לא שייך אא"א דשא"ש דהא (צוהו) [הרשהו] לעשות כן ולא גרע מזקף לבנה ובא נכרי והשתחוה לה (מס' ע"ז נ"ג ב) ולגבי

הבעלים הא הגנב קנהו בשנוי מעשה דבגמר שחיטה הוי (שחיטה) [שינוי] מעשה ואפי' מתה מאילי' קנה בשינוי, וכיון שכן אין הכרח לדברי הר"ש הנ"ל דשפיר י"ל כמ"ש תוס' דהמסכך גפנו טעמייהו דר"י ור"ש משום דאא"א, וההיא דב"ק התם הוי שלו שהגנב קנה בשינוי מעשה:

ואדרבא יש להוכיח מסוגי' דשם כתוס', דלכאורה ק' מאי פריך (שם ב) ור"מ כיון ששחט בה פורתא אסרה אידך לאו דמרי' קטבח דלמא ס"ל לר"מ אא"א דשא"ש ולא נאסר, אע"כ כתוס' דפלוגתא דמסכך גפנו פליגי בדין אא"א כו', והנה ההיא מתני' סתמא כר"מ כדדייקי' בסוגי' דב"ק (ק' א) דר"מ דן דיני דגרמי, ומוכח דס"ל אדם אוסר:

יד אמנם נ"ל ראי' ברורה להר"ש, ומתחילה נתרץ קו' (ג) הנ"ל, עיין תוס' פסחים (ע"ג. ד"ה לדברי) ותמצית דבריהם דלר' יהודה דחובל בעי תיקון גמור ולר' שמעון בעי תיקון קצת דהיינו צריך לכלבו, וסוגי' דהתם כר' שמעון עי"ש היטב, לפ"ז י"ל דמאי דמשני דתיקון להוציא מידי נבלה וכן להוציא מידי אבמה"ח לבן נח זהו הוי רק תיקון קצת וחייב לר"ש וההיא דהשוחט חטאת בשבת כו' אתיא באמת כר"ש:

והנה לכאורה יש לעי' בההיא דב"ק (ע"א ב) אידך לאו דמרי' קטבח אבל שחיטה הוי כ' תוס' שם הא דתקרובות ע"ז אמרי' כתותי מכתת שיעורי' כמו בשופר וכדומה, והא דשחיטה בעי שיעור היינו רוב סימנין, [וע"י דינא דכמ"ש יהי' נידון כשוחט בסימנים כתותין] ועתוס' חולין (ק"מ. ד"ה למעוטי) דנסתפקו בבהמת עיה"נ שהקדישה והקריבה ועיין מהרש"א דכוונת דכתמ"ש, ולכאו' א"כ גם בחולין ל"ה שחיטה ותקשי מסנהדרין (קי"ד א) דאיבעי' אי השחיטה אין מטהרת מידי נבלה דלפי חרב כתיב ע"ש ולא אתי לה מטעם כתמ"ש וצ"ל דזה לא נקרא בעי שיעורא כיון דאין שיעור לגוף הושט על ארכו ורחבו אלא מדצריך לשחוט רובו של ושט אבל הושט עצמו אין לו שיעור מוגבל, ודוקא בשופר ולולב שיש שיעור להם עצמם:

וער"ן פ"ב דגיטין (כ' א) בההיא דכתבו על א"ה כשר כתב הר"ן (דף קנ"ג א) דבגט ל"א כתמ"ש דאין שיעור לגט מ"מ לר' שמעון דכל העומד לשרוף כשרוף דמי אם כתבו בדבר שצריך להתבער מן העולם פסול עי"ש הרי דלר"ש הוי כמו שרוף ממש אפי' במידי דלא בעי שיעור:

וכיון שכן א"ש בב"ק פריך לאו דמרי' קטבח ולא מצי למיפרך דלא הוי שחיטה כלל דדלמא ר' מאיר סבר דלא אמרי' כשרוף דמי ובמידי דלא בעי שיעור ל"א כתותי מכתת שיעורי', אבל הכא בסוגיין הכי פריך דהא הך ברייתא מדחייב משום שבת בשביל תקון דטיהר מידי נבלה או להוציא מידי אמה"ח לב"נ דהוי רק תקון קצת דע"כ דאתי כר'

שמעון ור"ש לשיטתי' כיון ששחט בה פורתא נאסרה ונעשה תקרובת ע"ז ועומד לשריפה וכשרוף דמי והוי מחתך בעפר ושפיר נקרא נתקלקלה השחיטה ולא שייך למימר בי' ישנה לשחיטה מתחילה וע"ס, ומדוקדק הלשון מחתך בעפר:

טו ולפ"ז מיושב קו' (ז) דהכי אמרי' דאי לאו דר"ה אף דהי' נאסר לגבוה כיון דלא הוי נעבד משום בע"ח אלא שהתורה אסרה לגבוה שאינו מתקבל בפנים אבל אינו עומד לשריפה ולא הוי נתקלקל בשחיטה והיינו משום ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, אבל מכח דר' הונא דבע"ח נאסרין אף להדיוט ע"י מעשה והוי תקרובת ע"ז ועומד לשריפה א"כ אידך שחיטה עפרא בעלמא דהוי נתקלקל בשחיטה, ודו"ק:

טז ועל קושי' (א) (י"ל דאף דתוס' ד' י"ג כ' להקשות בדרבנן דאם איתא דל"ש למתני ז"מ אא"כ דמטמא באהל הו"ל לשנויי בסוגיין הא ריב"ב והא רבנן) י"ל בפשטות דניחא לי' לאוקמי גם הברייתא כהלכתא וכרבנן, ואף דתוס' (י"ג ב) כ' להקשות דנוקי הברייתא כריב"ב ומתני כרבנן:

לפ"ז מוכח כשיטת הר"ש הנ"ל, דאילו לתוס' במסכך גפנו תקשי הא כיון דהברייתא דהשוחט חטאת בע"כ כר"ש אתיא, ור"ש הא ס"ל אא"א דשא"ש וא"כ האיך פרכינן כיון ששחט בה סימן אחד אסרה אע"כ דההיא דמסכך גפנו מטעם אחר הוא מדכתיב כרמך ודו"ק, והיינו אי נימא דלשון זבחי שייך רק אטומאה ולא על א"ה א"כ י"ל שגם מתני' ס"ל דאסור בהנאה ולא קתני ז"מ משום שאינו מטמא ואתיא כרבנן ובריייתא כריב"ב דמטמא באהל להכי תני ז"מ אע"כ שגם בא"ה שייך לשון זבחי מתים עיין שם היינו דהא בע"כ ממילא הברייתא דוקא כריב"ב לפי הס"ד דהיכא דקתני ז"מ היינו טומאת אהל לזה שפיר ק' דזהו ודאי ל"ה דוחק דמתני' אתיא כרבנן דהלכתא הכי אבל קושייתנו י"ל דניחא לי' יותר לאוקמי גם הברייתא כהלכתא כרבנן:

ואפשר דמה"ט אמר אביי דיקא נמי דומיא דמיכאל שר הגדול דבא לומר אף די"ל תירוץ אחר הא כרבנן והא כריב"ב מ"מ כיון דזהו לאו דוחק לאוקמי דאמר לגדא כיון דהוי דומיא דמיכאל שה"ג משה"ה לא דחקינן לאוקמי הברייתא כריב"ב דלא קי"ל כוותי':

תוד"ה לפני א"נ כיון כו' (עמש"כ לעיל ל"ט ע"ב):

דף מ:

ר' נחמן ור' עמרם ור' יצחק אמרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכתב הר"ן דלענין אכילה לא אמרינן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו דלאו איהו אסר אלא דלא שרי ע"ש, ונלע"ד לכאורה דדברי הר"ן לא שייך אלא לענין אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אבל לענין לצעורי ל"ש כלל סברת הר"ן, אבל באמת צ"ל דגם לענין לצעורי אסור באכילה

דהרי קשה אמאי השמיט הר"ן סיום דברי הש"ס אפי' למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הנ"מ נכרי אבל ישראל לצעורי קמכוין, ואף דהר"ן פסק דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מ"מ נ"מ לענין אכילה, דמטעם אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אסור באכילה דהא לא שרי לה ומטעם לצעורי מותר באכילה, אע"כ דגם מטעם לצעורי אסור באכילה, אך קשה טעמא מאי אסור באכילה, צ"ל דס"ל להר"ן דלא סמכי' על סברת לצעורי אלא לענין הנאה אבל לא על אכילה דחמיר טפי או כפי מ"ש תוס' בב"ק ע"ב ב' דתקרובת ע"ז אסור באכילה מדאורייתא ובהנאה מדרבנן, א"כ י"ל דלגבי דאורייתא לא סמכינן על לצעורי ורק לגבי דרבנן, והא דפרכינן ממטמא ומדמע ומנסך, היינו דלמ"ד מנסך ממש דס"ל דאי מערב היינו מדמע דקנסא מקנסא ילפי', א"כ צריכים לבוא להצריכות דשם דאי תנא מנסך משום דמפסיד לי' לגמרי, אם כן מוכח דמנסך אפילו בהנאה אסור, ומה דפריך מב' אוחזים וא' שוחט לשם א' מכל אלו, י"ל כיון דקאי דא' שוחט לשם הרים דהאכילה אסור רק מדרבנן דמחזי כתקרובת ע"ז, ולגבי אכילה דהוי דרבנן נימא לצעורי מכוין, באופן דמוכח מהר"ן דגם לטעמא דלצעורי לענין אכילה לא סמכי', וממילא גם בניסוך אסור באכילה מה"ט, וכיון דבל"ה להרבה פוסקי' בשותפות לא אמרי' לצעורי', ואף להפוסקי' לצעורי אסור באכילה לשיטת הר"ן, מש"ה פסקי' כן להלכה ודוק:

בתוס' ד"ה אי הכי וכו' לישמעינן זבח, תמצית דבריהם דמאי דפרכי' על ר"נ דליתני זבח זהו ליכא קושי' כ"כ, די"ל דקדשים קלים הוי ממון בעלים, אבל דעיקר הקושי' דליתני עולה, ולס"ד דמעיקרא לא הי' חושב זה לקושי' אלא דנקט חטאת לאפוקי זבח אבל לבתר דמסקי אוקימתא דחצי קנה פגום מסתבר לי' שינויי' זו דחטאת נקט לאפוקי עולה, ביאור דבריהם דלאחר דחדית לן מציאות זה דח"ק פגום, ממילא הו"ל למנקט יותר עולה דלא נטעה דנקט חטאת בדוקא דמשכחת בחצי קנה פגום, אבל לס"ד אין חילוק אי נקט חטאת או עולה ולפ"ז י"ל [מה דתמה בפליתי לר"א בר אהבה דס"ל בע"ז דעשה מעשה כל דהו אוסר יקשה פירכת הש"ס מההיא דהשוחט חטאת העוף, ולדידי' ל"ש לתרוצי בח"ק פגום דהא איהו ס"ל דושט ולא קנה, וגם לשנויי באומר בגמר זביחה הא פרכי' עלה דא"כ מאי איריא חטאת ליתני זבח] דר"א בר אהבה לא מוקי באומר בגמר זביחה עובדה, אלא כיון דמסקי' כתנאי נכרי שניסך וכו' ומוקי להברייתא כריב"ב דאא"א דש"ש, ולא מצי למנקט זבח דקדשים קלים ממון בעלים אלא דהו"מ למנקט עולה ולראב"א דליכא מציאות דח"ק פגום, וליכא למטעי ואין חילוק בין חטאת לעולה, ליכא דקדוק אי נקט חטאת או עולה ודוק:

ובעיקר קושי' תוס' דהוצרכו לדחוק דמעיקרא לא היינו חוששי' לקושי' דמאי אירי' חטאת ליתני עולה, תמוה לי למאי הוצרכו לזה, הא בפשוטו ניחא, דהא בעולת העוף אינו חייב על חוץ אא"כ שחט ב' סימנים כמ"ש רש"י וכדמוכחי' נמי מדברי תוס' הנ"ל, דאל"כ גם לפי אוקימתא דחצי קנה פגום יקשה עולת עוף נמי, וכיון שכן בפשוטו דמעיקרא דהיינו סוברי' דר"י דאמר עשה בה מעשה אסרה היינו במעשה רבה ליכא קושי' דליתני עולה דהא נכלל ג"כ בלשון זה עולת עוף, ובאמת בעולת עוף לא משכחת לה דבזה בודאי בסי' א' אסרה, דהא בעוף סי' א' הוי מעשה רבה דהכשירו בכך בשחיטה, אלא דלענין חוץ הוא דלא מחייבא, כיון דבפנים בעי' ב' סימנים אבל עכ"פ מקרי מעשה גמורה, ונאסר משום ע"ז, והוא ברור ולית בי' ספיקא וא"כ כיון דשחט סי' א' אסרה ואידך מחתך בעפר, לזה נקט חטאת דמשכחת גם בעוף, אבל לר"נ דס"ל דאא"א דש"ש אפי' במעשה רבה שפיר פרכי' ליתני עולה, והוא נכון לולי שרבותינו בעלי תוס' נטו מזה:

תמיה לי למאי הוצרכו ליכנס בפרצה דחוקה כזה דמתחלה לא הי' חושבים זה לדקדוק דלא נקט עולה, ולבסוף מדקדקים בזה, הא י"ל ברווחא, והיינו דבתחלה דמקשים על ר"ה דס"ל דבמעשה כל דהו אוסר, אבל מ"מ י"ל דבמעשה רבה אוסר, א"כ ניחא דנקט חטאת ולא עולה, דבעולה משכחת רק בעולת בהמה דלא נאסר עד סוף שחיטה דהוא מעשה רבה אבל בעולת עוף לא משכחת לה, דהא משום חוץ לא מחייב רק בב' סימנים, ובזה כיון דשחט סי' א' נאסרה דהא סי' א' בעוף דהוי שחיטה מעליא הוא מעשה רבה מש"ה נקט חטאת דמשכחת גם בעוף, דבגמר סי' א' דנאסר חייב ג"כ משום חוץ, אבל לר"נ ור"ע ורי"צ דס"ל דאפילו בגמר מעשה אא"א דבר שאינו שלו, שפיר ק' דליתני עולה, דגם בעולת עוף חייב כיון דלא נאסר כלל, והדרך סלולה מאד:

גם בעיקר קושיית רש"י ותוס' הא דא"ה מאי אירי' חטאת אפילו זבח נמי הא זהו ק' גם אי אמרינן דלא כר"ה דאא"א דשא"ש, לענ"ד י"ל למ"ש תוס' הא דנקט ג' חטאות דאתא לאשמעינן דחייב גם בשבת אף דלא תיקן אלא להוציא מידי אמ"ה, ולכאורה ק' דלר"נ דס"ל אא"א דשא"ש אפילו בגמר מעשה, א"כ הוי תיקון מעליא לטהרה מידי נבילה, וא"כ מאי קמ"ל בזה דחייב משום שבת, ואפשר לומר דלר"נ באמת ליכא תקון במה שהוציא מידי אמ"ה לב"נ, אלא דהתיקון באמת משום לטהרה מידי נבילה, ואשמעינן דאא"א דשא"ש אף בגמר שחיטה מדחייב משום שבת, גם י"ל דהברייתא אתיא כר"מ דאמ"ה אינו נוהג אלא בבהמה, וע' במהרש"א חולין (דף ל"ג ע"א) דלר"מ גם לב"נ אינו נוהג בעוף, ומדמחייב משום שבת מוכח דאא"א דשא"ש אפי' בגמר מעשה, ושפיר י"ל דאשמעינן הך מלתא דאא"א ד"ש שלו ואף דלר"נ מיירי הברייתא בחטאת בהמה היינו

דדינא דהברייתא גם בחטאת בהמה, אבל מ"מ בכלל חטאת גם חטאת עוף, ואשמעינן דאא"א דשא"ש אפילו בגמר מעשה מדחייב משום שבת דליכא תיקון בעוף רק לטהרה מידי נבילה, ולפ"ז ניחא דבלאו ר"ה ליכא קושיא לתני זבח דנקט חטאת לרבותא, דאף דנכלל בזה חטאת עוף וליכא תיקון להוציא מידי אמ"ה, מ"מ חייב משום תיקון לטהר מידי נבילה, ונשמע מזה דאא"א דשא"ש ודוק:

דף מא.

ת"ש המטמא כו' (עי' באורך בחי' גיטין דף נ"ג):

שם ה"מ כותי כו' (עי' חי' יו"ד סי' ד' ש"ך סק"ה):

שם ובשוק לא יעשה כן. ואם שחט אסור לאכול משחיטתו עד שיבדקו אחריו שמא מין הוא, והרשב"א בתה"א כתב דאם איתא דבדיעבד שחיטתו פסולה אמאי לא תני כאן במתני' שחיטתו פסולה כמו דקתני במתני' הקודמת (מ"ד ומ"ח), ובטורי אבן מגילה ד' כ"ד ע"ב כתב לתרץ דלעיל הפסול רק באותה השחיטה דנשחטה בפסול ושארי שחיטות כשרות, אבל הכא הפסול בגברא וכל מה שישחוט פסול דחיישינן שמא מין הוא, מש"ה לא קתני שחיטתו פסולה דהיה במשמע דרק שחיטה זו פסולה:

תוד"ה ת"ש (עי' חי' ב"ק דף ק'):

תוד"ה ובשוק כו' ומיהו בירושלמי. פ"ט דכלאים הלכה א':

דף מא:

רש"י ד"ה לא שנו וכו' בשוגג אינו מחפה. עי' מג"א סי' תר"ז ס"ק ב':

דף מב.

במשנה נקובת הושט. הא דלא קתני ניקב הושט נפסק הגרגרת, כתב הת"ח משום דהנך תרתי מקום שחיטה נינהו לכך נקט בהיפוך לישנא דקאי אפירקא קמאי דאיירי בשחיטת ושט וגרגרת, וקתני השתא דנקובתו ופסוקתו טריפה, ולהכי נקט ופסוקת הגרגרת בוי"ו כיון דלענין שחיטה שייכי להדדי:

(בדין נקובת הושט עי' בחי' לעיל דף י"א):

שם במשנה הריאה שניקבה. והא דלא קתני ניקבה קרומית הריאה כדקתני ניקב קרום של מוח כתב בת"ח דף מ"ו כיון דקרומית הריאה דבוקין בבשר וכי חדא נינהו מש"ה קתני ניקבה הריאה:

שם בגמ' ולמ"ד טריפה חי' מנ"ל, יש לעיין למ"ש התוס' בסנהדרין [דף ע"ח ד"ה ההורג] דאף למ"ד טריפה חי' מ"מ סופו למות מאותו חולי וגברא קטילא קטיל עיין שם, א"כ גם לדידי' אפשר למעט שאינה חי' לא תיכול ואטו יב"ח כתיב בתורה וצ"ע:

והנה בשו"ת הרשב"א (סי' צ"ח) השיב לשואלו ע"ד יתרת שחיתה יב"ח וכתב שם דאחר שכללו לנו חז"ל דטריפה אינה חי' צריכים אנו להכחיש דברי העדים ואולי נתחלף להם תרנגולת אחרת, וכתב שם דזה ודאי א"א לומר דמיעוט טריפות חיים ובאמת אותה שחי' הוא מותרת, דזה א"א דאם אתה אומר שחיתה יב"ח צריך אתה לומר או דבאמת טריפה חי' או דטריפות כזה אין ענין טריפות אבל לאחוז החבל בב' ראשין לומר דהוי ענין טריפות וטריפה אינה חי' ומ"מ הך שחיתה הוא כשירה. דמדקתני כל שאין כמוה חי' טריפה משמע דלאו בדידה תליא מילתא עיין שם, ולענ"ד בלא"ה א"א לומר כן מסוגיא דמנחות [דף ל"ז א] דקאמר בינוקא דאית לי' תרי ראשין תנא לי' ההוא סבא דקרוב ליתן לו י' סלעים ופריך דהא בכור שנטרף אינו חייב לפדות ועי' בתוס' שם דהוי טריפה דכל יתר כנטול דמי ע"ש, ומאי פריך דילמא מיירי שאירע שהי' חי יב"ח דאגלי מילתא דהוא לאו טריפה, אע"כ או דליכא במציאות כלל כדעת הרשב"א ז"ל או דמיעוט טריפות חיים ומ"מ המיעוט שחיים ג"כ טריפה כיון דכמוה אינה חי' וכמ"ש הרש"ל ביש"ש [ואפשר לומר דגם המיעוט סופו למות מאותו חולי] וק"ל:

ומדברי התוס' במנחות שם מבואר ג"כ דיתרת ג"כ אינה חי' יב"ח דלא כמ"ש הרשב"א בשו"ת שם דיתרת הוא בריא וכחול ימים ירבה אלא דגזה"כ דכל שאילו ינטל טריפה יתיר ג"כ טריפה, דאל"כ ביתיר הוי בן קיימא תחייב לפדות ולא פריך בגמרא מידי, זולת שנאמר דהל"מ הי' דיתיר דינו ממש כמו נטול לכל דיני טריפות וגם לענין פדי' כן דהוי כנטול ממש וגם הורג טריפה מכח יתרת פטור גם להרשב"א וצ"ע:

ועיין בהר"ן ה' שיטות שהקשה דמאי פריך ולמ"ד טריפה חי' מנ"ל דלמא מספקא לי' וממילא ראוי להחמיר דדלמא חי' והיכא דאיכא ספק טריפות וחיתה אין ראי' להכשירו ביאור דבריו נ"ל אף דטריפה חי' הוי ג"כ לקולא לענין הורג את הטריפה אף לשיטת תוס' בסנהדרין הנ"ל, מ"מ נ"מ להקל למ"ש הישש"ש דהיכא דטריפה מטעם סופו לפסוק כמו חסרון הגלגולת אם אירע שחיתה יב"ח כשירה דאגלאי מילתא דטבעה חזק ואין סופו לפסוק הקרום, א"כ למ"ד טריפה חי' וליכא ראי' ממילא הוי טריפה ודאי דהוא בכלל רוב שסופם לפסוק וממילא לוקין עליו וא"כ לענין מלקות הוי לקולא, מ"מ קשה באמת מנ"ל להש"ס למיפרך דלמ"ד טריפה חי' לקי עלה דלמא באמת מחמיר רק מספיקא וטריפה חי' היינו להחמיר שלא להכשיר ספק טריפות מצד שחיתה יב"ח ויפה הקשה הר"ן ז"ל, ומלבד זה קשה דמאי פריך מנ"ל דילמא אירע לו שהיתה טריפה ודאית וחיתה יב"ח וממילא הוי ראי' דטריפה חי' כיון דמספקא לי' אין לנו לתלותו במיעוט, ואף לדעת הרשב"א הנ"ל דא"א שיקרה כן ובודאי לא אירע כן מעולם, מ"מ דלמא אירע שבאו עדים

והעידו שראו שחיתה יב"ח וכיון דמספקא לי' אם טריפה חי' אין לנו להחזיקם לעדים פסולים ונכריח מזה דטריפה חי', וצריכים אנו לתירוצו של הר"ן דפשטי' דקרא משמע דטריפה אינה חי' וכל זמן שאין לנו הכרח מקרא אחר יש לנו ללמוד דטריפה ודאי אינה חי' ולתלות דעדים פסולים הם ועדיין צ"ע:

ובעיקר דברי הישׁ"ש הנ"ל יש לעיין כיון דס"ל דמיעוט טריפות חיים, א"כ אמאי מכשיר בחסרון הגלגולת שחיתה יב"ח מאי חזית לתלות אותו במיעוט שטבעם חזק דלמא הוא טריפה והוא בכלל המיעוט שהם טריפה וחיים וצ"ל דמיעוט טריפות שחיים הם מיעוטא דמיעוטא, אבל מיעוט שטבעם חזק הוא מיעוט המצוי, ובזה נסתלק ממילא מה שהשיג בתב"ש [סי' למ"ד] על הישׁ"ש דהא להרבה פוסקים חסרון הגלגולת מצד עצמה טריפה עי"ש, והנה בפשטא לק"מ דהך גופא שחיתה יב"ח הוא בירור דהדין עם הפוסקים דאינה טריפה מצד עצמה כמו כל ספק טריפות וממילא אמרי' דטריפה מטעם סופו לפסוק והך טבעה חזק, וצ"ל דקושייתו דמנ"ל להכריע דאינה טריפה מצד עצמה והיא מהמיעוט שטבעם חזק דילמא טריפה מצד עצמו והיא מהמיעוט טריפות שחיים, ולפי הנ"ל לק"מ דהך הוא מיעוטא דמיעוטא ושפיר יש להכריע דאינה טריפה מצד עצמה:

והנה להתב"ש דלא ניחא לי' בזה כאשר באמת הוא דוחק דמנ"ל להישׁ"ש דברי נביאות כזה לחלק בין המיעוטים אמאי לא הקשה באמת התב"ש בקיצור דדלמא אין טבעה חזק והוא מהמיעוט טריפות שחיים, וצ"ל כיון דעכ"פ הבהמה הוא ממיעוטא ממילא יש לספק שמא היא מהמיעוט שטבעם חזק ואזלינן בתר חזקת היתר לומר שכשירה, ומש"ה הקשה הישׁ"ש שפיר דכיון דהרבה ס"ל טריפה חי' ממילא אין להכריע כיון דעכ"פ הוא מיעוטא, ולזה העירני רב חביבי עמיתי הב"ח השנון כה' אברהם שלמה נ"י, וגם זה אינו נוח לי דלא הו"ל להישׁ"ש להקל מחמת חזקה דלהרבה פוסקים לא מוקמינן אחזקה כמו בנשבר הגף וכדומה, גם להתוס' היכא דטריפות שכיח כגון ספק דרוסה לא מוקמינן אחזקה וה"נ כיון דהרוב אין טבעם חזק הוי עכ"פ טריפות דשכיח וצ"ע:

בתוס' ד"ה ניקב הלב וכו' וניטל הכבד ולא נשתייר הימנה כלום איצטריך וכו' ע"ש, הנה ממה דלא תירצו התוס' בקיצור דמיירי במינים שאין להם מרה, הי' נראה לכאורה דדעת התוס' כדעת הרשב"א בתוה"ב הארוך דנטילת הכבד טריפה רק מצד סוף המרה ליטול וא"כ במינים שאין להם מרה באמת כשר נטילת הכבד, אמנם לפי"ז יקשה למ"ש תוס' דלא פריך הש"ס מחסרון הגלגולת כיון דטריפה מטעם סופו הוא בכלל ניקב הקרום, א"כ לס"ד דהש"ס מחדא לא פריך מידי דהא בצר להו ניטל הכבד דטריפה רק מטעם סופו, ואף למסקנא יקשה כן למ"ש התוס' דחסרון הגרגרת לא חשיב דטריפה מטעם

סופו לפסוק, הרי אף דלא חשיב כלל פסוקת הגרגרת מחמת דחשיב נפסק החוט מ"מ כיון דתרי פסוקי חשיב בחדא הוי כאילו חשיב פסוקת הגרגרת ובכללו חסרון הגרגרת דטריפה מטעם סופו, וה"נ צ"ל לענין חסרון הגלגלת דלא חשיב לה [להך תירוצא דתוס' דהיכא דאין שיעורם שוה חשיב תרתי חסרון בתרתי] אף דל"צ למיחשב ניקב הקרום מ"מ כיון דכל נקובי חשיב בחדא הוי בכללו ניקב הקרום, וה"נ כן כיון דגם ניקב המרה בכלל ממילא אינו יכול לחשוב ניטל הכבד דטריפה מטעם סוף המרה ליטול, וצ"ל דהתוס' ס"ל דלמ"ד כזית במקום מרה הוא מטעם סוף המרה לינטל, אבל למ"ד כזית במקום שהוא חי' טריפה מצד עצמה וכ"כ בתב"ש [סי' מ"ב] לדעת הרשב"א וא"כ י"ל דהתנא דבי ר' ישמעאל סובר כתנא דברייתא לקמן דכזית במקום שהוא חי' והוא טריפות מצד עצמו, וקושי' התוס' לאידך מ"ד, אמנם באמת עדיין יקשה למ"ש תוס' ד"ה ודרוסת הזאב דגם תנא דמתניתן לא חשיב מידי דסופו לינקב, א"כ אם ניחא להו דתנא דמתני' ס' דטריפות הכבד מצד המרה היאך חשיב נטילת הכבד הא הוי בכלל ניקב המרה אע"כ דתוס' לא ס"ל כהרשב"א:

דף מב:

ואמר רבב"ח אמר שמואל סימנים שנדלדלו ברובן טריפה, מזה נ"ל ראי' לשיטת התוס' לקמן (דף מ"ד א) דנדלדלו הוי טריפה אף דשמוטה שנשמט פסולה לא הוי טריפה מ"מ נפרק רובא בכח גרע והוי טריפה או כמ"ש ר"ח דנדלדלו הוי נפרדו זה מזו, דאלו למ"ש הרשב"א בתוה"א דטריפה לאו דוקא אלא דאין שחיטה מועלת בהו א"כ מאי פריך דהא התנא דבי ר"י לא חשיב רק טריפות משא"כ נדלדלו ליכא טריפה, ואף די"ל דבעיקור גופי' לאחר שחיטה לקי עלה משום טריפות כיון דאין שחיטה מועלת בהו לא שייך בי' מצותה בכך והוי שחיטתו כמו נקובת הושט, מ"מ הוי בכלל נקובת הושט דהא מצד עצמו אינה טריפה, תדע שכן הוא מדלא פריך בפשיטות דליחשב עיקור סימנין, וגם לר"ח דנדלדלו היינו נפרדו א"כ גם למסקנא אייתר חדא דנפרד זה מזה ונפסק מלחי כולו דהוי עיקור ליחשבי' תרתי [משא"כ דנדלדל היינו רובו בכח כיון שהוא מטעם סופו הוי בכלל נפסק כולו] אע"כ דעיקור לא חשיב כיון דלא הוי טריפה, והוא ראי' ברורה לענ"ד, וצ"ע להרשב"א בזה:

תוד"ה ואמר וכו' אבל אדם דאית ליה מזלא. עיין זבחים קטז ע"א תוד"ה ודלמא:

תוד"ה אמר שמואל לקמן פליג עלה בר זכאי. היינו דתוס' ס"ל דשמואל מיירי בצלע בלא חוליא כלל, דלא כמו שפירש"י הכא דצלע עם חצי חוליא קאמר א"כ לא פליג, ולקמן כ' תוס' דמיירי בצלע וחצי חוליא, ורש"י כתב שם בלא אסית', ומהפכן שיטתייהו מהכא

להתם. ובמ"ש כאן להקשות לר"י דאמר בין נעקרו בין נשתברו ברוב ב' צדדי' בצר חדא, תמוה לי דנהי דפליג ר"י על שמואל דמטריף אפי' בלא חוליא מ"מ הא רב אמר לקמן נעקרה צלע וחצי חוליא טריפה ובזה לא פליג ר"י וא"כ לא בצרה כלום, וצע"ג. אח"כ מצאתי בעזה"י שהק' כן במהר"ם לובלין ותירוצו דחוק:

ומה"ט מיושב ג"כ קושי' תוס' ד"ה הנך דאפקת דעולא דאית לי' דרכיש בצרה חדא, די"ל דעולא ס"ל כבר זכאי דנעקרו ברוב מצד א' וגם ס"ל לדרב דנעקרה צלע וחצי חוליא עמה טריפה וא"כ חשיב... נשתברו ונעקרו ונעקר עם חצי חוליא:

דף מג.

תוד"ה הנך דאפקת לכ"נ דעולא וההיא דלקמן, ק"ל הא קושטא הוא כפי תירוצם הראשון דאף מאן דלית לי' דרב מתנא דהיינו רבא דפליג עלי' ס"ל דאעכול ניבי' כשר כדאיתא להדיא, ואף אם כוונתם לדר"י בדף נ"ד דס"ל דא"ט ממעט לדרב מתנא (ולשון תוס' סברי כמתני' וכר"י דאמר אינו מדוקדק לפ"ז דהא כוונתם על ר"י) הא ע"כ ר"י ממעט רק בלא אעכול ניבי', דהא ר"י ס"ל לקמן נ"ז דשמוטת ירך בעוף טריפה והיינו עכ"פ באעכול ניבי' וא"כ מוכח דבבהמה ג"כ טריפ' מדלא חשיב לה בכלל דיתר עליהן עוף, ע' תוס' שם ד"ה שמוטת ירך וצ"ע:

בא"ד ומצי למימר נמי דלית לי' בשר החופה בתרתי, לא זכיתי להבין דברים אלו דבשלמא דרב מתנא ודרכיש י"ל דנהי דמוכח דר' ישמעאל ס"ל דטריפ' מ"מ הם ס"ל כמתני' דא"ט דוקא דכשירות, אבל לענין בשר החופה כיון דס"ל להך מ"ד דנקרע רוב החיצונה היינו בשר החופה והיכי מצינו בזה פלוגתא, דאם מדר"י מוכח דיש בכרס עצמו מקום דאינו טריפה בניקב רק ברוב' מנ"ל דמתני' לא ס"ל הכי וצע"ג:

תוד"ה והא מ"מ פריך מכח דמאי אולמי' כו', [קשה לי דמ"מ עכ"פ מספק צריכים להחמיר, וי"ל] דהכא דר"י קבע להלכה ואמר הלכה כדברי האומר כזית דמשמע דהוי הלכה פסוקה ולא מספיקא, ובזה פריך הש"ס שפיר מאי אולמא, וביותר דאף על לשון הלכה אין להקשות כן, דא"כ תקשי בסוף שבת דאמרינן ואף ר"י אמר הלכה וכו' ר"י סתמא אחרינא אשכח עיין שם, וקשה ג"כ דמ"א אי סתמא מהאי, וצ"ל דהוי ספק וכיון דמוקצה דרבנן ספיקו לקולא, וע"כ צ"ל דפרכת הש"ס בחולין היינו דלישנא דהלכה כזית משמע דודאי כן ואפילו לקולא לפטור מכיסוי הדם, מש"ה פריך שפיר מאי אולמא (ועי' חי' עירובין צ"ג):

דף מג:

נ"מ לספק דרוסה, מה שהקשו התוס' לעיל דלא קאמר נ"מ לספק נקובה לשיטת רש"י דגם לנקב אין לו בדיקה מבחוץ, נראה ליישב דא"כ למאי דקאמר אלא מבפנים פשיטא דיש לו בדיקה מבפנים [ואף דלהך פירושא דנקב אין לו בדיקה מבחוץ אין אנו אחראים לפרש הבריא נתרפא וא"כ קמ"ל דלא חיישינן לנתרפא או מטעם דלעור שלם לא חיישי' לנתרפא כמ"ש הש"ך (יו"ד סי' ל"ג), י"ל דכ"ז הוא מילתא דפשיטא לדעת בעלי התוס'], ולזה קאמר דנ"מ לספק דרוסה היינו דקמ"ל דמבפנים יש לו בדיקה ולא חיישינן שמא הארס בעור החיצון וסופו לחלחל וכקושי' הרא"ש, והתוס' שהקשו כן אפשר דס"ל כהר"ן בסוגיין דאף אם הארס בעור החיצון כשירה דסימנים קשים הם, א"כ גם בדרוסה פשיטא דמהני בדיקה מבפנים דהך גופא דכשר בארס בעור החיצון אין שייכות להשמיענו הכא לענין בדיקה:

ובדרך חידוד קצת י"ל דאם לא הי' נ"מ לענין נקובה למאי צריך רבה להשמיענו דניקב זה בלא זה כשר הא ממילא שמעינן לה מהך מימרא שלו דקאמר ושט אין לו בדיקה וכו' ומאי מהני בדיקה מבפנים שמא ניקב החיצון לחוד וטריפה ואי דמיירי שעיקר החשש נקב דרך פיו כגון שנעץ מחט לתוך פיו ותחבו בצדדי הושט וחזר והוציא המחט דליכא חשש נקובת החיצון בלא הפנימי א"כ פשיטא דאין לו בדיקה מבחוץ דשמא ניקב הפנימי לחוד וממילא הי' מוכח דניקב זה בלא זה כשר ותרתי מימרא דרבה למה לי, לזה קאמר הש"ס דנ"מ עוד לספק דרוסה וק"ל:

והנה בעיקר מחלוקת הר"ן והרא"ש אם בארס החיצון אמרי' סימנים קשים הם ואין סופו לחלחל בפנים, נלע"ד דמ"מ לשיטת בעל העיטור [המובא בטור יו"ד סי' ל"ג] דשניהם אדומים או שניהם לבנים טריפה דכולו לקוי ואינו מתקיים ע"י השני, מ"מ אם הארס מבחוץ טריפה דהא בהך עור גופי' ששלט סופו להתפשט כמו בגרגרת דבמשהו דזיהרא מיקלא קלי ממילא יהי' כולו לקוי ואינו מתקיים ע"י השני, והר"ן לטעמי' אזיל דלא הביא דעת בעל העיטור כלל ולא ס"ל לחלק בהכי, ומה דלא מטריף הרא"ש מה"ט דבאמת הך שניהם אדומים או לבנים ג"כ לא פסיקא לי':

ומזה נלע"ד השגה גדולה על הפר"ח דבסי' ל"ג ס"ק י"ב כתב דושט לא מתקיים ע"י עור אחד, ובס"ק י"ד בתפס במושלם דברי הר"ן דארס בעור החיצון אינו מזיק, ולענ"ד אחר מחילה מכבוד תורתו אני אומר דשגג בזה וכנ"ל:

ובעיקר סברת הר"ן במ"ש כי היכי דבהאדים בשר כנגד הסימנים לא מיטרפא ה"נ בהאדים עור החיצון כיון דלא האדים הפנימי, קשה לי דהא מבואר לקמן (דף נ"ג ב)

ברש"י דהטעם דבסימנים עד שיאדימו הסימנים עצמם היינו דרוב סימנים קשים הם ואין ארס שולט בהם אבל כי האדימו הם עצמם הרי נגלה ששלט בהם ע"ש, וא"כ היכי דנגלה דשלט בעור החיצון הרי יצאה מכלל רוב הסימנים וממילא יש לחוש שמא יתקלקל בפנים דשמא אותם המיעוט שהארס שולט בעור החיצון מחלחל הארס בהם לפנים ועיין:

והנה במה שתירץ הרא"ש דבספק דרוסה הקילו הקשה הפר"ח [סי' ל"ג] הא ספיקא דאורייתא הוא, ועי' בתב"ש שם שתירץ עפ"י דברי רש"י הנ"ל דרוב הסימנים אין הארס שולט בהם וכיון דבחיצון א"א בבדיקה סמכי' ארובא ע"ש. וקשה לי דהא לשיטת הרא"ש הך עובדא דממסמס קועי' דמא מיירי בספק דרוסה ומשמע דבהמה לית לה תקנתא דחיישינן דילמא במקום ארס קשחיט וכן הוא בטור שם דבהמה לית לה תקנתא, ואמאי הא כיון דאי אפשר בבדיקת עור הפנימי לשתרי מחמת רוב סימנים קשים הם דמה לי אם א"א בבדיקת החיצון או דא"א בבדיקת הפנימי, וזה ודאי אין לומר דבבהמה אמרינן סמוך מיעוטא דהארס שולט לחזקת איסור דאינו זבוח אבל בעוף דשוחט הקנה לבדו שפיר מהני בדיקת הפנימי דסמכי' ארובא, דהא פשיטא דגם בעוף הוי נקובת הושט ספק בשחיטה כיון דנפקא חיותא מהך סימן הוי כמאן דליתא וגם בעוף בעינן שיהי' בו הסימנים קיימים דהא בשמוטת סי' א' גם בעוף הוי נבילה כמ"ש התוס' לעיל (דף ט א), גם א"כ אמאי הוצרך רבא לומר נשחטי' והדר נבדקי' דילמא במקום נקב קשחיט לימא בקיצור שמא הארס מבחוץ והוי ספק בשחיטה, ואין לומר דה"ק נשחטי' והדר נבדקי' היינו דנשחוט תחלה לקנה ואח"כ נשחוט לושט ולבדקי' דלא הוי ספק בשחיטה דכבר נתכשר בעוף ע"י הקנה, דא"כ דלא הוי ספק בשחיטה ממילא ליכא חשש במקום נקב קשחיט דנסמוך ארוב סימנים דקשים הם וכנ"ל:

ונלע"ד דבאמת אף דהוי רוב מ"מ אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה דאינו זבוח ומש"ה בבהמה לית לה תקנתא, אבל בעוף בבדיקת עור הפנימי מותר דהוי ס"ס ספק לא שלט בעור החיצון כלל ואת"ל דשלט והיא מהמיעוט (בהמות) מ"מ שמא אין סופו לחלחל בפנימי דשמא עור הפנימי קשה לגבי הדרוסה, ואף דהוי ס"ס מענין א' דשמא לא נדרסו ב' העורות מ"מ כיון דהספק הא' מכח הרוב הוי ס"ס כמ"ש התה"ד בפסקיו [סי' קכ"ט] לצדד לענין בכור דהוי ס"ס שמא חלב פוטר דרוב בהמות אינם חולבת אא"כ יולדות וספק שמא זה לא יצא ראשון אף דשם א' הוא כיון דהספק הא' מכח הרוב ועי' בס' בית מאיר [סי'] וה"נ כן הוא, כנלע"ד ביישוב דברי הרא"ש לקיים דברי התב"ש הנ"ל, ועדיין צ"ע:

מה דהוקשה לרו"מ בדברי הרא"ש דא"כ אמאי נקט רבה ושט אין לו בדיקה מבחוץ, הא גם בפנימי לחוד אין לו בדיקה לק"מ, דבפנימי לחוד פשיטא דאין לו בדיקה דדלמא הארס עדיין מבחוץ, אבל בעור החיצון הי' ס"ד דסגי הבדיקה, כיון דבעור החיצון אין רואים רושם ארס אין עוד חשש וא"צ לבדוק הפנימי, לזה אשמעינן כיון שהוא אדום אפשר דרושם בעלמא אין ניכר, וצריך לבדוק גם בפנימי:

ומה דהקשה לי בדברי הרא"ש בסי' ג' ועוד אי לא מטרפי וכו', למה יבדקנו, מלבד דאינו קושיא כ"כ דמ"מ צריך לומר הדין למי שירצה לבחון יותר לבדוק החיצון דאולי לא ימצא ארס, ולא יצטרך לטרוח לבדוק הפנימי, ביותר תמוה, הא הרא"ש לשיטתי' דס"ל דההיא דממסמס קועי' דמא מיירי לענין דרוסה, ומוכח דלענין ארס ג"כ אמרינן במקום ארס קשחיט ובהמה אין לה תקנה, א"כ בבהמה דא"א לבדוק בפנימי דשמא במקום ארס קשחיט, וירצה לבדוק קודם השחיטה עור החיצון, על זה אמר רבה דושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא היכי דיכול לבדוק הפנימי דהיינו בעוף דשוחט קנה לבדו, אבל בבהמה אין לו תקנה וצ"ע:

ובההיא עניינא תמהתי על הפר"ח, דבסי' קי"ד כתב דהעיקר כתירוץ הר"ן דאפילו האדים החיצון אין סופו לירד לפנימי, דסימנים קשים הם אצל דרוסה, ותמוה, דהא מ"מ באותו עור דשלט הארס סופו להתקלקל כדחזינן דבקנה אם יש בו טיפת ארס טריפה, דזיהרא מקלי קלי, א"כ אף אין סופו לירד בפנים, מ"מ סופו להתקלקל החיצון, וממילא טריפה והר"ן לשיטתי' אזיל דס"ל בשניהם אדומים או לבנים כשר, אבל הפר"ח בסקי"ב דטריפה כיון דעור אחד כולו לקוי אינו מתקיים בעור השני, א"כ אזדא לתירוצא דהר"ן הנ"ל:

שו"ע סי' ל"ג ס"ו וושט אין לו בדיקה מבחוץ כו' כיצד יעשה אם עוף הוא בודק הקנה מבחוץ ושוחטו ואח"כ מהפך הושט ובודקו מבפנים. וכ"ה לשון הטור, משמע דבדיקת פנים לחוד מהני וס"ל להטור דהעיקר כתירוצא א' דהרא"ש דהא דמהני בדיקת פנימי ולא חיישינן דשמא הארס בחיצוני ויתחלחל לפנים משום דהקילו בספק דרוסה הואיל ולא אפשר בענין אחר. אבל לתירוצא ב' דהרא"ש דדוקא אם הארס נתחלחל לפנים ולא נשאר בחיצון רק רושם מבחוץ זהו אינו מינכר מבחוץ. אבל בעוד שלא נתחלחל ניכר הארס מבחוץ. ובעי' בדיקת פנימי וחיצוני עיין שם. והטעם דפסק הטור כתירוצא קמא עיין בב"ח. ואני בעניי לא זכיתי להבין כוונת הרא"ש דהקילו בא"א בענין אחר, א"כ בהמה דלית לה תקנה בבדיקת פנים דדילמא במקום ארס קשחיט לישתרי בספק דרוסה כיון דא"א בבדיקה דמה לי אם החשש שהארס שלט גם בפנימי או שהחשש ששלט רק בחיצון וסופו להתחלחל. ודוחק לומר דזהו ל"ש שישלוט בחיצון ולא יעשה רושם

בפנימי. וגם לישנא דהרא"ש לא משמע כן. ומגודל הכרח הקושי' היה נראה לומר דאם הארס רק בחיצון אף דמטרפי' משום סופו מ"מ לא מקרי פסולו בשחיטה כיון דמ"מ עתה אין הסימן מקולקל אלא דטריפה על שם סופו כיון דאין סופו לחיות אבל נבילה לא הוי, וא"כ בבהמה דהספק שמא שלט גם בפנימי הוי ספק בשחיטה, אבל בעוף בבדיקת פנים כיון דעכ"פ לא הוי נבילה וליכא ספק בשחיטה מקילין מספיקא. ועדיין צ"ע:

גם יש לעיין דאמאי לתירוצא הא' הנ"ל לא מצרכי לבדוק גם מבחוץ, וכי מלתא דפסיקא דודאי לא נראה הארס מבחוץ אלא דלא סמכינן על בדיקת חוץ דשמא מחמת אדמומית הסי' לא מינכר הארס, וא"כ עכ"פ אמאי נקל לגמרי מספיקא ולא ליבעי אפילו בדיקה מבחוץ הא מה דאפשר לברורי מבררינן ונצטרך לבדוק מבחוץ שמא יהא ניכר רושם ארס ואם לא יהיה ניכר אז נקל מספק:

והנה בדברי הרא"ש הנ"ל נראה דלתירוצא קמא הנ"ל דהקילו בספק דרוסה ממילא נולד מזה חומרא דבודאי דרוסה לא מהני בדיקת פנימי דשמא הארס בחיצון, ולזה תמוה לי לשון הטור בסימן נ"ז בהמה שנדרסה אין לה תקנה. הא בידעינן דנדרס גם בעוף אין לה תקנה לפ"מ דנקט הטור כאן לעיקר כתירוץ א' דהרא"ש הנ"ל:

ובאמת יש לע' גם על הרא"ש הנ"ל הא הך עובדא דמסמס קועי' דמא הוי בכלל ודאי דרוסה למה דמסיק הרא"ש דנקב יש לו בדיקה מבחוץ, וההוא בר אווז מיירי מדרוס והיינו דחזי' דחתול רדף אחריו כמ"ש הרא"ש, וא"כ לכאורה כיון דחזי' דחתול רדף אחריו והאווז בא לפנינו ומסמס קועי' דמא הוי כראינו דנדרס וא"כ מה בעי תקנה דבדיקת פנימי, וצ"ל דמ"מ מקרי ספק דרוסה דשמא החתול קרע להצוואר בשיניה או ברגליה. אבל על לשון הטור בהמה שנדרסה [הא בנדרסה גם בעוף אין לו תקנה] צע"ג:

ומתוך דברי הרא"ש הנ"ל קשה לי במה דסתר הרא"ש דברי רש"י דאם איתא דלנקב ג"כ אין לו בדיקה מבחוץ אמאי אמרינן דנ"מ לספק דרוסה ולא קאמר לספק נקובה, הא בפשוטו י"ל דמדאמר רבה וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים ולא קאמר סתם אין לו בדיקה מבחוץ משמע דמה דקאמר אלא מבפנים זהו ג"כ ענין חידוש ואלו מיירי בנקב פשיטא דיש לו בדיקה מבפנים, ולזה אמרי' לספק דרוסה דהוי חידוש דבדיקת פנים מהני ולא חיישינן דהארס מבחוץ וכקושית הרא"ש וצ"ע. אח"כ מצאתי שכ"כ בכו"פ:

ועיין בפר"ח שכתב דהעיקר כתירוצו דהר"ן דאף אם שלט בחיצון מ"מ לא ישלוט בפנימי דסימנים קשים אצל דריסה ואינו שולט מעור לעור. ולענ"ד הר"ן כ"כ רק לשיטתו דפסק דשניהם אדומים או שניהם לבנים כשר דחבריה מגין עליה מש"ה אם לא ישלוט בפנימי כשר, אבל להפר"ח דפסק כהרא"ש דשניהם אדומים טריפה דבכולו לקוי אין חבריה

מגין עליה א"כ מה בכך דלא ישלוט בפנימי הא מ"מ מתחלחל בעור החיצון עצמו כמו בגרגרת דאמרינן זיהרא מקלי קלי והוי כולו לקוי ואינו מתקיים בפנימי לחוד. והרא"ש דסתר לסברת הר"ן הנ"ל דדוחק לומר דעד שיאדימו הסימנים עצמן היינו מבפנים, ולא סתר בקיצור דהא סופו להיות כל החיצון לקוי, היינו דרצה למנקט הקושי' אף לדעת העיטור שהביא הרא"ש מקודם דשניהם אדומים כשר. אבל לדינא אם פסקי' דשניהם אדומים טרפה ממילא ליתא לסברת הר"ן הנ"ל והפר"ח במחכ"ת שגג בזה:

בפירש"י ד"ה ישב לה קוץ בושט וכו' וקורט דם אין בה מבפנים וכו' עכ"ל, רבים תמהו להבין כוונת רש"י ז"ל בזה, והנה בתב"ש כתב דרש"י קאי להך פירושא דהבריא היינו נתרפא והי' קשה לרש"י היא גופא למאי צריך לחששא דנתרפא תיפוק לי' דושט אין לו בדיקה מבחוץ ולזה פירש"י דמיירי באין בו קורט דם והיינו דהא דושט אין לו בדיקה מבחוץ לענין נקב הוא דשמא טפת דם נכנס בו ונתייבש כמ"ש רש"י לעיל וכמ"ש הר"ן שם, וכיון דאין בו קורט דם מבפנים אין לחוש שמא ישב טפת דם בעור החיצון דכיון דאין כאן טפת דם מבפנים גם מבחוץ אין לחוש ע"ש, ולענ"ד קשה ע"ז דהא ע"כ לפי האמת דחיישינן להבריא אף דאין בו ק"ד מבפנים ולא מוכחי' דלאחר שחיטה הוי כמו בבית הכוסות היינו דבושט אמרי' אוכלים ומשקים שטפוהו כמ"ש הר"ן, א"כ אף באין בו ק"ד מבפנים ניחוש שמא ישב ק"ד בנקב בעור החיצון דהא כיון שניקב מחיים ידעינן בודאי דהי' כאן טיפי דמים ומה מעליותא יש בזה שנשטף עתה הק"ד, ודוחק לומר כיון דחזינן דנשטף הדם מעור הפנימי מסתמא גם מעור החיצון הי' נשטף, דאימא נתייבש בתוך הנקב וגם המשקין לא שלטו כל כך בחיצון, בשלמא להר"ן ל"ק קושייתינו במ"ש לעיל בפ"ב לחלק דבמסמס הוא דאין לושט בדיקה מבחוץ כיון דכל הצואר מלא דם חיישינן שמא טפת דם נכנס בו אבל בעלמא לא מש"ה משכחת לה ניקב זה בלא זה דכשר ע"ש, אף דהר"ן סבר דבושט אמרי' אוכלים ומשקים שטפוהו א"כ בעלמא ג"כ ניחוש לזה י"ל דמשום איזה טפת דם שמטפטף ע"י נקב קטן לא חיישינן להכי רק במסמס דכל הצוואר מלא דם כמו שדקדק הר"ן בלשונו, אבל לומר דאם ק"ד מבפנים היינו חוששים לטפת דם מבחוץ ולא הי' לו בדיקה ממילא אף באין ק"ד מבפנים ניחוש לזה דהא ידעינן דהי' ק"ד כיון דנעשה מחיים וכנ"ל:

ונ"ל לפרש דברי רש"י בע"א, והיינו דהי' קשה לי' ללישנא דהבריא היינו נתרפא הא ע"כ בזמן מועט לא חיישינן לנתרפא כדמוכח מההוא עובדא דממסמס קועי' דמה דלא חיישינן לנתרפא וא"כ לשיטת הסוברים דבבהמה שנמצאת טריפה דהחלב שחלבו ממנה קודם שחיטה דמותרת דהוי חזקה דאתי מכח רובא ואמרי' השתא הוא דנטרפה

[עי' יו"ד סי' פ"א] א"כ אף אם היינו רואים דב' העורות נקובים מ"מ היינו מתירים החלב מקודם והיינו דנין דאוקמי אחזקה והשתא הוא דנטרפה א"כ בישב לה קוץ נימא דהשתא הוא דניקב וממילא ליכא חשש דנתרפא דלא שייך כן בזמן מועט ואף להמחמירים בחלב מ"מ הכא הוי חזקה מבוררת ע"י הקוץ כמ"ש התב"ש והפ"י בפ"ז דכתובות, ודאי י"ל דהשתא הוא דאיתרע וממילא ליתא לחששא דנתרפא והוא באמת לכאורה תמי' גדולה, [זולת שנאמר מה"ט גופא דהיתה גם הבהמה כשירה אין תולין דהשתא איתרע וכשירה דאוקמי בחזקת איסור אינו זבוח או איסור אמ"ה, אבל כשהבהמה ודאי טריפה ואנו דנין רק על החלב אמרינן השתא הוא דאיתרע דלהחלב יש חזקת היתר, ובהכרח צ"ל לשיטת הר"ן בשם רבינו יונה דהוא מן המתירים החלב דאמרינן השתא הוא דאיתרע והיכא דנשבר הגף וספק השקול לתלות במחיים או לאחר מיתה אסור מספק, ואמאי לא נימא השתא הוא דאיתרע וממילא נעשה אחר השחיטה, אע"כ דהיכא דדנין על הבהמה גרע טפי וצ"ע], לזה פי' רש"י דחידושא דעולא באין בו ק"ד דבזה ליכא למיתלי דהשתא ממש ברגע סמוך לשחיטה דהו"ל לאשכוחי ק"ד, אע"כ דמקמי הכי ניקבה ואוכלים ומשקים שטפוהו, וכיון דאינו יכול לתלות עכשיו ממש ממילא יש לחוש שמא מזמן רב נעשה כן וכדעת הרשב"א ז"ל לענין הגבינות ושפיר שייך חששא דנתרפא וק"ל:

בדרך אחר י"ל בסגנון התב"ש הנ"ל והיינו די"ל דודאי קוץ בושט לא הוי חזקה מבוררת דאולי נבראת כך בקוץ בושט וכ"כ בתפל"מ בב"י סי' נ"ט, וא"כ י"ל דס"ל לרש"י דלהך לישנא דנתרפא הא דבאמת לא קאמר עולא חשש דושט אין לו בדיקה מבחוץ [וזה קשה גם להתב"ש הנ"ל דהיא גופא קאמר לימא רבותא יותר דאף בק"ד לא חיישינן לנקב בעור החיצון ולא מינכר] ע"כ הטעם דעיקר חידושא דעולא להשמיענו דאף באין חזקה מבוררת לא חיישינן להבריא ומש"ה לענין ניקב בעלמא ליכא חידוש כל כך דממנ"פ בק"ד מבפנים בודאי רגלים לדבר דהק"ד מחמת נקיבת הקוץ בא וניכר שהקוץ הוא שנקבו עכשיו [דאילו נבראת כן גם בנבראת כך בק"ד ממילא אין חשש ליתר טיפת דמים כיון דע"י הבריאה כן לא משום טפטוף וממילא יכולים ליבדק בנקב בעור החיצון גם בק"ד בתוך כך אוכלים ומשקים הי' שטפוהו] וממילא הוי חזקה מבוררת, ובליכא ק"ד ממנ"פ מותר דאם ניחוש דנבראת כך ממילא לית לן למיחש לטיפות דמים ומהני בדיקה בעור החיצון, ואם ניחוש דהקוץ נקבו וטפת דם ישב בעור החיצון בזה הוי חזקה מבוררת, מש"ה נקט עולא רבותא יותר דלא חיישינן לנתרפא ומיירי בליכא ק"ד מבפנים אף דאינה מבוררת לא חיישינן:

ובזה מיושב מה שהקשו לפי' דנתרפא א"כ לדידן חיישינן לנתרפא א"כ מחט שנמצא בריאה דמהני בדיקה וכן בבה"כ מצד א' כשירה ניחוש לנתרפא, והיינו לדרך הא' שכתבנו בפשוטו ניחא דהתם אמרי' השתא הוא דאיתרע וממילא ל"ש נתרפא דל"ש כן בזמן מועט, ולדרך הב' י"ל דגם לדידן לא חיישינן לנתרפא דהוא חשש רחוק, והא דפריך מ"ש מספק דרוסה היינו דפריך נהי דלא חיישינן לנתרפא ניחוש שמא ניקב עור החיצון ואין לו בדיקה מבחוץ דשמא המחט נקבו ויצא דם ונכנס טפת דם בנקב החיצון ואי דהוי מבוררת הא בספק דרוסה ג"כ מבוררת ואעפ"כ חיישינן, ולזה משני דעולא סבר אין חוששין לספ"ד ולדידן באמת חיישינן לניקב החיצון אבל לנתרפא גם לדידן לא חיישינן וק"ל:

אמנם באמת קשה לי לומר כדברי התפל"מ לחוש שנברא כך במחט דא"כ מחט שנמצא בביה"כ משני צדדים דקתני אין בו ק"ד בידוע לאחר שחיטה ניחוש שמא נברא כך בנקב מב' צדדים ומחט בתוכו או בנקב לבדו ומחט נכנס בו ולא נקב המחט כלום, וצריך לדחוק דהברייתא מיירי דמכירי' אנו המחט שבלעה עכשיו וכיון שהמחט בתוך הנקב רגלי' לדבר שמא המחט ניקבה או דאף בכה"ג חיישינן שנברא כך בנקב ואיתרמי שהמחט נכנס בתוכו והברייתא מיירי דחיה יב"ח דמוכח דלא נבראת כך ודוחק וצ"ע:

ובעיקרא דהא מילתא הא דלא קאמר עולא לחששא דניקב מבחוץ, י"ל בפשוטו דמיירי בניקב חצי עור הפנימי וכ"כ גם כן מזה התב"ש, והא דבאמת לא אשמועינן יותר רבותא דאף בניקב כל הפנימי לא חיישינן לניקב החיצון, י"ל דבעי להשמיענו הדיוק דדוקא ישב דחזינן שהמחט תחב עד חציו ולא יותר אבל בנקב ניכר ע"י קוץ תחוב גו חיישינן אפי' לנתרפא וכמ"ש הרא"ש דעולא מודה בכה"ג, אמנם באמת לקושטא דמילתא נראה דעד כאן לא כתב הרא"ש דמודה עולא בנקב בלא קוץ אלא לחשש נקב בעלמא שיהי' צריך בדיקה או לאסור אם אמרינן דנקב אין לו בדיקה מבחוץ, אבל לחששא דנתרפא נראה דעולא בכל גווני שרי דמה לי דבודקים שהקוץ אינו תחוב יותר או דבודקים שהנקב בפועל אינו נקוב לפנינו רק עד חציו, זולת שנאמר דדוקא בקוץ לא חיישינן דאם הי' ניקב לחוץ מי החזירו לאחוריו כמ"ש הרא"ש בשם ר"ת לענין המסס וס"ל לעולא גם בושט אבל בנקב בלא קוץ חיישינן לנתרפא ודוחק:

והא אין להקשות לרש"י דמיירי באין בו ק"ד א"כ גם לדידן לישתרי מטעם ס"ס ספק אחר שחיטה וספק לא ניקב עור הפנימי כמו בנשמט הגף בסי' ק"י עי' בש"ך שם, ואף די"ל דהוי ס"ס באיתחזק איסורא באינו זבוח מ"מ קשה מאי פריך הש"ס משני חתיכות וכו' דילמא שאני הכא דהוי ס"ס, די"ל דהוי ס"ס שאינו מתהפך דאם אתה אומר שניקבו לחוץ

אינו יכול לומר שמא לאחר שחיטה, דאם איתא דעכשיו ניקב הי' ניכר בחיצון דבזמן מיעוט כזה לא נתרפא וגם לפירושא דניקב לחוץ ולא מינכר מ"מ אם איתא דעכשיו ניקב אחר שחיטה ממילא לא יצא ממנה דם והי' ניכר הנקב בעור החיצון וכנ"ל, אך לשיטת הפוסקים דס"ס א"צ לברר כלל א"כ שפיר מתהפך שמא לא ניקבה לחוץ ואם ניקבה שמא לאחר שחיטה ובאמת אם היינו בודקים היינו רואים להנקב, ומ"מ י"ל דהוי אינו מתהפך כיון דהמחט תחוב רק בפנימי אם איתא דניקב לחוץ א"א לומר לאחר שחיטה דמי החזיר הקוץ לאחוריו ובודאי מחיים וחזר ע"י דגמדא ופשטא:

ומ"מ יש לעיין דאפשר דדומה לנשמט הגף דכ' הש"ך בסי' ק"י כיון דאין השמטתו מצד עצמה טריפה רק מחשש שמא ניקבה הריאה צריכים לדון תחילה על הגף עצמו איך נעשה ומתחילים לומר שמא אחר שחיטה, א"כ ה"נ י"ל דמה שאנו מסתפקים שמא ניקב החיצון היינו שהקוץ הזה שישב בפנימי שמא נדחק ועבר לחוץ צריכים אנו לדון תחילה אימת ישב הקוץ הזה בפנימי ושמא לאחר שחיטה ושמא לא ניקבה החיצון והוי ס"ס מעליא, וצ"ל כיון דשכיח יותר מחיים דאוכלים ומשקים דוחקים הקוץ לחוץ לא הוי ס"ס כיון דבספק א' האיסור מצוי יותר כמ"ש הש"ך בסי' נ"ג ע"ש:

והנה ממה דלא אישתמיט מהפוסקים לפרש דברי עולא דהבריא היינו כיון דמצאו אחר שחיטת הוושט יש לחוש שניקב עור החיצון במקום שחיטתו דהיינו שמא איתרמי דע"י דאכלה ופעיא בי' נמשך החיצון מקום שחיטתו נגד הקוץ וניקב לחוץ והוי זה שלא כנגד זה וטריפה, מבואר דס"ל דלא חיישי' לחששא כזה ולא מחזקי' ריעותא אלא נגד הקוץ מכוון כמ"ש הר"ן והרשב"א מהאי טעמא דהוי מקום ידוע, ומאי דחשבו הר"ן והרשב"א להוא דממסמס קועי' דמא למקום שאינו ידוע ולא מהני שיבדוק מבחוץ במקום א' ושם ישחוט ואח"כ יבדוק עור הפנימי צ"ל דמקום השחיטה לא מקרי מקום ידוע כ"כ ודוחק וצ"ע, שוב ראיתי שהוקשה כן להכו"פ וגם תירוצו דחוק:

בהרא"ש סימן ד' דמסכים להראב"ן דקיי"ל כעולא מההיא דמחט בבה"כ מצד א' כשירה. אף דהרא"ש ס"ל דעולא דאמר ל"ח שמא הבריא היינו דל"צ בדיקה אבל בדיקה מהני ודאי משום דושט יש לו בדיקה מבחוץ לענין ניקב, או דבאמת אסור דאין לו בדיקה מבחוץ אבל עכ"פ לנתרפא ל"ח וא"כ י"ל דמצד א' כשירה היינו בבדיקה, וצ"ל דלישנא דכשירה משמע בלא בדיקה ועיין ש"ך סימן מ"ח ס"ק:

וקשה לי הא הרא"ש מסכים לבה"ג בההי' דאמרי' ריאה דאגליד כאהינא סומקא כשירה דמ"מ בעי' בדיקה, הרי דאפשר לפרש כשירה דהיינו בבדיקה, וכיון דאפשר לפרש כן בדברי אמורא דצריך לפרש דבריו מכ"ש דאפשר לפרש כן בברייתא, וצ"ע:

שם בגמ' ומ"ש מהשוחט בסכין (עמש"כ לעיל ל"ב ב'):
בתב"ש נדחק במ"ש רש"י דהבריא היינו נתרפא הא מ"מ כל דחיישי' לניקב ממילא אסור דהא ס"ל לרש"י דושט אין לו בדיקה מבחוץ, ואם באמת לא חיישי' לניקב הא ממילא ליכא חשש דנתרפא והו"ל לעולא לומר אין חוששין שמא ניקב, ולענ"ד י"ל למה דכתב רש"י דחליף טריפה דשניהם נטולים ממקום שהם ראוים להיות, משמע דאין הטעם דחזותא הוי לקותא כמו דכ' רש"י בחזותא בריאה, אלא דהטעם דנחלפו החיצון להיות בפנים והפנימי בחוץ וכל אחד נטול ממקומו, ממילא בב' אדומים או בב' לבנים כשר וכמ"ש להדיא בתה"א, ויצא לרש"י כן מלשון חילוף משמע דוקא נתחלפו ממש. וכן למ"ש הר"ן בשם רש"י דשניהם אדומים טריפה משום דרוסה. ממילא שניהם לבנים כשר. א"כ י"ל דהכי אמר עולא אין חוששין שמא הבריא היינו דניקב חיישינן. אבל היכי דידעי' דלא ניקב כגון בשניהם לבנים דיש תקנה לבדוק החיצון דלא ניקב בזה לא חיישי' לנתרפא וק"ל. והא דסתרו תוס' והרא"ש שיטת רש"י דאם איתא דניקב אין לו בדיקה מבחוץ ניקב זה בלא זה דכשר היכי משכחת לה. היינו דהא רבה דאמר ב' עורות יש לו חיצון אדום ופנימי לבן ניקב זה בלא זה כשר. משמע להדיא דאף בושט דחיצון אדום ניקב זה בל"ז כשר. ומה שהקשה בתב"ש על קושיא זאת דתוס' לסתור דעת רש"י דניקב אין לו בדיקה מבחוץ מהא דניקב זבל"ז כשר. הא גם לדידהו יקשה דאמאי כשר דניחוש שמא נתרפא. לענ"ד לק"מ די"ל דתוס' לא ס"ל כלל לחששא דנתרפא וס"ל דהבריא היינו ניקב והוכיחו דיש לנקב בדיקה מבחוץ וההיא דל"ח שמא הבריא היינו דלא בעי בדיקה דל"ח כלל שמא ניקב ופשוט. ולכאורה מוכח הכי דעת תוס' דהא הקשו בשמעתין לדידן דחייש לספק דרוסה ולשמא הבריא נימא נשחטה הותרה. ותירצו דדרוסה שכיח. והיינו ע"כ דמש"ה חיישי' הבריא דנקיבת הקוץ שכיח וכ"כ תוס' להדיא ביבמות. ואם נפרש הבריא נתרפא א"כ לדידן חיישי' לנתרפא וזה איך שייך לומר דנקיבת הקוצים שכיח. הא סוף סוף חזינן דהקוץ לא נקב מבחוץ עתה לפני שעה ושתי' אלא דבאנו לחוש שמא זה יום או יומים שנקב מבחוץ ונתרפא והא הוי ספק שמא לא בא הקוץ לשם רק זה מקרוב וכי זה שכיח שבלעה מזמן רב הקוץ. ולזה ודאי ל"ש לומר כיון דשכיחי שהקוצים ינקבו לחוץ בודאי גם הקוץ זה נקב מבחוץ ומוכח דישב הקוץ בזה בושט זמן מה ונתרפא מש"ה אינו נקוב החיצון עתה דכי בשביל שנקב פעם א' אינו חוזר ונוקב סוף סוף אמאי לא חזר עוד עתה ונקב לחוץ וכי בשביל שנקב פעם א' אזיל טבעו ואינו נוקב תו מבחוץ א"ו ברור דתוס' לא מפרשי הבריא נתרפא ודוק. אמנם מדברי תוס' חולין (דף נ') וכן בספ"ב דשבת משמע דס"ל לר"י דהבריא היינו נתרפא וצ"ע:

ולכאורה לפ"ז קשה דאמרי' חיצון אדום דאי חליף טריפה מנ"ל לסוגי' זו דלמא חליף כשירה והא דאמר רבה חיצון אדום היינו דאי הוי אמר סתם ניקב זה בל"ז כשר הי' ס"ד דהיינו דידעי' בודאי שלא ניקב שניהם כגון שניהם לבנים וניקב הפנימי דיש תקנה בבדיקת החיצון אבל בחיצון אדום ס"ד דניחוש שמא ניקב החיצון ולא מינכר לזה אשמועי' רבה דאף בושט שחיצון אדום מ"מ ניקב זה בל"ז כשר ואשמועי' דיש בדיקה לנקב מבחוץ. ומ"מ אינה קושיא כ"כ די"ל דלמא ס"ל להש"ס זה לחידוש דיהא לנקב בדיקה מבחוץ:

הנה בתבואת שור סי' ל"ג סק"י כ' לתרץ קושי' הפר"ח דרוב סי' אין ארס שולטת בהם והיכי דלא אפשר הלכו אחר רוב, ותמוה לי טובא הא הרא"ש ס"ל לעיקר דההי' עובדא דמסמס קועי' דמי מיירי מס' דרוסה, א"כ מבואר משם דבהמה לית לי' תקנה דאימ' במקום ארס שחיט, ואמאי הא כיון דלא אפשר ניזיל בתר רובא דאין ארס שולט בסי', ומה הפרש בין עוף בבדיקת פנים לבהמה בלי בדיקה כלל:

ואמרתי די"ל דהכללא דמטרפי' משום סופו על שם סופו, כמו בסרכה דסופו להתפרק וכדומה זהו גמירא רק לטריפה, דכל שאין סופו לחיות טריפה, אבל לענין פסולו בשחיטה כגון נקובת הושט ופסוקת הגרגרת דהוי נבילה, י"ל דאם עתה הסימן כראוי, רק דסופו להתקלקל לא מקרי פסולו בשחיטה, א"כ י"ל דבעוף כיון דהוי בדיקת פנים אלא דהחשש שמא הארס בחיצון וסופו להתחלחל א"כ הוי רק טריפה, ושפיר סמכי' על הרוב ול"א בי' סמוך בי' מעוטא לחזקת איסור דאינו זבוח, דהא ודאי הוי זבוח והספק רק אם הוא טריפה, אבל בבהמה דליכא בדיקת פנים והחשש דכבר נתחלחל, אמרי' סמוך מיעוט' לחזקה:

ולפ"ז מיושב מה דהקשינו אפסקא דהש"ע דנקובת הושט הוי נבילה, דהיכן מצינו זה דבסוגי' דחולין לא מצינו רק דפסוקת הגרגרת הוי נבילה דנפקא חיותא דסי' וכמחתך בבשר מתה, אבל נקובת הושט י"ל דלא הוי נבילה, וכפי שמצאתי אח"כ שתמה כן בפרי מגדי' סי' ל"ג, ולפי הנ"ל דמדחזינן דבהמה ס' דרוסה לית לי' תקנת', וע"כ משום דסמוך מעוטא לחזקה וכנ"ל (ולהפוסקי' דלדידן לא אמרי' כלל סמוך מעוט' לחזקה אפי' לחומרא, י"ל דהוי מיעוט דשכיח דאמרי' סמוך מיעוט' לחזקה כמ"ש תוס' במים שאל"ס) ואם נימא דנקובת הושט לא הוי נבילה, הא כיון דבדקי' הושט בפנים וליכא חשש רק דבמקום ארס קשחיט, הא מ"מ הוי הארס רק במיעוט הושט דל"א הוי נבילה, ואף דגם בגרגרת אסור במעט ארס דזיהרא מקלי קלי מ"מ ג"ז הוא רק מטעם שסופו להתפשט ולא הוי נבילה, אע"כ דהוי נבילה:

והפר"ח שם דהסכים לתי' הר"ן דארס מבחוץ אינו מזיק, דאין סופו להתחלחל, דסימנים קשים הם דאף דשלט בחיצון מ"מ לא ישלוט בעור האחר. ובמכ"ת דברי הר"ן אלו אפשר לאומרם להר"ן לשיטתי' דס"ל דשניהם אדומי' או לבנים כשר, מש"ה כיון דארס אין סופו לחלחל בפנים את שהחיצון לקוי אין בכך כלום, אבל הפר"ח דהסכים להרא"ש שניהם אדומים או לבינים טריפה, ומשום דל"ד לניקב זה בלא זה דנקב קטן חברי' מגין עלי' אבל לא בכולו או רובו לקוי, ממילא אף דאינו מתחלחל בפנים, מ"מ דלמא החיצון בכלו או ברובו שלטה הארס, וביותר אף אם שלט רק במשהו, מ"מ לגבי אותו העור עצמו אמרי' דזיהרא מקלי קלי, ולא אמרי' בי' סימני' קשים כמו דחזי' בגרגרת דארס כ"ש טריפה דזיהרא מקלי קלי, א"כ ה"נ מקלי קלי בעור החיצון, ויהי' כולו לקוי דטריפה:

ובדברי הרא"ש בתירוצו השניי' לא זכיתי להבין עומק הדברים במה שהאריך דעפ"י רוב הארס מינכר בעור החיצון וכו' דלפעמי' אין ניכר וכו' ומה צורך להקדמה, הא עיקר החילוק דארס קודם שנתחלחל ניכר החיצון ואחר שנתחלחל ולא נשאר רק רושם אינו ניכר בחיצון וא"כ מה לנו ברוב פעמי' ומיעוט פעמי' ולא בפשוטו דקודם חלחול תמיד מנכר, ואחר שנתחלחל לעולם אינו מנכר ומש"ה אין לו בדיקה מבחוץ דשמא נתחלחל, וד' יאיר עיני:

חידוש בעיני כיון דטרח הרא"ש לתרץ הא דמהני בדיקה מבפנים ולא חיישי' דהארס בחיצון, לפ"ז יש מקום ליישב בפשוטו קושי' הרא"ש לשטת רש"י דנקב ג"כ אין לו בדיקה, אמאי קאמר דנ"מ לספק דרוסה, ול"א לס' נקובה, והיינו דדייק לישנא אלא מבפנים, דהו"ל לומר בקיצור אין לו בדיקה מבחוץ, מזה משמע דג"ז דבפנים יש לו בדיקה הוי חידוש, ואלו לענין ספק נקובה פשיטא שיש לו בדיקה מבפנים, לזה אמר לספק דרוסה דהוי חידוש דמהני בדיקת פנים ול"ח שמא הארס מבחוץ:

ובההיא דכ' הרשב"א לתרץ הסתירה שהקשו תוס' דאם בההי' עובדא מסמס קועי' דמא מיירי בס' נקובה, ומוכח דגם לענין נקב א"ל בדיקה מבחוץ, א"כ ההיא דניקב זה בל"ז דכשר איך משכחת לה, דיש חילוק דבמקום שא"י דצריך בדיקה כל הצואר כההיא דמסמס קוע' דמא, אין לו בדיקה מבחוץ, אבל בקוץ בנקב יש לו בדיקה מבחוץ נגד הקוץ, לענ"ד קשה, א"כ גם במסמס יש תקנה אף לבהמה, דהא יש לנו לייחד מקום א' בושט מבחוץ ולכסות השאר ולבדוק אותו מקום הגלוי דאז ידעינן עכ"פ דאין דריסה במקום השחיטה ושוב יהי' לבדיקה לוושט בפנים כיון דידעי' דלאו במקום ארס קשחיט:

בתוס' ד"ה קסבר עולא וכו' וי"ל דשאני הכא דדרוסה שכיח וכו' עכ"ל, יש לעיין אמאי תלי קושיתם בסוגיא דהכא הלא זה הקושיא חל עלינו בלא"ה למ"ד חוששין לספק

דרוסה, ונראה למאי שהקשו האחרונים על קושי' תוס' הא בישב לה קוץ הוי ספק בשחיטה דנקובת הושט הוי פסולו בשחיטה ואוקמה בחזקת אינו זבוח ומזה רצה הכו"פ לומר דקושי' תוס' באמת רק על ספ"ד, והוא דוחק, גם בספ"ד הוי ספק בשחיטה דשמא נדרסו הסימנים:

ולזה נראה בהיפוך דבלא"ה על ספ"ד לא הומ"צ להקשות די"ל דהוי ספק בשחיטה, והא דבעי' בדיקה מכפא דמוחא ועד אטמא ולא מהני בדיקה נגד הסימנים לחוד להוציא מחזקת נבילה י"ל דכל היכא דאיכא לברורי מבררינן ובאמת לא מעברא, והא דבממסמס קועי' דמא משמע דבהמה לית לה תקנתא היינו מחשש שמא נדרסו הסימנים והוי ספק בשחיטה, אמנם בסוגיין דפריך הש"ס לעולא מ"ש מספ"ד ס"ל לתוס' דנקובת הושט לא הוי נבילה כמ"ש מהרש"א בבכורות (דף כ' ב) דהרי לעיל (דף ל"ב ב) בסוגיין רצה לומר דשחט שלא במקום חתך לא הוי נבילה לולי דמסיק שם דנפקא חיותא וכמנחא בדיקולא דמיא, ואפשר דזה לא שייך אלא בפסוקה ברוב אבל בנקובת הושט לאו כמנחא בדיקולא ולא הוי נבילה, [ומהתימא לי על כל הפוסקים דפשיטא להו דנקובת הושט [נבילה] ולא זכיתי להבין מוצא הדין מזה, שוב ראיתי שהגאון דפפד"א ("בפרי מגדים") בסי' ל"ג תמה כן] ולזה קשי' להו מאי פריך מ"ש מספ"ד דילמא שאני התם דהוי ספק בשחיטה ואף היכא דליכא חשש אלא במקום ארס קשחיט מ"מ הוי נבילה דזיהרא מקלא קלי והוי כנפסק רובו משא"כ נקב ע"י קוץ לא הוי ס' בשחיטה, ואף אם כדעת כל הראשונים דנקובת הושט הוי ספק בשחיטה מ"מ מאי פריך לעולא דילמא סבר עולא כס"ד דר"ל [לעיל ל"ב ב] דשחט שלא במקום חתך לא הוי נבילה, אע"כ או דאין חילוק בזה או דקים לי' להש"ס דבספ"ד אף הבדיקה נגד הבני מעיים מעכבא ובזה לא הוי ספק בשחיטה או כיון דרוב סימנים לא שלט בהן ארס הוי רק כענין סמוך מיעוטא לחזקה דאינו זבוח והוי רק פלגא ופלגא שפיר פריך הש"ס, עכ"פ מוכח מסוגיין דספק דרוסה אף היכא דליכא ס' בשחיטה חוששין ויפה הקשו תוס', ומש"ה נראה דבסוגיין לא הזכירו תוס' בתירוצם דנקובת הקוץ שכיח, דבאמת במסקנא לפסק הלכה בקוץ בלא"ה ניחא דאסור דהוי ס' בשחיטה דקי"ל כחזרה דר"ל דמשנה לא זזה ממקומה, רק מה דמשמע מסוגיין דבספק דרוסה אף בדיקה נגד הבני מעיים מעכבא, בזה הוצרכו לתרץ דספ"ד שכיח וק"ל:

ובעיקר קושי' האחרונים הי' נראה לי לומר דיפה הקשו תוס' מסוגי' דיבמות דפריך הש"ס אי הכי רישא נמי בחזקת היתר ליבם עומדת וכו', והרי התם לענין היתר דיבם ג"כ איתחזק איסורא דנימא בחייה בחזקת איסור אשת אח עומדת עליו דאסור אשת אח ואיסור א"א הוי איסור בת אחת ואוקמי אחזקתה דעדיין בחזקת איסור אשת אח,

אע"כ כיון דקודם הספק קידושין היינו דנין בבירור דאם ימות הבעל תהי' מותר לאחי בעלה לא נגרע הדבר מכח מעשה הקידושין והדבר קאי כמו קודם ה"נ לענין אינו זבוח דקודם שבלעה הקוץ היינו דנין אם יקח סכין בדוק ויוליך ויביא בלי שהיי' ודרסה תהי' הבהמה מותרת וכן נעשה הדבר כראוי לא נשתנה הדבר בשביל הקוץ שנמצא ומסתפק לנקובה ומחזקי' הדבר כמו קודם דניתרת הבהמה ע"י הולכה והובאה בסכין בדוק, ולא מקרי ספק בשחיטה אלא ספק שחט רוב הסימנים וספק סכין בדוק דהספק אם עשה כראוי מעשה המתירו, אבל היכא דעשה מעשה השחיטה בכל דקדוקי' כראוי והמניעה מצד אחר שמא למעלה ממקום השחיטה ניקב הושט שהיא מעכבת שלא יהא מעשה השחיטה מתירו לא הוי ספק בשחיטה, וההוא דספק קודם שחיטה נשמטה י"ל דבאמת לא הוי כ"כ ספק בשחיטה והא דאסור ג"כ משום דיותר מצוי שתשמט מחיים מחמת הפירכוס, וזה פשיטא להו להתוס' דיותר מצוי האיסור כמו שכתבו כל הפוסקים בפשיטות בנשבר הגף וכן בכל הנקבים היכא דליכא למיתלי מידי לאחר השחיטה יותר ראוי למתלי שנעשה מחיים דמצוי יותר, ומש"ה לא הקשו התוס' אספק שמוטה, או לשיטת הר"ן והרמב"ן בפ"ק דמכח השמיטה מתנדדים הסימנים ואינו יכול לשחוט כראוי הוי ספק בשחיטה ממש דשמא לא עשה מעשה השחיטה המוטל עליו כראוי דשמא שהה או דרס מחמת הנדנוד:

ולדעת האחרונים דמשוו להו"ל ספק בשחיטה צריך לחלק בין האי דחזקת אשת אח דהתם החזקה הי' שמיתת הבעל יהא מתירה והרי מת לפנינו והמתיר כתקונו וכראוי, אבל הכא מה שהיתה בחזקתה שההולכה והובאה יהא מתירה לא זהו בלבד מתירו דהא אם יעשה כן אחר מיתת הבהמה אינו מתיר ובעינן עוד תנאי שיהי' הולכה והובאה בסימנים שעודם חיים וכיון שהספק שמא ניקב הושט ונפקא חיותא חסר תנאי בדבר ולא נעשה מעשה המתיר דלא מקרי כלל חתיכת סימנים אלא מחתך בעפרא וק"ל:

ובאמת מסוגיין משמע דהוי ספק בשחיטה מדמדמי לה להשוחט בסכין ונמצאת פגומה דהתם הוי ודאי ספק בשחיטה, ועדיין צריך ליישב אמאי דלא פריך לעולא מברייתא דספק שמוטה דכל ספק בשחיטה פסול, ואף די"ל דהתם יותר יש למתלי בחיים כנ"ל הא מסקינן לעיל (דף י"א ב) דכל ספק בשחיטה לאתויי ספק שהה ספק דרס ועי' בהתוס' שם דהאיסור ל"ש, ואפשר לומר דאף דנקובת הקוץ הוי חזקת אינו זבוח מ"מ לענין זה נקרא ג"כ חזקת היתר דהא אם היינו דנין קודם שחיטה אם הבהמה טריפה הי' לה חזקה דאינה אסורה רק משום אינו זבוח ולא איסור טרפות דהא מחיים אין נקובת הושט מסייע לאיסור אינו זבוח והוי כספק טריפות דעלמא ואדרבא לענין חלב וביצים הוי

חזקת היתר יש לנו לאוקמה אחזקה דלא נטרפה קודם שחיטה, אבל בספק שהה וכן בשמוטה לדעת בה"ג דלא הוי טריפה ואם נשמט מקודם שחיטה לא נשתנה חזקתה ועיקר הספק רק אם השחיטה מתירו לא הוי חזקת היתר, וחזקת איסור גמור אית לה, אך עדיין קשה למאי דפריך מסכין שנמצא פגום דג"כ הספק רק בשעת שחיטה הרי דלא ס"ל לחלק בהכי א"כ למאי דלא ס"ל לשנויא דהתם אתילד ריעותא קשה הו"ל להש"ס למיפרך מברייתא דספק שמוטה, ומחוורתא דמלתא כמ"ש דשמוטה יותר יש לתלות שנעשה מחיים ובספק שהה ליכא חזקת הגוף משא"כ בישב קוץ דהוי חזקת הגוף מש"ה פריך מסכין פגומה דג"כ איכא חזקת סכין, ומשני דחזקת סכין בודאי איתרע והרי פגום לפניך והוי ב' לריעותא, ולמסקנא ההוא דספק שמוטה ג"כ ניחא דהרי שמוטה לפניך וק"ל:

והנה בתב"ש ובתפל"מ הקשו דמאי הקשו תוס' הא ס"ל לתוס' (לעיל י"א א) דחזקה שאינה מבוררת לא הוי חזקה וליכא חזקה להתירא, וניחא להו דבקוץ ודרוסה הוי מבוררת דההחשש זה לא הי' מעיקרא בשעת לידתה, וכ"כ הפ"י בפ"ז דכתובות, וכבר העתקתי לעיל בפ"ק דברי הרשב"א בתוה"ב הקצר דמבואר דאף במחט אוסר הגבינות למפרע, הרי או דמחט לא מקרי מבוררת דאפשר דנולד כך או כיון דשם טריפות אינו מבוררת לא מקרי חזקה מבוררת וקושיתם במקומה עומדת:

ולענ"ד לק"מ דדוקא לענין גבינות דעכשיו הריעותא לפנינו ועכשיו בודאי טריפה והספק בזמן מאימת נטרפה זה א"א לנו לומר השתא הוא דנטרפה ולאוקמי בחזקת הגוף דעכשיו הוא דנשתנה דלא אמרינן הכי אלא במומים דהי' מבורר לפנינו דהיא מנוקה ממומין, משא"כ בבהמה דלא הי' מבורר לפנינו חזקת הגוף שאינה טריפה, אבל כל היכא דהספק שמא עדיין אינה טריפה כמו בישב קוץ בזה אף שלא הי' חזקה הגוף מבורר מ"מ היינו מחזיקים אותה להיתר אכילה והתורה התירה לאכלה ולסמוך ארובא ולענין זה נקרא מבוררת דהיתה מותרת לנו לאכלה ממילא מחמת ספק לא ישתנה ונימא דעדיין היא כמו קודם שתהי' מותר לאכילה כמו בספק גירושין דליכא כלל חזקת הגוף אלא דלא תאסרנה מספק וכיון שהיינו מתירים אותה בחזקת היתר לעלמא אין אוסרים מספק, ה"נ כיון דעכ"פ מדינא היתה מותר לאכילה לא תאסרנה מספק ועדיין מותרת היא כנלע"ד נכון:

ובעיקר קושי' התוס' לא הבנתי כל צרכו דאימא דהיכא דאיכא לאוקמי שלא יצאה מאיסור להיתר מחזקי' לאיסור כמו בקוץ ודרוסה, ושאני בההוא דיבמות דמיתת הבעל בודאי מתיר אותה או דמותרת לייבם או ליבם וכיון דבודאי המיתה התירה עכ"פ בזה

מספיקא יש לנו להעמיד דהמיתה התירה לזה שהיתה בחזקתה שהמיתה תתיר אותה ובספק גירושין היא בחזקת היתר לשוק ובספק קידושין בחזקת היתר ליבם ועיין: תוד"ה אי (עמש"כ לעיל דף י"ט ע"א):

שם בגמ' אמר מר ברי' דרבינא מותיבנא תיובתא וכו', ופי' הרשב"א ז"ל דהי' ס"ל דמעולם לא טעי רבא בהכי דתיסוק אדעתין דלא סתרי אהדדי אלא משום דמינקוט חומרא הוא מש"ה מותיב תיובתא, וקשה לי אף אם מינקט חומרא הוא מ"מ הו"ל להתירו מחמת ס"ס ספק שמא הוי מקום שחיטה ונקרא שחיטה מעלייתא וס' שמא טריפותא, ואפשר לומר דהוי ס"ס באיתחזק איסורא כיון דלרב הוי תורבץ הושט נבילה לס"ד דטעמא דרב משום דהוי מקום שחיטה וכיון דמינקט לחומרא דכולהו הוי ס' בשחיטה וק"ל. אמנם בההוא דעירובין במבוי עקום ק' לס"ד דהוי ס"ס ס' שתורתו כסתום וס' דמפולש ניתר בצורת הפתח, ונראה דהמעשה הי' בתחילת תיקון המבוי ולא רצו להתירו לעשות צוה"פ להתירו מס"ס כמ"ש הפר"ח בכללי ס"ס דאין לעשות ס"ס בידים עיין שם וק"ל:

דף מד.

לא תימא כולו אלא אימא רובו, עי' בב"ח רסי' ל"ג שכ' בדעת הטור דגם למסקנא קיימא מאי דקאמר ותנא תונא ניטל וכו' [וכן מבואר בתוך קושייתו של הרשב"א לפי' הרי"ף] והיינו דלא ס"ל לשמואל לחלק בין איגום איגומי לאיעקור איעקורי ומתני' דניטל לחי התחתון מוקי שמואל ג"כ דמיירי ברובו עיין שם, וקשה לי ע"ז דאם איתא דאפשר דמתני' מיירי ברובו למה צריך לומר מתני' לר"פ ל"ק הא דאיעקור איעקורי וכו' ומחלק בסברא דלא קיימא במסקנא לימא בפשוטו דמתני' לר"פ ל"ק דמיירי ברובו אבל שמואל דקאמר שניטל כולו פריך שפיר דלא סבר ר"פ להגיה בדשמואל, ועי' בתב"ש שכ' דרך אחר לקיים למסקנא הותנא תונא דמדמה שמואל חיבור מעט של ושט לחיבור הסימנים המעורים בבשר לבדו, ולענ"ד ג"כ ראי' דקיימא למסקנא הותנא תונא דלשיטת בה"ג דעיקור לאו טריפה א"כ מאי פריך לשמואל והאיכא עיקור סימנים דילמא באמת גם לשמואל לא מהני שחיטה ומה דקאמר שמואל שנוטל מלחי כשר היינו קודם שחיטה דאינה טריפה ונ"מ לביצים וחלב, ואף אם נימא דביצים וחלב גם לבה"ג אסור משום אמ"ה כיון דלית לי' היתר בשחיטה מ"מ נ"מ בעוף לשמואל לשיטתי' דמבואר לעיל (דף כ' א) דס"ל אין עיקור סימנים בעוף ומהני בי' שחיטה וקמ"ל שמואל דאף שניטל כולו אין עליו שם טריפות אלא מדין עיקור וכשר בעוף, אע"כ דעיקר הקושיא על הראי' ותנא תונא דניטל הלחי התחתון דמיירי להדיא בבהמה דתני לה בואלו כשירות בבהמה, וגם מיירי לאחר שחיטה דהא סיפא דמתני' דואלו טריפות דמיירי לאחר שחיטה מדקתני

כל שאין כמוהו חי' דמשמע דעכשיו מתה הוא כמ"ש התוס' לעיל (דף ל"ב ע"ב ד"ה ורמינהו) ושפיר פריך הש"ס וק"ל:

בתוס' ד"ה כולה כרב עבדא וכו' והומ"ל כולה כשמואל עבדא וכו', ולענ"ד לק"מ דודאי ידע הש"ס דרבה אמר הלשון רמינא עלה חומרא דרב וחומרא דשמואל, אלא דס"ד דבודאי סתרי אהדדי רק דמנקיט חומרי הוא ולזה קאמר דאפשר דרב סבר ג"כ לאו מקום שחיטה הוא ומ"מ במשהו ומ"מ שייך שפיר חומרא דרב ושמואל היינו דמחמת רב לחוד לא שמעי' כלל דלאו מקום שחיטה דמהך דרב דנתנו חכמים שיעור אין ראי' כלל די"ל למטה יש לו שיעור, ולזה אמר רבא רמינא חומרא דרב ושמואל היינו דמשמואל נשמע הך חומרא דלאו מקום שחיטה וכיון דלא מצינו להדיא דרב פליג עלה י"ל דרב מודה לו, וגם חומרא דרב דבמשהו, וכיון דהך חומרא דלאו מקום שחיטה הוא לא נפקא אלא מהך דשמואל שייך לומר חומרא דרב ושמואל, משא"כ אם נימא דכולה כשמואל עבדא ומטעם הגרמה אין צורך כלל לדרב ל"ש כלל חומרא דרב ושמואל כנלע"ד נכון:

תוד"ה והאיכא עיקור וכו' וכן קשה לפיר"ח וכו' קשה לי דהא לפי ר"ח אדרבא מרווח הסוגיא די"ל דבל"ז לא הי' קשה אהך דנדלדלו דטריפה די"ל דבכח הוי טריפה ועיקור סימנים היינו ברוב ובנחת, אבל לבתר דמשני לא תימא כולו אלא רובו א"כ עיקור סימנים היינו בכולו ס"ל להש"ס דלא עדיף רובו בכח מכולו בנחת דרובו בכח לא הוי אלא שאין המיעוט יתקיים וסופו לפסוק, וכיון דאפי' בכולו הוי רק עיקור סימנים ואינו טרפה ה"ה ברובו בכח ושפיר פריך הש"ס מהך דנדלדלו טריפה דמשמע דאפי' טריפה הוי וע"כ היינו ברוב ובנחת ומשני דמיירי בנפרדו זה מזה וצ"ע:

דף מה.

כיון דשיעורה כאיסר לכאיסר מצטרפין, קשה לי למאי שכתבו הפוסקים דביש בהם חסרון ואין בין נקב לנקב כמלא נקב רואים השלם כאילו נפסק ומצטרף לכשיעור, א"כ דלמא שאני בגלגולת דמיירי בנקבים מרוחקים ובנקבים עצמם השיעור מש"ה מצטרפים לעיקור השיעור, משא"כ בניקבה כנפה דאין בין נקב לנקב כמלא נקב דמצטרף גם השלם ביניהם בזה לא מחמרינן כ"כ ובעי' דוקא רוב, ואי דקושי' הש"ס בממנ"פ דאם אנו דנין להשלם כאילו נפסק וכאילו הוא נקב ארוך ממילא נצטרף לכאיסור דא"כ בלאו גלגולת הו"ל להקשות מסברא כיון דמצטרפים לרוב ודייינין לנקבים כאילו הם ביחד ממילא נצטרף לכשיעור וכיון דיש מקום לחלק דע"י צירוף אין נותנים לו עיקור שיעור א"כ עדיין י"ל דע"י חומרת צירוף שלם שביניהם אין נותנים לו עיקר שיעורו:

ונראה דבאמת לענין צירוף אין לחלק דאם אנו דנין לצרפו כאילו הוא נקב ביחד ממילא ראוי לשער בכאיסר, והא דלא פריך בפשוטו די"ל דאין הנקבים מצטרפים כלל והא דברובו טריפה היינו כיון דמ"מ אין קיים מהגרגרת רק מיעוטו ובכל מקום רובו ככולו והוי כאילו נפסק כולו, ולזה פריך מגלגולת היינו כיון דחזינן התם דמצטרפים הנקבים כאילו עומדים ביחד ה"נ נצטרף לכאיסר, ואי דמיירי בצירוף השלם שביניהם, בזה כיון דבאמת רוב הגרגרת קיים ואתה מטריפו מחמת דחזינן לשלם כאילו נפסק ממילא הוי נקיב ביחד וראוי לשער בכאיסר, גם י"ל הא דלא פריך בפשיטות די"ל דהא דמצטרפים הנקבים לרוב ולא לכאיסר היינו דרוב דהוא טריפות מצד עצמו הוי כאילו עומדים ביחד, אבל שיעור כאיסר דהוא מטעם סופו לפסוק כמ"ש התוס' לעיל (דף מ"ג, ד"ה הנך תרתי וכו') בזה לא הוי סופו לפסוק, וכמ"ש הש"ך כעין זה (בסי' ל' ס"ק ד') אא"כ האיסר חסר במקום א', אבל ע"י צירוף כיון דיש לו אחיזה מחמת השלם שביניהם אין סופו לפסוק, לזה פריך מגלגולת דג"כ טריפה מטעם סופו לינקב קרום של מוח כמ"ש התוס' לעיל (דף מ"ב ע"ב ד"ה ואר"י א"ש) ואעפ"כ מצטרפים ה"נ לכאיסר, וכל זה לענין צירוף הנקבים אבל לענין צירוף השלם שביניהם דאנו דנין השלם כאילו אינו דסופו לפסוק ממילא ראוי לשער כאיסר דסופו לפסוק השלם ויהי' כאיסר בב"א וסופו לפסוק הגרגרת וק"ל:
תוס' ד"ה ניטלה ממנה רצועה וכו' תימא לישמעינן ניקבה וכ"ש רצועה עכ"ל, לא הבנתי קושייתם דהא ע"כ עיקר חידושא דריב"ל היינו דלא תימא דכאיסר היינו בארכו ורחבו כאיסר אבל אריך וקטין לא מצטרף האורך לרוחב וקמ"ל דמצטרפים וזה לא הוי כ"ש מן ניקבה דאי אשמעינן ניקבה הי' אפשר לומר דמיירי שעומדים סמוכים כ"כ עד שאם מצרפם ויחברם יחד גם רוחב הנקבים יהי' כרוחב איסר וארכם יהי' כאורך איסר אבל עדיין לא ידענו דארכו מצטרף לרחבו וצ"ע:

דף מה:

אמר רבה בר יצחק (אמר רב), בהרא"ש ליתא וכן נראה מדברי הר"ן במ"ש דאמימר משמיה דר"נ פליג על רבה ב"י ואיהו ס"ל דקנה הלב דפליגי רב ושמואל מה דנפיק מגרגרת ופריש לליבא:

דף מו.

בתוס' ד"ה ואת"ל עד ועד בכלל וכו' הו"מ למבעיא בפרשה עצמה את"ל בפי פרשה טריפה עכ"ל, ולענ"ד אפשר לומר דלא הומ"צ למבעי בכה"ג דא"א לומר כלל דפרשה עצמה ג"כ טריפה ודאי והיינו כיון דעד ולא עד בכלל והא דפי פרשה ודאי טריפה ע"כ דאינו בכלל בין הפרשות ממילא הדין דפי פרשה הג' הוא ספק טריפה כיון

דקאמר שלישית כשירה משמע דלמעלה ממנו אינו יודע וכמ"ש מהרש"א בסוגיין, וכיון דשמואל מסתפק בפי פרשה ג' ממילא לאותו צד דפי פרשה ג' טריפה ממילא נפשט מהברייתא דפרשה עצמה תידון כבשר דהפרשה עצמה אינו כדין פי הפרשה ואינו בכלל חוט השדרה ממילא גם הפרשה א' וב' כשר דכיון דפי הפרשה ג' ג"כ טריפה אין חילוק בין פרשה א' וב' לג', וליכא בהפרשה עצמה אלא ספק טריפה דשמא פי פרשה ג' כשר והברייתא דתידון כבשר מיירי בפרשה ג' נמצא דעכ"פ מוכח דפרשה עצמה אינו ודאי טריפה לזה קאמר את"ל עד ועד בכלל פרשה עצמה מהו דאפשר דהוי טריפה ודאי די"ל דפי פרשה נכלל בין בין הפרשות ובאמת פי פרשה ג' כשר בודאי לשמואל ובריייתא דתידון כבשר בפרשה ג' אבל פרשה א' ודאי טריפה דפרשה דינו כדין פי פרשה וק"ל:

דף מו:

גופא אמר רבא. כה"ג בב"ק דף ק"י ע"ב ובב"מ דף ק"ט ע"ב:

דף מח.

אר"י בר מניומי אר"נ ריאה הסמוכה לדופן אין חוששין, בהר"ן כתב דפליגי ר"נ ואבימי דר"נ סבר דסירכא הוי ספק נקב והוי ספק ספיקא ספק מחמת דופן ואת"ל מחמת ריאה שמא לא ניקבה ואבימי סבר דסירכא ודאי נקב וליכא אלא חד ספק, ולא ידעתי כל הטורח הזה למה דהא אנן פסקינן כאבימי דאין סירכא בלא נקב ואעפ"כ מסיק הר"ן דר"נ ברי' דר"י בדיק לה בפשורי קאי גם אליכא מכה בדופן, והרי בודאי הבדיקה אינו מברר לנו ההיתר דשמא מחמת הקרום נסתם אלא דעיקר ההיתר מחמת דמסתמא הוא מדופן כדאמרי' התם תלינן בדופן היינו לא מחמת בירור הבדיקה אלא דדופן יותר מצוי לקלוט הריאה דקלה הוא ממה שהריאה תקלוט הדופן אצלה ובאמת הבדיקה לחומרא בעלמא [ואם נאבד בלא בדיקה י"ל דמותר] וא"כ כי היכי דאנן סמכינן להתיר על הסברא דמסתמא ראוי לתלות בדופן א"כ אמאי לא נימא כן גם בטעמא דר"נ דאמר אין חוששין דס"ל דכל כך מהני הך דמצוי יותר דהוא בחזקת היתר לגמרי דאפי' בדיקה ל"צ ואבימי ס' דמ"מ כל דמצי לברר מבררינן ומה לנו להמציא פלוגתא חדשה בהך דיש סירכא בלא נקב וצע"ג:

ועיין בהרא"ה שכ' להא דמר זוטרא דמתני לה אסירכא שלא כסדרן היינו דס"ל ג"כ כר"נ דסירכא ספק (טריפה) [נקב] הוא מש"ה מותר בבדיקה, ורב אשי ס"ל כאבימי דסירכא ודאי נקב מש"ה פריך אי האי אינקוב, ועדיין צריך ביאור דאף דספק הוא מ"מ מאי מהני הבדיקה הא הבדיקה אינו ברור להתיר דפשיטא דמחמת שהקרום סותם אינו מבצבץ ואיך נסמוך על הבדיקה, זולת שנאמר דס' גם כעולא דאין חוששין שמא הבריא ומספק

מתירים וכמ"ש הרשב"א בחידושיו, או כשיטת תוס' דספק השקול גם לדידן מוקמינן בחזקת היתר, וההוא דעולא האיסור שכיח טפי וס"ל למר זוטרא דסירכא הוי ספק נקב בספק השקול ומש"ה מהני הבדיקה דאוקמי' בחזקת היתר, ואפשר לומר ג"כ למ"ש הר"ן הא דנקב בריאה במקום חיתוך מצוי דאפשר שתתרפא שתעלה הסירכא כסדרן וכיון דאפשר בכך לא ליהוי טריפה היינו דשמא הך נקב הוא מהנקבים שאין עומדין כלל להעלות כלום ולא יתרפא לעולם, א"כ י"ל דמה דאמר מר זוטרא דר' נחמי' קאי אסירכא שלא כסדרן היינו במחיתוך לחיתוך והאמצעי מפסיק או במגב לגב במיצר החזה כשהוא סמוך לדופן דהוי ס"ס ספק הסירכא שלא מחמת נקב וס' תתרפא דאף אם הך קרום יסתלק אולי תעלה סירכא אחרת מחיתוך לחיתוך שאצלה או במגבה שמא תסמוך לדופן ורב אשי ס"ל דסרכא ודאי ניקב והוי חד ספק ואסור וק"ל:

מ"ש רומ"פ לדון להקל עפ"י מה דנסתפק הפרי מגדים בפתיחה לסי' ל"ט, לדרש"י י"ל דכל סרכה הוי רק ספק טריפה, דשמא ניקב רק עור עליון, וא"כ הוי ס"ס, ספק כתוס' וי"ל השתא הוא דנסרכה לפמ"ש הכו"פ דלתוס' דאין הסרכה מחמת הנקב אינו דומה להגליד, ואת"ל כרש"י דלמא לא ניקב רק עור עליון, ומעכ"ת נ"י הו"מ למנקט ג"כ מכח הספק הראשון שנסתפק הפרמ"ג שם דלרש"י י"ל דסרכה הוא רק מחמת ספק נקב, אבל מלבד שזהו נגד דברי הש"ך הנ"ל כתב והנה הש"ך (סי' פ"א) הרי דלא מלאו לבו לחלוק על הש"ך ולדונו בס"ס, ובאמת הי' מקום לומר דאין ראיה מהש"ך, די"ל דוקא לשיטת המחבר לענין קודם ג"י, בזה בסרכה שלא כסדרן אסור דלא הוי ס"ס, דלפי הצד דנסרך קודם ג"י הוי ס"ס להחמיר, ספק כתוס' ושלא כסדרן אסור ודאי, ואת"ל כרש"י שמא הסרכה מחמת הנקב ונקבו ב' הקרומים, וכה"ג לא מקרי ס"ס כמ"ש תוס' כתובות בסוגיא דפ"פ ד"ה אי למיתב, אבל לדידן דבכל טריפות אמרי' השתא הוא דנטרפה, ולתוס' גם בסרכה כן כמ"ש הכו"פ הנ"ל, אלא דהספק שמא כרש"י בזה י"ל דהוי ס"ס דאף לרש"י הוי רק ספק וכנ"ל (וע"ע בתשו' סי' ע"ט):

אולם אעפ"כ לא נ"ל כן, דספיקותיו של הפרמ"ג אין להם קיום, דמה דנסתפק תחילה אם אמרינן דלרש"י סרכה ודאי מחמת נקב או מספק נקב, הא מפורש בהר"ן חולין (דף רס"ח ע"א) במ"ש דלרש"י טעמא דר"נ בריאה הסמוכה לדופן ולא העלתה צמחים כשר דס"ל דסרכה אסורה רק מס' נקב והוי ס"ס, ספק מדופן ואת"ל מריאה שלא מחמת נקב ואבימי דפליג ואוסר, ס"ל דסרכה ודאי מחמת נקב ולא הוי ס"ס. ומסיק הר"ן שם דקיי"ל להלכה כאבימי, הרי דלהלכה סרכה ודאי נקב הוא ומזה נסתר גם אידך ספיקא דהפרמ"ג די"ל דאולי לא ניקב רק עור א', דא"כ אמאי אסור לאבימי, הא הוי ס"ס, ספק דופן, את"ל

מריאה דלמא לא ניקבו ב' קרומים, ואפילו לר"נ אלו היה סובר דסרכה ודאי מנקב הי' אוסר, ולא היה משוי זה לס"ס, דשמא ניקב רק עור א', הרי דפשיטא ליה להר"ן דסרכה ודאי מנקב ב' הקרומים:

והנה מטעם אחר יש לצדד להקל, עפמ"ש הר"ן (דף רס"ג ע"ב) להקשות לרש"י בניקב בחיתוך האונות ליתכשר דהא אפשר דהדרא בריא, דיסתרך כסדרן, ותירץ דאין כל הנקבים שוים, ויש נקבים שאין סופן בטבען להעלות סרכה, ושמא הך נקב מהן שלא יעלו סרכה, ואלו היינו בקיאים שנקב זה ראוי להסתרך הי' באמת כשר אלא דאין אנו בקיאין, ואוסרים כל סרכה מספק, עיין שם. [ולע"ד תמוה, ולא זכיתי להבין אמאי העמיד הר"ן הקושיא דוקא לרש"י הא גם לתוס' יקשה כזה בההיא דריאה שניקבה לדופן, והדופן סותמו דכשר באם סביך לדופן, דגם בלא סביך ואפילו לא סריך לתכשר, כיון דאפשר להעלות ארוכה דיסתרך בדופן, וצע"ג] ולשיטת הר"ן צ"ל הא דסרכה שלא כסדרן מגב לחיתוך אסור אף דחזינן דדרך נקב זה להעלות סרכה, וא"כ נהי דסרכה זו אינו עומד להתקיים, מ"מ הדרא בריא, דאחר הפירוק יסתבך כסדרן, וצ"ל דלמא נקב זו אינו עומד להסתרך בכסדרן, או דע"י הפירוק יתרחב הנקב ולא יהיה עומד עוד להעלות סרכה, או שמא הנקב מגב ומשם בא הסרכה, וא"א להעלות ארוכה, דהא לעולם לא יסתרך כסדרן עכ"פ בשלא כסדרן הוי רק ספק טריפה, וא"כ הוי ס"ס בנ"ד, ועל זה ליכא סתירה מההיא דאבימי הנ"ל, דהתם כל הסרכה במגב לדופן, ואין מקום רפואה למכתה:

ובזה מיושב היטב קושיית תוס' (דף מ"ח ע"א) דהקשו דאם אמרינן רבינא מפרש לדר"נ דבעי' סביך, מאי פרכי' ומי אמר ר"נ הכי, הא התם בלא סביך עיין שם, ולפי דברי הר"ן בשיטת רש"י הנ"ל מיושב, דפרכת הש"ס הכי הוא, דנהי דבהעלת צמחים הוי ודאי מריאה מ"מ כי היכי דמכשר בלא העלתה צמחים ומטעם דסרכה הוי רק ספק נקב והוי ס"ס, וה"נ בהעלת צמחים אף דהוא ודאי מריאה מ"מ הוי ס"ס ספק שאינו מחמת נקב, ואת"ל מחמת נקב, דלמא נקב עומד להסתבך כיון דעכ"פ בסביך כשר ממילא בלא סביך וניקב הוי רק ספק שמא אינו עומד להסתבך, וא"כ בסמיכה והעלתה צמחים דהוי רק ספק נקב, ואת"ל מנקב דלמא עומד להסתבך והוי ס"ס מעליא:

והנה בפשוטו יקשה על זה, דלמא באמת ס"ל לר"נ דסרכה הוי ודאי נקב, ומה דהיקל בלא העלתה צמחים, היינו משום הך ס"ס, ספק מדופן, ואת"ל מריאה דלמא הוא מנקבים שעומדים להסתבך, ובהעלת צמחים דודאי ליכא ס"ס, אמנם ג"ז יש ליישב, די"ל דהמקשן ס"ל דר"נ מיירי בסתם בין במקום רבותא בין שלא במקום רבותא, ולזה מדמכשיר בלא העלתה צמחים אף שלא במקום רבותא, ע"כ דהס"ס הוא משום דשמא

אין הסרכה מחמת נקב, ולזה פריך בהעלתה צמחים נגד רביתא לתכשר, דהוי ג"כ ס"ס, ספק מחמת נקב וספק דסופו להסתבך. והתרצן דמוקי לדר"נ רק שלא במקום רביתא ליכא קושיא כיון דמוקי דר"נ לא מיירי בכל גווני לוקמי בהיפוך, דמיירי דוקא במקום רביתא, דזהו רק בלא העלתה צמחים כשר, וס"ל דאין סרכה בלא נקב, הא ודאי אלא דמקום רביתא הוי ס"ס ספק דופן, וספק דעומד להסתבך, ובהעלתה צמחים דודאי מריאה טריפה, בזה י"ל דא"כ הא דאוסר אבימי יצטרך לומר דחולק על הדין דסביך בבשרא, דס"ל דלא מהני, לזה ניחא להש"ס לומר יותר דאין בזה פלוגתא, ואבימי דאסר היינו רק שלא במקום רביתא, ופליגי אם סרכה הוא ודאי נקב או לא. ולפ"ז עלה לנו לדינא אף דקיי"ל כאבימי וקיי"ל כרבינא דבעי דוקא סביך, מ"מ בלא העלתה צמחים אף בלא סביך כשירה, דהוה ס"ס, ספק דופן וספק דסופו להסתבך:

אך כל זה לנוח דעתו על הוראתו לשעבר, אבל להבא חלילה להקל בזה, ובשגם דהיסוד שכתבנו דלרש"י שלא כסדרן הוי רק ספק, הא יקשה לר"נ דס"ל דכל סרכה הוי רק ספק נקב, א"כ סרכה שלא כסדרן יתכשר מטעם ס"ס, ספק אינו מחמת נקב, וספק אחר הפירוק יהיה סופו להסתבך, אע"כ דלא משוינן זה לס"ס, והטעם אפשר דכל שאתה אומר דהסרכה זו באה מחמת נקב הוי ס"ס להחמיר, ספק דהסרכה באה מגבו ואין לו רפואה, ואת"ל מחיתוך, דלמא אחר הפירוק לא יהי' עומד להסתבך בכסדרן, א"כ ה"נ לענין החלב תוך ג"י לא הוי ס"ס, דלפי הצד שאתה אומר כרש"י הוי ס"ס להחמיר וכנ"ל, זולת שנדחוק דלר"נ באמת כל סרכה שלא כסדרן הוי דוקא במגב לגב, אבל מחיתוך לבד כשר, מכח ס"ס, והא דכתבו הפוסקים דלרש"י מחיתוך לגב טריפה, היינו למה דפסקינן כאבימי דהסרכה הוה ודאי נקב, עכ"פ במגב לגב אין צד קולא להתיר החלב, ואף מחיתוך לגב אם יבא מעשה לידו, לא יורה להקל אף בהפ"מ, כן נראה לענ"ד:

שם בגמ' לתני נקובת הדופן וכו' דברי הש"ס הללו תמוהין דממנ"פ אם פירכת הש"ס אמתני' דאלו טריפות דלא חשיב כל הני וכמו שפירש"י, י"ל דאתי בזה הכלל כמו בסגר ושב שמעתתא, ומ"ש התוס' בר"פ ד"ה ודרוסת הנץ ומה"ט לא תני במתני', ע' במהר"מ שיף דבאמת מגיה וצ"ל במתניתי' דכוונתם אברייתא, ואם נאמר דפירכת הש"ס אתנא דבי ר"ח דלא חשיב הני, הא י"ל דכולהו נקיב' חדא נינהו כדמשני הש"ס לעיל, ואף דנקיבת הדופן דהוא בעצמו אינך בבשר לא חשיב כחד וכמ"ש תוס' לעיל ד"ה אלא הנך וכו', דמ"מ מה פריך הש"ס מכבד דבי' שפיר י"ל דכולהו נקיב' חדא היא, ועוד ק' דלא פריך מידי מכבד די"ל דלא ס"ל כריב"י דנקיבת המרה כשרה וכדמשני הש"ס לעיל מרה

מאן קתני לה ר"י בר"י וכו' אף דאליבא דאמת דכולהו נקבים חדא נינהו אין ההכרח לשנוי' דסבר כריב"י, מ"מ מנ"ל הכא למיפרך, וצע"ג:

דף מט.

בתוס' ד"ה אבל דזיתא מיבזע בזע וכו' וא"כ הוי דלא כהילכתא וכו' עכ"ל עי' בתב"ש סוס"י מ"ב שנדחק הרבה בכוונת תוס' דלשי' דאף בכבדא שלימה אסור ומחלקי בין ריאה לכבד דריאה קרובה לקנה א"כ גם מרה דומיא דכבד ואסור לכ"ע, ורש"י לשיטתי' י"ל דס"ל דכבד שלימה דומיא דריאה וה"ה למרה [ודלא כמהרש"א שכתב דכוונת רש"י לרבנן דמכשרי סמפונא רבה דאינו דומה להתם דמי מכוונא להיות כולה בסמפון משא"כ במרה] אבל תוס' לשיטתייהו לא הקשו כלום עיין שם, ולענ"ד י"ל דבאמת גם לתוס' בכבד שלימה בקטינתא כשר דהא גבי ריאה שלימה התירו דשלימותה מוכחת עליו שלא ניקבה דרך ושט, וכיון דהתם אף בקופא לבר מותר אף דאפשר בושט מ"מ כיון דאפשר ג"כ בסימפון דאפי' בקופא יכולה ליכנס בסימפון כיון דקרובה לקנה מש"ה תולין בסמפון כיון דשלימה הוא ה"נ בקטינתא בכבד ולא עדיף קופה לבר בריאה שלימה מקטינתא בכבד שלימה דבשניהם יכולה לינקוב גם דרך סימפון, וא"כ בזיתא דהוא חד משני ראשין [ואף אם ראשה א' עב מ"מ י"ל כיון דמונח בחלל בכיס המרה ואין תחוב כלל ל"ש כלל קופא לבר או לגיו דמיד שיצאת מסימפון הכבד נפלה בחלל המרה] והוי כקטינתא שפיר הקשו דלשתרו כמו בריאה שלימה וק"ל. ואף דלפ"ז לא הוי צריכים תוס' בתירוצם לומר דר"י בריאה לא מכשר אלא במחט אבל לא בזיתא דהא סגי לן לומר דזיתא לא הוי כקטינתא כיון דגסים ואין יכולים לבא בריווח ודומה לקופא לבר ובריאה כשר דקרובה לקנה ובמרה טריפה דהוי כקופא לבר דטריפה בכבד שלימה, י"ל כיון דלענין לעשות נקב אין חילוק אם באה דרך ושט ונקבה או דרך סמפון ואין סברא לתלות בזה יותר מבזה ואעפ"כ תולין בושט מטעם גדלות הקשייתא דזיתא דחוק המקום לתלות דרך סמפון ולא מצד חסרון שאינו חדה לנקוב, וכיון דמה"ט הוא אין לנו ראי' להקל בריאה דשמא אינו דומה לקופא דבר ואין לנו לדמות זיתא למחטא, אף דגם למרה אין לדמותו ואין ראי' לאסור מ"מ אין ראי' להתיר בריאה, ואפשר דזהו דחיקא לי' להתב"ש ומש"ה נדחק דתוס' קאי בשיטת רש"י דאין חילוק בין קרובה לקנה וכבד שלימה דומה לריאה שלימה ועיין:

אמנם אחר העיון היטב חוזרני מדברים הנ"ל והיינו דמ"ש דקטינתא בכבד שלימה מותר לשיטת תוס', ליתא דהרא"ש כתב ג"כ ממש דברי התוס' ולהדיא מבואר בטור (סי' מ"א) דקטינתא אף בכבד שלימה אסור, וצ"ל הא דבאמת חמיר קטינתא בכבד מקופא לבר

בריאה היינו דבריאה עדיף הבדיקה מכבד דבכבד אפי' שלם א"א בבדיקה, והא דהוצרכו לומר דבריאה קרובה לקנה וסמפונות רחבים, היינו דבלא"ה כיון דקופא לבר מוכח דדרך ושט קאתי ולא מהני הבדיקה דע"כ ניקבה וקרום מחמת מכה עלה בה מש"ה צ"ל דבריאה יכול לנקוב בקופא והוי כקטינתא וכשר מחמת הבדיקה אבל בכבד ליכא בדיקה כ"כ ואף בקטניתא אסור וכ"ז מבואר בר"ן ע"ש, ואף דהתוס' לא הוקשו להם בריאה אלא אחר שהוכיחו דבכבד אף כל המחט בתוכה אסור משמע דקושייתם בריאה שלימה הוא בדמיון כבד שלימה [ובר"ן הקשה כן מסברא עיין שם] והרי מכבד אין ראי' דהתם א"א בבדיקה, י"ל דמה שהוכיחו מתחלה לאסור בכבד היינו לאו דנימא להתיר מחמת שלימותה דחזינן שלא ניקבה אלא דהי' אפשר לומר דבכולה טמונה בתוכה אף בקופה לבר מוכח דדרך סמפון אתאי דאי דרך ושט איך נכנס הקופה בתוכה אע"כ דנכנס דרך סמפון וכח המושך דחק להסמפון לחוץ ומבפנים יכול לנקוב גם בקופה מחמת כח המושך כס' הרשב"א. ומבחוץ א"י לנקוב כלל בקופה אף שנכנס תחלה החוד, ולזה הביאו ראי' דא"כ לא פריך הש"ס מידי מבה"כ דגם התם שייך כח המושך כמבואר בהרשב"א בתוה"א, וע"ז סובב והולך קושייתם מריאה שלימה והיינו דבלא"ה הי' מותר דאם דרך ושט איך נכנס הקופה לפנים, אבל ודאי להתירה מחמת הבדיקה לחוד י"ל דס"ל מסברא כיון דבאמת אף כולה בתוכה אסור וע"כ כיון דכבר ניקב כחודה של מחט מתרחב והולך ונכנס גם הקופה, א"כ ממילא בקופה לבר אף כולה בתוכה מוכח דנקובי נקיב ואתאי דהך סברא דכח המושך נדחה מדפריך בבה"כ ממילא ע"כ אף מבפנים א"י לנקוב בקופה וא"כ מסברא תיאסר בריאה כיון דדרך ושט הוא וע"כ קרום עלה בה ונסתם. גם י"ל אף דבכבד שלימה אפי' קטינתא אסור היינו דבכבד כיון שהוא חתיכה עבה אין ניכר כ"כ נקב ולא שייך בדיקה אבל בבה"כ שייך בדיקה טובה בעורה ועיקר קושי' תוס' בריאה שלימה מבה"כ שלימה דהי' אסור בקופה לבר לולי ס' דאוכלים ומשקים דחקוהו, באופן דעכ"פ קיימינן דבכבד שלימה אף בקטינתא אסור, א"כ ליתא לדברינו הנ"ל אף אם נימא דזיתא הוי כקטינתא מ"מ אסור כמו בכבד שלימה, ואף די"ל לדרך הב' הנ"ל דבבה"כ הוי בדיקה במראית עין, א"כ גם מרה אפשר דהוי בדיקה טובה בנפיחה, ואף לדרך הא' הנ"ל מ"מ י"ל דמרה הוי כריאה לענין בירור בדיקתה דג"כ אפשר בנפיחה כמ"ש הפר"ח, או כיון דלא יצא המים המרים מוכח דלא ניקבה, וכן מוכח לכאורה בר"ן דמחלק בין ריאה לכבד דכבד א"א בבדיקה ולענין מרה וריאה דחק לחלק דעור המרה דק מאד ובקל חיישינן שנקבה המחט לחוץ עיין שם מבואר דס"ל דמרה ג"כ שייך בדיקה, מ"מ מתירוצם דהתוס' שכ' נקבה הושט וחזר ונכנס בכבד,

א"כ דאנו דנין דנכנס לכבד ומשם למרה ממילא ל"ש בדיקה רק על הכבד, וכבר כתבנו דבכבד ליכא בדיקה וא"כ יש להטריף במרה בקטינתא כמו בכבד שלימה, ועי' בתפל"מ שכ' לפרש דזיתא ראשה א' עב ובזה הקשו התוס' דבקופה לגיו תהי' מותר עכ"פ ע"ש, וזה הי' היותר נכון, אולם מסברא הי' נראה כנ"ל דבמרה שהוא מונח בחלל ואינו תחוב ל"ש לחלק בין קופה לגיו או לבר וכנ"ל וצ"ע:

ובמה שכתבתי נתיישב לי מה דתמוה לכאורה על הרא"ש שכ' ג"כ הוכחת התוס' מפירכת הש"ס מביה"כ והרי מדברי הרא"ש בסוגיא דישב לה קוץ בושט מבואר דס"ל דמצד א' כשירה היינו בלא בדיקה מבחוץ וכמ"ש הב"ח (סי' מ"ח) ובש"ך שם, א"כ שפיר פריך הש"ס מבה"כ דבקופה לבר לבעי בדיקה, ולמ"ש א"ש דעיקר הוכחה הוא דלא נימא דמבחוץ א"י לכנס כלל בקופה אף שתחלה נכנסה ונקבה בחודה וכנ"ל וק"ל:

אמנם בתב"ש ראיתי שדעתו בפשיטות מדלא הזכירו תוס' בדיקת נפיחה בריאה דמשמע דבמראית עין סגי וגם מדמדמי ריאה שלימה לכבד שלימה ע"כ דס"ל דבשניהם שייך בדיקה, ולא זכיתי לירד לסוף דעתו דא"כ אמאי בקטינתא בכבד שלימה אסור ובריאה שלימה מותר דהא פשיטא דקרובה לקנה אינו סיבה לתלות יותר בקנה אלא הוי סיבה שיכולה לנקוב גם בקופה למטה וכיון דאפי' בקטינתא אסור מכ"ש בקופה לבר, גם מ"ש להשיג על הפר"ח דס"ל בפשיטות דבמרה ליכא בדיקה יותר מכבד, כבר כתבנו דמדברי הר"ן מוכח דבמרה שייך בדיקה טובה וצ"ע:

ודע דהרשב"א בתו"ה הארוך (דף ל"ח א) כתב להוכיח דקי"ל כריב"ח דכל הכרס כולו הוא כרס הפנימי וכ' שם ועוד נ"ל קצת ראי' ממחט שנמצא בחתוכה דכבדא וכו' וטעמא דידהו דאין דרך קנה לבלוע אלא דרך ושט ואם איתא אפי' לכשת"ל דרך ושט נכנסה למה אסור והא אפשר דיצאה דרך כרס החיצונה ואח"כ נכנסה בכבד דכל היכא דאיכא למיתלי לקולא תלינן כמו בזאב, וכ' ויש לדחות בזה דלא תלינן להקל אלא בדבר שיש לפנינו לתלות בו כזאב וידא דטבחא אבל בכ"מ שנמצא ענין הטורף ולא ידענו ענינו אין תולין להקל עיין שם, ודברי הרשב"א נפלאו ממני דלכאורה אין התחלה לקושייתו דאם אמרי' דרך ושט נכנסה ממילא אף שיצאה דרך כרס החיצונה מ"מ טריפה מדין מחט שנמצא בחלל דהי' רגע א' בחלל הגוף, ואם נאמר דכוונתו להתיר מכח ס"ס דרך קנה וס' דרך כרס החיצונה ולא ניקבה לאברים הפנימים, ואף דרוב בלועות דרך ושט מ"מ הוי ס"ס דסמוך מיעוטא דקנה לפלגא דכרס החיצונה וכמ"ש התוס' בנדה [וע' בשו"ת הריב"ש] א"כ אינו מספיק ע"ז דחיית הרשב"א הנ"ל דאף דליכא מידי לתלות בפנינו מ"מ לשתרי מטעם ס"ס וצע"ג:

עוד יש לי להתעורר אף אם קי"ל כריב"ח דכל הכרס הוי כרס הפנימי מ"מ לישתרי מטעם ס"ס ספק דרך קנה וס' דרך דופן ולא נקבו אברים הפנימים, והרי כיוצא בזה כ' הרמ"א בשם אוהל מועד [בסי' מ"ט] להקל בקורקבן ס' ע"י חולי וס' לא נקבו אברים הפנימים, והיינו דרך דופן ומשמע דדרך דופן הוי ספק מעליא ולא אמרי' דרוב קוצים הוא דרך בליעה, דע"כ ליכא למימר דהתם דמחזקי' דרך דופן כיון דעובי הפנימי של הקורקבן לא ניקב ע"כ דלא בא דרך בליעה, דמ"מ נתלי דהי' דרך בליעה ונקב הושט ויצא לחלל הגוף ונתחב בקורקבן, אע"כ דלגבי חשש זה שתינקב הושט ותצא לחוץ מסתבר ג"כ למתלי דרך דופן, ואדרבא משמע דיותר תלינן בדופן מדכתבו בסתימת ס' לא ניקבו אברים הפנימים ולא כתבו ס' דרך דופן ולא ניקבו וכו' משמע דפשיטא הוא דאם ע"י קוץ הוא דתלינן בדופן, גם משמע כן ממ"ש התב"ש שם דהש"ע מירי דאין הדופן לפנינו דאם הדופן ניקב הרי ניכר דע"י קוץ בא ואם הדופן שלם בלאו ס"ס מותר דודאי ע"י חולי הוא אלא דמיירי באין הדופן לפנינו ע"ש, הרי דבדופן שלם מחזקי' בודאי לחולה ולא חיישי' שניקב הושט ויצא לחוץ ונתחב לקורקבן, ולחששא דניקב דרך דופן חיישי' ולא מחזקי' לודאי חולה, הרי דיותר ראוי לתלות בדופן, א"כ הכא במחטא בחתיכה דכבדא אם אין הדופן לפנינו לישתרי מטעם ס"ס ס' דרך קנה וס' דרך דופן ולא נקבו אברים הפנימים אם הדופן שלם, ואין אתי מקום ליישב זולת שנוכיח מכאן דכיון דרוב בליעות דרך ושט לא נכנס כלל בגדר ס"ס וכדעת תוס' בסוגי' דפ"פ וצ"ע:

נשמע מזה לדינא במ"ש הצ"צ בשו"ת במחט שנמצא בשעת האכילה תחוב בכבד מבפנים דהוא ס"ס ס' לאחר שחיטה ס' דרך הקנה, והתב"ש השיגו דכיון דרוב בליעות דרך ושט לא מקרי ס"ס, בעיקרא דמילתא יפה השיגו כמו שהוכחנו מסוגיין דלא הוי ס"ס, אולם מ"מ לדינא היכא דלא השגיחו בדופן י"ל דהוי ס"ס ס' לאחר שחיטה ס' דרך דופן ולא נקבו אברים הפנימים ודומה להההוא דסי' מ"ט, גם לדידן י"ל דבכל ענין הוי ס"ס דהרי לשיטת הרשב"א ודעימי' מחזקי' בודאי דרך הקנה אלא דאם נכנסה בחודה שמא ניקבה בכניסתה א"כ הוי ס"ס ס' לאחר שחיטה וס' כשיטת הרשב"א דתלינן בקנה ושמא לא ניקבה בכניסתה או שנכנסה בקופה וצ"ע לדינא:

דף מט:

אף כל קרום ונקלף (עי' חי' על הרמב"ם ה' שגגות פי"ג במל"מ):

שם ואיסורא דאורייתא ואת אמרת. לקמן דף ע"ז ע"א:

שם אינהו מיכלי אכלי וכו', הנה הרשב"א בתוהה"א (דף ל"ז) פירש כיון דאינהו מיכל אכלו והטעם דס"ל כר"ע ולא הוי תותב ממילא לדידן יכול לסתום אף דאנן אסרינן

לה היינו דחששו לדר"י דתליא בקרום ונקלף אבל לענין סתימה כיון דלאו תותב הוא אף דטמא הוא יכול לסתום ע"ש, וצ"ל הא דתליא הדבר בהיתירא דבני א"י ולא קאמר בפשוטו כיון דלאו תותב הוא סתום, היינו דבעי להוכיח דלא הוי תותב מדאכלי בני א"י וס"ל דבהא לא פליגי בני בבל למפלג במציאות וע"כ דמחמרי רק מטעם דחששו לדר"י אבל בהא מודים דלא הוי תותב, וביותר י"ל דבודאי לא הוי תותב אלא דאם גם בני א"י לא היו אוכלים אותו והיו ס"ל ג"כ כר"י ממילא הא דכייל רב חלב טמא אינו סותם בלשון זה נכלל ג"כ דאייתרא דהא לכ"ע טמא הוא וע"כ דלא תליא כלל בתותב אלא בהיתר ואיסור כדס"ד דר"ז לענין חלב חי' או כיון דקצת חלב טמא הוא תותב לא פלוג רבנן ואסרו אף באינו תותב, ולזה קאמר אינהו מיכל אכלי דס"ל כרבי עקיבא שפיר קיימינן מסברא דסתימא תלי בתותב ולדידן מסתים סתים ורב דאמר חלב טמא אינו סותם היינו לבני א"י דפסקו כרבי עקיבא וכל חלב טמא הוא תותב ואף דרב היה בבבל מ"מ הי' שונה לתלמידיו שהי' מא"י כמ"ש תוס' בשבת (דף ט' ע"ב ד"ה הא לן וכו') דאותם שבבבל היו שונים לתלמידיהם שבאו מא"י וכן להיפוך, שדרכן הי' להתרחק שלא היו יכולים לעסוק כ"כ בביתם ע"ש, וע' בהר"ן נראה דס"ל דאינהו מיכל אכלי היינו דבני בבל מחמת חומרא הוא דנהגו כך מש"ה סתים וכן מבואר להדיא בדבריו בפ' גיד הנשה (דף ר"ז) וכן דעת מהרש"ל בישׁ"ש בפשיטות, והנה מדברי רש"י משמע דמדינא ס"ל דאסירי דס"ל כר"י, גם ממ"ש רש"י דאנן קיימא לן כל"ק דספיקא דאורייתא הוא משמע דלל"ק לבני בבל אסור מדאורייתא, וגם נראה דלא ס"ל לפירוש הרשב"א הנ"ל דהא לרש"י גם לל"ב הוא בדרך בתמי' והרי התם באקשתא דבני בבל חושבים אותה לתותב ליתא לדברי הרשב"א הנ"ל [ולדעת הרשב"א צ"ל באמת כפי' תוס' דלל"ב הוא בניחותא] א"כ באמת קשה אמאי סתים לדידן הא הוי ספק טריפות, וצ"ל דהך דחלב טמא אינו סותם לאו ברירא הוא רק ספיקא הוא אי כרב אי כר"ש וא"כ כיון דבני א"י אוכלים אותה הוי לדידן ס' חלב טמא והוי ס"ס וק"ל, וזה מצאתי ממש שכוונתי להכו"פ (בסי' ס"ד):

והנה לשיטת הרמב"ם דנראה מהב"י דחלב טמא דאינו סותם הטעם דחלב טמא קשה וקשה ע"ג רך אינו סותם כ"כ עיין שם, צ"ל הא דתליא בהיתירא דבני א"י ובבל דמאי איכפת לן בטהור או בטמא הלא תליא רק בקשה או לא, היינו ג"כ כנ"ל דרב הי' שונה לתלמידיו שמא"י וכל מאי דטהור לבני א"י נכלל בלשון רב דחלב טהור סותם וידע רב דהוא רך, או י"ל דכך קבלו הלכה מסיני דחלב טהור סותם וכל מאי דקי"ל דהוא טהור

נכלל באותו הלכה ומוכח דהוא רך ולר"י חלב דאייתרא אינו סותם דלדידי' מוכח מתוך ההילכתא דהוא חלב קשה ולרבי עקיבא מוכח דהוא חלב רך וק"ל:

דף נ:

נקדרה כסלע. וכן לקמן דף ע"ז ע"א נקדר כמין טבעת. עירובין נ"ח ע"ב שמעתי שמקדרין בהרים. ע"ז דף ל"ב ע"א וקדור כמין ארובה ובערוך ערך קד גריס בכל הני ב"ב דלתין קדוד:

בתוס' ד"ה מחט שנמצאת וכו' והא דקאמר מצ"א כשירה צריך לפרש אותו צד שמבפנים וכו' עכ"ל, נ"ל הא דכתבו זה כאן היינו להוכיח מזה דבהמסס אפי' צד הפנימי לחוד טריפה דבלאו הכי אם הי' מיירי מצד חוץ דתלינן דבא דרך דופן ובודקים לאברים הפנימיים אם הי' אפשר לומר דבהמסס דוקא טריפה והיינו כיון דהוא דק הוי ס"ס להחמיר ספק בא דרך ושט וס' הבריא גם צד הפנימי, גם יש לחלק דבצד הפנימי לחוד גם בהמסס כשר, דאילו יצא לחוץ מי החזירו כסברת ר"ת, אבל מצד חוץ יש לחוש שניקב עד החלל ואוכלים ומשקים דחקוהו והחזירוהו לחוץ, לזה הוכיחו דבצד חוץ גם בבה"כ טריפה וע"כ דבהמסס גם בצד הפנימי לחוד טריפה וק"ל:

בא"ד ואגב דנקט מצד א' כשירה נקט נמי מב' צדדים טריפה וכו', במהרש"א נדחק בזה דאיך תלי זה לפירושם הא גם לרש"י מילתא דפשיטא מב' צדדים טריפה, ולענ"ד בפשוטו דלרש"י י"ל מב' צדדים היינו שניקב קצת מעובי עור החיצון ג"כ טריפה דבמקצת עור אמרי' שמא הבריא, אח"כ מצאתי שבמוהר"ם מלובלין כ"כ, גם בת"ח כ"כ לדינא לשיטת רש"י והנאני:

אולם ראיתי בתה"ד (סי' קס"ה) שדעתו דגם לרש"י כשר בניקב עור וחצי בבה"כ ומחלק שם בינו להמסס דדוקא בדופן דק חיישינן שמא הבריא דאין דרך המחט לינקב וליכנס רק מעט ובדופן דק בדבר מועט שתפש תעבור הדופן אבל בדופן עב שיש לפניה ליכנס ולעבור הרבה אף אם נשאר מעט שלם לא חיישינן להבריא עיין שם, וראיתי שהביא ראי' לזה ממ"ש תוס' דמב' צדדים טריפה אין שום חידוש ולא כתבו לפרש דמיירי בניקב עור וחצי, ונוראות נפלאתי דהלא תוס' כתבו כן לשיטתם דאף בהמסס חיישינן להבריא ואדרבא ממ"ש דוקא לפיר"ת מבואר דלרש"י יש לפרש באמת כן וכנ"ל, ואם כוונת התה"ד לדברי תוס' בשבת ספ"ב דכתבו כן גם לרש"י, ג"ז ליתא דהא התם קיימי בסברת רש"י דבהמסס טריפה דמקצת אינו סותם, ולהאי טעמא בודאי אין טעם לחלק חילוק התה"ד הנ"ל ופשיטא דבבה"כ אם ניקב עור וחצי טריפה, ובהכרח צריך לדחוק בכוונת תוס' בשבת דהך חידושא דב' צדדים גם בהמסס הומ"צ לאשמועינן וכמ"ש מהרש"א שם

וא"כ ליתא לראיית הת"ד, אולם הראי' הא' שהביא התה"ד הוא לכאורה ראי' כראי מוצק ממה דמבואר בהגהת אשרי פ' המדיר דר"י פסק כרש"י דחיישינן להבריא והרי לעיל (דף מ"ט ע"ב תוס' ד"ה חלב טהור) הכשיר ר"י בקורקבן שניקב העור והבשר והשומן שעליו סותמו, ואינו מחלק בין שומן עב לשומן מעט, ואמאי אם שומן מעט ניחוש להבריא אע"כ דבדופן עב לא חיישינן להבריא והוא ראי' ברורה לענ"ד:

אולם מה דיש לפקפק על ראי' זו למה דמצינו במחט בריאה דכשירה אף דניקב הסימפון דבשר הריאה סותם ועי' בתב"ש סי' ל"ו אף דמחט עבר גם לתוך הבשר וניקב הבשר מ"מ אחר שעבר המחט ויצא מתוכה נופל בשר הריאה ושוכב עליו כיון דבשר הריאה רך אינו עומד פתוח זולת היכא שחסר הרבה בשר וזה לא חיישינן שנשתהה המחט ונחסר הבשר עיין שם, א"כ י"ל לדינא גם בשומן העוף דרכיך אף אם כבר עבר המחט ונקב כל השומן אם אח"כ יצא המחט ממנה אינו עומד נקוב ונכפף עליו, ודבר זה לדינא שאלתי את פי ידידי הרב המובהק החסיד מו"ה אייזיק גרשון נ"י והן ולאו ורפיא בידי', ואם נימא דדמי לבשר הריאה נסתר ראיית התה"ד וק"ל:

דף נא:

בתוס' ד"ה עמדה א"צ מעל"ע והשתא ע"כ עיקר שינויא לא הוי מעמדה וכו' עכ"ל, הא דהוצרכו התוס' לכל אריכות הזה ולא כתבו בפשוטו להקשות דלימא דעמדה א"צ מעל"ע אלא דבעי בדיקה ואינו יכול להקריבו, י"ל למ"ש השאגת ארי' (סי' ס"ד) דבשהתה מעל"ע או עמדה הוי בהמה בחזקת כשרות אלא דלחומרא בעי בדיקה והביא ראי' מדקתני במתני' ושהתה מעל"ע ושחטה כשירה ולא נזכר כלל מבדיקה ואעפ"כ קרי לה כשירה אע"כ דהבדיקה מדרבנן הוא ע"ש, וא"כ הי' אפשר לומר יותר דהבדיקה חומרת האמוראים היא שהחמירו כן בימיהם ולא הי' בזמן המשנה וא"כ לא הי' אפשר למיתני דעמדה א"צ מעל"ע אלא דבעי בדיקה דהא בזמן המשנה לא נזכר כלל מהבדיקה, לזה הוכיחו תוס' דעיקר שינויא לא הוי מעמדה א"צ מעל"ע אלא מהא דהלכה צריכה בדיקה, ובאמת מוכח דהבדיקה כבר הי' בזמן המשנה וכשירה דקתני במתני' היינו ע"י בדיקה, גם י"ל דבעמדה או שהתה מעל"ע הוי בכלל ספק טריפות עד שתבדוק ומ"מ לא הו"מ לשנוי דאסור להקריב מחמת שמחוסר בדיקה דהי' מותר להקריב מטעם ס"ס לשיטת ר"ת דספק דרוסה שנתערב מותר דס' לא נדרסה וס' לא זו היא וה"נ בנפילה, ולזה משני דעמדה צריך מעל"ע וקודם מעל"ע הוי רוב לאסור דמיד שנפלה היא בחזקת טריפה וכמ"ש בשו"ת עה"ג ולזה הוכיחו תוס' דע"כ עיקר שינויא אינו מעמדה צריך מעל"ע וק"ל:

דף נב:

ברש"י ד"ה מן הזאב ולמעלה וכו' להמית בהמה אלא עופות עכ"ל במהרש"א תמה דהא רב בעצמו ס"ל לקמן דבגדיים וטלאים יש דרוסה לחתול, ולדידי קשה עוד דמאי פריך הש"ס תנינא ודרוסת הזאב דילמא ממתני' י"ל דזאב אפי' בדקה כגון אימרי רבי דריס וחתול לא דריס אלא באימרי זוטרי וקמ"ל רב דלא דריס כלל, אע"כ דעיקר דעיקר פירכת הש"ס כיון דבאמת גם רב לא בא למעט אלא אימרי רבי דהא רב בעצמו ס' לקמן דחתול יש לו דריסה בגדיים וטלאים וא"כ דברי רש"י תמוהים:

ונלע"ד דרש"י ס"ל דע"כ ס"ל להש"ס דהא דקאמר רב בבהמה מן הזאב דלשון בבהמה משמע דכל בהמות אין להם דריסה אלא בזאב והא דקאמר רב לקמן דחתול יש לו דרוסה בגו"ט היינו ביש לו מצילין והכא מיירי דיהי' דרוסה בכל ענין אף באין מצילין זהו דוקא מזאב ולמעלה, וס"ל לרב כבריבי ויצא לרש"י כן דהי' קשה לי' מאי פריך הש"ס תנינא ודרוסת הזאב דלמא ממתני' לא אימעט אלא באין מצילין וקמ"ל רב דאפי' ביש מצילין לא דריס אע"כ דרב דקאמר בבהמה משמע דממעט מכל בהמות אף מאימרי זוטרי וע"כ מיירי באין מצילין ושפיר פריך הש"ס, ומה דלא ניחא להש"ס לומר דממתני' לא אימעט אלא באימרי רבי וקמ"ל רב דאף באימרי זוטרי לא דריס וכנ"ל, היינו דכיון דבאמת ר"י פירושי קמפרש וכוונת הת"ק ודרוסת הזאב היינו בדקה וע"כ הא דקתני סתמא היינו דמשכחת דרוסה בזאב באיזו צד דהיינו דוקא דהך ודרוסת הזאב דקתני מתפרשת בא' מב' פנים או דזאב דריס בכל גוונא או דמשכחת דרוסה בזאב באיזה ענין. וכיון דר"י פירושי קמפרש ע"כ ודרוסת הזאב היינו דמשכחת אצלו דרוסה ממילא אימעט דחתול אין לו דריסה בשום בהמה [ואף דמשכחת בעוף, מתני' מיירי בבהמה כדקתני ואלו טריפות בבהמה] ושפיר פריך הש"ס וק"ל:

בתוס' ד"ה ה"ג אר"ח וכו' ומתני' איירי בכ"ע אף במקום שאין מצילים וכו' עכ"ל, הא דלא הוכיחו ביתר חיזוק דממנ"פ אי מיירי ביש מצילין אף בגדיים וטלאים יש לו דרוסה למאי דגרסי' נץ במילתי' דר"ח ואי באין מצילים גם בעופות אין לו דרוסה, די"ל דמתני' אתיא כת"ק דבריבי ומיירי ביש מצילים וס"ל דלא קלי זיהרי' אלא לעוף הדק, וצ"ל לפ"ז הא דעדיין לא ניחא להו לתוס' דמיירי גם באין מצילין ואתיא כת"ק דבריבי ולדידהו אין חילוק בין מצילין לאין מצילין היינו דודאי לא מחמרי טפי מבריבי וכיון דלבריבי באין לו מצילין אין לו דרוסה בעופות בודאי גם הת"ק ס"ל כן אלא דמקילי יותר דאף ביש מצילין אין לו דרוסה לגדיים וטלאים, א"כ שפיר הוכיחו תוס' דמתני' סתמא קתני אף [באין] מצילין, וע"כ דלא גרסי' נץ ולא קאי פלוגתת חכמים ובריבי בנץ ולכ"ע יש

לו דרוסה בעופות אף באין מצילין ובבהמה לא אף ביש מצילין, וע"ז כתבו תוס' ועוד לא"ד דמשני דברייתא כבריבי וכו' היינו דלהך לישנא קשה יותר דהוי מתני' דלא כמאן דלחכמים אף לגדיים וטלאים יש לו דרוסה ולבריבי ממנ"פ באין מצילין אף בעופות אין לו דרוסה וביש מצילין אף לגדיים וטלאים יש לו דרוסה, מבואר ממ"ש דבאמת לל"ק לחכמים דבריבי חמיר נץ מחתול ונמיי' דבנץ בעוף הדק יש לו דרוסה אף באין מצילין ובבהמה כלל וכלל לא, ובחתול ונמיי' ג"כ בבהמה כלל וכלל לא ולעופות אין להם דרוסה אלא ביש מצילין דהא לא מחמרי טפי מבריבי ולדידי' מוכרח בסוגיין דבאין מצילין אף בעופות אין לו דרוסה, וכן מבואר בדברי הרא"ש דלל"ק מותרים החתולים שנכנסו ללול של תרנגולים ע"ש, מבואר כמ"ש דאף לעופות אין לו דרוסה באין מצילים, זולת שנאמר דתרנגולים הוי עוף הגס ודינו כגדיים וטלאים:

גם י"ל דהרא"ש כ"כ למאי דקי"ל כר"ח דסובר כבריבי ולדידי' באין מצילין לא דריס כלל, אמנם מדברי התוס' מוכח דגם לת"ק לא דריס באין מצילין וכמ"ש, אולם במה דמשמע מדברי תוס' דגם לל"ב הדין כן בנץ דלא תליא כלל במצילין ומה דתני בברייתא חתול נץ ונמיי' אינם דומים דבנץ לא תלי כלל במצילין דבבהמה בכל ענין לא דריס ובעוף הדק בכל ענין דריס וכמו שנראה מדברי תוס' בדבריהם שאח"ז, אולם בדברי הרא"ש מבואר דס"ל דלל"ב לא מחלקי' לבריבי בנץ באין מצילים בין עוף לגדיים וטלאים, ונראה דלמד כן דמשמע דברייתא דנץ דין אחד הוא לחתול ונמיי', וגם א"א לומר דבאמת לבריבי באין מצילין לא דריס כלל אף בעופות ומתני' דקתני דרוסת הנץ בעוף הדק היינו כרבנן דבריבי היינו דממנ"פ אם מירי פלוגתת חכמים ובריבי גם בנץ ממילא לרבנן אף באין מצילים יש לו דרוסה בגדיים וטלאים ומתני' דוקא בעוף קתני, ואי לא מירי פלוגתתן בנץ א"כ ממילא הדין לחכמים בנץ כמו לבריבי דלא מצינו דפליגי ושפיר תיקשה ממתני' אא"כ דמחלקינן באין מצילים בין עוף לגדיים וטלאים כנלע"ד בכוונת התוס' והרא"ש:

דף נג.

בתוס' ד"ה רוב אריות וכו' ואומר ר"ת דה"פ וכו' עיין שם בתוס', יש לעיין דלפ"ז היאך אמרי' איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, הא כשנתלה בכותל הוי נגד ב' רובי דהארי הי' מהמיעוט אריות חולים, וגם השור הי' ממיעוט שורים שמתחככים ברגל הארי, וכשנתלה בדריסה מתנגד רק לחד רוב שהוא מהמיעוט אריות שהם בריאים ואעפ"כ צפרנם [נשמטין] וא"כ פשיטא דיש לתלות יותר בדריסה, וצ"ל דגם זה הוי רוב שרוב אריות אינם דורסים אף אם המה ראוים לדרוס והוי לחומרא ג"כ ב' רובי, ומ"ש מהר"ם שיף ליישב קושי' מהרש"א דמש"ה לא כתבו התוס' דבכותל נתחכך בפשוטו דבכותל

דעלמא נתחכך דא"כ לס"ד דהש"ס דחיישינן לספק דרוסה אמאי לא פי' בפשיטות לו יהא דנתחכך בכותל מ"מ ניחוש שמא דרסו עיין שם, במח"כ לענ"ד הוא שגגה דפשוטו מיירי בשניהם שותקים וכמ"ש הרשב"א ובכה"ג אם נתלה הציפורן בכותל והוי הציפורן כמאן דליתא ממילא אין חוששין לדרוסה אף לשמואל היכא דשניהם שותקים:
ובההוא ענינא תמוה לי במ"ש הרשב"א דלדידן דקי"ל כשמואל בנכנס ארי וישב צפורן בגבו של א' מהם כל הבהמות אסורים, ולא ידעתי אמאי לא הוי ס"ס ספק הצפורן מהכותל והי' ארי חולה ואין כאן דרוסה כלל, ס' לא דרס אלא הך דנמצא צפורן. והרי באיהו שתק ואינהו מקרקרין הוקשה לו להרשב"א דנשתרי כל חדא משום ס"ס ס' דרס נגד החלל וס' לא זהו שדרס, ועיי"ש בתוהה"א שכ' ליישב דכולהו יכנסו בספק והספק מיד על כולם, וזהו לא שייך הכא דהספק מחמת מציאת הצפורן והריעותא בחדא בהמה והוי ס"ס מעליא וצע"ג:

דף נג:
נתמסמס וכו'. עי' לק' דף ע"ז ע"א תוס' ד"ה נתמסמס:

דף נד.
תוד"ה וחזייה וכו' דקים ליה. כעין זה בתוס' שבת דף ט' ע"ב ד"ה הא וש"נ:
בנפחתה [הגולגולת] באם איסורא רק מדין סוף הקרום ליפסק כ' הישי"ש דאם חיתה יב"ח דכשירה, דרק על הרוב אמרו דטריפה דסופו ליפסק הקרום, אבל בחיתה יב"ח אמרינן דחזק בטבעו ולא יפסוק הקרום, ובפמ"ג כ' בהיפוך דהיכי דמטעם סופו לא מהני שהיית יב"ח די"ל דתוך יב"ח יופסק הקרום ומאז ואילך אינה חי' יב"ח וא"כ צריכי' שהיי' כ"ד חודש, ולענ"ד דהא והא נסתר ממה דאמרי' בדף נ"ז והלא רחל א' היתה בשכונתינו שנקדר קנה שלה וכו', והרי תוס' ברפ"ג דף מ"ג ד"ה הנך כתבו דחסרון קנה בכאיסר משום [דסופו] לפסוק ברובו, וא"כ להישי"ש מאי פרכינן, באמת אותה רחל היתה חזקה ולא יהי' סופה ליפסק ונתברר באמת דכשירה היא, ולהפמ"ג הנ"ל הו"ל לומר תוך כד"ח היתה, וכן בסוגי' שם מעשה בא' שנפחתה גולגלתו וחי' משם ראי' ימות החמה וכיון שעברה עליו ימי הצינה מיד מת, הא בנפחתה דאיסורה משום סופו ליפסק הא י"ל דאותו הי' חזק ואין סופו ליפסק, ולהפמ"ג אף אם בעברה ימי הצינה וחי ג"כ ליכא קושיא דאפשר לחיות עד כד"ח, אע"כ שאין חילוק בזה, והוי כטריפה דעלמא דאינה חי' יותר מיב"ח:

דף נה.
כל שיעורי חכמים וכו'. עי' לעיל מ"ו ע"א תוס' ד"ה עד:

תד"ה שיעורן וכו' דע"י יחוד מיירי. עי' לק' דף ע"ב ע"ב תוס' ד"ה בשעת:

דף נה:

חרותה בידי אדם טרפה. הרשב"א וכן הטור פסקו דשאר כל הבריות כשר חוץ מבידי אדם. ותבואת שור סימן ל"ו כתב בטעמא דהר"ב דבסוגיא קתני חרותה בידי אדם טריפה רשב"א אומר אף בידי כל הבריות וי"ל דהוא מוסיף ולא פליג דהכי אשכחן במתניתין פ"י דערובין מ"ה רי"א אף משנתלש רוקו כו' וס"ל לטור סי' ש"ן דהוא מוסיף ולא פליג, וכן בנדרים רפ"ג ראב"י אומר אף הרוצה להדיר וכו' ומיבעי לן שם מי פליגי רבנן עליו או לא:

דף נו.

כנגדן בעוף. עי' לעיל דף כ' ע"א תוס' ד"ה אילימא:

רש"י ד"ה להביא וכו' להכי מפרש. עי' שו"ת נו"ב מ"ת סי' כ"ו:

ד"ה וקרומו רך וכו' תו לא קאי קרום. עי' לקמן דף ע"ו ע"ב תוד"ה אפסיק:

דף נז.

שמוטת ירך וכו' (עי' שו"ת ח"ג סי' ה'):

דף נח.

רבי אליעזר סבר עובר ירך אמו. עיין רפ"ב דפרה. (ועי' שו"ת ח"א סי' ר"ד):

תמוה לי בדברי הר"ן (דף רע"ו) דכתב ואף על גב דמסקינן התם תיובתא, אלמא דלית הלכתא הכי, כבר כתב ר"ת דאין לחוש משום דאמרינן בתר הכי שיירו משוייר תנאי היא, ואף על גב דדחיא ליה, מ"מ ר"י מצי אמר אנא דאמרי כי הני תנאי, ולא ידעתי מה שייך ואף על גב דדחי, הא אדרבא למה דדחי, כולה עלמא אית להו כדר"י דשיירו משוייר:

גם תמוה לי במ"ש עוד הר"ן דפסק הלכה עובר לאו ירך אמו, והא דגיטין דאם היתה עוברה זכתה לו, אף על גב דעובר לאו ירך אמו, נהי דאין מקבלת גט לחברתה, מ"מ מקבלת לעוברה, עכ"ל, ותמיהני, כיון דאמרי' תיובתא דר"י תיובתא, הרי דלא ניחא להש"ס לחלק ולומר דאע"ג דלאו ירך אמו יכולה לקבל גט לעוברה, וגם בסוגיא דגיטין אמרינן שני גדולי הדור פרשהו וכו' ח"א רבי היא וכו' קסבר עובר ירך אמו הוא וכו' ואיך ניקום אנן מסברא לחלק מה דמבואר ההיפוך בב' סוגיות וצ"ע:

דף נט.

במשנה הקבועין בו, והרמב"ם ספ"א מהמ"א כתב הדבוקה בכל גופה וכתב הכ"מ דשינה מלשון המשנה להורות מ"ש הרמב"ן דדוקא שהם נקלפים ביד או בכלי אבל אם קבועים ואינם נקלפים כלל מעור הדג אינה קשקשת:

דף ס.

אלא צביונם, עי' בפרש"י על התורה בראשית א כה:

תד"ה הרכיב שני דשאים וכו' א"נ אפי' בארץ מבעי' לי' לר' אושעיא וכו' וכ"כ הר"ש בפ"א דכלאים, ותמוה לי דהא התוס' מסקו בקידושין, וכן העלה הר"ש בעצמו פ"ח דכלאים דר' אושעי' דקאמר אינו חייב וכו' היינו משום כלאי כרם אינו חייב, אבל משום כלאי זרעים חייב בחטה ושעורים לחוד, א"כ גם לר' אושעי' תיפוק לי' דחייב משום כלאי זרעים, וצע"ג:

ובאמת הומ"ל דמבעי לר' יהודא דקאמר ספ"ק דכלאים דאינו חייב משום כלאי זרעים עד שיזרע שני חטים ושעורה, או חטה וב' שעורים, ומש"ה איבעי' ליה אם אסור משום הרכבה:

בא"ד מבעיא לי' לר' אושעיא. עי' לקמן פ"ב ע"ב תוס' ד"ה ולאפוקי:

דף סד.

אין מוכרים ביצת טריפה. ברי"ף הגירסא נבילה:

בתוס' ד"ה שאם ריקמה ואכלה ובריש מסכת ביצה משמע כו', הש"כ יו"ד סי' פ"ו ס"ק י"א כתב דביצת תרנגולת שיש בה ספק בשחיטה מותרת מטעם ספיקא דרבנן. ונ"ל לכאורה ראיה להש"כ ממ"ש תוס' דבפ"ק דביצה משמע דביצת טריפה דאורייתא והיינו מדאמרינן שם סיפא אתאן לס' טריפה, ולכאורה מה ראיה דלמא מיירי דהביצה נולדה מהתרנגולת שנולד בה ספק טריפות ונולד הספק בדאורייתא, אע"כ דמ"מ יהי' הדין דביצה מותרת מטעם ס' דרבנן, ומ"מ יש לחלק דבספק טריפה לא הוי חזקת איסור משא"כ בספק בשחיטה דהוי חזקת איסור כודאי משוינן לה, גם יש לומר דכוונת תוס' בראייתם מפ"ק דביצה הוא ממה דאמרינן והאי תנא דליטרא קציעות הוא דדבר שבמנין אפי' בדרבנן לא בטילה, משמע דבא לומר דמכ"ש בביצת טריפה דהוי בדאורייתא, מזה משמע דביצת טריפה הוי דאורייתא, והכי משמע שכתבו דמשמע פ"ק דביצה, ואם ראייתם דמה דאמרינן סיפא אתאן לספק טריפה למה נקטו זה רק בדרך משמעות ולא בהוכחה וראיה ברורה, אע"כ דכוונתם רק מדקדוק הלשון דאילו בדרבנן לא בטל, אם כן לכאורה ראיה מזה דלא כהש"כ הנ"ל, דהיא גופא קשיא אמאי נקטו רק משמעות

מדקדוק הלשון אפילו בדרבנן לא בטל, למה לא הוכיחו בחזקה מדאמרינן סיפא אתאן לספק טריפה. אע"כ דאין מזה ראיה די"ל שנולד הספק טריפה בתרנגולת, משום הכי גם ביצתה אף שהיא דרבנן אסורה:

דף סז.

קישות שהתליעה. עי' פסחים קט"ו ע"ב תוס' ד"ה קפא:

דף סח.

על מבוקש מעכ"ת נ"י היות שעוסק כעת במסכת חולין בר"פ בהמה המקשה, ובזכרונו בעת לימודו אצלי שמע ממני בלימוד השיעור יישוב נכון על תמיהת המהר"ם מלובלין העצומה על רש"י בב"ק י"א דכ' עלה מתניתין דשליא שיצתה מקצתה דחיישי' שמא נפק רובא, והרי מסוגין דאמרינן הא נמי תנינא שליא שיצתה מקצתה וכו' מוכח דהטעם דחיישינן שמא נפק ביה ראשו והיינו שיצתה מקצתה משמע קצת ממש דבר מועט בענין דליכא לספוקי דנפק ביה רובא אלא דחיישינן דנפק ביה ראשו, והניח בתמיהה מתקיימת על רש"י ואין בזכרונו סדר הדברים ששמע ממני ביישוב דברי רש"י, אם כי טרידנא טובא, לא אמנע למלאות מבוקשו בזה, דלכאו' גם בלאו דברי רש"י הנ"ל, יש להקשות כזה, דהא בסוגי' דבב"ק שם דאיתא אר"א שליא שיצתה מקצתה וכו' מונים לו מראשון, והרי ר"א ס"ל בנדה כ"ט כשמואל דאין הראש פוטר בנפלים, א"ע ע"כ מה דאר"א שליא שיצתה מקצתה היינו חלק גדול שיש לספוקי דנפיק רובא, הרי מצינו בלשון מקצתה אפשר לפרש חלק גדול כזה, וא"כ מאי פרכינן בסוגין הא נמי תנינא שליא שיצתה מקצתה, הא מהתם אינו מוכח, דהיינו מפרשים מקצתה היינו כשיעור שיש לספק דנפק רובא כלישנא דמקצתו דנקט ר"א, גם קשה קושית תוס' בשמעתין דלשמואל דס"ל בנפלים אין הראש כילוד יקשה ממתני' דשיליא שיצתה מקצתה ותירוצם לחלק דבבהמה גם בנפל הוי הראש כילוד דחוק מאד כיון דבשתיהם באדם ובהמה הוי הראש כילוד מה חילוק יהי' בנפל בין אדם לבהמה, גם הוצרכו לדחוק דמה דקתני כסי' ולד באשה וכו' דמ"מ אין שוין להדיא, ולזה נראה דדברי רש"י בב"ק נכונים, דס"ל לרש"י דלשמואל דאין הראש פוטר בנפלים אין חילוק בין אדם לבהמה, ומשו"ה בסוגי' בב"ק דשקיל וטרי אליבא דר"א דס"ל כשמואל דאין הראש פוטר בנפלים הוצרך רש"י לפרש הטעם דחיישי' דנפק רובא, וכן ס"ל לשמואל דשפיר אפשר לפרש בלישנא דמקצתה שהוא חלק חשוב דיש לספק דנפיק ביה רובא והא דפרכינן בסוגיא הא נמי תנינא שליא וכו' היינו מדקתני כסימן ולד באשה דמקצתו היינו אפי' מעט דהא באדם ראשו כילוד, ה"נ סימן ולד היינו אף קצתו ממש חלק מעט ואף דשליא הוי נפל, מ"מ הא קיימא לן

דגם בנפל הראש כנפל וא"כ מקצתו באשה דהוי סימן ולד היינו אף קצתו ממש חלק מעט ועלה קתני כך סימן ולד בבהמה ושפיר מוכח דגם בבהמה ראש כילוד, ונכון:
ומיושב בזה מה שיש לדקדק בסוגי' שבתחילה פריך תנינא איזה בכור לנחלה וכו' וכ"ת אשמועינן באדם וקמ"ל בבהמה ה"נ תנינא שליא וכו' ואמאי לא פריך מיד תנינא שליא וכו' ולפי הנ"ל ניחא דכל כמה שלא ידענו דבאדם ראש כילוד ליכא ראי' מההיא שליא דדילמא מקצתה היינו חלק חשוב דיש לספק דנפק רובא דרק אחרי שמבואר ממתני' דאיזהו בכור לנחלה דבאדם ראש כילוד שפיר הראי' מההיא דשליא דאף בבהמה כילוד מדקתני עלה כסימן ולד באשה וכנ"ל, ואף דבסוגי' בכורות מ"ב במה דאמרינן שם ה"נ תנינא יצא כדרכו וכו' והו"ל לאקשויי מיד מאי קמ"ל דראשו כילוד הא תנינא יצא כדרכו, מ"מ במקום דאפשר ליישב טוב, ואולי יזכני ד' למצא יישוב הגון גם אההיא דבכורות:
אולם עדיין ק' הא מה דמסקינן בבכורות תיובתא דשמואל היינו כד דייקינן התם ממתני' דאיזה בכור לנחלה דקתני יצא ראשו מת דע"כ א"א לפרש דראשו רובו ונקט ראשו משום הדיוק דבבן ט' ויצא ראשו חי דאינו בכור לנחלה דראשו כילוד, הא זהו אשמעינן ממתני' דיצא כדרכו, אלא ע"כ דלא אתי לדיוקא אלא לגופו ומוכח דראשו ממש מדלא נקט רובו, ואילו סוגיא דהכא דנקט באמת ההוכחה מכח הדיוק הא בן ט' והיינו ע"כ כמ"ש תוס' דמגופה דדינא ליכא ראי' דדילמא ראשו רובו לזה נקט הראי' מהדיוק, ולא נחת להקשות דלדיוקא לא צריך דשמעינן ממתני' דיצא כדרכו, אלא ע"כ דלגופו וראשו ראשו ממש ולא רובו אלא משמע דאפשר לקיים דראשו רובו ונקט ראשו לדיוקא, ולפום הך דנקט לדיוקא ליכא תיובתא לשמואל דא"כ עדיין קשה היאך פריך תנינא שליא דילמא מקצתה הינו חלק חשוב שיש לספק דיצא רוב, ומה דקתני כסימן ולד באשה, היינו דבאמת גם באשה רק בכה"ג הוא דבמקצתו ממש ליכא סימן ולד כיון דהוא נפל דדילמא באמת אין הראש פוטר בנפלים, אמנם ראיתי במהדו"ב במהרש"א שכ' מהר"ם חתנו של המהרש"א לפרש דברי תוס' דכונתם דמכח דיוקא א"כ ראשו דסיפא ע"כ ראשו לבד, ה"ה ברישא ראשו לבד ומוכח דגם בנפל ראשו כילוד, ובמחכ"ת א"א לפרש כן בכונת תוס' דמדכתבו עלה והוי מצי למיפרך ממתני' דנדה וכו' והא י"ל בפשוטו דממתני' דנדה י"ל דמהתם מוכח רק בבן קיימא ואשמעינן מתני' דהכא אפי' בנפל, ולזה פריך ממתני' דבכורות דקתני בנפל ראשו והוי דומיא דסיפא דראשו ממש אלא ע"כ דאין זה כונת תוס' אלא דהוכחת הש"ס באמת רק מדיוקא ולא מגופא די"ל באמת דראשו היינו רוב ולא צריך שיהי' דומיא דראשו דסיפא וא"כ עדיין אינו מוכח רק בבן קיימא משו"ה שפיר כ' תוס' דהוי מצי לדייק ממתני' דנדה. וברור:

אך מ"מ אנן בדידן י"ל דרש"י ס"ל כן לקושטא דמילתא דהוכחת הגמ' דראשו דרישא דומיא דסיפא ומוכח דאפי' בנפל הוי כילוד דלא כשמואל דאף דבבכורות רצו לומר דלשמואל ראשו היינו רובו ונקט ראשו לדיוקא ולא חיישינן דרישא דומיא דסיפא, מ"מ סוגיא דהכא ס"ל דראי' גמורה מכח דרישא דומיא דסיפא, ולזה שפיר נתחזקו דברינו הנ"ל דשפיר פרכינן משליא כיון דקתני כסימן ולד באשה דבאשה מקצתו ממש אפי' מעט, דהא באשה באמת ראשו כילוד, ואף בנפל כדמוכח ממתני' בכורות דראשו דרישא דומיא דסיפא ועלה אמרינן כך סימן ולד בבהמה דהיינו ג"כ מקצתו ממש, ומוכח דגם בבהמה הראש כילוד, ודו"ק:

תד"ה טעמא דראשו מת. עיין מהרש"א, ולענ"ד קשה על תירוצו דהמהרש"א דמ"מ י"ל דתנא הכא דראשו כילוד וכיון דעכ"פ נשמע ממתני' דבבן קיימא ראשו כילוד ממילא נדע ממתני' דבכורות דאפילו בנפל ראשו כילוד, דהא קתני דיצא ראשו מת אינו בכור לכהן דתו ליכא למטעי דמאי ראשו רובו דא"כ ליתני רובו, דאין לומר דנקט ראשו לדיוקא דבבן ט' אפילו ראשו כילוד דהא זהו כבר נשמע ממתני' דהכא כל כמה דלא מצרכי' לה סברא לחלק בין אדם לבהמה, וצ"ע:

וק"ל הא מ"מ מכח הך דהכא דנשמע עכ"פ דבבן ט' ראשו כילוד ממילא נשמע דגם בנפל כן ממתני' בכורות דבבן ח' שיצא ראשו חי דאין השני בכור לכהנים דהא א"א לומר דראשו היינו רובו ונקט ראשו לדיוקא דבבן ט' ראשו כילוד, דהא זהו כבר שמעינן ממתני' דהכא, אלא ע"כ ראשו היינו ראשו ממש והכי דייק להדיא בסוגי' דבכורות שם דאם בבן ט' שמעינן מכבר דראשו כילוד מוכח דבן ח' יצא ראשו הוא רובו ממש, וצ"ע:

תוד"ה שליא וכו' דדילמא היינו דוקא בבהמה. אעתיק מה דכתבתי בגליון שו"ת פנים מאירות (ח"א סי' ז') במה דתמה על תוס' מסוגיא דבב"ק, דפרכינן מאי קמ"ל דאין מקצת שליא בלא ולד, הא יש לומר דהתם בבהמה הראש פוטר, אבל באשה דראש אינו פוטר ס"ד דל"ח דיצא רובו מחוי:

וכתבתי וז"ל לענ"ד לא קשה מידי דשפיר פרכינן כיון דמוכח עכ"פ מההיא דשליא שיצאתה מקצתה דאין שליא בלא ולד, ממילא ידעינן מסברא כי היכי דהתם חיישינן דיצא ראשון, ה"נ ניחוש דיצא רובו אלא דבאמת הקושיא בנויה כפי הדרך הנכון שכתב הפמ"א שם בתחילה ליישב קושיית המהר"ם מלובלין על רש"י, דלפמ"ש בב"ק דחיישינן דיצא רובו מחוי, א"כ היכי פרכינן מאי קמ"ל דראשו כילוד, תנינא, הא דחשש דיצא רובו, והיינו דרש"י בב"ק דקאי לר"א דס"ל דאין הראש פוטר בנפלים מוכרח לפרש דיצא רובו, אבל בחולין קיימא במסקנא ומפרשין כפשוטו דבמקצת שליא א"א להיות

רוב, א"כ מדחזינן לפי האמת דהוא רחוק לחוש לרוב, ממילא ל"ש לומר, דהוי מלתא דפשיטות מסברא, עד דנימא דלא הוצרך ר"א לאשמועינן, דנדע מסברא לדמות חששא דרובו לחששא דראשו, וא"כ יפה תמה, דלמא זהו באמת קמ"ל ר"א דחיישינן לרובו:

גם יש לדון דאין לדמות חשש רוב לחשש ראשו, דשמא הי' ס"ד דרוב מקצת שליא ישנם עם ולד, ומעוטם בלא ולד, ומש"ה בבהמה אין להתיר מכח סמוך מיעוטא דליכא ולד לפלגא דיצא מקצתו, די"ל דלפי הצד דיש ולד איכא רוב צדדים לאיסור שמא ראשו ושמא רובו, אבל באשה דליכא לידה ע"י ראשו, הי' ס"ד לומר דסמך מיעוטא דליכא ולד לפלגא דלא יצא רובו, ולזה קמ"ל ר"א דחיישינן מראשון, משום דאין מקצת שליא בלא ולד:

אמנם ישובו של הגאון על קושיית מהר"ם לובלין אף דהיסוד טוב מאד דרש"י הוצרך לפרש למנקט רוב משום ר"א לשיטתיה, אבל מ"מ תירוצו דחוק במה דקאמר דלפי האמת מוקמינן כפשטיה, מ"מ יקשה מנ"ל להש"ס חולין למיפרך מזה בפשיטות, דלמא כי היכי דלמ"ד אין הראש פוטר בנפלים מוכח דחיישינן לרוב ה"נ לדידן ולזה נ"ל יותר למ"ש שיטה מקובצת בב"ק ליישב קושיית מהר"ם דשליא שיצאתה מקצתה, כ"ש משמע אף בענין דאי אפשר דיצא רוב בהך מקצת, אבל ר"א דאמר בב"ק מקצתה בראשון ומקצתה בשני, משמע חציו בזה וחציו בזה, מש"ה חיישינן דיצא רובו עיין שם, וזה לבד ג"כ אינו מספיק. דמ"מ מאי בעי רש"י בזה למנקט רוב וגם היא גופא תיקשי על ר"א דנקט מקצתה ולא נקט דאפילו כ"ש חיישינן אבל בהצטרפות דברי הגאון הנ"ל עולה יפה, דר"א לשיטתיה דאין הראש פוטר באשה במחוי מש"ה ביצא כ"ש בראשון ליכא חשש רק ביצא חציו ומחשש רובו, א"כ שפיר יש לקיים דברינו ליישב דברי תוס' חולין וכנ"ל, די"ל דפסיקא להש"ס מסברא היכי דיש חשש ליציאת רובו ראוי לחוש כמו היכי דחיישינן ליציאת ראשו, ולזה שפיר פרכינן מאי קמ"ל דאין מקצת שליא בלא ולד תנינא, דכמו דבבהמה שיצאה כ"ש דליכא חשש רובו וליכא ב' צדדים לאיסור חיישינן לראשו, וע"כ משום דליכא אפילו מקצת שליא בלא ולד, והוי רק חד ספק שמא יצא ראשו, ה"נ נדע מסברא דביצא חציו בבהמה חיישינן לרובו, ע"כ כתבתי בגליון:

דף סח:

אמר רב נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא למקום חתך. עירובין דף י"ח ע"א:

שם את"ל כיון דהדר הדר. קשה לי על הטור (יו"ד סי' רל"ד) דפסק דא"י להפר בלא שמיעה, וע"כ דס"ל דאת"ל לא הוי פשיטות, וכמ"ש הב"ש אה"ע (סי' קל"ז סק"ו) בדעת

הרא"ש, והא הרא"ש כאן כ' דאם הוציאה אבר והחזירה והוציאה והחזירה דמה שבפנים מותר, וכן פסק הטור יו"ד (סי' י"ד) וע"כ הטעם דאת"ל הוי פשיטות, וצ"ע:

ברש"י ד"ה או דילמא, ואפי' למ"ד יש לידה לאברים איכא למיבעי להא, הק' מעלתו הא מדאמרינן את"ל כיון דהדר הדר, מבואר דלפי צד אחד דלא אמרינן כיון דהדר הדר ובהחזירה משלים לרובו מכ"ש בחתך משלים לרובו, א"כ ממילא למ"ד יש לידה לאברים דבודאי בהחזיר משלים לרוב וכמו דדייק רש"י הנ"ל ואפילו למ"ד יולל"א איכא למיבעי להא, דדוקא להא איכא למיבעי אבל איבעי הראשונה הוא רק למ"ד אלל"א, וכיון דבהחזיר משלים לרוב, מכ"ש בחתך ואיך כתב רש"י בהאיבעי ג"כ לרב, עכ"ד:

ידידי לא דקדק היטב בזה, דזהו אמת דלר"י לפי הצד דבהחזיר משלים לרוב אף דבכל פעם שהחזיר הותר האבר לאכלו והוי כלא יצא, דמ"מ השתא משלים לרוב וזהו פשיטא דלא מקרי רובא בבת אחת, דהא בכל פעם שהחזיר נתבטל הוצאתו, ואם נימא דמ"מ משלים ולא בעינן רובא בבת אחת שפיר הוי כ"ש בחתך כל אחד נשאר באיסורו מכ"ש דמשלים לרוב משו"ה נקט רך בדרך את"ל כיון דהדר הדר, אבל למ"ד יולל"א שפיר י"ל אף דבהחזיר משלים לרוב, היינו דמקרי רובא בבת אחת, דהא בחזרתו נשאר באיסורו, והוי כאילו עודנו בחוץ, וכשהוציא האבר האחרון עדיין כולו בחוץ ומחוברים להעובר והוי עתה רובא בבת אחת, אבל בחתך דכל אחד ואחד נסתלק מהעובר, י"ל דאינו משלים, דרובא בבת אחת בעינן, ונכון:

ועכ"ז יש לעיין דמנ"ל לרש"י דהאיבעי זו גם למ"ד יולל"א, הא י"ל דלא מיבעי רק למ"ד אלל"א דבכל פעם שיצא האבר, לא הי' שם לידה על האבר, ורק בסוף ביציאת הרוב יהי' חל עליו שם לידה וכיון דחתך אחד אחד לא מצטרף לרוב לשויי לידה אבל למ"ד יולל"א, י"ל כיון דבכל אחד כשהוציא הי' שם לידה עליו, בודאי משלים לרוב, כיון דהי' שם לידה על כל אחד:

ונלע"ד דרש"י הוכיח שיטתי' מדאמרינן עלה ת"ש זהו הכלל וכו' מאי לאו לאתויי כה"ג ואם נימא דלמ"ד יולל"א בודאי חתך משלים לרוב יקשה עליו מבבא דזה הכלל, ומה שיפרש רב יפרש ג"כ לר"י ואיך שייך למיפשט האיבעי אליבא דר"י, הוי ליה לעשות קושי' מזה על רב אבל לא דרך פשיטות על איבעיא אליבא דר"י אלא ע"כ דגם לרב יש לפרש דזה הכלל מרבי כה"ג דחתך אחד אחד מותר, ובזה מיושב ג"כ מה דקשה לכאו' במה דאמרינן מאי לאו כה"ג דמשמע לפשוט כל האיבעי' דאף חתך מותר, והא י"ל דדילמא מרבה רק בהחזיר אחד אחד דהרי לפי מה דמשני לאתויי קלוט ג"כ לא מיירי כלל מענין חתך, ולפי הנ"ל ניחא דהכי פשטינן דהא לרב ליכא לפרש בהחזיר, דלדידי'

בהחזיר בודאי משלים לרוב, ומוכח דמרבה בחתך, וכיון דעכ"פ מוכח לרב הסברא דבחתך אינו משלים דרובא בבת אחת בעינן ראוי לומר כן גם לר"י דבזה לא מצינו מאן דפליג על רב, וק"ל:

תוד"ה ואליבא דר"ש, ממילא מתסר דליכא פרס' וליכא פרסות, לא זכיתי להבין דהא מ"מ אי לא כתיב פרס' ופרסות הי' מותר וכדפרכי' לקמן אלא מעתה השוחט את הבהמה ומצא בה דמות יונה לשתרי ומשני בעי פרסות וא"כ אי כתיב חד היו צריכי' לאסור דמות יונה ולא היינו יודעי' להתיר מקום חתך וצריכי' תרווייהו חד לאסור דמות יונה וחד להתיר מקום חתך, ולר"ש מחד פרסה נשמע תרתי דבעי' פרס' לאסור דמות יונה וכן דקלוט מותר כיון דיש לו פרס', אבל להוכיח מדר"ש דדמות יונה ל"צ קרא הוא תמוה:

תוד"ה יכול וכו' וא"ת קרא דחטאת. בפשוטו י"ל דהך ברייתא ס"ל כרבנן דר"ש ולדידהו צריך פרס' לשום דרשא כמ"ש תוס', וא"כ י"ל אילו לא כתיב קרא גבי חטאת היינו אומרים דטריפה דבשר בשדה קאי רק לחטאת אבל אבר היוצא מהני חזרה מקרא דפרס' דחד למקום חתך וחד לאבר, לזה כתיב קרא בחטאת ומוכח דטריפ' אתי' לאבר, ומוכח דפרס' אתי' לשום דרשא:

דף סט.

לאו לאתויי כה"ג, פירש"י בחתך אבר אבר, תמוה לי דהיאך נפשט זה דילמא אתי' לאתויי בהחזירה בכל פעם דאמרי' כיון דהדור הדור ונפשט רק איבעי הראשונה, וביותר תמהני למה דפסק הרמב"ם דאמרי' הדור הדור והיינו מדאמרי' את"ל כיון דהדור הדור ואת"ל הוי פשיטותא, וכיון דכבר נקט כן בדרך פשיטותא האיבעי זו, אלא דמספקא לי' בחתך אבר ואבר א"כ הא דאמר עלה ת"ש זה הכלל היינו ע"כ על האיבעי דחתך אבר, ואיך נפשט זה דלמא מתני' בא לאתויי רק היכא דהדור, וצע"ג:

ונלע"ד ליישב דהכי פשטי' דלרב דיש לידה ולא אמרי' כיון דהדור הדור ע"כ מתני' אתי לאתויי בחתך אבר ואבר דזהו גם לרב אפשר דשרי כמ"ש רש"י באידך איבעי דחתך דאף למ"ד יש לידה מבעי, וכיון דלרב מוכח מתני' דחתך אינו מצטרף לרוב בזה לא מצינו דפליג ר"י, וק"ל:

שם מהו לגמוע את חלבו. אם יצא חציו ברוב אבר י"ל דהחלב מותר מטעם ס"ס ספק דהוי כילוד ואין כאן איסור יוצא ואת"ל דלא הוי כילוד ספק שמא ביוצא ג"כ החלב מותר, ולכאורה נסתר זה ממ"ש הט"ז סי' י"ד סק"ו דבבן פקועה הבא על הבהמה מעליא דאין לולד תקנה בשחיטה החלב אסור דזהו ג"כ בכלל איבעיא ע"ש, והא הך דינא דבן פקועה שבא על בהמה מעליא דאין להולד תקנה משום דחוששים לזרע אב הוי רק ספק

כדקיי"ל בסימן ט"ו דאנן ס"ל לדינא דהוי ספק אם חוששים לזרע אב וא"כ הו"ל ס"ס, אמנם י"ל דהתם לענין ספיקא דחוששים לזרע אב הוי לולד חזקת איסור שאינו זבוח ודנין מכח החזקה דאין לו תקנה בשחיטה אבל הכא בחציו ברוב אבר י"ל דלא אמרי' דהוי כודאי אינו ילוד דלא מהני שחיטה להיוצא דהא לגבי הנשאר בפנים הוי בהיפוך חזקת איסור לדונו כילוד דאם לא הוה כילוד הותר תיכף בשחיטת אם ומכח החזקת איסור ראוי לדון דלא הותר, וא"כ הוי חזקה לכאן ולכאן מש"ה י"ל דשפיר הוי ס"ס:

רש"י ד"ה ותבעי לך. מ"ש מעכ"ת להוכיח דבהוציא העובר ידו ונמצאת האם טריפה דמהני שחיטת עצמו גם להתיר היד, ממ"ש רש"י וליכא לאוקמי בשוחט שלמים בירושלים והוציא העובר ידו, דא"כ גם הבהמה אסורה משום שחוטי חוץ, הא מ"מ נ"מ אם מהני שחיטת עצמו להתיר ידו, אע"כ כנ"ל וכדעת הפר"ח (סימן י"ד):

לענ"ד כוונת רש"י כך הוא, דהא האיבעיא רק אם נימא כיון דמהני מחיצות ירושלים לגבי האם, ממילא הוי גם העובר גם היד הכל תוך המחיצה, וזהו שייך בהכניס בעזרה ושוחטה דמהני מחיצת ירושלים לגבי האם לאכלה שם, אבל בשחטה בירושלים דנאסרה משום שחוטי חוץ ולא הועיל המחיצה לגבי בהמה זו ליכא למבעיא כלל אף דהוי מחיצה לגבי שאר קדשים קלים, מ"מ לגבי בהמה זו לא הועיל כלום, וראיה לזה דא"כ גם בהמת חולין מצי למבעי בשחטה בירושלים אם הוי מחיצה לגבי העובר, כיון דהוי מחיצה לבהמת קדשים, אע"כ דדנין רק על אותה הבהמה, א"כ מה לי שהבהמה חולין או שהיא שלמים, ואסורה משום שחוטי חוץ:

ואף אם נימא דמ"מ דנין על שעה שהוציא ידו, כיון דבאותו פעם היו מחיצות ירושלים ומחיצה לגבי האם לענין דבידו להכניסה לעזרה ולשחטה ולאכלה בירושלים א"כ אף דאח"כ שחטה בירושלים ונאסרה, מ"מ כבר נעשה מחיצה לגבי האם, מ"מ י"ל דשטחיות דברי רש"י כך הוא, דבתחילה כתב דמיירי בהכניסה לעזרה, היינו דמה"ת לן לדחוקי דמיירי בשחטה בירושלים, ולענין שחיטות עצמו, בודאי יותר טוב לפרש כפשוטה, בהכניסה בעזרה ושחטה, אלא דבזה כתב רש"י דאיבעיא רק למ"ד יש לידה לאברים, עי' מהרש"א, וע"ז כתב רש"י וליכא לאוקמי בשוחט שלמים בירושלים והוציא ידו, דבזה לא כתב רש"י והחזירה רק הוציא ידו, והיינו דבא לומר דמנ"ל דהאיבעי' רק למ"ד יש לידה לאברים, דלמא מיירי בשחטה בירושלים והאיבעיא בלא החזירה, ונרויח דהאיבעיא לכ"ע אף למ"ד אין לידה לאברים, ע"ז כ' רש"י דלא נרויח מידי, דגם אם מיירי בשחטה בירושלים, ע"כ מיירי בהחזירה, דאל"כ הא נאסר האם בשחוטי חוץ, ירצה דאף בשעה שהוציא ידו, הי' ירושלים מחיצה להאם וכנ"ל, הא מ"מ כיון דגם בשעת

שחיטה דאז נסתלק המחיצה מהאם, ועדיין היד מבחוץ מקרי עתה הוציא ידו לחוץ, והיינו דבתחילת השחיטה דליכא תקנה עוד להכניסה לעזרה ולגמור השחיטה דמ"מ נאסר למפרע משום שחוטי חוץ, כדאיתא חולין (דף כ"ט ע"ב) היכא דשחט סי' אחד בחוץ וכו', ואף לפירש"י שם דמיירי רק בעוף, הא מ"מ למ"ד ישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף דאמרינן שם דאפילו שחט מיעוט סי' בחוץ דאסור ממילא גם בבהמה אסורה, וכיון דמרא דשמעתא בסוגיא (דף ס"ט) הוא אביי, ואביי לשיטתיה דס"ל זבחים (דף ל') דישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף, ממילא כששחט מעט, ותו לית ליה תקנה לשחטה בעזרה, נסתלק מחיצת ירושלים לגבי האם והיד דעודהו מבחוץ הוי כהוציא ידו מתה קודם גמר השחיטה, א"כ נצטרך לפרש דהאיבעי' בהחזירה, דבזה שייך שפיר לומר דבאותו פעם כשהי' היד מבחוץ קודם החזרה הי' ירושלים מחיצה להאם וכנ"ל, א"כ עדיין לא מרוויחים מידי דמוכרחים לומר דהאיבעי' רק למ"ד יש לידה לאברים, וקוטב דברי רש"י סובבים להוכיח דהאיבעי' רק למ"ד יש לידה לאברים:

דף סט:

טעמיה דנפשיה קאמר. וכה"ג סנהדרין דף ס"ד ע"ב ע"ש ברש"י ד"ה והלא כבר:

שם במתני' יצא רובו ה"ז יקבר, כ' הר"ן משמע שאינו מותר למכרו לעכו"ם שאסור בהנאה וה"נ משמע בזבחים (ק"ג ב) שבכור הנמצא טריפה יאותו הכהנים בעורו אלמא עורו מותר אבל בשרו יקבר והא בבכורות (לב ב) משמע דמותר בהנאה ומזמנין עליו אפי' עכו"ם דתנן התם בש"א לא ימנה ישראל עם הכהן על הבכור [אפי' בע"מ] וב"ה מתירין ואפי' עכו"ם, תירצו בתוס' דכל שהוא נאכל לכהן במומו שרי לזמן עליו עכו"ם דאתקיש לצבי ואיל, אלא דלהאכילו לכלבים אסור, מואכלת ולא לכלביך, אבל היכא שהוא אסור באכילה כגון שנמצא טריפה לא אתקיש לצבי ואיל הילכך אסור בהנאה ויקבר עכ"ל, ופלא בעיני מה שהביא בשם תוס' דגם בחזי לדידי' מותר רק לעכו"ם אבל לכלבים אסור הא בהדיא כתבו תוס' בהיפוך בזבחים (ע"א ע"ב ד"ה ובטריפה) מקשה רבינו אפרים בבכורות (ל"ב ב) בכור מתיר ר"ע אפי' לעכו"ם ולקמן (ק"ג ב) כו' אבל בבשרו לא דאסור להאכילו לכלב ולעכו"ם, ולפמ"ש ניחא דמידי דלא ח"ל אסור להאכילו לכלב ולעכו"ם אבל מידי דח"ל כיון שנפדה שרי ליתן לכלב וה"ט דדרשינן ואכלת ולא לכלביך כלומר דבר שאינו עומד אלא לכלביך אבל בח"ל אישתרו לגמרי דאתקוש לצבי ואיל עכ"ל, הרי בהדיא דבחזי לדידי' גם לכלבים שרי דבזה לא דרשינן ולא לכלביך:

תד"ה רה"א וכו' דמשמע דפשיטא לי' דקודם יציאת רובו יכול להפקיע, תמיה לי על תמיהתם הא נראה בפשוטו דאף [דלר"ה] לא מהני מכירה על השליש הא' שיצא תחילה

דלמפרע קדוש, מ"מ אחר שיצא מקצת יכול למכור לנכרי ממה שבפנים, דלמפרע קדוש מה שיצא אבל מה שבפנים ליכא קדושה, וכיון דיש לנכרי חלק מבפנים לא נעשה סופו קדוש ומותר גם השליש הראשון, וא"כ משו"ה קודם יציאת רובו יכול להפקיע בשם עולה דהא מקדיש גם שמבפנים לעולה דעדיין אין עליו קדושת בכור, וגם בממנ"פ אם לא ס"ל לתוס' כן, אמאי נקט קושייתם בדרך דמשמע לי' דקודם יציאת רובו יכול להפקיע והיינו מדלא מבעי' באומר עם יציאת מקצתו יהי' עולה, ואמאי לא הקשו בחזקה דמאי מבעי' לי' באומר עם יציאת רוב' יהי' עולה מה מהני זה הא קודם יציאת רוב' יצא מיעוט ושוב א"י להפקיע קדושת בכורה, אבל באמת לענ"ד כפי' דיכול להקדיש ולמכור מה שבפנים, וצ"ע. (עי' חי' שו"ע יו"ד סי' שי"ט):

דף ע.

חציו ברוב אבר. עי' עירובין דף ט"ו ע"א תוס' ד"ה פרוץ:

שם הדביק שני רחמים. עי' כתובות דף ד' ע"ב תוס' ד"ה עד:

תוד"ה מאי לאו וכו' ואמאי דמחתך נמי ל"ק לי', והיינו דמאי פריך דוקא ממשליך דיקבר מבעי' לי' ואמאי לא פריך ממחתך, משמע דבמסקנא דמשליך מיד ניח' דלא יהא ספיקו קדוש למפרע כיון דלא יהי' בעולם בשעת יציאת רוב וכן מבואר במהרש"א, אבל ק"ל דניחוש שמא תיכף ומיד קודם שישליך יצא הרוב ועבר למפרע על הטלת מום והרי אפילו שמא ימות חיישׁ לזמן מועט מכ"ש החשש שמא תלד מיד שעומדת לכך ומקשה לילד וצ"ע. (עי' חי' שו"ע יו"ד סי' שי"ט):

דף ע:

תד"ה ומ"ט דת"ק וכו' דאפילו לרבי עקיבא וכו' תמוה לי הא תוס' כתבו לקמן ע"ב ע"א ד"ה גזירה דרבי עקיבא מיירי דוקא בהוציא ידו אבל בעודו במעי אמו גם רבי עקיבא מוד' דטומאה בלוע' אינה מטמאה, וא"כ מאי פריך מ"ט, הא במתני' בנגע במה שבפנים גם לרבי עקיבא אינו מטמא וצע"ג. אח"כ מצאתי שהקשה כן הר"ם לובלין. [א"ה, ד"ז נמחק בכת"י]:

תד"ה קלוט וכו' דניחא לי' ליישב. כעין זה כתבו תוס' שבועות דף ג' ע"ב ד"ה א"ה:

דף עא.

תוס' ד"ה והאשה כו' לאויר העולם. עי' בר"ש שם משנה ה':

דף עא:

טומאה בלועה דתנן. עי' כלים פ"ח מ"ה:

תד"ה בלע טבעת וכו' ועוד אי בטומאת שרץ וכו', ק"ל דלמא מיירי בטבעת שנטמא בטמא מת דנטמא האדם בנגיעה ואחר שטובל אין הטבעת מטמא אותו דהוי בית הסתרי, ואולי י"ל דס"ל לתוס' דגם טמא מת מטמא במשא כמו מדרס הזב:

ובעיקר קושי' תוס' לכאורה קשה דאף אי מיירי בשרץ מוכח דטומאה בלוע' דאינו מטמא דנהי דהאדם לא נטמא משום בהס"ת מ"מ איך קתני ואוכל התרומ' דבזה ל"ש תירוצא דתוס' סד"ה כי קאמר רבה וכו' דהא בטמא שרץ דלא בעי' הזי' ג' וז' משמע דטובל מיד ונוגע הטבעת בתרומה, אמנם י"ל דמ"מ מנ"ל להוכיח טומאה בלועה וטהרה דלמא רק טהרה בלוע' אינו טמא מש"ה לא נטמא התרומ', והאדם לא נטמא משום בהס"ת:

אמנם מ"מ תמוה לי על קושייתם הא לס"ד דב' טבעות באמת טמא מכח חי' דטמאה וכמ"ש תד"ה דלמטה, א"כ ע"כ לא מיירי בנטמא בשרץ דאמאי אוכל תרומ' הא הטבעת והתרומ' הוי כב' טבעות אע"כ דמיירי בנטמא במת דצריך הזי' ג' וז' דמסתמא הטבעת סמוך לנקב ואין התרומ' נוגעת בו, וצלע"ג:

תוס' ד"ה כי קאמר רבה עיין מהרש"א דהק' למאי צריכין להק"ו דלעיל דטהרה בלועה לא מטמי הא ממילא שמעינן מדלא מטמי התרומה מהנבילה דתירוצו דמהרש"ל דחוק מאד, לזה כ' מהרש"א דבאמת למסקנא ל"צ להק"ו ושכ"כ הרשב"א, ובעניי לא זכיתי לעמוד על דעת קדושים האדירים שלשה רועי אבן ישראל האלו דבפשוטו ניחא דנהי דידעינן מקרא דשניהם בלועים טהור מ"מ אין ראי' דהסיבה דטהרה בלועה אינו יכול לקבל טומאה, וי"ל דהכל משום דטומאה בלועה אינו מטמא דכמו דהטומאה בלועה אינו מטמא לאדם ה"נ אינו מטמא ג"כ להטבעת שבצדה, אבל בבלע טהורה ונכנס לאהל המת דקתני במתניתין דטהורה מהיכן שמענו דהטבעת הבלועה לא יקבל טומאה מאהל המת דילמא תלי הכל בדבר המטמא שלא יהא בלוע לזה צריך להק"ו, והוא פשוט מאד וצ"ע:

גם מ"ש המהרש"א שם בא"ד דלפי"ז דמיירי קרא בטומאה קלה ניחא נמי לבר פדא וכו', במחכ"ת, עדיין קשה לבר פדא דילמא התרומה לא נטמאת דטהרה בלועה לא מטמי, אבל טומאה בלועה מנ"ל דאינו מטמא דמה דאין הנבילה מטמא לאדם, היינו כיון דנפסל מאכילת אדם אינו מטמא לאדם וצריכים עדיין לשינוייא דלעיל דמקרי חזי לאדם בהקיא שלא בפניו:

ע' ברשב"א דלפ"ז ל"צ לק"ו דצמיד פתיל וכ"כ המהרש"א, וק"ל הא מקרא דמוכח דב' טבעות טהור י"ל דהטעם דטומאה בלועה אין כח לטמא ומשו"ה אין כח בנבילה הבלועה לטמא התרומה, אבל לא מוכח דיש חסרון בטהרה בלועה דאין לו כח לקבל

טומאה, וא"כ עדיין ק' על מתני' דבלע טבעת טהורה ונכנס לאהל מת דיש דבר המטמא דלטמא הטבעת, ומנ"ל מקרא דטהרה בלועה טהור דלמא רק טומאה בלועה אינו מטמא, וצריכי' לק"ו, וצ"ע:

ובאמת בהיפוך קשה לי דעתה לכאו' לא שייך הק"ו, דבשלמא אם ב' טבעות טמא', וא"כ הא דטומאה בלועה אינו מטמא משום דתוך האדם מגין שלא יצא הטומאה לחוץ שייך הק"ו דמה צמיד פתיל שאין הכלי מגין להוציא מגין שלא להכניס מכ"ש תוך האדם דמגין שלא לצאת מ"מ דמגין שלא להכניס, אבל השתא דב' טבעות ג"כ טהורה א"כ אין הטעם משום מגין אלא דטומאה בלועה בעצמותה אין בו כח טומאה וכפרח מיני' הטומאה דמי, א"כ מנ"ל דטהרה בלועה אין לה כח לקבל טומאה ומנ"ל כלל ענין מגין באדם וצ"ע ודו"ק:

דף עב.

במתני' הבשר מגע נבילה פירש"י בשר העובר מגע אבר מן החי שהוא מטמא כנבלה, א"נ אם יצא עובר מת נבילה גמורה הוי האבר מאחר שלא טהרה שחיטת אמו עכ"ל רש"י. נראה דכונת רש"י ז"ל דלר"ח דאמר דף ע"ד מחלוקת באבר דעובר חי כו' א"כ מתני' מיירי רק בחי, ומוכרחים לדחוק דמגע נבילה ל"ד אלא דהוי מגע אמ"ה דמטמא כנבילה, אבל לרבה דאמר כמחלוקת באבר דעובר חי כך מחלוקת באבר דעובר מת מפרשינן למתני' כפשטא דמיירי במת והוי נבלה ממש. ומ"ש תוס' להוכיח דקודם שחיטה לכ"ע אדם הנוגע בו טהור היינו דאפי' בעובר מת אין האבר מטמא והיינו דראייתם מדברי רבה דס"ל דפלוגתייהו גם בעובר מת:

בפירש"י ד"ה מדאורייתא מנ"ל, ממשמעותי' דע"פ השדה וכו', משמע דס"ל לרש"י דפירכת הש"ס דאף דע"פ השדה בעי' לגולל ודופק ולא מייתר מ"מ משמעותי' נפק למעט עובר, ותמוה לי דא"כ מנ"ל לסוגיי' לומר דלר"י גולל ודופק הלכה דלמא ס"ל דע"פ השדה מרבה גולל ודופק ומ"מ ממשמעותי' דקרא אמעט ג"כ עובר, דלר"י לשיטתי' דהנוגע במת בנפש איצטריך לרביעית דם וליכא ריבוי על עובר, ולולי פירש"י הי' אפשר לומר דפירכת הש"ס דיותר ראוי לדרוש למעט עובר מלרבות גולל ודופק, אבל לפירש"י צ"ע:

לא הבנתי דא"כ מנ"ל לגמ' דר"י ס"ל דגולל ודופק גמירה לי, דלמא ס"ל ג"כ דאתי לרבות גולל ודופק, אלא דמ"מ אף דלא מייתר, למידי' ממשמעות למעט לעובר דהא רבי עקיבא הי' ג"כ סובר כן, אלא דילף מקרא דנוגע במת בנפש האדם, וכיון דר"י לית ליה הך לימוד דמוקי לה לרביעית דם ממילא ממעטי' מפשטא דמשמעות' עובר במעי אשה, ולולי דפי'

רש"י הי' נ"ל דפרכת הש"ס דמנ"ל לר"ע לרבו' גולל ודופק דמסתבר יותר למדרש לעובר במעי אשה, אע"כ דאית ליה מיעוט אחר לעובר, לזה פרכי' דמנ"ל:

דף עב:

במתני' הרי שנולדה טרפה מן הבטן מנין, ואין להקשות דהא מ"מ הי' לה שעת הכושר ע"י שחיטת אם משא"כ בטמאה, ואף אם גם אמה היתה טרפה מ"מ כיון דלאמה הי' שחיטה מטהרתה מידי נבלה דהיה לה שעת הכושר ע"י שחיטת אמה ממילא שחיטתה מהני גם לולד הזה לטהרה מידי נבלה, וא"כ הי' לה שעת הכושר לענין לטהר מידי נבילה ולא פקע ממנה הכשר זה. ואף אם גם אמה הי הלה נקובת הושט דאינה מטהרת מידי נבלה מ"מ למה דמשני הש"ס (דף ע"ד) תני שנוצרה טריפה מן הבטן [דאלא"ה הי' לה שעת הכושר לשוחטה במעי אמה אם אמרי' ד' סימני אכשר בה רחמנא] וא"כ לשיטת הרמב"ן דטריפה אינה מתעברת כלל. ע"כ אמה אינה טרפה בשעה שנוצרה, ותקשי כנ"ל דבאותו שעה היה לה שעת הכושר ע"י שחיטת אמה. וביותר דאף לאינך שיטות דטריפה מתעברת אלא דאינה יולדת מ"מ תיקשי להמקשן דמוכיח ממתני' דלא אמרי' ד' סימנים אכשר רחמנא וס"ל דנולד היינו לידה ממש בזה תקשי הא בילדה ע"כ בשעת העיבור לא היתה אם טרפה וא"כ עדיין היה שעה"כ ע"י שחיטת אמה. די"ל בן ח' חי יוכיח דג"כ הי' לו שעה"כ ע"י אמו ואעפ"כ אין שחיטתו מטהרתו מידי נבילה:
שם גמ' (דברי ר"מ ותניא). נראה שלא לגרוס אלו תיבות:
תוד"ה אלא (עי' חי' מנחות כ"ד):

דף עג:

בתוס' ד"ה שחיטה תנינא וכו' טפי הו"מ לאקשוי מיניה לר"ל, לפענ"ד יראה עפ"י דברי תוס' ביצה (דף ג' ע"ב) ד"ה ורי"א ע"ש עד סוף הסוגיא, וא"כ י"ל דלר"ל לא מצי לאקשויי די"ל דר"ש כרבנן דר"מ ס"ל דאין שע"נ, והא דקאמר ר"מ הוכשרו בדמיהם לדבריו דר"ש קאמר, והיינו דלדידיה לא בעי הכשר כלל דשע"נ והוי אמ"ה, אבל לדידך אודי לי מיהת דהכשירו בדמיהן. ואף דר"ש לא דיבר עדיין כלום, מ"מ אפשר לומר לדבריו קאמר כמו דס"ל לרבינא, משא"כ ר"י לשיטתיה דע"כ מוכח דס"ל דלא שייך לומר לדבריו קאמר אם לא דיבר עדיין התנא כלום ושפיר פריך הש"ס תנינא. ודוק:
תוד"ה הוכשרו בדמי' וכו' וה"ט דדם בהמה וכו'. ק"ל הא לפמ"ש תוס' מקודם ד"ה מ"ט, דהיינו דהו"ל לרבנן לתקן כעין דאורייתא, וא"כ י"ל דהא דמשני מאי הוכשרו אבשר היינו דצריך ר"מ לאשמעי' דבאבר בהמה לא פליגי דלא נימא דלר"מ תיקנו רבנן

כעין דאורייתא, וכקושי' [תד"ה] מ"ט, וא"כ ממילא ניחא דהבשר הוכשר בדם דהא מדאורייתא אינו עושה ניפול והוי כבהמה עצמה וצ"ע:

בתוס' ד"ה אי מהיא וכו' הקשה הר"ר שמואל מווירדין וכו', לא זכיתי להבין דהרי כוונת הש"ס דר"י הוצרך להשמיענו דלכ"ע אין שחיטה עושה ניפול דמהתם י"ל דר"מ ס"ל שע"נ, אבל בודאי לרבנן דר"מ ליכא הו"א כדמותיב הש"ס לל"ק, א"כ י"ל דר"ש כרבנן ס"ל וצ"ע, ולולי דמסתפינא אמינא דדברי תוס' דהכא שייכי לקמן (דף ע"ו ע"ב) אהא דשמואל מתני' איכא לדחויי' כדדחי' ע"ש ודוק:

תמוה לי הא בפשטא שינויא דגמ' היא דהי' ס"ד כר"ל דכמחלוקת בעובדין כך מחלוקת באברין ולר"מ שחיטה עושה ניפול, אבל ר"ש באמת ס"ל דאין עושה ניפול, ובתשו' הארכתי:

דברי ש"ב הרב המאה"ג מוהר"ר מאיר וייל נ"י:

על אשר הקשיתי לשיטת רשב"א הביאו הש"ך סי' ס"ב ס"ק ג' דאבר המדולדל אין בו איסור אבר מן החי לנכרי מהך דחולין קכ"ט אמצעיתא. ותירץ הרב נ"י ג' תירוצים. א'. דהרשב"א הקשה למ"ל פריך הש"ס דר"י אדר"י דהי' אפשר לומר אמוראי נינהו, והוסיף דלהרשב"א שהתיר לבני נח יצא לו ממסקנא דר"ש קאי אסיפא א"כ תיקשי למה נדחק ר' יוחנן ולומר מוחלפת השיטה ופליגי באוחז בגדול כו' תיפוק ליה מכל האוכל אשר יאכל דשרי לבן נח, ובאותו ס"ד באמת היה אסור. לפענ"ד ק' הרשב"א מתורצת מהך טעמא שהקשי' והתוס' ז"ל הקשו על (א') [ב'] מקומות הא מדאורייתא שרי, וא"כ אמאי לא יכשיר שחיטה, וע"ז תירוצו ע"ד דשחיטה מכשיר רק מדרבנן, וא"כ י"ל במסקנא ע"כ לא אמר ר"ש שאינו אוכל להאכיל מה שאסור מדאורייתא אבל מאי שאסור מדרבנן שפיר קרי יכול להאכיל לאחרים. (ואפשר לומר על איסור דרבנן כקו' התוס' פסחים מ"ו דיכול להאכיל לחולי שאין בו סכנה ובדס"ד דאמצעית' קאי ס"ל דמ"מ קרוי שא"י להאכיל, או דבמסקנא ס"ל לר' יוחנן דאמצעית' לא קאי כקו' ר"ש מוורדין דף ע"ג דלא הוכשרו משמע רק השחיטה ודם אינו יורד ס"ד ס"ל כתירצו שם, ואף אי נקטינא לי פירוקא דמר דבדס"ד ס"ל שחיטה עושה ניפול וכדר"ל ע"ג שם ומסולקי' קושיית' על רשב"א, מ"מ לענין דינא לעשות מזה קושי' דר"י אדר"י ולהוכיח מזה דמותר לבני נח, אומר אני דזה ודאי יותר טוב לומר דלא ס"ל לר' יוחנן דיהיה קרוי שאינו יכול להאכילו מחמת איסור דרבנן, אמנם על הדס"ד דביקש רפ"מ להוכיחו דס"ל לר"י דס"ל לר"ש שע"נ, דאלת"ה קשה קושי' תוס' הא שחיטה מכשיר ולא דם ושני תירוצים דחה רפ"מ בדס"ד זו, זה שתירצו לעיל דמשמעות המשנה לא הוכשרו אפילו בדם, וקשית' ליה רפ"מ תינח לענין

הכשר, אבל לענין שאינו קרוי אוכל תיקשי הא מדאורייתא יכול להאכיל, לא ידעתי למה על שחיטה נימא לר"ש דעשהו כהכשר מים דרבנן, ולא על דם ג"כ דפירוש דברי תוס' אם היה דם מכשיר רצונם מדרבנן כלומר ר"ש אומר לא הוכשרו לא בשחיטה ולא בדם מצד אין בהמה יד לאבר, ועל תירוץ שתירצו דף קכ"ז ע"ב ד"ה ומ"ס דאע"ג דאסור מדרבנן ראוי לשחיטה להכשיר ויליף ליה לרפ"מ בק"ו בהך ס"ד אם נימא מאי שמדרבנן אינו יוכל כ"ש שאין שחיטה מכשיר, כמדומה מיהר רפ"מ מאד בדברי תוס' שהלא תלו לה ביש יד לבהמה אל האבר, ותיפוק ליה דשחיטה מתיר האבר עצמו מדאורייתא למ"ל יד, א"ו להיפוך הוא דבודאי גם אם האבר מדאורייתא אסור ואין השחיטה מכשרתו, מ"מ ק' הבהמה היא נכשרת והיא יד להאבר מ"מ לאתכשר, וצ"ל כגון דהשחיטה לא יוכל להכשיר האבר עצמו אין היד גורם יותר מההכשר עצמו, א"כ סברותי כך, אם השחיטה עושה ניפול ומדאורייתא אסור לא מהני אפילו ס"ד להביא הכשר, אבל אם מדאורייתא מוכשר הוא מצד השחיטה ומדרבנן אסור לא פועל השחיטה הכשר אל האבר כיון דמדרבנן אסור, רק מצד כיון דהשחיטה מכשיר הבהמה והיא נעשית יד לאבר מביאה היא ההכשר, וא"כ מופלג הדבר מצד א"י להאכיל מדרבנן אינו אוכל ולא מהני הכשר של דאורייתא כיון דמדרבנן אינו אוכל, כנלענ"ד:

ומה שהקשה רפ"מ על קו' ר"ש מוואדין דדלמא ר"ש ס"ל בדס"ד דר' מאיר ס"ל שחיטה עושה ניפול, מ"מ ר' שמעון ס"ל אין שע"נ ורפ"מ מצריך ליה עיונא רבא. אינני יודע פירוקא רווחא רק בדרך פשט דחיתי בלימוד דלא ניחא להו לתוס' לומר דהכל מודים רק על תרווייהו, [ובעניותי עיינתי אי' עוד מקום הכל מודי' לראות דמיון ולא מצאתי], עוד אמרת כיון דר' מאיר רק אבשר קאי ולר' שמעון פליג גם כן מאבר היה לו לפרש דבריו דמוסיף לומר אף האבר אינו מטמא ואינו מוכשר, ומלבד זה הלא קו' הר"ש מוורדין באותו ס"ד דאמצעית' קאי, קושי' היא. אמנם מצאתי להדיא בתוס' ב"ק דף ע"ז ע"ב ד"ה אומר ר"ל דאם מדאורייתא הוי אוכל ל"ש לומר דאינו מטמא כיון דמדרבנן אינו אוכל יעיין שם אם כי אפשר לפקפק מ"מ הדרא בי מכח סברת תוס', ואמינא דודאי לאותו ס"ד דאמצעית' קאי ס"ל לגמ' דר"ש ס"ל שע"נ ואזדא ליה קושיתי. ונפלאתי על התי"ט והברטנורא שכתבו שם במשנה ור' שמעון מטהר אריש קאי והוא נגד הסוגי' זו:

וזה תשובתי:

מ"ש מעכ"ת נ"י דשינוי דתוס' בדף ע"ג שייך ג"כ הכא דלס"ד דהש"ס אף אם שחיטה ע"נ הוי רק דרבנן דכוונת תוס' דאם היה דם מכשיר היינו מדרבן, אינו נוח לי כלל דהא באמת ר' שמעון דאמר שחיטה מכשיר ולא דם היינו אף מדרבנן, וע"כ כוונת תוס' דמה

דקאמר ר"ש לא הוכשרו משמע אף אם היה הדין כר' מאיר בעיקר דמלתא דדם מכשיר, מ"מ הכא לא הוכשרו, והרי לר' מאיר בודאי דם מכשיר דאורייתא והאיך נאמר דכוונת ר' שמעון למלתא חדתא דאם היה דם מכשיר מדרבנן מה שאינו לא לר' מאיר ולא לדעת': ומ"ש עוד דגם שינוי' דתוס' דף קכ"ז שייך הכא דאף דס' איסור דרבנן לא מקרי מכל האוכל, מ"מ ענין הכשר שחיטה מקרי שחיטה המתיר ע"י הבהמה שנעשית אבר. הנה מ"ש מעכ"ת לחלק דאם היה האבר אסור דאורייתא לא היה מהני ההכשר ע"י היד ואם הוא מדרבנן מהני, הוא קשה בעצמותו כיון דמעכ"ת מודה לי מיהת דלגבי האבר עצמו לא מקרי שחיטה המתיר אם אסור דרבנן ומ"מ מתכשר ע"י הבהמה משום יד, א"כ הוא הדין אף אם האבר אסור מדאורייתא, ובאמת היה לו למעכ"ת לומר ברוח' דאף אם אסור מדאורייתא מתכשר משום יד דהבהמה, ומה דנקטו תוס' בלשונם אעפ"י שאסור מדרבנן קושטא דמלתא עולים יפה דברי מעכ"ת נ"י דדברי תוס' אלו מספיקי' ג"כ לדס"ד:

אולם באמת דברי תוס' אלו נפלאים ממני דאיך אפשר דפסיק' לר"י מדרבנן דאם הבהמה הוי יד היה ראוי להתכשר בשחיטה אף שהאבר אסור מדרבנן, א"כ תיקשי לר"מ דס' בהמה נעשה יד וגם ס' ר"י דלר"מ שחיט' מכשיר, למ"ל הוכשרו בדמים הלא גם שחיטה מכשיר והוא ממש קושי' תוס' לעיל ע"ז, וצ"ע:

מ"ש מעכ"ת נ"י לפרש קושי' הר"ש מוורדין דדחיק' ליה לומר דהכל מודים רק על תרווייהו, לא ידעתי דזהו אם היינו אומרים דרק הם מודים ואחרים פליגי, אבל קושייתינו הוא דעיקר החידוש דהכל מודים דאף ר' מאיר מודה דאין שע"נ, ולר' שמעון באמת אינו חידוש, וא"כ שפיר קאמר הכ"מ:

מ"ש מעכ"ת נ"י לחזור מדבריו עפ"י דברי תוס' בב"ק ע"ז ע"ב, אינו מוכרח די"ל דכוונת תוס' שם לגבי טומאה דאורייתא לא הקילו לומר דע"י אסור' דרבנן יהא נקרא מדאורייתא אוכל שאי אתה יכול וכו', אבל מ"מ הכא לענין שע"נ דרבנן שפיר י"ל דמהני אסורא דרבנן לשוויי' א"א יכול להאכילו, ופשוט:

מה שהתעורר מעכ"ת על הרע"ב, בודאי הוא פלא גדול:

בראש תשו' זה כתב רבינו "כבר נכתב בפנקס ששלח לי בני הרב מוהר"א נ"י בסי' רצ"ב, וראוי להשמיטו שם ולכתוב בנוסח זה". וכאן העתקנו כל מה שנדפס מדברי רבינו:

מה שהקשה כבודו דמר על הפוסקים והובא בש"ך סי' ס"ב סק"ג דאבר המדולדל כיון דאין בו רק משום מצות פרישה מותר להאכילו לנכרי, דהא זה נסתר מסוגי' דחולין קכ"ט ב' אמצעית' נשחטה הבהמה וכו', אר"י מ"ט דר"ש דכתיב מכל האוכל וכו', והא ר"י ס"ל דלכ"ע אין שחיטה ע"נ ואין בו אלא מצוה פרוש הרי דקרי' בי' א"י להל"א,

בשלמא בל"ז ל"ק הא עכ"פ מדאורייתא יכול להל"א, דז"א דהא כ' תוס' לעיל דף ע"ג ב' דאף דס"ל לר"ש דשחיטה מכשיר הוא רק מדרבנן, ולגבי דרבנן י"ל דמהני מה דמדרבנן א"י להל"א, אבל להפוסקים הנ"ל קשה, עכ"ד:

לענ"ד במחכ"ת זה אינו מספיק דהא מצד הכשר דשחיטה א"צ לומר דטעמא דר"ש משום דבעינן יכול להל"א, אלא בפשוטו דהא שחיטה אינ' מכשרת אלא בשחיטה המכשרתו לאכילה וכיון דהאבר אסור לאכלו הוי שחיטה שאינ' מכשרתו לאכילה ולא מכשיר, ואף דמן התורה הוי שחיטה מכשרתו לאכילה, מ"מ הא מן התורה בלא"ה שחיטה אינ' מכשיר, ורואה אני שהדברים ק"ו דאם נידון כן מכח א"י להל"א אף דזהו לענין שם אוכל לקבלת טומאה וכיון דמדאורייתא יכול להל"א שם אוכל עליו לקבולי טומאה, וממילא ראוי ששחיטתו מכשיר כמו כל שחיטות דעלמא, ואעפ"כ מרכבי' להו יחד לומר כיון דהכשר שחיטה הוא רק מדרבנן שוב דנין דלא הוי אוכל, כיון דמדרבנן א"י להאכילו לאחרים, עאכו"כ די"ל כן לענין הכשר בשחיטה עצמה כיון דמן התורה אין שחיטה מכשיר ומדרבנן ג"כ אינו מכשיר כיון דמדרבנן לא הוי שחיטה המכשרתו לאכילה, וביותר דהא ממילא צ"ל כן דהא ר"י ס"ל דף ע"ד ע"ב דר"מ ס"ל כר"ש דשחיטה מכשיר ואפ"ה אמר ר"מ דהוכשר בדמי' ולא בשחיטה אף דר"מ לא ס"ל דבעי' אוכל שיכול להל"א, וע"כ הטעם דאין זה שחיטה המכשרתו לאכילה אינו מכשיר, א"כ דלמא טעמא דר"ש הכי הוא, ומנ"ל לחדש טעם לר"ש דבעי' יכול להל"א, ועכצ"ל כמ"ש תוס' דף ע"ג ב' דמדלא אמר ר"ש סתם דם אינו מכשיר משמע דבא לומר אף אלו הי' הדם מכשיר (כעין לדבריו דר"מ), מ"מ הכא לא מכשיר, מש"ה הוצרך ר"י לומר דהטעם דהוי אוכל שא"י להל"א, וא"כ הדרא הקושי' לדוכתא הא אלו הי' דם מכשיר הי' הכשר דאורייתא כדס"ל לר"מ, והא מדאורייתא יכול להל"א:

ואולם יש מקום לקיים דברי מר לפי דברי תוס' קכ"ז ב' ד"ה ומ"ס, תמצית דבריהם דנהי דשחיטה אינו מכשיר להאבר כיון דאין מכשרתו לאכילה, מ"מ כיון דהשחיטה מכשיר להבהמה אם אמרי' דבהמה נעשה יד או דע"י דאוחזו וגע"ע הוי כולו כחדא ממילא נכשר גם האבר, א"כ דר"י בא ליתן טעם לדר"ש דאמאי אין השחיטה מכשירו דע"י ההכשר דבהמה בשחיטה ממילא יוכשר האבר ולזה נתן טעם כיון דהכשר שחיטה הוא דרבנן ולגבי דרבנן האבר לאו בר קבולי טומאה כיון דא"י להל"א, ואדאתאן להכי י"ל דמיושב ג"כ עיקר הקושי' על הפוסקים דמותר להאכילו לנכרי, והיינו די"ל דלאו מסברא ס"ל כן דודאי י"ל כיון דמדרבנן הוא אמ"ה אסור ליתן לנכרי, אלא דהוכיחו כן מהא דפליגי אמוראי דף קכ"ז ב' בטעמא דר"ש דאין הבהמה נעשה יד והא דם ממילא אינו מכשיר

לר"ש ומצד השחיטה ע"י הכשר דבהמה הא הוא רק דרבנן ולגבי דרבנן הא לא הוי אוכל דא"י להא"ל כדס"ל לר"ש הכי בסיפ' במתה דמטהר הבשר, מזה הוכיחו דבאמת מותר להאכילו לנכרי, וא"כ י"ל דלס"ד דר"י אמר כן על מציעת' באמת היינו אומרי' דאסור להאכילו לנכרי רק דלמסקנא מוכח בהיפוך, והוא נכון מאד לכאורה:

אבל באמת דברי תוס' הנ"ל דף קכ"ז ב' נפלאו ממני ולא זכיתי להבינם דהא מהנך אמוראי הוא ר"י דס"ל דר"מ ס"ל שחיטה מכשיר וא"כ עדיין יקשה דאמאי אמר ר"מ הוכשר בדמי', הא בלא"ה שחיטה מכשיר כיון דס"ל דבהמה נעשה יד או מ' דגדול עולה עמו הוי כחדא, ומוכח ע"כ דדוקא בהכשר דם דשייך ג"כ באבר אילו בא הדם עליו בזה הוא דאמרי' דהוכשר ע"י הבהמה מטעם יד או מטעם דעולה עמו, אבל הכשר בשחיטה דל"ש כן באבר דהא אינו מכשירתו לאכילה לא נכשר ע"י הכשר שחיטה דבהמה, וא"כ גם לר"ש נימא כן דמה"ט ס"ל דלא הוכשר, אע"כ מוכח דבאו ליתן טעם דמדלא קאמר ר"ש דם אינו מכשיר ע"כ דבא לומר דאף אלו היה דם מכשיר הכא לא הוכשר מש"ה הוצרכו לומר דפליגי אם בהמה נעשה יד או בע"ע וכמ"ש תוס' דף ע"ג ב', ודברי תוס' דף קכ"ז צל"ע וד' יאיר עיני. וכיון שכן ישאר הקושי' הא מדאורייתא יכול להאכילו לאחרי' ואמאי לא הוכשר בדם, ובהכרח לומר כמ"ש הרשב"א בחי' דאמאי אמרי' דלמא טעמא דר"ש כדרב' או כדר"י ולא פריך בפשוטו הא ר"י עצמו אמר דפליגי בגדול ע"ע, היינו דהי' אפשר לומר דאמורי נינהו ואליב' דר"י, ה"נ י"ל דלהך ס"ד ס"ל לר"י דשחיטה ע"נ ומדאורייתא א"י להל"א ומה דקאמר ר"ש לא הוכשר היינו על הבשר דמיני' מיירי ר"מ ג"כ אם אמרי' שחיטה עושה ניפול כדאיתא בסוגי' דף ע"ג ב', וא"כ ממילא גם להנך פוסקי' דמותר להאכילו לנכרי' ניחא דלאותו ס"ד הי' ס"ל דשע"נ וא"י להאכילו לנכרי:

והנה מזה יפלא על הרמב"ם דס"ל דמדאורייתא אסור אבר המדולדל דלמאי צריכי' האמוראים קכ"ז ב' ליתן טעם לדר"ש הא לר"ש מדינא אינו מכשיר כיון דא"י להל"א, אמנם באמת לק"מ די"ל כמ"ש תוס' דף ע"ג ב' ד"ה אי מההי' וכו' דמדקאמר ר"ש לא הוכשר משמע דהכשר דעלמא מהני והיינו דלדבריו דר"מ קאמר דל"צ שיהיה יכול להל"א דמ"מ בהך הכשר לא הוכשר, מש"ה הוצרכו ליתן טעם לדר"ש דאין בהמה נעשה יד ונכון:

ובעיקר דברי תוס' אלו תמוה לי על קושייתם הא בפשוטו ניחא דר"י בא רק לאשמעי' דכ"ע אף ר"מ ס"ל א"ש ע"נ לאפוקי מדר"ל דס"ל כך מחלוקת באברים דס"ל לר"מ שע"נ, ועל זה סובב והולך דברי הש"ס שחיטה תנינא היינו דאף שאע"נ מדקאמר ר"מ הוכשרו בדמי' ועלה משני דקאי אבשר, ומה דקאמר ר"ש לא הוכשר דמשמע דהכשר אחר מהני,

היינו דר"ש ס' כחכמי' דר"מ דאשע"נ והוי יכול להל"א ומש"ה הוצרך ר"י לאשמעי' דאפילו ר"מ ס' דאין שחיטה עושה ניפול והוא לכאורה פשוט למאד ואין התחלה לקושי' רבותינו בעלי תוס' וד' יאיר עיני:

וחשבתי לומר דדברי תוס' שייכי' על דף ע"ו ב' במה דאמרי' שם מתני' איכ' לדחויי כדדחי', בזה יקשה הא עכ"פ מוכח דר' שמעון סבר אין שחיטה עושה ניפול. אמנם עדיין אינו קושיא כל כך דיש לומר גם כן דהו"מ לומר דר' שמעון באמת סבר אין שחיטה עושה ניפול, אבל מכל מקום ממתנ' דהבשר מגע נבילה מוכח דפליגי דר' מאיר [סבר] דשחיטה עושה ניפול, וע"כ הוכשרו בדמי' דאמר ר"מ היינו אבשר, והרי בפלוגתא דר"מ ור"ש הוא איבעי' דלא אפשיטא בערובין דף מ"ו ב' דהלכה כמאן, ולזה הקשו לו מברייתא דלא אם טיהרה כו' דמוכח דגם לר' מאיר אשע"נ דלא ניחא להו למימר דר"מ לטעמי' דרבנן קאמר או דעכ"פ מוכח דלרבנן דר' מאיר אין שחיטה עושה ניפול, וממילא הלכת' כוותיהו:

דף עד.

בעי ר"ה הושיט את ידו כו'. מספקנא באם מתה האם ושחט הולד במעי אמו בזה י"ל דהוי שחיטה דהא בעי רק באם האם חי דאזי י"ל דהולד כחלק מהאם ולא הוי בהמה בפ"ע. אבל במתה האם י"ל דהולד רק כמונח בקופסא וכנולד דמי. וכמ"ש הרמב"ן הובא במג"א (סי' של"ט סקט"ו) דאף דישראל אינו נהרג על העוברים מ"מ במתה האם העובר כילוד ודלת הוא דנעול בפני דמי, ואולם לטעם הלבוש דהוי חלדה גם בכה"ג לא הוי שחיטה:

בהר"ן ד"ה גרסינן בגמ' בעי ר"ה הושיט את ידו כו' והרי"ף ז"ל השמיטה מן ההלכות ואפשר שסובר דכיון דאסיקנא דארבעה סימנין אכשר בה רחמנא שחיטה מהניא לי', נ"ב, וק"ל הא לר"מ בודאי סימנין שלו ראויין לשחיטה ואפילו הכי בעי לן דדלמא במעי אמו לא מהני שחיטה, וא"כ להך צד מה מהני הא (בב') [דד'] סימני' אכשר (סי') וכן מש"כ הר"ן אח"כ אבל בתוס' כ' וכו' אבל כל שיש לו סימני אמו וכו' לפי"ז יהא הדין באם האם טריפה דמותר לשחוט הולד במעי אמו והא לר"מ בבן ט' חי ליה סימני אמו ואעפ"כ מספקא לן דדלמא במעי אמו לא מהני שחיטה וצע"ג:

שם ד"ה ונמצא פסקן של שליל, אלא שאם תלש ממנו חלב בעודו במעי אמו והוציא לחוץ אסור כר' יוחנן דס"ל דחדשים קא גרמי, נ"ב, הא לכ"ע אסור כמו שאר אבר היוצא, ופלוגתייהו דר"י ור"ל רק לענין חיוב כרת אבל עכ"פ אסור לכ"ע, ואפשר דנ"מ לענין איסור לפירש הר"ן לעיל בשיטת הרי"ף דבהושיט ידו למעי בהמה ושחט הולד דמותר בה לר"ל גם חלבו מותר, דהשחיטה עצמה התיר הכל, כיון דעדיין אין שם חלב עליו,

ולר"י אסור, ולפמ"ש תוס' דלר"י בעי עכ"פ אויר חלב לעולם י"ל דגם לר"י כה"ג מותר, ומ"מ נ"מ בהוציא הולד אבר שבו חלב מבחוץ ואח"כ שחט הולד במעי אמו דבזה גם העובר היוצא ניתר והחלב לר"י אסור ולר"ל מותר. וצ"ע לדינא:

שם מתני' מצא בן תשעה חי. עי' נדה דף מ"ד ע"א תוס' ד"ה איהו:

רש"י ד"ה כי אמרי אנא וכו' דלא משום נבלה מתרינן. תמוה לי אמאי ל"א כפשוטו דהאבר הוא כזית עם הגידים והעצמות דלגבי נבלה הוי חצי שיעור. וכן נ"מ להושיטו לבן נח:

קשה לי אמאי לא בפשוטו דמשום נבילה צריך שיהי' בו כזית בשר, ואשמועינן רב דמיתה עושה ניפול והוי אבר מן החי ולוקה בכזית בשר גידין ועצמות:

רש"י ד"ה ומוציא את דמו אבל דמו לא גרע כו'. לענ"ד יש לומר דכתיב כל בבהמה תאכלו דמשמע הכל בלי שום שיור מוכח דחלב וגיד דשליל מותר אבל לענין דם אף אם קיימא באיסורים מ"מ אפשר לקיים לישנא דכל בבהמה ע"י שיבשל כל דם השליל והוי דם שבשלו דמותר, ומה"ט יש ליישב קושית תוס' פסחים דף כ"ב ע"א ד"ה והרי דם משמע דדם אינו בכלל בהמה וכו' והיינו דמה דאמרי' כשהותר נבילה וכו' כיון לגר אשר בשעריך משמע דכל הנבילה יכולים ליתן לו ומוכח דהכל מותר בהנאה גם החלב וגיד אבל אין ראיה מזה דהותר דם בהנאה דאף אם אסור בהנאה יכול לבשול וליתנו להגר. ומיושב ג"כ מה דנדחקו תוס' לעיל דף ל"ו ע"א ד"ה סד"א וכו' אף על גב דאין הדרשא מיושבת וכו', ולפי הנ"ל גם על הדם צריך קרא לאכילה לאסור אפי' ע"י בישול:

תוס' ד"ה נפקא ליה, ע"ש שכתבו דלתנא דמתני' לית ליה קרא לבן ח' דאין שחיטתו מטהרתו, וקשה לי הא אף דאין במינו אי אפשר למילף מטמאה דהא טמאה לא היתה לה שעה"כ אבל בן ח' הי' לו שעה"כ אילו נשחטה אמו דאף דלענין מיני שחיטה לא מהני זה שע"י אמו אבל מ"מ היה לולד זה כושר לאכילה, וצע"ג:

דף עד:

רש"י ד"ה איבעיא להו וכו' ובן ט' חי. וע' מהרש"א, ועדיין תמוה למה נקט רש"י כן שהוא שלא אליבא דהלכתא דהא קי"ל דבן ט' חי אינו מקבל טומאה דהא קי"ל כב"ה דעד שימותו, וצ"ע:

דף עה.

אמר ר' אמי השוחט את הטריפה ומצא בה בן ט' חי לדברי האוסר מתיר וכו' רבא אמר לדברי המתיר נמי מותר, ד' סימנין אכשר בה רחמנא, אמר ר' חסדא השוחט את הטריפה ומצא בה בן ט' חי טעון שחיטה וכו', בשו"ע יו"ד סי' י"ג סעיף ג' בהג"ה ועכשיו אין

להתיר שום ולד הנמצא בבהמה אם האם טריפה ולא מהני לו שחיטת עצמו דחיישינן שמא אינו בן ט', ובנמצא הסכין פגום לאחר שחיטה, לפמ"ש במק"א [הוא בסי' א' בט"ז סק"ו] דאף למה דקי"ל כר"ח דבלא שיבר בה עצמות אסור, מ"מ י"ל דהוי רק ספק ואינו דומה למקוה ע"ש, א"כ י"ל דהולד מותר בשחיטת עצמו מכח ס"ס ספק שמא בעצם המפרקת נפגמה ואת"ל בעור נפגמה שמא כלו חדשיו ומהני שחיטת עצמו, ומ"מ י"ל דהוי ס"ס בחזקת איסור דאינו זבוח, ואף דמה דאסרנו הבהמה ולא אוקמי הסכין בחזקתיה דהשתא נפגמה, אף דהוי ס"ס דשמא לא במקום הפגימה שחט, היינו משום חזקת איסור דאינו זבוח וכמ"ש במ"א, והוי ספק ראשון כמו ודאי והספק השני הוי ספק איסור, א"כ (הוי) מלבד ספק הראשון איכא ס"ס שמא לא שחט במקום הפגימה ושמא הולד בן ט' חי, מ"מ י"ל דנהי דאם היה ג' ספיקות בבהמה היה מהני לדעת הש"ך (סי' ק"י) דהספק א' הוי כמו ודאי ושוב הוי ס"ס, והיינו כיון דצרפנו חזקת איסור לעשות ספק ראשון לודאי שוב הוי אח"כ ס"ס בלא חזקת איסור, אבל הכא דבספקו דבן ט' הוי חזקת איסור דאינו זבוח של הולד, ואפשר דתליא במה שכתבנו במקום אחר דבס"ס ולגבי ספק א' הוי חזקת איסור ובספק א' לא הוי חזקת איסור די"ל דמהני, א"כ הכא הספק דשמא הוא בן ט' בזה הוי חזקת איסור דהולד, אבל הספק שמא שלא במקום הפגימה שחט כיון דבצד זו אנו דנין דהולד בן ח' דהוי הולד והבהמה אחד ואם במקום הפגימה שחט הבהמה והולד שניהם אסורים ואם לאו שניהם מותרים, ולגבי חזקת איסור דבהמה כבר צרפנו לספק הראשון שמא בעור נפגמה לעשותו כודאי, וצ"ע לדינא:

שם רבא אמר לדברי המתיר. עי' בב"ק דף מ"ז ע"א תוס' ד"ה מ"ט:

בעין משפט אות ד' מיי' פ"ז מהל' מאכלות אסורות. שם איתא בהיפוך דחלבו כחלב חיה:

דף עו.

מן הארכובה כו'. (עי' חי' יבמות קכ"א):

שם בארכובה הנמכרת כו' (עי' שו"ת ח"ב סי' כ"ח):

שם אלא לדידך מאי וכן שניטל, והיינו דהסיפא ודאי לא מייתרא, דמיירי בניטלו צה"ג והרגל קודם, אלא דרישא דנחתך היינו סיפא, דניטלו צה"ג, תמוה לי הא למה דכתב הרא"ש דבין השוק לארכובא טריפה, אף דשם ליכא קרטין, וא"כ רישא לאו היינו סיפא, אח"כ ראיתי דעמד בספק פליתי (רסי' נ"ה), אבל מה שתירץ שם ויותר נראה וכו' אינו מספיק למ"ש הרא"ש דדיוקים אינו סותרים זא"ז, דארכובה היינו ראש העצם ולמעלה היינו מראש העצם ולמעלה דזהו בערקום, ובזה ישאר התמיה דמאי פרכינן הא שם ליכא צה"ג, וצ"ע:

רש"י ד"ה למטה מן הארכובה. ע' מהרש"א דלרווחא דמלתא כ"כ דקושטא הוא. ק"ל מנ"ל דקושטא הכי הוא להך לישנא דהוי כ"ש, דאף דרש"י כ"כ בד"ה למעלה אבל באמת קשה מאי בעי רש"י בזה דהוי כ"ש, ומוכרח לדחוק במאי דאמרי' אמאי לא אמרי לי' למעלה למעלה מצה"ג היינו אף דהוי כ"ש מ"מ אשמעי' כן במתני' כמ"ש המהרש"א, ומי מכריחנו לזה ואמאי לא בפשוטו דגם לל"ק ס' רב דלאו כ"ש הוא דאין אומרי' בטריפות זו דומה לזו, והא דלמעלה מצה"ג טריפה היינו מצה"ג עצמו, דהא באמת כן הוא דהא נשבר ג"כ טריפה כדאמר רכובה בלא צה"ג, וצע"ג:

רש"י ד"ה ארבעה. עי' לעיל דף נ' ע"ב ברש"י ד"ה בטדי ולעיל דף מ"ד ע"א בתוס' ד"ה כדי:

דף עו:

אמר רב פפא הלכך. לעיל דף ס"ה ע"א שבת ד' כ' ע"א:

דף עז.

תוס' ד"ה בלשון כו' וי"ל דמסתמא וכו'. עיין מנחות דף ז' ע"ב תוס' ד"ה ומי. ועי' ב"ב דף קל"ז ע"א וצע"ג. (הג"ה במקו"א כתב רבינו וז"ל) קשה לי מזה סוגיא דב"ב דף קל"ז ע"א ממאי דמהאי הדר בי' וכו' הא ראוי לומר דהדר לגבי חבריה לרבא:

דף עז:

תוס' ד"ה רובא וכו' והא דנפל קדוש. עיין זבחים דף פ"ד ע"ב תוס' ד"ה ומוציא:

דף עח.

במתני' חולין בחוץ שניהם כשרים. לכאורה מה בעי להשמיענו. ונראה (דאי אשמעינן) [דאתי לאשמעינן] דל"נ כל מאי דאמר רחמנא ל"ת א"ע ל"מ והוי נחירה, דבשלמא לעיל השוחט בשבת שניהם כשרים לא קשי' משום דהתם החיוב משום נט"ש לפ"ז אם גם אמרינן דלא מהני והוי כנחירה מ"מ הוי איסור דגבי שבת נטנ"ש הוי מלאכה אבל הכא אם הוי נחירה הי' פטור מאו"ב ודוק:

תוד"ה מנין ואין לומר דאיצטרך באם צריך לפסח ואין לו אלא אותו שנשחט בו ביום אביו או בנו כו', ביאור דבריהם דהא דתני בברייתא מניין לאו"ב שנוהג בקדשים, היינו היכא דצריך לפסח דלא נימא דאתי עשה ודוחה ל"ת ויליף הברייתא מכח סמיכת הקרא, והיינו דבעלמא היכא דא"צ לקיים העשה פשיטא דנוהג גם בקדשים וע"כ דצריך קרא לכה"ג במקום דצריך לקיים העשה, ולפ"ז לכאורה קשה היכי אמרינן עלה ואימא במוקדשין אין בחולין לא, משמע דהפרכא רק על חולין אבל לענין קדשים עולה הלימוד דהברייתא שפיר, והרי לאותו ס"ד גם במוקדשין לא ידענא היכא דצריך לעשה דדילמא

מיירי הקרא היכא דל"צ לקיום העשה דהא הסמיכות צריך לאורויי דדוקא בקדשים ולא בחולין ואף די"ל דכ"ז נכנס בפרכת הש"ס דמנ"ל דהסמיכות אתיא לאורויי דאין עשה דוחה ל"ת, דלמא אתיא לאורויי דדוקא בקדשים ולא בחולין, מ"מ נ"ל לישב ברווחה, דלכאורה יקשה במ"ש תוס' דלא נימא דעשה דוחה ל"ת, הא איתא בזבחים (צ"ז ב) דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, וצ"ל דזהו הכלל רק היכא דהל"ת היא ענין שבמקדש דוקא כמו ועצם ל"ת בו, וכן גבי יקדש לאו דפסול מוקדשים, אבל בלאו דעלמא דלא תלי בקדשים אלא דעכשיו אתרמי בקדשים כגון לאו דאותו ואת בנו, בכה"ג העשה דוחה לל"ת:

ובהכי מתיישב דברי תוס' ערובין (ק'. ד"ה מתן ד') דהקשו ליתי עשה ולדחי ל"ת דבל תוסיף, והלא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולפי הנ"ל ניחא דלאו בל תוסיף דאינו נוגע דוקא למקדש, לא מיקרי לאו שבמקדש:

ולפ"ז ניחא הדקדוק הנ"ל דשפיר פרכינן ואימא במוקדשין אין בחולין לא, דלענין מוקדשין הדין שפיר אף במקום עשה דפסח, דלאותו ס"ד דאו"ב נוהג רק בקדשים, ממילא הוי לאו דבמקדש ואין עשה דוחה אותו, ורק למסקנא דנוהג גם בחולין ולא מיקרי לאו דבמקדש הי' ס"ד דנדחה מפני עשה, אבל לס"ד דבחולין לא ממילא אין העשה דוחה אותו, ונכון:

דף עח:

דסבר לה כר' יונתן, הרי דזה תליא בזה דלמ"ד דחוששים לזרע האב ע"כ דס"ל כר"י דלחלק ל"צ קרא ולרבנן דמתני' ע"כ דס"ל כר' יאשיה עיין שם, מעתה למה דקיי"ל דאו"ב בזכרים הוי ספק, א"כ ממילא ע"כ דמספקי' אם הלכה כר' יאשי' או כר' יונתן, ועי' שו"ת מהר"ם לובלין (סי' ס"ה) שתמה מזה דלפ"מ דקיי"ל דאו"ב נוהג בזכרים מספיקא, א"כ מספקא לן אם צריך קרא לחלק, א"כ הי' לנו להצריך בשוחט חיה ועוף כיסוי לכל א' וא' דשמא לחלק ל"צ קרא ואייתר קרא דדמו לומר דצריך כיסוי לכל א' בפ"ע כמבואר בסוגיא דחולין (דף פ"ו ע"ב) עיין שם, ונדחק לתרץ דדמו אצטריך לדרשא אחרינא:

תוד"ה או א"כ אמאי איצטריך קרא או לרבות כלאים. קשה לי דא"כ נימא דאו לרבות חולין ולא ידעינן לרבות כלאים, דהא אם מוקמינן קרא לכלאים נשמע תרתי דנוהג בכלאים ובחולין דלמא אתי רק לחולין ומנ"ל לרבות כלאים מש"ה צריך קרא דוי"ו מוסיף ואייתר או לכלאים, וצ"ע:

דף עט.

אלמא סימנין דאורייתא, וקשה דלמא לא הוי אלא ספק כדאיבעי' לן לעיל גבי ספק אי חוששין לזרע אב ומותר, דלמא חוששין, ואת"ל אין חוששין דלמא סימנין דאורייתא, וכ"ת למה אמר שיעיין היינו דמ"מ [היכא דאיכא] לברורי מבררינן, וגם קשה לרמב"ם דפסק דכלאים היינו טהור עם טמא אבל בטמא עם טמא הוי רק מדרבנן א"כ היכי מוכח מהכא דסימנין דאורייתא דלמא סימנין לאו דאורייתא והכא הוי ספק דרבנן ומ"מ משום דאיכא לברורי [מבררינן], ונ"ל דודאי מוכח מהכא דסימנין דאורייתא דאי לאו דאורייתא למה אמר שיעיין דאי לא הוי דאורייתא סימנים לא הוי ברור רק אי הוי דאורייתא הוי ברור, מ"מ קו' ראשונה במקומה עומדת דלמא הוי ספק ובדיקה מועיל ממ"נ אי דאורייתא ודאי מועיל הא הוי בירור ואם סימנים לאו דאורייתא מ"מ איכא ס"ס דלמא חוששין את"ל אין חוששין דלמא סימנים אמת וגם בדיקת הסימנים לא מגרע גרע וצלע"ג:

בס' אהע"ו הקשה על הפוסקים בב' סימנים אמצעים לכ"ע הוי דאורייתא מאי מוכח מהכא הא הוי ב' סימנים, נלפענ"ד לתרץ הא לכאורה ק' מאי הקשה לעיל על ר"י דלמא לא סבר סימנים דאורייתא, אך באמת מקשה דאה"נ כיון דהוי ב' סימנים לכ"ע מהני אך מר"א מוכח שפיר דהוי דאורייתא דאל"כ הי' לו לומר שיעיין אם יש לו כל הסימנים, אלא בחד נמי סגי מוכח סימנים דאורייתא, אבל קשה הלכתא אהלכתא דפסקינן לענין מים של"ס לאו דאורייתא (ועי' שו"ת ח"א סי' ק"ז ד"ה ומ"מ יסוד ובסוף התשו' ד"ה ולענ"ד): בתוס' ד"ה עייל, נסתפקתי אם הניח קצת חלב חי, לחלב כוי לשתרי דהוי רוב דכתבו אליבא דר"י חלב אסור מספק:

לכאורה ראיה דס"ל לתוס' דס"ס דדינא לא מקרי ס"ס, דהא לדבריהם ד"ה עייל דלתירוצם ע"כ ס"ל לר"י דר"א מספקא ליה אי חוששין לזרע אב, וגם מספקא ליה אי אמרינן שה ואפילו מקצת שה, דאלו ס"ל לודאי דחוששים לזרע אב, א"כ אמאי פטור ממתנות, הא לחלק א"צ קרא ואייתר אם שור לחייב כולו, אע"כ דמסופק דשמא א"ח לזרע אב, ולהך צד קיימינן דצריך קרא לחלק, וגם ע"כ דמספקא ליה ג"כ אם אמרינן שה אפילו מקצת שה דאלו ס"ל לודאי דלא אמרינן שה ואפילו מקצת שה, אמאי חלבו אסור, ואם אמרינן ודאי דאפיני מקצת שה א"כ לחייב מלקות באו"ב דמיירי בצבי הבא על התיישה, וא"כ דע"כ דבשניהם מספקא ליה, א"כ אמאי חלבו אסור, הא הוי ס"ס, ספק דאין חוששין לזרע אב, והוי כולו צבי, ואת"ל דחוששין שמא לא אמרינן שה אפילו מקצת שה:

דף פ.

הני עיזי דבאלא, ע' סוכה די"ג ע"א תוד"ה משום:

רש"י ד"ה בתייש הו"ל התראת ספק (עמש"כ לעיל כ"ג ב):

תוד"ה מדחשיב וק"ק וכו' מה דהק' מעכ"ת נ"י וז"ל לכאו' דבריהם תמוהים דמשמע דאיל הוא רק בהמה, באמת יש מין איל שהוא קרב לגבי מזבח, והוא בהמה אבל נראה דיש איל שהוא חיה דהא כתיב רק כאשר יאכל את הצבי ואת האיל, ולעיל קאמר אליבא דרבי ישמעאל דלא חזי להקרבה ולכך תלי' הכתוב בצבי ואיל, וע"כ דאיל הוא חיה וכן משמעות הקרא דאיירי בחיה, מדמנה אצל החיות ולא אצל הבהמות, עכ"ל:

גם אנחנו עמדנו בזה, ועלה בידינו לפרש, דודאי פשיטא דאיל הוא לפעמים בהמה ולפעמים חיה, וזיל קרי בי רב הוא, אלא ההפרש ביניהם דאיל שבחיה בקמץ תחת הי', ואיל דבהמה בחיריק תחת הי', והוא זכר הרחילים, א"כ י"ל דהי' קים להו לתוס' דקריאת איל הבר שנזכר בש"ס היא בחיריק תחת הי', (וכעין זה כ' הר"ן בנדרים דף ל"ה ע"א), וכ"נ מלשון רש"י ז"ל שכ' מין הבר זכר הגדל ביערים, והיינו איל בחיריק דהוא מינא דאילים שהם זכרים אלא דגדל ביערים, דאילו איל הבר בקמץ מאן מפיס שהוא זכר וק"ל:

תוד"ה הראשון, דלא כר' יצחק כו'. י"ל דפי' המתני' דהראשון יש בו שני מיני חיובים או כרת אם לא אתרו בו למלקות או שסופג את ארבעים בהתרו בו ואז ליכא כרת (ועי' חי' מגילה ז'):

בא"ד נפטרו מידי כריתתם, לפ"ז קשה בסוגיא דמכות דאמרי' חלוקים עליו חבריו על רחב"ג ופרכינן תנינא אין בין יוה"כ לשבת כו' ודחינן, הא מ"מ תנינא ממתני' דהכא:

דף פ:

תוד"ה קדשים וכו' וי"ל כיון דעיקר אותו ואת בנו בחולין כתיבא. והקשה אאמ"ו נ"י דעדיין יקשה כזה מסוגיא דב"ק דף ע"ו מכדי שמעינן לי' לר"ש דאמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה קדשים נמי שחיטה שאינה ראויה היא, והא התם לא יספיק תירוצם, דהתם סתמא דקרא בין בחולין בין בקדשים וצ"ע:

תוד"ה דכמה דלא זרק וכו'. לא זכיתי להבין דבריהם דתחילה כתב ואף על פי דלר"ש כל העומד לזרוק היינו דוקא אחר שנתקבל וכו' והיינו כתירוצם האמצעי דב"ק, ועוד כיון דע"י שחיטה גרידא וכו', והיינו כתירוצם הג' שם, ואח"כ כתבו וא"ת דבמרובה משמע וכו', ור"א גופא אית ליה כל העומד וכו', והיינו דהוי סתירה דהא ר"א אית ליה ג"כ כל העומד, ואפ"ה ס"ל בחולין דמקרי שא"ר, ובב"ק משמע דמשום דכל העומד לזרוק מקרי

ראויה, וקשה לי הא אין התחלה לקושיא זו לב' התירוצים שכתבו תוס' מקודם, דהא במסקנא דחולין פליג בזה היסוד עם ר"א דר"א ס"ל אף אם באמת זרק לבסוף מ"מ מקרי א"ר, כיון דבעידן שחיטה לא הותר מקרי א"ר, ולמסקנא מקרי ראויה בזרק לבסוף אף בלא טעמא דעומד לזרוק, דהא בשחט השני א"ע לזרוק דהוי מחוסר זמן, ואפ"ה בזרק לבסוף מקרי ראוי אלא דאינו חייב מלקות דהוי התראת ספק, שמא לא יזרוק, וכיון שכן ממילא דסוגיא דבב"ק אזלי למסקנא דכל דלבסוף הותר מקרי ראוי, אלא דפרכת הש"ס היה למאן דמוקי בנשפך הדם דלא זרק לבסוף וכמ"ש להדיא בב"ק, א"כ בזה שפיר משני דכל העומד לזרוק, והיינו אף דקודם קבלה לא היה עומד לזרוק, מ"מ אח"כ הוי כזרק לבסוף דמקרי ראויה אף בעידן שחיטה לא היה ראוי, אבל לר"א דסבר דזריקה דלבסוף לא משוי ראוי בעי' שיהא ראוי בשעת שחיטה, מש"ה לא מהני כל העומד לזרוק, דמ"מ בשעת שחיטה קודם קבלה לכוס לא הי' ראוי, וכן לאידך סברא כיון דהוי ראוי רק מכח עומד לזרוק לא מקרי שחיטה ראויה זהו שייך ג"כ לר"א דס"ל זריקה לא משוי לראויה דצריך להיות ההיתר מכח השחיטה לחוד, מש"ה שייך לומר דאם ההיתר מכח דהוי כזרוק ההיתר ג"כ מכח הזריקה ולא מכח שחיטה לחוד, ומקרי א"ר, אבל סוגיא דבב"ק למסקנא דזריקה משוי ראוי, מש"ה אף בנשפך הוי ראוי מכח דכזרוק דמי, וא"כ ליכא שום קושיא מסוגיא דמרובה ודרך כלל דאם זריקה משוי ליה ראוי, גם עומד לזרוק משוי ליה ראוי, והיינו למסקנא, אבל ר"א דהיה סובר דזריקה לא משוי ראוי, מש"ה לא מהני עומד לזרוק, והקושיא רק כפי קושייתנו הנ"ל, דלר"א ישאר קושית הש"ס בב"ק, אבל על היסוד סברא ליכא קושיא, וזה ודאי אין לומר דכוונתם לכך, דלר"א ישאר במקומו קושית הש"ס במרובה, דלא משמע לישנא דתוס' כלל לזה:

גם מה צורך להקדמתם ור"א גופי' אית ליה כל העומד, הא אף אם נימא דר"א לא ס"ל דכל העומד לזרוק ישאר ג"כ קושיית הש"ס בב"ק והו"ל להקשות בקיצור דר"א דס"ל דשחיטת קדשים אף בזרק לבסוף הוי א"ר, ישאר קושיית הש"ס בב"ק, גם הא באמת לתירוצם הא' ליכא קושיא, כיון דטעמא משום דקודם קבלה אינו עומד לזרוק, ממילא ליכא קושיא, דבפדיה דל"ש כן שפיר י"ל דמוקי בבעלי מומין, ולאידך תירוצים דכיון דצריכא לכזרוק דמי מקרי אין ראויה, ממילא שייך ג"כ בפדיון, זהו לא מתרצי בתירוצם ואם תירוצם באמת דבר חדש לחלק בין עומד לזרוק לעומד כפדוי, והיינו דלא כתירוצם הב' מקודם, למאי הוצרכו לחדש סברא בחילוק בין עומד לזרוק לעומד לפדות, יכריעו באמת כפי תירוצם הראשון דהטעם דעומד לזריקה לא מהני דקודם קבלה בכוס לא הי'

ראוי, וממילא ל"ש לענין עומד לפדות ולמאי הוצרכו לחדש טעם קלוש בטעמא דחילוקא בין עומד לזרוק לעומד לפדות, וצלע"ג, וד' יאיר עיני (וע"ע חי' ב"ק דע"ו):
בא"ד וא"ת ולימא וכו' דאמר פרק בתרא דזבחים וכו' תמוה לי הא י"ל דרבי אושעיא ס"ל כרנב"י דס"ל התם בזבחים דלר"ש נמי לא לקי וכמ"ש תוס' בסמוך דפ"א ד"ה יום להרצאה דר"ז ס"ל כרנב"י דאף לר"ש לא לקי מח"ז וא"כ י"ל דגם ר' אושעיא ס"ל כן וצע"ג:

דף פא.
תוד"ה הנח דוקא היכא דשני לאוין סמוכין, הוא תמוה דהא לא תעשוק ולא תגזול סמוכים הם. וכן הקשה בספר לוית חן על התורה פ' קדושים ובשער המלך הלכות חמץ ומצה (ועי' חי' ב"מ דס"א באורך):
וצ"ל הפירוש דסמוכין אצל עשה דאל"כ לא תגזול לא תעשוק ג"כ סמוכין, בזבחים תרצו זה:
מסופק אני אם שחט שלמים ולא זרק הדם ואח"כ שחט בנו חולין אם מורין לו שלא יזרוק הדם כדי שלא יעבור הלאו או דעשה דוחה אותו דמ"מ השתא איכא עליו עשה רק אם יעשה עשה יעבור עליו למפרע על הלאו וצ"ע:

דף פא:
פטור משום או"ב. דייק כן להורות דמשום או"ב הוא דפטור, אבל מ"מ איסורא עבד משום צער בע"ח, ומשום לתא דבל תשחית. ש"ל:
שם [אמר ר"ש בן לקיש ל"ש אלא ששחט ראשון לע"ז וכו'] לכאורה קשה על ר"ל אפי' שחטו שני לע"ז יהי' חייב דתחילת שחיטה הוי ע"ז וגמר שחיטה הוי אוא"ב. אמנם לק"מ מ"מ פטור משום חייבי מיתות שוגגין דהא גם בגמר שחיטה הוי חובל וחייב מיתה אלא דא"מ להמיתו בפ"ע והוי מכלל חייבי מיתות שוגגין מאי טעמא פוטרים משום דאית עלייהו חיוב מיתה דאפשר להמיתו משום דהוי שוגגין הכי נמי כן אבל לר"י אמאי מוקי בלא אתרו הא אפי' באתרו הוא חייב דמתחילת שחיטה משום ע"ז וסוף שחיטה חייב משום או"ב, אך לשיטת הפוסקים דבחד פעם נעשה מומר ניחא דצריך לאוקמי באומר בגמר זביחה הוא עובדה דאל"כ הוא מומר בתחילת שחיטה והוי כנוחר (ועי' בחי' לעיל די"ד אות ד' ואות י"א ודף מ'):
שם רי"א חייב דהא לא אתרו בו (עי' חי' כתובות לז ב):

דף פב.
מתני' סופג שמונים. עי' כריתות דף ט' ע"ב תוס' ד"ה והיא. קדושין דף ע"ז ע"ב תוס' ד"ה הרי (ועי' חי' כריתות דט"ז):
שם אמאי או"ב א"ר ולא בנו ואותו, קשה הא יכול זה לדייק ממתניתין דלעיל ב' שלקחו פרה ובנה דאפי' בנו ואותו אסור דאל"כ ישחוט את בנו קודם וצ"ע:
תוס' ד"ה עגלה וכו' דעריפה מטהרת מידי נבילה. עי' מנחות דף ק"א ע"ב תוס' ד"ה ועגלה:

דף פב:
ברש"י ד"ה דאע"ג דגופין מוחלקין ופליג סומכוס אף ארישא, עי' מהרש"א משום דרישא עדיף דהוי ב' שמות, וק"ק על הגמ' מאי תני רישא כלל אי לרבנן אפי' בסיפא דשמות מחולקין פליגי ואילו לסומכוס לתני בעלמא בב' זיתי חלב וצע"ג:
תוס' ד"ה ולאפוקי וכו' אבל מודה. עי' לעיל דף ס' ע"ב תוס' ד"ה הרכיב:

דף פג.
בגמ' מוקי ההיא ב' גידין מב' ירכות כסומכוס דאי כרבנן אפי' בגופין מוחלקין פוטרין מכ"ש הכא, מכאן ראי' לריטב"א [שכ'] דבמתות לא הוי גופין מחולקין דאל"כ הא הכא גופין מחולקין:
שם בארבעה פרקים. מניינא לאפוקי דל"ת תנא ושייר יום טוב א' של חג ויו"ט אחרון של פסח דסד"א דנקט חד בכל יום טוב קמ"ל. ש"ל:
שם בשאר ימות השנה דחוב הוא לו וכו', קשה הא כ"ז שאין לוקח רוצה לחזור זכה במקחו וכן פסקינן בח"מ (ועי' חי' חו"מ סי' רל"ה סכ"ג):
שם שלא יאמר חיטך נשרפו בעלי', ק"ק דזה לא שייך כאן דגם הוא בעצמו יש לו חלק ודאי וצלע"ג:

דף פג:
ואין שוחטין אותו ביום טוב. בהרע"ב כ' ומספיקא לא מחללינן יום טוב. הלשון מגומגם דהא אף היכא דלא הי' חילול יום טוב כגון שיש לו עפר מוכן לא יהא רשאי לכסות וכמ"ש הרע"ב אח"כ משום חשש התרת חלבו. והר"ן כ' ואם שחט אין מכסין את דמו אפילו במידי דלא מתסר אלא מדרבנן, וק' לי הא אפילו בליכא איסור כלל אין מכסין כדמסקינן בביצה משום התרת חלב, וצ"ע:
רש"י ד"ה ה"נ וכו' ומתני' בעופות שהקדישן לבדה"ב כו'. הא דלא נקט חי' דג"כ ראוי לקבה"ב, כדי שלא יקשה קו' תוס' לקמן ד"ה בעי' העמדה:

תוד"ה שחט וכן בהמה כו'. ולענ"ד די"ל דבאמת דינו שוה והיינו למ"ש הרא"ה הא דפשיטא לי' להש"ס דדם שעל הסכין צריך גרירה משום דל"ש ענין כיסוי על הסכין (ולא) [ולפ"ז] י"ל דבכיסה בלא עפר תיחוח א"צ לגרור כיון דראוי לבילה ומשו"ה בשחט בהמה ואח"כ חי' א"צ לגרור, אלא דפרכינן על קדשים דבאת לפטור לגמרי כיון דליכא עפר למטה ואינו ראוי לבילה ע"ז פרכינן דמ"מ לגרור כמו בדם שעל הסכין דל"ש כיסוי על הסכין וגורר ומכסה, ולשי' הרשב"א י"ל דעל הסכין שייך ג"כ כיסוי אלא דדיוקא דהש"ס מלשון חייב לכסות ולא קתני מכסהו בעפר. ולכאו' ק' הא הך דיוקא מצי למידק ג"כ מגופא דברייתא דבהמה ואח"כ חי' דקתני ג"כ חייב לכסות ונ"ל דהדיוק רק מדלא קתני מכסהו בעפר שלא נטעה דבעי' גרירה משום עפר דלמטה אבל מברייתא דשחט בהמה י"ל דסמך אמאי דקתני חי' ואח"כ בהמה פטור מלכסות ול"צ גרירה, א"כ מוכח דבהמה ואח"כ חי' דחייב היינו בלא גרירה ואי דחי' ואח"כ בהמה הטעם משום דהוי ככסהו הרוח י"ל באמת דבמידי דלא עפר ל"ש כיסוי ומדפטור ע"כ לא מצרכינן גרירה בכיסוי כלל לזה דייק רק מדם שעל הסכין דאיכא למטעי דסמכה בגרירה וה"ל למיתני בהדיא מכסהו בעפר:

לפ"ז י"ל דרהיטא דשמעתין כך היא דבתחלה פריך נהי דלא אפשר למעבד למטה וכו' מי לא תניא שחט בהמה כו' היינו דממנ"פ אם חייב לכסות היינו הגרירה ה"נ לגרור ואף את"ל דמכסהו בלא גרירה ה"נ נעביד למעלה וע"ז משני דלא מיירי בגרירה והתם די בכיסוי למעלה דכל הראוי לבילה וכו' אבל בקדשים דא"ר לבילה פטור לגמרי, וע"ז פרכי' מדם שעל הסכין דהיינו בגרירה ה"נ לגרור ובאמת כיון דמוכרח מדם שעל הסכין דגריר לה ה"נ בשחט בהמה ואח"כ חי' גריר לה והא דחי' ואח"כ בהמה פטור היינו דכל דמכוסה אף במידי דלאו עפר הוא פטור מלכסות דמ"מ מכוסה הוא וכסהו הרוח היינו אף במידי דלא הוה עפר ודוק:

דף פד.

מי שאינו מחוסר. כעין זה לקמן דף קל"ה ע"א:

דף פד:

תקיעת שופר בגבולי' יוכיח שאין ודאי דוחה שבת. ק"ל למ"ש תוס' רפ"ד דר"ה ובסוכה פ"ד הא דלולב ניטל בשבת גם במדינה ושופר לא משום דיום סוכות הי' ידוע לבני הגולה ע"י שלוחי' אבל קביעות ר"ה לא הי' ידוע רק בירושלם, וא"כ אלו הי' ידוע שהוקבע ר"ה הי' באמת תקיע' גם בגבולין כמו לולב וא"כ העיקר דאין דוח' דהוי ספק אם הוא ר"ה וא"כ איך אמרינן שאין ודאי דוחה שבת הא הטעם דאינו ודאי, וצלע"ג:

שם מאי ספיקה, בשאגת אריה בתשובה האחרונה הוכיח דתקיעת שופר ביום טוב דר"ה שלא לצורך מצוה אין שבות מסוגיין מאי ספיקא וכו', ר"י לטעמיה וכו', ועדיין יקשה הא גם לר"י משכחת לה דספיקו דוחה ר"ה, כגון ספק תקע דודאי הדין דחוזר ותוקע, כדחזינן דאתקין ר"א בקסרי וכו' עיין שם, והק' רו"מ אמאי לא הקשה בפשוטו דמספיקא דוחה יום טוב, היינו בספיקא דגנוחי גנח. י"ל בהא היה אפשר לומר דבימי התנאים לא נסתפקו באופן התרועה ורק ר"א דאתקין כן מספיק', ולזה דן רק כמו דחזינן לדידן הדין מכח תקנת ר"א בקסרי דבספק אם יצא ידי התרועה דחוזר ומריע מספק, ה"נ ממילא בספק דעלמא אם תקע דהדין דחוזר ותוקע:

ולענ"ד אם באנו ללמוד דין ספק תקע מהך דר"א בקסרי, יש לחלק טובא, דדוקא התם אם נדין דספק דגנוחי אינו דוחה שבות דיו"ט ממילא גם מעיקרא כשבא להריע בגנוחי או בילולי נימא כיון דהוי ספק אם עושה בזה מצוה אינו דוחה השבות די"ט, דמה לי אם עשה כבר הגנוח דאמרי' דאסור לו לעשות, לולי דשמא כבר יצא, ומה לי כשעושה הגנוח מיד הוי ספק אף דאז עדיין גברא בודאי בר חיובא הוא, מ"מ מה בכך, הא עדיין הוי ספק אם עושה כלל מצוה במעשה תרועה זו, וא"כ יהיה הדין דלבטל לגמרי ממצוה זו דבתרועה ובמקום ביטול מצוה לעולם בכל ר"ה ודאי לא העמידו דבריהם, מש"ה הקילו לעשות התרועה בכל אופני ספקותא ומקרי הכל בכלל ודאי, משא"כ בספק תקע בעלמא י"ל דאינו חוזר ותוקע, דשמא כבר יצא, וספק מצוה לא ניתן יום טוב לדחות:

אולם מ"מ דינא דהשאגת אריה אמת, דיש לדון כך, כמו דחזינן לרבנן דטומטום תוקע בספק, וממילא הדין דלרבנן, דספק תקע חוזר ותוקע, דמ"ש מטומטום, וממילא גם לר"י כן, דהא בדינא דספ' לא פליגי, אלא דלר"י לא משכחת ספיקא דטומטום אבל עכ"פ בספק תקע דינו כמו לרבנן, א"כ לכאורה ראיית השאגת אריה במקומו, דעדיין הוי תקיעת שופר בגבולין דודאי אינו דוחה שבת, וספיקא דאם תקע דוחה יום טוב:

אמנם נראה דראייתו מעיקרא ליתא די"ל דוקא בספק תקע דהוי חזקת חיוב, והוי כמו ודאי מחוייב זהו דוחה יום טוב, אבל במילה דספיקו לא הוי חזקת חיוב, י"ל דאינו דוחה יום טוב, וה"נ ילפינן כיסוי בכוי בק"ו ממילה, דאין ספיקו דהיינו ספק השקול בלא חזקת חיוב דוחה יום טוב, ובאמת בספק אם כיסה ונתגלה, או דלא כיסה כלל, י"ל דמכסה ביום טוב, ורק לרבנן הוי יוכיח מטומטום, דהוי ג"כ ספק השקול, וק"ל:

ברש"י ד"ה אין ספיקא דוחה יום טוב, כגון נולד בין השמשות וכו' דתנן נולד לבה"ש וכו' חל יום טוב להיות אחר שבת נימול לאחד עשר, ובפשוטו תמוה, דמהיכן מוכח מהתם דספק אינו דוחה יום טוב, דהא התם יום טוב הוי ספק עשירי ספק אחד עשר, הוי ודאי

שלא בזמנו, ובהכרח לומר דמ"ש רש"י תחלה, וחל ספק שמיני ספק תשיעי ביום טוב אינו נימול עד עשירי, היינו דזה היה פסיקא להו בהחלט דספק אינו דוחה יום טוב, ומ"ש רש"י דתנן, היינו על יסוד הדין דמיל' שלא בזמנו דאינו דוחה יום טוב, וכיון דודאי אינו דוחה יום טוב, היה קים להו דספיקו ג"כ אינו דוחה, אולם כזה קשה על התשב"ץ ח"ש (סי' רפ"ד) דכתב דמתני' דקתני חל להיות ביום טוב של ר"ה הוא לאו דוקא, דה"ה בב' יום טוב של גליות וכי היכי דספק מילה אינו דוחה יום טוב ב' דר"ה, אינו דוחה יום טוב ב' דגליות, ולא ידעתי דהיא גופה מנ"ל דספיקא אינו דוחה יום טוב, דדלמא בזה מס"ס דחי דשמא הוא יום ח' ושמא הוא חול, ומתני' הא מיירי בודאי שלא בזמנו:

תוד"ה כיסוי הק' דודאי אין דוחה שבת משום מוקצה וכו'. וק' מנ"ל זה דלמא בשבת ג"כ מהאי טעמא וכמ"ש מהרש"א אי אמרי' הטעם משום גומא הוי אמרי' בשבת ג"כ טעם זה:

דף פה.

אלא ספק איש ספק אשה. רש"י פירש בר"ה [דף ל"ג] דאין נשים תוקעות משום דעברי על בל תוסיף, וקשה מאי אמרו ר' יוסי לטעמיה הא אף לרבנן יהי' מותר דבטומטום ל"ל דלקי משום בל תוסיף דהוי ספק:

שם במתני' הנוחר והמעקר פטור מלכסות. אף דבכיסוי לא כתיב שחיטה רק שפיכה [ור"ש דפוטר בטריפה היינו דאשר יאכל כתיב כדאמרינן בסוגיא אבל ר"מ דמחייב בטריפה ואשר יאכל למעט עוף טמא א"כ גם נוחר חייב] היינו דילפינן שפיכה שפיכה משחוטי חוץ דכתיב דם שפך מה התם בעי שחיטה ולא נחירה ה"נ בכיסוי. רש"י לעיל (דף י"ז ע"א) וק"ל דא"כ למאי צריך למעט עוף טמא הא בטמא כל שחיטה הוי נחירה וצ"ע:

ויעויין תוס' רי"ד קידושין (דף נ"ו ע"ב) שכתבו ויש מקשין מהיכן ממעטי' עוף טמא (ולר"ש ממעטי' גם טריפה) נימא דאשר יאכל היינו הנאה כדדרשינן לא יאכל אחד איסור הנאה במשמע ונרבה עוף טמא וכו' ומתרץ דא"כ לשתוק קרא מיני' ולכתוב חי' ועוף סתם והכל במשמע ע"ש, ותמוה דנימא דקרא ממעט לחי' ועוף הנסקלין ושחטן לאחר שנגמר דינן דפטור מכיסוי דכאשר יאכל היינו דבר המותר בהנאה וצ"ע:

שם גמר שפיכה שפיכה. עי' לעיל דף כ"ז ע"ב תוס' ד"ה בשפיכה:

שם ור"מ ההיא אשר יאכל למעוטי עוף טמא, וקשה דמאי טעמא יהי' פטור משום דהוה כנוחר וא"כ בפשיטות הוי לו לומר למעוטי נוחר וצ"ע:

דף פה:

בסוגיא דחולין שנשחטו בעזרה (עי' באורך בחי' קדושין דנ"ח):

שם וסבר ר"ש חולין בעזרה דאורייתא הוא, ולכאו' ק' הא קו' זו רק על הברייתא דשוחט את הטריפה ומאי שייך לדהכא לפלוגתא זו, ונ"ל דבל"ז ק' הא תוס' כתב בד"ה אין דקו' הגמ' הוא רק מנ"ל דאפי' בהנאה אסור מדאו' דבאכילה מוכח במרובה כ' ע"ש ולפ"ז ניחא דיש לומר דבאמת הנאה אין אסור מדאו' וכ"ת כיון דהוא מדרבנן אפי' באינו ראוי' יהי' חייב וכמ"ש רש"י ז"ל נוכל לחלק דהיכא דאסור באכילה דאו' מחמת חולין בעזרה גזרו חכמים בהנאה ג"כ דלמא אתיא להנות מקדשים מחוץ אבל באופן דאין אסור באכילה מדאו' משום חולין שנשחטו בעזרה לא גזרי' על הנאה, ולפ"ז ניחא דמשום הכי מתיר ר' שמעון בהנאה גבי טריפה כיון דאין אסור באכילה משום חולין בעזרה והטעם דאין חל על אי' טריפה משום דאאחע"א אבל הקושיא רק אליבא דר' אבא דמיני' מוכח דסבר דאף בהנאה אסור מדאו' מדאמר סד"א הואיל ואמר ר"ש מותר בהנאה אלמא לאו שחיטה הוא אימא מידי נבילה נמי לא מטהרה קמ"ל דק' דלמא הוי שחיטה ראוי' והא דמתיר ר"ש בהנאה היינו דכיון דאין חל האי' חולין בעזרה על אכילה ל"ג על הנאה כנ"ל א"ו מוכח דגם בהנאה אסור מדאו' וע"ז הק' שפיר דהוי שחיטה שא"ר משום דאל"כ יכול לחול על הנאה א"ו הוי אין ראוי' וא"כ שפיר מקשה הגמ' וקסבר ר"ש חולין שנשחטו בעזרה דאו' והיינו רק אליבא דר"א ודו"ק:

רק עדיין ק' משוחט ונמצאת טריפה אמאי מתיר ר"ש בהנאה דלמא נטרפה אחר שחיטת סימן א' ולמ"ד ישנו לשחיטה מתחלה ועד סוף הי' תחילת השחיטה חולין בעזרה ובשלמא לפי' התוספות לעיל דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף היינו דהכל תלוי בגמר השחיטה ואם סוף השחיטה מהני מקרי למפרע השחיטה מתחילתה והכא דסוף השחיטה אין ראוי' ול"מ על תחילתה שפיר אבל לפירש"י לעיל קשה כנ"ל, וכ"ת דאית לי' חזקת היתר ונימא דקודם שחיטה נטרפה ולית כאן חולין בעזרה, ז"א דאיכא נמי חזקת כשרות דהיינו דנולדה אינה טריפה והו"ל חזקה דמעיקרא ונימא דלאחר מכאן נטרפה, וכ"ת השתא הרי הוא טריפה לפניך ונימא דהוי תרתי לריעותא גם ז"א דהא ר"ש מטמא שם מספק דלא איתחזק תרתי לריעותא וה"נ מספק יהי' אסור בהנאה, וצע"ג:

שם אתא לקמיה דרבי. עיי' ירו' פ"ה דמעשר שני:

דף פו.

בגמ' ורבנן מ"ש רישא דלא פליגי ועי' בתוס', יש לעיין [הא י"ל] דברישא באמת סמכינן על הרוב דמעשיהם מקולקלים, אבל בסיפא לענין אוא"ב הוי דשיל"מ ולא סמכינן על הרוב [להפוסקים דבדבר שיל"מ לא סמכינן אמרובא פרישׁ] וצ"ע:

שם הואיל ורוב מעשיהם כו' (עי' בזה לעיל י"א ע"ב אות ח'):

שם מאי אריא רוב אפי' מיעוט נמי דהא ר' מאיר חייש למיעוטא, לכאורה יש מקום להק' לדעת הריצב"א דחולק על שי' תוס' שבועות (דף כ"ד ע"א) וביצה (דף כ"ה) דדעתם דמוזבחת מבקרך ומצאנך נלמוד ללאו הבא מכלל עשה דבאם הוי אינו זבוח עבר על לאו הבמ"ע ומשו"ה ס"ל דר"ה דא' דספק בשחיטה אסור משום דמעמידינן על חזקתו היינו חזקת אי' א"ז עי"ש ודעת הריצב"א דוזבחת לא קאתי לאסור דבלא"ה אסור וקיימא בחי' משום אמה"ח ולאחר מיתה משום אי' נבילה ולא בה הכתוב אלא לאורוי התיקון לזה הוא השחיטה ולא נחירה עי"ש, ולשיטתו צריכין לומר בדעת ר"ה דספק בשחיטה אסור היינו חזקת אי' אמה"ח כדעת רש"י ומחזיקין מאי' לאי' כמ"ש הראשונים בשי' רש"י ז"ל א"כ קשה בנ"ד מאי קשיא לר"מ דחייש למיעוטא נימא סמוך מל"ח והיינו חזקת אי' אמה"ח וכנ"ל הא ר"מ לשיטתו דס"ל דאמה"ח אינו נוהג אלא בבהמה א"כ בחי' ועוף איננו מחיים שום איסור וליכא חזקה כלל א"כ שפיר צריכין לומר מטעם רוב:

ולענ"ד נראה דלדעת הריצב"א לק"מ די"ל דלאו מטעם חזקת אי' אמה"ח קאתינן עלה רק מטעם אי' בשר מה"ח דמוכח מפסוק אחד ובשר בשדה טריפה לא תאכלו א"כ גם חי' ועוף בכלל. אמנם לשי' תוס' הנ"ל באמת יש מקום להק' דהנה לדעתם דאין מחזיקין מאי' לאי' וא"כ חזקת אאמה"ח או במה"ח לא שייך לדון בזה דמתה כבר פקע וכקו' תוס' שם, ורק מטעם אי' עשה דא"ז והלא לכאורה יש מקום לומר דבעוף ל"ה כלל הלאו הבא מכלל עשה דהא וזבחת כתיב אחריו מבקרך, ואפי' אם ננקוט דגם בעוף איכא אי' א"ז כמו שכתבתי במק"א להוכיח מסוגי' דחולין (דף י"ב) אר"נ ראה א' ששחט וכו' מל"ת הרי שמצא תרנגולת כו' והרא"ש הק' דקיימ"ל סמל"ח לחומרא ואמאי סמכינן על רמא"ש ותי' דהוי מיעוטא דמיעוטא ולפ"ז אם נימא דבעוף ליכא אא"ז מאי פריך הש"ס מל"ת הא מיירי בתרנגולת ואינו מוכח דהוי מיעוטא דמיעוטא דבתרנגולת ליכא אא"ז אבל ר"נ י"ל דמיירי בבהמה, אע"כ דגם בעוף יש אא"ז מ"מ לר"מ דס"ל דא"נ אאמה"ח בעוף בודאי אי' א"ז ליתא בעוף וא"כ שוב ל"ה שוב חזקת אי' לומר סמל"ח דלגבי במה"ח הרי מתה לפניך ולגבי א"ז ל"ה כלל בחי' ועוף, אבל קצת יש לדחוק דמכ"מ מחמת

רישא לענין שחיטה שפיר משכחת לה בבהמה וע"ז מפלפל בגמרא מאי טעמא למ"ל רוב (וע"ע לעיל דל"ב ע"ב):
שם תוד"ה סיפא וכו' מה לי לאו דאותו וא"ב מה לי לאו דנבילה, קשה הא בנבילה חייב על כל כזית וכזית משא"כ אוא"ב וצ"ע:
עי' בתה"ד (סי' קפ"ז) דהאריך בזה בנמצאת ספק טריפה דמכסה בלא ברכה ולא חיישי' שע"י שיראו דמכסים יאכלו הבשר, וכתב עוד אף דאינו ראי' מהא דמכסי' כוי דהתם שאני דבעי' נמי סימני חי' בקרנים וטלפים מ"מ הואיל ולא אשכחן ההיא חששא אלא דחש"ו והתם רוב מעשיהם מקולקלין לא גמרי' מינייהו לספיקי אחרינא עכ"ל. ותמהני למה כתב זאת בדרך הכרעה מבלי ראי' הא ע"כ מוכרח כן מכח קושיא התוס' בסוגיא ד"ה סיפא נמי דאיך מדמי או"ב דאסור מספק לעשות מעשה לכיסוי דהוי שוא"ת והוצרכו לתירוצם דס"ל לסוגיא דבספק בודאי מחויבים בכיסוי ולא חיישינן שיאמרו שחיטה מעליא היא אע"כ דרוב מעשיהם מקולקלים א"כ גם באו"ב לשתרי ע"ש, הרי מוכח להדיא דבספק מחייב בכיסוי, וביותר הא מסקינן דרבנן אכולה מילתא פליגי הרי דחכמים מחייבים בשחיטת חש"ו בכיסוי הרי אף דעכ"פ שחיטתן אסורה מספק מ"מ מחויבים בכיסוי ול"ח שיאמרו שחיטה מעליא הוא ור"מ דפוטר מכיסוי הא מתיר ג"כ באו"ב וע"כ דס"ל רוב מעשיהם מקולקלים מש"ה פוטר מכיסוי אבל לענין זה דבספק מחייב בכיסוי לא מצינו דפליג על רבנן וזהו ראי' ברורה שאין עלי' תשובה:
וראיתי בפמ"ג שביאר בכוונת הב"ח דאף בספק בלא חזקת איסור פטור מכיסוי מדינא, כיון דאסור מספק אינו בכלל אשר יאכל, וזה ג"כ תמוה הא חכמים מחייבים בחש"ו בכיסוי וכנ"ל ומסתמא הנך חכמים דר"מ היינו חכמים דמתני' שמקודם דבשוחט ונמצא טריפה פטור מכיסוי והיינו מקרא דאשר יאכל כדאי' בסוגין, דשם וביותר דאף אם נרצה לדחוק דהנך חכמים לאו היינו אינך חכמים וס"ל דבאמת טריפה חייב לכסות, ומש"ה ג"כ ספק בשחיטה חייב בכסוי מספק, מ"מ יקשה היא גופא מנ"ל דפליגי רבנן גם מרישא מכח קושית המקשן דמ"ש או"ב מכיסוי, דילמא באמת הנך רבנן הם אינהו רבנן דדרשו אשר יאכל, מש"ה גם בספק פטור כיון דאינו רשאי לאכול, אע"כ דכל ספק חייב בכיסוי מספק דשמא אינו טריפה והוא בכלל אשר יאכל וברור:
עוד כתב הפמ"ג דאפי' טריפות דרבנן פטור מכיסוי דמ"מ אינו בכלל אשר יאכל, וזהו נסתר מסוגין לעיל (דף כ"ז ע"ב) מיתיבי הנוחר והמעקר כו' נחירתו זהו שחיטתו הא מ"מ מדרבנן אסור בנחירה, אמנם זהו יש לדחות דשפיר פריך דהא הך מתני' דהנוחר היינו סיפא דמתני' דהשוחט ונמצא טריפה, היינו דתחלה קתני דבטריפה פליגי ועלה

קתני דהנוחר והמעקר לכ"ע פטור, וא"כ פריך שפיר דמאן דמחייב בטריפה דלא דריש אשר יאכל אלא דנחירה ל"ה שחיטה כלל ממילא אם אין שחיטה לעוף מה"ת נימא נחירתו זהו שחיטתו אלא דאסור לאכול מדרבנן והוי רק כמו טריפה חייב לכסות ועד"ז פרכי' עוד ת"ש השוחט וצריך לדם כיצד עושה נוחרו או מעקרו היינו ג"כ על דרך זה דכיון דבעי' דווקא נוחרו ולא סגי לעשותו טריפה, ע"כ דס"ל דטריפה חייב בכיסוי מש"ה נימא נחירתו זהו שחיטתו:

אמנם מ"מ מוכח מסוגין (דף פ"ו ע"א) לא מבעי' צא וטרוף דשחיטה שאינה ראוי' כו' אלא אפי' צא ונחור וכו' כאשר צויתיך הרי אילו אין שחיטה לעוף מה"ת הי' מחויב בכיסוי אף דטריפה פטור וטעמא דר' מקרא דאשר יאכל כדאיתא שם להדיא הרי מוכח דאיסור דרבנן לא מפקע ממצות כיסוי:

תוס' ד"ה מ"ט הקשו מאי טעמא דרבנן י"ל דלמא גם לרבנן סמוך מיעוטא לחזקה אבל הוי רק כפלגא אף לדידהו דלמיעוט לא חיישי בצירוף חזקה לא הוי אלא מחצה ולר"מ הוי עדיף מרוב, וסברא הוא דאף דאזלינן בתר רובא ל"ה המיעוט כמאן דליתא רק מדאו' ל"ח למיעוטא אבל עכ"פ חששה הוא ובצירוף חזקה עדיף מרוב וזה פי' רש"י לקמן ע"ב ד"ה יאמרו, דלכאו' הוא דחוק אי לאו דרוב מעשיהן מקולקלים חיישי' למיעוט הא מיעוט מקולקלים, ובזה ניחא קו' הגמ' דמיעוט מקולקלים וחזקה עדיף מרובא דמתוקנים ולא הוי אלא מיעוט דמתוקנים וע"ז מתרץ מ"מ הוי אמרי' דחיישינן לאותו המיעוט ושמא יפה שחטו:

והנה מתוס' מוכח דלא כרשב"א דרבנן לא סוברים סמוך מיעוטא לחזקה כלל פליגי דאל"כ מאי הק' נימא דבזה פליגי לר"מ סמוך מיעוט לחזקה עדיף מרובא לשיטתו דחיישי למיעוט ולרבנן הוי פלגא ופלגא:

דף פו:

תוד"ה סמוך (עי' בחי' ב"מ ד"ו וקדושין דף פ'):

תוד"ה לחלק ואף על גב דבפרק כו'. ביאור דבריהם אף דר"י מספקא לי' אם חוששין לזרע אב, ולפי הצד דחוששי' מוכח דס"ל כר' יונתן דל"צ לחלק כמבואר ר"פ או"ב דהא בהא תליא מ"מ הש"ס בעי לשנויי לאידך צד דאין חוששין לזרע אב והיינו כר' יאשיה לזה מתרץ דמ"ש מדמו, ואף דעדיין קשה קצת דהו"מ למימר דהא דסבר ר"י דמכסה לחי' בפ"ע ועוף בפ"ע היינו מספק כיון דמספקא לי' אם חוששין לזרע אב, והיינו דמספקא לי' אם כר' יאשי' או כר"י מש"ה ה"נ מחמיר דדלמא כר' יונתן ול"צ או לחלק ואתי' לאוריי דמכסה לזה בפ"ע, צ"ל דניחא יותר לומר דר"י ס"ל דמדין ודאי צריך לכסות לזה בפ"ע:

אמנם מ"מ קשה לדינא אחרי דאנן קיימא לן דהוי ספק אם חוששין לזרע אב, א"כ ממילא להלכה אנן מספקי' אם כר' יאשי' אם כר"י נפסוק גם הכא לחומרא דצריך לכסות לכל א' בפ"ע, אח"ז רב מצאתי בעזה"י שעמד בזה בת' מהר"ם לובלין ונדחק בזה:

בא"ד משום דשמא אין חוששין. עי' בב"ק דף נ"ד ע"א ודף ס' ע"א:

דף פז.

במתני' וראהו אחר חייב לכסות, וק' דזה מוכח ממתנ' דלעיל דאחר מחויב לכסות דקתני חש"ו ששחטו ואחרים רואין אותן חייב לכסות:

שם בגמ' למאי נפקא מינה לברהמ"ז, קשה מאי הפסידו ממנ"פ בלא זימון כל אחד מברך לעצמו ולא הפסידו כלום ובזימון דאחד מוציא אחרים א"כ כיון דיוצא משום שומע כעונה הוי כמברך ממש והי' לו לענות אמן ואם לא ענה אמן איהו דאפסיד אנפשי' וביותר קשה אף אם נדחוק דאף אם שומע כעונה מ"מ לא מקרי מברך ממש הא בידו לברך לעצמו עם המזמן ביחד כדאי' (סי' קפ"ג ס"ז) שנכון שכל אחד ממסובין יאמר בלחש עם המברך א"כ לא הפסיד כלל, ועי' רש"י דפי' מ' זהובים שכר ד' ברכות שענה אחריהם אמן דאינו מובן. והמעדני יום טוב פי' דדעתו דברכת הזימון דהיינו נברך שאכלנו משלו לא הוי בכלל דאין עונה אמן אח"כ, וזה פירושו ד' ברכות שעונה אחריהם אמן:

שם דא"ל ההוא צדוקי לרבי מי שיצר כו'. עי' ברבינו יונה פ"ק דברכות דף ז' ע"ב הביא הנוסחא מי שברא אור לא ברא חשך ומי שברא חשך לא ברא אור א"ל שפיל לסיפיה דקרא ה' צבאות שמו ובאמת בקרא דהתם לא כתוב בסיפא דקרא ה' צבאות שמו ואולי דט"ס הוא וצ"ל לסיפיה דקרא כי אני ה' עושה כל אלה:

שם השב ואפי' מאה פעמים, ל"ד דהתם כ"א אבידה מחדש אבל הכא מפטר בפעם אחד מכסוי:

מתוס' לעיל (פ"ג ב) ד"ה שחט חי' מוכח דדוקא בעי עפר דאל"כ מאי גרע מכסה הרוח ומ"ש משחט דם בהמה עליו:

שם אין דיחוי אצל מצות (עי' תורע"א אות ל"ד):

תוס' ד"ה רואין וכו' וה"נ אמרינן בפ"ה דע"ז יי"נ וכו' ראשון בטל, וק' מאי ה"נ אדרבא הכא אמרינן לכיסוי אינו כן דאם אח"כ מראית דם אפ"ה חייב דאינו נדחה:

בא"ד וי"ל דכ"מ אמרינן חו"נ והכא בקדשים דוקא כיון שנדחה וכו', תמוה לי איך רצה לפרש הטעם כיון דבטל אין חו"נ איך אמרינן ולענין כיסוי א"כ דאין דיחוי אצל מצוה

הא מ"מ קרא קמא בטל ומה ענין אין דיחוי לכאן, אע"כ דחוזר וניעור ובקדשים דיחוי הוא ובכיסוי אין דיחוי אצל המצות הרי מפורש מסוגיין דמדין דיחוי הוא וצע"ג:

דף פז:

ברש"י ד"ה והוא דאיכא כזית דם גמור, וצ"ע דמשמע דצריך לאכול מדם גמור כזית ופשיטא דחייב, ועוד אמאי ל"נ דטעם כעיקר, ואפשר דפירושו אם מעורב בו כזית עם דם גמור בכא"פ ואף אם אין אוכל אלא מכולם כזית חייב:

תוד"ה תנן וכו' ונראה דברייתא היא. עי' באר שבע פ"א דהוריות סי' ל"ז:

דף פח.

מ"ש זב ומ"ש מת, לכאורה מזב ל"ק דגזרו משום דאית בהו מעיינות (והוי לאקושי) [והו"ל לאקשוי'] שרץ ממת:

ברש"י ד"ה אלו ואלו וכו' דל"ג רבנן טומאה, ק"ק דהא אפי' הוי גזרינן ג"כ אין טמא דהא גם בטבול יום עצמו א"מ, ואפשר דקאי על משקין שנגע בו ט"י, ולא גזור פירושו על עיקר הדין דגבי ט"י לא עשאו כמו בכל המקום דדבר הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה וגבי ט"י אף דפוסל את התרומה אין עושה למשקין להיות הראשון:

ד"ה איכא בינייהו וכו' חול הדק. עי' שו"ת ח"צ סי' ס"א:

תוס' ד"ה משקה טבול יום וכו' וא"ת דהכא משמע ט"י מטמא משקה בקדשים לעשות רביעי בקודש וק' מפסחים וכו', לכאורה אין מדוקדק דמהיכא מוכח דמטמא קדשים להיות רביעי דהכא מירי מתרומה וכמ"ש לעיל מיני' וגם התם מ"ש דקרי גבי ר"ח טמא יטמא גבי ר"ע הא הכא תרוייהו מירי בשלישי, וצ"ל דטעות הוא ומגיה מהכא מוכח דטבול יום מטמא תרומה לעשות רביעי בקודש ומ"ש מפסחים והשתא אתיא שפיר ודוק:

תוס' ד"ה רבנן סברי וכו' ומהכא מוכח דכיון דבברייתא בהדיא פליגי רבנן, משמע מדבריהם דלגירסא א' איתא בהדיא ברישא דברייתא רבנן ס' דמו כל דמו דאל"כ לימא איפכא דמוכח דלא פליגי משום דאימתי דמתניתין מפרש דנימא גם בברייתא הוי פירוש ולא פליגי:

דף פח:

תוס' ד"ה שוחק וכו' מוכח מדבריהם דהיכא דהוי עפר אף דאינו מצמיח כשר לכיסוי כמו זהב, וא"כ אמאי עפר מדבר אינו ראוי לכיסוי ומאי קאמר בגמ' הי' מהלך במדבר ואין לו עפר שוחק דינר זהב, וקשה דלכסי מאפר מדבר וצ"ע:

דף פט.

מחוט. עי' רש"י בחומש פ' תולדות ט' כ"ג ובראי"ם שם:

תוס' ד"ה יצא זה וכו', הא דאצטרכי ראי' מהכא והא התם בהדיא ג"כ כתיב דמחובר פסול, היינו דמביא רק לראי' דאף בשהוא תלוש אם רצה לקצוץ ממנו הוי מחוסר תלישה כמו הכא, וכ"ת דהתם כיון דיכול ליתן כל הקלף מותר, ז"א דהא קרן פרה לא מהני אף שיכול ליתן הפרה גופי':

ד"ה והתניא וכו', לא דמי כיסוי לחליצה דבכסוי לא הוי מאוס, דלתי' א' בע"ז דנכרי אף קודם ביטול מותר בדיעבד נוכל לומר דלכתחלה לא הוי טעם משום מיאוס רק כיון דיכול ויהי' של ישראל, אבל לתי' הב' דע"כ צ"ל דלכתחלה הוי משום מאוס מ"ש מכיסוי:

דף פט:

ברש"י ד"ה מכלל דאי מרישא שמעינן דנוהג בשליל סיפא ל"ל, וקשה אם לא תני סיפא הפלוגתא הו"א דאינו נוהג בשליל וולדות קדשים בהוייתן הם קדושים אבל מדתני סיפא שמעינן דר"מ סובר נוהג בשליל וודאי רישא נמי כר"מ:

תד"ה ואתי איסור מוקדשי', ואף על גב דתנן לקמן. תמהני הא לקמן ליכא כולל, אבל קדשים על גיד הוי כולל וכמו דנקט תוס' בפשיטות בדיבור הסמוך ד"ה איסור גיד וכו' דאין נראה שתחלוק הך סתמא אסתמ' דכריתות, והיינו כמו דהתם ס"ל למתני' דאמרי' איסור כולל דקדשי' חל על חלב ה"נ הכא וצ"ע:

תוד"ה אלא לא מסתבר למימר כו' (עי' בזה בחי' לקמן דף ק"ב ע"א):

ד"ה אם יש בה בנ"ט, הקשו דלמא אסור משום שמנו, ונראה לתרץ דהגהות אשר"י כתב הא דקתני אם יש בה בנ"ט ולא מצטרפת כל הקדירה היינו משום דדבוק וצריך בירך עצמו ס', ולפ"ז ניחא דהא פסקינן רק איסור דבוק בא' דאורייתא שמא הי' פעם אחת חוץ לרוטב וכנ"ל אבל בדרבנן לא חיישינן, א"כ לא מצי קאי על שמנו דיקשה על מה תני בה דשומן לא הוי אלא מדרבנן ולא הוי איסור דבוק, וגם בהגהות אשר"י מתרץ קושי' התוס' לקמן (דף צ"ו ע"ב ד"ה נצלה) דלמה לי נתבשל דהא משעת מליחה נאסר דבא להשמיענו בבישול דצריך דוקא בירך עצמו ס' משום דבוק דבמליחה לא אמרינן דבוק (וע"ע בחי' לק' צ"ו ע"ב בתוד"ה אם, ובדף צ"ח בד"ה וכעת אוסיף):

הקשו בתוס' דלמא מתני' טעמא משום שמנו ולעולם אין בגידין בנו"ט, לכאורה מנ"ל לתוס' זאת הסברא דבדרבנן נמי גזרו מינו אטו אינו מינו, הא מדאורייתא חד בתרי בטיל אלא דגזרו אטו שאינו מינו אבל באיסורא דרבנן מנ"ל האי סברא דגזרינן אטו שאינו

מינו, והא שמנו אינו אלא איסור דרבנן והוי מין במינו. וא"כ אמאי נותנת מתני' שיעור בשר בלפת אמאי לא בטיל ברובא באיסור דרבנן:
מ"ש ידידי נ"י בישוב קושית תוס' דלפירש"י אם יש בה דוקא א"כ י"ל דמינ' דייקי' דמיירי מאיסור גיד, ולא משמנו, דבשמנו הכל מצטרף דשמן יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב:
לענ"ד הא לפי' קושית תוס' דהיינו... שלא כשיטת הריב"ם דשמנו לא חמיר מגידו א"כ מוכח מהנהו אטמהת' דשומן הגיד הוא כחוש, וממילא אינו יוצא מחל"ח בלא רוטב, והרי אפילו חלב דס"ל לרשב"א דהוי שמן קצת לאסור כל החתיכה, ואעפ"כ א"י מחל"ח בלא רוטב ומכ"ש בשמנו של גיד דאינו אוסר בצלי רק כ"ק מכ"ש דהוי כחוש לענין שא"י מחל"ח:
ד"ה בולדות קדשים וכו' דכל זמן שלא נשחטו איכא איסור גיד בשליל, וקשה אמאי קאמר דאשמעינן לר"מ הא לר"י ג"כ כל זמן שלא נשחטו אסור ואי משום דישחוט ויהי' אפי' בן ט' לרבנן מותר ע"כ מקרי גם קודם שחיטה היתר א"כ גם לר"מ אמאי קאמר נוהג בשליל דהא אם ישחוט בן ח' יהא מותר, ואף דהקשו התוס' לקמן על קושי' הגמ' מ"מ אמאי קאמר הגמ' תיכף הא גם לר"י:
ד"ה והא מדקתני וכו' דהא ר"י אית לי' גבי חלב וכו' וקשה מאי ראי' מר"י דהא מ"מ בעי' (זו) אויר חלב, כמ"ש תוס' לקמן בהדיא בד"ה הכא במבכרת וצ"ע:

דף צ.

אימר דשמעת וכו', עי' מהרש"א דהק' דהול"ל דמתני' לא ס' כר"י דהא תני אינו נוהג בטמאה, וי"ל דלמא האי תנא לא סבר כאידך מתניתין ונוהג בטומאה והא דהקשו תוס' לעיל בד"ה אלא, מהאי מתניתין היינו כמו דגמרא הקשה ממתניתין דירך, ודוחק לו לומר דלית לי' כי הני מתניתין, ולפ"ז הי' לו להקשות מן מתניתין דטמאה, אבל לפי האמת נוכל לומר דהאי תנא לא סבר כמתני' לפי תירוץ ב' דתוס' שבועות (כ"א) דלא חל על חצי שיעור נוקי מתני' דגיד חל על מוקדשין דלא הוי אלא חצי שיעור ומטעם גיד חייב דהוי ברי' כמתני' דלקמן דף צ"ה:
תוד"ה אלמא בדברי תוס' לא הבנתי בתירוצם הא' דעל אמ"ה דלא חמיר כמוקדשים, מ"מ יקשה בסוגי' דשם דף ק' ב' דפלפל הש"ס אם גיד חיל על טמאה דאין אחע"א, בזה יקשה א"כ איך חל גיד על אמ"ה. גם בעיקר קושיתם איך חל גיד על אמ"ה, לא ידעתי אטו גיד הוי אבר בלא קישורו עם העצמות והבשר, ואם דכוונתם לבשר בן החי הא ס"ל לתוס' דבחייה לכו"ע לאו לבשר מן החי עומדת, גם פקפקתי קצת בתירוצם הא' והב'

דגזיה"כ הוא דגיד חייל על אמ"ה, דהא אמרינן שם צ"ו ב' ורבנן ההיא אכילה דכי אית ביה ד' וה' זיתים, והא בפשוטו ניחא, די"ל דלרבותא כתיב לשון אכילה דאפילו הגיד שיש בו כזית חייב דס"ד דוקא באין בו כזית חל על איסור בשר מן החי דאיסור חל על חצי שיעור, אבל על כזית לא לחול:

ד"ה קדשים וכו' והא דלא כתבו דמשמע אפי' ולד חטאת דשרי לאחר זריקה לכהנים נמי לא חיל, וג"כ הי' לו להקשות הא הגיד הוא מוסיף ואמאי לא חייל, וזה הוי יותר רבותא ממאי דכ' השתא דמשמע דאף לשלמים לא חייל דאל"כ הי' לו לאוקמא בכה"ג דיקשה ע"ז דלא הוי כלל רבותא דפשיטא דחייל, י"ל דולד חטאת לא משכחת לה דהא הוי בכלל חטאות המתות:

בא"ד מדלא אשכחן אלא במבכרת, תמוה לי הא בשאר קדשים הנאכלים לכהנים הוי איסור מוסיף דחל איסור גיד לכהנים וכן במבכרת דתלי טעמא דבהדי הדדי אתיא הא בלא"ה הוי מוסיף דנאסר לכהנים וצע"ג:

בא"ד כיון דמחיים לא חייל דיכול לבוא לידי כרת תו לא חייל נמי לאחר שחיטה. ולכאורה צריך להבין דמהאי טעמא גופא שכ' תוס' דמחיים לא הי' יכול חייל משום כרת משום זה גופא בפשיטות אינו חל לאחר זריקה דג"כ יוכל לבוא לידי כרת, אבל זה אינו דתרווייהו גרם דמחיים הי' אסור בפשוט משום קדשים וחמור הוי דאית בי' כרת ע"י פיגול אבל לאחר זריקה דליכא אלא איסור כרת לחוד, אבל זה קשה דלוקי מתני' כר"י הגלילי, דאית לי' בפ"ק דב"ק (דף י"ב) דקדשים קלים אין בהן משום מעילה ליכא כלל מחיים איסור קדשים ושפיר חייל גיד עלי' וצ"ע:

בא"ד נימא מיגו דאיתוסף לגבוה וכו' קשה הא השתא בשלמים קאי וליכא כלל לגבוה הגיד ובעולה לא יחול לסברא דהשתא דאיכא כרת (ועי' חי' זבחים ד"ע):

דף צ:

מיתבי גיד של שלמים וכו' מאי לאו מקטירו, ק"ק דלמא סבר הברייתא כמאן דאמר דיעלו:

שם ת"ש העצמות והגידים והנותר ישרפו וכו'. (עמש"כ לק' צ"ו ע"א):

דף צא.

רב אשי אמר ל"נ אלא לשמנו דתניא שמנו מותר וכו'. קצת קשה דלמא אין הכי נמי בגידין ממש קאמר רק ישרפו באמת משום שמנו ששמשו אותו:

בתוס' ד"ה ר' אשי וכו' והא דלא קאמר אליבא דר"מ, ק"ק דלמא משום הכי אמר סתם דנוכל לאוקמי ג"כ כר' מאיר דס' ספוקי מספקא ל', גם מאי קאמר דלר"י שומן מותר דבעי הירך לימין קשה דלמא סבר ר"א כאידך מ"ד דמפיק לקמן מן בהאבקו עמו:
בד"ה כמ"ד וכו' שנצטוו על הנחירה, לא זכיתי להבין דבריהם היכן מצינו כן הא נצטוו רק על אמ"ה אבל במתה מאליה מה חיוב יש לבן נח:

דף צא:
כד צלי בעי למיהדר. עי' ברכות כ"ו ע"ב תוס' ד"ה יעקב:
שם מאי רבותיה, מה שהק' כבודו הא י"ל דעל ידי שהציע ושכב עליה קנה בחזקה זו את הכל דבי' שדות וי' מדינות קנה הכל ע"י חזקה באחת מהן, לענ"ד בפשוטו דלשון הארץ אשר אתה שוכב עלי' משמע דאותה קרקע ששוכב ניתן לו ולא השאר:

דף צב:
אילימא דשליל [והא] מפלג פליגי בה, ק"ל למ"ש הרשב"א בשם תוס' דמה דאמר הלכו לשיטתן היינו בחלב דכתיב חלב שור וכשב, דלר"מ דבן ט' חשיב בקר בפ"ע דלא קרי בי' כל בבהמה תאכלו מש"ה מקרי חלב שור אבל בבן ח' לא מקרי חלב, ולר"י גם בן ט' עדיין לא מקרי שור בפ"ע, אבל לענין גיד פליגי בד"א דר"מ ס"ל דשחיטת אם אינו מתיר את הגיד דכל בבהמ' תאכלו קאי רק על דברי' המותרי' ור"י ס"ל דהכל שרי ופלוגתיי' גם בבן ח' עיין שם, והר"ן הביא שיט' זו בקצרה, א"כ מאי פרכי' הא י"ל דמתני' ה"ק ונוהג בשליל היינו מה דהוי שליל לר"מ ר"ל בן ח' מ"מ גיד נוהג בו ור"י אומר אינו נוהג דס"ל דהוי שליל ואף בן ט' ר"י לשיטתי' אינו נוהג ועלה קאמר וחלבו מותר היינו חלב דשליל למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' לר"מ בן ח' ולר"י בן ט' החלב מותר, וצ"ע:
שם ר' יוחנן ממרטט ליה, ע"ל צ"ז ע"א תוס' ד"ה כוליא:
תוס' ד"ה אילימא הקשו מ"ש בגיד דשליל פליגי ובחלבו מודו, י"ל דחלב כ"ע בעי עכ"פ אויר חלב כמ"ש תוס' לעיל:
ד"ה עולא וכו' כתבו דעולא סבר דגידין ולא קנוקנות, קשה מהיכי נשמע דעולא גם בזה פליג ארב דלמא עולא סבר קנוקנות ג"כ אסור ולא פליג אלא דאף גיד בעצמו ודאי אסור ואף שעץ הוא:

דף צג.
רש"י ד"ה המסס וכו', קשה דסותר עצמו מלעיל (מ"ט) שהתם מוכח דתותב קרום ונקלף ודאי אסור והוא שעל הקרב וכן לקמן ד"ה חלב שעל הדקין שנחלקו בו ר"י ור"ע ואדרבא בעל הדקין לא פליגי וצ"ע:

בר"ן ד"ה חוטי היד אסורין, וה"נ משמע בפ' הזרוע דאמרינן חוטין שבלחי אסורין, נ"ב, עי' בר"ן לקמן ד' ל"ה:
בא"ד וכן נמי ההיא דפ' השוחט כו' וע"י שחיטה מתעורר הדם ופורש ממקום למקום ולפיכך צריך מליחה, נ"ב, תמוה לי הא הר"ן כ' מקודם דאפילו בשר שיש בו חוטין דכפירש דמי, מ"מ לא בעי מליחה לצלי משום דנורא מישב שאיב ונפיק:

דף צג:
והלכתא כרבינא לקולא ויצא מן הכלל הזה סוטה כ"ה ע"א ע"ז כ"ז ע"ב ודף ל"ג ע"ב ודף ע"ה ע"ב:
שם והשתא דאנשיוה לדר"י מהימני, ק"ק דהא אליבי' אין נאמנים ומאי תוסיף תת כחה דשכחו לר"י מ"מ לר"מ כיון דהיא טרחא איך נאמנים וצ"ע:
שם מתני' שולח אדם כו' (עי' מג"א סי' ש"ז ס"ק כ"ט ובחי' רבינו שם):
שם שלימה אין וכו' במאי עסקינן וכו', וקשה לקשי' מיני' ובי' בפשוט מ"ש שלימה מחתיכה אי חיישינן דזבין ישראל אפי' שלימה נמי ואי לא חיישינן אפי' חתוכה נמי לא:

דף צד.
בגמ' ואב"א במקום שאין מכריזין וכו', להאי לישנא נוכל לומר דמיירי אפי' במקום שמכריזין ואף דליכא ידוע חיתוך דעכו"ם מ"מ שלימה לישדר דלא זבין ישראל מספק שמא נטל עכו"ם הגיד ובחתוכה לא שמא יתננה בפני ישראל:
בחי' הרשב"א כ' לקיים דברי הראב"ד דמדאין משלחי' חתוכ' לחבירו מוכח דמדינא א"צ לבדוק אחר מנקר דלפושע שיעשה שלא כדין לא חיישינן והא דפרכי' שלימה נמי לא דלמא חתיך לה אף דצריך לחוש הקונה דלמא עכו"ם חתך לה וע"כ משום דחיישי' לפושע. היינו דלס"ד הי' מוכרח כן משום דאל"כ גם חתוכה ליזבן דהקונה יחוש דעכו"ם חתך לה אבל למה דמשני חתוכה דעכו"ם מידע ידיע קיימי' כפשטא דל"ח לפושע עיין שם, ולא זכיתי להבין דא"כ יקשה בהא דאמרי' ואב"א במקום שאין מכריזין וגזירה שמא יתננה. הא אדאתאן לזה גזירה הו"מ לאוקמי גם במקום שמכריזים ושלימה מותר דאם יחתוך העכו"ם יחוש הלוקח דשמא העכו"ם חתכה. אבל חתוכה לא דדלמא יתננה בפני ישראל ויראה דחתכה ישראל, [ואף אם נדחוק דמאי דאמרי' אב"א במקום שמכריזין ואב"א במקום שא"מ לא הוי כתרי לישנא אלא דהכוונה דמיירי בין במקום שמכריזין בין במקום שא"מ, מ"מ למאי הוצרך לחדש דחתוכה דישראל מידע ידיע, הא בהאי סברא דגזרה שמא יתננה בפני ישראל אחר מספיק לאוקמי בכל גוונא וכנ"ל וצלע"ג], (א"ה נלע"ד שהמעתיק חסר איזה דברים וזה קושיא ב' על דברי הרשב"א שם לקמן דקשה

היאך אפשר לומר דרבא אית לי' גזירה שמא יתננה לו בפני ישראל יע"ש) דשם לא יהי' לו תקנה דאף אם יאמר לעכו"ם שנפל עליו יי"נ מ"מ העומד מרחוק ולא שמע זה בודאי מותר לקנות ממנו כיון שרואה שאין זה פת עכו"ם. משא"כ בנו"ט שאם יעמוד מרחוק לא יקנה מהעכו"ם וק"ל:

[מהג"ר בונם זצ"ל] קושי' אחי הגאון נ"י בדברי הרשב"א לפמ"ש בדברי הראב"ד דהו"ל לאוקמי גם במקום שמכריזים ושלמה משדר משום דלא חיישי' לפושע, קושיא חזקה היא וצריכה נגר ובר נגר דלפרקינה, ואך מ"ש אחי הגאון נ"י לדחות הוכחת הרשב"א דלא גזרי' שמא יתננה בפני ישראל אחר מההיא כרי' דחיטי דנפל עלי' יי"נ דשם א"א בתקנה דגם אם יאמר לעכו"ם שהוא יי"נ לא ישמע העומד מרחוק ולא יחוש לכלום משא"כ בנבלות וטריפות שאם יעמוד במקום שאי אפשר לו לשמוע לא יקנה מהעכו"ם ויחוש לשמא אמר לו המוכר שהוא טריפה והוא לא הי' אפשר לו לשמוע. לא זכיתי להבין דאם מש"ה הצריכו חכמים שיאמר לעכו"ם שהוא טריפה ע"כ משום דבסתמא יקנה מעכו"ם מדלא שמע מהישראל שהוא טריפ' א"כ גם גבי יי"נ הו"ל לרבא להצריך לומר לעכו"ם שנפל עלי' יי"נ כדי שיתוקן שאם ישראל יעמוד ע"ג שיזהר לקנותו כמו שהצריכו בנו"ט אף על גב דלהעומד מרחוק א"צ דבלא"ה לא יקנה אפ"ה חששו שמא יתננה בפני ישראל ה"נ הו"ל לרבא להצריך בייי"נ כדי שיתוקן עכ"פ אם יהי' ישראל עע"ג שלא יקנה. בשנות אחי הגאון נ"י ימחול עכ"ה לפרש לי כוונתו בהרחב ביאור [ע"כ מהג"ר בונם]:

מ"ש אחי הגאון נ"י על דברי בההי' דשמא יתננה בפני ישראל. כוונתי היה דחז"ל לא תקנו לחצאין דוקא בנבלות וטריפות דע"י שיאמרו לו שהיא טריפה נסתלק כל המכשול דאותו שעומד מרחוק לא יקנה דיחשוב דלמא אמר לו שהוא טריפה. אבל בייי"נ שנפל על חטי דלא מהני אמירתו מכל וכל דהא העומד מרחוק יקנה כמו דקונים חיטים בסתם ואם באנו לחוש לזה יהא אסור לגמרי למכרם לנכרי מש"ה לא תקנו זה כלל וכלל ואם אינו נוח בעיני אחי הגנ"י בטלים דברייי:

שם [ואב"א משום דקא גניב לי' לדעתי' דאמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות וכו'] קשה מאי ראי' משמואל דגניבת דעת אסור דלמא התם דהטעהו ונטל תיכף ממון יותר והוי השתא גזל וכן לקמן דלא ימכור סנדל של מתה בחזקת חי' דמתעהו ג"כ משום האי טעמא הוא, וצ"ע על רש"י שפי' שמטעהו גונב דעתו, ועל עיקר הדין קשה דמ"ש טעות עכו"ם דמותר וגניבת דעת אסור דג"כ לא הוי אלא טעות:

תוס' ד"ה חיתוכא וכו' הקשו לוקמי אף בשאין מכריזין וחיתוכה לא דישראל [יקנה] ממנו משום דמידע ידוע חיתוך דישראל, וקשה דהפי' שמא יתננה בפני ישראל היינו דוקא ישראל בעלמא לא הטבח ויחוש ישראל חבירו דזה ישראל חבירו ודאי לא קנה רק כשר, אבל באמת אם טבח נותנה לעכו"ם אף אם ישראל רואה לא זבין דטבח נותן לו טריפה, א"כ ל"ק קו' התוס' דמ"מ חתיכה לישדר דלא זבין דישראל חייש שמא זבין מטבח, אמנם מדברי רש"י לקמן (ע"ב ד"ה גזירה) משמע אפי' בטבח עייש"ה:

דף צד:

תוס' ד"ה אמר אביי וכו' ורב אשי חייש כיון דטובא ישראל קיימי וכו' כדפי' בקונטרס ע"ש, לא הי' צריכים לזה לפי פירושם דלעיל דברישא ל"ח כיון שנותן לו לדורן מותר לגנוב דעתי' ולא יקנה ישראל ממנו אבל סיפא במכירה דאינו רשאי לגנוב דעתי' וודאי הוא כשירה ויקח ממנו ישראל אך מי יודע אם שלח לו למתנה או למכירה:

קשה לי בסוגיין ר"א אמר כולה במקום [שאין] מכריזין ומציעתא גזירה שמא וכו'. ותמהני, למ"ש תוס' [ד"ה אמר אביי] בכוונת רש"י דברישא ליכא משום ג"ד [גניבת דעת] דבמתנה ליכא ג"ד אלא במכר, א"כ למאי הוצרך לחילוק' לחלק בין מכירה באיטליז למכירה בביתו, הא בפשוטו רווחא שמעתת' די"ל דודאי ברישא במתנה, דישראל הרואה שנותנה לו חושש שמא הוא טריפה, ומה דנותנו לו בסתם משום דבמתנה ליכא משום ג"ד, אבל במציעתא במכירה חיישי' שפיר דיתנה לו בפני ישראל אחר דזה הרואה יסמוך דודאי כשירה, דאל"כ הי' אסור למכרו לו בסתם משום ג"ד, ואף דלעיל כי משנינן ואב"א במקום שא"מ וגזירה וכו' אף דעדיין לא נחית לטעמא דג"ד, הא י"ל דמה"ט באמת מחולק הבריית' עם המתני', דלא חיישי' לשמא יתן בפני ישראל אלא היכי דיהי' להרואה הוכחה דכשירה, ומה דקתני בבריית' חדא מפני שמתעהו וחדא שמא יתננה לו וכו', אין הפי' ועוד דאפי' אם היה ג"ד מותר, אלא בפשוטו דהוא עושה ב' איסורי', א' איסור דג"ד וב' דיש חשש דיתננו בפני ישראל אחר, דכיון דג"ד אסור יהי' הוכחה להרואה דכשירה, וצ"ע. ולפי הדרך הב' שכ' הרשב"א בכוונת רש"י, דברישא ליכא ג"ד דבמתנה ליכא כ"כ ג"ד ניחא, דעכ"פ יהי' לו הוכחה ברישא דכשירה, דאלו הי' טריפה אסור גם במתנה ליתן סתם משום ג"ד, אבל לדברי תוס' הנ"ל קשה, וצ"ע:

בא"ד הי' יודע שמואל וכו', לאו דוקא אלא לגמרא ידוע הוא ששמואל הי' יודע שנתן לו בצנעה:

בא"ד היינו כשאומר לו דכשרה היא. עי' לקמן דף ק"ו ע"א ובמהרש"א שם:

בא"ד להשביח מקחו אומר כן וכו', ק"ק מאי צריכים בזה לתרוצי לאביי ולרבא וליכנס בפי' רחוק הא לדידהו תירצו לעיל דסברי תירוץ א' בגמרא לעיל דמוקי מתניתין במקום שמכריזין רק הכא בעי לתרוצי ללישנא ב' והם מצי סברי כר"א:

דף צה.

בגמ' שאני הכא דאיתחזק איסורא, ק"ק אמאי ללישנא קמא לא ניחא להו [בתירוץ זה] שאני הכא דאיתחזק איסורא, וי"ל דהנה תוס' כתבו לקמן (ד"ה ובנמצא) דהא דבמכריזין והכריזו אסור לקנות בשר מעכו"ם היינו משום חומרא בעלמא, ובזה הסברה פליגי לישנא דהאי דינא דרבי במקולין היינו דוקא במקום שמכריזין ולא הכריזו אבל בהכריזו אסור כמ"ש תוס', ולישנא בתרא סובר דאף שהוא בעצמו לבדו אומר שנטרפו לו ומכרו לעכו"ם מ"מ הוי כאיתחזק איסורא והיינו דלא גרע מהכריזו דלא הוי ג"כ אלא משום חומרא בעלמא, ולישנא קמא סבר דלא הוי כהכריזו כיון שהוא לבדו אומר כן, ובאמת קשה האיך [הוא נאמן] הא ע"א אין נאמן כיון שאינו בידו:

שם נמצא ביד עכו"ם שאני, הא דנקט דוקא ביד עכו"ם ולא ישראל, היינו דמישראל אין רשאי לקנות דהשתא הוי ג"כ ספק הנולד במקום הקביעות דהא הישראל בעצמו צריך לקנות דוקא כשר ע"כ הוי ג"כ ספק אם לקח מקבוע, אבל בנכרי דלא איכפת דלדידי' כולם היתר תלינן שלקח מרובא, לפ"ז אם היו ט' חנויות כשרות ואחת מוכרת אבמה"ח דאף לנכרי אסור ואם נמצא אצלו בשר ג"כ אסור מטעם קבוע, וכזה יש ספק אם נמצא גבי קטן דאינו מצווה להפרישו מנבילות אם יהי' מותר, ובזה הסברא מתורץ תוס' בכתובות דף ט"ו ד"ה דלמא ע"ש:

רש"י ד"ה אי נכרי נקט לי' א"ו בנמצא על הארץ וקאמר ברוב טבחי ישראל מותר, ק"ק מאי בעי בזה הא השתא ק' על זה גופא אסיפא דמבושל מותר הא הוי נתעלם מן העין ואמאי מותר:

תוס' ד"ה אמר רב וכו' וחומרא בעלמא הוא משום עובדא דלקמן, וק' מאי פריך לרב ממתניתין הא איהו רק מחמיר הי' מאותו עובדא ולהלן וצ"ע:

ד"ה ספקו כמו דבר שדרכו לימנות. הלשון קשה:

ד"ה ובנמצא וכו' מסקי תוס' במקום שמכריזין והכריזו הוי באמת רק משום חומרא בעלמא, וק"ק ואמאי לא מחמירינן התם בט' חנויות ג"כ אם נמצא ביד עכו"ם מ"ש זה מזה וצ"ע:

ד"ה ה"נ כשנמצא ביד עכו"ם וכו' וכ"ת דרק לכתחילה אסור לעשות משום גזירה שיקחו מן הקבוע דא"כ אמאי ירעו עד שיסתאבו, לכאו' קשה אמאי לא פריך התם הגמ' אמאי

ירעו עד שיסתאבו, י"ל דהנה בקדשים אם פעם א' נדחו יש פלוגתא אם חוזר ונראה, ולפ"ז ניחא דהמקשה התם ל"פ מירעו עד שיסתאבו דלמא סברי אם נדחה אין חוזר ונראה וכיון שפעם א' נדחה דצריך לרעות וכו' ע"כ לעולם אסור, ע"כ פריך דמעולם לא נדחו דניכבשו דניידו ותוס' דהכי כ' היינו למ"ד חוזר ונראה, תקשי אמאי ירעו הא אם פירשו יהא מותר:

בר"ן דף ר"צ ע"א [בד' וילנא דף ל"ג ע"ב] דפירש בפנינו הוי ג"כ פירש מן התורה אלא דחכמים גזרו בראוהו פורש מן הקבוע משום גזירה שמא יקח מן הקבוע, תמוה לי מתוספתא הובא בר"ש רפ"ה דטהרות ט' שרצים וצפרדע א' בהם וכו' פירש א' מהם ברה"י ספיקו טמא ברה"ר ספיקו טהור, והיינו ע"כ בפירש בפנינו וכמ"ש הר"ש שם הרי דמדאורייתא מקרי קבוע מדמקילי' ברה"ר דהוי ספק וצע"ג:

עוד בה השלישיה, דבההיא דקפץ אחד מהמנויים דקודם דנכבשינהו היו כולם בספק, בזה אמרינן דע"י דנכבשינהו ויהי' פרוש לא הוי כבירור גמור לעשות מספק ודאי, משא"כ בההיא דתוספתא דט' שרצים דמיירי דבעודם בקביעתם ניכרו איזה שרץ ואיזה צפרדע וכדמשמע לישנא דנגע באחד ולא ידע באיזה נגע משמע שהספק דא"י אם נגע בזה או בזה, אבל לא דנגע בזה וא"י אם זהו שרץ, וא"כ הספק מתחיל רק בשעה שפירש בזה כיון דרובא פירש לא חלה על חתיכה זו מעולם שם ספק ומקרי ודאי:

ובזה מיושב מה דתמוה לי מאד על הר"ן פג"ה דגם פירש בפנינו מקרי פירש מה"ת לא דחכמים גזרו בזה שמא יקח מן הקבוע, ולא מקרי קבוע דאורייתא רק בלקח בידים ממקום הקביעות, מה יענה להתוספתא הובא בהר"ש פ"ה מ"ב דטהרות פירש וכו' ובנמצא וכו', ובאר הר"ש שם ההפרש שבין פירש לנמצא, דפירש היינו בפנינו, ולהר"ן הנ"ל הא גם בפירש לפנינו הוי מדאורייתא פירש וטמא מדינא, והוא צע"ג לכאורה, ולדברינו הנ"ל ניחא, די"ל החילוק בין פירש לנמצא היינו בפירש לפנינו, דכיון דרואה דפירש לא ידע מה הוא מסתמא הספק במקומו שלא ניכר בין שרץ לצפרדע ונכנס הכל בספק, מש"ה אף דפירש אח"כ לא נתברר מכח זה להוציאו משם ספק לשם ודאי ולא מקרי טמא ודאי, אבל בנמצא דהיינו דבמקומו הי' ניכר, אלא כשנמצא נולד הספק בזה, כיון דבשעה שנולד הספק כבר פירש בזה מכח הרוב לא נקראת עליו שם ספק ומקרי ודאי, ועכ"ז קשה עלי להוציא חילוק זה, ודברי הר"ן צ"ע, וגם הא באמת הסברא הראשונה נכונה כיון דספק טומאה ברה"ר ילפינן מסוטה ולא נזכר בה ענין ודאי לא ילפינן רק ספק ולא רוב, וא"כ התוספתא דמיירי דהספק על האדם שנגע דיש בו דעת

לשאול ורק מטעם ספק טומאה ברה"ר טהור הקושיא חזקה על הר"ן, בפירש לפנינו אמאי טהור, הא מדאוריתא מקרי פירש, וצע"ג:

דף צה:

אמר רב עבדי נמי הכי וכו' דמוכח מיני' דחיישינן לעורב, וקשה דלמא התם דוקא דאיכא ריעותא דמצא תרי חיישינן אבל נמצא בשר על שולחנו במקום שהניחו מה"ת ניחוש לעורב, גם אמאי באותו מעשה חשש לעורב ולא מקודם לכן כדמשמע מלשון תוס' לעיל ד"ה אמר רב, דחומרא הוא משום עובדא היינו דמקודם לכן לא הי' חושש לעורב הא הכא ג"כ הוי רוב טבחי ישראל ואי משום דהוי ריעותא דמצא תרי א"כ מאי ראי' כלל מהכא כנ"ל וצ"ע:

שם וא"נ בסימנא כי הא וכו' דמחתך לה על תלת קרנתא, עי' רש"י בב"מ (כ"ג ב) שהי' שולח ביד עכו"ם, וקשה דלמא בסימן כזה לא סמכינן לשלוח ביד נכרי ורק מסמן שלא יגנבו אנשי ביתו כדפ"ה הכא, גם בזה שפיר הביא ראי' מרבה בר"ה דהתם הוי סימן כ"ד והכא נמי משום העלמת עין סגי בכל דהו כדמוכח לקמן דמחרוזות מהני, אבל אם נימא דרבה בר"ה מסמן לשלוח ביד נכרי והוי סימן גמור מאי כי הא, הא הכא בהעלמת עין ל"צ סימן גמור:

תוד"ה כאליעזר כו' וא"ת. עי' ברד"ק שמואל א' י"ד ט' בארוכה:

דף צו.

ומאי דשייר דרבנן לר"מ, לפ"ז קשה הא נוכל לאוקמי לעיל דף צ' ב' ברייתא דגידין ישרפו אפי' כר"מ, דהא לדידי' חטיטה הוי רק מדרבנן וצרך לשייר אבל כיון דמדאורייתא בר אכילה הויא הוא נותר כמו דמוקי בשמנו וצ"ע:

תוס' ד"ה ולא מהדרינן דהכא מיירי בט"ע כל דהו, ולפ"ז קשה למסקנא אמאי לא מהדרינן לצורבא מדרבנן בט"ע כל דהוא דהא מוכח מהכא דמהני, גם מנ"ל דהא דקתני התם לצורבא מדרבנן היינו [לאו] בטביעת עין כ"ד וצ"ע:

ד"ה פלניא וכו' דאם באו עדים שזינתה קטלינן לה, ק"ק נימא כיון דפעם א' הוחזקה שבעלה הוי מת ושרי לינשא תו הוי כודאי וקטלינן לה כמו אם ע"א אמר שזהו חלב ואח"כ אכלו אדם א' חייב, אף דאם יאמר ע"א שזהו אכל חלב לא מהימן לחייבי' קרבן אבל כיון דפעם א' נתחזק לאיסור מחמת ע"א הוי כודאי איסור, וכה"ג תירצו לקמן דשט"ח אין אדם מוחזק בו מהדרינן אף שאח"כ יוציא ממון לא איכפת לי', ונראה דלא ניחא להו למימר בה הסברא להרוג נפש אפי' בע"א אם אמר מת כ' תוס' דלא קטלינן אח"כ כשזינתה, אך זה ק' דהא חזינן דע"י חזקה קטלינן דאם הלך בעלה למדה"י מחזקינן

לה בחזקת א"א ואם זינתה קטלינן לה דחזקה דודאי חי וסימנין מוציאין מחזקה דשרי להנשא ע"י סימנין וכיון דקטלינן ע"י חזקה אמאי לא הורגין ע"י סימנין מכ"ש, ונ"ל לתרץ דלא אמרינן שהסימנין מסלקי' חזקת חי' אלא כן הוא כיון דחזינן דמת איש א' ויצא איש א' מחזקת [חי'] לפ"ז הסימנין מבררינן רק דזה האיש יצא מחזקת חי' אך כל זמן שלא ידעינן מחזקינן לי' בחזקת שהוא חי' ומ"מ מסימנין לא מוכח דיצא מחזקת חי לגמרי ע"כ לא קטלינן לי' דדלמא באמת הוא חי', אבל ק' דמוכח דסימנין מוציאין מחזקת חי דידי' דהא פסקינן אם נטבע ראובן במים שאין להם סוף דמדאורייתא מותרת אך מדרבנן אסור דדלמא יוצא בצר אחר ואם אח"כ העידו שראו שיצא מצד אחר שמעון ומת שם והכירו ע"י סימנין אשתו של שמעון מותרת דמהכא מוכח דמוציאין מחזקת חי' לגמרי ע"י סימנין, דליכא למימר כיון דחזינן דמת איש א' ע"י סימנין מגלין דזה הי' אדרבא הכא ידעינן דממילא מת איש אחר ונימא דהוא אותו שנטבע מצד אחר וצ"ע:

בא"ד דאין האחים יורדים לנחלה על פיו. לכאורה קשה אמאי אין האחין יורדין על פיו, דהא בכה"ג אין מוציאין ממון מחזקתו כיון דעל זה דנין שמת ואם מהימנינן להו שפיר יורשים יכולים לחלוק, ולא דמי לפלניא דהאי סימני' לוה מפלוני דאף אם לוה ממנו מ"מ השתא מוציאין ממון מחזקתו דזה הממון אינו של המלוה דמלוה להוצאה ניתנה. אמנם דמי לדין שהביאו תוס' חפץ דהאי סימני' לפלניא הוא, דעל זה גופא אנו דנין האם הסימנין ראי' ולא מוציאין כלל מחזקה אפ"ה לא צריך לאהדורי:

בסה"ד דפלניא הוא. עי' בב"מ ע' ע"א תד"ה אתא:

ש"ב הגאון נ"י כ' על קושיית הנב"י שהקשה דמ"ט סמכינן על סימנים באיסור א"א, ולא קטלינן לי' ע"י סימנים, והנב"י תירץ, כיון דמכחיש בברי, ואף אי מודה הוי התראת ספק, והשיב עליו ש"ב רומפכ"ת דהא הרמב"ם פוסק דשמה התראה:

יפה השיב, אבל יראה לי דהנב"י אזיל לשיטתיה דכתב בח"ב, חלק אה"ע (סי' ע"ז) דרק לענין מלקות פסק הרמב"ם דשמה התראה אבל לא למיתה:

ואולם לענ"ד גם גוף הסברא תמוה למחשב זה להתראת ספק, דהא מכל מקום יכולים להעיד עליו, כשלא יזיזו ידם מתוך ידו, וחלה ההתראה:

גם בעיקר הסברא מכח דמכחיש בברי, א"כ נימא דין חדש במעידין שאשה אחת בסי' כך וכך נתקדשה, ואשה אחת לפנינו בסי' כאלו אומרת לא נתקדשת תהיה מותרת ולא נחליט אותה לא"א, ובזה אפשר לומר דמ"מ מי שנושא אותה א"י ברי דהדין עמה, אבל מ"מ יהיה הדין במעידין דבסי' כזו נתקדשה לישראל, ובת כהן לפנינו בסי' זה לא נאסור אותה למיכל בתרומה כיון דמכחשת בברי [ואני מסופק למ"ד סי' דרבנן אי מחמירין

באיסור בסי' אמצעי בנידון דמעידין דאשה בסי' אמצעי נתקדשה, נאסור לאשה שיש לה סי' כזו להנשא, והוא אם סי' דרבנן, היינו דחכמים עשו סי' לראי' באיסורין להחמיר, או דלא עשו כלל דין לענין איסור, רק להך מלתא דאבידה להחזיר בסימן:

ולענ"ד מוכח מדברי תשובת הרא"ש דהקשה על הרמב"ם מההיא דכודנייתא ואי נימא דהאיבעיא סי' דאורייתא או דרבנן, היינו הא דמחזירין אבידה הוא דאורייתא או דרבנן דתקנו מטעם דניחא ליה. ולא עמדו לענין דבר אחר רק לענין אבידה, א"כ מה בכך דהוי כלאים דרבנן אם בדאורייתא לא מחמרינן מטעם סי' אמצעי, פשיטא דלא מהני להקל באסורי דרבנן):

וש"ב רומעכ"ת תירץ כיון דעדים עדיפא מסימנים, איך נידון לקטלא ע"י סימנים, והתורה אמרה עפ"י ב' עדים יומת המת, זה אינו מספיק, דע"פ ב' עדים, היינו דהב"ד מאמינים רק ע"פ ב' עדים, אבל איך העדים יודעים הענין מזה לא מיירי קרא, ואם העדים מעידין דפלניא דהאי סימנא קטליה, ידעינן עפ"י ב' עדים דאיש בסימנים כאלו קטליה. ושוב אנן דנין דהאי גברא שלפנינו בסימנים כאלו הוא הרוצח ושאני בההיא דשמעון בן שטח בידיעה בלא ראיה דהתם מעשה ההריגה אין נודע לעדים שלא ראו אותו אלא במאומד, אבל היכי שראו המעשה עצמו הוי עדות שלימה, כיון דסימנים הוי בירור:

ותדע דהא להנך מ"ד בחולין דילפינן דאזלינן בתר רובא מפרה אדומה ושחיטה, מנ"ל דבדיני נפשות אזלינן בתר רובא ברובא דליתא קמן, דלמא דוקא באיסור, אבל לא בד"נ בנתקדשה קטנה ובא עליה אחר דמומתין על ידה ולא אמרינן שמא אילונית (עיין סנהדרין דף ס"ט ע"א), ודוחק לומר דהנך אמוראי סברי באמת דבד"נ לא אזלינן בתר רובא, וכמאן דדחי שם בסנהדרין דמיירי בקיבל עליו, אע"כ דמדמין קטלא לאיסור והוי עדות שלימה, ואם כן הכי נמי נימא בסימנים:

אמנם נ"ל לתקן דברי ש"ב רומעכ"ת נ"י, דהנה על קושיית תוס' [ד"ה פלניא] דבנישאת עפ"י סי' שמת בעלה וזינתה היאך קטלינן על ידה י"ל דכך הוא היסוד, דכל דאנו דנין ומחליטין אותה לא"א מי שבא עליה מקרי בא על א"א, אף אם קמי שמיא גליא דהיא אינה א"א, מ"מ התורה צוותה שלא לבא על אשה שאנו מחזיקין לודאי לא"א, והעובר ע"ז חייב מיתה, דומה למ"ש הרמב"ם דבע"א אומר על החתיכה שהיא חלב, ואח"כ בא אחר ואכלו דחייב מלקות, דכבר נתחזק שהוא חלב, ה"נ י"ל בסימנים, אבל פלניא דהאי סי' קטלה, אנן דנין שמא האי גברא לא קטיל וזהו שורש החילוק, אבל עדיין הי' קשה, דמ"מ אמאי בפלניא דהאי סי' קטליה לא קטלינן דמ"ש דמתירין א"א ע"י סימנים, ובזה עולים היטיב דברי ש"ב נ"י דבעי ידיעת עדים ממש, ולגבי האי גברא אין מעידין לודאי

שהוא קטל, וזהו אם עיקר המעשה לא ידעו בבירור רק ע"י סימנים, אבל לענין דאזלינן בתר רובא העדים יודעים המעשה בשלימות דבא עליה, וכיון דאנו דנין אותה מכח הרוב שהיא א"א, מעידין שבא על א"א דכשאנו דנין על החתיכה ומחליטין אותו לאיסור מקרי ידיעה ממש, שאכל זה דבר שהוא ודאי איסור מכח ע"א, וכן שבא על אשה שאנו דנין לודאי מכח סימני' שהיא א"א, אבל אם דנין אם הוא האיש שעשה כן לא מקרי ידיעה ברורה, כיון דהוי ספק שמא לא עשה כלל דבר זה:

ברמב"ם (פט"ז מהל' סנהדרין) כתב ענין ע"א באיסורין דאחר שנתחזק על פי העד שזה החתיכה חלב אם בא אחד ואכל לוקה, ובתוס' חולין (דף צ"ו) נראה דפליגי על הרמב"ם וס"ל בנישאת עפ"י ע"א וזינתה אין מענשין עליו דלענין עונש דיינינן דאינה כנשואה להבעל הב', ודנין אותה לפנויה, הרי אף דהתירו ב"ד הביאות של הבעל, ודנין דודאי בעלה הראשון מת מ"מ לענין לענוש על מי שמזנה עמה תחת בעלה הב' דיינינן דכשנשאה היה בעלה הא' חי ולא נתפסו הקדושין:

ד"ה מכלל כיון דמחמיר ר"מ בחטיטה לא מסתברא כו', לפ"ז צ"ל דת"ק דאכלו ואין בו כזית חייב לא סבר כת"ק דרישא שצריך ליטול את כולו דלדידי' ע"כ סבר כשמואל דעל הכף בלבד אסור כמ"ש בגמ' וכיון דמיקל בדאורייתא לא צריך כלל חטיטה מדרבנן:

תוד"ה מ"ט והשתא קשה הרי גיד וכו', אבל הפוסקים כתבו דבעי' בריית נשמה אלא דגיד ואמ"ה מיקרי בריית נשמה דבא מכח נשמה, והא דנבילה לא מקרי בריה היינו דלא נאסרה מתחלת ברייתה, וכן פסקי' בש"ע יו"ד סי' ק', וקשה לי הא דנבילה לא מקרי בריה נפקא מברייתא דלק' ק"ב אכל צפור טהורה בחייה בכ"ש במיתתה בכזית ולמידין מזה דלא מיקרי בריה לחייב בכ"ש ה"נ לענין ביטול, והא י"ל דלענין ביטול מיקרי בריה דנבילה יש בו ג"כ איסור דאינו זבוח להרבה פוסקים, ולגבי איסור זה הוא מתחלת ברייתו דמיד יש בו איסור דא"ז, והברייתא דמיירי לענין ללקות בזה הוא דאמרי' דלענין הלאו לא הוי מתחלת ברייתו, ולומר דלענין איסור עשה ליכא כלל דין בריה דסברת רז"ל דבריה לא בטל כיון דתורה אחשביה לענין ללקות עליו בכ"ש, אבל לענין איסור עשה לא אחשביה קרא, א"כ מה הקשו תוס' לר"ש ערלה וכ"כ לא לבטל, הא לר"ש מעיקרא ליתא כלל לדין בריה לא בטל דהא לא חזינן דאחשביה דהא לר"ש ממילא כ"ש למלקות. (וע"ע לק' ק"ב ובהגהות רבינו על ס' חוו"ד יו"ד סי' ק'):

בא"ד וע"כ ר"א גופי' לית לי' האי טעמא דהא ברובע ונרבע מודה דלא יקרבו, אינו דומה להכא דבאמת ר' אליעזר עצמו סובר טעמא כאילו הם עצים והיינו דסברא חיצונה נותנת כן והיה הדין דאפי' ברובע ונרבע יקרבו, רק דסבר דהפסוק בא שלא נאמר זאת הסברא

כיון דצריך קרא מום בם לא ירצו הא ע"י תערובת ירצו ש"מ דלא אמרינן כן. ולפ"ז ברובע מודה דלא יקרבו ושפיר פריך לרבנן דאתם דלא דרשי דמום בם לדיוקא א"כ נשאר סברא החיצונה כאילו הם עצים:

בא"ד אבל תרומה מותר עד שיתמרח. תמוה לי דמה"ט גם טבל לא יהי' בריה דהא קודם מירוח לא חל איסור טבל וצלע"ג:

דף צו:

ורבנן ההיא אכילה (עמש"כ לעיל צ' א' בתוד"ה אלמא):

שם במתני' כיצד משערין אותה כבשר בלפת, כתב רש"י דשיעורין הללמ"ס וגמירי דבהכי משערינן, וקשה הא ממנ"פ אי מבשל לה באינו מינו לרש"י טכ"ע לאו דאורייתא, ואי במינו בטל ברובא, גם אמאי לא משערינן כגיד בלפת דמה דמשערינן כבשר בלפת משום דגיד וירך טעמם שוה א"כ לשערינהו כגיד בלפת:

שם אבל נצלה בה קולף וכו', קשה לי על המג"א (סי' תמ"ז סק"ט), דכתב דעת הגה"מ דבחמץ דבמשהו לא מהני בצלי קליפה ואסור כולו, והיינו בפשוטו דגם בצלי משהו מיהא בלע בכולו וע"כ הא דאמר שמואל אבל נצלה קולף ואוכל, אף דשמואל ס' מב"ב לא בטל, היינו דאמר כן בדרך פירוש על המתני' דס"ל דמב"מ בטל, כדקתני אם יש בה בנ"ט לזה פירש דמתני' דוקא נתבשל אבל נצלה מותר, אבל לנפשיה סבירא ליה באמת דנצלה אסור, לפ"ז יקשה מאי פריך והא אמר ר"ה גדי שצלאו בחלבו וכו', הא ר"ה תלמיד דרב דס"ל דמב"מ לא בטל, מש"ה אסר כולו:

ונראה בהקדם דברי הר"ן חולין בההיא דאמרינן גבי חתיכה נבילה כיון דנתנה טעם בחתיכה דחתיכה נ"נ ואוסרת כל החתיכה כולה, היינו דאלו לא היתה החתיכה נעשה נבילה, הטעם שבו לא היה אוסר לאחרות כיון דהולך עם טעם ההיתר לא מקרי מב"מ עיין שם, א"כ י"ל דודאי הפשוט בצלי רק כדי נטילה ולא יותר ואפילו משהו ליכא, אלא דבתר הכי מה דכל צלי מותר בנטילה, ולא אמרינן כיון דעודנו על האש יחזור הבלוע שבקליפה להתפשט לסמוך לה כדי קליפה וכן לעולם, היינו ע"כ משום דאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, ה"נ כיון דנבלע בקליפה הראשונה שוב אינו יוצא ממנה לקליפה שני' בלא רוטב [ומזה תמוה באמת דעת הר"ן חולין בסוגיא דטיפת חלב דסותר לכללא דאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, א"כ בכל צלי נהי דס"ל דהקליפה לא נ"נ, מ"מ הבלוע שבתוכו יחזור ויאסור כ"ק וכן הולך אח"כ מקליפה לקליפה, וצע"ג], אלא דמ"מ משהו מתפשט מחתיכה לחתיכה בלא רוטב מש"ה בחמץ אף באינו מינו במשהו אסור אבל גבי גדי שצלאו בחלבו, י"ל דבחצי חתיכה ל"א נ"נ,

וא"כ נהי דמשהו מתפשט מקליפה לקליפה, מ"מ כיון דכח היתר מעורב בו מקרי אינו מינו וכסברת הר"ן הנ"ל:

ואוסיף לומר די"ל דהגמ"י הוכיח שיטתו מסוגי' זו דהא בפשוטו תמוה, דבתחילה פרכינן לשמואל מדר"ה, ואחר דמשני שאני חלב דמפעפע פריך בהיפוך מדר"י, והא בלא"ה קשה דר"ה אדר"י, ולפי הנ"ל ניחא דבל"ז י"ל דצלי מתפשט רק כדי קליפה, רק דאח"כ הבלוע יוצא משהו מחל"ח, ור"ה לטעמיה דמב"מ במשהו, ואף דכח היתר מעורב בו מקרי מב"מ, אבל השתא דאמר שמואל נצלה קולף ואוכל, משמע דשמואל אמר כן לדינא, אף דאיהו ס"ל מב"מ לא בטל, וזהו פסיקא ליה לתלמודא מסברא, דאף בכחוש, מ"מ יוצא משהו מחל"ח בלא רוטב ומכח סברא דכח היתר מעורב בו, לזה לבתר דמשנינן דחלב מפעפע מוכח דמפעפע מיד בכולו, לזה שפיר פרכינן מדר"י, ואם נימא דכחוש א"י כלל אפילו משהו מחל"ח, עדיין מאי פריך מדר"ה, דלמא חלב מפעפע רק כ"ק, רק כיון דשמן הוא יוצא משהו מחל"ח בלא רוטב, ור"ה לטעמי' דמב"מ במשהו, אע"כ דזהו סברא חלוטה דגם כחוש מוציא משהו מחל"ח בלא רוטב, ומכח סברת כח אחר מעורב בו, ודוק:

תוד"ה אם יש בה בנו"ט הר"ז אסורה לאו בגיד לחודי' משערי' דבכדי קליפה שסביביו מסייע לגיד לאסור דמשעה שנמח נאסר כדי קליפה, ונלענ"ד ליישב לשיטת האומרים חתיכה נ"נ בשאר איסורים הא דקתני אם יש בה כו' יש לומר למ"ש הרמ"א (סי' צב) בשם האו"ה דאף בכולו בתוך הרוטב מ"מ היכא שהאיסור דבוק בעי' ס' באותו חתיכה ואם לאו בעי' ס' בקדירה נגד כל החתיכה שהאי' דבוק בה והחתיכה קיימת באיסורי' והטעם בזה דעת הש"ך (סי' עב סקי"ח) דיותר ממהר לבלוע באותו חתיכה, והט"ז כ' (בסימן צב) דחיישי' שמא נשארה פ"א לבד בתוך הרוטב ונעשה נבילה, אלא שכ' שם דאפשר להקל דהא חנ"נ בשאר איסורים הוא רק דרבנן והוי ספק דרבנן ע"ש, וקולא זה הוא רק לגבי שאר חתיכות אבל לענין החתיכה עצמה אם נשארה לבדה הוא אסורה מדאורייתא דשמא לא פלט הכל אח"כ והוי חשש דאורייתא וא"כ י"ל דאדרבא הפוסקים דפסקו חנ"נ יליף להו מהך מתני' מדקתני אם יש בה דמשמע דבעי' בירך לבדו ס' ואמאי אין מצטרפין הרוטב כמו שהק' תוס' אע"כ דשא"ה דהגיד דבוק בה ובעי' ס' באותה חתיכה דשמא נשארה לבדה בתוך הרוטב. אך כ"ז לחשש הגיד, אבל אם יש ס' נגד הגיד בירך לבדו רק נגד הקליפה ליכא ס' בזה מהני אם בהצטרפות הרוטב הוא ס' נגד הקליפה, דהא הקליפה דנ"נ הוא רק דרבנן ול"ח שמא נשארה הירך לבדו ברוטב דהא אף נשארה,

מה"ת מותר דהא הוא ס' נגד הגיד, וא"כ שפיר קתני במתני' אם יש בה דהיינו נגד הגיד בעי' בה דהוא הירך ס', ולא מהני הרוטב, אבל נגד הקליפה מסייע גם הרוטב לבטל וק"ל: ובזה נסתלק קושי' תוס' בריש פרקין אהא דדייק הש"ס ממשנתינו דיש בגידין בנו"ט דמנ"ל דלמא האיסור מחמת שומן הגיד ע"ש ולפי הנ"ל דלגבי שומן תקשי אמאי קתני אם יש בה דמשמע דבירך עצמו בעי' ס', ואמאי לא מהני הרוטב דהא בשומן דהוא דרבנן לית לן למיחוש שמא נשארה לבדה במעט רוטב וק"ל:

ובדברי תוס' יש לי תמי' רבתי במ"ש דלשי' רש"י ניחא דלא מהני הרוטב ושאר חתיכות דמיירי דרק מקצתם תוך הרוטב וכו' ולזה קשה לי הא ל"ה אלא רק צלי ויאסר רק כדי נטילה ועי' באחרונים (סי' קה) שהקשו כן במתני' דטפת חלב ותירצו דהוי אי' שמן, או דדבר לח מתפשט בכולו מכח הבל הקדירה אבל בגוש וכהנ"ל הוי רק צלי כדאיתא בש"ע (סי' קה) א"כ הכא באיסור גיד תיאסר רק כדי נטילה וע"כ מיירי בכולה בתוך הרוטב. וצ"ל דס"ל לתוס' כדעת הרא"ה וכסברת הב"י דבהבל הקדירה לחוד מתפשט בתוך אותה חתיכה, אלא דלפ"ז תקשי דגם לר"י לק"מ אימא דמיירי בכולה חוץ לרוטב: תוס' ד"ה אם יש בה בנ"ט הרי זו אסורה לאו בגיד לחודיה משערינן דבכדי קליפה שסביביו מסייע לגיד לאסור ובעי' ס' נמי נגד קליפה. ונראה ליישב דלעולם משערינן אלא נגד הגיד וקליפה מצטרף נמי אפילו לבטל בס', דהא פסקינן דאיסורין מבטלין זה את זה דהיינו אם נפל כזית חלב וכזית דם בתוך נ"ט של היתר מבטלין זה את זה, וכ' דהיינו אם שניהם איסורים שאין שוים בטעמם אבל אם שני האיסורים שוים בטעמם אין מבטלין זה את זה, וסברי רוב הפוסקים דהיינו דוקא אם ההיתר הוי אינו מינו, אבל אם הוי נמי מינו מבטלין זה את זה אפילו אם שניהם שוים בטעמם דהא מדאורייתא בטל ברובא אלא דחכמים גזרו אטו שאינו מינו וא"כ ממילא צריכים למימר הנ"ט של היתר כאלו [אינו מינו] וא"כ שני איסורים עומדים נמי כאילו אינו מינו ומבטלין זה את זה אפילו אם הם שוים בטעמם. ולפי"ז אם הגיד אוסר כדי קליפה בשעת מליחה לא הוי כגיד עצמו אלא כחתיכה של איסור בעלמא, וא"כ הא נמי הירך והגיד שוה בטעמן והוי מין במינו ומדאורייתא בטל ברובא אלא דגזרו אטו שאינו מינו וצריכים לשעורי כבשר בלפת וממילא הגיד והקליפה נמי משערינן כאילו אינו מינו ומבטלין זה את זה דהא עומד הנ"ט של ירך כאילו אינו מינו ודנין נמי הגיד והקליפה כאילו אינו מינו ומבטל הגיד והנ"ט של ירך מבטלין את הגיד:

בא"ד [כ'] דלרש"י אם יש בה דמתניתין דוקא ואין מצטרף הרוטב אבל לר"י אם יש בה דמתניתין לאו דוקא דאפילו חציו חוץ לרוטב נמי מצטרף הרוטב. ולכאורה יש להבין

דברי התוס' דלמא אפי' לר"י נמי בה דוקא ומתניתין מיירי בכולה חוץ לרוטב ובהא גם הר"י מודה דאין מצטרף. ונראה דתוס' הוכיח דמתניתין לא מצי מיירי בכולה חוץ לרוטב דא"כ הוי כצלי ואינו אוסר אלא כדי קליפה ואמאי בעי בשר בלפת, אלא ודאי מתניתין מיירי בחציו חוץ לרוטב, וכ"ת הא גבי טיפת חלב אפילו כולה חוץ לרוטב אמרינן דאזלה הטיפה בכל החתיכה ולא הוי כצלי, זה אינו כמ"ש הרשב"א דחלב הוי כחציו שומן ושמן מפעפע אפילו בצלי ומחתיכה לחתיכה לא פלט דהוי רק כחציו שומן. ולכאורה זה תמוה דאי הטעם בטיפת חלב משום דהוי כשומן, אמאי מקשה הגמ' אשמואל מר"ה ולא ידע' לחלק בין שומן לכחוש אמאי לא פריך ליה מטיפת חלב היכי מיירי לר"י אי בחציו תוך הרוטב אמאי לא מצטרף שאר החתיכות לששים הא לר"י מצטרפין בחציו תוך הרוטב, ואי מיירי בכולה חוץ לרוטב אמאי בעי ששים נגד הטיפה הא אינו אוסר אלא כדי קליפה ד[הא] המקשן סבר דשומן אינו מפעפע. ולפי"ז הטעם של הרשב"א אינו. אלא צריך לומר כמ"ש שאר המפרשים דהתם בטיפת חלב אפילו בחוץ לרוטב הוי אותה החתיכה כבישול דהבל הקדירה מושך האיסור צלול בכל החתיכה, אבל הכא אי הוי מיירי בחוץ הוי כצלי גמור דהא האיסור אינו צלול ואינו מפעפע אלא ודאי מתניתין מיירי בחציו תוך לרוטב ובה דמתניתין לאו דוקא. ולפי"ז מתורצ' קושית תוס' [ד"ה] אבל נצלה קולף ואוכל וז"ל וא"ת פשיטא דלא מצי למימר הוא הדין נצלה דא"כ למה לי נתבשל הא משעת מליחה נאסר, ולפי הנ"ל ניחא דלמא איירי מתניתין דבשעת מליחה הוי ששים נגד הגיד ואח"כ חתך את הירך ונתבשל עם הגיד ואשמעינן במתניתין דבעינן ששים נגד הגיד בירך גופו. ואין להקשות אמאי לא נקט מתניתין ירך שנמלח דמשערינן בשעת מליחה בששים דלמא אשמעינן מתניתין דאם חתכה ולא הוי בירך עצמו ששים דאין מצטרפין שאר החתיכות דמתניתין מיירי בכולה חוץ לרוטב, וכי תימא חוץ לרוטב הוי כצלי, הא השתא הוי ס"ד דצלי מפעפע, ובלא זה יש ליישב קושית תוס' דאה"נ בלא שמואל הוי אמרינן דצלי נמי מפעפע ומתניתין אה"נ בשעת מליחה נאסר, וכ"ת בישל ל"ל י"ל דאשמעינן מתניתין דאפילו נתבשל אח"כ בעינן ששים בירך גופא, ובה דמתניתין דוקא מצטרפין דאפשר לסוחטו אסור, דבשלמא לבתר דמסיק שמואל דצלי אינו מפעפע ולא נאסר מחמת מליחה פסק הר"י שפיר מצטרפין ובה דמתניתין לאו דוקא אבל בלא שמואל אמרינן דצלי נמי מפעפע ונאסר משעת מליחה ואפשר לסוחטו אסור ואפילו שמואל לשיטתו דסבר אפשר לסוחטו מותר היינו דוקא דאין חתיכה אוסרת שאר החתיכות אבל היא גופא לעולם אסור:

בא"ד לר"י צ"ל דבה לאו דוקא, והיינו דליכא לאוקמי דמיירי בכולה חוץ לרוטב משום דהוי כצלי, א"כ קשה מאי הועיל לרש"י דמיירי בחציה תוך הרוטב הא גם לרש"י [הוי] כצלי:

תד"ה אבל נצלה קולף ואוכל, וא"ת מאי קמ"ל דא"כ למה לי נתבשל וכו', [אאב"ה חשבתי לענ"ד לתרץ למ"ד הרמב"ן דבמליחה אין שום חילוק בין כחוש לשמן, ודוקא בצלי הדין דשמן מפעפע ולמ"ש תוס' לקמן בשם רבינו מאיר דבשומן הגיד להכי לא מתסרה במתני' כשנצלה, דגיד גופא לא נאסר גם בו לא החמירו, בזה יש ליישב קושי' תוס' דבודאי לא צריך למימר דבנצלה קולף ואוכל דזה ידעינן בלא"ה וכקושי' תוס' דרק דאי לא אמר שמואל דבצלי קולף הו"א דאף בצלי אסור משום שומן, משא"כ במליחה דאינו אוסר בשומן לשטת הרמב"ן הנ"ל, ולכן אמר שמואל ל"ש וכו' אבל נצלה קולף דהיכי דבגיד גופא אינו אוסר גם בשמנו אינו אוסר וכשטת רבינו מאיר הנ"ל וק"ל]:

בא"ד דאשכחן וכו' כדאיתא בנדרים מט ע"א:

תוד"ה עד. אקיים בעצמי ולא הביישן למד, ואודה ולא אבוש כי נעלם ממני הפשט הפשוט בדברי תוס' שרגל רבים דשים בה שכתבו וז"ל ולקמן בכ"ה דאמר רבא ההיא בר גוזלא וכו', ולא הבנתי הא גם התם הוי חם לתוך צונן דודאי סגי בקליפה וצלע"ג [ועי' שו"ת ח"ס סי' ל"ח]:

ולא ידעתי מה קשה להו הא התם הוי ג"כ חם לתוך צונן, ואי משום שהצלי שוקע לתוך החלב והוי הצלי תתאה, א"כ בלא דבריהם שלפניו קשה דתהא בישול ולצריך ס', וע' בש"ך (סי' צ"א), זולת שנחלק דלענין זה הוי תתאה עכ"פ כמו צלי, והוא דוחק להסביר, וגם הרי פסקי' דאף בבשר השוקע לתוך חלב סגי בקליפה וגבי צלי פסקי' נטילה בסי' ק"ה וע"כ הטעם משום דהבשר הוי עילאה א"כ אין הוכחה דההיא בר גוזלא מיירי בצונן, וא"כ הרמ"א שכ' בסי' צ"א וי"א דאפי' הם צוננים וכו' והוא שיטת תוס' הנ"ל וע"כ משום דבצלי בשוקע הוי כמו צלי וכנ"ל ולא הגי' כן אהמחבר ומבעי נטילה בבשר השוקע וצלע"ג. (וע"ע בחי' יו"ד סי' צ"א בש"ך ס"ק כ"ו):

בא"ד דבר יונה רכיך. עי' פסחים ע"ח ע"ב תוד"ה ואם:

בא"ד רכיך טובא. כדלעיל דף עו ע"ב ועי' בהרא"ש שם בשם ר"ח דה"ה בכל עוף:

בדברי הש"ך (יו"ד סי' ק"ה) והסכמת האחרונים [דחתיכה שנמלחה והודחה כדינה שבלעה דם ממקו"א אינו אוסר חתיכות אחרות במליחה וצלייה דאין דבר בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב] מפורש כן בהיפוך בחידושי רשב"א בסוגיא דטפת חלב, שהקשה על כלל היסוד דאין דבר הבלוע יוצא מחתיכה לחתיכה ביבש מהא דאמרינן

מולייתא שרי, דכבולעו כך פולטו, אלמא דפולט ביבש, וכתב עלה אא"כ נאמר דדם נקל לפלוט דאינו מסתרך בחתיכה, ומ"מ נצטרך לומר לפירוש זה דחתיכה שנאסרה משום בליעת דם אוסר חתיכות אחרות אפילו ביבש וצ"ע עכ"ל, הרי מפורש דס"ל דדם יוצא מחתיכה ביבש:

ואולם אינני עומד על עומק כוונת הרשב"א בזה, דאיך תליא קושייתו במה דאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה ביבש, הא בלאו הכי אף אם יוצא ביבש, הא מ"מ אין הגעלה באוכלין ע"י מליחה וצלייה, והרי אם הסמידא בלע דם מעלמא פשיטא דאין לו תקנה בצלייה, דאפי' חתיכה שיצא מידי דמה וצירה שבלע דם קיימא לן דאין לו תקנה בצלייה, ואם כן אם עושה מולייתא בסמידא שרי, ואמאי ליחוש דלמא לא יצא דמי הצליי', אלא ע"כ צריך לומר דקים להו לחז"ל דטבע האש כשמוצי' הדם מחתיכה מוציאו לגמרי לחוץ אף שהולך דרך הסמידא, ואינו מניחו לבלעו בסמידא רק שמשיכו לגמרי לחוץ, וא"כ אזדא לה קושית הרשב"א, ושפיר י"ל דגם דם שנבלע אינו יוצא ביבש רק דמולייתא שרי משום דבשעה שהאש מוציאו מן החתיכה דם של עצמו מוציאו לגמרי לחוץ ואינו נבלע כלל באחרות וכמ"ש הרשב"א עצמו בחידושיו פכ"ב דף קי"ב ע"ב ד"ה דגים ועופות. וצל"ע:

ועדיין צריכין למודעי במאי דקיי"ל דבלוע מכלי יוצא ביבש, ומ"מ אף דבב' מיני מאכל קיימא לן דאוסר בצלי כדי נטילה, אבל בפליטה מכלי אוסר רק כדי קליפה, ואולם אם הבליעה דבר שמן בזה דעת הש"ך סימן ק"ה סקכ"ג דאוסר בכולו, ודעת הפר"ח שם דבלועו בכלי אין חילוק בין כחוש לשמן עיין שם. וכן דעת המג"א סי' תנ"א סקל"ז, וקצת ראיה יש ממה דלמד הרשב"א הדין דבלוע יוצא מכלי מהא דדגים שעלו בקערה של בשר, ולכאורה יקשה דלמא מיירי התם דבשלו בקערה בשר שמן, אלא ע"כ דבבלע בכלי אין חילוק ויש לדחות:

והנה לכאורה נראה ראי' ברורה מדברי התוס' ד"ה (קולף) [עד] דלאחר שכתבו דבצלי אוסר כדי נטילה, כתבו עלה והא דאמרינן לעיל פ"ק דלמ"ד בית השחיטה רותח קולף, שאני התם דשמנונית שעל הסכין דבר מיעוט הוא ודמי למה דאמרינן סיכה משהו עבדי ליה עיין שם. ולכאורה עדיין יקשה הא יאסר מהשמנונית הבלוע שבסכין, אלא ע"כ דגם זה דבר מיעוט ואינו אוסר רק כ"ק, ומה דלא הקשו מהבלוע, י"ל דזהו פשיטא להו דהוי רק דבר מיעוט, כך הי' נראה לכאורה:

אולם אחר העיון נ"ל דאין ראי' מזה דבלאו הכי צריך להבין כוונת תוס' דתלי קושייתם ביסוד דבריהם דבצלי אוסר כדי נטילה, הכא בלאו הכי יקשה דהא על סכין של עכו"ם

גם שומן ובצלי בשומן אוסר עד ס', וכמו דהקשה באמת בחי' הרשב"א שם, ותירץ שם דאין רותח בה"ש אלים כ"כ, ודמי רק לחם לתוך צונן דאדמיקר לי' בלע וכו' ע"ש, א"כ גם קושייתם ליכא דאף דבעלמא בעי כדי נטילה, מ"מ חום דבה"ש לא אלים כ"כ וסגי בקליפה, ולומר דס"ל כתירץ הג' של הרשב"א שם דבסתמא יש בבהמה ס' ומ"מ בעי קליפה, דלא גרע מאיסור שאינו מפעפע דבעי קליפה, וראי' מנטף מרוטבו על החרס ע"ש. ולזה ס"ל בקושייתם דאם באינו מפעפע בעי נטילה ממילא במפעפע אף דאיכא ס' לבעי נטילה, דלא גרע מאינו מפעפע הוא דחוק, דלא מצינו חידוש דין זה בתוס' דבשומן בעי ס' ונטילה, [א"א בהגאון המחבר, שמעתי מפי אאמ"ו נ"י יותר דמפורש כמעט בהיפוך בתוס' בסוגי' שם ד"ה שאני חלב דמפעפע במ"ש, והא דאמרינן נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו ותו לא, היינו דרוטב אינו מפעפע כ"כ, ומדלא ניחא להו בפשוטו דמיירי ביש ס' מוכח דס"ל דבשמן מפעפע ואיכא ס' לא בעי נטילה], וגם דברי הרשב"א בעצמו לכאורה קשי' דהא מהראי' דנטף מרוטבו על החרס משמע דבעי ס' ונטילה, וא"כ איך הונח לו להרשב"א בתירוצו דיש ס' בבהמה, הא מ"מ בעי ג"כ נטילה כדפסק הרשב"א באמת בתהה"א אף דבכחוש סגי בצלי בקליפה לדעתי, מ"מ בשמן בעי ס' ונטילה וראי' מנטף מרוטבו על החרס עיין שם, וא"כ עדיין יקשה בשוחט לבעי נטילה וצ"ע על הרשב"א, זולת שנאמר דהי' ס"ל לתוס' כתירוץ הב' דהרשב"א שם דשמנונית שעל הסכין אינו שמן כ"כ שמפעפע, ודי אם לדונו ככחוש עיין שם, והיינו לשיטתי' דבכחוש בצלי סגי בקליפה, ומשום הכי הקשו לפי יסודם דאף בכחוש בעי נטילה:

אמנם נראה בפשוטו יותר דבל"ז ליכא קושי' דלבעי ס' די"ל דמסתמא יש ס' בבהמה, ומ"מ בעי קליפה דשמא גם כחוש טח על פניו דאוסר כד"ק, לזה הקשו רק עפ"י יסודם דגם בכחוש בעי נטילה, א"כ נחוש לכחוש שעל הסכין דאוסר כדי נטילה, ולפ"ז אין ראי' להמג"א והפר"ח הנ"ל דשפיר י"ל דבלוע שמן בכלי אוסר עד כולו, ומ"מ שפיר תירצו דשומן שעל הסכין הוא דבר מועט דמשום הבלע סגי בלקיפה בממנ"פ דהבליע בשמן שמן בטל בס' בכל הבהמה (ואף דרב ס' דמין במינו לא בטל, צל"ע דאמרינן סלק, והדם שבבהמה מבטל אותו כמו שצל"ע לתירץ הג' דהרשב"א הנ"ל והארכתי בזה במקום אחר בע"ה), והבלע כחוש שבסכין בלא"ה אינו אוסר רק כדי קליפה, וצ"ע לדינא:

אולם עדיין יש לעיין אף לשטת המג"א והפר"ח הנ"ל, הא כ' בטור סי' צ"ד וז"ל כ' הר"ר פרץ יש רוצים להתיר בשר רותח שחתכו בסכין חולבת ע"י קליפה כדאמרינן גבי בית השחיטה רותח וסגי בקליפה, ולא דמי להתם דהתם אין כל הבהמה רותחת אלא מקום

בית השחיטה לבד, אבל חתיכה שכולה רותחת, כשחותכין אותה בסכין חולבת יתפשט בכולה וכולה אסורה אם אין בה ס' נגד כל הסכין, אבל אם אינו ב"י, או אינן יודעין אם הוא ב"י או לא, מסתמא אב"י דסתם כלים אב"י, אבל קליפה בעי עכ"ל, וביאר בש"ך הטעם דאגב דוחקא דסכינא מתפשט הבלוע בכולה ובעי ס' אבל באב"י דמהני קליפה משום דהבעין משהו בעלמא הוא ואינו אוסר רק כדי קליפה, ומשמע דאף בבלע כחוש, ואף דהש"ך כ' עוד א"נ דסכין בלוע נמי משמנונית חמאה, א"נ שהבשר שמן ומדין הפטום הוא, מ"מ להפ"ח ומג"א אף אם הבלע שמנונית חמאה, הא בבלע כלי אין חילוק בין כחוש לשמן, וגם מדין פטום נראה דל"ש דעיקר סברת פיטום דבתחלה מפטם ומשוי להכחוש שמן, אבל היכא דלא נתפטם מעיקרא כגון דנפל לח כחוש על צלי שמן לא נאסר רק כדי נטילה כמ"ש הפמ"ג סי' ק"ה בש"ך סקי"ד, וא"כ בבלע דאין שייך בו דין שמן לדעת המג"א ל"ש כלל סברת פיטום אע"כ דאף בבלע כחוש ברותח ודוחקא אוסר בכולו, ומסתימת דברי הטור וב"י משמע דלא מצינו חולק בזה על הר"פ, והרי לכאורה מדברי תוס' הנ"ל דכ' דהבעין שעל הסכין הוא משהו בעלמא, ואינו נבלע רק כדי קליפה. מ"מ יקשה הא הבלוע מתפשט הרבה ע"י דוחקא ורותח, דהא ע"כ ס"ל דבהמה רותח יותר מכ"ק ויהי' מוכח [דהתוס'] לא ס"ל כהר"פ בזה מדלא תירצו בלא"ה דמש"ה סגי בקליפה משום דיותר מזה אין בה"ש רותח:

ובזה י"ל דהנה צריך לבאר דברי הר"פ מה דדחה הראי' מבה"ש הא בלא"ה כיון דבאמת מיקל בסתם סכין, משום דסתם סכין אב"י, וגם ע"כ ס"ל דסתם סכין שמנונית טח על פניו, וס"ל ג"כ ע"כ דהשמנונית בעין אינה נפגמת מדס"ל דבסתם סכין בעינן עכ"פ קליפה משום הבעין, א"כ ממילא ניחא ההי' דהשוחט, די"ל דמיירי ג"כ בסתם סכין דמהני קליפה לגבי הבעין במועט ולזה צ"ל דמ"מ הי' קשה למה דמבעי' בש"ס ע"ז גבי עכברא בשכרא אם סבר רב נטל"פ אסור, ויקשה אם רב סבר נטל"פ אסור אמאי אמר רב קולף, ואף דלכאורה בלא"ה הראי' מבה"ש רק ללישנא דבה"ש רותח, אבל ללישנא דדוחקא ממילא ליכא ראי' מבה"ש דאינו רותח, וא"כ י"ל דשפיר מבעי' להש"ס דדלמא כלישנא דדוחקא ושפיר מצי סבר רב נטל"פ אסור, וללישנא דבה"ש רותח באמת י"ל דנפשוט דרב סבר נטל"פ מותר, מ"מ י"ל דהר"פ ס"ל כמ"ש תוס' פסחים דף ל' דמדברי רב דהתם בקדירות בפסח מוכח דעכ"פ בבלע שאב"י בודאי ס"ל לרב דאסור כיון דמתחלתו הי' מושבח, מש"ה הוצרך לסברתו דאין כל הבהמה רותח, ולפ"ז י"ל דתוס' שפיר ס"ל כהר"פ, ומ"מ תירצו שפיר דהבעין הוי דבר מועט דאזלי לשיטתייהו דפ"ק דחולין, דפגם דאב"י שוה לשאר פגם ושפיר י"ל דללישנא דבה"ש רותח דודאי מפליט הבלע באמת

מיירי רב בסתם סכין והאיסור רק משום הבעין, כמ"ש תוס' בע"ז לחד תירוצא, והא דס"ל דנעיצה לא מהני, היינו לענין לשחוט בו לכתחילה דגם נטל"פ אסור, אבל השוחט בסכין של עכו"ם דמיירי בדיעבד אין הבלע אוסר דהוא אב"י, ומה דמספקא לי' להש"ס דרב ס"ל נטל"פ אסור, היינו ללישנא דדוחקא, ולהך לישנא אינו מפליט הבלע כדס"ל להדיא הרשב"א פ"ק דחולין ובת"ה הא דתליא בב' לשונות הנ"ל דללישנא דדוחקא אינו מפליט הבלע:

ואולם באמת יסוד דברי הש"ך אינם מובנים לי כראוי במה דס"ל דבסכין שאב"י מהני קליפה נגד טיחה שעל הסכין בליכא ס' דקליפה משהו עבדי לי' ואינו מתפשט יותר הא כיון דהבלע שתוך הסכין מתפשט בכולו ע"י רותח ודוחקא ולא מגרע דבר מועט דמה"ט אסור בסכין ב"י א"כ ממילא באב"י מתפשט הבלע בכולו אלא דאינו אוסר דהוי נטל"פ אבל מ"מ פגימתו אינו מעכב מלהתפשט בכולו וא"כ איך שייך לומר דהטיחה שעל הסכין הוא מועט מ"מ הא הבלע והטיחה יחד הוי מרובה ומתפשט בכולו וממילא הטיחה אוסר כיון דאינו פגום וליכא ס' נגדו וכי שייך לעשות מדור לכל א' בפני עצמו לבלע לחוד ולהטיחה לחוד הא מ"מ בהצטרפות יחד מתפשט הכל בכולו דאלו גם הטיחה הי' נבלע בסכין הי' מתפשט בכולו עם האי דבלע וא"כ בשביל שאינו בלוע ומונח ע"ג סכין עדיף דאינו מתפשט. ולזה נראה עיקר כהט"ז דבאמת בעינן ס' וקליפה בין בבן יומו ובין באינו בן יומו, אלא דבאינו בן יומו מסתמא יש ס' נגד הבעין וכמו דס"ל להרשב"א דבשמן בעינן ס' ונטילה, וא"כ לפי מה שכתבנו דנראה דתוס' לא ס"ל בזה כהרשב"א, אם אתא דס"ל כהר"פ יקשה ממה נפשך או דיאסור הכל או דבטל בס' לא יצטרך קליפה אע"כ מוכח דלא ס"ל כהר"פ. ואולי י"ל דנהי דבהתפשטות כולה על ידי פעפוע דשומן לא ס"ל כהרשב"א, מ"מ בהתפשטות דעל ידי דוחקא ס"ל דזה רק לחומרא, אבל מכל מקום מה דאפשר להתבלע בלא דוחקא עומד במקומו לא מקילי' דעל ידי דוחקא הלך בכולה ונתבטל:

אולם מ"מ מדברי הרא"ש פ"ק דחולין וכן בע"ז תירץ רק דמיירי בידוע שהוא ב"י, או דמיירי לכתחילה ע"מ לקלוף, ובזה יקשה אם ס"ל כהר"פ למה סגי בקליפה, הא דוחקא ורותח מבליע בכולו, דהא דס"ל כדדחי הר"פ דאין כל הבהמה רותח, או דנימא דאין בה"ש רותח כ"כ דהרי גם הרא"ש כ' פג"ה כדברי התוס' דמש"ה לא בעי נטילה משום דמה שעל הסכין הוא דבר מועט, הרי דבלא"ה הי' נבלע ומתפשט יותר, א"כ מוכח דגם הבלע הוי דבר מועט ואינו מתפשט רק כדי קליפה ודלא כהר"פ:

זולת דנימא דמש"ה סובר דיש בבהמה ס' ומה דצריך קליפה היינו דטיחה דע"ג סכין הוא מועט ואינו מתפשט יותר מהקליפה, ומה דכ' הרא"ש דמש"ה ל"צ נטילה משום דמה שעל הסכין דבר מועט דמשמע דבלא"ה צריך נטילה והא אדרבא בהיפוך דאם לא הי' דבר מועט לא הי' צריך לכלום דמכח דוחקא ורותח מתפשט בכולו ואיכא ס' היינו דהרא"ש ס"ל דנשאר רושם במקומו מה דנבלע בלא ההתפשטות דדוחקא ואלו לא הי' דבר מועט הי' צריך ס' ונטילה וס"ל באמת להרא"ש כהרשב"א גם בשמן או כיון דההתפשטות יותר מכדי נטילה הוא רק ע"י דוחקא ועד כדי נטילה מתפשט ממילא בלי דוחקא מזה אמרי' דמה שנבלע בלאו דוחקא עומד במקומו ודוק:

גם מדברי הרשב"א בחידושיו מה שתירץ בתירוצו הב' דמש"ה אין השמנונית שעל הסכין אוסר בכולו משום דעל הסכין אינו שמן כ"כ, ודי לדונו בכחוש ע"ש, הרי דס"ל דכל הבהמה רותח, אלא משום דהוי כחוש אינו מתפשט כדי קליפה, הרי מבואר להדיא דאפי' במקום דוחקא ורותח אינו מתפשט יותר מכדי קליפה א"כ מוכח דהרשב"א והרא"ש מחולקים בזה עם הר"פ, ובלא"ה נ"ל דמפורש בדברי הרשב"א בחי' גבי צנון שחתכו בסכין של בשר, במ"ש שם דחורפי' דצנון ממשיך יותר מרתיחה, מבואר להדיא דלא כהר"פ, אלא דברתיחה אף בצירוף דוחקא אינו מתפשט בכולו. אח"כ מצאתי בהפר"ח במקומו בסי' צ"ד כ' דמדברי הרשב"א אלו מבואר דלא כהר"פ:

תוד"ה אפילו ובלא"ה נמי כיון דלא אפשר כו' תדע דבכל מקום וכו', במג"א סי' תמ"ז סק"ב במצות המשוחי' בשומן ונגעה אחת מהן בחבירתה במקום שנתכפלה ונתחמצה אוסרת לחבירתה כולה. ומיהו אם נגעה בצד האחר במקום שלא נתכפלה שרי דאין איסור הבלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, ובח"י חולק ע"ז דבחתיכה א' מקרי איסור מחמת עצמו, ולכאו' מדברי תוס' שכ' ומה"ט בצלי שנאסר כדי קליפה ל"א דהקליפה אוסרת וחבירתה לחבירתה כיון שאין האיסור עצמו יכול לילך דאין דבר הבלוע יוצא מחל"ח בל"ר עיין שם והרי כתבו כן בירך שצלאו בגיד הנשה דאינו אוסר אלא כ"ק והרי מה שקליפה בלע מהגיד הוי חתיכה אחת שבלע מצד זה לזה, ודוחק לי לומר דגיד וירך לא מקרי צד אחד, אע"כ דגם זה נקרא בלוע, שבתי וראיתי דכנים דברי החק יעקב ודברי מג"א תמוהים, כיון דאם כל המצה היתה חמוצה היה צריך נגד כולו מכח הפיטום ול"א דסגי בס' נגד הקצה שנוגע בו דמצד השני דפישוט דרך אותו קצה הוי בלוע דא"י בלא רוטב, א"כ ה"נ מה בכך דצד זה לא נתכפלה הא מ"מ כל המצה זה מתפשט טעמו וכי המצה נביאה היא דאם כולו חמץ כולו מתפשט ואם צד זה אינו חמץ אין כולו מתפשט, זה א"א לאמרו, ולזה הי' נראה לי כדעת ח"י ול"ק מדברי תוס'

דמיירי באיסור גיד דכחוש ובזה הקליפה הב' אינו נאסר מ' שבולע מהגיד שמפעפע שם בלי הפסק התפשטות דהא הגיד אין לו כח להתפשט יותר מכ"ק וא"כ נפסק כח ההתפשטות מבליעת הגיד בקליפה א', בזה אם באנו לאסור הקליפה הב' היינו רק שהקליפה תאסור לחבירתה שפיר הוי דבר בלוע, ואף שאין הלשון ח"י מורה כן מ"מ לענ"ד הדברים נכונים:

(אב"ה ומצאתי בכי"ק שמטעם זה דן בנידון שבא לפני אאמ"ו הגאון באחד שנדר עצמו מלב תרנגולת ואירע שבשלו תרנגולת אחת עם לבה והתרנגולת נגעה בחברתה, ולפ"מ שכתבנו אם אסר עצמו בחלק שומן אסור התרנגולת דשומן מפעפע מיד דרך תרנגולת לחברתה ולא מקרי דבר בלוע, והרי בהדיא קיימא לן דבדבר שמן הבלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, אבל אם הלב כחוש לכאורה בזה מותר האחרת דהוי רק דבר בלוע, אך באמת כד מעיינינן אדרבה האחרות אסורות מכח סברתינו הנ"ל, והיינו דהא באמת קיימא לן דאין אנו בקיאין בין כחוש לשמן רק דבדבר בלוע ל"א א"א בקיאין, מעתה הדרן לסברתינו אילו נדר מן התרנגולת כולה והיה ס' באחרת נגד מקום שנגע לא היה מהני, דהתרנגולת האסורה מבליע בחברתה כל טעמה, דאין אנו בקיאין בין כחוש לשמן, ממילא אף בנדר רק מלב מ"מ כל התרנגולת נבלע טעמה בחברתה וממילא נכנס בתוכה גם טעם הלב, וא"כ אסורה האחרת, מעתה בנ"ד מתחלק הדין כך, אם נגע בחברתה והלב אינו דבוק רק שמונח שם מותרת האחרת לגמרי דהוי דבר בלוע ממש, אבל אם הלב דבוק תלי' בזה, אם הא' חם והא' צונן והצונן מלמטה מותרת האחרת כיון דלא בלע רק כד"ק, אף שכל התרנגולת נאסרה מ"מ הוי רק דבר בלוע כמו שבררנו דגם בחתיכה א' נקרא בלוע, ואם שניהם חמין אם אין בתרנגולת הא' ס' נגד הלב אסורה האחרת כנ"ל דכל התרנגולת מולכת טעמה לחברתה, ואם יש בתרנגולת עצמה ס' תלי' במחלוקת הפר"ח והאגור אם לב ובשר מקרי מב"מ אסור בזה דהוי דשיל"מ כן דנתי לענ"ד לדינא: ועמיתי הרב הגאון בעל בית מאיר גמגם בזה, דעדיין אפשר לומר דכוונת הח"י הוא בפשוטו, דמה שנבלע בחתיכה אחת מצד זה לצד זה לא מקרי בלוע, ושאני בההיא דתוס' דגיד מקרי לגבי ירך כחתיכה אחרת אף שדבוק בה דהרי חזינן דחלוק בטעמה, וה"נ בנ"ד אם נדר מלב וכדומה מותר דהוי איסור בלוע מה שנבלע בתרנגולת, אבל אם נדר מחצי תרנגולת של צד זה ונגע תרנגולת אחרת בזה בצדה השני י"ל דאסור דלא מקרי בלוע, משא"כ לטעמא דידי הנ"ל אף בכה"ג מותר:

ונ"ל עוד ראי' לדברי ממתני' דפ"ז דפסחים נגע בחרסו של תנור יקלוף מקומו ועי' בכו"פ סס"י ק"ה שתמה בזה דהא הקליפה הוא גוף איסור שנצלה מהתנור וא"כ יאסור

הך קליפה לקליפה הסמוך לה, וכ' ודוחק לומר דהא דקתני יקלוף היינו מלבד קליפת הנגיעה, והניח בצ"ע, ומעתה מכח קושי' הגדולה ע"כ שבקי' למתני' דדחיק ומוקמי אנפשי' דיקלוף היינו מלבד קליפת הנגיעה, ואם נימא דמצדה לצדה לא מקרי בלוע תיקשי דיאסור כל הצלי דהקליפה תאסור לחברתה דהא חנ"נ, ול"ש כל הנאסר וכו' דהא גם הבלוע יוצא לשם, אע"כ דגם כה"ג הוי בלוע, כנ"ל:

בא"ד ואפ"ה לא אמרינן דמלח שעל הבשר כו' (עי' חי' יו"ד סי' קל"ד סי"ג בהג"ה):

דף צז.

ובחלב אסור והאמר רבב"ח עובדא הוה קמי' דר' יוחנן בגדי שצלאו בחלבו ואמר קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו, לכאו' ק' אמאי לא פריך בל"ז דר"ה אדר"י, ונראה דהנה בתוס' (ד"ה ההוא) פירשו במה דמשני ההוא בכחוש הוי היינו דחלב כחוש אינו מפעפע, או דהי' ס' נגדו, אך לשיטת הרא"ה הובא בר"ן ד"ה גדי דבצלי ומליחה בשמן אפי' ס' לא מהני דאינו מפעפע בשוה כמו בבישול ואפשר דמפעפע רק במקום א' לשיטתו צ"ל דמה דמשני כחוש הוי היינו (דהי' ס') [דאינו מפעפע], ולכאו' יש לתמוה על הרא"ה הנ"ל דלשיטתו ישאר קו' תוס' (צו ע"ב ד"ה אבל) דמאי אשמעינן שמואל דנצלה קולף ואוכל וכן על המקשן דבעי לאכוחי מדר"ה דצלי אסור כולו א"כ בירך שנתבשל הא משעת מליחה נאסר, ותירוצם דנתבשל היינו נצלה ליתא דאיך קתני כיצד משערין כבשר בלפת הא במליחה ובצלי לא מהני ס' אמנם נראה דודאי מודה הרא"ה דאינו מוחלט בהחלט הך סברא דבצלי ומליחה ל"מ ס' אלא דלמד כן מדאמר ר"ה סתם אסור לאכול מראש אזנו ולא חילק בין איכא ס' או לא דאמורא צריך לפרש אע"כ דבכל ענין אסור, וכן מצאתי עתה בריטב"א בעזה"י והיינו בביאור יותר כיון דעכ"פ יש סברא לצדד דל"מ ס' א"כ אם איתא דמהני ס' הי' לו לר"ה לפרש אלא ע"כ דבאמת ל"מ ס':

לפ"ז מיושב קו' הנ"ל דהאיך יפרנס המקשן מתני' דירך שנתבשל דלס"ד דהמקשן דר"ה ס"ל דכל צלי אפי' כחוש מפעפע ומוכח דנתבשל היינו (נמלח) [נצלה] הי' באמת מוכח דס' מהני, והא דאמר ר"ה סתם ולא חילק, היינו דממילא משתמע כיון דר"ה אמור דאסור לאכול מראש אזנו דמוכח דנתבשל היינו [נצלה] וא"כ במשנתינו דס' מהני ואינו צריך לפרש, אבל למסקנא דמשני שאני חלב דמפעפע א"כ נתבשל דמתני' כפשוטו בישול ממש ולא מצינו דבחלב דמפעפע בצלי דמהני ס' והו"ל לר"ה לפרש ולחלק דבדאיכא ס' אינו אסור אע"כ דבאמת ל"מ ס' ונכון בעזה"י:

ועתה ניחא (הבל"ז) דבודאי פשוט לתרץ דר' יוחנן מיירי באיכא ס' וליכא קו' מדר"ה אדר"י דהא לס"ד דהמקשן דלר"ה גם בצלי כחוש אסור כולו, גם בצלי מהני ס' כדמוכח

מירך שנתבשל דהיינו [נצלה], אבל עתה דמשני שאני חלב דמפעפע מוכח מדסתם ר"ה דאפי' ס' לא מהני, לזה פריך מדר"י [והא דקאמר המקשן ובחלב אסור, כוונת' על אסור סתם דאר"ה דמוכח דאפי' ס' ל"מ] ומשני ההוא כחוש הוי היינו דחלב כחוש אינו מפעפע וק"ל:

בסוגיא הנ"ל. נ"ל ליישב הבל"ז דלא פריך הש"ס ההוא דר"ה מעובדת דר"י. עפמ"ש הר"ן בשם הרא"ה דבצלי לא מהני ס' דבצלי אינו מתבטל לעולם. דבקדירה הוא מתבטל לפי שהרוטב מוליך האיסור בשוה. אבל בצלי דהוא מפעפע מעצמו אפשר שהרבה ממנו מתכנס למקום א' ע"ש. ולכאורה יקשה לפ"ז קושי' הרשב"א בשמעתין היכי אמרי' בהנהו אטמתא וכו' מה דעתך מליח ה"ה כרותח וכו' האיך אפשר לומר כן כיון דכבר ידעי' דבצלי קולף. וע"כ נתבשל במתני' היינו בישול ממש והאיך אפשר דמליח אוסר בכולו הא כבר נאסר משעת מליחה. ומה שנדחק הרשב"א דבאמת ל"ד ומשעת מליחה אסור. לכאורה לשיטת הרא"ה ליתא דאם האיסור מחמת מליחה לא מהני ס' דהא ליכא רוטב דמפעפע האיסור בשוה וצ"ל דלאותו ס"ד [וזהו דלא כמ"ש הר"ן דהא דאסר רבינא בהנהו אטמתא דלא מהני ס'] דמליחה אף בכחוש אוסר בכולו כמו בישול אף דליכא פעפוע. וע"כ משום דרתיחות המליחות הוא מוליכה בכולם ממילא הוא מתפשט בשוה, והרא"ה לא כ"כ רק בצלי דבכחוש אינו אוסר ואין הרתיחה מוליכה רק מחמת הפעפוע של האיסור. בזה אפשר שאינו מתחלק בשוה, ומעתה מיושב דבל"ז ל"ק דר"ה אדר"י די"ל דבעובדא דר"י היה ס' ומהני אף בצלי דמחמת רתיחות נכנס בכולו. ובאמת אף בכחוש אוסר בכולם והיכא שהרתיחות גורם מהני ס' וכנ"ל. וביותר שהיה מוכח כן ממתני' דהא להך ס"ד דצלי אוסר אף בכחוש וה"ה מליחה (אף דהרא"ה סבר כהרמב"ן דבמליחה אינו אוסר יותר מכ"ק אף בשמן. היינו דבמליחה ל"ש פעפוע כמ"ש הרמב"ן. אבל היכא שהוא מחמת רתיחות הא מליח הוא כרותח) א"כ תקשי במתני' הא כבר נאסר במליחה. אע"כ דמהני ס'. ובעובדא דר"ה לא היה ס'. או דר"ה מיירי אף בס' אלא דסבר מב"מ במשהו וחלב ובשר מקרי מב"מ כמ"ש הרשב"א והר"ן. ור"י לשיטתי' דמב"מ בס'. אבל לבתר דמשני שאני חלב דמפעפע ואין הרתיחות גורם רק הפעפוע וממילא לא מהני ס' שפיר קשה מר"י. ומשני חלב כחוש הוי ואינו מפעפע כלל. וק"ל:

שם כילכית באילפס הוה. בת' שהיה ביני ובין הגאון מהר"ם זצ"ל בעה"מ ס' בית מאיר כתב לי הוכחה [דדג טמא ודג טהור] דמקרי שוה בטעמא מדכ' רש"י באלפס של בשר ואמאי לא פירש של דגים דמצוי יותר למצוא דג טמא בין דגים טהורים, א"ו משום דאמרינן לטעמיה קפילא ובדג בין הדגים ל"ש כן דשוים בטעמא ודפח"ח:

שם קדירה שבישל תרומה לא יבשל חולין, נתקשיתי, מה איסור יש לבשל חולין אדעתא דלטעמיה כהן, וסיפא דקדירה שבישל בשר ניחא דיש משום בישול בב"ח, ואמרתי לישב דהאיסור משום דאין מבטלין איסור לכתחילה, והנה יש לדון דאם הגעילו הקדירה תחילה אף דלא מהני הגעלה לכ"ח מ"מ מותר לבשל אח"כ חולין אדעתא דלטעמיה כהן, כיון דכ"ח ג"כ פולט מעט מעט, ממילא אפשר דנפלט כולו אלא דליכא למיקם עלה אם נפק כולו, והוי ספק אם יש כאן איסור דבזה מותר לבשלו כמ"ש הש"כ (סי' צ"ב ס"ק ח') והכא עדיף דישאר ספק שמא באמת יתן טעם ולא יתבשל, והוי כמו ס"ס, ספק שאין כאן איסור וס' שלא יתבשל:

מהא דאמרי' קדירה של בשר לא יבשלו בה חלב ואם בישל בנ"ט, הרי דלכתחלה אסור, אין ראי' [לאסור לערב לכתחלה בשר בחלב בס'] דהא מפרשינן דבנ"ט היינו ע"י טעימת קפילא, ומיירי בליכא ס', א"כ מה"ט אסור לבשל, דשמא באמת יהיב טעמא ועבר על איסור בישול בב"ח:

ואדרבא בזה מרווח ליישב קושית תוס' דאמאי לא פרכינן עלה דההיא ממתני' דירך וטפת חלב מאן טעים ליה, ולפי הנ"ל יש לומר דבאמת מפרשינן האי בנ"ט היינו בס', אבל הכא ע"כ לא מיירי בס' דאמאי אסור לבשל לכתחילה, אע"כ דבנ"ט היינו ע"י טעימא, ולהכי פרכינן מאן טעים לה:

ואדאתאן עלה ניחא דאסור לערב בשר בחלב בס', דהא מ"מ הבשר מקבל טעם מהחלב והוי בב"ח ועובר עלה משום בישול בב"ח, וביותר דאף לכבוש בשר בחלב מעל"ע בס' בכדי לשתות החלב אסור, דהא מבואר בסוגיא דחולין (דף ק"ח) במה דפרכינן מכזית בשר שנפל ליורה חלב אמאי מותר חלב נבילה היא, היינו דהחלב הנכנס לבשר מופרד משאר החלב שחוצה לה, ומקבלת טעם מבשר ונאסר, וכשיוצא הוי מין במינו, דלא בטל לרב, אם כן ממילא לדידן דמב"מ בטל, מכל מקום זהו הוי כמו ביטול שאר איסורים במה דהוי ביטול חלב שנאסר בחלב ההיתר, וזהו שייך ג"כ בדרך כבישה, וממילא הוא בכלל אין מבטלין איסור:

ומ"מ עולים יפה דברינו הנ"ל בישוב קושיית תוס' הנ"ל, דל"ל דגם בס' אסור לבשל לכתחילה, דתחילה נכנס חלב בדופן קדירה ונאסר מהבלוע בשר שבו, וכשיוצא אח"כ ומתערב בחלב ההיתר הוי בכלל אין מבטלין, דזה אינו, דהא באמת קשה מאי מהני התם טעימת קפילא נימא דתחילה נכנס מעט חלב בקדירה ונעשה נבילה, וכשחוזר ויוצא הוי מין במינו, דל"ש ביה טעימא, ולבעי ס' דוקא, וע"כ כמ"ש המרדכי ס"פ ג"ה בשם הראב"ן, דהרוטב שנבלע בדופן קדירה [כיון שאינו נבלע באוכל] לא הוי כמופרד

משאר החלב, והנבלע בדופן הקדירה ומה שחוצה לה הוי הכל אחד, ולא נאסרה, ועי' בתה"ד (סי' קפ"ג) א"כ ממילא לית ביה משום אין מבטלין, דהא אין כאן תערובות חלב איסור כלל:

וגם לית ביה איסור, לדון דהבלוע בשר שבקדירה מקבלת טעם מהחלב ונאסר, ועבר על הבליעת בשר משום בישול בב"ח, הנה לא מבעיא לשיטת הרמב"ן בר"ן לקמן (דף רצ"ח) בההיא דדגים שעלו בקערה של בשר דמותר לאכלם בכותח דהוי נ"ט בנ"ט היינו דטעם הב' דהיינו הדגים א"י ליתן טעם בכותח דהוי טעם השלישי דקלוש, ואף דטעם החלב שבכותח נבלע בדגים ואוסרתן, והטעם שאין בשר שבדגים אסור עד שיערב עם החלב ויתנו טעם זה בזה עיין שם, מבואר דס"ל להרמב"ן דאיסור דבב"ח לא הוי עד ששניהם יתנו טעם זה בזה, וכיון דאין הבשר שבדגים נותן טעם לחלב אף דחלב נותן טעם לבשר שבדגי' לא הוי בב"ח, ולכאורה קשה, דבכזית בשר שנפל ליורה חלב דחלב מותר והבשר אסור, הא כיון דאין הבשר נותן טעם גם הבשר לא ליתסר, אמנם באמת לא קשה מידי, דהבשר עם החלב שנכנס בתוכו דמופרד מן שאר החלב הבשר והחלב ההוא נותנים טעם זה לזה והוי בב"ח, א"כ זהו בבשר עצמו, אבל בההיא דקדירה ל"ש כן, דאף דהחלב נכנס לדופן הקדירה אינו נפרד משאר החלב, ואינה מקבלת טעם מהבשר ולא נאסרה וכנ"ל א"כ ממילא גם הבלוע בשר שבקדירה מן החלב, כיון דאין שניהם נותנים טעם זה לזה, אם כן לא עבר על הבלוע בשר משום בישול בב"ח, דהא לא נעשה כלל בב"ח:

אלא אף כפי מה שנראה משארי הפוסקים דנ"ט בנ"ט דהתירא היינו דהטעם הב' דחלוש א"י לחול עליו שם איסור, עי' בתוס' זבחים (דף צ"ז ע"א) דשלמי' שנתבשלו האידנא בקדירה שבשלו בה שלמים אתמול לא מתסרי בלילה משום נותר דהוי נ"ט בנ"ט דהתירא, הרי אף דנותר הוא גוף איסור מ"מ מותר, וכן בבשלו קודם פסח בקדירות חמץ נקטו הפוסקים דהוי נ"ט בנ"ט, אלא דהרשב"א כתב דחמץ שמו עליו ומקרי דאיסורא, נשמע דנותן טעם בר נותן טעם בעצמותו לא חל עליו שם איסור, ואם כן מהאי טעמא לא נאסר הבשר שבדגים מהחלב שבכותח, ואין הכרח ליסודו דהרמב"ן דבב"ח לא הוי אלא כששניהן נותנים טעם זה לזה, מ"מ י"ל דלא שייך איסור בישול בב"ח על בלוע שבקדירה, ואם כן ביש ס' בחלב יהיה הדין דמותר לבשל בה לכתחילה, וע"כ בנותן טעם היינו ע"י טעימה, ושפיר פרכינן מאן טעים לה, וכנ"ל:

לכאורה קשה לדידן דקיי"ל חתיכה נ"נ א"כ נימא דחולין נכנסים בתרומה ואח"כ כשיוצאים הוי מב"מ דבעי' ס' וליכא למיקם אטעמא, וצ"ל דנ"מ בבישל חולין בקדירה שבישל בה תרומה דבקדירה ל"ש דנכנס ונ"נ דתמיד מחובר הוא למה שבקדירה ואינו

נפרד כיון דאין בקדירה טעם של עצמו, דהא מה"ט תנינן בברייתא קדירה שבישל בה בשר וכו' ואם בישל בנ"ט וכמ"ש הראב"ן והובא בתה"ד (סי' קפ"ג) והכו"פ (סי' צ"ד) עיין שם, או דנ"מ אף בבישל וקודם שנח היורה מרתיחה דמה שנבלע בתרומה אינו פולט וכדאיתא (רס"י צ"ב) דבזה אף בב"ח מהני טעימה (וע"ע בחי' יו"ד סי' צ"ח בש"ך סק"ה): שם טעים לה כהן. לכאורה קשה דאמאי יהא עד אחד נאמן הא איתחזק איסורא דנפל שם תרומה. ובשלמא לשיטת הר"ח כהן דההיתר נהפך להיות איסור ניחא דהא אתחזק ג"כ היתרא, ואם אמרינן דיש בה טעם נעשה הכל איסור ע"כ נאמן דכמו דאתחזק איסורא כן אתחזק ג"כ היתרא:

שם אמר רבא מריש הוה קא קשיא לי' כו' השתא דאמר ר"י סמכינן אקפילא ארמאה ה"נ סמכינן אקפילא ארמאה ע"ש, וקשה לשי' רש"י דטע"כ בשאר איסורין דרבנן א"כ מאי ראי' מר' יוחנן דלמא התם סמכינן אקפילא, אבל בב"ח דטע"כ הוי דאורייתא לא סמכינן אקפילא, וי"ל דהנה הראשונים הקשו אמאי קדירה של בשר שבישל בה חלב בנו"ט לימא דבליעה נעשה נבילה מטעם מין במינו כמו שהקשה בגמרא לקמן בסוגי' דטיפת חלב, דחלב נבילה הוא, ותירצו דדוקא במאכל כההיא דלקמן אמרינן שמעט חלב הבלוע בבשר הוי כנפרד מן החלב שביורה ונאסרה בשעה שנבלע ואח"כ כשיוצא חלב הוי מין במינו, אבל בקדירה לא הוי לעולם הבלוע בפ"ע דהא מחובר שם עם שאר הרוטב ושפיר בטל, לפ"ז ניחא דמרישא הכי קשה להו הא גופה אמאי סמכינן אטעמא הא הוי כמין במינו דמעט חלב שנבלע בקדירה נאסר מקדירה ואח"כ כשיצא אותו חלב הוי מב"מ כההוא דלקמן ולא ניחא לי' החילוק הנ"ל והשתא מייתי רק מר' יוחנן דלא אמרינן הבל יוצא ונכנס דלא דמי להההיא דלקמן כיון דאמר סמכינן אקפילא ואמאי סמכינן עליו אע"כ דצ"ל החילוק הנ"ל, ה"נ כן, אבל קשה דאם נאמר דזאת קא קשיא לי' דבלוע יוצא ונכנס א"כ מאי תני גבי תרומה ג"כ בנו"ט נימא ג"כ דנעשה נבילה כה"ג, ויהי' לפ"ז מוכרח כסברת הפמ"ג יו"ד סי' צ"ב דבהיתר לא אמרינן נעשה נבילה:

תוד"ה שאני וכו' ולא שומן. מ"מ קשה להמקשן דפריך והא אמר ר"ה ורצה להוכיח דכל צלי מפעפע יקשה ממתני' זו דנטף מרוטבו:

אאב"ה, אזכיר מה דשמעתי מפי הקדוש אאמ"ו נ"י לתמוה בדברי תוס' אלו דלפי תירוצם דאינו מפעפע דהוא ציר בעלמא ולא שומן, דמ"מ יקשה דמאי קמ"ל שמואל דבנצלה קולף ואוכל הא פשיטא דמוכח כן ממתני' דנטף מרוטבו דצלי כחוש אינו אוסר בכולו, וכן קשה על המקשן דבעי לאכוחי מדר"ה והי' ס"ל דגם בכחוש אוסר בצלי בכולו, איך יפרנס מתני' דנטף מרוטבו, ואם נדחוק דעיקר חדושא דשמואל דאפי' שומן הגיד

דהוי שמן קצת אינו אוסר בצלי, ולזה פריך מדר"ה בגדי שצלאו בחלבו דמוכח דשמן אוסר, וא"כ גם שומן הגיד לתסר, ומשני דשאני חלב דמפעפע, היינו דהוי שמן גמור, משא"כ בשומן הגיד, דמ"מ יקשה לפמ"ש תוס' אח"כ בשם הריב"ם דשומן אינו אוסר יותר מגיד ממש, וא"כ ע"כ דהמקשן בא להוכיח דאפי' גיד יאסר בצלי, ויקשה ממתני' דנטף מרוטבו ע"כ שמעתי:

סי' צ"ח פלתי ס"ק א', דאל"כ מאי קושיא וכו', נלע"ד להמתיק דברי הגאון זצ"ל דלכאורה אין ראיה זו ראיה, דשפיר י"ל דס"ל להתוס' דחלב ובשר הוי אינו מינו בטעמא ומ"מ הקשו שפיר, דהא א"ל דמה דאמרינן שאני חלב דמפעפע דהוא מספק דא"כ למאי הוצרך הש"ס לחלק בין שמן לכחוש לפעפוע, לישני בקיצור דצלי הוי ספק פעפוע וגבי שומן הגיד הוי מדרבנן, דהא דאין הגיד דאורייתא אוסר היינו משום דגיד ובשר שווים בטעמא, דמן התורה ברובא בטל הוי ספק דרבנן. אמנם למ"ל בדרך הזה דמנ"ל להתוס' להקשות דלמא חלב ובשר וגיד הוי הכל שווים בשמא כיון דאסורים משום בשר מן החי, ומשו"ה לא הוי מצי לשנויי בקיצור דצלי הוי ספק פעפוע דהא שמואל ס"ל בפ"ב דפסחים דמין במינו במשהו וא"כ הגיד יאסר משום ספק פעפוע ומ"ל להש"ס דמסתמא מאי דקאמר אבל נצלה זהו ג"כ אליבא דנפשיה לדינא, אלא ע"כ דפסיקא להו להתוס' דחלב ובשר שווים בטעמא וא"כ הוכיחו בממ"נ דאם אינם שווים בשמה א"כ מדאמר ר' הונא ולא הוי ספק דרבנן ע"כ דוודאי מפעפע, ואם שווים בשמה ואמר ר"ה מדין מין במינו והוי ספק דאורייתא א"כ מאי פריך הש"ס מעובדא דר"י, הא ר"י ס"ל דמין במינו בטל הוי ספק מדרבנן, אלא ע"כ דמה דאמרינן חלב דמפעפע היינו ודאי מפעפע, והוצרכי לחלק בין שומן הגיד לחלב:

מ"ש מעכ"ת נ"י להוכיח דס"ל לריב"א דל"א פיטום, גם אנכי עמדתי בזה, וה"ה ידידנו הבח' החרוץ כ"ה הירש לאבלינר שי' אמר לי שמצא כן בכרתי ופלתי, ואולם בקל יש לדחות דלשיטת ריב"א באמת מוכח מסוגיא דלגבי גיד לא אמרינן פיטום, ואין ללמוד מזה לשאר אסורים כיון דמצינו דלחד מאן דאמר אין בגיד בנותן טעם דהוי עץ בעלמא, א"כ אין רחוק לומר דגם לאינך דס"ל יש בגיד בנותן טעם, מ"מ כחוש הוא למאד, וי"ל דקים להו לחז"ל דלגודל כחישתו לא מתפשט כלל משא"כ בשאר איסור כחוש:

תוד"ה אבל בב"ח כו' אבל קשה דאמתני' דפ' כ"ה כו' (עמש"כ בזה לק' ק"ח ע"ב ד"ה וביסוד):

בא"ד וכן אמתני' דפ' בתרא דמס' ע"ז כו', לא זכיתי להבין דהא י"ל בפשוטו שיש לו עוד מאותו יין שלא נתנסך וא"כ יכול לערב יין דהיתרא לתוך מים כשיעור שנתערבו

ולטעום אותן המים דאם אין בו טעם יין ידוע דגם בתערובת זו ליכא טעם כיון דהכל יין אחד ושווה שיעור התערובת, אבל מברייתא דקדירה שבישל בו בשר שפיר הקשה דדוחק לומר דמיירי רק בחלב שחוטה שהוא דרבנן, וגם ליכא למימר דיבשלו באותה קדירה חלב שחוטה דהוי דרבנן ויטעום אותה קפילא דז"א דפשיטא בפליטת כלי א"א לדמות זה לזה דאולי בבישול ראשון יצא הרבה ומש"ה בבישול שני הוי רק מעט ולא נתן בו טעם, ועדיין צ"ע:

תוד"ה אמר כתבו דבחטה בתרנגולת אף דשהה כדי שתפול לאור ותישרף מ"מ הא פליג התם ר"י ב"ב דבעינן מעל"ע ובשל תורה הלך אחר המחמיר עכ"ל, והיינו אף דמשהו הוא דרבנן ומן התורה בטל, מ"מ כיון דהחטה אסור מספק דאורייתא אוסר במשהו, וזהו מפורש דלא כהרי"ף (עי' שו"ת ח"א סי' ס"ד) וגם נסתר מזה חלוקו דמעכ"ת ש"ב ני', דהא בדברי תוס' אלו מבואר דאפילו בפלוגתא דרבוואתא בשיעור עיכול הכי הוא ודוק (ועי' חי' שו"ע או"ח סי' תס"ז במג"א ס"ק י"ב):

בא"ד אומר ר"ת דדוקא. עי' ע"ז נו ע"ב תוד"ה אבל:

בא"ד יין נסך שנתנסך לפני עבודת כוכבים אסור בהנאה ואינו בטל אפילו באלף וכו'. [וקשה וכו']. צ"ל דהאי אסור בהנאה קאי אלקמיה דאפילו באלף לא בטל גם איסור [ההנאה], דאל"כ אף בסתם יינם אסור בהנאה:

בא"ד וי"ל דאתיא כר' יהודה דאמר מב"מ לא בטיל, יש לעיין הא מ"מ בדרבנן גם ר"י ס"ל דמין במינו בס' כמו שכתבו תוס' לקמן דף צ"ט ע"ב ד"ה שאני ציר ואולי י"ל דסתם יינם חמיר כמו איסור דאורייתא דעלמא וכמ"ש הר"ן לענין ימכור לנכרי חוץ מדמי איסור שבו:

דף צז:

וכ"ת מאי כרותח דקאמר כרותח דמבושל. וקשה דלפי"ז קושית תוס' לעיל [צ"ו ע"ב] בד"ה אבל נצלה במקומה עומדת אמאי תני בבישול הא נאסר משעת מליחה:

גיד בששים כו'. בלח"מ פט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ז בד"ה ואעפ"י ששומן הגיד, כ' ומ"מ לא הוצרכו ס"א כמו (בגיד) [בביצה] וכו' עיין שם, ולענ"ד בפשוטו דמחמת היכר ברי' הוסיפו א' בשיעורו משום הכי ביצה דמדינא בס' הוסיפו ס"א, ובשמנו של גיד דמדינא בנ"ט כיון דהוא דרבנן הוסיפו א' בשיעורו לדונו בס', אמנם לכאורה עדיין קשה לרב נחמן דאמר ביצה בס' ולא ס"ל דהוסיפו מחמת ברי' יקשה קושית הרמב"ם אמאי שמנו של גיד בס' ולא בנ"ט כמו כחל, וצ"ל דמחמת ברי' לא הוסיפו רק להשוות

לשארי איסורין דהוא בס', אבל לא להוסיף יותר מס' כיון דאין זה שיעור בשום איסורין, ואנן קיימא לן דגם בזה עשו היכר ברי' לשער בס' וא':

ובזה ניחא מה דקשה לכאורה דהא לר"ה דס"ל ביצה בס"א, א"כ לתנא דמתניתין דיש בגיד בנותן טעם ג"כ השיעור בס"א, וא"כ כבבל"פ הוא בס"א, ולרב נחמן דסבר ביצה בס' שיעור כבבל"פ הוא ס', ואיך יחלקו במציאות כבבל"פ כדמוכח בקושי' תוס' ד"ה כל דלא מסתברא לומר כן, ולפי הנ"ל ניחא די"ל דלכולהו כבבל"פ הוא ס', והיינו דגיד מחמת כחישתו מדינא סגי בנ"ט, אלא דמחמת ברי' הוסיפו א' בשיעורו להשוותו עם שאר איסורין, דלענין זה גם לרב נחמן מהני מעלת היכר ברי' משום הכי משערי' בגיד ושמנו כבבל"פ דגיד מחמת כחישתו סגי בנ"ט ומ' ברי' בעי' ס', וכן שמנו שהוא דרבנן סגי בנ"ט, ומחמת ברי' הוסיפו א' ובעי ס', ופלוגתייהו דרב נחמן ורב הונא רק היכי דמדינא בעי' ס' אם הוסיפו עוד יותר בברי':

עוד שם בלחם משנה הלכה י"ח קמ"ל דהאי איסור משום שיש בו גומות, ולענ"ד תמוה, דאף אם נעשה נבילה מ"מ הוי רק בב"ח מדבריהם דסגי בנ"ט לשיטת הרמב"ם:

בלחם משנה הי"ז ד"ה ואף על פי, אבל הכא הגיד הוא שהוא בריה וזה הוא שמנו של גיד, לענ"ד א"צ לדוחק הזה דבפשוטו ניחא, דבביצ' דהוא דאורייתא ושיעור ביטולו בס' הוסיפו בשיעור' משום בריה והצריכו ס"א, ובשומן דהוא דרבנן ושיעור ביטולו בנ"ט כמו בכחל הוסיפו אחת בשיעורו משום חשיבות ברי' והצריכו ס', אמנם אי קשי' הא קשי' לכאורה על מימרא דר"נ דאמר גיד בס' ואין גיד מהמנין (והיינו שומן הגיד דהא קיימא לן אין בגידין בנ"ט ואף דלשיטת רבינו מאיר ע"כ ס"ל לר"נ דיש בגידין בנ"ט, מ"מ מדפשיט' לי' לרבינו דבשומן הגיד בעי' ס' עד שהוקשה לו מכחל והוצרך לחלק דהוי ברי', ולא מצינו שרש לדין זה דשומן לא סגי באמת בנ"ט, ע"כ משום מימרא דר"נ הנ"ל דמסתמא ס"ל כהלכתא דאין בגידין בנ"ט ומיירי בשומן) כחל בס' וכחל מן המנין, ויקשה קושי' רבינו דהא תרווייהו דרבנן, דבזה לא נוכל לתרץ דמשום דהוי ברי' הוסיפו א' בשיעורם, הא ר"נ אמר ביצה בס' ואין ביצה מן המנין, הרי דס"ל דבביצה לא בעי' ס"א ולא הוסיפו בשיעורו בברי':

ונלע"ד די"ל דס"ל דלהוסיף אשיעור ס' משום ברי' לא הוסיפו לעשות שיעור חדש, אבל לענין שיעור ס' דבדרבנן הקילו לשער בנ"ט בזה משום חשיבות ברי' לא הקילו לגבי' והשוו אותו לשאר איסורי דאורייתא דבעי' ס', ונ"ל דמשום זה דקדק רבינו בלשונו הזהב הואיל וגיד הנשה ברי' בפ"ע החמירו בו כאיסורי תורה, ולא נקט בקיצור דמשום ברי'

הוסיפו א' בשיעורו, דבא לתרץ דלא יקשה לר"נ דס"ל דלא הוסיפו בביצה משום ברי' ולזה חילק דמ"מ מהני חשיבות הברי' שלא להקל בדרבנן ולהשוות לאיסורי תורה ודו"ק:
ואולם ק"ל על רבינו דס"ל דהא דקיי"ל ביצה בס"א הטעם דפליטת ברי' הוסיפו א', הא במתני' קתני גיד שנתבשל עם הגידין בזמן שמכירו בנ"ט, והיינו בס', דבשם ליכא טעמא, והא בר"פ ג"ה דייקי' מרישא דהך מתני' דקתני ירך שנתבשל וכו' דס"ל למתני' זו דיש בגידין בנ"ט דלא ניח' לפרש דג"ה היינו שומן, א"כ אף בנ"ט ליתסר ולבעי ס"א כמו בביצה, והנלע"ד דר"ה דס"ל דביצה בס"א מוקי באמת מתני' דירך בשומן הגיד והדין בס' כיון דהוא דרבנן, בעלמא מהני נ"ט ומ' חשיבות ברי' הוסיפו א', ומה דדייקי' בר"פ דמתני' דירך דס"ל למתני' יש בגידי' בנ"ט היינו דפרכי' לר"נ דס"ל ביצה בס' ולא ס"ל דמשום ברי' הוסיפו בא', א"כ בשומן הגיד הוא דרבנן לסגי בנו"ן ט' ואיך קתני מתני' דבנ"ט דהיינו ס' אלא ע"כ מוכח דמתני' מיירי בג"ה ממש, דס"ל יש בגידין בנ"ט, ור"נ דאמר דגיד בס' היינו ג"כ גיד ממש, דס"ל יש בגידי' בנ"ט, ומה דמקשינן דאם איתא דר"נ מיירי בגיד ממש היכן מצא רבינו דשומן הגיד בס', דילמא באמת סגי בנ"ט, ולפי דברינו עתה ניחא, דהא להלכתא דקי"ל דביצה בס"א מוכח דמתני' מיירי בשומן הגיד וקתני במתני' בנ"ט דהיינו שיעור ס' ודו"ק:
נתקשיתי אמאי כחל מן המנין ולא הוי איסור דבוק להיות בו"ח דגם בדרבנן אמרינן איסור דבוק כדקיי"ל סימן ע"ב וע"ג לענין לב וכבד, ואף דאין החלב דבוק ומחובר מ"מ כיון דמונח בתוכו תמיד הוי דבוק כמו במלח שבראש"ש בסימן ס"ח ס"ד וכן בש"ך סימן פ"ד סק"י בשם רש"ל דהפירי נ"נ ותו לא שבתוכו, וכתב במנחת יעקב דאף דאין התולע דבוק מ"מ כיון דמונח בתוכו מקרי דבוק, וא"כ גם בכחל נימא כן, ואולי י"ל דדם שרשו דאוריי', אבל חלב שחוטה קיל יותר ול"א דבוק וכדאמרינן גבי כבדא עלוי' בשרא דם דאורייתא חלב שחוטה דרבנן ועיין נקודות הכסף סי' צ':
שם והא אמרי אינשי. ע"ל דף סה ע"ב ברש"י ד"ה גיעולי ביצים:
תוס' ד"ה וכחל מן המנין וכו' דאפשר לסוחטו אסור. לא זכיתי להבין הא בשר הכחל לא נאסר רק החלב קבל טעם בשר ונאסר החלב והוא בגומות ואסור לאכול הכחל מצד שאוכל ג"כ החלב ואחר גמר בישולו שיצא החלב לחוץ ממילא יהי' מותר דהא הבשר לא נאסר כלל ומה שייך לאפשר לסוחטו אסור:
תוד"ה אלא ועוד דמספק לא הי' אוסר קדירה אחרת כיון דחלב שחוטה דרבנן. וזה לא קשה דא"כ לשערינן במאי דנפק מיניה ואי דלא ידעינן כמה נפיק מיניה הא הוי ספק דרבנן, ז"א כיון דלא משערינן בכולי' א"כ ודאי לא נפיק כולי' יקילו בשיעוריה, דאם

נשאר למשל שצריך ל' פעמים כנגדו יאמרו אפילו אותו מקצת ג"כ לא נפיק מיניה וישערו לעולם בפחות מזה:

בא"ד עוד נראה לפרש דאלא מעתה וכו'. כוונת התוספות דזהו פשיטא ליה להש"ס מסברא דבגמר בישול יוצא כל החלב שבתוכו והא דקאמר אלא מעתה היינו דלא נימא דבתחלה נבלע טעם החלב בבשר הכחל (וכעין סברת דבוק), ולזה אמר אלא מעתה דאמרת דהכחל מהמנין ע"כ דהטעם מתפשט בשוה ולא נבלע תחלה בבשר הכחל דאל"כ נימא דחענ"נ (דבב"ח דרבנן אמרי' גם כן דנ"נ) וכיון דמוכח דהטעם מתפשט בשוה ממילא נפל לקדירה אחרת לא יאסר דהבעין בודאי הכל יצא לחוץ:

תוד"ה ביצה וביצה איצטרי' לי' וכו', בפשיטות הי' לומר דאיצטריך לאפוקי ממ"ד לקמן דבביצה צריך ס"א והוא משום דיש ביצה אחת גדולה מחברתה כמ"ש הרא"ש:

א) דעת הרמב"ם (פ"ט הי"ג ממ"א) דאם בישל הכחל בפחות מס' ונפל לקדירה אחרת הדין ג"כ דכחל בס' וכחל מן המנין, אבל מדברי הר"ן מבואר דבכה"ג אין הכחל מן המנין כמ"ש בד"מ, וביאר הט"ז (סי' צ' סק"ד) ענין מחלוקתם דהר"ן ס"ל דגם בב"ח דרבנן אמרינן חענ"נ, מש"ה כיון דנתבשל תחלה בפחות נעשה בשר הכחל נבילה, ואינו מן המנין, אבל הרמב"ם ס"ל דבב"ח דרבנן לא אמרינן חענ"נ משום הכי הכחל מן המנין, [הגה"ה. ובאמת תמוה לי דמה צורך לזה הא להרמב"ם דנתן טעם דהכחל מן המנין דבאיסור דרבנן האיסור מן המנין, כמ"ש הרמב"ם להדיא (פט"ו הי"ח), ובלח"מ שם (הי"ז) נדחק הא דשומן הגיד ל"צ ס"א, ובמחכ"ת לק"מ דבפליטת ברי' עשו היכר להוסיף א' על בטולו, ובביצה דמדינא בעי' ס' כמו כל איסורי דאורייתא מש"ה מכח שהיא ברי' הוסיפו א' וצריך ס"א, אבל בשומן הגיד דכ' הרמב"ם (שם הי"ז) הא דבעינן ס' ולא סגי בנ"ט אף דהוי דרבנן כמו כחל מ"מ כיון דגיד הוא ברי' החמירו, והיינו ג"כ דבפליטת ברי' הוסיפו א' ובשומן הגיד דמדינא סגי בנ"ט מכח ברי' צריך ס' ובביצה דמדינא צריך ס' משום ברי' צריך ס"א, ופשוט, וא"כ ממילא גם בבישלו הכחל בפחות מס' אף אם נדון דחענ"נ מ"מ הוא רק נבילה דרבנן וסגי בנ"ט, ע"כ הגה"ה] ונבאר שורש מחלוקתם דהוציאו כן מהסוגי' ועי"ז יבואר דלהרמב"ם לאו דוקא בדרבנן כי הא דכחל דשורש האיסור הוא מדרבנן, אלא גם באיסור דאורייתא וע"י ביטול נעשה דרבנן כגון שנתערב במינו בלח, דמדאורייתא ברובא בטל ומדרבנן אסור ג"כ ל"א בי' חענ"נ, ואם נפל למקום אחר א"צ רק ס' נגד האיסור עצמו המעורב:

ב) ונקדים דברי הרשב"א בתהה"א (בית ד' שער ד') בדיני הכשר כלים ובבד"ה ובמשמרת הבית שם ויסוד תמצית דבריהם דאינהו ס"ל דבישל במקצת כלי מתפשט הבלע בכל

הכלי דמפעפע בכולו, אלא דעת הרא"ה דמ"מ מהני בזה הגעלה במקצת עד מקום ששימש בו דאמרינן כבולעו כך פולטו, והראי' דבתרומה בישל במקצת כלי א"צ מריקה ושטיפה בכל הכלי והה"ד בכל האיסורין, ובקדשים הוא דהוי גזה"כ דצריך מריקה ושטיפה בכל הכלי, ודעת הרשב"א שם דבכל הכלים צריך הגעלה בכולו ורק בתרומה הקילו דאפי' בעינה הקילו בה להתירה לבטלה לכתחילה במה שאין הבעלים מקפידין כמו שאמרו במגורה שפינו ממנו תרומה עי"ש. [הגה"ה. וקשה לי, דברי רשב"א אלו סותרים לדבריו בתשובה (סי' רכ"ב) דמבואר שם דס"ל דמתני' דמגורה או דמיירי רק בתרומת ח"ל, או דבכל איסורין כן דמותר לבטל אף איסור בעין דדבר מועט כזה עיין שם וצ"ע, ע"כ הגה"ה]:

ג) והנה בב"י ביו"ד (סי' צ"ב) הביא בשם סמ"ג דטפת חלב שנפלה על הקדירה שלא כנגד הרוטב דצריך ס' פעמים ס' דהטיפה מתפשט בכל הכלי כדאמרי' בזבחים בישול מפעפע, אבל במרדכי כ' בשם מהר"מ דאינו מפעפע דמדאיצטריך קרא בקדשים, דצריך מריקה ושטיפה בכל הכלי מוכח דבישול אינו מפעפע עי"ש, וצ"ל לדבריו אף דאמרינן בזבחים מי דמי הזאה אינו מפעפע בישול מפעפע היינו דשמא בישול מפעפע, אבל לבתר דאמרי' וטעמא מאי דאמר קרא ואם בכלי נחשת כו' מוכח בהיפוך דמדאיצטריך קרא, ע"כ הבישול אינו מפעפע, דדוחק לומר דהקרא בא להשמיענו המציאות דבישול מפעפע:

והנה מדברי המהר"ם אלו יש לדקדק דס"ל לסברא פשוטה דל"א כבולעו כך פולטו וכדס"ל להרשב"א הנ"ל, אלא דלהרשב"א אפשר דילפינן לה מקדשים ולמהר"ם ע"כ סברא החיצונה כך היא, דאל"כ ליכא ראי' דבישול אינו מפעפע דילמא מפעפע ואיצטריך קרא לאפוקי סברת כבכ"פ:

גם מוכח לכאורה דס"ל למהר"ם בזה ג"כ כהרשב"א דמתרומה ליכא למילף קולא דבתרומה הקילו דהוי קצת כמו היתרא בלע ומהני הגעלה קלושה, דאל"כ למה לא הביא המהר"ם בקיצור ראי' דבישול אינו מפעפע ממה דל"צ בתרומה מריקה ושטיפה בכל הכלי, אע"כ דס"ל דמתרומה ליכא למילף קולא:

ד) אולם לפ"ז יש לדון עם על ראיית מהר"ם מכח מדאיצטרך, דהא אף דבאמת דבתרומה הקילו דמהני הגעלה במקצת היינו כיון דמחלק הקרא בין קדשים לתרומה ידענו דבתרומה הקילו, אבל פשיטא דאם ליכא קרא רק בתרומה דל"צ מרוש"ט בכל הכלי דודאי למידין ממנו לענין שארי איסורים, וא"כ עדיין דלמא אימא לך דבישול מפעפע בכולו, ומ"מ איצטריך קרא בקדשים, כיון דבאמת באה התורה להורות דבתרומה ל"צ

מריקה ושטיפה בכל הכלי דאף דמפעפע בכל הכלי מהני הגעלה קלושה, ממילא הוצרך קרא לחלק דבקדשים בעי' הגעלה גמורה, ואמרינן דבכל התורה הכי הוא ורק בתרומה הקילו:

וצ"ל דבאמת ראיית מהר"ם רק לרבא דס"ל דאותה פרט לתרומה קאי לענין במים ולא ביין, דפרט לתרומה דמהני גם ביין [וכפי גירסא דידן] א"כ לא מיירי כלל מדין מרוש"ט בכל הכלי וקיימינן דגם בתרומה בעי' מריקה ושטיפה בכל הכלי, ושפיר קיימא ההוכחה דמדאיצטריך קרא מוכח דבישול אינו מפעפע, אבל לאביי דמוקי אותה פרט לתרומה לענין דא"צ מרוש"ט בכל הכלי וכן בהיפוך לרבא לפי גירסת הרשב"א והר"ן [והיא גירסת הילקוט] בהיפוך מגירסא דידן דאביי לדרבא ודרבא לדאביי, אזדא באמת ראיית המהר"מ הנ"ל, וקיימינן דבישול מפעפע ובתרומה הקילו דסגי בהגעלה קלושה ואיצטריך קרא לאסור הגעלה קלושה בקדשים:

ה) או י"ל בדרך אחרת, דמהר"ם לא ס"ל בזה כהרשב"א לומר דבתרומה הקילו יותר, והא דלא הוכיחו בקיצור דבישול אינו מפעפע מדל"צ מריקה ושטיפה בכל הכלי בתרומה, היינו דרצה להוכיח אף למ"ד דאותה פרט לתרומה לענין במים ולא ביין, וא"כ באמת בעי' בתרומה מרוש"ט בכל הכלי מש"ה הוכיח מכח מדאיצטריך, א"כ ההוכחה לכ"ע ובממנ"פ, אם בתרומה א"צ מרוש"ט בכל הכלי, מזה עצמו מוכח דבישול אינו מפעפע, ואם גם בתרומה צריך מריקה ושטיפה בכל הכלי קיימא ההוכחה מכח מדאיצטריך, עכ"פ נקטינן מדברינו דאם ננקוט בזה כהרשב"א דבתרומה הקילו נסתלק ראיית מהר"ם מכח מדאיצטריך למ"ד דאותה פרט לתרומה קאי לענין מריקה ושטיפה בכל הכלי וכנ"ל:

ו) ונבאר עוד בגוף היסוד דלמ"ד טע"כ לאו דאורייתא, יש לדון טובא אם בעי' עכ"פ רוב, דהכי מסתבר בפשוטו, שהרי עכ"פ פליטת הציר בעיניה אסור מדאורייתא מקרא דהטמאין לאסור צירן ורוטבן, וכדכתב להדיא הרשב"א בחידושיו בסוגי' דזרוע בשילה, א"כ י"ל ממילא אותה פליטה צריך ביטול, ולא סגי בפחות מרוב, או דנימא דוקא כשהוא בעין אסרתה התורה, אבל לא בתערובות אפי' פחות מרוב:

ונלע"ד דמדברי תוס' בסוגי' דזרוע בשילה, במה דפירשו (חולין צ"ח ע"ב) דהא דאמר רבא ל"נ אלא לטע"כ דבקדשים אסור, אף דהוי מב"מ דליכא טעמא, מ"מ לפעמים כל הזרוע ומקצת מהאיל מבחוץ להרוטב, ובלע טובא דליכא רוב כנגדה עי"ש, א"כ מדתלי רבא חידוש דזרוע בשילה במה דטע"כ לאו דאו' אף דליכא רוב שריא:

גם לפירושא דהר"ן שם דרבא הוסיף על דברי אביי דקאמר ל"נ אלא לר"י דאמר מב"מ לא בטל והכא בטל, דמשמע דאף בנמחה גוף הזרוע ונתערב באיל דבטל, לזה אמר רבא דאפשר דכולי האי לא חידש הכתוב להתיר בזרוע בשילה, אלא דהתיר רק בפליטת טעם דבעלמא אסור לר"י דמב"מ לא בטל והכא בטל עי"ש, א"כ משמע ג"כ מדתלי רבא דטע"כ בקדשים אסור, משמע דבלא"ה דגם לר"י מדינא מותר, והיינו ע"כ דבתערובת טעם א"צ ביטול כלל, דאם איתא דבעינן עכ"פ ביטול ברוב לרבנן, ממילא לר"י הוא בכלל מב"מ לא בטל, גם יש לדייק כן מדברי הרשב"א בחי' לחולין (צ"ז ד"ה הא דאיבעי ע"ש, [אולם מדברי הרשב"א בסוגיא הנ"ל בסופו שהעלה דלר"י דמב"מ לא בטיל אמרינן כיון דנתן טעם בחתיכה כו' היינו אף למ"ד טע"כ לד"א, משמע דבעי' עכ"פ ביטול ברוב, ומש"ה לא בטל, ויסוד זה צ"ע בהרבה מקומות]:

ז) והנה בדין נוטל"פ עמד הרשב"א בזה בתהה"א (דף קי"א) הא באמת עדיין ראוי לגר ואמאי מותר ותי' וז"ל באמת לא אמרו אלא דוקא בהיתר רבה על האיסור שהאיסור מיעוט בטל ברוב, ואי משום דנרגש טעמו, בזה אמרינן כיון דטעמו פגמו אינו בכלל טע"כ, ונראה דאפי' נפל לתוך היתר מועט וזרקו, הרוטב מותר, ואף על פי דמשערין בכולו, דמה דנפק מיני' לא ידעינן, השתא דאין בו בהנאתו בנ"ט אינו אוסר תערובתו כלל, וכמו שאמרנו בהיתר שנפל לקדירה דאינו ב"י כו' עיי"ש:

ונראה דכוונת הרשב"א דאף בפליטת איסור ופליטת הכלים אם הוא נוטל"פ בעינן ביטול ברוב אלא דאמרינן מסתמא אף איסור גדול לתוך היתר מעט וכן בפליטת כלי מסתמא יש רוב בהיתר בעין נגד מה שבלע ההיתר מהאיסור וכן פירשו הכו"פ והפמ"ג בכוונת הרשב"א [ע' כרתי סי' ק"ד ופמ"ג במשבצות סק"א]:

וכן נראה בעליל ממ"ש הרשב"א בתשובה ובמשמרת הבית בהא דאמרינן (פסחים ל' א) לרב דקדירות בפסח ישברו דלמא אתי למיעבד במינו, אף דמ"מ הוי נוטל"פ דכיון דדינו במשהו גם נוטל"פ אסור עי"ש, והיינו הכל מכח יסודו דהרשב"א דכיון דעיקר ההיתר דנוטל"פ אף בפליטת כלים מדין ביטול ברוב אתינן לה, א"כ היכא דאסור במשהו גם נוטל"פ אסור:

והר"ן פסחים בסוגי' דשם דנדחק לתרץ קושית הרשב"א דאמאי גזרינן אתי למיעבד במינו הא הוי נטל"פ, היינו כיון דמ"מ לכתחילה נטל"פ אסור גזרו אטו מינו עי"ש, היינו דלשיטתי' אזיל דס"ל פרק בתרא דמס' ע"ז דהיתירא דנטל"פ מדין אינו ראוי לגר אתינן עלה, דכי היכי דבאיסור בעין אם אינו נהנה באכילתו דא"ר לגר מותר ולא אסרה תורה אלא בראוי' לגר אחשבי' באכילתו, הכי נמי בתערובת אף ראוי לגר, מ"מ אינו

נהנה מהאיסור ומצטער בתערובתו דפוגמו להמאכל מש"ה שרי עי"ש, א"כ כיון דלאו מדין ביטול אתינן עלה מש"ה אף היכא דדינו במשהו ראוי דנטל"פ מותר, [ובאמת קשה לכאורה פסקי הש"ע, דביו"ד (סי' ק"ג ס"ב) פסק המחבר כהרשב"א דבנטל"פ בעי' ביטול ברוב, ובה' פסח (סי' תמ"ז ס"י) פסק דנטל"פ מותר בחמץ בפסח, והא חמץ דבמשהו ול"ש ביטול, גם בנטל"פ ליתסר, וצ"ל דהמחבר סמך בדרך צירוף דיעות להקל דעת הר"ן הנ"ל דנטל"פ לאו מדין ביטול ודעת השאלתות דחמץ בפסח בטל בס']:

נקיטנא מדברי הרשב"א הנ"ל דבפליטת כלים בנטל"פ ג"כ מדין ביטול הוא, אלא דמסתמא הוי רוב, והא דאמרינן דכלי אב"י אסור לכתחילה גזירה אטו בת יומא ולא מטעם דאין מבטלין איסור לכתחילה, צ"ל כיון דלעולם יהי' שיעור ביטול בכה"ג מבטלין, כמ"ש הרשב"א בכלי שבלעה מעט ומשתמשים בו בשפע, ותמיד יהי' ס' מותר לבטל בו לכתחילה, וה"נ בנטל"פ דמהני רוב כיון דלעולם יהי' רוב מבטלין לכתחילה, אח"כ מצאתי במשמרת הבית דכ' כן בעצמו. [הגה"ה. ובההוא ענינא נתקשיתי בד' תוס' במס' ע"ז (ס"ו. ד"ה מכלל) ובחמץ בפסח לספרים דגרסי במשהו כרב אף על גב דבא"מ במשהו אעפ"י שהטעם בטל מ"מ אין לאסור נטל"פ שלא יהא טפל חמור מהעיקר דבא"מ אינו אסור אלא אטו מינו כו' עכ"ל, ולא זכיתי לעמוד על עומק כוונתם דהא כתבו הטעם רק דמב"מ מותר בנוטל"פ דמשהו אין הטעם בטל כיון דטעמם שוה, אבל לפגם הטעם בטל, וזהו עולה שפיר הכא בסוגיין דפרכינן על אביי מההיא דסיפא כל שבהנאתו, סתרו היטב דע"כ פרכת הש"ס אינו כיון דבמשהו גם נטל"פ אסור דשני ושני, דמשהו שוה בטעמא, והיינו לאביי דאזלי' בתר טעמא, בזה החילוק דנטל"פ מקרי אין טעמו שוה ול"ה מב"מ, אבל בההיא דפסחים דרבא הוא דאמר במשהו כרב, ולרבא דאזלינן בתר שמה אף דטעמן אינו שוה אעפ"כ במשהו ממילא ה"נ בנטל"פ, ובעצמותו קשה דממנ"פ, כיון דס"ל דאילו הי' אינו מינו בעצמותו במשהו הי' נטל"פ אסור כיון דאף באינו מינו דאין טעמם שוה ה"נ נטל"פ, א"כ מאי כתבו כיון דא"מ במשהו אסור רק משום אטו מינו אינו חמור יותר ממינו, אמאי אין ג"כ במינו בנטל"פ אסור, דהא גם באינו שוה בטעמא מב"מ אסור והה"ד נטל"פ וצ"ע, ע"כ הגה"ה] :

ח) והנה לדעת הרשב"א הנ"ל דבישול במקצת כלי מפעפע בכל הכלי, וגם ס"ל דנטל"פ דפליטת כלים ביטול ברוב, ויקשה לכאורה בבישול במקצת כלי טריפה שאב"י ליתסר דהא אותו המעט שבשלו עתה מפעפע בכל הכלי ובלע מכל הכלי, ודלמא ליכא רוב, וצ"ל דמ"מ גם בכה"ג יש מסתמא רוב בבעין נגד מה שבלע מהכלי וכמו בנפל חתיכת איסור הגדולה הרבה לתוך היתר מועט, וכ"ז לדעת הרשב"א, אבל לשיטת הר"ן הנ"ל

דנטל"פ לאו מדין ביטול הוא אינו הכרח לזה, די"ל כפי הסברא הפשוטה דבישול מעט במקצת כלי כיון דבישול מפעפע ומשערין בכל הכלי אפשר דליכא (רוטב) [רוב] במעט הרוטב ההיא:

ט) ולפ"ז י"ל דהרמב"ם ס"ל בזה כהר"ן דנטל"פ לאו מדין ביטול הוא, וס"ל בזה כהרשב"א דבישול במקצת כלי מפעפע בכל הכלי ואפשר דליכא רוב משה"ה אסרה תורה געולי מדין אף דהוי טעמו ולא ממשו, מ"מ י"ל אף אי טע"כ לד"א בעי' עכ"פ רוב, וחיישינן שיבשל מעט בכלי ולא יהי' רוב ומ"מ בקדירה שאב"י שרי דבנטל"פ ל"צ ביטול וכנ"ל: והא דאמרי' בפסחים (מ"ד ב) יליף מגעולי מדין, י"ל דהסוגי' קאי לאביי דס"ל בזבחים [לפי גרסת הילקוט וכל הראשונים] (דאביי ס"ל) דאותה קאי פרט לתרומה על מים ולא ביין, א"כ גם בתרומה בעינן מריקה ושטיפה בכל הכלי, וקיימא הוכחת מהר"ם מכח מדאיצטרך, דבישול אינו מפעפע בכולו, א"כ מסתמא הוי רוב, ומוכח שפיר דטע"כ דאורייתא, אבל לדידן דקיי"ל כרבא דאותה ממעט ג"כ דבתרומה לא בעי' מריקה ושטיפה בכל הכלי דאזדא ראיית מהר"ם כמו שבארנו היטב לעיל (אות ד'), וקיימא הדין דבישול מפעפע בכל הכלי, משה"ה צריך הגעלה בכלי מדין דלפעמים יבשל במקצת הכלי ולא יהי' רוב, ואף דהרמב"ם פסק לכולהו אוקמתי, דבמים ולא ביין, וכן מרוש"ט בכל הכלי קאי המיעוט דאותה ולא בתרומה, היינו דרבא מוסיף אדאביי דאתיא ג"כ למרוש"ט בכל הכלי, אבל אביי אמר דקאי רק לענין במים ולא ביין, ונכון:

י) ולפ"ז י"ל דמחלוקת הרמב"ם והר"ן בכחל אם בדרבנן אמרינן ג"כ חענ"נ או לא תליא בהא ולטעמייהו אזלו, דהר"ן לשיטתי' בפירושו בההיא דזרוע בשילה דהא דאמר רבא לא נצרכה אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור, היינו דקאי לר"י דמב"מ לא בטל, ומבואר מזה דאם טע"כ לאו דאורייתא, לא הי' אסור לר"י, דאם טע"כ לד"א ל"צ ביטול וכמ"ש לעיל, ובר"ן שם מבואר כשיטת רש"י דמדקאמר רבא דבקדשים אסור מוכח דס"ל דבחולין טע"כ לד"א, וא"כ אף לר"י מותר מה"ת, וכיון שכן הא דאמר רב כיון שנתן טעם בחתיכה חענ"נ אף דמה"ת מותרת אותה חתיכה עצמה כיון דטע"כ בשאר איסורים לד"א ואסור רק מדרבנן, מוכח דגם בדרבנן אמרינן חענ"נ, והרמב"ם לשיטתי' למה דביארנו הא דכלים צריכים הגעלה מה"ת, היינו אף דטע"כ לד"א, מ"מ עכ"פ ביטול ברוב בעי וחיישינן דיבשל במקצת כלי ולא יהי' רוב, (כהנ"ל אות ט'), וא"כ דבעינן ביטול ברוב, ממילא לר"י דמב"מ לא בטל לא מהני רוב, א"כ ההיא דכיון דנתן טעם בחתיכה, הוא אסור מדאורייתא, ושפיר י"ל דרק בדאורייתא אמרינן חענ"נ ולא בדרבנן, ודו"ק:

יא) ולפ"ז מיושב היטב קו' הר"ן על הרי"ף דהשמיט ההיא מימרא דרב כיון דנתן טעם בחתיכה, דאף דקיי"ל מב"מ בטל, מ"מ קיימא יסוד הדין דחענ"נ וצריך ס' נגד כל החתיכה, והיינו די"ל דס"ל להרי"ף כמ"ש (אות ט') בשיטת הרמב"ם דאם טע"כ לד"א בעינן עכ"פ ביטול ברוב, וממילא לר"י דמב"מ לא בטל אסור מה"ת, מש"ה אמר רב דחענ"נ, אבל לדידן דמב"מ בטל ממילא מה"ת החתיכה לא נאסרה כלל ואסורה רק מדרבנן ל"א חענ"נ, ול"צ ס' נגד כל החתיכה, אף דמ"מ נפ"מ היכא דנאסרה החתיכה דאינה מינה בטעמו וממשו דהוא דאורייתא דבזה אמרינן חענ"נ וצריך ס' כנגד כל החתיכה, מ"מ בהך מלתא דרב ל"א לדידן חענ"נ מש"ה השמיטה הרי"ף:

דף צח.

ההוא פלגא דזיתא כו'. עי' פסחים מ"ד ע"ב ברש"י ד"ה מפת ומיין חייב ופליגי רבנן עליה כו', ומדכתב רש"י דאלו פשט היין בכל הפת לא הוי פליגי רבנן הרי דס"ל לרש"י דטעם כעיקר ההיתר נהפך לאיסור דאף שאין בו כזית טעם מ"מ גוף ההיתר נעשה איסור כיון דטעם איסור בתוכו ואפי' אם כל הבעל האיסור הוי רק חצי זית מ"מ כיון דאוכל כזית פת שבלוע בו חצי זית יין חייב דההיתר נהפך לאיסור. ותמוה לי מסוגיא דחולין האי פלגא דזיתא דתרבא וכו' לא תזלזל בשיעורא דרבנן, הא לפי החשש דיש בו טעם חלב הוא איסור דאורייתא דהוי כזית איסור ע"י שנהפך ההיתר לאיסור והוי הספק בדאורייתא וצ"ע:

ובסוגיא זו יש עוד תמיה על הר"ש בטבול יום דכ' להוכיח מסוגיא זו מדאמרינן ועוד האמר"י חצי שיעור אסור מה"ת דאף בתערובת חצי שיעור אסור מן התורה. וזה תמוה למה דאמר תחילה לא תזלזל בשיעור דרבנן והיינו דמר בר רב אשי רצה להקל כיון דחצי שיעור מותר מן התורה והוי בדרבנן וא"כ אמאי נקט דווקא בפלגא דזיתא הא גם בזיתא כיון דמעורב בתלתי' זתים ממילא כשיאכל כזית לא יאכל כזית איסור ותמיד יאכל רק חצי שיעור דהיינו פחות מכזית תוך שיעור אכילת פרס דכל שאינו אוכל כזית בכדי אכילת פרס הוי רק כאוכל חצי שיעור, וא"כ לעולם לא יצטרך ששים דבתלתי' סגי דיהא שיעור דרבנן דבלאו הביטול הוי ג"כ רק חצי שיעור, בשלמא בפשטא דסוגיא בלא דברי הר"ש י"ל דאנו דנין על תחלת הנפילה דאם בתחילתו הוי חצי שיעור דלא היה כאן מעולם שיעור דאורייתא זהו הוי כמו שח"ש דרבנן, אבל במה שנעשה ח"ש על ידי התערובת חמור יותר, אבל לפי זה אזדא ראיית הר"ש דשפיר י"ל דחצי שיעור על ידי תערובת ליכא איסור דאורייתא והא דאמרינן והאר"י חצי שיעור אסור מן התורה

היינו כיון דבעידן דנפל היה איסור דאורייתא חמיר יותר כמו בנפל זית דמחמרת מה"ט וכנ"ל וצע"ג:

שם סבר ר"א לשעוריה במאי דבלע דיקולא. עיי' תוס' לקמן דף ק' ע"א ד"ה בשקדם וסלקו [ש]רצו להביא ראיה מכאן דלא אמרינן נעשה נבילה משום דפירוש דיקולא סל מלא חתיכות של בשר רותח. לפי"ז ק"ק מאי רצה לשער במאי דבלע דיקולא הא לא היה כאן בישול ואפילו מיירי דעירה מכלי ראשון הא כשמונח בסל תו הוי כלי שני:

שם סבר מר ב"ר אשי לשעוריה בל' פלגי דזיתא. קשה ממה נפשך אי אמרינן דהיתר אינו נהפך להיות איסור א"כ אפילו היה כזית נמי דמ"מ כשאוכל אח"כ לית כאן אלא מעט מאיסור ואי אמרינן [ד]נהפך ההיתר להיות איסור א"כ מאי הוי דהוא חצי זית הא השתא כולו איסור:

דף צח:

וליגמר מיניה. קשה הא להאי מקשן גופיה ע"כ ידע דמוכח עכ"פ מפסוק אחר דמין במינו לא בטיל דאל"כ מנ"ל דר' יהודה סבר מין במינו לא בטל, ולפי"ז מאי מקשה דליגמר מהכא הא (ליכא) [איכא] קרא דמב"מ לא בטיל. גם קשה כמו דמקשה הכא על מב"מ דליגמר מזרוע בשלה א"כ אמאי ניחא ליה מעיקרא דמוקי דזהו היתר הבא מכלל איסור למעוטי כל איסורין שבתורה לימא נמי דליגמר מזרוע בשלה. גם קשה על תוס' ד"ה מאי חזית דהקשו הא לחומרא מקשינן דנוכל לומר דהכי היא קושית הגמרא נילף מתרווייהו דהא בל"ז קשה היכי מוכח מדם הפר דלא בטיל בס' הא של פר לא היה ששים פעמים מרובה מדם שעיר ולא מוכח מהתם רק דלא בטיל ברובא ועל זה פריך דגם נילף מהכא דבטיל בס', אבל באמת קשה היכי מוכח דמב"מ בטיל דלמא צותה תורה שיבשל במים הרבה ויהיה ס' נגד הזרוע ואמרינן סלק את מינו, גם אלעיל קשה היכי מוכח מינה שבטל בס' או בק' הא הוי ג"כ מים והוי יותר מס'. ובל"ז קשה דלמא באמת פחות מס' אינו נו"ט והתם כבזרוע בשלה לפי האמת היה ס' ואפשר דאפילו לא היה ס' היה ג"כ מותר וכ"ז צ"ע:

רש"י ד"ה לטעם כעיקר וכו' אי נמי גיעולי עובדי כוכבים חדוש הוא כדאמרינן התם ומשרת להיתר מצטרף לאיסור. וקשה דמוכח מגמרא פסחים דף מ"ד דיותר סברא הוא לאוקמי קרא דנזיר לטעם כעיקר דהתם מקשה ור"ע טכ"ע מנ"ל, ומאי מקשה דלמא לית ליה טכ"ע אלא ודאי דיותר [סברא] לאוקמי קרא דנזיר לטכ"ע, ומאי כתב הכא רש"י דגיעולי נכרים חידוש הוא וקרא דנזיר להיתר מצטרף לאיסור והכא בעי רש"י לתרץ אליבא דר"י דמוקי קרא דנזיר לטכ"ע וצ"ע:

תוס' ד"ה לחומרא גמרינן דמדאורייתא ברובא בטיל וכו' ועוד דזימנין פוסק בפחות משמים או מאה. לשון דזמנין אינו מדוייק דמאי חומרא איכא דבעינן ס', וצ"ל דרוב פעמים פחות מס' והוי שפיר חומרא, ולפי"ז לכאורה קשה אמאי אם באינו מינו דהוי ס' דאורייתא והיאך יהיה הדין אם ידעינן בודאי דטעמו נתבטל בפחות מס' ליזל בתר רובא: תוס' ד"ה רבא אמר וכו' ונותן הזרוע טעם במה שחוץ וכו'. וקשה דלשיטתם דבחציו תוך הרוטב הוי ככולו בתוך הרוטב א"כ סופו להתפשט בכולו ומצטרפין כולו לבטל, וצ"ל דכתבו לשיטת רש"י וצ"ע:

בא"ד וי"ל דמ"מ פריך דאי כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא יש לנו להחמיר אף במינו. והקשה מהרש"א לפי"ז אם גם לאו דאורייתא נמי נגזור אטו אינו מינו. וי"ל דבשלמא מתחילה דמוקי להההיא דקופות באינו מינו ע"כ צריך לאוקמי דנתערב קמח בקמח דהוא לח בלח דל"ל דמיירי דנתערבו חטים בשעורים דבכה"ג לא אמרינן שאני אומר דיכול ללקוט האיסור (והיינו מב' קופות דבכל אחת נתערב חטים בשעורים ילקוט האיסור מביניהם) ושפיר הקשו תוס' דאף דכזית בכדי אכילת פרס לאו דאורייתא הא טעם כעיקר דאורייתא דבלח בלח טעם כעיקר דאורייתא, אבל השתא דתוס' מוקי לה במינו נוכל לומר דמיירי בנתערב יבש ביבש חטים בחטים לא קשה דאף דכזית בכדי אכילת פרס לאו דאורייתא נגזור אטו אינו מינו דהא באינו מינו גופא בכה"ג יבש ביבש לא אמרינן טעם כעיקר דבטל ברובא:

מ"ש ידידי על דברי תוס' ר"פ כיצד צולין [ד"ה נחתך כו'] דהא יקשה בסוגיא דזרוע בשלה דאמרינן בס' וק' הא מסתמא ליכא כ"כ נגד הזרוע וחזה והשוק, אע"כ מוכח מזה דחו"ש לא נאסר לזרים קודם התנופה, לא ידעתי א"כ איך מוכחין ס' וק' הא גם בזרוע כתיב ולקח הכהן את הזרוע וכו' והניף אותו הכהן תנופה לפני ד' קדוש הוא לכהן ונימא נמי דע"י תנופה נעשה הזרוע קדוש ולא מקודם, ובההוא דס' וק' באמת אפשר לקחו ממנו תחלה החזה ושוק ומ"מ מקרי איל בשלמות כיון דהוא שלם בכל חלק הבעלים דולקח הכהן הזרוע בשילה שלוקח הזרוע אחר הבישול מן האיל והיינו האיל המותר לבעלים מזה נוטל הכהן חלקו הזרוע:

מה דתמה רומפכ"ת על דברי הרשב"א בסוגיא דזרוע בשילה, ד"ה אמר רבא בסה"ד ואי קשה לך לדברי רש"י וכו', דמב"מ גזירת הכתוב הוא, אם כן הדרא לדוכתי' קושית הרמב"ן דהביא הרשב"א בשמו:

לענ"ד הא קושיית הרמב"ן דאפשר לקיים שניהם דמזרוע בשילה נלמוד דבטל בס', ומדם הפר נלמוד דלא בטל ברוב, אבל לענין חילוקו דרו"מ לחלק בין ממשו של איסור

לפליטתו, הא הזרוע בשילה אין התירה מטעם זה, דהא בקדשים טעם כעיקר דאורייתא, ואי דנימא דמ"מ טעמו ולא ממשו קיל, דבזה אמרה תורה דמין במינו בטל, א"כ גם להסוברים טעם כעיקר דאורייתא יקשה כן:

אבל באמת לא ידעתי איך הבין מעכ"ת ני' פשטיות דברי הרשב"א אלו, דעל קושיית הרשב"א דמההיא דחתיכת נבילה מוכח דלר"י טעם כעיקר דאורייתא, מה תירץ עלה דמב"מ אין חילוק דיליף מדם הפר, הא התם הוי ממשו, א"ו דכוונת הרשב"א כך הוא, דדוקא היכי דתלי בטעמא כמו מין בשאינו מינו דתליא בס', וכן במב"מ בפחות מרוב לרבנן דר"י דהוי כעין טעם, בזה שייך לחלק בין טעמו וממשו לטעמו ולא ממשו, אבל מב"מ לר"י דגזה"כ הוא דלא בטל ברוב, אף דאינו ראוי לנתינת טעם, כיון דלאו בטעמא תליא מלתא, אין לחלק בין ממשו ללא ממשו:

ויש להסביר עוד דבפשוטו נראה מדברי הרשב"א (דף צ"ז ע"ב) ד"ה ובקדירה עצמה במ"ש שם בסה"ד תמיה לי, הא מדאורייתא חד בתרי בטל והא דבעי ס' מדרבנן כו', מבואר דבפחות מרוב הוי דאורייתא, אף לרש"י דטעם כעיקר לאו דאורייתא, דפחות מרוב לא מקרי תערובות כלל והוי כבעין דאסור מדרשא דהטמאים לאסור צירן, [והא דכתב הרשב"א בסוגיא דזרוע בשילה ד"ה אמר רבא דהא דאמרינן הטמאים לרבות צירן היינו כשהוא בעין, צ"ל דבכלל זה ג"כ פחות מרוב דהוי כבעין] והרי הרשב"א הסביר דהיתירא דנטל"פ אף דראוי לגר, היינו דטעם שאינו חשוב לא אמרינן ביה טעם כעיקר דאורייתא, ומ"מ הוצרך שיהא רוב (והכי פסקינן בש"ע רסי' ק"ג), ונ"ל דמה"ט פסק הרשב"א דנטל"פ אסור בפסח כיון דבנטל"פ בעינן ביטול ברוב ובחמץ לא מהני ביטול, [ושיטת המחבר דפסק בסי' תמ"ז להקל בנטל"פ בפסח, צ"ל כיון דבחמץ במשהו הוא חומרא, סמכינן על שיטת הר"ן דנטל"פ לא בעי ביטול] א"כ ה"ה לר"י אף דטעמו ולא ממשו אינו אסור, כיון דטעמו בעי ביטול דבבעין אסור כמו צירן, ובמב"מ דליכא ביטול הוי כמו פחות מרוב לרבנן:

ואף די"ל כיון דלאו מדין טעמא אתינן עלה, הוי כמו יבש ביבש דבטל לר"י במב"מ, מ"מ אינו מוכרח, די"ל דמ"מ כיון דמעורב הממש בתוכו מקרי לח בלח, כמ"ש הרשב"א בנימוח גיד הנשה דבעי' ס', אף דקיי"ל דאין בגידין בנ"ט, מ"מ לא מקרי יבש ביבש כיון דנימוח בתוכו, ה"נ י"ל לר"י דמקרי לח בלח במין במינו ואינו בטל:

ועפ"י דברי הרשב"א הנ"ל יש לומר בסוגיא דע"ז (דף ס"ז ע"ב) מ"ט דר"מ גמר מגיעולי נכרים וכו' ור"ש מ"ט וכו', והקושי' מבוארת דממנ"פ אי מסברא נטל"פ מותר א"כ מאי פריך מ"ט דר"ש, ואי מסברא אסור מאי פריך מ"ט דר"י, וחשבתי לומר עפ"י הרשב"א

הנ"ל דהקשה אמאי נטל"פ מותר הא חזינן דראוי לגר ותירץ דטעם פגום לא חשיב, ולא אמרינן טכ"ע דאורייתא ובטל ברוב, והא דכלי שאב"י מותר, דמסתמא יש רוב נגד הבלוע, והר"ן הקשה דאיך ילפינן זה מקרא דנבילה דא"ר לגר אין קרוי נבילה, ולזה כתב הר"ן דאפילו ביטול ברוב א"צ, והלימוד מנבילה כך הוא, כיון דאין ראוי לגר מותר, אלא דבראוי לגר אסור כיון דאחשבי' באכילתו, אבל בתערובות דנטל"פ לא אחשבה ואדרבא מצטער הוא בכך, והי' נוח לו יותר שלא יהא מעורב הפוגם עיין שם, ולפ"ז י"ל דהאמת הוא כהר"ן דאפילו בלא ביטול ברוב מותרת, ופלוגתייהו דר"מ ור"ש בין במעורב ברוב ובין בפחות מרוב, והסברא פשוטה דברוב יהא מותר, דטעם פגום לא חשוב לומר בו טעכ"ע, אבל בליכא רוב מסברא הוא אסור, ולזה פרכינן מ"ט דר"מ, היינו דאסור אף ברוב, הא מסברא יהא מותר, וא"כ נהי דלית לימוד מנבילה כיון דס"ל דקרא דנבילה מיירי בסרוחה מעיקרא מ"מ מסברא תהני ביטול ברוב כיון דאין הטעם חשוב, לזה משני דיליף מגע"נ דמסתמא איכא רוב נגד הכל וכמ"ש הרשב"א, ומוכח מקרא דאפילו בטעם פגום אמרינן טכ"ע והדר פרכינן על ר"ש מ"ט, דנהי דלית לי' הלימוד מגע"נ דס"ל דלא אסרה תורה אלא קדירה ב"י, הא מ"מ בליכא רוב מנ"ל להתיר, ומשני דיליף מנבילה וכדברי הר"ן הנ"ל:

[ואני נתקשיתי על הר"ן חולין (דף רצ"ב) דכתב הא דאמר רבא ל"נ אלא לטכ"ע דבקדשים אסור אף דאיכא ס', היינו דהברייתא אתי' כר"י דמב"מ לא בטל, וכיון דטכ"ע דאורייתא הי' מהראוי דלא לבטל, וחידוש הקרא דמ"מ בזרוע בשילה הפליטה מתבטל במב"מ, (מזה משמע לי דס"ל להר"ן דאם טכ"ע לאו דאורייתא אפילו ברוב ל"צ, ומש"ה גם לר"י דמב"מ לא בטל הי' מותר כיון דל"צ כלל ביטול. דלא כדהוצאתי לעיל מהרשב"א דאף אם טכ"ע לאו דאורייתא בעי' ביטול ברוב), ובזה קשה לי א"כ כי פרכינן ונגמר מיניה, היינו דנגמר דבפליטה מב"מ בטל וכי משני גלי רחמנא יקדש וכו' היינו דמוכח משם דאף בפליטה ואיכא רוב היתר אסור במב"מ, א"כ ממילא ידעינן מזה במב"מ דאפילו בפליטה לא בטל, ומכ"ש בבעין, ולמה לן הלימוד דדם הפר וצ"ע]:

ובעיקר קושי' הרשב"א הנ"ל דמההיא דנתנה טעם מוכח לר"י דטכ"ע דאורייתא, לא הבנתי כראוי, דהא בפשוטו י"ל דלבתר דאמרו חז"ל לאסור טעמו ולא ממשו, ואמרו דדמי לממשו דצריך ביטול, ממילא לר"י דמב"מ לא בטל אסור מדרבנן, כמו לדידן בפחות מרוב:

גם בדברי הרשב"א חולין (דף צ"ח ע"ב ד"ה אמר אביי וכו') והדר מקשינן ובחלב מפעפע וכו' דאלמא שמואל הכי ס"ל וכו' והא כרבנן ס"ל וכו', והוא דחוק, דהא ר"ה תלמיד דרב

ורב ס"ל מב"מ לא בטל ומסתמא רב הונא כרבי סבירא ליה, עד דאפילו מקשינן מזה בשבת (דף קכ"ח ע"א) ובבבא קמא (דף ק"ח ע"א) והא ר"ה תלמיד דרב וכו', ובפשוטו יש לפרש דלא ניחא לתלמודא לעשות פלוגתא חדשה בין האמוראים במציאות אי חלב מפעפע אי לא, ולזה משני ההוא כחוש הוי ובטל בס', ובזה אי מב"מ בטל או לא, פליגי מכבר, דשמואל סבר מב"מ לא בטל ור"י סבר דבטל אבל מ"מ ליכא פלוגתא חדשה בפעפוע דחלב, כך היה נלענ"ד לולי דברי הרשב"א הקדושים:

מה שכ' הרשב"א בחולין פרק גיד הנשה דחלב ובשר מקרי מין במינו למאן דאזיל בתר שמא, והביא ראיה דחלב מקרי בשמה בשר, מדאמרינן בחולין דתולש חייב משום חלב ומשום בשר מן החי. והוקשה לי דא"כ גם חלב [בקמץ] ובשר יהיו מין במינו, דהא גם חלב מוכח [בבכורות דף ו' חלב חידוש הוא דליכא מידי דאתי מהחי ושרי] דמקרי בשר מדהיה ראוי לאסור משום בשר מן החי. ולזה אמרתי דבאמת לא מקרי בשר מן החי, אלא דהיה ראוי לאסור משום דיוצא מן דבר איסור דהוו איסור עשה. אבל עדיין יש לעיין למ"ד בחייה לאו לאברים עומדת, ועיי' תוס' דבשר מן החי לכו"ע לאו [א"ה כנראה חסר כאן] טמא דס"ד דהוי חידוש מדאינו אסור משום אבר מן החי, הא כל שהבהמה בחיותה עוד ליכא איסור אבר מן החי ובשר מן החי, וא"כ לא אתי החלב מאיסור והיינו מוכרחים לומר דהחידוש דחלב עצמו להוי בשר מן החי, והחלב פירש מן הבהמה ויחול עליו שם בשר מן החי, וא"כ יקשה דיהיה חלב ובשר מין במינו, והארכתי בזה ואין כאן מקומו. [א"ה עיי' לק' ק"ב ע"ב ד"ה עוד ראיתי]:

תמוה לי במה דנדחקו תוס' וכל הראשונים בסוגיא דזרוע בשילה במה דאמר רבא ל"נ אלא לטעכ"ע והא הוי מב"מ וליכא טעמא, הא בפשוטו י"ל למה דמבואר בזבחים (ע"ח) דפליגי תנאי אם אמרינן בקדשים רואין ולמ"ד דאמרי' רואין אף מב"מ מדאוריתא לא בטל דרואין אותו כאילו אינו מינו, א"כ י"ל דזו הברייתא דזהו היתר הבא מכלל איסור אתיא כהאי תנא דאמרינן רואין כאילו אינו מינו דהי' אסור משום טעכ"ע, וצע"ג. וד' אל ההודאות יראנו בתורתו נפלאות:

מה דתמה מעכ"ת נ"י בדברי הר"ן בסוגיא דזרוע בשילה דאנן משערי' כבצל וקפלוט דהוא ס', דמה יענה הר"ן לקושית התוס' ד"ה כל. והנה מעכ"ת נ"י כתב דיש ליישב קושית תוס' די"ל דמתני' מיירי מאיסור גיד בלא שמנו, ורב נחמן מיירי משומן ובעי ס'. גם אנכי אמרתי כן זה ימים רבים. ובארתי דאין זה דוחק כ"כ לאוקמי מתני' בלא שמנו, כי מוכרחים אנו לומר כן בדברי הרמב"ן דהוכיח מההיא דהנהו אטמהת' דמליחה בשמן אינו אוסר רק כ"ק ובזה קיל מליחה מצלי, ולכאורה יקשה דמ"מ איך א"ש אבל נצלה

קולף דליתסר משום שמנו, אע"כ דמתני' מיירי בלא שמנו ועלה קאי שמואל, ובדברים הנ"ל מרווח יותר דלכאורה עדיין יש לפקפק על דברי הרמב"ן דהיא גופא איקשה מנ"ל לשמואל דמתניתין מיירי בלא שמנו, והו"ל לשמואל לומר אבל נצלה אין הגיד לבד אוסר, ולפי הנ"ל ניחא די"ל מדנקט מתני' שיעורא דבשר בלפת דהוא פחות מס' מוכח דמיירי בלא שמנו, אבל תוס' דדחיקא להו לאוקמי מתני' בהכי דהרי באמת הקשו כן על שמואל דליתסר משום שמנו, משום הכי הוכיחו שפיר דבשר בלפת הוא ס':

וכעת אוסיף ליישב קושית תוס' ברווחה, והיינו די"ל דאף דקי"ל דלא כהריב"ם דאף דאין הגיד אוסר דאין בגבנ"ט, מ"מ שמנו אוסר, די"ל דוקא לענין הך מלתא לא ראו חז"ל להשוות שמנו לגיד, דע"כ לא יתסר אף במעט תערובות, מכיון דניכר להדיא טעמא דשמנו הוי כניכר איסור וכאוכלו בעינו, אבל לענין שיעור ביטול דבלא"ה בכל האסורים עפ"י רוב גם בפחות מס' אינו נותן טעם, אלא השוו חכמים מדותיהם כיון דלפעמים יש איסור בנותן טעם עד ס' וכמ"ש תוס' והפוסקים, בזה יש לומר דהשוו שמנו לגיד לשער כבבל"פ שהוא מטעם פחות מס', ואולם התינח אי יש בגיד בנותן טעם דנתנו שיעור לגיד בכבבל"פ, אבל אי אין בגיד בנותן טעם דגיד אינו אוסר כלל ובזה א"א להשוות שמנו לגיד, ממילא קיימא שיעור בישול דשמנו אדינא דכל אסורי' בס', וא"כ ניחא דמתני' דס' יש בגיד בנותן טעם גם שמנו משערי' בכבבל"פ, ורב נחמן דס' אין בגיד בנותן טעם, משערי' שמנו בס', כנלענ"ד בסברה, ומרווחנא בזה קושי' תוס' ריש פרק גיד הנשה די"ל דמהך גופי' דמשערי' שמנו בכבבל"פ מוכח דסבירא ליה יש בגיד בנותן טעם:

ואולם עדיין צד התמיה במקומה עומדת במ"ש הר"ן בעצמו במתניתין בכבל"פ שהוא ס' וכן מוכח בגמ', וכמ"ש מעכ"ת נ"י. וכדי שלא להניח דברי הר"ן בתימה, נלע"ד, דהרי באמת יקשה על הוכחת הר"ן דהא בפשוטו י"ל כנ"ל דגיד מפני כחישתו אינו אוסר יותר מכבבל"פ ומיירי בלא שמנו ורב נחמן בשמנו וכדמוכרחים לומר בשיטת הרמב"ן וכנ"ל, ובהכרח צ"ל דאף דהר"ן לא סתר לדברי הרמב"ן מכח קושי' תוס' ממה דא"ש נצלה קולף משום דהיה אפשר לדחוק דמתני' מיירי בלא שמנו, אבל מ"מ לדעת הרשב"א דנראה דהר"ן הסכים לזה, דשמנו של גיד הוא כחוש, נקטי' בפשטא דמתני' מיירי גם בשמנו ועושה הר"ן מזה הוכחה דכבבל"פ הוא בס', וכיון שכן דעכ"פ לשטת הרמב"ן ליכא הוכחה כלל וי"ל דכבבל"פ הוא פחות מס' ובצל בקפלוט הוא ס', א"כ י"ל דלישנא דהר"ן בסוגיא דזרוע בשילה אזדא בשטת הרמב"ן כיון דאין נפקא מינה לדינא דדברי הר"ן נכונים גם אם כבבל"פ הוא בס', י"ל ג"כ הכי דעפ"י רוב אין נותן טעם בפחות מס' והשוו מדותיהם, נקט לה הר"ן כפי שיטת הרמב"ן לענן בצל וקפלוט כיון דשם

מפורש כמעט בסוגיא כדאמרי' עלה ולשערינהו בפלפלין ותבלין א"ל קים להו לרבנן וכו', כנלע"ד בעוד שלא מצאתי ישוב אחר מרווח בזה:

דף צט.

רש"י ד"ה אלא למקום חתך וכו' וכגון אבר המדולדל. וקשה היכי תני דבאבר המדולדל מקום חתך [אסור] הא לעיל לא תני אלא דיש בו מצות פרוש בעלמא, וצ"ע:

רש"י ד"ה אין בהן בנותן טעם וכו' כגון חטין בחטין או כל דבר שלא נתבשל. וקשה דהא לדברי רש"י צ"ל דמיירי רק מפליטה דהסיר האיסור ובזה חמור מין במינו דאף בפליטה צריך ק', ומנ"ל דאף באינו מינו היכא דהוא בעין צריך ק' ואי מיירי הכא דהוא בעין מנ"ל דמב"מ אף בפליטה אסור וצ"ע:

תוד"ה רבא והר"י מאורלינ"ש וכו' (עי' חי' זבחים ע"ח):

דף צט:

תוס' ד"ה שאני וכו' לא אסור אלא מדרבנן. עי' ע"ז מ' ע"א תוס' ד"ה כמחלוקת, וע"ל דף קט"ז ע"ב ברש"י ד"ה הרי זו אסורה:

בתוס' כ' דכיון דהוא דרבנן ס"ל לר"י דמב"מ בטל, נ"ל דזהו רק בציר אבל לא בעלמא וכדמוכח מדברי רש"י פ' כל הבשר קט"ז ע"ב. (ועי' בס' כו"ח דרעק"א סי' נ"ז):

דף ק.

תוס' ד"ה בריה שאני וכו' ואפילו איסור מדרבנן ליכא כדמשמע הכא. הלשון דחוק דהא מפורש [כן] בהדיא בגמרא דפריך וליבטול ברובא ומשני בריה או חתיכה הראויה להתכבד וזה בעצמו הוא דרבנן וממילא באינה בריה מותר מדרבנן:

בא"ד ומיהו שמא לחד גברא היה אסור. ק"ק מאי שנא זה משאר ביטולים מה לי ששים או רוב, ואפשר לחלק דיבש ביבש איכא לברורי היכא הוא האיסור:

תוס' ד"ה שאני חתיכה וכו' וכי תימא שאני חתיכה דנבלה דראויה להתכבד לפני אורחין עכו"ם. מסופק אאמ"ו אם לפי המסקנא נמי אמרינן דמקרי ראויה להתכבד אם לא הוי מותר אלא בהנאה כיון דיכול ליתנו לעכו"ם, ונ"מ אם נתערב בשר בחלב עם שאר חתיכות בשר בחלב רק שהאחרים הם בחלב שחוטה דהוי מדרבנן ומותר בהנאה, ואי מקרי ראויה להתכבד כשנותנו לפני עכו"ם א"כ זה לאחר שיתבטל יהיה מותר בהנאה והוי חתיכה הראויה להתכבד ואינו בטל (דלעולם אזלינן מה יהיה לאחר הביטול כדמשמע מתוס'), ואם כה"ג לא הוי חתיכה הראויה להתכבד כיון דלא יהיה מותר באכילה א"כ בטל והוי כשאר חתיכות בשר בחלב ומותר בהנאה. ומדברי התוס' בא"ד משמע דלא הוי חתיכה הראויה להתכבד בלפני עכו"ם דכתבו לקמן [בסוף הדיבור]

וי"ל דהכי פריך התם וליתני נמי חתיכת נבילה ואי משום דכבר תנא ליה הכא א"כ לא ליתני חתיכת בשר בחלב כיון דכבר אשמעינן הכא דחתיכת איסור לא בטלה, נימא דאשמעינן התם בשר בחלב כה"ג שנתערב בבשר בחלב דרבנן דג"כ לא בטלה משום דיהיה מותר בהנאה ויהיה רק אחר הביטול ראויה להתכבד משום הנאה אבל בנבילה גם קודם הביטול ג"כ מקרי [ראוי] להתכבד דמותר בהנאה, אע"כ דכה"ג לא מקרי [ראוי] להתכבד ולא הוי רבותא ודוק:

הקשה מעכ"ת על דברי התוס' שם, מה פרכינן בע"ז תנינא לה, הא אשמעינן דאף בב"ח דל"ש ליתן לאורחים נכרים לא בטל, בפשוטו י"ל, או דבאמת ס"ל לסוגיא לקושטא דמלתא דאורחים נכרים לא חשיבי וממילא גם חתיכה נבילה הוי הטעם משום דדייני' על אחר הביטול, ויהי' באמת נפשט ספיקא דבעל פרי מגדים בפתיחה להלכות תערובות, בחתיכה בב"ח דנתערב בב' חתיכות נבילה אי בטל לענין כיון דגם לאחר הביטול לא חזי רק לנכרים, לא מקרי חהר"ל, ותוס' רצו לומר דהוי חהר"ל, אבל לפי האמת לא הוי חהר"ל, או די"ל דזה פשיטא ליה להש"ס מסברא דעיקרן דדברים חשובים לא בטלו הכל דנין אותם כלאחר הביטול, וזהו העיקר גם בנבילה ואין בזה חידוש, אבל באמת לדון ולומר רק על אחר הביטול, זהו נסתר מהא דקיי"ל בא"ח סי' תרע"ג בנר חנוכה דלא בטל, דהוי דבר שבמנין עיין שם, אף דאחר הביטול ויהיו כנרות אחרות לא יהיה דבר שבמנין מ"מ אנו דנין ג"כ על קודם הביטול, ומה שבמקור הדין, בתה"ד מביא ראיה מתוס' חולין, והט"ז הקשה דהוא ראיה לסתור, דהא כתבו דאנו דנין על אחר הביטול, לענ"ד כך כוונת התה"ד, דזהו ס"ל מסברא, דכמו אם אחר הביטול הוי חהר"ל ולא בטל, ה"נ אם קודם הביטול הוא חשוב לא בטל רק דהוצרך לראיה מתוס' דלא נימא דחהר"ל ודבר שבמנין אין אנו דנין כלל על הך חתיכה, אלא על חתיכה דעלמא כיוצא בזה, וא"כ בנר חנוכה דהנר בעצמותו בעלמא אינו חשוב, אלא דהך נר המיוחד לנר חנוכה חשיבא, אולי לא מקרי דבר חשוב, לזה הביא ראיה כיון דחזינן דחטאת בטילה, דכהנים אין מחזיקין טובה וכו' אף דחתיכות אחרות כזה חשיבי, מ"מ הך חתיכה אינה חשובה, וכיון דאפילו לקולא אזלינן בתר חתיכה זו, מכ"ש לחומרא, ומדוקדק היטב בלשון התה"ד עיין שם:

וזהו ביאור תוס' בקושייתם דהקשו אמאי חטאת בטל הא הוי חהר"ל וכ"ת שאני וכו' דהא חתיכות בב"ח וכו', ולכאורה תמוה, דבלא"ה מי ניחא אמאי הוי בב"ח ראוי להתכבד, הא אסור לכל, ולדברינו ניחא, דבל"ז י"ל דאזלינן בתר חתיכה דעלמא, ושפיר הוי בב"ח חהר"ל, דחתיכה דעלמא כיוצא בזה הוי ר"ל, לזה הקשו כיון דחטאת בטל,

ע"כ דאזלינן בתר חתיכה זו, א"כ אמאי בב"ח לא בטל, ותירצו דאם יתבטל יהיה חהר"ל, וא"כ מסקנתם דאזלינן בתר חתיכה זו, וזהו ראיית התה"ד:

עכ"פ חזינן דמשום קודם ביטול מקרי ג"כ חהר"ל, מ"מ י"ל דפסיקא להש"ס דאין לחלק בין קודם הביטול או לאחר הביטול, ואין בידינו לדון אם יש בזה חידוש, די"ל דפסיקא לחז"ל דזהו מלתא דפשיטא, וא"צ לאשמעינן (ועי' חי' זבחים ע"ב):

תוד"ה בשקדם הקשו על רבנו אפרים שהוכיח מההוא דנפל לדיקולא דבשרא דלא אמרינן בשאר איסורין חתיכה עצמה נעשית נבילה ודחו דהא מוכח דדרך פישוט לא נעשית נבילה מההיא דטיפת חלב שנפלה על החתיכה והיינו דבלא ניער דבעי ס' באותה חתיכה ומה מהני ס' הא כיון דלא היה ברוטב לא נתבלבל בכולו וא"כ כשמתפשט באותה חתיכה נימא דדרך פישוט נעשית נבילה, ולענ"ד י"ל דרבנו אפרים ס"ל דחוץ לרוטב דהוי צלי לא הוי בב"ח דאורייתא כהסוברים דוקא דרך בישול ולא צלי עיי' פר"ח ריש הלכות בב"ח. וסבירא ליה ג"כ דבב"ח דרבנן הוי כשאר איסורין דלא אמרינן חענ"נ כמ"ש הט"ז סי' צ' [ס"ק ד] בכוונת הרמב"ם והשו"ע, משום הכי החתיכה מותרת דלא אמרינן בזה חתיכה עצמה נעשית נבילה, והא דניער בסוף בעי ס' כנגד כולה היינו דאז כשנבלע בחוץ לרוטב לא נעשית נבילה מ"מ הא נבלע בכולו ואח"כ כשניערו ברוטב הבלע שבמקומו מתבשל והוי בב"ח דאורייתא ונעשית נבילה ואוסר האחרות ודוק:

בא"ד ורבינו אפרים היה אומר מתוך כך דאפילו כי נתנה בה טעם אין ההיתר נעשה נבילה שיצטרך וכו'. וקשה אמאי דחיק נפשיה מתוך קושית תוס' ולומר בשאר איסורין לא נעשה נבילה הא לעיל [צ"ט ע"ב] כתבו תוס' ד"ה שאני ציר דמדרבנן מין במינו בטיל, ולפי"ז נוכל לתרץ דאם לא היה נותן טעם אף דנעשה נבילה לא היה אלא מדרבנן ובטיל מין במינו, אבל כי נתן טעם ניחא ולא קשה לדידן היינו אף דלא נעשה נבלה אלא מדרבנן מ"מ כיון דנ"ט ולא בטיל מדאורייתא אוסר הטעם מין במינו. אך לפי"ז קשה דצריך נמי לתרץ לר"ת כגון שנתמעטה הנבלה (להאי תירוצא דאמרינן סלק) דאל"כ אפילו נתן טעם נמי דהא ההיתר עצמו בטיל ברובא דלא נעשה נבילה אלא מדרבנן ולא צריך ס' אלא לבטל האיסור ומה לי נותן טעם או לא:

בא"ד מיהו לפי מה שפי' לעיל בשם הרב רבי אלעזר ממיץ דבחצי חתיכה אין שייך לומר שתעשה נבילה אין ראיה משם. היינו דנוכל לומר דמוכח מדיקולא דלא אמרנן נעשה נבילה, וסופו להתפשט אין סברא, דבטיפת חלב [יש] טעם אחר דמותר דבחצי חתיכה לא אמרינן נעשה נבילה. ולכאורה קשה דהא סברת רבי אלעזר ממיץ לא מוכח אלא משם וכמ"ש הר"ן דנ"ל לא מוכח אלא מבשר בחלב, והתם לא משכחת בחצי חתיכה דבבישול

מתפשט בכולו ובענין אחר לא נאסר דדרך בישול אסרה תורה, וא"כ הכא על זה גופא אנו דנין, דאם נאמר דבשאר איסורין מדרבנן נעשה נבילה ולא אמרינן הסברא דסופו להתפשט באמת אמרינן דגם חצי חתיכה נעשה נבילה ולקמן נעשה נבילה מדרבנן, והא דקתני ניער את הקדירה היינו אח"כ צריך ס' לבטל כל החתיכה כיון דחתיכה הראשונה נ"נ. ותי' דהנה יש ספק אם היה כולו חוץ לרוטב דלר"י מהני כל הקדירה לבטל הינו דוקא דטיפה הולכ' בכל החתיכה אבל מ"מ משום זה לא הוי בשר בחלב דאורייתא דמ"מ אינו דרך בישול ולא הוי בב"ח דאורייתא, ולפי"ז ניחא דבאמת ר' אלעזר ממיץ לא הביא ראיה אלא כיון דלא משכחת בשר בחלב דאורייתא בחצי חתיכה (לזה הצד דהבל הקדירה לא הוי דאורייתא כנ"ל) לא אמרינן נעשה נבילה בחצי חתיכה אפילו מדרבנן ושפיר כתבו תוס' לפירוש הר"א ממיץ אין ראיה משם (היינו דהא כ' בחצי חתיכה לא נעשה נבילה בדאורייתא והוכיח זה מבשר בחלב אין ראיה משם דנוכל לומר דאפילו אם בדרבנן נ"נ מ"מ בחצי חתיכה לא נ"נ):

בטור (סימן צ"ב) כתב דלר"ת דאמרינן בכל איסור חתיכה עצמה נעשה נבילה זהו רק בנאסר על ידי נתינת טעם אבל בנאסר ע"י משהו כגון מב"מ לר"י לא אמרינן דהחתיכה כולה נעשה נבלה ואינו אוסר לאחרות במשהו, ומקורו מדברי תוס' ד"ה בשקדם וסלקו ובכוונת דבריהם האריכו הט"ז והש"ך, דעת הט"ז דאם אמרי' כן לר"י דמב"מ במשהו מה"ת מכ"ש דאמרי' כן לענין חמץ בפסח דעיקר איסורו דבמשהו הוי רק מדרבנן וא"כ אם חתיכה בלעה משהו חמץ ובשלה עם חתיכות אחרות וסלקו החתיכה הראשונה אין פליטתה אוסר במשהו לאחרות וסגי בס' נגד החתיכה [זה צ"ע דלמ"ל ס' נגד החתיכה הא החתיכה לא נע"נ], ודעת הש"ך דכוונת תוס' כמ"ש הר"ן שהקשה עוד דלמ"ל דחתיכה עצמה נ"נ בלא"ה הא הבלע האיסור תאסור להאחרות, ותירץ דהבלע האיסור שהולך ומתפשט עם טעם החתיכה המותרת לא מקרי מינו לגבי האחרות כיון שכח היתר מעורב בו, מש"ה צ"ל דחענ"נ והוי כולו איסור אבל אם לא בלעה רק משהו לא אמרינן חתיכה ענ"נ וממילא אין הבלע משהו אוסר להאחרות כיון שכח היתר מעורב בו לא מקרי מינו, ולרבינו אפרים דס"ל דלא אמרינן חתיכה ענ"נ בשאר איסורים הרי דאף דכח היתר מעורב בו מקרי מינו, א"כ גם במשהו לתסר, צ"ל דבלע משהו אין לו חשיבות בפ"ע דאין בכחו להתפשט לחוץ רק ע"י טעם החתיכה דהיתר זהו לא מקרי מינו אבל בבלע טעם דהוא חשוב אינו מזיק במה שמעורב בו כח היתר, וא"כ כ"ז לענין מב"מ וכן לדידן בדבר שיל"מ, אבל לענין חמץ דגם אינו מינו במשהו, אותו הבלע משהו אוסר להאחרות במשהו, זהו תמצית פלוגתתן:

ב) והנה לשיטת הש"ך הנ"ל יש לי ספק עצום אם כמו דאמרינן בכח היתר מעורב בו משוי לי' לאינו מינו, ה"נ אם כח א"מ מעורב בו כגון ירק שבלע בנ"ט בשר נבלה ובשלה עם בשר אחר, לר"י דמב"מ לא בטיל וכן לדידן בדשיל"מ י"ל דאין הבלע בשר נבילה שבירק אוסר להבשר אחר במשהו מדין מב"מ, דאף דחתיכה עצמה נ"נ ולא מקרי כח היתר מעורב בו מ"מ כיון דכח אינו מינו מעורב בו דהיינו טעם הירק לא מקרי מינו לגבי בשר האחר, או דלא תלי' רק מכח היתר מעורב בו וכיון דהירק נ"נ וכולו איסור מקרי מינו, ומהא דאמרי' בסוגיא דטיפת חלב (חולין ק"ח) דבניער לבסוף אוסר לר"י כולו דמין במינו במשהו אף דכח החלב מעורב בו, אינו ראי', דבלא"ה צריכים לחלק דסברת הר"ן הנ"ל רק בטעמו ולא ממשו דנבלע בתחלה ויוצא ומתפשט אח"כ מהחתיכה דהוא מקרי אינו מינו אם כח אחר מעורב בו אבל במשהו אף דיש בו טעם היתר מקרי מין במינו, דאל"כ יקשה ביין ביין דע"י משהו לא נ"נ ונפל קיתון של מים לבסוף אמרינן סלק את מינו כמי שאינו וכו' (ע' תוס' חולין ק' ב), מאי אריא דנפל קיתון מים גם בנפל קיתון של יין יהא מהני לבטל דבתחלה כשנפל ונתערב יין ביין ונבלל האיסור בהיתר הוי כח היתר מעורב בו ולא מקרי מינו לגבי יין האחר שנפל בו אח"כ, אע"כ דבממשו דחשוב בפ"ע אף דכח היתר מעורב בו לא מחשיב אותו לאינו מינו, וא"כ י"ל ה"נ לענין כח אינו מינו מעורב בו, דבההיא דניער לבסוף דבממשו של החתיכה אף דכח חלב מעורב בו מ"מ לא משוית לי' לאינו מינו, אבל בירק שבלע בשר נבלה דהוי טעמו ולא ממשו שפיר י"ל דמקרי אינו מינו כיון דכח אינו מינו מעורב בו, והא דפרכינן (שם ק"ח ב) גבי כזית בשר שנפל ליורה של חלב חלב נבילה היא, י"ל דזהו מקרי גם כן ממשו דהחלב בעין נכנס לבשר וחוזר ויוצא כמ"ש הרשב"א (צ"ט ע"ב ד"ה אמר רבא) בשם תוס' דהא דאמרינן דבב"ח אסור מדין טעם כעיקר היינו לענין החלב דקיבל רק טעם מבשר, אבל הבשר מקרי טעמו וממשו דחלב בעין נכנס בתוכו ודוק:

ג) עוד יש לי ספק עצום למה דקי"ל דבמליחה ל"א חענ"נ ול"צ ס' נגד כולו כמ"ש הר"ן ופסקי' כן בהפ"מ כמ"ש הש"ך (סי' צ"ב ס"ק ט"ז) בשם הת"ח, אם בנידון דהגמרא חתיכה של נבילה כיון שנתן טעם בחתיכה, אם הי' נ"ט זה ע"י מליחה, ונ"מ לדידן בדשיל"מ, דלהר"ן אינו אוסר להאחרות מדין מב"מ, דהא במליחה לא אמרינן חתיכה עצמה נ"נ וא"כ כח היתר מעורב בו ולא מקרי מינו, וא"כ בהפ"מ י"ל דקי"ל הכי במליח בבשר מוקצה שנתן טעם בחתיכה אינו חוזר ואוסר לאחרות במשהו מדין דשיל"מ דלא מקרי מינו, או דלא היקל הרמ"א בהפ"מ לסמוך על הר"ן דבמליחה ל"א חענ"נ אלא לענין דא"צ ס' נגד כולו דיש לצרף בזה שיטת רבינו אפרים דל"א בשאר איסורים חענ"נ בזה

כיון דאיכא ב' צדדי היתר שיטת ר"א ושיטת הר"ן דבמליחה ל"א חענ"נ מש"ה סמכי' ע"ז בהפ"מ, אבל בנידון הנ"ל לענין דשיל"מ לאסרו במינו, דלרבינו אפרים הא אף דכח היתר מעורב בו מיקרי מינו דלדידיה גם בבישול ל"א חענ"נ ואפ"ה אוסר, ואין לנו צד קולא רק שיטת הר"ן דס"ל הסברא דכח היתר מעורב בו וגם ס"ל במליחה ל"א חענ"נ י"ל דלא סמכינן ע"ז לחוד אף בהפ"מ כיון דאין סיוע משיטת ר"א וצ"ע לדינא:

ד) והנה בענין חקירה א' (באות ב), לכאורה יש לדון מסוגי' דפסחים (דע"ו) בסוגיא דריחא מלתא ע"ש היטב, ויעויין בתוס' בע"ז (ס"ו ע"ב סד"ה רבא) שכתבו דבחמץ אף בשניהם כחושים אוסר הריח דמשהו מיהא הוי, ונלע"ד דתוס' הוכיחו ממה דאמר רב דהיתר מפטם, וזה שייך רק אם בכחוש הוי ג"כ ריח משהו אלא דבטל בס', מש"ה אמרינן דאזיל ההיתר להאיסור והשומן של ההיתר נעשה נבלה ואח"כ חוזר עם הריח [משהו] דאיסור הכחוש ובעינן ס' כולו כדין כל חענ"נ, אבל אם נימא דכחוש ליכא ריח כלל מה בכך דהשמן דהיתר נ"נ הא קי"ל דאין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור עצמו הולך עמו, ואף דהמחבר ס"ל כרבינו אפרים דל"א בשאר איסורים חענ"נ ואפ"ה פסק (בסי' ק"ה ס"ה) דחם בחם וההיתר שמן והאיסור כחוש דאסור עד ס' וע"כ מטעם דאיסור עצמו נעשה שמן מכח הפיטום ואוסר עד ס', ובלא"ה צ"ל לרבינו אפרים דאיך יפרש סוגי' דריחא דאמרינן דאזיל ההיתר ומפטם, אע"כ דההיתר עושה להאיסור שיהי' האיסור עצמו שמן, מ"מ י"ל כי היכי דקי"ל דבלוע כחוש שבתוך חתיכה שמן אינו יוצא מחתיכה לחתיכה [בלא רוטב] ולא אמרינן דע"י פיטום הבלוע עצמו שמן, והיינו דפיטום מועיל רק היכא דהאיסור מתפשט קצת עכ"פ כדי נטילה בזה ע"י הפיטום מתפשט בכולו, אבל הבלוע כחוש דא"י לצאת לחוץ כלל לא מהני בזה פיטום כמ"ש הש"ך (שם ס"ק י"ט) להדיא, וא"כ ה"נ דדוקא אם כחוש יש בו ג"כ ריח משהו עכ"פ מהני הפיטום שיהי' ממש יותר בריח ההוא ויהי' כמו נתינת טעם ממש, אבל אם בכחוש ליכא ריח כלל ויהי' עיקר פישוט הריח מכח הפיטום בזה לא מהני הפיטום, אלא ע"כ הוכיחו שיטתם דמשהו מיהא הוי, וע' בש"ך (רס"י ק"ח) בשם מהרי"א ודוק היטב:

ה) אך לכאורה קשה בהיפוך דא"כ למה נקט רב בשר שחוטה שמן אפי' בב' כחושים ליתסר דהא רב ס"ל דמב"מ במשהו, ולזה צ"ל דרב מיירי גם בב' מיני בשר כגון טלה ואיל דמקרי מין בשאינו מינו אם אזלינן בתר שמה כמ"ש האו"ה:

ו) אמנם לכאורה קשה לשיטת הר"ש בתוס' חולין (ק"ח ב) דהיתר שבלע טעם איסור אינו מינו כיון דנ"נ אם חזר ובשלו במין של ההיתר מקרי מב"מ אף דנאסר מכח אינו מינו, א"כ גם בב' מינים ליתסר בב' כחושים, דרך משל שהטלה נבלה והאיל שחוט

דבתחלה אזיל הריח משהו מהאיל להטלה ונעשה נבלה, וחוזר אותו משהו ריח איל להאיל והוי מב"מ, אע"כ מוכח דאותו משהו מקרי אינו מינו כיון דהוי כנבלע מתחלה בטלה והוי אח"כ טעמו ולא ממשו וכח אינו מינו דטלה מעורב בו אף דכולו איסור מ"מ מקרי א"מ ונפשט הספק (הא') הנ"ל:

ז) והנה לכאורה הי' נראה דלהר"ש אין קיום לדברינו דע"כ לא סבר כהאו"ה הנ"ל לומר דטלה ואיל הוי אינו מינו, דאל"כ תקשי מאי פרכינן (חולין ק' א) מאי אריא נותן טעם אפי' ליכא נ"ט נמי, דלמא מיירי דהנבילה והשחוטה הם שני מינים דלא נאסרה השחוטה רק ע"י נ"ט וכיון דהשחוטה נ"נ אוסר השחוטה להאחרות מדין מב"מ, אמנם י"ל דהתם דנקט חתיכה של נבילה שפיר פרכי' דב' חתיכות מקרי שוים בשמא כמ"ש האו"ה שם, אבל רב (בפסחים ע"ו ב) י"ל דמיירי בגדי ואיל שלימים דמקרי מין בשאינו מינו וק"ל:

ח) אמנם באמת אין ראי' מזה לפשוט ספיקותינו די"ל דבב' כחושים באינו מינו דאינו אוסר דריח ההיתר הנכנס תחלה להאיסור הוי כנבלע בתוכו ואינו חוזר ומתפשט ממנו כמו כל בלוע כחוש דאינו יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב:

ט) ובזה יש לי מקום להר"ש דמדוקדק לישנא דרב דאמר בשר שחוטה שמן וכו', דהול"ל אפי' בשר שחוטה שמן ובדרך לא מבעי' בשר נבלה שמן אלא אפי' בשר שחוטה שמן, ולפי הנ"ל ניחא די"ל דגם בשמן הוי ריח רק משהו והא דאסר באינו מינו היינו דמתחלה הולך הריח מהשמן ההיתר להכחוש איסור ונעשה נבלה וחוזר אותו הריח להההיתר והוי מב"מ דהא בלוע שמן שבתוך חתיכה כחוש יוצא בלא רוטב, אבל בהיפוך בנבלה שמן ושחוטה כחוש אינו אוסר דהנבילה בעצמו אינו אוסר להיתר דהא אף שמן הוי רק ריח משהו, ולומר דבתחלה אזל הריח מההיתר להאיסור ונעשה נבלה, הא שוב אינו יוצא משם כדין בלוע כחוש, ודוק היטב:

י) ובזה יש ליישב קושי' תוס' (פסחים ע"ו ב) דמאי פריך לרב דלמא מיירי הברייתא דאין צולין בב' כחושים, ולפי הנ"ל [ניחא] דהא לרב דמב"מ אף בב' כחושים אוסר דמשהו מיהא הוי, ואי דמ"מ דלמא ה"ק הברייתא אין צולין מפני התערובת טעמים, ואפי' גדי וטלה והכל בב' כחושים ובאינו מינו משהו אינו אוסר מ"מ אסור משום תערובת גופין, ז"א דכיון דבמינו אסור משום תערובת טעמים הרי דהוי עכ"פ משהו ממילא גם בא"מ אסור לכתחלה מדין אין מבטלים איסור לכתחלה וזהו אין חידוש דבכל מילי הדין פשוט דאין מבטלים ודוק:

ומה שהקשה המהרש"א דלמא ה"ק אין צולין משום תערובת גופין ואפי' גדי וטלה דליכא תעורבת גופין אסור משום תערובת טעמים, במחכ"ת לק"מ דאיך שייך אין צולין מפני תערובת גופין הא באמת ממילא אסור משום תערובת טעמים, ופירכת הש"ס הכי הוא דמלשון ואפי' גדי וטלה מוכח דברישא הטעם מפני תערובת גופין ותקשי היא גופא למה צריך לנו לחשש תערובת גופין דזהו לכתחלה דוקא הא באמת אפי' בדיעבד אסור משום תערובת טעמים ופשוט:

יא) ולפ"ז מיושב ג"כ קושית תוס' דמאי פריך ללוי דלמא דוקא דיעבד כדקאמר שצלאו, ואף דהוכיחו מזה (דלמא כרש"י) [דלא כרש"י רק] דלוי מתיר אפילו לכתחלה, מ"מ תקשי היא גופא דמנ"ל להש"ס למפרך דלמא לוי רק דיעבד קאמר, ולפי הנ"ל ניחא דלכאורה מה שכתבנו (באות ט) דלרב בבשר נבלה שמן ושחוטה כחוש אינו אסור א"כ איך אמר לוי אפי' בשר נבלה שמן הא זהו גם לרב שרי, אבל באמת לק"מ דרב דנקט בדוקא בשר שחוטה שמן ולא בנבלה שמן היינו דמיירי אפי' באינו מינו ונקט מלתא דפסיקא דבשחוטה שמן אסור בכל גווני גם באינו מינו, אבל במינו אפי' בב' כחושים אסור דמשהו מיהו הוי, ולוי הוסיף דאפי' נבלה שמן ואפי' מין במינו דאסור לרב ואפי' בב' כחושים הוא מתיר אף באיסור שמן, והא ודאי ליכא סברא לומר דטעמא דלוי דס"ל כמ"ד מב"מ בטל, דהא להך תנא לרב שרי לפי"מ דקיימינן עתה בשיטתינו דאפי' שמן לא הוי רק ריח משהו, וזה דוחק דפלוגתייהו דרב ולוי בפלוגתא דמב"מ בטל או לא בטל דלפלגו בעלמא, אע"כ דלוי אמר דאפי' למ"ד מב"מ במשהו מ"מ אפי' נבלה שמן מותר אפי' מב"מ דאפי' משהו לא הוי, וכיון שכן שפיר פריך הש"ס דכיון דאפי' משהו לא הוי ול"ש בי' ענין מבטלין בודאי אפי' לכתחלה שרי ודו"ק:

באופן דלהר"ש י"ל דלעולם אפי' בשמן ריחא הוי רק משהו, אבל לשיטת תוס' דמה דנאסר מאינו מינו לא מקרי מינו וא"כ או דשמן הוי ריח משהו ורב מיירי רק במב"מ ומוכח דב' כחושים אפי' משהו לא הוי, או דב' כחושים הוי משהו ורב מיירי במין בשא"מ ומוכח דשמן הריח נ"ט ממש ולא משהו בעלמא:

יב) ומעתה נבא לבאר דברי הרי"ף בסוגיא דריחא מלתא והוא בפ' גיד הנשה עיין שם היטב, ולכאורה תמוה לי פסקי הרמ"א (דבסי' ק"ח) כתב להחמיר כהרי"ף דביניתא דאטווי בהדי בשרא אסור למיכל בכותח, והרי"ף כ' בזה ב' טעמים אי דלאערובי בכותחא הוי לכתחלה ולוי מתיר רק בצלאו [ובפשוטו היינו דלוי מודה דהוי משהו וכדמוכח בלא"ה מאידך טעמא דכ' הרי"ף דהוי דשיל"מ, וא"כ מוכח דעכ"פ משהו הוי, והא דמתיר לוי אף דבפשטא מיירי במב"מ צ"ל דלוי ס"ל דמב"מ בטל ופליגי בפלוגתא דר"י ורבנן,

או די"ל דהרי"ף ס"ל כשיטת הרבינו שמואל הנ"ל וא"כ י"ל דמיירי מבשא"מ ומטעם דבתחלה אזיל ריח מההיתר ונ"נ וחוזר ואוסר דהוי מב"מ, ולוי ס"ל כמ"ד אפשר לסוחטו מותר, וזה נראה יותר דלכאורה להרי"ף קשה איך אמרינן עבד לוי עובדא בגדי וטלה הא באינו מינו גם רב מתיר, ואי דלרב דהוי משהו אסור באינו מינו עכ"פ לכתחלה, הא להרי"ף גם ללוי אסור לכתחלה וההיא דעבד עובדא בגדי וטלה ע"כ היינו דיעבד וזהו גם לרב מותר והוא תמיה נשגבה על הרי"ף, אבל לפי דרך הנ"ל ניחא דרב אוסר גם באינו מינו דמ"מ הוי מב"מ דתחלה אזיל הריח מההיתר לאיסור ונ"נ וכנ"ל, עכ"פ בין כך ובין כך מוכח דללוי הוי עכ"פ משהו מש"ה מודה דלכתחלה אסור דאין מבטלין] או מאידך טעם דהוי דשיל"מ, והרי הרמ"א (בסי' צ"ט ס"ו) כ' כזית חלב שנפל למים וכו' וע' בש"ך שם שכ' בשם הת"ח דאפי' לכתחלה יכול לערבו עם בשר, והא להרי"ף כמו דאסור ביניתא דאטוי בהדי בשרא למיכל בכותחא אף דהריח הוי רק משהו, ה"נ ליתסר חלב שנתבטל במים לערבו עם בשר, וא"י שום חילוק בזה וחידוש שלא מצאתי מי שהערה בזה:

יג) והנלע"ד דלכאורה תמוהים לי דברי הרי"ף הנ"ל ממתני' ערוכה בכלאים (פ"ט מ"א) צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מהגמלים מותר לתופרו בפשתן, ונימא ג"כ דהוי דשיל"מ דהא יכול לתופרו בצמר, ובדבר שיל"מ עתה אפי' מבשא"מ לא בטל מכ"ש בההיא דצמר גמלים דלפי דקי"ל דאזלינן בתר שמה הוי מין במינו כמו חלא דחמרא וחלא דשכרא, בשלמא בלא דברי הרי"ף לק"מ כיון דהוי מב"מ אמאי בטיל הא הוי דשיל"מ, י"ל משום דלצמר לא נאסר מעולם, אבל להרי"ף דס"ל דגם בכה"ג הוי דשיל"מ דהא בהאי ביניתא ג"כ לבשר לא נאסר מעולם שפיר קשה כנ"ל, וע' בר"ן בתשובה שכ' דחמץ קודם זמן איסורו שנתערב במצה לא בטלי דהוי היתר בהיתר, והקשה הפר"ח מההיא מתני' דצמר גמלים הנ"ל ותירץ דצמר רחלים שם איסור עליו דאסור לערבו בפשתן משא"כ בחמץ קודם זמנו דליכא שייכות איסור כלל, וזה מספיק על תשובת הר"ן הנ"ל, אבל על הרי"ף דס"ל דההיא ביניתא אסור לאכלו בכותח משום ריח משהו אף דעל הבשר שם איסור לערבו בחלב, ישאר הקושי' ממתני' הנ"ל והוא לכאורה תמי' עצומה ונפלאה:

יד) ולזה נלע"ד, ויעויין בר"ן בנדרים (נ"ב א) מ"ש בכוונת הרי"ף הנ"ל בארוכה להמליץ דהיתר בהיתר מדינא לא בטיל דלרבנן דר"י זה מקרי מין במינו ולא אזלינן בתר שם עצם, ובהיתר דלמחר אסרו רבנן דמקרי קצת מין במינו דקצת הוי היתר בהיתר דלמחר יהיה ניתר ובזה בעינן דגם העצם יהי' מינו עיין שם היטב, והקשו האחרונים דא"כ איך

אמר רב אשי פ"ק דביצה (ד' א) הו"ל דשיל"מ וכל דבר שיל"מ אפי' באלף לא בטל והיינו דכמו דאינו בטל ה"נ ספיקו אסור, וזהו שייך אם הטעם דדשיל"מ דלא בטל דעד שתאכלנו באיסור שפיר יש לדמות דה"נ אין ראוי לסמוך על הספק להקל כיון דתוכל לאכלו בהיתר גמור, אבל להרי"ף דטעם דהוי היתר בהיתר לא בטל איך שייך לדמות לזה דספק דרבנן ג"כ לחומרא:

טו) ולזה לולי דמסתפינא הייתי נוטה קצת מדרך הר"ן, די"ל דבאמת ביצה שנולדה בי"ט דהוי לו היתר רק למחר לא מקרי כלל היתר בהיתר ובזה הטעם רק משום דעד שתאכלנו באיסור, ומש"ה דוקא במב"מ כמ"ש הת"ח הטעם דבאינו מינו נקרא על שם האינו מינו דהוא ההיתר ולא נראה כאוכל האיסור, [וגם מה"ט לא מקרי ישל"מ לאכלו על אופן אחר, דרצונו לאכלו בזה אופן, רק בתלוי בזמן יהי' בידו לאכלו אח"ז באופן שרוצה לאכלו עתה], בכל זה ס"ל להרי"ף ג"כ כשאר פוסקים, אלא דביש לו היתר מיד כמו ביניתא דאטוי בהדי בשרא דיש לו היתר מיד לאכלו בלא כותח זהו מקרי היתר בהיתר ולא בטיל אף באינו מינו, דלרבנן דר"י לא אזלינן בתר [שם] העצם רק דתלי בהיתר זהו מקרי מינו, ומש"ה לא שייך לומר דניחא לי' יותר לאכלו בכותח דהא מדינא לא בטל כיון דהוי היתר בהיתר:

ולפ"ז שפיר אמר רב אשי הו"ל דשיל"מ כו', היינו דלמד ספיקו מהא דישל"מ שיהי' לו היתר למחר דזהו לא מקרי היתר בהיתר אלא דלא יבטל מטעם דעד שתאכלנו באיסור ה"נ [לא] אמרי' בי' ספק דרבנן לקולא:

טז) ובזה מיושב היטב שיטת הרי"ף בביצה (ל"ז ב) דפסק להלכה כרב דחביות מותרות ובהמה אסורה, ותמהו ע"ז הא ר"כ ור"א אקשי לרב לאיסור מוקצה לא חששו לאיסור תחומין חששו ושתיק רב א"כ לא הו"ל למפסק כרב:

ועיין בתוס' ערובין (מ"ה ע"ב ד"ה אבא) הו"ל ס' דרבנן אף ע"ג דהוי דשיל"מ וכו' בעירוב הקילו, ולכאורה תמוה נהי דאפשר לומר דעירוב קיל ולא אמרינן גביה עד שתאכלנו באיסור, מ"מ הא חזינן דרב אשי למד ספיקו מדין לא בטל, והרי בעירובי תחומין גבי מים ומלח (ביצה ל"ט. אמר ר' אשי) דהוי דשיל"מ דלא בטל א"כ ממילא גם ספיקו אסור דאם נחלק דענין ביטול חמור מספיקו אינו עולה יפה הדמיון של ר"א והוא תמוה:

יז) ולפי הנ"ל ניחא דבאמת י"ל דעירוב קיל ולא אמרי' בי' עד שתאכלנו באיסור לא לענין ספיקו ולא לענין ביטול והא דמלח ומים לא בטילי לא מטעם עד שתאכלנו אלא כיון דיש לו היתר היום להוליכו מצד זה הוי היתר בהיתר ומדינא לא בטל, וזה בודאי אין ללמוד ממנו דספיקו אסור, ורב אשי דימה רק מכח דשיל"מ למחר לא בטל דבזה הטעם

משום עד שתאכלנו (הו"ל) [ההי"ד] לספק, אבל בתחומין הטעם דלא בטל דהוי היתר בהיתר, והוא יקר ונכון מאד בעזה"י:

יח) והנה תוס' בביצה שם (ל"ז ב) [כתבו] דפרכת הש"ס כיון דלענין איסור מוקצה לא חיישינן ליניקה ה"נ לענין תחומין, והנה הרמ"א ביו"ד (סי' ק"ב) פסק גבי גיגית דאם בתחלת ביאתו לעולם בתערובת אף דהוי דשיל"מ בטל, והטעם דגם בזה ל"ש עד שתאכלנו באיסור (דהלא) [דהא לא] הי' עליו מעולם שם איסור, וכיון שכן לפי יסוד הענין לכאורה לא פריך מידי דמ"ש תחומין ממוקצה הא י"ל דיניקה מלתא היא אלא דמה שגדל ביום טוב בטל בתוך הפירי, וזה במוקצה דהיום אין לו היתר ולא מקרי היתר בהיתר, ולגבי טעמא דעד שתאכלנו באיסור שפיר בטל היניקה דתיכף כשבא וגדל הוא בטל ולא הי' עליו שם איסור מעולם והוי כההיא דגיגית, אבל בתחומין דהיום יש לו היתר ומדינא לא בטל דהוי היתר בהיתר בזה אף דבתחלת ביאתו לעולם בתערובת לא בטל דסוף סוף הוי היתר בהיתר:

אמנם י"ל דשפיר פריך לרב לשיטתי' דס"ל מב"מ לא בטל וא"כ גם לענין מוקצה לא יהי' לו ביטול דכיון דמדינא לא בטל לא מהני מה דלא ניכר האיסור מעולם, [ואף דתוס' בע"ז חולין (דף צ"ט ע"ב) ד"ה שאני] כתבו דבדרבנן מב"מ לר"י בטל י"ל דמוקצה חמיר כדאורייתא כמ"ש הת"י פ"ק דביצה (ג' ב) וגם י"ל בדשיל"מ דבעלמא החמירו בביטולו אלא דהיכא דתחילת ביאתו לעולם הי' בתערובת לא החמירו, ובזה אם בדאורייתא מב"מ לא בטל אלא דבדרבנן הקילו עכ"פ בדשיל"מ לא ראוי להקל וראוי לאוקמי אדינא דמב"מ לא בטל] אע"כ דיניקה לאו כלום הוא א"כ ה"נ בתחומין, ולפ"ז כ"ז לרב לשיטתי' אבל לדידן דקי"ל מב"מ בטל שפיר י"ל דבהמה אסורה דיניקה מילתא היא ולא בטל כיון דהוי היתר בהיתר אבל לענין מוקצה דלא מקרי היתר בהיתר שפיר בטל דל"ש ביה עד שתאכלנו באיסור כיון דלא הי' עליו שם איסור בעולם דבתחלת גדולו מיד בטל, ודו"ק היטב [וא"כ עדיין יש לפקפק דמ"מ יקשה לר"י דמב"מ לא בטל איך שחטינן בי"ט הא היניקה הוי מוקצה ומוכח ע"כ דיניקה לאו מלתי' ובזה הסברא לא מצינו חולק על ר"י]:

יט) ולפ"ז מיושב התמי' הנ"ל (באות ג), דהנה תוס' כ' בכמה דוכתי דלר"י דמב"מ לא בטל זהו רק בלח בלח אבל ביבש בטל, ולכאורה נסתר זה מדברי הרי"ף דס"ל דטעמא דדשיל"מ לא בטל דהוי היתר בהיתר ומקרי מב"מ הא כי היכי דלר"י דאזלינן בתר שם עצם, ביבש בטל, ה"נ לרבנן דאזלינן בתר היתר ואיסור ביבש בטל וא"כ אמאי ביצה לא בטילה:

אמנם לפי דברינו ניחא דבביצה באמת הטעם דעד שתאכלנו ורק בההיא ביניתא דאטווי בהדי בשרא בזה הטעם דהוי היתר בהיתר ומקרי מב"מ, ולפ"ז ניחא ההיא דצמר גמלים דהתם אף דהוי היתר בהיתר מ"מ בטל כיון דהוי יבש ביבש, ולא נשאר רק הטעם דעד שתאכלנו באיסור וזה ל"ש התם דלצמר לא נאסר מעולם דיכול לומר אני רוצה בפשתן ושאני ההיא ביניתא דא"י לומר אני רוצה לאכלו בכותח דמ"מ כיון דהוי היתר בהיתר מקרי מב"מ לא בטל, והוא נכון מאד בעזה"י:

כ) אמנם עדיין יקשה על טעם הראשון של הרי"ף דלאערובי בכותח הוי לכתחלה ובפשוטו הטעם דמשהו מיהא הוי ולכתחלה אין מבטלין, ע"ז יקשה ממתני' דצמר גמלים, דנימא דלאערובי בפשתן הוי לכתחלה ואין מבטלין, ולזה מהכרח קושיא זו צ"ל דאין כוונת הרי"ף דהוי בכלל אין מבטלין דכל שנתערב הריח בשר בביניתא כבר נתבטל ושרי לאערובי תחלה בכותח, אלא כיון דיש תנאי דסברי דריח הוי יותר ממשהו דמה"ט אוסר פת חמה ע"ג חביות של יין מש"ה חיישינן להאי תנא:

כא) ולפ"ז מיושב הקושיא (באות יב) די"ל דמה דפסק הרמ"א בריחא כהרי"ף באמת לאו מטעם שני של הרי"ף דהוי דשיל"מ, דבזה לא קי"ל כהרי"ף אלא דבכל ישל"מ מבשא"מ בטל, אלא דקי"ל הכי מטעם הא' דהוי לכתחלה ולא דמקרי מבטל איסור לכתחלה דא"כ יקשה מצמר גמלים וכנ"ל, אע"כ דזהו לא מקרי מבטל כיון דכבר בטל, ורק בריחא לכתחלה מחמרינן דשמא ריחא הוי יותר ממשהו, וא"כ בחלב שנתערב במים דל"ש כן שפיר פסקינן דמותר לערבו עם בשר:

כב) ובזה מיושב דעל הרי"ף שכ' דלוי דוקא דיעבד [קאמר] ישאר קושית התוס' דמאי פריך מההיא דאין צולין ב' פסחים הא לכתחלה מודה, ולפי הנ"ל ניחא דטעמא דלוי לכתחלה חושש לספק קצת שמא ריח הוי יותר ממשהו, אבל על תנא דברייתא ל"ש כ"כ לומר כן דמספקא לי' כמ"ש תוס' רפ"ג דשבועות (כ'. ד"ה אוסר):

כג) אמנם עדיין [יקשה] דסוף סוף כיון דבאמת ללוי הוי משהו כדמוכח מטעם הב' דהרי"ף דהוי דשיל"מ, א"כ נהי דבההיא ביניתא דכבדא טויי בהדי בשרא אין בו משום אין מבטלין והטעם רק דחיישינן שמא ריחא הוא טעם גדול, מ"מ לכתחלה לצלות איסור עם היתר שייך בו אין מבטלין, וא"כ עדיין קשה מאי פריך מההיא דאין צולין הא לכתחלה אסור משום אין מבטלין, לזה מוכח כפסקא דהש"ע שהתחלנו דבדבר שלא יבא לעולם נ"ט ל"ש בו אין מבטלין וה"נ בריחא דהוי רק משהו לעולם לא יהי' נ"ט דבכל פעם הריח לא יהי' יותר ממשהו, הדין דמבטלין, ודוק:

כד) אמנם ע"ז יסתער הקושי' (שבאות יג) דמאי פרכי' לרב דלמא ה"ק אין צולין דמב"מ מפני התערובת ריח דמב"מ במשהו, ואפי' גדי וטלה דהוי אינו מינו אסור משום גופין, ומה שכתבנו לתרץ דפשיטא דבגדי וטלה אסור דאין מבטלין איסור לכתחלה הא בריח משהו מבטלין כיון דלא יבא לידי נ"ט לעולם:

כה) אמנם באמת לק"מ דלרב כיון דמשהו יהיה לו מציאות לאסור את מינו כיון דמשכחת לה איסור, הדין דבאינו מינו אין מבטלין לכתחלה מה שאין כן ללוי ודוק:

בכו"פ תמה על הרמ"א [סי' ק"ו ס"א] כיון דמודה דבלח אפשר לסוחטו מותר א"כ איך שייך לומר לדידן דנוהגים לומר דחנ"נ אין חילוק בין לח ליבש הא כיון דבלח אפשר לסוחטו מותר ל"ש כלל לומר לגבי' חנ"נ ע"ש שהאריך, וכ"ז לשיטתו ששינה ושילש דהרשב"א אוסר החתיכה עצמה דס"ל אף דל"א חנ"נ מ"מ אפשר לסוחטו אסור ולא תלי' אהדדי וכ"כ עוד (בסי' צ"ב ובסי' צ"ט), ונפלאתי מאד על כבודו הא מבואר בחי' הרשב"א ובתה"א דאפשר לסוחטו אסור היינו דמה שנפשט ממנו אסור כולו אף טעם היתר דחנ"נ, ואפשר לסוחטו מותר היינו דסחיטת ההיתר שנסחט ממנו מותר דל"א חנ"נ, וס"ל להלכתא דאפשר לסוחטו מותר, ומה שאסר החתיכה היינו מסברא דאין הגעלה באוכלין כמ"ש להדיא בחי' הרשב"א ומבואר כן יותר בתשו' הרשב"א (סי' תצ"ה), מש"ה בלח בלח שמתפשט בשוה מותר דל"א חנ"נ וממילא אפשר לסוחטו מותר, וא"כ עולים דברי הרמ"א בפשוטו דלפ"מ דקיי"ל דחנ"נ היינו דאפשר לסוחטו אסור ממילא גם בלח מותר דאין חילוק בין לח ליבש, דמה שמחלק הרשב"א ביניהם הוא מטעם דס"ל אפשר לסוחטו מותר גם ביבש רק ביבש חיישינן שמא לא נפלט הטעם וזהו ל"ש בלח, אבל למה דקיי"ל אפשר לסוחטו דגם הייתר נעשה איסור גם בלח כן דמ"ש זולת בהפ"מ סמכי' על הראב"ד דמחלק גם למ"ד חנ"נ בין לח ליבש, כ"ז נראה בפשיטות והאריכות למותר לולי שראיתי שבכו"פ לא כ"כ, ומה שכתב שם לחלק בדעת הרשב"א בין נבלע בלח על ידי בישול ובין נבלע לח בלח בצונן ע"ש זהו נסתר ממה דהקשה הרשב"א בתחה"א על חילוקו של הראב"ד בין לח ליבש מסוגיא דפריך חלב נבילה היא ולא מחלק בין צונן לבישול ועי' בב"י שכתב בשם תשובת הרמב"ן דאף קפילא לא מהני כיון דמ"מ נשאר מעט בתוכו אף שאינו נ"ט כיון דכבר נאסר החתיכה אינו ניתר עד שנפלט האיסור ממנו לגמרי מכל וכל עיין שם (ויש לעיין דאפשר בלא"ה לא מהני קפילא דהוי חזקת איסור ועיין):

והנה אם בשלו אותה חתיכה שטעם קפילא ואמר דליכא בו טעמא עם אחרות אף דליכא ס' נגד הבלוע מותר דהא להרשב"א דס"ל ל"א חנ"נ ואותן חתיכות מצטרפות לבטלה א"כ

הכא שטעם הקפילא והוי ספק באותה חתיכה נגד הבלוע בה מיבטל בתוכה שלא לאסור אחרות, ואף לדידן דקיי"ל חנ"נ מ"מ אפשר להתיר בהפ"מ ולסמוך על דעת הט"ז (סי' צ"ב) דמשהו אינו מתפשט מהחתיכה ואין צריך כלל לבטלו, וכן הוא להדיא בהרשב"א ובתהה"א דלדעת רבינו אפרים אינו יוצא מהחתיכה, וא"כ אף דקיי"ל חנ"נ מ"מ כיון דאין משהו מתפשט לחוץ ממילא הרוטב מותר דאין הנאסר יכול לאסור, ואף דאנן לא סמכינן אקפילא מ"מ נ"מ בנדרים וכה"ג דיכול הישראל למטעמיה אם נאסר החתיכה שלא היה בו ס' ואח"כ בישלו עם אחרות והישראל טעם אותה החתיכה ואמר שאין בה טעם אם בשלה אח"כ עם אחרות מותרים דאין משהו יכול להתפשט לחוץ כנלע"ד:

ובעיקר דברי הט"ז (שם סי' צ"ב) כך מבואר בדברי הרשב"א בשיטת רבינו אפרים דס"ל דל"א דחנ"נ ע"כ הא דמצינו שם דמשני בלא קדם וסלקו וסלק את מינו כמו שאינו וכו' היינו דאם לא נבלע אלא משהו לא היה צריך לבטל הבלוע דא"י להתפשט כלל לחוץ, ומה שהוכיח רבינו אפרים מהך סוגיא מהא דבעיא נתנה טעם וכו' דל"א חנ"נ אף דס"ל דמשהו א"י להתפשט לחוץ, מ"מ אלו היה הדין דחנ"נ היה אוסר ולא ס"ל להא דאין הנאסר יכול לאסור, וגם ר"ת שתירץ דמשהו לא נ"נ משמע דאלו נ"נ היה אוסר אף שאין האיסור מתפשט לחוץ ואוסר גם במקום שאין האיסור מתפשט לחוץ ואוסר גם במקום שאין האיסור הולך עמו:

אמנם באמת קשה הדבר דר"ת ור"א לא יסברו להההיא דאין הנאסר, ובתוס' (דף צ"ז) כתבו בפשיטות כן דאין הנאסר וכו', וביותר ק' לי דא"כ תקשי כל צלי שנאסר כ"ק יחזור הקליפה ויאסור לחברתה, גם אין לך בשר שמותר לעולם דיש בו טעם מלח דנ"נ מן הדם, ומה שתירץ כן דלא נ"נ אלא בדרך בישול ובכל החתיכה דלא אמרו חנ"נ אלא משום לתא דבב"ח ובעי' דומיא דבב"ח ע"ש זהו ל"ש הכא למה דס"ל הכא חנ"נ ד"ת כמו שהוכיחו מההיא דגעולי מדין, גם ממה דהקשו מההיא דיי"נ שנפל לבור א"כ ע"כ ס"ל דאף בצונן נ"נ ודלא כהר"ן וא"כ תיקשי כנ"ל, אע"כ דאין הנאסר וכו', ובהכרח לומר כמ"ש הכו"פ דמה שאר"ת דמשהו לא נ"נ היינו מה"ט גופא דאין משהו יכול להתפשט לחוץ ואין הנאסר יכול לאסור, ועדיין צריך לומר דר"ת ור"א פליגי בהך סברא דאין הנאסר וכו' דר"א שהביא ראיה מסוגיין דלא נ"נ ע"כ ס"ל דל"א אין הנאסר אלא דס"ל דזה תליא בהא דאם בשאר איסורים ל"א חנ"נ דאין ההיתר נהפך לאסור רק בבב"ח התערובות הוא גופא של איסור ממילא אפשר לומר דאם נפרד זה מזה דאין תערובת טעמים שרי, משא"כ אם בשאר איסורים ג"כ נ"נ אף שאין ההתחברות גורם האיסור מ"מ נ"נ וע"כ דההיתר נהפך לאיסור וכיון שכבר נעשה איסור ממילא אף אם האיסור נפלט ממנו אסור דמה לי אם

האיסור בתוכו או לא לענין שההיתר יהא איסור, מש"ה הוכיח ר"א דל"א נ"נ, ולעולם י"ל דלפי האמת ס"ל ג"כ דל"א אין הנאסר וכו' ועיין:

אמנם אחר שהוכחנו דלשיטת הט"ז ע"כ גם הר"ת ס"ל דאין משהו יכול להתפשט לחוץ וגם ס"ל להא דאין הנאסר וכו' א"כ יקשה לכאורה דמאי הקשו תוספות האיך הגעילו יורה גדולה דלמא הכשירו אותה איזה פעמים ובכל פעם חזר ונבלע לפי ערך עד שבפעם האחרון אינו מגופו של איסור רק במשהו ומש"ה א"י להתפשט ואינו חוזר ונבלע מן המים לכלי, ואם כן כשהמים נעשה נבילה שחוזרים להכלי מ"מ אין הנאסר כיון דאין מגופו של איסור נבלע כלל בכלי וצ"ע, זולת די"ל דדבר לח הנבלע בכלי ל"ש לומר שאין הלח מפליט משהו שנבלע בתוכו דהלח בעצמו נבלע בכלי ונבלע גם המשהו שבתוכו, וראיה לזה ממ"ש הרמ"א בא"ח (סימן תנ"ד) דבפסח א"א להגעיל שום כלי כיון דמשהו ונטל"פ אסור עיין שם וק' לדעת הט"ז כיון שיש ס' במים נגד בלע שבכלי והמים אין נ"נ דמשהו לא נ"נ ואין חוזר ונבלע המשהו לתוך הכלי, אע"כ דמדבר לח נבלע, אכן בכו"פ (סימן צ"ב) ראיתי דפשוט אצלו דגם בלח אין מפליט כלי משהו הנבלע בו, וצ"ע דא"כ נסתר דברי הט"ז מההיא דהגהת ש"ע הנ"ל:

והנה לדעת הש"ך דעיקר הסברא כיון דכח אחר מעורב בו נקרא אינו מינו יש לעיין בירק שבלע טעם בשר מוקצה ונ"נ וחזר ובישל עם בשר אחר שהוא ס' נגד כל הירק אם נימא דג"כ מותר כיון דטעם בשר שבירק כח אחר מעורב בו נקרא אינו מינו או דדוקא במשהו הנבלע אף דלהש"כ המשהו יוצא לחוץ מ"מ אין לו כח להתפשט אלא שטעם החתיכה מוליך עמו הבלוע הוי כח אחר מעורב אבל בטעם הבלוע כיון דיש בו כח להתפשט בפ"ע לא מקרי כח אחר מעורב:

והנה לשטת ר"א דס"ל דל"א חנ"נ ואעפ"כ אמרי' כיון שנתנה טעם חתיכה אוסר מפני שהוא מינו ע"כ דהוי כה"ג מינו, אולם לדעת ר"ת דבדוקא נקט חנ"נ היה אפשר למידק בהיפוך דאם לא היה נ"נ לא היה אוסר דהוי מבשא"מ, וא"כ למה דקיי"ל להחמיר כר"ת היה נראה להקל בכה"ג אף די"ל להחמיר קיימא לן כר"ת ולא להקל מ"מ הוי ספיקא וספיקא דרבנן לקולא, ואף דבמוקצה הוי דשיל"מ מ"מ בספיקא דדינא לקולא כמ"ש במק"א, מ"מ אפשר דאין בזה דקדוק כ"כ ממה דנקט חנ"נ דקושטא דמלתא נקט, והראיה דהעיקר דברי תוס' בנוי' למה לי נתן טעם וכו' דהא אף בלא טעם ליתסר והכי מסתבר, ולדינא צ"ע:

ועיין בר"ן שכ' להדיא דאף שנתן טעם אם לא אמרינן חענ"נ מקרי כח אחר מעורב ע"ש, אמנם מ"מ י"ל בנ"ד לאסור, דמלישנא דהר"ן יראה דאין הקולא משום כח אחר מעורב

בו אלא דעיקר הסברא דלא מצינו שהחמירה התורה דמב"מ לא בטל אלא כשהאיסור לבדו אבל מ"מ אם אין טעם איסור לחוד ומעורב בו טעם היתר אינו חמור כ"כ כיון דגם היתר יש בבלע זה ע"ש וא"כ י"ל דבנ"ד דגם הירק אסור מטעם נ"נ אף דירק הוי אינו מינו מ"מ טעם הבשר הוי מינו כיון שאין טעם היתר מצטרף עמו ועיין:

ובמה שכתבנו דלדברי הט"ז דאין משהו יכול להתפשט לחוץ ע"כ לדעת ר"א לא ס"ל לסברא דאין הנאסר ועיין במשמרת הבית להרשב"א (דצ"ח ע"א) שכ"כ להדיא בדעת רבינו אפרים ע"ש, אמנם באמת דברי הרשב"א שם אינם מובנים לי דמבואר דמפרש בדעת ר"א דס"ל דדבר שמן אינו יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ומש"ה הוכיח מההיא דתרבא דאפי' לדיקולא דאם דל"א חענ"נ תחזור החתיכה ותאסור האחרות ע"ש, ולא הבינותי דאם איתא דס"ל דדבר שמן אינו מפעפע וכו' ממילא א"א לפרש דיקולא קלחת דא"כ לא יאסרו חתיכות אחרות ולא תאסר רק אותה חתיכה ולבעי בחתיכה גופא ס' ואיך שייך לצרף חתיכות האחרות וצע"ג:

דף ק:

בא"ד ומיהו י"ל דהתם מיירי כגון שלא הי' י"נ כדי ליתן טעם וכו'. תמוה לי דמ"מ יקשה מאידך מימרא דר"י שני כוסות א' של חולין וא' של תרומה ומזגן רואין את ההיתר וכו', והתם ע"כ דאין בכוס של תרומה ס' במים מדצריכי' לרואין, וא"כ בהא יקשה דהא המים נעשו נבילה. וצע"ג:

בא"ד למ"ל אפשר לסוחטו אסור. תמוה לי דהתם ג"כ הטעם כיון דכבר נעשה נבילה אבל ביין ביין במשהו דלא נ"נ אלא דאסור לשתותו משום דשותה מאותו [משהו], דנשאר באיסורו בזה באמת אילו היינו סוחטי' ומוציאי' אותו משהו דמותר דהא ההיתר מעולם לא נאסר, מש"ה כשהמים מבטל לאותו משהו והותר המשהו ממילא הכל מותר וצ"ע:

בא"ד יסבור אפשר לסוחטו מותר. ק"ל הא מרא דהאי שמעתא בע"ז הוא ר"י דסבר במפורש דאפשר לסוחטו אסור:

בא"ד וזה אין לומר כשאין בן יומו מגעילין, הק' רומ"פ הא מ"מ כשמגעילו כשאינו בן יומו מוכח דנטל"פ אסור, ממילא יקשה ג"כ דהמים נ"נ:

בודאי דברי תוס' מחוסרים הבנה, ובלימודינו אמרתי למה דמבואר בע"ז ס"ז דלר"מ דסבר נטל"פ אסור הא דנבילה שאינה ראוי' לגר, אינו קרוי נבילה מוקי בסרוח מעיקרא, לפי"ז י"ל בכונת תוס' דדילמא מגעילו וכו' והיינו דנותן טעם לפגם אסור, ובעינן ס' לבטלו, ומ"מ אם אין בו ס' אף דאסור דאכלו משום דמרגיש טעם האיסור דאסור, מ"מ

המים בעצמותן לא נעשו נבילה כיון דהם פוגמים, והוי כסרוחים מעיקרא, דרק הבליעה אסור כיון דהי' איסור בעודו מושבח, ונכון:

עוד אמרתי דרך פלפול ואקדים בביאור סוגיא ע"ז ס"ז ב', מ"ט דר"מ גמר מג"נ וכו' ור"ש מ"ט דתניא וכו' דלכאורה קשה ממ"נ, אם הסברא מורה לאיסור, א"כ כיון דר"מ לית ליה לימוד מנבילה, ממילא קיימא אסברא, ומה צורך ללמוד מג"נ, ואם הסברא מורה להתיר יקשה לרבי שמעון כיון דלית ליה ראי' מג"נ, ממילא קיימא הסברא דמותר ומה צורך לראי' מנבילה. ואמרתי, עפ"י דמבואר בראשונים דהאיך ילפינן מנבילה, הא מ"מ נטל"פ ראוי לגר, והרשב"א תי' דמ"מ אין בו דין טעם כעיקר דטעמו אינו חשיב טעם, וממילא בטל ברוב, ובאמת בכל נטל"פ בעינן רוב, אלא דבמבשל בקדירה דהוי רק פליטה מסתמא הוא רוב, והר"ן תי' כיון דלא אחשביה דיותר הי' ניחא לי' שלא יתערב ויפגום התבשיל, הוי כמו א"ר לגר. ובשו"ע סי' ק"ז פסקינן ב' חומרות, ולענ"ד אם נדון כהר"ן דלא בעינן רוב, רוחא שמעתתא, די"ל דהסברא מבחוץ מורה דטעמא אינו חשוב וסגי ביטול ברוב, אבל מ"מ רוב בעינן, ולזה י"ל דפלוגתייהו דר"מ ור"ש הוא בכל ענין, דר"מ אוסר אף באיכא רוב ור"ש מתיר אף בליכא רוב, ולזה אמרינן מ"ט דר"מ היינו לאסור אף ברוב, ויליף לה מג"נ דאף דמסתמא איכא בכלי רוב ואי דחיישינן שמא יבשל בו מינו של האיסור, י"ל דר"מ ס"ל מין במינו בטל, אלא ע"כ מוכח דטעמו חשוב לאסור עד ס', ובתר הכי פרכינן מ"ט דר"ש, היינו נהי דלית ליה למוד מג"נ, מ"מ עכ"פ ליבעי רוב, ומשנינן דיליף מנבילה, כי היכי דאינו ראוי לגר מותר בלא ביטול, ה"נ בתערובת דניחא ליה יותר שלא פגם הוי כמו אינו ראוי לגר דלא בעי ביטול, ובהקדם מ"ש מהאחרונים סי' צ"ב ס"י דכונת תוס' לרבינו אפרים ניחא, היינו אף דבפעם הראשון לא הי' בו ס', מ"מ כיון דהמים לא נ"נ, כשחזר ונגעל ביורה נבלע לפי ערך, ואם היורה גדול י' זתים ובלע בכולו י' זתים יש בזה לפי ערך הבלוע איסור לפי ערך מים, וכשמגעילין אותו פעם שניה יהי' ס' נגד הבלוע איסור שלפי ערך הנבלע, אך לפ"ז יקשה דגם לר"ת לא הקשו כלום, דהא אף דהמים נ"נ, מ"מ כשמגעיל פעם ב' המים ההם המה רוב נגד המים האסורים הראשונים, דכיון דטעמם שוה מה"ת ברוב בטל כדמסיק הש"ך סי' צ"ח דלענין זה תליא בטעמא ולגבי הבליעת איסור יהי' ס', ע"כ דקושית תוס' דמ"מ יקשה למ"ד מין במינו לא בטל, היאך הגעילו יורה גדולה דהמים נו"ט ואוסרים להמים אחרים, וקאי באמת לשיטת רבינו שמואל שבתוס' דף ק"ח דהמים שנאסרו מכח כלי מקרי מים אחרים מין במינו:

ועדיין הדברים צריכים ביאור דמה בכך דמין במינו לא בטל, הא י"ל דהגעילו ג' ודי' פעמים, והיינו דבפעם הב' הוא ס' נגד האיסור שחזר ונבלע לפי ערך, וכנגד המים הוי רוב, אלא דאסור מטעם מין במינו לא בטל, וכיון דהוי שיעור ביטול בעלמא ממילא לא נעשו המים ההיתר נבילה, דהוי רק משהו דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה כמ"ש התוס' בתחילת הדיבור דאין חילוק בין ס' לרוב במין במינו, דכי היכי דאיכא ס' הוי רק משהו, ה"נ היכא דאיכא רוב, כיון דליכא טעמא (ורק מדרבנן, דגם לרבנן דר"י מין במינו בעי' ס' משום גזירה מינו אטו אינו מינו), ממילא יש לומר דאמרינן בזה חענ"נ בפחות מס'. אבל עכ"פ לדינא דאורייתא בודאי אין חילוק במין במינו בין רוב לס', וצ"ל דמ"מ הקושיא דעכ"פ אף דהמים ההיתר לא נ"נ, מ"מ חוזר ונבלע ממים האסורים, ואף אם יגעילו אלף פעמים, מ"מ נשאר בו משהו, ואם יבשלו בו מים יאסרו:

אולם עדיין יקשה דא"כ אמאי נקטו הקושיא דוקא על היורה גדולה, הא הקושיא גם ביורה קטנה והיינו דניחוש דהנכרי כשבישל בשר איסור נעשו המים נבילה וכשמגעיל במים לא נתבטלו המים דפליט דהוי מין במינו וחוזר ונבלע מהמים האסורים, וצ"ל דמקודם אזהרת גיעולי מדין לא הי' דין דטעם כעיקר, ומעולם לא נעשו המים ההם נבילה רק משעת אזהרה ואילך דאסרה התורה טעם כעיקר, לזה הקשו רק מיורה גדולה, דהמים עתה נ"נ כשחוזר ומגעיל אפי' פעמים הרבה נשאר בו מעט מים איסור, ואם אנן נבשל מים יאסרו מהמים האסורים, כ"נ ביאור הדברים, וכיון שכן עיקר ראייתם דיקשה למ"ד מין במינו לא בטל א"כ י"ל דע"ז קאמרי וכ"ת דמגעילו כשאינו בן יומו, והיינו דלהנך מ"ד י"ל דס"ל דלא ילפינן מנבילה כלל כדס"ל לר"מ, אלא דמ"מ קיימא אסברא שבחוץ דבטל ברוב וכנ"ל. ומג"נ ליכא למילף בהיפוך דאפי' רוב לא מהני דלהך מ"ד מין במינו לא בטל, י"ל דהחשש שמא יבשל בו מינו, א"כ ניחא דהמים לא נ"נ, כיון דהוא נטל"פ בטל הפליטה במים ברוב:

גם ליכא לאקשויי דמ"מ יקשה לרב דס"ל מין במינו לא בטל בפסחים כ"ט וגם מספקינן אליביה בעכברא דשיכרא ס"ח ב' דאולי ס"ל דנטל"פ אסור. א"כ יקשה לדידיה היאך הכשירו יורה גדולה, מ"מ י"ל דמה דמסקינן דס"ל דנטל"פ אסור היינו ג"כ בליכא רוב ומשו"ה אוסר בעכברא דשיכרא, אף דהוי רוב, מ"מ חיישינן בתחילה נבלע מעט שכר בעכבר, ובאותו מעט ליכא רוב ונעשה נבילה, וכשיוציאו אח"כ הוי מין במינו דלא בטל, אבל מ"מ שפיר הגעילו יורה גדולה דשם ליכא החשש דתחילה יבלעו המים ביורה ונ"נ וחוזרים ואוסרים להמים, דז"א, דכך הקשה התה"ד אההיא דאמרינן דף צ"ז קדירה שבשל בשר אם בשל בה חלב בנ"ט דטעמיה קפילא ארמאי ניחוש דתחילה נבלע חלב

בקדירה ונ"נ וחזר ופליט והוי מין במינו ואוסר בס' לא מהני טעימת קפילא וכמו דפרכינן גבי כזית בשר חלב נבילה היא והוי מין במינו ולא בטל, ה"נ לדידן הוי מין במינו ובעי ס' וכדפסקינן בסי' צ"ב דבבשר שנפל לחלב לא מהני קפילא מה"ט, ותי' דבכלי אף שנכנס בו יש לו חיבור עם חלב שבחוץ ומסייע לבטל אבל בנבלע באוכל הוא נפרד, והרמב"ן תי' דבלוע בכלי לא נעשה נבילה, וא"כ שפיר י"ל בעכברא דאמר רב משום דבנטל"פ בעינן רוב, כיון דליכא ראי' מג"נ דשמא יבשל במינו וחיישינן דנכנס בעכבר ונ"נ והדר פליט והוי מין במינו ולא בטל אבל ביורה גדולה שלא שייך כן הוא מטעמא דתה"ד הן מטעמא דהרמב"ן הנ"ל, ולזה דחו דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, והיינו דיקשה בהיפוך לאידך צד דס"ל לרב בעכברא דשיכרא אילו הי' פוגם הי' מותר ומדלא חיישינן כנ"ל דנבלע בעכבר, ע"כ ס"ל דילפינן מנבילה ואפי' רוב לא בעי' וכנ"ל. א"כ מוכח דס"ל דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא. ויקשה לרב דס"ל מין במינו לא בטל וס"ל דילפי' מנבילה ומוכח דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, היאך הגעילו ליורה גדולה וק"ל, וידעתי שהדברים רחוקים לאמת בכוונת תוס', מ"מ הדברים בעצמותן נכונים לענ"ד:

בר"ן ד"ה דרש רבה ב"ר הונא וכל השאר מותר אפי' אותה חתיכה שנאסרה תחילה. נ"ב, תמוה לי הא הר"ן כ' לקמן דף מ"ג בסוגיא דטיפת חלב דמ"ד אפשר לסוחטו מותר היינו אילו הי' ברור דנסחט, אבל באמת א"א לעמוד, או מיירי דעמדנו עליו ע"י קפילא, וא"כ הכא דמכירו דא"א לעמוד עליו ע"י קפילא אותה חתיכה שנאסרה קיימא באיסורה לכו"ע וצ"ע:

בא"ד ול"נ דכל שלא נתן טעם בחתיכה אף על גב דמיתסרא לא חשיב איסורה למימר בה חתיכה עצמה נעשית נבילה, נ"ב, לעיל ד' ל"ב ע"א כ' הר"ן בפשיטות דנ"ט לאן דוקא דכיון דמב"מ לא בטיל לא בעינן נ"ט, אלא כל שבלעה סגי ואוסרות וצ"ע:

בגמ' וסבר ר"י אחע"א. קשה לי הא גיד גלי קרא דחל על אמ"ה כמ"ש תוס' לעיל צ' ע"א ד"ה אלמא וכו' ועי' מהרש"א שם, וכתבו תוס' דמ"מ לא חל על מוקדשי' דחמיר מאמ"ה, וא"כ לענין טמאה שפיר יש למילף כי היכי דחל על אמ"ה ה"נ על טמאה, וצע"ג:

שם לעולם קסבר יש בגידין כו' (עי' הגהות רבינו על שעה"מ פ"ח ה"ו ממאכ"א):

דף קא.

ומודים חכמים. ק"ל הא כיון דס"ל דנבילה לא חל על גיד ממילא הלאו דנבילה לא קאי אגיד וא"כ ל"ש לומר כשהותר' נבילה היא וגידי' הותרו דהא הלאו לא קאי על הגיד וממילא גם ההיתר לא קאי עלה. ואף למה דאמרינן שם לריה"ג דצריך קרא לחלב להתיר בהנאה ולא ס"ל כשהותרה דמ"מ ס"ל דג"ה מותר בהנאה דיליף גיד בק"ו מנבילה. מ"מ

הא כ' תוס' דהק"ו הוא דשהותרה נבילה קאי ג"כ אגיד, אבל אי אמרי' דנבילה לא חל על גיד ל"ש כלל לומר דההיתר קאי על גיד דהא לא הי' בכלל האיסור, וא"כ איך הוי שור הנסקל איסור חמור הא גם ג"ה אסור בהנאה, וצ"ע:

גם ק"ל לשינוי' קמא בפסחים דריה"ג ס"ל באמת ג"ה אסור בהנאה יקשה מהא דאמר רבא הכא ה"מ ריה"ג היא הא לריה"ג ג"ה אסור בהנאה ולא הוי שור הנסקל חמיר וצ"ע. שוב ראיתי בחי' רשב"א בסוגיין כתב דאזלא כאידך לישנא בפסחים דיליף בק"ו מחלב: שם ושל שור הנסקל שחייב שתים (עי' הגהות על שעה"מ ה' יסוה"ת פ"ה ה"ח):

הקשה מעכ"ת נ"י למה דכתבו תוס' יבמות (דף לג) דאף למאן דאית ליה איסור כולל מ"מ קל על חמור לא חייל, א"כ מנ"ל לרבא בחולין (דף קא ע"א) דמני רבנן ריה"ג, דלמא רבנן ס"ל דג"ה אסור בהנאה ונבילה לא חל בכולל דהוי קל על חמור, דנבילה מותר בהנאה וג"ה אסור בהנאה, אבל עולה ושור הנסקל דג"כ אסור בהנאה חל על גיד בכולל: לכאורה לק"מ, דהא מבואר בפסחים דדינא דג"ה אי אסור בהנאה תליא אם יש בגידים בנ"ט, דאמרינן כשהותרה נבילה וכו', וכיון דהך ברייתא ס"ל דיש בגידין בנ"ט ממילא הדין דג"ה מותר בהנאה ואף דמצינו לריה"ג בפסחי' (דף כג ע"ב) דלא ס"ל כשהותרה ובעי' קרא להתיר חלב בהנאה, ולדידיה לל"ק בפסחים שם דג"ה אסור בהנאה, הא מ"מ ממילא צ"ל דאתיא כריה"ג, והרי ריה"ג ס"ל להדיא דלא אמרינן איסור כולל, ואך בהיפוך קשה לל"ק דפסחים הנ"ל דלריה"ג ג"ה אסור בהנאה יקשה מהא דאמר רבא בחולין ה"מ ריה"ג הא לדידיה לא הוי עולה חמור על קל, דהא גם ג"ה אסור בהנאה, וצ"ל דהא דקאמר ריה"ג, היינו דס"ל בזה כריה"ג דחמור חל על קל, אבל לא ס"ל כריה"ג דג"ה א"ב: ובזה מיושב מה דהקשה רש"י דאמאי לא קאמר הא מני ר"ש הוא דמצינו דלית ליה כולל, ולכאורה תמוה, הא כר"ש לא אתיא, דהא ס"ל אין בגידין בנ"ט, גם הא ס"ל דג"ה אסור בהנאה, ולא הוי עולה חמור על קל, ולפי הנ"ל דהא במה דקאמר ריה"ג היא, היינו ג"כ רק דס"ל בהא כריה"ג דלית ליה כולל, א"כ הו"מ למימר דס"ל בהא כר"ש, ואך קושייתו דמעלתו יש למנקט באופן זה דלל"ק דפסחים הנ"ל דלריה"ג ג"ה אסור בהנאה יקשה מנ"ל לרבא דריה"ג היא לענין כולל, ומוכרחים לחלק דבחמור על קל מודה דלמא ריה"ג הוא לענין זה דג"ה אסור בהנאה, אבל לענין כולל ס"ל א"כ ואין חילוק בין איסור שוה לחמור על קל, ואם באופן זה קושייתו אין מקום לתירוצו דמעלתו בסוגיא כר"א דלא יאכל רק איסור אכילה, ולדידיה למ"ד יש בגידים בנ"ט ג"ה מותר בהנאה, דהא מ"מ חזינן דלריה"ג אסור בהנאה, דהא צריך קרא לחלבו וממילא בג"ה דליכא קרא

אסור ומוכח באמת דריה"ג ס"ל דלא יאכל איסור הנאה במשמע, יהיה איך שיהיה כיון דלריה"ג אסור בהנאה הוה מצי למימר דס"ל בזה כריה"ג, כנלע"ד:

מ"ש להקשות על דברי תשובת נב"י סי' ל"ד בישובו דברי הר"ע ברטנורה, דא"כ דיהיה מוכח אף דאית לי' איסור חמור לחוד, מ"מ באיסור כולל לחוד ס"ל דאין איסור חל על איסור, א"כ בסוגיא דחולין (דף ק"א) דאמרינן מאן האי תנא וכו' הו"ל לומר דר"י היא עכ"ד:

אין אנו אחראין ליישב דברי הגאון ז"ל אף דפקע שמיה אבל לקושטא דמלתא לק"מ, די"ל לר"י לא מקרי חמור דגם לג"ה יש חומרא דנאסר לבני יעקב, דהא מה"ט ס"ל לר"י דג"ה מקרי חמור לגבי טמאה:

יעוי' בשו"ת צמח צדק סי' ס"ט בביצת טריפה שנולדה ביום טוב ונתערבה דאף דאיסור טריפות בטל, מ"מ איסור דנולד לא בטל דהוי דבר שיל"מ, וכתב עלה ואי דאיסור נולד לא חל על איסור טריפות דקדמה, הא הוי איסור כולל דמגו דחל איסור נולד על בצים הכשרות חל נמי על האסורות עיין שם, וכתבתי בגליון הצ"צ במ"ש דהוי כולל לענ"ד אינו כן, דדוקא בנבילה קודם יוה"כ דחל יוה"כ מדין כולל, דבהגעת יוה"כ אמרי' מגו דחל יוה"כ על הכשירות, וכן בתרומת חמץ שנתחמצה קודם פסח אמרינן דבהגעת פסח מגו דחל על חמץ אחר חל נמי על זה, אבל בנתחמצה בפסח דליכא עתה ענין הגעת זמן ולא נתחדשה עתה ענין איסור וחימוץ של תרומה זו אינה גורמת איסור לשארי חמץ לא הוי כולל, וה"נ בביצה זו דלידתה ביום טוב לא גרמה איסור לשארי איסורי נולד, וראיה לזה דא"כ טמאה שנתנבלה דמבואר ר"פ ג"ה דלא הוי כולל ולא אמרינן דכשנתנבלה הוי כולל, דמגו דחל נבילה על טהורות, א"ו דכולל הוי רק היכי דהמעשה עצמה דדנין שיחול גורם האיסור על האחרות:

תוד"ה מאן. בעיקר היסוד דנקטו דנבילה על גיד הוי מוסיף משום גבוה, ק"ל הא נבילה דאסורה לגבוה משום משקה ישראל וצריכים לדון תחילה אם חלב אסור להדיוט משום נבילה ואם אין חל לאסרו להדיוט משום נבילה משום חלב מותר לגבוה כמו כל חלב דעלמא א"כ ל"ש כאן מוסיף משום גבוה, ובמהרש"א לעיל דף צ' א' בתוד"ה קדשים הקשה כעין זה:

ובזה לענ"ד י"ל דנבילה פסול לגבוה בלא טעמא דממשקה ישראל אלא לאסור בק"ו מבע"מ כדאיתא במנחות דף ה' דראוי לדון דטריפה פסול לגבוה בק"ו מבע"מ אלא דפרכינן מה לבע"מ שבגלוי, וא"כ בנבילה שפיר הוי ק"ו ובזה אף קודם שדנין דנבילה חל אחלב להדיוט מ"מ אסור לגבוה דהוי שפיר ק"ו מה איסורו דמום דאינו נוהג בהדיוט

כלל, מכ"ש איסורו דנבילה דשם נבילה בעלמא אוסר בהדיוט, ואף דמכח ק"ו לא לקי אם הקריבו לגבוה דאין מזהירים מן הדין מ"מ כיון דאסור לגבוה ממילא הוי מוסיף וחל ג"כ איסורו דנבילה להדיוט וממילא קיימא בלאו:

אמנם מטעם אחר יש לי לדון דלא מיקרי כלל מוסיף דהא החלב והגיד בעוד שלא הוקדש בהמה ונעשה הטביחה והזריקה אינו חזי לגבוה אלא דנידון הי' ראוי לגבוה ולהקדיש ולזבוח ולזרוק, ועתה שנתנבלה לא חזי עוד לגבוה אף בלא איסור נבילה כיון דמ"מ לא נעשה שחיטה וזריקה דאף בשחט בדרך מתעסק דלא הוי נבילה מ"מ פסול לגבוה דשחיטתו לשם קדשים וזריקתו הוא דמכשר לגבוה וא"כ ל"ש לומר מיגו דחל איסור נבילה לגבוה דבלאו איסור נבילה ג"כ אסור כיון דלא נעשה שחיטתו וזריקתו וזה האיסור הי' ג"כ מחיים ולא פקע ע"י מיתת הבהמה דעדיין לא חזי לגבוה אלא דבחיי' הי' שעת הכושר לעשות תיקון שיהי' ראוי לגבוה ולאחר מיתתה א"א בתיקונו, וא"כ איסור העלאה לגבוה בלא שחיטה וזריקה הי' ג"כ מחיים ואין איסורו בנבילה גורם לאסרו לגבוה, והוא נכון בעזה"י:

דף קא:

שבת ויוה"כ כו', ק"ל במ"ש רש"י דיה"כ לגבי שבת הוי כולל דמגו דאיתסר באכילה איתסר במלאכה, הא למסקנא דיבמות מוכח דבב' שמות לא הוי כולל, ובהכרח צ"ל דלס"ד זו דחולין היה מוכרח באמת כס"ד דיבמות, והוא סותר לדבריי הנ"ל [עי' חי' יבמות] דבב' שמות לגמרי בודאי לא הוי כולל, ויש לדחות:

גם קשה דכתב רש"י דיוה"כ הוא חמור דהוי בכרת נימא דנבילה חמורה דלעולם אסורה ויוה"כ יש לו היתר דמחר יהא מותר כדפריך בגמ' [דלמא] טומאת בשר חמורה דלית ליה טהרה, ואפשר דגם יוה"כ לעולם באיסורו עומד, ומחר מותר היינו דליכא יום כיפור אבל לעולם יום שנקרא יוה"כ אסור [ו]מקרי אין לו היתר:

שם לדברי ר' יוסי הגלילי למאי דאפכן וכו'. לכאורה קשה לפי מה דלא היה מהפך ור' עקיבא סבר אינו חייב אלא אחת נוכל לומר ג"כ כה"ג. ותי' דבשלמא לר' עקיבא נוכל לומר דסבר דבאמת הוי איסור בת אחת ורק דל"ל איסור בת אחת אבל חדא חייב בממ"נ וא"כ אפילו הזיד בשבת ושגג ביוה"כ ג"כ חייב, אבל השתא דמוקי דר' יוסי סבר אינו חייב אלא אחת השתא לא נוכל לומר מטעם דהוי בת אחת דא"כ מאי קמקשה דלמא אית ליה בת אחת וחייב שתים. ואך לפי"ז יקשה מאי קפריך סוף סוף תרוייהו בהדי הדדי קאתו הא מוכח דל"ל איסור בת אחת, ובאמת הוי מצי רש"י לדחות פירוש דיש מפרשים בזה דמוכח דל"ל איסור בת אחת ומאי פריך רבא ודוק:

דף קב.

וכי איצטריך קרא לר"א, הק' ידידי ש"ב נ"י א"כ מנ"ל דאמ"ה נוהג בב"נ מכח דנאמרה ונשנית הא למלתייהו נשנית לאקושי לדם ומעכ"ת כתב לתרץ וליישב ג"כ קושיית הרשב"א בחי' במה דמשנינן כי אצטריך קרא לר"א, הא לר"א נמי לא לבעי קרא דתיפוק ליה מה"ט נמי, דהא משמע דכ"ע מודו באיסור שנוהג בב"נ שחל אשאר איסורים, וכדמשמע מדאמרו רבנן לר"י וכי לבני יעקב נאסר וכו', דאלמא אלו נאסר לב"נ היו מודים לר"י, וליישב בחדא מחתא גם קושיית הראש יוסף, דהקשה דמאי פרכי' לר"י למ"ל קרא, הא י"ל דאצטריך קרא לאפוקי דלא נדרוש מי שבשרו מותר, והיינו ביסוד מונח בכוונת תוס' ר"פ ג"ה (ד"ה אלא וכו') דמסברא לא פקע, היינו מכח סברת מי איכא מידי, דכיון דאין בגידין בנ"ט ליכא בישראל איסור טומאה, לפ"ז י"ל דמה דמשנינן כי אצטריך קרא לר"א היינו באמת לאפוקי דרשא דמי שבשרו מותר, וכקושיית הראש יוסף דדוקא בג"ה אלו הי' נאסר לבני יעקב לא הוי דרשינן מי שבשרו מותר משום מי איכא מידי, אבל באמ"ה דאסור לישראל משום טומאה ל"ש מי איכא מידי, ומיושב קושיית הרשב"א, אבל לר"י פריך שפיר למ"ל קרא דל"ל דלאפוקי מי שבשרו מותר, דהא ר"י ס"ל יש בגידין בנ"ט, ואעפ"כ ס"ל דנוהג בטמאה, הרי אף על גב במקום דליכא מי איכא מידי, לא דריש מי שבשרו מותר, א"כ ממילא מיושב קושיא דלר"א הא למלתייהו נשנית, דהא אלו לא נשנית ולא הי' נכתב הקרא דלא תאכל הנפש עם הבשר לא הי' צריך ההיקש לדם דהא לא הי' שום מיעוט למעט טמאה, עד דצריך ריבוי, דרק לפי האמת דכתיב ל"ת הנפש צריך ריבוי, לאפוקי דלא נימא מי שבשרו מותר, עד כאן דברי מעכ"ת:

מדבריו נראה דכוונת הרשב"א בקושייתו דהא מדס"ל לרבנן דאלו הי' ג"ה נאסר לבני יעקב הי' נוהג בטמאה, ומוכח דמכח זה לא דרשינן בג"ה מי שבשרו מותר, א"כ באמ"ה דנאסר לב"נ לא נדרוש מי שבשרו מותר:

אבל באמת אין זה כוונת הרשב"א, דא"כ אמאי לא הקשה הרשב"א ביותר על החכמים דס"ל דאינו נוהג בטמאה משום דרשא דמי שבשרו מותר, הא בג"ה לא דרשינן הכי לכ"ע אלו הי' נאסר לבני יעקב, א"ו נראה דזהו אינו קושיא, די"ל דבג"ה דכתיב סתם לא יאכלו את ג"ה ולא נזכר כלל מן בשרו, ולא דרשינן כלל מי שבשרו אסור, ולא דרך כך בג"ה רק ר"ש וטעמא דרבנן דסברי דג"ה אינו נוהג בטמאה, היינו משום דאין איסור חע"א, דלפי האמת דמסקינן ר"פ ג"ה דחכמים ס"ל יש בגידין בנ"ט טעמא דמתני' בפשוטו משום דאין איסור חע"א, אבל לא דרשינן כלל בג"ה מי שבשרו רק באמ"ה דכתיב עם הבשר משמע דבשר לחודיה שרי, אלא דקושיית הרשב"א היה דמה משני כי אצטריך קרא

לר"א הא מ"מ מסברא איסור חל ע"א, דהא חזינן דגם רבנן דר"י אלו היה ס"ל דלבני יעקב היה נוהג בטמאה, ול"א דאין א"ח ע"א לפי האמת דמתני' סבר יש בגידין בנ"ט ואי דצריך הקרא לאפוקי דלא נדרוש מי שבשרו מותר, דא"כ גם על ר"י לא פריך, די"ל ג"כ הכי, ומה דס"ל דג"ה נוהג בטמאה, אין ראיה, דהא י"ל דבג"ה דלא נזכר בקרא מן בשרו לא דריש מי שבשרו מותר, כדמוכרחים לומר דלר"י הקרא לאפוקי מדרשא דחכמים, א"כ גם לר"א יקשה, זהו תורף כוונת רשב"א [ומ"מ לא הבנתי הקושיא דהרשב"א, דמה בכך דחכמים דר"י ס"ל ג"כ דאלו היה נאסר לב"י היה ג"ה חל אטמאה, והיינו דס"ל דהוי איסור חמור, הא מצינו יש תנאים דס"ל אפילו באיסור מוסיף אין א"ח ע"א, אם כן מכ"ש דחמיר לא מהני, אם כן י"ל דר"א ס"ל דל"א מוסיף ומכ"ש חמור]:

אלא דהיה מקום למעכ"ת לשייר דרך לעצמו, דאין חילוק לענין דרשא דמי שבשרו מותר, בין קרא דג"ה ובין קרא דאמ"ה, ומ"מ ליכא קושיא דרבנן אדרבנן, דדוקא בג"ה אלו היה נאסר לב"י לא היינו דורשים מי שבשרו מותר למעט טמאים, משום מי איכא מידי, אבל באמ"ה שפיר דרשינן, ומש"ה פרכינן על ר"י למ"ל קרא, כיון דסבר יש בגידין בנ"ט ול"ש ביה מי איכא מידי, ואפ"ה לא דריש בג"ה מי שבשרו מותר, א"כ גם באמ"ה ל"ש למדרש כן, ומשני דאצטריך קרא לר"א והיינו לאפוקי מדרשא דמי שבשרו מותר:

אמנם זה אינו, דהא מסקינן ר"פ ג"ה דרבנן סברי יש בגידין בנותן טעם, ואעפ"כ אלו היה נאסר לב"י היה ג"ה נוהג בטמאה ולא דרשינן מי שבשרו מותר, ויקשה על רבנן דאמ"ה, ומוכרחים לחלק בין הדרשות, דבג"ה לא כתיב עם הבשר וכנזכר לעיל:

אולם יש לקיים במקצת דברי מעכ"ת נ"י ובקיצור יותר, וא"צ לבא מדין מי איכא מידי והיינו דעל הקושיא דרבנן אדרבנן נימא באמת כתירוצו דהרשב"א דרבנן לדבריו דר"י קאמרי, והיינו דהם סברי דאף אם הי' נאסר לב"י, לא הי' נוהג בטמאה מדרשא דמי שבשרו מותר, אלא דאמור לטעמיה דר"י דל"ס לדרשא מי שבשרו דמ"מ נימא דאין איסור חל על איסור דלא הוי חמור דלא נאסר לב"י, ובזה עולה יפה דברי מעכ"ת על קושיית הראש יוסף ועל קושייתו, דלר"א הא למלתייהו נשנית, והיינו בקיצור, דר"א צריך קרא רק למעט דרשא דמי שבשרו מותר, אבל על ר"י פריך שפיר דהא ס"ל דג"ה נוהג בטמאה ולא ס"ל דרשא דמי שבשרו מותר:

וביותר דאין זה נגד הרשב"א הנ"ל, והיינו כפי דברינו הנ"ל בכוונת הרשב"א, דקושיית הרשב"א הי' כיון דמוכח ע"כ דיש חילוק בדרשא דמי שבשרו מותר בין לישנא דקרא דאמ"ה ובין לישנא דקרא בג"ה, דאל"כ יקשה דרבנן אדרבנן וכנ"ל, וכיון דמוכח כן מדפרכינן על ר"י למ"ל קרא ולא משנינן דאצטריך קרא לאפוקי מדרשא דכל שבשרו

מותר, דאף דלא דריש כן ר"י בג"ה מ"מ דריש כן באמ"ה, מוכח דלא ניחא להש"ס לומר דצריך הקרא לאפוקי דרשא דחכמים דכל שבשרו מותר, מש"ה הקשה דא"כ גם לר"א ל"צ קרא דהא אם איסורו לב"נ לכ"ע חל האיסור על איסור דטמאה אבל לבתר דמתרץ הרשב"א דחכמים לדבריו דר"י, שפיר י"ל דאין חילוק לענין דבשרו מותר בין קרא דג"ה לאמ"ה, דהא דרבנן אדרבנן ל"ק, די"ל דרבנן באמת בג"ה אף אלו הי' נאסר לב"י, היינו ממעטים מדרשא דמי שבשרו מותר, אלא לדבריו דר"י קאמרי, א"כ שפיר י"ל דפרכת הש"ס על ר"י, היינו דלדידיה ליכא למימר דאצטריך קרא לאפוקי דרשא דכל שבשרו מותר, דהא ר"י ע"כ לית ליה להך דרשא מדסבר דג"ה נוהג בטמאה, ומשני דאצטריך קרא לר"א, והיינו לאפוקי מדרשא דכל שבשרו מותר, ונתקיימו בזה דברי מעכ"ת:

מ"ש ידידי ש"ב נ"י דמ"מ אין תירוצו מספיק על קושייתי, ששמע בשמי דלרבנן דממעטין טמאה מדרשא דכל שבשרו מותר, א"כ למלתייהו נישנית למעט טמאה, ולא הוי נאמרה ונשנית, והא ליכא למימר דהא דאצטריך קרא למעט טמאה, היינו כיון דנוהג בב"נ הוי איסור מוסיף, אבל אלו לא נישנית ולא היה נוהג בב"נ ממילא לא בטמאה דא"א חע"א ואף דמ"מ הי' חמור דהי' נוהג בב"נ קודם מתן תורה, י"ל דס"ל דאיסור חמור אינו חע"א, ורבנן דהשיבו לר"י דלא נאסר לב"נ, היינו לדבריו דר"י, הא מ"מ למ"ש תוס' שבועות (דף כ"ג) דעל חצי שיעור חל איסור וכן פסק הרמב"ם, א"כ אף אם נוהג בב"נ ולא הוי מוסיף, מ"מ באמ"ה בכזית בשר ועצמות הי' מדינא חל טמאה, דמצד טמאה הוי חצי שיעור ואצטריך קרא דמי שבשרו מותר למעט טמאה, והדרא קושיא לדוכתי' דלמלתייהו נישנית, עד כאן קושייתי:

הנה בפשוטו לק"מ, ואדרבא קושיית מעכ"ת יעמוד במקומו, ולא יספיק תירוצו דמעכ"ת, והיינו דבפשוטו קושייתי לק"מ, דאף אם לא הי' נשנית היינו ממעטים טמאה מקרא דגבי ב"נ דכתיב אך בשר בנפשו, משמע דוקא היכי דבשרו בלא נפשו שריא, ומה"ט נסתר תירוצו דמעכ"ת על קושייתו, דלר"א אף אלו לא נשנית קרא לא תאכל הנפש עם הבשר, הי' צריך קרא לרבות טמאים דלא נמעט מקרא דב"נ אך בשר בנפשו מי שבשרו מותר:

אבל קושייתי הנ"ל כך הי', והיינו דמ"ש מעכ"ת נ"י בכוונת תוס' ר"פ ג"ה, דמסברת מי איכא מידי אתינן עלה, אף דכ' כן הגאון בעל ספר עצי אלמוגים, בספרו מעין החכמה בתחלת הספר, והוכיח כן דאם לא כן איך דרשו חכמים גבי אמ"ה מי שבשרו מותר, הא לב"נ נאסר, אע"כ דרק בג"ה אמרינן כן משום מי איכא מידי עיין שם [ובאמת להרשב"א הנ"ל דרבנן לטעמיה דר"י קאמרי ליכא הוכחה] אבל לא נראה כן, לא מבעי' לדעת

מהר"ש יפה, הובא בפרשת דרכים [דרך האתרים דרוש א'] דמה דאמרינן דמפרכסת מותר לב"נ משום מי איכא מידי, היינו משעת מ"ת ואילך דהותרה לישראל מפרכסת, הותר ג"כ לב"נ משום מי איכא מידי, אבל מקודם היה אסור מפרכסת, הרי דס"ל דשורש סברת מי איכא מידי, היינו דבשעה שהותר לישראל ל"ש שיהיה אסור לב"נ, אבל מקודם לכן ל"ש מי איכא מידי, א"כ ממילא בג"ה בטמאה ל"ש כלל דמשום דמי איכא מידי כיון דמקודם נהוג אמ"ה בטמאים ע"כ דגם לישראל נוהג משום מי איכא מידי, דהא מעידן דהותר לישראל פקע כל דין ג"ה מב"נ וליכא שעה דלב"נ אסור ולישראל מותר, אלא אף לדעת הרא"ם והסכים עמו המ"ל שם, דמי איכא מידי היינו בשעת מתן תורה יצאו לקדושה חמורה ולא להקל עליהם במה שהיו אסורים מקודם, ומוכח דמעולם לא היו אסורים במפרכסת, מ"מ כמו דחזינן במפרכסת דמכח דהותרה בשעת מתן תורה מוכח דגם מקודם היו מותרים, ה"נ נימא בג"ה נקיים הדרש דמי שבשרו דג"ה אינו נוהג בטמאים, ומוכרח מזה באמת דגם קודם מתן תורה לא היה נוהג בטמאים:

ולזה רגיל הייתי לפרש לי דברי תוס' כך, דבג"ה דלא נישנית בסיני ונעקרה האזהרה שנאסרה לב"נ וניתן לישראל בזה אמרינן דאותה אזהרה, כיון דכשנאמרה לב"נ היה האזהרה אף על הטמאים, אף לאחר שנעקרה האזהרה מב"נ וניתן לישראל, אותה אזהרה עצמה לא נשתנה מפירושו דהך קרא מדמעיקרא אבל באמ"ה דנישנית לישראל, שפיר אמרינן דבהך אזהרה שנאמרה ביחוד לישראל פירושו מי שבשרו מותר ועל יסוד זה בניתי קושייתי דלרבנן נימא למלתייהו נישנית למעט טמאה, דאלו לא היה נישנית לא היה אפשר למעט מקרא דב"נ בשר בנפשו, דהא הך אזהרה דמקודם כשהיתה לב"נ הי' גם טמאים בכלל לא נשתנה פירושו כשנעקרה מבני נח וניתנה לישראל, משום הכי נישנית אזהרה ביחוד לישראל למעט טמאים, זהו קושייתי:

ואך מ"מ אין התמיה חזקה כ"כ, דלמ"ש הרשב"א דרבנן לדבריו דר"י קאמרי, י"ל דאינהו ס"ל אף דהיכי דאותה אזהרה דלב"נ נעקרה מהם וניתן לישראל ממעטים טמאים דהשתא טמאים אין בשרו מותר אלא דלדבריו דר"י קאמרי דלא נאסר לב"י, ומזה נתבאר דאין קיום לדברי מעכ"ת בישוב קושיית ראש יוסף, דהא שפיר מצי לשנויי דצריך קרא לאפוקי דרשא מי שבשרו מותר, דמה דלא ס"ל לר"י גבי ג"ה הך דרשא היינו דאותה אזהרה עצמה לא נשתנה פירושו, אבל באמ"ה דהוי אזהרה ביחוד לישראל שפיר היינו ממעטים טמאה וממילא נשאר ג"כ קושייתו דרומ"פ דלר"א הא למלתייהו נישנית לרבות טמאה, דהא ל"ל דהקרא אצטריך רק לאפוקי שלא נדרוש מי שבשרו מותר, דא"כ גם לר"י הו"מ לשנויי כן:

ובעיקר קושייתו נ"ל, דהרי בסנהדרין (דף נ"ז) דקתני ר"ח אומר אף על הדם מן החי, ר"א אומר אף על הכלאים, משמע דר"א מוסיף וס"ל ג"כ דב"נ מצווה על דם מן החי, וע"כ הא דנשנית בסיני, היינו דגם בקרא דרק חזק לבלתי אכול הדם, דרשינן ג"כ לדם מן החי וכדאיתא שם (דף נ"ט ע"א) הרי חזינן דלר"א אף דדרשינן לקרא דרק חזק לדם מהחי, מ"מ דרשינן נמי מזה ההיקש דכל שאתה מצווה על דמו, א"כ אף אלו לא נישנית אמ"ה, היינו דורשים דרשא דכל שאתה מצווה על דמו מקרא דבני נח דבשר בנפשו דמו:

ובזה מיושב קושיית תוס' סנהדרין שם (דף נ"ט ע"א ד"ה ורבנן לדם הקזה וכו') והיינו לרבנן דס"ל דבשר בנפשו דמו למעט דם שרצים ולא אתיא לאיסור דם, אם איתא דס"ל דרשא דקרא דרק חזק להיקשא דכל שאתה מצווה על דמו, ישאר הקושי' דמנ"ל דאמ"ה אסור לב"נ הא למלתייהו נשנית להך היקישא:

שם רמ"א אינו נוהג כו' (עמש"כ לעיל ל"ב ע"ב):

הרי"ף פ"ד דחולין הביא הברייתא פלוגתא דר"מ וחכמים (דס"פ ג"ה אי אמ"ה נוהג בטמאי'), ולא ידעתי למאי נ"מ הביאן הא ממילא אסור משום טמאה ואף בכזית בשר גידין ועצמות מ"מ הא אסור משום חצי שיעור טמאה וצ"ע:

גם קשה לי על הר"ן דכ' הטעם דאין איסור חל על איסור, נהי דר"ל דס"ל דאף בכזית בשר גידין ועצמות דליכא משום טמאה רק ח"ש מ"מ אין איסור חל עליו דלא כתוס', מ"מ הא קיימא לן דבאיסור מוסיף איסור חע"א, והא אמ"ה דאסור לב"נ הוי מוסיף, אע"כ דהטעם מקרא דל"ת הנפש עם הבשר מי שבשרו לחוד מותר וכדאיתא להדיא בס"פ ג"ה וצ"ע:

וביותר קשה אמאי השמיט הרי"ף המימרא דר"ג א"ר דב"נ מצווה על הטמאים כטהורים, דזה נ"מ גדול לדידן לענין דאסור להושיט אבר מן החי של טמאה לבן נח משום לפני עור וצ"ע:

רש"י ד"ה רישא בישראל כו'. ומעיקרא כי רמיי' הוי משמע ליה נמי וכו'. לא ידעתי למאי הוצרך רש"י בזה הלא בפשוטו יש לפרש דמעיקרא היה ס"ל דמיירי כולה בישראל. אלא דבסיפא לחודא היה אפשר לפרש דאין שחיטתה מטהרתה היינו דאינו מתיר איסור אמ"ה בעודו מפרכס. ואם אכל ממנה בעודה מפרכסת לוקה גם משום אמ"ה דלא מקרי שחיטה. ולזה הוקשה לו רק מרישא דמוכח דאין אמ"ה נוהג בטמאה. ואולי י"ל דהיה קשה לרש"י דאם איתא דיש לפרש דאין שחיטתה מטהרתה היינו ללקות עליו משום ב' לאוין עדיין אפשר לאוקמי בישראל אלא דמיירי לענין לאו דבשר מן החי דלא אמעוט טמאה רק לענין אמ"ה דילפי' מל"ת הנפש עם הבשר. אבל בשר מן החי דאתי' מקרא דובשר בשדה טרפה לר' יוחנן לא ממעט בטמאה. אע"כ דלא ניחא ליה לפרש דאין

שחיטתה מטהרתה מיירי לענין ב' לאוין. דמטהרתה משמע להתירה באכילה. וא"כ שפיר כ' רש"י:

אמנם ז"א דא"כ עדיין תקשי מנ"ל לר' שיזבי להוכיח דב"נ נוהג בטמאה כטהורים. דלמא דינא דב"נ כדינא דישראל דאמ"ה אינו נוהג בטמאה ובשר מן החי נוהג. והא דקתני אין שחיטתה מטהרתה היינו לב"נ ולענין בשמ"ה. אע"כ צ"ל או דרב שיזבי ס"ל כר"ל דבשמ"ה ואמ"ה מחד קרא נפקא. או דאף לר"י אמ"ה ובשמ"ה חד דינא אית להו ואינו נוהג בטמאה (וכמו שכתבו תוס' מעילה (דף טז ע"א) ד"ה ור"י היא וכו' דמבואר שם דמיירי לענין בשמ"ה ואעפ"כ אתי' כר"י. אבל לרבנן אינו נוהג בטמאה וצ"ע) וא"כ דברי רש"י הנ"ל קשים כנ"ל וצ"ע:

רש"י ד"ה אמ"ה צריך כזית. אף על גב דתרי קראי כתיבי וכו'. נ"ל הא דלא ניחא לרש"י לפרש דהי' ס"ד דחייב בפחות מכזית משום ברי' וכמו דס"ל הכי לתוס' לעיל (דף צ"ו) דרש"י לשיטתי' דס"ל בסוף פרקין דבכזית מן האבר חייב על אמ"ה, וא"כ אם הי' מסברא בכלל ברי' היכי אמעיט זה מהא דאכילה כתיב בי'. דלמא אכילה קאי באוכל חצי אבר. וכמו בגיד וטמאה. אע"כ דמסברא לא מקרי ברי'. דענין אמ"ה שייך בכל אבר ואבר מהבהמה וחל האיסור על כולו. ולא מקרי ברי' אלא כל הבהמה. ותוס' לשיטתייהו דס"ל דצריך שיאכל כל האבר ושפיר אימעוט מלישנא דאכילה דלא הוי ברי' וכמ"ש תוס' לעיל (דף צ"ו):

גם י"ל דהי' קשה לרש"י אם איתא דליכא סברא לחייב בפחות מכזית רק מדין ברי'. א"כ היכי אמרי' בסוגיא ע"כ דלא פליגי אלא דמ"ס בהמה בחיי' וכו' דכ"ע מיהא לא בעי' כזית. הא למ"ד בהמה בחיי' לאו לאברים עומדת אמאי באמת יתחייב בפחות מכזית הא לא הוי ברי' דלא נאסר מתחלת בריית'. ולזה מפרש מחמת יתור הקרא:

גם י"ל דרש"י לשיטתי' דס"ל דחשיבות הברי' לא תלי' בלישנא דקרא. רק החשיבות מצד עצמותה כמו דס"ל לפירש"י בסוגי' דנבילה ראוי' להיות ברי' אם הי' נאסר בתחלת ברייתו. ולזה ס"ל לרש"י דאם איתא דאבר נקרא ברי' א"כ אמאי קתני במתני' דטהרות אכל אבר ממנה אין סופג את הארבעי'. דמ"מ ליתחייב על האבר משום טמאה מדין ברי'. ותוס' ס"ל דהא דהוי חשוב דאם יחלוק אין שמו עליו היינו אם שמו מפורש בכתוב כמו גיד ועוף טמא ע"ש:

והנה לדינא קיימא לן בש"ע (סי' קב) דאמ"ה הוי ברי'. וגם קיימא לן שם כסברת רש"י דנבילה הוי ברי' רק מחמת דלא נאסר מתחלת ברייתה (והא דאיתא בש"ע וכן צריך שיהי' שלם לאפוקי אם יחלק אין שמו עליו. לא דבעי' שמו מפורש בכתוב. אלא שם

עצמותו של הדבר ההוא אף אם אינו מפורש בכתוב. והוא פשוט וברור דלא כבעל פרי מגדים שתמה בזה ע"ש). א"כ תקשי לדידן אמאי באמת אמ"ה מן הטמא הלא מקרי ברי' דהא מ"מ אם הוא יד או רגל יהי' חשוב מפני שמו. דאם נחלק אין שמו עליו. וצ"ל כיון דאיסורו חל בכולל על כל הבהמה והעוף והי' לו חשיבות גדול שם עצם של הבהמה וכשנחלק לאברים נתמעט חשיבותו ובטל הברי' אף דעדיין עליו חשיבות האבר. מ"מ כיון שהיה לו תחלה חשיבות יותר בטל שם ברי' ממנו. ועדיין צ"ע:

והנה לשיטת רש"י דס"ל דנבילה הי' ראוי לקרא ברי' אם הי' נאסר מתחלת ברייתו. א"כ היאך כתב רש"י בסוגיין בברייתא דנטל ציפור שאין בו כזית. דאם הי' כזית בשר הי' חייב משום בשמ"ה. הרי דס"ל דלענין בשר מיד חייב בחיי' דלא בעי' שיהי' עומד לחתיכה דכולו ג"כ נקרא בשר. א"כ באוכל כולה ואין בו כזית בשר ליתחייב על בשמ"ה משום ברי' כמו לענין טמאה. ואיני יודע' הפרש בין בשמ"ה לטמאה. וצלע"ג:

תד"ה אלא לאו וכו', ומיהו בלא"ה אמר לעיל. ק"ל דמ"מ יקשה לר"ל דס"ל ח"ש מה"ת איך יפרנס מתני' זו דמ"ש רישא ומ"ש סיפא דכמו דברישא שחיטת' מטהרת' לב"נ אף דבמיתה תליא מילתא והיינו משום מי איכא מידי, ה"נ בסיפא בטמא' שייך מי איכא מידי, דמצד טמאה מותר לישראל ביש בו כזית ע"י צירוף גידי' ועצמות דהוי לענין טמאה רק ח"ש וכמ"ש תוס' לעיל דל"ג, והוא תמוה מאד וצע"ג:

ולולי דברי תוס' לעיל י"ל בהיפוך דר"ל ס"ל ג"כ מי איכא מידי ובאמת מה"ט אינו נוהג לב"נ בטמא' ואף דבברייתא קתני דבב"נ נוהג בטמא', הא ממנ"פ לפי תירוץ תוס' דלית לי' מי איכא מידי פליג אברייתא דלעיל דהרוצה לאכול מבהמה וכו' ממילא י"ל דס"ל מי איכא מידי ופליג אברייתא דאמ"ה נוהג בטמא' לר"י, וא"כ י"ל דמוקי מתני' בהכי דבסיפא אין שחיטתו מטהרתו לב"נ לענין בשר מן החי דזהו נוהג בטמא' לב"נ דלגבי בשר מן החי ליכא מי איכא מידי דהא לישראל אסור משום טמאה וברישא בטהורה שחיטתו מטהרתו לב"נ לענין במ"ה משום מי איכא מידי ודוק:

ובאמת עדיין קשה לפי האמת לרב אחא בר יעקב ממתני' דהכא מוכח דאמרי' מי איכא מידי, ולפמ"ש די"ל דסוגיא דהכא קאי לר"ל דבשמ"ה ואמ"ה מחד קרא יליף. אבל לר"י י"ל דבשמ"ה נוהג בטמאה ומיירי כולה מתני' מישראל. ואין שחיטתה מטהרתה היינו דישראל לוקה במפרכסת גם משום בשמ"ה. א"כ י"ל דראב"י סבירא ליה כר"י וליכא הוכחה ממתני'. אולם לפמ"ש תוס' לעיל (דף נג) דלר"ל דסבר ח"ש מותר מה"ת. ע"כ מוכח דס"ל דל"א מי איכא מידי. דאל"כ הא בטמאה דנוהג אמ"ה בב"נ תקשי מי איכא מידי דלישראל בכזית בשר גידים ועצמות מותר מה"ת ולב"נ אסור משום אמ"ה ע"ש.

א"כ תקשי לר"ל לשיטתי' דסבר אמ"ה ובשמ"ה מחד קרא נפקא וע"כ סיפא דמתני' מיירי בב"נ וא"כ הא מוכח ממתני' דאמרי' מי איכא מידי:

ונ"ל דבאמת לכאורה אין הכרח לשיטת תוס' לעיל דהא עכ"פ אם אמרי' כתוס' דלר"ל לא ס"ל מי איכא מידי הוא סותר להברייתא דהרוצה לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה. א"כ י"ל בהיפוך דלמא סבר כהברייתא הנ"ל דאמרי' מי איכא מידי. אלא דסבר דבאמת אין אמ"ה נוהג לב"נ בטמאה מטעמא דמי איכא מידי. והוא נגד הברייתא דהכא דקתני אמ"ה ב"נ מוזהר על הטמאים כטהורים וכו'. וכיון דעכ"פ הוא סותר לחד ברייתא. וע"כ דלא ידע מהברייתא. ומעתה תו לק"מ לר"ל ממתני' דטהרות. די"ל דר"ל ס"ל שפיר דאמרי' מי איכא מידי ובאמת מה"ט אין אמ"ה נוהג בטמאים לב"נ. אך זהו רק באמ"ה אבל בשמ"ה נוהג בב"נ בטמאים. אף דלר"ל אמ"ה ובשמ"ה מחד קרא נפקא. מ"מ הא בב"נ ליכא מיעוטא רק דאינו נוהג בטמאה משום מי איכא מידי. וזהו רק לענין אמ"ה דאפשר בכזית בשר גידי' ועצמות. אבל בשמ"ה דשייך רק בכזית בשר דממילא אסור לישראל משום טמאה ול"ש מי איכא מידי באמת אסור לב"נ בטמאה. וא"כ י"ל דמתניתין דואין שחיטה מטהרתה היינו לב"נ לגבי בשמ"ה. ובריש בעוף טהור השחיטה מטהרה לב"נ משום מי איכא מידי. ודו"ק:

דף קב:

וטמאה בין בחיי' בין במיתתה כ"ש. ק"ל למה דס"ל להמג"א (סי' ר"י סקי"ח) לדעת רבינו יונה דבאוכל כזית ליכא בו דין ברי' כיון דהגרעין אין ראוי לאכלו. אף אם באמת אכלו, מ"מ כיון דל"ש בו אכילה לא הוי ברי', א"כ הכא בטמאה ג"כ נימא כן דהא יש בו עצמות דאין ראוי לאכילה ואפע"כ הוי בריה. וצ"ע:

שם דמ"ס בחיי' לאברים עומדת (עי' חי' פסחים כ"ב):

שם אמר רבא את"ל וכו'. יש לע' דהא ע"כ האכילה בכולו בלי חתיכות אברים הוי בכלל מחשב לאוכלו מתה. דבכה"ג לא מקרי אבר דהא לר' פטור בכה"ג ול"א דבהך רגע גופא דבא לאוכלו חי הוי כמחשב לאכלו אבר. וא"כ אמאי לראב"ש חייב הא בחישב לאכלה מתה פטור. וה"נ כשבא לאכלו כולו כא'. בזו הרגע הוי מחשב שלא לחתכה אברים ויהי' פקע ממנו שם אבר. וצ"ל דעיקר הא דבהמה בחיי' לאברים עומדת היינו ע"י חתיכת אברים. אבל ע"י אכילת כולו כא' בחיי' לא בא לו שם אבר. וכן הא דבהמה לאו לאברים עומדת היינו שמחשב שלא לאכלה כלל בחיי'. אבל מחשב לאכלו כולו בחיי' לא מפקיע שם אבר ממנו. וא"כ אכילת כולו אינו מביא שם אבר עלי' ואינו מפקיע והוא כאשר הי' בתחלה לאשר היתה עומדת. וע':

שם חישב לאכלה מתה ואכלה חי' פטור. יש לע' דא"כ היכי משכחת דללקי לראב"ש באכלה כולו בחיי' דלמא חישב תחלה לאוכלו ופקע שם אבר ממנו. וצ"ל כיון דמקבל התראה ואוכלו תכ"ד הוי כידוע דנקרא אצלו אמ"ה. ודומה לזה כ' הרמב"ם בפ"ב הי"ב מהל' שבועות:

שם א"ל זה לפי מחשבתו וזה לפי מחשבתו. ק"ל דאם כן מה פריך הש"ס פ"ב דפסחים והרי אמ"ה וכו' טעמא דלפני עור וכו'. דלמא אתי' כרשב"א דבהמה בחיי' לאברים עומדת ומיירי דנותנו כולו לעכו"ם והוא חישב עליו למיתה דלגבי דידי' לא מקרי אבר. ולגבי הב"נ הוי אבר דסתמא לאברים עומדת:

ובאמת בלא"ה קשה דלמא אתי' כר' דבהמה בחיי' לאו לאברים עומדת רק דיודע דהב"נ רוצה לתלוש ממנו אבר ולאכלו. וא"כ בשעה שנותן לו עדיין לא הוי אבר ומותר בהנא'. ואסור רק משום לאברים עומדת. וצ"ל דלישנא דאמ"ה לא משמע דמיירי בכולו:

ובעיקר פירכת הש"ס פסחים תמוה לי דהא ודאי לראב"ש דסבר בהמה בחיי' לאברים עומדת ממילא מוכח דאמ"ה מותר בהנאה דמקרא מלא דיבר הכתוב ולא תחסום שור בדישו. הרי דמותר בהנאה לדוש בשור. וע"כ פירכת הש"ס רק דלר' דסבר דבהמה בחיי' לאו לאברים עומדת ליתסר בהנאה. וא"כ דלמא הברייתא אתי' כמ"ד לאברים עומדת ומוכח מקרא דמותר בהנאה. אבל לאידך תנא דלמא באמת אסור בהנאה. ואי דדחיקא ליה דלפלגו תנאי אם מותר בהנא' או לא. לפרוך בל"ז דלמ"ד לאברים עומדת בודאי מותר בהנאה מקרא הנ"ל, וממילא גם לאידך תנא מותר בהנאה, וצ"ע:

שם לא תאכל הנפש עם הבשר זה אמ"ה, ברכות (דף י ב) מ"ד לא תאכלו על הדם ל"ת קודם שתתפללו על דמכם וכתבו תר"י שם (דף ז א) דזה אסמכתא בעלמא דפשטי' דקרא באמה"ח נאמר של"י הבשר בעוד שדמו בתוכו עכ"ל, ותמוה לי הא אמה"ח נפקא מקרא אחרינא דל"ת הנפש עם הבשר ובסנהדרין (סג) דרשינן מנין לאוכל מן הבהמה קודם שתצא נפשה דהוא עובר בל"ת ת"ל לא תאכלו על הדם, והיינו בחותך כזית בשר אחר שחיטה בעת הפירכוס דצריך להמתין מלאכול עד שתצא נפשה לגמרי עי' רש"י לעיל (דף לג. ד"ה מבית) אבל על אמה"ח לא קאי:

רש"י ד"ה טמאה בין בחייה אבל לאו דנבילה וכו', מבואר דאם היה נאסר מתחילת ברייתו הי' נבילה מקרי ג"כ ברי', וס"ל דלא תליא אם נזכר שם העצם בקרא או לא, ותמיה לי דא"כ היאך כ' רש"י בההיא דנטל צפור שאין בו כזית דאם הי' כזית בשר הי' חייב משום בשר מן החי, הרי דס"ל דבאכלו כולו ג"כ בשר מן החי אף דס"ל להך תנא

דבחיי' לאו לאברים עומדת מ"מ שם בשר מן החי עליו, א"כ אף באין עליה כזית בשר לחייב באכלו כולו משום ברי' דהא נאסר מתחילת ברייתו, וצ"ע:

רש"י ד"ה רבי פוטר. בדברי רש"י אלו עמדתי לתמוה, דהא לרש"י לא ס"ל דברי' תלוי אם נזכר שמו בקרא, דהא ס"ל דהא דנבלה לא הוי ברי' היינו משום דלא נאסר מתחלת ברייתו, הרי מבואר דנבלה היתה ראוי' לקרותה ברי', א"כ גם בצפור שאין בו כזית ואכלו אמאי פוטר רבי הא מ"מ לחייב על בשר מן החי משום ברי' ומה הפרש בין איסור נבלה לאיסור בשר מן החי וצ"ע:

תוד"ה שאין ועוד דא"כ אמאי לא חייל כו' (עי' לעיל ל"ב ע"ב):

מ"ש כבוד ש"ב הגאון נ"י דרק שבועה חלה על ח"ש דלאו מושבע ועומד הוא, אבל שארי איסורים לא חל. לענ"ד הא דאין שבועה חל אאיסורים לאו מדין מושבע ועומד לחוד אתינן עלה, אלא גם מדין אין איסור חל על איסור, והחילוק דבנשבע לקיים את המצוה בזה אתינן רק מדין מושבע ועומד, והיינו דליתא בלאו והן, ובאמת פטור רק מקרבן, אבל מ"מ קאי עלה בלא יחל, וכמ"ש להדיא הר"ן נדרים (דף ח') אבל בנשבע על איסורי' דמוכח מסוגי' דמכות (דף כ"ב) בההיא דלא אחרוש ביום טוב דפטור גם ממלקות ע"כ דמדין אין איסור חע"א אתינן עלה, [ולישנא דרש"י במכות שם דנקט לה מדין נשבע שלא לבטל את המצוה, קשה לכאורה, דזהו לא מספיק לפוטרו ממלקות], גם מדברי תוס' שבועות דהכריחו לחלק בין ח"ש לעשה מההיא דכהן טמא שאכל תרומה, מבואר דס"ל דאין חילוק בזה בין שבועה לדעלמא, גם מדברי תוס' חולין (דף ק"ב) דנוטה דעת מעכ"ת נ"י דכוונתם רק לר"ל, לענ"ד, הא מדלא פסיקא להו להקשות מסברא דלר"ל דח"ש מותר מה"ת יחול איסור על ח"ש, וע"כ משום דהי' אפשר לומר דכל דתיקון רבנן כדאורייתא דמי, וכדס"ד דהש"ס ר"פ יוה"כ, ולזה הוכרחו מסוגיא דשבועות, ואם נדון לחלק לר"י בין שבועה לדעלמא, עדיין גם לר"ל אינו ראיה דדלמא איסורא דרבנן כדאורייתא הוא, ומ"מ שבועה חלה עליו דגם בדאורייתא חלה כל שאינו מפורש בקרא, [ומזה איני מבין כראוי פרכת הש"ס ר"פ יוה"כ, וכ"ת כיון דאית ליה היתר וכו' והתנן, הא י"ל באמת כדאורייתא דמי, אבל מ"מ כיון דלא מפורש בקרא שבועה חלה עליו כמו לר"י] אע"כ דפסיקא להו דאין חילוק, אולם מ"מ ביסוד ישוב מעכ"ת על דברי המהרש"א יש לו מקום, דלפי מה דמסקו תוס' דפרכת הש"ס בשבועות לענין שלכד"ה, ממילא אין הכרח לסברא זו דאיסור חל על ח"ש, ומה"ת להמציא כן, והכי משמע מדבריהם בשבועות (דף כ"ד) דהקשו איך משכחת איסור אמ"ה הא קדמה איסור שאינו זבוח, [ובדבריהם יש לעיין אמאי לא הקשו בפשוטו איך משכחת לאו דנבילה דליחול על איסור שאינו זבוח], ולא ניחא להו

באבר שאין בו כזית בשר, דלענין א"י הוי רק ח"ש, א"ו דלקושטא דמלתא לא קיימא הסברא דאיסור חל על ח"ש, ודברי תוס' (דף ק"ב) היינו לר"ל, ונתקיימו דברי מעכ"ת נ"י, וכדברים אלו במעט תוספת דברים רשום אצלי כבר בגליון ספר שער המלך, פט"ז מהא"ב ה"ח בישוב תמיהת הפר"ח על הרמב"ם דכתב תליש אבר וכו', הא אף נטרפה מקודם ליחול אמ"ה מטעם מוסיף, דהרמב"ם ס"ל בישוב קושיית תוס' (דף ק"ג) לר"ל, ובישוב קושיית מהרש"א לר"י, דמקרא דבשרו אסור ממעטינן רק דאין אמ"ה חל על איסור הקודם לו ואף דהוי איסור מוסיף, אבל מ"מ באיסור ב"א, ומש"ה הוצרך הרמב"ם לאיסור ב"א, וכתבתי בזה"ל, זה אינו מספיק, דהא משמע ודאי דבשום פנים אין אמ"ה נוהג בטמאים אף דאין בו כזית בשר, ובזה ליכא למיתי עלה מדין אין איסור חע"א, דהא על ח"ש חייל איסור אחר כמ"ש רבינו בהל' שבועות, ובזה מיושב קושי' מהרש"א מה דלא הקשו כן תוס' על ר"י, היינו די"ל דלר"י שפיר י"ל כמ"ש הגאון המחבר דאמרינן בטעמא דקרא דאין אמ"ה נוהג בטמאה דמדין אין איסור חע"א הוא, אף דגם תוס' כתבו בשבועות דשבועה חל על ח"ש, י"ל דמ"מ לא פסיקא להו להקשות בזה דהא לתירוצם ב' שם אין הכרח לזה, אבל לר"ל דח"ש מותר מה"ת, א"כ ע"כ הא דאין נוהג בטמאה בליכא כזית בשר, ע"כ דגזה"כ הוא, וממילא גם בב"א לא ליחול ושפיר הקשו ומה דהקשו תוס' מהא דס"ל לר"י בשבועות דאמרינן א"כ וממילא כ"ש מוסיף ולא ניחא להו, דמ"מ אין אמ"ה חייל על טריפה מדין מוסיף כמו דאינו חל על טמאה, י"ל דלקושטא דמלתא ס"ל דאיסור חל על ח"ש גם לר"י כדעת רבינו, וממילא גם לר"י מוכח דגזה"כ הוא בטמאה ומוכרח גם ברש"י כל מין שבשרו אסור, ושפיר הקשו, ומ"מ אפשר לקיים דברי המחבר, די"ל דג"ז גזה"כ דאמ"ה לא ליחול על איסור אחר, אף שהוא מוסיף, וגם איסור הקדש הוא רק איסור דחצי שיעור, אבל בב"א י"ל דחייל, וביותר יש להסביר, די"ל הא דאיסור חל על ח"ש, היינו דח"ש הוי איסור קל והוי כמו חמור על קל, וכמ"ש בחידושי הר"ן שבועות. וכיון דבאמ"ה גזה"כ דלא חייל אף שהוא מוסיף, ממילא מכ"ש דאינו חייל מדין חמור על קל, ואינו חל גם על ח"ש, ע"כ לשוני. (וע"ע לק' ק"ג א' ע"ד תוד"ה ומר):
עוד ראיתי רשום ממני בגליון ספר שער המלך בענין הנ"ל במה דהשיג על הפר"ח, דכתב בכוונת הרשב"א והר"ן שהביאו ראיה דחלב ובשר הוי מב"מ, מדמחייב בתלוש חלב מן הטריפה משום בשמ"ה, אף דבסוגיין לא מצינו זה רק דחייב מחמת אמ"ה, מ"מ גם אמ"ה ל"ש אלא בבשר כדכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר, והשיג הנ"ל דא"כ איך אמרינן בבכורות דחלב חידוש הוא, הא חלב ודאי לא הוי בשר, כתבתי על זה בגליון, גם אנכי עמדתי להקשות כן על ראיית הראשונים הנ"ל, מההיא דבכורות, ותירוצו דהמחבר אינו

נוח לי לדון בחלב שם אבר, ולענ"ד הי' נראה דכמו דציר טמאה וטריפה אסור ה"ה כל ציר אסורים, ומהראוי דחלב לתסר מדין ציר אמ"ה, וזהו דדייק הש"ס בבכורות הואיל וליכא מידי דאתי מחי, אבל ראיית הראשונים הנ"ל מחלב דל"ש כן וגם מדין היוצא מטמא אין בו מלקות כמ"ש רבינו, עכ"ל:

דף קג.

מ"ס אתי איסור אבר וכו'. מ"ש אחי נ"י להוכיח מדברי תוס' שבועות כ"ב דאבר מן החי ג"כ אינו חייב באכלו חי, אנכי עמדתי בראי' כזה מההיא דחולין ומ"ס לא אתי אבר מן החי וחייל אטריפה, והא בעודו חי חל אמ"ה אילו אכלו כן וממילא לא פקע ע"י בישולו ונהי דדנין דגם בעודו חי חל עליו איסור טריפות לאכלו כדרך אכילתו דהא מהאי טעמא לא מקרי איסור בת אחת כשמבשלו, מ"מ היינו רק היכי דאינו חייב באכלו חי משום אמ"ה דלענין החיוב לכשיבשל קדם איסור טריפה, אבל אם אכלו חי חייב א"כ כבר חל עליו דאבר מן החי אילו אכלו כשהוא חי לא מסתבר לומר דכשמבשלו אח"כ יפקע האיסור אמ"ה, אלא דראיתי דדעת אחי נ"י אינו כן ממ"ש ליישב דברי תוס' הנ"ל בקושיתם דמשמעות בכ"מ דאם אוכל אמ"ה מבושל חייב ואמאי חייב על אינו זבוח, ובטלה דעתי הנמוכה מפני דעתך הגדולה:

שם רבא אמר כגון דתלש ממנו אבר. תמוה לי לשיטת רש"י דלכ"ע חייב מיד על בשמ"ה. א"כ לר"י איך אתי' איסור טרפה ואיסור אמ"ה בהדדי. וכן לר"ל אלו הי' סובר לאו לאברים עומדת. הא מ"מ איסור בשמ"ה קדים ואיך יחול טרפה על איסור בשמ"ה. אף הא דחל אמ"ה על בשמ"ה אפשר לומר כיון דעפ"י הרוב הוא כן (אף דמשכחת באבר שאין בו כזית בשר. מ"מ עפ"י הרוב אינו כן) אבל מ"מ טרפה לא יחול על בשמ"ה. ולא ידעתי אמאי לא סתרו תוס' מזה לפירש"י. וצ"ע:

שם מידי דהוי אחלב. ק"ל לר"י הא ע"כ הך סברא נסתר מדברי ר' יהודה לעיל בברייתא (דף ק' ע"ב) יכול תהא נבילת עוף טמא וכו' הרי דסבר ר' יהודה דאין נבילה חל על טמאה ול"א כיון דחל על חלב חל ג"כ אטמאה. ובהך סברא לא מצינו חולק על ר"י. וצ"ל דר' יהודה דס"ל איסור כולל א"כ ליכא ראיה מקרא מהא דחל נבילה אחלב. דהתם ראוי לחול דהוי כולל. אבל ר"י לא ס"ל לאיסור כולל. וא"כ ע"כ גזה"כ הוא הא דחל טרפה אחלב. מש"ה חל ג"כ על אמ"ה. או די"ל דגם טריפה הוי כולל דחל אחלב וכן על מי רגלים לשיטת הרא"ש ביו"ד (סי' פ"א) [וביבמות (דף ל"ג) כתבו תוס' בפשיטות דטריפה לא הוי כולל על אמ"ה וצ"ע]:

אולם עדיין קשה מברייתא דלעיל (דף ק"א) באוכל ג"ה של נבילה דס"ל לחכמים דאינו חייב אלא א'. בזה תקשי נימא כמו דחל נבילה על חלב חל ג"כ על ג"ה דהוי נמי כולל. אמנם גם בזה י"ל דנבילה על חלב הוי מוסיף דמגו דאתסר להעלותו למזבח אתסר ג"כ להדיוט. משא"כ בג"ה דבלא"ה אסור לגבוה כמ"ש תוס' לעיל אבל ר' יוחנן ס"ל דל"א גם איסור מוסיף וא"כ הא דחל נבילה על חלב הוי גזה"כ מש"ה חל ג"כ על אמ"ה, ונכון: וק' לי איך יחלוק אמורא על הברייתא דאוכל ג"ה של נבילה, דס"ל לחכמי' דלא חלה נבילה על גיד ולא אמרי' מידי דהוי אחלב, בשלמ' מה' לא ק' מדברי ר' יהודא חולין ק' ב' יצתה זו שאין אסורו משום ב"ת נבילה, וכן קשה לכאור' מזה על לוי דס"ל מעילה ט"ז א' דנבילה חל על טמאה, די"ל דר' יהודה ס"ל דבעלמא אמרי' איסור כולל, וא"כ הא דאמרה תורה דנבילה חל על חלב, לא הוי גזה"כ אלא דמדינא חייל מטעם כולל ומש"ה לא חל נבילה על טמאה דליכא כולל, והמ"ד דס"ל דאתי חייל מידי דהוי אחלב, וכן לוי יסברו דל"א איסור כולל וגזה"כ הוא דנבילה חייל אחלב מש"ה אמרי' דחייל נמי על איסורא, אבל הקושי' מהך ברייתא דאוכל ג"ה של נבילה, דס"ל לרבנן דלא אמרי' א"כ ואפ"ה ס' דאין נבילה חל על ג"ה ול"א מידי דהוי אחלב, וצ"ע:

תוד"ה מר. לכאורה יש ליישב קושיות התוס', וכן קושייתם בדבור שאחריו ד"ה ומ"ס לאו לאיברים, והוא די"ל דקרא דכל שבשרו מותר הורה לנו התורה, דאף דבכל התורה אמרינן איסור מוסיף, מ"מ כאן לא ליחול אמ"ה על הטמאה. ומוקמינן הקרא אמסתבר דהיינו בטמאה דאיסור אמ"ה בא אח"כ, אבל מ"מ לא אמעט היכי דהוי איסור ב"א, מש"ה לר"י דס"ל דלאברים עומדת והוי ב"א לא ממעטי מקרא, דכל שבשרו מותר אתי רק למעט דאין איסור חל על איסור כזה אף דהוי איסור מוסיף, אבל מכ"מ בב"א חיילי, ור"ל סבר דלאו לאברים עומדת כי היכי דאמעיט טמאה דלא ליחול עלה אמ"ה, ה"נ אימעיט דלא ליחול על טריפה עיין שם, ומצאנו כתוב כן בספר שער המלך [פרק י"ז הלכה ח' מהלכות אסורי ביאה, ד"ה כתב הרמב"ם פ"ג מה' מאכלות אסורות] וכתב ליישב בזה תמיהת הפר"ח למאי כתב הרמב"ם ונטרפה בנטילתו הא אף בנטרפה מקודם ליחול אמ"ה למאי דקיי"ל איסור מוסיף עיין שם:

אולם לכאורה על הרמב"ם אינו מספיק דס"ל דאיסור חל על חצי שיעור, א"כ הא דאימעט טמאה אין הטעם משום דבזה אין אחע"א דהא אף בכזית בשר גידים ועצמות, דלגבי טמאה הוי חצי שיעור אינו חייב משום אמ"ה, וע"כ דגזה"כ הוא, ועיין תוס' שבועות (דף כ"ג) דלתירוצם א' ס"ל דאיסור חל על ח"ש, ולתירוצם ב' שם אינו מוכרח, ולפ"ז י"ל דקושיית התוס' הראשונה אהא דאמרינן דהוי איסור ב"א הא בלא"ה ס"ל איסור

מוסיף, ולא רצו לתרץ דהיכי דלא הוי איסור בב"א אמעט מקרא דכל שבשרו מותר כמו דממעטינן טמאה, דאזלי לתירוצם א' הנ"ל, דעל חצי שיעור חל איסור אחר, וא"כ ע"כ הא דאמ"ה א"נ בטמאה אף דהוי כזית בצירוף גידים ועצמות אין הטעם משום איסור חל על איסור אלא דגזה"כ הוא. והא דבטריפה חייב, ע"כ הטעם דדרשינן כל מין שבשרו מותר, ולזה שפיר הקשו אף אם אינו ב"א חל על טריפה דהוי מוסיף, אבל אידך קושייתם בד"ה מ"ס לאו לאברים וכו' לא רצו להקשות על ר"י משום דלא אלים כ"כ הקושי' רק לפי הצד דאיסור חל על ח"ש, אבל לאידך צד ליכא קושיא מטעם די"ל דממעטין טמאה דא"א חע"א אבל איסור בת אחת לא ממעטין, ולזה הקשו ביותר על ר"ל דלדידיה דס"ל דחצי שיעור מה"ת בודאי ליכא למימר דטעמא דא"נ בטמאה משום דאין אחה"ע דהא בכזית בשר בצירוף גידים ועצמות, ליכא איסור כלל משום טמאה דהא חצי שיעור מותר מה"ת, וע"כ גזה"כ הוא, לזה שפיר קשה, דמה"ט לא ליחול ג"כ אטריפה, וכיון דקושיא זו יכלו להקשות לפי כל הצדדים נקטו כן לר"ל, ודו"ק:

אולם אעפ"כ אין תפיסה מזה על השער המלך דאף דהרמב"ם ס"ל דאיסור חל על חצי שיעור, י"ל דג"ז בכלל גזה"כ דאמ"ה על טמאה לא ליחול אף דהוי מוסיף וגם הוי על ח"ש, ובפרט לפמ"ש הר"ן בשבועות בשם חי' גלאנטי דהא דאיסור חל על ח"ש הוא מטעם דהוי חמור על קל וכיון דאמרינן דגלי קרא בהך איסור אמ"ה דלא ליחול אף דהוי מוסיף מש"ה אינו חל גם על ח"ש:

אבל עכ"פ מש"כ השער המלך בישוב קושיית תוס' השניי' הנ"ל זה תמוה, דהא לר"ל דחצי שיעור מותר מה"ת בודאי מוכח דאין הטעם דגלי קרא בטמאה משום דאין איסור חל על איסור, דהא בכזית בשר וגידים ליכא כלל משום איסור דטמאה אע"כ דגזה"כ הוא ונדחו דבריו בזה לגמרי:

אבל דברי הנ"ל בישוב קושיית המהרש"א עולה כהוגן ומרווח יותר, דעל ר"י לא הוי מצי להקשות די"ל דאמרינן רק משום טמאה ממעטינן, משום דבזה אף באיסור מוסיף אין איסור חל על איסור, ואף בכזית בשר גידים ועצמות מ"מ גם על איסור דחצי שיעור אינו חל וכנ"ל, אבל מ"מ בטריפה היכי דהוי איסור ב"א לא ממעטינן, מש"ה הקשה רק לר"ל, דס"ל ח"ש מותר מה"ת וע"כ הא דא"נ בטמאה אף בכזית בשר גו"ע הוא מגזה"כ והא דהקשו מקודם על ר"י דהא בלא"ה ס"ל איסור מוסיף ולא ניחא להו דזהו ילפינן מטמאה דהיכי דליכא איסור ב"א לא ליחול אבמ"ה, היינו כיון דמכח אידך קושייתם לר"ל מוכרחים לתירוצם דדרשינן כל מין שבשרו מותר, אינו משמע דליפלגו בזה ר"ל ור"י, מש"ה הקשו שפיר דבטריפה בלא"ה ליחול לר"י מטעם מוסיף, ונכון:

אשר כתב רו"מ שעבר עליו איש עובר אורח והגיד לו דבר חדש ונכבד בישוב קושיית תוס' (דף ק"ג ע"א) תוס' ד"ה ומ"ס לאו לאברים, וקושייתם בדיבור הקודם ד"ה מ"ס דהא ס"ל לר"י כולל ומכ"ש מוסיף:

דברים אלו טובים הם אבל לא חדשים, כי כן כתב השעה"מ בספרו הנכבד, והיינו דבעלמא ס"ל לר"י ור"ל כולל ומוסיף, אבל הכא גלי קרא דכל שבשרה מותר דלא לחול על טמאה, ואמרינן דטעמא דקרא דאין איסור חל על איסור וגלי קרא דהכא לא לחול באיסור מוסיף, אבל מ"מ מוקמינן קרא רק למעט הפחות דהיינו איסור מוסיף אבל לא באיסור ב"א לא חייל דאמעוט מקרא דכל שבשרו מותר:

אמנם עדיין צריכים ביאור דאיך אפשר דטעמא דקרא דאין אמ"ה נוהג בטמאים משום דאין איסור חע"א הא מסתמא קאמר אף באבר שיש בו כזית בשר גידים ועצמות דלגבי טמאה הוי רק חצי שיעור דאיסור לאו חלה עליו, ולזה צ"ל דג"ז בכלל גזה"ג דאמ"ה לא חל על ח"ש, וביותר יש להמתיק למ"ש בחידושי גלאנטי להר"ן הא דאיסור לאו חל על חצי שיעור דהוי כמו חמור על קל, וא"כ הכא הוי גזה"כ דלא ליחול, לא חמור ולא מוסיף, אבל מ"מ היכי דהוי איסור ב"א חייל:

אולם אעפ"כ דברי השער המלך תמוהים דהא לר"ל דחצי שיעור מותר מה"ת ולית כאן כלל איסור טמאה בדבר שיש בו רק כזית בשר גידים ועצמות, וא"כ ע"כ גזה"כ הוא דכיון שבשרו אסור לית כאן איסור אמ"ה, ואין הטעם משום דאין איסור חל על איסור, ולפ"ז נראה בעיני ליישב היטב קושיית מהרש"א על התוס' הנ"ל ד"ה ומ"ס לאו לאברים אמאי לא הקשו כן על ר"י עיין שם, די"ל דעל ר"י לא הו"מ להקשות דהי' יכול לומר כנ"ל, דטעמא דקרא בטמאה דאין איסור חל על איסור, אבל היכי דהוי איסור ב"א חייל, אבל לר"ל לשיטתי' דס"ל ח"ש מותר מה"ת, א"כ ע"כ אין זה טעמא דקרא רק גזה"כ דבעינן בשרו מותר, א"כ גם בב"א לא חייל, ומה דהקשו בד"ה מ"ס דהא ס"ל לר"י איסור מוסיף אף דלר"י שפיר י"ל כנ"ל, היינו כיון דבאמת מוכח מכח קושייתם השניה על ר"ל דצ"ל כתירוצם דדרשינן כל שבשרו מותר, והיינו דפסיקא ליה לתלמודא כן בפשיטות דאלו היה ס"ל לר"ל דהוי ב"א היה חייל דדרשינן כל מי שבשרו מותר א"כ אין ראיה מטמאה לטריפה, מש"ה שפיר הקשו:

תוס' ד"ה דאיסור חלב וכו' וי"ל דמ"מ איסור טריפה ואבר חיילי אאיסור חלב דקיל שהותר מכללו. ולפי"ז קשה להאי דמוקי בגמרא דפליגי אי איסור טרפה חל על איסור אבר מר סבר דחייל מגו דחל טרפה על חלב, א"כ קשה היאך יחול איסור אבר על חלב דהאי מ"ד ע"כ לא סבר דחלב קיל דאל"כ מאי ראיה מדחל טרפה על חלב [ד]יחול נמי

על אבר. (וצ"ל דאבר חל משום דהוי מוסיף וס' כאוקימתא דלעיל דאבר על טרפה חל משום דהוי מוסיף) ובל"ז קשה על לשון הגמרא דקאמר מידי דהוי אחלב, הא חזינן דזה אינו סברא דהא נבילה ג"כ חל על חלב ואפילו הכי אמר רב לעיל דגיד של נבילה אינו חייב אלא א' דנבילה לא חל על איסור גיד והו' להגמרא [לומר] מטעם דהוא כולל משום הכי חל על אבר:

בא"ד וא"ת לרבא דאמר לעיל וכו' משמע דאם נטרפה וכו', לא זכיתי להבין קושייתם בזה דמהיכן משמע כן דלמא גם רבא סבר דהנך אמוראי אליבא דר"י אם מחייב ב' או ג' פליגי. אם איסור טריפה חל על אמ"ה או לא. ומש"ה לא הו"מ לומר דבא באוקימתא דנטרפה אחר לידה קודם דתלש ממנו אבר. ור"י סבר דאמ"ה חל על טריפה דא"כ הי' קשה בהיפוך למ"ד שתים מהך דר"י. לזה אמר דנטרפה בשעת תלישה דהוי ב"א. אבל בנטרפה מקודם תלי' בפלוגתא אליבא דר"י. וצלע"ג:

דף קג:

והקיאו וחזר ואכלו. עי' יומא פ"א ע"א ובת"י שם ומנחות סט ע"א תד"ה דבלע ובר"ש פי"ז מ"ז דאהלות:

רש"י ד"ה מהו וכו' א"ד כיון דחדוש הוא וכו'. ק"ל דא"כ נימא ג"כ למה דקיי"ל אין בגידי בנ"ט ועץ בעלמא הוא והתורה אוסרתו דלא לחייב רק באוכל כזית בב"א ולא משתמיט זה בשום דוכת'. וצ"ע:

תד"ה חלקו מבחוץ וכו' ונראה לפרש וכו'. ונ"ל לכאורה לדבריהם יהי' הדין בהאוכל ב' אברים שלימים ובכל א' חצי זית דמצטרף ללקות כיון דכל א' שם אבר עליו ובשניהם הוי כזית אמ"ה אמנם זה נסתר מדברי תוס' מעילה (דף ט"ז) ד"ה מיתיבי וכו'. וצ"ע לדינא:

תוס' ד"ה כל הבשר וכו' דחייל איסור בשר בחלב באיסור מוקדשין. וקשה דהא אין איסור חל על איסור והוי כמו חלב בחלב דפליגי לקמן [קי"ג ע"ב] וחד לישנא [ס'] דכשם שאין לוקה על אכילתו אין לוקה על בישולו:

בא"ד דאיצטריך משום חו"ל וכו' משום דאיתקיש לבשר בחלב. וק"ק באמת מנ"ל דבשר בחלב נוהג גם בחו"ל דלמא מקשינן לביכורים להיפך, ורק לפמ"ש תוס' בפסחים גבי לא תאכל עליו חמץ ז' ימים תאכל מצות דיותר סברא לומר דמקשינן רישא לסיפא דבכ"מ סיפא מפרש לרישא ניחא הכא דאם איתא דבאמת בב"ח אינו נוהג בחו"ל למ"ל ארצך גבי בכורים למעט חו"ל דלא נקיש לבב"ח ולדון ההיקש לחומרא, לכתוב הקרא בהיפוך תחילה בב"ח ואח"כ בכורים וממילא נדרוש מסיפא לרישא ודוק:

דף קד.
הא עוף אסור מדאורייתא. בפשיטות נוכל [לפרש] דדייק מהא דקתני אסור לבשל דאי בשר בחלב של עוף הוי דרבנן ע"כ הא דתני במתניתין אסור לבשל היינו לאכול דבאמת בבישול מותר לשיטת הרמב"ם, וזה היה דוחק להגמרא, דבישול משמע דוקא בישול, אע"כ דגם עוף דאורייתא:
שם אמר ר"י רבי היא. מגילה דף ט ע"ב וש"נ:
תוס' ד"ה הא עוף וכו' דאפילו ר"ע מודה דלא מיתסר בבשר עוף מדאורייתא וכו'. ק"ק דבאמת בשר עוף גם מדאורייתא רק התם (לא תני) לא לקי משום דהוי ספק וכמ"ש הר"ן שם:

דף קד:
תוס' ד"ה עוף וגבינה וכו'. לתירוץ ראשון של תוס' אפשר דבשר ואח"כ גבינה אף דשהה לסעודה אחריתי מ"מ צריך נטילה וקינוח:
בא"ד ור"ת מפרש וכו' דעוף אינו נדבק בידים ובשינים וחניכים. לפי"ז גבינה ואח"כ בשר עוף חמור ממאכל עוף תחילה, דאם גבינה תחלה ודאי צריך ליטול ידיו דודאי נדבק בידיו:

דף קה.
תוס' ד"ה מים בסה"ד כמו ניקור חלב ומליחת בשר. והא דמברכין על השחיטה דהוי ג"כ הכשר אכילה היינו דבניקור חלב או מליחה לא הוי אלא כמפריש האיסור מתוך ההיתר דהבשר מותר רק דכנוס בתוכו דם ומפרישו ממנו במליחה, וכן גבי חלב, אבל גבי שחיטה דמחיים היה כולו אסור ובשחיטה מתרת ע"כ מברך, והאי טעמא הוא [גם] גבי תרומה דקודם שהפריש תרומה היה כולו טבל ובהפרשתו מותר לאכול, ומה שכתבו מתחילה דמידי דהוא לצורך אדם אינו מברך, ק"ק למה מברך על מעקה דהא אינו אלא להפריש מנזק. (ועמש"כ לעיל דל"ב):

דף קה:
ל"ש אלא שאין היד סולדת בהן. ומסופק [אאמ"ו] אם היה יד סולדת בהן מתחילה ואח"כ נצטננו אי מותרין לנטילה:
רש"י ד"ה איבלי על עשבים. וכן גיטין דף ס"ח ע"ב חילפא דימא ויבלא:

דף קו.
האכילו בשר חזיר. עי' ב"י יו"ד סי' קי"ז:

רש"י ד"ה דכ"ע אסור וכו' והני גריעי מחמי האור שלא היתה להן שעת הכושר. הא דלא פירש כן תיכף על דברי חזקיה, דמעיקרא איכא למימר דבחמי טבריא מיירי באין היד סולדת בהן ולעיל בחמי אור מיירי ביד סולדת (ורש"י לשיטתו דפירש דקאי אלישנא בתרא דלעיל וחזקיה פליג אלעיל) אבל הכא דקתני כ"ע, משמע אפילו להאי לישנא דלעיל אפ"ה אסור ע"כ פירש משום דגריע:

תוס' ד"ה ושמע מינה שנים וכו' דאם איתא דמותר לזמן לא היה מברך כל אחד לעצמו אלא היה מברך אחד לחברו ואומר נברך שאכלנו משלו כדי להוסיף שבת למקום. וק"ק דהיה להם לומר דפירוש מצוה לחלק לא קאי לענין זימון רק בפשוט שיברך כל אחד לעצמו ואינו מוציא חברו דהוי סברא שיהיה מועיל משום ברוב עם הדרת מלך ועיי' מהרש"א ומהר"ם:

דף קו:

עד כאן בין לחולין בין לתרומה לחומרא. וספק אם אזלינן לענין זה לחומרא שיהיה לו דין חולין לענין אם יש דבר חוצץ במיעוטו ואם אזלינן כשיעור לתרומה יהיה רק מיעוטו (דהא הפירוש במיעוטו אינו חוצץ היינו מיעוט של שיעור נטילה ולא של כל היד) ולא הוי חציצה אבל אם ניזל לשיעור חולין דהוי עד הפרק השני לא יהיה מיעוט והוי חציצה:

דף קז.

ואי בזיע. ויקרעו שמלותם (בראשית מב) מתרגמינן ובזעו לבושיהון:

שם לא קשיא הא לחד הא לתרי. ק"ק אמאי לא קאמר דתרוייהו נ"מ לחד והיינו דאי לא אמר רבא אלא דין הראשון שאין בו רביעית אין נוטלין היה במשמע דאף למים שניים צריך רביעית דכל פעם ששופך צריך רביעית, ע"ז אמר עוד דכלי שאין מחזיק רביעית אין נוטלין הא מחזיק רביעית והיה בפעם הראשון רביעית לא צריך תו למים שניים רביעית, ואי לא אמר אלא זה בלבד הוי אמינא דאם היה מחזיק רביעית נוטלין אפילו אין בו רביעית והא דצריך רביעית לנטילה הוי אמינא דלא צריך בפעם אחת רביעית רק יכול להיות אפילו בתרי פעמים. ובזה נוכל ליישב קושית תוס' ד"ה ולא היא דהא בהדיא קתני מי רביעית לאחד, הו"א דפירושו דצריך רביעית בפעם א':

שם אוכל פחות מכביצה נוטלו במפה וכו' מאי לאו הא כביצה בעי נטילת ידים. והא דבפחות מכביצה דלא צריך נטילת ידים אמאי הוא נוטלו במפה כלל, היינו דהיה אוכל חולין בטהרה כמ"ש התוס' ובאמת (היכי) [הכא] מוכח דהיכי דצריך נטילה מתקנת חכמים לא מהני מפה והיכי דלא צריך נטילה רק משום תרומה מהני מפה. ובזה ניחא מה שכתבו תוס' דהיה אוכל חולין בטהרה היינו דהכי מוכח דאל"כ למה היה לו כלל

מפה, וסברי תוס' הכא דכהן אם אוכל חולין בטהרה צריך מפה כפירש"י לקמן וביומא [ע"ט ע"ב תד"ה הא כביצה] לא כתבו כן:
תוד"ה ואי כו' לא החמירו. עי' נדה דף מ"ט ע"א תוד"ה אם:

דף קז:
ולטעמיך וכו' מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד יאמרו כו'. וקשה דבשלמא התם [ד]התירו גוף המלאכה לא חיישי ג"כ משום שמא יאמרו, ותדע דאל"כ אמאי לא פריך מדבר דמותר במועד יהיה אסור משום שמא יאמרו אלא ודאי היכי דמותר בגוף המלאכה לא חיישי משום שמא יאמרו:

דף קח.
דחדוש הוא (משו"ת ח"ס סי' צ"ז). מ"ש מו"ח הגאון נ"י על מ"ש הפלתי להוכיח דבב"ח נוהג בצלי מן התורה, דאי לא תימא הכי ה"ל למימר בב"ח חידוש הוא דאי צלי ליה שרו ואי בשיל ליה אסור ומ"ט נדחק הש"ס למימר אי תרי ליה וכו' אלא ע"כ אצלי לקי מן התורה:
ומו"ח הגאון נ"י דחה, דטעמא דהנך פוסקים, אף דמצינו צלי בכלל בישול דכתיב ויבשלו את הפסח, מ"מ היכא דלא מוכח לא אמרי' כן, וא"כ זהו רק מכח דחזינן דחידוש הוא שחדשה שתורה בבשר בחלב לחלק בין בליעת בישול לבליעת כבוש, ממילא י"ל אולי לא אסרה תורה ג"כ בליעה דרך צלי ומקרי לא מוכח, אבל כל כמה דלא אמרי' אי תרי וכו' לא הוי מצי למימר אי צלאי שרי, דממ"נ אי אתה רוצה לעשות בזה חידוש, אדרבה נימא בהיפוך, כיון דאין סברא לחלק גם צלי אסור דמקרי בישול במקום דמוכיח עכ"ל הקדוש:
תו מוכיח הפלתי מכחלא עילוי בישרא דאמרי' שרי משום חלב שחוטה דרבנן ולא אמר בקיצור משום צלי דרבנן, ומו"ח הגאון נ"י דחה, דנפקא מינה אי הדר מבשל הבשר הזה אחר צלייתו דהשתא דחלב שחוטה דרבנן הוא מותר אלו דברי קדשו:
הנה י"ל דבב"ח ביש ס' לאו מדין ביטול הוא, כיון דכל אחד בפ"ע מותר, והאיסור הוא ע"י חבורן יחד לא שייך ענין ביטול, כמ"ש תוס' נדה (דף ס"א ע"ב) ד"ה בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנה לנכרי וא"ת וליבטל ברובא, וי"ל דל"ש ביטול ברוב אלא כשהאיסור מעורב בהיתר, אבל כלאים ששניהם היתר ונאסרים ע"י תערובות כך אסור המרובה כמו המועט עכ"ל, וכתב הרא"ש עלה. ולא דמי לבב"ח שנאסר ג"כ ע"י תערובות ואפ"ה אינו אוסר בשאינו נ"ט, שאני התם, דדרך בישול אסרה תורה, ולא מקרי בב"ח בלא נתינת טעם, עכ"ל. [אב"ה הובא בט"ז והש"ך רסי' רצ"ט] הרי דלאו מדין ביטול אתינן עלה,

אלא דהאיסור אינו מתחיל אלא בדרך נתינת טעם זה בזה ע"י בישול ובליכא נ"ט מעולם לא נעשה בב"ח ולא חל האיסור כלל:

ואף דמ"מ מדרבנן גם צונן בצונן דליכא נ"ט אסור משום בב"ח, א"כ מה דמותר בששים ע"כ משום ביטול, ויקשה הא כיון דהתערובות הוא האיסור לא שייך ביטול, צ"ל דמ"מ חז"ל לא החמירו רק בליכא ס' אף דליכא טעם בצונן מ"מ ראוי ליתן טעם אם יבשלו אבל בס' דאין ראוי לטעם אוקמוה אדין תורה דאין שם בב"ח עלה, [אב"ה שמעתי מאאמ"ו נ"י להקשות על דברי הרא"ש הנ"ל, דהתינח לרבא בחולין (דף ק"ח ע"א) דידעינן בבב"ח אטעמא קפיד קרא, כיון דדרך בישול אסרה תורה, אבל לאביי דאמר התם ללמוד טעם כעיקר דאורייתא דילפינן מב"ח, ומאי ראיה, אימא דבעלמא בטל ברוב אף על גב דאיכא טעמא, ורק בב"ח דלא שייך ענין ביטול לא מהני רוב, אלא דבאינו נ"ט לאו שם בב"ח עלה, דכך אמרה תורה, דבב"ח ע"י טעם הוי בב"ח, וע"כ דאביי ס"ל דבב"ח ג"כ מדין ביטול אתינן עלה, ויקשה לדידיה קושיית תוס' הנ"ל דבכלאים לבטל ברובא, ואיהו מותיב ואיהו מפרק דהא לכאורה קשה על קושיית התוס' הנ"ל, הא אמרינן שם בגד שאבד בו כלאים צובעו ומותר, וא"כ י"ל דמש"ה לא בטל דאיכא לברורי ע"י צביעה, וצ"ל דקושייתם אהא דאמר רבא שם מנ"ל לסבא הא דסמכינן אצבעו, בהא יקשה הא מ"מ אחר הצביעה נהי דלא סמכינן על כך, דשמא נשאר בו פשתן מ"מ לבטל ברובא, דהא א"א לברר יותר מזה, והוצרכו לתירוצם, כיון דהתערובות הוא האיסור לא שייך ביטול, וזהו באמת לרבא לשיטתיה, אבל אביי יסבור באמת, דאף כה"ג שייך ביטול, ומתני' דבגד שאבד בו כלאים, הטעם משום דאיכא לברורי ע"י צביעה]. (וע"ע באורך בתשו' סי' ר"ז):

בתוס' ע"ז דס"ה ע"ב ד"ה הבגד וכו', וי"ל דשאני בשר בחלב דגלי קרא בהדיא דבטל דדרך בישול אסרה תורה, ולכאו' תמוה דלאביי בחולין דף ק"ח דדייק דבשר בחלב לא הוי חידוש מדשרי בליכא נ"ט, והיינו דס"ל דבליכא נ"ט בטל כמו בכל איסורין ולא ס"ל דהטעם דדרך בישול אסרה תורה, ישאר קושיא מ"ש בכלאים דלא מהני ומ"ש בב"ח דמהני ביטול:

ונלע"ד דלכאו' קשה מה הקשו דבכלאים לבטל ברובא הא איכא לברורי ע"י צביעה כדאיתא בנדה ס"א אר"ח בגד שאבד בו כלאים צובעו ומותר, ולזה צ"ל דקושית תוס' אהא דאיתא שם בנדה אמר ליה רבא לרפרם בר פפא מנ"ל לסבא הא וכו', הא אם צובעו ולא ניכר דיותר מזה א"א לעשות ממילא מותר מטעם ביטול, ולזה שפיר עולה תירוצם, דרבא סבר כיון דשניהם היתר והתערובת הוא האיסור לא שייך ביטול, והא דבשר וחלב

מותר בליכא נ"ט דשם מוכח מקרא כיון דדרך בישול אסרה תורה, והיינו רבא לשיטתי' דס"ל כן בחולין, ולאביי באמת נצטרך לומר דגם בב' היתר שייך ביטול, ומתניתין בגד שאבד בו כלאים דאסור הטעם משום דאיכא לברורי בצבע וכנ"ל, וק"ל:

וע"פ דברי תוס' הנ"ל, יש לדון במ"ש הגהת אשר"י חולין פרק כל הבשר סי' ב' דמתניתין טפת חלב שנפלה על החתיכה דאם יש בנ"ט באותו חתיכה אסור מיירי רק בבשר בהמה, אבל חיה ועוף דהוא דרבנן בטל ברוב, הא הכא בב"ח דשניהם היתר והתערובת הוא איסור ל"ש כלל כמו בכלאים אלא דבלא נתינת טעם לא אסרה תורה מדקפיד דוקא על דרך בישול א"כ מוכח דבלא טעם אין שם בב"ח עליו, אבל כל שנותן טעם ואנו באים לדון מדין ביטול ברוב, בזה דמי לכלאים דל"ש בזה ביטול:

ובלא"ה דברי הגהת אשר"י תמוהים לי, דהא אמרינן כחל בס', והא התם הוי ג"כ דרבנן דהוא חלב שחוטה, ואפ"ה בעי ס', וראיתי בישש"ש פכ"ה סי' ע"ט שכ' בפשיטות דמה דס"ל להא"ז דאיסורי רבנן בטל ברוב, היינו במין במינו, אבל באינו מינו בעי ס' כמו בכחל, וכ"כ הבאר שבע בת' סי' ע"ט, ונפלאתי, דהא בהגהת אשר"י הנ"ל שהוא מהא"ז כתב דטיפת חלב שנפל על חיה ועוף מהני רוב והא חלב לגבי עוף הוי אינו מינו:

והנה בבאר שבע כ' עוד, וראיתי מי שכ' על הא"ז אבל הרא"ש כ' (כונתו לד' הת"ח ריש כלל שכ' כן אבל הרא"ש וכו') והק' היאך נזכר מזה בהרא"ש, דהרא"ש פ"ק דביצה לא דן רק דבאיסורי דרבנן אסר לערב לבטל, אבל משיעור ביטול לא כתב הרא"ש, וי"ל דס"ל דבטל ברוב, וכן הק' במנחת יעקב שם. ולענ"ד נראה משום דמסברא אין להמציא דאיסורי דרבנן בטל ברוב, רק שהא"ז וסיעתו למדו כן מהא דתרומת חו"ל מבטלה ברוב, אף דקמח בקמח הוי לח בלח, וממילא יש ללמוד לבטל בידים לכתחילה כדהתם בחלת חו"ל, וכ"כ להדיא בהגהת הרא"ש לדינא פג"ה ופכ"ה וא"כ כיון דכ' הרא"ש פ"ק דביצה איסורי דרבנן אין מבטלין לכתחילה, ומוכח דלא למידין שארי איסורי דרבנן מן חלת חו"ל דהתם שאני דלא פשט איסורו בכל מקום וכמ"ש הר"ן פ"א דביצה, ממילא אין ללמוד ממנו שיעור ביטול ברוב. כנלע"ד:

ומזה הטעם ק"ל, דנראה ברור למה שלמד הנ"י פ' הערל דבישול עכו"ם דקלש איסורי' לדמותו לחלת חו"ל דבטל ברוב, ממילא יש ללמוד משם דמבטלה לכתחילה, ואמאי פסק הרמ"א יו"ד סי' קי"ב דבטל ברוב ולכתחילה אסור לבטל. ואולי י"ל דהרמ"א לא רצה לסמוך לכתחילה על דברי הנ"י הנ"ל לדמות בישול נכרים לחלת חו"ל, ועיין. (הגה, ע"ע בחי' יבמות ס"פ הערל):

דף קח:

חצי זית בשר וחצי זית חלב שבשלן זה בזה אמר רב לוקה על אכילתן וכו'. ק"ל דמ"ש מכל איסורים שבתורה דאכילה בכזית ומשקין ברביעית, וה"נ יהי' שיעור החלב ברביעית ואינו חייב עד שיאכל כזית מבשר בפ"ע או רביעית מחלב בפ"ע, ולא ע"י צירוף, דאוכל ושותה אינו מצטרף עי' מג"א רישׁ סי' ר"י, וצ"ע:

שם דנפל ליורה רותחת דמבלע בלע ולא פלט, אם אמרינן דאין חילוק בין פליטת הבלוע לבין פליטת עצמו, (כדס"ל להר"ש בתוס') א"כ בכדי שלא יקשה מכל הגעלות דנימא דהקדירה בלע ולא פלט, צ"ל דיש חילוק בין הנושאים, דבבשר בתוך חלב כיון דיותר קל בליעה מהלח מפליטה של עצמו [כדחזינן בש"כ (סי' צ"א ס"ק ט"ז) בשם הת"ח לענין טהור מלוח וטמא תפל], אמרינן דמיד טרוד לבלוע ולא פלט, אבל במשקים בקדירה קי"ל לחז"ל, דטבע המשקים להמשיך ולהפליט הבלוע שבקדירה, והרי בלא"ה חזינן דיש חילוק, דאין הגעלה באוכלים להפליט כל הבלוע, ובכלי אמרינן דמפליט הכל, וא"כ כיון דטרוד לפלוט לא בלע, אף דבעלמא לא אמרינן כן, מ"מ טבע רתיחה כך הוא דאין עושה ב' כחות, וכמו היכי דבבשר לתוך חלב אמרינן דרק בלע ולא פלט, ה"נ בקדירה בהיפוך כיון דפלט לא בלע וכ"ז בעידן ריתחא, אבל מקודם שהגיע לרתיחה הוי כמו בעלמא, דאף דטרוד לפלוט לא בלע:

תוד"ה אמאי. הר"ן נדחק ליישב קושיית הר"י, וכתב דנ"מ לדידן בדבר שיש לו מתירים [ובמשבצות זהב רסי' צ"ב כתב להסתפק אם אמרינן בדבר שיל"מ חתיכה עצמה נ"נ כיון דאין איסורו איסור עולם לא דמי לבב"ח וכתב שלא מצא גילוי לדין זה, ואשתמיט לי' דברי הר"ן אלו]:

ולענ"ד י"ל דבאמת דינא דהר"ש אינו, דבבישל חתיכת נבילה עם חתיכת היתר לא בעי לר' יהודא ב"פ ס', ומ"מ בדבר שיל"מ צריך ב"פ ס', והיינו די"ל דזהו אמת כסברת הר"ש, דכיון דנעשה נבילה מקרי מין במינו, אלא דמ"מ כיון דרק מדרבנן בשאר איסורים חענ"נ, אף דנתערב אח"כ במינו, מ"מ י"ל דבדרבנן מב"מ בטל, כמו דאמרינן שאני ציר דזיעה בעלמא וכתבו תוס' דהוא רק דרבנן, מש"ה שפיר משני דגדי אסרה תורה ולא חלב, אף דמ"מ החלב נעשה נבילה מכח בליעת איסור שבתוכה, מ"מ הוי רק איסור דרבנן, ובטל בחלב האחר, דבדרבנן מב"מ בטל, והא דאמר רב לעיל (דף ק') כיון דנתנה טעם בחתיכה חענ"נ ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהם מינו, היינו דהתם הקשה הר"ן דלמה לי' דנ"נ, הא בלא"ה הטעם איסור נבילה שבחתיכות ההיתר יאסר לאחרות משום מב"מ ותירץ כיון דכח היתר מעורב בו לא מקרי מב"מ עיין שם, א"כ י"ל דהכי אמרינן כיון

דנותן טעם בחתיכה חענ"נ והוי כולו כח איסור והוי הכל מב"מ, אלא דהחתיכת היתר דנ"נ דהוא רק איסור דרבנן מתבטל במינו, אבל הטעם נבילה שבו דאסור מדאורייתא אוסר לאחרים משום מב"מ, ומה דמשני רבא אפילו תימא לא קדם וסילקו וסלק מינו, היינו דבאמת לא בעי' דסלק וצריך באינו מינו להיות ס' גם נגד חתיכות ההיתר כולו, דהחתיכת היתר דנ"נ דהוא רק דרבנן מתבטל ג"כ במינו, אלא דבעי שהרוטב יהי' ס' גם נגד טעם הנבילה שנתמעט מחתיכות האיסור ונבלע בהיתר דזהו הוי מב"מ, כיון דנ"נ ואין כח היתר מעורב בו, וכעין שכתבו תוס' לפי' רבינו אפרים, ולפ"ז באמת בחתיכת איסור בחתיכו' מיני דהית' לא בעי ב"פ ס', דהרוטב שנבלע בחתיכת איסור ונ"נ כשיוצא כיון דנ"נ הוא דרבנן מתבטל במינו, דהרוטב היתר, אבל בדבר שיל"מ דקיי"ל דגם באיסור דרבנן מין במינו לא בטל, קיימא הדין דצריך ב' פעמים ס':

במ"ש מחלוקת ר"ש ור"י. אם נימא דהרוטב כיון שנכנס בבשר נ"נ וכשיוצא הוי מב"מ ברוטב ולא בטיל לר"י דאמר מב"מ לא בטל ובעי' שיהי' בחתיכות לבטל הרוטב מדין סלק. או כיון דהרוטב נאסר מחמת הבשר אף דנ"נ הוי רק כמו כולה בשר והוי מבש"מ לגבי הרוטב אחר ע"ש. והר"ן החזיק והסכים לשיטת הר"ש והוי מב"מ. וסיים אף דקיי"ל מב"מ בטל מ"מ נ"מ בדבר שיל"מ דלא בטל מב"מ ע"ש. ובזה מסופקני בנ"נ דקיי"ל מב"מ במשהו אם נתערב יין במים בפחות מס' [דרך בישול להר"ן] ואח"כ נפל שם מים אחר שהוא ס' נגד כל התערובות הא אם נימא ג"כ להר"ש דהוי מב"מ כיון דמים הראשונים נ"נ והויין מים נסך והוי לגבי מים השניים מב"מ. או דנימא אף דנ"נ ונקראים מים האסורים. היינו דהויין רק מים אסורים אבל לא שיקרא עליהם שם האיסור שנאסרים דהיינו נסך. אלא דהם רק מים איסור כמו איסורין דעלמא. הגע עצמך ירק שבלע יי"נ בנ"ט ונתערב בירק אחר. וכי בזה נוכל לומר ולקרא על הירק שם נסך ולומר דלא בטל דהא ל"ש ירק נסך. וא"כ אף במים דשייך כן נסך דאפשר במים שנתנסכו לע"ז. מ"מ אינו מוכרח דמכח נ"נ חל עליהם שם נסך. והכי מסתבר לענ"ד:

ונ"ל ראיה לזה מהא דתנן בסוגיא דזרוע בשילה. גריסי' שנתבשלו עם העדשים אין בהם בנ"ט בין יש בהם להעלות במא' וא' וכו'. וא"כ להר"ש תקשי תימא דטעם עדשים נבלע בגריסי' ונ"נ והויין עדשים תרומה. ואח"כ כשחוזרים ונפלטים הוי מב"מ ובעי' מאה וא' כדין תרומה מב"מ. אע"כ אף דעדשים נ"נ היינו דהם אסורים אבל לא שיהא חל עליהם שם תרומה וכנ"ל. וא"כ בדקדוק כתב הר"ן דנ"מ לענין ישל"מ דבזה כיון דנ"נ יהי' האיסור מה שיהי' מ"מ הא יש לו היתר. אבל לענין יי"נ וטבל ליכא נ"מ. כנלענ"ד:

ובעיקר דברי הר"ש יש לע' מה מהני שיש בחתיכות לבטל הרוטב מדין סלק הא כיון דרוטב ממש נפלט מבשר והוא נ"נ להוי כמו מים האיסור שנתבשל עם מים היתר ויש שם ג"כ חתיכות דפשיטא דמים אסורים דל"ש לומר סלק דהא מ"מ בתוך המים איכא טפה מים איסור ולא בטל לר"י דאמר מב"מ לא בטל. אף שטעם הטיפה מתפשט גם לחתיכות מ"מ הא נשאר הטיפה במים. ואם נחסר המים משיעורם נחסר לפי ערך ונשאר מעט במים מטיפה האסור' והוי מב"מ דלא בטל. וה"נ בההיא רוטב ממש כיון דנכנס מתחלה בבשר ונ"נ ואח"כ כשנפלט הוי רוטב איסור ואין החתיכות יכול לבטל רק טעם הרוטב ולא עצמות גוף הרוטב דיבש אינו מבטל לח. וצ"ל דמ"ש הר"ש חתיכות היינו מיחל הבשר דיש כ"כ בשר דהמיחל שיוצא ממנו הוא ששים נגד הרוטב והוי כולה לח בלח ושפיר אמרי' סלק. ומיושב ג"כ אף למ"ד בע"ז גבי קיתון של מים דבעי' תחלה [וע' בר"ן דאף למ"ד דלא בעי תחלה היינו בצונן דלא נ"נ אבל בבישול מודה] וא"כ הכא ברוטב מגיע תחלה להרוטב קודם שיכנס בבשר ול"א סלק [ע' בהרשב"א] אע"כ דכוונת תוס' למוחל של החתיכות שהוא אינו מינו לגבי מים. וצ"ע. וקושי' הנ"ל מצאתי בכו"פ (סי' צ"ב) דלהר"ש מה מהני ס' בגריסין נימא שנעשה נביל' והוי מב"מ ובעי' ס' ע"ש. ומתוך דבריו של [בגריסין] למד דס"ל דנ"נ היינו שחל עליהם שם איסור תרומה. ולענ"ד הדבר ספק כנ"ל:

תוד"ה גדי משום שמנונית הבשר כו', דברי תוס' אלו המה ליישב שיטת הר"ש, דלשיטתייהו פשיטא דליכא קושיא, דהא הבשר מפליט טעם עצמו ובעי ס':

בדברי הר"ן בסוגיא דטיפת חלב אשר לא זכיתי להבין:

הא' במ"ש הר"ן (דף ש' ע"ב) והא ודאי לא נהירא לכל דמה"ת נימא דלא מתפשט וכו' ותמוה לי הא חזי חילוק דאותה חתיכה כולו מועיל לבטל הט"ח. וב' חתיכות דקות אין החתיכה שניי' מצרף לבטל החלב וע"כ החילוק דכח פישוט החלב הוא מיד באותו חתיכה אבל לא לחתיכות אחרות וא"כ שוב ממילא אינו רחוק לומר דכיון דכח הפישוט אינו רק באותו חתיכה מקרי בלוע וא"י מחל"ח בלא רוטב. ובפרט דהא הר"ן בודאי לקושטא דמילתא ס"ל דבלוע א"י מחל"ח בלא רוטב דהא כל צלי דמהני קליפה הסביר הר"ן הא דאין קליפה אוסרת חברתה דבקליפה ל"א חענ"נ. והא מ"מ כששהא על השפוד נימא דהבלוע שבקליפה חוזר והולך כ"ק דמה לי אם צולהו בפעם אחד או ששוהה על השפוד באותו צליי'. אע"כ דאין בלוע יוצא מחל"ח בלא רוטב. וא"כ הא דס"ל להר"ן דאינו מסתבר לומר דאינו מתפשט היינו דהטיפה מתפשטת בכולם ולא מקרי בלוע כיון דכח הפישוט מיד בכולם, וזה ודאי תמוה דא"כ נצטרף כל החתיכות לבטל החלב:

הב' במ"ש הר"ן שם דבקלפיה לא נ"נ כיון דלא משכחת קליפה גבי בב"ח וא"כ מוכח לומר דצלי לא הוי בכלל בישול לענין בב"ח דאל"כ הא משכחת גבי בב"ח בטיפת חלב שנפל על צלי. והפר"ח בסי' פ"ז כ' דהר"ן ס"ל דחלב הוי שמן. ובמחכ"ת שגג בזה. הא הר"ן כ' דהא דאוסר כל החתיכה ולא מקרי צלי משום דע"י הבל הקדירה לחות הטיפה מתפשטת בכל החתיכה. הרי דבצלי דעלמא בלי הבל הקדירה אוסר רק כדי קליפה. וכיון שכן ק' לי דלמאי צריך הר"ן לומר דבקליפה לא אמרינן נ"נ דנשמע מיניה דבצלי בשמן אמרי' חענ"נ. הא י"ל דבצלי כיון דליתא דכוותי' בבב"ח לא אמרי' חענ"נ כמ"ש הר"ן שם לענין מליחה וכ"כ שם (דף שב ע"ב) דבלח בלח בלי בישול לא אמרי חענ"נ מה"ט דליתא בב"ח מדאורייתא. וע"ז יש לי ישוב קצת דהר"ן ס"ל דהבל הקדירה לא מקרי בישול וכיון דאמרי' בסוגיא לגבי' דאמרי' חענ"נ מוכח דכל שבולע בכולו ע"י חום האור אף דבב"ח לא מיתסר מדאורייתא מ"מ כיון דדמי לבישול אמרו חז"ל דחענ"נ:

[ענין זה נמצא במקו"א בזה"ל:

ואולי י"ל דגם בטיפת חלב שנפלה על החתיכה דאסור רק מכח הלחלוחית והבל הקדירה לא מיקרי דרך בישול לענין בב"ח ולא הוי בב"ח דאורייתא וכיון דמ"מ אמרינן דחענ"נ מוכח דכל שהוא בליעה ע"י אור עשו אותו חז"ל כאילו הוא בישול ממש לומר בו חענ"נ משום לתא דבישול ממש ורק במליחה וכבישה דלא בלע ע"י אור אינו דומה כלל לבב"ח מש"ה הוצרך הר"ן לומר בצלי אף על גב דבלע ע"י אור מ"מ כיון דנאסר רק כ"ק ל"א בי' חענ"נ ובאמת בשמן בצלי אמרינן חענ"נ כיון דבלע בכולו ע"י אור:

וביסוד זה יש ליישב קו' תוס' דצ"ז א' ד"ה אבל בב"ח וכו' אבל ק' דאמתני' דפכ"ה וכו' היינו די"ל דרבא הי' סבר דסמכי' אקפילא רק באיסור דרבנן אבל בדאורייתא לא, מש"ה במתני' בטיפת חלב ליכא קושיא כיון דלא מיקרי זה דרך בישול הוי רק בב"ח דרבנן סמכי' אקפילא, וסיפא דמתני' ניער את הקדירה אם יש בה בנ"ט באותה קדירה י"ל דאין הפירוש ניעור בתחילה דאם יש בנ"ט מן החלב דבניער דהוי בישול באמת לא מהני קפילא אלא דניעור היינו בסוף דמכח חנ"נ בעינן שאין החתיכה בנ"ט לאותה קדירה ובזה י"ל דמיירי דמסתמא בכל הקדירה הוי ס' נגד הטיפה ובזה מדאורייתא אין איסור כיון דהוי ס' נגד החלב ולא נעשה החתיכה נבילה דהא קודם שניער לא נאסרה כלל דלא הוי דרך בישול וא"כ נ"נ רק מדרבנן ומהני קפילא]:

הג' במ"ש הר"ן שם (דף שא ע"א) ומש"ה לא שקלינן וטרינן בפג"ה אי קסבר אפשר לסוחטו אסור או לא דעיקר אפשר לסוחטו בבב"ח הוא, ולא ידעתי למאי צריכים לדוחק זה הא למ"ש הר"ן בסמוך לו מלפניו ומלאחריו דכי פרכי' אמאי חענ"נ עיקר הפירכא

ליתא למה הוצרכו ששים בשא"מ דזהו אפשר הוא אלא עיקר הפירכא וכו' מפני החלב שבה. ונמצא שהחתיכה עם החתיכות מקרי מבשא"מ וכו' וא"כ ממילא רווחא שמעתא דהפירכא ל"ש רק גבי בב"ח כיון דנאסר מכח החלב מקרי כולו כמו חלב והוי מין בשא"מ. אבל לעיל דנאסר ממינו שפיר הוי מין במינו וצ"ע:

הד' מ"ש הר"ן שם (דף שב ע"א) דלפ"ז לא הגעילו במדין רק כלים קטנים. הא הר"ן כפל ושילש דחענ"נ בשאר איסורים הוי רק דרבנן וא"כ יכול להגעיל היורה גדולה ג' וד' פעמים דחוזר ונבלע האיסור עם המים לפי ערך ואח"כ הוי ס' כמ"ש תוס' לשיטת רבינו אפרים. כל אלו נסתרים מעיני העוורות אולי יש אתך דברים מרווחים להביננו ולבאר דברי רבותינו על מכונם:

מ"ש מר אחי הגנ"י ליישב קושייתי על הר"ן. די"ל דס"ל להר"ן דבלוע יוצא מחל"ח בלא רוטב אלא דהבלע בכ"ק כיון דאינו אלא דבר מועט מה שמתפשט ממנו לשאר החתיכה בטל במעוטו ולא הוקשה להר"ן רק בט"ח דיכול להתפשט מהחתיכה לשאר חתיכות בשיעור נ"ט עכ"ד. ואני אמלא דבריך. דלכאורה ק' דא"כ למאי צריכים לשנויי אההי' דר"ה בגדי שצלאו בחלבו דשאני חלב דמפעפע. הא ר"ה תלמידו דרב י"ל דס"ל דמב"מ לא בטל ואף בכחוש אוסר דהבלע שבקליפה מתפשט כ"ש לשאר החתיכה. וביותר הא שמואל ס"ל דמב"מ לא בטל ואעפ"כ אמר נצלה קולף ואוכל. אבל באמת לק"מ דהר"ן לשטתי' שכ' בההי' דאוקי רב אמורא עלי' כיון שנ"ט בחתיכה חענ"נ. דאילו לא נ"נ כיון דכח היתר מעורב בו מקרי מבשא"מ. א"כ בקליפה דנא נ"נ וכח היתר מעורב בפישוט הבלע שבקליפה מבחוץ לא מקרי מב"מ. אולם עכ"ז אין דעתי נוחה בזה דמלבד הוכחתי מהא דאין בלע שבקליפה מתפשט מקליפה לקליפה. קשה על הר"ן מיניה וביו'. דמדלא הקשה בקיצור דכמו דמתפשט החלב בכל החתיכה דשיעורו ד"מ טפח. נימא דאח"כ כשעודו מתבשל חוזר והולך הבלע לחתיכה האחרת כשיעור טפח וכן לעולם אע"כ דהיה מקום לומר דבלוע א"י להתפשט מחל"ח. לזה הקשה רק דכח הפיטום של הטיפה הוא מחל"ח כמו בחתיכה עצמה אם עבה הרבה וא"כ קושייתי במק"ע דאל"כ ליצטרף כל החתיכות לבטל הטפה. תו כ' אחי הגנ"י על קושייתי על הר"ן וז"ל לענ"ד לא הוצרך למ"ש אלא לאפוקי מדעת הסוברים דעירוי מבשל כ"ק דא"כ גם בקליפה משכחת איסור בב"ח. ולזה כ' דלא משכחת משום דבאמת לדידי' אין עירוי מבשל וכמ"ש בפ' כירה עכ"ל. דברים אלו כספר החתום ועמדתי ע"ז כמו רובע שעה ולא אוכל להם הא מ"מ באיזה טענה בא הר"ן לאפוקי מדעתם דדלמא באמת עירוי מבשל כ"ק ומשכחת באמת

כ"ק גבי בב"ח ומ"מ ניחא הא דבצלי אין קליפה אוסר לקליפה האחרת, משום דבצלי דליכא בבב"ח דאורייתא ל"א חענ"נ. אבקש ממך להודיעני על נכון דעתך העמוקה:
דעת הר"ן בסוגיא דטיפת חלב דסותר לכללא דאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, תמוה דא"כ בכל צלי נהי דס"ל דהקליפה לא נ"נ, מ"מ הבלוע שבתוכו יחזור ויאסור כ"ק וכן הולך אח"כ מקליפה לקליפה, וצע"ג:
בדברי הר"ן תמוה לי במה שכתב דדוקא נתנה טעם בחתיכה דאילו לא נ"ט אף דחתיכת היתר נאסר מכח משהו דמין במינו לא בטל, מ"מ בזה לא אמרינן חענ"נ והמשהו אינו יכול לאסור דהוי כח היתר מעורב בו ולא מקרי מין במינו, דברי הר"ן אלו סותרים למ"ש הר"ן לעיל דף רפ"ח ע"א בפשיטות דנ"ט לאו דוקא דכיון דמב"מ לא בטל לא בעינן נ"ט אלא כל שבלעה סגי ואוסרת וצ"ע:
עוד תמוה לי בהר"ן הנ"ל שכ' מקודם בההיא דדרש רבב"ח חתיכת נבילה וכו' וכל השאר מותר אף אותה חתיכה דנאסר תחילה, הא הר"ן כתב לקמן דף ש"א בסוגי' דטיפת חלב דמ"ד אפשר לסוחטו מותר היינו אילו הי' ברור לנו דנסחט אבל באמת א"א לעמוד עליו, או דאיירי דעמדנו עליו ע"י קפילא עיין שם, א"כ הכא במב"מ דא"א לעמוד עליו ע"י קפילא אותה חתיכה שנאסרה קיימא באיסורא דדילמא לא נסחט ממנה וצ"ע:
לא זכיתי לעמוד בסוד קדושים בכוונת הר"ן בסוגי' דטפת חלב דסתר להסוברים דבלא ניעור חוזר ואוסר דאין הבלוע יוצא מחל"ח דהא אם החתיכה עבה כמה מתפשט בכל החתיכה, ואח"כ החתיכות דקים אמאי לא מתפשטי' וא"כ הר"ן בא לסתור הכלל דאין בלוע יוצא מחל"ח בלא רוטב ויקשה בכל הצלי נהי דהר"ן תירץ שם הא דאין נטילה נעשה נבילה וחוזר ואוסר, דלא אמרי' על נטילה נ"נ עיין שם, מ"מ תיקשי הא הבלוע בעצם יחזור ויאסר לכדי נטילה הסמוך לו, גם קשה לי על הר"ן דמדמה ב' חתי' דקי' לחתי' עבה, הא עדיין יקשה דבחתיכה עבה כל החתיכה מצרף לבטל הטפת חלב, ואמאי החתיכות כולם דקים אין מצטרפים לבטל החלב, וצ"ע, [עי' שו"ת ח"ס סי' צ"ז]:
בחוו"ד סי' צ"ב סק"ה כ' דבב"ח צלי וטגון לאו דרך בישול היא. נ"ב. לפענ"ד נסתר זה מדברי הר"ן דס"ל בכל איסורים לא אמרינן אין הנאסר יכול לאסור במקום שאין האיסור עצמו יכול לילך, והא דבצלי אין הנטילה אוסר לנטילה הסמוכה לה היינו דבנטילה לא אמרינן נ"נ דלא הוי דומה לבב"ח, א"כ מוכח דאף בב"ח לא הוי הנטילה נבלה דאל"כ יקשה בב"ח צלי יאסר כל קליפה לחברתה, וא"כ למאי צריך הר"ן לדחוק בפירכת הש"ס מבלע בלע מפלט לא פלט דהיינו פליטה האוסרת, ולא בפשוטו כיון דהוי צלי ל"א בזה דאוסר היכא דאין האיסור הולך עמו, אע"כ דס"ל להר"ן דמקרי דרך בישול. ולומר דהר"ן

ס"ל דגם צלי הוי בב"ח מדאורייתא, א"כ איך כתב דבקליפה ל"א נ"נ כיון דלא משכחת גבי בב"ח קליפה, הא משכחת בחלב שנטף על הצלי וליכא הבל הקדרה, אע"כ דס"ל להר"ן דצלי לא הוה בב"ח דאורייתא:

ובאמת תמוה לי דלמאי צריך הר"ן לומר דקליפה לא נ"נ דמשמע דבשמן דאוסר כולו נ"נ, הו"ל לומר דבצלי לא נ"נ כיון דליכא בזה בב"ח דאורייתא כמ"ש הר"ן שם במליחה, ואולי יש לומר דהר"ן ס"ל דבב"ח דרבנן הוי כמו שאר איסורים בדרך בישול דבשאר איסורים דמה"ת לא נ"נ ואסרו חכמינו ז"ל משום לתא דבב"ח, ל"ג רק היכא דשייך בב"ח מדאורייתא, כגון דרך בישול לא כבוש ולא מליחה ולא צלי, אבל בבב"ח כיון דבבישול מה"ת נ"נ אסרו חכמים שלא בדרך בישול ג"כ, מש"ה ס"ל דבלא ניעור כלל אוסר האחרות ולא אמרינן אין הנאסר דהוי כמו שאר איסורים דס"ל להר"ן דלא אמרינן בהו אין הנאסר אבל לדידן בשאר איסורים אמרינן אין הנאסר יכול לאסור ה"נ בבב"ח דרבנן: ולפ"ז באמת להר"ן בטפת חלב שנפל על הצלי הנטילה אוסר חברתה והא דהוצרך הר"ן לסברת הבל הקדרה היינו דלא היה ראויה לאסור רק ב' נטילות דהנטילה הב' דנאסר מבב"ח הוה שאר איסורים ודו"ק:

שוב נראה דאדרבה מהר"ן סייעתא לדברי הגאון ז"ל דלא מקרי דרך בישול, והיינו מכח קושייתנו הנ"ל דאמאי תירץ הר"ן דהקליפה לא נ"נ ולא תירץ בפשוטו דבצלי לא אמרינן נ"נ כיון דליכא כן בבב"ח דאורייתא, אע"כ דהר"ן ס"ל דטפת חלב לא מקרי דרך בישול ואפ"ה אמרינן אפשר לסוחטו אסור וחענ"נ, ואי משום דבשעת ניעור בסוף אז הוי דרך בישול יש לומר דהר"ן לא ס"ל לאיסור דבוק וא"כ אז אמרינן שמתפשט הבליעה בשוה ולא נ"נ אף על פי דקודם הניעור נ"נ, ומוכח דגם בצלי כיון דמ"מ רותח הוא ודמי לבישול אמרו חז"ל דנ"נ, ולא ניחא ליה לחלק בזה דבב"ח אף בצלי נ"נ ובשאר איסורים דוקא בבישול מש"ה הוצרך הר"ן לומר דקליפה לא נ"נ ודו"ק היטב:

הרשב"א בחי' פ' כ"ה (דף ק"ח) ד"ה קסבר בסוף הדיבור, כתב דאף רבינו אפרים דסבר דלא אמרינן חנ"נ בשאר אסורים, מ"מ החתיכה נשארה באיסורה ואף אם יש בתערובת ששים נגד כל החתיכה, מ"מ החתיכה נשארה באיסורה, דמאן יימר לן דנסחט האיסור שבתוכו דאין הגעלה באוכלין, וכמ"ש עוד הרשב"א שם ד"ה אי לימא לא ניער וכו' וכ"כ הרשב"א בתשו' (סי' תצ"ה) דדוקא בלח בלח ונתוסף ויש ס' נגד האיסור הכל שרי דהאיסור מופשט בכולו, אבל חתיכה שבלעה איסורא לעולם אסורה, דאין הגעלה באוכלין, וכ"כ הטור (רסי' ק"ו) בשם הרשב"א והב"י הסכים לזה וכ"כ הר"ן פכ"ה (דף ש"א ע"א) ועיין מ"ש במקום אחר והכי פסקינן בשולחן ערוך (רסי' ק"ו) וכתב המוהר"ם

לובלין דדוקא היכא דבלע איסורא אבל היכא דבלע היתירא אף החתיכה עצמה מותרת עיין שם:

אבל מ"מ קשה מאד וטעמא בעי דמ"ש דבאסורא בלע לא אמרינן דנסחט ונפלט הבלוע, ומ"ש דבהיתרא בלע אמרינן דנסחט, אטו בכיפי תלי לה להפליט היתר ולא איסור, ולזה היה באפשרי לומר דבאמת אמרינן דבבישול נסחט בליעתה ומתפשט בכולו בשוה, והא דחתיכה עצמה אסורה היינו כיון דנשאר בתוכה מעט איסור, וכיון דהיתה כבר איסור כל שנשאר בתוכה כל שהוא איסור קיימא באיסור עד שיפליט הכל, וכמ"ש בב"י (סי' ק"ו), וא"כ מש"ה בהתירא בלע דלא היתה שם איסור על החתיכה, בזה כיון דנסחט ונתפשט טעם בשר שבתוכו בשוה, אף דנשאר בו משהו בשר אינו אוסר, וכיון שכן שפיר יש לנו מקום לדון דגם לענין החתיכה עצמה מותר בלא נודע ולא חלה על החתיכה שם איסור, ובזה מותר כיון דנסחט הבלוע ולא נשאר רק משהו הוי כאלו עתה בשעה שנודע נתערב המשהו שבתוכו ואינו אוסר, כך היה נראה נכון:

אבל מה אעשה דלישנא דהרשב"א בתשו' (סי' תצ"ה) וכן לישנא דהר"ן פרק כ"ה (דף ש"א) משמע להדיא דאין יודעים שנתפשט האיסור בשוה דאפשר דהרבה נשאר בתוכו, והרי פשוט דחתיכה שבלעה חלב ונתבשלה עם אחרות שיש ס' נגד החלב והוציאו החתיכה ממנה ונפל לקדירה אחרת דאוסר, ולא אמרינן דבבישול הא' נסחט האיסור לכולם בשוה ולא נשאר בתוכו רק משהו ואינו אוסר לקדירה אחרת, אלא ודאי דחיישינן שנשאר בו הרבה איסור, וגם הב"י (סי' ק"ו) לא כתב כן רק על הקושיא דיהיה מהני טעימת הקפילא את החתיכה, דאם לית בה טעם לישתרי, ובזה תירץ דאם רק משהו נשאר בתוכה ג"כ אסור, אבל בלא טעימת קפילא א"צ לזה דהחשש שמא לא נסחט בשוה ונשאר בו הרבה [ומה דבהיתירא בלע בבצל ותבלין מותרים בעצמן באמת טעמא לא ידענא, וד' יאיר עיני]:

[אב"ה בזה הענין שמעתי מאבא מארי ני' שעמד בתמיה בדברי הטור (ססי' ק"ו) וכ' עוד הרשב"א חתיכה שיש בה חלב וכו' וזה לפי סברתו שאף לאחר שנתבטלה לא חזרה להיתירה, אבל לפי מה שכתבתי וכו' ומ"מ יש לחלק וכו', ותמה אאמ"ו ני' איך שייך לתלות דבר זה לדינא דהרשב"א דהחתיכה נשארה באיסורה, דהא זהו רק בחתיכה שבלעה האיסור מקודם, בזה אמרינן דבנשארה באיסורה דלא נסחט ממנה האיסור, אבל הכא הא הי' החתיכה תחילה צונן ולא נבלע בתוכה עד הבישול, ובשעת הבישול הי' ס' והחתיכה עצמה ג"כ מותרת דהחלב מתפשט בשוה, דהא מה"ט כתב הרשב"א דלא יוציאנה תחילה דכל זמן שהיא בקדירה לא נאסרת החתיכה, וא"כ במה יאסר אח"כ

כשיוציאנה וע"כ רק כיון דהחלב עדיין בעין אוסר אז להחתיכה וכמ"ש הטור בסוף, אבל בלא"ה גם להרשב"א הי' מותר ואינו תולה כלל בדינא דלעיל, והניח בצ"ע]:

דף קט.

הכחל קורעו כו'. קשה לי לפי מסקנת הש"ך סי' ע"ז במולייתא דאם הפנימי אין לו דם של עצמו אסור דבלע מהחיצון דלא אמרינן בכה"ג נורא מישב שייב, א"כ האיך מצינו ידינו ורגלינו בהא דאמרינן בסוגיא דכחל לא קרעו אינו עובר עליו ומותר, ולפירש"י בצלי אף בלא קריעה כלל, וכן פסקו כל הפוסקים, הא מ"מ ליתסר דבלע חלב שבתוכו דם מהכחל וצ"ע ועיין מ"ש הר"ן פכ"ה גבי בי דוגי:

דף קט:

תוד"ה ההוא. דעת המחבר (סי' צ') כהרמב"ם דבישל קדירה לחודיה בדיעבד אף בלא קרעה שרי ודעת הרמ"א לאסור ואופן פלוגתתם מבואר בראשונים דעת המחבר דבליעת בשר הכחל מחלבו או חלבו מבשל הכחל לא אסרו משום בשר וחלב רק בבישלו עם בשר אחר חלבו בולע טעם מבשר אחר ודעת הרמ"א דדוקא כ"ז שלא פירש חלבו לא אסרו אבל בפירש החלב הרי היא כחלב דעלמא ומש"ה בבישלו אף בלא בשר אסור הכחל מהחלב שיצא ממנו וא"כ נראה דלשיטת המחבר דלא אסרו בליעת בשר הכחל מחלבו וא"כ אם בישל עם בשר אחר אף דליכא ס' ובלע חלבו מבשר אחר ונאסר החלב משום בב"ח מ"מ מה שבולע אח"כ הבשר הכחל מחלבו אין האיסור משום שהוא בשר ובולע מחלבו אלא הוא כמו ירק שבולע מחתיכות בב"ח ובזה ל"א חתיכה נ"נ דעיקר טעמא דאמרינן בב"ח חתיכה נ"נ הוא רק משום האי לחודיה שרי וכו' משא"כ במה שבלוע מחתיכות בב"ח הוי כבלוע משאר אסורים דל"א חתיכה נ"נ אבל לדעת הרמ"א דלאחר שפירש הוא כחלב דעלמא והוי עכשיו בב"ח עצמו דאמרינן חתיכה נ"נ והוא ברור ודוק. ואדמ"ו הרב הגאון מו"ה וואלף אייגער השיב לי שהדין עמי בסברא אולם א"א לכוין כן בדעת המחבר שדעתו בב"י (סי' ק"ג) אף בדבר הבלוע מבב"ח אמרינן חתיכה נ"נ והודיתי לו שהיה בהעלם דבר ממני דברי ב"י וראיתי בש"ך (סס"י ק"ג ובסי' צ"ד) שחולק באמת על הב"י ומסברא שכ' דשוב לא שייך האי לחודיה שרי וכו' ושמחתי שכוונתי בסברא:

והנה לפום רהיטא אמרתי דהב"י הוכיח שיטתו ממה דמבואר במתני' דטיפת חלב דעכ"פ אותה חתיכה אסורה וכדפסקי' ג"כ רס"י צ"ב ולזה קשה הא חוץ לקדירה הוי רק צלי ואינו אוסר רק כדי נטילה וכן תמה הש"ך (סי' צ"ב) ולזה הוכיח הב"י שאף חתיכה הנאסר מבב"ח אמרינן בי' חתיכה נ"נ דהוי איסור מחמת עצמו ומה"ת כל החתיכה

אסורה דנטילה חוזר ואוסר כדי נטילה וחוזר ואוסר דבב"ח ל"א כל הנאסר וכו' וכמבואר (סימן ק"ה ס"ז) ע"ש בש"ך וכ"ז אם גם הנאסר מבב"ח הוי איסור מחמת עצמו אבל אם נימא כסברת הש"ך הנ"ל לא הו"ה לאסור רק ב' נטילות דהנטילה הראשונה הוי איסור מחמת עצמו אבל הנטילה ב' הוא רק נאסר מבב"ח והדרי לכללי דכל הנאסר וכו' אע"כ כדעת הב"י וק"ל:

אמנם באמת אחר העיון תמיהני על המחבר (סי' צ"א ס"ד) או בשר רותח וכו' קולף הבשר וכו' ואמאי אף שאין החלב אוסר יותר מכדי קליפה מ"מ הבשר בעצמו נשאר רותח וא"כ הקליפה תחזור ותאסר לדעת הב"י תאסור כולה ולדעת הש"ך הנ"ל תאסר עכ"פ כדי קליפה וצל"ע לדינא:

גם י"ל לדינא מה שלא מצאתי מפורש באם נאסר בב"ח כדי קליפה כגון בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן או בצלי אם חזר ונפל לקדירה בעי ס' נגד כל החתיכה דהקליפה הוי איסור דבוק כיון דבב"ח הוי איסור מחמת עצמו ונראה דזהו כוונת הת"ח (כלל כ"ב דין ג) באמצע דבריו שכ' מיהו י"ל דה"ק דאם בא אח"כ לתוך הרוטב וכ' והוא לפום רהיטא ולזה נראה דהכוונה למ"ש דהוי איסור דבוק וק"ל:

דף קי:

מ"ש למיסר נפשה. כעין זה לעיל דף יב ע"ב:

רש"י ד"ה כפתוהו וכו' אבל מצות עשה. עי' ברא"ם פרשת יתרו י"ח פסוק כ':

תוס' ד"ה טלית וכו' דנשים מברכות. עי' בהגהות אשר"י פ"ג דסוכה סי' ל"ד:

בא"ד מ"מ לא דמי לטלית כו' (עי' חי' שו"ע או"ח סי' י"ד מג"א סק"ח):

דף קיא.

כחלא עילוי בישרא. (עמש"כ לעיל ק"ח ע"א):

דף קיא:

קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח, עי' בחי' הרשב"א שכ' בשם דעת י"א דס"ל שהקערה לעולם רותחת כהראב"ד וס"ל דמה"ט אף בצונן לאחר הדחת הקערה ואף בנגוב לגמרי בלא רטיבות אסור כדין צונן לתוך חם. לא ידעתי איך יפרשו לישנא דאסור לאכול בה רותח הא לדידהו אף צונן לעולם אסור. שוב מצאתי בחדושי פורת יוסף הקשה כן. (עי' בחי' יו"ד סי' ס"ט בט"ז ס"ק ל"ט):

מה דהקשה על הרא"ש שכתב על ההיא דקדירה שמלח בה בשר דאסור לאכול בה רותח, דע"כ באינה מנוקבת, דאם גם במנוקבת א"כ יהא אסור למלוח ב' פעמים זא"ז, הא הרא"ש בעצמו שם סי' מ"ב כתב בעשה גבינות בדפוס עכו"ם ומלחן בתוכן דאין

נאסרות דהוי טהור מליח וטמא תפל, א"כ ליתא לראיית הרא"ש דאף אם נאסר מותר למלוח בו דאין המלוח מפליט מהכלי, יפה הקשה, וגם אנכי עמדתי כזה ע"ז, ומצאתי בעזה"י בתפארת למשה, ונדחק לחלק דדוקא מכלי עץ אינו מפליט, אבל מכלי חרס מפליט, וכך כתב גם כן בספר באר שבע:

אולם מ"ש עוד הבאר שבע דגם על הר"ן שכתב לראיית הרא"ש הנ"ל יש להקשות כן דלמא הטעם דאין מליחה לכלים להפליט, דהא הר"ן בעצמו כתב שם גבי ההיא פינכא ומיהו אמאי תברה לנקוב נקובי ולמלח ביה, וי"ל דמתוך שאינו נוחה לנקוב כו' הרי משמע דמותר לכתחילה לנקוב קערה שאינה מנוקבת שנמלח בו ולחזור ולמלוח בה. במחכ"ת שגג בזה דבפשוטו י"ל דהר"ן ס"ל כלל לס' דאין מליחה לכלים להפליט, וקושייתו בההיא דפינכא היינו מאותו סברא עצמו שדחה הר"ן לראייתו הנ"ל דיש לומר דמותר למלוח ב' פעמים דאיידי דטרוד לפלוט לא בלע, מה"ט גם באינה מנוקבת יכול לנקוב ולחזור ולמלוח, דהבשר לא יאסר דאיידי דטריד לפלוט לא בלע, ופשוט:

גם מה דהקשה עוד על תירוצו דהר"ן דאינו נוח לנקוב דמכל מקום אמאי תברה הא יכול למלוח בו בשר שכבר נמלח והודח, בדברי הנ"ל לק"מ דהר"ן לא ס"ל דאין מליחה לכלים להפליט, ומה דמותר למלוח משום דטרוד לפלוט לא בלע, וזהו ל"ש למלוח בו בשר שנמלח והודח דבזה שפיר בלע. וגם זה בלא"ה לק"מ דאם לא ינקוב אסור להשהותו מחשש תקלה דיבא להחם בו חמין כמו דאסור להשתמש בו צונן מה"ט כמ"ש הר"ן שם, ורק ע"י נקיבה מותר, דבזה אין הכלי ראוי לשמוש כמו כל כלי מליחה, אבל בלא נקיבה איכא חשש תקלה כנלענ"ד:

שם וצנון שחתכו כו'. בדברי הר"ן נדרים בשיטת הרי"ף דדבר שיל"מ מיד אף במבשא"מ אמרינן דלא בטל, ומה"ט פת שאפו עם צלי דריחא הוי משהו ולא בטל, כיון דאפשר לאכלו בלא כותח, קשה לי מסוגיא דחולין דאמר רבא צנון שחתכו בסכין של בשר דע"י טעימת קפילא מותר לאכלו בכותח, מה מהני טעימת קפילא, הא מכל מקום אם יש בו משהו, גם כן אסור לאכלו בכותח דהוי דבר שיש לו מתירין:

ואולי י"ל דמה"ט באמת אמרינן בסוגיא שם דאמר אביי משמיה דחזקיה צנון שחתכו בסכין של בשר אסור לאכלו בכותח, ועיין בארוך מש"כ (סי' צ"ח) שכתב דמשמע דאביי בא לומר דאסור אפילו ע"י טעימת קפילא, אלא דנדחק שם בטעמא דמלתא, ולפי הנ"ל י"ל דהוא מטעם ישל"מ, ורבא שהתיר י"ל דס"ל דגם ביש לו היתר מיד בטל במבשא"מ, ולא ס"ל כשנויא דר"א בביצה גבי מים ומלח דהוא מטעם ישל"מ, אבל אביי י"ל דסבר כר"א. (וע"ע בתשו' סי' קפ"ט):

שם דגים שעלו בקערה (עי' שו"ת ח"א סי' קפ"ג):
שם מותר לאוכלן בכותח. לפי מש"כ התוס' לעיל ד' ק"ד דכותח הוי מי חלב והוי רק דרבנן, קשה אמאי תני דמותר רק לאכלם בכותח והלא בחלב עצמו יהי' מותר מטעם נ"ט בנ"ט:
בדברי הר"ן בשם הרמב"ן דלא הוי בב"ח אלא היכי דשניהם נו"ט זל"ז (עמש"כ לעיל צ"ז ע"א. ועי' חי' יו"ד סי' צ"ה (דפוס בילגורי'):
עמדתי מכבר להסתפק, די"ל דנ"ט בנ"ט הוי רק היכא דתחילה נפסק הכח הא', כמו דגים שעלו בקערה של בשר, דבתחילה נפסק המבליע ונבלע בקדרה, אבל היכא דבשעה שבשלו דגים נטף שומן על דופן הקדרה מבחוץ, י"ל אף דהולך דרך קדרה לא מקרי נ"ט בנ"ט, דכח הראשון דהיינו הבשר מתפשט בכח אחד להקדרה ולדגים שבתוכו, ויש לי ראיות לזה. (עי' שו"ת ח"ה סי' ל"ג וסי' נ"ב):
נלע"ד דאם בשלו חלב שחוטה בקדירה חולבת ועיר' אותה אח"כ עם בשר דהוי רק בב"ח דרבנן, דהבלוע שבכלי שנפלט הוי נ"ט בר נ"ט, ול"א דוקא היכא דנבלע באינו מינו בזה נקלש טעמו אבל בכה"ג דהפליטה נתערב בחלב שחוטה דהוי מינו נתחזק הטעם ולא נקלש, דאין לחלק דבכל ענין הוי נ"ט בר נ"ט, וראיה לזה מדברי הש"ך (רס"י צ"ג) דבידוע כמה בשר בשלו תוך מעל"ע לבישול חלב בעי' רק ס' כנגדה דמה שנבלע מקודם הוי נטל"פ ואפי' בשלו בו בשר תוך מעל"ע מבישול ראשון א"צ אלא ס' נגד הבשר השני ע"ש, הרי לדעת הש"ך (סי' צ"ד סקכ"ד) דבהוחמו בו מים בכלי איסור אף להסוברים דל"א חנ"נ בשאר איסורים מ"מ מונים משעת חימום בו מים כיון דלא שייך בי' נ"ט בר נ"ט דהיתירא ע"ש א"כ מדשרי בבשלו בשר בתוך מעל"ע ע"כ דגם בכה"ג שייך היתירא דנ"ט בר נ"ט אף דהטעם בשר שבכלי כשיצא נתערב עם טעם בשר אעפ"כ מקרי נ"ט בר נ"ט דהיתירא ודוק. ושוב ראיתי שמפורש כן במ"ש תוס' (ד' קי"א ע"ב) ד"ה הלכתא דבכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו וכו' דהא דמותר לבשל האידנא בקדירה שבישל בה שלמים באתמול ול"א דממעט באכילתו משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתירא, הרי דאף דטעמיה שווים מקרי נ"ט בר נ"ט:

דף קיב.

ההוא בר גוזלא כו' (עמש"כ בשו"ת ס"ס קפ"ג ובחי' פסחים ע"ו. וע"ע בחי' יו"ד סי' צ' בט"ז סקי"ב):
בר"ן ד"ה גרסינן בפרק כיצד צולין וכו' וכתב הרא"ה ז"ל בפירוש ההלכות וכו' וסובר הרב ז"ל דכיון דלמ"ד עילאה גבר סגי בנטילת מקום וכו'. נפלאתי מאד ונשגבה ממני

ולא אוכל לה דאיך שייך להוכיח מזה דלמ"ד עילאה גבר לא נאסר רק כדי נטילה הא התם אחר דחזר על הפסח ונצלה עמו הוי חם בחם ממש וליתסר בס', אע"כ או משום דהיה באמת ס' או כיון דלא הוי רוטב ממש סגי בנטילה וכדכתב הר"ן באמת וצלע"ג:

דף קיב:

אר"נ דגים וכו'. ברי"ף והרא"ש הגי' ואר"נ א"ש:

שם לאסור צירן ורוטבן וכו'. ע"ל דף קכ"ב ע"ב תוס' ד"ה למינהו ודף קכ"ו ע"ב תוד"ה בנבלתה:

בהרא"ש פרק כ"ה סימן מ"ט בנמלח בכלי שא"מ ומקצתה תוך הציר דאסר הר"ף לכל החתיכה דאמרינן דפירש הדם ממקום למקום. ומקרי דם אברים שפירש, והרא"ש השיב עליו דמי הוא הנביא שהגיד דפירש ממקום למקום ואינו יוצא לגמרי ע"ש. והפר"ח רס"י ס"ז הקשה הא בלא"ה ס"ל להרא"ש בפסקיו פ"ק דחולין ובתשו' כלל ב' דפירש ממקום למקום לא מקרי פירש, ונדחק הפר"ח דהרא"ש לדבריו דהר"ף קאמר. ולענ"ד א"צ לזה, דהרי למה דאסר הר"ף החתיכה נשמע ב' דברים הא' דמה שפירש ממקום למקום על ידי חוזק המליחה אינו יוצא עוד ע"י מליחה, וגם מדאסר לאכלו אפילו צלי נשמע דס"ל דדם איברים שפירש במה דפירש ממקום למקום. והרא"ש בתשובה שם השיג עליו בתרתי, וז"ל לא מסתבר למימר שמקצת החתיכה המונחת בציר מונעת העליון שמחוץ לציר לפלוט, ואף אם היה מונע לפלוט הוי דם איברים שלא פירש, וא"ת כשיבשלהו יפלוט, מ"מ יהא מותר בצלי עיין שם, הרי להדיא דאם נניח להר"ף סברתו דדם נבלע ממקום למקום הי' מודה לו הרא"ש דאסור עכ"פ לבשלו, וא"כ משום הכי הוצרך בפסקיו לבא בטענה דמי הנביא שהגיד וכו' כדי להתירו אף בבישול, דבזה לא יספיק ההיתר דפירש ממקום למקום לא מקרי פירש, דמ"מ יאסר בבישול דיפרוש ע"י בישול, ומה שלא חלק הרא"ש ג"כ על גוף יסוד דפירש ממקום למקום לא מקרי פירש, היינו דסמך אדבריו שכ"כ בפ"ק דחולין, כנלענ"ד ברור לפשוט:

דף קיג:

בחלב טמאה, נלע"ד דבשר בהמה בחלב חי' ג"כ לאו דאורייתא, דכמו בחלב טמאה דממעטינן מקרא בחלב אמו כדאמר שמואל ופירש"י חלב אמו היינו של גדי דממעטינן מיני' טמאה, א"כ ה"נ חי' כיון דאינו בכלל גדי ממעטי' מבחלב אמו לאפוקי חלב שאינו מן גדי, ודוק, אח"כ ראיתי שכ"כ לדינא בתפארת למשה וכ' שהוכיח כן מסוגיי' ולענ"ד שכוונתו להנ"ל:

שם שאינו במיתה שנאמר. עי' יבמות דף צ ע"א רש"י ד"ה תרומה טמאה ובגיטין דף נד ע"א ברש"י ד"ה דאכל מיניה וצ"ע ועי' לעיל דף קא ע"א תוס' ד"ה בנטמא ועי' פי"א משנה ג' דפרה וברי"ש שם:

שם המבשל חלב בחלב כו'. ברמב"ם (פט"ו ה"ו) אבל המבשל בשר מתה או חלב בחלב, אינו לוקה על אכילתו משום בב"ח, שאין בב"ח חל על נבילה, דאין כאן לא כולל ולא מוסיף עיין שם, ובאמת טעמא בעי, אמאי לא הוי כולל במגו דחל על החלב, דהא הרמב"ם סובר דבטעמא בלא ממשו הוי רק איסור דרבנן וא"כ החלב נאסר משום בב"ח [ובשלמא להסוברים דטעם כעיקר דאורייתא, אף דמ"מ לגבי החלב הוי איסור חלב ואיסור בב"ח איסור בת אחת, מ"מ י"ל דכולל מקרי רק מגו דהאיסור פעל לאסור המותר, אבל היכא דבלאו איסור זה היה ג"כ אסור, דהיינו החלב אף בלא איסור בב"ח היה אסור משום חלב אף דהחלב אסור ג"כ משום בב"ח דהוי איסור בת אחת מ"מ לא אמרינן בזה כולל, וראיה דא"כ נבילה ביוה"כ ליהוי איסור מוסיף, דבודאי יש אחד בעולם דנעשה גדול ביוה"כ ונימא מגו דחל יוה"כ על נבילה זו, להנולד ונעשה גדול ביוה"כ, דלדידיה הוא איסור ב"א חל נמי על אחרים. (אאב"ה עיין בתשובות אבא מארי (סי' קע) בדברי אחי הג' נ"י שם בד"ה אף כי רחוק). אע"כ דכה"ג לא מקרי מוסיף כיון דמ"מ בלא איסור יוה"כ היה אסור להנולד משום נבילה, ופרט זה עדיין צ"ע]. גם קשה אם בישל נבילה ושחוטה יחד בחלב, יהא חייב על הנבילה משום בב"ח, דהוי כולל מגו דחל על השחוטה חל ג"כ על הנבילה. ולזה נראה דהסברא כך הוא, דבאמת הענין דבב"ח דטעם הבשר שנכנס בחלב אינו אוסר רק החלב ולא הבשר, אלא דטעם החלב הנכנס לבשר הוא דאוסר להבשר והוי ב' ענינים ולא מקרי כולל, ומש"ה גם בבשלו נבילה ושחוטה בחלב לא הוי כולל, דטעם החלב שנכנס לבשר השחוטה אותו הטעם אינו אוסר להנבילה, אלא דטעם החלב הנכנס לנבילה משוי אותו לבב"ח, והוי ב' ענינים ולא מקרי כולל, ונכון. (ועי' חי' ביצה י"ב):

רש"י ד"ה הא דרביה וכו' שאמרו וכו'. עי' ב"ב דף קי"ד ע"ב ברשב"ם ד"ה משום ר"י:

דף קיד.

המבשל במי חלב. קשה לי דמ"ש בשר חיה ועוף דשרי בבישול ובהנאה כיון דהוא דרבנן ה"נ מי חלב, וראיתי בתפארת למשה שכ' לחלק דהני דהכא שהם מן מיני בהמה טהורה שנאסר מדאורייתא, ומ"מ קשה לי היכן מצינו כן, דמההיא דגוזל דנפלה לכמכא וכן דגים שעלו בקערה של בשר דמותר לאכלו בכותח משום נ"ט בר נ"ט אף דכותח הוא במי חלב וזהו ראיית תוס' מזה מוכח רק דבאכילה אסור אבל בישול לא מוכח, ואם

מלישנא דהמבשל במי חלב פטור דמשמע פטור אבל אסור וכמ"ש הרא"ש, הא י"ל כמו דמפרשי' כל הבשר אסור לבשל דהיינו לאכול ה"נ י"ל דהמבשל במי חלב היינו האוכל [ואדרבה בזה מרווח סוגיא יותר במה דפרכינן מהך ברייתא על מ"ד דהמבשל חלב בחלב אינו לוקה דהא בהך ברייתא פיגול ונותר וטמא שבשלו בחלב חייב, דקשה דלמא הברייתא מיירי רק לענין בישול וכן הקשה המהרש"א, ותירוצו דפירכת הש"ס ללישנא דכיון דאאכילה לא לקי אבישול נמי לא לקי דחוק קצת, גם לשון רש"י אינו מורה כן שכתב אלמא דגדי רבייי' והו"ל לומר אלמא דעכ"פ אבישול היה לקי ולפי הנ"ל דכיון דקתני בהך ברייתא המבשל במי חלב פטור דע"כ דמיירי מאכילה, דבישול אפי' לכתחילה מותר, ה"נ סיפא נותר ופיגול מיירי מאכילה ודוק] וצ"ע. וביותר קשה לי על דם בחלב דלמאי אמרו חז"ל לגזרו באיסור בב"ח הא בלא"ה לא משום דם וא"כ הוי כמו טמאה דמותר בישול והנאה לכ"ע וצע"ג:

תוד"ה פרה ורחל וא"ת חי' ועוף יוכיח, ק"ל הא י"ל על היוכיח פירכא דמה לחי' ועוף דכן אין איסור או"ב ואיסור חלב וגיד נוהג בהן משא"כ בפרה ורחל וצע"ג:

גם יש לעי' על ק' תוס' דלשיטתיי' דזה ידענו דבשר פרה בחלב פרה דהוי אמו אלא דדן בבשר גדי וחלב פרה או איפכא א"כ י"ל דחי' ועוף לא הוי יוכיח דהתם אינו כלל בר בשר וחלב דבמין זו לא אסר' תורה בב"ח אבל בגדי ופרה ורחל דיש בהן איסור בב"ח הן במין חלב הן במין בשר בזה הוי ק"ו דמכ"ש בשלא מינו גדי בחלב פרה או בהיפוך דהוי בב"ח. ודומה לזה במתני' דזבחים פי"ב מי"א אין מזבח יוכיח שאין לו עור מכל מקום:

דף קטו.

וכלאי בהמה גופייהו כו' (עי' תור"ע כלאים אות ל'):

שם שילוח הקן ליתסר (עמש"כ לקן קמ"א ע"א):

דף קטו:

ומה ערלה שלא וכו'. עי' ב"מ דף נג ע"א תוס' ד"ה ועולה:

רש"י ד"ה משום דאיכא למימר וכו' דמה לחורש. עי' נדה נה ע"ב תוס' ד"ה כי:

תוד"ה מה (עי' חי' פסחים כ"ד):

תוד"ה כלאי וכו' ואין להקשות מה לערלה. עי' סוכה דף לה ע"א תוד"ה לפי:

דף קטז.

במתני' המעמיד בעור קיבת כשירה אם יש בה בנ"ט אסורה, הרי דבליכא נ"ט מותר, ומה דלא אסור מדין מעמיד, הר"י מיג"ש נתן טעם דמעמיד באיסור הוא דלא בטל, אבל לשוויה בב"ח ע"י מעמיד לא, והכי פסקינן בש"ע יו"ד (סי' פ"ז סי"א), והא דאינו אוסר

משום מעמיד דנימא דתחלה נכנס מעט חלב בעור הקיבה ונעשה העור הקיבה נבילה והוי מעמיד בדבר איסור, צ"ל באמת כמ"ש הש"כ (סי' פ"ב ס"ק ל') כיון דלא הוי רק בב"ח דרבנן לא חשבינן ליה כגופו של איסור ממש לענין מעמיד, ובאמת ראיית הש"כ חלושה די"ל דרק התם מומר, דיש בזה סניף הסוברים דגם צלול הוי כפירשא, ולדברינו ראיה ברורה להש"כ מדינא דמעמיד בעור קיבת כשירה. (ועי' באורך בתשו' סי' ר"ז):

מה שכ' ידידי דהחלב מקבל טעם משום ההעמדה, אבל העור לא קבל טעם מהחלב, אני לעצמי דנתי דענין ההעמדה היא ע"י שהעור בחלב איזהו ימים וממילא הוי כבוש. (עתה דרך מקרה פתחתי ס' תפארת למשה ואזדמן לי דברי' בסי' פ"ז שהוכיח כן ממאי דלא דנין דהעור נע"נ, אע"כ דמ"מ אין בו דין מעמיד):

תוד"ה מה (עי' חי' פסחים כ"ד. ובחי' על הרמב"ם ה' שבועות פ"ה ה"ה):

תוד"ה המעמיד. המרדכי פ' אין מעמידין הביא ראיה מהא דאמרינן מפני מה אסרו גבינות עובד כוכבים מפני שמעמידים אותם בעור קיבת נבילה ואמאי אינו אסור ג"כ בהנאה משום בב"ח, אע"כ כיון דהוי רק דרך כבישה דרבנן אינו אסור בהנאה, וקשה לי הא באמת קשה למאי נקט הטעם דמעמידים בעור קיבת נבלה הא גם בעור קיבת כשירה הוי בב"ח וכן הקשו תוספות, ותירצו כיון דהוי רק בב"ח דרבנן לא חיישינן לספיקא, וכן למה שתירצו הר"י מיג"ש והרמב"ם דבאמת יש מהסתם ס' בחלב ואיסורו רק מעמיד וע"י מעמיד לא נעשה בב"ח, וממילא בזה אזדא ג"כ ראייתם דלענין הנאה משום בב"ח ליכא דהא משום מעמיד לא נעשה בב"ח, וכיון דהמרדכי לא ס"ל להנך תירוצים ישאר קושית תוספות דלמאי נקט נבילה הא בכשירה ג"כ אסור משום בב"ח וצ"ע. גם קשה לי על תירוץ המרדכי דגבינות לא נאסרו בהנאה דכבוש מותר בהנאה, וכן לפמ"ש דלתוספות לענין הנאה הוי ספק דרבנן, מ"מ עדיין קשה יהא גבינות דעובד כוכבים אסורים לעשות מהם תבשיל דאם העובד כוכבים העמיד בעור ונבלע טעם בשר בחלב בכבישה, כשעתה מבשל אותו הבלוע בתוך החלב הוי עתה בישול ועבר משום בישול בב"ח וגם בבשלו יהא אסור בהנאה וצ"ע:

דף קטז:

חומר בחלב מבדם. מדלא חשיב שחלב מבושל עובר עליו ודם מבושל אינו עובר כדאמר זעירי מנחות ד' כ"א מוכח דלא קיימא לן כזעירי בזה. וכ"כ הר"ן בחי' במסכתין ד' ק"כ ע"א ד"ה תנן כו' ע"ש. וק' לי דמ"מ יקשה לזעירי אמאי לא חשיב חלב שבשלו:

רש"י ד"ה הרי זו וכו' הוה לי' מין במינו. עי' לעיל דף צט ע"ב תד"ה שאני:

תד"ה ומי וכו' בלאו הכי וכו'. עי' כתובות נה ע"ב תד"ה מתנת. יבמות דף כז ע"ב תד"ה ורב, ולקמן קכ"א ע"ב תד"ה ומי:

דף קיז:

רש"י ד"ה המכונס אם נגע ונכנס למקדש, אבל בדף קכ"א כתב רש"י ד"ה חייבין עליו משום נבילה בין שאוכלו ובין שנוגע בו ונכנס למקדש, ומלשון תוס' שם כמו שפי' בקונטרס בלשון אחר, נראה דס"ל דהוי כמו ב' לשונות ברש"י דבפירושו במתני' משמע דמיירי רק לענין טומאה ונכנס למקדש, ומפירושו בגמ' מבואר דס"ל שחייבים עליו מיירי ג"כ מאכילה דחייב על לאו דנבילה:

תוד"ה האלל ה"א שאר גידים מטמו אפי' טומאת נבילות בצירוף, קשה לי אמאי לא כ' בפשיטות דהו"א שאר גידים מטמאין בין אוכלים בין נבילות אפי' בלא צירוף ולמה נקט נבילות בצירוף דוקא:

תד"ה ולא וי"ל דס"ד לריבויי מריבוי' דיטמא, ק"ל לפי"מ דאמרי' בסוגיין דל"צ ריבוי דיטמא דלא גרע מיד אלא דמלתא דאתי' בק"ו טרח וכתב לה קרא, וכה"ג דעי"ז דכ' קרא יתירא דיטמא מוכרח לכתוב עוד קרא למעט עורה ע"י צירוף ולא מצינן כן בעלמא:

דף קיח.

יד יתירא כתיב. עי' נדה דף כו ע"א תוס' ד"ה מן התנור:

שם הו"א דיו לבא כו'. ק"ל למאי צריך לזה הא י"ל דמה להנך דטומאתן מרובה היינו על האוכלי' שמקבלי' טומאה כיון דמקבלי טומאה מראשון ושני מקבלי טומאה ג"כ מיד, אבל אדם דאינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה אינו מקבל טומא' מהיד וכיון דפרכי' לעיל על המטמא דהיינו הזרעי' שכן טומאתן מרובה כיון דמקבל טומאה מראשון מש"ה מוציא טומאה ע"י יד מכ"ש דיש למפרך כן על המקבל טומאה כיון דמרובה טומאתו לקבל טומא' מקבל טומאה ג"כ ע"י יד וצע"ג:

דף קיח:

מקרא נדרש לפניו ולא לפ"פ. לפ"ז ממילא ר"ש שגמר להכשר דהא דכל זרע זרוע דמרבי' בי' שומר כתיב גבי כי יותן מים דהיינו הכשר, וא"כ יקשה לדוכת' מנ"ל דשומר מצטרף מיתורא דקרא דלהכניס ולהוציא [הוא ק"ו] מיד הא צריך קרא לשומר להכשר, וצע"ג:

שם ואין שומר לפחות מכפול. ע"ל דף קכ"ד ע"ב תוד"ה אבל:

דף קיט.

רש"י ד"ה ואי בשומר ע"כ שומר הוא שכל זמן כו'. ואף [ד]היכא דא"א לבא לידי מגע לא מטמא משום שומר כמו לק' קכ"ה קולית נבילה סתומה, צ"ל דהכא מיקרי אתיא לכלל

מגע דאילו מאהיל על העצם שנגד המוח טמא משום טומאה בוקעת ועולה והוי כמגע, ועי' מהרש"א דף קכא ע"ב בתד"ה נוגע אין:

תד"ה רי"א, ומהך מלתא לא הוי שמעי' דס"ל כאחרי'. ק"ל דהא בלא"ה הוצרך מלתא דר"י לענין דיש יד פחות מכזית, וע"כ דקושייתם דמ"מ אייתר מה דאמר דיש שומר פחות מכפול, וא"כ מה הועילו בתירוצם דהא ליכא למטעי דס' כת"ק דהא לת"ק כיון דאין שומר פחות מכזית מכ"ש דליכא יד, ומוכח דס' כאחרים וכיון דאמר דאין לו שיעור ידעי' דאחרים ס"ל דיש שומר לפחות מכפול וידעי' הכל וצ"ע:

דף קכ.

תנן התם הקפה. עי' שבועות דף כג ע"א תוס' ד"ה גמר, וצ"ע:

חכם א' הקשה לי על דברי הרמב"ם דחלב טמא אין לוקין וממילא ה"נ בצירן ורוטבן דמדמי להדדי בריש בכורות וכ"כ להדיא הפרמ"ג בפתיחה להל' מליחה א"כ יקשה מסוגיא דף ק"כ נימא דיו עד דאיכא כזית והא ממילא ליכא מלקות. ונלע"ד די"ל דבחלב טמאה דאין לוקין ח"ש אינו אסור מה"ת דאף דהטעם משום דחזי לאצטרופי היינו היכי דע"י צירוף לקי, ואף דבשבת דצ"א ב' כ' תוס' דבתרומה טמאה דבעשה גם ח"ש אסור אינו מוכרח דיסבור הרמב"ם כן:

גם אף לתוס' מ"מ הא כ' שם דכזית חמיר יותר דזית הוא שיעור ללקות עליו בכל מקום וא"כ כזית של צירן חמיר יותר מכ"ש שלהן והוי ס"ד מכח דיו דגם בשרצים כן דפחות מכזית לא יהא חמור איסורי' ונ"מ לחולה ויש ציר חצי זית מטמא וכן יש ציר חצי זית משרצים דאין הפרש בין זה לזה מש"ה כתיב להדיא בשרצים וממילא כעדשה ציר משרצים חמיר איסורי' דבשרצים כעדשה שיעור חשוב וא"כ נותנים לחולה דוקא הציר מב"ט דלא חמיר כ"כ ועי' בתוס' סוטה דכ"ח א' ד"ה מה ת"ל דהתורה עשאה כודאי אף דאין לוקין שיהא עונשו חמיר:

תוד"ה לרבות וי"ל דוקא במילי דשתיי' וכו', ולכאורה תמוה מסוגיא דשבועות כ"ג דפרכינן כיון דאמר שלא אוכל אתסר בשתיה, הא בזה לא אתסר באוכלים שנימוחו לשתותו, ומצד שלא אשתה חייב גם במשקים כאלו, ואף דמתני' מיירי ודאי דשתה משקים גמורים, מדקתני רישא שלא אוכל ואכל ושתה דא"ח אלא אחת, משמע דשתה בענין דעבר על השבועה, וא"כ ע"כ דלא מיירי בהמחה ושתאן, א"כ גם הסיפא אכל ושתה חייב ב' מיירי בכה"ג דשתה משקים גמורים, מכל מקום חייב מטעם כולל מגו דחל על שתיית מאכלים מחויים, חל גם כן על משקים גמורים (וע"ע בתשו' סי' קנ"ד): בא"ד ושתי להו. עי' נדה דף לב ע"א תד"ה שתיה:

דף קכ:
דאיתקש לבכורים. עי' מנחות דף יח ע"א תוס' ד"ה לחם:
שם ומינה מה בכורים כו'. (עי' תור"ע בכורים אות י"ט):

דף קכא.
רש"י ד"ה נבילת עו"ט לקבל טו"א מן השרץ (עי' חי' בכורות דף י'):
תוד"ה והוא כמש"פ בקונטרס (עמש"כ לעיל קי"ז ע"ב):

דף קכא:
חזקיה אמר אינה לאברים (עי' תור"ע טהרות פ"א מ"ג):
תוס' ד"ה ומי וכו' ניחא ליה. עי' לעיל דף קטז ע"ב תוד"ה ומי:

דף קכב:
תד"ה למינהו וי"ל דהכא כל הנהו וכו'. וק"ל דלפ"ז מ"ש רש"י דהי מינייהו מפקת, הא מה"ט יש להפיק צירן ורוטבן כיון דכתיב אלה ולמינהו להפסק [ומסתבר] יותר לדרוש לענין עורותיהן, דיש טעם לחלק בינייהו. משא"כ לענין צירן דהא השתא ג"כ דמוקמי' אתרווייהו מ"מ לא מוקמי' למינהו על צירן ורוטבן, וא"כ מה"ט גופי' עכ"פ מרבינן ודאי עורותיהן וא"כ מנ"ל כלל לרבויי צירן וצ"ע:
תוס' ד"ה לגבל כו' דמדת המיל ז' ומחצה ריס. כדאיתא ביומא דף סז ע"א:

דף קכג:
רש"י ד"ה מטמאה במוקדשין, כלומר אם של מוקדשין היא, וכ"נ דעת הרז"ה שכ' בדף ע"ד ע"ב בהא דאמרי' שם איתיבי' ר"ל לר"י הבשר מגע נבילה וכו' ונ"ל מדר"מ פריך דאי מדרבנן דקאמרי אין טריפ' שחוט' ומטמא במוקדשין הא קיימא לן קודש מכשירתן עכ"ל, ואם איתא דמיירי בחולין לטמא מוקדשין א"כ ל"ש קודש, אע"כ דס"ל להרז"ה דהמוקדשי' היינו אם מוקדשי' היא, אבל מלשון רבינו פ"ב ה"ח משאה"ט מבואר דמיירי לטמא הקדש, וכן הוא ברש"י לעיל ע"ג ע"א מטמא מוקדשין מדרבנן, והמהרש"א בדף ע"ד ע"ב נקט בפשיטות כדברי המאור ומוכיח דרש"י לא דוקא נקט בן ט' חי ולענ"ד דדברי רש"י דע"ג אינם מורי' לזה, ולשון רש"י כאן צל"ע:

דף קכד.
וכמה כל שהוא. עי' ב"ב דף קנ ע"א תוס' ד"ה מכל:

דף קכה.
וקולית השרץ. לאו דוקא דהא שרץ מטמא בכעדשה אלא דעיקר פירכא מנבלה ושרץ דנקט אשגירות לישנא הוא. רמב"ן בחידושי ב"ב דף ע"ז ד"ה אין אותיות:

תוד"ה א"ה דעכשיו לא קאמר וכו', עי' מל"מ פ"י מה' ק"פ ה"ב וכן מסוף הסוגיא דקאמר כו', ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים דפשיטא דמיירי דיש בהם מוח עכשיו, ופירכת הש"ס דאם איתא דשימוש נותר במה ששימש כבר אם אין בו עכשיו אינו מטמא את הידים וה"נ לא חל עליו חיוב שריפה, א"כ נתברינהו ונחלצה למוח דידהו ואח"כ לא יהי' לו עוד דין שימוש נותר ולא לבעי שריפה, אע"כ כיון דכבר הי' פעם א' משמש נותר חל עליו כל דין נותר ופשוט, וא"כ הסוגיא עולה יפה כפי דרכם של תוס':

ומה שיש לתמוה הוא רק על לישנא דתוס' שסיימו ובפסחים דבעי לאתויי וכו' היינו שהי' בה מוח כבר, וזה בודאי תמוה דהא אמרי' להדיא ונחלצה למוח דידהו דיש כבר עתה מוח, וגם אם מיירי דעתה אין בו מוח היכי שייך טעמא דברייתא מפני התקלה מלבד קושיית הרב זצ"ל דהא אין בו משום שב"ע, בלא"ה תמות דהא ל"צ כלל לשבר אותם אלא להשליכם כמו שהן, וגם מה דסיימו דפשיט' דטעוני' שריפה מפני המוח, מה פשיטות הוא הא צריך לאשמועינן דאין לו תקנה לשברם ולחלץ המוח וכר' יעקב דהיתה לו שעת הכושר יש בו משום שב"ע, וגם מה בקשו תוס' בזה הא הסוגיא עולה בפשטא וכנ"ל. סוף דבר שדברי תוס' אלו שגבו ממני. ה' יאיר עיני:

דף קכה:

מלא תרווד רקב. (עי' תור"ע אהלות פ"ב מ"א):

שם קסבר ר' יוסי טומאה טמונה. עי' עירובין דף עט ע"א תוס' ד"ה הרי הוא:

דף קכז:

והתולש מהן. עי' שבת דף קנ ע"ב תוס' ד"ה במחובר:

תוד"ה ומ"ס (עמש"כ לעיל דף ע"ג ע"ב):

דף קכח.

צריכות הכשר שני. עיין נדה דף נ' ע"א תוד"ה שזרען:

רש"י ד"ה ומהדר וכו' שהוא טומאה דרבנן. תמוה לי הא ט"י הוא טמא דאורייתא לפסול תרומה בנגיעה, עיין סוטה דף כ"ח ובתוס' שם, והו"ל לרש"י לומר דט"י קליש טומאתו, וצ"ע גדול, (ועי' חי' על הרמב"ם פ"י מאה"ט):

דף קכט.

אמר אביי הרי אמרו. ע"ל דף י"ג ע"ב תוס' ד"ה תקרובת:

דף קכט:

מ"ט דר"ש כו' (עמש"כ לעיל דף ע"ג ע"ב):

דף קל.
רש"י ד"ה הזרוע והלחיים וכו' משום דבעי וכו'. עי' לקמן דף קלח ע"ב ברש"י ד"ה לבד מראשית הגז:
תוד"ה תיתי הומ"ל נמי תיתי מכלאים וטרפה. מה דנקטו בלשונם וטריפה הוא אשגירות דלישנא דהא טריפה פטור ממתנות כדאיתא במסכתין דף קל"ו ע"ב:

דף קל:
או שאכלן פטור. עי' לקמן דף קלז ע"ב תוס' ד"ה עד:
שם מתנה לכהן ע"ה. עי' מנחות דף יח ע"ב תוד"ה מודה:
שם וחכ"א עני היה באותה שעה. הרמב"ם בפי' כתב וז"ל וא"ח לשלם כשיחזור לביתו אלא במידת חסידות עכ"ל, וכן דקדק בחבורו פ"ט הט"ו מהמ"ע שכתב ולכשיגיע לביתו אינו חייב לשלם דמשמע דחיובא הוא דליכא אבל מד"ח איכא, ותמוה לי טובא הא להדיא איתא בסוגיין דהא דאמרו חכמים עני היה באותה שעה אבל עשיר לא היינו דעשיר משום מד"ח אבל מדינא גם עשיר פטור דמזיק מתנות כהונה פטור, הרי דהך ס' דעני היה באותה שעה מהני לפוטרו גם ממד"ח וצ"ע:

דף קלא.
אי איקרו עם. עי' שבועות דף יד ע"א תוס' ד"ה כולן:

דף קלא:
ומ"ס לא איקרי עם. עי' ברש"י בחומש בפ' ובריתך ינצורו דשבט לוי מלו בניהם במדבר וביהושע ה' ה' וכל העם הילודים במדבר לא מלו משמע דלוים לא איקרו עם:
שם עולא הוה יהיב וכו', הנה בשארי מתנות כהונה כגון פדיון הבן וכדומה לא נתפרש דינו להדיא, ונראה דתליא בזה דלעולא דאמר כהן ואפילו כהנת במשמע אלא דבמנחה יש מיעוט דאהרן ובניו כתיבי, א"כ פדיון הבן וכדומה דמי למתנות ונותנים לכהנת, אבל לראב"י דאמר דהוי מיעוט אחר מיעוט א"כ י"ל דדוקא במתנות דגלי קרא אבל לא בעלמא, וא"כ לפ"מ דאמרינן והלכתא כעולא ממילא דגם בשאר מתנות כהונה הכי הוא, זולת דנדחק דהלכה כעולא ולא מטעמיה, ובתוספות קידושין כתבו בחד תירוצא דרב כהנא שקיל פדיון הבן בשביל אשתו, ואפשר דמה"ט נקט רש"י בחולין בההיא דרב כהנא דאכיל בשביל אשתו דכהן אפילו כהנת משמע, דמהיכן פסיקא לרש"י זה דלמא טעמיה כדראב"י דהוי מיעוט אחר מיעוט, אלא דמההיא דקידושין דשקל סודרא לפדיון הבן מוכח דרב כהנא ס"ל דגם בשאר מתנות כן והיינו דסבר כעולא וכנ"ל, וראיתי בפ"י קידושין דתמה על תוספות הנ"ל דדוקא במתנות דגלי קרא אבל לא בעלמא, ונפלאתי

דנהי דלראב"י הכי הוא אבל לעולא הא ליכא לימוד במתנות אלא מסברא דכהן אפילו כהנת משמע א"כ י"ל דר"כ ס"ל כעולא ולדינא צ"ע, שוב ראיתי שהרא"ש סוף בכורות ובת' הרשב"א סימן תתל"ז כתבו בפדיון הבן דוקא לזכרים דכמו דאמרינן במנחה לאהרן ובניו כתיב ה"נ בפדיון הבן כתיב ונתת הכסף לאהרן ובניו וכ"כ הרמב"ם (פ"א מהל' בכורים ה"י) וכן העלה בת' הרדב"ז (סי' קצ"ו):

דף קלב.

אהרן ובניו כתובין. עי' סוטה דף כג ע"ב תוס' ד"ה כהן:

שם ר"פ אכל בשביל אשתו. הקשה ש"ב מעכ"ת בבכורות (דף מ"ז ע"א) הניחא למר בריה דרב יוסף וכו' אלא לר"פ במאי מוקי לה, הא קיימא לן ביו"ד (סי' ס"א ס"ח) במתנות כהונה ישראל שנשא כהנת פטור מן המתנות, ומקורו מדברי הרשב"א דיליף בק"ו כיון דאמרינן נותנים לו בשביל אשתו מכ"ש דהוא פטור, א"כ ממילא למה דס"ל לתוס' קדושין (דף ח' ע"א) דיכול לקבל פדיון הבן בשביל אשתו א"כ ממילא בכהנת שבעלה ישראל פטור מפדיון הבן, א"כ מאי פריך הכא, דלמא ר"פ ס"ל כמ"ד גבי מתנות שנתן לכהן אפילו כהנת במשמע, ממילא גם בפדיון הכי לפי דברי תוס' הנ"ל וא"כ פטור מפדיון, והא דאר"פ לעיל דוקא דאי עבר מכותי היינו בלוי' דאין נותנין לו בשביל אשתו, דגם ללוי עצמו אין נותנין משום הכי חייב בפדיון, משא"כ בכהנת עד כאן קושייתו:

כבר הקשיתי כן זה ימים רבים, ומה דהוסיף מעכ"ת לפלפל דהא ר"פ עצמו סבר כן כדאיתא בחולין ר"פ אכל בשביל אשתו, ואך בזה י"ל דלמא טעמא דר"פ כדראב"י דכהן ולא כהנת, אלא דהוי מיעוט אחר מיעוט דלרבות, וא"כ זהו רק במתנות, אבל לא בפדיון, ומ"ש תוס' קדושין דגם בפדיון הכי הוא, היינו לטעמא דעולא דכהן אפילו כהנת במשמע, דבא לאורויי לאפוקי דל"ת כאידך טעמא דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דכיון דחזינן באמת דר"כ שקיל סודרא בפדיון הבן, מוכח דס"ל דהטעם לכהן אפילו כהנת במשמע, אבל מ"מ עדיין קשה, דמנ"ל למפרך, דלמא גם ר"פ ס"ל כטעמא דכהן אפילו כהנת, וגם מפדיון הבן נותנין לישראל בשביל אשתו כהנת וממילא מכ"ש דהוא פטור מלפדות עכ"ד:

נ"ל דהא ודאי מה דדן הרשב"א בק"ו כיון דנותנים לו כ"ש דהוא פטור, אין זה מסברא דכל אימת דנותנים לו הוא פטור, דהא בחולין (דף קל"ב) ילפינן מאת העם ולא מאת הכהנים הרי אף דנותנים לכהנים מ"מ איצטריך קרא למפטר כהנים מליתן, וכן מצינו במעשר עני דמוציאין ממנו, כדאיתא בחולין (דף קל"א ע"א) אף דאחרים נותנים לו, א"ו דאין זה ק"ו, דאף דנותנים לו, מ"מ צריך ליתן ולקיים מצות נתינה, אלא דבמתנות אמרינן

הכי, כיון דאחרים נותנים לו בשביל אשתו אף דהוא אינו כהן, וע"כ הטעם דודאי ניחא לה והיא נותנם לו, מש"ה ילפינן בק"ו דהוא פטור מליתן, דהוי כאלו נתנם לאשתו והיא חזרה ונתנם לו, ואף דלא עשתה קנין מ"מ לא גרע ממכירי כהונה, כדאיתא בחולין (דף קל"ג) האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן וכו' במכירי כהונה, הרי אף דלא אתי ליד כהן מ"מ יוצא ידי נתינה במה דנותן לאחר בשביל הכהן, כיון דהוא ממכירי כהונה כמאן דמטא לידיה דמי, ה"נ אשתו לא גרע ממכירי כהונה, וכמו אם אמרה ליתן לאחר יכול ליתן לאחר עבורה, והוי כבא ליד אחר ממנה, הכי נמי במה דניחא לה שיחזיקם לעצמו, הוי כבאו לידו ממנה וכדמצינו גיטין (דף ל' ע"א) דמכירי כהונה יכול לומר שהבעלים יחזיקו המתנות לעצמו עבורם:

וכיון שכן, י"ל דוקא במתנות דהוא בעין בזה שייך לומר דכבאו לידה דמי, דגם במכירי כהונה לא מצינו רק בדבר בעין, דאף דבשעה שאומר הכהן ליתן לאחר עדיין ליתא למתנות בעולם, מכל מקום אחר כך כשבאו לעולם כמטי ליד כהן דמי ונותנם לאחר עבורו, אבל בפדיון הבן דאינו דבר בעין אף אם מפרש זה יהיה לפדיון, מכל מקום הא אין החיוב דוקא על דבר זה, ולא יצא מרשות נותן עד דמטי לידיה דכהן, וכמו בלוה דמיחד מעות שיהיה לפרעון החוב לא נכנס לרשות המלוה, ולא יצא מרשות הלוה בשום דבר עד דבא ליד המלוה, אף דלא גרע המלוה ממכירי כהונה דהא מחוייב ליתן לו, וא"כ אין הבעל יכול להחזיק הפדיון לעצמו בשביל אשתו, דאינו יוצא ידי נתינה עד דלמטי' לידה:

גם אף אם נימא דגם בפדיון פטור, מ"מ הא ודאי מדקתני במתני' ילדה היא וכהנת היא ולויה ולא נקט היא וישראלית שנפדה בנה, ודאי דבעי למנקט רבותא, אף דלא היה על שניהם חזקת חיוב דהא' מהם מעולם היה פטור, אעפ"כ בעלה של ישראלית חייב, אף דא' מהולדות פטור מעיקרא, מ"מ הא חייב עבור בנו היכא דאיתא, ומכש"כ בא' שכבר נפדה דאין לו על הולדות שום פטור רק שא' כבר נפדה ממילא דזה שיודע שהוא לא פדה דהוא חייב, א"כ שפיר פרכינן דבאי עיברה מישראל דיש בו חיוב פדיון כמו בלויה דאי עברה מישראל, אלא דבעל הכהנת פטור דמחזיק בשביל אשתו כאלו זכתה ונתנתם לו כמו במכירי כהונה וכנ"ל, א"כ שניהם היו בחיובא, רק דבעל הכהנת כבר פדה בנו, דזכה בשביל אשתו, א"כ מאי אריא דנקט כהנת ליתני בן ישראלית שנפדה בנה, וק"ל:

דף קלב:

ולית הלכתא כוותיה. עי' לעיל דף לז ע"ב תוס' ד"ה שלא ודף קלא ע"א ד"ה ה"ג ודף קלד ע"ב ד"ה ראשית:

דף קלג.

עם העובד כוכבים. עי' בכורות דף ב ע"ב תוס' ד"ה אסור:
רש"י ד"ה זכי לי וכו' דקיי"ל (ר"ה יח א) וכו'. עי' ברש"י שם שכתב בהיפוך מבכאן:
תוס' ד"ה קבלות וכו' לא משתעי בקבלה. עי' זבחים דף ד ע"א:
תוד"ה לבר ואילו לא הי' נוטל כו' (עמש"כ רבינו בגל' המג"א סי' קכ"ח ס"ק ע"ה):

דף קלד.

ורמינהו חורי הנמלים כו', כ' תוס' דגם מדרבנן פריך דס"ל ג"כ דספק לקט לקט אלא דס"ל דהתחתונים כיון דנוטין להשחיר בודאי מישן הוא, ודלא כפירש"י דהפירכא בדרך סתם מתני' ר"מ, ולשיטת רש"י קשה דאמאי פרכינן בדרך סתם מתני' ר"מ ולא פרכינן יותר סתמא אסתמא דמתני' דפאה פ"ז מ"ד אם ספק לעניים. ונראה בפשוטו בכוונת תוס' דמפשט פשיטא להו כן דרבנן ס"ל ג"כ ספק לקט לקט מדס"ל העליונים לעניים, והא פשיטא דעליונים אפשר דמן הקמה הביאו מחדש, ולרש"י באמת קשה טובא למה עליונים לעניים, והנה דברי הכ"מ שהביא התי"ט פאה פ"ד מי"א בטעמא דהרמב"ם דפסק כר"מ דהכי משמע מסוגיא דפ' הזרוע, בהכרח צ"ל דהרמב"ם לא יסבור כהתוס', וגם פרש"י דחיקא לי' דהפירכא יהי' מסתם מתני' ר"מ, אע"כ דהלכה כר"מ ופרכינן מכח ההלכה. ובאמת אם ננקוט דלא כהתוס' הו"ל להכ"מ לומר ביותר דטעמא דפסק כר"מ משום דהוי מחלוקת ואח"כ סתם מכח סתמא דפרק ז' מ"ד:
שם ר"מ אומר הכל לעניים. במרדכי הקשה דניזיל בתר רובא ונימא דכל דפריש מרובא פריש שהוא מהקמה של בעה"ב, והא ברובא דאיתא קמן ר"מ מודה, ותירץ רבינו ברוך דה"ט דגלי קרא עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו, ומה שתירץ שם עוד כבר תמהו בזה המל"מ פ"א הי"ד מהלכות טומאת משכב ומושב, ובטורי אבן בר"ה באבני מלואים בדף י"ד ד"ה ונהג ב' עשורים עי"ש:
שם א"ל אביי והרי עיסה וכו', מ"ש מעכ"ת הרב נ"י דלשיטת ר"י [בתוס' בכורות כ"ד] דבבכור הוי חזקת חולין, בודאי יקשה גבי חלה להוי חזקת פטור, ספר תורת יקותיאל אינו בידי (וכבר הבטיח לי ב"ד הרב מו"ה עקיבא נ"י לשלוח לי ספרי חמיו הגאב"ד המבורג נ"י ולא ידעתי על מה ככה עיכובא וחושש אנכי ששלחם ולא באו לידי לנכון), ואולם אעפ"כ י"ל דהא ודאי גם לר"י פשיטא דבחתיכה ספק חמץ ספק מצה שנמצא בפסח לא הוי חזקת היתר שהי' מותר קודם פסח, והיינו משום דגם אז ידענו דבזמן איסור חמץ יהי' זה ספק איסור, רק גבי ולד י"ל דדנין עתה קודם לידה מכח חזקתו דלעולם לא ישתנה לאיסור ע"י הלידה, והיינו דלא נתחדש לנו ידיעה אחרת ממקודם

ומיד היינו דנין דלא יאסור ע"י הלידה, משא"כ גבי גר שנתגייר אילו ידענו מאז שבעל הקמח יתגייר ממילא ידענו מכבר דאפשר שיבוא קמח זו לכלל חיוב בעת גלגולו דשמא יהי' הגלגול אחר הגירות, וכיון דהוא גר בפנינו ואנו דנין על שעה זו ולגבי זה מעולם הי' ספק. ודבר זה אין הזמן אתי להאריך עוד כעת כי בלא"ה מצינו כמה פעמים דהחמירו חז"ל שלא לסמוך בחזקה כמו ביבמות פ"ג (ל"א ע"ב) יגיד עליו ריעו:

דף קלד:

א"ל לעני ולגר כו' הכי איתא בירושלמי ריש פ"ח דפאה בשם רשב"י:

שם וכנגדו ברגל שוק. (שי' שו"ת ח"ב סי' כ"ח):

רש"י ד"ה קמה וכו' מתניתא אחריתי וכו'. עי' תשובת הר"י מיגש סי' ו':

דף קלה.

עד שצבעו. כאן שייכים דברי תוס' לקמן דף קלז ע"ב ד"ה עד שצבעו:

מסתפקנא אם גם בא"י בלוקח (גז) צאן מנכרי דפטור כיון דנהיגים כר' אלעאי ולדידיה בכה"ג גם בא"י פטור דילפינן נתינה נתינה מתרומה דגדל בפטור פטור כדאיתא בסוגיא דף קל"ו ע"א:

רש"י ד"ה אלא ברחלים כדמפרש בגמ', תמוה לי הא זהו לא לפי הס"ד ולא לפי המסקנא ולא נזכר כלל דעזים לאו גז הוי אלא דממעטי' אי מגז"ש דמוגז כבשים, אי מקרא דלעמוד ולשרת, ואולי י"ל דרש"י נקט הס"ד דמכח הגז"ש ילפינן דגז הוי רק דכבשים, ובפרט למ"ש תוס' דהוי גילוי מילתא בעלמא והיינו דמקרא וגז כבשים הוי גילוי מלתא דגיזה הוי רק דכבשים:

תוס' ד"ה והא בעי העמדה והערכה. עי' מעילה דף טו ע"א תוס' ד"ה ואפי':

דף קלה:

ואלא ביתך למאי אתא. עי' מנחות דף מד ע"א תוס' ד"ה טלית וברשב"א בחידושיו שבת דף קלא ע"ב ד"ה הואיל:

תוד"ה ורבנן, וא"ת לרבנן נמי תקשי, ק"ל הא בפשוטו י"ל דרבנן ס"ל דהקרא רצה להפסיקן שלא נלמוד דלכל מילי דינו כתרומה דאינה נוהגת אלא בארץ ושלא ליתן ממינו על שאינו מינו וכדס"ל לר' אלעי באמת וכדפרכי' לקמן דנילף הכל מתרומה וצ"ע. ואפשר דתוס' ס"ל דלא הוי כלל ענין היקש אלא מכח דגנך הוי כאילו כתיב ג"כ צאנך וכמ"ש מהרש"א לקמן קל"ו:

דף קלו.

כסותך דידך אין דשותפות לא. בטלית של נכרי וישראל בשותפות אם חייב בציצית, לא נזכר מזה בראשונים ואחרונים, ובפשטא דמלתא הי' נראה דפטור כיון דממעטינן מקרא כסותך, שאולה, ה"נ שותפות עכו"ם דלא מקרי כסותך מיוחד לך ככל הני דר"פ ראשית הגז:

אמנם אחרי העיון נ"ל דדין זה צריך עיון גדול דנראה לדון דחייב בציצית, והיינו דבכל הני לענין בכור וראשית הגז שייך לחלק בין שותפות נכרי לשותפות ישראל וכדאמרינן בסוגיא, דנכרי לאו בר חיובא וישראל בר חיובא ועיין רש"י, דכל ישראל נקראו בלשון יחיד וכחד דמי, והיינו שבצאן של שותפים החיוב על הבעלים ושניהם כאחד מחוייבים בראשית הגז מאלו הצאן, ולגבי שניהם יחד מקרי צאנך, וכן בבכור, אבל לענין ציצית אף בשותפות ישראל לא שייך הסברא דישראל בר חיובא והחיוב על שניהם כאחד, דהא קיימא לן ציצית חובת גברא הוא ובשעה שאינו מתעטף לאו חיובא מוטל עליו להטיל בו ציצית, וא"כ כשמתעטף בה אחד מהשותפים לפטור, דמשום חבריה ליכא חיוב ציצית מהדין כיון דאינו מתעטף בה עתה, ומשום דידיה לחוד לא מקרי כסותך מיוחד לך כיון דיש לאחר שותפות בה, וכיון דמ"מ טלית של שותפים חייב דכנפי בגדיהם כתיב [כדקיי"ל בש"ע א"ח (ססי' י"ד) ובאמת צל"ע דהיא גופי' מנ"ל אימא באמת בשותפות ישראל ג"כ פטור מטעם הנ"ל, וקרא דבגדיהם היינו כששניהם מתכסים יחד דבכה"ג דהחיוב על שניהם הם כחד ומקרי כסותך], וע"כ החיוב מכח חלק זה המתעטף לבד, ה"נ בשותפות עם נכרי דמה לי שותפות עכו"ם או שותפות ישראל, דהא על ישראל השותף אין החיוב עתה בשעה שאינו מתעטף בה, [ואף דקצת יש לחלק מכל מקום נ"ל דצ"ע לדינא]:

וגם יש לדון כיון דהטלית אין בו דין חלוקה יש לחוש לדעת הר"ן נדרים דבכה"ג אמרינן יש ברירה ובשעה שהישראל מתעטף בו הוי ככולו שלו לגמרי כנלענ"ד:

שוב ראיתי בבאר היטב א"ח כתב בשם דמשק אליעזר דשותפות נכרי פטור מציצית, ואין אתי ספר ההוא לידע יסודו:

(ברש"י ד"ה אי מה וכו' דאמרן לעיל שותפות נכרי. ק"ל הא השתא דאמרי' דליתנהו להני כללי וכו' ור' אלעי פוטר בכולהו שותפות ישראל דבקרכם וצאנכם דכולהו ישראל משמע, הרי דס"ל דמחד קרא דבקרך ממעטי' גם שותפות ישראל והיינו כשינוי' דואב"א דלעיל, א"כ לא קיימא הך טעמא אליבא דר' אילעי דשותפות נכרי אתי' מרישא דקרא ואין ראי' דר' אלעי אקיש לתרומה. ובפשוטו נראה בפרכת הש"ס כיון [דר'] אלעי פוטר

[במתנות] בשותפות דיליף נתינה נתינה מתרומה נילף ג"כ דאינו נוהג אלא בחי', וצע"ג. אח"כ ראיתי שעמדו בזה רש"ל ורש"א):

דף קלז.
אלא מעתה נוצה כו'. עי' שבת דף כז ע"א תוס' ד"ה ונוצה:
שם ולא לקט קיטוף. עי' בכורות דף כה ע"א תוס' ד"ה ואר"ל:

דף קלז:
א"ל לשון תורה לעצמה. עי' תי"ט פ"א מ"ב דפסחים:
שם ונפקי זיקוקין. מלשון הקרא מאזרי זיקות (ישעיה נ'):

דף קלח.
רש"י ד"ה והוא שהתחיל וכו' ואין פאת זרעים פוטרתן. עי' בפר"ח במים חיים ברמב"ם פ"ג הל' יח מהל' מתנות עניים:

דף קלח:
תד"ה מאי וכו' הו"מ לאשמע' בעלמא, ק"ל הא עדיין י"ל כמתני' דלעיל ר"פ ג"ה דבמבכרת עסקי' וע' בתוס' שם דאשמעי' דלא נימא אף דאתי' בב"א מ"מ ליחול רק קדשי' דחמור ולא גיד, וא"כ החידוש שפיר תלי בחלות הגיד:
תד"ה יצא ופי' בקונטרס וכו', תמוה לי דמה הוצרכו לדחוק בזה הא בפשוטו דהביצה אינה ממנה אלא מעוף אחר שהוא מינו דהא א"צ להיות דוקא ביצים שלה כמבואר לקמן דק"מ ע"ב יונה על ביצי תסיל מהו משמע דיונה על ביצי יונה אחרת בודאי חייב בשלוח וכ"ה בשו"ע סי' רצ"ב ס"ח הי' רובצת על ביצים שאינה מינה וכו' משמע דעל מינה לוקה, גם בלא"ה הא משכחת דהקדיש להאם אחר שהטילה הביצים וחזרה וישבה עליהם וצ"ע:

דף קלט.
מעיקרא אחייב לי' בשילוח וכו' דתני ר' יוחנן בן יוסף וכו'. תמוה לי מאד מה זה דמיון משעה ששחט לה בשחיטה ראויי' הדם נתחייב לכסות, ולא בא זמן [לדחותו מזה] דמה בכך דהקדישה אח"כ אין בזה ריעותא להדם דאפי' בהקדישה מקודם לא הי' פטור רק דהוי שחיטה שא"ר וממילא בשחט ואח"כ הקדישה דהוי שחיטה ראויי', אין מקום לפטור הדם, אבל הכא דעתה אין שייך ענין שילוח כראוי כיון דצריך [למסור] לגזבר י"ל דפקע חיוב שילוח. וד' יאיר עיני:
לא זכיתי להבין הדמיון דהתם אין ההקדש בעצמותו פוטר מכיסוי בהקדש ב"ה לכל התירוצים דלעיל דר"פ כ"ה דאף לשינוי דר"א מה חי' אינה קדוש הא גם בחי' שייך

הקדש ב"ה וליכא טעמא אלא מצד דהוי שחיטה שא"ר וכמ"ש רש"י כאן, וממילא היכי דהוי שחיטה ראוי' כגון דשחט ואח"כ הקדישו' חייב, משא"כ הכא דדרשי' מקרא דהתורה מיעט' בדבר שמצוה ליד גזבר וזה שייך ג"כ בהקדישה י"ל דגם שכבר איחייב בשילוח מ"מ ההקדש דעתה פוטרו וצע"ג:

שם הא מקמי דשמעיה. לעיל דף לט ע"א:

שם מכלל דרשב"ל אף על גב דאמר עלי, ק"ל היכי ס"ד להוכיח דמיירי בלא עלי ור"י מחייב באחריות הא במתני' קתני להדי' בית זו הקדש ונפל הבית דא"ח באחריותן וצ"ע:

תמוה לי דהא באם לא אמר עלי יקשה בהיפוך איך אמר ר"י דחייב הא תני נדבה מתה או נגנבה א"ח באחריות'. וצ"ע:

רש"י ד"ה דמיחסר הקרבה וכו' להביאו לעזרה. עי' מעילה דף יט ע"א ברש"י ד"ה עד שיצא. ועי' לעיל דף כב ע"ב תוס' ד"ה והביא:

דף קלט:

דרך נשר איקרי, כעין זה לעיל דף פח ע"ב ולקמן דף קמ ע"א. ברכות דף לה ע"ב. עירובין דף ב ע"ב. יומא דף י ע"א. ב"מ דף פז ע"ב. מנחות דף לז ע"א:

דף קמ.

תד"ה למעוטי צפרי עיר הנדחת וכו' שלא היתה להם שעת הכושר, תמוה לי הא במנחות שם אמרי' כן בדרך צריכות אבל מ"מ מכח הג' פסוקי' ילפי' דאפי' בהיתה לו שעת הכושר בעי' בשעת הקרבה דמותר להדיוט וכמו דאמרי' גבי נעבד מדאסר לגבוה מכלל להדיוט שרי' וכמ"ש תוס' מנחות שם וצע"ג:

תמוה דא"כ היכי ילפי' בתמורה דבע"ח נעבד מותר להדי' מדהוצרך קרא לאסור לגבוה, הא בהיה שעת כושר מקרי ממשקה ישראל, אע"כ דבכל ענין פסול לגבוה עיין שם בתוס' מנחות ד"ו דלפי האמת גלי קרא דבכל ענין היכי דאסור להדיוט אסור לגבוה וצ"ע:

בא"ד כיון דלשריפ' קיימא, תמוה לי הא בסנהדרין דקי"ב מבעי אי מהני שחיטה בבהמת עיה"נ לטהר מידי נבילה [דדלמא] לא מהני דלפי חרב כתיב, הרי דלא אתינן עלה מדין כתותי מכתת שיעורי', וגם אמאי לא נקט תוס' הך פסולא דלפי חרב כתיב ואינו בר שחיטה ואמאי שבקי תוס' סברא דגמרא ונקטו להו טעם אחר לעצמם וצע"ג. [עי' חי' ב"ק דף מ"א ע"א]:

עי' מהרש"א ודבריו צל"ע, דא"כ גם בבהמת עיר הנידחת לא הוי שחיטה מדין כתותי מיכתת שיעוריה, והרי אבעיא דלא איפשטא בשחט בהמת עיר הנידחת אי מהני שחיטה לטהרו מידי נבילה, כיון דלפי חרב כתיב עיין שם בסנהדרין (דף קי"ב), הרי דלא אתינן

עלה מדין כתותי מיכתת שיעוריה, והיינו כדכתיבנא [בשו"ת סי' קס"ה] כיון דהסימן עצמו אין לו שיעור קצוב:

מ"ש ידידי על קושית תוס' [ד"ה למעוטי] דמשכחת שפיר משתלח בעיר הנידחת אף אם פסול להקרבה מ"מ משכחת בהומם אחר ההגרלה וחללו על בהמת עיה"נ, במחכ"ת הגדולה איך פרכינן בסוגיא זו ועוד בין למ"ד טרפה חיה בין אינה חיה מדתנא דבי רבי ישמעאל נפקא, והא פסולי דטרפות במשתלח הוא רק מכח דאין הגורל קובע רק שיהיה ראוי לשם כדאיתא חולין (די"א) א"כ הא משכחת משולחת בטרפה בהומם אחר ההגרלה וחללו על טרפה, גם בעיקר התוס' אף אם לא יהיה קו' מכח פסול עיה"נ להקריב מכח כתותי מיכתת שיעורי', אמאי לא הקשו תחלה על צפורי מצורע עצמן אמאי צריך למעט השחוט שלא תהיה מעיה"נ הא א"א לשוחטו מכח כתותי מיכתת שיעורי', גם ק"ל מסוגיא דסנהדרין (קי"ב ע"א) בהמת עיה"נ מאי תהני בי' שחיטה לטהרה מידי נבילה לפי חרב א"ר, הא בלא"ה כיון דכתות שיעורי ליכא שחיטה וממילא הוי נבילה, דאע"כ דל"ש בזה כתותי מיכתת שיעורי' רק בשופר ולולב דצריך שיעור אבל שחיטה אף דצריך רוב סימנים אבל אין שיעור לסי' לעובייו וארכן, וע"כ קושי' תוס' רק דלהקרבה אפשר למיפסל כיון דעומד לשרפה, ומשו"ה לא נקטו הקו' על שחיטת הצפור כיון דבחוץ הוא לא הוי הקרבה, והקשו רק דמ"מ לשעיר המשתלח פסול כיון דלא הוי ראוי לשם דלהקרבה אפשר דפסול, ובזה מיושב הא דהשמיט הרמב"ם האיבעי' דבהמת עיה"נ ששחטה אם מטהרה מידי נבילה, והיינו די"ל דס"ל להרמב"ם דהאיבעי' נפשט מהך דחולין דמוקי רנב"י למעוטי צפורי עיה"נ והא ממילא ל"ש בה שחיטה דהשחיטה הוי לפי חרב אע"כ דשפיר הוי ביה שחיטה וא"כ לא שבקינן (ספיקתא דר"ח מפשיטותא דרנב"י) [פשיטותא דרנב"י מספיקתא דר"ח]:

ובזה דכירנא שאמרתי במה שנדחקו תוס' בב"ק (דף ע"א ע"ב) ד"ה איסורי דמסוגיא דהתם מוכח דתקרובת ע"ז מקרי שחיטה א"כ מאי דאמרינן בחולין כיון דשחט בה סי' א' אסרה אידך מחתך בעפר הוא לאו דוקא אלא דפרכינן דאינו מתקבל בפנים, ולענ"ד היה נ"ל על פי סוגיא דפסחים (דף ע"ג) מאי תיקן להוציא מידי (אה"מ) [אמ"ה] ועיין בתוס' שם ד"ה לדברי היינו לר"י אליבא דר"ש דמקלקל בחבורה בעי קצת תיקון דצריך לכלבו עיין שם, א"כ י"ל מאי דמשני להוציא מידי אמ"ה לב"נ אין זה תיקון גמור אלא קצת תיקון ואתיא דוקא כר"ש, ועיין בר"ן פ"ב דגיטין בההוא דכתבו גט על איסה"נ דכשר דכתב דל"א בגט כתותי מיכתת שיעורי' דגט ל"צ שיעור ואף לר"ש דסבר כל העומד לשרוף כשרוף לא מקרי גט דהוי כשרוף ועפרא בעלמא עיין שם, א"כ י"ל דמשו"ה

פרכינן אידך קא שחיט מחתך בעפרא היינו דהא ברייתא מדמחייב משום שבת ע"כ דאתיא כר"ש דמהני תיקון קצת ולר"ש דכל העומד לשרוף הוי כשרוף א"כ כיון דנעשה בסי' א' תקרובת ע"ז הוי כשרוף וכששוחט סי' הב' חותך בעפר:

מ"ש ידידי חביבי נ"י להסביר דרבא לא מוקי בעיה"נ דלשיטתו דאברי שעיר המשתלח מותר אינו רשאי ליקח בהמת עיה"נ דל"א שלח לתקלה, הוא נכון בעזה"י:

תד"ה לצפרים אבל צפרי' הנעבדי', תמוה לי דמ"מ יקשה על רבינא דמתרץ בהרג הנפש, הא נילף ממכשיר כמכפר דהא להקרבה פסול בודאי מקרא דמן הצאן ולא הנוגח דמינ' אפי' בבעלי' או בע"א דלא גומרי' דינו אפ"ה פסול וצע"ג:

דף קמא.

רי"א לוקה ואינו משלח. ונראה דלר"י בעבר ונטלה אסורה האם באכילה דהא במסכתין ד' קט"ו ע"א פרכינן דשילוח הקן ליתסר משום ל"ת כל תועבה, ומשנינן לא אמרה תורה שלח לתקלה, ועי' פי' רש"י שם דהא קרא קאמר דאם נטלה ישלח עי"ש, וא"כ לר"י דשלח רק מעיקרא ליכא לימוד להתיר וקיימא הדין דאסור משום ל"ת כל תועבה, ואולם לפמ"ש רש"י וה"ה דהומ"ל בכל הני מה שבת דחמירה ממילא שרי מכח הק"ו. ואמנם מזה הטעם קשה אמאי נקט הגמרא טעם זה דזהו רק לדרבנן ואמאי לא נקט הטעם מק"ו דשבת דהוי אליבא דכולי עלמא. (עי' רש"י שם דלל"א ניחא):

תוד"ה לא. מ"ש ידידי נ"י בשם הגאון נודע ביהוד' בסוף ספרו בישוב דברי הריב"א, אם כי שדבריו נכונים, אבל עמדתי בזה דמספק שם אם הוא מה"ת שיהא בשב ואל תעשה, ומה ספק בזה הא פרכינן בסוף חולין מאי אולמא האי עשה, ואם מה"ת רשאי לבחור באיזה שירצה צריך קרא דשלח תשלח שצריך דווקא לשלח ולא לקיים עשה דטהרות מצורע:

ובאמת בלאו הכי גם אם נידון דסברא דאורייתא הוא עדיין אינו מובן לי היטב פירכת הש"ס הנ"ל דהא ב' עשייה הוי בשב ואל תעשה דבמה שנוטל האם לטהרת מצורע הנטילה גופא ליכא איסור היכא דליכא לאו דלא תיקח כגון בנטילה ע"מ לשלחו אלא דבמה שלוקחים לטהרת מצורע אינו מקיים מצות שלוח ואם מקיים מצות שלוח אינו מקיים טהרת מצורע ושניהם בשוא"ת ובידו לבחור איזה שירצה ואצטריך קרא דשלח תשלח שמחוייב בדוקא לשלח וצ"ע. (ועי' חי' ב"מ דף ל'):

דף קמא:

תפשה נגדיה. עי' משנה למלך פ"ג הל' יח מהלכות עבדים:

שם זיל טרוף אקן. עי' ב"מ דף ט' ע"א תוס' ד"ה הואיל:

בכורות

דף ב.
מתני' שנאמר בישראל אבל לא באחרים. דרשא זו קאי על המוכר לו דהולד דהנכרי אבל הלוקח עובר דהאם דנכרי נפקא לן מקרא מקנך תזכר (שמות ל"ד) דכל האם בעי שיהיה מקנך ולא שיש לנכרי חלק בו. והא דלא דרשינן שותפות עם ישראל, היינו משום דכתיב בקרכם וצאנכם לרבות שותפות ישראל. ועיין בתוס':

דף ה:
מתני' וחמור שילדה כמין סוס. ברא"ש סי' ד' כתב דגרסי' במתני' וחמור שילדה מין פרה, לענ"ד מוכח כן ממה דדייקינן בסוגיא על הברייתא דחמור שילדה כמין סוס למאי קתני לה השתא מה פרה שילדה כמין חמור דאידי ואידי בני מקדש בכורה נינהו אמרת פטור. חמור שילדה כמין סוס פשיטא ומוכחינן מיניה דקתני משום סיפא דאם יש בו מקצת סימנים חייב. ומשנינן דסד"א חמור אדום בעלמא הוא, ולס"ד דהש"ס יקשה על מתני' דלא קתני לדין דמקצת סימנים חייב ובפרט למ"ש תוס' (ד"ה תלמוד) דמתני' דהכא ס"ל דמקצת סימנים פטור אפילו בעז שילדה כמין רחל (ופליג על מתני' דלקמן ט"ז ע"ב) חמור שילדה כמין סוס למאי קתני לה, אע"כ דל"ג לה במתני' וזה ראי' ברורה לענ"ד:
שם דא"ק אך בכור שור. לקמן י"ב ע"א:
תוס' ד"ה תלמוד וכו' מקצת סימן חייב מנא ליה. ע' לקמן י"ב ע"א תד"ה קמ"ל:

דף ו:
וליכא מידי דאתי מחי כו'. חלב שנחלב ביו"ט דקנה שביתה אצל נכרי ואינו יכול להוליכו ע"י עירוב שלו י"ל דכיון שלא היה בעונם בבה"ש דומה לירדו גשמים בי"ט דהוי כרגלי הממלא, ואף דשמנונית הוי כגוף הבהמה דמיני' רבו שאני שמנונית דאינו נפרד לעצמו ורק הוספת שמנונית משא"כ החלב נפרד לעצמו, וראי' מדאמר חלב חידוש הוא דליכא מידי דאתי מהחי ולא נקט דראוי להיות אמ"ה אלא דבא מהחי והיינו דמ"מ נתגדלו ובא מהחי והוי כמו ציר [דאין בו] איסור אמ"ה. (ועי' חי' חולין דף צ"ח ד"ה מה שכ' הרשב"א, ודף ק"ב ד"ה עוד ראיתי):
שם מדאסר רחמנא בב"ח כו'. נסתפקתי בחלב בן פקועה אי מקרי חלב שחוטה כיון דממעטי לה מבחלב אמו ושחוטה אינה ראוי' להיות אם, וזה לא שייך לבן פקועה, ונ"ל ראי' מסוגיין מדאסר רחמנא בב"ח הא חלב לחודי' שרי ודלמא איצטריך לחלב בן פקועה, אע"כ דמקרי חלב שחוטה, אח"כ מצאתי כן בעזה"י בשער המלך פ"ג הי"א מהלכות איסורי מזבח, ועדיין לדינא צ"ע:

שם הא דחולין שרי. עיין לקמן דף כ"ה ע"א תוספות ד"ה שער:

דף ט.

מאן תנא כו' (עמש"כ לק' י"ז ע"ב):

תוד"ה מאן תנא וכו' מדלא קתני ויצאו ב' ראשיהן כו'. תמוה לי דלמאי הוצרכו לבא בדרך דקדוק הא הוי הוכחה גמורה דלא מיירי ביצאו כא' דא"כ ממילא א"א לאוקמי כריה"ג ומה משני שאני התם דכתיב הזכרים הא מ"מ יקשה איך קתני זכר ונקבה מפריש טלה לעצמו הא כה"ג הוי נקיבה חציצה וכמ"ש תוס' בסמוך ד"ה זכר ונקבה, וביותר בממנ"פ דביצאו כא' לריה"ג אין כאן ספק לומר דמפריש טלה לעצמו או דהוי חציצה ופטור לגמרי או דלא הוה חציצה וצריך ליתן לכהן, וצע"ג. ובאמת קשה ג"כ על פירכת הש"ס אלא לאביי ליתני ויצאו ב' ראשיהן כא' הא י"ל דלא קתני משום בבא דזכר וטלה דמפריש טלה לעצמו דביצאו כא' הוי חציצה, וצריך לדחוק דמ"מ פריך דליתני ברישא דיצאו כא' ובסיפא לא ליתני כן וצ"ע:

תוס' ד"ה אמר וא"ת דמוקי מתני' כריה"ג וכו' אמאי ל"א כל שאינו בזא"ז בב"א אינו. ק"ל הא מרא דשמעתין דמוקי כריה"ג הוא אביי, והרי בקדושין דף נ' ע"ב אמר רבה כל שאינו בזא"ז וכו', איתיביה אביי המרבה במעשר וכו' משמע דאביי לא ס"ל לדרבה, ורבה יסבור כמסקנא דמתני' דלא כריה"ג, והי' מרווח נמי במה דהקשו תוס' שם וא"ת מדקאמר נמי וכו', והיינו דלמאי דקיי"ל בכללא דרבה דכ"ש שאינו בזא"ז וכו', ולזה אילו סברי רבנן דאפשר לצמצם, ואפ"ה היה ס"ל דרק אחד קדוש הי' בודאי קשה דלא ליקדשו כלל משום דאינו בזא"ז, אלא נהי דסבר דא"א לצמצם, מ"מ קשה להוי חציצה, וצ"ע:

דף י.

רש"י ד"ה צריכה מחשבה לטמא טו"א אם נגע בה שרץ. וכ"כ רש"י חולין דף קכ"א ע"א, נשאלתי מת"ח מופלג הא בסוגיא דנדה דף נ"א מבואר דא"צ הכשר שרץ ולא הכשר מים, וכ"כ הרמב"ם והר"ש ריש טהרות, לכאורה היא תמי' עצומה וחובה עלינו לטרוח ולמצוא יישוב, לזה נראה דרש"י בבכורות ובחולין ס"ל דרק הכשר מים לא בעי' דפשטא דלימודא דתנא דבר"י מוכי יותן מים, היינו לענין הכשר מים דמיניה מיירי הקרא, ועלה אמרינן מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה, אבל לענין הכשר שרץ לא ממעטינן לה, ומה דאמרינן מ"ש הכשר שרץ דלא בעי' מדתנא דבר"י הכשר מים נמי לא תבעי, היינו דזהו בודאי א"א לאמרו דלענין הכשר שרץ ממעטינן ולענין הכשר מים לא ממעטינן, דהא עיקר קרא מיירי בהכשר מים, וכיון דממעטינן מהכשר שרץ מכ"ש דממעטינן מהכשר מים, אבל בהיפוך שפיר די"ל דממעטינן רק מהכשר

מים, ולא מהכשר שרץ, ויצא לרש"י כן מההיא מימר' דחולין שונין ישראל בטומאה וכו' וצריך הכשר מים, ואמאי לא נקט נמי הכשר שרץ, אע"כ כיון דעיקר החידוש דלא מקרי סופו לטמא ט"ח כדאמרינן הואיל ויכול לגררה, מש"ה נקט הכשר מים, דלענין הכשר שרץ ליכא חידוש דאף אם מקרי סופו לטמא ט"ח בעי' הכשר שרץ, גם י"ל דס"ל לרש"י דזהו פירוש הסוגיא דזבחים (דף ק"ה ע"א) אמרי במערבא צריכא הכשר ממקום אחר, היינו דתנא דבר"י ממעט רק מהכשר מים, אבל מ"מ צריכא הכשר ממק"א, היינו הכשר שרץ, ומש"ה שעיר המשתלח אינו מטמא, דבחייו אינו מקבל טומאה משרץ, ואף דרש"י זבחים שם נדחק לפרש בדרך אחר, הא בלא"ה דברי רש"י סותר לרש"י בחולין ובכורות הנ"ל, דבזבחים שם כתב רש"י במפורש אבל מי שסופו לטמא ט"ח א"צ ליגע בשרץ וכו' א"כ י"ל דגם בפירוש הסוגיא פליגי הני מימרות רש"י, דלפי"מ דס"ל בזבחים דגם הכשר שרץ לא בעי, ומש"ה הוצרך רש"י לדחוק בפירוש הסוגיא, אבל דעת רש"י בחולין ובכורות לפרש הסוגיא כפשטא דבעינן הכשר שרץ וכנ"ל, וכ"מ שכתב הכ"מ פ"ג מהל' אבות הטומאה בכוונת הראב"ד בהשגות שם בדרך השני, אף דבתשובת חכם צבי סי' ק"ז השיג לנכון על הכ"מ דאין זה כוונת הראב"ד, מ"מ נקטינן מיהו דהי' ס"ל להכ"מ לפרש הסוגיא כן, א"כ י"ל דרש"י ס"ל לקושטא דמלתא הכי:

ובאמת קשה לי על הכ"מ הנ"ל, דא"כ הו"ל לתרוצי בנדה (דף נ"א) דמה דאמרי ריב"נ לא יטמא טומאה קלה שלא במחשבה, היינו דטומאה קלה קיל דבעי' הכשר שרץ, ואפשר לומר דבעי לאסוקי אף לר"מ דסבר בזבחים דשעיר המשתלח מטמא מחיים, וע"כ דלא בעי הכשר שרץ, אבל לרבנן דר"מ בעי' באמת הכשר שרץ, והרי בלא"ה צ"ל כן אף לפירוש החכ"צ בהראב"ד דשינוי' דזבחים היינו דרבנן לא ס"ל לדתנא דבר"י א"כ הו"מ לשנויי' בנדה דריב"נ ס"ל כרבנן דר"מ דלא ס"ל לדתנא דבר"י, אע"כ דבעי לאסוקי דיסבור כר"מ ה"נ י"ל להכ"מ [ויש לחלק קצת, דלהראב"ד דאין הלכה כרבנן דר"מ, דהא קיימא לן בכל דוכתא דההלכה כתנא דבר"י, מש"ה בעי לאסוקי דיסבור כפי ההלכה, משא"כ להכ"מ דהלכה בזה כרבנן דבעי' הכשר שרץ, מ"מ ליכא קושיא כ"כ, ואך להראב"ד בדרך הראשון דמפרש בסוגיא דזבחים דהכשר ממק"א בעי' הכשר מים, ורק לענין שרץ לא בעי, זהו ודאי תמוה לענ"ד דהא בסוגיא נקט בפשיטות מ"ש הכשר שרץ דלא בעי' וכו' הרי דזהו פשוט דאם הכשר שרץ לא בעי גם הכשר מים לא בעי וצ"ע]:

ועיין במשניות בתוס' חדשים בשם מהרש"ח ריש טהרות במ"ש על קושיית תי"ט דשם דבפחות מכזית בצירוף עם אוכלים אחרים, כיון דאין סופו לטמא ט"ח בעי' הכשר שרץ ומים, ואישתמיטתי' סוגיא ערוכה כריתות (דף כ"א ע"א) דמוקי למתני' דנבילת בהמה

טמאה דצריכה מחשבה דמיירי בפחות מכזית, וצירפם ומ"מ קתני בסיפא דאין צריך הכשר דמ"מ מקרי סופו לטמא ט"ח:

דף י:

תוד"ה מאי ארי' וכו' וכנחרו דמי. לא ידעתי הא קיימא לן דמתעסק אף דלא מתכוין לחתיכת בשר הוי שחיטה ולא הוי כנחרו וליכא רבותא כ"כ יותר מן להתלמד והו"ל למינקט אפי' נחרו נמי:

דף יא.

לא יהא חמור מן ההקדש. עי' טורי אבן מגילה כ"ג ע"ב ד"ה אדם מי קדיש:

דף יא:

קאתינא מכח גברא. ע"ל מ"ז ע"ב:

שם אצל העכו"ם כפירותיו. בהרע"ב פ"ג דדמאי מ"ד פי' אצל העכו"ם כפירותיו ופירות של עכו"ם פטורין מן המעשר, וכ"כ הרמב"ם, והראב"ד בהשגות מפרש כפירותיו דחייב למעשר ודאי דודאי אחלפינהו בפירותיו דחייבין מדרבנן [משום בעלי כיסין כדאי' במנחות דף ס"ו] ור"ש סבר דמאי דהוי רק ספק אם אחלפינהו. ולזה פריך בירושלמי דמ"ש ברישא דהוא דמאי ומשני כאן קופה בקופה וכאן פירות בפירות. ר"ל דרישא מיירי בקופה ומתירא שמא איני מכוין למלאות המדה. משום הכי ליכא ודאי דאחלפינהו. ובהרא"ש רצה גם כן לפרש כן ודחה דמה"ת הוי ודאי דאחלפינהו, ואמאי ל"א המע"ה, ולזה מפרש כפירותיו היינו כפי הפירות שיש לעובד כוכבים כגון שהפקיד אצלו ב' קופות ויש לעובד כוכבים ב' קופות שניהם דמאי ואם אין לעובד כוכבים אלא קופה א' קופה א' דמאי וקופה א' ודאי מתוקן. וכתב לפרש בזה דברי הירושלמי הנ"ל עי"ש. ותמוה לי מאד על הרמב"ם והרא"ש והרע"ב, הלא סוגיא ערוכה פ"א דבכורות דקאמר על מתני' דהכא א"ר אליעזר להפריש כ"ע ל"פ כו' ליתנם לכהן דת"ק ס' ודאי אחלפינהו ובעי ליתנם לכהן ור"ש סבר דמאי הרי מפורש כהראב"ד דכפירותיו היינו דחייב לעשר ודאי וצע"ג. (ועיין תור"ע דמאי אות ע"ד):

רש"י ד"ה דמאי וכו' [עיין מ"ל פ"ט מהל' מעשר ה"ב ד"ה אבל, כו' וראיתי להטוי"ד ס"ס של"א שכתב כו'] ונ"ל ראי' ברורה דתקנת חז"ל הי' ליתן לכהן בחנם מסוגי' דב"ק דקט"ו ב' דמוקי התם ברייתא דעשר חביות של טבל טמא כר' נחמי' ובשל דמאי ובסיפא דהאי ברייתא קתני ובשמן לא יעשה כן מפני הפסד כהן, ואם איתא דבדמאי יכול למוכרו לכהן וליקח דמים מאי הפסד כהן שייך אע"כ דנותני' בחנם, כנלענ"ד, גם מסוגיא דסוכה דף ל"ה ע"ב דאמרינן טעמא דב"ה דיוצא באתרוג דדמאי דאי בעי מפקר לנכסי' וחזי לי',

ולב"ש דס"ל דאין מאכילין את העניים באמת אינו יוצא בדמאי, ע"ש, ולשיטת התוס' שם ד"ה אתיא לחם לחם כו' דהא דטבל לא מקרי לכם היינו מטעם שותפות דיש לכהן חלק בו עיי"ש, א"כ מדחזינן דאינו יוצא בדמאי אא"כ מטעם דחזי לעניים מוכח דאינו יכול למכור לכהן דמאי דאל"כ בלא"ה איך שייך לדונו כטבל דא"י מטעם שותפות הא אין לכהן חלק בו דהא מוכרן לכהן ולוקח דמי' אע"כ דצריך ליתן לכהן בחנם, ודו"ק. (א"ה ועי' תורע"ק דמאי אות ו'):

דף יב:

רש"י ד"ה חלה טמאה וכו' חייב מיתה. תמיהני הא חלה טמאה הוא רק בעשה. וכזה תמוה על תוס' ע"ז ס"ו ע"ב ד"ה אביי ועי' רש"י יבמות צ' ע"א ד"ה תרומה טמאה. (א"ה ביבמות שם כתב רבינו כך) רש"י ד"ה תרומה טמאה לא חזיא לאכילה כו' וכהן טמא קאי עלה במיתה דלא חלק הכתוב כו' ע"כ עי' חולין קי"ג ע"ב וצ"ע. ועי' רש"י בכורות י"ב ע"ב ד"ה חלה טמאה, ויש לישב קצת ע"פ דברי הר"ש פי"א מ"ג דפרה דמתני' דהתם פליג אההיא דחולין הנ"ל וצ"ע:

בהרא"ש פ"א סימן יו"ד כתב דזכר ונקבה הוי רוב לפטור אלא כיון דאפשר בהפרשת טלה ולא מפסיד מידי לא סמכינן עלה. תמה ידידי נ"י הא הרא"ש ס"ל דחזקת חולין שהי' לולד במעי אמו הוי חזקה מעליא, וא"כ יקשה במתני' פ"ד דטהרות, ספק בכור המוציא מחבירו עליו הראיה ואמרינן עלה פ"ק דבב"מ ותני עלה אסור בגיזה ועבודה, וכנראה מהרא"ש והר"ן (דף י"ט) דמיירי בכל ספיקות אף בילדה זכר ונקבה, והא בזה דליכא חזקת שלא ילדה הוי רוב וחזקה לפטור, דלא חיישי' אף מדרבנן עכ"ד:

מ"ש דמשמע כן מהרא"ש, נ"ל דמפורש כן בהרא"ש על המתני' (דף י"ז) זכר ונקבה אין לכהן כלום, דכתב הרא"ש דירעה עד שיסתאב ויאכל במומו לבעלים, ויקשה הא הוי רובא וחזקה לפטור, ואמאי מפסידים ליה לרעות עד שיסתאב:

ולענ"ד היה נראה דהא חזינן דעת רוב הפוסקים דבספק טריפה, אף דנולד ריעותא מחיים מקרי חזקת היתר, ומקורו מיבמות דף פ"ג, דנתגרשה הערוה ספק קרוב לה, דאמרי' אוקי אותה בחזקת היתר לשוק, אף דנולד ריעותא מחיים דהיתה אסורה לעלמא באיסור א"א, ונ"ל לא דמוכח רק דאין מחזיקים מאיסור לאיסור, דחזקת א"א ודאי נסתלק לפנינו, אלא אפילו באותו איסור עצמו, דהא שם בנתקדשה ערוה בספק קידושין, ספק קרוב לה, אמרינן אוקי אותה בחזקת היתר ליבם, ואמאי הא כשנולד הריעותא היתה אסורה ליבם גם משום אשת אחיו, ונימא אוקי אחזקת איסור דאשת אח, דעדיין אסורה משום הך איסור אשת אח דהקדושין דערוה היה קרוב לה, אלא ע"כ דמ"מ מקרי חזקת היתר,

והיינו משום דהיינו דנין כשימות בעלה תהא מותרת ליבם, והרי מת לפנינו, אלא דבאת לומר דנתחדש דבר שמיתתו לא יהא מתרת אותה, דהיינו קדושי ערוה, בזה אמרי' אוקי אחזקה דמיתת בעלה תהיה מתרת ליבם:

ומזה נראה לענ"ד לפרש קושיית תוס' יבמות שם מההיא דישב לו קוץ בושט, והאחרונים הקשו דהא הוי ספק בשחיטה, ולענ"ד דס"ל לתוס' דרק בספק שהה או דרס, דההחזקה היתה אם יעשה השחיטה כתיקונה תהיה מותרת, וזהו עצמו בספק אם עשה שחיטה כהוגן וכתיקונה, אבל בישב קוץ דהשחיטה היה כתיקונה והחזקה היה מורה דאם יעשה כן תהיה מותרת, והרי נעשה כן בפנינו, אלא דבאת לומר דנתחדש דבר נקובת הקוץ שגורם שלא תתיר השחיטה, דזה הוי כמו חזקת היתר ליבם הנ"ל:

ולפ"ד קשה איך כתב הרא"ש דחזקת חולין הוי חזקה הא אדרבא אנו דנין מיד דכשיולד יהי' קדוש בבכורה, והרי נולד בפנינו, אמנם באמת הרא"ש כ"כ גבי חולבת דמכח חזקת חולין, י"ל דכה יקום וכה יהיה ולא ישתנה להיות קדוש בלידה דבאמת כבר ילדה, וא"כ הכא בזכר ונקבה דהיא מבכרת ומיד אנו דנין כשיולד יהי' קדוש דמאן מפיס דהנקבה תצא תחילה, כמו כן אפשר דהזכר יצא תחילה, לא מקרי חזקת חולין:

אולם איני עומד על כוונתו דמעכ"ת, אמאי הוצרך להקשות בהקדמת דברי הרא"ש דחזקת חולין הוי חזקה, והוי רובא וחזקה הא ברוב לחוד ג"כ לא חיישינן אפילו מדרבנן, ואמאי לא הקשה בפשוטו כאשר אנכי הקשיתי ובקוצר כיון דהרא"ש כתב דזכר ונקבה מדינא פטור, ורק כיון דאפשר בהפרשת טלה בלא הפסד, א"כ אמאי בכור בהמה טהורה מפסידינן לי' לרעות עד שיסתאב וממילא אסור ג"כ בגיזה ועבודה, וכן הי' קשה לי על דברי הרא"ש מקודם שכ' דבב' זכרים ונקבה מדינא סגי בטלה שנותן לכהן דהוי ס"ס שמא אחת ילדה ב' זכרים ספק שאחר נקבה נולד הזכר, אלא כיון דסגי בהפרשת טלה לא מפסידין, ואמאי בבכור בהמה טהורה קתני במתני' (דף י"ז) בב' זכרים ואחת נקבה דנותן אחד לכהן ואחד ירעה:

ובזה אמרתי דדוקא בפטר חמור דסגי בהפקעת קדושה ע"י טלה, בזה שייך לומר דבטלה אחד שנותן לכהן הופקע הקדושה ויותרו שניהם מכח ס"ס, אבל בבכור בהמה טהורה דל"ש פדיון, וא"א לנהוג חולין בב' הזכרים, דע"ז ליכא ס"ס, וממילא שניהם אסורים בספק קדושה, דאיזה מהם תתיר ואיזה מהם תאסר, ואף דמשמע במתני' שם דבמת אחד מהם השני ירעה, ומשמע דגם במת ונאבד מהעולם, וא"צ לדון עוד עליו, מ"מ י"ל כיון דכבר נאסרו שניהם הוי שניהם גוף איסור, (עיין ש"ך יו"ד סי' קי"א סק"ד), אבל בזכר

ונקבה יקשה כנ"ל, וכעת מצאתי דהקש' כן המשנה למלך (פי"ב הי"א מה' בכורים) על ב' זכרים ונקבה ולענ"ד כמ"ש, מ"מ לפי תירוצו מיושב גם כן ההיא דזכר ונקבה:

דף יג.

תוס' ד"ה מה וכו' עד דמטא שטרא לידיה. עיין קדושין י"ד ע"ב תד"ה הואיל (א"ה עיין חי' יו"ד סימן רס"ז סכ"ג):

דף יג:

הניחא למ"ד גזילו אסור. (עי' חי' חו"מ סי' שנ"ט):

דף יד.

תוד"ה רב. תמוה לי על התוס' והפוסקים למה הצריכו כסף ומשיכה, הא יכול להקנות במשיכה ליתן לנכרי במתנה חלק באם, ובמתנה לכ"ע משיכה בנכרי קונה כמו שכתבו תוס' בע"ז פרק השוכר (דף ע"א) ד"ה פרדשני. וצ"ע, (ועי' שו"ת ח"ב סוף סי' ק"כ):

דף טו.

אימא כצבי ואיל דחלבן מותר. ק"ל דאם איתא דרצתה תורה ללמוד שיהי' בכל דבר כחיה, לכתוב רק צבי וממילא פטור מבכורות וממתנה ומדאיצטריך איל לפטור ממתנות ע"כ דהתורה רצתה ללמוד רק מה שמסתבר יותר, וממילא א"א ללמוד לחלב ואו"ב דמסתבר יותר ללמוד בכורה ומתנות שאינו נוהג בקדשים משא"כ חלב ואו"ב דנוהגי' בחולין ובמוקדשים כדאמרי' באמת דמוקמי' מיעוטא דאך יותר לחלב מאו"ב [מהאי טעמא] וצע"ג:

דף יז:

זכר ונקבה אין כאן כו', בהרא"ש סי' ד' (עמש"כ לעיל י"ב ע"ב):

תוד"ה אפשר לצמצם וכו'. נתקשיתי מאד בשיטת תוס' כאן ובחולין דף כ"ח ע"ב דבההיא דמחצה על מחצה כרוב, אף דקיי"ל כרבנן דריה"ג דא"א לצמצם מ"מ הוי ס"ס, שמא האמת כפי הנראה לנו שהוא מחצה, ואת"ל דאינו כן דלמא הנשחט הוא הרוב [וחידוש בעיני שלא הערו האחרונים להוציא מזה דעת תוס' דס"ס גם באתחזק איסורא שרי, דהא במחצה על מחצה בשחיטה הוי ס"ס בפסול השחיטה דהוי חזקת שאינו זבוח], מבואר דס"ל דא"א לצמצם היינו דאי אפשר לנו לברר הדבר, אבל מ"מ יוכל להיות שהוא מצומצם, ולא ידעתי, א"כ בבכורות (דף ט') דאמרינן מאן תנא א"ר ירמיה דלא כריה"ג, והא התם לא הי' הלידה בפנינו אלא דנמצא בדיר ב' זכרים, ואיך תליא זה בפלוגתא דריה"ג ורבנן אי סמכינן על השערת ראות עינינו, הא ממילא לא היה הלידה בפנינו, ואם חיישינן לריה"ג דהי' מצומצם, הכי נמי ניחוש לרבנן, וצריך עיון גדול:

דף יח:
תוד"ה שמניח כו'. נראה ששקלי וטריא וכמסתפק אם הפשט יחלוקו או כל דאלים גבר. נ"ל דאופן זה יהיה תלוי בפלוגתא דהר"ת והריב"א ב"ב (דף ל"ד ע"ב) דדעת הר"ת דלרבנן דר"י לא תלוי כלל ברמאי ואף דליכא רמאי כד"ג, רק באוחזין והחלוקה יכולה להיות אמת, ודעת ריב"א דהיכא דליכא רמאי לא בעי אוחזין ע"ש, וזה תלוי בפלוגתא ג"כ ברועה דמיירי בשמא וליכא רמאי ולא מקרי אוחזין כיון שהפקידו לו שלא מדעתו, ומש"ה לשיטת ר"ת כד"ג, ולריב"א יחלוקו, ועיין ברמב"ם (פ"ד מהל' גזילה) שכ' בטענת שמא יחלוקו, ועיין בטור (סימן ש') כ' במנה ומאתים וטען' שמא יניח, ואמרתי דזה תלוי בב' שיטות הנ"ל והרמב"ם סובר בשיטת הריב"א שזכרנו ובשמא דליכא רמאי יחלוקו, והטור אזיל בשיטת הר"ת דבעי דוקא אוחזין וא"ל דתרווייהו הוא, אבל במנה ג' דידוע לנפקד שהיא של א', וכמ"ש הרא"ש, ולא תלי כלל ברמאי, ובאמת גם הגזילה יניח, ומ"ש הרמב"ם (פ"ט מהל' טוען) או שיהי' א' יושב בצד ערימת חטים וכו' וכתב הטור שם (סימן קל"ט) לפרש דבעי יושבים בצדו דלהוי שניהם מוחזקים, י"ל דסתם תחלה זה אומר כולה שלי ומיירי אף באני ארגתי דאיכא בודאי רמאי בעי אוחזין, כך היה נראה לכאורה, אח"ז ראיתי בש"כ (סימן שס"ה סק"ג) משוה דעת הטור להרמב"ם וכ' דבנידון הטור איכא רמאות, וסיים ועיין ברא"ש פרק קמא דמציעא עיין שם, ולכאורה הוא תימה כנ"ל:
ונראה דכוונת הש"ס שמ"ש הרא"ש דסברת כד"ג משום דכל א' ימסור נפשו יותר, וממילא משמע בשמא ל"ש זה, וכן דקדק הש"כ (ססי' קל"ט) וא"כ ע"כ דכאן באין אוחזין כד"ג אף דליכא ודאי רמאי וכל א' סובר שהוא הגבי' תחלה, מ"מ מי שמחזיק בלבו שהוא הגביה תחלה ימסור נפשו יותר. ולזה דימה הש"כ גם כן בשמא ושמא היכא דליכא רמאות כמו גזילה הדין דיחלוקו דבשמא ל"ש כל דאלים גבר, אבל במנה ומאתים היכא דאיכא רמאות שייך כד"ג שהרמאי ירפה ידו ולא יחזיק, ודברי הרמב"ם והטור עולים בקנה א', ובזה מבואר בכוונת הש"כ (ססי' קל"ט) בשמא ל"ש כד"ג, וקשה מדברי תוס' בכורות שכ' לפרש כד"ג אף בשמא, ולפי הנ"ל ניחא דהתם איכא רמאות דמסתמא כל א' מכיר בשלו ושייך אפי' בשמא כד"ג, אולם במה שדעת הש"כ שם באומר א' מכם הפקיד אצלי מנה כיון דאין תובעי' במקצת לא הוי רמאות ויחלוקו, אינו מובן לחלק, גם לא ידעתי מאין יצא חילוק זה, ואימא בכה"ג יניח, ועיין:

דף יט:
מתני' בנות שלש ודאי לכהן. עי' תוס' חולין דף מ"ז ע"א ד"ה כל:

שם זה הכלל. [עיין תויו"ט] י"ל דזה הכלל ר"ע קאמר לה והיינו דתחלה אמר דטינוף סימן ולד וממילא הבא אחריו אפי' ספק לא הוי אבל בא"י אם טנפה הוי ספק, ומוסיף בזה הכלל דכל ספק דהיינו אף בחולבת מקרי ספק דחיישינן למיעוטא דחולבת אף על פי שאינה יולדת עיין בסוגיא ודו"ק:

דף כ.

כי אזלי רבנן כו' (עי' חי' חולין דף ד' ע"א):

תוד"ה ור"י כו' היינו משום דאמר קים לי בנפשאי כו' תמוה לי דא"כ מאי פרכינן לרב ממתני' דשור שנגח את הפרה דהא התם ליכא ברי לסייע להרוב וצ"ע. וכבר כתב' מזה ברפ"ג דב"ק (אות כ"ה):

דף כ:

תוד"ה חלב. (א"ה עיין שו"ת ח"א סימן קצ"ח, ובחי' חולין דף י"א):

דף כד.

תוס' ד"ה ופלוגתא וכו' וא"ת דר"י בן המשולם. ק"ל הא בממ"נ לפי תירוץ ב' בתוס' במעל"ד זה ד"ה והיינו כיון דלא קמיפלגי על ההיא עצמה לא מיקרי פלוגתא הא לתירוץ זה באמת איכא פלוגתא הן מטעם דבר שא"מ הן מטעם מ"ד בחולין דתולש היינו גוזז אלא דאינו בכלל בר מפלוגתא כיון דליכא פלוגתא בהך דינא עצמו. א"כ ממילא אין התחלה לקושייתם דשפיר הוי מכלל דפליג. ומ"מ הוי ס"ד דפלוגתא דברייתא כההיא דרשב"ג דפליג עלה בדין זה לא הוי בכלל. ולתירוצם א' שם הא הוצרך למיפסק הלכה כיון דטעמא דריבה"מ משום דבר שא"מ איכא פלוגתא וצריך לאשמעינן דהלכה מטעם דתולש לאו היינו גוזז ובההיא ליכא פלוגתא וממילא לא ידעינן דפלוגתא דברייתא לא הוי פלוגתא:

דף כד:

תוס' ד"ה והיינו וכו' וי"ל דלמא מטעם דפסק רב כוותיה. תמיהני מאד דמ"מ מאי פרכי' וכיון דאמר רב בכולי' פירקין וכו' הלכה כריבה"מ למ"ל הא אי לאו אמר הכי ה"א דלא נכלל בכללא דהלכה בכוליה פירקין לבר מפלוגתא והייתי אומר דתולש היינו גוזז ורשב"ג דמתיר היינו מטעם דהוי דבר שא"מ דהא באמת מה"ט לחודיה ג"כ מותר. ובזה הא איכא פלוגתא דתנאי במתני' שבת נ"ד ע"א ובלבד שלא יכרוך ובביצה כ"ג ע"ב עגלה של קטן דסברי דשא"מ אסור ולזה אשמועינן רב דהלכה כריבה"מ משום דתולש לאו היינו גוזז ולאידך תירוצם ניחא כיון דהפלוגתא אינו על דין זה ממש הוא בכלל הלכה

בכוליה פירקין ואף דרב פסק בעלמא דדשא"מ אסור היינו יודעים דמ"מ ההלכה כן משום דת ושלש לאו היינו גוזז אבל לתירוצם קמא צע"ג:

תמוה לי לפ"ז מאי פרכינן לעיל וכיון דאמר בכולי' פרקין וכו' הלכה כר"י בן משולם למ"ל הא אי לא אמר הכי הו"א דלא נכלל בכללא דהלכה בכול' פירקין דהייתי אומר דתולש היינו גוזז וטעמא דר"י בן המשולם דמתיר משום דדשא"מ מותר, דהא האמת מה"ט לחוד ג"כ מתיר, ובזה איכא פלוגתא במתני' תנאים דסברי דשא"מ אסור במתני' בשבת דף נ"ד ע"א ובלבד שלא יכרוך, וכן בביצה כ"ג ב' מתני' עגלה של קטן, וא"כ הרי נכלל בכלל לבר מפלוגת' והוצרך רב לאשמועי' במפורש דהלכה כר"י בן המשולם ומשום דתולש לאו היינו גוזז, ולאידך תירוצם ניחא כיון דהפלוגתא אינו על אותו דין ממש בודאי נכלל בכלל הלכה בכולה פירקין ואף דרב פסק בעלמא דשא"מ אסור היינו יודעים בהכרח דטעמא בכ"ז בה"מ משום דתולש לאו היינו גוזז, אבל לתירוצם קמא קשה. וצע"ג:

בא"ד והא דאסר ר"י כו' יש לחלק בין במקום מצוה. ק"ל הא בלא"ה מוכח כן משמעתין דרב דסבר הכא דכנגדו בי"ט מותר דהוי דבר שא"מ וכלאחר יד הא בגרירה גם כן הכי הוא אע"כ דשאני במקום מצוה וצ"ע:

יעויין בתוס' דבבכור ויו"ט לא שרי' למיתלש להדיא רק הקילו באינו מתכוין בבכור כיון דתולש אינו גוזז, וביו"ט דהוי כלאחר יד [ואף דגם בגרירה הוי אינו מתכוין וכלאחר יד, צ"ל דלא הקילו רק התם שלא תתקלקל שחיטתו כמ"ש תוס' באידך תירוצם דאפילו במכוין התירו ע"י עוקר כלאחר יד מה"ט דלא תתקלקל שחיטתו ה"נ להך תירוצא בצירוף אינו מתכוין, והא דצידדו תוס' מסוגיא דדם מפקד פקיד, דדבר שא"מ ומקלקל מותר לכתחילה וההיא דגרירה מיירי בליכא קלקול, צ"ל דכלאחר יד חמור יותר ממקלקל ולאידך תירוצא באמת ג"ז אסור, ובכתובות משום מצוה הקילו, ודלא כהמ"ל (פ"א דשבת) דנתקשה בזה]:

ולכאורה תמוה דהתינח ביו"ט דדבר שא"מ דרבנן, מש"ה בתרי דרבנן דשא"מ וגם כלאחר יד הקילו, אבל בבכור דבשאר איסורי' דבר שא"מ דאורייתא, אם כן מה הפרש בין מתכוין לאינו מתכוין, ויעויין בפני יהושע פרק קמא דכתובות בההיא דמפקד פקיד דהקשה כזה בהא דאמרינן שם דבא"מ ומקלקל שרי גם לר"י, דמה מעליותא לר"י בדבר שא"מ יותר ממתכוין, ותירץ שם דבשבת דשא"מ רק מדרבנן אסור עיי"ש, וא"כ בההיא דבכור דדבר שא"מ מדאורייתא אסור יקשה כנ"ל, [ואולי י"ל דבאינו מכוין וליכא פס"ר ממילא הוי ספק אם יעשה האיסור מש"ה קיל ביותר דהוי כמו ספק דרבנן כיון דתולש

לאו היינו גוזז לא אסר רק במתכוין לתלוש, או בענין דהוי פס"ר דהוי ודאי תולש אבל באינו מתכוין וליכא פס"ר אולי באמת לא יתלוש, וניחא ג"כ בההיא דכתובות דבמקלקל לא אסרו רק בודאי, אבל התם כיון דאינו מתכוין לפתח א"כ אפשר שיטה ולא יהיה נעשה הפתח, הוי כמו ספק דרבנן]:

ונלענ"ד דהנה לא מצינו כ"כ מפורש דר"י ס"ל דדשא"מ בשאר איסורין דאסור מדאורייתא זולת לאביי דמשני בההיא דבהרת לא נצרכה אלא לר"י דאמר דבר שא"מ אסור, הרי אף למה דס"ל קודם חזרה דאין חילוק באינו מתכוין אם הוי פס"ר או לא מ"מ לר"י מדאורייתא אסור ממילא גם בלאו פס"ר אסור מדאוריית' וכדפירשו תוס' יומא בפירכת הש"ס ומי אמר אביי הכי והתניא בשר וכו' היינו דהתם מוכח דדשא"מ אסור מדאורייתא לר"י ועלה משנינן הנ"מ בכל התורה כולה, אבל צירוף דרבנן היינו כדפירשו תוס' דבשאר איסורין דאורייתא אבל בשבת הוי דרבנן, ואף דלבתר דחזר אביי לרבא דאתיא אפילו כר"ש דמודה ר"ש בפס"ר אינו מוכרח דיסבור אביי כן דדבר שא"מ בשאר איסורין אסור מדאו' לר"י, מ"מ צ"ל דס"ל להש"ס ביומא במה דפריך מבהרת וכו' דכיון דחזינן דאביי דקודם חזרה הי' סבר דלר"י דשא"מ אסור דאורייתא ובזה לא מצינו דחזר מסתמא ס"ל כן לקושטא דמלתא, וכמ"ש תוס' שם, וא"כ כ"ז לאביי אבל רב בבכורות י"ל דס"ל באמת דלר"י גם בשאר איסורין דבר שא"מ אסור רק מדרבנן, וההיא דבהרת משום דהוי פס"ר דגם לר"ש אסור:

וביותר הי' מקום לומר באמת דגם לאביי לבתר דחזר לרבא, אינו הכרח דיסבור דדבר שא"מ אסור מדאורייתא בשאר איסורים, די"ל דרק לס"ד היה ס"ל לאביי כן, היינו דהי' לו הכרח לזה מכח הברייתא דבהרת ומוכח עכ"פ לר"י אסור מדאורייתא, אבל לבתר דהדר אין הכרח לומר כן, ומה דפרכינן ביומא מההיא דאביי דבהרת, י"ל דצירוף עששיות הוי פס"ר כמ"ש הלח"מ בהל' עבודת יום הכפורים, וא"כ אביי דמשני אפי' בהגיע לצירוף והוי דבר שא"מ ע"כ דזהו קודם שחזר אביי והוי סובר דגם פס"ר הוי בכלל אינו מתכוין ולזה שפיר פריך דהא קודם דהדר מוכח דהי' ס"ל דדשא"מ הוא דאורייתא:

ומה דהוכיחו התוס' ביומא בעששיות לא הוי פס"ר, דהא פס"ר אף בלא ניחא ליה הוא לר"י דאורייתא כדמוכח מההיא דכריתות נתכוין לכבות להעליונות וכו' והובערו התחתונות, דבריהם תמוהים לי הא מ"מ זה ברור דלאביי מקודם דהדר והי' ס"ל דגם פס"ר הוי בכלל אינו מתכוין, א"כ ממילא בשבת פס"ר דלא ניחא לי' הוי רק דרבנן ויקשה מההיא דכריתות, וצ"ל בהכרח דאביי מוקי להההיא דכריתות כאידך שנויא דשם דמיירי במתכוין להבעיר, ופליגי אי הבערה ללאו יצאתה או לחלק, אם כן י"ל שפיר

דעששיות הוי פס"ר וכדס"ל לאביי קודם חזרה דפס"ר הוי אינו מתכוין ואסור לר"י בשבת רק מדרבנן:

אך מ"מ לא נ"ל לומר כן דלאביי דלאחר חזרה גם בשאר איסורין דשא"מ לר"י הוי רק דרבנן, דא"כ יקשה מסוגיא דפסחים (דף כ"ה) כי פליגי אליבא דר"י וכו' והיינו כיון דלר"י היכא דלא אפשר ולא מכוין מותר ה"נ בלא אפשר ומכוין עיי"ש בתוס', ואם איתא דאינו מכוין הוי רק דרבנן לר"י מה ראי' הא י"ל דבלא אפשר לא העמידו חכמים דבריהם לאסור אינו מתכוין, אבל במתכוין דאסור מדאורייתא י"ל דגם בלא אפשר אסור, אע"כ דס"ל דאינו מתכוין הוא דאורייתא, ואף דבשבת הוי א"מ רק בדרבנן, מ"מ הראיה משאר איסורין דא"מ הוא דאו', ואעפ"כ שרי בלא אפשר ה"נ במכוין, עכ"פ מוכח דלקושטא דמלתא ס"ל לאביי אליבא דר"י דדשא"מ בשאר איסורין אסור מדאורייתא, אבל מ"מ אין הכרח דיסבור רב הכי, ומיושב ההיא דבכורות דהא דמקילין בבכור דבאמת גם בשאר איסורין הוי דבר שא"מ דרבנן, והקילו בצירוף דתולש לאו היינו גוזז. (וע"ע בחי' יומא ל"ד):

דף כה.

והתניא שתי שערות. עיין פ"ב מ"ה דפרה:

תוס' ד"ה דהוה וכו' אין ללמוד מלאכה שאין צריכה לגופה. עיין שבת דף מ"ו ע"ב תוספות ד"ה דכל:

ד"ה גוזז וכו' ובקונטרס פירש וכו'. עיין לקמן דף ל"ד ע"א תוספות ד"ה אילימא:

דף כז:

דבי רב תנא. ע' שבת מ"ג ע"ב תוס' ד"ה דכ"ע:

דף כח.

תוס' ד"ה שלא וכו' כדמשני אמותר פסח. צ"ל כדמצינו במותר פסח. צ"ק:

דף כח:

מתני' מה שעשה עשוי וישלם מביתו. בטיהר את הטמא מיירי ע"כ בעירבם עם פירותיו ובטלי ברוב ובכה"ג ל"ש ישלם מביתו אלא דלצדדין קתני אם ערבן ברוב היתר מה שעשה עשוי. ואם עירבן בתוך מיעוט פירות ישלם מביתו. ולר"מ דדאין דד"ג מיירי כשעירבן הבעלים ולרבנן מיירי שערבן החכם. תוס' סנהדרין דל"ג ע"א ובב"ק ד"ק ע"א: כתב התוי"ט וז"ל מה שעשה עשוי וישלם מביתו. כתב הר"ב למאן דדאין דינא דגרמי. היינו ר"מ ואשכחן דקניס שוגג אטו מזיד בגיטין פ"ה דף נ"ג ע"ב. כ"כ התוס' שם ע"א. ולפיכך חייב אע"פ שלא נשא ונתן ביד. עכ"ל. ולמאי דמוקמינן מתני' כרבנן ובנשא ונתן

ביד צ"ל דהכא הוי כמו מזיד דלמה היה לו לטמא אותה כדי להחזיק דבריו. תוס' בגיטין שם. ובב"ק דף ק' כתבו דכמו דמחייבינן התם בגיטין במזיד כדי שלא יהא כל או"א הולך ומטמא טהרות חבירו ה"נ הכא חייבוהו חכמים כדי שידקדק בדין יפה. ולפ"ז מ"ש התוי"ט דהכא סתם כר"מ דקנסינן שוגג אטו מזיד ובגיטין סתם כר"י אינו הכרח דהא הכא בכלל מזיד. ואף אי מוקים הכא כר"מ דדיין דד"ג מ"מ יש לקיים הסברא דהוי בכלל מזיד, אלא דתוס' בגיטין בקושי' נקטו דאי מוקמי' כר"מ ניחא דקנסו שוגג אטו מזיד אבל לפי תירוצם דהוי בכלל מזיד בכל ענין י"ל כן וסתמא דהכא כסתמא דגיטין. שוב ראיתי דלפי תירוצא דתוס' דגיטין הנ"ל נכונים דברי התוי"ט דתירוצא דלמה היה לו לטמאותם כדי להחזיק דבריו, זהו שייך בטימא בידים ונגע בו שרץ, אבל למה דמוקמינן כר"מ דד"ג חייב ולא מוקמי לה בטימא ביד שפיר מוכח דקנסו שוגג אטו מזיד. אך לדברי התוס' בב"ק הנ"ל שפיר י"ל דאף אי מוקמינן כר"מ ומיירי בלא טימא ביד מ"מ הו"ל בכלל מזיד כדי שידקדק בדין יפה:

רש"י ד"ה ותיפוק איהו הוא דאפסיד אנפשי'. ודעת תוס' והרא"ש דזהו רק לרבנן דר"מ דלא דנין דד"ג בזה פטור היכי דאי הוי קמן מצי למיהדר ולא האכיל הדיין לכלבים והיכא דלא מצי למיהדר גם לרבנן חייב דבדיבורא הוי מזיק ממש. והא דמוקמינן לרבנן מתני' דהכא בנשא ונתן ביד אף בדעת (צ"ל בשקול הדעת) לא מצי למיהדר, היינו משום טיהר את הטמא דזהו בודאי אם איתא קמן היה אוסרו. אבל ר"מ אף היכא דאי איתא קמן מצי למיהדר ולא האכיל הדיין לכלבים מ"מ חייב מטעם גרמי. וראיה לזה דהרי לר"מ לא מוקמינן מתני' בנשא ונתן ביד והא בטיהר את הטמא מקרי מצי למיהדר:

תוס' ד"ה רביע וכו' אלא תקנת חכמים בעלמא הוא. עיין ב"ב ס"ג ע"ב תוד"ה אתמר:

דף ל.

רש"י ד"ה אינו חשוד על המעשרות, וא"צ לעשר ודאי כו' ולא ידעתי אף בחשוד על המעשר אין מעשר מהן ודאי דהא מ"מ הוא ספק אם עישר זו. (ואפשר דבחשוד הוי כמו ודאי דבזה לא אמרינן רוב ע"ה מעשרים הן ובעי ברכה. עי' שבת דף כ"ג ע"א. ובדברי רבינו בדמאי (אות ל"ג) ובשביעית (אות כ"ו)):

דף לא.

תוס' ד"ה דהא וכו' וכי לא יהיה נאמן. עי' בר"ש סוף פ"ב דנגעים:

דף לא:

ורבנן ההוא דגזרו. עי' זבחים ט' ע"א תד"ה למאי:

דף לב.

תוד"ה הוא. רבא נמי דמשני. קשה לי דהא לכאורה צריכים להבין דמה פרכינן דנילף בכור ממעשר בגז"ש דהעברה דא"כ לא תפדה בבכור למ"ל דנילף פדיי' ומכירה הכל ממעשר. אך באמת לק"מ דאלו לא כתיב רק במעשר גם מעשר לא היינו למדין מחרמים לאיסור מכירה דלא הי' מופנה ולזה צריך תרי קראי בבכור ומעשר דליהוי מעשר מופנה ללמוד מחרמים והדר נילף בכור ממעשר, וכ"ז ניחא להך אוקימתא, אבל לרבא דלמד דקרא דלא ימכר בחרמים מייתר ואם אינו ענין לחרמים תנהו למעשר, א"כ אם איתא דרצתה התורה ללמוד בכור ממעשר לא לכתוב כלל בבכור לא תפדה ונילף הכל בגז"ש ממעשר, ומעשר ידעי' מכח אם אינו ענין וצע"ג:

דף לב:

מה התם כהנים אין ישראל לא וכו'. קשה לי דנימא גם כן דבע"מ נאכל רק לב' ימים ולילה א' מהיקשא דחזה ושוק כמו דילפי' בתם לענין זה. עיין בהרע"ב ספ"ה דזבחים. גם לב"ה קשה דמה דלא יליף לאסור לזרים ולנכרים היינו מחמת היקישא דצבי ואיל אבל לענין זה נלמד דיהיה נאכל רק לב' ימים ולילה דלענין זמן האכילה לא שייך הלימוד כצבי ואיל דא"כ נימא גם כן דל"צ שיהיה תוך שנתו ונימא דתאכלנו שנה בשנה קאי רק אתם וצ"ע:

תוד"ה פסק וכו' דפירשו שהחלב מותר לעובד כוכבים. עי' לעיל לא ע"ב תד"ה מבליעו:

דף לג.

ומה טמא וכו'. בסוגי' לא מצרכי' לכך רק לת"ק דברייתא דמתיר רק לזרים ולא לנכרים דלא דרשינן צבי ואיל להכי, מש"ה הא דמותר לזר היינו מק"ו, אבל למתני' דמתיר אפי' לנכרי ומטעם דכצבי וכאיל ממילא מכ"ש לזרים ול"צ לק"ו, ואולי י"ל דאי לאו קל וחומר היינו מוקמינן לדרשא דצבי ואיל רק על זרים ולא להתיר אפי' לנכרי דמה שאפשר לקיים הקישא דכחזה ושוק מקיימים, לזה דרשינן הק"ו ול"צ קרא לזר ומוכח דאתי להתיר לנכרי:

שם תלתא צבי ואיל. עי' לעיל י"ב ע"א תד"ה מה:

תד"ה וב"ה כו' אתי ק"ו ומפקא מג"ש. עי' בב"מ קי"ד ע"א תד"ה ואידך:

דף לד.

עד השתא לא אשמעינן שמואל. עיין שבת דף קי"ד ע"ב תוס' ד"ה ת"ל:

דף לה.

מתני' וקשרו זנבות בכורות. עיין ברא"ש פ"ז דב"מ סימן ז':

שם וצריכא. קשה לי דלימא בפשוטו דאי אשמעי' נכרי הוא דמקילינן בפעם אחד כיון דאף במדעת ישראל ואף באומרו בפירוש לנכרי לעשות כן הוא רק מדרבנן מדין אמירה לנכרי שבות דקיל מגרמא וכמוכח מהרא"ש פ"ז דב"מ סימן ו', אבל בקטן דאסור מדאורייתא לומר לו לעשות דהא אין מאכילין לקטן איסור בידים אימא לא. ואי אשמעינן בקטן הוא דאסרי' בכורות האחרי' דנתכוונו להתירו כיון דלדעת הגדול הוי דאורייתא משא"כ בנכרי כיון דבאומר לו בפירוש הוא מדרבנן לא נאסרו האחרות. וצ"ע:

ובדברי הרא"ש בב"מ שם הוקשה לי דעל האיבעיא דשם בחסימה אם בכל לאוין הוי שבות באמירה לנכרי הביא דברי הראב"ד דכיון דלא אפשיטא אזלינן לקולא. וכתב הרא"ש עלה ואע"ג דמסקינן במטיל מום בקדשים ע"י נכרי אסור כדאיתא בבכורות פרק פסולי המוקדשים התם משום חומרא דקדשים הוא, ואיך תלה קושיא זו על פסקא דהראב"ד הא בלא"ה יקשה אמאי לא פשטינן שם האיבעי ממתניתין דהכא דמטיל מום ע"י נכרי אסור, וצריך עיון:

מ"ש מעכ"ת נ"י ראיה מהרא"ש פ"ז דבב"מ דהטלת מום ע"י נכרי הוי דרבנן, זהו ראיה ברורה ואין עליה תשובה, אף דחזינן דבדליקה בשבת לא התירו רק לומר כל המכבה אינו מפסיד, אבל לא אמירה לנכרי בהדיא ומ"מ גרם כבוי שרי הרי הגרם קיל יותר מאמירה לנכרי וכן בבכורות (דף ל"ד) דאמרינן זה הכלל לאתויי גרמא, הרי דקתני במתני' דע"י נכרי אסור, ואח"כ מייתי בזה הכלל גרמא משמע דגרמא הוא פחות מאמירה לנכרי, וכיון דגרמא במום דאורייתא לכאורה ג"כ ע"י נכרי דאורייתא. מ"מ ראייתו דמר מהרא"ש ברורה ומוכרחת כנלענ"ד:

שם וה"ה כהן לכהן דחיישינן לגומלין כתב רש"י כלומר ומסברא נפקא לן דרועה כהן אינו נאמן להעיד על הבכור של כהן אחר. וקשה לי דאיך שייך לומר ומסברא נפקא לן דחיישינן לגומלים, ואלולי פירש"י היה נ"ל דהכי אמרינן דכיון דקתני רועה כהנים א"נ דרועים ישראל נאמן על רבם מי שיהיה כהן או ישראל ורועה כהנים א"נ היינו על רבם מי שיהיה, והא ברבו כהן יהיה נאמן דל"ש דאמר לא שביק ליה רביה דהא רבו כהן יחזיקנו לעצמו וללגימה הא לא חיישינן, אע"כ דהטעם דחיישינן לגומלין וממילא ה"ה הכהן אחר, או דבאמת רק לרבו כיון דרועה קאי גביה וכמ"ש רש"י בסוף הסוגיא במה דאמרינן מאי דאיכא בין לר' מאיר ולרבנן וכמ"ש בתוי"ט כאן ד"ה לא דנו ונכון בעזה"י:

גם קשה לי אמאי נקט רש"י הכהן אחר ולא נקט דרועה כהן א"נ לרועה כהן אחר דגומלין זה לזה שרבו יתן לו הבכור:

דף לה:
בעלים מעידין עליו. לשון השו"ע סי' שי"ד ס"י נאמן לומר שנפל בו מום מעצמו, מבואר מזה דאם הטיל בו מום היה אסור באכילה אף דהאיסור אכילה בדיעבד הוא רק דרבנן וכיון דהוי ספק בכור הו"ל ספק דרבנן מ"מ אסור. וע' במ"ל (פ"ד דבכורות) שכתב כן והביא ראי' מת' מהריב"ל ולענ"ד הדין מפורש כאן. והא דפסקינן (סי' שי"ג ס"ד) דרדפו ובעט בו מותר לשחטו ועי' בהרא"ש דבדרבנן קיימא לן כלישנא ב' ולהקל, נלע"ד דהתם אין הספק כלל בדאוריתא דהא הספק רק לענין האכילה, אבל הכא הוי הספק ג"כ לענין דאורייתא לענין גיזה ועבודה דספיקו לחומרא, ממילא גם שהוא מדרבנן מחמירי' בו, וכיון שקודם שהטיל בו מום היינו דנין על הספק הזה שהוא בכור דאסור בגיזה ועבודה מש"ה גם עתה שהטיל בו מום דמצד עצמו אסור באכילה אלא דבאת לומר שמא אינו בכור וזה הספק הוא ספק דאורייתא וע"י גלגול הוא דרבנן דל"א בזה ספק דרבנן לקולא כנלענ"ד בעזה"י:

דף לו.
עד מפי עד כשר. עיין סנהדרין דף ל' ע"ב ברש"י ד"ה בעדות בכור ובתוס' שם:

דף לו:
דאית לי' לאשתמוטי. משא"כ הכא דלא שייך אשתמוטי. תוי"ט. ומ"מ קשה אם דברי ר"י אמר רב בלא אמר פלוני איך אמרינן בתר הכי סיפא מסייע לי' מאיש פלוני נאמן, מאי ראי' סתמא מדין איש פלוני דהא פשיטא דיש חילוק גדול בין פלוני דבקל עבידא לגלויי מבסתם. וצ"ע:

דף לז.
מתני' השוחט את הפרה ומכרה ונודע שהיא טריפה מה שאכלו אכלו כו' והכי קיימא לן (בחוה"מ סימן רל"ד) ויעויין בפוסקים דנקטו ב' טעמים, אי משום קנס, אי דאכילת איסור מקרי לא נהנה דהיה ניחא ליה יותר אם לא היה אוכלו, ולכאורה קשה דאיך משכחת דאוכל תרומה שוגג חייב קרן וחומש הא לא מקרי נהנה כלל כיון דאיסורא אכל, ומצד אוכל קניא, וכן מצד מזיק אינו חייב חומש, ויהי' כמו שותה שמן תרומה דפטור מחומש, וכן בכל מאכלות אסורות, חלב וכדומה, דמחייב בשוגג חטאת הא לא מקרי נהנה כיון דניחא ליה יותר אם לא היה אוכלו, וצ"ל דמ"מ שם אכילה עלה, כיון דאין המאכל בעצמו מזיקו (ואולם קשה לי, במתעסק בחלבים דמחייב משום נהנה הא באמת לא מקרי נהנה, וצ"ע):

תוד"ה רי"א ע"ש ספרים דגרסי כגון מאן וכו'. וקשה היכי פריך כו', ולא הבנתי הלא כפי הגירסא אינו מציין על דברי ר"י א' מהן חכם לפרש כגון מאן אלא מציין במקום שאין חכם כגון מאן וקאי על מימרא דר"ח ב"ע ג' מתירין את הנדר במקום שאין חכם והיינו דחכם מתיר לבדו וכן הדיוק דבמקום חכם משום כבודו דחכם אין אחרים נזקקים להתיר ועלה אמר כגון מאן וא"ת כגון אנא דמקום שאין חכם היינו שאינו מומחה דאז א"י להתיר לבדו לכן יכולים אחרים להתיר אבל מה דאמר ר"י א' מהן חכם באמת לאו חכם מומחה וכדמסקי תוס' לאידך גירסא:

דף לז:

אמר לו זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי, אפשר דבמה דאמר כיוצא בה שמעתי היינו כי היכי דאמרינן התם גבי מלא מקדח דהוא וחיסורו שנינו שיהיה נכנס ויוצא ה"נ כרשינה הנכנסת ויוצאת והיינו דהתם גופיה דייקינן לה מלישנא דמלא מקדח וה"נ דייקינן מלישנא דמלא כרשינה ואולם ברמב"ם פ"י מה' ביאת מקדש ניקב ככרשינה כו'. וצ"ע:

דף לח.

רש"י ד"ה אין מדרס בכלי חרס שישבר. וכ"כ רש"י עירובין ק"ד ע"ב ועי' שבת פ"ד ע"א וצ"ע:

דף לח:

והא אין מומין בלבן. עי' לקמן מ' ע"ב תד"ה והא:

דף לט.

רש"י ד"ה למעל בפדיונו כו' וקודם שתכלה זמן בדיקתו כו', לא הבנתי לאיזו צורך דקדק כן רש"י הלא אף בנהנה אחר כלות הבדיקה הוי הכי דאי מכאן ולהבא הוי מום לא נתפס המעות בקדושה בפדיון דמעיקרא, ואינו מועיל, וברמב"ם נקט דנהנה אחר שנתיאש מרפואתו, וגם בזה לא ידעתי למאי הלכתא נקט כן והא בפשוטו אין הפרש בין נהנה מקודם או אח"כ דאם הוי מום למפרע בין כך ובין כך לא מעל, ואם מכאן ולהבא בין כך ובין כך מעל, גם קשה לי למאי נקט הש"ס הנ"מ לענין מעילה ולא בפשוטו אם למפרע הוי מום וחלה הפדיון למפרע או דמכאן ולהבא הוי מום ולא חל הפדיון שמאז ומחויב לפדות עתה מחדש:

דף לט:

תוד"ה כמה וקשה לפירושו וכו', ותמוה לי דזהו באמת קושי' על רש"י שלפנינו במ"ש אלא מגביהו ג"א בתוך הבגד, אבל לפי מה שהביא תוס' פירוש הקונטרס הא פשיטא

דאין הדמיון אלא מגביהין, אותן ג"א לב"ה דג"א קאי על ההגבהה דבזה לא פליגי ב"ש וב"ה כלל אלא ודאי דהפירוש הכא דבא לפרש לשון משלשלת דלא נקט כמה ארכן אלא דמשלשלת פירושו תלוייה למטה משפת הבגד אלא מגביהין אותן ולא נחית לשיעור הגבהה [דזה א"צ לפירוש הסוגיא דכאן] ובהגבהה שעל הכנף אינו מהחשבון ואח"כ מתחיל כמו דיבור אחר ג"א לב"ה היינו דמזה שמשפת בגד ולמטה פליגי בשיעורא לב"ה ג"א ולב"ש ד"א ואין כאן קושיא כלל:

דף מ:

מתני' בזמן שהוא עצם אחד כו' ואם אינה עצם אחד כו' כתב רש"י שהתנוכים וכו' דהאי אוזן בתוך אוזן אינו נראה כ"כ וקשה לי הא מבואר דף ל"ט דלכ"ע ג' כליות הוי פסול דיתר כנטול דמי והוי כחסר כוליא דחסרון בפנים שמיה חסרון, הרי דיתר בפנים ממש דאינו נראה כלל פסול לאקרוביה דממעטינן מן תמים יהיה עיין שם, ואולי באמת דקתני דכפול ואינה עצם אחד אינו מום היינו דלא הוי מאבראי לשחוט בחוץ אבל באמת פסול לאקרוביה, וצ"ע:

שם עינו אחת גדולה כו' בפשוטו נראה דעינו אחת גדולה והשנייה כדרכו, או אחת קטנה והשנייה כדרכו הוי מום דמחמת ברייתה או כחישתה היה ראוי שיהיה שניהם שווים. וכן נראה מלשון רש"י בריש מסכתין דף ג' ע"ב דכתב או אחת גדולה כשל עגל או אחת קטנה כשל אווז. ואולם מלשון הרמב"ם בפירושו, ובחבורו, ובטור שתהא עינו א' גדולה כשל עגל והשנייה קטנה כשל אווז, מבואר דס"ל דמתני' לאו או או קתני אלא דדוקא בשינוי בשתיהן שהאחת גדולה והאחת קטנה:

דף מה:

מתני' והחרש. עיין לעיל דף ל"ז ע"א תוס' ד"ה מה:

בשו"ת נוב"י ח' אה"ע סימן נ"ג מסתפק אם חרש היינו דוקא אינו שומע ואינו מדבר או דאף באינו שומע לחוד הוי מום:

שם והשוטה, נתקשיתי הא גם לשחוט דלאו עבודה וכל הפסולים ובע"מ כשרים בזה, מ"מ שוטה לפסול דהא מתעסק בקדשים פסול וצריך כוונה, ושוטה לאו בר כוונה, והרי בחולין (דף י"ג) איבעי' דלא איפשטא, קטן יש לו מחשבה ניכרת מתוך מעשיו בשחיטת קדשים, ומכ"ש שוטה דגרע מקטן, וכמ"ש תוס' חולין (דף י"ב ד"ה מאן תנא), דבשוטה אף גדול עומד על גביו לא מהני וצ"ע:

שם דתניא אכל דבילה (עי' חי' כריתות י"ג):

שם והנושא נשים בעבירה, לכאורה נראה ראיה ברורה לרש"י וסייעתו [רפ"ג דשבועות] דנדר חל על איסור ממתני' כהן הנושא נשים בעבירה פסול עד שידור הנאה, וקשה מאי מהני הא אין אחע"א, ולא חל הנדר על איסור פסולי כהונה אע"כ דנדר חל:
אך יש לדחות די"ל הא דקתני עד שידור הנאה היינו מכל פירות שבעולם אם לא יגרשנה דשפיר חל האיסור על הפירות ורש"י דכתב עד שידור הנאה ממנה היינו דרש"י לשיטתו דנדר חל על דבר איסור:

דף מו.

אין נותנים לה ימי טומאה וימי טהרה. עי' נדה ל"ו ע"א תוס' ד"ה הלכתא:
שם שאני עדות אשה דאחמירו בה רבנן. משמע דלהך תירוצא תו לא דחקינן במתני' להגי' עד החוטם, אלא דעכ"פ מדרבנן בעינן עם החוטם, ואפ"ה קתני במתני' אע"פ שיש בו סי' בגופו ובכליו, הרי דאף בטב"ע דפרצוף פנים בלא חוטם דיצאנו מידי דאורייתא לא מהני סי' בבגדים, אף די"ל באמת דלהך שינויא אמרינן כאידך שינויא בסוגיא דבב"מ דכליו בחוורי וסומקי, ואדרבה אנו מרוויחים לישב קושית הב"ח בתשובה דלאחר שינויא בחוורי וסומקי פרכינן חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן הא להך שינויא ל"ח לשאלה, והו"ל להקדים הפירכא על שינויא קמא, ולפי הנ"ל ניחא די"ל דגם הך תירוצא ס"ל דחיישינן לשאלה אלא דהך תירוצא אזיל בשינויא דבכורות דפדחת לחוד מהני מדאורייתא, ולגבי דרבנן לא הי' ראוי לחוש לשאלה, לזה מוקי בחוורי וסומקי, ושינויא קמא אזיל בשינויא בתרא דבכורות, דפדחת לחוד לא הוי הכרה, מש"ה פרכינן לכל השינויים חמור בסימנים דבדאורייתא עכ"פ חיישינן לשאלה. (א"ה ועי' עוד בשו"ת ח"ד סי' ל"ב, וח"א סי' ק"ז ד"ה ומ"מ יסוד הזה):

דף מז.

הניחא למר ברי' דר"י וכו' אלא לר"פ במאי מוקי לה. (עי' חי' חולין קל"ב):

דף מח.

רמ"א אם נתנו כו' (עי' שו"ת ח"א סי' קע"ה):
שם א"ר ירמי' ז"א ב' יב"ש שהי' בעיר אחת ולקח א' מהם שדה מחבירו בע"ח גובה ממנו כו'. ותמיהני הא אף אם הם כלקוחות היינו דהוי ס' שמא לא נפל לזה חלקו כמ"ש תוס' ספ"ד דגיטין וא"כ הכא איך יוציא מידם, כל א' יאמר שמא נפל לחלקי חלק ירושתי ואני איני בכור, ואם נאמר דמוציאי' ממון בס"ס ניחא, ס' שמא אתה בכור וס' שמא אתה לקחת מאחיך חלקו וצ"ע:

תוד"ה דאמר וכו' ולפי' זה אתיא נמי שפיר ההוא דמרחץ וכו' ולא צריך לאוקמה כסומכוס. תמוה לי הא רב ושמואל אוקמי מתני' דוקא בבא באמצע חדש ומטעם תפיסה. ור"נ דפסק אף בסוף חדש כולו למשכיר דקרקע בחזקת בעליה קיימא הרי דג"כ דאזיל בתר מוחזק וממילא מוכח דר"נ ג"כ ס"ל דטעמא דמתני' דיחלוקו לא משום דחולק עמו והאי ספק כוודאי פלגא ופלגא דא"כ איך פליג ר"נ על מתני' בזה אלא ע"כ דס"ל דטעמא דמתני' כסומכוס ואיהו ס"ל כרבנן דאזלינן בתר מוחזק וצע"ג:

דף מט.

מת האב בתוך שלשים כו'. ובמת ביום שלשים יש לעי' אם לדמות לחוב דפסקי' בחוה"מ (סי' ע"ד) דעביד אינש דפרע ביומא דמשלם זמניה או דהכא גרע דהחיוב אינו ודאי דדלמא ימות הולד בו ביומו ויפטר, ועי' תוס' (פ"ק דבתרא דף ה'). אח"כ ראיתי בשיטה מקובצת בב"מ (פרק השואל) כתב בשם הרמ"ך דביום ל' בחזקת שנפדה וצ"ע לדינא:

דף מט:

וכשמואל בדיני. עי' גיטין ס' ע"ב תד"ה והשתא:

דף נב:

לאיתויי נכסי דאבי אבא, נ"ל אף אם אמרינן לכל מילי מכח אבוה דאבא קאתינא (עי' שו"ת סי' קל"ב) היינו דיכולים היורשים לטעון לזכות גם בזכות אבוה דאבא, ולבא בטענה זו נגד הלוקח ובע"ח, אבל מ"מ יש להם הזכות לירש אביהם בקבר, וראיה לזה מסוגי' דב"ב (דף קנ"ט) אלא אי קשי' הא קשיא בן בכור שמכר וכו', ולכאורה יקשה דלימא הש"ס בפשוטו, דהא קשיא איך אפשר לומר דמכח אבוה דאבא, א"כ בן בכור לא יטול פי שנים, היכי דגם הפשוטים מתו בחיי אביהם, דבני הפשוטים יאמרו לבן הבכור מכח אבוה דאבא אתינא, אע"כ דבזה א"י לגרע כח היורש הזה במה שבא לזכות לירש אביו בקבר, ובזה מיושב קושיית הרמ"א בשו"ת הנ"ל על סוגיא דבכורות דאמרינן ולא בראוי לאתויי נכסי דאבוה דאבא, הא בלא"ה יוכלו לומר מכח אבוה דאבא אתינא, ולפי הנ"ל ניחא, דבזה אין יכולים לגרוע כחו, דיאמר הוא מכח אבא בקבר אתינא:

דף נד:

תוד"ה אמר אביי וכי היכי דלא מהני בתירוש ויצהר לא מהני נמי בדגן ודגן, אפשר לומר בפשוטו דממילא דנין ק"ו דגן ודגן מתירוש ויצהר דלא מהני דל"ש למידרש כל דגן א' הוא דהא אדרבה ראשיתם הוי כאלו כתיב ראשית כל דגן ודגן אלא דליכא אלא חד מיעוט ממילא ילפי' בקו"ח דלא מהני וק"ל:

דף נו:
תוד"ה זונה ישראלית. עי' בצ"ק דמוחק קושי' א' מן תוס'. לפ"ז מה דנדחקו בתירוצם דהו"מ לאשכוחי באיסור ערו', לכאורה א"צ לזה די"ל דבאמת מגז"ש דתועבה משמע בכל מילי דלא תפסי קדושין הוי ערו' וכותית וערו' בכלל, אלא דמ"מ לרנב"ה דחייב כירתות ג"כ קלב"מ ממילא לא הוי אתנן כיון דא"צ לשלם לה שכר על הביאה (וכדמשמע להדיא בב"מ דצ"א דאביי לא ס"ל הך דרבא דאתנן אסרה תורה ואפי' בא על אמו), וא"כ י"ל דהך ברייתא דהכא ס"ל כרנב"ה וממילא לא משכחת אתנן אלא בכותית, ובריית דתמורה דאין אתנן אלא הבא בעבירה ס"ל דבכריתות ל"א קלב"מ וק"ל:

דף נז.
פרט לטרפה [וקשה] איך משכחת עשירי ודאי דלמא טריפה היא, דהא מחמת הרוב עדיין לא מקרי ודאי להך פוסקים, אע"כ כיון דדנין לכל מילי דאינו טריפה מקרי עשירי ודאי. (ועי' חי' ב"מ ד"ו באורך):

דף נח:
גזירה משום לקוח. לעיל נ"ג ע"א:

דף נט.
תוד"ה כשם שת"ג (בעמוד הקודם) ופי' זה אינו מתיישב ללב. ק"ל דאיך אפשר לאמרו כלל דא"כ למאי הלכת' צריכי' להא ומעשר קריי' רחמנא תרומה, הא אף אם במעשר אין בו דין זה דניטלת מאומד ומחשבה הא מ"מ שייך ההיקש דמעשר בהמה למ"ד דנוטל א' מהעשירי בלא העברה, והא עיקר מה דאמרי' ור"א ב"ג היא היינו דחזינן דילפינן מהקישא אף מה שאין מן הסברא ללמוד, ובזה סגי ול"צ להקדמה ומעשר קריי' רחמנא תרומה וצע"ג:
תוד"ה במחשבה וא"ת כיון דשרינן וכו'. בעיקר קושית תוספות י"ל דהרי בשבת (דף קמ"ב ע"ב) אמרינן דר"י עדיפא מדרשב"א והיינו דרשב"א מיקל רק על ידי שנותן עיניו ור"י מיקל טפי דכיון דיכול ליתן עיניו לא הוי מתקן בהעלאתו. א"כ י"ל דמתני' דפ"ב דשבת כרשב"א אתיא ואפשר דגם רבנן דר"י ס"ל דבמדומע מותר על ידי שנותן כו' אלא דס"ל דמ"מ הוי מתקן בהעלאתו ור"י הוא שחידש סברא זו דלא מקרי מתקן וכ"כ הרמב"ן פ"ק דביצה וז"ל שר"י אומר מעלין את המדומע וחביריו חולקים עליו שאעפ"כ אסור לקרוא שם עכ"ל. וא"כ ממילא ליתא לקושי' תוס':
שבת ל"ד ע"א מתני' ספק חשיכה וכו' [אין מעשרין את הודאי] אבל מעשרין את הדמאי. ומתני' דמשמע דדוקא בספק חשיכה מעשרין את הדמאי אבל משחשיכה לא דלא כר"י

לקמן במתני' ריש פ' נוטל דאמר מעלין את המדומע דלא מקרי מתקן כיון דיכול ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר. אלא כרשב"א דאית ליה במדומע דנותן עיניו בצד זה אבל אין מעלין דמ"מ מקרי מתקן. אבל לר"י כיון דגם בדמאי נותן עיניו בצד זה כו' א"כ שרי גם לעשר משחשיכה ולא מקרי מתקן, ואף כרבנן אתיא דאפשר גם רבנן סוברים דבמדומע נותן עיניו כו' אלא דסברי דמ"מ הוי מתקן, וכ"כ הרמב"ן פ"ק דביצה וז"ל שר"י אומר מעלין את המדומע. וחביריו חולקין עליו שאעפ"כ אסור לקרוא שם עכ"ל:

ובתוס' פ"ק דחולין (דף ו' ע"ב) וכן בכורות (דף נ"ט ע"א) הקשו ממתני' דהכא, ותירצו דשאני מדומע דכבר היה מתוקן אבל תחילת טבל לא שרי לתקן בשביל מה שיכול ליתן עיניו וכדבריהם כתב הרמב"ן פ"ק דביצה בסוגיא דגלגל עיסה, ואין קושיתם מכריע דבר זה, די"ל דאתיא כרבנן וכרשב"א:

ערכין

דף ב.

מתני' הכל מעריכין כו'. לשון הרמב"ם הערכין הם מכלל נדרי הקדש שנאמר איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה' לפיכך חייבים עליהם משום לא יחל דבר ולא תאחר לשלמו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה עכ"ל. עוד כתב שם הלכה י"ז וצריך המעריך שיהא פיו ולבו שוים כשאר הנדרים ונשאלים על הערכים ועל הדמים כדרך שנשאלים על שאר נדרים והקדשות:

תוד"ה נשים וכו' דלא אשתמיט תנא. לענ"ד ראי' לזה מדקתני דטומטום אינו נערך דבעי זכר ודאי ונקבה [ודאית]. ואם איתא דערך עבד כאשה משכחת דטומטום נערך דהיינו עבד טומטום דהוי כולו אשה:

תוד"ה לאתויי, וא"ת ההורגו. לא זכיתי להבין דאיך הי' ס"ד דתוס' דאע"ג דהוי ס' נפל מ"מ ההורגו חייב הא בסוגיא ההיא פרכינן עלה ולרשב"ג דאמר כל ששהה ומוקמי' בכלו חדשיו הרי דבספק נפל אינו נהרג אלא דלרבנן אינו בכלל ספק נפל [דרובן בן] קיימא, והקרא איצטריך דלא נמעט מדכתיב ומכה איש דאיש דוקא ולא קטן, והחידוש אינו דוקא על בן יומו אלא על קטן דעלמא דאינו בכלל איש, כדמוכחי' לומר לרשב"ג, ואף דבתירוצם כתבו כן מ"מ מה עלה על דעתם להקשות משם כיון דשם מבואר ההיפוך דעל ספק נפל אינו נהרג, לכן לשונם בתירוצם דהתם בתו"כ וכו' וכן מוקמינן התם לרשב"ג, והא זהו רק לרשב"ג אבל לרבנן לא מיירי בכלו חדשיו דוקא דבסתם אינו בגדר ספק נפל, וה' יאיר עיני:

ובעיקר המשך דבריהם דמשמע [דמתוך] קושייתם מגיטין מוכח דמיירי בטריפה ועל זה סובב קושייתם דההורגו חייב דמשמע דבלא"ה היינו אומרי' דטריפה אינו בכלל נפש ולא נערך, ולענ"ד בלא"ה מוכח דטריפה נערך דאל"כ לימא דהכל נדרי' אתא לאתויי טריפה דאע"ג דאינו בערכין מ"מ הוא בדמים:

תוד"ה קרבנו ולא קרבן חבירו וכו' דכתיב ביבמה וקראו לו הן ולא שלוחן. יבמות דף ק"א ע"ב:

בא"ד וכן בעגלה ערופה ומדדו ולא שלוחם. סוטה דף מ"ד:

דף ב:

רש"י ד"ה מי שחציו עבד, אבל עבד גמור. תמוה לי הא בסוגיא דחגיגה דף ב' מבואר דלטעמא דאין לו אלא אדון א' גם חצי עבד וחב"ח פטור אלא דבלאו דברי רבינא דהיינו מחייבין חציו עבד וחב"ח היינו דלא דרשינן לדרשא זו, ועבד גמור דפטור משום דגמרינן לה לה מאשה ומשו"ה ח"ע וחב"ח דחייב צד החירות עיין שם וצע"ג:

תוד"ה אביו לוקח, וגבי ציצית לא נקט לישנא דלוקח דמסתמא טלית יש לו. וק"ל הא ממילא מיירי ביש לו טלית דהא אין חיוב לקנות טלית לעשות ציצית כמ"ש תוס' ד"ה הכל, אבל מ"מ ק' לי אמאי לא נקט אביו לוקח לו ציצית לטליתו וצ"ע:

דף ג.

רש"י ד"ה ערל שמתו אחיו מחמת מילה. וצ"ע בפשוטו אפי' ערל שלא רצה להמול מחמת צער מכל מקום הזאתו כשרה כיון דאינו כטמא:

תוס' ד"ה למעוטי וכו'. ויש לתמוה. עיין פסחים דף צ"א ע"ב תוספות ד"ה איש:

דף ד.

תוס' ד"ה ולא וכו' ועדיין היא מפרכסת. ע' ב"ק דף ע"ו ע"א תוס' ד"ה שחיטה. ושם ע"ב תוס' ד"ה בשוחט, חולין דף פ"ד ע"א תוס' ד"ה בעינן:

דף ד:

אחד שהעריך ק' מנין ת"ל נפשות. ונותן ערך כולם כל אחד ואחד כפי שניו, ואם היה עני נותן על יד כולם ערך אחד עני היינו שיגיע סלע לכל אחד ואחד מהנערכים ואם לא יגיע סלע לא הוי נתינה ולכי יעשיר יתן ערך עשיר (לח"מ). ואם היה עשיר נותן ע"י כולם ערך עשיר, רמב"ם:

דף ו.

רש"י ד"ה שם שלא במקומו (עי' חי' יו"ד סי' רע"ו ש"ך ס"ק י"ג):

תוד"ה יגוד (עי' חי' או"ח סי' ל"ב מג"א ס"ק כ"ו):

דף ו:

אינדב שרגא. עי' ב"ב דף ח' ע"א תוס' ד"ה יתיב:

תוד"ה כי פליגי כו' ובנודר ומעריך שמא יחול מיד, לא זכיתי להבין דברי התוספות אלו דהא פשיטא דנודר ומעריך הוי רק בע"ח כמו מזיק ואם מת למ"ד מע"פ אינו גובה מיורשים אין גובין הערך מן היורשים אא"כ עמד בדין כמבואר להדיא לקמן דף כ' וצלע"ג:

דף ז.

והילכתא דייתבי. כעין זה בב"מ דף ט' ע"ב והלכתא בכפות:

שם מתני' אין ממתינין. עי' סוטה דף כ"ו ע"א תוס' ד"ה מעוברת:

שם אין ממתינין לה עד שתלד. רש"י כתב דחד גופא הוא, ומקצת פוסקים מביאים ראיה מכאן דאמרי' עובר ירך אמו, ועיין בתי"ט ספ"ו דתמורה, אבל הר"ן פ"ג דחולין דף רע"ו, כתב דהך דהכא הטעם כיון שהיא מחוייבת מיתה אין מענין את דינה, ולולד כיון שלא יצא לאויר העולם לא חיישינן, תדע שאילו נגמר דינה להריגה וילדה אין הורגים את הולד משום דעובר לאו ירך אמו הוא ולא נגמר דינו למיתה עיין שם:

דף ז:

זו מיתתה אוסרתה. עי' ב"ק דף י' ע"א תוס' ד"ה שהשור:

תוד"ה אין בערכין כו' חוץ מסלע אחד, ר"ל שהכהן העריכו ה' ונתן ד' והעשיר צריך ליתן עוד מ"ו להשלים ערך חמשים כ"כ הבה"ז וצ"ק, לפ"ז משמע דס"ל דמה דקתני במתני' דלקמן דף י"ז עני והעשיר נותן ערך עשיר היינו אפילו העשיר אחר הערכה קודם נתינת הערכתו ואפילו נתן הכל חוץ מסלע אחד, והכי משמע גם כן מדברי תוס' בסוגיין ד"ה בעידנא דיהיב לראשון, דכתב דעשיר ועני היינו עשיר בשעת הערכה אבל העני קודם הערכה נותן רק ערך עני. אם כן דומיא דהכי משמע אידך בבא עני והעשיר היינו עני בשעת הערכה והעשיר אחר כך קודם נתינה. אולם בתי"ט פ"ד ד"ה והעשיר כתב בפשיטות בכוונת רש"י במ"ש והעשיר קודם נתינה דל"ד אלא דר"ל קודם הערכה וצ"ע. והכי מבואר גם כן בתוס' דף י"ז ע"ב ד"ה אבל בקרבנות כו' במ"ש אבל בערכין אינו כן דאם העריכו הכהן בעניו לתת סלע (כן הוא גירסת הצאן קדשים) ועד לא גמר לתת סלע מת אביו והעשיר נותן ערך עשיר עכ"ל. הרי מפורש דבהעשיר אחר הערכה קודם נתינה צריך ליתן ערך עשיר. אולם מלשון רש"י דף כ"ד ד"ה שלא ישהה וכו' ולפי דמים ששמאוהו יתן, משמע דאף בנותן אחר שמכר המרגליות ביוקר נותן רק כשעת הערכה והיינו כמ"ש התוי"ט, וצ"ע:

דף ט:
שס"ה ימים כמנין ימות החמה. עיין טורי אבן ר"ה דף י"ב ע"ב ד"ה המודר:

דף י:
מכתשת. עי' שבועות דף י"א ע"א תוס' ד"ה מכל מקום קשיא:

דף טז.
רש"י ד"ה בא וכו' יותר מדאי. וכ"ה ברי"ף פ"ב דשבת לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו יותר מדאי וברמב"ם פ"ז מהלכות דיעות אל יספר בפני שונאוי, וכ"כ בסמ"ג:
ד"ה למה נסמכה כו' בפ' ואתה תצוה. עיין פירוש רש"י זבחים דף פ"ח ע"ב ד"ה למה נסמכה:

דף יז.
במתני' עני שהעריך את העשיר. היינו עשיר שאמר על אחר ערכו עלי ואמר העני על המעריך ה"ה עלי ליתן עבורו נותן רק כמו עני. ובהיפוך היה עני ואמר עשיר עליו עלי ליתן נותן כעשיר. ואמר בקרבנות אינו כן היינו דקאי על עני ועל עשיר, דאם עני אמר על מצורע עשיר קרבנותיו עלי צריך ליתן כמו מצורע עשיר אבל לא קאי על עשיר ועני דגם במצורע צריך ליתן כמו עשיר, דבעי שהמצורע והנודר יהיו עניים. ור' פליג ואומר דגם בערכין בעני שאמר על עשיר צריך ליתן כמו עשיר. אבל בעשיר ועני גם לרבי צריך ליתן כמו עשיר וכן מבואר בתוס':

דף יז:
תוד"ה אבל. (א"ה עמש"כ לעיל דף ז' ע"ב):

דף יח:
ואלא למ"ד לערכין כו' (עמש"כ לק' ל"א בתוד"ה מיום):
תוד"ה שנתו ואי אזלינן ביה אחר הרצאה לא תמצא דין זה. מוכח בתוס' דפשיטא להו דלהרצאה לא בעי ז' ימים מעל"ע, דאל"כ שוב משכחת דכלתה השנה משעת הרצאה בין שחיטה לזריקה:
בא"ד ואומר מורי כו'. נ"ל כוונתם דבאמת ממילא ידעינן דאזלינן בתר שנתו ולא לשנת עולם. מכח הקושיא דא"כ איך משכחת תמידים בר"ה, אבל מ"מ לא היינו יודעים דבעינן מעל"ע כמבואר לקמן (דף ל"א) גבי בע"ח, דאף אם ידעינן דאזלי' בתר שנתו, מ"מ איצטריך עוד קרא דיהיה דוקא מעל"ע, לזה בעי שנתו לאורויי דבעינן מעל"ע, אלא דממילא ידעינן מזה ג"כ דאזלינן בתר שנתו דידיה, משו"ה נקט לה הדרשה דשנתו

למעט שנה של עולם, אף דממילא שמעינן מכח הקרבת תמידים בר"ה וקרא איצטריך רק לענין מעל"ע:
וביותר די"ל דהא קושייתם ע"כ רק לר"מ דס"ל יום א' בשנה חשוב שנה דאייתר שנתו אבל לר"א דס"ל ל' יום בשנה חשוב שנה, פשיטא דליכא קושיא דמשכחת בר"ה תמידים בנולדו תוך ל' לפני ר"ה, וא"כ תירצו שפיר דלר"מ באמת הקרא רק לאורויי דבעי מעל"ע, ומה דדרשינן בסוגיא ולא שנתו של עולם, היינו משום ר"א דס"ל ל' יום בשנה חשוב שנה:
ובזה מיושב דלכאורה קשה על תירוצם דעיקר קרא ע"כ אתי רק לאורויי דבעינן מעל"ע. א"כ למאי אמר רבא בזבחים, זאת אומרת שעות פוסלות בקדשים, הא בלא"ה מוכח כן מקרא שנתו. ולפי הנזכר לעיל דרבא קאי להלכתא דלא קיימא לן כר"מ דיום אחד בשנה חשוב שנה. ואיצטריך קרא לגופו שנתו ולא שנת עולם. ולא הוי ידעינן דשעות פוסלין בקדשים וק"ל:
אך לכאורה בהיפוך קשה כיון דמכח הלימוד דזבחים דצריכים להיות שלא יהיה בן שנתו בין שחיטה לזריקה מוכח דשעות פוסלות בקדשים, א"כ מהתם שמעינן דבעינן מעל"ע, ול"צ לזה קרא דשנתו, א"כ ישאר הקושיא דלר"מ למ"ל שנתו:
ונ"ל דגם זה לק"מ, דהרי מבואר בסוגיא שם דקרא דיהיה דכל הוייתו קאי על בן שנה דסמיך ליה ולא על תמים, דלא בעי שיהיה תמים בשעת זריקה א"כ י"ל דכל זה לפי האמת דידעי' מבן שנתו דבעי מעל"ע, ומשכחת לה דיכלה שנה בין שחיטה לזריקה, מסתבר יותר לאוקמי קרא דיהיה רק על שנה דסמיך ליה ולא על תמים, אבל אי לאו קרא דשנתו היינו אומרים דלא בעינן מעל"ע וכיון דלא יהיה במציאות שיכלה שנה בין שחיטה לזריקה, יהיה באמת מוכח דקרא דיהיה קאי על תמים דכל הוויתו יהיה תמים:
ובלא"ה מוכח סברא זו, דאל"כ בלאו קושיית תוספות מתמידים דר"ה, יקשה לר"מ למ"ל קרא שנתו הא מקרא דיהיה מוכח דאפשר שיכלה שנה בין שחיטה לזריקה, א"כ הכל מוכח מזה, דתליא במעל"ע, וגם דאזלינן בתר שנה דידיה. דאלו לשנה דעולם לא משכחת ענין מעל"ע, דתמיד בכניסת ליל ר"ה מתחיל שנה אחרת, בשלמא לרבנן דר"מ משכחת בנולד תוך ל' יום דכלתה לו שנה סוף יב"ח מיום הלידה ומשכחת בזה מעל"ע אבל לר"מ קשיא. אע"כ כנ"ל דהיינו מוקמינן באמת קרא דיהיה על תמים, וכן מצאתי שכתב להדיא בטורי אבן פ"ק דר"ה (דף ט' ע"א) פחות מל' יום עיי"ש:
ואולם מ"מ לר"א וכדקיי"ל דל' יום בשנה חשוב שנה, א"כ לא מוכח מתמידים דר"ה, ואיצטריך שנתו לגופו למעט שנת עולם, א"כ מנ"ל לדינא דבעינן מעל"ע, וצ"ל דאנן

אמרי' דמסתמא יהיה קאי אדסמיך ליה בן שנה, ומזה עצמו דבעינן מעל"ע דדוחק לומר דקאי על תמים, אבל לר"מ אי אפשר לומר כן, דא"כ אייתר שנתו וכנ"ל, אע"כ דר"מ סבירא ליה דאין ללמוד מידי מקרא דיהיה, דיש לומר דקאי אתמים ואיצטריך שנתו לאורויי דבעי מעל"ע, ובזה פליגי ר"מ ור"א ודוק:

אמנם לפי"ז יקשה לשיטת הרמב"ם (פ"ט מהל' מע"ש) דהיכא דאזלינן בתר שנת עולם כגון לערלה, אם נטע תוך ל' יום לפני ר"ה, כיון דלא עלתה שנה בתשרי לא כלתה שנתו עד ר"ה של שנה שנייה ונמשך שנתו יותר מיב"ח, דלעולם נמשך השנה עד ר"ה א"כ גם לדידן אם איתא דאמרינן דבודאי יהיה קאי על בן שנה, ולמידים מיניה דמשכחת דכלתה השנה בין שחיטה לזריקה, יקשה דשנתו אייתר, ואם איתא דמתחיל השנה תמיד מר"ה לא משכח דיכלה שנה בין שחיטה לזריקה, יהיה מוכח דיהיה קאי על תמימ', א"כ יקשה בהיפוך דלדידן מנ"ל דבעי' מעל"ע הא שנתו איצטריך לגופו דלא אזלינן בתר שנת עולם, דהא מתמידים בר"ה ליכא ראיה לדידן, דמשכחת בנולד תוך ל' יום קודם ר"ה וכיון דליכא רק חד מיעוטא, מנ"ל דבעינן מעל"ע דהרי בבע"ח בעי' ב' קראי, והכא דליכא רק חד קרא מנ"ל דבעי' מעת לעת דלמא לא תליא מעת לעת, ובאמת אי אפשר שיכלה השנה בין שחיטה לזריקה, ויהיה מוכח דיהיה קאי על תמים וצ"ע:

דף יט:

מתני' זה חומר, עי' זבחים דף צ"ד ע"ב תוס' ד"ה אלא:

דף כ.

ומת הנודר (עי' שו"ת ח"א סי' ק"נ ד"ה ואשר):

דף כא.

מתני' חייבי ערכין ממשכנין אותן, וכן אשה שיש עלי' חמישה לידות שהביאה חטאת אחת דהוכשרה לאכול בקדשים והשאר עלי' חובה וכמ"ש הרמב"ם פ"א ה"י מהלכות מחוסרי כפרה ממשכנין אותה על השאר כיון דאינ' מחוסרי כפרה ואינו מעכבתה מלאכול בקדשים. הגאון בעל תורת יקותיאל בספק זכר צדיק דף ט"ו ע"ב:

תוד"ה ה"ק ויש מחלקין כו' (עי' חי' כתובות נ"ט ע"ב ובחי' יו"ד סי' רכ"א בש"ך ס"ק מ"ג):

דף כב.

ת"ש א"נ מנכסי יתומים אלא מזבורית וכו' א"ה רבית לא לשקול. תמוה לי דנימא דלא קיבל עליו שיהי' נחשב כישראל, אלא שקיבל עליו [לציית] דין תורה וזהו עצמו הדין תורה דנכרי מותר בריבית אבל חובו גובה מזבורית, ולעיל גבי הכרזה ניחא דא"כ יגיע לו גם בימי ההכרזה ריבית ויהי' הדין דלא יכריזו ומוכרחי' לאוקמי שקבל לזו היינו

שבימי ההכרזה לא יקבל ריבית, אבל הכא גבי זבורית הא בפשוטו דקיבל שידונו אותו ד"ת כפי שהוא נכרי וצע"ג:
שם פריעת בע"ח מצוה (עי' חי' ב"ב דף קע"ד):
תוד"ה אר"נ והלכה כר"נ בדיני. לא זכיתי להבין דאם נפרש דר"נ אמר דאכלי לאו דידהו היינו דלא חיישינן לב' הטעמי' לא למצוה ולא לצררי וכמו דנראה מלשון רש"י שכתב והלכתא כר"ה דהיכי דלא שתמוה חיישי' לצררי, משמע דאיכא מאן דפליג דל"ח אף לצררי, היכי נפסוק כר"נ הא להדי' אמרינן והלכתא כר"ה, ואם נפרש דמה דאמרינן ומעיקרא מ"ט לא [פי'] דהי' ס"ל כר"פ ולא גבה אף בשמתוה, ואח"כ אמר יתמי דאכלי דלאו דידהו ומגבי' היכא דליכא חשש צררי כגון בשמתוה מ"מ מה צורך לפסוק כר"נ בדיני הא להדי' פסקינן כר"ה והיינו דחיישינן לצררי אבל בלא"ה גובין, ובקוצר כיון דאמרינן והלכתא כר"ה מה באו תוס' לפסוק כר"נ וצע"ג:

דף כג.

מר סבר יש לו הפרה. עיין תויו"ט פ"ה מ"ה דבכורות ד"ה בני הכנסת:
תוד"ה בשאלה וא"כ היאך קאמר ר"ה כו'. הא דכתבו תוס' ערכין הא דאינו מהימן במגו דאי בעי מתשל עלה עיי"ש, דדיבורא קיל ליה יותר מלעשות מעשה למתשיל עלה עיי"ש, ע"כ צ"ל דדוקא התם דנתקיים ההקדש ובא להעיד שמגיע לפלוני מנה הוי כמו עדות דממונא לגבות מההקדש, דלא מצינו דע"א נאמן בממון משום בידו, וצריכים לבוא עלה מדין מגו, בזה אמרינן דלא הוי מגו כ"כ דקיל ליה דבורא יותר, משא"כ בדבר איסור דנאמן לומר נשאלתי או לא הי' פיו ולבו שוים משום דבידו לעשות מעשה ולמתשיל עלה, (אחר זמן רב בא לידי ס' קצות החושן וראיתי שכ"כ סי' רנ"ה) וא"כ אף בלא יצא לחוץ יהא נאמן דלא הי' פיו ולבו שוין מכח בידו למתשיל:
ואף אם נדחוק לחלק דדוקא נשאלתי נאמן, אבל לא ענין אחר דלא היה פיו ולבו שוים, מ"מ עכ"פ ביצא לחוץ, אם הי' צריך פתח דוקא, מ"מ יהא נאמן דלא היה פיו ולבו שוים, במגו דנשאלתי דהיה נאמן משום דבידו למתשיל עלה, ומצאתי בקצות החושן הנ"ל הקשה כזה על תוס' ערכין דמ"מ להימן מנה לפלוני במגו דנשאלתי דהוי דיבור ודיבור עיי"ש. וכן הקשה בתשו' בני אהרן (סי' ס"ב) ועיין בשער המלך (פ"י מהל' יבום ה"ה ד"ה ועפ"י האמור וכו') וצ"ל דבאמת הא דצרך ר"ה לטעמא דא"א עושה קנוניא להקדש, היינו דאף אם מיד אחר שהקדיש אמר מנה לפלוני בידי, דידענו דעדיין לא נשאל עליו וליכא מגו דנשאלתי רק מגו דאי בעי מתשיל עלה דלא הוי מגו, דדיבור קיל ליה יותר:

דף כג:

רש"י ד"ה אלא הפודה פודה דודאי לא חייל עלייהו הקדש. והרמב"ם בפי' ובחבורו ס"ל דההקדש חל דהקדש מפקיע מידי שעבוד ואין הבע"ח יכול לטרוף ממנו אלא אם מכרו ההקדש לאחר אז טורף ממנו וכשפודין הקרקע מיד ההקדש אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ע"מ שיתן לבעל חוב את חובו:

תוד"ה ערב תנן אמאי א"ג מהלקוחות, תמוה לי הא גובין מערב ומלקוחות ע"י שידור הבעל ומיירי בכ"מ בנדר וגם הנדר אינו עיכוב בטריפת הלקוחות אלא דהב"ד אין מזדקקים לגרש עד שידור הנאה, ואם גירש ולא נדר אעפ"כ היא טורפת וכדחזי' גבי משה בר עצרי דאטו כל מגרש בב"ד מגרש הרי דתטרוף מערב בלא ההדרה, וצע"ג. גם מה שתי' תוס' דדוקא במכר וגירש מיד, וכנראה דבעי' הוכחה שמערים, והא בהקדש ל"ש כן דאם הקדיש וגירש איך שייך דהערים בשעה שהקדיש דמי הכריחו להקדיש, גם בערב ל"ש כן, דהא מוקמינן דהוי"ל ואשתדוף דבשעת ערבות הוי"ל, ואפשר דמ"מ כיון דמיד אחר דלא הוי"ל לידע גירש ניכר דמערים וצ"ע:

תד"ה משום וכו' כגון שהקנה למלוה מטלטלי אגב מקרקעי כו', זהו דחוק דא"כ למאי צריך רש"י לפרש דעשאו אפותקי, ולזה היה נראה בפשוטו דההקדש הוי כמתנה דבלא אפותקי גם מההקדש דמים לא יכול לגבות כמו דא"י לגבות ממטלטלי דמתנה להדיוט, לזה פירש"י דמיירי באפותקי והיינו כמ"ש תוס' בב"ק (דף ק"ט ע"א) דעשו אפותקי ומכרו אין בע"ח גובה ממנו, דוקא מכרו אבל ממתנה גובה, עיי"ש, מש"כ גם מההקדש דמים יכול לגבות, ואשמעונין רבא דמקדושת הגוף א"י לגבות דקה"ג מפקיע:

דף כד.

רש"י ד"ה שלא ישהה כו'. (א"ה עיין לעיל דף ז' ע"ב):

דף כד:

תוד"ה מ"ט דרב וכו' וא"ת כיון דרב ס"ל וכו' א"כ למה הוצרך לסתור הק"ו. וק"ל הא י"ל בפשוטו דפירכת הש"ס לרב האיכא ק"ו ואם הוי גזה"כ יקשה האיך ידענו דאינו מוכר בתו נערה ואי מק"ו דמכורה כבר, נימא הקדש דשדה אחוזה יוכיח, דהקדיש' כבר יוצא ואח"כ יכול להקדישה וצ"ע:

דף כז.

מתני' אמר אחד כו'. בתשובת פנים מאירות ח"ב סימן כ"ה כתב די"ל דמתני' רמזה במה דנקט כל הנך בבי מעשר עד חמשים ולא סגי ליה למנקט עד שלשים אלא דבא להורות לן דהפלי'גו בכדי שאין הדעת טועה וקתני א' אומר בי' דומיא דהא' אומר נ' דודאי הפלי'ג

בכדי שאין הדעת טועה אף זה שאמר י' ידע שאינו שוה אלא ח' ורצה לוותר. (עי' תוי"ט קדושין פ"א מ"ו):

דף כח.

מתני' שהחרמים שלהם, בקרקע ל"ש טעם זה דהא מחרם קרקע נוטלים כהנים של המשמר וא"כ אי המחרימים אינו משל המשמר א"י להחזיק לעצמו אלא דבקרקע הטעם מקרא דאחוזת עולם תהיה להם דמה"ט גם הלוים אין מחרימים. אבל במטלטלים דיוצא לכל הכהנים (דרק בקרקע ילפינן מגזירה שוה לכהן לכהן מגזל הגר דנוטלים כהנים של המשמר ובמטלטלים ליכא לימוד) וא"כ לר"ש דס"ל דלא מקשי' מטלטלים לקרקע היינו דבמטלטלי' כל הכהנים שוים בזה ושפיר שייך הטעם שהחרמים שלהם. ולר"י דס"ל שמקשינן קרקע למטלטלים לענין לוים ה"נ מקשינן לענין דנוטלים הכהנים שבמשמר. והא דאין מחרימים היינו מכח היקישא דמטלטלים לקרקע דכתיב ביה אחוזת עולם תהיה להם. גמ' ותוס':

דף כט.

שקול ארבעה זוזי. עי' יומא דף נ"ה ע"ב תוס' ד"ה ונברור:

דף כט:

שאינה מכורה. עיין מכות דף י"א ע"ב תוס' ד"ה אמר אביי:

במה דטרח רש"י נ"מ בין רב ושמואל לענין קצץ אילנות או בקנין אג"ק, ולא הבנתי אמאי שבק הנ"מ בפשוטו שמכר לו הקרקע בקנין ועדיין לא נתן הדמים דלרב דמכורה ויוצאה צריך לשלם לו דמיו, ולשמואל דס"ל דאינה מכורה כלל אלא דהמעות מתנה זהו רק בנתן לו המעות אבל בלא נתן במה נתחייב ליתן לו המתנה, וצ"ע:

דף ל:

לסוף שלוה ברבית, צ"ל לסוף מוכר את בתו לא באת לידו עד שלוה ברבית:

דף לא.

מתני' הניתן לו במתנה. עיין רשב"א בב"ק דף ע"ח ע"ב ד"ה גנב ונתן:

תוד"ה ור"י ס' וכו' משכנתא בלא נכיית' וכו' ק"ל על קושייתם דהא גם הכא בלא אמר מעכשיו אלא לכי לא אפרע לך עד ג' שנים תקנה אז אסור לר"י דהא ודאי רבית הוא דאף אם לא יגאלנה מ"מ עתה קנין השדה ללוקח ואוכל בשכר שהקדים המעות, וכ"כ רש"י להדיא בב"מ דף ס"ה ע"ב וא"כ במשכנתא אף אם לבסוף לא יפדנה מ"מ כל מה שאוכל הוי רבית דהא לא הי' מכירה למפרע ועי' בתוס' בב"מ שם ד"ה לכשיהי' לי וכו'. [ושם] קושייתם דכיון דליכא קצוה ולעולם יכול לפדות לענין מאי מקרי מכר ובמה

עדיף יותר ממשכנתא, ותירצו דיורשיו א"י לפדותו (ואם כן אם לא יפדה בחייו הוי מכר לעולם) משא"כ במשכנתא גם יכולי' לפדות. אבל קושייתם הכא לכאורה לק"מ וכנ"ל. ובתירוצם דנקטי דצד מכר אם לא יפדנו לזמן קבוע אבל במשכנתא דלעולם ביד הלו' לפדותו, ולפי דבריהם בב"מ א"צ לקבוע זמן אלא דזהו עצמו זמן אם לא יפדנו בחייו, ובמשכנתא שאני דלעולם אף יורשיו יכולים לפדותו וגם נראה דבמשכנתא כיון דגם יורשיו יכולים לפדותו לא מקרי מכר כלל וכל מה שאוכל הוי רבית ודאי דאף אם לעולם לא יבא לפדותו מ"מ הכל בשם הלואה, ומלישנא דתוס' דהכא משמע דבמשכנתא לא הקילו צד א' ברבית כמו סאה בסאה, ולא ידעתי דלכאורה במשכנתא לא מקרי כלל צד א' דהוא רבית ודאי וצע"ג:

קשה לי על קושייתם דהא גם הכא אלו לא אמר אם לא אתן לך מכאן ועד ג' שנים יהיה מכר מעכשיו גם ר' יהודה מודה דאסור דלא מקרי צד אחד דהא גם אם לא יתן לו מעותיו יהא קנוי לו מן אחר הג' שנים ואילך ואין ללוקח הפירות ומה שאוכל הוא בשכר הלואה שהקדים לו מעותיו למוכר וכ"כ רש"י להדיא בב"מ דף ס"ה ע"ב וא"כ במשכנתא גם אם לא יפדנה בסוף מ"מ כל מה שאוכל הוא בשכר הלואה כיון דלא הי' מכירה למפרע:

ועי' בתוס' בב"מ שם ד"ה לכשיהיו לי מעות וכו' ושם קושייתם אההיא דאם מכר לו ואמר לו לכשיהיו לי מעות החזירה לי הוי צד אחד ברבית ומותר לר' יהודה דבמה שם מכר עליו והוי רק כמשכנתא דתמיד יכול לפדותו (ובאמת גם בזה י"ל דהמכר הוי מיד אלא דמה שיחזיר לו מעותיו הוי בדרך קיום תנאי דמכר לו בתנאי דאם יחזיר לו מעותיו שיחזיר לו הקרקע בתורת קיום התנאי והמכירה נתקיימ' מיד) ותירצו דבמשכנתא גם יורשיו יכולים לפדותו אבל התם לכשיהיו לי מעות דוקא הוא אבל לא יורשיו, והיינו ג"כ דבאומר לכשיהיו לו מעות אם בחייו לא יחזיר המעות הוי מכר למפרע משום הכי הוי צד א' ברבית, אבל קושייתם דהכא לכאורה לק"מ וכנ"ל. ובתירוצם דנקטו צד מכר אם לא יפדנו לזמן קבוע אבל במשכנתא לעולם ביד הלוה לפדותו ולפי דבריהם בב"מ אין צריך לקבוע זמן מוגבל אלא דזהו עצמו הוי זמן אם לא יתן לו מעותיו בחייו. וגם נראה דבמשכנתא כיון דגם יורשיו יכולין לפדותו לא מקרי מכר כלל וכל מה שאוכל הוי רבית ולא מקרי כלל צד א' דאף אם לעולם לא יפדה מ"מ הכל בשם הלואה אוכל הפירות ומלישנא דתוס' דהכא משמע דבמשכנתא לא הקילו להתיר צד א' ברבית כמו סאה בסאה ולא ידעתי דלכאורה במשכנתא הוי רבית וודאי ואין כאן צד א' וצע"ג:

תוד"ה מיום ליום כתבו דרבינו יחיאל ס"ל דדוקא בבע"ח וקדשים בעי מעל"ע ולא בעלמא, והם כתבו דגם בעלמא הכי הוא, ובמ"ל (פ"ב מהל' אישות) הוכיח דלשיטה זו

לא בלבד בעלמא היכי דכתיב בקרא שנה אלא דגם בלישנא דמתני' הכי הוא דאל"כ מאי פרכינן ערכין (דף י"ח) ורב דאמר לערכין אמאי ל"א לפ' יוצא דופן הא י"ל משום דדמי לאינך דבעי מעל"ע אלא על כרחך דגם בההיא דיוצא דופן בעי מעל"ע:

ואינו מוכרח כ"כ די"ל דזהו נכלל בתירוצא דהש"ס דומיא דכתיבא בהדיא היינו דמשום זה בעי מעל"ע ובמ"ל הוכיח בבירור להיפוך דלא בעי מעל"ע מסוגיא יבמות (דף ל"ד) וראיה זו כבר רמזה המג"א (סוסי' ע"ג) אבל זהו רק לפירש"י שם אבל לא לפי' התוס' באופן דליכא הכרעה ואעפ"כ נראה דהכרעת האחרונים המג"א הנ"ל והש"ך (סימן ל"ה) דלא בעי מעל"ע:

אולם העומד לנגדינו פסקא דהרמב"ם (פ"י מהל' נדרים וטור ש"ע סימן ר"כ) דבאומר שנה זו אסור מעל"ע, והרשב"א בתשו' (סימן תר"ן) הוכיח כן מלישנא דמתני' מיל"י דהיינו מעל"ע, כדאיתא ערכין (דף ל"א) ורבנן האי ימים מאי עבדי ליה מבעי ליה מיום ליום והיינו מעת לעת כדמסקינן שם:

ולענ"ד מלשון רש"י משמע להיפוך דמה דאמרינן מבעי ליה ר"ל דחזר מזה דבאמת לאפוקי שנ"ע וע"ז אמר ור' נפקא ליה מן עד תום שנת ממכרו ורבנן האי מבעי ליה ר"ל דחזר מזה דבאמת לאפוקי שנ"ע אתיא מן עד תום אלא דאתיא דהו"א מיום ליום אין מעל"ע לא א"כ משמע בהיפוך מלישנא דגמרא מיום ליום אין מעל"ע משמע:

ויותר הו"ל להרשב"א לדייק מברייתא ערכין (דף ל"א ע"ב) וחכ"א מונה מיום ליום והיינו מעת לעת דהא באמת בבעלי חיים בעי מעת לעת וג"ז אינו מוכרח כ"כ די"ל דלא מיירי ובא לאפוקי מדר' דלא בעי שס"ה ימים [ועיין נדרים (דף ע"ז ע"ב) משמע דלשון מיום אל יום משמע מעל"ע וברש"י פ' מטות כתב בהיפוך דמיום אל יום אתיא דלא בעי מעל"ע. וצ"ע]:

ולומר דבנדרים משום חומרא הוא אינו במשמע דלפי ראיית הרשב"א מלשון מיום ליום א"כ ה"נ בברייתא דר"ה (דף ז' ע"ב) המשכיר בית לחבירו לשנה מונה יב"ח מיום ליום היינו גם כן מעל"ע, הרי דבעלמא בדיני ממונות הכי הוא ועיין תשובת מהריב"ל (סימן ג' סעיף צ"ו) משמע דהוי ספיקא ע"ש דדן בלשון קבלת הפשר אשר יתפשרו תוך ג"ח אם בעי מעל"ע [ובמהריב"ל (ח"ב סימן כ"א) כ' לתרץ אמה דלא פשיטא הש"ס ר"פ קונם האיבעיא דשנה סתם מהו מברייתא דר"ה (דף י"א ע"ב) המודר הנאה מחבירו לשנה מונה יב"ח מיום ליום ולא קתני לשנה א' היינו דבא רק לאפוקי דלא בעי מעל"ע כמו בבע"ח, ונפלאתי הא אדרבא בנדרים באמת בעי מעת לעת לרמב"ם וש"ע והביאם

המהריב"ל עצמו (ח"ג סימן צ"ו) וצריך עיון] והיינו ע"כ אף דפסקינן דבעלמא לא בעי מעת לעת מכל מקום בלשון ב"א היינו מעל"ע:
אמנם אעפ"כ אף שהוכחנו מתשובת הרשב"א הנ"ל דלא מדרך ספק הוא, אלא דודאי בלשון ב"א הוא מעת לעת, מדמוציאין מהמשכיר דהא קרקע בחזקת בעלים קיימא והכי מוכח לכאורה ממה דהשמיט הרמב"ם דבבע"ח הוא מעל"ע, ע"כ דסמיך מדכ' דמונה מיום ליום, מ"מ מלישנא דתוס' והרא"ש ר"פ קונם נוטה יותר דלא בעי מעל"ע, אלא דהב"י כתב דאפשר לפרש דס"ל ג"כ מעל"ע, עכ"פ אינו הכרח לודאי:
מה שכתב מעכ"ת נ"י דלא מצינו מעל"ע רק בקדשים ובבתי ע"ח, זה אינו מספיק כ"כ, דנהי דכ"כ תוס' נדה (דף מ"ז ע"ב) מ"מ בערכין (דף ל"א) כתבו תוס' ב' שיטות בזה, ואף דהב"ח ט"ז ומג"א (סי' נ"ג) כתבו דיכול להתפלל ערבית דנעשה גדול בתחילת הלילה, י"ל בדרבנן סמכינן על הפוסקים דלא בעי מעל"ע, ואולי באמת להוציא אחרים בקידוש וכן בבהמ"ז אם האחרים אכלו כדי שביעה, י"ל דאף דבדקו אותו והביא ב"ש, מ"מ חיישינן דעדיין לא כלו לו יג"ש דבעי' מעל"ע, ואף דמסתימת דבריהם לא משמע כן, מ"מ י"ל דכיון דרוב הפוסקים שסתמו דבריהם, משמע דס"ל דלא בעי' מעל"ע סמכינן עלייהו אף בדאורייתא. אבל מ"מ בפדיון דהוא אפוקי ממונא לא מפקינן, כיון דאיכא דסברי דבעי' מעל"ע, עי' ש"ך יו"ד (ססי' קע"ז) ועי' בתשובת מהר"י לבית לוי (כלל ג' סי' נ"ג) בארוכה, ובתשובת תורת חיים למהרח"ש (ח"ג סי' י"ז):
אולם מדברי הסמ"ע והש"ך חוה"מ (רסי' ל"ה) מבואר דאפי' לאפוקי ממון דנין כן דלא בעי מעל"ע דהא ס"ל דבעדים כאלו מפקינן ממונא אפומייהו, ואף דבאמת יש לפקפק על הסמ"ע והש"ך דאמאי מפקינן ממון, הא לקצת פוסקים בעי' מעל"ע, י"ל דס"ל דאף לאידך שיטה בתוס' עירוכין הנ"ל הא כתבו הטעם דילפינן שנה שנה מבע"ח, א"כ י"ל דוקא בהנך דכתיב בהו שנים בקרא כמו שדה אחוזה וערכין, אבל שנים דגדלות, הא לא נזכר בקרא רק הל"מ י"ל דס"ל דלא בעי' מעל"ע, מוכח שכן דעת הש"ך, דהא ס"ל להש"ך בחוה"מ דכן דעת הרמב"ם, והרי בהרמב"ם ריש הלכות ערכין מפורש דבעינן מעל"ע [ודרכו בקודש דהרמב"ם נעלמה ממני דלא כתב זה בשום מקום דבעינן מעל"ע רק בערכין, וביותר דבפרק י"ב מהלכות שמיטה ויובל גבי בע"ח לא הזכיר זה, וצ"ע] אע"כ דיש חילוק כנ"ל, ואף להמ"ל (פ"ג מה"א) דמוכיח דלהך שיטה גם לענין י"ב וי"ג שנים דבן ובת בעינן מעל"ע, מ"מ י"ל דוקא מלתא דתליא בשנים אבל לא דתליא בימים, ואף דבערכין ילפינן חודש משנה דיום ל' כלמטה ואם היינו דנין דגם לענין זה ילפינן חדשים משנים דבעינן מעל"ע ממילא הי' מוכח דגם לענין ל' דפדיון הכי הוא, וסוגיא דבכורות

(דף מ"ט ע"א) מדאצטריך למכתב ומעלה גבי ערכין, מ"מ בערכין גופא נ"ל דילפינן רק חדשים משנים לענין ומעלה, אבל לענין מעל"ע לא ילפינן, והכי דייקא לישנא דהרמב"ם ריש ערכין, דבהלכה ג' כתב וכמה הוא הערך אם הי' הנערך בן ל' וכו', ובהלכה ד' כל השנים האלו מעל"ע מיום הלידה, מדלא כתב סתם כל אלו, ודקדק בלשון כל השנים משמע להדיא דדוקא השנים בעינן מעל"ע כסתימת כל הפוסקים, ומעולם לא שמענו שחוקרים ודורשים על שעה דלידה, ואף דכתבתי דראוי להמתין י"ב שעות, וא"כ הי' ראוי לחקור על שעה דלידה, היינו כיון דהמנהג שלא לפדות בלילה, ממילא ביום ל"א אחר תפילת שחרית, מסתמא כל הכטי"ב:

תוד"ה והתניא הר"ז רבית גמורה כו' וצ"ל דרבית גמורה מדרבנן קאמר וכו'. יש לעיין לפ"ז לר"י יהא משכנתא ר"ק דליכא ילפותא מבתי ערי חומה דשאני התם דצד אחד ברבית הוא משא"כ משכנתא דלא הוי צד אחד וכמ"ש תוס' אח"כ בדיבור שלאחריו. ודוחק לומר דר"י ס"ל מסברא דמשכנתא לא הוי ר"ק דבזה לא מצינו דפליגי. וצ"ע:

דף לב.

תוד"ה מדאיצטריך דאי מדעתו לא גרע כו'. (עי' תורע"ק גיטין אות ע"ח):

דף לג:

מתני' אין עושין שדה. עיין טורי אבן מגילה דף י' ע"ב ד"ה כל המצות:

תמורה

דף ב.

תוד"ה וסופג (עי' חי' חולין דף ב' אות ט"ו):

דף ג:

לא תיתני ומימר כו'. הרמב"ם ריש הל' תמורה כתב כל המימר לוקה שנא' לא יחליפנו, ואע"פ שלא עשה מעשה מפי השמועה למדו שכל מצות לא תעשה שאין בה מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל חברו בשם:

והקשה הכס"מ הא אמרינן בגמרא א"ל ר"י לתנא לא תתני מימר דבדיבורו עביד מעשה, א"כ למה כתב רבינו שאין בו מעשה ולא חש לדר"י, וכבר הרגיש בזה הה"מ פי"ג מהל' שכירות עכ"ל. והה"מ שם בהלכות שכירות כתב דהרמב"ם לישנא דמימרא תנא ובאמת נקט תמורה שלא לצורך:

ולענ"ד גם בדרך דחק הי' שייך כן אם היו דברי הרמב"ם אמורים בהל' שבועות או במק"א הי' אפשרות קצת לומר כן, אבל אחרי דדברי הרמב"ם הם בהל' תמורה משמע דעיקרו בא ליתן טעם על תמורה וקחשיב ואזיל גם לאחריני נשבע ומקלל:

גם תמוה לי דהא הרמב"ם (הלכה ב') המימר בשל שותפין וצבור לוקה ואין תמורתן תמורה והא בההיא דלא עבד מעשה בדיבורו לא לילקי לר"י, ובאמת לכאורה קשה כן על הא דאמרינן לתנא לא תיתני מימר הא י"ל דהתנא מיירי במימר בשותפין וצבור, וצ"ל דהא בסוגיא דשם מפרש טעמא מהיכי למדין דנשבע ומקלל לוקה, ואילו בתמורה לא יהיב טעמא. וצ"ל דנפקא לן מהא דדרשינן [דט"ז] יהי' לרבות שוגג כמזיד באומר מותר להמיר אעפ"כ דינו כמזיד ולוקה דבקדשים אינו לוקה ובתמורה לוקה, וכ"פ הרמב"ם. ועיין בתוס' שם דעכ"פ לשנוייא דר"י באמר תצא זו ותכנס זו דודאי מיירי לענין מלקות, א"כ מהך קרא מוכח דלוקין [והא לא קשיא מנ"ל דיהי' אתי לרבויי שוגג כמזיד, דילמא למזיד לחוד אתי דלוקין אע"פ שאין בו מעשה, ז"א, דבקרא יהי' אינו מפורש ענין מלקות אלא משמעות דהויות כולהו דתמורה שוין להדדי, והיינו שוגג כמזיד, עכ"פ ממילא נשמע דלוקין בתמורה] ולזה אר"י לא תתני מימר דמנ"ל דתמורה שאני משאר חייבי לאוין דעלמא, דדילמא בתמורה מהאי טעמא לוקין משום דבדיבורו עביד מעשה וקרא דיהי' דמיניה ממילא מוכח דלוקין באמת רק היכי דבדבורו עביד מעשה ובשותפין וצבור באמת לא לקי, יהי' איך שיהיה הדין ברור דלר"י בשותפין וציבור לא לקי א"כ מוכח דהרמב"ם לא פסק כר"י והדרא קושית הכ"מ לדוכתא ודברי הה"מ תמוהים. (א"ה ההמשך נמצא בחי' חולין דף ב', ואח"כ כתוב בזה"ל):

ונלע"ד דהנה בתמורה ב' ע"ב, בין לר"מ בין לר"י טעמא דרבי קרא לאשה וכו' ומבואר שם ברש"י ב' גירסאות, א', סד"א הנ"מ עונש ששוה בכל וכו', ב', סד"א היכי דעביד מעשה, אבל לאו שאב"מ וכו', ולענ"ד יש לקיים ב' גירסאות ותרווייהו צריכי, דהנה אם נדון דמקרי עונש שאינו שוה בכל דשותפין וצבור שהמירו דלא לקו מב' טעמים, א', דבדבורו ל"ע מעשה הוי לשאב"מ, ב', לאביי דאמר כ"מ דא"ר ל"ת, אי עביד מהני, דאי ס"ד לא מהני אמאי לקי א"כ בשותפין וצבור דלא מהני לא לקי, אבל לרבא דס"ל משום דעבר אמימרא דרחמנא ליתא לטעם הב', ולרבי יהודא דס"ל בכ"מ לאו שאב"מ לוקין ליתא לטעם הא', א"כ לרבא אליבא דר"י הדין דגם בצבור ושותפין לקי, א"כ הגירסא הנ"מ עונש ששוה בכל אינו מספיק לרבא, דהא הפירכא בין לר"מ בין לר"י, ולר"י הוי תמורה עונש שוה בכל, דגם בציבור ושותפין לוקה, וצריכים לאינך תירוצא דסד"א כיון דהוא לאו שאב"מ לא לילקי נשים, והך תירוצא לחוד אינו מספיק דא"כ יקשה לר"י הא

הוי תמורה מעשה דבדיבורו עביד מעשה, ולדידיה צריכים לאידך תירוצא דהנ"מ עונש ששוה בכל ומוכח באמת דר"י סבר כאביי אי עביד מהני, ורבא מוכח דלא סבר לדר"י דבדיבורו עביד מעשה, וכיון שכן י"ל דמה"ט פסק הרמב"ם דלא כר"י, כיון דרבא פליג עלה דמוכח דלא ס"ל לדר"י, לא מיבעיא להסוברים בדעת הרמב"ם דפסק כרבא דאי עביד לא מהני, עיין בכ"מ פ"ג מהלכות מלוה א"כ נשאר רק התירוץ דסד"א הנ"מ לאו שיש בו מעשה, ומוכח דתמורה הוי לאו שאב"מ דלא כר"י, אלא אפי' להסוברים דפסק כאביי עיין לח"מ פ"ט מהל' בכורות, מ"מ בהך מילתא דסבר רבא דתמורה מקרי לא עביד מעשה בזה פסקינן כרבא לגבי ר"י, ודוק:

דף ד:

רבא אמר לא מהני. עי' זבחים ד' קי"ד ע"ב תוס' ד"ה היתר:

שם אמר אביי כל מילתא כו' רבא אמר כו' (עי' חי' חולין דף ח' ודף י"ד):

ביסוד הפלוגתא דאביי ורבא באי עביד אי מהני או לא, לא נזכר מפורש בהרמב"ם הלכה כמי, והנה מדברי הרמב"ם בהל' בכורות (פ"ו ה"ה) שכתב מעשר בהמה אסור למוכרו כשהוא תמים שנאמר בו לא יגאל, ויראה לי כשמוכר מעשר לא עשה כלום ולא קנה לוקח ולפיכך אינו לוקה וכו' ומזה הוציא הלח"מ שם דברי הה"מ (פ"א מהל' גזלה) דס"ל בדעת הרמב"ם דפסק כרבא עיי"ש, גם בכ"מ (רפ"ג מהלכות מלוה) כתב בדעת הרמב"ם דפסק כרבא:

ולענ"ד דהנה בשו"ת שער אפרים (סימן ס"ז דף מ"ב ע"א) הקשה בהרמב"ם (פ"ג מהל' עיוה"כ דין ה') שכ' ואח"כ מערב ב' הדמים דם הפר ודם השעיר ומזה משניהם, דהא זהו אליבא דאביי דס"ל ולקח דם הפר וכו' שיהו מעורבים ואנן קיימא לן כרבא בר מיע"ל קג"ם עיי"ש:

ונראה לענ"ד דלדינא מהראוי דהוי ספיקא דדינא באי עביד אם מהני אם לא והוא למה דמבואר בסוגיא דחולין (דף ע"ח ע"ב) דלחלק ל"צ קרא דס"ל כר' יונתן וכו', הרי דזה תליא בזה דלמ"ד דחוששים לזרע האב ע"כ דס"ל כר"י דלחלק ל"צ קרא, ולרבנן דמתני' ע"כ דס"ל כר' יאשיה עיי"ש, מעתה למה דקיי"ל דאו"ב בזכרים הוי ספק, א"כ ממילא ע"כ דמספקי' אם הלכה כר' יאשי' או כר' יונתן, ועיין שו"ת מהר"ם לובלין (סי' ס"ה) שתמה מזה דלפ"מ דקיי"ל דאו"ב נוהג בזכרים מספיקא, אם כן מספקא לן אם צריך קרא לחלק, א"כ הי' לנו להצריך בשוחט חיה ועוף כיסוי לכל א' וא' דשמא לחלק ל"צ קרא ואייתר קרא דדמו לומר דצריך כיסוי לכל א' בפ"ע כמבואר בסוגיא דחולין (דף פ"ו ע"ב)

עיי"ש, ונדחק לתרץ דדמו איצטריך לדרשא אחרינא, הרי דתפס גם כן במושל' דקיי"ל דהוי ס' אם צריך קרא לחלק:

ומה"ט תמוה לי על פסקא דהשו"ע יו"ד (סימן רי"ז ס"ו בהג"ה) דמי שהשביע את בנו שלא ילוה כ"א ברשות ראובן ושמעון ומת ראובן דיכול להלוות ברשות שמעון לחוד, ומקורו משו"ת הרשב"א שכתב דקיי"ל כר"י דמשמע כל א' בפ"ע עד שיפרט לך יחדו, ותמהני דאיך פסיקא לן דקיי"ל כר' יונתן, הא ממה דקיי"ל או"ב נוהג בזכרים מספק ע"כ דמספקא לן אי כר' יאשי' או כר"י וכו'. וצע"ג. אח"כ מצאתי בספר הנדפס מחדש שמלת בנימין שתמה כן:

מעתה ממילא ג"כ הוי ס' אי קיימא לן כאביי דעביד מהני או כרבא דלא מהני דהא תלי זה בזה, דאם או"ב אינו נוהג בזכרים, ממילא קיימא לן כר' יאשי' דלחלק צריך קרא ממילא הדין דלקח מדם הפר דהיינו ביחד ומייתר הם ע"כ דבעלמא אי עביד מהני, ואם הדין דאו"ב נוהג בזכרים, וממילא הדין כר' יונתן דלחלק ל"צ קרא, א"כ איצטריך הם לומר דעולים אינן מבטלין זא"ז, וממילא קיימא לן כרבא דאי עביד לא מהני, והוא ברור לכאורה:

ומעתה פסקי הרמב"ם עולים כהוגן, דמ"ש בהל' בכורות דהמוכר מעשר בהמה אינו לוקה, היינו ג"כ מספיקא דשמא קיימא לן כאביי דלא לקי אלא היכא דאהני מעשיו, ומ"ש בהלכות יוה"כ דמערב דם הפר ודם השעיר, נלע"ד דס"ל דמאי דקאמר ר' יונתן מזה בפני עצמו ומזה בפ"ע, היינו דגם יוצא אם זה בפ"ע וזה בפ"ע. אבל בודאי מודה ר' יונתן דיכול לערבם ג"כ וכקושי' תוס' באמת ביומא (דף נ"ח) דאמאי יהא אסור לערב, הא ס"ל לר"י דמשמע שניהם כא' ומשמע כל א' ואי בפ"ע עיין שם, או אפשר דר' יונתן דוקא כ"א בפ"ע דס"ל דעולים מבטלים זא"ז מש"ה כיון דהלשון ולקח מדם הפר סובל שניהם כא' וסובל ג"כ כ"א בפ"ע אמרי' דדוקא כ"א בפ"ע כי היכי דלא לבטל דם השעיר, והא דקאמר הש"ס בתמורה דרבא ס' כר"י היינו לענין זה דולקח דם הפר סובל ג"כ כ"א בפ"ע ולא היו ידעי' דעולים אינם מבטלים, ובאמת היה הדין דאסור לערב דלא יבטל דם השעיר, מש"ה איצטריך קרא דהם לאורויי דעולים אינם מבטלים, וממילא אם ס"ל כר' יונתן הדין נותן דמותר בין לערב בין כ"א בפ"ע, כיון דידוע לן דעולים אינם מבטלים, ממילא מפרשי' הקרא דולקח דם הפר כמו בכ"מ דמשמע שניהם כא' ומשמע כ"א בפ"ע, וכיון שכן למה דהעלינו דהוי ספק אם הלכה כרבא או כאביי, יפה פסק הרמב"ם דמערבים לקרנות דהא גם לרבא מותר עכ"פ לערב ממילא הדין דמערבים דיוצא בודאי, משא"כ כשאינו מעורב הוי ספק דשמא קיימא לן כאביי:

והנה ברמב"ם (רפי"א מהל' שמטה) ארץ ישראל המתחלקת לשבטים אינה נמכרת לצמיתות שנא' והארץ לא תמכר לצמיתות. ואם מכר לצמיתות שניהם עוברים בל"ת ואין מעשיהם מועיל, אלא תחזור השדה לבעלים ביובל, וכתב במ"ל בשם החינוך להרא"ה שאם מכרה דשניהם לוקים אף על פי שלא הועילו במעשיהם והקשה עליו מדברי הרמב"ם (פ"ו מהל' בכורות) דכל שמעשיו אינם מועילים אינו לוקה וכ"כ הרמב"ם גבי מעשר בהמה דאינו לוקה על מכירתו עיי"ש:

ולפ"ז [ולפי הנ"ל] מיושב קושית המשנה למלך הנ"ל, והיינו דמה דפסק הרמב"ם דאם מכרו לצמיתות דאין מעשיהם מועילים ותחזור השדה, היינו ג"כ מטעם ספק דשמא קיימא לן כרבא, והא דחוזר מספק היינו דהוי ספק איסור כמו דמוכח מהא דקיי"ל האחים שחלקו לקוחות הן ומחזירים זה לזה ביובל, אף דהוי רק ס' דשמא זכה בחלקו ממש כמ"ש תוס' בגיטין (ס"פ השולח), אע"כ דמספק צריך להחזיר ביובל, ולפ"ז שפיר פסק החינוך דלוקה, דממנ"פ לאביי באמת אהני מעשיו וא"צ להחזיר ולרבא לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא רק דצריך להחזיר מספיקא, משא"כ בההיא דבכורות דבודאי לא מהני מכירתו כדילפינן בש"ס מקרא, ממילא לא לקי דשמא קיימא לן כאביי, ודו"ק:

והנה האחרונים הקשו לרבא דס"ל אי עביד לא מהני תיקשי ממתני' דהשוחט בשבת וביוה"כ אמאי שחיטתו כשרה נימא דאי עביד לא מהני, ובאמת לק"מ דרבא לא אמר דאי עביד לא מהני אלא היכא דעי"ז דלא מהני לא נעשה העבירה, אבל בשוחט בשבת דאין העבירה השחיטה דהעבירה הוא רק נטילת נשמה אף ע"י נחירה, ובזה ל"ש לא מהני דהרי מת לפניך, א"כ ממילא השחיטה כשרה, אח"כ ראיתי דגם המהרימ"ט בשו"ת כתב כן. ודימה זה להמקדש חייבי לאוין בביאה דתפסי קדושין דגם כן מה"ט דאין העבירה ע"י תפיסת הקדושין דגם בזנות הוא העבירה:

אך מסתפקנא בההיא דתוקע בשופר של עולה אם שייך בזה סברת רבא דאי עביד לא מהני, דאם נימא דלא יצא המצוה, א"כ לא נהנה ולא עשה עבירה, או כיון דאין האיסור דוקא על התקיעה רק שלא ליהנות, ולגבי הנאה דעלמא ל"ש עביד לא מהני דמה שנהנה נהנה, א"כ אך דבהך הנאה דתקיעת מצוה שייך ביה לא מהני, מ"מ הוא בכלל הנאה כיון דאינו איסור בפ"ע משום תקיעה דוקא, באופן דאם היינו אומרים דשייך ביה עביד לא מהני הי' נסתר ראיית השאג"א בסי' צ"ח דכתב להוכיח לדינא דעכ"פ בדאורייתא חיישינן למה"ב מסוגיא דר"ה (דף כ"ח ע"ב) אר"י בשופר של עולה וכו' וע"כ הא דר"י בשופר של שלמים, וכן לרבא מקמי דהדר ביה בשופר של עולה לא יצא וע"כ הטעם משום דכי תקע באיסורא תקע הו"ל מה"ב, ואפילו לרבא בתר דהדר ביה, הוא רק משום

דס"ל מצות לאו ליהנות ניתנו וכי תקע בהיתרא תקע, אבל היכא דבאיסורא תקע, מהא לא הדר ביה דבודאי לא יצא, וכיון דהכי ס"ל לרבא ור"י קיימא לן הכי דהלכה כבתראי, עכ"ד. די"ל דרבא לשיטתיה לא יצא משום אי עביד לא מהני, אח"כ ראיתי שכ"כ הגאון בעצמו בספרו טורי אבן לר"ה די"ל דלא יצא משום אי עביד לא מהני, והוסיף די"ל דאביי מודה ביה דדוקא היכא דרחמנא אסרי' בפירוש, כמו לא יחליפנו דעכ"פ מיד שהמיר עבר אמימרא דרחמנא מש"ה אי עביד מהני, אבל הכא דלא אסרה התורה לתקוע רק ממילא אסור משום הנאה ואם לא יהיה יוצא לא עשה איסור כלל ולא עבר אמימרא דרחמנא, בזה מודה אביי דאי עביד לא מהני עיי"ש. אולם לדידי גם לרבא מספקא בכה"ג אם שייך לא מהני וכנ"ל:

וראיתי בתוס' ע"ז (ס"ב א') ד"ה בדמיהן שכתבו הטעם דהמקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת אף דיכולה ליהנות באפרן משום דכמו דאסור למוכרו מה"ת, ה"נ אסור לקדש בו אשה דהוי מכירה חשובה דיש בו הנאה כשמקדש בו אשה ע"כ. ולכאורה מה בכך דאסור לקדש, מ"מ אם עבר וקידש אמאי אינה מקודשת והיה מזה ראי' לכאורה לסברת טורי אבן הנ"ל דבכה"ג לכ"ע אם עביד לא מהני דעי"כ לא עשה איסור כלל, דאם אינה מקודשת ממילא לא נהנה:

וראיתי שהמגיה להמ"ל (פ"ה מהל' אישות) שהקשה לטעמא דהתוס' הנ"ל אמאי אמרינן בגיטין (פ"ב) דכתב גט על איסורי הנאה כשר נימא ג"כ דאינה מגורשת שכן נהנה ע"ש. ולענ"ד לק"מ למ"ש תוס' תמורה (שם) ד"ה מיתבי דבגט ל"ש כלל סברא דאי עביד לא מהני דבכל ענין מתיר דאתקש למיתה ע"ש, א"כ י"ל ה"נ כן, ומה שהקשה התוס' בתמורה בד"ה והשתא דשנינן וכו' דלימא א"ב נשבע שלא לגרש ועבר וגירשה וכו', ע"כ לאו דוקא גרושין אלא לדוגמא בעלמא נקטו ובאמת נ"מ בכה"ג בנשבע שלא למכור:

ולפ"ז היה דין זה תלוי במחלוקת הפוסקים בהגהת ש"ע א"ע (סימן ל"ב) בכתב שטר קדושין על א"ה אם מקודשת, דלהפוסקים דס"ל דמקודשת ע"כ דלא ס"ל כסברת תוס' הנ"ל בטעמא דהמקדש בא"ה דלכאורה לטעמא דתוס' אין חילוק בין מקדש בא"ה בתורת כסף או בשטר כתוב על א"ה, א"ו דס"ל לאינך הטעמים שהאריך המ"ל שם, וא"כ סברת הטורי אבן הנ"ל במחלוקת הפוסקי' שנוייה:

ונלע"ד ראיה מהא דחולין (דף ח' ע"א) בשוחט בסכין של ע"ז במסוכנת אסור דהוי מתקן, וכתב הרא"ש שם דבדיעבד מותר דלא מקרי נגמר באיסור שכבר גדלה הבהמה, ולא חסרה אלא שחיטה, ע"ש ואם נימא כסברת ט"א הנ"ל קשה, דמ"מ נימא דמעשה שחיטתו לא מהני ולא נתכשר לאכילה, וממילא לא נהנה בשחיטתו, דהא ההנאה לא

הוי הנטילת נשמה, דזה היה גם בלאו השחיטה שהיתה מתה מאיליה אלא הנאתו הוא הכשרה לאכילה ונימא דלא מהני ולא עבר כלל על איסור הנאה:

באופן דהיה מוכרח סברתי הנ"ל דאפילו לרבא כה"ג מהני דהא מסתמא הפוס' הנ"ל דסברי דכתב שטר קדושין על א"ה דמקודשת, וגם הרא"ש במסוכנת ס"ל ג"כ דהלכתא כרבא ביע"ל קג"ם, או דהוי ספק אם הלכה כרבא וכנ"ל, אע"כ דבכה"ג גם לרבא מהני, דדוקא היכא שהתורה מזהיר שלא לעשות תמורה, או שלא לתרום מן הרע על היפה שייך לומר דכוונת התורה היה שאינו ברשותו להתפיס בתמורה, או בתרומה כה"ג, אבל לענין איסור הנאה כשהזהירה התורה שלא ליהנות בו ל"ש לומר שהקפידה התורה שאין בו כח ליהנות, דמי ימחה בידו שלא ליהנות ולאכלו אלא דעביד איסורא אבל לא ניטל הכח ממנו, מש"ה אף דבהנאה שמקדש בו אשה או שתוקע בו היה שייך לומר דאין בו כח לקדשה בזה או לצאת בזה ידי תקיעה, מ"מ הא בכלל עיקר האזהרה אינו נכלל זה שהתורה נוטל זכות כחו ממנו, וע"כ הטעם דבשופר של עולה לא יצא משום מצוה הבאה בעבירה:

והנה לכאורה נ"ל דתוס' בתמורה בקושייתם דלימא א"ב בנשבע שלא לגרש ועבר וגירש, נסתר סברת הטורי אבן וגם סברתי הנ"ל, דלס' הט"א הנ"ל לא היו מקשים מידי, דממנ"פ אם כוונת שבועתו היה שלא לשוייה אותה למגורשת, א"כ בכה"ג גם לאביי לא מהני אי עביד, דהא אם אינה נעשית גרושה לא עביד שום איסור, ואם כוונת שבועתו היה שלא לעשות מעשה גרושים ליתן גט בידה, א"כ גם לרבא מהני דאיך שייך כ"מ שא"ר לא תעביד וכו' דהיינו דהתורה אמרה שלא לעבור שבועה, הא השבועה כבר עבר בנתינתו לידה, דבזה ל"ש לומר דלא אהני, ובגוף הגרושים לא הקפידה התורה שלא לעברה דזה אינו העברת השבועה, גם סברתי הנ"ל נסתר דא"כ גם לרבא בכל ענין אי עביד מהני דאף בנשבע שלא לשוייה למגורשת, הא מ"מ כשהזהירה התורה לא יחל דברו אין הקפידא שאין לו כח לחלל שבועה דהא בנשבע שלא ילך והלך, הרי היחל דברו. ואם כן ממילא אף דבנדון זה בנשבע שלא לגרש שייך אי עביד לא מהני, הא מ"מ בגוף האזהרה לא הקפידה התורה כן, אע"כ דס"ל לתוספות דגם זה תליא במחלוקת אביי ורבא, וקושייתם באמת בנשבע שלא לשוייה מגורשת:

באופן דלדברי תוס' בע"ז (דף ס"ב) מוכח כסברת הט"א הנ"ל, דהא לדבריהם תיקשי לאביי ממתני' דהמקדש בא"ה אינה מקודשת, אע"כ דבכה"ג גם אביי מודה, ולהפוסקים דכתב שטר קדושין על א"ה דמקודשת וכן להרא"ש במסוכנת, ע"כ דס"ל כסברתי דגם

לרבא בכה"ג מהני, ומדברי תוס' תמורה בקושייתם בנשבע שלא לגרש מוכח דס"ל דגם בכה"ג תליא בפלוגתא דאביי ורבא, כנלענ"ד בעזה"י:

מה דהקשה מעכ"ת בפסקי הרמב"ם בקנה חמץ נימא אי עביד לא מהני להסוברים בדעת רבינו דקיי"ל כרבא, זכורני שרציתי לחלק, דכל היסוד אי עביד לא מהני, היינו כמו לאו דתמורה, דלולי דכתב ואם המר ימיר היינו אומרים בפירוש דלא ימיר, דהתורה נטלה הכח ממנו שא"א לו לעבור ולהמיר, וכן כיוצא בזה משא"כ בקנה חמץ דא"א לומר דהתורה נטלה הכח שא"א לו להיות החמץ ברשותו, דהא בחמצו לעיסתו יש לו חמץ ברשותו ועובר בב"י, וכיון דבידו לעבור הלאו באיזה ענין שיהי' ממילא גם בעובר ע"י קנין ל"ש לומר:

אולם תוס' לא ס"ל כן, ממה דהקשו דלמא א"ב בנשבע שלא יגרש, ולדברינו לק"מ, דהא אין הלאו שלא יגרש דנימא דהתורה נטלה כחו מלעבור ולגרש, אלא דהלאו לא יחל, ובזה בודאי כחו יפה לעבור ע"ז בכמה ענינים בנשבע שלא יאכל ואכל, ובכה"ג גם לרבא מהני, אבל מ"מ י"ל דהרמב"ם ס"ל הכי. ומיושב בזה גם בקונה קנין בשבת, אף דחז"ל אמרו אין קונים, מ"מ שורש הענין דהוא בכלל איסורי שבת שלא לחלל שבת במלאכה וחז"ל הוסיפו מלאכות דרבנן כמו קנין וכדומה, וכיון דשורש הלאו דל"ת מלאכה, בודאי יש בכחו לעבור לבשל וכדומה, ובזה גם רבא מודה דמהני, ומיושב גם מתני' דהשוחט בשבת, וממתני' זו בלא"ה לק"מ דהעבירה אינו השחיטה אלא הנטילת נשמה, דאף אם לא מהני שחיטתו והוי כנוחר, מ"מ הוי נטילת נשמה ומתקן להוציא מידי אמ"ה דהרי מתה לפניך ומהני מעשיו, ומש"ה שחיטתו כשירה, וכתבנו מזה בארוכה במקום אחר:

י"ל דכללא דאי עביד לא מהני, הוא רק היכי דבביטול המעשה תבוטל העבירה, כגון תמורה, בזה אמרינן דלא מהני, משום דאינו בדין שיהנו מעשיו להחזיק העבירה, [השמטה. אף דמ"מ אף דלא מהני עבר אמימרא דרחמנא על שהמיר, מ"מ כיון דשורש קפידא דרחמנא ענין תמורה אמרינן דלא מהני ונתקן שורש הענין, אלא דלקי על שעבר אמימרא דרחמנא וצריך קרא דוהי' הוא ותמורתו לאורויי דבזה עבד מהני, משא"כ בנ"ד בנתנה ליכא עבירה רק חילול שבועתו שלא ליתן והרי נתן, בזה אי עביד מהני] . משא"כ בנ"ד דגם אם תאמר דלא מהני הנתינה, מ"מ יהי' עובר העבירה ומחלל שבועתו שנשבע שלא ליתן והרי נתן, בזה לא אמרינן א"ע לא מהני, וכמדומה כבר העיר בסברא זו בתשו' מהרי"ט:

ויראה לכאורה אפשר דגם התוס' סבירא להו לכלל זה, ומה דהקשו מנשבע שלא לגרש, ולא תירצו דשאני בזה, כיון דאף אם לא מהני מ"מ העבירה שעבר עבר, י"ל משום דאכתי

תיקשי במפרש בשבועתו שלא יגרש גירושין המועילים וקיימים, דבזה אם נימא דלא מהני ולא הועילו הגירושין לא יהי' כאן עבירה ולפ"ז בנדון דידן שלא פירש בשבועתו שאסור ליתן מתנה המועלת כ"א סתם שלא ליתן ל"ש בי' אי עביד לא מהני:

ויותר י"ל דהתוס' לשיטתייהו בגיטין (דף פ"ג ע"א) במגרש ע"מ שלא תנשאי לפלוני ונשאת בחייו דסוברים דהגירושין קיימין, דע"מ שלא תנשא היינו נשואין המועילים וקיימים, וכאן אם יבוטל הגט לא יהיו הנשואין קיימין, ומש"ה הנשבע שלא לגרש היינו ג"כ גירושין המועילים, ושפיר קשיא להו נימא דלא מהני ואין כאן גירושין המועילים, ולא עבר על השבועה כלל:

ולפי הדברים האלו, הא יש לפנינו דעת הרמב"ם [כפי שהבין הה"מ פ"ח הי"ב מגירושין] דבע"מ שלא תנשא ונשאת בטל הגט, דשלא תנשא היינו מעשה נשואין אף דאינם קיימים, וה"נ בנשבע שלא לגרש ושלא ליתן היינו שלא יעשה מעשה גירושין ומעשה נתינה, וכל שעשה המעשה אף אם לא מהני, מ"מ תהיה העבירה עשויה, שביטל שבועתו, ולא שייך בי' אי עביד לא מהני, וא"כ בנ"ד יכולים לומר קים לי כהרמב"ם דהמתנה קיים ומהני:

והן אמת שאף שמדברי התוס' אלו אין ראיה שלא יסברו לכלל זה וכדכתיבנא, מ"מ יש ללמוד כן ממקום אחר והוא מדהקשו בתמורה מן שוחט הפסח על החמץ ומן צורם אוזן, ונהי דבשוחט פסח י"ל דאי עביד לא מהני והוי כנוחר לא עבר על הלאו דלא תזבח, מ"מ בצורם אוזן לא יתוקן הלאו ע"י שנאמר דאי עביד לא מהני, אע"כ לא ס"ל לכלל זה:

אבל אף דרבותינו בעלי התוס' ז"ל לא שמיע ולא סבירא להו להאי כללא, מ"מ לדעתי העניה אין להזחיחו, ואפשר להעמידו בכוונת רבינו יצחק אלפסי ז"ל, והוא ממ"ש הרי"ף פ' משילין, דאי עבר ואקני בשבת דמהני, והביא ראיה מירושלמי דוכולן מה שעשה עשוי, ואמאי לא הוכיח דינו ממתני' מפורשת בפ"ק דחולין דהשוחט בשבת שחיטתו כשירה, אע"כ דנראה ליה דבשוחט דהאיסור משום נטילת נשמה, וגם לכשתאמר דלא מהני והוי כנוחר, מ"מ עבר העבירה דהרי נטל הנשמה, ותיקן להוציא מידי אבר מן החי, ולא תוכל לומר בזה דלא מהני התיקון וישאר אבר מן החי, דהרי מתה לפניך, מש"ה ל"ש ביה כלל אי עביד לא מהני:

גם בפ' מרובה באומר עקוץ לי תאנה וזרוק גניבותיך לחצרי לא אמרינן דלא קנה הגניבה משום אי עביד לא מהני [וקושיא זו הקשה ג"כ בש"ג פ' משילין] והיינו טעמא משום דעבירה דקציצת תאנה וזריקה לחצר לא יתוקן ע"י שנאמר דלא מהני, ואי דמכירה גופא היא איסור, הא זהו רק דרבנן [ומה דלא הוכיח הרי"ף הנ"ל מהך דמכר בשבת מהני,

די"ל כמ"ש הש"ך כיון דמכירה הוא דרבנן ומה"ת מהני מכירתו חייב ד' וה' ואף אם מדרבנן לא מהני]. ורבא לא אמר אלא כל מה דאמר רחמנא לא תעביד [ומהאי דפרק האשה שנפלו, כיון דאמור רבנן לא ליזבן וכו' אין ראיה דגם באיסורא דרבנן לא מהני, דבזה יפה כתב הפנים מאירות (ח"א סי' ל"ד) דהתם הוא הפקעת זכותא דאחרינא ובזה כיון דחסו חז"ל ואמרו שלא להפקיע זכותא גם דיעבד לא מהני]:

וארוחנא טובא בכלל זה דמעתה אין אנו צריכים לחלק בין איסורא דשבת דיומא קגרים לשאר איסורים כמו שחלקו האחרונים:

ואולי גם רבותינו בעלי התוס' ז"ל היו בוחרים יותר לחדש כלל זה, מלחדש [כפי שהבינו האחרונים] כללא דהיכא דיומא קגרים ל"ש ביה לא מהני, אלא דהם לשיטתם לא אשכחו עדיין רוחא בזה, דהם ז"ל העלו בגיטין (דף י"ט ע"א ד"ה דיו על גבי דיו) דמה דסובר ר"י דכתב עליון הוי כתב, הוא רק כשהכתב שני מתוקן יותר מן הראשון, כמו כתב שלא לשמה והעביר עליו קולמס לשמה, והקשו לנפשם ממה דאמר רב חסדא בפ' הבונה דמתני' דכתב ע"ג כתב פטור דלא כר"י, וכתבו דמתני' משמע ליה דבכל ענין פטור אפילו כתב גט או ס"ת שלא לשמה והעביר עליו קולמס לשמה, עיי"ש, והשתא עדיין קשיא, הא מ"מ אתיא שפיר כר"י, דכיון דכתב כתב השני בשבת נימא דלא מהני כתיבתו לשמה, וממילא אין הכתב העליון כתב כיון דלא תיקן, וזה אינו מתיישב בסברא הנ"ל, דהא אם נימא דלא מהני ולא הוי לשמה לא תיקן כלום, ואין כתב העליון כתב ולא עבר כלום, ועל כן הוצרכו הם לכללא דהיכי דיומא קגרים לא שייך א"ע לא מהני, וממילא ניחא להו מתניתין דהמבשל בשבת וההיא דעקוץ תאנה, וא"צ להם לחדש כלל זה דכתיבנא, דל"ש אי עביד לא מהני היכי דלא יתוקן העבירה:

וי"ל עוד דהוכרחו לכלל זה דיומא קגרים, משום די"ל דסוברים דגם באיסור דרבנן אומרין אי עביד לא מהני, וכפשטא דהאי דפרק האשה שנפלו, ולא סבירא להו כסברת הפמ"א הנ"ל, והרי מצינו להם חבר, דהא בהגהת מרדכי מביא מזה ראי' על נשבע שלא למכור, אלמא דסובר דבהאי משום מה דאמר רחמנא לא תעביד נגעו בה, ומש"ה הכלל דכתיבנא עדיין אינו מספיק בהאי דזרוק לחצרי ועקוץ תאנה, דנהי דמשום דעבירה דזריקה ועקיצת תאנה ל"ש לומר אי עביד לא מהני משום דלא יתוקן העבירה, מ"מ מטעם עבירת עצם המכירה נימא דלא מהני:

וביותר י"ל דלא לבד דלא מצאו הכרח לכלל זה, אלא דגם א"א להם לשיטתם לכייל האי כללא, דהא כתבו בע"ז (דף ס"ב ע"א ד"ה בדמיהן), דטעמא דמקדש בערלה ובשאר איסורי הנאה דאינה מקודשת, אף דיכולה להנות מאפרן, משום דמ"מ כל זמן שהוא בעין

אסור לקדש בו, כמו שאסור למוכרו, ודבריהם קצת סתומים, דמה בכך דאסור לקדש בו, מ"מ אם עבר וקידש אמאי אינה מקודשת, ולכאורה כוונתם דכיון דאסור לקדש בו אמרינן בי' אי עביד לא מהני, אך אכתי יקשה על אביי דסובר אי עביד מהני, איך יתרגם האי מתני', וצ"ל דבהאי דיתוקן העבירה ע"י מה שנימא אי עביד לא מהני, דכיון דאינה מקודשת הרי לא נהנה, בהא גם אביי מודה, [אף דבתמורה דאם לא מהני נתקן העבירה ואפ"ה צ"ל קרא דבלאו קרא דוהי' הוא ותמורתו היה הדין דעבד מהני היינו דהתם לא נתקן כל העבירה, דמ"מ עשה שלא כדין לעבור אמימרא דרחמנא אלא דלא לקי בשביל זה, אבל מ"מ עשה שלא כדין, אבל במקדש בא"ה דהעבירה רק דאסור להנות מערלה וכדומה, ואם נידון דלא מהני ואינה מקודשת לא נהנה ולא נעשה שום ענין עבירה]. וכיון שכן ממילא מוכרח דלרבא גם היכי דלא מתקן האיסור אמרינן דלא מהני, דאל"כ כיון דבמתקן גם לאביי לא מהני, ובאינו מתקן תאמר דגם לרבא מהני, א"כ במאי פליגי: ומ"מ אינו מוכרח, די"ל דיש בזה ג' צדדים, היכי דאם לא מהני לא נעשה שום עבירה כמו במקדש באיסורי הנאה לכ"ע א"ע לא מהני [וכעת מצאתי שכ"כ בטורי אבן בר"ה דף כ"ח] והיכי דלא נתקן כלל ע"י דלא מהני כמו בנ"ד דנשבע שלא ליתן י"ל דלכ"ע אי עביד מהני, ופלוגתייהו דאביי ורבא רק בכעין תמורה דנתקן שורש העבירה, אבל מ"מ הוא עבר אמימרא דרחמנא, בזה פליגי דלאביי דא"ע מהני, ולרבא לא מהני:

והנה בגיטין (דף כ' ע"ב) דמוקי להאי דכתב גט על יד העבד בכתובת קעקע כתבו בתוס' דמדאורייתא ליכא איסור' עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחול, מיהו אף אי הוי איסורא דאורייתא מ"מ הוי גט, ולכאורה אמאי הוי גיטא, נימא אי עביד לא מהני, [היינו אף דבשעה שנותן הגט אינו עובר מ"מ נימא על מעשה הכתיבה דלא מהני ויהי' כאלו כתבו קוף בעלמא דלא מהני לגרש בו], ומזה נראה דהתוס' דהכא ס"ל ג"כ להאי כללא, דכיון שגם אם נימא לא מהני, מ"מ לא יתוקן העבירה דכתובת קעקע, מש"ה ל"ש בי' אי עביד לא מהני, ואולי תוס' בגיטין אזלי בשיטתם קדושין (דף נ"ו ע"ב) דטעם דהמקדש בערלה דאינה מקודשת, אף דיכולה להנות שלא כדרך הנאתן, היינו משום דאיהי לאו אדעתא דהכי קידשה נפשה, ולפי תירוץ זה שפיר אפשר להחזיק האי כללא, ואולם התוס' שהקשו מצורם אוזן, דלא נחתי לזה הכלל, אזלי בתירוצם בע"ז הנ"ל, בטעם מקדש באיסורי הנאה, ומוכרח דליתא לחילוק זה וכדכתיבנא, ובאמת לשיטתם בע"ז אלו הי' בקעקוע זה איסור דאורייתא לא הי' הגט כשר מטעם אי עביד לא מהני, אך כיון דהוי רק איסורא דרבנן ל"ש בי' א"ע לא מהני, וסוברים דלא כהגהת מרדכי הנ"ל:

גם ברמב"ם בהל' שופר (פ"א ה"ג) אחר שכתב דהתוקע בשופר של עולה יצא, כתב וא"ת והלא נהנה בשמיעת הקול, מצות לאו להנות ניתנו, ולכאורה תמוה דודאי משמעות קושיתו דאיכא הנאת הגוף, וא"כ מה יועיל דמצות לאו להנות ניתנו, הא מ"מ אסור מכח הנאת הגוף [וכמ"ש הרשב"א דמה"ט אסור בהנאת תשמישך עלי, וכמו בנודר מן המעין דאסור לטבול בימות החמה] וראיתי שתמה כן בפר"ח (סי' תקפ"ו), ואלם לפי האי כללא ניחא, די"ל דקושיית הרמב"ם והלא נהנה בשמיעת הקול כולל תרתי הנאות, הנאת הגוף, וגם הנאת מצוה, דגם הנאת מצוה כוללה בלשון נהנה בשמיעת הקול שעיקרה השמיעה, כמו שמברכין לשמוע קול שופר, וכוונת קושייתו כיון דאיכא איסור בדבר נימא אי עביד לא מהני, וע"ז תירץ דהנאת מצוה ליכא, דמצות לאו להנות ניתנו, ולא נשאר כ"א איסור הנאת הגוף, ובעבורו ל"ש לומר א"ע לא מהני, דהא לא מתקן לאוי בהכי, דאף אם תאמר דאינו יוצא מ"מ נהנה גופו, ומהאי טעמא נמי לא אמרינן במקדש חייבי לאוין בביאה דאינה מקודשת משום אי עביד לא מהני, כיון דבמה דתאמר דאינה מקודשת לא יתוקן האיסור דהיינו הביאה. ופרכינן בתמורה רק מאלמנה לכה"ג דהעבירה הוא קדושין דעובר בלא יקח נימא דלא מהני ונתקן דליכא קיחה. (ועי' חי' כתובות ל'):

וא"כ בנ"ד אין שייכות כלל לומר א"ע לא מהני, כאמור בדעת הרי"ף, ואפשר דגם דעת התוס' הכי הוא:

וראיתי בתשו' פנים מאירות סי' הנ"ל כתב סברא זו בהבלעה ובערבוב דברים, וכתב דנשבע שלא למכור דהלוקח לא עביד איסורא מצי אמר מה לי בכך, ואף אם תבטל המקח מ"מ עברת על שבועתך ושאני בנשבע שלא לגרש דמגרשה בע"כ, עכ"ד, ואיני מבין הרכבת דברים אלו, ולדעתי אם נניח דאף אם יבטל המקח מ"מ עבר על השבועה, ממילא הדין דהמכר קיים וקושיית התוס' הי' רק בענין דאם יבטלו הגירושין לא עבר על השבועה:

ומה דדקדק הפמ"א מדנקטו התוס' בקושייתם נשבע שלא לגרש, ולא נקטו שלא למכור, לענ"ד בהכרח דשלא לגרש לאו בדוקא נקטו, דהרי כתבו התוס' שם בתמורה ד"ה מיתבי דגירושין איתקש למיתה, ובכל ענין מהני, [ואינו מוכרח, די"ל דההיקש למיתה היינו דכמו דמיתה יש כח להפקעתה מרשות בעל אף גירושין מפקעת מרשות הבעל והאישות דידה לא נתחזק לומר דאין הגט מפקיע, והיינו באונס דלא נידון דהתורה חזקה לאישות דידה, דהגט לא יפקיע, משא"כ בשבועה דמצד אחר הוא דלא מהני משום עבירת שבועתו ולא משום תוקף האישות, בזה ל"ל הקישא למיתה], ואי דכוונתם דלרבא צריך להחזירה, ז"א, דמה מהני החזרה דאיסורא דעביד עביד, ושאני באונס דהעבירה הוא

שלוח כל ימיו, ובחזרה אינה משלחה כל ימיו א"ו דלאו בדוקא נקטו גירושין, וכוונתם לדוגמא בעלמא שלא למכור וכדומה:

זאת ועוד אחרת, אלו הייתי כדאי להרים ראש נגד רבותינו הקדושים הראשונים, הייתי אומר דאי עביד לא מהני שייך רק היכא דהלאו על ענין פרטי, כמו הני דריש תמורה בלאו דלא יחליפנו ולא תפדה דמפרשינן לקרא דלא יהא כח להחליף ולפדות וחילופו ופדויו כלא הי', משא"כ במקום שנאמר דרך כללי, כמו לא תעשה כל מלאכה דא"א לפרש שלא יהא לו כח לעשות מלאכה, דודאי אם יבנה בית או יטע כרם יהיה בנוי ונטוע וע"כ פירושו דאינו רשאי לעשות מש"ה כל שישנו בכלל זה הלאו, ל"ש בי' א"ע לא מהני, וניחא בפשוטו מתני' דהשוחט בשבת, וכן האי דזרוק גניבותיך לחצירי, ויראה לי ראיה מגט שכתבו על איסורי הנאה דלא אמרינן כיון דאיכא איסור וכמ"ש התוס' גיטין (דף כ' ע"ב) אי עביד לא מהני דהא מתוקן האיסור בהכי, דאם לא יהיו הגירושין לא יהיה נהנה מהאיסור, וכן בשוחט מסוכנת בסכין של ע"ז דכ' הרא"ש פ"ק דחולין דהבהמה מותרת נימא א"ע לא מהני, ויהיה כמו נחירה ולא נהנה ולא עבר, אלא על כרחך כיון דא"א שיהיה פירוש הקרא דאין לך כח ליהנות, דהא פשיטא דאפשר לו ליהנות, אלא פירושו דאי אתה רשאי ליהנות, ומש"ה לא שייך באיסור זה א"ע לא מהני, וא"כ ה"נ בנ"ד דאיסור בל יחל פירושו רק אי אתה רשאי ליחל ולא שאין לו כח, א"כ בעבר ונתן ל"ש א"ע לא מהני:

וכל זה אני אומר גם אילו הי' ברירא לן דהלכה כרבא דאי עביד לא מהני, אבל לדעתי הקלושה הלכה זו רופפת, וראוי להיות ספיקא דדינא. דהרי מבואר בריש פ' אותו ואת בנו, דמאן דס"ל דאותו ואת בנו נוהג בזכרים, ע"כ ס"ל כר"י דלא צריך קרא לחלק ומאן דס"ל דאין או"ב נוהג בזכרים ס"ל כרי"א דצריך קרא לחלק ועיין תוס' חולין (דף פ"ו ע"ב ד"ה לחלק) דנקטו נמי הכי, וכיון שכן דמספקינן אם כר"י אם כרי"א, ממילא הוי ספק אי קיימא לן כאביי אם כרבא בפלוגתא דא"ע לא מהני, דהא מבואר בסוגיא דתמורה (דף ה' ע"ב) דהא בהא תליא, דאביי ע"כ ס"ל כרי"א דמערבין לקרנות, ורבא ס"ל כר"י דמזה מזה בפ"ע, ומזה בפ"ע, ואף די"ל דמה דסובר רבא כר"י דמזה מכל אחד בפ"ע, היינו דמסתמא הוא כמו מתנות שבפנים ושבהיכל (כמ"ש תוס' ביומא דף נ"ז) התינח אילו לא מצינו בעלמא דס' כר"י לענין לחלק, אבל כיון דבאמת מצינו בסוגיא דב"מ (דף צ') גבי שמירה בבעלים דרבא סובר כר"י דלחלק לא צריך קרא א"כ אין ראי' לפסוק כרבא לגבי אביי לענין מערבין לקרנות, דהא י"ל דרבא לטעמי' דס"ל דלחלק ל"צ קרא,

אבל לדידן דמספקינן אי כרי"א אם כר"י, ממילא מספקינן ג"כ בזה אם כאביי דמערבין לקרנות או כרבא דאין מערבין:

ובדברי ראש הפוסקים רבינו המיימוני ז"ל ראיתי מבוכה רבה בפסק הלכה זו, דבריש פ"ג דמלוה מוכח להדיא דפסק כרבא וכמ"ש הכ"מ שם, ואלו בחמישי לששי מבכורות פסק דהמוכר מעשר בהמה כיון דלא הועילו מעשיו לא לקי, והיינו כאביי דלא אמרינן דלקי משום דעבר על מימרא דרחמנא, [ובספר לחם משנה שם הקשה עליו, למה פסק כאביי נגד הכלל דהלכתא כרבא לגבי אביי, עוד דמדברי הה"מ ריש הלכות גזילה משמע דס"ל בדעת רמב"ם דהלכה כרבא, עיי"ש, ודידי קשה יותר מדידיה, דאני מקשה מדברי עצמו בהל' מלוה דפסק כרבא] גם בהלכות עבודת יה"כ פסק הרמב"ם מערבין לקרנות, והיינו דלא כרבא דס"ל אין מערבין לקרנות, [וכבר הקשה כן בתשו' שער אפרים סי' ס"ז] גם בספר החינוך להרא"ה כתב דאם מכר לצמיתות שניהם לוקין, ודבריו נראים מוקשים, דכיון דלא הועילו מעשיהם ויוצא ביובל לא ללקי, דומה למוכר מעשר בהמה. [וכבר עמד בזה במלמ"ל ר"פ י"א מהל' שמיטה]:

ואולם למה שהעליתי דהוי ספיקא דדינא אי הלכה כאביי או כרבא, עולים פסקי הרמב"ם והחינוך כהוגן, דבהל' מלוה פסק צריך להחזיר המשכון דדלמא הלכה כרבא דלא מהני, ולא קני משכון, ומחמת ספק קיימא המשכון בחזקת מרא קמא, ובהלכות בכורות פסק דלא לקי דדלמא הלכה כאביי, דהיכא דלא מהני לא לקי ואין מלקין מספק ובה' עבודת יה"כ פסק דמערבין לקרנות, היינו משום דס"ל להרמב"ם דמה דאמר ר"י מזה מזה בפ"ע ומזה בפ"ע, היינו דא"צ לערב, כיון דמשמע גם כן כ"א בפ"ע, אבל ודאי אם רוצה מערב, דהא משמע גם כן שניהם יחדיו, וכקושיית תוס' באמת ביומא ומש"ה לדידן דמספקא לן הלכה כמאן, הדין נותן דמערבין דזהו ודאי כהוגן אף לר"י, ומה שפסק בס' החינוך במוכר לצמיתות דלוקין הרי זהו נכון, דמה דפסק הרמב"ם דמחזירין ביובל, היינו נמי משום ספק דלמא הלכה כרבא דאי עביד לא מהני, ומספק חייב להחזיר ביובל כמו באחין שחלקו דמבואר ברפ"ג דגיטין דאף אם רק לחומרא אמרינן אין ברירה מ"מ מחזירין, וא"כ שפיר לקי ממנ"פ דאי הלכה כאביי הא הועילו מעשיו ומה דהחזיר מתנה בעלמא הוא דהוי, ואי הלכה כרבא דלא מהני מעשיו, הא לדידיה לקי משום דעבר על מימרא דרחמנא, ושאני ההיא דהמוכר מעשר בהמה דהתם גם לאביי לא מהני, מש"ה לא לקי, דדלמא הלכה כאביי דלא לקי היכא דלא מהני, [ובאמת תמיה לי בסוגיא דחולין הנ"ל דלפי הלכה דקיי"ל כר"י דמספקינן אם אותו ואת בנו נוהג בזכרים א"כ מספקינן אם כר"י אם כרי"א, א"כ ראוי לן לפסוק דכיסוי לחיה בפ"ע ולעוף בפ"ע מטעם ספק

דשמא כר"י ואייתר או, ללמד דזה בפ"ע וזה בפ"ע, ומצאתי אח"כ בעזה"י בתשו' מהר"ם לובלין (סימן ס"ה) שעמד בזה]:

מה דנסתפק במל בשבת שלא בזמנו, אם אמרינן ביה דעבד לא מהני [אב"ה עיין לעיל] והוי כאלו נחתך העור מעצמו או ע"י נכרי דצריך להטיף דם ברית, וכתב רו"מ מההיא דבב"ק פ' מרובה במכר בשבת ע"י עקוץ תאינה או ע"י שזרקו המוכר מרה"ר לחצירו של לוקח דפטור מד' וה' משום דקים ליה בדרבה מיני' הרי אף דעבר במכירה זו על איסור דאורייתא אפ"ה מכירתו מכירה, ויהא מוכח כיון דרק יומא קגרים ויכול לעשות בזמן היתר אין זה בכלל אי עביד לא מהני [וראיה זו איתא בש"ג פ' משילין] וחזר רו"מ והביא דברי הש"כ חוה"מ (סי' ר"ח) די"ל מדאורייתא אי עבד מהני, אבל מדרבנן לא מהני, ולענין חיוב ד' וה' תליא בדאורייתא כמו לענין שחיטה שא"ר, דאם מדאורייתא הו"ל שחיטה ראויה חייב בד' וה':

לענ"ד זהו שכתב הש"כ הוא דוחק, דממנ"פ אם הוא בכלל מימרא דרבא דכל מקום דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ממילא הוא דאורייתא, ואם אינו בכלל, מה"ת להמציא דמדרבנן לא מהני:

אבל לענ"ד במחכ"ת, איני רואה סרך קושיא דהתם אין להעבירה במכירה עצמו, והעבירה דעקיצת תאינה והזריקה מרה"ר לרה"י אינו תלוי במכירה, דאף אם לא יהנה מכירתו מ"מ הוי מלאכת שבת, וא"כ ל"ש לומר לא מהני לבטל המכירה, ומההיא עצמו דמכר בשבת בלי מלאכה דחייב ד' וה' ול"א דהמכירה עצמה הוי עבירה, דמקח וממכר אסור בשבת ונימא דא"ע לא מהני והמכר בטל, בזה י"ל כיון דמדאורייתא מו"מ מותר, א"כ מדאורייתא מכירתו מכירה, ממילא חייב ד' וה' כמ"ש הש"כ לדמותו לשחיטה שא"ר [אף דיש לי הרהורי דברים על דמיונו דהש"כ בזה, והארכתי במק"א] א"כ יש לומר במכר בשבת לא הוי מכר רק דחייב ד' וה', כיון דמדאורייתא הוי מכר:

ולכאורה יש להביא ראיה דמכר בשבת הוי מכר מסוגיא דעירובין (דף ע"א ע"א) לא החזיק מבע"י אלא משחשיכה אוסר, ואי נימא דלא מהני זכייתו אמאי אסור, ומצאתי אח"ז ראיה זו בס' עצי אלמוגים (סי' שע"א):

אבל אינו ראיה, דהא עדיין יקשה אמאי אסור נימא הואיל דהותרה בתחילת שבת הותרה, ובהגהת אשרי כתב לתרץ דמתלי תלי וקאי אם יזכה, ונ"ל ביאור הדברים כיון דעומד לזכות בו, בזה לא אמרינן הואיל והותרה, כמ"ש בתה"ד (סי' ע"ג) בשם המרדכי ותוס' והרא"ש דבעומד לסתור לא אמרינן דהותרה לכל שבת [וכן פסקינן בש"ע סי' שס"ה ס"ז בהג"ה, ועי' מג"א סי' שפ"ג] ובזה יקשה אמאי מקרי עומד לסתור דיחזיק

אחר, הא בודאי אינו מצוי שיחזיק ישראל באיסור שבת, ולזה נראה לי להוכיח מכאן דליכא איסור לזכות מהפקר בשבת ואינו בכלל מקח וממכר כיון דליכא דעת מקנה וא"כ אזדא לראיה זו:

וגם מההיא דפ"ק דמציעא (דף ט') בהגביה ארנקי בשבת דקנה, והא עבד איסורא דטלטול מוקצה ואפ"ה מהני, אין ראיה, דהתם אין העבירה תלוי בזכייתו דאף אם לא מהני הזכיה מ"מ הוי מלאכת העבירה דטלטול מוקצה וכמ"ש לעיל לענין עקוץ תאינה, [ולכאורה יש להביא ראיה דגם לזכות בשבת מהפקר אסור, מסוגיא דגיטין (דף ע"ז) ותיזל ותיחד ותפתח ואמאי התירו שבות דמו"מ הא אפשר בהיתר דהבעל יפקיר ביתו, ובזה ליכא אסורא כדנראה מהמג"א דמותר להפקיר בשבת (ממ"ש ססי' י"ג) והכי משמע בשבת (דף קל"א) מדקאמר הואיל ובידו להפקירו, ולא נקט דבידו ליתנו לנכרי או לקטן, והיינו דהיה איסור דמו"מ בשבת אף דהתם מיירי בדין דאורייתא דמכשירי ציצית אין דוחין שבת מחמת דבידו להפקירן, מ"מ נקט יותר מה דבידו לגמרי דאף איסור דרבנן ליכא, לזה מוכח כדעת המג"א דהפקר אפילו איסור דרבנן ליכא ואחר כך תזכה היא בבית דג"כ ליכא איסורא כיון דזוכית מהפקר, ויהיה מוכח דאסור לזכות מהפקר]:

אמנם לק"מ, דכבר כתבתי בגליון המג"א דדעת הרמב"ן דאסור להפקיר בשבת, ממ"ש בחידושיו להקשות, אם ביטול חמץ מחמת הפקר איך רשאי לבטל חמץ בשבת, הרי ס"ל דאסור להפקיר בשבת, גם בשער המלך (פ"ח ה"ב מהל' לולב) הביא בשם הריטב"א ופר"ח דאסור להפקיר בשבת:

גם בלא"ה הא תוס' שם בגיטין ד"ה ותיזל, כתבו והא דלא הוי כטלי גיטך מעל גבי קרקע, היינו כיון דהגט בא מרשותו לרשותה הוי כאלו נותנו לה, וזה אם הקנאה הוא ממנו, דבמה שמקנה לה החצר שבו הגט, בהקנאה זו מוציא הגט מרשותו לרשותה והוי כנותן לה, אבל אם הוא יפקיר הבית והיא תזכה בבית מהפקר שאין זכייה זו מכחו הוי כטלי גיטך:

אך עכ"ז הא הדין פשוט בש"ע (חוה"מ ססי' קצ"ה וססי' רל"ה) דמכר בשבת ממכרו ממכר, אלא דמ"מ י"ל דבעבירה דרבנן אמרינן אי עביד מהני [ואינו דומה להההיא דר"פ האשה שנפלו, דאמרינן כיון דאמור רבנן לא לזבין לא הוי זביניה זבינא, דהתם דאמרי לא לזבין דלא להפקיע כח הבעל להפסידו, בזה אמרו אלמוה כח הבעל אף אם מכרה לא הוי זבינא להפקיע כח הבעל, אבל בעלמא מצד עבירה י"ל דאי עביד מהני בדרבנן] אבל בנ"ד, במל שלא בזמנו בשבת דהוי עבירה דאורייתא יש לומר דאי עביד לא מהני, וצריך להטיף דם ברית:

ומההי' דשוחט בשבת דשחיטתו כשירה ול"א דלא מהני והוי כנחירה בעלמא, שאני התם דאין העבירה תלוי בשחיטה, דאף בנוחרו הוי מלאכת שבת דנטילת נשמה והוי מתקן להוציא מידי אבמ"ה, ובזה ל"ש אי עביד לא מהני, דהרי מתה לפנינו ובודאי לית ביה עוד איסור אמ"ה, אבל במל בשבת העבירה תלוי במצוה דמילה למאי דקיי"ל מקלקל בחבורה פטור אלא דמילה הוי מתקן גברא, כדאיתא שבת (דף ק"ו ע"א) א"כ י"ל בזה, במל שלא בזמנו בשבת דלא מהני וצריך להטיף דם ברית, ולא נתקן גברא והוי מקלקל ולא נעשה מלאכת שבת וכדומה בקצת מסברות כאלו כבר קדמוני בספרן של צדיקים אחרונים ולי אין פנאי לחפש אחר הדברים ומי יתן ויספיק העת להעמיק עד די בש"ס ותוס' וראשונים:

וחשבתי לפשוט מסוגיא דפסחים (דף ס"ב ע"א) דאמרינן הואיל דאי בעי מתקן נפשי' ויקשה בע"פ שחל בשבת איך שייך הואיל, הא גם אם יעבור האיסור וימול, מ"מ יהי' הדין דלא מהני וצריך להטיף דם ברית ואסור לאכול בפסח, כדאיתא יבמות (דף ע"א ע"א) וכי נימא דפלוגתא דרבה ור"ח לא מיירי גם בכה"ג אע"כ דעבד מהני, ואף דיש לדחות קצת דלמא ר"ח ס"ל מקלקל בחבורה חייב, וא"כ אין העבירה דחבורה תליא במילה דוקא, או דר"ח סבר כאביי דבכ"מ אמרינן א"ע מהני, מ"מ נלענ"ד לעיקר לדינא דבמל שלא בזמנו בשבת דמהני וא"צ להטיף דם ברית דדמי שפיר לשוחט בשבת דגם המילה אף אם נדון דלא מהני וצריך להטיף דם ברית מ"מ לא הוי מקלקל כיון דעשה קצת מן המצוה, דעי"ז אינו מחוסר תיקון כ"כ למה שהי' מקודם, דעתה חסר רק הטפת דם ברית מקרי מתקן:

וראיה לזה מסוגיא דשבת (דף קל"ג) ואם לא הילקט ענוש כרת וכו' ועבד ולא אסתכק ואשתכח חבורה הוא דעבד, ואמאי חייב כרת הא הוי מקלקל, כיון דלא נגמר מילתו, אע"כ כיון דמ"מ עשה ההתחלה מהמילה שראוי לגומרו מקרי מתקן, ולומר דהך תנא סבירא לי' מקלקל בחבורה חייב, הא הרמב"ם פסקה להא (פ"ב ה"ט משגגות) אף דפסק מקלקל בחבורה פטור:

ואין לחלק דהתם מיירי דגמר כל המילה, אלא דלא היה הגמר בשבת, דבזה כיון דבאותו מעשה נתקן גברא הוי תיקון מתחילתו וע"ס, אבל במפסיק וגומר למחרתו י"ל דמקרי מקלקל, דז"א, דהא מ"מ לא נתקן גברא, כיון דהגמר דהיה בלילה ג"כ לא מהני למה דקיי"ל דגם מילה שלא בזמנה אינו נוהג אלא ביום ואם מל בלילה צריך להטיף דם ברית:

גם נ"ל דמוכח דהתם מיירי דוקא בלא גמר המילה דכשראה שיצא שבת פסק למולו, והיינו דמה דאמרינן דאתא בה"ש, נ"ל ע"כ דלאו דוקא בה"ש דאיך חייב כרת הא הוי

ספק לילה, אלא דמיירי באתא סמוך לבה"ש, ואי דקשה בהיפוך, הא בזמן בה"ש שהוא ג' רביעי שעה, בודאי יש שהות לגמור מילתו, וא"כ יקשה בהיפוך אמאי חייב כרת, דלמא בין השמשות יום ושפיר עבד דהתחיל למול סמוך לבה"ש דיכול לגמרו, זהו לק"מ דמ"מ אף דקמי שמיא גליא דבה"ש יום, מ"מ אנן לא ידעינן ומוכרח להפסיק בה"ש דשמא הוא לילה וא"י למול בלילה, וא"כ ממילא עשה שלא כדין שהתחיל בשבת סמוך לביה"ש, דהא א"י לגמור בבה"ש דשמא הוא לילה, וכ"ז אם באמת הפסיק ולא גמר אבל אם באמת גמר המילה, יקשה איך חייב כרת דלמא הוא יום ומל הכל בשבת, אע"כ דמיירי בלא גמר ושפיר מוכח דגם כה"ג לא מקרי מקלקל א"כ מל בשבת שלא בזמנו, שפיר דמי לשוחט בשבת וכנ"ל, [ובדברי הרמב"ם דהל' שגגות הנ"ל תמוה לי במ"ש הכ"מ ומשמע לרבינו כיון דעונש כרת חייב חטאת, ולא זכיתי להבין, הא אדרבא כיון דחייב כרת ודנין זה למזיד איך חייב קרבן ואיך משכחת כרת וקרבן יחד, גם מ"ש הכ"מ אח"כ דמה דנקיט הטעם כיון דאתרו ביה היינו דמזיד לא הוי, כיון דחשוב שיהי' בידו לגמור בשבת, ואונס לא הוי כיון דאתרו ביה ומש"ה הוי שוגג וחייב חטאת עכ"ל, מבואר דבאמת ס"ל להרמב"ם דאין חייב כרת דלא הוי מזיד, ומה דנקט בברייתא ענוש כרת, היינו ע"כ לאו דוקא, אלא דהוי שגגת כרת לחייב חטאת, וא"כ דברי הכ"מ רישא לאו היינו סיפא, דברישא משמע דלמד דין חטאת מדין כרת ובסיפא אמר דרק חטאת חייב וזהו עצמה דינא דברייתא, ולא בדרך לימוד מכרת לחטאת וצ"ע]:

והנה יש לדון עוד דצריך להטיף דם ברית מטעם דהוי מצוה הבאה בעבירה דליכא מצוה, ומסוגיין דפסחים הנ"ל דאמרינן הואיל אי בעי מתקן נפשיה אין סתירה, די"ל דר"ח לא ס"ל מה"ב וסבר כשמואל רפ"ג דסוכה דגזול כשר ביו"ט ב', [אלא מדברי תוס' שם במ"ש במצוה דרבנן לא חיישינן שמואל למה"ב, משמע בעבירה דאורייתא פסיקא להו דכ"ע ס"ל מה"ב, אבל באמת תמוה, ובמק"א הארכתי בזה]:

אמנם נ"ל דג"ז אינו, דהא להדיא קתני בברייתא שבת (דף ק"ה) הקורע על מתו, ואף על פי שחלל שבת יצא ידי קריעה, ועי' ב"י יו"ד (סי' ש"מ) הביא הירושלמי, דבאמת פריך מ"ש ממצה גזולה דאינו יוצא משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, ומשני תמן גופא עבירה הכא הא הוא עשה עבירה כך אנו אומרים הוציא מצה מרה"י לרה"ר אינו יוצא י"ח בפסח, ופירש הב"י דהוא דרך הוכחה, דהא ודאי בהוציא המצה מרה"י לרה"ר דודאי יצא וע"כ הטעם דאין גופה עבירה, וא"כ זכינו לדין דגם בזה במל בשבת שלא בזמנו דכיון דאין גופה עבירה לית בזה משום מה"ב:

ומה"ט יש ראי' על מה שגמגמנו תחילה לומר דאי עביד לא מהני, דא"כ בקורע בשבת נימא ג"כ דלא מהני, וצריך לחזור ולקרוע אחר שבת, ולא נתקן הבגד והוי מקלקל, וליכא מלאכת שבת, אע"כ כיון דיומא הוא קגרים לא אמרינן בי' אי עביד לא מהני, וחידוש בעיני שבש"ג פ' משילין והש"ך (סי' ר"ח) לא הביאו ראיה זו מקורע בשבת:

ואני פקפקתי בכל שחרור אף במסרו לו בעצמו נימא אי עביד לא מהני, דגם בעשה הכי הוא, מדפרכינן בתמורה והרי תורם מן הרע על היפה כל חלבו עיי"ש, ולומר דהוי גזירת הכתוב דמהני, מנ"ל זה דילמא קרא דשחרור מיירי בענין דליכא עבירה וכנ"ל, אבל במקום איסור נימא דלא מהני:

דף ה:

ורבא אין הכי נמי. עיין זבחים דף פ"א ע"ב תוס' ד"ה ואין תמורתו:

שם והרי אלמנה כו'. קשה לי אמאי יש הויה בבעולה לכה"ג נימא אי עביד לא מהני כדפרכינן בתמורה על אלמנה לכה"ג, ומה דמשנינן שם דכתיב לא יחלל חלולין הוא עושה ואינו עושה ממזרים הא הכא לר' ישבב קיימינן דאיהו סבר דמלאוין דכהונה הוי ממזר וע"כ לא דריש זה הדיוק דאינו עושה ממזרים, וא"ל דבעשה לא אמרינן אי עביד לא מהני, דהא פרכינן שם מתורם מן הרע על היפה דהוי לאו הבא מכלל עשה, והרי הכא נמי דייקינן כ"א בתולה מעמיו, בתולה ולא בעולה הוי לאו הבא מכלל עשה, ולדבר הזה הערני חתני ידידי הרב רבי שמואל מבראדי. ואף דמבואר בסוגי' דקידושין (דס"ח ע"א) דמהקרא דכי תהיה לאיש אחת שנואה מוכח דיש שנואה בנישואין ויש בה הוי' ומוקמינן שם דלרע"ק מיירי בבעולה לכה"ג, א"כ לכאורה מזה למד רבי עקיבא דבעולה לכ"ג קידושין תופסין, מ"מ קשה על מה דאמרינן מעיקרא א"ב מצרי ואדומי ומשמע דמכ"ש בעולה לכ"ג, בזה יקשה הא במצרי ואדומי ל"ש בי' אי עביד לא מהני דהא אין עבירה תליא בקידושי' אלא בביאה והרי בא עליה, ומה"ט פרכי' בתמורה והרי לאמנה לכ"ג וכו' ולא פריך מכל חייבי לאוין וזה לא יתורץ בשינויא דהש"ס שם, אלא ודאי דבחייבי לאוין דלא תלי' העבירה בקידושי' רק בביאה ל"ש לומר אי עביד לא מהני, ופריך רק מאלמנה לכ"ג דכתיב לא יקח ולא יחלל דבבעל לוקה על לא יקח ותלי' העבירה בקידושי', וא"כ יקשה דבבעולה לכ"ג דבפשטא דמלתא נמי תלי בקיחה כדכתיב בתולה מעמיו יקח אשה, נימא דאי עביד לא מהני, וכי תהיה נוקי במצרי ואדומי לחוד דל"ש בי' א"ע לא מהני. וגם לפי המסקנא דמצרי ואדומי אין קידושין תופסין ובבעולה לכ"ג קידושין תופסין יקשה דיותר נוקמי לקרא דכי תהי' במצרי ואדומי דאמרה תורה דאף

דהוי עשה שוה בכל קדושין תופסין דזה אינו מתנגד לשום כלל, ממה דמוקמי בבעולה לכ"ג לסתור הכלל דא"ע לא מהני, וצריך תלמוד:
שם והרי הקדיש בעלי מומין. ע' זבחים דף קי"ד ע"ב תוס' ד"ה היתר:

דף ו.

תוד"ה שאני. לשיטת תוס' דבכלים דאוכל נפש לרבא מחזיר לגמרי ולאביי לא מחזיר כלל, קשה לי במה דפרכינן בגמ' מאי איכא בין אביי לרבא והא נ"מ בפשוטו בחבל כלים דא"נ. (וע"ע בחי' ב"מ):
תוד"ה והשתא דשנינן. נ"ל לכאורה להוכיח שיטת תוס' תמורה דבנשבע שלא לגרש, וגירש דמהני, ולא אמרינן ביה אי עביד לא מהני, כיון דבודה האיסור מלבו, דאל"כ עדיין יקשה בההיא דנודרת [גיטין ל"ה] דנדיר תחילה להבעל שלא יפר ותו ליכא חשש דאף אם יעבור ויפר תהיה הפרתו בטילה מדין אי עביד לא מהני, אע"כ דבזה אי עביד מהני, ואפשר לדחות דחוששין שמא ישבע תחילה שיפר מה שתדור ומה דישבע בפנינו אח"כ שלא יפר יהיה שבועת שוא ומוטל עליו להפר מכח שבועה ראשונה, והפרתו יהיה מהני דאינו בכלל לא תעביד דהא מותר ומחוייב להפר, ואי דא"כ יעבור על שבועת שוא בזה יאמרו שוב היורשים דאיהו לא מהימן להו דלא ירצה לעבור על שבועת שוא:
דעת תוס' דבבודה איסור מלבו אי עביד מהני וכ"כ הש"ג פ' משילין (בשו"ת רשד"ם סי' קט"ו וסי' קמ"ב). ומ"ש גיסי רומעכ"ת דדעת הש"כ להכריע ע"פ תשו' הרא"ש דכיון דאפשר לבטל אי עביד מהני, א"כ בנ"ד דבנשבע ע"ד חתנו א"א לבטל, נראה שכוונת גיסי נ' דאף דאפשר בהסכמת חתנו מ"מ אין בידו וכמו אונס שגירש אף דאפשר בהסכמתה לקבל גט, מ"מ מקרי א"א לבטל, אבל באמת נראה דהש"ס כ"כ לסניף בעלמא, אבל מ"מ עדיין לפנינו דעת כמה אחרונים בתשובה דנקטו דעת תוס' הנ"ל, ודוחק לומר דכוונת תוס' ג"כ לסברת הרא"ש דבבודה איסור מלבו כיון דאפשר לבטלו מש"ה אי עביד מהני, דא"כ עדיין ישאר קושייתם דאיכא בינייהו בנשבעים ע"ד רבים לא מבעי לדעת הסוברים דעד"ר סתם מקרי ג"כ עד"ר אלא אפילו להסוברים דבעינן דוקא שיפרש ע"ד פלוני ופלוני, הא מכל מקום אין בידו בלי הסכמתם, ומקרי אי אפשר לבטל וכנ"ל:
ואף דיש לומר דגם אם אין בידו מקרי אפשר לבטל ע"י הסכמת אחרים, ושאני באונס שגירש אף דאפשר בהסכמתה, מ"מ האיסור מתחילה רק שלא לשלחה בלי רצונה, וזהו א"א לבטל, וכן בנ"ד דהשבועה הי' שלא להערים, דהיינו ליתן מתנה בלי דעת ורצון חתנו, וזה א"א לבטל, משא"כ בנשבע עד"ר שלא לגרש, דאף אם מסכים שיגרש מ"מ בזה לא פקע השבועה, דלא הי' השבועה שלא יגרש בלי הסכמתם, אלא דע"י הסכמתם מהני

התרה בזה מקרי אפשר לבטל היינו לגרש ע"י התרה בהסכמתם, וכן בההיא דהרא"ש דבתחילה תיקנו סתם שלא לכתוב כ"א סופר העיר, ולא תלי הדבר שלא יכתוב כ"א בהסכמה, בזה מקרי אפשר לבטל דהיינו לעשות מה שהי' אסור מקודם, אך מ"מ דוחק גדול להכניס בכוונת תוס':

דף 1:

כי קא מיפלגי אביי ורבא בשינוי קונה. [מכתב מהג"ר בונם ז"ל] במ"ש הישׁ"ש ב"ק פ"ז סס"י ו' על מ"ש הרמב"ם דשינוי קונה מקרא דוהשיב את הגזילה ופ' דשינוי החוזר אינו קונה ולפמ"ש תוס' שם מדאיצטריך תרי קראי ש"מ דשינוי החוזר קונה:

ולענ"ד צ"ע על תוס' שהק' דתיפוק לי' מקראי דהם דכתיב באתנן דדרשי ב"ה הם ולא שינויהם דהא בתמורה פריך למ"ד עביד לא מהני אמאי קונה בשינוי ומשני דכתיב אשר גזל וכו' וא"כ אי לאו קרא דאשר גזל נהי דהוי ידעינן דשנוי מלתא היא מ"מ כיון דבמה דמשני הגזילה יעבור אלאו דלא תגזול סד"א דעביד לא מהני וממילא דל"ק על הרמב"ם די"ל שפיר דקרא דוהשיב איצטריך לשנוי שאינו חוזר ולאפוקי שלא נימא עביד לא מהני, ולענ"ד יש לכוין זה במה דקאמר הש"ס התם שנוי קונה א"ב ונדחק רש"י בפשט הדבר, ועפ"י דברינו הנ"ל י"ל דשנוי שאינו חוזר אי קונה אי לאו א"ב דלאביי דעביד מהני ע"כ אצטריך קרא דוהשיב לשינוי שאינו חוזר וכמ"ש תוס' ב"ק שם בתירוצם משא"כ לרבא י"ל דאצטריך לשנוי שאינו חוזר. [לכאו' צריך לתקן בדיבור זה במקום שנוי שאינו חוזר, שינוי החוזר, אבל אנו הדפסנו כמו שמצאנו בכת"י]. [ע"כ מהג"ר בונם]:

מכתבך הגיעני בשבוע זו רצוף וכו' נהניתי מאד ששנינו נתכוונו לדבר אחד וכהוייתו וצורתו בלי שום שנוי על ק' תוס' בב"ק ובכונת הסוגיא דתמורה א"ב שנוי קונה דהיינו בחוזר לברייתו העליתי ג"כ זה ב' שבועות והוספתי לבאר, דמה דפרכינן בתמורה ולאביי למ"ל אשר גזל, דבפשטא מוקשה דמה בכך דא"ע מהני מ"מ מנ"ל דשנוי מקרי עביד, ולזה אמרתי דפרכת הש"ס כקושית תוס' כיון דמקרא דאתנן מוכח דשנוי מהני ממילא גם בגזל מהני לפי הכלל דא"ע מהני וה"מ לשנויי דצריך [לחוזר] לברייתו אלא דמשני לכ"ע דס"ל אשר גזל קאי לחומש אבל למסקנא אמר דא"ב ש"ק והיינו די"ל דאביי ס"ל דבאמת אשר גזל על חוזר לברייתו:

אבל אח"כ הדרנא בו וחידוש בעיני על כבוד גאונו שלא הרגשת בזה, דהא אביי ס"ל להדיא ר"פ הגוזל עצים, דחוזר לברייתו קני רק מדרבנן ומש"ה באמת הוצרך בתמורה לשנות דמוקי אשר גזל לחומש, וא"כ ליתא לזה האיכא בנייהו בין אביי לרבא. (ועי' בס' כו"ח סי' נ"ג):

דף ז:
אבל בזמן שבהמ"ק קיים כו', לכאורה [נראה] דשחוט בזמן הבית יכול למכור, דמה דאין מוכרין חי תמים משום שעומד להקרבה ואין זכות לכהן בו היינו קודם הקטרה כמ"ש רש"י להדיא, אבל אחר ההקטרה דזכה בו כהן יכול למוכרו, ומ"מ אינו מוכרח דהא לרבא דמוקי מתני' בזמן הבית הא דקתני חי אבל שחוט לא, צ"ל הטעם כמ"ש רש"י דלאו אורח ארעא לעשות סחורה בדבר שקרב למזבח, א"כ י"ל דבהך סברא לא פליג ר"נ אלא דס"ל דגם חי א"י למוכרו דאין לכהן זכות עד אחר ההקטרה:
ובאמת קשה לי בסוגיין דפריך רבא לר"נ מדקתני חי, חי אין שחוט לא, ואי בזה"ז מי איכא תם שחוט, הא כי היכי דהוא סבר לנפשיה דתם שחוט אין מוכרין דהוי בזיון דלמא גם ר"נ סבר כן, והכי קתני דמוכרים תם חי היינו דלא משכחת מכירה רק בחי דמשכחת בזה"ז אבל שחוט אין מוכרין בשום פעם, ואשמעינן דאף בזמן הבית א"י למכור אף דאחר הקטרה זכה הכהן מ"מ אין מוכרין משום דהוי בזיון. וצ"ע:

דף ח.
לעולם בזה"ז כו'. ברש"י יבמות דף צ"ט כתב במתני' ובכורו יהא רועה אפי' בזמן הבית כו' וצ"ע. ובק"ע תמה על פירוש רש"י דמיירי בזה"ב כיון דהוא ודאי בכור אלא דהבעלים ספק כהן איך יעבור על לאו דבל תאחר מספק:

דף ט.
או רע בו. עיין לקמן דף כ"ז ע"א תוס' ד"ה בעלת:
שם מתני' מה הוא מיוחד כו'. במאור פ"ד דחולין כתב לפרש דמה הוא היינו המעשר יחיד כדאמר רבה יצאו שנים בעשירי וקראן עשירי עשר ואחד עשר מעורבין אף תמורה ביחיד:
שם בהמה רבה איקרי. עי' קדושין דף י"ח ע"א ברש"י ד"ה טובא ובסוטה דף מ"ה ע"ב ברש"י ד"ה וקסבר:

דף י.
דשוו שליח כו'. (עיין חי' גיטין דף ל"ב):
שם מתני' אבל לא שלימין בהן. ע' לקמן דף כ"ו ע"א תוס' ד"ה מהו דתימא:

דף י:
תוס' ד"ה (בע"א) ואזדא בסה"ד ומייתי ליה בבכורות. ר"ל דבבכור ילפינן ליה מקרא לקמן דף כ"ה ע"ב אבל אתה מקדיש מבטן וילפינן מיניה להקדיש עובר כנלע"ד בעזה"י:

דף יא:

בדבר שהנשמה תלוי' בו. נראה דהא דמסברא בנשמה תלוי' בו פשט בכולה כיון דאף אם לא תפשוט בכולה עכ"פ האבר קדוש כדילפי' מקרא, מש"ה מסברא דאותה קדושה תתפשט בכולה, אבל אילו לא הי' שייכות קדושה על האבר לא אמרינן דכיון דאם תקדש תתפשט בכולה לא מקרי הקדיש אבר אלא הקדיש כולה, דצריכי' אנו לדון תחלה על קדושת אבר בעצמותו, ואולם נראה לי ממה דא"ר יוסי במתני' דף יו"ד ע"א והלא במקודשין האומר רגלה של זו עולה וכו' ורבנן דפליגי אי דאבר לא מקרי בהמה אי דילפינן הקישא ממעשר בהמה, ומה ראי' לתמורה מתחלת הקדש הא בתחלת הקדש דעכ"פ קדש האבר מש"ה פשט' בכולה אבל בתמורה דלא שייכות באבר ובאנו לדון דלא מקרי תמורת אבר רק תמורת כולו דהא תפשוט הפשט בכולה דזהו לא אמרי', אע"כ דאין חילוק בזה ודו"ק:

גם מה אמרי' בקדושין דף ז' וניפשטו קדוש' בכולה מי לא תנא וכו', הא בקידושי' א"א לחול על חצי' דהא ילפי' אשה ולא חצי אשה אלא דנדון דלא מקרי חצי אשה כיון דיהי' הדין דתתפשט הקדושי' בכולה והרי דאנו דנין מתחלה דכיון דתפשט הקידושי' בכולה מקרי מקדש כולה:

דף יב:

תוד"ה ואין המים ושלח הר' שמואל כו' (עי' חי' יו"ד סי' ר"א בש"ך ס"ק צ"ט):

בא"ד מיהו אומר ר"י כו'. לכאורה ממ"ש תוס' בשם הר"י שהקשה דלטעמך עדיין קשה הא משכחת בהמשיך חמין מיעוטין לתוך מי גשמים או ע"י עששית של ברזל, ולא כתבו איך יתרץ ר"י באמת לקושיא זו על סתמא דהש"ס, והי' נראה מזה דהר"י רוצה להכריח, מכח קושיא זו דפירכת הש"ס שאובין נינהו היינו משום גזירת מרחצאות, ואסרו רז"ל כל טבילת חמין. אמנם נ"ל כיון דמוכח דתוס' ס"ל דשאובין נינהו היינו שאובין ממש אינו במשמע דהר"י רוצה לחלוק בעיקר הפשט דהו"ל לכתוב כן ולא ברמז בעלמא, אלא משמע כאלו הר"י בא לומר דבלא"ה צריך לדחוק דאין מדרך לעשות חמין ע"י המשכה מדלא משכחת בהמשכת מיעוט חמין וכדומה, או דבלא"ה משני הש"ס שפיר וחדא מינייהו נקט, אבל בעיקר פירש הסוגיא גם הר"י ס"ל דרק מדין שאובין פסול, ואם כן מותר לשפוך חמין לתוך מקוה שלימה דליכא איסורא דשאובין:

ובאמת חשבתי לומר דגם תוס' ס"ל לדינא בזה כהמרדכי דאסור לשפוך חמין לתוך מקוה שלימה, והיינו כיון דמים הנשפכים הם פסולים לטבול דשאובין נינהו אף שנתנם למקוה שלימה, מ"מ כיון דפסולתם ניכר בכל המים מחזי כאלו טבילתו בהם ונקרא

שם שאובין על כולו, וגזרו חז"ל אטו שאובין (ושאני במילא בכתף ונתן כל היום למקוה שלימה דכשר דאין פעולתן ניכר במי המקוה) ולזה הוכיח רק דאם שאובין שהמשיכה כולה כשר אף בהמשיך מים לתכשר כיון דאין כאן פסול בשאובין כלל, וגם הר"י בא להקשות רק על דרך זה דמשכחת בהמשיך מיעוט חמין לתוך מי גשמים רבים דבכה"ג דהמיעוט מצורף להשלים שיעור מקוה א"כ גם החמין בעצמם כשירים וכאלו אין כאן שאובין כלל, וכן ע"י ששית, והי' מרווח בזה מה דקשה לי הא דלא הקשה ר"י בלא"ה דמשכחת בנתן חמים לתוך מקוה שלימה, באופן דס"ל להתוס' כהמרדכי בחדא דהיכי דהחמין הם שאובין פסול כולה, ופליגי בחדא דע"י ששית או בהמשכת חמין חמין מיעוטין למרובין מי גשמים דכשר. אמנם דחיקא לי להמציא דבר חדש, ופשטא דברי התוס' מורין דרק משום שאובין ממש פסול ולא גזרו כלל בחמין:

דף יג:

תוד"ה רבי עי"ל דסבירא לי' דעולת מותרות לנדבת יחיד אזלי כו', תמוה לי מאד הא להדיא אמרינן לק' דף כ' ע"א דס"ל לנדבת ציבור ואין עושה תמורה וצע"ג:

דף טו:

כל אשכולות. עיין ב"ב דף ט"ו ע"ב תוס' ד"ה דור:

דף טז:

תוד"ה וכי דנין כו' ומעתה אותה שנגמרה להיות רועה וכו', מיהו ילפינן אפשר וכו'. לא ידעתי למאי צריכים לאריכות הזה הא לריש לקיש לא צריך לכך. דבפשוטו דבציבור דהיינו מה ששייך בציבור כפרה ועברה שנתה בודאי תרעה דממ"נ או דזהו עצמו שנגמרה עליה דתרעה או דהיא מן ד' מתות (דממיא) בחדא מחתא נינהו דליכא בציבור, וצ"ע:

לא ידעתי למה להו לרבותינו אריכות הזה הא מה דגזרו חז"ל בחמישית ששכחוה דיהא במיתה היינו דשמא זו היא א' מד' מתות, [וא"כ ממילא] בצבור תרעה ולא במיתה דבממנ"פ אם זו היא דגמירי לה דרועה, ממילא הדין דרועה, ואם זו היא מד' המתות, הא הנך ב' בחדא מחתא הם דליכ' בצבור, ולר"נ דאחת נתנה והעמידו על חמש לדידי' צ"ל כך דילפינן א' דנגמרה דמתה מד' דרעי' דליכא בצבור דאל"כ כפרו בעלי' בצבור ניחוש שמא זו היא אחת דמתה, אבל לר"ל ל"צ כלל להך וצ"ע:

דף יז.

לרבות שוגג כמזיד. (עמש"כ לעיל ג' ע"ב):

שם תנן כל הקדשים שנעשו טריפה וכו'. קשה לי מהיכן ראינו דשמואל ס"ל דטריפ' חל עליו קדוה"ג, הא י"ל דגם ס"ל דהוי כמקדיש עצים ואבנים אלא דס"ל דהוי הקדש למות משום דגם בהקדש ב"ה אין פודין להאכילם לכלבים מדרבנן עי' פסחים כ"ט וצ"ע:

דף יז:

גמרא אמר לך שמואל דילמא הך תנא נמי, וכתב רש"י דרבי אליעזר ס"ל כל היכא דלא חזיא וכו' ואנא דאמרי כרבנן, לא זכיתי להבין איך מצינו דפליגי רבנן על יסוד זה, דהא דפליגי וס"ל דמקדישין בתמורה, י"ל ג"כ בהקדיש ואח"כ נטרפה דמיני' מיירי רבי אליעזר, אבל בנטרפה מקודם י"ל דכו"ע ס"ל כיון דלא חזי וכו'. וצ"ע:

לא זכיתי להבין דמ"מ היכן מצינו תנא שחולק בזה עד דנאמר דשמואל ס"ל כוותי', ומשפרש"י ואנא דאמרי כרבנן לא הבנתי דהיכן מצינו דפליגי בזה רבנן דאם נדייק מלישנא דר"א אומר דרבנן פליגי (יעויין בתי"ט) היינו דס"ל דכלאים וכו' קדושי' ומקדשין אבל לענין זה הסברא דאין קדושת הגוף חל על טריפה לא מצינו דפליגי וצלע"ג:

תוד"ה אי דעולה הוה דהומ"ל זכר הוא, ק"ל הא בפשוטו ניחא דבעולה שפיר אמרי' אי בעולה והמיעוט רק לענין ולד דהא תמורת עולה באמת קרב עולה, ולענין ולד הא זכר הוא, ועלה אמרינן ואי דאשם ובאמת איצטריך המיעוט רק לתמורה גמירי לה דלרעיה אזלא, והא חזינן דקאמר אח"כ אלא הלכתא לחטאת וקרא למעוטי תמורת אשם, הרי דנקט באמת רק לתמורה דלולד לא משכחת לה דהא אשם זכר, ועלה פרכי' הא נמי הלכתא גמירי דלרעיי' אזלא, וא"כ בפשוטו הן הן דברי הש"ס תחלה אי דאשם והיינו לתמורה, וצ"ע:

דף יח.

מתני' ועל ולד ולד תמורה. קשה לי למ"ש רש"י דף כ' ע"ב דולד תמורה הוי בכלל ולד שני, דתמורה קרי ולד הואיל ומכח אחר אתי, א"כ אמאי נקט ועל ולד ולד תמורה הא בולד תמורה עצמו לא קרב דהוי בכלל ולד ולד. וצ"ע:

רש"י ד"ה גזירה כו' ובתודה ה"ט דלא גזר משום דתודה לא שכיחא כשלמים, ומה"ט ניחא דר"ש ס"ל דולד ולדה לכ"ע לא יקרבו מ"מ בתודה י"ל דיקרבו וכסתמא דמתני' דבסמוך דלא מצינו דפליג עלה, ואולם מדברי הרמב"ם רפ"ד דתמורה ה"ב מבואר דס"ל דגם בתודה ולד ולדה לא יקרבו, ולא ידעתי מנין לנו זה דולד ולדה לר"ש חמיר מולד ראשון לר"א. וצ"ע. ואף אם נימא דבולד ולד מטעם דניכרת מתוך מעשיו דלגדל בעי חיישינן אף בלא שכיח, ויש סעד לזה דתמורה ג"כ לא שכיח דעבר בלאו (ומשמע באמת דלר"א ולד תמורה קרב מדנקט במתני' רא"א ולד שלמים לא יקרב שלמים ושייר ולד

תמורה) וכיון דס"ל לר"ש דולד ולד תמורה לא יקרבו מוכח דגם דלא שכיח חיישינן בולד ולד כיון דניכר מחשבתו דלגדל עדרים בא ומתני' דבסמוך באמת כת"ק דס"ל לחכמים גם ולד ולד יקרבו ולא חמיר מולד עצמו. ואולם לפי זה קשה דאמאי פסק הרמב"ם כר"ש הא הוי מחלוקת ואח"כ סתם דבמתני' דבסמוך סתם כת"ק. וצ"ע:

דף יט:

גמרא אלא היינו טעמא דר"ש במחוסר זמן דיליף לה מבכור, וקשה לי' הא בזבחים דף קי"ד ע"ב דברי ר"ש גם בתורים שלא הגיע זמנם וכיון דגם זה ילפינן מבכור גם אשם נילף ומה הפרש בין זה לזה, ובפרט דלכאורה עיקר פירכת הש"ס מזה דבאידך דינא דר"ש באו"ב פשיטא דליכא קושיא דבאותו ואת בנו הקדישו חל מקודם ששחט האם והי' חזי לגופי', וכן במח"ז דח' ימים משכחת לה בולד קדשים דההקדש חל ושחטו תוך ח' ימים, עכ"פ יהי' איך שיהי' נשאר הקושיא דמ"ש מתורים:

תוד"ה פשיטא וכו' היינו משום דמותר פסח קרב שלמים, וחשיב לי' רבא כחד. לכאורה קשה אם כן גם במפריש נקיבה לאשם וילד' נימא דקרב אשם, ומה שהאם תדחה ע"כ מדמי אשם הא מ"מ יהי' דמי האם לעולה וכיון דמותר אשם קרב עולה א"כ מיד שהפרישה לאשם הוי כהפריש ג"כ לעולה ויוחשב כחד, ולכאורה אין חילוק בין פסח דמותר פסח קרב שלמים, ובין אשם דמותר אשם קרב עולה, וזהו ממש כעין פירכת הש"ס לקמן דף כ' ע"א ולימא אין אני רואה דבריו של ר"ש באשם הואיל ומותר אשם קרב עולה, ומה דמשנינן שם דר' ס"ל דמותר לנדבת צבור אזל, זהו ל"ש הכא דאליבא דר' אלעזר קיימי' דס"ל להדי' בברייתא דלעיל די"ח ע"ב דלנדבת יחיד אזיל, וצריך לדחוק דר"א ס"ל דמותרת נדבת יחיד אין עושה יחיד, ואף דר' אליעזר ס"ל להדי' דעולה באה מן המותרת עושה תמורה עיין לעיל דף י"ג ע"ב מ"מ ר' אלעזר לא ס"ל הכי, והיינו כר"ש דשם דס"ל דמותרת לנדבת יחיד אזיל ומ"מ אין עושה תמורה, אולם מסוגיא דלעיל י"ג ע"ב לא משמע הכי מדאמרינן ר"ש ס"ל כוותי' דר"א בחדא ולא קאמר דר"ש ס"ל כר' אלעזר דאית לי' הכי משמע דלא מצינו תנא דיסבור כן וצ"ע:

דף כ:

מתני' תמורת אשם ולד תמורתה. והא דלא אמרינן דולד תמורת אשם יקרב אשם כמו בולד תמורת עולה במתני' ב', י"ל דמיירי שהקריב האשם הראשון וא"א להביא ב' אשמות. גם אף אם נאבד ולא קרב האשם הראשון מ"מ כיון דלכפרה אתי אינו מתכפר בדבר עבירה, שבא מכח תמורה דעבר על לאו דלא יחליפנו כדאיתא בסוגיא (כ"ב ועי' תוס' ד"כ ע"ב ד"ה אבל לפני כפרה):

דף כא.

תוד"ה המטיל מים אפי' למ"ד התם לוקה, ק"ל אמאי לא חילקו כדמחלקינן בסוגיא דע"ז די"ג ע"ב בע"מ נהי דלא חזי לגופי' לדמי' חזי לאפוקי הכא (בקדשי' בזה"ז) דלא לדמי חזי ולא לגופי' חזי, וה"נ בתמורת בכור מעשר דנאכל במומו לבעלים ולא חזי לגופי' ולא לדמי' וצע"ג:

דף כה:

ותיובתא דר"י תיובתא. עיין בב"ק דף מ"ז ע"א תוס' ד"ה מאי:

הקשה ש"ב דהא לבתר הכי מיד אמרי' לימא כתנאי וכו' אמ"ל ר"י דכ"ע שיירו משוייר, אם כן עכ"פ מוכח דרבנן דריה"ג ס"ל דשיירו משוייר, ויש לו לר"י תנא דמסייע וליכא תיובתא:

דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. וכבר הרגישו בזה בתוס' בב"ק (דף מ"ז ע"א) וכתבו שכן דרך הגמרא, כשאין הדבר עיקר אומר תיובתא. אע"כ דיכול למצוא תנאי דפליגי. כדאשכחן בהנזקין וכו':

אמנם לי תמוה בדברי הר"ן פ"ג דחולין (דף רע"ו) דכתב שם ואע"ג דמסקינן התם תיובתא, אלמא דלית הלכתא הכי. כבר כתב ר"ת דאין לחוש משום דאמרינן בתר הכי שיירו משוייר תנאי היא. ואע"ג דדחיה ליה, מ"מ ר"י מצי אמר אנא דאמרי כי הני תנאי ולא ידעתי מה שייך ואע"ג דדחי, הא אדרבא למה דדחי, כולי עלמא אית להו כדר"י דשיירו משוייר:

גם תמוה לי במ"ש עוד הר"ן שם דפסק הלכה עובר לאו ירך אמו, והא דגיטין דאם היתה עוברה זכתה לו, אע"ג דעובר לאו ירך אמו, נהי דאין מקבלת גט לחברתה, מ"מ מקבלת לעוברה. עכ"ל. ותמיהני, כיון דאמרי' תיובת' דר"י תיובתא, הרי דלא ניחא להש"ס לחלק ולומר דאע"ג דלאו ירך אמו יכולה לקבל גט לעוברה. וגם בסוגי' דגיטין אמרי' שני גדולי הדור פרשוהו וכו' ח"א רבי היא וכו' קסבר עובר ירך אמו הוא וכו' ואיך ניקום אנן מסברא לחלק מה דמבואר ההיפוך בב' סוגיות. וצ"ע:

והנה ביסוד קושיית מעכ"ת אף דנדחקו רבותינו בזה, מ"מ נ"ל דלא קשה מידי, ותחילה צריכים לבאר סוגיא דתמורה לימא כתנאי, האומר לשפחתו וכו', מאי לאו בהא קמיפלגי וכו'. הא כיון דהמקשן הביא מימרא דרבא דטעמא מקרא דהאשה וילדיה, הרי דמסברא לא היה הדין כן אף דס"ל לריה"ג שיירו אינו משוייר, אם כן מהיכא נלמוד דרבנן ס"ל שיירו משוייר, הא בלא"ה י"ל דרבנן לא ס"ל להך דרשא:

גם כיון דס"ל לס"ד דתליא בפלוגתא דשיירו משוייר א"כ למאי הלכתא איצטריך לדרשא דקרא אליבא דריה"ג:

ולזה נראה דודאי הוצרכו לקרא דריה"ג, דאלו מטעמא שיירו אינו משוייר, יקשה ממנ"פ אי ס"ל כר' דמשחרר חצי עבדו דקנה יהא הדין שהיא בת חורין וולדה עבד, דמה בכך דעובר ירך אמו, מ"מ להוי כמשחרר חצי עבדו, ואי ס"ל כרבנן דמשחרר חצי עבדו לא קנה, יהא הדין דהשחרור בטל לגמרי, והיא ג"כ לא תהי' ב"ח, ומה"ת לומר בהיפוך דהיא וולדה ב"ח, לזה מוכרחים לדרשא דקרא דהאשה וילדיה, אלא דלס"ד ל"ש למדרשא דקרא זו אא"כ דעובר ירך אמו, בזה שייך לומר דהתורה אמרה דעובר יהי' נגרר בתר', וכיון דהיא בת חורין, גם ולדה יהי' ב"ח, אבל אם עובר לאו ירך אמו והוי כב' עבדים בעלמא, ל"ש כלל דיהי' נגרר בתרה, וע"כ דקרא לדרשא אחרינא אתי, ולזה ס"ל לס"ד דבזה פליגי, דריה"ג ס"ל עובר ירך אמו, מש"ה דריש לקרא בהכי, ורבנן ג"כ הו"ל למדרשי לקרא בהכי אלא משום דס"ל עובר לאו ירך אמו, ל"ש למדרשי בהכי, ע"ז משני דכ"ע לאו ירך אמו, אלא דריה"ג סבירא ליה דאפ"ה דרשינן קרא בהכי, ורבנן ס"ל כיון דלאו ירך אמו ל"ש למדרשי לקרא בזה:

א"כ כל זה שייך אלולי הבריי' דהאומר לשפחתו הרי את שפחה וכו', דהי' באפשרי לומר דכ"ע הי' ס"ל לדרוש הקרא בהכי או לאו דטעמייהו דרבנן דס"ל עובר לאו ירך אמו, אבל מהך בריי' דהרי את שפחה וכו' כיון דהך ברייתי' ע"כ ס"ל עובר ירך אמו, ואעפ"כ ס"ל דהיא שפחה וולדה ב"ח, ולא אמרינן דמכח הקרא האשה וילדיה העובר נגרר בתרה, דהיכא דהיא לאדוניה גם וולדה לאדוניה, הרי דלא ס"ל כלל להך דרשא, ומכ"ש דלא דרשינן לקרא לדיוקא, דבזמן שאין השפחה לאדוניה אין ולדה לאדוניה, א"כ שפיר אמרינן תיובתא דליכא תנא דמסייע מחכמים דריה"ג, די"ל דגם רבנן ס"ל דעובר ירך אמו, ומ"מ לא דרשי להך קרא כדס"ל להך ברייתא:

ומה דאמרי' עלה לימא כתנאי וכו' אי דכ"ע ס"ל עובר לאו ירך אמו, היינו לס"ד, אבל מ"מ כיון דאשכחן מהך ברייתא דס"ל עובר ירך אמו, ואעפ"כ לא דרשינן לקרא בהכי, ממילא ליכא סייעתא כלל מרבנן דריה"ג:

גם בהא דאמרינן עוד שם לימא כתנאי השוחט את החטאת וכו' דזהו פשוט דלק"מ, דכי היכי דאמרינן דכ"ע שיירו משוייר והני תנאי בהא קמיפלגי וכו' ממילא י"ל דכ"ע ס"ל ג"כ שיירו אינו משוייר ופליגי בין בקדשה מעוברת בין בקדשה ואח"כ נתעברה, ופליגי אם בהווייתן קדושין וכו' וכיון דבעלמא מצינו דפליגי תנאי בזה אם בהווייתן קדושים או במעי אמן, א"כ ליכא סייעתא מהך ברייתא דס"ל דאינה נאכלת אלא לזכרי

כהונה, דסבירא ליה עובר ירך אמו, דשפיר יש לומר דסבירא ליה עובר לאו ירך אמו, אלא דקדיש אגב אמו, ובמעי אמן הן קדושים, ופשוט. ומיושב קושית תוס':
שם תני חדא אין נאכלת. עיין זבחים דף ל"ה ע"א תוס' ד"ה פיגול:
שם מתני' הר"ז תמורת עולה. עיין בתויו"ט פ"ז מ"ו דדמאי:

דף כז:

מתני' אמר על הבהמה טמאה. עיין מדרש רבה פרשת חיי שרה גבי שלשה שאלו שלא כהוגן:
תוס' ד"ה לא וכו' אבל גזבר המוכר הקדש. עיין טורי אבן מגילה דף כ"ג ע"ב ד"ה אדם ובאבני שהם שם:

דף כח.

מתניתין והכלאים. וקשה לי אמאי לא חשיב הנדמה דג"כ פסול להקרבה והוי יותר רבותא מכלאים עיין בב"ק דף ע"ז ובבכורות דף י"ב וצ"ע. עיין תוס' בכורות דף נ"ז ע"א ד"ה חוץ שהקשו כן על מתני' דהתם. ועי' מה שתירצו בזה. (והובא בתי"ט בכורות פ"ט מ"ד):

דף כח:

להוציא את הנעבד. יש לעי' הא בלא"ה אסור משום מה"ב לס"ד דתוס' בקושייתם רפ"ג [דסוכה] דשל אשירה ליתסר משום מה"ב, ובדוחק י"ל דצריך לדיוקא [דנדע] דלהדיוט לא נאסר בע"ח:
בעין משפט א' מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים. שם לא נזכר רק דצריך לשרש אחריה ולא נזכר כלל ברמב"ם דין דלכנות שם:
מה דפסק הטור דצריך לכנות להם שם, נלענ"ד דיצא להטור כן מסתמא דתלמודא דפרכינן ההיא לכנות לה שם הוא דאתא, ואמאי נקט שלא אליבא דהלכתא והו"ל לומר ההיא לשרש אחריה הוא דאתא. אע"כ דלכ"ע ילפינן מזה הקרא לכנות שם:

דף כט.

תוד"ה מנה"מ תימה מה"ת וכו'. לא זכיתי לעמוד בסוד קדושים דוודאי בפשוטו הוא אסור להדיוט כמו בכל נעבד ומה"ת לומר דבע"ח שאני דלא נעשה נעבד ורק מדאיצטריך קרא לגבוה מוכח דלהדיוט שרי אבל בלא ראי' מה"ת להמציא דבע"ח יצא מכלל שארי דברים, ומה דשקיל וטרי בסוגי' דלעיל להביא ראיה מקרא דנעבד אסור לגבוה היינו כיון דהאמת דינא דלהדיוט שרי מש"ה צריך ראי' דלגבוה אסירי ומזה גופא ידעינן דלהדיוט שרי וצע"ג:

תוד"ה מנה"מ נדחקו מאוד, ובעניי לא זכיתי להבין כוונתם במה שכתבו דמהיכי תיתי לאסור להדיוט - הא מהיכי תיתי להתיר לומר דבע"ח אינו בכלל נעבד כשאר דברים המטלטלים. ובביאור הסוגיא היה נ"ל בפשוטו, דבאמת מסברא גם בע"ח נאסר, ואנן ידעינן דדעת תורה דמחובר אינו אסור להדיוט מכח מדאיצטריך קרא לאסור לגבוה כפשטא דסוגיין, ומה דפרכינן לעיל דלמ"ל קרא להוציא הנעבד והלא דין הוא ומה אתנן, היינו דזהו אין שייכות לומר דהקרא אתי לדיוקא להורות היתר להדיוט, אלא כיון דבאמת דעת תורה דלהדיוט מותר הוצרך הכתוב לאסור לגבוה, ועלי' פרכינן הא אף [אם] נדע מעלמא דמותר להדיוט מ"מ נדע דאסור לגבוה מק"ו דאתנן:

וכה"ג ממש נראה דמפרש רש"י בב"מ (דף ל"ב ע"א) ד"ה לומר לך פריקה בחנם הלכך אי לא כתב פריקה, היינו דדוחק לומר דכתבה פריקה לגלות דטעינה בשכר, אלא דאנן ידעינן דטעינה בשכר מדאיצטריך פריקה, וכיון דדעת תורה דטעינה בשכר הוצרך למכתב פריקה לגופי', וכיון דכתיב לגופיה לא הוצרך התורה לפרש טעינה בשכר דמ"מ נדע כן מכח קרא דפריקה. ובזה ניחא מה דאמרינן שם (דף ל"א ע"א) דאי אשמעינן טעינה משום דבשכר, והמהרש"א שם נדחק, ולענ"ד בפשוטו, דאי אשמעינן טעינה וכפי האמת דדעת תורה דבשכר אף אם הי' כתוב כן במפורש עדיין צריך למכתב פריקה לגופיה, וממילא לא צריך לפרש הכתוב דטעינה בשכר דנדע מכח קרא דפריקה, אבל לא דפריקה אתי' על טעינה שיהי' בשכר. וכה"ג כתב רש"י ממש בביצה (דף ז' ע"ב) ד"ה שיעורו, והסוגיא מרווחת:

דף כט:

נתן לה חיטין ועשאתן סולת. בס' יראים להרא"ם אות ר"ז כתב דהיינו שנתן לה חטין באתננה ואמר כשאבוא עליך יהיו לך באתננך, דלא חל האיסור עד שיבוא אליה, ועשאתן סולת קודם ביאה דהיא קנאתן בשינוי לא נתחייבה בשעת ביאה דמים והוי כנתן לה הדמים עבור הביאה דלית בהן משום אתנן, אבל עשאתן סולת אחר הביאה כיון דכבר חלה על החטי' איסור אתנן לא מהני השינוי עיי"ש, וראה זה דבר חדש וצ"ע:

דף ל.

והא שפחה לעבד מישרא שרי כו'. כתב אחי רומפכ"ת בשם חתני הגאון רבי משה נ"י ישוב על המהרש"א גיטין (דף מ"א ע"ב תוס' ד"ה לא לתהו וכו') דדוקא רבו שרי למסור לעבדו העברי ש"כ שלו, אבל בשפחה אחרת שאינה לרבו אסור בה, וזה תמוה מסוגיא דתמורה (דף ל"א) דפרכינן שפחה בעבד משרי שרי, הרי להדיא דמותר בשפחה אחרת, וע"ז אמר חתני נ"י אף דדברי המהרש"א מגומגמים, מ"מ יש לקיים הדין ולהסתייע

מרש"י תמורה שם במ"ש שפחה לעבד דמי דכ' כי משנה שכר שכיר וכו', וזה תמוה דאמאי לא הביא קרא המוקדם אם אדוניו יתן לו אשה, ע"כ דמההיא קרא הי' נשמע רק דמותר ליתן לו שפחתו אבל לא שפחה אחרת ולזה נקט רש"י הך קרא דכי משנה שכר שכיר דאייתר דכבר נפקא מואם אדוניו, אע"כ דבא לאורויי דיכול למסור שפחה אחרת להרויח בזה שכר ביאה וכדומה, א"כ זהו רק למ"ד דמוכר עצמו רבו מוסר לו שפחה כנענית, וקרא דאם אדוניו יתן לו דריש לו אפילו בע"כ, וא"כ אייתר קרא דכי משנה שכר שכיר, וע"כ דאתיא להתיר שפחה אחרת, אבל למאי דקיי"ל דמוכר עצמו אין רבו מוסר לו ש"כ ודרשינן לו ולא למ"ע, א"כ איצטריך קרא דכי משנה שכר שכיר לאורויי דמוסר לו אפילו בע"כ, וליכא לימוד להתיר שפחה אחרת עכ"ד:

ולענ"ד זהו נסתר מסוגיא דקדושין, ואידך אי מהתם הו"א מדעתיה, ולא קאמר בפשוטו דאלו לא כתיב לו בע"כ לא הי' מיותר כי משנה ש"ש דאתי' לבע"כ ולא היינו למדים להתיר שפחה אחרת, מש"ה כתיב לו ואפילו לבע"כ, כדי שנלמוד להתיר שפחה אחרת, אע"כ דלא תליא בזה כלל:

והנראה לענ"ד בכוונת רש"י, למ"ש רש"י שם דבע"כ של עבד דגזה"כ וכו', ולכאורה אין זה שייכות לסוגיא זו, וצ"ל דס"ל לרש"י דאלו לא ביד רבו למסור לו בע"כ בפשוטו משכחת אתנן היכי דאין העבד מתרצה וכדמוכח לומר לדעת הריטב"א בקדושין דהא דאין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו ש"כ היינו בע"כ, אבל מדעתיה שרי, מ"מ בע"כ הוי אתנן, ועיין במ"ל פ"ג הי"ד מהלכות עבדים, ולפי זה י"ל דבא רש"י לפרש במה דפרכינן שפחה בעבד שרי, והיינו ע"כ אפילו בע"כ וכנ"ל, ולזה הביא רש"י הקרא דכי משנה ש"ש דפשטא דקרא משמע אפילו בע"כ, דהכתוב קורא עבדך, היינו שהוצרך לעובדו בלילה, ולא נקט רש"י דרשא דלו ואפילו בע"כ דזהו דרך דרש, מש"ה נקט רש"י יותר דרשה הפשוטה, ובמ"ש רש"י אחר כך בברייתא דיש לו אשה ובנים בע"כ של עבד דכתיב ואם בעל אשה וכו' ואם אדוניו יתן לו, אין כוונת רש"י דלו ואפילו בע"כ, אלא דלהך תנא בפשוטו נשמע דאפילו בע"כ דהא גם באין לו אשה ובנים מותר בשפחה וכמ"ש הרשב"א הנ"ל, א"כ מה דנקט הקרא אם בעל אשה היינו דאפילו בע"כ, אבל למקשן דפריך שפחה בעבד שרי דהיינו אפילו באין לו או"ב, א"כ ליכא הוכחה דאפילו בע"כ, והוצרך רש"י להביא דרשא דכי משנה ש"ש וק"ל:

שם ניפוק חדא להדא כלבא והנך כולהו לשתרי, הב"ע כגון דטפי דמי כלב וכו'. בהרמב"ם העתיק הך שינוי', וביש"ש בב"ק תמה הא קיימא לן בדאורייתא אין ברירה

וממילא אסור ע"ש. ואמרתי דבאמת ד"ת בלא"ה חד בתרי בטל, דהא דבעלי חיים לא בטילי רק הוא דרבנן, ובדרבנן קיימא לן דיש ברירה:

אמנם קשה ע"ז למ"ש האו"ה בטעמא דמלתא דחתיכה שלא נמלחה שנתבשלה עם שארי חתיכות ואינו מכיר החתיכה דבטילה דלא הוי חתיכה ראוי' להתכבד דאין איסור מחמת עצמו רק מחמת דם הנבלע בו, וגם כיון דקודם התערובות הכל שרי דדם אברים שלא פירש מותר ונאסר בתערובת. אין בו דין חתיכה ראוי להתכבד והוא בפ"מ יו"ד (סימן ס"ט, ובסימן צ"ב) ואם כן הכא דהאיסור בתערובת לא יהא בו דין דבר חשוב, ובאמת בש"ע לא העתיק הרמ"א רק טעם א', ואף דלענין יש לו מתירין כתבו כן בשם סמ"ג בש"ע יו"ד (סי' ק"ב) בענבים שנתבקעו ע"ש. י"ל דדוקא יל"מ כמו דמקילין דבטל באינו מינו והטעם דל"ש עד שתאכלנו באיסור דאינו נקרא כלל על שם האיסור דהתערובת נקרא על שם ההיתר כיון דאינו מינו, א"כ י"ל ה"ה באינו ניכר ולא הי' עליו שם איסור לא הוי כאוכל האיסור דמעולם לא חל שם האיסור, משא"כ לענין חתיכה הראוי להתכבד דמ"מ חשיב ולא בטיל. כנלענ"ד טעם למה שהשמיטו הך טעם, אבל להאו"ה קשה כנ"ל:

וגם קשה לי על האו"ה מסוגיא דסוף מעילה פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה מעל וכו' ועיין בתוס' שם הא דלא בטל או משום יש לו מתירין, או מטעם דמעות הוי דבר חשוב, הרי אף שהאיסור בתערובת אמרי' הכי, ועיין בכו"פ (סימן ק"ב) שדחה מהתוס' הנ"ל דלא ס"ל להך דינא דנתבקעו ענבים אלא דס"ל דאף בתערובת הוי יש לו מתירין:

ובאמת בפשוטו יש לדחות דשאני ענבים שנתבקעו דלא הי' יין מעולם בפ"ע משא"כ בההיא דמעילה דעכ"פ המטבע בעולם. [וא"כ בפשוטו י"ל הא דלא העתיקו בבשר טעם ב' של האו"ה, וביש לו מתירין פסק כמותו, משום דבבשר הי' עכ"פ הבשר בפ"ע מקודם, ובזה ס"ל להרמ"א באמת דלא בטל] אבל להאו"ה שכתב כן גבי בשר אף שהבשר הי' בפ"ע קודם התערובת אפ"ה כיון דלא חל עליו שם איסור מקודם בטל. וה"ה לישל"מ. א"כ קושית תוס' במעילה במקומה עומדת:

ונ"ל ליישב קושי' הנ"ל דהיינו לבתר דמשני דטפי דמי כלב מחד מינייהו והאי טיפונא דכלב שדי בכולהו. י"ל דל"ש בו דין ביטול דכל שאר הטלאים נתנו בעד מ"ט טלאים וזוז א' דכלב, דהך זוז דכלב הוא בכל מעט ומעט מהטלאים כיון שאינו שוה ממש כטלה בכל מעט ומעט פתיך בי' מעט ממחיר כלב ובכל מעט ומעט ניתן מחיר מעט טלה ומעט כלב, כמו דמהני לענין דל"ש בי' ברירי', וכמו שפירש"י דהנך טלאים שעם הכלב כל חד שוה מעט פחות מאידך טלאים, וכל טלה שנתן לו הוא מחיר טלה שלו ומחיר מעה א'

מכלב, ובאותו טלה ודאי אין שייך ביטול דכל שיש בו מעט מחיר כלב הקרבן פסול כמו מום (עיין במהרי"ט ח"א סי' ה') ולס"ד בלא"ה לא קשה כ"כ די"ל דזהו גופא פריך נשדי חד מינייהו, היינו אם אמרי' אין ברירה לשתרי מדין ביטול והכל שרי. ואם יש ברירה ואין בו ביטול דניכר האיסור דהא אפשר להפריש ולומר שזה איסור, נשדי חד מינייהו, ופריך ממנ"פ, וא"כ בלא"ה מיושב הרמב"ם. וק"ל:

שו"ע יו"ד סט"ז סי"ב כיצד תקנתו. ואם תחלה נתערבה ואח"כ שחט האם של אחד מהתערובות, יש לומר דבטל ברוב כיון דאיסור נולד בתערובות אף דבר חשוב ובע"ח בטילי כמו בדבר שיל"מ לקמן (סימן ק"ב) כ"כ בתשו' חו"י (סימן קל"ג) ולכאורה נסתר זה מסוגיא דתמורה (דף ל') ניפוק חדא להדי כלבא ואינך כולהו לשתרי ואמאי לא פריך דלישתרי כולהו דליבטל המחיר כלב ברוב באינך דהא האיסור נולד בתערובות, ואולי יש לומר דלמ"ד יש ברירה הוי כמו אפשר לברר האיסור דהא יכולים ליטול אחד ולומר דזהו האיסור מש"ה אין בו דין ביטול, ובזה מיושב קושית תוס' שם דלר"ת היכי פריך כן בפשיטות הא קיימא לן דא"ב, ולפי הנ"ל ניחא דפריך בדרך ממנ"פ דלכל הפחות א"צ לאסור רק אחד דאם א"ב כולהו לשתרי מדין ביטול ואם יש ברירה ניפוק חד מינייהו ואינך לשתרי, ולפ"ז יהא הדין דאף לדעת חו"י הנ"ל מ"מ צריך ליטול חד מהם להשהותו עד למחר דכיון דקיי"ל בדרבנן יש ברירה והיינו מטעם דמספקא לן אם הדין דיש ברירה או א"ב, כמ"ש הר"ן רפ"ג דגיטין וא"כ הכא דלמא יש ברירה ואפשר לברר האיסור ולא בטל כלל וכנ"ל:

ואדאתינן לזה י"ל דאף בלא סברת חו"י הנ"ל וכדמשמע מפסק' דהרמ"א דלא כתב כן רק לענין דבר שיל"מ (בסימן ק"ב) די"ל כיון דמעולם לא נקרא עליו שם איסור ל"ש לומר עד שתאכלנו באיסור אבל לענין דבר חשוב בכל ענין לא בטל מ"מ יש היתר ע"י דנוטל אחד מהם כיון דמדאורייתא הכל שרי מדין ביטול אלא דמדרבנן אסור דבע"ח לא בטילי וסמכי' על ברירה כדקיי"ל בדרבנן י"ב. ודוקא בנשחטה האם ואח"כ נתערבה דבזה ל"ש ברירה כמ"ש תוס' בתמורה ככל איסור שנתערב בהיתר. אבל בנולד האיסור בתערובות דתלי' בדין ברירה שרי ע"י דנוטל אחד מהם:

ומיושב ג"כ קושית תוס' תמורה הנ"ל דמשו"ה פריך ניפוק חדא היינו לפי"מ דקיי"ל דבדרבנן יש ברירה וכיון דמדאורייתא בטיל הו"ל דרבנן:

תוד"ה ואידך ואומר מורי וכו' כל דבר שהוברר האיסור מתחילה וכו'. [דוקא] דהיה האיסור ניכר, אבל אם הי' החפץ ניכר והאיסור נולד בתערובות שייך שפיר לומר יש ברירה כדמוכח דנשקול ד' זוזי והיינו משום דהתם נולד בתערובת כשמת אשה הא':

דף ל:
מחלוקת שעיברו כו'. נתקשיתי למה דמבואר דאם עובר ירך אמו היא וולדה נרבעו, א"כ באשתו מעוברת איך רשאי לבא עליה, נימא דהיא וולדה נבעלו והוי בא על בתו, ואף דבפחותה מבת ג' לאו ביאה היא מ"מ לכאורה הוא איסור דרבנן כמו בקטן פחות מבן ט' דאסור מדרבנן:
ונלענ"ד דבפחותה מבת ג' דבלא"ה אף במותרת לו אסור לבא עליה כיון דלאו שם ביאה עליה הוי כמשחית זרעו על עצים ואבנים, עיין בנ"י פ"ק דיבמות, ושאני בת ג' אף דא"א להתעבר ותלד, מ"מ שם ביאה עלי' אבל בפחותה מבת ג' לאו שם ביאה עליה א"כ לא הוצרכו חז"ל לאסור מדין ערוה, ומשו"ה במעוברת דליכא מדין חשש השחתת זרעו לא הוי אפילו איסור דרבנן משום ערוה. (וע"ע בתשו' ח"א סי' קע"א):

דף לא.
למ"ד טריפה ילדה משכחת לה כגון שנטרפה כו', זכורני שהבאתי ראי' [למה דקיי"ל טריפה אינה יולדת אם ג"כ זכר טריפה אינו מוליד] מדאמרינן מסוגיין דאי טריפה א"י ע"כ בנתעברה ואח"כ נטרפה, ופליגי בעובר ירך אמו, והא גם אי טריפה א"י משכחת פלוגתייהו בולד טריפה היינו דהאם טריפה והוליד מכשירה, ופליגי בזוז"ג, וכן ממה דאמרינן בע"ז דף ו' ההוא מלחיות זרע נפקא הניחא למ"ד טריפה א"י, הא מ"מ צריך קרא דלא יביא זכר דלא ממעיט מלחיות זרע אע"כ דטריפה אינו מוליד:

דף לג.
מיתיבי מתו תמימין יקרבו כו' (בסוגיא זו עי' בהגהות רבינו על שעה"מ ה' איסורי מזבח): תוד"ה תמימים וכו' בלא מום. עי' בב"ק דף ע"ו ע"א תוס' ד"ה שחיטה. ועיין ברש"י ריש מעילה ד"ה כמאן דחנקינהו:

דף לג:
מתני' קדשים שהפילה. עיין נדה דף מ"א ע"א תוס' ד"ה קסבר:
שם מתני' ר"ש אומר. פליג ג"כ על בב"ח דר"ש ס' בב"ח מותר בהנאה כדאיתא בחולין דף קט"ז אלא לא נחית לפלוגי רק בחולין שנ"ב. כ"כ תוספות נדה דף מ"א ע"א ד"ה קסבר כו'. וכתבו שם עוד בחד תירוצא דר"ש פליג גם בקדשים שהפילו כיון דקסבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים לא חלה קדושה על הנפלים ומותרים בהנאה כמו בילדה טומטום ואנדרוגינוס לרשב"ג לעיל פ"ה מ"ב עיי"ש:
שם וכן חיה שנשחטה. בחולין דפ"ה ע"ב כתבו תוס' הטעם דגזרי' חיה אטו בהמה, ואע"ג דבבהמה גופא לא הוי בשריפה אלא גזירה אטו קדשים שיצאו לחוץ ובחיה ליכא

למטעי אטו קדשים, לא הוי גזירה לגזירה כיון דאסירא מיהא דאורייתא הויא כולה חדא גזירה עיי"ש:

שם ואת שדרכן להקבר יקבר. קאי על ערלה וכ"כ אבל בתרומ' טמאה הדין דיעשה זילוף. תוס' פסחים:

ברש"י ד"ה תרומה טמאה כו' לך ניתנה להסיקה תחת תבשילך. קשה לי היאך נלמוד מזה דבשריפה הא לך אתי' דמותר בהנאה ומנ"ל דבשריפה. ובסוגיא שבת דכ"ה איתא כשם שמצוה לשרוף את הקדשים כך מצוה לשרוף תרומה טמאה. ובתוס' שם דמשום דדמי לקודש ומדרבנן, או דמדאורייתא דמקרי קודש. וצ"ע:

דף לד.

חטה"ע הבאה על הספק. עי' בפי' הרע"ב [וכ"פ רש"י] שכתב הטעם דמש"ה מביא חטאת עוף על הספק דכיון דאין למזבח אלא דמה ולא הקטרת אימורים לית ביה משום חולין בעזרה עיי"ש, והוא תימה בעיני דהרי פשוט בכל דוכתא בש"ס דאף בשחיטה לחוד הוי איסור חב"ע, ואולי דכוונתו בס' כה"ג מקילים, וא"י למה לי' להרע"ב ליתן טעם ולא כפשוטו דגזה"כ הוא:

שם אם רצה להחמיר כו' (עי' חי' פסחים כ"ז ע"ב):

רש"י ד"ה כל הנשרפין וכו' דלמא אתי אינש. קשה לי למאי צריכים לזה, הא בהנך דנשרפים יש לנו לימוד מקרא, א"כ מש"ה לא יקברו דמוטל עליו לקיים מצות שריפה, והרי אפילו לזרות לרוח ולהטיל לים הגדול דליכא חשש תקלה אינו רשאי, דמצותן דוקא בשריפה, וצריך עיון גדול:

כריתות

דף ג.

ובמגדף ס"ל כר"ע. עי' סנהדרין ס"ד ע"ב תד"ה וכי, ושם צ' ע"ב ברש"י ד"ה וכי ובבאר שבע שם:

דף ד:

וכל זר. עי' זבחים ל"ג ע"ב תד"ה ההיא, ובשבועות כ"ד ע"ב תד"ה והרי:

רש"י ד"ה לאכילה בכזית. עי' רש"י ביבמות קי"ד ע"ב ד"ה משהו, ובע"ז ס"ט ע"א ברש"י ד"ה אמרטוטי:

דף ו.

רש"י ד"ה יין קפריסין כו' והקפרס. עי' ביצה כ"ה ע"ב תד"ה וצלף:

רש"י ד"ה כיפת וכו' עשב הגדל. עי' ב"ק פ"ב ע"ב רש"י ד"ה גינת הירדן:
רש"י ד"ה חייב וכו' ביאה ריקנית. עי' יומא נ"ג ע"א וצ"ע:

דף ו:
מה נתינה. עי' פסחים ל"ב ע"ב תד"ה ואין:

דף ז.
מתעגל. עי' כתובות ל' ע"ב בת"י ד"ה מתחייב. וביומא ע"ז ע"א תד"ה דתנן, ושם פ"א ע"א בת"י ד"ה זר שבלע, ובמנחות ס"ט ע"א תד"ה דבלע:

דף ז:
בעובד ע"ז הכתוב מדבר. עי' שבועות ז' ע"ב תד"ה בעא:
שם מתני' המפלת סנדל או שליא. אע"כ דבלא"ה מחוייבת קרבן משום הולד דהא אין סנדל בלא ולד שעמו כמ"ש התי"ט פ"ג דנדה משנה ד', מ"מ נ"מ דאם ילדה הולד בעודה נכרית וסנדל אחר שנתגיירה. גמ' פ"ג דנדה דף כ"ו:
שם ומי אית לי' לר"י תנאה כו'. עי' במהרש"א שבת דף ע"א ע"ב בתד"ה אשם וודאי וכו' דמ"ד דבעי ידיעה היינו רבנן דהתם דפוטרים מאשם תלוי, והוא תמוה דמהיכן נשמע דס"ל דבעי ידיעה הא טעמייהו בפשוטו דלא חייבה תורה על אשם מעילות אשם תלוי:
ולענ"ד דנשמע דר' יוסי ס"ל דבעי ידיעה בהא בכריתות דף ז' ע"ב ומי אית ליה לר"י תנאי וכו' מודה ר"י במחוסרי כפרה דהתם דבהא בעי ידיעה, הרי דטעמא דר"י דאין ב' מביאין חטאת א' משום דבעי ידיעה, והרי ר"י ס"ל במתני' דכ"ג ע"א דאין ב' מביאין אשם א' א"כ מוכח דס"ל דאשם בעי ידיעה (ומה דלא פרכינן התם בכריתות מרישא דר"י אמר אין ב' מביאין אשם א' צ"ל דניחא ליה למפרך יותר חטאת חטאת) ואם כן הא דאמרי' בסוגיא מ"ד בעי ידיעה היינו ר"י, והוא נכון וברור מאד בעהי"ת:

דף ח.
אחת על הודאי ואחת על הספק. תמוה לי דהא באחד תסגי דאם הספק הם זבות פטורים באחד של הודאי, דיש עליה עשרה זיבות דסגי באחד. וצע"ג:

דף ח:
ניתני נמי נזיר טמא. וקשה הא במתני' בסמוך ס"ל דמונה נזירות טהרה מיום השביעי כמ"ש הרע"ב שם, וא"כ י"ל דראב"י ג"כ סל"כ וא"כ ליכא עיכוב בקרבן למיחל נזירות טהרה. גם י"ל דס"ל כר' דמיום השמיני מונה אף דלא הביא קרבנותיו כדאיתא בנזיר דף י"ח ע"ב וצ"ע:

דף ט.
פתאום זה מזיד. עי' פסחים ל"ב ע"ב תד"ה מעילה:

דף ט:
לחלק על כל שפחה ושפחה. עי' קדושין ע"ז ע"ב תד"ה הרי גופין, ובסנהדרין נ"ד ע"ב תד"ה הנרבע:

דף י.
קמ"ל דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם. מדברי הרשב"א בתה"א הובא בב"י רסי' קצ"ד מבואר דהי' לו הגי' כאן קמ"ל ולד דגמר צורתו מפתח טפי פחות ממ' לא נפתח טפי:
תוד"ה א"א הקשו למ"ל קרא ביולדת זכר דתשב ז' ימים הא בלא"ה טמאה נדה, וי"ל דנ"מ אם ראתה דם ו' ימים מקודם וביום הז' [ילדה], דאם לא [משום לידה] היתה טובלת בערב וטהורה, אבל משום לידה אסורה, או בימי זיבה דמצד ראיית הדם לא היתה צריכה רק שימור יום אחד:

דף יא:
מתני' עד אומר אכל. עיין בהרמב"ם ובהשגות דפירשו דמיירי שהיה ב' חתיכות אחד חלב ואחד שומן וע"א אומר שאכל החלב וע"א אומר שאכל השומן. ועיין בתי"ט לקמן ברפ"ד:
שם מביא אשם תלוי. משמע דעד אחד בהכחשה מע"א מיקרי ספק ולא אמרינן דע"א בהכחשה לא כלום. וכן משמע במתניתין ספ"ה דטהרות. ועיין בספר מחנה אפרים ה' עדות סימן ח'. (עיין בש"ך יו"ד סימן קכ"ז):

דף יב:
רש"י ד"ה אם הפסיק כו'. עי' יומא דף מ"ח ע"א תוד"ה מדפסל:

דף יג:
ת"ר יין ושכר אל תשת כו' ר"י אומר יין אין לי אלא יין שאר משכרים מנ"ל ת"ל ושכר כו', [וכ"פ הרמב"ם בפ"א מביאת מקדש הלכה ב', ובכ"מ כתב ומשמע לרבינו דהלכה כר"י מדאמרינן כמאן אזלא כו' ואע"ג דבסוף פרק על אלו מומין דף מ"ה ע"ב אמרינן דמתני' דלא כר"י הא דקאמר גמרא דאכתי כו' עדיף, וכתב רבינו בזה"ל] עיין בספר זבח השלמים להגאון מוהר"ם גלאנטי שכתב, דזהו ודאי אינו דהא מבואר בבכורות דמ"ה ב' דלר"י כיון דשכר דקרא מיירי בדבילה קעילית מחיל העבודה דעלה כתיב ולהבדיל בין הקדש ובין החול, אבל באמת דברי הרמב"ם יוצא' מסוגיא דהתם דמוקי למתני' דהתם דלא כר"י ואפ"ה חשיב במתני' שכור בתוך דברי' דפוסלי' והיינו בשאר משכרי' כדמוקי

התם הרי לת"ק דר"י פוסל בשאר משכרי' ומשמע דאיכא מלקות כמו במומין דחשיב התם במתני' וע"כ דיש בזה איזה למוד או דנפקא ג"כ מקרא כל איש וכו' איש ששוה בזרעו של אהרן א"כ פסקו דהרמב"ם מוכרע עיי"ש ודפח"ח, אלא דאכתי צריכי' לדחק בההיא דאמרי' אבל דבילה לוקה כמאן כר"י, הא לרבנן הכי הוא, גם ק"ל כי היכי דאמרי' דלר"י בדבילה קעילית מחיל עבודה אף דהוא רק באזהרה מ"מ כיון דאתי' מקרא דויין ושכר מחיל, ה"נ לרבנן דדרשי' יין מגיתו באזהרה ושכר במיתה נימא דגם יין מגיתו מחיל כיון דאתי' מהך קרא וצע"ג:

שם מתני' ואשם א'. עי' זבחים מ"ה ע"א תד"ה והשוחטן ובחולין קי"ז ע"א תד"ה אמר ר"י:

שם אם היתה שבת. בס' קצות החושן רסי' כ"ח הקשה הא בכה"ג אינו חייב אשם כיון דקלב"מ ופטור מקרן ואשם כמ"ש תוס' פסחים דף כ"ט עיי"ש:

תוס' ד"ה ואשם וכו' אנותר. ע"ל כ"ג ע"א ברש"י ד"ה בגסה:

תוד"ה ארבע חטאות כו' מ"מ השתא דנשחטו ונזרקו וכו' ותמה הבה"ז הא בשבועות פרכינן והא מוקדשי' וכו' ומשני בבכור, וראיתי בכמה ספרים ישוב הגון ונכון דסוגיא דשבועות אזלא למ"ד אכלה כולה אין נשאלין עליה וא"כ גם בשבועה השתא ליתא בשאלה, וע"כ דלא חשב כיון דמעיקרא הי' איתא בשאלה, ולזה פרכינן שפיר והרי מוקדשים דג"כ מעיקרא הי' איתא בשאלה, ודברי תוס' הנ"ל לפי ההלכה דאכלה כולה נשאל עלי', שפיר י"ל דלא חשב מה דעתה איתא בשאלה דהיינו שבועה, אבל קדשים השתא אחר זריקה ליתא בשאלה:

ואך עדיין יש לפקפק דמ"מ גם למ"ד אכלה כולה אין נשאלי' עליה הו"מ לחלק דשבועה לא חשב דהא בשעה שאוכל ועבר האיסור איתא בשאלה ולא חשב אוכל איסור דאיתא בשאלה. אבל מוקדשים אוכל איסור דליתא בשאלה בשעת האכילה כיון דכבר נזרק דמו:

ולפי דברינו בתשובה ח"א סי' ס"ה מרווח טפי די"ל התוס' ס"ל כהפוסקים דנשבע לדבר מצוה אם התירו אינו מותר, וא"כ גם בשבועה משכחת דבשעת אכילה ליתא בשאלה, דהיינו שנשבע שלא אוכל תמרים אלו וחלב, ואכל או נשרפו התמרים ואח"כ אכל החלב, דבזה בשעת אכילת חלב ליתא בשאלה דעל מה יחול השאלה. על התמרים הא ליתנהו, ועל החלב הא לדבר איסור אם התירו אינו מותר. אע"כ דלא חשב מה שהי' פעם אחת איתא בשאלה. דהיינו בשעה שהי' התמרים בעין היה מהני השאלה על התמרים וממילא פקע השבועה מעל החלב וכנ"ל ושפיר פרכינן והא מוקדשים:

דף יד.

ואין עירוב והוצאה. עי' סוטה מ"א ע"א ברש"י ד"ה מיכן ואילך:

שם דפקע פיגולו ממנו. ק"ל הא בזבחים מ"ג ע"ב אמר ר"י דפקע גם איסור נותר וטמא עיי"ש, ודוחק לחלק דאם הי' תחילה נותר פקע איסורי' אבל אח"כ פקע נעשה נותר וצ"ע:
רש"י ד"ה דאכל כוליא וכו' אכלה קתני היינו כזית, המכוון דמשו"ה לא נקט התנא דהיה הכוליא נותר, והחלב פיגול, דאיירי רק היכי דכל החיובים מתקבצים ובאים על זית אחד היינו אף משום יוה"כ חל החיוב על אותו כזית ע"י שמשלים בזה להכוליא שיעור כותבת, וזהו כוונת רש"י בשבת דף ק"ב במ"ש כזית היינו לא שאכל רק כזית, אלא דהחיובים כולם מתקבצים וחלים על אכילה אחת, דהיינו על כזית אחד, וברור:
תוס' ד"ה ונותר וכו' לא מחייב אפיגול, כדאיתא מנחות כ"ה:

דף יד:

תוד"ה ואחות אשתו וכו' וא"ת ובגמרא נמי דקאמר מודה ר"י באיסור מוסיף וכו'. לא זכיתי להבין הא אשת אב לא משכחת רק ע"י יבום, דהא בענין אחר אסורה לו משום אשת אחיו כדאיתא להדיא בסוגיין, ולגבי יבום ליכא ענין קדושין ולא נעשית רק ע"י ביאה כשהיא יתר על ג' שנים ויום א' ותיכף כשנעשית בת ביאה חלו כל האיסורים ואיסור משום אשת אב רק כשבא עלי' ויבמה אח"כ, ושפיר מוכח דס"ל איסור מוסיף, וצ"ע:
ולדחוק דרגע כשנעשית בת ג"ש ויום א' הערה בה היבם וזה יהי' נידון כמו בב"א כיון דזמן מועט ביניהם וכעין שכ' תוס' כתובות דף ל' ע"ב ד"ה ל"צ וכו', דהתם הוא בענין א' דע"י חתיכת אצבע בסכין נעשה טמא ותיכף כמעט רגע נעשה מחתיכ' זו בע"מ, וכן בתחב לו חבירו בבית הבליעה, אבל הכא ל"ש הביאת יבם להעניינים אחרים, והוא ענין אחר וחדש בעי' הכל בב"א, וגם לשון תוס' דחוק ורחוק לפרש כן:
ואפריון נמטיי' לידידנו הרב וכו' מה"ו זעליג נ"י כי העלה ישוב נכון על קושייתי, ואוסיף לבאר ולסלק מה שהשיג חתני רומפ"כ נ"י עליו, והרי בלאו אוקימת' דנתקדשה פחות מג' יקשה כן על מה דאוקמי' בנפלה ליבום, הא יכול לתרץ דדינה היא צרת יבמתו, והיינו מרויחים פרכת הש"ס מאי עבר, דהא עבר בעשה, אע"כ דהש"ס רוצה לאסוקי אף לר"ל א"כ קושייתי במק"ע. עכת"ד. ידידי, הא מרא דשמעת' הוא ר"י דמוקי בנפלה ליבום ואיך שייך לומר דקאי לר"ל, אבל באמת מעיקרא ליכא קושי' כיון דהאמת מפורש בברייתי' דכלת בנו מדרבנן, א"כ ממילא גם בנפלה ליבום שייך עבר, ואין כאן דוחק כלל, דודאי גם על דרבנן שייך עבר וכדאמרינן שבת דף מ' האי מאן דעבר אדרבנן שרי למקרי עבריין, ואדרבא אם הי' אומר דמיירי בנפלה לפניו צרת ערוה, הייתי מקשה למ"ל אריכות זה, הא גם בפשוטו בנפלה לפניו ליבום ממש ניחא, הא עבר על כלת בנו, אבל

קושי' תוס' שפיר אהא דמשני רבין אר"י דמודה ר' יוסי במוסיף מוקמ' כפשטא דהתינח אם ידענו ממק"א דמודה ר"י במוסיף, אבל הא רבין אר"י בעצמו אמר ביבמות דף ל"ב מעלה אני עליו כאלו עשה ב', וא"כ מדהתם ליכא ראיה דמודה ר"י במוסיף וההוכח' רק מההיא דהכא, ולזה שפיר קשה דמנ"ל זה, דלמא מתני' בפחות מג' והיא צרת יבמתו:

דף טו:

ואי אמרת בשעת פרישתן, עי' חולין עב ע"ב תוד"ה בשעת:

שם מתני' צירף את המעילה לזמן מרובה. בהרמב"ם פרק ח' מהלכות שגגות איתא דבמעילה שליח שעשה שליחותו חייב המשלח:

שם קיבלה ר"י להא תשובה או לא. לענ"ד נראה דמסתימת סוגי' דף י"ב דלר"י תמחויין מחלקין גם בחטאת מוכח דהעיקר דלא קביל מיניה ומשום דס"ל לדמות חטאת למעילה, ובאמת בה' תמחויין מחלק גם בחטאות, דאם לא כן אלא דקיבל ממנו והיינו מכח הפירכא דמעילה חמור יהא מוכח דס"ל לר"י דה' תמחויין מחלקים רק במעילה דאם איתא דגם בחטאת מחלקים קיימא הק"ו דה' זבחים מתמחויין דחטאת:

המשל"מ הקשה משחט ה' זבחים בחוץ בהעלם אחד שאינו חייב אלא אחת, בפשוטו י"ל דדוקא בנהנה חייב משום גופין מחלקין דדמי לחמש נשים נדות וכמו דאמרינן (בכריתות דף ט"ו) מאי ראיה לשוחט מאוכל שכן נהנה ובתוס' שם נקיט (האוכל נותר) נקטו הקושיא בדקדוק על זה ולא על הרישא בשוחט ה' זבחים דהתם הטעם שלא נהנה, ומה שתירצו תוס' לחלק דדוקא בנדה שהיא מוזהרת עליו זה לא ס"ל להריא"ז וקושיית תוס' ממילא ליכא להריא"ז דמחלק דדוקא בעלי חיים אמרינן גופין מחולקין ולא בשחוטין ואם כן שפיר י"ל בנהנה הוא בבעלי חיים חייב משום גופין מחולקין מה שאין כן בשחוטין ודו"ק:

אולם קשה לי מסוגיא דכריתות דלמא עד כאן לא קאמר ריב"נ הכא אלא משום שמות מחולקין וכו' עד כאן לא קאמר סומכוס אלא גבי אוא"ב וכו', הוה ליה לומר דעד כאן לא אמר ריב"נ אלא משום דאתי מכח גופין מחולקין והוי כמו גופין מחולקין ממש אי משום דנהנה, ולתוס' משום דהיא גם כן מוזהרת עליו מה שאין כן באו"ב אף גופין מחולקין לא חייב דאין נהנה ואין היא מוזהרת עליו וצ"ע:

דף טז.

מתניתין ומה נדה. קשה לי איך ילפינן שבת מנדה הא איכא למפרך דנדה שאני שכן נהנה, כמ"ש הרע"ב במ"ט:

שם הבהמה כשבת. כתב הרע"ב דלא קבלה וכו'. לפי זה המסקנא דבא על ה' בהמות דאינו חייב אלא אחת כיון דרק הוא מוזהר. ותמוה לי על דברי תוס' רי"ד קדושין דף ע"ז ע"ב דכתב בפשיטות דנ"ל דגם בבהמה אמרי' גופים מחולקים דמה לי רבע ה' בהמות ומה לי בא על ה' נשים נדות, והא הכא מבואר בהיפוך דיש חילוק בנדה יש בה ב' אזהרות מה שאין כן בבהמה. ואם התוס' רי"ד ס"ל דלהלכה כר"ח דרבי עקיבא קיבל ואף שבתות כגופים מחולקין, כמו שפסק הרמב"ם, קשה בהיפוך דמה צריכים לדון מסברא דרבע ה' בהמות חייב, הא כיון דרבי עקיבא קיבל דבריו הרי מפורש דחייב. וגם ל' התוספות רי"ד דמה לי רבע ומה לי בא על ה' נשים, הא הפרש גדול ביניהם, דבנדה היא מוזהרת כדקתני הכא במתניתין, וצע"ג:

גם קשה לי לרבה דלא קיבלה ממנו ובהמה כשבת היינו דגם בבהמה מיבעיא ליה כיון דהיא אינה מוזהרת עליו, הא במתני' ג' פ"ה דחולין שחטה ואח"כ שחט שני בניה סופג שמונים הרי דגם בבהמה אמרינן גופים מחולקים. (וע"ע בהגהות רבינו על שעה"מ ה' א"ב פי"ז הי"א):

דף יח.

דתניא השוחט אשם תלוי בחוץ. תמוה לי הא ר"מ מחייב חטאת, וכן איתא בכ"מ, וע"כ משום דוודאי הקדש הוא כ"ז שלא נדע, וא"כ איך שייך ענין אקבע איסורא דזהו רק בספיקות לענין אשם תלוי. וצ"ע:

דף יט.

מתני' שהוא משום שם אחד. כתב הרע"ב כגון שתי נשים נדות. קשה לי דבזה אף בנדה וטהורה עמו ונתכוין לטהורה ובא על הנדה דהוי מתעסק ממש דנתכוין על דבר המותר גם כן חייב, כדאמרינן המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, ורש"י כתב דשם א' היינו תאנים ותאנים, ותאנים וענבים הוי ב' שמות, ותאנים לבנות ושחורות בזה פליגי דר"ש ס"ל דהוי שם א' ולכ"ע חייב ורבי יהודה ס"ל דהוי ב' שמות וגם בזה פוטר ר"י:

דף יט:

בסוגיא דמתעסק. על שאלתו מי שאינו יודע שזהו מלאכת איסור אם מחוייבים להפרישו:

בפרק כיצד הרגל (דף כ"ו ע"ב) אמר רבה היתה אבן מונחת בחיקו וכו' לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה. וקשיא לי הא בתוס' בשבת פרק כלל גדול (דף ע"ב) ד"ה נתכוון וכו' ותמצית דבריהם דבתנכוון לחתוך תלוש היינו שהיה סבור דהוא תלוש והיה מחובר מקרי נעשה מחשבתו, אלא דפטור מטעם אחר מקרא דאשר חטא בה

פרט למתעסק, וזהו בכל אסורים דאם סבר בהמה זו חולין והיתה קדשים ושחטה בחוץ דפטור, ואם נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר בכה"ג בעלמא חייב, דאם נתכוין לשחוט בהמת קדשים זו בחוץ ושחט בהמת קדשים אחר בחוץ חייב, אבל בשבת פטור דלא נעשה מחשבתו שלא רצה לחתוך זה ע"ש, א"כ הכא דהיה האבן בחיקו ולא ידע מזה דחשב דאינו עושה כלל מלאכה, בלא טעמא דמלאכת מחשבת פטור דלא גרע מקסבר שהוא תלוש ונמצא מחובר. ואף דבאמת ג"כ לא נעשית מחשבתו דהא לא רצה כלל בנפילת האבן, מ"מ הא ל"צ לטעמא דמלאכת מחשבת, דאפילו בעלמא פטור מטעם מתעסק:

ועיין מהרש"א סנהדרין (דף ס"ב ע"ב) דלר"י לא דרשינן בה פרט למתעסק לקסבר שהוא היתר והיה איסור כיון דהשגגה בחתיכה זו חייב, וכן בשבת דבכה"ג דעסק בחתיכה זו דהוי מלאכת מחשבת דנעשית מחשבתו:

אבל זהו תמוה דא"כ אביי ורבא דפליגי בנתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר, וכי אזלא הכל שלא אליבא דהלכתא, ועיין ברש"י כריתות פרק ספק אכל (דף י"ט ע"א) במתני' דמשמע דר"י דדריש תרתי דבה קאי על החטא ועל הידיעה, ועיין:

ונ"ל דבר חדש דמה דממעטינן מאשר חטא בה פרט למתעסק, לא דמתעסק לא נעשית העבירה כלל אלא דמקרי עבירה בשוגג, ואך בשוגג כהאי ממעטינן מאשר חטא בה דפטור מקרבן אבל מכל מקום מקרי שגגת איסור, אבל מה דממעטינן מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה היכא דליכא מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה ולא נעשה העבירה כלל:

א"כ י"ל דמש"ה נקיט בסוגיין מטעם מלאכת מחשבת היינו די"ל מה דאמרינן לענין נזקין חייב לענין שבת פטור, היינו לומר דאם הנפילה מחיקו היה בשבת חייב לשלם הנזק ופטור משום שבת, דלא אמרינן ביה קלב"מ כדין חייבי מיתות שוגגין כיון דלא היתה מלאכת מחשבת, לא נעשה כלל מלאכת שבת, אלא דאלו אתרו ביה והיה יודע שהאבן בחיקו אז היתה נקראת מלאכה ואם הי' מודיעים אותו מהאבן בחיקו ולא אתרו בו אז היו בכלל חייבי מיתות שוגגין, אבל עתה כיון דלא ידע מהאבן שבחיקו לא נעשה המלאכה ולא מקרי ח"מ שוגגין, אבל בלאו טעמא דבעי מלאכת מחשבת אלא מטעם מתעסק דפטור גם בשאר אסורים, היינו גם מחטאת, אבל מכל מקום מקרי מלאכה, והוי שגגת מלאכה בלא חיוב חטאת והיה פטור מלשלם הנזק, דהוי חייבי מיתות שוגגין ודוק:

וראיתי לידידי בעל חוות דעת בספרו מקור חיים (בסי' ת"ל) הקשה בלא ידע שחמץ בביתו אמאי נקטו הפוסקים דהוי שגגת עבירה, הא הוא מתעסק דלא ידע כלל דחמץ בביתו, ונדחק לחלק בין עבירה שיש בה מעשה לאין בה מעשה:

ולענ"ד עיקר דמתעסק מקרי ג"כ עבירה, אלא דלא חייבה התורה חטאת עליו:

וחשבתי להביא ראיה ממה דאמרינן ברכות (דף י"ט) המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק ופסקינן (וכ"ה בש"ע) דאם הוא א"י שיש כלאים ואחר רואהו צרך להגיד לו אפילו בשוק לפושטו, ואמאי הא כיון דא"י שבבגדו כלאים, הוי מתעסק וליכא איסור דאורייתא ומותר משום כבוד הבריות, אלא ע"כ דמתעסק הוי ג"כ איסור דאורייתא, אלא דלא חייבה תורה קרבן עליו:

אמנם יש לדחות, דכלאים דהאיסור הנאת חימום הוי כמו חלבים ועריות דמתעסק חייב, אך מכל מקום העיקר נ"ל כמ"ש:

ובזה מובן לי דברי תוס' פ"ק דשבת (דף י"א ד"ה שמא ישכח ויצא) אליבא דרבא וכו' מבואר מדבריהם דלאביי דגזר גזירה לגזירה היה ניחא דמתעסק הוא עכ"פ דרבנן, ובפשוטו תמוה איך שייך דיאסרו חז"ל מתעסק הא לא ידע שעושה כן ולאיזה ענין יאסרו חכמים לעשות כן, הא כיון דלא ידע כלל שעושה מלאכה זו דחשב שהוא תלוש לא ידע כלל שיש עליו איסור דרבנן:

ולפי הנ"ל דמתעסק הוי בכל מילי עבירה אלא דמקרי שגגת עבירה, ובכה"ג גזה"כ לפטרו מחטאת אבל עבירה יש כאן אלא דמ"מ בשבת כיון דלא ידע מהמחט לא מקרי מלאכת שבת, [ומה"ט נקטו בדבריהם מלאכת שבת ולא נקטו מתעסק, דמצד מתעסק היה מלאכת דאו', רק מטעם מלאכת מחשבת הוא דרבנן] ובזה שפיר כתבו דלאביי היה ניחא דאסור מדרבנן, היינו דרבנן אמרו אף בלא מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן לענין מלאכה שא"צ לגופה וכדומה, ואם כן גם זו דלא ידע מהמחט מצד מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן, וממילא אף דהוא מתעסק הוי שגגת מלאכת דרבנן. ודו"ק:

ונפקא מינה עוד לדינא במה דקיי"ל דמצווה על שביתת עבדו, דאם רואה עבדו שרוצה לקצור תבואה ממחובר והעבד אמר שרוצה לקצור זה התלוש והרב ידע שהוא מחובר דאם מתעסק לא הוי מלאכה כלל לא שייך בזה שביתת עבדו דהא העבד אינו עושה מלאכה כיון דחושב שהוא תלוש ואין רבו עובר משום שביתת עבדו, אבל אם מתעסק הוי שגגת עבירה כיון דהרב ידע שהוא מחובר יש בו משום שביתת עבדו דהא מלאכת מחשבת מקרי כיון דנעשה מחשבתו של עבד לקוצרו אלא דפטור משום מתעסק כמ"ש

התוס' שבת (דף ע"ב) שהבאנו בתחלת דברינו וכיון דמתעסק הוי שגגת עבירה, יש בזה משום שביתת עבדו:

ובההיא ענינא אמרתי בישוב קושית התוס' שבועות פרק ידיעות הטומאה (דף י"ט) ד"ה הרי העלם קדש, והיינו דלכאורה קשה בהעלם מקדש דהיינו דסבר שהוא בית דעלמא אמאי חייב, הא הוי מתעסק כמו סבר שהבהמה חולין ושחטה בחוץ, וצ"ל דוקא לענין חטאת קבועה מיעטה הכתוב דאשר חטא בה פרט למתעסק, אבל לענין עולה ויורד ליכא קרא, ובפרט למ"ש דמתעסק מקרי שגגת עבירה אלא דלא חייביה רחמנא חטאת וא"כ י"ל דעולה ויורד חייב, א"כ מיושב קושית התוס' דשפיר אמרי' העלם מקדש פטור לגמרי דהקרא דעולה ויורד מיירי בהעלם טומאה ומצד חיוב חטאת ממילא פטור משום מתעסק, ומדוקדק היטב לישנא דמתני' דברישא דאכל קודש לא קתני עלה רא"א וכו' ואינו חייב על העלם קודש כדקתני בסיפא גבי מקדש והיינו דבעי לומר דאינו חייב כלל, ובאכל קודש אדרבא לר"א דס"ל דקרא רק בהעלם טומאה, ממילא בהעלם קודש חייב חטאת דלא פטור מדין מתעסק, דהא בחלבים ועריות חייב מטעם דנהנה, לזה קתני רק בהעלם מקדש, דליכא חטאת קבוע, משום דהוי מתעסק. ודו"ק:

שם הואיל ומקלקל בחבורה חייב כו'. קשה לי דתינח מתעסק שנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דבכל התורה חייב ורק בשבת פטור משום מלאכת מחשבת אסרה תורה בזה שייך לומר דחבורה כיון דמקלקל חייב ולא בעי' מלאכת מחשבת הוי כמו שאר איסורים אבל מתעסק שנתכוין באמת לחתוך זה אבל סבר שהוא תלוש דכפי מה שהיה חושב היה באמת היתר זה בכל התורה כולה פטור ורק בחלבים ועריות שהיה סבר שהוא שומן או שהיא אשתו חייב שכן נהנה וכך מבואר להדיא בתוס' א"כ ה"נ נהי דמצד מתעסק שחשב לימול תינוק זה ומל זה הדין דחייב התינח אם שניהם לא היה זמנם היום דבשניהם איכא איסור אבל כיון דאחד זמנו היום והוא חושב שתינוק זה זמנו היום והוי מלאכת היתר דהא התורה התירה והוי כמו נתכוין לחתוך תלוש וחתך מחובר ובזה גם בחבורה לפטר כיון דגם בשאר איסורים פטור. ודוחק לחלק דדוקא כסבור תלוש דליכא כלל מלאכת שבת אבל הכא דגם בתינוק שזמנו היום מכל מקום הוי מלאכה אלא דהתורה התירה זהו לא הוי מתעסק. וצ"ע:

דף כ:

תוד"ה אכל דם כו' ומנ"ל דדמו אסור. לשונם בזה אינו מדוקדק, דהא לעוף סתם כתיב וגם טמא בכלל, אלא דקושייתם דאיך אמרינן מה הפרט שיש בו טומאה קלה וחמורה וכו' הא בעוף טמא ליכא טומאה חמורה. וצ"ע:

לא ידעתי דהא עוף סתם בקרא ואף טמא בכלל, ומשו"ה לא משכחינן בסוגיין לרבות רק כוי, והו"ל למנקט הקושיא בהיפוך היאך אמרי' מה חי' ועוף שיש בהם טומאה חמורה הא בכלל עוף ג"כ טמא [ואין] בו טומאה חמורה וצ"ע:
גם מ"ש בסוף הדיבור וה"נ הו"מ לפרש אף עוף שאינו באם על הבנים דהיינו מזומן, ולא ידעתי דלמא באמת זהו כוונת הש"ס במה דאמרינן אף עוף שאינו באעה"ב דהיינו דוקא מזומן וצע"ג:

דף כא.

אי מה עוף שאין בה כלאים, הא דלא נקט מה עוף דישנה באם על הבנים דא"כ מאי בא לרבות כעין הפרט, לזה נקט שאין בהם כלאים, ולרבות שור ועז, אבל תמוה לי נימא מה עוף שישנו בכיסוי הדם ונרבי חי' ולא שור ועז וצ"ע:

דף כא:

דאית בי' קשקשים, כתב רש"י דאית ביה בדם קשקשים, משמע לכאורה דבדם מעורב קשקשים אבל להניח אצל הדם קשקשים לא שריא, ואפשר גם ליקח קשקשים וליתן בתוך דם לא, אלא דמעצמו נשאר בו קשקשים ע' בסוגיא ובתוספות שם דבדם מהלכי שתים ל"ש ביה קשקשים ואמאי ל"ש הא אפשר ליתן קשקשים לתוך דם מהלכי שתים והרואה יסבור שהוא דם דגים, אלא משמע דלא מהני, ואולם מלשון הרמ"א (סימן פ"ז ס"ג) משמע דהכא שרי להניח אצלו קשקשים. גם נראה דאם בישל הדם מותר לאכלו לדעת הרמ"א (סי' פ"ז) דאף אם הוא דם בהמה ליכא דאורייתא דהוי דם שבשלו ודמי לבשר עוף:

דף כג.

מתני' שניהם מביאים חטאת אחת. ותימא דהא בעי סמיכה ושניהם אי אפשר לסמוך דא"כ איך יעשה עבודה בקדשים. תוס' ישנים פ"ק ז' ע"ב. וע' בתוס' זבחים דף ע"ה ד"ה האי משוך שתירצו דתקנו חז"ל שיביא בלא סמיכה כדי לפטור עצמו מחיוב קרבן. והובא בתי"ט רפ"ח דזבחים מ"ב ד"ה וזה יקריב:

דף כג:

והא תניא ר"ש אומר. עיין זבחים דף מ"ה ע"א תוס' ד"ה והשוחטן. ושם ע"ב תוס' ד"ה אבל העצים:

דף כד.

ה"ד כגון שבא הרוג. ב"ק דף ע"ד ע"ב:
שם א"ר יוחנן שור הנסקל. בירושלמי פ"ז דב"ק הלכה ח' פליגי בזה ר"י ור"ל:

שם כגון דאמרי לי' כו' (עי' חי' ב"ק דף צ' ב):
שם אר"ל הנותן כו'. (א"ה בכתובות דף פ"ג כתב רבינו בזה"ל), גמרא וכי כתב לה מאי הוי וכו' ומשני שכתב לה בעודה ארוסה. לכאורה איני מבין קושית הגמרא, דאיתא במס' כריתות (כ"ד) אמר ר"ל הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה וכו' המחזיק בה זכה בה. ופי' רש"י כיון דאמר הלה אי אפשי בה הוי הפקר. ופריך הגמ' האומר לחבירו דו"ד אין לי ל"א כלום, ומשני ש"ה דא"ל כי סליקת נפשי מדו"ד מגופא דקרקע לא סליקת נפשי. ומפרש הר"ן דא"א הוי לשון טוב, אבל הני לישני הוי לשון גרוע ולא משמע דסליק מגוף הקרקע אלא מדו"ד סליק נפשי'. ורש"י ז"ל מפרש הכי וז"ל הב"ע דאמר כל הלשונות הללו ביחד הלכך אמרי' כולהו ודו"כ קיימא, משמע מדברי רש"י דהלשונות הללו הוי לשון טוב רק הואיל ואמר טובא מגרע גרע:
ולפ"ז קשה מה פריך הש"ס על מתני' וכי כ' לה מאי הוי והתני' כו'. דלמא באמת דו"ד הוי לשון טוב כמו לשון א"א, והתם היינו טעמא דלא מהני משום שאמר כל הלשונות הללו ביחד הלכך אמרי' כולהו מדו"ד סליק נפשי', אבל הכא במתני' מיירי דלא אמר אלא לשון אחד והלכך הוי כמו אי אפשי, ובזה סליק קושית הש"ס. וצ"ע:
רש"י ד"ה באשם תלוי שהוזמו עידיו וכו' דהא יודע בעצמו שלא אכל וכו', קשה לי לפי הצד איבעי' לעיל דף י"ב ע"א דטעמייהו דרבנן דאדם נאמן ע"ע, א"כ כיון דידע דהעדים בשקר ולא גמר ומקדיש [וסבר] דיביא עדי הזמה, הא מיד יכול להכחיש עדי' ויהי' פטור מלהקדיש ולהביא קרבן, וא"כ יהי' האיבעי' נפשט מהך מימרא. וצ"ע:

דף כד:

אלא לת"ק וכו'. תמוה לי הא רש"י כתב בשמעתין לעיל בההיא דמקבל מתנה דאמר אי אפשי דדוקא במטלטלין שבא לידו ואמר אי אפשי הוי לשון הפקר אבל בקרקע לא הפקיר את השדה אלא שאינו חפץ בה, הרי אף דהשטר מתנה בא לידו מ"מ סובר שבידו לבטל המתנה ולא הפקיר ונתקיים המתנה, מכ"ש הכא דאפילו השטר לא בא לידו אלא דשתק ונתרצה מ"מ גוף המתנה לא בא בידו ובזה א"א לא הוי לשון הפקר וצע"ג:
שם בתחלה ליקרב. עיין זבחים דף פ"ז ע"א ובתוס' ד"ה וכלי שרת:
תוד"ה ר"א אומר כו' דמיחזי יותר כזבח פסול, [עי' תוי"ט]. קשה לי הא כיון דאמרינן דגם לר"מ בנשחט גמר ומקדיש א"כ הוי זבח פסול ממש ואמאי כתבו דמיחזי. וצ"ע:

דף כה.
מתני' מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום. בתבואת שור סימן ה' סק"ח כתב דמשמע דתרי תנאי הוי דר"א דת"ק ס"ל דהוי נדבה ממש ור"א דאמרו לו ס"ל דהיא מספק שמא חטא. ומה דפירש"י והרע"ב בפ"ב מ"י דחולין כר"א דאמרו לו ע"ש:

מעילה

דף ג.
רש"י ד"ה ולא מועלין אפילו מדרבנן. עיין לקמן י"ב ע"ב תוס' ד"ה ודמיו:

דף ד:
מ"ש הלנה דקעביד בידים. ק"ל אמאי לא מחלק בפשוטו דבפיגול כיון דשם זריקה עלה לקבעו לידי פיגול דבעינן שיקרב המתיר כמצותו מש"ה נפקא מידי מעילה וכמ"ש תוס' ד"ה הפיגול [מה"ט] לחלק דאינו מביא לידי מעילה אבל מפקא ממעילה וצע"ג:

דף ה:
בפירש"י ד"ה ה"ג הא קמ"ל וכו'. תמהני ולא זכיתי להבין הא במתני' דזבחים דקתני רק וכולן שקבלו כו' ובקבלה ודאי אינו עושה שיריים ועיקר האיבעי אם בזריקה עושה שיריים, ועי' בזבחים דרצה הש"ס לדייק בהיפוך דמדקתני שקבלו משמע דאלו זרקו עושה שיריים, ודחינן דנקט קבלה לאפוקי דבשחיטה גם הפסול עושה פיגול עיי"ש וצלע"ג:

דף ו.
תוד"ה ת"ש בסה"ד ור"ג א"ל דכו"ע וכו' ובהא פליגי דר"י אית לי' היתר אכילה שנינו. לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים דלמאי צריכים לזה הא בפשוטו י"ל דר"ג ס"ל דלכו"ע היתר זריקה ובמתני' הא נקט שנשחטו חוץ לזמנו וליכא היתר זריקה וצע"ג:

דף ח:
תוד"ה אמר כו' א"נ כגון שיצא וכו'. הדברים מחוסרים ביאור ובצ"ק הגי', ולענ"ד דצ"ל שמלקה וחתך בשר עד עצם [בענין] דלא הי' מחוסר אבר וקודם ההזאה הוציא אותו מקצת בשר לחוץ:

דף ט.
מתני' המנחות כו' חייבין עליו משום פיגול נותר. אבל קודם שקרב הקומץ אין חייב משום נותר וטמא היינו על השירים כיון דיש לו מתירין בעי שיקרבו מתירין. ומה דקתני במתני' דבסמוך קדשו בכלי חייבין עליה משום נותר וטמא היינו בקומץ עצמו דאין לו

מתירין מש"ה משיקדשו בכלי חייבים עליו משום נותר וטמא וכדנראה מדברי התוס' זבחים מ"ב ע"ב ד"ה בקומץ בתירוצם האחרון. כ"כ המ"ל פח"י מהלכות פהמ"ק:
שם כיון דכתיב ולבש. לכאורה צ"ל דכתיב ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים דזה קאי על הוצאת הדשן אבל הקרא ולבש הכהן מיירי בתרומת הדשן וע' בתשו' מעיל שמואל בלקוטיו אות ס':

דף י.
תוד"ה הכל מודים וכו' וא"ת ואמאי לא נקט יצא היינו דהו"ל למנקט יצא כולו, וכ"כ להדיא בבה"ז, אבל תמהני דהא אמרינן לעיל ה' ב' דביצא כולו לא אמר רבי עקיבא דבזריקה מועיל ליוצא, וא"כ באמת מועלים בו וצלע"ג:
בא"ד מיהו קשי' דבמתני' תנן וכו' וה"נ בבשר קדשי קדשים מ"ש. תמהני הא כבר ביארו החילוק דבין נהנה מאפר תפוח לנטמא דהתם כיון דצריך להוציא בגדי כהונה הוי עבודה ולא נעשה מצותה, אבל שריפת בשר פסול לא הוי עבודה, וא"כ מה חזרו והקשו ממתני' דהא במתני' דמחסר' הרמת הדשן לרב, והוצאת הדשן לר"י מחסר' עבודה משא"כ שריפת בשר שנטמא וצלע"ג:

דף יא:
תוס' ד"ה תורים וכו' כל היכא דקתני אין מועלין. עי' ע"ז מ"ב ע"ב וצ"ע:

דף יב:
תוס' ד"ה חלב וכו' כמו וכו'. כעין זה כתבו תוספות גיטין דף פ' ע"ב ד"ה זו וש"נ:

דף יג.
תוד"ה אבל ואין יד להקדש. והרמב"ן בחדושיו לב"ב דף ע"ט כתב ע"ז וז"ל אי נמי קני לה אין מעילה בזכייתה, עכ"ל. כוונתו דבמה דקדוש ממילא אין מעילה דהא אפילו בגידולי הקדש למאן דס"ל דאין מועלין אף דמ"מ הקדש זכו בגידולים מ"מ אין בו מעילה, ועד כאן לא פליג ר' יוסי וס"ל דיש מעילה בגידולין אלא משום דינקי מהקדש אבל במה שחצר הקדש זוכה מודה דאין מעילה בזכייתה. וכן ראיתי אח"כ מפורש בשיטה מקובצת:
עיין בתויו"ט שהקשה גם כן הא לא גרעה משליחות ותי' דגזבר הוא ג"כ שליח ואין שליח עושה שליח עיי"ש, ולכאורה דבריו תמוהים דבכל התורה שליח עושה שליח. ונראה עפ"י דברי המ"ל רפ"ו מהל' גירושין דגרסינן בירושלמי אמתני' האשה שאמרה התקבל ר"א שאל חצירה של שליח מהו שתעשה כידו ונדחק המ"ל בפירושו, ונלענ"ד יש לומר כיון דקיי"ל בב"מ דלא ילפי' קטן מקטנה ואם כן חצירו של איש לא אתרבאי מידו רק מדין שליחות, א"כ י"ל כי היכי דכתבו פוסקים והובא בטור אה"ע סימן קמ"א דשליח

קבלה אינו יכול לעשות שליח לקבלה דשליח דידה הוי רק מילי דאינו מוסרת לו דבר ולא ממסרי לשליח, א"כ ה"נ בזורק גט לחצירו של שליח לקבלה י"ל דלא מהני מדין שליחות דהא אין ש"ק יכול לעשות שליח, ומספקא לר"א אם בגברא ג"כ חצר משום יד כדס"ל לסוגיין לחד לישנא דפליגי אם ילפי' קטן מקטנה וס"ל דילפי' וא"כ ה"נ בהקדש דאם נימא דגזבר שם שליח דהקדש והחצר שליח של גזבר א"י לזכות להקדש דכל זכיי' הוי כמו שליח קבלה דאין שע"ש כיון דלא נמסר לשליח ראשון שום דבר, ועולים דברי תויו"ט כהוגן אם כי רחוק בכוונתו:

ובעיקר הקושי' נראה דל"ק למ"ש הנ"י דא"י לזכות במציאה דהוי תופס לבע"ח ה"נ בהקדש כן דאין יד להקדש א"י לזכות מדין שליח דהוי תופס לבע"ח. ובזה מיושב קושי' תוספות בב"ב דף ע"ט ד"ה ור"א סבר וכו' תימה דלא חשיב ראב"ש וכו' וי"ל אף דאביי הקשה כן לרבה והוכיח דבבור ושובך פליגי מ"מ לא ס"ל דטעמא דראב"ש כר"מ דאדם מקנה דשב"ל אלא דסבירא ל' דמדין חצר הוא ור"מ ור"י פליגי אם מילי ממסרן לשליח, אף דהוי תופס לבע"ח י"ל דאביי ס"ל דתופס לבע"ח קונה וטעמא דרבנן גבי מי שלוקט פיאה משום דגזה"כ לא תלקט לעני היינו בשביל עני כדס"ל לאמימר בגיטין דף י"ג, אבל רבה סבירא לי' לנפשי' תופס לבע"ח לא קני והוכרח לומר בעובר דרך חצירו ופליגי באם אדם מקנה דשב"ל, ונראה דמוכח כתי' ב' הנ"ל משום תופס לבע"ח דאי כתי' ראשון משום מילי יקשה אמאי צריך הגמרא שם לומר דראב"ש ס"ל כר"מ דאדם מקנה דשב"ל ומיירי בעובר דרך חצירו לוקמא דטעמא דראב"ש דחצירו קונה מדין שליחות ובהא פליגי דרבי יוסי לשיטתיה דס"ל מילי לא ממסרו וראב"ש דס' כר"מ בגיטין דמילי ממסרי' וקונה ההקדש המים והיינו מדין חצר א"ו כאידך תירוצ' הנ"ל מטעם תלב"ח ומדין יד ל"ק דאין יד להקדש:

תוד"ה אתיא תדע מדאצטריך לכתוב ולא תגוז וכו' ואמאי צריך תיפוק ליה מדאמר וכו'. קשה ליה הא מקרא דתזבח ולא גיזה הוי לאו הבא מכלל עשה דלא לקי, אלא טעמא דלקי על גיזת פסולי המוקדשים שנפדו דאהדריה לאיסורא קמא דלענין גיזה קיימי בלאו דלא תגוז וכמ"ש תוס' בכמה דוכתי, וא"כ צריך קרא דלא תגוז למלקי עלה, וצע"ג. אח"ז מצאתי בעזה"י שעמד בזה המ"ל:

דף יד.

תוד"ה שבאשרה וי"ל דלעולם ידע שפיר וכו' אמאי בהקדש יותר משל אשירה. תמוה לי הא מצינו בסוגיא דביצה דף ל"ט ע"א מ"ש שלהבת הקדש דאיסורא ומ"ש דע"ז מותרת ע"ז דמאיסא ובדילא אינשי לא גזרו, הקדש דלא מאיסא גזרו, וא"כ כי היכי בין גזירה

דשלהבת אטו גחלת בין ע"ז להקדש, ה"נ בגזירה דקנים דמעלמא אטו קנים [דהקדש] ובע"ז דף מ"ב ע"ב כ' רש"י שם הך חילוק, (ולא הביא ראיה מסוגיין), וזהו לפי הסוגיא אבל כפי הסוגיא דהכא... תוס' נקטו זה לקושיא דמ"ש הקדש מע"ז והא באמת מוכרח דיש חילוק לענין שלהבת וצע"ג:

דף טו.

א"ר ינאי מחוורתא. עיין זבחים דף מ"ה ע"א תוספות ד"ה רואה אני:

שם אילמא בקדשי בדה"ב כו' (עי' חי' רמב"ם פ"ג ממעילה):

תוד"ה ואפי', ושמא קסבר קדשי ב"ה לא היו בכלל העמדה. ק"ל איך פרכי' בטענת שמא ומה דוחק לומר דר"י ס' כת"ק בתמורה דף ל"ב וקיי"ל כן דקדשי ב"ה בעי העמדה והערכה:

בא"ד דהעמידן מחיים. עיין חולין קל"ה ע"א תוס' ד"ה והא וצ"ע:

דף טז.

ועוד תניא חצי זית פרה. ק"ל כיון דקתני בין בחיים דהיינו [משניהם] מחיי' דמצטרפי' וע"כ לענין בשר מן החי ואתי' ע"כ כר"י דאמ"ה נוהג בטמא וא"כ אמאי במיתתן מצטרפי' הא להדיא ס"ל לר"י בחולין ד"ק ע"ב דנבילה אין חל על בהמה טמאה, וכן במה דמשנינן א"ל ר"א האי תנא ס' אחע"א, והא ר"י ס"ל דנבילה אין חל על הטמאה, ואפשר דהברייתא ס"ל כוותי' דר"י בחדא דאמ"ה נוהג בטמאה, ופליג עלי' בחדא (וס"ל דאמ"ה נוהג בטמא), או אפשר דהברייתא כר"א דס"ל דאמ"ה נוהג בטמאה:

ומ"מ ק"ל במה דפרכינן לרב מברייתא זו הא מ"מ מצינו ברייתא דחולין הנ"ל דר"י ס' דאמ"ה אין נוהג בטמאה וא"כ יסבור רב כר"י וצ"ע:

בסוגיא הנ"ל ק"ל דאמאי אין מצטרפין לרב נהי דס"ל דנבילה על טמאה דאין איסור חל ע"א הא מ"מ בזה דאוכל רק חצי זית מנבילה טמאה וע"י צירוף חצי זית מנבילה טהורה הוא זית אמאי אינו חייב [ע"ז] משום נבילה, הא מצד טומאה הוא רק חצי שיעור דחייל עלה איסור לאו, ולמש"כ תוס' שבועות ובחולין דף ק"ב ע"ב ד"ה שאין בו כזית דעל חצי שיעור חייל, ולחלק דדוקא בנשבע שלא לאכול חצי שיעור נבילה וכן באמ"ה על טריפה שאין בו [כזית בשר] דהאיסור השני הוא על אותו עצמו ולא בצירוף ממק"א, לא ידענא מקום לחלק בזה וצ"ע:

תוד"ה מיתיבי, דאף באבר שלם אם חלקו מבחוץ, ק"ל הא התם הטעם דבשעת אכילה צריך להיות אבר, וא"כ ממילא באכל ב' איברים מב' בהמות וכל אחד אין בו רק חצי זית בשר גו"ע דמצטרפי' דהא מקרי אמ"ה אלא דאינו חייב על פחות מכזית ומצרף שניהם

לכזית, וא"כ י"ל דהכא מיירי מזה דאכל מפרה אבר שלם שהוא חצי זית ומגמל אבר שלם שהוא חצי זית דמצטרפי'. וצ"ע:
באו"ד וכ"ש כזית משני אברים כו'. עי' תו' חולין ק"ג ע"ב ד"ה חלקו מבחוץ כו' ונראה לפרש וכו', ונ"ל לכאורה לדבריהם יהי' הדין בהאוכל ב' איברים שלמים ובכל אחד חצי זית דמצטרף ללקות כיון דכל אחד שם אבר עליו ובשניהם הוי כזית אבמ"ה, אמנם זה נסתר מדברי תוס' ד"ה מיתיבי וצ"ע לדינא:
תוד"ה ור"י היא כו'. (עי' חי' חולין ק"ב ע"א ברש"י ד"ה רישא):

דף טז:

לוקה עליו בכזית. עיין מסכת ע"ז דף ס"ט ע"א ברש"י ד"ה אמרטוטי וביבמות דף קי"ד ע"ב תוס' ד"ה משום ובכריתות דף ד' ע"ב ברש"י ד"ה לאכילה:

דף יז.

מתני' טומאתו ולא שיעורו כגון נבילה ושרץ דטומאתן שוה דתרווייהו הוי טומאתן עד הערב כ"כ רש"י והרע"ב, והיינו אף דטומאתן חלוקה דשרץ אינו מטמא במשא ונבילה מטמא במשא כיון דהמשך זמן טומאתן כהדדי מיקרי טומאתן שוה. אבל בהרמב"ם פ"ד הי"ב מהט"א מבואר דזה מיקרי ג"כ אין טומאתן שוין כיון דחלוקים לענין משא, וטומאתו ולא שיעורו היינו בשר המת והרקב שלו. וכן מבואר בתוס' בשמעתין:
תוס' ד"ה דכתיב וכו' מייתורא דוי"ו. במדרש רבה פ' ח"ש פ"ס רשב"י אומר טמא הטמא ר"א בן יוסי אומר זה וזה. ועיין מנחות דף נ"א ע"ב תוספות ד"ה וי"ו:

דף יז:

אבל לענין אכילה מצטרפין. עיין שבת דף ע"א ע"א תוס' ד"ה מב' מינים. ושם דף פ"ט ע"ב תוס' ד"ה אסורין. ועי' זבחים דף ע"ח ע"א תוס' ד"ה הפיגול. ערלה פ"ב משנה י"א בר"ש:

דף יח.

תוד"ה תני. עי' תוס' בע"ז ס"ח ע"ב ד"ה ר"ש, תוכן דבריהם דהסוגיות לכאורה סותרות זו את זו, ואלו בע"ז משמע דאין מצטרפין דקאמר ר' שמעון היינו דלא מצטרפין לאיסור, ואילו במעילה משנינן דאין צריכין לצירוף. ותירצו דמתני' דמעילה מיירי בבעין (ולשון תוס' שם היינו מתניתא דהתם דמס' ערלה, לענ"ד ט"ס וצ"ל מעילה) ובע"ז קאי על מתני' דערלה דמיירי מצירוף לאסור הקדירה דיש שיעור ביטול לגבי ערלה לחוד ולגבי כלאים לחוד, ובזה מה דאמר ר' שמעון אין מצטרפין לא שאין צריך לצירוף דהא בתערובות ל"ש מדין כל שהוא למלקות, והיינו דרבינו יקיר הוכיח מזה דבתערובות לא ס"ל לר"ש

כ"ש למלקות, והן הן דברי התוס' מעילה, ותוס' דחה דהכא שאני דיש שיעור ביטול ופשיטא דגם לר"ש יש דין ביטול:
עכ"פ מוכח דמתני' דמעילה מיירי בבעין ודברי הרע"ב במעילה תמוהים דאם בתערובות ויש שיעור ביטול א"כ [מאי] פריך עלה הסוגיא דשם, וזה אינו תלוי בשיטת רבינו יקיר, דהא גם לתוס' כיון שיש שיעור ביטול ל"ש כ"ש למלקות, דהא האיסור נתבטל:

דף יח:

ובתלוש מן הקרקע. עיין זבחים דף מ"ה ע"א תוספות ד"ה דומיא:
מבואר רפ"ה דמעילה דבדבר שאין בו פגם אם נהנה בשוה פרוטה מעל, אבל בדבר שיש בו פגם לא מעל עד שיפגום שוה פרוטה ויהנה ש"פ, ועיין בתוס' שם דהיסוד דודאי בזוכה ע"י קנין להחזיק לעצמו או נתן לחבירו מעל דהוי שינוי רשות ופגם בכולו אלא דבשימוש בלא קנין בזה יש החילוק דבדבר שיש בו פגם לא מעל עד שיפגום ש"פ ויהנה שוה פרוטה, והנה בההיא דחמץ של הקדש לכאורה ג"כ קשה כיון דאגבהה מיד מעל. וע"כ דמיירי ג"כ בתחב חבירו, והיינו שחבירו היה מזיד דלא נתחלל הקדש על ידו ולא נפיק לחולין, דאף כיון דלא אהדר הוי מזיק, מ"מ עדיין לא מעל עד שיבלע ויהנה, ואולם לשיטת הריצב"א דפה הוי קנין בזה קשה בגחין ואכיל או שחבירו תחבו לפיו ברצונו מיד כשבא לפיו מעל בקנין פה, ואי דתחב לו חבירו לאנסו עד דמצי לאהדורי ע"י הדחק, עדיין קשה בממנ"פ אי ממאס עד דאין בו ש"פ ולא מעל אז בקנין פה גם בבליעתו לא מעל דהא לא פגם בש"פ דאף אם היה מהדר לא היה ש"פ דדוקא בהדיוט חייב משום נהנה כיון דחבירו חסר מעט אבל במעילה דליכא משום ההנאה לחוד רק ע"י פגם בש"פ והא הכא ליכא פגם ש"פ אע"כ דמשכחת בלא ממאיס, ובאמת חל אז מעילה בעידן דיכול לאהדורי ולא אהדר דהוי קנין פה ומ"מ אמרינן ביה קלב"מ כיון דבליעתו מיד אח"כ הוי כמו בב"א ומוכח היטב סברא זו דמקרי מיתה וממון באים כא' ודוק:
ואבאר יותר דלכאורה יש לאוקמי בפשוטו, למה דאיתא (דף יט ע"ב) נטל אבן וכו' מ"ש חבירו אמר שמואל בגזבר וכו' מבואר דהגזבר אינו מועל בנטילתו לעצמו עד שיהנה ממנו, וא"כ י"ל דהאוכל חמץ מיירי בגזבר ולא מעל עד דיהנה דהיינו בליעתו וחיוב מעילה וכרת באים כאחד:
אולם נראה דתליא בזה, דהנה מדברי תוס' קידושין (דף נה וכן בב"מ דף צו) נראה דס"ל דטעמא דגזבר לא מעל עד שיהנה דמעילה תלי רק במה שמתכוין להוציא מרשות לרשות כגון דסבר שהוא חולין של חבירו דרוצה להחזיק לעצמו ולהוציא מרשות חבירו לרשות עצמו או להשתמש בו דהוי שולח יד, וכן בסובר שהוא שלו ונותן לחבירו דמוציא

מרשותא דידיה לרשות האחר, אבל היכא דאינו רוצה להוציא מרשות לרשות אינו מועל בנטילתו עד שיהנה, וכגון דראובן סבר דהוא ממונו של שמעון ונתנו לשמעון לא מעל, מש"ה בגזבר דסובר דהוא של חולין ומעות דידיה הוא ונוטלו לעצמו אין דעתו להוציאו מרשות לרשות מש"ה לא מעל עד שיהנה, אבל נ"ל דתוס' במעילה לא סברי הכי ממה דכתבו בסוגיא הנ"ל (ד"ה נטל אבן) לפי שאינו מוציא מרשות הקדש בנטילתו שכל זמן שהיא ברשות הגזבר הרי היא ברשות הקדש עיי"ש, משמע דוקא בגזבר לפי דזהו מקום הנחת הקדש וכל היכא דאיתא ברשות גזבר והוי ברשות הקדש ולא יצא מרשות הקדש לרשות אחר, אבל אם היה ההקדש ביד אחר והיה סבור שהוא שלו ונטלו לעצמו מעל, וביותר נ"ל לדייק ממ"ש תוס' (דף כא ד"ה הבא לי מן החלון) פי' לכשיוציא בעה"ב שהוא מסתמא הגזבר, כוונתם מדקאמר בעה"ב ולא קאמר המשלח משמע דהחלון והדלוסקמא הם בבית המשלח ומש"ה קורא אותו בעה"ב ממילא מסתמא הוא הגזבר דמסתמא מונח מעות ההקדש בבית הגזבר, ובזה יקשה איך תלי הדבר שהבעה"ב הוא הגזבר הא ממנ"פ אם השליח חשב שהמעות חולין והם של בעה"ב הזה אף אם הוא אינו גזבר במה השליח מעל, הא לא רצה להוציא המעות מרשות לרשות רק ליתן לזה את שלו, ואם השליח חשב שהמעות של איש אחר אף אם הבעה"ב הגזבר הא מ"מ השליח חשב להוציא מרשות אחר לרשות הבעה"ב והו"ל לתוס' לקבוע דבריהם על הרישא דבעשה שליחותו הבעה"ב מעל, דאם הוא הגזבר לא מעל עד שיוציא, וגם בזה מה לי אם הוא הגזבר כיון דהמעות שבחלון היה בביתו והיה סבור שהוא שלו אינו מועל ולא תלי כלל בגזבר, ומה דאמרינן באבנים המסורות לגזבר היינו דמכח זה מונחים אצלו והיה סבור שהוא שלו לאפוקי אם היו מונחים ביד אחר והיה נוטלו דהיה רוצה ליטלו ולהחזיק בשל אחר, אבל לא תלי בגזבר או לא (וכמ"ש להדיא המ"ל פ"ו ממעילה) א"כ מה זה דדייקו תוס' שהוא מסתמא גזבר, והיינו ע"כ כיון דמונחים אצלו מסתמא הוא גזבר, ומה צריך לזה, הא בלא"ה כיון דמונחים אצלו והוא סבור שהוא שלו לא למעול, ע"כ דתוס' במעילה ס"ל דגזבר דוקא דבנטילתו אינו מוציאו מרשות הקדש, דרשותו הוא רשות הקדש (וכמו שהוציא המ"ל שם מדברי תוס' פרק השואל). וכיון שכן י"ל דהריצב"א ס"ל כדברי תוס' מעילה הנ"ל דתליא הכל בגזבר דרשותו הוא רשות הקדש, וכן נראה מדברי הר"ן נדרים (דף לד ע"ב) וא"כ י"ל דזהו רק בגזבר שנטלו וטלטלו ממקום למקום דשייך לומר דג"ז מקומו דהקדש ובכ"מ שמונח בביתו מקומו דהקדש הוא, אבל אם הוא בפיו ובפרט במקום דא"א לאהדורי כ"א ע"י הדחק ל"ש לומר דבמקום זה הוא מקום הראוי שיהא מונח ההקדש, דודאי אין ראוי להגזבר להניח ההקדש במקום הזה

ושפיר יקשה כנ"ל, דהא כבר מעל קודם בליעתו אע"כ דמ"מ מקרי מיתה ותשלומין כאחד. (וע"ע בחי' פסחים כ"ט):

דף יט.

רש"י ד"ה עד שיצא וכו' עד שיביאנו לעזרה. עיין חולין דף קל"ט ע"א ברש"י ד"ה דמיחסר:

דף כ.

תוד"ה נתנה לבלן כדאיתא בבכורות כו'. [בתויו"ט כתב והתו' לפום ריהטייהו לא דייקי דנסבי דרשא לעמיתך לישראל בחדא ולעכו"ם בחדא. וההיא לר"ל היא דאמר משיכה מפורש מן התורה בישראל] לא זכיתי להבין עומק דעת התוי"ט בזה דהא הך דרשא דדרשינן בבכורות לעמיתך לישראל בחדא מפורש שם דזהו בין לר"ל ובין לר"י דלר"ל דישראל במשיכה הוי המיעוט דלעובד כוכבים בחדא אחריתא דהיינו כסף. ולר"י דלישראל בכסף דרשינן לישראל בחדא דהיינו כסף ולעובד כוכבים בחדא דהיינו משיכה. ודברי תוספות פשוטים:

דף כא.

מתני' חנוני מעל לכשיוציא. אבל מקודם אינו מועל בקבלת המעות וזוכה בו כיון דאיכא דעת נותן שמוציא מרשותו, אינו מועל המקבל במעשה קבלה דיכול לומר דאיסורא לא ניחא לי דלקני וכדאיתא בנדרים דף ל"ה. ואולם קשה לי אמאי שאל רב אחא בריה דר"י לר"א הכין הא כך מפורש הכא במתניתין דהמקבל אינו מועל בקבלתו. וצ"ע:

שם נזכר בעה"ב ולא נזכר שליח השליח מעל. אף דהוא עושה בשליחות הבעה"ב, מ"מ כיון דהבעה"ב נזכר ואינו מועל, תו הוי כמו בכל מילי דאין שליח לד"ע, דהגזה"כ הוי רק היכא דיש מעילה להמשלח. רש"י קדושין ד"נ ע"א. וזהו רק להסוברים דבשוגג ג"כ א"ש לד"ע. אבל להסוברים דבשוגג גם בעלמא יש שליח לדבר עבירה עי' בתוי"ט ריש פרקין א"כ ליתא להך טעמא, ונ"ל כמ"ש רש"י חגיגה דכשנזכר אנן סהדי דלא ניחא ליה עוד בשליחותיה ומבטל השליחות:

מ"ש בני הרב נ"י להוכיח דהרמב"ם סבר כהטור סי' קצ"ח דבלוקח מטלטלים במעות המעות הן בהלואה ממש אצל המוכר, וממילא אם קידש בהם אשה מקודשת, והיינו מדברי הרמב"ם ספ"ט ממעילה במפקיד מעות מותרים לחנווני דלא מעל, והכ"מ כתב דהוציא הרמב"ם כן מההיא דפ"ו בקנה ממעות הקדש, והא שני ושני, דבמותרים קנאם החנווני למ"ש הש"ך סי' רצ"ב דאף אם הם בעין א"צ להחזיר אותן המעות דוקא, ולענ"ד מלבד דדברי הש"ך תמוהים במה דהוציא כן מתוס' דהם לא כתבו רק לר"ה דאמר אפילו

נאנסו ומעל הגזבר מיד, ע"כ משום דנעשה החנווני לוה, אבל לר"נ דנאנסה לא דלא נעשה לוה, י"ל דצריך להחזירו בעין, גם אף להש"ך הא בודאי לא נעשה לוה וקנאם החנווני, דא"כ אמאי אינו חייב באונסים, הא שלו נאנסה, א"ו דלר"נ כ"ז שלא הלוה אותם לעצמו אינו נעשה לוה אלא כיון דבזו הרגע דבא המפקיד עדיין היה יכול ללותם, מש"ה בזה שאינו רוצה להחזירם הוי כלוה אותה לעצמו באותה שעה ובאים כאחד, וא"כ אם נדמה לוקח לזה היינו ג"כ דיש לו רשות להוציא ולהלוותם לעצמו, וכ"ז שלא שימש בהם אינו לוה, ואינו חייב באונסים, והיכי דבא הלוקח ותובעו מעותיו א"צ להחזירם בעין, ואם קידש בהם מקודשת, דבזה המעשה לוה אותם לעצמו, והיינו קודם קבלת מש"פ מיד שחזר המוכר פקע זכותיה מלהלות המעות לעצמו, דעל שעה זאת לא הרשהו הלוקח, והראיה במעילה שפיר ממה דלא מעל מיד כשנתן לו דהיינו קודם חזרה, דזה דמי למותרים:

גם לבנות דיק על דברי הכ"מ אלו, אני בעניי לא זכיתי לעמוד בסוד קדושים דברי הכ"מ בזה, דהא לענין דלא מעל הגזבר קודם שיוציא א"צ לראיה, דהא להדיא מפורש כן בסוגיא דבב"מ דלר"נ מעל עד שיוציא החנווני, אלא דקשה על מה דפסק הרמב"ם דאף לאחר שיוציא החנווני לא מעל הגזבר, וכדמפורש להדיא בקושיית הכ"מ, א"כ מה תירץ דהרמב"ם דחה לברייתא זו מההיא דפ"ו בקנה מעות הקדש, דלמא גם התם אחר שיוציא הספר מעל הגזבר, ואם נדחוק מדלא קתני בברייתא דנתן לספר לא מעל עד שיוציא, משמע דאף אח"כ לא מעל, [וסוף דברי הכ"מ אין מורין כן במ"ש, ועתה סובר רבינו דממתני' דנתן לספר מוכח דהיתר תשמיש לא מייתי לידי מעילה דהא אין אנו רוצים בזה ראיה רק על אחר שיוציא], ואם הדבר כן, א"כ מה הקשה בני מעכ"ת נ"י דשני ושני, דבחנווני קנה המעות, וכי קנין המעות יועיל דיוציא הגזבר אחר שיוציא, אדרבא אם לא קנה המעות ראוי יותר שהוצאה זו היה בשליחותו ובהרשאתו ואם קנה יותר מסתבר דלא הוי שלוחו אלא שמוציא את שלו:

ובעיקר קושיית הכ"מ, ראיתי כתוב ממני בגליון המשניות פ"ו ממעילה מ"ה לפיכך אם הוציא לא מעל, וכתבתי היינו ע"כ דלא מעל החנווני, דהא ברישא דצרורים דמעל היינו החנווני, ומשמע דמתני' בא לאורויי דמותרים קיל לענין מעילה דבצרורים מעל החנווני ובמותרים לא מעל, והא לענין הגזבר יהיה בהיפוך, בצרורים לא מעל הגזבר אחר דיוציא, ובמותרים מעל אחר שיוציא, ול"ש למתני דבצרורים לא מעל ובמותרים מעל, אלא משמע דגם הגזבר לא מעל, ומתני' פליג על הברייתא בזה, אלא דפרכת הש"ס לר"ה מברייתא דלענין זה דנפקא מברייתא דלא מעל מיד ליכא פלוגתא, ונקט יותר

הקושיא מברייתא דמפורש להדיא דלא מעל הגזבר, אבל לענין אחר שיוציא משמע ממתני' דמעילה דפליג עלה, ע"כ:

ומה דהניח הכ"מ בתיובתא על הרמב"ם פ"ו ממעילה הא מבואר בסוגיא דספר דלר"י דמעות קונות ד"ת מעל, לענ"ד י"ל במה שאמרתי בחידושי הר"ן לבב"מ [א"א ב"ה כבר נדפס בשם אמ"ו המחבר נ"י] ליישב קושיית תוס' ע"ז (דף ס"ג ע"א) ד"ה והא מחסרא דלפי דברי תוס' בב"מ (דף מ"ג) בתי' הב' ניחא דלר"י גבי ספר מעל משום היתר תשמיש דמוכר עייי"ש, וכתבתי על גליון ספר חידושי הר"ן וז"ל, השומע ממני קיצר בדברים, דבפשוטו אינו מספיק, דהא קיימא לן כר"נ דהיתר תשמיש לא מביא לידי מעילה, אבל כך אמרתי, די"ל דרבא דייק מהיא דנתן לבלן דספר לא מעל דמסייע לר"ל, י"ל דס"ל כר"ה דאפילו נאנסה דע"י היתר תשמיש נעשה כלוה ומעל, וכדמשמע בסוגיא דבב"מ (דף מ"ג) אמר לי' רבא לר"נ לדידך דאמרת נאנסה לא, משמע דרבא ס"ל כר"ה דאפילו נאנסה, וה"נ לר"י דמעות קונות יש להמוכר היתר תשמיש, ומיושב בזה קושיית תוס' על שיטת ר"ח כהן דס"ל דרב אשי בבכורות (דף ס') דגם בנכרי מעות קונות, איך יתרץ ברייתא דנתן לבלן משמע דלספר לא, והיינו די"ל דס"ל כר"נ דהיתר תשמיש לא מייתי לידי מעילה, וכיון דחז"ל הפקיעו הקנין לא מעל כמו באתנן וכקושיית תוס', וההיא ברייתא דלספר מעל י"ל דהיינו בנכרי, ובנכרי לא מצינו דתקנו חז"ל, והניחו על דין תורה דמעות קונות, או דהברייתא כר"ש דהלוקח א"י לחזור ונעשו מעותיו של מוכר ממש מש"ה מעל, ולפ"ז מיושבים דברי הרמב"ם דרבא ס"ל כר"ה מש"ה דייק דלר"י יהי' הדין דמעל, אבל אנן דקיי"ל כר"נ באמת לא מעל, עכ"ל בגליון, כן נראה לענ"ד:

דף כא:

תוס' ד"ה פרוטה וכו' ואע"ג דספיקא הוא. עיין סוטה דף י"ח ע"א תוס' ד"ה חזר:

בא"ד א"נ מטבע חשיב (עי' חי' תמורה דף ל'):

נדה

דף ב.

מתני' דיין שעתן. עי' מנחות י"ט ע"ב תד"ה כנגד:

רש"י ד"ה שמאי ולא אמרינן כי היכי דהשתא כו'. ר"ל דאין למידק מלשון דיין שעתן דהיינו יכולים להקל יותר, אלא כיון שהיה בדין להחמיר ואין מחמירין היינו דיין. הרמב"ן והר"ן הביא איזה מקומות בש"ס כזה:

בחדושי הר"ן כתב בחד תירוצא דלהכי לא מטמאין במעל"ע בספק טומאה ברה"י דמכיון דמסוטה גמרינן לא גמרינן רק היכא דהספק הוא בהמקבל טומאה כמו סוטה ולא היכא דהספק הוא בהמטמא:

וכתב ע"ז רבינו וז"ל צ"ע ממתני' פרק ו' דטהרות משנה ד' מבואר בספק על המטמא ברה"י נמי טמא, ואולי רק היכא דיש לומר חזקה על המטמא כ"כ ושם ליכא חזקה דגוסס הוא וניחא מ"ש תוס' צ"א ע"א ד"ה שיהיה אף אי איירי ברה"י כיון דאיכא חזקה בהמטמא אבל בשמעתין מבואר בתוס' דלא ס"ל כן רק כא"נ שכתב כאן וכ"מ בתוס' חולין דף ו' ע"ב ד"ה דלמא ודוק, ועיין תוס' לקמן י"ז ע"ב ד"ה ואין וכ"א ע"א ד"ה ורבנן: תוס' ד"ה מעת לעת וכו' וא"ת מאי שנא מכל ספק טומאה דברה"י טמא ודאי אף לחולין ולא מוקמינן בחזקת טהרה וכו' משמע דלרבנן וכו'. נראה ביאור דבריהם אף די"ל דשאני התם דבמקוה דאיכא חזקה להדי חזקה משום הכי טמא ודאי ולא צריך לרבנן לסברא דתרתי לריעותא אבל במקום חזקה י"ל דטמא רק ספק, מ"מ כיון דחזינן דרבנן ילפי מסוטה דספק הוי כודאי ולא ס"ל לחלק משום דהתם הוי רגליים לדבר כדס"ל לר' שמעון, וגם מצינו דבספק טומאה ברה"י ספק נגע טמא דילפינן מסוטה דאף במקום חזקה טמא, וע"כ כמ"ש תוס' בסמוך ד"ה והלל דגם בסוטה הוי חזקה דליכא טומאה ודאית, ממילא נלמוד ג"כ דאף במקום חזקה הוי ודאי טמא, דממנ"פ אם נחלק דבסוטה משום רגליים לדבר הוי הספק כודאי ממילא אף בלא חזקה ליכא ראיה דספק הוא כודאי, וכן אם נחלק דבסוטה ליכא חזקה דאתרע ממילא במקום חזקה ליכא ראיה דהוי ספק, א"כ ממילא מוכח דגם במקום חזקה הוי ודאי טמא. והא דהוצרכו תוס' להקדמה דאפילו במקום חזקה טמא ודאי ולא נקטו הקושיא כיון דחז"ל החמירו דמשום ריעותא דגופא אתרע החזקה א"כ הוי ספק בלא חזקה, דמ"מ י"ל כיון דמדאורייתא טהור משום החזקה, לא החמירו חז"ל לגרע החזקה רק לתלות, אבל לענין לשרוף אוקמי אדאורייתא, וכה"ג צ"ל לפי האמת לתירוצא דתוס' דלמפרע לא ילפינן מסוטה ולדעת המהרש"א זהו רק במקום חזקה אבל בליכא חזקה גם למפרע הוי ודאי טמא, א"כ הא דלקדשים רק תולין היינו דלענין לשרוף לא החמירו להפקיע שם החזקה. ובלא"ה ניחא דהא רצו להקשות דאפילו לחולין יטמא ודאי משום הכי הוצרכו להקדים היסוד דמסוטה ילפינן דאפילו במקום חזקה הוי טמא ודאי:

בא"ד וא"ת במעת לעת דקיל טפי וכו'. נראה כוונתם, אף דכבר תירצו דלמפרע לא ילפינן מסוטה, היינו לענין רה"י בזה אמרינן דהתורה חידשה רק דמעידן ריעותא יהיה הספק כודאי ואף במקום חזקה, אבל לענין למפרע דלא היה שום ריעותא קיימינן אדין

דאוקמי אחזקה, (ובלא חזקה שפיר ילפינן דהוי טמא ודאי לשיטת המהרש"א, ולשיטת המהר"ם לובלין אף בלא חזקה מ"מ כיון דעל אותה שעה לא הי' שום ריעותא הוי כמו שאר איסורין וטמא רק מספק דלא ילפינן מסוטה רק משעת ריעותא ואילך), ולזה הקשו דברה"ר כיון דאפילו משעת ריעותא ואילך טהור ואפילו בליכא חזקה מכ"ש למפרע דליכא ריעותא כלל. ועל זה תירצו דהגזיה"כ דברה"ר הוי ספק ריעותא כמו ודאי טהור, והיינו היכי דאפשר דטהורה אבל אם עתה בודאי טמאה ואנו דנין למפרע הוי כשאר איסורין דבמקום חזקה טמא, ובליכא חזקה הוי ספק. (ואפילו להמהרש"א הנ"ל דבליכא חזקה טמאה ודאי היינו ברה"י דעשאה התורה ספק לודאי אבל ברה"ר הוי רק כמו שאר איסורין) דרך כלל דברה"י עשא' התורה משעת הריעותא הספק כודאי טומאה, וברה"ר הספק כודאי טהורה, אבל היכי דהשתא בודאי טמא והספק על למפרע היכי דאיכא חזקה גם ברה"י טהור ובליכא חזקה גם ברה"ר טמא מספק, וברה"י להמהרש"א טמא ודאי ולמהר"ם לובלין ספק:

ואולם עדיין יקשה נהי דמה דפרכינן לקמן על רבנן דמקוה [ג' ב] אי מה התם ברה"ר טהור, י"ל דהפירכא אף דהמקוה עתה בודאי חסר ואנו דנין על למפרע, מ"מ עכ"פ יהיה רק ספק ולא ודאי וכנ"ל, אבל יקשה על ר' שמעון דס"ל ברה"ר טהור הא למפרע לא ילפינן מסוטה, וכיון דליכא חזקה דהא איכא נגד חזקת מקוה חזקת טומאה וא"כ יהיה ספק כמו שאר איסורין, ואי דס"ל דחזקת מקוה דהוי חזקת הגוף עדיף מחזקת מקוה [צ"ל מחזקת טומאה], גם ברה"י יהיה טהור דהא למפרע במקום חזקה לא ילפינן מסוטה, וצ"ע:

בא"ד הוו להו תלתא והוי רה"ר. עי' סוטה כ"ח ע"ב תד"ה ברה"ר:

בא"ד וי"ל דאף ברה"ר לא נטהר בקדשים וכו'. עי' טהרות פ"ה מ"ז בר"ש:

בא"ד אלא טומאת מגע ולא טומאת ראייה. עי' לקמן י"ז ע"ב תד"ה ואין שורפין, ולקמן כא ע"א תד"ה ורבנן:

בא"ד כאינה בדוקה דמיא היינו להלל. כאן שייך הגליון אך קשה וכו':

תוס' ד"ה והלל וכו' לא מסוטה גמרינן אלא דמוקמינן כל א' בחזקת טהרה וכו'. עי' לקמן ס' ע"א תד"ה באנו:

בא"ד וא"ת א"כ היכי ילפינן מסוטה דספק טומאה ברה"י טמא אפילו איכא חזקה, הא בסוטה אתרע חזקה, ותירוצם מוקשה מאד. ונ"ל דהא מבואר בסוטה (דף כט) דדרשינן הקרא והבשר כל טהור טהור ודאי הוא דיאכל אבל ספק טהור לא יאכל, א"כ מזה שמעינן דאף באיכא חזקה ספיקו אסור, אלא משם לא ידעינן דספיקן כודאי, די"ל

דהקרא קאמר דודאי טהור יאכל וטהור ספק לא יאכל מספק, אבל לא הוי ודאי וא"כ י"ל כיון דעכ"פ ידעינן דלא אזלינן בתר החזקה, שוב ילפינן מסוטה דספיקו דינו כודאי, דבזה ל"ש לחלק דבליכא חזקה דספיקו כודאי ובאיכא חזקה ספיקא אסור מספק, דזה אין סברא לומר דהחזקה יעשה אותה לספק, דממנ"פ אם ניזל בתר חזקה יהי' ספיקו טהור וכיון דטמא מספק ומסלקי להחזקה הוי כמו אין לו חזקה, ואי דא"כ הו"מ לומר הצריכותא בסוטה, דאי מסוטה הו"א דדוקא בליכא חזקה, זהו אינו קושיא כ"כ, דבלא"ה הו"מ לומר צריכותא אחרת, כמ"ש תוס' חולין (דף ט' ע"ב):

מה דנדחקו התוס' כיון דספק טומאה ברה"ר אף בלא חזקה, וע"כ משום דסוטה לא מקרי חזקת טהרה כיון דאיכא רגלים לדבר, א"כ מנ"ל דספק טומאה ברה"י טמא אף במקום חזקה, היה נראה לענ"ד דהא מדרשא דרב גידל, והבשר כל טהור טהור ודאי יאכל אבל ספק לא יאכל, מוכח דאפילו במקום חזקת טהרה אסור דהא לגברא יש לו חזקת טהרה, אלא דמהתם לא ידעינן דספיקו כודאי, דדלמא הקרא קאמר הא ספק יאכל מספק, לזה ילפינן מסוטה דספיקו כודאי וכיון דכבר ידענו מדר"ג דלא אוקמינן אחזקה לטהר ממילא אסור כודאי מכח הראיה דסוטה דזהו ודאי אין סברא דבלא חזקה הספק כודאי ובמקום חזקה הספק אסור מספק ולא כודאי, דממנ"פ כיון דלא אזלת בתר חזקה, ממילא הוי כמו בלא חזקה ונכון:

דף ב:

ומ"ש מחבית. עי' רפ"ג דתרומות ובר"ש שם:

דף ג.

משמשת במוך וכו' מ"ש מעכ"ת ראיה דלא כפירש"י [יבמות י"ב ע"ב ד"ה משמשות] מהיא דפרכינן דמשמשת במוך מא"ל, דדוחק לומר דמיירי בעברה ושמשה, באמת הוא קצת דחוק, אבל מ"מ לשיטת האחרונים ניחא דהא בקטנה לכ"ע מותר לשמש במוך כיון דאינה ראוי' להתעבר, א"כ י"ל היינו בקטנה היכי דהוחזקה לראות דמטמאה למפרע, [ובחידושי הר"ן נדה כתב אמה דפירש"י משמשת במוך ג' נשים משמשות במוך דלא פרכינן מג' נשים דהא בלא"ה בדידהו דיין שעתן אלא דפריך מנשים דעלמא עיי"ש, ולא ידעתי הא י"ל דפרכינן מדידהו דמשכחת בהתחזקה בראיות, ואף למ"ד דבמעוברת ומניקה דיין כל ימי עיבורן ומניקתן מ"מ פריך עכ"פ מקטנה] ואף לדברי הר"ן דפרכינן משארי נשים, מכל מקום יש לומר דמיירי בדרך היתר כגון באיילונית כיון דאינה יכולה להתעבר לא מקרי השחתת זרע וכנ"ל:

תוד"ה גמר סוף טומאה וכו' וי"ל דגמר מתחילת טומאה היכי דליכא חזקת טהרה, כההיא דתינוק דפ' בתרא וכו', לא זכיתי להבין, וכי התם יש קרא לטהר, אלא דגמרינן מסוטה, כמ"ש תוס' בלשונם דגמרינן מסוטה, וע"ז עצמו תקשי היכי גמרינן מסוטה, דש"ה דאיכא חזקת טהרה, וצריכים לומר כיון דקינא ואיסתרה אזדא חזקת טהרה, וא"כ ממילא הכא ניחא עכ"פ איך שייך דילפינן מההיא דתינוק, והתם בעצמו מנא ידעינן, ולא מצאתי במפרשים מי שעמד בזה, וד' יאיר עיני:

תוד"ה ושרצים. נפלא ממני מה דנקט [בכו"פ סי' קפ"ב] ליסוד פשוט דלב"ש אין כתם מטמא למפרע, דהא דעת רש"י ותוס' אינו כן, דהרי רש"י פי' במה דפרכינן והא איכא כתמים היינו דלא לטמא למפרע, והיינו דס"ל לרש"י דאין לדמות טומאה להבא לענין למפרע דדלמא רק לטומאת מעת לעת דקיל בזה סמכינן אטעמא דמרגשת בעצמה אבל לא לטהר לגמרי. לזה ס"ל לרש"י דפרכת הש"ס דבכתמים על כל פנים לענין למפרע נסמוך דמדלא ארגשה הוא מעלמא, הרי מפורש דלב"ש מטמא כתמים למפרע:

ואף לדברי התוס' דפרכת הש"ס דיטהרו הכתמים לגמרי דמדלא ארגשה מוכח דמעלמא הוא, מ"מ י"ל ג"כ דלב"ש כתמים מטמאים למפרע ממ"ש ד"ה ושרצים דמעלמא, וא"ת הא דתנן כתם שנמצא וכו' הרי דמפשט פשיטא להו דהך סתמא ג"כ כב"ש אתיא, ויצא להם כן מדפרכינן מ"ש ממבוי הרי דס"ל דהך מתני' אתיא גם כן כב"ש, א"כ ה"נ סיפא דהך מתני' הרי דא"א בשום אופן לומר דהך מתני' דנמצא כתם לא אתיא כב"ש, אע"כ למה דמשני מודה ב"ש בכתמים מ"ט בצפור לא נתעסקה א"כ דנין דהוא מגופה ממילא טמא למפרע דהא לא ידעינן אימת נכתם, וליכא צד קולא רק מטעם חזקה דהשתא ראתה, וא"כ כמו לשנוייא קמא דטעמא דב"ש מחמת חזקה, ואעפ"כ מטמא בכתם למפרע ומטעם שכתבו התוס' דלא פלוג בכתם בין לח ליבש ה"נ לאידך שנויא:

אלא דמהר"ם לובלין בחר דרך לעצמו דלב"ש לכל התירוצים אינו מטמא בכתם למפרע דאינו מחמיר בכתם מבראיה אבל מ"מ הא דעת התוס' אינו כן:

ומ"ש המהר"ם לובלין דלא חמיר כתמה מראיתה, זה איני, דהרי גם לב"ה יקשה דבראי' על החזקה לגבי בעלה ואינה מקולקלת למנינא כדאיתא בברייתא (דף וי"ו), וע"כ דכתם חמיר דל"פ בין לח ליבש א"כ ה"נ לב"ש:

ובאמת מה"ט קשה לי קצת בדברי תוס' ד"ה ושרצים דלקושייתם אמאי הקשו רק לב"ש הא גם לב"ה קשה דלגבי בעלה ל"ח דראתה למפרע ובכתם חיישינן, עכ"פ הרי דעת רש"י ותוס' דבכתם מטמא למפרע מכל מקום הוכחת הגאון הנ"ל לנכון דמאי הקשו תוספות הא יש לומר דנהי דבכתם מטמא למפרע היינו מחמת דלא פלוג בין לח ליבש,

אבל בראי' בלא ארגשה דלא שייך כן, בזה כיון דהוא דרבנן בלאו טעמא דאשה מרגשת לא מחמרינן למפרע דהוי ספק דרבנן:

אולם נראה דמעיקרא דדינא ליתא להוכחה זו דשפיר הקשו תוס' דע"כ ליכא למימר דבלא הרגשה כיון דהוי דרבנן הוי ס' דרבנן א"כ גם בהרגשה לא צריך לטעם הואיל ואשה מרגשת דמשמע דאתינן עלה דמדלא הרגישה מוכח דלא ראתה למפרע, הא בפשוטו הראיה דלמפרע דלא היתה בהרגשה הוי רק דרבנן, ואם כן מדאורייתא ליכא טומאה למפרע ולגבי דרבנן הוי ס' דרבנן אע"כ דמ"מ הו"ל להחמיר וא"כ שפיר הקשו תוס':

גם י"ל דלענין טהרות גם בלא ארגשה הוי דאורייתא לא מבעי' למ"ד מקור מקומו טמא דודאי בלי הרגשה טמא דלא גרע מדם מכה ודם ירוק [ומש"ה מיושב מה דקשה לכאורה בתוס' ר"פ הרואה דעדיין יקשה על תירוצם לס"ד דהש"ס מההיא דלעיל (דף ה') דאמר ר"י משום ר"ח בן אנטיגנוס הנשים שאמרו דיין שעתן כתמן כראייתן, ובזה דדנין דהשתא ראתה יקשה הא בלא הרגשה טהורה, אח"כ ראיתי דהקשה כן בסדרי טהרה, ולפי הנ"ל י"ל דשמואל ס' מקור מקומו טמא, ולענין טהרות גם בלא הרגשה טמא] אלא אפילו למ"ד מקור מקומו טהור י"ל דמ"מ דם נידה שנעקר מחיים טמא. והא הטומאה אף בלא הרגשה [אף דא"כ לפ"ז לא הקשו תוס' כלום ר"פ דם הנידה לר' דאמר וכו' הא י"ל דאיצטריך קרא לדם בלא הרגשה דאינו מטמא לאחרים דמ"מ לעצמו טמא. מ"מ י"ל דעדיפא מיניה משני דאיצטריך קרא לדם מצורעת] א"כ שפיר הקשו תוס' דתטמא למפרע דכיון דהדם טמא ממילא גם האשה נטמאה מהדם כשבא לבית החיצון, דהא בה"ס במשא מיהו מטמא והוי דאורייתא:

מה שהרבה מעכ"ת לתמוה בגיטין (דף ל"א ע"ב) חלוקים עליו חביריו דתנן מקוה שנמדד, והרמב"ם דפסק להההיא דמקוה שנמדד, ובפ"ז ה"ד מהל' מעשר פסק מצאן שאבדו הר"ז חושש לכל שהפריש ואינו מעשר ודאי, ואמאי לא הוי ודאי כמו במקוה ואם יש מקום לחלק ביניהם, אמאי אמרינן חלוקים עליו חביריו עכ"ד:

אין בזה סרך קושיא, דהרי בסוגיא ריש נדה פרכינן חביות אמקוה, דבמקוה הוי ודאי ובחביות הוי ספיקא, ואמרי' מאן תנא חביות ר"ש, ותמה הרשב"א שם על פסקי הרמב"ם דפסק להההיא דמקוה וגם ההיא דחביות, ועי' במ"ל סוף הלכות מקואות שהאריך ליישב דסוגיא הנ"ל קאי לל"ק דשם, אבל הרמב"ם פסק כלישנא בתרא, וללישנא בתרא אתיא חביות גם כת"ק, דרק בטמאה אמרינן דהוי ודאי, אבל לא בעלמא עיי"ש, וא"כ הא דאמרינן הכא בגיטין דחלוקים עליו חביריו דתני' מקוה שנמדד היינו אי לל"ק דהכל דומה למקוה יהי' הכא ודאי טבל למפרע, ואי לל"ב, עכ"פ הוי למפרע ספק כההיא

דחביות, וא"ל הכא תולין מעל"ע, ומוכח דחלוקים עליו חביריו, וא"כ להלכה דס"ל להרמב"ם דבחביות הוי ספק, ה"נ הוי ס' למפרע ואין תולין מעל"ע, ואין מקום לקושיות מעכ"ת נ"י דלפי דפסק הרמב"ם ההיא דחביות שפיר פסק הכא דכל מה שהפריש הוי ספק טבל, ועיקר הקושיא רק על הרמב"ם בההיא דחביות דמ"ש ממקוה, וזה כבר הקשה הרשב"א הנ"ל והמ"ל יישבו:

דף ג.

תוד"ה א"ב למרמא וכו', מה דהקשה דאם כן יקשה בסוגיא דקדושין דמאי פריך לשמואל, ממקוה, הא מכח רומיא דמקוה על נגע באחד בלילה מוכח דאם בעלמא ספק הוי במקוה ודאי, א"כ גם לשמואל ליכא קושיא:

לא קשיא מידי, דכך סברת תוס' דבנגעו דהוי ספק, היינו דאיכא חזקת חי, ולעומת זה הרי מת לפניך, מש"ה הוי ספק, מש"ה במקוה כשאנו דנין רק על המקוה, הוי ג"כ ספק, דנגד חזקת מקוה איכא חסר לפניך, וממילא שוב אזלינן בתר חזקת טמא והוי ודאי, משא"כ בההיא דשמואל פרכינן שפיר כיון דביומא דמשלם שית ליכא חזקה דנערות, ואעפ"כ הוי רק ספק מכח דבגרה לפניך, אם כן ממילא במקוה אף בלי חזקת שלימות הוי בגדר ספק, א"כ אף דאיכא לגברא חזקת טומאה נגד זה איכא חזקת שלימות ויהיה רק ספק וק"ל:

ובסגנון זה ישבתי היטב קושיית תוס' העצומה בקידושין שם ד"ה ושמואל מ"ש ממקוה, והיינו דלרב ליכא קושיא, כיון דחזינן היכי דליכא חזקה דמעיקרא כגון ביומא דמשלם שית אזלינן בתר חזקה דהשתא, הרי דחזקה דהשתא מקרי חזקה אלא היכא דאיכא חזקה דנערות אלים מכח חזקה דהשתא ממילא במקוה אמרינן דהוי חזקת טומאה נגד חזקת מקוה, והוי ספק השקול, שוב אזלינן בתר חזקה דהשתא, משא"כ לשמואל דלא ס"ל כלל לחזקה דהשתא, שפיר פרכינן ממקוה ודו"ק:

דף ד.

ור"י סבר מחזקינן. עי' טהרות ופ"ט מ"ט נמצא בגג המעטן טהור, וצ"ע:

שם מחט שנמצאת מלאה חלודה או שבורה טהורה, בהרע"ב פ"ג דטהרות פי' ולא אמרינן שמא כשהיתה שלמה נטמאה וכו', ותמוה לי דלפ"ז איך פרכינן עלה דמתני' ואמאי נימא האי מעיקרא מחט מעליא הוי והשתא הוא דמלאה חלודה, הא אנן אמרינן מעולם לא נטמאה, אע"כ דפירושא דמתני' כמ"ש רש"י דהמחט ידוע שנטמאה ונמצא עתה המחט על הטהרות והיא חלודה, לא חיישינן שנפלה על הטהרות קודם שהעלתה החלודה וטימא להטהרות, והוי כההיא מתני' דספ"ט דטהרות, וכ"כ הר"ש:

ול"נ שיש לפרש עוד דמיירי דנמצאת המחט חלודה באוהל המת ל"ח שמא בא המחט לכאן קודם שהיתה חלודה ונטמאה ולכשיחזור ויתקנה תחזור לטומאתה הישנה, ועלה פרכינן נימא כיון דמעיקרא מחט מעליא היה לא נשתנה לחלודה עד עתה, ואולי שזהו כוונת הרע"ב:

תוד"ה כי פליגי וי"ל דברה"י איירי. ונ"ל דמ"מ בטלטלוה מזוית לזוית אחרת ונמצא שם השרץ דאף ברה"ר מטמאי' הטהרות ששמשו בזוית השני כיון דבאותו זוית לא הוחזק הקופ' בדוק' אמרי' דכל משך היותו בזוית זו טמא כשעת מציאתו, דאל"כ היאך משכחת לא ראוה חי מבערב דהא ידעי' דהי' שעה א' חי בעולם, אע"כ כיון דבאותו מקום שנמצא מת לא הוחזק בחזקת חי כלל, ה"נ בקופה:

ואולם אני מסתפק באם הי' הקופ' בדוקה וטלטלוה מזוית לזוית ומשם עוד לזוית אחר ונמצא שם השרץ אם מטמאי' הטהרות שנשתמשו בזוית האמצעי כיון דבאותו זוית לא הי' בחזקת בדוק, או דאמרי' בממנ"פ אם נדון על המקום ולתלות הריעות' במקום ממילא מהראוי לטהר אותו זוית כיון דהריעות' נמצא רק בזוית האחרון, ואם באת' לטמא ולהחזיק ממקום למקום והיינו שלא לדון מקום מציאתו רק על שרש הטומאה ממילא מקרי קופ' בדוקה כיון דהי' בדוק שעה א' ועיין. ונראה דמוכח דמ"מ מטמאי' גם הטהרות שנשתמשו בזוית האמצעי ממה דפרכי' ותני עלה במקום מציאתן, והא פלוגתייהו דרבנן ור"מ ברה"ר כדאית' בתוספת' ורבנן מטמאי רק בלא ראוה חי מבערב, וא"כ שפיר קתני במקום מציאתן דוקא דאלו שלא במקום מציאתן כיון דבאת להחזיק ממקום למקום ממילא מיקרי ראוה חי דהא ידעי' דהי' חי' שעה בעולם. אבל ר"י מיירי ברה"י דגם בבדוקה טמא או באינו בדוקה ברה"י בזה מחזקי' ממקום למקום, אע"כ מוכח דגם בבדוק' ברה"ר ונמצא השרץ בזוית אחרת טמאי' הטהרות שנשתמשו בזוית האמצעי כיון דבאותו זוית לא הי' בדוק', ודו"ק:

דף ד:

רש"י ד"ה שהפריז שהגדיל והרחיב. כמו פרזות תשב ירושלים (זכריה ב') רש"י בב"מ סט ע"ב ד"ה מפרין:

דף ה.

כל הנשים כתמן טמא למפרע וכו'. ברמב"ם כ' למפרע עד עת הפקידה, נ"ל דנלמד זה מברייתא דף ו' ע"א הרואה דם מטמאה מעל"ע וכו' הרואה כתם מטמא למפרע וכו', מדלא נקט ג"כ בכתם לישנא דמעל"ע משמע דלמפרע היינו עד שעת פקידה, ומ"מ יש לדחות כיון דהך ברייתא אתי' כר"מ מדקתני דמטמא את בועלה למפרע והיינו כר"מ

דפ"ב דף ט"ו וכ"כ תוס' [ד"ה ר"מ], וכיון דר"מ מחמיר בכתמים יותר מבראיי' לענין למפרע דאף בנשים שאמרו דדיין שעתן כתמן טמא למפרע, מש"ה ס"ל ג"כ דחמיר יותר דמטמא למפרע עד הפקידה, אבל לדידן (די"ל) [דקיי"ל] כתמן כראייתן י"ל דגם לענין זה כראייתן דמטמא רק מעל"ע למפרע:

שם שאפילו סדינין שלה וכו'. בב"ח (סי' ק"ץ) דייק [דעל בשרה טמא] מלישנא דהש"ס אפילו סדינים מלוכלכים בדם, ואולם הש"כ שם דחה כיון דהטעם דבקטנה ל"ג ואוקמוה אדין תורה, ממילא גם בראייה מגופה בלא הרגשה טהורה:

ומה שדקדק שם בסדרי טהרה מדברי רש"י כדעת הב"ח דבעי דוקא דאפשר למתלי דמעלמא אתי, אינו ראיה, דהתם מיירי לענין טומאת מעל"ע בקדשים, ובזה אף בלא הרגשה טמאה עכ"פ טומאת ערב דקיי"ל מקור מקומו טמא, וממילא חיישינן ג"כ למפרע מעל"ע דאימור כותלי בית הרחם העמידוהו, ואף דכ"ז שהי' בכותלי בית הרחם הי' טומאת בית הסתרים דלא מטמא במגע, מ"מ הא כתבו תוס' (דף ע') דטומאת בית הסתרים מטמא גם במשא, ומיושב בזה קושית הס"ט שם (ס"ק ג') ד"ה והנה תוס' וכו', דהו"ל להש"ס ר"פ הרואה להקשות מדברי שמואל לעצמו דבפ"ק דכתמן טמא למפרע עיי"ש, ולמ"ש לא קשה מידי, דלענין טומאה לקדשים באמת גם בלא הרגשה טמאה מדאורייתא, ומש"ה הוצרך רש"י למנקט הטעם דתלינן דמעלמא אתי, אבל י"ל דמ"מ לבעלה אף בראייה דמגופה בלא הרגשה טהורה, אך אע"פ שאין ראי' מרש"י להב"ח מ"מ כיון דעכ"פ בגוף הדין צריכים אנו לטעמא דרש"י דתלינן דמעלמא אתי, א"כ י"ל דגם לבעלה הקילו רק מהאי טעמא, משא"כ בחזינן דמגופה:

ומ"ש הש"כ כיון דאוקמי אדין תורה ממילא אוקמוה בראי' ממש אינו מוכרח, דיש לומר כיון דגזרו חז"ל דדם שלא בהרגשה טמא אין חילוק בין קטנה לגדולה דמ"ש. ורק בכתמים מצאנו חילוק נכון כיון דאינה עלולה לראות רגלים לדבר דמעלמא אתי:

ובלא"ה תמיה לי על הש"כ דמאן לימא לן דשלא בהרגשה הי' וכי אמירה דקטנה מידי משא אית בה, והא כל דיני נידה וספירתה מדין עד אחד נאמן באיסורין כמ"ש תוס' ריש גיטין והא קטנה אינה נאמנת באסורי דאורייתא. (ועי' שו"ת סי' ס"ב):

תוד"ה הא שאר נשים. (ראינו להעתיק מ"ש רבינו בתשו' בזה"ל), מה דהעלה ידידי רומעכ"ת להתיר במעוברת שמצאה בבוקר בקומה כתונת מלוכלך בדם, ויש לה קביעות להלוך (גאלדני אדער) ששופעת מל' יום לשלשים יום, ועתה היא בתוך הזמן שלא בשעת קביעת הנ"ל, דיש לה להקל לתלות הכתמים בגאלדני אדער:

גם דעתי הקלושה מסכמת לדעתו הגדולה, ומה דפקפק מעכ"ת מתוס' (דף ה' ד"ה הא שאר נשים וכו') דלתירוצם שם דד' נשים חמירי מיש לה ווסת שלא בשעת ווסתה הרי דיותר היא בחזקת מסולקת שלא בשעת ווסתה מאשר היא בעת עבורה, אם כן אין למעוברת לתלות כנ"ל שהמכה עכשיו בחזקת מסולק, ולא מקרי יכולה להתגלע:

נראה לי דאין ראיה דהרי צריכים להבין למה דנראה מפשטות התוס' דמסקו דד' נשים חמירי יותר מיש לה וסת שלא בשעת וסתה הא קיימא לן ד' נשים דיין שעתן ואלו ראתה שלא בשעת וסתה קיימא לן דמטמאה למפרע, ולזה נראה דודאי ד' נשים מסולקות יותר אלא דר' דוסא ס"ל דאף במסולקות כיון דשינתה וראתה ממילא הוי חשש שראתה מעיקרא, דמה לי אם הי' השינוי עתה או מעיקרא אבל ראתה בשעת וסתה ס"ל לר"ד דראוי יותר לומר דעתה ראתה דלא הוי שינוי ממה דנאמר דמעיקרא ראתה דהוא שינוי מדרך ראייתה ואנן קיימא לן בד' נשים אף דעכ"פ ראתה בשינוי הרבה כיון דמסולקים הרבה אמרינן דיה שעתה, משא"כ ראתה שלא בשעת וסתה דאינה מסולקת כ"כ ורק ראתה בשעת ווסתה קיימא לן דיה שעתה כיון דעתה ראויה לראות אבל מעיקרא הוי שינוי, וקושיית תוס' בדרך זה כיון דמחמירין יותר לענין כתם שנמצא ביום ווסת לטמא למפרע ובד' נשים כתמן כראייתן הרי אף דיש סברה לתלות הכתם במעכשיו ולא למפרע בכדי שלא יהא ראייתה דרך שינוי מ"מ מחמירין בזה יותר מכתם של ד' נשים אף דהתם עכ"פ נשתנה סדרה, הרי דע"י דד' נשים מסולקים הרבה בדמים קיל יותר אפילו מיש לה ווסת בשעת ווסתה א"כ ר"ד דס"ל ראתה בשעת ווסתה דיה שעתה מסברא זו דאורח בזמנו בא, כ"ש דמיקל בד' נשים מחמת סברא דמסולקים הרבה:

וע"ז תירצו דבאמת יש לה ווסת ביום ווסת קיל טפי מסברא דאורח בזמנו בא אלא דלענין כתם החמירו משום גזירה אטו שלא בשעת ווסתה [ונ"ל להמתיק דבריהם דבכתם גזרינן היינו כיון דלפעמים הכתם יבש דידענו עכ"פ דמאתמול הוא וממילא ראוי לטמא עד שעת הכבוס כיון דעכ"פ מאתמול הוא והוא כנמצא שלא בשעת ווסתה, אבל בראיי' ל"ש זה], וא"כ הא דיש לה ווסת קיל היינו משום דאורח בזמנו בא ואמרינן דלא נשתנה סדרה אבל אי ראתה שלא בשעת ווסתה מטמאת למפרע דאינה מסולקת כל כך כמו ארבעה נשים. וא"כ אדרבה ראיה בהיפך דד' נשים מסולקים יותר מבשלא בשעת ווסתה:

ואתי שפיר ההיא דלקמן ד"ס דתולה מעוברת באינה מעוברת דמשמע שם אם האינה מעוברת יש לה ווסת והוא שלא בשעת ווסתה דתולה בה:

ועוד ראיה לזה מסוגיא (דף י"א ע"ב) אי ממתני' הו"א באשה שיש לה ווסת וכו' חדא מכלל חברתא אתמר, וקשה לכאורה דדלמא ס"ל לשמואל אין לה ווסת בעי בדיקה

לבעלה אלא דקאי אמתני' דמיירי מכל נשים דדיין שעתן היינו יש לה ווסת, וכן באין לה ווסת ובד' נשים כמ"ש תוס' ואשמועינן שמואל דוקא עסוקה בטהרות והיינו אף באין לה ווסת לא בעי בדיקה לבעלה כיון שהם ד' נשים שהם מסולקים אבל באשה דעלמא דאין לה ווסת יש לומר דלבעלה בעי בדיקה, אע"כ דד' נשים מסולקים יותר וכיון דממתני' דכל הנשים בחזקת טהרה ידעינן דיש לה ווסת שלא בשעת ווסתה לא בעי בדיקה לבעלה, ממילא ידעינן דכ"ש ד' נשים ולא איצטריך לשמואל לאשמועינן אע"כ דקמ"ל אף באשה דעלמא דאין לה ווסת:

עוד ראיה דהא תוס' (דף ד' ע"ב) ד"ה כל אשה כ' דממתני' דלעיל ידענו רק דיש לה ווסת בעי בדיקה לטהרות ואשמועינן תו במתני' דאע"פ שאמרו דיין שעתן דאפי' ד' נשים בעו בדיקה הרי דהוי יותר רבותא וע"כ משום דמסולקים טפי, וביותר לשיטת רש"י דמפרש למתני' אע"פ שאמרו דיין שעתן קאי רק על יש לה ווסת ומשמע דד' נשים לא בעו בדיקה הרי דמסולקים יותר:

תוס' ד"ה ר"מ היא כו' ונראה לפרש ר"מ היא. עי' בר"ש רפ"ב דערלה:

דף ה:

הניצול באהל המת. עיין חגיגה כה ע"א תד"ה שונין:

תוס' ד"ה כשחברותיה. נראה ביאור דבריהם דבפשוטו הא דמהני חברותיה נושאות אותה במטה היינו משום כיון דמטה ביד האדם הוי כיד אדם ממש ומקרי יש לו דעת לישאל כמו דס"ל לר' יוחנן, ועיקר פלוגתייהו דזעירי ור' יוחנן דזעירי [בעי] דעת לישאל של המיטמא משום הכי בעינן חברותיה נושאות, ולר' יוחנן מהני דעת המטמא, וא"כ כיון דגם זעירי [ס"ל] דכיון שהוא ביד אדם מקרי דעת לשאל ממילא אף בליכא דעת למטמא, דהא דעת לשאל במיטמא לחוד מהני דאם אדם היה אצל שרץ וספק נגע בודאי טמא כדאמרינן בסוטה כ"ט. דלא בעי' דעת מגיע עיי"ש, וכן מוכח מההיא דנגע באחד בלילה דמטהר ר' מאיר ברה"ר וכן לרבנן בראוהו חי מערב ולא טהר ג"כ ברה"י משום דהמטמא אם מת אין בו דעת, אלא ודאי דלא בעינן דעת המטמא. ולזה הקשו מההיא דפסחים כיון דסכין ביד אדם הוי יש בו דעת וגם לזעירי ניחא, ותירצו דאף דזה אמת דאם יש דעת לדבר המיטמא לא בעינן דעת מטמא מ"מ הכא דגם למיטמא אין בו דעת דהיינו מטה אלא דע"י שהוא ביד חברותיה מחשבי' ליש בו דעת זהו דוקא כשיש דעת למטמא. (ויש להסתפק אם שניהם המטמא והמיטמא אין בהם דעת בעצמותם רק ששניהם ביד אדם אם מהני לזעירי כיון שיש קצת דעת לשניהם, או דבעינן דעת גמור של מטמא בזה מהני קצת דעת של נטמא דהיינו מה שהוא ביד אדם). ובתירוצם ב' ס"ל דודאי אם היה

מקרי דעת ע"י שהוא ביד אדם לא הי' בעינן דעת להמטמא כיון דיש דעת למיטמא, אלא דזעירי חולק ביסוד דברי ר' יוחנן וס"ל דמה שהוא ביד אדם אינו מועיל לקרותו יש בו דעת, והא דמהני הכא חברותיה כיון דהשאלה גם עליהם אם טמאות במשא הנדה מ"מ [נראה דצ"ל משו"ה] המטה והאדם כאחד הוא, אבל בעלמא היכי דאין השאלה על האדם לא מקרי כלל יש בו דעת ואף היכי דיש מטמא לא מהני כנלע"ד נכון בעזה"י:

תד"ה כשחברותי' נושאות וכו' ועוד שם תוס' ד"ה ספק טומאה וכו' וא"ת מאי קמ"ל ר"י וכו'. וקשה לי דלמה נקטו קושייתם על ר"י ובדרך מאי קמ"ל ולא הקשו ביותר על זעירי דמוקי דווקא חברותי' נושאת אותה אבל בלא"ה לא יקשה מהנך משניות, וביותר תמוה לי דזה יקשה אף לפי תירוצם, דמצינן לומר דהעיסה והמשקים בידי אדם, מ"מ יקשה לזעירי לפי תירוצם הב' ד"ה כשחברותי' דזהו מהני רק כיון דהספק גם על חברותי', וא"כ התם בעיס' ומשקים דלא שייך כן לא מהני במה שהם ביד האדם, ולתירוצם הא' דהטעם משום דנידה המטמאה יש בה דעת לשאל ניחא דגם בהנך משניות הכי הוא אבל לתירוצם הב' יקשה וצע"ג:

תמוה לי אמאי נקטו קושייתם על ר"י בדרך מאי קמ"ל, ולא האלימו קושייתם על זעירי דס"ל הכא דמט' שעומדת על הקרקע טהור דדעת מטמא לא מהני אמאי בעיסה וכן באינך משניות טמא, וביותר דמה דהקשו לר"י ליכא קושיא כ"כ די"ל דמהתם לא שמעינן רק היכא דדבר המטמא עצמו יש בו דעת לשאל, אבל עדיין לא נשמע היכי דהדבר המטמא אין בו דעת לשאל אלא שהוא ביד אדם שנושא השרץ וגם המיטמא אין בו דעת ומונח על הקרקע דיהי' טמא, לזה קמ"ל אפי' ס' טומאה הבאה בידי אדם גם כן טמא, אבל לזעירי דס"ל אפי' אם הדבר המטמא [בעצמותו] יש בו דעת לשאול לא מהני כההיא דהכא ודאי קשה מאלו משניות. גם זה יקשה לפי האמת לתירוצם דהתם מיירי כשהעיסה והמשקין ביד אדם, דמ"מ יקשה לתירוצם הב' בדיבור הקודם כשחברותי', דזעירי ס"ל דמה שביד אדם לא מקרי יש בו דעת דאפי' היכי דיש דעת להמטמא רק בחברות' נושאות כיון דהספק גם על החברות', א"כ הכא בעיסה ומשקין דהספק אינו על האדם רק על העיסה ועל המשקין אינו טמא וצ"ע:

תוס' ד"ה ואם א"א וכו' וי"ל דלאו א"א כלל. עיין בחידושי ריטב"א מכות דף ד' ע"א ד"ה ואר"י א"ר:

דף ו.

לא נצרכה אלא לתקן שירים שבפיה. קשה לי הא לכאורה ברואה כתם דטמא' למפרע עד שעת כיבוס זהו אף לחולין ולתרומה דהרי לגבי בעלה מקולקלת למנינה הרי דאף לחולין

חיישינן, (והטעם באמת משום דבראתה דמדינא טהור' דאמרינן השתא הוא דראתה אלא דחכמים החמירו ולא החמירו רק לקדשים אבל בכתם כיון דבכתם יבש דבודאי טמאה למפרע לא פלוג רבנן בכתמים וכמ"ש תוס' לעיל ג' ע"א ד"ה ושרצים. ובאמת קשה קצת דאמאי הקשו תוס' רק לב"ש הא גם לב"ה יש להקשות דמ"ש בראיה דמיקל לבעלה דאינה מקולקלת למנינה ומ"ש דבכתם דאמרינן מקולקלת למנינה) וא"כ דבכתם גם לחולין טמא' למפרע ומכ"ש לתרומה א"כ דלמא הבדיקה לתקן שירים שבפניה היינו מחששא שנמצא כתם ויהיה התרומה טמא למפרע. ואף די"ל דמשמע דהבדיקה הי' רק בדיקת גופה ולא בדיקת חלוק וא"כ לאו מחשש כתם הוא, מ"מ הא מבואר ברמב"ם פ"ג מהל' משכב ומושב הלכה ז' וז"ל הרואה כתם טמאה למפרע עד עת הפקידה, הרי מבואר דפקידה ממעט גם בכתם, א"כ קשה כנ"ל דלמא הבדיקה הי' מחשש שתמצא כתם, וצלע"ג:

ביסוד דינא דקיי"ל דלחולין דיה שעתה אני נבוך באם נגעה בחולין והחולין נגעו בטהרות כיון דלגבי טהרות מחמרינן טומאת למפרע א"כ ה"נ יש לחוש שמא ראתה והחולין הם ראשונים ונטמאו הטהרות, ומה לי דנגעה היא בטהרות או דנגעה בחולין והחולין בטהרות. ולכאורה מוכח כן ממה דמטמאה כ"ח בהיסט, דהא כ"ח הוא חולין אע"כ דמטמא לענין דיטמא הכ"ח לקדשים. ומ"מ קשה עלי לומר כן לקושטא דמלתא, דמפשטא דמלתא נראה דהחולין טהורים ואין מטמאין לקדשים, וצ"ע:

דף ו:

קודש בימי רבי מי הואי. עיין משנה למלך בהל' אבל פ"ג הלכה ה' בסופו:

שם מטמאה בין לקודש ובין לתרומה. עיין זבחים צט ע"ב תד"ה מדבר:

דף ז.

ומניחתה בכפישה. ע"ל עא ע"ב במתני' דלא קתני להא וצ"ע:

שם ד' נשים דיין שעתן (עמש"כ לקו' נ"ז ע"ב ד"ה ובאמת):

מבואר במתני' דמעוברת משהוכר עוברה הוא דמסולקת דמיה ולא קודם לכן, ובודאי אין במשמע דהוא משום דמקודם לא ידעה דמעוברה, דהמשמעות שם דהטעם דמשעת הכרת עוברה ראשה ואבריה כבדים עליה ומאז נסתלקו הדמים, וראיה לזה ממה דפסקינן (בש"ע סי' קפ"ט) במעוברת שהוכר עוברה חוששת לראיות שתראה אח"כ, משמע דאם ראתה בב' חדשים לעבורה א"צ לחוש ליום הראיה שיזדמן אחר חודש הג', ואם נימא דמיד דמתעברה מסתלקת דמיה אם כן כיון דאגלאי מלתא עתה שהיא מעוברת זה ג"ח והיתה ראיה להיות מסולקת ואעפ"כ ראתה, תחוש לראיה זו, ע"כ דאינה

מסולקת עד שעת היכר עוברה, אח"כ ראיתי בסדרי טהרה (סי' קצ"ד ס"ז) העלה גם כן לעיקר דבעצמותה אינה מסולקת מקודם שהוכר עוברה עיי"ש ולהדיא כתב בכנה"ג אה"ע בטור (סי' ד' בשם הרדב"ז ח"א סי' י"ב) דאם טוען הבעל שאינו בנו שכשהלך הניחה בנדתה ומודה שקודם וסת בא עליה, אם אין בין ביאה אחרונה שמודה הבעל ללידת הולד יותר מיב"ח הולד כשר עכ"ל, ומ"ש בתשו' יד אלי' (סי' פ"ד) דדוקא בילדה ליב"ח מותרת אבל בילדה לי' או לי"א חדשים אסורה, דאינה משתהי רק לט' חדשים או י"ב חדשים עיי"ש, לענ"ד א"צ לחוש לדבריו, דהרי הח"מ וב"ש (סי' ד') מפשט פשיטא להו להכשיר בילדה לי"א חדשים, והכי דייקא גם לישנא דהרמב"ם, אין הולד משתהי יותר מיב"ח, משמע דקודם לזה בכל ענין מותרת, גם בכנה"ג אה"ע (טור סי' ד') כ' וז"ל כ' מהרי"ל בדרשות (מה' י"ט) מהר"ר שלמה הלך פ"א ללמוד למרחקים ויהי לתקופת י"א חדשים ליציאתו ילדה אשתו, והכל מעידים מרוב חסידותה ברור שלא זינתה תחתיו, בדקו ומצאו בפוסקים ובספר המצות דמתרמי ומשתהי ע"כ, ותמיהני דלזה א"צ לפוסקים ולספר המצות ותלמוד ערוך הוא עכ"ל, ותמיהתו יש ליישב בפשוטו דהוצרך לראיה מהפוסקים דקיי"ל כרבה תוספאה לאפוקי מדעת תוס' נדה (דף ל"ח) דלא קיימא לן כרבה תוספאה, או דבזה גופא נסתפקו אם הוא דוקא ליב"ח אבל לא לי"א חדשים, כסברת תשו' יד אליהו הנ"ל והיה המעשה שמקודם ביאה זו הי' פורש ממנה בענין שבודאי לא ילדה ליב"ח, עכ"פ משמע דקיי"ל בכל ענין דמשתהי כל שהו בפחות מיב"ח, כנלענ"ד:

דף ח:

ת"ר הרי שהיתה בחזקת מעוברת ואח"כ הפילה רוח ואעפ"י שאין ראיה לדבר. ק"ל הא אף לא הוי לידה הא כיון דבעידן חזאי היינו חושבי' אותה למסולקת והיינו דנין דדי' שעתה ממילא לא הדר דינא, כדמצינו לקמן ד"ט ע"ב גבי זקינה דבפעם ג' שעבר' עלי' ג' עונות דמטמא למפרע וכתב רש"י שם וכ"ת תגלי מלתא למפרע וכו' לא אחמור רבנן כולי האי במעל"ע, הרי כיון דהיינו חושבי' אותה לזקינה אף דהשתא אגלאי דאינה זקינה מ"מ קם דינא דדי' שעת' ה"נ באחזקינ' למעוברת והשתא אגלאי דלא הי' מעוברת וצ"ע: רש"י ד"ה דילדה לשבעה וכו' דאזלינן בתר רוב נשים. עי' סנהדרין סט ע"א:

דף ט.

רב פפי אמר הנח מעת לעת דרבנן. נראה לי דנפקא מינה בין שינויא דרב פפי לרב פפא, דלרב פפי ס"ל דוקא לענין מעת לעת דקיל טובא, אבל לענין דינא בכתם שנמצא במטה ששוכבים מעוברת ואינה מעוברת דתולה מעוברת באינה מעוברת כדלקמן דף

ס' ע"ב, אם אח"כ המעוברת ילדה רוח אגלאי מלתא דלא היתה מעוברת שתיהן טמאות, דאף דכתמים הוא ג"כ דרבנן, מכל מקום י"ל דלא הקילו רק בטומאת מעת לעת דקיל טובא וכעין מ"ש תוס' לעיל דף זיי"ן ד"ה הנח מעת לעת, אבל לשינוי' דרב פפא דכיון דראשה ואבריה כבדים עליה היא מסולקת דמים גם לענין זה מקרי מעוברת לתלות באינה מעוברת:

וכן יש נ"מ דרב פפא לחומרא ורב פפי לקולא, בב' נשים במטה ושתיהן מעוברות, ונמצא כתם ביניהם, ואחת מהן הפילה רוח ואחת מהן ילדה ולד מעליא, דלרב פפי תולית מעוברת דילדה ולד באותה שהפילה רוח, ולרב פפא דשתיהן בחזקת מסולקות א"כ שתיהן טמאות, ולפ"ז קשה על השמטת הפוסקים הראשונים והאחרונים דין זה דהפילה רוח ושינויי' דר"פ ודר"פ, אף לדידן ל"ש טומאת מעל"ע, מ"מ נפ"מ לענין תליי' כתמים: שם בעידנא דחזאי אין ראשה וכו'. ק"ל דאף בחזאי אחר שהוכר עוברה אמאי לא מטמאה מעל"ע דאיך שייך לומר דדמיה מסולקין הא אנן חיישינן שהדם בא מע"ל מקודם ובההיא שעתא עדיין לא היתה בחזקת מסולקת וא"כ אדרבה כיון דעתה היא מסולקת רגלים לדבר יותר דהדם בא מאתמול כשלא היתה מסולקת:

שם לפיכך דר"מ ל"ל. כעין זה לקמן ס' ע"א. ובב"מ כט ע"א:

דף י:

מדלפת אינה כרואה. מה שכתב מעכ"ת נ"י להקשות על הב"ח וטו"ז (סימן ק"צ ס"ה) דכתבו דמ"ש בסוגיא מזלפת ה"ה בשופעת, דר"ל מזלפת היינו שופעת, ושפכו דיק וסוללה על הטור והש"ע זה אינו במשמעות הש"ס, מדל"ק מזלפת היינו שופעת, ע"כ דהם תרי ענינים. ואי משום קושית הש"ס שופעת בנהרא מי קחיי, נ"ל דקושיא זו לס"ד מזלפת אינה כשופעת פריך שפיר, דאת"ל דשופעת ופוסקת ושופעת ופוסקת כסברת הב"ח, ואפ"ה תו ליכא להקשות כקושית הט"ז, דעכשיו י"ל דבשעה שפוסקת אינה פוסקת מכל וכל, אלא שופעת ומזלפת, וקמ"ל אף דשינתה מראיה לראיה כיון דדינם שוה כחדא ראיה יחשב, רק לס"ד דמזלפת אינה כשופעת פריך שפיר, דממנ"פ אם פוסקת בנתים לגמרי כהב"ח, קשה הו"ל בכמה ראיות כקושיית הט"ז, את"ל מזלפת בנתים נמי הו"ל בכמה ראיות כיון דאינה כשופעת לס"ד דגמרא, עכ"ד רומ"פ:

עדיין אינו מספיק בישוב דברי הטור וש"ע דעכ"פ ממה דנקט שופעת כמה ימים, מוכח הדין דמזלפת הוי כראי' אחת, דהא שופעת א"א בלי מזלפת בנתים, ועכ"פ הוי כראיה אחת, ממילא ה"ה מזלפת לחודיה ולא איצטריך להו למנקט או מזלפת, ומ"ש רומ"פ דהו"ל מזלפת היינו שופעת, לק"מ, דה"ק הש"ס דמזלפת הוי כראיה אחת, משום דהוי

טיף אחר טיף נחשב כאלו היתה שופעת, דבודאי היה נחשב כראיה אחת, או דפשיטא דמשכחת שופעת ממש שעה אחת, ושייך שפיר מזלפת דינו כשופעת שעה אחת, אלא דמימריה דרב חלקיה דשופעת כל ז' היינו ע"כ במזלפת דבלא"ה מי קחיי, מש"ה פריך לס"ד דקאמר מזלפת אינה כשופעת, פריך שפיר דמסתמא לא פליג רב שימי בר חיי' אהא דר' חלקי' ולזה פריך שופעת מי קחיי, אע"כ דשופעת דר' חלקיה היינו מזלפת, ומשני אימא מזלפת אינה אלא כשופעת, היינו דר' שימי בר"ח אמר דמזלפת דינו כשופעת שעה אחת, וגם ר' חלקי' מיירי במזלפת ודר"ש בר"ח היינו ממש דר' חלקיה ופשוט:

תוס' ד"ה דהויא וכו' וי"ל דרוב פעמים. עיין סוטה כז ע"א תד"ה אליבא:

דף יא.

מתני' ובתולה שדמי' טהורים. כתב הרע"ב ארבע לילות לב"ש והיינו בקטנה כדתנן בר"פ בתרא. וקשה לי דהא קטנה בלא"ה א"צ בדיקה כמש"ל ואפילו שחרית וערבית לא תצטרך לבדוק. ובפי' רש"י כתב רק לענין ד' לילות וא"כ י"ל דמיירי בגדולה. ואף דדינא דד' לילות הוא רק בנערה שלא ראתה בבית אביה וא"כ היא בתולת דמים דדיה שעתה, מ"מ צריך בדיקה. אמנם ממה דנקט רש"י במתני' אע"פ שאמרו דיה שעתה דקאי אאשה שיש לה וסת משמע דס"ל דאינך ד' נשים א"צ בדיקה וא"כ ע"כ הכא מיירי בנערה שראתה ושוב אין נותנים לה ד' לילות:

בדברי רש"י דמפרש למתני' אע"פ שאמרו דיין שעתן קאי רק על יש לה וסת קשה לי הא ממ"ש חוץ מן הבתולה שדמי' טהורים דהיינו ד' לילות הרי דמיירי מהגיע זמנה לראות ולא ראתה מעולם הרי דאף בתולת דמים שהיא מד' נשים צריכה בדיקה וצ"ע:

תוס' ד"ה קפצה וראתה ג' זימני גרסינן וכו'. ע"ל ל"ט ע"ב תוספות ד"ה אלמא:

דף יב.

מהו שתקנח עצמה לחייב בעלה חטאת. וקשה ממנ"פ אם הרגישה הא בודאי מדינא צריכה בדיקה כיון דאיכא ריעותא דהרגשה בפנינו, ואי בלא הרגשה הא לא יתחייב בעלה חטאת, אע"כ דגם בלא ארגשה חייב חטאת דאמרינן כסבורה דהרגשת שמש הוי, וזהו לכאורה ראי' ברורה:

דף יב:

אי ממתני' הו"א כו' (א"ה עמש"כ לעיל ה' ע"א):

דף יג:
במתני' החרשת כו'. איני מבין יפה אמאי לא חשיב ג"כ קטנה שהוחזקה להיות רואה ובפוסקים לא נזכר דבר מזה:
קשה לי אמאי שביק למתני' חרש שוטה וקטן כמו בעלמא, והיינו דקטנה דהוחזקה להיות רואה אינה נאמנת על בדיקת עצמה, ויהא דין חדש בקטנה נשואה שהוחזקה לראות ג' פעמים תצטרך בדיקה על ידי נשים אחרות וצ"ע לדינא:

דף יד.
מתני' נמצא על שלו טמאין. היינו בבא עליה סמוך לווסתה דהיה לו לחוש שתראה דם כדאיתא בפ"ח מ"ט. ואף בידע הדין דאסור לשמש סמוך לווסתה מ"מ כיון דסבר יכול לבעול בלא דם לא מקרי מזיד. אבל בבא עליה שלא בסמוך לווסתה כיון דמותר לשמש עמה הו"ל אונס גמור דמאי היה לי' למעבד. כך מתבאר בסוגיא דפ"ב דשבועות וכ"כ הרמב"ם פ"ה מהל' שגגות. והכ"מ שם כתב דלהרמב"ם דס"ל דצנועות בודקות לפני תשמיש אפשר דאם שימש בלא בדיקה לא מקרי אונס וחייבים בקרבן:
שם וטחתו בירכה וכו' (עמש"כ בזה לק' נ"ח ע"ב):
רש"י ד"ה לאחר זמן ומיהו טומאת ספק הוא כו'. אף דלגבי דידה ליכא ספק דהא ודאי מגופה היא, מ"מ כיון דאם עתה ראתה הוי שלא בהרגשה דטמאה רק מדרבנן והוי הך כמו טומאת כתם דהוי ספק טמא:
רש"י ד"ה ולמחר מצאה דא"כ הו"ל תרי ספיקי וכו'. אף דבבדוק וטחתו ביריכה טמאה ודאי ואינו בגדר ספק, מ"מ בהצטרף יחד הוי ס"ס:

דף יד:
משתבח ליה כו'. כעין זה ברכות לח ע"א וש"נ:
שם אמר רב חסדא מאי אחר כו'. כעין זה נזיר דף ט"ו ע"ב:
רש"י ד"ה ה"ק וכו' אבל שהתה כדי שתרד וכו'. עיין רש"י לקמן דף ס' ע"ב ד"ה בעלה באשם תלוי וכו' וביומא דף ז' ע"ב ברש"י ד"ה אלא באחר אחר:
תוד"ה בעד (עמש"כ לק' נ"ח ע"ב):

דף טו:
לא שנו אלא שאין לה וסת וכו'. בב"י ס"ס קפ"ד כ' וז"ל ומ"ש רבינו ואפי' בלא שהה שצריך לשאול כ' הרשב"א דוקא ביש לה וסת לימים לחוד כו' בת"ה הארוך כתב בטעמו משום דאפילו למ"ד וסתות דרבנן אמרינן הכי כו' יעו"ש. ק"ל הא הסוגי' מיירי בהי' לה שהות לטבול מדאמר אבל יש לה וסת לימים אסורה קסבר וסתות דאורייתא דאילו

וסתות דרבנן שריא והיינו בהי' לה שהות לטבול וא"כ י"ל דבההיא דוקא שרי בהי' לה וסת לימים ולקפיצות דהוי ס"ס ספק לא קפצה וספק טבלה אבל בליכא שהות לטבול י"ל דמשום ספק דלא קפצה לחוד לא שריא, והנה לדינא דקיי"ל וסתות דרבנן י"ל דהוי ס"ס ספק לא קפצה ולא הגיעה וסתה מ"מ הוי ליה רק ספק ראתה, אבל למ"ד וסתות דאורייתא י"ל דאסור וצ"ע:

עוד נתקשיתי מיד אח"ז שם בסוף הסימן וז"ל וכ' עוד הרשב"א על זה ומ"מ מסתברא לי שהוא חושש לעונה בינונית דכיון דוסתה תלוי במעשה ואימור לא קפצה כו' ומחשב ימי עונתה בינונית ובא עליה כלומר לאחר ששהה לכשישהה אחר עונה בינונית שיעור כדי שתוכל לטבול עכ"ל. וק"ל הא י"ל דאף בליכא זמן טבילה מן עונה בינונית אם יש שיעור טבילה מיום הוסת המורכב י"ל דהוי ס"ס ספק לא ראתה כלל וספק קפצה וראתה ביום ההוא והגיע זמן טבילה וטבלה:

שם בעלה מחשב וכו'. בתשו' זכרון יוסף דן דרוב נשים פוסקות מלראות ביום ה' או ביום ו' לראייתה ועשה סמוכים לזה מסוגיא בעלה מחשב ימי ווסתה, היינו דמחשב ע"פ רגילתה מקודם משך זמן ראייתה, ובסדרי טהרה (סי' קצ"ו ס"ק כ"ג) ביאר דבריו, אף דמסקינן דמיירי רק בספק ראתה מ"מ מדאמרינן ודאי ראתה מי קאמינא מי יימר דטבלה משמע דרק מה"ט אסורה ולא מטעם מי יימר דפסקה מלראות גם למ"ד דר"ש בר ייבא דר"י מיירי אפילו ודאי ראתה מכח הסברא דמחשבה כפי רגילתה משך ראייתה, מ"מ יפה סתר הס"ט שם ממה דמבואר (דף ס"ח) להדיא דבלא פסיקת טהרה הוי בספק טומאה לעולם עיי"ש, ונדחק לדחות הראיה הנ"ל, ולענ"ד בפשוטו ניחא דהיכן מצינו דר"ש ב"י הי' סבר דר"י מיירי בודאי ראתה, הא י"ל דהי' ס"ל ג"כ דר"י מיירי בספק ראתה אלא דס"ל ווסתות דאורייתא וס"ל דהוי כמו ודאי ראתה, ובזה שפיר יכול לחשוב משך רגילות ראייתה כיון דמחזיקינן לראתה רק מכח רגילות ראייתה ממילא אנו דנין ג"כ דפסקה לזמן הרגילה לפסוק, ולזה שאל רשב"י אפילו ילדה נמי והיינו אם נפרש ילדה דבושה לטבול, בפשוטו ניחא דשאל ג"כ בכה"ג היכי דמחזיקינן בראתה מכח הווסתות, ועלה אמרינן כיון דממילא מיירי רק בספק ראתה אבל לא ודאי, והיינו או דבאמת ס' ר"י ווסתות דרבנן או אף אי ווסתות דאורייתא לא הוי כודאי ממש, מש"ה גם בילדה יש להקל, ואם נפרש ילדה דהיינו יולדת ג"כ ניחא דרצה ללמוד כי היכא דאי ווסתות דאורייתא אף דהוי כודאי ראתה מקילין, ה"נ בילדה דנוכל לחשוב ימי ווסתה, והיינו ז' ימים אחר ימי טומאה דאף אם ראתה בהם הוי דם טוהר, ואף למ"ד דמעיין אחד הוא מ"מ משכחת בידע דפסקה רגע אחד ואח"כ הלך לדרכו, ועלה אמרינן כיון דודאי ראתה

לא מקילין היינו אף היכי דליכא חשש שמא לא פסקה מלראות כגון דידע דפסקה ואח"כ הלך לדרכו דומיא דילדה דמיירי כה"ג מ"מ לא מקילינן דאימא לא טבלה, אם כן מעולם לא שמעינן דר' שמעון ב"י היה סבר דר"י מיירי בודאי ראתה, אלא דמכח הווסתות הוי כודאי ראתה ובזה יכול לחשוב הרגל משך ראייתה:

גם אף אם נפרש דהי' סבור דמיירי ר"י בודאי ראתה מ"מ י"ל דהיה סבור דווסתות דאורייתא והוי חזקה ה"נ הוי חזקה דאינה רואה רק עד משך כך וכך ימים אבל לדידן דקיי"ל ווסתות דרבנן כי היכי דלא מחזיקין להרגל ראייתה לודאי ראתה דדרך נשים להשתנות עניני ראייתן, ה"נ לא חשבינן להרגל פסיקתה דודאי פסקה, עכ"פ אחרי שהדין מפורש (בדף ס"ח) דבלא הפרשת טהרה היא בחזקת טומאה אזדא לדברי תשו' זכרון יוסף בהיתר זה:

ובההיא ענינא ראיתי בסדרי טהרה (סי' קפ"ד סט"ו) הקשה דבירושלמי מבואר דר"י דאמר בעלה מחשב ימי וסתה היינו דס"ל טבילה בזמנה מצוה, א"כ לדידן ליתא להאי דינא והניח בקושיא, ובעניי איני רואה סרך קושיא דמ"מ הא מדאמרינן בסוגיא דידן עלה דר"ה דאמר הגיע שעת וסתה אסורה, ס"ל ווסתות דאורייתא ואמאי מוקי דלא כהלכתא, הא י"ל דס"ל ווסתות דרבנן אלא דס"ל דטבילה בזמנה לאו מצוה והוי כהלכתא, וביותר כפי דאמרינן דס"ל ווסתות דאורייתא צריך לדחוק דמה דאמר לקמן (דף ט"ז ע"א) משמיה דרב ווסתות דרבנן דליה לא ס"ל כמ"ש התוס' שם, ואמאי לא אמרינן דס"ל באמת ווסתות דרבנן אלא דטבילה בזמנה לאו מצוה, אע"כ דסוגיא דידן ס"ל דמ"מ מקילין אי ווסתות דרבנן וקיי"ל כסוגיא דידן נגד הירושלמי, גם אפשר דבהא פליגי דהירושלמי ס"ל דר"י מצי סבר ג"כ ווסתות דאורייתא דמ"מ לא הוי כמו ודאי ראתה, אבל סוגיין דאמרי' דרבב"ח דמיקל ס"ל ווסתות דרבנן דמיירי ע"כ בשהתה שיעור שתוכל לטבול כדהוכיחו בתוס', ממילא מוכח דאי ווסתות דאורייתא גם בכה"ג אסורה, ומוכח באמת דר"י ס"ל ווסתות דרבנן ומותר אף אי טבילה בזמנה לאו מצוה ונכון:

דף טז.

כאן שבדקה עצמה כשיעור וסת. ק"ל דא"כ איך אמר מצא' טמא' טמא' דודאי החידוש רק דמטמא למפרע ואי בבדקה עצמה כשיעור וסת מה למפרע איכא הא בראתה בעת וסת דיה שעתה, ואי דמצאה טמא מיירי באמת דבדקה אח"ז מאי אירי' דמצאה טמאה הא גם בבדקה טהורה כיון דלא בדקה עצמה כשיעור וסת וצלע"ג:

שם ברש"י ד"ה אם יש לה וסת שאע"פ שעברה עונתה וכו'. מבואר דס"ל דיום עונה לא מקרי בכלל וסתות דאורייתא. וק"ל הא לעיל ט"ו ע"א דייקי' מדר"ה מדקאמר שבא לאחר

שהגיע וסתה דאסור דמוכח דס' וסתות דאוריי' וא"כ ה"נ יש לדייק מדאמר ר"ל שם והוא שבא ומצאה תוך ימי נדתה, ביום עונה הוי חזקה מדאורייתא שיבא הדם, וצלע"ג:
תוד"ה אלמא כו' אפי' אי וסתות דרבנן וכו'. עיין לעיל ט' ע"א תד"ה הא וכו' דהוכיחו כן מסוגיא דהכא והיינו ללישנא בתרא דרב סבר וסתות דרבנן ואפ"ה ס"ל דמצאה טמאה חוששת לוסתה וא"כ מה הקשו דלמא הלישנא קמא ס"ל דאי היה וסתות דרבנן לא מטמאינן למפרע לחוש לוסתה ובהא פליגי הנך ב' לישני וכמו דצ"ל לתירוצם דפליגי באם וסתות דרבנן אם מקולקלת למניינה:
תוד"ה בש"א כו' כיון דלב"ה אינה בודקת עד לאחר תשמיש, והר"ן הקשה עוד דאיך קאמרי ב"ש או תשמש לאור הנר דמשמע דבכה"ג די בב' עדים כל הלילה כדס"ל לב"ה. ואם נימא דב' עדים דקאמר ב"ה היינו אחד לפני תשמיש ראשון וא' לאחר תשמיש אחרון מה מהני בזה אור הנר (ולא ניחא ליה להר"ן לפרש כמ"ש רש"י והר"ב דאו תשמש היינו דתבדוק לאחר תשמיש. דפשטא דמלתא לב"ש במשמשת לאור הנר סגי בתקנתא דב"ה) אע"כ דמה דקאמרי ב"ה דיה בב' עדים היינו בכל תשמיש ותשמיש אלא דלא בעינן חדש, וב"ש ס"ל דבעינן חדשים או דאם משמשת לאור הנר לא בעינן חדשים דיכולה לבדקה מיד:

דף יז.

רש"י ד"ה פקולין קוטו"ן. עי' מגילה י"ז ע"ב ברש"י ד"ה הפקולי ועי' בערוך ערך פקל וצע"ק:

דף יז:

מתני' נמצא בפרוזדור. עיין לקמן מ"ב ע"ב תוד"ה שהוציא:
תוד"ה מן הלול ולפנים וכו' ועדיין לא זכיתי להבין דאיך אמר אביי אי בתר חששא אזלת והיינו דשחת' רגילי הא מ"מ איך פסיקי לאביי דאידי ואידי ס' הא י"ל דבאמת אידי ואידי ודאי כיון דשחתה רגיל ואזלי' בתר רוב דמי' [ממקור] כמו לאידך צד דחזקה, אכן בהיפוך דמה דקאמר אי בתר חזק' אזלת והיינו דשחתה ל"ש מ"מ איך מוכח דמלול לפנים ודאי טמא הא מ"מ י"ל דבאמת הוי ספק כיון דמן העליי' בא בשינוי מועט יותר מן החדר מש"ה הוי ספק ומלול ולחוץ הוי ודאי טהור כיון דשחתה אינו רגיל, וא"כ אף דאביי הקשה שפיר בדרך ממנ"פ מ"ש מן הלול ולחוץ וכו' וכמ"ש תוס' דאם מן הלול ולחוץ הוי ספק ומוכח דשחתה רגיל ואעפ"כ לא הוי טמא ודאי א"כ גם מלול ולפנים לא יהיה ודאי טמא, אבל מה שהכריע אביי לנפשי' אי בתר חשש וכו' בזה קשה כנ"ל דכיון דמסופק אם שחתה רגיל וגם מסופק אם אזלי' בתר חזקת מקור א"כ הו"ל למנקט עוד

ב' אופנים דאם שחתה רגיל או דאידי ואידי ודאי דאזלי' בתר חזקת מקור או דאידי ספק ואידי ספק דלא אזלינן בתר חזקת מקור. וכן בצד דשחתה אינו רגיל הוי ג"כ ב' צדדי' או דאזלינן בתר חזקת מקור ומלול לפנים ודאי טמא או דלא אזלינן בתר חזקת ומלול ולפנים הוי רק ספק, ואיך תלי' יסוד זו דאזלינן בתר חזקת מקור או לא ביסוד דשחתה אי רגיל או לא, ואי דפשיטא לי' לאביי מלישנא דמתני' דחזקתו מן המקור דהוי ודאי א"כ איך קאמר אי בתר חששא אידי ואידי ספק הא ממתני' מוכח דהוי ודאי ונימא באמת דאם שחתה רגיל דאידי ואידי הוי ודאי, וה' יאיר עיני:

דף יח.

רש"י ד"ה אמו טמאה לידה וכו' ליתן לה ימי טומאה וימי טהרה. ע"ל דף כח ע"א וצ"ע: תוד"ה שליא. עמדתי מכבר ליישב קצת קושית הריב"ש בסתירת דברי תוס' פ"ק דכתובות לדבריהם נדה (דף י"ח) ולדברי סוגיא ערוכה סמוך מיעוטא דמפילות, והיינו דמההיא דשליא בודאי ליכא קושיא ויש לחלק בפשיטות דהתם הפלגא והמיעוט מחזקין להדדי בגוף המעשה, דמיעוט שליא בלא ולד מורה איך היה המעשה שלא יצא רוב ולד וגם הפלגא מורה כן, ומקרי רוב שלא יצא רוב הולד, משא"כ בפ"פ דאין מיעוט אונס ופלגא דאינה תחתיו מורים על מעשה אחת, רק לענין היתירא דאשה הם שוים, אבל הם ב' ענינים ומעשים נפרדים דהמיעוט אינו מורה לענין אינו תחתיו והפלגה אינו מורה לענין אונס, שפיר אמרי' דקיימא הרוב דהיה המעשה ברצון, גם מההיא דמיעוט מפילות אף דזה יש לדמותו לכאורה ולומר דענין נפל ובן קיימא ועניין זכר ונקבה הוו ג"כ ב' ענינים ואין זה מורה על זה, מ"מ י"ל דהם ענין אחד דאנו דנין דמעשה לא היה זכר ובן קיימא דנפלים לא מקרי בתואר זכר, והוא כעין חתיכת עץ והפלת רוח, אלא דלענין טומאת לידה יש בו חילוק דין דזכר ונקיבה, אבל מ"מ י"ל כשאנו דנין אם נתעברה זכר בן קיימא המיעוט ופלגא מורים כהדדי דלא נתעברה זכר בן קיימא. וכעת נ"ל לחלק ביותר אף אם גם גבי פ"פ אמרינן סמוך מיעוטא דאונס לפלגא דאינה תחתיו מ"מ י"ל דעכ"פ מחזיקין זה לזה בשליטת המעשה דשניהם מורים דלא נעשה מעשה ביאת רצון תחתיו: גם הנני כמסתפק ביסוד דסמוך מיעוטא לפלגא אם הוא דוקא ברובא דליתא קמן אבל ברובא דאיתא קמן י"ל דהמיעוט כמאן דליתא דמי וכמו דמצינו לחלק בענין סמוך מיעוטא לחזקה בסוגיא דקדושין (דף פ"א ע"א) גבי צפרדעים עי"ש וברש"י, וידעתי דיש לחלק דדוקא לענין סמוך מיעוטא לחזקה דהוא רק לר"מ לא לרבנן, א"כ י"ל ה"נ ברוב דא"ק דגם לר"מ ל"ח למיעוטא כמ"ש הר"ן (רפ"ג דע"ז) דדינו כמו לרבנן, משא"כ לענין סמוך מיעוטא לפלגא דגם לרבנן אמרינן הכי י"ל דגם ברובא דא"ק אמרינן כן, מ"מ לענ"ד

ראיה בעי דהרי מ"מ מצינו עכ"פ לר"מ דגרע המיעוט של רוב דא"ק מהמיעוט דרובא דליתא קמן, וכמו כן לדינא להפוסקים דקיי"ל סמוך מיעוטא לחזקה לחומרא, י"ל דהוא רק כמו דס"ל לר"מ לקולא והיינו ברובא דל"ק, אבל ברובא דא"ק י"ל דגם לחומרא ל"א כן, ועי' בתה"ד (סימן שי"ד) דכתב בדעת המהר"ם לחלק בדינא דאין הולכין בממון אחר הרוב בין רוב דא"ק ובין דל"ק, ויש להטעים דבריו ג"כ מה"ט דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב משום סמוך מיעוטא לחזקת ממון, עיין בב"ק (דף כ"ז ע"ב בתוס' שם) מש"ה י"ל דל"א הכי רק ברובא דל"ק כדס"ל לר"מ הכי לקולא ס"ל לדידן לחומרא וכן בממון: אולם כפי פסקא דידן בש"ע בהגהת חוה"מ (סימן רצ"ב ס"י) מבואר דקיי"ל אף ברובא דא"ק אין הולכין בממון אחר הרוב, ועי' תשובת מהרי"ט (חח"מ סי' קכ"ד). ולדבריו גם המהר"מ יסבור כן, ומ"מ באיסורא להחמיר ע"י סמוך מיעוטא י"ל דל"א כן ברובא דא"ק:

דף יח:

ורבנן מיעוטא כמאן דליתי וכו' (עי' תור"ע טהרות פ"ג מ"ח):

תוס' ד"ה האמר וכו' היכי מצינן למעוטי וכו'. יסוד זה כתבו תוס' ג"כ גיטין ה' ע"א ד"ה כשניסת:

תוד"ה למעוטי רוב דר"י דהא קאמר התם לר"י דאמר א"א כו'. לענ"ד יש ליישב קושייתם די"ל דהתם כיון דאיכא ג"כ ספק דהיה לידה ואף אם לא היה לידה מ"מ הוי רוב דע"י פתיחת הקבר בא דם והוי זיבה מש"ה נאכל, אבל בעלמא לא הוי רוב גמור. ולפי הגירסא במתני' כ"א ע"א אם נמוחו טמאה ואם לאו טהורה בודאי מוכח כמ"ש תוס'. (עי' תוי"ט שם):

דף כ.

נקוט דרא מציעתא. כעין זה תענית י"ד ע"א:

דף כ:

תוד"ה כל א"נ היתה חוששת וכו', מה דפקפק מעכ"ת דהיתה יכולה לומר משל אשה אחרת היא, אין בזה סרך קושיא דרחקה שפתיה מדבר שקר:

דף כא.

קשתה שנים וכו'. כתב הראב"ד בספר בעלי הנפש (שער הווסתות דף ז' ע"א ד"ה עתה וכו') ועוד דרוב דמים באשה טמאים. ואשכחן דסמיך רבנן עליה לקולא דתניא קשתה ב' ולג' הפילה וכו' דמביאה קרבן ונאכל משום דא"א לפה"ק בלא דם, ואמאי נאכל הא לא חזינן לדמא ודלמא דם טוהר הוא, אע"כ דרוב דמים טמאים, והרז"ה בהשגות השיג די"ל דכך הקבלה דא"א לפה"ק בלא דם טמא ונראה לענ"ד דנ"מ גדול לדינא, בנפתח

הקבר וראתה דם טהור דלראב"ד טהורה כיון דהדם טהור לפנינו. מה"ת ניחוש דראתה עוד גם דם טמא ונאבד, אבל להר"ז כיון דכך הקבלה דא"א לפה"ק בלא דם טמא, גם בכה"ג טמאה, דע"כ היה ג"כ דם טמא ונאבד:
ובהכי מיושב קושיית תוס' (דף כב ע"ב ד"ה ולפלוג נמי) אשערה וקליפה לא פריך וכו'. והיינו דבהך בבא בשערה וקליפה לא קתני במתני' אם יש עמהן דם וכו' א"כ לא הו"מ ר"י לפלוג, די"ל דתני רק מדין השערות וקליפות ועצמות איזה טמאה דהנך לאו דם הוא, ונ"מ אם ראתה עמהם דם טהור דלית ביה משום א"א לפה"ק בלא דם וכנ"ל ורק ברישא דקתני אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה, דמשמע להדיא דכל דאין עמה דם טמא אף דליכא גם דם טהור טהורה מש"ה פליג ר"י דבין כך ובין כך, ר"ל דאף דליכא דם טמא מכל מקום כיון דליכא גם דם טהור טמאה, דאי אפשר לפתה"ק בלא דם ונאבד הדם ואזלינן בתר רוב דמים דטמאים משום הכי פריך הש"ס רק דלפלוג בסיפא דהמפלת דגים, דקתני ג"כ אם יש עמהם דם וכו' ונכון:

דף כא:
סומכוס אומר משום ר"מ. לקמן כה ע"א:
שם ורבנן סברי לא אמרי' רוב חתיכות של ארבעה מיני דמים הן, הקשה הר"ן ואכתי להוי כמחצה על מחצה ואמאי טהורה לגמרי, י"ל משום דהעמד אשה על חזקתה:
וכתב רבינו ע"ז וז"ל ומוקי לה ברה"ר, עיין תוס' ד"ה ורבנן, אך קשה ברה"ר טהור בלא חזקה, וצ"ל ברה"י ואזיל לשיטתיה לעיל דף ב' ע"א ד"ה מ"ט:

דף כב.
רש"י ד"ה מה זיבה וכו' ואחר תטהר אחר אחר וכו'. לקמן לג ע"ב ודף סז ע"ב:
ד"ה אלא מה וכו' אלא יום א'. עיין ברא"ש במכילתין פ"ד סי' א':

דף כב:
לר' ישמעאל למדין כו'. מדברי תוס' נזיר מח ע"ב ד"ה ולאחותו מבואר דהיה להם הגי' כאן בהיפוך דר"י ס"ל למדין ומשיבין:
תוד"ה ליפלוג (עי' תור"ע אות י"א):

דף כג.
בקריא וקיפופא. בויקרא י"א ואת הכוס ואת השלך ואת הינשוף התרגום וקריי' ושלינונא וקרפופא:
תד"ה ליתני נחש ואע"ג דקתני חי' ונחש בכלל חי' וכו' לא מקרי חי' סתם, ותמוה לי הא מקרא דויצר אלקים כל חית השדה גם נחש בכלל וא"כ גם לל"ק קשה דנחש נמי דיליף

יצירה מיצירה, וכן היאך משני הש"ס אי תני נחש וכו' אבל בהמה וחי' ל"פ דכתיב בי' יצירה, הא גם בנחש כתיב יצירה וצע"ג. אח"כ מצאתי כן במהרש"א ונדחק מאד:

דף כד.

בפניו טוחות ואיפכא. כעין זה שבת עו ע"א וזבחים לד ע"א:
תוס' ד"ה אמר וכו' וכענין זה יש בריש חולין. נ"ל דצ"ל בריש החולץ וכן בעירובין מ' ע"א וב"ב קנד ע"ב ובכורות ד' ע"ב:

דף כו.

תוד"ה סנדל ועוד דמשמע בירו' וכו'. (עי' תור"ע בכורות אות ל"ג):

דף כז.

אלא למ"ד יולדת וכו' (עמש"כ לק' ל"ח ע"א):
שם אמר להן אינו דומה כו'. לעיל ט"ז ע"ב:
רש"י ד"ה כ"ג וכו' דלכולי עלמא כו'. לקמן לח ע"ב:
תד"ה חומר. תמצית דבריהם, כיון דלפעמים תרצה לדון על הס"ס זו ולמנקט חד ספק בהיפוך מש"ה לא הוי ס"ס, ולכאורה קשה ממ"ש תוס' ביצה (ג ע"ב ד"ה ואחרות) מבואר דעת ר"ת דבספק איסור שנתערב כל א' וא' מותר מטעם ס"ס, ס' דהנתערבה הי' היתר, ואת"ל דהי' איסור, שמא לא זהו שנתערב עיי"ש, ואמאי לא נימא ג"כ דהוי ס"ס דסתרי, דהא בתחלה דנין להתיר החתיכה שמא לא זהו שנתערבה, וא"כ ממילא החתיכה שני' היא אותה שנתערבה, ואח"כ כשיבא לאכול החתיכה השני', ג"כ מטעם ס"ס, והיינו ספק שמא לא זהו שנתערבה, וממילא החתיכה הראשונה שאכל היא הנתערבה והוי ס"ס דסתרי' וצ"ל דמ"מ אנו דנין הכל על אותה החתיכה שמא לא זהו, ואין דנין על החתיכה האחרת אלא דממילא הוא, אם זהו לא שנתערבה ע"כ דהאחרת הוא שנתערבה, בזה לא מקרי סתרי כיון דלא היינו דנין במפורש על אידך החתיכה דזהו שנפלה, משא"כ גבי ולד דבתחלה דנין להתיר שמא זכר, ואח"כ דנין על אותה הלידה בעצמה שמא נקבה, לפ"ז יש לדון בנ"ד [קאי אפרכת הש"ס בריש ברכות ממאי דהאי ובא השמש ביאת שמשו הוא וכו' דלמא ביאת אורו הוא, ופי' בתוס' דאזמן אכילת כהנים בתרומה פריך, וע"ז הק' בדו"ח, דמאי פריך דילמא ביאת אורו הוא, מאי בכך דאיכא לספוקי דילמא ביאת אורו, מ"מ אסורים לאכול תרומה מספק דדלמא ביאת שמשו הוא, וכ' לתרץ די"ל דהכי פרכינן, כיון דיש ספק בפירושא דקרא, יהי' מותרים בתרומה מטעם ס"ס, ספק ביאת אורו, ואת"ל ביאת שמשו, דלמא ביה"ש לילה והי' לו ביאת שמש, ע"ש] למ"ש תוס' שבת ל"ד ע"ב דכל ביה"ש הם שוים או כלם יום או כלם לילה, או חצי' יום וחצי' לילה, א"כ

איך נתיר לאכול בתרומה ביה"ש מטעם ס"ס, ואנו דנין שמא ביה"ש לילה, ואם אוכל ברגע הא' של ביה"ש אנו אומרים שמא תחילה ביה"ש [לילה], אם יזדמן לו שיהי' נטמא בשרץ תיכף אחר אכילת תרומה, דהיינו ברגע הב' של ביה"ש ויטבול עצמו מיד באותו ביה"ש, ולמחרתו יטבול עצמו שנית ביום יהא נדון להתיר בתרומה בתחלת שקיעה מ' ס"ס, ס' שמא ביאת אורו, את"ל ביאת שמשו, דילמא אתמול כשטבל היינו רגע ג' או ד' בביה"ש, הי' יום והי' לו אתמול ביאת שמש, וא"כ הוי ס"ס דסתרי, דבתחלה היינו דנין דרגע א' דביה"ש לילה ומכש"כ אח"כ, ואח"ז אנו דנין שמא אח"כ עדיין יום, ואי דבודאי לא יזדמן כך, דמה"ת יטבול עצמו מיד בביה"ש כיון דאינו מועיל לו לטהר עצמו דשמא הוא לילה, הא מטעם זה יעשה כן, כדי לחזור ולטבול למחרתו, ולאכול בתחלת שקיעה, גם למ"ד טבילה בזמנה מצוה, צריך לטבול מיד מחמת ספק שמא יום והוי טבילה בזמנה כמבואר בנדה ל. גם אם הוא בעל קרי צריך לטבול לד"ת, ולמחרתו יטבול ביום משום טומאת השרץ וירצה לאכול בתחלת שקיעה מטעם ס"ס, ומה"ט באמת יש לדון בדינו דהרדב"ז בתינוק שנולד בע"ש סמוך לערב, והוא ס' אם נולד קודם ביה"ש או בביה"ש, דאין למולו ביום ו' מטעם ס"ס, דלאח"ז יהי' נולד לו תינוק בתחלת ליל שבת, ויהי' ס' אם נולד בלילה או מעט מקודם [היינו] בביה"ש, תרצה למולו בשבת ותנקוט ספק א' בהיפוך שמא ביה"ש לילה והוי ב' דסתרי, [עיין בתשו' ססי' מ"ט (הועתק לקמן)]:

ומ"מ אין לסתור דבריי מדלא כתב הרדב"ז מטעם זה שלא למולו בע"ש, די"ל דמסתמא אם מספקי' אם נולד ביום או בביה"ש, ודאי רגיל שיהי' הספק שמא נולד בתחלת ביה"ש שהוא זמן מעט בין יום ובין ביה"ש, ובהיפוך אם נהי' מסופקים אם נולד בלילה או בביה"ש ודאי יהי' הס' שמא נולד בסוף ביה"ש דהוא סמוך ללילה, דעל מעט זמן רגיל הספק אימתי נולד, ובאופן זה לא הוי סתרי, דבשניהם נוכל לדון שפיר הס"ס, דעל הנולד בע"ש ס' יום ס' תחלת ביה"ש, נוכל לומר דתחלת ביה"ש הוא יום, ומ"מ נוכל לדון שפיר על הנולד בליל שבת ס' לילה ס' ביה"ש למולו בשבת, דלמא הי' ביה"ש לילה דאין זה סתרי, דהא באמת אפשר דחצי ביה"ש הראשון יום וחציו האחרון לילה כמ"ש תוס' שבת דל"ד, משא"כ בנ"ד שהוא להיפוך, דכשיבא לאכול בתחלת ביה"ש מס"ס ולדון דתחלת ביה"ש לילה, ואח"כ כשיטמא ביה"ש ויטבול מיד ויחזור ויטבול למחרתו ביום ויבא לאכול מתחלת שקיעה דשמא כשטבל הי' יום, זהו שפיר סותר לכתחילה, ועדיין פרט הזה צ"ע אצלי:

מ"ש ידידי מחו' נ"י לחלק בין נ"ד לדברי תוס' נדה דהתם כשאנו דנין אח"כ בראי' שניי' ביום מ"א דשמא הי' נקיבה ממילא עבר בודאי איסור במה שהיקל אחר ז' ללידתה, אבל

בנ"ד אף אם ביה"ש יום עדיין לא עבר ודאי איסור דדילמא ביאת אורו, נראה דכוונת מעכ"ת נ"י, אם דהתם בנדה אפשר דלא עבר שום איסור דשמא לא הי' ולד, מ"מ כשאנו דנין ביום מ"א בס"ס ואמרינן שמא נקיבה ממילא לאותו צד דהי' נקיבה נכלל בזה שהי' ולד והי' ודאי איסור למפרע, אבל הכא כשאנו דנין דבה"ש יום לא נכלל בזה דביאת שמשו הוא, אבל לענ"ד לא מסתבר לחלק, דהרי כשאנו דנין שמא נקיבה היינו לא דודאי הוא כן אלא דלאותו צד דהי' ולד אמרי' שמא נקיבה, ואם כן עדיין כשמיקל אחר ז' ללידתה ואח"כ ביום מ"א אין כאן ודאי איסור, ואעפ"כ לא מקילין בס"ס משום דמ"מ על ב' הביאות יחד לא הוי ס"ס רק ספק א', וה"נ הכא דלאותו צד דביאת שמשו עבד ודאי איסור:

ובאמת חילוק דמעכ"ת ידידי נ"י אפשר לאומרו על ההי' דרדב"ז, והיינו די"ל דדוקא בההיא דנדה דלחד צד דהיינו ולד הי' כאן ודאי עבירה, מש"ה הספק השני דזכר או נקיבה הוי כמאן דליתא וכאילו לא הי' כאן רק ספק א' אם הי' ולד, אבל בההיא דרדב"ז אף אם בה"ש יום עדיין לא הי' ודאי עבירה דשמא זה הולד נולד קודם בה"ש וזה אחר בה"ש דאף דבמילת ב' התינוקות זה בע"ש וזה בשבת לדון עליהם ביחד ליכא ס"ס, מ"מ י"ל דאנו דנין על כל א' בפ"ע, ושאני בההיא דנדה כיון דאי הי' ולד יש כאן בודאי איסור תו לא מצרפי' הספק הב' דזכר או נקיבה לס"ס (ומ"מ לשון תוס' דנדה לא משמע כן) אבל בנ"ד דלאותו צד דביאת שמשו יש כאן ודאי איסור דאכילת תרומה לא מצרפי' הך ספק דבה"ש כלל ודמי ממש להההיא דנדה, וכמוכן בההיא דספק א' בגופו וספק א' בתערובות שכתבתי ג"כ הכי דלאותו צד דאותו שנפל הוא איסור ממילא יש כאן ודאי איסור, וכעת מצאתי שהקשה כן במנחת יעקב בקונטרס הספיקות. (א"ה ועי' שו"ת ח"א סי' ו'):

על שאלת רומ"פ בכלי חרס ישנים מעורבים שלא נשתמשו בהם י"ב חודש ואינו יודע אם הם כלי בשר או חלב:

מה שיש לפקפק מדברי תוס' פרק המפלת שכתבו דהיכא דהוי ספק ספיקא דסתרי אהדדי אזלינן לחומרא, [ולכאורה יש לתמוה בס' א' בגופו וספק אחד בתערובות דנחלקו בו הפוסקים הא הוי ס"ס דסתרי אהדדי דהא בכל א' וא' תאמר שזהו ההיתר, וחפשתי וראיתי אח"כ דהקשה כן הבאר היטב ומחלק כיון דלא סתרי אהדדי בחתיכה א' שפיר הוי ס"ס] וכמו כן מצינו לענין ספיקא בתוס' פ"ק דביצה (דף י"ד) ד"ה א"ב דידע [ועיין בר"ן פרק קמא דמגילה בספק מוקף חומה, ובמ"ל פרק א' מהלכות מגילה ובמג"א ס'

תקל"ח] א"כ יש לומר בנידון דידן כיון דהכלי ודאי אסורה לחד מילתא לבשר או לחלב ממילא אסור לתרווייהו:

מ"מ נראה לי לחלק דדוקא כשעדיין יהיה הדבר הסותר במקומו כההיא דנדה דאם תראה לבסוף יום מ' תיזל לקולא בס"ס להיפוך ובממנ"פ עבדה איסורא וכן בההיא דביצה בכל פעם ילך לקולא ויעשה בודאי שלא כדין משא"כ בנ"ד דמיד שמייחדו לבשר או לחלב מכח ספק דרבנן א"א לו עוד להשתמש בהפוכו, ולא יארע הדבר להקל בהיפוך מספק ספיקא, ולא יבא לידי סתירה אהדדי, ובזה י"ל דיכול ליחדו לאיזה שירצה לבשר או לחלב בספיקא דרבנן:

ונ"ל ראיה מדברי שו"ת יד אליהו (סימן ה') במצא רצועות תפילין דיכול להשתמש בהן הן לשל רש"י והן לשל ר"ת דלכל חד איכא ספק ספיקא, דאם רוצה להחזיקם לשל רש"י הוי ספק ספיקא ספק הרצועות אלו הן מתפילין של רש"י ואם תמצא לומר לשל ר"ת דלמא הדין כרש"י ולא קדשי במה שנשתמשו בהן לשל ר"ת, וכן אם רוצה להחזיקם לשל ר"ת ישנו ג"כ הך ס"ס עיי"ש, הרי דגם דסתרי אהדדי אמרינן ספק ספיקא והיינו מטעם הנ"ל דמיחוד שמייחדו לאחד מהם או לשל רש"י או לשל ר"ת לא אפשר לבא לידי קולא בהיפוך:

אך מ"ש מעכ"ת נ"י דבנ"ד בודאי יש בכלים אלו ב' מינים של בשר ושל חלב בזה קשה להקל כיון דאתחזק איסורא דאף בדרבנן אסור זולת שנאמר דמ"מ הוי ספק דהכל מותר, דאם רוצים ליחד לבשר אמרינן שמא רוב הכלים הם של בשר וממילא אינך כלים בטלו ברוב (עיין ב"ח יו"ד סי' ק"ב) וכולם מותרים, ואף אם נימא דהוי כמין בשא"מ דבעינן רובא דשמא יבשלם יחד וה"נ יבשל ויערב התבשילים יחד מ"מ דעת הש"כ (סי' ק"ט) דבדרבנן לא חיישינן לשמא יבשלם, ואף לדעת הרמ"א שם י"ל דדוקא היכא דאם יבשלם יחד יהי' עכ"פ איסור דרבנן, אבל בנ"ד אם יבשלם לא יהיה שם איסור על המאכל דהוי נטל"פ דבדיעבד שרי י"ל דל"ש למגזר:

ואף דבזה הוי ס"ס דסתרי אהדדי, דכלי אחד יחזיק לבשר ויתלה דרובם של בשר, וכלי א' יחזיק לחלב ויאמר שמא רובם של חלב, מ"מ כיון דבגוף אחד לא סתרי דאותו כלי שמייחדו לדבר א' לא יבא לידי ההיפוך וכנ"ל שפיר הוי ס"ס:

אך י"ל דהרי באמת דברי הבאר היטב סתומים דמה הפרש בין גוף אחד לב' גופים, ולזה יש לומר דעיקר הסברא כך דלא מקרי ספק ספיקא דסתרי אהדדי דאף דבתחילה כשאכל חתיכה אחת היינו דנין שמא אין אותה חתיכה שנפל לכאן וממילא אידך החתיכה היא החתיכה שנפלה, מ"מ לא היינו דנין במפורש על החתיכה השנייה שזו היא שנפלה,

והיינו דנין רק על החתיכה שמא אין זו אותה חתיכה שנפלה מש"ה כשאוכל החתיכה שנייה ודן שמא אין זו החתיכה שנפלה לא מקרי כ"כ סתרי אהדדי, מה שאין כן בהיא דנדה דבתחלה דנתה בטענה שמא הולד זכר ואח"כ תדון שמא הולד נקיבה זהו מקרי סתרי אהדדי, לפי זה יש לומר דהכא כיון דאקבע איסורא דרבנן לחומרא, וצריכים אנו לדון כשבא להשתמש בכל אחד תבשיל בשר דשמא רוב הכלים של בשר ואח"כ כשתרצה לשמש בכלי אחר תשמיש חלב תאמר שמא רוב הכלים של חלב מקרי סתרי אהדדי:

אמנם י"ל דסברת תוס' בנדה רק כההיא דהתם, דלחד צד דהיינו אם נידון שולד הפילה נעשה איסור בממנ"פ מש"ה הספק השני כמאן דליתא ואינו ראוי לצרפו לס"ס, אבל הכא לכל צד לא נעשה ודאי איסור דאף כשעתה רוצים לתשמיש בשר תופסין הצד שרובן של בשר, מ"מ אם משתמש אח"כ באיזה כלי חלב לא יהא בו ודאי איסור, דאף אם רובן בשר מ"מ שמא אותו כלי אחר שרוצה להשתמש בו חלב הוא באמת של חלב אף דההיתר דשימוש חלב יהיה בדרך שמא רוב חלב, מ"מ בכלל אם ישתמש באחד בשר ובאחד חלב לכל צד לא נעשה ודאי איסור דשמא אתרמויי איתרמי ליה כלי של בשר לבשר ושל חלב לחלב:

[ובזה דנתי במה שהביא האלי' רבא סי' של"א בשם תשו' רדב"ז דבתינוק שנולד בע"ש סמוך לבה"ש ונולד הספק אם נולד קודם בה"ש או בבה"ש אין מלין אותו ביום ו', ואין דנין לס"ס שמא קודם בה"ש ושמא בה"ש יום, ובספר אשל אברהם כתב הטעם דאיכא חזקת מעוברת ולפי זה נולד דין חדש בנולד בשבת תחילת הלילה ספק שהוא צה"כ ספק שהוא בה"ש יהיה מותר למולו בשבת מס"ס דמסייע חזקת מעוברת, ובמקור הדין ראיתי ברדב"ז דהספק באיזה זמן נולד הוי חסרון ידיעה, ולכאורה בפשוטו י"ל דהרי תוס' פרק במה מדליקין (שבת דף ל"ד) העלו דכל בה"ש שוים אם כולם יום אם כולם לילה, אם כולם קצתם יום וקצתם לילה א"כ י"ל דמש"ה אין מלין ביום ו' דאם תינוק אחר יולד ויהי' ספק אם הוא סוף בה"ש או אחר בה"ש תתפוס ספק אחד בהיפוך שמא בין השמשות לילה:

ואפשר דלא מקרי סתרי אהדדי שזה שהספק אם נולד ביום אמרינן את"ל נולד בבה"ש דהיינו מסתמא תחילת בה"ש שמא תחילת בה"ש יום, ואותו התינוק שהספק אם נולד בלילה אמרינן את"ל בה"ש דהיינו מסתמא סוף בה"ש שמא סוף בה"ש לילה:

ולפי הנ"ל בפשיטות יש לחלק, דהא באיזה צד שנתפוס לא נעשה ודאי איסור דלהצד דכל בה"ש יום או לילה, מ"מ הא אפשר דהנך ב' תינוקות זה נולד ביום קודם בה"ש וזה

נולד בלילה אחר בה"ש, אף דבכולל למול זה ביום ו' וזה בשבת לשניהם יחד ליכא ס"ס, מ"מ יש לומר דמקרי ס"ס ודוקא בההיא דנדה דלהצד דולד הפילה נעשה בב' ביאות ודאי איסור והוי הספק הב' כמאן דליתא]:

אמנם לפ"ז יקשה על הש"כ (סימן ק"י אות כ"א) דבביצת נבילה חד בחד ונאבד אחד דאסור דאתחזק איסורא הא י"ל דלא הוי חזקת איסור דשמא ביצת ההיתר היתה גדולה מהאיסור דהא א"א לצמצם והותר הכל מכח ביטול (ועיין ש"כ סי' ס"ו ס"ק י', ועי' בתשובת הרשב"א סי' רע"ב ורע"ג ובמ"ש הפמ"ג בפתיחה להל' תערובת בד"ה והנה מצאתי מקום):

תוס' ד"ה אלא כו' וי"ל כו'. עיין לקמן לח ע"א תוד"ה שיפורא:

דף כז:

תוס' ד"ה מת שנתבלבלה כו' דרבנן לא מטהרי כו'. עיין בר"ש פ"ב דאהלות מ"א:

דף כח.

הוציא עובר את ידו והחזירה כו'. מתקשה אני כעת בב"י יו"ד (סימן קצ"ד) ד"ה ומ"ש דהא דאינו חשוב כילוד עד שיצא רובו כו', וכ"נ מהירושלמי דגרסינן פרק כל היד כו': ותמוה לי טובא הא זהו מתני' ערוכה המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה טמאה לידה ואין חוששין שמא מגוף אטום, וגם הא זהו דנין לודאי לידה ומביאה קרבן ונאכלת כמבואר בסוגיא ואלו בהוציאה יד והחזירה טמאה לידה רק מדרבנן, אבל באמת הוא ענין אחר דהמפלת יד חתוכה היינו דהשאר דעובר אינו בפנינו, ומוכח שהפילתו באיזו מקום והוי לידה גמורה, אבל בהוציא ידו והחזירה דהעובר עוד במעיה לא הוי רק לידה מדרבנן וא"כ אין שום ראיה מהירושלמי דשאר אברים הוי כילוד וצע"ג:

דף כט.

אריב"ל עברה נהר וכו'. לעיל י"ח ע"א:

שם אי כל היולדות. כעין זה כתובות טז ע"א:

תוד"ה וזו (עי' חי' יו"ד סי' שט"ו ס"ד):

דף ל.

מתני' המפלת. פירש"י שליא. וכתב בתו"ח וקשה טובא דא"כ היכי תנא בסיפא תשב לזכר ולנקבה ולנדה והא קיימא לן דאין שליא בלא ולד, ולק"מ דיום מ"א היינו מן הטבילה. ושמא לא נקלט הזרע עד יום ג' והוי עדיין מיא בעלמא. ובאמת אחר ג"י א"צ שתשב לנדה. וכ"כ להדיא הרשב"א בתהה"א דקפ"ו ע"א:

ואולם יש לעיין בסיפא דקאמר ר"י יום שמונים ואחד תשב לזכר ולנקיבה ולנדה אמאי תשב לנקיבה הא הוי ס"ס ספק זכר ואת"ל נקיבה דלמא לא נקלט הזרע עד יום ג' והוי מיא דבזה ל"ש סברת תוס' (לעיל כ"ז ע"א) דה"נ תאמר ס"ס בהיפוך דהא הכא ל"ש בהיפוך דאם תראה ביום ל"א וביום מ"א ליכא להקל מס"ס דאם הוא זכר בודאי אינו נפל: מ"ש ידידי מעכ"ת נ"י דרוב הנקלטים קלטי ביום אחד, גם אנכי רציתי לומר כן, אבל לכאורה נסתר זה ממ"ש הרשב"א בתהה"א (דקפ"ו ב') במתני' והמפלת ליום מ"א תשב לזכר ולנקיבה ולנדה, דהטעם דתשב לנדה דדלמא נקלט הזרע ביום ב', והוי עתה מיא בעלמא עיי"ש, הרי דלא משווינן זה להרוב דנקלט ביום א':

וזה יש לדחות, כיון דהפילה לפנינו אתרע הך רוב, דלאחר שנעשה בן מ' יום אין דרך להפיל, ומורה יותר דעדיין לא היה וולד רק מיא בעלמא, ולפ"ז היה אפשר לומר דדוקא במפלת ליום מ"א לשמושה ולא שמשה בנתיים דיש רוב דהוא מ"א יום דרוב הנקלטים נקלטים ליום אחד, ולנגד זה רוב דהוא עדיין מיא בעלמא ולא נקלט ביום א' דרוב שנעשו ולד אין מפילות, אבל שמשה בנתיים יש לומר דתשב רק לנדה מכח הרוב דכשנעשה ולד אין מפלת וליכא רוב כנגדה, דדלמא נקלט בתשמיש האחר:

ואך מ"מ נסתר כן מדברי תוס' (דף ל"ח ע"א ד"ה שפורא גרם וכו') שמא לא נקלט הזרע עד מחרת התשמיש, ואם נידון דהוי רוב דנקלטים ליום אחד למה ניחוש לזה:

דף ל:

וכ"ת למסתמא. עיין מנחות יב ע"א תוד"ה וחכ"א:

דף לא.

משמש והולך. יבמות יב ע"ב:

שם חמור גרם לישששכר. בערוך ערך חמרא כתב כלומר כשחזר יעקב מן השדה נהק החמור ושמעה לאה ויצאה לקראתו וקראתו:

דף לא:

אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה. עיין לעיל י' ע"ב תד"ה דהויא:

תוס' ד"ה תחתון וכו' והיסט נפקא לן מאשר יגע בהם הזב. לקמן מג ע"א כל אשר יגע בו הזב כצ"ל:

דף לב.

הא נמי מיעוטא דשכיח הוא, עיין שבת סה ע"א ברש"י ד"ה ואפילו:

בחידושי הר"ן ד"ה לא נצרכה, הביא דעת ר"ת דסיכה כשתיה רק מדרבנן היא ובתרומה דוקא, והוכיח מדהטבילוה, ע"כ דאסור לספות לקטן אפילו איסור דרבנן ודלא כהרשב"א:

וכתב ע"ז רבנו וז"ל, צ"ע דבל"ז אפילו אי סיכה כשתיה מדאוריי' מ"מ הא קאי בתרומת חו"ל דרבנן דקיל טפי:

ותו חידש הר"ן לקיים פסק הרשב"א דנהי דמותר לספות לקטן איסור דרבנן, מ"מ מה שהטבילוה לאו משום איסור דהקטן רק משום איסור דהסכין דכיון דסיכה כשתי' הסכין אותה הרי הן כמטמאין את התרומה בידים:

וכתב ע"ז רבינו וז"ל, אינו ר"ל מטמא ממש דא"כ א"נ סיכה אינה כשתיה כן, אבל הא בנגיעה לא פסול בתרומת חו"ל אלא ר"ל כמו דאסור לטמא מפני דמפסידה כן כל מי שמאכיל לטמא מלבד לפ"ע עובר על דמפסידה כיון דהתורה לא בעי דיאכל טמא תרומה, וכן במה דרבנן אסרו, לכן אף דהקטן אינו מוזהר מ"מ כל דלא נעשה בה אכילה וכיוצא מה דהוא רצון הכתוב ורצון חכמים בכלל עובר על משמרת תרומותי, ומיושב קושית המ"ל סוף הל' מ"א בערל נמי כן דהמוזהר אסור באכילה וסיכה ודו"ק:

תוד"ה ר"מ וי"ל משום דע"כ מתני' לית לי' טעמא דטימוע וכו', בשבת ט"ז ע"ב כתוב והא דמוקי מתני' דבנות כותים כר"מ דחייש למיעוטא וחיישינן דלמא חזאי נדות דקטנה בת יומא מטמאה בנדה, היינו משום דסיפא מוכחא דלא הוי משום טמוע, דמסיים ואין שורפין עליהן את התרומה מפני שטומאתן ספק משמע דקאי אף אקטנות. קשה לי הא בלאו הך סיום מוכח כן מרישא דקתני שהן יושבות על כל דם, הא בלאו הכי טמאות מגזירות טמוע, ובאמת לפי מה דנקטו הוכחתם בהקדמה דמשמע דקאי אף אקטנות ניחא דלא הו"מ להוכיח מרישא די"ל דנקט שהן יושבות על כל דם משום גדולות, לזה הקשו רק ממה דקתני ואין שורפין, דבקטנות אמאי אין שורפין:

אבל באמת תמוה לי דגם זה מיותר דלמאי צריכי' להקדמה זו דמיירי אף בקטנות, הא פשיטא דכשגזרו משום טמוע ממילא בגדולות כלן דאטו בגדולות לא שייך טמוע, ובמסכת נדה באמת לא נקטו הקדמה זו, והוכיחו באמת מהרישא ודבריהם בשבת צריכין לימוד:

בא"ד והוו הנך דחזו מיעוטא דמיעוטא וכו'. כדאמרי' יבמות קיט:

דף לג:

תוס' ד"ה ורמינהו וכו' כגון טומטום בלובן. לעיל כח ע"ב:

דף לד.

מתני' כרוקה וכו'. ע"ל נו ע"ב תד"ה מבין העובדי כוכבים:
שם ואין העובדי כוכבים מטמאין בזיבה. עי' ב"ב כ' ע"א תד"ה ועובד כוכבים:
תוד"ה ותיפוק אם בועל נדה כו' וכו'. (עי' תור"ע כלים פ"א מ"ג):
תוד"ה וזובו טמא, וא"ת ואמאי לא שרפינן הא שורפין על ספק רוק דע"ה, קשה לי דמנ"ל לעשות קושיא מזה והיכן מצינו כן, ודילמא באמת ספק הרוקין היינו דשמא של זב, אבל ברוק ע"ה י"ל דאין שורפין, ומבגדי ע"ה אין ראי' דדלמא הטעם דשמא ישבה עליהן אשתו נדה, (ועי' תור"ע טהרות פ"ד מ"ה):

דף לה.

ואקשיה רחמנא מצורע. עיין פסחים סז ע"ב תד"ה שכן:
שם רבנן לא דרשי אתים. ע"ל לז ע"א תד"ה נקטינן:
שם הזב חדא. לקמן נה ע"ב ונזיר ס"ה ע"ב:
תד"ה אף ראייה ראשונה וכו' הא איצטריך קרא לדהכא עכ"ל וכן הקשה בחידושי הרמב"ן ונדחקו בזה. ואני בער לא אדע התחלה לקושייתם. די"ל בפשוטו, דאביי פשט דזהו עכ"פ ודאי לדינא דראייה ראשונה מטמא בזיבה דאף אם לאו מעיין הוא, מ"מ ראוי ללמוד מדילפינן לזכר למצורע למעיינותיו, ממילא ראוי ללמוד מצורע מזב, ואם יוקשה דא"כ מנ"ל לב"ה ללמוד מזה דדם טוהר דמצורעת מטמא באמת מזה מוכח דהוי מעיין ולא צריך קרא להכי, דהא בהיפוך ליכא למימר דלא הוי מעיין ובאמת אינו מטמא במשא, דהא גם אם לא הוי מעיין יהיה עכ"פ הדין דמטמא במשא מדאתקש לזב אע"כ דמעיין הוי ול"צ קרא, וצע"ג:

דף לו.

צריכה שתפסוק משהו. הך משהו אינו מובן לכאורה דהא ע"כ בלא ראתה כל ימי לידה דאל"כ הך ראייה גופא הוי הפסק בתוך ג' עונות דדוקא דבלידה אמרי' לעיל דם לידה לחוד היינו מה דיוצא ע"י פתיחת הקבר דלידה אבל זה שרואה בתוך ימי הלידה כיון דממעיין טמא אתי פשיטא דמפסיק דלא גרע מדם טוהר:
שם כיון דמעל"ע ליכא וכו', לא הבנתי הא ושוין היינו ב"ש וב"ה, ולב"ה דלא ס"ל כלל למעל"ע רק מפקידה לפקידה איך שייך הסבר' כיון דמעל"ע ליכא, וצ"ע. אח"כ מצאתי בעזה"י בסדרי טהרה שעמד בזה:
שם מפקידה לפקידה נמי לא גזרו בה רבנן. קשה לי דל"צ להך סברא דהא בפשוטו יש לומר דמשום הכי דיה שעתה דהוי ס"ס שמא בא הדם מקודם במעל"ע, וכותלי בית

הרחם העמידוה והיא טהורה דהוי דם טוהר, ואת"ל שלא בא מקודם במעל"ע דלמא בא הדם עתה משו"ה דיה שעתה דעל קודם לזה הוה ס"ס להתיר וצ"ע. (ועי' חי' כתובות ל"ז ע"א):

דף לז.

אפסיק ליה לידה. ע"ל לג ע"א תד"ה רואה:

רש"י ד"ה ולא מנגעה וכו' ותביא קרבן לזיבתה. עיין טורי אבן מגילה ח' ע"א ד"ה מזובו:

דף לז:

מה ימי נדתה. בחדושי הרשב"א גיטין דף ט' ד"ה הא דקתני היה הגי' כאן הקיש ימי נדתה לימי לידתה מה ימי נדתה וכו':

דף לח.

או למאתים ושבעים ושלשה. בירושלמי פ' החולץ אי' או לרע"ד ועי' ביפה מראה שם:

תוס' ד"ה שיפורא וכו' דלא קי"ל כרבה תוספאה. עיין לעיל כז ע"א תוס' ד"ה אלא:

כתב רומפכ"ת נ"י דמדברי תוס' (דף ל"ח) מוכח דס"ל דלא כהח"מ דאף מקצת מן החודש לא משתהי [עי' שו"ת סי' ק"ד] במחכ"ת זהו טעות ואגב שיטפי' כ"כ, דרומפכ"ת הבין דכוונת הח"מ דלכ"ע יוכל להיות אשתהי איזה ימים מן חודש עשירי, ומעולם לא עלה כן על דעת הח"מ דודאי למאן דלא ס"ל לרבה תוספאה ס"ל דאינו משתהי אף יום אחד, דקים להו לחז"ל דאין הלידה מתאחר יותר מט' חדשים, וכדאמר שמואל אין אשה מתעברת ויולדת אלא לרע"א יום וכו', וגם מוכח כן מסוגיא לעיל (דף כ"ט) דפריך אלא למ"ד א"י למקוטעין מא"ל, והרי לכ"ע יולדת לז' יולדת למקוטעים, וא"כ אפשר דהולד ראשון נגמר ונולד בתחילת ז', והשני נגמר לסוף ז' ואשתהי ג' ימים א"ו ברור דלהך מ"ד דל"א אשתהי היינו דא"א להיות אף יום א' ובזה ל"ש לומר דחזינן דרגילות הנשים לילד בחצי חודש עשירי דלהך מ"ד אמרינן עליה צא וחזור על בניו מאין המה כדאמרינן יבמות (דף ע"ו), אלא דכוונת הח"מ לדידן דקיי"ל כרבה תוספאה דיש במציאות דאשתהי ממילא מה דחזינן להרבה נשים דיולדות בחצי עשירי לא מחזיקינן להו דזינו עם אחרים, ואומרים בודאי אשתהי. וא"כ ממילא הוי נתברר לנו דרגילות הוא להיות אשתהי חצי חודש, מש"ה אמרינן דמה דמחמיר הר"ם באשתהי עם כיעור היינו דוקא באשתהי דרך זרות שאינו ברגילות אבל מה דרגילות לא מקרי ריעותא כלל, ואף בכיעור מותר, וכ"ז לדידן דאפשר דאשתהי מקרי אפילו רגילות להיות אשתהי קצת, אבל לאידך מ"ד אינו במציאות כלל, ואותן דיולדות לט' ומחצה בניהם ממזרים, כנלענ"ד ברור:

דף לח:

הרי אנו משיבין לך. כזה במתני' דב"ק כ"ה ע"א:

תוס' ד"ה והא וכו' אי נמי מדקתני ילדה וכו'. כדמשמע לעיל כו ע"ב הפילה נפל וכו' ילדה וכו':

דף לט.

תד"ה והיולדת ובפ"ק אמרי' דאשה שיש לה וסת וד' נשים שאשה שעברו עליה ג' עונות. לשון זה מוקשה דהא עברו עליה ג' עונות הוא מכלל הד' נשים:

בא"ד וי"ל דיש לה וסת איכא למימר כיון דאורח בזמנו בא צריכה בדיקה בשעת וסתה. לשון זה דיש לה וסת וכו' צריכה בדיקה בשעת וסתה, לי העני אינו מובן דפשיטא דבשעת וסת צריכה בדיקה. אבל הקושיא היה ממה דצריכה בדיקה שלא בשעת וסת ולענ"ד מיש לה וסת ליכא קושיא דהא באמת באין לה וסת מטמא מעל"ע כדמסקי' בפ"ק דף ה' ריש ע"א, וא"כ י"ל די"א ימי זיבה מסולקת יותר מאשה שלא בשעת וסתה, והא דבשעת וסתה דיה שעתה היינו כיון דעתה ראויה לראות לא חיישי' לראתה מקודם שלא בשעת וסתה כשעת סילוק דמי', והא דבי"א ימי זיבה מטמאין מעל"ע היינו כיון דגם עתה הראיה בשעת סילוק חיישינן לראתה מקודם והוי כמו ראתה שלא בשעת וסתה ומ"מ א"צ בדיקה דמסולקת יותר משלא בשעת וסתה (ואף למה דהיה ס"ד לעיל ד"ה דר' דוסא אפילו שלא בשעת וסתה דיה שעתה א"כ הרי קילא מי"א יום י"ל דלהך צד באמת גם בתוך י"א צריך בדיקה ומתני' דקתני בחזקת טהרה היינו כאוקימתא דר"ח דלא נצרכה אלא לר"מ וכו') והקושיא רק מד' נשים דדיה שעתן ומסולקת יותר מי"א ימי זיבה ואפ"ה צריכה בדיקה אבל משלא בשעת וסתה ליכא קושיא כלל ואולי יש ט"ס וכוונתם בתירוצם לדברינו הנ"ל ודו"ק:

דף מ.

מתני' וימי טהרה. ע"ל לו ע"א תד"ה הילכתא:

שם כל הנשים מטמאות בבית החיצון. לדעת הפוסקים שהובא בתוי"ט פ"ז מ"ד וה' דאהלות דהולד אינו מטמא עד שיוציא ראשו לאויר העולם ממש צ"ל דיש חילוק בין לידה לדם נדה כמ"ש תוס' דף מ"ב ע"ב ד"ה שהוציא וכו' בתירוצם הב'. ולאינך פוסקים שם דחוץ לפרוזדור היינו שהוא בבית החיצון ג"כ מטמא י"ל דדמי להדדי ובית החיצון דהכא ג"כ חוץ לפרוזדור. וההי' מתני' דלעיל פ"ב מ"ה נמצא בפרוזדור ספקו טמא היינו לענין לכשיוציא הדם אח"כ חוץ לפרוזדור וכמ"ש תוס' הנ"ל בתירוצא קמא:

שם היה אוכל בתרומה. ע"ל יג ע"א:

דף מא:
שאי אפשר לה שלא תפלוט. עיין יבמות לד ע"ב תד"ה התורה:

דף מב.
ורבא אקרא קאי והכי קאמר כי כתיב ורחצו במים בשאינה מתהפכת. ולכאו' דחיק בקרא בגוונא דחיקא כזה, ולא בפשוטו דהפליטה זרע במוך או שכיבדה ביתה בחמין כדמשמע להדיא פ"ח דמקואות מ"ד דכיבדה ביתה וירדה וטבלה דמהני. אע"כ משום דאסורה לעשות כן, ודאי לאיסורא לא כתב קרא, ולאוקמי באילונית ג"כ דחוק. (וע"ע בשו"ת ח"א סי' ע"א):

דף מג.
אמר שמואל כל ש"ז וכו'. עיין לעיל יד ע"א תד"ה רוכבי:
שם דלא מזרעא הא טמויי מטמיא. עיין לקמן נו ע"א תד"ה ש"ז:
רש"י ד"ה לא שטף וכו' למילף לנטילת ידים וכו'. חולין קו ע"א וע' בתוס' שם ד"ה מצוה וצ"ע וע' רש"י קדושין כה ע"א ד"ה לענין טומאה:

דף מג:
לימד על הזוב שהוא טמא. לעיל לד ע"ב:

דף מד.
תד"ה איהו מיית וכו' יש חילוק בין מתה לנהרגה כדאיתא בערכין. ק"ל הא מ"מ להמקשן בערכין מהא דהכא פריך על שמואל ולא הי' ס"ל לחלק בין מתה לנהרגה והי' ס"ל דבכל ענין איהו מיית ברישא איך פרנס מתני' דחולין וצ"ע:

דף מד:
תד"ה שלשים יום וכו' ורבא דפריך וכו' היינו משום דס' וכו' וק"ל דא"כ היאך פרכי' שם מ"ט אבייל"א כרבא הא י"ל בפשוטו דאביי ס"ל כר"י א"ר דדייק נערה אין קטנה לא דניח' לי' יותר דמתני' ס"ל בהא כר"מ מכח סיפא דמתני' כ"מ שיש מכר מש"ה לא הו"מ למפרך מזו כיון דמיירי ממילא רק בגדולה, וצלע"ג:

דף מה.
האי דם נדה הוא (עי' תור"ע אות כ"ד):

דף מו.
וטעמא דלאחר זמן וכו'. ק"ל דלמא מיירי בלא בדקו ולאח"ז מחזקי' דהביא משום חזקה דרבא, או דבדקו ולא מצאו ב"ש ומ"מ נדריהן נדר מספק דבדאורייתא חיישינן לנשרו, אבל ת"ז בלא בדקו לא חיישי' דשמא הביא ב"ש ומכ"ש בבדקו ולא הי' לו ב"ש דלא

חיישינן לנשרו כמבואר בתוס' לקמן דהחשש נשרו רק משום חזקה דרבא וא"כ בתוך זמנו ל"ש כן וצע"ג:
ברמב"ם פי"א ה"ג בן יג"ש ויום א' וכו' דבריהן קיימין והקדשן הקדש ונדריהן נדרים ואע"פ שלא הביאו שתי שערות, ותמוה לי דהא להדיא אמרינן בסוגיא אי דלא אייתי ב"ש קטן הוא, אח"כ ראיתי שתמה כן המ"ל, ואולם לדינא נראה דאף דלא הביא ב"ש נדרו נדר והיינו מטעם דחיישינן שמא נשרו כדקי"ל בש"ע אה"ע (סי' קנ"ה ס"ב). והא דפרכינן בסוגיא אי דלא אייתי ב"ש קטן הוא אלא לאו דאייתי וטעמא דלאח"ז וכו' דלמא מיירי דלא אייתי ולאח"ז חיישינן דלמא נשרו אבל בתוך זמנו ל"ח לנשרו, צ"ל דמדקתני במתני' נדרן נדר והקדשן הקדש משמע דהוי ודאי נדר ואם אכלו אחרים לוקים עליו ואי דלא אייתי הוי רק ספק שמא נשרו כנלע"ד:
שם מתיב ר"ז וכו'. (עמש"כ לק' מ"ט ע"א):
שם אבל לחליצה בעיא בדיקה (עי' באורך בשו"ת ח"א סי' ז'):
שם אבל מעיקרא לא. עיין לקמן נ"ב ע"ב תד"ה הלכה:

דף מו:
שהקדיש הוא ואכלו אחרים. עיין נדרים ט"ו ע"א בר"ן שם:
תוד"ה ר"י וי"ל דאזלינן בתר רוב שמביאין ב' שערות, היינו דמשום זה מקרי התראה מעליא אבל מ"מ אין מלקים עד אחר שנתברר דהיה מופלא סמוך לאיש, דהרי בכל מילי דאורייתא לא סמכינן על רוב זה שהביאו ב"ש בזמנן לחליצה וכדומה, כך הי' נראה לענ"ד, (הג"ה ההמשך בחי' סנהדרין ס"ט):

דף מז:
תוד"ה בת כו'. ואי גרסי' יביא קאי אבעל שהוא יביא שהיא אילונית והוי קדושי טעות אם רוצה לישא אחותה, ותמוה לי דהא אף בקיבל עליה לקדשה אף אם תהיה אילונית וליכא טעות ג"כ אין זקוקה לו דרחמנא פטריה מקרא אשר תלד פרט לאילונית וממילא מותר באחותה ואמאי דייקי תוס' משום קדושי טעות וצ"ע. (כוונת רבינו דבודאי למדו התוס' יביא ראיה על היבם כמו לאינך גרסות שהוא לפוטרה מיבום):

דף מח.
בא לר"מ כו', ר"מ לטעמי' דאמר קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין קטן שמא ימצא סריס וקטנה שמא תמצא אילונית (הרע"ב). וקשה לי הא ביבמות דף פ' איתא דחד מסימני אילונית הוא שאין לה דדים וא"כ לר"ה דאמר שם עד שיהא בכולן (כן הדין ג"כ באילונית כמ"ש תוס' בקדושין ד"ד), א"כ הכא בבוחל שיש לה דדים תו ליכא חשש

דאילונית, וצ"ל דעד שיהא בכולן היינו לדונו כוודאי סריס אבל מ"מ בחד מהם הוי ספק דאפשר דהויא סריס אף שיש לו א' מסימנים שאין סריסי', ונ"ל דזהו כוונת תוס' שם ד"ה עד וכו' והארכתי בזה בחי' ליבמות:

תד"ה וחכ"א או וכו', לענ"ד י"ל דנהי קטנה מתייבמת מ"מ גדולה ולא הביאה ב"ש גרע דיש ריעותא וחיישינן שהיא איילונית וכמ"ש תוס' בפשיטות ביבמות ד"פ ע"ב דביש לה א' מסימני איילונית בודאי לא יאמרו רבנן דל"ח למיעוטא, ולזה אשמעינן דמ"מ כיון דיש לה סימן בוחל מוכח דהיה ב"ש ונשרו, ונכון בעזה"י:

תוד"ה וחכ"א או חולצת או מתיבמת, אפילו היא קטנה מתיבמת לרבנן, ולפ"ז מה דנקטו חכמים או מתיבמת הוא למותר, ולענ"ד י"ל דדוקא קטנה שלא הגיעה לכלל שנותיה ס"ל לרבנן דמתיבמת ולא חיישינן לאיילונית דאזלינן בתר רובא, אבל בהגיע' לשנים ולא הביאה ב' שערות י"ל כיון דרוב נשים כשמגיעים לשנים מביאים שערות כדאמרינן דאמר רבא כיון שהגיע לכל שנותיו חזקה שהביא ב"ש, וא"כ י"ל בזה כיון דלא הביאה שערות כיון דעכ"פ יצאה מרוב שמא היא ממיעוטא דאילונית, ובזה יש ליישב קושית תוס' קידושין ד"ד ע"א ד"ה דלא כו' עיי"ש והיינו דכשהגיעה לימי הנעורי' ולא הביאה ב"ש א"י למכרה מחשש' דאילונית דיש ריעותא דלא הביאה שערות חיישינן לאילונית וכמ"ש תוספות יבמות דף פ' ע"ב דביש חד סי' מסימני סריס ל"ש לומר בו שהוא מרוב שאין סריסים ע"ש ה"נ י"ל בריעותא שלא הביא ב"ש יוצא מהרוב ואין אומרים בו שהוא מרוב שאין סריסים ודו"ק:

דף מח:

כל הנבדקות וכו' (עי' שו"ת ח"א סי' ז'):

רש"י ד"ה אב"א ואי לא בדקי שפיר אתי למימר אקטנה גדולה היא. לא ידעתי מה בעי רש"י בזה הא בפשוטו בדאורייתא לא מהימני מגזה"כ דאין דבר שבערוה וכו':

תוד"ה בשלמא. (עי' חי' אה"ע סי' קנ"ה בב"ש אות כ"ט):

מה דהקשה מעלת כ"ת נ"י בדברי תוס' יבמות ס"ח ע"א דנקטי לחזקת קטנות לחזקה מעליא דמה יענו לסוגיא דנדה מ"ח דתוך הפרק לר"י אין נשים נאמנות דקטנה היא שתמאן הא יש לה חזקת קטנות, ובדרבנן נשים ליהמני עכ"ד:

כבודו נ"י קיצר במקום שהיה לו להאריך, וסמך על המעיין דכך מבואר בחדושי הרמב"ן והר"ן דסוגיין דווקא בבעל אבל בלא בעל מהימני בדרבנן, ולמדו זה מההיא דפ"ק דפסחים דהמנוה רבנן בדרבנן, אולם באמת א"א למרמי גברא אגברא הא המרדכי כתב להדיא דסוגיין בלא בעל, הרי דס"ל דאף בדרבנן לא מהימני, וה"ט דבדבר שבערוה

החמירו טפי, וכן נראה בדעת הה"מ פ"ב מהלכות אישות ה"כ שכתב ופסק רבינו הלכה כמותו וכו'. נראה ביאור דבריו דמ"ש רבינו שומעים לה אם הביאה אם לא הביאה, הנאמנות ללא הביאה, ע"כ לענין דתהיה ממאנת אם לאחר הפרק לא הביאה והיינו בלא בעל דלא חיישינן לנשרו, ועלה כתב הה"מ דטעמא דרבינו דפסק כת"ק משמע דנאמנת אפילו להקל ופליג בזה עם ר"י, ומ"ש הה"מ וכפסק זה נראה מן ההלכות, היינו ממ"ש הרי"ף הלכך הלכה דכל הנבדקות נבדקות עפ"י נשים בין למיאון בין לחליצה וכו' משמע דס"ל להרי"ף דת"ק הוא דס"ל הכי דנאמנת גם למיאון, ואף דמבואר בדברי הרי"ף דנאמנות לחליצה הוא מטעם דחזקה דרבא מסייע לי', היינו דבחליצה דהוי דאורייתא בעי' דמסייע חזקה דרבא, אבל למיאון דבלא"ה לא משכחת לה רק בלא בעל, דהא בבעל אף אם נבדקו עפ"י ב' אנשים חיישינן לנשרו, ובדרבנן מהימני אף נגד חזקה דרבא. ומ"ש הה"מ וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א, היינו דהם הסכימו כן להלכה, דנאמנות להקל בלא בעל למיאון, אלא דהם סוברים דהסוגיא מיירי בבעל ובלא בעל לכ"ע מהימני, א"כ משמע להדיא מדברי הה"מ דס"ל דסוגיין בלא בעל, ואעפ"כ ס"ל לר"י דלא מהימני, וא"כ י"ל דגם תוס' ס"ל הכי, והר"ן והרמב"ן דס"ל דבדרבנן מהימני ס"ל דחזקות קטנות לא מקרי חזקה כ"כ דעלולה להשתנות מגופא וכמ"ש בזה המהרי"ט ח"א סימן מ"א להקשות על שיטת תוס' עיי"ש:

ואף דמדברי תוס' בסוגיין נראה ג"כ דסוגיא מיירי בבעל ממ"ש בד"ה אב"א ר"י וכו' דאפילו למ"ד חוששין שמא נשרו היינו דווקא לאחר הפרק וכו' ולא כתבו בקיצור דבלא בעל לא חיישינן לנשרו כדאיתא לעיל דף מ"ו, וכן ראיתי שהוכרח כן בתשו' מהראנ"ח ח"א סימן ק"ו, והוא כתב דיש לדחות דס"ל דמ"ד חיישינן שמא נשרו ס"ל הכי אף בלא בעל, אלא דרב דימי מנהרדעי ס"ל מהכרעה דנפשי' לחלק בין בעל ללא בעל, אבל לענ"ד נראה הכרח יותר דאם נימא דמוקי לסוגיא בלא בעל, היכי מסקי דאפילו בסתמא ואף באמרת קטנה היא לא ממאני, הא כ' תוס' לעיל מ"ו ד"ה קטנה דבתוך הפרק מסתמא ממאנין, אע"כ דמוקי לסוגיא בבעל, וכיון דהוי חשש דאורייתא לא ממאנין בסתמא, [ועדיין יש לעיין על קושייתם הא בפשוטו י"ל דהכי קאמר ונאמנת לומר גדולה היא שלא תמאן היינו היכי דבעינן בירור לאיסורא כגון בלא בעל נאמני' לאיסור, אבל אין נאמני' לומר קטנה היא שתמאן היינו היכי דבעינן בירור להקל כגון בעל אין נאמנות להקל, וסוגיא מרווחת בלי גמגום], ומ"ש בדיבור הקודם דליכא לפרושי שומא נינהו ותמאן דהא קתני בסיפא ואין נאמנת וכו', והר"ז מיירי ע"כ בלא בעל דבבעל אף אם נאמין להם דשומא נינהו ניחש דהביאה עוד שערות ונשרו, והב"ש נדחק בזה, יפה כתב מהראנ"ח

דמ"מ היה אפשר לפרש דנ"מ דאי משתכחי תוך הפרק, דהא תוך הפרק לא חיישינן לנשרו, מש"ה הוצרכו להוכיח מסיפא דאין נאמנות עכ"פ משמע דתוס' מוקי לסוגיין בבעל, מ"מ י"ל דתוס' ס"ל ביבמות כשיטת המרדכי דאף בדרבנן לא מהימני, אולם יש לעיין להר"ן והרמב"ן דס"ל דבדרבנן מהמני הא גם בבעל לגבי החשש דאורייתא הוי חזקת פנויי' דלא הביאה סימנים ולא תפסו בה קדושין ושוב הוי דרבנן:

ונ"ל דבלא"ה יש לעיין הא ממ"ש הר"ן גיטין ס"פ התקבל בההיא דצא וקדש לי אשה דאפילו באות כל הקרובות לפנינו ומעידים שלא נתקדשו לא מהימני להתירם, והא התם הוי רק דרבנן מקנסא בעלמא כמ"ש הר"ן שם, ואעפ"כ לא מהימני נשים הרי דבערוה אף בדרבנן לא מהמני, ולזה צ"ל לחלק דדווקא הכא בלא בעל דהחשש רק בדרבנן בזה מהימני, אבל בצא וקדש דהחשש בדאורייתא אלא דמדאורייתא תולין להקל, בזה כיון דאמרו חז"ל שלא לתלות להקל הוי החשש בדאוריי' ולא מהימני נשים, א"כ ה"נ בבעל אף דאיכא חזקת פנויי' ומדאורייתא תולין להקל, מ"מ כיון דחשו חז"ל שלא לתלות להקל הוי החשש בדאורייתא ולא מהימני, וכעין זה כתבתי בתשובה אחת לענין מסל"ת עיין שם:

ועדיין קשה לי למ"ש הר"ן פ"ג דקדושין במתני' דהאומר קדשתי את בתי וכו' דהא דאין דבר שבערוה פחות מב' היינו רק באתחזק איסורא, ודבר זה תלוי במחלוקת הראשונים ריש גיטין בפירוש הסוגיא דשם הוי דבר שבערוה עיי"ש, [ודברי הר"ן אלו סותרים לדברי הר"ן ס"פ התקבל הנ"ל שכתב להדיא דאף בלא אתחזק איסורא אמרינן אין דבר שבערוה וכו' עיי"ש וצ"ע], א"כ כיון דהכא בלא בעל נשים מהימני, גם בבעל הא לגבי חשש קדושין דבעלה לא אתחזק איסורא, ואדרבא הוי חזקת פנויי' ומדינא נשים מהימני כמו דמהימן ע"א היכי דלא אתחזק איסורא, ואולי נדחוק דהר"ן דקדושין ס"ל כהמרדכי וגם בלא בעל לא מהימני, ולגבי קדושין דרבנן הוי חזקת איסורא וגרע מן דאורייתא בלא אתחזק, והר"ן בחידושי' שכתב דבלא בעל מהימני אזיל בשיטתו בגיטין הנ"ל דאף בלא אתחזק אמרינן אין דבר שבערוה פחות מב' ודוחק:

והנכון לענ"ד דכמו דחזינן בבדיקת חמץ אלו הי' דאורייתא אף דבעלמא בדבר שבידו מהימני, מ"מ כיון דאיכא טורח לא מהימני וחיישינן דלא בדקו יפה כמ"ש תוס' פ"ק דפסחים, ה"נ בבדיקת שערות אף דמדינא מהימני, מ"מ כיון דהוי טורח לבדוק בכל הגוף לדעת הרבה פוסקים חיישינן שלא בדקו יפה, ובפי' רש"י בסוגיין ד"ה אב"א ר"י וכו' ואי לא בדקי שפיר אתי למימר אקטנה גדולה היא וכו' ולא ידעתי מה בעי רש"י בזה, הא בפשוטו בדאורייתא לא מהימני מגזה"כ דאין דבר שבערוה וכו', עכ"פ בהיפוך

להעיד דקטנה היא בזה צריך טורח ובדיקה גדולה לא מהימני אלא בלא בעל דבדרבנן מהימני ודמי ממש לבדיקת חמץ כנלע"ד נכון:
אולם עדיין תמהני היאך מפשט פשיטא להו להר"ן והרמב"ן דבלא בעל כיון דהוי דרבנן מהימני, ונוטה לזה דעת הרי"ף והרמב"ם כמ"ש הה"מ וכנ"ל, הא חליצת קטנה דהוי רק דרבנן להרי"ף והרמב"ם ואעפ"כ לא מהימני לאחר הפרק לולי חזקה דרבא אף דפשיטא דליכא חזקת קטנות, כיון דבאותו שעה ראויי' להביא ודמי להההיא דקדושין ביומא דמשלים שית, ואעפ"כ לא מהני לולי חזקה דרבא, ואמאי במיאון מהימני אף דמנגד לחזקה דרבא, והרי בשניהם הוי דרבנן ואתחזק איסורא, ובמיאון גרע דמתנגד לחזקה דרבא וצע"ג:
תוס' ד"ה איבעית וכו' וי"ל דנאמנת לומר שאותן שערות. תמוה לי הא בזה מתרצא גם קושייתם הראשונה [ומנ"ל [להמציא] דבתוך הפרק אינה ממאנת, וחזקה דרבא צריכה רק לענין דחיישינן דנשרו בבעל, הא י"ל] כפשוטו דבאמת בלאו חזקה דרבא ממאנת והכל מיירי בחד ענין דכמו דלענין חליצה במה דאמרי' נאמנת לומר קטנה שלא תחלוץ היינו בבדקו ומצאו ב' שערות נאמנת שהם שומא שלא תחלוץ וההיא דאינה נאמנת שתחלוץ היינו דלא נבדקה ע"י אנשים א"נ לומר שהביאה ב' שערות שתחלוץ וה"נ מפרשא ההיא דמיאון והכל בחד גוונא. דהיינו בבדקו ומצאו ב' שערות והן אומרים שהם שומא נאמנות לחומרא שלא תחלוץ וא"נ לומר שתמאן והיכא דלא בדקו אותה והן אומרות שהביאו ב' שערות נאמנות לחומרא שלא תמאן אבל לא להקל שתחלוץ ומרווח שמעתא טובא:

דף מט.

תוס' ד"ה ואיבעית וכו' ומתוך כך פסק נמי. וכעין זה כתבו תוס' בשם ר"ת כתובות פח ע"ב ד"ה לאפוקי:
בא"ד ומפרש ר"ת וכו', במל"מ פ"ב הי"ח מאישות ד"ה וראיתי להטור וכו' מבואר דס"ל בשיטת ר"ת דתוך הפרק כלאחר הפרק היינו לענין דהשערות לא הוי שומא אבל מ"מ לא נעשה גדול עד שחשכה, וק' לי דא"כ היכי מותבי' בתיובתא בסוגיין דף מ"ו על ר"י וריב"ל דאמרי תוך הזמן כלאח"ז, דלמא גם התם הפירוש דלענין זה כלאח"ז דמי דהשערות לא הוי שומא, אבל מ"מ גדול לא הוי עד שישלם השנה, וא"כ הברייתא דקתני לרבות בן יג"ש ויום א' כפשטא, וצלע"ג:

דף נ.

דתנן מלבנות בצלים. הא דלא מייתי ממתני' שלפני זה המחליק בצלים עיין בר"ש שם:

תוד"ה כל (א"ה בדין קטן אי כשר לדון עי' חי' יו"ד סי' רכ"ח ס"ג ובהשמטות לשו"ת ח"א סי' ע"ג):

דף נא.

ומה טומאה חמורה וכו'. (עי' חי' בכורות ד"י):

שם נהי דהכשר שרץ לא בעי הכשר מים בעי. וק"ל לפי הו"א זו א"כ איך קתני ונבילת עוף טהור והחלב בכרכים א"צ הכשר, אם מיירי בהכשר שרץ הא בחלב בעי' הכשר שרץ אלא דלא בעי הכשר דאתכשר בשחיטה, וזה ודאי קשה לומר דלענין נבילה מיירי בהכשר שרץ ולענין חלב מיירי בהכשר מים, ולמסקנא ניחא דמ"מ שניהם שוים דלא בעי' הכשר מים אלא דבנבילה לא בעי' גם הכשר שרץ אבל לס"ד קשה וצע"ג:

דף נא:

הוה אמינא מאי קשקשת סנפיר. עיין חולין כב ע"ב תוס' ד"ה איצטריך בסה"ד:

דף נב:

הלכה כדברי כולן להחמיר, בסדרי טהרה בחי' הקשה מאי נ"מ בסי' האמצעי, כיון דלחומרא חיישינן לשיעורא זוטא, ולקולא בעי דוקא סימן הגדול שבכולם, ואי דנ"מ בנתקדשה לאחד אחר סימן הזוטא ונתקדשה עוד לאחר אחר סי' האמצעי דחיישינן לקידושי שניהם, דדלמא סימן האמצעי עיקר והיתה קטנה בשעת קידושין הראשונים וגדולה בשעת קידושין השניים, הא בלא"ה אנן קיימא לן בדאורייתא חיישינן שמא נשרו, אם כן ממילא צריכה גט גם מהשני דדלמא קודם קידושין שניים הביאה סי' גדולים ונשרו עיין שם ולפי דברינו [בשו"ת סי' ז'] ניחא, דהא מבואר בתוס' בפרק בא סימן (דף מ"ח) דחששא דנשרו הוא מכח חזקה דרבא, וכיון שכן אם באת לומר דקידושי הראשונים לא היו כלום, דסי' הקטן לא הוי סימן א"כ הגיעה לכלל שנותיה ולא אייתי ב"ש הראויים ויצאה מחזקה דרבא כנ"ל [בשו"ת שם] וכדמפורש בהדיא בתוס' פ' מי שמת (דף קנ"ד ד"ה ועוד סימנים) א"כ שוב לא חיישינן לקידושי שניה לומר שמא הביאה סימנים גדולים ונשרו דבמקום דליכא חזקה דרבא ל"ח לנשרו, ונכון:

אך קשה לי מדברי תוס' ב"ב (דף קנ"ו) ד"ה בודקים לקדושין וכו' דחיישינן שמא נשרו, כוונתם, דבדיקה דידה דאם לא ימצאו לה ב"ש הוי ספיקא דקידושין דשמא נשרו וצריכה גט גם משני וכמ"ש תוס' בסמוך ד"ה לחליצה, דלקידושין מיירי בין באיש בין באשה, הא אף לא ימצאו ב"ש א"צ גט מהשני דכל שבאת לומר בעת שקידשה הראשון לא הביאה ב' שערות א"כ הגיעה לשנותיה ולא הביאה ב' שערות ואזדא חזקה דרבא, ותו

ל"ח לנשרו ואמרינן דעדיין קטנה היא וגם הא הוי ספק ספיקא ס' לא נשרו ועדיין קטנה היא, וס' נשרו קודם קידושין ראשונים וצע"ג. (הג"ה ועי' חי' אה"ע סי' קנ"ה):
וביותר קשה לי, הא כתבו תחילה דבאם נמצאו אחר שפשטה וקיבלה קידושין א"צ גט משני דדייניגן דהיא גדולה למפרע בשעה שנעשית גדולה בשנים, ואם כן אין שייך לומר דבלא נמצאו סימנים דחיישינן שמא נשרו, כיון דאנו אומרים דנשרו והיה לה סימנים ממילא ראוי לומר דסימנים ההמה באו משעה שנעשית בת י"ב שנים ויום אחד דהא אלו ראינו סימנים היינו דנין כך ומה לי אם ראינו בעין ממש הסימנים או שידענו שהיו לה הסימנים וצע"ג:
תוד"ה הלכה ור"ת כתב כו' (עי' באורך בכו"ח דרע"א סי' כ"א):
תוד"ה ג' גריסי' וא"ת מנ"ל לרבא, ק"ל הא מלישנא דהברייתא הרואה כתם אם יש בו כדי לחלק ג' גריסי' מבואר דמטמאי' אם נמצא כן במק"א דאם דוקא בג' מקומות הרי מחולקי' הם ומאי אם יש בו כדי לחלק וצ"ע:

דף נג.

רש"י ד"ה בין השמשות דר"י וכו' ושיעורו חצי מיל. וכן נקיט רש"י ברכות דף ב' ע"ב ד"ה והלא כהנים. וקשה לי הא בשבת איתא דלר"י בה"ש תרי תלתי או ג' רביע מיל וצ"ע:

דף נג:

תוד"ה עצמה וכו' אלא ע"י ראיי' דהשתא וכתם דאתמול היא מקולקלת דלא ידעה אי מניי' מהיום או מכתם, לא זכיתי להבין דהא אף לר' דתולי' כתם בראיי' במל"ע מ"מ הוי ספק שמא מהיום או מכתם ולא מקילי' לחשוב מיום הכתם כמ"ש תוס' בסמוך, ואמאי לא כ' בפשוטו דמכח דלא תלי' כתם בראיי' מקולקלת מן מעל"ע שביום מציאת הכתם דהא מיד אח"כ נקטו בפשיטות דלרשב"א מקולקלת למנינה מעל"ע. ואמאי נקטו או מכתם וצלע"ג:
מ"ש במהרש"א לא הבנתי דמה הפרש אם מעל"ע לענין קדשי' או למניינה הא מ"מ ר' להחמיר בלא בדקה דלר"י מקולקלת למניינה משעת בדיקה ולרא"ש רק במעל"ע:

דף נד.

משמשת שמיני ולילו עמו. ע' בהרא"ש בפ' בנות כותים סי' א':

דף נד:

מתני' והש"ז. והא דתנן בריש פרק ט' דשבת דפולט' ש"ז אחר יום ג' לכ"ע טהורה היינו כיון שהיתה במעי אשה מסרחת ואינה ראוייה להזריע. והכא מיירי בב"ק מש"ה מטמא

כ"ז שהיא לחה (וה"ה בזכר שנרבע ופלט מטמ' כ"ז שהי' לחה עיין תוס' שבת פ"ו ע"ב ד"ה אבל פירש כו'):
שם בפושרין מעל"ע. עיין זבחים ע"ט ע"ב תוד"ה אף הרוטבו:
רש"י ד"ה היא עושה את שתחתיו משום משא. עיין שבת פג ע"ב ברש"י ד"ה כרעו הן. (ועי' תורע"א כלים אות ג'):
תוד"ה דם הנדה (עמש"כ לעיל ג' ע"א ד"ה גם י"ל):

דף נה:
תוד"ה כיחו (עי' תור"ע אות כ"ט):

דף נו.
רש"י ד"ה טומאת רקב כו' מטמא במגע. עיין פ"ב מ"ב דאהלות ובהרע"ב שם. ועיין בהרע"ב פ"ד מ"ה דטהרות וצ"ע. (ועי' תור"ע באהלות וטהרות שם):

דף נו:
לא שנו אלא שרץ כו'. בשעה"מ פ"ג מאישות הי"ד כ' וז"ל דר"א לא קאמר הכי אלא לפום מאי דקיי"ל הילכתא כהלל דנשים מטמאות מעת לעת וה"ט משום דכיון דמגופא קא חזיא לא אוקמי' אחזקתה כו'. נ"ב אינו צריך לזה אלא דגם ר"ש ס"ל דביבש מדינא טמא עד שעת בדיקה כיון דא"א שבא עתה לא אוקמי' אחזקה וממילא גם בלח ראוי לאסור למפרע עד כיבוס משום לא פלוג, אלא דאילולי דהי' אפשר שיהא משעת כיבוס לח עד עתה לא הי' ראוי לטמאות משום לא פלוג רק עד שעה שאפשר שיהי' עדיין לח ולדון בלא פלוג לאסור משעה שאפשר שבא אבל לא לאסור עד שעה שידענו שלא הי' בו הכתם משו"ה צריכי' לסברא דאפשר שהי' בו משעת כיבוס והי' יבש ומיא נפיל עלי' וממילא מטמא עד כיבוס אף דאפשר דעתה בא משום לא פלוג:

דף נז.
רש"י ד"ה דקאכיל מינה ותרומה טמאה באזהרה וכו'. תמיהני הא אכילת תרומה טמאה אסור רק בעשה עיין יבמות עד ע"ב וצ"ע:

דף נז:
אמר שמואל וכו' (עי' בשו"ת סי' פ"א):
תוד"ה הרואה (עמש"כ לעיל ג' ע"א ד"ה גם י"ל):
ראיתי בספר ס"ט (סי' קפ"ג) דבבדיקת עד בלא הרגשה היכי דאיכא למיתלי דמעלמא דהוי ס"ס ספק מעלמא וספק שלא ארגשה, ולגבי דרבנן הוי ספק דרבנן ולקולא:

אמנם נראה דזהו נסתר דהא במתני' קתני לאח"ז טמאים מספק, ואמרינן לעולם דארגשה וכו' כפי מה דפירשנו [בחי' שבועות די"ח] בפרכת הש"ס והא נמצא קתני, היינו דמשמע דלא הוי מקודם ענין ספק דמיירי בלא ארגשה [ומלבד תירוצינו בדברי תוס' הנ"ל [בחי' שבועות שם] מוכח כן מדלא מוקי בארגשה והפרישה, דודאי לא היה אנוס, ע"כ משום דנמצא משמע בלא ארגשה] וא"כ הוי ס"ס ספק אח"ז וספק שלא בהרגשה:

ולומר דיותר ראוי לתלות דבשעת תשמיש ראתה וקסברה דהרגשת שמש הוא וליכא נגד הרוב, ממה דנימא דאח"כ ראתה וראתה שלא בהרגשה דבקנוח לא שייך הרגשת עד הי', ואנן לא מספקינן דשמא אח"כ ראתה אלא בצירוף תרתי דשמא לא ארגשה ושמא אח"כ ראתה, דע"י זה נעשה מזה ספק, דזה אינו דא"כ היכי אמרינן פ"ק (דף י"ד) אשה מהו שתבדוק לחייב בעלה באשם תלוי, והא בבדיקה דליכא רגלים לדבר שבשעת תשמיש ראתה דהא גם עתה שייך הרגשת עד, ואף על פי כן הוי ספק דשמא אחר כך ראתה, אם כן התם דמיירי בלא ארגשה יקשה כנזכר לעיל:

אני מסתפק בגוף הדין דמבואר בתה"ד דאם לא מצאה כלום דטמאה דבודאי ראתה ונאבד ואם מצאה מראה לבן דטהורה דתלינן ההרגשה בזה, ולא נתבאר באם לא בדקה רק חצי העד ומצאה עליו מראה טהורה, אם נחוש אולי היה על המחצית השני מראה טמאה ובעינן דוקא בדיקה דרך בירור שלא היה רק מראה טהורה, או כיון דאפשר למתלי ההרגשה בזה לא מחזקינן ריעותא בזה לומר שראתה יותר מזה:

ובאמת לכאורה קשה לי, א"כ בד' נשים דיין שעתן דהם בחזקת מסולקין, מ"מ במראה טהורה [נימא] דטמא למפרע דמקור מק"ט דהא בהנך מראות אינם בחזקת מסולקין, ואף דעיקר החשש דכותלי בית הרחם העמידוהו והוי כמו טומאת בית הסתרים דאינו מטמא במגע, מ"מ הא העלה לנכון בס"ט (סק"ד) דמקור מק"ט גם לענין משא. ויש לדחות:

דף נח:

עד שהוא נתון וכו'. ע"ד שאלתו, לענ"ד אם הכתמים פחות מכשיעור כתם ועגול נראה פשוט להקל דאפילו א"צ לישב ז' נקיים, דהא מתני' ערוכה (דף נח ע"ב) עד שהיה נתון תחת הכר עגול טהור, ופירש"י (דף נז ע"ב) עד סדין שבודקת בו, וכן פירש הרע"ב הבגד שמקנחת בו בכל עת תשמישתה, ובהרמב"ם (פ"ד הי"א) הניחה העד, משמע דקאי אשלפניו (בהלכה י"ז) על עד שקנחה בו, וכן הוא בש"ע (סי' ק"צ סל"ד) ואין בזה חולק דאפילו בעד בדוק שבדקה בו והניחה תחת הכר דטהור בפחות משיעור כגריס ועוד, וה"נ בנ"ד אחר הקינוח נשאר מושכב בכרים הוי כהניחה לעד תחת הכר, ואף בנמצא הכתם מיד אחר הקינוח, מ"מ מסתמא קודם השימוש היה מושכב זמן מה בכרים

וכן בלילות שלפניו, ופשוט דאין חילוק בין הניחה אחר הקינוח תחת הכר או הניחה קודם הקינוח תחת הכר דתולין במאכולת. גם אם לא דקדק בשיעורו וא"י עתה אם היה בו שיעור כתם או לא, מ"מ י"ל כיון דעיגולו מוכיח עליו שלא בא הדם מקינוח אלא ממאכולת, י"ל דזה ההוכחה מורה דהיה ממאכולת, והיה באמת בפחות מכגריס:

אולם אם אינו ידוע אם הוא עגול או משוך בזה יש לדון, די"ל החילוק בין עגול למשוך לא דבעי' הוכחה לאיסור, דהיינו במשוך משיכתו מוכחת עליו דלא ממאכולת הוא, וא"כ בספק עגול ליכא הוכחה לאיסור, די"ל דכל שבדק בו רגלים לדבר דמגופה ובעי' הוכחה להתיר, דהיינו עגול דמוכח דלאו מדם קינוח הוא, וא"כ בספק עגול דליכא הוכחה להתיר טמאה, וכן משמע לכאורה ממ"ש הרשב"א דבטחתה בירכיה בפחות מכגריס דמשוך טמא והתם ליכא הוכחה לאיסור, די"ל דבדרך טיחתה הרגה למאכולת והוי משוך, אע"כ דבעי' הוכחה להתיר, ואף דהרשב"א כתב בתהה"א (דף קעח) אם טחתה אבל אם משוך הוא רגלים לדבר דזה קינוח הוא, הואיל ובדוק הוא מתחלה, ע"כ, וצ"ל כוונתו דרגלים לדבר דהוא מקינוח כיון דבדקה וליכא הוכחה דעיגולו, וראיתי אח"כ דעמד בזה בסדרי טהרה (סי' קפג):

אמנם כל זה לענין דצריכה ז' נקיים, אבל לענין לדון לרואה מחמת תשמיש יש לדון טובא, דהא במתני' דנתון תחת הכר לא נזכר חילוק דביותר מגריס טמא. אלא דהרמב"ן והרשב"א כתבו ביש כגריס ועוד אפילו עגול טמא. וכן הדין שהרי אפילו לא בדקה ומצאה בחלוק יותר מכגריס ועוד טמאה, וכיון דרק מזה למדים אין לנו ראיה רק שהוא טמא מדין כתם, ובדרך דיו לבא מן הדין, וביותר מוכח כן בדעת הרמב"ם למ"ש הה"מ (ה"ח) אחר דברי הרמב"ן והרשב"א הנ"ל ע"ז סמך רבינו שלא חילק. והיינו דסמך על הדין דממילא טמא ככל כתם. ואם איתא דבבדקה טמא נדה וחשבינן לודאי מגופה, היה לו להרמב"ם לחלק בין פחות מכגריס לכגריס לעינן טומאת נדה. ואף דביותר מכגריס א"א לתלות במאכולת. וא"כ ודאי בא מהבדיקה, י"ל דגם יותר מכגריס אין ודאי דלאו ממאכולת די"ל דהרגה ב' מאכולות, כמו נתעסקה בדם צפור כסלע ומצאה יותר דס"ל להפוסקים שהיותר הוא ממאכולת ואתרמי להדדי, דדרך מאכולת לישב במקום זוהמא. ה"נ י"ל אחר הריגת מאכולת ישבה במקום הזוהמה מאכולת אחרת והרגתו. אלא דבכל כתמים החמירו חז"ל ונתנו שיעור לדבר, מטעם דא"כ אין לדבר סוף, ואין לך אשה שתהיה טמאה, וכדאיתא בנדה (דף נח) א"כ י"ל דבדאורייתא אין חילוק. וכי היכי דבתחת הכר בפחות מכגריס טהורה, ה"נ ביתר מכגריס, וכיון שכן י"ל גם במשוך דטמאה, מ"מ הוי רק חומרא דרבנן ומדין כתם כיון דאיכא רגלים שהוא ע"י קינוח

החמירו, אבל מדאורייתא אין חילוק דגם זה מוכח מדפרכינן בפשיטות וניחוש דדם מאכולת ולא מוקמינן במשוך. וזה ההוכחה יותר דלא שייך כ"כ לומר דסתמא קתני, דאין זה דוחק לאוקמי במשוך, דמסתמא כן הוא כיון דנמצא ע"י בדיקה:

אמנם זה י"ל לשיטת הרמב"ם שטחתה על ירכה חמור דאפילו פחות מכגריס טמאה נדה, י"ל דנתון תחת הכר קיל שאפילו ביותר מכגריס הוי רק כתם וכדאמר ר"ח לגבי אף אתה עשית כתם כיון דצריך שיעור כגריס, אבל לדעת הרשב"א דבטחתה על ירכה ג"כ רק ביתר מגריס או משוך. ועיין רשב"א שם דמשמע להדיא כל דנפקי משיעור מאכולת מחזיקים לדם נדה דבא ע"י קינוח. ופרכת הש"ס וניחוש דלמא ממאכולת היינו דסתמא קתני אף בפחות מכגריס ומוכרחים לומר דסתמא קתני אפילו במשוך, א"כ משמע דגם בנתן תחת הכר דינא הכי דביותר מגריס או משוך טמאה נדה. וע"ש מה דחילק בין ההיא להה"א דר"ח דאמר אף אתה עשית כתם. ולפ"ז בהכרח לדחוק במ"ש הרשב"א ביתר מכגריס טמא. דהרי אפי' בלא בדקה ומצאה הכתם בחלוקה טמאה. היינו כיון דחזינן דיותר מכגריס א"א למתלי במאכולת ממילא מסברא מחזיקים לדם נדה, או דבא לומר דלא תימא דמתני' סתמא קתני עגול טהור אף ביותר מכגריס. לזה הוכיח דממילא ע"כ מיירי בפחות מכגריס דהא מדקתני עגול טהור משמע לגמרי ואפילו מדרבנן, והא עכ"פ טמא משום כתם דאפי' בלא בדיקה טמאה משום כתם. וע"כ מוכח דמתני' לא מיירי בכגריס ועוד. א"כ ממילא שפיר אמרינן בכגריס ועוד טמא נדה. כיון דבדקה מוכח דמבדיקה הוא. [ומה דלא מביא ראיה מטחתו דעכ"פ ביותר מכגריס טמא י"ל דמ"מ היה אפשר לומר דטחתה בירכה גרע, כדס"ל להרמב"ם בכדי דנימא דעגיל טהור דקתני משמע סתמא]. ומ"מ לשיטת הרמב"ם י"ל אף ביתר מכגריס הוי רק כתם, ואך מ"מ משמע יותר דטמא ודאי, דהא פסק כר' דאפילו בעד שאינו בדוק, ולמחרת מצאה דם דביתר מכגריס טמאה נדה. וא"כ בנ"ד ביתר מכגריס או משוך לכאורה הוי בכלל רואה מחמת תשמיש:

אמנם יש לי לדון דהרי דעת התוס' (דף יד) בההיא דעד שאינו בדוק אף שהוא לפני יום או יומים נקי ועתה בשעת בדיקה נטלתו ממקום מוצנע מקרי אינו בדוק וכ"כ הרמב"ן הובא בב"י דרק מיקרי עד הבדוק כגון בדקתו ולא זז מתוך ידה עד דבדקה בו, א"כ י"ל כל שהלך זמן מה בחלוק מקרי אינו בדוק, וכנטל ממקום מוצנע, דהרי הרשב"א הקשה וסתר להרמב"ן מההיא ג' נשים שלבשו חלוק ונמצא כתם טמאות, הרי דס"ל דראוי לקרותם נטלתו ממקום מוצנע, אלא דהרשב"א הקשה כן לשיטתו דסבר דהלכה כר' יוסי דטהור לגמרי, אבל להפוסקים דבאמת טמא כתם ליכא קושיא:

גם י"ל על קושית הרשב"א דוקא הניחתו באיזה מקום אפשר שהיה עסק דמים ולאו אדעתה, אבל בהולכת מלובש בחלוק דרך הנשים להיות תמיד עיניה שלא תלכלך בדמים, וליכא למתלי בדעלמא, א"כ י"ל דזהו רק בחלוק נשים, אבל בחלוק שהאיש לובש, דאין עיניו על זה ואינו מדקדק אם הולך במקום שמתעסקים בדמים, י"ל דמקרי לקחתו ממקום מוצנע, א"כ לרוב הפוסקים כר"ח דטמאה משום כתם י"ל דאין בזה דין רואה מחמת תשמיש, כיון דהוא רק כתם ויש לתלות דממקום אחר בא:

גם אף לרשב"א י"ל דחלוקים שלנו דלא נבדקו מעולם רק לוקחת מהכובסת כמו שהיא, י"ל דמקרי אינו בדוק, וממילא לרוב הפוסקים דקיי"ל כר"ח להרשב"א טהור לגמרי ולאינך פוסקים טמא משום כתם י"ל דלאו מקרי רואה מחמת תשמיש:

דף נט.

תוד"ה היו כמו שעליון מעלמא אתי וכו'. נ"ל דאף תוך ג"י לספירתה תולה תחתון בעליון כיון דהעליון ודאי אינו מגופה ידעי' דבא מעלמא הוי כאילו ידענו שנשפך דם על החלוק ולא ידענין כמה דפשיטא דגם תוך ג"י תלינן. ועדיין צ"ע לדינא:

דף נט:

מתני' ונמצא דם על המים. הא דלא נקט וראתה דם כדקתני לעיל משום דהתם בודאי הדם מהאשה שייך לומר וראתה אבל כאן דיש ספק דשמא הוא מן האיש א"כ לא פסיקא הדבר דראתה מש"ה נקט ונמצא. ס"ט:

שם כי קאמר ר"מ בחד ספקא וכו', [אע"ג] דבחד ספק משוי לי' ר"מ לודאי כדאיתא פ"ק (דף י"ד) דכי טימא ר"מ משום נידה טימא, אעפ"כ בצירוף ספק מאיש או מאשה הוי ס"ס:

דף ס.

לפיכך דרשב"ג. כעין זה לעיל ט' ע"א ובב"מ כט ע"א:

שם באנו למחלוקת רבי ורשב"ג. עיין פ"ז מ"ה דתרומות בר"ש:

שם אין תולין מה טעם לפי שאין תולין. כעין זה שבת כא ע"א גיטין ס' ע"א:

יש לעי' בסופרת ז' ביום ז' שלא טבלה והשאילה חלוקה לסופרת ז' בתוך ז', אם נימא כיון דהיא בידה לטבול הוי כטהורה דיכולה לתלות בסופרת ז', או דנימא כיון דקיי"ל כרשב"ג דטהורה יכולה לתלות בסופרת ז' שלא טבלה כיון דמחוסרת מעשה כטמאה דמי, ה"נ בכה"ג כטמאה דמי' לענין שאינה יכולה לתלות בסופרת ז' בתוך ז' דהוי שם קלקול על שניהם. ובזה אפשר דלרב אדא הוי רשב"ג לחומרא ור' לקולא. ודו"ק:

דף ס:

מתני' בדקה אחת מהן כו'. בהגהת מיי' כתב בשם הרמב"ן דדווקא שבדקו עצמן מיד כשראו הכתם בעוד ששוכבת במטה או שמצאו אותן כשהן עומדות מהמטה, אבל עמדו ואח"כ מצאו כתם אעפ"י שבדקה א' מהן מיד אחר המציא' ומצאה טהור או טמא כולן טמאות, וכעין זה כתב הרשב"א בת"ה דהך דינא דבדקה א' מהן ומצאה טמא קאי רק אמטה אבל בחלוק שלבשה זא"ז וכן במטה אם שכבו זו אחר זו ולבסוף נמצא הכתם אף שבדקו הראשונות ומצאו טמאות מ"מ כולן טמאות, לפי שא"א לראשונה לבדוק תוך שיעור וסת לזמן שלבשה החלוק אא"כ שבדקה האחרונה מיד ומצא טמא מצלת על הראשונות ואם הראשונות בדקו ומצאו טהור מהני לטהר. אבל הרמב"ם ס"ל דאין חילוק דאף בחלוק אם בדקה הראשונה ומצאה טמאה מיד למציאת הכתם מצלת על האחרות. וההי"מ כתב שכן משמע דאלו להרשב"א יקשה סידור לשון משנתנו דלקמן דהא בדקה ומצאה טמאה קתני ברישא ומשמע דקאי אחלוק טפי מסיפא דבדקה א' מהן ומצאה טהורה. ובש"ע פסקי' כהרמב"ם (עי' בב"י סי' ק"ץ שמיישב קושי' הה"מ על הרשב"א):

שם תולה עוברה כו' (עמש"כ לעיל ה' ע"א ד"ה וא"ש):

והנה בגוף הדין נ"ל להקל יותר אף אם לא היתה מעוברת ולא הי' שעה קבוע לווסת נדתה מ"מ יכולה לתלות בגאלדני אדער אף דהוא שלא בשעת קביעות ווסת אף דהגאלדני אדער יותר בחזקת מסולקת מהמקור מ"מ כל שאפשר שדם בא ממקום אחר תולה כיון דהגאלדני אדער מוציא דם אף שלא בשעת ווסתה מקרי יכולה להתגלע ולהוציא דם, דלפעמים מוציא דם אף שלא בשעת ווסתה:

וראיה לזה למ"ש הה"מ (פ"ט מהלכות א"ב) בטעמא דתולה בנכרית כיון דבלא"ה היא באיסור נדות כל ימיה והרי לא חלקו דאף אם הנכרית מעוברת מ"מ תולה בה, הרי כיון דאין שניהם מקולקלים תולין בהיתר אף דהנכרית בחזקת מסולקת (ועיין במ"ל שם) אם כן ממילא הי' הדין אם היו ב' נשים לובשים חלוק ואחת מעוברת ולה הגאלדני אדער שלא בשעת קביעותה נראה דיכולה לתלות בה משום דלא מקלקל לה דהא המעוברת יכולה לתלות בגאלדני אדער, וכיון דהיא בודאי מותרת יכולה הב' לתלות בה כמו בנכרית א"כ מה לי שאחרת שאינה מעוברת תתלה במעוברת שיש לה גאלדני אדער מה לי שתתלה בעצמה בזה, וזהו צ"ע לדינא:

מה דמפקפק ידידי מעכ"ת, כיון שהיתה ישינה הוי ספק דאוריית' דאימר ארגשה, וכמ"ש המהר"ם לובלין בשו"ת ובלבוש (סימן ק"צ) וכ' ליישב קושית המ"י, יפה כתב ולדעתי

פשוט דגם הלבוש ס"ל דישינה תולה כתמה בד"א דאמרינן אלו ארגשה מחמת צערא מתערא אלא דס"ל דיותר מסתבר לתלות בה ממה דנתלה בחברתה דאולי ארגשה בשינוי ולאו אדעתא ויכולה חברתה לתלות בה, [אולם גם בזה קשה לי במה שדחקו הפוסקים למצוא טעם לתלות בנכרית, אמאי לא נימא דמה"ט תתלה בה דאינה נגד רוב דם הבא בהרגשה דיש לומר דבאמת ארגשה], ואם כן גם בנ"ד יש לתלות:

ומה שרצה רומעכ"ת להחמיר בנ"ד ולחלק דישינה אינה תולית אלא אם איכא בודאי בפנינו דם מעלמא, אבל לא ביכולה להתגלע ורוצה להסתייע בזה ליישב דעת הרמב"ם דבעי בדיקה עצמה כשיעור ווסת והיינו בישינה. תמה אנכי דהרי כתב הרמב"ם (פ"ט הלכה ל"ב) ג' נשים שלבשו וכו' וכן אם ישינים במטה וכו' ואם בדקה אחת וכו' והרי אף בלבשו פסק דבעי בדקה עצמה כשיעור ווסת, וכן הוא בש"ע (סימן ק"צ) הרי דליתא להאי טעמא:

ובעיקרא דדינא פירכא דהרי הך ברייתא דעוברה תולה באינה עוברה אשר יסודו דרומ"פ נבנה עליו להתיר בנ"ד קאי אמתני' דג' נשים שהיו ישנים במטה הרי אף בישינה כן:

ומ"ש רומעכ"ת ליישב קושית הש"י על המרדכי דיש לומר דברייתא תולה בווסתה ס"ל ווסתות דאורייתא והיא מסולקת לגמרי שלא בשעת ווסתה, ובריייתא דשביעית ס"ל דווסתות ל"ד, לא נ"ל כן דהא בברייתא מסיים דברי רשב"ג וכו' והרי לעיל (דף ט"ז ע"א) מסקינן דר' ורשב"ג ס"ל ווסתות לאו דאורייתא, מכל זה נ"ל להקל בנ"ד:

ע"ד שאלתו באשה נשואה טהורה לבעלה ששכבה במטה עם פנוייה גדולה בשנים שכבר ראתה כמה פעמים ונמצא כתם בסדין המטה. נ"ל לדון להקל ולתלות הכתם בפנויה שהיא נדה ולא טבלה לנידתה, לא מבעי לדעת הלבוש (סי' ק"ץ) שכתב בפשיטות דאף בשלמו ימי ספירתה כל זמן שלא טבלה תולה בה, א"כ בנידה תולים בה כל זמן שלא טבלה והיינו ממש נידון דידן דהפנויה היא נדה שלא טבלה. אלא אף לדעת המ"ל (פ"ח ה' כ"ט מהל' א"ב ד"ה ודע שהנראה) דדוקא ביום ז' שלא טבלה כיון דסותרת ראיתה והוי שם זבה שמקודם עליה אבל ביום ח' פנים חדשות באו לכאן ואינה תולית בה, מ"מ הא נשי דידן כיון דהחמירו עליהם דצריכים לספור ז' נקיים כדין זבות דין זבה יש לה לענין לתלות בשביעי שלה ולא חיישינן שמא נדה היא, והוי כיום שמיני לנידתה, וכמו שהעלה להדיא במ"ל שם (ד"ה ומיהו אני מסתפק וכו') א"כ נלענ"ד אף דבהך פנוייה אפשר שלא ראתה זה כמה שבועות מ"מ לא הוי כמו זבה אחר ששלמו ימי ספירתה, כיון דהרבה מהראשונים דקיי"ל דבעי ספורים או בתחלה ובסוף, או בתחילתן אע"פ שאין סופן או סופן אע"פ שאין תחילתן, אבל בלא ספירה כלל אף אם קמי שמיא גליא

דלא ראתה דם כל ז', מ"מ לא מהני בלא ספירה וכמ"ש הרשב"א בתהה"א וז"ל אשה שהפרישה בטהרה ביום שפסקו דמים שלה צריכה לבדוק עצמה כל ז' ימי הספירה שיהיו ספוריה בבדיקה לפנינו, ואם לא בדקה עצמה כלל באחד מימי הספירה אע"פ שהפסיקה בטהרה ולאחר ח' ימים בדקה ומצאה טהורה אינה טהורה שאין כאן ספורים כלל עכ"ל, וכ"כ הרא"ש פ' תינוקת אבל לא בדקוהו עד יום ח' לא מיקרי ספורים דבדיקה תוך ז' בעינן וכ"כ הלבוש שם, א"כ ממילא בפנויות שלנו דאין דעתן לטבול ואין סופרות לכוונת ז' נקיים מקרי זבה שלא ספרה ותולין בה כנלענ"ד:

תוס' ד"ה במטלניות וכו' משמע דאי חשיב כו'. עיין סוכה טז ע"א תד"ה דלא חזי: תוד"ה והוא (עי' חי' יו"ד סי' ק"צ סנ"א):

דף סא.

הא אמור רבנן האי לישנא וכו'. ברא"ש הקשה על רש"י דתימה לומר דמשום קלא בעלמא יהא אסור להצילו, משמע דבבירור גמור אסור להצילו:

דף סא:

תד"ה בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לנכרי וא"ת וליבטל ברובא, וי"ל דל"ש ביטול ברוב אלא כשהאיסור מעורב בהיתר, אבל כלאים ששניהם היתר ונאסרים ע"י תערובות כך אסור המרובה כמו המועט, עכ"ל. וכתב הרא"ש עלה, ולא דמי לבב"ח שנאסר ג"כ ע"י תערובות ואפ"ה אינו אוסר בשאינו נ"ט, שאני התם, דדרך בישול אסרה תורה, ולא מקרי בב"ח בלא נתינת טעם עכ"ל, [אב"ה הובא בט"ז וש"ך רסי' רצט] הרי דלאו מדין ביטול אתינן עלה, אלא דהאיסור אינו מתחיל אלא בדרך נתינת טעם זה בזה ע"י בישול ובליכא נ"ט מעולם לא נעשה בב"ח ולא חל האיסור כלל. ואף דמ"מ מדרבנן גם צונן בצונן דליכא נ"ט אסור משום בב"ח, א"כ מה דמותר בששים ע"כ משום ביטול, ויקשה הא כיון דהתערובות הוא האיסור לא שייך ביטול, צ"ל דמ"מ חז"ל לא החמירו רק בליכא ס' אף דליכא טעם בצונן מ"מ ראוי ליתן טעם אם יבשלו אבל בס' דאין ראוי לטעם אוקמוהו אדין תורה דאין שם בב"ח עלה. [אב"ה שמעתי מאא"ו נ"י להקשות על דברי הרא"ש הנ"ל, דהתינח לרבא בחולין (דף ק"ח ע"א) דידעינן בבב"ח אטעמא קפיד קרא כיון דדרך בישול אסרה תורה, אבל לאביי דאמר התם ללמוד טעם כעיקר דאורייתא דילפינן מבב"ח, ומאי ראיה, אימא דבעלמא בטל ברוב אע"ג דאיכא טעמא, ורק בבב"ח דלא שייך ענין ביטול לא מהני רוב, אלא דבאינו נ"ט לאו שם בב"ח עלה, דכך אמרה תורה, דבב"ח ע"י טעם הוי בב"ח, וע"כ דאביי ס"ל דבב"ח ג"כ מדין ביטול אתינן עלה, ויקשה לדידיה קושיות תוס' הנ"ל דבכלאים ליבטל ברובא, ואיהו מותיב ואיהו

מפרק דהא לכאורה קשה על קושי' התוס' הנ"ל. הא אמרי' שם בגד שאבד בו כלאים צובעו ומותר, וא"כ י"ל דמש"ה לא בטל דאיכא לברורי ע"י צביעה, וצ"ל דקושייתם אהא דאמר רבא שם מנ"ל לרבא הא דסמכינן אצבעו, בהא יקשה הא מ"מ אחר הצביעה נהי דלא סמכינן על כך, דשמא נשאר בו פשתן מ"מ ליבטל ברובא, דהא א"א לברר יותר מזה, והוצרכו לתירוצם, כיון דהתערובות הוא האיסור לא שייך ביטול, וזהו באמת לרבא לשיטתיה, אבל אביי יסבור באמת, דאף כה"ג שייך ביטול, ומתני' דבגד שאבד בו כלאים, הטעם משום דאיכא לברורי ע"י צביעה]:

וכיון שכן לכאורה לא שייך בב"ח בכלל דאין מבטלין איסור, דהא לא מדין ביטול הוא, אלא דשלא בדרך נתינת טעם מעיקרא לאו שם בב"ח עלה, ויהיה הדין לכאורה דשרי לערב בשר בחלב בס', ואם כי באמת מסתימת כל הפוסקים לא משמע כן, ועיין בהגהת ש"ע (סימן צ"ט) כזית חלב שנפל למים ונתבטל בס', ואח"כ נפל לקדירה של בשר דמותר, ובש"כ שם (ס"ק כ"ב) דבת"ח כתב דאפילו לכתחילה מותר ליתן המים לבשר, כיון דכבר נתבטל החלב, משמע דלכתחילה אסור לערב החלב במים לבטל ליתן לתוך בשר וא"כ מכ"ש דאסור לערב בב"ח ביש ס', וע"כ כיון דבשאר איסורים אסור לערב אסרו גם בב"ח דמחזי כמבטל איסור, ובדרך לא פלוג, מכל מקום מנין לנו לבדות זאת מדעתנו בלי ראיה מהש"ס, כיון דמסברא אינו בכלל ביטול איסור לכתחילה:

דף סב.

לא עשה ולא כלום. כתב הרמ"ע מפאנו בתשובה סי' צ"ט די"ל הא דקתני ולא כלום ולא קתני לא עשו כלום כדקתני פרק י"ד מ"ד דנגעים דהיכא דיש לחוש ולומר שלא בלבד שלא אהני מעשיו אלא שפגם והפסיד כגון הכא דהי' ס"ד דהפסיד בהעברתו שלא כסדרן דלא מהני תו בדיקה כסדרן, מש"ה קתני ולא כלום פי' לא עשה שלא עלתה לו בדיקה זו ולא כלום שג"כ לא קלקל אלא כאלו לא עשה מעשה זו מעולם ומהני עוד בדיקה כסדרן אבל בההיא דנגעים דליכא למטעי שיש קלקול והפסד במעשי' מש"ה קתני בקיצור לא עשו כלום. עכ"ד:

דף סג.

תד"ה נים ולא נים וכו' שעתה בחצות הלילה. לא זכיתי להבין דמה שייט' חצות לזה הא מחצות ואילך בלא"ה אסור לאכול והא דישנו לא יאכלו ונרדמו יאכלו היינו רק קודם חצות, וצע"ג:

דף סד.

ודקארי לה מאי קארי לה. ע' ב"ב ב' ע"ב תד"ה ודקארי:

דף סה:
אינהו דעבדו כרבותינו. כעין זה כתובות עח ע"ב:

דף סו.
א"ל אמינא לך איסורא. עיין בראב"ן סימן שכ"ג שהיה לו גי' אחרת כאן:
שם תבעוה לינשא וכו' (עי' תור"ע גיטין אות צ"א):
שם לבריה בי רב חנינא. ברי"ף ורשב"א ורא"ש איתא בי רב חביבא:
תוד"ה ותבדוק. בסדרי טהרה (סי' קפז ס"ק ז') מעשה וכו' ראתה מחמת תשמיש וצויתי לעשות כיס וכו', וכתבתי על הגליון, וז"ל, וקשה לי מ"ש הרמב"ן והרשב"א דבדיקה מהני גם בבעל הראשון והשני דהא דקתני תתגרש עצה טובה שלא לבדוק שמא תמצא בראש המכחול ולא יהיה לה תקנה, דליכא ס"ס, מ"מ תבדוק ע"י מוך בלא שפופרת ואם לא תמצא כלל או שיהיה מן הצד תהא מותרת לבעלה, ואם תמצא בראשו עדיין אפשר דמהצד נתלכלך ראש המוך ותהיה מותרת להב' מס"ס:
זולת שנאמר דאחר בעל ג' מהני תקנה זו, דאם לא תמצא כלל מוכח דמהצדדים או נתרפאה, אבל בבעל הראשון לא מהני זה, דמה דלא ראתה עתה בשפופרת דלאו כל האצבעות שוים, כיון דלא הוחזקה בכל אצבעות וכקושית ב"י, והא דס"ל דמדינא מהני בדיקה בבעל הראשון היינו דאם תמצא מהצדדים דמוכח דמכה יש לה בצדדים, דלא תלינן דמקודם היה דם מן הצד וכותלי בית הרחם העמידוהו זה מהני גם בבעלה הראשון, אלא דבמוך בלא שפופרת ממילא יתלכלך גם ראשו והוי בדיקה שלא לצורך כמ"ש המנחת יעקב, ובאם לא תמצא כלל לא מהני כל זמן דלא אתחזקת בג' אצבעות:
ובזה י"ל שורש פלוגתת הראשונים אם מהני בדיקה בבעל הראשון, היינו דהמחמירים ס"ל אף בנמצא מהצד ליכא ראיה דמכה בהצדדים, דלמא הדם מלפנים היה בהצדדים, אלא דעיקר ראיה מדלא מצאה בראשה, מש"ה לא מהני בבעל הראשון כל זמן דלא אתחזקה בג' אצבעות, והמקילים ס"ל דל"ח דאשתהי הדם בכותלי בית הרחם. ובנמצא מהצדדים מוכח דיש לה מכה בהצדדים ומהני גם בבעל הראשון, ואך מ"מ מלשון הרשב"א וסייעתו דמשמע דאין הפרש בין בעל הראשון לבעל ג', וכמו דמהני בבעל ג' בלא נמצא כלל ה"נ בבעל הראשון, וישאר הקושיא הנ"ל, עכ"ל בגליון:

דף סו:
לאתויי אכלה שום וכו'. (עי' חי' יו"ד סי' קפ"ט סכ"ג):
שם כל היום שלה. הראב"ד בס' בעלי הנפש גורס כל הלילה שלה דהיינו דכל הלילה אסור והרז"ה השיג דשלה משמע דמותרת:

תוד"ה אם סמוך ומיהו לפיר"ת אין ראי' וכו' להטיל לתוך מי הטבילה וכו', זה סותר לכאורה לפיסקא דר"ת שהובא במרדכי פ"ב דשבועות לאסור בזה, אמנם במרדכי הביא ג"כ הך מילתא ואיתא שם מיהו לפי' רבינו חננאל, וא"כ י"ל דט"ס בתוס' וצ"ל ר"ח, גם יש שינוי לשון בהרא"ש ובמרדכי שכתבו וז"ל להחם חמין להטילם במקוה אם יראה מן הצינה עכ"ל, א"כ י"ל דרק בהפגת צונן בלבד שרי ור"ת אפשר דלא אסר בעובדא דידיה רק לעשות פושרין וכמו שחלקנו [בשו"ת ח"ג סי' נ']. אלא דהמרדכי לנפשי' סובר דאף בהפגת צונן אסור להר"ת:

כתב ידידי הרב הנ"ל נ"י דלעינן טבילה, אותו מקום א"צ להיות ראוי לביאת מים כיון דא"א שיכנסו מים לתוכה לא אצרכוה רחמנא, ותדע דהא אי לא כתב מיעוטא וידיו הי' צריך ביאת מים ממש ומה הי' לה לעשות עכ"ל. נ"ל דיש לסתור הראיה, דיש לה תקנה לעשות כך בהיותה במקוה תלחלח הסדין במי מקוה ותשים אותה בבית הרחם על פני כותלי הרחי' וע"י חבור מי המקוה למים האלו עלתה לה הטבילה, וכההיא (דפ"ח מ"ח) דמקוואות ואם הדיחה ידה במים:

אולם מכל מקום בלא ראיה הסברא נכונה כיון דבלא החציצה גם כן אינה ראוי לביאת מים למה יגרע ע"י החציצה וכעין זה ממש כתב הב"י (דף קע"ג ע"ב ד"ה וצריך ליתן טעם):

אולם כ"ז אם נניח ביסוד מוסד כסברת הרב נ"י הנ"ל דבמקור אין ראוי לביאת מים אם כן מדטובלת בלא תקנת סדין הנ"ל ולא הוי כמו קרצה שפתה מוכח דא"צ לביאת מים, אבל מה נעשה הרי מצינו מפורש בהיפוך בדברי הרמ"א (סעיף מ"ג) שכתב י"א שהאשה צריכה להטיל מים וכו' שלא תהי' צריכה לעצור עצמ' ולא יהי' ראוי לביאת מים, הרי דבלא"ה הוי ראוי לביא' מים ולא מצינו חולק בזה, דמ"ש י"א, היינו דהוא דבר חדש לחוש שתעצור בית הרחם ועי"ז יהי' נקרא אינו ראוי לביאת מים אבל ביסוד דבפשוטו מקרי אותו מקום ראוי לב"מ וגם בעינן שם ראוי לב"מ לא מצינו חולק:

מ"ש ורומעכ"ת להביא סייעתא להגאון הנ"ל נ"י מלשון הרמב"ם והרע"ב (פ"ח דמקוואות) דנקטו תוך הפה ותוך החוטם ולא נקטו תוך הערוה, נ"ל דזהו כללו בכלל קמטים, כיון דאינו עומד פתוח ונדמה כאלו צדדי הרחם נופלות אהדדי, וצד אחד מונח על צדו השני לכסות הוי כמו קמט בבשר:

גם מ"ש מעכ"ת נ"י אף אם מדאורייתא בעינן ראוי לביאת מים, דוקא היכי דלפעמים גלוי אבל היכי דתמיד אינו גלוי כגון חלל החוטם ופה מבפנים לא בעי ראוי לב"מ וכתב לתרץ בזה קושיית התיו"ט דלמ"ל ב' קראי וידיו וגם בשרו. אף דהוי דבר השכל לדרוש

קרא כמין חומר, אבל מכל מקום אין בכחינו להמציא דבר חדש מכח דרשת הקראי דאולי יש תירוץ דבאמת יש לקיים תירוצא דהתוי"ט:
ומה דהקשה מעכ"ת דא"כ אייתר קרא דורחץ בשרו דזב, לענ"ד הא מצינו בת"כ דדריש היקשא דאיתקש בגדים לבשר לענין חציצה, א"כ י"ל דלהכי כתיב בשרו מיותר לאורויי היקשא:
מ"ש רומעכ"ת נ"י להוכיח מדמשמע ברשב"א דליכא חילוק בין ב' טעמים אי הוי דרבנן אי דאוריי', והרי לטעמא דרבנן כיון דלענין טומאה הוי כגלוי ממילא בבהס"ת דלעולם טמון גם לטומאה לא בעי ראוי לב"מ וממילא גם לאינך טעמי דהוי דאורייתא הכי הוא:
לכאורה דברי מעכ"ת תמוהים הא עדיין נ"מ בשניהם, דאלו לטעמא דהוי דרבנן ממילא גם בקמטים לא בעי ראוי לב"מ דהא הוי כטמון לענין טומאה כדאיתא פ' יוצא דופן (נדה דף מ"ב) שרץ בקומטו טהור, ואלו לטעמא דהוא דאורייתא בודאי בעינן ראוי לביאת מים:
אמנם באמת להדיא משמע בנדה (דף ס"ו) דקמטים בעינן ראוי לביאת מים כדאיתא התם לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתדיח קמטי' במים ומסקינן שם הטעם דבעינן ראוי לב"מ, ובאמת טעמא בעי להרשב"א והריטב"א הא לענין טומאה הוי טמון. וצ"ל כיון דמשכחת דבאותו מקום פעמים בטומאה דהוי כגלוי אולי יתפשטו הקמטים, מש"ה אמרו חז"ל דלא פליג אף בשעה שאינם מתפשטים דבעי ראוי לביאת מים, וא"כ יש מקום לדברי רומעכ"ת:
אולם בודאי גם רומ"פ לא נקט רק לסמך בעלמא לא להוכחה, דהרי פעמים רבות מצינו דיש חילוקי דינים בין ב' טעמים וב' תירוצים אף שלא ביארו אותם להדיא:
גם הא י"ל לאידך גיסא, אף לטעמא דרבנן בעינן ראוי לב"מ בכל בהס"ת אף היכי דלעולם סתום, דאחרי דהוכחנו מכח קמטים דחז"ל עשו בדרך לא פלוג ה"נ י"ל כיון דאמרו חז"ל בבהס"ת דהיינו קמטים דבעי ראוי לב"מ, אמרו בכל בהס"ת בלא פלוג, אף דליכא ראיה מקמטים די"ל דבמקום אחד אמרו לא פלוג ולא ממקום למקום מ"מ אפשר לומר כן עכ"פ כיון דמסתימת פוסקים משמע דבכל בית הסתרים בעי ראוי לב"מ, ומפורש כן כמעט בדברי הרמ"א (סעיף מ"ג הנ"ל) וכן משמע בד"מ דבתוך הפה והחוטם בעי גם כן רלב"ם, אין בכוחינו לחדש חלוקים מדעתנו:
אמנם נראה לי לדון להקל, די"ל כפשוטו דלקושטא דמלתא יש חילוק בין הטעמים, לטעמא דרבנן כיון דטומאה הוי כגלוי ממילא בבהס"ת היכי דלעולם סתרים ולא משכחת במקום ההוא שיהיה בגלוי לטומאה לא בעי ראוי לב"מ, אבל לטעמא

דמדאורייתא צריך רלב"מ, א"כ י"ל הא דסתימת הפוסקים משמע להלכה דבכל בהס"ת בעי רלב"ם, היינו דחיישינן לשיטת התוס' דהוי דאורייתא אף דממילא הוא דרבנן כיון דהוא רק מיעוט החוצץ א"כ הוי ספיקא דרבוואתא בדרבנן מ"מ מחמירינן כיון דאתחזק איסורא, א"כ י"ל בנ"ד דבמקום סכנה דהוי ב' ספיקות ספק שיטת הרשב"א והריטב"א ובבית הסתרים לעולם סתר לא בעי רלב"מ וכנ"ל, ספק דהסכנה מקרי אינה מקפדת, ובזה י"ל אף דאתחזק איסורא מקילין דהספק הראשון נעשה כודאי איסור ושוב נשאר ס"ס ה"נ בב' ספיקות בדרבנן ואתחזק איסורא י"ל דהספק הראשון נעשה כודאי ושוב נשאר ס' דרבנן לקולא:

גם יש לקיים דברי ידידי הגאב"ד דק"ק ליסא הנ"ל נ"י דבאותו מקום בלא"ה אין ראוי לב"מ וממילא לא מדין חציצה כיון דסברת המוחש מסייעתו, ומה דרצינו לדחות מדברי הגהת סמ"ק יש לדחו' די"ל דבתחיל' שפת הרחם ראוי לב"מ דהוי כגלוי אפילו לטומאה כדאיתא בנדה (דף מ"א ע"ב) כל שהתינוקות יושבות ונראות הוי כגלוי לשרץ, א"כ י"ל דאם עוצרת המי רגלים, מתחזקים ומתהדקים שפתי הרחם להדדי ושם בעי רלב"מ אבל בחלל הרחם מלפנים י"ל דבלא"ה ארלב"מ:

בב"י יו"ד סי' קצ"ט ד"ה גרסינן בפרק תינוקת א"ר טבלה ועלתה וכו' וכ"כ הר"ן פ"ב דשבועות:

ותמוה לי הא הר"ן כתב בהיפוך דבלא עיינה סמוך לטבילה לא מהני הטבילה כלל, ורבא מיירי בעיינה סמוך לטבילה, ומ"מ כיון דלא חפפה סמוך לטבילה ונמצא עליה דבר חוצץ, חיישינן שמא לא עיינה יפה כיון דלא עיינה בשעת החפיפה סמוך לטבילה עיי"ש, והרשב"א מכח מה דס"ל דבעיינה סמוך לטבילה אינו מזיק מה דנמצא עליה דבר חוצץ, וע"כ מה דאמר רבא ואם לאו היינו שלא חפפה ולא עיינה סמוך לטבילה הוכיח מזה דבלא נמצא דבר חוצץ אף שלא הי' עיון סמוך לטבילה עלתה לה הטבילה, א"כ הר"ן והרשב"א פליגי בתרתי, להרשב"א בלא עיינה סמוך לטבילה עלתה לה טבילה בלא נמצא עליה דבר חוצץ, ובעיינה סמוך לטבילה אף אם נמצא עליה חוצץ עלתה הטבילה, ולהר"ן הוי חומרא בתרווייהו, בלא עיינה סמוך לטבילה לא מהני הטבילה כלל אף בלא נמצא עליה דבר חוצץ, ובעיינה סמוך לטבילה בלא חפיפה אם נמצא עליה דבר חוצץ לא עלתה הטבילה, אם כן איך כתב הב"י וכ"כ הר"ן וצלע"ג:

דף סז:

אשה חופפת באחד בשבת וטובלת בחמישי בשבת שכן אשה חופפת בע"ש וטובלת במוצאי שני י"ט של ר"ה שחל להיות אחר השבת, והקשו אמאי נקט דוקא י"ט של ר"ה

ולא בי"ט של גליות, ובדברי הר"ן [פ"ב דביצה דמותר לכבות מפני ד"א בי"ט שני של גליות כמו מכחל עינא ע"ש] מיושב היטב, והיינו דהא התוס' והרמב"ן כתבו דמדינא צריך חפיפה בחמין בראש במקום שער וא"כ מטעם חימום מותר בי"ט לצורך מקצת גופו וע"כ אסור רק משום חפיפה, ואף דרמב"ן כתב ומסרקת א"נ מפספסת בידים והא פספוס מותר בי"ט כדקי"ל דנזיר חופף ומפספס דהוי דשא"מ צ"ל דשמא תמצא דבוקות ומסובכת ותצטרך לסרקם דהוי פ"ר, וא"כ בי"ט של גליות דכיבוי מותר מפני ד"א משום דהוי משאצל"ג ה"נ ביו"ט ב' מותר הגזיזה משום טבילה דהוי צורך ד"א, לזה נקט ב' ימים טובים של ר"ה, ויצא מזה דין חדש דלהר"ן חופפת בליל י"ט ב' של גליות:

דף סח:

מדאורייתא אהל מעליא בעינן. לעיל נז ע"א תוס' ד"ה אילן:

דף ע.

והאיכא אשם, הקשה רומע"ל הא בנזיר כ"ט ילפינן חטאת מאשם, וע"כ אשם בא מספק, לענ"ד אין בזה סרך קושיא דהתם בנזיר ילפינן כשם דהיכי דוודאי שלו חייב חטאת חייב על ספיקו של חטאת גם כן קרבן, הו"ה לענין חטאת עוף, אבל היכי דוודאי שלו חייב באשם אין מביא ספיקו קרבן ופשוט:

דף ע:

תוד"ה ואין נציב מלח. בספר בני חייא בליקוטים נדחק בזה הרבה, אבל לענ"ד דבריהם פשוטים וברורים, דבתחילה כתבו והרב ר"מ וכו' אלמא קודם מתן תורה וכו' היינו דס"ל דלפני הדיבור היינו קודם מתן תורה, דעל אחר מ"ת ל"צ קרא, וא"כ קאי הריבוי על אדם, ר"ל דהו"א למעט אותם שלפני הדיבור מקרא דאדם אתם קרוים אדם ולא נכרים ולזה אתיא קרא לרבויי דקודם מ"ת, וע"ז הקשו א"כ יהי' הסוגיא דפ' כ"ג רק לר"ש דהא לרבנן דנכרי מטמא באוהל ולא ממעטינן מאדם ל"צ קרא דקודם מ"ת לטמא, ותו הקשו, דהא גם לר"ש ממעטינן נכרי רק מאהל, וא"כ הקרא דאו בקבר דמיירי במגע לזה ל"צ לריבויי, ולזה כתבו ונראה לפרש, היינו דע"כ צריכים לפרש דהריבוי הוא לאפוקי דלא נימא מלישנא דכי ימות דמשמע רק להבא, וא"כ לפני הדיבור לאו קודם מ"ת, אלא אף לאחר מ"ת, קודם הדיבור כי ימות שנאמרה בהקמת המשכן צריכים לריבויי, וא"כ לא נשמע כלל מזה דנכרי דלפני מ"ת מטמאים, והיינו דסיימו דהריבוי קאי אכי ימות ולא אאדם כן נראה לענ"ד ברור:

דף עא:

תוס' ד"ה מערה וכו' דתניא במס' ידים וכו' בתוספתא הובא בר"ש ספ"א דידים:

בא"ד קיל מנדה שאינה מטמא בהיסט כו'. עיין יומא ו' ע"ב תד"ה שמטמא: